GLOSSARIUM

MEDIÆ ET INFIMÆ LATINITATIS

TOMUS III.

SIGLÆ BENEDICTINORUM

¶ Præponitur vocabulis de novo additis.
☞ Præponitur explicationibus quibus aut apertius Cangii sententia explanatur, aut emendatur opinio.
[ ] Includuntur quæ in ipsum textum Cangii inserta sunt.

SIGLÆ EDITIONIS DIDOTIANÆ:

* Additamenta CARPENTERII separatim posita.
[*] Additamenta CARPENTERII Cangiano textui inserta.
** Voces novæ quæ in hac editione accesserunt.
[**] Additamenta Editoris suis locis inserta.
Iis quæ sunt Adelungii subjectum ADEL.

SIGLÆ NOSTRÆ EDITIONIS:

* Additamenta Editoris suis locis inserta.
Iis quæ sunt Diefenbachi subjectum DIEF.

GLOSSARIUM
MEDIÆ ET INFIMÆ LATINITATIS
CONDITUM A CAROLO DU FRESNE
DOMINO DU CANGE
AUCTUM
A MONACHIS ORDINIS S. BENEDICTI
CUM SUPPLEMENTIS INTEGRIS
D. P. CARPENTERII
ADELUNGII, ALIORUM, SUISQUE
DIGESSIT
G. A. L. HENSCHEL
SEQUUNTUR
GLOSSARIUM GALLICUM, TABULÆ, INDICES AUCTORUM ET RERUM, DISSERTATIONES

EDITIO NOVA aucta pluribus verbis aliorum scriptorum
A
Léopold FAVRE
Membre de la Société de l'Histoire de France et correspondant de la Société des Antiquaires de France.

TOMUS TERTIUS

FIT FABRICANDO FABER

NIORT
L. FAVRE, IMPRIMEUR-ÉDITEUR
1884

GLOSSARIUM

AD SCRIPTORES

MEDIÆ ET INFIMÆ LATINITATIS

D

D. LITERA numeralis quæ 500. denotat. Unde versus :

Littera D. velut A quingentos significabit.

Seu, ut legit Ugutio :

Alpha D. compar' duo sic tria nomina prodat. ***al. portat.***

Eidem literæ si recta linea superaddatur, quingenta millia significat.

¶ D. *In superscriptione cantilenæ, ut deprimatur, demonstrat.* Notkerus Balbulus Opusculo, *Quid singulæ literæ in superscriptione significent cantilenæ.* Vide *A.*

¶ D. nonnunquam pro *B.* scriptum. Sic a Græco Δίς factum est Latinum *Bis*, et a voce *Duellum* vocem *Bellum* ortam arbitrantur. Mutatur in *T.* non semel, ut *Set* pro *Sed*, aut vicissim, quod Arragonensibus præsertim familiare est, ut *Dada* et *Data*. *D.* etiam non raro transit in *Z.* ut *Zabulus* pro *Diabolus* apud Cyprianum, *Zarrhytus* pro *Diarrhytus* in Itinerario Antonini. Apud veteres proclivis est in nominibus propriis mutatio litteræ *D* in *Th*, maxime apud Germanos, et littere *G* in *D*, ut observat Mabill. num. 5. Præfat. in part. 2. sæc. 4. SS. Benedict. pag. XI. In compositis mutatur in *N. P.* et *S.* ut *Annitor, Appareo, Assideo*, pro *Adnitor, Adpareo, Adsideo*. Rariores sunt aliæ commutationes apud Latinos.

¶ D. inversum sic ɑ̄. pro *Depositus* legitur apud Mabillonium in Supplem. Diplomaticæ pag. 118. ubi refert hanc inscriptionem in Romano cœmeterio ante quatuor annos, dum scribebat, repertam.

ANIME INNOCENTI
GAUDENTIAE
QUE VIXIT AN. V. M. VII. D. X̲XI. IN PACE MERCURIUS PATER FILIAE ɑ VI. ID. NOVEMBRIS, URSO ET POLEMIO COSS.

Quales litteræ inversæ nonnumquam in Romanis inscriptionibus occurrunt ut apud Fabrettum pag. 566. Inscript. cap. VIII.

DA, pro *De*, præpositione, occurrit non semel in Chartis Longobardicis in Bullario Casinensi tom. 2. pag. 14. 54. 67. etc.

1. ✱ **DABER.** [Tonsor, rasor. DIEF.]

2. ✱ **DABER.** [Gemma in medio oraculi et interp. loque-la, ns, ira, adulatio. DIEF.]

¶ **DABILIS**, pro *Dandus*, in Concilio Pisano apud Acherium Spicil. tom. 6. pag. 271 : *Nunquid non sunt Dabiles aliæ viæ rationabiles pro habendo unionem Ecclesiæ sanctæ?*

° Charta Richardi abb. S. Germ. Prat. ann. 1372. ex Tabul ejusdem monast. : *Attendens præposituram meam de Anthogniaco..... esse ac fuisse de menza seu sella mea, eamque Dabilem ad firmam majorem vel minorem, secundum temporum varietatem, non tantum religiosis, sed etiam secularibus personis, etc.*

✱ **DABIN.** [Oraculum. DIEF.]

¶ **DACA.** Vide *Dagger.*

° **DACERIA**, Ædes, in quibus *daciæ* seu tributa et vectigalia pro mercibus et mercium transvectione inferuntur, idem quod *Doana*. Stat. Genuens. lib. 4. cap. 16. pag. 121 : *A quibus Duganis seu Daceriis portare debeant fidem authenticam de rebus exoneratis, cum declaratione cui spectent.* Vide *Data* 1.

¶ **DACHBRAND.** Leges et Consuet. Furnenses in Archivo S. Audomari : *Dominus Comes retinet sibi ad justificandum per curiam suam... combustionem de die factam, id est, Dachbrand.* Belgis *Dach*, Dies, et *Brandt*, Combustio. Vide *Daghbrant.*

DACIA, DACIO, DACITUM. Vide *Data.*

DACRA, vel DACRUM, *consistit ex 10. coriis ; decem vero Dacra*, vel *Dacræ, conficiunt unum lastum coriorum.* Ita *Dacrum chirothecarum consistit ex 10. paribus chirothecarum : Dacrum vero ferrorum equorum, ex 20. ferris.* Hæc Fleta lib. 2. cap. 12. § 3. Statuta Gildæ

Berwicensis cap. 43 : *In dimidio quarterio pellium, et dimidio Dacræ coriorum, et duobus petris lanæ.* Teloneum urbis S. Audomari, in Tabular. S. Bertini : *De Dacra pellium hurorum 2. den..... de Dacra de pellibus salsis, etc.* [Chartularium SS. Trinit. Cadom. fol. 47. verso : *Joduinus pro una virga* XVI. *den. et ferramenta* IV. *carruchis... et amandare penturas hostiarum, et gûs, et haspas, et unam Dacram de ferris.*]

⁂ DAGORA. Chart. Margar. Comit. Flandr. ann. 1252. ap. Lappenb. Init. Hanseat. Fœder. pag.56 : *Dacora cutium unum denarium et quicquid est plus vel minus Dacora, quælibet cutis debet obolum.*

⁂ DICORA, DECARA. Alia Chart. ejusd. ann. 1262. ib. pag. 81 : *De Dicora coriorum 2. den. de dimidia 1. den. sed si minus sit quam dimidia Decara, etc.*

* Eo pertinere videtur vox *Dagone* ex Lit. remiss. ann. 1373. in Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 184 : *Guillaume Chaudescole boursier.... estoit alez querre environ deux cens pesant de Dagones de porc pour mettre en euvre.*

* **DACRYANUS**, Epithetum est, quod idem sonat atque Lacrymans, flens, a Gr. δακρύω, lacrymor, fleo; non vero nomen proprium, ut quidam putarunt; sic Ludov. Blesius scriptor asceticus *Dacryanus* appellatur. Consule *Cave* Script. Eccles. sæc. 8. pag. 424. edit. Genev. ann. 1705.

* **DACTILICI**, Hæretici, de quibus Florus in Opusc. adv. Amalar. apud Marten. tom. 9. Ampl. Collect. col. 648 : *Oro, quid commeruerunt Euchitæ, Græco vocabulo ab orando nuncupati? quid Dactilici a digito?.... Bona est oratio, et tamen primi ob nimium orationis excessum repulsi : bonum est et silentium, sed ob nimiam silendi superstitionem, ita ut digitum labiis opponerent, secundi abjecti sunt.*

¶ **DACUSATA**, *Ornata.* Papias, a *Dacusa* civitate de qua idem Scriptor, in Bituric. MS. habet *Hornata.* [⁂ Vide *Decussare.*]

¶ **DADA**, pro *Data* sæpius apud Arragonenses.

DADEA. Charta ann. 1220. apud Georgium Pilonum in Hist. Bellunensi pag. 110. v° : *Et juraverunt sequi Potestatem vel Consules secundum quod alii cives civitatis Tarvisii facient : et quod facient coltam,* (collectam) *milites, et Dadeam, quandocunque facient, et eodem modo.* [Est pro *Datea*, quod idem est ac *Dacia*, Tributum, pensitatio. Vide *Data.*]

* Charta ann. 1190. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 191 : *Quod spiritualis persona episcopi, et spirituales personæ canonicorum Cenetensium non teneantur facere aliquam collectam, seu Dadeam, seu et expeditionem vel publicum communi Tarvisii.*

DADSISA. Indiculus superstitionum et paganiarum, ex Concilio Liptinensi ann. 743 : *De sacrilegio ad sepulcra mortuorum. De sacrilegio super defunctos, id est, Dadsisas.* Quo vocabulo, ni fallor, intelliguntur *dapes*, seu convivia quæ fiebant super sepulcris mortuorum. Vide *Convivium.* [⁂ Nænias interpretatur Grimmius Mythol. Germ. pag. 628.]

DADUS. Vide *Decius.*

DAE, *Striæ.* Ita Papias MS. Editus vero, *Dahæ, Scotiæ.* An pro *Deæ?* [⁂ Papias in cod. 7609 : *Dahe, soctie gni.* Glossar. in Cod. reg. 7644 : *Dahe, Scithie gens.*]

DÆMON, DÆMONIUM, quid apud Græcos significarit, non disquiro : id constat apud Christianos, hac voce semper intellectos spiritus immundos et malignos, hominumque inimicos, vexatores, et seductores, et quicquid occursaculorum et terriculamentorum, sive noctu, sive interdiu, nobis adversatur, obsistit, et perturbationi est. In qua significatione accipitur ab Apuleio lib. de Virtutibus herbarum cap. 10. ubi de Artemisia : *Fugat et Dæmonia in domo posita, etc.* Et cap. 19. § 6 : *Si infans contristatus fuerit, herba aristolochia suffumigabis infantem, hilarem facit et convalescit infans, fugato Dæmonio.* [⁂ Conf. Δαιμονιαρέα in Glossar. med. Græc.]

* Hinc nostri *Demonie* vocabant quidquid alicui adversum est. Le Roman *de Robert le Diable* MS. :

> Or oyez moult grant Demonie
> Que li senescaus respondra
> De chou que il le semondra.

Neque aliter accipi videtur

DÆMON MERIDIANUS, apud Gregorium Turon. lib. 4. de Miracul. S. Martini cap. 36 : *Cum de cultura rediret, subito inter manus delapsa comitantium terræ corruit, ligataque lingua, nullum verbum ex ore potens proferre, obmutuit. Interea accedentibus accolis, ac dicentibus eam Meridiani Dæmonis incursum pati, ligamina herbarum, atque incantationum verba proferebant, etc.* Mox addit, adhibito oleo de sepulcro S. Martini, *sermone reddito, nequitiæ dolo perempto, convaluisse.* Vita S. Rusticulæ Abbatissæ Arelat. cap. 27 : *Una de Sororibus, cum graviter ab infestatione Meridiani Dæmonis nimiam fatigationem sustineret, et corpore tremebunda nullatenus se erigere posset, etc.* Miracula S. Jovini Abb. : *Erant duo pueri in via publica circa meridiem foris stantes, qui valido impulsi turbine graviter infirmati, quasi insanire cœperunt, et parentum suorum neminem recognoscere valuerunt,... qui meritis SS. Martini atque Jovini a Dæmonio Meridiano sunt liberati.* Ex prædictis eruit vir apprime doctus Joan. Mabillonius, incursum dæmonii meridiani, esse subitam quamdam et apertam morbi violenti incursionem, qua quis sensuum mentisve facultate privatur, sic dictum, quod a dæmone imprimi crederetur, tum quod summo die proveniret. Pro quovis diaboli impulsu ac suasu videtur sumere Gregorius in Vita S. Basilii Junioris num. 15 : Χλευαζόμενος ὑπὸ τοῦ ἐξαπατῶντος αὐτοῦ μεσημβρινοῦ δαίμονος. Pachymeres lib. 11. cap. 8. de quodam agyrta, qui desperatione adactus, laqueo se suspenderat : Καὶ μεσημβρινὸν ἐκεῖνο δαιμόνιόν τι ἐπιπηδᾷ... καὶ ἐπ' οἰκίας ἀψάμενος βρόχον, διαπεφώνηκε. Ex Psalmo 90. v. 6 : *A sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et Dæmonio meridiano.* Vide quæ in hunc locum habent Genebrardus et alii Commentatores, et infra *Incursus* et *Immissio* 2. Evagrius de octo cogitationibus ait, ἀκηδίαν eum esse δαίμονα, ὃς μεσημβρινὸς καλεῖται, τῶν δαιμόνων βαρύτερον. [⁂ Vide Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 5. col. 359.]

⁂ DÆMON MARINUS in Vita S. Galli ap. Pertz. Script. tom. 2. pag. 7. lin. 44.

DÆMONIACUS, Dæmone correptus, energumenus. Agobardus in Epist. ad Bartholomæum : *Ita ut caderent quidam modo epilepticorum, vel eorum quos Dæmoniacos vulgus putat vel nominat.* Rogerus Hovedenus : *Quidam civis... factus est energumenus, id est, Dæmoniacus.* Occurrit passim, apud D. Gregor. lib. 1. Dial. cap. 10. Gelasium I. PP. Epist. 9. in Lege Longob. lib. 1. tit. 19. § 15. lib. 2. tit. 1. § 3. [⁂ Rothar. 328. 180.] Δαιμονάριος, apud Nicetam in Isaacio Angelo : Ὁ ἔχων δαίμονα ὁ ἔνοικον τὸν διάβολον ἔχων, apud Chrysostom. Κατεχόμενος ὑπὸ δαίμονος, apud Strabon. Δαιμονοφόρητος ὁ δαιμονιώδης, apud Epiphanium, etc.

DÆMONIACI dicti præterea Epileptici. Gariopontus lib. 1. cap. 6 : *Epilepsiæ genera, duo sunt, unum est, in quo subito cadunt nescientes, et contractionem manuum pedumque patiuntur, et cervicis tremorem. Aliud, in quo spumant et stertunt, nec contrahuntur membra, cum ceciderint quos vulgus Dæmoniacos dicit.* Et cap. 7. de iisdem Epilepticis : *Qui cum tremore totius corporis tenentur, a Dæmonibus teneri dicuntur.* [⁂ Vide Forcellinum.]

DÆMONIACI ADVEXATICII, apud Amulonem Lugd. in Epist. ad Theodboldum, i. a dæmone *vexati :* qui χειμαζόμενοι dicuntur, Arreptitii qui malo spiritu agitantur, vexantur, *Tribulantes*, in Epistola Nicetii Episc. Trevirensis ad Chlodoswindan. *Qui Dæmonio infestantur*, in Concil. Arausicano I. cap. 14. et Arelatensi II. cap. 39. Concilium Ancyranum cap. 16 : Τοὺς ἀλογευσαμένους καὶ λεπροὺς ὄντας, ἤτοι λεπρώσαντας, τούτους προσέταξεν ἡ ἁγία σύνοδος εἰς τοὺς χειμαζομένους εὔχεσθαι. Ubi Isidorus Mercator : *Placuit inter eos orare qui tempestate jactantur, qui a nobis Energumeni appellantur.* Quo loco Cellotius lib. 6. Hierarch. cap. 19. § 1. Χειμαζομένους censet esse *pœnitentes*, qui extra Ecclesiam stabant pluviæ et hiemi obnoxii, in quos tempestates et aeris injuriæ omnes depluunt. Cujusmodi erant οἱ προσκλαίοντες, qui ἔξω τῆς πύλης τοῦ εὐκτηρίου stabant, cum ἀκροῶντες et ὑποπίπτοντες ἔνδοτι τῆς πύλης, ἐν τῷ νάρθηκι consisterent, ut est apud Gregorium Thaumaturgum Can 11.

¶ DÆMONIATUS, Eadem notione. Miracula B. Simonis Erem. April. tom. 2. pag. 826 : *Erat a dæmone vexata, et opera faciebat, ut faciunt Dæmoniatæ.*

* Nostris *Demoniacle*, Insanus, demens. Lit. remiss. ann. 1384. in Reg. 125. Chartoph. reg. ch. 120 : *Pierre Nagot a esté le plus du temps, et par especial en temps d'esté, fol et Demoniacle, et s'est plusieurs foys voulu noyer :... et pour cause de ses folies.... il fu prins... et porté en une abbaye nommée S. Sever,... en laquelle abbaye l'on maine les Demoniacles.*

* **DÆMONIALITAS**, *Deablerie*, in Glossar. Gal. Lat. ex Cod. reg. 7684.

¶ **DÆMONICOLA**, Cultor dæmonum. *Dæmonicola civitas*, apud S. Augustinum de Civit. Dei lib. 18. cap. 4. Idem Conf. lib. cap. 2 : *Offendere superbos Dæmonicolas.*

DÆMONIOSUS, Idem qui *Dæmoniacus*, apud Julium Africanum lib. 8. Hist. Apost. pag. 97. Bedam in Vita S. Cuthberti Episcopi n. 23. in Vita S. Altmanni Episc. Pataviensis pag. 50. [⁂ in Miracul. S. Apri cap. 1.] apud Ordericum Vitalem pag. 400. etc.

⁂ **DÆMONITIONES**, *Superstitiones*, ex Glossar. vet. ap. Maium Classic. Auctor. tom. 6. pag. 519. Ita etiam in cod. reg. 7644.

DÆMONIZARE, Dæmonio corripi, dæmoniacus fieri, in Miraculis S. Pelini Mart. apud Ughell. tom. 9. pag. 37. [⁂ Græcis Δαιμονίζομαι. Vide Henr. Stephan. Thesaur. Ling. Græc. edit. Didot. tom. 2. col. 856.]

¶ **DÆMULUS**, *Ejusdem artis æmulator.* Papias. [⁂ In cod.reg. 7609. et 7644. est *Demulus*, ortum ex *Aemulus.*]

DAERIA. Fleta lib. 2. cap. 82. § 3 : *Seu*

casei Butiri, vel Daeriæ. Cap. 87. de Caseatrice : *Androchia pudica esse debet... et laboriosa in officio Daeriæ.* Vide *Androchia.* Habent Campani nostri ac Lotharingi vocem *Dayer*, sed alia notione. Ita enim appellant, ut auctor est Jacobus *Bourgoing*, de Origine et usu vulgarium vocum pag. 27. conventus serotinos quos mulierculæ pensa agentes sub vesperum facere solent, quos Belgæ nostri *Series* vocant. [Vide *Dayeria.*]

* **DAFERNON** *exponit Stephanus, quod est saganum : et est samag, gummi.* Gloss. medic. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959.

¶ **DAGA**, DAGARIUM, DAGARIUS. Vide *Dagger.*

DAGASCALCI, [Servi seu operarii diurni a Teutonico *Dag* vel *Tag*, dies, et *Salc* Saxon. Servus.] [** Homines obnoxiæ quidem conditionis, sed ut *Cerearioram* libertati proximæ. Conf. Grimm. Antiq. Jur. German. pag. 302. num. 2.] Charta Henrici IV. Imper. ann. 1065. pro Abb. S. Maximini Trevir. : *Præbendarii autem... vel qui foris ad curtes, Dagascalci vel piscatores, aut pistores dicuntur, nulli Advocato vel Hunoni subjaceant, sed tantum Abbati, sicut cereales, vel censuales pro quibuscumque rebus respondeant.* Alia Henrici III. Imp. ann. 1056. apud Zyllesium habet *Dagescalci.* Alia Henrici IV. Imper. ann. 1116. apud eumdem : *Præbendarii etiam sive mansionarii fratrum circa Monasterium infra milliare unum e vicino manentes, sive Dagescalci, aut Cerearii foris ubique per villas positi, nullius Advocati vel Hunnonis placitum... respiciant.*

¶ **DAGEN**, Operæ, Schiltero in Glossario Teutonico, ex Diplomate Sigismundi Imp. ann. 1417. pro Monasterio Lucellensi : *Cum piscatione, molendinis, Dagen, hortis, lignis, sylvis, nemoribus, etc.* [** Leg. fort. *Hagen*, quæ vox sepem, et locum sepibus cinctum significat.]

DAGEWARDUS, [Operarius, servus inferior *Fiscalino*, ut recte Schilterus.] Burchardus Wormaciensis Episcopus in Lege Familiæ cap. 13 : *Si quis Fisgilinus homo exfamiliarem aliquam magnam vel parvam ad injustitiam patraverit, ad bannum Episcopi* 5. *solidos, ut Dagewardus, vadetur, et* 5. *solidos componat ei cui iniquitas facta est.* Infra cap. 16 : *Si Fisgilinus homo Dagewardam accepit, ut filii qui inde nascantur, secundum pejorem manum vivant : similiter si Dagewardus Fisgilinam mulierem accepit.* Rursum cap. 22 : *Si quis Fiscali viro justitiam suam infringere voluerit, id est, ad Dagewardum, vel ad censum injustum, Fiscalis vir cum septem proximis suis non mercede conductis justitiam sibi innatam obtineat, et si ex patris parte vituperetur, ex eadem parte duæ cognatorum suorum et tertia ex matre assumatur.* [** Vide Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 319. num. 31.]

¶ **DAGGA**, ut mox *Dagger. Habens sicam vel Daggam ad latus*, in Chronico Cornelii *Zantfliet*, apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 357.

DAGGER, DAGGERIUS, DAGGERIUM Pugio, sica, Anglis *Dagger*, Hispanis *Daga*, Gallis *Dague*, Cambro-Britannis *Dager et Dagr.* [Kilianus : *Dagge, Dagges, Pugio, Sica, Dolch.*] Catholicon Armoricum : *Dac, Gall. Dague, Lat. Pugio, ou c'est badelaire.* Statuta Willelmi Regis Scotiæ cap. 23 : *Habeat equum, habergeon, capitium e ferro, ensem, et cultellum qui dicitur Dagger.... Habeat arcum et sagittas et Daggarium, et cultellum.* Thomas Walsinghamus pag. 252 : *Mox extracto cultello, quem Dagger vulgo dicimus, ictum Militi minabatur.* Alibi : *Extracto cultello Daggardo ejus cerebrum perforavit.* Henr. Knyghton in Edw. III : *Habentes cultellos, quos Daggerios vulgariter dicunt.* Liber Anglicus inscriptus *Justice of peace* pag. 730 : *Longum Daggarum suum extraxit, et in præfatum N. insultum fecit.* Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris :

Harnois compleits de fine armurerie,
Trez, arbalestres, Dague de Praguerie.

Alibi :

A son costé chascun la Courte Dague.

Rursum :

A leur costé l'espée longue et large,
La courte Dague pour son homme aborder.

Vide Monstrelletum 1. vol. cap. 94. pag. 143. Chron. Flandr. pag. 232. Joinvill. in S. Ludovico pag. 105. etc. Vocem a Dacis, quasi eorum propria fuerint arma, quidam deducunt, vel ab Hebræo *Dacach*, Acuere.

¶ DAGA, Eadem notione. Concilium II. Pisanum pag. 159 : *Nec Dagas seu cultellos ferant ultra longitudinem palmi unius, præter Palefranarios, cum Dominos comitabuntur.* Rursum occurrit in Synodo Taracon. ann. 1591. *Daga argentea*, apud Th. *Madox* in Formulari Anglic. pag. 431. bis.

* DAGHA, Pugio, sica, ensis, Ital. *Daga*, nostris *Dague.* Annal. Estens. ad ann. 1395. apud Murator. tom. 18. Script. Ital. col. 920 : *Confoditur pugnionibus, videlicet Daghis et ensibus in omnibus partibus corporis. Dague* vero, pro Contumelia, maledicto, metaphorico sensu, quatenus, nimirum conviciis vindicandis *Dagha* seu ensis adhibetur : vel quod veluti *Dagha*, convicium pungit. Lit. remiss. ann. 1397. ex Reg. 152. Chartoph. reg. ch. 131 : *Et pour ce qu'il sembla audit Touse qu'il deist ce par maniere de raffarde ou moquerie, lui dist, je te prie, ne me baille point de Dague, j'en ai assez d'une.*

¶ DAGARIUM, apud Rymer. tom. 10. pag. 508. col. 1 : *Deferentes sive non deferentes gladios, Dagaria, etc.*

¶ DAGARIUS, apud eumd. tom. 12. pag. 583. col. 1.

¶ DACA, non semel in Philippide Guillelmi Britonis, et in Statutis Arelat. e MS. D. *Brunet.* fol. 21. verso.

¶ DIGA *sive magnus cultellus*, in Hist. Translationis S. Appollinaris, tom. 5. Julii pag. 384.

¶ DAGUIFICARE, Dagis confodere. Chronicon Siciliæ inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 41 : *Rogerio de Lauria, viro utique strenuo et sollicito ad manutenendum Siculos et Daguificandos hostes.*

DAGHBRANT, Incendium quod interdiu excitatur, ex Fland. *dag*, dies, et *brant*, incendium. Consuetudines Arkenses ann. 1231. in Tabulario S. Bertini : *Majores causæ, ut sunt Raptus mulierum, berof, mordad, Daghbrant, a Choremannis in Curia de Arkes audientes, sed earum emendæ per francos homines Ecclesiæ judicabuntur.* [Vide *Dachbrand.*]

DAGLA. Charta Adalberonis I. Episcopi Metensis apud Meurissium pag. 309 : *Statuimus quoque ad usus fratrum, in prædicto sancto loco militantium, quandam Daglam in finibus villæ nostræ sitam, nomine Purnedo, ubi etiam mundiliones plurimi B. Arnulphi commanent, atque commanentes eandem supradictam Daglam legitima sanctione custodiunt ac procurant.*

* Prædium rusticum, ut videtur, vel Vallis. Vide *Dayla.*

¶ **DAGNIFICARE**, Damnum inferre. Chartularium S. Vandreg. tom. 1. pag. 178 : *Nec licebit mihi fide media, nec meis hæredibus prædictum Johannem nec suos hæredes a prædictis* IX. *solidis et prædictis* IX. *denariis de cætero molestare, Dagnificare, nec gravare in foro seculari vel ecclesiastico... Actum an. D.* M. CC. LX. Vide *Damnificare.*

* **DAGUA**, ut supra *Dagha.* Lit. remiss. ann. 1383. in Reg. 123. Chartoph. reg. ch. 55 : *Poncius secum deferens unam Daguam et ensem, etc.* Monstra ann. 1151 : *Claudius Jornandi habet... unam Daguam, etc.*

¶ **DAGUBITA.** Agnelli Lib. Pontific. de S. Neone : *Demum infra Episcopum Ursianæ Ecclesiæ, quæ vocatur Quinque Dagubitas a fundamentis construxit, et usque ad effectum perduxit.* In quem locum eruditissimus Muratorius : *Dagubita* idem fere, ut arbitror, significat ac *Accubita* Scriptoribus corruptæ Latinitatis, et ἀκούβιτον apud Auctores corruptæ Græcitatis. Est autem *Accubita*, ut suo loco dictum est, Locus editior ad quem accumbimus, seu Mensa ad quam accumbunt convivæ.

¶ **DAGUIFICARE.** Vide in *Dagger.*

DAGUS. Gloss. Gr. Lat. Editum et MS. ἐπισέλλιον, *subsellium, Dagus.* [* F. *Sagma*, ex Vulc. in Castigat. ad utrumque Glossar. Vide Martin. Lex. in hac voce.] Meursius censet esse Gallicum, *Dais*, scilicet tapetem, qui Sellæ insternitur. At Galli ita vocant umbellam quæ Throno Regio interponitur : unde legendum *supersellium* videretur : cujus quidem vocis *Dais* meminit Matthæus Paris in Vitis Abbatum S. Albani pag. 92. ubi de Abbate recens electo : *Solus in Refectorio prandebit supremus, habens vastellum, Priore prandente ad magnam mensam : quam Dais vulgariter appellamus.* Galli etiamnum *Dais* appellant umbraculum quod capiti sedentis aut prandentis vel cœnantis superponitur. Proinde si ad *vastellum* referatur, idem significaverit, tametsi vocis notio plane incerta sit ipsis etiam Anglis. Si ad *mensam*, quod vox *quæ* videtur suadere, non facilius est divinare quid hoc loco sonet.

Putaverim tamen *vastellum* ipsum esse nostrum *Dais*, sicque appellatum ex Anglo Saxonico vatel, *tegulum, tegmen*, umbraculum. Alii melius divinent. Cæterum hæc verba, *habens vastellum*, etc. absunt in Conciliis Anglic. tom. 2. ubi eadem recitantur, de modo constituendi Abbatis exempti cap. ult. sub ann. 1235. Ejusmodi umbraculum, sic describit Menander Protector. in legat. pag. 131 : Τεθείσης οἱ καθέδρας χρυσῆς, ἐνιζάνει αὐτοῦ ἐκ δύο λίθων ὑφασμάτων σκευασθείσης αὐτῷ, ὥσπερ καλύβης τινός. Nostri porro olim *Dois*, pro *Dais* dixere. Le Roman *de Garin* MS :

Quand fu la Cort des Chevaliers de pris,
Li mengiers fu apprestez et garnis,
L'eue demandent, au mangier sont assis,
Au plus haut Dois sist li Rois Anseis
De jouste lui sa moillier au cler vis.

☞ Vocis etymon [** forte a voce Germanica *Dach.* ADEL.] quidam ducunt a Gallico *Ais*, Assis, tabula, ita ut primum scriptum fuerit *d'ais*, ex assibus, quoniam alias umbellæ compingebantur tabulis, quibus annectebantur panni pretiosiores ad ornamentum. Huic etymo non favet antiquus scribendi modus *Dois* : quare Menagius a *Dossium*, vel *Dossum*, quod pro *Dorsum* scripserint

veteres Glossatores, putat esse arcessendum ; observatque simili modo olim a nostris dictum fuisse *Ders, Derselet*, a *Dorsum* scilicet ac *Dorsiletum*. Ordo Henrici II. Fr. Regis pag. 321. Ceremonialis Godefridi : *Contre la cheminée de ladite chambre y avoit un riche Ders, tout couvert, pentes, fonds et dossier de broderie à personage*. Et pag. 335 : *Le Roy se vint mettre à table sur un haut Ders, fait et préparé en la grande salle du logis Archiepiscopal, sous un grand Ders : le fond duquel étoit tout d'or*. Et pag. 312 : *Ledit seigneur se mit à genoux sur un grand drap de pié et deux carreaux, sous un grand Derselet de velours cramoisi*. Vide *Dasium*.

¶ **DAHÆ.** Vide *Dae*.

DAIENUS, Judex, Judæis Hispanicis sic dictus. Vitalis Episcopus Oscensis : *Inter Judæos vero est Daien, id est, Judex, ad cognoscendum de omnibus causis magnis, parvis, et minimis constitutus*. Huc forte spectant quæ habent Notæ veteres ad Itinerarium Burdeg. de verbis Gallicis : *Rhodanum, violentum : nam Rho, nimium, Dan, judicem, hoc et Gallice, hoc et Hebraice dicitur*. Glossæ Basilic. : Δὰν, ὄνομα μεγάλης ἀρχῆς κατὰ Πέρσας· οὕτως εὗρον ἐν τῷ Μαρτυρίῳ τῆς ἁγίας Σιρήν.

DAILUS. Vide *Dayla*.

DAIS. Vide *Dagus*.

¶ **DALERUS** vel THALERUS, a Saxonico *Dal*, vel Germanico *Thal*, Vallis. Nummus argenteus uncialis sic dictus, inquit Kilianus, *quod ex vallibus materia ejus argenti defodiatur* : sed potius ex montibus juxta Martinium : qui *Dalerum* vocat etiam *Joachimicum* a villa Joachimica, *Jocheimsthal*, in Saxonia, ubi illa moneta cusa est. Germani *Thaler* appellant et *Reichsdaler*, Nostri *Richedale*. Tres valet libras, ut Scutum nostrum argenteum. In nova Gallia Christ. tom. 3. col. 786. narratur Godefridum II. Abbatem Veteris-Campi ann. 1585. *Captivum, pro libertate recuperanda pendere* 6000. *Dalerorum coactum fuisse*. Petrus a Beek de Ecclesiis Aquisgran. pag. 25. in-4° : *Poscebat siquidem quinquaginta Dalerorum millia*. Et infra : *Volentes nolentes illius petitioni assentiri coacti sex viginti Dalerorum millia, una cum, etc.* Legitur alibi non semel apud Scriptores Germanos. Vide *Dalrus*.

¶ **DALEINUS.** Vide *Delphinus*.

° **DALHA**, DALLIS, Falx, Gall. *Faux*, proprie est falcis pars ferrea, nostris alias *Dail, Daille*; et *Dart*; unde *Daliare* et *Dalliare*, falcare, Gall. *Faucher*, et *Dalliator*, falcator, vulgo *Faucheur*. Lit. remiss. ann. 1465. in Reg. 194. Chartoph. reg. ch. 2 : *Ostendendo quoddam pratum quibusdam falcatoribus, qui herbam dicti prati... falcare seu Dalliare debebant... Quandam includem ferream, supra quam dicti homines falcatores, seu Dalliatores eorum falces sive Dalhas aptare consueverunt*. Leudæ major. Carcass. MSS. : *Item pro cargua de Dallibus, iij. sol. Turon*. Ubi versio Gallica ann. 1544 : *Item pour chacune charge de Dailles pour faucher, etc.* Lit. remiss. ann. 1306. in Reg. 76. ch. 84 : *Impositum fuit Francisco Parrani... prata dictæ bovariæ Daliasse seu Daliari fecisse sua auctoritate propria. Après ils rencontrerent ledit Rondeau ainsi qu'il venoit d'un sien pré avec ung Dail à son col*, in Lit. ann. 1473. ex Reg. 204. ch. 45. Aliæ ann. 1416. in Reg. 169. ch. 353 : *Le suppliant d'une faux ou Daille frappa icellui Pierre environ le genoil près du pomel de la jambe*. Rursum aliæ ann. 1398. ex Reg. 153. ch. 458 : *Jehan des Ouches, qui portoit un Dart à faucher appareillé et emolu de nouvel, etc. Deux faulx ou Dartz, desquelx les dessusditz avoient faulché ladite herbe estant audit pré*, in aliis ann. 1481. ex Reg. 200. ch. 1. Neque alio sensu intelligenda videtur vox *Daux*, in Lit. remiss. ann. 1473. ex Reg. 195. ch. 1002 : *Jehan Passarreu dist au fils du suppliant qu'il lui avoit desrobé ung Daux ou faugibe. Dauxe* vero, pro *Gousse*, in aliis ann. 1382. ex Reg. 122. ch. 39 : *Jehan Planquiele demanda une Dauxe d'ail pour dauxer son pain*. Vide *Dayla*.

° **DALIA**, *La povereta*, in Glossar. Lat. Ital. MS. [°° Isidor. Origin. lib. 7. cap. 6. sect. 56.]

° **DALIARE**, DALLIARE, DALLIS. Vide supra in *Dalha*.

° **DALIVUM**, DALIVUS. Vide infra *Davus* 2.

° **DALMASINUS**, Fructus species, prunum Damascenum, nostris *Damas*. Stat. Avellæ ann. 1496. cap. 53. ex Cod. reg. 4624 : *Si aliqua persona... portaverit... castaneas, pira, poma, Dalmasinos, persica, ficcus, amigdola, et quoscumque alios fructus, etc.* Vide *Damascena*.

¶ 1. **DALMATA**, *Vestis Sacerdotalis candida cum clavis purpureis*. Gloss. Isid. Vide mox *Dalmatica*.

° 2. **DALMATA.** Hist. Franc. Sfortiæ ad ann. 1453. apud Murator. tom. 21. Script. Ital. col. 639 : *Georgius Dalmata, cui a multa cæsarie cognomen erat*. Et ad ann. 1461. col. 725 : *Georgius Dalmata, qui a pella, quam vulgo targetam dicunt, cognominabatur, etc.*

DALMATICA, Vestis sic dicta, quod in Dalmatia primum sit reperta, ut habent Isidorus lib. 19. Orig. cap. 22. Alcuinus lib. de Divin. offic. Papias, Durandus lib. 3. cap. 11. et alii. Usum autem Dalmaticarum in Ecclesiam primus invexit S. Silvester PP. cum antea colobiis uterentur Sacerdotes, veste scilicet sic dicta, quæ manicis carebat. [Longe ante Silvestrum Pontius in Vita S. Cypriani scribit : *Et cum se Dalmatica exspoliasset* (Cyprianus) *et Diaconibus tradidisset, in linea stetit*.] Sed cum nuditas brachiorum a plerisque culparetur, Dalmaticarum a B. Silvestro usus inductus est, ut ait idem Alcuinus, a quo dicitur esse *vestimentum in modum Crucis, habens in sinistra sui parte fimbrias, dextra iis carente : inconsutile, et cum largis manicis*. His consentit Gillebertus Lunicensis Episcopus de Usu Ecclesiastico, ubi de Diaconis : *Stolam etiam super humerum sinistrum ferre, et indui Dalmatica in solennibus, id est tunica amplis manicis*. Dalmaticam vero in modum crucis factam docet præterea Missa Antiqua a Matthia Illyrico edita. Bruno Signiensis de Vestimentis Episcoporum : *Dalmatica magis ad ornatum, quam ad significationem pertinere videtur, quæ etiam post alia indumenta inventa esse probatur. Fimbriæ tamen quæ in Dalmatica a sinistro latere pendent, hujus vitæ impedimenta, et superfluitates, et sollicitudines significare possunt, quæ quoniam in altera vita non sunt, merito neque fimbriæ in dextro latere ponuntur, etc.* Robertus de Flamesbure Canonicus S. Victoris in Pœnitentiali : *Dalmatica etiam qua utuntur Levitæ, latitudine sui idem significat quod casula, caritatem; per duas lineas coccineas, quibus ipsa ante et retro a summo usque deorsum decoratur, utriusque testamentum, prædicatio Dei et proximi dilectio figuratur. Duodecim fimbriæ linearum utrimque* 12. *ramos caritatis exprimunt, quos Apostolus enumerat, dicens, Caritas patiens est, benigna est, etc. Tertia linea quæ est inter duas, et tribus fimbriis ante et retro insignitur, caritatem fide S. Trinitatis condecoratam demonstrat. Per fimbrias in sinistro latere sollicitudo activæ vitæ circa plurima intelligitur. Dextrum latus, quod caret fimbriis, contemplatio cœlestium sine multitudine perturbationum significatur*. Fimbriarum Dalmaticæ meminit Theodulfus Aurelian. in Parænesi ad Episcopos pag. 238 :

Candida ut extensis niteat Dalmatica rugis,
Fimbria neve erret huic sine lege levis.

Neque alia est fimbria Dalmaticæ, a clavis purpureis. Glossæ Arabico-Lat. : *Dalmata, vestis sacerdotalis candida cum clavis purpureis*. Epiphanius : Δαλματικὰς, εἴτ' οὖν κολοβίωνας ἐκ πλατυσήμων διὰ πορφύρας ἀλουργοϋφεῖς κατασκευασμένας. Vide Amalar. lib. 2. de Eccl. offic. cap. 21. Rhabanum lib. 1. de Instit. Cleric. cap. 7. 20. Walafrid. Strab. lib. de Reb. Eccl. cap. 24. Petr. Dam. lib. de Dominus vobiscum cap. 17. Hug. a S. Victore lib. 1. de Sacram. cap. 53. in Speculo Eccl. cap. 6. Honor. August. lib. 1. cap. 211. Innocent. III. lib. 1. Myster. Missæ cap. 40. 56. Jacob. Vitriac. in Hist. Occident. cap. 35. etc.

Dalmaticam propriam Episcoporum vestem fuisse docent laudati Scriptores. Zacharias PP. in Epist. ad Austrobertum Episc. Viennens. apud Jo. a Bosco : *Dalmaticam usibus vestris misimus, ut quia Ecclesia vestra ab hac sede doctrinam fidei percepit, et morem habitus sacerdotalis, ab illa etiam percipiat decorem honoris*. Hanc sub planeta poni solitam scribit Joannes Diacon. in Vita S. Gregorii Magni lib. 4. cap. 83. 84.

Fuit etiam *Dalmatica* Diaconorum vestis propria, uti supra innuimus. Amalarius in Eclogis de Officio Missæ : *Diaconi retro stant,... qui et ministrantes sunt in sancto altari, et Dalmaticas portant, quas solebat militaris usus portare*. Herbertus lib. 2. de Miracul. cap. 9 : *Subdiacones tunicæ pretiosæ, Diacones Dalmaticæ fulgidæ decorabant, ipsosque Presbyteros planetæ olosericæ insigniter adornabant*. Dalmatica tamen Diaconi non utebantur, nisi in majoribus festivitatibus, ut est in Concilio Saleguntadiensi cap. 2. et apud Gillebertum Lunicensem Episcopum. Porro Silvestri PP. institutio fuit, *ut Diaconi Dalmatica uterentur in Ecclesia, et pallio linostimo læva eorum tegeretur*, ut auctor est Anastasius pag. 13. Diaconis vero videtur tribuere Ammianus lib. 14 : *Pectoralem tuniculam sine manicis textam*. Unde diversa illa fuerit a Dalmatica manicata, quam *Chirodatam* vocat Capitolinus, nostrique Diaconis adscribunt.

° Diaconorum vestis fuit quotidiana, præterquam diebus jejunii, uti etiam nunc mos est. Consuet. monast. S. Emeram. Ratispon. art. 21. ex Bibl. S. Germ. Prat. cod. 1074. 3 : *Dalmaticis tempore prandii et cœnæ utantur diacones, videlicet quando ad Sextam reficitur; tempore jejuniorum planetis et casulis. Damaticle*, in Invent. eccl. Camerac. ann. 1371. *Tuniques, Domatiques*, in Charta dotat. capellar. de Blainvilla ann. 1335. ex Reg. 70. Chartoph. reg. ch. 175.

Sed maxime Diaconorum Ecclesiæ Romanæ fuit Dalmatica, cum cæteris nonnisi ex indultu summi Pontificis hac uti fas esset, qui eam interdum transmittebant, ut habet Gregorius M. lib. 7. Ind. 2. Epist. 113. Idem lib. 4. Dialog. cap. 41.

ubi Paschasio Diacono Ecclesiæ Romanæ *Dalmaticam* adscribit. Cyprianus in Vita S. *Cæsarii* Arelatensis : *Speciali quodam privilegio pallii usum ei permisit, et Diaconos ejus perinde, ut Romanæ Ecclesiæ Diaconos, Dalmaticis uti voluit.* [** Johannes XVI. PP. ann. 996. Abbatibus Selsensibus concessit *cum sandaliis et Dalmatica missarum officia celebrare.* Idem privilegium indultum Abbatibus Murbacensibus et aliis. Vide Alsatiam Diplomaticam num. 174. 346. sqq.] Jacobus Cardinalis de Coronat. Bonifacii VIII. PP. lib. 1. cap. 8 :

Nos Levitarum cuneus, nos illa Senatus
Dalmaticas vestita togas.

Cappa Dalmatica, in libello de Fundat. Monast. Bigaugiensis pag. 255.

Dalmaticis etiam indutos Reges ac Imperatores in præcipuis solennitatibus, eorumque inaugurationibus, palam est : ex iis præsertim quæ habet Hartmannus Maurus lib. de Coronatione Caroli V. qui inter solennia illa indumenta quibus induuntur, recenset *Dalmaticam albam holosericam pretiosis margaritis gemmisque distinctam, auream stolam margaritis quoque adornatam, cappam holosericam violacei coloris cui aurum in modum aquilæ intextum est, et amiculum rubei coloris contextum pari modo magna aurea aquila.* Petrus Rex Aragon. in Chronico, quod ipse conscripsit, lib. 2. cap. 9. ubi de sua Coronatione : *E lendema mati, que fon diumenge, nos som appareillats hora del sol exit ab nostra Dalmatica, e ab aquall arreament quis pertany a Rey pendre Coronacio.* Et lib. 3. cap. 16. de solenni in urbe Majorica processu : *E lo diumenge der lo matinos isquem de la Sacristia de la Seu, vestits e appareillats in sede Majestatis, ço es ab una camisa Romana d'un drap de seda primvert ab alcuns fullatges sens tos obres, et apres una Dalmatica de drap vermell historiat, ab obres d'aur, e ab fullatges, etc.* Adde cap. 33. et Raym. Montanerium cap. 296.

¶ DALMATIUM. Hist. Mediani Monast. pag. 242 : *Casulæ tres de pallio, capæ* IX. *Dalmatia quatuor de pallio.*

¶ DALMUTIA. Instrum. ann. 1532. ex Archivo Rhedon. : *Cum cappis absque Dalmatiis se congregaverunt in Ecclesia.*

DALMATICATUS, Dalmatica indutus apud Lampridium in Commodo.

DELMATICA, in Gloss. Gr. Lat. Δελματική, idem quod *Dalmatica* : nam *Delmatia*, pro *Dalmatia*, occurrit non semel in Nummis apud Aurel. Victorem in Augusto, Claudio, etc.

* **DALPHINALIS**, DALPHINALITER. Vide infra *Delphinus*.

¶ **DALPHINUS**. Vide *Delphinus*.

¶ **DALRUS**, ut *Dalerus*. Wernerus Titianus in Præfatione ad Annal. Novesienses : *Post rescissam unionem nos coëgit, quatenus Conventui corporis Christi ultra* 4000. *Dalros pro tam brevi cohabitatione unionis tempore numeraremus.*

DALTINI, Scurræ, velites, seu servi a pedibus Hibernis, apud Stanihurstium libro 1. de Reb. Hibern. et Jac. Waræum in Antiquit. Hibern. cap. 12.

DALUM. Ælfricus in Gloss. Sax. cap. de Navibus : *Dalum*, L y t e l s e g e l, i. parvum velum. Papias et Ugutio : *Dalum, minimum velum ad proram fixum.* Inde fortean velum, quod Throno Regio superponitur, *Dais* appellarunt nostri. [Legendum est *Dolon* ex Isidoro lib. 19. Orig. cap. 3 : *Dolon, Minimum velum ad proram defixum.* Græcis quoque δόλων. Procopius lib. 1. de Bello Vandal. cap. 17 : Χαλάσαντας τὰ μεγάλα ἱστία τοῖς μικροῖς (ἃ δὴ δόλωνας καλοῦσιν) ἕπεσθαι. Hesychius : Δόλωνες, μικροὶ ἱστοί, etc. Livius : *Dolonibus erectis altum petere intendit*] [** Glossar. MS. et codices Isidori habent *Dalum*.]

¶ 1. **DALUS**, *Ticio*. Papias in MS. Bituricensi. [** Δαλός.]

2. **DALUS**, Alia notione. Vide *Dayla*.

¶ **DAMACIUS**, Bombycinus pannus operis Damasceni, Gall. *Damas*. Inventar. Eccl. Aniciens. ann. 1444 : *Item alter tassellus operatus ad modo Damacii cum lapidibus modici valoris.* Vide *Dameus*.

DAMADARIUS, Hebdomadarius. Charta Corbeiensis vetus MS. de Mensa Dom. Abbatis : *In illa firma in qua serviunt Damadarii de coquina, etc.* Alibi : *Hoc totum debent præparare et administrare Damadarii de coquina ad fenestram refectorii.* Vide *Hebdomadarius*.

DAMALIO, ex Gr. δάμαλις, Juvenca. Lampridius in Alexandro Severo : *Ne quis suminatam occideret, ne quis lactantem, ne quis vaccam, ne quis Damalionem.*

DAMARICIUS. Vide *Canis*.

¶ **DAMASCENA**, Pruni species, Gall. *Damas, a Damasco oppido, unde prius asportata est, dicta.* Isid. lib. 17. Orig. cap. 7. Plinius lib. 15. cap. 13 : *In peregrinis arboribus dicta sunt Damascena, a Syriæ Damasco cognominata.*

¶ **DAMASCUS**, ut *Damacius*. *Damascus albus*, in Apparatu bellico Caroli VIII. Regis Fr. in Italiam, apud Marten. Itinerarii tom. 2. pag. 398.

✱ **DAMASQUINUM**. [Gallice *Damas* : « Una casula de *Damasquino* parvonatio cum amitu, stolla alba, manipulo ac cingulo. (Invent. Calixt. III. an. 1458. in archiv. Romano.)»]

* **DAMASTICUS** PANNUS, Damascenus, Gall. *Damas*. Comput. MS. ann. 1472. ex Tabul. S. Petri Insul. : *Johanni de Oupelines, pro una ulna panni Damastici albi figurati,... iv. lib. iij. sol.* Vide *Damacius*.

* **DAMATA**, *Fama volatile*. Glossar. Lat. Ital. MS.

¶ **DAMAYSELLA**, ut *Domicella*, Gall. *Damoiselle*, in Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 153.

¶ **DAMEIGIUM**, Idem, ut puto, quod *Damnum* 2. Chartularium S. Vandreg. tom. 2. pag. 1240 : *Pechiam terræ... sitam inter masuram Sibilæ de Puteo ex una parte, et ex altera juxta masuram Emelinæ Gripe, et aboutat ad kaminum Domini Regis ad unum caput, et ad aliud ad Dameigium nostrum.*

DAMEUS, Damascenus. *Vestimenta Damea* in Testamento Bertichramni Episc. Cenom. Locum vide in *Paricula*.

¶ **DAMICELLA**, ut *Domicella*, in Vita S. Francisci de Paula. *Damisella*, in Hist. Dalph. tom. 2. pag. 278.

¶ **DAMITUM**, f. pro *Samitum*, Pannus holosericus. Testamentum Hug. Aycelini Cardinal. Ostiens. ann. 1297 : *Item Ecclesiæ Claromont. legamus paramenta seu indumenta nostra de Damito viridi.* Vide *Exametum*. [** Chart. Lusit. ann. 1145. ap. S. Rosa de Viterbo Elucid. tom. 1. pag. 344 : *Uno manto de grecisco, et alio de Exami ; tres cappas una de ciclaton et alia mudbage et alia de uno Dami.* Idem fortasse quod *Dimitum*, Διμιτός, Pannus duplici filo textus.]

¶ **DAMIUM**. Gloss. Lat. Græc. S. Germani Paris. : *Damium*, θυσίαι, ὑπαίθριον γινόμενον. Festus : *Damium, Sacrificium, quod fiebat in operto, in honorem Bonæ deæ, quod minime esset* δημόσιον, *id est, publicum, Dea quippe ipsa* Δαμία *et Sacerdos* Δαμίας *appellatur.* Hinc monet Scaliger, ita dictum, quod pro populo fieret : est ergo a δᾶμος Dorice pro δῆμος, Populus. Vide Vossium Orat. Institut. lib. 4.

DAMMA. Emissarium, cataractæ claustrum, quo mare excluditur, vel admittitur. Theutonibus *Dam* : unde locorum nomina, *Amster-dam*, *Roterdam*, *etc.* Ordinatio Marisci Ramesiensis : *Non liceat alicui de cætero facere Dammas, aut fordas, aut alia impedimenta in aliquibus landeis, watergangeis, fossatis, sive aquagiis, etc.*

* **DAMNABILIS**, Exitialis. Conc. Tricass. ann. 878. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 303 : *Qui etiam ab hominibus suis sacramentum Damnabile et damnandum blanditiis et terroribus tyrannice contra divina et humana jura extorsit.* Dicitur de pœna crimini inflicta, apud Glabr. Rodulph. tom. 10. ejusd. Collect. pag. 57 : *Protinus domino ultore affuit illius vindex, qui incentor extiterat fraternæ discordiæ. Multatus enim illico Damnabili cæcitate, etc.* Vide in *Damnabilitas*.

DAMNABILITAS, Κατάκρισις, ἐξορία, in Gloss. Lat. Gr. Condemnatio, exilium. Ita *Damnatio perpetua*, pro perpetua deportatione, in leg. 1. Cod. Th. de Falsa mon. (9, 21.) *Damnabili injuria ductus*, apud Trebellium Pollionem. *Damnabilis cohibentia*, in lib. 8. Cod. Th. de appellat. (11, 30.)

¶ **DAMNABILITER**, Damnose, apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 6. pag. 70. et alibi.

* **DAMNACIUS**, Damnosus, exitiosus. Vita S. Bern. de Monte-Jovis tom. 2. Jun. pag. 1075. col. 2 : *Quam* (imaginem) *longe post dæmones circumdantes, in idolatricam statuam profanaverunt, dantes in ea Damnacia ægritudinum remedia deceptis concurrentibus ad eam. Damaiant*, in Charta ann. 1297. ex Chartul. S. Vandreg. tom. 1. pag. 137 : *Et où il li seroit mains Damaiant à moi.*

* **DAMNAMENTUM**, Damnum, incommodum, nostris alias *Damage*. Consuet. Normam. cap. 8. part. 1. ex Cod. reg. 4651 : *Ex irrogatione vero injuriæ quis justitiandus est, quando talem alicui injuriam intulerit, ex qua membrorum sequitur Damnamentum. Ou préjudice et Damage de nous*, in Lit. ann. 1371. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 494. Vita J. C. MSS.:

Qui est li rois ki si manache,
Qui nos fera si grant Damaghe ?

¶ **DAMNARE**, Damnum inferre, nocere. Radulphus *Coggeshale* in Chronico T. S. apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 568 : *Videns denique Saladinus quod nihil proficeret, nec sic quidem posse Damnare civitatem, cœpit cum suis circuire et infirma civitatis perscrutari, quærendo locum ubi machinas suas sine timore Christianorum posset erigere, etc.*

* Nostris alias *Damaiger* et *Dampnisier*. Lit. ann. 1372. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 515 : *Et pour ce que les dictes lettres originales...... sont Damaigées et empirées, etc.* Libert. villæ *de Perrusses* ann. 1347. ibid. tom. 7. pag. 33. art. 10 : *Et restabliront le dommaige au Dampnisié. Domager*, eodem significatu, in Lit. ann. 1372. tom. laudato Ordinat. pag. 606.

¶ **DAMNATICUS**, Ad metalla damnatus. Acta S. Cæciliæ Virg. et Mart. : *Cæcilia dixit : Miror ut non intelligas figuras fictiles, gypseas, ligneas atque lapideas, vel cujuscumque metalli Deos esse non*

posse, quas araneæ texunt, et aves stercorant, in quorum capitibus solent ciconiæ nidos instruere, quas Damnatici faciunt. Nam ad omne metallum pro criminibus Damnati mittuntur. Ergo a Damnatis initium accipientes, quomodo possunt Dii vel æstimari vel credi ?

¶ **DAMNATILIA** et DAMNATITIA MEMBRA dicuntur in Miraculis S. Maioli Abb. quæ paralysi laborant. Similiter *Damnatio linguæ* pro Lingua eodem morbo impedita, ibidem.

DAMNATIO, Damnum, Gall. *Domage* et *damage*. Epist. Caroli Martelli ad Episcopos : *Ut ei nemo aliquam contrarietatem vel Damnationem adversus eum facere præsumat.* Matth. Paris ann. 1267 : *Ne roberias vel Damnationes facerent. Damage*, in Legib. Normanicis Willelmi Nothi cap. 38. Vide *Excommunicatio*, et Ægid. Menagium in Originibus Ital. in *Dammagio*.

¶ **DAMNATITIUS**, *Dedititius*. Gl. Isid. Κατάδικος, in Gloss. Lat. Gr. ubi etiam *Damnatitium*, κατάκριτον, κατάδικον. Constantiensis : *Damnativus, Dedititius*. Dicebatur autem Dedititius, qui a Judice creditori addicebatur et dedebatur ob debita, cum non esset solvendo. ut apud eum serviret. Hic in Gl. dicitur, ἔκδοτος εἰς κόλασιν, κατάκριτος, ἐκδεδόμενος, propter quam causam videntur etiam dicti *Damnatitii*, ut apud Græcos καταδεδικασμένοι, quia damnati erant a Judicibus. Hesychius : Ἀγωγίμων ὅτε μὲν φορτίων, ὅτε δὲ καταδεδικασμένων. Ἀγώγιμοι appellabantur, qui Judicum sententia damnati in creditoris domum abducebantur. Alii fuere *Dedititii* de quibus infra in *Datitius*.

¶ **DAMNATUS**, Detentus in purgatorio. Visio Wetini inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. part. 1. pag. 266 : *Circumibat maximus fluvius igneus, in quo innumerabilis multitudo Damnatorum pœnaliter inclusa tenebatur, etc.*

¶ **DAMNIETAS**. Vide *Damnitas*.

DAMNIFICARE, Damnum inferre. Pseudo-Ovidius de Vetula :

Damnificansque hostem numeris quibus egerat illas.

Utuntur præterea Jacobus de Vitriaco lib. 3. Cæsarius Heisterb. Will. Brito lib. 4. 5. 6. 10. Philippid. et alii. [*Damnifficari*, Damnum pati, in Consuetud. MSS. Augustæ Auscicorum ann. 1301. art. 92.]

¶ **DAMNIFICATIO**, DAMPNIFICATIO, ut *Damnitas*. Transactio Rogerii Siciliæ Regis de quadam lite, apud Rocch. Pirrum Sicil. Sacræ pag. 394 : *De terris autem Flomariæ ordinatum est sic : Quod quantacumque homines Episcopi habeant, remaneant apud eos absque Damnificatione, in perpetuum teneant et cognoscant ea tanquam ab Episcopo.* Compositio Universitatis villæ de Mari cum Procuratore Monasterii Silvæ Regalis ann. 1321. ex Schedis D. *de Mazaugues : Ipsi possint facere levatam piscium semel in septimana sine Dampnificatione retium piscatorum.*

¶ **DAMNIFICATUS**, Damnum passus, cui damnum factum est seu illatum. Statuta Massil. lib. 1. cap. 53. § 7 : *Addentes huic capitulo, quod totius defectus farinæ debeat reddi, ut, dictum est, Damnificatæ personæ. Damnificata persona* rursum legitur hac notione ejusd. lib. cap. 41. 54. et lib. 5. cap. 19. §. 24. Vide *Dampnificare*.

DAMNITAS, Idem quod *Damnatio*, damnum. Vetus Notitia apud Franc. Mariam in Mathilde Comitissa : *Ulla Damnitas, aut intentionem, vel molestiam deveniat per aliquid ingenium, etc.* Charta Caroli M. apud Perardum pag. 13 : *Neque Monachi aliquam molestiam neque Damnitatem inferre præsumant.* Occurrit præterea in Capitulari Radelchisi Principis Beneventani cap. 3. 8. 20. apud Ughellum tom. 3. pag. 301. etc. apud Gregor. VII. PP. lib. 1. Ep. 18. etc. [et in Additamentis ad Chronicon Casauriense ann. 1028. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 993.]

DAMNIETAS, Eadem notione, apud Marculfum lib. 1. Formul. 32. lib. 2. Form. 18. et in Legib. Longob. lib. 2. tit. 29. § 1. 6. tit. 55. § 17. [** Liutpr. 19. (4, 1.) 17. (6, 64.) Rach. 4.]

1. **DAMNUM**, Mulcta Judicis sententia irrogata. Charta Sancii Lascarensis Episcopi ann. 1001. apud Marcam : *Si forte his duellum vel aliqua divisio advenerit, Damnum eis concessit.* Alia apud eumdem : *Liberaverunt totum proprium honorem S. Mariæ de tot carrei, et de toto Damno, et de tot carnal, etc.*

2. **DAMNUM**, quod nostri *Danger* vocant, id est, Procinctum, seu territorium, in quo si qua ob commissa crimina, irrogantur mulctæ, eæ Dominorum sunt : maxime vero usurpatur pro animalibus damnum facientibus in alterius prædio. Leges Rotharis Regis Longob. tit. 105. § 30. [** 348.] : *Si quis peculium de Damno suo ad clausuram minaverit, etc.* Mox : *Habeat ille id peculium qui in Damno invenerit.* Leges Luitprandi tit. 61. [** 85. (6, 32.)] : *Si quis caballum in Damnum suum invenerit, etc.* Magna Charta de Libertatibus Angliæ : *Exceptis averiis in alieno Damno inventis.* Reg. Majestat. lib. 4. cap. 23. § 2 : *Si quis Latronem in Damno suo invenerit cum furto.* Leges Burgor. Scoticor. cap. 126. § 4 : *Si quis invenerit in Damno suo aucas, gallinas, aut capros, etc.* Bracton. lib. 3. tract. de Corona cap. 37. § 9 : *Dicere enim poterit captor, quod juste cepit averia sua, quia invenit in Damno suo, et secundum consuetudinem regni imparcavit illa.* Fleta lib. 2. cap. 49. § 1 : *Possunt enim captiones advocari, eo quod dici poterit quod averia capta fuerunt in loco certo in Damno suo, vel in prato, vel alibi in suo separali.* Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 862 : *Animalia in Damnis dictorum fratrum inventa.* [Chartularium Montis sancti Michaelis articulo *de Messeria : Messorius si cœperit aliquam bestiam in Damno cujuslibet hominis S. Michaelis de Genesio, debet eam reddere homini in cujus Damno eam ceperit, et homo debet Messorio unum Turonense dare.*] *Bestes trouvées prinses en Domage*, in Consuetud. Hesdinensi art. 32. Vide *Dangerium*.

* Vel Loca sub damno interdicta. Lit. remiss. ann. 1369. in Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 413 : *Lequel Tassin avoit mené vaches et autres bestes ès Dangiers de la mère de l'exposant, sans sa licence.* Aliæ ann. 1378. in Reg. 104. ch. 306 : *En ladite terre et ou Dangier dudit sire trouva certaines bestes desdis habitans. Icelles bestes se bouterent en un Dangier ou pasturage défendu*, in aliis ann. 1406. ex Reg. 161. ch. 173. Hinc *Sergent dangereux*, qui ejusmodi delicta prohibet et a delinquentibus mulctas exigit, vel eos judici defert. Lit. remiss. ann. 1403. in Reg. 158. ch. 60 : *Esquels bois nous avons droit de Dangier, c'est assavoir que toutes et quantefoiz que aucunes bestes sont trouvées esdis bois, elles sont confisquées à nous....... Robert le Fort nostre sergent Dangereux advisa de loing icelles brebis, etc.* Unde *Dammager* dicebatur apparitor, qui animal in *damno* deprehensum pignerabatur. Lit. remiss. ann. 1412. in Reg. 167. ch. 137 : *Come Estienne Lucat sergent de Macies, ou baillage de Mascon, eust prins et Dommagé une jument...... laquelle il vouloit mettre en toit.*

* 3. **DAMNUM**, Sumtus, impensæ, Gall. *Depens*. Chronicon S. Trudonis apud Acher. Spicil. tom. 7. pag. 388 : *Cumque altero die sedens* (Herimannus Metensis Episc.) *in cella Abbatis de negotiis suis strenue ageret, prandiumque ingens ex Damno nostro paratum interea expectaret. ... Excepto autem Damno quod de magnifice sibi parato servitio afflictæ Ecclesiæ nostræ, duos ei Herimannus* (Abbas) *equos transmisit, pro quibus molendinum de Stades in vadio positum fuit.*

* **DAMPNATICIUS**, pro Damnandus, in Act. S. Januar. tom. 6. Sept. pag. 876. col. 2 : *Venientes ad carcerem, cum Sossio Dampnaticio in confabulatione junguntur.*

¶ **DAMPNIFICARE**, ut *Damnificare*, Damnum inferre. Charta anni 1272. ex Archivo Monasterii de Bono Nuntio Rotomag. : *Et si forte contigerit, quod deinceps dicti Religiosi Dampnificati fuerint super hoc.... nos tenebimur.... illud eisdem penitus et plenarie resarcire.* Tabularium B. Mariæ Piperacensis : *Ecclesia valde Dampnificata*, id est, Cui magnum damnum illatum est. Charta Guidonis Archiep. Bituric. ann. 1279. apud Thomasserium in Bituric. 116 : *Ita quod læsus inutilis fiat, vel quod propter ictus prædictos non apparentes moriatur vel corporaliter Dampnificetur*, hoc est, damnum patiatur. Occurrit alibi.

* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Damneiar, Prov. Dampnificare, vindicare.*

¶ **DAMPNIFICATIO**. Vide *Damnificatio*.

✱ **DAMUCULA**. [Capra agrestis, DIEF.]

¶ **DAMUS**, Dama masculus, apud *Madox* in Formulari Anglic. pag. 304. et apud Rymer. tom. 1. pag. 557. col. 1. Vide *Darnus*.

* **DANAFIL**, Tubæ species. Instr. ann. 1347. tom. 1. Probat. Hist. geneal. domus reg. Portug. pag. 262 : *Ipsa universitas Villæ-franchæ more solito congregata... ad sonum tubæ sive Danafil, etc.*

* **DANAMARCA**, DANNAMARCA, Dania, Gall. *Danemarc ;* unde *Danimarches*, Dani. Glab. Radulph. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 14 : *Mortuo rege Adalrado, in regno scilicet illorum, qui Danimarches cognominantur, etc.* Ibid. pag. 155 : *Infinita multitudo Nortmannorum ex Dannamarca, etc.* Et pag. 156 : *Rex vero Canotus de Danamarca paganus, etc.*

¶ **DANANTBRAS**, pro *Davantbras* vel *Devantbras*, Brachiale ferreum, Gall. *Brassart. Ducentos arcus, duodecim loricas, octo paria Danantbras, seu paria de gantelcz*, apud Rymer. tom. 8. pag. 754. col. 1.

DANEGELDUM, Tributum Anglis indictum, ob pacandos, vel vi propulsandos *Danos*, Angliam sæpius incurrentes. Joan. Bromptonus : *Danegeld est tallagium datum Danis, id est, 3. den. de qualibet bovata terræ.* Leges Edwardi Confess. cap. 11 : *Danegeldi redditio propter piratas primitus statuta est. Patriam enim infestantes, vastationi ejus pro posse insistebant. Ad eorum quidem insolentiam reprimendam statutum est Danegeldum annuatim reddi, scilicet 12. denarios ex unaquaque hida totius patriæ, ad conducendos eos qui piratarum irruptioni resis-*

tendo obviarent. Vide Leges Henrici I. cap. 15. Ab hac pensitatione exempta est Ecclesia Anglic. ut in iisdem Edwardi Legibus narratur, quæ videntur esse recentioris Scriptoris, et forte Henrici *de Knyghton* lib. 2. apud quem ea reperiuntur pag. 2357. nisi ille ab alio hauserit.

Tunc vero primum indictum est, cum Swanus Danorum Rex Britanniæ insulam, quam magna ex parte occupaverat, vastaret et spoliaret, Ethelredo regnante, ut est apud Joannem Sarisber. lib. 8. Policratici cap. 21. Henricus Huntindon. lib. 5. pag. 357 : *Edelredi Regis an. 13. primum statuerunt Angli consilio infausto Siricii Archiepiscopi, quod ipsi censum Dacis persolverent, quatenus a rapinis et cæde cessarent, et dederunt eis decem mille libras.*

At quod ex necessitate, et Danicarum incursionum occasionibus indictum est miseris Anglis tributum, propulsis postmodum et intra proprios limites sese continentibus Danis, continuatum est. *Hoc autem malum,* inquit idem Scriptor, *usque in hodiernum diem duravit, et diu, nisi Dei pietas subveniat, durabit. Regibus namque nostris modo persolvimus ex consuetudine, quod Dacis persolvebatur ex ineffabili terrore.*

Sed onus Anglis gravissimum ab eorum cervicibus auferre, illudque relaxare primus aggressus est S. Edwardus. *Ferunt enim,* verba sunt Ingulfi pag. 897. *Regem sanctissimum, cum dictum Danigeld cubicularii sui collectum in Regis cameram intulissent, et ad videndum tanti thesauri cumulum ipsum adduxissent, ad primum aspectum exhorruisse, protestantem se dæmonem super acervum pecuniæ saltantem, et nimio gaudio exultantem prospexisse. Unde pristinis possessoribus jussit statim reddere, et de tam fera exactione ne iota unum voluit retinere; quin in perpetuum remisit, anno scilicet 38. ex quo tempore Regis Ethelredi patris sui Swanus Rex Danorum suo exercitui illud solvi singulis annis imperavit.* Similia narrant Ælfredus in Vita S. Edwardi cap. 7. n. 23. et Bromptonus pag. 942.

At Willelmo Notho Angliam obtinente, rursum Anglis eadem pensitatio indicta servata, *Danegeldi* appellatione, licet Dani cæterique maris prædones Septentrionales incursus suos cohiberent. *Cum ergo diu solvisset terra sub ejusdem Regis Imperio, noluit hoc ut annuum solvi, quod fuerat urgente necessitate bellicæ tempestatis exactum; nec tamen omnino propter inopinatos casus dimitti. Raro igitur temporibus ejus, vel successorum ipsius solutum est, hoc est cum ab exteris gentibus bella vel opiniones bellorum ingruebant.* Ita liber Scacarii lib. 1. cap. 11.

Præterea exsolutum sub Willelmo Juniore cum Normanniam invasit, fratre suo Roberto in expeditionem Hierosolymitanam profecto, tradit Knighton loco citato. Henrico I. denique regnante, *Danegeldum* inter jura Regia recensetur in ejusdem Regis Legibus cap. 10. quod fortassis ejusmodi pensitationem populis indicere solius esset Regis, vel potius quod ad Regium fiscum deferretur : *Hæc sunt jura quæ Rex Angliæ solus et super omnes homines habet in terra sua, commoda pacis et securitatis institutione, retenta, infractio pacis per manum vel breve datæ, Danegeldum, placitum brevium, etc.* Atque inde forte *Danegeldum Regis* vocitatur in aliquot Chartis illo regnante descriptis tom. 1. Monastici Anglic. pag. 111. et tom. 2. pag. 206. 207. in quibus terræ concessæ dicuntur liberæ et quietæ ab omni sæculari exactione et omni re quæ ad Regem pertinet, *excepto Danegeldo Regis.* Henrico etiam imperante illud obtinuisse in Anglia docet adhuc caput. 16. earumdem Legum : *Danigildum, quod aliquando Ringe manus* (alias *Ymgeman,* Spelmannus legit *Inglisman*) *dabatur, id est, 12. den. de unaquaque hyda per annum, si ad terminos non solvatur, wyta emendetur.* Refert etiam Ranulfus Cestrensis lib. 7. cap. 17. Henricum in redemptionem peccatorum suorum vovisse circa ann. regni sui 30. *septem annis Danicum tributum relaxaturum.*

Sed longe religiosior fuit Henrici successor Stephanus Rex : nam in die Coronationis suæ inter alia *vovit, quod Danegeldum, id est, duos solidos ad hidam, quos antecessores sui accipere solebant, singulis annis in æternum condonaret,* ut auctor est Henricus Huntindon. lib. 8. pag. 387. a quo hausit quæ habet in hanc rem Bromptonus. Nulla deinceps mentio occurrit Danegeldi apud Scriptores. Vide Analecta Seldeni lib. 2. cap. 6. [Vocis origo Saxonicum g i l d, Solutio. Vide *Gildum.*]

DANELAGA. Vide *Lex Danorum.*

1. **DANGERIUM,** seu *Danger,* vocant nostri, quidquid juri stricto, atque adeo *confiscationi* obnoxium est : ita ut res dicatur esse *in Dangerio domini feudalis,* quæ, nisi quod de ea statutum est adimpleatur, confiscari possit. Ita *fiefs de Danger* vocant Consuetudines aliquot municipales, Trecensis art. 37. Calvimontensis art. 56. Barrensis art. 1. etc. ejusmodi feuda, quæ a vassallis adiri non possunt, nisi post præstitum Domino hominium : alioquin in commissum cadunt. Historia fundationis Abbatiæ Pipwellensis in agro Northampton. : *Nec audebant Abbates eidem resistere, quia aut pro denariis, aut pro bladis semper fuerunt Abbates in Dangerio dicti Officialis.* Charta Philippi Regis Fr. ann. 1283 : *Poterunt suas sagenas ponere et retia exsiccanda in sicca terra, sine Dangerio Garennariorum,...... salvo in prædictis omnibus Dangerio traversi de Archis, quod retinemus.* [Charta pro Monialibus Belli-prati ann. 1270. apud Miræum tom. 1. pag. 418. col. 2 : *Nec mihi vel successoribus meis aliquod in eis dominium vel Daugerium (Dangerium) dereliqui; sed omnia ipsis libera et quieta omnibus decrevi temporibus permanere.*] Philippus *Mouskes* in Chilperico :

> Et si ont les pois quitement,
> Si ont les balances sans trecier,
> La signorie et le Dangier.

In Carolo Magno :

> Tous les avoit à Dangier,
> K'il ne pooit sans eus mangier.

Vide *Domigerium.*

*Quicquid confiscationi obnoxium est sive ratione feudi, sive ex conductione. Charta ann. 1358. in Reg. 86. Chartoph. reg. ch. 492 : *Cum accepissent quemdam locum, seu plateam, vel Dangerium, sitos super fluvium Essonæ,... ad molendinum ad molam construendum. Ventes, reliefs, Dangiers, chambrellage et droitures,* in Ch. Joan. abb. Corb. ann. 1359. ex Chartul. ejusd. monast. fol. 272. v°. Hinc *Estre en danger de quelqu'un,* significat alicui obligatum et devinctum esse. Lit. remiss. ann. 1396. in Reg. 149. ch. 297 : *Quant vint à paier l'escot, Maronnat dist à l'exposant qu'il paiast pour lui; lequel lui respondi qu'il n'en feroit rien, et qu'il n'estoit point en son Danger, par quoi il deust paier pour lui.* Vide infra in *Domigerium.*

2. Dangerium, in re forestaria, dicitur Jus quod Rex habet in forestis et silvis Normanniæ, in quibus proprietarii cæsionem facere non possunt inconsulto Rege, aut illius Officialibus, sub commissi pœna, quam *Danger* vocant. Regestum Cameræ Computor. Paris. : *Tiers et Danger sont, que toutes les forets de Normandie, qui ne sont du tresfond du Roy, desquelles les tresfonciers n'ont speciale exemption par chartre et usage, sont tenus à tiers et Danger du Roy; est à sçavoir qu'iceux tresfonciers ne peuvent faire vente ordinaire ni exploiter en leurs tresfonds sans licence du Roy, qu'il ne perdent toute la vente, laquelle pour ce est forfaite.* In Charta 17. Jul. ann. 1471 : *De noble homme de Guillaume de Casenove dit Coulomp Escuier Vice admiral de France, Maistre Enquesteur et Examinateur des Eaux et forests du Roy.* Dangerium dicitur esse *decima* acrarum silvæ : verbi gratia in 30. acris silvæ seu bosci, *Tertium* et *Dangerium* 13. acras conficiunt : 10. pro *Tertio* et 3. pro *Dangerio,* quæ et decima dicitur : *C'est a sçavoir pour le tiers, des* [*dix*] *acres : et pour le Dangier ou disme, 3. acres.* Quæ verba infra rursum repetuntur. Hinc *Tertium* et *Dangerium,* in Charta Ludovici Hutini pro Normannis ann. 1315. art. 9. 10. etc. Vide *Tertium* et *Domigerium.*

* Inquisit. ann. 1258. in Reg. *Olim* parlam. Paris. fol. 7 : *Item utrum comes Ebroicensis vendebat sua nemora, sine tertio et Dangerio.* Arrest. ann. 1269. ibid. fol. 168 : *Judicatum est quod Johannes de Nevilla miles non potest vendere boscos suos de Nevilla, sine licentia et Dangerio regis.* Reg. Cam. Comput. ex Bibl. reg. sign. 8406. fol. 102. v° : *Dangeria vero (sunt) quando bosci non possunt vendi sine licentia regis, et tunc ibi habet decimum denarium.* Ch. ann. 1470. ex Cod. reg. 9849. 4. fol. 158. r°. : *Quant ung boys à tiers et dangier est vendu par le treffoncier tout ensemble, tant sa part comme la part du roy, le roy prent le tiers sur toute la somme de la vendue avec la disme ou Dangier de deux souz pour livre v. g. sur le pris de 60. souz Tournois l'acre ou l'arpent, ou le totage d'icelle vente, le roy y prent 20. souz Tournois pour son tiers, et le Dangier ou disme sur le totage, qui monte pour lesdiz 60. souz Tour. six souz Tour.* Consule quæ de jure *Tertii* et *Dangerii* scripsit Lud. *Greard* cum Instrumentis et observationibus Lud. *Froland.* Unde *Sergent dangereux* dicitur, qui jus illud regium curat et servat, in Lit. remiss. ann. 1406. ex Reg. 160. Chartoph. reg. ch. 346 : *Jehan de Grosmenil sergent Dangereuz de nos foretz, etc.* Vide Glossar. Jur. Gall. et in *Tertium* 4.

* 3. **DANGERIUM** Maritagiorum, Mulcta servis irrogata, qui invito domino nuptias inibant. Reg. S. Justi ex Cam Comput. Paris. fol. 211. v° : *Servicia vavassorum, Dangeria maritagiorum, justitia parva, etc.* Vide *Forismaritagium.*

* 4. **DANGERIUM,** Incommodum, difficultas, mora, contentio, nostris *Dangier,* eodem sensu. Charta Ingeranni de Marign. pro fundat. eccl. colleg. Escoiar. ann. 1310. in Reg. Phil. Pulc. ex Cod. reg. 9607. 3. ch. 63 : *Concedo tam ipsis quam aliis personis collegii liberum molere,.... et id facere absque Dangerio*

vel exactione qualibet tenebitur in futurum molendinarius molendini. Testam. Aymari de Rossilione ann. 1364. ex Cod. reg. 6008. fol. 127. v°. : *Emantur,... calix, missale et alii libri necessarii in dicta capella, et omne ornamentum altaris, taliter quod servitor dictæ capellæ possit et valeat ibidem celebrare sine dongeras* (l. *Dangerio*) *alterius personæ.* Gesta Ludov. Pii. cap. 16. tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 152 : *Et leur commanderent que se la roine fesoit Dangier, que il la sachassent à force hors de l'eglise.* Lit. remiss. ann. 1369. in Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 247 : *Lesquelz suppliants dirent aux dites femmes folles que elles allassent coucher avec eulz ; lesquelles en firent un pou de Dangier: et sur ce orent un pou de paroles dangereuses. Comme le tavernier faisoit Dangier ou difficulté de ce faire,* in aliis ann. 1370. ex Reg. 102. ch. 83. Hinc *Dangereux,* Difficilis, morosus. Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 136. ch. 159 : *Laquelle femme, quant elle apperceut que ledit prestre son maitre venoit, fist la Dangereuse et s'escria faintement, etc. Cause dangereuse,* Implicata, quæ difficultatem habet, in Lit. ann. 1388. ex vol. 8. Arestor. parlam. Paris. : *Comme iceulx particuliers ayant une tres grosse et Dangereuse cause en nostre parlement. Dangereux* denique, Morbo obnoxius, unde quis in periculo versatur. Lit. remiss. ann. 1393. in Reg. 145. ch. 173 : *L'un d'iceulx coups, par cas de meschief et d'aventure, chey sur l'ueil dudit Thomas, lequel il avoit un pou Dangereux et malade.* Aliæ ann. 1453. in Reg. 182. ch. 33 : *Icellui Recullet se refroidi tant, que une maladie appellée apopelisie, dont il estoit Dangereux, enferme et souvent malade, le print.*

° 5. **DANGERIUM,** nostris *Dangier,* Angustiæ, claustra itineris vel montium, vulgo *Détroit, défilé.* Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 135. Chartoph. reg. ch. 262 : *Comme la ville de Muande soit située près des fins et mettes de nostre royaume, ès destrois et Dangiez des contez de Foiz et d'Arminhac.*

DANGIO. Vide *Dunjo.*

¶ **DANIGELDUM.** Vide *Danegeldum.*

° **DANIMARCHES,** Dani. Vide supra *Danamarca.*

° **DANIO,** Piscis genus, Provincialibus. Vide infra *Glaucus.*

¶ **DANJO.** Vide *Dunjo.*

¶ **DANISTA.** Vide *Darnus.*

° **DANITARI,** si tamen certa est lectio, f. pro Morari, nutricari. Reg. visitat. Odon. archiep. Rotomag. ab ann. 1248. ad ann. 1269. ex Cod. reg. 1245. fol. 347. r°. : *Oliverius socius prioris frequenter venabatur et ibat ad perdices cum rethe et falcone, et habebat tunc quoddam instrumentum in quo Danitantur falcones, quod nobis displicuit, pro eo quod erat ita in publico et propter scandalum.* Leg. forte *Domantur.*

° **DANNAMARCA,** Dania. Vide supra *Danamarca.*

° **DANRATA,** Merces quævis, Gall. *Denrées.* Stat. MSS. eccl. Tull. ann. 1497. in unum collecta fol. 101. r°. : *In eventum quo... transgredi edicta ejusdem civitatis in exercitio ministeriorum prædictorum, prout in pondere panis aut mercatura Danratarum reprobatarum, tenebuntur adire præpositum de Velleyo, vel capitulum, et prosequi justitiam super querelis suis, ita quod si panes et Danratæ hujusmodi invenirentur defectivæ, executio earum..... competet nobis seu dicto præposito. Danrée* vero Modus agri, f. unde redditur unus denarius census, in Testam. Th. *de Failly* ann. 1478. ex Bibl. reg. : *A legué, donné et devisé huit faulciées et deux Danrées de prey.* Vide infra *Denariata prati et terræ.*

DANSARE, Gallis *Danser,* Saltare : Cambro Britannis *Dawnsio* idem sonat.

¶ **DANSATOR,** Gall. *Danseur,* Saltator. Hist. Monasterii S. Laurentii Leodiensis pag. 1118 : *Venerunt Dansatores Aquisgrani, deinde Trajectum.* Mimi sunt et circulatores.

¶ **DANSATRIX,** Saltatrix, Gall. *Danseuse,* in Chr. Cornelii *Zantfliet,* apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 309.

¶ **DANTI,** pro *Dextri,* ut conjecto. Præceptum Caroli Simplicis ann. 919. apud Marten. Collect. Ampliss. tom. 1. col. 275 : *Et insuper areas... intra muros Turonicæ urbis sitas cum muros et posterula, habentes in circuitu a porta Aurelianensi usque ad arenas perticas nonaginta sex Dantos.* Vide *Dextri.*

° **DANTULUS,** Qui male et ridiculam ob causam dona largitur. Vita S. Waltheni abb. tom. 1. Aug. pag. 259. col. 2: *Qui* (prælati) *cum de obscuris parentibus genuinam trahant originem, donis mediantibus, militum et procerum sibi nundinantur consanguinitatis claritatem ;... qui tertium gradum cognationis vel quartum computant, aut concedunt Dantulo, centesimum genu numerare nesciunt.*

° **DANUMARCHIA,** Dania, vulgo *Danemarc,* in Vita S. Gerem. tom. 6. Sept. pag. 704. col. 1. Vide supra *Danamarca.*

° **DANUS,** *Usurier.* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692. Vide *Darnus.*

¶ **DANZA,** Hispanis Saltatio, Gallis *Danse.* Legitur in Concilio Tolet. anni 1582.

¶ **DAPAR,** f. *Procuratio* seu Convivium, vel certa præstatio loco convivii, a Latino *Dapes,* Largior et opiparus ciborum apparatus, unde *Dapinare victum alicui,* apud Plautum. Testament. Manigundis Langobardæ pro erectione puellaris Monasterii Cairati ann. 20. Luitprandi et Heldeprandi Regum, apud Mabill. tom. 2. Annal. Bened. pag. 705. col. 1 : *Dare debet Dapar sanctæ Ticinensis Ecclesiæ, et debet et facere dare et consignare Abbatissa, quæ pro tempore præordinata erat, ad domum ipsius sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ Antistitis, per ante dictas ferias de Domini Nativitate. Et si Dapar ipsius Mediolanensis Ecclesiæ Antistitis alia superimposita facta fuerit, quam supra judicavit : tunc volo et judico, ut habeat potestatem, commendationem et consecrationem in qualem Episcopum ivi ipsa Abbatissa, quæ pro tempore præordinata erat, cum ipsa munera, qualiter superius judicavit, alia superimposita eis da nulla par non fiat :* forte pro *Nulla Dapar non fiat.* Sed et hæc obscura. [** *Da par* pro *de parte.* Chart. Manigundis suspecta Muratorio Antiquit. Italic. tom. 2. col. 239. c.]

° **DAPARE,** *Edere, manducare, maniar, Prov.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Vide *Dapere.*

DAPAX, DAPATICUS, DAPTICUS. Ugutio, et ex eo Joan. de Janua : *Dapax, loquax et facundus ex cibo. Dapaticus, et Dapticus, i. manifestus, aptus, et largus, dapsilis, munificus. Dapatice, id est, magnifice, large, dapsiliter.* Vide Festum.

° **DAPER,** *Che da manzare.* Glossar. Lat. Ital. MS.

¶ **DAPERE,** a *Dapes,* Epulari. Gloss. Lat. Gr. : *Dapet,* εὐωχεῖται.

° **DAPES,** Bona, facultates Ermold. Nigel. de Gest. Ludov. Pii lib. 2. vers. 485. tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 35 :

Divisitque Dapes, necnon partitur honorem
In sobolem propriam Cæsar amore patris.

Idem lib. 3. vers. 617. ibid. pag. 50 :

Cæsar ei vitam tribuit, tribuitque salutem,
Et miseraus proprias cessit habere Dapes.

° **DAPHARDUM,** perperam, ni fallor, pro *Caphardum,* capitis tegumenti species. Vide in hac voce. Protocol. de reformat. eccl. tom. 1. Conc. Constant. part. 10. pag. 603 : *Officiales curiæ, ut scriptores, abbreviatores, procuratores, advocati..... incedant induti Daphardis, ut antiquitus consueverunt.*

DAPIFER, Idem qui *Senescallus.* Chronicon Moriniacense lib. 2 : *Willelmus Dapifer, qui et Senescallus appellatur.* Leges Henrici I. Regis Anglor. cap. 41 : *Qui residens est ad domum suam, summoniri debet de quolibet placito cum testibus, et si domi est, eidem dicatur, vel Dapifero, vel denique familiæ suæ libere denuntietur. Dapifer vel minister manerii,* cap. 92. Vide Seldenum de Titulis honorar. 2. part. pag. 656. 695. 840. et infra in *Senescallus.* [** Murator. Antiq. Ital. tom. 1. col. 119. C. et infra *Drossartus.*]

¶ DAPIFER, Officialis Monasterii idem qui alias *Refectuarius,* modo *Depositarius* vel *Cellerarius.* Fol. XXIII. Tabularii Virzionensis post Humbaldum Abbatem subscribunt Monachi plures, inter quos *Rainaldus Monachus Dapifer.* Onomasticon vetus : *Dapifer,* σιτοφόρος.

¶ DAPIFERA, in Necrologio Laureshamensi pag. 34. Vindemiarum Litterariar. Schannati : *Agnetis Dapiferæ, etc.*

DAPIFERIA, Dapiferi dignitas, in Charta ann. 1318. apud Isaacum Pontanum lib. 7. Rer. Danicar. [*Dapiferia et Senescallia Franciæ,* in Edicto Philippi cognomento Pulcri ann. 1309.]

DAPIFERATUS, Eadem notione, apud Hugonem de Cleeriis, Robertum de Monte et Nicolaum Trivettum ann. 1164. Levoldum Northovium in Chron. Marcano ann. 1307. et alios.

DAPIFERATIO, Idem quod *Dapiferia.* Tabular. S. Remigii Remensis : *Hæc sunt feoda quæ tenet in manu sua, Dapiferationem, terram de Condato, etc.*

DAPIFICUS, Condimentarius, seu potius Cocus, qui *dapes* parat aut conficit. Matth. Paris ann. 1258 : *Dapificos suos, Cocos, et Pincernas, etc.*

¶ **DAPISCIDA,** a *Dape* et *Cædo,* Sector mensarius, Gall. *Ecuyer tranchant. Philippum Wentworth Militem unum Dapiscidarum nostrorum,* in Indentura treugarum Scotiæ ann. 1457. apud Rymerum, tom. 11. pag. 397. col. 2. Rursus occurrit ejusdem tomi pag. 834. col. 2.

DAPOCLEORIUM, Papias MS. : *Dapocleorium, Faldistorium.* Vide *Cliothedrum.*

¶ **DAPSIBILITER,** ut *Dapsiliter,* Laute, large, liberaliter. Vita S. Droctovei tom. 2. Martii pag. 40 : *Avaritiam omnino vitabat et Dapsibiliter miserorum inopiæ subveniebat.*

DAPSILIS, Vox Latinis cognita. Glossar. Lat. MS. Regium Cod. 1013. et Papias : *Dapsilis, Largus, profusus, vel qui satis erogat escas.* [** *erogat dapes,* in cod. reg. 7609.] Joan. de Janua. : *Dapsilis, largus, præcipue in cibis.* Ebrardus Bethun. :

Dapsilis est dapibus, aliis rebus quoque largus.

Gloss. S. Benedicti ; *Largus,* δαψιλής, Glossæ aliæ : *Dapsilis* δαψιλής. Fortunatus de Vita S. Medardi cap. 7 : *Erat enim*

frugalitate laudabilis... Dapsilis in pauperum recreatione, etc. Ordericus Vitalis lib. 4 : *Hic non Dapsilis, sed prodigus erat.* Occurrit in Notis Tyronis, et alibi passim.

DAPSILITAS, Liberalitas. Ordericus Vital. lib. 12 : *Quem pro affabilitate sua et Dapsilitate oppido dilexerunt.* [Vita S. Genulphi Episc. tom. 2. Jan. pag. 84. n. 17 : *O Serve Dei inclyte, o mi care Domine, obsecro Dapsilitatem tuæ magnificentiæ, ut declines in domum meam.*] Matth. Paris ann. 1248 : *Qui omnes Milites circumdegentes Dapsilitatis et hospitalitatis multiplicatis honoribus superaverat.* Ann. 1249 : *Nec tamen hospitium ejus Dapsilitatis alicujus inde suscepit incrementum.* Vide pag. 251. d. 535. f. Vitam S. Adelheid. cap. 8. Henricum Huntindon. lib. 8. Stephanium ad Saxonem Grammaticum pag. 177. [Anonymum in Vita S. Gerardi Abb. inter Acta SS. Benedict. sæc. 5. pag. 270.]

¶ DAPSILITER, ut *Dapsibiliter*, Large, Liberaliter. Chronicon Fontanell. apud Acherium Spicil. tom. 3. pag. 259 : *Eum satis honorifice suscepit, necessaria Dapsiliter indulsit.* Sueton. in Vespasiano *Dapsile* dixit eadem notione. Vide *Dapsibiliter*.

¶ **DAPTICUS.** Vide *Dapax*.

¶ **DARAMARE** vel *Daraniare bellum* Spelmanno in *Adrhamire*, idem est quod Denunciare, Profiteri. Vide *Adramire*.

* Hinc, ut videtur, *Darement*, Denuntiatio, in Charta Margar. comit. Fland. ann. 1387. ex Suppl. ad Miræum pag. 436. col. 1 : *Et de ce ont joys et assez paysiblement avant les Darement, guerre et commotion qu'ils ont esté à nostredit pays de Flandre.*

* **DARASTUUÆ.** Vide infra *Da ıretwæ.*

* **DARBUS,** Animalis genus frugibus infestum. Comput. ann. 1480. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 342. col. 1 : *Item solverunt pro litteris monitoriis a curia domini officialis impetratis... contra mures, Darbos, et talpas, et alia animalia fera dampnum inferencia in fructibus excretis in campis et sigillo, iij. solidos, ix. den.* Vide infra in *Excommunicatio*.

¶ **DARDA,** ut *Dardus* infra. Memoriale Potestatum Regiensium ad annum 1284. apud Murator. tom. 8. col. 1165 : *Quod audiens iste insanus, statim cum cultro suo, sive cum Darda percussit Episcopum et perforavit corpus ejus.*

¶ **DARDANA** PUGNA, Ludi genus. Vide *Senio*.

DARDANARII, Seplasiarii, Pantopolæ qui nostris, *Regratarii*. [Qui merces, maximeque annonam emunt, ut postea carius vendant et iniquius.] Gl. Lat. Græc. : *Dardanarius*, Παντοπώλης, παντομετάβολος, σιτοκάπηλος. Gloss. Græc. Lat. : Μετάβολος, *Dardanarius, cociator, arillator.* Alibi : Παλιγκάπηλης, *Dardanarius.* Vide Cujacium lib. 10. Observ. cap. 19. et Turnebum lib. 9. Advers. cap. 7. [Leges Municip. Mechlin. tit. II. art. XVII : *Dardanarii qui annonæ pretium intendunt, in crate traducendi a Suprema ad portam Neptuni, quam Neccariam vocant ; atque ita eliminandus est sine ulla relaxatione pœnæ in æternum exilium.* In hujusmodi homines invehitur S. Ambros. Offic. 3. 6. Vide Lexicon. Martinii.]

¶ **DARDANUS** EQUUS, Subniger, *Brunus*. Vide *Brunicus*.

DARDIARII, Milites qui *dardos* gestant, apud Albertinum Mussatum lib. 5. de Gestis Italicorum rubrica 2.

DARDUS, Jaculum, Gallis *Dard*. [Italis et Hisp. *Dardo*.] Cambro-Britannis *Dar*, est quercus, robur, *Dart*, telum, jaculum. Abbo lib. 1. de Bellis Parisiac. vers. 89 :

At turris nocturna gemit Dardis terebrata.

Infra vers. 603 :

... Dardumque ferens castella petivit
illorum.

Lib. 2. vers. 213 :

Scuta tonant, Dardique volant.

[Hist. Dalph. tom. 2. pag. 510. in Conventionibus ann. 1345. de armis ad guerram necessariis : *Platæ cervelleriæ* CC. *gorgeriæ* CC. CLXXX. *pavesii*, CC. *lanceæ*, CCCC. *Dardi.*] Guill. Guiart. ann. 1302 :

La veissiés au remuer,
Lances brandir et Dars ruer,
Qui trapercent coton et bourre.

Henr. *de Gauchi* in versione MS. libri de Regimine Principum : *La terce chose est con leur doit apenre à traire sajetes, à lancier des Dars, et ferir de lances.* Mox : *Et sachiés qu'à bien jetter une lance, ou un Dard, on le doit bransler, et puis jetter rudement.* In vibrandis *Dardis*, seu jaculis maxime industrii fuere Genuenses, eoque nomine commendantur non semel in Chronico Bertrandi Guesclini MS. :

Et vint mille Genois, qui vont tous Dars lançant.

Alibi :

Vinrent li Genevois desus giennes seans,
Qui lancerent de Dars ainsi que Payens.

Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris :

Becs de faulcons, Dardes Portingaloises.

[** De etymo consule Murator. Antiq. Ital. tom. 2. col. 1195. c.] Vide *Darda*.

* Interdum Ensis brevis, pugio, sica, Ital. *Dardo*, Gall. *Darde*. Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 109. Chartoph. reg. ch. 170 : *Præfatus Pillardus eumdem exponentem cum gladio invasit;... quod videns dictus exponens ad sui defensionem quandam Dardam, quam in manu sua tenebat, opposuit ; et finaliter dimissis per eos hinc inde gladio et Darda præfati exponens et Johannes Pillardus se ad invicem acceperunt...... Præfatus exponens vim vi repellendo eumdem Pillardum solo ictu dicta daga percussit. Exponens portans in zona sua unum bazalardum et in manu sua unam Dardam pictam de viridi*, in aliis ann. 1383. ex Reg. 123. ch. 55. Aliæ ann. 1381. in Reg. 120. ch. 137 : *Armez d'une cote de fer, d'une espée, d'une taloche et d'une Darde ou demiglaive, etc.* Rursum aliæ ann. 1391. in Reg. 142. ch. 329 : *Le suppliant en soy defendant mist audevant dudit Martin ladite lance ou Darde, dont il fu attaint et navré. Comme les compaignons eussent joué de la Darde, le Clerc gaga de geter en cinq géez ou à cinq foiz une Darde ou dart*, in aliis denique Lit. ann. 1394. ex Reg. 146. ch. 438. *Dardille*, diminut. a *Darde*, in Lit. remiss. ann. 1454. ex Reg. 191. ch. 12 : *Le suppliant getta icelle Dardille,..... laquelle chey sur le front d'icellui Poupart, qui la tira sitost, etc.* Hinc

* **DARDEIARE,** Gall. *Darder*, Ital. *Dardeggiare, Darda* seu jaculo ferire. Instr. ann. 1218. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 60. col. 1 : *Bertrandus inpixit trossam erbæ in terra, et dictus Stephanus sedens super erbam cecidit cum ea in terra : tunc apreendentes lanceas quas ferebant, ceperunt inter se Dardeiare cum eis.*

* **DARDENA** CORDA, Funis palea, junco aut cortice ex Dardania aut Monte Libano contextus, unde vulgo *Corde de Liban* dicitur. Leudæ minut. Carcass. MSS. : *Item de duodena cordarum Dardenarum, i. den.* Haud scio an ejusdem originis sit vox *Darcidoine*, vel an non sit scripta pro *Carcidoine* aut *Calcidoine*, in Lit. remiss. ann. 1396. ex Reg. 151. Chartoph. reg. ch. 133 : *Le suppliant print à faire un petit de verriere en la chambre de frere Jehan de Bousac, evesque de Darcidoine, en la ville de Bourges.* Rursum infra occurrit.

¶ **DARE,** Statuere. Leges Ludovici Augusti e Codice Ambrosiano apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 128. col. 1 : *Quomodo Ludovicus Imp. Dedit quomodo Missi et Comites de Ecclesiasticis, etc.*

* **DARE** CONTRA, Obsistere, vel etiam oppugnare, in aliquem irruere, Gall. *S'opposer, attaquer, courir sus.* Inst. ann. 1384. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 65. col. 1 : *Venit dux* (Bituricensis) *cum gentibus armorum ad partes, pro destruendo patriam et gubernando, offero me habere a comite Fuxi ducentas lanceas et plures, et eidem mandare ad impediendum et Dandum contra gentes armorum dicti domini ducis.*

* **DARE** FAMAM, Rumorem disseminare, fama vulgare, Gall. *Faire courir un bruit*, Ital. *Dare voce*. Epist. scripta vicario et concilio Massil. ex Tabul. S. Vict. : *Bene quingenti vel circa de inimicis debebant dormire in castro de Varaginibus ; si fuerunt ibi vel non, adhuc nescio ; licet Darent famam, quando se congregabant, quod volebant venire ad civitatem istam* (Massiliæ.) Vide *Famare*.

✱ **DARGHETTA, DARGUETTA.** [Minor targa : « Salvatori de Valencia nictori... pro factura pangesiorum et *Darguettarum*. (Arch. Vatic. mand. camer. 1458. f. 81.) » — « (Eidem) pro pavesia, *Darghettis* et aliis rebus. (Ibid. f. 64.) »]

* **DARIUS,** perperam pro *Decius*, taxillus, Gall. *Dé*. Stat. crimin. Saonæ cap. 37. pag. 79 : *Et quia interdum in civitate Saonæ et districtu se reducunt personæ malæ et suspectæ, ut puta ludentes cum falsis Dariis, etc.*

DARNUS, Fœnerator. Papias : *Danus*, (δάνος) *fœnus, lucrum, Græce, quod rustice Darnus, sive fœnerator* [*vel fœnus dicitur.* Excerpta Pithœana : *Danus, Fœnerator, Danista.* Hinc corrigendæ Glossæ Isidor. ubi perperam, *Damus, Fœnerator:* quod non vidit Grævius vir alioquin oculatissimus.] Cambro Britannis *Darn* est pars, portio : *Darnio*, in partes et frusta dissecare. Ita etiam in Catholico Armoric. Arvernis, *Dearne, Darne*, eadem notione ; unde *Darne de saumon*, portio salmonis.

¶ **DARRUS,** ut *Dardus*. Locum vide in *Buchseu*.

* **DARSENA**, DARSINA, DARSINALE, Portus interior, Ital. *Darsena*. Convent. Saonæ pag. 60 : *Cum his diebus præteritis comparuissent Vincentius Brexianus et Petrus Vincentius Rocheta, oratores civitatis nostræ Saonæ, et exposuissent Darsenam dictæ civitatis continue impleri ;... qui cum hodie retulissent nullam salubriorem formam reperuisse ad habendam pecuniam pro dicta Darsina reparanda, etc.* Stat. crimin. ejusd. cap. 20. pag. 32 : *Si aliquis raubariam vel deprædationem violenter commiserit .... in aliqua strata publica dicti communis, seu super modulo in portu aut rippa portus, vel Darsinali retro modulum, etc.*

* **DARTUS,** ut *Dardus*, Jaculum, telum. Charta ann. 1335. ex Cod. reg. 5956. A. fol. 1. v° : *Armaturas etiam in dictis ga-*

leis infrascriptas habebunt,... lanceas ccl. *Dartos* v°. Vide supra *Darda*.

¶ **DASGASTALDUS**, Procurator. Testamentum Bertichramni Episc. Cenom. ann. 615. inter Acta SS. Jun. tom. 1. pag. 725: *Dasgastaldi qui voluerint ex ipsis cum ipso Abbate consistere vel Basilicæ deservire, de rebus sanctæ Basilicæ dicentur.* Vide *Gastaldus*. [** Apud Breq. pag. 113: (Libertini) *sub defensione S. Petri perseverent et Dasgustaldus. Qui voluerint ex ipsis, etc. dotentur.*]

* **DASIA**, *Una figura*. Glossar. Lat. Ital. MS: *Dasia, densitas spiritus, signum vocalis aspiratæ*, in Amalth. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613: *Dasian, flatilis, a dando, id est ostendendo flatum habere.* [** Δασεῖα.]

¶ **DASIUM**, Mensa ceteris excelsior in refectorio S. Germani Paris. sic olim, ut puto, dicta, quod supra esset umbraculum, Gal. *Dais*, unde nomen. Veteres hujusce Monasterii Consuetudines, apud Marten. de antiquis Monachorum ritibus pag. 109. ubi de Collatione ante Completorium: *Conventus ascendet ad mensas, sed non sedebunt quousque Prior sederit ad Dasium, et sederit super sedem. Si vero Abbas fuerit ad Collationem, Conventus non erit superius ad mensas, sed stabunt inferius donec Abbas transierit, et sederit ad Dasium supradictum.... Primo versu dicto lectionis, quidam juvenis pulsabit uno ictu campanam quæ pendet super petram eleemosinæ, et tunc surgent quatuor, aut quinque, vel plures, et accipient modellos vitreos, vel argenteos, et implebunt eos vino. Et cum impleti fuerint, juvenis pulsabit campanam supradictam; et tunc ibunt illi quatuor ordinate, unus juxta alium, versus Dasium, et illis inclinatis coram primo gradu ascensus Dasii, Cantor incipiet: Benedicite, etc... Tale debet esse luminare in refectorio per totam hyemem, dum bibit Conventus... Refectorarius debet accendere ad Dasium duos cereos, et in unaquaque tabula inferius tres cereos. Postea dabunt illi, qui modellos tenent, bibere Priori et Conventui, unicuique in ordine suo.* Schedula de Officio defunctorum inter Probat. Hist. ejusd. Monasterii San-German. pag. CLXIX: *Postmodum in prandio, panis, vinum, generale cum pictantia, si evenerit, debet ad Dasium reponi per triginta dies et pauperibus erogari.* Idem sunt, si bene conjecto et prioris loci *Petra eleemosynæ*, et hujus posterioris *Dasium*, ideo f. sic dictum, quod vel esset extrema pars illius mensæ excelsioris *Dasium* appellatæ, vel locus quidam peculiaris ipsi mensæ proximus, ubi cibus pauperibus destinatus ponebatur, usque dum iisdem distribueretur, finitis prandio vel cœna. Vide *Deis* et *Dagus*.

* Cujus usus, cibos pauperibus post cœnam vel prandium erogandos apponendi super abbatis mensam, mentio fit in Chron. Casaur. laudato in *Centenarium* 3.

1. **DATA**, DATIO, DACIA, DACIO. Tributum, pensitatio, vectigal: nostris *Dace*. Ejusmodi autem tributis nomina indita, quod primitus gratuita essent, et ultro Dominis *darentur*, et pensitarentur. Glossæ vett.: *Data*, δόματα. Græcis δασμός. Præceptum Pandulfi Principis Capuæ apud Camillum Peregrinum in Hist. Langob.: *Ut faciant illi suorumque æredum tibi qui supra Adelmundo, tuisque æredibus omne servitium et imperationem et Dationem, hoste et data, quæ est pensio publica.* Præceptum Roberti II. Principis Capuæ ann. 1128. apud Angelum a Nuce pag. 521: *Concedimus... scilicet trecentos Tarenos quos singulis annis accipiebamus ab hominibus de Casa Genzana pro Data.* Adde Petrum Diac. lib. 4. Chr. Casin. cap. 96. Charta Alexandri Comitis Cupersanensis ann. 1102. apud Ughellum tom. 7. Ital. sacr. pag. 864: *Data, vel angaria, aut adjutorium, quod ex nostræ gentis consuetudine Collecta vocatur, vobis non auferet, etc. Datæ vel clamæ*, in Statutis Delphinalibus pag. 37. [ubi *Datæ* pro speciali tributo litigantibus imposito sumitur. Cum enim aliqua de re disceptabant in Curia Dalphinali, tum *Datas* vulgo duorum assium pro libra rei litigiosæ solvere cogebantur, medietatem scilicet ante, alteram medietatem post latum judicium. Si vero ante sententiam Judicis lis amice componebatur, *Data* erat solummodo sex denariorum pro libra, uti nos docent Privilegia urbi Ebreduno concessa: *Dicti Cives non teneantur sportulas sive Datam dare in Curia de aliqua causa, nisi tunc demum cum libello dato lis fuerit contestata, vel responsio facta sine libello; et tunc teneantur dare medietatem sportularum, in fine vero causæ aliam medietatem. Ante responsionem vero, si partes discedant a lite, teneantur quælibet dare Curiæ sex denarios pro libra ratione sportularum.* Has datas sustulit Humbertus II. Vide Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 374.] *Tributum annuum Datare* dixit Sidonius lib. 5. Ep. 13. id est, vectigal quotannis et sæpius persolvere.

¶ DACIUM, apud Rymer. tom. 8. pag. 234. tom. 12. pag. 283. Marten. Anecd. tom. 2. col. 905. et 906. [** Chart. Carol. IV. Imper. ann. 1354. ap. Guden. in Cod. Diplom. tom. 3. pag. 379.]

DATIUM, Italis *Datio*. Sanutus lib. 2. part. 2. cap. 4: *Tributa aut Datia et commercia.* Vide Hist. Cortusior. lib. 3. cap. 14. lib. 7. cap. 7. 18. Joan. Villaneum lib. 1. cap. 28. [Bullam Bonifacii IX. PP. ann. 1396. apud Illust. Fontaninum in Append. Antiq. Hortæ pag. 438.] [** Constit. Henric. VII. Imperat. ann. 1311. ap. Pertz. tom. Leg. 2. pag. 518. lin. 30. Chart. Comit. Oetting. ann. 1359. in Alsat. Diplom. tom. 2. pag. 226.] etc.

☞ Pro Pretio rei emtæ sumitur ab Anonymo in Chronico Parmensi ad ann. 1281. apud Murator. tom. 9. col. 795: *Item eodem tempore et anno fuit carum tempus, ita quod sextarium frumenti vendebatur* VI. *solidos imperiales, et starium speltæ* II. *solidos imperiales. Et tunc fuit ordinatum per Commune Parmæ, quod Datium solveretur ducentibus blavam de alieno Episcopatu*, XVI. *imperiales de stario frumenti, et* VIII. *imperiales de stario cujuslibet alterius bladi... Et etiam fuit ordinatum, quod quilibet habens valimentum* CCC. *librarum mutuaret Communi* XX. *solidos imperiales pro dicto Datio solvendo, et ut melius bladum haberent pro subsidio populi Parmæ.*

DATIA. Albertinus Mussatus lib. 12. de Gest. Italic. post Henricum VII. pag. 86: *Populo communes Datiæ, exactionesque et mutua publica et privata subjiciebantur.* Utitur etiam Thomas Archid. in Hist. Salonitana cap. 35. Hist. Cortusior. lib. 3. cap. 14. [Regimina Paduæ ann. 1291. Chronicon Veronense ann. 1325. et Philip. Aug. in Privilegio ann. 1273. apud Miræum tom. 1. pag. 437. col. 1.] etc.

DACIA. Petr. de Vineis lib. 5. Epist. 113. [Charta Alberti Ducis Austriæ pro Cœnobio S. Crucis Viennæ ann. 1286. apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. pag. 267: *Ad nullas teneantur collectas, contributiones, Dacias sive steuras.*]

DATIVA. Anonymus de Gestis Manfredi et Conradi Regum apud Murator. tom. 8. col. 609: *Omnes angariæ, perangariæ, collectæ, tagliæ, Dativæ, contributiones exercituum, etc.* Utitur Leo X. PP. apud Illust. Fontaninum in Appendice Antiquit. Hortæ pag. 493. et 494.

DATIARIUS, Qui *Datias* colligit, Telonarius, in Charta Henrici Imp. ann. 1311. pro Monast. de Aqua frigida in Italia, [et in Bulla Calixti Papæ ann. 1456. in Bullario Carmelitano pag. 245. col. 2.]

DATIO, Eadem notione. Gloss. Lat. Græc.: *Datio*, δόσις. Synodus Romana sub Eugenio II. PP. ann. 826. cap. 26: *Nulli liceat Episcoporum a subjecto Sacerdote, vel aliquo quolibet loco et piis locis Dationes ultra Statuta Patrum exigere.* Charta Ottonis I. Imp. apud Baron. ann. 962. n. 7: *Nec non et censum et pensionem, et cæteras Dationes quæ annuatim in Palatium Regis Longobardorum inferri solebant de Tuscia.* Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. cap. 34: *Ut nullam Dationem vel censum inde exigeret.* [** Benedicti Chron. ap. Pertz. tom. Scriptor. 3. pag. 699. lin. 12. Chart. ann. 990. ap. Marin. Pap. Diplom. pag. 255: *De ceterum autem frugium nulla Datione tribuatis.* Vide Murator. Antiquit. Italic. tom. 2. col. 75. c.] Pactum inter Venetos et Hierosolymitanos Barones apud Will. Tyrium lib. 12. cap. 25: *Venetici... de nulla peritus causa aliquam Dationem persolvere debent, nisi solum quando veniunt, aut exeunt cum suis navibus Peregrinos portantes.* Occurrit ibi non semel. Vide Italiam Sacram tom. 1. pag. 107.

Sic etiam appellabant Dalmatæ et Croati dona seu xenia, quæ bis quotannis dabantur Banis, Comitibus, et Castellanis, scilicet diebus Nativitatis Domini et Paschatis, ut auctor est Joan. Lucius lib. 6. de Regn. Dalm. cap. 1.

DATICUM. Chronicon Farfensis Monasterii pag. 657: *Similiter hominum nostrorum sine Datico, herbatico, scatico, aut glandatico, etc.* Vide *Daticus* suo loco.

DACITUM. Conventiones Communis Januensium et Imperatoris Græcor. ann. 1261. in Hist. Gallo-Byzantina: *Nec exigi faciet ab aliqua persona aliquod novum commercium, Dacitum, seu exactionem, etc.* [Alterum locum vide in *Bullatura*.]

¶ DACITA. Caffarus lib. 1. Annal. Genuens. ann. 1158: *In mercationibus suis solvant innumeras Dacitas.* Occurrit rursus in Annal. ejusdem urbis per Ogerium Panem lib. 4. ad ann. 1205. et in Statutis Massil. lib. 1. cap. 44: *Quod nemo teneatur bis Dacitam præstare pro eodem avere.* Occurrit ibi non semel, et alibi.

DACITARI, Idem quod *Talliari*. Vetus Charta apud Gariellum in Episcopis Magalonensib. pag. 293: *Sedensque pro tribunali de dacitis et Clericorum collectis judicavit, ac clericos honeste ac clericaliter viventes non debere Dacitari, nec bonorum suorum occasione collectari ...... pronuntiavit.* Vide *Datiare* suo loco.

2. **DATA**, Donatio, cessio, in Chartis Italicis apud Georg. Pilonum in Hist. Bellunensi pag. 117. 119. [Litteræ anni 1361. ex Chartophylacio Regio Regest. 91. Ch. 221: *Ita tamen quod morte alterius ipsorum proventa, ad alios fratres ac eorum quemlibet natos et nascituros ac ipsorum liberos masculos in matrimonio*

procreandos, ut præfertur, gradatim et successive tota Data, prout se comportat et superius continetur, deveniat consequenter.]

3. **DATA**, seu DATUM, Anni, mensis, dieique et loci Diplomati seu Chartæ adscripta notatio. Suidas et Glossæ Basilic. : Δατὸν παρὰ Ρωμαίοις σημασία τῆς ἡμέρας, καὶ τοῦ καιροῦ, ὅτε τις ἐκ πόλεως, ἢ ἐκ τινὸς τόπου ἀποσταλῇ. Notæ Magnonis : **DAT**. *Data*. Concilium Lugdunense III. can. 2 : *Dies Datarum, et pretia constituta.... ibidem inserantur.* [** *Usque in diem Dattæ præsentium litterarum*, in chart. ann. 1307. Alsat. Diplom. tom. 2. pag. 85.]

DATARE, Annum et diem literis adscribere. Subscriptio Chartæ apud Hugonem Flaviniac. in Chr. pag. 270. 271 : *Ego frater Milo Datavi in mense Maio, etc.* Alia ibidem Achardi Lingonensis Episcopi Diplomati apposita : *Ego Willelmus Levita indignus ad vicem Rotherii Archicancellarii hanc scripturam scripsi et Datavi 6. Idus Julii, etc.* Vide Perardum in Chartis Burgundicis pag. 8. 9. 11. 12. 14. etc. [et supra *Data* 1.]

DATUM. Chartæ Regis Chlodovei III. apud Mabillonium tom. 4. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti pag. 617. 618. 619. sic clauduntur, *Datum sub die, etc.* [Instrumentum XI. sæculi in Archivo S. Victoris Massil. : *Literarum paginulis pro obfirmatione inseratur. Antiquitus valebat Datum, nec tamen incartatum..... modernis temporibus obscriptionem facimus, cum aliquid donamus.* Gerardus de Arvernia in Epistola nuncupatoria ad Ivonem Abb. Cluniac. in Chronicon Cluniac. ann. 1282. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1189 : *Verum præsens Opusculum in novem particulas est divisum. Prima enim pars continet historiam ab Adam ad Noe.... Porro octava et nona particula carent Dato;* id est, nullam præferunt inscriptionem notis chronologicis distinctam atque determinatam. In quibusdam Chartis simul occurrunt *Datum* et *Actum*, v. g. in Placito Pipini pro Dionysianis Monachis : *Data nono Kalendas Octobris anno* XVII. *regni nostri. Actum in ipso Monasterio Sancti Dionysii :* quæ duo non sunt confundenda. *Data* seu *Datum* tempus confecti diplomatis ; *Actum* rem transactam significat : quorum alterum alteri indifferenter præponitur aut subjicitur. Utriusque formulæ exempla in Pippino Rege invenies. Aliud tamen significare possunt *Actum* et *Datum ;* nempe ut *Actum* tempus confecti instrumenti denotet, *Datum* concessi, cum scilicet instrumentum in manus impetrantis tradebatur, ut in Pontificum Romanorum litteris sæpe. Ejus rei luculentum exstat argumentum in Diplomate Gerbergæ Reginæ apud Marlotum Metropol. Rem. tom. 1. pag. 607. quod est *Actum* IV. *Idus Februarii anno Incarnationis Dominicæ* DCCCC LXVIII. *Datum prid. Idus Februarii manu Dominæ Reginæ, et susceptum a Domino Abbate Hugone.* Ubi *Actum* biduo *Datum* præcedit. Mabillonii observatio est lib. 2. de Re Diplom. cap. 26. n. X.

* Pro genio scribarum ridiculæ interdum occurrunt hujusmodi notationes, qualis est ista quæ legitur tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 487 : *Anno ab incarnatione Domini MXCV. quo stellæ de cœlo spissim, quasi pluvia, cadere visæ sunt.*

DATARIUM, Idem quod *Data*. Suggestio Dioscori Diaconi inter Epistolas Hormisdæ PP. : *Subscriptio ab eodem facta est libello conveniens, similiter et Datarium, cujus exemplaria et Græce et Latine Apostolatui vestro direximus.* Hormisdas Epist. 62 : *Datarium quoque literis vestris adjungite, ne vobis portitoris tarditas possit adscribi.* Amalaricus lib. 4. cap. 48. apud Mabillonium : *Videlicet ut eodem Datario quo accidit, si non potest persolvi, crastino reddatur plenarium solenne.* [Petrus Diaconus Opusculo de Viris Illust. Casinensibus cap. XXVI : *Quomodo regula terminorum Hebræorum ex cursu solis inveniatur ad feriam uniuscujusque diei inveniendam. De quatuor temporibus, in quibus Datariis solstitia veraciter esse debeant, ubi æquinoctia veraciter credantur esse.*]

¶ DATARUM, Eadem notione. *Facta electione prescripto mense, ipsiusque Dataro regnante Francorum Rege Rodberto, ann.* MIV. *trabeationis Dominicæ*, in Archivo S. Victoris Massil. n. 918.

¶ DATARIUM, Necrologium, ubi Data seu tempus obitus annotatur. Necrolog. MS. FF. Minorum Silvanect. : VII. *Id. Aug... Dedit Conventui* LIX. *scutos, ut orarent Fratres pro ea, et ut in Datario poneretur.* Occurrit ead. notione in Tabulario S. Martialis Lemovicensis.

¶ DATARIUS, Primus Cancellariæ Romanæ minister, Prælatus semper, interdum Cardinalis, sic dictus a litteris expeditis, quibus vulgo addit *Datum Romæ, etc.* [** *Prodatarius* hodie dicitur, cujus vices interdum agit *Subdatarius*.

DATARIA, Officium vel Officina Datarii Romani.

DATA. Charta Rogerii I. Regis Siciliæ apud Ughell. tom. 9. pag. 45 : *Concedimus... villanos 80. denarios nostros qui reddant singulis annis in duabus Datis 40. Michalatos, et centum Miliarenses.* Id est, ut loquimur, *en deux paiemens*, vel *en deux dates*. [** Vide *Data* 1.]

Hujus autem vocis origo inde manavit, quod Imperatorum Constitutionibus, quæ Præfectis Prætorio, aut aliis Magistratibus in provincias mittebantur, dies quo *datæ* essent iis a quibus perferebantur annotaretur. Hinc crebro in Constitutionibus iisdem hæc verba leguntur, *Data* tali die, *Accepta* tali die. Verbi gratia in Epistola Anastasii ad Hormisdam PP. : *Data quinto Kl. Januarias Constantinopoli Senatore V. C. Consule. Accepta pridie Idus Maii Florentio V. C. Consule.* Vide Baron. ann. 314. n. 72. 319. n. 30. 331. n. 23. Jacobum Gotofred. in Prolegom. ad Cod. Theod. cap. 9. [et Mabillonium lib. 2. de Re Diplomatica cap. 25. et seqq. ubi varias Datarum seu notarum Chronologicarum species, quæ litteris Ecclesiasticis, regiis et privatis pro temporum ratione apposita sunt, fuse recenset et accurate.

* **DATALUS**, Dactylus, palmæ fructus, Gall. *Date*, Ital. *Dattero*, in Convent. Saonæ ann. 1526. Vide *Dates* et mox *Datilis*.

✱ **DATAN**. [Sepius citatur in sententiis excommunicationis latis adversus chartarum futuros violatores. Confer exempla sub verbo EXCOMMUNICATIO relata : « Si quis homo aut ullus de heredibus nostris contra carta ista ire aut inquietare aut tollere voluerit domino Deo et sancto Petro et sancta Fide, cum *Datan* et Abiron et cum Juda Scarioht sit particebs in infernum. (Cartular. Conchar. Ruthen. an. 1031. p. 110). »]

✱ **DATATIM**, [*Scambievolmente*, invicem dando, ut *Ludere datatim*, quemadmodum qui pila lusitant, quæ vicissim mittitur, et remittitur. *Plaut. Curc.* 2. 3. 17. Tum isti, qui ludunt *Datatim*, servi scurrarum in via. ¶ 2. Transfertur et ad obscenum sensum. *Enn.* (corrige *Nævius*) de meretrice loquens, apud *Isid.* 1. *Orig.* 26. quasi in foro pila Ludens *Datatim* dat se, et communem facit. *Pompon.* apud *Non.* 2. 213. *Datatim* in lecto ludere. Adde *Afran. ibid.*]

¶ **DATES**, Palmæ fructus, Gall. *Dattes*. Codex MS. reddituum Episcopatus Autissiod. e Chartophylacio ejusd. Episc. : *Res quæ non debent paagium : figue, amigdale, risus, Dates, castaneæ, etc.*

DATI, qui alias *Oblati*, et *Donati* in Monasteriis. Concilium Senonense ann. 1269. can. 6 : *Sane intelligimus quod Templarii et alii Religiosi privilegio exemptionis gaudentes de Regno Franciæ, hospites suos qui Dati Ordinum eorum, seu Oblati dicuntur, vel qui aliquem censum modicum eis solvunt, per se ac conservatores a Sede Apostolica deputatos, privilegiorum prætextu defendunt, etc.* Vide Concil. Later. ann. 1215. cap. 57. et *Oblati*.

¶ **DATIA**, DATIARIUS, DATICUM. Vide *Data* 1.

* **DATIARE**, *Datias*, seu tributa legitime exigere. Statuta Pistor. ann. 1107. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 553 : *Item statuimus ut potestas et consules... faciant jurare omnes homines de civitate Pistorii, et de suo districtu, quem districtum civitas Pistoria Datiat, quod non portent, etc.* Vide in *Data* 1.

* **DATICUS**. COLLECTA DATICA, Tributum seu vectigal, quod a *Datitiis* vel victis exigitur. Instr. quo Januenses Carolo VI. reg. Franc. se dederunt ann. 1396. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 1957 : *In cives vel districtuales ipsius* (civitatis Januæ) *non imponet nec imponi faciet* (rex) *per se vel per alios aliquam collectam Daticam seu anaxiam, realem seu personalem.* Vide *Datitii*.

* **DATILIS**, Dactylus, palmæ fructus, Gall. *Date*, Hisp. *Datil*. Leudæ major. Carcass. Mss : *Item pro cargua de Datilibus, 18. den.* Versio Gall. ann. 1544 : *D'une charge de Datils, etc.* Vide supra *Datalus*.

¶ **DATICUS**. Vide *Datitii*.

¶ **DATIM**, *Per manus*. Papias. Videtur esse pro *Datatim*, quod usurpat Plautus.

DATIORA. Ugutio : *A Do, pluraliter Datiora, orum, quoddam instrumentum fabrile, vulgo forceps.*

* **DATITIA**, Tributum, vectigal, pensitatio, idem quod *Data* 1. Vide in hac voce. Inquisit. ann. 1233. apud Cencium inter Cens. eccl. Rom. : *Recipiebat dictus Adam banna, tallias et Datitias et salaria integre, sine aliqua diminucione. Deanne*, eodem sensu, in Ch. Phil. Pulc. ann. 1298. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 41 : *Les cens des tanneurs, les bontez, le Deanne, c'est assavoir cens, aventures et autres deniers de rente.* Vide in *Datitii*.

DATITII, Gregorius M. lib. 1. Epist. 73 : *Ita ut non parva loca patrimonii ejus propriis nudata cultoribus largitis Datitiorum habitatoribus restauraverit.* Quo loco *Datitios*, deditītios interpretatur Dadinus Altaserra. Glossæ Isidori : *Datitius, Latinum non est, sed deditius. Si barbarus dedat se Romanis, deditius is est.* Papias : *Daticius, Dedititius, pro filiis datus, qui victus hosti se tradit.* [Gloss. Sangerman. num. 501 : *Datici, Hostes qui victi tradunt se in servitute.*] Concessa igitur nudata cultoribus loca *Datitiis*, qui ea colerent. Sed hoc sensu sententia non omnino constat, nisi *largitis Datitiorum habitatoribus*

idem valeat, ac *ex Datitiis :* vel *Datitiorum habitatores* fuerint incolæ prædiorum concessorum ad colendum, quæ *Datitia* appellata fuerint.

DATIVA, *Donativa,* in Gloss. Isid. [Vide *Data* 1.]

DATIUM. Vide *Data* 1.

* **DATIUS,** Tessera, taxillus, Ital. et Hisp. *Dado.* Vita B. Guil. Erem. tom. 4. Maii pag. 200. col. 2 : *In quadam domo carreriæ de Dadieros, sic dicta quia Datii in ea fiebant, etc.* Vide *Decius.*

DATIVUS, de moneta quæ in usu, commercio et conversatione est. *Denarii Constantienses vel Hallenses usuales et Dativi,* in Charta Caroli IV. Imper. ann. 1351. descripta in Chronico Constantiensi pag. 626. [*Debent dari quinque solidi Dativorum denariorum,* apud Leibnitium Script. Brunsvic. tom. 2. pag. 474.] [** 12. *sol. et* 6. *den. monetæ Turicensis, quæ tunc Dativa extiterit,* in chart. ann. 1238. ap. Herrgott. Hist. Geneal. Habsburg. tom. 2. pag. 253.]

¶ Dativus Judex, Idem qui Jurisconsultis *Datus,* Delegatus, cui litis cognitio, vel pronunciatio, vel etiam utrumque commissum est. [** Judex ordinarius, quem *Dativum* appellabant, quia non a civitate eligebatur, sed ab imperatore designabatur. Vide Savin. Hist. Jur. Roman. med. temp. tom. 1. cap. 5. § 113.] In Placito anni 999. quod suis Annalibus inserit Mabill. tom. 4. pag. 129. et seqq. *Lætus* quidam indiscriminatim dicitur *Dativus* vel *Datus Judex :* alii quoque ibi memorantur *Dativi judices,* ut et in Notitia anni 1005. apud *Ill.* Fontaninum in Appendice Antiq. Hortæ pag. 395. et 396. necnon in veteri judicio apud D. *Le Blanc* in Dissert. Hist. de Monetis pag. 90.

¶ Dativus Tutor, Qui testamento datus est, apud Ulpianum ; *Dativos* tamen et testamentarios tutores distinguit. Sed de his consulendi Jurisperiti.

* Dativus Prioratus. Vide infra *Prioratus.*

DATORES. Leges Hoeli Boni Regis Walliæ cap. 15 : *Si qua mulier Datores habuerit, sit vir sub dote sua usque ad 7. annos : et si habuerit tres noctes de septimo anno, totius substantiæ ejus medietatem in divortio eorum mulier habebit.*

* Fidejussores, sponsores, nostris alias *Datours.* Charta ann. 1270. in Chartul. S. Petri de Monte : *Et se li davant dis Jacomes ne tenoit ces convenances davant dittes, Simones Kalons, Buevelas li Lons, Simonas Abelenne les tenroient comme droits Datours.* Vide *Deyta.*

1. **DATUM.** Ordo Romanus : *Et bibent de Dato Presbyteri.* Id est, de vino quod conceditur Presbytero. Ceremoniale Cencii Camerarii : *Capellani tale Presbyterium, et taliter Datum accipiunt, quale in die Paschæ superius nominatum recipiunt.*

¶ 2. **DATUM,** Statutum, decretum. Radulphus de Gestis Friderici I. Imp. apud Murator. tom. 6. col. 1184 : *Et statuit* (Legatus Papæ) *ut omnia Data quæ facta erant, vel exinde fierent a Frederico Imperatore, donec non haberet pacem cum Ecclesia, vacua essent et irrita.* Vide *Dare,* et *Data* 1.

* **DATURA,** Donum. Marbodus Ms. ex Bibl. S. Albini Andegav. ubi de Milone ejusd. monast. abb. :

Et multo plura nobis foret illa Datura,
Et foret invictus, sed mors sibi sustulit ictus.

Hæc in editis desiderantur.

DAVATA Terræ, Agri portio, apud priscos Scotos, quæ continet 4. aratra terræ, quorum unumquodque trahitur 8. bobus. Alii 4. aratra duplicia intelligunt quæ sunt 8. simplicia. Scotis *one dauvaht of land.* Leges Baronum, seu Quoniam Attachiamenta cap. 23 : *Ita scilicet quod ille Husbandus octavam partem unius Davatæ tenuerit.*

Interdum pro Baronia, seu districtu, sumitur. Statuta Davidis Regis Scotiæ cap. 48 : *Non fiet taxatio juxta numerum Davatarum, seu Baroniarum, sed secundum verum valorem bonorum.*

¶ **DAUBATURA,** ab Anglico *to Dawb,* Parieti arenatum inducere, Parietem calce arenaque perpolire, Gall. *Enduire.* Thomas *Madox* Formul. Anglic. pag. 145 : *Prædictus Willelmus Skrene et hæredes sui, in principio termini, reparabunt et emendabunt omnes domos manerii prædicti... tam in coopertura tegularum, quam in coopertura straminis, et etiam in Daubatura domorum manerii prædicti.*

* **DAVENTRENSES** Denarii, Ex Daventria, Gall. *Deventer.* Charta fundat. abbat. Postul. ann. 1173. inter Instr. tom. 5. Gall. Christ. col. 410 : *Quartam quoque partem decimæ in Bladele et agros de quibus duodecim solidi et quatuor denarii Daventrenses solvuntur.*

* **DAUGERIUM.** Vide *Dangerium.*

1. **DAVID,** Ægyptiis est Archimandrita, aut quivis Monasterii Præfectus. Atque inde cum aliquem cum systaticis sive formatis mittunt, ipse Præfectus Monasterii iis subscribit nomen, *Ille David illius loci.* Hujus prisci moris vestigia habentur in Decreto Gratiani de Formatis, in quarum fine *David* ponitur. Ita Scaliger. [** Dist. 73. c. 2. ubi corr. Rom. sensum plane diversum restituerunt.]

¶ 2. **DAVID,** Psalterium Davidis dictum. Vita SS. Patrum cap. 10. pag. 320. tom. 3. Bibl. PP. Ascet. edit. 1661 : *Scripturas omnes didicimus, ex corde David consummavimus ;* id est, Psalterium memoriter recitavimus.

* **DAVIT,** pro Dedit, in Charta ex Tabul. Ruæ : *Davit Jacobus Sanglet jornale de sua terra in marisco de Marequinæ terra sancto Spiritui crucifixo de Rua.*

* **DAVITICUM,** Psalterium Davidis. Vita S. Emmer. tom. 6. Sept. pag. 474. col. 2 : *Psalmodia inquiete emanavit, usque dum cuncta Davitica ex more finiret.* Vide *David* 2.

¶ **DAUNUS,** ἄφρων. Gloss. Lat. Græc. MSS. S. Germani a Pratis, Insipiens, demens. [* Vide infra *Davus* 2.]

¶ **DAURA** *est Elleborus ; alii aurum foliatum intelligunt.* Roch. *le Baillif,* in Dictionario Spagyrico.

✱ **DAURATURA.** [Italis *Doratura, Dorure :* « Pro auro et manufactura per eum positis in *Dauratura* duorum anellorum portæ cameræ S. D. N. papæ. (Mandat. Secret. Camer. Apost. an. 1460-62, f. 24). »]

* **DAURERIUS,** f. pro *Danrerius, Danratarum* seu quarumvis mercium venditor. Stat. Astæ collat. 17. cap. 61. pag. 61. r° : *Marzarii et Daurerii pro quolibet malo pondere seu mala mensura, per eos facto vel facta, in rebus et mercibus, quas vendent vel ement, solvant pro pœna libras duas Astenses.* Vide supra *Danrata.*

* **DAURETWÆ.** Glossæ Cæsar. Heisterbac. in Reg. Prum. tom. 1. Histor. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* pag. 662. col. 2 : *Dauretwæ sunt cortices, qui excoriantur de arboribus, quas vulgariter appellamus Lovete ; et de corticibus istis dabit mansus quinque fasciculos.* Quæ vox varie infra scribitur, sed eodem sensu. Pag. 663. col. 2 : *Ducit de fimo suo carras quinque, Durascuras v. lignä, etc.* Pag. 665. col. 1 : *In Rhumersheim mansus xxx. solvunt..... Durascunas similiter cl.* Pag. 666. col. 1 : *Claudit perticas iv. Duratuuas v.* Pag. 667. col. 1 : *Ducit etiam de Calburne de annona modios decem, Durastuuas iv.* Denique pag. 167. col. 1 : *Gardos tres, Darastuuas lovete quinque.*

* 1. **DAVUS,** δόσις. Leg. *Datus,* δοθείς, vel *datus,* pro *datio,* δόσις, in Castigat. ad utrumque Glossar. ex Vulc.

* 2. **DAVUS,** ἄφρων. leg. *Dalivus,* ut et *Dalivum,* pro *Daunum,* ἄφρονα, ex iisd. Castigat. Consule Scaliger. ad Festum in *Dalivum.* Vide *Daunus.*

¶ **DAYERIA,** Dayri. Anglis vel Dairi, Cella lactaria, Gall. *Laiterie* seu locus ubi butyrum caseusque conficiuntur. Antiquit. Ambrosden. pag. 580. ad ann. 1425 : *Et de* lvi. *sol.* viii. *den. receptis de Johanne Yve pro firma novi clausi juxta Gravenhull per annum. Et de* xxxv. *sol.* vi. *den. receptis de Dayeria de la Breche. etc.* Ibid. pag. 548. ad ann. 1407 : *Compotus Henrici Deyc et Johannæ uxoris suæ de omnibus exitibus et proventibus de Dayri Domini Prioris de Burnestre apud clausum suum de le Brech, etc.* Vide Kennetti Glossarium ad Calcem earumdem Antiq. et supra *Daeria.*

* **DAYG.** Vita S. Dega tom. 3. Aug. pag. 659. col. 1 : *Tunc Mocteus spiritu prophetico ait : Igne Spiritus sancti puer ille multum ardebit, ideoque non immerito Dayg vocabitur ; hoc enim nomen Scotica lingua magnam flammam sonat.*

DAYLA, Dailus, Dalus. Charta Henrici III. Regis Angliæ tom. 2. Monastici Anglic. pag. 211 : *Et totam Daylam marisci tam de Rossa quam de prato.* Charta Simonis Comitis Northampton. tom. 1. pag. 680 : *Et in eadem villa terram trium carrucarum, et tres Dalos prati, et unum hulmum.* In alia, *Dailos,* scribitur. *Dale,* Anglis est *vallis,* vel *fossa.* Ita Hector Boethius in Descript. Scotiæ pag. 6. [Derivatur a veteri Teutonico *Dal,* quod idem significat.] In Consuetud. Britanniæ art. 698. et Claromontensi art. 221. *Dalle,* vel *Dale* sumitur pro fossa, in quam educuntur sordes. At hic *Dalus* et *Dayla* videntur usurpari pro modo prati aut agri, nisi pro falcatione usurpetur : nam Occitanis, *Dailla, Dalha,* est falcare ; *Dailhayre,* falcator ; *Dalho,* falx qua fœnum secatur. In veteri Charta apud Meurissium in Episcopis Metensibus pag. 112 : *Pratum ad falces* 30. [* Vide supra *Dalha.*]

¶ **DAYNA,** Dama, Ital. *Daino,* Gall. *Daim.* Nicolaus Specialis de Rebus Siculis lib. 1. cap. 11 : *Quis occasione venationis inhibitæ, ut eorum auferrent substantiam, cervorum, dorcadum et Daynarum pelliculas in eorum mapalibus clanculum submittebat ?* Vide

* **DAYNUS,** ut *Dayna,* Dama, ab Ital. *Daino.* Inventar. ann. 1389. in Annal. Mediol. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 808 : *Fermalium unum auri ad unum Daynum album, cum uno breve ad literas dicenti Plus hault.*

¶ **DAYRI.** Vide *Dayeria.*

DAYWORKE. Vide *Dies* 3. initio.

* 1. **DE,** cum accusativo, in Epist. Sigeberti reg. ad S. Desider. tom. 1. Febr. pag. 232. col. 1 : *De id vero scripsistis ut quam prospere nos divina pietas degere permittebat, vobis insinuare deberemus... De conditiones vero vestras, unde injunxistis, taliter, Christo adjuvante, ad effectum produximus, ut vestra fuit injunctio.*

* 2. **DE,** pro Ab. Leg. Lusitan. sub Alph. rege tom. 1. Probat. Hist. geneal. domus

reg. Portug. pag. 11 : *Si aliquis comprehensus de infidelibus mortuus erit, propter quod non vult esse infidelis, etc.*

* **DEABBATUS.** Vide infra *Deablatus.*

¶ **DEABLAGIUM,** ut *Bladagium,* Jus percipiendi partem *bladorum* demessorum, Gallice *Champart.* Charta Emmæ de Vitreio ex Archivo Majoris-Monasterii : *Quando eram uxor Hugonis de Alcia, de propriis denariis meis comparavi de Willelmo de Astilleio medietatem Deablagii de Chartra cum pratis ad illud pertinentibus, et filio meo Joanni tenenda, jure hæreditario tradidi. Hæc concessi Monachis Vitrei, etc.* Vide *Debladare* post *Bladum.*

* Vel Præstatio quævis ex *blado.* Charta ann. 1114. ex Tabul. episc. Carnot. : *Concessit..... quod ipsi* (monachi Tironenses) *et sui conversi, donati, servitores et ceteri homines sub ipso monasterio et ejus membris manentes,..... a Deablagiis, boissellagiis, molturis..... in perpetuum liberi sint et immunes.* Chartul. ejusd. eccl. : *Sicut episcopus habet quædam jura apud se retenta ab initio sine comite, ita comes habet aliqua sine episcopo, sicut est Deablagium et buffeteriam, quæ non de antiquo jure, sed de nova impositione processerunt.* Vide supra *Bladeria.*

* **DEABLATUS,** Ablatus, etiam in ordine judiciario. Lit. ann. 1370. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 347 : *Una cum rebus contenciosis in casu novitatis, ad manum nostram tamquam superiorem positis, locisque Deablatis realiter et de facto ressaisitis. Deabbatis* mendose, pro *Deablatis,* ibid. pag. 569. Lit. ann. 1380. tom. 6. earumd. Ordinat. pag. 533 : *Loca Deablatis* (l. *Deablata*) *si quæ sint, realiter et de facto primitus et ante omnia ressaisiri faciant.* Occurrit præterea in aliis ann. 1402. ibid. tom. 8. pag. 554.

* **DEABUTI,** Abuti, vastare. Instr. ann. 1384. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 66. col. 2 : *Absque eo quod essent, confluerent ut tochini tochinantes et forefacientes seu alias Deabutentes.* Hinc *Abuti, Desaier,* in Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120.

* **DEACCINGERE,** Discingere. Chron. S. Ferdin. reg. tom. 7. pag. 316. col. 2 : *Ipse rex suscepto gladio ab altari, manu propria se accinxit cingulo militari, et mater sua regina nobilis ensis cingulum Deaccinxit.*

** **DEACUTUS,** Exacutus. Virgil. Grammat. pag. 135 : *Sensus acumen aliquantula licet parte reperies Deacutum.*

* 1. **DEADVOARE,** Professionem clientelarem abnuere. Vide supra in *Advocare* 4.

* 2. **DEADVOARE,** Abdicare aliquem, improbare, Gall. *Desavouer.* Pactum inter episc. et commum. Belvac. ann. 1276. in vol. 4. arestor. parlam. Paris. : *Si malefactor in præmissis eis* (majori et paribus) *obedire non vellet, illum propter hoc congeare non poterunt, sed ipsum poterunt Deadvoare de sua communia.* Charta ann. 1330. ex Chartul. S. Maglor. Paris. ch. 154 : *Dictus abbas quam cito præmissa ad ejus notitiam devenerant, ipsas gentes suas Deadvoaverat et increpaverat. Desadvouer Dieu,* Deum ejurare, in Lit. remiss. ann. 1473. ex Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 998 : *Icellui Louau Desadvoua Dieu par deux ou troys fois.* Vide infra *Disadvoare* 1.

DEADVOCARE, Denegare, inficiari, *Desavouer.* Bracton. lib. 2. cap. 5. § 9 : *Si donationes et chartas Deadvocaverit. Dominum Deadvocare,* eidem lib. 2. cap. 35. Adde Fletam lib. 1. cap. 15. § 4. *Desavouer Seigneur,* dominum non agnoscere, apud Petrum de Fontanis cap. 13. § 15. in Consuetudine Meldensi art. 185. Britannica art. 142. Bituricensi tit. 5. art. 29. et aliis.

* Liber nig. episcopat. Carnot. ad ann. 1289 : *Præfato domino episcopo emendavit alte et basse omnia, quæ sibi forisfecerat occasione Deadvocationis... Item dictus miles... asseruit quod nunquam dictum episcopum Deadvocavit, nec in posterum Deadvocabit; imo confessus fuit ea, de quibus inter dictum episcopum et ipsum contentio vertebatur.* Ubi *Deadvocatio* est, Professionis clientelaris denegatio. Vide supra in *Advocare* 4. et mox

¶ **DEADVOCATIO,** ut *Advocatio* apud Anglos, Jus præsentandi ad beneficium vacans. Charta Henrici Regis Angl. ann. 1155. pro Normannis apud D. *Brussel* de Usu feudorum tom. 2. pag. VI. ad calcem : *Omnes Patroni Abbatiarum, qui habent terras in regno Angliæ, Deadvocationem vel antiquam teneuram vel possessionem, habeant earum custodiam cum vacaverint, sicuti habere debent.*

* **DEADVOUARE,** DEAVOARE, Dominum non agnoscere, professionem clientelarem denegare. Charta ann. 1351. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 710 : *Dux Athenarum,... et ejus mater... conquerebantur, videlicet de pluribus hominibus et feminabus comitatus de Brena, qui se a dicto comite et ejus consortibus Deadvouaverant et Deadvouabant, et se burgenses nostros de jurata Trecensi advouabant.* Alia Alfonsi comit. Pictav. ann. 1270. in Reg. 64. ch. 312 : *Feudum sancti Justi cum suis pertinentiis, quod Hugo de Alegre Deavoaverat a nobis, ipso asserente quod de nostro feudo non movebat.* Arest. parlam. Paris. ann. 1390. quo judicatur marchionatum Saluciarum de Dalphino Viennensi movere seu dependere, ex Cod. reg. 6015 : *De suo marchionatu fidem et homagium dicto comiti* (Sabaudiæ) *præstiterat et fecerat* (marchio Saluciarum) *et sic ipsum ulterius Deavoare non poterat, nec alteri de hoc fidem facere.* Vide supra in *Advocare* 4. et infra *Disadvoare* 2.

¶ **DEÆDIFICARE,** A vera pietate revocare, dimovere. Dicta B. Ægidii in Actis SS. April. tom. 3. pag. 230 : *Beatus ille quem nulla res a cælo inferius Deædificabit, et quem omnia quæ videbit et audiet vel sciet ædificabunt, et de omnibus studebit eligere utilitatem suam.*

DEAFORESTARE, [Silvam in pascua vel culturam redigere.] Vide *Foresta.*

DEALBARE. Liber niger Scaccarii cap. *De officio Clericorum Camerariorum,* apud Spelmannum : *Memorandum vero, quæ de firma blanca semper fieri solet tallia, paulo brevior est : quia facto essaio per quod firma Dealbatur, prima illa confringitur, et apposita sibi tallea combustionis.* Eodem lib. fol. 17 : *Per hanc taleam combustionis Dealbatur firma Vicecomit.* Et cap. *Quod aliter de firmis, aliter de custod. respond.* Fol. 22 : *Soluta hoc termino a Vicecomite firma, de qua examen* (per combustionem) *facta est, etc. Deinde facta detractione per combustionem, sicut supra dictum est, eadem Dealbatur.* Et mox : *Similiter quod solutum fuit termino Paschæ et Dealbatum.* Rursum : *Sicut quæ in Thesauro solvuntur Dealbata per combustionem.* Hic hæret Spelmannus : tametsi ut et Somnerus hæc verba ad *Dealbationem monetarum* referri conjiciat. Sed quid commune habet *Dealbatio firmæ* cum monetæ dealbatione ? In Fleta lib. 5. cap. 22. § 9. *Dealbare* rursum reperio : *Si contra mentem judicaverit, tunc falsum reddit judicium, quamvis Dealbatum, et quo casu tenebitur ex malefacto, male pronunciando, etc.*

☞ An non dici posset *Dealbare* idem esse quod Declarare liberatum ære alieno ? Notionem hanc pati videntur loca citata, neque longius arcessita videretur metaphora.

* Dicitur de prædio seu *firma,* cujus census annualis non annona, sed argento, hoc est, numerata pecunia exsolvitur. Vide *Firma alba* in *Firma* 3.

* **DEALBATI.** Ita nuncupabatur ex vestibus albis societas quædam hominum, quæ pacem publicis precibus precabatur per Italiam religiose ambulando ann. 1399. Vide Annal. Bonincontrii apud Murator. tom. 21. Script. Ital. col. 79. et 80. Vide supra *Bianchi.*

DEALBATIO dicitur de moneta, quæ priusquam signetur, ab artificibus monetariis nativo colori restituitur : *Blanchissage,* nostris. Matthæus Paris ann. 1248 : *Pondus veteris monetæ præ pondere novæ dabatur trutinatum, et præterea pro opere fabrili, id est monetationis, quam vulgariter Dealbationem vocabant, pro qualibet libra, 13. denarii solvebantur.*

DEALBATORES, recensentur inter artifices, qui a publicis muneribus excusantur, in leg. 1. de Excusat. artif. lib. 10. (64.) Ubi Cujacius *Dealbatores* ab *Albinis* ibidem memoratis distinguit, quod *Albini* parietes dealbarent, hi alia quælibet. Gloss. Lat. Gr. : *Dealbat,* λευκαίνει.

✱ 1. **DEALBATURA.** [Gallice *Blanchissage :* « pro muntatura dicte lane, sive *Dealbatura* cum alumine. (Archiv. Vatic. Thesauraria secreta, an. 1451, f. 71.) »]

✱ 2. **DEALBATURA.** [Gallice *action de blanchir, de badigeonner :* « Pro... mercede incollaturæ et *Dealbaturæ* 180. passuum parietum et circuituum turris noviter factæ pro introitu palatii apostolici. (Archiv. Vatic. Ed. publ. 1460-1464. f. 199.) »]

* **DEALBATUS,** *Alba* seu *chrismale* baptisatorum vel confirmatorum, sive oblatio, quæ pro benedictione *albarum* fiebat, nostris, *Aubé.* Charta ann. 1173. in Chartul. Cluniac. : *Capellanus habere debet confessiones, escerpas, baptisteria, reconciliationes mulierum, decimas militum, les Aubez, suas missas privatas, etc.* Alia Rob. Cabilon. episc. ann. 1188. ibid. : *Capellanus habere debet confessiones,... decimas militum Dealbatos, etc.* Vide supra *Albata* 1.

DEALITAS, pro *Deitas,* seu *Divinitas,* occurrit non semel in Conflictu Arnobii junioris cum Serapione lib. 1. et apud Luciferum Calaritan. lib. 1. pro S. Athanasio pag. 79.

* **DEAMBULACRUM,** Porticus, Gall. *Galerie.* Chron. Jac. Malvecii apud Murator. tom. 15. Script. Ital. col. 784 : *Sub ipso monte ab australi parte in planicie miro saxorum opere atrium edidit, Deambulacrum ab eo ad arcem super saxeas columnas statuens.* Vide *Deambulatorium.*

¶ **DEAMBULATIONES** STERCORUM, Latrinæ seu loca alia quævis ad exonerandum ventrem. Vita S. Batildis Reginæ num. 11 : *Ita humilitatis magnæ fortiter exhibebat exemplum, ut ipsa quoque in coquina ministraret sororibus, et munditias vilissimas, etiam Deambulationes stercorum ipsa mundaret.*

* Vel potius Culinæ emissaria, quibus stercora seu sordes emittuntur et purgantur. *Deambuler,* a Lat. Deambulare, in Pœnit. Adami Ms. cap. 6 : *Adam à la parole de Eve sa compaigne se leva du lieu triste, ou il s'estoit mis pour plourer,*

et Deambula par sept jours toute la terre d'environ eulz.

DEAMBULATOR. Vide *Ambulator.*

DEAMBULATORIUM, *Quod proprie dicitur Lobium, quod fit juxta domos ad spatiandum.* Joan. de Janua. Occurrit apud Capitolinum in Gordiano III. *Deambulatoria Claustrorum,* apud Guibertum Abbat. de Combustione Monasterii Gemblac. ann. 1137. *Deambulatoria Ecclesiarum,* porticus Ecclesiæ corpus ambientes. Vita S. Geraldi Abbat. Grandis-Silvæ n. 12 : *Purgavit templum, composuit sedilibus, et ornavit desuper columnalia cum basibus, chorum purgavit et cryptam, et Deambulatoria aptavit, inibi locatis decenter altariis.* Vita Aldrici Episcopi Cenoman. num. 3 : *Deambulatoria siquidem rursum per totum in circuitu ipsius Ecclesiæ fecit, in quibus et altaria quinque nobiliter construxit atque sacravit.* Vide in *Nebula* [et in *Destraria.*]

DEAMBULACRUM, eidem Januensi.

° **DEAMPUNCTUARE,** Deturbare, dejicere, nostris *Despointer.* Instr. ann. 1397. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 593 : *Et ex vestro toto statu dejiciemini et Deampunctuabimini.* Lit. ann. 1408. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 419 : *Et iceulx officiers muer ou changer de lieu en autre, ou despointer etc.* Vide infra *Depunctare* et *Desapunctare.*

° **DEANA,** pro Dea, in vet. Inscript. apud Montefalc. Diar. Ital. pag. 223. BASEM CUM PAVIMENTO MARMORATO DEANÆ DD. [°° Pro *Diana.* Vide Forcellin.]

¶ **DEANGILERE,** An Confiscare et unde ? Chartular. Vedastinum notatum V. pag. 144 : *Rex Francorum Ludovicus filius Ludovici Regis cognomento Grossi... cum gravi stomacatione missis nuntiis et propriis dispositis clientibus bona nostra Deangilevit et bannivit.*

DEANTEA, pro *Antea,* quomodo Galli dicunt *Devant,* in Epist. 77. inter Francicas. [*De ante* eodem intellectu, apud Acherium Spicil. tom. 8. pag. 179.]

¶ **DEARESTARE,** Quod *arrestatum* erat seu retentum relaxare, liberare. Litteræ Philippi Regis Franc. pro Mercatoribus Rotomag. apud Rymer. tom. 2. pag. 127 : *Fecissetis Dearestari penitus, ut credimus, mercimonia prædicta.* Occurrit ejusdem tomi pag. 285. et tom. 3. pag. 667. Vide *Arrestare.*

¶ DEARESTATIO *et Deliberatio Benedicti et Edwardi sociorumque suorum,* apud eumdem Rymerum tom. 3. pag. 309.

¶ DEARESTATUS, Qui post delictum non est comprehensus, liber. Charta anni 1250. apud Miræum tom 2. pag. 1231. col. 2 : *Qui fecerint forefactum vel delictum, recederent de terra nostra prædicta Dearrestati, hoc est, antequam caperentur.*

DEARRESTARE, DESARESTARE, Impedimentum tollere, liberare. Arest. ann. 1344. 17. Maii in vol 2. arestor. parlam. Paris. : *Bona sua omnia curia nostra prædicta Dearrestavit et liberavit.* Lit. remiss. ann. 1395. in Reg. 149. Chartoph. reg. ch. 164 : *Respondit dictus Raymundus, quod ea quæ arrestaverat* (bajulus) *ipse Desarestabat.*

¶ **DEARGENTARE,** Obducere argento. *Crucifixum Deargentavit,* in Chartul. S. Martialis Lemovic. *Deargentata arma,* apud Orosium 3. 22. *Deargentata columna,* apud Augustinum Epist. 23. ad Bonifacium. *Columbæ deargentatæ,* Psalm. 67. 14.

✱ **DEARGENTASSERE.** [Obsolet. verbum futuri infiniti modi, pro, argento spoliaturum. *Lucil.* apud *Non.* 2. 218. Depeculassere aliqua sperans me, ac deargentassere.]

° **DEARTUARE,** *Desmembrer,* in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. Gloss. Lat. Gr. : *Deartuo,* ἀπαρθρῶ. [°° Vide Forcellin.]

¶ **DEASSECURARE,** Alicujus securitatem perturbare damnum inferendo, aliisve injuriis eum, violata fide, lacessendo. Statuta Eccl. Leodiensis ann. 1287. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 853 : *Excommunicatos denunciamus omnes laicos et alios quoscumque qui Clericos Deassecuraverint, maxime coram suo Judice, volentes facere justitiæ complementum, nisi infra octo dies eosdem assecurent, et a præmissis destiterint.* Ibid. col. 886 : *Item aliam* (constitutionem) *quæ scripta est sub titulo,* De Vita et honestate Clericorum, *in qua excommunicantur et excommunicati denuntiantur omnes laici, et omnes quicumque in Clericos Deassecuraverunt, etc. mitigamus in hunc modum, quod pœnam excommunicationis in eis latam revocamus, ita tamen quod si qui fuerint laici vel alii qui Clericos Deassecuraverint, nec eos postea assecuraverint, Nos et alii Judices competentes procedemus, prout de jure fuerit faciendum.* Charta Caroli IV. Imp. pro Ecclesia Camerac. ann. 1377. apud Miræum tom. 2. pag. 1245. col. 1 : *Prædictos quoque Præpositum, Decanum, Capitulum et Ecclesiam, ac villas et subditos eorumdem, in corporibus et rebus Deassecurant pariter et diffidant, ac multas alias injurias intolerabiles ipsis inferunt et inferri procurant.* Ibid. pag. 1246. col. 1 : *Qui præfatos Præpositum, Decanum, Capitulum et Ecclesiam, aut villas vel subditos, familiares et servitores eorumdem Deassecuraverint vel diffidaverint, etc.* Ibid. : *Necnon impeditores, turbatores, molestatores, occupatores. . . . Deassecuratores aut diffidatores, ac alios offensores, etc.* Vide *Assecurare.*

¶ **DEASTRICOLA,** Vox probrosa in Catholicos Sanctorum cultores. Hist. Martyrum Gorcomiensium inter Acta SS. Julii tom. 2. pag. 784 : *Ah veterane proditor, inquientes, nimium tibi tuisque sociis proditoribus ac Deastricolis indulgetur.*

¶ **DEAUCTORIZARE,** Exauctorare, in Onomastico ad calcem tomi 6. SS. Maii.

¶ **DEAURARE.** Gloss. Græco-Lat. : Χρυσόω, *Auro, inauro, Deauro.* Legitur apud Tertul. de Idolol. cap. 8. et in Cod. Theod. leg. 1. de Fabricens. (10, 22.)

¶ **DEAURARII,** ut *Deauratores.* Consuetud. Lemovic. art. 42 : *Aurifabri sive Deaurarii et escampsores annulos, monilia, zonas et garlandas argenteas postquam emerunt, etc.* Versio Gallica *Aurifabros* et *Deaurarios* reddit uno *Orfevres* vocabulo.

DEAURATORES, recensentur inter opifices, qui jure immunitatis gaudent in leg. 1. C. de Excusat. artific. lib. 10. (64.) Ubi Cujacius, alios esse ait *Deauratores,* alios *Aurifices,* Χρυσωτάς et χρυσοχόους in veteribus Glossis.

DEAURATURA, Auratura, *Dorure.* Capitula Caroli Calvi tit. 31. § 24. [°° Edict. Pistens. ann. 864.] : *Illud vero aurum quod coctum quidem fuerit, sed non tantum, ut ex eo Deauratura fieri possit, etc.* [Notitia Ecclesiarum et prædiorum Abbatiæ Stabulensis apud Miræum Diplom. tom. 1. pag. 686. col. 2 : *Hoc opus fecit Abbas Wibaldus, in quo sunt argenti meri* LX. *marcæ, in Deauratura sunt auri meri* IV. *marcæ.*]

✱ [Pro *Deauratura* dicti ensis (dati per ss. d. n. papam in nocte nativitatis Domini.) Mandat. Camer apost. arch. vatic. an. 1439-48, f. 24.]

° **DEBACCHARE,** Depopulari, Gall. *Ravager.* Vita S. Hugon. Monachi inter Acta SS. Bened. sæc. 5. pag. 94 : *Paganorum quoque infestationes, quæ olim patriam Debacchaverant, omni ex parte sedatæ erant.* Hinc

° **DEBACCHATIO,** Immanitas, furens impetus. Chron. Wil. Godel. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 261. in Nota : *Lugere habes... tam variis injuriis peregrinos illo* (ad S. Sepulcrum) *occulte euntes affici et affligi, quam etiam sævissimis Debacchationibus trucidari.*

¶ **DEBACCHATUS,** Ebrius. Vita S. Catharinæ Sen. n. 200. April. tom. 3. pag. 902 : *Continue Dormiens et in similitudinem Debacchati, qui non potest a somno surgere.*

DEBACULARE, *valde Baculare,* Ugutioni.

¶ **DEBANNIRE,** Interdictum tollere. Charta Alexandris Leodiensis Episc. de Godefrido Namurci Comite ann. 1131. Collect. Ampliss. tom. 1. col. 711 : *Insuper ubicumque facultates Ecclesiæ minus rationabiliter moleste detinentur, absque alterius successoris nostri requisitione, liceat locum ei interdicere, et post restitutionem invasoris similiter Debannire.* Vide *Bannus Episcopi.*

° **DEBARBARE,** Præcidere. Tract. Ms. de Re milit. et mach. bellic. cap. 154 : *Levatorium super Barcharum pontem causa palos fictos* (fixos) *in aqua Debarbandi levatur.*

° **DEBARIARE,** *Barris* seu repagulis dividere. Reg. feudor. Aquit. sign. JJ. rub. ex Cam. Comput. Paris. fol. 25. v° : *Ex parte quam tenebant in molendinis de la Barie, sicut est illud Debariata, inter terram hominum de Bernos ex omnibus partibus.* Vide *Barrare* 1.

DEBARONIZARE. Vide *Barones in Alemannia.*

¶ **DEBARRARE,** Repagula tollere. Locum vide in *Barrare.*

° **DEBASTARI,** pro Devastari. Inventar. ann. 1476. ex Tabul. Flamar. : *Ne ex omissione conficiendi inventarium seu repertorium de bonis et rebus dictorum pupillorum, et quæ olim fuerunt dicti nobilis Joannis de Gorsolis, quondam patris eorumdem pupillorum, jurium hæreditarium eisdem pupillis pertinentibus et expectantibus, ut dixerunt, valeant deperiri seu Debastari, nec de negligentia reprehendi, etc.*

¶ **DEBATABILIS,** Contentiosus, de quo litigatur. Occurrit apud Rymerum tom. 12. pag. 467. col. 2. Ibid. pag. 475 : *Terras Debatabiles ibidem adjacentes.*

° **DEBATARE,** a Gall. *Debattre,* Contendere. Reg. arestor. parlam. Paris. ad ann. 1386. ex Cod. reg. 9822. 2. fol. 170. v° : *In contrarium prædicto magistro Petro Debatante, quod ex eo quo dictus Alanus sustinuerat, functus erat posse suo.*

DEBATUM, Controversia, ex Gallico, *Debat,* in Charta Alani Ducis Britanniæ ann. 1087. [et aliis passim.]

° 1. **DEBATUS,** f. Agger, moles aquis opposita, Gall. *Chaussée, digue,* certis in locis *Batte.* Libert. Marolog. ann. 1366. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 676. art. 7 : *Quod dicti consules... habeant instituere, eligere et nominare annuatim... inspectores et regardatores marcelli, triperiæ, piscariæ, murum, fustarum et Debatorum.*

° 2. **DEBATUS,** Accusatus, f. pro Delatus, in Charta ann. 1378. ex Reg. 119. Chartoph. reg. ch. 48 : *Cum Egidius Garnerii de Lunello, burgensis regius Aqua-*

rum mortuarum, sit præventus et Debatus in curia regia coram nobis de morte Petri de Vabris, etc.

DEBELLARE, Bellum inferre. Utitur Petrus Diac. lib. 4. Chron. Casin. cap. 17. Gloss. Lat. Gr.: *Debellat*, ἐκπολεμεῖ, καταπολεμεῖ. [Ogerio Pani lib. 4. Annal. Genuens. ann. 1219. *Debellare* etiam est Bellum inferre seu Præliari, Latinis autem Expugnare, Superare, et interdum, ut Livio, Bello finem imponere.]

DEBELLARE, Duello cum aliquo certare. Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 28: *Si... aliquem appellant de roboria, vel occisione hominis, aut aliquo alio malefacto, per quod Duellum possit oriri, bene licet eis... in curia D. Regis vel alia aliqua Curia defendentem Debellare, per interpositam personam.* Occurrit dicto capite non semel, et in Observantiis Regni Aragon. lib. 8. tit. de Proditorib. § 3.

¶ DEBELLATIO, Clades, Gall. *Defaite*. Sallas Malaspinæ Rerum Sicularum lib. 3. apud Baluzium Miscell. tom. 6. pag. 272: *Hos enim belli aut Debellationis instantis felicius deglutisset eventus.* Loquitur de expugnatione urbis Beneventanæ, ubi victricibus Gallorum armis nihil supererat quod opponeretur.

¶ DEBELLIO, Eadem notione, ibid. pag. 244: *Ex hac itaque Debellione quamplurima Gebellinorum fuerunt corda concussa.*

¶ DEBELLUM, *Bellum vel pugna*. Glossar. Sangerman. num. 501.

* **DEBELLARI**, pro Debellare, in Epist. Joan. VIII. PP. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 193: *Græcorum navigia in mari Ismaelitarum victoriosissime straverunt phalanges, et eos... Debellati sunt.*

✱ **DEBELUS**. [Locus pascendo non aptus, non pecoralis, a *de* præposit., seu particula privativa, et *bela*, oves, ut dixere veteres Latini, teste *Varrone*. *Tabula alimentaria Vellejas*, quæ vulgo *Trajani* dicitur, *col.* 3. *lin.* 3. Fundos Avegam, Veccium (cum) *Debelis*. *Ead. col.* 4. *l.* 39. Fundum Metilianum cum casis, silvis, meridibus, et *Debelis*. *Ead. col.* 7. *l.* 37. Saltus Avegam, Veccium, *Debelos* cum figlinis. *Petr. de Lama* in *not.* ad *eand. p.* 36. varias aliorum refert de hujus vocis significatione sententias: nos vero cum *Barpt. Borghesio* sentimus, qui supra allatam interpretationem nobiscum per litteras communicavit.]

DEBENDUS, pro *Debitus*. Ennodius Dict. 6: *Superbi sumus, si nostris Debendum credimus institutis.* Idem lib. 1. Epist. 16: *Salutationem Debendam restituens.* Lib. 2. Epist. 5.: *Salutationis Debendæ obsequium solvens.* Utitur et lib. 3. Epist. 25. lib. 4. Epist. 30.

* **DEBERE**, Posse, jus et facultatem habere. Vita S. Emmer. tom. 6. Sept. pag. 474. col. 2: *Intra semet ipsum meditari cœpit illuc venire, ut Christum ibi prædicare deberet.* Et pag. 475. col. 1: *Pontifici possessiones concedere Deberet, et eorum pontifex esse Debuisset.* Pactum inter reg. et episc. Vivar. ann. 1307. in Reg. 122. Chartoph. reg. ch. 294: *Portare Debebit episcopus arma nostra regia et eis uti in vexillis et sigillis.*

¶ **DEBERIUM**, Debitum, Gall. *Devoir*. Instrum. anni 1302. tom. 2. novæ Gall. Christ. col. 301: *Quantum ad homagium, fidelitatem vel quodcumque aliud novum Deberium.* Vide *Deverium*.

* Inventar. ann. 1476. ex Tabul. Flamar.: *Item plus in eodem loco de Flamarensis totum emolumentum, jus et Deberium pincernæ sive tabernæ et macelli, etc.*

* **DEBETUM**, ex mutatione *u* in *b*, pro *Devetum*, Interdictum, prohibitio, *Debet* etiam vulgari sermone. Charta Occitanica ann. 1298. in Reg. 38. Chartoph. reg. ch. 13: *Viginti solidos in Debeto annui redditus, id est quod nulli licet vinum in dicto loco vendere mense Maii, nisi domino loci; quod valere potest in redditu viginti solidos domino.* Alia ann. 1327. in Reg. 64. ch. 557: *Habere consuevimus in dicta villa Marmande quoddam bannum vini, vocatum Debet, tale videlicet, quod in certo anni tempore per spatium viginti octo dierum continue durante, nullus alius nisi nos... infra decos dictæ villæ audebat vel poterat vendere vina ad tabernam.* Vide *Bannum vini*.

✱ **DEBIBO**, [idem quod bibo. *Solin.* 7. *ad fin.* Esse duo flumina, quorum alterum si ovillum pecus debibat, pullum fieri, etc.]

1. **DEBILIS** PERSONA, Infimi ordinis. Decretio Childeberti Regis cap. 7: *Si Francus fuerit, ad nostram præsentiam dirigatur; et si Debilior persona fuerit, in loco pendatur.* Apud JC. *Debiles personæ* dicuntur, qui infirmitate, aut morbo aliquo perpetuo laborant, in leg. 2. C. de Curat. fur. (5, 70.) *Personæ miserabiles*, leg. 3. C. Quando Imp. inter pup. (3, 14.) *Senes*, apud Capitolinum in Gordianis. Gloss. Græco-Lat.: *Debilis*, ἐμπαθής, ἄχρηστος.

* 2. **DEBILIS**, Detritus, Gall. *Usé*. Instr. ann. 1392. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 169. col. 1: *A dicto magistro Eustachio, pro alio capucio dicti mantelli Debili, v. sol. Turon... De una cotardia,... folrata minutis variis Debilibus et antiquis, etc.*

DEBILES SOLIDI, non justi ponderis, in leg. 2. Cod. Th. de Ponderatorib. (12, 7.)

DEBILITARE, Mutilare: DEBILITATUS, membro aliquo mulctatus judicis sententia, vel alio quovis modo. Lactantius de Mortibus Persecutor. num. 36: *Occidi Dei servos vetuit, Debilitari jussit.* Commodianus Instr. 71:

> Inspicite tales, sed certe Debilitatos,
> Transigere sese qui non possunt, date subinde,
> A Domino vobis spondeo dari quadruplum.

Lex Burgund. tit. 55. § 3. 4: *Ingenuus... manus incisione damnetur. Si vero Debilitatem suam redimere voluerit, medietatem pretii sui solvat. Equus Debilitatus*, ibid. tit. 73. §. 2. *Debilitatis reus*, in Lege Alamannor. tit. 70. §. 3. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 18: *Debilitatio et cæsio emendetur per 50. sol. denariorum.* Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 674: *Aliis quoque pluribus... Debilitatio membrorum inflicta est ex sententia Curiæ.* Infra: *Multos... Debilitatis membris mancos aut loripedes... reddidit.* Charta ann. 1345: *Si eidem membrum abstulerit, vel ipsum Debilitaverit, solvat, etc.* Utitur S. Augustinus Epist. 158. Capitula Theodori Cantuar. cap. 23. Edit. Jac. Petiti: *Qui per rixam ictu Debilem, vel deformem hominem fecerit, etc.* Vide Legem Salicam tit. 31. qui inscribitur *De debilitatibus*, Concilium apud Theodonis villam ann. 821. cap. 1. Odonem Cluniac. in Vita S. Geraldi lib. 4. cap. 7. Probat. Historiæ Bressensis pag. 106. etc.

DEBILITARE, Infirmare, inutilem reddere. Gloss. Lat. Gr.: *Debilitat*, ἀχρηστοποιεῖ, παραλύει. Lex 142. Cod. Th. de Decurion. (12, 1.): *Ne paucorum absentia Debilitet, quod a majore parte ordinis salubriter fuerit constitutum.*

* **DEBILITATIOR**, pro Debilior, in Epist. Gausl. Bitur. archiep. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 496.

¶ **DEBINARE**, Metas figere. Vide post *Bonna*.

¶ **DEBITA**, Debitio, Debitum. Instrum. anni 1163. ex Archivo Civitatis Massil.: *Et si Debita non esset soluta tam cito, quæ esset requisita, dicto Communi Massiliæ, debet habere potestatem vendere, cui placuerit, dictos gaudios.* Pro speciali debito seu pensitatione Episcopo solvenda sumitur in Indice MS. Beneficiorum Eccl. et Diœc. Constantiensis e Musæo D. *de Cangé*: Rectores debent *Pro crismate* XX. *den. Item pro Debita solvunt sex solidos.* Fol. 5: *Item solvit octo solidos pro capa Episcopi. Item decem solidos pro Debita.* Et fol. 44: *Rector solvit pro circata tres solidos, et pro Debita quinque solidos.* Quis sit ille census non satis intelligo nisi forte idem sit quod *Synodaticum*. In recensione Gallica MS. reddituum Abbatiæ S. Vandregesili *Droit de Debite*, est Jus percipiendi tributi e mercibus particulatim venditis, sic dictum a nostro *Debiter*, Merces singulatim vendere: sed istud nullo modo convenit Rectoribus.

* *Desdebter*, Sua nomina expedire, in Poem. *du Riche et du Ladre* Ms.:

> Qui donne aumosne, il se Desdeble;
> Car aumosne est et dons et debte.

¶ **DEBITABILIS**, ut mox *Debitalis*. *Porci Debitabiles*, apud Stephanot. in Fragmentis Hist. tom. 3.

* **DEBITALE**, Debitum, pensitatio. Charta ann. 1324. ex schedis meis: *In omnibus et singulis bonis,... dominiis, baroniis, censibus, reddituabilibus, Debitalibus, servitutibus, homatgiis, etc.* Alia pro eccl. Aniciens. ann. 1374. in Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 336: *Acquisiverunt redditus, census annuos et Debitalia in feodis et retrofeodis,... quorum redditium, censuum et Debitaliorum, etc.* Vide *Debitalis*.

DEBITALIS, Idem quod *Sensualis*. *Sex gallinas Debitales seu censuales*, in Tabulario Brivatensi, non semel. Charta Guillelmi Comitis Arvernorum ann. 1209: *Mille etiam solidos Claromontenses Debitales persolvendos assignavit in terra de Limania, quam dederat in dotem Petronillæ uxori. Et si hoc Debitale in villis istis reperiri non poterit, de reliqua terra suppleatur.* [*Decem libræ Podienses Debitales*, in Anecd. Marten. tom. 1. pag. 897. *Duo sextaria frumenti Debitalia*, apud Baluzium Hist. Arvern. tom. 2. pag. 265.]

* **DEBITE**, Gall. *Duement*, Ut par est. Annal. Victor. Mss. ad ann. 1258: *Racemi etiam maturari non potuerunt Debite, ideoque vina fuerunt viridia nimis.*

* **DEBITIO**, Pensitatio quævis, quam ex debito et jure quis præstare tenetur. Charta Anselmi milit. dom. de Buissiaco ann. 1260. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 461: *Quittavit quicquid juris habet vel habere potest ratione homagii, servitii, eschentiæ seu Debitionis.* Vide infra *Debitum* 2.

¶ **DEBITIS**. Litteræ quæ etiam *Debita Regalia* dictæ sunt in Edicto Philippi VI. Franc. Regis ann. 1338. in Cancellaria regia vel regii Judicis concedebantur olim creditoribus, ut possent debitores suos ad solvendum compellere, cum eorum obligatio sigillo dumtaxat ecclesiastico muniebatur. [* Leg. *Debita Legalia*, ut ex Lit. ann. 1408. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 365. art. 12. emendat doctus Editor. Lit. remiss. ann. 1382. in Reg. 121. Chartoph. reg. ch. 155: *Comme... Robert Aquenaux eust baillé à Simon Blassel nostre sergent un Debitis de nostre bailli d'Amiens ou de son lieu-*

tenant, pour justicier et contraindre plusieurs personnes qu'il disoit à lui estre tenues et obligées, etc. Vide Glossar. Jur. Gall.] De hujusmodi Litteris sic Auctor Glossarioli in Arresta Joannis *le Coq* : Debitis, litterarum genus, quæ hodie vocantur *Lettres de committimus*, quarum fit mentio q. 52. Notandum autem est, quod per litteras regias *de Debitis* vocatas, etiam fit executio de eo quod debetur, et in illis litteris ita solet apparitori scribi : *Nous te mandons et commandons par ces presentes, que toutes les dettes bonnes et loyales cogneues ou prouvées suffisamment par lettres, témoins, instrumens, confession de parties, ou autres loyaux enseignemens, qui te apperront être deuz à tel N. tu lui fasse payer tantôt, incontinent et sans delay, en contraignant à ce les debteurs et chacun d'eux, par la prinse, levée, vendue et exploitation de leurs biens, meubles et heritages, detention, arrest et emprisonnement de leur corps, si mestier est, et à ce s'en sont obligez.* Item inhibitum est, ne generales litteræ in forma *Debitis* per Senescallos et Judices regios de cætero concedantur, sed a Rege, vel ejus Cancellaria, ut fuit pronunciatum in hoc Senatu 1533. die 15. Jul. Archiepiscopus tamen Remensis generales concedit has litteras ; et fuit in Senatu dictum ann. 1418. die 6. April. propter ejus supremam dignitatem. Item Judicibus ad quos causæ cognitio pertinet, appositio dirigi debet, ut invenio statutum per Carolum VIII. ann. 1490. prout est in stilo Parlamenti videre in Rubr. de rescript. versic. inhibitum. Et ideo dictæ litteræ non attribuunt novam jurisdictionem ; sed opponentes etiam coram suis Judicibus assignari debent, ut fuit etiam judicatum in Senatu pro illustri Domina Claudia Matre Regis ann. 1530. die 1. Decemb. quia omnes causæ in regno debent terminari et finiri apud illos Judices in partibus qui de jure aut consuetudine, vel privilegio illarum cognitionem habent, §. 1. Rubr. de causis, ubi scripsi in concordia. Appellatio tamen veniet directo ad Parlamentum ratione harum litterarum, etiam si emittatur a Præposito, vel alio mediato, ut fuit pulchre pronunciatum ann. 1526. die 10. Maii, et videbatur aliud Arrestum latum ann. 1522. die 10. Julii. Hujuscemodi litterarum usus apud nos abolevit.

° **DEBITOLIUM.** *Vendere ad debitolium*, Singulatim divendere, vulgo *Vendre en détail*, apud Labbeum tom. 12. Conc. pag. 805.

DEBITOSUS. Lex Ripuar. tit. 67. § 1 : *Si quis moriens Debitosus, etc.* Ita MS. ubi alii *Debiturus* et *Debitor*.

¶ 1. **DEBITUM**, Honorarium debitum. Litteræ Caroli Franc. Regis primogeniti ann. 1357. Ordinat. tom. 3. pag. 211 : *Senescallus Pertragoricensis et Caturcensis... assisias suas de cetero bis anno quolibet... tenere debeat... in quibus appellationum cause dicte ville et honorum ejusdem emergentes... sine Debito debeant terminari.* [°° leg. *fine.*]

DEBITA, Tributa quæ debentur, crebro in Cod. Theod. leg. 15. 19. 31. 34. de annona, (11, 1.) et alibi. Ita

DEBITORES, pro tributorum debitoribus, in leg. 7. 16. eodem Cod. de Exactionibus (11, 7.)

IN DEBITO PONI *pro se vel pro alio, per legem*, in Statutis Venetorum ann. 1242. lib. 1. cap. 52. est obligari pro se vel pro alio. Vide lib. 6. cap. 15.

° 2. **DEBITUM**, Tributum, pensitatio quævis, quam ex debito et jure quis præstare tenetur, nostris *Debite* et *Debitement*. Charta Rob. vicecom. Cabilon. ex Chartul. S. Marcelli Cabilon. : *Reddidi Deo et S. Marcello... hominem quemdam, Gunterium nomine, qui mihi persolvebat Debita et recepta propter se salvandum.* Alia ann. 1259. in Chartul. S. Corn. Compend. fol. 160. v°. col. 1 : *Et retient l'église toutes ses rentes et toutes ses Debites, si comme ele les a eues jusques au jour dui.* Charta Guill. episc. Lingon. ann. 1358. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 502 : *Item oppressoient nos diz ventiers les marchans estrainges, amenans ou vendans sel en nostre dite ville, en exigent excessivement les Debites acoustumées pour les chevaux, chers et cherrettes.* Occurrit præterea in Lit. ann. 1369. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 178. Froissart. vol. 2. cap. 84 : *Sitost que le roy fut party de Paris, les communes s'armerent et emeurent et occirent tous ceux qui avoient assis les gabelles et Debitemens. Devoir septenaire*, Pensitatio, quæ septimo quolibet anno solvitur, in Ch. Ludov. XI. ann. 1478. Vide supra *Debitio*.

° 3. **DEBITUM**, Gall. *Débet*, Summa, quæ expensis rationibus reliqua est. Lit. ann. 1365. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 585 : *De dictis 1500. libris Turonensibus superius contentis, fit mentio in Debitis Tholosæ.*

° 4. **DEBITUM** ANIMÆ, Preces et eleemosynæ, quæ pro anima defuncti offeruntur. Charta Phil. I. reg. Franc. ann. 1106. in Chartul. Maurigniac. ch. 5 : *Qui autem in domo sua viam universæ carnis ingressus fuerit, obsequium et omne Debitum animæ, quasi frater monachus a præfatis confratribus monachis, Deo volente, receperit, etc.*

° 5. **DEBITUM**, Officium ; hinc *Debitum facere*, Officio fungi. Gall. *Faire son devoir*. Testam. Alph. III. reg. ann. 1271. tom. 1. Probat. Hist. geneal. domus reg. Portug. pag. 56 : *Rogo reginam Beatricem uxorem meam... pro Debito, quod habet mecum, etc.* Gualt. Hemingford. de Gestis Eduardi I. reg. Angl. ad ann. 1297. pag. 127 : *Non expedit, domine comes, ulterius protelare negocium, et thesaurum regis nostri in vanum expendere ; sed ascendamus et faciamus Debitum nostrum, ut tenemur adstricti.*

¶ **DEBITUS**, Debitor, obligatus. Sermo S. Humilitatis Abbatissæ, inter Acta SS. Maii tom. 7. pag. 835 : *O misera ego peccatrix, quantum sum Debita meo Jesu Christo.*

DEBLADARE, [Metere *blada.*] Vide post *Bladum*.

° DEBLADARE, Quod ad *blada* proprie pertinet, de pratis etiam dicitur, in Charta ann. 1272. ex Chartul. Pontiniac. ch. 107 : *Dictæ communitates, post quartum folium, poterunt mittere animalia sua ad depascendum ibidem : similiter in pratis ipsorum de dicto loco, postquam fuerint Debladata.* Vide in *Bladum* et mox *Debladire*.

° **DEBLADATIO**, Messis, *bladorum* collectio, nostris *Desblée* et *Desbleure*. Charta Odon. archiep. Rotomag. ann. 1255. ex Cod. reg. 1245. fol. 167. r°. : *Eas* (terras) *debladabit, licet usque ad plenam Debladationem firmæ suæ terminus non duraret.* Alia ann. 1281. ex Tabul. Carnot. : *Jam prædicti Guillelmus et ejus uxor terras prædictas cum Debladatione earumdem, prout sunt imbladatæ, dimittunt et quittant.* Lit. remiss. ann. 1410. in Reg. 165. Chartoph. reg. ch. 46 : *Comme en la Desblée et moissons derreinement escheus, le suppliant eust cueilli certain grain, appellé milet.* Aliæ ann. 1394. in Reg. 146. ch. 10 : *Vous promet que ceste Desbleure faite, je me departiray de mon frere. Le suppliant gouverna et exploita lesdiz héritages et la Desbleure de ceste presente année leva et exploita à son profit*, in aliis ann. 1415. ex Reg. 168. ch. 390. Vide in *Bladum*.

° **DEBLADIRE**, *Blada* metere, secare, in Charta ann. 1283. ex Chartul. S. Mariani Autiss. fol. 60. *Desblaver*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1415. ex Reg. 168. Chartoph. reg. ch. 385 : *Comme le suppliant pour icelles terres Desblaver et Despoiller en la messon,... eust envoyé faussilleurs pour faussillier son blef.* Vide *Debladare* in *Bladum*.

° Aliud vero est *Desblaer* et *Desblaver*, Purgare scilicet, exportare, expedire ; unde *Desblavement*, ipsa purgatio et exportatio. Charta ann. 1311. in Reg. 48. ch. 8 : *Item que tout le droit que nous avons et poons avoir de Desblaver et de oster tous les empeschemens qui se feroient, tant ès voieries, comme ès chemins de la ditte ville de Vailli ;... tout ce qui sera trouvé au Desblavement des chemins, etc.* Alia ann. 1363. in Reg. B. ejusd. Chartoph. ch. 12 : *Ichils chevaliers a promis et creanté... en nostre main à icelle rente warandir, delivrer, defendre et Desblaer envers tous.*

DEBODINARE, [Metas figere.] Vide *Bodinare* post *Bonna*.

° **DEBONARE**, *Bonnas*, seu metas figere. Charta ann. 1265. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 145. r°. : *Ita tamen quod prædictæ maceria, grangia, domus thesaurariæ et dicti Helyæ, cum furno et porprisio prædictis, et alia loca quæ de mandato prædicti domini episcopi a viris discretis Hugone Lingonensi, magistro Petro Tornodorensi archidiaconis... debent Debonari, habeant eamdem franchisiam et immunitatem, quas et aliud claustrum nostrum.* Vide in *Bonna* 2. et mox *Debornare*.

° **DEBORNARE**, Eodem intellectu. Charta sub Rob. reg. Franc. apud Stephanot. in Antiq. Bened. Lemovic. Mss. part. 2. pag. 271 : *Robertus de Sadran concessit* (S. Petro Vosiensi) *vineas suas de Vaurelia, sicuti sunt terminatæ vel Debornatæ.*

¶ **DEBOTARE** ARCAM, Illam aperire seris effractis. Consuetudines Brageriaci art. 93 : *Si quis domos de nocte perforatus fuerit, et aliquid de dicta domo furatus fuerit, aut qui archas seu huchas Debotaverit, aut falsas claves, quæ dicuntur Contra-claves tenuerit... furca suspendatur.* Gallus Interpres habet : *Qui aura rompu les serrures des coffres.*

° **DEBOTARE**, a Gallico *Debouter*, Actorem actione sua submovere, vox forensis. Arest. parlam. Paris. laudatum, post Bonav. *Des Periers*, a *la Monoye* in Glossar. Burgund. : *Dicta curia Debotavit et Debotat dictum Colinum.* Quam vocem, quasi ocreas detrahere, Gall. *Debotter* sonaret, cum cavillatus esset Colinus S. Amb. Bituric. abbas, non Vindocinensis, ut vult Menagius in Observat. ad Ling. Gall. part. 1. cap. 106. occasio fuit ut dehinc aresta Gallico idiomate pronuntiarentur, rege jubente Francisco I. Nostris *Debouter*, pro Repellere, vulgo *Repousser*. Lit. remiss. ann. 1390. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 260 : *Jehan de Goulencourt esmeu, tant dudit coup comme de la blessure de son cousin, qu'il tenoit estre mort, et Deboutant force par force, etc.* Unde *Deboutement*, Repulsus, in aliis ann. 1457. ex Reg. 183. ch. 243 : *Pour le repulsement et*

Deboutement de noz ennemis les Anglois, etc.

° **DEBOYNARE**, *Bonnas* seu limites tollere, alio transferre, nostris alias *Deboener*. Libert. Briancz. ann. 1343. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 730. art. 25: *Voluit et concessit, quod sindici seu consules dictarum universitatum Deboynare, restringere et ampliare possint in dicta baillivia, ut eis conveniens videbitur expedire, vias, patega et nemora.* Charta ann. 1316. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 8518. fol. 227. v° : *Li religieux* (d'Auberive) *sunt en saisine... de mettre bones en la ville et ou finaige de S. Loup, et de Deboener, toutes fois que partie contre autre le requiert.*

¶ **DEBOYSCHATUS**, Scalptus, delineatus, f. a Gallico *Ebauché*, quod juxta Nicotum est ab Occitano *Bauch*, Stultus, rudis. Hoc translatum ad opera rudi dumtaxat manu delineata et parum polita. Testam. Beatricis de Alboreya Vicecomitissæ Narbonæ ann. 1367. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1524 : *Item legamus conventui Sororum Minoretarum de Asilhiano unum salinum argenti, in quo quidem salino est Deboyschatus unus dracho ermantatus, cum signis sive armis nostris.* Vide *Debuxare*.

° **DEBRACARE**, *Deschaucer braies*. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. *Debraccare, ouster braies,* in altero.

¶ **DEBRANDANARE**, Brandonem seu impedimentum tollere. Vide in *Brando*, Velum.

DEBRIATUS, Inebriatus, ingurgitatus, et per metaphoram, repletus. Auctor Breviloqui : *Debriare, inebriare.* Gerbertus Epist. 31 : *Frontemque falsissimo poculo Debriatam expurgans.* Leo Ost. lib. 3. Chr. Casin. cap. 45. : *Milites diabolico furore Debriati pecuniam de Secretario abstractam ad Principem deferunt.* Ibidem : *Theodinus diabolico Debriatus veneno.* Alanus lib. 4. Anticlaudiani pag. 60 :

> Flos violæ perfundit eum, rosa Debriat auras
> Affines, narisque thymi satiatur odore.

Ita Codex MS. Utuntur præterea Regula Magistri cap. 27. Gordianus Monach. in Vita S. Placidi cap. 1. Galbertus in Vita Caroli Com. Fland. num. 47. Petrus Diac. lib. 4. Chron. Casin. cap. 57. 72. 75. 98. Baldricus Noviom. lib. 2. Chron. Camer. cap. 22. Vita S. Paterni cap. 13. Rodericus Toletan. Archiepisc. in Hist. Arabum cap. 6. Joan. Buschius in Chron. Windesem. lib. 2. cap. 28. 55. Brompton. pag. 1085. etc.

Debriare, et *Debriatus*, interdum in bonam partem usurpantur. Lambertus Ardensis pag. 170 : *Spiritus sancti Debriatus et perfusus gratia.* Chronicon Fontanellense cap. 1 : *Barbaricas ac indomabiles eorum mentes nectare evangelicæ doctrinæ Debriabat.* Hincmarus in Ferculo Salomonis :

> Agnus, fons vitæ, proprio non sanguine potans,
> Semper more suo Debriet atque regat.

Epitaph. Venerab. Bedæ :

> Daque Sophiæ illum Debriari fonte, etc.

Adde Vitam S. Luciani Bellovac. n. 10. Baldricum lib. 2. Chronici Camerac. cap. 39. Ingelramnum Scholast. in Præfat. ad Vitam S. Richarii, Ordericum Vital. lib. 4. pag. 530. lib. 12. pag. 846. Vitam S. Paterni in Prologo. Vitam S. Leufredi cap. 5. Vitam Alcuini n. 10. etc. Ita D. Hilarius et Rufinus Presb. in Psalm. 64. *Inebriari* vocem in bonam partem usurpari annotant. [** Liudprand. Antapod. lib. 1. cap. 6 : *Adelbertus itaque proludii hujusmodi non solum gnarus, verum etiam Debriatus, etc.*]

DEBRIATIO. Vita S. Isidori Episcopi Hispalensis in Prologo : *Ditior emines Debriatione divina, quam felicitate terrena.* Braulius Cæsaraugustan. in eodem S. Isidoro : *Tanta Debriatione scientiarum claruit præditus, ut, etc.*

° **DEBRIGARE**, *Briga* seu molestia liberare, expedire, Ital. *Disbrigare*. Charta ann. 1324. in Reg. 71. Chartoph. reg. ch. 109 : *Thesaurarius prædictus promisit... ipsum magistrum Guillermum et suos totaliter Debrigare, usque ad summam prædictam duntaxat.* Vide infra *Disbrigare*.

✱ **DEBRUCIO**. [Insania. DIEF.]

¶ **DEBVERIUM**, Gallice *Devoir*, Debitum, pensitatio. Charta Guidonis Episc. Lingon. ann. 1350. inter Instrum. tom. 4. novæ Gall. Christ. col. 109 : *Concedimus præfatæ Vicariæ... pro portione sua congrua, bona jura et Debveria quæ sequuntur.* Vide *Deberium* et *Deverium*.

° **DEBUXARE**, Delineare, ut interpretantur docti Editores ad vit. S. Avurtii tom. 3. Sept. pag. 56. col. 1 : *Omnibus his delegatis Debuxataque ecclesia, et triplam pecuniam quantitatemque ejus sacris literis inditam suscipiens archidiaconus, etc.*

¶ **DECACHINNARE**, *Deridere*, apud Papiam.

¶ **DECACHORDUS**, Δεκάχορδος, Intentus decem fidibus. *Psalterium Decachordum* occurrit in Psalmis et in Statutis Synodal. Guidonis Episc. Helenensis cap. 3. inter Concil. Hisp. tom. 3. pag. 595.

DECADE, Æ, pro *Decas*. Utitur Hieronymus in cap. 41. Ezechiel.

¶ **DECADENTIA**, Ruina, lapsus, Gall. *Decadence*. Chronicon Beccense pag. 19 : *Omnia maneria et molendina, quæ invenit in magna Decadentia, et ruina, studiose reparavit. Decadencia* superius in voce *Avaluacio*, accipitur pro imminutione monetæ seu ejus minori valore. Gall. *Dechet*.

¶ **DECADIVUS**, Deciduus. *Lacrymæ trementes Decadivæ pondere,* apud vet. Poetam in Pervigilio Veneris v. 17. ut feliciter restituit Lernutius.

¶ **DECÆCARE**, Cæcitatem auferre, illuminare. Acta SS. April. tom. 2. pag. 356 : *Contigit interdum etiam aliquem Theologum nondum Decæcatum sublimia scire, dicere ac trutinare, sed nondum secundum Spiritum sapere.*

¶ **DECALANTICARE**, Calanticam detrahere, apud Martinium.

DECALANZARE, Papiæ, *Cantare cum lætitia.*

1. **DECALCARE**, Calce oblinere, seu potius dealbare. Glossæ Isidori : *Decalcare, dealbare.* Gloss. Lat. MS. Regium Cod. 1013 : *Dealbare, Decalcare, opus tectorium.* [Festus habet, *Decalicatum, Calce litum* ; Papias vero *Decalceatum, de calce albatum.* Glossæ apud Grævium in Isidorianas : Κονιῶ, *Decalco, albo*.]

° 2. **DECALCARE**, Conculcare, pedibus proterere. Instr. ann. 1379. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 24. col. 1 : *Penuncellos regios... amovendo et ad terram prostrando et cum pedibus Decalcando, etc.*

° **DECALESCERE**, Refrigescere. Gloss. Lat. Græc. : *Decalesco*, ἐκθερμαίνομαι. Charta Adelberti Mogunt. archiep. ann. 1123. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonstr. col. 661 : *Et ne Decalescente rigore, regulam et institutionem unquam prævaricarentur, etc.*

¶ **DECALICATOR**, Calicum exhaustor. Gloss. Lat. Græc. : *Decalicator*, Καταπότης.

¶ **DECALICATUM**. Vide *Decalcare*.

° **DECALIGARE**, *Decalcare, Dealbare,* in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7641. Vide *Decalcare* 1.

DECALVARE, Tondere, ad cutem caput radere. Gloss. Gr. Lat. MS. : Φαλακροῦμαι, *Decalvor*. *Psilotro Decalvare,* apud Vegetium lib. 2. de Re veterin. cap. 48. Drogo Cardinalis Ostiensis de Sacramento Dominicæ Passionis pag. 64 : *Et calvaries qui fuerat locus superbiæ, spoliatus capillorum gloria,... Decalvatus est superbiæ vertex.* Statuta Ordinis de *Sempringham : Ad Pascha, et ad festum S. Mariæ Magdalenæ, et ad festum Omnium SS. ad minus Decalvantur sorores.* [Vulg. Interpres 1. Cor. 11. 5. et 6 : *Unum enim est ac si Decalvetur. Nam si non velatur mulier tondeatur. Si vero turpe est mulieri tonderi, aut Decalvari, velet caput suum.*] Sed proprie

DECALVATIO, pro Pœna, vel ignominia et injuria per abcissionem capillolorum illata usurpatur apud Scriptores. Quippe, ut ait Constantinus African. lib. 2. Pantechn. cap. 16 : *Capilli caput custodiunt, honestant, et defendunt ; quibus si careat, maxima est inhonestas.* Appendix Cod. Theodos. Constit. 14. ubi de Episcopis in Africa vexatis : *Alios ad solam divini cultus injuriam, avulso capillorum parte fœdatos, etc.* Fuit autem pœna vulgaris qua in sontes sæviebant Gothi, Hispani, et Franci. Jo. Biclariensis in Chronico : *Primum verberibus interrogatus, deinde turpiter Decalvatus, post hæc dextra amputata, etc.* Lucas Tudensis : *Noluit Princeps eos mortis sententia perdere, sed tantum Decalvationis derisione eos præcepit onustos ferro ad præsens sustinere vindictam.* Infra : *Incentores seditionum ejus Decalvatis capitibus, abrasi barbis, pedibusque nudatis, etc.* Concilium Toletan. VI. cap. 17 : *Detonsus aut turpiter Decalvatus.* Emerit. can. 15 : *Turpi Decalvatione maneat emendatus.* Historia Wambæ Regis : *Nulla mortis super eos illata sententia, Decalvationis tantum, ut præcipitur, sustinuere vindictam.* Monachus Sangall. in Carolo M. lib. 1. cap. 10 : *Deposito et Decalvato ignavissimo Francorum Rege Childerico.* Vita S. Leodegarii cap. 14 : *Condemnatum ab ipsa Synodo calvaria accepta in capite expulsum segregant ab ipsa Congregatione.* Petrus Damian. lib. 1. Epist. 10 : *Publice virgis cæsus, et sub inhonesto ludibrio turpiter asseritur Decalvatus.* Tradit auctor Vitæ S. Bavonis cap. 10 : *Decalvationem pœnam fuisse latronum : Rogo ut propter scelus in te commissum corpus meum flagellis cædas, caputque meum more latronum Decalves.* Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 682 : *Sincipite scalciati sunt ut fures, occipite autem prolixas nutriunt comas ut meretrices.* [Anonymus Combefisianus in Porphyrog. num. 5 : Καὶ Θωμᾶν Πριμικήριον δείρας καὶ κουρεύσας οὕτως ὑπερορία παρέπεμψεν.] Vide Libros sacros, præterea Leges Wisigoth. lib. 2. tit. 1. § 7. tit. 2. § 7. tit. 4. § 6. lib. 3. tit. 3. § 8. 9. tit. 6. § 2. lib. 5. tit. 4. § 11. lib. 6. tit. 2. § 3. tit. 4. § 3. tit. 5. § 11. lib. 9. tit. 2. § 9. lib. 12. tit. 2. § 14. tit. 3. § 3. 5. 6. Leg. Longob. lib. 1. tit. 17. § 5. tit. 25. § 55. [** Liutpr. 141. (6, 88.) 79. (6, 26.)] Capit. Caroli M. lib. 3. cap. 49. 50. lib. 7. cap. 335. [** 433.] capitul. ann. 809. cap. 11. Addit. 4. Ludov. Imper. § 1. Nicolaum I. PP. in Resp. ad Bulg. cap. 58. Adamum Bremens. cap. 159. Regulam S. Fructuosi cap. 16. Vitam S. Fulgentii Episc. Rusp.

n. 20. Concil. Tolet. XVI. cap. 2. 3. Lindenbrog. ad Paul. Warnefrid. lib. 6. cap. 20. et infra in *Depilare*, supra *Capillus*, *Crines*. [** Glossar. med. Græcit. voce Κουρεύειν Grimm. Antiq. Jur. German. pag. 702. et 704.]

¶ DECALVARE, Caput amputare. Nicolaus Specialis de Rebus Siculis lib. 1. cap. 28: *Quumque per pharum Messanensium terribilis Siculis navigaret* (Carolus I. Rex Siciliæ) *nuntiatum est illi, quod si litora Siciliæ attingeret, Carolum Principem filium ejus, quem habebant in vinculis, illico Decalvarent. Rex impietatem Siculorum metuens, ne dilectum filium perderet, in Calabriam declinavit.*

¶ **DECAMBIARE**, pro *Cambiare*, Permutare, in Charta anni 1064. apud Miræum tom. 1. pag. 156.

¶ DECAMBIUS, ut *Decambium*, in Tabul. S. Medardi Suess.

DECAMBIUM, pro *Cambium*, semel ac iterum in Charta Odonis Episcopi Bellovacensis, in Tabul. Abb. Frigidi montis fol. 238.

✱ **DECAMPARTARE.** [« Nec debet aliquis compelli ad emendum campartum suum neque *Decampartandum* blada sua dum tempus affuerit ullo modo. (Bibl. Sc. Chart. 1878. 232. Aurigny, ann. 1320.) »]

¶ **DECANA**, post *Decanus* 5.

* **DECANARIA**, Officium *decani* seu judicis minoris, qui per *decaniam* jus dicebat. Stat. Montis-reg. pag. 65: *Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona possit exercere officium Decanariæ, nec esse decanus, nisi fuerit electus et deputatus per dominos vicarium, syndicum et gubernatores.* Vide infra *Decanus* 3.

1. **DECANATUS.** Regestum Castri Lidi in Andibus fol. 24: *In omni terra Castro Lidi, cujuscumque terra sit, homines aubani sunt Comitis, et incendium, et raptus, et mors hominum, et falsa mensura, et falsa moneta, et dimidius Decanatus, et ubicumque latro inveniatur, Comiti redditur, et pecunia fœneratoris Comitis est, et thesaurus, ubicumque inveniatur, et pedagium.*

¶ 2. **DECANATUS**, Officium seu Dignitas Decani suis variis notionibus. Quandoque Districtus Decani ruralis. Quandoque etiam Prædium, ut exemplis ostendetur infra post *Decanus* 6.

* 3. **DECANATUS**, Prioratus præcipui, apud Cluniacenses. Lit. Bonif. PP. VIII. ann. 1294. ex Bibl. S. Germ. Prat.: *Volumus insuper ut prioratus prædicti (de Leuno in Sanguine terso Ambianensis, de Nogento Rotrodi et de Gacicuria Carnotensis, de Gaya Trecensis, de Vergeyo Eduensis, de Vendopera, de Mosterelo et de Marmissa Lingonensis, de Turribus super Maternam Remensis, de Carennaco Caturcensis, de Moiraco Agennensis, de Rocennaco Petragoricensis et de S. Cosma Constantiensis diocesum) appellentur et habeantur de cetero Decanatus.*

* **DECANERIA**, Domus *Decani*, Gall. *Doyenné*. Charta ann. 1381. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 47. col. 2: *Item ordinavit idem commissarius, quod quædam androna, quæ est prope portale Decaneriæ foras, muretur et impleatur lapidum.* Nisi idem sit quod *Decanicum*, carcer ecclesiasticus.

¶ **DECANIA.** Vide in *Decanus* 1. 3. 4. 5. 6.

DECANICUM, [vel ut alii legunt *Decanica*.] Carcer Ecclesiasticus. *Carcer canonicalis disciplinæ*, in Concilio Coloniensi ann. 1260. cap. 1. 2. Julianus Antecessor Constit. 73: *Executor autem litium constitutus in Decanicis Ecclesiarum recludatur, pœnas competentes luiturus.* Totidem habentur lib. 5. Capitul. Caroli M. cap. 225. [** 378.] ubi Novella Justiniani 79. cap. 3. habet ἐν τοῖς καλουμένοις δεκανικοῖς. Concilium Lambethense ann. 1261: *Quilibet Episcopus in suo Episcopatu habeat unum vel duos carceres.... pro Clericis flagitiosis deprehensis in crimine, vel convictis, juxta censuram canonicam detinendis.* Vide *Carcer*, *Diaconicum* et Descriptionem S. Sophiæ num. 84. [** Glossar. med. Græcit. voce Διακανικόν et H. Stephani Thesaur. voce Δεκανικόν.]

¶ **DECANIZARE**, Decani dignitate frui. Charta Lisiardi Episc. Suess. e Chartulario Nantholii fol. 21: *Data Suessione anno ab Incarnatione Domini* MCXXI. *Ansculpho et Theobaldo, Petro, Ebalo archidiaconizantibus, Bernardo Decanizante.*

¶ 1. **DECANTARE**, Recitare. S. Bernardus in Epistola ad Guidonem Abbatem de Tribus Fontibus: *Pro pœnitentia tibi injungimus septem Psalmos pœnitentiales quotidie usque ad Pascha, septies prosternendo te, Decantare.* Petrus Damiani in Vita Dominici Loricati ait, eum *Centum annorum pœnitentiam peregisse, qui Psalterium cum disciplina Decantat.* Visio Wettini inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. pag. 226: *Illo ergo sic prostrato, cœperunt prædicti fratres tam septem pœnitentiæ psalmos, quam ceteros tantæ anxietati aptos, qui sibi ad memoriam occurrerant, pro eo Decantare.* Rursum occurrit in iisdem Actis SS. Benedict. sæc. 6. part. 1. pag. 27. 109. et part. 2. pag. 116. Vide *Cantare* 2.

¶ 2. **DECANTARE** ECCLESIAM, Ecclesiam administrare, vel debitum in illa officium peragere. Statuta Synod. Eccl. Biterrensis ann. 1368. num. 27: *Quod nullus Curatus vel Secundarius Ecclesiam audeat Decantare, nisi esset annexa Ecclesiæ curatæ.* Moretus Antiquit. Navarræ pag. 403. ex Archivo S. Joannis: *Quod si habuerit de mea radice et de mea progenie qui possit de post meos dies honorata tenere illa Abbatia et Decantare illa supradicta Ecclesia teneant... et Decantent illam per in sæcula.* Testamentum Guilielmi Domini Montispessulani filii Mathildis Ducissæ pridie Non. Novemb. ann. 1202. ex Schedis Peirescianis, nunc Præsidis *de Mazaugues*: *Et volo quod heres meus... teneat alium Capellanum in ipsa Ecclesia, cui in victu provideat, et quemdam Diaconum, et alium Subdiaconum, et unum Clericum, et unum Scobolerium, qui omnes Decantent Ecclesiam et serviant.* Vide *Cantare* 1.

¶ 3. **DECANTARE**, Valde cantare. Vide *Discantus*.

DECANUMMUS et PENTANUMMUS, inter signa terminorum, apud Agrimensores pag. 272.

1. **DECANUS.** DECANI, qui decem præsunt militibus, δεκαδάρχαι Theophylacto Bulgariæ Archiepiscopo Epist. 18. Gloss. Græco-Lat.: Δέκαρχος, *Decanus*. Vegetius lib. 2. de Re milit. cap. 8: *Erant Decani* 10. *militibus præpositi, qui nunc Caput contubernii vocantur.* Vincentius Belvacensis lib. 30. cap. 73: *Est etiam statutum Chingis-Cam illius primi, quod per Millenarios, Centenarios, ac Decanos, eorum exercitus debeat ordinari.* Thwroczius in Chronico Hungar. parte 2. cap. 2: *Centurionesque ac Decanos more solito constituerint.* Agunt de Decanis militaribus, Isidorus lib. 3. Orig. cap. 3. Modestus de Vocab. rei milit. Rufus in Legibus militarib. etc.

DECANIA, Manipulus decem militum, cui præest Decanus; δεκαρχία, Leoni in Tacticis cap. 4. § 3. 6. Gloss. Lat. Gr.: *Decuria*, δεκανία, δεκάς, καὶ φατρία. *Decurionatus*, δεκαδαρχία. Lex Wisigoth. lib. 9. tit. 2. § 4: *Si Decanus relinquens Decaniam suam de hoste ad domum suam refugerit, etc.*

DECANI, cum Mensoribus, Lampadariis, et Cursoribus junguntur in l. ult. Cod. de Divers. offic. (12, 59.) militabantque in Palatio, nec alii sunt a Decanis, quos ῥαβδούχους fuisse ait Cedrenus pag. 170. S. Ambros. lib. 5. Epist. 35: *Nuntiatum est, quod ad Basilicam Portianam de Palatio Decanos mittebant.* Joann. Chrysost. in Epist. ad Heb. cap. 7. Hom. 13: Καὶ τῶν λεγομένων Δεκανῶν τὸπον ἐπέχοντες ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσί. In Synodo ad Quercum objectum eidem Chrysostomo quod *Decanos* contra Severianum concitasset, apud Phot. Cod. 59. Marcus Diac. in Vita S. Porphyrii Episc. Gazensis n. 39: *Nos accersit Cubicularius Amantius per duos Decanos, ut iremus in Palatium.* Basilii Diaconi supplicatio in Concilio Ephesino part 1. cap. 30. § 3: Κἀκεῖθεν τυπτόμενοι παρὰ τοῦ ὄχλου τῶν δεκανῶν, ἀπηγόμεθα ἐν τῷ δεκανικῷ. Corippus lib. 3. de Laudib. Justini vers. 157:

> ... Jussuque regentis
> Acciti proceres omnes, scholaque palati est
> Jussa suis astare locis: jamque ordine certo
> Turba Decanorum, Cursorum, in rebus Agentum, etc.

Ita porro dicti videntur quod ex Decanis militaris custodiæ ad id muneris proveherentur: de iis est titulus in Codice Th. et Justin. [** Vide Glossar. med. Græcit. in Δεκανοι et Ραβδουχοι.]

2. **DECANUS.** DECANI, quibus incumbebat cura humandorum corporum Constantinopoli, ut docent Novellæ Justiniani 43. et 59. ubi de eorum numero, et lex Cod. de Sacrosanct. Eccl. (1, 2.) Hi in civitatibus corpus conficiebant, ex variis Corporibus et Collegiis conflatum: unde *Collegiati* appellantur in l. un. C. de Collegiat. et Cartoprat. lib. 11. (18.) Gloss. Basilic.: Δεκανοί, κολετεάτοι, συνημμένοι, Δεκανοί, οἱ συναγόμενοι. Dicuntur et *Copiatæ* in Cod. Justiniano.

3. **DECANUS.** DECANI, Minores judices, qui per Decanias jus dicebant. Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccles. c. ult.: *Decuriones, vel Decani, qui sub ipsis Vicariis* (pagorum) *quædam minora exercent, minoribus presbyteris titulorum possunt comparari.* Hincmarus Epist. 4: *Comites et Vicarii, vel etiam Decani plurima placita constituant.* Vide Cathwlphum in Epist. ad Carolum M. Legem Wisigoth. lib. 2. tit. 1. § 26. lib. 9. tit. 2. § 1. 4. Legem Longob. lib. 1. tit. 25. § 50. 73. lib. 2. tit. 38. § 2. [** Liutpr. 44. 84. (6, 15, 31.) De Longobardorum Decanis vide Murator. Antiquit. Ital. tom. 1. col. 516. sqq. Savinium Histor. Jur. Rom. med. temp. tom. 1. cap. 4. § 84. not. a. de Anglosaxonum eundem § 82. et de Francorum § 81. Conf. Eichhorn. Histor. Jur. German. § 23. et 74.]

* Charta Ottonis II. imper. ann. 978. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 998: *Nemo etiam comes, vicecomes, sculdasio, gastaldius, Decanus publicæ, et imperialis aut regiæ partis infra muros Cremonenses, vel foris circa civitatem per quinque miliaria placitum teneat.* Alia Joan. de Castell. dom. de S. Hilario, ann. 1324. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 361: *Item Decanus villæ per dictos habitantes eligetur seu per saniorem partem eorumdem;... debetque dictus Decanus in dicta villa adjornamenta facere, gagia*

capere, et nullus præter ipsum. Ubi apparitoris officium describitur, quo sensu occurrit non semel, a Germ. et Fland. *Dienst*, officium, servitium. Charta præpositi de Marisiaco ann. 1318. in Reg. 56. ch. 238 : *Feismes asavoir, dire et senefier par nos Doians et sergens establis de par nous à ce faire, etc.* Pactum inter Joan. de Joinvilla dom. de Valle color. et habitat. ejusd. loci ann. 1330. in Reg. 66. ch. 501 : *Item que il n'aura que dous Doyens en laditte ville, qui soient creu sur les diz habitans,... sauf tant que les sergens que les bonnes gens de laditte ville esliront pour garder les bois de ladite ville, seront creu, ainsi comme on a acoustumé.* Lit. remiss. ann. 1452. in Reg. 181. ch. 231 : *Ung appellé Estienne, lors maire de Waxancourt au ban d'Espinal, pria et requist le suppliant qu'il feust son Doyen.* Vide infra *Dienstmannus* et *Decanus* 6.

Ita porro apud Anglo-Saxones Centuriæ (hundredos vocant) in denas *Decurias* partitæ erant. *Decuriæ* ex decem viris constabant, quorum singuli uniuscujusque sistendi fidejussores erant, et si quis eorum aliquid dedisset damni, id omne reliqui resarcire debebant. Qui Decuriis præerant, seu novem aliis, Decuriones, Saxonice Þ e o t u n g m a n dicebantur. [** Centuriæ vel decem friborgis præerat Decanus, quem t i e n - heofod dicebant.] De hac partitione Angliæ agunt copiose Leges Edwardi Confess. cap. 32. et Leges Henrici I. cap. 6. et 8. Porro ex Decreto Aluredi Regis, quisquis liberæ erat conditionis, in Centuriam aliquam, et in decemvirale Collegium adscribi tenebatur. De minoribus negotiis judicabant Decuriones ; si quæ res esset difficilior, ad Centuriam referebant. Hos etiam *Decanos Friborgi* vocitant Leges Edwardi Confessoris.

Decania, Pars Centuriæ, constans decem familiis, cui præerat Decanus. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 6 : *Centuriæ in Decanias vel Decimas... distinguuntur.* Adde cap. 8. et Leges Wisigoth. lib. 9. tit. 2. § 4. Vide *Decenna, Friborgh, Hundredus*.

4. **DECANUS** Ecclesiæ Cathedralis. Leges Alfonsinæ seu *Partidæ*, 1. part. tit. 5. lege 4 : *Decan es el primero personaje, el mayor en algunas Eglesias Cathedrales, a fuera del Obispo, etc.* Gervasius Doroberniensis in Episcopis Cantuariens. in Egelnotho : *Erant tunc temporis Cantuariensis Ecclesiæ Monachi, quasi Canonici Cathedrales, Monachorum quidem habitum gerentes, sed regulam non adeo plane observantes... Præpositum suum Decanum vocabant, quem nos post adventum Lanfranci Priorem appellamus.* Idem in Ceolnotho : *Æstuabat enim animo quid in tali faceret articulo, cum non videret Monachos nisi 5. ubi cum Decanus esset, quem nos Priorem vocamus, etc.* Radulfus de Diceto in Henrico II : *Quam in Ecclesiis Cathedralibus, ubi Canonici divinis mancipantur obsequiis, Decani sibi vendicant dignitatem ; hanc si Monachorum Conventus in Episcopali sede præemineat, sibi jure possunt vendicare Priores.* Concilium Arvernense sub Urbano II. et Londoniense ann. 1127. apud Continuatorem Florentii Wigorn. : *Nullus in Decanum nisi Presbyter, nullus in Archidiaconum nisi Diaconus constituatur.* Concilium Coloniense ann. 1260. cap. 9 : *Consistente autem penes Decanos Ecclesiarum, potestate, lege, ac gubernatione canonicæ disciplinæ exercenda, etc.* Constitutiones Odonis Legati in Cypro ann. 1248. cap. 9 : *Statuimus ut in Nicosiensi Ecclesia de cætero sit dignitas Decanatus, percipiatque Decanus quantum duo Canonici, et habeat curam animarum personarum Canonicorum et Clericorum Ecclesiæ memoratæ; jurisdictionem tamen aliquam contentiosam non habebit. Sitque major persona post Archiepiscopum, tam in Capitulo quam in Choro, vigiletque circa bonum et honestum statum tam spiritualium quam temporalium omnium Ecclesiæ supradictæ.* In quibusdam Ecclesiis Decani dignitatis suæ possessionem ineunt superpellicio induti, gladio cincti, pera instructi, calcaribus aureis pedes revincti, cum accipitre super pugno. Vide Historiam Ecclesiæ S. Aniani Aurelian. pag. 92. 111. et in Probat. pag. 50. Quale autem sit officium Decani, vide Statuta Ecclesiarum Leichefeldensis et Londinensis, in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 241. 243. 247. 335. 336. 347. [** Plurima ecclesiarum Germanicarum ap. Würdtweinum, quæ indices demonstrant.]

* Non solum Cathedrales ecclesiæ decanos suos habebant. *Dean*, in Charta ann. 1262. ex Chartul. Latiniac. fol 183. *Deiens de l'iglise S. Maclo le Bar sur Aube*, in Ch. ann. 1250. ex Chartul. Campan. fol. 90. v°. Charta ann. 1325. in Lib. nig. 2. S. Vulfr. Abbavil. fol. 114. r° : *Disoit lidis Jehan de Friencort... que decair devoient li dit Dien et capitles de le complainte qu'il avoient faite. Mre Jacques d'Andelaincourt grantz Dienz de Laingres*, in Ch. ann. 1350. ex Chartul. S. Benigni Divion.

Episcopus Londonicensis dicitur *Cantuariensis Archiepiscopi Decanus*, in Provinciali Cantuar. lib. 5. tit. 15. Ubi Lindwodus observat Archiepiscopum Cantuariensem in Collegio Episcoporum, Episcopos Londoniensem *Decanum*, Wintoniensem *Cancellarium*, Lincolniensem *Vicecancellarium*, Sarisberiensem *Præcentorem*, Wigorniensem *Capellanum*, denique Roffensem *Cruciferarium* habere.

Subdecanus, Dignitas in Ecclesia Carnotensi, quæ in Charta Calixti PP. in Tabulario ejusdem Ecclesiæ Ch. 2. post *Decanum et Præcentorem ;* et ante *Succentorem* recensetur. Obtinet etiam in Ecclesia S. Pauli Londinensis, de cujus officio, vide Statuta ejusd. Ecclesiæ in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 337.

Decanus Scholarum, Dignitas Ecclesiastica, qui Scholis præerat. Charta Hugonis Episc. Suession. ann. 1100 : *In Ecclesia BB. Martyrum Gervasii et Protasii assignata est prædictæ Ecclesiæ S. Joannis* (de Vineis) *in perpetuum Prebenda eodem ordine, quo solet prebenda Decaniæ Scholarum, etc.* [** De *Decanis Facultatum* vide Savin. Histor. Jur. Roman. mediis temporibus tom. 1. cap. 21.]

Decanus Episcopi, Idem qui vulgo Decanus ruralis, aut Christianitatis, in Legibus Edwardi Confess. cap. 31. [*Christianorum*, in Charta Stephani Episc. Tornac. ann. 1192. apud Miræum tom. 2. pag. 1202.] Ita autem appellatur, quod is ab Episcopo constitueretur, ut est in Charta Petri Archiep. Senonensis ann. 1201. apud Jacobum Petitum post Pœnit. Theodori pag. 721. Concilium Lateranense sub Alexandro III. can. 15 : *Quidam in quibusdam partibus sub pretio statuuntur, qui Decani vocantur, et pro certa pecuniæ quantitate Episcopalem jurisdictionem exercent, etc.* Inquisitiones synodales cap. 69. apud Reginonem lib. 2. cap. 5 : *Si in unaquaque Parochia Decani sunt per villas constituti, viri veraces et Deum timentes, etc.* Innocentius III. cap. 7. de Offic. Archidiaconi : *Archipresbiteri autem, qui a pluribus Decani nuncupantur, ejus* (Archidiaconi) *jurisdictioni se noverint subjacere.*

* *Decanus publicæ sedis*, eadem notione, in Ch. ann. 1097. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab. *Hontheim* pag. 449. col. 2. *Decani Christianitatum*, in Pontif. Senon. Ms. ubi de consecrat. chrismat.

Decania, Decanorum Christianitatis jurisdictio et territorium. Hincmarus ann. 12. Episcopatus : *Et semper de Kalendis in Kalendis mensium, quando Presbyteri de Decaniis simul conveniunt, conlationem de pœnitentibus suis habeant, etc.* Capit. Caroli C. tit. 5. § 3 : *Qui autem* (Presbyteri) *longius ab urbe commanent, statuant Episcopi loca convenientia per Decanias, sicut constituti sunt Archipresbyteri, etc.* Vide Leges Edwardi Confess. cap. 32. ✱ [Decanus Ruralis. Gall. *Curé de campagne :* « Dedimus.... parrochialem ecclesiam de Crociaco.... salvo tamen in omnibus jure tam episcopi, tam archidiaconi, quam *Decani ruralis*. (Cart. N. D. Paris. I. 143. an. 1212.) »]

5. **DECANUS**, in Monasteriis, qui decem Monachis, seu *Decaniæ* Monachorum præerat. Δέκαρχος, in Vita S. Alexandr. Acœmeti Abbat. cap. 7. Regula S. Benedicti cap. 21 : *Si major fuerit congregatio, eligantur de ipsis Fratres boni testimonii et sanctæ conversationis, et constituantur Decani, qui sollicitudinem gerant super Decanias suas, in omnibus secundum mandata Dei, et præcepta Abbatis sui. Qui Decani tales eligantur, in quibus securus Abbas partiatur onera sua ; et non eligantur per ordinem, sed secundum vitæ meritum et sapientiæ doctrinam.* De ejusmodi Decanis agunt præterea S. Isidorus in Regula cap. 14. S. Fructuosus in Regula cap. 12. Magister in Regula cap. 11. S. Augustinus lib. 1. de Morib. Eccl. Cathol. cap. 31. S. Hieron. Epist. 22. Cassian. lib. 4. Instit. cap. 7. et 10. Adelbertus Abbas Heidenheimensis in Relat. pag. 365. Supplex libellus Monachor. Fuld. Carolo M. porrectus § 11. apud Browerum lib. 3. Antiq. Fuld. Chronicon Casinense non uno loco, Concil. Moguntiac. ann. 813. cap. 21. Itinerarium S. Willibaldi num. 25. Fulbertus Carnot. Epist. 21. etc. Vide Haeftenum lib. 3. Disquisit. Monast. tract. 6. disq. 4. 5. 6.

Decani Seniores, Majores, Qui decanis istis præerant. Capitula Lud. Pii Add. 1. cap. 55 : *Ut senior Decanus reliquis Decanis præponatur, et Abbate vel Præposito præsente locum proprium teneat.* De Decano isto majore cap. seq. : *Ut Præpositus, Decanus, Cellarius, de eorum ministerio, nisi causa utilitatis aut necessitatis, non removeantur.* De ejusmodi Decanis majoribus intelligendus Continuator Aimoini lib. 5. cap. 42 : *Robertus Comes cupiditate magis ductus, quam de cura animarum sollicitus, Abbatiam S. Germani accepit, seque Abbatem vocitari fecit, statuens Decanos qui curam haberent Monachorum.* Et petrus Diac. lib. 4. Chron. Casinensis cap. 45 : *Demum ab Oderisio Abbate Monasterii hujus Decanus ordinatur.* Cap. 77 : *Mallem Decanus esse Casinensis, quam Cluniacensis Abbas.* Adde cap. 52. Chronicon Abbatiæ Trudon. lib. 8 : *Bozo Decanus, quia sic tum in illo veteri ordine appellabatur, qui modo in isto Prior vocatur.* Vide Eckehardum Jun. de Casib. S. Galli cap.

1. pag. 42. et Vadian. de Monasteriis Germaniæ pag. 32.

Foris Decanus in Monasteriis, cujus munus describitur in Tabulario Monasterii S. Theofredi in Diœcesi Aniciensi, quod scilicet versatur circa res exteriores.

Decana, in Monasteriis puellaribus, apud Rudolfum in Vita S. Liobæ cap. 3. et in Actis S. Forannani Abbatis Walciodorensis n. 15.

° *Doyennesse*, in Charta ann. 1444. ex Reg. 177. Chartoph. reg. ch. 2: *L'abbesse, Doyennesse et chapitre de l'église de S. Pierre de Remiremont.* Vide in *Decanus* 5.

Decania, Decani Monachici dignitas. Adelbert. Abbas Heidenheimensis pag. 365: *Decania quoque, in qua rigor correctionis esse deberet, cuiquam levissimo timidissimoque tradebatur.*

Decanus Operis, vel Operariorum, in Monasteriis, operis Monasticis præfectus. Eckeardus Junior de Casib. S. Galli cap. 3: *Cum alias in nullo esset utilis... a Salomone operariorum positus est Decanus.* Bertholdus Monachus de Abbatib. S. Galli: *Post hunc electus est... Waltherus Decanus operis, et tenuit ipsam Abbatiam, etc.* Horum, ni fallor, mentio est apud Petrum Venerabil. lib. 1. Epist. 28: *Quia brevem ferramentorum et rerum Monasterii Abbas non habet, eum vel superbum vel negligentem dicitis: et quare alio in loco legitur, Decani tales eligantur, in quibus securus Abbas partiatur onera sua? etc.* Vide *Operarius.*

6. **DECANUS.** Decani, *Procuratores villarum* itidem dicuntur in Monasteriis, apud Udalricum lib. 1. Consuetud. Cluniac. cap. 46. et lib. 3. cap. 5. ubi ita: *Ejus autem* (Prioris Majoris) *suffraganei ad temporalia sunt illi fratres, qui sunt villarum provisores, et quos pro more nostro Decanos appellamus, etc.* Quæ verba hausit a Bernardo Mon. in iisd. Consuetud. MSS. cap. 3. [Hoc etiam nomine nuncupati sunt Villici seu Coloni, qui Monachorum villas et prædia tenebant. Codex MSS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 72. verso col. 1: *Walateus Decanus ejusdem villæ solvit inter utrasque festivitates porcellos* 11. et fol. 123. col. 1: *Regenulfus Colonus et Decanus... habet de terra arabili bunaria* VIII.] Villæ ipsæ, seu Obedientiæ, quibus præsunt,

Decaniæ ibidem dicuntur, et in Statutis Clun. in Bibl. Clun. pag. 1473. eaque appellatio pro cellis, prædiis, et *Grangiis* monasticis maxime in Hispania obtinuit. [Acta consecrationis Ecclesiæ Gissonensis ann. 1099. in Appendice Marcæ Hispan. col. 1210: *Et insuper donamus nos ipsam Decaniam de Balagario usque ad castrum de Puig alt; quod ascendit de rivo meritario, et vadit in latus usque ad episcopatum Ausonensem.*] Charta Ferdinandi Garciæ Regis, apud Antonium *de Yepez* in Chronico Ord. S. Bened. tom. 1: *Damus vobis Monasterium proprium fundatum in honore S. Vincentii, etc... et insuper damus vobis illud cum suis Decaniis, scilicet Monasterium fundatum in honore S. Mametis, quod est inter villa Alara et Eveia, etc.* Alia Sanctii Regis Navarræ æræ 1214. apud eumdem tom. 3: *Dono vobis libertatem et concedo, ut ab hac die inantea nullus homo sit ausus domus vestras, vel Deganias, vel cabanias, quas modo in regno meo habetis... molestare, intrare, frangere... præsumat.* Infra: *Et domos vestras, et Deganias, et collazos, atque omnia quæcumque nunc possidetis, etc.* Charta alia æræ 1153. tom. 4: *Iste Prior ordinavit familias, et Decanias, unamquamque suo servitio congruam, ad honorem et excellentiam Clericorum, intra tam dignam deservientium aulam, etc.* Alia Bermundi II. Reg. æræ 1035. apud eumdem tom. 5. pag. 439: *Et omnes hereditates, quas testavit amica nostra Domina Teresia ad Palumbario quæ in Ambas mixtas, etiam Decanias et Ecclesias, quas fuisse ædificatas et factas, cum ganato et homines de Palumbario.* Mox: *Mandat jussio nostra, ut ibi serviat, sicut et sancto Laurentio, cum omnes suas cuintiones, et Deganias cunctas, alteras Deganias quæ sunt in Bubalo, in Linia, etc.* Adde pag. 444. b. 468. b. Sandovallium in Episcopis Pampilon. fol. 35. 74. Codex Irminonis Abb. Sangerman. f. 45. col. 1: *Habet in Villamilt mansum indominicatum cum casa et aliis casticiis sufficienter. Habet ibi culturas inter majores et minores inter totas tres, Decanias* XXI. *habentes bunnar.* CCCCLVI. *quæ possunt seminari de modiis frumenti* MD. Et f. 123. col. 1: *De Decanaria Ragenulfi. Ragenulfus colonus et Decanus... habet de terra arabili bunaria* VIII.] Paulo alia notione intelligendus Baraterius lib. de Feudis tit. 4. § penult.: *Si quis pro villicaria, et, ut ita dicam, pro Decania, vel aliis quibuscumque angariis.... feodum acceperit.* Ubi *Decania* species est Beneficii laici, seu villicaturæ, ab Ecclesia dependentis; dicitur etiam

Decanatus, Eadem notione. Charta Hugonis Abb. B. Dionysii ann. 1230. ex Tabul. ejusd. Mon.: *Simon filius defuncti Girardi, dicti Decani, quondam servientis Monasterii S. Dionysii recognovit, quod venerabilis Odo ejusdem Monasterii Abbas concesserat dicto Simoni de mera gratia Decanatum, quem præfatus Girardus pater quondam ipsius Simonis tenuerat, hoc modo videlicet quod idem Simon eumdem Decanatum teneret, et haberet, quamdiu Abbati B. Dionysii, quicumque fuerit, videbitur quod bene ac fideliter serviat Monasterio, et residentiam faciat in terra Monasterii apud S. Dionysium. Etiam idem Simon recognovit coram nobis, quod in prædicto Decanatu nihil hæreditario jure reclamaret, fide data in manu nostra firmavit.* Alia ann. 1332. ibid.: *Recognoverunt se vendidisse Ecclesiæ S. Dionysii in Franciam totam Sergenteriam suam de Morenciaco villa quæ vocatur Decanatus pro 40. libris Paris. etc.*

°° Decani vilatici et villarum passim in Polypt. Irminonis. Guerardo sunt: Ministri rurales, præpositi culturæ villæ vel definitæ alicujus agrorum quantitatis, operas laboresque rusticorum dirigentes, ac jurisdictionem quamdam inferiorem exercentes in colonos aliosque agrorum cultores. *Decania*, Certa quantitas agrorum excolendorum, jurisdictioni decani subjecta. *Decanus junior*, ap. Irminon. Brev. 9. sect. 58. et 210. Guerard. pag. 85. et 105. Uti apud Longobardus *decani* et *saltarii* jungi solent, ita *Decanus et forestarius*, ap. Irminon. Brev. 13. sect. 99. pag. 149. Vide Cancian. Barbar. Leg. tom. 4. pag. 219. Capitul. de villis cap. 10. et supra in *Decanus* 3.

Decanus Claustri, quidam Hermanus subscribit compositioni factæ pro Abbatia S. Basilii diœcesis Basiliensis ann. 1220. tom. 8. Spicilegii Acheriani.

° 7. **DECANUS**, Idem qui Præfectus, Reg. *Olim* parlam. Paris. ad ann. 1302: *Jacobus de Tornodoro præfectus vigiliarum, seu Decanus excubiarum urbis Senonensis, etc.* Lit. remiss. ann. 1371. in Reg. 102. Chartoph. reg. ch. 287: *L'humble supplication... de Robinet le Keux, joene homme, boucher demourant à Soissons, contenant que comme en icellui mestier de boucherie soit accoustumé chascun an eslire un certain officier, appellé le Doyen dudit mestier,..... comme audit office soit necessité aucunesfois faire plusieurs ou aucunes escriptures, etc.* Vide *Caput excubiarum* in *Caput* 3.

DECAPELLARE, Capellum Cardinali auferre, Cardinalem degradare. Chronicon incerti auctoris editum a Catello ann. 1303: *Complicibus et consentaneis Columnensibus, ex quibus duos olim Decapellaverat Cardinales.* [Chronicon Francisci Pipini lib. 4. cap. 41: Bonifacius VIII. *duos Cardinales Romanos, Jacobum et Petrum de Columna Decapellavit ac deposuit, privans eos omni Cardinalatus titulo, commodo et honore.*] Vide *Galerus.*

°° **DECAPENTA**, Quindecim. Ruodlieb fr. 3. vers. 81. 124. 194.

1. **DECAPILLARE**, Capillos per ludibrium tondere. Gregor. VII. PP. lib. 1. Epist. 78: *Neque servientes ejusdem Episcopi Decapillari, aut barbas eorum abradi præceperit, etc.* Vide *Decalvare* et *Discapellare.* [°° *Decapillare* et *Decalvare* pro pœna ap. Ekkehard. IV. de Cas. S. Galli cap. 10. Pertz. pag. 123. lin. 23.]

° 2. **DECAPILLARE**, pro *Decapitare*, caput amputare, in Glossar. apud Freher. ad calcem tom. 1. Script. Rer. Germ. edit. Struvii. Pro Capillos vellere, in Stat. Palav. lib. 2. cap. 18. pag. 88: *Et idem in eo qui Decapillaverit seu sgrafignaverit aliquem.* Vide *Capillare* in *Capulare.*

DECAPITARE, Caput amputare, capite plectere. Fulco lib. 2. Gestor. viæ Hierosolymit.:

> Quos tamen egressos contra fas Decapitantes,
> Expavescunt reliquos.

Tidericus Langenius in Saxonia:

> Quem captivabat, in Verle Decapitabat.

Adde Will. Armoricum in Philippo August. ann. 1194. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 92. [Rolandinum Patav. de Factis in Marchia Tarvisina lib 4. cap. 15. Instrum. anni 1302. in Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 99. col. 1. Historiam Cortusiorum apud Murator. tom. 12. col. 788.] [°° Vitam S. Adalberti ap. Pertz. tom. Scriptor. 4. pag. 589. 594.] etc. Ἀποκεφαλίζειν, in Synopsi Basil. lib. 60. tit. 1. cap. 25. Quæ vox interdum nude pro *occidere* usurpatur. Origines CP. de Crispo, quem calore balnei extinctum scribit Sidonius: Ὃν λέγουσιν ἀποκεφαλισθῆναι ὑπὸ τοῦ πατρός. Infra de Arcadio S. Irenes Diacono: Σκυτάλαις ἀποκεφαλίσθη, *Flagris cæsus vel occisus est.*

Decapitare, Culmen domus vel ædis diruere. Charta K. domus Hospitalis Jerusalem Custodis in Tabular. Eccl. Carnotensis n. 28: *Et quod domus quædam quam ædificaveramus Carnoti in figuram et formam capellæ, Decapitaretur, et reduceretur in formam quadratam et alios usus transferretur.*

¶ Decapitatio, Capitis obtruncatio, apud Bernardum *de Breydenbach* Itiner. Hierosol. pag. 253. et Murator. tom. 12. col. 1081.

° **DECAPITARE** Pannum, Quod in panno *caput* appellatur, abscidere, ut in eo vitium esse monstretur. Stat. pro arte parat. pannor. Carcass. renovata ann. 1466. ex Reg. 201. Chartoph. reg.

ch. 121 : *Item quod nullus poterit seu debebit aliquem pannum Decapitatum sartire, aut reaptare, cum sigillo, aut sine sigillo... Panni in quibus repperietur contrarium fuisse factum, Decapitabuntur.*

° **DECAPITATUS GREX**, Capite seu pastore orbatus. Episc. encycl. monach. Floriac. ann. 1004. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 442 : *Deum omnipotentem placate orationum hostiis, ut dignetur sua gratia gregem Decapitatum et pio patre orbatum consolari.*

¶ **DECAPROTI**, Δεκάπρωτοι, Decemprimi Tullio. Arcad. lib. 18. § 3 : *Decaproti et Icosaproti tributa exigentes, et corporale ministerium gerunt, et pro omnibus defunctorum fiscalia detrimenta resarciunt.* Vide *Decemprimus*, et Glossar. mediæ Græcit.

¶ **DECAPROTIA**, Δεκαπρωτεία. Decemviratus in leg. 1. 3. ult. D. de Muneribus. (50. 4.)

DECAPULARE, [Cædere, frangere, radere.] Vide *Capulare*.

✱ **DECAPULATUS**, [Decies multiplicatus. Dief.]

DECARCERARE. Petrus Damiani lib. 1. Epist. 9 : *Hac igitur difficultate convictus, Episcopale Decarceravit officium ;* id est, deseruit.

¶ **DECARCONES**, Tribuni Romæ tempore Johannis XII. Papæ. Blondus Decad. 2. lib. 2. apud Macros in Hierolex. : *Romæ enim duo Consules ex nobilitate quotannis tunc fiebant, qui ad vetusti Consulatus exemplar summæ rerum præessent, et Præfectus item ex nobilitate creatus, populo jus dicebat. Ex plebe autem creati singulis annis duodecim, quibus Decarconibus erat appellatio, Senatus vicem in conciliis et deliberationibus obtinebant.* Melius scriberetur: *Decarchontes* a Græco δέκα decem et ἄρχων, Magistratus.

¶ **DECARDO**, *Occupatio*, Gloss. Isid. in quibus etiam, *Distario, Occupatio,* pro quibus Grævius censet legendum, *Distentio, Occupatio*, et sic Papias : *Distendi negotiis* pro distrahi. Vide *Distario*.

°° **DECARA**. Vide *Dacra*.

¶ **DECARE**, *Donare*. Glossar. Sangerman. n. 501. Forte est pro *Decimare*, a Græco δέκα. Sed ibidem est pro Dicare, ubi sic : *Decare, Dedicare, Consecrare.*

° Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641: *Decatum, devocatum, secretum.* Rectius infra: *Decata, Deo devota vel sacrata.*

¶ **DECARGARE**, Exonerare, Gall. *Decharger*. Litteræ Ludovici X. Regis Franc. ann. 1315. in Chartular. Autissiod. fol. 46 : *Mercatores quicumque cum suis mercaturis absque aliquo impedimento possint de cetero transire Rotomagum... et insuper vina apud Rotomagum in cellariis Decargare.* Vide *Carga*.

DECARGYRUM, Δεκάργυρον, Monetæ majoris species, eademque cum ea quæ *Majorina* dicta, ex l. 2. Cod. Th. Si quis pecun. conflav. (9, 23.) Sic autem appel lata, quod decem argenteis minutioribus æstimaretur, proindeque sexta argenti libræ pars esset : quippe, ut est in l. 1. eod. Cod. de Expens. ludor. (15, 9.) *argenti libra una in argenteos sexaginta dividebatur.*

¶ **DECARIARE**, Vehere, Carro deducere. *Inducere et Decariare omnia mercimonia et mercandisas et bona sua*, apud Rymer. tom. 11. pag. 2. col. 1. Vide *Cariare*.

° Vel potius *Decarjare*, ut *Decargare*, Exonerare.

DECARNARE, Carnem a cute recidere, resecare, separare, apud Apicium lib. 7. cap. 9.

° Unde nostris *Decarneler*, nude, pro Resecare, vulgo *Couper, tailler*. Lit. ann. 1387. in Reg. 130. Chartoph. reg. ch. 199 : *Wautier baillast une forces à cousturier que il tenoit à l'exposant pour garder, et tandiz que ledit Wautier se jouoit à ladite fille, ledit exposant par jeu et esbatement se prist à Decarneler la robe dudit Wautier.*

° **DECARNATUS**, Macilentus, grandi macie torridus, Gall. *Decharné*. Joan. de Cardalhaco Orat. in exequiis Clem. VI. PP. et exaltat. Innoc. ejus succes. : *Dum quadam die iret juvenis per iter suum quærendo mortem, obviavit cuidam figuræ valde nigræ et deformi aspectu, vultu maxillento, decolorato corio et corpore Decarnato, etc.*

¶ **DECARPERE**, pro Decerpere. *Decarpere glandem*, Varroni de Re Rustica lib. 1.

DECASSARE, Refellere. Stephanus Africanus Presb. in Vita S. Amatoris num. 18 : *Et his dictis Sacerdotis suavissima verba Decassans, respondit.*

DECASTELLARE. [Castellum et munitiones destruere. Ricardus de S. Germano in Chronico : *Rediens ad Monasterium, illud tantum Decastellavit reliquis sibi castellis retentis.*] Vide *Incastellare*.

° **DECASURA**, Decessio, imminutio, Gall. *Déchet*. Charta ann. 1255. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 963 : *Item si de sorprisiis senescalliæ post decessum patris nostri inter nos et dictum Oliverium aliqua contentio de cætero oriatur, hinc inde concessum est, quod per legitimum patriæ testimonium, sine Decasura feodi terminetur, et cuilibet nostrum remanebit, quod dictum testimonium declarabit.*

¶ **DECASUS**, Ruina, decessio, imminutio, Gall. *Dechet*. *In tantam ruinam et paupertatem et Decasum multiformiter eventam et collapsam*, apud Rymerum tom. 12. pag. 258. col. 1. *Prosternationes et Decasus domorum*, ejusd. tom. pag. 368. col. 1.

° Charta ann. 1266. in Reg. S. Lud. ex Chartoph. reg. fol. 14. r° : *Quæ assignantur..... prædictis pro Decasu terminalis de Marsano.* Comput. MS. ann. 1382. eccl. S. Vulfr. Abbavill. fol. 2. v° : *Item pro Decasu pro toto anno*, 1. *sextar*. 11. *boistelli*. Vide infra *Decatum*.

° **DECATERE**, Cadere, dicitur cum actor actione sua in jure submovetur, nostris alias *Décair*, nunc *Décheoir, être débouté*. *Décair devoient..... de le complainte qu'il avoient faite*, in Ch. ann. 1325. ex Lib. nig. 2. S. Vulfr. Abbavil. fol. 114. r°. Placit. ann. 844. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 467. et 468 : *Et ipse Teutpert diceret quod verum non erat ut de auctorem cecidimus... Et sicut ipse Teutpaldo dicit, wadia dedi de ipso Bruningo auctorem, et nobis exinde auctor fuit ; et non Decatevimus de auctorem... Et Decaterunt de auctorem iste Teutperto cum filio suo Adalberto. Et postquam de ipso auctorem, sicut wadia dedit, recideret, etc.*

¶ **DECATERNA**, Pars decima tertia. Hist. Andaginensis Monasterii apud Marten. tom. 4. Ampliss. Collect. col. 922 : *Si quem rebellem Advocatus ad justitiam compellebat, Decaternam suam accipiebat.*

DECATIA, Decima mercium, quæ vice tributi exsolvitur, ex Græc. δεκάτη, usurpato non semel eadem notione Scriptoribus Græcis veteribus vocabulo. Charta Rogerii Regis Sicil. ann. 1137 : *Præterea Decatias et alia jura mercatorum, quæ Salernitani in Alexandriam prius persolvere soliti erant,... reduci faciemus.* Lexic. Gr. MS. Reg. Cod. 2062 : Δεκατευτὴς καὶ δεκατιλόγος, ὁ τελώνης. *Decatiarum exactor*. [Polluci, δεκατηλόγος et δεκατώνης.] Vide Hesychium, et Not. ad Cinnamum pag. 437.

° **DECATUM**, Decessio, imminutio, Gall. *Déchet*. Charta ann. 1338. in Tabul. Flamar. : *Fructus earumdem* (terrarum) *habeat, levet et percipiat..... ejus nomine, et suos facere possit, absque Decato quocumque.* Vide *Decheium*.

° **DECCEDERE**, Ordinatim collocare, Gall. *Ranger*. Comput. ann. 1362. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 260. col. 1 : *Solvit, dicto mandato, tribus puerulis, qui Decesserunt tegulos portatos ad provisionem cohoperturæ turris Sarracinæ, etc.*

¶ **DECE**, pro *Decem*, in Charta ann. 692. apud Felibianum Hist. San-Dionys. pag. xii.

DECEMBRICA Libertas. Vide *Kalendæ*.

° **DECEMBRIS**. Reg. *Olim* parlam. Paris. ad ann. 1309. fol. 118. v° : *Item ubi debitor est bonæ opinionis et famæ, et quantitas debiti est modica, videlicet de Decembris et citra, ad probandum solutionem talis debiti, sufficiat vobis unus testis idoneus, cum juramento debitoris.* Leg. *Decem libris*, nisi sit vox composita ex *Decem* et *libra*. Vide mox *Decemdium*.

° **DECEMDIUM**, ut *Decendium*, Spatium decem dierum. Epist. Rob. prior. Celsin. ann. 1409. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 1114 : *Item, pendente toto Decemdio, cum ambassiatores Petri de Luna jam recessissent, etc.* Bulla Bened. PP. XIII. ann. 1405. ibid. col. 692 : *Quoniam eorum salvus conductus infra Decendium expirabat, etc.*

DECEMPRIMUS. Gloss. Gr. Lat. : Δεκαπρῶτος, *Decemprimus*. Gloss. Lat. Gr. : *Decumviri*, δεκαπρῶτοι. *Decuriones*, δεκαπρῶτοι. Ita autem dicti Decemviri civitatum, *Decaproti* Jurisconsultis, et Ciceroni pro Roscio. *Decemprimi nobilium civitatum*, apud Firmicum lib. 3. cap. 7. *Maximarum civitatum Decemprimi juridici*, cap. 12. *Popularium civitatum Principes vel Decemprimi*, ibidem. *Decemprimi Scholarum*, in leg. 10. Codicis Theod. de Domest. et protect. (6, 24.) qui in singulis Scholis domesticorum et protectorum, post Primicerium, ex decem sequentibus erant, et ad eum gradum *temporis prolixitate* pervenerant, quem *Decemprimatum* vocat lex 7. et 8. Cod. Th. eod. tit.

Decemprimi Curiales, Decuriones. Appendix Cod. Theod. Constit. 9 : *Ut per singulos binæ libræ auri inferendæ ærario nostro a Decemprimis curialibus exigantur.* [°° Vide Savin. Histor. Jur. roman. med. temp. tom. 1. cap. 2. § 24.]

¶ **DECENA**, ut Decima, Gall. *Dîme*. Charta Pontii Glandatensis Episc. ann. 1095. inter Instrum. tom. 3. novæ Gall. Chr. col. 195 : *Possidebat..... Decenam in Castellana et unum mansum in Rocacusa, et Decenam in Alonsio, et Decenam in Thoramina cum tertia parte de Menaria.*

2. **DECENA**, Decenna, Bractono lib. 3. tract. 2. cap. 10. § 1. dicitur Decuria, seu Decemvirale Collegium, cui præerat *Decanus Friborgi*, de quo egimus supra. *Decima* vocatur in Legibus Inæ cap. antepenult. : *Diximus de ignotis pecoribus, ut nemo habeat sine testimonio Hundredi vel Decimæ.* Et in legibus Kanuti Regis cap. 40 : *Volumus, ut omnis homo liber in hundredo* (i. Centuria) *et in Decima positus sit, etc.* Adde Leges Henrici I. cap. 6. *Decennalis numerus*, in iisdem Legibus Henrici 1. Vide Ingulphum pag. 870. et infra in *Friborga*.

DECENNARIUS. Vetus Inquisitio apud W. Dugdalum in Antiquit. Warwicensis provinciæ cap. 65: *Item illi, qui tenuerunt dimidiam virgatam terræ, vel nocatam terræ, vel cotagium de bondagii tenura, solebant esse bedellum manerii et Decennarium.*

DECENNARII, Qui ex decennario numero, seu ex decenna sunt, in Charta Edw. I. Regis Angl. tom. 2. Monastici Angl. pag. 511. masculus autem in Lege Decennæ ante 12. ann. non admittebantur. Vide Statutum 2. Westmonast. cap. 48. Bractonum lib. 3. tr. 2. cap. 10. 11. et Fletam lib. 1. cap. 27. § 2. 4. 11. lib. 2. cap. 52. § 2. 5. 7. 47. 48. [Thomam *Madox* Formul. Angl. pag. 225.]

DECENDIUM, Spatium decem dierum, [Græc. δεχήμερον.] Fridericus Imp. lib. 1. Constit. Sicul. tit. 39. cap. 1: *Ut tam magister justitiarius, quam alii inferiores judices, intra Decendium, postquam renuntiatum est, pronuntient a renuntiationis tempore numerandum.* Will. Heda: *Nota autem quod ista tria castra, quæ data sunt Comitissæ ab Imperatore pro morte Comitis mariti ejus, et tribus induciis, quas fecerat Imperatori, sita sunt in Lucensi Episcopatu, quorum unum vocatur Decendium, propter* 10. *dierum inducias, alterum autem dicitur Octodium propter* 8. *dierum inducias, quas Rex tribuit Comitissæ.* Utuntur Innocentius III. PP. lib. 13. Ep. 50. et Petrus de Vineis lib. 2. Epist. 40. Eadem ratione *Novendium* dixerunt veteres, luctum novem dierum, qui, ut auctor est Donatus, Parentalia concludebat.

¶ **DECENNA.** Vide *Decena* 2.

¶ **DECENNALIS**, ut Decennis. *Decennale bellum*, Ammiano lib. 15. cap. 12. Gloss. Lat. Gr.: *Decenalis*, δεκαετής. Hinc *Decennalia*. Treb. Pollio in Salonino cap. 3: *Decennalia Romæ ab eodem* (Gallieno) *celebrata et post Decennalia Gothi ab eo victi*. Id est, annus decimus imperii festus et sacer. *Decennalis oblivio* seu Præsumptio evocati testamenti post decem annos absque novo assensu, Leg. Si quis Cod. Theod. de testamentis et Codicillis lib. 4. tit. 4.

¶ **DECENNARII.** Vide in *Decena* 2.

DECENNIO, Decania. Paulus in Vita S. Hilari Abbat. Galeatensis, . 7: *Et missa apparitione cum quater .ecennionibus militum, suis aspectibus e. jussit adsisti.*

¶ **DECENNITAS**, ut Decennium, in Prologo S. Cyrilli de ratione Paschæ inter Anecdota Muratorii tom. 3. pag. 111.

DECENS TUNICA. Vide *Epidecen.*

* **DECENSARE**, Census ex prædio debitos percipere, vel solvere. Charta Philippi Rom. reg. ann. 1208. tom. 2. Hist. Leod. pag. 590: *In civitate Leodiensi si quis hæreditatem aliquam acquisiverit, et eam in pace et sine calumnia per annum unum et diem tenuit et Decensavit illam; de cætero in quieta pace possidere debet.*

DECENTARIUS. Isidorus, et Papias: *Decentarius, promptus, paratus, ingeniosus.* [Constantiensis addit: *Exercitatus, copiosus, abundans.* MS. Ecclesiæ Bituric.: *Decentaurus* male, *Paratus, exercitus, copiosus, opimus.* Alii dixere *Dicentarius*, de quo infra.]

DECENTRIX, *Navis compta, a decens dicitur.* Jo. de Janua et Brevilog.

DECENTUM, ita dictus quidam organorum musicorum concentus, forte ex Anglico et Gallico *Decent*, decorus, decens. Regula Ordinis *de Sempringham* pag. 717: *In Monasterio officium Clericorum in Missis et horis teneant. Organum tamen et Decentum, Fausetum, et Pipeth omnino in divino Officio omnibus nostris utriusque sexus prohibemus.*

* Vel *Decentus*, Cantus ecclesiastici species, idem atque *Discantus.* V. in hac voce.

¶ 1. **DECENUM**, Idem quod *Decatia* seu Decima mercium, quæ vice tributi exsolvitur. Bartholom. lib. 6. Annal. Genuens. ad ann. 1230: *Miserat litteras suas domino Bajulo in ultramarinis partibus constituto, continentes quod ab hominibus Januæ et de districtu drictum Cathaniæ acciperet, scilicet Decenum, sicut ab aliis hominibus, qui exinde privilegiati non erant.*

* 2. **DECENUM**, Pars centuriæ, constans decem familiis, idem quod *Decania*. Vide in *Decanus* 3. Stat. Cadubr. lib. 1. cap. 73: *Quod aliquis centenarius, vel marici de silva, vel decenii, vel aliquis alius non audeant, nec possint, nec debeant aliquas collectas imponere, nec aliquid addere ultra id, quod positum erit per consilium in suo Decentario, regulatu vel Deceno.* Hinc

* DECENUM, Qui *deceno* præest, caput familiæ, in Correct. eorumd. Stat. cap. 34: *Ad hoc ut comitatus Cadubrii animalibus repleatur, statuimus quod quodlibet caput seu Decenum habitantium in Cadubrio, nutrire et tenere debeat in domo quadraginta capita ovium seu peccudum, computatis masculis et feminis ad minus.*

* **DECEPMA**, pro *Decima*. Reg. *Olim* parlam. Paris. ad ann. 1256. fol. 3: *Inquesta facta utrum pecunia, quæ dicitur reddita Petro quondam episcopo Morinensi, fuit reddita pro Decepmis perceptis nomine regalium, tempore quo vacavit ecclesia Morinensis.*

¶ **DECEPTARE**, Decipere, fallere. Gloss. Lat. Gr.: *Deceptat*, ἀπατᾷ.

¶ **DECEPTATIO**, pro *Disceptatio*, apud Rymer. tom. 8. pag. 332.

¶ **DECEPTIOSUS**, Fraudulentus, apud Ennodium lib. 1. Epist. 7.

* Nostris *Déceptif*. Lit. remiss. ann. 1404. in Reg. 159. Chartoph. reg. ch. 249: *Combien que feu Simon Bradieu fu marié en femme, dont il devoit estre content, neantmoins par ses sollicitations Déceptives, il emmena folier par le pais Hubinette seur de l'exposant.* Unde *Déceptivement*, fraudulenter, in aliis ann. 1401. ex Reg. 156. ch. 67: *Frauduleusement et Déceptivement, etc.* A voce *Décepte* et *Décevement*, Deceptio, fallacia. Lit. ann. 1387. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 190: *Plusieurs faultes fraudes et Déceptes, etc. Thomas Brisoul, par son mauvais engin et faulx Décevement, avoir fortraitte Alisete, femme de Pierre Picart, d'avecques son dit mari et menée jouer hors du pais*, in Lit. remiss. ann. 1380. ex Reg. 117. ch. 35. *Décepveres*, Deceptor, in Poem. *de Cleomades* MS.:

Encor soit il et biaus et gens,
C'est un Décepveres de gens.

* **DECEPTORIUS**, Fallax, decipiens, Gall. *Décevant*, apud Glabr. Rodulph. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 18.

¶ **DECEPTUS**, Destitutus. Vita S. Nicetii, tom. 4. April. pag. 100: *Omnium membrorum vigore Deceptus, sicut corde cæcus venerat, ita oculis cæcatus stabat.*

¶ **DECERMINA** *sunt quæ decerpuntur purgandi causa*, Festo. Tralate Apuleius Met. 1. dixit, *Decermina fortunæ.*

¶ **DECERNARE**, pro *Decernere* in Litteris Johannis Franc. Reg. ann. 1356. apud D. *Secousse*. Ordinat. tom. 3. pag. 55.

* **DECERNENTIA**, Terminus, limes, quo ager ab alio discernitur. Charta ann. 1181. apud Lamium inter notas ad Hist. Sicul.Ránincont. tom. 2. pag. 335: *Prænominatas itaque res cum earum finibus atque Decernentiis, et cum omnibus earum accessionibus..... vendimus.*

DECERTARE, Curam adhibere, contendere. Capitul. Aquisgran. ann. 789. cap. 78. et lib. 1. Capit. cap. 74: *Monachi ut cantum Romanum pleniter et ordinabiliter per nocturnale vel gradale Officium peragant, secundum quod beatæ memoriæ genitor noster Pippinus Rex Decertavit ut fieret. etc.* Galli dicerent, *s'efforça.*

DECERVICARE, Decollare, caput amputare, cervicem præcidere. Sidonius lib. 1. Epist. 3: *Quos humari nox succincta prohibuerat Decervicatis liquere cadaveribus.*

DECESSIO, Successio. Gloss. Lat. Gr.: *Decessiones*, διαδοχαί. Lex Ripuar. tit. 3: *Si quis feminam Ripuariam interfecerit... si iste homo pauper fuerit, ut insimul solvere non possit, per tres Decessiones filiorum solvat.*

* **DECESSIRE** SE, Possessionem abdicare, dimittere, Gall. *Se Désaisir*, in Charta ann. 1242. ex Chartul. Carnot. pro *Disaisire*. Vide in hac voce.

DECESSOR, Cui quis in Magistratu succedit, qui ante alium obiit dignitatem aliquam, vulgo *Prædecessor*, in Cod. Th. leg. 1. de Distrahend. pign. (11, 9.) leg. 3. de Oper. Publ. (15, 1.) leg. ult. de Patrocin. vicor. (11, 24.) et apud Ulp. leg. 4. D. de Off. Procons. (1, 16) [Usus est hac voce Tacitus in Vita Agricolæ. Cassiodor. lib. 4. Variar. Epist. 44. sic *Decessorem* a *Prædecessore* distinguit, ut hic quemlibet, ille solum designet proximum in aliquo munere antecessorem.

* *Décheoir* Magistratu seu officio decedere, in Lit. ann. 1409. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 480: *Desquelx dix eschevins chascun an au jour S. Thomas apostole en Déchient chaincq.*

* **DECESSORES**, διακατοχοί. Glossar. Lat. Gr. Leg. *Detentores* ex Vulc. in Castigat. ad utrumque Glossar.

* **DECESSORIUM**, Decessus, exitus, Gall. *Issue.* Charta ann. 1068. apud Ughell. tom. 1. Ital. Sacr. edit. ann. 1717. col. 535: *Cum omnibus aquis et andatis et Decessoriis suis liberis et espeditis omni tempore intrandi et exeundi, etc. Déchet* et *Déchés*, pro *Décès*, obitus, in Testam. ann. 1274. ex Chartul. Vallis N. D.: *Je lais à l'eglise du Val N. D. xl. sols de Parisis... à prendre suer mon héritage ou travers de Coudun,... après mon Déchet.* Charta ann. 1302. ex Chartul. Corb. fol. 101: *Si voel je* (*Bernard chevalier Sire de Moroeul*) *et ordenne que ledite contesse ait pour son mariage, apres mon Déchès, tel don et tel devis, comme j'ai fait à laditte Marie ma fille.* Vide *Exius.*

¶ **DECESSUS**, Defunctus, Gall. *Decedé.* Acta S. Francisci de Paula, tom. 1. April. pag. 192: *Credimus Sanctitatem vestram esse bene informatam de bona vita, conversatione præfati benedicti Patris... nuper decessi in Conventu civitatis Turon.* Priscianus ex Cœlio, *Custodibus Decessis*, hoc est, profectis.

* **DECEVISSET**, pro *Decessisset* in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7613: *Decevisset, pedem retraxisset.* Nostris *Déceverer, Décevrer, Désevrer* et *Dessevrer*, pro Separare, divellere, disjungere: unde *Dessevraille, Dessevranche, Dessevrée, Dessevrement*, sejunctio, distractio, divortium, et *Désevrance*, clades, strages. Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120. *Abdigare, Déceverer.* Vita. S. Ludov. edit. reg. pag. 350: *Frere Legier,... qui*

estoit mesel et estoit en une meson, Dessevré des autres. Chron. S. Dion. tom. 7. Collect. Histor. Franc. pag. 132 : *Escomeniez et Désevrez de la compagnie de sainte eglise.* Lit. remiss. ann. 1368. in Reg. 99. Chartoph. reg. ch. 450 : *Depuis par le consentement desdis conjoins et d'aucuns leurs amis, furent Décevrez et separez li un de l'autre. Il puet bien avenir que un mariages est Dessévrés par sainte eglize, quant au lit ; et ne pourquant les enfans que il orent, quand il furent ensamble, si ne sont pas prouvé pour batart : si comme quant aucuns pourcache le Dessevrement de sa fame, pour che que il l'a trouvé en pechié de fornication, ou la fame de son mari, por che que elle li a trouvé. En tel cas les puet bien sainte eglize Dessevrer ; et si ne sont pas les enfans batars, que il orent devant le Dessevrée ; mes se la fame eut enfans puis le Dessevrement, il sont batart ; et ne pourquant cheste maniere de Dessevranche, etc.* apud Bellomaner. MS. cap. 18. Lit. remiss. in Reg. 127. ch. 59. ann. 1385 : *Le suppliant fery ledit Perrin du trenchant de son coustel sur l'oreille, duquel cop il lui Dessevra ladite oreille de la teste.* Poema inscriptum *la Mapemonde* MS. cap. 30 :

> Puisque biens et maus sont contraires,
> Entre deux convient un moyen
> Pour dessevrer le mal du bien.

Guill. Guiart. ad ann. 1249 :

> Sont mors à cette Désevrance
> Deus amiraus de grant puissance.

Sermo Roberti *de Sainceriaux* de morte S. Ludov. :

> Mors, moult parfus vilaine, quant tu n'i preis garde,
> Cil qui tant biens faisoit, tu l'ocesis sans faille ; . . .
> Par vos ot la roine moult dure Dessevraille.

Vide infra *Dissire* et *Seperalitas*.

* **DECHARCHARE**, Gall. *Décharger*, Exonerare. Comput. MS. ann. 1244 : *Pro doliis charchandis et Decharchandis, xviij. sol. vj. den.* Charta Thomæ abb. S. Germ. Prat. ann. 1249. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 467 : *Qui vero moram fecerit, nullo emptore præsente, vel Decharchaverit, panem totum amittet.* Vide *Dechargiare*.

* **DECHARGIAMENTUM**, Area in littore onerandarum atque exonerandarum navium causa, Gall. *Port, quay*. Acta capit. eccl. Lugdun. ad ann. 1342. fol. 79. r°. col. 2. ex Cam. Comput. Paris. : *Hoc salvo et excepto, quod idem Lancelotus non possit per se vel per alium in dictis terra et brotello facere aliquod arrivagium, Dechargiamentum, vel aliquid aliud. Desquarquaige,* Tributum, quod propter vini aliarumque mercium exonerationem persolvitur. Charta scabinorum Duacens. ann. 1366. in Reg. 97. Chartoph. reg. ch. 154 : *Les proufis et emolumens... dou Desquarquaige et criaige des vins.*

¶ **DECHARGIARE**, Exonerare, Gall. *Décharger*. Edictum Philippi Aug. ann. 1207. Ordinat. Reg. tom. 2. pag. 413 : *Nullus nisi manens fuerit apud Rothomagum poterit Dechargiare vinum in celario vel in domo apud Rothomagum propter illud revendendum.*

¶ **DECHEIUM**, a Gallico *Dechet*, Decessio, imminutio. Computus Gueti ann. 1261. apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 1. pag. 471. col. 1 : *Pro Financiis gueti colligendis* XL. *sol. Pro Decheio et defectu gueti c. sol.* Computus alter ann. 1202. apud eumd. tom. 2. ad calcem pag. CXLIX. col. 2 : *De Decheio de* XIII. *den. usque ad S. Johannem* C. *s.* IIII. *s. minus.* Ibid. pag. CLXXI. col. 1 : *De Decheio Præposituræ* IIIIe lib. Et pag. CXCIII. col. 2. *De Decheio banchearum* XVIII. *lib. et* XII. *s. et* VIII. *d.*

* **DECHI**, DECI, Tributum, quod pro custodia agrorum, vel metarum positione exigebatur, simul et mulctæ, quæ ob delicta in agris commissa imponebatur, taxatio et exactio, nostris *Dex ;* quod a consulibus exerceretur ejusmodi jurisdictio intra præscriptos *decos* seu limites, sic appellata. Vide *Dextri*. Charta ann. 1319. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 319 : *Item repertum est quod nos habebamus soli et in solidum Decos territorii de la Mota, qui Deci communiter venduntur 60. solidos Caturcenses.... Item tertiam partem aliorum Decorum dictæ villæ, quæ communiter venditur quatuor lib. decem solid. Caturc. reliquæ vero duæ partes sunt consulum.* Confirm. libert. castri de Caslucio ann. 1327. in Reg. 64. ch. 586 : *Item bajulus vel ejus locum tenens et consules annis singulis eligent quatuor deguarios seu coterios ad levandum Decos, more solito levare consuetos, de quibus Decis medietas erit domini nostri regis, etc.* Pariag. inter reg. et monast. Obasin. ann. 1329. in Reg. 66. ch. 484 : *Item coti sive Dechi terræ propriæ dictorum religiosorum, quam habent inter dicta duo flumina, et eorum emendæ sive emolumenta ad dom. regem et dictos religiosos communiter pertinebunt.* Privil. Petræ assisiæ ann. 1341. in Reg. 74. ch. 617 : *Item quod gardagium, sive Dex, sive messegaria dictæ bastitæ ad ipsos consules et universitatem prædictam... applicentur.* Libert. villæ de Gleolla ann. 1350. in Reg. 81. ch. 124 : *Dicti consules possint cognoscere de bannis sive Decis, si debeantur aut committantur per aliquas personas.* Aliæ ann. 1368. pro Villanova in Ruth. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 397. art. 13 : *Comme il aient la congnoissance des Dex et bans ; c'est assavoir de ceulx qui font dommage ès vignes, blez, vergiers, terres, prez, et les emolumens et amendes qui en ysteront, etc.* Adde tom. 6. earumdem Ordinat. pag. 695. art. 7. et tom. 9. pag. 559. art. 15. Vide supra *Cotus* 1. et infra *Deguarius*.

¶ **DECHIFFRARE**, a Gallico *Dechiffrer*, Exaratas notis occultis litteras explicare. *Materiam Dechifrare per minutum*, Menoto in Sermon. Quadragesim. fol. 139. verso, est Argumentum aliquod accuratius et particulatim exponere. Vide *Cifræ*.

¶ **DECHRISTIANATUS**, Ex sacro factus profanus. Epistola, ut videtur, tempore Gregorii VII. scripta, inter Anecd. Marten. tom. 1. cap. 237 : *Alii in lapides et tigna profanorum, ut asserunt, contactu Dechristianata, scopis animadvertentes, etc.*

¶ **DECI**, Limites, Termini. Statuta Edwardi I. Regis Angl. apud Rymerum tom. 2. pag. 260 : *Noveritis quod nos habitatoribus villæ nostræ de Valentia Agenensis Diocesis, infra Decos seu terminos dictæ bastidæ, concedimus libertates, etc.* Consuetud. MSS. Tolos. ex Bibl. Abbatis *de Crozat* fol. 19 : *Termini Decorum mesegariæ, sive Dex villæ Tholosæ protenduntur et sunt, scilicet a Tholosæ usque ad Ecclesiam S. Michaelis.* Vide *Dextri*.

⁎ **DECIBARE**. [Cibum auferre. DIEF.]

DECIBILIS, *Quem decet aliquid, vel qui decet.* Jo. de Janua.

* Vita S. Dunstani tom. 4. Maii pag. 357. col. 1 : *Ceteras Deo Decibiles laudes spiritu pervigili ex divinis imbutoribus didicerat.*

DECIBILITER, Decenter. Joan. Diacon. lib. 4. de Vita S. Greg. M. cap. 84 : *Mento a confinio maxillarum Decibiliter prominente.*

DECIDERE et DECIDI, Occumbere, mori, occidi. Eulogius lib. 2. cap. 2 : *Qui eum imitando Decisi sunt.* Cap. 8 : *Priusquam virgines beatæ Deciderent* (Forte *Deciderentur.*) *Decisus*, occisus, obtruncatus, apud eumdem lib. 2. cap. 2. 4. 8. Ita *Decisio*, mors, martyrium, eidem lib. 2. cap. 1. in Apologetico.

DECIDERE, DECISUS TERMINUS, DECISIO, voces Agrimensorum, de quibus Rigaltius in Glossis.

¶ **DECIDIUM**, Damnum, ruina, Gall. *Dechet, Perte. Post guerrarum ærumnas et Decidia*, apud Rymerum tom. 10. pag. 168. col. 1. Seneca Ep. 30. dixit, *Fortiter ferre Decidium sui.*

¶ **DECIDUES**, *Degidiosus, ignabus*, in Gloss. Sangerm. n. 501. Lege, *Desiduus, Desidiosus, ignavus*.

¶ **DECIES** QUADRATUM, Quadragesima. Jacobus Cardin. in Vita S. Cælestini Papæ :

> . . . En decies quadrato subdere corpus
> Menti jussit amor, divino fonte relabens,
> Taliter ut spretis, quæ gustus organa mulcent
> Omnibus, ipse cibum viridis plantagine caulis
> Sumeret, haud coctis foliis, sed stipite crudis.

1. **DECIMA**, Idem quod *Decena* 2. Vide in hac voce. Ugutio : *Decima, societas decem virorum.*

* 2. **DECIMA**, Præstatio pecuniaria ex agris, idem quod *Agrarium*. Charta Drocon. de Melloto ann. 1292. ex Chartul. Pontiniac. pag. 202 : *Petebamus ab ipsis religiosis sex denarios annui redditus pro singulis arpentis, tam terrarum quam vinearum suarum... Quem, inquam, redditum extra censum et gardam, Decimam nominabamus.* Alia Bern. abb. Cassin. ann. 1273 : *De quolibet vino, sive vino vinearum sive vitium, quæ arboribus substentantur, de cætero Casinensi monasterio... solvant Decimam, nomine terratici.*

* 3. **DECIMA**, Tributi seu vectigalis species ex mercibus aqua advectis ad rationem decimæ percepta. Charta Raym. comit. S. Egid. ann. 1164. in Chartul. Cluniac. : *In omnibus consuetudinibus quas de ratibus, quæ per aquam veniunt, accipere solent, quæ sunt decimæ et gubernacula et transversaria, et in remo, quem de unoquoque navigio descendente per aquam antiquitus haberet.*

DECIMÆ, in veteri Testamento quæ fuerint, omnes norunt : sed quando in nova Lege Sacerdotibus dari cœperint, non omnino constat. Non desunt quippe qui non multo ante Caroli Mag. tempora id accidisse volunt, atque in iis Paulus Sarpius auctor Historiæ Concilii Tridentini, in Tractatu Italico *de Materie beneficiali*, quod omnino falsum esse arguit saltem Constitutio generalis Chlotarii Regis cap. 11. et Concilium Matisconense II. ann. 585. cap. 5. ex quibus longe antea id obtinuisse colligimus : *Leges divinæ*, ut est in eo Concilio, *consulentes Sacerdotibus ac Ministris Ecclesiarum, pro hæreditatis portione omni populo præceperunt Decimas fructuum suorum locis sacris præstare, ut nullo labore impediti, horis legitimis spiritalibus possint vacare ministeriis. Quas leges Christianorum congeries longis temporibus custodivit intemeratas. Nunc autem paulatim prævaricatores legum pæne Christiani omnes ostenduntur, dum ea quæ divinitus sancita sunt, adimplere negligunt. Unde statuimus et decernimus ut mos antiquus a fidelibus reparetur, et Decimas Ecclesiasticis famulantibus cere-*

moniis populus omnis inferat, quas Sacerdotes aut in pauperum usum, aut in captivorum redemptionem prærogantes, suis orationibus pacem populo ac salutem impetrent. Extat præterea Epistola Episcoporum Turonensis provinciæ ad plebem missa, post Synodum actam ann. 567. qua hortantur, *ut unusquisque ad exemplum Abrahæ Decimas offerat de suis mancipiis, etc.* adeo ut liceat subodorari tum primum ejusmodi inductas decimas. Adde Pœnitentiale Theodori cap. 13. Hæc observasse sufficiat: qui enim plurat volet, consulat Baronium ann. 57. n. 74. et seqq. Seldenum, et alios qui de Decimis tractatus integros edidere. Tantum moneo Decimas Ecclesiasticas in tres partes divisas, quarum prima ad ornamentum Ecclesiæ, altera ad pauperes, tertia ad Sacerdotes spectabat. Vide Capitulare ann. 779. cap. 7. Capitulare Episcopor. ann. 801. cap. 7. [Glossarium Juris Gallici D. *de Lauriere* ad vocem *Dismes.*] etc.

☞ Monasteria quod spectat, Decimarum iis concessarum nono Ecclesiæ sæculo exemplum habemus apud Mabillonium lib. 6. de Re Diplom. in Præcepto Caroli Crassi, quo confirmat restitutionem Monachorum in cœnobio S. Apri, ubi sic legitur: *Statuimus quoque, quod in Privilegio decretum est, ut ex cunctis reliquis villis beati Apri medietas Decimæ frugum vel animalium a porta Monasterii detur: ex Breviriaco vero et Monte-Barro vel Barrico, tam de dominicis vineis, quam de beneficialibus Monasterio Decimæ dantur.* Hic usus deinceps frequentior.

Decimarum aliæ sunt personales, aliæ reales. *Personales* sunt, quæ debentur ex negotiatione, artificio, scientia, militia, et hujusmodi, quæ potius respiciunt ipsam personam, quam rem ipsam. Ita Lindwodus ad Provinciale Cantuar. Eccl. lib. 1. tit. 3. Adde lib. 3. tit. 16. pag. 245. *Decimæ conlaborationum,* in Capitulis Caroli C. tit. 41. cap. 11. Aliæ sunt

DECIMÆ REALES AC PRÆDIALES, in eodem Provinciali, ibidem, *quæ de frugibus terræ et animalium nutrimine persolvuntur,* de quibus Lex Longob. lib. 3. tit. 3. § 5. [☞ Ludov. Pii 33.] et Speculum Saxon. lib. 2. art. 48. [Memorantur *Decimæ prædiales,* in Indice MS. Beneficiorum Eccl. et Diœc. Constantiensis fol. 12. verso, et in Concilio Salmant. ann. 1335. cap. 5. inter Hispanica tom. 3. pag. 587. etc.]

° DECIMA ALMATA, an Decima, quæ ecclesiæ debetur, atque ideo *Almata* pro *Alma,* id est sancta, nuncupata? Vide supra *Almus.* Et quidem hic a *Tertia,* qua significatur agrarium, distinguitur. Vide *Tertia* 4. Charta Guill. episc. Cabilon. ann. 1233. in Chartul. Cluniac. ch. 390: *Addidi etiam quo illa tercia racemorum, quæ sibi de dictis vineis debetur, insimul decimetur; et ne fraus in solutione decimarum fieret a cultoribus vinearum, voluit et præcepit ut decimam reciplant quandoque voluerint, antequam perveniat ad Decimam almatam.* Vide mox *Decima sanctualis.*

° DECIMA ANNALIS, Præstationis species episcopo a curionibus quolibet anno exsolvenda. Stat. synod. eccl. Avenion. ann. 1366. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 575: *Quilibet vestrum, etiam antequam recedat, solvat synodalem et cathedraticum et etiam Decimam annalem.*

° DECIMA ARATRI COMITIS, Ex agris qui aratro comitis coluntur. Bulla Alex. III. PP. in Chartul. S. Nicas. Mellet.: *Apud Valles pro Decima aratri comitis, decem solidos.* Charta Phil. Aug. ann. 1195. ibid.: *Concessit etiam secundam decimam, post primam decimationem, de domestica carruca sua de Vallis.*

° DECIMA BIENNALIS, Per biennium imposita. Charta ann. 1365. in Chartul. S. Joan. de Jardo: *Executor et collector Decimæ biennalis noviter per dominum nostrum Papam impositæ.*

° DECIMA CAUSARUM, CLAMORUM, Pars decima emolumentorum, quæ ex causis et clamoribus seu litibus proveniunt. Pactum ann. 1441. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 264. col. 1: *Procuratores regii... asserebant domino nostro regi pertinere emolumentum Decimarum causarum, quæ ventilabantur in Curia ordinaria dictæ civitatis Nemausi, et quod dictæ Decimæ acthenus levari consueverant, et dari ad firmam. Decimas et emolumenta occasione dictorum clamorum etc.* in Lit. ann. 1405. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 705.

DECIMÆ DOMINICÆ, Quæ domini seu Regis sunt, et quæ Ecclesiis, Monasteriis, vel Capellis Regiis, vice dotis, aut oblationis conferuntur. Vide Constitut. Chlotarii Regis ann. 560. tom. 1. Concil. Gall. et Conc. Meldense can. 75.

¶ DECIMÆ FRANCORUM, Quæ, si bene conjecto, a *Francis* seu ingenuis hominibus exsolvebantur. Chartularium S. Vandregesili tom. 2. pag. 2005: *In Ecclesia S. Georgii decem solidos et Decimam Francorum.* Simili modo dictæ videntur ibidem

¶ DECIMÆ HOMINUM, Quas scilicet Homines clientes et subditi ex prædiis a se tentis exsolvere tenebantur: *In Basler Decimam Hominum Gaufredi de Baillol.* Rursus ibidem: *Ecclesiam de Wateville cum omnibus Decimis dominii et hominum in agris, pratis, piscationibus.* Neque absimili ratione legimus ibid. pag. 2006: *In Watavilla duas partes Decimarum Rusticorum.*

° DECIMA GRANGIARUM quæ sit, explicatur in Charta fundat. Blancæ-landæ ann. 1154. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 242: *In Popevilla et Varevilla Decimam grangiarum, videlicet cum ad illas currus attulerit garbas sive quadriga, vel quocumque modo afferantur et undecumque, novem in grangiis computentur, decima canonicis reddatur.*

° DECIMA JACTATA, f. Ad auctionem locata. Charta ann. 1316. in Reg. S. Ludov. ex Chartoph. reg. fol. 4. r°.: *Item confirmavit donationem... Decimæ jactatæ de terris arabilibus, etc.* Alia ann. 1317. ex Reg. 58. Chartoph. reg. fol. 6. r°.: *Item placet domino regi, quod Robinus de Gandovillari armiger... Decimam jactatam de terris arabilibus... modo percipiat super redditus et emolumenta carnificeriæ... Aurelianensis.* Vide *Jactus* 4.

° DECIMA INDUSTRIALIS, Quæ et *Personalis,* Ea nempe, quæ ex negotiatione et artificio debetur. Charta ann. 1400. inter Access. ad Hist. Cassin. part. 2. pag. 507. col. 2: *Item dixerunt quod omnes habitatores dicti castri Luci tenentur singulis annis Decimas personales seu Industriales dare præposito.*

¶ DECIMA LITIUM, apud Romanos erat Pœna temere litigantium, leg. 2. cod. Hermogen. de Calumniatoribus, §. Hæc autem Instit. de pœna temere litigantium. *Homo litigiosus est terribilis in sua civitate,* inquit Sapiens.

DECIMÆ MILITARES, in Charta ann. 1204. in Chronologia Episcoporum Lodovensium, eædem videntur quæ *infeudatæ,* vulgo *Dismes infeodées,* quæ a *Militibus,* seu Laicis nobilibus possidentur. Quarum quidem originem quidam Carolo Martello adscribunt, quem damnatum volunt, quod primus beneficia Ecclesiastica Militibus distribuerit. Sed hanc fabulam docte ventilavit Baronius ann. 741. Chronicon Senoniense lib. 3. cap. 17. de Carolo Calvo idem habet quod alii de Martello. Sed de Decimarum militarium origine potior videtur Arnoldi Lubec. lib. 3. cap. 18. sententia, cujus hæc sunt: *Scimus autem Decimas et oblationes a Deo Sacerdotibus et Levitis primitus deputatas. Sed cum tempore Christianitatis ab adversariis infestarentur Ecclesiæ, easdem Decimas præpotentes et nobiles viri ab Ecclesiis in beneficio stabili acceperunt, ut ipsi defensores Ecclesiarum fierent, quæ per se obtinere non valerent.* His consona habet Crantzius in Metropoli lib. 1. cap. 2. Vide præterea Petrum Blesensem Epist. 82. et Ordericum Vitalem lib. 5. pag. 575. [Ut ut est de origine harumce Decimarum infeudatarum, usus apud nos invaluit, ut eæ quæ antiquiores sunt Concilio Lateranensi anni 1179. sub Alexandro III. ubi fuerunt prohibitæ, subsistant, recentiores vero aboleantur; sed illæ omnes censentur anteriores hoc Concilio, quarum origo probari non potest esse posterior.] Vide *Abbas-Miles.*

DECIMÆ DE MILITIA. Vide Concilium Trosleianum ann. 909. cap. 6.

° DECIMAM TENERE IN MILITIA, Ea scilicet ratione, qua miles decimam potest obtinere, hoc est jure feudi. Charta Odon. abb. Major. monast. ex Tabul. ejusd.: *Decimam quoque quamdam, quam in militia tenent de fratre suo Roberto de Angulis, post decessum suum in eleemosynam ecclesiæ S. Frombaldi et nobis libere et quiete possidendam concesserunt.*

° DECIMÆ MILITUM, Aliæ a *Decimis militaribus*; ita videntur appellari oblationes, quæ a novis militibus ecclesiæ fiebant. Charta Rob. Cabilon. episc. ann. 1188. in Chartul. Cluniac.: *Capellanus habere debet confessiones, escherpas, baptisteria, reconciliationes mulierum, Decimas militum, dealbatos, redditus de duellis, etc.*

DECIMÆ MINUTÆ, vulgo *Menuës dismes.* Charta anni 1104. ex Tabulario Molismensi: *Duasque partes minutæ Decimæ et fevi et in Purificatione B. Mariæ omnes candelas, totamque magnam Decimam, cum Decimam carrucarum mearum.* Tabular. S. Crucis Talemondensis fol. 8: *Dedi etiam... minutam Decimam duarum parrochiarum, sancti videlicet Vincentii de Jardis, et S. Hilarii de Foresta: hoc est, Decimam de lana, de lino, de canaba, de agnis, de porcellis, de vitulis.* [☞ *Tam in grossa decima quam Minuta,* in chart. ann. 1271. Alsat. Diplom. tom. 1. pag. 469.]

° DECIMÆ MIXTÆ, Eædem quæ *Reales*; quod ex diversis animalibus rebusve solvantur, sic dictæ. Arest. ann. 1416. 8. Aug. in vol. 11. arestor. parlam. Paris.: *Quod dicti habitantes* (Cenomanenses) *modicæ devotionis erant, nec Decimas personales, ac parum de mixtis et prædialibus solvebant.*

° DECIMA MONETÆ, Quæ ex monetæ emolumento provenit. Vide *Monetagium.* Charta Henr. I. reg. Franc. ex Chartul. S. Magl. Paris. ch. 4: *Concedimus eis decimas omnium redibicionum ad nos pertinentium de marino portu Musterioli castri, excepta Decima monetæ, quæ quondam concessa est S. Austrobertæ.*

¶ DECIMÆ et NONÆ, interdum ex iisdem prædiis collectæ. Vide *Nona* 2.

DECIMÆ NUMERATÆ. Charta ann. 1206. ex Tabul. Ecclesiæ Carnotensis num. 49 : *In iis tamen omnibus omnem justitiam, vendas de duabus bovatis terræ, Decimam de residuo terræ, Decimam et campipartem annumerato granicæ Canonicorum ibi præsidentium in campo numeratas idem Capitulum salvas in integrum habebit.*

* Quæ numerari debebant ab hominibus institutis, ut mergites in agris pro decima aut campiparte ex officio numerarent. Chartul. Carnot. ch. 305 : *Item apud Meinviler medietatem Decimæ numeratæ... De numeratione autem talis est conditio inter nos et illos qui excolunt terram, quod ille, qui primo vult sibi numerari, quærit numeratorem, semel tamen, nec opportet quod amplius quæratur ; et numerator poterit numerare, si voluerit, in quolibet campo et capere decimam suam ibidem in capite numeri. Præter hoc et dono totam Decimam in terra patrimonii mei numeratam.* Vide infra *Numeragium* et *Numeratores.*

¶ DECIMAM PANIS ET VINI Cotiensibus Sanctimonialibus annis 1155. 1171. indulget Ludovicus Junior, *quotiens Compendii, Vermeriæ, Bistisiaci, sive etiam in foresta fuerit.* Alia quoque deinceps iisdem Virginibus bona contulit cum uxore Adela, quæ Philippus Aug. in Litteris ann. 1183. indultis recenset et confirmat, quibus etiam *Decimam panis et vini, quod expendimus,* inquit, *apud Petramfontem in domo nostra, quando ibi erimus,* adjicit. Præterea iisdem Monialibus *S. Johannis de Cusia totam panis et vini Decimam* Castri Cauciaci Ludovicus Hutinus confert in Præcepto, quod est *Actum apud villam Colli-Resti anno Dom.* MCCCXV. *mense Novembri.* Hæc Mabillonius lib. 4. de Re Diplom. num. 44. Charta ann. 1163. ex Archivo Episcopatus Massil. : *In Massilia vero superioris et inferioris villæ Decimarum panis et vini et carnis dimidiam partem Episcopi et dimidiam Canonicorum esse cognovimus.*

DECIMÆ PAROCHIANÆ, in Concilio Meldensi cap. 75. Presbyteri *Parochianas Decimas accipiant, et populi necessitatibus debite invigilent.* Vide Provinciale Cantuariensis Eccles. lib. 3. tit. 16. pag. 243. ubi quomodo decimæ Curionibus persolvantur, pluribus agit. De earum divisione vide Chrodogangum Episcop. Metens. in Regula Canonicor. cap. 75.

DECIMA PAUPERUM, Pars tertia Decimarum Ecclesiasticarum, pauperibus primitus addicta. Charta Birgeri Ducis Sueonum ann. 1252 : *Mandamus quatenus tertiam partem de Decimis quæ Pauperum vulgariter appellatur... Upsaliensi Ecclesiæ, benivole, integre, et fideliter annis singulis de cætero in perpetuum exsolvatis.* Alia alterius Birgeri ann. 1299 : *Propter suggestiones quorumdam tertiam partem Decimarum, quæ olim consuevit Decima pauperum appellari, etc.* Chronicon Upsaliense num. 11 : *Hic etiam de mansione Biscupcullum cum Ecclesia Cullum, et decimis Archiepiscopalibus, atque Decimis pauperum provenientibus de parochia Cullum ordinavit præbendam in Ecclesia, etc.* Occurrit præterea in Chartis Jacobi Archiep. Upsaliensis ann. 1280. et Erici et Waldemari Ducum ann. 1307. et alii apud Joan. Schefferum. Ejusmodi erant apud Hebræos decimæ, quas pauperibus recondebant, et quas Græco sermone πτωχοδεκάδας appellatas scribit S. Hieronymus in cap. 45. Ezechielis.

* DECIMA PERSONALIS, Eadem quæ supra *Industrialis.* Charta ann. 1288. ex Tabul. archiep. Auxit. : *Promiserunt et convenerunt dare decimam de agnis, caseis... et Decimam personalem,... ita videlicet quod fabri, sabaterii, textores... solvat quilibet eorum per annum duodecim denarios.*

¶ DECIMA PLENA. Index MS. beneficiorum Eccles. et Diœc. Constantiensis fol. 15. e Musæo D. *de Cangé : Rector solvit pro Decima plena quinquaginta solidos.*

* DECIMA PRORECTA, Eadem fortassis quæ supra *Jactata ;* nisi sit Decima decimæ. Vide *Prodecima.* Reg. feudor. comitat. Pictav. ex Cam. Comput. Paris. fol. 66. r°. in Charta ann. 1405 : *Item Decimam prorectam dictarum terrarum dicti harbergamenti,... super quam decimam capit rector de Cloayco unum præbendarium frumenti.*

* DECIMA RACEMORUM, *seu vini,* in Charta Joan. ducis Bitur. ann. 1402. ex Reg. Cam. Comput. Paris. ab ann. 1360. ad 1416. fol. 186. v°. : *Donamus... medietatem decimæ et juris decimæ bladorum, racemorum seu vini.*

DECIMÆ SALADINÆ, dicuntur quæ in Concilio Parisiensi ann. 1288. Philippo Aug. Franc. Rege procurante, contra Saladinum, qui maximam Terræ Sanctæ partem pervaserat, et Guidonem Regem funditus deleverat, omnibus omnium bonis imposita est, in subsidium Christianorum regionum illarum : *quod quidem* (verba sunt veteris Chronici,) *in grandem perniciem versum est. Nam plures qui Decimationes, Salahadinas nominatas, exigebant, violentius Ecclesias gravabant, et infeliciter postea cessit Decimatio* : eoque res deducta, ut Philippus hujusmodi decimas a subditis suis extorqueri inhibuerit, Diplomate ann. 1189. quod ex Tabulario Ecclesiæ Bellovacensis eruit Louvetus tom. 2. Hist. Bellov. pag. 309. et 311. ubi ejusdem Regis Diploma aliud profert, quod earum Institutionem continet, ut et Rigordus ann. 1188. de qua decima consulendi etiam Hovedenus pag. 641. Matth. Paris, Neubrigensis, et alii ad ann. 1188.

¶ DECIMÆ SALICÆ. Donatio Anselmi Abbat. Laureshamensis apud Tolnerum in Probat. Hist. Palatinæ pag. 17 : *Duæ vero partes omnium Decimarum ad Ecclesiam Turde aspicientium sunt in manu Præpositi præter Salicas Decimas, quæ respiciunt Laurensem Portarium.* [** Chart. ann. 1153. in Guden. Cod. Diplom. tom. 3. pag. 1058. *Decima de terra Salica,* ibid. pag. 1094. in chart. ann. 1226. Vide Haltausii Glossar. German. voce *Sal-Zehenden* col. 1583.]

* Eædem atque *Dominicales,* quæ nimirum prædii domino pensitantur. Vide in *Lex* et *Salicus.*

DECIMATIONES SALICÆ. Charta Henrici II. Imp. ann. 1203. apud Nicol. Zyllesium : *De Ecclesiis vero et de omnibus per totam Abbatiam Salicis Decimationibus, nulli omnino beneficium aliquod concedi permittimus, etc.* Charta Conradi Imp. ann. 1026 : *Relictis videlicet illis et specialiter delegatis quibusdam curtibus et villis ac Ecclesiis omnibus ubicunque in S. Maximini prædio jacentibus, cum cunctis Salicis Decimationibus, unde necessaria tantummodo suis deberent procurare fratribus, etc.* In alia Henrici III. Imp. ann. 1044. ibid. : *Insuper omnes S. Maximini Ecclesias cum Decimis et Decimationibus, et omnes Salicas Decimationes, quas in usus hospitum, peregrinorum ac pauperum destinamus.* Alia ejusdem Henrici ann. 1056 : *Omnes Ecclesiæ et Salicæ Decimationes tam in agris quam in vineis, sive in silvis, etc.* [** Alia Otton. I. ann. 956. in Guden. Cod. Diplom. tom. 2. pag. 3 : *Dominicales, quas vulgo Salicas vocant, Decimationes, quoniam, essent nostræ regales, etc.*]

* DECIMA SANCTUALIS, Quæ *sanctuario* seu ecclesiæ vel altari debetur. Charta ann. 1328. in Chartul. eccl. Lingon. Cod. reg. 5188. fol. 199. v°. : *Et hoc pro quadam pecia vineæ liberæ ab omni servitute seu onere, excepta Decima sanctuali.*

* DECIMA SOMMATICA, Quæ ex cella vinaria, vel ex equis sarcinalibus exigitur. Vide in *Sagma.* Charta Rainaldi archiep. Rem. ann. 1137. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonstr. col. 205 : *Ecclesiam vestram... ab omni Decima sommatica atque ab omni exactione liberam facimus.*

* DECIMA SPIRITUALIS, Ea quæ ecclesiæ debetur. Charta Bern. abb. Cassin. ann. 1273 : *De aliis vero victualiis et olivis solvant eidem vestario integraliter Decimam spiritualem, ut matrici ecclesiæ.* Ubi distinguitur ab ea, quæ nomine *terratici* eidem monasterio solvebatur.

* DECIMA TALLIACIA, Quæ nomine *talliæ* exigebatur. Charta ann. 1228. ex Tabul. Major. monast. : *Dedi monachis B. Nicolai de Sabolio... Decimam talliaciam vinearum mearum de Sabolio.* Vide infra *Tallia* 8.

* DECIMÆ SEQUELA, Jus exigendi decimam ex agris alterius territorii, cum a suis hominibus coluntur. Charta ann. 1295. in Chartul. Pontiniac. pag. 264 : *Cum discordia mota esset... super sequela Decimæ quam nos dicti decanus et capitulum habere asserimus... in villa et territorio de Soeilliaco, cum ibi terræ coluntur ab aliquibus in parrochia et decimaria finibusque decimariæ nostræ de Venussia commorantibus.* Vide *Secta* 4.

* DECIMÆ TRACTUS. Vide *Tractus* 3.

DECIMA DECIMÆ. Vetus Scheda de Urburis, subjecta Decretis Regum Hungariæ : *Et quoties Rex habuit Decimas partes hujusmodi minerarum,* (auri, argenti et cupri) *toties divisit et dedit Archiepiscopo Strigoniensi unam partem, et vocabatur ista datio Decima Decimæ.* Charta Waldemari Regis Daniæ ann. 1240. apud Pontanum lib. 9. Rerum Danicar. : *Mandamus universis et singulis Militibus, Castrensibus, et vassallis et feudatariis, sive terram nostram, quæ Libera dicitur, sive quamcunque aliam terram jure feudali vel quocunque alio titulo detineant, ut ex illis Decimas Decimarum persolvere Episcopo Revaliensi non omittant, etc.* Vide *Redecima* [et *Cario.*]

DECIMALE SUBSIDIUM *proventuum Ecclesiasticorum* a Sede Apostolica concessum Philippo Regi Francor. de quo Gesta Guillelmi Majoris Episc. Andegav. cap. 49. Idem concessum a Prælatis Franciæ pro redemptione Joannis Regis ann. 1358. uti docent Litteræ Caroli Delphini 24. Mart. 1358. descriptæ in Regesto Memorabilium Cameræ signato C. Vide Froissart. 1. vol. cap. 155. Qua vero ratione ejusmodi Decimæ ab Ecclesiasticis exigerentur, licet percipere ex aliquot Diplomatibus, quæ ex Chartophylacio Regio eruimus.

Ex 12. Regesto Chartophylacii Regii Ch. 159 : *Philippus D. G. Francor. Rex, dilectis et fidelibus nostris Archiepiscopo Remensi, Suessionensi, Catalaunensi,*

Laudunensi, Cameracensi, Tornacensi, Morinensi, Atrebatensi, Ambianensi, Noviomensi, Silvanectensi, et Belvacensi Episcopis Remensis provinciæ Suffraganeis, Abbatibus, Decanis, Prioribus, Capitulo cæterisque personis Ecclesiasticis civitatis, diœcesis et provinciæ Remensis in convocatione facienda per dictum Remensem Archiepiscopum congregatis, Salutem et dilectionem. Considerantes gravia personarum pericula et importabilia onera expensarum, quæ dilecti et fideles subditi regni nostri a longis retroactis temporibus ratione guerræ nostræ Flandriæ sustinuisse conspicimus, ac sollicite quærentes vias et modos, per quos, illo juvante cujus est superborum colla deprimere, inimicorum nostrorum Flandrensium superba rebellio compescatur, et sedato guerrarum discrimine, pacis amœnitas et quietis tranquillitas regno regnique subditis omni adversitate propulsata parentur, post multarum revolutiones viarum, tandem in hac via, tanquam expeditiori et commodiori negotio quod incumbit, nostra sollicitudo quievit, ut universos Prælatos, et personas Ecclesiasticas religiosas et sæculares, Duces, Barones, et quoscunque nobiles regni ejusdem requirere deberemus, ut de singulis quingentis librarum redditus, quas in regno ipso habeat, de uno homine equite armato, et ignobiles de sex hominibus armatis peditibus pro quibuslibet centum focis subsidium nobis faciant ista vice. Aperta igitur via hujusmodi, Ducibus, Comitibus, Baronibus, et cæteris Nobilibus regni nostri, et eis ex parte nostra requisitis ut juxta modum hujusmodi præstent, et consentiant præstari dictum subsidium a subditis eorumdem, una fuit eorum voluntas, una ab eis data est responsio, quod illud subsidium libenti nobis præstabunt animo, et a sibi subditis præstari unanimiter consenserunt, credentes quod vos et aliæ personæ Ecclesiasticæ prædictæ simile nobis subsidium faciatis. Nos igitur spem gerentes de vobis indubiam, quod sicut ex suscepto curæ pastoralis officio plus cæteris illa debitis requirere quæ sunt pacis, sic regni pacem, quæ ex dicto non mediocriter dependet subsidio, cæteris impensius et ferventius procurare velitis : Dilectionem vestram attente requirimus, et affectuose rogamus, quatenus hujusmodi subsidium in tam urgenti necessitate, in tam miserabilis expeditione negotii præstetis liberaliter, et ut a vestris præstetur subditis, nostrum nedum assensum, sed illud quod opportunum fuerit auxilium præbeatis, credentes dilectis et fidelibus nostris Magistro Petro de Latilliaco Canonico Parisiensi Clerico, et Jo. Choiselli Domino de Plexeio Militi nostris, vel eorum alteri super iis quæ circa hæc ex parte nostra vobis duxerint exponenda, et exposita per eum grato compleatis affectu. Data Parisiis die 12. April. an. Dom. 1304.

Ex eod. Regesto Ch. 166 : *Philippus D. G. Franc. Rex, dilecto et fideli Episcopo Cameracensi, salutem et dilectionem. Attendentes vestram non latere notitiam, quæ, quanta et quam gravia Nos oportet iis temporibus pro nostri defensione regni expensarum onera sustinere, vos requirimus et rogamus attente, quatenus illam Decimalem gratuitam subventionem, quam vobis guerræ nostræ præsentis negotio generose noviter concessistis, et quam generosius acceptabile duximus reputandum, sic diligenter et celeriter procurare, exigere, et levare curetis, quod nobis seu gentibus nostris infra instans festum Nat. B. Joan. Bapt. juxta concessionis prædictæ tenorem integre et indeficienter valeat applicari in negotio prædicio, prout ordinatum fore dinoscitur, committenda, quodque nostro in hac parte præposito nostro fraudati, nullove prætextu nostri periculoso defectu subjacentes, vobis de prompta exhibitione, sicut de concessione gratia subventionis hujusmodi teneamur ad uberes retributionis debitæ actiones. Actum Paris. die* 8. *Junii an.* 1304.

Ex eodem Regesto Ch. 188 : *Philippus D. G. Francor. Rex, dilecto et fideli nostro Episcopo Belvacensi, salutem et dilectionem. Ad vestram jam potuit pervenisse notitiam, quod nos personæ propriæ non parcentes in prosecutione guerræ nostræ Flandrensis insistimus, et jam positi nostris e vicino inimicis, sumus ei Dei nostrorum adjutorio fidelium indigentes : ideoque vobis ex abundanti necessitatis hujusmodi articulum duximus exhibendum, vos de accedendo ad nos et nostrum exercitum secundum status vestri debitum et modum, quo tenemini in hoc casu absque dilatione quaque apud Attrebatum, vel ubi circaam per modum submus, submonentes et expresse citantes partes illas fuerimonitionis simplicis, quam retrobanni, quod ratione nostræ expositionis personæ et necessitatis prædictæ vobis districte et firmiter intimamus. Est tamen intentionis nostræ, quod si subventionem decennalem inter gentes nostras vobiscum vel vestris nunciis prolocutam solveritis vel * in prompta solvere voluntatis, ut erga nostros subditos diligenter et fideliter procurare solvi, submonitio prædicta ad servitium dicti exercitus nullatenus vos coartet. Dat. Atrebat. die 27. Julii an. Dom.* 1304.

In eodem Regesto Ch. 187. describitur Charta ejusdem Regis ad Episcopos Regni data 27. Julii ann. 1304. ex qua sequentia delibavimus : *Ad cujus etiam complementum cogitantes nuper vobiscum, sive cum Missis vestris, tractari per * nostrates aliquas facientes Decimas aliquas requisivimus a vobis et a vestris subditis, quod vos ad hoc jam induxisse credimus pro causa communi * opere in tam periculosa necessitate, a qua non possunt nec debent se aliqui sæculares vel Ecclesiastici aliquatenus excusare, etc.* Et ex Charta alia ejusdem Regis ad Tolosanum Episcop. 26. Augusti ann. 1304. Ch. 189 : *Sane cum non credamus a vestra memoria excidisse, quod vos et Ecclesiasticæ personæ vobis subditæ duas nobis liberaliter concessistis Decimas pro defensione necessaria regni nostri, quarum unam jam dicuntur solvisse, etc.* Infra : *Cumque bonæ memoriæ Benedictus PP. Undecimus decimam duorum annorum ab omnibus personis Ecclesiasticis regni nostri exemptis nobis concessit ad hoc terminis constitutis exsolvendam, etc.* Hisce addenda quæ habentur in Spicilegio Acheriano tom. 13. pag. 347. 354. 355.

Decimales Ecclesiæ, in Chronico Corbeiæ novæ : *Dominus Liudwicus Rex die dedicationis Hemele in dotem altaris obtulit : tradidit etiam Hemmetorp Abbatiolam, Visbike decimas, Cum Decimalibus Ecclesiis in Episcopatu Asnabruggi.* [* Vide infra in *Ecclesia.*]

* Decimalis Terra, Quæ decimæ obnoxia est, in Charta ann. 1212. ex Chartul. S. Evurtii Aurel.

* Decimalis Res, Ad decimam fructuum partem locata. Stat. Mantuæ lib. 2. cap. 24. ex Cod. reg. 4620 : *Si vero res fuerit emphiteotica, vel fictualis, vel Decimalis, etc.*

¶ Decimagium, Territorium ubi percipiuntur decimæ. Charta anni 1251. in Tabulario S. Nicasii Remensis : *Cum discordia verteretur de limitatione Decimagii.* Chartularium S. Martini Pontissar. : *Infra metas parrochiæ seu Decimagii S. Audoeni.* Charta Visitatoris Fratrum Militiæ Templi ann. 1302. e secundo Chartulario S. Quintini in Insula pag. 170 : *Habebimus etiam perpetuo illam partem quam percipiebant in Decimagio, etc.*

* *Dismage*, in Ch. ann. 1369. ex Chartul. 21. Corb. fol. 317. v°. : *Le moitié de toutes les dismes de tous les prés, qui sont en tout le Dismage de laditte ville de Vers, qui sont à disme.* Pro jure vero percipiendi decimam, occurrit eadem vox in Charta Phil. abb. Hasnon. ann. 1316. ex Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 175 : *Avons vendu bien et loiaument... tous nos terrages et Dismages,... senz rien degueir ne retenir par devers nous.* Ut et *Desmerie*, in Ch. ann. 1416. ex Reg. feud. Comitat. Pictav. in Cam. Comput. Paris. fol. 325. v°. : *La disme ou Desmerie des blez et charnaige du lieu de Genoilhe et en toute la paroisse dudit lieu, tant en blez lyez et desliez,... et autres choses Desmables et appartenans à dixme. Dimée*, pro ipsa decima, in Ch. Simon. dom. Castrivil. ann. 1257. ex Bibl. reg.

Decimare, Decimam bonorum suorum impertiri. Edgarus Angliæ Rex Orat. ad Antistites, apud Seldenum ad Eadmerum : *Proavus meus, ut scitis, totam terram suam Ecclesiis et Monasteriis Decimavit.*

Decimare, Decimam levare. Vide Perardum in Burgundicis pag. 535. [** Chart. ann. 1309. in Guden. Cod. Diplomat. tom. 3. pag. 736.]

Decimare, Decimam persolvere, in Speculo Saxon. lib. 2. art. 48. § 3.

Decimaria, Prædium, ager, in quo percipitur fructuum decima. Charta Theobaldi Comitis Blesensis ann. 1131 : *Et decimam a via quæ Rameruco veniens... extenditur usque ad Decimariam de Ormes.* Alia ann. 1238. in Regesto Tolosano Cameræ Comput. Paris. fol. 43 : *Sive in allodio, vel in territorio, aut in Decimariis ejusdem Castri, etc.* Alia ann. 1246. in M. Pastorali Eccl. Paris. lib. 23. Ch. 95 : *Super eo quod dicebamus nos debere percipere medietatem decimæ in Decimaria eorundem.* Vide lib. 18. Ch. 12. et Tabular. Brivatense Ch. 304. Concilium Insulanum ann. 1288. can. 15 : *Item statuimus quod aliquis bladum de Decimaria alicujus Ecclesiæ intra aliam Decimariam transferre non audeat, quousque fuerit decimatum. Si quis vero contrarium fecerit, rectam decimam, scilicet decimam partem integraliter Ecclesiæ, de cujus Decimaria bladum extraxerit, intra octo dies solvere teneatur.* [Occurrit eadem notione in Historia Dalphin. tom. 1. pag. 29. col. 1. et pag. 30. col. 2. in Tabulario S. Albini Andegav. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 426. Stephanotium tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 866. in Charta anni 1256. et pag. 905. in Charta anni 1339.] *Desmerie*, in Consuetud. Solensi tit. 17. art. 8. *Dismerie*, in Consuet. *de Valançay* art. 3. Bituricensi art. 16. 18. Marchensi art. 332. *Deymari*, Occitanis.

Decimaria, Jus percipiendi decimam ad aliquem pertinens. Tabularium S. Mariæ Longipontis in diœcesi Paris. : *Donavit duas partes de Decimaria ipsius Ecclesiæ, hoc est... de annona, de vino, de lino, de cannaba, de ovis, de porcis, de vitulis et de omnibus aliis rebus.* [Chartular. S. Petri de Domina fol. 63 : *Octavam partem Decimariæ de Thedesio*

accepit D. Hugo Prior in gualgeria. Ibid. fol. 64 : *D. Hugo Prior de Domina accepit a quodam Milite nomine Aynardo octavam partem Decimariæ de Tedesio in vadio per centum solidos.*] Vide veterem Consuet. Bituricensem editam a Thomasserio cap. 87.

¶ Decimarium, ut *Decimagium* et *Decimaria* prima notione. Charta ann. 1304. ex Archivo D. Marchionis *de Flamarens : In omnibus illis viginti contatis terre, que teneri dicebantur ab eodem Domino Petro in Decimario S. Martini.* Transactio Abbatem inter et Monachos Crassenses ann. 1351. ex Libro viridi fol. 53 : *Habet Conventus dicti Monasterii... quosdam redditus, jura et proventus, et jurisdictiones... in terminio seu Decimario Castri de Lezinhano diocesis Narbonensis.*

Decimarii, Rustici, qui terrarum seu aliarum rerum *Decimas* dominis vel Presbyteris persolvunt, Beneharnensibus *Desmers* dicti. Vide Marcam lib. 5. Hist. Beneharn. cap. 31. num. 1.

Decimarii, Qui decimas, vel suo, vel domini, aut alterius nomine, exigunt, in Concilio Burdegalensi ann. 1255. can. 18. 23. 24. et Copriniacensi ann. 1260. can. 18. (Charta anni 1229. ex parvo Chartulario S. Victoris Massil. fol. 123 : *Decimarius congreget decimam S. Antonini et tascam simul.*] Tabular. S. Eparchii Inculism. fol. 17 : *Quicquid scilicet habebant in tota decima, vel in Cimiterio de Elz, vel Decimarii habebant ab eis. Desmarii* dicuntur fol. 16. Ibidem fol. 18 : *Et quia manutenebat Decimarios invasores Cimiterii ipsius, etc.* Infra : *Quicquid habebat pater meus in tota decima de Elz... et quidquid habebat in Decimariis vel Decimarii ab eo, etc.* Rursum fol. 19. v. : *Pater noster Sicher fuerat Decimarius de Ecclesia Euz, quia tenebat decimam, ut Laicus a Laicis, et partem terræ de Sanctuario.* Fol. 22 : *Ego Constantinus Decimarius de decima Ecclesiæ de Elz... habebam in decima de Elz feodium, ut colligerent quartam partem ex ipsa decima, ubicumque extenderetur decima de omnibus rebus, de pane, de vino, de lana, de agris, et de omnibus aliis, de quibus decima datur.* Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis : *Similiter nec aliquis ex auctuariis vel Decimariis S. Hilarii ultra prædictam viam, in parte scilicet Occidentali aliquid ex decimis requirere audeat.* Charta ann. 1174. apud Columbum lib. 3. de Episcop. Sistaric. : *Præterea concessit ei decimas in hortis, et vineis, et Decimarius et bestia ejus debent vivere de communi, et Decimarius debet jurare se decimas fideliter colligere.* Cujusmodi *decimariorum*, seu quibus decimæ competunt, passim habetur mentio in Tabulario Abbatiæ Dalonensis in Lemovicibus, pag. 3. 12. 27. etc.

Decimata Vini, apud Anastasium in Hadriano : *Ut Decimatas vini duas pensantes per unamquamque Decimatam libras* 60. Gregorius Mag. lib. 1. Epist. 41. lib. 10. Epist. 30. et lib. 12. Epist. 30. *Decimatas vini* etiam habet ; [ut et Gregorius Monachus non semel in Chronico Farfensi, apud Muratorium tom. 2. part. 2. col. 385. *Decimata tysanæ,* infra in *Tysana.*]

* Mensuræ vinariæ species videtur, ut et inter Census eccl. Rom. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 836 : *Præstantes bisant. ij. auri solid. et vini Decimatas numero lxxx, in præsentia missi Paracellarii.* Ibid. col. 835 : *Vini megaricos centum.*

¶ Decimatio, Decima seu illius perceptio. Instrum. ann. 1173. in Historia Mediani Monasterii pag. 305 : *Contulit Ecclesiæ Belli-prati in perpetuum omnem Decimationem grangiæ suæ de Obleseis sub censu duorum solidorum.* Charta Brzeczlai Ducis Bohemorum apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 56 : *Ad hæc in Brunensi provincia Decimationem frumenti, ac decem nummos, et villam Obucherii, et Decimam telonii, quod Brog vulgo appellatur, in flumine Olzava donavi.* [** Henric. I. Imp. Convent. ann. 922. cap. 8. Otton. M. ann. 952. cap. 10. Pertz. vol. Leg. 2. pag. 17. et 28.]

Decimator, Idem forte qui *Decimarius*, vel qui jus habet exigendi decimam in agris, *Dismier*, in Consuetud. Arvernensi cap. 17. art. 18. et Marchensi art. 96. Constitutio Chlotarii Regis cap. 11 : *Agraria, pascuaria, vel decimas porcorum, Ecclesiæ... concedimus : ita ut actor, aut Decimator in rebus Ecclesiæ nullus accedat.* Qui scilicet decimas Regias expetebat. [Litteræ ann. 1402. apud Georg. Christianum tom. 2. Rer. Moguntiac. pag. 886 : *Nostris et dicte nostre Præpositure reddituariis, censuariis, pensionaribus, arrendatoribus, Decimatoribus, colonis, incolis et subditis... intimamus, etc.*] Vide Guillelmum de Podio-Laurentii cap. 6. Speculum Saxonic. lib. 2. art. 48. § 3. 9. 13. et Perardum in Burgundicis pag. 535.

* *Sergent dismier*, in Ch. ann. 1247. ex Chartul. Campan. fol. 343. v°. col. 1 : *Et se il avenoit chose par aventure, que li sergens terragierres et li Dismierres ne soient au descharger les gerbes, on croira lou deschargeour par son sairement.*

Decimatura, Idem quod *Decimaria*, in Charta ann. 1157. in Hist. Vastinensi pag. 199.

¶ Decimatus, ut *Decimagium*, Territorium ex quo decimæ colliguntur. Charta anni 1290. ex Archivo Episcopatus Meldensis : *Item in Decimatu de la Venne unum arpentum terræ, sex partitis minus.*

* Charta Steph. Noviom. episc. ann. 1190. in Chartul. Mont. S. Mart. part. 5. fol. 92. v°. col. 1 : *Quicquid infra Decimatum habetis de Brancort ;... et quicquid infra terminos Decimatus de Montbren possidetis.*

1. **DECIMANUS**, seu Decumanus Limes, Maximus limes inter agros, qui ab Oriente in Occidentem per transversum dirigitur : qui quia formam X. efficit, Decumanus est appellatus. Ager enim bene divisus figuram denarii numeri efficit. Nam Cardo dicitur alius limes in agris qui a Septentrione directus est. Ugutio et Joan. de Janua, ex Festo et Isidoro lib. 15. cap. 14. Vide Gromaticos. Charta Aystulfi Regis Longobard. ann. 753. apud Ughellum tom. 2. Ital. sacr. pag. 105 : *Et paludes Gromulenses usque in limitem Decimanum, qui percurrit inter Gavanum et villam Ulianam,... et de via Decimanense habeatis communiter usque in fossatum finale cum Decimanense, et Ulianense secundum eorum cohærentias, etc.*

¶ 2. **DECIMANUS**, Obnoxius decimæ, qui decimas debet exsolvere. Ratherius Veron. Episc. de Contemptu Canonum parte i. apud Acherium tom. 2. Spicil. pag. 165 : *Et cum de oblationibus et decimis fidelium vivere tabernaculi custodes debeant Domini, hoc est Ecclesiæ Clerici, si nescit Episcopus quot Decimani, quot mansi, quot modia tritici, quot congia vini tantis vel tantis sufficiunt Clericis ad victum utique et tegumentum, nonne convincitur aut non esse Pastor, aut certe insipiens existere, etc.* Latinis *Decumanus* dicebatur exactor decimarum vel Publicanus qui Decumas conducebat ab aratoribus exigendas.

¶ **DECIMARE**, Decimaria, Decimarii, Decimata, etc. Vide in *Decimæ.*

* **DECIMATOR**, Item videtur qui *Decanus* in monasteriis. Stat. Cisterc. ann. 1352. ex Cod. Hardenhous. : *Nullus fiat Decimator, nisi legerit et responderit in parvis scholis, ut fuit hactenus consuetum.* Vide *Decanus* 5. et in *Decena* 2. Exstat alia notione supra in *Decimæ.*

1. **DECIMUM**, pro *Decima*. Majus Chartul. S. Victoris Massil. fol. 91 : *Donaverunt totum Decimum de omni terra, quæ habet vel habebit Ecclesia sancti Stephani.*

¶ 2. **DECIMUM**, Idem quod *Decatia*, de quo verbo actum supra. Charta Caroli M. apud Doubletum pag. 708. 709 : *Nullum telloneum, neque exclusaticum, neque Decimum, neque barganaticum, etc.* Et mox : *In nullo modo, nullo telloneo, nullo exclusatico,... neque Decimum exigere nec exactare non debeatis.* Vide Notas nostras ad Cinnamum.

¶ Decimum Forum, Eadem, ut puto, notione. Charta Boleslai Ducis Bohemiæ pro Monast. Breunoviensi ann. 993. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 6. pro 50 : *Super hæc apposui Decimum forum, Decimum denarium ex omni judicio in his civitatibus Slanen, Plzen, Lithomerzicych.*

¶ Decimi Mansus, An Mansus decimæ obnoxius, vel Decima unius mansi ? Charta anni 1031. ex Archivo sancti Victoris Massil. Armar. Forojul. Diœc. n. 176 : *Donamus unum Mansum Decimi pro redemptione animæ patris mei.*

¶ **DECINA** Italis, Decas. Acta SS. Junii tom. 3. pag. 936. de B. Michelina : *Unus homo pro qualibet Decina fumantium cujuslibet universitatis.* Vide *Decena* 2.

* Testam. ann. 1342. tom. 2. Hist. Cassin. pag. 563. col. 1 : *Item* (relinquo) *de cera Decinas duas, tam pro cereis quam pro quatuor tortiis.*

¶ **DECINERARE**, Incendio delere, concremare. Scriban. in Polit. pag. 57 : *Quot nemora paucarum horarum flamma Decineravit ?*

¶ Decineratus, Redactus in cineres. Tertull. adv. Valent. : *Ipse quoque, Decineratis omnibus, in nihilum finietur.*

¶ Decinerescere Igni, eidem Tertulliano Apolog. cap. 48.

¶ **DECIOSI**, *a Deciduo, dicuntur mures ob parvitatem corporis dum nascuntur.* Papias.

* **DECISIO**, Aquæductus, canalis quo aquæ elabuntur. Arest. parlam. Paris. in Chartul. Compend. fol. 153. r°. : *Quod bonæ memoriæ rex Ludovicus fecit ibi fieri unam Decisionem pro bono infirmorum domus Dei, per quam aqua, quæ fluit per dictam domum, redit ad aquam Ysaræ.*

* **DECISIVE**, Minutatim. Charta ann. 1321. in Reg. 60. Chartoph. reg. ch. 70 : *Unicuique liceat tales pannos vendere in grosso vel Decisive, wlgaliter à detaill.*

¶ **DECISOR**, Arbiter, qui de lite *decidit*. Charta Everardi Episc. Tornac. pro Abbat. Thosana ann. 1177. apud Miræum tom. 2. pag. 1319. col. 1 : *Igitur ex venerabilis Domini et Coepiscopi nostri Desiderii Morinensis arbitratu, quem et nos et ipsi communiter elegimus Decisorem. Decisor litis,* apud Th. *Madox* Formul. Angl. pag. 22.

¶ **DECIUM**, καλὸν, ἀγαθὸν, *Bonum*. Janus Laurenberg. in Supplemento Antiquarii. In Glossis Lat. Græc. Sangerman.

habetur *Detium*; sed retinendum *Decium* a *Decere:* quia quod bonum est, decet.

DECIUS, Talus, Taxillus, Gallis *Dé.* Ebrardus in Græcismo cap. 9:

Est talus, Decius : talus, postrema pedis pars.

Et cap. 19:

Cum bene respondet Decius, compello jocose,
Compello tumidum cur sic agit impetuose.

Ubi Metullinus, *Je l'envis.* Edictum S. Ludovici Regis. Fr. apud Nangium: *Scholas etiam Deciorum prohibemus omnino, ita ut tenentes eas districte puniantur. Fabrica vero Deciorum prohibeatur ubique.* Jacobus de Vitriaco in Hist. Occident. cap. 10: *Ea quæ turpiter in Ecclesiis lucrabantur, in tabernis et ludis Deciorum, in Comessationibus... turpius expendebant.* Summula Raymundi de Vita et honestate Clericorum:

... Nec sunt hi lusores vetitorum
Ludorum, velut est aleæ, globi, Deciorum.

Pseudo-Ovidius lib. 1. de Vetula:

Cum Decius sit sex laterum, sex et numerorum
Simplicium, tribus in Deciis sunt octo decemque,
Quorum non nisi tres possunt Deciis superesse, etc.

Occurrit præterea [in Statutis Massil. lib. 5. cap. 10.] apud Gervasium Dorobern. pag. 1522. Guillel. Neubrigensem lib. 3. cap. 23. in Vita B. Joan. Montismirabilis, in Statutis Synod. Odonis Episcop. Paris. in Synodo Bajocensi ann. 1300. cap. 38. et in Epist. Jo. Episc. Acconensis ad Honorium III. PP. tom. 8. Spicilegii Acheriani, et in Præceptis Synodalib. Petri de Collemedio Archiep. Rotomag. pag. 231. in Statut. Ordin. Præmonstrat. dist. 4. cap. 15. decis. 5. cap. 11. etc.

DEYCIERS appellabant nostri *Deciorum* artifices 1. Regest. Artificum Paris f. 225. 226: *Deyciers, assavoir faiseurs de Dez à tables, et d'eschecs d'or et d'yvoire, etc.* [** *Deiciers* infra Carpenterio.]

De vocis etymo variæ sunt sententiæ, Turnebus ad Orat. Ciceronis pag. 125. Edit. 1576. existimat ejusmodi nostrates tesseras *Datos* appellari, quod qui in scrupis calculum promoverat, *Dare* dicebatur. Ovidius:

Tu male jactato, tu male jacta Dato.

Et Ausonius:

Narrantem fido per singula puncta recursu,
Quæ Data per longas, quæ revocata moras.

Albertus Acarisius a digitis *Dados* dictos vult: *Dadi sono, tali da Latini detti, con cui si giuoca a trargli con le mani, detti Dadi da diti che piu s'adoprano in tal giuoco, che ne gli altri;* Certe *Dez*, etiamnum digitalia appellamus. Alii putant vocem esse puram putam Gallicam: quippe Cambrobritannis etiam hodie *Dis*, est cubus, alea, tessera.

Ego vero longe aliter sentio, si recte vel male, aliorum esto judicium. Quippe ludum Deciorum dictum puto ex veteri Gallico, *Jus de Dé*, id est, judicium Dei, seu sortes per tesseras aleatorias jactæ: unde postmodum *Jeu de Dé* effictum; vix enim *jeu* a *jocus* deduxerim: nam cum id nominis solis fere taxillorum vel *chartarum* ludis tribuatur, in quibus ut plurimum damnum, vel lucrum sorte decernitur, admodum probabile est ita appellatas aleas, et alearum sortes, atque inde cæteros quos dicimus ludos. Porro *Juis*, judicia Dei appellari in voce *Juisium* pluribus ostendimus: *Dé* autem pro Deo usurpatum docemur ex vet. Poëtis nostratibus. Le Roman *de Huës de Tabarie* MS.:

Che dit li Rois, Par le grant Dé.

Le Roman *de Thibaud de Mailly* MS.:

Ains scai à escient qu'ils auront plus bouté,
Que n'en ot S. Thomas, qui fut occis pour Dé.

Le Chariot de Nismes:

Bonne chanson plest vous à escouter,
Del meillor homme qui ains creust en Dé,
C'est de Guillaume le Marquis au cort nez.

Philippus *Mouskes* MS.:

Et a son fil a remandé
Qu'il ot par la grace de Dé, etc.

Sed et crebrius *Dex*, et *Diex*, pro *Deus* usurpatum reperire est, unde efformata vox *Decius.*

☞ Menagius in suo Dictionario Etymologiarum Gall. improbata Cangii nostri conjectura, Turnebi sententiam amplectitur, laudatque alteram Domini *de Caseneuve*, quæ fere eodem redit, ab adverbio *Datatim* nostrum *Dez* derivando, ex eo quod sibi *datatim* taxillos præbeant, qui iis ludunt. Plautus in Curculione:

Tum isti qui ludunt Datatim, servi scurrarum in via,
Et Datores et factores omnes subdam sub solum.

Major est *Dati* quam *Datatim* cum vocabulo *Dez* analogia.

* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Decius, Dez pour jouer.* Aliud Provinc. Lat. Cod. 7657: *Dat, Prov. Decius, tallus, taxillus, texera. Deicier*, Deciorum opifex, in Lib. 1. Statut. artif. Paris. ex Cam. Comput. fol. 225. v°: *Quiconques veult estre Deicier a Paris, c'est assavoir faiseur de dez à table et à eschés d'or et d'ivoire, de cor et de toute autre maniere d'estoffe et de mestail, estre le puet.* Deciorum ludum seu aleatorium sub annuo censu tenebat carnifex Tornacensis, ut discimus ex Lit. remiss. ann. 1382. in Reg. 121. Chartoph. reg. ch. 309. bis.: *Pierre Damaulx executeur de justice et Jacques du Rosoy cirurgien, qui avoient pris à cense la secque table, brelengh et jeu de Dees de la ville de Tournay, etc.* Vide infra in *Ludus* et *Ribaldi.*

DADUS, Eadem notione, Italis et Hispanis *Dado*, Gallis *Dé*, Occitanis *Dat.* Constitutiones Neapol. lib. 3. tit. 57: *Qui ad Dados sic ex quadam consuetudine ludunt.* Mox: *Qui aleas et Dados tenent, ut ea prædictis ludentibus accommodent, inter infames habentur.* Vide Ægidii Menagii et Octavii Ferrarii Origines linguæ Italicæ.

* 1. **DECLAMARE**, Proclamare, promulgare, publico banno edicere. Charta ann. 1218. in Chartul. Cluniac.: *Conquestus est prior et conventus quod Simon dominus Sinemuri et servientes ejus gravaverunt homines ecclesiæ Marciniacensis.... In villa Marciniacensi Declamare fecerunt bannum ex parte domini Sinemuri.*

* 2. **DECLAMARE**, Rem promulgatam contrario banno interdicere. Charta an. circ. 1219. tom. 1. Probat. Histor. Britan. col. 841: *Et sicut fecit clamari sine consensu episcopi faciet Declamari, etc.* Hinc

* DECLAMARE MONETAM, Illius usum prohibere, vulgo *Décrier*, et *monetarum declamatio*, apud G. Pepin. tract. 2. opuscul. super *Confiteor* part. 3. cap. 2. edit. Paris. ann. 1614. in 8.

DECLAMATIO, pro *Clamatio*, Vocatio in jus, calumnia, rei repetitio. Occurrit apud Baldricum in Chronico Camerac. lib. 1. cap. 85. et in Decretis S. Ladislai Regis Hungar. lib. 3. cap. 9. Vide *Clamare.*

¶ **DECLARARE**, Illuminare, Gall. *Eclairer.* Virtutes B. Ambrosii Senens. inter Acta SS. Martii tom. 3. pag. 213: *Sic induxit ad divinæ voluntatis in judiciis suis conformitatem, sic divinis verbis Declaravit cor ejus.* Acta S. Franciscæ Rom. Martii tom. 2. pag. 188: *Movisti tenebras, et in luce nos Declarasti.* Papiæ in voce *Eliquata, Declarare*, idem est quod *Eliquare.*

* **DECLARARE** REGULAM, Eam interpretari et ad usus modernos accommodare. Chron. Jordani apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 1020: *Qui* (apostatæ) *statum communitatis damnabant et declarationes regulæ.... Ii dogmatizabant quod nullus summus pontifex regulam beati Francisci Declarare potuit.* Vide mox *Declarator.*

DECLARARI, apud Gromaticos, dicuntur fines confusi, cum ad veram limitum signorumque finalium auctoritatem per Agrimensores redintegrantur. Rigalt.

* **DECLARATIO** MULTÆ, Ejusdem exactio. Lit. ann. 1373. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 629: *Contrarium facientes per pœnarum et multarum impositiones et earum Declarationes et alias, prout per conservatores dictæ burgesiæ est hactenus fieri consuetum, ad desistendum ab hiis compellendo.*

* **DECLARATOR**, Explicator, interpres. Charta Phil. Pulc. ann. 1307. inter Instr. Hist. Lugdun. pag. 48. col. 2: *De dicta compositione custodienda et fideliter observanda, salvis declarationibus per dictos Declaratores faciendis, correctionibus, mutationibus seu emendationibus supradictis.* Vide supra *Declarare.*

** **DECLINAMENTUM.** Virgil. Grammat. pag. 23: *Verum ego sicut nequam et cetera Declinamenta per omnes casus unam tantum habere declinationem.*

* **DECLINARE**, Limitibus territorium definire. Inquisit. ann. 1268. ex schedis Pr. de *Mazaugues: Item dixit, quod corsoria, quæ sunt infra dictos confines, fuerunt designata et Declinata per curiam Arelatis.* Sed leg. forte *Declarata* vel *Delineata.*

¶ **DECLINARE** VELUM, est illud Dimittere, Contrahere apud Rymerum tom. 8. pag. 273. col. 2.

DECLINATIO, Gradus, descensus, *Descente.* Gesta Innocentii III. PP. pag. 149: *In Declinatione Basilicæ B. Petri, coram innumera multitudine, ipsam excommunicavit.*

¶ **DECLINATORIA** EXCEPTIO, Præscriptio juris depellens actorem petitione sua. Vox juris Gallici *Declinatoire.* Legitur in Procuratione Guillermi *de Paris* ann. 1482. ex Archivo B. Mariæ de Bono Nuntio Rotomagensi.

* **DECLINATORIUM**, Series notarum cantus per descensum, seu neuma cantus descendendo. Breviar. Biter. MS. xv. sæc. ad diem Paschæ ex Bibl. reg.: *Resp. Hæc dies, vers. et sine Declinatorio, et per omnes Horas similiter.*

¶ **DECLINIS**, f. pro *Declivis*, Inclinatus. Instrum. anni 1063. apud Baluzium Miscell. tom. 6. pag. 18: *Vicecomes nihil prorsus respondebat sed Declinem vultum gerens, etc.*

¶ **DECLIVARE**, *Incurvare.* Papias in MS. Bituricensi. Forte leg. *Declinare.*

¶ **DECLIVIOSITAS**, Declivitas. Nicolaus de Jamsilla in Gestis Friderici II. Imp. apud Murator. tom. 8. cap. 550: *Ex loci montuositate et passuum angustia et Declivositate defendi.*

DECLIVITAS. Liber de Disciplina Scholarium falso Boëtio adscriptus, in Proœ-

mio: *Ingenii Declivitas, animàrumque tenacitas, etc.*

° **DECLIVUM**, Declivitas, Gall. *Déclin.* Charta Richardæ imper. ann. 880. inter Instr. tom. 1. Hist. Lothar. col. 316: *Inde ad rivulum fontis, de fonte per Declivum ad Albe espine, etc.*

DECLUDERE, *Bellicare.* Ita Ugutio. [Litteræ Ludovici Regis Jerusalem et Siciliæ ann. 1402. tom. 1. Collect. Ampliss. Marten. col. 1565: *Et inde potius prospera quam adversa succedant, et dolosis astutiis demus repulsam, et calumniantium Decludamus voluntates.* Legendum *Deludamus*, vel *Decludamus*, idem est quod Occludamus.]

DECLUERE, *Decorari.* Glossæ Isidor. Vide *Cluis.* Apud Papiam, *Decluere*, est *Decurtare.* [In MS. Eccl. Bituric. *Decluere, Decoriare*, et *Decluptus, Pelle exutus.* Hinc emendandæ Isidori Glossæ, ubi pro *Decorari* legendum *Decoriari* vel *Decoriare.* Vide in hac voce. *Deglubere* dixit Suetonius eadem notione, dum narrat, Præsidentibus tributo onerandas provincias suadentibus rescripsisse Tiberium, *Boni pastoris esse tondere pecus, non Deglubere.* Sic *Deglupta mœnas*, apud Plautum, *Mas Degluptus*, apud Marcell. Emp.] Vide *Decoriare* 1.

° **DECLUSATUS**, *Ornato*, in Glossar. Lat. Ital. Ms. pro *Decusatus.* Vide *Decussare* et *Decluere.*

° **DECOCCIO**, Coctio, coctura, Gall. *Cuisson.* Lit. ann. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 238: *Ut ipsi habitatores* (Andusiæ) *possint.... levare.... pro Decoccione cujuslibet sextan* (sextarii) *bladi infra dictam villam, xij. den. Turon.*

DECOCTIO, *Apozima, elixatura.* In Glossis MSS. ad Alexandrum Iatrosoph. Occurrit passim apud Medicos.

¶ 1. **DECOGNOSCERE**, Obedientiam cæteraque officia Dominis debita denegare, Gall. *Méconnoitre.* Obertus lib. 2. Annal. Genuensium apud Murator. tom. 6. col. 327: *Etenim per plebia nostra rixæ et factiones semper tempore litis civilis aderant. Cogitantes forici in cives quandoque consurgere, et Dominos terrarum jam incipiebant Decognoscere.*

° 2. **DECOGNOSCERE**, Denegare, inficiari. Charta ann. 1199. in Chartul. Mont. S. Mart. part. 7. fol. 119. r°. col. 1: *Filius prædicti Adæ Renerus, cognomento Grehes, eam elemosinam Decognovit et calumpniatus est. Desconnoitre*, pro *Méconnoitre*, non agnoscere, in Lit. remiss. ann. 1376. ex Reg. 109. Chartoph. reg. ch. 189. Alienam vestem induere ut alium quis mentiatur, sonat in aliis ann. 1392. ex Reg. 143. ch. 254: *Colin le Roux vesti la houpelande du suppliant et dist que pour soy Descongnoistre, il avoit prins ladite houpelande. Descognoissant de raison*, in aliis ann. 1378. ex Reg. 14. ch. 248. id est, a ratione aversus. *Desconnoissance* vero ingrati animi vitium significat, in Lit. remiss. ann. 1373. ex Reg. 105. ch. 173: *L'exposant qui veoit leur Desconnoissance et ingratitude de ce qu'il avoit fait de bonne foy.* Apud Bellomanner. Ms. cap. 24. *Descongnoissanche* est singularum partium enumeratio, seu libellus, quo res singulatim indicantur.

¶ **DECOLARE**, ut Colare. Papias: *Defæcare, Decolare, a fæce purgare.*

1. **DECOLLARE.** Idem quod *Decervicare*, caput amputare, securi cædere. Gl. Lat. MS. Regium: *Decollat, decapitat, plectit.* Gloss. Lat. Græc.: *Decollo*, ἀποκεφαλίζω. *Decollat*, ἀποκεφαλίζει, ἐκτραχηλίζει. Gloss. Gr. Lat.: Τραχηλοκοπῶ, *Decollo.* Τραχηλοκοπία, *Decollatio.* Alibi: Ἀποτέμνω κεφαλήν, *Decollo.* Speculum Saxonicum lib. 2. art. 39. § 1: *Annonam qui noctis tempore furatus fuerit, suspendetur; si in die, Decolletur.* Adde lib. 3. art. 1. § 2. Utuntur præterea Suetonius in Caligula cap. 32. Seneca lib. 9. Controvers. Aurelius Victor in Didio Juliano, etc. S. Hieronymus lib. 2. adversus Jovinianum cap. 17. Epist. 61. cap. 15. [Vetus Interpres Bibliorum sacrorum non semel.] etc. Notandum porro Græculos ævi posterioris vocem ἀποκεφαλίζειν, non semper pro *Decollare*, sed interdum pro *occidere*, aut *cædere* usurpasse. Origines CP. a Lambecio et Combefisio editæ de Crispo Constantini M. filio, quem constat *veneni frigore extinctum*, ex Sidonio lib. 5. Epist. 8: Ὃν λέγουσιν ἀποκεφαλισθῆναι ὑπὸ τοῦ πατρός. Et de Arcadio sanctæ Irenes Diacono: Σκυτάλαις ἀποκεφαλίσθη, *Fustuario occisus est.* Hodie *Decollatio*, ut et olim apud Græcos, nobilior et nobilium pœna censetur. Xenophon. lib. 2. Anab.: Ἀποτμηθέντες τὰς κεφαλὰς, ὅπερ κάλλιστον θανάτων ἐδόκει εἶναι. [Vide Petrum Fabrum lib. 1. Semest. cap. 4.]

DECOLLARE, Vox fori Aragonensis, cum animal in loco *defenso* capitur, et occiditur a domino loci defensi. Martinus Didaci *Daux* Justitia Aragon. in Observantiis Regni Aragon. lib. 6. de Generalib. privileg. Regni Aragon. § 36: *Item quod dicitur de area ad aream, intellexerunt quidam, ut etiam aream primam possent transcendere villam totam, et ex alia parte villæ pascere;... et intelligitur de area ad aream, et de sole ad solem; nam de nocte non possunt, ut prædicitur, inibi remanere, quin fiat Decollatio, imo debent redire sua ganata ad aream villæ vel prope qualibet die, etc.* Et lib. 7. tit. de Pascuis § 5: *Si vedalarii viderint oves in vetato, et antequam ipsi eas capiant, extraxerint inde, non possunt aliquam Decollare extra vetatum.* Vide *Defensum, Vetatum.*

DECOLLATI SOTULARES. Concilium Salmuriense ann. 1276. cap. 5: *Nec insuper Canonici ipsi regulares Decollatos aut nodatos habeant sotulares, nisi tres nodos ad minus habeant in quolibet sotulari.*

° 2. **DECOLLARE**, Vitiare, corrumpere, dehonestare; f. pro *Decolorare.* Vide in hac voce. Chron. Anglic. Th. *Otterbourne* pag. 63: *Veruntamen, ne causam justam Decollaret temeritas, etc.*

° **DECOLLATUS**, A parte colli seu superiore plus æquo apertus, Gall. *Décolleté.* Stat. synod. eccl. Castr. ann. 1358. part. 2. cap. 1. ex Cod. reg. 1592. A: *Pannis rubeis aut viridibus, et manticis Decollatis, nec notanter brevibus.... non utantur clerici.* Alia eccl. Tornac. ann. 1366. cap. 17. art. 16. pag. 52: *Nec utantur sotularibus plurimum Decollatis.* Vide in *Decollare* 1.

DECOLORARE, *Fuscare*, Joanni de Janua. Infamia notare, Dehonestare: Ex *Decolor*, voce Latinis nota, apud quos, ut ait Donatus ad 8. Æneid. *dicitur qui ex optimo colore, et splendido in sordidum aspectum convertitur.* [*Nolite me considerare quod fusca sim, quia Decoloravit me sol*, in Canticis Cant. 1. 5.] Occurrit in lege 19. C. de Episc. et Cleric. (1, 3.) leg. 44. C. Th. eod. (16, 2.) in Nov. Martiani de Matrimon. Senat. apud S. Cyprian. in Præfat. ad tractat. de Cardinalibus operib. Christi, S. Augustin. Epist. 5. 67. 159. lib. de Unico Baptis. cap. 16. in Gestis Collat. Carthag. part. 1. cap. 5. part. 3. cap. 29. apud S. Ambrosium Epist. 4. 19. S. Zenon. Veronens. Sermon. de Pudicitia, Gelasium PP. in Epist. ad Episcopos Orient. Lampridium in Severo, etc.

DECOLORARE, Coloribus ac pictura adumbrare. Burchardus Monachus de Casib. S. Galli cap. 2: *In sinistra vero parte dormitionem S. Joannis cum Decolorasset, sibi etiam inibi altare ædificavit.*

DECOLOROSUS, Decolor, qui colorem amisit, apud Adamnanum lib. 3. de Vita S. Columbani.

° **DECOMERE**, idem quod *Comere*, parare, apud Mabill. tom. 1. Itiner. Ital. pag. 10. ex Cod. Ms. Evang. Vercel.:

Argentum postquam fulvo Decompsit et auro.

Vide *Decomptor.*

DECOMITARE, [Comitis dignitatem auferre.] Vide *Barones* in Alemannia.

¶ **DECOMPTOR**, Qui comit, seu Comam componit et exornat. S. Prosper Præfat. in Respons. ad Capitula Gallorum init.: *Contra inimicos gratiæ Christi et liberi arbitrii Decomptores;* id est, Liberum arbitrium nimium ornantes et extollentes, metaphora ducta ab iis qui nimiam curam dant capillis componendis.

✱ **DECONCILIO.** [Adimo, aufero, quemadmodum *concilio* usurpatur pro addicere alicui. *Plaut. Fragm.* apud *Fest.* in *Persibus.* Nihil *Deconciliares* illi.]

° **DECONDUCERE**, Deducere. Laudes domus Auriæ Januens. apud Murator. tom. 21. Script. Ital. col. 1177: *Extant apud concives nostros pleræque nobilium majorum domus, quæque ad unum modo cognomen conjunctionis gratia a diversorum nimio numero Deconductæ sunt.*

° **DECONSTARE**, Constare, Gall. *Couter.* Lit. Phil. Pulc. ann. 1313: *Merces eorum et panni marchati occasione et prætextu marchæ prædictæ Deconstiterunt de caballo seu de capitali, etc.* Vide *Decostare.*

✱ **DECONTOR.** [Idem quod cunctor. *Apul.* 10. *Met. post init.* Unde potissimum caperet exordium, *Decontatur. Id.* 7. *ibid.* Dum in ista necis meæ *Decontor* electione.]

DE CONTRA, Juxta. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 34: *Finita vero locutione, statim debent qui De contra sedent, in ea parte in qua sedet conventus sessum ire.* Papias: *De contra video, usu dicitur, non ratione.*

°° **DECONTUS.** Epistola ann. 1327. in Guden. Cod. Diplom. tom. 2. pag. 1039: *Ut dictis suis Judeis in territorio ibidem, de debitis eorum jam dudum Decontis satisfiat.*

° **DECONTRAHERE**, Contrahere, revocare. Laudes domus Auriæ Januens. apud Murator. tom. 21. Script. Ital. col. 1179: *Qui* (Stephanus) *cum annonæ caritate nostra civitas opprimeretur, et magni vir animi lucrificare plurimum potuisset, ad vile pretium Decontraxit et venumdedit sine lucro.*

✱ **DECONVALLIS.** [Magna Vallis. DIEF.]

° **DECOQTIO**, ut supra *Decoccio.* Comput. ann. 1488. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 45. col. 2: *Pro Decoqtione panis dictæ caritatis et aliis laboribus impensis, etc.*

° **DECORABILIS**, Decorus. Vita S. Betharii tom. 1. Aug. pag. 170. col. 1: *Litteris enim decentissime erat eruditus, urbanitate Decorabili ornatus ac sublimatus.*

¶ **DECORAMEN**, Ornatus, apud Silium Ital.

¶ **DECORAMENTA** MATRONALIA, Orna-

menta apud Tertullianum de Cultu fem. cap. 12.

* **DECORAMENTUM**, Decus, ornamentum, Gall. *Embellissement, Decorement,* in Lit. Ludov. XI. reg. Franc. ann. 1474. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 326. col. 1. Pactum inter reg. episc. et consules Caturc. ann. 1351. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 487: *Poterunt dicti consules statuere super ipsis, quæ concernent Decoramentum et mundificationem civitatis.*

¶ **DECORATIO**, Ornatus apud S. Augustinum. *Decorationes pontificales* in Bulla Pauli III. Papæ, Maceriarum Insulæ-Barbaræ tom. 1. pag. 261.

* Inventar. S. Capellæ Paris. ann. 1376. ex Bibl. reg.: *Sequuntur ornamenta et paramenta altaris et vestimenta sacerdotalia, et alia ad Decorationem dictæ sacræ capellæ ordinata.*

DECORATOR, *Fullo*, Gloss. MS. Regio Cod. 1013. et Isidori. Papias: *Fullo, lavandarius, Decorator.*

¶ **DECORDIATUM** LIGNUM, Lignum, ut arbitror, mensura, quam Gallice *Corde* nuncupamus, dimensum. Statuta vetera MSS. Capituli Senon. cap. de Archidiacono: *Item pro igne qui fit in medio claustri in crastino Nativit. Domini ad Matutinas, debet septem mensuras ligni grossi Decordiati.*

* Nisi legendum putes *Decorticati*, quod satis placet.

DECOREA. Vide *Decuria*.

1. **DECORIARE**, Loris cædere, Gallis *Escorcher*. Gl. Lat. MS. Regium: *Degluit,* (leg. *Degluvit*) *Decoriavit*. Gl. Gr. Lat.: Ἐκδυρσῶ, *Decorio*. Ἐκδέρω, *Decorio, deglubo*. Ἀποδέρω, *Discorio, degluvo*. Martyrologium Gellonense, de S. Bartholomæo: *Ad ultimum in Albano majoris Armeniæ urbe vivens a barbaris Decoriatur.* Lex Ripuar. tit. 76. cap. 6: *Corio cum capite Decoriato.* Ita præferre Cod. MS. monet Baluz. ubi alii habent *Decorticato*. Otto de S. Blasio cap. 39: *Et quemdam læsæ Majestatis convictum pelle exutum Decoriavit.* Decreta S. Stephani Regis Hungar. lib. 2. cap. 26: *Si quis fornicatur cum ancilla alterius, sciat se reum esse criminis, et pro eodem crimine Decoriari. Si vero secundo cum eadem fornicatus fuerit, iterum Decorietur et depiletur.* Vide *Excoriare* [et *Discoriare*.]

* 2. **DECORIARE**, Nudare, spoliare. Bened. abb. Petroburg. de gestis Henr. II. reg. Angl. edit. Hearn. tom. 2. pag. 391: *Beati Martialis feretrum Decoriavit, et alia monasterii illius vasa aurea et argentea asportavit.* (Gaufridus comes Britanniæ.)

✱ **DECORITER**. [Ornate, decore, pulcre. *Apud.* 5. *Met.* Crinium globos *Decoriter* impeditos. *Id.* 11. *ibid.* Palla ad ultimas oras *Decoriter* conflictuabat.]

* **DECOROSITAS**, Pulchritudo, decus. Vita S. Nivardi episc. Rem. tom. 1. Sept. pag. 278. col. 2: *Implevit gratia Christi pectus infantis, et dum ornamentis scientiæ Decorositate mirabili se illustrare contendit, etc.*

DECOROSUS, Εὐπρεπής, *Pulcher, Decens,* in Gloss. Gr. Lat. Papias et Gloss. Lat. MS. Regium Cod. 1013: *Decorosus, Decoratus.* [** *Vitium decorosum*, apud Virgil. Grammat. pag. 62. Apud Senecam Ep. 93. reposuit e codicibus Gronovius.]

DECORPORARE, Avellere, detorquere, quasi a corpore separare. Vita S. Castrensis Episc. cap. 1: *Quo pacto mentes fidelium a tramite sanctæ fidei Decorporare valuissent.*

DECORRIGIARE, et EXCORRIGIARE, *Corrigiam solvere,* Ugutioni.

DECORTICARE, Corticem auferre, nostris *Escorcher*. Gloss. Gr. Lat.: Ἀπολεπίζω, *Decortico*. Gl. Lat. Græc.: *Decorticat,* λεπίζει δένδρον. Hinc *arbores Decorticare*. Lex Salica tit. 28. § 10: *Si quis miliarium,* [Eccard. *Melarium*] *aut pirarium Decorticaverit.* Charta Henrici Imp. ann. 1014. apud Ughellum in Episc. Novariensib.: *Castra dirupta, domus eversæ, vineæ incisæ, arbores Decorticatæ, etc.* Statuta Provinciæ: *Si quis arbores..... eradicaverit, vel insciderit vel Excorticaverit, etc.* Fori Benearnenses, Rubr. *de Boscages*: *Qui Escorchera quasso, o tausin, etc. Les arbres Cerner,* in Stabilimentis S. Ludov. lib. 1. cap. 26.

DECORTICARE CABALLUM, in Lege Salica tit. 68. § 1: *Si quis caballum alienum sine consensu possessoris Decorticaverit, etc.* Titulus habet, *de caballo Excorticato*. Sic etiam habetur vox *Excorticare*, eadem notione in Lege Ripuar. tit. 86. et in Edicto Rotharis Reg. Longob. tit. 105. § 15. 16. [** 340. 441.] At Bignonius ad dictum tit. 68. Legis Salicæ monet in aliquot Codd. MSS. haberi *Decotaverit*, id est, caudam abstulerit, aut *Curtaverit*. Ita ut *Decorticare* perperam scriptum sit pro *decurtare*: nam et *curtatos caballos* dici supra observatum, quibus cauda decisa est.

¶ **DECOSTAMENTUM**, Expensa, sumtus, Gall. *Coust, Depense.* Charta Officialis Claromont. ann. 1354. apud Baluz. Hist. Geneal. Arverniæ tom. 2. pag. 319: *Quousque eidem Domino Amedeo... de prædictis decem milibus dictorum florenorum dicti auri erit et fuerit plenarie et integre satisfactum, ac omnia universa et singula damna, Decostamenta, interesse et expensas.* Chartular. Æduense in Instrumento emptionis ann. 1329: *Resarcire ipsorum venditorum... omnes expensas et damna, Detestamenta et interesse, misias atque deperdita sive sumptus.* Legendum *Decostamenta* pro *Detestamenta*. Vide *Custus*.

¶ **DECOSTARE**, Constare, Gall. *Couter*. Informationes Civitatis Massil. de passagio transmarino, ex MS. San-German.: *Item Decostabit navis cum suo fornimento, et apparatu, et cordis, quinque millia lib. Turon. parvorum.* Pluries occurrit ibi. Charta Guillelmi Abb. Floriac. ann. 1316.: *Tantum defalcetur, quantum Decostant emptiones prædictæ.* Inquisitio ann. 1323. in Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 41. col. 2: *Postmodum ab ipsis hominibus recuperari fecit in duplo, seu duplex pretium quam Decostiterant, sic opprimendo subditos suos.* Computum ann. 1324. ejusd. Hist. pag. 132. col. 1: *Decostat quælibet teysia* LX. *sol.* Occurrit rursus apud Rymerum tom. 3. pag. 684. col. 2. et in Transactione inter Abbatem et Monachos Crassenses ann. 1351. ex Libro viridi fol. 53.

¶ **DECOTARE**, Caudam auferre. Vide *Decorticare caballum.*

* Aliud sonat Gallicum *Descoter*, per costas nempe vulnerare, percutere, in Lit. remiss. ann. 1385. ex Reg. 128. Chartoph. reg. ch. 36: *Icellui Jehan saicha un coutel et en Descota lidiz Massins par le corps, tellement que trois jours apres la mort s'en ensuy.* Vide supra *Costatus*.

¶ **DECOUSTAMENTUM**, ut *Decostamentum*. Charta Johannis Boherii ann. 1409. apud Baluz. Hist. Arvern. tom. 2. pag. 413: *Resarcire... omnia et singula dampna, sumptus, missiones, Decoustamenta, interesse et expensas.*

¶ **DECOUSTARE**, ut *Decostare*. *Quolibet pede Decoustante* XII. *den.* in Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 132. col. 1. Vide *Custus*.

DECREDERE, Non credere, fidem derogare, *Décroire. Mécroire,* in Statutis S. Ludovici lib. 1. cap. 54. 66. S. Bernardus Epist. 289: *Intervenit Andreas, cui in nullo Decredere possumus.* Iterum Epist. 291. [et lib. 3. de Consideratione.] Petrus de Vineis lib. 2. Epist. 2: *Cui nullo modo ex fide possemus promissa Decredere, nec ex affectione preces quantumcumque gravissimas obaudire.*

DISCREDERE, Eadem notione. Commodianus Instruct. 1:

.... Quod Discredunt inscia corda.

Instruct. 25:

Ergo si quis ea Discredit esse futura.

Adde Instructionem 29. 65. Hincmarus Laudunensis Episcopus: *Domnus Rex... qui priori die dixerat se mihi nihil ex sua parte Discredere, minatus est, etc.* Sanctus Bernardus Epist. 158: *Multi se audivisse nunc perhibent, quibus Discredendum non est.* Utuntur non semel Scriptores, [** Virgil. Grammat. pag. 25. 59. 63. Jul. Valer. de reb. Alex. lib. 3. cap. 58.] Beda in Ep. Apologetica pag. 2. Ailredus Rievallensis, Fulbertus Carnotensis Epist. 4. Sugerius apud Doubletum pag. 875. Simeon Dunelmensis lib. 4. de Dunelm. Ecclesia cap. 6. Baldricus Dolensis in Translat. capitis S. Valentini n. 2. Vita S. Deicoli Abbat. Lutrensis n. 15. Vincentius Belvac. lib. 31. cap. 86. Ratherius Veron. in Apologet. pag. 231. Orderic. Vital. pag. 370. 739. Ermenricus de Mirac. S. Othmari cap. 21. etc.

¶ **DECREPITAS**, Senectus decrepita, in Vita S. Bibiani Sancton. Episc. apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 761. et in Laudibus Papiæ apud Murator. tom. 11. col. 36.

* *Décrepite,* nostris olim, pro *Décrepitude,* infirmitas, languor. Lit. remiss. ann. 1446. in Reg. 178. Chartoph. reg. ch. 46: *Icelle Jaquette..... avoit tenue depuis six ans ença en grant maladie et Décrepite une femme... par leurs sorceries.*

¶ **DECRESCERE**, Eleganter dixit Tertullian. de Pœnitent. cap. 11: *Ad occursum majoris cujusque personæ Decrescentes,* id est, Corpus inclinantes, venerationis testandæ gratia.

¶ **DECRET**, δογματίζει, συλλογίζει, *Decernit,* in Supplemento Antiquarii.

* Glossar. Lat. Gr.: *Decret,* δογματίζει, συλλογίζεται.

DECRETA, Jurisconsultis, dicuntur quæ Princeps causa cognita et parte utraque audita pronuntiat. Glossæ Basilic.: Δέκρετον, ἀπόφασις Βασιλέως καὶ ἄρχοντος. At sequiori ævo obtinuit, ut Summorum Pontificum Edicta et Statuta propria appellatione *Decreta* appellarentur. Papias: *Decreta, Instituta proprie Papæ sunt, præcepta vero Regum.* Ejusmodi vero Decreta *Decretalium regulas, et regulas præsulum Romanorum, quibus in omnibus Ecclesiasticis judiciis utimur,* vocat Leo IV. PP. in Epist. ad Episcopos Britanniæ cap. 6. Nicolaus I. in Epist. 6. ad Photium: *Decretalia autem quæ a sanctis Pontificibus primæ Sedis Romanæ Ecclesiæ sunt instituta, cujus auctoritate atque sanctione omnes Synodi et sancta Concilia roborantur, et stabilitatem sumunt, etc.* Adde Concilium Romanum ann. 863. cap. 5. De auctoritate vero Decretorum Summorum Pontificum, multa habent præterea idem Nicolaus I. PP. Epist. 42. Concilium Romanum ann. 1074. cap. 3. Bernaldus Presbyter Constantiensis

lib. de Reconciliat. lapsorum pag. 259. 260. etc.

Decreta ista Pontificia, atque adeo Conciliorum Canones præcipuos, in unum corpus sub certis titulis redegere Regino, Burchardus Wormaciensis, Anselmus Lucensis, et Ivo Carnotensis: deinde Gratianus, qui sub Eugenio PP. III. vixit, cujus Compilatio, quod ab Ecclesia recepta sit, prima dici solet, de qua copiose egit vir doctissimus Stephanus Baluzius in Præfatione ad Antonii Augustini Dialogos de Emendatione ejusdem Gratiani.

Exhinc, aliam Decretalium Collectionem aggressus est Bernardus Circa, Papiensis Præpositus, mox Faventinus Episcopus, et sub iisdem fere titulis, quibus Gregoriana Collectio hodie constat, redegit. Hanc ipse *Breviarium Extravagantium*, alii postea *Primam Collectionem Decretalium* appellarunt. In ea exstant Alexandri III. Lucii III. et aliorum ad Cælestinum III. rescripta.

Secundum Collectionem Bernardum imitati confecere Gilbertus atque Alanus, quibus nomen præripuit Jo. Gallensis Volaterranus, qui post 12. a prima Compilatione annos, eorumdem Pontificum Rescripta collegit, itemque Cælestini III.

Tertiam Collectionem incœperat Bernardus Major Compostellanus Archidiaconus ex Registris Innocentii III. eaque aliquando *Romana Compilatio* dicta est. Sed offensi Romani quod usu judiciorum minus recepta referret, ab eodem Innocentio impetrarunt, ut Pontificia auctoritate aliqua Collectio ederetur. Cui rei Petrus Beneventanus Notarius præfectus est anno ejusdem Pontificis duodecimo. Tunc primum publica auctoritate facta Collectio Juris Pontificii est, cum superiores omnes Collectiones privata auctoritate exaratæ essent.

Quartæ Collectioni causam præbuit Concilium Lateranense, in quo idem Innocentius capita 71. edidit, sed et illo quinquennii spatio post tertiam Collectionem aliquot ediderat Constitutiones. Ita duplex exstat Editio, altera Canones ejus tantum Concilii continens, altera alias quoque Constitutiones. Has quatuor veteres Collectiones edidit Antonius Augustinus, Ilerdensis Episcopus, et notis illustravit.

Quinta Collectio Honorii III. Constitutiones habet a Tancredo Bononiensi Archidiacono collectas sub ipsius Pontificis nomine. Hanc edidit Innocentius Cironus. Vide Anton. August. ad Collect. Decret. Francisc. Florentem in Prafat. ad lib. 1. Decretal. Gregor. IX. Cæsarem Egassium Bulæum in Hist. Universitat. Parisiensis tom. 3. pag. 98. [et Petrum *Coustant* in Præfatione tom. 1. Epistolarum Rom. Pontificum.]

DECRETISTA, *Qui studet in Decretis*. Jo. de Janua. Utitur Cæsarius lib. 11. cap. 46: *Magistri Decretistæ*, qui Professores Juris Canonici, in Charta ann. 1228. apud Catellum in Hist. Tolos. pag. 334. Otto de S. Blasio cap. 47: *Decretistas quoque de multis inutilibus et lectionem gravantibus concordantiis reprehendit*. [Occurrit semel et iterum in Statutis Academiæ Paris. apud Acherium Spicil. tom. 6. pag. 383. et 385. *Decretorum Doctor* appellatur in Concilio Toletano anni 1326. etc.] [** *Decretalista* in Statut. Univers. Bonon. lib. 1. pag. 19. rubr. de Statut. Iidem sunt *Canonistæ*. Vide Savinii Histor. Jur. Roman. med. temp. cap. 22. § 191.]

* *Discretistre*, in Mirac. Mss. B. M. V. lib. 2:

Tout plaideeur, tout Discretistre,
Tout avocat et tout legistre, etc.

¶ **DECRETALE**, Constitutio, Statutum, Decretum. Charta XI. sæculi ex Archivo S. Victoris Massil. armar. Forojul. n. 10: *Cernentes Decretale omnino irrumpi non debere paternum, maximeque Ecclesiasticum, etc. Decretale precum*, quo scilicet preces Deo fundendæ decernuntur ab Episcopis, apud Baluzium tom. 1. Capitul. col. 199. Vide alia notione in *Decretum*.

¶ **DECRETALES**, Epistolæ summorum Pontificum *Decreta* complectentes, seu responsa iis, qui aliqua de re illos consulunt. De his Gelasius PP. in Synodo Rom. anni 494: *Item Decretales Epistolæ quas beatissimi Papæ pro diversorum Patrum consultatione dederunt, venerabiliter suscipiendæ sunt*. Prima Decretalis quæ ad nos pervenerit, Epistola Siricii est ad Himerium Episcop. Tarraconensem: aliæ omnes, quas Isidorus impostor noni sæculi Siricii prædecessoribus affinxit, spurias esse et supposititias agnoscunt hodie eruditi omnes. De earum suppositione consule, si velis, D. Petrum *Coustant* in Præfatione tom. 1. Epistol. Rom. Pontif. nn. 153. et seqq. Vide *Decreta*.

* **DECRETALIS** MONACHUS, Litibus prosequendis præfectus, ni fallor; vel Juris canonici professor. Serm. anonymi Ms. ex Bibl. Selincurt. ord. Præmonstr. diœc. Ambian.: *Beatus Benedictus instituit tres magistros aliorum in suo ordine, scilicet abbatem, priorem et procuratorem rerum temporalium: sed modo diabolus de novo substituit quartum, scilicet monachum Decretalem, qui dilapidat bona totius domus et perturbat omnes fratres*. Vide mox *Decretista*. *Decretalle*, Fustis genus vocarunt nostri. Lit. remiss. ann. 1342. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 11: *Icellui Regnaut avoit feru d'un baton, appellé Decretalle, ledit Nicolas parmi la teste si grand coup, que ledit Nicolas estoit cheu à terre.*

¶ **DECRETALITER**, juxta Patrum Decreta et sacros Canones. Occurrit apud Acherium Spicil. tom. 2. pag. 176.

¶ **DECRETARE**, Decernere. Passio S. Medici Martyris tom. 5. Junii pag. 8: *Quid decretasti circa salutem tuam amice?* Insuper Decreto firmare in Onomastico ad calcem. tom. 1. SS. Maii, Gall. *Decreter*. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 399. col. 1. in Ordinatione anni 1340: *Faciat Decretari qualiter super ipsis supplicationibus fiant litteræ opportunæ*. Ibid. pag. 397. col. 2: *In audientia litterarum Decretandis supplicationibus ac litteris sigillandis, et perceptio juris sigilli, modum et formam servare bebeat* (Cancellarius) *infrascriptas*. Et infra: *Item, dictis supplicationibus admissis vel Decretatis, dictus Cancellarius inter Notarios proportionaliter distribuat, sicut decet.*

¶ DECRETATIO SUPER LITTERIS, Eadem notione ibidem.

* **DECRETATA** PAPYRUS, Notata, signata, ut fides ei adhibeatur, ex *Decreto* principis vel juridice inscripta. Charta an. 1391. in Reg. 141. Chartoph. reg. ch. 95: *Notum fieri volumus universis nos reperiisse in recognitionibus dalphinalibus... per dominum Guigonem Borelli commissarium in hac parte ab excellentia dalphinali specialiter deputatum, receptis..... in quadam papiru desuper Decretata, recognitiones universitatis ac singularium personarum de Podiis* (S. Petri.)

¶ **DECRETIO**, *Decretum vel Dispositio*. Papias MS. Bituric.

¶ **DECRETISTA**, DECRETORUM DOCTOR. Vide post *Decreta*.

* **DECRETOR**, Judex, arbiter. Glab. Rodulph. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 7: *Romanorum principem, imperatorum Decretorem, datoremque legum, atque ordinatorem pontificum, etc.*

* **DECRETORII** DIES. Vide infra in *Dies* 5.

DECRETUM, Epistola Cleri et populi Ecclesiæ Episcopalis missa ad Metropolitanum et Episcopos diœceseos Metropolis, qua eum, quem in Episcopum elegerunt, ab iis ordinari et consecrari postulant. Τῆς χειροτονίας τὸ ψήφισμα, Palladio in Vita Chrysostomi pag. 39. Edit. Emerici Bigotii. Istiusmodi Epistolæ formula exstat in Ordine Romano, hoc lemmate: *Decretum quod Clerus et populus firmare debet de electo Episcopo*. Aliæ complusculæ habentur in Diurno Romano cap. 2. tit. 2. 3. 4. cap. 3. tit. 1. apud Sirmondum ad calcem tomi 2. Concil. Gall. pag. 647. et seqq. et tom. 3. pag. 430. apud Petrum Priorem S. Joan. Senon. Epist. 3. Usserium Armachanum in Epist. Hibernicis Epist. 25. 33. 40. in Probat. Histor. Cabilonensis tom. 2. pag. 78. Gul. Prynneum in Libertatib. Angl. tom. 2. pag. 354. etc. Adde Anastasium in Conone PP. et Ordericum Vital. lib. 10. pag. 776.

DECRETALE vero in Diurno Romano cap. 3. tit. 3 appellatur Epistola cleri et populi ad Papam, vel ad Metropolitam, qua rogatur, ut electus consecretur Episcopus.

Per *decretum* vero fieri dicitur Episcopus qui a Clero et plebe legitime electus est, et postea a Metropolitano et Episcoporum consessu publice decernitur Episcopus, viso electionis decreto, ab omnibus rite subscripto. Ita in Epistolis Symmachi I. PP. 5. et 6. ad Cæsarium Arelat. in Concilio Arvern. can. 2. Aurelian. IV. can. 5. Aurelian. V. can. 11. Suession. II. act. 1. 3. etc. Gregorius Turon. de Vita S. Maurilii Episc. Andegav. MS. cap. 13. de ejusdem Sancti electione: *Ideoque in unum non valebant venire Decretum*. Infra: *Mox pari Mente ac voto in unam venere sententiam*. Vide Liberatum Diac. cap. 20. Epistolam synod. Concilii Tricassini ann. 867. Epist. Cleri Senonensis tom. 2. Concil. Gall. Gregorium M. lib. 2. Epist. 19. lib. 7. Ind. 2. Epist. 51. 52. 89. Joannem VIII. PP. Epist. 221. Lambertum in Vita S. Heriberti Archiep. Colon. n. 7. veterem Schedam de Episcoporum ordinat. editam post Capitularia Baluziana pag. 1372. eumdem Baluzium in Notis ad Concilia Narbon. pag. 161. et Notas nostras ad Cinnamum. [** Glossar. med. Græcit voce Ψηφίζειν.]

DECRIMINARE, In crimen vocare, accusare. Rotharis Rex Longob. tit. 4. Legis suæ § 3: *Si quis uxorem suam Decriminaverit..... quasi adulterasset, etc.* [** Grimoald. cap. 7. Murator. legit *incriminaverit*.]

¶ **DECRUSARE**, [** DECRUSTARE.] Johan. Iperius in Chronico S. Bertini ad ann. 1148. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 644: *Ecclesiæ thesauri distrahuntur, ciboria, feretra ceteraque jocalia auro et argento Decrusantur*. Lege *Decrustantur*, id est, evelluntur incrustationes auri, nisi forte mavis a Græco χρυσός, Aurum, effictum esse *Decrusare* vocabulum. [** Adalberti Miracul. S. Heinrici cap. 4. ap. Pertz. vol. Script. 4. pag. 812: *Quidam edituus... furtis cœpit assuescere*

et in ipsa ecclesia quæque poterat clanculo decrustabat.]

¶ **DECTURA.** Vide in *Directum* 3.

° **DECTUS**, pro *Deccus* vel *Decus*, Terminus, limes. Pactum ann. 1410. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 561. art. 25 : *Quatuor consules, pro nunc existentes in villa Lautrici, utantur eorum officio consulatus, et illud exerceant in dicta villa Lautrici et ejus Dectis et pertinentiis solitis et consuetis.* Vide *Deci.*

DECUBARE, *Vigilare*, Ugutioni ; ἐκκοιτεῖν, Græcis. Wallones etiam nunc dicunt *Découcher*, pro *de lecto surgere.* Gloss. Lat. Gr. : *Decubis*, μνηστήρ, ἀπόκοιτος. Vide *Excubiæ.*

° Lit. remiss. ann. 1372. in Reg. 104. Chartoph. reg. ch. 136 : *Ouquel hostel ledit chappellain demoura et coucha celle nuit ; et quant il fust lendemain Descouché, etc.* Aliæ ann. 1400. in Reg. 155. ch. 298 : *Trouverent ledit Merigot, qui encore estoit couchié ou lit, et sa mère qui estoit Descouchiée. Descouchier* præterea, pro Tempore e lecto surgendi, apud Christ. Pisan. Histor. Caroli V. part. 1. cap. 16 : *L'heure de son Descouchier à matin estoit regléement comme de six à sept heures.* Lit. remiss. ann. 1378. in Reg. 113. ch. 69 : *Au Descouchier au matin ledit Mathieu se feust complaint de ses diz deniers, qui ostez lui estoient.*

DECUBIÆ. Joan. de Janua : *Decubiæ, vigiliæ, vel quod vulgo dicitur Paleæ mulieris, unde dicitur, Hæc jacet in Decubiis, et dicitur a Decumbo, vel a Decubo, quod est jacere in partu, vel in infirmitate.* Ugutio MS. habet : *Vigiliæ, quæ vulgo dicuntur Palæ mulieres :* ubi forte *palæ*, idem valet quod *pallidæ*, cujusmodi esse solent illæ quæ vigiliis gravantur. [Miracula S. Amalbergæ tom. 3. Julii pag. 107 : *Quod si convaluerit infans et annihilaretur illius carnis inflatio, veniret mater, quam cito surgeret a Decubiis, ut B. virgini Amalbergæ filium suum cum oblationibus immolaret.*]

¶ **DECUBIS**, μνηστήρ, ἀπόκοιτος, *Procus, Adulter*, in Supplemento Antiquarii.

¶ **DECUCULLARE**, Cucullum seu vestem monasticam deponere. Hist. Mediani Monasterii pag. 179. e Richerii Chronico Senon. lib. 1. cap. 17 : Monachi *omnes in modico tempore sunt Decucullati, et ita male adunati, dispersi sunt.*

¶ **DECUDES**, *Decuriones*, Glossar. Sangerm. num. 501. et Laurent. in Amalthea ex Glossis Legendum *Decures* ut apud Festum.

¶ **DECUDIA**, ἐρεσχελία, *Nugæ, Irritamenta*, in Supplemento Antiquarii.

DECULARE, Papiæ, *Decurtare*, quasi culum abscindere.

¶ **DECULCA**, *Valde occulta.* Glossar. Sangerman. n. 501. Legendum *Deculta* pro *Deocculta.* Festus habet, *Decultarunt, Valde occultarunt. Decultare* dictum est, ut *Occultare* ab *Occulo.*

DECULPARE, Culpam eluere, vel a se aut ab aliquo amoliri, Gallis *Déculper.* Consuetudines Lorriaci : *Contra petitionem impetentis per solam manum suam se Deculpabit.*

° Libert. castri Mailliaci ann. 1229. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 717. art. 25 : *Si cui impositum fuerit quod in garena mea in planum venatus fuerit, solo juramento se Deculpabit.* Vide infra *Descolpare.*

DECULTUS. Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 39. § 3 : *Si requirere neglexerit, quod per fraudem Decultum sit, etc.* [** 59. (6, 6.) Murator. *per fraudem tultum est.*] In Margine scribitur, *ablatum*, vice glossematis. [Malim *Occultum.* Vide *Deculca.*]

¶ **DECUM**, Vox efficta a Gallico *Digue*, Moles, agger. Menotus Sermon. Quadragesim. fol. 148 : *Nunquam riparia fuit tam magna sicut est aqua luxurie excecans omnes. Nonne sunt ultra pontes et Deca ?* Vide *Diccus.*

1. **DECUMANI**, in Ecclesia Mediolanensi, quos modo *Capellanos titulares* vocant, ut auctor est Joan. Puricellus in Monumentis Ambrosianæ Basilicæ pag. 375. 376. quæ quidem *Decumanorum* nomenclatura tum primum legitur circa annum 1000. *Canonici Decumani*, in libro cui titulus *Flos Florum*, fol. 86. pag. 2 : *Ipse beatus Simplicianus* 24. *Canonicos Decimianos* (leg. *Decumanos*) *in Ecclesia majori ordinavit.* Unde licet colligere eosdem esse quos nostri *Canonicos Vicarios*, de quibus suo loco diximus, appellant. Charta Galdini Archiep. Mediolan. apud Ughellum tom. 4. pag. 221 : *Sedes autem et stadia Sacerdotum vel Diaconorum ad vos solos spectare decernimus, adeo ut in ipsis sedibus vobis præsentibus nulli Decumanorum sine vestra jussione sedere liceat : nec ad stadia, cum Missam cantant, per medium Chorum ante vos transeant, sed more solito post sedes vestras ad altare ascendant. Canonici Decumanorum*, in Charta ann. 1200. apud eumdem pag. 1163. 1171. Decumanorum Eccles. Mediolanensis crebra est mentio in veteribus Tabulis apud eumdem Puricellum pag. 359. 360. 369. 375. 413. 425. 541. etc.

¶ 2. **DECUMANUS**, Fluctus vehementior sic nude dictus, quod ut habet Festus, *Fluctus decumanus*, seu *decimus fieri maximus dicitur.* Tertull. de Pallio cap. 2 : *Sic et mari fides infamis, dum et flabris æque mutantibus, de tranquillo probrum, de flustris temperatum, et extemplo de Decumanis inquietat.* Item lib. de anima cap. 52 : *Vis est illa navigiis, cum longe a Caphareis sanis, nullis depugnata turbinibus, nullis quassata Decumanis, adulante flatu, labente cursu, lætante comitatu, intestino repente perculsu, cum tota securitate desidunt.*

¶ DECUMANUS LIMES. Vide *Decimanus.*

° **DECUMBERE**, pro Decurrere, ut legitur in Dipl. Henr. V. imper. apud Lam. in Delic. erudit. inter not. ad Chron. imperat. Leon. Urbevet. pag. 192. Aliud Henr. VI. ann. 1187. ibid. pag. 197 : *Concedimus ut in sæpedicto flumine Arni et in omnibus aliis aquis, quæ sive per allodium, sive juxta allodium monasterii Decumbunt, quælibet utilia sibi ædificia construant.*

¶ **DECUMBITIO**, vel DISCUMBITIO, pro morte vel sepultura, vel etiam requie qua defunctorum animæ potiuntur, non semel occurrit in Vita MS. S. Winvaloei e Bibl. Landevenecensi ; unde dictum suspicor *Decumbitio feodi* vel alterius rei datæ, pro Feodo plane *amortisato*, vel Re ita Ecclesiæ concessa, ut inde nihil sibi reservet, qui illam donat. Charta Gradloni Regis Britonum apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 17 : *Volo illi dare..... tribum Petran*, XXX. *villas in Dicumbitione æterna... et omnem plebem Telcruc, excepto Lanlœbon, in Dicumbitione æterna.... Crauzon in æternam hæreditatem, Avalpren in Dicumbitionem æternam, Lanloët-qued in æternam Decumbitionem.* Et col. 80. in Charta Alani Ducis pro Johanne Abbate : Donat *decimas vini..... præfato S. Guingualoeo ejusque Abbati Johanni in Decumbitione et hæreditate perpetua pro stabilitate regni et pro redemptione animæ suæ.* Tabularium Kemperleg. : *Dedi Monasterio S. Crucis........ in Decumbitione æterna, etc.* Vide *Dicambitio* et *Dicombitum.*

° In locis ex Hist. Britan. laudatis idem sonat quod *Manus mortua.* Vide in hac voce.

¶ **DECUNA**, pro *Decima.* Charta Fundationis Cellæ S. Theobaldi in Annal. Bened. tom. 5. pag. 663. col. 1 : *Sint libera omni Decuna, terragio, impositione et onere, quæ mihi debentur.*

¶ **DECUNATIO**, pro *Decimatio*, in Charta anni 1152. apud Thomasserium in Biturig. pag. 703.

° **DECUNDUS**, an Decimus ? Chartul. magn. S. Vict. Massil. fol. 108. v°. : *Spatula una, et emina Decunda, et pannos.* Vide *Decuna.*

¶ **DECURARE**, Nimium curare. Stephanus Episc. in Vita S. Guillelmi Firmati, tom. 3. April. pag. 338 : *Quare filia Decuras transitoria ? Quare res quæris retinere volatiles ?*

¶ **DECURES.** Vide *Decudes.*

1. **DECURIA**, Idem quod *Decena* 2. Vide supra.

2. **DECURIA**, Nota X. seu incisio quæ in arboribus fieri solet, cum terminorum vicem obtinent. Lex Wisigoth. lib. 8. tit. 6. § 1 : *In arboribus... faciat tres Decurias, quæ vocantur Characteres.* Lex Bajwar. tit. 11. cap. 3. § 2 : *Si hæc signa defuerint, tunc in arboribus notas, quas Decoreas vocant, convenit observare.* Quæ totidem verbis habentur in Lege Wisig. lib. 10. tit. 3. § 3. At in Lege Bajuwar. Edit. Heroldi cap. 15. tit. 3. § 2. sic habetur : *Si hæc signa defuerint, tunc in arborum notis, quas Decorticatas vocant, convenit observare, etc.* [Baluz. habet *Decoreas*, tit. 11. cap. 3. § 2.] Papinian. Respons. tit. 39 : *Aut arbores terminales quæ Decoreas accipiunt ;* al. *Decurias.* [Præceptum Caroli Calvi inter Anecdot. Marten. tom. 1. col. 30 : *Terminat prædictus alodis de una parte ad molinos Gualampadi, qui sunt serti in ripa Urbione, ubi signa supraposita atque Decurias... et sic vadit ad ilicem, ubi factæ sunt Decuriæ.*] *Decussum et Decum* vocant Gromatici Auctor incertus : *Terminus si Decum X. habuerit quadrifinium exponet.* Innocentius habet, *Decus et plumbum et quaternarios et calcem. Petræ Decussatæ, lapis Decussatus*, apud Siculum Flaccum. *Decusa* eadem notione non semel habetur in Charta edita a Mabillonio lib. 6. de Re Diplomat. pag. 464. Vide *Dextri.* [** Vide Grimmii Antiquit. Juris German. pag. 545. et 596.]

3. **DECURIA**, Δέκας, *Decuriæ pellium tintoriarum triginta*, in Epistola Valeriani apud Pollionem in Claudio, sunt fasciculi decem pellibus constantes. Vide *Dacra.*

DECURIALES, Qui erant ex decuriis urbis Romæ, et acta omnia et monumenta servabant, præcipue sententias judiciorum, etc. Vide Henric. Valesium ad lib. 5. Socrat. cap. 18. [*Decurialis*, Tertulliano, ad Decuriam pertinens. *Decurialis numerus* lib. de Anima cap. 37.] [** Vide Savin. Tractat. jur. roman. tom. 2. § 88. not. d. Ἀποδεκούριος, *Decurionalis*, in Gloss. Græc. Lat.]

DECURIANUM, Decuria, Decenna. Charta Raymundi Comitis Tolosani ann. 1236. in Regesto Tolosano pag. 51. qua fortericiam de Lugano emit : *Vel in allodio, vel in territorio, aut Decuriano de Luganno, scilicet homines et feminas,... domos et casales, etc.*

- **DECURIARE.** Gloss. Lat. Gr.: *Decuriat et decimat*, δεκατεύει, δεκατοῖ.

DECURIARE, In ordinem redigere. Charta Edgari Regis Angl. tom. 1. Monastici Anglic. pag. 243: *Si vero crimen... loci Procurator commiserit, agatur rationabiliter de eo, quod de Regis agitur Præposito, ut videlicet, reo rite Decuriato, ac justo ordine depulso, ille qui dignus sit Christi designetur.* Alanus de Planctu naturæ: *Organicorum quoque artificum Decuriata pluralitas prædicti hominis decorabat incessum;* id est, ordinata.

* **DECURIATUS,** *a corte deputatus.* Glossar. Lat. Ital. Ms.

* **DECURIO,** βουλευτής, in Glossar. Lat. Gr. *Decurio, consiliarius,* in Cod. reg. *Decurionalis,* βουλευτικός, in iisdem Gloss. [** Vide Savin. Histor. Jur. rom. med. temp. tom. 1. cap. 2. § 7. et 8.]

¶ **DECURIONATUS,** δεκαδάρχης, *Decurio,* in Supplemento Antiquarii.

* Gloss. Lat. Gr.: *Decurionatus,* δεκαδάρχης, βουλία.

* **DECURIONES,** Viri devotione insignes. Elmham. in vita Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 13. pag. 25: *Ea verisimiliter intencione domos præfatas sic prope dictum manerium* (palatium) *situari constituit, ut futuri Decuriones, viz. viri devoti, etc.*

* DECURIONES DEI, apud Tertull. lib. 2. ad Nat. cap. 8. *cujusque municipii, quibus honor intra muros suos terminatur,* Iidem, quos *Deos municipes* vocat Minucius initio Octavii, et qui *Dei topici* dicuntur apud Servium ad lib. 7. Æneid. v. 47.

¶ **DECURIUS,** Equus major, idem qui infra *Dextrarius.* Vide *Canes franci* in voce *Canis.*

* **DECURRENS,** Tignum aut palus, vel Canalis ligneus, per quem aqua decurrit. Descript. patrim. S. Petri ex Cod. reg. 4189. fol. 41. r°: *Item quilibet de valle Petracchiæ.... debent portare Decurrentes et alia lignamina oportuna pro fortificatione et reparatione dictæ rochæ.*

DECURRENTES. Vide in *Missus* 2.

* **DECURRENTIA,** Profluens aquæ cursus, Ital. *Corrente*, Gall. *Courant d'eau,* fluvius vel rivus. Charta ann. 1210. apud Ughell. tom. 1. Ital. Sacr. edit. ann. 1717. col. 555: *Cum omnibus possessionibus suis infra istas Decurrentias, scilicet a flumine Potentino usque ad flumicellum, quod vadit sub montem Zari, et a flumicello extenditur in Montem acutum.*

¶ **DECURTARE** JURA, Ea imminuere, confringere, violare, in Charta ann. 1275. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. pag. 68. Alias *Decurtare* proprie Mutilare, ut apud Plinium, *Radices breves ac velut Decurtatæ.*

✱ **DECURVATUS,** [Idem quod curvatus. *Non.* 2. 92. Bura dicitur pars aratri posterior *Decurvata.*]

¶ 1. **DECUS,** DECUSA. Vide *Decuria* 2.

* 2. **DECUS,** Terminus, limes, vel tributi genus. Vide supra *Dechi* et *Deci.*

¶ **DECURSARE.** Vide *Decussare.*

DECUSATIM, *Honorabiliter, apte,* in Gloss. MSS. S. Germani Paris. Cod. 524.

DECUSSARE, in Breviloquo, *Adornare, venustare, inde Decussatus, ornatus.* Gl. MSS.: *Decuso, orno.* Papias: *Decusata, ornata.* Alibi: *Decussare, honorare.* Vita S. Deicoli Abb. Lutrensis n. 4: *Juxta ordinem situum Metensem opulentissimam urbem video non mediocriter Decusatam, cui tantum Divinitas consulere dignata est, ut, etc.* Odo Cluniac. lib. 1. de Vita S. Gerardi cap. 12: *Cum unumquodque membrum sua pulcritudo compsisset, collum tamen ita candidulum, et quasi ad normam videndi Decusatum habebat, ut vix aliud tam gratiosum vidisse te putares.* Baldricus Dolensis in Prologo MS. ad Vitam B. Hugonis Archiep. Rotomagensis: *Nulla Decusata sculptura vel politura, etc.* [Acta S. Maii tom. 6. pag. 749. de S. Carauno Mart.: *Unde immensas divinæ pietati referentes odas, quæ mirabiliter ac indesinenter suos Decussat sanctos prodigiis.* Continuator Bollandi *Decussare* reddit in decuplum augere, a *Decussis,* decem asses, quod etymon non arridet; *Decusare* enim vel *Decussare* a voce *Decus* derivatur, ut habet Johan. de Janua; qui addit, etiam a *de* et verbo *cusare* posse deduci. Non magis placet interpretatio Mabillonii *Decusare* reddentis per *Includere,* in excerpto Epist. Odonis Archiep. Cantuar. quod exhibet in Actis SS. Bened. sæc. 4. part. 1. pag. 725. nota b. ubi sic habetur: *Itaque tantæ tamque dignæ affinitatis delectatus vicinitate, et editiore eas* (S. Wilfridi reliquias) *entheca Decusare, et excerptis de libro vitæ hujus flosculis novo operæ pretium duxi carmine venustare;* hic enim ut alibi *Decusare* ornare est, ac sequenti correspondet verbo *Venustare.*] Abbo lib. 2. de Bell. Parisiac. vers. 608:

> . . . Decussata tuos gemmis nisi zona
> Nulla fovet lumbos, etc.

Ubi Glossa ejusdem Abbonis, *Decorata.* Henricus Rosla in Herlingsberga:

> Incedit primus regali matre creatus,
> Regalem decorans meritis regalibus ortum,
> Quando Decusatur, sibi conveniunt genus et mos.

Epist. Joannis XII. PP. ad Adalberonem Archiep. Remensem: *Monasterium Monachorum religione Decusatum.* Utuntur Saxo Grammat. lib. 3. Petrus Damian. lib. 2. Ep. 2. Vita S. Heldradi Abbat. Novalic. n. 2. Tietfridus Epternac. lib. 2. cap. 6. et alibi, et alii.

DECUSSATIM, Decenter. Frodoardus in Benedicto PP.:

> Electumque Decussatim splendore venusto
> Affectum repetunt.

¶ **DECUSSATUS** LAPIS. Vide *Decuria* 2.

DECUSSIO. Rogerus Hovedenus pag. 785: *Clerici vero vestri per Cardinalem commotione præmissa ad resignandos redditus quos interim perceperint, cum districtione cogentur, nisi aut auctoritate Romanæ Ecclesiæ, aut Decussione* 6. *mensium juxta Lateranense Concilium, excepto tempore suspensionis, poterunt se tueri.* Ubi forte legendum *Decursione.*

¶ **DECUSSUM.** Vide *Decuria* 2.

* **DECUSTARE,** Constare, Gall. *Couter.* Stat. Mss. eccl. S. Petri Insul. ann. 1388. ex Tabul. ejusd.: *Quod canonici mutuo de vinis suis domibus existentibus poterunt bibere, scilicet vinum pro vino, sive pro pretio quod Decustabit, sive de quo invicem erunt concordes, et non alias.* Vide supra *Deconstare.* Hinc

* **DECUSTUS,** Expensa, sumptus, Gall. *Coust.* Comput. ann. 1399. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 151. col. 2: *Habuit tam pro Decustu dictarum intorticiarum, quam pro cera per ipsum in dictis intorticiis posita, etc.* Vide *Decostamentum.*

¶ **DEDAMNARE,** Sententiam damnationis rescindere. Tertull. de Pudicitia cap. 15: *Qui sceleris manifestum Dedamnaverit.* Vide in Rigaltium.

* **DEDAMNIFICARE,** Damnum reparare, *Dédommager.* Charta ann. 1319. in Reg. 58. Chartoph. reg. fol. 27. r°.: *Deminus rex obligavit se ad Dedamnificandum et salvandum indempnem dominum Galcherum de Castellione.*

¶ DEDAMPNIFICARE, Occurrit apud Rymerum tom. 2. pag. 358. et tom. 10. pag. 362. Hinc

* **DEDAMPNIFICATIO,** Damni restitutio, Gall. *Dédommagement.* Charta ann. 1308. in Reg. 40. Chartoph. reg. ch. 117: *Si propter defectum dictæ publicationis aliqua pars dampnum incurrerit, nos ad ipsius in hujusmodi Dedampnificationem contra te faciemus efficaciter habere recursum.* Vide infra *Disdampnificare.*

¶ **DEDANS,** pro *Dedens.* Fridegodus in Vita S. Wilfridi cap. 1:

> Maluit angustæ certamen inire palestræ,
> Normalis sese Dedans sub regmine vitæ.

Ibidem cap. 7:

> Dapsilis ast cunctis, Dedans hermenia vitæ,
> Pauperibus largas præbebat sedulus escas.

DEDASCULUS, pro *Didasculus,* διδάσκαλος. Althelmus de Laude Virginum:

> Porro conflictum gessit Dedasculus idem
> Contra bis senos certantes arte Magistros.

DEDBANNA. Leges Henrici I. cap. 85: *Qui ad occidendum aliquem innoxium redbanna, vel Dedbanna fuerit convictus, noxæ componat inde solus.* Voces confectæ ex Saxon. d æ d b a n a, homicidii auctor et factor, ex d æ d, factum, et b a n a, homicida, vel homicidum. Ræd-b a n a, maleficii, vel homicidii consiliarius et suasor, ex ræd consilium, et b a n a, homicidium.

☞ Cl. Scriptor Schilterus per vocem *Bana* crimen quodvis hic intelligit, additque se nescire quo auctore Cangius interpretationem suam confirmet; Cangii sponsor locuples Somnerus qui *Bana* reddit *Interfector, homicidia.*

DEDECOROSUS, Turpis, infamis. Salvianus lib. 6. de Gubern. Dei: *Dum inter turpia ac Dedecorosa ridemus, scelera committimus.* Lex 13. Codicis Th. de Hæret. (16, 5.): *Qui docere se dicunt, quod aut nescire, aut dediscere sit Dedecorosum.* Utitur etiam Aurelius Victor in Maximiano. Vide *Decorosus.*

DEDECOROSE, apud eumdem Aurelium Victor. in Nerone.

DEDECUS CURIÆ. Liber de mulctis judiciariis in Præpositura Bituricensi editus a Thomasserio, cap. 1: *Et est assavoir que le Prevost de Bourges ne paye nulle amende de sentence qu'il donne contre aucune personne; car il est Juge Royal, et pour ce ne doit nulle amende, et n'y a que* Dedecus Curiæ.

¶ **DEDICA** POSSESSIO. f. pro *Dedicata,* ut sit Clericorum propria. Canones Hibern. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 4. *Nemini Clericorum auferri debet locus quem anni circulo inhabitaverit, super quem Ecclesiam.* id (id est) *domum suam ædificaverat. Sed ut possessio Levitica Dedica sibi procul dubio habeatur sempiterna. In hac Synodo judicatum est. In quocumque loco Sacerdos ædificaverit Ecclesiam suam, id* (id est) *domum suam in uno anno hereditas ejus erit sempiternum.* [*F. pro *Dedita.*] [** An *de dica?*]

1. **DEDICARE,** Incipere. S. Cyprianus Epist. 33. de Lectore: *Hoc die auspicatus est, dum Dedicat Lectionem.* Commodianus Instr. 58:

> Ille parat dona, ille pro victoria lætus
> Suscipit, et proprium satellem Dedicat esse.

Gesta Constantini M.: *Palatium usque ad perfectum fecit, quem non Dedicavit;*

i. incœpit. Vox etiam Tertulliano familiaris.

2. **DEDICARE.** Gilbertus Lunicensis Episcopus de usu Ecclesiastico: *Dedicat etiam Pontifex atrium, templum, altare, tabulam altaris. Dedicare enim est locum Deo offerre, benedicere, et sanctificare.* [Etiam Latinis Dedicare Consecrare est. Cic. pro Archia cap. 8: *Smyrnæi delubrum Homero Dedicaverunt.* Gl. Lat. Græc.: *Dedicat*, καθοσιοῖ, ἀφιεροῖ, ἀφοσιοῖ.]

¶ 3. **DEDICARE**, Celebrare. Donatio S. Rudesindi pro Monasterio S. Salvatoris de Cella-nova, inter Concil. Hisp. tom. 3. pag. 181. col. 2: *Festa vero S. Archangeli Michaëlis Dedicetur sæpe in memoriam filii mei.* Epistola Balduini Imp. Constantinop. de ejusd. urbis expugnatione per Latinos ann. 1204: *Hæc est quæ Christum solis Dedicat honore picturis.*

DEDICATIO, Festum Dedicationis Ecclesiarum. Gloss. Lat. MS. Regium: *Dedicationes, Encænia.* Seu potius dies festus Sancti cujuspiam Ecclesiæ vicanæ patroni, qui non ipsorum duntaxat vicanorum, sed etiam vicinorum pagensium concursu celebrari solet: unde Regiis olim *securitatum* privilegiis munitus legitur. Leges Edwardi Confess. cap. 3: *Ad Dedicationes, ad Synodos, ad Capitula venientibus... sit summa pax.* Ibidem: *In Parochiis, in quibus Dedicationis dies observatur.* Vide Consuetudinem Insulanam art. 29. De populorum concursu ad annuas dedicationum festivitates, sic Gregorius Mag. Homil. 14. in Evang.: *Certe sic ubi populus nundinas celebraret, si ad alicujus Ecclesiæ dedicationem denuntiata solennitate concurreret, festinaremus omnes simul inveniri, et interesse unusquisque satageret, etc.* Vita S. Popponis Abbatis num. 44: *Ac deinde eundem Encæniorum diem ex concursu populi ulterius celebrem decrevit. Unde etiam usque in præsens, undecumque a populis, ad præscriptum diem accurrendi mos inolevit.* [☞ Vide Glossar. med. Græcit. voc. Ἐγκαίνια et Ἐνθρονίζειν, col. 342. 500. et Append. 63. B.]

* Pro festo dedicationis *Dédication* dixerunt nostri. Lit. remiss. ann. 1361. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 153: *Le jour de la Dédication saint Denys, qui fut le xiiii*. (rectius infra in Ch. 180. xxiv.) *jour de Fevrier. Ducation*, eadem acceptione, in Charta ann. 1305. ex Reg. 13. ch. 41: *L'an de grace mil trois cent et cinc le jeudi apres la Ducation S. Denis.* Vita J. C. Ms.:

> Ce fu lor Dédiscation
> Qui fu el temple Salemon.

* Pro festo Sancti *Dedicasse* et *Ducasse* usurparunt. Lit. remiss. ann. 1397. ex Reg. 153. ch. 114: *Comme le jour de la feste Nostre Dame my-Aoust, l'exposant feust alez esbatre en la ville d'Enquery à une feste, que l'en appelle au pays* (Boullennois) *quuquermesse ou Dédicasse, etc.* Aliæ ann. 1396. in Reg. 150. ch. 282: *L'exposant, qui demouroit lors en la ville de Valenciennes, s'aloit esbatre ou moustier ou estoit la Ducasse ou feste, appellée saint Vast.*

In ejusmodi vero dedicationibus solennes epulas usu celebratas docemur ex Sidonio lib. 4. Epist. atque inde postmodum dedicationis vocabulum in malam partem tractum est, ac pro commessatione publica sumptum, quod qui ad ejusmodi festa in vicos ire solent, non tam pietatis, quam commessationibus et ludicris indulgendi causa eo confluant: hinc etiamnum apud inferiores Gallos, *faire la Ducace*, est genio et ebrietati indulgere. Gregor. Mag. lib. 9. Epist. 71: *Et quia boves solent* (Angli) *in sacrificio dæmonum multos occidere, debet his etiam hac de re aliqua solemnitas immutari, ut die Dedicationis, vel Natalitio sanctorum Martyrum, quorum illic reliquiæ ponuntur, tabernacula sibi circa easdem Ecclesias, quæ ex fanis commutatæ sunt, de ramis arborum faciant, et religiosis conviviis solemnitatem celebrent, etc.* Adde eumdem lib. 1. Epist. 52. 54. et Joannem Diaconum lib. 2. Vitæ ejusdem Gregorii cap. 37. Ejusmodi paganorum convivia et epulas ad anniversaria sacrorum suorum solennia attigit Gregorius Turon. in Vita B. Maurilii Episcopi Andegavensis MS. cap. 20. Neque alia notione *Dedicationem* usurpavit Cæsarius Heysterbach. lib. 12. cap. 41: *Miles quidam erat nomine Rundigerus, sic totus deditus vino, ut diversarum villarum Dedicationes, tantum propter bona vina frequentaret.* Quas quidem comessationes attigit etiam Paulin. Nat. 9:

> Sed rursum redeamus in atria, conspice rursum
> Impositas longis duplicato tegmine cellas
> Porticibus, metanda bonis habitacula digne,
> Quos huc ad Sancti justum Felicis honorem
> Duxerit orandi studium, non cura bibendi.

Idem Infra:

> Verum utinam sanis agerent hæc gaudia votis,
> Nec sua liminibus miscerent pocula sanctis.

Sane Antisthenes ἑορτὴν, γαστριμαργίας ἀφορμὴν vocitavit. S. August. Ep. 56: *Voluptuaria sabbatorum convivia.* Et Sidonius lib. 1. Ep. 2. *Luxum sabbatarium* dixit, quod festivis diebus in conviviis publicis privatisque major esset luxus, ut observat Sirmondus ad hunc locum. Sed ejusmodi convivia abrogavit Romana Synodus sub Eugenio III. cap. 35. et Concilium Cabilonense cap. 19. interdixit etiam Edgarus Rex in Canonibus Saxonicis cap. 28. Anniversarios porro Dedicationis Basilicarum dies celebratos ex veteri consuetudine, docent Felix PP. IV. in Epist. apud Burchardum lib. 3. cap. 58. et Sozomen. lib. 2. cap. 25. Vide quæ observavimus de Ædis Sophianæ encæniis.

☞ In Ecclesiarum Dedicationibus id potissimum cavebatur ne in iis aliqua sepulta jacerent corpora defunctorum, adeo ut e tumulo eruerentur, post Dedicationem iterum humanda, si quæ in iis, quamvis multo ante, sepulta fuissent. Charta ann. 1230. tom. 2. Hist. Meldensis inter Instrum. pag. 126: *Cujus* (Dom. Hugonis de Oysi) *corpus sepultum fuerat in hac Ecclesia ante majus altare, antequam dedicaretur, et requieverat per quadraginta et unum annos, quando extractum ab Ecclesia pro Dedicatione facienda, sicut decet, et celebrata Dedicatione reportatum fuit in Ecclesiam, et ab Episcopis superius nominatis subhumatum.*

* Ritus observandi in ecclesiarum solemni dedicatione pluribus describuntur in Reg. visitat. Odonis archiep. Rotomag. ab. ann. 1248. ad ann. 1269. ex Cod. reg. 1245. fol. 197. r°: *In dedicatione ecclesiæ, inprimis fiat tentorium ante portas ecclesiæ ubi reponantur reliquiæ, ymagines et Corpus Domini: fiant ibi vigiliæ in honore Dei et reliquiarum, nocte præcedente diem dedicationis. Ipsa nocte remaneat ecclesia omnino vacua; et si qua corpora sunt in ea sepulta, amoveantur; non pulsetur in adventu archiepiscopi; duodecim candelæ ponantur infra per xij. cruces; quæratur crisma et oleum sanctum et duæ patenæ calicum: item incensum grossum et minutum, et duo thuribula vel saltem unum: item ponatur cupa plena aquæ ante fores ecclesiæ et alia infra: item fiat crux de sabulo a dextro cornu altaris usque ad sinistrum versus portam: item a sinistro juxta altare usque ad dextrum versus portam: item in quolibet brachio crucis ponantur cineres per viginti quatuor loca: item quatuor scabella et carrelli ubi archiepiscopus recumbat in letaniis: item scala per quam possit attingere ad cruces: item scutella plena cineris et altera salis et potus vini: item mantilia ad extergenda altaria: item pro quolibet altari benedicendo coopertura linea: item pro quolibet altari benedicendo quinque cruces: item stupæ et paleæ ligneæ ad removendum ignem et vasa ad mittendum eumdem: item duo cerei qui præcedant archiepiscopum: item reliquiæ ad ponendum in altaribus: item cals et sabulum ad liniendum altaria, et cæmentarius sit paratus: item fontes sint mundi et vacui: item parati sint duo diaconi induti albis, quorum unus serviet archiepiscopo, alter includetur in ecclesia: item provideatur quod ecclesia possit libere circuiri: item aqua parata sit pro manibus et ignis pro thuribulis: item vasa ad portandum aquam et scutellæ ad jactandum: item fiat aspersorium de ysopo.*

* Sine licentia vero regia vel domini terræ non dedicabantur ecclesiæ; quæ interea asyli privilegio non gaudebant, neque in iis defunctorum corpora sepelire solitum erat. Hæc docent nos Literæ Caroli V. ann. 1368. ex Reg. 99. Chartoph. reg. ch. 300: *Charles, etc. Scavoir faisons... nous avoir oye la supplication des maire, eschevins et communauté de la ville d'Aumalle, contenant que comme environ quatre ans a, l'église de ladite ville eust esté dediée et sacrée, qui oncques ne l'avoit esté, et y pouoit on prendre malfaiteurs, ne n'y enterroit on aucunes personnes paravant icelle dedication, combien que en ladite eglise fussent faiz tous autres sacremens; laquelle dedication fu faite par la promotion et pourchas du curé d'icelle eglise, qui pour le temps estoit, donnant à entendre auxdiz supplians, que puisque en ladite ville avoit commune, celle dedication se pouoit bien faire sans aucune licence: et de fait y amena un evesque commissaire de nostre tres cher cousin Philippe d'Alençon arcevesque de Rouen, sans le sceu desdiz supplians, qui ladite eglise benist et sacra, selon ce qu'il est accoustumé à faire en tel cas: et pour ce que lesdiz supplians, adjoutans foy et créance à leurdit curé, le souffrirent, il sont à present poursuis par les officiers de nostre tres chiere dame la royne Blanche, et en sont en procés à Neufchastel, duquel ressort il sont en douaire; et encore se doubtent qu'il ne peussent être poursuis pour ce mesmes fait par nos officiers au temps à venir, pour ce que plusieurs tiennent que à nous appartient la cognoissance de ce, mesmement que nostredite dame n'en est que douairiere, et la chose regarde héritage et propriété.... Pourquoy nous.... à iceulx supplians remettons... toute peine, offense, amende et finance, en quoy il pourroient pour ce estre encouruz envers nous, etc.* Vide *Encænia.*

* DEDICATIO, Actio qua quis ecclesiæ vel hospitalis servitio se devovet et consecrat, cujus formula exstat inter Form. MSS. ex Cod. reg. 7657. fol. 9. r°.

1. **DEDICERE**, Contradicere, negare. Sugerius in Ludov. VI. cap. 15: *Quod si quid horum vestrates aut Dedixerint aut dicere dissimulando noluerint, etc.*

Reg. Majest. lib. 3. cap. 8. § 10: *Sed si sigillum aliquod Dedicatur, et per collationem probari poterit.* Statuta Willelmi Regis Scotiæ cap. 29: *Potest bene warantiam illam Dedicere.* Consuetudines Teneræmundæ ann. 1233. cap. 18. apud Lindanum lib. 1. Tener. cap. 9: *Si vero aliquis ea quæ a Scabinis judicio, vel testimonio fuerint affirmata, Dedixerit; unicuique Scabinorum qui Dedicti fuerint, 60. sol. persolvet.* Eadem habentur in Libertatibus MSS. villæ S. Desiderii in Campania ann. 1228. [et in Charta Philippi Aug. ann. 1194. pro atrebatensibus.] Adde Fletam lib. 1. cap. 31. § 2. cap. 38. § 1. lib. 2. cap. 44. §. 4. cap. 50. § 1. et Perardum in Burgundicis pag. 266. [Anonymum in Carmine tom. 5. Annal. Bened. pag. 652. col. 2. et alios.]

DESDICERE. Fori Oscenses Jacobi I. Regis Arag. fol. 36: *Dicat... quod ille quem reptaverat, non meretur malum de facto illo unde ipsum reptaverat, et Desdicat se ter, et sic alius sit salvus.*

2. **DEDICERE**, Devulgare. Glossæ MSS. ad Conc. Antioch. cap. 4: *Dedicerint, devulgarint.*

* 3. **DEDICERE**, Denegare, Gall. *Dénier, refuser.* Chron. Joan. Whethamst. pag. 378: *Suggesserunt utique ipsi sibi, decere regem largum esse et liberalem, neminique quicquam Dedicere, qui vellet ab ipso aliquid per viam supplicationis humiliter postulare.*

** 4. **DEDICERE**, Idem quod *Diffidare* et *Contradicere,* Germ. *Absagen.* Confœder. Otton. IV. Imper. inter et Marchion. Brandenb. ann. 1212. ap. Pertz. vol. Leg. 2. pag. 221: *Promisit regi Daciæ suisque fautoribus Dedicere.*

DEDICTUM. Gaufredus Monachus de Rebus gestis in causa Gisleberti Porretani: *Ergo sicut Rex, inquam, vestrum dictum et Dedictum habetis.* Gall. dicunt, *Vous avez vostre dit et vostre Dédit.*

* **DEDIGNANTIA**, *Desdegnance,* in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. Vide infra *Desdinosus.*

DEDIGNARE, Respuere, dedignari. Lex Alemann. tit. 41: *Et Dedignet eum audire, et spernit eum.* Ita Edit. Heroldi. Ubi *Dedignetur,* in aliis Edit.

¶ **DEDIGNATIO**, Indignatio. Acta SS. Martii tom. 1. pag. 412. de B. Petro a Castro novo Mart.: *Servis servilem incutientes timorem, minantes eis rerum deprædationem, Regum ac Principum Dedignationem intonantes, etc.*

DEDIGNE, Indigne. Chron. Nangii ann. 1280: *Rex Franciæ ferens graviter Dedigne, quod, etc.*

DEDILIGERE, ab amicitia discedere, *Cesser d'aimer.* Stephanus Tornac. Ep. 71: *Confido quia quem dilexistis privatus, non Dediligetis promotus.* [Petri Blesensis Epist. apud Acherium tom. 8. Spicil. pag. 435: *Quem semel dilexit, vix Dediligit.*]

¶ **DEDITI**. Vide *Deditui.*

DEDITITII, Οἱ μετὰ τὸ ληφθῆναι, τῇ τῶν νικησάντων πολεμίων ἐξουσίᾳ ἑαυτοὺς ἐπιτρέψαντες, in Gloss. Lat. Græc. Speculum Saxonic. lib. 3. art. 44. § 2: *Et ex his qui juri derogabant suo, Dedititiorum conditioni subjiciebantur.* In leg. 16. Cod. Th. de Tironib. (7, 13.) *Dedititii* fœderatis junguntur: *Præcipue sane eorum servos, quos militia armata detentat, Fœderatorum nihilominus et Dedititiorum.* Ubi *Dedititii* sunt, qui ultro ex gentibus ad Romana castra transibant, nullo ad id icto fœdere et eorum copiis sese adjungebant, et, ut loquitur Ammian. lib. 20: *Gentiles, qui relictis laribus suis ad Romanos transibant.* Vide *Datitii.*

¶ **DEDITUI**, Rustici qui educandis apibus præsertim occupabantur, quique in speluncis habitare consueverant; unde Saxonica lingua *Gothsekin,* quasi *Cotsethi* seu *Cotarii,* inquit Ludewig. utpote qui in *Cotis,* id est tuguriis sederent. Ex eorum mellificiis Domini feudales censum aliquem percipere solebant, unde in Privilegio Theodorici Landgravii Thuringiæ ann. 1296. Monasterio Dobirlucensi *conceduntur mellificiorum jura et eorum redditores qui Deditui dicuntur,* apud eumd. Ludewig. tom. 1. pag. 168. Et pag. 165. in Privilegio ann. 1296: *Debitores mellificiorum, qui vulgo Deditui appellantur, et eorum mellificiorum jura vendidimus.* Ibid. pag. 171. in Privilegio anni 1297: *Donavimus mellificia et eorum solutores, qui Deditui nuncupantur.* Privilegium anni 1276. ibid. pag. 112: *Nos Henricus Dei gratia Misnensis Marchio recognoscimus... quod inter Dominum Abbatem et Conventum in Dobirlug ex una et dom. Johan. de Sunnewalde ex parte altera, pro duabus villis Boren novo et Boren antiquo contentio verteretur, idemque Johannes affirmaret, quod cum rustici dictarum villarum sui essent Dediti, non possent bona sua præter ipsius voluntatem et consensum vel vendere aut quomodolibet alienare, aliter prædicto Dom. Abbate contrarium asserente; Nos de consensu tam ejusdem Dom. Abbatis, quam præfati Johannis per interlocutoriam sive sententiam requisivimus a subscriptis Bodone et Ottone, etc. qui omnes communiter affirmabant, quod prædicti rustici prædictarum villarum, non obstante, quod essent Dediti prædicti Johannis bona sua præhabita possent vendere, dare, aut quocumque modo alienationis alienare, nec esset necesse suum consensum vel voluntatem requirere, super eo adjicientes, quod idem Johannes nullum judicium vel jurisdictionem habere deberet in eosdem; sed si pro melle, quod sibi debetur, repetendo seu petendo, aliquid accionis habuerit contra ipsos, illud prosequi debet coram præfato Domino Abbate justitia mediante.* Hæc fusiora quidem, sed ad notitiam conditionis Deditorum haud inutilia.

* **DEDITUS**, Casu et fortuito oblatus. Lit. remiss. ann. 1358. in Reg. 86. Chartoph. reg. ch. 321: *Supplicantes memorati.... vocati ad quærendum et effodendum vaissellam argenteam, jocalia atque bona supradicta,.... ipsi maligno spiritu temptati, credentes bona talia... quasi de aventagio et Dedita existere, quædam de dicta vaissella... clam ceperunt.*

DEDOCERE. Goffridus Vindocin. lib. 3. Ep. 12: *Annuam pecuniam extorquere Dedocuit.*

* **DEDUCATUS**, pro Deductus, in Scacar. S. Mich. apud Rotomag. ann. 1230. ex Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 23. v°. col. 1.

✱ **DEDUCCIO**. [Deductio: « in *Deduccionem* majoris summe pro servitiis factis de arte sua galeis s. d. n. pape. (Arhiv. Vatic. Mandat. camer. apostol. ann. 1456, f. 207.) »]

¶ 1. **DEDUCERE**, Gall. *Déduire,* Enarrare, exponere. Charta Henrici IV. Regis Angl. ann. 1405. apud Rymer. tom. 8. pag. 425: *Ad aures quarumdam nobilium personarum, tanquam invidiæ facibus succensi, susurratorie Deduxerunt, quod præfatus Magister Petrus de nobis quemdam annuum censum pro termino vitæ suæ, ad finem quod matrimonium hujusmodi debitum sortiri posset effectum.* Vide *Deductio* 1.

* 2. **DEDUCERE**, Peragere. Divisio jurisdict. villæ Chableiarum in Chartul. Camp. fol. 258. v°: *Si vero ibi fuerit duellum, duellum Deducitur coram præposito, etc.*

¶ DEDUCERE SACRAMENTUM. Capitulare Pippini Regis ann. 793. art. 29. apud Baluz. tom. 1. Capitul. col. 548: *Et talis sit ipse Advocatus, liber homo, bonæ opinionis laicus aut Clericus, qui sacramentum pro causa Ecclesiæ, quam peregerit, Deducere possit juxta qualitatem substantiæ, sicut lex illorum habet.* Capitula excerpta ex Lege Langobard. apud eumd. Baluz. tom. 2. col. 337. art. 25: *Singulis Episcopis, Abbatibus, Abbatissis duos concedimus Advocatos habere, unum qui causam procuret, alium qui sacramentum Deducat.* [** Vide Grimm. Antiquit. Jur. Germ. pag. 893.]

* 3. **DEDUCERE**, f. pro *Dedicere,* Contradicere, negare, vel Declarare. Charta H. episc. Matiscon. ann. 1234. in Chartul. Cluniac.: *Hugo de Petra Campi ecclesiæ Cluniacensi in capitulo et Petro Barnesse merciam clamavit super morte dicti Johannis Barnesse, patris ejusdem Petri, et Deduxit ac negavit quod ipsum Johannem non inquirebat persequendo, sed fortuitu invenit.*

¶ DEDUCERE SE, Sese gerere, Gall. *Se conduire.* Barthii Glossar. ex Anonymi Hist. Palæst. cap. 19: *Sic itaque robuste et prospere Deducebat se Tancredus donec Antiochia esset capta.* Cap. 11: *Ipsique Christiani nequiter Deducebant se, quia palatia urbis sternebant et ardebant.*

* Lit. remiss. ann. 1363. in Reg. 95. Chartoph. reg. ch. 97: *Potavit ultra mensuram vinum, seque calefecit et movit inordinate, et alias se Deduxit circa mulieres.* Galli eodem sensu dicimus, *se démener auprès des femmes.*

¶ 1. **DEDUCTIO**, Narratio, expositio, Gall. *Déduction, Narré.* Delegatio Basileensis Synodi pro Roberto de Rupecula Abbate contra Ludovicum Badati, inter Instrum. tom. 3. novæ Gall. Chr. col. 241: *De et super nonnullis pecudibus, summis et bonis mobilibus, rebusque aliis in Deductionem processus latius exprimendis.* Vide *Deducere* 1.

2. **DEDUCTIO**, Animi oblectatio, ex Gallico, *Déduit.* Constitut. Siculæ lib. 1. tit. 52. de Judicib.: *Si a litigantibus aut impetrantibus esculenta et poculenta, seu injectas, aut Deductionem recepisse... probentur.* Guill. *de Baldensel* in Hodœp.: *Vidi psittacos mirabiliter instructos, gestibus suis homines mirabiliter ad Deductionem provocantes.* Joan. de Beka: *Quam* (historiam) *vestræ reverentiæ pro quotidiana Deductione transmittimus.*

* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Deductus, déduit.* Eodem nomine appellatur id omne, quod *Deductui* inservit, in Lit. remiss. ann. 1470. ex Reg. 196. Chartoph. reg. ch. 293: *Serfs, biches, sengliers, et autres Déduiz et gibiers, etc.* Vide infra *Deportare* 2.

DEDUCTUS, Eadem notione, in Inquisitionibus de forisfacturis forestar. § 13. Locum habes, in *Trista. Le Reclus de Moliens* in suo *Miserere:*

Chil qui ruevent les Deduis faire,
Sunt chil qui querent les Deduis.

DEDUCTIOR PAULO NUMERUS, Minor, in leg. 11. Cod. Th. de Medicis. (13, 3.)

DEDUCTORIUM. Sic appellat Paschasius Lilybitanus Episcop. in Epist. ad Leonem PP. Canalem, per quem effluunt aquæ fontium baptismalium: *In cujus baptisterio nocte SS. Paschali, baptizandi hora, cum nullus canalis, nulla sit fistula, nec aqua omnino vicina, fons ex se reple-*

tur, paucisque qui fuerint, consecratis, cum Deductorium nullum habeat, ut venerat aqua, ex sese discedit. Cloaca dicitur Gregorio M. Homil. 17. in Evang. [Palladius lib. 12. cap. 6. sect. de Castanea: *Locus Deductoria liquoris accipiat, ne humor insidens limo, germen extinguat.*]

DEDUCTUS. Vide *Deductio* 2.

* **DEELMANNI**, bonorum peræquatores, a Belgico *Deel*, pars, portio, et *Mann*, homo. Vide Sanderum tom. 1. fol. 192.

¶ **DEEQUITARE**, Equo dejicere. Chronic. Dominici de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 677: *Hungari cum eorum arcubus circumdantes in momento omnes Theotonicos ipsos Deequitarunt ab equis, et cum ensibus ferientes in illos, octo ex dictis Theotonicis occiderunt in campo.*

* **DEESIS.** [*Deesis*, obsecratio, vel obtestatio, qua *Deos* oramus, aut homines. *Cic.* (*Dejot.* 3.) Per dexteram istam tuam ego obtestor, etc.]

¶ **DEESTIMARE**, Non æstimare, non existimare, non putare. Oratio Ratbodi Noviom. Episc. de Annunciatione ann. 1081. in antiquo Lectionario S. Eligii ejusd. urbis Monasterii num. 3. pag. 29: *Quicumque igitur hac Conceptione se redemptos non Deestimant.*

DEFABRICARE, Destruere. Epistola synodalis Concilii Duziac. I: *Pardulus Episcopus... altare S. Mariæ Laudunensis Ecclesiæ pulcre satis ornavit, quod iste Defabricavit.*

* Chron. Domin. de Gravina apud Murator. tom. 12. Script. Ital. col. 700: *Murum civitatis... cum cultellis et securibus Defabricari cœperunt, etc.*

* **DEFACERE**, DEFFACERE, Abolere, abrogare, nostris alias *Deffaire*. Testam. Rog. I. comit. Carcass. ann. 1202. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 21: *Sicut scriptum est, sic habeat firmitatem ista scriptura. Ego Rogerius non hoc Defaciam.* Ubi *Desfaciam* edidit D. *Vaissete* tom. 2. Hist. Occit. col. 160. Charta ann. 1203. in Chartul. Campan. fol. 301. v°. col. 1: *Nos reddemus eidem* (Theobaldo) *litteras suas, per quas Deffacit communiam S. Memmii.* Alia Hugon. ducis Burg. ann. 1208. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 12. v°.: *Libenter tollam illam communiam et Defaciam.* Lit. Caroli regent. ann. 1359. ex Memor. D. Cam. Comput. Paris. fol. 20. v°: *Deffaçons et abolissons toute note et tache, que il pourroient avoir encouru de fait ou autrement. Deffaire* vero, pro damnum restituere, emendare, etiam dixerunt. Charta prior. et monach. Luxov. ann. 1266. ex Chartul. Campan. fol. 403: *Nos vos mandames que an ne nos a riens Deffait ne rendu de quanque avons ot an covant, ne deffossés, qui sont antores par nostre moster de Lixu.* Alia Theob. comit. Campan. ann. 1231. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 550: *Et se li dux par aventure encontre ses lettres lor forfaisoit riens,... ge le requeroie le duc qu'il le défeist; et se il ne le voloit Deffaire, se* (je) *le feroie deffaire en bonne foy.* Vide *Diffacere.*

¶ **DE FACILI**, Facile, in Anecdot. Marten. tom. 1. col. 1333. apud Rolandinum Patavin. lib. 12. de Factis in Marchia Tarvisina cap. 1.

¶ **DEFÆCATIO**, Purgatio. *Defæcatio carnis*, apud Tertull. de Anima cap. 27. *Defæcatio senectutis*, apud Pacianum Parænesi ad Pœnitentiam inter Concilia Hisp. tom. 2. pag. 97.

* **DEFAISIUM.** Vide infra *Diffasium.*

* **DEFALCAMENTUM**, De summa decessio, deductio. Charta ann. 1338: *Nec non et in Defalcamento et solutione debiti superius dicti et expensarum factarum per ipsum clericum.* Vide *Defalcatio* 1.

¶ **DEFALCARE**, Hisp. *Defalcar*, Ital. *Difalcare*, Gall. *Defalquer*. Deducere, subtrahere. Testam. Woltheri apud Ludewig. tom. 2. pag. 255: *De qua quidem zala dabit prædictus Vicarius Celerario Resensi pro decima modium hordei, quem Defalcabit de decima Arnoldi.* Charta Henrici IV. Duc. Siles. ann. 1288. apud eumd. Ludewig. tom. 5. pag. 432: *Ipsiusque proventus multiplicent, non Defalcent.* Charta Philippi Arbosii Episc. Tornac. ann. 1366. pro Ecclesia S. Martini Cortraci apud Miræum tom. 2. pag. 1242. col. 2: *Deficientes in præmissis privati sint lucro distributionum, quas lucrati fuissent in dictis Vesperis et Missis alta voce celebrandis remanendo, et tantumdem de suo amittant, quod eis deficientibus Defalcetur de his quæ proximo lucrati erunt, vel lucrabuntur in Ecclesia prædicta.* Rursum occurrit supra in *Decostare*, apud Baluzium tom. 6. Miscell. pag. 323. Rymerum tom. 8. pag. 238. etc. *Defalcare* Columello est Falce secare. A *falce* igitur deductum vocabulum, unde etiam dictam volunt legem *Falcidiæ eo quod falcem injiceret legatis.*

¶ 1. **DEFALCATIO**, Detractio, deductio. Acta SS. Aprilis tom. 2. pag. 718. de S. Wernhero puero: *Tota pecunia absque ulla Defalcatione.* Statuta Joannis Episcopi Leodiensis ann. 1287. inter Anecdota Marteniana tom. 4. col. 860: *Item, committimus Decanis, quod inquirant de Ecclesiis Defalcatis, et nobis referant, quod Ecclesiæ sunt Defalcatæ, et per quos et in quibus: et nos omnes Defalcationes Ecclesiarum minus legitime factas revocamus, et præcipimus sub pœna excommunicationis omnibus qui bona Ecclesiarum habent per Defalcationem minus legitime factam, quod ea Ecclesiis a quibus sunt Defalcata restituant, et de receptis satisfaciant eidem infra quatuor menses a tempore præsentis Concilii: alioquin omnes dicta bona sic Defalcata detinentes, si sint personæ Ecclesiasticæ vel Religiosæ suspendimus a divinis; si laicæ sint, eas excommunicamus.* Hoc in loco Defalcatio est Usurpatio rerum Ecclesiæ ratione debiti.

* 2. **DEFALCATIO**, Feni sectio, in Chartul. Crisenon. fol. 71.

* **DEFALCATURA**, Diminutio, subtractio. Lit. official. Paris. ann. 1380. in Reg. 118. Chartoph. reg. ch. 428: *Et quando sacus, in quo hujusmodi bumbucinium positum fuerat et ponderatum, debuit ponderari pro faciendo Defalcaturam, Gallice rabat, ut moris est, etc.*

* **DEFALLENTIA**, Defectus, apud Menag. in Observat. ad Ling. Gall. tit. 2. pag. 99.

* **DEFALSARE**, defraudare. Charta Renati comit. Prov. ann. 1467: *Quapropter, quia præsidia principum facienda maxime venerandis ecclesiis, sic sunt exhibenda et observanda præstantius, ut exsolvatur eis integre debitum, nec Defalsetur in aliqua cujusvis malignitatis astutia.*

DEFALTA, Defectus, Eremodicium: ex Gallico, *Defaut*, vel Anglico *Defalte*: vox Practicis frequens. Habetur in Regiam Majest. lib. 1. cap. 8. § 11. cap. 12. § 7. in Quoniam Attach. § 4. apud Bractonum, [** Glanvill. lib. 1. cap. 8.] et Practicos Anglos passim. Vide *Defauta.*

¶ DEFALTUM, Eadem notione apud Rymer. tom. 15. pag. 249. col. 1.

DEFALTA, Negligentia, in Vitis Abbatum S. Albani pag. 98.

DEFAMARE, *Convitiari*, *famam auferre*. Joan. de Janua. [*Publice Defamatus*, apud Rymerum tom. 2. pag. 932. Vox nota Gellio.] [* Vide infra *Diffamatio.*]

¶ **DEFANARE**, Profanare. *Spatiosa Defanata*, apud Arnobium.

¶ **DEFARINATUM**, Semen in farinam comminutum, Tertulliano lib. adv. Valent. cap. 31.

¶ **DEFAUCIO**, Aversio, Oppositio. Vide *Faucio.*

* **DEFAULTARIUS**, Qui deficientes divino officio, seu absentes a choro notat. Stat. eccl. Rotomag. ann. 1361. apud Marten. tom. 8. Ampl. Collect. col. 1531: *Eorum* (capellanorum) *Defaultarii eos in defectu ponant, ac si in dicto officio non fuissent, et eisdem Defaultariis sub eorum juramento et pœna perjurii districte præcipimus, ut quotiescumque aliquem viderint, ut supra dictum est, recedentem, ipsi statim eum in defectu apponant.*

* **DEFAUTA**, DEFFAUTA, Vadimonium desertum, non obitum, simul et mulcta ob id exsolvenda, Gall. *Défaut*. Scacar. apud Cadom. ann. 1234. in Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 27. v°. col. 1: *Quando domina petit dotalium suum, reus non habebit nisi unam essogniam; et post Defautam citabitur reus ad assisiam, et si venerit, dabit Defautam, et faciet dotalium; si non venerit, rex faciet.* Scacar. Abrinc. ann. 1236. ex Cod. reg. 4651: *In placito de debito vel catallo, si una Deffauta attingatur contra debitorem vel demandatorem, postquam super hoc fuerint in curia, perditur querela, secus si ante.* Vide *Defalta* et *Defectus* 4.

** **DEFECARE**, A fæce purgare, vacuum facere. Reinard. Vulp. lib. 4. vers. 606:

Defecat nimium prodigus exta sopor.

Vide *Defæcatio* et Forcellinum in *Defæco.*

¶ **DEFECIT**, Morbi genus, Languor, forte phtisis. Vita S. Johannis Hispani, tom. 5. Junii pag. 144: *Eo in loco tanti fervoris, tantique regularis districtionis extitisse refertur, ut præ nimio jejuniorum exercitio abstinentiarumque frequentia, gravem in se morbum pectoris, qui Defecit a Medicis vocatur, conciperet.*

** **DEFECTARE**, Culpam in se admittere. Henrici IV. Imperat. Constit. de pace ann. 1083. ap. Pertz. leg. tom. 2. pag. 56: *Si alio modo vel pugno sive fuste vel lapide percutiendo Defectaverit, detondeatur et excorietur.* Vide *Defectus* 2.

DEFECTARII. Vide *Derectarius.*

¶ **DEFECTIO**, *Animi desponsio*. Barthii Glossarium ex Baldrici Hist. Palæst.: *Defectionem obsessorum.* Vide *Defectus* 1.

DEFECTIVA FEBRIS, Intermittens, apud Cælium Aurelian. lib. 2. Auctor. cap. 10.

* 1. **DEFECTIVUS** dicitur Judex vel feudalis dominus, qui vassallo jus sibi fieri postulanti vel plane denegat, vel curiæ suæ placita differt, ultra quam leges feudales permittant. Charta Phil. V. ann. 1320. in Reg. 60. Chartoph. reg. ch. 2: *Cum per judicium curiæ .... dictum fuisset comitissam Attrebatensem et ipsius justitiarios dominæ de Auxeio fuisse Defectivos in jure sibi faciendo, et ipsam dominam a dicto juris defectu legitime appellasset, etc.* Vide *Defectus* 3. et infra *Deficere* 3.

* DEFFECTIVUS, Qui fidem seu pro-

missa non servat. Lit. Phil. Pulc. ann. 1313. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 11. col. 2 : *Flandrenses omnes qui fuerint sic vel erunt inhobedientes et Deffectivi dictam pacem tenere, ad eam tenendam faceremus compelli.* Vide *Defectus* 5.

* 2. **DEFECTIVUS**, Vitiosus, depravatus, Gall. *Déffectueux.* Stat. MSS. eccl. Tull. collecta ann. 1497. fol. 101. r° : *Ita quod si panes et danratæ hujusmodi invenirentur Defectivæ, executio earum.... competet nobis seu dicto præposito. Défectif*, Mancus cui aliquid deficit, in Lit. remiss. ann. 1397. ex Reg. 153. Chartoph. reg. ch. 151 : *Et aussi ait icellui Raoulin navré et decoppé Jaquemart d'Amerval escuier, telement et si inhumainement qu'il en est Defectif d'oye. Défaurre* vero, pro *Défaillir*, Deficere. Charta ann. 1292. ex Tabul. S. Joan. Laudun. : *Nous prometons.... pour chascune semaine en laquelle nous défaurriens ou paiement de ladite rente,..... dis sous de Parisis avecques la rente, qui deseur est expressée.*

1. **DEFECTUS**. *Defecta prædia*, in Cod. Th. leg. 3. de Censitorib. (13, 11.) *Defectæ domus*, in leg. 3. de Indulg. debit. (11, 28.) *Maisons Defaites*, destructæ. Viri *fœnei ac Defecti*, in eadem lege, *Gens de paille*, uti vulgo loquimur. *Defectio prædiorum*, in leg. 12. Cod. Just. de Annona et tribut. (10, 16.) *Abandonnement.* Decretum Synodi Sardic. in Fragment. S. Hilarii pag. 35 : *Oramus etiam, ut præcipias tot Episcopos qui Armino detinentur, inter quos plurimi, qui ætate et paupertate Defecti sunt, ad suam provinciam remeare.* Vide *Afantica*.

2. **DEFECTUS**, Transgressio legis, statuti, in primis Statutis Roberti I. Regis Scotiæ cap. 12. § 5. Charta Libertatum oppidi de S. Paladio in Biturigib. ann. 1279 : *Dicti homines solvent de clamore 20. den. Paris. de Defectu 5. solidorum Parisiensium tantummodo, et nihil ultra.*

3. **DEFECTUS** Justitiæ dicitur, cum judex, vel feudalis dominus, vassallo jus sibi fieri postulanti, vel plane denegat, vel Curiæ suæ placita differt ultra quam Leges feudales permittant. Ita Philippus Bellomanerius MS. cap. 61. cujus quidem delicti cognitio ad Regem nude spectat. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 59 : *Defectus justitiæ, ac violenta recti detentio primo, secundo, ac tertio secundum legem requisiti, commune Regis placitum est super omnes.* Adde cap. 33. Vel certe ad dominum superiorem. [** Vide Glanvillam lib. 6. cap. 5. et lib. 12.] Quippe ex Legibus feudalibus si vassallus dominum suum de *Defectu Justitiæ* in Curia domini superioris appellaret, et in Curiam domini sui jus ab eo recepturus remitteretur, ab illo pro arbitrio emenda mulctabatur. Si e contra dominus in justitia facienda defecisse convictus esset, jurisdictionem et Curiam, quam habebat in vassallum, amittebat, mulctabaturque graviori emenda erga dominum superiorem, qui exinde sub-vassallo jus dicebat. Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 52 : *Quant li Sires vee le Jugement de sa Court, il ne tendra jamais rien de lui, ains tendra de celui qui sera par dessus son Seigneur.* Petr. Fontanus cap. 13 : *Se aucuns Sires est appellé de son homme de Defaut de droit, et il est atains, il pert l'omage, et pert aussi respons en Cort.* Charta Philippi Aug. Regis Franc. ann. 1214. in Tabulario Burguliens. fol. 101 : *Quod Prior haberet justitiam de hominibus de Coldris, et aliis de suo tenemento, donec Curia sua abjuretur pro Defectu juris : et tunc veniant ad Nonancourt partes ad faciendum jus et capiendum, etc.* Arrestum ann. 1224. apud Belforestum in Hist. Franc. : *Joannes de Nigella e contrario respondebat, quod ad Curiam Comitissæ nullo modo reverti volebat, quia ipsa Defecerat ei de Jure et de Defectu juris illam appellaverat ad Curiam D. Regis, ubi paratus erat eam convincere de Defectu juris.* Ita Judicatum Arrestis Parlamenti ann. 1309. et 1311. quibus appellans de defectu justitiæ exemptus fuit a jurisdictione Comitissæ Atrebatensis, et ab omni hominio et fidelitate absolutus, dictusque vassallus domini superioris. Et altero O. SS. ann. 1279. idem judicatum fuit contra Regem Angliæ pro domino *de Gimel.* Regestum homagiorum Nobilium Aquitanorum ann. 1273. fol. 44 : *Bernardus Jordani de la Reer Miles....., dixit per juramentum suum quod multotiens requisivit dominam Constantiam, ut faceret sibi jus, et quod non faciebat ; et ei Deficiebat in Justitia : dixit quod extunc nolebat esse de Curia del Sere, imo renunciabat omnino, et de hoc habebat Curia in testimonium.* Vide Stylum Parlamenti cap. 26. part. 4. et 5.

Exstat in Regesto Parlamenti signato *Olim*, fol. 127. Charta Phil. Regis Fr. mensis Jun. ann. 1286. confirmata mense Mart. ann. 1302. et a Philippo M. mense Martio ann. 1316. quo Regi Angliæ ad vitam concedit, ut neque ipse, nec illius Senescalli in terris, quas in Francia possidebat, ullam emendam incurrere possit ratione appellationum ab illius vassallis factarum ad Curiam Regiam, *super iniquo, pravo, et falso judicio, vel Defectu juris, seu quocunque alio modo, si super his aliquo casu succumbant, vel convincantur.* Quod si ex appellantibus in eadem Curia succumbant, permittit Officialibus Regis Angliæ, ut mulctas et mendas, in quas ii incurrerint, possint exigere, etc.

Sed priusquam dominus de defectu justitiæ convinceretur, debebat vassallus appellans de defectu, duobus ejusdem feudi Paribus comitatus, per tres dies et tres quindenas dominum de recto sibi faciendo interpellare ; quod quidem inter vassallos nobiles obtinebat ; nam ignobilibus seu iis qui *tenebant in villenagium*, aliæ erant non adeo solennes formulæ, ut observare est ex eodem Bellomanerio cap. 62. et 67. ubi hanc materiam pluribus exsequitur. [** Vide Glanvill. lib. 12. cap. 7. sqq.] Judicium igitur de defectu justitiæ agitabatur in Curia domini superioris, coram feudi Paribus. Will. Brito lib. 6. Philipp. :

Jus tamen est, et tu rectum esse fateberis, ut qui
Sunt mihi subjecti, subeant examina nostri
Prima fori : qui si Defecero, quod absit,
Judicio Parium tunc me tractabo meorum.

Vide Raguellum verbo *Deni de Justice*.

¶ 4. **DEFECTUS**, Vadimonium desertum, Gall. *Défaut de comparoir.* Consuetud. Brageriaci art. 79 : *Item ad hoc ut dictus creditor gaudere possit de dicto Defectu contra suum debitorem.... oportet necessario, quod personaliter citetur, et ei legatur et exprimatur dictum instrumentum et contenta in eo, et quod ei assignetur per dictam citationem certa dies, et per spatium octo dierum ad minus..... si alias dicta citatio facta fuerit, dictus creditor de dicta citatione et Defectu minime gaudere possit.* Cod. Legum Normann. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 7. pag. 320 : *Nec tamen ex Defectu facto post visionem in hujusmodi querela absens vel Deficiens tenetur saisinam amittere.*

¶ 5. **DEFECTUS**, Quo quis non stat promissis. Stipulationes anni 1247. apud Acherium Spicil. tom. 9. pag. 191 : *Nos vero dictus Humbertus... damus dicto Raynaudo fidejussores et obsides..... qui ad Defectum nostrum promiserunt.... tamdiu tenere ostagia..... donec de dicto Defectu præfato Raynaudo.... plene fuerit satisfactum.*

¶ 6. **DEFECTUS**, Mors, Obitus, in Glossario Gasp. Barthii ex Baldrici Hist. Palæst.

¶ Defectus Exitus, id est *Hæredis*, cum nullus est hæres. Vide *Exitus*.

Defectus Servitii, Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 231 : *Se le Seignor fait semondre ses homes par le Banier, ou par trois de ses homes, d'aler en Court, et ils ne viegnent, ils sont Defaillis dou service, se ils ne sont essoignés, et que ils facent assavoir leur essoignes as trois homes, ou à Banier. Se il vont en la Court par la semonce dessusdite, celui qui se partira de la Court dou Seignor sans congié, tant comme elle se tenra à celle fois, sera Defaillant de service, etc.*

** Defectum Recuperare, Requirere quod deest. Chart. Albert. Landgr. Thur. ann. 1280. ap. Haltaus. Glossar. Germ. col. 394. voce *Sich Erholen : Incolæ... villæ Crowelo jure civili et sententiis cum civibus Ysenacensibus gaudentes penitus eisdem, Defectum suum in jure et sententiis, Recuperent apud illos.* Vide Eichhorn. Hist. Jur. Germ. § 258. not. c.

** Defectus Verborum, Vitium, impedimentum Juris. *Appellum Cecilie.... nullatur pro Defectu Verborum appellum facienciun*, in Abbrev. Placit. Edw. I. ann. 22. Staff. rot. 31. pag. 290.

DEFEDARE, pro *Diffidare*, in veteri Charta apud Beslium pag. 393 : *Contristavit se Hugo, et Defedavit Comitem de se, etc.* Vide *Faida*.

¶ **DEFELUS**, Bernhardus *de Breydenbach* Itiner. Hierosol. pag. 277 : *Corpus ejus cathasplasmetur cum argento vivo occiso, cum oleo adjuncta aristologia longa et Defela.* [* F. Foliis spoliatus, Gall. *Effeuillé*.]

1. **DEFENDERE**, Prohibere, vetare, Gall. *Défendre.* Leges Edw. Confess. cap. 37 : *Usurarios Defendit quoque Rex Edwardus, ne remanerent in Regno.* Usos etiam hac voce notione ista constat priscos Latinos : occurrit enim in Fragmento Legis Agrariæ apud Gruterum 202. Claudium Quadrigarium, Ciceron. lib. 3. Offic. Vegetium lib. 4. cap. 10. et alios.

Defensio, Inhibitio, in Lege Longobard. lib. 3. tit. 4. § 3. [** Car. M. 14.] et in Capitulis Caroli M. lib. 5. cap. 130. [** 201. Vide *Defensa* 3.

2. **DEFENDERE**. *Sibi defendere locum, agrum*, Usurpare, sibi asserere, apud Aggenum, Siculum Flacum, et Frontinum, in leg. 3. Cod. Th. de Maternis bon. (8, 18.) et in Concilio Braccar. ann. 563. can. 21.

Defendere. Lex Wisigoth. lib. 10. tit. 11. § 1 : *Quod si canonem constitutum singulis annis implere neglexerit, terram dominus pro suo jure Defendat ; quia culpa sua beneficium quod fuerat consecutus, amittat, quia placitum non implesse convincitur.* Ubi *terras defendat*, videtur sumptum ex Novella 7. cap. 3. § *Quia vero*, versic. *Scire autem.* Quo loco vetus Interpres utitur verbo *Defendere*, pro quo Julianus Antecessor reponit *prædia abstrahere*.

Defendere. Domesdei, in Monastico

Anglic. tom. 3. pag. 307 : *Canonici S. Pauli tenuerunt Brenes tempore Regis Edwardi, et se Defendit pro octo hidis. Hæ hidæ geldaverunt et geldant cum Mortelake manerio Archiepiscopi, et ibi sunt computatæ.*

DEFENDERE SE PER PATRIAM. Vide *Patria.*

DEFENDERE SE PER CORPUS SUUM, 1. per duellum, apud Bractonum lib. 3. tract. de Corona cap. 26. cap. 32. § 4. et alibi, ut et Practicos cæteros, et Scriptores Anglicos passim.

DEFENDERE, Conservare, sibi reservare. Capitulare 2. ann. 813. cap. 10 : *Unusquisque Comes de herba in suo Comitatu Defendat, ad opus illius hostis, etc.* Vide *Defensa* 3.

* DEFENDERE STALLUM SUUM dicitur Canonicus, qui muneri suo impar non est. Charta ann. 1331. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonstr. col. 625 : *Dictus Johannes et hæredes sui in perpetuum præsentent idoneum et aptum canonicum ad stallum suum Deffendendum et ad officium prædictum exequendum.* Sed leg. forsan *Desserviendum.* Vide *Deservire* 1.

¶ 3. **DEFENDERE**, Vindicare, punire. Tertull. lib. 1. adv. Marc. cap. 26 : *Cur enim prohibet admitti, quod non Defendit admissum ?* Recurrit sæpius eadem notione apud eumdem Tertullianum, ut et apud vet. Interpretem Irenæi. Vide *Defensa* 1.

* 4. **DEFENDERE**, Denegare, abnuere. Charta convent. inter Henr. reg. Angl. et Rob. comit. Fland. in Lib. nig. Scacar. pag. 10 : *Nec naves Defendentur eis, si eas convenienter conducere voluerint.*

¶ **DEFENDICULUM**, Munitio, qua quis se vel sua defendat et tueatur. Acta SS. April. tom. 2. pag. 718. de S. Wernhero puero : *Pateatque hoc multis manicis et compedibus ferreis magnis, cereis imaginibus et similitudinibus, et pugilum Defendiculis.* Charta Caroli IV. Imp. Rom. ann. 1367. apud P. *Benoit* Hist. Tull. in Probat. pag. XXXVII : *Turribus et propugnaculis, ac aliis munimentis fortificare valeant et munire, ac circa ipsam novas fossatas etiam in viis publicis facere, novas barras construere, et alia Defendicula possint erigere, ac fossatas, barras et Defendicula factas et facta, etc.* Vide *Defensa* 4.

* **DEFENERAVIT**, *Ditavit*, in Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641.

¶ 1. **DEFENSA**, Ultio. Tertull. lib. 2. adv. Marc. cap. 18 : *Incredibile videretur a Deo expectare Defensam, edicendam postea per Prophetam : Mihi Defensa, et ego defendam, dicit Dominus.* Pro quo vetus Interpres Rom. 12. 19 : *Mihi vindicta et ego retribuam.* Vide *Defendere* 3.

2. **DEFENSA**, Tuitio, auxilium, *Defense*, in Historia Cortusior. lib. 1. cap. 6. 10. et alibi non semel. [Chartular. S. Vandreg. : *Je devant dite Eve ai renunchié à tout privilege, et à toute aide, et à toute Deffesse de droit et delai de court laie et de court de chrestienté... fait en l'an de grace* M. CC. IIII^xx. *et* V. Ubi *Deffesse* est pro *Défense*, ut infra *Deffesium* pro *Defensum.*]

3. **DEFENSA**, dicitur ager, pratum, vel silva, ubi aut pascua seu animalia immittere, aut aliud quidpiam agere, quod iis noceat, non licet. Glossar. Græco-Lat. : *Defensa*, λήϊον ἐκδικηθέν. Ubi λήϊον, est seges, seu ager consitus. Ita in Consuetudine Normanniæ art. 8 : [*Terres sont aucun tems en Deffens et en autres sont communes.*] *Toutes terres cultivées et ensemencées sont en Deffens, de quoy les bestes peuvent legerement tollir les fruits.* [*Vuides terres sont en Deffens depuis la mi Mars jusqu'à la saincte Croix en Septembre. En autre tems elles sont communes.*] *Deffens*, vel *Deffais*, in Consuetudine Andegavensi art. 171. 172. *Deffois*, in Stabilimentis S. Ludovici lib. 1. art. 148. Lex Bajwar. tit. 9. cap. 12 : *Qui autem signum quod propter Defensionem ponitur, aut injustum iter exscindendum, vel pascendum, vel campum Defendendum... reciderit, etc.* Honorius IV. PP. in Statutis pro Regno Neapol. ann. 1285. apud Rainald. n. 46 : *Prohibemus ne quisquam pro animali silvestri extra Defensam vel limites Defensæ invento.. .puniatur.* Henric. Knyghton. ann. 1352 : *Idem Dux fecit instaurare prædictum parcum de feris Defensæ Leistrecensis.* Idem ann. 1390 : *Dux Lancastriæ fecit magnam convocationem Magnatum regni ad venandum apud Leycestriam in foresta et Defensa, et in omnibus parcis suis ibidem.* Occurrit præterea in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 219. in Vitis Abbat. S. Albani pag. 93. apud Beslium in Comitib. Pictav. pag. 475. tom. 4. Gall. Christ. pag. 889. apud Ughellum tom. 7. Ital. sacr. pag. 807. etc. Vide Leges Scanicas Andr. Suenonis lib. 10. cap. 12. [Hickesii Thesaur. Linguarum Septentr. pag. 163.]

DEFENSIO. Charta Will. Ducis Aquitanor. apud Beslium : *Fratribus Cœnobii S. Cypriani concedimus Defensionem in aqua Chinni, secundum consuetudinem meam : et de cætero nemo sit qui audeat piscari... sine licentia Abbatis, etc.* [Vide *Defensio* 3.]

¶ DEFFENCIO. Statuta Arelat. MSS. art. 35 : *De Deffencionibus pasturarum. Item statuimus, quod quilibet qui fuerit inventus in Deffencionibus, suis bladis, vel vineis, vel pasturarum, vel nemorum, vel pratorum, etc.*

¶ DEFFENSIA, vel DEFFENSIUM. Consuetudines MSS. Augustæ Auscicorum ann. 1301. art. 54 : *Exceptis piscariis et stagnis, columberiis, claperiis et Deffensiis.* Ibid. art. 35. habetur, *Devesiis.*

DEFENSUM. Eadem notione. Charta anni 1218. in Tabulario Prioratus Belliloci in Normannia pag. 162 : *Decimæ dictæ forestæ de pratellis, scilicet essartorum et omnium venditionum tam majorum quam minorum quocunque modo factarum et herbagiorum, Defensorum et omnium rerum et proventuum ad dictam forestam pertinentium.* Monast. Anglic. tom. 2. pag. 114 : *Si ego meos porcos in parco meo, vel in aliquo alio Defenso posuero.* Vetus Inquesta in Regesto Philippi Aug. fol. 169 : *Habet in foresta Andeliaci grossum merremium ad domum suam faciendam... et tigna extra Defensa.* [Charta Henrici Regis Angl. ann. 1155. pro Normanniæ incolis apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. pag. IV. ad calcem : *Nulla riparia Defendatur de cetero, nisi illæ quæ fuerunt in Defenso, tempore Henrici (I.) Regis avi nostri, et per eadem loca et eosdem terminos, qui esse consueverunt tempore suo.* Occurrit in Charta XI. sæculi ex Archivo S. Victoris Massil. armar. Forojul. num. 76. Charta Gaufridi Comitis Castrodun. ann. 1202. Charta alterius Gaufridi Comitis Castri-celsi, ex Archivo Majoris Monasterii, Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 32. Chartulario SS. Trinit. Cadom. fol. 43. v°. etc. Vide *Devensum.*]

FORESTÆ ET SILVÆ DEFENSÆ dicuntur, quod iis frui nulli liceat, nisi quibus usagii aut aliud ejusmodi competit, aut in quibus venari, nisi domino, non licet. *Bois de Deffens*, vel *de garde et Deffense*, in Consuet. Norman. art. 85. Nivern. cap. 17. art. 4. *Bois Deffensables*, in Andegav. art. 182. Cenom. art. 200. Vastani art. 18. Bituric. cap. 10. art. 12. 13. 14. in Lothar. tit. 15. art. 7. *Bois Vetez dits vulgairement Bedats*, vetitæ silvæ, seu defensæ, in Consuetud. Aquensi cap. 11. art. 12. 18. 20. Charta ann. 1190. in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 83 : *Sed Vetitum præfati nemoris et custodia ad Comitem spectant. Viæ Vetatæ*, in Charta Ricardi Regis Angliæ apud Sammarthanos in Archiepiscopis Turonensibus. Capitul. 5. ann. 819. cap. 22. lib. 4. Capitul. cap. 65. et Lex Longobardorum lib. 3. tit. 35. [** Ludov. P. 49.] : *De forestibus nostris, ut ubicunque fuerint, diligentissime inquirantur, quomodo salvæ sint et Defensæ. Silvæ Custoditæ*, in Concil. Suession. II. ann. 853. cap. 6. Capitulare de Villis cap. 36. *Ut silvæ, vel forestes nostræ bene sint Custoditæ.* Monastic. Anglic. tom. 2. pag. 114 : *Si ego meos porcos in parco meo, vel in haya, vel in aliquo alio Defenso posuero.* Charta ann. 1118. apud Ughellum in Episc. Bovinensib. : *Si in die capti fuerint cum lignis de ipsa silva Defensa, ad judicium ipsius et Præpositi judicentur.* [** Notitia de Casa Vicecom. in Picton. circa ann. 1110. post Irminon. pag. 378 : *Fera seu venatio in terra S. Nicholai ab aliquo suorum hominum infra Defensum, si ictu ferri vel justæ fortuitu comprehensa fuerit, monachorum erit.*] Domesdei in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 306 : *Memorandum quod boscus de Naffoke debet esse in Defenso, dum durat pannagium, videlicet a festo Michaelis usque ad festum S. Martini, ita quod aliena animalia cujuscunque generis domestica non debent teneri vel pasci in eodem sine licentia Firmariorum, per finem faciendum in eodem. Nemus in Defensum ponere, et ab ipsius usagio arcere*, apud Perardum in Burgundicis pag. 139. Regestum Philippi Aug. Herouvallianum fol. 172 : *Haia Lire, et Haia de Aubenas inter cheminum Perre et semitam Decani, et usque ad haiam Catorum sunt Deffensa. Spissa Bosci Arnaldi et Deffensa Cellarii sunt Deffensa, etc. Buissa à Conins Defensables*, in Consuetud. Andegavensi art. 32. 33. *Garennes Défendues*, in Consuet. *de Menetou* art. 23. Arvern. cap. 28. art. 22. *de Tremblevy* art. 8.

PRATA DEFENSA, in quibus pascua et animalia immittere non licet a 15. Martii ad festum S. Crucis, ut est in Consuetud. Normanniæ, art. 82 *Prez Defensables*, in Consuetud. S. Aniani art. 3. Vastani art. 15. Cabrisii art. 6. Bituric. cap. 10. art. 10. Burbonensi art. 525. Arvern. cap. 28. art. 6. Lotharingiæ tit. 15. art. 5. Marchensi art. 354. Juliodun. cap. 19. art. 1. Pictav. art. 196. Santon. art. 15. Aurelian. art. 147. Turon. art. 202. Lineriarum in Biturig. art. 20. Lezaici in Biturig. art. 10. *de Nançay* art. 22. etc. Lex Wisigoth. lib. 8. tit. 3. § 12 : *Qui in pratum in tempore quo Defenditur, pecora immiserit.* Petrus Diaconus lib. 4. Chron. Casin. cap. 20 : *Exceptis silvis, et cultis terris, et pratis Defensis.*

HERBÆ DEFENSÆ. Capitulare ann. 779. cap. 17. Capitula Caroli Mag. lib. 5. cap. 139. [** 201.] et Lex Longob. lib. 3. tit. 4. § 3. [** Car. M. 14.] : *Nemo herbam alterius tempore Defensionis tollere præsumat, nisi vel in hostem pergendo, aut Missus noster sit.* Adde Capitulare 2. ann. 813. cap. 10. Vide *Hospitalitas.*

VINEÆ DEFENSÆ, *Vignes et jardins*

sont Defensables en tout temps, in Consuetud. S. Aniani art. 4. Bituric. cap. 10. art. 9. Burbonensi art. 526. et Pictavensi art. 194.

VENATIO DEFENSA, *Chasse Defensable à grosses bestes*, in Consuetud. Andegav. art. 36. Vide Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. art. 148.

PRÆDIA DEFENSA, *Heritages Defensables clos à fossez et haies*, in Consuetud. Turon. art. 202. 203. S. Aniani art. 1. Bituric. cap. 1. art. 7. Norman. art. 89. Sellensi art. 1.

MARE DEFENSUM, seu Palus. Vetus Charta apud Sammarthanos in Abbatibus Vallis S. Stephani Santon. diœcesis *Dederunt et furnum, et in saltibus parochiæ ad calefactionem furni necessaria, excepto Defenso mari circumjacente.* Supra *stagnum* et *palus* dicitur quod hic *mare* appellatur.

AQUÆ DEFENSÆ. Quoniam Attachiamenta cap. 87. § 1 : *Omnes aquæ, in quibus capiuntur salmones, ponuntur in Defenso ad capiendum salmones a die Nativitatis vel Assumtionis B. Mariæ Virginis, usque ad festum S. Martini.*

DEFENSA, DEFESA, generatim pro loco pascuo, vel *prato Defenso*, non semel in Chartis Hispanicis. Hispanis *Dehesa, Coto*, locus prohibitus. Charta Garciæ Fernandi Comitis æræ 1010. apud Antonium *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 1 : *Illo ganato Ecclesiæ S. Petri talem foro habeat sicut de illis de illas villas ad pascendum per omnes terminos et in fontes, in paludibus, Defensas etiam, et in molinaris, fluminibus, etc.* Infra : *Si non habuerit, carreta directa, licentiam damus pergat per Devesas, per terras laboratas, per vineas, et limites frangere, etc.* Alia Alfonsi Regis Castellæ æræ 1115. ibid. : *Fontibus, vallibus, montibus, in Defesis, paludibus, pratis, etc.* Alia Alfonsi VIII. æræ 1227. ibid. : *Cum collociis et solaribus, cum pratis, pascuis, aquis, nemoribus et Defesis, cum montibus, etc.* Alia Fernandi I. Regis Castellæ æræ 1190 : *Pratis, paludibus, Defessis, ligneis.* Adde eumdem *Yepez* tom. 5. pag. 444. b. et Michaëlem *del Molno* in Repertorio pag. 164. v. Vide *Devezum.*

¶ DEFFENDUDA, DEFFENDUTA, Provincialibus *Devendudes*. Charta ann. 1242. ex Archivo Montis-rivi : *Exceptis bladis, vineis et Deffendudis.* Transactio ann. 1317. ex Schedis Præsidis *de Mazaugues* : *Nec etiam in terris laboratis tempore quo bladarentur, vel si signatæ fuerint pro Denffendutis ; si vero avere hominum et domini dicti castri possit libere pascere, sicut in alio territorio.*

DEVENDUDA. Charta Curiæ Arelat. ann. 1225. de Corsoriis e MS. D. *Brunet* fol. 86 : *Juxta istud Corsorium non possunt Hozpitalerii... facere Devendudam in palude vel garriga.* Statuta Massil. lib. 5. cap. 19. § 20 : *Item, si qua avis alicujus venatoris seu venantis equitantis transvolabit, et transvolando in vineam vel devensum, aut Devendudam intrabit, liceat illi venatori vel ejus scutifero, vel alii quem secum haberet ille venator, intrare sine equo et equitante... causa... recuperandi dictam avem, et hoc sine pœna banni.*

DEFFESIUM, Idem quod *Defensum.* Charta Philippi Regis Franc. ann. 1309. in 2. Regest. ejusdem Regis num. 85. ex Tabulario Regio : *In loco etiam prædicto et extra, mercaturas et denariatas suas vendere poterunt, consueta solvendo deveria, Deffesiaque de cuniculis in suis possessionibus facere, et in Defenso tenere, prout alias fieri consuevit : et qui in dictis defensis venati fuerint, sicut de eo constiterit, emendis multabuntur.* Vide *Boalare*, et *Vetatum.*

° 4. **DEFENSA**, Munitio, arx, propugnaculum, Gall. *Deffense.* Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 335 : *Item quod dictus Girinus... venit apud Guiorgium, ad locum qui dicitur à la Frayti, ubi pro tuitione et defensione villæ Guiorgii quædam bastida seu Defensa... posita.* Vide *Defendiculum, Defensaria* et *Defensorium.*

DEFENSABILIS DOMUS, Munita. *Maison de Défense*, apud Galbertum in Vita Caroli Comitis Flandr. n. 173. Gesta Consul. Andegav. cap. 11. n. 3 : *Habentes singuli domos Defensabiles.* [Ibid. cap. 7. n. 3 : *Isti domum Defensibilem habebant. Madox* Formul. Anglic. pag. 118 : *Contra ventum et pluviam Defensibilia facere* ædificia.] [°° *Propugnacula et alia munimenta Defensabilia*, in Chart. ann. 1331. ap. Guden. in Cod. Diplom. vol. 2. pag. 1045.] *Naves Defensabiles*, armis et militibus instructæ, munitæ, apud Knygthonum pag. 2424. [*Homines Defensabiles*, apud Rymerum tom. 4. pag. 781. col. 2. Gallice, *Hommes de Défense. Homines Defensales*, apud eumd. Rymer. tom. 3. pag. 1012.] Le Roman *du Renard* MS. :

> Ne le garra, ne clef ne serre,
> Ne mur, ne fosse Defensable.

Joannes de Condato MS. :

> N'a forteresse ne Defens.

¶ **DEFENSACULUM**, Defensio, propugnaculum, munimen. Peregrinus in MS. Speculo virginum : *Maria Virgo est justis ne ruant Defensaculum.* Vita S. Leonis Papæ IX. April. tom. 2. pag. 662 : *Universa plebs muros ascendit, quasi ob capiendæ civitatis Defensaculum.* Vita S. Marculfi tom. 1. Maii pag. 77. *Sed iste vir sanctus his Defensaculis circumseptus extiterat.* Aug. in Psalm. 67. n. 21 : *Umbra porro ista Defensaculum intelligitur ab æstu concupiscentiarum carnalium.* Chronic. S. Petri Vivi apud Acher. Spicil. tom. 2. pag. 758 : *In vitem, quæ ad defendendum in eadem Ecclesia est, ascendit, et ostium post se clausit, in quo Defensaculo jam se miserant aliqui de nostris.* Vide *Plecta.*

¶ **DEFENSALIS.** Vide *Defensabilis.*

¶ **DEFENSARIA**, Munitio vel Arx. Nova. Gall. Christ. tom. 2. col. 126. ex Donatione Gaufridi Vicecomitis : *In pago Biturigo, in vicaria Fabriacense, in Defensaria ipsius civitatis, in villa cujus vocabulum est Colangiacus. Data mense Febr. ann. XX. regnante Karolo Rege.* Chartularium S. Sulpitii Bituric. fol. 35 : *Auvarnus Subdiaconus cedit ad Basilicam S. Sulpitii res proprietatis suæ, quæ sunt sitæ in pago Biturigo in vicaria Cortonica in Defensaria ipsam civitatem in villa Nantua.* Vide *Defensa* 4.

¶ **DEFENSATA**, SILVA, Eadem quæ *Defensa*, in Legibus Luitprandi. Vide *Defensa* 3.

° **DEFENSATOR**, Qui et *Defensor*, Tribunus plebis, cujus munia describuntur in *Defensor* 2. Placit. ann. 927. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 19. col. 2 : *Ut auctor vel Defensator Fredeloni de castro Andusiense in ejus præsentia facimus plancturiam... Precamur vos domne Fredelo, actor vel densator* (l. defensator) *cum judices vestros vel ceterasque personas possessio nostra per hanc occasionem non rumpat... Unde laudamus te, vir laudabilis, Defensor Fredelo, nec non et vos honorati, que* (qui) *curas publicas agitis assidue, ut istam plancturiam firmare faciatis.*

¶ **DEFENSATRIX**, Quæ defendit. Legitur apud Miræum Diplom. Belg. tom. 1. pag. 665. col. 2. Baluzium Hist. Geneal. Arvern. tom. 2. pag. 342. Rymerum tom. 16. pag. 320. col. 1. etc.

¶ **DEFENSIBILIS.** Vide *Defensabilis.*

1. **DEFENSIO**, Asylum, immunitas. Suggestio Germani Ep. tom. 1. Epist. Rom. Pontif. in Hormisda : *Et nisi misericordia Dei et Defensio S. Marci Basilicæ eruisset eos de manibus eorum, ibi perierant.*

DEFENSUM, Eadem notione, vel potius septum Ecclesiæ. Charta ann. 1066. apud Joffredum in Nicia : *Donamus ad ipsam Ecclesiam... et hortos duos qui sunt juxta pratum Arnaldi, cum ipso Defenso qui dicitur Altare.*

° 2. **DEFENSIO**, Protectio. *Defensio sacri Palatii*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 2. § 9. [°° Aist. 8. adde 10.] *Defensio et mundeburdis Ecclesiarum*, in Formulis veteribus cap. 18. *Defensio Sacerdotalis*, in Concil. Toletano V. cap. 72. *Defensio Religionis*, in leg. 27. Cod. Th. de Episcop. (16, 2.) Charta Edw. I. Reg. Angl. apud Gul. Prynneum in Libertatibus Anglicanis tom. 3. pag. 425 : *Dedi etiam eis omnes Ecclesias non vacantes totius Defensionis meæ, in quibus jus advocationis habeam, etc.*

¶ 3. **DEFENSIO**, forte Idem quod *Defensa* 3. seu Locus defensus. Charta Raymundi Berengarii ann. 1179. inter Instrum. tom. 1. novæ Gall. Christ. pag. 67. col. 2. A : *Concedo in perpetuum Priori et Dominabus de Arta-cella quidquid habeo, vel habere debeo in villa de Cabassa et in territorio ejus, in dominiis, castellaniis, terris cultis et incultis, vineis, pratis, pascuis, usaticis, justitiis, et Defensionibus, et quidquid ibi pro me habetur aliquo modo, etc.* Vide in *Defensa* 3.

¶ 4. **DEFENSIO**, Inhibitio. Vide *Defendere* 1.

° **DEFENSIVA**, Munitio. Gall. *Deffense.* Tract. MSS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 98 : *Palatium cum turre circumdatum ab arboribus et postea a fosso pleno aqua, pluvia, opere macanico* (mechanico) *est factum ; et habet duas Defensivas,... arbores sunt prima Defensiva ; secunda Defensiva, est fossum aqua plenum.* Vide supra *Defensa* 4.

¶ **DEFENSIVA** ARMA, Quibus quis sese defendit ac tegit. Gall. *Armes Deffensives*, apud Rymerum tom. 8. pag. 331. col. 2.

DEFENSIVÆ. Radulfus de Diceto ann. 1153 : *Defensivæ locorum seu Vicecomites locis statuentur statutis.* Et ann. 1198 : *In Marchia principales Defensivæ locorum prope munitionem illam... ad pugnam accincti concurrerunt hostiliter.* Sic porro his locis vocantur *Vicecomites*, quibus locorum seu Comitatuum vel provinciarum cura commissa erat, quo vim et injuriam propulsarent, latrocinia compescerent, pacem publicam custodirent, et ab omni injuria regios subditos conservarent.

1. **DEFENSOR**, Advocatus, in Cod. Th. leg. 2. de Postulando (2, 10.) leg. 3. de Dilation. (2, 7.) apud Symmachum lib. 8. Ep. 17. lib. 9. Ep. 28. lib. 10. Ep. 32. etc. Vide *Advocatus.*

2. **DEFENSOR**, Tutor, in Lege Longob. lib. 1. tit. 30. § 13. [°° Ludov. Pii 17.] in Capitulis Caroli M. lib. 4. cap. 22. et in Cod. Theod. leg. 3. et ult. de Tutor. (3, 17.) leg. 1. de Adm. et peric. tutor. (3, 19.) leg. 1. de Denuntiat. (2, 4.)

Defensores Civitatum, Syndici, qui suscipiunt negotia civitatum, in Formula defensoris civitatis, apud Senatorem lib. 7. Ep. 11. Apud Ammianum lib. 25. *Silvanus Causarum defensor* dicitur, qui in Chronico Alexandri πολιτευόμενος, id est, *Decurio*. Vide leg. 7. et 18. D. de Munerib. et Honorib. (50, 4.) Sed et

Defensores Civitatum dicti, ut olim Tribuni plebis, qui eligebantur civium decretis, in civitatibus quæ civium frequentia celebres erant, ut essent qui disciplinæ invigilarent, plebem et Decuriones ab omni insolentia compescerent, naucleros et mercatores tuerentur, tributa curarent, injurias patientium querelas exciperent, et alia ejusmodi quæ habentur in tit. Cod. Justinian. (1, 55.) et Theod. (1, 11.) Defensoribus civitatum, de quibus agunt præterea Desiderius Cadurcensis Episcop. Ep. 16. Marculfus lib. 2. form. 27. Formulæ veteres cap. 53. 54. Lex Wisigoth. lib. 2. tit. 1. § 26. lib. 12. tit. 1. § 2. Edictum Theoderici Regis cap. 53. Capitula Caroli Mag. lib. 5. cap. 234. [** 387. e Julian. Nov.] Epistola Severi Episcopi apud Baron. ann. 418. num. 41. Symmach. lib. 1. Epist. 65. lib. 9. Ep. 35. Vide Cujac. in Paratit. et lib. 3. Obs. cap. 14. et Juretum ad Symmach. lib. 9. Epist. 35. [** Savin. Histor. Jur. Roman. med. temp. tom. 1. § 23.]

Defensores Ecclesiarum, quorum Institutum a Patribus Africanis manavit, qui ab Imperatoribus facultatem sibi dari petierunt, in Concilio Carthag. quod habitum est ann. 407. *constituendi Defensores scholasticos qui in actu erant, vel in munere defensionis causarum, ut more Sacerdotum provinciæ, iidem ipsi qui defensionem Ecclesiarum susciperent, haberent facultatem pro negotiis Ecclesiarum, quoties necessitas flagitaret, vel ad obsistendum obrepentibus, vel ad necessaria suggerenda, ingredi judicum secretaria*. Ita Codex Canon. Afric. cap. 97. Ex quibus patet Ecclesias Africanas antea suos *Defensores* habuisse, sed ex ordine Ecclesiastico. Adde leg. 38. Cod. Th. de Episcopis, (16, 2.) et leg. 7. de Denuntiat. (2, 4.) Vide *Advocatus*.

Erant et Ecclesiarum *Defensores* interdum ex ordine Ecclesiastico, uti diximus. In Conc. CP. sub Agapeto PP. art. 2 : Ἰωάννης ὁ θεοσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ ἐκκλησιέκδικος τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας. De Defensoribus Ecclesiarum ex Clericorum ordine, agunt præterea Concil. Milevit. II. cap. 16. Concil. Afric. cap. 42. 64. Codex Can. Eccles. Afric. cap. 75. 97. Epist. Gelasii I. cap. 3. Hormisd. Epist. 25. sub fin. Gregor. Magnus lib. 1. Dial. cap. 10. lib. 1. Epist. 25. 26. lib. 2. Ind. 11. Epist. 54. lib. 7. Ind. 1. Epist. 4. Ind. 2. Epist. 39. lib. 12. Epist. 30. Anastasius in Vitis PP. pag. 72. Gregor. Turon. de Vitis Patrum cap. 6. [Vita Aldrici Episc. Cenoman. num. 8.] etc.

Defensores Romanæ Ecclesiæ, ex ordine pariter Clericali, quorum munus erat pauperum potissimum et Ecclesiarum defensioni et utilitatibus invigilare, et ut legata ad pias causas relicta in eleemosynam pauperibus distribuerentur, ut est in formula Defensoris constituendi apud Gregorium M. lib. 4. Epist. 25. lib. 7. Epist. 66. lib. 11. Epist. 21. et Senator. lib. 9. Epist. 15.

Mittebantur etiam a Summo Pontifice in provincias, ut implorantibus Apostolicæ Sedis auxilium adessent. Ita idem Gregor. M. lib. 1. Dial. cap. 4. lib. 2. Ind. 11. Epist. 36. lib. 4. Epist. 4. lib. 7. Ind. 2. Epist. 66. 67. lib. 9. Epist. 32. lib. 10. Ep. 4. 47. lib. 11. Epist. 52. Joan. Diac. lib. 2. Vitæ ejusd. Greg. cap. 53. Curabant præterea Patrimonia Romanæ Ecclesiæ in diversis provinciis constituta, ut est apud Gregor. M. lib. 7. Ind. 10. Epist. 17. Ind. 2. Ep. 24. lib. 8. Ep. 39. et Senatorem lib. 3. Ep. 45. Acta S. Sebastiani num. 68. de Caio PP. : *Tranquillinum fecit Presbyterum : S. Sebastianum autem, qui ad multorum profectum sub specie militiæ latebat, Defensorem Ecclesiæ instituit, cæteros vero subdiaconos fecit*. Meminit *Tuti Romanæ Ecclesiæ Defensoris*, Felix III. PP. in Epist. ad Zenonem Imp. et in alia ad Monachos urbis CP. quem ait a se creatum *de provectioribus intra Ecclesiam Clericis*, nempe Romanam : nam de aliarum civitatum Clericis non deligebantur, ut est apud Gregor. M. lib. 4. Epist. 25. Excogitatum istud muneris genus a Patribus Africanis, uti jam observatum, par est credere, ex Concilio Charthag. IV. cap. 9 : *Propter afflictionem pauperum, quorum molestiis sine intermissione fatigatur Ecclesia, ut Defensores eis adversus potentias divitum, cum Episcoporum provisione delegentur*.

Horum numerum Romæ ad septem auxit idem Gregor. M. eosque septem regionibus assignavit, ut ipse testatur lib. 7. Ind. 1. Epist. 17. ubi de eorum officio ac privilegiis agit, ut et ordo Romanus, in quo *Defensores Regionarii* dicuntur, ut et in Epist. 22. Pauli PP. in Ep. 3. Stephani III. PP. etc. Joan. Diac. in Vita ejusd. Greg. lib. 2. cap. 20 : *Septem ex Defensoribus honore regionario decorandos indixit*. Adde Anastasium in S. Hadriano PP. pag. 110. [et Morinum de sacris Ordinat. part. 3. exercit. 16. cap. 6. 7. 8.]

Primus Defensor, qui *Primicerius Defensorum*, in ordine primus ex septem Defensoribus Ecclesiæ Romanæ apud Gregor. M. lib. 7. Ind. 1. Ep. 17. in Epistolis Pauli PP. 23. 24. apud Anastasium pag. 65. tom. 4. Histor. Franc. pag. 733. 757. etc. qui scilicet ad *primatus* gradum pervenit : Græcis Πρωτέκδικος, de qua dignitate multa Gretzerus, Meursius, Goarus, et alii congesserunt.

Subdefensor, qui a *Defensore* ad vices suas agendas interdum delegabatur. Gregorius VII. PP. lib. 6. Ep. 8 : *Oilardo quoque Subdefensori prædictæ possessionis*.

Defensores Senatus, in leg. 2. et 3. Cod. Th. de Prædiis Senator. (6, 3.)

Defensores, in militia Græcanica, qui *Cursores* subsequebantur, ut eos defenderent, si ab hostibus ingruentibus aut cladem paterentur, aut propellerentur. Ita Glossæ Basilic. Leo in Tactic. cap. 7. § 37. 41. cap. 12. § 78. et Mauricius laudatus a Rigaltio in Glossario.

Defensor Navium. Sexta Synodus Act. 3. et 9 : Ἀναστάσιος διάκονος καὶ νοτάριος πλοιέκδικος. Vetus Interpres *Defensorem navium* vertit.

¶ Defensor *et rector mercadantiæ civitatis Placentiæ*, in Chronico Parmensi ad ann. 1290. apud Murator. tom. 9. col. 819. A.

¶ **DEFENSORIA**, Dignitas Defensoris civitatis in Chronico Parmensi ad annum 1308.

¶ **DEFENSORIUM**, Munitio. Berntenii Chronic. Marienrod. apud Leibnit. tom. 2. Script. Brunsv. pag. 449 : *Præterea cum villa Wenthusen totaliter esset deleta præter Capellam, erexit ibidem juxta cæmeterium forte Defensorium cingens ipsum cum fossato simul cum cœmeterio et Ecclesia, et villulam circumdedit grandi sepe*.

DEFENSUM, Prohibitio quævis, *Défense*. Statutum S. Ludovici ann. 1255. cap. 21 : *Defensum autem bladi vel vini, aut mercium aliarum non extrahendarum de terra, sine causa urgente non faciant* Ballivi. Vide *Defensa* 3. [et *Defensio* 1.]

DEFERCULARE, Fercula de mensa auferre. Vita S. Ottonis Episc. Bambergensis lib. 2. cap. 11. : *Mensa illorum nunquam disarmatur, nunquam Deferculatur*.

* **DEFERIATA**, pro Deferriata, Actio captivos e vinculis eximendi. Italis *Scarcerazione*, Gall. *Délivrance*. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. III. pag. 169 : *Addimus quod aliquis custos alicujus carceris... non possit nec debeat... auferre vel accipere aliquid alicui detento... ultra quam xij bononinos in prima die pro inferiata vel intratura et Deferiata, nec aliqua alia de causa a dicta die in antea nisi vj denarios pro qualibet die*. [Fr.]

¶ **DEFERRARE**, Gall. *Defferrer*, Equo soleas eximere. Vita S. Bernardi Tironiensis, tom. 2. April. pag. 243 : *Omnia omnibus sua faciebat communia, et etiam ut hospitum equos ferraret, suos aliquotiens Deferrabat*.

¶ **DEFERRE**, a Gall. *Deferer, Avoir de la Deference*, Revereri, honorem deferre. Chronicon Trivetti apud Acherium Spicil. tom. 8. pag. 567 : *Muros cum turribus evertit ... Templo tantum et turri David Detulit*. Id est, pepercit honoris ergo. Charta Edw. II. Regis Angliæ ann. 1323. ad Ballivos portus Dovorriæ, apud Rymerum tom. 3. pag. 1012. col. 2 : *Et quia, in quantum poterimus bono modo, vobis parcere volumus et Deferre, gratum habemus, etc.*

DEFERTUS, pro *Delatus*, in Gestis Regum Francor. cap. 11. Vide *Ferto*.

¶ **DEFESA**. Vide *Defensa* 3.

DEFESANTIA, vox Practicorum Anglicorum, de facto quod infectum redditur, vulgo *Defeisance*, ex Gallico *Desfaire*. Vide *Difficere*. In Charta feodi, seu libro Anglico *Justice of peace*, pag. 164. habetur *Indentura Defesantiæ inter partes, etc.* Adde pag. 168. 169. etc.

° **DEFESIUM**, Sub banno positum, quo frui nulli licet, nisi cui competit, puta Vivarium, Gall. *Défés, Deffaix* et *Deffeg*. Charta Phil. Pulc. ann. 1308. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 349. r°. col. 2 : *Item Defesium et piscariam, quæ habebamus in aqua de Jauzi, centum solidos annui redditus æstimata*. Alia Radulfi vicecom. Bellim. ann. 1237. ex Tabul. Cartus. B. M. de parco : *Monachi Cartusienses habeant nemus mortuum ad usum dictæ grangiæ, exceptis parcis meis et meum Défés de Montmejen. Plus les grains, broyes, Deffeges et appartenances,... situées en la riviere de Cher*, in Decreto ann. 1538. ex Tabul. castri *de Chiffé* in Turon. Vide *Defensa* 3. et infra *Deffaia* et *Deffesum*.

° Defessum, eadem notione, in Charta Alvar. *Diaz* ann. 1107. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonstr. col. 391 : *Donamus quantum ad illum monasterium pertinet,... videlicet in omnibus exitibus in Eveas tertia parte, et in Defessis in duplo Tajac.*

¶ **DEFESTUCARE**, per *festucam* tradere. Charta Henrici I. Ducis Brabantiæ pro Cœnobio Bruxellensi S. Jacobi in Monte frigido ann. 1201. apud Miræum tom. 1. pag. 727. col. 1 : *Terram in Rusbruc a censu annuo, ab omni jure suo et ab*

omni exactione liberam mihi resignavit et Defestucavit. Vide *Festuca*.

° Nude pro Dimittere. Charta Theodor. comit. Fland. ex Chartul. Episc. Gandav. fol. 70 : *Galterus omnem contra S. Bavonem injustitiam suam deposuit et Defestucavit.*

¶ **DEFESUM.** Vide *Defensa* 3.

DEFETARII. Ita *libros Consuetudinum* appellabant Siculi, ut auctor est Hugo Falcandus in Hist. de Calamitat. Siciliæ pag. 664.

° Greg. Grimaldi Hist. leg. et magistr. regni Neapolit. lib. 4. cap. 1 : *Queste consuetudini* (feudali) *specialmente del nostro regno e della Sicilia, furono raccolte in certi libri, Defetarii corrottamente appellati, i quai libri, dicesi, che da Rugiero nel palagio reale conservavansi.*

° **DEFFACERE.** Vide supra *Defacere*.

° **DEFFACTUS,** Tritus, Gall. *Broyé.* Charta ann. 1356. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 177. col. 2 : *Quod consules seu vintennarii sequentur molendina olivarum, tempore quo olivæ erunt Deffactæ ; et juxta quantitatem olei quam quilibet habebit, indicetur sibi vintenum in pecunia,... et quisque tenebitur solvere et portare partem sibi tangentem de dicto vinteno olei..... infra quindenam, post dictum oleum Deffactum.* Vide infra *Diffacere*.

° **DEFFAIA,** Silva defensa, ubi nec pascere nec cædere cuiquam licet, nisi ex concessione domini, nostris alias *Défay* et *Deffois*. Charta Rob. comit. Alenc. in Reg. forest. Alenc. etc. ex Cam. Comput. Paris. fol. 22. r°. : *Concedo* (monachis de Persania) *usagium suum ad omnia et singula loca prædicta,... tam in haiis, parchis, quam in deffaiis et deffensis antiquis et novis.* Alia Amalr. Comit. Montisf. ann. 1229. inter Instr. tom. 7. Gall. Christ. col. 100 : *Concessit in escambium dominis Wallium Sarnaii defensum suum, quod dicitur le Defay de planeto.* Charta ann. 1363. in Reg. 92. Chartoph. reg. ch. 316 : *Exceptis deffensis nemorum, qui vocantur Gallice Deffois.* Lit. remiss. ann. 1374 in Reg. 105. ch. 464 : *Trois charetes chargées attelées de buefs trespassans parmi certaines terres labourées et cultivées, et en lieu de Deffois, ou il n'avoit point de chemin. Défois,* in Stabilim. S. Ludov. cap. 150. tom. 1. Ordinat. reg. Franc. pag. 231. Sic etiam legendum videtur, pro *Désfois*, in Cantil. 26. reg. Navar. tom. 2. pag. 58. et pro *Deffroy*, in Lit. remiss. ann. 1454. ex Reg. 182. ch. 127. Vide *Defensa* 3. et mox

° **DEFFAISIA,** Eadem notione. Charta ann. 1209. inter Probat. Hist. Sabol. pag. 364 : *A nemoribus S. Albini usque ad dictos locos, et usque a Deffaisiis de taillis, vocatis Malespineta.* Vide infra *Deffensetum*.

° **DEFFALCARE,** Deducere, subtrahere. Charta ann. 1489. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 51. col. 1 : *Dicta summa vj. lib. Turon. in vestris allocabitur compotis et de vestra, per quos pertinuerit, Deffalcabitur recepta. Défalquer,* pro *Supprimer*, in Lit. remiss. ann. 1389. ex Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 37 : *Pierre Bequin accusé d'avoir été complice au grenetier, qui lors estoit dudit grenier, d'avoir Défalqué de grant quantité de sel vendu audit grenier, grant partie dudit sel... Item d'avoir vendu à leur profit ledit sel ainsi Défalqué senz gabeler.* Vide *Defalcare*.

° **DEFFAMARE.** Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Defamar, Prov. Deffamare, diffamare, inficere.* Vide *Defamare* et *Diffamare*.

° **DEFFAUTA.** Vide supra *Defauta*.

° **DEFFECI,** *Prov. Veternum*, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

° **DEFFECTIVUS.** Vide supra *Defectivus*.

¶ **DEFFENCIO,** DEFFENDUDA, DEFFENDUTA. Vide *Defensa* 3.

° **DEFFENDERE.** Vide *Defendere* 4.

¶ **DEFFENSA,** Præsidium, Gall. *Deffense.* Visitatio castrorum anni 1347. in Hist. Delphin. tom. 1. pag. 68. col. 1 : *Item, quod portale, per quod ingreditur burgum, ad Deffensam poni faciat sumptibus dictæ villæ.*

° **DEFFENSATIVUS,** Ad defensionem aptus. Joan. de Cardalhaco serm. in Epiph. Dom. : *Tertio dico quod isti Magi obtulerunt munus hostilicatum, Deffensativum ; quod designatur cum dicitur, arma et equos.* Vide infra *Deffensivum*.

° **DEFFENSETUM,** ut supra *Deffaia*. Inquisit. ann. 1268. ex schedis Pr. *de Mazaugues : Interrogatus qualiter scit quod homines Arelatis visi fuerint boscairare in dicto territorio ; dixit quod vidit ibi Stephanum Gaillardum, qui faciebat inscidi ligna in Deffenseto, quod est ad caput illius cravi, et habebat ibi quamplures incisores.* Vide infra *Deffesum*.

° **DEFFENSIVUM,** Id quo ad defensionem suam quis utitur, Gall. *Arme deffensive.* Lit. remiss. ann. 1408. in Reg. 163. Chartoph. reg. ch. 76 : *Cum dictus Bernardus gladium vel aliud Deffensivum non haberet,... accessit ad domum suam et gladio balasardo accepto,... dictum Guillelmum tribus vel quatuor ictibus de dicto balasardo percussit.* Vide supra *Defensativus. Deffendement*, vero, pro *Deffense*, protectio, patrocinium. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Deffendement, patrocinium.* Vita J. C. MS. :

Que bien sachiés, si je voloie
Ne mort, ne passion n'auroie,
J'auroie assez Deffendement
Angeles, arcangeles plus de cent.

Unde *Deffenderres* et *Defenderres*, Defensor, protector, in Annal. regni S. Ludov. edit. reg. pag. 189. et 190.

° **DEFFERRATUS,** dicitur de animali soleis exempto. Charta Alfonsi comit. Pictav. pro Villafranca ann. 1256. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 46 : *De asino ferrato, sex denarios ; de Defferato, unum denarium. Defferres* appellantur veteres soleæ ferreæ, in Ordinat. hospit. reg. ann. 1285. ex Reg. sign. *Noster* Cam. Comput. Paris. fol. 54. v° : *Item mareschaux ij. qui auront en toutes choses autant comme les escuiers,... et la Defferre sera le Roy.* Lit. remiss. ann. 1413. in Reg. 167. ch. 101 : *L'exposant trouva en son chemin un sac, ou il avoit environ neuf frans,... le prist et mist en son saing, et quant Pierre Benon qui estoit avecques lui, lui demanda que c'estoit, ledit exposant respondi que c'estoit une Defferre. Deffreier* vero, vel *Défrayer*, sumptus suppeditare, legendum puto in Ordinat. ann. 1361. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 536. art. 11 : *Le maréchal dudit duché* (de Bourgogne) *sera ordonné et commis pour recevoir les gens d'armes et leurs monstres, et pour les faire Defferer en la maniere qu'il a esté gardé et accoutumé de faire.* Vide supra *Deferrare*.

DEFFESIUM. Vide post *Defensa* 3.

° **DEFFESUM,** Idem quod supra *Deffensetum*. Charta Alfonsi reg. Castel. ann. 1181. apud Baluz. Hist. Tutel. col. 493 : *Concedo villam quam vocant Fornellos,... cum nemoribus et Deffesis, et cum omnibus aliis directuris et pertinentiis suis jure hereditario in perpetuum habendas.*

¶ **DEFFIDARE.** Vide *Diffidare*.

° **DEFFRAHERE,** DEFFRAYARE, Sumptus suppeditare, Gall. *Défrayer. Deffraitier*, in Reg. Corb. 13. sign. *Habacuc* ad ann. 1511. fol. 122. v°. Comput. ann. 1482. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 19. col. 1 : *Item solverunt Johanni Boneti, hostellario trium regum pro Deffrahendo dictum Comte, et expensis factis per eum in suo diversorio, x. solidos Turon.* Alius ann. 1495. ibid. pag. 62. col. 1 : *Alia expensa facta per dictos dominos consules, Deffrayando dominum Narbonensem archiepiscopum, accedentem pro ambaxiatore apud dominum nostrum regem pro negociis patriæ.*

° **DEFFRUCTUS.** Vide infra *Defructus*.

DEFIBULARE, Fibulam detrahere, vestem exuere. Hugo de Cleeriis de Senescallia Franciæ : *Cum vero primum venerit ferculum, Comes se Defibulans, e scamno surget.* Ibidem : *Pallium, quo in Curia affibulatus erit.* Gallo-Belgæ etiamnum *Affuler*, et *Defuler*, alii *Affubler* dicunt, cum pileus capiti aptatur, aut detrahitur.

° Lit. remiss. ann. 1397. in Reg. 152. Chartoph. reg. ch. 22 : *Lesquielx ilz saluerent en eulx Deffulant et disant aux bonnes gens qui là estoient, à Dieu vous comment. Désaffubler*, in Poem. Roberti Diaboli MS. :

De son mantiel se Désaffuble
Tout sainglement en pur le corps.

Vide *Diffibulare*.

1. **DEFICERE,** Destruere, *Desfaire*. Vita S. Mederici cap. 13 : *Interim venturus Pontem Carantonis, audivit quod quidam fur nocte furatus esset, et Defecisset pontem.*

° 2. **DEFICERE,** Cessare. Acta S. Abund. tom. 5. Sept. pag. 300. col. 2 : *Jubeat ergo clementia vestra ut Deficiant* (Deos insultare) *aut thura et libamina ponant Diis nostris.*

° 3. **DEFICERE** IN JUSTITIA dicitur Judex vel feudalis dominus, cum vassallo jus sibi fieri postulanti vel plane denegat, vel curiæ suæ placita differt, ultra quam leges feudales permittant. Reg. feudor. Aquit. sign. JJ. rub. fol. 39. r°. ex Cam. Comput. Paris. : *Dixit etiam per juramentum suum* (Bernardus Jordani de la Beer) *quod multociens requisivit dominam Constantiam ut faceret sibi jus, et quia non faciebat et ei Deficiebat in justitia, dixit quod extunc nolebat esse de curia del Sere, immo renuntiabat omnino, et de hoc habebat curiam in testimonium.* V. *Defectivus* 1. et *defectus* 3.

° **DEFICIENS,** Declivis. Tract. MS. de re milit. et mach. bellic. cap. 1 : *Oportet quod locus in quo est exercitus, sit circumdatus a ripis aut flumine... causa... aquandi equos, et Deficiens dictus locus ex ripis una parte.*

°° **DEFIDERE,** Diffidere. Virgil. Grammat. pag. 29 : *Quorum opinioni nec multum Defidimus, nec nimium faverem.*

¶ **DEFIDIARE.** Vide *Diffidare*.

° **DEFIERI,** Abrogari. Charta Hugon. ducis Burg. ann. 1208. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 12. v°. : *Libenter tollam illam communiam et defaciam, si jus de sua curia dictaverit, quod defieri debeant et tolli.* Vide supra *Defacere*.

DEFIGERE, in sortilegiis. Vide *Vultivoli*.

¶ **DEFIGURARE,** a Gallico *Defigurer*, Deformare, fœdare. Menotus Serm. Qua-

dragesim. f. 1. v°: *Omnes immunditiæ et lutum... non possunt corpus vestrum tantum maculare et Defigurare, quantum peccata animam vestram.* Vide *Diffigurare.*

° **DEFINIMENTUM,** Pactum, conventum, quo controversia definitur terminaturque. Charta ann. 1114: *Hæc est carta de placito et Definimento, quod fecerunt Bernardus Atonis vicecomes et uxor ejus Cecilia et filii eorum Rogerius et Raimundus cum Lupato de Biterris etc.* Vide infra *Definitio.*

✱ **DEFINIS.** [Qui habet fines; hinc derivatur definitus, cui nempe dati sunt fines. Legitur in *Not. Tir. p.* 57. Finis, infinis, adfinis, confinis, *Definis.*]

° **DEFINISCERE,** Dimittere, deserere. Charta sub Philip. I. reg. Fr. ex Bibl. reg. cot. 17: *Ego Ugo Adalberti garpisco et evacuo et pacifico tibi Raimundo Johanni... campo uno... et cum hac scriptura prædito campo Definisco et garpisco vobis ab integrum, sine vestro enganno.* Vide infra *Diffinire.* Hinc

° **DEFINITIO,** Rei alicujus cessio, abdicatio. Narratio vexat. illatar. ab Aimer. vicecom. Narbon. archiep. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 30: *Dolens et coactus prædictas lesdas diffinivi injuste, cum leges dicant irritam esse Definitionem factam ab expoliato, nisi prius potestative revestiatur. Definaille,* Finis, in Bestiario MS:

> Qui bien commenche et bien défine,
> C'est vérités et saine et fine,
> En toutes ouvrengnes en doit
> Estre loés, qui que il soit.
> L'oevre de boine commenchaille,
> Qui ara boine Définaille.

DEFINITIO Toni, Modulatio vocis seu Cantus Gregorianus. [° Malim de neumate seu jubilo interpretari.] Bernardi Ordo Cluniac. part. 2. cap. 15: *Sic omnes Horæ absque versu,* Deus in adjutorium, *inchoantur, cum venia tamen et antiphonis, quarum nulla cum Definitione toni finitur.*

DEFINITOR, Diffinitor, Visitator. Offic. Monasticum, de quo Gregorius IX. PP. in Constit. pro Benedictinis, pag. 837. apud Brolium: *Omnes vero Abbates et Priores annis singulis ad Capitulum venientes, diffinitiones, si quæ factæ fuerint, in suo reditu habeant bis in anno in suis Capitulis, et visitationis tempore nihilominus recitandas.* Vide Nomasticum Cisterc. pag. 307. [Apud Augustinianos, Benedictinos Congregationum recens institutarum et reformatarum et alios, Definitores appellantur Superiores novem electi tempore Capituli generalis, penes quos præcipua est totius Capituli potestas sive ad electiones Superiorum, sive ad statuenda et definienda quæcumque monasticam spectant disciplinam. In quibusdam aliis Ordinibus Definitores dicuntur Superioris Assessores, seu Consultores etiam extra tempus Capituli generalis.]

DEFITERI, *Negare, abnuere.* Papias.

¶ **DEFIXIONES,** Species sortilegii. Vide *Vultivo.*

✱ **DEFLAMMO.** [Extinguo. *Apul.* 5. *Met. sub fin.* Pharetram expilet, et sagittas dearmet, arcum denodet, tædam *Deflammet.*]

¶ 1. **DEFLARE,** Quidquid in buccam venit effundere. S. Ambrosius Epist. ad Sabinum: *Nobis autem quibus curæ est senilem sermonem familiari usu ad unguem distinguere, et lento quodam figere gradu, aptius videtur propriam manum nostro affigere stylo, ut non tam Deflare aliquid videamur, quam abscondere, neque alterum scribentem erubescamus. Sed ipsi nobis conscii, sine ullo arbitro, non solum auribus, sed etiam oculis, ea ponderemus, quæ scribimus. Deflare cibum* Plinio, In eum flare.

° 2. **DEFLARE,** *Inludere.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641: *Deflat, inludit.*

✱ **DEFLECTERE.** [Declinare, Deformare. Dief.]

✱ **DEFLETIO.** [Fletus. *Juvenc.* 4. 122. Adveniet jam tunc tristis *Defletio* terris.]

1. **DEFLORARE,** Devirginare: Glossæ Puteani: *Refloratio, Defloratio.* Eædem: *Delibatio, refloratio, illibatio.* Ugutio: *Cum virgo devirginatur, Defloratur, et flos virginitatis aufertur.* Carmen MS. ex Codice Brenensi:

> Virginitas flos est, et virginis aurea dos est.

Martianus Capella lib. 7:

> Aurora exoriens roseis spectabit ocellis
> Floris resecti præmia.

Leges Hoeli Boni Regis Walliæ sub ann. 940. cap. 13: *Si viro datur puella ætatem habens, dicatque vir illam ab alio Defloratam percepisse, etc.* Adde cap. 25. Libertates Bellævillæ ann. 1233: *Si quis puellam per vim Defloraverit, debet eam ducere uxorem, vel ad Consilium Burgensium maritare.* Concilium Arelatense ann. 1267. can. 12: *Qui violenter virginem Defloraverunt, etc.* Fori Oscenses Jacobi I. Regis Arag. fol. 33: *Si incontinenti post violentiam dixerit, se in silva aut in eremo ab aliquo defloratam, etc.* Magnum Chron. Belgic. ann. 1284: *Prædictum Episcopum super Defloratione virginum, ac aliis factis enormibus clam accusaverunt. Defloratio mulierum,* in Consuetudinibus Tolosæ. *Defloratores*, in veteri Consuetud. Normanniæ cap. 10: *Les Deflorateurs violentement des vierges.* Vide Statuta Odonis Episcopi Parisiensis cap. 6. § 4. [Gellius, ut edit Aldus, *Futurum gaudii fructum spes tibi jam Deflorabit.* Livius in editione ejusd. Aldi et aliis: *Gloria victoriæ Deflorata.* Id est, flore seu honore spoliata; sed in quibusdam editionibus habetur *Præflorata* ut et *Præfloravit* apud Gellium.]

¶ 2. **DEFLORARE,** Flores legere. Notkerus Balbulus lib. de Interpretibus Divin. Scriptur. apud Bernardum *Pez* tom. 1. Anecd. part. 1. col. 2: *Quod si excerptum Paterii, quod de libris B. Gregorii per ordinem singulorum librorum Deflorando confecit, unquam reperire potueris.* Gerardus de Arvernia Epist. nuncupatoria ad Ivonem Abb. Cluniac. in Chronic. Cluniac. ann. 1282: *Ut vobis Monachorum speculo inchoata succincte perstringerem, et inde utilia quæque brevi compendio Deflorarem.*

¶ Defloratio, Ead. notione. Codex MS. xiii. sæc. inscriptus *Liber Deflorationum Patrum.* Alia notione sumitur in *Deflorare* 1.

¶ Defloratiuncula. Idem MS. in Præfatione: *Quicumque autem has Defloratiunculas legere aut forte scribere voluerit.*

° 3. **DEFLORARE,** Floribus ornare. Andr. Floriac. in Vita MS. S. Gauzlini archiep. Bituric. lib. 1: *Translationis quoque seriem Giraldus haud spernendæ scientiæ fulgor, elegiaco Defloravit pentametro.* Sigebert. in Chron. ad ann. 1008: *Burchardus.... magnum illud canonum volumen edidit scripturarum sententiis undique compilatis Defloratum.*

° 4. **DEFLORARE,** Pascere, vel prata falcare. Charta ann. 1389. apud Lam. in Delic. erudit. inter not. ad Hodoepor. Charit. part. 2. pag. 471: *Quod dictum commune Ficecchii teneretur et deberet permittere dicta communia S. Crucis et Castri Franchi tenere et possidere dictas pasturas et eis uti et frui locis, et Deflorare, etc.* Occurrit rursum ibid. pag. 473.

¶ **DEFŒDERATUS,** Rebellis, fœdifragus. Sugerius in Vita Ludovici Grossi apud Duchesnium tom. 4. pag. 303: *Confœderatus igitur* (Hugo Puteolensis) *regni Defœderatis, videlicet Palatino Comiti Theobaldo, et egregio Regi Anglorum Henrico, cum dominum Regem Ludovicum in Flandriam pro regni negotiis profecturum accepisset, collecto quantocumque equitum et peditum potuit exercitu, Puteolum castrum restituere deliberat, adjacentem pagum aut eversum iri, aut sibi subicere maturat.* Ibid. pag. 284: *Quo siquidem tempore inter venerabilem B. Dionysii Adam Abbatem et Burchardum nobilem virum dominum Mommoriacensem accidit quasdam contentiones pro quibusdam consuetudinibus emersisse, quæ in tantam ebullierunt irritationis molestiam, ut rupto hominio, inter Defœderatos armis, bello, incendiis concertaretur.*

¶ **DEFOLARE,** Lædere, percutere. Charta Philippi Augusti ann. 1194. pro Attrebatensibus: *Qui alium per capillos ad terram traginaverit, vel pedibus Defolaverit, undecim libras et dimidiam perdet, unde Nos decem libras habebimus, Castellanus decem solidos, traginatus quindecim, Homines civitatis quinque.* Nostris olim *Affoler* erat Leviter lædere, vulnerare, ut dictum est in *Affolare.* La bataille des sept arts MS.:

> Aristote fiert Percien,
> Nostre haut Baron ancien,
> Qu'elle fist à terre voler,
> Du cheval le volt Defouler.

° Vel potius Conculcare, pedibus proterere, a veteri Gallico *Défouler*, eodem significatu. Serm. MSS. ex Cod. S. Vict. Paris. 14. sæc. serm. 7: *Une partie de la semence chai lez la voie, et cele semence si fut mout Défolée de cels, qui aloient de lez la voie et démarchiée.* Lit. remiss. ann. 1396. in Reg. 151. Chartoph. reg. ch. 222: *Pour laquelle chose ledit Loys se retourna devers ledit Charlot et par grant mautalent lui défoula ses jambes et marcha sur les piés.* Le Roman *d'Alexandre* MS. part. 1:

> Mes il voit son seinguour ledement démener,
> Et à piés de chevaus ledement Défoulier.

Sed et pro Contemnere, despicere, in Lit. remiss. ann. 1409. ex Reg. 163. ch. 483: *Lesquelx compaignons se prindrent à Défouler, vitupérer et ledengier de paroles le suppliant.*

DEFOLCARE. Thomas Walsingham. pag. 137: *Persecutor noster... damnosis injuriis quot et quantis nos et nostra jura vulnerat et Defolcat?* Forte *defalcat*, detrahit.

DEFOLIARE, Folia decutere, ἀποφυλλίζειν, in Gloss. Græc. Lat.

¶ **DEFOMARE,** Circumsecare, dolare. Glossæ Gr. Lat.: Ἀποπελεκίζω, *Defomo, Dedolo.* [° In utroque Glossar. edito: Ἀποπελεκῶ, *Deforuo, dedolo.* Vide Salmas. ad Plinium pag. 181.] Festus: *Defomitatum, a fomitibus succisum, quibus confoveri erat solitum.* Unde mendose apud Papiam: *Deformicata arbor desectis astulis.* Legendum enim *Deformitata arbor*, hoc est fomitibus seu assulis succisa.

DEFORAS, Deforis, Forinsecus, extrinsecus, *Par dehors, deforo,* Occitanis; *Deffore* in Consuet. Solensi tit. 2. art. 5. *Defors* in Charta Willelmi Arverni ann. 1178. apud Justellum in Probat. Hist.

Turenens. pag. 35. Le Roman *du Renard* MS. :

Pour ce que grans estoit les cors,
Remaindre l'estuet par Defors.

⁎ *Deffueurs*, in Libert. villæ *de Braoux* ann. 1331. tom. 4. Ordinat. reg. Fr. pag. 336. art. 13. Hispan. *Defuera*, eodem significatu.

Deforas. Vetus inscriptio : *Recognitum est ex tabula ænea quæ fixa est Romæ in Capitolio ad aram gentis Juliæ Deforas podio sinisteriore.*

Deforis. [Vet. Interpres Gen. 7. 16 : *Inclusit eum Dominus Deforis.* Matth. 23. 25 : *Mundatis quod Deforis est.*] Admonitio sancti Fausti : *Et testes contra eum non aliunde Deforis, sed intus de ipsa proferentur.* Idem forte Faustus Regiensis : *Si evadere pericula non Deforis ingruentia, sed intus concepta desideras, etc.* Metellus in Quirinalib. :

Nec Deforis quispiam remansit uspiam.

Visiones Flotildæ : *Vidit... B. Remigium et S. Martinum Deforis eisdem crucibus obviantes.* Octavius Horatianus lib. 4. Rerum medicar. : *De argilla Deforis linis.* Constantinus African. lib. 7. de Morbor. cognit. cap. 22 : *Deforis est superponenda res dissolutiva.* Beda in Vita S. Cuthberti : *Murus ipse Deforis altior longitudine stantis hominis.* Occurrit ann. 563. cap. 18. apud Ordericum pag. 535. etiam in Concilio Braccarensi, et alibi passim.

¶ **DEFORCIAMENTUM**, Deforciare. Vide *Difforciare.*

⁎ **DEFORIS**, Ultra, Gall. *Outre, de plus.* Stat. crimin. Saonæ cap. 43. pag. 99 : *Infra ipsum tempus actor probationes suas facere teneatur, quo elapso magistratus infra dies decem teneatur sub pœna sindicamenti diffinire, nulla Deforis dilatione data.* Vide alia notione in *Deforas.*

✱ **DEFORMA.** [Dicuntur exta, quæ dantur calida : a *formus*, calidus. *Fest.* in *Forma.*]

⁎ **DEFORMARE.** Acta S. Gaugerici tom. 2. Aug. pag. 684. col. 2 : *Aliquando vero historiam typice tractans, memorali exitu Deformabat.* Id est, ut interpretantur docti Editores, ita tractabat, ut narrationem historice primo propositam, formandis deinde moribus accommodaret.

¶ **DEFORMATUS**, Scriptus. Rembertus in Vita S. Anscharii n. 18 : *Præfati servi Dei cum certo suæ legationis experimento, et cum litteris regia manu more ipsorum Deformatis, ad serenissimum reversi sunt Augustum.*

¶ **DEFORMICATUS.** Vide *Defomare.*

¶ **DEFORMIS.** Gibbosus. Capitula General. MSS. S. Victoris Massil. : *Statuimus, quod nullus de cetero alicubi accipiatur in Monachum... claudus, surdus, monoculus, Deformis aliter gilbosus.*

¶ **DEFORMOSUS**, pro *Deformis.* Vita S. Vincentii Ferrerii, April. tom. 1. pag. 503 : *Adolescens autem cernens feminam Deformosissimam, utpote quæ erat decrepita, etc.*

⁎ *Défourmé*, Contumeliosa vox, quæ apud Leodienses fortassis spurium significat. Lit. remiss. ann. 1403. in Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 68 : *Icelluy Jehan dist audit escuier de l'éveschié de Liege : si tous les Défourmez de Liege l'avoient dit, si auroient ilz failly de dire la vérité ; et pour ce que ces moz, tous les fourmez* (sic) *de Liege, selon l'entendement et commun langaige du pais, estoient et sont très-injurieux et contre l'onneur dudit escuier et de sa mere et parens, etc.*

¶ **DEFORTHARE** Se, Manus alicujus effugere. Inquisitiones factæ per Magistrum Ricardum auctoritate Philippi Regis Franc. de Libertatibus Monasterii Beccensis : *Vicecomes Pontis Audomari invenit eum a dimidiu leuca parochiæ Becci et voluit eum ducere ad prisionem Regis, et ipse noluit ire, immo Deforthavit se et fugiit usque ad portam Becci, et ibi dictus Vicecomes arestavit eum, et ceptus fuit, et positus in prisione dictorum Religiosorum.* Vide *Difforciare.*

DEFORTIARE, Defortiatio, etc. Vide *Difforciare.*

¶ **DEFORTIFICARE**, Mœnia diruere. *D. Carolus fecit Defortificari partem dicte ville*, apud Lobinellum Hist. Britan. tom. 2. col. 559.

¶ Deforzare, Eodem intellectu. Chronicon Parmense ad ann. 1307. apud Murator. tom. 9. col. 865 : *Guastalla* (oppidum) *vero venit ad mandata dicti Defensoris, et per eum accepta fuit et spanata de foveis, et disguarnita et Deforzata in totum circumquaque ; et multæ aliæ terræ destructæ fuerunt et derobatæ.*

DEFOSARE, Devorare, *faucibus* haurire. Etherius et Beatus lib. 1. adversus Elipandum Toletanum Archiep. : *Lupus... solus in tenebris ambulat ululando, et oves quæ ingressæ sunt sub pastore, Defosat et spargit.* Lib. 2. de Dracone : *Hunc agnum se fingit, quo agnum securum Defoset.* Rursum : *Præsentibus pastoribus oves Christi Defosare non possunt.*

¶ **DEFOSSA** Forestæ. Charta fundationis Monasterii de Bosco Ratherii prope Turones Ordin. Grandimont. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 752 : *Dedimus etiam et concessimus Fratribus supradictis... per totam forestam nostram de Brussennaio usagium suum : ita quod dicti Fratres in dictis forestis et in omnibus defossis earumdem factis vel faciendis a nobis vel successoribus nostris indifferenter capiant et explectent quidquid ad usum et ædificationem ipsorum..... viderint expedire.* In hunc locum Editores in Onomastico ad calcem tomi 4. *Defossa forestæ*, videtur esse Cæsiones, Cæsuræ, Gall. *Coupes.* Sed puto legendum *Defensis* pro *Defossis*, hicque licentiam dari Grandimontensibus capiendi ligna in omnibus forestis tam liberis, quam *Defensis*, id est, quorum *usagium* non est licitum, nisi iis quibus hoc *usagium* singulari privilegio indultum est. Vide *Defensa* 3.

DEFOSSUS, Pœna apud recentiores recepta maxime in feminis. Consuetudines Arkenses ann. 1231. in Tabulario S. Bertini : *Si concubina ei fuerit, et particeps extiterit in crimine* (furti), *viva fodietur, nisi prægnata sit, quia tunc servatur, etc.* Tabular. Campaniæ Thuan. ch. 24. ann. 1212 : *Cum discordia esset de quibusdam hominibus suspensis, et de quadam femina Interrata, qui capti fuerant in burgo nostro S. Dionisii, etc.* Nota sunt, quæ de Vestalium supplicio habent Scriptores. Vide veterem Consuetud. Turon. tit. ult. art. 8. [⁎⁎ et Grimmii Antiquit. Juris German. pag. 694.]

DEFOVENTUM, Κεφάλεια, παρὰ θλησιονῷ, *Sors*, in Supplemento Antiquarii.

⁎ Ita et Glossar. Lat. Gr. ubi Vulcanius emendat : παρὰ τῷ Ἡσιόδῳ.

⁎ **DEFRACTA**, ἀποκαμοῦσα, in Gloss. Lat. Gr. Sed leg. ex castigat. *Defecta.* Cod. Sangerm. : Ἀποκαμών, *lassus, defectus.*

DEFRAGIARE, Papiæ, *Devulgare.* [Edito, *Defragare*, MS. Bituric. *Defragiare* et *Deflagrare.*] [⁎⁎ Glossar. in cod. reg. 7644 : *Deflagrari, Devulgari.*]

⁎⁎ **DEFRAGLASCERE**, Odorem amittere. Reinard. Vulp. lib. 2. vers. 420 :

Potio quam primum fuerit confecta bibenda est,
Ne Defraglascat, vim minuente mora.

⁎ **DEFRANGERE**, Perfringere, reprimere. Epist. Soldani ad Pisan. inter notas Lamii ad Hist. Sicul. Bonincont. pag. 215 : *Et si aliquis vestrum alienam nequitiam in se habuerit, hoc Defrangite et castigate. Déprimer*, eodem significatu, in Lit. ann. 1371. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 435.

¶ **DEFRAUDARE** Scripturas, Adulterare, corrumpere truncando aut mutando verba, vel ea in pravum sensum detorquendo. Libellus Episcoporum Italiæ contra Elipandum in Concil. Hisp. tom. 3. pag. 98 : *Defraudare etenim sacram non veremini Scripturam, parvipendentes Magistri Gentium prohibitionem dicentis : Nolite adulterare verbum Dei.*

⁎ **DEFRAUDATUS**, Oneratus, oppressus, Gall. *Surchargé.* Correct. statut. Cadubr. cap. 134 : *Et si viderit* (vicarius) *aliquem Defraudatum in hujusmodi Livellorum exactionibus, eo quod æquitatem excedant, juris remediis inhibeat et eis succurrat.*

¶ **DEFRENS**, a *Frendere*, Arvum quod detonderi vel demetiri solet. Gloss. apud Martinium : *Defrens*, ἄρουρα, θερισμός, ἄρουρα θερισθεῖσα. Supplem. Antiquarii : *Defrensa*, ἄρουρα τετερισμένη. Gloss. Lat. Græc. Sangerman. : *Defrens*, ἄρουρα, θερισμός, i. *Arvum, Messis.* Festus : *Defrensam, Detritam atque detonsam.* Papias : *Defresum, Detritum, unde adhuc Fresa faba dicitur, quæ obtrita frangitur.*

¶ **DEFRESUS**, Vide *Defrens.*

¶ **DEFRETUM**, pro *Defrutum*, quod habent Celsus, Nonius, etc. Vinum coctum, Gall. *Vin doux, cuit, du raisiné.* Papias in MS. Bituric : *Defretum, Vinum coquendo defraudatum..... Defruta, Quod aruit, unde et Defretum.* Gloss. Sangerman. MS. n. 501 : *Defretum, Vinum coquendo defrucatum.... Defretum dictum eo quod coquendo arescat, minuisve faciat.* Isid. lib. 20. cap. 3 : *Defrutum dictum est, quod defrudetur, et quasi fraudem patiatur.*

✱ **DEFRICARE.** [Abstergere. Dief.]

⁎ **DEFRICTUM** Vinum *vocatur sapa, ut in libro antiquo.* Ita Glossar. medic. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959. Castigat. ad utrumque Glossar. : *Defructum sapa, passura*, ἕψεμα. Sic in MS. Latina desunt in edito, ubi ἔψημα. Sed leg. *Defrutum.* Vide *Defretum.*

¶ **DEFRIGERE**, contrario sensu, Incalescere, Gall. *S'échauffer*, *Chasser le froid. Defrigens se ipsum in sole dicebat, etc.* in Bibl. Ascet. PP. tom. 3. pag. 236.

⁎ **DEFROCARE**, Froco exuere, Gall. *Défroquer.* Charta ann. 1252 : *In dominum Amalricum et socios suos impinxerunt, Defrocaverunt dominum Amalricum bis.* Vide *Decucullare.*

DEFRONDARE, *Frondes avellere* : *Defrondere, frondes amittere.* Ugutio. Vide *Defoliare.*

⁎ Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Defrondare, Esbranchier. Défraichir*, pro exstirpare, evellere, vulgo *Défricher, arracher*, in Lit. remiss. ann. 1427. ex Reg. 174. Chartoph. reg. ch. 2 : *Pendant que le suppliant Défraichissoit lesdites seches plantes de halos, pour y planter des nouvelles, etc.*

¶ **DEFRUCTARE**, Usufructu privare. Vide Vossium de Vitiis Sermonis ad vocem *Usufructuare.* Vide *Defrustare.*

DEFRUCTATUS, Marcidus. Nalgodus

in Vita S. Maioli Abb. Cluniac. Maii tom. 2. pag. 664: *Dies illuxerat, et minister de pulmento sollicitus invenit moruclas penitus Defructatas et imminutas, ita ut omnino parari non possent.* Vide *Defretum.*

° **DEFRUCTUM.** Vide supra in *Defrictum.*

° **DEFRUCTUS**, Deffructus. Ita vocabant epulas vel dapes, quas dare clericis solebant ii, sive ecclesiastici sive laici, quibus honoris causa præcenta fuerat antiphona *De fructu* ad vesperas natalitii Domini, quæ solemniori ritu cantabatur. Concil. Narbon. ann. 1551. can. 47: *Parochis prohibemus, ne posthac ad comessationes, quas Defructus appellant, ullo modo parochianos suos admittant.* Comput. ann. 1479. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 339. col. 2: *Item solverunt die xvj. Januarii dicti anni lxxix. amore Dei, pro Deffructu natalis, dari solito conventui fratrum Prædicatorum dictæ civitatis Nemausi, v. sol. Turon. Item dicta die, pro simili Deffructu, solverunt conventui fratrum Carmelitarum, amore Dei, v. sol. Turon.* Alius ann. 1393. ibid. pag. 125. col. 1: *Die xxiiii. Decembris, quæ fuit die nativitatis Domini, domini consules iverunt ad sermonem in domo Prædicatorum, et fratres dicti conventus fecerunt eis, sive uni ex ipsis dominis consulibus, dicere De fructu, in vesperis: et ideo dicti domini consules ordinaverunt eis dare pro pitancia duos agnos.* Vide Mercur. Franc. ann. 1726. mens. Febr. pag. 218. et ann. 1727. mens. Maii pag. 925.

¶ **DEFRUGARE** Segetem, Nimia fœtura exinanire agros, terram extenuare. Turneb. lib. 14. cap. 2. Verbum fictum a *De* et *Fruge.*

✱ **DEFRUO.** [Doleo, Consumo. Dief.]

DEFRUSTARE, Frustatim, per frusta excerpere. Ammianus lib. 31: *Sed semel obsoleti coloris tunica, collo inserta, non ante deponitur, aut mutatur, quam diuturna carie in pannulos fluxerit Defrustata.* Sidon. lib. 9. Epist. 11: *Quæsitum volumen invenio, produco, lectito, excerpo, maxima ex magnis capita Defrustans.* Alii legunt *Defructans*, ut *Defructare* sit, fructus decerpere.

¶ **DEFRUTARIA**, Vasa Defruto conficiendo accommodata. Martinius et Amalthea.

DEFUGA, Desertor, refuga. Prudentius lib. Peristeph. Hymn. 1:

. . . . . Ire ad aram jusserat
Idolis litare nigris, esse Christi Defugas.

Curiæ vel Collegii Defugæ, in leg. ult. Cod. Th. de His qui condit. propr. (12, 19.) *Defugere originem*, lege 13. de Decurion. (12, 1.) Vide *Refuga.*

° *Deffuir* nostris, pro *Fuir*, fugere. Pactum inter Car. comit. et capitul. Carnot. ann. 1306: *Quant il* (les coupables) *s'en seront foïz après le forban, ou quant il auront pris le fet sur eus, en eus Defuiant, etc.* Lit. remiss. ann. 1377. in Reg. 112. Chartoph. reg. ch. 117: *Bertran Chamberçal estoit tenus envers ledit chevalier* (de Canillac) *en plusieurs sommes de grain et d'argent,... ledit Bertran n'en vouloit faire satisfaction; mais se Deffuioit et démuçoit.* Aliæ ann. 1398. in Reg. 154. ch. 165: *Pour ledit cas s'est Deffuis et absentez le suppliant. Deffouir*, in Lit. ann. 1379. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 615. *Deffouquier*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1446. ex Reg. 176. ch. 460: *Lesquelles bestes s'estoient Deffouquiés ou separées des autres, et démourées aux champs comme espaves.*

✱ **DEFUGO.** [Idem quod *Fugo. Theod. Priscian.* 1. 4. Capillos locis propriis *Defugabis*, si, etc.]

¶ 1. **DEFUNCTIO**, *est a debito liberatio: inde Defunctus, liberatus. Secundo idem est quod Mortuus.* Vocabul. Juris utriusque. [°° Vide Forcellinum.]

¶ 2. **DEFUNCTIO**, Quod datur Parocho, cum quis vita fungitur. Conventus Episcoporum apud Gissonam ann. 1099. Concil. Hisp. tom. 3. pag. 310. col. 2: *Confirmamus Ecclesiæ prænotatæ omnes suas decimas, et primitias, et universas oblationes, et Defunctiones, et cæmeterios.* Similis locus habetur Marcæ Hispan. pag. 1058. qui et memoratur in Annal. Bened. tom. 4. pag. 387. Vide *Mortuarium.*

° 3. **DEFUNCTIO**, Mors, obitus. Bulla Alex. PP. III. ann. 1179: *Et si in die Defunctionis alicujus, servitium suum habuerit, helemosina, sicut dictum est, per medium dividi debeat.* Charta Godefridi episc. Lingon. ex Cod. reg. 9612. A. B. N.: *Rainerius abbas ita suscepit Odonem ducem Divionensem ejusque uxorem ac filium in beneficiis domus Albæripæ, ut tantum fieret pro unoquoque eorum in obitu ipsorum, quantum pro Defunctione unius monachi ejusdem domus.* Alia ann. 1220. in Chartul. Thenol. ex Cod. reg. 5649. fol. 10. v°: *Emelina de Marla cognomento Billuarde,... concessit ecclesiæ Thenoliensi omnia immobilia et mobilia sua,... tempore Defunctionis suæ.*

¶ Defunctorum Judicium, Eadem notione. Epist. Gregorii IX. Papæ ad M. Cenoman. Episcopum ann. 1228. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 948: *Conjuratores autem hujusmodi se reputant obligatos ad excommunicatos minime devitandos, nec compellendos quantocumque tempore in excommunicatione perstiterint indurati, et ad tertiam partem Judicii Defunctorum Ecclesiis parochialibus non reddendam, laudabilem consuetudinem pietate fidelium nequiter infringendo, et ad alia multa teneri se credunt, quæ vergunt in periculum animarum.*

✱ **DEFUNGERE.** [Ab officio cessare. Dief.]

DEFUSTARE, Fuste, vel baculo, cædere, fustigare. Gloss. Lat. Græc.: *Defustat*, ξυλοκοπεῖ. Gloss. Græc. Lat.: Ξυλοκοπῶ, τὸ κόπτω ξύλῳ, *Defusto, fustigo.* In MS. pro *fustigo*, est *fustuo*: unde *Fustuarium supplicium.*

° **DEGA**, Moles aquis opposita, agger, ripa, Gall. *Digue, écluse*, Transact. ann. 1515. ex schedis Pr. de *Mazaugues*: *Damna maxima præberi in capiendo aquam dictorum vallatorum, et ripas seu Degas illorum frangendo et rumpendo.* Et infra: *Quod non audeant seu præsumant dictam Degam vallatorum seu ripas illorum frangere, cavare, etc.* Vide infra *Degania* 2.

° **DEGAGIARE**, Pignori capere, vel pignus auferre et retinere. Charta S. Ludov. ann. 1255. in Reg. Cam. Comput. Paris. ab ann. 1421. ad 1436. fol. 63. v°: *Et si homines canonicorum* (Locharum) *non fecerint hoc quod facere super istis debuerint, per mandatum nostrum erunt Degagiati.* Vide infra *Desgagium* et *Disvadiare* in *Vadium.*

DEGAGUS, Species retis quo capiuntur pisces, apud Petrum de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 37. [Derivatur ab Hebræo *Doug*, per reduplicationem *Dagag*, Piscari.]

DEGALEARE, *Galeam spoliare.* Ugutio.

° **DEGANARE**, Permutare, unde *Deganeum*, Permutatio, in Chartis Lucensibus et apud notarios ejusdem civitatis, quibus etiam nunc familiaris est hæc formula: *Titulo permutationis et Deganei*, teste Muratorio tom. 1. Antiq. Ital. medii ævi col. 136. Vide infra *Viganeum.*

DEGANCIA, [Species vasis seu dolii.] Vita sancti Eparchii apud Labbeum tom. 2. Biblioth.: *Quidam homo dives.... Deganciam vini ad festa solennia B. Confessoris direxerat ad pauperum refectionem.*

¶ 1. **DEGANIA**, pro *Decania.* Concil. Compostell. ann. 1056. can. 1: *Ipsi Episcopi duos vel tres Præpositos electos habeant cum sensu cæterorum Clericorum, qui curam Diœcesium Deganiarum procurent.* Vide *Decania* in *Decanus* 4.

° 2. **DEGANIA**, ut supra *Dega.* Charta Alph. VII. reg. ann. 1169. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonstr. col. 107: *Cum omni hæreditate sua, cum montibus et fontibus, et Deganiis et molendinis.* Vide *Degora.*

DEGANNARE, Idem quod *Ingannare*, Fallere, decipere. Epistola PP. Liudtefrido Comiti scripta, tom. 3. Hist. Francor.: *Te tuamque conjugem auctoritate S. Spiritus Domini nostri a corpore et sanguine D. N. Jesu Christi separamus, et a consortio Christianitatis, donec prædictam feminam Garelindam, loco unde Degannastis, restituatis.* Agitur de Monacha a Monasterio fraudulentissima suasione abstracta. Vide *Engannare*, post *Ingenium.*

¶ **DEGANUS**, pro *Decanus*, Qui præest decem familiis, apud Muratorium tom. 1. part. 2. pag. 60. col. 2. Vide *Decanus* 1.

° **DEGARIRE**, Cavere ab evictione, possessionem asserere, defendere, Gall. *Garantir.* Reg. feudor. Aquit. ann. 1273. ex Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 10. r°: *Petrus frater dicti Bernardi Beraudi juratus dixit et recognovit illud idem, quod dictus Bernardus Beraudi; tamen dixit quod dictus Bernardus frater suus debet eidem Degarire omnes res supradictas.* Ibid. fol. 42. v°: *Reymundus Arn. de Puy... tenet a domino rege et duce duo casalia;... et ista duo casalia debet Degarire dominus S. Albini, de cujus hereditate habent illa pro parte partida vel divisa, et alia duo in parrochia de Brocars; et ista debet ei Degarire dominus de Brocars, de cujus hereditate tenet ea de parte partida.* Vide in *Warantus.*

° **DEGARIUS.** Vide infra *Deguarius.*

° **DEGATGIARE**, Rem oppigneratam redimere, Gall. *Dégager.* Libert. Montisfer. ann. 1291. in Reg. 181. Chartoph. reg. ch. 154: *Quam cito gatgiatus de suo cumino, jeta seu tallia satisfecerit cuminatoribus seu levatoribus prædictorum, ipso facto sit Degatgiatus.* Vide *Diswadiare* in *Vadium.*

¶ **DEGENER**, Nothus, spurius, Gall. *Batard*, in Lexico Philosoph. Goclenii et in antiquis quibusdam Chronicis.

DEGENERARE, Depravare, animos avocare, *Debaucher.* Historia Wambæ Regis: *Diverso fraudis argumento fidem populorum Degenerans, etc.*

¶ **DEGENIARE**, Formæ gratia fraudare. Cassiod. lib. 5: *Usurpatione Degeniare aliquid.*

DEGENIATUS. Vide *Geniatus.*

¶ **DEGERA.** Vide *Degora* et *Dugalia.*

° **DEGERARE**, Dejerare, Perjurare, promissis juramento firmatis non stare. Ordinat. ann. 1363. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 622. art. 11: *Et si reperiretur ipsos Degerare,.... debite puniantur.* Charta ann. 1368. ex Tabul. S. Victor.

Massil. : *Raymundum hortati sumus ut ab ipsis excessibus omnino cessaret, quod solemniter se facturum sæpe juravit, et sæpius Degeravit veniendo contra jurata.* Alia ann. 1186. apud Spon. tom. 2. Hist. Genev. pag. 43 : *Et dum juramenti sui fideique constantiam expectaremus, Dejeravit.* Stat. Montis-reg. pag. 180 : *Statutum est quod quicumque inventus fuerit Dejerasse vel Dejerare, possit et debeat condemnari in libras sex, si de perjurio fuerit convictus.*

* **DEGERIUS.** Vide infra *Deguarius.*

DEGINA, *Græce, Morsus, Latine.* Ita Papias et Ugutio. Sed legendum *Degma,* [ut in MS. Bitur.] ex Græco δῆγμα.

¶ **DEGLAFIDE.** Vide *Degraphides.*

¶ **DEGLOBARE**, ut mox *Deglubare,* in Vita MS. S. Wenwaloei fol. 102.

* Chron. Bald.diaconi tom. 2. Monum. sacr. Antiq. pag. 60 : *Boni pastoris esse tondere pecus, non Deglobare.* Vide mox *Deglubare.*

* **DEGLOMERARE**, Glomerata fila evolvere, Gall. *Devider.* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Deglomerare, Desmuceler.*

¶ **DEGLUBARE**, pro *Deglubere,* Pellem detrahere. Tertull. de Pallio cap. 3 : *Mercurium Deglubasse oveculam.* Alii legunt *Diglubasse.* [** Vide Forcellinum.]

* Agob. episc. Lugdun. Epist. 6. tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 365 : *Ne quilibet Christianus carnes a Judæis immolatas et Deglubatas emeret.* [** Vide S. Rosa de Viterbo in Supplement. Elucidar. voce *Degolador.*]

¶ DEGLUVERE, pro eodem *Deglubere.* Hinc corrigendum Glossarium Sangerman. MS. n. 501. ubi *Deguptus, Pelle exustus, id est, clite expoliatus* ; a Deglubo enim legendum *Degluptus,* sicque cetera sunt emendanda : *Degluptus, Pelle exutus, id est, cute expoliatus.* Vide *Decoriare.*

* **DEGLUERE**, Eadem notione. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641 : *Degluit, decoriavit. Desglainer* vero, metaphorice pro Occidere, gulam quasi spicam secare, in Lit. remiss. ann. 1481. ex Reg. 207. Chartoph. reg. ch. 251 : *Icellui Savoye porta le cousteau à la gorge du suppliant et jura en disant : Par le cap de Dieu je te Desglainerai.*

¶ **DEGNATUS**, ab Italico *Degnare,* Gratum et acceptum habere. Histor. Cortusiorum lib. 1. apud Murator. tom. 12. col. 937 : *Offerebat enim populo pacem cum Januensibus a nobilibus Degnatam.*

* **DEGNIGRATIO**, Infamia, contumelia, vituperium, Gall. *Dénigrement, deshonneur.* Lit. remiss. ann. 1396. in Reg. 151. Chartoph. reg. ch. 71 : *Johannes Buffeti..... protulit quamplurima verba injuriosa et ignomeniosa ad Degnigrationem generis et famæ dicti Durandi suorumque parentum et amicorum.*

DEGORA. Jus Vicentin. lib. 1 : *Aquarum ductus, sive canales, lectos aquarum, ac Degoras aperiri, perfodi secundum quod melius fuerit visum, etc.* [* Idem videtur quod supra *Dega.*]

* **DEGOT**, vox vernacula, Stillicidium. Gall. *Gouttiere.* Charta ann. 1357. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 197. col. 1 : *Cohoperiatur* (domus) *tali tecto, quod procedat a merletis, et lo Degot veniat in carreria.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Degotar. Prov. Stillare, distillare.* Vide *Degutorium.*

DEGRADARE, De gradu in quo quis est, removere, [Gall. *Degrader.*] Chronicon Fredegarii cap. 82 : *Cognito more Gothorum, quem de Regibus Degradandis habebant.* Ditmarus lib. 2. pag. 28 : *Everhardus Dux, Regi diu infidelis, Degradatus est.* Regula S. Benedicti : *Exceptis iis quos Abbas Degradaverit certis ex causis.* Regula S. Pachomii cap. 92 : *Degradabunt eum in ultimum gradum, donec corrigatur.* [Addit. ad Capitul. apud Baluz. tom. 1. col. 1176. n. 107 : *Præcipimus ut non Degradetur provincia sed apud semetipsam habeat judices Episcopos. Et quicumque causam habuerit, a suis judicibus judicetur, et non ab alienis, id est, a suæ justis judicibus provinciæ, et non ab externis, ni fuerit appellatum.*]

DEGRADARE, Beneficia Militibus auferre. Charta Caroli Calvi Regis Franc. ex Tabulario S. Cyrici Nivern. : *Dumque memoramus, quam fideliter Milites ejusdem loci nobiscum contra hostes nostros solatia præbuerunt, et simul se nobiscum tradiderunt periculo, placuit nobis auctores atque electos ejusdem sedis monere, ut nullus eorum præsumat aliquem illorum, aut ullum de hæredibus ipsorum Degradare, et beneficia tollere, nisi prius in causis palatinis fuerit adductus, et criminali multatione damnatus.*

DEGRADATIO, Pœna Ecclesiastica, qua quis suo gradu privatur. Apud antiquos, Clericum degradare, nihil aliud erat quam deponere, vel suspendere ab officio : nunc usus Ecclesiasticus paullo aliter invaluit. Distingunt enim Canonistæ a Depositione Degradationem, cum Depositione longe gravior sit *Degradatio,* qua scilicet reus Clericus ablatis ordinis insignibus ab Episcopo coram judice sæculari, cui postmodum traditur, titulo Clericali privatur. Priori notione usurpant Concilium Eliberit. cap. 20. Concil. Bracar. I. cap. 4. Aurelian. IV. cap. 7. Concil. Cabilon. cap. 20. Constit. 2. Appendicis Cod. Theod. etc. Ildefonsus Toletanus in Chronico : *Per Synodum ab Archiepiscopali dignitate Degradatus est. Degradatio Sacerdotii,* apud Gregorium M. lib. 9. Epist. 32. Vide Baron. ann. 57. num. 22. Filesacum de Sacra Episc. auctorit. cap. 8. § 2. et Morinum lib. 2. Exercit. cap. 11.

Degradatis Episcopis disruptum vestimentum Sacerdotale, colligitur ex Vita S. Leodegarii cap. 14 : *Factum est ut Episcoporum consilio Leodegarii Disrumperet* (Hebroinus) *vestimentum, et ultra non præsumeret offerre sacrificium.* Acta S. Theodardi Narbonensis Episcopi : *Truncatis in conspectu omnium, ac penitus scissis Episcopalibus indumentis, baculisque super eorum capita confractis, nec non annulis singulorum ab eorum digitis dedecore cum magno avulsis, ab omni ordine Clericatus penitus dejecti sunt ac depositi.* Adde Gregorium Turon. lib. 5. Hist. cap. 19. Liber cui titulus Δίοπτρα, seu Disputatio animæ et corporis.

Ὡσαύτως νόμον ἔχουσιν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας,
Ἀρχιερεῖς, ἐπίσκοποι, σὺν τοῖς Μητροπο-
[λίταις,
Καὶ ὅταν πταίσῃ ἱερεὺς εἰς ἔγκλημά τι μέγα,
Ἐν πρώτοις τούτῳ αἴρουσι τὴν στολὴν τῆς
[ἀξίας,
Καὶ οὕτως αὖθις σχίζουσι τοὺς χιτωνίσκους,
[οἴμοι,
Καὶ οὕτω τότε τὸν αὐτὸν ὡς μὴ παπᾶν κο-
[λάζειν.

Degradabantur Presbyteri rei, antequam judici sæculari traderentur secundum criminis qualitatem puniendi, quod nuper etiam obtinuit. Capitulare 1. ann. 809. cap. 21 : *Si Presbyter Chrisma dederit, ab Episcopo Degradatur, et postmodum a judice manum perdat, etc.*

Alias porro ceremonias in degradatione Clericorum et Presbyterorum fieri solitas quivis legere potest, in Concilio Tolet. IV. cap. 27. Lemovicensi ann. 1031. sess. 2. in Pontificali Romano, apud Luitprandum lib. 6. cap. ult. in cap. 27. de Verbor. signif. cap. 1. de Hæret. et cap. 2. de Pœnis, apud Joannem a Leydis lib. 31. cap. 43. Gallandum lib. de Franco alodio pag. 346. [Phil. Limborch. in Regesto Inquisit. Tholos. pag. 276. ubi refert singularem degradationis formam, et ab ea quæ in Pontificali Romano præscribitur, multum absimilem.]

* Degradationis ceremoniæ ita describuntur in Pontif. Ms. eccl. Elnens. : *Et est notandum quod si clericus, secundum præmissam formam sententialiter depositus, incorrigibilis appareat, debet excommunicari. Et si postmodum in profundis malorum veniens contempserit, tunc cum ecclesia non habeat ultra quid faciat, debet illum Degradare et curiæ seculari relinquere. Quæ Degradatio fit hoc modo. Nam ipse degradandus indumentis sacerdotalibus, si sacerdos sit, indutus ; vel diaconalibus, si sit diaconus ; et sic de reliquis ordinibus et indumentis. Episcopus quasi exequendo sententiam depositionis in illum prolatam dudum, præsente seculari judice, cui degradandus debet relinqui, publice abradit cum vitro, vel alio hujusmodi loca manuum illius, quæ in collatione ordinum inuncta fuerunt, et etiam tonsuram, si vellet ; et consequenter seriatim et sigillatim detrahit omnia insignia sive sacra ornamenta, quæ in ordinum susceptione recepit ; et demum exuit illum habitu clericali et induit laicali, dicens publice judici seculari præsenti ut illum propter scelera sua sic depositum, degradatum, spoliatum et exancoratum* (lib. exauctoratum) *in suum, si velit, recipiat forum... Et talis Degradatio solempnis depositio vocatur.*

Degradationis Militaris ritum apud Aragonenses describit Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ ann. 1247. fol. 16. de degradatione Militis : *Cum perventum fuerit ad ejus depositionem, ipsemet cingat sibi ensem ; quo facto, Princeps terræ, accepto cultello, in posteriori parte, id est, supra renes, scindat ensis corrigiam omnino incisa, de qua est accinctus, ita ut corrigia incisa, ensis per se cadat in terram ; et sic ille, qui ante Miles erat, pravis suis meritis exigentibus, de Militia, qua prius decoratus extiterat, perpetuo sit depositus et damnatus.* [** Abbreviat. Placit. sub Edward. II. Reg. Angl. Lond. 34. 55. pag. 351 : *Per breve regis mittitur hic processus judicii redditi contra Andream de Harlecla, comitem Karlioli, qui fuit adherens Roberto de Brus... Por quoi agarde ceste courte que vous soyez Degradé et que vous perdez noun de counte por vous et por votres heirs à touts jours et que vous soit deteint de l'espeie et que vostres esperouns dorrés soient coupés des talons..... Post Degradacionem factam dederunt judicium contra ipsum in hæc verba :... soietz treisné, pendu et decolé, etc.*]

DEGRADATUM. Regestum Castri Lidi in Andibus fol. 47 : *Dominus Hugo Garner habet suum Degradatum in molendino Domini Susæ, pro motagio quod Dominus Susæ capit ad sua molendina reparanda ;* id est forte, *demolitiones,* cum scilicet molendinum de novo instauratur.

° Legendum prorsus videtur *Degranatum.* Vide infra *Degranare* et *Degranum.*

¶ **DEGRADERE**, Gall. *Degrader*, Labefactare, evertere. Charta Caroli M. apud Doubletum Hist. San-Dionys. pag. 714 : *Obsecramus autem Successores nostros et ejusdem loci Abbates et rectores, et obtestamur per sanctam et individuam Trinitatem, et per diem judicii tremendum, ut prædictas res, quas nos pro reverentia tantorum Sanctorum, seu remedio animæ nostræ, vel stabilitate regni, nostra auctoritate munivimus, Degradere non præsumat.*

¶ **DEGRÆ**, *Præcepta, statuta.* Papias in MS. Bituricensi. In Glossario Sangerman. MS. num. 501. habetur, *Degre* pro *Degræ.* Forte utrobique legendum *Decreta.*

° **DEGRANA**, Grana excussa, quæ ex spicis cadunt. Reg. feudor. comitat. Pictav. ex Cam. Comput. Paris. fol. 66. r°. : *In qua quidem terrageria... ego dictus Johannes de Foresta capio tertiam partem grani dictorum terragiorum et omnes paleas, Degranas, scobas et spitas.* (leg. spicas).

° **DEGRANAGIUM.** Vide infra in *Degranum.*

° **DEGRANARE**, Granum ex infundibulo removere. Pactum inter Arn. de Villanova dom. de Transio et homines ejusd. castri ann. 1283. ex Tabul. D. Venciæ : *Postquam posuerint dicti homines bladum suum in entremuya, quod monerius non possit removere dictum bladum de dicta entremuya, nec eos Degranare pro alio. Desgrener*, eodem significatu, in Charta ann. 1448. ex Chartul. 23. Corb. : *Soubz umbre dudit desgren, ceulx à qui lesdits religieux le avoient otroié, Desgrenoient lesdits habitants ; c'est assavoir quant lesdits habitans avoient mis leur blé en corbellon pour le mettre en le tremuye et à molture, ceulx qui avoient le Desgren leur ostoient dudit corbellon, et y mettoient et faisoient mettre le leur.* Hinc

° **DEGRANATURA**, Jus granum suum ante alios molendi, absque ulla pensitatione pro ejusdem molitura. Charta Hugon. dom. Berziaci ann. 1215. in Chartul. Cluniac. : *Pro custodia et defensione alius* (leg. illius) *molendini Degranaturam meam ibi habeo.* Vide infra *Desagranamentum.*

° **DEGRANUM**, Desgranum, Eodem intellectu, nostris *Desgrain* et *Desgren.* Charta ann. 1197. in Chartul. Lehun. ch. 20 : *Johannes miles de Hapelincurte habet in molendinis de Lehons apud Pontem Degranum, cujuscumque sit frumentum, post illud quod inveniet in trimodia, et pro Degrano illo quod habet dictus Johannes in molendinis de Lehons apud Pontem, prior Lehuni et monachi de jure possunt et debent la hardine accipere ad usus suos ubique in omnibus aquis domini Johannis, ubicumque voluerint, pro calciata reficienda et pro ponte reficiendo.* Infra ch. 34. legitur *Degranagium.* Alia ann. 1348. ibid. ch. 105 : *Avoit esté ordené sur les moulins de l'yawe de Pons, que mi devanchiers et leurs successeurs seigneurs de medite maison de Happlaincourt aroient delà en avant le Desgren asdis moulins, après che que il trouveroient en le trémuye, et pour chel Desgren, etc.* Charta Phil. abb. de Cultura ann. 1224. ex Cod. reg. 9612. A. B. M. : *Si autem abbas vel loco suo aliquis..... manebit in principali manerio de Chaneio, habebit Desgranum in molendino dicti Pagani de Borneio.* Alia ann. 1324. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 203 : *Ledit Henri moudra son blé à Desgrain après celui de la tremuie franchement, sans payer mouture.* Chartul. sign. *Ezechiel* Corb. ad ann. 1415. fol. 11. r°. *Et si ara ledit fermier le Desgrein et franc-molu aux mollins de Sailli l'yaueres. Desgren et francq-molu du molin de Dompierre*, in Reg. Corb. 13. sign. *Habacuc* ad ann. 1514. fol. 213. v°. *Desguerain*, eodem intellectu, in Ch. Phil. Pulc. ann. 1308. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 339. r°. col. 1 : *Le franc moudre de l'ostel et le Desguerain, prisié sexante soulz.* Vide supra *Degranare.*

¶ **DEGRAPHIDES**, *Cælatura.* Papias et Glossar. Sangerman. n. 501. Male in Bituricensi, *Deglafide.*

¶ 1. **DEGRAVARE**, Notione contraria nativæ, a Gallico *Décharger*, Expensas resarcire, Restituere, Compensare, Gall. *Dedommager*. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 69. col. 2. in Instrumento ann. 1300 : *De expensis quas idem Dom. Dalphinus fecerit in juvamine supradicto, de suis propriis denariis eumdem Dalphinum* (Episcopus Valent.) *debeat Degravare.*

° 2. **DEGRAVARE**, Sublevare, liberare, Gall. *Décharger, diminuer.* Acta capit. eccl. Lugdun. ad ann. 1347. fol. 139. v°. ex Cam. Comput. Paris. : *Quia custos necessario habet librare omnes capellos et clericos servitores S. Stephani, absque eo quod eos possit dimittere, ordinamus quod ipse Degravetur de subventione prædicta, in tantum quantum alii personæ Degravantur.* An inde *Faire ses Degras*, pro Ventrem exonerare, tom. 2. Fabul. pag. 120 :

> Quand il n'a sa femme trovée,
> Cuide qu'elle soit relevée
> Pissier et faire ses Degras.

¶ **DEGRE.** Vide *Degræ.*

° **DEGREDARE**, ut *Degradare*, De gradu in quo quis est, removere. Stat. Placent. fol. 88. v° : *Item in casu quo clericus est actualiter et realiter Degredatus, judicis laici jurisdictioni subjaceat, cum sit privatus omni privilegio clericali.* Vide supra *Degradatio.*

¶ **DEGREGATUS**, Errans a grege. Vita S. Genovefæ, Januarii tom. 1. pag. 144 : *Dum Degregata ob pastum forte pecora sollicite vestigarent.*

° **DEGRI**, *Ægri*, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7613.

° **DEGROSSARE**, Luculentius scribere, in formam publicam instrumentum redigere, Gall. *Grossoier.* Stat. comitat. Venaiss. sub. Clem. PP. VII. cap. 11. ex Cod. reg. 4660. A : *Notarii... acta inter partes eorum manibus descripta ordinent et Degrossent seu alias in formam redigant publicam.* Vide *Ingrossare* 1. Hinc

° **DEGROSSATIO**, Eadem notione. Stat. Avenion. lib. 2. rubr. 9. art. 49. pag. 262 : *Item quia notarii in Degrossatione terminorum omittunt ponere annum in mutatione cujusque mensis, etc.* Vide *Grossa* 2.

✱ **DEGRUMOR**, [In rectum dirigere : a *gruma*, quæ dicitur a *Non.* 1. 316. esse mensura quædam, qua flexæ viæ ad lineam diriguntur, ut est agrimensorum. *Enn. ibid. Degrumari* ferrum. *Lucil. ibid.* viamque Vis *Degrumari*, ut castris mensor facit olim.]

DEGUADIARE, *Guadiam frangere*, Joanni de Janua, *Dégager.* [Tabularium Majoris-Monasterii : *Robertus Comes de Moretonio dedit S. Martino, pro anima Regis Willelmi fratris sui et Mathildis Reginæ et Mathildis uxoris suæ, medietatem Ecclesiæ de Legrenvilla, quam ipse Comes Deguadiaverat per* CCC. *solidos.*] Vide *Disvadiare* post *Vadium.*

° **DEGUARIUS**, Deguerius, Custos agrorum, hortorum, vinearum ; *decorum* etiam, unde nomen, seu mulctarum ob commissa in iis delicta impositarum, aliorumve tributorum exactor ; *Degan*, in Consuet. Sollens. tit. 5. art. 1. et 4. tit. 6. art. 1. et 2. tit. 7. art. 1. et 2. Vide supra *Dechi.* Confirm. libert. castri de Caslucio ann. 1327. in Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 586 : *Item bajulus vel ejus locumtenens et consules annis singulis eligent quatuor Deguarios seu coterios ad levandum decos, more solito levare consuetos.* Charta ann. 1314. in Reg. 50. ch. 145 : *Petrus de Baro et sui successores habeant et habere possint suum bajulum et Deguerium pro suis juribus dictorum locorum levandis et custodiendis.* Alia ann. 1320. in Reg. 60. ch. 117 : *Item quod judices, bajuli,... bannerii seu Deguerii, et alii ad jurisdictionem prædictam regendam necessarii, etc.* Alia denique ann. 1404. in Reg. 159. ch. 297 : *Item quod servientes et Deguerii dicti pariagii erunt communes inter dominum nostrum regem et abbatem et conventum prædictos.* Vide supra in *Coterius.*

° Ejusdem originis est, a voce nimirum *Deci*, limites, *Déguier*, pro metas figere, et *Déguiement*, ipsarum positio. Pactum inter abb. de Fonteneio et Gaufr. *de Charni* ann. 1343. in Reg. 79. Chartoph. reg. ch. 59 : *Par dehors lesquelz murs à l'environ, bonnes seront mises joignans esdiz murs, qui Déguieront et confineront ladite justice,... seront lesdiz bois par-maintenant Déguiez ès despens communs de nous parties dessus dites, afin de perpétuel confinement et Déguiement.* Aliud inter ducem Burg. et episc. Augustod. ann. 1387. inter Probat. tom. 3. Hist. Burg. pag. 109. col. 1 : *Nous* (duc) *avions tout droit de y saisir, brandonner, séeller, penonceller, bonner et Déguier fonds d'héritaige.*

° Degarius, Degerius, Eadem notione. Libert. Mirabelli in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 564 : *Item quod dicti Consules pro hiis* (fructibus) *custodiendis possint instituere Degarios.* Charta ann. 1322. in Reg. 61. ch. 440 : *Item consules, qui nunc sunt de Scura,... suos Degerios infra pertinentias de Rosueiras cum armis miserunt.* Libert. Petræ assisiæ ann. 1341. in Reg. 74. ch. 647 : *Item quod dicti consules... possint imponere taillias,.... et compellere rebelles..... ad solvendum per suos messegarios sive Degerios, sic et in tantum, quod si dictis messegariis seu Degeriis in levandis collectis..... fieret injuria, dictus sic injurians puniatur.*

¶ **DEGUASTARE**, Devastare, destruere. Acta S. Franciscæ Rom. tom. 2. Martii pag. 149. * : *Sicut facit columbus non domesticus, qui suum nidum in altum ponit, ut a transeuntibus non Deguastetur.*

° *Dégaster*, eodem intellectu, in Lit. remiss. ann. 1408. ex Reg. 163. Chartoph. reg. ch. 72 : *Guillaume de Bougey, bouvier et garde d'une charue de certain nombre de buefs, avoit fait champoier et Dégaster en grant partie l'erbe desdites fauchées de pré.* Haud scio an ita legendum pro *Dégaser*, quod bis occurrit in aliis Lit. ann. 1388. ex Reg. 132. ch. 209 : *Je ne vous vueil point Dégaser, ne faire vilenie. Desgucher* vero, pro Cedere, aufugere, vulgo *S'enfuir*, in Lit. remiss. ann. 1474. ex Reg. 195. ch. 1276 : *Se j'avoye mon arbaleste, je te feroye bien Desgucher.*

° Deguastare Ventrem, Abortum facere, fetum destruere. Stat. eccl. Reat. apud Marten. tom. 8. Ampl. Collect. col. 1510 : *Excommunicamus et anathemati-*

zamus omnes et singulas mulieres procurantes sibi vel alteri abortum, vel quocumque modo Deguastantes ventres suos sive alienos, et qui hoc fieri fecerint, vel dederint huic facinori auxilium, consilium et favorem. Hinc

* Deguastatio Ventris, Abortio, recensetur inter casus reservatos, ibid. col. 1514.

¶ **DEGUAZIARE**, ut *Deguadiare*, Pignus liberare, Gall. *Degager*. *Anno ab Incarnatione Dom.* 1082. *Goffredus filius Guinguanoi ingaziavit Ulrico Monacho et ceteris Monachis S. Florentii terram quam habebat dominicam in parochia de Carseton... ne ad usuram eis inguaziatio illa reputetur. Cumque ad novem annos ventum fuerit, si ipse terram Deguaziavit, sua propria erit*, in Tabulario S. Florentii.

* **DEGUERIUS.** Vide supra *Deguarius*.

¶ **DEGUEYRA.** Charta ann. circiter 1063. ex Majori Chartulario S. Victoris Massil. fol. 91: *Quod teneantur et debeant decimam porquetorum, etiamsi numerum decem seu Degueyra non esset, vel numerus infra decem post Degueyram seu Degueyras non reperirentur.*

* *Dégueir*, pro Detrahere, diminuere, in Charta Phil. abb. S. Petri Hasnon. ann. 1316. ex Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 175: *Avons vendu bien et loiaument..... tous nos terrages et dismages,..... senz riens Dégueir ne retenir par devers nous.* Infra: *Senz rien Déchair des pourfiz de toutes les choses devant dites vendues.*

* **DEGUISATUS**, Personatus, aliena veste et specie indutus, a Gall. *Déguisé*. Lit. remiss. ann. 1362. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 371: *Cum quædam mulier antiqua matrimonium contraheret cum uno homine, quorum ambo fuerant conjugati, ipse Petrus una cum quibusdam juvenibus,... more solito Deguisati unum ludum facerent, qui communiter vocatur charivari. Déguisé* vero dicitur de eo, quod a veteri modo alienum est in Ordinat. ann. 1350. tom. 2. Ordinat. reg. Franc. pag. 372. art. 194: *Et qui voudra avoir robbes Déguisées, autres que la commune et ancienne guise, etc.*

DEGULATOR, *Gluto, gulosus*, Ugutioni. Gloss. MS. Reg. Cod. 1013: *Degulator, quod gulæ sit deditus.* [Eadem habet Isid. Orig. l. 10. Apul. Apol. pag. 322: *Omnia in paucis annis sic Degulator studiose in ventrem condidit, et omnimodis collurcinationibus dilapidavit.* Nonius dixit *Degulare* simili notione, et Plautus, *Degulatum patrimonium.*]

¶ **DEGUNERE**, *Degustare*, apud Festum: sic et in Glossis Philoxeni: *Degunere*, ἀπογεύσασθαι, συγγεῦσαι, et in Glossis Lat. Gr. Sangerman.: *Degunere*, ἀπογεύσασθαι, *Degustare*. Ubique legendum *Degumiare* ab antiqua voce *Gumia*, Gulo, lurco. Vide Etymologicon Vossii.

¶ **DEGUPTUS.** Vide *Degluvere*.

¶ **DEGUS**, Arvernis Aniciensibus *Denguius*, Nullus. Chartularium S. Illidii Claromontensis: *Degus homo vivens.*

* **DEGUTADUS**, Declivis, ut videtur. Charta ann. 1054. ex Tabul. S. Vict. Massil.: *Et insuper usque in choronam montis, et sicut est Degutada ipsa terra.* Nisi idem sit quod terminis circumscriptus, Gall. *Borné*, alias *Déguié*. Vide supra in *Deguarius*.

¶ **DEGUTORIUM**, Torrens vel cloaca, Gall. *Egout*. Vita S. Catuodi in Chartulario S. Crucis Kemperlegiensis fol. 82. v°.: *Ubi cadit prædictum flumen Ectell in mare, scilicet in Degutorio quod cadit in prædicto flumine.*

DEGUTTARE. Matthæus Paris ann. 1153: *Nec minori tormento vexabantur, qui verubus transfixi, ad ignem assati Deguttabantur a dæmonibus ex metallis liquefactis.* Id est, quibus guttatim infundebantur metalla liquefacta.

DEHABERE, Carere, Gall. *Cesser à avoir*. Æthicus in Cosmogr. de Tiberi: *Insula vero quam facit intra urbis portum et Ostiam civitatem, tantæ viriditatis amœnitatisque est, ut neque æstivis mensibus, neque hiemalibus pasturæ admirabiles herbas Dehabeat.* Arnobius junior in Conflictu cum Serapione: *Semel animus contentione attonitus, etiam cum integer lectus fuerit, non Dehabebit quot ingerat, etc.* Interpres Palladii in Appendice Hist. Lausiacæ cap. 13: *Maxime sic Dehabent, et egentiores sunt.* Petrus Damian. lib. 8. Epist. ult.: *Sed esto, quia Judith divitiis causamini vobis copiam Dehaberi, etc.* Vide Chronicon Abbatiæ Trudonensis lib. 4. pag. 384. Vitam S. Adalberti Egmundani cap. 15. etc. Miracul. S. Rictrudis lib. 2. cap. 4. num. 42: *Sed ne in seculo Dehabere contingeret, etc.* id est, egere.

¶ **DEHABITATUS**, Non habitatus. Anonymus de Gestis Manfredi et Conradi Regum apud Murator. tom. 8. col. 615: *Terra quæ vocatur Schiacca regalis dominii, sed Dehabitata.*

DEHÆRITARE, Exhæredare, spoliare, de propriis hæreditatibus pellere, *Desheriter*. Henricus Huntindonensis de Contemptu mundi cap. 3: *Omnem vim sapientiæ suæ convertit ad simplices Dehæritandos.*

Dishæreditare, Eadem notione, in Statutis Venetorum anni 1242. lib. 4. cap. 36. *Desherance*, defectus hæredis, in Consuetudine Britanniæ art. 595. Normanniæ art. 146. etc. *Deshæritare*, in Testamento Ælfredi Reg. Angl. post ejus vitam pag. 194.

* **DEHOERE**, *Aucire*, *Prov. Occidere*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

¶ **DEHOMINARE**, De statu hominis dejicere. Epistola Hugonis Metelli ad S. Bernardum, inter ejus Opera tom. 1. col. 379. Edit. 1690: *Quos sapor stygius infecerat, immo fœtor Acheruntis defecerat, et Dehominaverat, gustu nectareo reformati sunt.* Remigius Autissiod. in Psal. 11: *Non solum ab his qui se Dehominaverunt adorando opera manuum suarum.*

DEHONESTARE, Probro afficere. Gloss. Lat. Gr.: *Dehonestat*, ἀτιμάζει. Gloss. Gr. Lat.: Ἀτιμία, *Dehonestamentum, Dehonestatio*; ἀτιμῶ, *Dehonesto*. Papias: *Dedecorare, Dehonestare*. Alibi: *Dehonestare, conviciari, contaminare.* Lex Bajwar. tit. 2. cap. 10. § 1: *Si quis filius Ducis tam superbus vel stultus fuerit, ut patrem suum Dehonestare voluerit, etc.* [Capitula Ludovici Pii ann. 822. cap. 4: *Si quis Episcopo insidias posuerit, comprehenderit, vel in aliquo Dehonestaverit, decem quadragesimas cum subditis annis pœniteat, et Presbyteri occisi triplicem compositionem componat. Non sinatis* (Episcopos) *Dehonestare sive opprimere*, in Capitulis Caroli C. ann. 858. cap. 7. Rursum occurrit cap. 12. Charta anni 295. apud Baluzium tom. 2. Capitul. in Appendice col. 1531. dicitur *Acta* xiv. *Kal. Martii anno tertio quo Karolus Rex per infidos Francos Dehonestatus est.* Anno 923. fuerat regno destitutus.] Anastasius in Hist. Eccl.: *Petrum vero magistrum Dehonestationibus submittens.* Ubi Theophanes: Πέτρον ἀτιμίαις περιβαλοῦσα. Audradus Modicus in Revelat. cap. 9: *Scias te sequenti anno.... ab inimicis tuis Dehonestandum, ut vivus evadas.* Vide Concilium Viennense ann. 892. can. 2. [et Bodonem in Chronico Clusin. apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 364.] [** Exstat apud Livium, Suetonium, alios. Consule Forcellinum. *Dehonestatio parentum*, ap. Hraban. Maur. de reverent. fil. cap. 2.] Vide *Dehonorare*.

Deinhonestare. Tabularium Brivatense: *Datum fidei istum commissum 5. Id. Octob. ann. 5. quod Franci Deinhonestaverunt Regem suum Karolum, et contra legem elegerunt Radulfum sibi in Regem.*

* Nostris alias *Ahonter* et *Ahontir*. Joinvil. in S. Ludov. edit. Cang. pag. 39: *S'ils bruslent nos chaz chateilz, nous sommes ars et bruslez: et si nous laissons nos gardes, nous sommes Ahontez.* Ubi edit. reg. pag. 44. *Honnis*. Lit. remiss. ann. 1457. in Reg. 185. Chartoph. reg. ch. 339: *Lesquelx habitans prindrent icelle femme pour vereconder et Ahontir icellui prestre. Deshonesté*, probro affectus, in Chron. S. Dion. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 280. ubi Aimoin. lib. 4. cap. 10. ibid. pag. 122. *Dehonestamento dignus. Déhonté* vero, dicitur de eo quem pudet, in Lit. remiss. ann. 1412. ex Reg. 167. ch. 71: *Le suppliant... Déhonté et maladvisié mussa icelle tasse en un moncel de boe.*

* **DEHONESTAS**, Dehonestamentum, Gall. *Deshonneur*. Memor. D. Cam. Comput. Paris. ad ann. 1263. fol. 53. v°.: *In vituperium, et diffamationem et Dehonestatem cameræ, etc.* Gloss. Gr. Lat. reg.: Ἀτιμία, *Dehonestas*.

DEHONORARE, Eadem notione qua *Dehonestare*: ἀτιμάζειν. Capitula Caroli C. tit. 5. § 3. [** ap. Tolos. ann. 844.]: *Ne ministri illorum Presbyteros Dehonorent.* Adde tit. 8. § 6. tit. 26. § 10. tit. 34. § 3. [** Convent. ap. Marsnam ann. 851. in Basil. S. Castor. ann. 860. ap. Pistas ann. 869.] tit. 42. [** tit. 43. Capit. excerpt. cap. 1. ap. Carisiac. ann. 877.] leg. 8. Cod. Th. de Fide test. (11, 39.) etc.

Dishonorare, in Lege Aleman. tit. 35. § 1. Odo Comes Campaniæ apud Fulbertum Carnot. Epist. 96: *Magis eligerem honoratus mori, quam vivere Dishonoratus.* [Statuta Widonis Aniciensis Episc. ad pacem conciliandam, inter Instrum. tom. 2. novæ Gall. Chr. col. 226: *Nullus præsumere audeat neque aliqua mala consuetudine Dishonorare.*]

¶ Dehonorarius, Inhonestus. Tertull. Apol. cap. 39: *Si quod arcæ genus est, non Dehonoraria summa, quas redemtæ religionis congregatur.*

Dehonoratio, Ἀτιμία. Jonas Episcopus Aurelianensis in Præf. ad Opusc. de Instit. Regia: *Quantum.... genitorem dilexeritis..... ejusque Dehonorationem ægre tuleritis.* Et cap. 9: *Nec alterius injuriam aut Dehonorationem contra fas meditentur.* Utuntur Flodoardus lib. 2. Hist. Rem. cap. 20. Anastasius in Hist. Eccl. pag. 60. Capitula Caroli C. tit. 19. [** Capitul. miss. per Hincmarum ann. 856.] Concil. Duziacense I. part. 4. cap. 4. 6. Baldricus lib. 1. Chron. Camer. cap. 82. Fulbertus Epist. 96. etc. *Desonor, Desonorare*, passim in Usaticis Barcinonensibus MSS.

Desinhonorantia, Eadem notione, sed activa, qua quis alium dehonorat, in Capitul. Caroli C. tit. 16. § 7. [** De Carisiac. ann. 856.]

Inhonorare, Eadem notione dixit Tertullianus de Fuga in persecutione: *Inhonores illum. Inhonorabilis*, apud eumdem. Vetus Interpres Epist. S.

Ignatii ad Philadelph. : Ἀτιμάσαντες αὐτούς, *Inhonoraverunt ipsos.* Utuntur præterea Anastasius in Hist. Eccl. pag. 169. Fulbertus Epist. 99. etc.

* **DEHORESARE,** Exire, foras ire, Gall. *Aller dehors.* Statuta universit. Aquens. ann. 1489. pag. 30 : *Ne occasionem habeant vagandi, discurrendi et Dehoresandi.*

DEHOSPITARE, Locum *hospitibus,* seu incolis spoliare. Sugerius de Administratione sua cap. 15 : *Villas omnino rapinis Dehospitatas rehospitari fecimus.* Vide *Hospes.*

¶ **DEHOSPITARI,** Hospitari. Gloss. Lat. Græc. MSS. Bibl. Sangerman. : *Dehospitor,* ξενίζομαι.

¶ **DEICERE,** pro *Dejicere,* ut *Abicere* pro *Abjicere,* pluries occurrit in Instrumentis ævi medii.

DEICOLÆ, Monachi. Martinus Episcop. in Epist. ad Mironem Regem Galliciæ, de Vitæ honestæ formula, in Spicilegio Acheriano tom. 10. pag. 626 : *Quia non illa ardua et perfecta, quæ a paucis et peregregiis Deicolis patrantur, instituit, etc.*

¶ **DEICUS,** Divinus. *Deica virtus,* in Vita S. Ursmari, tom. 2. April. pag. 568.

* **DEIDATIO,** Concessio ecclesiæ facta. Charta ann. 1368. tom. 2. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* pag. 248. col. 1 : *Obventiones recept, ac de et ex exactionibus autumnalibus et aliis Deidationibus officiorum ecclesiæ Coloniensis.*

* **DEI DONO,** Eadem formula, quæ *Dei Gratia,* in Charta ann. 962. apud Guichen. Bibl. Sebus. pag. 1 : *Ego Bertha Dono Dei regina, etc.*

DEJEJUNARE, Jejunium, ut vocant, infringere, solvere. Regula Magistri cap. 28 : *Dejejunatum jam fratrem non vellet taberna suscipere.* Hinc nostris *Dejeuner,* pro jentaculo, quod qui jentant, primum jejunii gradum infringant. Gloss. Gr. Lat. : Ἀκρατίζω, *Janto,* i. *gusto ante prandium;* ἀκρατισμός, *jantaculum,* i. *primus cibus quo jejunium solvitur.* Sed et inde vox *Disner,* pro *prandere,* deducitur, abbreviata ex *Desjeuner.* Itali *desinare* dicunt. Papias : *Jantare, Disnare dicitur vulgo.* Quippe veteres non prandebant, sed cœnabant tantum, ut ex Scriptoribus constat, quos laudat Savaro ad Sidon. lib. 6. Epist. 12. Ita jejunium solvere, Græci ἀπονηστίζειν dicunt : unde legendum in can. 90. Synodi in Trullo, ἀπονηστίζεθαι pro ἀπονυστάζεσθαι, ut est in Edit. Paris. Balsam. Exstat Dionysii Alexandrini Epistola ad Basilidem inscripta, περὶ τοῦ ποίαν ὥραν τοῦ ἁγίου σαββάτου ἐπιφωσκούσης τῆς ἁγίας κυριακῆς χρὴ ἡμᾶς ἀπονηστίζεσθαι τῇ νυκτί. Tabula Paschalis apud Gruterum pag. 140. Ἀπονηστίζεσθαι δὲ δεῖ οὗ ἂν ἐνπέσῃ κυριακή. Vide Salmas. ad Hist. Aug. pag. 419. 420. et Seldenum ad Eutychium 1. Edit. pag. 176.

* *Desjeunement,* eadem notione, in Lit. remiss. ann. 1410. ex Reg. 164. Chartoph. reg. ch. 356 : *Le suppliant et aucuns des autres distrent pluseurs excu-tions, en disant qu'ilz ne pourroient ... au Desjeunement. Adjeuner* vero, ... ibo abstinere, in aliis Lit. ann. ... Reg. 195. ch. 1433 : *Le Mercredy ... ur de Karesme, icelle jeune ... djeuna et ne voult menger ... tellement que acause de ... foible, Adjeunée et es-* ... *sa. ... estr...* pro ... 1474. ex ... *premier j... fille...... se A... que une fois,..... ce que elle estoi... meue, etc.*

* **DEJERA[R]E.** Vide sup... ra *Degerare.*

DEIFERI, Apostoli, Θεοφόρ..., in Epistola Ludovici II. Imp. ad Basil... ium Imp. CP. apud Baron. Præsertim vero I... d epitheti attributum S. Ignatio. Anastasius ad Act. 1. VIII. Synodi : *Tradunt Græci quod parvulus quem Dominus advocatum statuit in medio, dicens, Nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut hic parvulus, etc. iste Ignatius fuit, idcirco hunc Deiferum nuncupant, etc.* Vide eruditissimum et amicissimum Joannem Baptist. Cotelerium ad Epist. ejusd. Ignatii ad Ephesios pag. 442.

¶ **DEIFICARE,** *Deum facere.* Johanni de Janua, ut Græcis Θεοποιεῖν Deos facere, seu eorum imagines fabricari, vel in Divos referre.

* **DEIFICIUM,** *Divinum, faciens divinum.* Papias et Laur. in Amalth. Vide *Deificus* et Martin. Lex.

DEIFICUS, Divinus. Optatus lib. 1 : *Omnium interrogatio supra scripta manifesta est, nullas scripturas Deificas, vel inventas, vel corruptas, vel incensas fuisse.* Acta Passionis S. Felicis Episcopi Tubzocensis : *Exiit Edictum eorumdem Cæsarum...... ut libros Deificos extorquerent de manibus Christianorum.* Habetur ibi non semel. [Epistola Concilii Francoford. inter Hispanica tom. 3. pag. 105 : *Adjunxistis : In professione Nicæni symboli non invenimus dictum, in Christo duas naturas et tres substantias, et homo deificus et Deus humanatus.*] [** Henric. II. Imperat. Chart. fundat. episcop. Bamberg. ann. 1007 : *Deificis obtemperando intendentes suasionibus.*]

¶ **DEIFORMIS,** Conformis Divinæ voluntati. Vita S. Godelevæ. Julii tom. 2. pag. 428 : *Ignita et Deiformia casti cordis ejus desideria.* Possint intelligi Desideria cordis *a Deo formata.*

¶ **DEJICERE,** Scriptoribus Christianis est, Tentare, pervertere. Cassianus de Spiritu vanæ gloriæ cap. 7 : *Quem non poterit per honorem Dejicere, humilitate supplantat.* Utitur Tertullianus.

DEI GRATIA, Occurrit passim in veteribus Tabulis hæc formula quam non modo Reges et Principes, sed et quivis fere alii seu Laici seu Ecclesiastici ordinis titulis suis honorariis præponebant.

* Quod aliquot exemplis firmare placet, iis tamen omissis, quæ reges vel principes spectant. Philippus Præmonstratensis ecclesiæ *Dei gratia* abbas inscribitur, in Charta ann. 1161. ex Chartul. Thenol. Cod. reg. 5649. fol. 8. r°. Herveus *Dei gratia* decanus Autissiodorensis, in Ch. ann. 1191. tom. 1. Tract. novi dipl. pag. 380. Nicolaus et Jacobus Divionenses decani eodem titulo utuntur in Ch. ann. 1187. et 1207. ex Chartul. Buxer. part. 8. ch. 1. part. 20. ch. 3. Vide Tract. dipl. jam laudatum tom. 4. pag. 614. Inter laicos vero, Hugo castri S. Mauræ *Dei gratia* dominus intitulatur, in Charta ante ann. 1030. ex Hist. Sabol. pag. 252. Ita et Radulphus dominus de Marla in Ch. ann. 1164. ex laudato Chartul. Thenol. fol. 18. r°. : *Isnardus de Antravenis Dei gratia potestas Arelatensis,* in Ch. ann. 1221. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 395. *Dominus Rainerius Zeno altissimus Dei gratia Venetiarum dux,* in Ch. ann. 1257. ibid. col. 403. *Jou Gui chevalier sire de Caumont par la grace de Dieu, etc.* in Charta ann. 1229. ex Reg. 198. Chartoph. reg. ch. 441. Testam. ann. 1462 : *Ego Arnaldus de Villanova, Dei gratia armorum miles, baro castri de Trantiis, etc.* [** Thomæ Capuani Dictator Epistol. ap. Hahn. tom. 1. pag. 284 : *Mediocres personæ vel minores non debent de se dicere Dei gratia... Electus autem aliquis in episcopum vel magnum abbatem potest de se dicere Dei Gratia, electus autem in Romanum pontificem non dicit, etc.* Vide Heumann. de re Diplomat. Carol. M. § 23.]

Dei et Apostolicæ Sedis Gratia Episcopos sese indidem inscripserunt Episcopi, seu quod a summis Pontificibus confirmaretur eorum electio, seu quod Sedes Apostolica Principium ac fons sit omnium Episcoporum. Concilium Roman. ann. 863. cap. 3 : *Cum sede Apostolica unde eos principium Episcopatus sumpsisse manifestum est.* In Tabulario Lingonensis Ecclesiæ *Joannes Episcopus Dei et Apostolicæ Sedis Gratia,* ann. 1328. ut alias similes Chartas omittam, [inter quas nullam antiquiorem novimus litteris Eberhardi Bambergensis Episcopi ad Eugenium III. in quibus se dicit Episcopum *Divina et Apostolica miseratione.* Verumtamen paulo ante illum rem attigerat Goffridus Vindocinensis Abbas libro 2. Epist. 27. Episcopum Carnutensem monens, ne brachia erigat contra Apostolicæ Sedis benignitatem, *quæ vos* inquit, *et nos creavit, non nostris meritis, sed sua gratia.* Nihilominus triginta circiter annos post hunc Abbatem ab hac formula multum abhorruisse videtur Guillelmus Aptensis Episcopus ; hic enim in Charta anni 1160. tom. 1. novæ Gall. Christ. col. 1. ait : *Ego Guillelmus solius Dei gratia Aptensis Episcopus :* quam loquendi rationem ideo fortassis affectat, quo suo tempore cœpisset *Apostolicæ Sedis Gratia* memorari. Vide Thomassini Disciplinam Eccl. de Benef. part. 4. lib. 1. cap. 22. et Mabillonium de Re Diplom. lib. 2. cap. 2. num. 10.] [** *Adelboldus, Dei solummodo Gratia S. Trajectensis ecclesiæ præsul,* in Charta ann. 1021. ap. Pfeffing. ad Vitriar. tom. 1. pag. 395. ubi fuse de hac formula agitur.] In Chartophylacio Regio scrinio *Vallois* 2. Ch. 35. habetur Diploma Fulconis *de Villars* ann. 1316. in quo se *Dei et Sedis Apostolicæ providentia sanctæ domus Hospitalis S. Joannis Hierosolymitani Magistrum humilem et pauperum Christi Custodem* inscribit.

* Ita et abbates, atque ii potissimum, qui Romanæ sedi nullo medio subjecti erant. Charta ann. 1320. in Reg. 60. Chartoph. reg. ch. 96 : *Nos frater Nicolaus Dei et Apostolicæ sedis gratia humilis abbas regalis monasterii Trenorchiensis, ordinis S. Benedicti, Cabilonensis diocesis, ad Romanam dumtaxat ecclesiam pertinentis, etc.* Vide Tract. novum de re diplom. tom. 5. pag. 588.

DEI JUDICIUM. Vide *Judicium Dei.*

DEILOQUUS, Θεολόγος, Gregorii Nazianzeni Episcopi ἐπίθετον, apud Petr. Damian. lib. 1. Epist. 9.

* **DEIMPARARE,** Cedere, rem occupatam dimittere. Gall. *Désemparer.* Chartul. S. Joan. Angeriac. fol. 38. v°. : *Cum promisissent sua fide, quod nunquam ultra reimpararent hæc quæ Deimparaverant, exceptis quæ sibi annuebat sæpefatus abbas.* Vide *Desamparare.*

* **DEINBRIGARE,** *Briga* seu molestia liberare, expedire. Charta Yoland. de Lezigniaco comit. March. et Engolism. ann. 1308. in Reg. 40. Chartoph. reg. ch. 175 : *Promittimus ipsos et successores suos ab omni impedimento, inquietatione, perturbatione, inbrigatione,..... immunes facere, Deinbrigare et deffendere.* Vide supra *Debrigare.*

DEINDE, pro *Deinceps,* apud Victorem Scotti cap. 20. et in l. ult. C. Th. de Canon. frum. U. R. (14, 15.)

¶ **DEINFLATUS,** Tenuatus, imminutus

tumore, Gall. *Desenflé*. Vita S. Philippi Archiep. Bitur. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 1939 : *Invenit eam sanatam, stantem supra pedes, licet debilem et erectam, et vidit eam Deinflatam, et cessavit fluxus.*

¶ **DEINHONESTARE.** Vide *Dehonestare*.

DEINITIO, *Denuo*. Papias.

DEINSTAURARE. Vide *Instaurare*.

✱ **DEINTEGRO.** [Rursus. Dief.]

¶ **DEINTER**, ex *De* et *Inter*, Gall. *D'entre*. S. Bernard. in Vita S. Malachiæ Episc. : *Venenatum et tumidum animal, quod bufonem vocant, visum est reptans exire Deinter femora mulieris.*

DEINTRO Clavem. Pactus Legis Salicæ tit. 7. § 3 : *Si quis accipitrem Deintro clavem repositum furaverit.* Ubi Lex Salica : *Si quis acceptorem intra clavem repositum, etc.* Tit. 12. § 4 : *Si quis vero supra 5. denarios furaverit Deintro clavem, etc.* Lex Salica tit. 9. § 1 : *Si quis unum vas apium Deintro clave, aut sub tecto furaverit, etc.* Galli dicunt, *Enfermé sous la clef.* Consuetudines Arkarum in Tabul. S. Bertini : *Ille in cujus domo res furtim ablatæ inventæ fuerint positæ in loco obserato, furti reus erit.*

DEINTUS, Intra, *Dedans, De dedans.* Pactus Legis Salicæ tit. 8. § 1 : *Si quis pomarium...... Deintus curte, aut latus curte furaverit.* Innocentius de Casis literar. : *Super arcam memoriam Deintus sextanea parte, etc.*

¶ **DEINVESTIRE SE**, Alicujus rei possessionem dimittere. Charta Bernardi de Turre ann. 1257. apud Baluzium Hist. Arvern. tom. 2. pag. 511 : *De nominatis rebus venditis præfatus Alterius venditor coram me dicto Bernardo Domino de Turre se Deinvestiens, dictum emptorem corporaliter investivit.*

⁂ **DEIPARTRIX.** Vide Glossar. med. Græcit. voce Θεοτόκος, col. 491.

DEIPASSIANI. Vide *Patripassiani*.

DEIRATUS, Θεοχόλωτος, in Gloss. Græco-Lat.

DEIS, Genus mensæ in Monasteriis. Vitæ Abbatum S. Albani : *Priore prandente ad magnam mensam, quam Deis appellamus.* Additamenta ad Matth. Paris. pag. 148 : *Et sciendum quod non permittitur ciphus cum pede in Refectorio, nisi tantum in majori mensa, quam Deis appellamus.* Mensa forte illa, cui ut honoratiori umbraculum, quod *Dais* dicimus, imminebat, quomodo Regum ac Procerum mensæ tegi solent, ac etiam, ni fallor, Abbatum in Refectoriis Monasticis. Vide *Dagus* [et *Dasium*].

¶ **DEITA.** Vide *Deyta*.

DEITAS, Divinitas. S. Augustinus lib. 7. de Civit. Dei cap. 1 : *Hanc divinitatem, vel, ut sic dixerim, Deitatem, (nam et hoc verbo uti jam nostros non piget, ut e Græco expressius transferant id quod illi* Θεότητα *appellant), etc.*

* **DEITURA**, Debitum, pensitatio, jus quod quis habet in re aliqua, Gall. *Droit.* Ordinat. ann. 1363. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 623. art. 16 : *Quod nullus nobilis vel alius quicumque serviens in guerra seu provisione præsenti cum armis, cujuscumque status fuerit, teneatur solvere Deituras, seu ea quæ deveria vocantur, constabulario, marescallo, etc.* Vide in *Directum* 3.

¶ **DEJUBERE**, Jubere, præcipere. Charta ann. 840. tom. 2. Hist. Eccl. Meldensis pag. 4 : *Unumque alteri in quibuscumque indiguerit auxilium et subsidium recte conferre Dejubemus.*

DEJUDICARE, pro *Dijudicare*. Capitulare Saxonum ann. 797. cap. 4 : *Et si tunc inde rediens se pacificare et justitiam facere renuerit, et iterum pro ista causa ad palatium fuerit convocatus et Dejudicatus, etc.*

* Nostris *Déjugier*, eodem sensu ; sic enim lego pro *Délugier*, in Præf. ad capitula Consuet. Norman. ex Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 44. r°. col. 1 : *Pour ce que nostre entention est à esclarier en cette ouevre, au miex que nous pourrons, les droiz et les establissemenz de Normandie, par quoy les contens et les dissentions des quereles seront par droit finées et Délugiées, etc.*

DEIVIDUS, Qui Deum videt. Petrus Blesensis Serm. 18 : *Secundum Hierarchiam Dionysii duo sunt genera fidelium in Ecclesia, primum quod dicitur Deividum, alterum quod appellatur Pedissequum. Deividos dicimus ministros Ecclesiæ, quibus credita sunt eloquia Dei, quibus dictum est, Vobis datum est nosse mysterium regni Dei.... Pedissequos vero dicimus populum multitudinis, qui sedet secus pedes Deividi, ut audiat Legem ex ore ejus, etc.* Adde Sermonem 10.

✱ **DEJUNGO**, [disjungo. *Cic. Univers.* 5: Ut eadem sint ea, quæ dejuncta fuerunt *Plaut. Asin.* 3. 3. 75. *Dejungere* amantes. *Inscript.* apud *Grut.* 1003. 2. Si quis hac transeat juncto *Dejunctove* jumento.]

⁂ **DEJURARE**, Ejurare. Chart. Ernest. Duc. Brunsw. ann. 1335. in Leibnit. Script. tom. 2. pag. 515 : *Post emendam judicum reus dabit consulibus unam marcam, et ad unum annum civitatem postponet et Dejurabit, non intraturus nisi per amicitiam consulum et læsi.* Vide Haltaus. Glossar. Germ. voce *Ausschweren*.

DEJURIUM, *Jusjurandum*, in Glossis MSS.

DEJUSTIFICARE. Notitia antiqua apud Loisellum in Hist. Bellovac. pag. 248 : *Dans ei medietatem Vicecomitatus et dimidias leges de forensibus hominibus, ita ut minister Episcopi et minister Comitis justificent reos, et leges æqualiter dividant: neminem vero hospitem non servum mansionarium nec Dejustificabit Comes aut minister ejus, nisi fuerit latro.* Vide *Justificare*.

DEJWERCA, Modus agri. Charta Edwardi II. Regis Angl. in Monastico Anglic. tom. 2. pag. 643 : *Donationem.... quam fecit eidem Abbati et Conventui de 7. Dejwercis terræ, cum pertinentiis, in qua terra continetur quoddam fossatum, etc.*

* *Dejuvereis* editum ex eadem Charta inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonstr. col. 195.

DEJUXTA, pro *Juxta*. Fortunatus in Vita S. Germani Paris. Episcopi cap. 25 : *Dejuxta Monasterio B. Silvestri in Ternoderinse.* Ebrardus Betun. in Græcismo cap. 20 :

Supra, vel contra, Dejuxta dat super ista.

Nostri olim *De jouxte* dicebant eadem notione.

* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Dejosta, Prov. Juxta.*

⁂ **DEIZARE**, Deum imitari, deum se gerere. Ruodlieb fr. 2. vers. 146 :

Nonne Deizare nobis merito videare,
Indulgens sponte peccantibus absque petente.

¶ **DELA**, pro *Tela*. Excerpta Joannis a Bayono de Abbatibus Medianis in Hist. ejus Monasterii pag. 256 : *Conjuratio Principum in extremo ejus vitæ termino moliebatur cum eo, ut dicitur, novam Delam ;* hoc est, Consilium inibat, Gall. *Tramoit un dessin.*

* **DELACENTIVA**, Tributi genus, idem, ut videtur, quod *Pontaticum*. Vide in hac voce. Charta ann. 1350. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 165 : *Cum omni jure piscariæ et Delacentivæ seu pontanagio et portu in ripparia.*

* **DELACERARE**, Frangere, rumpere, Gall. *Rompre, briser.* Lit. remiss. ann. 1370. in Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 858 : *Præfatus exponens seras dictorum carcerum Delaceratas et fractas invenit.*

* **DELAMATUS**, an *Lama* seu lamina cujusvis speciei coopertus ? Inventar S. Capellæ Paris. an. 1335. in Reg. J. Chartoph. reg. ch. 7 : *Item unum sceptrum Delamatum. Item septem alæ angelorum deauratæ.* Vide *Lama* 3.

⁂ **DELAMINARE**, Laminam auferre. Annales Augustani ad ann. 1084. ap. Pertz. tom. Script. 3. pag. 131 : *Wigaldus ornamenta ecclesiastica.... comminuit, altaris S. Mariæ tabulam Delaminavit.*

* **DELANIARE** Festum, Choream perrumpere, Gall. *Rompre une danse.* Lit. remiss. ann. 1350. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 213 : *Plures habitantes.., ducentes festum suum, ut moris est,... unus vocatus Noe festum dictorum habitantium de Valle dirupisset seu Delaniavisset, etc.* *Délasser*, pro affligere, mœrore conficere, nisi legendum sit *Désoler*, in aliis Lit. ann. 1408. ex Reg. 162. ch. 245 : *Ainsi que ledit Tarville se Délassoit et menoit grant dueil pour la mort de son maistre, etc.*

¶ **DELANTERRE**, Hispanis *Delantera*, Prima acies in prælio, Gall. *Avant-Garde.* Charta Petri Regis Castellæ de primo bello Regibus Angliæ concesso anno 1366. apud Rymerum tom. 6. pag. 532. col. 1 : *Ad Guerram quam nos habebimus... iidem Reges et eorum primogeniti habeant primum bellum, sive Delanterre.*

* Cujusvis rei pars anterior et facies, in Diction. Academ. Hisp. unde Prima acies in prœlio *Delanterre* dicitur.

DELAPIDARE, Lapidibus obruere, καταλιθάζειν, in Gloss. Gr. Lat. [*Delapidata* Festo, *Lapide strata*. Hinc *Delapidata via*, apud Aigradum in Vita S. Ansberti Episc. Rotomag. inter Acta SS. Benedict. sæc. 2. pag. 1061. num. 45.]

* **DELAPTIO**, Præstatio pro frumenti molitura, vel jus piscariæ. Charta Guil. episc. Catalaun. ann. 1221. apud Egid. *Bry* in Hist. Comit. Pertic. lib. 3. pag. 224 : *Damus molendinos, cum omni jure molendinariæ Delaptionis.* Vide supra *Degranatura*.

¶ **DELATARE**, pro *Deferre*, Gall. *Deferer, Accuser, Denoncer.* Acta SS. Maii tom. 6. pag. 661. de S. Julio Martyre : *Delatat quidem virum Præsidi, incusat autem fidem.*

¶ **DELATIO**, *Villicus, Actor*, Auctarium Glossarum Isidori, ubi Janssonius, Malim *Delator*.

¶ Delatio Mitræ, dicitur de jure mitram deferendi Episcopis vel Abbatibus competente, in Bulla Pauli III. Papæ de Sæcularizatione Conventus Insulæ Barbaræ ann. 1549. in Marceriis ejusdem Monasterii tom. 1. pag. 261.

* Delatio Armorum, vulgo *Port d'armes*, Jus supremi dominii, quo de delictis in hanc rem commissis cognoscit et judicat judex regius. Lit. ann. 1340. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 605 : *Per arrestum ipsius curiæ dictum fuit, quod dicti religiosi de Delatione armorum, de fractione salvegardiæ et de punitione suorum curialium immediate sub ressorto dicti senescalli remanerent.* Vide *Portatio armorum*.

DELATOR, Explorator, speculator, qui rem quam vidit, defert, *Espion.* Gloss. Lat. Græc. : *Delator*, καταγγελεύς, ἐνδεί-

κτης. Isidor. lib. 10. *Delator, dictus, eo quod detegat quod latebat.* Matth. Westmonaster. ann. 870 : *Jussit commilitones ad arma convolare, asserens dignum pro fide pariter pugnare et patria, ne desertores militiæ esse, et Delatores populi probarentur.* Respexit forte ad illud 2. Machab. cap. 4 : *Simon autem prædictus pecuniarum et patriæ Delator.* Ubi Papias *Delatorem*, accusatorem esse ait. Certe delatorem pro speculatore usurpat Gregorius in Vita S. Basilii Junioris n. 2. de eodem Sancto invento a Magistrianis in quodam Asiæ monte : Καὶ Δηλάτορα τούτοις δόξαντα εἶναι, ὡς εἶχον τῶν ἵππων καταπηδήσαντες σύνεσχον αὐτόν. Et num. 3 : Καλῶς ἄρα λέγουσι περί σου, ὅτι Δηλάτωρ εἶ, καὶ ἦλθες κατασταχάσασθαι τὸ τῶν Ρομαίων στράτευμα.

DELATURA, Accusatio, dissidium, calumnia. Jo. de Janua : *Delatura dicitur accusatio, vel proditio, detractio, deportatio.* Eccles. cap. 28. apud Carolum M. lib. 4. de Imag. cap. 5 : *Homo iracundus incendit litem, et vir peccator turbabit amicos, et in medium pacem habentium immittet Delaturam.* Ubi vulgata versio habet, *inimicitiam*. Ita *Delatura* accipitur in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 64. nempe pro accusatione vel calumnia et actione : *In quibusdam locis juramenti vel antejuramenti multa est distantia, sicut in Delatura, et pluribus aliis.* Quippe in delatura, seu actione, requiritur *antejuramentum*, id est, *juramentum de calumnia*, quod ab actore præsertim exigebatur. qui, si succumbebat, *delaturam*, seu calumniæ pœnam incurrebat. Adde Chartam Aleman. 89. Goldasti.

Scio *Delaturam* vulgo a viris doctis *pretium quod delatori est constitutum*, definiri : qua quidem notione usurpatur in Legibus Inæ Regis Westsaxiæ § 20. apud Bromptonum, ubi *pecunia indicationis* esse dicitur quo loco Editio Saxonica § 17. habet m e l d f e o h, id est, Lambardo interprete, *indicii merces.* [** Vide Grimm. Antiquit. Jur. German. pag. 655.]

At in Lege Salica an vox *Delatura*, quæ omnibus ferme titulis occurrit, idem sonet, video ambigi. Ita autem ibi invenitur hacce sententia, ut qui rem aliquam, verbi gratia, furatus fuerit, *tot denariorum, qui faciunt solidos tantos, culpabilis judicetur, excepto capitali et Delatura.* Id est, præter capitale et delaturam. Ubi vetus Glossa *Delaturam*, *fredo* interpretatur. Sed prorsus diversum esse *fredum* a *Delatura*, ostendit Pactus Legis Salicæ tit. 14 : *Si puella quæ trahitur, in verbo Regis fuerit, propter fredum 2500. denarios cogatur* (raptor) *persolvere, excepto capitali et Delatura.* Et lex Angliorum tit. 7. § 2 : *Qui scrofas sex cum verre.... furatus est, in triplum componat, et Delaturam sol. 7. et in freda totidem.* Adde § 3. Alii, ut Cujacius, Bignonius, et Wendelinus, *Delaturam*, pro eo quod interest propter *dilationem* et moram, interpretantur, hac forte nixi ratione, quod *Dilatura* perpetuo scribatur in Editionibus Legis Salicæ Pithœi et Lindenbrogii, ubi in Pacto Legis Salicæ *Delatura* semper habetur. Cui quidem conjecturæ favet Lex Ripuariorum Edit. Heroldi tit. 35. § 3. quæ pro *Delatura*, uti habet Lindenbrogiana, *Dilationem* præferat : *Et ille qui intertiavit, furtum et Dilationem ab eo requirat, qui solvere cœpit.* At § 4. *Capitale et Delatura* habentur.

Quidam denique existimant *Delatura* scribendum, atque hisce locis sumptus in causæ prosecutione, et in *Delatione* vel actione factos hocce vocabulo significari, quos reus possessori refundere tenetur : ita ut *Delatura* sit vel delatio, vel actio calumniæ qua quis rem suam repetit. Deinde *dilator* pro *delator* habet etiam Gloss. Lat. Gr. : *Dilator*, μηνυτής, ἄγγελος, quod Græci recentiores δηλάτωρ dixerunt, ut est apud Meursium. Ita *discriptio, distructio, dilictio, divirginat,* et alia hujusmodi in eodem Glossario. Vide Decretionem Chlotarii § 12. et Legem Ripuar. tit. 17. § 1. 3. tit. 35. § 4. etc.

DELATURA, in Capitulari de Villis cap. 42. inter utensilia rustica recensetur : sed legendum *Dolatura*, ut sit Gallicum, *Doloire*, dolabra.

DE LATUS, Ad latus, juxta, *A costé. De latus se, De latus casa, de latus monte,* passim apud Agrimensores. Vide *Latus.*

* **DELAVARE**, Abluere, diluere, Gall. *Laver, délayer.* Hist. translat. S. Andr. Hispell. tom. 1. Jun. pag. 368. col. 2 : *Quæ quidem sacra ossa fuerunt recondita, Delavata, et postmodum reposita in capsa nucea.* Alex. Iatrosoph. MS. lib. 2. Passion. cap. 6 : *Hæc potio potest Delavare et expellere per ventrem corruptos cibos.*

DELAVATUS, Non lavatus. Capitula Caroli Cal. tit. 29. § 1. [** Synod. Pist. ann. 862.] : *Quando solemus reverti ad mansiones nostras detonsi et Delavati, cum drappis et calciamentis depannatis, etc.* Id est, minime tonsi et lavati.

* *Deslavé*, eodem sensu, in Lit. ann. 1400. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 378. art. 11 : *Li agnelin Deslavé, sont de la costume de laine Deslavée.*

✱ **DELCATA**. [Mensura in Cartular. Conchar. Ruthen. p. 408, an. 1076, ex documento Pampiloniæ scripto : « Una *Delcata* et galeta, non de carne. »]

* **DELECTABILITER**, Jucunde, grate, Gall. *Avec plaisir.* Charta ann. 1006. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 8 : *Cujus preces Delectabiliter auditas, sicut justum est, suscepimus tam libenter implendas.*

* **DELECTUM**, pro Delictum, in Charta Joan. de Castell. comit. Blesens. ann. 1265. ex Chartul. S. Joan. Carnot. : *Si vero contingerit, quod aliquis hominum commorantium vel commoraturorum in aliquo dictorum locorum immunium appellationis fuerit de aliquo maleficio seu Delecto, seu causa pecuniarum, propter quod seu propter quam dari contingat gagium duelli, etc.*

DELEGALITER. [* Legitime.] Otto de S. Blasio cap. 21 : *Liberosque suos omnes literis apprime erudiri faciens, eos facultatibus redditum, excellentiis dignitatum per sortitas provincias Delegaliter sublimavit.* [** i. e. suo nomine delegatos.]

1. **DELEGARE**, Dare, concedere. Gloss. Lat. Gr. : *Delegat*, ἀποσυνιστᾷ, ἐγχειρείζει, ἀποτάσσει. Veteres Formulæ Pithœi cap. 38 : *Et quod pariter in conjugium positi laboravimus, condonare et Delegare ingenuus relaxare valeas.* Acta Episcopor. Cenoman. pag. 78 : *Legibus Delegatum, et absque ulla contradictione pacifice possidendum regendum dereliquit.* Adde pag. 92. Vide *Mediator.*

* 2. **DELEGARE**, Statuere, deligere. Præfat. ad Chartul. Agani ex Tabul. S. Petri Carnot. : *Quadam dolositate concepta, non vi, sed strophoso ludo Delegat capere* (urbem Lucensem).

** **DELEGATOR**, DELEGATIO, DELEGARE. Vide *Salamannus.*

** **DELEGATUS** Judex. Vide in *Judex.*

DELEGATORIA, Mandatum Principis, quo quid alicui faciendum delegatur, præcipitur. Glossæ veteres : *Delegatorias*, ἐκταγάς. Exstant *Delegatoriarum* formulæ, apud Senatorem lib. 11. Epist. 33. 35. In Codice Th. leg. 16. de Exact. (11. 7.) *Delegatoriæ* dicuntur principis Epistolæ, quibus provinciæ jubentur species præbere : *Delegatores*, qui provident annonæ militari. V. Cujac. ad Nov. 130. et Gloss. Cod. *Th.*

¶ **DELEGERARE**, An pro *Delegare* ? Acta Dedicationis Ecclesiæ Monasterii Cuxanensis ann. 953. in Appendice Marcæ Hisp. col. 868 : *Cunctipotenti Regi gubernanti sive præsidenti in arce poli, qui principio ex nihilo verboque creans omnia seduleque gubernans, sceptrum regimen perpetim affatimque ineffabiliter possidens, trophea verba Delegerans, quatuor postmodum climata bipertito orbe diffuso, Apostolos suos binos ubique exercitatione prædicationis ingerens, etc.*

¶ **DELENIFICUS**, f. *Placidus*, in Onomastico ad calcem tom. 2. SS. Julii. Ausonius Epist. 17 : *Quam mellea res sit oratio, quam Delenifica.* Hac notione usi sunt Plautus Mil. 2. 2. 37. et Symmach. lib. 3. Epist. 6. et lib. 7. Epist. 27.

* **DELENTIALIS**, Monetæ Bohemæ minutioris species. Charta ann. 1386. apud Pezium tom. 6. Anecd. part. 3. pag. 76. col. 1 : *Ex tunc quilibet dictorum hominum de area sua nobis pro Berna dare debet unum grossum, et duos parvos Delentiales.*

DELENTINATIO, Συνεχὴς ὑπέρθεσις, in Gloss. MS. Gr. Lat. Editium habet, *Adloncinatio, continuatio,* lege *Adlentinatio.* Vide *Adlentare.*

* **DELEQUATA**. Mirac. S. Rosæ tom. 2. Sept. pag. 447. col. 1 : *Filomena puella... cum pateretur gravissime infirmitate quadam, vulgariter detta delle quate, quarum septem illi supervenerant in uno oculo, ita ut pupilla et lux oculi esset ita cooperta et offuscata, ut nihil videret.... dato sibi cingulo quodam et in oculo sic cæco... apposito..... sic fugerunt et cessaverunt illo instanti præfatæ septem Delequatæ, et clarus et mundus remansit oculus.* Ubi docti Editores hæc fortassis mendose descripta esse monent, quamvis rursum occurrant in testimoniis ipsius Filomenæ et matris ejusdem : *disparuerunt dictæ Delequatæ*, et *Deliquaverunt se dictæ Delequatæ et disparuerunt.* Ex quibus videntur epiphora, aiunt illi, sive fluxu acris humoris in oculum, ortæque inde maculæ denotari. Quibus si quid addere licet, hæ maculæ ita forte nuncupantur, quod molles sint et tenues ; quod significatu *Délicat* usurpamus. Vide infra *Delicatus* 2.

* **DELERE**, Reprobare, rejicere. Annal. Victor. MSS. ad ann. 1215 : *Papa Innocentius concilium generale Romæ celebravit in octabis omnium Sanctorum,.... ibique confirmavit aliquos libros, et aliquos Delevit. Desliener*, pro denegare, detrectare, Gall. *Refuser*, ut videtur, in Stat. pro molendinariis ex Lib. 1. Statut. super artif. Paris. in Cam. Comput. fol. 21. r°. : *Ly musnier de grant pont ne peuent Desliener nulluy, et se il le fait et ly Deslienez s'en plaint au sergent, qui est garde des musniers de grant pont de parle chapitre Nostre Dame de Paris, il est à vj. den. d'amende, avec le dommage que il rend au deslienez.* Id est, cujus frumentum molere renuit. [** Depping. leg. *Deslieuer*. Idem est quod mox *Delocare*, Gall. *Faire perdre son rang à quelqu'un.*]

¶ **DELERUS**, pro *Delirus*, apud Papiam in MS. Bituric. Item : *Delerat, Errat. Delirat vero Vanum esse significat.* In edito legitur, *Delirus* et *Delirat.*

° **DELESTAGIUM**, Præstatio seu tributum, quod pro saburra navium, vulgo *Lestage* dicta, exigitur. Privil. Rupellæ ann. 1483. inter Observat. ad Carolum VIII. pag. 384 : *Quæ privilegia et dona barragii, baptisagii, balisagii, Delestagii in prædictis, cæteraque contenta privilegiis firma et inviolabilia esse per omnia perpetuo decernimus.* Vide *Lestagium* in *Lasta* 2.

¶ **DELETERIUM**, Noxium, Mortiferum. Medicina Salernit. pag. 122. Edit. 1622 : *Totum corpus ita ab injuriis securum facit* (Theriace) *ut nec a Deleterio quopiam possit interfici.* Laurent. in Amalthea : *Deleteria, Medicamenta frigida, noxia, mortifera.*

DELETITIA CHARTA, Quæ ob vetustatem deletis literis legi vix potest. S. Augustinus lib. 3. Contra Crescon. cap. 27 : *Sciebam illa Deletitia fuisse.*

° **DELETURA**, Deletio, quæ ex vetustate procedit. Charta Caroli IV. ann. 1325. in Chartul. Regalis-loci ch. 60 : *Attendentes quod per Deleturam* (literæ) *possent imposterum deperire, etc.* Vide *Deletitia Charta.*

¶ **DELETUS**, pro *Delectus. Sine Deletu personarum* bis habetur in Capitulis General. MSS. S. Victoris Massil. Gallice dicimus, *Sans acception de personne.*

¶ **DELFICA**. Vide *Delphica.*

¶ 1. **DELIBERARE**, Liberare, redimere, Gall. *Delivrer.* Gesta Consulum Andegav. cap. 11. n. 8 : *Ebrordus qui turrim custodiebat, audiens Sulpicium Deliberatum, etc.* Charta Petri Domini Graciac. ann. 1246. apud Thomasserium in Biturig. pag. 88 : *Si forte contigerit, quod aliquis eorum in dicta libertate existentium captus fuerit, et extra terram nostram ductus propter factum seu debitum nostrum... tenemur eos requirere et Deliberare propriis sumptibus.* Liber de Compositione castri Ambasiæ apud Acherium Spicil. tom. 10. pag. 530 : *Carolus Calvus cum magno exercitu pergens, Persas devicit, Saracenos fugavit, urbem regiam cum regno Græciæ Deliberavit.* Occurrit in Anecd. Marten. tom. 1. col. 1256. et alibi.

2. **DELIBERARE**, [Dare, tradere in manus, Gall. *Livrer, Délivrer.* Bernardi Ordo Cluniac. part. 1. cap. 13 : *Ipse capit curam de scutellis, quas fratres habent ad rasuram, ipse invenit eas atque servat, et ad rasuram Deliberat fratribus, ut mos est.* Instrum. anni 1267. in Chartulario S. Vandregesili tom. 1. pag. 260 : *Teneor tradere et Deliberare Domino meo Abbati ; etc. Tradere et Deliberare,* in Regesto 87. Chartophylacii Regii. Occurrit apud Lobinellum Hist. Britan. tom. 2. col. 404. et apud alios.] Vide *Liberare.*

° 3. **DELIBERARE**, Expedire, absolvere. Conc. Duziac. I. part. 2. cap. 33 : *Hincmarus autem respondit, quia febris illum tangebat, et statim se inde vellet Deliberare, ut sanguinem posset minuere. Déliver,* eodem significatu, apud Joinvill. in Hist. S. Ludov. edit. reg. pag. 14 : *Demandoit* (S. Louis) *de sa bouche : a yl ci nullui qui ait partie ? Et cil se levoient qui partie avoient ; et lors il disoit : taisiez vous touz et en vous Déliverra l'un après l'autre.* Occurrit prætera in Ordinat. reg. Franc. tom. 3. pag. 94. et tom. 5. pag. 375. *Délivrer,* pro Servire, famulari, simul et pro Tradere, in Vita J. C. MS. ubi de discipulis suis loquitur :

Bien m'ont servi et Délivré,
Fors Judas le maleuré,
Qui me trai et vergonda,
Et as felons me Délivra.

° *Mettre au délivre* vero, pro Restituere, in Lit. remiss. ann. 1390. ex Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 275 : *Le Prevost de Ligny envoya plusieurs fois pardevers ledit chapitre* (de Toul) *et leurs gens, les requérant qu'ils Meissent au délivre lesditz hommes et biens, et lui en feissent rendue ou récréance.* Legitur etiam in Ordinat. reg. Franc. tom. 5. pag. 558. et tom. 7. pag. 628. *Délivré,* Alacer, promptus, in Lit. remiss. ann. 1479. ex Reg. 205. ch. 238 : *Le suppliant, qui est jeune et Délivré de sa personne, etc.*

° 4. **DELIBERARE**, Exportare, evacuare, Gall. *Vuider.* Stat. ann. 1313. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 15. col. 1 : *Si tempore quo emptor dimitteret venditionem* (nemorum) *ipse plus de venditione Deliberaverat vel explectaverat, etc.* Vide infra *Deliberatio* 4.

° 5. **DELIBERARE** NUNDINES, Nundinas indicere, Gall. *Ouvrir une foire.* Charta Hugon. comit. Trec. ann. 1114. ex Tabul. Dervensi : *Dedi etiam... in nundinibus Barrensibus omnes reditus, quos ventas vocant, equorum cæterorumque animalium quæ ibi vendentur, ab illo die quo nundines Deliberatæ fuerint, etc.*

¶ 1. **DELIBERARI**. Consuetudines antiquiores Fontanelli fol. 95 : *Famuli qui Deliberantur per fenestram et quæ debent habere per diem.* Forte legendum : *Famuli quibus Deliberantur per fenestram ea, etc.* Vide *Deliberare* 2.

¶ 2. **DELIBERARI**, Formari, adaptari, disponi. Tert. Apol. cap. 9 : *Nobis vero homicidio semel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc sanguis in hominem Deliberatur, dissolvere non licet.* Et lib. 4. adv. Marc. cap. 21 : *Non decem mensium cruciatu Deliberatus.*

° **DELIBERATE**, Consulto, Gall. *De propos délibéré.* Stat. S. Flori Mss. fol. 48. : *Decimus nonus* (casus) *est contra facientes commentum, scripturas seu libellos ex certa scientia et Deliberate... contra ea, quæ in constitutione continentur prædicta. Délivrément,* pro Libere, sine impedimento, in Stat. ann. 1372. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 485 : *Puissent aler et venir Délivrément, tant à pié comme à cheval.*

¶ 1. **DELIBERATIO**, Liberatio, restitutio in libertatem, Gall. *Délivrance.* Gasp. Barthii Gloss. ex Hist. Palæst. Roberti Monachi lib. 2. cap. 1 : *Vir iste cum prædives esset, omnia sua vendidit, et viam Deliberationis S. Sepulcri arripuit.* Lib. 5. cap. 6 : *Nostra omnium una sit intentio, S. Sepulcri Deliberatio.* Occurrit hac notione apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 617.

¶ 2. **DELIBERATIO**, Traditio, Gall. *Délivrance.* Chartularium Aptense fol. 44 : *Faciam Deliberationem et gratuitam donationem omnipotenti Deo et S. Mariæ, sedis Aptensis ex quodam honore, quem huc usque possedi.* Regestum magnorum dierum Campaniæ, apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 1. pag. 233 : *Nec ad Deliberationem dictæ hæreditatis procedat absque mandato Domini Regis speciali.* Vide *Liberare.*

¶ 2. **DELIBERATIO**, Intentatio, minæ. Tert. lib. de Patientia cap. 8 : *Ipsam animam, ipsumque corpus in sæculo isto expositum omnibus ad injuriam gerimus, ejusque injuriæ patientiam subimus, minorum Deliberatione lædemur ?*

° 4. **DELIBERATIO**, Silvæ evacuatio, exportatio in re forestaria, Gall. *Vuidange.* Charta Math. de Montemor. ann. 1230. ex Chartul. Campan. in Cam. Comput. Paris. fol. 355. r°. col. 2 : *Habebit ista pars bosci sectam, viam et exitum, et deliberationem in alia.* Vide supra *Deliberare* 4.

° 5 **DELIBERATIO**, Dilatio, mora, procrastinatio, Gall. *Delay,* alias *Délibération.* Charta Hugon. de Montef. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 61 : *Dicto Hugoni boscus tradetur et arbores ad natale Domini ad hospitandum se,... et petram et quarellum, sine Deliberatione.* Pactum inter Car. comit. et capitul. Carnot. ann. 1306 : *Se la prise ou la sesine ne dépent pas de leur fet, quant il n'auront pas faite la prise, ne la saisine, ne commandée à faire, il auront Délibération de sis jours, etc.* Hinc

° **DELIBERE**, Statim, sine mora. Charta Matfr. episc. Biter. ann. 1092. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 132 : *Quod ipse Petrus Rodgerius habeat et teneat ipsam sacristiam in vita sua, quamdiu tenere voluerit optime et honorate, sicut nunc habet totam,... et post mortem suam Delibere revertat ad ipsos canonicos vel clericos sancti Nazarii communiter in dominio.*

DELIBERIUM. Gloss. Lat. Gr. : *Consilium et Deliberium* Συμβουλία, γνώμη.

¶ DELIBERUM, Simili notione. Testamentum Guifredi Comitis Cerritaniensis ann. 1035. apud Acherium Spicil. tom. 6. pag. 435 : *Insuper relinquo uxori meæ alodem meum... cum terminibus suis, simul cum ipsa Ecclesia et sibi pertinentibus omnibus, ad Deliberum ut faciat inde quod voluerit.* Hoc est ad voluntatem, ad libitum, Gall. *A son gré, selon son bon plaisir.*

DELIBRARE, Librum, seu corticem ab arbore avellere. Διαλεπίζειν δένδρον, in Gloss. Græco-Lat. [Apud Festum : *Delibrare, Aquam sulco derivare ;* quod dici Martinius autumat, quia, sulcus dum fit, terra quasi delibratur seu decorticatur. Columel. *Corticem Delubratum adjicito.*]

DELICANTIA, Ciborum sapor delicatus : *Délicatesse.* Processus de Vita S. Thomæ Aquin. num. 58 : *Nunquam curabat de Delicantia et singularitate ciborum.*

DELICARE, *Delirare,* in Gloss. Lat. MS. Regio Cod. 1013.

° **DELICATIO**, f. pro *Dedicatio,* votum. Acta S. Domin. tom. 1. Aug. pag. 553. col. 2 : *Vade ad matronam illam, proprio eam vocans nomine, quod videlicet nomen usque tunc vir ille nescierat, quia mutatum ab infantilibus annis ex quadam Delicatione* (al. devotione) *vocabulum, vero nomini in baptismate dato, prævalicaverat.*

1. **DELICATUS**, *Deliciosus,* Familiaris, qui in deliciis domini est. [Vide post *Deliciosus.*]

° 2. **DELICATUS**, Subtilis, tenuis, Gall. *Fin.* Arest. ann. 1321. 9. Maii in vol. 1. arestor. parlam. Paris. : *Item duo paria linteaminum magnorum Delicatorum de tela Rhemensi, ad parandum lectos dominarum in earum relevatione.*

DELICIA. Charta Philippi Augusti Regis Francorum ann. 1208. pro Episcopo Magalonensi in 30. Regesto Tabularii Ch. 145 : *Hoc est, in mari piscationes suas et ubicumque in Melgoriensi Comitatu, et Magalonensi Episcopatu, portus, qui dicitur Gradus, aperiatur, in omnibus reditibus, qui inde proveniunt, medietatem, et in stagno similiter piscationes suas, pulmentum, Delicias et cepes, si alicubi in stagno Magalonensis Ecclesia eas facere voluerit.* Ubi quod *Delicias* hæc Charta vocat, *stacha* videtur appellari in alia ann. 1273. apud Gariellum in

Episcopis Magalon. num. 286 : *Super jurisdictione de Corone, super lesdá et stacha, quas Bajulus et lesdarii de latis percipiebant, et percipere conabantur ibi ratione stagni, maris, et plagiæ atque gradus, etc.* Est autem *staca*, idem quod fustis, paxillus, uti in hac voce docemus, *Delicia* autem idem quod *licia*, nostris *lice* sonat. Vide *Licia*.

☞ Festo, *Delicia est Tignum quod a culmine ad tegulas angulares infimas versus fastigium collocatur, unde Tectum Deliciatum, et tegulæ Deliciares :* ut inde aqua deliquet, ait Hadr. Jun. Sed mavult Martinius, quia aquam deliquat, id est, effundit ; vel quod inde deliciatur aqua.

¶ 1. **DELICIARI**, Epulari. S. Bernard. Serm. 1. de S. Victore Confess. : *Hi ut reficiantur, isti ut Delicientur*. Vide *Delitiari*.

° 2. **DELICIARI**, Delectari. Acta S. Domin. tom. 1. Aug. pag. 607. col. 2 : *In hunc hortum, regio cultu et manu consitum, regina mundi supernis comitata proceribus ac virginibus ad Deliciandum progrediens, etc. Déliter*, pro *Délecter*. Vita S. Ludov. edit. reg. pag. 369 : *Pour ce que pure conscience seur touz les biens de l'ame Délite les regarz de Dieu, etc.* Charta ann. 1344. ex Reg. 75. Chartoph. reg. ch. 270 : *Nous Béatrix dame de Faluy et d'Ailli sur Somme et Jehans de Pinkegny chevaliers, sires de laditte ville d'Ailli et de Hornoy en Vimeu, Salut. En le glore du nom de Dieu nous esleeschons et en affluence de goie multepliaule nous Délitons. Coses qui appartiennent à Délit*, Voluptuariæ, in Cons. Petri de Font. cap. 35. art. 33.

⁎ **DELICIO**, [Proprie est deorsum trahere : a *lacio*, traho, duco. Sumitur autem pro allicere, illicere, *Allettare. Titin.* apud *Non.* 4. 112. Parasitus, qui illum sciat *Delicere.*]

° **DELICIOSITAS**, Luxus, deliciæ. Vita B. Coletæ tom. 1. Mart. pag. 577. col. 2 : *Item in Francia erat quidam princeps... qui priusquam videret prædictam ancillam Christi, mundanus erat, carnalis, pomposus et delicatissimus. Cujus quidem principis per ejusdem ancillæ medium et adjutorium... conversa fuit... Deliciositas in duram et austeram asperitatem.*

DELICIOSUS. Gloss. Lat. MS. Regium : *Nutritius, Deliciosus, vernaculus.* Lex Bajuvar. tit. 3. cap. 15. § 1 : *Nunquam evadat, quamvis Deliciosus sit apud Dominum suum.* Lex Longob. lib. 3. tit. 16. [** Rach. 9. (8.)] : *Sunt aliqui pravi homines qui submittunt in palatium, ad nostrum secretum descendunt, ut per Deliciosos aut per ostiarios, vel per alios homines captiose, aut absconse, investigare possint, quidquid nos agimus.* Nicolaus I. PP. Epist. 17 : *Missosque etiam... sanctissimos Episcopos Deliciosos nostros pro eo vestræ caritati direximus.* Adde Epist. 19. 23. Anastasius in S. Hadriano PP. pag. 104 : *Gulfardus religiosus Abbas, et Consiliarius, seu Albinus Deliciosus ipsius Regis, etc.* Occurrit præterea in Narratione Adventii Episcopi de Valdradæ adulterio, apud Joannem VIII. PP. Epist. 72. 217. 277. etc.

DELICATUS, Eodem significatu. Passio SS. Perpetuæ et Felicitatis : *Sequebatur Perpetua lucido incessu, ut matrona Christi, ut Dei Delicata.* Vetus Inscriptio Bergomi in æde Cathedrali : ATESTIA. I. D. L. ATESTIÆ. TERTIÆ. PATRON. BENEMERENTI. ET. CAPITONI. BINETÆ. ET. MARTIÆ. ET. PRIMUL. DELICATIS. ET. TELAMIO. CELERI. AMICO. CARISSIMO. ET. ATESTIA. EGNATIÆ. *Delicatos* vocabant Latini τὰ παιδικὰ, τους ἐρωμένους, qui et *Deliciæ* Ciceroni pro Cœlio, Suetonio in Aug. cap. 83. et in veteribus Inscript. eidem Suetonio in Vespasiano cap. 7. Spartiano in Adriano, et aliquot aliis.

° Dilectus, carus, familiaris. Vide quæ de *Deliciosis* et *Delicatis* disserit Muratorius tom. 1. Ant. Ital. med. ævi col. 129. *Délicieux* vero, Deliciarum cupidus et sectator, apud Boet. lib. 2. Consolat. Ms. :

Cilz qui se sent bienaureux,
Est voulentiers Délicieux,
Et personne Déliciose
Se courrouse de pou de chose.

DELICIUS, Papiæ, *Puer in deliciis matris nutritus.* [Glossar. Sangerman. MS. n. 501 : *Delicius, Per* (Puer) *in deliciis amatus a domino.*] Vide *Litium*.

DELICTOR, pro *Peccator*. Commodianus Instr. 52 :

Refugium Regis pete, si Delictor fuisti.

Usurpat etiam S. Cyprianus Epist. 59. *Delictor vel forefactor*, in Charta Odonis Dom. Hamensis ann. 1227.

° **DELICTUM** SPINÆ DORSI, Sodomiticum peccatum. Chron. Ms. Mich. *de Audars* laudatum a Borello v. *Espine : Joannes Pelabini, mercator divitiis affluens de hæresi Albigensium suspectus, et de Delicto spinæ dorsi accusatus, a Bertrando vicario Tolosæ incarceratur et inquisitori fidei traditur. De supra dictis criminibus convictus, ad flammas ut hæreticus et sodomius condempnatur, et sententia condempnationis excutioni mandatur apud plateam de Salinis juxta pillorium.*

¶ **DELICTUS**, *Verriculator*. Papias in MS. Bituric. [** *Verruculatus*, in cod. reg. 7609.]

¶ **DELICUUM**, ut *Delictum*. Gloss. Lat. Gr. : *Delicuum* πταῖσμα.

¶ **DELIGARE**, pro *Delegare*, Tradere. Diploma Conradi II. Imp. ann. 1027. apud Illustr. Fontaninum in Appendice Antiq. Hortæ pag. 286 : *Et in prædicto Comitatu terram de Ortelle, quam Joannes cum suis consortibus in jam dicto Monasterio per cartulam Deligavit.* Vide *Delegare*.

¶ **DELIMARE**, Joanni de Janua, *Valde liminare, vel limen auferre ; in alia etiam significatione eodem verbo utimur, ut iste vult Delimare vicinos suos, i. destruere, quasi omnino de limo, i. mundo auferre.*

° Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641 : *Delimat, præcepit.*

° **DELIMATIO**, Collisus, Gall. *Frottement*. Vita B. Goberti tom. 4. Aug. pag. 383. col. 1 : *Ascendit et in equum, qui adeo erat maceratus, ut potius videretur assereus quam carneus. Ex ejus utroque latere pili ceciderant pro assidua temonis Delimatione.*

¶ **DELIMATOR**, Διαρινήτης. Glossæ Cyrilli. Qui abradit lima.

¶ **DELIMINARE**, ut *Eliminare*, Extra limen ejicere. Catholicon in Amalthea : *Deliminare, Limen auferre*. Privilegium S. Martini Papæ circiter annum 651. pro Monasterio Blandiniensi juxta Gandavum apud Miræum tom. 1. pag. 333 : *Privilegium auctoritatis nostræ expetierit de quodam Cœnobio, quod ipse, Deliminatis Gentilium spurcitiis, fundo tenus extruxisse dignoscitur.*

¶ DELIMINATUS, alia notione, Determinatus, Limitibus conscriptus, Privilegium Fernandi *Gonzales* Comitis Castellæ pro Monasterio S. Sebastiani inter Concil. Hisp. tom. 3. pag. 175. col. 2 : *Omnia determinata, quæ continentur a parte Ecclesiæ vestræ, cuncta ad integro Deliminata ; jure perenni Ecclesiæ vestræ concedimus.* Melius legeretur *Delimitata*.

DELIMITARE, *Valde limitare*, Ugutioni, Conlimitare. Frontinus de Agrorum qualitate : *In longitudinem Delimitatum, per strigas, appellatur.* Idem : *Decumanorum et Cardinum Delimitatio per rationem arcarum, vel riparum, etc.* [Guidonis Hist. Palæst. *Delimitandis Castris.* Hoc est, Castris in certos fines redigendis, ut explicat Barthius in Glossario, apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS.]

DELIMPIDARE, [*Clarificare*, Laurentio in Amalthea.] Vide *Limpidare*.

DELINDERE. Vide *Elitigare*.

DELINQUENTIA, Delictum. Utitur Paschasius Ratbertus in Epitaphio Walæ Abb. Corbeiensis lib. 1. cap. 28. [Chartularium S. Vandregisili tom. 1. pag. 154 : *Si eux ou autre de par eux alloient de riens encontre ladite vente... ou à quiconques cette lettre apportera tous coust et damages, qu'eux soutiendroient par defaut de la garantie et Delinganche.*]

¶ **DELIQUID**, pro *Deliquit*, apud Th. *Madox* in Formul. Anglic. pag. 175. ut in aliis Instrumentis, *Velud* pro *Velut*.

DELIQUIO, *Oblivio*, Papias. [** Vide Forcellinum in *Deliquium*.]

° **DELIRUS**, *Cil qui reide. Deliramentum, Reiderie*. Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120. Vide infra *Enare*.

DELITIARI, [Epulari. Gesta Abbatum Lobiensium apud Acherium Spicil. tom. 6. pag. 614 : *Ne aliis, unde alii ingurgitarentur, esurientibus ; et aliis, unde alii Delitiarentur, egentibus ; ordinis tenor, quem non nisi æqualitate constat durare posse, solveretur.*] Amedæus Lausannensis Episcop. Homil. 1 : *Ipsa virgo virginum vernans in floribus, et in fructuum suavitate Delitians, etc.* [Vide *Deliciari*.]

1. **DELITIGARE**, [ut Litigare, Disputare. Epistola Abbatis S. Sepulcri ad Innocentium III. PP. apud Baluzium tom. 5. Miscell. pag. 415 : *Cum vero esset tanta perturbatio, vidi alium militem qui abstracto cultello ac tumido Delitigans ore, prout mihi videbatur, prædicto Roberto et aliis Monachis, qui Abbatem suum Walterum accusare volebant, gravissime minabatur.* Alia notione pro Judicari videlicet, seu extra litem poni, accipitur] in voce *Elitigare*.

° 2. **DELITIGARE**, Deblaterare, effutire. Mirac. S. Germ. Autiss. episc. tom. 7. Jul. pag. 287. col. 1 : *Et quæ antea inflatis buccis, tumido ore insana verba Delitigare consueverat ; deinceps verbere superno duriter et lene correpta, suavia et dulcia verba fari addidicit.*

⁎ **DELITOR**. [Qui delinit, h. e. delet, tollit, oblitterat. *Accius* in *Atreo*, apud *Priscian.* 9. *sub fin.* Epularum fictor, scelerum fratris *Delitor*.]

DELITUS. Vide *Litium :* [ubi adnotatur *Columnis Deliciis*, mendose scriptum pro *Columnis de litiis*. Vide *Delicius*.]

¶ **DELLIONES**, τύραννοι, *Tyranni*. Supplem. Antiquarii. Legendum *Duelliones*. Vide *Duellio*.

° Ita et Gloss. Lat. Gr. ubi leg. ex Castigat. ad utrumque Glossar. : *Duelliones*, διακατάρατοι ἀκοσίωτοι, τύραννοι, καὶ τυράννιδες. Vulc. *Duelliones*, ἀντάρται, ἀκαθοσίωτοι. Vide Salmas. ad Hist. Aug. pag. 298. 322.

° **DELMANIUM**, pro *Domanium*. Charta Odon. de Garlandia ann. 1239. in Chartul. parvo episc. Paris. fol. 144 : *In quo feodo sunt plura retrofeoda et Delmania :*

quæ Delmania tenent Nicolaus de Rostiniaco et Johannes de Roseriis, dictus Bocieaut, milites. Vide *Demanium.*

¶ **DELMATICA.** Vide *Dalmatica.*

DELOCARE. Charta Odonis Borelli de Curtalano in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis num. 72 : *Si autem aliquis accusabitur de molta forisfecisse, purget se sola manu coram Majore terræ, et sit quietus : quod si noluerit, aut non poterit, reddat duplicem moltam tantum. Molendinarius tamen jurabit, quod non Delocabit eos, nec scienter injuste tractabit,* Id est, e domo sua exire coget ad judicium subeundum. [Chartularium S. Martini Pontisar. ex Charta Anselli Domini de Insula ann. 1208 : *Serviens Monachorum S. Martini Delocabit omnes homines de Monovilla.* Gloss. Lat. Gr. MSS. Sangerman. : *Deloco, Eicio, desolo, amando de loco,* ἐκτοπίζω. Gall. *Deloger.*]

* E loco amovere, Gall. *Faire perdre son rang à quelqu'un.* Hunc esse sensum Chartæ a Cangio laudatæ, ex eo maxime patet, quod ibi sermo est de iis, qui ad molendinum bannalem molere tenentur, quique mulcta plectuntur alibi molentes, nisi per diem et noctem ad molendinum domini expectaverint, ut habetur in prædicta Charta. [☞ Quam integram exhibet Guerardus in Prolegom. Chartul. S. Petri Carnot. pag. 39. Vide in *Delere* et] *Dislocare.*

DELONGARE, [Depellere, Gall. *Eloigner,* Procul ablegare, amandare. Chronicon Pisanum de Captione Hierusalem et Majoricarum, apud Murator. tom. 6. col. 102 : *Sicque factum est, ut Christianorum castellis a Paganorum manganis quam plurimis confractis ; et ab urbis mænibus Christianorum virtute Delongatis, Saraceni manganis se tuendo muros reficerent, et Christianorum exercitum vix timerent.*] Vide *Dilongare.*

DELONGARIS. Luithprandus in Legatione cap. 35 : *Delongaris enim,. sub cujus manu navium est omnis potestas... curam tui aget.* Legendum ibi indubie *Drungaris* aut *Drungarius.* [☞ *Delongaris,* δελογγαρης της πλοῶς, scribit idem Liutpr. in Antapod. lib. 3. cap. 26. et o *Delongaris tis ploôs,* lib. 6. cap. 10.] Andreas Dandulus in Chron. MS. ann. 804 : *Hic Imperator factus misit pro Romano, qui Delongarii fungebatur officio.* Vide *Drangarius* post *Drungus.*

DELPHICA, Abacus, mensa, in qua vasa vinaria reponuntur, δελφὶς τράπεζα apud Lucianum in Lexiphane. Martialis lib. 12. Epigr. 67 :

Argentum atque aurum non simplex Delphica portat.

Vetus interp. Juvenal. Sat. 3 : *Ornamentum abaci quod nos Delficam dicimus.* Hinc emendandum Gl. Lat. Gr. : *Deluca,* μενεστέριον. Legendum enim *Delvica,* vel *Delphica,* pridem monuerunt Wowerenus ad Petron. et Meurs. in Gloss. Vide præterea quæ de hac voce commentatur Salmasius ad Spartianum pag. 150.

DELPHICUM, Eadem notione. Hesychius : Δελφικόν, τρίποδα. Ita porro Triclinium in Majori Palatio Constantinopolitano appellatum, in quo Imperator epulari consueverat, de quo Victor Tunnensis in Chr. : *Vitalianus CPoli intra Palatium, loco, quem Delphicum Græco vocabulo dicunt, Justiniani Patricii factione dicitur interfectus fuisse.* Vim vocis et originem diserte indicat Procopius lib. 1. de Bello Vandal. cap. 21. a Delphica nempe, seu abaco ministratorio. Ἀριστηρίου nomine indigitat istud Magni Palatii Triclinium Anna Comn. lib. 14. Alex. pag. 438. Vide Notas nostras ad eandem.

¶ **DELPHINA,** vel DALPHINA, Uxor Delphini, vel Delphinatus Domina. Vide *Delphinus.*

DELPHINI, Ministeriis Ecclesiæ accensentur, a Gregorio M. lib. 1. Epist. 66 : *Ministeria Ecclesiæ,... id est, in argento calices duos, coronas cum Delphinis duo, et de aliis coronis lilios, etc.* Anastasius in S. Silvestro : *Farum ex auro purissimo, quod pendet sub fastigio cum Delphinis 50. quæ pensant cum catena sua libras 20. coronas 4. cum Delphinis 20. ex auro purissimo.* Infra : *Pharus cantharus cum Delphinis 50.... pharum cantharum cum Delphinis 50. coronam auream cum Delphinis 50.*In S. Hilario : *Turrem argenteam cum Delphinis pens. etc.* Vetus Charta Cornutianensis, edita a Suaresio : *Pharum cantharum argenteum cum catenis et Delphinis 17. coronas argenteas 4. cum catenulis suis, et Delphinis 8.* Ubi *Delphini* sunt ornamenta majorum λυχνούχων.

DELPHINUS, apud nostros dignitatis species, qua donantur vulgo Comites Viennenses, quod complures ex iis qui primo Comitatum Viennensem possedere, hoc nomine appellarentur, adeo ut Joannes Raynaudus et Henricus Rosentallus, *Delphinatum* inter Ducatus, Marchionatus, Comitatus, Principatus, Vicecomitatus, et Baronias posuerint. [In Historia Dalphinatus tom. 1. pag. 3. laudatur Charta anni 1140. in qua hæc leguntur : *Guigo Comes qui vocatur Dalphinus.* Hic Guigo primus omnium Dalphini seu Delphini cognomento donatus legitur. Unde illud assumserit, non constat. Sed verisimile est cognomentum hoc adeo suis placuisse posteris, ut illud sibi in honoris titulum erexerint. Quidam existimavere propter Delphinum depictum in scutiis gentilitiis Comitum Viennensium, ipsos Delphinos fuisse appellatos ; verum longe ante Guigonem VII. qui primus hujusmodi insigne suo addidit sigillo, Comites Viennenses Delphini vocabantur. Vide Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 378. Charta ann. 1230. pro Roberto Archiepisc. Lugdunensi inter Instrum. tom. 4. novæ Gall. Christ. col. 29 : *Nos Dalphinus Viennensis et Albonensis Comes notum facimus universis præsentibus et futuris, etc.*] In Charta ann. 1285. apud Duchesnium in horum Comitum Stemmate, mentio fit *Andreæ quondam Delphini Viennensis, et Albonis Comitis.* Exhinc leguntur complures aliæ, in quibus Humbertus, Joannes, Guigo, et Humbertus alter eadem dignitate donantur : quorum postremus hanc cum universa Provincia, cui imperabat, in Regiam familiam transmisit, hac conditione, ut primogenitus Regis Delphinus Viennensis appellaretur, quod notum. [*Hic cum nonnullis errat Cangius ; si quidem primus, in cujus gratiam abdicavit Humbertus, secundus erat Philippi regis filius, cui in compensationem Delphinatus, quo ex ulteriori dispositione privatus fuerat, alia concessit rex domania Literis ann. 1345. ex Reg. 75. Chartoph. reg. ch. 470 : *Comme... nous aions daigie nostre très chier filz Philippe duc d'Orliens et emancipé de nostre puissance paternelle, et tant pour sa provision et panaige (sic) comme en récompensation de la Dalfiné de Vienne et autre terre, qui de nostre acquest et par disposition et ordenance de nous, devoient venir soubz certaines convenances audit Philippe, li aions donné et baillé héritablement pour li, ses hoirs et ses successeurs la duchée d'Orliens, les contées de Valois et de Beaumont le Rogier, etc.* Denique ubi Humberti cessio locum habuit, Delphinatu potitus est Carolus primogenitus Joannis ducis Normanniæ. Consule *Valbonnais,* tom. 2. Hist. Delph. pag. 601. et seqq.] Vide præterea Virum eruditissimum Dion. Salvagnium Boissium lib. de Usu Feudor. cap. 1. extremo. [His addam haberi apud Rymerum tom. 5. pag. 10. Litteras Edwardi III. Angliæ Regis ann. 1338. ad Imperatorem Ludovicum, quibus petit ab Imperatore, ut Imberto seu Humberto Delphino Viennensi nomen et titulus Regis, aliaque ad Regiam dignitatem spectantia concedantur ; quod nunquam fuit.]

☞ Præter Comites Viennenses fuerunt etiam alii qui Delphini cognomento donarentur, Comites videlicet Arverniæ. Appellationis hujus originem inquirit et elucidat eruditus Scriptor Historiæ Delphinalis tom. 2. pag. 378. eamque refert ad annum 1167. ex quo Arverni Comites, hac in re Viennensium æmuli, Delphini titulo gloriari cœperunt. Passim memorantur in Chartis *Delphini* et *Delphinatus Arverniæ,* ut videre est apud Baluzium in Hist. Geneal. Arverniæ. Hic Dalphinatus concessit in ditionem Ludovici II. Ducis Borbonii per Annam uxorem suam ex Dalphinali Comitum Arvernorum familia oriundam.

* DALPHINALIS HOMO, Qui et *Dalphinaliter* tenere dicitur, Delphini vassallus. Arest. parlam. Paris. ann. 1390. quo judicatur marchionatum Saluciarum de Delphino Viennensi movere seu dependere, ex Cod. reg. 6015 : *Erat publica et notoria vox et fama in partibus Dalphinatus nostri prædicti ac Pedemontis, Lombardiæ et aliis circumvicinis, quod dictus marchionatus* (Saluciarum) *cum suis pertinentiis fuerat et erat de fide et homagio dicti nostri Dalphinatus, et quod a nobis Dalphinaliter tenebatur et teneri debebat in fide et homagio.... Fredericus comes fuerat et erat dicti genitoris nostri et noster Dalphinalis homo, ligius et vassallus de pluribus terris.*

¶ **DELPHINETUS,** Arverniæ Dalphini filius. Testamentum Roberti III. Comitis Claromontensis ann. 1302. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 304 : *Ipsum enim filium nostrum Johannem alias dictum Delphinetum heredem nobis instituimus in castris nostris Vodabulæ et de Breone.*

* **DELPUESTARE,** *Honnir,* in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692.

* **DELTA,** Margo, ni fallor, a forma literæ Græcæ sit nuncupata. Stat. Mutin. rubr. 184. pag. 34. r° : *Ordinamus quod puteus muratus, qui est in medio burgi Albareti, debeat reaptari cum Delta et aliis necessariis ad extrahendam aquam de eo.*

DELTICUS, Isidoro in Gloss. *Literatus, Doctor.* [Sic dictus a Græco δέλτος, Liber, vel ab Hebræo *Deleth,* Pagina, quod Litterati toti sint in libris vel paginis evolvendis.]

DELUBRICARE, *Labi,* in Gloss. MS. Regio ; vel in loco lubrico titubare, cadere. [Papias : *Delubricatum, Dilaceratum.*]

¶ **DELUBRIS,** Prophanus, ut arbitror, a *Delubrum,* Ædes ubi idolum erat, sic dictus. Chartarium Auxitanæ Ecclesiæ ex Epistola Odonis Levitæ ad Garsiam Archipræsulem : *Non statim voce erumpat me Delubrem clamitans esse sacrile-*

gum, qui audeam aliquid contra Dei licentiam usurpare consilium.

¶ **DELUBRUM**, Fons Baptismalis. Sebastianus Perusinus in Vita B. Columbæ Reatinæ, Maii tom. 5. pag. 387 *: *Apud Delubrum ac sacrum fontem.* Ibid. pag. 853 *: *Investigaturam se spopondit Senis de hoc diligentius in libro sacri Delubri cathedralis Ecclesiæ.* Delubrum a deluendo sicut Pollubrum a Proluendo dictum censet Isid. lib. 15. Orig. cap. 4. his verbis: *Delubra veteres dicebant Templa fontes habentia, quibus ante ingressum Diluebantur. Ipsa nunc sunt Ædes cum sacris fontibus, in quibus fideles regenerati purificantur.*

* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Delubrum, Locus ubi pueri habent baptismum.*

DELUCA. Vide *Delphica.*

* **DELUCRUM**, Jactura, damnum, decessio Gall. *Perte, déchet.* Fœdus inter Joan. Galeat. Vicecom. Mediol. et Venetos ann. 1380. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 319: *Item quod dominus dux et commune Venetiarum contribuere et solvere teneantur et debeant tertium Delucri seu perditæ omnium victualium.*

✱ **DELUCTATIO.** [Luctatio. Translate. *Capell.* 5. *p.* 139. *loquitur Rhetorica.* Et viribus gloriam *Deluctationis* annixa.]

* **DELUDERE**, Contumelia afficere. Lit. remiss. ann. 1385. in Reg. 127. Chartoph. reg. ch. 16: *Eandem relictam ipsi rei et sui complices pluries requisiverunt, ut ad pacem faciendam de morte sui mariti prædicti consentire vellet,... alioquin ipsam Deluderent; quæ relicta... respondit se hoc facere non posse. Item quod dicti rei... præfatam relictam præter et contra ejus voluntatem, vi et violentia illuserunt ea et abusi fuerunt, ipsamque infortiaverunt et carnaliter cognoverunt.* Vide *Deludium.* A Lat. Deludere, *Desjougler,* pro vulgari *se moquer*, legitur in vet. Poem. Ms. ex Bibl. Coislin.:

> Li lechieres fu Desjouglez,
> Et par la sale fu huez.

* Sic a verbo Deridere, eodem significatu, nostri *Dérider* et *Dériser* dixerunt. Lit. remiss. ann. 1386. in Reg. 129. ch. 8: *Icellui Simon en Déridant et eschernissant ledit Jehan Avignon, etc.* Aliæ ann. 1405. in Reg. 160. ch. 91: *Le suppliant, qui estoit sourt et ydiot, croiant que sa femme se moquoit et Dérisoit de lui, etc.* Denique aliæ ann. 1394. in Reg. 146. ch. 160: *Pour ce que laditte femme vit que ledit Perier, qui estoit son serviteur, la Desrisoit, etc.*

✱ **DELUDIFICO.** [Illudo, irrideo, decipio. *Plaut. Rud.* 1. 2. 59. *Deludificavit* me ille homo indignis modis.]

DELUDIUM, Derisio, contumelia, ludibrium Gloss. Lat. Græc.: *Delusit,* διέπαιξεν. S. Eulogius lib. 3. Memorial. SS. cap. 7: *Dum in nos hujuscemodi irrisionibus insultarent, et hoc Deludio nostram pene consummatam cladibus fatigarent miseriam.*

* **DELUMBE**, Debiliter. Glaber Rodulph. Hist. lib. 5. cap. 1. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 56: *Uunum igitur ei erat... inter oratum frequenter spuere, ac Delumbe salivam emittere.* [** Pers. Sat. 1. vers. 104.]

* **DELUSCERE**, *Atapir*, in Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120. pro Delitescere, ut videtur; nisi ita dictum putes quasi sit luci subtrahere.

¶ **DELUSATIO**, Fraus, Dolus, a Deludendo. Chartularium S. Vandregesili tom. 2. pag. 1966: *Quotiescumque dicti homines aut sui hæredes alibi molitum ire voluerint, per molturam suam prædivisam reddendam est eis licitum moliri absque Delusatione et adulteratione molendini supradicti.*

¶ **DEMA**, Corpus, ab indeclinabili δέμας, quod idem est apud Poetas Græcos. Wolstanus in Vita S. Ethelwoldi Episc. inter Acta SS. Benedict. sæc. 5. pag. 633:

> Signipotens in ea pausat quoque demate Swithun,
> Qui precibus cunctum sublevat hunc populum.

✱ **DEMACTARE.** [Occidere. Dief.]

DEMAGIS, *Vehementer.* Papias. [** e Nonio 2, 229.]

¶ **DEMAINUM**, ut *Domanium*, Gall. *Domaine.* Charta ann. 1210. ex Chartulario Campaniæ apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. pag. 692: *Vendidi etiam eidem Dominæ Comitissæ advocatiam ejusdem villæ, et quidquid habebam inter Mesum Demainum ipsius villæ. Illud tamen mihi retinui, etc.* Vide *Demanium.*

* **DEMANALIS**, Ad *demanium* seu *dominium* spectans, Gall. *Domanial.* Charta ann. 1377. ex Cam. Comput. Aquens.: *Disposuimus, ut debemus, jura omnia dictorum locorum fiscalio more facere, sicut alia jura Demanalia, pertractari.* Hinc nostri *Demaines* appellabant barones præcipuosque regionis alicujus proceres, quod multa *domania* possiderent, vel quod a potentiori principe tenerent *domania* sua vel feuda: unde et *Demanois* adjective dixerunt, pro nobili et primario. Le Roman *des Loherancs:*

> A lui se tiennent li Demoine et li per.

Alibi:

> Leans avoit meint riche pongneor,
> Comtes et princes, Demoines, vavassors,
> Qui de Girbert tenoient lor anors.

Ibidem:

> Poignant ensemble tuit li meillor François,
> Là veist on un estor Demanois.

Li Lucidaire MS:

> Ne duc, ne prince, ne contor,
> Ne Demaine, ne vavassor.

Rursum:

> Tos ses barons apelés,
> Ses demaines et ses casés.

Poema laudatum a Seldeno in Tit. honor. pag. 627:

> Sage, e prince, duc, e contur,
> Baron, Demaine, vavasur.

Chron. Ms. Bertr. Guescl.:

> Vers le pont de l'Ussac chevauchent Demenois.

Ibidem:

> De là ne partira de l'an, ne de semaine,
> S'aura à son vouloir le bon chastel Demaine.

Déménier, dominii possessor, prædii dominus, in Charta ann. 1312. ex Tabul. episc. Carnot.: *L'évesque ne puet pas bonnement faire ceste demande en l'absence de celui qui est Déménier, lequel en est en poursuite pardevers Mgr. le Conte.* Occurrit præterea vox *Déménier,* in Sat. ann. 1376. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 235. art. 48. et in alio ann. 1402. tom. 8. pag. 530. art. 46. Vide *Demanium* et infra *Dominicum* 3.

¶ **DEMANCATA** Terræ in Foresio, Tantum terræ spatium, ut in eo seminari possit unus *Demancus* frumenti. Est autem

¶ Demancus, Mensura frumentaria eadem, quæ infra *Demencus.*

* **DEMANCHIATA**, Gall. *Démenchée* et *Démenchie.* Modus agri, in quo seminari potest unus *Demancus;* quæ mensura est ponderis 64. librarum. Vide *Demencus.* Terrear. S. Maurit. in Foresio ad ann. 1472: *In quadam Demanchiata terræ etc.* Charta admort. ann. 1412. in Reg. 166. Chartoph. reg. ch. 272: *Item une terre contenant une Démenchie de terre ou environ.* Lit. remiss. ann. 1469. in Reg. 169. ch. 93: *Ung champ contenant entour neuf Démenchées de terre jouste les terres du lieu de Vernet.* Vide *Demancata* et infra *Demencius.*

1. **DEMANDA**, *Demandæ* Exactiones, quæ sub nomine gratuitæ præstationis exigebantur; *Coactæ petitiones,* in Charta Theodorici Comitis Flandr. ann. 1147. in Tabulario S. Bertini. Diploma Philippi Aug. Regis Franc. ann. 1202: *Si nos fecerimus Demandam vel talliam in Christianis vel judæis de Senescallia Andegavensi, Turon. et Cenoman. illa Demanda et tallia levabitur per manum prædicti Senescalli, etc.* Aliud ad ann. 1204. pro Oppido Niortensi in Pictonibus: *Præterea nos et hæredes nostri habemus Demandam nostram in tota Communia Niortensi, et Guillelmus Cocus* (cui Niortum erat oppigneratum) *Demandam illam levabit per manum Senescalli Pictavensis ad opus nostrum.* Aliud Theobaldi C. Campaniæ ann. 1229: *Liberi erunt ab omni tallia, tolta, et Demanda, a custodia villæ, turris et gabiolæ, et a quacunque alia exactione.* [Tabularium Meldense fol. 65: *Universis præsentes litteras inspecturis Magister A. Archidiaconus de Bria Meld. salutem. Notum facimus quod nos pro novitate nostra et pro debito cujusdam domus, quam emeramus pecuniis a Reverendo Patre P. Dei gratia Meld. Episcopo, licentiam faciendi Demandam in nostro Archidiaconatu, quam nobis liberaliter concessit, et Demandam quam faciemus, de ipsius licentia speciali faciemus. Actum ann. Domini* m. cc. xxxii. *mense Decembri.* Et in Charta ann. 1201. inter Instrum. Hist. ejusdem Eccl. Meld. tom. 2. pag. 87: *Archidiaconi nullam in suis Archidiaconatibus Demandam facient, nisi Episcopo assensum præbente.*] Vetus Charta in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 205: *Tenendam libere, et quiete ab omni sæculari servitio et Demanda.* Vide tom. 3. pag. 186. Will. Thorn. ann. 1269. Probat. Histor. Monmorenciacæ pag. 75. [*De Lauriere* tom. 2. Ordinat. Reg. pag. 258. Martenium tom. 1. Anecd. col. 953.] et infra in voce *Questa.*

¶ 2. **DEMANDA**, Vox forensis, Gall. *Demande, Requeste,* Petitio, Libellus supplex, postulatio. Decretum summæ Curiæ in Archivo Casti Nannet.: *Curia nostra dictum de Rohan ab omnibus aliis Demandis, requestis, finibus et conclusionibus per Procuratorem nostrum generalem factis et captis absolvit.* Regest. Parlamenti ann. 1379. apud Baluz. Hist. Arvern. tom. 2. pag. 165: *Dictus insuper avunculus noster causam vel actionem non haberet faciendi Demandas et conclusiones, etc.* Ibid. pag. 598. in Regesto Parlamenti ann. 1408: *Ostensio Demandæ in scriptis non erat introducta, nisi ad instructionem seu certiorationem Defensorum, an cedere vel contendere vellent. Demanda articulata,* ibid. pag. 237. *Controversia seu Demanda,* in Confirmatione transactionis ann. 1463. ex Archivo Præsidis *de Mazaugues.* Hist. fundationis Monasterii Cælestinorum Suession. apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 604: *Incepimus processum Parisius in curia Parlamenti ann. Dom. 1400. in quo petivimus ea quæ in Demanda, quam ipsi curiæ proposuimus in hujus initio processus.* Vide *Contestus.*

** **DEMANDAMEN**, in Ruodlieb fr. 2. vers. 132. fr. 16. vers. 54.

* **DEMANDAMENTUM**, Petitio juridica, actio, Practicis nostris *Demande*. Charta ann. 1103: *Guirpimus et solvimus cum hac carta omnia hæc suprascripta Demandamenta, sicut in hac carta reipsa sunt et legi possunt.* Alia ann. 1162. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 589: *Super omnibus et singulis quæstionibus et rancunis, seu Demandamentis, quas vel quæ qualitercumque vel etiam quocumque modo contra nos facitis vel intemptare proponitis, etc.* Charta ann. 1269. in Reg. feudor. senescall. Carcass. etc. fol. 313: *Episcopus et capitulum Nemaus. quittaverunt domino regi omne jus, Demandamentum, actionem seu petitionem, et quidquid juris habere debebant in feudo castrorum.* Vide *Demanda* 2. et mox *Demandare* 6.

1. **DEMANDARE**, Poscere, vel mandare, Gall. *Demander*. Rodericus Toletan. lib. 2. de Reb. Hispan. cap. 9: *Per Legatos pacifice Demandavit, ut... recederet a finibus alienis, etc.*

DEMANDARE, Mandare, remandare. Monachus Gall. Sangall. lib. 2. de Carolo M. cap. 19: *Si Carolus consilium meum dignaretur, non ad tantas me deponeret injurias. Ego nihil illi Demando, dicite ei quid me agentem inveneritis.* Infra: *Nihil aliud ei Demando, nisi quod facio, etc.*

¶ 2. **DEMANDARE** SUPPLICIO, Morte punire. Charta Henrici VII. Angl. Regis ann. 1492. apud Rymerum tom. 12. pag. 486. col. 2: *Auctoritatem damus... eorum quemlibet juxta eorum demerita castigandi et puniendi, ultimoque supplicio Demandandi.* Similia leguntur infra, et rursum ejusdem tomi pag. 724. col. 2. Vide *Demandum*.

¶ 3. **DEMANDARE**, Citare, vocare, arcessere, Gall. *Mander, Citer*. Charta Willelmi Domini Montispessulani ann. 1103. apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. pag. 727. col. 1: *Et vicarius non Demandabit eum per se vel per alium, nec expectabit eum in placitis Montispessulani.* Charta Johan. Reg. Angl. in Libro nigro Scaccarii pag. 383: *Vicecomes Herefordiæ, in cujus Balliva hoc fecerat, Demandari fecit eum in comitatu suo tanquam malefactorem.*

¶ 4. **DEMANDARE**, Notum facere se non compariturum coram Judice. Litteræ P. de Corboilo ad M. Archiepiscopum Senon. adversus Stephanum de Vetolio coram se judice ab Archiepiscopo delegato comparere detrectantem, in Tabulario S. Clodoaldi: *Cum enim diem utrique parti assignavissem, idem Stephanus non venit, Canonicis enim Demandaverat et non michi. Postea ipsum auctoritate vestra bis citavi.* Vide *Contramandare* et *Demandare* 7.

* 5. **DEMANDARE**, Sub nomine gratuitæ præstationis exigere. Charta ann. 1142. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 495: *Dimitto .... totas cavalgadas, quas Demandabam in hominibus suprascriptæ villæ S. Tiberii, et totas justitias et totas financias, quas Demandabam in hominibus et mulieribus in eadem villa commorantibus et in toto ejus terminio.* Alia Phil. Belvac. episc. in Chartul. Guill. abb. S. Germ. Prat. fol. 100. v°. col. 2: *Omnes prædictæ villæ redditus, demandæ vel exactiones, quæ sive per potentiam sive preces, aut per amorem factæ fuerint inter ecclesiam S. Germani et prædictum militem communiter dividentur, nec alter sine altero Demandare vel requirere poterit, aut per se aut per servientem suum.* Vide *Demanda* 1.

* 6. **DEMANDARE**. Actionem seu petitionem intendere, aliquid in jure repetere, Practicis nostris, *Former une demande*. Charta ann. 1196. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 169: *Bernardus prædictus comes Convenarum faciebat demandamentum jam dicto Jordano de Insula ad Casteras ... Item dictus Jordanus Demandabat prædicto Bernardo totum illud castellum, quod vocatur sanctus Thomas.* Alia ann. 1224. ex Chartul. Campan. fol. 350. col. 1: *Jacobus et Girardus filius et hæredes eorum nichil inde a me poterunt Demandare, quantum pertinet ad duas partes quas habebam.* Hinc *Demandans*, vulgo *Demandeur*, in Instr. ann. 1416. tom. 10. Ordinat. reg. Fr. p. 398: *Agentes et Demandantes ex una parte, etc.* V. sup. *Demandamentum*.

* 7. **DEMANDARE**, Differre, procrastinare, Gall. *Accorder des délays*. Charta Hugon. abb. S. Germ. Prat. in Chartul. Guill. itidem abb. fol. 108. v°. col. 2: *Die igitur judicii multis casibus Demandata et prolongata, postremo ad festum S. Benedicti v. Idus Julii statuta est.* Alia Rob. ducis Burg. ann. 1284. inter Probat. tom. 2. Hist. Burg. pag. 56. col. 1: *Nos procurabimus per nos et amicos nostros quod dicta sententia in instanti parlamento Penthecostes, nisi Demandatum fuerit; et si fuerit Demandatum, in proximo parlamento subsequenti feretur.* [** Pertinent hæc ad *Demandare* 4.]

* 8. **DEMANDARE**, Prius jussum posteriore revocare, vulgo *Contremander*, alias *Demander*. Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg. 4120: *Abrogare, demandeir.* Lit. Phil. V. ad archiep. Rem. ann. 1318. in Reg. 55. Chartoph. reg. fol. 37. v°: *Nos ex certis et legitimis causis nolentes quod ipsum Concilium teneatur ad præsens, requirimus vos quatenus illud, visis præsentibus celeriter Demandetis, donec vobis aliud super hoc duxerimus intimandum.*

* 9. **DEMANDARE** COMMENDAM, Protectionem alicujus, et ob id debitam præstationem abnuere vel denegare. Charta Joan. comit. Cabilon. ann. 1236. in Chartul. Cluniac.: *Dicti homines debent mihi vel mandato meo* (propter commendam et custodiam eorum) *reddere singulis annis apud Cluniacum c. panellos avenæ infra octabas S. Michaelis. Possunt vero homines prædictæ commendæ Demandare commendam istam dicto comiti de anno in annum, ita tamen quod demandatio fiat in præsentia, quando ipsi homines reddent commendam. Et tunc, si Demandare voluerint commendam, tenentur reddere litteras suas prædicto comiti vel ejus mandato. Et similiter dictus comes, quando voluerit hominibus præfatis commendam Demandare.* Vide supra *Commenda* 4. et *Deadvouare*.

¶ 1. **DEMANDATIO**, Postulatio, Gall. *Demande*. Concilium incerti loci inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 149: *Idem et de his qui ab Episcopis hæreticis, schismaticis, vel nominatim excommunicatis, vel aliis Episcopis sunt ordinati præter suorum Demandationem Prælatorum.* [** Mandatum.]

¶ 2. **DEMANDATIO**, Species tributi. Charta Philippi Regis Franc. de Consuetudinibus Lorriaci ann. 1187. ex Archivo Archiepiscopi Senon.: *Nullus hominum ville illius debet Demandationem Preposito Stamparum.* Altera Charta ejusdem Regis ann. 1201. pro Incolis oppidi de Clariaco apud Stephanotium tom. 13. Fragm. Hist. MSS. pag. 177: *Si aliquis de Clariaco duxerit sal vel vinum Aurelianis, pro quadriga unum denarium dabit tantum. Nullus hominum Clariaci debet Demandationem Præposito Stampio, nec Preposito Piveriis, nec in toto Gastineto.* Vide *Demanda* 1.

* 3. **DEMANDATIO**, Ipsa protectionis detrectatio vel repudiatio. Vide supra in *Demandare* 9.

* 4. **DEMANDATIO**, Dilatio, procrastinatio, Gall. *Délay*. Charta Math. de Montemor. ann. 1200. in Chartul. S. Dion. pag. 304. col. 1: *Hæc autem assemblatio postquam ab alterutra parte submonita fuerit ultra tres justas Demandationes, nisi de consensu partium differri aut prorogari non poterit, etc.* Vide supra *Demandare* 7.

¶ **DEMANDATOR**, Hisp. *Demandador*, Gall. *Demandeur*, Petitor, Actor in litigiis. Vide locum in *Riedra*.

* *Demendierres*, in Stabil. S. Ludov. cap. 1. tom. 1. Ordinat. reg. Franc. pag. 108. Vide supra *Demandare* 6.

¶ **DEMANDIMENTUM**, Genus præstationis, ut supra *Demanda* 1. Transactio ann. 1144. ex parvo Chartulario S. Victoris Massil. fol. 138: *Terre quas habent Fratres Militiæ de Baides sunt libere ab omni Demandimento.* [* Vide supra *Demandare* 5.]

DEMANDUCARE, *Corrodere* in Gloss. Arabico-Lat. [Gallis, *Demanger*, Prurire.]

¶ **DEMANDUM**, Mulcta ob crimen vel delictum imposita. Charta Henrici VII. Angl. Regis ann. 1494. de Pardonatione pro Archiepiscopo Dubliniensi, apud Rymerum tom. 12. pag. 556. col. 1: *Unde punitio caderet in Demandum debitum, seu in finem et redemptionem, aut in alias pœnas pecuniarias aut imprisonamenta.* Eadem habentur tom. 13. pag. 242. col. 1. Vide *Demandare* 2. et *Finis*.

* **DEMANERE**, Decedere, declinare, Gall. *S'écarter*. Charta ann. 1282. tom. 3. Cod. Ital. Diplom. col. 1505. *Prædicti nobiles videntur discessisse et Demansisse a fide, et amore servitutis ac devotionis.* *Desmarcher* et *Desmarchier*, nostris, pro Recedere, *se ranger, reculer*. Lit. remiss. ann. 1375. in Reg. 107. Chartoph. reg. ch. 126: *Icellui Nicaise s'avança vers l'exposant pour le férir du coustel: mais ledit exposant Desmarcha.* Aliæ ann. 1401. in Reg. 156. ch. 113: *De fait l'eust tué ou navré villainement, s'il ne se feust Desmarchiez et trait arriere.*

DEMANICARE, Manicas auferre, spoliare, [vel f. Manus abscindere.] Greg. Turonensis lib. 7. Hist. cap. 15: *Coquos quoque, sive pistores, vel quoscunque de hoc itinere regressos esse cognovit, cæsos, spoliatosque, ac Demanicatos reliquit.* Vide lib. 9. cap. 8.

DEMANIUM, *pro Dominium*, Callis olim, Anglis etiamnum *Demaine*. Alexander Abbas Celesin. de Vita Rogerii Regis Siciliæ lib. 3. cap. 14: *Mandatur... illis, qui castro ejus præerant, ut et ipsi Regis super se quantocius suscipiant Demanium.* Rogerus Hovedenus in Ric. II: *Episcopus illud* (manerium) *deberet habere in Demanio.* Occurrit passim in Constitut. Siculis, et apud Scriptores ævi medii. Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris:

> Firent au Roy ce qui leur fut possible,
> En lui offrant la ville et leurs Demaines.

Alibi:

> Car tout estoit soubmis à son Demaine.

DEMANIUS. Vide *Domanium* et *Dominicus.*

DEMANUTENERE, id est, *Non manutenere,* Tutelam abjicere, et protectionem alicujus. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 107: *Quod si filii Senioribus patris sui aliquid forifecerint, pater cogat filios suos, ut illam forifacturam ipsis Senioribus redirigant et emendent, et ipse emendet pro eis. Quod si facere noluerint, exhæredet filios suos omnino, et Demanuteneat eos sine engan.* Vide *Manutenere.*

DEMARCHUS, Δήμαρχος, Præcipuus Magistratus Neapoleos in Italia, apud Spartianum in Adriano, et Strabonem lib. 5. Vide *Magister militum.*

DEMARCHUS, Comes. Præceptum Caroli Simplicis pro Monaster. S. Dionysii, in ejusdem Ecclesiæ Tabulario: *Quod Robertus noster dilectus fidelis ac Demarchus ad nostram accedens excellentiam, deprecatus est, etc.*

¶ DEMARCUS, in Annal. Benedict. tom. 3. pag. 709. col. 2: *Hugo dux Francorum gratia Dei omnipotentis, necnon et Demarcus. Notum fieri cupimus, etc.*

¶ **DEMARITIO,** Partitio seu Divisio, si bene conjecto, a *de* et *Maritare,* Copulare. Præceptum Carlomanni Majorisdomus pro Monasterio Stabulens. apud Marten. Collect. Ampliss. tom. 2. col. 20: *In ea scilicet ratione, ut quamdiu ipse Anglinus advixerit, ipsas res usualiter excolere debeat; et si nepos suus nomine Gotbaldus illum superstes fuerit, ipsius Unadelino absque prejudicio et per precaria vel consensum ipsius Monachis, prædicto Unadelino tenere vel excolere debeat sine ulla Demaritione tantum ista superius denominata, totum et ad integrum trado et dono ad ipsius Monasteria.*

DEMAS, *dis*, *Vinculum*, Papiæ, ex Græc. δέμα.

✱ **DEMEACULUM.** [Descensus in loca subterranea. *Apul. 6. Met. sub init.* Proserpinæ nuptiarum *Demeacula.*]

¶ **DEMEI,** Dimidius, Gall. *Demi.* Chartularium S. Martialis Lemovic.: *In crastino reperi* XIII. *marcas et Demei auri.*

° Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Demiach, Prov. semis, dimidius.*

¶ **DEMELLUS,** Mensura annonaria. Index MS. Beneficiorum Eccl. et Diœc. Constant. fol. 7. v°: *Rector habet manerium, et inde tenetur annuatim reddere tres Demellos frumenti ad mensuram Constant. Thesaurario Ecclesie supradicte.* Ibid. fol. 8: *Et pro quatuor acris terre redduntur annuatim decem quarteria et tres Demelli frumenti.* Belgæ *Wallones* dicti etiamnum Modium vocant *Mel,* Gall. *Boisseau.*

° Charta Phil. V. ann. 1320. in Reg. 58. Chartoph. reg. fol. 63. r°: *Item tres Demellos seu Demiaus frumenti et unum denarium super Droetum Guemeis .... Item tres Demellos sive Demiaus frumenti super Golinum Gauterii. Item unum boissellum frumenti, etc.* Alia ann. 1326. in Reg. 64. ch. 448: *Cinq Demiaus de froment, un denier sus Gieffroy Menart, un Demiaus de froment sus Pierre Choisnet.* A *boissello* itaque distinguendus *Demellus* qui a Lat. *Dimidius* originem habere videtur. Vide infra *Demencius.*

DEMEMBRARE, Membra corporis auferre, discerpere. Hincmarus Remensis in Epist. ad Adrian. PP. in Concilio Duziac. I: *Et jam plus quam duo sunt anni, ex quo præfatus Trisingus suprascriptum Livalfum volens occidere, Demembravit.* Hildebert. Cenomanensis Ep. 67: *A quodam fratre Decani captus est, et aliorum auxilio... Demembratus, de quibus cum mihi frater abscissus lacrimabilem deponeret clamorem, addidit... suggestione et consilio ipsius membrorum se abscissione imminutum, quorum violentia ipse tentus fuit et abscissus.* Adde Ep. 10. ejusdem Hildeberti ex iis, quæ editæ sunt tom. 10. Spicilegii Acheriani. Occurrit præterea apud Baldricum lib. 1. Chr. Camerac. cap. 82. [et apud Rolandinum Patavin. de factis in Marchia Tarvisina lib. 3. cap. 12 et lib. 5. cap. 22.]

DISMEMBRARE, Eadem notione. Capitula Caroli C. tit. 39. cap. ult. [°° ap. Carisiac. ann. 873.]: *Non est æquum, ut ibi* (juxta Ecclesiam) *homines ad mortem judicentur, et Dismembrentur, et flagellentur.* Consuetudo Tornacensis tit. de Criminibus art. 15: *Si aucun navré, Desmembré, ou blessé estoit jugé et tenu pour affolé ou defiguré, etc.* Adde art. 22. et Fletam lib. 1. cap. 16. § 7. [et Vitam Caroli Boni Comitis Flandriæ n. 26. Martii tom. 1. pag. 185.]

¶ DEMEMBRARE, Gall. *Démembrer,* figurato sensu, Avellere, disjungere, separare. Regestum Parlamenti ann. 1348. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 770: *Dicebat insuper dicta Comitissa, quod cum dictum castrum ac stagnum essent membra dicti Comitatus Alverniæ, Demembrari seu dividi non potuerant a dicto Comitatu.*

° Libert. villæ de Caslucio ann. 1368. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 287. art. 9: *Promittimus... quod dictus locus et ejus jura atque membra... de mensa seu patrimonio proprio domini mei regis... nullathenus, quacumque ratione, Demembrabitur.* Occurrit rursum ibid. pag. 327. art. 14. et 398. art. 20.

¶ DEMEMBRATIO, Eadem figurata notione, Separatio, divisio, partitio, Gall. *Démembrement.* Litteræ Capituli Moguntini pro Conventu S. Albani, tom. 2. Rer. Mogunt. pag. 762: *Ad hæc ut ex donacione hujusmodi nobis facta, Ecclesia vestra nullius Demembracionis sentiat detrimentum.... liberaliter promittimus, etc.* Litteræ Rodulphi Rom. Regis ann. 1274. in Dissert. Hist. de Comitatu Comacli Edit. 1709. Append. pag. 28: *Sine Demembratione imperii, etc.* Occurrit rursus apud Rymerum tom. 2. pag. 415.

° Charta Phil. Pulc. ann. 1313. in Reg. 131. Chartoph. reg.: *Usagium ad boscum siccum, ad branchias seu ramos virides, sine Demembratione arboris.* Quæ ita Gallice redduntur in alia ann. 1387. ibid. ch. 221: *Usaige a bois sec, à branches ou ramseaulx vers, sanz Desmembrance d'arbres.*

¶ DISMEMBRATIO, Eodem intellectu. Litteræ Philippi VI. Franc. Regis ann. 1340: *Absque Dismembratione, divisione seu diminutione aliqualiter facienda, etc. Dismembratio jurisdictionis,* in Conventione ann. 1389. ex Schedis de *Mazaugues.*

DISMEMBRATOR, Expilator, distractor bonorum. Cæsarius Heisterb. lib. 8. cap. 69: *Cui* (Archiepiscopo) *cum post mortem multi detraherent, dicentes eum Ecclesiarum fuisse Dismembratorem, et civium suorum excæcatorem.*

¶ **DEMEMOR,** Immemor. Præfatio Tabularii A. Gemeticensis Monasterii: *Mundanæ sollicitudinis status instabilis, memoria Dememor, et labor labilis, etc.*

° **DEMEMORARE,** Immemoratum prætermittere, Gall. *Ne pas faire mémoire.* Laudes domus Auriæ Januens. apud Murator. tom. 21. Script. Ital. col. 1179: *Præterea itemque Dominicum ipsum non Dememorabimus, Stephano parente ortum Innocentii pontificis maximi capitaneum invictum armis.* Vide *Dememor.*

° **DEMENCIUS,** ut *Demencus,* Mensuræ annonariæ species, quæ 64. libras appendit. *Dictus confitens tenetur solvere Demencium ordei,* in Declarat. ann. 1474. ex Terreario S. Maurit. in Foresio. Vide supra *Demanchiata.*

DEMENCUS, Annonariæ meusuræ species, ex Latino forte *demensus.* Charta Arnaudi Archiepisc. Lugdunensis ann. 1212. apud Joannem Mariam *de la Mure* in Hist. Ecclesiast. Lugdun. pag. 320: *Hospitali S. Joannis dedit id, quod habebat apud Fuaxin, scilicet unum Demencum siliginis, et* 5. *denarios, etc.* [In provincia Forensi *Demencus,* patrio idiomate *le dement* valet duos *Cartonos*: *Cartonus* autem siliginis est circiter 32. librarum, ut me monuit D. *Aubret* Advocatus Dombensis Clarissimus et Historiographus.]

¶ **DEMENEIUM,** ut *Domanium.* Instrumentum anni 1317. ex Archivo Veterisvillæ: *Cum contentio verteretur inter Monachos Veteris-villæ et Alanum de Monteferrandi Armigerum super petitione decimarum naporum crescentium in feodis et Demeneio dicti Alani.* Vide *Demanium.*

¶ DEMENIA, Eodem intellectu. Liber niger Scaccarii pag. 232: *Teneo ego in meam Demeniam.*

¶ DEMENIUM, Eadem notione. Tabularium Majoris-monasterii: *Ego Petrus de S. Hilario filius Hascolfi de S. Jacobo, testificor ipsum patrem meum dedisse Ecclesie S. Martini de Saccio totam decimam omnium Demeniorum per totam terram suam de Anglia.*

° **DEMENEURA,** Proprietas, domanium, nostris etiam *Démeneure.* Charta Renerii dom. Nogenti ann. 1206. in Chartul. Lingon. fol. 141. r°. ex Cod. reg. 5188: *Accepi de episcopo Lingonensi in feodo et in casamento imperpetuum quicquid habeo vel habere potero, tam in Demeneura quam in acquisitione mea.* Alia ann. 1214. ibid. fol. 168. r°: *Ita erit quod homines de Nulleio, qui venerunt manere apud Lusetum, tenebunt tenementum suum apud Nulleium ac si essent apud Nulleium sive Demeneura dominorum ejusdem villæ. Pour tenir et avoir en leur Démeneure,* in Charta ann. 1255. ibid. fol. 171. r°. Vide *Dominicum* 3.

DEMENTARE, *Furiosum, dementem facere,* Jo. de Janua. Ita Actor. cap. 8. Gloss. Lat. Græc.: *Dementat,* ἐξίστησιν ἰδιωτικῶς. [Statuta Ordinis Vallis-Caulium ann. 1262. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 1666: *Si Prior Priorem aliquem Dementaverit vel proprium vel hospitem, pœnam levioris culpæ solvere teneatur.* Hoc est, Si ad iracundiam provocaverit.] Priscis Francis, *Dementer.* Le Chastellain *de Coucy,* Cant. 11:

Tant ne me say Dementer ne complaindre.

Alius Poeta:

Où elle se Demente d'amours.

Le Roman *de Roncevaux* MS.:

Li Cuens Renaus s'est forment Dementez.

° *Se plaindre, se lamenter,* Queri, lugere, lamentari. Mirac. S. Ludov. edit. reg. pag. 397: *Laquele Emmelot se commença moult à Dementer, à pleindre et à doulouser, et avoit mout d'angoisse.* Lit. remiss. ann. 1390. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 280: *Après souper il se complaigny et Démenta d'acheter vin en la ville de Fimes à ladite Marguerite.* Aliæ ann. 1408. in Reg. 163. ch. 2: *Esquelles estuves icelle Martinette... se feust*

Démentée du chapperon sa fille, que elle avoit perdu. Vide *Dementire* 1.

DEMENTARE, Insanire. Lactantius de Mortib. Persecutor. num. 7: *Ita semper Dementabat, Nicomediam studens Urbi Romæ coæquare.* Vide mox *Dementire* 1.

¶ DEMENTATIO, Iracundia, si bene conjecto. Fredegarius in Chronico num. 68: *Istamque victoriam, quam Winidi contra Francos meruerunt, non tantum Sclavinorum fortitudo obtinuit, quantum Dementatio Austrasiorum, dum se cernebant cum Dagoberto odium incurrisse, et assidue expoliarentur.*

DEMENTATUS, Mente alienatus. Hincmarus de Divortio Lotharii: *Alii autem potu, alii autem cibo a sortiariis Dementati sunt.* Occurrit præterea apud Anastas. Bibl. in Vita S. Joan. Eleemos. n. 78. et Baldricum in Chr. Camer. lib. 2. cap. 5.

DEMENTATOR, Qui mentes hominum pervertit. Epist. Fr. Joan. de Monte Corvino Ord. Fratrum Minor. apud Waddingum ann. 1305. 10: *Sed essem magnus explorator et Dementator hominum.*

DEMENTATIM, Usque ad dementiam. Histor. Translationis S. Guthlaci n. 8: *Arnoldum pestifera passio diutino intolerabili languore, scilicet capitis vertigine, Dementatim torquebat.*

° **DEMENTARI**, Desciscere a se, a consueto more deflectere, Gall. *Se démentir.* Vita S. Taurini tom. 2. Aug. pag. 639. col. 1: *Alioquin vulgari fama, qua nunc certatim celebratur, paululum dehiscente, et magnificentia illius in dubium veniret, et pietas devotorum Dementaretur.*

1. **DEMENTIRE**, Insanire. Tertullian. lib. de Anima: *Cum Dementit homo, Dementit anima, non peregrinante, sed compatiente tunc animo.* Utitur etiam adversus Gentes, ut et Lactant. in libris Institut. Apuleius in Apolog. Martian. Capella lib. 8. Saxo Grammat. lib. 7. Hist. etc.

2. **DEMENTIRE**, Mendacii arguere, Gall. *Dementir*, in Charta ann. 1187. tom. 8. Spicilegii Acheriani pag. 201. et 202. Vide Leges maris Oloronenses art. 12. et ibi Cleiracum.

° **DEMENTITIO**, Mendacii exprobratio, Gall. *Démenti*, alias *Desmentement* et *Desmentissement.* Lit. remiss. ann. 1363. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 482: *Inter se multiplicata fuerunt verba injuriosa et inhonesta, ita quod per utrumque fuit Dementitio subsequta.* Aliæ ann. 1357. in Reg. 89. ch. 171: *Après plusieurs Desmantemenz d'une partie et d'autre, etc. Icellui Valois desmenti ledit Robinet, pour lequel Desmentement, etc.* in aliis ann. 1379. ex Reg. 115. ch. 96. Denique aliæ ann. 1446. in Reg. 178. ch. 69: *Le suppliant pour aidier à venger... son oncle de certaines villennies, attaines, Desmentissemens et autres injures, etc. Desmentoison*, eadem notione, in Lit. remiss. ann. 1376. ex Reg. 109. ch. 213: *Icellui de Piz fu moult indignez et respondi qu'elle mentoit et son mary aussi; ausquelles Desmentoisons survint ledit Tassart,... qui dist audit de Piz... qu'il n'estoit mie taillez de desmentir sondit frere ne sa femme.* Si clerico autem vel monacho fiebat ejusmodi exprobratio, reverentiæ causa addebatur: *Excepté chapellenie.* Lit. remiss. ann. 1400. in Reg. 155. ch. 70: *Lequel Gourdant courroucié lui* (à frere Richart) *respondi telles paroles: vous y mentez, excepté chapellenie.* Vide infra *Dimentiri.*

DEMENTITIUM. Gloss. MS. Sangermanense: *Dementitium*, ἐντρωπή. Gloss. Gr. Lat.: Ἐντροπή, *Reverentia, Verecundia.*

° **DEMENTUS**, ut supra *Demellus* vel *Demencius*, quomodo etiam forte legendum est, mensuræ annonariæ species. Charta ann. 1319. ex Tabul. Savigniacensi: *Unum Dementum frumenti pro chachauderi, etc.*

✱ **DEMEO**, [Deorsum meo, descendo. *Apul.* 6. *Met.* Ad Tartarum Manesque *Demeare. Id.* 10. *ibid.* Corpus candidum, quod cælo *Demeat. Capell.* 2. p. 38. Sphæræ ad solarem circulum *Demeantes.*]

°° **DEMERCATUS**, Ekkehard. IV. Casus S. Galli cap. 3. Pertz. pag. 109: *Ymmoni..... cum incudem noviter sub terra repertam sibi dari peteret, fœminam Demercato dorso validam inferri jusserat. Pingui dorso* interpretatur Arxius: an *de mercato?*

° 1. **DEMERERE**, malo sensu, Peccare. Gall. *Déméritér.* Bartol. in Digest. lib. 31. leg. 77. § 25. scribit *meruisse eum, quem non apparet Demeruisse.* Gloss. Lat. Gr. *Demereo*, περιποιοῦμαι. *Demereor*, ἀναλαμβάνω. Vide *Demeritum.*

° 2. **DEMERERE**, DEMERERI, Rem possessam abdicare, dimittere, re vel officio privari. Charta ann. 1203. ex Cod. reg. 10197. 2. 2. fol. 11. v°: *Omnia feoda quæ comes* (Gelriæ) *a duce* (Lotharingiæ) *tenet, ipse comes Demeruit et in manu ducis libere remanebunt; feoda quoque quæ a rege tenet comes, similiter Demeruit et dux ea de manu regis recipiet.* Alia ann. 1274. fol. 36. v°: *Quicumque de magistris talem* (bannitum) *ad officium direxerit, amittet et Demerebitur officium suum per annum continuum.*

° 3. **DEMERERE**, Mereri. Lit. remiss. ann. 1360. in Reg. 89. Chartoph. reg. ch. 379: *Ipse Johannes in infirmitate sua dicebat, et dixit quampluries, quod bene Demeruerat hæc sibi facta fuisse.* Galli diceremus, *Il avoit bien mérité.*

° **DEMERITE**, Male, pessime, apud J. B. Helmont. pag. 467. A. B. Theatr. Sympathet.: *Demerite de Deo sentire.*

DEMERITUM, Peccatum, culpa, Gallis, *Démérite.* Magister Rogerius de Destructione Hungariæ cap. 10: *Meritis et Demeritis personarum non discussis.* [Occurit apud Murator. tom. 12. col. 495. et alibi non semel.]

¶ **DEMESSIO**, Messis, in Epistola Capreoli Episc. ad Vitalem, inter Concil. Hisp. tom. 2. pag. 196.

✱ **DEMETERE**, [Incidere. DIEF.]

¶ **DEMEURA** LONGUA, Gallis, *Longue demeure*, Mora diuturna, longum tempus. Decretum Philippi III. Franc. Regis, ann. 1282. inter Instrum. tom. 2. novæ Gall. Chr. col. 146. et 147: *Usus communis est notorius et approbatus a tanto tempore, de cujus contrario memoria non existit, in terra Arverniæ et in locis vicinis, quod bonæ villæ habent et possunt habere prædicta* (jura et privilegia) *per longuam Demeuram et per longuam sufferentiam, licet super hoc non habeant concessionem ab aliquo seu litteras vel sigillum.*

¶ **DEMICULUS**, σκυφίον μικρόν. *Scyphulus.* Supplem. Antiquarii et Glossar. Græc. Lat. Sangermanense. Ad hæc Martinius: An quo aliquid demitur e cratere?

1. **DEMINORATIO**, [Imminutio, damnum, detrimentum. Charta Caroli Calvi ann. 848. inter Instrum. novæ Hist. Occitan. tom. 1. col. 95: *Ea omnia supradicta absque ulla inquietudine aut Deminoratione sempiternis temporibus possidere valeant.*] Vide [*Diminorare* et] *Minorare.*

° 2. **DEMINORATIO**, Contemptio. Epist. Hadriani I. PP. ann. 774. tom. 5. Collect. Histor. Franc. pag. 546: *Et non tibi placeat..... ut in tantum despectum atque humilitatis Deminorationem sancta Dei ecclesia Romana... veniat.*

¶ **DEMIONUS** VINI, apud Lugdunenses duas quartas continet, et quarta sex pintas. Vox videtur ibrida ex Gallico *Demi*, dimidius, et Lat. Onus, Gall. *Charge.*

° Minoris est capacitatis *Demion*, dimidius nempe sextarius, seu *chopinæ* dimidia pars, Gall. *Demi-settier*, in Lit. remiss. ann. 1452. ex Reg. 181. Chartoph. reg. ch. 240: *L'un d'eulx dist qu'il failloit avoir Demion de vin, et le suppliant dist que ce seroit peu et qu'il en convenoit avoir chopine.* Aliæ ann. 1482. in Reg. 206. ch. 813: *Une chopine et ung Demyon d'estain, etc.*

° **DEMISTADIUM**, f. pro *Domanium*, vel saltem eadem notione. Vide in hac voce. Charta Joan. ducis Brabant. ann. 1284. inter Probat. Annal. Præmonstr. tom. 1. col. 616: *Cum omnibus libertatibus, Demistadiis et instrumentis, et cum omnibus immunitatibus, justitiis, etc.* Vide *Donnicatus* in *Dominicum* 3.

° **DEMMONERIT**, DEMMONTA, f. pro *Denunciaverit* et *Denunciata*, ut suspicatus est doctus Editor, in Lit. Henr. reg. Angl. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 643. art. 2.

DEMOGRAMMATEUS, Δημωγραμματεύς, Plebis scriba, in leg. 4. C. de Tabular. lib. 10. tit. 71.

° **DEMOLERE**, Molere, Gall. *Moudre.* Charta ann. 1361. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 329: *Duo molendina venti... in quibus gentes dicti loci de Carcassona blada eorum Demolebant.*

¶ **DEMOLIRE**, pro *Demoliri*, legitur apud Esdram lib. 3. cap. 1. v. 55. Supplem. Antiquarii: *Demolit*, κατειρεῖ, *Demolitur, Diruit.*

° **DEMOLIRI**, Tabescere, deperire. Aimoin. in Translat. SS. Georg. Aurel. et Nathal. Sæc. 4. Bened. part. 2. pag. 46: *Dum apud Barcinonem castrum morantes* (*ut sic eorum verbis eloquar*) *diutino quasi languore Demolirentur, etc.*

° **DEMOLITIES**, Rudera, ruinæ, Gall. *Démolitions.* Comput. ann. 1473. ex Tabul. S. Petri Insul.: *Item pro amovendo et asportando Demolities et immunditias muri, etc.*

° **DEMOLITIO.** Acta S. Januar. tom. 6. Sept. pag. 875. col. 1: *Numerianus igitur augustus, cum ex Parthicæ regionis Demolitione reverteretur, etc.* Id est, ut notant docti Editores, ex bello Persico.

DEMONACHARE, [Monachi statu dejicere.] Vide in *Monachus.*

✱ **DEMONEO**, [*Dissuadere*, moneo, ne facias: a *de* et *moneo. Not. Tir. p.* 88. Monet, *Demonet.*]

°° **DEMONIUM**, pro Demanium, apud Thietmar, lib. 5. cap. 22.

° **DEMONSTRAMEN**, Exhibitio, demonstratio. Chartul. S. Sergii inter Probat. Hist. Sabol. pag. 354: *Cartarum Demonstramine, tam præsentibus quam futuris intimavimus ventionem, quam Gaufridus de Jarziaco fecit cum monachis S. Sergii, etc.* [°° *Demonstratio chartarum* sæpe apud Anglos.]

¶ **DEMONSTRATIO**, Species exactionis. Charta anni 1122. pro Monasterio S. Bertini, apud Miræum tom. 1. pag. 84. col. 1: *Terram quam B. Bertinus infra ministerium de Merck possidet... a comitatu et omnimoda consuetudine, necnon ab*

omni prorsus exactione liberam fecisse... præter decimam et fossatum : sic tamen ut de eodem fossato Demonstratio illa, quæ vulgo Besene vocatur nullatenus exigatur. Vide *Besenagium.*

DEMORARE, Regere. Chronicon Novalicense lib. 6 : *Demoravit Abbatiam suam* 10. *annos cum omni moderatione æqua.*

DEMORARI, unde nostri *Demeurer.* Lex 3. Cod. Th. de Liberali causa (4, 8.) : *Si in libertate esset per annos sedecim Demoratus.*

° *Demourer*, nostris pro Statu immobili, vulgo *Repos.* Le Roman *du Riche et du Ladre* MS :

Et tes seoirs et tes esters,
Tes départirs, tes Demourers
Soient tempré sans mesprison.

° **DEMORTIVUM** Prædium dici videtur illud, quod in manu mortua tenetur, oneribus, quibus alia obnoxia sunt, exemptum. [°° Caducum, fisco vindicatum.] Charta Ottonis III. ann. 1000. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 577 : *Noscat omnium nostrorum fidelium industria,... qualiter Heribertus Coloniensis archiepiscopus... nostram humiliter exorando aggressus est clementiam, quatenus prædia et terram sive Demortivam, sive nostro pertinentem imperio, Raimbaldo..... imperiali largiri dignaremur præcepto. Cujus itaque petitioni nostræ benignitatis animum præbentes, totam terram et prædia, seu Demortiva, quæ videntur in jam prænominatis locis et finibus,... ei, prout juste et legaliter possumus, imperiali concedimus pagina.* Vide *Admortizatio.*

DEMOSMATUS. Vide *Froccus* post *Fraustum.*

° Leg. *Desmontatus,* Obstirpatus, runcatus. Vide infra in *Fosca.*

¶ **DEMOTINUS** Lapsus, *est quando quis morte retina obruitur.* [°° *repentina ?*] Rochus *le Baillif* in Dictionariolo Spagyrico.

° **DEMOVERE**, Avertere, avocare, Gall. *Détourner.* Memor. G. Cam. Comput. Paris. ad ann. 1404. fol. 32. r° : *Ad S. Clodoaldum domini mei ex parte Cameræ iverant pro Demovendo dictum dom. ducem* (Bituricensem) *a receptione dictorum thesaurariorum. Desmouvoir* vero, rixam sedare, contentionem componere. Lit. remiss. ann. 1400. in Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 210 : *Le suppliant et autres dessus nommez, qui virent et oirent ladite noise, se avancerent pour la Desmouvoir seulement. Lesquelx furent Desmeuz et dessemblez par les compaignons à ce presens,* in aliis Lit. ann. 1410. ex Reg. 165. ch. 73. Vide *Movita.*

¶ **DEMPNITAS**, ut supra *Damnitas*, Damnum. Statuta MSS. Augerii II. Episc. Conseran. ann. 1280 : *Injuncti nobis officii cura sollicitat, commissa præterita nos impellunt, ut tam præsentis innovatione statuti quam debitarum adjectione pœnarum, nostris atque Conseranensis Ecclesiæ Dempnitatibus consulamus, ne nos qui alios in sua justitia fovere tenemur, jus nostrum improvide negligere videamur.* Agitur de damnis Ecclesiæ resarciendis.

¶ **DEMPNOSUS**, Damnosus, in Constitutionibus MSS. Cluniac.

¶ **DEMPTITAS.** Hist. MS. Gemeticensis pag. 70 : *Quos loci propinquitas, habitus et Demptitas... nobis reddunt et omnibus excellenter amabiles.* [° Ornatus, Gall. *Embélissement.*]

DEMSTERS, ita dicuntur duo Judices in insula Mannia, qui de litibus ibidem emergentibus cognoscunt. A Saxon. d e m i a, quod judicem, consulem, interdum ducem exercitus significat. Spelmannus.

¶ **DEMULCIA**, ἐκλογὴ ἀπὸ πολλῶν, *Electio, Delectus.* Supplem. Antiquarii. Martinius : *Demultia*, ἐκλογὴ ἀπὸ πολλῶν, *Collectio e multis.* Gloss. Lat. Gr. S. Germani a Pratis : *Demultia*, ἐκλογὴ πολλῶν, Electio e pluribus.

¶ **DEMULGATAM**, *Estimatio*, in Glossis ad calcem veteris Collectionis Canonum ex Bibl. DD. *Chauvelin* Custodis sigillorum regiorum.

DEMULTARE. Passio SS. Seraphiæ et Sabinæ n. 4 : *Dimitte illam nefandam, quæ maleficiis te expulsa Demultavit a Deorum cultura.* Sed videtur legendum *Demutavit.*

¶ **DEMULUS**, *Ejusdem artis emulator* in Glossario Sangerman. num. 501. f. legendum *Æmulus.*

¶ **DEMUNDINAT**, *omnibus notum facit.* Gloss. Isid. Sed melius infra in *Denundinare.*

¶ **DEMUNERARE**, *Munerare*, δωροδοκεῖν. Gloss. Lat. Gr. Sangerman.

DEMUNIRE Urbem, Ex munita facere infirmam, apud Petrum Blesensem Serm. 33.

° **DEMURARE** Hostium, Januam muro occlusam aperire, Gall. *Démurer.* Lit. remiss. ann. 1360. in Reg. 89. Chartoph. reg. ch. 458 : *Hostium dicti monasterii seris ac forti pariete bene firmatum et obstrusum..... Demurarunt et aperuerunt.*

¶ **DEMUSSARE.** Papias et Glossar. Sangerman. n. 501 : *Demusso, Dissimulo.* Gloss. aliud Lat. Græc. Sangerman. : *Demusso*, ἀπονυστάζω, ἀποσκωπῶ, Dormito, sileo.

° Nostris *Démuçer*, eodem significatu. Lit. remiss. ann. 1377. in Reg. 112. Chartoph. reg. ch. 117 : *Bertran Chambercal estoit tenus envers ledit chevalier* (de Canillac) *en pluseurs sommes de grain et d'argent,... ledit Bertran n'en vouloit faire satisfaction ; mais se deffuyoit et Démuçoit. Démusser* vero, pro Latere, occultare, vulgo *Cacher*, in aliis Lit. ann. 1358. ex Reg. 86. ch. 308 : *Lequel Colart et sa fame n'osent encore demourer audit pays sur leurs heritages pour iceulx faire labourer et coultiver ; mais convient qu'ils se Démussent et tapissent à grant misere et pauvreté par boys et autres lieux divers.*

° **DEMUTATIO**, Translatio. Vita S. Wilfr. tom. 3. April. pag. 311. col. 2 : *Deus..... quorumdam bene religiosorum mentes in considerationem tantæ rei excitat, atque ad Demutationem illius affectum effectumque ministrat.*

DENA, Denna, Modus agri, aut terræ, vel potius silvæ portio, apud Anglos. Domesdei apud Spelmannum : *De silva* 8. *Denæ parvæ, et* 3. *magnæ.* Alibi : *De silva Regis habet Wad tantum, quod reddit* 16. *denar. per annum, et dimidiam Denam.* Rursum : *Et una parva Dena silvæ.* Ibidem : *Et* 3. *Dena de silva reddunt triginta porcos.* Will. Thorn. ann. 826 : *Dederunt Abbati terram* 20. *aratrorum,... et* 13. *Dennes glandes portantes.* Spelmannus et Somnerus, *Denam*, locum Silvestrem, asperum et incultum, porcisque pascendis accommodum denotare censent, a d e n, quod Saxonibus speluncam, caveam, ferarum latibulum, interdum et vallem sonat. Vide Edw. Cokum ad Littletonem sect. 1. pag. 4. 6. [°° et Rectitudines Personarum ed. Leo, pag. 91.]

° **DENAIRE**, vox vulgaris, Denarius. Pactum inter reg. Robert. comit. Prov. et Phil. de Sabaud. eorumque vassallos ann. 1325 : *Quousque satisfecerint de damnis illatis usque ad ultimum Denaire.*

¶ **DENAIRADA.** Vide *Denariata.*

¶ **DENANTE**, Coram, in conspectu, Gall. *Devant, En présence*, Hisp. *Delante.* Lib. Goth. f. 87. apud Moretum Antiq. Navarræ pag. 403 : *Facio testamentum de illa mea villa quæ vocatur Ortulo, cum sua Ecclesia S. Stephani, Denante illo, et Denante toto Conventu de illa Cella, et Denante totos illos meos mesquinos.*

° **DENANUM.** Vide infra in *Panis* 2.

¶ 1. **DENARATA**, ut *Denariata*, apud Thom. *Madox* Formul. Anglic. pag. 227. Sic *Denarate minute et grosse*, Gall. *Grosses et menues Denrées*, in Charta Hugonis Comitis Registetensis ann. 1233. de Maceriis supra Mosam e Musæo D. *de Cangé.*

✱ 2. **DENARATA**, Denariata vini, id est quantum vini pretio unius denarii emi potest. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. I. pag. 211 : *Et talis sit mensura quod ille qui vendit vinum habeat quartarolam et quartam quartarole, et mediam quartarolam, et ad dictas mensuras bullatas vendat volenti emere in tanta quantitate, et nichilominus habeat saçum pro una denarata* (*denariata* Codd. 60, 62), *et qui cum eo saço non vendiderit puniatur in C. sol. bon.* [Fr.]

¶ **DENARIALE** Præceptum, quo servus manumittitur per *Denarium* præsente Rege. Exstat hujusmodi Præceptum inter Formulas Lindenbrogii.

° Monetariis *Dénarial*, vulgatius *Dénéral*, est specimen monetæ fabricandæ. Lit. remiss. ann. 1374. in Reg. 106. Chartoph. reg. ch. 212 : *Jehan du Solier, lieutenant du maistre particulier de ladite monnoye de Rouen, trabuchoit des deniers blancs à un Dénarial, etc.*

DENARIALIS, Denariatus, [Manumissus per *Denarium* præsente Rege.] Vide *Manumissio per Denarium.*

DENARIATA, Denerata, Denairada, Pretium rei per denarios, *Derrata*, Italis, *Denrée*, Gallis. Miracula S. Ursmari n. 23 : *Et deduxerunt absque damno vini unius Deneratæ.* Statuta Willelmi Regis Scotiæ cap. 37. § 2 : *Præcipit etiam dominus Rex, quod nullus extraneus mercator... vendat in Denariatis, sed in grosso. Denariatæ redditus*, tom. 1. Monast. Angl. pag. 501. tom. 2. pag. 95. Vide Probat. Hist. Limburgens. pag. 9. Hinc nostris *Denrée.* Le Roman *du Renard* MS. :

Et j'ay bien mengié sept Denrées
De nouvel miel en fresches rées.

Le Roman *de Garin* MS. :

Qu'il n'y perdirent vaillant une Denrée.

Alibi :

Qui prent l'avoir, mal me donra Denrée.

Testamentum Joannæ de Burgundia, Reginæ Fr. Philippi Magni uxoris, 27. August. ann. 1319 : *Et donra l'en à chascun povre, que y sera, deux deniers, ou deux Denrées de pain. Adenerer*, Rem venditam in denarios convertere, in Consuet. Blesensi art. 39. et Insulensi art. 31. Salæ Insulensis art. 10. Vide *Adærare.*

Denariatus, in Legib. Edw. Confess. cap. 10. *Denariatus* et *Denariata terræ vineæ*, Modus agri ad valorem annuum unius denarii. Tabularium Priorat. Lewensis in Anglia : *Sibylla Barthelot tenet unam acram et* 5. *Denariatus terræ in eodem tenemento.* Ibidem : *Tenent dimidiam rodam et* 3. *Denariatus terræ in fine boreali messuagii.* [Vetus Charta

apud Thomam *Blount* in Nomolexico : *Sciant quod ego Willielmus filius Philippi de Colewal dedi... Egidio de la Berne de Hereford pro quadam summa pecuniæ... octo Denariatos annui redditus.*] Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 501 : *Duas acras terræ et dimidiam, et duas Denariatas, et duas gallinas annui reditus,... duas solidatas, et septem Denariatas redditus cum pertinentiis in eadem tenura,... novem solidatas, et duas Denariatas, et unam obolatam, et 9. gallinas.* Regestum Constabul. ann. 1208. fol. 91 : *Item retinuit sibi et successoribus suis unam Denaratam terræ ad mensuram Agennensem ad opus construendi ibi domum.* Ex qua sane Charta *Denarata terræ*, videtur fuisse agri modus certus ac definitus. Ex aliis vero, *Denariata terræ* non solum *acra* minor fuit, sed et dimidium *rodæ*, quod acræ pars octava est, plures etiam *Denariatas* complexa est. Charta ann. 1309. in Regesto 2. Philippi Pulcri n. 121. ex Tabul. Regio : *Nous avons eu et receu dudit Simon cent soudées et douze Denrées de terre en fief, etc.*

° *Une piece de terre contenant vingt Denrées*, in Lit. remiss. ann. 1474. ex Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 1386.

¶ Denariata Militis, Modus agri unius denarii redditus ad Militem pertinentis. Vide Librum nigrum Scaccarii pag. 53. et ibi notam Editoris.

Denariata Vineæ. [Donatio Bernardi Monachi facta Moisiacensi Monasterio circa ann. 1050 : *Dono ad ipsum locum ipsam hæreditatem...duodecim Denariatas de vinea et duas caputmansuras.*] Tabul. Cadurcensis Eccl. : *Damus duas Denairadas de vinea in pignore per 12. solid.* Vetus Charta apud Dominicum lib. de Alodio pag. 216 : *Cum omnes vineas, quæ ad ipsum pertinent, excepto 4. Denariadas, quæ dimitto Hugoni, etc.* Adde Historiam Abb. Condomensis pag. 463. 464. 480. 490. Vide *Libra terræ.*

¶ Dinairada De Vinea, apud Thomasserium in Biturigibus pag. 541.

¶ Dinerata de Vinea, in Ch. Eccl. Auxitanæ.

° Denariata Prati, Modus agri certus ac definitus, f. unde unus denarius census redditur. Charta pro eccl. Trec. ann. 1374. in Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 553 : *Item pro medietate trium Denariatarum prati in loco dicto les Rebours. Dix Denrées de pré tenant à Mons. l'evesque de Troye*, in Lit. ann. 1464. ex Reg. 199. ch. 424. Vide supra *Danrata.*

¶ Denariata Panis, Panis pretii unius denarii. Statuta Massil. lib. 2. cap. 34 : *De calafatis et magistris asciæ quantum debeant accipere per pan é bourre... in mane singulis diebus... unam Denariatam panis et pro gustando in eodem die unam obolatam panis tantum.* Testamentum Roberti II. Comitis Claromontis ann. 1281. apud Baluz. Hist. Arvern. tom. 2. pag. 278 : *Legamus Denariatam panis vel unum denarium.* Antiquæ Recogn. de Alba ripa, Regest. *Probus* fol. LXII : *Ricardus Paners est homo ligius Comitis, et tenet de eo domum suam in castro, et tenet de eo* II. *Denariatas panis in furno de burgo, prima die qua incipit furnus coquere post Natale.* [** *Cum sex Denariatis panis speltacei urna vini*, in chart. ann. 1274. ap. Guden. Codic. Diplomat. tom. 2. pag. 959.] Memorantur rursus *Denariatæ panis* in Tabulario Bethuniensi fol. 55. v°. in Chartulario Kemperlegiensi, etc. Hincque corrigenda Historia MS. Beccensis n. 14. pag. 565. ubi male, ni fallor, legitur, *Denariara panis. Denarata panum,* apud Miræum tom. 2. pag. 1154. et Marten. Anecd. tom. 1. col. 482. [** Vide in *Denerata Ceræ.*]

° Charta Ludov. comit. Clarim. dom. Borbon. ann. 1315. ex Bibl. reg. : *Soit baillé par les vicaires dessusdits deux Denrées de pain et une peinte de vin pur à chacun à la mesure de Paris ou l'entour.*

¶ Denariata Vini. Polyptychum a Schannato laudatum in Hist. Fuld. pag. 32 : *Singuli* XX. *Denariatas vini.*

° Charta Odon. episc. Paris. ann. 1199. ex Chartul. ejusd. fol. 51 : *Si vinum venditum fuerit in villa ad tabernam, serviens episcopi tradet mensuras, et pro eis habebit Denariatam vini a tabernario.*

Denerata Ceræ, in Chron. Besuensi pag. 540. in Charta ann. 1061. apud Jac. Petitum post Pœnitent. Theod. pag. 665. Capitul. Caroli Calvi tit. 31. § 20. [** Edict. Pistense ann. 864 : *Illi qui panem*] *coctum aut carnem per Deneratas, aut vinum per sextaria vendunt*, i. denariorum pretio. [** *Mensurabiles panes* dicuntur eodem loco.] Charta Franconis regnante Lothar. in Tab. Eccl. Cadurcensis : *Et dono censum quatuor Denairadas de Cera S. Stephano.* Miracula S. Richarii lib. 2. cap. 13 : *Cum portiuncula ceræ, quæ Denarii pretio appensa est.* Concilium Islebonense cap. 9 : *De singulis domibus ceræ Denerata vel idem valens, ad illuminandam Ecclesiam altari offeratur.* [** *Libram ceræ et Denariatam* in Chart. ann. 1250. in Guden. Cod. Diplom. tom. 2. pag. 125. ubi ut alibi in nonnullis locis pondus esse videtur.] Occurrit etiam in Testamento Joannis Episcopi Ticinensis ann. 922. [in Codice MS. Irminonis Abb. S. Germani f. 98. v°.] [** Brev. 19. sect. 51.]

¶ Denerenda Ceræ, pro *Denerata*, in MS. S. Huberti apud Marten. Itinerarii tom. 2. pag. 144.

° Denariata Carnium, in Lit. archipresb. de Kusla ann. 1342.

° Denariata Pastæ, Eadem notione. *Denrées de paste*, in Stat. pro pistoribus Atrebat. ann. 1355. ex Reg. 103. Chartoph. reg. ch. 168. unde male editum *Deniées de paste*, tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 511. art. 13.

** Denariata Ovorum, in Chart. ann. 1319. in Alsat. Diplom. tom. 2. pag. 124. num. 911.

Denariata, Merces quævis, quomodo *Denrées* etiamnum dicimus. Charta ann. 1309. in 2. Regesto Philippi Pulcri Regis Fr. num. 85. ex Tabulario Regio : *In loco etiam prædicto et extra mercaturas et Denariatas suas vendere poterunt, consueta solvendo deveria, etc.* Infra : *Qui vero aliquas mercaturas seu Denariatas in dicta villa venditas ad aliam mensuram quam signo nostro signatam mensurare præsumpserit, etc.* [Præceptum ejusd. Reg. ann. 1303. apud de *Lauriere* tom. 1. Ordinat. pag. 379 : *Ad omnes Denariatas et mercaturas capiantur pacifice et ponantur, cum parvi seu simplices Turonenses et Parisienses, qui modo cuduntur.* Ibid. pag. 532 : *Venditores Denariatatarum*, in Litt. ejusd. Regis ann. 1313. Ch. Philippi VI. Fr. Reg. ann. 1331. ex Chartul. Bonæ-vallis : *Licet essent et fuissent per tempus sufficiens in possessione... cognoscendi de falsis Denariatis.* Vide *Denarata.*]

¶ Denariata, Pondus, ut videtur, unius denarii. Consuetud. Tolos. rubrica de emptione num. X : *Usus et consuetudo est Tolosæ, quod quilibet venditor usitatus rerum ponderis debet tenere certum pondus, scilicet quintale, et medium quintale, et libram et mediam libram, et cartaronum et medium cartaronum, Denariatam et etiam obolatam.*

° 1. **Denarietas**, ut *Denariata*, Merces quævis. Libert. villæ Ayriaci ann. 1328. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 311. art. 13 : *Volumus quod quilibet burgensis vel habitator dictæ villæ possit vel debeat vendere vinum suum in hospicio suo et omnes Denarietates, tam de die quam de nocte, omnibus horis.* Hinc *Denrener*, pro Negotiari, in Lit. remiss. ann. 1384. ex Reg. 125. Chartoph. reg. ch. 110 : *Thevenin et Henry se sont aliez et acompaignez par bonne et vraye affinité et en leauté de marchandise, pour faire et Denrener au proufit commun leurdit mestier ensemble.*

° 2. **Denarietas**, Denarius. Charta Archembaldi episc. Catalaun. ann. 1366. in Reg. 97. Chartoph. reg. ch. 530 : *Item in loco, dicto Orgevat, duodecim Denarietates et Pictavenses cum septem virgis terræ arabilis.*

Denarismus, Proportio ad denarium : δηναρισμός, apud Epiphanium. *Ad Denarismum vel uncias teneri*, in leg. 107. Cod. Th. de Decurion. (12, 1.) et *Denarismo vel unciis obnoxius*, leg. 123. eod. tit. dicebatur, qui pro modo prædiorum vel agrorum *denarios* vel *uncias* (auri vel argenti incertum) Principi pensitabat.

¶ **Denarius**, *a dando* (decem) *dictus, quia pro decem nummis imputatur*, Isidoro lib. 14. cap. 24. Primo Denarium decem asses valuisse notum est omnibus, deinde sexdecim, postea duodecim. Gloss. Sangerman. MS. num. 501 : *Denarius habet seliquas* (siliquas) *decem et octo.* Denarius Romanus pendebat siliquas 24. ex Pitisco, quem consule. Denarius in Lege Alaman. tit. 6. § 3. est quarta pars tremissis et duodecima solidi : *Saiga autem est quarta pars tremissis, hoc est, Denarius unus. Duæ saigæ duo Denarii dicuntur. Tremissus est tertia pars solidi, et sunt Denarii quatuor.* Vide Legem Ripuar. tit. 36. § 12. et Capitul. lib. 3. cap. 30.

¶ Denarius et *Nummus* promiscue sumuntur in duabus Chartis Cluniacensibus sub S. Maiolo datis de eadem re. In priori quæ est num. 234. habetur : *Ita ut duodecim Denarios singulis annis in vestitura Monachis persolvamus* ; in posteriori vero n. 459 : *Ita ut duodecim Nummos, etc.* Testamentum XII. sæculi : *Dat tres solidos et unum Nummum* ; hoc est Denarium.

° Denariorum Libra. Charta ann. 996. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* pag. 335. col. 1 : *Ut omni anno mihi dentur... duæ Denariorum libræ ante Domini Natale.* Vide in *Libra* 3. [** *Denariorum Marca*, in Chart. Ravengirsburgensi ann. 1312. ap. Würdtwein. Subsid. Diplomat. tom. 6. pag. 121. etc.]

° Ad Denarios Alicujus, Ejus sumptibus. Charta ann. 1284. in Chartul. Thenol. fol. 14. v°. : *Dicebamus quod quotienscumque terræ existentes infra fines parrochiatuum dictarum villarum de Bomont et de novavilla de Bomont excolebantur ab habitantibus in dicta villa de S. Petri monte... cum carrucis, seu equis vel animalibus ipsorum habitantium,... vel ad Denarios eorumdem, etc.* [** Charta qua Willelm. Comes Holland. se hominem ligium profitetur Johannis regis Angliæ ap. Rymer. tom. 1. pag. 54 : *Veniam ad ipsum in Angliam ... ad defendendum terram suam, pro posse meo, ad Denarios Suos.* Infra : *Viginti et quinque milites ei mittam de terra mea usque in Angliam, ad custum*

meum, et a die, quo applicuerint in Angliam, servient domino regi, ad Denarios Ipsius.]

DENARIUS FRANCICUS, Nummus argenteus, cujus mentio in Lege Salica tit. 1. § 1. 2. tit. 2. § 1. 2. et alibi passim, ex qua quadraginta denarios solidum aureum Francicum æquasse docemur, quos ad 12. reduxerunt Pipinus et Carolus Magn. Vetus Agrimensor de Ponderibus : *Juxta Gallos, vigesima pars unciæ Denarius est, et* 12. *Denarii solidum reddunt.* Charta ann. 849. apud Perardum pag. 146 : *Fisco auri Denarios tres componet.* Vide *Solidus*, et Wendelinum in Glossario Salico. [** De Anglosaxonum Denariis, quorum tempore quatuor, Normannorum vero quinque solidum efficiebant vide Phillips. de Jur. Anglosaxon. not. 286. et Lappenb. Hist. Angl. tom. 1. pag. 627. not. 1.]

DENARII ÆREI vel ÆRIS. Aurelianus Imp. apud Pollionem : *Philippeos minutulos quinquagenos, æris Denarios centum.* Hujusmodi denariorum sex millia solidum conficiebant. Senator lib. 1. Epist. 10 : *Sex millia Denariorum solidum esse voluerunt.* Hesych. : Τὸ λεπτὸν, (denarius) ἑξακισχιλιοστὸν ταλάντου, id est, solidi. Vide legem ult. Cod. Theod. de Suariis (14, 4.), et Novellam Theodosii et Valentiniani 25. De *Denariis* æreis inferioris ætatis, sic Eadmerus libro de Similitudinibus S. Anselmi cap. 90 : *Tria cuique bono insunt Denario, quæ cuique bono inesse debent Monacho. Denarius quippe bonus puro ex ære, recto pondere, monetaque legitima debet constare, etc.*

DENARIUS sumitur etiam pro minutiore moneta, uti apud nos hodie, et minimo nummo, apud Cassian. lib. 4. de Instit. Cœnob. cap. 14 : *Præter duo paxamacia, quæ tribus vix Denariis ibidem distrahuntur.* Apud Macrob. denarii in lusu puerorum ponuntur ; et quæ apud Marcum cap. 12. λεπτὰ δύο dicuntur, *duo Denarii*, δύο δηνάρια Lucæ cap. 10. Ambrosio *duo æra* appellantur ; unde conficitur ejusmodi denarios ex æreis fuisse. Ordericus Vitalis lib. 5. pag. 569 : *Patris tui satellites regale sic servant ærarium, ut vix unum tuis clientibus inde possis dare Denarium.*

** De variis Denariorum speciebus et eorum pretio agit Cangius in voce *Moneta*, Murator. Dissert. 28. Antiquit. Ital. med. ævi, Savin. in Append. 1. tom. 3. Histor. Jur. roman. med. temp.

TERTIUS DENARIUS, [dicebatur Tertia pars emolumentorum e causis apud Comites provinciarum actis provenientium. Duæ partes Regis, tertia pars erat Comitis, ex regio tamen privilegio, non cuivis Comiti concesso. Litteræ Edwardi III. Regis Angl. pro Eubulone *le Strangle* ex uxore sua Comiti Lincoln. apud Kennetum Antiq. Ambrosden. ad ann. 1331 : *Concessimus... custodiam et wardam castri nostri de Lincoln. cum balliva ibidem et viginti libratas annui redditus cum pertin. pro Tertio Denario Comitatus Lincoln.* Pactum Joannem Ducem Silesiæ inter et Regem Bohemiæ ann. 1390. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 552 : *Et si nos prædictam civitatem Lubin infra quadriennium continuum exsolvere poterimus, in hujusmodi exsolutionis subsidium, ipse Rex Tertium Denarium, nobis dare tenetur.*] Vide *Advocatus*, et *Comes de tertio denario.*

DENARIUS DEI, Qui datur in arrham emptionis. Dicitur autem *Denarius Dei*, quod in pios usus, non in venditoris commodum convertatur : [ut habet Bulla Leonis X. ann. 1519. in Archivo Ecclesiæ Macloviensis. Statuta Arelatens. MSS. art. 191 : *Denarius Dei, qui daretur in contractibus in honore Dei et candele S. Trophimi, distribuatur.*] *Denier à Dieu*, in Consuetudine Insulensi art. 50. 80. 81. 92. 160 : Statuta Gildæ Scoticæ cap. 22. § 4 : *Si quis emerit haleces, vel alia mercimonia, et dederit Denarium Dei, vel aliquod argentum in arrhis.* [Statuta Massil. lib. 3. cap. 6 : *Postmodum palmata, vel Denarius Dei, vel arrhæ factæ seu datæ inde fuerint, contractus ille, sive venditio ex tunc rata et firma habeatur, quantum ad eos inde contrahentes et eorum hæredes, ac si res ipsa fuerit ipsi emptori tradita, et pretium inde numeratum venditori.* Rursum fit mentio de *Arrha sive, ut vulgo dicitur, Denario Dei*, in Statutis Avenion. lib. 1. rubr. 66. art. 1. Stobæus cap. 42. refert ex Theophrasti libris, Thuriacos cum venditionem contrahebant exiguum nummum tradidisse tribus proximis vicinis memoriæ et testimonii causa. Discimus ex causa in Senatu Parisiensi 1. die Aprilis ann. 1386. acta, Denarium Dei in manus Scribæ a licitatoribus et emptoribus traditum fuisse.] [** Vide Haltaus. Glossar. German. voce *Gottes-Pfennig*, col. 743. Dicitur *Denarius S. Spiritus*, in codice Lubecensi primo Hachii cap. 72 : *Si quis Denarium S. Spiritus super contractu vel mercatione quamcumque excellente vel mediocri erogaverit, idem est ac si mercipotum exhibuerit vel dederit.* Inde in Statut. Ripensib. antiq. cap. 79. et novis cap. 66. ap. Westphal. Monument. Cimbric. tom. 4. col. 2006. et 2015.]

DENARIUS APPENSUS CHARTÆ. Vetus Notitia ex Tabulario S. Laudi Andegav. fol. 84 : *Omnibus... notum sit, quod Raherus Augardis filius, ipse et mater sua dederunt Ecclesiæ S. Laudi terram quandam, quæ est trans rivulum juxta domum Chalopini, et facientes donum super altare posuerunt, accepta a Canonicis caritate, quam decuit. Postea vero Raherus partem prædictæ terræ, Canonicis nescientibus, Chalopino tradidit*, 4. *Denarios census ab eo accepturus. Quod ubi cum eis contendere voluit, scilicet jus Ecclesiæ recognoscens*, 4. *Denarios, quos injuste acceperat, in manu Normanni Decani in Claustro S. Laudi, reddidit videntibus Canonicis... Denarius autem, qui huic Cartulæ dependet in testimonium, unus est ex illis* 4. *quos Raherum, reddidisse præmissum est.* Vide Louvetum tom. 2. Hist. Bellovac. pag. 213. et in verbo *Investitura.*

* DENARII PERFORATI in rei alicujus memoriam et testimonium asservati. Chartul. S. Petri Belvac. ch. 64 : *Lanscelinus... duos quoque solidos denariorum, et dimidium, quos eodem die de prædictis villis habuerat, ecclesiæ B. Petri remisit, et eosdem Denarios perforari et perforatos in sacrario B. Petri recondi et reservari rogavit, ut posteris essent in testimonium redditionis.* [** Alio sensu vide in *Monetæ Perforatæ.*]

QUATUOR DENARIOS super re, quam ut suam vindicabat, ponebat is coram judicibus, qui furto sibi ablatam contendebat, de quo ritu agunt Stabilimenta S. Ludovici lib. 2. cap. 12. 17.

SERVUS PER DENARIUM MANUMISSUS. Vide *Manumissio per denarium.*

* DENARIORUM QUATUOR super caput impositio, servitutis erat professio. Chartul. Major. monast. pro pago Vindoc. Ch. 159 : *Stephanus Gambacanis de Ferraria... abnegavit se esse servum S. Martini, et de hoc arramivit bellum contra nos. Intra terminum autem, quo bellum fieri debebat, recognovit se male egisse ; venit in capitulum Majoris monasterii et dedit recognitionem suam, scilicet secundum consuetudinem imposuit super caput suum quatuor Denarios, et per illos tradidit se sancto Martino et monachis ejus.* Vide *Manumissio per denarium.* Eadem ratione rei possessæ abdicatio ejusdemque alteri, præsertim ecclesiæ cessio significabatur. Charta circa finem 11. sæc. in Reg. 3. Armor. gener. part. 1. pag. vj. : *Hæc suprascripta de silva confirmavit Jordanus filius ejus domno Fulcherio abbati et monasterio Stirpensi,... ponens super caput suum quatuor Denarios.*

* DENARIO capiti exulis occisi supposito ab interfectore, ex consuetudine Atrebatensi pœna reus absolvitur. Vide supra *Bannire* in *Bannum* 1.

DENARIUS ET CANDELA CARITATIS, inter oblationes, quæ Sacerdotibus fiunt, recensentur in Charta Manassis Episcopi Lingonensis ann. 1185. apud P. Roverium in Reomao pag. 218.

¶ DENARII PRO CRUCIBUS *Kalendarum Maii.* Vide *Cruces.*

* DENARII *dati a nubentibus in foribus ecclesiæ.* Pactum inter decan. et paroch. S. Germ. ann. 1224. ex Chartul. episc. Paris. fol. 41. v°. : *Item de Denariis, qui dantur a nubentibus in foribus ecclesiæ, habebunt decanus et ejus successores medietatem, et presbyter parrochialis aliam medietatem.*

* DENARII *qui dantur in confessionibus* memorantur, in Charta Barthol. episc. Paris. ex Chartul. ejusd. ann. 1224. fol. 41. Vide supra *Confessio* 4.

¶ DENARIUS ALBUS. Chronicon Cornelii *Zantfliet* apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 472 : *Nihilominus eodem anno* (1450.) *modius speltæ mensuræ Leodiensis vix vendebatur pro septem albis Denariis Flandriæ, dictis Aydans, quorum viginti vix valent unum florenum Rhenensem.* Vide *Albus* et in *Moneta.*

* Charta ann. 1211. in Chartul. Mont. S. Mart. part. 6. fol. 103. v°. col. 2 : *Prædictæ dominæ xij. Denarios albos concessit quoad viveret annuatim, et post decessum ipsius hæredibns suis duos solidos ejusdem monetæ.*

** DENARII ALLIGATI. Ordinatio Præpos. ad S. Sever. Erford. ann. 1121. ap. Guden. Cod. Diplom. tom. 1. pag. 50 : *In festo S. Mariæ unicuique phaltinam unam quæ valeat* 30. *Denarios et in fine illius duos Denarios Alligatos.* Ubi Gudenus hæc habet : Hæc interpretari licet de modico pecuniæ seu Denariis, qui in phaltinam, *et in fine illius*, subintellecto inferne, sive in phaltinæ sutura, secundum mirabiles veterum mores alligari poterant. Et ex obsoleta isthac consuetudine derivari reor, quod etiamnum Bambergæ canonicis et vicariis summæ ædis, cuilibet bini distribuantur denarii, involuti linteolo filoque consuti.

** DENARII AGNORUM, Nummi vice agnorum præstationis exsoluti. Charta Wetflar. ann. 1261. ap. Guden. Cod. Diplom. tom. 1. pag. 700 : *Novem denarii in festo Penthecostes qui dicuntur Agnorum Denarii, duos denarios in Cathedra Petri qui dicuntur Piscium Denarii.*

* DENARIUS S. ANDREÆ dictus, qui ad S. Andream de Villanova prope Avenionem pro mercibus extra regnum exsportandis solvebatur. Inquisit. ann. 1385. in Reg. 139. Chartoph. reg. ch. 133 : *Revam et Denarium sancti Andreæ, trac-*

tam et alia jura regia de talibus exsolvi consueta non solvendo.

** Denarii Areales, Census pro singulis areis advocato persolutus. Chart. Sigfrid. Episc. Hildes. ann. 1289. ap. Haltaus. in voce *Vogt-Schillinge : In casis hortorum advocatiam et Denarios Areales habebimus, sicut in aliis areis ibi sitis. Denarii censuales* supra dicuntur.

* Denarius Aureus. Charta ann. 1071. in Chartul. Major. monast. pro pago Vindoc. ch. 94 : *Uxor sua Agathes, quæ pro hoc habuit unum Denarium aureum.* Alia A. abb. S. Medardi Suess. ann. 1205. ex Chartul. Campan. fol. 251. col. 2 : *Dicti milites et eorum hæredes imperpetuum ecclesiæ nostræ singulis annis...xl. solidos Proviniensium monetæ et unum Denarium auri reddent.* Charta Adalber. Leod. episc. ann. 1124 in Chartul. Cluniac. ch. 401 : *Unum aureum Denarium Leodiensis monetæ in Pascha ipsi fratres persolvant.* Alia Joan. ducis Lothar. ann. 1283. in Suppl. ad Miræum pag. 139. col. 1 : *Chacun an un Denier d'or, qui doit valoir trois sous Liegeois.* Vide in *Moneta.*

** Denarii Bannales. Vide Haltaus. Glossar. German. voce *Bann-Pfennige,* col. 2195.

** Denarii Boni apud Ansegis. lib. 4. cap. 110. in Edict. Pistens. cap. 21. etc. Vide *Denarii meri.*

Denarius Calefactus, fronti impressus eorum, qui denarios bonos et bene pensantes rejiciebant. Capitula Caroli C. tit. 28. [** Edict. in Carisiac. ann. 861.] : *Habeat missus reipublicæ in civitatibus, et in mercatis, Denarium sic affectatum, et deprehensum in fronte Denario calefacto salvis venis taliter coquat, ut ipse homo et cæteri castigentur, et homo non pereat, et videntibus castigationis signum ostendat.*

** Denarii de Carne. Conrad. Archiep. Mogunt. Ordinatio Scholastica ann. 1189. in Guden. Cod. Diplom. tom. 1. pag. 294 : *De quibus* (scolaribus, magister) *non vult habere curam vestiendi, dummodo sunt adulti Denarios omnes de Carne magister recipiet, et de pisce. Refectiones, porcos de nativitate et Denarios qui dantur ad supplementum panis magister retineat. Alios vero Denarios de vestibus scolares recipiant.*

** Denarii Censuales. Vide *Denarii Areales.*

** Denarius Ceræ pro *Denariata Ceræ* in Chart. Murbac. ann. 801. in Alsat. Diplom. tom. 1. pag. 60.

Denarius Complicatus *ex voto ad Tumbam Sancti oblatus,* apud Radulfum in Miraculis S. Richardi Episcopi Cicestrensis num. 4.

* Denarii Consolationum. Vide supra *Consolatio* 3.

* Denarius Cruentus, Sanguinolentus, Mulcta, quæ ob effusum sanguinem exigitur. Jura advocatiæ eccl. Aquilej. ann. 1202. inter Monum. ejusd. cap. 66. col. 648 : *Cruentum Denarium habebat* (advocatus) *a patriarcha, quem similiter dividebat.* Charta Ottonis IV. imper. ann. 1210. tom. 4. Cod. Ital. diplom. col. 1561 : *Ducatum Forijulii, cum omni jure et pertinentiis suis, et sanguinolentum Denarium, scilicet feritas, plagas, vulnera, homicidia... sibi et successoribus ejus* (patriarchæ Aquilejensis) *in perpetuum... confirmamus.* [** Vide Haltaus. Glossar. German. voce *Blutig.* col. 176.]

* Denarius Dominicalis, Qui parocho qualibet die dominica pensitatur. Arest. ann. 1407. in vol. 11. arestor. parlam. Paris. ad 23. Jun. : *Cum habitantes patriæ Andegaviæ,... ratione sepulturarum et funeralium,... ad solvendum qualibet die Dominica cujuslibet anni suo curato unum denarium Turonensem... fuissent condemnati ; et deinde eo quod supradicti habitantes dictum Denarium Dominicalem solvere recusaverant, etc.* Vide *Denarius de Palma.*

** Denarii elemosinares. Vide *Denarii de Carne. Denarii Elemosinares non spectantes ad mensam,* dicuntur in chart. ann. 1190. ibid. pag. 298.

¶ Denarius Feodi, quem quis percipit annuatim ratione feodi. *Willelmus Faber sex solidos currentis monetæ ad med. XLæ. Ad Natale Domini tres capones et tres denarios. Ad Pascha* lx. *ova et tres Denarios Feodi,* in quadam veteri Charta.

* Denarius Focorum, Census qui pro singulis *focis* seu domibus quotannis a domino feudali exigitur ; nisi sit præstatio sive census species, Dominica prima Quadragesimæ exsolvenda. Vide infra *Dies focorum.* Charta ann. 1309. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 321. r°. col. 2 : *Petebant etiam sibi restitui Denarios focorum episcopo Claromontensi consuetos persolvi per dictum regaliatorem perceptos.* Vide *Foagium* I.

¶ Denarius Fortis, cujus materia purior erat. Tales erant Denarii Parisienses, quocirca etiam *Regales* appellati. Vide *Moneta fortis.*

Denarius Francicus. Vide supra.

Denarius Frisonicus, in Addit. ad Leg. Frison. tit. 3. § 44.

* Denarius Grossus Argenti. Charta ann. 1349. in Reg. 78. Chartoph. reg. ch. 273 : *Item unum Denarium grossum argenti cugni beati Ludovici, quod dant... pro quadam boria.* Vide in *Moneta.*

** Denarii Imperiales in Henric. VII. Imperat. Edicto de Moneta Italiæ ann. 1311. ap. Pertz. vol. Leg. 2. pag. 517.

** Denarii Leves, in Charta ann. 1237. in Guden. Cod. Diplom. tom. 1. pag. 545. Vide *Moneta Debilis.*

* Denarius Lucosus, Qui presbytero pro administratione Sacramentorum in extremis offertur. Pactum inter monachos S. Crucis Burdegal. et presbyt. eccl. paroch. S. Mich. ann. 1316. ex Tabul. ejusd.monast.: *Assignarunt eidem vicario... illos Denarios, qui Lucosi vulgariter in dicta ecclesia appellantur, videlicet pro labore administrationis sanctæ Eucharistiæ et Extremæ unctionis, quos de jure, vel laudabili et pia consuetudine in dicta ecclesia est præstare hactenus consuetum. De nummo etiam, qui lucosus vulgariter appellatur, partes præfatæ taliter convenerunt, ut illum solus percipiat capellanus,* in Charta Guil. archiep. Burdegal. ann. 1225. ex eod. Tabul. Vide *Denaria Sacramentorum.*

¶ Denarius Masculus, Idem qui fortis. Annal. Bened. tom. 5. pag. 13. ad ann. 1068 : *Statutum est ut Loratorii homines pro multa decem libras Denariorum Turonensium Masculorum, id est, fortium Hugoni persolverent.*

Denarii Meri *et bene pensantes,* in lege Longob. lib. 3. tit. 28. [** Ludov. Pii 26. e Capitul. ejusd. Baluz. ann. 819. Pertz. ann. 817. cap. 18.] et in Capitulis Caroli C. tit. 28. [** Edict. in Carisiac. ann. 861.] tit. 31. [** Edict. Pistens. ann. 864.] § 8. 10. Synodus Francoford. cap. 5 : *De Denariis, si mero sunt argento, et pleniter pensantes.* In Visione S. Baronti n. 13 : *Solidus bene pensatus,* pro *bene pensans : Et sic per singulos menses in anni circulo in unumquemque mensem unum solidum in manu pauperis mitte bene pensatum.* Vide *Merus.*

Denarius Mixtus opponitur *Mero,* in Capitulis Caroli C. tit. 31. § 13.

** Denarii numerales. Vide *Denarii Ponderis.*

¶ Denarius de Palma. Charta Prioris S. Fromondi in Chartulario ejusdem loci pag. penult. Gaufrido Clerico conceditur Vicaria S. Fromondi : *Donando et victum suum honorabiliter nobiscum, et* xl. *sol. usualis monetæ ad se vestiendum... et Denarium de Palma, et præbendam suo palefrido.* Ejusdem Vicariæ redditus ibidem recensentur in Litteris Episcopi Constantiensis iisdem fere verbis : *habebit cum eis victum suum competenter, et ad vestes sibi emendas* xl. *sol. Andegav... et Denarium singulis diebus Dominicis ecclesiastica consuetudine offerendum... et palafrido suo necessaria.* Erat itaque *Denarius de Palma* ille, qui singulis diebus Dominicis a fidelibus offerebatur. Cur autem dictus *de Palma,* non conjicio : nisi forte sic dictus fuerit, quod in manum seu *palmam* traderetur. [* Vide supra *Denarius Dominicalis.*]

** Denarii ad supplementum panis. Vide *Denarii de Carne.*

¶ Denarii Paratarum, in Codice MS. reddituum Episcopatus Autissiod. ii sunt, quos exsolvere debebant Ecclesiarum ruralium Presbyteri, cum diœcesim suam visitabat Episcopus. Vide *Paratæ.*

* Denarius Paratus, id est, Numeratus. Charta ann. 1288. apud Ludewig. tom. 9. Reliq. MSS. pag. 507 : *Pro hujusmodi quidem libertate... prætacti burgenses nobis dederunt centum talenta, et quatuor talenta Denariorum Brandenburgensium paratorum,* Vide *Paratus* 2.

Denarii Parisiensis, in Charta Philippi I. Regis Franc. ann. 1060. apud Doubletum in Hist. Sandionysiana cap. 12. Vide *Moneta,* [ubi variæ Denariorum species indicantur.]

* Denarius Parisiensis qui in ecclesia Autissiodorensi appellabatur, docent Statuta ann. 1553. inter Probat. Hist. Autiss. pag. 219. col. 1 : *Item quilibet canonicus volens lucrari Denarium, vocatum Parisiensem, qui est affectus residentibus solum, in festis Purificationis et Magdalenes cujuslibet anni, debet residere per tres menses cum uno die ad minus.*

Denarii Paschales, qui dicti fuerint colligere licet ex Alexandro III. PP. in Appendice ad Concilium Lateranense III. part. 2. cap. 9 : *Et inter cætera Denarios Chrismatis ab eis pro voluntate vestra in salutis vestræ periculum extorquere præsumitis : hujusmodi exactionem, ut eam liberius videamini exigere, quandoque consuetudinem Episcopalem, quandoque Synodalia, quandoque Denarios Paschales appellantes.* Vide *Synodaticum.*

Deniers de Pelices, in Aresto ann. 1344. in Probat. Hist. Ecclesiæ S. Aniani Aurelian. pag. 105. Vide *Pellicia.*

* Denarii Pentecostales, Qui ad festum Pentecostes solvebantur. Bulla Innoc. III. PP. ann. 1214. ad Guil. episc. Autiss.: *Tres* (matricularios) *ordinasti... illis certis redditibus ab ecclesiis de Vermentone et Bitriaci, et Denariis Pentecostalibus de Varziaco percipiendis de voluntate et assensu Autissiodorensis capituli assignatis.* Vide infra *Nummi Pentecostales* in *Nummus.*

** Denarii piscium. Vide *Denarii Agnorum* et *Denarii de Carne.*

* Denarii dicti *Placita Natalis et Pas-*

chæ, quod iis temporibus ex pacto solvebantur. Charta ann. 1311. in Reg. 47. Chartoph. reg. ch. 129: *Derrechief lvj. Deniers, que l'en dit les plaiz de Noel et de Pasques, que plusieurs personnes doivent par an pour raison de sept pieces de vignes.*

¶ Denarius e Poesa. Vide *Pogesia*.

° Denarii appellati *Les poissons de morz*, in Charta Ludov. comit. Nivern. ann. 1312. ex Reg. 48. Chartoph. reg. 3: *Item Deniers deus à Cone, appelez les poissons de morz, prisiez dix sols Tournois de rente chascun an; et sont paié chascun an le jour des brandons.*

Denarii Ponderis, et Denarii Numerales, in Statutis Davidis II. Regis Scotiæ cap. 46. § 2. 3. 4. 5. 6. Statutum Edwardi I. Regis Angliæ, de Compositione mensurarum, apud Spelmannum: *Denarius Angliæ, qui nominatur Sterlingus; rotundus, sine tonsura, ponderabit 32. grana frumenti in medio spicæ, et 30. denarii faciunt unciam, et 12. unciæ faciunt libram.*

° Denarii Præsentiarum, Qui *præsentibus* divino officio distribuuntur. Vide supra *Consolatio* 3.

°° Denarii Regales, Census regalis, fisco regio præstandus. Privileg. Comit. Holsat. in Staphorsti Histor. Eccles. Hamburg. pag. 616: *Isti nobiles vendiderunt... duas partes decimæ cum omni judicio majori, videlicet colli et manus, et minori, videlicet aliorum excessuum, et nihilominus cum Denariis Regalibus, qui vulgariter Konigs-pfennige appellantur.* Vide Haltaus. Glossar. German. voce *Kœnigszins*, col. 1116.

° Denarii Rhedarii, qui ex *rhedis* seu aratris percipiuntur. Chron. Danic. ad ann. 1249. apud Ludewig. tom. 9. Reliq. MSS. pag. 30: *Rex Ericus contulit totam Daniam ad Denarios rhedarios sive arratreleff, et veniens in Scaniam idem petens et fugatus est a rusticis cum multa strage suorum.*

¶ Denaria Sacramentorum, f. iidem denarii, qui singulis offerebantur Dominicis, ideoque *Sacramentorum* dicti, quod tempore sacrosancti Missæ sacrificii pro excellentia interdum nude appellati *Sacramentum*, a fidelibus offerentur. Annal. Bened. tom. 4. pag. 466. n. 80. ad annum 1045. ex Charta Oderici Vindocin. Abb. pro Goffrido Presbytero, cui Maziaci Ecclesiæ *Presbyteratum* tenendum concedit, sicut prius habuerat: *Baptisterium totum, benedictionem viri et mulieris, offerendam quoque feminæ tempore purificationis ad Missam venientis, confessiones omnes, infirmorum visitationes, et agenda mortuorum; præterea Denaria Sacramentorum, et de signis sonandis.* Erit forte qui tria hæc postrema referat ad Defunctos, adeo ut *Agenda mortuorum* sint Oblationes pro funeribus faciendis, *Denaria Sacramentorum* pro Missis Defunctorum celebrandis, et *signa sonanda* Fructus ad Curionem redeuntes, cum campanæ pulsantur pro mortuis. Vel forte brevius *Denaria Sacramentorum* sunt omnes fidelium oblationes Presbyteris Sacramenta quævis administrantibus faciendæ.

°° Denarius Sancti Spiritus. Vide *Denarius Dei.*

° Denarius Sanguinolentus. Vide supra *Denarius Cruentus.*

° Denarius Secretalis, qui sacerdoti datur, ut inter Missæ *secreta* pro offerente oret. Charta ann. 1327. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 449: *Unam etiam ecclesia nostra portionem habebit in Denariis secretalibus, quos ipsis præbendariis ad manus dari contigerit, antequam aliquibus sacerdotalibus ad Missam spectantibus induantur.*

° Denarii Senatus, Iidem qui Romani, ni fallor. Charta ann. 1198. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 443: *Et si ego Ricardus per me et meos nepotes omnia supradicta attendere noluero, vobis vestrisque successoribus pœnam centum librarum Denariorum Senatus componere promitto.* Alia ann. 1234. apud Cencium inter Census eccl. Rom.: *Confessus est se recepisse ab eodem triginta libras Denariorum Senatus.* Vide supra *Augustarius.*

¶ Denarius Streloique, pro *Denarius Sterlingus.* Charta Caroli Reg. Fr. ann. 1324. qua confirmat Chartam Henrici Reg. Angl. in Hist. Harcur. tom. 3. pag. 40: *Habuerunt tres marcas argenti et dimidiam et viginti octo Denarios Streloique.* Vide *Esterlingus.*

°° Denarii Synodales, Præstationes Archidiacono vel ei qui synodo præsidebat debitæ. Charta civitat. Montis Heresburg. ann. 1229. ap. Fürstenberg. Monument. Paderborn. pag. 97: *Archidiaconum... cum omni jure admisimus, duabus tamen articulis non de jure sed de benignitate et gratia archidiaconi exceptis, quod nec Denarios vel obulos Synodales persolvemus, et quod, etc.* Alia ann. 1247. ibid. pag. 99: *Præpositus ejusdem loci nomine abbatis et conventus Corbegensis Denarios Synodales tantum de habitatoribus Montis colliget annuatim... de quibus Synodalibus Denariis præpositus idem sex solidos graves archidiacono... persolvet.*

° Denarius, dictus *Tourne*, Qui, ut opinor, in pretii supplementum vel in *tornum* seu compensationem solvitur, Gall. *Denier de retour.* Lit. remiss. ann. 1368. in Reg. 99. Chartoph. reg. ch. 589: *Jehan de Lilliers dist au suppliant et audit Gillet son compaignon que il paieroient tout l'escot;... et lors respondi ledit suppliant que il n'y estoit pas tenuz, mais voulentiers paieroient le Denier tourne, se il y estoit.* Vide infra *Tornare* 2.

°° Denarii de Vestibus. Vide *Denarii de Carne.* In Willegis. Archiep. Moguntin. chart. ann. 976. ap. eundem Guden. tom. 1. Cod. Diplom. pag. 356. dicuntur *Denarii ad vestitum pertinentes.*

° Denarii de Vicecomitatibus, Qui vicecomiti seu *viario* debentur. Charta Rob. comit. Augi ann. 1059. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 14: *Item in Ulterioris-portu et in Augo oppido decimam Denariorum de vicecomitatibus.* Vide in *Vicecomes.*

° Denarius Vini, ut supra *Denariata vini.* Lit. remiss. ann. 1415. in Reg. 169. Chartoph. reg. ch. 20: *Ipsi Johanni portati fuerunt Denarius vini, panis et nures.*

°° Denarii Votivales. Chart. Senat. Middenwald. ann. 1394. in Gerck. Fragm. March. part. 2. pag. 87: *Presbyter autem dictæ capellæ omnes oblaciones et Denarios Votivales et jus parchiæ contingentia ipso præposito... debeat præsentare.*

° Denarii dicti *Waris*, id est, Boni, legitimi. Charta ann. 1340. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 391: *La somme de six vins et douze livres Parisis de Deniers Waris.* Alia ann. 1393. in Reg. 145. ch. 500: *La somme de cent francs royaux, frans Deniers et Waris.* Vide *Vara* 4.

DENARIUS S. PETRI, Pecunia, quæ ab Anglis quotanis Sedi Romanæ pensitabatur, in Legibus Saxonicis Kanuti cap. 9. et Henrici I. cap. 11. et in Canonibus Saxonicis Edgari Reg. cap. 54. r o m f e o h, i. e. nummus Romanus; *Romescot*, in Legibus Edwardi Confess. cap. 10. et apud alios; *Le Denier S. Pere*, in Legibus Guillelmi Nothi vernaculis cap. 18. *Denarii, quos Romæ ad S. Petrum debemus*, inquit Kanutus apud Radulfum de Diceto ann. 1031: *Census B. Petri in Anglia*, apud Hugonem Flaviniac. ann. 1101.

° Inventar. MS. ann. 1366: *Salvo per omnia Denario B. Petri, videlicet mille marchas sterlingorum annuatim percipiat* (ecclesia Romana) *in festo B. Michaelis* v^{c}. *et in Pascha* v^{c}. *marchas;* vij^{c}. *pro regno Angliæ et* iij^{c}. *pro regno Hiberniæ.* Vide Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 827.

Hujus pensitationis auctorem Inam West-Saxonum faciunt Angli, Rob. de Monte Offam Merciæ Regem. ann. 1116: *Hic est Offa Rex, qui dedit Vicario B. Petri Romanæ urbis Pontifici redditum statutum, quod vocatur Romescot, de singulis domibus regni sui in æternum.* Quod alii Inæ et Offæ, Will. Malmesburiensis lib. 2. Hist. cap. 2. et Bromptonus Ethelwolfo Regi tribuunt: *Postea Romam abiit, et contulit Deo et B. Petro singulis annis de qualibet domo totius Angliæ unum denarium, qui hodie Denarius S. Petri vulgariter appellatur, et ipsemet ob devotionem, quam erga Deum gesserat, purum denarium obtulit pura mente.* Rem conciliat Polyd. Virgil. qui a tribus istis Regibus Denarium S. Petri vicissim concessum, eamque pensitationem, sua etiamnum ætate, hoc est, sub Henr. VIII. obtinuisse scribit. Exigebatur igitur in singulas domos. At Legibus Edw. cap. 10. et Guill. Nothi cap. 18. ab iis tantum, *qui haberent* 30. *denariatas vivæ pecuniæ in domo sua.*

A Denarii B. Petri pensitatione nemo fere erat immunis. Vitæ Offæ II. Regis, de Ecclesia S. Albani: *Quæ tanta libertate privilegiata refulget, ut ab Apostolica consuetudine et reditu, qui Romescot dicitur Anglice, Denarius S. Petri Latine, cum neque Rex, neque Archiepiscopus, vel Episcopus, vel Prior, aut quilibet de Regno, ab illius solutione sit immunis: ipsa quidem Ecclesia, quæ Basilica S. Petri dicitur, sola quieta est.* Eadem habet Matthæus Westmonasteriensis ann. 704. [Chartularium SS. Trinit. Cadomensis fol. 56: *Unusquisque qui habet feminam debet dare unum Denarium S. Petri, et qui non habet unum obolum præter francalanos.*]

Denarius S. Petro *summonebatur in festo Apostolorum Petri et Pauli*, et colligebatur in festo Vinculorum S. Petri, ut est in Canonibus Edgari cap. 54. in Legibus Kanuti cap. 9. Edwardi Regis cap. 10. et Henrici I. cap. 11. in Concilio Ænhamensi ann. 1009. cap. 11. etc. Colligebatur vero a Prælatis ipsis, ut liquet ex Innocent. III. lib. 16. Ep. 173.

Non tamen in tributum, licet ita appelletur a Malmesbur. lib. 2. cap. 2. sed in eleemosynam pensitabatur: unde *Regis Eleemosyna* nuncupatur in Legibus Edwardi cap. 10. *Eleemosyna S. Petri*, in Charta Paschalis PP. apud Eadm. lib. 5. Hist. Novor. pag. 113. Ita Joannes Rex Angliæ apud Innocentium III. lib. 16. Epist. 131. Matth. Paris ann. 1213. [et Acher. Spicil. tom. 8. pag. 554.] in Charta, qua Regnum Angliæ Sedi Apostolicæ subdit, Denarium S. Petri a tributo distinguit: *Ad indicium autem hujus nostræ perpetuæ obligationis et concessionis, volumus et stabilimus, ut de propriis et specialibus redditibus nostris*

prædictorum regnorum pro omni servitio et consuetudine, quæ pro ipsis facere debemus, salvis per omnia Denariis B. Petri, Ecclesia Romana mille marcas esterlingorum percipiat annuatim, etc.

At quod gratuito primitus dabatur, postmodum Ecclesiastici patrimonii vicem obtinuit, *Censusque Ecclesiæ* dictum est, ad cujus solutionem etiam adhibitæ censuræ Ecclesiasticæ, ut est apud Innocentium III. lib. 16. Epist. 173. et in Chronico Aulæ regiæ cap. 9. sed tantum ap certam summam, scilicet 200. lib. 26. sol. ab Episcopis colligendam hic census redactus est. Vide Prynneum in Libertatibus Eccl. Anglic. tom. 3. pag. 1171. Adde eumdem pag. 50.

Illius porro pensitationis annuæ pars una in usus Romani Pontificis, altera in usus fratrum Ecclesiæ Sanctæ Mariæ, quæ vocatur *Schola Anglorum*, deferebatur, ut habet Epistola Alexandri II. PP. ad Willelm. Nothum apud Baron. ann. 1068. n. 2. Vide Lanfrancum Epist. 7. Ordericum Vital. lib. 3. pag. 465. Will. Malmesbur. pag. 75. Spelmannum in *Romescot*, Jo. Foxum lib. 4. pag. 371. Edit. 2. et infra in *Romescot*.

Denarius S. Petri non modo exactus in Anglia, sed et in cæteris ferme regnis :

In Gallia enim pensitatum, auctor est Gregorius VII. PP. lib. 8. Epist. ult. : *Dicendum est autem omnibus Gallis, et per veram obedientiam præcipiendum, ut unaquæque domus saltem unum Denarium annuatim solvant B. Petro, si eum recognoscunt Patrem et Pastorem suum more antiquo.* Vide supra in voce *Census*.

In Polonia. Chronicon Aulæ Regiæ cap. 9 : *Hoc anno* (1320.) *Lokotto Dux Sandomeriæ a Sede Apostolica obtinuit Coronam regalem Poloniæ,... incæpitque statim Denarium S. Petri de unoquoque capite humano Sedi Apostolicæ decimaliter solvere, qui antea longo tempore denegatus fuerat, ut dicitur, de facto, non de jure. Verumtamen quia Duces Silesiæ hunc dare decimalem Denarium denegant Apostolico, ipsorum dominia usque hodie stant sub Ecclesiastico interdicto.* Adde cap. 33. Epistola MS. Ducis Silesiæ hæredis regni Poloniæ ad Joannem PP. ann. 1323. ex Bibl. Regia : *Denarium vero sancti Petri, licet modo insolito exigatur, ipsum tamen ego et fratres mei in signum obedientiæ, qua sanctissimæ paternitati vestræ et Apostolicæ Sedi immediate nos recognoscimus esse subjectos, in omnibus terris et districtibus nostris solvi dudum mandavimus, etc.* Charta alia ibidem : *Super solutione census, qui Denarius Beati Petri nuncupatur in partibus Poloniæ, etc.* Vide Ditmarum lib. 6. et Gregor. VII. lib. 2. Epist. 7.

Inventar. MS. ann. 1366 : *Duæ litteræ... diversis sigillis sigillatæ, continentes financiam per cives et incolas Culmenses ac Pomeraniæ Wratislaviensis diocesis de Denario B. Petri pro arreragiis ecclesiæ Romanæ debitam... et constituerunt procuratores suos dicti incolæ et cives, qui jurarent in animas eorum perpetuis temporibus solvere præfatum Denarium B. Petri Cameræ Apostolicæ in Quadragesima... Item transcriptum unius Instrumenti vij. sigillis sigillatum super solutione census, qui Denarius P. Petri nuncupatur, in partibus Poloniæ, videlicet in civitate et diocesi Culmensis et terra Pomeraniæ illius diocesis, quæ cessaverat solvere dictum censum per aliquos annos. Anno 1335.*

In Bohemia. Carolus IV. Imper. in Vita sua : *Processi cum ipso versus Avenionem ad PP. Benedictum XII. ad concordandum cum eo de Denario S. Petri, qui datur in diœcesi Wratislaviensi.*

* In Lusitania etiam pensitatum, docet Bulla Alex. PP. III. ann. 1179. tom. 1. Probat. Hist. geneal. domus reg. Portugal. pag. 8 : *Ad indicium autem quod præscriptum regnum* (Portugaliæ) *beati Petri juris existat, pro amplioris reverentiæ argumento, statuisti duas marchas auri annis singulis nobis nostrisque successoribus persolvendas.* Qua vero de causa istud regnum *B. Petri juris existere* ibi dicatur, declarat Cencius in lib. cens. eccl. Rom. ex Cod. reg. 4188 : *Adefonsus dux Portugalensis de tota terra sua, quam nunc habet et in futurum, Deo propitio, poterit adipisci, iiij. uncias : procedente vero tempore, ab Alexandro III. regio vocabulo insignitus idem Adefonsus, præscriptas iiij. uncias in duas marchas auri purissimi post Lateranense Concilium augmentavit.*

* Denarius S. Petri etiam vocabatur census annuus, qui ecclesiæ S. Petri Corbeiensis solvebatur ab ejusdem hominibus. Charta ann. 1344. ex Chartul. 21. Corb. : *Comme descors fust meu..... pour cause de unze livres Parisis ou environ de chens, cascun an deubs auxdits religieux à le cause de leurdite ville de Wailly vers Arras..... à deux termes : est assavoir le moittié au Dimenche prochain apres la Trinité, et l'autre moittié le Dimenche après la Toussains, et lesquels deniers sont appellés les Deniers saint Pierre, etc.*

DENARRARE, Placitare, causam suam coram judice exponere, *Plaider*, occurrit in veteri Notitia anni 1103. in Tabulario Monast. Fiscanens. fol. 58. Vide *Narrator*.

* **DENNARATIO,** Lis intentata, causæ expositio et discussio. Chartul. eccl. Andegav. in Hist. Sabol. pag. 51 : *Unde nos quidem adversus ipsum Berlæium ad Denarrationem in domo nostra de Daulciis convenimus : et probata et audita utriusque partis ratione, cum judicium inde proferre præpararemus, etc.* Charta ann. 1101. in Chartul. S. Cornel. Compend. fol. 137. v°. col. 2 : *Compendiensis ecclesiæ canonici quotquot de familia S. Cornelii in regione mea mansionem habebant, a mea advocatione liberos esse denarraverunt. Huic autem Denarrationi interfuerunt Raineras, etc.* Vide *Narratio* 1.

¶ **DENARRATOR,** Patronus, tutor. Seberus Abbas Calmosiacensis de primordiis ejusdem Monasterii, inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 1164 : *Testes autem fidejussores ac Denarratores idonei hujus donationis hi liberi homines extiterunt Widricus, etc.*

DENASATUS, Absque naso, in Chronico Montis Sereni pag. 95. Hugo *Plagon* in Versione Gallica Will. Tyrii lib. 2. cap. 23 : *Nares habens mutilas*, vertit *renillées*.

Nasi Abscissio, inter pœnas receptas apud Occidentales, ut constat ex lege Wisigoth. lib. 12. tit. 3. § 4. et Lege Longob. lib. 1. tit. 25. § 61. [** Carol. M. cap. 44.] Capitul Caroli M. ad Leg. Salic. tit. 3. cap. 7. ex Capitulari Pippini Regis ann. 744. cap. 22. Capitul. ann. 779. cap. 23. ex lib. 5. Capitul. cap. 135. [** 206.] addit. 4. cap. 142. etc. Vide præterea Leges Canuti Anglo-Sax. cap. 27. 50. Novell. 134. cap. 13. Novell. Leon. 32. 34. Harmenopul. lib. 6. tit. 1. § 14. 25. 27. tit. 3. § 3. 4. 6. 9. 10. Statuta MSS. Caroli I. Reg. Sicil. cap. 201. etc. Huc pertinet proverbium, in veteri Poemate MS. *de Garin de Loherans* :

Qui son Nez cope, il deserte son vis.

Sed et ista ex Legibus Scaniæ lib. 5. cap. 23. apud Andream Suenonis Archiepisc. Lundensem : *In membrorum abscissione refert, quod membrum fuerit amputatum. Quorum enim amputatio majorem generat deformitatem, ampliorem requirit etiam emendationem. Unde cum amputatio Nasi plurimum hominem dedeceat et deformet, statutum est, ut homicidio emendatione debeat adequari.*

* Stat. Avenion. ann. 1243. cap. 73. ex Cod. reg. 4659 : *Si aliquis produxerit falsum testem, vel nisus fuerit, quamvis ad effectum non perduxerit, scienter, amitat Nasum cum labro usque ad dentes.*

Nares sibi invicem præcidere jubentur adjutores eorum qui conspirationes fecerunt, in Capitul. 4. Caroli M. ann. 805. cap. 10. et in Capitul. Ludovici Pii ann. 824. cap. 6. apud Holstenium.

DENATA. Diploma Joannæ Comitissæ Flandriæ et Hannon. pro Monasterio apud Buzelin. in Gallo-Fland. lib. 2. cap. 30 : *Vendidit Ecclesiæ prælibatæ... 50. capones, centum solidos in Denatas, dimidium bonarium prati, etc.* An in *Denaratas?*

DENATICATUS, Absque natibus. Papias : *Depygis, Denaticata, sine natibus : nam pyga extrema pars corporis.*

¶ **DENATIUM,** Medicina pro ægris denascentibus seu moribundis. Tertull. Apolog. cap. 23 : *Æsculapius demorituris scordii et Denatii et asclepiadoti subministrator.* Denasci pro Mori dixere Varro, et Cassius Hemina apud Nonium. [** *Thanatio* legunt alii. Vide Forcellinum in *Asclepiodoton*.

* **DENATURARE,** Naturam destruere, evertere. Acta varia ad Conc. Basil. apud Marten. tom. 8. Ampl. Collect. col. 454 : *Unde putando evitare illo modo mortalia peccata publica, inciditur in majus malum, quam est illud quod vitatur, quia natura humana Denaturatur.*

** **DENCMANNI,** dicuntur in Charta emptionis ann. 1252. ap. Guden. in Cod. Diplom. tom. 2. pag. 950. Testes memores rerum gestarum præter judicem et scabinos adhibiti : *Renuntiarunt coram domino Roinc, etc.* (sequuntur duodecim viri). *Et ad ampliorem prædictorum cautelam, ad petitionem etiam utriusque partis acta sunt hæc sub testimonio D. Gerardi de Lumirs Sculteti, D. Wilhelmi Advocati, judicum Aquensium, Conradi, etc. Scabinorum Aquensium. Et ad majorem prædictorum certitudinem Dencmanni sunt adhibiti, utrimque rogati* (sequuntur octo virorum nomina) *et alii quam plures cives Aquenses.*

¶ **DENCONESA,** ut infra *Diaconia*, Collatio eleemosynarum, etc. Epitome Constitutionum Ecclesiæ Valentinæ tom. 4. Concil. Hispan. pag. 166. col. 1 : *Pro laudemiis spectantibus ad administrationes duplarum et anniversariorum et Denconesa, non possit fieri gratia ultra tertiam partem.* Ibidem pag. 169 : *In evidentem utilitatem administrationis pauperum eleemosynæ dictæ Denconesa.*

DENDROPHORI, Corpora et Collegia conficiebant in civitatibus, quæ *frequentia hominum multiplicari expedire* ait Constantinus Imper. in leg. 1. C. Th. de Centonariis et Dendrophoris (14, 8.), in qua junguntur *Centonariis* et *Fabris* : sed quæ eorum fuerit ars, non omnino constat, tametsi videntur fuisse occupati rei militari. Nam Centonarii creduntur fuisse *centonum*, vel tentoriorum confectores, *Fabri*, τεχνῖται, in Gloss. ferrarii et tignarii : unde *Dendrophoros*

conjectare est eos fuisse qui tentoriorum ligna et *arbores* conficiebant: nisi fuerint qui ligna, arbores, et materias ligneas ad ædificia construenda vendebant, quod quidam opinati sunt. [Vide in *Centonarii*.] Neque promptius est definire, qui proprie dicantur.

DENDROPHORI, in lege 20. Cod. Theod. de Paganis (16, 10.), in qua accensentur iis qui ritus gentilitios colebant: ubi Jacobus Gothofredus, ut et Salmasius ad Spartianum censent ita appellatos, quod arbores stirpitus excisas per urbem humeris ferrent in honorem alicujus Dei, ex Artemidoro lib. 2. cap. 42: Χορεύειν δὴ τῷ Θεῷ, ἢ τυρσοφορεῖν ἢ δενδροφορεῖν, ἢ ἄλλο τι τῶν κεχαριουμένων τῷ Θεῷ πράττειν πᾶσι πονηρὸν, πλὴν δούλων. Quam quidem δενδροφορίαν sic expressit Commodianus:

> Egregios proceros, currum servare Cybellæ,
> Quem traheret conducta manus Megalensibus actis,
> Arboris excissæ truncum portare per urbem.

Scaliger lib. 3. Ep. 205. dictos putat Dendrophoros a Silvano Dendrophoro, cujus mentio est in vett. Inscriptionibus, intexto in vexillis illorum Corporatorum. Vide Oct. Ferrarium in Origin. Linguæ Italicæ voce *Mazo*, [Reinesium Epist. 69. pag. 618. et Sponium Miscell. pag. 56.]

DENECTARE, Devastare, apud Erchempertum in Hist. Ducum Benevent. cap. 18.

¶ **DENEGELDUM.** Vide *Danegeldum*.

DENELAGA. Vide *Lex Danorum*.

* **DENERADA**, Exactio pecuniaria, vel quæ ex mercibus percipitur. Chartul. S. Ursini Bitur. ch. 27: *Nullus homo infra cruces, quæ sunt in circuitu ecclesiæ, quæ erat in honore sancti Ursini, levatæ et signatæ, unam Deneradam apprehendat, et nullum forisfactum faciat.* [✱ Pistensis synodus, anni 864. cap. 20: *Qui panem et carnem per Deneradas... vendunt.* (p. 24.)]

¶ **DENERATA**, DENERENDA. Vide *Denariata*.

¶ **DENESIUM**, pro *Devesium*, Locus defensus, in quo cuique non licet agere quod vult, v. g. fruges colligere, venari, etc. Statuta Synodal. Ecclesiæ Biterrensis ann. 1368. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 631: *Idemque volumus de banno fructuum, piscationum et venationum in Denesiis et in terminis constituto: alioquin pœnis propter hoc laicis impositis hujus constitutionis auctoritate volumus subjacere.* Vide *Defensa* 3. et *Devezium*.

* **DENIARE**, Denegare, Gall. *Dénier*. Præcept. Pipini reg. ann. 755. apud Felib. inter Probat. Hist. S. Dion. pag. 25: *Congrua vel oportuna beneficia eis non Deniare, etc.*

¶ **DENIDOR**, *Malus odor*, in Amalthea ex Isidoro. Infra *Dinidor*.

* **DENIGRARE**, Detergere, Gall. *Débarbouiller*. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Denigrare, desnoirsir*.

DENIZATIO, vox fori Anglici, *a Denizen*, quasi *deins née*, inquit Cokus ad Littletonem sect. 198. hoc est, intra (regni fines) natus: cum quis alienigena Diploma a Rege obtinet, *quod tanquam in regno natus, in omnibus tractetur et reputetur, habeatur, teneatur, et gubernetur tanquam ligius Regis, in curiis audiatur ut Anglus, et quod non repellatur per illam exceptionem quod sit alienigena, etc.* Vide Rastallum in *Denizen*.

DENNA. Vide *Dena*.

¶ **DENOBILITARE** SE, A virtute majorum degenerare. Boncompagnus de Obsidione Anconæ cap. 19: *Licet eorum plurimi sint filii nobilium, in hoc se maxime Denobilitarunt, quia captorum catervis cupiunt aggregari.*

* **DENODARE**, Frangere, pedem vel brachium laxare, Gall. *Rompre, disloquer*. Lit. remiss. ann. 1356. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 621: *Dictus Colinus... cecidit per gradus eosdem, taliter quod ab ipsorum summitate graduum cecidit per ipsos gradus, et cadendo collo ejus Denodato sive fracto, statim expiravit. Desnouer*, eodem sensu, in aliis Lit. ann. 1386. ex Reg. 129. ch. 186: *Icellui François. . . . recouvra un autre cop sur l'espaule d'icellui exposant, dont il lui Desnoua le bras.* Rursum aliæ ann. 1394. in Reg. 146. ch. 282: *Par cas d'aventure icellui Quoquemen se Desnoua l'espaule.* Vide infra *Dislocare* 1.

¶ **DENOMBRAMENTUM**, Gall. *Denombrement*, Idem quod *Denominatio, Reconnoissance*. Inventarium *Piquet* n. 17. cap. 41. de Vouta fol. 37: *Si tenore præsentis denominationis seu Denumbramenti plus Denominaverit seu Denombraverit, quam sibi non debeatur, possit detrahere plus denominata seu Denumbrata, etc.*

* Arest. ann. 1396. in Memor. F. Cam. Comput. Paris. fol. 50. v°: *Non obstante quod particulariter nobis fidem et homagium de dicto redditu non fecisset, seu quod de ipso Denombramentum nobis non tradidisset. Dénommément*, eadem notione, in Lit. ann. 1371. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 433: *Es quiex Dénomments soit exprimé ledit fié ou fiez, le lieu et chastellenie ou ils sieent, etc.* Ubi paulo ante *Dénombremens*. Vide infra *Denumeramentum*.

¶ **DENOMINAMENTUM** *verificatum in Camera Computorum*, in Chartulario Gemmeticensi tom. 1. [* Vide infra *Escroa*.]

* **DENOMINARE**, Concedere alicui, nomine illius appellato. Charta ann. 1335. tom. 4. Sept. pag. 728. col. 2: *Ulterius sciendum quod sæpe dictus abbas et ejus conventus pro omnibus illorum successoribus, cum bono consilio et voluntate mihi Denominarint et confirmarint altare S. Stephani, in illorum ecclesia situm.* Vide alia notione in *Denombramentum*.

¶ **DENOMINATI**, Testes ad jurandum ab accusatore electi. Vide *Juramentum* ad lin. *Qui porro a reis*.

1. **DENOMINATIO**, Professio feudalis, qua scilicet quis feudalium prædiorum cum suis limitibus ac terminis, atque adeo juribus ac oneribus descriptionem domino ex debito offert. Occurrit in [Charta anni 1239. inter Instrum. tomi 4. novæ Gall. Christ. col. 100. C.] Charta ann. 1387. et in Regesto Parlam. B. fol. 74. verso. *Nommée*, in Consuet. Montargensi cap. 1. art. 75. Aurelian. cap. 1. art. 73. Burbonensi art. 381. 382. Arvernensi cap. 22. art. 49. et Marchensi art. 188. *Dénombrement*, in aliis passim. [** Vide Haltaus. Glossar. German. voce *Die Lehen Benennen*, col. 131.]

* 2. **DENOMINATIO**, Proprietas, dominium. Charta Loth. reg. ann. 955. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 617: *Præsens patris nostri decretum nostra regali auctoritate corroboramus.... sub fratrum Denominatione et potestate jure hæreditario.* Vide supra *Denominare*.

* **DENONCIATIO**, DENONCIATURA, Pararii seu proxenetæ officium vel præmium, qui *Denonciateur* appellatur, in Lit. ann. 1408. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 335: *Plusieurs bouchers, varletz bouchers, marchans et autres facteurs et Denonciateurs d'iceulx marchans et bouchers, etc.* Sentent. ann. 1199. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 709: *Dicebant mercatores salis de Mutina, quod non debebant dare assazatoribus ferrariensibus aliquid pro assazatura vel Denonciatura; . . . sive pro assazatura sive pro Denontiatione, etc.*

* **DENOTARE**, Ex notis transcribere, instrumentum, notarii more, perficere. Charta ann. 1223. tom. 1. Hist. Cassin. pag. 143. col. 2: *Quæ concordia et convenientia per manus Nicolai notarii de Manuppiello in scriptis fuit redacta, et ab ipso in hunc modum Denotata, etc.*

¶ 1. **DENS**, an Decanus, Hisp. *Dean?* Privilegium Ordonii II. Regis pro Monasterio S. Martini Compostellani, Concil. Hisp. tom. 3. pag. 172: *Vestrarius Dens confirmat; Edoromus Presbyter confirmat... Cresconius Dens confirmat; Muninus Didaci Dens confirmat; Ramirus Dens confirmat.*

2. **DENS**, DENTES ANGULARES, in Lege Frision. Add. tit. 3. § 37.

DENTES MOLARES, in eadem Lege Fris. § 38. Μύλιοι, in Gloss. S. Benedicti, [Græcis γομφίοι.] Vide Isidor. lib. 11. Orig. cap. 1.

DENTES MAXILLARES, in Lege Longobard. lib. 1. tit. 7. § 6. [** Roth. 52.] Γόμφοι, in Gloss. S. Bened. Vide Gorreum et Medicos.

DENTES QUI IN RISU APPARENT, ibidem, [** Roth. 51.] [Γελασῖνοι Græcis, unde *Gelasinos* appellat Sussannæus in Vocabulario.]

¶ DENTES TOMEI, eidem Sussannæo, *Anteriores in meditullio sunt constituti*; a Græco scilicet τομεῖς, Incisores.

DENTES EQUINI. Albertus Stadensis ann. 1096: *Pulli etiam equorum Dentes majores, quos Equinos vulgo appellant, quosque non nisi caballis concedit natura, in ipso partu protulerunt.*

DENTIS EVULSIO, AMISSIO, Pœna olim recepta. Ditmarus lib. 8. initio: *Quicunque post Septuagesimam carnem manducasse invenitur, abscissis Dentibus graviter punitur*, apud Polonos. Consuetudines MSS. Solemniaci in Arvernis: *Si aliquis intraverit de die ortum vel vineam alicujus... et inde extrahat fructus, aut solvat 7. solidos Podiens. aut amittat Dentem, et sit in optionem ejus delinquentis solvere dictam pœnam, aut amittere dentem.*

* Idem occurrit in Libert. Montisfer. ann. 1291. ex Reg. 181. Chartoph. reg. ch. 154. et Viennæ ann. 1361. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 432. art. 30. Fabulam, quamtumvis insulsam, accipe ex Annal. Victor. Mss. descriptam ad ann. 1187: *Ab illo autem tempore, quo crux Domini capta est a Turcis, infantes postea nati non nisi xx. vel xxij. dentes habent, cum ante hoc tempus xxx. vel vel xxxij. habere solerent.*

DENTIBUS LITERAS SCINDERE. Chronicon Montis Sereni ann. 1214: *Papa motus ejus instantia, et causa cognita jussit ut literas datas Dentibus scinderet, quod literis cassatis fieri solet.*

¶ DE DENTIBUS ET NARIBUS. Charta Bernardi de Turre ann. 1308. apud Baluz. Hist. Arvern. tom. 2. pag. 781: *Item de sanguine fluenti et cognito supra oculos vel infra, si cum sola manu vel pugno, sine alio instrumento, postquam de Dentibus et naribus, et etiam tunc si enormis fuerit læsio subsecuta, si clamor factus fuerit, septem solidos dabit malefactor Domino pro emenda, et passo injuriam satisfaciet ad regardum Consulum.* Vide Hist. Dalph. pag. 32. Edit. Paris.

* 3. **DENS**, Clavus ligneus aut ferreus,

Gall. *Cheville*. Lit. remiss. ann. 1382. in Reg. 120. Chartoph. reg. ch. 346 : *Ad habendum Dentes seu cavillas pro hercia ibidem accessisse.* Vide infra *Dentellus*.

° 4. **DENS**, Angulus, cornu, Gall. *Pointe*, ut videtur. Charta ann. 1259. in Chartul. Buxer. part. 14. ch. 7 : *Nemus dou Boichart . . . prout se ingerit a Dente rupis de Bues descendendo usque ad vadum de Noa.*

° **DENSATOR**, pro *Defensator* vel *Defensor*, uti etiam legitur in Charta ann. 927. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 19. col. 2.

¶ **DENSESCERE**, Densari, densum fieri, Gall. *se condenser*, apud Guibertum lib. 1. de Vita sua cap. 21. [°° et in Adson. Miracul. S. Mansueti cap. 11.]

DENSENTUM, Locus densus in silva. Ebrardus in Græcismo cap. 11 :

Densatum proprie, quod fit densum, liquet esse,
Luci Densetum dicas, ubi cernis opacum.

DENTALES, *Aures aratri, quibus latior sulcus redditur*. Papias.

° DENTALE, *Sep de chérue*, in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692. Leudæ minor. Carcass. Mss. : *Item de saumata Dentalium*, 1. *den.* Nostris *Dental*. Lit. remiss. ann. 1473. in Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 916 : *Icellui Michiel print ung Dental d'araire en sa main, etc.*

° **DENTALIA**, *Lo ferro du cavare li denti*. Glossar. Lat. Ital. Ms. Vide *Dentaria*.

∗ **DENTARE**. [Dentes adquirere. Dief.]

DENTARIA, *Ferrum unde Medici dentes tollunt*, Ugutioni. Apud Jo. de Janua et in Catholico Armorico *Dentana* scribitur, *Fer ou instrument pour traire dent.* Gloss. Græc. Latin. : Ὀδοντάγρα, *forfex dentaria*.

∗ **DENTARPAGA**. [Instrumentum, quo dentes evelluntur. *Varro* apud *Non.* 2. 237. Hic bipensiles forcipes *Dentarpagæ*.]

¶ **DENTATA**, Morsus, Gall. *Morsure, Coup de dent.* Miracula S. Zitæ, April. tom. 3. pag. 525 : *Lupus ipsi mulieri dedit sex Dentatas.*

° **DENTE**. Vide infra *Dentrix*.

° **DENTELLUS**, diminut. a *Dens*, Clavus ligneus vel ferreus, munitionis species, crates dentata. Charta ann. 1125. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 437 : *De ædificio vallis unde comes conqueritur, judicatum est ut Dentelli destruantur et ipsum scadafale, et ædificium ipsum de cætero altius non fiat.* Vide *Denticium*.

° **DENTER**, f. pro Linter. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Denter, petite nef aque.*

¶ **DENTERSIS**, Epistola Johanni Presbytero seu Regi Abissinorum perperam adscripta in MS. Corbeiensi : *Singulis annis visitamus corpus S. Danielis Prophetæ in Babilone deserta, et omnes armati sunt prope* (propter) *Tiros et serpentes qui vocantur Dentersès.*

¶ **DENTEX**, συνόδους, φάγρος, *Pagrus piscis*, in Supplemento Antiquarii. Vide *Dentrix*.

¶ **DENTICARE**, *Dentes imprimere vel movere*. Papias.

¶ **DENTICIUM**, Occa, crates dentata, Gall. *Herse*. Acta S. Hoarvei MSS. : *Ruri cultus perficeret, jugera seminaret, atque cum asino, Denticio cooperiret.*

¶ **DENTICULUM**, *Aciarium*, στομωμάτιον. Sic Gloss. apud Martinium.

¶ **DENTICULUS**, diminut. Dentis. Apul. Apol. : *Quæ, malum, ratio est, linguam mundam et lotam, vocem contra spurcam et tetram possidere? viperæ ritu niveo Denticulo atrum venenum inspirare?*

DENTIDUCUM, Instrumentum quo dentes avelluntur. Erasistratus apud Cælium Aurelian. lib. 2. Chron. cap. 4. ait *plumbeum odontagogum*, (ὀδονταγωγὸν) *quod nos Dentiducum dicere poterimus, apud Delphos in Apollinis templo ostentationis causa propositum, quo demonstratur oportere eos dentes auferri, qui sint faciles, vel mobilitate laxati, vel quibus sufficiat plumbei ferramenti conamen ad summum.* Locus insignis pro iis qui dentium morbo laborant. *Dentariam* ab Ugutione appellari supra observavimus.

∗ **DENTIFRAGUS**. [Dentatus. Dief.]

° **DENTILLUM**. Charta ann. 1333. ex Bibl. reg. cot. 2 : *Ad alium locum ejusdem insulæ, ubi sunt Dentilla gissi in pariete, in quo erat etiam baculus seu astella dicti domini archiepiscopi appositus.*

° **DENTILUS**, Denticulus, ut suspicantur docti editores, ad vitam S. Rosæ tom. 5. Aug. pag. 955. col. 1 : *Non meministi . . . nec usquam vel nodulum in stylis, aut Dentilum reperisse in scapis, qui huic integro mensi pubem illius flosculi polliceatur.* Flores enim, aiunt illi, e scapis acuminati prodeunt instar parvorum dentium.

DENTIVA, Gingivæ quibus dentes hærent. Chronic. Windesemense lib. 2. cap. 68 : *Anterioribus quibusdam excussis dentibus, Dentivisque collisis.* Legendum forte *gingivis*.

∗ **DENTOSITAS**. [Plenitudo dencium. Dief.]

∗ **DENTRITA**. [Pro capillis decerpendis. Dief.]

DENTRIX, Carminarium, Gallis, *un Serin*. Occurrit apud Cantipratanum.

Est etiam nomen piscis apud Isidorum lib. 12. cap. 6 : *Dentrix pro multitudine et granditate dentium dictus.* De eo forte intelligenda Charta Henrici VI. Regis Angl. pro Monasterio Ramseiensi : *Et sint quieti a quibuscunque prisis.... caponum, gallinarum, pullorum, columbarum, Dentricium, et anguillarum, ac omnium aliorum piscium recentium.* Ubi *Dentrix*, ni fallor, appellatur, quod nostris dicitur *Mellens*; nam multos habet dentes et acutos.

° Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Dentrix, luz.* Tract. Ms. ex Cod. reg. 6838. C. cap. 71 : *Nobis Dento sive Dente, verus est scarus.*

°° **DENUDATIO**, Privatio. Brachylog. lib 4. tit. 8. § 6 : *Non liceat præsidi ante clericum punire, quam a proprio episcopo clericatus honore fuerit denudatus ; quod si episcopus viderit acta sibi non juste constitisse, liceat ei differre gradus Denudationem sub legitima cautela, etc.*

° **DENUMERAMENTUM**, ut supra *Denombramentum*, Professio feudalis, qua scilicet quis feudalium prædiorum cum suis limitibus ac terminis, atque adeo juribus ac oneribus descriptionem domino capitali ex debito offert. Inventar. Chart. reg. ann. 1482. fol. 268 : *Littera homagii facti per Johannem de Vergio militem, senescallum Burgundiæ domino regi, ratione domanii et feudorum in littera declaratorum per modum Denumeramenti.* Vide supra *Adveutum*.

° **DENUNCIA**, Denuntia, Denunciatio, Ital. *Denunzia*. Stat. Mantuæ lib. 1. cap. 6. ex Cod. reg. 4620 : *Quilibet alius accusans seu denuncians, et probans Denunciam seu accusam, etc. Exemplum accusæ vel Denuntiæ seu inquisitionis*, in Stat. Montis-reg. pag. 147. Stat. Vercell. lib. 1. pag. 16. r° : *Teneantur consules et credentiarii statim post decem dies post requisitionem seu Denunciam, etc.* Adde Correct. Statut. Cadubrii cap. 77. et Stat. Placent. fol. 92. v°.

DENUNDINARE, Propalare, divulgare, quod faciunt qui in nundinis merces suas palam exponunt. Gloss. Isidori : *Denundinat, omnibus notum facit.* Ita enim Gloss. Arabico-Lat. [Sic et Constantiensis : *Denundinat, divulgat, omnibus notum facit.*]

DENUNTIATIO *novi operis per jactum lapilli*, apud Rollandinum in Summa Notariæ cap. 6. extremo. [°° JC. *Nuntiatio novi operis*. De jactu lapilli (Dig. fr. 20. § 1. Qu. vi aut cl. 43, 24.) etiam mediis temporibus usitato vide Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 181. et Medem. in *Zeitschrift für Archivwissenschaft*, tom. 1. pag. 318. sqq.]

°° **DENUNTIATIONIS** Litteræ, ap. Mar. Mercat. pag. 74.

DENUNTIATORES. Constitut. Siculæ lib. 1. tit. 38. § 1 : *Denuntiationes autem pro nobis, vel contra Curiam nostram factas, quas in posterum Denuntiatoris nomine non expresse recipi prohibemus, per judices ante factos discuti volumus, etc.*

Denuntiatores Regionum Urbis, habent Inscriptiones veteres Gruter. 250. 254. 4.

¶ **DENUS**, *Nomen pecuniæ, unde nummus denarius est.* Papias.

° **DENYMPHALES** Feriæ, *in quibus non licebat aquas inducere agris.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613. [°° Scribendum *Denicales* e Glossar. in cod. reg. 7644. ubi hæc habentur : *Gloss. Denicalibus feras aput paganos erant et ea eferie quando aquam non licebat inducere agris paratis ob honore nimfarum.* Vide Forcellinum in *Denymphalis* et *Denicales feriæ*.]

° **DEOBLERIUS** Operatus, Mantile opere vario distinctum, Gall. *Serviette ouvrée*. Lit. remiss. ann. 1358. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 83 : *Furatæ fuerunt unam mapam et duos Deoblerios operatos.* Charta ann. 1322. in Reg. 64. ch. 209 : *Et si devoit avoir blans Doubliers et blanches touailles.* Vide *Duplarium* 2.

¶ **DEOBLIGATUS**, Absolutus. Monetus Serm. Quadragesimal. fol. 147. recto : *Tu et Confessor tuus qui consulit tibi, quod transmutes votum, vaditis ad omnes diabolos ; unde si indulgentiam haberes B. Petri, non esses Deobligatus, quia redditio voti est de jure divino.*

° **DEOCCUPARE**, Rem occupatam dimittere. Lit. Caroli IV. imper. ann. 1355. tom. 2. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* pag. 196. col. 2 : *Barnabas restituit et Deoccupavit Seralium Mantuanum, quod Rosengarte dicitur.*

DEODA, *id est divina*. Papias.

DEODANDA, appellantur bruta omnia et inanimata, quorum impetu vita hominis tollitur : verbi gratia equus calcitrans, bos cornupeta, trabis aut domus casus vel ruina, navis in flumine fracta, etc. Cum enim lege Mosis bos homicida lapidibus obruendus esset, Anglis placuit, ut eorum pretium in pios usus erogaretur, et Deo donaretur. Bracton. lib. 3. Tract. 2. cap. 5. n. 8 : *Item batelli de quibus tales submersi fuerint, appretientur, et alia quæ sunt causa mortis alicujus ; et sunt Deodanda pro Rege, ut si submersus fuerit quis in aqua dulci, et non in mari (ubi nec navis, nec mæremium, si navis fracta fuerit, erit Deodanda) quia omnia ista erunt dominorum, si vivant, sicut eorum catalla ; nec sunt Deodanda ex infortunio in mari, nec*

vreccum, nec etiam murdrum de occisis in mari. Quod dicit *pro Rege*, exponere videtur Fleta lib. 1. cap. 25. § 9. *pro anima Regis et omnium fidelium defunctorum.* Adde eumdem Bractonum d. libro et trac. cap. 15. § 6. Monast. Anglic. tom. 1. pag. 977. Willelm. Staunfordium lib. 1. Placit. Coronæ cap. 12. Cowellum lib. 4. tit. 8. § 1. et Rastallum verbo *Deodande.*

DEODICATA, *Sacrata*, Sanctimonialis, quæ Deo continentiæ et integritatis votum vovit. Capitulare Haitonis Episc. Basileensis cap. 16: *Ut mulieres ad altare non accedant, nec ipsæ Deodicatæ in nullo ministerio altaris intermisceantur.* S. Cyprianus Ep. 62: *Quod si ex fide se Deo dicaverint, pudice et caste sine ulla fabula perseverent.* Idem de Disciplin. et habitu Virg.: *Ut quæ se Christo dicaverint, et a carnali concupiscentia recedentes, tam carne quam mente Deo se voverint.* Sanctus Hieronymus Epist. 15: *Et tunicam fusciorem, quam a matre impetrare non poterat, induta, pro negotiationis auspicio se repente Domino consecravit.* Et lib. 1. advers. Jovinianum cap. 7: *Virgines, quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt, quam incestæ.* Vide Conc. Eliberit. cap. 27. leg. 1. Cod. Th. de Raptu vel matrim. Sanctimonial. (9, 25.) et leg. 12. de Scænicis eod. Cod. (15, 7.) Acta S. Marcianæ Mart. num. 3. Vitam S. Præjecti n. 4. etc.

DEO SACRATA. Vetus Inscriptio Mediolani ad D. Protasii:

Clara genus, censu pollens, et mater egentum,
Virgo sacrata Deo Manlia Dædalia.

Vide Vitam S. Austrebertæ n. 11. *Deo dicata virginitas*, apud S. Fulgentium Epist. 3. ad Probam de Virginitate. *Virgo Deo dedita*, apud Gennadium de Scriptor. Eccles. in Paulo Presbytero. *Deo vota*, quomodo Sanctimoniales aliquot subscribunt Chartam Muniæ Abbatissæ ann. 922. apud *Yepez* in Chron. Ordin. S. Benedicti tom. 4. pag. ult. in alia Christinæ filiæ Bermundi II. Regis tom. 5. pag. 426. *Virgo sacra*, apud S. August. Epist. 103. *Sacrata virgo*, in leg. 2. Cod. Theod. de Raptu vel matrim. (9, 25.) Historia S. Clementis PP.: *Cum et Domitillam virginem, neptem Domitiani Principis, sponsam Aureliani, credentem Christo, sacro velamine ad integritatis perseverantiam consecraret.* Hist. S. Apollinaris Mart.: *Filia vero ejus consecrata est Deo, et permansit virgo.*

Ejusmodi porro devotas virgines [quas ἱερὰς παρθένους vocat Sozomenus lib. 6. cap. 19. παρθένους ἐκκλεσιαστικὰς lib. 8. cap. 24.] præ cæteris graphice describit Libellus precum Marcellini et Faustini Presbyteror.: *Sed et apud Palæstinam in Eleutheropoli est sacra virgo Christi, nomine Hermione, generosis quidem edita natalibus, sed fide et sanctimonia multum facta generosior, ipsam virginitatem condecorans contemptu rerum sæcularium, et humanæ gloriæ, ad quam plerique affectant, etiam qui se sæculo et concupiscentiæ carnis abrenuntiasse gloriantur. Hæc in quantum castimoniam corporis sacro rigore custodit, in tantum animæ puritatem casta piæ fidei observatione conservat, non hæreticis, non prævaricatoribus communicans.* [Vide *Devotæ*.]

DEO DICATI, Ordinibus sacris initiati, Monachi, etc. Lucifer Calaritanus, lib. Moriendum esse, etc.: *Dicatos Deo homines torques, interficis, etc.* Et infra: *Tu contra Deo dignaris interficere dicatos.*

¶ **DEOFUGYLE**, Quod offertur diabolo. Vide *Godgildum*.

DEO GRATIAS, Salutationis formula veteribus Christianis etiam usitata, ut testatur S. Augustinus in Psal. 132. et Epist. 77. Regula S. Benedicti cap. 66. Ostiario præcipit: *Mox ut aliquis pulsaverit, aut pauper clamaverit, Deo gratias, respondeat, aut Benedicat.* [Papias: *Deo gratias, interjectio computatur, sicut proh dolor! proh nefas!*]

¶ **DEOLERARE**, Olera auferre. Vide *Olerare*.

DEONANDI. Guibertus lib. 2. de Vita sua cap. 5: *Et ecce mane quodam, dum adhuc medie sopitus clausis oculis cubitaret, quæ dæmones instar religiosorum illorum, quos Deonandos vulgo appellant, scamno quod ejus subsidebat lectulo, insederent.* Mox *Circumcelliones, et laicas personas.* [*exterum genus hominum et incognitam gentem*] vocat. Ubi vir doctissimus D. Lucas Acherius non improbabili conjectura putat *Deonandos* esse, quos vulgo *Donatos* et *Oblatos* in Monasteriis vocitabant. Vide *Donati*.

☞ Mabillonio non placet Acherii conjectura, quod Guibertus, inquit in Præfatione ad Acta SS. Benedict. sæc. 6. part. 2. n. 92. eos *Religiosos* vocet, et religioso habitu indutos exhibeat, nudipedes ac gyrovogos, quod Donatis illis competere non videtur. At quinam fuerint ejusmodi Religiosi, (melius dixerit Circumcelliones) ne quidem audet conjicere, donec lux major affulgeat. Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum pag. 170. a *Deonanto* pagi Leodicensis oppido sic dictos conjicit, hincque vocem *Diantre* pro *Diable* a nostris vult usurpatam; quam alii verecundiæ tribuunt non sinenti turpe diaboli nomen pronuntiari.

DEONARII, Hæreticorum secta ex Manichæis seu Paulicianis. Historia Vezeliacensis lib. 4. pag. 644: *Eo tempore deprehensi sunt apud Vizeliacum quidam hæretici, qui dicuntur Deonarii, seu Poplicani.* Et mox: *Convicti sunt quod solam divinitatis essentiam ore confitentes, omnia penitus Ecclesiæ Catholicæ Sacramenta evacuarent.* Ii forte quos *Deistas* dicimus, qui omni religione posthabita, solum Deum colunt. Vide *Populicani*.

✱ **DEONERARE.** [Vituperare. DIEF.]

¶ **DEOPERIRE**, Detegere, declarare, Gall. *Decouvrir.* Vita Venerab. Odæ, tom. 2. April. pag. 774: *Ire perrexit patri et matri secretum Deoperire.* Occurrit alibi.

¶ **DEOPERTUS**, Discoopertus, detectus, Gall. *Decouvert.* Miracula S. Wulfranni, Martii tom. 3. pag. 158: *Pictacium illud quod absconderat, Deopertum ore tulit.*

¶ **DEORDINATIO**, Pravi mores, dissoluta vivendi ratio, licentia, Gall. *Desordre, Dereglement, Libertinage.* Memoriale Potestatum Regiensium ad annum 1265. apud Murator. tom. 8. col. 1124: *Sic vigiliis, jejuniis et orationibus, ac aliis bonis operibus fuit* (Clemens IV. Papa) *quod multas quas Ecclesia tunc sustinebat, Deordinationes Deus suis meritis creditur extinxisse.* Statuta MSS. Ecclesiæ Audomarensis: *Scandala, Deordinationes et mala occasione Episcopi Fatuorum et suorum evenerint.* Utitur Laurentius Bizinius in Diario Belli Hussitici, apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 129. [✿✿ Pro malo ordine, perturbatione, est in chart. Conrad. Archiep. Mogunt. ann. 1427. in Guden. Cod. Diplom. tom. 4. pag. 163.]

DEORNATUS, *Depravatus*, in Gloss. MSS. ad Concilium Carthag. can. 14. [Forte melius legeretur *Deordinatus*.]

° **DEORSUM**, Foris, Gall. *Dehors.* Scacar. Paschæ apud Falesiam ann. 1214. ex Cod. reg. 4651: *Terra vero quæ se aquitat per se et per servitia Deorsum masuras, non est borgagium.*

° DEORSUM PLANTARI, id est, Inverso capite, supplicii genus. Stat. ant. Florent. lib. 3. cap. 124. ex Cod. reg. 4621: *Assassinus... trahatur ad caudam muli sive asini usque ad locum justitiæ, et ibidem plantetur Deorsum, ita quod moriatur.* Ibid. cap. 126: *Capite plantetur, ita quod moriatur.*

✿✿ **DEOSCULATE**, ap. Virgil. Grammat. pag. 72.

¶ **DEOSCULATORIUM**, apud Rymerum tom. 8. pag. 428. col. 1. idem quod aliis *Osculatorium*, id est, Tabula quæ in Missis solemnioribus osculanda defertur in signum pacis, hincque dicta nostris, *La paix.* Occurrit rursus in Testamento Rotherani Episc. Eborac. ann. 1498. in Libro nigro Scaccarii pag. 673.

✿✿ **DEOSTO**, Vox contumeliosa. Chart. Alphons. II. Lusit. Reg. ann. 1218. apud S. Rosa de Viterbo tom. 1. pag. 360. voce *Dehonestar*: *Si aliquis Dehonestaverit aliquem quantos Deostos ei dixerit, tantos tres solidos ei pectet, etc.*

✿✿ **DEO-VOTA**, Vide *Deodicata* et S. Rosa de Viterbo Elucid. tom. 1. pag. 362. sqq.

DEPACTARE, Carolus IV. Imp. de Vita sua pag. 104: *Rex autem Cracoviæ et Bulco Dux malignum fraudulenter conflaverunt consilium, qualiter Joannem Regem et Carolum in eorum reditu de Prussia possent capere, et post multas calumnias usque ad extremum denarium Depactare.* Ubi *Depactare* videtur esse nostrum *Depaqueter*, vel *Dévaliser*, [Spoliare: quod confirmatur ex Diplomatario Ludovici Duc. Brandenburgici, apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 7. pag. 87: *Volentes etiam sibi, si bona sua dicto castro pertinentia nostri nomine Depactata fuerint, cum paribus bonis, hostibus et adversariis nostris pertinentibus, recompensam facere parem.* Et ex Chronico Episcoporum Merseburgensium apud eumd. Ludewig. tom. 4. pag. 403: *Ipse Episcopus quemdam avunculum suum dictum, Heinricus de Harras, tunc inopem et egentem sibi assumsit, et de toto suo dominio potentem fecit. Qui more esurientis canis et saturari cupientis, statim omnes tam Clericos quam Monachos et Ecclesiæ suæ laicos sine misericordia Depactavit, et postea castrum Harborg pro octingentis marcis, Episcopo sciente et consentiente, obligavit.*]

¶ DEPACTATIO, Spoliatio, in mox laudato Ludovici Duc. Brandenburg. Diplomatario: *De* CC. *marcis argenti Stendalensis ex Depactationibus vel captivorum depecuniationibus, aut ex aliis modis quibuscumque nobis evenientibus, satisfecimus integraliter.*

¶ DEPACTICARE, ut *Depactare*, in mox citato Chronico Episc. Merseburg. apud Ludewig. tom. 4. pag. 423: *Unumquemque pro levi et aliquando nulla culpa seu causa exactionavit et Depacticavit, et Depacticandorum et exactionandorum delatores specialiter et teterrime fovebat et dilexit.*

DEPACTIRE, Pacisci, depascisci, pactione transigere. Lex Wisigoth. lib. 2. tit. 2. § 10: *Et post causæ initium renuentes judicium, de inchoato præsumpserint inter se Depactire negotio.*

° Constant. imper. in leg. 1. Cod. Theod. de raptu virginum vel viduarum (9, 24.): *Si quis nihil cum parentibus puellæ ante Depectus, etc.* Alii codices habent, *Depactus.* Vide *Depectio.*

DEPACTUM, Pactum, conventum, apud Flodoardum, idem quod

DEPACTIO, *Pacis confœderatio*, in Glossis Arabico-Lat. [Papias habet : *Depectio, Pacis confœderatio.*]

* Charta ann. 1183. in Hist. Gerbored. pag. 337 : *Ut autem hæc Depactio facta,... rata et firma habeatur, etc.*

DEPAGARE. Gloss. Arabico-Lat. : *Depago, deflecto, a pagendo dicitur, vel transigo, a paciscendo.* Glossæ Isidori : *Depago, deflecto, vel transigo.* Vox conficta a *pagare*, solvere, *Paier* : *pagare* vero a *pactare* : unde legendum videtur, *Depago, depacto, a pagando dictum, vel transigo, etc.*

1. **DEPALARE**, Palis vineam instruere, vitibus palos jungere. Hermas in Pastorali lib. 1. cap. 5 : *Eique assignavit vineam, præcipiens ut vitibus jungeret palos... cumque Depalasset vineam illam, et animadvertisset eam herbis repletam, etc.* Occurrit ibi pluries. Apud Tertullianum in Apologetico, *Depalare civitatem*, est palis cingere.

2. **DEPALARE**, Manifestare. Gloss. Arabico-Lat. : *Depalo, Devolvo, manifesto.* Gloss. Isid. et Papias : *Depalata manifestata.* [Tertul. adversus Hermogenem : *Depalans quodammodo mundo.* [Constantinus Presbyter de Vita S. Germani cap. 16 : *Virtutum suarum ostenta Depalavit.* Stephanus Africanus Presbyter in Vita S. Amotoris num. 7 : *Votorumque suorum desideria Depalantes.* [Eodem intellectu dixit Plautus Bacchid. 4. 9 :

Periisse suavius est,
Quam illud flagitium vulgo Dispalescere.]

¶ DEPALATOR DIVINÆ DISCIPLINÆ S. Paulus a Tertulliano lib. 5. adv. Marcionem.

¶ **DEPALLARE**, Pallium exuere : Tertull. de Pallio : *Græcatim Depallari magis quam amiciri.*

DEPALLIARE. Vide *Detunicare.*

DEPANARE, DEPANATUS. Papias : *Depanare, dilaniare, de panno rapere.* Isidor. in Gloss. : *Depanare, dilacerare.* Joan. de Janua : *Depanare, dilacerare, vel pannos auferre, expoliare, denudare.* Capitula Caroli C. tit. 29. [** Synod. Pistens. ann. 862. cap. 1.] *Sicut quando solemus de istis frequentibus itineribus reverti ad mansiones nostras detonsi, et delavati, cum drappis et calciamentis Depannatis, tunc nos reficimus et reparamus.* Id est, *laceratis* : nos diceremus, *des souliers deschirez.* [Abbo Sangerman. Serm. 5. apud Acherium Spicil. tom. 9. pag. 109 : *Quidnam sunt isti rapaces lupi, qui sine cessatione persequentes devorant et Depannant ?* Peregrinus in MS. Speculo Virginum lib. 12 : *Servum peccati licet trabea redimitum ignorat et abjicit ; justi autem aridum licet deformem et Depannatum amat et assumit.*] Le Roman *de la Conqueste d'Outremer*, apud Falcetum :

Là peussiés voir tant viés dras Depannés,
Et tant grande barbe, et tant ciés hurpés.

Gariopontus lib. 1. cap. 17 : *Frigidus humor capitis similiter dentem vitiat, commovendo, pertundendo, frangendo, privando, Depannando.*

* *Dépané*, Lacerata et pannosa veste indutus, vulgo *Déguenillé.* Vita S. Ludov. edit. reg. pag. 349 : *Com il venoient délivrés des prisons des mescreanz, nus et espanez, etc.* Mirac. B. M. V. Mss. lib. 1 :

Aval la vile vit un homme,
Nus fu, despris et Dépané.

Le Roman d'*Alexandre* Ms. part. 1 :

Et la broigne du dos déroute et Despanée.

* *Guienné*, eodem significatu, in Charta ann. 1384. tom. 2. Probat. Hist. Brit. col. 484 : *Le Vendredy prouchain ensuivant vint et arriva à ladite métairie un homme assez Guienné, vestu d'une hopelande et d'une houe de burel, etc. Loqueté*, eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1415. ex Reg. 168. Chartoph. reg. ch. 419 : *Un petit homme vestu d'une robe de pers Loquetée,... ne sceut onques icellui suppliant que ledit homme Loqueté devint.*

¶ DEPANNIE, *Inops, sine panis*, apud Laurentium in Amalthea.

DEPARARE, Vestimenta, seu *paramenta* exuere, deponere, uti *parare* Italis est *induere*, in Inquisitione de vita et moribus B. Joannis Episcopi Vicentini.

* **DEPASTORGIUM**, Ager pascuus, maxime pecudum. Terrear. Ms. Bellijoc. fol. 429. r° : *Tam in domibus, terris, pratis... pascuis, Depastorgiis, quam aliis possessionibus, etc.* Vide *Pastorgagium.*

DEPAUPERARE, *Pauperem facere, vel a paupertate removere*, Ugutioni. Alanus in Planctu naturæ :

Nam timor aggreditur mentem, pariterque cupido
Concutit, et totam mentis Depauperat urbem.

[Charta ann. 1404. ex Schedis D. *Lancelot* : *Est eadem Ecclesia* (*Vivariensis*) *in redditibus, fructibus et emolumentis adeo Depauperata et diminuta, quod, etc.* Rolandinus Patav. lib. 7. de Factis in Marchia Tarvisina cap. 13 : *Depauperati sunt prorsus et quasi compulsi ad mendicandum.* Hoc verbo usus est Varro, apud quem : *Domum Depauperare sumptu.*] Vide *Pauperare.*

¶ DEPAUPERATIO, Egestas, inopia, bonorum spoliatio. *Et ipsi hactenus ex nostra Depauperatione ditati*, apud Matth. Westmonaster. in Floribus Hist. Britan. *Depauperatio spirituum*, id est, Defectus, Debilitas, apud Medicos.

¶ **DEPECIARE**, Cædere, discerpere, Gall. *Mettre en piece.* Chronic. Cornelii *Zantfliet* apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 392 : *Jacobus dictus Baddu in quatuor portiones apud Trajectum extitit Depeciatus et exenteratus, Helias de Flemelia in agro decollatus.* Vide *Pecia.*

DEPECTIO, pro *Depactio*, Pactio, pactum, turpis pactio. Ita usurpant lex 1. Cod. Th. de Abolit. (9, 37.) et lex 1. de Postulando. (2, 10.) Vide Cujac. lib. 2. Obs. cap. 15. supra in *Depactire*, [** et Marin. Pap. Diplom. num. 73. lin. 14.]

* **DEPECTIRE.** Vide supra *Depactire.*

DEPECUATIO, Pecudum spoliatio, pecudum abactus. Charta Henrici Comitis Palatini ann. 1271. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 166 : *Super diversis dissensionum articulis, damnis, incendiis, rapinis, captivationibus, Depecuationibus, homicidiis, etc.* [** Confer *Depecuniare.*]

¶ **DEPECUNIARE**, Pecunia spoliare. Chronicon Salzburg. apud Raimundum Duellium Miscell. lib. 2. pag. 130 : *Eodem anno* (1408.) *incepit guerra inter Hainricum Ducem Bavariæ filium Friderici Ducis et Cives Lantzhuettenses..... Idem Dux Cives in prandio cepit et Depecuniavit.* Vita S. Trudberti, April. tom. 3. pag. 438 : *Magna satis exactione Depecuniavit homines et colonos.* [** Pecunia persoluta seu promissa captivos redimere. Charta ann. 1271. in Guden. Cod. Diplom. tom. 1. pag. 737 : *De captivis est taliter diffinitum, quod hi qui ex utraque parte adhuc habentur captivi... absolvendi et induciandi sunt... Hi autem qui Depecuniati sunt, pecuniam suam persolvent, quemadmodum promiserunt.* Confer *Depretiare.*]

¶ DEPECUNIATIO, Exactio pecuniæ. Diplomatarium Ludovici Ducis Brandenburg. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 76 : *Judeos exemptos esse volumus et solutos a quacumque specie exactionis, Depecuniationis seu precarie.* Vide alium locum in *Depactatio.*

DEPECZATUS, [In *pecias* seu frusta divisus, scissus.] Vide *Pecia.*

¶ **DEPELATA**, *Manifestata*, in quibusd. edit. Gl. Isid. Melius *Depalata*, ut supra in *Depalare.*

DEPELLICULARI, apud Papiam, *Decipere, a pelliciendo dictum.*

¶ **DEPENDENTIA**, Gall. *Dependence*, Appendix, accessio. Acta SS. Junii tom. 3. pag. 548. de B. Petro Gambacurta : *Ut causam et causas beatificationis hujusmodi cum omnibus et singulis incidentiis, emergentiis, Dependentiis annexis, etc.* Occurrit etiam in Charta Henrici IV. Regis Angl. ann. 1405. apud Rymerum tom. 8. pag. 403. col. 1.

¶ **DEPENDERE**, Gall. *Dependre*, Rem suspensam demittere, suspensum hominem solvere. Acta SS. Junii tom. 4. pag. 928. de S. Lanfranco : *Ipsum de furca Dependit, et cuncta ejus vincula resolvens, ad nos eum cum festinatione perduxit.* Rursum occurrit in Vita S. Jacobi Eremitæ, inter Acta SS. Benedictin. sæc. 4. part. 2. pag. 148.

* **DEPENDITUM**, Sumptus, impensa, Gall. *Dépens.* Charta ann. 1406 : *Sumptus, missiones, Dependita et expensas, etc.* Unde *Dependre*, pro *Dépenser*, sumptum facere, in Lit. ann. 1373. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 649. art. 18. et alibi passim.

* **DEPENNARE**, Avi pennas avellere, demere. Acta S. Domin. tom. 1. Aug. pag. 588. col. 2 : *At ille* (Dominicus) *cœpit eum* (passerem) *festine Depennare, etc.*

✱ **DEPENNATUS.** [Pennas, seu alas habens. Translate. *Varr.* apud *Fulgent. de prisco serm. n.* 11. Deum *Depennato* attollam orationis eloquio. *Al. leg. Depinnato, eod. sensu.*]

* **DEPENSARE**, Reputare, Gall. *Penser.* Mirac. S. Emmer. tom. 6. Sept. pag. 499. col. 2 : *Tuto... cæcatus corpore, sed illuminatus mente,... nequaquam valde Depensans privatum se lumine, quod sibi commune esset cum muscis, etc.*

¶ **DEPENSCERE.** Chartular. S. Vandregesili tom. 1. pag. 932 : *Si vero tractu temporis idem Vicarius aut quilibet ejus futurus successor in Ecclesia memorata aliquas grossas decimas.... satagant vindicare, et eos Religiosos supra illis decimis molestare, ex tunc Depenscere quind. libr. Turron. eidem Vicario et ejus cuilibet successori per meam ordinationem reddenda ab ipsis Religiosis tresdecim libræ detrahantur, quousque a petitione dictarum decimarum cessaverit omnino.* Hunc locum existimo sic legendum : *Ex tunc de pensione quindecim librarum Turron. etc.*

* **DEPERDA**, Damnum, jactura, Gall. *Perte.* Sentent. arbitr. ann. 1500 : *Prætextu quorum dictus Lamberti dictos parerios dicti martineti de Reveniers in causam traxerit... ad sibi emendandum dampnum, interesse et Deperdam per eosdem facta.* Vide infra *Depertum.*

¶ **DEPERDITUM**, non semel, neque adeo male, legitur pro Damnum apud Scriptores ætatis inferioris. Vide *Depertum.*

* **DEPERITUS**, passiva acceptione, Destructus, deterior factus, Gall. *Déperi.* Placit. ann. 927. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 19. col. 2 : *Quod si strumenta cartarum per turbis hostium, aut*

fures, vel incendium, aut per quodcumque ingenium genera naufragiorum destructas vel Deperitas, etc. Charta ann. 1400 : *Videns quod dicta molendina erant Deperita, et quod plus prodebant dicto domino nostro Dalphino dicta decem sestaria frumenti, etc.*

° **DE PER SE**, Se ipso agente, auctore, Gall. *De soy même.* Mirac. S. Nicetæ tom. 4. Sept. pag. 8. col. 1 : *Ipsa quidem* (mulier) *De per se necessaria corpori exercere non poterat; sed continuo adjutorio adstantium indigebat, ... quæ De per se descendens de lecto cum clamore jucundo cucurrit.* Steph. de Infestura Ms. de Bello inter Sixtum IV. PP. et reg. Ferdin. ann. 1482 : *Videntes igitur cives quod nihil esset, cupientes eorum indemnitati providere, De per se multi statuerunt segetes, quæ in campis erant, ad urbem triturandas portare.*

DEPERSONARE. Vide *Dispersonare.*

¶ **DEPERTIGO**. Vide *Depetigo.*

¶ **DEPERTITUM**, pro *Deperditum*, Damnum. Chartular. B. Magdalenæ de Castroduno fol. 42 : *Percipient quoadusque super dictis damnis et Depertitis eisdem esset plenarie satisfactum, quæ dampna et Depertita per sacramentum dicti Abbatis poterunt declarari.* Charta de fideli servitio Odonis de Dolis ann. 1209. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1195 : *Si autem de his conventionibus deficerem, concedo ut quicquid ad me pertinere debet de prædicto Castro-Meliandi, et toto feodo quod est de feodo domini Regis, sit mihi in Depertitum erga dominum Regem.*

° **DEPERTUM**, ut supra *Deperda*, nostris alias *Dépert.* Charta ann. 1221. in Chartul. Campan. fol. 49. v°. ex Cod. reg. 5993 : *Conservabimus indempnes prædictos Blancham comitissam et Theobaldum comitem natum ejus de omnibus dampnis et Depertis.* Aliud Chartul. ex Cam. Comput. Paris. ad ann. 1147. fol. 251. v°. col. 2 : *Et toutes ces choses et ces convenances ai je fianciés à tenir à celui Girart et à ses hoirs, et touz les domages et touz les Dépers que Girart ou si hoir i aueroient, je lour sui tenus à rendre et à restorer.* Lit. Phil. VI. ann. 1345. in vol. 2. arestor. parlam. Paris. : *Est réservé à eux de demander le demourant de leur Dépers et dommage sur lesdits malfaicteurs.* Lit. remiss. ann. 1378. in Reg. 114. Chartoph. reg. ch. 113 : *Le suppliant regarda que icelle ferme avoit pris à trop grant pris, par lequel estoit moult perdans, et que pour iceulx Dépers il ne pourroit bonnement paier.* Adde Ordinat. reg. Franc. tom. 7. pag. 547. Vide *Depertitum.*

¶ **DEPESCARE**, a Gallico *Dépecer*, in frusta dividere, frustatim concidere. Ordinatio Humberti II. ann. 1340. in Hist. Dalph. tom. 2. pag. 394. col. 1 : *Nec carnes crudas seu coctas scindant vel Depescent, aut truncent.* Glossar. apud Martinium : *Depesco*, διορίζω.

° Delere, lacerare, alias *Dépecier* et *Dépechier.* Charta ann. 1306. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 329. v°. col. 2 : *Otroia que le non de lui et dudit Willaume son pere soit Dépeciez et effaciez par devers les trésouriers nostre seigneur le Roi.* Vita J. C. MS. :

Tant prirent (*poissons*) ne porent sachier,
Lor rois covint à Dépechier.

° *Dépecier un jugement*, judicium rescindere, in Stat. ann. 1260. tom. 1. Ordinat. reg. Franc. pag. 92. art. 8. *Despecier un marchié*, a pactione recedere, in Lit. remiss. ann. 1403. ex Reg. 157. Chartoph. reg. ch. 391. *Despécier la noise*, rixam sedare, in aliis ann. 1416. ex Reg. 169. ch. 248. *Acquittier de l'interest et Despechier de tous dons*, Liberare, in Ch. ann. 1459. ex Chartul. 23. Corb.

° Unde *Dépecheur de commune*, Communiæ violator, in Charta Gallica Joan. comit. Pontiv. pro communia Abbavil. ann. 1184. in Lib. albo domus publ. ejusd. urbis fol. 1. v°. : *Il est estauli que nusles marcheans venans à Abbeville mespregne à destourber dedens le banlieue,...... se meismes chil bourgois aront peuu prendre lui ou ses choses, il feront justiche, tant de lui que de ses coses, tant comme de Dépecheur de commuigne.* Ubi textus Lat. *tanquam de violatore communiæ. Despéeschement* vero Expeditionem significare videtur in Ch. Joan. comit. Catalaun. ann. 1232. ex Terrear. comit. Clarimont : *Adechertes chil qui demeurent en le maison de Vinchent Rous iront en men Despéeschement, si comme il ont accoustumé.*

¶ **DEPETIGO**, ut Impetigo. Gall. *Dartre. Gratelle.* Nonius : *Petico, Genus morbi. Lucil. lib. 30.*

Illuvies, Scabies, oculos huic denique petigo
Conscendêre.

Melius scripsisset Nonius : *Depetigo*, *Genus morbi.* Deinde ex Lucilio :

Illuvies, scabies, oculos huic Deque petigo.

Per tmesim figuram Lucilio frequentem *que* interposito. Cato de Re Rust. cap. 157 : *Depetigini porcæ brassicam imponito, sanum faciet.* Alii habent : *Petigini*, non male. Sed hinc corrigendæ Glossæ Cyrilli et Sangermanenses MSS. in quibus perperam, *Depertigo*, λέπρα, λειχήν.

¶ DEPETIGIOSUS, λεπρός, i. *Scaber.* Gloss. Sangerman. laudatæ ; Cyrilli vero : *Depetigiosus*, λεπρός, *Leprosus, Depetigiosus, et Depetigosus.*

✱ **DEPETO**. [Idem quod peto, vel valde peto. *Tertull.* 4. *advers. Marcion.* 20. Non *Depetunt* ab alio, quod meminissent petendum sibi a Creatore. Alii leg. *Peterent. Not. Tir. p.* 39. *Depetit.*]

DEPETULARI, *Petulans fieri*, in Gl. MS. Regio.

¶ **DEPICATUS**, Denigratus quasi pice. Vita sancti Dunstani, Maii tom. 4. pag. 348 : *Projecerunt in lutulenta palustrium loca.... Vix ipse e palude fluminis quasi Depicatus surrexit.*

° **DEPICTUS**, pro Defixus, ni fallor. Pontiv. MS. Senon. ad usum eccl. Paris. ubi de consecratione episcopi : *Comprovinciales ipsum electum deducant oblaturum duos magnos panes, duos potos vini, duas torchias cum pecunia in torchiis Depicta pro electi voluntate.* Eadem rursum leguntur infra in benedictione abbatis.

° **DEPIGA**, Vacca. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Depigis, esreine, et dicitur Depiga, vache.*

° **DEPIGERE**, Contemnere. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641 : *Depigit, contemnit, aspernatur.* Vide *Despitus.*

1. **DEPILARE**, Decalvare, ad dedecus radere : injuriæ species, in Speculo Saxonico lib. 3. tit. 37. § 1. Est etiam pœnæ genus, Hungaris familiare, quod occurrit in Decretis S. Stephani Regis Hungar. lib. 2. cap. 8. 26. S. Ladislai R. Hung. lib. 2. cap. 11. lib. 3. cap. 26. Gloss. Lat. Græc. : *Depilat*, μαδίζει. *Depilatus est*, ἐμαδίσθη. [*Depilare barbam*, in Anonymi Hist. Sicula, apud Murator. tom. 8. col. 749.] Vide *Decalvatio*, et Olaum Borrichium de Variis linguæ Latinæ ætatib. pag. 82.

° Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Depilare, cheveler*, f. pro *Décheveler* vel *Echeveler.*

2. **DEPILARE**, pro Excerpere ex alienis scriptis, apud Petrum Blesensem. [Papias : *Depilare, Exstirpare, devastare. Depilor te illam rem.* Vide Lexicon Martinii.]

¶ **DEPISCI**, *Pacisci.* Gloss. Sangerman. num. 501. Lege *Depecisci* ut apud Ciceronem et Terentium.

DEPITARE, Discerpere, in *petias* mittere, Gallis *Depiecer, Mettre en pieces.* Lambertus Ardensis pag. 161 : *Quo* (urso) *adducto, et coram populo demonstrato, et canibus ablatrato, et fere usque ad internecionem discerpto et Depitato, etc.* Etiamnum dicimus : *se Depiter et se mettre en pieces.* [Charta anni 1293. apud Stephanotium tom. 3. Antiq. Pictav. MSS. pag. 946 : *Quant au Depiés de membre, esmutiler, espectier, essoreiller, segner, estortpacier, etc.*]

° **DEPLANARE**. Gloss. Gr. Lat. Ἐξομαλίζω, *Deplano, exæquo.* Glaber Rodulph. lib. 1. apud Duchesn. tom. 4. Hist. Franc. pag. 6 : *Alius quoque Sarracenorum eorumdem cultro Deplanans ligni hastulam, posuit incunctanter pedem super viri Dei codicem, Bibliam videlicet, etc.* Utuntur Lactant. lib. 4. et Veget. lib. 2. cap. 19.

¶ **DEPLANCTUS**, Planctus, querimonia, Gallis *Plainte.* Legitur in Epistola 407. S. Bernardi ad Abbatem Belli-loci.

DE PLANO, Compendiose. Vetus Inscriptio 408. 1 : *Ut et ipsi sint, cum quibus munera decurionatus ut paucis jam onerosa honeste De plano compartiamur. De plano judicare*, citra ambages et processus : Formula, quæ occurrit passim apud Juriscons.

DEPLASMARE, *Diformare, valde formare*, in Gloss. MSS.

° **DEPLECTERE**, Plectere, punire, vexare. Steph. de Infestura MS. ubi de Innocent. VIII : *Ubi aliqua domus fœni reperiebatur, absque ulla licentia ac si ipsorum esset, examorabatur ; et sic cives Romani et habitantes in urbe, tam ab inimicis quam a defensoribus nostris, Deplectebantur omni die.*

° **DEPLENDERE**, *De pleno deducere.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641.

¶ **DEPLERE**, Exhaurire, apud Statium, Columellam et S. Paulinum Epist. 49. n. 2. unde Epist. 5. n. 16. per translationem ait : *Neque enim difficile existimari, quam facile Depleturi sint levioris culturæ laborem, quos in vineam suam Christus elegit*, ubi *laborem Deplere* idem sonat quod labore perfungi. Papias : *Deplexit*, *Transvexit :* pro quo lubentius legerem, *Deplevit*, hoc est, fudit seu liquorem ex uno vase in aliud transfudit.

° *Temps dépléable* inde appellarunt nostri tempus, quo vitium adminicula ex vineis asportantur. Lit. remiss. ann. 1404. in Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 426 : *Comme le suppliant se feust en l'année derainement passée, ou temps Dépléables, transporté en certaines vignes assises ou territoire de Montfort l'Amaury, et en icelles eust prins furtivement certaine quantité d'eschallas, etc.*

1. **DEPLICARE**, Isidoro in Gloss. : *Decedere, devitare*, ut *applicare*, est admovere.

2. **DEPLICARE**, Explicare, ex Gall. *Desplier.* Miracula Sanctæ Genovefæ n. 30 : *Cujus pedes tanta erant contractione natibus complicati, ut nulla possent arte*

Deplicari. Et n. 35 : *Manus plicavit sæpius, et Deplicavit.* [*Vexillum Deplicatum*, in Hist. Harcur. tom. 4. pag. 2108. et 2109. Gall. *Drapeau* vel *Enseigne deployée*.]

* *Desploier*, pro *Délier*, Solvere, in Vita J. C. MS. ubi de Joanne Bapt :

> Qui chi doit venir après moi,
> Qui par a si grant poesté,
> Que je vos di par vérité
> Ne sui dignes de Desploier
> La corroie de son cauchier.

* **DEPLORATA** FEMINA, pro Deflorata, ut videtur. Chron. Angl. Th. *Otterbourne* pag. 5 : *Nec minus Deploratas prodit* (Gagates lapis) *feminas per micturam*.

¶ **DEPLOROSUS**, Gall. *Deplorable*, Lamentabilis. *Schisma Deplorosum*, in Litteris Regis Franc. ann. 1394. ad Clementem Papam, apud Acherium Spicil. tom. 6. pag. 115.

¶ **DEPLUMARE**, Gall. *Plumer*, Avi plumas avellere, demere. Utitur Anonymus de Gestis Manfredi et Conradi Regum, apud Murator. tom. 8. col. 601. Metaphorice sumitur pro Vastare, apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 1159 : *Deplumare castrum flamma et ferro*. Pro Spoliare in Opusculo Gualvanei de la Flamma apud Murator. tom. 12. col. 1021 : *Et sic undique Deplumatus fuit qui aliorum plumis elatus volare consueverat*.

¶ **DEPLUMATARIUS**. Vide *Diplomatarius*.

¶ **DEPOCULARE**, *Deprehendi*. Gloss. Sangerman. MS. n. 501.

¶ **DEPOLLARE**, Gall. *Depouiller*. Papias : *Depollat, Dispoliat, detrahit, sed proprie ad parum redigit*.

DEPOMPARE. Ugutio : *A pompa, pomposus, et pompo, as, superbire, gloriari. Unde Josephus in* 20. *In gentem nostram prompta malignitate pompabat. Et inde Pompator, qui aliquid superbe vel pompose agit. Et compos. Depompo, as, id est, vituperare, detestari, etc.* S. Hieronym. in Ruffinum lib. 1. cap. ult. : *Prætermitto, quæ contra me loquens, propositum tuum deturpasti, quæ in Depompationem omnium Christianorum et verbis et opere feceris*. Vide *Pompare*. Vetus Interpres Concilii VI. Oecumenici art. 12 : *Dum redarguisset atque Depompasset pravam ejus impietatem*. Ubi Græc. Edit. Θριαμβεύσασα τὴν μοχθηρὰν τούτου δυσσέβειαν. Vide Gloss. med. Græcit. in πομπεύειν, [et Onomast. tomi 4. SS. Julii.]

* Dialog. creatur. dial. 51 : *Herodius per aerem spaciebatur volans; sed milvus post ipsum sibilare cepit eumque Depompare, id est vituperare, dicens, etc.* Et dial. 105 : *Inveniens quemdam dominum Depompantem, id est vituperantem, servos suos, etc.*

✱ **DEPOMPATIO**. [Spoliatio ornamentorum : et translate opprobrium. *Hieronym.* 1. *advers. Rufin. n.* 31. In *Depompationem* Christianorum.]

¶ 1. **DEPONERE**, Gall. *Deposer*, Testari. Instrumentum appellationis Guillermi *Bruiere* ann. 1481. ex Archivis B. M. de Bello-prato Rotomag. : *Testes ipsius de Paris ignoranter Deponunt, quidquid Deponere nituntur*. In Glossar. Barthii : *Deponere, Concludere, Definire*, ex Gauterio de Bellis Antiochenis.

* Acta MSS. capit. Carnot. ad ann. 1389 : *Johannes Daviau civis Carnotensis, nuper receptor ordinarius regis apud Carnotum, Deponit se tempore officii sui recepisse jura regalia*.

* 2. **DEPONERE**, Ponere, statuere, definire. Libert. Figiaci ann. 1318. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 667. art. 39 : *Et quemadmodum in præmissis statum communem prædictæ villæ Deposuimus, etc. Despondre*, Exponere, in Poem. dicto *Li Lusidaires* :

> Por Despondre sainte Escriture
> Mist Diex en lui et sens et cure.

Le Roman *de Robert le Diable* MS. :

> L'emperere en la fin Despont
> Chou que chascun dist et espont.

Ibidem :

> Li senescaus lors li respont,
> Et ses paroles li Despont.

* 3. **DEPONERE** ALICUI, Commendare. Vita S. Lietberti tom. 4. Jun. pag. 597. col. 1 : *Sed qui regit orbem terrarum in æquitate, Cameracensis ecclesiæ precibus attendens, quibus ei suum Deponebat die noctuque pontificem, in hoc tanto mortis discrimine cum suis omnibus eum conservavit incolumem*.

* 4. **DEPONERE** VOTUM, Solemni ratione illud emittere, castitatem vovere. Charta Joan. episc. Camerac. pro fundat. hospit. S. Joan. Bapt. Bruxell. ann. 1211. ex Cod. reg. 10197. 2. 2. fol. 15. r°. : *Tunc demum si..... unicorditer placuerit, seculo et propriis ac propriæ voluntati renunciet, votum continentiæ sub stola in manu sacerdotis Deponat*.

** 5. **DEPONERE**, Ponere, in aleam dare. Ruodlieb fr. 2. vers. 211 :

> Is mihi Deposuit, sibi me Deponere nil vult,
> Et dat quæ posuit, pisa quod non una remansit.

Vers. 220 :

> Quæ deponebant, mihi mox donare volebant.

Conf. Virgil. Eclog. 3. vers. 32.

** 6. **DEPONERE** ALLELUIA. Vide *Alleluia Clausum* in *Alleluia* 1. et Haltaus. Calendar. med. ævi part. 2. § 7. *In sabbato proximo ante dominicam Circumdederunt quando Deponitur Alleluia*, in chart. ann. 1274. ap. Würdtwein. Subsid. Diplom. tom. 10. pag. 33.

* **DEPONI** AD TERRAM, Dicitur de moribundo, qui cineri superponebatur. Origo B. M. de Voto inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 229 : *In qua* (infirmitate) *fuit omnino de vita desperatus, et ad terram Depositus, ut jam moriturus, datis reliquiis sanctorum ejusdem ecclesiæ carioribus, quas in sua capella gestabat*.

DEPONTANUS, Ugutioni, *qui ad tam gravem devenit ætatem et vitam, ut magis prosit ei de ponte se projicere, quam vivere : quod faciebant*, inquit ille, *in aliquibus provinciis*. [Festus : *Depontani, Senes appellabantur, qui sexagenarii de ponte dejiciebantur*, hoc est, inquit Martinius, Suffragio privabantur, quod de ponte ferri solebat.]

DEPOPULARE, Populo, seu incolis spoliare. Gregorius Turon. lib. 4. Hist. cap. 36 : *Pestilentia hanc urbem clade vehementissima Depopulavit. Barbarica Depopulatio*, in l. ult. Cod. Theod. de Infirm. his, quæ sub barb. (15, 14.) *Depopulator Judæorum*, in leg. 14. eod. Cod. de Judæis. (16, 8.)

* *Dépopuler*, eodem significatu, in Lit. Phil. comit. Fland. ann. 1447. ex Tabul. Audomar. : *Et par ce est laditte ville fort Dépopulée*. Sensu vero, quo Latinum Depopulari, legitur in Charta ann. 1480. ex Reg. 207. Chartoph. reg. ch. 252 : *Le temporel et patrimoigne de l'église de Lengres a esté comme du tout destruit et Dépopulé*.

1. **DEPORTARE**, [DESPORTARE,] Favere alicui, Gall. *Supporter quelqu'un*. Charta Henrici Comitis Campaniæ pro Communiæ Meldensis institutione ann. 1179. in Tabulario Campaniæ Thuano fol. 289 : *Ad hoc statuti homines juraverunt, quod neminem propter amorem vel cognationem Deportaverint, neminem propter inimicitiam læserint; sed rectum judicium per omnia fecerint*. [Chartular. Divion. fol. 4 : *Ad hoc homines statuti jurabunt, quod neminem propter amorem seu propter odium Desportabunt seu gravabunt, et quod rectum judicium facient*.] Vide Chartam Communiæ Suessionensis tom. 11. Spicilegii Acheriani pag. 344. et Valliaci ann. 1187. tom. 13. ejusdem Spicilegii pag. 325.

* Nostris *Déporter*, eodem intellectu. Gesta Ludov. Pii cap. 13. tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 148 : *Le conte Asinaire Deporterent, pour ce que il estoit de leur lignage. Asenario vero tanquam qui eos affinitate sanguinis tangeret, pepercerunt*, in Vita ejusd. imper. ibid. pag. 106. Stat. ann. circ. 1362. tom. 4. Ordinat. reg. Fr. pag. 410. art. 1 : *Aussi au pouvre comme au riche, sanz nul Deporter. Sanz Deport*, in altero ann. 1379. ibid. pag. 445. art. 11. *Emport*, eodem sensu, in Lit. ann. 1331. ibid. pag. 336. art. 6. et *Emportement*, in aliis ann. 1360. pag. 361. Vide infra *Deportatio* 4.

2. **DEPORTARE**, Tolerare, sufferre, pati. Annales Francor. S. Nazarii tom. 2. Hist. Fr. ann. 786 : *Rex vero, quia erat mitissimus atque sapientissimus,... moderantissime illud Deportavit*. Vide Monastic. Anglic. tom. 2. pag. 521.

* Charta Hugon. milit. *de Beeloy* ann. 1223 : *Alter vero de servitio quod ei debeo, quamdiu ero in illo servitio, me debet Deportare*. Quo sensu *Déporter* legitur in Mandat. ann. 1304. tom. 1. Ordinat. reg. Franc. pag. 413. art. 4 : *Et quant aus taillables de haut et de bas à voulenté, vous Déporterez se il plaist à leurs seigneurs, et ensi vous Déportez et souffrez de tous ceus qui sont mendianz et laboureurs de braz*. Lit. ann. 1374. ibid. tom. 6. pag. 515 : *Les receveurs pour Déporter et attandre ceuls qui nous estoient tenuz acause desdiz aides, etc. Déporter* prætera usurparunt, pro Oblectari, recreare, vulgo *Se divertir, se réjouir*. Unde Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Deportar, Prov. Spatiari, deambulare*. Vitæ Patrum MS. :

> Pour déduire, pour Déporter
> Et pour son cors réconforter,
> Porter faisoit faucons muiers
> O lui et mener deux levriers.

Le Roman *de Robert le Diable* MS. :

> La touse de petit jouvent
> Va à la feniestre souvent
> Pour Déporter et pour déduire.

* Hinc *Prendre en déport*, Jocose et ridendo dictum accipere, in Lit. remiss. ann. 1478. ex Reg. 205. Chartoph. reg. ch. 28 : *Icellui Voulpete commenca à dire au suppliant, tu ne prens pas ceci en Déport, ne à jeu*. Vide *Desportus*.

¶ 1. **DEPORTATIO**, Relegatio, Gall. *Bannissement*, apud Ulpianum et Jurisconsultos. Pluries occurrit in Instrumento anni 1270. apud Stephanotium tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. fol. 888. 889. et 891.

¶ 2. **DEPORTATIO**, Idem quod mox *Deportus*, in Indice MS. Beneficiorum Eccl. et Diœc. Constantiensis fol. 67. v°. et in Chartulario S. Vandregesili tom. 1. pag. 752.

* 3. **DEPORTATIO**, Transvectio, vec-

tura, Gall. *Transport.* Chartul. Buxer. part. 10. ch. 7 : *Robertus... recognovit... quod nullum jus habebat in Deportatione tertiarum de Pantie.*

* 4. **DEPORTATIO**, Gratia, favor, studium, Gall. *Support, protection.* Sacram. fidelit. Olivarii de Terminis ann. 1241. in Reg. feudor. senescal. Carcass. etc. fol. 405. v°. : *Nec Deportationem, nec confœderationem cum inimicis ejus habebo, etc.* Vide supra *Deportare* 1.

DEPORTUS, Jus caduci in Beneficiis Ecclesiasticis, quando vacant, quod ad Episcopum aut Archidiaconum spectat, seu *Annata*, et *reditus* primi anni Beneficii Ecclesiastici vacantis, de quo jure multa Chopinus lib. 1. de Sacra Polit. tit. 8. art. 16. lib. 3. tit. 3. art. 4. 5. 6. 7. Raguellus in voce *Deport*, et Innocentius Cironus in Paratitul. Decret. lib. 5. cap. 12. Vide nuperam Conciliorum Ecclesiæ Rotomagensis Collectionem pag. 323. [et Hist. Eccl. Meld. tom. 2. pag. 228.]

☞ In Chartulario S. Vandregesili tom. 1. fol. 341. habetur Instrumentum anni 1397. quo notum fit, Abbatem et Monachos ejusdem Monasterii consuevisse *Percipere, habere, colligere et levare in supradicta Ecclesia parrochiali* (S. Vandregesili) *omnes fructus, obventiones et emolumenta quæcumque obvenientia in eadem parrochiali Ecclesia per quadraginta dierum spatium commune sequentium, dum et quotiens ipsam Ecclesiam vacare contigit parrochialem, quovis modo vacaverit ; et hoc percipere consueverunt præfati Religiosi per modum Deportus, et mediantibus hiis ipsi Religiosi tenentur et sunt affecti in eadem parrochiali Ecclesia, pendente termino dictarum quadraginta dierum, facere deservire in divinis.* Idem jus habent iidem Monachi in parœcia de Rensecone, ut patet ex laudato Chartulario fol. 343.

¶ **DEPOSITARE**, Deponere, Gall. *Deposer, Mettre en Depost.* Acta B. Thomassi, tom. 3. Martii pag. 604 : *Mandavit clavem capsæ Depositatæ penes... Julianum Archipresbyterum præsentari.* Fr. Leonardus in Additionibus ad Vitam S. Antonini, tom. 1. Maii pag. 336 : *Repertum fuit fuisse drappos per duos fures Depositatos penes quosdam.* Appendix ad Vitam B. Augustini Novelli, Maii tom. 4. pag. 625 : *Ut eas apportaret et conduceret in dictam majorem Ecclesiam ibique Depositaret.* Occurrit rursus apud Muratorium tom. 9. col. 54.

* **DEPOSITARIA**, Officium apud moniales, quod ita describitur in Regula sororum Fontis-Ebraldi cap. 30 : *Ad Depositariam* (pertinet) *tenere compotum, scribere et receptam facere de omni auro, argento, telis, pannis conventui vestro datis, emptis, aut quomodolibet alias spectantibus, quæ reponi in deposito debent.*

¶ **DEPOSITARIUS**, Custos depositi, apud Ulpianum, et in plerisque etiamnum Monasteriis.

* Stat. MSS. eccl. S. Laurent. Rom. : *Item voluerunt quod ille, qui pecunias levabit de tribus in tribus mensibus, aliis duobus sociis suis legale et bonum compotum de receptis et datis reddere teneatur, et id quod supererit dicto Depositario sive constructori tradere teneantur.* Apud Benedictinos, maxime Congregationis S. Mauri, *Depositarius* mensam et res quotidiani usus sub cellerario curat.

1. **DEPOSITIO**, Pœna Ecclesiastica, qua rei Clerici e suo gradu ejiciuntur, mitior degradatione. Vita Ludovici Pii ann. 818 : *Episcopos porro hac constrictos immanitate ab Episcopis reliquis Depositos, Monasteriis mancipavit.* Regiam Majest. lib. 2. cap. 13. § 14. de servo Clerico : *Et si judicio reddi debeat, Deponendus est, vel degradandus, antequam reddatur.* Vide Gualterum in Tabulis Siculis pag. 40. 41. etc. et supra *Degradatio* post *Degradare*.

2. **DEPOSITIO**, Dies obitus, quo mortuus terræ mandatur, in terram deponitur, vel quo quis vitam deponit : cujus appellationis causam fuse explicat S. Ambrosius Serm. 70. Vetus Inscript. Eboræ apud Resendium : *Depositio Pauli, famulus Dei vixit annos* L. *et uno, requievit in pace* D. III. *Id. Martias era* DLXXXII. Hariulfus lib. 4. Chron. Centul. cap. 21 : *Angelrannus, qui patri succedebat, in die Depositionis ejusdem patris sui jam dictam villam Sancto contradidit.* In Charta donationis, quæ sequitur : *Quod pater meus, Comes scilicet Hugo, adhuc vivens, sed diem mortis extremum trahens, pro suo remedio animæ villam... S. Richario tradidit.* Passim in Martyrologio, quod D. Hieronymi titulo circumfertur, et aliis. Hinc

Depositio, pro die obitus anniversario. Joannes Episcopus Abrincensis de Offic. Eccl. : *Sunt quædam Ecclesiæ, in quibus exceptis Depositionibus solum per Kalendas mensium Missæ festive celebrantur Mortuorum.* Occurrit mox rursum.

Proprie autem usurpatur hæc vox de festo sancti Joannis Evangelistæ, quod vulgo appellatur *Depositio, quia locum sepulturæ vivus intravit, et ita seipsum deposuit.* Ita Durandus lib. 7. cap. 1. n. 19.

Depositus, Mortuus, vel certe humo mandatus. Inscriptio Romæ : *Hic jacet... Deposita* III *Kalend. Decemb.* Alia Mediolani : *C. Celio bene merenti, qui vixit annos* P. M. XXXV. *et Depositus est* XIV. *Kal. Novembres, etc.* Passim in Monumentis Christianis apud Gruterum pag. 832. 3. 1051. 1. 2. 9. 1052. 9. 10. 1054. 1. Sirmondum in Epitaph. Ennodii, et aliorum, in Notis ad Epist. ejusdem Ennodii lib. 6. Epist. 6. ad Epigr. 8. 79. etc. apud Laurent. Schraderum in Monument. Ital. pag. 91. 6. Ughellum tom. 4. pag. 596. tom. 5. pag. 287. 284. etc. [Gualterum in Tabulis Siculis pag. 40. 41. etc.]

* 3. **DEPOSITIO**, an pro Translatione alicujus sancti interdum accipiatur, disquirunt docti Hagiographi tom. 5. Jun. Act. SS. pag. 409. quos consule.

** 4. **DEPOSITIO**, Emporium, ubi jure privilegii vectores per aliquot dies merces deponere et venales habere cogebantur. Vide *Stapula* 1. Privileg. Civit. Stettin. ann. 1283. ap. Haltaus. Glossar. German. col. 1417. voce *Niederlage* : *Omnia bona qualiacumque fuerint, quæ de partibus superioribus Oderam descendendo, vel de partibus inferioribus Oderam ascendendo ad ipsam nostram civitatem Stettin ducuntur, ipsa in civitate debent deponi et servare ibidem Depositionem.* Plura apud Haltausium l. l.

* **DEPOSITOR**, Qui depositum alicui credit. Stat. Avenion. ann. 1243. cap. 30. ex Cod. reg. 4659 : *Compellatur a curia depositarius ad submonitionem Depositoris tenere ostagium donec, ut dictum est, depositum restituerit memoratum : ostagium autem teneat in qua parrochia Depositor elegerit.*

¶ **DEPOSITORIUM**, *Repositorium*, παράθεμα. Gloss. Lat. Græc. Sangerman.

* **DEPOSITUM**, Arca in qua pecunia deponitur, vel locus ubi alia quævis bona deposita asservantur, præcipue in monasteriis. Reg. visitat. Odonis archiep. Rotomag. ex Cod. reg. 1245. fol. 406 : *Habebant* (moniales monasterii Villaris) *in Deposito seu thesauro, solutis debitis omnibus quæ debebant, vj*^{c}*. libras.* Vide supra *Depositaria*.

¶ **DEPOSITUS**. Vide *Depositio* 2.

¶ **DEPOSSIDERE**, Gall. *Deposseder*, Aliquem rei alicujus, v. g. beneficii si Clericus sit, possessione privare, depellere. Statuta Ecclesiæ Nannetensis ann. 1389. art. 9 : *Si demum in talibus nefariis actibus animis induratis perseverare non abhorruerint, privandos et Depossidendos fore declaramus.*

1. **DEPOST**, Pone, post, *Derriere*. Acta Proconsularia Marcellini PP. ann. 303 : *Aliud nescio, nisi quia Depost orcam eam* (lucernam argenteam) *jecit.* Acta Martyrii S. Theodoriti : *Introducto ergo Theodorito, legatis de post manibus, etc.* Utuntur præterea Stephanus Tornac. Epist. 134. Nizo Abb. in Vita S. Basini Archiep. Trevir. n. 2. 17. etc. Henricus Aquilonipolensis in Lubecca cap. 10. [Vide Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 137.]

* 2. **DEPOST**, Exinde, postea, Gall. *Depuis.* Vita S. Godelevæ tom. 2. Jul. pag. 431. col. 1 : *Certa Depost tamen compertum experientia didicimus.* Acta dissolut. matrim. Ludov. XII. reg. Franc. fol. 146. r°. ex Bibl. reg. : *Præterea deponit quod depost ipse fecit plura alia veagia ad Britanniam.* Chron. Joan. Whethamst. pag. 367 : *Sicque ipsi adierunt et proposuerunt in omni parliamento Depost per septem annorum spacium infra regnum tento, etc.*

* **DEPOSTARE**, Devehere. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641 : *Depostat, devehit.* Sed leg. videtur *Deportat*.

* **DEPOSTIO**, pro *Depositio*, in Inscript. Gudii CCCLXV. 1.

* **DEPOSUIT**, Versus cantici *Magnificat*, ad cujus cantum pluries aliquando repetitum, episcopus stultorum ludicræ dignitatis insignia, a recens electo suscipienda, adjunctis quibusdam ludis, deponebat ; unde *Ludus Deposuit* appellabatur. Hujus ritus non veneranda, sed ridenda antiquitas constat ex Statuto Odonis episc. Paris. contra festum fatuorum ann. 1198. in Chartul. ejusd. fol. 49. v°. : *Statuimus etiam ne dominus festi cum processione vel cantu ad ecclesiam adducatur, vel ad domum suam ab ecclesia reducatur... Deposuit quinquies ad plus dicetur loco suo.* Stat. capit. S. Petri Insul. 13. Jul. ann. 1531. ex Reg. K. act. capitular. ejusd. eccl. : *Nos decanus et capitulum ecclesiæ collegiatæ S. Petri Insulensis per singulos et per juramentum, durantibus capitulis generalibus, capitulariter congregati, pro comperto habentes scandala et ludibria, quæ sub Fatuitatis prætextu per beneficiatos et habitus dictæ nostræ ecclesiæ a vigilia usque ad completas octavas Epiphaniæ fieri et exerceri consueverunt, in ecclesiæ et status ecclesiastici dedecus, vilipendium et contemptum redundare, matura deliberatione præmissa, statuimus et ordinamus, quod deinceps nullus nominetur, assumatur et creetur prælatus follorum, nec ludus, quem Deposuit vocant, in dicta vigilia, aut alio quocumque tempore, ludatur, exerceatur aut fiat.* Eadem ceremonia, etiam cum piæ alicujus societatis præfectus, in signum dimissi officii baculum patroni ejusdem, ut vocant, deponebat ; quod discimus ex Stat. ann. circiter 200. Hospit. S. Jacobi Paris. : *Après le diner on porte le baton au cueur,*

et là est le trésorier, qui chante et fait le Deposuit. Stat. synod. ann. 1642. Petri de Broc episc. Autiss. : *Pendant que les batons de confrérie seront exposez pour être enchéris, l'on ne chantera* Magnificat, *et n'appliquera-t-on point ces versets* Deposuit et Suscepit *à la délivrance d'iceux ; ains on chantera quelque antienne et répons avec l'oraison propre en l'honneur du Saint, duquel on célèbre la feste.* Vide Mercur. Franc. ann. 1733. mens. Aug. pag. 1764.

¶ **DEPOTIOR**, μετυστικότερος. Gloss. Lat. Gr. Sanger. Est quasi a *Depotus*, Inebriatus, ex *De* et *potus*.

* **DEPRÆCIDERE**, Præcidere, Gall. *Couper*. Stat. crimin. Saonæ cap. 29. pag. 58 : *Si autem ex proposito vel dolose ferro percusserit, ultra prædicta, manus ei Depræcidatur.*

¶ **DEPRÆDICATIO**, pro *Deprædatio*. *Ecclesiarum depressio et Deprædicatio*, apud Rymerum tom. 1. pag. 777. col. 2.

* **DEPRÆSENTARE**, Vicem, auctoritatem alicujus obtinere, referre, Gall. *Représenter*. Charta ann. 1486. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonstr. col. 364 : *Datum et actum Coloniæ,... nobis abbatissa et virginibus, conventum Depræsentantibus,... congregatis.* Eadem rursus occurrunt col. 366.

* **DEPRÆSENTARI**, SENTENTIA, Rem aperte exponere, ut de ea quis judicare possit. Vita S. Emmer. tom. 6. Sep. pag. 477. col. 2 : *Mitte quemvis prudentem mecum pariter, ut Depræsentetur in conspectu tanti pontificis hac de re sententia, et ibi normaliter dijudicer.*

* **DEPRECANSATIO**, Tributum, quod exigitur quasi *Deprecando*. Charta ann. 1353. apud Ludewig. tom. 9. Reliquiar. MSS. pag. 546 : *Nolentes insuper ipsos Judæos, donec a prædictis consulibus pro præfata pecunia liberati fuerint et soluti, per nos aut officiales nostros exactionibus seu Deprecansationibus quibuscumque quomodolibet aggravari.* Vide *Deprecatura* et *Precaria* 2. [** Vide *Demanda, Petitio, Bede, etc.*]

¶ **DEPRECARI**, Per precariam seu chartam prædium aliquod ecclesiasticum ad vitam sub annuo censu possidere. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 62. v°. col. 1 : *Has* XI. *donationes Deprecata est Ermenberga et solvit inde solidos* II. *ad luminaria S. Germani.* Ibid. col. 2 : *Et pro hac donatione Deprecata est duas donationes supra scriptas. Donat inde denar.* IIII. Vide *Precaria*, et mox *Deprecarius*.

* Nostri *Déprier* dixerunt, pro Precari, supplicare. Lit. remiss. ann. 1398. in Reg. 153. Chartoph. reg. ch. 566 : *Le suppliant se feust trait par devers ledit curé,... en lui Dépriant que de ors-en-avant se voulsist déporter de plus aler ne fréquenter avecque elle* (sa femme.) Aliæ ann. 1412. in Reg. 166. ch. 260 : *Les aucunes Déprierent au suppliant qu'il leur voulsist donner des pommes, etc.*

¶ **DEPRECARIUS**, Qui *precario* tenet prædium ecclesiasticum. Testamentum Brunonis Archiep. Colon. apud Leibnitium Script. Brunsvic. tom. 1. pag. 290 : *Prædium præterea quod Wodilo Deprecario nostro dedit.* Folquini Codex MS. in Archivo S. Audomari : *Veniunt de melle sextarii* VI. *Item de bunariis* VI. *veniunt pisces quanti possunt. De terra censali in Colonia a Deprecariis veniunt de formaticis pensæ* LX. Vide *Deprecari*, et *Deprecatura*.

DEPRECATORIÆ EPISTOLÆ. Vetus Codex Canonum ex Bibl. Regia in Concilio Antioch. cap. 8 : *Presbyteri, qui in agris Canonicas Epistolas dare non possunt, ad solos tantum vicinos Episcopos literas destinabunt.* Ubi Glossa interlinearis, *litteras simplices*. Et ad marg. : *Id est, Deprecatorias, non formatas.*

DEPRECATORIA EPISTOLA, [** LEGATIO,] qua quis rogat, precatur. Liber MS. Miraculorum SS. Floriani et Florentii : *Et quia tunc præsens Abbas non aderat, obnixe deprecatus est Fratres, ut ex nomine Abbatis ac ipsorum, Deprecatoriam Epistolam præfato Episcopo, a quo in pœnitentiam missus fuerat, transcriberent, quatenus eum in propria parochia misericorditer reciperet.* [** Vita Burchardi Episcop. cap. 3. ap. Pertz. Scriptor. tom. 4. pag. 834. *Deprecatoria Legatio*, in P. Damian. Vita S. Romualdi cap. 65. ibid. pag. 854. *Verba Deprecatoria*, in Vulgat. Maccab. 1, 10, 24.]

DEPRECATURA, Idem quod *Precaria*, vel *Precatura*. Charta Angilranni Comitis Pontivi apud Hariulfum lib. 4. cap. 21 : *Sub excommunicatione interdixit, ne aliquis amplius in illa villa, neque per vim, neque per Deprecaturam, neque per advocaturam de omissis consuetudinibus amplius aliquid exceptet.* Vide *Precaria* et *Præstaria*.

DEPRECIARE, Pretio minuere, Gallis, *Dépriser*. Papias : *Depretiare, de pretio auferre, deprimere, vilificare.* Tertullianus Apologet. cap. 45 : *Sic et Epicurus omnem cruciatum doloremque Depreciat, modicum quidem contemptibilem pronuntiando, etc.* Et de Spectac. cap. 22 : *Amant, quos multant, Depreciant, quos probant.* Fortunatus lib. 5. Poem. in Epist. ad Syagrium : *De compendio cogitans, ne utilitate pretii Depretiaretur, tibi merces captivi, etc.* Matthæus Vindocinensis in Tobia :

> Te mediante ratum Depretiatur opus.

Alibi :

> Alterius pretium Depretiare studet.

Egidius Corboliensis MS. lib. 3. extremo de Virtutibus antidotorum :

> Sed perversa tui lex est et regula moris,
> Ut quod scire nequis, id Depreciare labores.

Utuntur præterea Cyprianus de Ascens. Christi, et in Symbol. Sidonius lib. 1. Epist. 7. lib. 2. Epist. 10. et Carm. 22. Marius Mercator, pag. 75. Ambrosius de Bono Mort. Will. Malmesbur. in Vita S. Aldhelmi cap. 10. Julianus Antecess. Nov. 57. Halitgarius cap. 4. Petr. Damian. lib. 4. Epist. 17. etc.

DEPRETIATUS, Dictus, inquit idem Papias ex Isidoro lib. 10. *quod non sit aliquo pretio dignus.* Gloss. Lat. Gr. *Depretiati*, ἐλαττωθέντες. Gloss. Ælfrici : *Depretiatus*, wurꝺleas. Paulinus Carm. 14 :

> Namque ubi corporeæ curatur gloria pompæ,
> Vilescit pretio Depretiatus homo.

Vide *Pretiare*.

DEPRETIARE, alia notione accipitur in Canonibus Hibern. lib. 41. cap. 22 : *Filius adlatus, servus est ejusdem* (Ecclesiæ) *nisi Depretiatur.* Id est, filius projectus, et allatus ad Ecclesiam, ejusdem servus est, nisi dato pretio redimatur. Confer *Depecuniare*.

* **DEPRENDERE**, pro *Deprehendere*, Recipere quod cuipiam per vim ablatum est. Charta ann. 1303. apud Lam. in Delic. erudit. inter not. ad Hodoepor. Charit. part. 1. pag. 131 : *Inter aliquas singulares personas Vulterranæ civitatis vel ejus districtus, nulla repræsalia seu Deprendendi licentia,... de cætero concedi-tur vel concedetur. Deprehendendi*, in alia ibid. pag. 134.

DEPRISUS. Charta Rotroci Comitis Perticensis ann. 1136 : *Volumus insuper... quod ipsi et sui homines a pedagiis, traversibus, Deprisibus, et quibusvis consuetudinibus... liberi sint et immunes.* Scitum quid sit *Depris*, apud Parisienses, cum quis prædium emere volens, dominum feudalem convenit, et cum eo de laudimiis paciscitur, et *de pretio* quidpiam sibi condonari obtinet.

* Exactionis seu *corvatæ* species. Charta ann. 1114. ex Tabul. episc. Carnot. : *Et aliis quibuscumque nominibus vocentur consuetudinibus,.... et exactionibus secularibus,...., et horum omnium Deprisibus, una cum suis equis,.... liberi sint et immunes.* Vide infra *Despretium*.

* **DEPRIVARE**, Aliquem e suo gradu dejicere, officio vel dignitate privare, apud Hickes. in Præf. Thes. Septemtr. pag. xlvij. ubi de Wilhel. *Lloyd* episc. Norwic. : *Cum ecclesiæ Anglicanæ magno damno gregisque sui gravissimo dolore diocesi sua Deprivatus.* Ibidem accipi videtur hæc eadem vox pro eo cui angusta res est. *Dépriver* vero, Alicujus familiaritate abstinere, in Consolat. Boetii MS. lib. 1 :

> Pour ce m'a Déprivé le roy.
> Ne me voit, ne ne me regarde.

¶ **DEPRIVATIO**, pro *Privatio*, Depositio. *De translatione Roffensis Episcopi ad sedem Londoniensem per Deprivationem Edmundi Bonner*, apud Rymer. tom. 15. pag. 222. Non semel occurrit ibi et pag. 253.

¶ **DEPROMERE**, *Cantare*, apud Papiam. Hinc in Officio Dominicæ Palmarum : *Cui puerile decus prompsit Hosanna pium*, id est, Cantavit.

* **DEPROMITTERE**, Promissa non servare. Vita S. Eustasii abb. Luxov. Sæc. 2. Bened. art. 12. pag. 117 : *Cogentibus ergo cunctis Agrestius simulate pacem postulat, quod postea actis Depromisit.*

DEPROPERUS, Valde *Properus*, et probrosus. Vide Gothofred. ad l. 13. Cod. Th. de Re milit. (7, 1.)

DEPROPITIUS, Contrarius. Liber Diurnus cap. 2. tit. 9 : *Si præter hæc aliud agere præsumsero, eris mihi in illa die terribilis judicii Depropitius, etc.*

DEPROPRIARE, Extra proprietatem ponere. Matthæus Vindocinensis in Tobia :

> Sic tria Depropriant proprium, divina potestas
> Claudens cuncta, jugum mortis, avara lues.

DESPROPRIAMENTUM. Statuta Ordinis Hospital. S. Joannis Hierosol. tit. 1 : *Quod Fratres quolibet anno conficiant Despropriamentum.* Adde tit. 3. § 5. tit. 4. § 16. 17. tit. 12. § 10. Quale autem illud sit, sic exponitur tit. 19. de Verbor. signific. § 34 : *Despropriamentum est veluti privati abdicatio, cum Fratres id declarant, quod in supellectili ac re domestica et familiari habent.* [Hinc liquet, mea quidem sententia, *Despropriamentum* non tam esse abdicationem peculii, quam ejus declarationem : qua notione sumuntur Gallicæ voces *Deprier* et *Depry* Chartularii Gemeticensis tom. 1. fol. 10 : *Quand nos vins ou autres boissons de nostre creu, maisons et provisions passent traversant la riviere de Seine, ou entrent en ladite ville de Rouen, nous sommes quittes pour Deprier à la Vicomté en affermant le nombre desdits vins et autres provisions, et après ledit Depry, pouvons passer franchement sans pour ce payer*

aucun peage, acquit ou tribut. Deprier Declarare est, *Depry* Declaratio.]

* **DE PROXIMO,** Brevi, intra proximos dies, Gall. *Dans peu.* Steph. de Infestura MS. de Bello inter Sixtum IV. PP. et reg. Ferdin. ann. 1482: *Accedentes* (cives Romani) *gratam habuerunt audientiam et pollicitationes infinitas promisitque pontifex se provisurum opportune De proximo.*

* **DEPTALIS.** VINUM DEPTALE, in Chartul. Celsinian. ch. 249: *Breve pro pœnitentia Pontii et pro anima redimenda, quando laxavit... denarios sexdecim et unum modium de vino Deptale.* An Debitum, vel censuale?

* **DEPTELIUM,** *La piaga navale fictra.* Glossar. Lat. Ital. MS.

DEPTIVUM, Diptychum. Papias: *Deptivum, duæ tabulæ, pten enim Græce tabula dicitur.* [Hinc *Deptica*, pro Tabulis pugillaribus eburneis Leg. 1. Cod. Theod. de expensis ludorum. (15, 9.) Vide *Diptycha.*]

¶ **DEPTUS,** *Secutus,* Papias; f. quod Adeptus sit idem qui Assecutus.

¶ **DEPUBIS,** *Porcus sugens.* Gloss. Isid. Festus: *Depubem porcum lactantem, qui prohibitus sit pubes fieri.*

* Hinc emendandum Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Depupis, porcel qui tete.*

1. **DEPUBLICARE,** Deperdere. Additio ad Legem Frision. cap. 8: *Si... quodlibet animal fugiens dominum suum ab alio fuerit receptum, et quærenti domino negatum, et iterum Depublicatum, reddat aut ipsum, quod suscepit, aut aliud simile, etc.*

* 2. **DEPUBLICARE,** Publicare, nostris alias *Dépulier.* Edictum Caroli M. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 25: *Et si mala est fama, Depublicetur ab omnibus, non per invidiam, neque per alicujus mala persuasione, sed ex veritate proferendum.* Mirac. MSS. B. M. V. lib. 1:

Après ma mort, la Dépulie
En tous le liex qui te serra.

¶ **DEPUBLICATIO,** Publica declaratio. Vita S. Goaris, Julii tom. 2. pag. 336: *Melius fuerat antea absconsa confessio, quam ista principalis Depublicatio.*

DEPUDESCERE. Gloss. Gr. Lat.: Ἀπερυθριῶ, *Depudesco, Derubesco. Depudo,* ἀπαναισχυντῶ.

¶ **DEPUDICARE,** Stuprare, Pudicitiam auferre. Onomast. apud Martinium: διαφθείρω.

¶ **DEPUGIS,** Καταπύγος, καταπύγων, *Cynædus.* Suppl. Antiquarii Papiæ: *Depygis, Denaticata sine natibus; nam Pyga extrema pars corporis.* Vox nota Horatio.

¶ **DEPULPARE,** Macie conficere, tenuare, pulpam detrahere, Gall. *Decharner.* Gloss. Lat. Gr. Sangerman.: *Depulpo,* ἀποσαρκῶ.

DEPULSARE. Vide *Pulsare campanas.*

* **DEPUNCTAMENTUM,** Abdicatio, cessio rei possessæ. Arest. ann. 1368. 17. Maii in vol. 5. arestor. parlam. Paris.: *Ipsos* (defensores) *præsenti lite durante sine alio Depunctamento seu novatione per modum provisionis aut aliter custodiri, etc.* Hinc

* **DEPUNCTARE,** DEPUNCTUARE, Rei alicujus dominio et possessione exuere, privare, ab officio removere, nostris etiam *Dépointer.* Arest. ann. 1354. 23. Jun. in vol. 4. arestor. parlam. Paris.: *Ipsum Beguin de possessione et saisina ac statu suis, in quibus fuerat et erat pacifice, Depunctaverant sine judicio, sine lege.* Aliud ann. 1347. 19. Jan. ibid. vol. 2: *Dominus de sancto Venantio, Franciæ marescallus, de dicta sua possessione et saisina Depunctuatus fuerat.* Charta Phil. comit. Fland. ann. 1447: *En déchargeant et Dépointant soigneusement, si mestier est, ceux qui de présent sont en la loy de nostre ditte ville* (de S. Omer.) Lit. ann. 1359. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 357: *Que très grant destorbier leur seroit et empechement de leur vivre, les Despointer dudit fait. Despoinctier* et *Despointier*, in Lit. ann. 1370. tom. 5. earumd. Ordinat. pag. 373. et ann. 1379. tom. 6. pag. 436. Vide infra *Desapunctare.*

* **DEPUPIS.** Vide supra *Depubis.*

* **DEPURARE,** Purum reddere, perpurgare, Gall. *Dépurer.* Arnauld. in Rosar. MS. lib. 1. cap. 1: *Verum tali continua sublimatione Depurat.* Joan. de Cardalhaco serm. in Assumpt. B. M.: *Et tunc feditas nostra et turpitudo Depurabitur et mundificabitur.*

✱ **DEPUTARE.** [Amputare. DIEF.]

DEPUTATI. Gloss. Lat. Græc.: *Deputatus,* καταταχθεὶς, ἀπονεμηθεὶς. *Deputatio,* ἀπονέμησις, ἀποκλήρωσις. *Deputantur,* ἀναφέρονται, ἀπονεμονται. *Fabricis et aliis operibus publicis Deputati,* in l. 8. C. de Servis fugit. (6, 1.) Ὁπλόποιοι, qui numeri cujusque arma procurabant, *Fabricenses.* Peculiari vero appellatione *Deputati* dicti, quod essent ἐν τοῖς ἀριθμοῖς συγκαταλεγόμενοι, ut est in Nov. Just. 85. § 2. et annonas de publico sumerent, perinde ac milites ipsi; unde *Statuti numerorum* vocantur a Juliano Antecess. Const. 79. § 2. Glossæ Basil.: Λειτουργοί, δεποτάται, ἀφωρισμένοι. Totidem verbis Suidas in Etymologico. Sic legendum in Græca Inscriptione apud Jac. Sponium tom. 3. Itiner. pag. 105: ΑΥΡ. ΦΛΑΒΩΝΗΝ. ΡΟΥΦΕΙΝΟΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΡΧΟΝ ΔΕΠΟΤΑΤΟΝ ΠΡΕΙΜΙΠΕΙΛΑΡΙΟΝ, etc. Perperam enim Editi ΔΕΣΠΩΤΑΤΟΝ. Ejusmodi igitur sunt, qui in Notitia Imperii dicuntur *Deputati scholæ Agentium in rebus,* et *Deputati Domesticorum,* et *Deputati Equitum et peditum.* Vide Jac. Gothofredum in Paratit. ad tit. de Re militari lib. 7. Cod. Th.

DEPUTATI dicti postmodum sequiore Græcia, selecti quidam ex singulis ordinibus viri aliquot alacres, ex iis potissimum, qui minus locupletes erant, qui vulneratos in prælio reficiebant, aut collapsos ab equis erigebant, aut laborantes e certamine asportabant. De iis copiose Rigaltius in Glossar. ex Mauricii et Leonis Tacticis. [Vide *Scribones.*]

DEPUTATI, in Ecclesia Græcanica, quorum ministerium erat, Patriarcha procedente, e via populum abigere. Ordo M. Ecclesiæ: Ὁ Δεποτάτος περιπαθῶν ἔμπροσθεν τοῦ Ἀρχιερέως, καθαρίζει τὸν λαὸν ἀπὸ τὴν στράταν. Eadem habet Catalogus Official. M. Ecclesiæ apud Goarum in Euchologio Græco, ubi *Deputati* et *Ceroferarii* ordinatio refertur, quasi idem fuerit ministerium. Deputati meminit Cantacuzenus lib. 1. cap. 41. et Codinus de Offic. Vide Meursium. [☞ Et Cang. Glossar. med. Græcit. col. 280.]

¶ **DEPUTATIA,** DEPUTATUS, *us.* Legatio, Gall. *Deputation.* Utrumque legitur apud Rymerum tom. 14. pag. 452. col. 1.

* **DEPUTATUS,** a Gallico *Député,* Legatus, missus, cui res examinanda committitur. Inquisit. ann. 1268. ex schedis Pr. *de Mazaugues: Et ipse ivit cum prædictis Deputatis.* Infra: *Respiciuntur per homines Deputatos per curiam Arelatis.* Vide *Deputatia.*

✱ **DEPUVERE.** [Cædere. *Lucilius.*]

¶ **DEPYGIS.** Vide *Depugis.*

¶ **DEQARCHARE,** Exonerare, Gall. *Décharger.* Charta Thomæ Abb. S. Germani Paris ann. 1249. in Libro Anivers. B. fol 217: *Forensis panem vendere non poterit nisi solum transeundo, excepto prædicto die fori: qui vero morant fecerit nullo emptore præsente, vel Deqarchaverit, panem totum amittet.*

DEQUASSARE. Vita MS. S. Amatoris Episcopi: *Et his dictis Sacerdotis suavissima verba Dequassans, respondit, etc.* id est, expendens.

¶ **DEQUITATIO,** Redemptio, Gallice *Rachat.* Synodus Mechliniensis ann. 1574. in Anecdotis Martenianis tom. 4. col. 458: *Item, concluserunt Domini, quod ad petitionem partium poterunt permittere redemptionem et Dequitationem parvorum censuum usque ad sex scutiferos seu duodecim grossos, certo tempore præfixo, intra quod hujusmodi Dequitatio fieri permittatur, et denario ad minus vigesimo quarto; quodque denarii capitales provenientes ex hujusmodi redemptionibus applicentur in emptionem aliorum redituum hereditariorum.*

¶ **DEQUUS,** Dictus. Diploma Childerici II. Regis Franc. in Hist. Mediani Monasterii pag. 13. et apud *Laguille* in Probat. Hist. Alsat. pag. 3. col. 2. [☞ Alsat. Diplom. tabul. 1. Schœpflin. legit *de quas,* quem secutus est Brequinius num. 172.]: *Memorati homines qui in ipsas Dequas villas commanere videntur, totum et ad integrum ipsius Valedio Abbate omnes fonctiones reddere debeant.* Eadem habentur in Actis SS. Julii tom. 3. pag. 212. de S. Hildulfo.

* **DERAISNARE,** DERAISNIA. Vide infra *Desrainare.*

¶ **DERAMARE,** E ramis fructus excutere, vel Ramos exscindere. Bertramus in Vita S. Francæ, April. tom. 3. pag. 393: *Hic cum arborem quamdam conscendisset et eam Deramaret, subito eo caput elevante globus rivizorum super illius oculos descendit.* Verum alia notione sumitur apud Spelmannum in voce *Adhramire,* ubi sic:

¶ DERANIARE *Monachum* dictum censeo pro *Deramare,* quasi a professione seu voto revocare. *Bellum Deraniare,* item pro *Deramare,* id est, Denuntiare, profiteri: sed hoc compositum cum *De* articulo infinitivi modi apud Anglo-Normannos; illud cum *de* vel *des* præpositione *a* vel *abs* significanti et privationis vim habenti. Sic ille. Vide *Adrhamire.*

¶ **DERARAT,** *Torpet, frigidum est.* Gloss. Isid.

¶ **DERATA,** Vox Italica, Cibaria, Res venales consueti usus, Gall. *Denrée.* Chronicon Parmense ad ann. 1300. apud Murator. tom. 9. col. 842: *Et satis bona ubertas et Derata erat de omnibus victualibus.* Vide *Denariata.*

DERATIONARE, [DERATIOCINARE, Litigare, causam suam rationibus comprobare, Rem aliquam rationibus sibi vindicare, Crimen a se amoliri. Judicium Ludovici VII. Francorum Regis ann. 1171. inter Instrum. tomi 4. novæ Gall. Christ. col. 243: *Adjudicavimus vobis per judicium curiæ nostræ possessionem et saisinam totius querelæ, donec eam Joceramnus Derationaverit in curia nostra.* Chartular. S. Vandregesili tom. 2. pag. 2062: *Quidquid in terris vel in bosco Monachi Derationare apud Chitreium potuerint, quiete et pacifice eis habendum permiserunt.* Miracula S. Rictrudis num. 13. Maii tom. 3. pag. 94: *Dicebat apud se, jam totum Derationavi, quia ille non in-*

venturus, qui contra me audeat ferre sententiam. Vita B. Lanfranci n. 31. Maii tom. 6. pag. 841 : *Cui Lanfrancus in faciem restitit, et coram omnibus testimonio antiquorum Anglorum, qui periti erant legum patriæ, Deratiocinatus est libertatem terræ suæ.* Vide *Desrainare*] et *Ratio.*

¶ Dirationare, Rationibus sibi vindicare, apud Th. *Madox* in Formular. Anglic. pag. 369: *Ego Ricardus filius Geri quietam clamavi de me et de heredibus meis Willelmo de Burleia totam illam dimidiam hidam terræ in Burleia, quam prædictus Willelmus Dirationavit de Geri patre meo.*

¶ Dirationatio, Eadem notione, apud eumdem *Madox* Formul. Anglic. pag. 295 : *Præcipio, quod Monachi de Bordesleia habeant rectas divisas suas, sicut fuerunt tempore Regis H. avi mei... et quod vos eos juste adjuvetis ad hanc Dirationationem faciendam.*

¶ Dirationari. Liber niger Scaccarii pag. 110 : *Hugo de Draybon 11. Milites et tertium negat, qui nondum Dirationatur.*

¶ Dirationare Se, Crimen a se amoliri. Hist. Beccensis MS. fol. 360. num. 3 : *Si quis extraneus... ira subita aliquem infra parochiam Becci percusserit, si captus ille retentus fuerit, Dirationabit se in die in curia Abbatis, aut secundum curiæ ipsius judicium emendabitur.*

¶ Dirrationari, Rationibus sibi vindicare. Eadem Hist. fol. 235. n. 3 : *Ego Willelmus Rothomag. Archiep. concedo et confirmo, ut Ecclesia S. Mariæ Becci jure hæreditario possideat Ecclesiam S. Mariæ de Ermentrudis villa, sicut Willermus Abbas ejusd. loci et Monachi Dirrationati sunt in Capitulo.*

¶ Diratiociniare per Duellum, Rem sibi per duellum asserere. Epistola Galerani Comitis Mellenti ad Eugenium Papam III. Hist. Harcur. tom. 3. pag. 44 : *Item Richardus Broc et Robertus Presbyter filius Ferondi hereditatem suam de villa S. Sansonis, quam per Duellum Diratiociniaverunt, Radulphus de S. Sansone prædictis fratribus vendiderunt triginta et sex libras.*

¶ Disrainniare. Chartular. S. Vicentii Cenoman. fol. 156 : *Sed tantum venerunt cum eis ad placitum coram Roberto de Juliaco et filiis ejus, et Disrainniaverunt, quod non debebant dare talliam de illa censiva nec adjutorium.*

¶ Disraisnare. Chartular. SS. Trinit. Cadom. fol. 87 : *Sciendum est quod Johanna Abbatissa S. Trin. Cad. anno ab Incarn. 1183. Disraisnavit domum, quæ fuerat Wiguenni Britonis adversus Evainnum et Benedictum, qui faciebant se de parentela illius in curia Domini Regis, in plenaria assisa.* Vide *Deresnare* suo loco.

¶ Disraisnare Sese per Juramentum, apud Lobinellum in Hist. Britan. tom. 2. col. 324.

¶ Durationare. Charta anni 1195. ex Tabulario S. Richarii : *Abbas Gaufridus per belli victoriam Durationaverat.*

* **DERAUBARE**, Furari, expilare, *raubam*, id est, vestem eripere, Gall. *Dérober.* Mirac. MSS. Urbani V. PP. : *Vidit quemdam hominem cum armis accedentem velociter passum erga ipsam, timens ne ipsam Deraubaret, quia erat in bono statu de raubis suis.* Vide *Derobare.*

¶ **DERAZELLARE**, Navi vehere, f. a voce nautica *Rader*, Vadum petere. Extractum computi anni 1321. in Hist. Delphin. tom. 2. pag. 160. col. 1 : *Et pro tota dicta fusta quando fuit ante domum Domini de Lugduno in Sagona Derazellanda, atteranda et in domo Domini reponenda.* Ibid. eadem notione legitur *Inrazellare*, quod vide suo loco.

¶ **DERBERAT**, ℟. *interrumpit.* Glossar. Sangerm. MS. num. 501.

* **DERBIO**, Piscis genus. Vide infra *Glaucus.*

DERBIOSUS. Octavianus Horatian. lib. 1. Rer. Medicar. cap. 10 : *Derbiosos oculos, quos nos impetiginosos dicimus, asperitatum vitiis laborantes, sic curare consuevimus.*

DEREAMENTUM. Charta Stephani Comitis sacri Cæsaris ann. 1290 : *Item super eo, quod nos dicebamus, quod justitia Dereamenti boum in terra dicti Odonis ad nos pertinere debebat : dicto Odone dicente pluribus rationibus, quod cum in terra sua haberet omnem jurisdictionem altam et bassam, casus iste sicut ceteri casus, in terra sua emergentes, ad se pertinere debebat.* Infra : *Ordinatum insuper extitit super justitia Dereamenti boum, quod dicto Odoni... remanebit.* Ubi *justitia Dereamenti boum* dici videtur, de bobus, qui extra agri dominici limites aliquid de alieno agro arant et usurpant. Nostri *Derens* et *Deraiement* etiamnum dicunt, ex Gallico *Raie*, Sulcus.

☞ De bobus vastitatem in agris vel silvis efficientibus intelligendam puto vocem *Dereamenti*, eamque deducendam a Teutonico *Derien, Deren*, vel *Daron*, Nocere. Kilianus : *Deren, Deyren, Nocere, officere, obesse, urgere. Dere, Deyre, Nocumentum, offensa, noxa, displicentia.* Vide Glossarium Schilteri et infra *Vastum facere.*

DERECTARIUS, Qui fores effringit furandi animo. Gloss. Lat. Gr. : *Derectarius*, ὁ εἰς τὰς ἀλλοτρίας ἕνεκεν τοῦ κλέψαι εἰσερχόμενος οἰκίας. *Derectarius*, Θυρεπανοίκτης, ἐπεισπηδητής, κατάρατος. Ex quibus idem Gloss. emendat Cujacius lib. 10. Observ. cap. 34. *Defectarii, lib. de Off. Procons.* εἰσπηδησιῶνες, ubi legit *Derectarii.* Glossæ Basilic. : Οἱ τοιχωρυχοι, καὶ οἱ σάκκους ἀνασχίζοντες, καὶ οἱ δερεκτάριοι, ἤγουν κλέπται. *Derectarios* quasi *Directarios* appellari censent viri docti ejusmodi fures, voce ducta a *Dirigere*, quod est *Effringere*, uti notat Festus. Apud Basilium in Epist. διρεκτάριοι furibus junguntur. Vide eumdem Cujac. lib. 10. Obser. cap. 27. et Ægid. Menagium in Amœnitatib. Juris pag. 299. 2. Edit.

DERECTUM, *In rectum vadens : Directum vero, in latere rectum.* Papias.

DEREFALE, vel d e o r f a l d, vox Saxonica apud Ælfredum, pro vivario cervino, seu sæpimento, quo includuntur damæ : a d e o r n, cervus, fera, et f a l t, stabulum. Vide *Parcus.*

DERELECTORIA Virga. Tabularium S. Aniani Aurelianens. : *Ut vero istud firmius sit, virgam, quam vocant vulgo Derelictoriam, signum quidem traditionis, super altare publice impono.* Ubi *Virga Derelictoria* videtur illa esse, qua utebantur vulgo in investituris, seu traditionibus rerum, quas Ecclesiis *derelinquebant*, et quam ad id in manus donatorum aut restituentium Canonici vel Monachi tradebant. Vide *Investitura per baculum.*

* **DERELICTA**, Vidua, nostris *Déguerpie.* Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 109. Chartoph. reg. ch. 112 : *Ja pieça a un certain jour Robin le Vasseur voult oster un baston à la Déguerpie de feu Robin Cornart, les deux enfans d'icelle Déguerpie se prinrent audit Robin le Vasseur, etc.* Vide *Relicta.*

* **DEREMONDARE**, Purgare, emundare. Stat. Mutin. rubr. 205. pag. 38. v°. : *Canales Clari de ramo venientes per quos molendina macinantur, debeant deradi et Deremondari usque ad fontes in quibus oriuntur.*

DERENUS, Moneta, quæ eadem, ni fallor, ac *Tarenus* Joan. XXII. PP. tom. 4. part. 2. Epist. secret. pag. 89. apud Rainaldum ann. 1323. num. 9: *Soldanus debet habere ab Armenis tributum consuetum anno quolibet, quod est 12. centena millium Derenorum per annum, quorum Derenorum singuli quatuor computantur pro Byzantio albo de Cypro.* Vide *Tarenus.*

* **DERERAGIUM**, Derreragium, Debitum, quod in jure *Reliquum* dicitur, Gall. *Arrérage ;* unde *Estre en derriere* dicebant, pro Fœnoribus obligari. Charta Phil. comit. Fland. ann. 1447 : *Auxquelles causes ladite ville* (de S. Omer) *est à present moult fort endepté et en Derriere.* Charta ann. 1325. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 395 : *Concessit Guirardo Liveyo... viginti solidos Tholos. obliarum, et plus si sunt, cum dominationibus, et omnia Dereragia dictarum obliarum, etc.* Pluries ibi, ut et *Derreragia.* Vide *Areragium.*

DERESCIAT. Capitulare Caroli M. ann. 802. cap. 36. apud Baluzium : *Si quis autem post hoc in perjurio probatus fuerit, manum dextra semper Deresciat : tamen hæreditate propria priventur usque ad nostrum judicium.* Ubi forte leg. *dextram se perdere sciat.*

* **DERESNARE**, Litigare, causam suam rationibus comprobare, alias nostris *Déraisnier.* Scacar. apud Cadom. ann. 1234. in Reg. S. Justi ex Cam. Comput. Paris. fol. 29. r°. col. 2 : *In essonia de via curiæ, sufficit quod essoniator dicat sine garanto, quod paratus est Deresnare ad esgardum curiæ.* Pactum inter Ingeran. Codic. et Nicol. Camerac. episc. ann. 1264 : *Reconnoist lidis evesques que en pain, s'il est menres qu'il ne doie,... et en autres coses semblant, nous aions tel droiture comme nous devons avoir, c'est-à-dire, le siste de livrement ou le tiert, se Déraisnier le poons par droit.* Aliud sonat *Desrainier*, eligere scilicet, in Poemat. Roberti Diaboli MS. :

Quant l'emperere ot Desrainié
Le camp, u furent araisnié
Li Sarasin si laidement.

Desrainable vero, pro *Déraisonnable*, rationi contrarius, in Libert. Novi castri ann. 1256. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 365. art. 19.

* **DERESNATIO**, Deresnator, Deresnia. Vide infra *Desrainare.*

DERETRO, pro *Retro*, ab ante, *Derriere.* Baruch cap. 6. v. 5 : *Visa turba Deretro.*

* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Detras, Prov. retro, Deretro.*

DERITTUM, Derictum. Vide *Directum* 3.

¶ **DERIVARE**, Originem ducere ab aliquo. Chronicon Danduli apud Murator. tom. 12. col. 475 : *Carolus de Durachio... qui a Carolo Duca Andegavensi filio Regis Francorum per descendentem lineam Derivavit.*

* **DERIVATA**, Derriva, Deflectio, declinatio, Gall. *Derive.* Stat. Taurini MSS. ann. 1360. cap. 68. ex Cod. reg. 4622. A. : *De molendinis non faciendis a Derriva Duriæ usque ad vadum... Item quod nullum molendinum, nec paratorium, aut batanderium fiat a Derivata Duriæ usque ad Padum.*

** **DERIVATIM**, Purchardi Gesta Witigowonis ap. Pertz. Scriptor. tom. 4.

pag. 622 : *Cum totius fons sapientiæ videatur Derivatim e vestri cordium fluentis emanare.* *Deductim*, ap. Diomedem 2. pag. 168.

¶ **DERIVERE**, *Dinumerare*, in MS. Ecclesiæ Bituricensis.

DEROBARE, Furari, expilare, *Robam*, id est, vestem eripere, ex Gallico, *Dérober*. Sanutus lib. 3. part. 13. cap. 10 : *In insula vero descendentes, Derobato uno casali, rediere.* Occurrit apud Michaelem Madium de Barbizanis in Hist. cap. 17. Jo. Lucium de Regno Dalmat. ex veter. Chartis pag. 175. 183. [Julianum Cardinalem in Epist. ad Eugenium IV. PP. Murator. tom. 3. col. 439. 443. tom. 12. col. 421. 491. *Deraubatus*, in Litteris ann. 1333. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 239. Vide *Desrobare*.]

DISROBARE, apud Petrum de Vineis lib. 2. Epist. 45. lib. 5. Epist. 48. 62. 78. [Nicolaum de Jamsilla de Gestis Friderici II. Imperat. inter Scriptores Italicos Muratorii tom. 8. col. 500.] Vide *Robare*.

¶ DERUBARE, apud Parisium de Cereta in Chronico Veronensi ad annum 1236.

¶ DERUPARE, Eadem notione. Bonincontrus in Actis SS. Junii tom. 4. pag. 765. laudatus, ubi de Sanguine S. Joannis Bapt. : *Tu cogitasti eam* (terram) *Derupare, ut maneat inhabitata.*

¶ DEROBARIA, Furtum, Ital. *Ruberia*, in Diplomate Jacobi Insulani Cardinalis, apud Illust. Fontaninum in Appendice Antiquit. Hortæ pag. 463.

¶ DERROBATIO, in Litteris ann. 1337. ex Archivo S. Victoris Massil.

¶ DEROBATIO HOSPITIORUM, in Arresto Parlamenti Paris. ann. 1335. inter Probat. Annal. Tolos. D. *la Faille* tom. 1. pag. 89.

¶ DISROBATIO. Epistola Roberti Regis Calabriæ ad Barchinonenses, inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 70 : *Recepimus vestras litteras continentes Disrobationem cujusdam kokæ Bernardi Garrigæ civis Majoricarum, factam ut asserit per quosdam piratas regni nostri Siciliæ.* Legitur etiam in Instrumento ann. 1332. ex Archivo S. Victoris Massil.

° **DEROBATOR**, Expilator, prædator, Gall. *Pilleur*. Chron. Estense ad ann. 1299. apud Murator. tom. 15. Script. Ital. col. 346 : *Invenerunt gentes dicti domini Maffæi, quæ derobabant campum;... alia pars cucurrit ad campum, et occidebant, vulnerabant et capiebant inimicos Derobatores.* Vide *Derobare*.

° **DEROCARE**, DERROCARE, Diruere, evertere, dejicere, arborem exstirpare, nostris alias *Desrocher*, Ital. *Dirrocare*, Hispan. *Derrocar*. Annal. Cæsenat. ad ann. 1294. apud Murator. tom. 14. Script. Ital. col. 1109 : *Malatestinus tunc potestas Cæsenæ Derocavit omnes quas potuit fortilicias.* Et col. 1113 : *Gallassius capitaneus Cæsenæ cum vicario ecclesiæ Ravennatis obsederunt castrum cum manganis, Derocando domus.* Chron. Bergom. ad ann. 1404. ibid. tom. 16. col. 949 : *Cavaverunt ipsam turrim circumcirca et ipsam dirui et Derocari fecerunt.* Charta ann. 1327. in Reg. 65. Chartoph. reg. ch. 65 : *Eis imponebatur, quod..... multas arbores Derrocando sibi non licitas, et eas in usus suos convertendo, etc.* Vita SS. MSS. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 65. v°. col. 2 : *Li Tyebre crut tant que il aloit souz les murs de Rome et pluisours maisons Desrocha.* Vide *Derochatura, Derucare, Dirocare* et *Derupare*.

° **DEROCHARE**, E rupe dejicere, præcipitem dare, dejicere, detrudere, nostris etiam *Desroquer*. Stat. Vallis Serian. cap. 41. ex Cod. reg. 4619. fol. 113. r°. : *Non sit aliqua persona quæ audeat... portare... aliquas carnes Derochatas, vel aliquo alio casu fortuito mortuas... ad becharíam.* Lit. remiss. ann. 1459. in Reg. 190. Chartoph. reg. ch. 18 : *Lesquelz compaignons firent responce qu'ilz alloient querir une fille amoureuse avecques les clers du palais, et pour Desroquer les escoliers, s'ilz les trouvoient.*

¶ **DEROCHATURA**, a Gall. *Roche*, Diruptio, abscissio rupis. Extractum comput. anni 1336. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 325. col. 1 : *Pro fractura rupis super qua dictum castrum est ædificatum, et pro Derochatura rupis ante turrim, licet nondum sit aplanata, etc.* Delphinates etiamnum dicunt *Dérocher* de quacumque ruina et prolapsione.

° **DERODERE**, alluere, Gall. *Baigner, couler contre*. Charta ann. 828. tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 555 : *Incipit possessio fluvii Ligerici a farinario cujusdam Dromedamii, et decurrit per ripam sancti Hilarii usquedum cujusdam Mortosii nomine vici Derodendo fines Ligeris alveo non modico invehitur.* *Déroder les terres*, eas ad cultum redigere, in Hist. Tornac. lib. 4. pag. 52. et 53. quo sensu *Désadnarder* et *Dessenarder* usurpatum occurrit in Ch. ann. 1455. ex Chartul. Latiniac. : *Sont tenus aussi lesdits preneurs... de deffricher, Désadnarder et labourer toutes lesdites terres, et icelles deffrichées les tenir delà en avant en bon et suffisant labour sans les essaisonner. Deffricher et Dessenarder lesdites terres*, in alia ann. 1485. ibid. *Desriequir*, eadem notione, apud Math. de Couciaco in Hist. Car. VII. pag. 546 : *Desriequir et essarter leurs terres, vignes et jardinages.* Vide *Deruncinare*.

¶ **DEROGAMEN**, Derogatio, Gall. *Dérogation*, Actio qua præcedens statutum, v. g. testamentum imminuitur vel aboletur. Privileg. Sigismundi Imp. ann. 1431. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 1. pag. 458 : *Divini cultus et ecclesiastici juris notabile Derogamen votis detraheretur fidelium et procassarentur testamenta multorum, etc.*

DEROGARE, Detrahere. Papias : *Derere, Derogare, detrahere, vituperare.* Alibi : *Detractare, Derogare, dedignari, temnere.* Concilium Emeritense cap. 17 : *Nullus subjectus decedentem detrahat Episcopum, nullus de eodem Deroget, nec malum quicquam loquatur.* Ordericus Vitalis lib. 10. pag. 789 : *Stephanus quoque Blesensis Comes pene ab omnibus Derogabatur, et indesinenter verecundabatur.* Passio SS. Seraphiæ et Sabinæ num. 2 : *Quid tibi ipsa Derogas, aut quare temetipsam vilem reddis ?* Utitur non semel Ruffinus in S. Hieronymum, et in Apologia pro Origene, ut et Symmachus, Sidonius, et alii.

1. DEROGATIO, Contumelia. Facundus Hermianensis lib. 7. cap. 7. pag. 506 : *Et post modica Episcopo Edessæ Derogans, dicit : Hic nostræ civitatis tyrannus, etc.* Hesso Scholasticus : *Ut omne os adversariorum obstrueret, et vocem Derogationibus omnibus auferret.* Concilium Lemovicense ann. 1031. sess. 1 : *Exeat in medium, et libere dicat, ut aut doceat, aut doceatur, et Derogatio confundatur de fraternitate Ecclesiæ.* Idem Ordericus lib. 11 : *Ne aliqua sibi Derogationis occasio oriretur.* Et eodem lib. : *Ibique legalitatis et futuræ Derogationis immemor.* Adde pag. 834. Vita S. Waldetrudis n. 6 : *Hujusmodi irrisionibus ac Derogationibus fatigatus, etc.* Infra : *Derogationes, irrisiones, contumelias, etc.*

DEROGATOR, Detractor. Anastasius Bibl. in Præfat. ad VIII. Synod. : *Quod Patriarcha Ignatius Derogator esset ejusdem sanctæ memoriæ Methodii, et idcirco quasi parricida foret habendus, fama crebrescit.* Concilium Remense ann. 1049 : *Gebuinus Laudunensis Episcopus et Hugo de Braina Castello, qui inter ejus Derogatores quasi signiferi extiterunt, eodem anno ignominiosa morte vitam finierunt.* Adde Historiam mortis S. Leonis IX. PP. n. 1. [Sidonius lib. 3. Epist. 13 : *Importunus petendi, Derogator negati, æmulator accepti.* Et Epist. seq. : *De cæteris studii nostri Derogatoribus, etc.*]

2. **DEROGATIO**, [f. Pars a toto distracta.] Charta Abbonis Patricii pro fundatione Monast. Novalicensis, ex Tabul. Ecclesiæ Gratianopol. fol. 51. 52 : *Et illud mihi in hunc testamento meum addere placuit, ut dum et domnos patruus meus Semforianus condam Episcopatum Wapecense in suam habuit gubernatione, et devotione sua, ut medietate Derogationes portionis ipsius in valle Segucia ad ipsa Ecclesia per sua esturmenta delegare voluit, etc.* Infra : *Ipsi cartam donationis de medietate locello nostro commune Derogationes in valle Sigusina ad jam dicta Ecclesia sanctæ Mariæ Wapencense quod scripserat, dum et lex hoc prohibit, et postea ipse de ipso onos Episcopato a malis hominibus ejectus fuit, et ipsa portio Derogationis ad ipsa Ecclesia Wapencense nunquam fuit tradita nec recepta, ideoque, etc.*

¶ **DEROGATORIUS**, Derogans, Qui imminuit legis, vel cujusvis statuti præcedentis auctoritatem. *Derogatoriarum Derogatoriæ*, voces in Cancellaria Romana notissimæ. Vide, si vis, Bullam Pii IV. PP. inter Instrum. tomi 3. novæ Gall. Christ. col. 108. Bullam Pauli III. apud Miræum tom. 2. pag. 1055. col. 1. Bullarium Carmelit. pag. 238. col. 1. etc.

¶ DEROGATORIE, apud Marten. tom. 1. Collect. Vet. Script. in 4°. part. 2. pag. 243.

¶ **DEROR**, *Septimus annus remissionis.* Papias.

° **DEROTARE**, Auferre, extrahere, nostris alias *Desroter*. Inquisit. ann. 1218. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 60. col. 2 : *Requisitus si Bertrandus Derotavit erbam de bestia Stephani Chautardi ? Dixit quod non, sed voluit eam.* Ubi forte legendum *Derocavit*, id est, ad terram dejecit. Vide supra *Derochare*. Lit. remiss. ann. 1395. in Reg. 148. Chartoph. reg. ch. 280 : *Le suppliant aidoit à Desroter un chariot d'une mare ou raaque ou il estoit.* Hinc *Desroi*, Damnum, clades, vulgatius *Désarroi*. Mirac. B. M. MSS. lib. 1 :

> Un archier ot près de l'image,
> Qui grant Desroi et grant damage
> Faisoit souvent à chax de fors.

° **DEROTICUM**. Bulla Agapiti II. PP. ann. 951. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 425 : *Stabilimus ut nulla qualibet persona monachi vestri monasteriis consentientibus injuste ad Deroticum aut ad... deportare laicalis persona præsumatur.* Locus mancus.

° 1. **DERRATA**, Pretium rei per denarios, ut supra *Denariata*, vox Italica. Charta ann. 1125. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 1140 : *Botacci per omnem annum dant iv. staria annonæ et iv. panes, et ij. Derratæ de carne et vinum.* Vide *Derata*.

° 2. **DERRATA**, Italis etiam Rei alicujus portio. Stat. Montis-reg. pag. 137 :

Quod illa persona, quæ convenietur pro restitutione dotium fienda, teneatur in solutam dare... et pannos de dorso ad usum solitum talis mulieris dotis recuperantis, de quibus Derratam talis creditor recipere teneatur.

* **DERRERAGIUM.** Vide supra *Dereragium.*

* **DERRIVA.** Vide supra *Derivata.*

* **DERROCARE.** Vide supra *Derocare.*

¶ **DERSES,** *est fumus sive vapor, ex quo arbores crescunt.* Roch. *le Baillif* in Diction. Spagyr.

¶ **DERUBARE,** Derupare. Vide *Derobare.*

* **DERUCARE,** Diruere, evertere, ut supra *Derocare.* Chron. Bergom. ad ann. 1403. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 947: *Die dicto diruinavit et penitus Derucavit turris illorum de Grumello, etc.*

DERUERE, Evertere. Papias: *Deruere, Derogare, Detrahere, Vituperare.* Perperam *Dermere,* in MS. Gloss. Lat. Græc.: *Deruit,* κατέστρεψεν, ἀνατρέπει. Alibi: *Diruit,* κατέστρεψεν.

¶ **DERVESUM,** f. pro *Devesium* vel *Devesum,* ut Cangius legit in *Cascina.* Locus defensus, v. g. silva in qua non licet omnibus ligna cædere, animalia pascere, venari, etc. Charta Ademari de Muro-veteri ann. 1191. apud Acherium Spicil. tom. 8. pag. 205: *Nemoribus, garricis, cascivis, Dervesis, mansis et mansuris, vineis, etc.* si *Dervesis,* non *Devesis,* legendum, f. *Dervesum* idem erit quod infra *Dervum,* Silva. Vide *Devesium* et *Defensa* 3.

¶ **DERUGINARE,** *Rubiginem auferre, Eruginare.* Laurent. in Amalthea ex Catholico.

* **DERUINARE,** Eadem notione, ibid. ad ann. 1386. col. 857: *Ante festum Nativitatis Domini projecta et Deruinata fuerunt castra de Calepio, etc.* Occurrit rursum supra in *Derucare.*

¶ **DERUNCINARE,** Runcare herbas, evellere. Onomast. apud Martinium: *Deruncino,* ἐκβοτανίζω. Alibi, *Deruncinare* est Runcina secare, levigare, Gall. *Raboter*: unde metaphorice apud Plautum: *Lepide Deruncinavit militem.*

¶ **DERUPARE.** Vide in *Derobare.*

* **DERUSCARE,** Cortice spoliare, ut videtur. Chron. Modoet. apud eumd. Murator. tom. 12. col. 1143: *Porro recedentes inde permixtæ gentes, dimiserunt... terram Modoetiæ personis et omnibus bonis vacuam et quasi ruinatam, stantem sicut siccam arborem Deruscatam, non ferens fructum.* Et col. 1147: *Dimissa est ab illis, qui erant pro Romana Ecclesia, sicut arbor Deruscata... faciam cito quod illa terra fiet arbor cooperta de bona rusca, ferens fructum.*

¶ **DERVUM,** vel Dervus, Mabillonio Silva, unde *Dervense* Monasterium, in Vita Bercharii Abb. inter Acta SS. Benedict. sæc. 2. pag. 831. et seqq. Armoricis *Derw,* Quercus, plural. *Derwen.*

* Quercetum, a Celtico *Derw,* quercus, unde nostris *Dervée,* pro *Chênaie.* Charta ann. 1326. in Reg. donor. Car. IV. et Phil. VI. ex Cam. Comput. Paris. fol. 18. v°: *Item Guillaume Bonin leissa cinq soulz sur une Dervée.*

DERZON. Lex Longob. lib. 1. tit. 25. § 30: *Si quis sepem alienam ruperit, i. e. Derzon, componat, etc. Zaun,* Germanis est sepes. Editio Heroldi tit. 101. § 42. habet *Iderzon,* [hæcque genuina lectio est; *Iderzon* autem vel *Ederzaun,* ut habet Schilterus in fictitia voce *Derzon,* componitur ex *Ider, Eter,* et *Zaun*; estque *Etter,* ut prosequitur idem Auctor intergerinum quid, murus, paries vel sepimentum, quo villa vel curia ab altera separatur et definitur.] [** Glossar. Longob. in Cod. Cavensi: *Iderzon, Sepes aliena.* In Cod. romano *Inderzon.* Vide Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 1. col. 154. voce *Etar,* et Schmeller. Glossar. Saxon. voce *Edor.*]

¶ **DESACERDOTARE,** Sacerdotem seu Episcopum deponere. Vide Admonitionem D. Dionysii Sammarthani ad calcem tomi 1. novæ Gall. Christianæ.

¶ **DESACRARE,** apud Statium est Sacrare simpliciter:

Quercus erat, Triviæ quam Desacraverat ipsa.

Haud scio unde Martinius habeat: *Desacro, quod sacrum erat, profanum facio.*

* **DESADVANTAGIUM,** a Gallico *Désavantage,* Detrimentum, incommodum. Pactum inter Car. VIII. reg. Franc. et Ferdin. reg. Hisp. ann. 1493. inter Observat. ad Hist. Car. VIII. pag. 666: *Quod nunquam faciemus aliquid quod sit in damnum, Desadvantagium et præjudicium dicti christianissimi Francorum regis, etc.*

* **DESADVOYARE,** Denegare, inficiari, Gall. *Désavouer.* Charta Phil. Pulcri ann. 1307. in Hist. Lugd. pag. 47. col. 1: *Et quod capitulum Lugdunense aliquam partem haberet in eadem, quod in hoc non consentiunt, sed Desadvoyant eosdem et in omnibus quantum possunt contradicunt.* Vide supra *Deadvocare.*

DESAFFIDARE. [A fiducia data recedere.] Vide *Affidare.*

DESAFFILIARE, Exhæredare. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ ann. 1247. fol. 24: *His rationibus pater potest Desafiliare filium suum, si viderit patrem, vel sciverit illum captivum, et non traxerit eum de captivitate, etc.* Adde Observantias Regni Aragon. lib. 2. tit. 1. § 1. Vide *Adfiliare.*

DESAFORAMENTUM dicitur, quidquid fit contra foros, id est leges municipales, seu libertatem indultam Civitatibus, ac Civibus oppidi alicujus. Charta Alfonsi II. Reg. Portugalliæ tom. 4. Monarch. Lusitan. Brandaonis pag. 268: *Et hoc accordavi cum meis privatis, quod ista decreta sunt grande meum Desaforamentum, et de mea Curia, et de illis, qui post me regnaverint.* Charta alia tom. 5. pag. 302: *Quod prædicta petitio... vertebatur in damnum et Desaforamentum regni mei, et periculum animæ meæ.* Vide *Forus.*

DESAFORARE, Extra forum ponere. [* Academ. Hispanic. *Desaforar,* Privilegia vel exemptiones abrogare, eis privare.] Dicebatur autem *desaforari* reus, qui coram alio, quam proprio ac competente judice citabatur: ut *Aforari,* qui suo reddebatur judici. Michaël *del Molino* in Repertorio: *Item quod dictus Justitia ad querelam partis dicentis se esse Desaforatam, in omni casu civili et criminali posset (præsertim firmando de directo coram eo contra Desaforantem, et partem contrariam) inhibere, nedum inferioribus judicibus... ne procederent in processu, vel exequutione aliqua, reali vel personali, contra querelantem, dicentem se Desaforatum; et taliter processum impedire, quod si opus esset alguazirium caperet, vel quoslibet executores, donec Justitia Aragonum declararet posse procedi, vel debere supersederi, et sic fore processum aforamentum vel Desaforamentum.* Charta Silonis Regis Oveti et Praviæ in Hispania ann. 777. apud Sandovallium, et Bivarium ad Dextrum: *Et habeo magnam de vos compassionem, quod tanta mala sufferatis inter istos biothanatos Saracenos, qui non contenti mittere super vos tam Desaforatos vectigales, quotidie quærant vos ad mortem.* Id est extraordinarios.

DESAGMARE, *Sagma,* seu sarcinam deponere. Petrus Damianus in Vita S. Odilonis Abb. Cluniac. cap. 21. de mulo: *Qui tandem a naufragio protractus educitur, ad perscrutandum, utrum res, et maxime libri perierint, Desagmatur.* Vide *Sagma.*

* **DESAGRANAMENTUM,** Jus granum suum ante alios molendi, absque ulla pensitatione pro ejusdem molitura. Charta ann. 1250. in Hist. MS. Mont. major.: *Et si nostrum monasterium vellet molere in dicto molendino S. Michaelis, habeat præ aliis Desagranamentum.* Vide supra *Degranatura* et *Degranum.*

¶ **DESAISINA,** Gall. *Dessaisissement,* Amissio rei alicujus, restitutio rei captæ. Libertates hominum S. Georgii de Esperanchia concessæ per Comitem Sabaudiæ ann. 1291. in Historia Delphin. pag. 32. col. 2. edit. Paris.: *Item, si quis aliquam saisinam fieri fecerit, debet pro saisina sex denarios Viennenses, pro Desaisina sex denarios.*

¶ **DESAISIRE,** Gall. *Dessaisir, Lever la saisie.* Bona capta dimittere. Ibidem pag. 30. col. 1: *Item, si quis... fecerit saisiri aliquid pro suo debito, illud quod saisitum fuerit, non debet Desaisiri, nisi vocata prius parte quæ saisiri fecit.* Vide *Saisire.*

¶ **DESAMNENTIA,** Discordia, Gall. *Discorde, Dissention.* Parvum Chartular. S. Victoris Massil. fol. 102: *Notum sit omnibus, quod controversia seu Desamnentia erat inter, etc.* Hisp. *Desamar,* Amare desinere, cessare.

DESAMPARARE, [Cedere, Rem occupatam dimittere, Practitis nostris *Desemparer, Déguerpir.* Statuta Massil. lib. 4. cap. 15: *Si forte marinarius aliquis infra viagium (quod) incœperat, aufugeret vel navem Desampararet, nisi justo impedimento hoc faceret... loquerium quod inde habuerit... reddere teneatur.* Parvum Chartular. S. Victoris Massil. fol. 130: *Omnia alia prædictæ Ecclesiæ Desamparo.* Ibid. ex Charta anni 1227: *Totum tibi dicto Priori et tuæ Ecclesiæ Desamparo.* Testam. anni 1286. Histor. Delphin. tom. 2 pag. 62. col. 1: *Et ex tunc ut ex nunc cedo, finio, Desamparo dictum castrum de Sancta Galla, et filiam meam dictorum Dominam et Procuratricem constituo ut in rem suam.* Occurrit alibi pluries.] Vide *Amparare.*

¶ Desamparatio, Abdicatio, cessio rei possessæ. Statuta Massil. lib. 3. cap. 30. § 17: *Illud instrumentum tempore dictæ Desamparationis debeat restitui prædicto deserenti dictam possessionem.* Sententia arbitralis anni 1497: *Desamparationes de ipsis proprietatibus fiendis.*

* Charta ann. 1095. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 337: *Si quis vero homo aut femina aut aliqua persona contra istam scripturam et deffinitionem, Desamparationem, absolutionem, etc.*

* **DESAMPERARE,** Deserere, Gall. *Abandonner.* Mirac. Mss. Urbani PP. V. Medici vero eum (ægrum) *Desamperaverant et judicaverant pro mortuo.*

* **DESANARE,** Decedere, mori, Hispan. *Dessainar.* Testam. Raym. Trencavelli ann. 1154. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 551: *Et si Desanabat de Rogerio meo filio infante legitimo de uxore, totus honor, qui mihi venit pro Rogerio meo fratre, remaneat Cæciliæ meæ filiæ. Beders et Bedeirez et totus honor, qui*

mihi venit pro meo patre, ita ut ego teneo, vel homo pro me, remaneat meæ filiæ minori; et de qualicumque harum duarum sororum Desanaret sine infante, omnes prædicti honores revertantur aliæ sorori vel ejus hæredibus: et si de Rogerio Desanaret, mariti harum duarum sororum jurent inter se vitam et membra et suos honores. Aliud Sicardi vicecom. Lautric. ann. 1287. ibid. tom. 4. col. 88: *Et dicimus specialiter... quod si a te* (Bertrando filio meo) *in vita nostra Desanaret, sive morereris absque hærede legitimo ex te descendente, quod dicta donatio ad Philippum fratrem tuum devolvatur; et si de dicto Philippo, modo prædicto, Desanaret, Guihoto filio nostro, fratri tuo totaliter devolvatur.* Vox, ut patet, in substitutionibus usurpata, ut a verbo *mori,* quod mali ominis putabant, abstinerent, quæ idem valet atque nostrum Gallicum; *s'il venoit faute de, etc.* si quid huic humanitus accidit, etc. Vide *Desvenire.*

¶ **DESANNATIO**, *Subsannatio,* μυκτηρισμός. Gloss. Lat. Græc. Sangerm.

✱ **DESANNO**, [Idem ac subsanno. *Porphyr.* ad illud *Horat.* 1. *Sat.* 6. 5. Naso suspendis adunco; hæc habet. Quod vulgo dicunt *Desannas,* id est per fastidium quoddam rides.]

* **DESAPERE**, Delirare. Glossar. vetus ex Cod. reg. 7641: *Desapit, delirat.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Dessenner, Prov. enare, delirare, furire.*

DESAPODERARE, Potestatem dimittere, *Dissaisire.* Charta Gastonis Vicecomitis Beneh. ann. 1000: *Possis tamen defendere et juvare de castris et terris prædictis, non tangendo seu accipiendo redditus ipsorum locorum, nec Desapoderando de castris illis, quod pro nobis illa tenerent, quousque esset de ipsis debitis et injuriis plenarie satisfactum.*

* *Desapoderar,* Academ. Hispan. in Diction. Aliquem a possessione depellere, dejicere, revocare concessam alicui facultatem. Vide *Dispotestare.*

¶ **DESAPROPRIATUS**, Gall. *Désaproprié,* Exutus rei alicujus dominio, depositus. Chartular. Æduense in Decreto Curiæ Paris. ann. 1446: *De qua* (gaudencia) *sicut dictum est per dictos Cousinoti et Varmeni Desapropriatus seu expulsus fuerat.*

* **DESAPUNCTARE**, Aliquem ab officio, vel alia qualibet re amovere, nostris etiam *Désapointer;* unde *Désapointement,* ipsa expulsio. Arest. ann. 1402. 22. April. in vol. 9. arestor. parlam. Paris.: *Quod a statu suo amotus extitit et Desapunctatus eo inaudito.* Hist. Caroli VI. reg. Franc. ad ann. 1490. pag. 79: *Lesquelles choses vinrent à la cognoissance du roy, dont il fut très desplaisant, et dit qu'il n'y scavoit remede, sinon de le Désapointer. Messire Jean Herpedenne le sceut, et fit savoir au duc de Berry comme on le vouloit Désapointer du gouvernement qu'il avoit... Mais il vint à sa cognoissance que le duc de Berry très impatiemment portoit son Désapointement dudit gouvernement.* Vide supra *Depunctare.* Aliud vero sonat *Désapointer,* Vestem scilicet exuere, vulgo *Déshabiller,* in Lit. remiss. ann. 1468. ex Reg. 194. Chartoph. reg. ch. 293: *Ainsi que icellui Jehannin Emery bastard se Désapointoit et mettoit jus sa robe, etc.*

* **DESARESTARE.** Vide supra *Dearrestare.*

* **DESARTERE**, pro Desistere, in Charta ann. 1252: *Eisdem responsum dedimus quod nos a dicto opere Desarteremus aliquamdiu, donec ipsi potuissent ostendere jura seu rationes, per quæ nos deberemus desistere ab opere antedicto.*

* **DESAVENANS** Feodatio, Illegitima, minime conveniens; cum scilicet census ex feudo percipiendus, feudi ipsius valore longe inferior est. Assis. Abrinc. ann. 1286. in Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 31. r°. col. 1: *Mulier dedit tertiam partem terræ suæ cuidam pro servitio suo; postea feodavit ei duas partes pro uno denario vel pro duobus de redditu: postea contraxit matrimonium cum ea, illa autem sine prole decedit, frater ejus impetrat breve de proximiore hærede ... In casu prædicto, si frater cepisset redditum, non posset conqueri de feodatione Desavenanti.*

* *Désavenant,* pro *Malhonnete, indecent,* Inhonestus, in Vita S. Ludov. edit. reg. pag. 301: *Il eschivoit touz gieus Désavenanz, et se retreoit de toutes deshonestez et de toutes laidures.*

* *Désavant,* Devius, in Lit. remiss. ann. 1378. ex Reg. 104. Chartoph. reg. ch. 375: *Pour laquelle cause paroles se murent entre le suppliant d'une part et Drouet Ferrant d'autre, Désavans de leur sens et bon mémoire par leur trop grant potation.* Vide infra *Deviare.*

¶ **DESAVENANS** Maritagium, Impar, minime conveniens. Vide *Maritagium desavenans.*

* **DESAVOUARE**, Denegare, inficiari. Lit. procurat. ann. 1348. ex Chartul. 21. Corb. fol. 193. v°: *Dantes dictis procuratoribus nostris..., potestatem... advouandi, Desavouandi causam nostram de hominibus nostris et ecclesiæ nostræ prædictam. Déséveuzer* vero, pro Excusare se, in Epist. ann. 1367. tom. 3. Dissert. D. *Le Beuf* pag. 413: *Et pour ce que vous ne vous puissez mie Déséveuzer que vous ne vous puissez estre pardevant l'un des trois, je vous doing terme de la S. Michiel prochain venant jusques à un an... Et ne vous Déséveuzez mie que je ne sois assez gentils homs pour vous combattre, etc.* Vide supra *Desadvoyare.*

¶ **DESAYSIRE**, ut supra *Desaisire.* Vide *Saisire.*

DESBARATUM Ganatum, seu pecus, in Foris Aragon, *id est, sine domino inventum,* inquit Michaël *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. in voce *Bajulus*: ex Hisp. *Desbarato.*

* **DESBENDARE**, Zonam solvere. Formulæ Mss. ex Cod. reg. 7657. fol. 28. v°: *Quamdam sclavam... per brachia accepit, dicendo sibi quod permitteret se cognosci carnaliter per eumdem; quæ cum suæ voluntati libidinosæ consentire penitus recusaret, ipsam talem per vim et violentiam ad capillos accepit et Desbendavit, ipsamque in terram prostravit animo et intentione adulterandi cum ea.*

* **DESBOZARE**, f. Æquare, complanare, Hisp. *Desbozar.* Stat. Placent. lib. 4. fol. 40. r°: *Omnes viæ magnæ et parvæ districtus Placentiæ, per quas consuevit iri et carezari, et quæ sunt interpositæ et imbozitæ seu guastæ, Desbozentur et reaptentur per homines villarum et locorum, in quorum territoriis sunt illæ viæ magnæ vel parvæ.*

1. **DESCA.** Statuta provincialia Walteri Gray Archiep. Cantuar. ann. 1250. et 1252: *Cum Descis et scamnis et aliis ornamentis.* Monastic. Anglic. tom. 2. pag. 370: *In Claustro habeat quilibet Frater Capellanus et litteratus certam sedem et distinctam, et batelum, vel Descam.* Occitanis *Desco* est corbis, *Desquet,* corbula, Italis vero mensam, in qua edulia ponuntur, sonat, unde Ægidius Menagius a *discus* derivat. Est etiam iisdem, scamnum, sedes, *banco:* qua notione hic accipitur, ita ut pro *batelum, bancelum* legatur: *Bancelle* enim appellamus *bancum,* in quo sedemus. [Legendum *Barelum,* Gall. *Bureau.* Vide *Barelus.*]

* *Desquet,* vasis seu corbis genus, quo in vindemiis utuntur. Lit. remiss. ann. 1469. in Reg. 197. Chartoph. reg. ch. 88: *Le suppliant en allant parmi ladite vigne trouva les paniers, vulgaument appelez Desquetz selon le langage du pais* (d'Agennois) *plains de raisins.*

* 2. **DESCA**, Hostiæ consecratæ particula. Ordinar. Ms. eccl. Veron. ann. 1060. ad fer. 6. hebd. sanctæ: *Tunc episcopus surgat a sede sua et vadat ante altare, et dicat:* Oremus. Præceptis salutaribus moniti... Pater noster... *sequitur,* Libera nos... *Cum autem dixerint* Amen; *sumit sacerdos Descam, et ponit in calice nihil dicens.*

¶ **DESCANTARE.** Vide *Discantus.*

¶ **DESCARGA**, Acceptilatio, liberatio, Gall. *Décharge.* Litteræ ann. 1356. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 104: *Nec poterunt dicti quatuor Thesaurarii generales habere Descargam sufficientem, nisi illam haberent de mandato dictorum viginti quatuor, seu majoris partis ex ipsis.* Vide *Deschargia.*

¶ **DESCARGADOIRA** Sagoma. Vide in *Sagoma.*

DESCARGUARE. Vide *Discargare.*

¶ **DESCARKAGIUM**, Tributum pro mercibus exonerandis, Gall. *Droit de décharge.* Vide *Caablus.*

* **DESCARLATUS**, Coccineus, Gall. *d'Écarlate.* Testam. ann. 1500. in Reg. 3. Armor. gener. part. 2. pag. 6: *Dedit atque erogavit Katherinæ Brachete nepti suæ suam tunicam luteam et Descarlatam.* Vide *Scarlatum.*

* **DESCAVALCATIO**, pro *Decalvatio,* Crines, capilli. Usatici Barcinon. Mss. cap. 8: *Qui vero per barbam* (aliquem accepit) *viginti* (solidos,) *per Descavalcationem quadraginta solidos* (emendet). Vide *Decalvare.*

* **DESCAZARE**, A *casa* seu domo ejicere. Academ. Hisp. in Diction. *Descasar.* Conjuges sejungere. Vide *Casare* 2. Chron. Bergom. ad ann. 1393. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 862: *Pars Guelpha de Valle Seriana superiori Descazaverunt homines partis Gibellinæ habitantes in loco de Clusonio.*

¶ **DESCENDENTES**, Gall. *Descendans,* Posteri. Occurrit supra in voce *Collatores* 2. et apud Baluzium Hist. Arvern. tom. 2. pag. 397.

¶ 1. **DESCENDENTIA**, Descensus, declivitas collis, clivus, Gall. *Descente.* Charta anni 1212. tom. 2. Hist. Eccl. Meld. pag. 103: *Dedit... tres arpennos terræ, vineæ congruentes, sibi invicem distantes, sitos in Descendentia montis apud S. Medardum.*

* 2. **DESCENDENTIA**, Summa, quæ expensis rationibus reliqua est, Gall. *Débet. Descendentiæ a computo,* in Memor. D. Cam. Comput. Paris. ad ann. 1364. fol. 82. r°.

¶ 1. **DESCENDERE**, active, Demittere, pro activo Gallico *Descendre.* Miracula B. Raymundi Lullii, Junii tom. 5. pag. 689: *Dictum corpus a dicto suo sepulcro Descenderunt, et sua processione solenni illud detulerunt in sacristiam.*

* 2. **DESCENDERE**, Lit. ann. 1361. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 214: *Officiarii et ministri nostri,... tam populares quam nobiles, variis afficere flagellis Descenderunt.* f. pro *Intenderunt,* aut quid simile.

* 3. **DESCENDERE**, Deponere, exone-

rare, Gall. *Décharger*. Stat. pro reformat. regni Navar. ann. 1322. in Reg. sign. *Noster* Cam. Comput. Paris. fol. 442. r°: *Fiant decem tabulæ carniceriæ, videlicet in quolibet vico quinque tabulæ, et subtus dictam coperturam quod Descendant piscamina, quæ ad villam Pampilonensem venerint, et quod ibidem vendantur.*

* 4. **DESCENDERE**, Dependere, eadem notione qua in re feudaria *Movere*, Gall. *Mouvoir*, dicitur. Charta ann. 1329. tom. 2. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* pag. 113. col. 1: *Nos Johannes de Orreo scabinus Trevirensis et Loretta conjuges, notum facimus universis, quod bona nostra infrascripta Descendant in feudum ab ecclesia, videlicet officium pincernatus, etc.*

* **DESCENDUA**, Successio, hæreditas quæ a progenitoribus obvenit, nostris etiam *Descendue*. Arest. ann. 1279. in Reg. 2. *Olim* parlam. Paris. fol. 48. r°: *Quæ* (bona) *ex Descendua seu successione patris sui et aliorum progenitorum suorum ad se pertinere dicebat* (comes Glocestriæ.) Pactum ann. 1254. apud Marten. tom. 1. Ampl. Collect. col. 1326: *Pour escheison de la Descendue, que cil cuens leur demandoit par raison de la contesse sa fame, qui fut fille dou roi de Navarre.* Charta Phil. Pulc. ann. 1302. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 203. v°. col. 2: *Ordenons... que la terre et la Descendue, qui ausdiz enfanz est venue par le décès de leur mere, et celle qui leur venra par la Descendue doudit Oudart leur pere, etc. Descendue ou succession*, in alia ann. 1304. ibid. fol. 252. v° col. 1. *Descendement*, eadem notione, in Chron. S. Dion. tom. 8. Collect. Histor. Franc. pag. 340: *Cil Roberz disoit que il n'avoit pas eue partie du roiaume, qui li estoit eschaue du Descendement de son frere.* Bellomaner. Ms. cap. 14: *Deschendement, si est quant hiretages deschent de pere aus enfans, ou de aiol aus enfans de ses enfans.* Vide *Descendentes* et infra *Descensus* 4.

* **DESCENIMENT**, Vox vulgaris ab Hispan. *Descennir*, Discingere. Constit. Mss. Petri III. reg. Aragon. ann. 1350: *Quidam abusus in civitate Dertusæ inolevit, quod mercatores et alii bladum et alia victualia inde extrahere volentes, prohibentur virtute prohibitionis, quæ Desceniment vulgariter nuncupatur... Ordinamus quod... non liceat dictam prohibitionem seu Desceniment facere in futurum.*

¶ **DESCENSIBILIS**, *Descendere consuetus*, in Barthii Glossario ex Hist. Palæst. Fulcherii Carnot.

* **DESCENSIVE**, Successive, ex ordine. Charta ann. 1313. in Reg. 50. Chartoph. reg. ch. 1: *Exhibebant diversa instrumenta... de quadraginta duobus annis et de triginta quinque, et ita postea de aliquibus Descensive.*

1. **DESCENSUS**, Hospitationes, quomodo nostri etiamnum dicunt, *Descentes*. Concilium Budense ann. 1279. cap. 14: *Cum suas diœceses vel parochias visitant, vel ex aliis causis ad Ecclesias ipsas declinant, gravibus et importabilibus fere Descensibus... aggravant et molestant, etc.* [Charta ann. 1192. ex Tabulario S. Florentii: *Cum esset contentio inter Episcopum Redonensem et Abbatem et Monachos S. Florentii super Descensu et procuratione Episcopali in Ecclesia de Iseio... compositione facta statutum est, quod Prior et Capellanus de Iseio singulis annis pro Descensu et procuratione episcopali reddent* X. *solidos Andegavenses.*]

* Charta Phil. V. ann. 1318. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 320: *Domum nostram sive cohutam de Novoburgo, in qua placita nostra tenentur,... donamus: retento tamen in domo seu cohuta prædicta... Descensu vicecomitis nostri Pontis archæ.*

¶ Descensus Domini, Simili notione. Archivum Majoris Monasterii: *Ego Donoaldus Aletensis Episcopus dono Monachis S. Martini tertiam partem redditüum ad Ecclesiam S. Maclovii de Montlou pertinentium et fevum quoque Brientii quod reddit de mangerio* XVIII. *denarios, et Descensum Domini, et maritagium, redemptionem etiam corporis, et emptionem terræ, et equitatam cum Domino suo: quæ Aldronius Bussellus dederat antequam Monachus esset.*

2. **DESCENSUS**, apud Anastasium in Historia Ecclesiastica, ubi Theophanes ann. 5. Leonis Isauri κατάβασιν habet, Latinis *Confessio*, seu locus sub altari, ubi recondebantur Sanctorum reliquiæ, et in quem gradibus patebat aditus. Vide *Confessio*.

3. **DESCENSUS**, Aquæductus, rivulus. Tabular. S. Albini Andegav.: *Donans... Descensum unum, quem habebat in rivulo, qui appellatur ducto, cum omni consuetudine, etc.* Alibi: *Quemdam suum Descensum piscatorium Walterio Abbati et Monachis S. Albini vendidit.* Vide *Monteia*.

* 4. **DESCENSUS**, ut supra *Descendua*. Annal. Victor. Mss. ad ann. 1237: *Ut hæreditatem, quæ sibi debebatur ex Descensu cujusdam fratris sui nuper defuncti,... obtineret, etc.*

¶ **DESCHARGA**, Tributum pro mercibus exonerandis perceptum. Litteræ anni 1275. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 61: *Quod consuetudines et usagia que dicta Maria et vir suus ejus nomine habent in castro seu villa predictis et pertinentiis, in pedagiis, ledis ac usagiis, leda panis et salis, Deschargis, candebege, giota bladi, codorsonibus ligorum, etc.* Vide *Descarkagium*.

¶ **DESCHARGAGIUM**, Exoneratio, Gall. *Décharge. Officium chargagii et Deschargagii vinorum* recensetur inter officia domanii Regis in urbe Lauduno ann. 1360. ex Memoriali D. Cameræ Comput Paris. fol. 57. v°.

¶ **DESCHARGIA**, Gall. *Décharge, Lettre de Décharge*, Acceptilatio, Liberatio. Epistola Joannis de Monsteriolo ad Petrum et Guntherum Præceptores suos, apud Marten. Collect. Ampliss. tom. 2. col. 1402: *Non dicam, meam enim professionem non respicit, denariorum numerum infinitum sub nescio quarumdam involucro litterarum, quas Deschargias vocant absorptum nequiter optimo Regi tuo et ablatum, gravi quidem facientium jactura.* Vide *Discarga*.

¶ **DESCHARGIARE**, Gall. *Décharger*, Exonerare, ut et

¶ Deschargiatio, Gall. *Décharge*, Exoneratio, occurrunt in Obituario S. Geraldi Lemovic. fol. 7. et 24. Vide *Discargiare* et *Dischargiare*.

* **DESCIDERE**, pro *Decidere*, Gall. *Décider, juger*, in Charta ann. 1451. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 278. col. 2: *Per quod consilium Desciduntur et Descidi est consuetum omnes causæ civiles et criminales pendentes in eadem curia.*

1. **DESCIRE**, *Nescire, oblivioni tradere.* Joannes de Janua. [Papias: *Descio, Fatisco, minus sapio. Descivit, Separavit, aperuit, deseruit.* Hoc postremum *Descivit* est a *Desciscere*.]

* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Descire, dediscere, oblivisci, Desnenbrar, Prov.*

* 2. **DESCIRE**, Desciscere. Chron. Bald. diac. tom. 2. Monum. Sacr. antiq. pag. 119: *Gregorius Papa... Italiam et totam Hesperiam ab ejus jure Descire facit et vectigalia interdicit.*

✱ **DESCISCO**, [Ignoro, desipio, minus sapio. Dief.]

* **DESCLAVARE**, Clave aperire, Ital. *Dischiavare*, Stat. Montis-reg. pag. 31: *Nisi justo remanserit impedimento, semper ire* (debet) *cum notario, qui tenet librum communis, ad clavandum et Desclavandum coffinum communis.*

¶ **DESCLEDARE**, Locum *cledis* seu cratibus clausum aperire, Crates amovere, tollere. Regest. Tolos. ann. 1243. fol 89: *Dum prædicta paxeria... fuerit Descledata quod debent et possunt piscare ubicumque voluerint.* Vide *Cledare* in *Cleia*.

¶ **DESCOBLADA**, Caro, seu frustum carnis sine adipe, Occitanis alias *Escoblada*. Charta ann. 1177. ex Archivo S. Victoris Massil.: *Corroadas vero et Descobladas secundum attestationem testium a* XL. *annis accipiat.* Charta anni 1233. ex parvo Chartulario ejusd. S. Victoris fol. 142: *Serviunt supradictæ Ecclesiæ unam eminam civatæ et unum panem et unam Descobladam porci et* VI. *denarios regales.* Vide *Desdoblada*.

* Hinc emendandum Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Desclobada, Prov. Dislunba.*

¶ **DESCOLATADA**, Species vestis. Capitulum Genenerale S. Victoris Massil. ann. 1506: *Nullus Religiosus portet vestes vulgariter dictas Descolatadas cum coleto alto, quod cooperiat omnia alia indumenta.*

¶ **DESCOLATUS** Oculus, a Gallico *Decouler*, Effluere, Oculus ex quo humor effluit. Miracula B. Simonis Erem. tom. 2. Aprilis pag. 831: *Erant in totum Descolati* (oculi) *et unquam videre non poterat.*

* **DESCOLPARE**, Culpam eluere, vel a se aut ab aliquo amoliri, Ital. *Discolpare*, Hispan. *Disculpar*, nostris *Disculper*, alias *Descoulper*. Chron. Bergom. ad ann. 1403. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 946: *Qui duo accusaverunt infrascriptos, dicendo quod Assandrinus et Superleo prædicti debebant dare sibi auxilium et favorem ad faciendum intratam in dictis borgetis, et postea Descolpaverunt, etc.* Lit. remiss. ann. 1377. in Reg. 111. Chartoph. reg. ch. 276: *Icellui Thomas ou lit de la maladie, dont il mouru, les en Descoulpa et descharga, et en acoulpa et charga du tout ledit Couvreur et son filz. Désencuser*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1389. ex Reg. 137. ch. 90. Aliæ ann. 1408. in Reg. 165. ch. 364: *Se Jehan de Maillol... vuelt dire que j'ay fait ledit fait,... je l'en combatray,... et l'en feray desdire, ou tel chose qu'il devra souffrire, et m'en devra l'en tenir pour bien Desencusé.* Hinc *Descoupable*, innocens, insons; *Descolpe* et *Descoulpe*, excusatio, criminis defensio. Lit. remiss. ann. 1363. in Reg. 91. ch. 438: *Lequel Enguerrans se disoit et sentoit purs, innocens et Descoupables des faiz dessusdiz.* Charta ann. 1269. inter Probat. tom. 2. Hist. Burgund. pag. 33. col. 1: *De laquele peingne, se li duc la voloit demander, et il meist raisons, qui ne fussient raignaubles; et se lidit Jahans voloit demander lesdittes issues, et li duc meist Descolpes, qui ne fussient regnaubles, il s'en doit suffrir.* Alia Phil. V. ann. 1316. ex Reg. 55. fol. 30: *Nous*

lui acordasmes (a Robert d'Artois comte de Beaumont) *lui oïr en ses bonnes deffenses et en ses Descoulpes.* Vide supra *Deculpare.*

° **DESCOMBATUD.** Vide infra *Discumbatud.*

DESCRIBERE, Censum per capita imponere, eumque exæquatum in libros censuales referre : *Descriptores* vero dicti, qui tributa exigebant. Greg. Turon. lib. 9. Hist. cap. 30 : *Childebertus Rex Descriptores in Pictavos... jussit abire... ut scilicet populus censum, quem tempore patris reddiderat, facta ratione innovaturæ reddere deberet, cum populis tributariam functionem infligere vellent, dicentes, quia librum præ manibus haberent, qualiter sub anteriorum Regum tempore dissolvissent, respondimus nos, dicentes : descriptam urbem Turonicam Chlotarii Regis tempore, manifestum est, librique illi ad Regis præsentiam venerunt.* Idem Gregorius Turon. in Vita S. Aridii : *Quodam tempore accidit, ut populis tributa vel census a Regibus fuissent Descripta, quæ conditio universis urbibus, per Gallias constitutis, summopere est adhibita.* Infra : *Adjiciensque Rex, ut libros ipsos, quibus Inscriptus pro gravi Censu populus regni ejus tenebatur afflictus, etc.* Apud Fortunat. lib. 10. tit. Poematis 14. sic concipitur : *Versus facti super mensa in villæ S. Martini, ante Descriptores.*

Descriptio, Indictio, contributio, uti definitur in leg. 173. Cod. Th. de Decurion. (12, 1.) Διαγραφή, in Nov. 119. Capit. Caroli M. lib. 6. tit. 107. [°° 109.] : *Possessiones ad religiosa loca pertinentes, nullam Descriptionem agnoscant, nisi ad constitutionem viarum, vel pontium.* Gesta Regum Fr. cap. 34 : *Childericus autem Rex, Descriptiones novas et graves per consilium Fredegundis in cuncto regno suo fieri jussit.* Vita S. Sulp. Pii Ep. Bitur. num. 27 : *Velociter insuetus aboletur census, Descriptio rescinditur impia.* Ch. Adelæ Comitissæ Carnotensis ann. 1109. in Tab. Abb. Bonæval. : *Descriptionem pecuniæ, quæ consuetudinarie tallia nominatur, in burgo Bonævallensi fieri præceperam.* Vide leg. 1. C. de Apoch. (10, 22.)

☞ Descriptiones etiam dictæ Recensiones prædiorum, supellectilis Ecclesiæ, librorum ac veterum chartarum, regio nomine factæ : quod probat Mabillonius de Re Diplomatica lib. 1. cap. 2. n. 3. Vide etiam n. 4. ubi de quibusdam Episcoporum atque Abbatum *Descriptionibus.* [°° *Ut iterum per Descriptas mansas æque tripertirent regnum Francorum,* in Annal. Xantens. ad ann. 843.]

Descriptor, in Gloss. Arabico-Lat. dictus, *qui populum per centurias et tribus dividit.*

° **DESCRIPTIO** Causarum, Index seu libellus, in quo causæ judicandæ ex ordine recensentur, Gall. *Role.* Reg. 54. Chartoph. reg. ann. 1316. fol. 1. v° : *Item officium Descriptionis causarum Constanciensium et etiam Bajocensium concessum est magistro Nicholao de Lucerna.*

¶ **DESCROBARE,** *De scrobe eruere.* Laurent. in Amalthea. Item Inserere, includere. Gall. *Enchasser.* Tertul. de Resurrect. carnis, cap. 7 : *Gemmas operosissimo Descrobare auro.*

° **DESCUS,** Pluteus, Anglis *Desk.* Chron. Joan. Wethamst. pag. 530 : *Et circa nudam facturam domus istius expendisse fertur, deducta vitriacione, crestatione posicioneque Descorum, ultra summam centum quinquaginta librarum.* Vide *Desca* 1.

¶ **DESDICERE.** Vide *Dedicere* 1.

° **DESDINOSUS,** ab Italico *Disdegnoso,* Fastidiosus, Gall. *Dédaigneux.* Barel. serm. in feria 2. hebdom. 2. Quadrag. : *Deus in testamento veteri erat Desdinosus et volebat omnia pulcra.* Vide supra *Dedignantia.*

¶ **DESDOBLATA,** ut *Descoblata,* si bene conjecto. Libertates Calmæ ann. 1209. Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 19 : *Præterea qui Desdoblatas servire soliti fuerant, ulterius non serviant.*

° **DESEBREI,** Dezebrei, vox Occitanica. Charta homag. ann. 1020. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 174 : *Ego Petrus suprascriptus de ipsum castrum suprascriptum non Desebrei Berengarium suprascriptum neque filium, etc. Dezebre,* in Charta ann. 1064. in Append. ad Marcam Hispan. col. 1129. Alia ann. 1066. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 21 : *De ista hora in antea non Dezebrei Guifredum archiepiscopum de civitate Narbona, etc.* Id est, ex dicto castro et civitate non ejiciam.

DESECUS, pro *Secus. Desecus aqua* apud Innoc. Agrimens. pag. 226.

¶ **DESEIRE,** pro *Desinere,* ut opinor. Scriptura Monasterii del Pino, inter Concil. Hisp. tom. 3. pag. 167. col. 2 : *Descendit de Remessar et discurrit Santaylam et Deseit ad illum portum de Porrarium.*

DESEMBARGATUS, apud Martin. Didaci *Daux* Justitiam Aragon. l. 6. Observantiar. cap. de Interpretat. qualiter, etc. § 9 : *Et habent promittere, si judex cognoverit vel voluerit, quod pro illa pœna dabunt bona Desembargata, etc.* Id est, ut mox exponitur, *desobligata,* ex Hisp. *Desembargado,* solutus, nulli obligatus.

° Ab Hispan. *Desembargar,* a sequestro liberare, solvere ; quo etiam sensu *Désempêcher* diximus. Lit. ann. 1389. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 284 : *Loppier lieutenant général,... tout empeschement mis en ses biens, Désempêche et met à délivrance.*

DESEMEL, Simul et semel. Victorinus Afer de Principio diei : *Ideo mundum universum suo apice Desemel inluminare non potuit, imo non debuit, ne Deus definita esse adjudicaretur.*

¶ **DESEMPARARE.** Rem possessam dimittere. Vide *Desemparare* et *Amparare.*

° Cedere, Gall. *Désemparer.* Stat. Montispess. ann. 1204 : *Si quis extraneus, pro quolibet honore homo alterius fuerit et in Montempessulanum venerit pro estagna, deinde liber est ab eo homine, dum tamen honorem, pro quo fuerit homo, domino Desemparet.* Charta ann. 1380. ex Tabul. Flamar. : *Et titulo donationis Desemparaverit, solverit in perpetuum, quittaverit hospitium suum. Désemparer* vero, pro Destruere, evertere, in Lit. remiss. ann. 1364. ex Reg. 98. Chartoph. reg. ch. 238 : *Comme le bailly de Meleun eust mandé à tous nos sergens que lesdiz moustier de Praeles et maison feissent Désemparer, abatre et arraser,... et meissent en tel estat que jamais n'y peust avoir fort, etc.* Stat. ann. 1367. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 16 : *Feront abattre quant au fort et Désemparer, etc.* Hinc

° **DESEMPARATIO,** Abdicatio, rei possessæ cessio. Charta ann. 1475. inter Probat. tom. 3. Hist. Lothar. col. 280 : *Has autem remissionem, cessionem, renunciationem, resignationem et Desemparationem præmissas per dictum magnificum dominum de Stogis, etc.* Vide supra *Desamparatio.*

° **DESENARIUS,** ut *Decennarius,* Qui urbis decuriæ præest, Gall. *Dizainier.* Stat. ann. 1381. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 47. col. 2. : *Item ordinavit dictus commissarius, quod quilibet Desenarius per desenariam suam et in custodia sua faciat portare lapides et merletos de lapidibus minute, bene et sufficienter.* Vide *Decena* 2.

¶ **DESENGRANARE,** [Gallis *Engrener,* Moletrinæ granum infundere, unde secundum analogiam linguæ *Desengranare* videtur idem esse, quod Moletrinæ granum non infundere, vel jam infusum detrahere. Vide an hæc conveniant loco citato in *Cupa octavalis.* [° Vide supra *Degranare.*]

° **DESENTIRE,** Abdicare, nuntium remittere, Gall. *Renoncer.* Stat. Petri archiep. Narbon. contra Albig. ann. 1234. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 370 : *Mandamus quod omnia pignora capta, vel pecunia extorta ab illis probis hominibus de burgo, qui noluerunt aliis præstare juramentum, nec Desentire consulatui eorum, vel ad quistam dare, restituentur eidem.*

° **DESEPARADUS,** pro *Desemparatus,* in Chartul. Celsinian. ch. 279 : *Filii Petroni filiique Rainaldi habent ipsam apendariam,.. Deseparadam.* Vide supra *Desemparare.*

° **DESEPELIRE,** Exhumare, Gall. *Déterrer.* Vita S. Glodes. tom. 6. Jul. pag. 205. col. 2 : *Peracta quoque præfixa ecclesia, Desepelierunt eam de loco, ubi antea jacebat, etc.*

✱ **DESERARE,** [Separare, obscurum facere. Dief.]

¶ **DESERARIUS** Miles, f. pro *Destrarius.* Vide *Carrocium* lin. *Carrocii inventionem, etc.*

1. **DESERTARE,** Dissipare, vastare, desertum facere. Lex Bajwar. tit. 9. cap. 3 : *Si quis Desertaverit, aut culmen ejecerit, quod sæpe contingit, aut incendio tradiderit... restituat dissipata, vel incensa.* Capitulare 1. Caroli M. ann. 802. cap. 16 : *Ut beneficium Domini Imperatoris Desertare nemo audeat, proprium suum exinde construere.*

° Ital. *Disertare.* Lit. remiss. ann. 1379. in Reg. 115. Chartoph. reg. ch. 153 : *Item quod idem reus cameras, latebras et alia loca ipsius domus indagando et cum magno impetu et violentia Desertando, etc.* Nostris *Déserter* et *Désertir,* eadem acceptione. Lit. remiss. ann. 1348. in Reg. 77. ch. 394 : *Les buefs et vaches de Bernart Restourt, qui gastoient et Désertoient le boys.* Le Roman d'*Alexandre* MS. part. 1 :

Et li hauberc li a deront et Désertis.

2. **DESERTARE,** Deserere, quomodo *Deserter* dicimus. Capitul. 1. ann. 805. cap. 11. et lib. 1. Capit. cap. 106 : *De propriis servis vel ancillis, ut non supra modum in Monasteria sumantur, ne Desertentur villæ.* [°° ap. Ansegis. *et villæ non sint desolatæ.*] *Deserti agri, Desertum prædium,* in Cod. Theod.

° *Etre désert,* eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1390. ex Reg. 138. Chartoph. reg. : *Cuidant que l'asseurement donné devant autre juge que les nôtres ne vaulsist, ne sortist aucun effect fors jusques à 40. jours, et iceulz 40. jours passez, feust Désert et de nulle valeur.*

° **DESERTITUDO.** Desertio, derelictio, Gall. *Abandonnement, délaissement. Désertacion,* in Instr. ann. 1409. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 483. Chartul.

eccles. colleg. de Leproso: *Monachi de Landesio persolvent annuatim capitulo de Leproso octo sextarios frumenti, quamdiu erunt molendina; et si contingat alterum destrui et ad Desertitudinem redigi, reddent tantum quatuor sextarios eidem capitulo.*

° **DESERTUM.** In Deserto, Dicitur de agro inculto, in Obituar. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5191. fol. 229. r°: *Item super tres operatas vineæ vel circa in Deserto sitas in eodem finagio. Désertine,* pro *Désert*, desertum, solitudo, in Bestiar. MS. ubi de Phœnice:

De la Désertine s'envole
En la chité de Leopole.

¶ 1. **DESERVIRE,** Fungi aliquo munere, Gall. *Desservir.* Hinc locutiones illæ in Instrumentis frequentes: *Deservire Ecclesiam*, vel *Ecclesiæ, Deservire in divinis,* pro Parœciam administrare, vel Ratione beneficii ecclesiastici debitum munus obire, officium persolvere. [°° *Deservire feudo,* Consueta de eo servitia præstare. Carol. IV. Imper. chart. ann. 1377. ap. Haltaus. voce *Verdienen*, col. 1842: *Feudum et bona feudalia ad masculos duntaxat heredes et successores legitimos feudorum, ut ad debitum Deserviatur eisdem, successione debita devolvi.... debeant.* Conf. eund. Haltaus. voce *Vermannen*, col. 1873.] [° *Deserveur de fief*, qui feudi servitia alterius nomine exhibet, in Stat. ann. 1315. tom. 1. Ordinat. reg. Franc. pag. 558: *Es quex cas nous baillierons au seigneur dou fié Déserveur souffisant, qui gouverneroit cette chose, qui avenue nous seroit, en la maniere que cilx de qui elle nous seroit avenue, la gouverneroit.*]

¶ Deservitio, Servitium, ministerium, functio. Siricius Papa Epist. ad Himerium: *Quibus* (Sacerdotibus Leviticis) *etiam expleto Deservitionis suæ tempore, etc.*

° 2. **DESERVIRE,** Mereri, a veteri Gallico *Déservir* et *Desservir*, nunc *Mériter*. Charta Alberti ducis Brunsvic. ann. 1277. apud Ludewig. tom. 10. Reliq. MSS. pag. 22: *Burmester eorum auctoritate et ex parte consulum et burgensium habebit judicare super omne pretium Deservitum.* Eadem rursus leguntur infra pag. 54. et 64. [°° Germ. *Verdienen*. Ruodlieb. fr. 1. vers. 5:

Nil Deservisse potuit, putat ut meruisse.

Vers. 62:

Deservire domi quod nil valet emolumenti.

Vide fr. 1. vers. 90. fr. 2. vers. 25. fr. 3. vers. 276. fr. 10. vers. 44.] Charta ann. 1312. ex Tabul. episc. Carnot.: *Item d'un vallet, appellé Guiot Breton, qui fut pendu à Chartres; trouvé est que il l'avoit bien Desservi. Déservir*, in Annal. regni S. Ludov. edit. reg. pag. 176: *Pour ces chouses et autres bonnes euvres Deservi li rois Loys l'amour et la grace Nostre Seignour.* Occurrit etiam in Chron. S. Dion. lib. 2. cap. 20. Hinc *Déserte* et *Desserte*, meritum, præmium. Joinvil. in S. Ludov. edit. reg. pag. 157: *Dieu a fait main biau miracle pour li* (S. Louis) *par ses Désertes.* Lit. remiss. ann. 1380. in Reg. 117. Chartoph. reg. ch. 152: *Jaquet par courage courroucié et de volenté desraisonnable et sanz Desserte, donna une grant buffe du poing audit Gilet.* Aliæ ann. 1403. in Reg. 158. ch. 25: *Il leur sembloit que le séneschal de ladite eglise avoit mal paié leur salaire ou Desserte,* Testam. ann. 1382. inter Probat. Hist. Sabol. pag. 392: *Item à Jehan de Mellan, lequel demeure avecques moy, en outre ses Désertes, cent sols une fois paiez.* Occurrit præterea in Consil. Petri de Font. cap. 33. art. 51. tom. 1. et 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 566. art. 22. et 389. art. 28. etc.

° **DESERVITURA,** Servitium, functio, in Reformat. cleri Leod. ann. 1446. apud Labbeum. Vide *Deservitio.*

¶ **DESESIARE SE,** Gall. *Se Dessaisir*, Rem aliquam possessam alteri dimittere. Chartular. S. Martini Pontisar. ex Charta anni 1254: *De quibus* XXX. *sol. se Desesiavit in manibus Drogonis Abbatis.*

¶ **DESESIRE,** ut *Saisire*, Gall. *Saisir*, Regiam manum injicere in rem aliquam. Satuta Ludovici Regis Franc. ann. 1154. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 439: *Quia vero nemo sine culpa, vel causa, privandus est jure suo, Ballivis nostris et aliis prædictis omnibus inhibemus, ne Desesiant aliquem sine causæ cognitione, vel nostro speciali mandato.* Vide *Saisire.*

¶ Desesire Se, ut *Desesiare se.* Chartul. S. Martini Pontisar. in Charta ann. 1222: *Guillelmus Presbyter de Boleio se de jure suo in manu nostra Desesivit.* Occurrit rursus in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 83. in Charta Joannis Comitis Carnot. ann. 1234. ex Archivis Monasterii Bonæ-vallis, etc.

¶ Desexire Se, Eadem notione. *Non Desexiemus nos unquam de dominio quod in vobis habemus,* apud Acherium Spicil. tom. 10. pag. 170.

° **DESEVARE,** Torrere, Gall. *Brûler*. Libert. villæ de Granata ann. 1291. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 22. art. 25: *Et si culpa furnerii panis Desevabatur, quod emendet panem ad cognitionem consulum dictæ villæ.* Si tamen legendum non est *Desiccabatur.*

¶ **DESFILATUS.** Vide *Disfilatus.*

° **DESFACERE.** Vide supra *Defacere.*

° **DESFODRATUS,** Non pellitus. Stat. Placent. lib. 6. fol. 80. v°: *Et si fuerit sine fodra seu Desfodratus, etc.* Vide *Foderatus.*

° **DESGAGIUM,** Mulcta, quæ ob vastationem in agris, hortisve factam exigitur; unde *Desgaiger*, hanc percipere seu propter eam aliquid pignori capere. Charta Aymer. vicecom. de Rupecavardi ann. 1296. in Reg. 77. Chartoph. reg. ch. 311: *Concedimus quod de tribus solidis, qui levantur de emenda seu Desgagio ex maleficiis seu forefactis ortorum, vinearum, etc. Si vero talis sit forefaciens qui non habeat unde solvat dictum Desgagium et dampnum emendet, ponatur in pillorio.* Lit. remiss. ann. 1451. ex Reg. 181. ch. 26: *Se je vous y treuve une autreffois* (en dommage) *je vous Desgaigerai et le vous ferai reparer.* Vide supra *Degagiare* et *Disvadiare* infra in *Vadium.*

° **DESGOMBRARE,** Purgare, mundare, Ital. *Disgombrare*, Gall. *Décombrer*. Stat. Mutin. rubr. 23. pag. 4: *Domum, casamentum de terra, luto et putredine* (faciat) *remondari et Desgombrari.* Vide infra *Disgombrare.*

° **DESGRANUM.** Vide supra in *Degranum.*

DESGRURARE, Tinctoribus nostris *Descruer*, Lixiviam facere, Comput. ann. 1399. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 151. col. 2: *Johanni Audeberti draperio, pro una canna panni Desgrurati, habita pro luctis factis die beati Ludovici, xxij. gross.*

¶ **DESGUARNIRE** Castrum, Illud præsidio seu defensoribus nudare, Gall. *Dégarnir, Tirer la garnison.* Bartholomæus l. 6. Annal. Genuens. ad ann. 1224: *Quum homines illius loci eis temere occurrissent ad præliandum cum eis, relicto castro Desguarnito, quidam de Alexandria ex improviso per quemdam tramitem transierunt ad castrum, et ipsum ingredientes, antequam Burgenses se recolligere possent, ceperunt et penitus concremarunt.*

¶ **DESHÆREDITARE,** Gall. *Desheriter.* Vide *Dehæreditare.*

° **DESHEREDARE,** Exhæredare spoliare. Charta Phil. Pulc. ann. 1311. in Reg. 48. Chartoph. reg. ch. 37: *Prius oportet dictam dominam de dicto redditu Desheredari... Faciatis adesse recepturos adicta domina Desheredationem de redditu supradicto. Deshoirer,* eodem sensu, in Ch. ann. 1331. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1356: *Laquelle dame ne pouvoit par sa disposition Deshoirer son principal heir dudit maneir par la coutume.* Unde *estre du tout Deshers,* Bonis spoliari, fortunis deturbari, in Lit. ann. 1374. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 79. quomodo etiam legendum in aliis Lit. ann. 1371. ibid. tom. 5. pag. 384.

¶ **DESHOMENAGIUM**, ut *Deshominamentum.* Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 134. col. 2. in Litteris Joannis Dalphini ann. 1317: *Acto quod in commissionibus seu aperturis rerum feudalium, census seu emphiteuseum dict. D. Guillelmus et ejus successores, nec etiam in Deshomenagio nihil percipere debeant, nisi, etc.* Et tom. 2. pag. 495. col. 1. in Donatione Humberti Dalphini ann. 1344: *Censibus, fructibus, redditibus, tailliis, manumortuis, Deshomenagiis, decimis, angariis, parangariis, pedagiis, leudis, corvatis, pratis, etc.*

¶ Deshomenentum, Eadem notione. Donatio anni 1317. in eadem Historia pag. 65. col. 1. edit. Paris.: *Item, quod si ex causa Deshomenenti, vel legati, vel donationis, vel aliquo quovis justo titulo, aliqua de bonis rebus et juribus hominum et subditorum dicti D. Raymundi Medullionis in dicta Baronia.... ad ipsum pervenerint, etc.*

DESHOMINAMENTUM, Manus mortuæ, seu hominis manus mortuæ ad dominum devoluta successio, uti vocem hanc interpretatur vir clarissimus, ac eruditissimus Dionys. Salvagnius Boissius lib. de Usu feudor. cap. 32. et 97. Charta ann. 1361. ab eodem descripta: *Item reductus ad memoriam idem dominus testatur se olim vendidisse et remisisse omnibus suis mandamentorum Morgiarum, Podii-Bosonis et Pipeti Deshominamenta quæcunque, quæ percipiebat, et percipere consueverat ab eisdem, etc.*

¶ **DESICUT,** Sicut, velut, Gall. *De même que, Comme. Desicut signa forestæ antiquitus posita demonstrabant,* apud Th. *Madox* Formul. Angl. pag. 302. Liber niger Scaccarii pag. 40: *Barones sui prænominati Desicut devenerunt ligii homines domini Regis, etc.*

° Ita quoque legendum in Lit. ann. circ. 1145. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 417. pro *Desic*, ut ex nota abbreviationis litteræ c superposita in Reg. Chartoph. reg. colligitur.

¶ **DESIDENTIA,** ut *Desidia*, Gall. *Nonchalance, Paresse.* Statuta Eccl. Ebroic. ann. 1576: *Scimus in residentia Curatorum potius requiri personæ industriam et diligentiam, quam corporis in eodem loco Desidentiam, et inertiam, atque inter residentes numerandos potius qui absentes corpore, spiritu et assidua speculatione gregi invigilant.* Litteræ Philippi Pulcri Fr. Regis ann. 1303. apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. Reg. pag. 380: *Cum per desidentiam, negligentiam et defectum, quorumdam, etc.*

¶ **DESIDERABILIS,** Cupidus. Felix in

Appendice ad libellum S. Isidori de Viris illust. Eccl.: *Nisi enim in subditis docendis operosæ virtutis in profectu eorum Desiderabiles, in servitute Dei ferventes, in desiderio decoris Domini strenui.*

¶ **DESIDERABILITER** Cupere, hoc est, ardenter, in Processu de Vita sancti Thomæ Aquin. Martii tom. 1. pag. 688.

DESIDERARE. Decret. Colomani Regis Hungar.: *Si duo Comites pro causa aliqua Desiderant, in supra dicta Synodo ventilentur.* i. contendunt ad se pertinere.

° *Disirer*, eadem acceptione, in Stat. ann. 1403. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 629. art. 2. Vide mox *Desiderate.*

Desiderare, Velle. Otto Morena in Hist. Rerum Laudensium pag. 5: *Insuper etiam illis firmiter præceperunt, ne cuiquam unquam illud amplius dicerent, nisi statim mori Desiderarent.* Pag. 6: *Nisi omnes ipsos mori Desideraret.* Formula loquendi vulgaris.

DESIDERATA. Gloss. Lat. Gr.: *Desiderate*, λειτουργία, τελετή. Ubi mendum est manifestum, in quo tollendo viri docti insudarunt. Sed potior videtur Scaligeri et Casauboni conjectura, qui *Desiderata* legendum censent, eamque vocem pertinere ad ritus Christianorum, quia λειτουργίας vox nusquam usurpata legitur a Scriptoribus paganis in suis mysteriis. Quamobrem *Desideratam* esse censent initiationem in Christianismo, veluti Baptismum, et quodvis Sacramentorum, antonomastice vero SS. Eucharistiam, de quo Sacramento verbum *desiderare* præsertim usurpant Tertull. ad uxorem l. 2. cap. 4. 6. S. Ambrosius de Fratre suo, et de Sacramentis l. 4. et S. Eligius Hom. 8. S. Zeno Veron. Episc. Invitat. 8. ad Fontem: *Eia quid statis, Fratres? vestram quos per fidem genitalis unda concepit, per Sacramenta jam parturit, ad Desiderata quantocius festinate.* Vide Description. nostram ædis Sophianæ num. 61. et Gothofred. ad l. 1. Cod. Th. de Scænicis. (15, 7.)

° *Désirriers*, eodem sensu, Preces scilicet et officia pia et religiosa. Charta ann. 1344. in Reg. 75. Chartoph. reg. ch. 270: *Nous Beatrix dame de Faluy et d'Ailly sur Somme et Jehans de Pinkegny chevaliers sires de ladite ville d'Ailly et de Hornoy en Vimeu, salut.... Comme nous veons nos submis offrir à nostre Seigneur leurs Désirriers en esprit d'umilité et dévotion, etc.*

° **DESIDERATE**, Ultro, voluntarie. Sent. adv. Florent. ann. 1311. apud Lamium in Delic. erudit. inter not. ad Hist. Sicul. Benincont. part. 3. pag. 203: *Scienter et Desiderate eisdem Brixiensibus sic in sua duricia et pertinacia commorantibus præbuerunt consilium, auxilium et favorem.* Vide supra *Desiderare.*

° **DESIDERATUM**, Gall. *Desiré*, Monetæ species. Lit. remiss. ann. 1421. in Reg. 171. Chartoph. reg. ch. 513: *Une paire de solers, que le suppliant vendi à Cambray quatre Desirez.*

✱ **DESIDERIARIA.** [Taberna. Dief.]

° **DESIDERIUM**, Actio in jure, qua quis rem velut ad se pertinentem repetit. *Désieuries*, in Consil. Petri de Font. cap. 15. art. 58. Charta ann. 1392. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 192: *Idemque procurator a toto suo Desiderio repellatur, ipsique defensores admittantur ad facta proponenda et proposita probanda, absolvanturque ab impeticione ipsius.* Vide *Desiderare.*

¶ **DESIDIABULA**, *Loca ad desidiam apta.* Lexicon Martinii.

DESIDIÆ, *Delectationes.* Matth. Silvatic.

¶ **DESIDIUM**, Desidia, inertia, Gall. *Nonchalence, Paresse.* Legitur in Vit. S. Udalrici, tom. 2. Julii pag. 130.

DESIDIUS, Deses, ignavus. Gl. Lat. Gr.: *Desidius*, ὀλίγωρος. Gloss. Isid.: *Desiduus, ignavus, piger.*

° Nostris vero *Diselel* et *Disiteux*, Pauper, inops, egenus. Lit. remiss. ann. 1380. in Reg. 117. Chartoph. reg. ch. 178: *Le suppliant, sa femme et enfant, qui estoient ainsi que nuz ou petitement vestuz et Disiteux, etc. Se vos i estes poure, ne Disetels, il vos donra volentiers de ses viandes et de son avoir*, apud Villehard. paragr. 72. A Latino vero Otium, vulgo *Oisiveté*, et otiosus, *Oisif*, nostri alias dixerunt *Wiseuse* et *Wiseus*. Laur. *Vital* in Itin. MS. Caroli Austr. ex museo D. Godefredi Insul.: *Pour éviter Wiseuse et par maniere de passetemps employer le temps à écrire quelque chose à la récréation des auditeurs.* Guignevil. in Peregr. hum. gen. MS.:

> Ausi li homs qui Wiseus est,
> Et riens ne fait, en péril est, etc.

¶ **DESIDUUS**, in Actis SS. Julii tom. 3. pag. 128. ubi de S. Canuto. Papias: *Desiduus, Diuturnus.* Vide *Desidius.*

° 1. **DESIGNAMENTUM**, Probabilitas, verisimilitudo. Judic. ann. circ. 1075. inter Probat. Hist. Sabol. pag. 338: *Ego Silvester* (Redon. episc.) *humilis servorum Dei servus hujusce designamenta designationis designo: hujus videlicet affirmatione affirmo, etc.*

° 2. **DESIGNAMENTUM**, Terminus, limes designatus. Charta ann. 1204. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 213: *Reservato in me Uberto vicecomite Bononiæ potestati ponere terminos inferius a strata in illis Designamentis, et per illa quæ superius continentur.* Vide *Signum* 3.

° **DESIGNARE** Alicui, Apud aliquem deponere, Gall. *Consigner.* Testam. Guill. milit. de Castro Barco ann. 1319. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 1940: *Et alium* (destrerium) *secundum meliorem relinquo fratribus de Hospitali S. Joannis de ultra mare, Designandum præceptori S. Sepulcri de Verona, qui ipsum equum mittere debeat commendatori generali dicti ordinis ultra mare.* [✱✱ Assignare. Chart. ann. 1277. in Guden. Syllog. pag. 265: *Quandocumque nos vel fratres nostri dicto conventui comparaverimus et Designaverimus.... 4. libras Hallens. vel plures... pro illo censu Designato, bona nostra prehabita absolventur.* Vide Haltaus. Glossar. German. voce *Beweisen*, col. 162.]

° **DESIGNATIVE**, Nominatim. Charta Caroli VI. ann. 1400. in Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 18: *Redditus cæterasque res et bona sua, quæ Designative secuntur.*

° **DESIGNUM**, Designatio, descriptio, exemplar. Ital. *Designazione*, Gall. *Dessein.* Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 29: *Dictæ naves in bello marino sunt præliabiles contra hostes tuos, prout facile in Designo cernitur.* Et cap. 40: *Cum suo naspo possunt pondera altius elevari et facile declinari ad beneplacitum operantis, prout in Designo cernitur.* *Désigné*, figuris ornatus, in Lit. remiss. ann. 1395. ex Reg. 147. Chartoph. reg. ch. 290: *Tous trois estoient en habiz Désignez, si comme jeunes gens ont accoustumé de faire sur Caresmeprenant.* Vide infra *Disgnum.*

DESILLARE, pro *Desigillare*, Sigillum auferre. Adrianus Præpos. Malbod. in Hist. Translat. S. Aldegondis n. 3: *Ad vetus feretrum accesserunt, et cum tremore nimio et reverentia Desillari jusserunt.*

° A Gallico *Dessailler, Desillare* effinxerunt, pro *Desceller.* Lit. remiss. ann. 1406. in Reg. 161. Chartoph. reg. ch. 49: *Le suppliant et une baisselle ou chamberiere dudit hostel Dessaillerent et ouvrirent ledit escrin.* Vide infra *Dessigillare.*

° **DESIMBOGARE**, in Chron. Bergom. ad ann. 1406. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 983. Vide infra *Imbogare.*

DESINARE. Vide *Disnare.*

DESINATOR. Gloss. Lat. Gr.: *Desinator*, ἀξόηθητος. Quid si *Destitutus* legendum?

DESINHONORANTIA. Vide *Dehonorare.*

¶ **DESIPERE**, Alieno sapore inficere, priori amisso. Tertull. de Pudicitia sic refert verba S. Pauli ad Corinthios: *Non scitis quod modicum fermentum totam Desipiat conspersionem.*

DESIPES, apud veterem Interpretem Juvenalis Sat. 11. *infrunitos* interpretatur Petr. Pithœus, qui alia exemplaria *Desides* præferre ait pag. 298. a *Desipere.*

DESIRUM. Papias: *Desirum, prosperum bonum.* Ex Gallico *Desir*, ut videtur, quod idem est ac *desiderium*, quia prospera tantum desiderantur. [✱✱ *Dextrum.*]

¶ **DESISTANTIA**, Gall. *Desistement.* Discessio, qua quis desistit seu desciscit ab aliquo. Chr. Siciliæ inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 62. ex Henrici VII. Imp. Sententia in Robertum Regem: *Odia, dolos, fraudes pro fidelitate retribuens, ex Desistantiæ et ingratitudinis vitio calcaneum præsumpsit rebellionis erigere.*

¶ **DESISTENTIA**, Cessatio. Epistola anni 1299. ad Edwardum I. Angl. Regem apud Rymerum tom. 2. pag. 859: *Ab omni hostili invasione... desistemus, et ipsam Desistentiam seu sufferentiam per litteras patentes... approbavimus.*

DESISTERE, pro *Deficere.* Justus Episcopus Urgelitanus in Præfat. ad Cantica Canticorum: *Itaque quia sic accidit, ut, membranis Desistentibus, minutioribus literis eandem scripturam in paribus quaternionibus suscipere, nec studiose fabrefactis lateralibus ambiretur, etc.*

¶ **DESITISCERE**, *Contemnere*, Papias, Gloss. Sangerman. n. 501. et Amalthea ex vett. Glossis.

DESITUATA, Papiæ, *Delinita forma.*

DESLIAGE. Usatica MS. Vicecomitatus Aquarum Rotomagi: *Il est une coustume, que l'on appelle Desliage, que l'on doit prendre le plus prouchain Vendredi après ou devant la S. Audrieu à la volenté des Vicomtes, et ce qui adont vendra à col se aquitera par 4. den. et aux sergens 1. den. à carete par 16. den. et aux Sergens 1. den. pour chascune charette à un cheval, 1. den. etc.*

¶ **DESLIGARE**, Gall. *Délier*, Solvere. Habetur apud Rymerum t. 8. p. 327. col. 2.

° *Desloier*, sejungere, dissociare, vulgo *Désunir, séparer*, in Lit. remiss. ann. 1400. ex Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 208: *Laquelle femme confessa à son mary que ledit Tymonnier la maintenoit et qu'il avoit eu sa compaignie pluseurs fois, et qu'elle n'y povoit résister ne soy Desloier de sa compaignie, etc.* Vide *Disligare.*

✱ [Item alii libri in papiro *Desligati* in volumine mediocri. (Invent. Calixt. III. « an. 1458. in archiv. Vaticano.) »]

¶ **DESLOGIARE**, Gall. *Déloger, Decamper*, E loco migrare, apud Lobinellum in Hist. Britan. tom. 2. col. 563.

¶ **DESMA**, Potestas ligandi et solvendi, a Græco δέσμα, Vinculum, ligamen. Fridegodus in Vita S. Wilfridi num. 9:

Petrus ab altithrono donatus Desmate Jesu,
Dissicit ignavæ torquentia lora senectæ,
Suscipit elisiis justum spiramina zetis,
Utpote cœlestes retinens pro munere claves.

¶ **DESMANDARE** Treugas, Inducias tollere, illis nuntium remittere. Pactum inter Jacobum Reg. Aragonum et Raymundum Comitem Provinciæ ann. 1241. ex Schedis Peiresciànis : *Ater alteri posset Desmandare treugas, ita tamen quod post Desmandationem ipsam treugæ prædictæ firmæ durent... per sex menses continuos.*

¶ **DESMANT.** Charta Communiæ Suession. apud Perardum pag. 337 : *Si quis Majorem Desmant per juratos emendabit.* Eadem habentur in Chartulario Divionensi. *Desmant* f. idem est, quod *Dementit*, Mendacium exprobrat. Gallice diceremus : *Si quelqu'un Dement, etc.*

* **DESMESURA**, Diminutio, vel injusta petitio. Charta ann. 1229. ex Cod. reg. 4659 : *Promittimus dispensatorium aquæ et aquam prædictam ab omni violentia salvaturos et ob omni Desmesura seu injustitia defensuros.* Unde *Desmesurals justæ*, de minoribus mensuris intelligendum puto. Vide supra *Amessura*.

¶ **DESMESURALS** Justæ *de vino puro*, in Consuetudinibus MSS. Festivitatum Monasterii Solemniacensis, eædem videntur quæ Majores, a Gallico *Demesuré*, Immodicus, enormis. Vide *Desmesura*.

¶ **DESMILITARE**, A militia removere. Paschalis I. Papa Epist. ad Petronacium Ravennæ Episcopum, apud Murator. tom. 2. pag. 220. (iv.) col. 1 : *Si militati fuerint, eos discingi et Desmilitari juvemus vestræ venerandæ redituros parti.* Vide *Dismilitare*.

* **DESMONTATUS**, Hispan. *Desmontado*, Obstirpatus, runcatus. Vide infra in *Fosca*.

* **DESNODARE**, Dissolvere, enodare, explicare, Ital. *Disnodare*, Gall. *Dénouer*. Inventar. ann. 1389. tom. 3. Cod. Ital. diplom. cod. 361 : *Collana seu girlanda una Desnodata, munita perlis... Capelletus unus auri Desnodatus.* Vide infra *Disnodare*.

DESOCIARE, Separare, quasi a socio avellere. Utitur Petrus Blesensis Serm. 33. [* Vide infra *Dissortes*.]

¶ **DESOLANUS**, *Subsolano*. Gloss. Isid. Subsolanus idem est quod sub sole positus, ut norunt omnes.

¶ **DESOLARE**. De solo ejicere. Vide *Delocare*.

¶ **DESOLATIARI**, *Desolari*. Barthii Glossarium ex Fulcherio Carnotensi.

¶ **DESOLATIUM**, Desolatio, apud Radulfum Cadomensem in Gestis Tancredi, inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 141.

* **DESOLLARE**, Solea percutere vel proterere. Charta commun. Atrebat. ann. 1194. in Reg. 76. Chartoph. reg. ch. 249 : *Qui alium per capillos ad terram tragniaverit, vel pedibus Desollaverit undecim libras et dimidiam perdet.*

* **DESOLUTUS**, pro *Dissolutus*, Gall. *Dissous*. Elmham. in vita Henr. V. reg. Angl. cap. 8. edit. Hearn. pag. 16 : *Nuper ad parliamentum, modo tamen Desolutum per regis exitum, etc.*

DESOR, *Dissimilis sorte*, Papiæ. [Melius Gloss. San-German. num. 501. et MS. Bituric.: *Desors, Dissimili sorte.*]

¶ **DESORDINARE**, Gall. *Désordonner*, Perturbare. *De memoratis Epistolis detruncando et præposterando atque Desordinando collegisti*, apud Hincmarum tom. 2. pag. 416.

* **DESORDO**, Confusio, Gall. *Désordre*, Ital. *Disordine*. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 1 : *Dux exercitus castramentari debet in locis montuosis, si potest, ut videre possit si hostes sunt in ordine aut in Desordine.* Vide *Desordinare*.

¶ **DESORS**. Vide *Desor*.

¶ **DESPALARE**, Divellere. Gloss. Lat. Græc.: *Despalat*, διασπᾶ.

DESPARARE, Auferre, tollere. Fori Oscenses Jacobi I. Regis Aragon. ann. 1247. fol. 31 : *Si Monterius vel ejus nuncius nunciaverit ei, qui in monte cepos paravit, vel laqueos, quod eos solvat, quoniam ipse cum suis equis et canibus vult venari, et is, qui paravit, neglexerit eos Desparare, quodcumque damnum equis vel canibus Monterii per ipsos laqueos sequutum fuerit, etc.*

¶ 1. **DESPECTARE**, *Frequenter aspicere, Sine spe fieri*. Papias.

* 2. **DESPECTARE**, *Desuper intendere*. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641.

✱ **DESPECTATOR**, [Contemptor. *Tertull.* 2. *ad Uxor.* 8. *Despectatores* divinarum sententiarum.]

DESPECTIO, Despectus. In Pacto Legis Salicæ titulus 59. est : *De Despectionibus.* Ubi § 1 : *Si quis ad mallum venire Despexerit.* At in Lege Salica titulus concipitur : *De eo, qui ad mallum venire contempserit.* Ita *Despectio*, est contumacia, contemptus judicii. Charta Ludov. VII. ann. 1141. pro Bituricensib. : *Præpositus urbis præscriptæ, sive Vigerius aliquem hominem ad se mandabat, et dicebat : Mandavi te ad me, et contempsisti venire, fac mihi rectum de Despectu.* Infra : *Pro Despectu aliquo nullum duellum faciat, sicut antea solebat.* [Ludovicus VIII. in Confirmatione ejus Chartæ ann. 1224 : *Si quis de Despectu fuerit accusatus, per unum planum sacramentum transeat sine duello.*] Statuta MSS. Talemellariorum Paris. : *Les 6. deniers du talemellier, et les 3. deniers du varlet d'amende pren li maistres de ceux qui cognoissent, aussi-bien que de ceux qui nient, pour la raison de ce que en la justice n'a point de Despit, ne plus n'en peut-il lever d'amende.*

Despectus Litterarum Regiarum, Criminis ac delicti in Regiam majestatem species, in Capitul. 1. ann. 819. cap. 16. in Capitul. 5. ejusdem ann. cap. 12. et lib. 4. Capitul. cap. 30. 55. quod *Contemptus brevium regiorum* appellatur in Legib. Henrici I. Regis Angl. cap. 13. Adde Leges populares Tassilonis Regis Bajwar. cap. 24.

✱ **DESPECTRIX**, [Quæ contemnit. *Tertull. Anim.* 23. Virtus *Despectrix* mundi.]

* **DESPECTUOSE**, Irato animo ; nostris etiam alias *Despiteusement*. Lit. remiss. ann. 1352. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 298 : *Raimundinus ex hoc non modicum indignatus,... multum Despectuose respondit dicto bajulo... Cum dictus bajulus videret,... quod ipsum volebant interficere, etc.* Aliæ ann. 1389. in Reg. 137. ch. 77 : *Teilhal lui respondit moult Dépiteusement, que maugré qu'il en eust, il feroit paistre ses beufs en une sente, qui estoit touchant audit champ. Despiteusement*, in aliis ann. 1390. ex Reg. 138. ch. 232 : *Despitement et malgracieusement*, eadem notione, in Lit. ann. 1457. ex Reg. 189. ch. 180. Vide infra *Despitare*.

¶ 1. **DESPECTUOSUS**, Abjectus, in Vita S. Godelevæ, tom. 2. Julii pag. 405.

* 2. **DESPECTUOSUS**. Concil. Armenor. ann. 1342. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 367 : *Numquam hæc audivimus nec vidimus, quod pueri geniti a peccatoribus parentibus, puniantur pro peccato parentum, non dando eis caracterem baptismi : quod est valde falsum et Despectuosum, et contra prophetam dicentem : filius non portabit iniquitatem patris sui.* Ubi f. leg. *Dispendiosum*. Vide in hac voce.

DESPENDERE, Gallis *Dependre*, *Despenser*. Auctor Græcismi :

Qui plus Despendit quam lucri summa rependit,
Non admiretur, si paupertate gravetur.

Vide *Dispensa*.

* **DESPENSA**, Despensia, Penaria, promptuarium, Gall. *Dépense*. Hist. fundat. monast. Cælestin. Suession. apud Marten. tom. 6. Ampl. Collect. col. 608 : *Despensam et coquinam suis ornatas mensis et decentibus vasis... complevit.* Lit. remiss. ann. 1366. in Reg. 98. Chartoph. reg. ch. 370 : *In Despensia dictæ Johannæ dictus reus cepit tres ciphos argenteos. Despense* præterea appellatur potus species domesticis destinata, posca, vulgo *Piquette*. Lit. remiss. ann. 1384. in Reg. 125. ch. 211 : *Depuis en rapportant le marc ou genne de leurditte vendenge... prindrent du vin qui s'en alloit par dessus lesdites tynes,... pour mettre en leur petit vin ou Despense, que l'on a acoustumé faire ou païs pour poures gens et laboureurs de vignes.* Aliæ ann. 1457. in Reg. 189. ch. 225 : *Le suppliant requist à icellui Poncelet lui aidier à cueillir les neffles, appellées au païs* (Laonnois) *mesles, pour faire des Despenses et breuvraiges pour le boire et user de son mesnage, comme les mesnaigiers dudit païs ont acoutumé de faire chacun an.* Adde tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 718. Vide *Dispensa* 2.

✱ **DESPENSETA**. [Gallice *Dépense, lieu où l'on reçoit et où l'on distribue les objets en nature* : « Parvum dispensatorium seu *Despensetam*. (Cart. Magal. ap. Rev. soc. sav. 1873. p. 416.)»]

* **DESPERABILITER**, Desperanter. Mirac. S. Bert. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 119 : *Itaque comperientes cunctos se undique secus fugam molientes, Desperabiliter ruperunt ad orientalem plagam, etc.*

DESPERANTIA, pro *Desperatio*, in Concil. Wormaciensi ann. 868. cap. 30 : *His ita peractis, si pœnitentiæ fructus in eis conspicitur, corporis et sanguinis Domini N. J. C. participes fiant, ut Desperantiæ non indurentur caligine.*

* *Désespérance*, in Lit. ann. 1340. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 544. art. 10 : *Posé encore que par Desesperance il se noiast ou pendist, etc.*

1. **DESPERATUS**, Διάδοχος, in Gloss. Lat. Græc.

¶ 2. **DESPERATUS**, De cujus animæ salute nulla spes est. Codex Legum Normann. cap. 21. apud Ludewig. tom. 7. pag. 194 : *De catallis eorum qui de se sunt homicide, et eorum qui excommunicati vel Desperati moriuntur... Desperati autem moriuntur qui per octo dies vel amplius gravi egritudine et periculosa oppressi communionem et confessionem sibi oblatam recusant ac differunt, et in hoc moriuntur.*

* *Despers*, eodem sensu, in Mirac. B. M. V. Mss. lib. 1 :

A Chârtres fu che truis uns clers
Orgellous, veules et Despers.

* 3. **DESPERATUS**, Perditus sicarius. Stat. ant. Florent. lib. 3. cap. 124. ex Cod. reg. 4621 : *Si quis, undecumque sit, aliquem offendi fecerit... per aliquem vel aliquos, qui assassini, malandrini seu Desperati appellarentur, si talis offensus*

moriatur, talis offendi faciens pœna capitis moriatur.

° **DESPEZARE**, De re ponderata detrahere, pondere minuere. Charta abb. de Conchis in Ruthen. ex Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 471 : *Tantumdem ponderis de farina reddere* (molinerius) *teneantur, hoc salvo, quod si... de aliquo pro molendo debeat Despezari, illud inde deducatur, juxta ordinationem per consules super hoc faciendam.*

¶ **DESPICABILIS**, Contemnendus, in Epistola Xysti II. Papæ ad Episcopos Hispaniæ.

¶ **DESPICABILITER**, Contemtim, in Instrumento anni 1131. tom. 2. novæ Gall. Christ. col. 487. et alibi.

¶ 1. **DESPICARE**, DESPICHARE, Despicere, contemnere, in Statuto Bartholomæi Biterr. Episc. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 664 : *Abnegent, renegent, blasphement, Despichent, etc.* Memoriale Potestatum Regiensium ad ann. 1276 : *Scientialem florem et pontificalem dignitatem quadam stoliditate Despicavit.* Vide *Despitare* et *Dispecare*.

° 2. **DESPICARE** BLADUM, E spica educere, separare, Ital. *Dispiccare*. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Despicari, batre gerbes, vel regarder.* Charta ann. 1434. ex Tabul. Auxit.: *Accomodare domos vel areas pro Despicando bladum.* Stat. ann. 1476. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 333. col. 1 : *Quoad animalia rossatina pro bladis Despicandis in territorio Nemausi existentia, urgente necessitate ad Despicandum dicta blada, et Despicatis bladis exigatur pœna.* Lit. remiss. ann. 1444. in Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 153 : *Existentibus* (supplicante et ejus uxore) *in quodam solo sive area Despicando fabbas, etc.*

✶ **DESPICARI**, [Spicas spargere. DIEF.]

° **DESPICCARE**, Charta ann. 1202. tom. 3. Probat. Hist. Brit. col. 1768 : *Quantum terræ mare permittit Despiccari circa præfatam insulam.* Perperam pro *Desiccari*. Vide in *Minihi*.

¶ **DESPIGNERATIO**, Gall. *Degagement*, Redemtio rei oppigneratæ. Chartarium Ecclesiæ Auxitanæ cap. 64 : *Convenientia hujus impignerationis et Despignerationis facta est coram istis testibus.* Vide *Dispignerare*.

¶ **DESPINA**, Δέσποινα Græce, Dominatrix. Papias. [° Pro *Despœna*.]

° **DESPINARE**, *Ouster espine*, in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. *Despinos*, vox Gallica, qua otiosus excitatur, in Lit. remiss. ann. 1376. ex Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 65 : *L'un frapant et ferant l'autre de la main sur la teste quant il musoit, en disant un tel mot, Despinos, Despinos par jeu et par esbatement.*

¶ **DESPITARE**, ut supra *Despicare*, Despicere. Statuta Ecclesiæ Trecensis ann. 1427 : *Si quis vero Deum negaverit vel Despitaverit pro prima vice duos dies, pro secunda quatuor in pane et aqua jejunare compelletur ; pro tertia autem in scala, ut moris est, reponetur.* Statuta Eccl. Meldens. ann. 1493. inter Instrum. Hist. ejusd. Eccl. tom. 2. pag. 525 : *Qui de Deo vel sacratissima Virgine ejus Genitrice Maria aut alio quovis Sancto, eos renegando, Despitando, malgreando, aut alias execrabiliter blasphemiæ verba protulerit, etc.* V. *Despitus*.

° *Despiter* nostris, eadem notione. Lit. remiss. ann. 1407. in Reg. 161. Chartoph. reg. ch. 272 : *Le suppliant dist que lui Perrinot et autres avoient autrefoiz Despité ou sanglanté Dieu et sa mere. Se despiter* vero dicimus, pro Indignari, stomachari ; unde *Dépitéaire*, et *Députaire*, Ad iracundiam pronus, vel Perfidus, proditor. Mirac. B. M. V. Mss. lib. 1.

> Devant ert frans et débonaire,
> Or est caivers et Dépitteaure.

Le Roman d'*Alexandre* Ms. part. 2 :

> Et que point n'a trouvé le viellart Députaire :
> Mes sage et bien parlant pour plus que raison faire.

Le Roman *de Robert le Diable* Ms. :

> A felons tient et Députaires.

Bestiarius Ms. ubi de vulpe :

> Tant est traitre et Députaire.

Vide supra *Despectuose*.

DESPITUS, Despectus, contemnendus : *Despitto*, Italis. Fleta lib. 4. cap. 5. § 4 : *Ballivi et servientes Regis populum sibi subditum gravare consueverunt, ponendo in assisis et juratis homines languidos, et Despitos, perpetuo vel temporali langore detentos. Despirer*, Contemnere. Vetus Poema MS. cui titulus, *Le Despirement du corps :*

> On ne puet trop le cors Despire.

Le Caton en Roman MS. :

> Ichil n'a gueres de savoir,
> Qui le grain Despit pour la paille.

Alibi :

> Un menour de toi ne Despire.

Id est, minorem te non despicias. Hinc vox nostris familiaris, *Despiter quelqu'un*, despicere, contemnere, nihili facere.

° Chron. S. Dion. lib. 2. cap. 1 : *Vous ne devez pas Despire ne mesprisier la cause de ma complainte. Contemptus*, redditur Gallice *Déespoir*, in Stat. eccl. Turon. ann. 1396. cap. 67. ex Cod. reg. 1237.

° **DESPLEARE**, a Gallico *Déplier*, Explicare. Lit. remiss. ann. 1370. in Reg. 101. Chartoph. reg. ch. 136 : *Ad dictum locum dictus exponens* (dominus Malibecci) *accessit cum suo vexillo Despleato seu patenti, cum proposito interficiendi dictum præceptorem* (de Vallibus.) Vide *Displicare*.

¶ **DESPLENDESCERE**, Obscurari. S. Paulin. Ep. 39. sub finem : *Ne... rubiginem insipientiæ nostræ colligatis, qua Desplendescat nitor cordis vestri.*

° **DESPLICIBILIS**, Ingratus, molestus, Gall. *Déplaisant*. Annal. Victor. Mss. ad ann. 1367 : *Ejusque obitus* (Egidii Alvarii) *fuit multum toti ecclesiæ dampnosus et præfato Urbano Papæ Desplicibilis et honerosus.* Vide infra *Displicibilis*.

° **DESPONSALE**, Quod pro desponsatione sacerdoti datur. Charta ann. 1250. ex Chartul. S. Mart. Pontisar.: *Hæc terra non solvit decimam aut campipartem aut oblationes aut Desponsalia.*

° Dicitur de qualibet re cujus possessionem quis adipiscitur. Charta ann. 1244. in Chartul. Montis S. Mart. part. 4. fol. 87. r° : *Præterea sciendum est, quod quandocumque aliquis abbas de novo fuerit institutus in ecclesia dicti Montis S. Martini, tenebitur dictam domum cum gardino a dictis Johanne dicto Beduin et Johanne de Dulleto, aut ab illis, qui successerint in eorum præbendas, Desponsare et tradere utrique eorum duodecim denarios pro jure Desponsationis illius, et mediantibus tantummodo censu et jure Desponsationis prædictis, absque omni alia exactione et foragio, nos et nostri successores tenemur portare garandiam perpetuam de dicta domo et gardino prædicto.*

DESPOLIARE, Spoliare, Gall. *Despouiller*. Gloss. Latino-Græc.: *Despoliat*, ἀποδύει, σκυλεύει. Glossar. Græc. Lat. : Ἀπέκδυσις, *Despoliatio*. S. Fulgentius Epist. 3 : *Virgo, quæ ornatum corporeæ vestis affectat, animam suam virtutum splendore Despoliat.* Lex Bajwar. tit. 3. cap. 14. § 2 : *Si autem aliquis tam præsumptuosus fuerit, ut peregrinis nocere voluerit, et fecerit, aut Despoliaverit, vel læserit, etc.* Adam Bremensis cap. 102 : *Et tunc cum exercitu veniens, Episcopatum, quasi non suum, Despoliavit.* Vita B. Godefridi Cappenbergensis :

> Num debebo pati, plures ut Despoliati,
> Ob mala quæ tulerant, limina nostra terant ?

Occurrit præterea in Vita S. Altmanni Episcopi Pataviensis, in Capitulis Caroli M. lib. 5. cap. 212. [°° 364.] apud Gregorium VII. PP. lib. 3. Epist. 3. præterea apud Nonium in *Fama, etc.* [Verum et apud Ciceronem ipsum Attic. 7. 9. *Cum ferret litteras vulneratus et Despoliatus est.* Cæsarem quoque de Bello Gall. 2. 31. *Armis Despoliare.* Ibid. 5. 6. *Despoliare nobilitate.* Quamobrem hinc amandari potuisset verbum *Despoliare* politioribus Latinis notum, ut et sequens *Dispoliare :* quod simili modo Tullius usurpat Verr. 4. 20 : *Ut etiam una cum cæteris Siculis Dispoliaretur.* Lactant. 6. 11 : *Hominis se appellatione Dispoliat.*]

DISPOLIARE. Gloss. Lat. MS. Regium : *Dispoliat, nudat.* Vetus Interpres Epistolæ S. Barnabæ cap. 8 : *Et observant quasi in simplicitate ambulantes, quem Dispolient.* Paulin. Epist. 5 : *Si Dispoliatus corpore, non inveniaris nudus ab opere.* Et Epist. 10 : *Dispoliatio priorum parentum.* Prudentius contra Unionitas :

> Sed fortasse velis patriæ pietatis honore
> Dispoliare Deum.

Gelasius I. PP. Opusc. contra Pelagianos : *Si ista despiciunt, semetipsos sanctificatione Dispolient.* Adde Trebell. Pollionem in Zenobia, Fragmentum Petronii pag. 6. Concilium apud S. Macram ann. 881. cap. 8. etc. *Dispoliatio, dispoliator*, in Cod. Th. leg. 6. de Sepulcr. violat. (9, 17.) et leg. 28. de Episc. (16,2.) [*Despoliatio carnis*, apud Tertullianum de Resurr. carn. cap. 7.]

DISPOLIUM, Spolium, Gallis *Despouille*. Vetus Notitia Monasterii S. Juniani in Picton. ann. 834 : *Quod ipse Agnaldus venisset super homines in sua forcia ex villa Cavadado, et exforciasset, et eos batuisset injuste et eorum Dispolia distracta et alias res... exportassent.* Vide *Spolium*.

¶ **DESPONSALIA**, Desponsatio, Gall. *Fiançailles*. Acta Passionis JESU-CHRISTI in Codice MS. S. Vedasti Atrebat.: *Veritatem loquimur, etenim in Desponsalia Mariæ interfuimus.*

¶ **DESPONSARE** CASTRUM, si bene conjecto, Illud sibi vindicare, ut sponsus sponsam. Fragmenta Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 625. col. 1. init.: *Item, die* XII. *Maii* (1348.) *apud Crimiacum Dom. noster Dalphinus Desponsavit castrum Miribelli, promittens ipsum nunquam reddere Domino Bellijoci.* Vide *Desponsale*.

DESPONSIO, Desperatio, apud Cælium Aurelian. lib. 3. Chron. cap. 18.

¶ **DESPORTARE**, Vide *Deportare*.

DESPOTUS, Dignitas in aula Constantinopolitana, ex Græco Δεσπότης, Dominus : quam quidem appellationem Imperatores ipsi ambierunt, cum in nummis suis, non βασιλέως sed δεσπότου

titulum describi curarent, ut potissimum observare est in Alexii et Manuel. Comnen. nummis aureis, quorum ectypum exhibuimus in Notis ad Alexiadem. *Michalicius Despotus*, in Chartis ann. 1267. 1294. et 1313. in Hist. nostra Gallo-Byzantina pag. 16. 35. 81. *Despotus Rasciæ* in Decretis Alberti Regis Hungariæ ann. 1439. [*Despota Serviæ*, apud Robertum Creyghton in Histor. Concilii Florent. Sect. 3. cap. 2. Vox *Despota* pluries occurrit ibidem Sect. 6. cap. 11.] Hac porro δεσπότου dignitate donatos præsertim Imperatorum filios et consanguineos ex Scriptoribus Byzantinis colligitur: at quando primum usurpari solita, diximus in Notis ad Cinnamum pag. 468. [Vide Macros in Hierolexico] [** et Glossar. med. Græcit. voce Δεσπότης, col. 283.]

☞ Hoc etiam nomine designatur Otto III. Imper. ab Arnolpho in Vita S. Ramuoldi Abb. S. Emmerammi num. 18: *Accessit ad eum Despoton quidam Symmista ejus, nomine Heribertus, tunc forte Capellanus, postea vero Coloniensis Episcopus. Is ex consulto ad eum dixit: Domine non oportet vos indignari contra virum Dei. Ad hæc Imperator infit, etc.*

DISPOSITUS ROMANIÆ, in Aresto ann. 1400. apud Duchesnium in Probat. Histor. Castilion. pag. 133.

* **DESPRETIUM**, apud Parisienses *Dépris*, Pretium pro *laudimiis*, de quo qui prædium acquirere vult cum domino feudali pasciscitur, et de eo quidpiam sibi condonari obtinet. Vide *Deprisus*. Charta ann. 1215. in Cod. reg. 4659: *Guillermus Malvicinus* (dixit) *se et prædecessores suos hujusmodi usatica, videlicet lesdam panis, et omnes alias lesdas et Despretium et pedagia... percepisse.* Hinc *Dépris*, pro quovis de solvenda pecunia pacto. Lit. remiss. ann. 1461. in Reg. 192. Chartoph. reg. ch. 40: *Après que le suppliant ot paié ou Déprié au tavernier... Appoinctement et paiement ou Dépris de douze bretons en avoit esté fait. Desroier*, eodem sensu, in aliis Lit. ann. 1464. ex Reg. 199. ch. 469: *Lesquelz compaignons Desroierent et paierent leur escot.*

¶ **DESPROPRIAMENTUM**. Vide *Depropriare*.

¶ **DESPUNCTORES**, *Desponctores, Debitorum expositores*. Papias.

¶ **DESRAINARE**, ut *Derationare*, Rationibus adductis crimen a se amoliri, etc. Codex Legum Normann. apud Ludewig. tom. 7. pag. 165: *Si quod negatur non offerat Desrainare, emendabit. Si vero Desrainare obtulerit, inspectio loci assignetur, in quo non potuit capere nec debuit hec prædicta.*

* Loco *Desrainare* et *Desraisina*, lego *Deraisnare* et *Deraisnia* in cap. 9. earumd. Consuet. ex Cod. reg. 4651. Hinc

* DERESNATIO, DERESNIA et DERESNATOR, ibid. cap. 19. part. 2: *Notandum est quod si Deresnator verba dimiserit et mutaverit quæ ei in Deresnatione fuerint escheriata, ejus Deresnia reprobatur.* Vide supra *Deresnare*.

¶ Est ergo, ut apud eund. Ludewig. pag. 403. dicitur

¶ DESRAISINA, vel DESRESINA, *Lex quædam in Normannia constituta, per quam in simplicibus querelis insecutus factum, quod a parte adversa objicitur se non fecisse declarat... unde est quod homo Desresinat id quod proponitur ab adverso, id est, derationat aut demonstrat extra racionem vel sine racione, et sic per Deresinam irritat quod contra ipsum proponitur ab adverso.* Ibid. pag. 294: *Si vero in non scire eorum receptionis maleficium redigatur, per legem Desresine, si justiciarius eos ulterius super hoc voluerit impetere, poterunt se purgare.* Et pag. 299: *Est enim Desresina super injuria, a querulo exposita coram justitiario purgatio per sacramentum querelati et coadjutorum suorum in curia facienda.* Item pag. 268: *Non enim ducendi sunt ad Desraisinam, si defuerint, sed ex testimonio assistentium debet submonitio recordari.*

¶ **DESRAINATIO**, Eadem notione, ibid. pag. 261: *Quod in placitis enim factum est, si negatum fuerit, per Desrainationem penitus poterit irritari.*

¶ **DESRAISNIA**, Idem, ibidem pag. 247.

¶ **DESRESNARE**, ut *Desrainare*. Ibidem pag. 299: *Habito autem consilio debet factum negare, quo accusatus est, et offerre illud Desrenare in hac forma: Istam lesionem tibi non feci, et iste qui super hoc testem se constituit, nec vidit nec audivit, quod paratus sum Deresnare.* Le Roman de Flore MS.:

> Mais tant de respit me donnez,
> Que je me soie Desresniez,
> Qui ge sui et de quel pais
> Et quel afaire j'ai ci quais.

¶ **DESROBARE**, Furari *robam*, Gall. *Dérober*. Idem Codex Leg. Normann. cap. 2. pag. 151: *Bonum jus habuerit de eo qui eum Desrobavit, cum propter hoc suspensus fuerit.* Guillelmi Archiepisc. Tyriensis continuata Hist. Belli sacri Gallico idiomate: *Grant partie de marcheans et d'autres gens, qui estoient eschapés des Sarrazins et s'en aloient par mer, chairent és mains des corsaires Desrobeors*; id est Piratæ qui *Desrobant* in mari. Vide *Derobare*.

* **DESSA**, Idem videtur quod supra *Deffaia*, Silva defensa, seu in quo venari non omnibus licet, f. pro *Deffa*. Charta ann. 1321. ex Tabul. Flamar.: *Nos Reginaldus de Ponte dominus Brageyriaci... damus et concedimus... Petro Raimundo et Arnaldo Bermondi Dessam et garenam cuniculorum, leporum et perdicum in toto repayrio seu tenemento de la Bermondia.*

¶ **DESSAISINA**, Gall. *Dessaisissement*, Abdicatio, derelictio vel amissio alicujus rei possessæ. Charta Henrici Regis Angliæ ann. 1155. apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. pag. 111. ad calcem: *Recognitiones de nova Dessaisina de morte antecessoris non capiantur nisi in suis Comitatibus.*

¶ **DESSAISINATIO**, Dejectio de possessione. Codex Legum Normann. cap. 9. apud Ludewig. tom. 7. pag. 166: *Nisi per breve nove Dessaisinationis, vel legem apparentem saisinam vel jus suum probare obtulerit.*

* **DESSASIONARE**, DESSESIONARE, Gall. *Dessaisonner*, alias *Essaisonner*, Præscriptam colendi agros rationem mutare. Charta ann. 1276. Petri abb. Fossat.: *Manasserus prior prioratus de S. Arnulpho in Aquilina recognovit se concessisse et tradidisse ad firmam... terras arabiles* (dicti prioratus) *sub conventionibus... istis, videlicet quod... dictas terras non poterit Dessesionare.* Reg. visitat. Odonis archiep. Rotomag. ab ann. 1248. ad ann. 1269. ex Cod. reg. 1245. fol. 167. r°: *Terras nobis restituet in eo statu in quo recipiet eas, videlicet gacheratas et binatas, nec eas poterit Dessesionare.* Vide supra *Diroiare*.

* **DESSERARE**, Laxare, remittere, Gall. *Desserer*. Lit. remiss. ann. 1442. in Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 185: *Gaillardus Borii, qui suam balistam habebat oneratam quodam rallone, dictam suam balistam Desseravit, et cum dicto rallone corpus dicti Bartas omnino perforavit. Débailler*, eadem acceptione, apud Guiart. ad ann. 1241:

> Gascons dars et lances Débaillent.

DESSESIARE, Possessione exuere. Vide in *Saisire*.

* **DESSESIONARE**. Vide supra *Dessasionare*.

* **DESSIDENS**, pro Dissidens, in Mirac. S. Veroli tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 375: *Inter Dessidentes componere, etc.*

* **DESSIGILLARE**, Signum vel sigillum dissolvere, eximere notam, nostris alias *Dessaignier*. Lit. remiss. ann. 1360. in Reg. 89. Chartoph. reg. ch. 396: *Dictus Ludovicus cepit ipsum saccum et alienis sigillis antea sigillatum Dessigillavit.* Aliæ ann. 1383. in Reg. 122. ch. 328: *Comme Gile Tartaron, marchant des boys du comte de Flandres en ses forez de Hedin, eust desplaquié et Dessaignié en la vente et taille desdittes forez plusieurs chaisnes et autres arbres, qui avoient esté plaquiez et signez au saing et marque de nostredit cousin, etc.* Vide infra *Dissigillare*.

DESTA, Papiæ, *Degustata*.

* **DESTALLARE**. Vide supra in *Baulare*.

DESTARE, *Valde stare*, in Gloss. Arabico-Lat. Italis *Destare* est Somno excitare, expergefacere; *Destarsi*, Expergisci.

¶ **DESTARIUM**, Mensura eadem, ut puto, quæ *Sextarium*. Bulla Nicolai IV. Papæ, Collect. Ampliss. tom. 2. col. 1302: *In Archiepiscopatu Viennensi Ecclesia Romanensis debet annuatim pro censu unum Destarium amygdalarum, quod geminatum facit mediocrem saumam.*

* **DESTEGLARE**, DESTEGLIARE, Italis *Distagliare*, Dividere, intersecare. Stat. Astæ ubi de Intrat. portar.: *Canapa aspalmata sive Destegliata solvat pro quolibet rubo lib. 1. Canepa grossa non laborata, videlicet Desteglata et non pectenata solvat pro quolibet rubo sol. 15. Destergir*, distribuere, partiri, ut videtur, in Ch. Valteri abb. S. Humberti Maricol. ann. 1304. ex Cod. reg. 10196. 2. 2. fol. 75. r°: *Et s'il avenoit que aucun enportaissent et kariaissent le tierage... ès terres deseurdittes Destergies et départies par nous, etc.*

* **DESTELARE**, f. Assulas, in quibusdam locis *Esteles* dictas, cædere. Inquisit. forestæ Britol. in Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 2. fol. 137. r°. col. 2: *Forestarius... non consuevit aliquem capere, nisi consequtus esset eum antequam Destelasset, nisi esset merrenum de venda.* Vide supra *Astula* 1.

¶ **DESTENTUS**, mendose pro *Districtus*, Territorium. Vide locum in *Baugium*.

¶ **DESTERIUS**, Equus major, idem qui *Dextrarius* infra. Vide locum in *Claponus*.

* **DESTERMINARE**, Exterminare, abolere, Ital. *Disterminare*. Tabul. Cassin.: *Et si quista carta destruere aut Desterminare eam boluerit, istumet Deus nomen suum de libro bitæ et carnes ejus disrupat bolatilibus cœli.* Vide *Disterminare*.

* **DESTERNERE**, Stratum jumentis auferre. Vita S. Patern. tom. 3. Jul. pag. 299. col. 1: *Depositis oneribus Destraverunt camelos, et laverunt pedes eorum, hominemque hospitio receperunt.*

¶ **DESTICO**, *Strepo, Sonum edo, ut sorex. Verbum fictum ab Auctore Philomelæ, forte a sono.* Lexicon Martinii.

¶ **DESTINA**, Vitruvio, Vinculum quo ædificium continetur, seu Columna qua sustinetur. Papiæ in MS. Bituric.: *Des-*

tinæ, Furcæ, Domus Fulcra. Hinc idem Papias corrigendus in Lexico Martinii et in Amalthea, ubi *Furiæ* perperam legitur pro *Furcæ*. Arnob. lib. 3: *Non post Theutim Ægyptium, aut post Atlantem, ut quidam ferunt, gestatorem bajulum, tibicinem illum ac Destinam cœli.* Corripus de Laudibus Justini 1. 17:

Et Thomas Lybicæ nutantis Destina terræ.

Beda lib. 3. cap. 17: *Unde factum est, ut acclinis Destinæ quæ extrinsecus Ecclesiæ pro munimine erat apposita, spiritum vitæ exhalaret ultimum.* In hunc locum observat Bollandi Continuator Henschenius *Destinas* in Vitruviana architectura rectarum pilarum formam habuisse, in Gothica autem insistere basi longius procurrenti, et subinde fornicatas esse ut inter ipsam et parietem possit transiri, atque adeo etiam loculus instar cellulæ excavatus haberi. Hinc pro conclavi privato vel etiam sacello usurpatur in Vita S. Vandregesili, Julii tom. 5. pag. 277: *Monstrabantur in Destina ipsius Basilicæ et grabata et sedes, ubi Pontifex B. Audoenus et S. Confessor Christi Philibertus..... consedere soliti erant.* Chronicon Fontanellense apud Acher. Spicil. tom. 3. pag. 193: *Monstrantur usque hodie lecta eorumdem Christi militum, ac pretiosi Philiberti Gemmeticensis Cœnobii Patris, in Destina quadam juxta Basilicam almi Confessoris Amantii.* Osbernus in Vita S. Dunstani. tom. 4. Maii pag. 363: *Cui etiam adhærentem cellam, sive Destinam, sive spelæum, sive alio quolibet nomine rectius nominari potest (non enim invenio qua illud appellatione quam proxime vocem, cum non tam humani habitaculi, quam formam gerat sepulchri) propriis laboribus fabricavit.* Destina a *Distinere* forte derivari ait Henschenius: potius cum Fabro deduci crediderim ad obsoleto verbo *Stinare* vel *Stenare*, quod a *Stare* est, ut censet Vossius, vel ut Becmannus docet, a σθένος, Robur.

° **DESTINAMENTUM,** Legatum. Vide *Destinare* 3.

1. **DESTINARE,** *Legare, mittere, deputare,* Joan. de Janua. Gloss. Lat. Gr.: *Destinare,* ἀποστεῖλαι, sic legendum. Sidonius lib. 1. Epist. 7: *Captus Destinatusque pervenit Romam.* Vide Savaronem.

¶ 2. **DESTINARE,** Oppugnare, aggredi. Tertull. adv. Judæos cap. 9: *Scilicet vagitu ad arma esset convocaturus infans, et signum belli non tuba, sed crepitacillo daturus: nec ex equo vel de muro, sed de nutricis et gerulæ suæ dorso sive collo hostem Destinaturus.* Et adv. Valent. cap. 1: *Quos nunc Destinamus hæreticos.*

3. **DESTINARE,** Testamento legare: *Destinamentum,* legatum. Forus Jaccæ in Aragonia: *Quod homines de Jacca de bonis, quæ eis Deus dederit, si habeant infantem, sive non, possint ordinare de bonis suis, et hæreditatibus, sicut eis placuerit,... si autem non Destinaverint, remaneant res eorum magis propinquis, etc... si Destinamentum fecerit, etc.*

DESTINATIO, Testamentum, dispositio bonorum. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 124: *Hugo ad obitum veniens, suam fecit Destinationem apud Dominam: videlicet dedit Deo et sanctis Apostolis, etc.*

° 4. **DESTINARE,** Decernere, statuere. Comput. ann. 1408. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 194. col. 1: *Gentes armorum fuerunt in præsenti patria, propter quod fuit Destinatum, quod fierent excubiæ in turri magna.*

° 5. **DESTINARE,** Accidere. Vita S. Bertell. tom. 3. Sept. pag. 449. col. 2: *Reversus itaque Bertellinus, oppressionem illam peccati sui causa credens Destinasse, etc.*

DESTIPULARI, *Promissum pactum denegare,* in Glossis MSS. Regiis Cod. 1701.

DESTITUDO, *Destructio,* in Glossis Isidori, [ad quas Grævius: Lege *Desertio* et hic et apud Constantiensem Episcopum. Nam *Destituere* Duces dicuntur milites apud optimos Scriptores, qui eos *deserunt*. Hinc Papias: *Destituere, Deserere.* Et Constantiensis: *Destitutus, Desolatus.* Idem: *Desolatus, Destitutus, Nudus, Egenus. Desolari* dicuntur, qui ab omnibus deseruntur. Justin. lib. 7: *Victusque jam ac Desolatus in regnum refugit.*]

° **DESTITUTIO,** Statutum vel decretum legi et rationi contrarium. Conc. apud Rofiacum ann. 1257. cap. 1. ex Cod. reg. 1590: *Cum milites et thiranni et fere omnes layci... clericis opido infesti et peccatis exigentibus fere per omnes regiones milites et barones, rustici et burgenses constitutiones, imo verius Destitutiones.... machinationes alias varias et diversas... facere præsumpserint et præsumunt, etc.*

° **DESTORCERE,** Italis *Distorcere,* Distorquere. Charta ann. 1083. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 352: *Duabus vicibus arbore pecto ponendo et Destorcendo. Détordre,* in Poem. Alex. Ms. part. 1:

Emenidus le pleure et en Détort ses dois,
Belement le regrette et en dist mos cortois.

° 1. **DESTORNARE** ICTUM, Gall. *Détourner un coup,* Ictum repellere, excludere. Lit. remiss. ann. 1361. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 128: *Præfatus Johannes dictum Giletum percussisset de quodam magno baculo,... nisi quidam, vocatus Galuys, ictum Destornasset. Détenir,* pro *Retenir,* retinere, in aliis Lit. ann. 1475. ex Reg. 195. ch. 1437: *Laquelle* (trayne) *ainsi qu'il cuidoit frapper Détenist ledit coup.*

° 2. **DESTORNARE** FERAM. Illam adigere in certa cubilia, vulgo *Détourner,* vox venatoribus nota. Arest. parlam. Paris. ann. 1399. inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 257: *Pro eo quod quemdam leporem, quem dictus abbas prosequebatur, ad libitum ipsius abbatis non Destornaverat, de pugno et etiam de quodam baculo... verberaverat.*

✱ **DESTORSARE,** Sarcinam solvere, relaxare, Italis, *Sciogliere il fardello, il bagaglio,* Gall. *Défaire la malle.* Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 276: *Et dicimus quod nullus qui stat ad portas circle custodiendas debeat Destorsare, seu disligare malam seu torsam alicui mercatori per dictas portas transeunti.* [FR.]

DESTRÆ. Vide *Dextræ.*

° **DESTRALAGIUM,** Lenocinium, quod *dextras* dando quis paciscitur. Gloss. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Destralage, Prov. lenocinium.* Formulæ Mss. ex eod. Cod. fol. 30. v°: *Culpa et deffectu delatæ prædictæ se lenocinium seu Destralagium in præmissis committendo.* Hinc

° 1. **DESTRALIS,** Quæ lenocinium exercet. Stat. Avenion. ann. 1243. cap. 116. ex Cod. reg. 4659: *Statuimus quod publicæ meretrices et rufianæ seu Destrales in contracta seu vicinia honestarum personarum nullatenus commorentur. Destral, Prov. conciliatrix, lena, leno, agagula, lenunculus,* in Glossar. jam jam laudato.

° 2. **DESTRALIS,** Securis. Tabul. Cassin.: 1111. *Destrales, e* 11. *feras, etc.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Destral, Prov. Dextralis, qua arbores scinduntur, securis.* Vide infra *Dextralis.*

DESTRALES. Vide *Dextrarii.*

DESTRARE. Vide *Dextrare.*

¶ 1. **DESTRARIA,** Porticus Ecclesiæ. Joannes de Monsteriolo in Epistola, ubi describit Monasterium Caroliloci apud Marten. Ampliss. Collect. tom. 2. col. 1388: *In cujus quidem Ecclesiæ introitu ampla spatiatoria platea præposita, porticus est trium Destrariarum seu deambulatoriorum.* Vide *Deambulatorium.*

° 2. **DESTRARIA,** Equa major. Stat. Vercell. lib. 1. pag. 18. v°: *Et prædicta intelligantur de equis et armis, destrario vel Destraria de armis.* Vide *Dextrarii.*

¶ **DESTRARIUS,** DESTRERIUS. Vide *Dextrarii.*

° **DESTRATIO,** Mensura, quæ *dextris* fit, *Destrator,* qui ita ex officio mensurat. Stat. Avenion. ann. 1243. cap. 16: *Si super terminatione vel Destratione dubium fuerit, Destratores sine pretio terminare et Destrare iterum teneantur.* Vide *Dextrare* 3. *et Dextri.*

° **DESTRERIA.** Vide infra *Dextreria*

¶ **DESTRI.** Vide *Dextri.*

DESTRICARE, seu potius *Destrigare,* Isidoro in Glossis, *Consummare.* Infra: *Distrigare, Consummare.* Ubi Cerda: *Destrigant equi, quando faciunt finem stallandi, hoc est, urinam mittendi.* Occitani *Destriga,* pro *Divertir, Detourner* dicunt: *Destriga,* pro *Employer son loisir à quelque chose.*

DESTRICTUS, DESTRINGERE. Vide *Distringere.*

° **DESTRICTUS,** Pœna, mulcta a judice imposita, nostris alias *Destriz* et *Destroiz.* Charta Archembaldi præpos. Vindoc. ex Chartul. Major. monast. pro pago Vindoc. ch. 17: *Homo vero meus multuram monachis restituat, mihi vero, forisfacto emendato, legem et Destrictum persolvat.* Charta Ludov. VII. ann. 1141. apud *Fleureau* in Hist. Bles. pag. 108: *De sanguine effuso, anserem vivum; de Destricto, gallinam nummorum duorum.* Ubi *Destrictus,* de rixa intelligendus videtur, ut et *Destric* in Lit. ann. 1362. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 604: *Desquiex Destric ou controversion... les juges ordinaires, soubz qui lesdictes parties demourront, auront la cognoissance entiérement.* Alia Alex. abb. Gemmet. ex Bibl. S. Germ. Prat.: *De singulis clamoribus justitia præpositi prætactatis vj. denarios habebit, quod usus terræ vocat Destriz.* Lib. niger episcopat. Carnot.: *Simon de Espinceriis miles habet in majoria de Espinceriis citationes, les Destroiz, medietatem ad forragines, etc.* Vide in *Distringere* 3.

° **DESTRUERE,** Debilitare, male multare. Inquisit. ann. 1268. ex schedis Pr. de Mazaugues: *Et dixit quod totum Destruxerunt dictum Guillelmum... verberando.*

° **DESTRUS,** Modus agri ad mensuram, *Dextrus* dictam, æstimatus. Lit. Car. V. ann. 1375. pro admortizat. bonor. a Card. Alban. emptor. in Reg. 109. Chartoph. reg. ch. 401: *Item in quadam petia terræ campi unam quarteriatam continente et xx. duos Destres terræ... Item in quadam petia terræ campi continente unam quarteriatam terræ, minus quatuor Destres... Item emit dictus cardinalis... quandam petiam terræ vineatam... continentem novem quarteriatas terræ et tres quartonos, minus uno Destro.* Vide *Dextri.*

¶ **DESTURBIUM,** ab obsoleto Gallico *Destourbier,* Impedimentum. *Impedimentum, molestiam, Desturbium,* apud

Rymerum tom. 9. pag. 333. col. 1. Vide *Disturbium*.

° *Destorbier et empêchement*, in Lit. ann. 1359. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 357. et alibi passim. *Destorber* et *Destourber*, pro *Détourner, empêcher, troubler*. Avertere, impedire, interturbare. Joinvil. in S. Ludov. edit. reg. pag. 62 : *Il li avoient Destourbé sa chace, et leur fist les testes coper*. Et pag. 133 : *Pour son doumage Destourber, etc.* Le Roman *du Rou*, ibid. in Glossar. :

Toute la terre fu mise en chetiveté,
N'i a roi ne baron qui l'i ait Destorbé.

Vide *Disturbare*.

¶ **DESVASSALLARE**, Vassallum a loco deturbare. Vide *Vassi*.

DESUB, pro *Sub* : Galli *Dessous* dicunt. [° Gall. *de dessous*, vox Latinis non ignota.] Passio SS. Perpetuæ et Felicitatis : *Desub ipsa scala*. Pactus Legis Salicæ tit. 9. § 2 : *Desub tecto*. Lex Longob. lib. 2. tit. 41. § 2. [°° Liutpr. 26. (4, 8.)] *Desub quo, etc.* § 12. *Desub uno, etc.* S. Gregor. M. lib. 8. Epist. 20 : *Desub decessoribus ejus. Desub isto cœlo*, in Concilio Duziac. I. part. 1. cap. 6. et apud Hincmarum Rem. in Quatertionib. *Desub gamba*, apud Vegetium lib. 3. Art. veterin. cap. 22. Occurrit in Regula S. Bened. cap. 58. apud Agrimensores, et alios.

DESUBITARE, vox formata ex *Desubito*, quæ occurrit apud Diomedem lib. 1. Art. Grammat. Donatum, et alios pro *De repente*. Jul. Firmicus lib. 3. cap. 4 : *Nihilominus etiam si artes fuerit largitus, easdem crebra eversione Desubitat*. Leges Alvredi Regis West-Sax. cap. 26 : *Si canis hominem Desubitet, aut mordeat tacitus, in prima cupa reddantur* 6. *sol. etc.* Sax. Edit. cap. 23. habet. gif hund man toslite. Id est, *si canis hominem momorderit*. At in Bromptoni Editione et versione, canis duplici modo hominem lacessit, primo *Desubitans*, secundo *mordens tacitus*. Hic vero *Desubitare*, est, cum canis latratu continuo hominem lacessit, adeo ut nesciat, quo se vertat, demumque morsibus laccerat. Manet etiamnum vocis notio apud nostrates Picardos, qui *Faire Soubiter, et Desoubiter quelqu'un*, usurpant, cum eum continuis et repetitis contumeliis ad iram et furorem adigunt. Vide *Subitare*. [° De improviso occupare, Gall. *Surprendre*.]

° **DESUBTER**, DESUBTUS, ut supra *Desub*. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Desubter, desubtus, de Dessoubz*. Terrear. S. Maurit. in Foresio ann. 1472 : *In et super quadam sua camera, quam tenet in turri rotunda viridarii Desubtus cameram Claudii de Chengiaco*. Unde *Mettre à son dessous*, pro Aliquem opprimere, in Lit. remiss. ann. 1374. ex Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 470 : *Lesquelz eussent icellui Guillaume par telle maniere accueilli et mis à son Dessous, que pour avoir secours ne sot trouver autre remede que de crier. A son dessoubz*, cum quis alteri prævalet, in aliis Lit. ann. 1460. ex Reg. 189. ch. 485 : *Icellui Pierrequin dist... que s'il pouvoit trouver ou rencontrer ledit Colin à son Dessoubz, qu'il le rueroit jus et affoleroit. Dessouz*, Pars corporis inferior, tergum. Lit. remiss. ann. 1380. in Reg. 118. ch. 68 : *Icellui Pierre lors non estant en bonne disposition de raison... monstra audit Rochet son Dessouz tout nu, en lui disant que autrement ne seroit paiez*.

DESVENIRE, [Decedere, mori. Testamentum Ranimiri Regis Aragoniæ æræ 1099. apud Martinezium in Hist. Pinnatensi lib. 2. cap. 38 : *Et si Desvenerit de eo, et laxaverit filium, teneat ipse ejus filius eas per manum de Sanctio filio meo in sua fidelitate*. Idem videtur quod *Mesevenire*, quomodo diceremus : *Et s'il Mesavenoit de lui, etc.*

° **DESVIATORIUM**, Canalis, per quem aqua a consueto cursu deflectere possit. Stat. Saluciar. collat. 5. cap. 139 : *Statutum est quod quilibet molinarius in suo molendino... habeat suum Desviatorium ad dividendam aquam, ita quod si voluerit adaptare suum molendinum, vel aliud suum ingenium, quod alia molendina seu ingenia non cessent molere. Destournée*, eodem significatu, in Lit. remiss. ann. 1468. ex Reg. 194. Chartoph. reg. ch. 321 : *Jehan Pigasse avoit fait aucunes destrousses et excluses* (rectius infra : *excluses et Destournées*) *dedans le pré d'iceulx Crosmanas, pour oster l'eaue de leur pré*.

¶ **DESULTOR**, ζεύξιππος, μεταβάτης. Gloss. Lat. Gr. Sangerman. Sed hæc ad mediæ Græcitatis Glossarium potius quam ad mediæ Latinitatis; vocem enim *Desultor* usurpavit Livius eodem intellectu, scil. pro eo qui ex uno in alium equum transilit : quem etiam ἀμφιππον Græci dixere.

° **DESULTRIX** VIRTUS, Instabilis et parum firma, apud Tertull. adv. Valentin. lib. extremo.

¶ 1. **DESUPER** ESSE, Superesse, superabundare. Habetur in Statutis Humberti Belli-joci, apud Acherium t. 9. Spicil. p. 185.

° 2. **DESUPER** ESSE, Supereminere. Charta Reginaldi comit. Bolon. ann. 1208. in Chartul. Campan. fol. 195. r° : *Si autem ipsi duo* (arbitri) *non potuerint concordare, dominus rex Franciæ erit Desuper, et quod inde nobis dederit, ratum habebimus et inconcussum. A son dessus*, Loco et tempore opportuno, in Lit. remiss. ann. 1380. ex Reg. 117. Chartoph. reg. ch. 83 : *Icellui Michelet dist de mauvais et felon courage que se il trouvoit ledit Baudet à son Dessus, il le tueroit*. Vide supra in *Desubter*.

DESUPERIUS, Inferius, *Dessous*. Gregor. Turon. lib. 6. Hist. : *In Gallicia quoque novæ res actæ sunt, quæ Desuperius memorabuntur*. Alias *inferius*.

DESURSUM, Ex alto, *D'en haut*. Pseudo-Ovidius lib. 3. de Vetula :

... Sed liber spiritus ipsum
Evolet ad Dominum, qui Desursum dedit illum.

DESUSCEPTUM, Cautio de suscepta pecunia, seu scriptum, quo accipiens rem debitam a se *susceptam* sibique a debitore traditam fatetur, quodque penes dantem remanet pro securitate solutionis. Ἀπόδειξις τῶν χρεῶν, *Desuscepta*, veteri Interpreti Novellæ 72. Ἀπόδειξις ἀπολ̓ηπτική, Scholiastæ Harmenopuli lib. 2. tit. 2. § 7. et JC. Græcis. Vox autem formata a *susceptoribus* tributorum, de quibus est titulus 72. in Cod. lib. 10. qui ejusmodi *Desuscepta* seu apochas tradebant tributariis pro fide susceptionis tributi ac vectigalis. Gregorius M. lib. 2. Ind. 11. Epist. 49 : *Res autem quæ apud eum inventæ sunt, in cimeliarchio Ecclesiæ tuæ servare omnibus modis studebis ; de quibus etiam secundum rerum inventarum paginam Desusceptum te facere volumus, et in scrinium Ecclesiæ tuæ transmittere. Sed et Clericis ejus, si tamen illic aliqui præsentes sint, a pari aliud facere Desusceptum te convenit, in quo tua fraternitas fateatur, qui Desusceptum de eisdem rebus in scrinio nostro emiserat, quatenus dum necesse fuerit, competenti personæ res omnes possint sine detrimento restitui*. Idem lib. 3. Epist. 16 : *Omnium autem rerum ipsarum non solum Desuscepta eos, qui eas tradunt, percipere volumus, sed etiam a te notitias earum subtiliter retineri, etc.* Vide eumdem lib. 8. Epist. 11. 44. lib. 10. Ep. 45. lib. 11. Ep. 33. Anastasius in S. Agathone : *Hic ultra consuetudinem Arcarius Ecclesiæ Romanæ efficitur,... emittens Desuscepta per Nomenclatorem manu sua obumbrata*.

° 1. **DETA**, pro *Dieta*, Vitæ institutum. Gualter. Hemingford. de gestis Eduardi I. reg. Angl. ad ann. 1294. pag. 57 : *Omnia in necessitate debent esse communia, et omnes unam et similem Detam paciemur*.

¶ 2. **DETA** vel DETUM, Debitum, Gall. *Dette*. Instrumentum anni 1350. apud *de Lauriere* tom. 2. Ordinat. pag. 479 : *Quod dicti Consules possint cognoscere de bannis sive Detis, si debeantur, aut committantur per aliquas personas, antequam fiat executio pro Detis*. [° Legendum *Decis* pro *Detis*. Vide supra *Dechi*.]

¶ **DETAILLUM**, a Gallico *Detail*, Emtio vel venditio quæ fit particulatim. Sententia pro foragio contra Burgenses Compendienses in Tabulario S. Cornelii : *Religiosos jus habere percipiendi... de qualibet pecia vini magna et parva... ad Detaillum seu brocam venditi duo sextaria vini... et pari modo de qualibet pecia vendita in grosso unum sextarium vini*. Vide *Broca*.

¶ DETALH, Eadem notione. Consuetud. Brageriaci art. 74 : *Item permissum non est in villa Brageriaci et in barris ejusdem vendere pannos, neque sal a Detalh*.

¶ DETALLIUM, occurrit supra in *Bevragium*.

° Gall. *Detail*. Arest. parlam. Paris. ann. 1372. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 499 : *Boulengarii panem conficientes et vendentes ad Detaillium in villa nostra Paris. etc.* Unde *Détaillier*, qui singulatim vendit, in Lit. ejusd. ann. ibid. pag. 577. art. 5 : *Aucun marchant regratier ou Détaillier, etc. Détailleur*, ut vulgo effertur, infra art. 9. Hinc etiam *Détaillerie* dicitur vectigal, quod ex mercibus ea ratione venditis percipitur, in Chartul. Latiniac. fol. 246. v° : *La Détaillerie et le tonlieu des chausses, xiiij. livres*.

¶ DETALLUM, in Statutis Massil. lib. 3. cap. 13. § 1 : *Nisi forsan eosdem canabacios venderet ad minutum vel Detallum*.

¶ **DETECTUS** *agitur modo, id est, probatio fit tironum*. Gl. Isid. Lege *Delectus agitur modo ; Probari* enim veteribus proprie dicebantur tirones, qui in *dilectu* legebantur milites. Vide Grævium.

° 1. **DETEGERE**, Contegere, operire, Gall. *Couvrir*. Joan. de Cardalhaco serm. in festo S. Nic. : *Habent equi camizias et coperturas scutorum incisionumque curiositate depictas : pauperes vix habent petascola, cum quibus sua Detegant pudibunda*.

° 2. **DETEGERE**, Decernere, declarare. Charta Injoranni abb. Resbac. ann. 1318. in Reg. 58. Chartoph. reg. fol. 61. v° : *Verum quia dictus Johannes Brieren per bigamiam vel alias in pristinam potest recidere servitutem,... in illo eventu, ubi recideret in pristinam servitutem per bigamiam vel alias, manumittimus et liberum esse ab omni jugo et onere servitutis ex nunc Detegimus*.

¶ **DETEMPERATUS**, Qui amplius non est consueta temperie. Acta SS. Junii tom. 5. pag. 496. de BB. Salome et Judith : *Delicatissimi dudum corporis ejus*

serenissima complexione Detemperata, lepra respergitur.

¶ **DETENTACIO,** Tentacio, molitio, vexatio. Gall. *Entreprise.* Litteræ anni 1268. tom. 2. Rer. Mogunt. pag. 480 : *Ceterum ne injuriosa et tam enormis Detentacio prædicti Reynoldi apud heredes ejusdem, ipsis Decano et Capitulo in suis nemoribus, occasionem in posterum suscitet quæstionibus, volumus, ut contra ipsos, si post monitionem tuam legitimam de vexacione qualibet Capituli non desistunt, severitatem sententiarum, quas in prædictum Reynoldum tulimus, districtius exequaris.*

° **DETENTATIO,** Addictio, traditio, Gall. *Délivrance.* Libert. civit. Caturc. ann. 1344. in Reg. 68. Chartoph. reg. ch. 312 : *Item illi, qui res emunt ad inquantum vel subbastationem,... tenebuntur incontinenti solvere quod promittunt, antequam Detentationem habeant de re empta.*

¶ **DETENTARE,** Detinere, reservare. Bartholomæus de Tolomæis in Vita B. Luchesii, April. tom. 3. pag. 604 : *Præter hortolitium seu agellum prædictum, quod ad subventionem pauperum magis quam ad sui sustentationem Detentabat, nihil aliud possidere cupiebat in terra.*

¶ **DETENTATOR,** ἐπιδεδειγμένος, ὀνομασθεὶς, διακάτοχος. Lexicon Martinii. Gloss. Lat. Gr. Sangerman. : *Detentator, Possessor, Retentator,* διακάτοχος. *Possessores et Detentatores,* apud Rymerum tom. 1. pag. 876. col. 1.

¶ 1. **DETENTIO,** Hospitalitas, ut conjicio, quam quis benigne ab alio excipitur et *detinetur.* Passim occurrit in Necrologiis MSS. Corbeiensibus et aliis societatum instrumentis, in quibus promittunt sibi invicem *Anniversarium, societatem precum, Detentionem, et sustentationem* ei qui ex Monasterio aliquando fuerit non suo vitio egressus vel ejectus.

° 2. **DETENTIO,** Possessio, occupatio, Gall. *Détention.* Stat. crimin. Saonæ cap. 43. pag. 99 : *Et insuper illam personam, quæ dictam possessionem acceperit, condemnare debeat in decimam partem valimenti rerum acceptarum ;... nisi esset persona ad quam successio defuncti spectet, vel nisi esset nurus vel uxor defuncti, aut pater uxoris aut nurus, qui remaneret in Detentione pro juribus suis.* Vide *Detentator.*

¶ **DETERESCERE,** Fieri deterius. Electio S. Maioli in Abbatem Cluniac. Spicil. Acher. tom. 6. pag. 419 : *Ego Haymardus, ætate defatigatus, officiis quoque corporis imminutus S. Petri Cluniac. Cœnobii Abba indignus... Clericum fratrem ac filium Monachis Maiolum eligimus et Abbatem esse decernimus, ne insolentia nostræ infirmitatis Ordo Deterescat.* Vide *Deteriorare.*

¶ **DETERIARE,** pro *Deteriorare. Si prædicta moneta Deteriaretur pondere sive cursu,* in Charta Massil. ann. 1229. IV. Idus Jan.

✱ **DETERIÆ.** [Porcæ, id est macilentæ. *Festus.*

DETERIORARE, Deteriorem facere, [Practicis nostris *Deteriorer.*] S. Ambros. super Levit. ad Simplician. : *Facile corrumpitur et Deterioratur.* Utuntur Gregorius M. lib. 4. Epist. Lex 2. C. de Peric. et com. rei vendit. (4, 48.) Cæsar. Heisterb. lib. 4. cap. 59. [Henricus Comes Trecensis, apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 873. Consuetudines Brageriaci art. 67.] etc.

¶ DETERIORATIO, Gall. *Deterioration,* Rei deductio in statum deteriorem. Occurrit in Consuetudinibus Brageriaci articulo mox laudato, apud Thomam *Madox* Formul. Anglic. pag. 131. Rymerum tom. 4. pag. 468. col. 1. [** Vide Haltaus. Glossar. German. col. 1841. voce *Verderbung.*]

¶ DETERIORATUM MOLENDINUM, in Litteris Hugonis Abb. tom. 1. Collect. Ampliss. col. 1096.

° 1. **DETERMINARE,** pro *Disterminare,* distinguere. Comœdia sine nomine act. 2. sc. 5. ex Cod. reg. 8163 : *Sindonico vacat* (Hermonides) *operi, mira prætextam gemmis auroque Determinat arte.*

° 2. **DETERMINARE,** Aliquem in album doctorum vel magistrorum, qui studiorum terminus est, referre, adscribere ; qui recipiendi ritus una cum thesi tunc disputanda *Determinatio* appellatur, et *Determinator,* qui receptioni præsidebat et qui recipiebatur. Stat. colleg. Navar. ann. 1315. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 517. r°. *Nullus habitum deferat, nisi tabaldum seu houssiam longam de bruneta antequam Determinaverit, et illi qui Determinaverint, capam habeant de perso.* Stat. universit. Tolos. ann. 1366. ex Cod. reg. 4222. fol. 84. v° : *Determinationes vero magistrorum fiant de mane, et tunc vacet tota facultas theologiæ. Quibus resumptis et Determinationibus omnes theologi, tam bacallarii quam studentes, debeant interesse. Quæstiones vero et argumenta ad invicem magistri Determinantes communicent, ut eas dixerint et in forma.* Stat. S. Flori Mss. fol. 48. v° : *Decimus nonus* (casus) *est contra facientes commentum, scripturas seu libellos ex certa scientia et deliberate Determinantes in scolis seu prædicantes contra ea, quæ in constitutione continentur prædicta.* Stat. colleg. mag. Gervasii cap. 10. ex Cod. reg. 4354. A. fol. 28. v° : *Volo quod artistæ pro Determinationibus eorum, vel licentiis, vel principiis adducant ad domum turbam sociorum, etc.* Stat. universit. Andegav. ann. 1410. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 500. art. 15 : *Quod rector tenebitur a majori parte nacionum in congregatione generali et in collegio Determinationem prædictam semper concludere.* Vita S. Yvon. tom. 4. Maii pag. 586. col. 1 : *Unde factum est, ut in artium liberalium eruditione super multos coætaneos spatio breviore proficeret, et tandem in iisdem ex discipulo et auditore magister et Determinator fieret. Déterminer,* pro Terminare, vulgo *Terminer, finir,* in Lit. remiss. ann. 1414. ex Reg. 168. Chartoph. reg. ch. 20 : *Desqueles navreures icellui Jehan Détermina assez tost après vie par mort.*

¶ **DETERMINATOR,** Lector academicus, in Onomastico ad calcem tomi 4. SS. Maii. Vide *Determinare* 2.

DETESSERARE, Tesseris, seu ludo amittere pecuniam, in Speculo Saxonico lib. 2. art. 60. et 72.

¶ **DETESTABILITAS** FACINORIS, Quod in facinore detestandum est et abominandum, apud Rymerum tom. 2. pag. 324.

¶ **DETESTAMENTUM.** Vide *Decostamentum.*

DETESTARE, pro *Testari.* Testamentum Riculfi Episc. Helen. ann. 915 : *De his itaque rebus et de aliis per testamentum, quod Detestatum habeo, dono præfatæ Ecclesiæ, etc.* [Testam. Guillelmi Vicecomitis Agathensis, inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 179 : *Hic est brevis testamenti quem Detestavi vel ordinavi.*]

° **DETESTATIO,** Testatio, declaratio. Stat. ann. 1476. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 332. col. 2 : *Et ad Detestationem criminis seu dampni sic inferendi, credatur unicuique dicta animalia, sic dampnum inferentia, reperienti, cum unico teste.*

° **DETHRONARE,** De throno seu dignitate depellere, Gall. *Détroner.* Bonincont. Hist. Sicul. ad ann. 1135. apud Lamium pag. 136 : *Innocentius postquam in Gallias adpulit, Claromonte synodum habuit, in qua Petrus Antipapa Dethronatus est.* Vide *Dethronizare.*

¶ **DETHRONIZARE,** De dignitate seu throno dejicere. Vita S. Maioli Abb. Cluniac. Maii tom. 7. pag. 689 : *Perfunctus non longi tribunatus officio, præsto Dethronizatus assistit.*

° 1. **DETINERE,** Sarta tecta tueri, Gall. *Entretenir.* Charta Gerardi præpos. S. Pet. Insul. ann. 1190. ex Chartul. sign. *Decanus* ch. 20 : *Tectum et vitreas templi meum est Detinere, canonicorum est de novo reparare.*

° 2. **DETINERE,** Tractare, Gall. *Traiter,* Epist. Soldani ad Pisan. apud Lam. inter notas ad Hist. Sicul. Bonincont. pag. 213 : *Et ut sitis Detenti secundum quod scriptum est in cartulis vestris, quas a nobis habetis, ut per hoc provide sitis Detenti,... et ita semper eritis Detenti quantum vos eritis in amicitia nostri regni.*

° **DETIRPARE,** Exstirpare, Gall. *Abolir.* Stat. sabater. Carcass. ann. 1402. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 558 : *Ut legalitas in eodem ministerio in dicto burgo observetur et fraus Detirpetur ac in futurum evitetur, etc.*

¶ **DETITULARE,** Titulum delere. Vide in *Titulare.*

¶ **DETIUM.** Vide *Decium.*

DETIUS. Vide *Decius.*

¶ **DETORNARE,** Tornare, Plinio. Vide alia notione in *Torna.*

✱ **DETORSUS,** (Detortus. *Cato* apud *Priscian.* 9. *p.* 871. *Putsch.* Marrucini vocantur, de Marso *Detorsum* nomen.]

¶ **DETORTUM,** Transversum. Consuetud. Lemovic. art. 72 : *Ille qui faciet fieri parietem illum, faciet fieri communiter in terra vicini et sua, et poni faciet tantum Detorti in pariete ex una parte, quantum ex altera.* Gallica versio habet, *Autant de travers.*

° **DETOURNARE,** A recta via deflectere, Gall. *Détourner.* Arest. ann. 1346. 28. Mart. in vol. 3. arestor. parlam. Paris. : *Cum scabini et habitantes banni archiepiscopi Rhemensis dicerent... se esse in possessione... veniendi, transeundi... ante portam de Vedula, necnon sedendi, requiescendi, Detournandi seu deviandi... super quadam tabula, sede seu stallo stante Rhemis, etc. Mesgetter* nostri dixerunt, pro *Détourner,* a via declinare. Lit. remiss. ann. 1382. in Reg. 121. Chartoph. reg. ch. 20 : *Comme l'exposant eust joué de son arbalestre, et parceque elle ne tint pas bien serré, ou que sa vire ne tenoit pas bien en coche, ou se Mesgetta pour le grand vent qu'il faisoit, etc.*

1. **DETRACTARE,** Equis in diversum actis reum discerpere : *Tirer à quatre chevaux.* Fleta lib. 1. cap. 37. § 2 : *Apostatæ, sacrilegi, et hujusmodi, Detractari debent et comburi.* § 4. *Si inde convincantur, Detractentur et suspendantur.*

¶ 2. **DETRACTARE,** Vox Italica, nostris *Detracter, Medire,* Famæ detrahere. Legitur in Actis S. Franciscæ Rom. n. 70. tom. 2. Mart. pag. 167.

° Alias *Destraire* et *Détraire,* Ital. *Detrarre.* Chron. S. Dion. lib. 1. cap. 12 : *Il commencierent à Détraire à li et à ses fais, qui estoient digne de loenge.* Lit. remiss. ann. 1395. in Reg. 147. Chartoph. reg. ch. 289 : *Icellui barbier avoit Destrait el deshonoré lui, sa femme et ses enfans.*

Paroles détrahens, quæ famæ detrahunt, in aliis Lit. ann. 1370. ex Reg. 102. ch. 49: *Pour aucunes paroles vitupérables et Détrahens à l'onneur dudit Andrieu, etc.*

° 3. **DETRACTARE** SE dicuntur, qui juris exceptionibus renuntiant. Charta ann. 1336. inter Probat. domus de Chaban. pag. 67: *Super præmissis dicti homines se Detractant omni exceptioni doli mali, fori et omni actioni... renuntiantes, etc.*

✱ **DETRACTATUS**, male tractatus, hanc notionem præbet Festus vocabulo *Detractare*, Italis, *maltrattato, malconcio*, Gall. *En très mauvais état.* Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 421: *Statuimus quod picture omnes Detraitate* (lege *detractate*), *que facte sunt et fuerunt in palatio comunis, etc.* [FR.]

¶ 1. **DETRACTUS**, *Excoriatus, Cui vivo capitis cutis abstracta est.* Gasp. Barthii Gloss. ex Gauterio de Bellis Antiochenis.

°° 2. **DETRACTUS**, Subsidium ultimum quod reipublicæ datur a migrante ex bonis quæ secum aufert. Passim in Statut. German. Vide Mittermaier. Princip. Jur. German. § 111.

¶ **DETRADERE**, pro *Tradere*. Conventus Melodunensis ann. 1548. apud Baluzium Miscell. tom. 7. pag. 114: *Causa eadem est et auctoritas Detradendarum devolutionum, cognitio quoque possessorum Sacerdotiorum.*

DETRAGIGO. Gloss. Arabico-Lat.: *Detragigo, detraho.* An *detransigo?* [Amalthea habet, *Detrago*.]

° **DETRAHINARE**, DETRAINARE, Trahere, Ital. *Trainare*, Gall. *Traîner.* Chron. Estense ad ann. 1288. apud Murator. tom. 15. Script. Ital. col. 340: *Marchio fecit eum Detrainari per totam civitatem Ferrariæ sine assidibus ad caudam quatuor asellorum usque ad furcas, et ibi fuit suspensus.* Et col. 365: *Fecerunt Detrahinari per totam civitatem Ferrariæ, et ibi suspendi ad furcas tanquam proditores. Etiam Detrahinari fecerunt usque dictum locum Maynardinum.* Vide *Trainare.*

DETRANS, pro *Trans*, apud Innocent. de Casis literarum.

✱ **DETREMENTUM**, [Damnum, jactura, diminutio. DIEF.]

DETRICALE, zona pendens in crinibus tricatis, et dicitur a *de*, quod est *deorsum*, et *trica*, quod est *coma*, quia pendet deorsum in trica. Ita Interpres Joannis de Garlandia in Synonymis:

Et Detricale, armillas, adde monile.

DETRICARE, [Morari, remorari.] Vide *Tricare.*

° **DETRICATIO**, Mora, dilatio. Acta S. Nicolai ex Cod. S. Germ. Prat.: *Benedicat eum Altissimus, qui sine Detricatione hac scripserit in melius.* Nisi sit pro Detractio vel Detractatio. Et quidem a Latino Detrectare, *Détrier*, pro vulgari *Refuser*, dixerunt nostri. Annal. regni S. Ludov. edit. reg. pag. 193: *Et fist* (l'Empereur Frédéric) *par la force de ses baillis,... que cil qui avoient fait hommage à l'eglise de Roume, des possessions que il tenoient de l'église, qu'il li Détrierent et li firent houmage.* Ut ut est *Détrianche*, pro Mora, dilatio, et *Détrier*, pro Morari, impedire, differre, legitur in Charta ann. 1424. tom. 2. Hist. Leod. pag. 447: *Que en che n'y aet nulle Détrianche ne excusanche. Et s'il advanoit que aucuns de cheaux qui vinent par devant lesdits esquevins fussent Détrieis ou prolongiés, oultre le terme contenut en la modification delle novelle loy, etc.* Stat. ann. 1355. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 680. art. 8: *Se plus en prennent ou Détrient les marchans ou les voituriers à délivrer lesdites lettres tous coux, fres et interets, qui par leur Détriement seroient faiz, etc.* Vide *Tricare.*

DETRIMENTABILIS, Βλαβερός, in Gloss. Gr. Lat.

DETRIMENTARI, Detrimentum pati, in Constit. Justin. Imp. de Adscriptit. et Colonis: *Et ex hoc Detrimentari fundos et eorum functiones recedentibus agricolis, etc.*

¶ **DETRIMONIA**, DETRIMONIUM, Detrimentum. Charta Frederici II. Imper. inter Probat. Histor. Tolos. pag. XXXIII: *Hujus Præcepti auctoritas nullam patiatur Detrimoniam.* Mabill. in Annal. Bened. tom. 3. pag. 693. col. 1. legit *Detrimonium.*

° **DETRITARE**, Triturare, molere. Charta ann. 1379. ex Cam. Comput. Aquens.: *Ibi tenentur facere Detritari eorum blada, cum habet ventum.* Rursum: *Et homines ipsi possunt facere Detritari sua blada ubi volunt.*

° **DETRITIO**, Detrimentum. Chron. Ditm. episc. Mersburg. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 124: *Aviculis insidiando sine Detritione frequentare occultius potuit.*

DETRIUMPHARE, Ἐκθριαμβεύειν, in Gl. Gr. Lat.

° **DETROUSSARE**, a Gallico *Détrousser*, Spoliare. Lit. remiss. ann. 1353. in vol. 4. arestor. parlam. Paris.: *Detroussaverant ac etiam abstulerant malam unius dictorum commissariorum. Distroussaverunt*, ex iisdem Lit. in Leg. 82. Chartoph. reg. ch. 113.

DETRULLARE, Diffundere, de trulla seu vase effundere. Apitius lib. 4. de Re culin. cap. 2: *Ubi coctum fuerit, levabis cum jure suo, et in patella alterius Detrullare convenit cum piperis granis integris.*

✱ **DETUDES**, [Detunsos, deminutos. *Festus*, scil. ab obsoleto *tudo* pro tundo.]

✱ **DETULARE.** [Declarescere. DIEF.]

¶ **DETULENTES**, pro *Deferentes*, in Annal. Bened. tom. 4. pag. 112.

¶ **DETUMULATIO**, Exhumatio. Robertus Mon. in Vita S. Forannani, tom. 3. April. pag. 811: *Ut autem ejus corporis Detumulatio sacra seorsum in læva Monasterii fuit facta, etc.*

DETUNICARE, Palam facere, detegere, quasi *tunica ablata* nuditatem ostendere. Matth. Westmon. ann. 1240: *Et sic suas proprias proditiones manifeste toti mundo Detunicaverunt.* Idem ann. 1249. *Depalliare*, eadem notione usurpat: *Nulla voluerunt ratione latronum cœtus Depalliare.*

DETURBARE. Vide *Disturbare.*

° **DEVACUARE.** Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg. 4120: *Devacuatrides, Gallice Revanderes, a verbo Devacuo.* Aliud ann. 1352. ex eod. Cod.: *Devacuare, Desvoindier, inde Devacuatrix.*

° **DEVADIARE**, Rem oppigneratam redimere. Vide infra in *Vadio.*

° **DEVALIDATIO**, Decessio, imminutio, Gall. *Déchet.* Comput. Ms. fabr. S. Petri Insul. ann. 1499: *Item pro Devalidatione quorumdam florenorum, ante festum nativitatis Domini receptorum, aurifabro traditorum per manus Remondi Potier clientis ecclesiæ, viij. lib. xvij. sol.*

¶ **DEVALLARE**, DEVALARE, Gall. *Devaler*, Descendere, demittere. Vita SS. Voti et Felicis, Maii tom. 7. pag. 64: *Dedit eis unam speluncam quæ est sub Orolis facie... et inde Devallat contra illa serra de Trasillos.* Eadem occurrunt apud Moretum Antiq. Navarræ pag. 300. Hist. Cortusiorum lib. 1. apud Murator. tom. 12. col. 795: *Ipsi autem sentientes sagittas, et jam vulnerati cadebant, et sic lanceas suas Devalare relaxabant.* Vet. Rituale Ambian. art. de sepulturis ad antiphonam *Hæc requies mea* habet: *Corpus sit Devalatum in suo sepulcro.* Vocis etymon *Vallis.*

¶ **DEVALLIS**, *Prona vallis*, in Glossario Barthii ex Gauterio de Bellis Antioch.

°° **DEVANTAGIUM**, *i. e. Vürteil*, in vet. Glossar. Lat. Germ. apud Haltaus. col. 1995.

DEVARICARE, *Provehere, dissimilem reddere.* Papias.

° **DEVASTARE**, Suppeditare, Gall. *Fournir.* Comput. ann. 1380. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 26. col. 2: *Solvi Poncio Jordani pro media libra candelarum, quas Devastavit de mane, quando domini associaverunt dominum cardinalem d'Amiès in suo recessu.*

✱ **DEVASTATOR**, Concilium Pistis, ann. 861. cap. 4. sub fine. *Ecclesiæ inimicus et regni Dei Devastator.* (p. 22. A.)

¶ **DEUBLIA**, DUBLIA, Præstatio *obliarum* seu tenuissimorum panum certis temporibus Dominis a subditis facienda, sæpe in aliquantum pecuniæ commutata, Gall. *Droit d'oublie.* Chartul. Prioratus S. Petri de Domina f. 60. v°.: *Massus de Malbure* XIII. *lib. de porco, Deublius* (Deublias ut infra) VI. *denar. et* V. *spallas et* XI. *denarios. Massus tertiarius* XI. *lib. de porco,* II. *sol. de multone... et* IX. *denarios inter omnes spallas et sex denarios Dubliis. Massus meitaerius* VIII. *lib. de porco et* VI. *den. Deublias et* IV. *spallas et* XII. *den. et* II. *sol. de multone.* Melius legeretur *de obliis* vel *de oubliis* seu *de ubliis*, propositione ab ipsa voce separata. Vide *Oblia* post *Oblata.*

¶ **DEVECIUM**, f. pro *Deverium*, ut infra. Instrum. Archivi Magni Prioratus S. Johannis Tolos.: *Recognovit se habuisse vendas et laudiam et alia Devecia usque in huc.*

¶ **DEVECTIO**, Vectura, Gall. *Voiture, Transport. Devectio et revectio frumenti sive farine*, in Charta Adelberti Archiep. Moguntini ann. 1135. Rerum Mogunt. tom. 2. pag. 583.

¶ **DEVENSURA.** Vide in *Defensa* 3.

¶ **DEVENIRE**, Gall. *Devenir*, Evadere, fieri. Regestum Campaniæ f. 54. apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 1. pag. 124: *Gibuinus Devenit homo ligius Dominæ Comitissæ.* Chartular. S. Crucis Kemperleg.: *Sæculo abrenuntians et Monachus S. Crucis Deveniens.* Habetur iterum apud Rymerum tom. 1. pag. 245. col. 1. et pag. 159. col. 1. [°° Vide Murat. Antiq. Ital. tom. 2. col. 1179. B.]

° Charta ann. 1258. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 537: *Nescivit quid Devenit dictus Alanus filius, etc.* Phrasis Gallica: *Il ne sçut ce qu'étoit devenu*, id est, quid illi factum est.

¶ **DEVENSUM**, Idem quod *Defensum*, de quo supra in *Defensa* 3. Charta Barrali de Baucio pro Monasterio S. Pontii ann. 1263: *Confirmamus vobis donationes ... juris bosquerandi seu etiam lignerandi per totam terram nostram ad opus ædificiorum vestrorum et domorum et etiam cremandi... exceptis tamen Devensis et culturis nostris et hominum nostrorum.* Occurrit rursus in Chartulario Aptensi et in Statutis Massil. lib. 5. cap. 19. § 5. et 20.

° **DEVENTITARE**, Eadem notione. Laudes domus Auriæ Januens. apud Murator. tom. 21. Script. Ital. col. 1180: *Pisa-*

num nomen, quod multos per annos antea cunctis nationibus valde formidolosum erat, in ultimum aliarum vilipendium civitatum Deventitavit.

¶ **DEVENTUS**, Eventus. Casus, Gall. *Evenement;* idem Adventus, Gall. *Arrivée.* Charta Alexandri Abbatis Mediani ann. 1263. in Historia ejus Monasterii pag. 330: *Conraldus ipsam curiam a cunctis incursionibus et Deventibus... defendere tenetur.* Oratio Ferdinandi Vacecapitis Regis Castellæ Legati ad Ludovicum Ducem Andegav. ann. 1378. Collect. Ampliss. tom. 1. col. 1504. E: *Juxta Vianam, quam tunc obsessam, nunc vero in Deventu nostro, duris et angustiis tenebat obsidionibus coartatam.*

° **DEVENUSTARE**, Vituperare, deformitatem alicui exprobrare. Dialog. creatur. Dial. 63: *Tunc ficedula, id est papafigo, ad eam* (avem, scilicet corvum) *accedens plurimum vituperabat, nec in pace ipsam dimittebat... Ficedula reversa cepit verba contumeliosa reciprocare eumque, ut prius, Devenustare. De quo corvus indignatus cupiens se vindicare, ficedulam totam decalvavit.*

¶ **DEVERIÆ**, *Subductiones, declinationes, effugia*, apud Marten. in Onomastico ad calcem tomi 5. Anecdotorum.

1. **DEVERIUM**, Debitum, pensitatio, Gall. *Devoir.* Vitalis Episcopus Oscensis: *Item percipit Ricus homo Deveria, hoc est, quædam personalia tributa, ut est panis et pullus, etc.* Joannes XXII. tom. 3. Epist. 1559: *Molendinum etiam de Jusseo, et cirmanagia, quæ præfati Vicecomes* (Benebarnensis) *et ejus uxor habebant in locis de... et quædam Deveria in locis eisdem, etc.* Infra: *Nec non quædam Casaliæ, terras, census, et Deveriæ.* [Confirmatio compositionis cum habitantibus castri de Leucata ann. 1313. ex Bibl. Colbert. Regest. 56: *Pro ipsis bonis in talliis et quistis communibus dicti castri et aliis Deveriis, etc.* Occurrit apud Baluz. Hist. Arvern. tom. 2. pag. 160. 314. 362. Martenium tom. 1. Anecd. col. 159. tom. 4. col. 800. 1009. etc. Vide *Deberium.*]

° 2. **DEVERIUM**, Debitum a vassallo servitium, clientelaris professio. Inventar. Chart. reg. ann. 1482. fol. 116: *Quod quidem homagium non debet durare nisi quousque præfati filii majores essent, et erga præfatum Dominum regem sua Deveria fecissent. De anno* 1230. Ibid. fol. 119: *Faciendo tamen homagia aliaque Deveria consequentia et debita.*

° 3. **DEVERIUM**. Officium, munus, nostris etiam *Devoir.* Arest. ann. 1402. 10. Dec. in vol. 9. arestor. parlam. Paris.: *Magister Henricus de suo Deverio faciendo summatus et requisitus, non curaverat.*

DEVERSUM [f. Inversum, Gall. *Devers.*] Monasticum Angl. tom. 1. pag. 850: *Debet... avirunatum unum, 8. pedibus longum, introrsus de Deverso lanceando propellere.*

¶ **DEVERSUS**, Gallica præpositio, *Devers*, Versus. Testament. Jacobi Regis Aragoniæ, apud Acherium Spicil. tom. 9. pag. 198: *Et ipsa sedendo sedilia Deversus qua partem dicti sigilli in orbitate ejusdem.* Bartholom. Scriba lib. 6. Annal. Genuens. ad ann. 1234: *Dedit vexillum militum quatuor compagniarum Deversus civitatem viro nobili Petro Vento.*

¶ PER DEVERSUS, PER DEVERSUM, Eadem notione, Gall. *Par Devers.* Charta S. Ludovici Reg. Franc. Ampliss. Collect. tom. 1. col. 1266. E: *Boscus autem qui est ultra prædictam aquam per Deversus Ebroicen., nobis remanet et hæredibus nostris.* Chartular. S. Vandregisili tom. 1. pag. 1048: *Feodavi... unam pechiam terræ longam triginta sex pedibus et latam per Deversum vicum, etc.*

¶ **DEVES**, ut mox *Devesia.* Vide locum in *Paxeria* post *Paxera.*

DEVESIA, [DEVESUM, DEVESIUM, etc. Locus defensus, ut supra *Defensa* 3. Donatio ann. 1138. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 489: *Campos de Ecclesia et Devesa, etc. Habebunt in eodem mansu jus pascendi, exceptis Devesis et junqueria*, in Fragmentis MSS. Stephanotii tom. 8. pag. 243. Charta Curiæ Arelat. ann. 1225. e MS. D. *Brunet* fol. 84. v°.: *Qui... cognoscere debent, quid patuum, quid consorcium vel Devesum, quid privatum, quid publicum, quid ad communes usus in Gravi pascuis pertinent.* Litteræ Johannis Franc. Reg. ann. 1351. apud D. *de Lauriere* tom. 2. Ordinat. pag. 479: *Forestas, Devesias, seu nemora dictæ universitatis deffendat et custodiat.* Inventar. *Piquet* num. 18. cap. 41. de Vouta fol. 31. v°. ex Archivo Principis *de Rohan*: *Item plus quoddam Devesium nemus et pratum.* Capitul. General. S. Victoris Massil. ann. 1288: *Statuimus quod neque Priores, neque Monachi habeant vel teneant canes venaticos vel aves, cujuscumque prætextu, nisi illi solum qui in suis Prioratibus habent certas garennas et Devesios; et tunc non per se, sed per homines laycos faciant venari garennas vel supradictos Devesios.* Instrum. anni 1032. ex Archivo ejusd. S. Victoris: *Dono ad Monachos Devesum in aqua, qui vocatur Welna.*] Charta ann. 1304: *Et quod gentes D. Regis non audeant immittere bestiaria sua ad pascendum ultra dictos limites in Devesias hactenus consuetas usque terram Savartesii.* Vide *Devezium.*

° *Dévese*, eodem intellectu, in Lit. remiss. ann. 1480. ex Reg. 207. Chartoph. reg. ch. 367: *Ouquel villaige de Dustrac* (en Auvergne) *a ung terrouer appellé la aste de Custrac et autres Dévéses ou pasturaiges,... lesquelz... sont ordonnez... à faire paistre et herbager les beufs arans dudit villaige. Devois*, in Recognit. burgi S. Andeoli.

∗ **DEVESPERE**. [Hora vesperarum. DIEF.]

° **DEVESTIMENTUM**, Messis, fructuum vel segetum collectio, Gall. *Dépouille.* Charta ann. 1377. in Reg. 3. Armor. gener. part. 2. pag. xxj: *Habito.... devestimento partis dictæ terræ, nonobstante quod nobilis R. de Albergia ut bajulus dicti prioratus, ut asserit, dictum Devestimentum habuerit, etc.*

¶ **DEVESTIRE** SE, Rei alicujus dominium abdicare, Practicis nostris, *se Devestir.* Litteræ Guillelmi de Dampetra ad Blancham Comitissam Campaniæ, Collect. Ampliss. tom. 1. col. 1140. E: *Ego reddo et concedo carissimæ Dominæ et matri meæ Vicecomitatum Trecensem, et eamdem de eo investio et me Devestio pro denariis, quos eidem assignaveram et debebam singulis annis.* Occurrit alibi non semel.

¶ **DEVESUM**. Vide *Devesia.*

¶ **DEVETARE**, Vetare, prohibere. Barthii Gloss. ex Hist. Palæst.: *Cumque vidisset Rex Cæsareæ contubernium Francorum tam prope civitatem hospitatum, doluit animo et jussit illis Devetari mercatum, nisi discederent a civitate.* Usus est Quintilianus, ut quidam volunt.

° Nostris *Dévéer*, eodem sensu. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Dévéer, cohibere. Dévéement, cohibitio.* Aliud Provinc. Lat. ex Cod. 7657: *Dévédar, Prov. inhibare, vetare.* Bestiar. Ms.:

Mais la loy Dévée et deffent, etc.

DEVETATUS, Interdictus, *vetatus*, prohibitus. Vetus Charta apud Catellum in Comitibus Tolos. lib. 1. cap. 16:.... *Et hoc edictum transgressus, sit maledictus et Devetatus a Divino officio.*

° **DEVETATOR**, f. ab Italico *Disverre*, Evellere, qui arbores evellit. Stat. ant. Florent. lib. 2. cap. 77. ex Cod. reg. 4621: *Contra omnes incendiarios, depopulatores, devastatores, et Devetatores, incisores, omnes et singuli... teneantur elevare rumorem, sonare campanas, persequi et capere.*

° **DEVETIA**. Charta ann. 1332. ex Reg. sign. *Leopardus* Cam. Comput aquens.: *Item capita cum suis Devetiis omnium piscium regalium, qui in mare Thotoni per quoscumque capiuntur.* An partes piscium anteriores, vulgo *de devant*, veluti capiti appendices, intelligendæ?

DEVETUM, Interdictum, prohibitio, ex Gallico *Véer*, vetare, *Devéer*, devetare, seu potius exactio sub prætextu prohibitionis. Charta Conradi Imp. pro Pisanis Tyrum incolentibus ann. 1147: *Et ut de nulla re fiat eis Devetum, nec ab eis occasione alicujus Deveti aliquid possit extorqueri.* Infra: *Et ut nihil nomine superscriptarum rerum et concessionum aliqua occasione ab eis possit exigi, vel machinari per Devetum, vel aliqua arte vel ingenio, unde jus eorum lædatur.* Pactum inter Michaelem Palæologum Imp. CP. et Januenses ann. 1261: *Item promisit et convenit, quod non faciet de cætero communi Januæ Devetum aliquod in toto dicto Imperio... de aliquibus mercationibus, victualibus, atque grano; sed ipsis mercationes, victualia, et granum.... sine aliquo impedimento dacitæ, commercii, sive exactionis, etc.* Gallica versio habet *Devé.* Occurrit præterea in Conventionib. inter Ludovic. II. Regem Siciliæ et Arelatenses ann. 1381. art. 22. [et in aliis ann. 1385. e MS. D. *Brunet* fol. 7. Capitula de Officialibus Arelat. n. 3. ejusd. MS. fol. 95: *Non faciant aliquod interdictum sive Devetum de blado vel de sale.*]

DEVEZ, ut mox *Devezium.* [Vox usque hodie usitata in comitatu Fuxiensi. Chartular. Aureliense: *Ego Fulcherius de Meiras et Bernardus donamus S. Johanni de Aurel.... dimidietatem del Devez, qui est apud aquam Sparsam.*] Charta ann. 1245. ab Salvagnio Boissio allata pag. 323: *Quod possent uti et frui perpetuis temporibus pascuis... planis, et montanis et nemoribus, excepto nostro Devez.*

DEVEZIUM, DEVESIUS, Idem quod *Defensum*, de qua voce supra, quasi *Devetum.* Charta Simonis Comitis Montisfortis ann. 1211. in Regesto Carcassonensi pro urbe Pezenacensi: *Furnum, homines, et feminas, et prædia urbana et suburbana... et insulas, et nemora, et venationes, et Devezia, et 4. taschas terrarum, et pascua, et paludes.* Alia Raimundi Comitis Tolosani ann. 1236. in Regesto Tolosano pag. 51: *Et barras, et alberetas, et ramerios, et Devesios, et adempriva, etc.* [Vide *Devesium.*]

° *Devet* nostris eadem notione. Vita J. C. Ms.:

Che fu li arbres voirement
Que Dame Dieus parama tant,
Qu'il mist Adam en son Devet,
Que il n'eust del fruit goustet.

Charta ann. 1343. ex Chartul. S. Vincent. Laudun.: *Maintenions estre en saisine de faire les vées et les Desvées par notre justice.* Quo loco *Desvée* videtur interdicti absolutio.

° **DEVIALITAS**, Defectio a fide vel virtute. Bareleta in serm. de paucitate salvandorum : *Quia pauci sunt salvati.... probatur quintupliciter ; 1°. ratione infidelitatis, 2°. ratione malignitatis, 3°. ratione Devialitatis.*

¶ **DEVIAMENTUM**, Error. Acta S. Franciscæ Rom. Martii tom. 2. pag. 123. ° : *Si aliquod advenit Deviamentum, subito illud removet.*

DEVIARE, *Exorbitare, extra viam ire*, Joan. de Janua : *Desvéer*, nostris. Occurcurrit in Cod. Th. non semel, et in Visione S. Baronti num. 16. [apud Bern. *de Breydenbach* Itiner. Hierosol. pag. 244. Obertum Cancellarium lib. 2. Annal. Genuens. Ludewig. tom. 5. pag. 463. Macrobium, Symmachum, etc.] Hinc *Dever*, dicitur pro *Delirare*, qui a recto mentis et judicii tramite abscedit. Le Roman *de Garin* MS. :

Au Roy Charboucle est venu la novele,
Con il entend qu'à poi il ne Desve.

Alio loco :

Hernaud l'entend, le sans cuide Desver.

Rursum :

Desvéé part, loiaument vos defi.

Desverie, Insania, apud Hugonem Plagonem in Versione MS. Guill. Tyrii lib. 17. Idem Poeta :

Ses homs estoit, ce fu grant Desverie.

[° Ita et *Derver* atque *Desvoier*. Chron. S. Dion. lib. 3. cap. 10 : *Estoient il si effréné et si Dervé, que il en navrerent maint jusques à l'éfucition du sanc.* Consil. Petri de Font. cap. 32. art. 20 : *S'il fust ne forsenés ne Dervés, li testamens ne fust nus.* Vita J. C. Ms :

Sus est saillis comme Dervés,
Pour un petit n'est foursenés.

Miracula B. M. V. Mss. lib. 1 :

Puis encai en frénésie,
Une Dervée maladie.

Ibidem :

Theophylus li Desvoiés,
Li durfeus, li fannoiés, etc.

Li Lusidaires :

Eles furent mult effrées,
Et couroient comme Dervées.

Diervé, in Poem. Rob. Diaboli MS. :

Par les maistres rues de Rome
S'en court à loy de Diervé home.

Marvoié, eodem sensu, in Vit. Patrum Mss. :

Si s'en torne com Marvoiés,
A une vile est avoiés.

Deverlée, insania in Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120 : *Amentia, Deverlée.*] Hinc vox vulgaris, *Endesver*.

DEVII ERRORES, *fide devii*, in Cod. Th. Est etiam *Devier*, De vita decedere, migrare. *Devier sans issue*, apud Littletonem sect. 4. est mori absque liberis. Guillelmus *Guiart* de Ludovico VIII. Rege Franciæ :

Du Roy que mort mordant tria,
Quant à Monpancier Devia, etc.

[Le Roman *de S. Leocade* MS. ubi de Clothario Monasterii S. Medardi Suess. fundatore :

Nostre mostier edifia
Sor seint Maart quant Devia.]

DEVIARE, A via sua aliquem per vim abducere. Charta Pontii Archiepisc. Arelatensis ann. 1000. tom. 5. Spicilegii Acheriani pag. 429 : *Si quis per viam, aut extra viam aliquam injuriam fecerit, et in veniendo aut in revertendo aut aliquid eis tulerit, aut eos Deviaverit, sit maledictus et excommunicatus, etc.*

° Inquisit. ann. 1268. ex schedis Pr. *de Mazaugues* : *Pascebat et custodiebat per totam vallem,... et non invenit unquam aliquem qui eum Deviaret.*

¶ DEVIATIO, Disciplinæ solutio, remissio, Gall. *Relachement*. Berntenii Chronicon Marienrod. apud Leibnitium Script. Brunsvic. tom. 2. pag. 434 : *Primus videlicet status regularis observationis ab initio domus in Isenhagen et adeptionis hujus Monasterii per annos* LXX. *sub septem Abbatibus... Secundus status est Deviationis etiam per annos* LXX. *sub decem octo Abbatibus.*

¶ DEVIATUS, Devius, errans, dissolutus, *Mulieres dissolutas et Deviatas a via puritatis et honestatis*, in Vita B. Coletæ cap. 1. num. 10.

° *Desvoyé*, in Lit. ann. 1370. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 377. art. 18 : *Tenir en prison Desvoyé, qui ne soit sur rue publique et commune. Dévoyer* vero, pro vulgari *se réjouir*, quasi animum a tristitia avocare. Lit. remiss. ann. 1448. in Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 591 : *Le suppliant et plusieurs autres séans sur des marriens ou gros bois,... pour Dévoyer et esbatre ensemble.*

° **DEVIATORIUM**, Iter devium, Gall. *Chemin détourné*. Stat. Avenion. ann. 1243. cap. 80. ex Cod. reg. 4659 : *Nec etiam extra civitatem habeat vel faciat aliquis fimoratium in ambarratiis, liciis, vallatis, in viis publicis vel Deviatoriis viarum publicarum.*

¶ **DEVIBLÆ**, *Vigiliæ ; vulgo paleæ mulieris*. Gloss. Isid. Lege et vide *Decubiæ*.

° **DEVIGILARE**, Evigilare, Ital. *Disvegliare*. Gloss. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Desvelhar, Prov. Devigilare, evigilare.*

°° **DEVIGINARE**, pro *Devirginare*, Silvestrem regionem proscindere, in arvorum formam redigere. Chart. antiq. ap. S. Rosa de Viterbo Elucid. tom. 1. pag. 374 : *Frater meus, qui in illa habitat, de plantatura, quam ibi plantaverit, de terra etiam, quam Deviginaverit, quintam partem redat ipsis canonicis.*

° **DEVIGLA**. Stat. Montis-reg. pag. 313 : *Item pro qualibet dozena Deviglarum, solvat denarios tres.*

¶ **DEVILLARE**, Discedere de villa, ire, proficisci : *Licentiaque ab ipso Domino Cancellario petita et optenta, die illo Devillavit versus civitatem Londoniæ*, apud Rymerum tom. 9. pag. 386. col. 1.

° **DEVINTUS**, Eventus, casus, ab Italico *Devenire*, accidere, evenire. Stat. Genuens. lib. 4. cap. 56. pag. 113. v° : *Si vero socius, qui vadit laboratum, sine socii voluntate pecuniam societatis vel accommendationis portaverit in Devintum, laudet magistratus.*

° **DEVIOLARE**, Rescindere, irritum facere, violare. Charta ann. 1127. in Chartul. Mont. S. Mart. part. 6. fol. 98. v° : *Sigilli nostri impressione sanccire dignum duximus, et Deviolare* (Concessionem) *præsumentes anathemati perhenniter obligavimus.* Vide mox *Devocare* 2.

¶ **DEVIOLARE** PUELLAM, Violare, stuprare, in Capitulis additis ad Legem Alaman. § 42.

DEVIRARE. Alanus de Insulis in Planctu naturæ contra Sodomitas :

Cum Venus in Venerem pugnans illos facit illas,
Cumque sui magica Devirat arte viros.

¶ DEVIRATUS, Effeminatus. Hugo Falcandus in Hist. Sicula, apud Muratorium tom. 7. col. 307 : *Nec enim Regem sanum habuisse consilium... qui viros contemtibiles, imo Deviratos homines ad regimen regni putaverit posse sufficere.*

DEVIRGINARE, Διαπαρθενεύειν, *Devirginator*, διαπαρθενευτής. Glossar. Lat. MS. Regium : *Corrumpit, Devirginavit.* Ita etiam Glossæ Isidori. Ugutio : *Deflorare, florem auferre. Virgo Devirginatur, defloratur, flos virginitatis aufertur.* Gloss. Lat. Græc. : *Divirginat*, διαπαρθενεύει. Gloss. Græc. Lat. : Διεφθαρμένη, *Devirginata*. Gloss. Isonis Magistri : *Virginal, locus, in quo Devirginantur virgines.* Glossæ Biblicæ MS : *Tricæ dicuntur impedimenta pedum, quibus virginum pedes ligabantur, ne Devirginarentur in via.* Dudo lib. 1. de Act. Norm. : *Omnis puellarum sexus ab ipsis Devirginatur.* Liber promissionis Maleficii cap. 28. inter Statuta Veneta : *Si quis virginem aliquam per vim Devirginaverit, etc.* Utuntur vetus interpres Juvenal. Stat. 9. v. 71. Paulus JC. leg. fin. D. Offic. Præsid. Petronius Arbiter, Hieron. de Monogam. Epist. 25. Cæsarius lib. 2. cap. 25. etc. Vide Catellum in Comitib. Tolosan. pag. 218. *Seram virginitatis aperire, et corrumpere*, in Constit. Sicul. lib. 1. tit. 21.

¶ **DEVISA**. Vide *Divisa*.

¶ **DEVISAMENTUM**, Inscriptio, symbolum, Gall. *Devise*. Vide locum in *Colera*.

° Nostris *Devise*, Gentilitia insignia, vulgo *Armes*. Froissart. vol. 4. cap. 114 : *Et leurs gens vestus chascun de sa livrée en Devise.* Alanus *Chartier* in Poem. *La Dame sans mercy* :

Le noir portoit, et sans Devise.

Vide Dissert. 1. Cangii ad Hist. S. Ludov. et infra *Divisa* 7.

¶ **DEVISIA**, ut *Devesia*, in Litteris Johan. Franc. Regis ann. 1350. apud *de Lauriere* tom. 2. Ordinat. pag. 479 : *Quod dicti Consules possunt et valeant metas seu bolas plantare in Devisiis et terris dictæ Universitatis.*

¶ **DEVITOR**, pro *Debitor*, in Charta anni 873. apud Mabill. Diplom. pag. 543. Instrum. tom. 1. novæ Hist. Occitan. col. 124 : *Quod eis debebat vel Devitor est homo.*

¶ 1. **DEVITUM**, pro *Debitum*, in eadem Charta.

¶ 2. **DEVITUM**, ut *Divisa*, Testamentum. Vide locum in *Parsiare*.

¶ **DEVIUM**, Species vestis clericalis. Statuta Ecclesiæ Tutelensis ann. 1328. inter Anecdota Marteniana tom. 4. col. 798 : *Monemus omnes et singulos Rectores, Presbyteros et alios Beneficiatos nostræ diœcesis, maxime Religiosos, ne de cetero deferant redundellos, nisi Devium longum in modum habitus.*

¶ **DE ULTRA**, Ultra, apud Bartholomæum lib. 6. Annal. Genuens. ann. 1225.

¶ **DEUM**, pro *Eum*, pluries ab antiquis scriptum observat probatque Baluzius in Notis ad libros Capitularium tom. 2. col. 1244.

° **DEUNCULUS**, diminut. a *Deus*, ficti numinis simulacrum. Acta S. Susan. tom. 2. Aug. pag. 632. col. 1 : *Macedonius... cœpit coarctare eam ad sacrificium, deferens Deunculum aureum Jovis, et mensam tripodam.*

° **DEVOATIO**, Clientelaris professionis negatio. Vide supra in *Advocare* 4.

¶ 1. **DEVOCARE**. Papias editus : *Devoco, accuso*. MS. Bitur. : *Devoco, accuso, desuper voco, dedico.* Perperam, ni fallor, in Glossis Isid. : *Devoto, accuso.*

° 2. **DEVOCARE** IN IRRITUM, Irritum

facere. Charta ann. 1190. in Chartul. Mont. S. Mart. part. 7. fol. 118. r°. col. 2: *Excommunicati sunt qui renuntiationem istam et legati recognitionem deinceps voluerint Devocare in irritum.* Vide supra *Deviolare.*

° **DEVOCATUS.** Stat. Præmonst. Mss. dist. 3. cap. 1: *Si lector mensæ Devocatus benedictionem neglexerit, etc.* Fortassis pro *Denotatus.*

✱ **DEVODUM.** [Ut DEVOTUM. « Tabula I. *Devodi.* (Thesaur. eccles. Clarom. mus. arch. dep. pag. 39. an. 980.) »]

° **DEVOLATORES,** *Ambrones,* in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7641. Pro *Devoratores.* Vide *Ambro.*

° **DEVOLATORIUM,** *Déveour.* in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692.

DEVOLVERE, Manifestare, propalare, revolvere. Gloss. Arabico-Lat.: *Depalo, Devolvo, manifesto.* Infra: *Devolvo, depalo.* Galli *Desveloper* dicunt.

¶ **DEVOLUTIO,** Gall. *Devolution,* Jus devolutum. Locum habet in quibusdam provinciis Bataviæ præsertim et Belgii, competitque liberis primi matrimonii, adeo ut superstes sive maritus sive uxor omnia utriusque conjugis bona immobilia iis primi matrimonii liberis servare teneatur, mobilibus duntaxat bonis ad alterius conjugii liberos pertinentibus. Stokmanni Tractatus de hac re consulendus. Charta Wenceslai Ducis Silesiæ pro Rege Bohemiæ ann. 1343. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 540: *Et possessiones nostras universas et singulas, quas pro nunc et ex successione seu Devolutione possidebimus.* Libellus Forensis ann. 1478. apud eumdem Ludewig. tom. 6. pag. 76: *Hæc omnia uxori meæ filiæ prædictæ Ducissæ Devolutionis jure attinebant.* [°° Utroque loco *Devolutio* Successionem communem significat, quo sensu *Devolvere* de hæreditate sæpe usurpatum et apud Romanos JC. et mediis temporibus, e. g. in chartis ann. 1276. 1278. et 1298. ap. Guden. Cod. Diplom. tom. 2. pag. 963. 968. et 977. De *Devolutionis Jure* vide Mittermaier. Princip. Jur. German. § 436. 438. not. 8.] Devolutio autem, in rebus beneficiariis dicitur Collatio beneficii a Superiore præsertimque a summo Pontifice, cui jus devolutum est conferendi caducum beneficium.

DEVOLUTORIUM. Ugutio: *Girgillum, instrumentum ferreum, quod a nomine dicitur Devolutorium, quia vertendo in girum 7. fila involvuntur. Filum enim a colo ducitur in fusum, a fuso in alabrum, vel transductorium, a girgillo in glomicellum, a glomicello in pannum, a panno in telam.* Gallis *un Devidoir.*

° Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Devolutorium, Devetuere.* Aliud Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Devolutorium, i. girgillus, Desvoutouere à fil.* Infra: *Devidouere.*

✱ **DEVORANCIA.** [Cista de qua Cadit frumentum in mola, super molarem in molendino. DIEF.]

DEVOTÆ, Feminæ et virgines, quas ἱεράς παρθένους vocat Sozomenus lib. 6. cap. 19. παρθένους ἐκκλησιαστικάς, lib. 8. cap. 24. quæ castitatem voverunt: *quæ se Deo voverunt,* ut est in Concilio Valentino sub Damaso cap. 2. cujus titulus sic concipitur: *Devota, si se maritaverit, etc. Deo devotæ,* in Epist. 2. Siricii PP. adversus Jovinianum. *Virgines consecratæ, seu in proposito, sub devotione viventes,* in Concilio Aurelian. III. cap. 16. *Devotarum more indutæ,* in Concilio Barcinon. ann. 599. cap. 4. S. Ambrosius in Tract. ad Virginem devotam: *Ipsius (Dei) te devovisti esse sponsam, Devota Deo diceris, quid tibi cum hominibus sæcularibus, aut quem tractatum habes cum illis?* Infra: *Devovisti animam tuam ad destruenda omnia, quæ sunt hujus sæculi. Devota Deo puella,* apud Papianum lib. Responsor. tit. 10. Concil. Toletan. I. can. 16. et Capitul. Caroli M. lib. 7. cap. 215 [°° 294.]: *Devotam peccantem non recipiendam in Ecclesia, nisi peccare desierit.* Infra: *Quæ autem maritum acceperit, non admittatur ad pœnitentiam, nisi adhuc vivente marito ipsa caste vivere cœperit, aut postquam ipse decesserit.* Ausonius, in Parental. Carm. 6: *Æmilia virgo Devota.* Ibidem:

Crevit Devotæ virginitatis amor.

In Cataphronia:

Insula Devotæ quæ virginitatis amorem
Parcaque anus coluit.

Vide Mart. Bracarensem in Collect. Canon. cap. 30. 31. Zonaram et Balsamonem ad can. 19. Concilii Nicæi, et ad can. 16. Concilii Calchedon. Gregor. Turon. de Vitis Patrum cap. 6. etc. supra *Deodicata.*

° **DEVOTAMENTE,** vox Hispanica, Pie, devote. Hist. desponsat. Frid. III. imper. cum Eleon. Lusit. ann. 1451. tom. 1. Probat. Hist. geneal. domus reg. Portugal. pag. 615: *Quæ* (imperatrix) *cum cæteris personis Devotamente confessionem fecit.*

¶ **DEVOTAMENTUM,** Anathema, exsecratio. Tertull. adv. Gnosticos cap. 2: *Ut Devotamenta fierent universa ejus.*

1. **DEVOTARE,** Idem valet ac *Devovere,* in Vita S. Othonis lib. 4. cap. 9. [et lib. 2. Mirac. S. Angilberti Abb. inter Acta SS. Bened. sæc. 4. part. 1. pag. 141.] Gloss. Lat. Græc.: *Devoto,* ἐκδίδωμι. Gloss. Gr. Lat.: Ἀφοσιῶ, *scelero, devoveo, Devoto.* Minutius Felix: *Asinos cum Iside religiose Devotatis.* i. Vota asinis perinde ac Isidi redditis. [Cicero ipse Paradox. 1. 3: *Quæ vis patrem Decium, quæ filium Devotavit, atque immisit in armatas hostium copias?*] Aldhelm. de Laude Virg. ubi de Balaam:

Vocibus humanis sontem testatur asella,
Garrula quæ pridem bombos a fauce rudebat,
Devotaturus populum cum pergere vates
Vellet, et insontem verborum sternere telis.

Id est, cum Propheta vellet suadere populo, ut asinæ vota sua exsolveret. [° Quæ de Balaam notat Cangius, male ab ipso intellecta scribit *Baile* tom. 1. Resp. ad Quæst. Provinc. pag. 498. non injuria sane: neque enim Balaam populo suadere voluit ut asinæ vota sua exsolveret: sed illi insidebat cum ad Israelitas incantamentis ac maleficiis irretiendos deducebatur; unde idem est *Devotare* apud Aldelm. atque *Devotare* 4. Incantamentis irretire.] Vide Miracula S. Eutropii Episc. Santon. n. 26. et quæ observat Olaus Borrichius lib. de Variis linguæ Latinæ ætatibus.

2. **DEVOTARE.** DEVOTO, in Gloss. Isid. est *accuso.* S. Hieronym. Ep. 10: *Consurgent proceres, et adversus epistolam meam turba Patricio Devotabit, me magnum, me seductorem clamitans.* [Vide *Devocare.*]

3. **DEVOTARE,** Cum sacramento spondere, affirmare. Acta SS. Valeriani et Tiburtii n. 14: *Tunc Maximus Devotabat se, dicens, Fulmineis ignibus consumar, si, etc.* Charta Alamann. Goldasti 85: *Optimates ejusdem Concilii apprehensis spatis suis Devotaverunt se hæc ita affirmaturos coram Regibus et Principibus usque ad sanguinis effusionem.*

4. **DEVOTARE,** Incantamentis ac maleficiis irretire. Apuleius de Virtut. herbar. cap. 7: *Si quis Devotatus difixusque fuerit in suis nuptiis, etc.* Et cap. 84. § 5: *Si quis malevolus Devotaverit hominem.*

¶ 5. **DEVOTARE,** Fraudare votum, illud non reddere. Vita S. Trudperti, April. tom. 3. pag. 437: *Promissi transgressor effectus protinus experitur, quanti sit Sanctos Devotare periculi?*

¶ 5. **DEVOTARE,** Papiæ, *Per furorem maledicere, exprobrare.* Hoc intellectu Apuleius Met. 9: *Cuncta cœli numina dejerando mere devotasti.* Vita S. Wolfangi Episc. inter Acta SS. Bened. sæc. 5. pag. 828: *Devotando suppliciter suis maledictum oculis ingessit. Mox hujusmodi maledictione finita, etc.*

¶ DEVOTATIO, Imprecatio. Tortarius in Miraculis S. Benedicti cap. 7: *Qua de causa dolens illa, assiduas in ipsum Devotationes aggerebat.*

° Collect. Mss. a D. Floro Lugdun. ex schedis D. *Le Beuf*: *Dictum domini Flori: Anathema est maledictio, Devotatio..... Hinc vulgo ductum est ut Devotatio dicatur; nam devotare se quemquam nemo fere dicit, nisi maledicens.*

¶ **DEVOTARIA,** Devota, religiosa, pia. Chronic. Wormat. apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. pag. 136: *Tertia Priorissa Corona cœli fuit soror Margaretha, magna Devotaria.*

1. **DEVOTIO,** Tributum, vel tributi illatio, vel *devotio,* quæ debetur in collatione tributorum: usurpatur non semel in Cod. Th. leg. 20. 22. 29. 32. 34. 35. de Annona, (11, 1.) leg. 7. de Divers. rescr. (4, 2.) [Vide *Devotum.*]

° 2. **DEVOTIO,** Debiti agnitio et professio, in leg. ult. Cod. de Duobus reis stipul. et promitt. (8, 39.) Vide infra *Indevotio.*

¶ **DEVOTIONALIA,** Devotionis seu pietatis exercitia. Acta SS. April. tom. 2. pag. 279. de S. Lidwina: *Præfatus Petrus... frequentabat Ecclesiam ceterisque suis Devotionalibus, prout poterat, intendebat.*

DEVOTIONES, ἀφοσιώσεις, εὐχαί, ἐπῳδαί, in Glossis Lat. Græc. [*Devotionibus,* hoc est, operibus piis, *insistere,* in Vita vener. Turketuli Abb. inter Acta SS. Benedict. sæc. 5. pag. 504. Mox infra *Devotio,* pro Pietate sumitur, ut vox nostra *Devotion.*]

° Barel. serm. in feria 4. hebd. 1. Quadrag.: *Ego dico quotidie talem Devotionem, tria* Pater *ad Trinitatem, septem* Ave Maria *ad reverentiam de septem gaudiis. Dévotion,* eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1389. ex Reg. 138. Chartoph. reg.: *Le jour de la feste N. D. en mi-aoust Symon Giraust et Perrin Coulommier allerent en pelerinage à N. D. de Vregny avec Guillaume de la forest... Leur devotion faite ils vinrent en une taverne audit Vregny.*

DEVOTISSIMUS, Καθωσιώτατος, Titulus honorarius concessus *Domesticis* et *Protectoribus,* in leg. 6. 8. 9. Cod. Th. de Domest. et Protector. (6, 24.) leg. un. de Præpos. labor. (6, 25.) item *Agentibus in rebus.* Collatio Carthagin. anno 411: *Astantibus viris Devotissimis Protectoribus Domesticis: adstantibus etiam viris Devotissimis Agentibus in rebus, etc.* [°° Vide Glossar. med. Græcit. voce Καθωσιωμένος, col. 540. et Marin. in Pap. Diplom. num. 75. not. 6. *Devotio,* Titulus honoris magistratibus superioribus concessus, in Coll. Leg. Mos. tit. 15. cap. 3. § 8. et Theodos. Cod. lib. 7. tit. 20. const. 1. et tit. 22. const. 2.]

¶ **DEVOTIZARE,** Vota et orationes ad

Deum et Sanctos facere. Johan. Longinus in Vita S. Stanislai Episc. Maii tom. 2. pag. 265: *Orta siquidem immanissima tempestate, omnes mortis periculis involvuntur; et quia mare furens indevotum Devotizare compellit, hujus hi, hujus isti, illius illi, Sanctorum suffragia altisonis vocibus implorabant.*

¶ **DEVOTUM**, Votum, oblatio facta Ecclesiæ. Privilegium Ferdinandi Gonzalez Principis Castellæ pro Monasterio S. Æmiliani ann. 934: *Atque Devotionem census venerandæ Basilicæ B. Jacobi Apostoli... spopondit. Eodem modo, cum tam dignum Devotum divulgata relatio nostris auribus innotesceret, visum fuit nobis, etc.*

¶ 1. **DEVOTUS**, Pius, Gall. *Devot*. Bis legitur in Translatione et Miraculis S. Cuthberti Episcopi cap. 25. ubi etiam habetur vox *Devotio* pro Pietas. Vide alio sensu in *Devotissimus*.

° 2. **DEVOTUS**, Sanctus, cujus tutelæ quis sese potissimum committit, vulgo *Patron*. Chron. Modoet. apud Murator tom. 12. Script. Ital. col. 1083: *Sapiens dux laudando Deum et sanctum Johannem Baptistam ejus Devotum, etc.*

° 3. **DEVOTUS**, Laicus, qui se et bona sua monasterio devovebat. Charta ann. 1183. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 340: *Decernimus et volumus abbatem, monacos, conversos, Devotos ipsius monasterii Locedii, etc.* Vide *Donati* 2.

DEUPARIUS. Lambertus Ardensis pag. 258: *Paratores quoque, et Wallactores, et Deuparii, et Hiatores, cum convenientibus et necessariis armamentis, et instrumentis... operantur.* [° Vide *Durpilum*.]

1. **DEUS**, Templum Dei alicujus. Lactantius de Mortib. Persecutor. num. 36: *Qui et sacrificia per omnes Deos facerent*. Ita et cap. 16.

° *Dieu*, pro ipso altari ubi Dominicum Corpus asservatur, vel Liturgia sacra celebratur, in Ch. ann. 1314. ex Chartul. S. Maglor. ch. 41: *Unes veues que les gens saint Magloire doivent avoir faites en leur meson; par lesqueles l'en puet veoir Dieu en l'eglise dudit curé de saint Pere des Arsis.*

Deus Vult, Clamor bellicus peregrinorum Hierosolymitanorum, seu nostrorum in bellis sacris militantium. Robert. Monach. lib. 1. Hist. Hierosol: *Erit universis hæc ex parte Dei una vociferatio, Deus vult, Deus vult.* [Veteri Gallico idiomate, *Deus le volt*, vel *Deu le volt*.] Vide Dissertat. 11. ad Joinvillam pag. 206. [Ruinartium in Vita Urbani II. Papæ inter Opera posthuma Mabillonii tom. 3. pag. 224. et Barthium in Glossario.]

¶ Dei Gratia. Vide supra.

¶ Dei Judicium. Vide *Judicium Dei*.

¶ Ad Deum, Vale, Gall. *A Dieu*, in Processu de Vita S. Yvonis, Maii tom. 4. pag. 554.

¶ Deum Laudantes. Vide *Lollardi*.

∗ Deo Regnante. [Occurrit sæpius hæc formula in cartulario Conchar. Ruthen.: « Facta carta ista in mense octubrio, feria V, *domino Deo* rege *Regnante*. (p. 110, an. 1031-1065). » — « Facta carta donacione ista sub die sabbato, in mense junio, *Regnante domino Deo*. (p. 426, xi. sæc). » Qua indicatur reges Neustriæ ab Occitanis non accipi.]

¶ 2. **DEUS**, a Gallico *Deux*, Duo. Chartular. S. Cornelii Compend. in Indice utensilium de Ruminiaco: *Deus pacletis et Deus wansbeisons et una broia.*

¶ **DEUSE**, vel Deuze, Statuta Massil. lib. 3. cap. 14: *Omnes razoiræ, cum quibus radetur, sint ligni de favo Deuze*, vel ut habetur in MS. *de favo vel Deuse*, hoc est, de Ilice, Gall. *d'yeuse*, quare melius scriberetur *d'Euse* vel *d'Euze*.

¶ **DEUTERARIUS**, Secundarius, a Græco δεύτερος, Secundus. Habetur in Vita S. Stephani Sabaïtæ, Julii tom. 3. pag. 574.

¶ **DEUTERESIS**, Græce δευτέρωσις, Leges secundariæ seu traditiones hominum. Legitur apud Guibertum in Epistola de veritate corporis Dominici cap. 4. Vide Δευτερωταί in Glossario mediæ Græcit. *Deuteresis* in Glossario Schilteri Teutonico, et Cujacium ad Nov. 146.

¶ **DEUTEROGAMIA**. Apud Baluzium tom. 2. Capitularium in Appendice col. 1372. exstat *Ordo qualiter in S. Rom. Ecclesia Episcopus ordinatur*, ubi Electus interrogatur, *Si conjugem habuit ex alio viro, quæ a Græcis dicitur Deuterogamia*, a δευτερογαμεῖν, Secundo nubere.

° **DEUTERONOMIUM**, *Secundaria lex, Liber Mosis*, apud Laur. in Amalth. a Gr. δεύτερος, secundus, et νόμος, lex. [°° *Deuteronomium* Novum Testamentum dicitur in S. Aldhelmi Septenario ap. Maium Classic. Auctor. tom. 5. pag. 505.]

¶ **DEUTRUS**, δεύτερος, Secundus, apud Raimundum Duellium Miscellan. lib. 1. pag. 104.

DEVULGARE, idem quod *Depopulare*, Populo seu *vulgo* urbem aut locum spoliare. Papias: *Populari, vastare, prædari, Devulgare*. Est etiam apud eumdem, *Devulgare, publicare*. Gloss. Lat. Græc.: *Devulgat*, δημοσιεύει. Gall. *Divulguer*.

DEX. Vide *Dextri*.

¶ **DEXIA**, δεξιά, Prosperitas. Fridegodus in Vita S. Wilfridi cap. 15.

Non igitur cœptum dissolvit Dexia votum,
Pieria neve tulit, seu dissologia rupit.

¶ 1. **DEXTER**, Rectus, æquus, integer, Gall. *Droit*, in moralibus. Epistola vetus de Ritibus, inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 532: *Pergit vero* (Sacerdos) *ad dextrum cornu altaris, quia Dextram Christus semper egit vitam: Dextera enim vita adquiritur cœlestis gloria*. Festus: *Dextra auspicia, Prospera*.

∗ 2. **DEXTER**. [Mensura: « Semodiata de vinea culta... in comitatu Arausico... consortes: per uno fronte Archimbaldus et *Dextros* xvi, et de alio fronte Lautardus et *Dextros* xvi, per uno latus Aldoardus et *Dextros* xx. et i, et de alio latus via puplica, et *Dextros* xx. et i. (Cartular. Conchar. Ruthen. p. 255, an. 1001). »]

¶ **DEXTERA**. *Cum Dextera armata conjurare*, in Lege Ripuariorum tit. 33. § 1. *Sacramentum confirmare*, ibid. tit. 66. § 1. Vide *Juramentum*.

DEXTERALIS, Qui ad dexteram est. *Regio Dexteralium Saxonum, Dexteralis Britannia, Sinistralis pars Sabrinæ*, apud Asserum de Ælfredi rebus gestis pag. 14. 15.

¶ **DEXTERARIUS**, Equus major et Cataphractus. *Dexterarius phaleratus*, in Hist. Cortusiorum apud Murator. tom. 12. col. 773. Vide *Dextrarii*.

¶ **DETERI**. Vide *Dextri*.

¶ **DEXTIMUS**. Dexter. Radulfus Cadom. de Gestis Tancredi, inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 187: *Dextimæ sinistimæque turris solatiatium cessabat. Dextima pro Dextra* Nonius habet ex Varrone. Festus: *Dextimum et sinistimum antiqui dixerunt.*

° Vita Ms. SS. Sixti et Sinicii episc. Remens. et Suession.: *Suessorum cives... asseverant patronum eorumdem non sinistimum, sed Dextimum semper adstare debere.*

¶ **DEXTRA**, Genus mensuræ. Vide *Dextri*.

¶ 1. **DEXTRÆ**, Brachialia. Vide *Dextrale*.

2. **DEXTRÆ**, Fœdera, pacta conventa, quæ complicatis invicem dextris sanciebantur. [° Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Dextra, Trève, seurté*.] Lactantius de Mortibus Persecutor. n. 36: *In ipso freto fœdus fit, ac Dextræ copulantur*. Hesychius: Δεξιάς, συνθήκας. *Conspiratio, facta per Dextras*, in Capitulis ad Legem Salicam cap. 7. et in Lege Longob. lib. 1. tit. 17. § 11. [°° Lothar. I. cap. 65.] et in Capitulis Caroli M. lib. 3. cap. 9. Hincmarus de Ordine Palatii cap. 30: *Si inter Marchisos in qualibet regni parte ad aliud tempus Dextræ datæ fuissent, quid mox post Dextras exactas agendum esset, utrum renovandæ, an finiendæ essent?*

Dextras Dare, pro *Fœdus inire*, usurparunt non modo recentiores Scriptores, sed et veteres. Quippe, ut ait Aristophanis Scholiastes: Ἔθος ἐπὶ πίστει, καὶ συνθήκαις βεβαίως δεξιὰς διδόναι ἀλλήλοις. Hesychius: Δεξιαί, αἱ γινόμεναι κατὰ συνθήκας ἐπαφαὶ τῶν δεξιῶν χειρῶν, εἰς σύμβολον τοῦ βέβαια ἔσεσθαι. [Isidorus Orig. lib. 11. cap. 1: *Dextra vocatur a dando, ipsa enim pignus pacis datur, ipsa fidei testis atque salutis adhibetur, et hoc est illud apud Tullium: Fidem publicam jussu Senatus dedi, hoc est, Dextram. Unde et Apostolus dicit: Jacobus et Johannes Dextras dederunt mihi.*] Cujus moris vestigia etiam exstant apud Xenophontem, Tacitum, et alios. Statius lib. 1. Thebaid.:

Jam pariter coeant animorum in pignora Dextræ.

Claudianus in Rufinum lib. 1:

..... Sociat perituro fœdere Dextras.

Et lib. 2:

..... Tradisne tuas, Dux optime, Dextras?

Miscere Dextras, apud Tertullianum adversus Marcionem. Paulinus ad Cytherium Poem. 13:

Tunc ambo nexi ad invicem Dextras damus
In osculo pacis sacræ.

Dextras Dare et Accipere, in Encomio Emmæ Reginæ pag. 171. *Dextris datis in pristinam concordiam redierunt*, apud Will. Gemeticensem lib. 6. cap. 2. Fredegarius cap. 87: *Omnes Primates et exercitus Dextras in invicem dantes, ut nullus Radulfo vitam concederet*. W. Tyrius lib. 19. cap. 16: *Super placitis conditionibus Dextram dedit. Dextras securitatis dare inter se invicem*, apud Flodoard. lib. 4. Hist. Rem. cap. 3. Quo sensu Witikindus l. 1. Gestor. Saxon.: *Dextris datis et acceptis, copiam viris fandi concessit. Dextras dare* et *Dextris fidem facere*, apud Gregor. Turon. de Glor. Confess. cap. 68. [In veritatis signum *Dextram dare in manu Comitis*, in Capitul. ann. 793. cap. 11.] *Dextra pacem promittere*, Ditmarus lib. 7. pag. 111: *Pacemque ejus supplex petii, quam cum Ekkihardus ex sua parte promitteret, et frater suus diu a me desideratus a Polenia veniens Dextera manu sua pacifica promitteret, uterque hanc non bene servavit.* Erchembertus in Hist. Longob. cap. 33: *Quo terrore perculsi multi ad Augustalem clementiam confugientes, dari sibi petebant Dextras, quibus tunc solitam misericordiam denegat. Per Dextras conspirationem firmare*, in Capit. 2. et 4. ann. 805. cap. 10. in Capitul. ann. 824.

cap. 6. apud Holstenium Concilium Audomarense ann. 1099. cap. 5 : *Hanc constitutam pacem per sacramentum vel Dextræ dationem in manu Episcopi sui confirment. Dexteram petere,* apud Gregorium Turon. lib. 10. cap. 8. *Dextras petere,* in vet. Chronico de Roberto Rege ann. 1032. et in Chron. S. Vincentii de Vulturno lib. 3. pag. 695. Ita *Dextras datas* pro securitate usurpant Annales Francor. Bertiniani ann. 866. Albertus Aquens. lib. 3. cap. 11. l. 6. cap. 51. l. 9. cap. 28. Synodalia decreta Concilii Ænhamensis ann. 1009. cap. 1. etc. Adde Procopium lib. 2. Persic. cap. 13. etc. et vide Petr. Fabrum lib. 2. Semestr. cap. 22.

Dextras Dare præterea dicebantur, qui aliorum potestati se committebant. *Dextras et obsides dederunt,* in Annal. Franc. ann. 779. et in Chronic. Moissiac. ann. 812. *Dextras dominis dare,* apud Walsinghamum pag. 332. Ita Palladius in Histor. Laus. cap. 26. Θεῷ δεξιὰς διδόναι, dixit pro polliceri Deo, promittere. *Dextras amicitiæ, auxilii,* dare, apud Sugerium in Ludov. VI. pag. 289. 313.

Dextrarum Abscissione mulctati monetam adulterantes, apud Matth. Paris ann. 1125. Vide Notas nostras ad Alexiadem. [** et Grimm. Antiq. Jur. German. pag. 706.]

¶ 3. **DEXTRÆ,** Supplicii genus, in Chronico Parmensi apud Murator. tom. 9. col. 777 : *Omnes alii vero mortui extiterant in dictis carceribus propter gravia tormenta... nam quotidie ponebantur ad cavalletos et ad Dextras in modum crucis pendentes.*

DEXTRALE, Ornamentum dextræ, armilla in dextro brachio gestari solita. Glossæ Isidor. : *Dextralia, Brachialia.* [Grævius pro *Dextralia* censet legendum *Dextræ,* quod idem Isid. Orig. lib. 19. cap. 31. dicat, *Dextras communes esse virorum ac fœminarum : quia utriusque sexus Dextra sunt ampla et ante manicam portantur, et possint ibi jungi clavo uno.* Hinc] Papias : *Dextralia, Brachialia, genus ornamenti commune viris et feminis : ante manicas portantur cum clavo.* Glossar. Arabico-Lat. : *Dextralia, ampla erant ante manicam, ut possent sibi conjungere uno clavo.* Cæsarius Arelat. Homil. ad Sanctimoniales : *Ex ipsis* (paradisi floribus) *anulos et Dextralia, dum exercet opera bona, sibi componat.* Leontius Episcopus in Vita S. Joannis Eleemos. n. 10. ex Versione Anastasii Bibl. : *Venientibus autem quibusdam indutis ornamentis aureis, et Dextralibus, et quærentibus eleemosynam,* etc. Vide Exod. cap. 35. num. 31. S. Augustinum Homil. 26. Gaudentium Brixiensem Episc. tract. 8. [Sarisber. 8. 20. Salmas. ad Hist. Aug. pag. 248.] Notas nostras ad Alexiadem pag. 261.

Dextrariola, *Armillæ,* apud Papiam. Occurrit Judith. 10. 3. [et in Vita S. Hathumodæ per Agium cap. 1. apud Bern. *Pez* Anecd. tom. 1. part. 3. col. 291.]

DEXTRALIS, Idem quod *Manuaria.* Joan. de Janua : *Dextralis dicitur securis dextræ habilis.* [Hausta sunt hæc ex Isidoro, apud quem lib. 19. Orig. cap. 19 : *Hæc et dolabra, quod habeat duo labra ; nam securis simplex est : Dextralis dextræ habilis.*] Victor Utic. l. 1. de Persecut. Vandal. statim initio : *Ubi forte venerabilis aulæ clausas repererunt portas, certatim ictibus Dextralium aditum reserabant, ut recte tunc diceretur : Quasi in silva lignorum securibus conscidere januas ejus in idipsum, etc.* A Victore hausit pleraque ex his Petrus Diac. lib. 4. Chron. Casin. cap. 126. Vetus Interpres Homeri : Ἡμιπέλεκυν, τὸ ἥμισυ τοῦ πελεκέος, τὸ ἐκ τοῦ ἑνὸς μόνον μέρους ἔχον ἀκμὴν, ὃ καὶ δεξτράλιον καλοῦσι. Vide Theophylactum Simoc. lib. 8. cap. 4. [*Falces Deytraux, seu secures,* in Litteris anni 1340. Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 53. col. 1. *Destrau* etiamnum Provincialibus.] Chronic. Petri IV. Regis Arag. lib. 3. cap. 32 : *E trova lo portals de la vila trencats, et feu hi dar gran colps de Destral, etc.* [Vide *Dextrales* alia notione in *Dextrarii.*]

° Nostris *Destral* et *Destrau.* Vita SS. Mss. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 45. v°. col. 2 : *Com uns vilains vausist arer le jour dou Dimenche, tantost li menges de la Destral, etc.* Lit. remiss. ann. 1444. in Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 233 : *Icellui varlet portoit en sa main une coingnée ou Destrau. Une coingnée appellé Destrau à copper bois,* in aliis ann. 1457. ex Reg. 189. ch. 161. Ejusdem originis videtur vox *Destrier,* qua mallei genus significatur, in Ch. ann. 1374. ex Tabul. S. Petri de Curte : *Prædictus vero Arnaldus* (faber) *promisit .... ponere in ea* (forgia) *unum magnum ferri malleum, unum martellum, vocatum Destrier, ferri, unas tenalhas ferri et alia.* Vide supra *Destralis* 2.

¶ **DEXTRALIUS.** Vide post *Dextrarii.*

1. **DEXTRARE,** Destrare, Gall. *Adextrer,* A dextris ire vel incedere, tegere latus dextrum. Radulfus de Diceto ann. 1177. [** Pertz. vol. leg. 2. pag. 153.] : *Recepto a nobis pacis osculo nos devote Dextravit, etc.* Mox : *Obviam venit, et Dextro latere nostro devote suscepto nos in Ecclesiam introduxit.* Idem ann. 1193 : *Ordinatis igitur quæ fiunt in applausibus hujuscemodi, Dextravit Archiepiscopum Londoniensis Episcopus, sinistravit Wintoniensis.* Vita Urbani V. PP. pag. 176. de Carolo IV. Imp. : *Ac usque od Basilicam B. Petri pedester equi Papæ frænum tenens ipsum Destravit.* [Canonizatio S. Petri Cœlestini, apud Murator. tom. 3. pag. 661. col. 1 :

> Hic fræni diadema ferens, Dextratur habenis
> Francorum a Rege illustri.]

[** Clement. V. PP. Ordo Coron. Imper. ann. 1312. ap. Pertz. vol. Leg. 2. pag. 531 : Rex... *Dextrandus est a senatoribus usque ad gradus predictos.* Vide *Addextrare.*] ✱ [« Baronibus super ipsum baldachinum portantibus (regem) et aliis equum regium *Dextrantibus.* (Diar. Burchard. ed. Thuasne II. 147. an. 1494.) »]

¶ 2. **DEXTRARE,** Aptare, Parare. Vita S. Godelevæ, Julii tom. 2. pag. 415. D : *Accurrit qui nuntiat esse Comitem. Dextrantur illico dextrarii.... fit Heinfroor obvius venienti.*

¶ Dextrare Equum, Eum domare, fingere, Gall. *Dresser un cheval.* Vide locum in *Dextrarii.*

¶ 3. **DEXTRARE,** Destrare, Mensurare *Dextris.* Statuta Massil. lib. 3. cap. 31 : *Si aliquis dederit ad acaptum aliquem fundum rusticum.... et fundum illum .... ei mensuraverit , seu cannaverit , sive Destraverit, sive mensurari, vel cannari, seu Destrari a quocumque alio fecerit, ipso domino ratum habente... non liceat dicto domino... dictum fundum... remensurare, seu recannare, vel iterum Destrare.* Statuta Arelat. MSS. art. 71 : *Dextratores terrarum et vinearum habeant 11. sol. pro singulis diebus, quibus Dextrabunt, et pro dictis 11. sol. teneantur Dextrare per totum districtum Arelatis et indifferenter sine delectu personarum.*

¶ **DEXTRARIALE** Servicium, f. Præstatio *Dextrarii,* quem vasallus Domino debebat, si qua esset expeditio facienda. Diploma Bernhardi Ducis Silesiæ pro Nobilibus de Rusk ann. 1318. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 6. pag. 472 : *Decem marcarum reditus cum dimidio fertone sitos in quarto decimo dimidio manso, in villa que Merico vocatur, prope civitatem Stregoniam, sine servicio Dextrariali seu servitio quod pro expeditionibus faciendis nos contingit, contulit.* De hujusmodi præstatione intelligendum aliud Diploma Bolkenis Ducis Silesiæ pro Monasterio Grissoviensi ann. 1326. apud eumd. Ludew. pag. 515 : *Domino Abbati et Conventui Monasterio in Grizow tertiam partem unius Dextrarii, in quo nobis de bonis suis in Wirbena tenebantur servire.*

DEXTRARII, Dextrales, Destrales, majores et cataphracti, quibus utebantur potissimum in bellis et præliis. Willelmus Neubrig. lib. 2. cap. 11 : *Equo ejus militari, quem Dextrarium vocant, ablato, etc.* Chronic. Colmariense ann. 1298 : *Habebant Dextrarios, id est, equos magnos, qui inter equos communes, quasi Bucephalus Alexandri, inter alios eminebant.* Brunetus in Thesauro MS. part. 1. cap. 155 : *Il y a chevaus de plusieurs manieres, à ce que li un sont Destrier grant pour le combat, li autre sont palefroy pour chevaucher à l'aise de son cors ; li autres son roucis pour sommes porter, etc.* Consuetudo Andegav. art. 47. et Cenomanensis art. 55 : *Est entendu Destrier, un grand cheval de guerre ; Coursier, un cheval de lance.* [** *Destrieri* Joann. Villan. *Ricchi e grossi cavalli,* ut auctor est Murat. Antiq. Ital. tom. 2. col. 486. B.] [Genealogia Comitum Flandriæ, inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 402 : *Fugiunt Alemanni, fugit et ipse Otho Imperator eorum in palafrido suo ; suum enim Dextrarium, miræ probitatis magnique precii equum, occisum a quodam milite reliquit in acie.*] Radulfus de Diceto ann. 1198 : *Dextrarii capti sunt ducenti, quorum septies 20. cooperti fuerunt ferro.* Knyghton ann. 1191 : *Capti sunt .... ducenti Dextrarii ferro communiti.* [** Abbrev. Placit. Edw. 1. Hibern. rot. 36. pag. 234 : *Duellum vadiatum .... Willelmus venit die constituto eques armatus armis militaribus, videlicet, cum Destrario quooperto, lancea, scuto, etc.* Vide Convent. Brixiens. ann. 1158. cap. 4. ap. Pertz. Leg. tom. 2. pag. 107.] Occurrunt passim, apud Radevicum de Gest. Frider. lib. 3. cap. 26. 37. Fulcherium Carnot. lib. 1. Hist. Hieros. cap. 3. Raymundum *de Agiles* pag. 162. Jacobum de Vitriaco lib. 3. pag. 1125. 1130. Petrum de Dusburg. in Chronico Prussiæ cap. 54. 101. 239. Carolum IV. Imp. in Vita sua pag. 91. Thwrocz. in Petro Rege Hung. cap. 38. Brompton. ann. 1173. Gregorium Decanum Bajocens. in Urbano IV. PP. [in Chronico Trivetti apud Acherium Spicil. tom. 8. pag. 611. et 614.] etc.

** Dextrarii Phalerati, in Chart. ann. 1249. in Guden. Sylleg. pag. 602. *Dextrarii Falerati,* in chart. ann. 1256. et 1298. in Lappend. Init. Fœder. Hanseat. pag. 74. et 739. Vide *Dexterarii.*

¶ Destrarii, in Epistola Alphonsi VIII. Regis Castellæ ad Innocentium III. PP. tom. 4. Concil. Hispan. pag. 473.

Dextrarii, apud Ottonem Morenam pag. 81. [in Historia Dalphin. tom. 1.

pag. 87. edit. Genev. et pag. 73. edit. Paris.]

DEXTRARII ARDENNENSES, quos prædicat Willel. Brito l. 12. Phil. initio, ut *Arabicos* vetus Poem. MS. de Vulpe :

> Dessus les Destriers Arabis,
> A leurs costez les brans forbis.

Vide Notas ad Alexiadem.

DEXTRALES HISPANICI, apud Rigordum ann. 1201. quos *Asturcones* quidam vocant, quod apud *Astures* Hispanicos potissimi habeantur. Ebrardus Betuniensis in Græcismo cap. 7.

> Asturco Dextrarius est, Astur caput ejus :
> Nam prius Astur equum dextrandi repperit usum.

DEXTRARII DE PRETIO, apud Bromptonum pag. 1082. Vide *Equus*.

DEXTRALIUS. Arnoldus Lubecens. lib. 5. cap. 3 : *Vidit igitur principem ipsius castri in fervido equo, quem Dextralium dicunt, eminus venientem.*

DESTRALES, pro *Dextrales*, ut *Destra*, pro *Dextra* in Gloss. Lat. Gr. Jo. Monachus Majoris-Monast. lib. 1. Hist. Gaufredi Ducis Norman. : *Tubæ multiplicis varia vox intonat, dant Destrales dissonos hinnitus, etc.* Sic etiam Gallis *Destriers* dicuntur. Le Roman de *Garin* MS. :

> Envoiés li vint Destriers sejornez,
> Et vint espées au pont d'or noiellez.

Alibi :

> Li rend li pors cens Destriers sejornez.

¶ DESTRARII, in Epistola Alphonsi VIII. Regis Castellæ ad Innocentium III. Papam, inter Conc. Hisp. tom. 3. pag. 473.

¶ DESTRERII, apud Murator. tom. 6. col. 1045. tom. 8. col. 514. tom. 11. col. 68. tom. 12. col. 612.

DEXTRARII sic porro dicti, quod dextra ducerentur donec adesset tempus prælii. Ugutio : *Dextrarius dicitur, quia per dextram ducitur.* Joan. de Garlandia in Synonymis :

> Estque manu Mannus, dextræ Dextrarius aptus.

Jacobus Cardin. lib. 2. de Coronatione Bonifacii VIII. PP. cap. 9 :

> Post ipsum quadratus equus detextus ad ante
> Cygneus ad Dextram vehitur.

Continuator Nangii MS. : *Et après venoient les grans chevaux et palefrois du Roy tres-richement ensellez, et les valets les menoient en Dextre sur autres roussins.* Le Roman *de Garin :*

> En Destre meinent les auferrans de pris.

Compotus Hospitii Reginæ ann. 1330 : *Lorrein, qui meine le grant cheval en Destre.* Hinc ejusmodi equos, qui dextra ducebantur, συρτούς, seu συρτά appellabant Byzantini sequiores, ut docent Codinus de Offic. cap. 5. num. 7. et Anna Comn. lib. 1. Alexiad. pag. 13. Παρόχους Evagrius lib. 6. cap. 4. 15. ut observat Henricus Valesius. Perperam igitur istud damnat etymon Laurent. Pignorius in Notis ad Mussatum : *Quasi*, inquit, *non asinus et bos Dextra ducerentur.*

Δεξιοί Scriptoribus Byzantinis dicuntur. Leo Grammaticus in Michaële pag. 469 : Καὶ ἀπελθὼν εὗρεν αὐτὸν ἐντετυλιγμένον ἐν τῷ σαγίσματι τοῦ δεξιοῦ ἵππου, οὗ ἤλαυνεν. *Illuc profectus, equi Dextralis, quo vehi solebat, sagulo involutum reperit.* [** Vide Glossar. med. Græcit. in Ἀδέστρατα col. 25. 26. et in Δέξιος col 279.]

¶ DEXTRARIOLA. Vide *Dextralia*.

DEXTRATA et SINISTRATA PARS : *esse in Dextrato ; esse in sinistrato ; Dextrata et ultrata regio*, voces Agrimensorum.

¶ DEXTRATIO, Motus qui fit a sinistra ad dextram apud Solinum cap. 57.

¶ DEXTRATOR, Agrimensor. Vide *Dextrare* 3.

¶ DEXTRATUS MANU SUA, Idem qui *Jurans sua manu*, de quo in *Juramentum*. Formula 30. Sirmondica : *Ideo etenim, dum sic veritas comprobatur, veniens jam dictus ille adprehensam manum vel arma prædicti judicis, sicut mos est, apud homines duodecim manu sua tertia decima Dextratus vel conjuratus dixit, etc.*

* DEXTRERIA, DESTRERIA, Navis species, forte quia agilis, ab Ital. *Destro*, dexter, agilis, sic nuncupata. Charta ann. 1388. ex Tabul. Massil. : *Item solvatis 140. florenos auri de Regina Johanni Arnaudi de Massilia pro gagiis suæ Destreriæ armatæ,... missæ in Rodanum ad servitium dom. Papæ. Item pro pennonis sive vexillis armorum Massil. factis pro dicta Dextreria . . . Item pro tribus quartaronis quintalis cepi ad ungendum seu expalmandum ipsam Dextreriam.* Mirac. Mss. Urbani V. PP. : *Navigans per mare in quadam Destreria, et diu fuit in plaja Romana.*

¶ DEXTRERII. Vide *Dextrarii*.

DEXTRI. Papias : *Dextri dicuntur passus mensurandi apud quosdam.* [Quadratum est apud Massilienses constans quindecim palmis. Memoratur hæc mensura in Statutis ejusdem urbis lib. 1. cap. 52.] Florentius in Vita S. Felicis : *A loco illo usque ad castrum Thoringum habentur Dextri ducenti.* Tabular. Aganonis, seu Ecclesiæ Carnotensis : *Est autem ipsa area... habens in longum perticas 33. et in uno capite pert. 8. et Dextrum unum. In altro vero capite pert. 7. et Dextrum unum.* [** Vide Gerard. Prolegom. Chartul. S. Petri Carnot. pag. 173. § 163.] Tabularium Abbatiæ Conchensis in Ruthenis Ch. 339 : *Consortes pro uno fronte Archimbaldus, et Dextros sexdecim : et de alio fronte Lautardus, et Dextros sexdecim, pro uno latus Aldoardus, et Dextros 21. et de alio latus via publica, et Dextros 21.* Formula Lindenbrogiana 140 : *Terra habet in longo Dextros tantos, et in lato Dextros tantos.* Vetus Charta apud Ughellum tom. 1. part. 1. pag. 418 : *Et per longitudinem usque in Paternum, sint decem millia Destri.* [** Adde Polypt. Irmin. Br. 9. sect. 247. 248. pag. 109.] Hinc emendanda Vita S. Memii Catalaunensis apud Bosquetum : *Per desertum ambulaverunt, et Dextros 40. millia quingentos pervenerunt, etc.* Perperam *dextras* editum.

* DEXTRA tamen etiam habetur in Charta anni 979. ex Archivo S. Victoris Massil. n. 13. Armar. Avenion : *Condamina una quæ habet pro longo Dextras de ambos latus 238. et in quacunque fronte Dextras* 130.

¶ DEXTRUM. Statuta Arelat. MSS. art. 82 : *Item statuimus, quod canne et alne et Dextrum de ferro in palatio Communis et caudentur* (cudantur) *et forme cayronorum et tegularum ibidem fiant... Dextrum quo mensurabitur et cayroni et tegulæ fiant secundum formam eorum, que erunt in palatio Communis.* Versio Gallica anni 1616. habet : *Seront faites et mises des cannes, aulnes, Arpents ou Dextres en l'hotel de ville, etc.* ubi Arpenta *Dextri* dicuntur, quod utantur *Dextris* ad arpenta mensuranda. Statuta Avenion. : *Canna, alna et Dextrum sint de ferro et sint clavata in muro Ecclesiæ S. Petri, etc.*

DEXTRES, Catalanis : Libellus Catalanicus MS. *de Batallia facienda : Lo camp do esser cayre, e deu aver de cascun cayre 25. Dextres, et cascun dels Destres 25. deu aver 12. palms de cana de Barchinona, e deu esser ab pals en gir, e ab rests be enrestats, e clavats, e deu esser pla e egual, e no pedregos, ans si pere hy hales ne deu hom gitar. Dextres* in Consuetudine Hannoniæ cap. 103. ubi de Piscatione in fluviis : *Que aucuns ne tendent à la repentise du sacq de son compagnon à soissante Destres prés.*

* Nostris etiam *Dextre*. Charta ann. 1022. ex Tabul. Massil : *Dono modo decem Dextros, qui sunt in loco qui dicitur Costa. Dono decem dextros vineæ in villa Cathedra*, in alia ann. 1040. ex eod. Tabul. Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 100 : *En lequel espace puet avoir six Dextres ou environ. Diestre*, apud Monstrelet. 2. vol. fol. 76. v°.

DEXTRORUM præsertim appellatione donantur Ecclesiarum atque adeo locorum, qui aliqua immunitate aut asyli jure gaudent, definita legibus circa eos spatia, quæ fere semper 30. passuum esse dicuntur. Ὅροι σεπτότατοι, apud Nilum lib. 2. Epist. 178. ὅροι παῤῥησίας, apud Theodor. Lector. lib. 2. ἀσυλία τῶν ὅρων, apud Cyrillum Scythopolitanum in S. Joanne Silentiario num. 4. Charta Rudesindi Dumiensis Episcopi æra 930. apud Antonium *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 5. pag. 424 : *Cum duabus in ea fundatis Ecclesiis, sanctum Petrum et S. Vincentium, cum earum ambitu Dextros.* Alia Bermundi II. Regis æræ 1030. ibid. pag. 439 : *Et insuper intra ipsos Dextros non habeant licentiam ingrediendi in eis, non sagiones de Rege, non de Pontifice, etc.* Infra : *Et in ipsos Dextros de isto Monasterio, qui illos diripuerit, peitet in duplo.* [Concil. Compostell. ann. 1031 : *In omni Ecclesia infra* LXXII. *Dexteros nullus laicus vel mulier nec refuganus sortem habeant.*] Concilium Coyacense in diœcesi Ovetensi ann. 1050. can. 3 : *Intra etiam Dextros Ecclesiæ Laici uxorati non habitent, nec jura possideant.* Cap. 12 : *Præcipimus, ut si quilibet homo pro quacunque culpa ad Ecclesiam confugerit, non sit ausus aliquis eum inde violenter abstrahere, nec persequi intra Dextros Ecclesiæ qui sunt triginta passus, etc.* Concilium Sanctægidianum ann. 1056. can. 2 : *Ut nemo infra terminum triginta Dextrorum circa Ecclesias positum quicquam capere præsumat, etc.*

Ita 30. passus definiuntur extra ædium sacrarum ambitum, intra quos immunitas, seu pax Ecclesiæ, vel asyli jus constituitur, in Concilio Helenensi ann. 1027. Narbonensi ann. 1054. can. 11. Helenensi ann. 1065. et in Jure Christiano Danico cap. 8, apud Janum Dolmerum ejus interpretem. Tabularium Abbatiæ Conchensis in Ruthenis Ch. 93 : *Promitto Deo et B. Petro, ad damnum alicujus 30. passus Ecclesiasticos circa hanc Ecclesiam B. Petri non infringam, neque aliqua persona pro mea voluntate, etc.* Ubi notandi *passus Ecclesiastici*. At in Decreto Nicolai II. PP. ann. 1059. majus spatium adscribitur majoribus Ecclesiis, hoc est, Cathedralibus : *De Confiniis Cœmiteriorum, sicut antiquitus a sanctis Patribus statutum est, statuimus ita : ut major Ecclesia per circuitum 60. passus habeat ; capellæ vero, sive minores Ecclesiæ 30. Qui autem confinium eorum infringere tentaverit, vel personam hominis, aut bona ejus inde*

abstraxerit, nisi publicus latro fuerit, quousque emendet, et quod rapuerit reddat, excommunicetur. [Hujusce discriminis exemplum habemus in Charta Petri Senecensis Episc. pro Monasterio S. Victoris Massil. ann. 1089. inter Instrument. tom. 3. Gall. Christ. col. 197. et 198: *Item confirmo ibi alias tres Ecclesias, quæ ibi sunt, videlicet S. Johannis et S. Petri Apostoli et S. Laurentii... et confirmo ibi in circuitu earum Ecclesiarum Cimiterium de* LX. *passibus ecclesiasticis... Item confirmo ibi Ecclesiam S. Petri de Bagarris, simul cum ipso Cimiterio de* XXX. *passibus... Item confirmo ibi ipsam Ecclesiam S. Martini de Alons cum suo Cimiterio in circuitu ipsius Ecclesiæ de* XXX. *passibus ecclesiasticis.* Hic cernere est tribus Ecclesiis non Cathedralibus spatium LX. passuum attribui: *majoris* igitur *Ecclesiæ* nomine non solas Cathedrales intellexisse videtur Nicolaus II. in allato Decreto.] In Constitut. Honorii et Theodosii, edita a Sirmondo in Appendice. Cod. Theod. de cujus fide, ut et cæterarum hic editarum, subdubitant viri docti, ejusmodi Ecclesiarum immunitas, *quinquaginta passibus ultra Basilicæ fores* definitur. Quibus addenda, quæ habentur in Decretione Chlotarii II. Regis cap. 13: *Nullus latronem, vel quemlibet culpabilem... de atrio Ecclesiæ extrahere præsumat. Quod si sunt Ecclesiæ, quibus atria clausa non sint, ab utraque parte parietum terræ spatium arpennis pro atrio observetur.* Cur autem *dextri*, seu a legibus extra templa ipsa definita sint ἀσυλίας spatia, rationem prodit lex 4. Cod. Th. de His, qui ad Eccles. Confugiunt (9, 45.): *Ne in ipso Dei templo et sacrosanctis altaribus confugientium quemquam mane vel vespere cubare vel pernoctare liceat, ipsis hoc Clericis religionis causa vetantibus, ipsis, qui confugiunt, pietatis ratione servantibus.*

Ut porro *Dextri* sumuntur pro Ecclesiæ exteriori parte, quæ immunitate et jure asyli gaudet: ita *Dex*, pro *Banleuca*, seu districtu urbis vel oppidi, qui eadem, qua urbes et oppida immunitate fruitur, passim usurpant Occitani, voce pariter a *dextris* formata. Fori Beneharn. seu Morlan. art. 8: *Et non debet exire bellum extra Dex villæ.* Consuetudines Tolosæ part. 1: *Infra Dex seu terminos Tolosæ.* Occurrit ibi non semel, et in veteri Charta apud Catellum in Comitib. Tolos. pag. 382. Ita etiam hæc vox scribitur in Consuetudine Solensi tit. 29. art. 7. *Dects*, in Consuetud. Bayonensi tit. 4. art. 17. *Dec*, Goudelino, *Decxs*, in Charta vernac. Gastonis Vicecom. Beneharn. apud Marcam lib. 5. cap. 1. n. 4: *Et toutes las autres herestats, qui sont dens los vostres Decxs. Decium*, in Charta ann. 1369. pro Montalbano apud Galland. in lib. de Franco alodio pag. 189.

At Catellus in Historia Tolosana pag. 194. *Dex* terminos Tolosæ, seu urbium, a crucibus, quæ limitum vice sunt, appellatos putat, quod crux figuram decimi numeri, X. effingat, qui *Dex* Occitanis dicitur. Quod si ita est, multo probabilius videtur, si non a *Dextris*, certe a *Decussi*, qui et *Decus* dicitur Gromaticis, etymon arcessendum. Nam lapidibus aut arboribus *decus* seu *decussis* appositus termini ac limitis vicem præstabat. [Huic etymo non parum suffragatur vox ipsa *Decus*, quæ eadem notione pluries occurrit in Consuetudinibus MSS. Augustæ Ausciorum ann. 1301. Sic art. 46: *Item consuetudo est ibidem, quod si aliquis occidit injuste aliquem, quod si inveniatur in villa, vel intra Decos ville, interficiens prædictus possit a quocumque capi et ad dominum Comitem captus duci.* Et art. 78: *Item consuetudo est ibidem, quod porci non intrent prata neque casalia, neque vineas in aliquo tempore anni infra Decos civitatis predicte.* Rursum occurrit art. 79. et 85. Aliud de vocis origine conjicit *D. de Lauriere* in suo juris Gallici Glossario. Quemadmodum, inquit, *Banleucæ* Andegavensis urbis aliæque Pictaviensis provinciæ *Quintæ* a Quinto milliario, Bituricensis *Septenæ* a Septimo milliario dictæ sunt, ita forte *Dex* a Decimo milliario dictum est. Alia refertur ibidem Brodelli conjectura ducta ex ejus Commentario ad articulum 86. Consuetudinis Paris. num. 28. Vide *Deci* suo loco,] *Decuria*, et *Salvitas*.

DEXTROCHERIUM, Brachii dextri ornamentum, viris æque ac feminis commune. Ugutio: *Armilla, torquis, brachiale, Dextrocherium.* Alibi: *Brachiale, torquis in brachio, quod est Dextrocherium.* Mamotrectus: *Armilla, quæ dicitur Dextrocherium.* J. de Janua: *Dextrocherium, ornamentum dextræ, et est torques aureus.* Gloss. Ælfrici: *Dextrocherium*, brad earmbeah, i. manus armilla. *Gemmata Dextrocheria*, apud veterem Interpretem Juvenal. Sat. 9. v. 50. Capitolinus in Maximino Majore: *Pollice ita vasto, ut uxoris Dextrocherio uteretur pro annulo.* Trebellius in Quieto: *Viri in auro et argento, mulieres in reticulis et Dextrocheriis.* Ambrosius Sermon. 9. ubi S. Agnes sic loquitur: *Ornavit me inæstimabili Dextrocherio Dextram meam.* Viris tribuit Lucifer Calaritanus de Non parcendo in Deum delinquentibus: *Debemus tibi lupo parcere, debemus vereri regni tui diadema, inaurem etiam et Dextrocheria, debemus insignes, quas esse censes, vestes tuas honorare.* Arculfus de Locis sacris, brachialia et dextrocheria ut diversa ponit: *Ornata virgis ferreis, pendentes, brachialia, Dextroceria, murenæ, monilia, anuli, etc.* Antoninus Monachus in Itinerario Hierosol.: *Pendent super brachia Dextrochiria, monilia, et anuli capitulares, cingula, balthei, etc.* Leo IX. PP. contra Leonem Achridanum cap. 36: *Sic manuum dignitas et maxima utilitas, quamvis componat insignem Imperii coronam, non tamen hanc sibi adaptat, et imponit, sed capiti, contenta suis armillis, Dextrocherio, et annulis.* Fortunatus lib. 8. Poem. 4:

Dextræ armilla datur Calchedone jaspide mixta,
Aut hyacyntheo sudat honore manus.

Χειρίδες ἐμμάργαροι, apud Pachymer. lib. 8. Hist. cap. 12.

¶ **DEXTRUM**, Mensuræ genus. Vide *Dextri*.

¶ **DEXUM**, δεξιόν, *Dextrum*. Supplem. Antiquarii.

* **DEYMERIUS**, Qui *decimam* ex jure percipit et exigit, Hisp. *Dezmero*. Arest. parlam. Tolos. ann. 1287. inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 85: *De petitione consulum de Galliaco petentium, quod ullus Deymerius ponat manum in faciendo saumadas vindemiæ... Item de petitione eorumdem petentium,... quod Deymerii percipiant decimam in vineis dictorum hominum.*

¶ **DEYTA**, Fidejussor, sponsor, Gall. *Caution, Répondant.* Charta Roberti Comitis Arverniæ, apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 95: *Nos Robertus Alverniæ Comes... constituimus nos Deytam et principalem debitorem penes dictos Burgenses pro ipso, pro prædictis omnibus attendendis et firmiter adimplendis.* Ibid. pag. 124. in Charta Eblonis Vicecomitis de Ventodoro: *Recognoscimus nos pro dictis mille libris solvendis terminis prædictis et assisia facienda, ut dictum est, posuisse in Deytam penes dictum Falconem carissimum avunculum nostrum B. Dominum de Turre nobilem Domicellum.* Pag. 281. in Charta Guillelmi de Hala Tenentis sigillum regium in Arvernia ann. 1288: *Gerardus de Mureto, etc. exponsores, fidejussores, Deytæ seu principales debitores.* Ibidem: *Dicenti prius principales Debitores esse conveniendos quam Deytas seu sponsores.* Item pag. 370. in Charta Ascelini de Machis ann. 1374: *Ad faciendum fieri dictæ Dominæ Margaritæ per cursum vitæ suæ assisiam, Deytam et responsionem a personis prædicta debentibus et debituris.* Pluries scribitur *Deita* pag. 134. et seq. in Charta anni 1285. Vox f. orta a Gallico *Dette*, Æs alienum; debitor enim est, qui spondet pro alio; unde Adagium: *Qui répond paye*, Qui spondet, solvit.

* Alias *Dete, Deteau* et *Detierres.* Charta Theob. comit. Barri ann. 1249. in Chartul. Campan. Cam. Comput. Paris. fol. 238. r°. col. 2: *Je me suiz otriez pleges et Detes vers le roi de Navarre à la requeste le duc de Loherregne.* Arest. ann. 1290. in Reg. 2. *Olim* parlam. Paris. fol. 87. r°: *Ce sont cil qui se sont estably plege, Dete et rendeur pour Jehan de Chapes escuier.* Charta ann. 1294. ex Chartul. episc. Carnot.: *Lesquels pleiges se establirent principaux Deteaus et rendeus. Detierres*, in Stabilim. S. Ludov. cap. 68. tom. 1. Ordinat. reg. Franc. pag. 162.

* **DEZEBRE**, Dezebrei. Vide supra *Desebrei*.

* **DEZENA**, Decas, Gall. *Dizaine.* Leudæ min. Carcass. MSS.: *Item pro sextario nucum et castanearum, de quolibet xv. Dezenas.*

¶ **DEZMARIA**, ut *Decimaria* 2. seu Jus percipiendi decimam. Charta Stephani Episcopi Claromont. apud Baluzium Hist. Geneal. Arvern. tom. 2. pag. 43: *Damus etiam et alias duas Ecclesias... cum Dezmarias et baptisteriis et sepulturis.*

DFERHYRNESSE. Mulctæ species apud Anglos. Vide *Cahslite*.

¶ **DIA**, *Generosa.* Papias. [** Vide Forcellin. in *Dius*.] Forsan pro *Dea.* Statuta Canonicorum Regularium sæc. XIII:

Dic et ave Dia præ cunctis Virgo Maria.

DIABESTERIA, *Tormenta*, Ugutioni, forte ex βασανιστήριον.

DIABLAGIUM, [Jus percipiendi *Campipartem ex bladis* demessis, *Deablage* in Regesto censuum Carnot. fol. 1. et 2. Vide locum in *Debladare* post *Bladum* et ibi *Bladagia*, necnon suo loco *Deablagium*.]

* **DIABOLARIS**, Meretrix, pro *Diobolaris*, quasi duorum obolorum. Castigat. in utrumque Glossar.: *Diovolaris*, διόβολος. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Putan, Prov. Diabolaris, diovolaris, divola, divoltrix.* Vide *Divolares*.

¶ **DIABOLE**, διαβολή, Calumnia. Lexicon Martinii post Calepinum.

* Hinc *Diabler*, Calumniari, alicujus famæ detrahere, nostris etiam nunc *Dire le diable de quelqu'un.* Lit. remiss. ann. 1446. in Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 482: *Jehan Demain dist au suppliant qu'il les avoit Diablez, et que le Diable y en avoit bien tant mis,... lequel respondi*

que, sauve leur grace, il n'en avoit onques parlé.

* **DIABOLICUM** DICERE, Nostris *Dire quelque diablerie*, Pessime loqui, aliquid malo dæmone dignum agere. Charta ann. 1218. ex Chartul. Campan. fol. 86: *Dixit Umfredus: Domine Hugo, timeo ne illi, qui sunt cum uxore mea, faciant illam dicere aliquid Diabolicum; et tunc venit quidam miles suus dicens ei: Ecce illi abducunt uxorem tuam; et cum ipse Umfredus insequeretur eam, dixit illi: Domina, non est hæc recta via ad hospicium tuum, redeas ad me. At illa submisso capite in aliam viam se convertit.* *Dyablie*, nequitia, improbitas, in Vita J. C. MS.:

Mais que li fist la Juerie ?
Or oiés la grant Dyablie.

* *Déabile*, vulgo *Diablerie*, dicitur de eo quod Diabolo auctore fit. Le Roman *de Cléomades* MS.

Tel capel sont plus avenant
Que chil qui sont fait de beubant,
Ne d'orguel, ne de gloutrenie,
Chil sont capiel de Déablie.

DIABOLIZARE, *Dæmonio corripi*. Hepidanus in Vita S. Wiboradæ num. 12: *Non post multum temporis cœpit Diabolizare.*

* **DIABOLUS** LIGATUS, Veneficii species. Liber rotulor. curiæ Manerii juxta insulam de Axholme in comit. Ebor. sub ann. 11. Eduardi III: *Robertus de Roderham,... qui obtulit se versus Johannem de Ithen de eo, quod non teneat conventionem inter eos factam: unde queritur quod certo die et anno apud Thorne convenit inter prædictum Robertum et Johannem, quod prædictus Johannis vendidit prædicto Roberto Diabolum ligatum in quodam ligamine pro iij. d. ob. et super prædictus Robertus tradidit prædicto Johanni quoddam obolum-carles* (i. e. Earnest. money, Gall. Arrhes) *per quod proprietas dicti Diaboli commoratur in persona dicti Roberti, ad habendam deliberationem dicti Diaboli infra quartam diem proxime sequentem. Ad quam diem idem Robertus venit ad præfatum Johannem et petit deliberationem dicti Diaboli, secundum conventionem inter eos factam. Idem Johannes prædictum Diabolum deliberare noluit, nec adhuc vult... ad grave dampnum ipsius Roberti lx. sol. et inde producit sectam, etc. et prædictus Johannis venit, etc. et non deducit conventionem prædictam. Et quia videtur curiæ, quod tale placitum non jacet inter Christianos, ideo partes prædicti adjournantur usque in infernum ad audiendum judicium suum, et utraque pars in misericordia, etc. Diaules*, nostris olim, pro *Diable*. Exposit. Haimon. seu Raimon. in Epist. ad Hebr. tom. 17. Comm. Acad. Inscr. pag. 726: *Li Diaules est vostre peires, et vos voloiz faire les desiers de vostre peire.*

* **DIABROSIS**, *Corrosio*, in Gloss. ad Alex. Iatrosoph. MS. lib. 1. Passion. cap. 99: *Et ryxim faciat aut Diabrosim operetur.* A Græco διὰ et βρώσκειν, comedere.

¶ **DIACAMERON**, *Medicamentum ducens hominem de morte ad vitam.* Calep. ex Nicol. Onomast. med. Vide Martinii conjecturas in hanc vocem.

DIACATOCHI, Διακάτοχοι, Bonorum detentatores, in leg. 1. Cod. Th. de Fisci debitor. (10, 16.) Unde *Diacatocia* in leg. 7. Cod. Just. de Omni agro desert. (11, 59.) bonorum detentio. [☞ Adde Cod. Theod. lib. 5. tit. 13. const. 30.] Gloss.: *Διακατοχή, possessio,* διακάτοχος, *possessor, detentator, retentator.* Practici nostri vulgo ejusmodi Diacatochos, *Detenteurs* vocant.

* **DIACIMINUS**, Italis *Diacimino*, Diacyminum, medicinalis compositio. Inventar. ann. 1389. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 363. et apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 809: *Opelanda una scarlatæ granæ, laborata ubique ad Diaciminos perlarum minutarum.* Id est, ad Cumini florem efficta.

DIACITRINUS, DIACEDRINUS, DIACETRINUS, διακίτρινος, Citrini coloris intensioris. Monachus Sangall. in Carolo M. lib. 2. cap. 27: *Et pavonum collis cum tergo et clunis mox florescere incipientibus, Tyria purpura, vel Diacedrina litra decoratis.* Epistola Basilii Macedon. Imp. ad Hadr. PP. in fine VIII. Synodi: *Transmisimus Sanctitati vestræ... vestimenta diaspra 3. Esophorin Dicitrinum cancellatum unum.* Legendum *Diacitrinum*, aut *Diacetrinum*. Leo Ost. lib. 2. cap. 61: *Planetam Diacetrinam optimam.* Ita Codex MS. ubi editus *Cetrinam* præfert, ut monet Angelus de Nuce. Lib. 3. cap. 20: *Planetam Diacitrinam magnam aureis listis undique decenter ornatam.* [☞ Vide *Diacynthinus*.] Διακίτριον corticem citri melle conditi sua ætate appellatum, ait Simeon Sethi de Cibor. facult. Ita forte διακίτρινος erit color ille, quem habent cortices citrei saccaro conditi, nostris, *Escorce de citron.*

DIACODIUM, Potio ex papavere. Walbertus lib. 1. de Miracul. S. Waltrudis num. 35: *Vi Diacodii cæterarumque potionum vel confectionum expellere hujusce morbi genus non destitit.* [Vide *Diamoron*.]

DIACON, DIACONES, pro *Diaconus*, *Diaconi*: occurrit passim apud vet. Script.

DIACONA, DIACONISSA, Uxor Diaconi, seu cujus maritus in Diaconum promotus erat. Ex quo enim ad hunc dignitatis Ecclesiasticæ gradum ille pervenerat, abstinebat uxore, quæ honoris causa *Diaconissa* et *Diacona* appellabatur, quemadmodum Presbyteri, *Presbytera*, ut est in Concilio Turon. ann. 567. can. 14. et 20. Illa vero, si maritum mori contingeret, a secundis nuptiis abstinere tenebatur sub pœna excommunicationis, quemadmodum Presbyteræ, uti cavetur in Conc. Rom. sub Greg. II. PP. cap. 2. 15. et Conc. Rom. sub Zacharia PP. cap. 5. Adde Capitula Caroli M. Add. 3. cap. 47. Atto Vercellensis Episc. Ep. 8: *Sunt etiam qui eas priscis temporibus Diaconas asseruere appellatas, quas nunc Abbatissas nominavimus, quod nobis minime congruere videtur. Abbas namque Pater dicitur, etc.* Infra: *Quapropter si hujus officii nomen nunc etiam quoquo modo perduraret, in his, quæ per mulieres adhuc dispensari videntur, illas Diaconas putaremus, quæ ætate senili devictæ, religiosam vitam cum castitate servantes, oblationes Sacerdotibus offerendas fideliter præparant, ad Ecclesiarum limina excubant, pavimenta detergunt. Possumus quoque Presbyteras vel Diaconas illas existimare, quæ Presbyteris vel Diaconis ante ordinationem conjugio copulatæ sunt, quas postea caste regere debent, etc.* Vide *Diaconissa*.

DIACONALE, Vestis Diaconorum, ut *Subdiaconale* Subdiaconorum. Chronicon Abbatum Gemblacensium pag. 528: *Fecit tabulam argenteam ante altare S. Petri,... capsas ex palliis 18. casulas 2. 10. Diaconalia, 2. Subdiaconalia 4. albas, etc.*

¶ DIACONALE MINISTERIUM, id est, Diaconi, Capitul. lib. 7. cap. 296.

¶ **DIACONATUS**, Dignitas Diaconi. Passim occurrit apud Scriptores Eccl. Vide *Diaconium*.

DIACONIA, Collatio eleemosynarum, quæ colligebantur et distribuebantur in pauperes Christianos, quemadmodum S. Paulus 2. ad Corinth. cap. 8. et 9. διακονίαν usurpat. Cassianus Collat. 18. cap. 7: *Cum Diaconiam nostris fratribus deferremus*, id est, eleemosynas a fidelibus collatas. Qua etiam notione accipi debere *Diaconiam* censent viri docti apud eumdem Scriptorem Collat. 21. cap. 1. 8. et 9. quod alii pro ipsa œconomia et dispensatione Monasterii ibi intelligi putant; *Dispensationem* etenim Latina voce idem munus appellat lib. 5. cap. 40. Præterea

DIACONIÆ, dicuntur loca, in quibus per Diaconos regionarios pauperes viduæ, pupilli, senes propriæ regionis alebantur: publicæ quodammodo pauperum hospitales domus, quæ oratoria et sacella adjuncta habebant, in quibus a Diacono egenis necessaria subministrabantur. Erant enim Diaconi isti, ut verbis utar Cujacii ad Nov. 3. ἀγαπῶν Ministri, id est, mensarum, quæ apponebantur egenis, viduis, orphanis: quæ convivia agitabantur domi, non in templo, adhibitis precibus divinis. Vide *Diaconites*.

Erant autem ejusmodi hospitales domus Romæ in regionibus omnibus, quarum usu præcipuo exolescente, ipsisque dirutis ædibus, *Diaconiæ* nomen ipsis sacellis et oratoriis mansit, a quibus earum præfecti, *Diaconi Cardinales urbis Romæ* postea dicti sunt. Anastasius in Stephano III. pag. 81: *Nam et foris muros hujus civitatis Romanæ secus Basilicam B. Petri Apostoli duo fecit Xenodochia, in quibus plura contulit bona, quæ et sociavit venerabilibus Diaconiis illic foris existentibus perenniter permanere, id est, Diaconiæ S. Dei genitricis, et B. Silvestri duæ, etc.* In Hadriano I: *Hic coangelicus vir... constituit Diaconias tres foris portam Beatorum Apostolorum Principis... ubi et dona plurima mobilia atque immobilia pro remedio animæ suæ obtulit, et constituit, ut per unamquamque hebdomadam quintæ feriæ die cum psallentio a Diaconia... usque ad balneum pergerent, et ibidem dispensatione per ordinem pauperibus consolari, atque eleemosynam fieri.* Infra: *Idem egregius Præsul... Diaconias constituit, in quibus et multa bona fecit per suam sempiternam memoriam, concedens eis agros, vineas, oliveta, servos, ancillas, et peculia diversa atque res mobiles, ut de reditu eorum crebris exactionibus Diaconiæ proficientes, pauperes Christi reficerentur.* De Diaconiis istis intelligendus etiam videtur Ado Viennensis in Chronico: *Symmachus Papa inter multa Ecclesiarum opera, quæ vel a fundamentis creavit, vel prisca renovavit, ad Beatum Petrum, et Beatum Paulum, et Beatum Laurentium pauperibus habitacula construxit.*

Clerici vero seu Diaconi, qui Diaconiis præerant, *Dispensatores Diaconiarum* interdum dicuntur, quod videlicet eleemosynam pauperibus distribuerent, quas *Diaconiarum* appellatione donari monuimus, uti habetur in Concilio Rom. ann. 595. Unde *Diaconiam exhibere* et *Diaconiæ exhibitionem*, dixit Gregorius M. PP. lib. 9. Epist. 24. Anastasius in Hadriano: *Item Diaconiam SS. Sergii et Bacchi ejusdem Diaconiæ dispensator, propter metum templi, quod situm super eam videbatur, evertens, etc.* Epitaphium Theodimi Subdiaconi Neapoli in Eccle-

sia S. Andreæ, ad Nidum dicta : *Hic in pace membra sunt posita Theodimi Subdiac. Reg. et Rect. Sce. Sed. Apost. et Disp. hujus Diac. Beati Andreæ. Pater Diaconiæ*, in Ordine Romano statim initio. Ita etiam in Diurno Romano cap. 7. tit. 17: *Dispensator, qui fuerit in eadem venerabili Diaconia.*

Verum postmodum non ipsæ duntaxat domus hospitales *Diaconiæ* nuncupatæ, sed præsertim quæ ipsis adjuncta erant oratoria : de quibus intelligendus Anastasius, cum ait, vela Tyria, stauracina, vestes, coronas, seu pharos, vasa Ecclesiastica, et alia ejusmodi, quæ templa ipsa spectant, Diaconiis elargitos summos Pontifices pag. 89. 110. 113. 117. 119. 130. 136. 137. etc. Meminit Synodus Romana sub Leone IV. PP. cap. 39. apud Holstenium. *Titulorum, vel Diaconiarum Ecclesiæ.*

Hæ porro *Diaconiæ* Romæ præ cæteris recensentur ab Anastasio in Vitis PP. Edit. Reg. :

Diaconia S. Mariæ, pag. 81.

Diaconia S. Silvestri, pag. 81.

<table>
<tr><td>Diaconia S. Mariæ in Atriano, (al. Adrianio) pag. 136.</td><td rowspan="3">Extra Portam S. Petri hæ tres Diaconiæ ab Hadriano I. PP. institutæ.</td></tr>
<tr><td>Diaconia S. Mariæ in caput Porticus, pag. 136. 143.</td></tr>
<tr><td>Diaconia S. Silvestri juxta Hospitale S. Gregorii, pag. 114.</td></tr>
</table>

Diaconia S. Hadriani Mart. ab eodem Hadriano PP. instituta, pag. 117. 120. 130. b. 137. 162.

Diaconia SS. Sergii et Bacchi, pag. 119. 137.

Diaconia S. Mariæ, quæ dicitur Antiqua, pag. 81. 130. 139.

Diaconia B. Archangeli, pag. 130. 137. b.

Diaconia S. Theodori Mart. pag. 130. b. 137. b. 162.

Diaconia S. Georgii, pag. 130. 162. 166.

Diaconia S. Mariæ in via Lata, pag. 130. 136. b. 163.

Diaconia S. Agathæ, pag. 130. 137. 145.

Diaconia S. Mariæ, quæ dicitur Dominica, pag. 133. d. 136.

Diaconia S. Mariæ ad Cosmedin, pag. 136. 143. 209.

Diaconia S. Mariæ in Cyro, pag. 130. 136. 163.

Diaconia S. Luciæ, pag. 137. 165.

Diaconia SS. Nerei et Achillei, pag. 137.

Diaconia S. Bonifacii, pag. 137.

Diaconia SS. Cosmæ et Damiani, pag. 137.

Diaconia S. Eustachii, pag. 137.

Diaconia B. Viti Martyris, pag. 137.

Diaconia S. Martini, pag. 137.

Diaconiæ ad septem solia, Baron. ann. 1084. n. 5. meminit. Sunt autem hodie 14. Diaconiæ, quæ Cardinalibus Diaconis attribuuntur. Vide Frisonum in Apparatu ad Galliam Purpuratam cap. 9.

Nec Romæ duntaxat *Diaconiæ* extiterunt, sed et in provinciis ex instituto Gaii PP. in cujus Epistola Decret. cap. 6. hæc leguntur : *Et regiones sicut in hac urbe fecimus, per singulas urbes, quæ populosæ fuerint, Diaconibus dividantur.* [Supposititia est hæc Epistola, unde alia quærenda est institutio Diaconiarum in provinciis.] Testamentum B. Remigii apud Flodoardum lib. 1. cap. 18. quo *sanctam et venerabilem Ecclesiam Remorum* hæredem instituit : *Simili modo sanctissima hæres mea, quæcunque tibi a propinquis et amicis meis in quocunque solo et territorio collata sunt, sicuti disposuero in Ptochiis, Cœnobiis, Martyriis, Diaconiis, Xenodochiis, omnibusque Matriculis, sub tua ditione degentibus, etc.* Idem Testamentum, apud Miræum tom. 1. pag. 3. col. 1 : *Ecclesiæ quam pro eodem signo infra urbem ædificavi, solidos duos. Diaconiæ infra urbem quæ dicitur, ad Apostolos, solidos duos.*] *Diaconiæ B. Andreæ* Neapoli meminit Epitaphium Theodimi Subdiaconi mox allatum, ut et Greg. M. PP. lib. 8. Ep. 20. Sed et Inscriptio Græca, quæ exstat in æde SS. Joannis et Pauli in eadem urbe : Θεοδῶρος Ὕπατος καὶ Δοὺξ ἀπὸ θεμελίων τὸν ναὸν οἰκοδομήσας, καὶ τὴν Διακονίαν ἐκ νεῶν ἀνύσας ἐν ἰνδικτ. τετάρτη τῆς βασιλείας ἄσοντος (f. Λέοντος) καὶ Κωνσταντίνου τῶν θεοφίλων καὶ τῶν βασιλέων σεμνῶς βιώσας ἐν πίστει καὶ τρόπῳ ἕκτῳ μηνὸς Ὀκτωβρίου ἔνθαδε βιώσας Χριστῷ ἔτη δθ'. Joannes Diaconus in Agnello secundo Episcopo Neapolitano : *Hic construxit intus civitatem Neapolis Basilicam Sancto Januario Martyri, in cujus honore Diaconiam ejus nomine nuncupatam instituit, ac fratribus Christi cellulas ordinavit de redditibus Episcopi, etc.* De Diaconia Pisaurensi agit idem Gregorius lib. 4. Epist. 24. Vide Diurnum Roman. cap. 7. tit. 17. 20. Porphyrogenitum in Basilico cap. 62. et Antonium Caracciolum in Sacris Eccles. Neapol. Monum. cap. 20. sect. 22. et Benedictum Falconem in Neapoli.

At, si Baronio fides, erant eæ tantum in locis, in quibus Ecclesia Romana patrimonia possidebat : quod firmatur ex Epistola Adriani PP. ad Carol. M. tom. 3. Hist. Franc. num. 86 : *Emisit nobis Stephanus Neapolitanus Episcopus per suos apices Diaconiam juris sanctæ nostræ Ecclesiæ sibi concedi.*

DIACONICÆ EPISTOLÆ, apud Euseb. lib. 6. cap. 38. et Georgium Syncellum pag. 375.

DIACONICUM, Διακονικόν, Ecclesiæ Secretarium, sic dictum, quod *Diaconorum* curæ incumberet. Glossæ MSS. ad Concil. Laodicense cap. 21. *In Diaconico, id est, sacrario.* Lex 30. Cod. Th. de Hæretic. (16, 5.) : *Cuncti hæretici procul dubio noverint omnia sibi loca hujus urbis adimenda esse, sive sub Ecclesiarum nomine teneantur, sive quæ Diaconica appellantur, vel etiam Decanica.* Vide Vitam S. Auxentii Archimandritæ num. 3. Theosterictum in Vita S. Nicetæ Hegumeni num. 18. et quæ observavimus in Descript. ædis S. Sophiæ n. 84. quibus addo, *Diaconicon* etiam Græcis vocari librum Ecclesiasticum, quo omnia, quæ ad Diaconi munus obeundum requiruntur in agenda re divina, et eorum singula officia uno veluti fasce continentur, ut monet Allatius, Dissert. 1. de Libr. Ecclesiast. Græcor. qui putat, illud idem esse quod Βιβλίον τῆς Διακονίας appellatur a Joanne Euchaitarum Episcopo. Dicuntur etiam διακονικά, preces quædam, quæ a Diaconis decantantur, et εἰρηνικά, id est, *pacifica* vocantur, de quibus Liturgia Præsanctificat. Vide *Decanicum*, [** et Glossar. med. Græcit. col. 296.]

* **DIACONILIS**, Ad officium diaconi spectans. Ordo eccl. Ambros. Mediol. ann. circ. 1130. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 894 : *Cantatur episcopale, aut sacerdotale, sive Diaconile jussu archiepiscopi :* Tenebræ factæ sunt *cum suo versu.* Et col. 895 : *Hac* (oratione) *finita sequitur responsorium Diaconile :* Eram quasi agnus innocens.

* **DIACONIOS**, Gervasio Tilberiensi cap. 6. Otiorum Imperialium, dicitur *Luna in majori incremento, in circuli perfectione amphikirtos, etc.* a Græco scilicet διαγώνιος, quia luna in suo majori incremento quasi in duas partes, unam lucentem, alteram non apparentem, linea diagonali scinditur.

DIACONISSA, Uxor Diaconi, ut *Presbytera*, uxor Presbyteri, in Concilio Turon. II. can. 19. Vide *Diacona*.

DIACONISSÆ ET DIACONÆ, Mulieres, vitæ integritate et religione ac pietate insignes, quæ in sacris Ecclesiæ ministeriis ea obibant munia, quæ Diaconi ipsi salvo pudore, vel etiam absque offensionis nota peragere non poterant, in officiis præsertim, quæ mulieres spectabant, verbi gratia, si ad lavacra, id est baptismum procederent, si in iis nudari, si docendæ, et divino verbo instruendæ essent mulieres. De iis copiose satis egimus in Notis ad Alexiadem pag. 416. et seqq. et ut certum in Ecclesia ordinem olim confecerint. Has intelligit Sedulius in Præfat. ad Carmen Paschale : *Quis non optet et ambiat eximio Syncletices sacræ Virginis ac Dei ministræ placere judicio ?* De eorum ministerio sic Atto Vercellensis Episcopus Epist. 8 : *Sicut enim Presbyteræ dicebantur, prædicandi, jubendi, vel edocendi ; ita sane Diaconæ ministrandi, vel baptizandi officium sumpserant quod nunc jam minime expedit. Nam in tanta parvitate ob parentum religionem infantulæ baptizantur, ut nulla eis verecundia, nullus baptizantibus voluptatis possit stimulus impedire. Unde jam statutum est, ut mulier baptizandi usum assumere non præsumat.* Bulla Benedicti IX. PP. ann. 1033. apud Ughellum tom. 1. pag. 121 : *Sanctimoniales seu Diaconissæ omnes immunes sunt a laicali servitio, etc.* Diaconissarum Ecclesiæ CP. meminit Palladius in Vita Chrysostomi pag. 28. et 90. Edit. Emerici Bigotii. His addo, *Acephalos hæreticos dixisse, Paulum Apostolum in Epistolis suis præcipisse feminas Diaconas fieri debere, quia eas commemorat post Diaconos*, apud Florentium Wigorn. [Vide Hierolexicon Macri.] [** et Glossar. med. Græcit. col. 297. et Append. 57.]

DIACONISSA, Abbatissa. Ita vocem hanc notione ista usurpat Abailardus Serm. in Natal. S. Stephani, et pag. 145 : *Diaconissa, quam nunc Abbatissam nominant.* Quomodo etiam Græci aliquot Scriptores διακόνους Præfectas Monasteriorum appellarunt. Vita S. Nili junioris pag. 135 : Μία διάκονος ἡγουμένη μοναστηρίου. Adde Vitam S. Eupraxiæ virg. n. 7. et 10. Synaxaria in S. Susanna 15. Decemb. Nomocanonem editum a Joan. Bapt. Cotelerio cap. 267. [et Glossarium mediæ Græcitatis in Διακόνισσα.] [** Vide locum Atton. Vercellens. in *Diacona*.]

* Glossæ vett. : *Diaconissæ, mulieres vestimenta sacerdotalia parantes.* Consule Disquisitionem de *Diaconissis*, quam Joan. Pinius edidit ad caput tom. 1. mens. Sept. Act. SS.

* **DIACONISTA**, Diaconus. Recens. censuum ad portam basilicæ S. Mariæ in Cosmedin apud Mabill. in Mus. Ital. pag. 151 : *Pro sustentatione Christi pauperum et omnium hic deservientium Diaconistarum.*

¶ **DIACONITA**, Diaconus, in Hierolexico Macri.

DIACONITES, Pauperes, qui in diaconiis alebantur. [* Vel Ministri diaconiæ, qui videlicet sub Diacono alimenta atque eleemosynas pauperibus distribuebant, ut opinatur Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 572.] Diurnus Romanus cap. 7. tit. 17 : *Sed dispensator, qui pro tempore fuerit in eadem vene-*

rabili diaconia, pro remissione peccatorum nostrorum, omnes Diaconites et pauperes Christi, qui ibidem conveniunt, Kyrie eleison exclamare studeant. Vide *Diaconia.*

DIACONIUM, Dignitas Diaconi, quæ alias *Diaconatus* dicitur. Ita Cyprianus Epist. 49. Ennodius in Vita S. Epiphan. Ticinensis, etc.

DIACONIUM, Idem quod *Diaconicon*, Ecclesiæ Secretarium. Hadrianus I. PP. in Epist. Canon. Laodicen. can. 21 : *Ut subdiaconi remoti sint a Diaconio, id est secretario, ne dominica vasa contingant.* Gregorius II. PP. in Epist. 2. ad Leonem Isaurum in VII. Synodo : *Pontifices, ubi quis peccarit,... eum tanquam in carcerem in secretaria sacrorumque vasorum æraria conjiciunt, in Diaconia et Catechumenia ablegant.* Vide Descriptionem ædis S. Sophiæ post Silentiarium cap. 84.

DIACONUS, Dignitas Ecclesiastica. S. Cyprianus Epist. 65 : *Meminisse autem Diaconi debent, quoniam Apostolos, id est, Episcopos et Præpositos Dominus elegit : Diaconos autem post ascensum Domini in cœlos Apostoli sibi constituerunt Episcopatus sui, et Ecclesiæ suæ ministros.* Apud S. Ignatium in Epist. ad Trallianos, dicuntur etiam ministri Episcoporum. Clemens PP. lib. 2. Constit. Apost. cap. 4. Diaconos vocat Episcopi auditum, oculum, os, cor et animam.

Diaconorum officium præsertim erat, Evangelium legere ac recitare in sacris Liturgiis. Ita Clemens lib. 5. cap. 61. Sacramentar. Gregorii, Ordo Romanus, Amalarius lib. 2. de Eccl. offic. cap. 12. Canones Saxonici Ælfrici ad Vulfinum Episc. can. 16. Lex Aleman. cap. 14. Regino ann. 870. Vide S. August. quæst. Ex utroque mixt. q. 101. Consecratam a Sacerdote Eucharistiam fidelibus porrigere. Ita Justinus Apol. 2. Cyprian. lib. de Lapsis, Isidor. lib. 2. de Eccl. offic. cap. 28. Canones Ælfrici cap. 16. Alcuinus lib. de Divin. offic. cap. de Tonsura Clericor. Canones Hibern. lib. 3. cap. 8. etc. Epistola ad Præsidium Diacon. de Cereo Paschali tom. 9. Operum S. Hieronymi, etc. quod vetitum Subdiaconis in Concilio Laodiceno can. 25. atque adeo ipsis Diaconis præsente Presbytero, nisi id exigat necessitas in Concilio Carthag. IV. can. 48. et in Canonib. Hibern. lib. 3. cap. 8. ubi *præsente* restituendum, pro *præstante.* In libro Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 42. Diaconus, non Eucharistiam, sed calicem communicantibus porrigit : *Singuli quique postquam de manu Sacerdotis corpus Domini sumpserint, divertant ad sinistram altaris, ibique ipsis Diaconus de calice subministrabit, ita ut ipse dextra manu calicem teneat et sinistram mento eorum supponat.* Ita etiam in Usibus antiquis Ord. Cisterc. cap. 103. Vita S. Amatoris Episcopi MS : *Accessit ad beatissimum Amatorem, tunc Diaconum, qui sacratissimum calicem in vitam æternam populis porrigebat.* Quidam volunt, olim obtulisse Diaconos ex S. Ambrosio lib. 1. Offic. cap. 41. ubi de S. Laurentio : *Experire certe, utrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti Dominici sanguinis consecrationem.* Ubi *consecratio Dominici sanguinis* accipi potest pro sanguine consecrato, quem fidelibus porrigebant, tametsi consecrationem olim præsumpsisse colligitur ex Concilio Arelatensi I. cap. 15. et Ancyrano cap. 11. in quibus offerre vetantur. Sed et *plebes rexisse* dicuntur in Concilio Eliberit. can. 77. et apud Gregor. Turon. de Gloria confessor. cap. 30.

Eorum *voce communis oratio indicebatur*, ut est apud Anonymum Epist. 21. de celebrat. Paschæ tom. 9. Operum S. Hieronymi.

De cæteris officiis Diaconorum, vide Acta Apost. cap. 6. 7. 8. S. Ignat. Epist. 7. cap. 12. Clement. lib. 2. cap. 61. Dionys. lib. 3. Hierarch. Hieronym. lib. 14. in Ezechiel. cap. 48. Librum de 7. Ordin. Eccles. cap. de quinto Gradu Eccles. inter Opera Hieronymi tom. 9. Rabanum lib. 1. de Inst. Cleric. cap. 7. Gillebertum Lunicens. Episc. de Usu Ecclesiastico, Honor. Augustod. lib. 1. cap. 180. Ivonem Carnot. Serm. 2. de Reb. Eccles. Paul Warnefrid. lib. 5. de Gest. Longob. cap. 27. [Hierolexicon Macrorum fratrum,] etc.

A solo Episcopo manus Diacono imponitur, cum ordinatur, quia non ad Sacerdotium, sed ad Ministerium consecratur. Ita Concilium Carthag. IV. Sacrament. S. Gregorii, Canones Hibern. lib. 3. can. 3. et Ordo Rom. quem ritum improbat Amalarius lib. 2. de Offic. Eccles. cap. 12.

Diaconi primum 7. numero instituti ab Apostolis πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν ἀδελφῶν, ut ait Africanus apud Syncellum pag. 328. Qui quidem numerus in omnibus Ecclesiis diu servatus est. Vide Concil. Neocæsar. cap. 14. Synodum Romanam sub Symmacho sub fin. Anastasium in S. Evaristo, Sozomen. lib. 8. cap. 19. Steph. Eduensem de Sacram. alt. cap. 7. Rabanum in Inst. Cleric. lib. 1. cap. 8. Baron. ann. 112. num. 9. etc.

Diaconi stabant in Conciliis ac consessibus Episcoporum. Ita Concilium Nicænum can. 14. Laodicen. can. 20. VI. Syn. can. 7. Concilium Arelat. II. can. 15. Trullan. cap. 7. Eliberitan. in Princip. Chrysost. Homil. 33. in Matth. Gregorius Magn. lib. 4. Epist. 40. lib. 9. Epist. 28. Anastas. in Martino, etc.

DIACONUS CARDINALIS, dictus, qui ad Ecclesiam aliquam *Diaconus incardinatur*, apud Gregor. M. lib. 5. Epist. 11. Vide Legem Bajwar. tit. 1. cap. 10. § 1. et in voce *Presbyter Cardinalis*, ex Paschali II.

Videtur præterea ita appellatus antiquior et primus Diaconorum Ecclesiæ, qui ad eam dignitatem evehebatur cum Episcopi, Cleri, ac populi consensu. Idem Gregor. M. lib. 1. Epist. 81. ait, Liberatum, qui Diaconii fungebatur officio in Ecclesia Calaritana, si ab Episcopo non factus est *Cardinalis*, cæteris Diaconis se præponere non posse. *Diaconus in Cardine constitutus in urbe Roma*, in Capit. ann. 806. cap. 33. et lib. 1. Capitul. cap. 133. Primitus autem in Ecclesia Romana unicus fuit, ut ex Synodo Romana sub Sylvestro PP. colligitur, qui et *Archidiaconus* et *Diaconus circumlustrator et perscrutator* vocabatur. Postea Diaconorum in Ecclesia Romana numerus auctus est, et ex septem quatuordecim primum, deinde 18. facti, qui omnes, ut ab aliis Diaconis, non Cardinalibus, differrent, *Diaconi Cardinales* vocati sunt, id est, Principales, qui præcipue Xenodochiorum et Diaconiarum ministri erant : qui ad certas Diaconias erant *incardinati.*

DIACONI REGIONARII, dicti in Ecclesia Romana, qui singularum Urbis regionum, quæ septem erant Diaconiis præficiebantur. Anastasius in S. Evaristo : *Hic titulos in urbe Roma divisit Presbyteris, et septem Diaconos constituit, qui custodirent Episcopum prædicantem propter stylum veritatis.* [In Euchiriano Catalogo, cujus antiquitas inde probatur, quod in Liberio Papa desinat, a Fabiano dicitur Roma divisa in septem Diaconias : quod si verum est non ad Evaristum referenda est *Diaconorum Regionariorum* institutio.] Ex Collegio Diaconorum Cardinalium erant. Ordo Romanus : *Observandum est, septem esse Regiones Ecclesiastici Ordinis urbis Romæ, et unamquamque regionem singulos habere Diaconos Regionarios : et uniuscujusque regionis Acolyti per manum Subdiaconi Regionarii Diacono regionis suæ officii causa subduntur. Quorum Diaconorum, si quando quispiam moritur, donec loco ejus subrogetur alius, illius regionis Acolyti Archidiacono obediunt.* [Vide Sozomenum lib. 7. cap. 19.] Vetus Ceremoniale apud Baron. ann. 1057. n. 22. ait 12. fuisse *Diaconos Regionarios*, eorumque munus, cantare Evangelium in Stationibus. Horum Diaconiæ ibidem describuntur.

DIACONI PALATINI, vel BASILICI, dicti 4. ex 18. Cardinalibus Diaconis, quod in Palatio et Basilica Lateranensi Papæ ministrarent, inquit Onufrius Panvinius. At Ceremoniale vetus, laudatum a Baronio ann. 1057. n. 22. duodecim Regionarios, et sex Palatinos Diaconos fuisse innuit. Palatinorum munus erat, Evangelium in Ecclesia Lateranensi, ut Subdiaconorum Palatinorum, Epistolas et Lectiones in eadem Ecclesia cantare. Eorum Diaconiæ perinde ibidem recensentur.

DIACONI STATIONARII. Horum munus perpetuum non erat, sed ad tempus. Ita porro appellabantur ii, qui Pontifici ad Stationem aliquam profecto ministrarent.

DIACONI TESTIMONIALES, qui Episcopum prædicantem custodiebant, [quique *testes* esse possent eorum, quæ ab ipso dicebantur ad populum, ut, si opus esset, eadem declararent iis, quorum intererat.] Vide *Syncellus.*

☞ Inter *Diaconos testimoniales Syncellos*ve numerandum puto Hiacinthum quemdam Alexandri III. PP. *Diaconem*, de quo fit mentio in Fragmento de Rebus Ludovici VII. Franc. Regis apud Duchesnium tom. 4. pag. 425 : *Quod ut cognovit Alexander, misit ad Ludovicum Regem legatos, scilicet Bernardum Portuensem Episcopum et Hiacinthum Diaconem suum, qui Regis iram lenirent et familiare colloquium inirent.*

° **DIACOPINA**, *La confectione de lacte.* Glossar. Lat. Ital. MS.

DIACOPOSIS, Molestia, angustia, ex Gr. διακόπωσις a κοπόω, Lasso, fatigo. Pelagius II. PP. in Epist. ad Gregor. Diaconum apud Jo. Diaconum lib. 1. Vitæ S. Gregorii PP. cap. 32 : *Et super illam Diacoposin, vel unum Magistrum militum, et unum Ducem dignetur concedere, etc.* Petrus Damian. lib. 7. Epist. 3 : *Et revera, qui peculatus crimen incurrit, in Diacoposin cogitur infercire, quod tulit.* Apud Baron. ann. 1064. n. 16. ubi eadem Epistola describitur, habetur *referre*, pro *infercire* : sed videtur legendum *inferre. Diacoposis*, in Glossis MSS. exponitur *divina ostensio.*

DIACOPTUS, ex Gr. διάκοπτος, Intercisus, cælatus. Anastasius in Adriano : *Fecit crucem Diacopton.*

¶ **DIACOPUS**, διάκοπος, Scissura, vel Meatus in aggere intercisus, per quem rivus transmittitur in loca remotiora. Meminit Ulpianus l. pen. ff. de extraord. crim. (47, 11.)

° **DIACOREGIUM**, *Lo Sterco de capre*, in Glossar. Lat. Ital. MS.

DIACYNTHINUS, Διακίνθινος, Iacynthini coloris intensioris. Leo Ost. lib. 3. Chronici Casinensis cap. 19 : *Planeta Diacinthina magna aureis listis undique decenter ornata.*

1. **DIADEMA**. Passio SS. Perpetuæ et Felicitatis : *Et inter me et illum grande erat Diadema, ita ut uterque ad invicem accedere non possemus.* Quo loco *diastema* legendum censet Holstenius, quæ vox Agrimensoribus nota est. Aliter tamen conjicit eruditus Possinus, quem consule.

° 2. **DIADEMA**, pro ipso Rege qui diadema defert. Charta ann. 1357 : *Vir magnificus dom. Fulco de Agouto miles,...... congregato generali consilio Massiliæ, dixit et exposuit quod magnos et arduos habet tractatus pro parte dom. nostri Diadematis Jerusalem et Siciliæ.* Pluries ibi.

° Diadema Regni, Regis inauguratio, in qua capiti regio diadema imponitur. Annal. Benincont. apud Murator. tom. 21. Script. Ital. col. 135 : *Anno salutis 1429. Carolus VII. rex Francorum, postquam fere septem regnasset annis, Diadema regni suscepit.* Et quidem ann. 1422. 21. Oct. regnum adeptus, 17. Jul. ann. 1429. Remis inauguratus est.

°° *Diadema*, Sequiorum sæculorum Græcis Fascia latior qua imperatoris pectus cingebatur. Vide Glossar. med. Græcit. col. 290. voce Διάδημα.

¶ **DIADEMALITER**, Cum diademate, in Actis SS. April. tom. 2. pag. 734. de S. Wernhero Mart.

° **DIADEMARE**, Diadema imponere. Epitaph. Godefr. Bullion. apud Schelestr. tom. 2. Antiq. eccl. illust. pag. 566 :

Rex licet electus, rex noluit intitulari,
Nec Diademari ; sed sub Christo famulari.

Vide *Diadematizare*.

DIADEMATIZARE, Diadema imponere, in Vita MS. Caroli M. jussu Friderici Imper. exarata, lib. 1. cap. 10.

° **DIADOCUS**, pro *Diadochus*, Gemma beryllo similis, apud Plin. lib. 37. cap. 10. Gr. διάδοχος, cujus usus erat in veneficiis. Process. Egid. *De Rays* ann. 1440. ex Bibl. reg. fol. 159. v° : *Proposuerunt facere..... invocationem..... cum lapide vocato Diadocus, et cum ave crispata sive hupupata.*

DIADOTÆ, Διαδόται, Diribitores, Divisores. Lex 28. Cod. Th. de Erogat. milit. annonæ (7, 4.) : *Nulli omnino per præpositos pistorum, et Diadotas, nulla in specie præbeatur annona, etc.*

✱ **DIADUMENUS**. [Idem quod diadematus, diademate ornatus, διαδούμενος : a διαδέω, cingo, redimio, corono. *Plin.* 34. 8. 19. *n.* 2. — 2. *Diadumenus* cognominatus est Antoninus R. imperator, filius Opilii Macrini, quia cum natus est, pelliculam in modum pilei habebat in capite, diademati similem ; vel, quod vero propius est, a nomine avi materni, ut narrat *Lamprid. in ejus Vita* 4. — 3. At in *Inscript.* apud *Maff. Mus. Ver.* 241. 2. appellatur M. Opelius Antoninus Diadumenianus, ut et in ejus nummis omnibus, ut probat *Eckhel. D. N. V. T.* 7. *p.* 241.]

¶ 1. **DIÆTA**, Iter unius diei. Vide *Dieta* 2.

2. **DIÆTA**, seu Dieta, Pastus, refectio. Passio S. Victoris Massil. :

Et modo nobiscum qui posses cingere discum,
Ut decet athletam sumens cum Rege Dietam.

Fulbertus in Epist. 116 : *Unde quotidianam tua anima Diætam sumens, etc.* [Vita S. Albani inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. pag. 59 : *Pro cujus animæ remedio quædam sancto Martyri contulit prædia, unde hodieque Fratribus ministratur Dieta.* Concordia inter Hugonem et Conventum S. Benigni Divion. ex Chartario ejusdem Monasterii : *Dieta importat hæc quæ sequuntur, videlicet facere coquinam, generale et pictantiam, secundum quod in nostro refectorio fieri consuevit.*]

3. **DIÆTA**, Δίαιτα, ἀσιτία, [Gall. *Diette.*] Certa victus ratio ex Medicorum præceptis. Vide Henricum Stephanum de Abusu linguæ Græcæ pag. 100. et Gorræum in Definit. medicis, et infra in *Dieticus*. [Hildebertus Cenoman. Serm. Synod. tom. 21. Bibl. PP. pag. 170. metaphorice : *Prima sane Dieta a malo abstinere.* Simili modo Gaufr. Autiss. lib. 2. in Cant. Cant. : *Prima Dieta est ad memoriam mortis incipere.* Hac voce nativo suo sensu Cicero ipse usus est ad Atticum : *Diæta curari incipio.*]

At Latinis Scriptoribus *Diæta* sumitur pro cœnaculo et loco, ubi cœnabatur. Gloss. Græc. Lat. : Δίαιτα, τὸ ὑπερῷον, *Dieta, cenaculum.* Vide Plin. lib. 2. cap. 17. lib. 5. cap. 6. Sidon. lib. 2. Epist. 2. etc.

¶ 4. **DIÆTA**, Conventus apud Germanos celebrior, Gall. *Diette.* Vox derivata, si credimus Menagio, a superiori *Diæta*, Cœnaculum ; quod hujuscemodi Conventus ab antiquis Germanis celebrarentur in cœnaculis et conviviis. Sic de his Tacitus : *Sed et de reconciliandis invicem inimicis, et jungendis affinitatibus, et adsciscendis Principibus : de pace denique et bello, plerumque in conviviis consultant ; tamquam nullo magis tempore, aut ad simplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incalescat. Gens non astuta nec callida, aperit adhuc secreta pectoris licentia loci. Ergo detecta et nuda omnium mens, postera die retractatur, et sua utriusque temporis ratio est. Deliberant dum fingere nesciunt : constituunt dum errare non possunt.* Jo. Iperii Chronicon S. Bertini, apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 694 : *Rex indignans Ferrandum odio magno collegit, et Dietam super hoc eidem assignavit in Arkas villam prope S. Audomarum.... ubi die statuto Ferrandus coram Rege comparuit ; sed Rex Dietam prorogans, etc.* Occurrit apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 6. pag. 99. in Hist. Dalph. tom. 2. pag. 251. col. 2. et alibi non semel. [°° Vix unquam a Germanis latine aut vernacule scribentibus pro Comitiis imperii adhibita hæc vox fere semper designat Diem statutam ad juri standum vel aliud agendum. Etymon est *Dies*, Germ. *Tag*, unde *Reichstag, Tagsatzung, Tagfahrt, etc.* Confer *Dieta*.] Quod autem in *Diætis* seu cœnaculis olim haberentur hi Cœtus Germanici, inde factum est, ut Διαιτητής in vett. Glossis reddatur, *Disceptator, Arbiter, Interventor*, et Διαιτῶ, *Intervenio, Discepto.* Vide Glossar. mediæ Græcitatis. [°° et Henric. Stephanum. Διαιτητῶν sæpissime memorant oratores Attici.]

° 5. **DIÆTA**, Dies ad juri standum assignata, vadimonium, Gall. *Ajournement.* Arest. parlam. Paris. ann. 1399. inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 257 : *Dicebant insuper quod dictus abbas, jamdiu erat, contra ordinationes regias veniendo, Hugonem Clucheti presbyterum..... coram abbate de Ambruneyo extra regnum, virtute certorum privilegiorum citari fecerat : ac Joannem de Mota, quem dictus Clucheti ad suam Diætam transmiserat, in itinere per quemdam scutiferum suum..... atrociter verberari, et procuratorem suum, cum aliis munimentis suis, sibi auferri fecerat.*

DIÆTARE, Gr. Διαιτᾶσθαι, Victus ratione uti : unde Διαιτητική, Medicinæ pars, quæ docet victus ordinandi artem. Constantin. Afric. lib. de Victus ratione : *Post accessionem, Dietentur modo prædicto.* Petr. Blesens. Epist. 101 : *Purgatur ægrotus, antequam Dietetur.* Vide eumdem Epist. 27.

DIÆTARII, Qui in diæta, seu cœnaculo, mensas ornare et mensis ministrare solent, in leg. 12. D. de Inst. et Instr. (33, 7.) Historia Translat. S. Sebastiani cap. 12 : *Erat namque ei inter prandendum familiare inopum, debiliumque, quos mensæ suæ Dietarios delegerat, curam agere.* Πρῶτος τῶν διαιταρίων, apud Theophanem in Chronico pag. 122. qui διαιτάρχης in Gloss. Gr. Lat. Vide Scylitzem in Michaele, [et Continuatorem Theophanis lib. 4. n. 35.]

Diætarii in re nautica, apud Ulpianum qui dicantur, vide apud Schefferum lib. 4. de Militia navali cap. 7.

¶ **DIAFONIA**. Vide *Diaphonia*.

° **DIAGMA**, perperam pro *Dragma*, vel potius Drachma, in Stat. Vercell. lib. 3. pag. 86. v°.

DIAGNATUS, Cognatione proximus, *valde* agnatus ; id enim sonat vox *dia*. Jo. Sarisberiens. Epist. 59. pag. 129 : *Sed et ipse, ut vulgariter dici solet, Octaviani nepos est, et e vicino, ut rectius dixerim, Diagnatus, utpote sororis filius.*

DIAGRAPHUM, Descriptio census, capitatio, vel tributum, διάγραφον. Anastasius in S. Vitaliano PP. pag. 52 : *Et talem afflictionem posuit in populo.... per Diagrapha, seu capita atque nauticationes per annos plurimos, quales a sæculo nunquam fuerunt.* Vide Salmasium ad Hist. Aug. pag. 375. Διαγραφή, Descriptio. Procop. in Hist. arcana pag. 102. 1. Edit. : Συνωναῖς τε γὰρ, καὶ ταῖς καλουμέναις ἐπιβολαῖς τε καὶ διαγραφαῖς οἱ τῶν χωρίων κύριοι, τῶν πολεμίων ἀνακεχωρηκότων αὐτίκα μάλα ἠλίσκοντο. Infra : Τὰ δὲ τῶν διαγραφῶν τῇ δέ πῃ ἔχει. ζημίαις πολλαῖς ἄλλος τε, καὶ ὑπὸ τοὺς χρόνους τούτους περιβαλέσθαι τὰς πόλεις ἀνάγκη, etc. Διαγραφάριος, *publicanus.* Hesychius : Διαγραφάριος, ὁ ἀπαιτῶν δημόσια. Vide *Descriptio.*

¶ **DIALABIS**. Vide *Dialapis*.

¶ **DIALAGIUM**, vel Dyalagium, vox mendosa pro *Hallagium*, Tributum quod exsolvitur pro licentia exponendi merces in *Halla*, seu foro tecto, Gallice *Halle.* Arrestum Curiæ Parlamenti Paris. sub Philippo Franc. Rege in Tabulario Compendiensi : *Dictum locum esse situm in ipsorum territorio et undique circumdatum terra et aqua et justitia eorumdem, dicentes totam justitiam et utilitatem dicti loci ad ipsos pertinere, excepto de sale et Dyalagio piscium maris.* Vide *Halla*.

DIALAPIS, *Constitutum Imperatorum*, in Glossis Isidori. Papias habet *Dialabis, Constitutum Imperatorium, sive diathete.* Ubi leg. forte *diathecis*, ex Gr. διάθεσις. [In MS. Bituric. habetur *Diathece* : quam vocem puto retinendam, a Græca διαθήκη, Fœdus, pactum.] At *dialabis* videtur detortum ex διαλαβή, quæ quidem vox nescio an hac significatione reperiatur apud Scriptores : [Quare Pithœus mallet *Dialepsis*, διάληψις, Propositum ;

Scaliger vero διάταξις, Edictum, constitutio.] [** Forte per compendium scripturæ pro *Divalis apex*, vel *Dialis*. Vide *Dibalis* et *Divalis*.]

° **DIALE**, Tantum terræ, quantum quis per diem uno aratro arare potest, nostris *Journel*. Chartul. S. Joan. Angeriac. fol. 116. r° : *Ego Ramnulfus de Balodis dono Deo sanctoque Joanni Baptistæ . . . tertiam partem trium piscaturarum et duo Dialia pratorum*. Vide infra *Dies* 3.

° **DIALITER**, Unoquoque die, Gall. *Chaque jour*. Anonymi Leob. Chron. ad ann. 1205. apud Pezium tom. 1. Rer. Austr. col. 823 : *Menfridus Menfridoniam et alias civitates Siciliæ et Apuliæ communivit et ad resistentiam Dialiter se paravit*. Vide *Diatim*.

DIALOGISTA, [διαλογιστής,] Disputator, qui disserit. Wicatius in Cassio : *Addens futurum se Sergium, si Dialogistam occidisset, Antoninum hoc nomine significans, qui tantum enituit in Philosophia, etc.*

DIALOGIUM, *Dualis sermo*, in Gloss. MSS.

° **DIALUS**, *Liber*, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7641.

DIAMANTES, Adamas, Adamantinus : *Diamante*, Italis, Gallis, *Diamant*, Græco-Barbar. διαμάντε. Gloss. MSS. ad Iatrosoph. *Diamantes, de adamante*. Doctrinale :

Ex as est atis : elephas gigasque dat antis,
Et Diamas, adamas, etc.

Vide Meurs. [et Gloss. med. Græc.] in Διαμάντε, infra *Diamentum*. [✱ « Pro pretio unius crucis de *Diamantibus*, ac pro valore unius casselle cum uno rubino et uno *Diamante*, cum certis perulis. » (Mandat. camer. apostol. f. 101, an. 1458-60.)]

¶ DIAMANTINUS COLOR, in Actis S. Franciscæ Rom. Mart. tom. 2. pag. 107. °D.

DIAMARE, pro *Deamare*. Gloss. Lat. MS. Regium Cod. 1013 : *Diamat, valde amat*. Abbo lib. 1. de Bello Paris. vers. 198 :

Valles diffugiunt humiles, tumidi prius Alpes
Arma simul Diamant.

Et lib. 2. vers. 58 :

Fallacesque fugam Diamant.

Ubi Glossator ipse Abbo : *Valde amant*.

° **DIAMENTUM**, Adamas, Gall. *Diamant*. Necrolog. eccl. Paris. MS. : *Volo quod Diamentum vendatur plus offerenti . . . . Diamentum accipit Eustachius pretio 400. scutorum auri, quolibet scuto valente 25. sol. 8. den. cujus pretii media pars data fuit ecclesiæ Paris. pro uno anniversario in choro perpetuis temporibus celebrando pro dictis Johanne archiepiscopo Remensi et ejus sorore. De quo se onerant decanus et capitulum Paris. per litteras datas die* 4. *mensis Maii* 1481. Vide *Diamantes*.

¶ **DIAMEROS**, *Persona comica mitrata*. Gloss. Sanger. n. 501. Gr. διαμερής, vel διμερής, Bipartitus. [** An διάμετρος ?]

DIAMETRUM, Intertrimentum, *Dechet*. Harpocration : Διάμετρον, τὸ ἐλλεῖπον ἀπὸ τοῦ δικαίως μετρηθέντος. Ita usurpat Codex Th. in leg. ult. de Navicul. (13, 5.) et leg. 5. de Naufrag. (13, 9.)

DIAMICUS, Valde amicus, familiaris. Willelmus Malmesburiensis in Vita S. Aldhelmi Episc. cap. 3 : *Non est narratus facile, quam efficax fuerit in exhortando Diamicos et discipulos, etc.*

° *Desami*, eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1404. ex Reg. 159. Chartoph. reg. ch. 183 : *Lesquelz diront que ilz n'y prendroient ja amis ne Desami que il ne feust batu*. Hispan. *Desamado*, opposito sensu, amore ulterius non prosequutus, odio habitus.

¶ **DIAMORON**. Isid. Orig. lib. 4. cap. 9. de remedio et medicaminibus : *Diamoron a succo mori nomen sumpsit, ex quo conficitur, sicut Diacodion, quia* ἐκ τῆς κωδίας, *id est ex papavere fit, sicut Diaspermaton, quia ex seminibus componitur*. Vox *diamorum* Pharmacopolis nota est.

DIANA, DIANUS. Vita S. Cæsar. Arelat. apud Surium : *Dæmonium, quod rustici Dianum vocant*. Cum Diana equitare, sortilegii species. Fragmenta Capitul. edita a Steph. Baluzio cap. 13 : *Illud etiam non omittendum, quod quædam sceleratæ mulieres retro post sathanam conversæ dæmonum illusionibus et phantasmatibus seductæ, credunt se et profitentur nocturnis horis cum Diana paganorum dea et innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, et multa terrarum spatia intempestæ noctis silentio pertransire, ejusque jussionibus velut dominæ obedire, etc.* Adde Capitula Herardi Episcopi Turon. cap. 3.

☞ Imaginariarum harumce equitationum etiam meminerunt alii recentiores. Augerius II. Episc. Conseran. ann. 1280. in Statutis MSS. habet : *Nulla mulier se nocturnis equitare cum Diana dea paganorum, vel cum Herodiade seu Benzozia et innumera mulierum multitudine profiteatur ; hæc enim dæmoniaca est illusio*. Eadem habent Patres Concilii Trevir. ann. 1310. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 257. ex quibus conjecto hanc mulierocularum delirationem non multum absimilem fuisse nocturnis illis conventibus, quos *Sabbats* vocant, quibusque diabolum sub forma hirci præsidere aiunt, ibique servitia quæ sibi competunt, hoc est, turpissima a suis exigere. Nostræ sententiæ non parum patrocinatur Johannes Sarisberiensis lib. 2. Polycrat. cap. 17. ubi de hujuscemodi deliriis : *Quale est*, inquit, *quod Nocticulam* (lege *Noctilucam*) *quamdam vel Herodiadem, vel præsidem noctis dominam concilia et conventus de nocte asserunt convocare, varia celebrari convivia, ministeriorum species diversis occupationibus exerceri, et nunc istos ad pœnam trahi pro meritis, nunc illos ad gloriam sublimari*. Vide *Dusis* *Fada*, [** *Bensozia, Abundia*, et Grimm. Mythol. German. pag. 174. sqq.]

° Bulla Joan. XXII. PP. apud Ordor. Raynald. ad ann. 1317. num. 53 : *Divinationibus et sortilegiis se immiscuerunt perperam, Dianis nonnunquam utentes*. Acta S. Jacobi Mevan. tom. 4. Aug. pag. 730. col. 1 : *Impugnavit* (Jacobus) *errorem earum mulierum, quæ vadunt ad cursum cum Diana*. Ejusdem delirationis meminit eamque graphice describit, nisi quod Dianæ Habundam substituit. Le Roman *de la Rose* MS. :

Et les cinq sens ainssi deçoivent
Par les fantosmes qu'ils recoivent,
Dont maintes gens par leur folies
Quident estre par nuit estries,
Errans avecque dame Habonde.
Et dient que par tout le monde
Le tiers enffant de nascion
Sont de ceste condicion ;
Qu'ils vont trois fois en la semaine
Si con destinée les mainne,
Et par tous ces ostiex se boutent,
Ne clos, ne barres ne redoutent,
Ains s'en entrent par les fendaces,
Par charnieres et par crevaces,
Et se partent des cors les ames,
Et vont avec les bonnes dames
Par liex forains et par maisons.

Infra :

D'autre part que li tiers du monde
Aille ainssint avec dame Habonde,
Si com foles vielles le preuvent
Par les visions qu'ils y treuvent.

Vide *Hera* 2. et infra *Holda*.

° **DIANATICUS**, Dianæ cultui addictus. Sermo S. Max. Taurin. apud Murator. tom. 4. Anecd. edit. Patav. pag. 99 : *Cum maturius vigilaveris et videris saucium vino rusticum, scire debes quoniam, sicut dicunt, aut Dianaticus aut aruspex est ; insanum enim numen insanum solet habere pontificem : talis enim sacerdos parat se vino ad plagas Deæ suæ, ut dum est ebrius, pœnam suam miser iste non sentiat . . . . . Nam ut paulisper describamus habitum vatis hujusce, est ei adulterinis criniculis hirsutum caput, nuda habens pectora, pallio crura semicincta, et more gladiatorum paratus ad pugnam ferrum gestat in manibus, nisi quod gladiatore pejor est, quia ille adversus alterum dimicare cogitur, iste contra se pugnare compellitur*.

¶ **DIANUNT**, δίδωσι, *Dant*. Supplem. Antiquarii. [° Ex Castigat. in utrumque Glossar. est pro *Danunt*, a *Dano, is*. Priorius in Gr. legit διδόασιν.]

¶ **DIANUS**. Vide *Diana*.

✱ **DIAPANTON**, διὰ πάντων. [Per omnia, in omnibus. *Inscript*. apud *Murat*. 659. 1.]

¶ **DIAPASON**, διὰ πασῶν, per omnes, supple, chordas, Musicis nostris *Octave*. Martianus Capella lib. 9 : *Ex sonis qui et singulis et omnibus tropis rite conveniunt, symphoniæ tres, quarum est prima* διὰ τεσσάρων, *quæ Latine Ex quatuor ; alia symphonia quinaria est et dicitur* διὰ πέντε, *atque constat sonis quinque : tertia* διὰ πασῶν, *quæ ex omnibus octo sonos recipit*. Vitruvius lib. 5. cap. 4 : *Concentus quos natura hominis modulari potest, Græceque* συμφωνίαι *dicuntur, sunt sex, Diatessaron, Diapente, Diapason, Diapason cum Diatessaron, Diapason cum Diapente, Disdiapason*.

✱ **DIAPENDIUM**, [Electuarium valens ad pectus. DIEF.]

¶ **DIAPENTE**, διὰ πέντε, *Potio Diapente*, Vegetio lib. 1. Mulom. 10. dicitur a numero specierum, scilicet myrrhæ, gentianæ, aristolochiæ longæ, baccarum lauri et eboris rasurarum, ex quibus simul mixtis conficitur ; in Musica vero *Diapente* vocatur Mensura tribus constans tonis et dimidio, Gall. *Quinte*. Jac. Cardinalis de Coronatione Bonifacii VIII, Papæ :

Concrepat inde chorus, duplicat sua vulnera pason.
Ille tonus Romanus avet : clarum Diapente
Ille canit : ferit ille gravem quartam diatesron
Lubricus in vocem, etc.

[** Reinard. Vulp. lib. 4. vers. 651 :

Sus super æqua levans monachordum jura canebat
Altius, et falso sex Diapente sono.]

Vide *Diapason*.

¶ **DIAPHONIA**, διαφονία, Vocum discrepantia. Glossar. Sangerman. n. 501 : *Diafonia, id est, Voces discrepantes vel dissone*. Occurrit in Vita B. Notkeri Balbuli, tom. 1. April. pag. 582. Vide *Dulciana*.

DIAPISTUS. Leo Ost. lib. 2. Chron. Casin. cap. 44 : *Planetam Diapistim listis aureis ornatam*. Mox *Tunicam ejusdem operis... cum mappula Diapistim*

auro nihilominus decorata. Lib. 3. cap. 73 : *Planetæ Diaspræ deauratæ 5. et 3. sine auro, diarodinæ deauratæ 3. Diapistæ 2. et alia citrina.* Lib. 3. cap. 20 : *Tunicam Diapistin cum urna amplissima, etc.* Bulla Benedicti VIII. PP. ann. 1023. in Bullario Casinensi : *Oloserica autem auro texta, et planetam de pallio Dyopastin, adornatam optimis listis aureis, et orarium, etc.* [Hugonis Falcandi Histor. Sicula, apud Murator. tom. 7. col. 256 : *Hic Diapisti color subviridis intuentium oculis grato blanditur aspectu.*]

DIAPRASIUM, Διαπράσιον, Malagma aut electuarium, confectum *prasio* seu *marrubio* herba, vel certe ex ærugine, quam vocant nostri *Verd de gris :* nam et ita πράσιον interpretatur Myrepsus. Lanfrancus Cantuar. Archiepisc. in Epist. 46 : *Omitto tibi Diaprasium magnum, quod ad hanc infirmitatem valde utile esse Medici perhibent, de quo in modum silvestris nucis tertia semper die accipies.*

Diaprasius, Viridis coloris vividioris. Historia Episcopor. Autis. cap. 44 : *Alterum pallium Diaprasii coloris.* Testamentum Riculfi Episc. Helen. 915 : *Casulas Episcopales optimas tres, unam Diaprasium, etc.* Leg. *diaprasiam.*

Diaprasinus, Eadem notione. Flodoard. lib. 3. Hist. Remens. cap. 21 : *Mittens ei quædam pretiosa ornamenta, casulam scilicet Diaprasinam, quam habebat unicam.*

¶ **DIAPRETUS**. Vide in *Diasprus.*

DIAPSALMA. Optatus lib. 4 : *Legimus quadragesimo nono Psalmo sub secundo Diapsalmate Spiritum S. dixisse, etc.* S. Hieron. in Epist. ad Marcell. 138. varias de vocis notione sententias refert : *Quidam,* inquit, *Diapsalma commutationem metri dixerunt esse, alii pausationem spiritus, nonnulli alterius sensus exordium : sunt qui rythmi distinctionem : et quia psalmi tunc temporis juncta voce ad organum canebantur, cujusdam musicæ varietatis existiment silentium.* Eadem ferme Isidor. lib. 6. Orig. cap. 19. S. Eucher. Lugdun. de variis vocabul. et Cassiod. in Psalmos. S. Augustin. in Psal. 4 : *Diapsalma, interpositum in psalmo silentium interpretatur.* Amalarius lib. 4. cap. 48 : *Unde et Diapsalma apud Hebræos de nonnullis interponitur, quod significat intervallum vocis distinguendæ.* S. Hilarius in Prologo ad Psalmos extremo : *In Diapsalma vero, quod interjectum plurimis psalmis est, cognoscendum est demutationem aut personæ, aut sensus sub conversione modi musici inchoari, etc.*

At Hieronymo nihil horum videtur : censet enim diapsalma vocem esse Hebraicam, quæ *semper* denotat, ita ut quibus illa connectitur, sempiterna esse confirmet. Solent enim Hebræi in fine librorum unum e tribus subnectere *Amen, Sela,* aut *Salom.* Quid sit *Amen,* notum. *Sela* idem est quod *Diapsalma : Salom,* pacem exprimit, unde et *Salomon* dicitur, id est, pacificus. Igitur, ait Hieronymus, ut solemus nos completis opusculis ad distinctionem rei sequentis medium interponere, *Explicit,* aut *Feliciter,* aut aliquid istiusmodi ; ita etiam Hebræi, ut, quæ scripta sunt, roborentur, facere solent, ut dicant *Amen,* aut *In sempiternum :* aut scribenda commemorant, ut ponant, *Sela,* aut transacta feliciter protestantur, pacem in ultimo subnotantes. Sententiam suam Origenis verbis fulcit, additque, ut probet *Diapsalma* non esse sensus, aut rythmi immutationem, quandoque in Psalmorum fine, ut in 3. et 23. contra in Psalmis multorum versuum non poni, ut in 36. 77. et 118.

Ejusdem vocis notiones Grammatici etiam recentiores proferunt, atque in iis Ugutio : *Volunt quidam esse Hebræum, quo significatur, Semper, videlicet ut illa, quibus hic interponitur, sempiterna esse confirmet. Quidam vero Græcum verbum esse existimant, quo significatur interruptio vocabuli psallendi. Alii volunt esse Græcum, et significare intervallum psallendi, ut psalma sit, quod psallitur, Diapsalma in psallendo silentium, ut quomodo sympsalma dicitur, vocis copulatio in cantando, sic Diapsalma disjunctio eorum, etc.* Ebrardus Betun. in Græcismo cap. 10 :

Quod canitur, Psalma est : interpositum, Diapsalma ;
Est in psallendo simpsalma innexio vocum.
At quidam Diapsalma vocant exordia sensus
Alterius : quidam, pausam spiraminis esse
Sancti : sed quidam, quod sit mutatio metri
Dicunt : ac quidam quod sit distinctio Rythmi.

Anonym. in Cod. Reg. 930 : Τὸ δὲ διάψαλμα, ἢ μεταβολὴν ἂν σημαίνει, νοήματος ἐναλασσὴν, ἢ ἀντιβολὴν τινα τοῦ κρούσματος, ἢ μᾶλλον ἀσχολίαν τινὰ τοῦ ψαλμῳδοῦ, καὶ ὑπ... σιν ἐν τῷ μεταξὺ τῆς φαλμῳδίας συμβαίνουσαν, ὡς ἐγγινομένης τηνικαῦτα τῷ ψαλμωδῷ καινοτέρας τινὸς παρὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐλλάμψεως καὶ μυήσεως. Τινὲς οὖν ἀντὶ τοῦ διαψάλματος τὸ ἀεὶ γράφουσιν ἐν τούτοις τοῖς διαλείμμασιν, ὡς ἂν ἐντεῦθεν δηλώσωσιν ἀδιάληπτον εἶναι τοῦ παναγίου πνεύματος τὴν ἐπιπνίαν, κἂν ὁ λόγος ἐν διαλείμμασι ἦν ἀποσχολουμένου τοῦ ψαλμῳδοῦ πρὸς τὴν τοῦ πνεύματος καινοτέραν ἐπίχησιν, καὶ τὸ μέλος διὰ τοῦτο κατασιγάζοντος, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, τὸ διάψαλμα οὐδὲν ἔνδον σημαίνει ὁλοσχερῶς, ἢ διάλειμμα ψαλμῳδίας, etc. Alter Codex notat. 2062 : Διάψαλμα, ἢ προσώπου ἐναλλαγὴ, ἢ διὰ μονάς μεταβολὴ ἢ μελῶν ὑπαλλαγή, ἢ διάψαλμά ἐστι μουσικοῦ μέλους, ἢ ῥυθμοῦ τρόπος γενόμενος, ἢ διανοίας ἐναλλαγή. Infra : Ἡ διάψαλμά ἐστι μεταξὺ τὰς ψαλμῳδίας γινομένη κατὰ τὸ ἀθρῶον ὑπηρέμησις, πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Θεοῦ ἐπεισκρινομένου * νοήματος. ἢ διάψαλμα ἐστι διδασκαλία τοῦ τῆς ψυχῆς κατὰ τὸ ἀπόρρητον γινομένης περὶ τὸ νόημα τοῦτο προσοχῆς τὸ * συνεσχιπι τῆς μελῳδίας περικοπτούσης. etc. Adde Gregor. Nyss. tract. 2. in Psal. cap. 10. [S. Maximum in Quæst. cap. 18.] Chronic. Alexandr. pag. 202. etc. [** Vide Glossar. med. Græcit. col. 300. et Append. col. 58.]

* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Diapsalma, pause de pseaume.*

* **DIAQUILON**, *Uno certo unguento.* Glossar. Lat. Ital. MS. *Diaculon,* in Lit. remiss. ann. 1420. ex Reg. 171. Chartoph. reg. ch. 209 : *Certaine quantité de menues denrées d'espicerie,... huiles d'olive, Diaculon, etc.* Hispan. *Diachylon.*

¶ **DIAR** seu Drotnar, duodecim Præfecti cæteris eminentiores, quibus sacrorum et juris populo dicendi curam commiserat Odinus Sueonum Princeps. Ita Hickes. Dissert. pag. 49. et Snor. Sturl. in Hist. Regum Septent. cap. 11.

¶ **DIARECTUS** Dies, *Malus per antiphrasin,* in Vocabulario Sussanæi. [* Perperam pro *Dierectus,* ut legitur apud Festum, ad quem vide notam Salmas. Nonius : *Dierecti dicti crucifixi, quasi ad diem erecti.* Vide Martin. et Lexic. crit. Parci.]

DIARECTOR. Concilia Africana sub Bonifacio PP. cap. 45 : *Rursum placuit, ut quoniam Hipponensium Diaretorum Ecclesiæ destitutio non est diutius negligenda, etc.* Ubi forte legendum *Directorum :* qui enim *Diaretores Hipponensium Ecclesiæ* hic dicuntur, φροντισταὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἱππόνι, in Canonibus Gr. Ecclesiæ Africanæ can. 78. appellantur.

DIARHODINUS, Color roseus intensior. Vide *Rhodinus.*

* **DIARHODON** Abbatis, Pulvis sic vocatus in Pharmacopeis, quem *hepatis,* non *abbatis,* vult dici Hor. Augenius medic. Hæc ex animadversionibus D. *Falconet.*

DIARIUM, Diurnum cibarium vel obsonium : quotidianus et diurnus victus, quantum diei sufficit. Papias : *Salaria, Diaria, cotidiana cibaria.* Glossæ Isid. : *Diaria, cibus unius diei. Diaria, quotidiana salaria.* Gloss. Gr. Lat. : Ὀψώνιον, *Cibarium, Diarium.* Σιτόμετρον, *Opsonium, Diarium.* Ebrardus Betuniensis in Græcismo :

Sunt, quæ sufficiunt in luce Diaria sumptus.

[Testamentum S. Leodegarii ann. 671. apud Miræum Diplom. Belgic. tom. 1. pag. 335. col. 2 : *Quadraginta fratres quotidiana Diaria et stipendia omni tempore accipiant.*]

Vitæ Abbatum S. Albani : *Constituit quædam Diaria dari scriptoribus de Eleemosyna Fratrum et cellaria... ad edendum.* Mox : *Dietamque eorum, et Diaria sub certa quantitate... assignavit.* Rursum : *Pro tribus Diariis de reliquis mensæ Conventualis, ne scriptores in escis emendis impedirentur.* Liber Miraculorum S. Joannis Abbatis Reomaensis n. 7 : *Ubi diutissime tabescens, nil Diarii prorsus sumebat.* Petr. Damian. lib. 6. Epist. 2 : *Nam ubi diurno operi Diarium redditur, etc. Diaria servorum,* Satyrico, Cibaria in diem ad eorum victum quotidianum. Utuntur Ulpianus in leg. 21. de Adim. leg. (34, 4.) Julianus antecessor Nov. 115. cap. 23. etc. Vide Gl. Pithœi ad eumdem et Meursium in Διάριον.

* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Diarium, Expensæ sunt, quæ fiunt in una die tantum.*

¶ **DIARODINUS,** ut *Diarhodinus.* Vide *Rhodinus.*

* **DIARSICE,** Elate, a Gr. δίαρσις, elatio, ut notant docti Editores ad Acta S. Lupi tom. 7. Jul. pag. 81. col. 2 : *Hæc tantum, quæ procul dubio scimus, curavimus indicare : ne videamur gnaris loqui Diarsice vel Diascirtice.*

¶ **DIAS,** Numerus binarius, a Græco δίς, Bis. Abbo de Obsidione Lutetiæ a Normannis :

Mox monade necata obiit sævissima Dias.

Occurrit apud Martianum Capellam lib. 6. pag. 228. et lib. 7. pag. 238.

✱ **DIASINTETICUS,** [Pars grammatice de constructione. Dief.]

DIASOPHISTA, Medicus Sophistes, a Græco διασοφίζομαι, Sophistice ago. Acta SS. Maii tom. 2. pag. 616. de S. Anthimo et sociis : *Quanti quotque Medici et Archiatri et Diasophistæ ad te venerunt et nulla ratione curare potuerunt.*

DIASOSTES, Διασώστης, Ductor, conductor. Luithprandus in Legat. cap. 65 : *Civitate cum Diasosta meo egressus.* Supra cap. 57 : *Sicque minus, ut res poscebat, turbatus, διασώστη, id est, Ductori meo 50. aureorum res pretio dedi. Diasostæ exercitus,* in Novell. Justin. apud Julian. Antecess. cap. 532. 537. ductores exercitus. Vide Notas ad Alexiadem pag. 352. [et Glossarium mediæ Græcitatis.]

¶ **DIASPERATUS,** Diasperus, mox in *Diasprus.*

DIASPRUS, Panni pretiosioris species. Bulla Benedicti VIII. PP. ann. 1023. in Bullar. Casinensi : *Similiter et pluviale*

Diasprum, cum listis auro textis VIII. Synod. Act. 10 : *Vestimenta Diaspra tria.* Hist. Episcoporum Autisiodor. cap. 64 : *Quatuor paria indumentorum sacerdotalium diversorum colorum, tam de examito, quam de Diaspro.* Chron. Casin. lib. 2. cap. 44. 76. 99 : *Pluviale Diasprum cum Phrygiis aureis.* Cap. 30 : *Planetam diaspram undique auro contextam.* Lib. 3. cap. 73 : *Planetæ Diaspræ deauratæ quinque.* Innocent. III. PP. lib. 14. Epist. 72 : *Ad hæc de cruce aurea, et Diaspro nobis ex parte tua... præsentatis, gratiarum tibi referimus actiones.* B. Odoricus apud Wadding. ann. 1307. n. 13 : *Residens in throno eburneo tunicula et dalmatica indutus de Diaspero albo. Casula de Diaspro albo,* in Testamento Gerardi de Abbatis villa ann. 1271. *Tunica de Diaspra alba,* in Charta Petri Episc. Paris. ann. 1218. apud Sammarth. Liber Anniversariorum Basilicæ Vaticanæ fol. 144. ubi de Bonifacio VIII. PP. : *Duas cruces de argento, unam de Diaspro, et unam de crystallo... paria, etc. tria paria candelabrorum de argento, et unum de Diaspro... duo pluvialia de Diaspro et panno Barbarico.* [*Duæ sunt albæ de Diaspro, aliæ duæ sunt de purpura* in quodam Catalogo S. Martialis Lemov. ann. 1227.] Vide Necrolog. Eccles. Paris. 3. Nov. et Id. Aug. [Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 292. et novam Gall. Chr. tom. 3. col. 1124.]

¶ Diasperus. *Cappam de Diaspero aurisamito vel tartarisco aureo de sindone foderatam,* apud Rocchum Pirrum in Sicilia Sacra pag. 393.

¶ Diaspretus. Notitia Ecclesiæ Diniensis per Gassendum pag. 151 : *Item duo pallia alba Diaspreti.*

¶ Diapretus. Testamentum Johannis Gasqui Episc. Massil. ann. 1344. ex Archivo Episcopatus ejusdem urbis : *Lego duos pannos quasi virides Diapretos pro ornando altare.*

¶ Diaspre. Inventarium ornamentorum Ecclesiæ ex Archivo S. Victoris Massil. n. 1100 : *Dalmaticam et Floquetum de Diaspre rubeo.* Capitulum generale ejusdem S. Victoris ann. 1340 : *Capam auream vel sericam de Diaspre paramentis vel aurifricis paratam et ornatam.*

Diasperatus. Monastic. Anglic. tom. 3. pag. 314 : *Sandalia cum caligis de rubeo sameto Diasperato, breudata cum imaginibus Regum in rotellis simplicibus.* Adde pag. 321. Vox etiam nostris nota. Le Roman. *de Gaydon* MS. :

Cuirie ot bonne, qui fu de cuir boilli,
Cote à armer d'un Diaspré gaydi.

Infra, de equo :

D'un bon Diaspré fresé menuement
Estoit couvers mult acemeesment.

Italis *Diaspro*, est jaspis : nostris *Diaspré*, variegatus, diversicolor instar *jaspidis* : unde etiam vocis etymon. Rostangnus Berengerus Massil. Poeta Provincialis apud Joannem Nostradamum cap. 58 :

Qu'elle a son cor plus dur que lou Diaspre.

° Ea voce colorem intensissime album designari opinantur docti Editores in nota ad Vit. B. Vict. PP. III. tom. 5. Sept. pag. 416. col. 2. ex eo maxime quod Lexica Græco-barbara ἄσπρον album reddant. Unde Macri in Hierol. *Diasprum* exponunt Dupliciter album.

¶ **DIASTEMA**, διαστημα, intervallum. Occurrit apud Sidonium lib. 8. Ep. 11. et Carm. 15. Vegetius lib. 1. cap. 22 : *Pridie, quam vena pulsetur, sustentetur levioribus et paucioribus cibis, ut per Diastema composito corpore sint, non turbato per indigestionem.* Vide Martianum Capellam lib. 9. pag. 321. [°° Ruodlieb. fr. 8. vers. 46 :

Quem (rhythmum) per sistema sive Diastema dando
Dum mirabiliter operatur, etc. [responsa,

¶ Diastematicus, διαστηματικός, Divisus. *Vox Diastematica,* apud Martianum Capellam lib. 9. pag. 321.

¶ **DIATAPSALON**, mendose, ut reor, pro *Diatessaron,* Vox musica, Nostris *Quarte,* quæ constat duobus tonis et majori semitono. Hist. Canonizationis S. Edmundi Cantuar. Archiep. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 1852 : *Nam alii tono, alii semitono, alii Diapente, alii per Diatapsalon, alii vero usque ad diapason voces Salvatoris laudantium clementiam extollebant.* Vide *Diapason.*

¶ **DIATESRON**, pro *Diatessaron.* Vide locum in *Diapente.*

¶ **DIATESSARON**, διὰ τεσσάρων, Musicis Quarta, quæ duobus tonis constat et dimidio majori, Gall. *Quarte.* Vide *Diapason.*

¶ Diatessaronice, Secundum Quartam Musicorum. *Dum Gloria in excelsis Diatessaronice intenderetur,* in Actis SS. Gervasii et Protasii Junii tom. 3. pag. 835. A.

¶ **DIATHECA**, Græc. Διαθήκη, Testamentum, in veteribus Instrumentis non semel, verum et apud Martialem 12. epigr. 71. ubi tamen alii *Diatecta* legunt. Hinc corrigendum Glossar. Sangerman. n. 501. ubi : *Dicatice, Testamenta.* Vide Turnebi Adversar. lib. 27. cap. 31. Hierolexicon Macri et infra *Diatychi.*

DIATIM, Quotidie, de die in diem, apud Isidorum in Gloss. et Balbum in Catholico. Eckeardus junior de Casib. S. Galli cap. 1 : *Cum lineis vestibus Diatim introiit.* Utitur et Gerardus Abbas Silvæ Majoribus in S. Adelardo n. 53. et Matth. Paris ann. 1252. [Auctor Vitæ B. Deicoli apud Eccardum in Orig. Habsburgo-Austriac. pag. 162. et Chartarium Eccl. Auxitanæ cap. 48. Vide *Dietim.*]

DIATRETUS, Perforatus ; cælatus, ex Græco διάτρητος. *Calix Diatretus,* in leg. 27. § 29. D. ad leg. Aquil. (9, 2.) Unde

Diatretarii, Διατρητάριοι, Qui calices aut vasa cælant et perforant, in leg. 1. C. de Excusat. artif. (10, 66.) *Diatretarios,* τοὺς τρυπῶντας τὰς μαργαρίτας, interpretantur Græci, qui perforant margaritas.

DIATRITUS, pro *Diatretus.* Paulin. Epist. 12 : *Totidem januis patefactus* (paries) *a latere Confessoris, quot a fronte ingressus sui foribus nova* (Basilica) *reserabatur, quasi Diatritam speciem ab utraque in utramque spectantibus præbet.* Ubi *species* est, quod *Face de bastiment* dicimus, uti a Vitruvio lib. 9. cap. 4. vox hæc usurpatur : *Species Diatrita,* nostris, *Face à jour, percée de fenestres et de portes.*

DIATYCHI. Charta Garsiæ Regis Navarræ apud Sandovallium in Episc. Pampilon. pag. 42. sic clauditur : *Est autem data et Deo oblata se volventibus temporum recursibus, anni æræ millesimæ cum supputatione nonagesimæ, die vero secundo, Idus Decembris, luna vero quarta diebus exactis Diatychi, regnante Domino Jesu Christo, etc.* Omisit hæc verba in versione Hispanica Sandovallius. An ex Græco διά τυχῆς, *feliciter* ; vel potius hæc vox referenda ad, *est autem data et oblata* διαθήκη, i. e. *testamentum,* quomodo ejusmodi donationes vocabant.

DIATYPOSIS, Mandatum. Gloss. Gr. Lat. : Διαταγή, ἡ διατύπωσις, *Dispositio,* Διατυπῶ. *Constituo, dispono, statuo.* Gregorius M. lib. 8. Epist. 20 : *Scripsistis nobis, ut Dulcitio agenti vices nostras dicere deberemus, ne quid super Diatyposim auderet expendere.*

DIAULIUM, Αὐλή, Atrium, domus. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 12 :

Præterea Andræ germana Diaulia sancti
Ingressus, etc.

°° **DIBALIS**, Imperatorius. Vide *Divalis.* Chart. Longob. ann. 750. ap. Brunett. Cod. Diplom. pag. 585 : *Constantes hac diæ vindedissent et vindedi duppla vonis conditionibus secundum Dibal' cunstituta nobis Tanduini et Fuolfo sorticilla mea, etc.* Agitur ibi de *Dupli Stipulatione,* de qua vide JC. et Marin. in Pap. Diplom. num. 114. not. 1.

DIBELLIO. Vide *Duellio* 1.

° **DIBELLUM**, *La seconda bataya.* Glossar. Lat. Ital. MS. Vide *Duellium* 1.

DIBLER, Anglis *Doubler,* Discus, patina, paropsis. Leges Burgor. Scotic. cap. 125 : *Hæres habebit... discum, paropsidem, quod dicitur le Dibler, vel chargerum.* Le Roman *du Chevalier au Barizel* MS. :

Qui ja n'emporterai denier,
Ne pain ne el en mon Doublier.

Le Songecreux :

La nape aussi, ou le beau Doublier fin.

Chronicon MS. Abbatum Corbeiensium pag. 57 : *Baillivus debet administrare hospitibus de religione panem et vinum in eadem forma, qua administrat Conventui, et melius detur eis facere,* napes, touailles, Doubliers, bachins, cailliers, henas, voirres, kaves, *virgatas,* pos, justes, deux truites de fust, *unum, in quo trahitur vinum de Conventu, et aliud, in quo mittitur vinum de Eleemosyna.* Vide *Duplarium* 2.

¶ **DIBULATIO**, *Designatio.* Papias. [°° In Glossar. cod. reg. 7644. ut ex Glossis : *Dilatio, Designatio.*]

1\. **DICA**, *Charta, a dicendo.* Ita Papias. Joannes de Janua : *Dica, Tabula vel cautio, vel Charta proprie, ubi continetur summa debiti, et nomina debitorum, vel debentium, et ponitur pro qualibet parte Chartæ, et dicitur a dico, cis.* [°° Etymon fortasse Græcum Δίχα. Confer *Chartæ partitæ* et *divisæ* in *Chirographum.*] [Liber niger Scaccarii pag. 366 : *Item thesaurarii domini Regis de marca faciunt de averio domini Regis Dicas et cyrographa contra custodes et clericum ponderis et cunei.*] Vide *Dicha.*

Dica, non tam pro Charta, vel schedula, in qua scribitur, quam pro *taleola,* nostris *Taille,* in qua rerum numerus annotatur, usurpatur a Thwroczio part. 1. Chr. cap. 24. de Siculis : *Hi nondum Scythicis literis obliti, eisdem non encausti et papyri ministerio, sed in baculorum excisionis artificio, Dicarum ad instar, utuntur.* Vide Olaum Wormium in Fastis Danicis pag. 87. et 119. ubi ejusmodi baculos excisos repræsentat. Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 708 : *Unde coacti Dicam per totam terram suam, quæ hactenus a malis consuetudinibus libera erat, fecerunt, et 60. libras Cenomanensium... Roberto dederunt.* Ubi *Dica* nihil aliud est quam tallia, seu exactio, vel præstatio, quæ inde nomen accepit, quod in *taleolas* referretur, ut suo loco monemus. Qua etiam notione accipitur in Decretis Hungaricis Ludovici Regis Hungariæ art. 3. et 4. et Matthiæ Reg.

ann. 1464. ubi *Dica* est exactio publica, *Dicator* exactor, et *Dicare* exigere. Liber Rubeus Scaccarii Anglici fol. 30: *Et præter hoc debet Magister Marescalsiæ habere Dicas de donis et liberationibus, quæ fuerint de thesauro Regis, et de sua camera; et debet habere Dicas contra omnes officiales Regis, ut testis per omnia.* Ubi *Dica*, est præstatio *in taleolam* relata. Statuta Ordinis *de Sempringham* pag. 748: *Institutum est etiam ut diligenter per Dicam notetur, quantum ex omni genere bladi vel leguminis expendetur in semine.* Supra: *Dica illa dividatur in duo, et una pars deputabitur custodiæ hospitalis fratris,... et altera Grangiario.* Rursum: *Per aliquem Fratrem fidelem Clericum vel laicum ad hoc assignatum excutiantur decimæ; et summa inde proveniens annotetur Dica inter fratrem prædictum, et Grangiarium.* Ibidem: *Et singulas quarterias annotet per Dicam.* [** Abbrev. Placit. Johann. reg. ann. 9. Hertf. rot. 5. pag. 58: *Foliot dat duas marcas et dimidiam et pacavit illas ad scaccarium per Dicam et tamen ponantur in summonicione. quia non est allocata Dica.*] Secunda Curia Generalis celebrata Barcinone ann. 1299. a Jacobo II. Regis Aragon. MS.: *Item quod omnis Dica, quam campsor faciat, vel dicat alicui qualicumque ratione, quod inde teneatur sicut per depositum et comandam, et quod campsor habeat scribere omnes Dicas, quas faciet in capi-brevio majori suo jurato, et non aliis libris vel scripturis.* Curia Generalis celebrata ab Alphonso Rege in Villa Montis albi ann. 1333: *De quibus quantitatibus dicti campsores Dicas faciant, ut eas tradant inquisitoribus.* Jurisconsultis, *Dica*, est judicium, actio, libellus, actionem continens.

* Glossar. Lat. Ital. MS.: *Dica, la carta del debito.*

** Dice, Litteræ. Ruodlieb. fragm. 3. vers. 227:

Respondit: Vivit, valet et bene, vel tibi misit
Istas litterulas, melius quibus ac mihi credas.
Susceptaque Dice sciolum facit hanc recitare.
Quam super ut legit, ait: arbitror hæc brevis
[inquit, etc.

* 2. **DICA**, Dicha, Oblata conditio, Gall. *Offre.* Charta ann. 1319. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 343: *Quod quicumque bona et jura immobilia... emere vellent... prout vellent dicerent et offerrent coram illis, qui ad recipiendum Dicas seu oblationes hujusmodi.... fuerant deputati,... et factis in et præ dictis bonis per plures personas pluribus Dicis seu oblationibus, etc.* Alia ann. 1332. in Reg. 68. ch. 2: *Item quod tempore quo monetæ regiæ fuerunt venditæ, quod dictus Raymundus fecit quandam oblationem sive Dicham in moneta regia Tholosæ, et quidam Geraldus de Martello fecit quandam Dicham sive incheriam de quatuor libris pro milliari, etc.* Vide infra *Ditum.*

¶ **DICABULUM**, Dicibulum, Nugæ, fabula puerilis, dicterium. Tertul. adv. Valent. cap. 20: *Puerilia Dicibula, in mari poma nasci, in arbore pisces.* Mart. Capella lib. 8. pag. 273: *Dicabulis cavillantibus saleque contenta.*

¶ **DICAMBITIO**, Permutatio, inquit Bollandi Continuator. Acta SS. Junii tom. 1. pag. 411. de S. Nennoca: *Calicem hunc aureum... in testimonium offero et in Dicambitione æterna promitto.* Lubens legerem *Dicumbitio*, eadem notione, qua supra *Decumbitio*. Vide in hac voce.

¶ **DICARE.** Vide *Dica* et *Diccus.*

¶ **DICASTERIUM**, Δικαστήριον, Forum judiciale. Appendix ad vitam S. Henrici Imp. Julii tom. 3. pag. 789: *Sequuntur deinde Domini status sæcularis, nobilitas aulica, tum D D. Consiliarii, et reliqui ex diversis Dicasteriis suo ordine Officiales.* Occurrit et apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 219. et 222.

* Congregatio judicum. Vita S. Rosæ tom. 5. Aug. pag. 951. col 2: *Cui* (publicæ supplicationi) *tum ipsi, tum singulorum ordinum regulares, et universa tribunalium Dicasteria interveniunt.*

¶ **DICATICE.** Vide *Diatheca.*

DICATIO, Laus, gloria. Lex 2. Cod. Th. de Famosis libellis (9, 34.): *Qui accusandi fiduciam gerit, oportet comprobare, nec occultare, quæ scierit: quoniam prædicabilis erit ad Dicationem publicam merito perventurus.*

Dicatio, Titulus honorarius. Gloss. Græc. Lat. Καθοσίωσις, *Devotio, Dicatio, Majestas.* Epist. Anulini Procos. Africæ apud S. Augustinum Ep. 68: *Libellum sine signo obtulerunt Dicationi meæ.* Occurrit apud Senator. lib. 11. Epist. 7. et 9. in Epist. Constantini Magn. ad Ablavium, in Actis Concilii Arelat. I. in Collatione Carthag. I. cap. 10. 19. in Cod. Th. leg. 1. de Veteran. (7. 20.) leg. 1. 21. de Appellat. (11, 30.) etc. Vide Salmasium ad Pollionem pag. 289.

¶ **DICATOR.** Vide in *Dica.*

¶ **DICATURA**, Judicatus, officium judicis. Statuta MSS. Augerii II. Episc. Conseran. ann. 1280: *Nullus in sacro ordine constitutus... tabellionatus officio fungatur in curia sæculari... aut Dicaturas sæcularium Principum tenere præsumat.*

* **DICCARE**, Diccatio. Vide supra *Dicare.*

DICCUS, Flandris *Diic*, Gallis *Digue*, Agger. *Dicare, Diccare*, apud Ægidium de Roia ann. 1322. *Diicken*, aggerem extruere, agrum aquaticum terra complere. [Genealogia Comitum Flandriæ, inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 414: *Eodem anno* (1321.) *tanta fuit in mari tempestas et inundatio vehemens marinorum fluctuum, quod aggeres et Dici marinis fluctibus oppositi rupti sunt in multis locis.*] Ch. Joannæ Comitissæ Flandriæ ann. 1230. pro Marquettano Monasterio apud Buzelinum: *Terram illam cum appendiciis, quæ versus mare jacet, ultra Diccum illum, qui fuit, et est ultra terram Andreæ... intra quam terram videlicet illa terra, quæ Calvekinscura dicitur, ad Diccandum in eleemosynam dedissemus... Dedimus et concessimus.... totam terram nondum Diccatam a loco, qui nomine ipsius Eccl. dicatus est,.... et quidquid Diccari potest, etc.* Charta ann. 1242. *Cum omnibus pertinentiis, scilicet Dico et jactu maris.* Salmas. de Hellen. a τοῖχος paries, murus, etymon accersit.

¶ Jus ad Dicum, Præstatio ad *Dicum* exsolvenda. Charta Wenemari Castellani Gandensis de Fundatione Abbatiæ Canonicorum in Bornehem circa ann. 1101. apud Miræum tom. 1. pag. 168. col. 2: *Ad usus Canonicorum ibidem Regularium omnes decimas de Martinesforthe ad Burnehem pertinentes, et unum mansum terræ inter Brocklant et Gestlant, præter Jus ad Dicum, necnon et unum sach ad turvos et ad silvam.... dedi.*

¶ Dika, ut *Diccus.* Concordia inter Episcopum Tornac. et Monachos S. Quintini de Insula ann. 1323. e secundo Chartulario ejusd. S. Quintini pag. 236: *Juxta quemdam polrum dictum Amelio supra Dikam et ripam alvei currentis Dedain.... Deinde in novo polro de novo Dikato.... revertendo in Occident. ubi tres Dikæ conveniunt.* Rursum occurrit ibidem.

* Dicare, Diccare, Molem fluctibus opponere, aggerem exstruere, nostris alias *Diicer* et *Dieguer*, Flandris *Diicken*, a *Diik*, agger, Gallo-Fland. *Diiccage;* unde *Diicwellinghe*, Aggeris destructio, in Ch. ann. 1293. ex Chartul. 2. Fland. ch. 18. in Cam. Comput. Insul.: *Li cuens devantdis nous a acquitté pour lui et pour ses hoirs de la calenge qui faite me fu, c'on appielle Diicwellinghe.* Charta Margar. comit. Fland. ann. 1269. in Suppl. ad Miræum pag. 602: *Et occasione hujusmodi vocabuli, Utdici, intelligere vellent abbas et conventus de Camberona omnes jactus maris, et quod Dicare possent et acquirere super mare ad libitum suum in officio memorato.* Alia ann. 1292. in Chartul. jam laudato ch. 22: *Cum incolæ ac possessores ejusdem terræ cepissent Diccare terram, et non possent consummare,... ordinavimus Diccationem prædictæ terræ.* Rursum alia ann. 1303. ibid. ch. 20: *S'il avenoit c'on Diiccast dehors le diic, qui orendroit est de nouvel vers la mer.... S'il avenoit que en aucun temps on fesist Diiccage, c'on claime insetten ou utseten. Dikage*, in Charta ann. 1331. ibid. ch. 584: *Ceaux de la ville de Gand... disoient que chil de Leet-polre et de Hout-polre, nului excepté, doivent paiier et contribuer avecques eaux tous cous, tous frès et tous despens que il feroient à les wateringhes et Dikages de leur Leet-polre.* Lit. remiss. ann. 1460. in Reg. 190. Chartoph. reg. ch. 121: *Lesquelz marestz icellui Olivier avoit fait clorre, Dieguer et gaigner de la mer;... lesquelles clostures et Dieguerиes avoient cousté à faire et maintenir plus de mil livres.* Alia notione *Dicare*, videsis in *Dica* 1.

* **DICELLA**, Genus ensis vel jaculi, quod bifariam cædit. Rhodig. ex Theone. Vox est Græcanica. Ita Car. de Aquino in Glossar. milit.

DICENTARIUS, Rhetor, orator. Gloss. Lat. Gr.: *Dicentarius*, ῥήτωρ, δικανικός. In Gloss. Gr. Lat. Λέκτης. [Vide *Decentarius.*]

* **DICERE** Fabas, *Dire feves*, nostris, Irrisoria et nugatoria loquendi ratio. Lit. remiss. ann. 1383. in Reg. 124. Chartoph. reg. ch. 8: *Icellui suppliant leur dist: Beaux seigneurs, alez vostre chemin, je ne vous demande riens. Lesquelz Henry et sesdiz compaignons.... distrent, si ferons nous malgré vostre, et si vous demandons et vous disons feves; et ledit suppliant respondi, je vous di pois, ou paroles semblables. Dire d'une fleutte*, Fistula canere, in aliis Lit. ann. 1482. ex Reg. 207. ch. 133: *Le suppliant Disant d'une fleutte et regardant illec son bestail.*

* **DICERE** ad Invicem, Cum aliquo colloqui. Steph. de Infest. MS. ubi de Innoc. VIII. PP.: *Cum stetisset* (imperator Turcarum) *Coram pontifice aliqua ad invicem Dixerunt, mediante interprete, etc.*

* **DICERE**, nude, Auctionari, liceri, Gall. *Mettre l'enchere.* Locus est infra in *Exita* sub *Exire* 2. Vide supra *Dica* 2.

* **DICERIUM**, Dictum Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Paraula, Prov. verbum, Dicerium, famen.*

* **DICERTIO**, Famulus honoratior quidam; an qui a consiliis vel a secretis? Ut ut est mendum hic suspicor. Charta Will. archiep. Rem. ann. 1197. in Suppl. ad Miræum col. 1: *Cum de equitaturis, quas solus cancellarius* (ecclesiæ Tornac.) *habere deberet, revocaretur in dubium, et*

diversi in parte ista diversa sentirent, via media incedentes statuimus magistrum Gisellinum cancellarium tribus Dicertionibus cum duobus servientibus et uno gartione esse debere contentum. Leg. forte *Dissertoribus*. Vide *Dissertor*.

¶ **DICHA**, pro *Dica*, Schedula vel *Talleola*, si bene conjecto: unde *Diche Cyregrapharium* eum existimo, qui curam habet in *Dica* notanti quæ sunt annotanda, ut *tallias* seu impositiones, etc. Charta Edwardi I. Regis Angl. ann. 1277. apud Rymerum tom. 2. pag. 88: *Cum nuper provideri fecerimus, quod Judæi regni nostri manerent in civitatibus et burgis nostris propriis, in quibus Diche Cyregrapharius Judæorum nostrorum esse consueverat.* [* Vide supra *Dica* 2.]

DICHONEUTON ÆS, Διχώνευτον, Bis recoctum et conflatum, mixtura forte alterius metalli adulteratum, de quo in leg. 1. Cod. Th. de Conlatione æris, (11, 21.) ubi consulendus Jac. Gothofredus.

* **DICIA**, *La rete*, in Glossar. Lat. Ital. MS.

¶ **DICIBILIS**, Qui dici potest vel debet. Gl. Lat. Græc: *Dicibile*, λεκτόν, ῥητόν. Arnoldus lib. 2. Ligni vitæ de Scriptor. Eccl. littera G. apud Murator. tom. 6. col. 70: *Tres sermones qui sic incipiunt. I. Dicibilis sermo de indicibili Verbo in verbis Dicibilibus II. In principio erat Verbum, etc.*

¶ **DICIBULUM**. Vide *Dicabulum*.

* **DICIMATIO**, pro *Decimatio*, Prædium, ager in quo percipitur fructuum decima. Charta apud Meichelbec. tom. 2. Hist. Frising. pag. 91: *Quicquid de Dicimatione liberorum hominum vel barscalcorum pertinere deberet ad easdem ecclesias, hoc in arbitrio et potestate Attone episcopo posuerunt.* Vide *Decimæ*.

* **DICIPULA**, pro Decipula. Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120: *Dicipula, Louviere.*

¶ **DICITORIUM**, Rostra, Gall. *Tribune aux harangues.* Acta SS. Martii tom. 3. pag. 244. de B. Ambrosio Sen.: *Unus ex Consiliariis dicti Consilii surgens in dicto Consilio ad Dicitorium, super contentis in dicta præsenti proposita, dixit, etc.*

DICITRINUS. Vide *Diacitrinus*.

DICLUG, *vocabitur Antichristus, cujus numerus est* DCLXVI. *per litteras Græcas.* Ita Papias MS. Editus habet *Didux*.

* **DICO** VOBIS, Vox familiaris religiosis seu prædicatoribus, quam irridet Bareleta Serm. in fer. 6. hebd. 1. Quadrag.: *Recipe medicorum, cætera notariorum, Dico vobis religiosorum destruunt mundum.*

¶ **DICOFRIT**, DICOFRITUM, Species operæ dominis præbendæ. Charta anni XVI. Ludovici Imp. apud Lobinellum tom. 2. Histor. Britan. col. 24: *Trado tibi... villam... sitam in pago Venedia... sine renda, sine opere Dicofrit, difosot, et sine ulla re homini sub cœlo, nisi denarios* VI. *ad sanctam Leupherinam in monasterio Conoch pro anima mea, etc.* Infra: *Dereliquid ipsam terram.... sine opere Dicofrit et diwohart, etc.* Tabular. Rothonense: *Emit particulam de terra sine renda, sine opere Dicofrit.* Alibi: *Facias inde quod volueris in luh, in Dicombito, in alode comparato, diost, Dicofrit, diwohart et sine ulla re.* Rursum alibi: *Cunmael et frater ejus Judhael vendiderunt Budwonto presbytero terram proprietatis suæ... in potestate, dominatione, in luh, in dicombito, in alode comparato, Dicofrito, etc.*

¶ **DICOGRAPHUS**, Δικογράφος, Causarum scriptor. Vox forensis.

¶ **DICOMBITUM**, ut supra *Decumbitio*. Tabularium Rothonense: *Drivinet dat Trebdecc cum mansis in alode et in Dicombito.* Alio in loco: *Ita ut faceret emptor quidquid illi placeret, licentia et Dicombito venditoris.* Vide *Dicofrit* et *Dicambitio*.

DICORA. Vide *Dacra*.

¶ **DICROTUM**, Δίκροτον πλοῖον, *Bireme navigium*, a δὶς bis et κροτέω, pulso. Lexicon Martinii.

* **DICTA**, Repetitio, iteratio, Gall. *Redite.* Judic. inter episc. Lingon. et ducem Burg. ann. 1153. inter Probat. tom. 1. Hist. Burgund. pag. 48. col. 2: *Dux non veniens* (ad judicium) *suum misit nuncium, qui inde eo solo excusabat dominum suum non venisse, quod tantas Dictas ferre non poterat.* Nisi legendum putes *Dietas*. Vide supra *Diæta* 5.

¶ **DICTALES** TABULÆ, In quibus *dictabant* seu componebant. Vide *Tabulæ dictales*.

¶ **DICTAMEN**, φονή, in Glossis. Hinc *Ditamen rectæ rationis* sæpius dictum. Vide post *Dictare*.

✱ **DICTANA**. [Sunt verba jocosa. DIEF.]

1. **DICTARE**, Scribere, orationem, epistolam componere. Britannico ad Juvenalis Sat. 8: *Dictare est aliquid docere in omni genere doctrinæ, quod alius excipiat: et Dictata, quæ traduntur in omni genere disciplinæ.* [Engelhusius in Vocabulario Saxonico MS. ut docet Eccardus in notis ad Prologum Pactus Legis Salicæ, *Dichten, Fingere, Dictare.* Teutonista: *Gedicht of lyet intgemeyn, Dictamen, Carmen, Poema, Dictatura, Fictio. Dichten, Dictare, Componere, Dictitare, Fingere, Confingere. Dichter, Dictator, Compositor, Confictor, Poeta.* Vocabularius Anonymi sæculo XV. impressus: *Prosator, ein Tichter on versch, est Artifex faciens Dictamina neque metricis, neque rythmicis legibus coartata.*] Marculfus in Epist. ad lib. 1. Formul: *Viros eloquentissimos, ac rhetores, et ad Dictandum peritos.* Candidus Monachus in Vita Egili Abbat. Fuld: *Exerce temetipsum legendo, et aliquid utilitatis adde Dictando.* Petrus Damiani lib. 1. Epist. 15: *Contemplandi quidem atque Dictandi perfruor otio.* Ursio Abbas in Actis S. Marcelli PP.: *Licet non delecter Dictandi studio.* Gaudentius Brixiensis Episc. in Epist. ad Benevolum: *Te quoque ea tempestate Magistrum memoriæ, oblitum salutaris fidei arbitrata, contra Catholicas Dictare Ecclesias compellebat.* Anselmus Cantuar. in Epist. ad Anselmum nepotem: *Dictare quotidie assuesce, et maxime in prosa: et ne multum ames difficile Dictare, sed plane et rationabiliter.* Anonymus Mon. Ratisponensis de sua fortuna part. 2: *Occurrit animo, ut in Dictamine me occuparem aliquo, quod sæpe expertus sum mentem lascivam cujuslibet scholastice instructi in nullo posse magis constringi, quam studio Dictandi.* [** Continuat. Chronic. Herman. Januenensis ap. Hahnium Collect. Monum. tom. 1. pag. 397: *Ego scriptor hujus libri illud quod sequitur, non proprio Dictamine, sed ex aliis cronicis diligenter sumpsi.*] Occurrit præterea, apud Domnizonem, Anonym. Hasenrietanum, laudatum a Gretsero in Episcopis Eystetensib. cap. 15. Willel. Britonem lib. 1. Phillip. pag. 95. Gregor. Turon. lib. 6. Hist. cap. 22. et alios passim. [Vide jam laudatum Eccardum loco citato.]

* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Ditier, Dictare. Ditié, Dictamen. Diteur, qui bien dite, dictator.* Ibid: *Ditey, carmen.* Lit. remiss. ann. 1401. ex Reg. 156. Chartoph. reg. ch. 448: *Lequel Arnoulet tenoit en sa main un Dictié de la Vierge Marie, qu'il vouloit lire.* Le Roman *de Robert le Diable* MS:

> Si com je trais en mon Dictié,
> De lui out si très grant pitié, etc.

Le Roman *du Riche homme et du Ladre* MS.:

> Chils qui tout scet et qui tout voit,
> Me doinst sa grace et me pourvoit
> De Diter che que j'ai empris;
> Car de Diter ne sui apris.

Vide *Dictitium*.

DICTARE, interdum est pronuntiare, ὑπαγορεύειν. Gloss. Lat. Gr.: *Dictat*, ἀναδίδωσιν, ὑπαγορεύει. Regula Pauli et Stephani in Concordia Regularum Mon.: *Juniores, et maxime, qui adhuc Psalmos discere meditantur, per choras ex ordine et sine negligentia Dictent, ita ut ab eo loco, quo minores ignorant, hi juniores, qui jam Psalterium finierint, per ordinem sibi in Dictando succedant, ut omni tempore pronuntiandi usus non desit.* Vide Notas nostras ad Cinnamum pag. 492.

¶ DICTARE OPERAM. Leges Rotharis [** 145.] apud Muratorium tom. 1. part. 2. pag. 25. col. 1: *Si quis magistrum Comacinum unum aut plures rogaverit aut conduxerit ad operam Dictandum, aut solatium diurnum præstandum inter suos servos, ad domum aut casam faciendam, etc.* Quem in locum Cl. Editor: *Operam Dictare* significare videtur præesse operariis, eisque normam tradere atque ordinem structionis... Sed nunquid pro *Dictare* legendum *Diætare operam*, hoc est, *Dietim* præstare operam?

* 2. DICTARE. Bulla Lucii III. PP. ann. 1181. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonstr. col. 413: *A prato Bovini, sicut Dictat labium nemoris, quod dicitur Forest, usque ad viam ovium,... ab eodem prato Bovini, sicut Dictat labium Chelme usque ad fontem Beliardis.* Id est, prout jacet et distenditur ora nemoris, etc. Vide infra *Dissepare*.

DICTATOR, Scriptor. Gloss. Gr. Lat.: Ἀντιγραφεύς, *Dictator, Rescriptor.* Alibi: Ὑπαγόρευσις, *Dictatura, Dictatum, Dictatus, Dictatio.* Ὑπαγορεύω, *Dicto.* Ὑπαγορεύων, *Dictator.* In MSS. Codd. Festi Breviarii Historiæ Romanæ, *Festi Dictatoris Breviarium* appellatur, uti monet Andr. Schottus in Notis ad Victorem. Forte quia erat *Magister Memoriæ*, qui Ἀντιγραφεὺς τῆς μνήμης, Petro Patricio. Lucifer Calaritanus lib. Moriendum esse pro Dei Filio: *Quando ipse, cum sis, ut tibi videtur, peritus, habeasque Dictatorum designatum numerum, etc.* Domnizo lib. 2. de Vita Mathild. cap. 12.

> Dictator quidam, de quo metra protulit ista.

Epist. 16. inter Francicas tom. 1. Hist. Franc.: *Sed hæc unda irrigua et imperitum depromat sensum, et componit barbarum Dictatorem, qui potius apud Dodorenum didicit gentium linguas discerpere, quam cum bonæ memoriæ Parthenio obtinuisse rethorica dictione.* In Leg. 1. Cod. Th. de Legatis et decretis, (12, 12.) *Dictator* videtur sumi pro eo, qui alicui rei pro imperio suo intercedit: *Nullus igitur obsistat cœtibus Dictator, nemo consiliis obloquatur.* [* Nisi, quod satis placet, accipias pro Magistratu in provinciis Africanis constituto, qui hoc titulo gaudebat, teste Jac. Gothofredo ad hanc legem. Ita etiam Otto de Edilib. cap. 2. pag. 72. Eodem præterea nomine civita-

tes quædam donabant magistratus suos, apud Spartian. in Hadriano cap. 19.] Vide *Antigraphus*, et *Dictor*.

Dictatio, Scriptum, oratio scripta, apud Senatorem lib. 6. Epist. 12. lib. 8. Epist. 13.

Dictatum, in Gloss. Lat. Gr.: Ἀμίλλα, καὶ ἀναδεδομένον τοῖς μαθηταῖς. Ita emendo. Ibidem: *Dictat*, ἀναδίδωσιν, ὑπαγορεύει. Gennadius laudat *Pomærii Dictatum de contemptu mundi*. Edidit P. Pithœus *Juliani Dictatum de Consiliariis*, post Collationem Legis Mosaicæ.

Dictatus, apud Ordericum Vital. lib. 11. pag. 834. [Inscriptio veterum Formul. Andegav.: *Incipiunt Dictati seu veteres formulæ Andegavenses*. Occurrit iterum in Actis SS. Junii tom. 3. pag. 810. *Dictatus* quartæ declinationis, in Annal. Benedict. tom. 4. pag. 719. col. 1.]

Dictamen, Scribendi forma et modus, formula, stylus, prosa, oratio soluta. Ebrard. Betun. in Græcismo cap. 11:

Dictamen prosa est a metri lege solutum.

Auctor Mamotrecti in Sapient.: *Stylus, id est, Dictamen*. Innoc. III. PP. lib. 14. Epist. 137: *Litteris ipsis diligenter inspectis, ipsi rescripsimus eas tam ex Dictamine, quod a stylo Cancellariæ nostræ discrepabant omnino,... falsas esse*. Idem in c. 2. de Falsar. in 3. Collect.: *Nam licet in stylo Dictaminis et forma scripturæ aliquantulum cœperimus dubitare*. Petrus Damian. lib. 1. Epist. 15: *Dixistis... quia... non deberem prorsus omittere, quin vos aliquando Dictaminibus visitarem*. Infra: *Et a Dictaminis, vel intimæ contemplationis intuitu mentis acumen obtundit*. Chron. Abbat. S. Trudonis lib. 8. pag. 440: *Pueros... non tamen Dictamen, quam metrum componere docuit*. [** Gaufrid. in Summa de arte dictandi, *Dictamen*, inquit, *est orationum series perfectarum, nullis intercisa distantibus, nullis metrorum legibus obligata*. Hæc ex MSS. profert Hahnius l. 1. Vide Arxium ad Ekkehard. IV. Casus S. Galli pag. 101. not. 38.] Laudatur a viris doctis *Liber Dictaminum Guillelmi de Mandagoto*, postmodum Cardinalis, in quo continentur formulæ, quibus pater filio, filius patri, avus nepoti, amicus, etc. scribere, vel etiam eum alloqui debeat. Ejusdem sunt argumenti *Magistri Matthæi Dictamina*, seu *Ars dictatoria*, Liber *de Stylo Romani Dictaminis*, qui adscribitur Greg. VIII. PP. et alter Magistri Transmundi *de Arte dictandi*. [In Gualferbitanæ Bibliothecæ Codice membraneo, Eccardo teste in notis ad Prologum Pactus legis Salicæ, habentur *Bennonis Misnensis Episcopi Rationes Dictandi prosaice ex multorum gestis in unum collectæ*, in quo libello meminit quoque Benno *Dictaminum Alberici Monachi*. Verba ejus sunt: *Sic enim Alberici Monachi viri eloquentissimi librum vituperant, qui etsi plene per singula Dictaminis documenta non scriberet, in epistolis tamen scribendis et Dictandis privilegiis non injuria creditur cæteros excellere*. Idem Benno adducit *Aginulfi* et *Abbatis Samaritani* scripta ejusdem argumenti, in quibus tamen *temeritatem et indisciplinatæ doctrinæ novitatem* culpat. In ead. Bibl. Guelferb. exstat et *Henrici Francigenæ* libellus *de Arte dictandi*. Vide Annal. Bened. tom. 3. pag. 642. n. 50.] [** Hahnii Collect. Monument. præfat. tom. 1. num. V. quo volumine continetur *Thomæ Capuani Dictator Epistolarum*. Ejusdem generis libri enumerantur in *Nouveau traité de Diplomatique* tom. 5. pag. 594. et in *Hofmann, Vermischte Beobachtungen*, tom. 4. pag. 1. sqq.]

DICTATI, Scribæ, Ἀντιγραφεῖς, pro *Dictatores*. Epistola Gregorii præfixa Notis Tironis et Senecæ in Codd. MSS.: *Per Dictatos suos scribendum curavit*. Vide Salmasium ad Vopiscum pag. 481. [et supra in *Dictare*.]

DICTATOR, Municipalis Magistratus, ita dictus in veteri Inscript. apud Gruter. pag. 214. Vide *Dictare*, *Dictores*, [** et Savin. Histor. Jur. Roman. med. tempor. tom. 1. cap. 2. § 9. not. g.]

* **DICTATORIUM**, *Lo logo da dire*. Glossar. Lat. Ital. MS. Vide *Dicitorium*.

* **DICTATURIRE**, Scribere, commentarium componere, meditari. Guibert. abb. Novig. in prolog. ad Abdiam proph. tom. 6. Annal. Bened. pag. 639. col. 2: *Eo plane tempore, quo animus Dictaturiens beati Oseæ librum meticulosissime jam aggredi conabatur, etc*. Vide *Dictare* 1. et *Dicturire*.

DICTICA, pro *Dypticha*, Pugillaris liber. Glossa apud Gratian. c. 24. quæst. 2. cap. 6: *Dicticæ sunt tabulæ, a dico, dicis*. Ugutio: *A dico, hæc Dictica, tabula manualis, quæ et pugillaris dicitur, et ephemeris: unde*,

Clerice, Dicticas lateri ne depresseris unquam.

In alio Gloss. MS.:

Clerice, Dictica Lateri sit semper amica,
Nam sine Dictica vix retinebis ea.

Buschius in Chronico Windesemensi lib. 2. cap. 65: *Mandavit ut scriberet hæc verba in Dictica: Miserere mei Deus; et statim complanando, hæc delevit*. Ita legitur in Decreto Edit. Contii loco laudato, [** ubi Correct. Romani *Diptychis* ex ipso concilio quod ibi descriptum est emendaverunt.]

1. **DICTIO**, Scriptio rhetorica, seu vera, seu ficta, Declamatio, quæ publice et in consessu virorum eruditorum dicitur, recitatur. Gloss. Græc. Lat.: Μελέτη ῥήτορος, *Declamatio*. Ennodius lib. 3. Epist. 15: *Ipsam quoque ad te Dictionem, qua commendatus es, destinavi, in qua non eloquentiam, sed vota cognoscas*. Idem Diction. 10: *Susceptarum secreta Dictionum ab audientibus non examinantur lingua, sed pectore*. Utitur alias non semel, lib. 2. Epist. 10. 11. lib. 7. Epist. 31. lib. 8. Epist. 3. lib. 9. Epist. 12. Ejusmodi etiam sunt Dictiones illius complures, quæ inter ejus Opera leguntur. Vide Sidonium.

¶ 2. **DICTIO**, *Ditio*. Barthii Glossar. ex Hist. Palæst. Raimundi Agilæi sæpius. Diploma Ludovici Germaniæ Regis pro Ecclesia Argentorat. apud Mabillonium in Supplem. Diplom. Charta xii: *Quas moderno tempore in quibuslibet pagis ac territoriis infra Dictionem imperii nostri juste ac legaliter possidet*.

DICTITIUM, Scriptum, Epistola, Diploma. Hariulfus lib. 3. Chronici cap. 3. Chronici Centul. cap. 30: *Hac stabilita conditione, Ingelardus Abbas, jam reversus, direxit Dictitia ipsi Episcopo, postulans, ut hæc conventio iterum firmaretur*. Idem lib. 4. cap. 22: *At ne posteritas succedentium Abbatum eadem perderet altaria, prudentissimus Gervinus, ab Episcopo obtinuit, inde fieri testamentaria Dictitia, quæ ita se habent, etc*. [* Vide supra *Dictare* 1.]

¶ **DICTIO-AUDIENTIA**, Obsequium, obedientia. S. Irenæus lib. 4. cap. 79: *Secundum Dicto-Andientiam non omnes Dei filii sunt*. Sic Plautus et Cicero dixerunt, *Audiens Dicto* vel *edicto*, pro eo qui obedit dicto seu edicto.

1. **DICTORES**, Arbitri selecti a partibus pro dirimendis controversiis, quorum dictis seu judiciis stant. Charta Episcopi et Capituli Cabilonensis ann. 1221. apud Sanjulianum in Cabilone: *Elegimus* 12. *Dictores, qui juramento præstito, nos super consuetudinibus et jure, quod unusquisque nostrum habeat apud Cabilonem, certificarent*. Vide Perardum in Burgundicis pag. 435. Sammarthanos in Gallia Christ. tom. 2. pag. 446. [et tom. 4. novæ edit. Instrum. col. 248. *Dictor mortis* apud Martenium Anecd. tom. 4. col. 3.] etc.

Dictatores, Eadem notione, dixit Roger. Hovedenus pag. 742: *Rex autem Franciæ duos elegit Dictatores, et Rex Angliæ similiter duos, quorum arbitrio vel majoris partis, si alter Regum adversus alterum, vel aliquis hominum suorum inter se interciperet, emendatio hinc inde fieret infra* 40. *dies*. Utitur etiam Rigordus ann. 1190. pag. 32. [Richardus Rex Angliæ in Charta anni 1195. apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. pag. xvi. ad calcem.] *Diseurs* in Chartis vernaculis. Charta Jacobi Episcopi Metensis ann. 1251. apud Hieron. Vignerium in Hist. Alsat. pag. 140: *Nous Jakes par la gr. de D. Evesque de Mets, et Regnauz nostre freire Cuens de Castres et Sire de Bittes, faisons cognoissant a totz ke nostre freires Maheus Duz de Loherengne que fuit, nous estably Disours et esgardours des treffons qu'il avoit entrepris à son tems de l'Eglise de Remiremont*. Alia ann. 1271. apud eumdem: *Li quatre Chevalier Disour, etc*. pag. 100. 146.

* Et quidem eo nomine designantur in Charta Phil. Aug. ann. 1214. ex Reg. ejusdem. part. 2. fol. 56. v°. col. 2. qui *treugam* inter ipsum Philippum et Joannem reg. Angl. componere curabant. *Dictatores treugarum* nuncupantur, qui de violatione *treugarum* judicant, in Charta *treugarum* inter S. Ludov. Franc. et Henr. Angl. reges initarum ann. 1242. *Diseur*, eodem sensu, in Ch. ann. 1286. ex Tabul. S. Petri Insul. *Arbitre, Diseur, miseur et ordeneur pris dou consentement des parties*.

2. Dictores, videntur præterea appellari actores, qui aliquem in jus vocant. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ ann. 1347: *Quicunque homo fuerit reptatus de domino, vel de toto Concilio villæ, non tenetur se salvare ad dominum, nec totum Concilium, nisi tantum ad unum hominem, qui reptaverit eum, et quod respondeat ad illum Dictorem in illa forma, etc*.

1. **DICTUM**, Judicium, sive sententia arbitrorum, vel *Dictorum*. Willelmus Malmesbur. ann. 1263. pag. 384: *Protulit Dictum suum et sententiam solenniter pro Rege Angliæ*. Charta Manassis Aurelian. Episcopi, Arbitri electi, ann. 1214. in Tabul. Eccl. Autissiod. fol. 236: *Ego, inquam, taliter dictor electus... formo Dictum meum et profero in hunc modum*. Alia S. Ludovici ann. 1259: *Qui arbitri Dictum suum, seu arbitrium taliter protulerunt, etc*. [Littera de Præbendis Tornodorensibus conferendis ann. 1228. apud Acher. Spicil. tom. 8. pag. 230: *Nos vero de consensu utriusque partis Dictum nostrum pronunciamus in hunc modum*. Chartularium S. Vandregisili tom. 1. in Instrumento anni 1262: *Dictum suum et arbitralem sententiam inscriptam pertulerunt unanimiter coram nobis*. Litteræ Philippi Franc. Regis ann. 1277. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. pag. 59: *Super secundo Dicto a dictis fratribus prolato, seu ordinacione ab ip-*

sis secundo facta.] Hinc nostris, *Dicta* Arestorum, *les Dictums des Arrests*, quia ita ut plurimum claudebantur: *Dictum fuit per arestum Curiæ, etc.* Vide Dissert. 2. ad Joinvillam pag. 143.

¶ 2. **DICTUM**, Pretium pro re venali indicatum, ut explicat D. *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. Reg. pag. 16. Litteræ Ludovici VII. cognomento Junioris ann. 1168. quibus reprobat quasdam consuetudines Aurelianenses num. 2: *Ab homine extraneo Aureliis rem suam ad vendendum afferente, propter oblationem et Dcm suum tantum, non exigatur consuetudo.* Pro *Dcm* annotat doctiss. Editor. in Regesto Philippi Augusti haberi *Dictum*. Sic autem se habet versio Gallica: *Le houme estrange, et d'Orliens, offrant la soue chose à vendre, por s'offre, ne por son Dit tant seulement, ne soit demandée coustume.* [* Vide supra *Dica* 2. et infra *Ditum*.]

¶ 3. **DICTUM**, Charta, seu Actus, vel Scriptura. Charta donationis Burgi de Bociaco factæ Monasterio Prulliaci in Turonia ann. 1096: *Per hoc vero Dictum dedit illi Abbas... et Monachi caritatem, id est, centum solidos.*

* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Dich, Prov. Dictum, narratio.*

¶ 4. **DICTUM**, Narratio, Gall. *Rapport.* Litteræ Ludovici VIII. Franc. Regis ann. 1212. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. pag. 260: *Ipsi vero sicut in suarum continetur testimonio litterarum, et sicut ex Dictis, eorum accipimus, etc.*

* 5. **DICTUM**, Testimonium, Gall. *Déposition.* Charta ann. 1224. ex Chartul. Maurig.: *Dies est assignata venerabili fratri episcopo Carnotensi contra abbatem et conventum Maurigniaci ad diem Jovis post Quasimodo, de dicendo in testes, et Dicta testium ex utraque parte productorum.*

** **DICTURA**, Sententia, *phrasis.* Virgil. Grammat. pag. 58: *Omne verbum, quod non ad Dicturæ caput pertineret, conjunctivo semper modo ponebatur.*

¶ **DICTURIRE**, Dicere, cupere. Onomast.: *Dicturio,* λεξείω. Macrob. lib. 7. Saturn. cap. 1: *Fortiter a se facta semper Dicturiunt.* Rursum utitur cap. 3. [* Vide supra *Dictaturire.*]

¶ **DICUBULUS.** *Dicens, loquens.* Glossar. Sangerman. num. 501.

¶ **DICUMBITIO.** Vide *Decumbitio.*

* **DICUS**, Moles opposita fluctibus, agger, Gall. *Digue*, Flandris *Diik.* Charta Philip. comit. Fland. pro Libert. franci et castell. Brug. ex Cam. Comput. Insul.: *Quicumque Dicum maris ruperit,... dextrum amittet.* Alia Margar. comit. Fland. ann. 1269. in Suppl. ad Miræum pag. 602: *Nisi tempore factæ collationis habitata et Dico omnino adhærens, quæ tantum commode inhabitari poterat vel adiri, etc.* Vide *Diccus* et supra *Dicare.*

DIDA, *Nutrix*, μάμμη, apud veterem Interpretem Moschionis de morbis mulier. c. 96. ex Gr. forte τίτθη, quod idem sonat.

DIDASCALARE, *Magistrare, docere.* Ugutio.

DIDASCALI, Διδάσκαλοι, dicti *Majores* Judæorum *et sapientiores in Lege Moysis*, apud Rigordum ann. 1181.

DIDASCALICUS. Gloss. Lat. Græc.: *Doctissimus*, διδασκαλικώτατος, ἐλλογιμώτατος. Ennodius in Apologet. pro Synodo: *Videamus tamen, si placet, et illas Didascalici libelli vestri relegamus argutias.* Ubi tamen Sirmondus διδασκαλικοὺς λόγους, *Disputationes accuratas et ad docendum idoneas*, interpretatur.

¶ **DIDASCALIUM**, διδασκαλεῖον, Gymnasium. Vide *Magisteriale.*

** **DIDASCALUS.** Quæ ejus dignitas fuerit in aula Byzantina vide in Glossar. med. Græc. voce Διδάσκαλος col. 304. Inde vero Theophaniæ imperatricis tempore apud Germanos passim hoc nomen frequentabatur, ab iis præsertim qui in comitatu imperatorio degebant. Ita Bernwardus episcopus Hildenesheimensis, *cujus fidei* imperatrix *domnum regem literis imbuendum moribusque instituendum commendaverat*, ut scribit Thangmarus in ejus vita ap. Pertz. vol. Script. 4. pag. 759. sibi hoc nomen tribuit in chart. ann. 1022. ibid. pag. 779: *Cum essem aulicus scriba doctus et beatæ memoriæ tertii Ottonis imperatoris Didascalus simul et primiscrinius.* In charta Willigisi Archiep. Magunt. ann. 976. in Guden. Cod. Diplom. tom. 1. pag. 352. hæc leguntur: *Postquam Herwardus, domini nostri Ottonis, serenissimi imperatoris notarius et ecclesiæ, quæ est in Ascafenburc, Dydascalus, in metropoli Maguntiaca jus scolares canonicos apud se in domo retinendi sine exceptione obtinuit, Alamarius dicti Dydascali secundarius, auctoritate ipsius et mandato quendam scolarem canonicum, etc.* ubi *Ecclesiæ Didascalus* videtur esse quem *Scholasticum* dicere solebant, quæ dignitas in collegiatis ecclesiis omnibus extitit. In notitia ann. 1452. ap. eumdem Guden. tom. 2. pag. 575. contemptim ludimagistri et doctores umbratici ita nominantur: *Ne a Didascolis et ejus seculi sciolis id inculcari posset, etc.* Conf. *Didascalicus.*

* **DIDASCOLARE**, *Discipulare, magistrare, docere, Ensenhar, Prov.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

¶ **DIDATIM**, *Divisim.* Gloss. Isidor. Est a *Didere*, Dividere.

DIDEMARII. Commodianus, de Simulacris Deorum:

Deludunt vos pauci scelerati,
Extricare suam dum quærunt vitam,
Subornant aliis esse sub mysterio, falsum
Indissimulantes, concussi numine quodam,
Majestatemque colunt, et se sub figura fatigant.
Vidistis sæpe Didemarios, quali fragore
Lusorias ineant, dum furias fingere quærunt,
Aut cum dorsa sua allidunt parca bipenne,
Cum doctrina sua servant quod cruore sanant.

Incertum, qui sint hi *Didemarii* falsorum deorum Sacerdotes, ac cultores, nisi legendum sit *Dindymarii*, ut fuerint Rheæ, seu Cibeles, quam *Dindymen*, et Δινδυμήνην vocabant, cujus sacra in Dindymo monte Phrygiæ fiebant, famuli et Sacerdotes, non modo Galli, qui castrati, sed et *Corybantes* vocati, quod cum insaniam ac belluinam quamdam rabiem imitarentur, capita insanorum more projicerent, cujusmodi *Didemarii lusorias facere* indicantur a Commodiano.

* Aliam circa vocis hujus originem, notionemve conjecturam profert Jac. Gothofr. in Leg. 2. Cod. Th. de Collegiat. tit. 7. pag. 193. quasi *Vidumarii.* Hunc consule, si placet.

¶ **DIDENS**, *Firmus, robustus, ingens.* Papias. Vide

¶ DIDONEUS, *Vivax, valens*, apud eumdem Papiam. Forte pro *Idoneus* littera *d* superaddita, ut in voce *Deum* pro *eum.* [** Glossar. in cod. reg. 7644. ut ex Cicer.: *Didens, firmus, robustus, validus, idoneus, vivax, valens, magnis viribus, vehementi corpore.* Legendum videtur *vivens* aut *vigens.*]

✱ **DIDIMARE**, [Dividere, dubitare. DIEF.]

DIDRAGMARE. Baldricus in Chronico Cameracensi lib. 3. cap. 38: *Aurum plurimum Didragmavit*, id est, per partes distribuit, per *Didragmas* dedit.

DIECULUM, Dies. S. Eulogius lib. 2. Memorial. Sanct. cap. 1. de Saracenorum jejuniis: *Post expleta jejuniorum suorum tricena Diecula, in quibus gastrimargiæ crapulis, et fluxu libidinis..... propensius solito insistunt, etc.*

* **DIEGEMA**, *sive Paraphrasis*, apud Alb. Torin. in libr. Joan. Damasceni de Febr. curatione.

* **DIELE**, Asseres. Charta ann. 1322. tom. 2. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* pag. 100. col. 2: *Quod... ad nostram requisitionem asseres sive Diele ipsius pontis deponant, et necessitate cessante reponant.*

* **DIENISMANNUS**, DINISMANNUS, a Germ. *Dienst*, Officium, servitium, munus, et *Man*, homo, Vassallus, qui domino servitia præstare tenetur; idem qui apud Anglos *Drench.* Vide ibi. Charta Ulrici march. Tusciæ ann. 1170. in Monum. eccl. Aquilej. cap. 63. col. 604: *Insuper præfati jugales donaverunt præfato altari Aquilejensis ecclesiæ..... ministeriales suos Dinismannos, videlicet Sifradum cum filiis..... Et major pars Dienismannorum et ministerialium illorum, feudum quod habebant a suprascripto marchione præsente, et a domino patriarcha receperunt.* Et col. 606: *Miserunt eum* (patriarcham) *per turrim et portam in tenutam pro castro et omnibus possessionibus superius dictis... Et ibidem Arbo et Henricus de Attens juravere fidelitatem domino patriarchæ, sicut Dienismanni.* Vassalli sunt Bernardo de Rubeis, nec vilis quidem seu obnoxiæ conditionis, quos ipse et *Disnimannos* hic in annotatis vocat, nescio an ex Chartarum fide. Hinc, ipso etiam teste, vox *Desmans* et *Gismans*, qua hodieque familiæ quædam nuncupantur in ea Forojuliensis provinciæ parte, quæ Carnea vocatur. Illorum denique conditionem nitide patefaciunt Chartæ a Joanne de Moravia patriarcha scriptæ ann. 1392. quas hic profert idem Bernardus: *Vassallos sive Germanos* (leg. *Gismanos*) *nostros in dicta gastaldia nostra habitantes declaramus immunes a quibuscumque speculationibus, explorationibus, itineribus, passuum custodiis, bellorum gravaminibus, personali militia, et aliis servitutibus rusticis dictæ nostræ provinciæ imponendis; remanente tamen servitio solitæ et debitæ equestris militiæ, ad requisitionem nostram nostrorumque successorum.* Rursus ann. 1393: *Audivimus Russulinum de Luincis nomine suo et aliorum Gismanorum Carneæ se dolentem de capitaneis quarteriorum, qui volunt ad gravedines,... et quia non sunt in numero suppositorum dictis capitaneis, sed vassalli in gastaldia nostra ad servitium equestris militiæ, etc.* Vide infra *Dolesmanus.* [** Vide *Ministerialis.*]

DIENNIUM, *Biennium.* Ugutio et Joan. de Janua.

* **DIENSTMANNUS**, Ejusdem originis atque *Dienismannus*, Apparitor majoris et magistratus civilis minister, Flandris *Dienstman.* Charta Phil. comit. Fland. pro Libert. franci et castell. Brug. ex Cam. Comput. Insul.: *Item in nullius domum Dienstmannum mittent de omni eo, quod ad scabinatum pertinet, nisi per scabinos, et ille erit legitimus Dienstmannus.* Alia Guid. comit. Fland. ann. 1287. ibid.: *Nous Guis cuens de Flandre et marchis de Namur, faisons savoir a tous ke comme debas et contens fust meus en-*

tre les keuriers dou tieroir de Furnes d'une part, et les mayeurs et les Dienstmans doudit tieroir d'autre part, de ce ke lidit mayeur et Dienstman pour le raison de leur maierie et de leur Dienstmanschepe disoient ke il n'estoient mie taillaule, anchois estoient frans, et lidit keurier disoient le contraire... Nous et nos consaux, diligamment oies les raisons de l'une partie et de l'autre, disons pour raison et pour droit ke lidit mayeur et li Dienstman doivent paiier taille, assise, etc. Vide supra *Decanus* 3.

° **DIEPEMSELE**, Flandris *Diep*, Profundus. Comput. ann. 1302. ex Cam. Comput. Insul. : *Super Diepemsele, scagham et ignem, xliiij. lib. ix. sol.*

° **DIERECTUS**. Vide supra *Diarectus*.

1. **DIES**. *Ad diem*, pro *cottidie*. Capitolinus in Macrino : *Non enim est quisquam in vita, qui non ad Diem quodcunque fecerit*. Galli dicerent *par jour*. [*Dis* pro *Jour*, Dies, ex nostris quidam dixere. Le Roman *de Partonopex* MS. :

> Trois mois i fui et quinze Dis,
> Puis m'en gita l'Empereris.]

° Nostris *Toudiz*, quasi omni die. Lit. ann. 1355. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 332 : *En persévérant Toudiz en leur parfaite loyaulté, etc.*

2. **DIES**, Prælium, seu dies prælii, Gallis *Journée*, Italis *Giornata*. Will. Brito lib. 10. Philippid. :

> Vexillum regale Die portavit in illo.

Ita etiam usurparunt Latini Scriptores. Lucanus lib. 7. v. 92 :

> Testor Roma tamen Magnum, quo cuncta perirent,
> Accepisse Diem.

Florus lib. 2. cap. 6 : *Non fuit major sub Imperio Romano Dies, quam ille cum duo omnium et antea et postea Ducum maximi, ille Italiæ, hic Hispaniæ victor, collatis cominus signis direxere aciem*. Et lib. 4. *Cannensem Diem* vocat, quod alii Cannense prælium. Vide Casaub. ad Sueton. August. cap. 23.

3. **DIES**, Tantum terræ, quantum quis per diem uno aratro arare potest ; nostris, *Journel de terre* ; Anglis, in Chronico Will. Thorn. pag. 2203. *Dayworke*, i. quantum terræ arabilis unius diei culturæ sufficit : ad verbum, diei opus. Papias : *Jugeries, unius Diei opus aratoris. Terra trium Dierum*, in Charta Dudonis Abbatis Dervensis in ejusdem Abbatiæ Tabulario. Charta Balduini Comitis Guinensis ann. 1084. apud Duchesnium in Comitib. Guinens. pag. 25. 26 : *Terram* 14. *Dierum in villa Bissenghehem, et terram* 30. *Dierum apud Altenghes, et apud Morlenghehem* 20. *et apud Suavecam* 3. *carrucatas terræ*. Occurrit in hac Charta crebrius, *Terra* 3. 6. 33. *etc. Dierum*. Ibidem : *Dedit terram, quæ jacet... et* 8. *Dies ad montem Campanies*. Rursum : 15. *Dies terræ, quam habebat ad Wesioe*. Alio loco : *Dedit decimam... et* 8. *Dies*, 4. *tenet Fretemerus, et* 4. *Balduinus, etc.* Similia habet Charta Girardi Morinorum Episcopi apud Willelmum Andrensem eod. ann. 1084 : *Declaration des heritages appartenans au gaignage des* 10. *maisons dépendans du Prioré de Belval*, in Comitatu Vaudanimontis ann. 1566 : *Item, une piece de terre contenant quatre Jours au ban dudit Velle*. Sic ibi passim. [Pluries etiam in Charta Girardi Tervanensis Episcopi ann. 1084. apud Miræum tom. 1. pag. 355. col. 1.]

° Nostris etiam *Jour*. Charta ann. 1328. in Reg. 65. Chartoph. reg. ch. 209 : *Item une faisete que Jehans li Carons eut,... et tient quarente et cinq vergues ; c'est ès deux faissetes un Jour... Item deus Jours et demi et vint et deus vergues, qui furent l'oiselet*.

Dies, Eadem forte notione, in Charta Pipini Ducis, filii Anchisi, apud Meurissium in Episcopis Metensib. pag. 112 : *Terram aratoriam indominicatam plusquam jugera ducenta : pratum etiam ad falces triginta et silvam minutam ad Dies nonaginta*.

° Quo etiam sensu *Jour* legitur in Charta ann. 1374. ex Reg. 106. Chartoph. reg. ch. 306 : *Item une maison assise à Reims devant le guers de la porte à Veelle, un Jour de bois, un pré, etc.* Vide supra *Diale* et infra *Dieta* 5.

°° Dies, Opera unius diei. *Diem* 1. *facere quavis hebdomada*, et similia passim in Polyptycho Irminonis. Vide Guerardi Indicem generalem.

4. **DIES**, pro festo. Annales Franc. ann. 802 : *Ipse Rex celebravit Diem S. Jo. Baptistæ, etc.* Ita Dani etiamnum hodie *Apostelsdage*, seu diem Apostolorum, *Siubryra Daghr*, diem septem fratrum mense Julio, *Juladaghr*, diem nativitatis Christi, *Stephandaghr*, diem S. Stephani, etc. in Calendario Runico, ab Oleo Wormio edito, vocant.

5. **DIES**, Victus diurnus, cotidianus. Commodianus Instr. 64 :

> Nec enim dico, ut te in trivio tinnites,
> Cum pro Die tuo vigilas, sine fraude vivendo.

Item pro diei alimonio Regiæ familiæ præstando. Domesdei apud Spelmannum : *Et reddebat dimidiam Diem mellis, et consuetudines mellis*. Alibi : *Reddebat unam Diem de firma, et valebat* 95. *lib*. 6. *denar*. Ibidem : *Comitatus Oxeneford reddit firmam* 3. *noctium, hoc est*, 150. *libr*. Vide *Firma, Convivium*.

° 6. **DIES**, Consessus judicum, *assisia* ; quo sensu diximus *Les grands Jours de Troyes, etc.* Vide *Dies Magni*. Lit. remiss. ann. 1392. in Reg. 143. Chartoph. reg. ch. 73 : *Simon Quarré, demourant à Monestaul lez Aucerre, fist appeller le suppliant aux Jours du soir dudit jour ;... auxquelx Jours ledit suppliant ala*.

° 7. **DIES**, Tempus, hora. Lit. remiss. ann. 1406. in Reg. 161. Chartoph. reg. ch. 163 : *Lesquelx se logerent en un cuignet des bergeries, où il avoit un tas d'essaies à brebis, ouquel ilz furent en attendant que icelle Gilon venist, quant Jour seroit, affourrer icelles brebis*.

¶ Dies Absolutionis. Vide in *Absolutio*.

° Dies Adoratus, Sanctæ Parasceves scilicet, quo Crux adoratur. Charta ann. circ. 1130. ex Chartul. Stirp. : *Item Die adorato piscatus fuit stagnum de Vilalaur : Unde domini stagni quæsierunt michi rectum. Le Vendredi adouré*, in Lit. remiss. ann. 1397. ex Reg. 151. Chartoph. reg. ch. 259.

° Dies Ægri seu *Maledicti*, Iidem qui *Ægyptiaci*. Petr. Subesti de Cultu vineæ Dom. part. 3. cap. 4 : *Observatio Kalendarum, mensis, dierum Egyptiacorum, quos vulgus imperitus falso dicit Dies ægros seu maledictos, est superstitiosa et reprobata curiositas*.

Dies Ægyptiaci, qui in veteribus Calendariis, quæ a Bucherio in Canone Paschali, a Georgio Herwarto, et a Petro Lambecio lib. 4. Commentar. de Bibl. Cæsarea edita sunt, et in Victorino MS. et aliis notantur in quolibet mense. Ugutio : *In quolibet mense dicuntur duo dies mali Ægyptiaci, quia ab Ægyptiis fuerunt inventi. Ægyptii enim computientes, quod in aliqua hora dierum illorum non erat bonum sanguinare, id est, sanguinem minuere, ne aliquod opus inciperetur, illos Dies vocaverunt*. Petrus Comestor in Histor. Scholast. cap. 34. Exodi : *Dies Ægyptiaci dicuntur, quod in his passa est Ægyptus, quorum duos tantum in singulis mensibus notamus ad memoriam, cum plures forte fuerint. Nec est credendum, quod Ægyptii, licet astrorum periti, deprehenderint Dies hos infaustos in inchoatione operis, vel itineris, vel minutionis*. De his S. Augustinus in Ep. ad Galat. cap. 4 : *Plena sunt conventicula nostra hominibus, qui tempora rerum agendarum a Mathematicis accipiunt. Jam vero ne aliquid inchoetur, aut ædificiorum, aut hujusmodi quorumlibet operum, Diebus, quos Ægyptiacos vocant, sæpe etiam nos movere non dubitant*. Decret. caus. 26. q. 7. c. 16 : *Non observetis dies, qui dicuntur Egyptiaci, aut Calendas Januarii, etc.* Formula veteris Pœnitentialis, edita a Jac. Petito : *Item non debere servari dies Egiciaci* (sic) *ad minuendum sanguinem, vel aliquid faciendum*. Honorius Aug. lib. 2. de Imag. mundi cap. 108 : *Dies Ægyptiaci ideo dicuntur, quia ab Ægyptiis sunt inventi. Et quia Ægyptus dicitur Tenebræ, ipsi Tenebrosi inde nominantur, eo quod incautos ad tenebras mortis perducere affirmantur*. Durand. in Ration. lib. 8. cap. 4. n. 20 : *Illud autem notandum, quod in quolibet mense sunt Dies Ægyptiaci, id est, ab Ægyptiis deprehensi : in Ægypto enim erant quidam Astrologi, qui quasdam constellationes nocivas humanis actibus in illis diebus invenerunt, ideoque illas notas hominibus esse voluerunt : tamen illarum constellationum puncta scire propter errorem nostri computi non valemus : vel forte invenerunt Dies bene constellatos, et ideo eos in Kalendario notaverunt, ut in illis diebus potius quam in aliis, actibus insistatur : quorum errorem ne Ecclesia sequi videatur, a talibus cavetur... Quotus autem sit Dies Ægyptiacus, a principio vel fine mensis his versibus continetur :*

> Augurior decios, audito lumine clangor,
> Liquit olens Abies, coluit Colus, excute Gallum.

In his versibus sunt 12. *dictiones*, 12. *mensibus servientes : prima primo, secunda secundo, et sic per ordinem, sumpto initio a Januario : ita quod quota die erit prima litera primæ syllabæ alicujus istarum dictionum in alphabeto, totus erit Dies Ægyptiacus in illo mense, cui servit illa dictio, computando a mensis principio versus finem. Item quota erit prima litera secundæ syllabæ in alphabeto, totus erit dies Ægyptiacus in illo mense, cui servit illa dictio, verbi gratia, Augurior, est prima dictio, et servit primo mensi, scilicet Januario : au, est prima syllaba, et a, est prima litera ipsius syllabæ, et g, est septima in alphabeto : ergo dies prima Januarii est Ægyptiaca. Item g, est septima in alphabeto : ergo septimus dies Januarii numerando a fine versus principium, est Ægyptiacus, et sic in aliis, hoc observato, quod h, in hoc loco pro litera non ponatur. Quilibet autem præmissorum dierum propter unicam horam sui denominatur Ægyptiacus*. Adde Martinum *de Arles* in lib. de Superstitionib. pag. 5. et Olaum Wormium lib. 1. Fastor. Danicor. cap. 24. 25. Willelmus Neubrigensis lib. 4. cap. 1 : *Richardus igitur primus,... Londoniis est consecratus a Balduino Cantuariensi Archiepiscopo tertio Nonas Septembris, qui dies ex prisca gentili superstitione Malus vel Ægyp-*

tiacus dicitur, etc. [Statuta MSS. Augerii II. Episc. Conseran. ann. 1280 : *Dies quoque Ægyptiaci, constellationes, lunationes, Kalendæ Januarii, initia mensium, dies, annus, cursus lunæ, solis et siderum, superstitiose observari non debent, credendo videlicet in illis virtutem inesse; quoniam superiora non sunt causæ rerum et signa : sed nec in præmissis diebus seu temporibus mensæ cum epulis vel lampadibus in domibus sunt parandæ, vel per vicos et plateas cantores et chori ducendi. Nulla etiam tempora sunt fausta vel infausta existimanda, ut in eis nolit vel velit aliquid inchoare.* [Huc referenda videntur, quæ habet Petronius in Satyrico : *Altera* (tabula) *Lunæ cursum stellarumque septem imagines pictas, et qui dies boni, quique incommodi essent, distinguente bulla notabantur.* Habentur porro in Bibliotheca Thuana Cod. 615. *versus de diebus Ægyptiacis.* Vide Hesychium in 'Αποφράδες ἡμέραι et infra in *Sanguinare.*

DIES AMORIS, [Dicta dies ad controversiam amice componendam. Charta Odonis de Vadarimonte Hist. Tull. pag. XCVIII : *Nos vero controversiam... ægra mente ferentes, litteris justitiæ a Domino Trevirensi nobis delegatis et auditis, Diem amoris Domino Duci et Romaricensi Abatissæ... denominavimus.*] Vide *Amor* et *Dies Marchiæ.*

¶ DIES ANIMARUM, Dies commemorationis fidelium defunctorum, Picardis, *Jour des ames.* Legitur in Breviario ann. 1555. Londinis edito, quod asservatur in Abbatia Benedictinarum Anglicarum suburbii Pontisarensis. Vide *Animæ.*

DIES ANNALES Vide *Festa annalia.*

DIES ET ANNUS. Vide *Annus et dies.*

DIES APOSTOLICI, Festa Apostolorum. Charta Philippi Comitis Flandr. ann. 1176. in Tabul. Monast. S. Bertini : *Ipsis tamen pro eo palefridum mittentibus, et hoc ter in hebdomada, et in omnibus Apostolicis Diebus, et in omnibus festis S. Mariæ, in quatuor diebus natalibus Domini, etc.*

° DIES APPENSAMENTI, Vadimonii dilatio, Gall. *Délay.* Stat. ann. 1363. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 652. art. 6 : *Si vero... Diem appensamenti petierit,... non sibi tempus annuale ad habendum appensamentum tribuatur.* Vide supra *Appensamentum.*

¶ DIES ATRI. Papias : *Atri dies qui Communes dicuntur.* Varroni lib. 5. de Lingua Lat. : *Dies postridie Kalendas, Nonas, Eidus appellati Atri, quod per eos dies novi inciperent.*

° DIES AVENANS, vox fori Normannici. Assis. Falesiæ ann. 1236. inter Arest. Scacar. Norman. ex Cod. reg. 4651 : *Si quis conveniatur de hæreditate et suum capitur, et ei reddatur in assisia, quamvis non dicat quod requisierit ante, tamen habebit Diem avenantem, quem nondum habuit. Diem evenantem,* in ead. Assis. ex Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 29. v°. col. 2.

DIES BARONUM, quibus scilicet *Barones* convenire solent ad dijudicandas vassallorum lites, Parlamentum. Charta Philippi III. Regis Franc. ann. 1281. in Tabular. Ambian. Episcopat. fol. 76 : *Promittens idem Dominus, quod in proximo venturo Parlamento ad Diem Baronum veniet, et specificabit sigillatim, etc.* Alia Regis Philippi IV. anni 1289. in Regesto feodorum Ecclesiæ Lingon. : *Si quid enim ipsi cives velint petere ab Episcopo, adjournetis eundem ad Diem Baronum futuri proximo S. Martini hiemalis Parlamenti eisdem civibus responsurum.* In Responsis, factis a Rege Franciæ Regi et Reginæ Navarræ : *Des deus cens livres de rente de la Damoiselle de S. Cheron, l'en mait la besongne au Parlement, qui vient au Jour des Barons.* Vide *Parlamentum.*

DIES BONI, apud Sidonium lib. 5. Epist. 17. dies feriati esse dicuntur Savaroni. Sane festa majora etiamnum *les Bons jours* appellamus.

° *Bon jour,* Dies Paschalis, in Lit. remiss. ann. 1376. ex Reg. 110. Chartoph. reg. ch. 213 : *Comme en la sepmaine peneuse l'an 75. derrain passé, ledit Guillot... li dist et monstra comme il estoit bonne sepmaine et prèe du Bon jour, et qu'il appartenoit un chascun estre à paix.*

° DIES BURARUM, *Jour des bures,* apud Lotharingos, Dominica prima Quadragesimæ. Vide supra *Buræ.*

DIES CENSORIUS, Dies supremi judicii, ἡμέρα καθ' ἣν ὀφείλει τις ἐμφανίσαι ἑαυτὸν τῷ δικαστηρίῳ. Vide *Censor. Dies magnus,* in Epistola Caroli Mag. ad Elipandum : *In Die magno ante conspectum gloriæ suæ gloriosos stare concedat.* [Lib. 6. Capitularium cap. 328 : *Quia ipse Dominus dicturus erit in remuneratione magni Diei :* Hospes eram et suscepistis me, etc. Et cap. 403. ex Imperatore Constantino refertur de accusationibus Episcoporum : *Hæ quidem accusationes tempus habent proprium, id est, Diem magni judicii, etc.*]

DIES CINERUM, Caput jejunii. Synodus Beneventana ann. 1091. cap. 4 : *Nullus omnino laicus post Diem cineris et cilicii, qui Caput jejunii dicitur, carnibus vesci audeat.* Vide *Absolutio, Caput jejunii.*

DIEM COLLIGERE. Supplicatio facta Regi ann. 1235. in Concilio Remensi : *Nec reputet eum* (Archiepiscopum Remensem) *Dominus Rex in defectu, si non Colligat Diem coram ipso contra illos* (accusatores), *cum in nullo fuerit defectu erga eos, et cum ipsi sint excommunicati.* Infra : *Facta autem supplicatione modo prædicto, dixit Dominus Rex, quod super hoc haberet consilium, et super hoc assignabat diem ad crastinum quindenæ Assumptionis B. Mariæ apud Meledunum. Quo audito, Dominus Rex et dicti Episcopi cum præfatis nuntiis Capitulorum, secesserunt in partem, et habito Concilio in hoc convenerunt, quod Diem illam Colligerent.* [°° Vide *Collocare.*] [° Vadimonio stare, ut opinor.]

DIES COMMUNES, Festis opponuntur in l. un. Cod. Theod. de Imag. Imp. (15, 4.) [Vide supra *Dies atri.*]

DIES CONSECRATI, in Concilio Suessionensi ann. 853. cap. 7. et in Capitulari Caroli C. Compendiensi ann. 868. cap. 8. ubi vetatur *malla aut placita teneri, a quarta feria ante Nativitatem Domini usque post Consecratos Dies :* eos nempe quatuor dies, quos in Natali Domini celebrari præcipiunt Capitularia Caroli M. lib. 2. cap. 35. et Concilium Moguntinum cap. 36. Vide Baron. ann. 853. n. 29.

DIES CONSUETUDINALES, quibus nempe *consuetudines,* seu tributa, vel census exiguntur. Charta Aimonis Comitis Gebennensis ann. 1090. apud Guichenon. in Bibl. Sebus. pag. 325 : *Concedo Ecclesiæ S. Eugendi . . . alodos illos, quos ab ingenuis hominibus in potestate Seissiacensi Monachi præfatæ Ecclesiæ hactenus obtinuerunt, et amodo obtenturi sunt, ab illis videlicet ingenuis, qui Dies Consuetudinales, quos esse 12. tradunt, et alia debita exceptis aratura boum in corvata et observatione placiti generalis consuetudinaliter mihi non debent.* Apud Græcos aliud sonat ἔθιμος ἡμέρα, quæ in Gloss. Lat. Gr. exponitur *Dies solennis.* ἑορτή.

DIES ET CONSUL, Dies diplomati ascriptus, vulgo *data.* Hincmarus Remensis in Ep. ad Adventium Episc. Metensem, de Episcoporum Consecrat. Opusc. 44 : *Et completa Missa habeat Episcopus, qui eum ordinavit, literas manibus suis subscriptas, ... præferentes Diem et Consulem, etc.* Flodoard. lib. 3. cap. 11 : *Porrexit literas canonicas . . . Diem præferentes et Consulem.* Vide S. Athanas. de Synodo Ariminensi pag. 871. Cujacium ad leg. 20. D. de Testam. et Notas ad Senatorem lib. 6. Epist. 1.

DIES CORONÆ REGIS. Vide *Curia Coronata.*

° DIES DECRETORII, Qui vulgo *Critici* medicis, apud Auger. Ferrar. August. Niphum, Mich. Angel. Blondum, etc. ex D. *Falconet.*

° DIES DEVOTI, Quibus piis exercitiis vacant fideles, feriati. Charta ann. 1334 : *Item quod nulla persona bibat in taberna post quod pulsatum fuerit pro* Ave Maria, *nec tantum quantum celebrabuntur missæ in Diebus devotis et festivis in dicto castro* (de Grauleriis).

° DIES EVENANS. Vide supra *Dies Avenans.*

DIES FACERE. Formulæ vett. Pithœi cap. 71. in MS. : *Sicut reliqui servi nostri et vicinorum vestrorum Faciunt Dies tantas in unaquaque hebdomada facere debeant.* Id est, *employent tant de jours,* [Tot dies impendunt operibus tributariis. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 2. col. 2 : *Ermengaudus tenet hospicium, solvit inde in anno pullum* I. *ova* V. *Facit in unaquaque ebdomada Dies* III.] Ita in Lege Bajwar. tit. 14. § 6. Vide *Facere.*

DIES FACERE, Alia notione. Formula Pœnitentialis edita ex Cod. Thuano a viro doctissimo Jacobo Petito post Pœnitentiale Theodori pag. 349. de Interrogatione de 10. Præceptis Decalogi : *Item Facere Diem vel sortes. Item si observet diem unam plus quam aliam ad seminandum, vel aliquid faciendum.*

DIES FELICISSIMUS, Dies Paschatis, quo pignus et arrabonem accepimus in vitam æternam. Commodianus Instruct. 75 :

> Congruit in Pascha, Die Felicissimo nostro,
> Lætentur et illi, qui postulant subacta divina, etc.

¶ DIES FELICISSIMUS NUPTIALIS, in Appendice Marculfi form. 37. *Die Felicissimo Nuptiarum,* form. 5. inter Bignonianas, apud Baluzium tom. 2. Capitul. col. 455. et 498.

¶ DIES FLORUM, Palmarum dies festus, Gall. *Pâques fleuries.* Vide *Capitilavium.*

DIEM FUNCTUS, pro *Defunctus,* in Cod. Th. leg. 17. de Prætor. (6, 4.) et leg. 5. de sepulcr. violat. (9, 17.)

° DIES FOCORUM, Dominica prima Quadragesimæ, quæ *focis* seu facibus accensis celebrabatur. Charta ann. 1251. in Chartul. Buxer. part. 7. ch. 17 : *Qui* (denarii) *debent solvi annuatim dicto Johanni Mascharex apud Chambole in Die focorum.* Reg. episcop. Nivern. ann. 1287 : *Idem dominus episcopus debet cuilibet carnifici, qui vendunt in burgo Comitis, duos situlos vini die Dominica focorum.* Chron. S. Mariani inter Probat. Hist. Autiss. pag. 262. col. 1 : *Anno 1358. octavo die mensis Martii, capta fuit civitas Autissiodori ab Anglicis, videlicet*

Die focorum ante auroram. Et pag. 282. col. 2 : *In sexta feria post focos, etc.* Vide supra in *Brando* 1. *Denarius focorum* et infra *Foci.*

° DIES FORENSIS, Quo forum habetur, Gall. *Jour de marché.* Stat. sabater. Carcasson. ann. 1402. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 561. art. 10 : *Si autem die Lunæ, quæ est Dies forensis in burgo Carcassonæ, tale festum vel talia festa veniebant, semel aut pluries, tosciensque quosciens illa dies Lunæ forensis interveniat, etc.* Vide mox *Dies Mercatalis.*

¶ DIES GALLI. Georg. Christian. Rerum Mogunt. tom. 2. pag. 785. ex Chronico Sant-Albanensi : *Anno Domini* MCCCCLXI. *Die Galli obiit honesta Domina Margareta, etc. An. D.* MCCCCLXXXIV. *ultima Aprilis, obiit Emericus de Ingelnheim filius.*

¶ DIES GROSSI CARNIUM, *Dies parvi carnium, Dies grossi piscium, Dies parvi piscium.* Codex MS. consuetudinum et distributionum Ecclesiæ Coloniensis ex Bibl. Atrebat. : *Centum viginti et novem Dies grossi carnium ascendunt ad* CXCIII. *marcas . . . Dies parvi carnium ascendunt ad, etc. Dies grossi piscium ascendunt ad, etc. Dies parvi piscium ascendunt, etc.* Grossos dies eos intelligendos esse suspicor, quibus meridie et vespere, parvos vero quibus una dumtaxat vice carnibus vescebantur vel piscibus ; nisi mavis grossis diebus majorem, parvis vero minorem distributam fuisse carnium vel piscium quantitatem, nulla unius duplicisve sumtionis carnium vel piscium habita ratione. Vellem paulo fusius locum exhibuisset, qui excerpsit illum, et si res tanti fuisset, curassem eum secundo consulendum.

¶ DIES HUMANUS, Vanæ gloriæ. Johannes Abb. Mettensis in Vita S. Johannis Abb. Gorziensis, inter Acta SS. Benedict. sæc. 5. pag. 397. n. 93 : *Nam quamdiu foris erat, humani Diei latrocinia sollerter attendens, secreti sui, cujus Deo tantum mercedem servabat, sæculares arbitros esse cavebat. Diem hominis non desideravi.* Jerem. 17. 16. Et 1. Cor. 4. 3 : *Mihi autem pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano Die,* hoc est, ab ullo homine.

° DIES JEJUNALES, Jejunio sacri. Vide infra *Jejunales Dies.*

° DIES INOFFICIATA, Quæ habet proprium officium in ritu ecclesiastico. Stat. Odon. episc. Paris. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 1421 : *Si festum habens propriam missam supervenit in Die inofficiata, id est, habente proprium officium.*

° DIES JURIDICALIS, Qui et *Jurdicus,* in quo Jus dicitur. Stat. Vallis-ser. rubr. 33. ex Cod. reg. 4619 : *Notarius præfati domini vicarii teneatur... describere in una vacheta dietim quoslibet dies feriatos, ut videri possint Dies utiles et Juridicales.* Stat. comitat. Venaiss. sub Clem. VII. PP. cap. 12. ex Cod. reg. 4660. A : *Notarii officia exercentes singulis Diebus Jurdicis quibus curia tenebitur, etc.* [** Leg. *juridicis.* Vide Cod. Theod. cônst. 19. de Feriis. 2, 8.]

° DIES LAMENTATIONIS, Sanctæ scilicet hebdomadæ, in quibus *Lamentationes* Jeremiæ decantantur in ecclesia. Stat. synod. eccl. Carcasson. ann. 1270. cap. 21. ex Cod. reg. 1613 : *Diebus autem lamentationis et Dominicæ passionis in publicum non procedant* (Judæi).

DIES LEGALES, quibus *Lege* agere licet. Quoniam Attachiamenta cap. 2 : *Est autem summonitio certi diei, et loci exhibitio, partibus facta ad Diem legalem. Est autem Dies legalis in prædictis placitis, quaterdenus, et unus Dies, sive* 15. *Dies.* Adde cap. 10. § 1. Et cap. 60 : *Statutum est, quod quodlibet judicium bonum et legale, debet habere has conditiones, 1° quod Dies, in quo datur judicium, sit Legalis, et non festivus : 2° quod locus judicii sit legalis, etc.*

° DIES LEGIBILIS, Quo in scholis publice legitur et docetur. Stat. ann. 1314. pro universit. Tolos. ex Cod. reg. 4222. fol. 43. v° : *Et si sit Dies legibilis, non legatur postea de tota die ordinarie nec extraordinarie.* Adde Stat. universit. Andegav. ann. 1410. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 498. art. 2.

¶ DIES LEGITIMUS, Isidoro lib. 5. Orig. cap. 30 : *Viginti quatuor horarum est, usque dum dies et nox spatia sui cursus ab oriente usque ad alium orientalem solem cœli volubilitate concludat.*

DIES LEGITIMUS aperiendarum tabularum testamenti post mortem testatoris intra triduum vel quinque dies fuit, ut est apud Paulum lib. 4. Sentent. tit. 6. Testamentum Widradi Abbatis Flaviniacensis : *Ut quando Dies legitimus post transitum meum advenerit, recognitis sigillis, inciso lino,* (perperam *ligno*) *ut legis decrevit auctoritas, etc.* Eadem habentur apud Marculf. lib. 2. form. 17.

DIES LIGATI, Feriati : opponuntur diebus legalibus. Speculum Saxonicum lib. 2. art. 10. § 1 : *Proscriptus licite Diebus feriatis vel ligatis arrestetur, vel detineatur.* Art. 66. § 2 : *Omnes etiam Dies feriales seu celebres ac ligati, ad pacem omnibus hominibus sunt constituti, et cum his in qualibet hebdomada 4. dies, videlicet quinta et 6. feria, Sabbatum et dies Dominicus, etc.*

¶ DIES MAGNUS, Dies extremi judicii. Vide supra *Dies censorius.*

DIES MAGNUS, Festum Paschatis : μεγάλη ἡμέρα, Joann. Evang. cap. 19. 31. in Concione, Petro Apostolo tributa, apud Clementem Alex. Strom. lib. 6. in Concil. Ancyr. can. 6. et apud Procopium lib. 2. de Bello Vandal. cap. 14. Κυρία ἑορτῶν, Pachymeri lib. 7. cap. 15. Tertullianus lib. 5. in Marcion. : *Dies observatis, et menses, et tempora, et annos, sabbatos, ut opinor, et cenas puras, et jejunia, et Dies magnos.* Capitularia Caroli M. lib. 5. cap. 71. et 136. novæ Editionis : *Qui pœnitentiam publice gerunt, debent unum annum esse cum cilicio inter Audientes vel usque ad Magnum Diem, etc.* [hoc est, ad feriam quintam Cœnæ Domini : qua reconciliabantur publice pœnitentes.] Vide Scaligerum in Prolegomenis ad libros de Emendat. temp. et Allatium de Dominic. et hebdom. Græcor. cap. 22. *Dies Magnus Cœnæ,* in Capitulis Herardi Archiep. Turon. cap. 14.

DIES MAGNI TRECENSES : ita vocabant *Assisias* publicas et generales, quas Comites Campaniæ tenebant in urbe Trecensi, ad dirimendas et dijudicandas supremo judicio majoris momenti controversias, et quæ per appellationem ab Assisiis Balliviarum devolvebantur ; præsertim vero lites Baronum Campaniæ, qui scilicet nullo medio pendebant a Comite. [Vide Cl. D. *Brussel* Tract. Gall. de Feudorum usu lib. 2. cap. 12.] Intererant autem hisce *Assisiis* publicis ex ordine Militari ac nobilium judices selecti, qui ter aut quater quotannis in eum finem coibant, et judicia secundum Balliviarum ordinem exercebant, judiciario ordine servato, id est per *inquestas* et per *placitamenta :* quæ quidem judicia, siquidem in casibus generalibus prolata essent, referebantur in Codicem municipalium consuetudinum Campaniæ, ut colligi satis datur ex veteri Jure municipali Campanorum, a Pithœo edito, ex hisce conflato.

Postquam vero Campania Regibus nostris accessit, missi identidem Trecas selecti pariter judices ex ordine Ecclesiastico et Militari, quibus adjuncti sæpe sunt Barones ex ipso Campaniensi Comitatu, qui quidem vulgo indigitantur *Magistri, tenentes magnos Dies Trecenses.* Eorum vero jurisdictio *Curia Campaniæ* appellatur in Assisiis Campaniensibus ann. 1297. quarum Codex asservatur in Camera Computorum Paris : *Domina de Nantolio Curiam Campaniæ supplicavit, quod arestum factum in Curia Campaniæ diebus Trecensibus, etc.* Et alibi f. 93 : *Aresta atque consilia facta et expedita in Curia Campaniæ per venerabiles viros.... Dies Trecenses pro domino Rege Franciæ tenentes.* Quod si lites et controversiæ agitarentur, quæ Curiam Franciæ spectarent, ad eam remittebantur, ut ex sequenti judicio patet : *Audita quæstione, mota in Curia Campaniæ inter Decanum Tullensem ex parte una, et Gaufridum de Danfale Armigerum, ratione quorumdam attentatorum factorum, ut dicitur, per dominum Decanum contra dictum Armigerum post appellationem ad Curiam Franciæ, etc. quoniam ista cognitio ad Curiam Campaniæ non pertinet, dictum fuit rationibus hinc inde propositis, quod adeant Curiam Franciæ, super hoc sibi fiet justitiæ complementum.*

Sed et statutum fuit a Rege Philippo Pulcro, ut quotannis bis tenerentur *Dies Trecenses,* ut ex illius Edicto ann. 1302. pro Reformatione Regni docemur. Cui quidem Statuto occasionem præbuit Nobilium Campaniæ Regi facta postulatio ann. 1297. hisce concepta verbis : *Item, requierent li Gentilhomme, que on tiengne les jours de Troies deus fois l'an, et que on y envoit tels gens, qui puissent et doivent delivrer les bonnes gens selon la raison.*

De primæva *Magnorum dierum Trecensium* origine recte censuit, ni fallor, P. Pithœus, qui id juris Comitibus Campaniæ attributum scribit, ex dignitate *Comitatus Palatini.* qua donati erant, cum præessent supremis judiciis a Regibus ad id delegati *Comites Palatini,* ac regiæ pæne simili auctoritate lites dirimerent, uti pluribus a nobis observatum in Dissertatione 14. ad Joinvillam.

MAGNOS DIES vocarunt etiam Reges nostri placita extraordinaria, quæ in Regni provinciis remotioribus cogebantur, delegatis ad ea tenenda selectis judicibus, qui supremo judicio lites dirimebant, et in reos, quos regionis longinquitas in perpetrandis criminibus reddedat audaciores, severius inquirebant : cujusmodi erant Missi Dominici, qui a Regibus ad *justitias faciendas* in remotiores Regni partes mittebantur, sub altera Regum Franciæ stirpe. His conventibus, ut opinor, inditum nomen a Magnis Trecensibus diebus, quorum nomenclatura jam olim obtinuerat. Horum porro Magnorum dierum, in provinciis coactorum, mentio non semel occurrit in Actis Parlamenti Parisiensis, Pictavi scilicet et in Monteferrando in Arvernis mense Sept. ann. 1454. in Ordinat. Barbin. f. 15. in Monteferrando Stat. Ludov. XI. 25. Jul. 1481. in Reg. Ordin.* Lud. fol. 302. Pictavi, Statuto Francisci I. 10. Aug. 1519. in Ordinat. ejusd. Reg. f. 151. in Monteferrando, Alio Stat. 12. Maii ann. 1520. ibid. f. 380.

Turonibus, alio Stat. 21. Aug. ann. 1583. 2. vol. f. 307. Molini, alio Stat. 22. Jun. 1584. f. 326. Trecis, Stat. 2. Maii 1535. ibid. f. 374. Andegavi, Stat. 17. Jun. 1539. 3. vol. f. 183. Molini, Stat. 7. Jun. et 6. Jul. 1540. f. 228. Riomagi in Arvernis, Stat. 22. Jul. 1542. f. 348. rursum Riomagi. Stat. 19. Aug. 1546. 5. vol. fol. 303. Turonibus, Stat. 6. Jul. 1547. 1. Reg. Henr. II. fol. 24. Molini, Stat. 10. Jul. 1550. 2. vol. fol. 73. Omitto alios deinceps coactos, ne in immensum hocce excrescat opus.

Tantum moneo, Reges nostros interdum id privilegii indulsisse Regii sanguinis Principibus, ut Magnos iis perinde dies liceret cogere. Exstat quippe in Regesto Andegavensi Cameræ Comput. Paris. f. 76. Diploma Caroli V. Regis, quo Ludovico fratri Turonum et Andium Duci facultatem concedit suos Dies magnos tenendi, seu Lutetiæ Parisiorum, seu in qualibet Ducatuum suorum civitate, quorum appellatio ad Parlamentum devolveretur. Eadem conditione simile indultum privilegium a Carolo VI. Aurelianensi Duci fratri in Virtutum Comitatu, quem Valentinæ uxoris jure obtinebat, literis 6. Maii. 1403. in Regesto *Olim* descriptis fol. 175. Duci Burbonensi pro Ducatu Arvernensi literis 3. Jan. 1433. descriptis in Regesto Parlamenti Pictaviensis fol. 117. et Claudiæ filiæ a Ludovico XII. pro Baronia Codiciacensi et Comitatu Suessionensi lit. mens. Sept. ann. 1509. descriptis in Regesto Ordinat. Ludov. fol. 225.

° Id concessum præterea legimus duci Bituriæ et Alverniæ in Invent. Chart. reg. ann. 1482. fol. 130: *Littera regis Karoli in forma Cartæ, per quam concessit dicto duci Bituriæ tenere suos ducatus Bituriæ et Alverniæ in parria et habere Magnos dies. De anno* 1366.

° DIES MANUALIS, Opus manuum per diem, Gall. *Corvée.* Charta Henr. imper. ann. 1012. pro monast. Florin.: *Si abbas a Godefrido advocato rogatus fuerit ad castri firmationem, non alias, diem unum manualem in anno, et hunc non in temporibus fenandi, metendi, etc.*

DIES MARCHIÆ, Dies indictus et condictus Anglis et Scotis ad conveniendum invicem in *marchis* et limitibus utriusque Regni pro pace firmanda. Thomas Walsinghamus in Ricardo II. pag. 278: *Dux Lancastriæ... pro Die Marchiæ (prout moris est) tenenda inter Anglos et Scotos annis singulis, in partes concesserat boreales.* Idem pag. 307: *In ultimo quo dux Lancastriæ et ipsi convenerunt, ad Diem Marchiæ, conventum fuit inter eos pro commodo pacis, etc.* [°° Abbreviat. Placitor. Edward. 1. ann. 19. Glocestr. rot. 26. pag. 226: *Dicunt quod consuetudo Wallie diu obtenta talis est, quod in casibus ubi contenciones emerserunt inter magnates Wallie, qui tenent de rege in capite, quod antequam querela fiat in curia regis de prædictis contencionibus capi debet quidam dies amoris sive parliamenti, qui quidam dies vocatur Dies Marchiæ et ibi per vicinos et amicos communes, qui sunt quasi justiciarii, debent hujusmodi querele proponi et per consuetudinem marchie emendari, etc.*]

° DIES MERLATALIS, Quo *mercatum* seu forum habetur. Locus est infra in *Mercatalis.* Vide supra *Dies forensis.*

DIES MERCATILIS, quo *Mercata* seu nundinæ tenentur, Gallis, *Jour de Marché.* Charta Bernardi Vicecomitis Carcassonensis ann. 1082: *Et dono vobis in ipsam meam leudam de Limos 3. puneias de sal in unoquoque die Mercatile.*

¶ DIES MERCORIS, Dies Mercurii. *Dies duos Mercoris et Veneris,* in Præcepto Zuendeboldi Regis ann. 898. Anecd. Marten. tom. 1. col. 58.

° DIES MERCURINUS, Mercurii dies, in Stat. Cardin. de Fuxo ann. 1446. ex Cod. reg. 4660. A. fol. 21. v°.: *Procurator fiscalis singulis Diebus Mercurinis et Sabbatinis, etc.* Lit. admort. ann. 1474. in Reg. 206. Chartoph. reg. ch. 460: *Singulis septimanis perpetuis temporibus, diebus Dominicis, Mercurinis et Venerinis, etc.*

° DIES NATURALIS, Spatium 24. horarum. Lit. Ludov. comit. Valentin. ann. 1375. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 204: *Valeamus fortalitia dictorum castrorum ingredi, et vexilla nostra apponere in loco convenienti dictorum fortalitiorum, et tenere patenter per unum Diem naturalem.*

DIES NEOPHYTORUM, qui inter Magnum Pascha, et Pascha clausum intersunt, in quibus albis induuntur recens baptizati. S. Augustinus Epist. 119. cap. 17: *Ut quadraginta illi dies observentur, Ecclesiæ consuetudo roboravit, sicut octo Dies Neophytorum distinguantur a cæteris, id est, ut octavus primo concinat.*

DIES OPERABILIS, nostris *jour ouvrable,* in quo licet operari, *Travailler.* Vide *Seiso* post *Satio.*

¶ DIES OSANNE, in Charta Goscelmi de Bogno pro Monasterio S. Juliani, apud Stephanotium Antiquit. Pictav. MSS. tom. 3. pag. 696. Idem qui *Dies Palmarum:* quo Ecclesia canit: *Hosanna Filio David, etc.* Vide *Dominica Osanna.*

DIES PALMARUM. Vide *Dominica Palmarum.*

DIES PALUSTRES. Willelmus Tyrius lib. 21. cap. 25: *Sed neque ii, qui ibi juges et assidui videbantur, negligentia torpentes aliquid utilitatis operabantur, terebant otia, et palustres trahebant Dies.* Rexpexit istud Persii Sat. 5. vers. 60:

Tunc crassos transisse dies, lucemque Palustrem.

Ubi Cornutus: *Obscuram propter nebulam, quæ de paludibus nascitur: sed hoc ad animi castitatem refertur.* Alii vitam non inertem modo, sed et crapulæ deditam intelligi putant. *Omnes enim ebriosi,* inquit S. Augustinus Serm. de Tempore 231. *tales sunt, quales paludes esse videntur, etc.* nisi potius *pigros* innuerit: nihil enim palude pigrius, quæ in eodem semper statu permanet, aquas suas nullibi evolvens ac egerens. Proinde huc spectant ista Senatoris lib. 10. Ep. 29. de podagrico humore: *Petit concavas lacunas, ubi palustri statione pigrescens, saxa perficit de liquore.* Vel denique faciunt, quod *ranæ,* quas *palustres* vocat Isidorus lib. 12. cap. 6. quæ in cœnosis aquis volutantur: *Grenouiller,* enim dicimus, de iis, qui perpetuis compotationibus vacant. Alcyphron. in Epistolis piscatoriis et Amatoriis, l. 1: Κρεῖττον γὰρ ἐπανήκειν ἐκ Βοσπόρου καὶ Προποντίδος νεόπλουτον, ἢ καθήμενον, ἐπὶ ταῖς τῆς Ἀττικῆς ἐσχατιαῖς λιμνῶδες καὶ αὐχμηρὸν ἐρυγγάνειν. Vide quæ ad Persium annotant Casaubon. et alii.

° DIES PINGUES, nostris, *Jours gras,* Qui diem Cinerum præcedunt et in quibus carnium esui potationique ultro indulgent. Lit. remiss. ann. 1362. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 462: *Die Mercurii sive Jovis ante Quadragesimam... Gallinam ceperant... pro comedendo in illis Diebus pinguibus.*

DIES PLACITABILIS, in quo placita fiunt, apud J. Fortescutum de Laudib. Legum Angliæ cap. 48.

DIES PLACITUS, Dies placiti dictus et præfinitus. Lex Ripuar. tit. 66: *Quod sacramentum in Die Placito non conjurasset. Dies placitus,* ibid. tit. 72. § 1.

¶ DIES PROFESSA, f. mendum, loco, *Profesta,* Gall. *Jour ouvrier,* in Anecd. Marten. tom. 1. col. 188.

° DE PULCRA DIE, Quod dicimus *En plein jour,* de die. Acta MSS. Inquisit. Carcasson. ann. 1308. fol. 11. r°.: *Cum ipse faceret transitum per Tarasconem, ivit ad domum Petri de Galache... Crastinum de pulcra Die recessit.* Ibid. infra: *De magna die.*

° DIES REPETIBILIS. Quo de lege aut alia quæstione publice disputatur. Stat. universit. Andegav. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 243. art. 48: *Quod licentiati et bachalarii hora nona et complectorii legentes, a lectura hujusmodi cessabunt diebus repetibilibus,... et aliis diebus quibus doctores repetent, seu licentiati respondebunt, hora nona.* Vide infra *Repetitio.*

° DIES SACRI vocabantur ii, quibus a bellis privatis abstinere præceptum erat, in Decret. Greg. IX. PP. Vide *Treva.*

DIES SANCTI, dicti dies Quadragesimæ. Vide Baron. ann. 519. n. 42. et Jacobum Gothofr. ad l. 2. Cod. Th. de Feriis.

DIES SANCTUS, dicitur *dies Dominicus,* apud Alcuinum lib. de Offic. divin. cap. de Die Sancto.

DIES SANGUINIS, quo *Bellonarii,* seu *Bellonæ servientes,* missione sanguinis sui *Bellonam* Deam placabant, 9. Kal. April. Vide Casaubonum ad Lampridium.

° DIES SERVIENS, Gall. *Jour servant,* Dies liti dirimendæ et finiendæ assignata, in Consuet. Insul. art. 216. 217. Hannon. cap. 56. 61. etc. *Jornée servante,* in Montens. cap. 53.

¶ DIES SIDERALES, *quibus sidera moventur et a navigatione homines excluduntur.* Papias.

DIES SOLIS, qui postmodum Dominicus. Tertullianus Apolog. cap. 16: *Æque si Diem Solis lætitiæ indulgemus.* Ita et lib. 1. ad Nation. cap. 13. Maximus Episcop. Serm. in Pentecosten: *Dominicum diem ab hominibus sæculi diem Solis appellari scribit.* Gregorius Turon. lib. 3. Hist. cap. 15: *Ecce enim Dies Solis adest: sic enim barbaries diem Dominicum vocitare consueta est.* Vide l. 1. et 2. Cod. Th. de Feriis, (2. 8.) l. 1. et 3. de Execut. (8, 8.) l. 10. 13. de Exact. (11, 7.) l. 2. de Spectacul. (15, 5.) eod. Cod. Justinum Apol. 2. etc.

DIES TENERE, Festum seu Curiam celebrare, quod faciebant Reges, cum Curias suas solemnes aut *Coronatas* tenebant. Gregorius Turon. lib. 5. Hist. cap. 2: *Chilpericus... Toronis venit, ibique et Dies sanctos Paschæ tenuit.*

DIES TREUGARIUS. Charta Woldemari Ducis Jutiæ ann. 1326. apud Pontanum lib. 7. Hist. Dan.: *Et si medio tempore... alterum eorum mori contingat, nos sine voluntate unanimi, et consensu hæredum ipsorum, Diem Treugarium, aut sonam non inibimus seu faciemus.* Id est, treugam vel compositionem. Vide *Sona, Pax.*

DIES TINEARUM, vel MURIUM, in quibus superstitiosi vana quædam observant, aut faciunt, ne tineæ aut mures noceant frugibus et segetibus. S. Audoenus lib. 2. Vitæ S. Elig. cap. 15: *Nullus diem Jovis absque festivitatibus*

sanctis, nec in Maio, nec ullo tempore in otio observet, neque Dies tinearum, vel murium, aut vel unum omnino diem, nisi tantum Dominicum. Vide Delrium lib. 3. part. 2. qu. 4. sect. 6.

° DIES VIGINTI, A Natali ad octavam Epiphaniæ computandi, Præfinitum solvendi tempus. Lit. remiss. ann. 1423. in Reg. 172. Chartoph. reg. ch. 428: *La veille de xx. Jours, nommez les petits rois, etc.*

° DIES VIRIDARIÆ, Gall. *Jours de la verderie,* Quibus *viridarii* seu custodes forestarum, eorum supremo judici quidquid ad forestas spectat, referunt. Lit. remiss. ann. 1402. in Reg. 156. Chartoph. reg. ch. 434: *Jehan de Vandosme, escuier, maistre et enquesteur de nos eaues et forests ès parties de Normandie... tenant les Jours de la verderie de la forest de S. Stuer, etc.* Vide *in Viride* 1.

¶ DIES VIRIDIUM, Feria quinta Majoris hebdomadæ, apud Haltausium in Calendario Germanico pag. 81.

DIES VITÆ, pro die obitus, seu ultimo vitæ. Spartianus in Adriano: *Itaque ut plerisque in Diem vitæ suæ dimensum sine dilatione restituerit.* S. Ambrosius Epist. 24: *Tu obtulisti quasi arbiter litis, ut soror in Diem vitæ suæ possideret partem prædii, post obitum ejus fratri cederet omnis possessio.*

DIES VOTORUM, Sponsaliorum et nuptiarum. Lex Longob. l. 2. tit. 4. § 3. [°° Liutpr. 102. (6, 49.)]: *Nulli sit licentia conjugi suæ de rebus suis dare amplius per qualemcunque ingenium, nisi quod ei in Die votorum in methio et morgonbac dederit.* Tit. 14. § 21. [°° Liutpr. 3. (1, 3.)]: *Quantum in Die votorum acceperint, quando ad maritum ambulaverint.* Vide [Baluzium in Notis ad Capitularia tom. 2. col. 993. et infra] *Votum,* Nuptiæ.

¶ DIES UTILES, a Judicibus reo concedendi ad vadimonii dilationem, in Statutis Massil. lib. 2. cap. 4: *Non detur reo vel ejus parti dilatio ultra spatium decem utilium Dierum, etc.* Iidem sunt, ut puto, qui supra *Legales.*

° Feriatis opponuntur, sic dicti quia in iis operari, litigare, suisque negotiis vacare licet. Stat. Vallis-ser. rubr. 34. ex Cod. reg. 4619: *Notarius præfati domini vicarii teneatur... describere in una vacheta dietim quoslibet dies feriatos, ut videri possint Dies utiles et juridicales in qualibet causa... Dies utiles et non feriati.* Vide supra *Dies serviens.*

DIESCERE, Instar diei lucere. Glossæ Isidori: *Diescit, dies fit.* [Item: *Diet, nunc dies fit.*] Will. Brito lib. 12. Philip. de nocte cereis illuminata:

Tantis luminibus, tanto fulgore Diescens.

Utuntur sæpe Alanus, Galterus, Devonius, Petrus de Riga, et alii.

° Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Diescere, Ajourner.* Vide supra *Adjornare* 2.

¶ 1. DIETA, Conventus. Vide *Diæta* 4.

2. DIETA, Iter, quod una die conficitur, vel quodvis iter. Jo. de Janua: *Dieta, diei itineratio, unde Dietare, perendinare.* Breviloq.: *Continet autem Dieta legalis 20. milliaria Italica; Dieta vero vulgaris dicitur illa, quæ habetur secundum consuetudinem regionis.* Procopius lib. 1. Vandal. cap. 1: Μιᾶς δὲ ἡμέρας ὁδὸς ἐς δέκα καὶ διακοσίους διήκει σταδίους, ὅσον Ἀθήνηθεν Μεγαράδε ἰέναι. Concilium Andegav. ann. 1365. cap. 3: *Sane quia nonnulli in nostra provincia Dietas diversimode in casibus præmissis nituntur computare,... nos de communi consilio et assensu hujus Concilii 12. leucas taxamus pro Dieta vulgari, vel etiam usuali, in diœcesi Turonensi et Andegavensi; in Britannia vero et Cenomannia decem leucas taxamus pro Dieta.* Bracton. lib. 4. tract. 1. cap. 46. et Fleta lib. 4. cap. 28. § 13: *Omnis rationabilis Dieta constat ex 20. milliaribus.* Ita etiam Gervasius Tilberiensis in Otiis Imperialibus apud Seldenum in Dissert. ad Fletam pag. 523. ex leg. 1. D. Si quis cautionib. (2, 11.) Brocardus in Descr. T. S.: *A Valania usque ad Antiochiam sunt 4. Dietæ.* Rodericus Tolet. lib. 8. de Reb. Hisp. cap. 1: *Dietis plus fastu regio festinatis, die præfixa venit Toletum.* Alanus in Anticlaudiano lib. 4. cap. 9:

Illic Saturnus spatium percurrit avaro
Cursu, progressuque gravi, longaque Dieta.

Et lib. 6. cap. 4:

Tandem fessa, tremens, admirans virgo Dietam
Explet, etc.

[Alberici Chron. ann. 1221: *Tantumque ab illa parte processit, ut nonnisi per decem Dietas distet exercitus ejus ab Audas maxima et famosa civitate.* Vide Apparatum bellicum Caroli VIII. Reg. Fr. in Ital. apud Marten. Itinerarii 2. pag. 386. Chronicon Trivetti ad annum 1154. Vitam B. Coletæ tom. 1. SS. Martii pag. 590. Laudes Papiæ apud Murator tom. 11. col. 19.]

DIETA TERRÆ, Quantum terræ quis per diem peragrare potest. Tudebodus lib. 1. Hist. Hierosol. pag. 780: *Imperator permisit Boemundo 15. Dietas terræ in longitudinem Romaniæ, et 8. in latitudinem.* Lib. 2.: *Quod si libenter jurasset, ei 15. Dietas terræ in extensione ab Antiochia daret.*

3. DIETA, *Cursus* Ecclesiæ ordinarius, seu officium, quod *quotidie* celebrari solet in Matutinis horis. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 27: *Hæc sunt autem tempora, in quibus circumferendus est liber; quoties Dieta cantatur, ad singulas sessiones circumferatur.* Beletus de Divinis Officiis cap. 21: *In noctibus istorum Dierum, qui solennes non sunt, psalmi duodecim, quos vulgus Dietam vocant, cum sex antiphonis canuntur, ac tres lectiones totidemque responsoria recitantur.* Acta Episcopor. Cenoman. pag. 319. Tunc Episcopus: *Profer igitur si hodiernis interfuisti mysteriis. Respondit, Non. Pangamus ergo Domino Deo hymnos matutinales. Quibus inceptis, Heinricus profitetur, se Dietam ignorare. Episcopus tamen volens omnino ejus reserare inscientiam, Dei genitrici solitos Psalmos canere cœpit. Horum quoque nec versus noverat, nec seriem.* Adde Durandum lib. 5. cap. 3. n. 29.

° Officium *feriæ* vel pars ejusdem officii, seu Preces quæ diebus tantum jejunii recitantur. Ordinar. MS. S. Petri Aureæ-val.: *Per octabas hujus festivitatis* (S. Joan. Bapt.) *fiunt tres lectiones cum Dieta, et una antiphona super Dietam. Dyée* nuncupatur in Cæremon. MS. eccl. Brioc.: *Quant l'on fait la Dyée, c'est assavoir quant l'on fait la matine sur sepmaine, comme en Caresme ou en l'Avent,... l'on doit faire prostration, c'est assavoir que l'on doit estre tous à genoulz durant les* Preces et Miserere *à toutes les heures.*

¶ 4. DIETA, Diurnum spatium; Opera diurna, Gall. *Journée.* Charta Bernardi de Turre ann. 1308. apud Baluzium Hist. Arvern. tom. 2. pag. 781: *Et pro qualibet die, qua læsus propter læsionem illam operari non potuerit, dabit prædicto læso sex denarios pro qualibet Dieta.* Saisimentum Comitatus Tolosæ art. 22. apud *la Faille* tom. 1. Annal. Tolos. Probat. pag. 16: *Item recognoverunt quod dominus Rex habet ex consuetudine in dicta villa de quolibet foco habente par boum duo jornalia in terminis villæ, salvo victu babulci* (bubulci) *ad ipsas Dietas.* Chartularium SS. Trinit. Cadom. fol. 83: *Sello filius Unfridi unam acram in masuagio... facit duas Dietas coopertureæ.*

¶ 5. DIETA, ut *Dies* 3. seu Tantum terræ, quantum per diem uno aratro coli potest. Charta Elizabethæ de Castellione Comitissæ S. Pauli ann. 1220. apud Duchesnium Histor. Bethun. lib. 3. probat. pag. 110: *Cum inter Guidonem et Hugonem filios meos ex una parte, et Matheum de Rollepot Militem et heredes suos ex altera, super duabus carrugiis* CCCXX. *Dietas quæ Jorneta dicuntur continentibus, et super quadam alia terra, quæ Baulesche dicitur, verteretur quæstio, etc.*

° Charta ann. 1215. ex Tabul. S. Petri Carnot.: *Dedi etiam eis... Dietas trium falcatorum in nois meis de Fatgermont.* Reg. 34. bis Chartoph. reg. fol. 91. r°. col. 2: XI^{xx} *Dietas terræ cultæ et xvij. Dietas en ries. Unum pratum unius Dietæ,* in Ch. ann. 1398. ex Lib. sal. eccl. S. Thom. Argent. fol. 109. Vide supra *Diale.*

¶ 6. DIETA, Vitæ institutum, Gall. *Diette.* Vide *Diæta* 3.

¶ 7. DIETA, Pastus, refectio. Vide *Diæta* 2.

¶ 8. DIETA, Merces diurna. Constitutio Lud. Reg. Sicil. ann. 1352. e MS. D. *Brunet.* fol. 101: *Illud quod curie nostre debetur sub nomine salarii vel Diete.*

¶ 9. DIETA, Norma recte vivendi. Vide *Dieticus.*

° 10. DIETA, Dies, spatium diurnum. Chron. Estense ad ann. 1345. apud Murator. tom. 15. Script. Ital. col. 424: *Quod sentiens dictus rex* (Hungariæ) *relictis omnibus, accessit cum suis in subsidium dictæ civitatis* (Zaræ) *ibique steterunt per multas Dietas, sperantes habere civitatem.*

¶ DIETA STRAMINIS ET PALEÆ, Tantum, si bene conjecto, straminis et paleæ, quantum conficitur uno die, cum frumentum flagellatur. Tabularium Gemeticense cap. 192. in Charta anni 1219: *Dimisi... unam Dietam straminis et paleæ in granchia illorum.*

1. DIETARE, Joan. de Janua *Perendinare,* Differre de die in diem, [commorari, subsidere, Gall. *Sejourner.*] Charta Ludovici VII. Reg. inter Sugerianas 22: *Ab hac itaque civitate, ubi per aliquot dies Dietavimus, scripsimus vobis, etc.* [Barthii Glossarium ex Hist. Palæst.: *Castoriam pervenerunt et ibi solemnitatem Dominicæ Nativitatis celebraverunt, et per dies plurimos Dietaverunt.* Ibidem: *Dietavit in illa civitate exercitus Francorum per mensem unum et dies quatuor.* Vide *Dictare operam.*]

¶ 2. DIETARE, Iter agere, pergere, a *Dieta* 2. Iter unius diei. Gesta Ludovici VII. Franc. Regis apud Duchesnium tom. 4. pag. 403: *Statim directo itinere cum suo exercitu versus partes regni Hierusalem Dietavit.*

1. DIETARIUM, Opus diei. Historia Translationis S. Sebastiani cap. 11: *Celebrem festivis gaudiis omnibus... ducentibus diem, iste solus solita cupiens explere exercitia, junctis bobus properat ad agrum, exequi cupiens Dietarium;* Galli dicerent, *voulant faire ou achever sa journée.*

2. **DIETARIUM**, Idem quod *Jornale*, Jugerum, modus agri. Charta ann. 1226. apud Joann. Carpentarium in Hist. Cameracensi : *Et tria Dietaria terræ alodii de Lo, etc.* Perperam editum *Dictaria*. Vide *Dies* 3.

° 3. **DIETARIUM**, Accepti et impensi diurni liber, Gall. *Journal*. Stat. colleg. de Marchia fol. 89. ex Bibl. reg. : *In ipso collegio habeatur manuale seu Dietarium commune,... in quo scribantur omnes misiæ saltem extraordinariæ, et omnes receptæ.*

1. **DIETARIUS**, ut *Dietarium* 2. Charta Gerardi de Grimbergis anno 1167. apud Miræum in Donat. Belgic. : *De terra Amelrici 8. bunarii, et sororis hujus Clariciæ unus bunarius. Sex Dietarii a Balduino de Eichem... de terra Theodorici de Inferno 9. Dietarii : terra tota de duobus Grisengem, excepto uno Dietario et uno bunario Ermengardis.*

2. **DIETARIUS**, Qui ad Officium Ecclesiasticum stata die deligitur : *Qui est de jour.* Ordinarius MS. Ecclesiæ Rotomagensis : *Vesperæ finiantur a Dietario.* Alibi : *Per hebdomadarium vel Dietarium revestitum omnibus sacerdotalibus indumentis, etc.* [°° Vide *Zetarius* et Glossar. med. Græcit. voce Διαιτάριος.]

¶ DIETARIUS MENSÆ, Ad mensam quotidie admissus. Translatio S. Sebastiani num. 32 : *Erat namque ei* (Gisleberto Suessorum Comiti) *inter prandendum familiare inopum debiliumque, quos mensæ suæ Dietarios delegerat, curam agere, eosque ex his quæ sibi ex industria subtrahebat, pie refovere.*

¶ **DIETAS**, *Domus*. Glossar. Sangerman. n. 501. Est, nisi fallor, pro *Diæta*, Cœnaculum. Vide *Diæta* 3. et 4.

DIETENUS, Tota die, in Vita B. Mathildis Reginæ 14. Martii.

DIETICUS, Johannes de Janua : *Dieticus, i. regularis, scilicet se de die in diem custodiens, sicut faciunt Claustrales.* Matthæus Silvaticus : *Dietici, Clerici regulares.* Glossæ MSS. : *Dieta, quod Latini Regulam dicunt, est observatio legis et vitæ.*

DIETIM, *Per singulos dies*, apud Johan. de Janua : quotidie, de die in diem. Occurrit apud Herronem in Vita S. Godehardi Episc. n. 23. Stephanum Juliacum in Vita B. Coletæ n. 84. in Vita S. Withburg. Virg. n. 1. [in Vita S. Scholasticæ cap. 1. n. 5. in Vita S. Drausii Episc. n. 1. in Concilio Dertusano ann. 1429. apud Acherium Spicil. tom. 2. pag. 757. et Martenium Anecd. tom. 4. col. 354.] Vide *Diatim*.

✱ **DIETUS**, [Major dies. DIEF.]

° **DIEWITZA**, Puella. Chron. Bohem. apud Ludewig. tom. 11. Reliq. MSS. pag. 139 : *Castrum ex opposito super forti cacumine montis contraxerunt* (l. construxerunt) *quod Diewin vocarunt suo nomine. Puellæ enim nominantur Diewitzæ, et ex nomine puellarum vocatum est castrum Diewin.*

° **DIFALCARE**, DIFFALCARE, DISFALCARE, Demere, deducere, Ital. *Difalcare*, Gall. *Défalquer*. Stat. Cadubr. cap. 17. pag. 56. r° : *De Disfalcando quintum de pignoribus æstimatis. Affirmatum fuit quod Difalcari debeat et possit quintum de pignoribus quæ æstimabuntur per juratos,... pro aliis rebus debendis, nihil Difalcari debeat. Diffalcentur libræ quinque Imperiales de ipsa condemnatione*, in Stat. Palavic. lib. 2. cap. 6. pag. 80. Vide *Defalcare*.

° **DIFAMARE**, Vastare, spoliare. Charta ann. 1252. ex Tabul. Narbon. : *Qui Durantes dixit dom. Amalrico, quod monachi dicti monasterii* (Fontisfrigidi) *circa auroram hodie Difamaverant et ruperant cabanam, quam fecerant in dicto opere, et picones et palas... inde asportaverant.*

° **DIFESUS**, *Che nega*, in Glossar. Lat. Ital. MS.

DIFFACERE, Destruere, Gall. *Défaire* ; Italis *Disfare*. *Diffacere justitiam* : Capitula ad Legem Salicam cap. 2. Capit. Caroli M. lib. 3. cap. 26. et Capit. Caroli C. tit. 31. [°° Edict. Pistens. ann. 864.] cap. 18 : *Juret, quod ipse eum ad justitiam cujuslibet Diffaciendam fugere non fecisset* ; id est fugiendam, vitandam. In Capit. Caroli C. legitur *Disfaciendam*. Eadem Capit. Caroli C. tit. 31. sub finem : *Expresse mandamus, ut quicunque istis temporibus castella et firmitates et haias sine nostro verbo fecerint, Kalendis Augusti tales firmitates Diffactas habeant.* [Baluzius legit *Disfactas*.] *Charta Diffacta*, Capitul. ad leg. Salic. cap. 7. Lex Longob. lib. 2. tit. 34. § 10. [°° Carol. M. 107.] et Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 89 : *Si vero non compareat Charta, sed ab illo, qui inservire vult, Diffacta sit* ; id est, lacerata. *Facti Diffactio*, apud Ratherium Veronensem in Qualitatis conjectura pag. 216.

HOMINEM DIFFACERE, Judicio interveniente, reum membro aliquo mutilare, deformare. *Deffaire quelqu'un*, dicimus de reo, qui morte punitur. Lex Longob. lib. 1. tit. 25. § 68. [°° Carol. M. 86.] : *Nisi per justitiam et pacem faciendam hominem Diffecerit.* Statuta S. Ludovici lib. 1. cap. 82 : *Se li Clerc fet chose, dont il doie estre pendus et Deffés.*

DIFFACTIO, Mutilatio membrorum. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 64 : *In furto, et murdro... et eis, quæ ad Diffactionem pertinent.* Id est, criminibus, quæ capite aut membrorum mutilatione luuntur. Cap. 92 : *Qui murdrum* (fecerit,) *si capiatur, debet reddi Justitiæ Regis, et talis, de quo justitia fieri possit, vel videlicet occisus, vel Diffactus.* Rursum cap. 88 : *Nemo ipsius suum infantem reddere cogatur, quem voluntarie non occidit, nec emendatione pecuniali, nec Diffactione corporali.* Adde cap. 80. 82. 92. 93. Leges vernaculæ Willelmi Nothi cap. 35 : *Si feme est jugée à mort, ù à Defaction des membres, etc.*

DISFACERE, Idem quod *Diffacere*, Destruere. Capitul. ann. 779. cap. 11 : *Qui per odium, aut per malum ingenium, nisi pro justitia facienda hominem Disfecerit, honorem perdat, etc.* Hincmarus Opusc. 34 : *Quod ille facit, alter Disfacit.* [Tabularium Rothonense : *Post tempus voluit Catweten istam elocutionem Disfacere, et venit in lege coram Scavinis.*]

° DIFFACERE OLIVAS, Eas triturare. Stat. ann. 1356. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 177. col. 2 : *Item quod nulla persona... sit ausa olivas suas portare, nec Diffacere, vel fieri Diffacere ad aliquod molendinum, nisi ad molendinum dictæ civitatis.* Vide supra *Deffactus*.

° **DIFFALCARE**. Vide supra *Difalcare*.

DIFFALESCERE, Σκορπίζεσθαι, in Gloss. Gr. Lat. MSS. In Glossario edito, σκορπίζειν, est, *Dissipare, dispergere*. Gl. Isid. : *Diffitiscit, dissolvitur.* Unde forte legendum *Diffitiscere*, pro *Diffalescere*, vel certe *Diffatescere*. [Papias habet : *Diffitiscit, Dissolvitur, aut marcescit, languet, arescit.* Simplex *Fatiscit*, dissolvitur exponit Servius ad 1. Georg. *Neu pulvere victa Fatiscat* ; id est *in pulverem Fatiscat, aut dissolvatur.*]

DIFFAMARE, Vulgare. Gloss. Græco-Lat. : Διαφημίζω, *Difamo, devulgo, pervulgo*. Flodoard. lib. 4. Histor. Rem. cap. 50 : *Cum hujus virtutis miraculum Diffamaremus.* Anastas. Bibl. in Epist. ad Martin. Episc. Narniensem : *Potui ei scribere ac innotescere omnia, quæ de ipso Diffamabantur.* S. August. in Epist. ad Quodvultdeum : *Epiphanius in doctrina Catholicæ fidei laudabiliter Diffamatus.* Facundus Hermianens. lib. 1. cap. 6. de eod. Augustino : *In Catholica doctrina sinceritate ac prudentia Diffamatus.* Lib. 4. cap. 2 : *In doctrina Catholicæ fidei laudabiliter Diffamatus.* Adde eumdem Augustin. lib. 3. et lib. 22. de Civit. Dei, Tertullian. in Apolog. cap. 7. Apuleium, et alios.

° Epist. 1. ad Thessalonic. cap. 1. v. 8 : *A vobis Diffamatus est sermo Domini.* Ubi Remig. episc. Rem. Apostolum, ut parum sollicitum de proprietate verborum carpit, quasi Latine scripsisset S. Paulus. Græce ἐξήχηται.

DIFFAMARE interdum in malam partem sumitur, ut apud Tacitum : *Probroso carmine Diffamatus*, et in leg. Diffamari C. de Ingen. manu. (7, 14. const. 5.) Gervasius Remorum Archiepisc. in Epist. ad Nicolaum II. PP. : *De vestro adventu in nostram Galliam, quid animi habuerim vivente Rege, licet Diffamatus sim id noluisse, satis, ut puto, significavi Paternitati vestræ.*

¶ DIFFAMARE TESTES, Illorum testimonium infirmare. Notitia Judicii ann. 869. apud Baluz. tom. 2. Capitular. col. 1490 : *Sic me exvacuo ego Recosindus quod non possum Diffamare ipsos testes et ipsas scripturas, nec testes ampliores nec meliores ut legibus convincere possim, etc.*

° **DIFFAMATIO**, Contumelia, convicium ; quo sensu *Infamie* usurpamus. Lit. remiss. ann. 1357. in Reg. 89. Chartoph. reg. ch. 36 : *Dictus Johannes... tot injurias, Diffamationes et villonias verbis et aliter dicto commissario fecit et intulit, etc.* *Diffalmement*, in Ch. ann. 1424. tom. 2. Hist. Leod. pag. 457 : *Ordinons que se aucune personne soy plaindoit de Diffalmement, etc.* *Diffameur*, obtrectator, alienæ famæ violator, pro *Diffamateur*, in Lit. remiss. ann. 1364. ex Reg. 94. ch. 58 : *Lequel Alaie estoit hoqueleur, bateur, brigueux, tanseur et Diffameur de ses voisins et autres.* Vide *Diffamia*.

¶ **DIFFAMATORIUS** LIBER, Gall. *Libelle Diffamatoire*, apud Rymerum tom. 11. pag. 268. col. 1. et alibi.

° **DIFFAMATUS**, Præfatus, in Act. S. Januar. tom. 6. Sept. pag. 881. col. 2.

DIFFAMIA, Damnum famæ, infamia. S. August. in Quæst. V. Testam. : *Senatoribus fœnus Diffamia est. Diffamatio venerabilium nominum, et divulgata vituperatio defunctorum*, apud Facund. Hermianens. lib. 8. cap. 2.

° **DIFFARDARE**, *Fardellos* seu sarcinas auferre, spoliare. Charta ann. 1390. in Reg. 141. Chartoph. reg. ch. 33 : *Gentes regias hostiliter capiendo, interficiendo et Diffardando.* *Defardeler* et *Deffardeler*, nostris pro *Déballer*, Sarcinas resolvere. Reg. sign. *Pater* Cam. Comput. Paris. fol. 255. v° : *Et seront creus les marchans et les conduiseurs de dire par leurs sermens ce qui sera ès bales, sans Deffardeler.* Lit. ann. 1409. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 438. art. 3 : *Et avant qu'ilz* (les draps) *soient Defardelez, etc.* Ita etiam legendum pro *Défardeser*, tom. 2. earumd. Ordinat. pag. 148. Vide infra *Fardellus*.

¶ **DIFFARREARE**, Matrimonium dissolvere, *Diffarreatus*, Cujus matrimonium dissolutum est, in Digesto.

¶ **DIFFARREATIO**, *Dissolutio inter virum et fœminam*. Gloss. Isidor. Festus

habet : *Diffarreatio genus erat sacrificii, quo inter virum et mulierem fiebat dissolutio. Dicta Diffarreatio, quia fiebat farreo libo adhibito.* Contrarium est *Confarreatio*: qua voce usi sunt Plinius Tacitusque.

* **DIFFASIUM,** Sub banno positum, quo frui nulli licet, nisi cui jus competit, idem quod *Devesia*. Charta Guill. de Rupibus ann. 1209. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 356 : *Et in omnibus nemoribus suis,... tam in Diffasiis, quam usagiis percipere et habere omnia ligna ad sua necessaria.* Non semel ibi. At inter Probat. Hist. Sabol. pag. 365. legitur *Defaisiis* ex ead. Charta. Vide supra *Defesium*.

* **DIFFATUARE.** Infatuare. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Fatuare, Diffatuare, Enfoller, Prov.*

✱ **DIFFERAROLA,** Instrumentum ad equis soleas detrahendas. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. I. pag. 491 : *Quum utile et utilitati publice credimus expedire propter milites equitantes et transeuntes tam civium quam forensium, ordinamus atque statuimus quod quelibet terra debeat habere x ferros et clavos necessarios illis ferris, et ferrarolam et Differarolam et punctirolum et martellum.* [Fr.]

DIFFERENTER, *Eminenter*, in Gloss. MSS. ad Concilium Ancyran. can. 4.

Differentior, *Præstantior*, διαφορώτερος. Utitur Interpres S. Irenæi lib. 2. Gloss. Isid. : *Differentior, Eminentior.* Vide *Differre* 1.

* Charta Rob. episc. Carnot. ann. 1160. inter Instr. tom. 8. Gall. Christ. col. 335 : *Quia vero prædictas moniales sub Differentiori regula volui coerceri, etc.* Ubi leg. videtur, *Districtiori*.

¶ **DIFFERENTIA,** Controversia, contentio, dissidium, Gall. *Different*. Carolus VII. Franc. Rex in Epistola ad Nicolaum V. Papam Spicil. Acher. tom. 7. pag. 257 : *Beatissime Pater... Cum nuper Prælatos regni nostri in civitate nostra Rotomagensi congregari mandassemus, et super quibusdam Differentiis inter vestram Sanctitatem et Ecclesiam nostram Gallicanam concordandis, etc.* Occurrit in altera epistola Christierni Regis Daciæ ad eumdem Carolum Regem, Spicil. tom. 9. pag. 303. apud Rymerum tom. 12. pag. 32. col. 4. Ludewig. Reliq. MSS. tom. 6. pag. 106. Lobinellum in Glossario ad calcem Hist. Britann. Aremor. etc.

* Alias etiam *Différance*. Annal. Placent. ad ann. 1443. apud Murator. tom. 20. Script. Ital. col. 879 : *Reverendi priores... venerunt Placentiam pro tollenda Differentia inter Fratres Observantiæ.* Lit. remiss. ann. 1468. in Reg. 194. Chartoph. reg. ch. 283 : *Se meut débat et Différance entre eulx, etc.*

¶ 1. **DIFFERRE,** Eminere. Glossæ apud Grævium in Notis ad Isidorianas : *Differt*, ὑπερτίθεται. Constantiensis *Differt*, inter alia exponit *Honorat*. [** Reginon. Chronic. ad ann. 868 : *Nec Differt ut omnis christiana religio de tanto pontifice doleat, et omnis ordo ecclesiasticus de prudentissimo papa ingemiscat ; revera nos potius deflemus, etc.* Pertzius interpretatur *non dubium est*, sed fortasse scriptum est pro *non refert*.]

* 2. **DIFFERRE,** Commutare, Practicis nostris *Commuer*. Charta ann. 1225. in 1°. Lib. nig. S. Vulfran. Abbavil. fol. 8. v°. : *Tenebitur terragiare et grangiam invenire apud Rienviler, nisi capitulum voluerit ei Differre de loco.*

* 3. **DIFFERRE,** Distare, abscedere, Gall. *s'Eloigner*. Acta Inquisit. Tolos. ad ann. 1288. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 386 : *Hæretici consolati fuerunt et receperunt eumdem testem in hunc modum : impositis in quodam banco manutergiis albis, et desuper librum, quem vocabant textum, quæsiverunt ab eodem teste Differente a libro aliquantulum, utrum volebat ordinationem Domini recipere.*

** **DIFFESIO,** Sententia, forte quam *interlocutoriam* dicunt, pro *Diffisio*. Chart. Carol. IV. Imper. ann. 1358. de arbitris, ap. Sommersb. Rer. Siles. tom. 1. pag. 806 : *Tenebuntur et debebunt etiam dicti duces diffinicioni seu Diffessioni predictorum in omnibus dictam causam concernentibus firmiter obedire.*

* **DIFFESSIO** Negativa, Negatio. Mirac. S. Emmer. tom. 6. Sept. pag. 504. col. 2 : *Quia indignos vos Dei judicastis gratia, ac omne bonum usque hodie a salute vestra negativa Diffessione repulistis, etc.*

DIFFIBULARE. Alanus de Insulis in Planctu naturæ : *Quod duplex tricatura Diffibulans, etc.* Infra : *Adulatores a voluntate vultum, ab animo verbum, ab intellectu loquelam, amplo discessionis intervallo Diffibulant.* Ubi alii Cod. *disjungunt*. Carmen de Curia Romana :

> ... Sic res Diffibulat omnes,
> Sic longas causas terminat ore brevi.

Vide Sidonium lib. 3. Epist. 3. et ibi Savaronem, et supra in *Affibulare*.

DIFFICAX, *invenitur pro Difficilis*, inquit Joan. de Janua : inde *Difficacia, Difficacitas*, eidem.

¶ **DIFFICERE,** pro *Deficere*. Statuta Arelat. MSS. art. 192 : *Et mittat Deus super te iram suam, et Difficias ante inimicos tuos.*

* **DIFFICILIS.** Vulnus difficile. Vide infra in *Vulnus*.

DIFFICULTARE, Δυσχολαίνειν, in Gloss. Gr. Lat. Difficilem se præbere. Magnum Chronicum Belgicum : *Qui diu hæsitando, propter mercaturas negotiorum suorum, Difficultaverunt negotium.* [Littera patens ex parte Cardinalium, qua Petrum de Luna convocant ad Concilium Pisanum, Spicil. Acher. tom. 6. pag. 203 : *Hæc enim convocatio ad locum et terminum antedictos, nullo valet colore Difficultari, impediri, etc.* Ejusd. tomi pag. 261 : *Proposuerunt certas dubitationes ad Difficultandum congregationem Concilii et agendorum in eo.*]

¶ **DIFFIDAMENTUM,** Diffidantia. Vide *Diffidare*.

¶ **DIFFIDANTIARE,** *Fidantium* seu fidejussionem frangere. Vide *Affidantiare* post *Fidantia*.

1. **DIFFIDARE,** proprie est a fide, quam quis alicui debet, aut pollicitus est, per litteras aut epistolam deficere : nostris *Deffier. Desafiar*, in Chron. Raimundi Montanerii cap. 158. et alibi. Utuntur passim Scriptores hoc significatu, [S. Bernardus Ep. 222.] Alexander Abbas Celesin. lib. 2. cap. 27. Gesta Philippi III. Reg. Franc. pag. 533. Gesta Innocent. III. PP. pag. 10. Levoldus Northow. in Chr. ann. 1303. 1344. 1356. Albert. Argentin. pag. 127. Monachus Vallis Sarnei cap. 67. [Breviarium Hist. Pisanæ ann. 1172. Caffarus in Annal. Genuens. ann. 1162. Bartholomæus lib. 6. eorumd. Annal. 1235.] Jus feudale Saxon. cap. 41. § 3. Thwrocz. in Lud. Rege cap. 34. Nicol. de Cuza lib. 3. de Concord. Cathol. cap. 31. Concilium apud Pennam fidelem ann. 1302. cap. 14. Petr. de Vineis lib. 1. Epist. 21. lib. 3. Epist. 85. Vita Lietberti Episcopi Camerac. cap. 54. Gobelinus Persona in Cosmodromio pag. 241. Hist. Cortusiorum lib. 1. cap. 8. Concil. Noviomense ann. 1344. can. 3. Andegavense ann. 1365. cap. 26. etc. [*Defidiare* in Concil. Arand. ann. 1473. cap. xx. *Deffidare*, apud Rymerum tom. 6. pag. 218. col. 1. Le Roman *de Flore* MS. :

> En ceste cort n'a Chevalier,
> S'il me voloit Desafier,
> Qu'il ne me trova armé
> Sor mon cheval emmi cel pré.]

Vide Leges Alfonsinas part. 7. tit. 11 : *De los Desafiamentos.* [** Haltaus. Glossar. German. col. 336. voce *Entsagen* et supra *Contradicere*.]

Illud inprimis notandum, quod *Diffidentiæ*, ut vocabant, per viros primarios, non vero per præcones, seu feciales, aut heraldos fiebant, ut videre est apud Villharduinum n. 112. in Chron. Flandr. cap. 74. [in Annalibus vett. Mutinens. ad ann. 1298.] etc. Sæpe etiam per Episcopos et Abbates, ut colligitur ex Matth. Paris ann. 1233. pag. 266. ann. 1240. pag. 366. ex Chron. Flandr. vernac. cap. 19. Ægid. de Roya ann. 1269. Froissart. 1. vol. cap. 257. etc.

Fiebant etiam diffidationes plerumque scripto ad hostem misso : [quod scriptum *Diffidatorias litteras* vocant Telomon de Bello cum civitate Brunsvic. apud Leibnitium tom. 2. pag. 93. et Auctor. Chronici Episcoporum Merseburg. apud Ludew. Reliq. MSS. tom. 4. pag. 446. *Litteras Diffidentiæ* Caffarus lib. 1. Annal. Genuens. ad annum 1162.] Fori Oscæ ann. 1247. fol. 26 : *Statuit Rex Petrus, quod magnates Aragonum et Infantiones, inter se guerram facientes, nisi post monitionem suam factam per nuntios, aut per chartas, id faciant, etc.* Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. cap. 91 : *Episcopus Leodiensis... Electo Paderbornensi litteras Diffidationis direxit.* Nicolaus de Cusa lib. 3. de Concord. cap. 31 : *Si Clericum etiam divina lege tu laicus capere propria auctoritate, aut male tractare prohiberis, quam credis virtutem tuæ fabricatæ Diffidationis scedulæ inesse, ut tunc omnia jura divina et humana cessare, et mortua esse credas, quando litterulam præmittis?* Vide *Cartellus* 1.

* Scripti hujusmodi exemplum profert Chartul. Godefr. dom. Asperimont. fol. 26. v° : *Messires Henry sires de Lavantgarde et vous Huguenin, Nous Joffrois sires d'Apremont vous faisons savoir que vostres peires nous ait rayeut et tenu nostre héritaige, et vous encor le teneis oultre nostre volentei ; pourquoy veulliés savoir que nous vous empourchasserons le plustost et le plus haltivement que nous porrons, et vous porterons damaige au corp et à l'avoir au plustost que nous pourrons. Donné sor nostre seel le Venredy au vespres devant les bures l'un mil trois cens quarente et huyt.* Notæ omnibus sunt diffidationum literæ Francisci I. reg. Franc. ad Carolum V. imper. quas idcirco hic omittendas censui ; cum autem Imperatoris ad illas responsio non exstet Gallice, ut opinor, nisi in Comment. *du Bellay* edit. Lambert. pag. 88. hanc profero ex authentico descriptam a D. *Delvaux* ann. 1747 : *Charles par la divine clémence E. Empereur des Romains, Roy des Allemaignes, des Espaignes, etc. à vous François par la grace de Dieu, Roy de France, fais scavoir comme par Guienne vostre hérault, j'ai le huitiesme de ce mois de Jung receu vostre cartel du xxviij. de Mars, lequel de plus loing que de Paris en ce lieu eust peu plustost venir, et ensuivant ce que de ma part fut dit à vostre-*

dit hérault, je vous répondz à ce que dictes, que en aucunes responces par moy faictes à vos ambassadeurs et héraulx envoyés devers moy pour bien de paix, me vuillant sans raison excuser, vous ay accusé, que je n'ay jamais veu hérault venant de vostre part, sinon cellui qui vint à Bourgos me intimer la guerre; et quant à moy, ne vous ayant en rien failli, je n'ai nul mestier de me excuser; mais vostre faulte est celle que vous accuse, et en ce que dictes que j'avoye vostre foy, vrai est, entendant de celle que vous avez donné par le traicté de Madril, selon qu'il appart par escriptures signées de vostre main, que retourneriez en ma puissance comme prisonnier de bonne guerre, en cas que n'accomplissiez ce que par ledit traicté m'avez promis: mais que j'aye dit, comme audit cartel dictes, que sur icelle et oultre vostre promesse vous estiez allé et party de mes mains et de ma puissance, ce sont motz que oncques ne diz; car jamais n'ay prétendu d'avoir vostre foy de non partir: mais bien celle de retourner en la forme traictée; et s'il l'eussiez ainsi fait, n'eussiez failly à vos enfans ny à l'acquit de vostre honneur: et à ce que que pour défendre vostredit honneur, lequel en ce cas seroit trop chargé contre vérité, vous avez bien voulu envoyer vostre cartel, par lequel dictes que encoires que tout homme gardé ne puisse avoir obligation de foy, et que cela vous fust excuse assez suffisante, ce nonobstant veuillant satisfaire à ung chascun et à vostredit honneur, lequel dictes vouloir garder et que garderez, si Dieu plaist, jusques à la mort, me faictes entendre que si vous ay voulu ou veulx charger, non pas de vostre foy et délivrance seullement, mais que vous ayez fait chose que ung gentilhomme aymant son honneur ne doive faire, dictes que j'ay manty par la gorge et que austant de fois que le diray que mantiray, estant délibéré de défendre vostre honneur jusques au dernier bout de vostre vie; je vous respondz que ensuivant la forme traictée, vostre excuse d'avoir esté gardé, ne peut avoir lieu, et puisque tant peu extimez vostre honneur, ne m'est merveille que niez estre obligé d'accomplir vostre promesse; vos parolles ne souffisent pour satisfaire à vostredit honneur; car j'ai dit et dirai sans mentir que vous avez fait laschement et meschamment de non avoir gardé la foy et promesse que j'ai de vous, selon ledit traicté de Madril, et en ce disant je ne vous charge des choses secretes ou non possibles de prouver, puisqu'il en appart par escriptures signées de vostre main, desquelles ne vous povez excuser ni les nier; et si vous voulez affermer le contraire, puis seullement en ce cas je vous tiens habillité pour combatre, je vous diz que pour le bien de Chrestienté et éviter effusion de sang et mettre par ce fin à ceste guerre, et pour défendre ma juste querelle, je maintiendrai ce que dit est de ma personne à la vostre estre véritable, et ne veulx user envers vous de tels motz que vous faictes, veu que vos euvres mesmes sont celles, sans ce que je, ne autre le die, qui vous desmantent, et aussi que chascun peut user de tels propos plus séheurement de loing que de prez; à ce que dictes que puis contre vérité vous ai voulu charger, doresnavant ne vous escripre aucune chose, mais que je vous assure le camp, et vous me pourterez les armes; il vous fault avoir patience que l'on die ce que vous faictes et que je vous escripve ceste response, par laquelle je vous dis que je accepte de vous livrer le camp, et suis contant pour ma part le vous asseurer par tous les moyens raisonnables que sur ce seront advisez; et à cest effect et pour plus prompt expedient, je vous nomme desmaintenant le lieu dudit combat sur la riviere qui passe entre Fontarabie et Andaya, en tel endroit et de la maniere que de commung consentement sera advisé plus séheur et plus convenable; et me semble que par raison ne le povez aucunement refuser, ne dire de non estre bien asseuré, puisque y fustes délivré en recevant vos enfans pour hostaiges et moyennant vostre foy paravant baillée pour vostre retour, comme dit est, et veu aussi que sur la mesme riviere fiastes vostre personne et celles de vos enfans, pouvez bien fier la vostre seulle, puisque je y mettrai la mienne, et que nonobstant la situation dudit lieu, se trouvera bon moyen qu'il n'y aura avantaige plus à l'ung que à l'autre; et à l'effect que dessus et pour appoincter sur l'élection des armes, que je prétends me appartenir et non à vous, et afin qu'il n'y ait longueur ne dilacion en la conclusion, pourrons envoyer sur ledit lieu gentilshommes de chascun cousté avec souffisant pouvoir d'aviser et conclure tant de la séheurté esgale dudit camp, que de l'élection desdites armes, jour dudit combat et du surplus touchant à ce cas. Et si deans quarente jours après la présentation de ceste, ne me respondez et ne me advisez de vostre intention sur ce, l'on pourra bien veoir que le délay du combat sera vostre, que vous sera imputé et adjoinct avec la faulte de non avoir accompli ce que promistes à Madril; et quant à ce que protestez que si aprez vostre déclaration en aultres lieux je dız ou escriptz parolles qui soient contre vostre honneur, que la honte ou délay du combat en sera mienne, veu que venant audit combat est la fin de toutes escriptures, vostredite protestation est chose bien excusée, car ce n'est à vous me garder que ne die vérité, encoires qui vous griefve, et aussi je suis bien séheur que pour raison ne puis recepvoir honte du délay du combat, puisque tout le monde peut congnoistre l'affection que j'ai d'en veoir l'effect. Donné à Monson en mon royaulme d'Aragon le xxiiij^e. jour dudit mois de Jung l'an mil cinq cens vingt-huit.

Formam aliam diffidationis, haud omnino obviam, observo in Poemate vernaculo, cui titulus *Le Roman de Garin*:

> Dist à Girbert, Mult me tenez por vil,
> Il prit deux pens del peliçon hermin,
> Envers Girbert les rua et jali,
> Puis li a dit, Girbert je vos Deffi.

Occurrit non semel eadem diffidationis species in eodem Poemate. Præ cæteris vero formam diffidamenti ita descripsit Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ ann. 1247. fol. 26: *Nullus miles, sive Infantio, præsumat aliquem capere aut mactare, aut castrum alicujus per vim capere, aut per furtum, nisi prius ipsum Diffidaverit coram tribus Militibus, qui non sint vassalli alicujus eorum, qui se Diffidaverint, cum induciis decem dierum: et forma ista apud Burgenses et omnes alios firmiter observetur, ut quisque eorum super probatione Diffidamenti cum tribus sibi consimilibus se Diffidet. Quicunque vero super præmissis non servaverit formam istam Diffidamenti, sit traditor manifestus: nisi forte super rixa aliqua, repentino casu contingeret homicidium perpetrari, aut super aliquo pignore aut assultu.* Adde lib. 6. Observantiarum fori Aragon. lib. 6. tit. *de forma diffidamenti.* Nefas autem existimabant, hostem impetere, nulla *Diffidatione* prævia; qui contra ageret, pro proditore habebatur. Turpinus in Carolo M. cap. 17: *Talis erat inter eos institutio, quod.... si aliquis treugam datam ante Diffidentiam frangeret, statim interficeretur.* Auctor Hist. Hierosol. ann. 1177. de Friderico I. qui Saladinum diffidaverat: *Et quia Imperialis majestas neminem citra defectionem impetit, sed hostibus suis bella semper indicit, destinatus ab Imperatore ad Saladinum nuntius, ut vel Christianorum universitati, quam læsit, satisfaciat in plenum, vel diffiduciatus se præparet ad bellum.* Martinus IV. PP. lib. 2. Epist. Cur. 45. apud Raynald. ann. 1283. n. 21: *Nulla Diffidatione præmissa (quod multorum judicio proditoris notam non effugit) hostiliter impetendo.* Chronicon Australe ann. 1278: *Austriam ingreditur,.... quamvis (quod dictu nefas est) nunquam litteras Diffidentiæ Regi Romanorum præmisisset.* Willelm. Malmesb. loco citato: *Iniquum id visum multis, quia suspicione nulla rancoris ab eis ante festum abscesserat, nec modo more majorum amicitiam suam eis interdixerat, quod diffidiare dicunt.* Apud Mich. *del Molino* in Repertorio: *Diffidamento non præcedente legitimo et forali, regulariter nullus potest in Aragonia alium damnificare, capere, aut occidere, vel castrum ejus per vim et forciam occupare: alias incurrit pœnam traditionis.* Willharduinus n. 112: *Et bien vos mandent il, que il ne feroient ne vos, ne altrui mal, tant que il ne aussent Deffié, que il ne firent onques trahison, ne en lor terre n'est-il mie acostumé, que il le facent.* Froissart. 2. vol. cap. 134: *Car si guerre il lui vouloit faire, il est bien si noble et avisé, qu'il l'eust fait avant Deffier.* Constitutio Friderici II. Francoford. ann. 1234. apud Albericum: *Item statuimus, ut nullus in persona, vel in rebus alicui damnum inferat, nisi prius eum, cui damnum inferre voluerit, ad minus trium dierum et noctium spatio Diffidaverit, et tunc uterque pacem ab altero per prædictum terminum habebit, alioquin per sententiam proscribatur.* Idem præscribitur Constitutione Friderici I. ann. 1187. apud Conradum Uspergensem. Alia vero Caroli IV. Imp. apud Levoldum Nortowium in Chronico Marcano ann. 1356. cavetur etiam, *ne Diffidationes fiant in locis, ubi ii, quibus bellum indicitur, domicilia non obtinent, aut ea continenter non habitant.* Froissart. 1. vol. cap. 35. auctor est, imperante Ludovico Bavaro, hanc Friderici invectam perinde legem de diffidationibus: *Et fut là endroit renouvellé un jugement et statut et affermé, qui avoit esté fait à la Cour de l'Empereur le temps passé, qui estoit tel, que qui vouloit autrui grever, ou porter domage, il le devoit Deffier suffisament, trois jours devant son fait; et qui autrement le faisoit, il devoit estre rattaint de mauvais et vilain fait.* Vide Raim. Montanerium cap. 216. Observantiæ Regni Aragon. lib. 6. de Privileg. Militum § 22: *Juxta cartam pacis, nullus sine Diffidamento alteri dare debet damnum; attamen nec villanus Infantionem, nec e contra tenentur se Diffidare, si alter alterius interfecerit consanguineum, quia dictus forus habet eum pro Diffidato, dum tamen manifestum homicidium existat; alias si esset dubium, esset ibi necessaria Diffidatio, et si alius jus offerret, reciperetur ejus firma, et esset pendente hoc dubio assecurandus, juxta Regni usum. Si tamen sine diffidamento in dictis casibus Infantio villanum, vel e contra interfecerit, non punietur pœna capitali, si possit*

dictum homicidium probari. Infantiones autem inter se semper tenentur se Diffidare, nisi pro morte patris vel exhæredatione, secundum usum.

° Certe eo die, quo *literæ diffidationis* significabantur, hosti damnum inferre prohibitum erat. Lit. remiss. ann. 1369. in Reg. 100. Chartoph. Reg. ch. 287: *Aucunes personnes leur dirent qu'il ne povoient par la coustume du pais déffier et porter dommage tout en un jour.*

¶ Clericos Diffidari vetat Concilium Terraconense anni 1329. num. 60. superioris alterius Concilii ann. 1323. celebrati Constitutionem hac de re confirmando: *Quoniam in secundo Concilio Tarraconæ* viii. *Cal. Feb. ann.* mcccxxiii. *prædecessorum nostrorum, qui condemnaverint Diffidari Prælatos, et personas Ecclesiasticas, vestigiis inhærentes, sacro approbante Concilio, statuimus, ut si quis deinceps cujuscumque status vel conditionis existens diffidaverit aut provocaverit publice vel occulte Archiepiscopum, aut Episcopum, vel eorum Officiales, vel Prælatum, aut Religiosum, vel alium Clericum beneficiatum in sacris ordinibus constitutum... ipso facto sententiam excommunicationis incurrat.* Hanc constitutionem ut eluderent potentes quidam laici, Ecclesiasticorum bona, nullo prævio *diffidamento*, invadebant: quam calliditatem anathemate feriit Concilium IV. Terraconense haud diu post celebratum. Hujus constitutionem si vis, consule inter Anecdota Marteniana tom. 4. col 319.

Diffidiare, Eadem notione. Willelmus Malmesbur. lib. 2. Hist. Novellæ: *Nec modo more majorum amicitiam suam interdixerat, quod diffidiare dicunt.* Ægidius Parisiensis MS. lib. 3. Karolini:

Diffidiare Ducem, Martemque edicit habendum.

¶ Disfidiare. Annales veteres Mutinensium ad ann. 1298. apud Murator. tom. 11. col. 74: *Eo tempore Marchio Estensis misit dominum Ludovicum de Petrezanis equitem et armigerum probum ad Disfidandum Commune Bononiæ, et misit guantum battaliæ.*

Diffidentia, Gall. *Deffiance*, [vel *Defi*, Provocatio.] apud Baldric. Noviom. lib. 3. cap. 74. Gaufr. Malaterram lib. 3. cap. 31. Ægid. de Roya ann. 1296. [in Actis SS. Junii tom. 4. pag. 602.] etc.

¶ Diffidantia, apud Caffarum in Annal. Genuens. ad annum 1162.

¶ Diffidatio, Eodem significatu, in Charta translationis Ecclesiæ Collegiatæ Ruremundum e Monte S. Odiliæ, in Actis SS. Maii tom. 2. pag. 317. in Concil. Hisp. tom. 3. pag. 528. apud Murator. tom. 12. col. 489.

°° Diffitare, in Confœder. civitat. imper. ann. 1285. in Guden. Syllog. pag. 480.

¶ Diffitatio, in Charta ann. 1361. e Regesto 90. Chartophylacii Regii Ch. 608.

°° Defidare, in Constitut. Henric. Imper. ann. 1230. art. 9. Pertz. Leg. vol. 2. pag. 267.

¶ Deffiamentum, apud Rymerum tom. 6. pag. 218.

Diffiduciare, ut *Diffidare*. Ivo Carnot. Epist. 22: *Me Diffiduciastis, et bona Episcopalis domus diripienda adversariis nostris exposuistis.* Utuntur Matthæus Paris. Conradus Uspergensis anno 1177. [Arturus Dux Britanniæ in Homagio ad Philippum Regem Franc. ann. 1202. apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 1. pag. 328.] Gualterus in Vita S. Caroli Comit. Flandr. n. 54. etc.

Diffiducia. Epistola Livonis Regis Armeniæ in Gestis Innocentii III. PP. pag. 127: *Sine Diffiducia facta contra nos dentes acuerunt, etc.* Plura de diffidationibus vide apud eumdem Molinum loco cit.

° Diffidare Ad Os, Aliquem coram ad certamen evocare, Gall. *Déffier en face.* Lit. remiss. ann. 1356. in Reg. 85. Chartoph. reg. ch. 188: *Cum Droco dictus de Fieffes miles Petrum de Bays ad ejus os Diffidasset, etc.* Vide in hac voce.

° 2. **DIFFIDARE**, Declarare aliquem a fide, quam debebat, defecisse. Sent. contra Florent. ann. 1313. apud Lam. in Delic. erudit. inter not. ad Hist. Sicul. Benincont. part. 3. pag. 222: *Tanquam rebelles et proditores imperii et læsæ majestatis crimine reos de toto Romano imperio exbannimus et Diffidamus.* Unde *Diffidamentum*, Ipsa declaratio, ibid. pag. 224: *Ab hujusmodi tamen sententiis, condemnationibus, Diffidamentis et bannimentis, etc.* [°° Formula vulgaris in Constitutionibus Imperatorum, e. g. Frider. II. ann. 1220. art. 5. ap. Pertz. Leg. tom. 2. pag. 244. ann. 1232. ibid. pag. 488. lin. 2. ann. 1312. pag. 536. lin. 11. *Diffidatio*, ann. 1313. ibid. pag. 548. lin. 49.]

° **DIFFIDATIO**, Damnum quodvis. Charta Engelb. episc. Leod. ann. 1361. inter Instr. tom. 5. Gall. Christ. col. 392: *Capitulum singularesque canonici ecclesiæ S. Petri montis Odiliæ, nostræ diœcesis, auditui nostro reserarunt, quod dicta eorum ecclesia in loco deserto.... situata, ac illius canonici... per malignorum prædonum sive raptorum.... incursus,... deprædationes, nocturnos egressus, rapinas, Diffidationes et invasiones corporum et bonorum, etc. Deffiaille*, eadem, ut videtur, notione, in Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 306: *Feust bonnes paix et accort traittiez entre nous et Eddowart d'Angleterre, et que ledit Jehan après les Déffiailles et ennemistié, qui depuis ont esté meue et continuées, etc.* Alia notione, vide in *Diffidare*, nempe pro Ad pugnam provocatione, quo significatu *Déffiaiell* et *Déffiance* a nostris usurpantur. Lit. remiss. ann. 1397. in Reg. 152. ch. 268: *Après lesdittes Déffiailles,... le suppliant feust alé en la compaignie d'iceulx Triquebuef, et comme leur ami et complice en icellui cas se feust armé, etc.* Charta Joan. reg. ann. 1361. ex Memor. D. Cam. Comput. Paris. fol. 29. v°: *Nous avons entendu que aucuns nobles et autres de nostre royaume disent estre privilégiés ou accoustumés de user de Déffiances et de guerres les uns contre les autres.*

° **DIFFIDATOR**, Qui ad certamen evocat. Conc. Terracon. ann. 1282. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 279: *Decernimus excommunicationis sententiæ subjacere, et per ipsum diœcesanum aut rectorem loci illius, ubi ipse Diffidator fuerit, excommunicatus, ab omnibus evitetur.*

¶ 1. **DIFFIDATUS**, Desperatus, exspes vitæ, cui nulla superest vivendi *fides*. Perusinus in Vita B. Columbæ Reatinæ, tom. 5. Maii pag. 397 °: *Infirmitate gravi laborans.... Diffidatus est.* Acta B. Thomassi Camald. n. 15. Martii tom. 2. pag. 590: *A quinque medicis fuerat de salute Diffidatus.* Vide alia notione in *Diffidare*.

° 2. **DIFFIDATUS**, Rixarum amans, qui alterius querelam pretio ductus suscipit, nostris alias *Déffieur*. Steph. de Infestura MS. ubi de Innoc. VIII: *Missum fuit proclama per urbem,... quod omnes malefactores, homicidæ et Diffidati pro quibuscumque criminibus reverterentur ad urbem, et ita factum fuit copia dictorum Diffidatorum et facinorosorum pariter per urbem ambulantium armatorum.* Charta ann. 1424. tom. 2. Hist. Leod. pag. 445: *Gens qui porsiwent de jour en jour les tavernes, joweurs de fauz deis, mancheurs, Déffieurs, harballeurs de gens pour argent ou altrement, etc. Déffaé* vero, Infidelis, a fide Christiana alienus, in Poem. *de l'Ordene de Chevalere:*

Puis a demandé le conduit
Parmi la terre Déffaée,
Salehadins li a jurée.

Infra appellatur *Paiennie*.

¶ **DIFFIDENTIA**, Diffiduciare, etc. Vide *Diffidare*.

° **DIFFIDIUM**, a Gallico *Déffi*, Scheda provocatoria. Stat. pro universit. Aurel. ex Cod. reg. 4223. A. fol. 67. v°: *Sunt nonnulli... qui alios studentes diffidant, bellum sibi, ac si essent principes, barones vel milites, indicendo, vel per alium seu alios Diffidium sibi mittunt.* Vide supra in *Diffidare*.

DIFFIGURARE, Figuram auferre, delere, deformare, Gallis, *Défigurer quelqu'un*. Lex Longob. lib. 1. tit. 25. § 41. [°° Roth. 346.]: *Si quis caballum alienum apprehenderit, ipsumque Diffiguraverit aut circinaverit, etc.*

° Eadem notione nostri dixerunt *Déffacer*, et *Déffacier*, Vultum alicui lacerare, vulgo *Dévisager*. Lit. remiss. ann. 1463. in Reg. 199. Chartoph. reg. ch. 168: *Le suppliant donna ung coup à icelle femme environ la teste,.... laquelle lui vint courir au visaige lui cuidant Déffacer.* Aliæ ann. 1450. in Reg. 184. ch. 122: *Icellui Robinet... frappa à revers de son espée Pierre Roussel et lui fendit le visage entre le nez et la bouche, tellement qu'il en est à jamais comme tout Déffacié.*

° **DIFFIGUUM**, Difficultas, f. pro *Diffugium*, effugium, Gall. *Subterfuge*. Testam. Aymari comit. Valent. ann. 1277. ex Cod. reg. 6008. fol. 9. r°: *Et si per eum... possessum aliquid seu saisitum in præjudicium partis alterius vel utriusque, etiam illud sine dilatione et Diffiguo restituatur et emendetur.*

° **DIFFINIMENTUM**, Cessio, quæ fit per compositionem. Charta ann. 1103. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 361: *Hæc est Carta de diffinimento et guirpimento, quod Raymundus Guillelmi episcopus Nemausensis et frater ejus Bernardus Guillelmi fecerunt domino suo, scilicet Guillelmo Montispessulani.* Vide *Finis* 1.

✱ **DIFFINIO**, [Definio. Concil. Rotomag. ann. 1063: *Fides vestra, quam.. communi assensu... Diffinistis.* p. 49, B.]

DIFFINIRE, [Dimittere, quasi per compositionem.] Vide *Finis* 2.

° **DIFFINITAS**, ut *Diffinimentum*. Charta Paldulfi princ. Capuæ ann. 1024. tom. 1. Hist. Cassin. pag. 38. col. 2: *Per legalem Diffinitatem hoc concessimus.*

° **DIFFINITIVUS**, pro Definitivus. Charta Caroli IV. imper. ann. 1356. ex schedis Pr. *de Mazaugues*: *Et si per Diffinitivam sententiam... apparuerit declaratum et sententiatum fuerit.*

¶ **DIFFINITOR**, in Bullario Carmel. pag. 460. col. 1. Idem qui supra *Definitor*.

¶ Diffinitoriatus, Officium *Definitoris*, in eo Bullar. ibid.

DIFFIRMARE, Recludere, aperire, Gall. *Defermer*. Miracula S. Aigulfi cap. 6

Armarium Diffirmavit, et tres calices cum patenis inde rapiens, refirmato armario, etc. Vide *Firmare*, Gall. *Fermer*.

* Lit. remiss. ann. 1388. in Reg. 132. Chartoph. reg. ch. 172: *Comme l'exposant meu de convoitise par jeunesce et temptation de l'ennemi eust Défermé l'uis d'une chambre.*

¶ **DIFFITATIO**. Vide in *Diffidare*.

¶ **DIFFITESCERE**. Vide *Diffalescere*.

* **DIFFLATIO**, Inflatio, tumor, Gall. *Enflure*. Lit. remiss. ann. 1330. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 1114: *Phisici et surgici prædicti non invenerunt... dicti corporis aliquam membri seu ossium, aut cranei sive testi, vel miringarum, sive telæ cerebri Difflationem.*

* **DIFFLATUS**. Præcept. Caroli IV. imper. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 132: *Item Oosteappel supra dunas Difflatas viginti quinque centenas atque quadraginta septem metatas.* An vento expositas? Vide *Deflare*.

* **DIFFLORARE**, Devirginare, flore vel honore spoliare. Charta ann. 1384. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 67. col. 2: *Virgines et alias mulieres maritatas in dicto loco de Ledenone Difflorando.* Vide *Deflorare* 1.

¶ **DIFFLUXIM**, Diffluendo. Miracula S. Gengulphi, tom. 2. Maii pag. 655: *Cœpit enim salutaris illa potio igneum in me furorem debellando... extra medullas et ossa Diffluxim propellere.*

DIFFODERE, Effodere, Gallis, *Défouir*. Joan. de Janua, est *diversis modis fodere*. Leges Ethelredi Regis Angl. cap. 10: *Si quis furem innoxiare velit,... adeat triplex ordalium. Si mundus sit in ordalio, Diffodiat cognatum suum. si vero sit immundus jaceat ipse fur ubi jacebat. et alius reddat.* Saxonicum habet n i m e u p p, id est, *tollit*, cognatum nempe furti accusatum et suspectum, occisum scilicet et sepultum, uti censet Somnerus. [** Concil. Wanetung. 19.]

* **DIFFOLRARE**, Vestem pellitio, quo ornatur, spoliare. Comput. ann. 1402. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 169. col. 1: *Pro altero mantello panni de livido, folrato pellibus variis, qui fuit Diffolratus, et pannus venditus pretio xlv. sol.* Vide *Fodratura*.

DIFFORCIARE, [DEFORCIARE,] Per vim et contra jus auferre, detinere. Tabular. Fiscanense f. 57: *Et partem nemoris de Brunmesburi, quantum idem Johannes Deforciabat prædictæ Ecclesiæ.* [Index MS. beneficiorum Eccl. et Diœc. Constant. f. 41: *Rector alterius portionis dicti loci, quam sibi Difforciavit Rex, asserens jus præsentandi ad ipsam portionem sibi debere pertinere.* Chartular. SS. Trinit. Cadomensis f. 45. verso: *Ista villa habebat undredum, sed in tempore verræ Difforciatum fuit.* Scacarium S. Michaelis apud Falesiam ann. 1211. apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. pag. 840. col. 1: *Guillelmus de Sagi petit saisinam cujusdam decimæ... quam Hugo ei Deforciat.* Chronicon Trivetti ad ann. 1297. in Litteris Johannis Reg. Scotiæ ad Edwardum Angl. Regem: *Terram Scotiæ, quæ est de feodo suo, contra eum muniendo... et Defortiandum eum de feodo suo.* Rymer. tom. 2. pag. 719. habet: *Ad feodum suum Deforciandum*; et ibid. eæd. litteræ Gallicæ: *Por son fié li Deforcer. Madox* Formul. Anglic. pag. 228: *Hæc est finalis concordia facta... inter Johannem Doughty de Coventre querentem, et Rogerum de Penne et Editham uxorem ejus Deforciantes de tribus mesuagiis cum pertinenciis in Conventre... Prædicti Rogerus et Editha recognoverunt prædicta mesuagia cum pertinenciis suis esse jus ipsius Johannis.* Vide Kennetti Glossarium ad calcem Antiquit. Ambrosden.]

* Nostris *Défforcer*, eodem significatu. Lit. remiss. ann. 1479. in Reg. 206. Chartoph. reg. ch. 350: *Le suppliant volt prendre ses tarelles et eschielle, icellui Jaquet... les lui Déffórça et contretint.*

DIFFORCIARE RECTUM, *Rectitudines, Judicia*, in Legibus Alfredi et Godwini cap. 4. Edwardi Confessor. cap. 3. et Henrici I. cap. 22. 33. 57. 59. 61. 66. 74. 83. 87. *Deforcer Justice*, in Legibus Normannicis Willelmi Nothi cap. 45. dicitur is, qui contra *rectum* agit, vel dominus feudi, qui jus et *rectum*, seu justitiam facere renuit, quando ab eo petitur. Tum vero vassallus ad superiorem dominum potest provocare. Matth. Paris ann. 1164: *Si quisquam de Proceribus regni Difforciaverit Archiepiscopo vel Archidiacono de se suisque justitiam exhibere, dominus Rex debet eos justitiare: et si forte aliquis Difforciaret D. Regi rectitudinem suam, etc.* Vide *Defectus justitiæ*.

¶ DEFORCIARE SERVITIUM, Illud denegare. Liber niger Scaccarii pag. 51: *Comes Glaucestre in Gloucestre debet servitium duorum militum, quod fecit usque ad extremum exercitum Walliæ, sed postea Deforciavit.* Infra ter occurrit *Difforciare* eodem intellectu.

DEFORCIARE DOTEM MULIERIS, Denegare, auferre. Matth. Paris ann. 1236: *Quicumque Deforciaverit eis dotem suam de tenementis, de quibus viri earum obierunt saisiti,... et ipsi de injusto Deforciamento convicti fuerint, etc.* Anno 1244: *Super portione, quæ eum contingit de hæreditate,... quam prædictus David Deforciat ipsi Driffino.* Regiam Majest. lib. 2. cap. 16. § 54: *Si vero hæres dotem suam Deforciat mulieri, etc.* Vide lib. 2. cap. 63. § 10. Leges Burgor. Scotic. cap. 135. Statuta Willelmi Regis Scotiæ cap. 4. Bractonum lib. 4. tract. 2. cap. 1. § 2. 8. Fletam lib. 5. cap. 11. tom. 2. Monastici Angl. pag. 231. etc.

PLACITUM MULIERIS DISFORCIATÆ, in Regesto Parlam. sub ann. 1258. fol. 12.

DEFORCIATORES MULIERUM, in Legibus Malcolmi III. Regis Scotiæ cap. 11. et in Regiam Majest. lib. 4. cap. 25.

DEFORCIAMENTUM, in Statutis Willelmi Regis Scotiæ cap. 4. et in Regiam Majest. lib. 1. cap. 6. § 1. cap. 9. § 1.

DEFORCIATIO, in Legib. Burgorum Scoticor. cap. 135. § 1. [Litteræ Hugonis de Plessetis Militis apud Kennetum Antiquit. Ambrosden. pag. 293. ad annum 1279: *Justitiarius, Vicecomes, vel Ballivus nos et hæredes et assignatos nostros distringere possint per bona nostra mobilia et immobilia, et hominum nostrorum et Difforciationem* (i.e. ablata bona) *tenere, quousque dicto Johanni et hæredibus sive suis assignatis plenarie fuerit satisfactum.*]

¶ DISFORCIATIO, in Legibus Normann. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 7. pag. 336.

* FIFFORCIUM, Occupatio contra *rectum*, injusta detentio. Judicium ann. 1290. in Reg. 69. Chartoph. reg. ch. 132: *Ricardus attornatus...... renunciavit præsentationi, quam dictus Miles fecerat in patronatu prædicto, et Difforcium emendavit, quod dictus Miles fecerat in eodem.* Vide *Difforciare rectum*.

DEFORCER, apud Littletonem sect. 614. Charta Joan. Regis Angl. apud Henricum Knyghtonem: *Et la terre de Scoce, laquelle est de son fée,... est habelere pour la terre défendre encontre lui, et pour son fiée lui Deforciere.* Britannis Armoricis, *difforch*, idem valet quod *Abscedo, discedo*: *Desforchidigaez*, Separatio, divorcium. [Chartularium S. Vandreg. tom. 1. pag. 1166. in Instrumento anni 1302: *Lesdis Religieux disoent que à tort leur Defforchoient lesdis Chevalier et Escuier la presentation à icelle Eglise, et en eussent lesdis Religieux pris brief vers eux.*]

¶ **DIFFORMATIO**, Disciplinæ monasticæ solutio, remissio, Gall. *Relachement*. Epitaphium Guillelmi a Mandrescheidt Stabulensis et Prumiensis Abbatis, apud Marten. Itiner. 2. pag. 152: *Inter ceteras præclare a se, dum in vivis ageret, res gestas, in primis memoratu dignæ sunt, quod Difformationem quæ Monasteria invaserat, purgavit.*

* Nostris *Difformer*, pro *Défigurer, rendre Difforme*, Deformare. Lit. remiss. ann. 1402. in Reg. 157. Chartoph. reg. ch. 86: *Lequel Jehan Bourgeois estoit de très-mauvaise et dampnable vie, comme allant par les tavernes,..... et publiquement se Difformant, comme aler tout nu en chemise et sans chapperon, et puis prendre vielles armeures, comme vielles cotes de fer et de vielles cappelines qu'il mettoit sur sa teste, et faisoit porter sur lui vielles savates. vielles ferrailles, vielles peaux pourries et puans, en disant que c'estoit le trésor Millegroux, et de fait alloit par ladite ville de Tours paré des choses dessus dites, en criant veez cy Millegroux.*

DIFFORTUNIUM, *Infortunium*, Adversa fortuna, in Vita Balduini Lutzemburg. Archiep. Trevir. lib. 1. n. 6. [Utitur etiam Dionysius Cartusianus.]

* *Déffortune* etiam nostris, eadem acceptione. Lit. remiss. ann. 1410. in Reg. 165. Chartoph. reg. ch. 138: *Combien que le suppliant ait fait ledit coup contre sa voulenté et par grant Déffortune, etc.*

* **DIFFRAMITTERE**, Possessione exuere, quasi extra mittere. Charta ann. 1227. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 440: *Item quod omnes inframissiones et tenutæ datæ per dominos Ugolinum et Thomasium de Corrigia, potestates Ferrariæ et Ravennæ, de novo datæ occasione averis et prædæ,... Difframittantur, reddantur et restituantur omnibus, sine aliqua quæstione.*

* **DIFFUGIA**, Judiciorum anfractus, tricæ, nostris *Chicanes*, alias *Diffuges*. Charta ann. 1150. ex Tabul. Montismajor.: *Tandem vero cum jam illius perplexis Diffugiis ejusque verbositate et sinuosa volubilitate curia esset fatigata.* Lit. ann. 1372. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 721: *Quant l'on les veult contraindre ou exécuter d'aucune chose, appellent ès assises du bailli de Vermendois.... quérans Diffuges et dillacions irraisonnables pour fouir à justice.* Vide *Diffugium*.

¶ **DIFFUGIUM**, *Asylum, refugium*, Barthius in Glossario, ex Roberti Monachi Hist. Palæst.: *Tanta quippe erat Turcorum instantia, et unus ita impellebat alium, quod nusquam erat cuiquam pro ullo commodo Diffugium.* Libentius interpretarer Effugium, Fugæ locus, Gall. *Moïen d'échapper*. Pro Prætextu, Gall. *Pretexte*, accipitur apud Rymerum tom. 3. pag. 373. col. 1: *Prædictis causis et aliis multis Diffugiis pro parte dictorum Bernardi et Audæ, sicut intelleximus, super iis allegatis. Diffugium* notum est Tacito vocabulum, sed notione paulo diversa usurpatum, scilicet pro Fuga dispersa, Gallice *Fuite çà et là. Turba-*

vere consilium, inquit Hist. lib. 1. cap. 39. *proximorum Diffugia. In pœnarum æternarum Diffugio laborare*, in Vita S. Senorinæ, April. tom. 3. pag. 75. hoc est, Laborare timore supplicii æterni, ad illud vitandum et effugiendum.

DIFFUNCTIO, DIFFUNCTUS. Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 70. § 16: *Mulieres, quæ fornicantur, et partus suos extinguunt, et eas, quæ secum agunt, ut utero conceptum excutiant, antequam Diffunctio* (MSS. *Diffuncon*) *usque ad exitum vitæ removetur ab Ecclesia, nunc clementius, Diffunctus decem annis pœniteat.* Quæ mendo non carent. [** Wilkins.: *antiqua Diffinitio... nunc clementius diffinitur.*]

DIFFUTARE, *Disputare*, in Gloss. MS. Regio Cod. 1013.

¶ **DIFORMARE**. Vide *Deplasmare*.

¶ **DIFOSOT**, Species *corvatæ* vel pensitationis. Tabularium Rothonense: *Haelhoiam femina vendit Conwoioni aliquas terras in luh, in alode, dicombito, sine redemtione unquam, dicofrit, Difosot, diwoharch et sine ulla re.* Vide *Dicofrit*.

¶ **DIFRAX**, Διπρόσωπος. Gloss. Lat. Gr. Sangerm. MSS. Janus in Supplemento Antiquarii explicat *Biceps*. Eustathio διπρόσωποι σάγοι, idem sunt, quod ἀμφίμαλλοι, quorum pars interior similis est exteriori, Gall. *à deux envers, à deux faces. A facie, Difax* melius quam *Difrax* legeretur. Vide *Bifax*.

¶ **DIGA**. Vide *Dagger*.

* **DIGAMMOS**, dicitur de litera *v*. cum idem sonat atque Digamma, in novo Tract. diplom. tom. 3. pag. 186.

¶ **DIGAMUS**. *Secundæ uxoris vir*, in Glossario Sangerman. MS. num. 501. Vide *Bigami*.

¶ 1. **DIGENUS**, pro *Decanus*, Gall. *Doyen. Decanus autem claustrensis, et Digenus forensis cum Camerario*, in Consuetud. Monasterii S. Pauli Romæ apud Marten. de antiqua Ecclesiæ Disciplina pag. 348.

** 2. **DIGENUS**, Duplicis generis. Ruodlieb. fr. 13. vers 16:

Rubeta fundiola, truta Digena, rufa vel alba.

DIGER. Lex Salica tit. 61: *Ut pro medietate quantum de compositione Diger est, aut quantum Lex judicat, illi tres solvant.* Codex Regius, uti monet Bignonius, pro *Diger est*, habet *dederit*, forte, inquit, pro *dedisset*. Sed videtur legendum *Digens est*, pro *indigens*: agitur enim eo capite de homicida, *qui non habet, unde totam legem implere valeat*: quod enim *ei deest* de mulcta aut compositione, *a parentibus* persolvitur.

☞ *Diger* vel *Deger* vox Germanica apud Saxones restat, pro *Sufficienter, quantum satis est*, usitata. Locutio itaque illa: *Quantum pro compositione Deger est* idem significat ac Quantum pro compositione sufficiens est. Ita censet Eccardus, apud quem videre potes varias hujus vocis in diversis MSS. lectiones. Vox *Diger* rursus occurrit in loco non minus intricato, apud Mabill. de Re Diplom. lib. 6. Charta XI. in Placito videlicet Theoderici Regis ann. 680. ubi sic legere est: *De anno triginta et uno semper tenuissint et possedissint, nec eis Diger numquam fuisset, nec alius exinde non redibirit, nisi edoneo sacramento.* An hic conveniat Eccardi interpretatio videat lector oculatus.

✶ **DIGERERE**, [Explicare, ordinare, evacuare. DIEF.]

DIGERIES, *Digestio, evacuatio*, Joanni de Janua. Glossæ Manuscriptæ: *Digeries*, διάταξις. Occurrit in leg. 4. Cod. Th. de Suariis (14, 4.) Utitur etiam Macrobius lib. 1. Saturn. in Præfat. [*Digestio* pro expositione per ordinem, clara et distincta sumitur in Epistola Sergii II. Papæ ann. 844. apud Miræum tom. 1. pag. 647. col. 2. qua notione vulgo accipitur verbum *Digerere*, non tamen *Digestio*.]

¶ DIGESTIM ALIQUID SCRIBERE, hoc est, ordinate apud Prudent. Peristeph. lib. 2.

DIGESTUM. Ita vocant JC. Pandectarum librum. Ugutio: *Digestum, quidam liber legalis sic dictus propter legalia præcepta, id est, excellenter Digesta: unde Digestalis, qui pertinet ad digesta. Digestum* est qualecumque scriptum. Tertullianus lib. 4. adversus Marcionem, *Lucæ Digestum*, illius Evangelium vocat. Eidem lib. de Anima *Digerere*, est conscribere. Glossæ veteres: *Digestis, Conscriptis. Digesta, Descripta. In litteras Digerere*, apud Trebellium in Claudio. Ita *Digerere*, pro *Exprimere*, in Cod. Th. leg. 2. de Senator. (6, 2.) leg. 4. de Conlat. transl. (11, 22.) et alibi. Cujacius ad tit. de Excusat.: *Digesta dicimus, quæ œconomiam illam habent, et intelligimus Digesta, suisque titulis apte distincta, sicut Digesta, responsa Modestini.* Glossæ Nomicæ MSS.: Διγέστων, διατυπωμάτων. [Supp. Antiq.: *Digestum*, διάλογος, Disputatio.]

DIGETISTA, Eidem Ugutioni, *Qui docet digesta, vel docetur. Maistre de Digeste*, in veteri Gloss. Lat. Gall. Gualterus Mapezius, qui floruit sub Henrico II. Angl. Rege, de Extremo judicii die:

Cogitate divites, qui vel quales estis,
Quid in hoc judicio facere potestis.
Tunc non erit aliquis locus hic Digetistis.
Idem erit Deus hic judex, auctor, testis,
Judicabit judices judex generalis.

* **DIGHA**, Pugio, sica, Gall. *Dague*. Stat. capit. S. Petri Insul. ex Reg. H. ejusd. eccl. fol. 340: *Quia nos decanus et capitulum ecclesiæ Insulensis, nonnullos nobis subditos, contra honestatem ecclesiastici status, cum cultellis oblongis et Dighis quotidie incedere præsumant..... Mandamus ne amodo quicumque præsumant deferre sub vestibus aut alias cultellos oblongos, Dighas sive quæcumque alia arma.* Vide supra *Dagha*.

DIGITABULUM. Gloss. Lat. Gr. *Digitale et Digitabulum*, δακτυλήθρα, id est, digitorum involucrum. Joan. de Janua: *Digitabulum, instrumentum, in quo digitus intromittitur, quod et Digitale dicitur.* Apud Varron. lib. 1. de Re rust. cap. 55. *Digitale* occurrit, ubi Scaliger ex MSS. *Digitabulum* reponendum scribit. Gloss. Lat. Gall. *Digitabulum, Deel à mettre ou doy pour queudre.* Occitanis *Didal*.

DIGITALE, Theca, in modum digiti confecta. Gloss. Gr. Lat.: Δακτυλήθρα, *Digitale*. Acta Inventionis S. Stephani Episcopi Calatini, in Sanctuario Capuano, ubi de *articulo digiti manus benedictæ*, qui in Ecclesia Calatina asservabatur: *Custodiebatur autem in sacrario sub Digitali argenteo modulo.* Vide *Digitabulum*.

* *Doitier*, in Lit. remiss. ann. 1454. ex Reg. 184. Chartoph. reg. ch. 476: *Le suppliant print furtivement..... aucuns annaux ou verges d'argent, estans en ung Doittier.*

** **DIGITALIS**, Anulus. Ruodlieb. fragm. 8. vers. 67:

Ludendo proprium cito perdebat Digitalem,
Quem trahit a digito, jaciebat eique rotando.

Adde vers. 63. et fragm. 3. vers. 382.

¶ **DIGITAMENTUM**. Papias: *Digitamentis, id est, Libris pontificalibus.* Melius *Indigitamentis*; Indigitamenta quippe sunt Libri Pontificum, in quibus indigitabantur nomina indigetum seu falsorum Deorum. Servius in 1. Georg.: *Nomina Numinum in Indigitamentis inveniuntur, id est, in libris pontificalibus, qui et nomina Deorum et rationem ipsorum nominum continent.* Omissione secundi *in* perperam factum est *Digitamentis*.

¶ **DIGITARE**, ut *Indigitare*. Gloss. Lat. Gr. Sangerman.: *Digitare*, Δακτυλοδεικτεῖν, Digito monstrare.

* **DIGITARIUM**, ut *Digitabulum*, Gall. *Dé*, alias *Déaul* et *Del*. Mirac. S. Hyacinthi tom. 3. Aug. pag. 370. col. 2: *Puer quatuor annorum... casu Digitarium, alias naperstek, deglutivit.* Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg. 4120: *Theca, Gallice Deis et Déaul, id quod mulier habet in digito.* Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 138. Chartoph. reg.: *Il prit sa sainture et sa tasse, en laquelle avoit..... un Del a queuldre. Doictée* vero quantum digitis capi potest, in Chartul. Latiniac. fol. 241. v°: *Quiconques vent seel audit Laigny à destail, il doibt par chacune sepmaine de l'an au jour de Vendredy deux Doictées de seel.*

DIGITELLUS, qui et *Auricularis*, Ugutioni.

DIGITIÆ, Bulengero, Virgulæ aureæ vel argenteæ, digitis similes. Anastasius in Valentino II. PP. pag. 163: *Murenam, in quo pendent hyacinthinæ 13. Digitiæ aureæ novem pendent in filo aureo.*

DIGITUS, Papiæ et Agrimensoribus, *Minima pars agrestium mensurarum, habet ordei 4. grana.*

* Eadem notione accipi videtur, *Doys*, in Stat. Confrat. S. Pauli Paris. ann. 1332. ex Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 1123: *Item audit siege a quinze poures souffisamment pelez, qui sont les premiers assis et servis, à un Doys des plus riches hommes.*

DIGITUS AQUÆ, est sexta-decima pars pedis. Ita Frontinus lib. de Aquæductib.: *Aquarum moduli aut ad Digitorum, aut ad unciarum mensuram instituti sunt.... Est autem Digitus, ut convenit, sexta decima pars pedis.* Vide leg. 3. D. de Servit. rust. (8, 3.)

DIGITUS IMPUDICUS, in Legib. Angliorum et Werinorum tit. 5. § 8. Verpus Catullus:

Ostendis Digitum, sed impudicum.

[* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod reg. 7657: *Det, Provinc. Digitus salutaris, a salutando; impudicus, tercius; anularis qui et medicinalis.*] [** Vide Isidor. Origin. lib. 11. cap. 1. sect. 70. et 71.] Idem qui

DIGITUS MEDIANUS, in Lege Bojoar. tit. 3. cap. 1. tit. 4. § 9. Longob. lib. 1. tit. 7. § 13. [** Roth. 65.] et in Legib. Aelfredi Regis cap. 40. Idem etiam qui

DIGITUS MEDICUS, ET MEDIUS, in Lege Saxon. cap. 1. § 13.

* *Medicinalis*, apud Macrob. lib. 7. Saturnal. cap. 13: *Cur sibi communis assensus anulum in Digito, qui minimo vicinus est, quem etiam Medicinalem vocant, et manu præcipue sinistra gestandum esse persuasit.* Acta S. Arnulfi tom. 3. Aug. pag. 256. col. 2. *Contigit ut... in manu vulneratus duos amitteret digitos, medium et Medicum. Doiz mire*, in Mirac. S. Ludov. edit. reg. pag. 470: *Laquelle Nichole... quant ele s'esveilla ele se trouva si perdue en toutes les parties de son cors, que ele n'en sentoit riens, fors sanz plus en deux doiz de la main destre, c'est*

asavoir en celui que l'en apele Mire, et en celui que l'en apele le moien ou le lonc. Lit. remiss. ann. 1447. in Reg. 178. Chartoph. reg. ch. 215: *D'icellui cop fut blécié ledit Pierre au Doy médicinal de sa main dextre. Le petit Doigt nommé le médecin,* apud Monstrel. 1. vol. cap. 106.

° DIGITUS INDICIALIS, Index. Acta S. Domin. tom. 1. Aug. pag. 588. col. 2: *Tam diu* (Dæmon) *stans permansit, donec Digitus Indicialis usque ad juncturam manus totus crematus est.*

° DIGITUS NUMERANS, Index, apud Fortunat. in vita S. Med. tom. 2. Jun. pag. 78. col. 2:

Inclusos Digito morbos Numerante tenebat,
Nec poterat ducto pollice fila dare.

DIGITUS SALUTARIS, Index, Suetonio, et Pollioni, quo salutabant.

°° DIGITUS AURICULARIS. Isidor. Origin. lib. 11. cap. 1. sect. 71: *Quintus Auricularis pro eo quod eo aurem scalpimus.* Richerus Histor. lib. 2. cap. 59: *Deroldus toxicum inter Auricularem ac salutarem occultatum, ejus cibo sumendo respersit.* Vide *Digitellus.*

DIGITUS, Liber *digito* scriptus. Rathbertus de Casib. S. Galli cap. 11: *Præ omnibus autem scriptorum Digiti efferuntur, etc.* Eckeardus: *Cum omnis orbis cisalpinos Sintrammi Digitos miretur.*

¶ DIGITI ABSCISSIO, *Truncatio*, vel *Excussio,* qui mulctanda, pluribus dicitur in Lege Alaman. cap. 65. in Additamentis ad eamdem Legem apud Baluzium tom. 1. Capitular. col. 86. in Lege Bajwar. tit. 3. cap. 1. tit. 4. et 5. in Capitularibus Caroli M. ex Lege Salica tit. 31. Ibidem tit. 22. solidorum 15. mulcta plectitur *homo ingenuus,* qui *feminæ ingenuæ manum aut Digitum strinxerit.*

DIGITO ET LINGUA PROMITTERE. Jus feudale Saxon. cap. 18. § 3: *Illi promittere tenentur Digito et lingua ratihabitionem in lucro et damno.* Cap. 28. § 4: *Bona vassalli si conferat alteri dominus, Digito vel lingua sibi promittat eadem tutari;* id est, solenni promissione et scripto. *Digito cautionem præstare,* Speculum Saxonicum lib. 2. art. 15. § 1: *Qui coram judicio causam inchoaverit, pro qua ipsum varendam præstare oporteat, et Digito cautionem præstare pro eo, ne unquam aliquis de cætero eundem impetat in dicta causa.* Mox: *Carere manu dextra, cum qua varendam promittebat.* Huc etiam pertinet Charta Liemari Archiepisc. Bremensis ann. 1088: *Aderat Comes F. Advocatus Ecclesiæ, qui chirothecam traditionis, sacris reliquiis impositam, ut mos est, abstulit, et ab ipso Gerhardo per Digitorum extensionem promissionem confirmationis accepit.* Alia: *Chirothecam abstulit, et confirmationem Digito, ut mos est Saxonibus, fecit.* Regestum Bigorrensis Comitatus ex Camera Comput. Paris.: *Et vestivit eam cum Digito suo.* Huc etiam forte pertinet vetus Charta sub Philippo I. Rege Franc. apud Gariellum in Episcopis Magalon. pag. 90: *Et sexteyralitium, et lumbos, et quintalem... ita dedit ad Bernardum, et ad infantes suos in Digito ad feudum: propter hoc fuit Bernardus homo de prædicto Gotofredo, etc.* Vide quæ ex Boncompagni Arte Dictaminum damus in voce *Chirographum,* [°° et Halt. Glossar. Germ. col. 459. voce *Finger.*]

DIGITI MUTILATIO, inter pœnas a Lege statutas. Vide Walsingham. pag. 124.

¶ **DIGLADIABILE** ODIUM, Crudele, infestum. Willelmus Malmesburg. in Vita S. Wulstani Episcopi Vigorn. Januari tom. 2. pag. 244: *In cujusdam Ecclesiæ dedicatione sermonem fecerat ad populum, in quo multa de ceteris, plura de pace dixerat; quo commoti nonnulli, qui Digladiabili dissidebant odio, offensas utrimque donavere.*

° *Digladiabile discidium,* id est, inexorabile, in Hist. Translat. S. Cornelii tom. 4. Sept. pag. 183. col. 2.

¶ **DIGLADIARI**, Gladio transfigi. Cardinalis Aragonius in Vita Alexandri III. Papæ, apud Murator. tom. 3. pag. 469. col. 1: *Et quia præ nimia locorum angustia pars nostra nec fugere poterat nec reluctari, pariter comprehensi sunt universi tanquam greges in ovile unum. Quid plura? Sæve Digladiati sunt a sævitia Turcorum, Arabum, et multis ac variis divitiis exspoliati.*

° **DIGLADIATIO** LINGUÆ, Convicium, maledictum, quomodo dicimus *Un coup de langue.* Chartul. Cartus. Abbavil. ad ann. 1403: *Multis jurgiis et linguæ Digladiationibus indultum est.*

° **DIGLEMA**, *La varagine,* in Glossar. Lat. Ital. Ms.

¶ **DIGLUBARE**. Vide *Deglubare.*

1. **DIGMA**, Specimen rei, *Eschantillon, Monstre,* in leg. 9. Cod. Th. de Suariis. (14, 4.) *Indicium* et *Proba,* apud Ammianum lib. 21. extremo. Harpocration, et ex eo Moschopolus lib. 1. Περὶ σχεδῶν, Pag. 80: Δεῖγμα κυρίως τὸ δεικνύμενον ἀφ' ἑκάστου τῶν πολουμένων, καὶ ὁ τόπος εἰς ὃν τὰ δείγματα ἐκομίζετο. In portu scilicet Atheniensium, cujus loci meminit Æneas in Tactic. cap. 30. et Polyænus lib. 6. pag. 428.

2. **DIGMA**, Papiæ, et Ugutioni, *Urina,* ex Græc. δεῖγμα, Indicium, signum, quod urina denotet febris qualitatem et intensionem. Alias δεῖγμα, sumitur pro armorum insigni. Vide Notas nostras ad Cinnamum pag. 451. Joanni de Janua, *Digma,* est *Dignitas, decus, gloria.*

¶ **DIGNABILIS**, Dignans, dignum habens, apud Marculfum lib. 2. formul. 42. et 44.

DIGNABILITER, Cum dignitate, in Epist. 44. inter Francicas tom. 1. Hist. Franc.

DIGNANTER, pro *Animo benigno.* Utuntur Vopiscus in Tacito, Sidon. lib. 4. Epist. 7. lib. 7. Epist. 16. Symmachus lib. 5. Epist. 65. et aliquot alii e paulo recentioribus.

✱ [« Regia *Dignanter* adimpleat dignitas. (Nantolii, 21 oct. 877, mus. arch. dep. pag. 24.) »]

° **DIGNARE**, Dignum reddere, Ital. *Degnare.* Sent. adv. Florent. ann. 1311. apud Lamium in Delic. erudit. inter not. ad Hist. Sicul. Bonnincont. part. 3. pag. 102: *Et ad hæc per salutaria monumenta eos inducerent et Dignarent directionibus opportunis.*

1. **DIGNATIO**, Misericordia, liberalitas, humanitas: vox frequens Tertulliano et Cypriano. S. Zeno Invitat. 5. ad Fontem: *O admirabilis et vere divina sacrosancta Dignatio, ut quæ parturit, non gemit; qui renascitur, plorare non novit.* Lex ult. Cod. Th. de Privileg. eorum, qui in sacro Palat. (6, 35): *Quæ, dum in palatio constituti sunt, aut Dignatione nostra quæsierunt, etc.* Supra, *donis nostris.* Vide Juretum ad Symmach. lib. 9. Epist. 63.

° 2. **DIGNATIO**, Gloss. Gr. Lat.: Ἀξίωμα, *hæc Dignatio, hæc dignitas, honos, meritum, stipendium.* Gloss. Lat. Gr.: *Dignatio,* ἀξία. Qua notione vocem hanc usurpant Tacitus non uno loco, Cicero ad Attic. Epist. 10. lib. 10. Curtius, Seneca, Justinus, et alii. Vide Festum. Est præterea titulus honorarius, in Epistolis S. Augustini, Ruricii, Arnulfi Lexov. et aliorum frequens. Willelm. Brito lib. 6. Philippidos:

Audiat et nostris placido sermonibus aurem
Inclinare velit Dignatio vestra benignam.

° **DIGNATIVE**, Benigne, humaniter. Chron. Joan. Vitodurani in Thes. Hist. Helvet. pag. 8: *De gratia minus præcogitata et sperata sibi tam Dignative in sui absentia collata.* Vide *Dignatio* 1. et *Dignativus.*

DIGNATIVUS, Benignus. Vita S. Carthaci Episcopi num. 2: *De miraculis vero, quæ Deus per eum, Dignativa sua bonitate, dignatus est mundo ostendere, etc.* [S. Bernard. lib. 5. de Considerat. cap. 8: *Dignativa unitas, qua limus noster a Dei verbo in unam assumptus est personam.*]

DIGNERIUM, Pastus, procuratio, prandium, ex Gallico *Disner,* seu, uti effertur in Usaticis MSS. Vicecomitatus Aquæ Rotomag. *Digner: Il doit à icelluï Dimence à le Viconté de l'Eauë de Rouën à Digner 4. pains de Convent, 4. pichiers de vin en pos tous neufs, etc.* Charta Adami Meldensis Episcopi ann. 1289. ex Tabulario Ecclesiæ Meldensis fol. 82: *Item cum nos Episcopus Dignerium seu prandium, quod habebamus singulis annis super hospites nostros de Berciaco, habere voluimus, etc.*

DISNERIUM. Charta Philippi Regis Franc. ann. 1275. in Tabulario S. Germani Pratensis: *Volumus quod dicti Religiosi nunc et in perpetuum liberi sint et immunes a quodam Disnerio seu prandio, in quo ipsi in domo sua villæ de Montedin Præposito nostro de Castroforti annuatim tenentur.* [Jac. *Bouillard* in Hist. Sangerman. legit *Dinerium.*] Vide *Disnare, Dejejunare.*

¶ DISNARIUM. Chartularium S. Vandregesili tom. 1. pag. 1178. in Instrumento anni 1224: *Afferentes bladum et capones habebunt Disnarium suum.*

DIGNIFICARE, Dignum censere. Capit. Caroli C. [°° Synod. Metens. ann. 859.] tit. 24. § 8: *Et quemcunque illorum recta ratio Dignificaverit, digne honore suo fruatur.*

1. **DIGNITAS**, in Ecclesiasticis beneficiis, dicitur, quando beneficium habet administrationem rerum Ecclesiasticarum cum jurisdictione: vel ex eo, quod habet nomen dignitatis cum prærogativa in Choro et Capitulo; denique quando Constitutio vel Consuetudo Ecclesiæ habet, quod beneficium habeatur et reputetur pro dignitate. Ita Archidiaconus de Consuetudinibus cap. 1. lib. 6. [Singularis est locutio in Annal. Bened. tom. 4. pag. 259. ad annum 1018. ubi Abbas S. Martialis Odolricus dicitur, adfuisse ordinationi Amalfredi in S. Eparchii Abbatem electi, *Stipatus Dignitate Monachorum,* hoc est, si bene conjecto, a Monachis Dignitate aut virtute conspicuis, nisi mavis Dignitatem hic pro ambitu sumi vel comitatu.]

2. **DIGNITAS**, Titulus honorarius, quo compellantur Reges. Vide Beslium in Comitibus Pictav. pag. 257. et Casaubonum ad Pollionem pag. 463. 1. Edit.

¶ 3. **DIGNITAS**, Jus, privilegium. Chartularium S. Magdalenæ Castrodun. fol. 1. in Charta Theobaldi Comitis de Juramentis: *Ne alicui liceret exhibere Sancta ad sacramenta facienda in villa Castriduni, præter Ministris præfate Ecclesie... omnibus duellis vel sacramentis, que in curia eorum... insumpta vel arramissa fuissent... Ne autem alicui deinceps præfatam Dignitatem illius Ecclesiæ infrin-*

gere vel imminuere auderet, hanc cartam fieri et sigilli mei auctoritate confirmari precepi. Charta Willelmi Angliæ Regis et Mathildis Reginæ pro Monasterio SS. Trinit. Cadom. In Chartulario ejusdem: *Præterea constituerunt quandam feriam ante portam S. Trinitatis in Octavis Pentecosten, et concesserunt omnes Dignitates suas totius villæ, quandiu feria duraret, in consuetudinibus et in theloniis, sicuti feria Prati habebat.* Hujusce concessionis vi etiamnum quotannis omnes Abbatiæ Officiales et ministri solemni et splendida equitatione, præeuntibus tubicinibus Abbatissæ nomine in totius urbis eunt possessionem; atque ipsius Monasterii gentilitia insignia ad omnes urbis portas affigunt, inde nisi post triduum non amovenda. Interim Monasterii clientes militum more ante fores excubant armati. Hoc idem privilegium concessum est Monachis S. Stephani ab iisdem Fundatoribus: quod pari ratione observari debet in nundinis ad Festum S. Michaelis. Simili quoque prærogativa gaudet Monasterium S. Cornelii Compendiense.

° 4. **DIGNITAS**, pro ipso duce vel Præfecto, in Glossar. milit. Car. de Aquino ex Veget. lib. 3: *In arduis expeditionibus, per capita militum, magis quam per Dignitates ab antiquis præbebantur annonæ.*

° 5. **DIGNITAS**, Idem quod *Majestas*, imago et effigies alicujus Sancti. Charta ann. 1508. in Lib. rub. S. Vulfr. Abbavil. fol. 197. r°: *Les bastonnier et confreres de S. Luc feront faire à leurs despens une armoire et repositoire, dont ils aront les clefs, pour mettre et enclore dedens et oster touteffois que bon leur semblera la Dignité et saincte relique de Mons. S. Luc, aveucques autres Dignités et reliques... Leur accordons avoir une tablette pour mettre et poser icelles reliques et Dignités quatre fois chascun an.*

DIGNITATIO, Ἀξίωμα. Gloss. Gr. Lat.

DIGNITER, Dignanter, honorifice, *Dignement.* Domnizo lib. 2. de Vita Mathild. cap. 1:

Quem sancti Petri vice Digniter illa recepit.

Ordericus Vital. lib. 4. pag. 524: *Non video, qua lege Digniter præesse valeant.*

DIGNITOSUS, In dignitate constitutus: *Dignitoso*, Danti. Gloss. Lat. Gr. *Dignitosus*, ἀξιωματικός. Occurrit in Fragmento Petronii pag. 42.

DIGNITOSUS, est etiam idem, quod *Dignus*, seu colendus. Aldhelm. de Laude Virgin. cap. 28: *Propter Dignitosam innocentiæ palmam:* id est, dignatione venerandam. Vetus Interpres Chrysostomi super Matthæum: *Quando in illo sæculo caro infirma Dignitosæ animæ fuerit subjecta.* [Alcoran. Franciscan. pag. 11: *Felicitas æternalis ex stola Dignitosa, quia in gloria Sanctorum.*]

¶ **DIGNORARE**. Supplem. Antiquarii: *Dignorat*, ἀναπτύσσει, διαγινώσκει, *Explicat, Dignoscit.* Festus: *Dignorant, Signa imponunt, ut fieri solet in pecoribus.* Scil. ut Dignoscantur.

1. **DIGNOSCENTIA**, Cognitio. Epist. Ludovici Pii ad Sicharium Archiep. Burdegal: *Ut... cuncta, quæ acta sunt, vestro utrorumque scripto notentur, atque per ipsum tuumque Missum nostræ Dignoscentiæ intimentur.* Codd. alii *Dinoscentiæ* habent ut et Capitul. ann. 824. cap. 4.

¶ 2. **DIGNOSCENTIA**, Forma, species, imago. Vita S. Leonis IV. Papæ April. tom. 2. pag. 650: *Cujus corporis accidentalem Dignoscentiam ita hactenus commemorat, quasi præ oculis carnis adhuc habeat.*

°° **DIGNUS** EST, Formula adhibita in Episcoporum electionibus. Vide locum ex Missali veter. Francor. in Glossar. med. Græcit. voce Ἄξιος, col. 92.

¶ **DIGREGARE**, Disjungere, dividere, quasi a *grege* separare. Unio Ecclesiasiarum Mensæ Episcopali facta a Petro III. Aptensi Episcopo IV. Non. Jul. ann. 1257. ex Schedis Præsidis *de Mazaugues*: *Nos invitat ad prædictam unionem faciendam... locorum vicinitas, sæva protervitas dominorum, tyrannica pravitas, sive importunitas, qua nituntur Digregare, tollere et dissolvere, quæ SS. Patres nostri gregaverunt.* Vide *Disgregare.*

¶ **DIGTUM**, Digitus, Gall. *Doigt.* distichon apud Bernard. *Pez* Præfat. in tom. 1. Anecdot. pag. XLI:

Qui scribere nescit, nullum putat esse laborem;
Nam tres Digta scribunt, sed tota membra laborant.

Italicum *Dito*, Digitus habet in plurali, *le Dita*, Digiti.

¶ **DIGURPITOR**, Qui dimittit rei alicujus possessionem, Gall. *Qui déguerpit.* Charta ann. 1093. apud Stephanotium tom. 1. antiq. Occit. MSS. fol. 481: *In nomine Dni JESU. Ego Ermengardis Vicecomitissa Biterrensium et Carcassonensium, et filius meus Bernardus, et uxor ejus Cæcilia, nos simul in unum Digurpitores sumus Domino Deo et SS. Apostolis ejus Petro et Paulo in Monasterio Caunensi.... albergam quæ habemus in villa Recimiro.* Vide *Guerpire.*

DIHORNO. Ratherius Veronensis in Apologetico: *Post tanta enim, talia, tam fœda, tam turpia, tam incredibilia, et ipsi etiam ætati meæ contraria, quæ balsama Dihorno, et puto quod non adeo inlibenter audisti.* In Gloss. Græc. Lat. *Diurno*, est καθ' ἡμέραν. Vide *Horno.*

° **DIJONUM**, a Gallico *Dijon*, Divio. Comput. ann. 1495. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 61. col. 2: *Defferebant litteras domini bayllivi de Dijono, per quas mandabatur eis providere de victualibus.*

DIJUDICATUS. Vide *Judicatus.*

¶ **DIKA**, DIKATUS. Vide *Diccus.*

° **DIKTA**, pro *Dieta*, modus agri, in Testam. Bermundi domicelli de Thonaco ann. 1357. ex Tabul. Flamar.: *Quatuor Dikta seu jornalia terræ.* Vide supra *Dies* 3. et *Dieta* 5.

¶ **DILANCINARE**, ut *Lancinare*, lacerare, Gall. *Déchirer.* Prudentius in Hymno S. Vincentii v. 256: *Membra dilancinata interficis.*

DILAPIDATA VIA, Lapidibus strata, apud Columellam lib. 1. cap. 6. et Aigradum Mon. in Vita S. Ansberti Archiepiscopi Rotom. n. 46. Vide *Calceia.*

DILARGUS, in Gloss. Lat. MS. et Isidori: *Multum donans.* [*Dilargiri* frequenter occurrit eadem notione apud Latinos.]

¶ **DILATANA** MEDIA, Scripturæ genus. Vide *Scriptura.*

1. **DILATARE**, Differre, moram texere. Capitul. 1. ann. 809. cap. 33: *Ut nullus quislibet Missus noster, neque Comes,... cuilibet justitiam Dilatare præsumat, etc.* Hincmarus Laudun. Episc.: *Quos cognitores suscepi, ne viderer velle causam Dilatare, ac Dilatione fallaciter tegere veritatem.* Lex Longob. lib. 2. tit. 21. § 27. [°° Liutpr. 128. (6, 75.)]: *Si vero amplius Dilataverit ad fidejussores dandos componat, etc.* Adde tit. 40. § 3. tit. 41. § 1. tit. 52. § 5. etc. [°°..Liutpr. 25. (4, 7.) Carol. M. 51.] Capitula Caroli M. lib. 3. cap. 53. etc. *Tempora Dilatari*, produci, in leg. 4. Cod. Th. de Denuntiat. (2, 4.)

° *Délayer*, eodem sensu, in Lit. ann. 1367. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 20. art. 3: *Dont les marchans dessusdiz... sont empeschiez et Délayes.* Unde *Délayement*, Dilatio, procrastinatio, in aliis Lit. ann. 1371. ibid. pag. 434. et *Dilation* in Ch. ann. 1332. ex Chartul. Pontisar. Hinc

° DILATORIA EXCEPTIO, Practicis nostris, *Exception dilatoire.* Stat. Vercel. lib. 1. pag. 24. v°: *Non obstante dicta vel alia exceptione Dilatoria vel declinatoria. Dilatoirement procéder*, id est, cum dilationibus a jure vel pacto assignatis, in Lit. ann. 1358. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 658. art. 7.

2. **DILATARE** est etiam *Dilætari*, Lætari. Hermas in Pastorali lib. 2. cap. 5: *Non obscurabitur ab aliquo nequissimo spiritu, sed gaudens Dilatabitur.* Hinc nos, *Dilater son cœur.* [Sic in Psal. 118. 32: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum Dilatasti cor meum.* Et Psal. 4. 2: *In tribulatione Dilatasti mihi.*]

¶ **DILATATA**, Eluvio, exundatio, Gall. *Débordement.* Chronicon Parmense ad ann. 1294. apud Murator. tom. 9. col. 828: *Eodem anno* (quo tanta fuit aquarum abundantia) *burgus de Terentio et Ecclesiæ et domus omnes dicti burgi per Dilatatas maximas quæ ibi fuerunt, destructæ et Dilatatæ fuerunt de loco eorum longe satis et diruptæ. Dilatatæ fuerunt* posset esse pro *Delatæ fuerunt:* saltem idem est intellectus.

¶ **DILATATIO** FIDEI CATHOLICÆ, Propagatio, Gall. *Propagation*, in Bullario Carmel. pag. 343. col. 1. *Dilatatio justitiæ*, non semel in Capitularibus pro *Dilatio.* Vide *Dilatare* 1.

DILATATUS, Dives factus. S. Ambrosius, seu quivis auctor Actorum S. Sebastiani n. 4: *Erant enim non solum genere clarissimi viri, sed et facultatibus Dilatati.*

¶ **DILATIO**, ut *Dilatatio*, Propagatio. Charta Ruperti Comitis Palatini Rheni ann. 1356. qua confirmatur infeudatio oppidi *Plauen* ad regnum Boemiæ, apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 5. pag. 575: *Tantoque solertius de ipsius meditatur augmento, quanto ex suarum Dilatione propaginum, vel a membro nobili sacrum Romanum imperium non ambigitur laudabilius honorari.* Alias *Dilatio*, Procrastinatio est, mora, cunctatio, et in litigiis vadimonii prolatio, Gall. *Delai*, pro quo *Dilacion* habetur in Litteris Johannis Franc. Regis ann. 1355. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. pag. 47: *Vous mandons et commandons derechief estroitement que sans aucune Dilacion, etc.*

DILATURA. Vide *Delatura.*

° **DILAVIUM**, Eluvio, exundatio. Libert. Briancz. ann. 1343. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 729. art. 21: *Quod cisiones hujusmodi sunt plurimum periculosæ propter Dilavia et rainas, etc.*

° **DILE**. Gloss. Cæsar. Heisterbac. in Reg. Prum. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* pag. 671. col. 2: *Gardi sunt instrumenta torcularis, quæ appellantur pullen et Dile.* [°° Vide *Diele*, vox Germanica.]

¶ **DILEGARE**, pro *Delegare*, Concedere. Formulæ Andegav. art. 1: *Incipit cessio. Tu dulcissima sponsa mea ad die felicissimo nuptiarum tibi per hanc cessione Dileco, adque transfundo, ut in tuæ jure hoc recepere dibeas.*

✱ **DILECHIMUS**. [Severus. DIEF.]

DILECTIO. Vide *Caritas* 2.

DILEMMATUS. Marius Mercator lib.

Subnotation. cap. 6. pag. 14: *Rogo si simpliciter, et non Dilemmatus, tanquam ad Crœsum et Pyrrhum Loxias... loqueris. Dilemmata interrogatio*, quæ *Dilemmate* constat. Rufidus Palæstinus de Fide cap. 52: *Cum nos interrogaverint, utrum Deus procreaverit filium, necne; et acceperint a nobis responsum, Procreavit: statim adjiciunt interrogationem hujusmodi, quam Græci Dilemmatam vocant: Invitus, an sponte? etc.*

¶ **DILESIDUS**, DILISIDUS, Vas, Fidejussor, Gallis *Caution, Répondant*, apud Lobinellum Histor. Britan. tom. 2. col. 70: *Dederunt supradicti venditores Dilesidos filius Berran et Caranton. Factum in plebe Werran an. Domini* DCCCLXVI. Tabularium Rothonense: *Tutuoret vendidit Drevalloni campum juris sui in Condita plebe Rannac; et allegavit illi fidejussores sive Dilisidos in securitate istius campi Catlogen, Jarnithen, etc.* Idem Tabular: *Dedit seu allegavit fidejussores et Delisidos, etc.*

⁂ **DILIENTARE**, pro *Diligentare*, verbum effictum a *Diligens*. Chart. Langob. ann. 752. in Brunett. Cod. Diplom. Tusc. pag. 543: *Si de jam dicta pecunia exire voluero... aut ipsa pecunia non laborabo aut Dilientaro, pro eo quod ipsa pecunia demittere presumbsero... tunc componere promitto, etc.*

· **DILIGARE**, *Probare*. Papias.

¶ **DILIGENTER**, *Ex vera affectione*. Barthius in Glossario ex Hist. Palæst. Fulcherii Carnotensis.

¶ **DILIGENTIA** *Beatorum Monachorum Armenii* (f. Ammonii) *et Honorii... quam breviter viro inlustri Theophilo direxerunt.* Sic inscribitur Professio fidei vetus, quam exhibet Mabill. Analect. tom. 4. pag. 177.

* **DILIGENTIA**. REDARGUERE DE DILIGENTIA, Negligentiam, seu incuriam exprobrare. Comput. ann. 1357. ex Tabul. S. Vulfr. Abbavil. fol. 11. v°: *Gal. eunti apud S. Richarium pro habendo plures actas et unam litteram facientem mentionem, quod domini mei non possunt redargui de Diligentia: et quod pars adversa tenet eos pro Diligentibus.*

* **DILIGENTIUM**, Preces pro mortuis, sic dictæ quod ex dilectione, vel quod pro benefactoribus fundantur. Vide *Caritas* 2. Ordinar. eccl. Ambros. Mediol. ann. circ. 1130. ubi de Vigil. Nat. Dom. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 907: *Hora vero undecima ostiarius ebdomadarius, et alii duo minores sonant Diligentium... Postremo vadunt ad S. Michaelem in Domo,... et eunte* (subdiacono) *super cimiteria cum septimanali cicendelario, ac dicente:* Requiem æternam. *Et illo respondente:* Et lux perpetua luceat eis. *Respondet subdiaconus:* Animæ istorum requiescant in pace... *Et sciendum est quia hoc Diligentium eodem modo fit in Epiphania, et eodem ordine.*

DILIGIATUS, Extra Legem positus, de Lege, seu Legis patrocinio ejectus, alias *Utlagatus*. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 45: *Si quis Diligiatus legalem hominem accuset, funestam dicimus vocem ejus.* Italis *Dilegiato*, est vilis, spretus, cujusmodi sunt *exleges*, exules. Vide Academicos Cruscanos et Pergaminum.

* **DILIGIBILIS**, Amabilis, diligendus. Charta Hugon. M. ann. 937. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 721: *Tam domini Hugonis Francorum ducis, quam etiam Haduidis, ipsius amabilis et satis Diligibilis uxoris, etc.*

* **DILIGIBILITAS**, Amabilitas. Vita B. Coletæ tom. 1. Mart. pag. 541. col. 2: *Placuit Altissimo pariter illi conferre multas condecentes gratias exterius in corpore,... et gratissimam Diligibilitatem.* Nostris *Diliger*, a Lat. Diligere, in Lit. Phil. VI. ann. 1346. ex Bibl. reg.: *Nous mandons à touz que en fayssant les choses dessusdites voys* (sic) *obéissent à chacun de vous, Diligent et entendent.*

¶ **DILIMPIDARE**, Clarum et limpidum efficere, purgare. Acta S. Leonis II. Papæ Junii tom. 5. pag. 375: *Luna eclipsim pertulit. Post Cœnam Domini nocte pæne tota in sanguineo vultu laboravit, et nisi post galli cantum cœpit paulatim Dilimpidari et in suum reverti respectum.*

¶ **DILINGUA**, quasi *Bilingua*, Duorum lingua. Theodorici Placitum anni 680. apud Mabillon. Diplom. lib. 6. Charta XI: *Tam ipse* (Amalarius) *quam Hamedia sua Dilinguas eorum derexissint*, scilicet ad jurandum villam, de qua litigium erat, a se possessam fuisse annos triginta et unum.

¶ **DILISIDUS**. Vide *Dilesidus*.

DILITERE. pro *Delitere*, apud Aldhelmum de Laude Virg. cap. 20:

Bestia Dilituit, quæ pridem sævire solebat.

* **DILLIGARE**, Solvere, Gall. *Délier*. Charta ann. 1239. ex Chartul. S. Corn. Compend. fol. 144. r°. col. 2: *Recognovit ... vendidisse bene et legitime Compendiensi ecclesiæ... garbas Dilligatas, et omne jus quod habebat... in grangia ecclesiæ prænominatæ.* Vide *Disligare*.

DILONGARE. Ugutio: *Longare, longum facere. Unde Dilongare, diversis modis, vel diversas partes longare. Delongare, valde longare.*

DILORICARE, *Valde loricare*. Ugutio. [Latinis est Loricam seu vestem quamcumque exuere. Sic Tullio, *Deloricare tunicam*, Apuleio *Deloricare vestem, Diloricatis statim pannulis, etc.*]

DILORIS. Vopiscus in Bonoso: *Interulas Dilores duas.* Quibus scilicet intexta fila duo aurea, quæ videntur *lora* appellasse, ait Cujac. ad leg. 1. Cod. de Vestibus holoser. lib. 11. Vide Dissert. nostram de Nummis Impp. CP.

¶ **DILUCEBRE**. Dilucide. Vita S. Celsi num. 12. Febr. pag. 403: *Longe lateque innotesci voluit Dilucebre.*

✱ **DILUCULUM**, [Tempus matutinum. DIEF.]

* **DILUDIUM**, *Lo logo de zocho*. Glossarium Lat. Ital. Ms.

* **DILUVII** MAGISTER, Qui aquis et earum aggeribus præest, Gall. *Maître du déluge*. Consuet. Genovef. Mss. ad ann. 1263. fol. 56. v°: *Laquele information fust fete diligaument par frere Baudoin mestre du Déluge et par Robert jadis clerc de la prévosté de Montelheri.*

¶ **DILUVIO**, Ablutio, expiatio. Diploma Roberti Regis Franc. in Anecd. Marten. tom. 1. col. 108: *Expedit ita pro nostri nostrorumque erratus Diluvione commoveri, atque Sanctorum, etc.*

¶ **DIMACHÆ**, Milites duplici genere pugnæ habiles ut et equo et pedibus pugnare possent. Græcis Διμάχαι. Vide Turnebum lib. 19. Adversar. cap. 32. et Martinium in Lexico.

¶ **DIMACHÆRI**, Qui duplici μάχαιρα, seu gladio pugnant. De his vide Commentarios Trevoltianos mensis Maii ann. 1715. pag. 730. et 740.

¶ **DIMAGIUM**, DISMAGIUM, Perceptio Decimarum, vel ager unde percipiuntur, Gall. *Dimage*. Passim occurrit in Chartulario S. Martini Pontisarensis.

* **DIMEMBRARE**, *Atourneir pison*, in Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120. Vide supra *Demembrare*.

¶ **DIMEMBRATIO**, Distractio, divisio partis a toto, Gall. *Demembrement*. Charta Henrici Ducis Silesiæ ann. 1318. qua renunciat juri suo in Marchiam Budissinensem, apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 5. pag. 536: *Ceterisque omnibus et singulis, juribus et pertinentiis universis ad ipsam terram, provinciam sive Marchiam Budissinensem de jure et consuetudine spectantibus, absque Dimembratione qualibet.* Vide *Demembratio*.

¶ **DIMENCHIATA** TERRÆ, Agri modus, vulgo *Dimanchée*. Constat quatuor *cartonatis*. Passim legitur in Terrariis Casæ-Dei.

¶ **DIMENSUM**, Demensum, mensura. Nova Gall. Chr. tom. 3 col. 384. col. 1. ubi de Martino I. Abb. S. Vedasti Atrebat.: *Ludovicum Regem Francorum jubentem sibi apud eosdem instrui convivium, solito Dimenso contentum esse docuit.* Regibus olim, Principibus, Episcopis, aliisque debebantur convivia, quæ *Conradia, Procurationes* dicebantur: horum occasione ne nimium vexarentur Ecclesiæ, ad certam duntaxat ferculorum, vini, panis, avenæ, etc. qualitatem quantitatemque tenebantur; quod hic quidem *Dimensum* appellatur. Vide *Conredium, Procuratio*.

* **DIMENTIRI**, DISMENTIRI, Mendacii arguere, Gall. *Démentir*, alias *Desmentir*. Charta ann. 1218. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 60. col. 1: *Villelmus de Vico audivit quod Bertrandus et Stephanus Dimentiebantur inter se.* Stat. Vercell. lib. 4. pag. 116. v°: *Et si quis Dismentitus dicat incontinenti alteri, tu mentiris; non solvat bannum ille secundus.* Lit. remiss. ann. 1469. in Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 352: *Le suppliant respondit que plus ne le Desmentist et qu'il estoit homme marié, et estoit honte à lui de Desmentir ung homme estant en mariage.* Tanta erat innuptorum erga nuptos reverentia; cœlebs quippe erat, qui alterum mendacii arguebat. Unde *Rédesmentir*, Mendacii redarguere, in aliis ann. 1372. ex Reg. 103. ch. 183: *Icellui Chienet desmentit ledit Adam; lequel Adam, qui est gentilshoms,... le Rédesmenti semblablement.* Vide *Dimentire* 2. et supra *Dementitio*.

* **DIMERIA**, Ager, unde percipitur *decima*. Terrear. Castil. Dumbar. ann. 1463: *In Dimeria de Montmerle, etc.* Vide *Dimagium*.

* **DIMIARE**, f. pro *Dimidiare*, Dividere, in duas partes secare. Chartul. S. Petri Carnot. ch. 10: *Cum quindecim agripennis terræ qui per singulos sunt Dimiandi triginta ibidem hospitantibus.*

✱ **DIMICULUS**, [Gladius, pugio. DIEF.]

* **DIMIDIA** AVENA, Præstatio dimidia, quæ ex avenis domino pensitari solet. Charta ann. 1283. in Chartul. Domus Dei Pontissar.: *Qui redditus tales sunt, videlicet tres Dimidiæ avenæ ad Natale Domini persolvendæ. Item ad ipsum terminum capo dimidius.* Vide *Avenagium* 1. et *Dimidium*.

* **DIMIDIALIS**, Canonicus, qui dimidium fructum percipit, Gall. *Sémiprebendé*. Charta Joan. VIII. PP. ex Tabul. S. Gauger. Camerac.: *Hæc autem omnia superius scripta ad sexaginta fratres et decem Dimidiales constituimus.* Vide in *Præbenda*.

¶ **DIMIDIARE**. Dividere, in duas partes secare. *Quid Dimidias mendacio Christum?* apud Tertull. de Carne Christi cap. 5. Sæpius apud Scriptores inferioris ævi. Sed et apud Ciceronem legimus,

Mensis Dimidiatus, Dimidiati versiculi, etc. Vide Barthii Glossarium.

¶ **DIMIDIATIO**, Divisio, sectio. Tertull. adv. Marc. lib. 1. cap. 24: *Unde hæc Dimidiatio salutis.*

DIMIDIETAS, pro *Medietas*, in Chronic. Mauriniacensi lib. 2. pag. 372. [in Charta anni 1099. Tabularii Britannici Majoris Monasterii, et in Litteris anni 1306. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 5. pag. 263.]

¶ **DIMIDIUM**, Mensura frumentaria, quæ majoris continet medietatem. Index MS. beneficiorum Eccl. et Diœc. Constant. fol. 10. v°: *De redditu prædicto Presbytero debentur quinque Dimidia frumenti Constant.*

DIMIDIUS, Vox in re monetaria non antiqua; cum enim nummi speciei præponitur, non auget numerum, sed de eo *Dimidium* demendum docet. Verbi gratia, *quintus Dimidius solidus*, est quartus solidus cum dimidio, et ita de cæteris. Lex Rip. tit. 20: *Quinto Dimidio solido culpab. judicetur.* Tit. 24: *Tertio Dimidio solido culpab. judic.* Tit. 34. § 3: *Unusquisque octavo semisolido mulctetur.* Tit. 58. § 9: *Octavo Dimidio solido culpab. judicetur.* Fœdus Alfredi et Godrini Regum cap. 4: *Reddat* 34. *solid. cum Anglis et cum Danis tres Dimidias marcas.* Leges Ethelredi Regis cap. 16: *Reddat unusquisque* 6. *Dimidias marcas.* In Speculo Saxon: *Quartus Dimidius nummus.* Ita Græci τρίτον ἡμιοβόλιον pro duobus obolis et semis, dicebant ἕβδομον ἡμιτάλαντον, pro sex talentis cum dimidio, uti observatum a Casaubono ad Theophrasti Characteres. Vide Jac. Gothofredum ad leg. 4. Cod. Th. de Suariis (14, 4.), ubi de *Semidecima*, et infra in voce *Nondecem.* [** Confer. J. Grimmii Grammat. German. tom. 2. pag. 950.]

¶ **DIMINICULUM**, Diminutio. Joan. Capgravius in Vita S. Ercowaldi, April. tom. 3. pag. 786: *Cum enim puer lectionem sine libro proferre cogeretur, non solum quod magister ejus tradiderat, absque obstaculo atque Diminiculo reddidit, verum etiam, etc.*

DIMINORARE, Minorem facere, minuere, [Tertull. de Anima cap. 33: *Diminoratur illic ille.* Occurrit etiam] in Charta Caroli Simplicis apud Aimoinum lib. 5. Histor. cap. 42.

DIMINORATIO, in Chron. Farfensi pag. 667. tom. 4. Ughelli pag. 603. [in Charta anni 639. apud Miræum tom. 1. pag. 123. et in Præcepto ann. 828. Collect. Ampliss. tom. 1. col. 83. Vulg. Interpres Eccli. 22. 3: *Confusio patris est de filio indisciplinato: filia autem in Deminoratione fiet.*] Vide *Minorare.*

* **DIMINUARE**, Minuere. Lit. Caroli VI. ann. 1401. in Memor. F. Cam. Comput. Paris. fol. 91. v°: *Domus auctoritatem et potestatem... vadia officiorum, servitorum et aliorum Diminuandi vel augmentandi.*

* **DIMINUCIO**. Vide infra *Diminuere.*

* **DIMINUENTIA**, Diminutio. Charta ann. 1171. apud Corbinel. inter Probat. domus *de Gondi* pag. 43: *Item... sociis omnibus, qui perjurii erunt, addere et diminuere de his, quæ superius scripta sunt, et secundum quod addiderint teneantur, et de ipsis Diminuentiis sint absoluti.*

* **DIMINUERE**, Sanguinem detrahere, venam incidere, Gall. *Saigner.* Libert. Pontis-Urson. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 640. art. 26: *Si prætor aliquem mandaverit, dum ipse est in balneo, non ierit coram ipso, donec cum ipse voluerit exire; ... vel si Diminutus fuerit, coram prætore non ierit, donec Diminucionem impleverit.* Id est expleto illo tempore, quo quis post sanguinis detractionem domi sedere solet. Vide *Minuere.*

¶ **DIMINUTE**, De verbo ad verbum. *Et quod Hieronymus Diminute Biblia translulisset*, in Diario Belli Hussitici apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 6. pag. 202.

* Hanc interpretationem præstare nolim: ut ut est, *Diminute*, pro Summatim, breviter, legitur in Chron. Joan. Vitodur. in Thes. hist. Helvet. pag. 1: *Et si quando me contingat in prosecutione ipsarum aliqualiter exorbitare, ac metas plenæ meræque veritatis excedere, vel incaute, vel Diminute, vel superflue, seu præpostero procedere ordine, etc.*

¶ **DIMINUTOR**, Diminuens. *Infractores seu Diminutores hujus meæ eleemosynæ*, apud Th. *Madox* Formul. Angl. pag. 240.

¶ **DIMINUTUS IN NATURALITATE**, Non satis sanus, apud Scholasticos. Goclenii Lexic. Philosoph.

1. **DIMISSIO**, Morbi remissio, apud Cælium Aurelianum lib. 1. Acutor. cap. 16.

¶ 2. **DIMISSIO**, Locatio, Gall. *Bail à ferme*, apud Th. *Madox* Formul. Anglic. pag. 148: *Præsenti Dimissione in aliquo non obstante.* Agitur de locatione *manerii* per quinquaginta annos, quod *non obstante Dimissione* a locatore recuperari poterat quovis tempore, si conventiones minime servarentur.

* **DIMISSIO CARNIUM**, Tempus, quo a carnibus vescendis abstinetur. Charta Phil. II. reg. Rom. ann. 1208. tom. 2. Hist. Leod. pag. 389: *Octo diebus ante Dimissionem carnium, et octo post,..... ibit civis Leodiensis per civitatem libere, etc.*

¶ **DIMISSORIA**, Legatum. Vide *Dimittere.*

DIMISSORIÆ LITTERÆ, quas Synodus in Trullo can. 17. ἀπολυτικὰς vocat, et clerici ab Episcopis impetrabant, ut in alienam diœcesim transirent, in ea manerent, aut ab aliis Episcopis ordinarentur. Gloss. Gr. Lat.: Ἀπολυτική, *Dimissoria.* Harum mentionem agunt Canones Concil. Afric. can. 106. Concilium Arelat. V. can. 7. Capitulare Pipini Regis Italiæ ann. 793. cap. 3. Lex Longob. lib. 3. tit. 1. § 23. tit. 2. § 1. 2. 3. [** Pipin. 15. Carol. M. 6. 62.] Synodus Roman. ann. 826. can. 18. 21. Flodoardus lib. 3. Hist. Rem. cap. 23. pag. 485. cap. 25. pag. 510. Baldricus lib. 1. Chr. Camerac. cap. 51. Joannes VIII. Epist. 138. Formulæ vett. tom. 2. Concil. Gall. pag. 666. 668. 670. 673. et tom. 10. Spicileg. Acheriani pag. 639. Nomocanon editus a Joan. Bapt. Cotelerio can. 295. etc. Vide præterea Sirmondum ad Sidon. lib. 6. Epist. 8. Ferrarium de Antiq. Eccles. Epistol. lib. 1. cap. 8. Baronium ann. 142. num. 8. Carolum Labbeum ad Synops. Basil. pag. 199. 200. 201. etc.

¶ DIMISSORIALES LITTERÆ, in Concilio Hispal. ann. 1512.

¶ DIMISSORIALIA, in Limano anni 1591.

DIMISSORIUM, Eadem notione interdum scribitur, ut lib. 3. Legis Longob. et alibi.

DIMISSORII LIBELLI, Juris-consultis, qui et *Apostoli*, et dantur ab eo, a quo appellatum est, ad eum, qui appellatur. Vide tit. Digest. de Libell. dimissoriis.

DIMITTERE, Relinquere testamento, legare, donare, usurpavit Lampridius, ut observavit Casaubonus. Hinc

DIMISSORIA, Legatum, seu donatio, in Statutis Venetor. ann. 1243. lib. 1. cap. 39. lib. 4. cap. 2. 4. 5. etc.

¶ **DIMITUM**, Italis *Dimito*, Species panni crassioris. Hugonis Falcandi Hist. Sicul. apud Murator. tom. 7. col. 256: *Hinc enim videas* (in officina pannorum) *amita, Dimitaque et trimita minori peritia sumptuque perfici; hinc exhimita uberioris materiæ copia condensari.* [* Pannus binis liciis textus a Gr. δις, bis, et μίτος, licium, filum stamini implicatum.]

✱ **DIMORA**. [Actio morandi: « Prandio peracto, post aliquam *Dimoram*, recesserunt mulieres. (Diar. Burchardi, p. 322. an. 1488.) »]

DIMORARE, Demorari, Gall. *Demeurer*, manere, morari. Vetus Chronic. Veronense apud Hieron. *d'alla Corte*, lib. 4. Histor. Veron. pag. 179: *Quumque in hac contentione diu Dimorant.* [Glossar. Sangerman. n. 501: *Dimorare, Deducere;* sed puto legendum *Dimovere.*] Vide *Demorari.*

DIMOSSARIUM, Δημοσιάριον, Municipium, burgus respectu castelli, seu burgus, qui castello imminet. Innocentius III. PP. lib. 16. Epist. 98: *Adjiciens* (Archiep. Patracensis) *conquerendo, quod per dictum Principem et homines suos sede propria, et castro, et Dimossario Patracensi, possessionibus et fructibus earum. fuerat spoliatus.* Iterum occurrit lib. 13. Epist. 165. Adde Rocchum Pirrum tom. 2. Notitiæ Sicil. pag. 150. Δημοσιάριος, apud Constantinum Porph. in Tacticis, est municeps: Ἐὰν ζημιώσῃ τις στρατιώτην, ἢ δημοσιάριον, etc. Hinc patet leg. *Dimosiarium.*

¶ **DIMUS**, *Bimus.* Gloss. Isid. et Papias.

¶ **DIMUTATIO**, pro *Demutatio*, in Instrumento anni 1152. apud Miræum tom. 2. pag. 1172.

¶ **DINAIRADA**. Vide *Denariata.*

** **DINAMIDIUM**, DINAMIDIA, Medicamentum, ut virtutibus pollens, a Græco Δύναμις, de qua voce videndus Henric. Stephani Thesaur. Ling. Græc. tom. 2. col. 1708. edit. Didot. Richer. Histor. lib. 2. cap. 59: *Die quadam de Dinamidiarum differentiis disputatum est, tractatumque uberius quid efficiat farmaceutica quid vero cirurgia, quid etiam butanica.* Ibid. lib. 4. cap. 50: *Cum eum in arte peritissimum Dinamidia farmaceutica, butanica atque cirurgica non laterent.*

* **DINARADA**, Valor seu pretium unius denarii. Chartul. Celsin. ch. 689: *De unoquoque manso a Paschate* 1. *Dinarada de cera.* Vide *Denariata.*

* **DINATA**, an Modus agri, pro *Denariata?* Vide supra in hac voce. Charta ann. 1345. in Reg. 75. Chartoph. reg. ch. 533: *Item Arnaldi affiera dicti loci* (Montisfalconis) *tenet feodum quatuor ortos, unum ayrale et mediam et unam Dinatam unius orti.* Rursum occurrit ibid.

* **DINCHORU**, Flandris, Præstationis species. Charta ann. 1286. ex Chartul. Namurc. in Cam. Comput. Insul. fol. 42. v°: *Et avoie avoec le tierch dou Dinchoru et le tierc des glines, etc.*

¶ **DINDIMUM**, vel potius DINDYMUM, Mysterium, Templum. Vita S. Friderici Episc. tom. 4. Julii pag. 461: *Ineptas fabulas devitans, seniores non increpans, minores non contemnens, habens fidei Dindimum in conscientia bona.* Allusio est ad hæc Apostoli verba 1. Timoth. 3. 8: *Habentes mysterium fidei in conscientia bona.* Angelomus Præfat. in Genesim apud Bern. *Pez* tom. 1. Anecdot. col. 46:

Hic Patriarcharum clarissima gesta leguntur,
Mystica quæ nimium gravidis typicisque figuris
Signantur Christi, nostræque et dona salutis.
Hic sacra nam sacræ cernuntur Dyndima legis
Atque evangelica salpinx typica intonat orbi.

Papias : *Dindyma, Mons est Phrygiæ, sacra Mysteria, pluraliter declinatur.* Notus est mons Phrygiæ Cibelæ sacer *Dindyma* nuncupatus ; unde Virgilius :

O vere Phrygiæ, neque enim Phryges, ite per alta
Dindyma.

Ad quem versum aspexisse videtur Paulus Diaconus in Carmine de S. Scholastica scribens :

Appetis alta poli, tempsisti dulcia sæcli,
Dindyma perpetui appetis alta poli.

Hoc est excelsa cœli tabernacula, Templa : qua etiam notione *Dindyma* dixit Fridegodus in Vita S. Wilfridi cap. 46. ubi narratur secundo Romam petiisse :

Transmissis tandem Jovialibus æque cavernis,
Macarii penetrant rutilantia Dindyma Petri.

Epitaphium Josceranni Abbat. Floriacensis apud Mabillonium tom. 5. Annal. pag. 459 :

Idus septenas, Aprilis aprice tenebas
Cum subiit excelsi Dyndima celsa poli.

¶ **DINERALIS**, Pretii unius denarii. Charta ann. 1130. in Appendice Marcæ Hisp. col. 1269 : *Per sensum sacrariæ donent annuatim unam candelam Dineralem prædictæ Ecclesiæ.* Vide *Denerata ceræ* in *Denariata*.

¶ **DINERATA**. Vide *Denariata.*

¶ **DINERIUM**. Vide *Disnerium* in *Dignerium.*

** **DINGHOF**. Vide *Curiæ Dominicales* in *Curia* 1. Locus judicii, prædium cujus domino jus placiti competit, jus ipsum domini superioris. Chart. S. Gallens. ann. 1297. ap. Neugart. Cod. Alemann. tom. 2. pag. 346 : *Ut curia nostra in villa Kilchzarten venditioni exponeretur. Cumque.... non appareret qui pro his offerret* 120. *marcas, proprietam et dominium directum curiæ memoratæ conventione tali, quæ vulgariter dicitur Dinchof, sitæ in villa Kilchzarten cum omnibus attinentiis suis .... vendidimus et tradimus.* Vide Herrgott. Geneal. Habsburg. tom. 2. pag. 765. not. 2.

¶ **DINGNUS**, pro *Dignus*, ut *Stangnum* pro *stagnum*, legitur apud Thomam *Madox* in Formul. Angl. pag. 383.

¶ **DINIARE**, Denegare, Gallis *Denier, Refuser.* Charta Pippini Regis Franc. ann. 755. apud Felibianum in Hist. San-Dionys. pag. xxv : *Maxima sulicitudo debet esse Principum, ut ea quæ a Sacerdotibus Christi pro oportunetate Ecclesiarum Dei fuerint postulata sollerter perspecere et congrua vel oportuna eis beneficia eis non Deniare.*

DINIDOR, *Malus odor*, in Gloss. Isid. [Hinc corrigendus Papias in MS. Bituric. ubi male *Dinior. Dinidor* enim a *Nidor* dici manifestum est.]

* **DINISMANNUS**. Vide supra *Dienismannus.*

¶ **DINOMILUS**, Qui diu colloquitur, a Gr. δὴν, et ὁμιλέω, colloquor aut conversor, ut notant docti Editores ad Vit. S. Rosæ tom. 5. Aug. pag. 940. col. 2 : *Rosa angelum suum non modo custodem, sed et congerronem habuit amicissimum ; imo pararium, symmistam, Dinomilum.*

DINOSCENTIA. Vide *Dignoscentia.*

¶ **DINOSIS**, δείνωσις, Indignatio. Utitur Martian. Capella lib. 5.

* **DINTELLUM**. Vide infra *Diutellum.*

III

¶ **DINTHIRE**, Pipiare. Auctor Philomelæ v. 61 :

Velox mustelaque Dintrit.

* **DINUMERAMENTUM**, Professio feudalis, qua scilicet quis feudalium prædiorum cum suis limitibus ac terminis, atque adeo juribus ac oneribus descriptionem domino ex debito offert. Molinæus in Consuet. Paris. § 8. Glossar. in v. *Dénombrement* num. 6 : *Vassallus offert Dinumeramentum, patronus petit edi et ostendi sibi vetera Dinumeramenta et instrumenta feudi.* Vide supra *Denombramentum.*

¶ **DENUMERARE** IN SEMETIPSOS. Tertullian Apol. cap. 1 : *Certe damnati* (malefici) *mærent : Dinumerant in semetipsos. Mentis malæ impetus vel fato vel astris imputant.* Hujus locutionis interpretem habemus Tertullianum ipsum lib. 1. ad Nationes cap. 1. ubi pro *Dinumerare* in semetipsos habet : *Exprobrant etenim quod erant in semetipsos. Dinumerare* igitur *in semetipsos* idem est, quod facta quasi denumeratione facinorum sibi ea exprobrare.

DINUMIUM, seu DINUMMIUM, Vectigal, quod fisco, vel reip. præstabatur Alexandriæ pro mercibus, quæ importabantur, vel exportabantur, a præstationis quantitate et modo, ut videtur, appellatum, in l. un. Cod. de Alexandr. Primat. lib. 11. (tit. 29. Theodos. Cod. 14, 27, 2.) Gloss. vett. : *Binio*, δίνουμμα, *Biniones*, δηνάρια, nostris *Double.*

* **DIOCEA**, ut *Diœcesis* Charta ann. 715. apud Murator. tom. 6. Antiq. Ital. med. ævi col. 371 : *Ego Guntheram notarius in curte regia Senensis inquisibi de Dioceas illas et monasteria, de quibus intentio inter episcopum Senensis civitatis, necnon et Aretinæ ecclesiæ idemque episcopum vertebatur... Interrogavimus Semeris presbitero..... de Cujus Diocea esset, aut ad qualem episcopum habuisset secrationem.*

¶ **DIOCENSIS**, e diœcesi. *Cum ergo moraretur in una suarum ædium Diocensium,* in Vita S. Ansovini, t. 2. Martii p. 325. E.

** **DIOCESA**, pro *Diœcesis*, in *Diocesianus.*

* **DIOCESANUS**, Qui est e diœcesi, Gall. *Diocésain*, idem qui *Parochianus.* Stat. synod. Guid. episc. Lexov. ann. 1321. ex Cod. reg. 4653 : *Doceant sæpe sacerdotes populum, ... nec permittant Diocesanos defferre infirmis sanctum Corpus Domini, nisi in necessitate, cum sacerdos fuerit absens vel infirmus.*

* **DIOCESIANUS**, Episcopalis, ad *Diœcesanum*, hoc est, qui diœcesi præest, pertinens. Chartul. B. M. Graciac. : *Nos Philippus archiepiscopus Bituricensis venditionem hanc decimæ vini ratam et gratam habentes, authoritate Diocesiana confirmamus.* Charta Rob. episc. Lingon. ann. 1234. ex Chartul. Campan. fol. 206. col. 1 : *Salvo tamen nobis et successoribus nostris episcopis Lingonensibus jure Dyocesiano per omnia.* [** Qui est e diœcesi in Constantini Vita Adalber. II. cap. 15. Pertz. Scriptor. tom. 4. pag. 668 : *Cur videlicet in suis diocesis et Diocesianis ea quæ synodali ac per hoc spirituali falce resecanda erant, non resecarent?*]

¶ **DIOCESIS**, passim pro *Diœcesis.*

* **DIOCLIS**, *Qui docet, doctor.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613.

DIOCMITÆ, Levis armaturæ milites, qui ad persequendum hostem ipsa levitate habiles sunt, ἀπὸ τοῦ διωγμοῦ dicti, apud Capitolinum in Marco, et Ammianum lib. 27. Ita Turnebus lib. 25. Adversar. cap. 18. Casaubonus ad Capitul. et Henricus Valesius ad Ammian. Διωγμῖται apud Metaphrastem in Vita Athanasii, et in Epist. Eccl. Smyrnensis de Martyrio S. Polycarpi n. 7.

¶ **DIOCTES**, Persecutor, in Onomastico ad calcem Actorum SS. Junii tom. 5. Est pro Græco διώκτης.

DIODUS, Transitus, aditus, ex Gr. δίοδος. Guillelmus Apuliensis lib. 2. de Gestis Normannorum, de urbe Barensi :

.... Quem clausa negabat
Undique septa mari, quod non est insula, terræ
Exiguæ Diodus.

Scholiastes Gregorii Nazianzeni Stel. 2. pag. 89 : Δίοδός ἐστιν ἡ διὰ μέσου λόφων τινῶν ὁδὸς, ἔχουσα ἔξοδον εἰς τὸ κατάντικρυ· ἤδε ἔξοδον μὴ ἔχουσα εἴσοδος.

¶ **DIŒCESANUS**, Proprius diœcesis Episcopus, Gall. *Eveque Diocesain.* Occurrit in Synodo Pergami ann. 1311. rubrica 11. apud Muratorium tom. 9. col. 547. Ludewig. Reliq. MSS. tom. 6. pag. 130. et alibi.

1. **DIŒCESIS**, Διοίκησις, dicebatur plurium provinciarum præfectura. Balsamon in can. 9. Conc. Calchedon : Διοίκησις δέ ἐστιν ἡ πολλὰς ἐπαρχίας ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ. Harum diœceseon mentio fit passim in Cod. Th. et Just. quæ interdum *Tractus* appellantur apud Marcellinum, in veteri Provinciarum Libello, edito a Schonhovio, et in Cod. Just. et Th. legibus, ab aliis indicatis. Quælibet vero *Diœcesis*, quæ plures complectebatur provincias, suas habebat Metropoles. Regebantur singulæ a Comitibus et Vicariis : plures vero una et simul a Præfectis Prætorio. Sed cum de hisce Diœcesibus viri docti hactenus ex instituto disseruerint, ad illos Lectorem amandamus. Consulat igitur, si est animus, Berterium lib. 1. Pith. cap. 2. et Jacob. Gothofredum ad leg. 13. Cod. Th. de Medicis, et in Topographia ejusdem Codicis part. 1. etc. Atque inde manavit, ut

DIŒCESES dicerentur potissimum provinciæ, quibus præerant Metropolitani, vel Archiepiscopi, ut in Concilio Calchedonensi can. 28. Anastasius in S. Dionysio PP. : *Hic Presbyteris Ecclesias divisit, et Parochias, et Diœceses instituit.* Adde Baldricum Noviom. lib. 1. cap. 7. Hincmarus Remensis : *Non solum Diœcesis, verum etiam Parochia mea inter duo regna sub duobus Regibus habetur divisa.* Gillebertus Lunicensis Episcopus de Usu Ecclesiastico, de Archiepiscopo : *Cujus Ecclesia subscribitur diœcesis.* Abusive vero postmodum appellati Episcoporum districtus, qui proprio vocabulo *Parochiæ* passim nuncupantur.

2. **DIŒCESIS**, Parochia. Guill. Brito in Vocabul. : *Diœcesis proprie est baptismalis Ecclesiæ territorium et gubernatio.* Concilium Agath. can. 54. et Epaonense can. 8 : *Presbyter, dum Diœcesim tenet, de his, quæ emerit, ad Ecclesiæ nomen scripturam faciat.* Concilium Aurelian. IV. cap. 33 : *Si quis in agro suo aut habet, aut postulat habere Diœcesim, primum ei deputet sufficienter, et Clericos, qui ibidem sua officia impleant.* Capitula Caroli M. lib. 7. cap. 365. [** 465.] : *Placuit, ut unusquisque Episcopus per singulos annos cunctas Diœceses Parochiasque suas circuire non negligat.* Messianus in Vita S. Cæsarii Arelat. : *Venit ad agrum Ecclesiæ nostræ, ubi Diœceses sunt, qui succentriones vocantur.* Ita Diœcesim pro Parochia curiana usurpant etiam Sidonius lib. 9. Epist. 16. Gregor. Turon. lib. 4. Hist. cap. 13. lib. 4. cap. 5. et lib. 7.

cap. 38. Concil. Toletanum. IV. can. 23. Capitul. Caroli M. lib. 7. cap. 49. [** 67.] Charta Ludovici Pii apud Ughellum in Episcopis Veronensibus, etc. Vide Filesacum lib. de Parochiis cap. 1. *Diœcesanæ Ecclesiæ*, parochiales, in Concilio Tarraconensi sub Hormisda PP. cap. 7. 8. 13.

¶ DIŒCESIS LATERANA. Paulus Bernriedensis in Vita S. Gregorii VII. PP. cap. 30: *Nam duo rustici non improbabili curiositate ducti, cum adventum novi Pontificis in Lateranam Diœcesim comperissent, ad videndum eum mutuis cohortationibus instigati ad Ecclesiam properant: quo cum pervenissent, invenerunt eum juxta altare Missarum solemnia celebrantem.*

DIŒCETÆ, *Administratores*, apud Anastasium in Hist. Eccl. Glossæ Basilic.: Διοικητής ἐστιν ὁ ἐνταλθεὶς διοικεῖν τὰ τοῦ ἀπόντος πράγματα, λέγεται δὲ ὁ τοιοῦτος καὶ διεκδικητής, καὶ ἐντολεύς, καὶ συνήγορος. *Diœceta Ergasiotanorum*, qui operariis et artificibus præerant, in leg. 5. Cod. de Episc. aud. (1, 4.) et in leg. 1. Cod. Th. de Alexand. pleb. Primat. (14, 27.)

DIŒCETÆ, Διοικηταί, Publicani, collectores tributorum ac vectigalium, Leoni Nov. 61. Theophani in Chronico, Leonis Isauri ann. 24. Epist. Adriani PP. ad Carolum M. in Cod. Carolino 92: *Missi Græcorum duo Spatharii Imperatoris cum Diucitin, quod Latine Dispositor Siciliæ dicitur, etc.* His præerat Μέγας διοικητής, cujus dignitatis mentio est apud Cantacuzenum lib. 3. cap. 14. pag. 393. et Codinum de Offic. Vide Jacobum Gothofr. ad leg. 1. Cod. Th. de Alexandrinæ plebis Primat. (14,27.) [** et Glossar. med. Græcit. col. 312. a. et Append. 59. c.]

DIOGENES. Willelmus Apuleiensis lib. 2. de Gestis Norman. de Romano Diogene Imp.:

Diogenes cognomen erat, quia barba bifurcis.

Quasi διγένειος, qui mento est bipartito.

¶ **DIOGMITÆ**, Iidem qui supra *Diocmitæ*.

DIOMATUS. Charta ann. 1197. apud Ughellum tom. 7. pag. 1275: *Unam sindonem Franciscam Diomatam, unam sindonem cum friso magno, tres sindones Diomatas.*

✱ **DIONARIUS**. [Qui denarium non valet et denarius qui gratia nummi honorem suum ammitit. DIEF.]

DIOPRASIA, pro *Diaprasia*. Vide locum in *Orodona*.

¶ **DIORISMA**, Definitio, Græc. διορισμός. Fridegodus in Vita S. Wilfridi, inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. part. 1. pag. 723:

Ex hinc convaluere nimis Diorismata fortis
Athletæ, pereuntque mali sophismata civis.

° **DIOTHANATUS**, Bis mortalis. Charta Roger. II. episc. Catalaun. ann. 1062. inter Instr. tom. 10. Gall. Christ. col. 155: *Violentiam vero si quislibet illicita rapacitate ingesserit, excommunicationis gladio a catholicæ matris ecclesiæ corpore segregatus inter Diothanatos sortem miseriæ infinitæ excipiet.* [** leg. *Biothanatos*.]

DIOTINUM SIGILLUM. Charta Heccardi Comitis Augustod. apud Perardum in Burgundicis pag. 26: *Et sigillo Diotino... et sigillo de berillo, etc.* Forte *Dionychino*.

° **DIOVOLARIS**. Vide supra *Diabolaris*.

DIPACATUS. Concilium Vaurense ann. 1212: *Dicimus etiam vobis, quod si comes Fuxensis noluerit stare placito illi, et vos postea non audieritis preces nostras pro eo, non erimus inde vobis Dipacati;* id est, propterea pax inter nos rupta non erit.

DIPERTAGUS. Vide *Dipagus* post *Diptycha*.

¶ **DIPLANGIUM**, Vas duplex. Dioscorus: διπλοῦν ἀγγεῖον. Priscian. lib. 1. cap. 19: *Amurca Diplangio cocta.* Vide Reinesium var. Lect. pag. 512.

✱ **DIPLARE**. [Duplicare, geminare. DIEF.]

¶ **DIPLE**, Signum in libris præsertim Ecclesiasticis ad distinctionem appositum. Vide Isidorum Orig. lib. 1. cap. 20.

° De *Diple* sive *antilambda* pluribus agit Brencman. lib. 2. Hist. Pandect. cap. 3. pag. 117. etc. Glossar. Lat. Ital. MS.: *Dipla, La nota in testamenti.*

✱ **DIPLODIATORIUS**. [Duplicator vestium. DIEF.]

¶ **DIPLOIS**, Διπλοΐς, Læna duplicata, Gall. *Surtout doublé*. Psal. 108: *Operiantur sicut Diploide confusione sua.* Legitur Baruch. 5. 2. in Actis SS. Junii tom. 1. pag. 791. Concil. Hisp. tom. 3. pag. 663. tom. 4. pag. 614. ubi hujuscemodi vestes Clericis prohibentur, quemadmodum et Monachis, in Statutis Cisterc. anni 1433. apud Marten. Anecdot. tom. 4. col. 1585. ubi pro *Diploidem*, perperam legitur *Diploidorum*. *Virilis habitus* dicitur apud Leibnitium Scriptor. Brunsvic. tom. 2. pag. 909.

¶ DIPLOIDUS, Duplicatus. *Planeta Diploida*, in Testamento Everardi Comitis ann. 837. apud Miræum tom. 1. pag. 21. col. 2.

¶ **DIPLOMA**. Vide [** Append. Glossar. med. Græcit. col. 60. et] mox

DIPLOMATARIUS. Glossar. MS. Regium Cod. 1013: *Deplumatarius, Duplicator.* Infra: *Diplomaxarius, duplicator.* Sed legendum *Diplomatarius*, ut apud Joan. de Janua: *Diploma, duplex locutio. Diplomus, duplicatus. Diplomatarius, duplicator.* Perperam *Diplonia* et *Diplonatarius* editum. [Gloss. Isid.: *Diplomatarius, Duplicator.* Perperam Papias, *Diplomasarius*. Grævio videtur Diplomatarius fuisse, qui duplicem seu duplicatam chartam vendit, quali utebantur in diplomatibus, unde et nomen invenerunt, ut vinarius, olearius, librarius, pomarius, et hujus generis alia, qui vinum, oleum, libros, poma vendit.]

° DIPLOMATARIUS IMPERII GALLICI, Qui scribendis regum nostrorum diplomatibus præfectus erat, comitis dignitate insignitus, idem proinde qui *Comes notariorum* inscribebatur. Epitaph. quod exstat in ecclesia parochiali Pitiv. in Belsia: *Lod. Dion. Avarico Biturigium oriundo comitiva dignitate Diplomatariorum imperii Gallici primitus electorum dignissime ornato, etc. obiit viij. Id. Sept. cio. ci. xcvj.* Vide in *Comes* 2.

¶ **DIPLOMUM**, *Gubernatum*. Gloss. Isid. An legendum *Duplicatum* pro *Gubernatum?* Vide *Diplomatarius*.

✱ **DIPLONIA**. [Sedes que duplicatur. DIEF.]

¶ **DIPLORA**, *Divisa vel separata*. Gloss. Sangerm. MSS. num. 501. Minus male, ut videtur.

¶ DIPLOSA, *Divisa, separata*, apud Papiam.

¶ **DIPLOYTUM**, ut *Diplois*. Vide *Duployium*.

✱ **DIPLUM**. [Thabeta ex utraque parte pilosa. DIEF.]

¶ **DIPODIA**, Papiæ est, *Tertia pars heroici versus, quæ constat duobus extremis pedibus, Dactylo et Spondæo.* Græcis διποδία, Bipes.

✱ **DIPONDUS**. [Pondus duorum obulorum. DIEF.]

¶ **DIPPUS**, pro *Oedippus*. Vide *Amaratunta*.

DIPTAGUS. Vide *Diptycha* versus finem.

DIPTERIUM. Florus Magister in Exposit. Missæ: *Usus fuit antiquorum, sicut etiam Romana agit Ecclesia, ut statim recitarentur ex Dipteriis, id est, tabulis, nomina defunctorum.* Sed videtur legendum, *Diptychis*, nisi Græcum expresserit διφθέρα, membrana. Vide *Diptycha*.

¶ **DIPTICA**. Vide *Diptycha*.

DIPTIRE. Eckehardus Junior de Casib. S. Galli cap. 1. pag. 46: *Altare vero S. Mariæ et analogium evangelicum, ejusdem fratris nostri artificio in locis congruis deaurata, Hattonis sui de scriniis vestivit argento, et Diptivit, ut videre est, ex auro electo.* Goldastus hic putat legendum *gipsivit*, quod est, inquit, induxit et illevit, adducitque hunc locum ex Burchardo cap. 1. ad sententiam: *Othmari Ecclesiam crypta et fornicibus gypsi atque auri speciebus convenienter auctam, auro et coloribus ornaverat.* At Spelmannus a Saxonico dippan, i. *Tingere, inficere*, deductum mavult, aut a Græco δύπτειν, quod est, *Tingere, mergere.*

DIPTYCHA, Græcis, δίπτυχα, Tabellæ plicatiles, geminas se pandentes ac porrigentes. Δίθυρον, δίπτυχον γραμματίδιον, vel γραμματεῖον, Herodoto, Polluci, et Hesychio; γραμματεῖον δίθυρον, Libanio Epist. 914. *Bipatens pugillar*, Ausonio. Suidas et Hesychius: Δίπτυχα, δύο περιβόλαια, ἢ δύο ἐπιβολὰς ἔχοντα, ὥστε τῷ μὲν ὑπεστρῶσθαι τὸ ἐπίπλουν, τῷ δὲ ὑποβεβλῆσθαι. *Diptycha, quæ duabus constant tunicis seu operimentis, quorum alterum operimento substernatur, altero idem obtegatur.* [Gloss. Isid.: *Diptycha, Tabellæ quas ferimus.*] Papias: *Dipticæ dicuntur tabellæ, quibus corruptores suum inscribunt amorem.* Quod sumptum videtur ex Commentatore Juvenalis ad Sat. 9:

.... Et blandæ, assiduæ, densæque tabellæ
Sollicitent.

Ubi ille, *Blandis te epistolis et Diptychis sollicitent.* Sed hæc Criticorum filiis nota.

DIPTYCHA CONSULUM, *Quæstorum*, et majorum Magistratuum, eorum nominibus inscripta, et imaginibus adornata, quæ ipsi ad amicos mittebant vice apophoreti, in Magistratus initi et adepti symbolum. De his mentio est in leg. 15. Cod. Th. de Expens. ludor. (15, 9.) apud Themistium Orat. 6. pag. 166. Symmachum lib. 2. Epist. 81. 87. lib. 5. Ep. 56. et lib. 9. Epist. 109. Claudianum lib. 3. de Laudibus Stilicon. Sidonium lib. 8. Epist. 6. et Libanium, quos laudant Jacobus Gothofredus ad d. leg. 15. Juretus ad eumdem Symmachum, et Alexander Wilthemius in Commentario de Diptycho Leodiensi cap. 1. et 7. ubi non Leodiensis duntaxat, sed et Bituricensis et Compendiensis Diptychi figuræ repræsentantur cum eorum imaginibus et inscriptionibus. Nos egregii alterius Diptychi Consularis, quod in Bibliotheca Regia asservatur, figuram perinde describendam curavimus, ad Syntagmatis de Nummis Imperatorum CPolitanorum illustrationem.

DIPTYCHA ECCLESIASTICA. Horum tria genera in Ecclesia Græca observant viri docti, primum *Episcoporum*, alte-

rum *vivorum*, tertium *mortuorum* : de quibus sigillatim dicendum.

DIPTYCHA EPISCOPORUM, *(Tabellæ Episcopales* quibusdam dicuntur) illa nuncupant, in quibus sanctorum Præsulum, vita functorum, qui Ecclesiam rexerant, nomina exarabantur, eorum præsertim, qui aliqua vitæ sanctitate inclaruerant, quæ ad futurorum exemplum et meritorum memoriam inter Missarum solennia publice recitabantur. Georgius Alexandrinus in Vita S. Joan. Chrysostomi : Πανεγγυᾷ δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννου τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις ἐντάξαι κελεῦσαι, ὡς ἀξιομνημονευτοῦ πατρός. *Simul adhortatur ut Joannis nomen tabulis sacris juberet inscribi, tanquam digni Patris, cujus fama celebraretur.* Facundus Hermianensis lib. 4. cap. 1. de B. Cyrillo : *Rescribens quippe B. Attico, hujus Regiæ civitatis Episcopo, dicit : Legens literas a vestra Reverentia missas, cognovi nomen Joannis in sacris Diptychis scriptum.* Ubi Cyrillus habet ἐν ταῖς ἱεραῖς δελτοῖς. Idem postea κατάλογον τῶν ἐπισκόπων vocat, quia in Diptychis inscripta erant Episcoporum nomina. Idem lib. 11. cap. 1. de Eustachio Episcopo, qui Synodo Nicænæ interfuit : *Solenniter inter suos decessores ac successores ad sacrificia nominatur.* Collatio III. Carthaginensis cap. 230 : *In Ecclesia sumus, in qua Cæcilianus Episcopatum gessit, et diem obiit. Ejus nomen ad altare recitamus, ejus memoriæ communicamus tanquam memoriæ fratris, etc.* Fortunatus lib. 10. Poem. 10. de S. Martino :

Nomina vestra legat Patriarchis atque Prophetis,
Cui hodie in templo Diptychus edit ebur.

Adde Liberatum Diaconum cap. 16. Breviarii.

Eorum porro Antistitum, quorum nomina in ejusmodi sacra Diptycha referebantur post illorum excessum, quæ recitabatur in Liturgia memoria longe alia erat ab ea, quæ fiebat pro defunctis : cum Sacerdos, non pro iis oraret, sed deprecaretur, ut cælitibus adscriptos, cum cæteris Sanctis, qui ante consecrationem invocantur. Atque hinc initium sumsit *Canonizationis* ritus, cujus vocabuli vis nulla alia est, quam quod summi Pontificis jussu et arbitrio, re prius diligenter expensa, virorum vitæ integritate et sanctitate insignium nomen in Canonem Missæ referretur, quod alias docuimus. Hadrianus II. PP. Epist. 9 : *Dictum Apostolicæ recordationis Papam Nicolaum in Codicibus vel Diptychis Ecclesiarum vestrarum scribi, et nomen ejus inter sacra Missarum solennia inprætermisse recitari faciatis.* Fulcuinus de Gestis Abbatum Lobiensium cap. 7 : *Dixit etiam Episcopus supra nominatus* (Adalbero Remensis) *prædecessorum suorum ductam usque ad se consuetudinem, ut inter Missarum solennia, in ea speciali commemoratione defunctorum, quæ supra Diptycha dicitur, et in consecratione Dominici corporis solenniter agitur, cotidie in aurem Presbyteri recitante silenter Subdiacono, omnium ipsius Sedis nomina scripto viritim recitentur Episcoporum.* Vide August. de Unitat. Eccl. cap. 7. Epist. 152. ad Donatum, Socratem lib. 6. cap. 10. lib. 7. cap. 40. Niceph. Gall. lib. 7. cap. 7. et 28. Anastas. PP. Epist. 2. cap. 3. Acta Concilii CP. Regulam Magistri cap. 93. extremo, Pachym. lib. 7. cap. 19. lib. 11. cap. 20. etc.

Quemadmodum igitur scribi in Diptychis, erat quodammodo inter Sanctos collocari ; ita ex iis deleri, erat e memoria hominum aboleri, et perpetua notari infamia : quod in hæreticis potissimum, aut schismaticis, vel etiam aliqua male actæ vitæ labe infectis, (quos Episcopi succedentes eadem vel hæresi, vel vitæ ratione infamati, contra jus in Diptycha retulerant) jubente summo Antistite, cujus id munus erat, contingebat. Anastasius in Agathone PP. pag. 55 : *Deinde abstulerunt de Diptychis Ecclesiarum nomina Patriarcharum, vel de picturis Ecclesiæ, figuras eorum, aut in foribus, ubi esse poterant auferentes, id est, Cyri, Sergii, Pauli, Pyrrhi, Petri, per quos error orthodoxæ fidei pullulavit.* Justinianus in Edicto de Fide orth. de Theodoro Mopsuest. inter Acta Synodi Univers. : Ἀπέλειψαν ἐξ ἐκείνου τῶν ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας διπτύχων τὴν τούτου προσηγορίαν. *Deleverunt e sacris Ecclesiæ Diptychis ejus nomen.* Hincmarus Remensis Opusc. 17. ad Nicolaum PP : *Nunc autem in epistolis Sanctitatis vestræ... invenimus, ut Teotgaudum et Guntharium in Catalogo Episcoporum non recipiamus, et Antiochenum Concilium, ut præmisimus, et melius ipsi scitis, de eo, qui post damnationem juxta præcedentem consuetudinem Episcopale præsumit ministerium, quod Ebonem fecisse non dubium est, rescribere mihi dignetur Apostolica vestra auctoritas, utrum eundem Ebonem inter Episcopos in sacris Diptychis in Ecclesia nostra nominare permittam, an ne de cætero in Episcoporum catalogo nominetur, prohibere debeam, etc.* Vide Concil. Calchedonense act. 14.

Interdum Ecclesiarum Præsules, vel hæretica labe infecti, vel odio aut malo affectu ducti Episcoporum orthodoxorum nomina eraserunt. Ita apud Victorem Tunnensem in Chron. Petrus Patriarcha Antiochenus hæreticus *nomina Proterii et Salafatiarii* (decessorum) *de Ecclesiasticis Diptychis sustulit, et Dioscori et Helluri, qui Proterium interfecerat,* scripsit. Quæ quidem postmodum restituebantur ab orthodoxis Præsulibus, ut in Constantinopolitana Synodo decretum legimus act. 1. [** Vide Glossar. med. Græcit. voc. Ἀναφορά et Δίπτυχα col. 73. et 314.]

DIPTYCHA VIVORUM dicta ea, in quibus exarabantur nomina summi Pontificis, Patriarcharum, Episcoporum, et eorum, qui Clero adscripti sunt : deinde Imperatorum, Augustarum, et aliorum, dignitate conspicuorum, qui eo tempore vivebant ; postremo plebs ipsa et populus recensebatur. Chrysostomus in Liturgia : Ὁ διάκονος θυσιᾷ γύροθεν τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ τὰ δίπτυχα τῶν τε κεκοιμημένων καὶ ζῶντων, ὡς βούλεται, μνημονεύει. *Diaconus in circuitu sacram mensam thurificat, et defunctorum ac vivorum Diptycha, ut illi lubet, percurrit.* Gregoras lib. 5. Papæ simul cum aliis Patriarchis factam mentionem testatur, ut et Georgius Pachymeres lib. 5. Sanctus Maximus in Collatione cum Principibus in Secretario : *Verumtamen quid volumus per multa discurrere ? inter sacras oblationes supra sanctam mensam post Pontifices et Sacerdotes et Diaconos, omnemque sacratum Ordinem, cum laïcis Imperatores memorantur, dicente Diacono : Et eorum, qui in fide dormierunt laïcorum, Constantini, Constantis et cæterorum. Sic autem et vivorum memoriam facit Imperatorum post sacratos omnes.* Concilium Vasense II. cap. 4 : *Et hoc nobis justum visum est, ut nomen Domni Papæ, quicunque Sedi Apostolicæ præfuerit, in nostris Ecclesiis recitetur.* Micrologus cap. 13 : *Sciendum est autem, quod Romana auctoritas nomina vivorum fidelium internumerare permittit, ubi dicitur : Memento, Domine, famulorum famularumque, etc.* Leo Ost. lib. 2. cap. 78 : *Cumque ad eum locum Canonis pervenisset, quo vivorum solent nomina recenseri.* Vide Liturgiam S. Marci, S. Cyprianum Epist. 10. Concilium Calchedonense Act. 11. pag. 302. Edit. 1618. Suggestionem Germani et aliorum Episcop. post Epist. 39. Hormisdæ PP. Regulam Magistri cap. 93. etc.

Cur autem vivorum in sacris Liturgiis celebraretur memoria, docet Theodorus Antidori Episcopus in Expositione Missæ, ut subditorum scilicet erga superiores obedientia, et viventium in eadem fide ac mysteriis unio et commemoratio indicaretur. Relatio Joannis Episcopi CP. post Epist. 28. Hormisdæ PP : *Tantum ad satisfaciendum scripsimus, ut venerabile nomen sanctæ recordationis Leonis, quondam urbis Romæ Archiepiscopi, in sacris Diptychis tempore consecrationis propter concordiam affigeretur.*

Recitabantur et offerentium nomina, seu eorum *commemoratio* fiebat, ut est in Addit. 4. Ludovici Pii cap. 59. [** 81.] Innocentius I. Epist. ad Decentium cap. 2 : *De nominibus vero recitandis, antequam preces Sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda sunt, sua oratione commendet, quam superfluum sit, et ipse pro tua prudentia recognoscis, ut cujus hostiam necdum Deo offeras, ejus ante nomen insinues, quamvis illi incognitum sit nihil. Prius ergo oblationes sunt commendandæ, ac tum nomina, quorum sunt oblationes, edicenda, ut inter sacra mysteria nominentur, non inter alia, quæ ante præmittimus, ut ipsis mysteriis viam futuris precibus aperiamus.* Vide Capitul. Aquisgranense ann. 789. cap. 53. et Capitul. Francoford. ann. 794. cap. 49. Alcuinus de divin. Offic. ubi de Canone : *Cum dicitur, Memento, Domine, famulorum famularumque tuarum, et deinde subjungitur : Et omnium circumstantium, manifestum est, quod quasi quidam locus sit, ubi aliquibus specialiter nominatis, etiam cæterorum, qui assistunt in Ecclesia, commemoratio adjungatur. In quo loco liberum est Sacerdoti, quos desideraverit, peculiariter nominare, aut nominatim Deo commendare : aut certe illud ab antiquis est observatum, ut ibi offerentium nomina recitarentur. Prius enim oblationes commendandæ sunt, ac tunc eorum nomina, quorum sunt edicenda, ut inter sacra mysteria nominentur, non inter alia, quæ præmittimus.* Eadem habet auctor Exegeseos in Canonem Missæ (quem quidam Floro Lugdunensi adscribunt) pag. 20.

Tertium Diptychorum genus erat *mortuorum*, eorum nempe omnium, qui in fide obdormierant, pro quibus Deum orabant, quorum nomina recitabantur, non tamen omnium, sed eorum, quæ Sacerdoti a Diacono indicabantur. Liturgia S. Marci : Ὁ διάκονος, τὰ δίπτυχα τῶν κεκοιμημένων, nempe, *legit*. Cui Sacerdos, se inclinans, apprecatur, dicens : καὶ τούτων πάντων τὰς ψυχὰς ἀνάπαυσον δέσποτα κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν ταῖς τῶν ἁγίων σου σκηναῖς, etc. *Et horum omnium animabus dona requiem dominator Domine Deus noster in sanctis tuis tabernaculis, etc.* Liturgia S. Chrysostomi supra laudata : Ὁ διάκονος τῶν τε κεκοιμημένων καὶ ζώντων, ὡς βούλεται, μνημονεύει, *ut illi lubet*. Id porro *pro dormitione alicujus oblationem vel deprecationem nomine ejus*

in Ecclesia celebrare, vocat Cyprianus Epist. 66.

Hunc etiam usum amplexata est Romana Ecclesia, uti testatur Alcuinus: *Post illa verba, quibus dicitur : In somno pacis, usus fuit antiquorum, sicut etiam hodie Romana agit Ecclesia, ut statim recitarentur a Diptychis nomina defunctorum.* Alcuino consentit Florus Magister in Expositione Missæ, et Auctor Vitæ S. Samsonis Episcopi Dolensis lib. 1. cap. 1. Cumeanus lib. de mensura pœnitentiarum cap. 13 : *Diaconus obliviscens oblationem adferre, donec auferatur linteamen, quando recitantur nomina pausantium, similiter pœniteat.* Memoria vero illa, quæ agitur pro defunctis in sacrificio Missæ, fitque post divinæ hostiæ consecrationem, inscribitur apud Gregor. M. in libro Sacramentorum : *Super Diptycha ;* in Expositione Missæ : *Oratio super Diptychos*, atque in hæc verba concipitur : *Memento etiam, Domine, famulorum famularumque tuarum ill. qui nos præcesserunt cum signo fidei, et dormiunt in somno pacis. Ipsis, Domine, et omnibus in Christo quiescentibus, locum refrigerii, lucis, et pacis, ut indulgeas, deprecamur.* Quæ quidem oratio a Sacerdote, sacra faciente, inter ipsa Missæ solennia, recitatur post consecrationem, quam Missæ partem; τὸν καιρὸν τῶν διπτύχων, vocat Quinta Synodus œcumenica. At in Ecclesia Græca legebantur Diptycha a Diacono ad altare, ut ex prædictis plus satis constat ; quibus lectis, Sacerdos sacra faciens adprecabatur iis, quorum nomina recitata fuerant, varie autem pro varia Diptychorum parte. Nam cum vivorum et defunctorum recitabantur nomina, Sacerdos pro iis Deum deprecabatur : cum vero Præsulum aut aliorum pietate et vitæ integritate illustrium virorum, tunc populus iis acclamabat, dicendo : *Gloria tibi, Domine.* Id docemur ex Synodo quinta laudata : Τῷ καιρῷ τῶν διπτύχων μετὰ πολλῆς τῆς ἡσυχίας, συνέδραμον ἅπαν τὸ πλῆθος κύκλῳ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἠκροῶντο, καὶ μόνον ἐλέχθησαν αἱ προσηγορίαι τῶν εἰρημένων ἁγίων τεσσάρων συνόδων παρὰ τοῦ διακόνου, καὶ τῶν ἐν ὁσίᾳ μνήμῃ Ἀρχιεπισκόπων Εὐφημίου, καὶ Μακεδονίου, καὶ Λέοντος, καὶ φωνῇ μεγάλῃ ἔκραξαν ἅπαντες, Δόξα σοι Κύριε. *Tempore Diptychorum cucurrit omnis multitudo cum magno silentio circa altare, et audiebant : et cum solæ lectæ fuissent a Diacono appellationes prædictarum sanctarum 4. Synodorum, et sanctæ memoriæ Archiepiscoporum Euphemii et Macedonii et Leonis, voce magna universi clamaverunt : Gloria tibi, Domine.*

☞ Verum non solum in Ecclesia tempore sacrosancti Missæ sacrificii, sed etiam in Capitulo ex Diptychis recitata fuisse defunctorum nomina discimus ex Statutis antiquis Ecclesiæ Parisiensis laudatis in Observationibus ad Librum Johannis Abrinc. pag. 100. ubi sic legere est : *Inde ad Capitulum progrediuntur, ubi gestis Sanctorum et Diptychis defunctorum perlectis, fiunt preces pro eorum requie.* Quo referri possunt ea quæ etiamnum post Primam Acolythus canit : *Commemoratio omnium fratrum, familiarium Ordinis nostri atque benefactorum nostrorum :* quibus Superior subdit, *Requiescant in pace,* ad quod Chorus respondet, *Amen.*

Porro ut damnatorum vel hæreticorum Episcoporum et Præsulum nomina de Diptychis delebantur, ita et Imperatorum, qui hæreseos labe infecti decesserant, ut in Gestis Concilii CP. in quo deleta sunt *de Diptychis Zenonis et Anastasii* Augustorum *nomina.*

Statuit præterea Concilium Emeritense cap. 19. recitari inter Missæ solennia eorum nomina, a quibus Ecclesias constat esse constructas, vel qui iis quidpiam contulerunt, siquidem adhuc essent in vivis, ante altare ; si decesserant, cum defunctis suo in ordine. Atque inde *Diptycha* vocant quidam libros anniversarios, in quibus defunctorum, qui pro animæ suæ remedio Ecclesiis bona contulerunt, nomina describuntur, quæ vulgo *Obituaria,* et *Necrologia* nuncupantur. Hac notione Diptycha usurpavit Eckehardus junior de Casib. S. Galli cap. 5. pag. 62.

In Diptycha denique quatuor prima Concilia relata fuisse docent Acta Synodi CP. œcumenicæ, id est, eorum tituli.

Erant et alia Diptycha in Ecclesia, in quibus scilicet recens baptizatorum et susceptorum nomina exarabantur, quod et hodie in Ecclesia fit, diversa omnino a Diptychis vivorum, quæ inter Missarum officia a Diacono recitabantur, etsi in eo errore versatus sit Pachymeres in Paraphrasi Dionysii de Eccles. Hierarch. cap. 2. De ejusmodi Diptychis intelligendus Joannes Diaconus in Vita S. Pelagiæ.

Prædictis lubet hoc loco addere, quod habet Hieronymus Rubeus lib. 3. Hist. Ravennatis sub ann. 515. *Quanquam,* inquit, *Ecclesiarum Diptycha putantur fuisse tabulæ sacræ duæ, quarum in altera vivorum, in altera mortuorum Episcoporum, qui recitabantur in sacrificio Missæ, nomina describantur ; non erit tamen fortassis absonum opinari, fuisse etiam quandoque vestem illam, qua supra cæteram induitur Sacerdos, cum missam celebrat : Casulam et Planetam appellant. In hanc sententiam adducit me, tum quod ea sit vestis duplex, anterius et posterius ex humeris delabens, tum quod inter sacras divorum reliquias, in Classensi sacrario, hujusmodi vestem repererim, vel antiquitate venerabilem, in qua talia inscripta sunt nomina.* Et alio loco : *Quam vero diximus in hac historia casulam, Diptychorum imaginem referentem, in sacrario Classense servari, ea e serico argenteo texta est, in cujus anteriori parte, intra duas lineas sursum ac deorsum recta deductas descripta opere Phrygio in circulis habet hæc nomina, Sigebertus Episcopus, Andreas Episcopus, etc. Transversum vero ab uno humero ad alterum intra duas item lineas minime rectas, sed arcus modo sursum flexos, eodem opere, hæc sunt, Concessus Episcopus, etc. In dorso, inter duas lineas item, sursum ac deorsum excurrentes, in medio, paulo supra locum, ubi sunt renes, in circulo manus est aperta, transversum locata ; supra ipsam hæc, in circulo quodque suo, leguntur, Gabriel Angelus, S. Rusticus, Euprepius Episcopus, etc. Infra manum hæc sunt, Michael Angelus, Hescirmus, Petronius Episcopus, etc. In cornu transverso, sursum etiam sinuato, ita habetur, Zeno Episcopus, etc.* Episcoporum aliorum nomina brevitatis causa omisimus. De Diptychis sacris et profanis multa etiam congessit Rosweidus in Onomastico ad Vitas Patrum, ut et Card. Bona lib. 2. Rerum Liturg. cap. 12. et Steph. Baluzius ad Capitul. pag. 1129.

DIPTAGUS, pro δίπτυχον, *Diptychum.* Charta Rudesindi Dumiensis Episcopi æræ 930. apud Antonium *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 5 : *Diptagos argenteos imaginatos et deauratos, calices argenteos exauratos tres, etc.* Charta alia ejusdem Rudesindi : *Ad usum Sanctuarii, cruces, Dipertagas, capas, calices, et coronas, etc.* Legendum, ut supra, *Diptagos.*

DYPTITIUS. Amalarius in Eclogis de Missa : *Hic orationes duæ dicuntur, una super Dyptitios, altera post lectionem nominum.*

¶ **DIQUE,** *Denique.* Gloss. Isid. et Sangerman. MSS. n. 501. Videtur esse simplex abbreviatio.

¶ **DIRADES,** *Inæqualia et aspera,* apud Sussannæum in Vocabulario.

¶ **DIRÆ,** *Collum superius, vel in angustum desinens prominentia, superciliumve,* apud eumd. Sussann.

DIRARARE, Rarum, tenuem facere, apud Cælium Aurelianum lib. 1. Acut. cap. 15.

DIRATIONARE, etc. Vide *Derationare.*

☼ **DIRECTA,** Ludi genus. Stat. Pistor. lib. 5. rubr. 71 : *Si vero luserit palam et in aperto ad aliquem ludum cartarum, excepto ludo qui dicitur la Directa..... incidat pœnam librarum quinque.* Vide alia notione in *Directum* 2.

DIRECTANEUS, DIRECTANEE, unico vocis tono, nulla modulatione dictus, aut pronuntiatus psalmus, hymnus, aut alius cantus Ecclesiasticus. Isidorus lib. 5. de Eccl. Offic. cap. 5 : *Primitiva Ecclesia ita psallebat, ut modico flexu vocis faceret psallentem resonare, ita ut pronuntianti vicinior esset quam canenti.* Joannes Sarisberiensis lib. 1. Policratici cap. 6. ubi de Musica : *Proinde quidam venerabilis vir circiter septingentarum monialium pater, hanc Monasteriis suis præscripsit legem, ut omnia earum cantica totius melicæ pronuntiationis exuant modos, et ut sola psalmorum et laudum sint significativa pronuntiatione contentæ. Suspecta equidem fuit sancto viro voluptati cognata mollities, eo quod voluptas parens libidinum est.* Regula S. Aureliani ad Virg. cap. 40 : *Ad Lucernarium, Directaneus parvulus, id est, Regina terræ cantate Deo, etc.* Mox : *Quotidianis vero diebus ad Nocturnos inprimis Directaneus dicatur : Miserere mei Deus, etc.* Ibidem : *Hymnus vero,* Ter hora trina volvitur, *ad Lucernarium omni tempore, et festis et quotidianis diebus inprimis Directaneus.* Ita in Regula S. Benedicti cap. 17. S. Cæsarii Arelat. cap. 31. ejusdem Aureliani ad Monachos cap. ult. *de ordine psallendi,* et Magistri cap. 55. Adde Amalarium lib. 4. cap. 48. apud Mabillonium tom. 2. Analector. Kero Monachus in Gloss. : *Psalmi Derectanei, selmun in rithi.* Apud eumdem, *Recta, Rehete.* Amalarius loco citato : *Tertius autem psalmus sine modulatione antiphonæ in Directo dicitur, etc.* Statuta de *Sempringham* : *Lectiones matutinales de B. Maria legant, et Lectiones pro defunctis in Directo, non solenniter.*

☼ Adde ex Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 840. sed videndum, num potius ita psalmi appellarentur, quod non alternatim, sed continuato progressu, atque una voce ab integro choro recitarentur, aut etiam canerentur. Philo in lib. de Vita contempl. de Therapeutis hæc habet : *Cantant hymnos in laudem Dei compositos, variis metrorum carminumque generibus, nunc ore uno, nunc alternis, etc.* En quam antiquius mos iste, et qualis forma psallendi a piis hominibus frequentaretur.

☼ **DIRECTARE.** Virgil. Grammat. epit. 6. pag. 130 : *Ita etiam littera ab ipsis ceræ characteribus usque ad quassorum compositionem hosce ordines Directat.*

DIRECTARIUS. Vide *Derectarius.*

¶ **DIRECTATICUM**, DIRECTICIUM, DIRECTIO. Vide post *Directum* 3.

* **DIRECTIM**, Directe, Gall. *Droit, directement.* Mirac. S. Bert. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 119: *Arreptoque itinere insubsistibili cursu Directim tendebant ad munitiunculam.*

* **DIRECTITAS**, Dominium seu jus domini in territorium et census propter clientelam ex eo percipiendus, Gall. *Domaine direct.* Charta ann. 1489: *Anthonius Chat vendidit prædictos census seu redditus, una cum omni fundalitate et Directitate eorumdem.* Alia ann. 1509. ex Chartul. Caunens: *Remittunt omnem jurisdictionem, imperium, Directitatem, dominium utile,... retento solum patronatus ecclesiæ dicti loci jure,... cum molendini, juxta Argenti duplicis ripariam siti, Directitate et ipsius feudi Directitate.* Vide *Domanium.*

* **DIRECTIVA** LITERA, Epistola alicui inscripta. Annal. Placent. ad ann. 1461. apud Murator. tom. 20. Script. Ital. col. 908: *Franciscus Maleta ducalis commissarius applicuit Placentiam cum multis literis nobilibus et magnatibus Placentiæ Directivis.*

¶ 1. **DIRECTORIUM**, Iter rectum. Vide *Dirigere.*

2. **DIRECTORIUM**, Abacus, ministerium, ubi reponuntur vasa ad convivia, Gall. *Dressoir.* Chronicon Beccense ann. 1452: *Tabulas in aula, quæ dicitur Misericordia, fecit renovare, et Directorium, et similiter in refectorio, quæ prius erant vermibus consumptæ.* Vide *Dressorium.*

1. **DIRECTUM**, Idem quod *Rectum*, de qua voce infra, Jus. Præceptum Rodulphi Regis Franciæ pro Monasterio Tutelensi: *Hoc autem contra jus regni fieri nemo censeat, quandoquidem excellentissimi Imperatores Directa sua, quoties causa exegerit, leguntur immutasse.* [* *Directa* ex Præcepto Rodulphi regis, Ordinationes, statuta interpretor, quæ reges, quandocunque res postulabat, immutabant.] Romualdus Salernitanus in Chronico MS. ann. 1120: *Willelmus Dux Apuliæ atque Calabriæ devenit ligius homo Papæ Callisti factus per Directum contra omnes homines.*

DIRECTUM FACERE, etc. Jus facere, *Faire droit*, etc. Marculfus lib. 1. form. 21: *Jubemus... ut ille vir omnes causas lui, ubicunque prosequi, vel admallare deberet, ut unicuique pro ipso vel hominibus suis reputatis conditionis Directum faciat, etc.* Charta Caroli Mag. apud Meurissium in Episcopis Metensib. pag. 185: *Sed in eorum privatas audientias agentes ipsius Ecclesiæ unicuique de reputatis conditionibus Directum facerent, et ab aliis simulque perciperent veritatem.* Vetus Charta apud Rubeum lib. 5. Hist. Ravennatis: *Quia nullam scriptionem inde habemus, nec ullum Directum inde reperire potuimus.* Querimonia Berengarii Vicecomitis Narbonensis adversus Guiffredum Archiepisc. Narbon. ann. 1056: *Deinde conjux mea videns eum, rogavit restituere corpora sancta, et idem ipse ad Ecclesiam suam redire, Directumque nostrum supra modum accipere, neque audire voluit.* Infra: *Voluique ei affirmare Directum, et de me et de conjuge mea, et de omnes meos in judicio sui diœcesi Episcoporum, et Episcopi Arelato per decem millia solidos: qui renuit.* [Edictum Sancii Regis pro pace seu treuga servanda, Spicil. Acher. tom. 8. pag. 371: *Si infra quindecim dies damnum in posse dominorum suorum resarcire noluerint, aut Directum firmare; deinde Vicarius accipiat pignora in personis propriis.* Appendix ad Formulas Marculfi form. 26: *Homo aliquis nomine ille, ita factus, apud arma sua super me venit, et colpus super me misit, et sic mihi Deus Directum dedit, ego ipsa de mea arma percussi, et talis colpus ei dedi pro quid ipse mortuus est.*]

* AD DIRECTUM HABERE, In jus vocare, juri stare. Charta ann. 1157. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 566: *Exceptis meis hominibus, quos infra quadraginta dies ad Directum tibi habere potuero. Droitoier*, eodem sensu, in Cons. Pet. de Font. cap. 21. art. 32: *Kant plais est d'iretage, ne doit on mie contraindre l'averse partie de Droitoier u lieu, juske jour souffisant soit mis. Endroitoier*, ibid. cap. 15. art. 26. Stat. ann. 1398. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 98. art. 1: *Les ferrons et gens dudit mestier se doivent venir Droitoier devant lui* (maistre) *de ce que touche ledit mestier.*

DIRECTA, Eadem notione, in Epistola Leonis Regis Armeniæ in Gestis Innocentii III. PP. pag. 127.

DIRECTUM VERBUM. Gregorius Turon. lib. 4. Hist. cap. 14: *Desistite ab hac intentione, verbum enim Directum non habemus.*

DIRECTO ET RATIONI STARE, in veteri Consuetudine Jaccæ in Aragonia: nos dicimus, *Ester à droit.*

DIRECTUM COMPLERE. Fori Oscæ Jacobi I. Regis Aragon. ann. 1247. fol. 9: *Pater vel mater qualicunque modo se habeat filius eorum non teneatur respondere pro illo, aut complere Directum, nisi in illis casibus, etc.*

DIRECTIO, Idem quod *Directum.* Concilium Narbonense ann. 1054. cap. 6: *Secundum modum culpæ Directionem faciat per judicium aquæ frigidæ, aut per exilium, sicut statutum est.*

DRICTUM, vox formata ex *Directum*, eadem notione, unde nostri *Droit* dicunt. Capitula Caroli Mag. tom. 2. Histor. Franc. pag. 186: *Promitto ego, quod inantea fidelis sum domino Karolo piissimo Imperatori... sicut per Drictum debet esse homo domino suo.* Eadem formula veteri lingua Francica occurrit apud Nithardum lib. 3. ann. 842. in Fœdere Ludovicum inter et Carolum Reges: *Si cum hom per Dreit son fradra saluar dist, etc.* Adde 2. Capitul. Caroli M. ann. 802. post cap. 33. Judicatum Caroli C. in Tabul. S. Dionysii ann. 22: *Et plus per Drictum et per legem, quam coloni, sicut manifestum est, fecissent.* Notitia vetus apud Freherum in Orig. Palat. lib. 1: *Facta est inquisitio de Sueinheim, si per Drictum deberet attingere ad villam Hurseldomarcam.* Alia notitia apud Perardum pag. 35: *Et per lege et Dricto plus debet esse servus domno Ludovico, quam ingenuus.* [Vide *Drictum* suo loco et mox in *Directum* 3.]

2. **DIRECTUM**, Rastallo dicitur, cum res alicui contra jus ablata est, veluti per disseisinam, discontinuantiam, vel ejectionem, etc. Clamor quippe seu actio, qua eam repetit, vocatur *Directum.*

3. **DIRECTUM**, Jus quod quivis in re aliqua habet, quod sibi competit in suis bonis, reditus, præstatio, etc. [Instrumentum ann. 968. in magno Chartulario S. Victoris Massil. fol. 7: *Recognoscentes quia nullum Directum habebant de ipsis campis et de ipsis vineis.*] Charta Oldegarii Episcopi Barcinonensis ann. 1128: *De omnibus Ecclesiasticis justitiis et Directis, quæ ad vos pertinent.* Alia Ildefonsi Regis Aragon. æræ 1250. in Hist. Pinnatensi pag. 263: *Ecclesiam Vincentii de Valentia, cum omnibus Directis suis, quæ modo habet, vel habere debet.* [Charta ann. 1378. ex Archivo S. Victoris Massil. armar. Massil. n. 662: *Abbas et Conventus dederunt sacristæ 30. lib. censuales cum toto majori Directo pro votis quæ fiunt ad tumulum, etc.*]

DERITTUM. Privilegium Ludovici Imper. datum Castrucio: *Cum omnibus honoribus, Derittis, usibus, etc.*

¶ DERITTUS. Privilegium Ferdinandi Siciliæ Regis ann. 1462. in Bullario Carmel. pag. 620: *Omnes et quascumque jurisdictiones, actiones, jura earum, eorumque exactiones et Derittus, necnon dictum territorium, etc.*

DIRICTUS. Joannes XXII. PP. tom. 4. part. 2. Epistolarum secret. pag. 89: *Et ultra hoc debet habere medietatem Dirictus commercii Layacii, et Portellæ, et medietatem Salinarum.*

¶ DRICTUM, Eadem notione. Instrum. ann. 1028. nov. Gall. Christ. tom. 1. pag. 49. col. 1: *Nos donamus et imitamus ista Ecclesia cum cimiterio, et mansum in qua Ecclesia est.... cum Dricto nostro a Domino Deo, etc.* Rursum occurrit ibidem.

DIRECTURA. Charta Guidonis Regis Hierosol. ann. 1190. apud Guesnaium in Annalib. Massiliensib.: *Ut per hæc omnia loca liceat intrare et exire... sine ulla Directura, et terraria, vel anchoragio et absque omni exactione, etc.* Alia Philippi Regis Fr. ann. 1309. ex 2. Regesto ejusdem Regis n. 86. in Tabulario Regio: *Item septem Directuras, Directura qualibet unius sectarii avenæ.* [Vide *Dirigere.*]

¶ DIRICTURA. Breviarium Historiæ Pisanæ ad ann. 1168. apud Muratorium tom. 6. col. 181: *Rex Babyloniæ.... Pisanis donavit Dirícturam, quam dare solebant in Babylone et Alexandria: sicque ibi sunt liberi; et donavit ipsis Pisanis multas possessiones et domos per totam terram suam.*

¶ DECTURA. Charta Heliæ Abb. Floriac. ann. 1280: *Prior de Hampis pro bono pacis assignavit dicto Conventui... campipartem et decimam terræ la Caorsine pro* XXXII. *solidis Paris. et septem Decturas et dimidium pro* LXVIII. *solidis Parisi.*

¶ DRETURA. Litteræ Guillelmi Episcop. Paris. ann. 1234. in Hist. San-German. pag. LVII. col. 1: *Quinguaginta solidos percipiendos annuatim a Presbytero de Crona, quicunque fuerit, vel ejus nuncio, in censu suo de Crona in festo S. Remigii de primis denariis, et sexaginta solidos de primis denariis in Dreturis suis de Crona in crastino Natalis Domini, et de hiis observandis et de faciendo habere dictum redditum ab hospitibus suis terminis supra dictis.* Liber anniversariorum et censuum S. Germani a Pratis fol. 44. v°: *Annivers. Hugonis Abb. de Flaicuria, de quatuor libris Paris. sitis apud Valentonem super undecim Dreturis et* XXII. *denariis, quos ibidem percipimus ad Natale Domini.* Ibid. fol. 60. v°: *Apud Clamart percipimus* XXXVII. *sol. cum* VIII. *denariis minuti census in festo S. Remigii, cum* IV. *Dreituris et dimidia recipiendis ad Natale Domini.* Et fol. 75: *Undecim Dreturas,* LXI. *sestaria avenæ, et* III. *sest. frumenti* I. *minellum minus et* XXII. *capones.* Item fol. 101. v°: *Cum una Droitura quæ valet anno quolibet unum sextarium ordei, unum caponem et unam frassam.* Denique fol. 200: *Et vaut la Doiture ung septier d'avene, et ung minot de froment, et deux chapons seurennez.*

Passim occurrunt voces *Dretura* et *Droiture* in hoc anniversariorum libro: ubi observare est *Dreturas* omnes in speciebus semper, nunquam in pecunia fuisse exsolutas. Similiter in Charta Tabularii Portus Regii ann. 1263: *Valet Droitura integra unum sextarium avenæ, unum minotum frumenti ad mensuram Castrifortis et duos capones. Complement de Droiture*, in Litteris ann. 1356. apud D. *Secousse*, tom. 3. Ordinat. pag. 106.

¶ DRETTURA. *Salvo jure, Drettura et usatico Communis Massiliæ*, in Charta ann. 1233. ex Archivo Commenderiæ Arelat.

¶ DREYTURA. Acquisitio anni 1337. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 348. col. 1: *Omne jus omnemque actionem, partem, Dreyturam, requisitionem et reclamationem, quod et quas dictus Dom. Guillelmus habet, etc.* Charta anni 1357. apud Baluzium Hist. Arvern. tom. 2. pag. 362: *Quidquid juris, actionis, possessionis, proprietatis, Dreyturæ, deversi, etc.*

DRICTURA, DRECTURA. Pactum nuptiale Ermengardis filiæ Bernardi Atonis Vicecom. Biterrens. et Gaufridi filii Girardi de Rossilione 5. Id. Maii 1110: *Et si non habuero alium infantem, dono tibi totas meas Dricturas, ubicumque illas habeam et habere debeam.* Charta ann. 1232. in Magno Pastorali Eccles. Paris.: *Recognoverunt, se vendidisse.... tria sextaria avenæ, et unam Drecturam, et dimidiam Dreturam, et quartam partem cujusdam Dreituræ, quæ omnia sita sunt in parochia, etc.*

° DIRCITURA, Præstatio, vectigal, Privil. Pisanis concessa a Conrado II. reg. Sicil. ann. 1269, apud Lamium tom. 3. Delic. erudit. pag. 273: *Nullum interdictum faciemus vel fieri faciemus,..... et nullam aliam Dircituram seu teloneum, etc.* Sed forte leg. *Dricturam.*

° DIRECHURA, Eadem notione. Charta ann. 1307. in Reg. 47. Chartoph. reg. ch. 130: *Item intendit probare quod homines, qui piscantur in stagno de Melgorio,... dant Direchuram seu pulmentum certum omnium piscium et avium captarum in dicto stagno.* Infra: *Drechura.*

DROITURA, ex Gall. *Droiture*. Magnum Pastorale Eccles. Paris. ann. 1270: *Quinque solidos annui census, cum dimidia Droitura valente 4. sol. et 3. den. in censiva.* Necrolog. Eccl. Paris. 7. Kal. Febr.: *Item 3. Droituras, et quartam partem unius Droituræ debitas in Nativitate Domini quoque anno.* 3. Kal. Aug: *Dedit 50. sol. in villa de Areinvilla, videlicet in 2. sextariis tam bladi, quam avenæ unam Droituram cum dimidia et octava parte unius.* [Vetus Poeta MS. e Bibl. Coislin.:

> **Cil s'en ala sans sa Droiture**
> **Pour le loier dont cil prist cure.]**

¶ DROICTURA DIMIDIA, in Charta ann. 1234. ex Archivo Portus Regii.

DIRECTATICUM, DIRECTATICUS, Idem quod *Directum*, jus, quod quis habet in re aliqua. Ch. Ranimiri Arag. Regis apud Hieron. Blancam pag. 646: *Concedo vobis Castrum et villa... cum suis terminibus et Directaticis, eremis et populatis, et montibus, etc.* Alia Alfonsi I. Regis Aragon. pag. 789: *Et mittas illos clericos, poterosamente in illos alhobzes, et in totos illos Directaticos quos habuerunt in tempus de Moros ad unamquamque Ecclesiam, quæ sit in illos Castellos, etc.*

¶ DIRECTICIUS, Eadem significatione. Litteræ Alfonsi Regis Castellæ pro Cœnobio S. Joannis de Burgos, apud Stephanotium Fragm. Histor. MSS. tom. 3.: *Facio cartam donationis Deo et Monasterio S. Joannis Ecclesiæ S. Roberti de Casa Dei, de Ecclesiis S. Petri de Cordioles cum omnibus Directiciis suis.* Ibid. legitur, *Monasterium S. Martini cum suis Directuris.*

¶ DRETATICUS. Charta ann. 1070. in Appendice Marcæ Hisp. col. 1153: *Vendo vobis omnes voces et Dretaticos, possessiones, etc.* Similia leguntur in altera ejusdem ann. Charta ibid. col. 1154: *Advenerunt ergo mihi prædicta omnia per vocem et Dretaticum vel hereditatem jam dicti patris mei*, in Charta ann. 1070. ibid. col. 1160.

4. **DIRECTUM**, Alia prorsus notione, in Lege Ripuar. tit. 36. § 11: *Bruniam bonam pro 12. sol tribuat, helmum cum Directo pro 6. sol. tribuat.* Quid hoc loco *Directum* sonet, non facile est divinare, nisi sit apex galeæ, qui sursum ac in *Directum* erigitur.

¶ **DIRECTURA**. Vide *Directum* 3. et *Dirigere*.

1. **DIRECTUS**. Gregor. Turon. lib. 3. Hist. cap. 15: *Gaviso autem domino, Directus venit ad locum.* Phrasis Gallica: *Il vint Droit au lieu.* [Le Roman *d'Athis* MS.:

> **Au temple vindrent, si descendent,**
> **Leur Droitures à l'autel tendent.**

Hoc est, recta pergunt ad altare, si bene conjecto.] [° Oblationes intelligo, quæ ad altare offeruntur.]

° 2. **DIRECTUS**, Ad rectum revocatus, emendatus. Epist. episcop. regni Lothar. ann. 867. tom. 7. Collect. Hist. Franc. pag. 593: *Quem nos quoque procul dubio salubriter correctum atque Directum magis optamus retinere et habere principem, quam amittere vel deserere.*

° **DIRIBERE**, *Dinumerare*. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641. Vide *Dirivere*.

¶ **DIRIBITORIUM**, *Locus contubernii*. Gloss. Isid. Papias male: *Dirivatorium, Locus contubernii.* Locus ubi militibus recensitis stipendia *diribebantur* seu distribuebantur. Vim vocis non intellexit Glossator, aut forte scripsit, ut conjicit Grævius, *Locus campi Martii*: quod deinceps fuerit corruptum. *Diribitorium* memorant Sueton. Claud. cap. 18. Plin. 16. 40. Dio Cass. lib. 55. pag. 553. qui dedicationem ejus operis describit, quod ipse Latino nomine δειριβιτώριον appellat. Fuit autem οἶκος μέγιστος τῶν πώποτε μίαν ὀροφὴν σχόντων, *Domus omnium, quæ unquam uno culmine fuerunt, maxima*: quam Agrippa imperfectam reliquerat, Augustus autem absolvit et dedicavit. Vide Torrentium ad Suetonii locum laudatum, et Pitiscum in Lexico-Antiquit. Rom.

¶ **DIRICTURA**, DIRICTUS. Vide *Directum* 3.

DIRIGERE, vox Agrimensorum: *Dirigere limites*, Restituere, *Redresser les limites*; in Novella Theodosii, et Valentin. *Terminos dirigere*, apud Aggenum. *Fines dirigi* dicuntur in leg. 2. D. Fin. regund. (10, 1.) *Directura*, apud Innocentium de Casis literar. *Directoria*, Itinera recta, rectæ navigationes, viæ solennes, quæ mutari vetantur in leg. 3. Cod. Th. de Canone frument. urb. Romæ. (14, 15.)

¶ DIRIGERE OBVIAM, Obviam mittere. Fragmentum Histor. apud Duchesnium tom. 4. pag. 94: *Dux ergo audiens imperiales adversum se venire legiones, Dirigit ipse ex suis manum validam obviam illis itinere dierum sex.* Galli diceremus: *Il détacha un corps de troupes de son armée, et l'envoia audevant, etc.*

¶ **DIRIGITUS**, pro *Directus*. Litteræ Philippi IV. Franc. Regis ann. 1302. in Chartulario S. Vandregesili tom. 2. pag. 1844: *Tale mandatum Dirigitum ex parte nostra non procedat ad sentienda*, (saisienda) *seu confiscanda prædicta bona.*

° **DIRIMARE**, Iisdem syllabis eodemque sono concludere, Gall. *Rimer*. Rolandin. in prol. ad Hist. Patav. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 1049: *Forte non erit inutile, vel delectabile minus aliquibus, et præcipue literatis id, quod de modernorum injuriis et laboribus scriptum per Latinum invenient, quam quod de gestis nobilium antiquorum audiunt per vulgare, quod Dirimatum vulgo dicimus et Romanum.*

¶ **DIRIMERE**, *Diripere*. Barthius in Glossario ex Baldrici Hist. Palæst.

¶ **DIRIVATORIUM**. Vide *Diribitorium*.

¶ **DIRIVERE**, *Dinumerare. Dirivitores, Divisores. Dirivativa, Digesta, separata.* Papias in MS. Bitur. Editus habet: *Diruere* et *Dirivata*. Legendum est *Diribere, Diribitores, Diribita*, voces Latinis familiares pro *Distribuere, Distributor, Distributa*, scil. militibus stipendia.

DIRMATIA. Charta Kenulfi Regis Merciorum, qui floruit ann. 798. apud Spelmannum: *Culham, cum omnibus utilitatibus ad eam pertinentibus... videlicet pratis, pascuis, Dirmatiisque, cursibus aquarum,... in æternam largitus sum hæreditatem.*

¶ **DIROCARE**, Italis *Diroccare*, Diruere, destruere. *Domus prædictorum Dirocatæ fuerunt ubique*, in Chronico Parnensi ad annum 1306. apud Murator. tom. 9. col. 858.

DIROCHEUM, Gennadius in Cod. MS. Prudentii ex Bibliotheca Colbertina: *Prudentius vir sæcularis, litteratus, et eruditus composuit Dirocheum de toto veteri et novo Testamento, personis exceptis.* Ubi Aldus Manutius recte *Dittocheum* legit (διττοχαῖον enim præfert Gennadius editus,) atque, vocem formatam ex διττός, duplex, et ὀχή, cibus: quanquam fatetur in MSS. Prudentii Codicibus antiquissimis legi *Dirrocheum*, scriptorum, inquit, culpa: quod inde conjicit, quia inibi interpretatum est antiquis characteribus: *Duplex refectio*: quam interpretationem adstruunt etiam Gloss. MSS. *Dirochium, Duplex refectio*, et Charta Æthelredi Regis Anglor. ann. 981. in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 218: *Regum vero munimine deinceps ipse locus Domino protegente tueatur, ipsiusque loci Abbas Regi deserviens, gregem sibi commissum Dirocheo, id est, duplici pasto foveat.* Papias longe aliter apud Prudentium legit, ita enim ille in littera C.: *Chirocleus, quidam liber parvus, dictus, quod clausa manu possit teneri. Nam χείρ manus, κλείω, claudo dicitur Græce. Prudentius hunc fecit.* Sed reclamant vetusti Codices. Rursum in lit. D.: *Dirocheus, duplex refectio interpretatur, de veteri scil. et novo Testamento: quem librum fecit Sedulius.* Eadem ferme habent Glossemata MSS. in libros contra Symmachum, nisi quod *Dirrocheum* præferunt, nihilque de Sedulio habent. Ita quem alii Prudentio, Papias Sedulio *Dirochei* titulum adscribit, manifesto, ni fallor, errore, cum Sedulius *Paschale opus*, seu *de Miraculis Jesu Christi* tantum ediderit, non vero V. Testamentum attigerit. Vide, quæ de Sedulio annotat Sirmond. ad Ennodium lib. 1. Epist. 24. Vocis porro notionem allatam fulciunt versus antiqui, scripti in fronte Biblio-

rum, quæ fuere Ecclesiæ S. Stephani Metensis, de Bibliotheca seu Bibliorum Codice :

Eloquium, mores, studium componit, et actus,
Estque cibus, potus, norma, via, arma, salus.

At Goldastus librum hunc non Prudentio Clementi sed Prudentio Amœno Hispano, alteri fere suppari, adscribit, legendumque ex Gifanii emendatione contendit pro *Dirocheum*, *Diptychum*. Vide Edit. Oper. Prudentii ann. 1613. pag. 139.

¶ **DIRODIMUS**, pro *Dirodinus* seu *Diarhodinus*, Roseus. Acta SS. Julii tom. 5. pag. 94. in Vita S. Ansegisi Abbatis : *De vestimentis vero, Dirodimum optimum unum, planetas, casulas quinque, cindados duodecim coloris diversi.*

DIRODINUS, [Roseus.] Vide *Rhodinus*.

¶ **DIROGATORIUS**, pro *Derogatorius*, ut supra. *Modus Dirogatorius*, apud Rymer. tom. 14. pag. 782.

° **DIROIARE**, A sulco disterminante recedere. Jura curiæ ducum Tusciæ ann. 1196. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 92 : *Item si in Bumino a Torolla usque ad campum Anselmi aliquis Diroiaret, perdet rodium, et tres solidos dabit curiæ, nisi esset sepebandese venatorum. Desroyer* vero nostris est præscriptam colendi agros rationem seu sulcos mutare. Reg. Corb. 13. sign. *Habacuc* ad ann. 1510. fol. 42. v°. : *Seront lesditz prendeurs tenus de labourer, bien et deuement toutes les terres de ladite cense par droite solle et compoture, sans les Desroyer, Dessoler ne descompoter.* Vide supra *Dessasionare*.

° **DIROTANUS**, ut *Diarhodinus*, Roseus color intensior. Charta ann. 893. inter Probat. tom. 1. Hist. Lothar. col. 540 : *Dedit etiam ad ipsum altare unum sacerdotale vestimentum auro ornatum, planetam scilicet ex Dirotano cum guttis, etc.* Vide *Rhodinus*.

¶ **DIRROCHEUM**. Vide *Dirocheum*.

° **DIRRUIMENTUM**, Eversio, demolitio. Charta ann. 1358. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 202. col. 1 : *Dirruimenta facienda ad provisionem custodiæ dictæ civitatis et salvationem ipsius, fiant et faciant cum consilio talium expertorum in talibus. Dirruer*, a Lat. Diruere, *Abattre, démolir*, in Lit. Caroli V. reg. Franc. ann. 1366. ibid. pag. 295. col. 1 : *Ils aient fait abatre et Dirruer touz les hostels, qui entour ladite cité touchoient au murs d'icelle.*

DIRUBERE, *Obstupere*, in Gloss. Arabico-Lat.

¶ **DIRUCTIO**, ἀποκατάστασις, *Restauracio, in integrum directio.* Supplem. Antiquarii.

° Ita etiam Gloss. Lat. Gr. sed leg. ex Vulc. *distructio* vel *diruptio*.

¶ **DIRUMPERE** Terram, Eam colere, arare. Vide *Rumpere*.

DIRUPARE. Anonym. Barensis in Chronico ann. 1034 : *Bysantius Archiepiscopus Dirupavit Episcopum Barinum, et cepit laborare.* Italis *Dirupare*, est præcipitare, de rupe dejicere, et neutr. pass. cadere de alto, vulgo etiam perniciem, exitium alicui parare. [Memoriale Potestatum Regiensium ad annum 1269. apud Murator. tom. 8. col. 1128 : *Castrum Pizegulum destructum fuit per Reginos, et Thoanum similiter fuit Derupatum.* Ibid. ad annum 1271. col. 1133 : *Obsederunt Savignanum et Montem Umbrarum et habuerunt eos et Dirupaverunt.*] [° Vide supra *Derocare* et *Derochare*.]

° **DIRUPTATIO**, Destructio, eversio. Charta ann. 1216. ex Tabul. S. Crispini in Cavea : *Cum quæstio verteretur... super quibusdam inventionibus aprum* (l. apum), *Diruptatione murorum, eradicatione arborum, etc.*

° **DIRUPTUS**, Procissus, recens cultus. Notitia vet. ex Tabul. Gellon. : *Almaradus manso uno, cum curte et ortos,... cum terra culta et inculta, tam Diruptas quam suburbanas,... concedit S. Salvatori... ann. xvij. Roberti regis.* Vide *Rumpere*.

DIRWY, vox Wallica, Mulcta, mulctatio, pœna pecuniaria, Boxhornio, in Lexico Wallico. Occurrit in Legibus Hoeli Boni Regis Walliæ cap. 10. 25.

✱ **DIS**, [Dives, diabolus. Dief.]

° 1. **DISADVOARE**, Factum improbare, Gall. *Désavouer*. Charta ann. 1434. ex Tabul. archiep. Auxit. : *Procurator dicti domini comitis Astaraci Disavouabat quicquid factum fuerit.* Vide supra *Deadvoare* 2.

° 2. **DISADVOARE**, A professione clientelari præstita recedere, eam revocare. Arest. parlam. Paris. ann. 1454. inter Probat. Libert. Eccl. Gall. cap. 9. num. 5 : *Nihilominus prælibatus episcopus Nannetensis... plures ex hominibus et subditis ipsius Joannis Delbiest, et maxime Joannem Duchesne, ad se Disadvoandum a dicto domino de Thoaire, et novum advoamentum dicto dom. episcopo Nannetensi faciendum, et ab eo litteras et salvas gardias accipiendum compellere nisus fuit.* Vide supra *Deadvouare*.

DISADVOCARE, Inficiari, non agnoscere. Gall. *Des-advouer* Radulfus *de Hengham* in Summa magna cap. 4 : *Et ipse reus dedicit in pleno Comitatu ipsi petenti hujusmodi servitia petita, et ipsum Disadvocat pro Domino.* [Charta Edwardi I. Regis Angl. ann. 1278. apud Rymerum tom. 2. pag. 117. col. 2 : *Si aliquis de familia prædicti Regis transgressionem vel forisfactum aliquod... fecerit, hoc prædicto Regi imputetur, dummodo ille Disadvocaverit.*]

DISÆQUARE, Æquare. Vita S. Antidii Archiepisc. Vesontini cap. 7 : *Sed parvi pendentes cœpta, primis certabant Disæquare ultima.*

° Nostris vero *Désingal*, idem est atque Inæqualis, Hispanis etiam *Desigual*. Poema inscriptum *La Mappemonde* MS. cap. 14 :

Aussi c'on voit de la balanche,
Quant li brach ont ingal justanche,
S'en l'un plus qu'en l'autre metés,
La balanche son droit taurrés :
Car li brach seront Désingal,
Li uns amont, l'autres aval.

¶ **DISAFFORESTARE**, Forestam seu silvam in pascua, vel terram cultam convertere. Charta Forestæ ann. 9. Henr. III. cap. 3. apud Spelmannum in *Afforestare* : *Omnes bosci qui fuerunt afforestati per Richardum avunculum nostrum, vel per Reg. Johann. patrem nostrum usque ad primam coronationem nostram statim Disafforestentur, nisi sit dominicus boscus noster.* Vide *Deafforestare* in *Foresta*.

¶ **DISAISIRE** Se, Possessionem dimittere, Gall. *Se dessaisir*. Occurrit in Chartulario sancti Vincentii Cenomanensis fol. 82. Vide *Desaisire*.

¶ **DISAISISCERE**, Eadem notione, infra in *Saisire*.

¶ **DISALLOCARE**, Non *allocare*, Irritum habere, expensum improbare. Charta Henrici IV. Angl. Regis ann. 1401. apud Rymerum tom. 8. pag. 205. col. 2 : *Et si per alios Officiarios aut Ministros nostros factæ fuerint* (talliæ) *penitus Disallocari volumus.* Et pag. 510. col. 2. in altera Charta ejusdem Regis ann. 1408 : *Litteræ patentes, talliæ, assignationes... Thesaurario et Baronibus nostris de Scaccario, omnino Disallocentur.* Vide *Allocare*.

¶ **DISARMARE**, Gall. *Desarmer*, Ital. *Disarmare*, Exarmare, Armis exuere. Habetur apud Bartholom. lib. 6. Annal. Januens. ad ann. 1242. bis Jacob. Auriam lib. 10. eorumdem Annal. ad ann. 1282. Martenium Anecd. tomi 3. col. 79 : *Mensa eorum nunquam Disarmatur, nunquam deferculatur*, in Actis SS. Julii tom. 1. pag. 406. ubi de S. Ottone.

° Dicitur quoque de navibus, quæ armamentis suis exuuntur, in Chron. And. Danduli ad ann. 1403. apud Murator. tom. 12. Script. Ital. col. 518.

¶ **DISAVOUARE**, ut *Disadvocare* superius. Onomast. ad calcem tomi 5. Anecd. Marten. : *Notum facimus... Filonem illum Carrerii... condemnatum... et a suis refertur Disavouatum.*

¶ **DISAURI**, Iidem qui *Obryzarii*. Vide in *Obryzum*.

° **DISAXIRE**, Obsignationem solvere. Vide in *Saximentum*.

DISBANNIRE, Disbandire, Bannum revocare. *Lever le ban.* Charta Guillelmi Archiep. Narbonens. ann. 1250 : *Et aliqua, quæ per unam Curiam banniuntur, alteri non licet Disbannire.* Alia ejusdem Archiepisc. : *Si quod habet Disbandiat et desamparet quidquid bandiverat in operatoriis pontis.* Ibidem : *Item volumus, quod Ecclesiam S. Petri de Claro, Capellam, et res alias, ad dictam Ecclesiam pertinentes, idem Vicecomes Disbandiat, et Archiepiscopo disponendas relinquat.*

° Charta ann. 1260. ex Chartul. Caunensi : *Determinavimus quod pro commisso hæresis dictæ Escuræ, medietas bonorum, quæ fuerunt Arnaldi de Caunis condam patris sui, commissa est in manu dom. regis retinenda, et alia medietas, quam dom. Adam de Miliaco tenens locum dom. regis, ut dicitur, in hac terra vendidit dom. abbati, eidem abbati Disbandienda, donec cum causæ cognitione examinetur, si dom. rex in ea aliquid juris habeat ; cum, quando vos eam saisivistis, eam possideret dictus abbas. Determinavimus etiam quod illa bona, quæ Arnaldus Escarboti vir dictæ Escuræ habebat pro successione paterna vel materna, vel per emptionem... non de Escura prædicta, ea Disbandiatis abbati Caunensi, donec cum causæ cognitione fuerit determinatum, si dicta Escura in eis aliquid juris habeat per obligationem pecuniariæ dotis.*

° **DISBANNARE**, Eodem intellectu. Charta Joan. Delph. Vien. ann. 1315. in Reg. 101. Chartoph. reg. ch. 100 : *Concedimus in emphitheosim perpetuam... pascua,... quod possint eisdem uti et frui,... et ipsa inbannare, Disbannare, etc.*

° **DISBENDARE**, a Gallico *Débander*, Laxare, remittere. Lit. remiss. ann. 1474. in Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 1167 : *Supplicans cum sua balista bendata, uno quoque rillono desuper posito, Disbendavit dictam balistam.*

° **DISBONIARE**, *Bonnas* seu metas figere. Stat. Saluciar. collat. 3. cap. 88 : *Potestas faciat eas* (vias) *tenere apertas, et ad hoc, si expedierit, probi homines eligantur, qui eas Disbonient et attermiment.* Vide supra *Debonnare*.

¶ **DISBOSCATIO**, Exstirpatio *bosci*, seu silvæ conversio in terram cultam. Occurrit apud Thomam *Blount* in Nomolex. ad vocem *Assart*. Vide *Exartus*.

° Nostris *Desbochier*, pro *Déraciner*,

eradicare. Lit. remiss. ann. 1420. in Reg. 171. Chartoph. reg. ch. 289: *Comme le suppliant eust Desbochiez et deffouiz deux grans fresnes, estans tous deux sur une choque en son jardin, etc.*

° **DISBOTARE**, A loco removere, disrumpere, Gall. *Déboiter*. Charta ann. 1466: *Portas domorum suarum claudendo, aperiendo, sigillando, Disbotando, et si fuerit necesse, per vim aut alias ad terram ponendo, etc. Débruser un pont*, Pontem rescindere, apud Rob. Avesbur. in Hist. Eduardi III. reg. Angl. pag. 125: *Ceaux de la ville de seint Lée Débruserent le pount, et le roy le fit réféare, et passa lendemayn.*

· **DISBRIGARE**, [Italis, Molestia et lite liberare. Parvum Chartul. S. Victoris Massil. fol. 102: *Expediemus totum prædictum affare, et Disbrigabimus dictæ Universitati.* Privilegium anni 1335. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 1. pag. 328: *Promittimus etiam veraciter præsentis scripti testimonio, prætaxata bona Disbrigare et auctorisare ab omnibus hominibus, qui dictam Ecclesiam impeterent, de iisdem et ipsam penitus indemnem conservare.* Rursum occurrit apud eumdem Ludewig. tom. 5. pag. 526.] Vide *Briga*.

° Expedire, impedimentum removere. Charta ann. 1334. in Reg. 71. Chartoph. reg. ch. 109: *Thesaurarius promisit nomine regio... ipsum magistrum Guillermum de Brolio et suos totaliter Disbrigare simpliciter et de plano.* Stat. Palavic. lib. 1. cap. 30. pag. 37: *Si debitor in dicto termino ea recuperare et Disbrigare non curat ipsa bona immobilia, etc.* Occurrit præterea in Stat. Astæ rubr. 5. pag. 7. et alibi. Vide supra *Debrigare*.

°° **DISBRIGATOR**, Germ. *Kriegscheider*, Compositor rixæ, e Gloss. ant. ap. Haltaus. col. 1132.

DISBULLARE, Idem quod *Dissigillare*, Bullam auferre. Charta ann. 1238. in Regesto Chartar. pro Hist. Gallo-Byzantina pag. 3: *Habebis potestatem... eandem sacrosanctam Coronam Disbullandi, et ostendendi Domino Duci... Venetiæ,... et iterum ipsam bullandi, etc.* Vide *Bulla*.

° **DISBURGESIARE**, *Burgesiam* seu jus civitatis ejurare. Charta Phil. III. ann. 1283. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 389: *Dimisimus majori et communitati villæ de Vernolio... sex denarios, quando aliquis intrat dictam burgesiam; et quatuor denarios, quando se Disburgesiat.*

° **DISCALCIRE**, Discalceare. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Descaussar, Prov. Discalcire, exocereare.* Pro *exocreare*. Nostris *Deschaussoere* et *Deschaussoire*, Ligonis species. Lit. remiss. ann. 1387. in Reg. 131. Chartoph. reg. ch. 62: *L'exposant doubtant que ledit Guillaume le férist et villenast, bouta d'une Deschaussoere ledit Guillaume en la poitrine,... et après le féry de ladite Deschaussoere parmi le costé.* Aliæ ann. 1394. in Reg. 146. ch. 83: *Icellui Guillaume Charle tenant en ses mains un ferrement, appellé Deschaussoire, dont il labouroit,... d'icelle Deschaussoire féry et frappa plusieurs cops ledit Naudin. Deschaussouere*, in aliis ann. 1457. ex Reg. 189. ch. 210.

DISCALDATUS, Refrigeratus. Anonym. [Nicolaus de Jamsilla Muratorio] de Gestis Friderici II. Imp.: *In prædicto loco S. Gervasii inter venationum solatia, et nemoris refrigeria Discaldatus, aliquantulum ægrotavit. Non tamen propter illam Discaldationem animus ejus ex vana virtute corporis languescebat, etc.*] Adnotat eruditissimus Muratorius in uno MS. legi *Discalciatus*, in altero *Discalciationem*, sibi tamen magis arridere *Discaldatus* et *Discaldatio* a particula privativa *Dis* et *Caldari*, Calere. Concinit Cangio.]

DISCALIGATUS, Discalceatus. Th. Walsingham. pag. 248: *Dicentes, nequaquam debere Regem adire tales Discaligatos ribaldos, etc.* [°° *Discaligandum*, in Ruodlieb. fr. 13. vers. 90.]

¶ **DISCALZATUS**, A terra separatus. Translatio S. Philastrii, Julii tom. 4. pag. 394: *Arca marmorea, in qua repertum venerabile corpus S. Philastrii Episcopi Brixiæ, reperta est subterranea et modo undique Discalzata, seu a terreno penitus separata.* A *calce* dictus videtur *Discalzatus*, quasi a calce separatus. Italis *Discalzare* est *Discalceare*.

DISCANTUS, Discantare. Ugutio: *Decantare est valde cantare. Discantare et Excantare, id est, Descantare.* Gloss. Gr. Lat. Reg. Cod. 85: Τετερίζω, *Biscanto, facio tenorem.* Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. cap. 71. de Joan. XXII. PP.: *Item Prohibuit fieri cantum in Horis Canonicis, et in Missis cum Discantu, Triplis et Motetis vulgaribus.* Willebrandus ab Oldenborg. in Itiner. T. S. pag. 139: *Processionibus igitur in unum convenientibus hinc inde Discantari... vidimus.* Exstant in Bibliotheca Victorina opuscula aliquot *de Arte Discantandi*, vel *Discantus*, seu ejusmodi cantus Ecclesiastici, quem vulgo *Falsum burdonem* appellamus. [Obituarium MS. Ecclesiæ Morin. fol. 39. verso: *Solempnem Missam de B. Virgine decantandam... cum cantu Discantu et organis sonantibus.*] Joannes Molinetus *au Chappelet des Dames:*

> Tant pour ouir des oiseaux les Deschants.

Infra:

> Pies, frions, linottes, et moissons,
> Là Deschantent par diverses façons.

Idem in Throno honoris:

> Oiseaux des champs chantans chans et Deschants.

Decantare, Eadem ferme notione videtur usurpasse Albertus Stadensis ann. 1053.

° Glossar. Gall. Lat. ex Cod. Reg. 7684: *Discantare, deschanter. Discantus, deschant.* Annal. regni S. Ludov. edit. reg. pag. 223: *Comme dévotement il fit chanter la messe, et solempnement glorieuses vespres et matines et tout le service à chant et à Déchant, à ogre et à treble.* Stat. S. Capellæ Bitur. ann. 1407. ex Bibl. reg.: *Jubemus quod in omni missa, cujuscumque solemnitatis sit,... semper officium, responsorium, alleluia, offertorium et post-communio Discantabuntur, et similiter Kyrie eleison, Gloria in excelsis, prosa, sanctus, agnus.* Stat. eccl. Paris. ann. 1408. ad calcem Necrol. MS. ejusd. eccl.: *Nec debet in cantu notulato regulariter immisceri Discantus, pueris exceptis, propter exercitationem suam.* Mirac. MSS. B. M. V. lib. 1:

> Ki dont oist canter archangles,
> Descanter puceles et angles.

Et lib. 2:

> En l'orgener, et verbloier,
> Ou Deschanter, ou quintoier.

Vide infra *Organisare*.

°° Statuta antiqua ecclesiæ Francofordensis in Würdtwein. Subsid. Diplom. tom. 1. pag. 66: *Discantus vel cantus lætitiæ a dominica in passione domini usque ad vigiliam paschæ inclusive hiis, cum sit tempus compassionis Christi nullus fiant, sed omnia dolorose et humilius quam alio tempore prosequantur.*

¶ **DISCAPEDINATUS**, Divisus, distractus. Inscriptio arcus triumphalis erecti in honorem Marchionis Uxellensis Cabilonum urbem introeuntis apud Cussetum in Hist. ejusd. urbis pag. 769: *Auspicato isthoc adventas, Illustrissime Marchio, quando Discapedinata te civium vota indigetant, volnera civitatis serenifico voltu undequavorsum edulcaturum.* Simili notione verbum *Discapedinare* usurpavit Apuleius Floridorum lib. 1. ubi de Hyagni tibicine: *Primus*, inquit, *Hyagnis manus Discapedinavit in canendo*, hoc est, diduxit, distraxit, ut *capedo* seu spatium aliquod intercederet, cum duas tibias simul applicavit ori, et alteram dextra, alteram sinistra moderaretur.

DISCAPIA. Vetus Charta apud Baldric. Noviom. lib. 1. cap. 52: *Terras cultas et incultas, pervia uva, Discapia, prata, pascua, etc.* Occurrit ibi adhuc semel: sed legendum conjunctim *Wadriscapia* ostendo in hac voce post *Waterscapum*.

DISCAPILLARE, Capillos avellere, radere, vel disjicere, et miscere: Gallis *Décheveler*, [Italis *Discapigliare*.] Lex Burgund. tit. 33. § 1: *Si qua mulier ingenua in domo sua a quocumque ingenuo, aut in via innocens Discapillata fuerit aut detracta, etc.* Capitula ad legem Alamannor. cap. 27. edit. nuperæ: *Aut qui eas Discapillaverit,... 15. sol. componat.* Eckeardus Junior de Casibus S. Galli cap. 10. de Hadwiga Ducis Suevorum filia: *Jussit verberari et Magistro multa rogante, vix concessit non Decapillari.* Vide *Decalvare*.

¶ **DISCAPIRE**, ut infra *Discepere*, Dividere, distrahere, si recte puto: quod hic de eo dicitur qui *villare* quod ab Aniano Abbate precario tenebat, ipsi Abbati subtrahebat sibique volebat asserere, quasi proprius et immunis ejus esset dominus ac possessor. Charta recognitionis ann. 801. in Probat. novæ Hist. Occitanæ tom. 1. col. 31: *Quomodo ego Pinaudus et parentes* (MS. *pares*) *mei Materindus et Fulgentius quod ipsas tascas et decimas, quod vobis* (Abbati Aniano) *exinde dare debuimus, ipsas vobis intendimus, et nihil vobis exinde dedimus perfatos* (MS. *perfectos*) VI. *annos et insuper de ipso villare vobis cum* (melius in MS. *cum*) *Discapire voluimus, et in fraude de ipso fecimus* (MS. *fuimus*,) *ac ipsas pro* (melius in MS. *sine*) *vestro commeatu illas habere voluimus; sicque me recognosco ego Pinaudus, quomodo ego et parentes* (MS. *pares*) *mei suprascripti pro vestro beneficio antea et per* (MS. *pro*) *precaria nostra, quam vobis fecimus, eam antea habuimus, et ea quæ fecimus, veraciter me recognosco in vestrorum supradictorum judicio. Data recognitione sub die* III. *Non. Madias anno* XXXIV. *regnante domino nostro Imperatore Karolo Rege Francorum et Longhobardorum.*

° Nostris *Descharpir*, pro *Echaper*, *dégager*, *séparer*, Evadere, se expedire, separare. Lit. remiss. ann. 1379. in Reg. 116. Chartoph. reg. ch. 57: *Jehannin le Moyne se Descharpi et desrouta d'avec ledit Escalongne, qui le menoit de bonne foy.* Aliæ ann. 1447. in Reg. 176. ch. 509: *Le suppliant qui ne povoit Descharpir d'icellui Mahiet, etc.* Rursum aliæ ann. 1473. in Reg. 195. ch. 827: *La femme de Jehan Boyleaue se bouta entre le suppliant et Anthoine Cardinal cuidant les*

Descharpir et garder de faire mal l'un à l'autre.

¶ **DISCAPUM.** Charta Henrici V. Reg. Angl. apud Rymerum tom. 10. pag. 286. col. 2 : *Cum ipsa vinea vel campello, et una discapo.* Lege *Wadiscapo*, aquagio, aquæ ductu, et vide *Waterscapum* et paulo superius *Discapia*.

¶ **DISCARGA**, Acceptilatio, liberatio, Gall. *Décharge.* Deliberatio trium Statuum Occitaniæ de Johanne Rege in carcere detento, apud D. *La Faille* Annal. Tolos. tom. 1. probat. pag. 95 : *Nec poterunt dicti quatuor Thesaurarii habere Discargam sufficientem, nisi illam haberent de mandato dictorum viginti quatuor.* Vide *Deschargia*.

DISCARGARE, Onus deponere, exonerare, Gall. *Descharger.* Lex Salica tit. 29. § 21 : *Si inde fœnum ad domum suam in carro duxerit, et Discargaverit.* § 24. *Si inde vinum in carro ad domum suam adduxerit et Discargaverit.* Ubi editio Heroldi tit. 27. § 11. habet *Discarraverit*, [Baluzii tit. 29. § 21 et 24. *Discarricaverit*,] id est, de carro deposuerit.

DESCARGARE, Eadem notione occurrit in Charta ann. 1141. apud Catellum in Comitibus Tolosanis pag. 192. [in Charta anni 1165. ex Archivo Ecclesiæ Massil. altera ann. 1164. ex Archivo Monasterii S. Victoris ejusd. urbis, et in Glossis Pithœi apud Baluzium tom. 2. Capitul. pag. 691.]

° Alias nostris *Descarchier*, ut legitur in Ch. ann. 1320. ex Chartul. 23. Corb.

° **DISCARGATURA**, Exoneratio, Ital. *Discaricamento*, Gall. *Décharge.* Stat. Placent. lib. 6. fol. 81. v° : *Item provisum est, quod portatores non possint accipere ab aliquo de Discargatura alicujus carri vini, videlicet si discargaverit desuper terram,... ultra septem denarios.* Vide infra *Discarigatura*.

° **DISCARJATOR**, Gall. *Déchargeur*, Exonerator, in Charta ann. 1214. ex Chartul. Campan. fol. 188. v°. *Discharjator*, in altero Campan. Chartul. fol. 40.

DISCARICARE, Idem quod *Discargare*, de carro onus deponere. Fortunatus in Vita S. Medardi Noviom. Epis. cap. 6 : *Discaricantes, quæ tulerant, laxati pergunt itinera.* Occurrit etiam in veteri Charta Dalmatica anno 1292. apud Jo. Lucium lib. 4. de Regno Dalmat. cap. 9. [in Statutis Massil. lib. 1. cap. 51. § 3. lib. 4. cap. 30. lib. 6. cap. 45. etc.]

° **DISCARIGARE**, Exonerare, Ital. *Discaricare.* Charta ann. 1228. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 32 : *Omnis forensis, qui facit stationem in mercatis Ferrariæ, et Discarigat suum havere, non solvat ripaticum, sed stazonaticum.* Vide *Discaricare*. Hinc

° **DISCARIGATURA**, Exoneratio. Stat. Vercel. lib. 3. pag. 94. r°. : *Exceptis portatoribus blavæ et vini, qui possint capere et habere... pro Discarigatura vini... denarios duos.* Vide supra *Discargatura*.

DISCARRARE, DISCARRICARE. Vide *Discargare*.

° **DISCATENARE**, Juncta disjungere. Mirac. S. Audoeni tom. 4. Aug. pag. 830. col. 1 : *Ibi languidus de substratorio solotenus excussus, Discatenatis nervis, carne revulsa, arctius cœpit angustiari.* Italis, *Discatenare*, ex catenis solvere, Gall. *Déchaîner*.

¶ **DISCAVALCATUS**, Ex equite pedes factus, Gall. *Demonté*, ab Italo *Discavalcare*, Ex equo dejicere. Regimina Paduæ ad annum 1325 : *Ibi fuerunt vulnerati dominus Nicolaus de Carraria, et Obizo de Papafaris in faciebus, et dominus Marsilius... Discavalcatus, et Paulus dente aliquantulum vulneratus.*

° Nostris *Deschevaucher*, eodem significatu. Lit. remiss. ann. 1381. in Reg. 119. Chartoph. reg. ch. 283 : *Icellui Henriet non cuidant mesprendre de oster audit Juif le sien, pour ce qu'il n'avoit point de rouelle, Deschevaucha icellui Juif et print son cheval et la besace qui estoit derriere.* Aliæ ann. 1361. in Reg. 92. ch. 27 : *Tantost après le suppliant eust esté pris et Deschevauchiez par lesdiz ennemis.* Ita quoque legendum, pro *Deschevacher*, in Stat. ann. 1308. tom. 1. Ordinat. reg. Franc. pag. 460. art. 8.

✱ **DISCAVEO.** [Diligenter caveo. *Plaut. Men.* 2. 1. 24. Dictum facessas doctum, et *Discaveas* malo.]

° **DISCAZERNATUS**, Disjunctus, Gall. *Détaché.* Comput. ann. 1402. inter Probat. tom. 3. Histor. Nem. pag. 170. col. 2 : *Pro uno codice, absque glozis, Discazernato et sine postibus, xviij. sol. Turon.* Vide infra *Dischadernare*.

DISCEDERE, pro *Decedere*, mori, apud Fredegar. cap. 54. [*Discessivit*, pro *Dicessit*, recessit, legitur apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 770. ubi de excidio urbis Acconis.]

DISCESSUS, Obitus, [Gall. *Decès*,] in gestis Dagoberti cap. 46. 84. 89. et alibi non semel.

°° DISCESSIO, Eadem significatione. Chart. ann. 773. in Neugart. Cod. Dipl. Alem. num. 54 : *Et post nostram vero Discessionem ipsas res pro animas nostras ad ipsum monasterium sine ulla marritione revertantur.*

DISCENS, Discipulus. S. Columbanus Ep. 3 : *Ecce quibus circumdamur diversitatibus, et quibus circumluimur ac si vorticum fragoribus, charissime Discens, etc.* Utitur alibi, sed locus non succurrit, ut et S. Irenæi Interpres lib. 3. cap. 14. [imo Quintil. 3. 11. *Fatigare Discentem per ambages.*]

¶ **DISCENTIA**, Discendi actus. Tertull. de Anima 1. 23. et 24 : *Discentias reminiscentias esse.* Utitur et Cæl. Rhodig. 10. 16.

¶ **DISCEPERE**, Papias : *Discepit, Divisit. Disceptus, Divisus, Scrutatus, Expertus.* Vide *Discapire*.

✱ **DISCEPOLUS.** [Discipulus : « Marcho de Florentia, fabro lignaniminis in palatio apostolico... cum uno *Discepolo*. (Archiv. Vatic. mandat. camer. apostol. f. 61. an. 1462.) »]

¶ **DISCEPTIM**, σαφῶς, φανερῶς, Manifeste, clare. Gl. Lat. Græc. Sangerman. MSS. Mallem *Discretim*, quo usus est, Apuleius, vel *Disertim*, pro *Diserte*.

¶ **DISCERE**, Docere. Jacobus Cardinal. S. Georgii in Vita S. Petri Cœlestini, Maii tom. 4. pag. 444 :

> Tamen agnita dudum
> Commemorant veteris moris Discuntque minores.

Vita S. Edwardi Regis Angliæ, Martii tom. 2. pag. 643 : *Didicit eum Rex sanctus pater suus Deum præ omnibus timere.* Sidonius lib. 8. Epist. 6 : *Per alias vias doctrinam illius, quo more citius homo Discitur, inobservatus inspexi.*

DISCEREURA, ex Gallico *Deschirure*, Laceratio : *Deschirer*, Lacerare, quasi *Deschairer*, Carnem avellere, lacerare. Inquesta anni 1270 : *Retulit Curiæ, quod ipsa domina habet ibidem justitiam de feudo terræ usque ad duellum, et cognitiones mesleiarum sine sanguine et Discereura, etiamsi ibidem fuerit aliqua percussio, de qua mahamium, vel mors minime timeatur.* Vide Speculum Saxonicum lib. 1. art. 68. § 1.

° *Descireure*, Plaga, vulnus, in Stabilim. S. Ludov. cap. 38. tom. 1. Ordinat. reg. Franc. pag. 286 : *Se ce est de trieve enfrainte, il doit monstrer sanc ou plaie, ou Descireure, ou chaple.*

DISCERNENTES, Lex Wisigothorum lib. 12. tit. 2. § 2. ubi disputationes de fide prohibentur : *Nullus antiquorum Patrum impugnationibus suis sacras definitiones irrumpat : nullus modernorum Discernentium congruentes fidei tractatus spernat.* Quo loco *Dicernentes* videntur dicti Sectarii, hacce appellatione donati hoc ævo in Hispania, atque ii forte, qui διακρινόμενοι dicuntur Theodoro Lectori lib. 1. Nicephoro Callisto lib. 6. cap. 29. lib. 18. cap. 45. Leontio Scholastico lib. 5. de sectis, et Codino in Origin. Constantinop. qui nempe contra Calchedonensem Synodum Eutychis ac Dioscori partes tuebantur, itaque sese appellabant, quod ab ea Synodo se segregatos innuere vellent, quomodo vocem hanc usurpat Socrates lib. 5. cap. 5.

° **DISCERNERE**, Decernere, statuere, nostris etiam *Discerner*, pro *Décerner, ordonner.* Charta Geraldi Trenorch. ann. 1334. inter Probat. Hist. ult. ejusd. monast. pag. 246 : *Et primo declaramus et Discernimus dictum marescallum esse et esse debere dum et quando nobiscum fuerit, cambellatus seu senescallus hospitii nostri. Ordenons et Discernons par la teneur de ces présentes*, in Lit. Caroli V. ann. 1371. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 425.

✱ **DISCERNIBILIS.** [Qui discerni potest. *Augustin. Enchir.* 90. Ut in effigie sua cujusque proprietas et *Discernibilis* similitudo servetur.]

° **DISCERNICULUM**, *Ornamentum capitis virginalis ex auro.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641. Vide *Discrimen*.

✱ **DISCERPERE**, [Sicut serpens. DIEF.]

° **DISCERTATIO**, Contentio, controversia, Gall. *Contestation.* Tabul. Guemen. : *Dedi terram, quæ mihi contingit ex transactione post longam Discertationem.*

DISCESSOR, Decessor, prædecessor, vel certe qui decessit, et obiit. Vide Canones Hibern. lib. 41. cap. 30.

¶ **DISCESSUS**, DISCESSIO, Obitus, Gall. *Decès.* Vide *Discedere*.

° **DISCHADERNARE**, Dissolvere, disjungere, Gall. *Délier, détacher.* Charta ann. 1327. in Reg. 65. Chartoph. reg. ch. 115 : *Hoc probabitur per primum rotulum suorum compotorum,... in quo non sunt ducentæ libræ prædictæ, si bene inspiciatur liber primi anni, qui est quadratus et coopertus de alluda, et se Dischadernat.* Vide supra *Discazernatus*.

¶ **DISCHARGIA**, Gall. *Décharge*, Acceptilatio, Liberatio. *Exonerationem vel aliquam Dischargiam campsorum thesauri nostri*, apud Rymerum tom. 13. pag. 461. col. 1. *Litteræ exonerationis et Dischargii non fuerint levatæ*, ibidem.

¶ **DISCHARGIARE**, DESCHARGIARE, Exonerare, Gall. *Décharger.* Litteræ Philippi Franc. Reg. ann. 1207. pro Rotomagensibus, apud Duchesnium Hist. Norman. pag. 1063 : *Prædicti cives... poterunt... eas* (mercaturas) *chargiare et Deschargiare, et portare et reportare ubicumque voluerint... Nullus nisi manens fuerit apud Rothomagum poterit Dischargiare vinum in cellario vel in domo apud Rothomagum propter illud revendendum.* Vide *Discargare*.

¶ **DISCHARGIUM.** Vide *Dischargia*.

° **DISCHARJATOR.** Vide supra *Discarjator*.

° **DISCHUS**, pro Discus, in Stat. Placent. lib. 6. fol. 73. v°.

DISCIFER, Dapifer, *Maitre d'hostel*, Senescallus. Gloss. Saxonic. Ælfrici : *Discifer*, vel *Discoforus* : disc-ven, i. Dapifer. [Vide *Discophorus*.]

DISCINCTA, Vestis absque cingulo, diffibulata, suprema nempe, et quæ aliis superinduitur. Acta Martyrum Numidar. n. 7 : *Vide, inquit, juvenem, inenarrabili et satis ampla magnitudine, cujus vestitus Discincta erat, in tantum candida luce, ut oculi in eum constanter intendere non possent.* Scriptor Passionis SS. Perpetuæ et Felicitatis pag. 33 : *Ita revocatæ et Discinctis indutæ, prior Perpetua jactata est.* Hinc

DISCINCTATUS, Discincta indutus, apud eumdem : *Et exivit vir quidam... Discinctatus purpuram inter duos clavos per medium pectus.*

1. **DISCINGERE**, Dirimere, decidere lites. Vetus inscriptio :

Ter vice qui sacra Discinxit jurgia judex.

Occurrit passim hac notione apud Scriptores locis indicatis a Savarone ad Sidon. lib. 2. Epist. 7. Jureto ad Symmach. pag. 277. Jacobo Gothofredo in Gloss. ad Cod. Theod. et aliis.

2. **DISCINGERE**, Cingulo magistratus exuere, *degradare*. Synodalis Epistola Pseudo-Synodi Sardicensis : *Duxit Concilium, ut Julium urbis Romæ... Discingeret atque damnaret.* Catalogus Pontificum Romanorum a Cuspiniano editus, in Pontiano PP. : *In eadem insula Discinctus est* IV. *Kal. Octob. et loco ejus ordinatus est Anteros.*

DISCINCTUS, Cingulo exutus. Glossar. Lat. Græc. : *Discinctus*, λυσίζωνος. Lex Salica tit. 61 : *In camisa Discinctus et Discalciatus.* Vide *Cingulum*.

DISCINGULARE, *Sellam et sarcinam removere*, auctori Mamotrecti cap. 24. Genes.

1. **DISCIPLINA**, apud Monachos, est flagellatio, interdum virgæ ipsæ, quibus flagellantur. *Flagelli Disciplina*, in Regula S. Aureliani cap. 41. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MSS. cap. 33 : *Si aliquis Disciplinam accipere debeat, erigens se super genua, modeste vestimenta sua exuat, deinde procumbens a cinctura deorsum eisdem vestimentis tectus remaneat, et sic jacens aut prorsus taceat, aut hoc solummodo dicat : Mea culpa, ego me emendabo. Sed neque alius interim loquatur, nisi forte aliquis de Prioribus pro eo intercedat usque ad jussionem Abbatis. Qui dum cessaverit, adjuvet illum fratrem ad induendum : qui indutus et erectus non se moveat, donec Abbas dicat : Ito sessum : et tunc inclinans erat in locum suum. Hoc etiam sciendum est, quod ille qui inferioris gradus est, non debet verberare superiorem, id est, Diaconus Sacerdotem, sed æqualis æqualem, vel superior inferiorem.* Leo Ostiensis lib. 3. cap. 22 : *Statuit... ut per totius anni sextas ferias pane tantum et aqua contenti essent, ac per singulas singuli Disciplinas data confessione reciperent.* Matth. Paris ann. 1252 : *Vestibus igitur spoliatus... ferens in manu virgam, quam vulgariter Baleis appellamus, intravit capitulum et confitens culpam suam... singulis Fratribus Disciplinas nuda carne accepit.* Occurrit apud eumd. ann. 1198. pag. 129. Cantiprat. lib. 2. cap. 16. num. 5. cap. 39. n. 2. Cæsarium lib. 1. cap. 22. 40. lib. 3. cap. 47. Petr. Damian. in Vita S. Romualdi n. 39. lib. 1. Ep. 19. lib. 6. Epist. 1. 27. Herimann. de Restaur. S. Martini Tornac. cap. 88. Vide S. Anselmum lib. 3. Ep. 50. et Joan. Morinum lib. 7. de Pœnitent. cap. 14. § 1. [Statuta antiqua Ordinis Grandimont. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 1236. 1237. 1238.] Eleemosynarii munus, ut est in MS. Corbeiensi de Mensa Abbat. *est providere Disciplinas, scilicet virgas de booul et vimiaus de Kaire in capitulo.*

° Eamdem pœnam ab archiepiscopis in presbyteros sibi subditos animadversam legimus in Reg. visitat. Odonis archiep. Rotomag. ab ann. 1248. ad ann. 1269. ex Cod. reg. 1245. fol. 274. v°. : *Injunximus presbytero de Altifago,... quod in kalenda sui decanatus unam in camisia et braccis acciperet Disciplinam, coram presbyteris illius decanatus existentibus in dicta kalenda, pro eo quod percusserat quemdam parrochianum suum de pugno in ecclesia sua prædicta, et rixatus fuerat cum priore dicti loci.*

DISCIPLINA crebro etiam pro flagellatione, vel alia pœna, quæ ex decreto judicis infligitur, usurpatur in Legibus Wisigoth. lib. 3. tit. 3. § 4 : *Adjutores vero raptoris, qui cum ipso fuerint, Disciplinam accipiant, sicut est in lege alia constitutum.* Lib. 4. tit. 5. § 1 : *Verberandi sunt ante judicem quinquagenis flagellis, etc.* Mox : *Neque propter Disciplinam qua correpti sunt, infamiam poterint ullatenus sustinere.* Lib. 6. tit. 5. § 8 : *... Si indiscreta Disciplina percussum fortasse mori de flagello contigerit.* Adde § 12. lib. 7. tit. 4. § 7. [Capitulare de Villis Caroli M. § 4. Excerpta ex Lege Longobard. apud Baluzium Capitul. tom. 1. col. 349. § 3.]

¶ DISCIPLINA CONDIGNA, *sive in jejunio, sive in castigatione*, iis imponenda, qui Symbolum et Orationem dominicam discere negligunt, Capitul. lib. 5. cap. 161.

DISCIPLINA CORPORALIS, in Capitul. 5. ann. 803. cap. 1. [Capitul. lib. 3. cap. 66. lib. 4. cap. 35. Formulis Bignonianis form. 22.] apud Marculfum lib. 2. Formul. 27. Chrodegangum in Regula Canonicorum Metensium cap. 3. 4. 14. [*Disciplina corporis*, in Vita S. Pardulphi Abbatis inter Acta SS. Benedict. pag. 579. n. 16.] *Descepline de cors*, in Stabilimentis S. Ludovici l. 1. *Vindicta corporalis*, apud eumdem Chrodegangum cap. ult. *Disciplina hostilis*, militaris, in Lege Bajwar. tit. 2. cap. 4. § 6.

¶ DISCIPLINA CORREPTIONIS, in Capit. Pippini Regis Ital. ann. 793. cap. 31.

DISCIPLINA DUCALIS, in eadem Lege Bajwar. tit. 9. cap. 4. § 3. id est, compositio. Capitul. ann. 808 : *De latronibus et Disciplina eorum.*

¶ DISCIPLINA LEGITIMA, Capitul. lib. 6. cap. 122.

DISCIPLINA SÆCULARIS, Capitul. 2. ann. 789. cap. 16 : *Ut Disciplina Monachis regularis imponatur, non sæcularis, id est, non orbentur, nec mancationes alias habeant, nisi ex auctoritate regulæ.* Vide Capitulare triplex ann. 808. cap. 3. § 8. Legem Longob. lib. 1. tit. 9. § 27. lib. 2. tit. 13. § 3. [∞ Carol. M. 101. Luitpr. 103. (6,50.)] Concil. Emeritense cap. 17. etc.

¶ DISCIPLINAM IMPONERE servis domini dicuntur in lege Bajwar. tit. 7. cap. 2. § 4. in Appendice ad Marculfum formula 16. *Impendere ad servos*, formula 13. inter Bignonianas ; hæc autem *Disciplina* mancipiorum a dominis imposita *Disciplina supra dorsum* vocatur ibidem formula 26.

DISCIPLINARE, Castigare, corrigere, virgis cædere. Vita S. Genovefæ : *Disciplinat itaque misericorditer filios suos Pater misericordiarum.* Liber revelationis editus cum Joan. de S. Victore de Utilitate tribulation. cap. 6 : *Sæpius enim confessionem repetere, et pluries Disciplinari gaudebant.* Hist. Episcoporum Autisiod. cap. 54 : *In Capitulo ejusdem Ecclesiæ, ubi fratres Disciplinantur, sepulturam habuit.* Statuta Ordinis de Sempringham : *Quæ autem fecerit, Disciplinetur in Capitulo, vel in pane et aqua pœniteat.* Vita S. Galberti Abbat. Pontisarensis num. 10 : *Ex nodosis corrigiis flagello confecto seipsum adeo dure Disciplinavit, etc.* [Guidonis Disciplina Farfensis cap. 16 : *Non Disciplinatis Magister pueros in choro, si domnus Abbas affuerit aut Prior. Jejunare et Disciplinare*, in brevi Histor. Ordinis Cartus. apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 211.] Michael Scotus [vel Theobaldus Anguibertus Hibernus, ut Domino *de la Monnoye* in Menagianis tom. 3. pag. 105.] lib. Mensæ Philosophicæ cap. 18 : *Quidam vir zelotypus uxorem suam, ad confessionem euntem, sequebatur, quam cum Sacerdos retro altare duceret ad Disciplinandum, hoc videns maritus ait, O Domine, tota tenera est, ego pro ipsa recipio disciplinam : quo flectente genua, dixit mulier : Percute fortiter, Domine, quia magna peccatrix sum.* Observa ritum rite abolitum, et qui vetatur apud Hadrianum I. PP. in Epit. Can. ex regulis SS. Patrum cap. 25 : *Episcopus, Presbyter, Diaconus peccantes fideles Verberare non debeant.* [Vide Mabillonii Præfationem in Acta SS. Benedict. Sæc. 6. part. 1. n. 39. et seqq. ubi plura de *disciplinarum* usu ad redimendas pœnitentias canonicas excogitato, de ejusd. usus auctoritatibus, propugnatoribus et defensoribus, atque etiam impugnatoribus, etc.]

¶ DISCIPLINABILIS, ad disciplinam pertinens, docilis. Vita S. Zitæ, April. tom. 3. pag. 499 : *Inde quoque virorum peritissimorum olim Disciplinabilis mos exstitit, Sanctorum celebres vitas exquirere.* Bern. de *Breydenbach* Itiner. Hierosol. pag. 223 : *Animalia illa que humana arte et industria excubantur, Disciplinabiliora hiis sunt, que secundum naturam sue speciei generantur.* Auctori ad Herennium, *Disciplinabilis scientia* dicitur, quæ ex arte exponi potest et certa methodo.

¶ DISCIPLINALIS, Eadem notione. *Disciplinales voluntates*, apud Cassiodorum 4. 33.

¶ DISCIPLINALITER, Ex disciplina. Joan. Sarisb. lib. 6. Policratici cap. 15 : *Disciplinaliter eruditus populus.* Rodulphus Monachus in Vita Lietberti Camerac. Episc. Spicil. Acher. tom. 9. pag. 729 : *Epulæ quidem carnium sufficienter apponebantur, sed panis et aqua Disciplinaliter sumebantur.* In Chronico Erfordiensi, inter Vindem. Litter. Frederici *Schannat* ad ann. 1138. *Disciplinaliter* corrigere dicuntur Sacerdotes qui pœnitentes quosdam gravioribus delictis obnoxios flagellabant.

° DISCIPLINARIE. Stat. Bened. ann. 1248. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 260 : *Qui aliter fecerit, coram omnibus in capitulo recognoscat delictum, prioris judicio Disciplinarie puniendus.* Id est, flagellatione.

¶ DISCIPLINARIA SCIENTIA, Mathesis, Mathematica. Goclenii Lexicon Philosoph.

¶ DISCIPLINATIO, Flagellatio, apud Thomam *Madox* Formul. Anglic. pag. 336 : *Willelmus Abbas Monasterii exempti S. Albani domino Johanni Say Militi.. Admittimus prænoratam personam vestram... in consortium nostræ fraterna-*

cionis... in vigiliis, jejuniis, in inclinationibus, prostrationibus et Disciplinationibus, etc. Utitur alicubi S. Augustinus pro eruditione seu institutione, uti dicitur in Fabri Thesauro.

¶ Disciplinatoria Virga, in Vita Galterii Abb. inter Acta SS. Bened. Sæc. 6. part. 2. pag. 821.

Disciplinatus, Moribus bonis disciplinæ beneficio præditus. *Juvenis Disciplinatus*, apud Cæsarium lib. 1. Miracul. cap. 3. Chron. Montis-Sereni ann. 1205 : *De commissorum sibi utilitate indeficienter solicitus, moribus temperatus, quales Disciplinatos vocare consuevimus ; quæ duo severitatis aliquid moribus ejus admiscuisse videbantur.* [Eccl. 10. 24. Vir *prudens et Disciplinatus.* Imit. J. C. lib. 1. cap. 25. num. 5 : *Bene morigeratus et Disciplinatus.*] Utitur etiam Tertullianus, lib. de Fuga in persecution. [Alcimus Avitus lib. 4. cap. 24.]

⁂ Disciplinate. Ruodlieb. fragm. 5. vers. 81 :

> Disciplinate stans hoc audivit ut omne, etc.

* 2. **DISCIPLINA**, Prudentia, Gall. *Sagesse*. Sidon. Apollin. epist. 1. lib. 1 : *C. Simmachi rotunditatem, C. Plinii Disciplinam maturitatemque vestigiis præsumptuosis insequuturus. Discipline*, Reprehensio, in Lit. remiss. ann. 1391. ex Reg. 141. Chartoph. reg. ch. 155 : *Auquel doyen le prévost dist par maniere de Discipline et de répréhension : vecy bel estat de prestre d'estre au soir de nuit en la taverne.*

* 3. **DISCIPLINA**, Præscriptio, jussus. Charta Conradi reg. ann. 963. tom. 9. Collect. Hist. Franc. pag. 700 : *Eo vero tenore, ut nulli episcoporum sive abbatum, neque comitum, neque alicui contrariæ potestati aliquam Disciplinam sive servitutem per vim faciant.* Ubi Honor. *Bouche* tom. 1. Hist. Prov. pag. 804. edidit *Fortiam*, ut hic notatur.

* **DISCIPLINATI**. Mirac. S. Rosæ tom. 2. Sept. pag. 451. col. 1 : *Jacobus de Lagolpe de Viterbio, admodum rector hospitalis Disciplinatorum et Caritatis Viterbiensis, etc.* Ex eo fortassis sic dictum, quod pauperes in eo instituerentur.

¶ **DISCIPLINOSUS**, *Qui multos habet Discipulos*, in Amalthea ex Catholico. Melius f. *Discipulosus.*

DISCIPULARE, *Edocere*, *Disciplati, edocti*, in Glossis Isid. [et apud Johan. de Janua.]

* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Discipulare, Ensaignier disciple.*

1. **DISCIPULATUS**, Officium, ministerium. Chronic. S. Michaelis Virdun. : *Hic igitur adhuc adolescentulus ab Abbate suo in Discipulatu Capellani constitutus, frequenter cum eo ad Palatium, et per plura locorum habuit comitatum.* [Gloss. Vet. *Discipulatus*, μάθησις, μαθήτευσις. Hac notione sumunt Zeno Veronens. Serm. de Præcepto, *Attende tibi : Unusquisque nostrum, in Discipulatum nos Verbi Dei mancipavimus.* Cassiod. l. 5. Epist. 40. Tertull. de Præscrip. cap. 22. Ordericus Vitalis in Hist. Eccl. Carolus M. in Epist. ad Elipandum inter Concil. Hisp. tom. 3. pag. 111. et alii.]

* Vita S. Idæ tom. 2. Sept. pag. 267. col. 2 : *Quando prædictus Bilo necdum ad presbyterium promotus Hirntfeldensis ecclesiæ Discipulatum subierat, etc.* Ubi de ministerio custodis ecclesiæ sermo est, ut observant docti Editores.

* 2. **DISCIPULATUS**, Disciplina, institutio. Vita S. Adalh. abb. Corb. inter Act. SS. ord. S. Bened. part. 1. Sæc. 4. pag. 310. num. 33 : *Ille* (Bernarius) *Christi Discipulatus nobiscum habens formam, etc.*

* **DISCIPULUS**, Minister, cui aliquod officium commissum est. Charta vet. Brabant. ex Cod. reg. 10197. 2. 2. fol. 5. r°. : *Dux Godefridus quinque molendinorum Discipulis et eorum successoribus consuetudinem, quam hactenus tenuerunt,... donavit. Hæc est consuetudo annonæ, quatuor vasa sumuntur, quorum unum vicesimam quartam partem sextarii capit : duæ partes ducis sunt, tertia Discipulorum ; ... hoc ideo quia molares lapides molendinis ministrant.* Alia ann. 1336. in Reg. 71. Chartoph. reg. ch. 119 : *Arnaldus Tornabois Discipulus juratus inquantûs regii Carcassonæ voce tubæ præcedente præconizavit, etc.* Hinc *Disciple*, pro eo qui alterius est adjutor, puta apparitoris, vulgo *Recors*. Lit. remiss. ann. 1393. in Reg. 145. ch. 534 : *Icellui Estienne dist auxdiz exposans, vous estes Disciples ; car se vous ne feussiez, les gens de mons. de Bourgogne ne m'eussent peu mener en prison. Déciples*, pro *Disciple*, in Vita J. C. MS. ubi de Joan. Bapt. :

> Ains sui Déciples à cel roi,
> Qui chi doit venir après moi.

⁂ Discipulus, Adjutor tabellionis. Vide Marin. Pap. Diplom. ad num. 75. not. 9.

DISCIRCULARE, A circuli rotunditate semovere. Will. Britto lib. 7. Philippidos :

> Æqua superficies omni ex parte rotundo
> Orbiculata sinu, se non obliquat in ullum
> Divaricans cuneum ; sed finibus ipsa suis se
> Limitat, ut nullus Discirculet angulus illam.

DISCLAMARE. Vide *Clamare.*

DISCLAUDERE, Quod clausum est, aperire : *Desclorre*. Gloss. Ælfrici : *Discludo*, ic todæle, divido. [⁂ Awegalucan, *Discludere*, e Glossar. Coton. ap. Bosworthum.] Leges Henrici I. Reg. Angliæ cap. 90 : *Si quis puteum... Disclaudat, et aliquid incidat, etc.* Vide *Disclusum.*

Disclausus, Minime clausus, Gallis *Desclos, Defferme. Curtillus Disclausus*, in Legibus Inæ Reg. West-Saxon. cap. 42. Le Roman *du Renard* MS. :

> La ou li palis iert Desclos,
> Avoit li vilain planté chox.

¶ **DISCLEDARE**, *Cledas* seu crates tollere. Vide *Cledare* post *Cleia.*

¶ **DISCLUSUM**, *Divisum, dimotum.* Papias. Glossar. Sangerman. MS. num. 501 : *Disclusus, Divisus, patens.* Vide *Disclaudere.*

¶ **DISCOFERA**, Discoforus. Vide *Discophorus.*

DISCOLARE, Effluere, dimanare, Gall. *Découler*. Charta ann. 1180. apud Mariam Campum in Regesto part. 2. Histor. Eccl. Placentinæ n. 29 : *Item de omnibus scolaturis rivi... quæ ex ipso rivo Discolantur, etc.*

✱ **DISCOLATORIUM**, Officina fusoria, Ital. *Fucina*, Gall. *Forge*. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 229 : *Quod fornax, vel fornellus, vel fuxina, vel Discolatorium argenti vel metalli fiat infra terminos infrascriptos.* [Fr.]

DISCOLATUS. Papias : *Coloni, sunt cultores advenæ... alienum agrum locatum colentes, ac debentes conditionem genitali solo, propter agri culturam, sub dominio possessoris, pro eo quod Discolatus est fundus.* Ita etiam Codex MS. id est, ni fallor, quia ager hactenus incultus manserat, nec cultorem habebat. [⁂ *Pro eo quod iis locatus est fundus*, ex Isidori Origin. lib. 9. cap. 4. sect. 36.]

* **DISCOLOR**, Decolor, cujus color vitiatur. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7692 : *Discolor, Découlourable.* Vide *Discolorare*. Hinc

DISCOLORARE. Glossæ MSS. ad Concil. Sardicense can. 17 : *Infucata, Distincta, Discolorata.* Alanus de Insulis in Planctu naturæ : *Vestis autem ex serica lana contexta, multifario protecta colore, puellæ pelli serviebat in usum, quam Discolorando colorans alteritas, multiplici colore faciem alterabat.* [Senecæ, *Decoloratur id, cujus color vitiatur, non mutatur.*]

* **DISCOLORATUS**, Decoloratus, Gall. *Décoloré*. Mirac. MSS. Urbani PP. V. : *Habebat faciem... Discoloratam et ventrem inflatum, etc.*

¶ **DISCOLUS**. Græc. δύσκολος, Difficilis, morosus. Papias : *Discolus, Difficilis, aut moralis, indisciplinatus, a scolis dicitur ; vel a colore et dis.* Gloss. Sangerman. MS. n. 501 : *Discolus, Difficilis, moralis.* Pro *moralis* utrobique legendum *morosus*. Vox *Discolus* vel *Dyscolus* ea notione legitur Petr. 1. Epist. 2. 18. apud Acherium Spicil. tom. 7. pag. 601. Robertum *Goulet* in Compendio Jurium Universit. Paris. fol. 8. v°. Ludew. Reliq. MSS. tom. 6. pag. 198. in Bullario Carmel. pag. 252. col. 1. etc. [⁂ Conf. Schmeller. in Poet. Lat. sec. X. et XI. pag. 288.]

¶ **DISCOMBRARE**, *Combros* seu arbores concisas et viam occludentes auferre, apud Valesium in Notitia Galliarum pag. 100. col. 2. Vide *Combri.*

* Hinc nostris *Descombrer*, pro Purgare, mundare, in Chartul. sign. *Ezéchiel* Corb. ad ann. 1415. fol. 18. r°. et metaphorice pro Liberare, Gall. *Décharger*. Charta Beatr. ducis. Burg. in Chartul. Campan. Cam. Comput. Paris. : *Jehans de Conde de Cambrai... nos pria mout que nos vos prissiens que vos li feissiez à rendre xxxiij. livres et xiij. solz d'Artisiens, que madame ma mere et vostre li devoit de joiax qu'ele avoit eux achetez de lui : sire nos le vos priames que vos por Dieu en Descombrissiez l'ame de li. Lou Descomberroit et li seroit sole et quite*, in Ch. ann. 1255. ex Chartul. Monast. fol. 1. *Discombrer* vero, Controversiam dirimere, in Charta ann. 1355. tom. 2. Hist. Leod. pag. 420 : *Tous les eschevins doyent demourer par l'espace de demi an résidément à Liége, pour Discombrer et faire loy à tous ceaux, qui le requieront.* Vide infra *Disgombrare.*

DISCOMMUNICANTES, Qui cum cæteris fidelibus non communicant, nec oblationes una cum iis offerunt. Concilium Arelat. II. sub Siricio PP. cap. 10 : *De his, qui in persecutione prævaricati sunt... Synodus Nicæna statuit, ut 5. annos inter Catechumenos exigant, et duos inter Discommunicantes, ita ut communionem inter Pœnitentes non præsumant.* Ubi Synodus Nic. cap. 11 : Δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς κοινωνήσουσι τῷ λαῷ τῶν προσευχῶν. Id est, duos annos sine oblatione participes erunt orationum cum plebe.

* **DISCOMPENDIUM**. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Paraula, Prov. verbum, dicerium, famen, compendium, Discompendium.*

¶ **DISCOMPUTARE**, Subducere, detrahere, Gal. *Decompter, Rabatre, Défalquer*. Charta Hugonis de Aqua ann. 1298. in Chartul. S. Vandregisili tom. 1. fol. 805 : *Tenentur Discomputare et detrahere annis singulis duodecim solidos,*

tres capones et tres gallinas. Altera Charta ejusd. anni ibidem fol. 275: *Ego Johannes Serredieu... vendidi... viris Religiosis Abbati et conventui S. Vandregisili pro* XL. *lib. Turon. de quibus tenui me præ manibus pro pagatus, et quos Discomputavi dictis Religiosis de septies* XX. *et* XV. *lib. Turon. in quibus ego dictus Johannes dictis Religiosis tenebar.* Hist. Monasterii S. Laurentii Leod. apud Marten. tom. 4. Ampliss. Collect. col. 1140: *Nec propter tempestatem quæ cecidit anno* 1459. *propter quam Monasterium habuit bene in damnis* 1200. *modios speltæ, ipsi nihil voluit Discomputare, nec aliquam gratiam facere.*

° **DISCONCILIATI**, Discordes, dissidentes. Vita S. Abbon. Floriac. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 331: *Aut Concilium illud fuit, ubi conciliati venerunt et Disconciliati recesserunt, cum ibi discordes reconciliari debuerint, aut canonica destrictione mulctari.*

¶ **DISCONFECTURA**. Vide *Disconficere*.

DISCONFICERE, ex Gallico *Desconfire*, Hostes conficere, debellare, prosternere. Gauterius de bellis Antiochenis pag. 462: *Alios etenim milites post Disconfectos dirigunt, qui fugitivos expoliant, etc.* Fulcherius Magister Templi in Epist. ad Lud. VII. Reg. Franc.: *In multitudine gentium confisi et plurimum resistentes, nostros sustinuerunt et Disconfecerunt.* Alia Epist. ejusdem: *Disconfectus a nostris paulo ante Noradinus transiit Euphratem.* [Chronicon Cremonense apud Muratorium tom. 7. col. 639: *Militiam Placentinorum juxta Montile inter Pontevicum Disconfecit, et ex ipsis milites multos captos Cremonam duxit.*]

¶ DISCUMFICERE, in altero Chronico Sicardi Episc. Cremon. tomi laudati col. 618: *Veronenses Mantuanos Discumfecerunt, ex eis innumeram multitudinem captivantes.*

DISCONFECTURA, Clades. Gauterius de bellis Antiochen. pag. 459: *In fugam et Disconfecturam impulit.*

° *Desconvenue*, eodem significatu, in Poem. Alex. MS. part. 1.:

Duel ot Eménidus de sa Desconvenue,
Quant voit son neveu mort desus l'herbe menue.

DISCONFITURA, apud Matth. Paris ann. 1232. *Desconfiture*, apud Practicos nostros dicitur de debitore, qui non est solvendo, cujus res mobiles Judicis auctoritate distrahunt creditores, in Consuet. Paris. art. 179. Camerac. tit. 23. art. 2. tit. 25. art. 39. Meldensi art. 117. Turon. art. 220. Silvanectensi art. ult. et aliis. Vide Brodeum in Consuet. Paris. art. 179.

¶ DISCONFICTA. Memoriale Potestatum Regiensium ad ann. 1232: *De incœptione sturmi in plaza Communis inter Rughieros et Malagutios, et Disconficta Marchionis Cavalcabovis. In* MCCXXXII. *anno... in plaza Communis fuit magnum prælium inter partem Rugheriorum et partem Malaguciorum, et in die Sabbathi* XVI. *exeunte Octobri Disconfictus fuit Marchio Cavalcabos Bonacursio de Palude.* Legitur iterum ibid. ad ann. 1268.

¶ DISCONFICTUS, ut *Disconfectus*, Prostratus, in Memoriali Potestatum Regiensium ad ann. 1220. et mox in *Disconficta.*

¶ DISCONFITTUS, Eadem notione, in Regiminibus Paduæ ad ann. 1320.

¶ DISCONFITUS, apud Bartholom. Scribam lib. 6. Annal. Genuens. ad ann. 1230.

¶ **DISCONSOLATUS**, Carens solatio, in Miraculis S. Maioli Abb. Cluniac. Maii tom. 2. pag. 697.

DISCONSUTUS, Dissutus, Gallis *Descousu.* Capitula Ludovici Imp. Addit. 1. cap. 61: *Ut Monachi cappas Disconsutas, præter villosas, non habeant.* Ubi Haeftenus *Disconsutas cappas* antrorsum apertas interpretatur.

° **DISCONTINUATIO**, a Gall. *Discontinuation*, Cessatio. Arest. ann. 1343. 1. Dec. in vol. 3. arestor. parlam. Paris.: *Dictus cantor per suam sententiam pronunciavit dictos conjuges fecisse interruptionem et Discontinuationem in processu prædicto.*

DISCONVENIRE, Non convenire, *Disconvenir.* Frontinus de Limit. agror.: *Si Disconvenit, ad jus ordinarium pertinebit.* Hygenus: *Ex hujusmodi causis tam frequenter Disconvenit.*

° Utitur Horat. lib. 1. epist. 1. v. 99. et epist. 14. v. 18. Nostris *Desconvenable*, Inconveniens. Lit. remiss. ann. 1372. in Reg. 103. Chartoph. reg. ch. 350: *Laquelle Raoulle dist au suppliant qu'il estoit un malvais loudier, avec plusieurs autres paroles Desconvenables et contre l'oneur dudit suppliant.*

DISCOOPERATORES, pro *Discoopertores*, Exploratores. Gallis *Descouvreurs.* Henr. Knyghton. ann. 1339: *Eodem die capti sunt quidam Discooperatores Francorum.* Infra: *Quidam de nostris Discooperatoribus capti sunt, inter quos Miles quidam, etc.*

° *Descouvreurs*, apud Guill. Guiart. ad ann. 1269:

Descouvreurs les tentes lessent
Pour savoir quel lieu en l'ille a.

DISCOOPERIRE, Detegere, Gallis, *Descouvrir.* Bromptonus: *Vultus capiti abscissi Discooperiatur.* Idem: *Vultus habens Discoopertum.*

¶ DISCOOPERIRE, Explorare. Lanfrancus Pigrolus lib. 7. Annal. Genuens. ad ann. 1266: *Quibus visis a dicto Admirato, se cum suis galeis in Scheria recollegit, et Discooperiens inimicos, qui manu armato... veniebant, etc.* Jacobus Auria lib. 10. eorumdem Annal. ad ann. 1282: *Præmittentes galeas duas ad Discooperiendum portum Fareziæ, cognoverunt ibi adesse stolium Pisanorum.* Apud Rymer. tom. 13. pag. 41: *Ad Discooperiendum insulas, patrias et provincias.*

¶ DISCOOPERIRE PAREM SUUM, Conscium prodere, indicare, in Capitul. Caroli C. ann. 865. tit. 37. cap. 1: *Nullus de his quæ consideraverint, suum parem Discooperiat vel prodat.*

¶ DISCOOPERTUS AGER, Idem qui incultus. Vide *Coopertus mansus* et *Absus.*

° **DISCOPARE**, Dividere; quo sensu *Coupper* dicimus. Charta fundat. abbat. Aquilar. ann. 832. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonstr. col. 104: *De summo vado Carrero usque in fundus calice antiquo, et itineres Discopantes et fontes aperientes. Descauper*, pro Detrahere, imminuere, in Mirac. B. M. V. MSS. lib. 2:

Car sainte église édéfierent,
Et de tous biens tant i donnerent,
Que lor enfant, après lor vie,
Pesance en ont, duel et envie,
E de lor dons si se Descaupent,
Que qu' an qu'il poent les récaupent.

DISCOPHORUS, Eadem notione, qua *Discifer*, Dapifer, *Maître d'hôtel*, apud Ælfricum, et Guibertum lib. 3. de Vita sua cap. 9. Joan. de Janua: *Discophorus, Discum ferens.* In Vita S. Deicoli Abbatis Lutrensis cap. 1. n. 4. S. Sebastianus dicitur *Discophorus Domini:* forte inquit Bollandus, quod sanctos aut pauperes aluerit. Apud sanctum Hieronymum, Abacuc Propheta *Discophorus* appellatur, ex eo, quod habetur Danielis cap. 14: *Quum vero ad Abacuc venerat, et de Judæa ad Chaldæam, raptum Discophorum lectitabat.*

° Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Discoforus, portant escuele.*

DISCOFERÆ, in Monasteriis Sanctimonialium, dicuntur ministræ mensarum, quæ *discos ferunt.* S. Cæsarius Arelatensis Episcopus ad Oratoriam Abbatissam: *Æqualia cibaria, potionesque communes exhibeant Discoferæ vel pincernæ.* His addo, quæ habet auctor Græcismi de notione vocis *discus:*

Est discus ludus, discus quoque regia mensa,
Discus scutella tibi sit, discus quoque mappa.

Rursum:

Discus scutellam, mensam notat atque mapellam.

DISCUM, Δίσκον et Δισκάριον, vocant Græci, Vas sacrum, in quo hostiam consecrandam et consecratam ponunt Presbyteri, quod nostris *Patena* dicitur. Sed Græcorum *discus* lancis profundioris figuram habet. Liturgia S. Chrysostomi: Ὁ δὲ διάκονος ἐντρεπίζει τὰ ἱερὰ, τὸν μὲν ἅγιον δίσκον ἐν τῷ μέρει τῷ ἀριστερῷ, τὸ δὲ ποτήριον ἐν τῷ δεξιῷ. Joan. Damascen. in Synodica ad Theophil. Imp.: Ἴδε τὰ ἱερὰ αὐτοῦ ἀναθήματα, τὰς ἱερὰς ἐνδυτὰς, τὰ ἱερὰ σκεύη. ψηλάφησον καὶ ἴδε τὸν μέγιστον αὐτοῦ δίσκον, εἰς ὅνπερ ἐγκαυστικοῖς καλλιεργήμασιν ὁ μυστικὸς τοῦ Χριστοῦ δεῖπνος, μετὰ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων ἐγκεκόλαπτο. Chron. Alexandr. pag. 892: Τὰ τίμια ῥιπίδια, δισκάρια, καὶ ποτήρια, καὶ ἄλλα ἱερὰ σκεύη. Hinc Δισκοκάλυμμα, operculum disci, velum, quo sacer discus operitur. Anonym. in Descript. S. Sophiæ: Δισκοκαλύμματα ὁλόχρυσα διὰ μαργαριταρίων. [Hinc etiam δισκοποτήριον, in Vita S. Nili Junioris pag. 140. apud Anonymum Combefisianum in Lacapeno num. 44. et apud Nicetam in Murtzuphlo n. 3. Vide Glossarium mediæ Græc. col. 315.]

DISCOPULARE, Canum Venaticorum copulas solvere, ut in prædam irruant: Galli dicunt *Descoupler, Lascher les chiens sur un lievre.* Rigordus ann. 1179: *Venatores Discopulatis canibus insecuti sunt aprum.* Matth. Paris ann. 1239: *Legistarum magnam catervam apud se Rex retinuit, quasi venator canes venaticos, super Electores Prælatorum Discopulandos.* Vita S. Kentigerni Episcopi Glascuens. cap. 6: *Accito milite venatum perrexit: Discopulatis canibus, et sociis per loca diversa dispersis, etc.* Vide *Cupla.*

¶ **DISCORDALE**, Διχονοητικῶς, *Discorditer.* Suppl. Antiquarii. Mallem *Discordate.*

° Occurrit etiam in Gloss. Lat. Gr. ubi *Discordate* emendat Vulcanius.

✱ **DISCORDARE**. [Absonè canere, ap. DIEF. Sub *Absonare.*]

° **DISCORDATOR**, Discors. B. de Amoribus in Speculo sacerdot. MS. cap. 26:

Non Discordator fratrum, non improperator.

Discordable, pro *Contentieux*, Litigiosus, in Charta ann. 1318. ex Chartul. S. Nicas. Mellet.: *Ont esté en bonne saisine et paisible de exerciter toute maniere de justice au lieu contentieux.* Infra: *au lieu Descordable. Articles Descordez*, de quibus scilicet disputatur, in Stat. ann. 1364. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 512. Vide *Discordiosus.*

¶ **DISCORDIOSUS**, *Discors.* Sidonius

lib. 9. Epist. 3 : *Statuta regnorum denuo per conditiones Discordiosas ancipitia redduntur.*

DISCORDIOSE. Facundus Hermianensis lib. 10. cap. 2 : *Et quod crudeliter et Discordiose fecerunt, emendare aliquando dignentur.*

° Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Discordiose, Discorditer, Descordéement.*

¶ **DISCORIARE.** Gloss. Lat. Græc. Sangerman. : *Discorio, Deglubo,* ἀποδέρω. Vide *Decoriare.*

¶ **DISCORPORATUS,** Dissolutus. *Corpus Discorporatum dissolutum declaramus,* apud Rymerum tom. 15. pag. 244. col. 1.

✱ **DISCORSORIUM**, DISCURSORIUM, Fossatum, aquarum ductus, Ital. *Fossato*, Gall. *Fossé.* Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 576 : *Cum hoc sit quod aque non habent aliquod Discorsorium per terram bagni, ita quod laborerıa penitus amittuntur, que fiunt in terris, statuimus et ordinamus quod unum fossatum debeat incipi et fieri in terra bagni*, et alibi ; tom. II. pag. 531 : *De Discursoriis et clavigis sub terris faciendis, etc.* [FR.]

° **DISCORTURARE,** Dissuere, Gall. *Découdre.* Charta ann. 1507. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 87. col. 2 : *Qua tunica exinde per dictos probos et juratos, ad fines ut melius mensurari posset, Discorturata, etc.* f. pro *Discordurata.* Vide supra *Cordurare.*

DISCRASIS, seu DISCRASIA, Intemperies, δυσκρασία. *Discrasis et Discrasia capitis,* non semel in Chronicon Windesem. lib. 2. cap. 38. 46. et *Discrasiatus* cap. 32. 55. [*Discrasia stomachi statim evomere cogebatur,* in Vita S. Lidwinæ, April. tom. 2. pag. 309. *Discraciatus,* in Anecd. Marten. tom. 2. col. 1326. *Discratia febrilis,* ejusd. tom. col. 88. *Discresitatus,* eadem notione in *Chororarium.*]

✱ **DISCREBILIS,** [Qui discerni potest. *Jul. Val. res gest. Alex. M.* (edente *A. Maio*) 3. 42. Acuta quædam vox, sed enim *Discrebilis,* et intelligenda.]

DISCREDERE. Vide *Decredere.*

¶ **DISCREPANS,** *Remotus, sejunctus.* Gasp. Barthii Glossar. ex Hist. Palæst. Fulcherii Carnot.

DISCRESCERE, pro *Decrescere :* Ἀπομειοῦσθαι in Gloss. Gr. Lat.

° Unde *Bailler a Descrois,* vulgatius *Au rabais,* Locare minore pretio licitanti, in Stat. ann. 1368. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 133. art. 17 : *Que celi office de recepte... sera crié et baillé à ferme,... à Descrois et à palmées.*

¶ **DISCRESITATUS.** Vide *Discrasis.*

DISCRETÆ, in Monasteriis Sanctimonialium, quibus rerum secretiorum incumbit cura, quæ ad secretiora consilia admittuntur : ut *Fratres maturi,* in virorum. Regula Sororum Damianitarum cap. 4 : *Possint etiam Sorores et debeant, si eis utile et expediens videatur, Officiales et Discretas aliquando removere, et alias loco ipsarum eligere.* Regula Clarissarum : *Ad ostium sane Monasterii custodiendum aliqua talis ex Sororibus deputetur, quæ omnino Deum timeat, quæ matura moribus sit, diligens et Discreta, etc.*

¶ 1. **DISCRETIO,** Titulus honorarius, quo nonnunquam compellati sunt Episcopi, interdum etiam laici nobiles, uti videre potes apud Th. *Madox* Formul. Anglic. pag. 5.

° 2. **DISCRETIO,** Dijudicatio, judicium, ætas matura, nostris *Discrétion.* Acta MSS. Inquisit. Carcasson. ann. 1308. fol. 62. v° : *Credo firmiter sanctam fidem catholicam,... et hoc semper credidi postquam habui Discretionem.* Lit. remiss. ann. 1408. in Reg. 163. Chartoph. reg. ch. 229 : *Icelle Ysabeau demourant à Montpellier... comme altérée et hors de son bon sens et Discrétion naturelle, etc.* [°° *Anni Discretionis,* Ætas pubes, hominis qui suæ tutelæ est, passim in chartis Germanicis. Vide Haltaus, Glossar. col. 991. voce *Jahr. Discretio,* Prudentia, sapientia in Reinard. Vulp. lib. 4. vers. 309 :

Non simul ingluvies Discretioque esse sinuntur.]

°° 3. **DISCRETIO,** Arbitrium. *Discretio justiciariorum,* Quod judices arbitratu suo præter juratorum *veredictum* statuunt. Abbreviat. Placit. ann. 29. Edward. I. Linc. rot. 15. pag. 243 : *Jurati allocant dampna 200. librarum ; et quia videtur justiciariis quod 100. libra sufficiant... consideratum est quod prædictus prior recuperet dampna sua, quæ taxantur per Discretionem justiciariorum ad 100. libras.* Placit. ann. 20. ejusd. Edw. I. Linc. rot. 4. pag. 286 : *Quadraginta libræ datæ per Discretionem justiciariorum, qui per juratores non est culpabilis.*

° DARE SE A DISCRETIONE, Victori se permittere, nulla proposita aut accepta conditione, Gall. *Se rendre à Discrétion.* Steph. de Infestura MS. ubi de Innoc. VIII. PP. : *Dictum pontem cepit, et illi qui erant illic dederunt se et dictum pontem, ac modo quo inter milites dicitur a Discretione, quæ Discretio talis fuit, quod omnes, qui de dicto ponte erant, fuerunt interfecti.*

¶ AD DISCRETIONEM VIVERE dicuntur milites in Chronico Astensi apud Murator. tom. 11. col. 279. Qui sine ulla symbola pro libidine vivunt apud hospites suos, quod etiam Galli dicimus, *Vivre à Discrétion.*

¶ **DISCRETOR,** Scrutator, censor, qui *discernit.* Vulg. Interpr. Apostoli Hebr. 4. 12 : *Discretor cogitationum ; Discretor ingeniorum,* infra in *Distortor.*

¶ **DISCRETUS,** Officialis civitatis Divionensis, forte idem qui Magistratus vulgo *Scabinus.* [° Nisi sit qui majori et juratis est a consiliis.] Charta Odonis Ducis Burgundiæ apud Perardum in Burgundicis pag. 338 : *Ego Odo Dux Burgundiæ notum facio universis, quod Major et jurati Communiæ Divionis, ne suorum Discretorum excessus in dampnum universitatis nimis excrescerent, impetraverunt a me sibi donari omnes illos excessus.* Apud Scriptores nostros medii ævi non semel occurrit *Vir discretus* pro Viro prudenti : quod damnat Vossius de Vitiis Sermonis lib. 1. cap. 33. pag. 144. quoniam Antiquis *Discretus* constanter passive sumitur : quare Jovianus Pontanus *Discernens* quam *Discretus* mavult. Utcumque tamen ferri potest *Discretus,* ut observat Faber in Thesauro ; Si enim, inquit, Plautus *Notos* dixit pro iis qui noverunt, *Suspectum* pro Suspicace Dionysius Cato in Distichis ; non absurde adeo *Discretus,* pro eo qui discernit dici videatur.

° DISCRETUS, Titulus honorarius consulum Nemausensium, sive ex jurisperitis, sive ex mercatoribus, aut etiam ex laboratoribus electorum, usque ad ann. 1476. Vide Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 327. col. 2. Anno 1479. ibid. pag. 341. col. 2. iis tantum tribuitur, qui doctores vel licentiati erant in legibus ; alii vero consules honorabilium appellatione donantur. Quæ formula perseveravit usque ad ann. 1498. ibid. tom. 4. pag. 71. col. 1. ubi tituli honorarii ita distribuuntur : *Venerabilis* licentiato in legibus, *Honorabilis* burgensi vel mercatori, *Discretus* notario, et *Providus* laboratori. *Venerabiles* et *Honorabiles* indistincte appellantur consules, in Comput. ann. 1502. pag. 78. col. 2. ibid. Arest. ann. 1302. in Reg. *Olim* parlam. Paris. : *Patet per arrestum Grimerio de Placentia, thesaurario Bajocensi,... qualitatem viri Discreti datam fuisse.*

° **DISCRIMNUM,** f. Discrimen. Gall. *Intervalle,* spatium nempe chirothecam inter et brachiale. Tract. Ms. de Re milit. et mach. bellic. cap. 142 : *Post equites armatos torace,... brachialiis, cirothecis,... et pugnone super Discrimno.*

DISCRIMEN, DISCRIMINALE. Gloss. Lat. Gr. : *Discrimen,* ἀνακτένισμα, διάκριμα, καὶ κίνδυνος, *Discerniculum,* discernendis seu dividendis ante frontem mulierum capillis idoneum. Glossar. Lat. Theotisc : *Discriminalia, muliebris capitis ornamentum, quo crines discernunt.* Joan. de Janua : *Discriminalia dicuntur, quæ dividunt capillos per mediam frontem.* Infra ex Isid. lib. 11. cap. 1 : *Sunt proprie Discriminalia, quibus crines divisi religantur.* Idem Isid. lib. 19. cap. 31 : *Discriminalia capitis mulierum sunt vocata ex eo, quod caput auro discernant : nam discriminare, dividere dicitur.* Isaias cap. 3 : *Et monilia, et armillas, et mitras et Discriminalia, et periscelides, etc.* Ubi Mamotrect. : *Discriminalia, quæ sunt ad distinguendum capillos, ne ad invicem intricentur.* Lex Bajwar. tit. 7. § 5 : *Si Discriminalia ejecerit de capite Wulworf dicunt,* [Baluz. habet, *quod Walwrst dicunt,*] *vel virgini libidinose crines de capite extraxerit, etc. Acus crinalis,* Apuleio. Martial. lib. 14. Epig. 24 :

Tenuia ne madidi violent bombycina crines,
Figat acus tortas sustineatque comas.

S. Hieronymus in Isaiam cap. 3 : *Habent acus mulieres, quibus ornamentorum crinium compago retinetur, ne laxius fluant, et in sparsos dissipentur capillos. Discriminalis acus,* apud eumdem lib. 3. in Ruffinum cap. 11. Martian. Capel. l. 9. § 903 :

Crinalem spicum pharetris deprome cupido
Libens capillum solvere.

Ubi *spicum* pro *spica* usurpatur. Vide Pricæum ad Apolog. Apuleii pag. 11.

DISCRIMINARE, Periclitari, in discrimen venire. Itinerarium S. Willibaldi n. 8 : *Nec non immanissima maris Discriminare decrevisset æquora.* Nos diceremus, *Hazarder les mers.*

¶ **DISCRIMINOSUS,** Periculosus. *Discriminosus locus,* apud Nicolaum de Jamsilla de Gestis Frederici II. Imp. inter Scriptores Ital. Muratorii tom. 8. col. 504. *Discriminosum ignis incendium,* in Vita B. Coletæ, Martii tom. 1. pag. 570.

¶ **DISCUBITO,** Lectus puerperæ, cui præsidebant *Matronæ,* i. Parcæ, Deæ Paganorum, ut interpretatur Menesterius Hist. Lugdun. pag. 128. ubi veterem hanc exhibet inscriptionem : PRO SALUTE DOM. N. IMP. L. SEPT. SEVERI AUG. TOTIUSQUE DOMUS EJUS AUFANIIS MATRONIS ET MATRIBUS PANNONIORUM ET DALMATARUM TI. CL. POMPEIANUS TRIB. MIL. LEG. 1. MIN. LOCO EXCULTO CUM DISCUBITONE ET TABULA V. S. Vide *Decubiæ.* [°° Apud Forcellinum *Discubitione.*]

¶ **DISCUBIUM,** f. Cubiculum, ubi *Discubatur.* Hugo Lingon. Episc. tract. de Corpore Christi contra Berengarium sub finem : *Sicut mecum in tuo Discubio contulisti. Expertus loquor audisse, contigit, nam non crederem.*

DISCULPARE, Nostris *Disculper*, Culpam amovere. Vita S. Antidii Archiepiscopi Bisonticensis cap. 4 : *Cumque ille tanti criminis sese reum Disculparet.*

° **DISCULSUS**, pro Divulsus, vel Discussus, ut notant docti Editores, ad Vit. S. Ugon. tom. 3. Sept. pag. 303. col. 2 : *Sacra fuit de intortis aciculis imago Disculsa : venerabile caput, multasque illius partes, quibus etiam nunc inhærebant, magna animi devotione conspeximus.*

° **DISCULUS**, ab italico, ut videtur *Discolo*, Improbus, effrænatus. Annal. Placent. ad ann. 1444. apud Murator. tom. 20. Script. Ital. col. 886 : *Fratres conventuales magnam fecerunt unionem in platea communis, et statim ipsi numero quatuordecim vel circa, cum nonnullis secularibus Disculis ad ecclesiam S. Georgii, ubi moram trahebant Observantes, perrexerunt.* Vide *Discolus.*

° **DISCUMBATUD**, DESCOMBATUD. Sent. vicecom. Carcasson. ann. 1080 : *Batallerii debent esse Discumbatud de qua terra ipsi velint, completo hoc judicio... Mittat Imbertus duo mille solidatas ad pretium vicecomitissæ et solidos ducentos de dampno de batallerio, et hoc quisque per hominem Descombatud, qui sit de Rodens et in toto Rodanego.* An idem quod infra *Disdampnificare ?*

¶ **DISCUMBITIO.** Vide *Decumbitio.*

¶ **DISCUMFICERE**, DISCUMFITUS. Vide *Disconficere.*

DISCUPERE, Malum, perniciem alicui cupere, Gall. *Souhaiter du mal à quelqu'un.* Conventus apud Marsnam in Capitul. Caroli C. tit. 8. § 2 : *Ut nemo suo pari suum regnum, aut suos fideles, vel quod ad salutem, sive prosperitatem ac honorem regium pertinet, Discupiat aut forconciliet.* Iisdem verbis in Conventu Turonensi, et in Capitul. Ludovici II. Franc. Reg. Caroli C. filii. Hincmarus Opusculo 34 : *Et quidquid inventum fuerit, quod ex eisdem rebus juste et rationabiliter ad Laudunensem Ecclesiam pertineret, non solum non Discuperet, verum et libenter eas ipsi Ecclesiæ concedere vellet.*

¶ **DISCUPTIVUS**, Charta anni 1422. ex Archivo S. Victoris Massil. : *Quidam Monachus effudit parvum brocum vini, quod erat ad bassum, mixtum et acetosum, generativum morborum, Discuptivum digestionum, ponderativum humorum, confederativum pigritiarum, etc.* Ubi *Discuptivum digestionum* idem videtur atque contrarium digestioni, quod eam impedit et cruditatis causa est in stomacho.

¶ **DISCURIA**, pro *Disturia*, vel potius *Dysouria*, a Græco δυσουρία, Difficilis urinæ excretio. Vide locum in *Caucolosi.*

1. **DISCURRERE**, dicuntur *Missi*, qui mittuntur in provincias, qui inde *Missi discurrentes* passim appellantur. Epist. Ludovici Pii Imp. ad Sicharium Archiepisc. Burdegal. : *Quoniam tamdiu illum in tua vel comprovincialium tuorum diœcesi immorari et Discurrere una cum Misso tuo jussimus, etc.* Ita Rectores *Discurrere* dicuntur in lege 5. Cod. Th. de Offic. Rector. provinc. (1, 7.) cum intra provinciæ suæ fines per villas ad querelas provincialium excipiendas, sese conferunt. *Discursus judicum*, apud Senatorem lib. 5. Epist. 14.

DISCURSORES, Iidem qui *Missi Discurrentes. Judices vel Missi Discursores*, in Edicto Clotarii II. Regis post Synodum Parisiens. V : *Missi vel Discursores Monasterii* in alia ejusdem Clotarii Charta pro Monast. Corbeiensi. Vide *Missus Discurrens* et *Decurrentes.*

2. **DISCURRERE**, apud Ammianum lib. 17. et 30. est διαλέγεσθαι, [Sermocinari, Gall. *Discourir.*] Vide Lindenbrogium ad eumdem pag. 63. Hinc

1. DISCURSUS, Sermocinatio, verbositas, Gall. *Discours.* Carolus M. in præfat. libr. in Synod. de adorand. Imagınib. : *In præfata Synodo hebetudinis continentur Discursus.* Eckehardus Minimus de Casibus S. Galli cap. 6 : *Dicens prælationem sæpius superbiam, arrogantiam, Discursus et multiloquia comitari.*

¶ DISCURSIO, Lactantius Opif. Dei cap. 3 : *Dies Discursione consumunt.*

° 3. **DISCURRERE**, In usu esse. Charta Pontii abb. S. Andr. ann. 1155. ex schedis Pr. *de Mazaugues : Tali videlicet pacto, ut sexdecim sextarios boni frumenti ad mensuram mangonarii Avinionensis, qui per villam communiter Discursit, de censu... deferre faciant.*

° 2. **DISCURSUS**, Cursus, Gall. *Cours.* Lit. Nicol. march. Estens. inter Stat. Mutin. rubr. 412. pag. 98. r° : *Taliter quod aquæ currere non possunt et suum habere Discursum.*

3. **DISCURSUS**, Excursio, Gall. *Course.* Charta ann. 1390. in Reg. 141. Chartoph. reg. ch. 33 : *Nonnullos ejus familiares in dictis Discursibus cum dictis Anglicis et rebellibus mittendo, etc.*

¶ **DISCURVUS**, Distortus. Joan. Longinus in Vita S. Stanislai Episc. Maii tom. 2. pag. 246 : *Os habens Discurvum et retortum.*

1. **DISCUS.** Capitulare de Villis cap. 24 : *Quidquid ad Discum dare debeat, unusquisque judex in suo habeat plebeio, qualiter bona et optima atque bene, studiose. et nitide omnia sint composita, quidquid dederint.* Galli dicerent : *Ce que chaque juge doit donner pour le Plat du Prince.* [Malim *pour la table*, ad mensam, deducendo vocem *Discus* a Germanica *Disch*, Mensa ; unde etiam nostrum *Disner* vocabulum arcessit Barthius lib. 2. Advers. cap. 4. Vide *Discophorus.*] [☞ Fiscorum describendorum formulæ ap. Pertz. vol. leg. 1. pag. 179 : *Vestimenta : lectum parandum 1. drappos ad Discum parandum 1. toaclam 1.* Confer *Disclachan* ap. Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 2. col. 159.]

¶ DISCUS, Mensa Scribarum et Notariorum, Gall. *Bureau.* Statuta Massil. lib. 1. cap. 4 : *Notariorum unus sit ad Discum juxta judicem pro scribendis, sicut consuetum est, omnibus actitatis causarum in dicta curia seu curiis ventilatarum.* Eadem repetuntur cap. 6. § 2. Annal. Genuens. ad annum 1266. apud Murator. tom. 6. col. 537 : *Scribæ dicti Potestatis ad Discum suum fuerunt magister Albertus de Casali, Januinus Ogerius, et Balduinus de Izo, et ad Discum maleficiorum Guillel. Vegius et Emanuel de Albara.*

¶ DISCI VETERES, Gall. *Oeillets de salines*, apud Lobinellum in Glossario Hist. Britan. tom. 2. col. 134 : *Verderie... que sont à Coisnon et a Discis veteribus usque mare.* Sunt areolæ continendis aquis, unde per calorem solis sal exprimitur.

° 2. **DISCUS**, Tabula, ubi merces vendendas exponunt. Stat. Astæ collat. 3. cap. 47. pag. 15. r°. : *Ordinatum quod revenditores, ubi habent Discos in mercato, teneantur et debeant tenere expeditas quatuor vias.* Stat. crimin. Riper. cap. 219. fol. 29. r°. : *Quilibet persona vendens pannum lanæ, debeat mensurare... super tabula vel Disco.*

° 3. **DISCUS**, Cibus, qui in disco apponitur. Stat. Mss. eccl. Tull. ann. 1497. fol. 69. r°. : *Nota tamen quod in quolibet convivio festi Innocentium, omnia quæ apponuntur coram episcopo in dapibus, qui Disci nominantur, cedunt ferialibus subdiaconis et pueris chori, ita quod impune licet eis consequi.*

DISCUSSORES, Dicti Cognitores et disceptatores rerum fiscalium, ab aliis tractarum, seu, qui in provincias extra ordinem mittebantur, examinaturi et inquisituri , quid tributorum nomine exactum esset, quid in reliquis resideret, quique adeo provinciales ad reliquorum solutionem cogerent, de quibus plene in C. Th. et Just. tit. de Discussorib. qui non alii videntur ab *Inspectoribus*, de quibus suo loco. Gloss. Isid. : *Discussor, Examinator.* Gloss. Lat. Gr. : *Discussor*, λογοθέτης. *Discussio*, λογοθεσία. Senator lib. 4. Epist. 38 : *Nobis supplicasse cognoscat a... Discussoribus iniquis se oneribus ingravatos.* Vide Edict. Theoderici Regis cap. 144.

DISCUSSORES JURAMENTI, in Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 1. § 34. lib. 5. tit. 7. § 19. qui a Principe in provincias mittuntur ad excipienda subditorum fidelitatis sacramenta, cum de novo ad Regale fastigium evehitur.

° **DISDAMPNIFICARE**, Damnum reparare, restituere, Gall. *Dédommager.* Charta ann. 1342. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 341 : *Pronuntiaverunt quod dictus magister Simon Disdampnificaret dom. nostrum regem de pecunia regia per eum soluta.* Vide supra *Dedamnificare.*

DISDONARE, Isidoro in Gloss. *Diversa donare.* [Sic *Dilargiri*, Diversis vel diversa largiri ; Grævius tamen putat verius esse, quod in Constantiensi legitur : *Dissonat, per diversa sonat.* Papias : *Dissonat, non consentit, dissimulat, per diversa sonat ;* melius, *Perversa sonat*, ex eodem Papia, qui habet : *Dissonum, Perverse sonans, dissimile.*]

DISENSOR, Ἑτερογνώμων, in Gloss. Græc. Lat. qui ab alio dissentit.

¶ **DISENTERIA**, Italis *Dissenteria*, Gallis *Dyssenterie*, a Græco δυσεντερία. Utitur Hugo Falcandus in Hist. Sicula, apud Murator. tom. 7. col. 302.

¶ **DISENTERIUM**, Eadem notione, apud Marten. Anecd. tom. 4. col. 43.

¶ **DISERTARE**, Disertum efficere. Oratio Johannis *Balue* Cardinalis coram Summo Pontifice anno circiter 1471. apud Acherium Spicil. tom. 9. pag. 329 : *Profecto finem orationi imponerem, nisi divini auxilii mihi spes inesset, quod balbutientes Disertat, et indoctos dirigit et ornat.*

DISERTARI , Disertum velle videri. Acta Martyrii S. Theodoriti : *Julianus dixit : Disertaris, sacrilege, tanquam ab Athenis nuper adveneris.*

¶ **DISERTIA** ut mox *Disertitudo*, apud Martenium Ampliss. Collect. tom. 2. col. 1422.

DISERTITUDO , Eloquentia , scientia. [Hieronymus Epist. 61. ad Pammachium cap. 4 : *Nisi tibi Disertitudinis tuæ fluvius inundasset.* Idem Epist. 51. ad Domnionem : *Det nobis occasionem respondendi Disertitudini tuæ.*] Eulogius lib. 3. Memor. SS. cap. 2 : *Gratia itaque Disertitudinis linguæ Arabicæ, qua nimium præditus erat, etc. Sermonum Disertitudo*, in Vita Isidori Hispalensis n. 5. Occurrit præterea in Gloss. Arabico-Lat. apud Aldhelm. lib. de Virgin. cap. 1. et Herimannum de Restaur. S. Mart. Tornacensis, cap. 103. [et in Vita B. Edmundi Archiep. Cantuar. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 1790.]

¶ **DISSERTITUDO** ELOQUII, in Actis SS. Junii tom. 1. pag. 460.

DISERTOR, *Sophista*, Σοφιστής in Gloss. Gr. Lat.

° **DISESIA**. Germ. Cabillon. episc. in Vita Phil. Boni apud Ludewig. tom. 11. Reliq. Mss. pag. 32: *Contra Borboniorum ducem, qui ab eo defecerat, per Disesias validissimum exercitum usque Avernos traicit.* An per angustos montium aditus?

° **DISFACERE**, ut supra *Defacere*, Abolere, irritum facere. Charta ann. 941. apud Murator. in Antiq. Estens. pag. 147: *Nullus de heredibus meis incontra hunc meum judicatum... ire, inrumpere, aut Disfacere, aut contendere, etc.* Pactum inter Soldan. et Pisan. ann. 1174. apud Lam. in Delic. erudit. pag. 201: *Et isto stabilimento habeant Disfacto, etc.* Vide *Diffacere.*

° **DISFALCARE**. Vide supra *Difalcare.*

¶ **DISFASCIARE**, Solvere *fasciam* seu tæniam circumligatam. Acta SS. Junii tom. 3. pag. 446. de S. Raynerio: *Et super ipsum digitum exspuit, et fasciavit illum, et præcedit patri pueri, ut non Disfaciaret digitum pueri, usque dum alia die in sero reduceret ad eum puerum.*

° Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. *Fayssar, Prov. fasciare; inde Disfasciare.*

° **DISFERRIARE**, Italis *Disferrare*, Ferrum seu vincula demere, compedes solvere, nostris alias *Defferger*. Stat. Montis-reg. pag. 269: *Item statutum est quod ferrarii, qui habent inferriare et Disferriare presonerios, etc.* Lit. remiss. ann. 1383. in Reg. 123. Chartoph. reg. ch. 260: *Jehan Guillon releva folz enragiez... et tellement se démena en ses foleurs et temptations, qu'il convint qu'il feust enfergiez par les mains... Lequel ainsi enfergé fu mené en pélerinage à S. Materin de l'Archant pour illec faire sa noveine... Cuidans qu'il feust amendé dudit pélerinage, le Deffergerent ; après lequel Deffergement icellui Guillon fist pis que devant;... parquoy il convint qu'il feust renfergiez.* Aliæ ann. 1397. ex Reg. 152. ch. 144: *Lequel viconte ordonna au geolier desdites prisons que icellui exposant feust enfergé par les piez... Icellui exposant tout enfergé se parti d'icelle prison, et quant il fut hors de ladite ville se Déferga et s'en ala.*

¶ **DISFIDARE**, ut supra *Diffidare*, Gall. *Deffier*. Hist. Cortusiorum lib. 2. apud Muratorium tom. 12. col. 794: *Videns hoc dominus Princeps statim Disfidavit Ugutionem, et fecit acies præparari ad pugnam.*

DISFILATUS EQUUS, in Statutis Mediolan. 2. part. cap. 487. [Lego *Desfilatus*.]

DISFŒDERATUS, Fœdere solutus, apud Erkempertum in Hist. Longob. pag. 69.

DISFORTIARE, DISFORTIATIO. Vide *Deforciare.*

DISGAGIARE, DISUAGIARE, ex Gall. *Dégager*. Tabularium S. Ægidii Pontis Audomari: *Fratres de S. Egidio Disgagiaverunt domum et hortos Engeranni.* Vide *Vadium, Deguadiare.*

¶ **DISGLACIARE**, Regelari, solvi, Gall. *Degeler*, Ital. *Disgelare*. Occurrit in Breviario Hist. Pisanæ ad ann. 1168.

¶ **DISGLUTINARE**, Disjungere, Gluten dissolvere. Hier. Ep. 26. ad Pammach. cap. 5. sub finem: *Conjuncta Disglutinamus ; unita dissuimus.* Occurrit iterum in Testamento Giraldi Matisconensis ann. 888. inter Anecdota Marteniana tom. 1. col. 53. *Deglutinare palpebras* dixit Plinius.

° **DISGNUM**, Signum, nota, Gall. *Seing, marque*. Stat. ant. Florent. lib. 5. cap. 6. ex Cod. reg. 4621: *Debeant (ambaxiatores) scribi facere suos equos, quos secum ducent, per pilos et Disgna.* Vide supra *Designum.*

° **DISGOLARE**, Distillare, effluere, Ital. *Disgocciolare*, Gall. *Ecouler*: unde *Disgolatorium*, alveus, quo aqua diffluere potest. Stat. Vercel. lib. 3. pag. 89. r°.: *Et more solito per antiqua et solita loca campi Disgolentur. Et quod faciat quod habentes terras et possessiones, in facie suæ terræ habeant fossata Disgolatoria, ita quod aqua pluviæ arceatur et fluat sicut fluere consuevit ; ut superius dictum est, liceat consorti illum alveum seu Disgolatorium fieri facere, etc.*

¶ **DISGOMBERARE**, Italis *Disgombrare*, Gallis *vuider*, evacuare. Memoriale Potestatum Regiensium ad ann. 1283: *Daynesius ibi est suffocatus et jacet, qui in dicto puteo intraverat ad Disgomberandum et remundandum, et cecidit puteus super eum.*

° **DISGOMBRARE**, DISGUMBRARE, Purgare, mundare, vox Italica. Stat. Mutin. rubr. 20. pag. 3. v°.: *De stratis Disgombrandis, etc.* Stat. Castri Redaldi lib. 3. pag. 47. v°.: *Item quod vicinus seu vicini... compelli possint... cavare et Disgumbrare, et cavata et Disgumbrata tenere ipsa fossata.* Vide supra *Discombrare.*

° **DISGONBRARE**, Liberare, quodvis impedimentum amovere. Stat. ant. Florent. lib. 2. cap. 58. ex Cod. reg. 4621. fol. 63. v°: *Dominus potestas debeat ad petitionem cujuslibet cui data esset tenuta,... facere præceptum de Disgonbrando ipsam tenutam.*

° **DISGRACIATUS**, Infortunatus, infelix, Ital. *Disgraziato*. Bareleta serm. in Dom. Palmar.: *Amor illius supremi Dei erga infelicem et Disgratiatam naturam humanam, etc.* Vide mox *Disgratia.*

✱ **DISGRASIARE**. [Distemperare ; de gradu vite, sanitatis destituere. DIEF.]

DISGRATIA, Offensio, infortunium, ex Gallico *Disgrace*. Guillelmus de Podio Laurentii cap. 1: *Ægrotantem ergo terram tantæ infidelitatis Disgratia, vir religiosus Beatus Bernardus Clarevallensis Abbas... visitavit.* Innocentius VI. PP. in Epist. MS. ad Ludovicum Regem Siciliæ: *Quia tamen regnum ipsum, instar infirmi, prætentæ Disgratiæ reliquiis debilis, etc.*

° Morbus, infirmitas, Ital. *Disgrazia*. Charta Will. Rom. reg. ann. 1252. in Batav. sacr. pag. 187. col. 1: *Quod qui facere præsumpserit, Disgratiam nostræ celsitudinis se noverit incursurum, etc.* Acta S. Parid. tom. 2. Aug. pag. 76. col. 2: *Ut quisquis febrili Disgratia seu quolibet languore detentus, de ipso fonte fideliter et devote potaret, ejusdem meritis remedii salutaris consequeretur effectum.*

¶ **DISGREGARE**, Disjungere, dissolvere. Martian. Capella lib. 3: *Hic ordo rebus, quique Disgregabitur.* Vide *Digregare.*

° Chron. Pet. Azarii ad ann. 1360. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 357: *Societas ista cœpit aciem primam domini Mediolani Disgregare et in cuneos separare.*

DISGREGUS, Multiformis, varius. Idem Capella lib. 9: *Venustate Disgregæ puellæ.*

¶ **DISGRESSARI**, pro *Digredi*. Utitur Alanus de Insulis in Planctu naturæ pag. 301.

¶ **DISGRESSIO**, Titulus honorarius, quo Innocentius Papa compellat Archiepiscopum Armarchanum et Episcopum Silvanectensem in Rescripto pro Canonizatione S. Edmundi Cantuar. Archiep. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 1842. D. Verum puto legendum *Discretio.*

¶ **DISGREX**, *Segregus*. Gloss. Isid. Vitam solitariam *Segregem* appellat Seneca de Benef. 4. 18.

DISGRUERE, *Disconvenire, discordare.* Joan. de Janua.

¶ **DISGUAGIARE**, ut *Disgagiare*, Repignerare. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 67: *Et postea centum et quinque solidos in caritate, unde Disguagiavit suam terram de Circuiardo.*

° **DISGUARNIMENTUM**, Id omne quo urbs vel castrum nudari potest. Charta ann. 1231. apud *Manni* in Observ. histor. ad Sigil. ant. tom. 7. pag. 117: *Promiserunt et juraverunt.... dare castrum Tondæ et munitiones suas omnes dicto communi S. Miniatis, guarnimentum et Disguarnimentum contra omnes ad potestatis et regiminis, quod pro tempore fuerit, mandatum.* Vide *Disguarnire.*

¶ **DISGUARNIRE** OPPIDUM, Munitiones illius destruere, a Gallico *Degarnir*, Italis *Squernire*, Spoliare, denudare. Chronicon Parmense ad ann. 1307. apud Muratorium tom. 9. col. 865: *Guastalla vero venit ad mandata dicti Defensoris, et per eum accepta fuit, et spanata de foveis et Disguarnita, et deforzata in totum circumquaque.*

° **DISGUMBRARE**. Vide supra *Disgombrare.*

DISHÆREDITARE. Vide *Dehæreditare.*

° **DISHOBEDIENTIA**, a Gallico *Désobéissance*, Inobedientia, imperii detrectatio, contumacia. Charta ann. 1378. in Reg. 119. Chartoph. reg. ch. 48: *Cum Egidius Garnerii de Lunello burgensis regius Aquarum mortuarum sit præventus.... de morte Petri de Vabris ;.... exigentibus contumaciis suis et Dishobedientiis, fuit condempnatus.*

° **DISHONOR**, Vituperium, dedecus, Ital. *Disonore*, Gall. *Deshonneur*. Charta Petri Candiani ducis Venet. ann. 964. tom. 4. Cod. Ital. diplom. col. 1522: *Unde magna vituperatio erat in nobis, et in nostra patria et Dishonore in nostras cartulas,.... pro nihilo eas habebant.* Vide in *Dehonorare.*

DISHONORARE. Vide *Dehonorare.*

DISHYPATUS. Vide *Dissipatus.*

¶ **DISIS**, Græc. δύσις, Occasus solis. Sigebertus Levita apud Leibnitium Scriptor. Brunsvic. tom. 1. pag. 308. in Vita Theodorici I. Metensis Episc.:

Quatuor ecce plagas per quatuor aspice portas,
Scilicet Anatolen, Disin, Mesembrian, Arcton.

[° Vide infra *Dysis.*]

¶ **DISISIO**, Divisio. Testamentum Andreæ Dertonensis Episc. apud Ughellum in Appendice tom. 4. pag. 9: *Aut ipsis casis et rebus in naufragium miserint, aut ullam Disisionem exinde fecerint.* Est pro *Decisio* a *Decidere*, Amputare, detrahere ; vel a *Dis* et *secare*, ut infra *Dissicio.*

DISLAUDARE, [Dissuadere.] Vide *Laudare.*

1. **DISLIGARE**, in Charta Italica ann. 1287. apud Bollandum 20. Martii, et Jo. de Janua: nostris *Deslier*. [Utuntur et Bernardus Monachus Ord. Cluniac. part. 1. cap. 72. et Bartholomæus Scriba lib. 6. Annal. Genuens. ad ann. 1230.] Est etiam

DISLIGARE, Solvere, solutione se liberare. Gloss. Arabico-Lat.: *Disligo, solvo. Desligement de Cens*, solutio censuum, in Statutis Leodiensib. art. 11.

° Alias *Desloer, Deslouer, Esloissier* et *Eslossier*. Lit. remiss. ann. 1373. in Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 240 : *Icellui suppliant feri ledit Jehan d'un baston sur une de ses mains, et lui Desloa le pouce d'icelle main*. Aliæ ann. 1381. in Reg. 120. ch. 48 : *L'exposant et ses deux cousins...... trouverent un des freres dudit exposant, qui avoit Desnoué* (sic) *l'une de ses espaules, laquele espaule ledit Robert Bunel, qui estoit homme de mauvaise vie et renommée, lui avoit Deslouée d'un coup d'espée ou autrement*. Lit. remiss. ann. 1396. in Reg. 150. ch. 277 : *Icellui Colin feri d'une massue que il tenoit ledit Jehan si grand cop sur l'un de ses bras, que il en ot ledit bras froissié et Eslossié. La femme d'icellui suppliant fut abatue et atainte d'iceulx arbres, et ot l'un des bras Esloissié*, in aliis ann. 1420. ex Reg. 171. ch. 289. *Desrénement*, ipsa membri alicujus distorsio, in Lit. remiss. ann. 1395. ex Reg. 148. ch. 109 : *Comme le suppliant se soit entremis de garir rompures et cassures et Desrénemens de bras et de jambes, et d'autres maladies, etc.* Vide supra *Denodare* et infra *Elochare*.

¶ DISLIGATIOR VITA, Dissolutior, Gall. *Relaschée, Dissolue*, in Præcepto Ludovici August. ann. 19. imperii, apud Baluzium tom. 1. Capitul. col. 678.

✱ 2. **DISLIGARE**, ab Italico *Dislegare*, Vincula solvere, Gall. *Délier*. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 276 : *Et dicimus quod nullus, qui stat ad portas circle custodiendas debeat destorsare, seu Disligare malam seu torsam alicui mercatori per dictas portas transeunti*. [FR.]

¶ **DISLIQUIDUS**, *Dies præcipuus, clarus*. Papias in MS. Bituric. Forte legendum, *Dies liquidus*.

¶ 1. **DISLOCARE**, Loco et sede movere, Gall. *Disloquer* : quod dici solet de ossibus sede sua delapsis. Occurrit in Historia S. Francisci de Paula, April. tom. 1. pag. 230. in Processu de SS. Virginibus Eychsellensibus, Junii tom. 3. pag. 117. apud Lobinellum in Hist. Britan. tom. 2. col. 563. etc.

° 2. **DISLOCARE**, DISLOQUARE, A locatione resilire ; practici nostri dicunt *Résilier un bail*. Charta ann. 1341. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 480 : *De jure locandi et Dislocandi bona prædicta*. Alia ann. 1315. in Chartul. thesaur. S. Germ. Prat. fol. 19. v°. : *Constituimus procuratores ad loquandum et ad Disloquandum omnes et singulas terras, domos, vineas, possessiones, etc.*

° **DISLOGIARE**, a Gallico *Déloger*, Loco vel domo decedere. Comput. ann. 1399. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 150. col. 2 : *Verum quod certæ gentes armorum essent allogiatæ in loco de Bolhanicis suburbiorum Nemausi, dicti domini consules..... iverunt ad dictum locum de Bolhanicis pro visitando dictas gentes armorum, et taliter facere quod se Dislogiarent a prædicto loco*. Vide *Delocare*.

° **DISLOQUARE**. Vide supra *Dislocare* 2.

DISLOQUI, Incogitanter, imprudenter et inepte loqui et fabulari. Eckehardus Junior. de Casibus S. Galli cap. 14. pag. 98 : *At illi Disloqui eum, ut ægroti solent, putantes*. Vide *Miskennino*.

° *Déparoler*, pro Maledicere, famam alicujus lædere, in Serm. 45. ex Cod. S. Vict. Paris. xiv. sæc. : *Plusor s'asanblent aus places et aus rues, si Déparolent lor voisins, et les vis et les morz*.

¶ **DISMAGIUM**. Vide *Dimagium*.

DISMANARE, et DISMANNIRE. Formula vetus apud Bignonium : *Ut neque vos, neque juniores atque successores vestri ipsum pro hoc inquietare, nec Dismanare non præsumatis, nec facere dimittatis*. Editio Lindenbrogii præfert *Dismannire*, [Baluzii *Dismanuare* :] sed *Dismanare* habet etiam Charta Pipini Majoris Domus pro Monast. S. Dionys. apud Doubletum pag. 602 : *De villabus ipsius sancti suggessit, dicens, eo quod.... a pravis hominibus... de ipsa sancta casa abstractas vel Dismanatas fuerunt*. Bignonius *Dismanare*, de domo extrahere interpretatur. Sed videtur eadem vis esse vocabuli istius, quæ apud nos *Demener*, inquietare, turbare. *Se Demener*, est inquietum esse, Italis *Dimenare, muovere in quà in là, rimenare*, agitare. [Bignonianam interpretationem confirmat Testamentum Berarii Episc. Cenoman. apud Mabillon. Analect. tom. 3. pag. 214. ubi : *Neque nos neque successores nostri, nec ullus quilibet, quamdiu ipsa advivit, de ipsa Abbatia vel de ipso Monasterio, nec Dismanandum nec distrahendum, ad hoc faciendum non habeat pontificium*.]

° Nostris *Se Démeinner*, pro Se adhibere, agere, vulgo *Se conduire*. Joinvil. in S. Ludov. edit. reg. pag. 117 : *Celi qui ainsi se Démeinne, doit l'en appeler preudomme, etc.* Hinc *Démainement* dixerunt nostri quidquid ad rem tractandam pertinet. Chron. Ms. Bertr. Guesclini :

Je suis plege, mes sires, par droit accordement
Pour la paix bien tenir, voire par un couvent,
Con devoit avoir fait tout le Démainement
Dedans un certain jour qui fut dit plainement.

¶ **DISMANTA**, Nomen injurium, forte a Græco, Μάντις, Hariolus, et δὶς, Bis, quasi Bis hariolus. Cardinalis Aragonius in Vita Alexandri III. Papæ, apud Muratorium tom. 3. pag. 449. col. 1. A : *Clamabant pueri contra ipsum Ecclesiæ invasorem dicentes, Maledicte, fili maledicti, Dismanta, non eris Papa, non eris Papa, Alexandrum volumus*.

° **DISMANTIRE**, a Gallico *Démentir*, Mendacii arguere. Lit. remiss. ann. 1360. in Reg. 89. Chartoph. reg. ch. 380 : *Dictus Johannes Mailli Dismantivit Petrum de Curia, etc.* Vide supra *Dimentiri*.

DISMANUARE. Vide *Dismanare*.

° **DISMAS**, Nomen fictitium boni Latronis, apud Corn. *Van Gestel* tom. 1. Histor. sacr. et prof. archiepiscop. Mechlin. pag. 67.

DISMASATUS. [Ager in quo nullum exstructum est ædificium.] Vide *Amasatus*.

DISMEMBRARE, etc. Vide *Demembrare*.

° **DISMENTIRI**. Vide supra *Dimentiri*.

DISMILITARE, A militia removere, degradare, proprie ordinem Militarem auferre, *Oster la Chevalerie*. Paschalis I. PP. in Confirmat. Privilegiorum Ecclesiæ Ravennatis, apud Rubeum lib. 5. pag. 237 : *Sed si militati fuerint, eos discingi et Dismilitari jubemus*. Exstat etiam apud Ughellum tom. 2. pag. 345. [Vide *Desmilitare*.]

¶ **DISMIRANDO**, *Emirando*. Papias. Forte pro *Demirando, admirando*.

¶ **DISMONTARE**, verbum Ital. Ex equo descendere. Regimina Paduæ ad ann. 1320. apud Murator. tom. 8. col. 432 : *Venit ad civitatem Paduæ..... cum multa quantitate militum et Dismontavit in magno palatio Henrici Scrovegni*. Gallis *Démonter* est aliquem ex equo dejicere.

¶ DISMUNTARE, Eadem notione ibid. col. 432.

° **DISMUNDIARE**, *Mundium* seu tutelam puellæ abdicare et marito permittere. Contract. matrim. ann. 1248. apud Corbinel. inter Probat. domus *de Gondi* pag. 71 : *Quam siquidem Monacam dictus Ghondus pater ejus ipsi Jacopo Dismundiavit, et sub ejus mundio et potestate misit, cum omni frea et anagress et omni jure mundii, ipsis Jacopo et Monaca altero in alterum per verba de præsenti matrimonialiter consentiendo, cum annuli datione et receptione*. Vide *Mundium*.

1. **DISNARE**. Papias : *Jantare, Disnare dicitur vulgo*. Gallis, *Disner*. A δειπνέω, deducit vir doctus ad 14. Annal. Taciti, ut et Silvius in Isagoge : alii [quibus non favet littera *s* occurrens in *Disnare*,] a *Dejejunare*. Vide in hac voce Octav. Ferrarium in Orig. Ital. verbo *Desinare*, [et Menagium in Gallicis verbo *Diner*.]

° 2. **DISNARE**, a Gallico *Disner*, Pastus, procuratio, prandium. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Dinnador, Prov. pransorium, prandium*. Charta ann. 1122. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 422 : *Ego Petrus abbas Anianensis.... dono tibi Guillelmo de Omellatis, ... et tuis successoribus bailiam in totum honorem de Carcares, et per istam bailiam supradictam habeas albergum cum Disnare in domo nostra de Carcares, per unumquemque annum, etc. Disnerie*, eodem sensu, in Charta ann. 1404. ex Reg. feudor. comitat. Pictav. in Cam. Comput. Paris. fol. 68. r°. : *Je Colas Baronneau de Lesignen congnois et confesse moi avoir..... une Disnerie, appellée la Disnerie de Beusse, laquelle part par indivis o le gouverneur de l'église d'Airon et o le gouverneur de l'église de Foillet*. Nisi tamen, quamquam bis distincte *Disnerie* legatur, emendandum sit *Dismerie*, Jus scilicet percipiendi decimam. Vide supra *Decimagium* in *Decimæ*.

DISNARIUM, DISNERIUM. [° Comput. Ms. ann. 1244 : *Pro expensis domini comitis ad S. Germanum et pro Disnerio suo apud Confluentum, xxxviij. sol. Disnerium seu prandium*, in Charta ann. 1354. ex Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 416.] Vide *Dignerium*.

° **DISNIMANNUS**. Vide supra *Dienismannus*.

° **DISNODARE**, vox Italica, Discedere, disjungi, Gall. *Diviser*. Acta B. Amadei tom. 2. Aug. pag. 578. col. 1 : *Accipiens ipsam lesinam, eam invenit gravissimam et Disnodatam in medio manici concavatam*. Vide supra *Desnodare*.

° **DISNOICUS**, *Suspiciosus*, in Breviloquo vocabul.

° **DISOLOGIA**, *La dissolucione de sermone*. Glossar. Lat. Ital. Ms. Vide *Dissologia*.

DISOMUM, [Sepulcrum capiens corpora duo.] Vide *Bisomum*.

° **DISONODUCIT**, ἐπαγορεύει. Gloss. Lat. Gr. sed leg. ex Castigat. *Disconducit*.

DISORDONARE, Statutum revocare, Gallis *Desordonner*. Capitula Caroli C. tit. 43. § 3 : *Ipsam dispositionem nos Disordonare non possumus, nec debemus*, id est, evertere. [Baluzius habet *Disordinare*.]

¶ **DISORE**, DISORTIO. Vide *Dissortes*.

¶ **DISPACATUS**, Iratus, minime pacatus, in Responso Concilii Lavauriensis ad Petrum Regem Aragon. inter Concil. Hisp. tom. 3. pag. 482.

° *Despaisié*, eodem significatu, apud Scriptores nostros. Lit. remiss. ann.

1375. in Reg. 107. Chartoph. reg. ch. 377 : *Icelle suppliante affoiblie de teste et devenue par heures aussi comme folieuse,...... traversoit jour et nuit par champs, par boys et par ville comme furieuse et femme Despaisiée.* Le Roman *de Cléomades* Ms. :

> Moult durement fu Dépaisié
> Li rois Carmans et courochié.

¶ **DISPACKARE,** Fascem solvere, Gall. *Depaqueter. Panni ibi Dispackati seu aperti*, apud Rymer. tom. 5. pag. 79. Etymon *Pack*, Germ. Angl. et Belg. Fascis, Fascina, Gall. *Paquet*, Ital. *Pacchetto*. A *Pangere, Pactum* deducit Menagius, aliunde Skinnerus in Etymologico Anglico et Junius : quos, si vis, consule.

° **DISPADES**, *Genus serpentium.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613.

° **DISPAGATIO.** Charta Henr. II. reg. Angl. pro libert. Normann. ex Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 34. r°. col. 2 : *Hæredes absque Dispagatione maritentur.* Ex eodem Reg. *Brussel* tom. 2. de Usu feud. edidit *Dispengatione*. Utrumque minus recte ; legendum enim ut apud Matth. Paris *Disparagatione*. Vide *Disparagare* et *Disparagiare*.

DISPALARE, *In diversum tollere*, in Gloss. Arab. Lat. [Nonius : *Dispalare est separare. Sisenna Hist. lib. 3. Dispalati ab signis digressi omnes, ac dissipati.* Idem : *Tanto plures passim Dispalantur ;* hoc est errant, ut recte exponit Martinius, qui *Dispalare* generatim reddit *Palis disjungere*. Papias : *Dispalatum, Diffugatum.*]

DISPARAGARE. Ea invaluit jam ab olim, non apud Francos modo, sed et apud exteras omnes ferme nationes, consuetudo, ut viri nobiles in matrimoniis uxores sibi adjungerent, simili natalium splendore illustres, ne si abjectæ conditionis fœminis commiscerentur, generis nobilitatem turpi commercio commacularent, et ut ait Novella Theod. de Mulierib. quæ se propriis servis junxerant, *ne insignium familiarum clara nobilitas indigni consortii fæditate vilesceret, et quod splendore forsitan Senatoriæ generositatis obtinuerat, contactu vilissimæ societatis amitteret.* Quo spectant ista Salviani lib. 4 : *Deformantes sancti connubii honorem per degeneris contubernii vilitatem, non erubescentes, maritos se fieri ancillarum suarum, præcipitantes fastigium nobilium matrimoniorum in cubilia obscena servarum, digni prorsus etiam illarum statu, quarum se putant dignos esse consortio.* Et hæc Lactantii lib. de Mortib. persecutor. num. 38 : *Ingenuas virgines imminutas servis suis donabat uxores.* Boetius in Topicis *impar matrimonium* vocat, cum civis Romana peregrino vel servo nubit. Ita etiam Lambertus Schafnaburg. ann. 1057. In Lege Wisigothorum lib. 5. tit. 7. § 17. prohibentur ejusmodi connubia, quia, inquit, *generosa nobilitas inferioris tactu fit turpis, et claritas generis sordescit commixtione abjectæ conditionis.* Sed et apud illos ea Lex viguit, ut puella nobilis, quæ *honestatis suæ oblita, personæ suæ non cogitans statum, ad inferiorem forte maritum devenerit, portionem suam, sive divisam, sive non divisam, quam de facultate parentum fuerat consecuta vel consecutura, amitteret,* nec fratrum aut sororum hæreditatem consequi posset, lib. 3. tit. 1. § 8. Id etiam de veteribus Saxonib. testatur Adam Bremensis cap. 5. ex Eginhardo. Tradit præterea Conradus Uspergensis Henricum IV. Imp. a suis incusatum, *quod filias illustrium, quibuslibet obscure natis conjugaret.* Alia in hanc sententiam congessimus ad Joinvillam. [°° Vide Grimm. Antiq. Jur. German. pag. 439.]

De Francis nostris id constat, eos abhorruisse semper ejusmodi conjugia, quod testatur Gregorius Turon. lib. 3. Hist. cap. 31. ubi de filia Theodorici Regis Italiæ ex Clodovei Regis sorore, quæ, spreto matris consilio, servo suo Trauvilani nupserat : *Cumque mater ejus contra eam valde frenderet, peteretque ab ea, ne humiliaret diutius nobile genus, sed dimisso servo, similem sibi de genere Regio, quem providerat, deberet accipere, nullatenus voluit acquiescere.*

Legibus Francorum, a quibus morem hunc hauserunt Angli, Scoti, et alii, licebat Domino feudi superiori puellam nobilem, cujus ex lege tutor erat, cum ad legitimam ætatem pervenisset, quæ ad annum decimum quartum definiebatur, matrimonio, dummodo compar esset, copulare. Charta Libertatum Angliæ ann. 1215. apud Mathæum Paris : *Hæredes maritentur sine Disparagatione.* Quoniam Attachiamenta cap. 91 : *De hærede vero cum sit* 14. *annorum, vel ultra, usque ad plenam ætatem, si se maritaverit sine licentia domini sui, ut ei auferat maritagium, et Dominus ei offert rationabile maritagium, ubi non alias Disparagetur, vel dispersonetur, etc.* Charta anni 1206. apud Will. Thorn : *Ita quod Rogerus habebit prædictam vardam, donec pueri habeant ætatem, quod possint terram tenere et tunc maritabit illos, ita quod non sint Disparagati.* Charta Hervæi Comitis Nivernensis ann. 1215. apud Duchesnium in Probat. Histor. Castilioneæ pag. 41 : *Ita tamen quod si ego a dicta Mathilde uxore mea filiam vel filias suscepero, prædicti domini Ludovici filius, qui cum dicta Agnete filia mea sponsalia contrahet, eam vel eas post mortem meam et uxoris meæ, maritabit per terram vel per denarios sine Disparagamento,* ubi male *Dispergamento* editum. Regestum Feodor. et servitiorum fol. 16 : *Guillaume Noël tient du Roy son marchié et ses freres, en telle maniere, que le Roy puet marier sa premiere fille, sans la Desparager.* Apud Littletonem sect. 103 : *Si hæres, seu pupillus nobilis, infra ætatem 21. annorum sit, donques le Seigneur avera la garde et mariage de lui.* Id est, tutor illius erit, et illum maritare poterit. Si puella sit hæres, et 14. annum attigerit, potest Dominus, donec decimum sextum attigerit, quæ legitima et plena est puellarum ætas, providere ei de convenienti matrimonio, sine *Disparagatione. Le Seignior poit tender convenable mariage sauns Disparagement.* Vide Matth. Paris pag. 271. [Thomam *Madox* Formul. Anglic. pag. 326. et Rymerum tom. 11. pag. 771. col. 2.]

Quod si Dominus secus fecisset, et hæredem, puerum seu puellam, dispari matrimonio junxisset, mulctabatur, prout in Statuto de Merton. cap. 6. statuitur apud Littletonem sect. 107 : *De Dominis, qui maritaverint illos, quos habent in custodia sua, villanis, vel aliis, sicut burgensibus, ubi Disparagentur, si talis hæres fuerit infra* 14. *annos, et talis ætatis, quod matrimonio consentire non possit, tunc si parentes ejus conquerantur, Dominus amittet custodiam illam usque ad ætatem hæredis, et omne commodum, quod inde receptum fuerit, convertetur ad commodum hæredis infra ætatem existentis secundum dispositionem parentum, propter dedecus ei impositum. Si autem fuerit* 14. *annorum et ultra, quod consentire possit, et tali matrimonio consenserit, nulla sequatur pœna.* Iisdem verbis hæc habentur in legibus Baron. Scotic. seu Quon. Attach. cap. 92. ex quibus infert Littletonus, *disparagationem* locum non habere, nisi cum hæres infra 14. ætatis annum a Domino conjugio copulatur. Vide Chartam feodi pag. 181. v. Cowellum et lib. 1. Instit. tit. 10. § 4. et 6. etc.

Per Statuta Hierosolymitana, seu *Assisias*, cap. 190. et seq. Dominus poterat mulierem viduam, vel puellam, quæ 12. ætatis annum excesserat, et feudum militare, aut corporali, ut aiebant, servitio obnoxium, possidebat, compellere ad matrimonium, ipsasque maritare, *mais que il ne la Deparaige,* dummodo compar esset conjugium. Quo spectant, quæ habet Willelmus Tyrius lib. 12. cap. 12. de Balduino II. Rege Hierosol. qui tanquam Dominus superior Antiochenum Principatum sibi asseruerat, donec hæres adolesceret : *Collatis igitur liberis vel aliorum graduum consanguineis, eorum, qui in acie ceciderant, possessionibus, prout ratio vel regionis consuetudo deposcebat : viduis quoque apud Compares et comparis meriti viros nuptui collocatis, etc.*

Denique veteri Normanniæ jure municipali 1. part. : *Les suers ne poent demander, ne clamer partie en l'heritage leur pere encontre leurs freres, ne leurs hers, mes eles poent demander suffisant mariage. Et se les freres les poent marier sans Desparagier, soi de leur moeble sans terre, ou de terre sans moeble, cen leur doit souffrre, etc.* [quæ sic Latine efferuntur apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS. pag. 216 : *Si fratres eas ex mobili sine terra vel cum terra vel ex terra sine mobili voluerint maritare viris eis ydoneis sine Disparatione, hoc eisdem debet sufficere ;* ubi pro *Disparatione* f. legendum est *Disparagatione.*] Plures porro casus *Disparagationis* profert Edw. Cokus ad Littletonem sect. 107. Adde Novam Consuet. Norman. art. 228. et 151. Bractonum lib. 2. cap. 38. § 1. 7. Fletam lib. 1. cap. 10. § 2. Rastallum verbo *Disparagement,* et quæ observavimus ad Joinvillam Dissert. 10. et ad Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 61.

Huic porro voci opponitur alia, *Imparagare,* nostris *Imparager,* id est, filiam per nobile et conveniens matrimonium alicui copulare, ut est in Consuetudine Andegavensi art. 128. 241. Perperam vero editum.

DISPARATUS, pro *Disparagatus*, in Charta Willelmi Comitis Forcalquerii ann. 1211 : *Fuitque arbitrium Curiæ suæ, quod non audierant, neque viderant, quod Baronia aliqua esset divisa pro hærede femina, in qua hæres masculus haberetur ; sed hæres femina maritagium accipiebat a patre vel matre sua, vel matribus suis, tale siquidem, in quo non erat Disparatus, et quod ei conveniret secundum genus et nobilitatem suam.* Habetur tom. 11. Spicilegii Acheriani. Vide *Paragium.*

¶ DISPENGATIO, pro *Disparagatio.* Charta Henrici Regis Angl. ann. circiter 1155. pro Normannis, apud D. *Brussel* de Usu feudorum tom. 2. pag. 11. ad calcem : *Heredes absque Dispengatione maritentur. Vidua post mortem mariti sui statim et sine difficultate habeat maritagium suum et hereditatem suam.*

¶ DISPARIATA. Chartular. S. Vandreg. tom. 1. pag. 1118 : *Ad faciendam voluntatem suam, et maritandum cuicumque voluerit, ita ut non sit Dispariata de genere.*

¶ DISPERGAMENTUM. Charta Conventionum Comitis Nivernensis de tradenda filia sua ann. 1115. apud Marten. Collect. Ampliss. tom. 1. col. 1124 : *Quod si ego a dicta Mathilde uxore mea filiam vel filias suscepero, prædicti Domini Ludovici filius, qui cum dicta Agnete filia mea sponsalia contrahet, eam vel eas post mortem meam et uxoris meæ maritabit per terram et per denarios sine Dispergamento.*

¶ DISPERGATIO, apud Rymerum tom. 3. pag. 156. col. 2.

* **DISPARAGIARE**, ut *Disparagare*, dispari matrimonio jungere. Feoda Norman. in Reg. S. Justi fol. 157. v° col. 1 : *Item notandum quod Willelmus de Merle tenet de domino rege suum mercatum et suas ferias, ita quod dom. rex potest maritare filiam ejus primogenitam, sine Disparagiare illam.*

¶ 1. **DISPARARE**, Ornatu spoliare, Gall. *Deparer*, quod de Templis præsertim dici solet. Leges Ludovici II. Augusti, [** cap. 7.] apud Muratorium tom. 1. part. 1. pag. 157. col. 2 : *Quoniam multos Presbyteros occasione taliter emtarum rerum Ecclesias, quibus præsunt, Disparasse, et offendisse, et spoliasse. . . . comperimus.* Diploma Ludovici VI. Franc. Regis ann. 1117. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 345 : *Ad capsam, in qua corpus B. Maglorii requiescit superargentandam, quæ propter matris Ecclesiæ necessitatem ex communi fratrum assensu fuit Disparata et detecta, duodecim marchas argenti. . . dedit.* Bernardi Ordo Cluniac. part. 2. cap. 8 : *In crastino Epiphaniæ Disparatur altare... et pallia... unde medietas Ecclesiæ parata erat, auferuntur.*

*2. **DISPARARE**, Laxare, remittere. Lit. remiss. ann. 1459. in Reg. 188. Chartoph. reg. ch. 190 : *Quamdum balhistam tenssam, quam tenebat, contra dictum Bajuli Disparavit et distetendit.*

¶ **DISPARASCERE**, Disparem esse et dissimilem. Claud. Mamert. lib. 1. cap. 9 : *Quod a nobis Disparascere arbitraris.*

¶ **DISPARATIO**, DISPARATUS. Vide in *Disparagare.*

* **DISPARATUS**, Distans, separatus. Charta Loth. reg. ann. 974. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 635 : *Abbatia cœnobii tertio milliario ab urbe Disparata, etc.* Occurrit præterea in Epist. Abbon. Floriac. tom. 10. ejusd. Collect. pag. 437.

¶ **DISPARE**, Inæqualiter, in Actis SS. Aprilis tom. 2. pag. 724.

* **DISPARERE**, Evadere, fugere, cessare, desinere, Ital. *Disparire*, Gall. *Disparoitre, finir, cesser*. Annal. Bertin. ad ann. 863 : *Quod sentiens Rodoaldus, noctu fuga lapsus Disparuit.* Will. Gemetic. hist. Norman. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 192 : *Sic ducis hostibus profligatis, seditio pressa in partibus illis ultra Disparuit. Dispars*, pro *Dispersé*, dispersus, in Litt. ann. 1373. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 662 : *Dispars et retrais en divers lieux.*

¶ **DISPARIATA**. Vide in *Disparagare.*

DISPARILIARE, *Distribuere*, in Gloss. Arabico-Lat. [Gloss. Sangerm. MS. n. 501. habet : *Disparilire, Distribuere.* Male in Amalthea : *Dispasilio, Distribuo.*] Nos dicimus *Despareiller*, sed alia notione.

DISPARILITAS, Disparitas, apud Stephanum Africanum in Vita S. Amatoris num. 19. [Utitur Gellius in Epilogo et lib. 7. cap. 3. Item Salvianus de Gubernatione Dei pag. 50.] Vide Olaum Borrichium de Variis linguæ Lat. ætatib. pag. 89.

* *A despareil*, disparatus, vulgo *Dépareillé*. Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 133 : *Le suppliant rompy ledit petit coffre, où il trouva... un esperon à Despareil.*

¶ **DISPASILIRE**. Vide *Dispariliare.*

DISPATRIARE, De patria exire, peregre proficisci, Galli dicunt *Despayser*. Charta Philippi Aug. Regis Franc. ann. 1195. pro Communia Sanquintiniensi : *Si quis teneaturam anno et die in pace tenuerit, postea eam in pace teneat, nisi aliquis, qui Dispatriaverit, aut aliquis qui est in manburnia, super hoc clamorem fecerit.* Galli etiam *Dispatrier* dixerunt. Sic enim legendum in Consuetudine Namurcensi art. 61. pro *Dispatuer*, quæ vox nihil sonat. Est enim hoc loco, *Dispatrier, absconser, ou receller quelque chose*, Rem quamvis auferre, de suo loco tollere, amovere : nos etiamnum *Despayser*, hac ferme notione dicimus.

* *Despaïsier*, in Cons. Petri de Font. cap. 17. cujus titulus est : *Chi parolle de chiaus ki sunt Despaïsié.* Et art. 2 : *Or sachiés ke cil ki sunt Despaïsiés, ki sunt restablis, il sunt restablis en quatre coses. La premiere si est, s'ils ont esté longement hors du païs, etc.*

* **DISPAVIMENTARE**, Pavimentum refodere, Gall. *Dépaver*. Arest. 8. Apr. ann. 1410. in vol. 11. arestor. parlam. Paris. : *Dispavimentare aut dispavimentari facere plateam prædictam non debebant.*

DISPECARE. Isidorus in Gloss. : *Dispecatis, decoriatis.* An *dispeciatis?* Galli dicunt *Depiecé, mis en pieces*, a *Pecia*, quod vide. Alii emendant *Dispescatis.* Huc forte spectant *dispecti lapides*, apud Agrimensores pag. 277. ubi opponi videntur *politis*, ita ut *dispecti lapides* fuerint, qui rudi manu cæsi, *decoriati*, quibus primum *corium* desectum est. Vetus Consuetudo Norman. cap. 17. de *Warecho : Se dedens l'an et le jour vient avant aucun, qui feust à la nef, quant elle Despecha.* Id est, cum in partes scissa est ac divisa. Sed et inde forte Consuetudo Senonens. art. 213. et Pariens. art. 35. *Despié, démembrement, et division de fief* vocant.

☞ Autumo legendum *Dispicatis* a *Dispicare*, quod contrarium videtur *Inspicare* Virgiliano 3. Georg. *Ferroque faces Inspicat acuto.* Ubi servius : *Acuto ferro incidit, ad speciem et imaginem aristarum. Dispicare* est rumpere, frangere. Papias : *Dispicatus, Decoratus, ruptus.* Ruffinus lib. 3. Histor. cap. 6 : *Repente Despicatis foribus præcipites irruebant*, id est, effractis.

* *Déhacher* et *Déhachier* nostris alias, pro Discerpere, concidere. Lit. remiss. ann. 1358. in Reg. 90. Chartoph. reg. ch. 151 : *Icelles lettres et escriz furent dépeciez et Déhachiez par petites pieces, telles que nulz ne les sauroit, ne pourroit assembler.* Aliæ ann. 1427. in Reg. 173. ch. 746 : *Le suppliant..... d'un coustel,..... dont il Déhachoit ou petit baston, féri ledit Charlet.*

DISPECTUS. Vide *Despectus.*

DISPENDERE, Expendere, dilapidare. Capitula Caroli C. tit. 16. [** de Carisiac. ann. 856.] cap. 6 : *Quia multos dies in illius servitio misit, et omnia, quæ habuit, Dispendit.* Tit. 31. [** Edict. Pist. ann. 864.] cap. 34 : *Potest fieri, ut qui tales homines liberos necessitate cogente in servos suscipiant, in alteras partes illos Dispendant, et vendant.*

* *Despandre*, eodem sensu, in Charta prior. et monach. Luxov. ann. 1266. ex Chartul. Campan. fol. 403 : *Et ce que nos Despandons pran l'an à créance.*

DISPENDIOSUS, *Damnosus*, ἐπιζήμιος, in Gloss. Græc. Lat. [*Cunctatio Dispendiosa est*, apud Columellam ; *Conditiones pacis Dispendiosæ*, apud Sextum Rufum cap. 29.]

¶ 1. **DISPENDIUM**, Idem quod *Dispensa*, Expensa, sumtus. Præceptum Carlomanni Regis apud Acherium Spicil. tom. 8. pag. 150 : *In usus et Dispendia et utilitatem fratrum suprascriptæ ecclesiæ* (Aurel.) *vel Monasteriorum ibidem pertinentium... permanendo consistant.* Obertus Cancellarius lib. 2. Annal. Genuens. ad ann. 1164 : *Et facto consilio non placuit, ut de communibus rebus factum foret Dispendium itineris.* Vide Lobinellum in Glossario ad calcem Histor. Britan. Eadem fere notione usi sunt Plautus et Plinius.

¶ 2. **DISPENDIUM**, compendio contrarium, Diverticulum, circuitus, ambages, Gallice *Detour*. Chronic. parvum Ferrariense, apud Murator. tom. 8. col. 474 : *Si eundum erat ab Este sito in agro Paduano usque Bononiam, tantum viarum Dispendium fiebat, deflectendo a vico Variano... et accedendo Sermidum, inde Mutinam, demum Bononiam.* Charta Henrici et Conradi Ducum Silesiæ ann. 1339. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 5. pag. 546 : *Ad dictam civitatem Lubin personaliter nos vel alterum nostrum cum alterius mandato accedere absque mora, absque Dispendio et dilatione promittimus.* Litteræ universales Ligæ inter Imp. Carolum IV. et Edwardum III. Regem Angl. apud eumd. Ludewig. tom. citato pag. 465 : *Quodcumque impedimentum hujus faciemus et procurabimus absque mora et Dispendio, quantum poterimus, amoveri.* Sed et Lucretius ead. notione dixit :

Jam super Herculeas fauces nemorosaque Tempe,
Æmoniæ deserta petens Dispendia sylvæ.

* **DISPENGATIO**, male pro *Disparagatio.* Vide supra *Dispagatio.*

* **DISPENNUM**, pro *Dispendium*, Expensa, sumtus, in Charta ann. 1328. inter Probat domus de Chaban. pag. 65 : *Sub restrictione Dispennorum et expensorum litis, etc.*

1. **DISPENSA**, Expensi ratio, sumtus. Glossæ vett. Barthii : *Impendium, Dispensa.* Will. Brito in Vocabul. MS. : *Dispensa, expensa.* Eginhardus Epist. 13 : *Nam de Dispensa, quam in Aquis accepistis, nullam volo aliam retributionem, nisi amicitiam tuam.* Capitula Caroli M. lib. 4. cap. 73 : *De Dispensa Missorum nostrorum, etc.* Concilium Duziacense 1. part. 4. cap. 4 : *Noluit ire ad mansiones, quas sui homines præmissi acceperant, ad quas Dispensa sua adducta fuerat.* Adde Synodum Ticinensem ann. 855. Capitula Caroli C. tit. 5. [** ap. Tolosam ann. 844.] cap. 3. 5. Capitulare de Villis cap. 24. Capitul. ann. 821. cap. 2. Catellum in Comitibus Tolosanis pag. 192. [** Fragment. ampliora Polypt. Sithiensis ap. Guerard. pag. 404. caput 22. inscriptum : *Brevis de substantia et censu et Dispensa, etc.* Ibid. pag. 405 : *De farina grossa ad Dispensam famulis et pauperibus, etc.*]

2. **DISPENSA**, Penaria, promptuarium, a Gallico *Despense. Camera Dispensatoria*, in Chronico sancti Trudonis lib. 10. pag. 470. [** *Solarium ad Dispensandum*, in Formul. fiscor. describend. ap. Pertz. Leg. tom. 1. pag. 178. lin. 37.] Leges Canuti Reg. Angl. cap. 103 : *Sed suum horderium, quod dicere possumus Dispensam, et cistam suam... debet ipsa custodire.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiens. MS. cap. 11 : *Sub manu Cellerarii est*

coquina, lardarium, Dispensa interior. Jo. Brompton. ann. 1189 : *Radulfus Clericus de Dispensa Regis.* Bracton. lib. 3. Tract. 2. cap. 32. § 9 : *Habere debet uxor sub custodia sua claves Dispensæ suæ, et scrinii sui.* [*Cellerarius Dispensæ,* in Capitulis General. S. Victoris Massil. MSS. ubi pluries occurrit vox *Dispensa* hac notione : verum alia paulo diversa, scilicet pro obsonio Monachi, usurpat Guido Discipl. Farfensis cap. 36. ubi sic : *Similiter pro illis, in quorum anniversario plenum Officium sit, tot Dispensas vel justitias recipiet, quæ constitutæ fuerint in loco.*]

SPENSA, Eadem notione, in Capitulari de Villis cap. 64. et in Capitul. 2. ann. 813. cap. 10. Leges Baronum Scoticorum, seu Quoniam Attach. cap. 12. § 7 : *Si furtum inveniatur sub clavibus suis, quas ipsa* (*uxor*) *habet sub custodia et cura sua, utpote Spensæ, arcæ suæ vel scrinii sui.* Occurrit etiam in Statutis Willelmi Regis Scotiæ cap. 19. § 3.

* **DISPENSABILIS,** Ad *dispensam* seu Cenaculum aulicorum pertinens. Charta Henr. reg. Angl. et ducis Norman. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 368 : *Volo et confirmo quod in curia mea habeat* (Odoinus de Mala-palude serviens meus)... *quatuor fercula, unum ex magnis, et duo ex militibus, et unum Dispensabile.* Id est, quale in *dispensa* aulicis apponitur.

DISPENSARE, Gall. *Depenser.* Gloss. Lat. Græc. : *Dispensat,* δαπανᾷ ἀναλίσκει. Will. Brito in Vocabul. : *Dispensare, largiri, donare, expendere.* Possidius in Vita S. Augustini cap. 24 : *Quæ anno completo eidem recitabantur, quo sciretur, quantum acceptum, quantumque Dispensatum esset, vel quidquid indispensatum, vel Dispensandum remansisset.* Flodoardus lib. 2. Hist. Rem. cap. 18 : *Unde datur intelligi, in majoribus quoque locis multo tunc plura fuisse Dispensata.* Adde Capitulare de Villis cap. 55.

DISPENSARIUS, Idem, qui infra *Dispensator,* Gall. *Despensier,* Anglis *Spencer.* Occurrit in Fleta lib. 2. cap. 72. § 17.

1. **DISPENSATIO,** Dei dispositio et providentia, qua vocare gentes ad verum Dei cultum, et universum humanum genus per Incarnationem, Nativitatem, Mortem, et Resurrectionem Christi salvum præstare decrevit. Hanc dispositionem per excellentiam SS. Patres οἰκονομίαν simpliciter vocant, quidam ex Latinis *Dispensationem.* S. Hilarius lib. 12. de Trinit. de hæreticis : *Dispensationem assumpti corporis rapiunt ad contumeliam Divinitatis.* S. Aug. tr. 4. in Joan. : *Quicquid ergo humiliter positum audistis de D. Jesu Christo, susceptæ carnis Dispensationem cogitate.* Vigilius Tapsensis lib. 1. contra Eutych. : *Alius, qui permanet semper innatus, alius qui per Dispensationem carnis cuncta nostra fragilitatis officia explet, etc.* Joan. Antioch. apud Facundum Hermian. lib. 7. cap. 5. de Christo : *Qui inenarrabilem corporis Dispensationem pro nobis suscepit.* Leo M. PP. in Epistola post Acta Concilii Calchedonensis : *Quomodo Dispensationis sacramentum sit ab initio ex vulva dispositum.* Diurnus Romanus pag. 37. de Nestorio : *Dominicæ Dispensationi infestus, utpote qui adorandæ Incarnationis arcanum, Deum ab homine separando disjunxerat.* Guibertus lib. 3. de Vita sua cap. 16. de quibusdam hæreticis : *Dispensationem filii Virginis phantasma fatentur.* S. Hieronymus Epist. ad Oceanum *œconomiæ* verbo usus est, ubi de Apollinario Laodicensi Episcopo : *Is dimidiatam Christi introduxit Oeconomiam.* Concilium Cloveshoviense anni 747. cap. 13 : *Dominicæ Compensationis in Carne sacrosanctæ festivitates.* Vide, quæ de voce οἰκονομία, annotavit Henricus Valesius ad Eusebii Hist. Eccles. lib. 1. cap. 1.

¶ 2. **DISPENSATIO,** Provida juris communis relaxatio, Gall. *Dispense :* vox hodie Juris canonici peritis notissima ; Græcis Patribus οἰκονομία, συγγνώμη, συγκατάβασις, συμπάτεια, φιλανθρωπία. Latinis vero, *Remissio, venia, indulgentia, clementia, lenitas mansuetudo, miseratio.* Hoc intellectu primus, ut Marca interpretatur, *Dispensationis* vocem usurpavit Gelasius Papa in sua Epistola ad Episcopos Lucaniæ scribens : *Necessaria rerum Dispensatione constringimur, et apostolicæ sedis moderamine convenimur, sic canonum paternorum decreta librare, et retro Præsulum decessorumque nostrorum præcepta metiri, ut quæ præsentium necessitas temporum restaurandis Ecclesiis relaxanda deposcit, adhibita consideratione diligenti, quantum fieri potest temperemus... priscis igitur pro sui reverentia manentibus constitutis, quæ, ubi nulla rerum vel temporum perurget angustia, regulariter convenit custodire.* Hæc quidem Gelasius, cum propter instantem Ecclesiæ necessitatem indulsit, ut monachi intra annum, laici vero intra menses decem et octo presbyterii gradum adipiscerentur, quem nonnisi post longiora temporum intervalla juxta canones poterant obtinere. Perraræ sunt apud antiquos hujucemodi dispensationes in antecessum datæ. Hæc enim antiquarum et hodiernarum dispensationum *summa differentia est,* ut Marca loquitur, *quod apud veteres nunquam daretur venia canonis infringendi, sed infracti et violati pœna ob gravissimas causas aliquando remitteretur ; hodie vero legum canonicarum venia in antecessum concedatur.* Ea erat antiquitus omnium adversus sacros canones reverentia, ut ipsi summi Pontifices, penes quos potior auctoritas semper fuit, hanc sibi nolint concessam fuisse potestatem quidquam contra Patrum statuta faciendi : *Contra statuta Patrum,* inquit Zozinus Epist. 5. *Concedere vel mutare ne hujus quidem sedis possit auctoritas ; apud nos enim inconvulsis radicibus vivit antiquitas, cui decreta Patrum sanxere reverentiam.* Eadem religione ductus Cælestinus I. Epist. 3. ad Episcopos Illyrici scribit : *Dominentur nobis regulæ, non regulis dominemur : simus subjecti canonibus, cum canonum præcepta servamus.* Idem S. Pontifex Epist. 5. ad Episcopos Apuliæ et Calabriæ acrius invehitur in eos qui spretis canonibus laicos ad Episcopatum promoveri cupiebant, *non solum,* inquit, *male de suis Clericis, in quorum contemtum hoc faciunt, judicantes ; sed de nobis pessime, quos credunt hoc posse facere, sentientes.* Verum quanta quanta fuerit Romanis Pontificibus ceterisque virtute præstantioribus Episcopis religio in observandis veteribus regulis, sæpe tamen pro majori Ecclesiæ utilitate nonnihil ab iis recedere coacti sunt, hancque mitiorem agendi rationem appellarunt Jurisconsulti *Dispensationem :* cujus hodie is usus est, ut neque nomen ab ullo quoquam ignoretur. De Dispensationibus data opera egerunt Petrus de Marca lib. 3. de Concordia Sacerdotii et imperii cap. 13. et seqq. Thomassinus de Disciplina Eccl. part. 2. lib. 3. cap. 24. etc.

* Stat. Præmonst. Mss. dist. 3. cap. 2 : *Qui autem non clamatus veniam de hoc sponte sua postulaverit, correctionem non accipiet : sed, sicut dictum est, sine Dispensatione jejunabit. Dispensacion,* pro Licentia, in Lit. ann. 1372. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 565.

DISPENSATIO in Matrimoniis. Vide *Generatio.*

* **DISPENSATIVUS,** Qui remitti et relaxari potest. B. de Amoribus in Speculo sacerd. Ms. cap. 27. de Peccatis venialibus :

> Mortificativa non sunt, sed Dispensativa . . .
> Multis namque modis dominus veniale remittit.

DISPENSATOR, Qui expensa et accepta compensat et impendit. Gloss. Græc. Lat. : *Dispensator.* οἰκονόμος, ἐπιδαπανητής. Glossæ Basil. : Δισπενσατωρ, οἰκονομος. Papias ex Varrone lib. 4. de lingua Lat. : *Dispensator, cui creditur administratio pecuniarum, quia prius quam dabant pecuniam, non numerabant, sed appendebant eam.* Apud Evodium lib. 2. de Miracul. S. Stephani cap. 5 : *Dispensator pecuniæ publicæ Carthaginensis Civitatis.* Epitaphium Ambrosii Primicerii Notariorum sub Pipino Rege, Romæ : *In creditam sibi rem fidelissimus Dispensator.* Denique JC. *Dispensator* est servus, quem dominus præposuit Kalendario, hoc est, pecuniis credendis sub usuris. Ita Cujacius tract. 8. ad African. Vide Salmas. in Disquisit. de Mutuo pag. 266. Vincentius Belvacensis lib. 29. cap. 118. de quodam Oeconomo : *Quia Tantalus erat in rei familiaris custodia, bonus Dispensator et prudens et fidelis, quod rarissime in Dispensatoribus invenitur.* Sed proprie

DISPENSATOR dictus, qui in palatiis Regum aut Principum *Oeconomus, Majordomus,* nostris *Maître d'hôtel.* Idem Papias : *Oeconomus, Dispensator, Dispositor Regiæ domus.* Vitalis Episcopus Oscensis apud Blancam in Comment. Rer. Arag. pag. 782 : *Post Regem* (Aragonum) *Dispensator domus Regiæ, qui dicitur Major domus.* Leges Alfonsinæ, seu *Partidæ,* part. 2. tit. 9. lege 13 : *Despenseros son otros officiales, que han de comprar las cosas, que son menester para gobierno del Rey, e por esso les llaman assi porque ellos despienden los dineros de que las compran.* Leonius Presbyter in Historia sacra MS. de Josepho :

> . . . Ut Benjamin una
> Videt adesse Joseph, Dispensatore vocato,
> Intra tecta viros recipi, festasque parari
> Præcipiens epulas, etc.

Dispensatores inter officia domus Augustæ non semel memorant veteres Inscriptiones apud Gruterum pag. 595. et 597. Ita apud Hincmarum de Ordine Palatii cap. 17. recensentur inter Ministeriales Palatii Francici. In veteri Charta, descripta in Historia Prioratus S. Martini de Campis pag. 479. refertur *Azo Regis* Francorum *Dispensator.* Vide Hugonem de Cleeriis de Majoratu Franciæ.

In Palatiis Regum Angliæ *Dispensatores* non semel occurrunt. Apud Rogerum Hovedenum 1. part. et Florentium Wigorniensem, *Edricus Dispensator Haroldi Regis Angliæ,* et *Stir Majordomus,* dicuntur : ut in Monastico Anglicano tom. 1. pag. 132. 627. 657. *Robertus Regis Angliæ, et Osmundus Dispensator Comitis* de Warenna. Apud Matthæum Paris, Galfridi *Dispensatoris,* Militis egregii, et Regis Angliæ specialis Consiliarii mors indicatur sub ann. 1251. Notissima præterea in eo regno nobilissima *Dispensatorum,* seu *des Despensiers* familia, quæ ab hocce munere nomen

assumpsit, quo etiam ejusmodi *Dispensatores* appellabant nostri ; non vero quod nepotes seu effussi essent, uti censuit Petr. Faber lib. 3. Semest. cap. 19 : pag. 294. Le Roman *de Garin* MS.:

Au Mangier sert Dan Hue de Belin,
Despensiers fu li Bourgoins Auberis,
Girart del Liege, et l'Alemant Orris,
Eschançon fu Geuffrois li Angevins.

Le Roman *de Jordain de Blaye* MS :

Lors en apelle li fel ses Despensiers,
Dedans la charte li portent à manger.

Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris :

Varlez de chambre, escuiers, officiers,
Portebuffez, eschançons, Despensiers.

Vide Fragmentum Petronii pag. 6. Rainaldum Vezel. in Vita S. Hugonis Abb. Cluniac. n. 30. etc.

* Inter ministeriales domus Theodorici comitis Flandriæ *Rogerius dispensator* subscribit Chartam ann. 1151. Vide Comment. Acad. Inscript. tom. 9. ubi de Inscript. Lingon.

** DISPENSATOR ECCLESIÆ. Marius Mercator. pag. 186 : *Charisius quidam nomine presbyter et Dispensator sanctæ ecclesiæ Philadelphiæ civitatis.* Vide *Oeconomus* et Οἰκονόμος in Glossar. med. Græcit. Dispensatoris in Monasterio Novillarensi meminit Victoris IV. PP. Brev. ann. 1162. in Alsat. Diplom. num. 303 : *Victor. ep. serv. serv. Dei, dilectis in Christo filiis, abbati Erphoni sancti Petri Navillarensis et Philippo Dispensatori ecclesiæ S. Adelphi.... Dispensator vero prebendarum amministrationem ab abbate suscipiet et fidelitatem ei faciet .... licebit abbati, illo deposito alium de jure constituere Dispensatorem. Obedientiam autem pro susceptis beneficiis prebendarum tam ipse Dispensator quam reliqui fratres abbati devote promittere debent et humiliter exhibere. Post obitum vero abbatis a successore ipsius Dispensationem ipsam Dispensator repetet, et in ejus erit arbitrio concedere vel non concedere.*

¶ **DISPENSATORIA** CAMERA. Vide *Dispensa* 2.

* **DISPENSATORIE**, Ut prudentem *dispensatorem* seu œconomum decet. Epist. Abbon. Floriac. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 436 : *Quorum opinionem adeo veram credidi, ut eorum declamatoriam orationem vestris auribus Dispensatorie allegarem.* Vide *Dispensator.*

* **DISPENSATORIUM**, Canalis, quo aqua *dispensatur* et distribuitur. Charta an. 1229. ex Cod. reg. 4659 : *Quam* (aquam) *accipietis in callata pontis Boni passus citra ipsum pontem, ubi facietis Dispensatorium, per quod ipsa aqua taliter valeat dispensari, ut semper excludi et detineri valeat sine dampno.*

** **DISPENSATORIUS**, Ad Dei dispositionem pertinens. Vide *Dispensatio* 1. Hieron. in Isai. 14, 53, 12 : *Qui Dispensatoriam inter Petrum et Paulum contentionem vere dicunt jurgium fuisse atque certamen.* Marius Mercator. pag. 302 : *Ex utraque est Christus, ex deitate et humanitate, secundum Dispensatoriam adunationem. Conventio Dispensatoria carnis*, ibid. pag. 296. Adde pag. 375. et 381.

¶ **DISPENSATRIX**, Procuratrix, Quæ *dispensat*, disponit, ordinat, distribuit. S. Hieron. Quæst. Hebr. in 1. Paralip. 1 : *Mezaab filia aurificis, quæ duos patres habere describitur, ad significandum mysterium sub una interpretatione nominum: ut aurifex genuerit Dispensatricem, Dispensatrix genuerit benignitatem Domini.* S. Ambr. Off. lib. 1. cap. 12 : *Plerique revocantur ab officio Dispensatricis misericordiæ.*

¶ **DISPENSIO**, ut *Dispensa*, Sumtus, impensa, Gall. *Dépense.* Histor. Monasterii Chombergensis apud Raymund. Duellium Miscell. lib. 2. pag. 276 : *Hoc anno hic bene agitur. Sequenti anno tanta Dispensio ibi pro quibusdam causis ex operatione antiqui hostis est excitata, ut magna pars Fratrum, etiam ipse Abbas inde discederent.*

¶ **DISPENSOR**, ἑτερογνώμων, *Dissentiens.* Supplem. Antiquarii. Legendum *Dissensor*, ut *Assensor*. Assentiens.

** **DISPERARE**, pro *Desperare*, in Vita S. Galli ap. Pertz. Script. tom. 2. pag. 10. lin. 25.

¶ **DISPERGAMENTUM**, DISPERGATIO. Vide in *Disparagare.*

** **DISPERGARE**, forte *Disbrigare*, Lite et molestia liberare, evictionem præstare. Charta ann. 1275. in Guden. Cod. Diplom. tom. 1. pag. 757 : *Nos bona vendita per nos D. decano et capitulo ecclesiæ Aschaffinb. auctorizabimus et Dispergabimus ab omni persona, cui ipsa bona obligata forent, etc.*

DISPERSONARE, Injuria afficere, verbis injuriosis dehonestare. Quoniam Attachiamenta cap. 40 : *Si quis Dispersonaverit Baillivum, in curia Domini sui, seu maledixerit ei ibidem : debet inclamari de suo malefacto commisso.* Occurrit præterea cap. 91. 104. et in Itinere Camerarii Scotici cap. 39.

DEPERSONARE, Eadem notione dixit Matthæus Paris : *Non est Depersonatus mihi ministrando, cum sis filius Comitis, ego Regis et Reginæ.* Hugo Flaviniacensis in Chron. pag. 200 : *Si, inquit, istum non adjuvero, non dilexero, non ea tractavero caritate et dulcedine, qua Bruno Willelmum, Depersoner ab honore meo.* Vide *Personatus.*

DISPESSUS. Capitula Ludovici Pii et Lotharii ann. 821 : *Deinde in nostro regno beneficium non habeat, et alodis ejus Dispessis vocibus in bannum mittatur.*

¶ **DISPEX**, ὀξυβλέπτης, *Acute cernens.* Supplement. Antiquarii, et Gloss. Lat. Græc. Sangerman. Minutius Octav. : *Dispicis Isidis ad hirundinem sistrum.*

¶ **DISPICATUS.** Vide *Dispecatus.*

DISPICULARE, *Sagittare.* Papias. Spicula emittere. [Eadem habet Glossar. Sangerm. n. 501.]

DISPIGNORARE, [DISPIGNERARE,] Idem quod *Disvadiare, Desgager*, pignus reluere. Lex Longob. lib. 1. tit. 23. § 2. [** Roth. 351.] : *Si de ipsis peculiis aliquod mortuum fuerit, suæ negligentiæ reputet, quod Dispignorare neglexerit.* [Chartarium Ecclesiæ Auxitanæ cap. 64 : *Postea esset multis impignerata et Bertramnus non posset eam Dispignerare.* Vide *Despignerare.*]

DISPILARE, *Compilare, expilare*, συλεῖν. Gl. Gr. Lat.

DISPISCARI, Contra jus et fas piscari in aliorum vivariis. Charta Alfonsi VII. Regis Hispaniæ æræ 1152. apud Antonium *de Yepez*, in Chron. Ord. S. Benedicti tom. 6 : *Nullus itaque potens homo vel impotens sit ausus intra prædictos terminos violenter intrare, vel aliquid.... inde asportare, nec pascare cum pecoribus, nec Dispiscari vivos De die de nocte, nec temere hæreditates, etc.* Hinc forte nostrum *dépescher*, pro rem aliquam cito conficere, quod faciunt, qui furtive piscantur.

DISPLACENTIA, Molestia, offensa, Gall. *Desplaisance, desplaisir.* [Ital. *Displicenza*,] Thwroczius in Ludovico Rege Hungar. cap. 27 : *Bona eorum confiscaverunt in Displacentiam Regiæ Majestatis.* Galli dicerent : *En dépit du Roy*, in despectum Regis, *pour faire Desplaisance*, ou *Desplaisir au Roy.* Idem cap. 30 : *Et propter hoc Displacentiam Regiæ Majestatis incurrit.* Cap. 34 : *Contra D. Karolum Imperatorem, pro quibusdam Displacentiis, Rex personaliter cum magno exercitu... perrexit.* Ericus Upsaliensis lib. 5. Hist. Suecicæ pag. 166 : *Petentes et ipsi suppliciter, ut ipse eis omnem Displicentiam remitteret et rancorem.* [Seneca de Tranquillitate vitæ cap. 2 : *Hinc illud tædium et Displicentia sui.* Occurrit apud Rymerum tom. 1. pag. 769. et tom. 8. pag. 305. Murator. tom. 12. col. 498. 599.]

DISPLACIDUS, *Morosus.* Gloss. Isid. Addit Papias, *Inconveniens.*

* **DISPLANARE**, Evertere, æquare solo, Gall. *Raser.* Steph. de Infestura Ms. ubi de Innoc. VIII. PP : *Videns postea Innocentius dictorum rusticorum inconstantiam;... et quod rupta fide iterum contra Ecclesiam ad Ursinos revertebantur, incontinenti mandavit dictum castrum funditus et a radice Displanari.*

¶ **DISPLANS** NEMUS, pro *Deplantatum.* Vide locum in *Berra.*

* **DISPLAYS.** Vide infra *Displois.*

¶ **DISPLICARE**, Explicare, expandere, Gall. *Deplier.* Bernard. Monach. Ord. Cluniac. part. 1. cap. 72 : *Interim socius ejus vestimentum disligat, amictum Displicatum capiti applicat, albam a parte capitis plicatam, tenendo ora expensa, cum cingulo et manipulo donat.* Vita B. Coletæ cap. 6. n. 37. Martii tom. 1. pag. 549. B. : *Et displicato dicto rotulo legens, etc.* Barthius in Glossario ex Fulcherii Carnot. Hist. Palæst. *Displicari*, Extendi et volitare. *Vexilla Displicata*, apud Rymer. tom. 3. pag. 924.

* **DISPLICARE** LITTERAM, Reserare, vulgo *Ouvrir une lettre.* Deposit. Guill. Catallani ex Bibl. reg. : *Vidit ibi* (in scrinio) *quandam litteram plicatam, . . . quam litteram non Displicavit iste qui loquitur.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Desplegar, Prov. Displicare.*

¶ **DISPLICENTER**, Ægre. Occurrit in nova Gall. Chr. tom. 3. Instrum. col. 221. et in Bullario Carmel. pag. 124. col. 1.

* **DISPLICENTIA**, Dissidium, controversia. Inventar. Chart. reg. ann. 1482. fol. 67 : *Submissio dicti ducis Aurelianensis de aliquibus Displicentiis seu controversiis inter ipsum et ducem Burgundiæ habitis.* Vide alia notione in *Displacentia.*

¶ **DISPLICIBILIS**, Displicens, Gall. *Déplaisant.* Legitur in Hist. Dalph. tom. 2. pag. 347. col. 1. et in Actis S. Franciscæ Romanæ, Martii tom. 2. pag. 134.

* Stat. ann. 1357. ex Tabul. Massil. : *Attentis importunitatibus dominarum hujus civitatis Massiliæ diu gravantium civitatem importabilibus sumptibus in arnesiis pomposis. Deo et honestati Displicibilibus, etc.* Vide supra *Desplicibilis.*

* **DISPLICITUS**, Molestia, offensa. Lit. remiss. ann. 1461. in Reg. 198. Chartoph. reg. ch. 291 : *Quæ verba supplicans habuit ad magnum Displicitum.* Galli diceremus, *Eut à grande déplaisance.* Vide *Displacentia.*

✱ **DISPLODERE.** [Discutere. DIEF.]

¶ **DISPLOIS**, ut supra *Diplois*, Læna duplicata. Hist. Dalph. pag. 126. col. 2. in Computo ann. 1336 : *Item duodecim Disploides de fustonyo pro* XII. *s. gr.*

* Stat. ann. 1320. inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 162: *Item quicumque portaverit arma deffensiva, ut pote hauberqerium,.... Displayden* (sic) *sive jupam majoris ponderis, etc.* Lit. remiss. ann. 1383. in Reg. 123. Chartoph. reg. ch. 182: *Petrus Petri, qui erat tuschinus, homo pessimus, malæ vitæ et conversationis inhonestæ,... armatus quodam Disploide, Gallice jaque, etc. Item plus duas Disploydes sive giponos cirici nigri,* in Invent. ann. 1476. ex Tabul. Flamar.

✱ **DISPLOSUS.** [Distinctus. Dief.]

DISPOLIATUS, Dispolium. Vide *Despoliare.*

* Lit. remiss. ann. 1388. in Reg. 135. Chartoph. reg. ch. 109: *Dictos tres homines vulnerarunt et occiderunt Dispoliaque sua sibi ceperunt.* Vide in *Despoliare.*

** **DISPONSARE**, pro *Desponsare*, in Vita S. Galli ap. Pertz. Scriptor. tom. 2. pag. 10. lin. 29.

✱ **DISPORTO.** [Hinc inde porto. *Not. Tir.* p. 11. *Disportat.*]

¶ **DISPORTUS**, ab Anglico *Disport*, Oblectamentum, Gall. *Divertissement.* Charta Henrici VI. Regis Angl. ann. 1449. apud Rymerum tom. 11. pag. 251. col. 2: *Causa venandi, piscandi, aucupandi, Disportum aut solatium in eisdem exercendi.* Similia leguntur pag. 297. col. 2. et alibi passim. [* Vide supra in *Deportare* 2.]

1. **DISPOSITIO.** Charta Ordonii Regis Hispan. æræ 960. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ordin. S. Benedicti tom. 3: *Libros Ecclesiasticos, hi sunt Antifonarios,.... psalterium, libros speciales, i. Homiliarum, Dialogorum, Homilia, Profetarum, Dispositio Esaiæ Profetæ, etc.* Vide infra *Dispositum* 3.

2. **DISPOSITIO**, Administratio, magistratus, apud Lactantium de Mortib. Persec. pag. 32. Sidonium lib. 3. Epist. 6. lib. 5. Epist. 7. lib. 7. Epist. 12. Hinc formula frequens in Notitia Imp. et alibi: *Sub Dispositione viri inlustris Præfecti Prætorio, etc.*

Alii, *Dispositiones* esse volunt, quæ a Principe ad Reipublicæ administrationem *disponebantur*, pro urgentibus rerum necessitatibus, veluti si in bellum profecturus esset, itinera annotarentur, et metationes, annonæ curarentur, etc. Quarum quidem *Dispositionum* scrinium peculiare erat, cui præerat *Magister et Comes Dispositionum,* de quibus copiose Gothofred. ad leg. 1. C. Th. de Proxim.

☞ Paulo aliter Commentator Notitiæ Imperii in cap. 97. *Qui scrinium Dispositionum tractabant, Referendarii vocabantur. Hi supplicum desideria aut judicum consultationes Principi insinuabant, et responsa data consulentibus mittebant, quæ Mandata dicebantur. Hi pauci erant initio: postmodum a Justiniano* 18. *postea ad octo redacti. Principum responsa quæ super litibus emanabant, Dispositiones vocabantur.*

3. **DISPOSITIO**, Urbis, templi situs, structuræ elegantia, non semel apud Alypium Antiochenum in Descript. orbis.

* 4. **DISPOSITIO**, Dispensatio, arbitrium, potestas, Gall. *Disposition.* Charta ann. 879. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 415: *Eo videlicet modo, ut et numerus canonicorum ob hoc augeatur, et stipendia eis ex hac villa ad Dispositionem episcopi tribuantur.* Galli dicimus, *A la disposition.* Hinc

* **DISPOSITIVE**, Animum, voluntatem, desiderium significando. Annal. Vict. Mss. ad ann. 1378. ubi de Romanis petentibus, ut nemo nisi Romanus aut Italus in Papam deinceps eligeretur: *Omnes una voce tumultuosa et horribili clamaverunt et vociferaverunt Dispositive aliqui, Romanum vel Ytalicum volumus vel habebimus. Aliqui præceptive, Romanum vel Ytalicum habeamus, alioquin, etc.* Vide *Depositum* 1.

1. **DISPOSITUM**, Animi decretum, statutum, consilium, arbitrium, *Dessein, intention, Disposition.* Lex Wisigothorum lib. 6. tit. 5. § 16: *Qui ex suo Disposito, vel malæ voluntatis affectu tale nefas committit.* Leo III. Epist. 6: *In vestrum arbitrium et Dispositum committimus.* Et Epist. 10: *De mansis, quos per vestrum Dispositum Herminus fidelis vester nobis reconsignavit.* Nicol. I. PP. Ep. 27: *Veruntamen quoniam circa Missam S. Joannis, de quo diximus, Lotharium Dispositum habet denuo commonere, non moleste tulimus.* Ado Viennensis in Chron. ann. 727: *Eo quod Carlomannus Dispositum haberet sæcularem militiam relinquere.* Julianus in Histor. Wambæ Regis: *Recognosco hoc Dispositum pugnæ ab æmulo meo procedere, hic ipse est, nec alius, puto; in suis enim eum Dispositionibus recognosco.* Paulo ante: *Dispositum belli.* Diurnus Romanus cap. 6. tit. 19: *Cujus exactionem per nostrum Dispositum fecisse dignoscitur,* id est, nostro mandato.

2. **DISPOSITUM**, pro *Depositum,* nisi ita legendum sit, habent Constitutiones Galteri Senonens. Archiep. ann. 923. cap. 2: *Propter scandala gravia, quæ ex Monialium conversatione proveniunt; statuimus de Monialibus nigris, ne aliquem Dispositum recipiant in domibus suis ab aliquibus personis, nisi de licentia Episcopi sui, maxime arcas Clericorum vel Laïcorum, custodiæ causa minime permittant apud se deponi.*

3. **DISPOSITUM**, pro Expositione seu commentario. Testamentum Heccardi Comitis Augustodunensis: *Missale plenario cum Evangeliis et Epistolis, unum textum minorem, unum Dispositum super Evangelium majorem.* Ita *Dispositio* supra sumitur.

¶ 4. **DISPOSITUM**, Dispositio, Regula, Lex, Gall. *Disposition, Regle, Ordonnance.* Lambertus Abbas S. Rufi ann. circiter 1110. Epist. ad Clericos in Anecdotis Martenianis tom. 1. col. 332: *Te cuncti in publico, te in agro rustici aratores ac vinitores quotidie graviter lacerabunt, si contra Dispositum fidei, cum feminis habitare contendis.*

DISPOSITUS. Vide *Despotus.*

¶ Dispositus Baccalaureus. Vide *Baccalaurei formati.*

¶ **DISPOSSIDERE**, Rei possessione aliquem depellere, deturbare, Gall. *Deposseder.* Donatio Bernardi Comitis Petracoricensis Monasterio S. Salvatoris de Sarlato, inter Instrum. tomi 2. Gall. Ch. tom. 2. col. 495: *Si quis hæreditatem Dispossidere tentaverit, maledicatur per universum orbem.*

¶ **DISPOTESTARE**, Rei alicujus potestate seu possessione depellere, dejicere. Notitia judicati ann. 876. Marcæ Hisp. col. 799: *Illorum potestas exinde disrupta nunquam fuit usque quod iste præsens Domenicus eos exinde Dispotestabat injuste.*

* **DISPROPORTIONARE**, Proportionem non servare, Gall. *Disproportionner.* Leonard. in Speculo lapid. lib. 1. cap. 1: *Et multoties tale humidum Disproportionatur in fluxibilitate, licet in quantitate sufficiens sit, et ideo magis residet in una parte quam in alia.*

DISPUDITUM, *Puduit, rubor fuit.* Papias.

✱ **DISPULVERO**, [In pulverem redigo. *Nævius* apud *Non.* 2. 206. Saxa, silvas, lapides, montes disjicis, *Dispulveras.*]

¶ **DISPUNCTOR.** Gloss. Græc. Lat.: Ἐκλογιστής, *Dispunctor.* Tertull. adv. Marc. 4. 17: *Judex et Dispunctor meritorum.* Vide *Dispungere.*

* In Cod. reg. *Disputator,* ex Castigat. in utrumque Glossar.

¶ **DISPUNCTUARE**, Dispungere, delere: quod hic dicitur de iis qui missi fiunt, et quibus datur abeundi licentia. Charta Henrici VII. Reg. Angl. ann. 1485. apud Rymer. tom. 12. pag. 280. col. 1: *Potestatem generalem et mandatum speciale... stipendiarios... in dictis villis, turri, castris et marchiis... exonerandi et Dispunctuandi.*

DISPUNGERE. Gloss. Isid. et Papias: *Dispungere, Donare. Dispunctores, qui dona militibus erogant.* Vide Juriscons. [et Grævium ad Glossas Isid.]

1. **DISPUTARE**, Asserere. W. Brito lib. 11. Philipp.:

. . . . Imperiali
Standardo mundi dominum se Disputat Otho.

Infra:

Se dominatorem totius Disputat orbis.

¶ 2. **DISPUTARE**, Inquirere, Gall. *S'enquerir, S'informer.* Petrus Damiani lib. 4. Ep. 7: *Noli Frater, noli patere muneribus: non omnibus quæ præbentur liber apud te pateat aditus: sed quædam admittantur, ut in necessitatibus sublevent, ne reatus alienos ponderibus graventi. Dum igitur oblata suscipimus, de offerentium meritis prius necesse est Disputemus.*

DISPUTATIO, Collatio Monachorum. Regula S. Pachomii cap. 21: *Disputatio autem præpositis domorum per singulas hebdomadas tertio fiet.* Vita S. Geremari Abb. Flaviniacensis cap. 15: *Tertia vero hora diei post lectionis Disputationem,* id est, post Collationem de lectione.

* **DISPUTATORIUS**, Ad disputationem elucidandam pertinens. Epist. Ludov. Pii et Loth. ann. 825. apud Baluz. tom. 1. Capitul. col. 645: *In sacris sunt litteris admodum eruditi, et in rationibus Disputatoriis non minimum exercitati.*

¶ **DISPUTULA.** Annal. Mutin. ad ann. 1306. apud Murator. tom. 11. col. 77: *Arcana etiam Notariorum in dicto palatio existentia, Disputulas et strumenta, et scripturas, et etiam libros æstimorum existentes in scriniis dicti palatii per plateam undique laceraverunt, et alia multa puerilia et stulta operati sunt ipso anno.*

* Ab Italico *Disputa,* Quæstio, disceptatio, inquisitio. Vide *Disputare* 2.

¶ **DISQUIT**, *Audit, cognoscit.* Papias. f. *Disquirit.*

¶ **DISRAINNIARE**, Disraisnare, Disrationare. Vide *Dirationare.*

* **DISRAMBARE**, Lit. ann. 1362. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 612: *Cum... gentes loci prædicti et ejus bajuliæ etiam extiterint Disrambatæ fere omnibus bonis suis mobilibus per Yspanos, etc.* Ubi doctus Editor recte emendat *Disraubatæ.*. Vide *Derobare.*

* **DISRATIFFICARE**, Improbare, Gall. *Désapprouver.* Procurat. ann. 1340. ex Tabul. Flamar.: *Dans... speciale mandatum ratifficandi, impetrandi, contradicendi, etc.*

* **DISRATIONARE**, Rationibus pensatis judicare, definire. Lit. Joan. comit. Pontiv. ann. 1184. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 58: *Statutum est quod si in præsentia duorum vel trium scabino-*

rum contractus emptionis, vel alius contractus irritus (initus) *fuerit, eorum testimonio Disrationabitur*. Vide *Derationare*. Hinc

* **DISRATIONARIUS** Servus, Qui per judicium et ex rationibus approbatis alicui vindicatur et asseritur. Charta Ludov. VI. reg. Franc. ann. 1129. ex Tabul. Carnot. : *Notum fieri volumus, quod Gaufredus Carnotensis episcopus Reverium totiusque generis sui familiam, super quos servitutis calumniam imponebamus, in curia sua, dictante justitia et judicio, in servis suis Disrationariis ; cui videlicet judicio et veritati me acquiescente, supra dictos homines, tam sibi quam omnibus ejus successoribus, in perpetuum concessimus*. Verum facile est suspicari legendum esse *Disrationavit*, hoc est, ex servis suis esse rationibus probavit ; quam restitutionem sensus exigere videtur.

DISRECITARE, De aliquo detrahere. Baldricus in Gestis Alberonis Archiep. Trevirensis : *Dicitur quoque quod aliquando Regi et exercitui ejus formam simulans contracti, et sedens in asino occurrit, et a Regina quinque solidos in eleemosynam recepit, et in itinere longius comitatus processum, sub specie mendici, Regis sub mensa locatus, audierit plurima Regem ipsum cum Regina, et cum aliis suis fidelibus, loquentem de his, quæ contra Papam machinatus erat, atque inter cætera de insidiis contra ipsum Alberonem Disrecitantem, et quæ viæ ipsi Romam tendenti essent interclusæ, etc.*

* **DISRIGERE**, pro *Dirigere*, consilio juvare. Placit. ann. 844. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 468 : *Eciam iste Johannes comis, qui tunc comitatum Sepriense abebat in cujus ministerio res ipsas erat, mihi comandavit, ut eum Disricxissem, sed menime potui*.

¶ **DISRIVARE** Lacrymas, *Fundere*, in Onomastico ad calcem Act. SS. Bened. sæc. 3. part. 1.

DISROBARE, [Disrobatio.] Vide *Derobare*.

* **DISRUMPERE**, Interlucare silvas et in culturam redigere. [** Germ. *Umbrechen*.] Chartul. AD. S. Germ. Prat. fol. 105. v°. col. 1 : *Concessit tres arpennos nemoris juxta domum prædictorum monachorum ad Disrumpendum, si voluerint*. *Dérompre* vero, pro Depravare, corrumpere vulgo *Débaucher*, in Stat. ann. 1392. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 481. Vide *Rumpere*.

¶ **DISSAGIRE**, Gall. *Dessaisir*, Possessione deturbare. Acta SS. Maii. tom. 7. pag. 128. de S. Joachimo Abb. : *Data prius saysina rerum et possessionum, quibus vel ipsi Monachi vel homines Caccurii monasterium Floris Dissagire præsumpserunt*.

* Qua ratione vero id peragebatur, docent Lit. remiss. ann. 1455. ex Reg. 189. Chartoph. reg. ch. 61 : *Le suppliant demanda au procureur la maniere de Dessaisir ledit Malouin d'icellui bordaige, lequel lui respondy et dist, que pour premiere fois la coustume estoit de mettre le feu hors de la maison, et faire commandement de vuyder dedens huit jours ladite maison*.

¶ Dissaisiare, Eadem notione in *Inlegiare*.

Dissaisina, [Dejectio possessione, Gall. *Dissaissisement*.] Vide locos post *Saisire*.

Dissaisire, [ut *Dissagire*. Charta Henrici Regis Angliæ ann. 1155. pro Normannis apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. pag. 5. ad calcem : *Nullus liber homo capiatur vel imprisonetur aut Dissaisiatur de aliquo libero tenemento suo vel libertatibus aut liberis consuetudinibus suis... nisi per legale judicium Parium suorum vel per legem terræ*. Occurrit alibi non semel.] Vide *Saisire*.

¶ Dissaisitor, Qui dejicit possessione. Vide *Saisire*.

¶ Dissasiare, ut *Dissaisire*. Chartular. S. Vandregesili tom. 2. fol. 2037 : *Dominus Abbas assensu Capituli sui et fidelium suorum consilio prædicto Ludovico molendinum suum, de quo eum Dissasiaverat, reddidit et jure hereditario in eodem loco possidendum concessit*.

¶ Dissasire, Eodem significatu, in *Saisire*.

✱ **DISSALEGARI**, ab Italico *Disselciare*, Amovere silices, quibus via est strata, Gall. *Oter les cailloux dont est pavée une rue*. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 456 : *Statuimus et ordinamus quod contrata Portanove debeat Dissalegari a pariete domus filiorum dicti Bernardini usque ad domos condam domini Guilielmi Geremie, et salegari tali modo quod aqua, que venit et labitur coram domo magistri Rainerij de Peruxio currat et velocem et liberum decursum habeat per dictam contratam*. [Fr.]

* **DISSARIRE**, in Charta ann. 1294. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 133. col. 2. pro *Dissazire*, ut legitur in Glossar. ad calcem ejusd. tomi. Vide in hac voce.

* **DISSARRARE**, a Gallico *Desserrer*. Laxare, remittere. Lit. remiss. ann. 1461. in Reg. 192. Chartoph. reg. ch. 19 : *Dictus de Fontaralhac... venit cum septem equitibus et balisteriis,... et Dissarraverunt balistas suas, et vulneraverunt unum de equitibus dicti exponentis*. Vide supra *Desserare*.

* **DISSASIRE** de Sacramento, Vassallum sacramento, quod domino suo præstitit, absolvere ; quod a domino superiori fiebat. Charta Odon. ducis Burg. ann. 1209. in Chartul. Campan. fol. 28. r° : *Cum Blancha illustris comitissa Trecensis palatina Milonem de Monteregali Dissasivisset de sacramento hominum Chableiarum... Tandem dicta comitissa ad instantiam precum nostrarum dictum Milonem de sacramento illo resasivit*. Vide *Saisire*.

¶ **DISSAVIARI**, pro *Dissuaviari*, Osculari. Hist. Cabillon. per Cussetum pag. 769. in Inscriptione arcus triumphalis erecti in honorem Marchionis Uxellensis : *Atride flore, cresce, tua ut medioxumi numinis jussa germanitus Dissaviabitur provincia. Facies etenim ut dapsiles illi amodo luciscant dies*.

¶ **DISSAZIRE**, ut *Dissaisire*, in Charta Caroli IV. Rom. Regis apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 45. et in Edicto Philippi VI. Fr. Regis apud *de Lauriere* tom. 2. Ordinat. Reg. pag. 124.

¶ Disseisiare, Eadem notione. Liber niger Scaccarii pag. 222 : *De Cruc sum Disseisiatus sine judicio, quod est feodum unius militis*. Vide *Saisire*.

¶ Disseisina, Disseisitor. Vide *Saisire*.

* **DISSECTATIO**, Dissentio, dissidium. Chron. Guill. Bardini inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 22 : *Mense Julio anni 1328. abbas S. Hilarii fuit excommunicatus per episcopum Carcassonensem, ob id quod in curia regis contradixerat Parisiis juribus et privilegiis episcoporum. Durum est quod amisimus sequelam tantæ Dissectationis*.

** **DISSEDERE** pro *Dissidere*, in Nithard. Hist. lib. 1. cap. 4.

* **DISSELLARE**, Sella exuere. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Dessellar*, Prov. *Dissellare*.

¶ **DISSELLATI** Equi, Sella exuti, in Gestis Consulum Andegav. cap. 18. n. 5.

¶ **DISSENSOR**. Vide *Dispensor*.

* **DISSENSUS** Matrimonii, Ipsius rescissio Gall. *Dissolution*. Acta dissolut. matrim. Ludov. XII. fol. 149. v°. ex Bibl. reg. : *Dicit quod de tempore regis Caroli, rex modernus non ausus fuisset declarare suum animum quoad Dissensum hujus matrimonii. Dissense*, pro *Dissention*, Dissentio, in Stat. ann. 1389. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 280. art. 12.

* **DISSENTERICUS** Morbus, Dysenteria, intestinorum tormina, Gall. *Dysenterie*. Joan. *de Trokelowe* Annal. Eduardi II. reg. Angl. pag. 35 : *Morbus enim Dissentericus, ex corruptis cibis conceptus, fere omnes maculavit*. [** *Dissinteria*, in Vita S. Anskarii cap. 40.] *Dissintere*, apud Guiart. ad ann. 1243 :

> Fu saint Loïs le dous, le sade
> De jouste Pontoise malade,
> A Maubuisson en l'abaïe
> D'une très cruel maladie,
> Très venimeuse et très amere,
> Que l'en appelle Dissintere.

** **DISSENTIVUS**, Discrepans, contrarius. Virgil. Grammat. pag. 49 : *Lege ergo singulorum libros, et scrutare, et considera, et vide quid in eis congruatum atque unanime, ut ita dicam, quidve divisum ac Dissentivum*.

* **DISSEPARE**. Charta ann. 1215. ex Bibl. reg. cot. 19 : *Concessi... culturam de Marleiz et magnum campum, sicut se Dissepat, de feodo de Esquetot*. Id est, ni fallor, prout jacet et distenditur. Vide supra *Dictare* 2.

¶ **DISSEPTUM** *vocatur, quod ventrem et cætera intestina secernit*. Macrob. Comment. lib. 1. cap. 6. Galli *Diaphragme* a Græco διάφραγμα nuncupant. Martinius in Lexico et Laurentius in Amalthea eadem notione dicunt *Dissipium*.

¶ **DISSEQUI**, Assequi, obtinere, Gall. *Acquerir*. Responsio Radulfi Remorum Archiep. anno circiter 1120 : *Si domus, de qua nobis scripsistis, in claustro est, ibique nullus laicus possessionem habere debet... Petrus filius Adam eam per clamorem suum nullatenus Dissequi debet*.

¶ **DISSERARE**, Italis *Disserrare*, Aperire, Gall. *Ouvrir*. Miracula S. Wernheri, April. tom. 2. pag. 705. E : *Fuit nobis supplicatum, ut eamdem cistam quercinam, unica simplici dumtaxat sera seratam... absque vi Disserare paternaliter dignaremur*. Gallis *Desserrer* est Relaxare.

¶ **DISSERE**, pro *Dicere*. *Dominus Bertrandus Dissebat ad se pertinere, etc.* in Archivis S. Joannis Tholos. Ord. Equitum Melit.

¶ **DISSERTITUDO**. Vide *Disertitudo*.

DISSERTOR, Interpres, Commentator. Vita S. Hieronymi, edita a Mabillonio : *Sacræ bibliothecæ Scrutator*, (i. e. Sacræ Scripturæ Interpres) *divinorum Dissertor voluminum, etc.*

* **DISSESIRE**, Possessione deturbare, Gall. *Dessaisir*. Charta Henr. II. reg. Angl. pro libert. Norman. in Reg. S. Justi ex Cam. Comput. Paris. fol. 35. v°. col. 2 : *Nullus liber homo capiatur, vel imprisonetur, aut Dissesiatur de aliquo libero tenemento suo, aut liberis consuetudinibus suis, aut ligetur, aut exulet, aut aliquo modo destruatur, etc.* Quæ ex eod. Reg. ita edidit *Brussel* tom. 2. de Usu feud. pag. v. art. 34 : *Imprisionetur*,

aut dissaisiatur,... exulatur. Vide supra *Dissagire.*

¶ **DISSESSUS**, ut supra Discessus, Obitus, Gall. *Decès.* Privilegium Agiradi Episc. Carnot. ann. 696. apud Felibianum Hist. San-Dionys. pag. XVI : *Cui ipsum se viventem sub se aut post suum Dissessum instituerit.*

DISSICIO, pro Disseco, Jo. de Janua : *Dissicere, removere, separare : componitur a dis, et secare.* Gloss. Gr. Lat. : Διασκορπίζω, *Disicio, Dispargo, Dissipo.* S. Ambrosius : *Ille veteris militiæ more Dissicere hostium cuneos, etc.* Prudentius Hymno 1 : *Tu Christe somnum Dissice.* Ubi Iso Magister, *Dissice, defectivum verbum est.* Adde lib. Peristeph. Hymn. 3. v. 209. Paulinus [Epistola ad Desiderium pag. 261. edit. 1685 : *Nos in area sua ventilat, in nobis purgat triticum, Dissicit paleas, urit zizania.*] lib. 3. de Vita S. Martini :

Dissiciensque cavæ fluitantia vellera nubis.

Lib. 3 :

Dissiciens ruptis membrorum vincula modis.

Eod. lib. :

Dissiciens sparsam procul a compage ruinam.

Denique lib. 6 :

Dissiciens, longeque suis Divortia ripis.

Ita in omnibus MSS. legi asserit Juretus, ut et apud Juvencum lib. 2 :

Dissicit ille mei pecoris per devia pastus.

Et apud Marium Victorem lib. 1. in Genesim :

. . . . Signataque limite certo
Tempora Dissiciens certa statione peracta.

Et lib. 3 :

Si tunc in partes populus se Dissicit unus.

Carmen de miseria vitæ humanæ, apud Barthium lib. 44. Advers. cap. 17 :

Utinam et tuorum nubila affectuum
Vitalis eadem Dissicet victoria.

Vide Savaronem ad Sidonium Carmine 5.

° Nostris *Descaier* alias, pro Desecare, vulgo *Couper, scier.* Charta ann. 1320. in Chartul. S. Nicas. Mellet. : *Item les pastures et usages, que les habitans ont ès marais de mener leurs bestes pasturer et Descaier l'herbe, etc.*

DISSIDO, is, pro *Dissideo.* S. Gregorius lib. 4. Moral. initio : *Sed dum a semetipsis per contrarietatem Dissidunt, lectorem ad intelligentiam veritatis mittunt.* Ita legit Jo. de Janua.

DISSIGILLARE. Ugutio : *Dissigillare, diversis modis sigillare, vel sigillum removere.* Vide *Dissignare* 2.

° Instr. ann. 1405. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 187. col. 1 : *Audito prius tenore dicti rotuli instructionum, de quo in dictis literis fit mentio, quem apperuit et Dissigillavit dictus dom. locumtenens, etc.* Vide *Dissignare* 2.

1. **DISSIGNARE**, pro *Dissaisire*, seu extra *saisinam* ponere. Ita in veteri Charta Italica apud Ughellum tom. 7. pag. 571. nisi mendum subsit.

2. **DISSIGNARE**, Signum sive sigillum dissolvere. Gloss. Gr. Lat. : Ἀποσφραγίζω, *Absigno, Designo, Resigno.* Ἀποσφραγιστής, *Resignator.* Willelmus Neubrigensis lib. 2. cap. 7 : *Sepulto patre, testamentum Dissignatum est.*

DISSIGNITOR, seu *solutor signaculi*, apud S. Augustinum lib. 2. de Morib. Manichæor cap. 13.

✱ **DISSIMILARE.** [Subsannare. DIEF.]

✱ **DISSIMILITUDO.** [Pro *Dissimulatione. Sciop.* de stil. hist. 194.]

° **DISSIMULATIVE**, Dissimulanter. Instr. ann. 1379. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 21. col. 1 : *Interdum vos, vicarie et judex, Dissimulative vos absentastis per aliquos dies, etc. Dissimulé*, pro *Déguisé*, simulatus, in Lit. remiss. ann. 1411. ex Reg. 165. Chartoph. reg. ch. 224 : *Lesquelx compaignons estoient en habiz Dissimulez comme pillars.*

° **DISSIMULOR**, Blandior, ἀκκίζομαι, in Glossar. Lat. Gr. ex Cod. Reg. in Castigat. ad utrumque Glossar.

° **DISSIPARE**, f. Frangere, rumpere. Pactum inter Henr. IV. reg. et Pisan. ann. 1081. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 19 : *Firmiter statuimus quemquam hominum, nisi communi consensu eorum, nec rasas apprehendere, nec Dissipare, nec sigillare infra civitatem Pisæ, neque in burgis, si foras civitatis ipsi habuerint enimenta.* Vide mox *Dissire.*

1. **DISSIPATUS**, seu DISHYPATUS, Dignitas in Imperio CP. cujus mentio in aliquot Chartis Italicis apud Ughellum tom. 7. Italiæ sacræ pag. 411. et 1071. ubi *Ricardus Judex Augustalis Dissipatus*, sub Alexio Comneno Imp. et *Joannes filius Ursi Imperialis Dissipati*, sub ann. 1178. occurrunt. At quæ τῶν δισυπάτων fuerit dignitas, non memini me legisse. Hanc certe appellationem Romanorum *Dictatori* tribuit Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062. et Suidas : Δικτάτωρ ὁ διπλασίαν τὴν ἀρχὴν ἔχων, ὁ παρὰ Ῥωμαίοις Δισύπατος καλούμενος, ἢ ὁ μονάρχης, ὁ πάντα κρατῶν. Id constat, nobilissimæ familiæ Byzantinæ nomen dedisse, ex qua memorantur ab Authore incerto post Theophanem sub Leone Bardæ filio, *Thomas Dishypatus* : in jure Græco-Romano pag. 288. *Dishypatus* alter sub Alexio Comneno, a Niceta in Andronico lib. 1. cap. 11. *Georgius Dishypatus* Lector Ecclesiæ Sophianæ : *Manuel Dishypatus* Archiepiscopus Thessalon. sub Theodoro Lascari apud Pachymerem lib. 1. cap. 11. *Georgius Dishypatus* sub ann. 1437. apud Phrantzen lib. 2. cap. 11. denique *David Dishypatus*, cujus scripta contra Barlaamum et Acindynum asservantur in Bibl. Regia Cod. 692. [°° Vide Glossar. med. Græcit. col. 316.]

° 2. **DISSIPATUS**, Pravus, in Onomast. ad calcem tom. 3. Act. SS. Mart. Locum non profero, quia falso indicatur.

¶ **DISSIPERE**, pro *Desipere*, Insipienter agere. Angelomus in Genesim cap. 2. apud Bernard. *Pez* tom. 1. Anecd. part. 1. col. 74 : *Anima modo proficit, modo sapit, modo Dissipit.*

¶ **DISSIPIUM.** Vide *Disseptum.*

° **DISSIRE**, *Desuere.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641. *Dessir*, pro Avellere, diruere, in Chartul. sign. *Cæsar* Corb. fol. 63. v° : *Fut donné congié à Jehan Baye marchant pour Dessir et rassir deux ou trois quarreaux de grez au devant de son huis.* Et fol. 79. r°. : *A esté donné congié... pour une maison Dessir, abbatre et mettre jus. Dessoivre* vero, pro *Bornage*, Limitum fixio ; quod fit agros dividendo eosque dominis assignando. Chartul. sign. *Decanus* S. Petri Insul. fol. 174. v° : *En l'an de grace 1280. au mois de Septembre, Thumas de Baufrumes fu mis ou liu de castelain de Lille par ses lettres pendans, pour faire Dessoivre de le tiere Waniel encontre le tiere S. Pierre à Rasse. Encore pour faire cel meisme Dessoivre en l'an 1285. ou Diemenche après le Toussains, fu mis ou liu le conte de Flandres par lettres pendans messire Amorris Blawers,... et ledis chierkeminage fu fais le jor S. Martin en yvier.* Charta Petri abb. S. Amandi ann. 1318. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 507 : *Nous sommes tenus... de faire le Désoyvre, cerkeménage, u basnage dessusdit.* Vide supra *Decevisset.*

DISSITUDO, Distantia, intervallum, vox efficta ex *Dissitus.* Baldricus Noviom. lib. 1. cap. 106 : *Post Dissitudinem vero longi temporis, etc.* In Glossis MSS. *Dissitudo*, exponitur *discordia.*

¶ **DISSITUIT**, *Latuit.* Papias.

✱ **DISSOCIALIS.** [Dissociabilis. *Rutil.* 1. *Itiner.* 384. *de Judæis.* Humanis animal *Dissociale* cibis, *h. e.* cibum capere cum gentibus fugiens.

DISSOCIANTIA, Discordia, jurgium, in Charta ann. 825. in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 118 : *Post mortem Cænulfi Regis Merciorum, multæ discordiæ et innumerabiles Dissociantiæ extollebantur, etc.*

° **DISSOLARE**, Dissipare. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641 : *Dissolavit, dissipavit.*

° **DISSOLATUS**, pro *Desolatus* in Charta ann. 1331. tom. 2. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* pag. 116. col. 1.

° **DISSOLESCERE**, *Commencer à Désacoustumer*, in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684.

¶ **DISSOLOGIA**, *Duplex locutio.* Glossar. Sangerman. MS. num. 501. a Græco δισσολογεῖν, Loqui geminato verbo, bis dicere. Fridegodus in Vita S. Wilfridi cap. 15 :

Non igitur cœptum Dissolvit dexia votum,
Pieria neve tulit, seu Dissologia rupit.

Mabillonius interpretatur *Discordia* Græce δισσολογία.

DISSOLUTI. Vetus Interpres Juvenalis Sat. 2 : *Tunicati susc. Gracchi, qui toga deposita, qua utebantur Senatores, tanquam infames tunica utebantur. Hinc Lanista, vel Dissoluti dicuntur.*

° **DISSOLUTIO**, Solutio. Charta Henr. II. reg. Angl. pro Libertat. Pontis-Urson. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 641. art. 42 : *De Dissolutione troussæ in marcheio, unum denarium. Faire dissolution de son corps* dicitur mulier vitæ dissolutioris, in Lit. remiss. ann. 1395. ex Reg. 148. Chartoph. reg. ch. 286 : *Comme Jacquette femme du suppliant feust renommée d'estre femme blasmée, et faire Dissolution de son corps, etc. Dissolutement* vero a Lat. dissolute, vulgo *sans regle ni mesure*, in aliis Lit. ann. 1380. ex Reg. 117. ch. 165 : *Icellui Gile se gouverna Dissolutement, sanz prendre aucune cure de soy.*

DISSORTES, seu *Dissors.* Gloss. Lat. Gr. : *Dissortes*, διακληρωθέντες. [° Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641 : *Dissortes, desociati, divisi, sine sorte sociati.*] Est autem διακληρόω, sorte divido : ita *Dissortes* dicuntur, quibus *sors* sua est, quibus opponuntur *Consortes.* Augustinus in Grammatica : *Consors et Disors in genitivo singulari, tis, habent.* Ovidius :

At mea seposita est, et ab omni milite Disors
Gloria, etc.

Hinc *Disortiones*, Festo, divisiones patrimoniorum inter consortes.

¶ **DISSORTIUM.** Gloss. Lat. Græc. MSS. Sangerman. : *Dissortium*, Διαχωρισμός, διάστασις, i. Dissidium.

✱ **DISSUDARE.** [Humiliare. DIEF.]

¶ **DISSULLARE**, ut *Dissolvere.* Statuta Massil. lib. 4. cap. 21 : *Si quis alterius avere in nave vel ligno aliquo positum sive oneratum, puta coria, vel becunas, seu stannum, vel aliquas alias merces sine*

voluntate domini illarum mercium dissolvit, vel dissolveret, seu Dissullaret, etc. Vereor ne legendum sit *Dissugellaret*, ab Italo *Dissugellare*, Sigillum detrahere.

¶ **DISSULTORES**, *Singulares.* Gloss. Isid. Iidem videntur qui *Desultores*, scilicet, qui de equo in equum transiliunt. Vide Grævium.

¶ **DISSUM**, ἀκέραιον, Simplex, in Glossis Lat. Græc. MSS. Bibl. Sangerman. Integrum, sincerum.

* **DISSUPITARE**, Sauciatis adhibere fomenta, curare; unde *Dissupitamentum* et *Dissupitatio*, ipsa curatio. Constit. Ms. Alfonsi II. reg. Aragon. ann. 1334: *Præcepimus quod cum contigerit... aliquem vulneratum Dissupitari de morte, vel membri perditione, seu mutilatione, aut debilitatione, aliqui ex cirurgicis.... renuunt Dissupitare vulneratum, seu differunt quousque amici inculpati dicti vulneris, seu is, ad cujus instantiam dicta Dissupitatio procuratur, apud cirurgicum seu cirurgicos conduxerint; sive se redemerint pecunia minus debite et injuste, sic quod nulli ex illis, qui ita Dissupitantur eadem die vel infra unum aut duos dies aliquotiens moriuntur, etc. Ordinamus quod notarii curiarum.... antequam recipiant seu scribant dictum Dissupitamentum, recipiant juramentum ad sancta quatuor Dei Evangelia a dicto cirurgico sive cirurgicis, quod ab ipso Dissupitamento non receperint nec habuerint, nec exigere seu habere intendunt ultra decem solidos pro uno eodemque vulnerato.*

¶ **DISSUTURA**, a *Dissutus* vox ficta, Fissus, fissura. Vide locum in *Calafatare*. [* Vide supra *Dissire*.]

* **DISTABESCERE**, pro *Tabescere*. Vita S. Guthl. tom. 2. Apr. pag. 45. col. 1: *Et cum bis binis annorum cursibus dira peste vesaniæ vastaretur, et exerti macilentia arido in corpore vires Distabescerent, etc.*

* **DISTACIAVARE**, perperam pro *Disrationare*, in Lit. Guill. comit. Pontiv. apud Egid. *Bry* lib. 2. Hist. Comit. Pertic. pag. 118: *Ita quod concessi et concedo, et ubicumque opus fuerit ostendam et Distaciavabo, et factum confirmabo.* Vide *Derationare*.

¶ **DISTAIN**. Vide *Distein*.

¶ **DISTAMEN**, *Dissidium*, in Onomastico ad calcem tomi 2. SS. Aprilis.

¶ **DISTANTER**, Procul, in Actis SS. April. tom. 3. pag. 927.

¶ **DISTARIO**, *Occupatio.* Gloss. Isid. Lege, ut apud Papiam, *Distentio.* Sic *Distentus* a *Distineri* pro Occupatus dixit Tullius ad Atticum: *Brevitate epistolæ scire poteris, eum valde esse Distentum.* Glossar. Sangerm. MS. n. 501. habet: *Disturio, occupatio.* Vide *Decardo*.

DISTEGUM, Ædes, vel ædificium, constans duabus *stegis*, qua voce usus est Plautus. Glossæ Gr. Lat.: Διστεγὲς οἴκημα, *superficium.* Codex MS. habet *superficies.* Glossæ MSS.: Διόροφον, δίζεγον. Vetus Inscriptio: *Comparaverunt sibi memorias duas et Calphurnio Ammiano Equ. Rom. filio suo et libertis libertabusque posterisque eorum armarium Distegum, cum taberna et hortulo. Si quis armarium vendere voluerit, tunc inferet arcæ Pontificum, etc.* Vide *Tristega*.

DISTEIN, vel DISTAIN, Præfectus, Præpositus, Oeconomus, Censor, Arbitrarius. Ita Boxhornius. Occurrit in Legibus Hoëli Boni Principis Walliæ cap. 1. 31.

DISTEMPERARE, Diluere, macerare, liquare: Gallis, *Destremper.* Palladius de Architectura: *Crocus quoque Hispanicus cum lucidissimo glutino Distemperatus, etc.* Vita B. Gossuini Abbatis Aquicinctin.: *Vasculum inspicit aptissimum Distemperandæ potioni.* Constantinus Afric. de Morbor. cognit. lib. 1. cap. 1: *Ficus folia pulverata, cum oleo et aceto mixta, pro unguento adhibemus, vel fimum columbinum simul Distemperatum.* Adde cap. 17. etc. Fulbertus Epist. 113: *Et ipsa nocte positam potionem, in qua Distemperanda est, asperges salis gemma.* Vide *Temperare*.

DISTEMPERATUS, Gallis *Detrempé.* Alexander Iatrosophista lib. 1. Passionum: *Si autem ex mordicante et acro, aut colerico humore in melancolicum decoctis, aut Distemperatis transierit.*

DISTEMPERATUS, Male *temperatus.* Philippus Eystetensis in Vita S. Willibaldi cap. 19: *Contigit autem frequenter, cum transnavigarent, quod ventum haberent contrarium, nec non auram Distemperatam.* Galli dicerent, *Un air mal sain.*

* *Desatempré* et *Désatenpré*, Immoderatus, vulgo *Immodéré, déréglé, excessif.* Vita S. Ludov. edit. reg. pag. 313: *Pour ses veilles Désatemprées et pour ses autres pluseurs labours, etc.* Cons. Petri de Font. cap. 34. art. 14: *Et pour ce tu n'as pas mestier encontre les Désatenprés dons d'autre tel ahide, etc.*

DISTEMPERANTIA, apud Medicos pro prava corporis habitudine sumitur, Gr. δυσκρασία; apud Nicetam Chron. pag. 309. Δυσκρασία τοῦ σώματος, ubi Cod. al. habet καχεξία. Alexander Iatrosophista lib. 1. Passion.: *Per hæc enim curari oportet, quibus ex Distemperantia frigoris dolent.* Passim apud eumdem lib. 2: *Distemperantia calida, frigida, humida.* Adde Constantinum Africanum de Ratione vict. pag. 279. Acta Alexandri III. PP: *Apud Clozam jam diebus aliquantis est demoratus, ubi caloris Distemperantias, et muscarum et pulicum plures molestias sustinet.* [Vita S. Hildegundis, April. tom. 2. pag. 784: *Siquidem jam famem, sitim, gelu, nivem, omnem Distemperantiam frigoris et caloris, cunctumque laborem pro Domino plene didicerat sustinere.*] Charta Ferdinandi Regis Castellæ æræ 1270. apud Antonium de Yepez in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 7: *Cum... propter inæqualitatem loci et aëris Distemperantiam graves corporum ægritudines... sustinerent, etc.*

DISTEMPERAMENTUM, Eadem notione. Constantinus Afric. lib. 7. Pantech. cap. 1: *Ex naturali actione temperamentum humorum intelligitur in sanitate, et eorum Distemperamentum in infirmitate.*

¶ DISTEMPERANTIA, Intemperantia linguæ scilicet, seu nimia loquacitas. Testamentum Gregorii XI. Papæ, apud Acherium Spicil. tom. 6. pag. 676: *Item volumus, dicimus et protestamur, quod si in Consistorio, aut in Conciliis, aut in sermonibus, vel collationibus publicis vel privatis ex lapsu linguæ aut alias, ex aliqua turbatione vel etiam lætitia inordinata, aut præsentia Magnatum, ad eorum forsitan complacentiam, seu ex aliquali Distemperantia, vel inadvertentia, aut superfluitate aliqua dixerimus erronea contra catholicam fidem... illa expresse et specialiter revocamus, detestamur et habere volumus pro non dictis.* [** *Hujusmodi Distemperanciis, inordinationibus, lasciviis, dispendiis et periculis... occurrere volentes, etc.* in Charta Adolphi Archiep. Mogunt. ann. 1468. in Guden. Cod. Diplom. tom. 4. pag. 406.]

¶ **DISTENCIO**, Contentio, lis, Gall. *Contention, Debat, Procès*, apud Th. *Madox* Formul. Anglic. pag. 104: *Hæc indentura testatur, quod cum lis et Distencio fuerint inter Willelmum Rogers.... ex parte una, et Ricardum Alcyn, etc.*

* 1. **DISTENDERE**, Laxare, remittere. Gall. *Détendre.* Lit. remiss. ann. 1454. in Reg. 187. Chartoph. reg. ch. 223: *Quodam vomere seu relho posito supra balistam, supplicans dictam balistam Distendit seu laxavit.* Vide supra *Disparare*.

* 2. **DISTENDERE**, Explicare, expandere Gall. *Déployer.* Lit. remiss. ann. 1349. in Reg. 78. Chartoph. reg. ch. 45: *Cum banneria Distensa et cum cornamusis, more hostili sive guerræ, personaliter ad dictam bastidam de Vesobre accessit.* Vide *Displicare*.

¶ **DISTERMINARE**, *Perdere.* Barthius in Glossario ex Roberti Monachi Hist. Palæst.: *Hanc famis asperitatem, ut suos probaret, evenire permisit Deus. Nam et suos premebat jejunio, et vicinas nationes Disterminabat gladio.* Gallis *Exterminer*, Delere funditus, Exterminare. Apud Plinium et Lucretium *Disterminare* idem est quod Terminare, seu Separare fixis terminis: qua notione etiam plerumque occurrit in Chartis.

DISTERMINIUM, Spatium temporis, mora interposita. Hist. Translat. S. Guthlaci num. 15: *Oculorum lumen tanta ei celeritate reddi satagit, ut absque ullo Disterminio, qui prius fuerat visionis privatio, ejusdem habitus crederetur.*

* **DISTETIT**, pro *Distitit*, a verbo *Distare.* Steph. de Infestura Ms. ubi de Innoc. VII. PP.: *Dicti custodes projecerunt quandam spingardellam contra eum, quæ parum Distetit ab eo, causa eum interficiendi.* Ab eodem verbo, *Dister* dixerunt nostri, pro vulgari *Estre distant, éloigné.* Lit. remiss. ann. 1402. in Reg. 157. Chartoph. reg. ch. 20: *Lequel Benoist s'en ala aprez en son hostel, qui Diste d'illec environ demie lieue. Le prieuré de Valençay, qui Diste du lieu de Celles de quatre lieues*, in aliis ann. 1412. ex Reg. 167. ch. 88.

* **DISTICA**, Jurisdictio, vel mulcta judiciaria. Charta ann. 951. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 965: *Curtem Canavese cum castro, quod dicitur Ripa rupata, et cum omni sua pertinentia, ita ut de ipso castro teloneum nullus exigat, nec Disticam aliqua publica potestas ibi faciat, sed tantum ministrialis vel missi ipsius abbatissæ.* Vide in *Distringere* 3.

¶ **DISTIDIARE**, mendum pro *Diffidiare*, Bellum indicere, Gall. *Deffier.* Johannis Iperii Chronicon S. Bertini ad ann. 1213. in Anecdotis Martenianis tom. 3. col. 694: *Die statuto Ferrandus* (Flandriæ Comes) *coram Rege* (Franc. Philippo Augusto) *comparuit; sed Rex dietam prorogans causam in Gravelingas reposuit, addens ut in armis omnino paratus ibidem adesset cum eo in Angliam transiturus: quod si non fecerit, ipsum ab illa die in antea Distidiavit.* Legendum *diffidiavit* inde patet, ut cætera prætermittam, quod eam ob actionem col. seq. Philippus dicatur *in Ferrandum et Flamingos sua arma convertisse.* Vide *Diffidare*.

¶ **DISTILLARIUS**, *Concinnator seu venditor distillationum*, Laurent. in Amalthea tamquam ex Seneca, sed male post Cœlium Rhodiginum lib. 16. cap. 46. Legendum enim apud Senecam *Crustularius*, pro *Distillarius* Cœlii. Vide Martinium in Lexico.

¶ **DISTINA**, *Diastema unius temporis, quantum in sonis spatium facit pyrrichius vel majus hemitonium.* Sic Calepinus et Martinius in Lexicis. Vide *Eugium*.

DISTINARE, *Repellere: sed destinare, est deputare*. Iso Magister in Glossis.

¶ **DISTINCTIO**, Divisio, seu pausa, in Officiis divinis. Vide *Incisio*.

* Minime; ibi enim de commate, quo sensus distinguitur, sermo est. Locus est in *Incisio* 4.

** **DISTINCTIVA** Conjunctio, dicitur *Et* apud Virgil. Grammat. pag. 81: *In annumeratione participiorum interposita Conjunctione Distinctiva sic dicimus, oriens, oriturus, ortus et oriundus.*

¶ **DISTIPULUM**, Καταλυθέν, *Dissolutum*, in Glossis MSS. Lat. Græc. S. Germani Parisiensis, et in Supplemento Antiquarii.

* Forte *Dissipatum*, ex Castigat. in utrumque Glossar.

DISTOLLERE. Vetus Charta tom. 3. Hist. Pergamensis pag. 192: *Ut qui se de ista commutatione removere, aut Distollere quæsierit aut infringere tentaverit, etc.* Burchardus Monachus de Casibus S. Galli. cap. 3: *Malo suo exemplo plures Abbates et Monachos Distollit*, id est, depravat, corrumpit, Gall. *Débauche*. Vide Ughellum tom. 4. pag. 613.

DISTORNATUS, Gall. *Destourné*. *Distornare*, divertere. Regiam Majestatem lib. 2. cap. 7. §. 1: *In aquis Distornatis a recto cursu.*

¶ **DISTORTOR**, Qui distorquet, Tortor. Johannes de Monsteriolo in Epist. ad Nicolaum de Clemangis adversum Ambrosium, qui Ovidium Virgilio præferebat apud Marten. Collect. Ampliss. tom. 2. col. 1424: *Quod si minus credis mihi, discretor ingeniorum et bonorum Distortor, prospectum ito.*

¶ **DISTORTUS**, *Divortium, Perversio*, Διαστροφή. Gloss. Lat. Græc. Sangerman.

DISTRACTARE, *Distrahere*, in Glossis Arabico-Latinis.

¶ 1. **DISTRACTIO**, Venditio vel Divortium apud Jurisconsultos. Non semel occurrit in Chartis.

* 2. **DISTRACTIO**, Interversio, conturbatio, cum res pupilli avertitur vel aufertur. L. tutor. ff. de libert. leg. pro divortio. in Auth. de nupt. §. nuptias, etc. Vide Calv. Lexic. jurid.

¶ **DISTRACTOR**, Venditor. Gloss. Græc. Lat.: Διαπράτης, *Distractor*. Nonius 1. 267: *Servus venundatus ob aliquod vitium aut malefactum ab aliquo Distractore, recipiatur.* Male ibi *Districtore* legi, recte monet Faber in Thesauro. Sic *Argenti Distractores*, Nummularii, Mensarii, Gall. *Banquiers*, Cod. Justin. 8. tit. 14. leg. 27. et 12. tit. 35. leg. 1.

¶ 1. **DISTRACTUS**, pro *Districtus*, Territorium. Locos vide in *Baugium*.

* 2. **DISTRACTUS**, J. C. modernis Contractus rescissio. Vide laudatum jam Calv. Lexic.

¶ **DISTRAHERE**, *Vendere*, Vocabular. juris utriusque.

* Nostris *Destilper* et *Distirper*, eodem significatu. Lit. remiss. ann. 1418. in Reg. 170. Chartoph. reg. ch. 140: *Icellui Estienne voulant vendre et Destilper lesdiz balons, etc.* Lit. Caroli VI. ann. 1411. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 204. col. 1: *Les armeure et harnois des habitans de nostre dicte ville de Nymes ont esté vendues, Distirpez et distribuez, etc.*

¶ **DISTRACTUM**, Opus plumarium. Vide in *Plumarium*.

* **DISTRARIUS**, Equus major et cataphractus, quo utebantur potissimum in præliis, idem qui *Dextrarius*. Gualt. Hemingford. de gest. Eduardi I. reg. Angl. ad ann. 1298. pag. 163: *Dumque pausassent modicum, et nox quasi in suo medio processisset, contigit quod Distrarius regis incautius a parvo custoditus, recalcitrando pedem posuit super ipsum regem quiescentem.* Vide *Dextrarii*.

DISTRATUS Equus, Cui *stratura* tollitur, seu sella. Anonym. in Vita S. Cuthberti Episc. lib. 1. n. 4: *Distratum Equum trahens in domum, et alligans ad parietem, etc.*

* **DISTRIBUTARIUS** Capellanus, Cujus beneficium in quotidianis distributionibus positum est. Lit. Leon. X. PP. ann. 1523. ex Bibl. reg. cot. 19: *Significarunt nobis dilecti filii vicarii et capellani, communicarii seu Distributarii nuncupati, ac procurator communitatis seu congregationis, aut parvi capituli eorumdem vicariorum et capellanorum ecclesiæ Ebroicensis, etc.*

* 1. **DISTRIBUTIO.** Stat. synod. eccl. Attrebat. xv. sæc. edita cap. 19. ex Cod. reg. 1610: *Plerique curati, capellani et alii beneficiati... indifferenter facultatum suarum faciunt cessiones, quas Distributiones vocant; cum talia facere nequeant, qui apud bonos et graves saltim facti infamia reprehensi.*

¶ 2. **DISTRIBUTIO.** Charta anni 844. in Archivo Ecclesiæ S. Stephani Tolosani: *Quidquid in Ecclesia deinceps in jure ipsorum locorum Sanctorum Dei voluerit divina pietas augeri ad causas audiendas, vel freda erigenda, aut mansiones, vel paratas faciendas, nec fidejussores tollendos, aut homines ipsarum Ecclesiarum, tam ingenuos quamque servos, qui super terram earum residere videntur, injuste distringendos, nec ullas Distributiones, aut inlicitas occasiones requirendas, ullo autem tempore ingredi audeat, vel exactare præsumat.* Suspicor ex loco huic simili in *Distringere* 2. relato, legendum esse *redhibitiones*: at si retinendum est *Distributiones*, dicendum sic appellatas fuisse exactiones, quod ita *distribuerentur* inter eos, a quibus exigebantur, ut suam quinque partem teneretur exsolvere.

DISTRIBUTOR, Executor testamentarius, in veteri Charta apud Ughellum tom. 7. Ital. sacræ pag. 566. Vide *Erogator*.

¶ **DISTRICTETUS**, ut *Districtus*, Territorium. Capitula Generalia S. Victoris Massil. MSS: *Præcipimus et ordinamus, quod si Monachi ubicumque infra vel extra Monasterium mansionem habentes, ad quemcumque Prioratum veniant, ibi seu infra parrochiam, limites, metas, et ejus Districtetum delinquant seu exedant* (excedant), *etc.*

* **DISTRICTIBILIS**, Quia intra *districtum* alicujus dominii habitat, subditus. Charta Ludov. Hutini ann. 1315. inter Probat. Hist. Lugd. pag. 55. col. 2: *Item inhibemus districte omnibus senescallis, baillivis, præpositis et aliis officialibus ac ministris, et universis ac singulis justitiabilibus et Districtibilibus nostris quod dictos prælatos, personas ecclesiasticas, jurisdictionem ecclesiasticam non impediant nec perturbent directe et indirecte.* Vide in *Distringere* 3.

¶ **DISTRICTIO**, Districtualis. Vide in *Distringere* 3.

DISTRICTUM, Via stricta, claustra, montium fauces, *clausæ, clausuræ*. Gauterius de Bellis Antioch. pag. 451: *Decernuntque Madgerum de Alta villa cum 40. militibus summo mane ultra Districta militare. Districta Samartani*, apud eumdem pag. 454. Jacobus de Vitriaco lib. 3. Hist. Orient.: *Hanc* (viam) *longe distantem a mari, quæ propter viam strictam Districtum appellatur, etc.* Epist. 39. inter Sugerianas: *Fuerunt enim mortui in ascensu montanæ Laodiciæ minoris inter Districta locorum, etc.* Rogerus Hovedenus pag. 698: *Cum transissent Districta de Merle. Strictum Marochii*, apud Guillelmum de Podio Laurentii cap. 48. et Sanutum lib. 3. part. 11. cap. 1. vulgo *le Destroit de Maroch. Strictum de Morach*, seu de *Maroch*, apud Will. de Baldenzeel in Hodœporico; *Destrois de Maroch* apud Willharduinum n. 25. et Joinvillam, vulgo *Estrecho de Gibraltar*. Adde Will. Tyrium lib. 10. cap. 26. Brompton. pag. 1178. etc. Vide *Strictum, Distringere*.

* Districtum Fluvii, Locus, ubi fluvius trajicitur; seu vectigal quod a trajicientibus exsolvitur. Lit. ann. 1374. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 90: *Nos nuper castrum et villam de Credulio, passagium et Districtum fluvii Aræ* (Isaræ) *quo medio sub nostra obediencia existente, etc.*

¶ **DISTRICTURA**, Gall. *Etrecissure*, Coarctatura, seu angustia rei alicujus. Vita B. Coletæ, Martii tom. 1. pag. 553: *Demonstrare cœpit evidenter illius panni Districturam, et impossibilitatem efficiendi talem habitum, qualem ipsa poscebat.*

¶ **DISTRICTUS**, Severus, etc. Vide in *Distringere* 3.

* **DISTRIGARE**, Molestia, lite et quovis impedimento liberare. Charta ann. 1389. apud Lam. in Delic. erudit. inter not. ad Hodoepor. Charit. part. 2. pag. 472: *Et quod dictum comune Ficecchii teneretur et deberet prædictas pasturas et terrena... defendere et Distrigare prædictis comunibus S. Crucis et Castri Franchi, et cuilibet eorum ab omni persona subordinata et subjecta jurisdictioni dicti comunis Ficecchii.* Vide alia notione in *Destricare*. [** Conf. *Disbrigare*.]

¶ **DISTRIGLARE**, Περιξύειν, *Lacerare*. Supplem. Antiquarii.

* Hæc emenda ex Gloss. Gr. Lat. περίξυσόν με, *Distrigila me*; περιξύω, *Stringo, Destringo*.

* **DISTRIMA** Navetæ, Napi granum contusum. Lit. official. Attrebat. ann. 1349. in Reg. 77. Chartoph. reg. ch. 427: *Nutrivit eumdem buffonem Distrima navetæ et pane benedicto.* Laur. in Amalth.: *Distrimenta, calami partes contusæ.*

1. **DISTRINGERE**, Cum severitate punire, coercere, animadvertere. Senator lib. 2. Epist. 14: *Genus pietatis est in illos Distringere, quia contra naturæ ordinem sceleratis se docentur actionibus miscuisse.* Aurelian. in Regula cap. 28: *Si quis pro qualibet culpa aut transgressione regulæ increpatur, aut disciplinam accipiat, arguenti respondere non præsumat: quia peccatum, quod hic Distringitur, in æterna examinatione non punitur.* Ruricius Lemovicensis Episcopus lib. 1. Epist. 2: *Parentum pietas Distringit ut corrigat, non perseverat, ut puniat, etc.*

Destringere, Eadem notione. Gloss. Arabico-Lat.: *Destringo, per severitatem attendo*. Le Roman de *Vacces* MS.:

Il Destraint les Barons, et les felons chastie.

2. **DISTRINGERE**, interdum est compellere ad aliquid faciendum, per mulctam, pœnam, vel capto pignore. [Capitulare Pippini Regis Ital. ann. 793. cap. 23: *Quod si jussa facere neglexerint, licentiam eos Distringendi Comitibus permittimus.* Rursum occurrit cap. 6. *Distringatur ad pacem, etiamsi noluerint*, lib. 3. Capitul. cap. 4.] Charta Privilegiorum concessorum Hispanis tom. 2. Hist. Franc. pag. 321: *Et liceat illi eos Distringere ad justitias faciendas, quales ipsi inter se definire possent.* Charta Lu-

dovici Pii apud San-Julianum in Matiscone: *Nemo ad causas audiendas, aut fidejussores tollendos, aut homines ipsius Ecclesiæ tam ingenuos quamque servos, super terram ejusdem commanentes, Distringendos, nec ullas redhibitiones, aut illicitas occasiones requirendos, ullo unquam tempore ingredi audeat, vel exactare præsumat.* [Præceptum Caroli Calvi ann. 871. Spicil. Acher. tom. 8. pag. 351: *Et nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate... aliquam indebitam exactionem ab eis vel ab eorum successoribus exigat... ad causas audiendas vel freda exigenda, aut mansiones, aut paratas faciendas, vel fideijussores tollendos, aut homines ipsius Monasterii injuste Distringendos, vel paraveredos aut pascuarios exigendos, nec ullas redibitiones, vel inlicitas occasiones requirendas, etc.* Charta Henrici Regis Angliæ apud D. *Brussel* de Usu feud. tom. 2. pag. IV. ad calcem: *Nullus Constabularius Distringat aliquem Militem ad dandum denarium pro custodia castri.* Ibidem: *Nec villa, nec homo Distringatur facere pontes aut riparias, nisi qui ab antiquo et de jure facere debet.*] *Distringi per feudum,* i. e. *saisitione* feudi, *par saisie de fief.* Regiam Majestatem lib. 1. cap. 16. § 38: *Hæres summonitus, si neque venerit, neque se essoniaverit,... potest Distringi per feudum, quod ad Curiam veniat.* Adde § 39. Cowellus lib. 2. Instit. tit. 3. § 17. *Distringere,* est pignoris loco capere quicquid in feudo reperitur, donec domino de relevio satisfactum fuerit: *Contraindre par la saisie des biens.* Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 3: *Et se le Seignor ne li viaut faire la connoissance faire, si le Destreigne si come est devisé aprés en cest livre, com peut et doit son Seigneur Destraindre de faire li faire connoissance de Court.* Cap. 8: *Et se il ne voloit aler, et s'en partoit de la Court, ne l'en poroie retenir en la Court, ne Destraindre le de demeurer, etc.* Cap. 20: *Et ce qui est dessus devisé, fu fait et establi pour Destraîndre les gens à venir faire droit en la Cour à ceaus qui de eaus se clameront, etc.* Adde Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 61.

⁂ STRINGERE hoc sensu in Chron. Vulturn. pag. 367. C: *Homines ipsius monasterii Stringendum, ubi* mox *Distringendum.*

* Ab eodem verbo *Distringere,* nostri dixerunt *Destraindre,* pro *Arrêter, réprimer,* Coercere, refrenare. Annal. regni S. Ludov. edit. reg. pag. 271: *Nus n'estoit iluec qui la forcenerie de celle gent peut ne osat Destraindre.* Hinc etiam *Destrains de plet,* in Stat. ann. 1260. tom. 1. Ordinat. reg. Franc. pag. 91. art. 8. pro variis litigantium instrumentis, quibus causa implicatur. *Détraise* vero necessitatem sonat in Assis. Jerosol. cap. 95: *Sans connoissance de court et sans Détraise de raison.* Id est, absque necessitate rationes proferendi. Denique *Destroit,* idem quod Mœror, angor, in Poem. Rob. Diaboli Ms.:

Un fier prist bien trenchant de Glave,
Dedens sa cuisse le flati;
A un maillet li embati,
Si qu'il en fust en grand Destroit.

3. **DISTRINGERE,** Judicio ac Sententia litem dirimere, mulcta in male litigantem irrogata. Senator lib. 7. Ep. 3: *Necessarium duximus, illum sublimem virum ad vos Comitem destinare, qui... si quod inter Gothum et Romanum natum fuerit forte negocium, adhibito sibi prudente Romano, certamen possit æquabili ratione Distringere.* Agobardus in Epist. ad Proceres Palatii contra Judæos: *Cum magister infidelium Judæorum incessanter nobis comminetur, se Missos de Palatio adducturum, qui pro istiusmodi rebus non judicent et Distringant.* [Lex Alaman. cap. 36. § 3: *Et si quis alium mallare vult de qualicumque causa, in ipso mallo publico debet mallare ante judicem suum, ut ille judex eum Distringat secundum legem.* Et § 6: *Et si est talis persona quam Comes in placito, vel Centenarius, vel Missus Comitis Distringere non potest, tunc eum Dux legitime Distringat, plusque quærat Deo placere quam homini, ut nullum neglectum in anima Ducis a Deo requiratur.* Capitula excerpta ex Lege Longob. cap. 39: *Volumus primo ut neque Abbates... neque quislibet de clero, de personis suis ad publica vel ad secularia judicia trahantur vel Distringantur sed a suis Episcopis judicati justitiam faciant.* Capitul. lib. 3. cap. 87: *Conveniant inter se* (Comites et Missi) *et communia placita faciant, tam ad latrones distringendos quam ad ceteras justitias faciendas.* Rursum occurrit hac notione in Appendice Marculfi formula 38. Vide infra *Districtio,* Judicium.] [⁂ Eodem fere sensu dicitur *Constringere.* Vide *de Roye* de Missis Dominicis cap. 15. Alio sensu infra in *Districtio, Vadium.*]

¶ DISTRINGUERE, Eadem notione. Decretum incerti Concilii probaliter sæculo V. celebrati, inter Anecdota Marteniana tom. 4. col. 59: *De Presbyteris et Clericis* (incestis) *sic ordinavimus, ut Archidiaconus Episcopi eos in synodum commoneat una cum Comite; et si quis contempserit, Comis eum Distringuere faciat, et ipse Presbyter aut Defensor suus* LX. *solidos componat, et ad synodum veniens, et Episcopus ipsum Presbyterum vel Clericum juxta canonicam auctoritatem dejudicare faciat. Solidi vero* LX. *de ipsa causa in sacelo Rege veniant. Et si aliquis per violentiam Presbyter, vel Clericum vel incestuosum contradixerit, tunc Comis ipsa persona per fidejussoris posito ante Regem faciat venire, una cum Misso Episcopi, et dominus Rex Distringuat, ut ceteri emendentur.*

DISTRINGIBILIS, *et indistringibilis terra,* in Legibus Burgorum Scotic. cap. 136. § 8. 9. 10. 11. etc. et Quoniam Attach. cap. 46. § 1. Ubi *Distringibilis* dicitur, cujus fructus *saisiri* possunt: *Indistringibilis,* vel *non distringibilis,* quæ vacua est et vasta, hoc est, quæ vacat, nec culta est. *Moulins Destreignables,* et *Fours à ban,* in Consuet. Santonensi art. 95. Vide Rastallum in *Distresse.*

DESTRICTUS, *Severus, non solutus et lenis,* apud Placidum Grammaticum. [Papias *Destrictus, Iratus, severus, potens.*] Epist. Stephani PP. ad Carolum M. tom. 3. Hist. Fr. pag. 723: *Destrictas cum eo faciatis rationes.*

DISTRICTUS, Eadem notione, apud Scriptores passim. *Districtissimus defensor,* in lege ult. Cod. Th. de Defensor. (1, 11.) Greg. M. lib. 71. Epist. 2. *Cum Districtus dies judicii venerit.* Lib. 6. Epist. 1. *Districta vindicta.* Gregorius Turon. lib. 10. cap. 1. *Districtus Judex.* [⁂ *Ut coram Districto Judice de hoc possint debitam reddere rationem..... Sicut de hoc Deo possimus in Districto Judicio respondere,* in Testament. ann. 1319. in Guden. Cod. Diplom. tom. 3. pag. 169.] Eugippius in Vita S. Severini, *Districtius jejunium.* [Vide paulo post aliis notionibus.]

DISTRICTIO, Severitas, vel disciplina exacte servata. Ita passim usurpant Cassian. lib. 5. cap. 38. Joan. Diac. lib. 4. Vitæ S. Gregorii cap. 84. Senator lib. 4. Epist. 29. lib. 5. Epist. 31. lib. 7. Epist. 1. Hincmar. in Vita S. Remigii, Fulbertus Ep. 55. Cæsarius lib. 4. cap. 1. [⁂ Vita Burchardi Episc. cap. 13. ap. Pertz. vol. Script. 4. pag. 838.] etc.

¶ DISTRICTIO, Judicium. Capitulare Saxonum a Carolo M. datum ann. 797. cap. 4: *Hoc etiam statuerunt, ut qualiscumque causa infra patriam cum propriis vicinantibus pacificata fuerit, ibi solito more ipsi pagenses solidos duodecim pro Districtione recipiant.* Capitula excerpta ex Lege Longob. cap. 12: *Jubemus quoque ut propter nullam Districtionem, quam nos facere jubemus, pro quibuslibet causis, servi non mittantur in Districtionem; sed per Missos nostros, vel dominos eorum, aut illorum advocatos, ipsi servi distringantur, et ipsi, sicut lex jubet, rationem pro servis suis reddant, utrum culpabiles sint an non. Ipsi vero domini distringant et inquirant servos suos, sicut ipsos amant.* Occurrit rursus cap. 19. *Districtio carcerandi, exiliandi,* Qua sons mittitur in carcerem vel exilium, in Capitulari 2. Caroli M. ann. 813. cap. 12. *Districtio Episcopi,* Episcopi judicialis animadversio, castigatio, lib. 7. Capitul. cap. 263. *Pontificalis,* cap. 264. *Ecclesiastica,* cap. 265: *Quod si inventus fuerit aliquis in operibus supradictis, aut quæ* (die Dominico) *interdicta sunt exercere præsumpserit, qualiter hæc emendare debeat, non in laicorum Districtione, sed in Sacerdotis castigatione consistat.* Vide supra *Distringere* 3. et infra *Mitti in Districtiones.*

DISTRICTIO, Pœna, mulcta, a Judice imposita. Senator lib. 3. Epist. 49: *In partem pietatis recidit mitigata Districtio.* Arnoldus Abbas Bonævallis de Operib. sex dier. pag. 102: *In dissolutione hujus corporis intersecatur peccatum, et quod æstimatur Districtio invenitur in remedium.* Ita qui extra districtum, vel alterius est jurisdictionis, dicitur is, *quem Comes suus Distringere non potest,* in Lege Bajwar. tit. 2. cap. 5. § 4. Est etiam

DISTRICTIO, Vadium, pignus: sed illud præsertim, quod judicio interposito, aut ex lege capitur, quod Angli etiamnum *Distre* vocant, ut *Distresse,* pignero, pigneror, distringo. Rastallus: *Distresse est la chose, qui est prise et distrainé sur ascun terre pur rent ariere, ou pour autre diutie, coment que le propertie del chose soit pertignant al estrange.* Statutum Malebridgense sub Henr. III. Rege Angl. cap. 6: *Nullus de cætero faciat ducere Districtiones, quas fecerit extra Comitatum, in quo captæ fuerint..... Districtiones insuper sint rationabiles, et non nimis graves: et qui Districtiones, fecerint irrationabiles, et indebitas, graviter amercientur propter excessum Districtionum ipsarum.* [⁂ Placit. ann. 9. Edward. II. in Abbrev. Placit. pag. 322. Ebor. rot. 32: *Juxta statutum quod nullus Distringatur per averia carucarum suarum vel oves suas.... quamdiu alia habeant averia per quæ Districtio super ipsum fieri possit, etc.* Neque *noctanter* vadia capere licuit ballivis, ibid. ann. 2. Edward. I. Wiltes. rot. 4. pag. 263.] Adde 1. Statutum Westmonaster. cap. 17. Quoniam Attachiam. cap. 4. § 4: *Et pro qualibet defalta capietur una Districtio, singulis diebus placiti intranda, usque ad quartum diem.* Statuta secunda Roberti I. Scotor. Regis cap. 15. § 2: *Si vicinus super vicinum faciat Districtionem sine consi-*

deratione Curiæ Domini Regis, unde damnum sustineat, puniatur, etc. Qua notione *Distringere* usurpat Fleta lib. 2. cap. 50. § 5. lib. 3. cap. 16. § 37. et alibi passim. Ita etiam hæc vox accipi videtur in veteribus Chartis, vel certe pro gravaminibus, aut vexationibus, quas inde *Destresses* dicimus, cujusmodi sunt captiones pignorum, *saisies*. Charta Agapeti PP. apud San-Julian. in Matiscone : *Ut nullus Rex, Dux, Comes, aut exactor, vel publicus minister, super eis aliquam angariam, aut Districtionem, seu gravamen atque imperationem imponere præsumat.* Alia Hugonis et Lotharii Italiæ Regum ann. 938. apud Guichenon. in Bibl. Sebus. pag. 185 : *Cum... portubus, aquis, aquarumve ductibus, venationibus, reddibitionibus, Districtionibus, servis, ancillis, etc.* Adde Hemereum in Acad. Paris. pag. 33.

Mitti in Districtionem, quod nos dicimus, *Estre mis a l'amende*, mulcta puniri, in Lege Longob. lib. 1. tit. 36. § 7. [** Carol. M. 26.] : *Districtiones facere super homines suos,* Judicium exercere, apud Hovedenum pag. 779. *Magna Districtio*, in Fleta lib. 2. cap. 50. § 5. Mulcta major, quæ *Lex major* dicitur in Consuetudine Beneharnensi. *Districtio Monasterialis*, apud Cæsarium Arelat. serm. 8. quæ Monachis delinquentibus infligitur.

Districtiones aliæ sunt personales, aliæ reales. De realibus non fit districtio, nisi per captionem rei petitæ : de personalibus fit districtio per personas, sed aliter in criminalibus, aliter in civilibus causis, etc. Vide Fletam lib. 2. cap. 65.

Districtio, Idem quod *Districtus*, justitiæ exercendæ facultas, *Droit de Justice.* Charta Adalberonis Episcopi Leod. ann. 1124. in Bibl. Cluniacensi : *Districtio quoque villæ ad Ecclesiam pertinebit, ita ut Godescalcus...qui advocatus est ejusdem allodii, medietatem ipsius Districtionis de Ecclesia teneat, etc.*

Districtus, Districtum, Destrictum, Idem quod *Districtio*, Mulcta judiciaria, seu potius tributum, pensitatio. Leges Luithpr. R. Longob. tit. 37. [** 56. (6, 3.)] : *Si quis aldium* [** *alium*] *de furto pulsaverit, et per pugnam eum vicerit, aut forte per Districta publica furtum.* [** *Districtionem a publico factam*] *manifestaverit, etc.* [Ch. Rob. de Cortiniaco ann. 1216. apud Thomass. in Biturig. pag. 84 : *Si clamor inde factus fuerit, licet illis concordare, ex quo Districtum persolverint.*] Tabul. Vindocin. Thuan. Ch. 17 : *Mihi vero forisfacto emendato, legem et Districtum persolvat.* Charta Ricardi Normannor. Marchion. apud Beslium in Comitib. Pictav. : *Ut nullus Comes... audeat hanc donationem violare, nec infringere, nec aliquam calumniam propter Districtum, seu propter aliquam causam inventæ rei præsumat arripere, aut usurpare, sed deinceps immunis ab omni hoste, vel Districto permaneat.* Alia Pipini Regis Aquitan : *Et ipsa telonea, vel Districta, quæ ex ipsis exigi deberent, concederemus.* Vetus Notitia in Chronico S. Vincentii de Vulturno : *Dum nos Adraldus ipsos servos, nec per Districtum, nec per Demandatum ad nostrum placitum habere potuissemus.* Otto Morena in Histor. Rerum Laudensium pag. 129 : *Præterea omnia Districta, quæ capitanei vel aliqui alii domini alicujus castri soliti fuerant habere, et tenere in ipso castro, etc.* Usatica MSS. Vicecomitatus Aquarum Rotomagi : *Se aucun se plaint devant les Vicontes de l'Eauë d'aucun autre Coustume, le plaintif est detenu à paier les Destrois, ains que la semonce ou l'Arrest soit fait, c'est assavoir de 12. den. 1. den. combien que que l'en demande soit grande : et par ces Destrois paiés est le plaintif quite de l'amende, se il en enchiet.* Alibi : *Et est assavoir que d'aucun Maire ou citoien de Rouen ne sont pas paiés les Destrois, més donra pleiges de suir sa cause.*

¶ Districtus, *id est, domus Scabinorum*, in Chronico Cornelii *Zantfliet* apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 489.

Districtus, Territorium feudi, seu tractus, in quo Dominus vassallos et tenentes suos *distringere* potest : justitiæ exercendæ in eo tractu facultas. *Distroit et territoire*, in Consuetudine Meledunensi art. 9. Britan. art. 218. Bituricensi tit. 1. art. 41. tit. 19. art. 10. *Distretto*, Italis ; *District*, nostris. Bulla Bonifacii PP. ann. 1033 : *Maneantque sub judicio et Districtu vestro, etc.* Lib 1. Feudor. tit. 5. § 4 : *Si quis feudum intra curtem detinuerit, et dominus Districtum habuerit.* Et lib. 2. tit. 54 : *Qui allodium vendiderit, Districtum et jurisdictionem Imperatoris vendere non præsumat.* Charta Alberti Comitis Viromand. ann. 983. apud Hemereum : *Et totum Districtum ejusdem insulæ cum tota justitia dedi eis.* Alia ann. 1174 : *Et omnem Districtum, et Consuetudines Comitis et Vicecomitis in prædictis locis.* Alia ann. 960 : *Ne aliqua sæcularis persona Districtum, vel aliquam Consuetudinem ulterius in eadem terra sibi vindicare præsumeret.* Alia ann. 1047. apud eumdem : *Prædictum furnum, et Districtum ejusdem furni.* [Charta Guigonis Comitis Forensis pro Insula Barbara ann. 1224. in Maceriis ejusdem Monasterii tom. 1. pag. 137 : *Possint ire et redire secure et libere per totum dominium nostrum et Districtum.* Occurrit in Actis SS. Benedict. sæc. 5. pag. 23. apud Murator. tom. 11. col. 27. 41. 59. tom. 12. col. 478. et alibi passim.]

Districtuales, Qui intra *Districtum* alicujus dominii habitant, subditi. Charta ann. 1292. apud Joan. Lucium lib. 4. de Regno Dalmat. cap. 9 : *Habitatores, fideles, Districtuales, seu subditos dicti Domini Ducis.* Alia ann. 1307. in Hist. Pergamensi : *Inter commune Pergami et Districtuales ejus ex una parte, etc.* Jo. Villaneus lib. 6. cap. 9 : *Si fece Distrettuale del commune di Firenze.* Et lib. 8. cap. 38 : *Havera piu di sessanta mila Distrettuale d'arme.* [Memorantur *Districtuales* in Epist. Philippi Mariæ Angeli Ducis apud Marten. Collect. Ampliss. tom. 1. col. 1568. Obertum Stanconem lib. 9. Annal. Genuens. ad annos 1270. et 1277. Illustr. Fontaninum in Appendice Antiq. Hortæ pag. 456.]

¶ **DISTROPIRE**, Mutilare, Gall. *Estropier.* Chronicon MS. Regum Franciæ in Musæo Domini *de Cangé* : *Clodoveus Rex venit Paris, et minus religiose, ymo cupide Distropiens beati Dionysii Martyris corpus, ipsius corporis os brachii fregit et rapuit.*

* **DISTROUSSARE.** Vide *Detroussare.*

¶ **DISTRUCTIO**, Exstructio. Vide locum in *Auvardum. Distruere* pro *Exstruere*, si vera lectio est, scripsit Suetonius in Caligula cap. 41 : *Distructis et instructis compluribus cellis.* Alii malunt *Distinctis.*

DISTULA, Χηλή, Gloss. Græc. Lat. [Forfex.] [* ex Castigat. Mss. *Disulca.*]

¶ **DISTULERARE**, ὑπερτιθέναι, *Differre, Prolatare*, in Supplemento Antiquarii.

* Glossar. Lat. Gr. : *Distulero*, ὑπερτίθημι, et Gr. Lat. : Ὑπερτίθημι, *differo, procrastino, Distulero.*

DISTURBARE, Avertere, Gallis, certe Picardis, *Détourber*, quod puriores Franci dicunt *Détourner.* Fulbertus Canotensis Epist. 60 : *Tertio quod insidiatores ejus, quos Disturbare potuit, non Disturbavit ; sed et præsentia sua domum... eis receptandis dolose vacuam fecit.* Charta Ildefonsi Regis Aragonum ann. 1184. apud Guesnaium in Annalibus Massil : *Ut eant salvi et securi per totam meam terram, et nemo audeat eos gravare vel Disturbare, dum per meam terram transierint :* [Charta Odonis Domini de Closis pro habitatoribus villæ de *Boesses* ann. 1239. apud Thomasserium in Biturigibus pag. 86 : *Homines ejusdem villæ, vel res ipsorum non Disturbabuntur, quamdiu velint et possint justitiam exhibere.* Libertates hominum S. Georgii de Esperanchia concessæ per Comitem Sabaudiæ ann. 1291. in Hist. Dalphin. pag. 27. col. 1 : *Si damnum nostrum et dictæ villæ ad ejus notitiam pervenerit, illud debet Disturbare pro posse suo, et Castellano.... intimare.* Instrum. Gallicum anni 1288. in Chartulario S. Vandregisili tom. 1. fol. 609 : *Ne pouront les devant dis Religieux ne leurs successeurs Destorbeir ne empechier que eus ne facent, ne peussent feire dudit pasnage.*]

¶ Disturbatio, Aversio, impedimentum. *Absque impedimento seu Disturbatione*, apud Rymerum tom. 4. pag. 408. col. 2. *Disturbatio appelli*, apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 476.

Deturbare, Eadem notione, in Charta Libertatum oppidi *des Ais* in Biturigib. ann. 1301 : *Nisi in aliqua causa rationabili fuerit Deturbatus, etc.* Adde Consuet. localem Castellinovi in Biturig. tit. 3. art. 5.

* **DISTURBIA**, ut *Disturbium*, impedimentum, in Charta ann. 1475. inter Probat. tom. 3. Hist. Lothar. col. 280.

DISTURBIUM, Interturbatio, impedimentum, Anglis, *Disturbe*, Gallis, *Destourbier.* Vita S. Eustasii Abbatis Luxov. num. 11 : *Qui in Ecclesiis veritatis ac justitiæ seminarunt Disturbia.* Cosmas Pragensis part. 2. cap. 1 : *Sperans, quod cessante Disturbio, debeat fieri pax in regno.* Occurrit rursum cap. 2. et apud Thwrocz. in Sigismundo Rege Hungar. cap. 25. in Uladislao cap. 34. Ericum Upsaliensem lib. 3. Histor. Suecicæ pag. 93. Gobelinum Personam pag. 258. et alibi non semel, etc.

¶ Disturbum, Eadem notione, apud Rymerum tom. 8. pag. 741. col. 2 : *Vel eos impediat, vel eis Disturbum faciat.*

¶ **DISTURIO.** Vide *Distario.*

DISVADIARE, [Pignori capere vel retinere.] Vide *Vadium.*

¶ **DISVARIARE**, Variare, Differre, discrimen intercedere. Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ : *Tamen in ista die secunda privata Disvariat in hoc quod sequitur.*

¶ **DISVERTIRE**, Auferre, distrahere, Gall. *Divertir.* Commemoratorium de quibusdam villis S. Victori Massil. restitutis circa annum 780. apud Marten. Ampliss. Collect. tom. 1. col. 41 : *Ardingus ille Alamannus ipsas casas Ecclesiæ Dei Massiliensis intemerato hordine.... Disvertivit, et ad Hinniberto suo vasso hoc beneficiavit.*

¶ **DISVESTIRE**, Vestem exuere, deponere, Gall. *Devêtir.* Ceremoniale vetus MS. B. M. Deauratæ : *Omnes illi qui dicturi sunt Lectiones vel Responsa debent esse induti in albis, et hiis dictis possunt*

se Disvestire sine expectatione quod Missa finiatur. Sæpius significat, Quempiam possessione rei alicujus exuere, privare. Vide *Vestire.*

° **DITAGA**, an Urceolus, Gall. *Burette?* Testam. Mafaldæ regin. ann. 1256. tom. 1. Probat. Hist. geneal. domus reg. Portugal. pag. 31 : *Item dimitto eis totam meam capellam et crucem majorem et Ditagas, et brachium de argento, cum omnibus reliquis.* Si non Urceolus, an Candelabrum ? [°° Vide *Diptagus* in *Dypticha* et S. Rosa de Viterbo voce *Ditago*, Elucidarii tom. 1. pag. 379.]

¶ **DITATOR**, qui ditat. S. Augustinus Confess. lib. 5. cap. 5 : *Spiritus S. consolator et Ditator fidelium.* Petrus Chrysologus Serm. 9 : *Venit tuus Ditator in paupere. Ditator Abbas*, in Epitaphio Edelini Abbatis Wizenburgensis, inter Vindemias Litterarias Schannatti pag. 12.

¶ **DITHALASSUS**, διθάλασσος, Qui utrimque mari alluitur. Vide *Bithalassium.*

° **DITRATURI**, f. Dividi. Stat. Vercell. lib. 7. pag. 183. r° : *Item fecerunt fieri panes decem et novem de revezolio, qui fuerunt pensati unzias ducentum triginta tres, et dixerunt quod debent Ditraturi in unzias centum et quinquaginta quinque, cassato tertio.* Italis, *Ditrarre*, est Detrahere.

° **DITUM**, ut *Dictum* 2. Pretium pro re venali oblatum, Gall. *Offre*, alias *Dit.* Charta ann. 1308. in Reg. 44. Chartoph. reg. ch. 128 : *Emptori subscripto tanquam plus offerenti, per defectum dictæ candelæ ad concedendum accensæ, dictum hospitium scadutum et concessum, pluribus Ditis ibi oblatis per diversas personas præcedentibus.* Vide supra *Dica* 2.

¶ **DITURES**, Μιανθέντες, Contaminati. Gloss. Lat. Græc. San-German. MSS.

¶ **DITUS**, pro *Dictus*, apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 6. pag. 28.

¶ **DIVADIARE**, ut *Disvadiare.* Vide in *Vadium.*

¶ **DIVALIS**, *Divinus.* Glossar. San-German. MS. n. 501. Gloss. Isid. : *Divale, Divinum.* Spartianus in Caracalla cap. 11 : *Faustinæ templum et Divale nomen eripuit.* Poeta incertus *Divale sacrum* Eucharistiam appellat in Baptismo Bebiani.

Divalis Lex, *Præceptum Divale, sanctio Divalis*, pro Edicto Imperatoris, non semel in Cod. Th. et Just. [*Divalia constituta*, apud Symmachum 7. 95. *Divalis jussio*, in Actis SS. Junii tom. 5. pag. 375. de S. Leone II. Papa. *Divalis littera* Michaëlis Imp. Orientis ad Ludovicum Pium Imp. Occidentis, in Annal. Benedict. tom. 2. pag. 488. n. 59.]

° Divalis Pagina appellatur Edictum seu Diploma imperatoris, in Confirmat. privil. Pisan. ab Henr. VI. imper. ann. 1190. apud Lam. tom. 3. Delic. erudit. pag. 194. et in Diplom. Phil. imper. ann. 1207. tom. 1. Germ. sacr. pag. 351. [°° ap. Pertz. vol. Leg. 2. pag. 277. et 287. Vide *Dialapis* et *Dibalis.*]

¶ **DIVARICARE**, *Disturbare, diffundere, dilacerare.* Papias. Johannes a Bayono de Abbatibus Medianis in Hist. ejusdem Monasterii pag. 266 : *Multa cum complicibus Divaricatis* (id est *dispersis*) *talia operabatur.* Proprie autem *divaricare* est extendere, dividere : quod præsertim dicitur de iis, qui crura in diversas partes extendunt ; unde Nonius : *Divaricari dictum est distendi ab his, qui vitio naturæ ita sunt pedibus discretis, ut eos in diversum habeant separatos.* [° Glossar. Lat. Gall. ex Cod. Reg. 7692 : *Divaricare, Destorner.*]

¶ **DIVATUS**, ὁ τῆς θείας μνήμης, Qui est felicis memoriæ. Gloss. Lat. Græc. MSS. cum Suppl. Antiquarii. Est pro *Divus.*

DIUCETIN, pro Διοικητήν. Vide *Diœcetæ.*

¶ **DIVELLIO.** Vide *Duellium.*

¶ **DIVENTUM.** Epistola Michaëlis Imper. in Conventu Parisiensi ann. 530 : *Misimus per prædictos Missos nostros.... blattas duas, dirodina duo, Diventa duo.* Quæ postrema vox mihi incognita. An legendum *Divellia?* Certe διβέλλιον occurrit apud Codinum de Off. Aulæ CP. cap. 5. n. 63. cap. 6. n. 26. quod *Scutarius*, sive Armiger Imperatoris deferebat ante illum cum illius clypeo, quoties procedebat ad Ecclesiam. *Divellium* vero quasi duplex velum dictum censent viri docti, illudque vexillis Imperatoriis accensent : vix tamen est, ut id credam. [Vide Διβέλλιον in Gloss. med. Græcit.]

¶ **DIVERGARI**, pro *Divagari*, si bene conjecto. Camillus Peregrinus in Hist. Princip. Langobard. apud Murator. tom. 2. pag. 266. col. 1 : *Nam eo tempore dictus Radelchis Princeps per Barensem Pandonem Gastaldeum in auxilium sibi transmarinos invitabat Saracenos, qui illis Divergabantur residentes, intemperata videlicet noctis hora, more solito nominatam rapuerunt civitatem.*

DIVERGIA Aquarum, quæ aliis *Divortia* dicuntur : ut Ciceroni in Ep. ad Cælium, et Sidonio Carm. 22. [Gall. *Branches de rivieres, Point de partage.*] Siculus Flaccus de Condit. Agror. : *Territoria alia fluminibus finiuntur, alia summis montium, ac Divergiis aquarum.* Utuntur præterea Frontinus et Aggenus.

¶ **DIVERSARE**, Versare, circumagere. Gall. *Tourner.* Bernard. Ord. Cluniac. part. 1. cap. 46 : *Fabas etiam sæpius cum cochleari a fundo Diversant, ne cum manducari debuerint, sapiant ignis odorem.* Eadem habet S. Wilhelmus in Constitut. Hirsaug. lib. 1. cap. 97.

DIVERSICLINIUM, *Locus, ubi diversæ viæ conjunguntur, quia illuc diversæ viæ acclinantur, vel quia illic via inclinatur ad diversa, quod aliter Græce dicitur, hoc Eteroclitum :* Ita Joan. de Janua. Glossæ Isid. : *Diversiclinia, heteroclita.* De verbis, quæ ἑτερόκλιτα vocant. Alanus in Planctu nat. : *Capillos vero quodam exorbitationis Diversiclinio devagantes, inextricabili intricatione complicitos, inter se crederes litigare.*

¶ **DIVERSIFICARE**, Diversa facere, Gall. *Diversifier.* Occurrit in Miraculis B. Simonis de Lipnica, Julii tom. 4. pag. 547. D. et apud Bernardum *de Breydenbach* Itiner. Hierosol. pag. 123. *Animi Diversificati propter diversitatem consuetudinum*, in Epist. Petri Venerabilis ad S. Bernardum, inter hujus Opera tom. 1. col. 216. Edit. 1690.

¶ **DIVERSIFINIUM**, *Diversos fines habens.* Laurent. in Amalthea ex Catholico Johannis de Janua.

¶ **DIVERSIMODE**, Diverso modo, Diverse. Legitur in Breviario Historiæ Pisanæ ad ann. 1171.

DIVERSIONES, vox Medicorum. Gariopontus lib. 2. cap. 13 : *In somnis Diversiones ex pulmonibus veniunt, etc.*

DIVERSORES, *Hospites.* Papias.

DIVERSORIARIUS, Ἀπαντητής, in Gloss. Græc. Lat. Codex MS. *Diversorianus* habet. Alibi : Πανδοχεύς, *Diversoriarius, stabularius, caupo.* Ubi ἀπαντηταί videntur esse ii, quos Pollux lib. 7. cap. 4. κατάκτας vocat, εἰς τὰ πανδοχεῖα καταγομένους, hospites et viatores.

° A Lat. *Diversorium* ; unde nostris *Diversoire.* Vitæ SS. Mss. ex Cod. S. Vict. Paris. sign. 28. fol. 43. v°. col. 2. ubi de S. Paula : *Après s'en ala en Béthléem et en la balme dou Sauveour entra, et vit le saint Diversoire de la Vierge.*

1. **DIVERSUS**, Varius, Gallis *Divers.* Papias : *Diversus, pro vario.* Frontinus de Colon. : *Loca Diversis arboribus vestita.* Utitur Gregorius Mag. lib. 8. Epist. 12. 29. lib. 10. Epist. 16. *Diversorum criminum rei*, in leg. 18. Cod. Th. de Accusat. (9, 1.) *Hæreticis Diversa nomina, sed una perfidia*, in leg. 60. eodem Cod. de Hæret. (16, 5.) et alibi non semel.

° Aliud nostris significat vox Gallica *Divers*, idem quippe est quod Durus, crudelis, molestus, sævus. Chron. S. Dion. lib. 5. cap. 13 : *Sentiles, qui fu moult d'autre maniere que ses devanciers n'ot esté. Car il estoit Divers à sa gent meismes.* Ubi Aimoin. lib. 4. cap. 25 : *Qui dum multa in suos crudelia exerceret, etc.* Lit. remiss. ann. 1406. in Reg. 161. Chartoph. reg. ch. 81 : *Lui* (de Canimont) *qui estoit renommé d'estre Divers et combateux, etc.* Aliæ ann. 1417. in Reg. 170. ch. 113 : *Laquelle femme estoit tres-Diverse, rebelle et merveilleuse, etc.* Occurrit præterea apud Froissart. 1. vol. cap. 3. Unde *Diverser* apud eumdem 3. vol. cap. 63. pro Molestiam creare, convicia facere : *Ainsi par divers langages se Diversoient les gens en Angleterre, et aussi bien chevaliers et escuyers que communautez.* Sic et acris hiems, *Yver diver* dicitur in Chron. Gall. apud D. *Le Beuf* tom. 1. Dissert. pag. clvj. ad ann. 1296 :

Ne ne vit on itel yver,
Ne si felon, ne si Diver.

° Hinc *Diversité du temps*, pro Cœli intemperie, in Lit. remiss. ann. 1416. ex Reg. 169. ch. 414 : *Pour la Diversité du temps, qui lors estoit froit et plusvieux, etc.*

¶ 2. **DIVERSUS**, pro *Divertens.* Victor. PP. III. lib. 2. Mirac. S. Benedicti cap. 10 : *Cum autem ad Capuanam urbem devenisset juxta Ecclesiam Protomartyris Stephani Diversus, hospitatus est.*

¶ Per Diversus, Versus, Gall. *Par Devers. Usque ad metas Domini Bartholomæi et per Diversus Bettemont usque ad boscos Militum*, apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliss. col. 1106.

¶ **DIVERTENTIA**, Digressio. *Fiat præmunitio hujusmodi discessus sive Divertentiæ, etc.* bis apud Rymerum tom. 9. pag. 782.

¶ **DIVERTICULARE**, Diverticulis et dilationibus uti. Epistola Cleri Atrebat. ad Urbanum II. Papam, inter Miscell. Baluz. tom. 5. pag. 252 : *Ne Diverticulando jussio tua jam tertio Archiepiscopo injuncta... videatur annullari.*

✱ **DIVERTICULUM**, [Diversitas. Dief.]

¶ **DIVES** Homo, Gall. *Riche homme*, Homo nobilis seu *Baro.* Chartular. S. Vandregisili tom. 2. pag. 1468. in Instrumento anni 1274 : *Noverint universi præsentes et futuri, quod ego Rogerus Dives homo vendidi... Guillelmo dicto Sravesein quindecim denarios annui redditus, etc.* Vide *Rici homines.*

¶ **DIVESTIRE**, ut *Disvestire*, Quempiam re possessa exuere, spoliare. Confirmatio Privilegiorum Monasterii Farfensis a Conrado Imperatore ann. 1027. in Dissert. Hist. Monetarum Domini *Le Blanc* pag. 94 : *Nullus Dux, Marchio, Episcopus... Monachos, aut aliquem fidelem inquietare, molestare, aut de his quæ supra scripta sunt, sine legali judicio Divestire præsumat.* Occurrit iterum apud Balu-

zium in Hist. Arvern. tom. 2. pag. 347. Vide *Vestire.*

DIVEXUS, pro *Devexus* occurrit apud Aldhelmum de Laude Virginum cap. 14. et 15.

✱ **DIVIALES**, [Littere imperiales. DIEF.]

¶ **DIVICISERE**, *Dissolvi, marcessere.* Gloss. San-german. num. 501.

DIVIDENTES. Vide *Divisio.*

¶ **DIVIDENTIA**, Merces, ut puto, sic dicta quod inter Clericos dividi soleat. Charta Elizabethæ Angl. Reginæ ann. 1560. pro Capellano Reginæ, apud Rymerum tom. 15. pag. 580. col. 1 : *Una cum omnibus juribus et præeminentiis, jurisdictionibus, libertatibus, privilegiis, titulis, quotidianis distributionibus, Dividentiis, excrescentiis, refectionibus, domibus, etc.* Eadem repetuntur col. seq.

DIVIDERE. Vide *Divisa* 1. 3. et *Divisio* 7.

° 1. **DIVIDERE**, Dicere, statuere, a Gall. *Deviser*, sermonem habere. Chart. Henr. I. reg. Angl. ann. 1126. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 236 : *Et talem quietantiam in molta qualem charta Dividit.* Col. 237. *Determinat et testatur. Diviser*, pro Describere, enumerare, vulgo *Faire un devis*, in Lit. ann. 1404. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 56. *Ont aussi* (les maîtres en maçonnerie et charpenterie) *communément la charge de veoir, adviser et Diviser les notables édiffices et opéracions que l'en fait pour nous.*

° 2. **DIVIDERE**, Discedere, Gall. *S'éloigner.* Stat. Mantuæ lib. 1. cap. 126. ex Cod. reg. 4620 : *Item quod aliqua navis magna vel parva arrivare non debeat ad aliquem portum vel ripam civitatis Mantuæ a tertio sono campanæ communis, quæ pulsatur de sero inantea, nec etiam Dividere nec movere se a ripa,... et qui contrafecerit arrivando, vel removendo, vel Dividendo se a ripa, etc.*

¶ **DIVIDIA**, διχόνοια. Gloss. Lat. Græc. Sangerman. *Dividia* Festo Discordia est, Nonio Tædium, dissensio, Plauto Molestia, dolor animi.

° **DIVIDICULUM**, *Bonne entre terres, et dicitur a Dividere.* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. Vide infra *Divisia.*

✱ **DIVIDUITAS**, [Idem quod divisio. *Cajus Dig.* 35. 2. 80. sub fin. Legata, quæ *Dividuitatem* non recipiunt, tota ad legatarium pertinent.]

✱ **DIVIDUS**, [Divisus. *Acc.* apud *Non.* 2. 205. Nosque ut seorsum *Dividos*, leto offeras.]

° **DIVIETUM**, Interdictum, prohibitio, Ital. *Divieto.* Privil. concessa Pisanis a Conrado II. reg. Sicil. ann. 1269. apud Lam. in Delic. erudit. inter not. ad Chron. imper. Leon. Urbevet. pag. 281 : *Ita quod per nos vel officiales nostros aut hæredes dictis terris et hominibus vel aliquibus ex eis nulla prohibitio vel interdictum vel Divietum fiat vel fieri possit.* Vide *Devetum.*

¶ **DIVIGENA.** Glossar. Græc. Lat. : Θεογενής, *Divigena*, Ὕπαιθρος, *Subdivus.* Vide Salmasium de Pallio pag. 137.

DIVINACULA, *Sortes.* Papias.

¶ **DIVINÆ** AURES Imperatorum Græcorum olim dicebantur, ut observat Mabillon. de re Diplom. lib. 3. cap. 3. num. 19. Vide *Divalis.*

DIVINALIS, *Dicitur, quando ineffabilem naturam Dei, aut spirituales creaturas ex aliqua profundissima qualitate disserimus.* Papias.

¶ **DIVINALITER**, Divine, in Conc. Tolet. VIII.

¶ **DIVINARE**, ἀποθεῶ. Gloss. Lat. Græc. Sangerm. Deum facere.

¶ **DIVINASSARE.** Supplem. Antiquarii : *Divinasso*, μαντεύω, *Divino*, Gloss. Lat. Græc. Sangerm. : *Divinussare*, μαντεύσθαι, Divinare, leg. *Divinassare.*

° Castigat. in utrumque Glossar. : *Divinusso*, μαντεύομαι. leg. *Divinus sum.* Vulcan. forte *Divinisso.*

DIVINATIO, Epilepsia, caducus seu sacer morbus. Constantinus African. lib. 1. de melancholia pag. 290 : *A vulgo Divinatio appellatur, quia morbus est absconsus, dicentes dæmoniacos esse hunc morbum patientes.*

° **DIVINATRIX**, Conjectrix, hariola. Tertull. de Anima cap. 22 : *Definimus animam Dei flatu natam, immortalem,... dominatricem, Divinatricem, etc.* Et cap. 46 : *Præsidia Divinatricum artium et disciplinarum. Divinatrix magia*, de ea Th. Erastus.

¶ **DIVINITAS**, Theologia. Vide *Divinus* 2.

¶ **DIVINITOR**, pro *Divinator*, Qui divinat, apud Rymerum tom. 8. pag. 427. col. 1.

°° **DIVINUM** JUDICIUM, Idem quod *Judicium Dei.* Charta Henric. Imperat. ann. 1195. ap. Würdtwein. Subsid. Diplom. tom. 10. pag. 11 : *Secundo quesitum est quo jure deberet probare, et sententiatum est Divino Judicio. Tertio quesitum est quo Divino Judicio et data est sententia, quod si juri suo voluerit inniti, ferro candenti jus suum debet probare.*

¶ **DIVINUM** RESCRIPTUM, Charta imperialis, in Vita S. Porphyrii, Februarii tom. 3. Vide *Divalis.*

1. **DIVINUS**, Ariolus, Augur : *Indovino*, Italis, *Devin*, nostris. Gloss. Lat. Græc. : *Divinum*, Θεῖον καὶ μάντιν. *Divinus*, μάντις. Isidor. lib. 7. cap. 9 : *Divini, quasi Deo pleni : divinitate enim se plenos assimulant, et astutia quadam fraudulenta hominibus futura conjectant.* Petronius : *Divinam ego putabam.* Auctor Queroli : *Secreta et familiaria quasi Divinus loquitur.* S. Ambros. in Levit. de Balaam : *Ideo tentavit eum quasi Divinum, non elegit quasi Prophetam.* Capitul. Caroli Mag. pro partib. Saxoniæ cap. 23 : *Divinos et sortilegos Ecclesiis et Sacerdotibus dare constituimus.* Halitgarius in Pœnit. cap. 6 : *Si quis ariolus fuerit, quod Divinos vocant, aliquas divinationes fecerit, etc.* Vide Jul. Firmicum lib. 3. cap. 9. Martialem lib. 3. Epig. 71. Albertum Aq. lib. 4. cap. 8. [Pirminium Abb. adversus mores VIII. sæculi, apud Mabillonium Analect. tom. 4. pag. 597.] Vincentium Belvac. lib. 30. cap. 74. etc.

° Alias *Adavineur*, *Adavinier*, *Advineur* et *Devinaille.* Radulph. *de Presles* lib. 4. cap. 30. Civit. Dei : *Cicero, c'est-à-dire Tulle, augur, c'est-à-dire Adavineur sus le chant des oiseaux, qui sont appellez auguremens, etc.* Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120 : *Adaviniers, Augur. Augurium, Adavinement.* Arest. parlam. Paris. ex Cod. reg. 9822. 2. fol. 45. r°. : *Le Roy et les haulx justiciers ont la cognoissance des Advineurs et sorciers, se ce n'est que ils proferent contre le roy.* Le Roman de *Cléomades* MSS. :

> Je ne say à quoy tels homs vaille,
> N'est pas homs, ains est Devinaille,
> N'est drois que si laide figure
> Ait si très-bielle créature.

Hinc *Adevinal*, Ænigma, tom. 1. Fabul. pag. 195 :

> Ce sont Adevinal d'enfant.

° Aliud vero sonat vox Gallica *Adeviner*, Provocare scilicet, lacessere, persequi, vulgo *Attaquer, agacer, faire de la peine* ; unde *Addevinement* et *Adevinement*, Aggressio, provocatio. Lit. remiss. ann. 1377. in Reg. 111. Chartoph. reg. ch. 285 : *Pierre print la cotelle et la osta et geta de dessus son cheval, en disant, comme corrociez qu'il estoit de ce que mise y avoit esté, que ce avoit esté mal fait, et qu'il sembloit que l'en le vouloit abuser ou Adeviner sur lui.* Aliæ ann. 1381. in Reg. 119. ch. 157 : *Icellui procureur, qui avoit accoustumé de vivre de teles tromperies et mauvaistiez, et se faisoit batre pour Adeviner sur les gens, etc.* Rursum aliæ ann. 1368. in Reg. 99. ch. 589 : *Jehan de Lilliers dist au suppliant et audit Gillet son compaignon que il paieroient tout l'escot aussi que par maniere de haussage, Adevinement et arrogance.* Denique aliæ ann. 1394. ex Reg. 146. ch. 311. : *En usant de paroles sentans forme de tencerie et de Addevinement.*

2. **DIVINUS**, Theologus. Jo. de Janua : *Divini, qui de divinis tractant, et proprie dicuntur Theologi.* Petr. Abaëlardus in Hist. Calamitatum suarum cap. 5. : *Constat quippe Philosophos, nedum Divinos, id est, sacræ Lectionis exhortationibus intentos, continentiæ decore maxime polluisse.*

° Codex MS. ubi de administ. episcopat. Turon. episc. Lingon. et Meld. commissa : *De tonsuris autem et collationibus beneficiorum dominus Meldensis, qui multum Divinus est, nihil accipiendum nihilque dandum asserit.*

DIVINITAS, Theologica scientia. Idem Abaëlardus cap. 2 : *Reversus sum in Franciam, maxime ut de Divinitate addiscerem.* Chron. Centulense Hariulfi lib. 3. cap. 3 : *Omnes Codices librorum claustralium de Divinitate sunt* 195. Testamentum Abbonis Canonici Autisiodor. ann. 1191. in Tabulario Ecclesiæ Autisiod. fol. 47. quo donat *S. Mariano libros suos de Divinitate scilicet* 4. *Evangelistas, Sententias et Historias magistri Petri, Apocalypsim, etc.* Vita B. Bonifacii Episcopi Lausan. cap. 1 : *In Cathedra Divinitatis sedit* 7. *annos. Magister in Divinitate*, apud Hemeræum in Augusta Viromand. pag. 232. *Maistre de Devinité* in Testamento Theobaldi Ducis Lotharing. anni 1312. in Hist. Prioratus Wigmorens. tom. 2. Monast. Anglic. pag. 216. in Chron. Flandriæ cap. 51. etc.

° Gesta Ludov. Pii cap. 6. tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 136 : *Et pour le service de sainte église réformer,... fit-il venir dehors de la terre maistres, qui raprenoient l'us de chanter et de lire, et lisoient la Divinité et les autres sciences.* Charta ann. 1301. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 164. r°. col. 2 : *Délessons aux poures escoliers estudians à Paris en Divinité, etc.* Quæ latine ita leguntur ibid. fol. 165. r°. col. 1 : *Pauperes scholares in Theologica facultate studentes, etc.* Vide infra in *Magister.*

¶ **DIVINUSSARE.** Vide *Divinassare.*

1. **DIVISA**, Divisio bonorum, quæ fit inter hæredes per testamentum : unde et ipsum testamentum *Divisa* dicitur. [°° Vide Glanvillam lib. 7. cap. 7. et 8. ibidem Houard. ad cap. 5.] Testamentum Henrici II. Regis Anglor. apud Gervas. Dorobern. ann. 1182 : *Notum facio, quod apud Waltham... feci Divisam meam de quadam parte pecuniæ meæ in hunc modum.* Vetus Charta apud Gariellum in Episcop. Magalon. pag. 89 : *In illa ægritudine positus, in qua testamentum et Divisionem suam fecit, etc.* Willharduinus n. 19 : *Sa maladie crut et*

efforça, tant que il fist sa Devise et son lais, et il départi son avoir, etc. Adde n. 23. 82. Le Roman *de Rou* MS. :

> Quant li Dus a fait sa Dévise,
> Et à ceus rendus leur servise,
> Qui en sa Court l'ourent servi,
> L'ame du cors se departi.

[Chartular. S. Vandregisili tom. 1. fol. 157 : *Si comme le pomier qui est en la cour et les mesliers sont en Devise entre nous, et en partirons le fruit moitié à moitié... fu fet en l'an de grace* M. CC. *quatrevinz et chinc.*]

DIVIDERE, Testamento disponere. Lex Wisigoth. lib. 10. tit. 1. § 10 : *Quidquid servus domino non jubente Diviserit, vel fecerit, excepto, quod lex permittit, firmum non esse jubemus, etc.* Append. Marculf. cap. 33 : *Quod ego terram suam de eorum potestate per fortiam nunquam prisi, aut pervasi, sed de ista parte triginta et uno anno fere amplius semper exinde fui vestitus, et post me Divisi, etc.* Charta Petri Regis Arag. ann. 1205 : *Supradicta revertentur ad proximos meos, vel illos, quibus ego Divisero.* Decreta Steph. Regis Hung. lib. 2. cap. 5 : *Decrevimus... ut unusquisque habeat facultatem sua Dividendi, tribuendi uxori, filiis, etc.* Testamentum Ricardi Comitis Arundel. ann. 1375. apud Seldenum in Titulis Honor. 2. part. cap. 5. § 14 : *Item, j'ordonne et Divise à Richard mon fils ma melieure Couronne, etc.*

° *Deviser*, eadem acceptione, in Testam. ann. 1302. ex Chartul. 21. Corb. fol. 101 : *Je Bernard chevalier, sires de Moroeul,... je doins et Devis à Contesse me fille pour son mariage vin cent livres de Parisis.*

2. **DIVISA**, pro Eleemosyna testamento ordinata, videtur accipi apud Eadmerum lib. 1. Hist. Novor. pag. 8 : *Huic quadam vice solidi quinque de illis (nam Divisæ per temporum vices conferebantur) ex præcepto ejus dati sunt, etc.*

3. **DIVISA**, Terræ portio, sic dicta, quod sit suis limitibus *divisa*, definita, vel quod per *divisam*, seu testamentum, relicta sit portio hæreditaria. Leges Inæ Regis cap. 44 : *Ceorli habeant herbagium in Communi, vel aliam compascalem terram, vel Divisam claudendam.* Pactum Philippi Aug. et Henr. II. apud Radulfum de Diceto ann. 1180 : *Exceptis minutis feodis et Divisis terrarum nostrarum de Berri, si quid homines nostri quid inde interceperint.* Matth. Paris pag. 384 : *Istæ sunt terræ, quæ redduntur,... videlicet montana de Barrutha, cum terris et Divisis sibi pertinentibus.* Infra : *Cum omnibus eorum pertinentiis, cum terris, quæ sunt nominatæ in Divisis Hierusalem, etc.* Alia namque prædia pro indiviso, alia divisa possidebantur. Hinc crebro in Chartis : *Cultis et incultis, Divisis et indivisis*, apud Guichenonum in Biblioth. Sebus. pag. 185. 188. Sicul. Flaccus de Condit. agror. : *Divisi et assignati agri unius sunt conditionis : nam et Dividuntur sine assignatione, et redduntur sine Divisione. Dividuntur ergo agri limitibus institutis per centurias, assignantur viritim nominibus.* Philippus de *Beaumanoir* MS. cap. 1 : *Li Baillis s'il n'en a special commandement, ne pot mettre l'eritage de son Seigneur en jugement, ne fere bonnage, ne Devise de l'iretage son Seigneur vers autrui, ne vendre, n'engager, etc.* Si indivisorum divisio et exæquatio ab hæredibus postularetur, fiebat illa Regia auctoritate, ut colligitur ex Marculfo lib. 1. Form. 20. Idque *avoir Devise, requerre Devise à son voisin*, vocant Assisiæ Hierosolymitanæ cap. 237.

4. **DIVISA**, DIVISÆ, Fines, limites, metæ locorum et prædiorum. Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 57 : *Si inter compares vicinos utrimque sint querelæ, conveniant ad Divisas terrarum suarum.* Vide cap. 34. 91. Rogerus Hoved. ann. 1072 : *Cum cunctis rebus eidem pertinentibus in bosco et plano,... et omnibus rectis Divisis ejus.* Et mox : *Et per easdem Divisas, quibus ipse, sive ante eum Tostius vel Siwardus ipsum manerium tenuerunt.* Et ann. 1068 : *Idem Rex et Ludovicus Rex Francorum dissenserunt, propter quasdam rerum suarum Divisas.* [Jacobus Græcus Syllanæus in Vita B. Joachimi Abb. Florensis cap. 3. Maii tom. 7. pag. 101 : *Venerabilis Abbas S. Mariæ de Curatio nuper Panormum venit, ostendit in curia nostra duo scripta de Divisis terrarum, quas eidem Monasterio concessimus.* Chartularium Gemeticense fol. 7 : *Et avons audit lieu auditoire, prisons, sets, carguan, fourches patibulaires au Mont S. Pol, qui est la Devise et separation de nostredite Baronnie Jumieges et Ducler.*] Vide Monasticum Angl. tom. 1. pag. 7. 373. 858. et Fletam lib. 4. cap. 2. § 13. cap. 6. § 3.

° *Devise* et *Divise* nostris, eodem sensu. Lit. remiss. ann. 1374. in Reg. 106. Chartoph. reg. ch. 263 : *Jehan Laisné envoia querre une houete pour esrachier et oster une pierre de Devise, qui estoit fin et mette entre ledit Hamel et l'héritage dudit Laisné.* Aliæ ann. 1477. in Reg. 203. ch. 39 : *Icellui Richart avoit arraché les bonnes ou Divises d'un quartier de pré.* Vide infra *Divisia.*

5. **DIVISA**, Arbitrium, Gallis *Devis.* Leges Henrici I. Reg. Angl. cap. 9 : *Omnis causa terminetur vel hundredo, vel comitatu,... vel Divisis Parium.*

° *Devise*, eadem notione, in Lit. ann. 1385. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 199 : *Et leur doit on bailller ledit larron lié à leur Devise.*

° 6. **DIVISA**, vox Italica, Vestis bicolor, nostris etiam alias *Devise.* Stat. ant. Florent. lib. 1. cap. 40. ex Cod. reg. 4621. col. 25. r°. : *Berrouarii, quos rectores tenere debent, sint induti eodem panno et eadem Divisa, ita quod quilibet rector possit facere Divisam suam.* Stat. Mantuæ lib. 1. cap. 6. ex Cod. reg. 4620 : *Habere debent et secum tenere ipse potestas quatuor domicellos et unum pagium indutos de una et eadem partita seu Divisa et eodem panno.*

° 7. **DIVISA**, Stemma, insigne, Gall. *Devise.* Funus Joan. *Galeaz* ad ann. 1402. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 1035 : *Alia duo* (scuta) *cum arma comitatus Papiæ, alia duo cum Divisa imperatoris, videlicet uno capitergio cum una gassa.* Vide supra *Devisamentum.*

✱ **DIVISATUS.** [Italis *Divisato*, Gallis *bigarré* : « Corpus illud transversale pannis celestibus et albis *Divisatis* totaliter coopertum. (Diar. Burchard. ed. Thuasne II. 126. an. 1494.) »]

° **DIVISIA**, ut supra *Divisa* 4. Charta ann. 1144. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 507 : *Termini sunt a vallo Aquilina usque ad Conrecos, et alius terminus est Divisia vetera a roca Serveria,... et alius terminus sunt Divisiæ de Vacheriis... Excipio tamen omnes veteres Divisias, quæ ab antiquo fuerunt,... Divisiam de Speissals et Divisiam de Vacayrolis et Podium-mejanum et Divisiam Vitulorum, etc.* Vide supra *Dividiculum.*

✱ **DIVISIM.** [*Separatim, seorsum.* Gellius habet *divise. Voss.* de vit. 429. *Borr.* cogit. 29.]

1. **DIVISIO.** Tabularium Lascarrensis Ecclesiæ ann. 1101. apud Marcam lib. 5. Hist. Beneharn. cap. 10 : *Et si forte in his duellum, vel aliqua Divisio advenerit, damnum eis concessit.* Ubi idem vir doctissimus observat, in veteribus tabulis Sordensis Monasterii, et S. Petri Generensis, *Divisionem* usurpari pro Examine ferri candentis, vel aquæ calidæ. Idem Tabularium apud eumdem lib. 4. cap. 19. n. 3. : *Deinde venit Willelmus Præpositus clamans de rustico, et accepit justitiam in manu ejusdem Vicecomitis, et fecit Divisionem ferri, et gratia Dei vicit eum.* Vide eumdem Marcam lib. 5. cap. 30. n. 7. Quo forte referri potest, quod Petrus Resenius ad Jus aulicum Canuti II Regis Daniæ pag. 618. ait, quosdam existimare, vocem *Ordel*, quæ Anglo-Saxonibus, Germanis, et Danis, quamvis purgationem vulgarem significat, compositam esse ab *ert*, locus, et *deele*, dividere. Utcumque sit, videtur fuisse *divisio*, sors quævis : nam et *sors* divisionem significat. Joann. Sarisber. lib. 10. Policratici cap. 12. et Petrus Blesensis de Præstigiis fortunæ : *Sortilegi sunt, qui sub nomine fictæ religionis superstitiosa quadam observatione rerum pollicentur eventus; quod genus Sortes Apostolorum et Prophetarum, et Dividentium, et inspectio tabulæ, appellatur.*

° *Division*, pro *Frénésie*, Insania, animi perturbatio, in Lit. remiss. ann. 1394. ex Reg. 146. Chartoph. reg. ch. 246 : *Laquelle Jehanne pour aucune frénésie ou Division, qui lui estoit venue, ou autrement,... se pendi à un tref de la cheminée de son hostel.*

2. **DIVISIO.** *Divisiones versuum* in Psalmis, κόμματα, in Capitul. Aquisgran. ann. 789. cap. 68. et lib. 1. Capitul. cap. 66. Vide *Incisio.*

3. **DIVISIO**, Arbor incisa, agrorum divisionem faciens. Vide *Lachus.*

4. **DIVISIO** APOSTOLORUM. Vide *Festum Divisionis Apostolorum.*

5. **DIVISIO**, Testamentum. Vide *Divisa.*

6. **DIVISIO**, Congiarium. Vetus inscriptio apud Gualterum in Tabul. Sicul. pag. 57 : *Cujus Statuæ dedicationem decurionibus Augustalibus epulantibus, populo viritim Divisionem dedit.*

¶ 7. **DIVISIO**, Divortium. Canones Hibern. apud Acherium Spicil. tom. 9. pag. 34 : *De eo quod melior Divisio, quam discordia.* Synodus : *Melius est Dividere, quam semper discordare ; Divisio enim præstat pacem, discordia vero destruit.*

¶ **DIVISIONALE**, ut *Divisa* 1. seu Testamentum, quod testator sua bona dividit hæredibus. Testamentum ann. 813. inter Instrum. tomi 1. Hist. Occitan. col. 38 : *In Christi nomine incipit Testamentum Dadilæ et Divisionale bonorum.*

° Testam. Petri Ermeng. de Pozolas ann. 1088. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 131 : *In nomine Domini. Hoc est testamentum vel Divisionale, quod fecit Petrus Ermengaudus de Posolas, dum bene memoratus jacebat in lectulo suo.*

¶ DIVISIONALIS BREVIS, Eadem notione. Testamentum anni 966. inter Anecdot. Marten. tom. 1. col. 85 : *Hic est Brevis Divisionalis, quem fecit Matfredus Vicecomes, et uxor sua Adalais, a die qua cupiunt pergere Romam, de omnibus rebus illorum mobilibus et immobilibus, propter remedium animæ eorum seu inter filios eorum.* Vide novam Gall. Christ. tom. 1. pag. 3. col. 2.

¶ **DIVISITORIUM**, *Locus contubernii.*

Gloss. Sangerman. n. 501. Lege et vide *Diribitorium*.

1. **DIVISOR**, Qui dapes in mensa dividit, dissecat. Gl. Græc. Lat. : Διαμεριστής, *Divisor*. Gloss. Saxon. Ælfrici : *Divisor*: Dælere, i. e. Divisor, distributor, a dælon, dividere, dæl, pars, portio.

° *Diviseour*, eodem sensu, in Poem. Rob. Diaboli MS. :

Lors sont mandé li crieours,
Et li maistre Deviseours
Chou qu'il doit crier li aprendent.

¶ 2. **DIVISOR**, Judex, arbiter, in Onomastico ad calcem tomi 5. Anecdot. Martenianorum. Vide *Divisa* 5.

¶ DIVISOR JURAMENTI, Qui juraturo sacramenti formulam præscribit. Consuetud. Furnenses ex Archivo Capituli Audomarensis : *Quicumque adjornatus fuerit, et prima die non venerit, readjornari debet ad secundam diem, et si tunc non venerit atinctus est; et si venerit et legitimum impedimentum ostenderit, petendo sacrosancta et Divisorem juramenti, hoc est, Stavera, stabit in placito suo, et si ita non fecerit, atinctus est.* Belgis *Stavenden eedt*, est alicui juramentum præscribere seu dictare, ut illud ad verbum recitet; hinc *Stavera*, qui illud dictat.

DIVISORIUM, *Cella ab aliis divisa*, Johanni de Janua.

¶ DIVISORIA SEDILIUM, Fulcra quibus in Choro sedes dividuntur. Regula Toribii Archiepisc. Limæ, Concil. Hisp. tom. 4. pag. 665. col. 1 : *In Choro magnam membrorum et sensuum disciplinam observabunt, non ad sedes inclinati, neque cubitis ad sedilium Divisoria fulti.*

° **DIVISUS**, Proprius. Stat. Avenion. MSS. fol. 39. r°. : *Singuli draperii teneantur habere Divisum et per se cannam ligneam.* Forte pro Divisim.

✱ **DIVITATIO**. [*L'arricchire*, ditandi actus. *Petron. Satyr*. 117. Genus divitationis sibi non displicere confessus est. Al. male leg. *divinationis*.]

DIVITES HOMINES. Vide *Rici homines*, [et supra *Dives homo*.]

¶ **DIVITIARIUM**, Locus ubi reponuntur divitiæ. S. Ambrosius de Officiis : *Sapienti et justo totus mundus Divitiarium est*. Vide Barth. Adversar. lib. 35. cap. 22.

DIVITIOSITAS, *Copiositas* Joan. de Janua et Ugutio.

DIVITIOSUS, *Copiosus, plenus divitiis:* Joan. de Janua. *Divitior* Terentio in Phorm.

DIVITISSIMUS, pro *Ditissimus*, apud Alcuinum Epist. 17. 29.

° **DIVOLA**, DIVOLTRIX. Vide *Diabolaris*.

¶ **DIVOLARES**, διώβολοι. Gloss. Lat. Græc. Lege *Diobolares*, vel *Diovolares*, B. in V. mutato, ut alibi sæpe. Similiter in sequenti voce pro

¶ DIVOLTRES, legendum est *Diobolares*, hoc est, Duorum obolorum, a Græco διώβολον, Duo oboli. Hinc ridiculum emendato etymon Johannis de Janua, qui habet : *Divoltres, Vilissimæ meretrices, quæ se suaque gratia numorum præbent, et dicuntur Divoltres, quasi desiderio volentes, vel quasi pro numo volutæ.* Ad quæ Martinius : *Mira vox! Sed non tam homines accusandi, quam sæculi deploranda caligo.*

° **DIVOLVERE**, Evolvere, Gall. *Dérouler*. Consuet. Norman. part. 1. cap. 17. ex Cod. reg. 4651 : *Nec illud* (viriscum seu inventum) *debet minuere, vel Divolvere, vel reversare, dimovere, aperire, vel explicare, nisi prius a justiciario videatur.* Ubi Gallicum habet : *Ne le doit appeticer, ne reverser, ne mouvoir.*

¶ **DIVOMERAT**, *Aperuerat*. Gloss. Isidor. Corrige cum Grævio : *Dimoverat, Separaverat*. Papias : *Dimovere, Disjungere, dividere, deducere*. [°° Glossar. in cod. reg. 7644 : *Divaricavit, Aperuit*.]

DIVONA, Fons Deorum, idiomate veterum Gallorum. Ausonius in Burdigala :

Divona Celtarum lingua fons addite divis.

Hodie apud Cambros, *Diu* Deum, et *Vonan* fontem significare testatur Zuerius Boxhornius in Orig. Gallic. cap. 1.

¶ **DIVORTIARE**, Diducere matrimonium, Gall. *Faire divorce*. Pluries occurrit apud Rymerum tom. 14. pag. 464. col. 1. et pag. 469. col. 1.

¶ **DIVORTIONALE**, *Libellus divortii*. Amalthea.

DIVORTIRE, Divortium facere. Capit. Leonis IV. PP. in Conc. Rom. ann. 853 : *Si vir et uxor solummodo pro religiosa vita Divortire inter se consenserint, nullatenus sine conscientia episcopi fiat*. Epist. Petri Dam. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 493 : *His tandem rex* (Robertus) *coactus angustiis, ad sanum consilium rediens, Divortit incestum, initque legale connubium.* Vide *Divortiare*.

¶ **DIURETICUS**, διουρετικός, Urinalis. Cæl. Aurel. Tard. lib. 1. *Medicamina Diuretica*. Priscian. de Diæta cap. 9 : *Tripsaca herba calida et Diuretica. Vina diuretica* apud Palladium.

¶ **DIURIUM**, *Solutio ventris unius diei*. Papias. Legendum *Diurnum*, Senecæ, Cibarium unius diei servo præstitum; *Diurna piltancia* in leg. 11. Cod. Theod. de Erog. milit. annon. (7, 4.) [°° Leg. *Diarium* et pone virgulam post *ventris*. Glossar. in cod. reg. 7644: *Diarria, est jugis ventris cursus sine vomitu. Diarria, a cybo scilicet unius diei*.]

1. **DIURNALE**. Vide *Diurnalis* 3.

1. **DIURNALIS**, ἡμερούσιος, in Gloss. Lat. Gr. [Diurnus. *Diurnale officium et nocturnale*, in Capitularibus lib. 6. cap. 171.]

2. **DIURNALIS**. *Diurnales* dicuntur Calcei quibus interdiu utuntur Monachi, qui *Calciamenta Diurna* appellantur in Capitul. Ludovici Pii Addit. 1. cap. 22. Usus antiqui Ordinis Cisterciensis cap. 84 : *Quod et faciunt, quoties calciant se Diurnalibus consuete.* Adde cap. 108. Lanfrancus in Decretis pro Ordine S. Benedicti, cap. 1 : *Antequam sonet signum ad apparatum Tertiæ, nullus calciet se Diurnalibus suis, exceptis iis, quibus extra claustrum cura obedientiæ injuncta est.* Consuetud. Floriacenses : *Post prandium omnes dormitorium ascendentes Diurnales calceos ponunt, et nocturnales induunt.* Ita Statuta antiqua Cartusiensia 2. part. cap. 16. § 2. et alibi. Eadem notione usurpant Udalricus lib. 1. Consuetud. Cluniac. cap. 12. 40. lib. 3. cap. 27. Chron. S. Trudon. lib. 13. pag. 510. Vide *Nocturnales*.

3. **DIURNALIS**, Idem quod Jugerum : nostris, *journel*, quantum terræ bos per diem arare potest. [Papias MS. Bituric. : *Decem juga vinearum, decem jugera, vel decem Diurnales*. Charta Hedeni Ducis ann. 704. pro S. Willibrordo Episcopo, apud Marten. Collect. Ampliss. tom. 1. col. 13 : *Donamus tibi tres casatas... et centum Diurnales, id est, jugera de terra aratoria*. Charta anni 1223. ex Archivo Villæ novæ : *Ego Silvester de Rezaio tradidi Monachis Villæ novæ duos Diurnales pratorum in valle mea tenendos*.] Acta Murensis Monasterii pag. 40 : *Sunt ergo in vico 16. mansi, et 19. Diurnales. In Egga dimidius mansus, et 22. Diurnales. Ad Hasle 4. Diurnales et dimidius, etc.* Eadem Acta pag. 45 : *Rustici vero qui habent Diurnales 20. et duo sunt, alii servientes, alii censum dantes.* Ubi *Diurnales servientes* sunt, quorum possessores certum servitium dominis debent, ut arare, metere, fœnum secare, etc. Et pag. 47 : *In curtem ordinata est, ubi sunt 14. Diurnales servientes, et 2. mansi, etc.* Mox : *In curtem composita est, ubi habentur 12. Diurnales 6. in villula, et 6. ad Turmulon, et 1. mansus.* Alio loco : *Pratum, quod computatum est per 7. Diurnales.* Occurrit in his Actis pluries pag. 42. 49. 50. 51. 55. Tabularium Prioratus Dominæ in Delfinatu fol. 29 : *Duos videlicet Diurnales de terra, etc.* Tabularium S. Remigii Remensis : *Arat annis singulis Diurnale unum.* Chron. Andrense pag. 358 : *Duo Diurnalia terræ dedit, etc.* [Chronicon Bonæ Spei : *Anno* MCCLXXX. *emit... Diurnalia*, LXVI. *virgas terræ*. Et pag. 305 : *Bonarium... et* V. *Diurnalia*, LXXXIV. *virgas circiter terræ*.] Vide *Dies*.

DIURNARE, Diem exigere, morari, nostris *Sejourner*. Adelbodus de Gestis S. Henrici Imp. pag. 446 : *Ibi in die Palmarum, qua oportuit celebritate, suos Diurnare fecit.* [°° Pertz. tom. 4. Scriptor. pag. 691. lin. 38. Adde pag. 684. lin. 39.] *Diurnare* dixit Gellius de Q. Claudio vetere historico : *Neque optimum quempiam inter nos sinunt Diurnare;* hoc est diu durare seu vivere.]

DIURNARII, qui *diurna* conscribebant, efficiebant, et quod *dietim* fiebat, vel decernebatur, in Diaria describebant. Junguntur illi cum Subscribendariis, Logographis, Censualibus, in Lege 8. Cod. Theod. de Cohortalib. (8, 4.) *Diurna pittacia*, in l. 11. eod. Cod. de Erogat. milit. annon. (7, 4.) quibus, quid per singulos dies erogandum esset, continebatur. Vide *Jornarium*.

DIURNIUM, ἡμερολόγιον. Gloss. Gr. Lat. [Idem est quod Juvenali et Senecæ *Diurnum*, Liber continens acta dierum singulorum. Suppl. Antiquarii : *Diurnium*, ἡμερολόγιον, *Calendarium*.]

¶ **DIURNUM**, vel DIURNUS, Idem quod *Diurnalis* 3. Chronicon B. M. Bonæ Spei pag. 5 : *Pro uno Diurno prati juxta Joannis pratum.*

° **DIURNUS**, ut *Diurnalis* 3. idem quod Jugerum. Charta ann. 1088. in Tabul. S. Petri Carnot. : *Ultra hos sex Diurni, de quibus totam decimam; ad dexteram partem horum, xij. Diurni, ex quibus totam; ultra viam Bobbecii quatuor Diurni, ex quibus totam.* Vide *Diurnum*.

° **DIUTELLUM**. Chartul. eccl. Glasguens. ex Cod. reg. 5540. fol. 68. r°. : *Terra de Serrogges pro dimidia carucata terræ per has divisas, scilicet a Diutello de Westerdene de sursum Hameldunum usque ad aquam Line, et de sursum Westerdene per transversum usque ad sursum Diutelli Gillemimeodene.* Nisi leg. sit *Dintellum*. Vide supra *Dentellus* et *Dentillum*.

DIUTINARE, Perseverare, in veteri Lectionario Asturicensi, ubi de S. Dominico Calceatensi.

DIUTURNA, Modus agri, qui alias *Jornale* et *Dies*, etc. Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis : *Concedimus tres coroatas dominicas nostras, et in sponsalitio Consecrationis Ecclesiæ unum curtillum ante januas positum, et tres Diuturnas de terra, et vernetum in dextra et sinistra parte positum ad ædificationem domorum habitantium in servitio præ-*

dictæ Ecclesiæ. Alibi : *Similiter concedimus sponsalitium ipsius Ecclesiæ duas Diuturnas telluris, etc.*

¶ **DIUTURNALITER,** Diu, in Actis SS. Julii tom. 2. pag. 681. de S. Anatolia.

DIUTURNIUM, πολυχρόνιον, in Gloss. Græc. Lat. MS. Editum *Diuturnum* habet. Notum autem Græcis πολυχρόνιον esse vitæ diuturnioris adprecationem. Vide *Polychronia.*

DIUTURNUS, Usu diuturno peritus. Ammianus l. 16. *Dux Diuturnus* dicitur, quem lib. 30. *Usu Castrensis negotii Diuturno firmatum.* Et lib. 23 : *Sacerdotem cæteris Diuturniorem, seniorem* vocat.

¶ **DIWHOART,** Species *corvatæ* apud veteres Aremoricos. Tabularium Rothon. : *Vendidimus.... sine censu, sine renda, et sine opere et dicofrit, vel Diwohart, et sine ulla re ulli homini.* Vide *Dicofrit.*

DIVUS. [Lexicon vet. apud Turnebum Adversar. l. 28. cap. 6 : *Divus, Imperator, qui post mortem Deus habetur.*] Joan. Sarisberiensis l. 3. Policrat. cap. 10 : *Facti sunt ergo Divi indigetes, aut, ut aliis placet, Heroes, quos nec etiam humana sorte dignos Romanorum perfidia reputavit. Tractum est hinc nomen, quo Principes virtutum titulis et veræ fidei luce præsignes se Divos audeant, nedum gaudeant appellari, veteri quidem consuetudine etiam in vitio, et adversus fidem Catholicam obtinente.* Vide, quæ in hanc sententiam collegit Joannes Filesacus lib. de Idololatria politica cap. 1. pag. 9. 10. neque enim hisce licet immorari.

* **DIVUS** Ministerialis, apud Ant. Matth. de Nobilitate, de principibus edit. Amstel. ann. 1686. is appellatur, qui alicujus ecclesiæ servitio addictus erat. Vide *Sanctuarius.*

* **DIXENERIUS,** Decanus, decurio; *Dizainier,* in Lit. ann. 1368. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 686. Monstræ factæ apud Chassagniam ann. 1511 : *Franciscus Charbonerii Dixenerius habet unam geneteriam ; injunctum est quod habeat unum bragamardum.* Nostris *Disel,* vulgatius *Dizeau,* Frumentariorum fascium denarius. Lit. remiss. ann. 1450. in Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 777 : *Le suppliant prist ung autre Disel,... et lors icellui Mortaigne d'une forche ferrée qu'il avoit, frappa ung cop sus ledit suppliant qui chey sur ledit Disel de blé.* Vide *Dizenus.*

¶ **DIZENUS,** Decanus vel Decurio. Miracula S. Bernardi Menthonensis, Julii tom. 2. pag. 1088 : *Huc symbolam suam Penninæ quoque regionis Primores quos Dizenos vocant, conferunt.*

* **DIZIMÆ,** Decimæ, pars decima, Hisp. *Diesmo.* Testam. Alph. III. reg. ann. 1271. tom. 1. Probat. Hist. geneal. domus reg. Portug. pag. 56 : *Obligo omnes redditus... et Dizimas omnes, tam maris quam terræ.*

¶ **DLIDALT,** Species vestis, apud Stephanotium Fragment. Hist. tom. 8. fol. 247 : *Laxo etiam tunicam meam viridam et unam Dlidalt et duas camisas.* [⁑ Leg. *Blidalt* et vide *Bliaudus.*]

¶ 1. **DOA,** Fossa, Gall. *Douve.* Tabularium S. Sergii Andegav. : *Ex transverso autem a Doa castelli usque ad alteram vineam, quæ est ultra vetus terrarium.* Vide *Doga* 1.

* Alias *Doe.* Charta ann. 1284. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 1263 : *Concessi triginta quinque pedes in amplum de Doa seu fossato, adjacente muro prædicto,... ad faciendum et construendum in Dicta Doa viridarium.* Alia ann. 1306. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 304. r°. col. 2 : *Sommes tenuz à soutenir les Doez desdiz moulins à nos propres couz et despens à toujourz.* Ibid. ad ann. 1310. fol. 387. v°. col. 2 : *Jean de Goyet 18. deniers de sa Doe.*

* Nostris etiam *Dove* et *Douhe.* Charta Joan. de Castell. comit. Bles. ann. 1265 : *Nullus alius ab ipsis poterat aliquid facere vel immitere in dicto fossato nec Dovis fossati.* Lit. remiss. ann. 1375. in Reg. 107. ch. 321 : *Icellui varlet s'enfouy ès Douhes du fort de Naliers, qui est sur le chemin en venant du port de Sables à Fontenay le Comte.* Aliæ ann. 1379. in Reg. 116. ch. 113 : *Icellui Girart porta ledit Jannot sur une Dove d'un fossé, pour veoir se il le leveroit.* Rursum aliæ ann. 1397. in Reg. 152. ch. 57 : *Il ne le cuidoit point avoir féru, pour ce que le pié lui failli, sur la Dove d'un fossé.* Quibus ultimis locis intelligenda fossæ margo seu terra ex fossato circumjecta. Le Roman *de la guerre de Troyes* MS. :

Devant les Doves des fossez
Estoit li tornoi arestez.

Ibidem :

Es Doves chient des fossez,
Ainçois qu'en fust li tiez entrez.

Vide infra *Douva.*

* 2. **DOA,** Asser, quo dolium compingitur, Ital. *Doga,* Gall. *Douve.* Stat. datiar. Riper. cap. 12. fol. 5. v°. : *De qualibet libra æstimationis quarumlibet Doarum, pro faciendo tinas ab oleo, pro intrata denarii octo.* Vide infra *Doela.*

¶ **DOAGERIA,** Gallice *Douairiere,* Mulier vidua cui ususfructus certæ partis bonorum mariti concessus est, apud Rymerum tom. 13. pag. 635. col. 1 : *Maria præfati potentissimi Regis Angliæ soror et Franciæ Doageria in præsenti habet et possidet, in omni casu et eventu, sive Delphinus ad Regem* (regnum) *pervenerit sive non : et de eodem Doario sive donatione propter nuptias adeo certam et securam reddet et assecurabit, sicut præfata domina Anna olim, seu domina Maria hodie Doageria, vel aliqua Regina Franciæ de Doario sive donatione propter nuptias unquam certa et secura seu assecurata fuit, aut assecurari debuerit : quod quidem doarium, etc.* Vide ejusd. tomi pag. 70. col. 1.

* Alias *Douagiere.* Charta ann. 1388. Reg. 135. Chartoph. reg. ch. 103 : *Après la mort desquelx* (enfans) *Marie de Monceaux, femme dudit Hebert, comme Douagiere a joy et usé par longtemps de ladite terre.*

¶ **DOALIUM,** Donatio propter nuptias, Gallis *Douaire.* Charta Aymari de Pictavia in uxorem ducturi Alixentem ann. 1268. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 286: *Et donationem seu constitutionem dotalicii seu Doalii, necnon promissiones et conventiones prædictas vobiscum habitas, vobis et vestris successoribus et ipsi Alixent perficiet et inviolabiliter conservabit.*

* Alias *Doale.* Libert. villæ d'*Aigueperse* ann. 1374. in Reg. 198. Chartoph. reg. ch. 360 : *Item que se homs d'Aigueperse, qui ait femme ou enffens, estoit ataint vers nous pour cas de crime, la femme ne doit perdre sa chancelle ne son Doale. Doer,* pro *Douer,* dotem assignare, in Vita J. C. MS. :

De vingt castiaus le Doera, etc.

* *Endoairer,* eodem significatu, in Contract. matrim. ann. 1340. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1410. et *Endouerer,* in Testam. Franc. ducis Brit. ann. 1449. ex Bibl. reg.

¶ **DOAMEN,** f. Dolii lamina, Gall. *Douve.* Inventarium ann. 1342. ex Archivo S. Victoris Massil. armar. Din. n. 38 : *Item unum embunum, item Doamen unius vasi de frayse ;* hoc est, si bene interpretor, laminas fraxineas ad unum dolium faciendum. Vide *Doga* 3.

DOANA, et Duana, Ædes, in quibus fiscales reditus, vectigalia, portoria, et cætera id genus tributa pro mercibus, et mercium transvectione inferuntur. Hugo Falcandus in Histor. de calamitate Sicil. pag. 661 : *Multi quoque Saracenorum, qui vel in apothecis suis mercibus vendendis præerant, vel in Duanis fiscales reditus colligebant, etc.* Gesta Innocentii III. PP. pag. 18 : *Instituebat justitiarios et camerarios... vendebat et pignorabat Doanas, et bajulationes accipiebat, etc.* Vide Chron. Richardi de S. Germano ann. 1221. [Chron. Parmense ann. 1277.] Constit. Sicul. lib. 1. tit. 36. Bonfil. Constant. in Sicul. pag. 188. 189. Odoric. Raynald. ann. 1285. n. 39. etc.

Vocem effictam a telonio Lugduni Gallorum, cui id nominis, atque inde translatam in Italiam censet Spelmannus. Alii a *Doen,* Britanno-Armorico, *Portare,* ferre, quod in hunc locum merces omnes deferantur, dictam *Doanam* opinantur. Sed potior videtur sententia, a Saracenis arcessendum etymon ; nam auctor est Vincentius Belvac. lib. 31. cap. 145. *Douanam* appellari Sultanorum Palatium, ubi scilicet eorum thesauri asservabantur : *In Douanam, id est, in domum Soldani eum ducentes.* Erit igitur *Douana,* Saracenis, quod nostris Camera, cubiculum. [Neque inferior videtur eorum opinio, qui ab Arabico *Divan* seu *Diwan* Prætorium, hocque ab Hebræo *Doun,* Judicavit, derivant, quod in *Doana* soleat de mercimoniis judicari.] Vide Sebast. de Cobarruvias in voce *Aduana,* Menagium, et Ferrarium in Orig. Italic. [necnon priorem, scil. Menagium in Gallicis.] [⁑ Murator. Antiq. Ital. tom. 2. col. 525. c.]

Doghana, Eadem notione, apud Ughellium tom. 7. pag. 904. *Dogana,* Boccacio.

¶ Dohana, in Chronico Siciliæ apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 36. et supra in voce *Cabella.*

¶ Dohanare, Dohanæ tributa solvere. Constitut. Siculæ lib. 1. tit. 89. de officio Magistrorum fundicariorum : *Fundicare seu Dohanare compellant... quæ in novis institutis fundicari seu Dohanari mandavimus.*

Doanerius, qui *Doanæ* vectigalia ac tributa exigit, vel recipit, apud Ughellum tom. 8. pag. 879.

¶ Dohanarius, in *Partizanus. Dohanerius,* apud Muratorium tom. 8. col. 609. B. et *Duanerius,* apud Baluz. Miscell. tom. 6. pag. 277.

⁑ **DOARE,** Dotare. Reg. *Olim* Parlam. Par. tom. 1. pag. 286 : *Doaverunt insimul dictam Helloydim.*

¶ **DOARIA,** Gall. *Douaire,* Donatio propter nuptias. Instrum. matrimoniale anni 1273. Histor. Dalphin. tom. 1. pag. 198. col. 2 : *Humbertus dominus de Turre consentiente R. Patre Dom. Guill. Episcopo Claromontensi fratre ejus, dedit, concessit et donavit eidem Annæ, nomine dotalitii seu Doariæ ad vitam ipsius Annæ, ad bonum usum et consuetudinem Burgundiæ, medietatem totius terræ baroniæ seu baroniarum de Turre, etc.* Vide *Dos* et *Dotarium.*

¶ 1. **DOARIUM**, ut *Doaria*, in Contractu matrimonii Domini Anne de Turre ann. 1445. apud Baluzium Hist. Arvern. tom. 2. pag. 735. Occurrit etiam apud Rymerum tom. 10. pag. 244. col. 2. tom. 13. pag. 179. col. 2. et alibi non semel. Vide *Doageria*.

° A dote tamen et a donatione propter nuptias, *Doarium* distingui videtur in Charta ann. 1266. ex Chartul. AD. S. Germ. Prat. fol. 72. r°. col. 1 : *Promiserunt dicti venditores,..... quod contra venditionem et quitationem hujusmodi jure hæreditario, ratione dotis, Doarii, conquestus, donationis propter nuptias, aut aliquo alio jure, per se vel per alium, non venient in futurum.* Nisi hæc redundanter et cumulatius dicta existimes. Vide Argentr. in Consuet. Brit. ubi de matrim.

¶ 2. **DOARIUM**, Donatio a fundatore facta Ecclesiæ recens ædificatæ. Vide *Dos Ecclesiæ*.

¶ **DOAYRIUM**, Idem quod *Doarium* 1. Donatio anni 1318. in Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 178. col. 1 : *Occasione donationis propter nuptias, vel causa dotis augmentandæ seu causa Doayrii ipsius dominæ Beatricis.*

° **DOBIO**, f. Mappula, mantile, Gall. *Serviette. De mappis et Dobionibus*, in Stat. Placent. lib. 6. fol. 80. v°. Vide infra *Doublerium*.

1. **DOBLA**, Mensura liquidorum. Vide *Duplarium* 1.

° 2. **DOBLA**, vox Hispanica, Nummus aureus. Hist. Sicul. Bonincont. part. 3. apud Lamium in Delic. Erudit. pag. 3 : *Hic* (Henricus Alph. reg. Hisp. frater) *quum accepisset Carolum sua liberalitate ære alieno oppressum, quadraginta mille auri Doblas* (*sic enim id monetæ genus in Africa adpellabatur*) *ei mutuo dedit.* Vide infra *Doblis*. [°° et S. Rosa de Viterbo Elucidarii tom. 1. pag. 382. voce *Dobra*.]

° 3. **DOBLA**, ut supra *Doa* 1. Fossa, f. pro *Dova*. Lit. ann. 1351. tom. 2. Ordinat. reg. Franc. pag. 480. art. 17 : *Quod dicti consules, cum suis consiliariis, habeant potestatem cognoscendi de viis publicis et itineribus reparandis, de clertis* (in Reg. *cleotis*, pro *cloacis*) *Doblis, etc.*

¶ **DOBLAR**, vox Hispana, in Regula Toribii Archiep. Limæ, inter Concil. Hisp. tom. 4. pag. 664. col. 1 : *Cum inchoantur Vesperæ defunctorum in die omnium Sanctorum, debet statim incipere duplex sonitus campanarum, quod vulgo vocant Doblar, et durare usque ad horam octavam noctis.* Vide *Doble*.

¶ **DOBLARE**, Gall. *Doubler*, Duplicare. Chartular. S. Martialis Lemovic. : *In octava Paschæ tria Responsoria Doblare cepimus.*

° *Doubler*, alia notione, nempe pro Humi sternere, in Lit. remiss. ann. 1456. ex Reg. 183. Chartoph. reg. ch. 207 : *Jehan Darche print le suppliant par le colet et le Doubla soubz la table.*

¶ **DOBLE**, Idem quod *Doblar*. Regula Toribii Archiep. Limæ : *In funere Prælati et Præbendariorum... fit solemnis crepitus campanarum vulgo Doble.*

¶ 1. **DOBLERIUS**, Crumena, sacculus, vet. Gallis *Doublier*. Limborch. lib. Sentent. Inquisit. Tolos. pag. 102 : *Custodivit quemdam Doblerium dicti hæretici, in quo erat unus liber et aliquæ aliæ res.* Ibid. pag. 153 : *Scambiavit sibi pecuniam et portavit sibi Doblerium de Tholosa usque Avenionem, ubi reddidit sibi.* Vide *Duplarium* 2.

° Nostris alias *Doubler*. Lit. remiss. ann. 1407. in Reg. 161. Chartoph. reg. ch. 256 : *Auquel mestoier icellui Guillaume bailla unes besaces, appellées Doubler ; ouquel Doubler avoit trois aulnes de toile de lin.*

° 2. **DOBLERIUS**, Duplex, Gall. *Double*, Ital. *Doblo*. *Festa simplicia sive Dobleria*, in Ordinar. Ms. S. Petri Aureæ-vallis. Vide *Duplarium* 4.

¶ **DOBLETA**, Crustulum, Gall. *Oublie*. Usus Culturæ Cenoman. : *Ad cœnam habeant nebullas, Dobletas.* Vide *Nebula* 2. et *Oblata*.

° 1. **DOBLETUS**, Tunicæ vel pallii species, nostris *Doublet*. Lit. official. Senon. ann. 1336. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 22 : *Item viginti quatuor peciæ capitegiorum seu Dobletorum de sirico et lino ad usum mulieris.* Comput. Steph. de Font. argent. reg. : *Pour un fin drap d'or de Damas et un fin camocas d'outremer, délivré à mons. le connestable de France et au maréchal de Clermont, par cédule du roy donnée à Paris le 18. jour de Février 1352. rendue à court, pour faire deux Doublés.* Lit. remiss. ann. 1375. in Reg. 107. ch. 238 : *Un trellis nuef à entoyer un lit, une piece de toille, un Doublet de nuit, etc. Tailleurs et cousturiers de robes et de Doublés*, in Lit. ann. 1366. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 549. *Doublier*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1397. ex Reg. 153. ch. 38 : *Icelle suppliant prins... trois pennes, que on nomme Doubliers ou pais* (Laonnois.) Testam. ann. 1448. ex Chartul. 21. Corb. fol. 277 : *Item à Dame Jehanne Clevelle, femme Hue Aguiche, ung Doublier de xvj. aunes, et ung à Marielte sa sœur.* Vide infra *Dobletarius*. Est et *Doublet*, retis genus, in Stat. ann. 1327. ex Reg. 65. ch. 69 : *Item nous deffendons la Doublet, se ele n'est au moule d'un Parisis. Doublée*, editum tom. 2. earumd. Ordinat. reg. Franc. pag. 12. art. 21.

° 2. **DOBLETUS**, Ital. *Dobletto*, Telæ Franciscæ species, ex lino et gossipio contextæ. Convent. Saonæ ann. 1526 : *Item pro qualibet salmata..... Dobletorum, etc.*

° 3. **DOBLETUS**, Adulterina gemma a crystallo colorata, Gall. *Doublet*. Charta ann. 1345. ex Tabul. S. Vict. Massil. : *Robertus episcopus Massiliensis recognoscit se recepisse ab executore testamenti supradicti dom. Johannis, quondam episcopi, unum annulum pontificalem de argento deaurato, in quo sunt quinque Dobleti et quatuor perlæ.* Vide infra *Doubletus*.

° **DOBLIS**, Nummus aureus. Hisp. *Dobla*, Gall. *Doublon*. Charta ann. 1343 : *Tres Dobles auri antiquos et primi ponderis, et quindecim angelos secundi ponderis, et duos duplices auri antiquos boni et recti ponderis.* Vide *Dobla* 2. et *Duplex*.

¶ **DOBLO**, Duplio, Ital. *Dobla* vel *Dobbra*, Hisp. *Doblon*. Gall. *Pistole*. Acta SS. Junii tom. 4. pag. 883. de B. Aloysio Gonzaga : *Genua venerandus flexit Dux, acceptoque aureo Doblone* (*ita vocant Itali*) *e crumena aurea, quam ei dominus Petrus Maria Gonzaga, Eques Redemptoris, porrigebat, ipsum obtulit in disco ad hoc ibi præparato.*

° **DOBLOS**, vox vulgaris, ut et *Doblise*, Candelæ species, f. quod bilychnis, sic dicta. Comput. ann. 1357. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 193. col. 1 : *Solvit pro xxiiij. libris de Doblos et candelis cereis, etc.* Alius ann. 1362. ibid. pag. 251. col. 1 : *Pro sex libris candelarum, vocatis Doblous, etc. Pro octo libris de Doblises ceræ, etc.* in Comput. ann. 1412. tom. 3. ejusd. Hist. pag. 205. col. 2. Vide infra *Duplo* 2.

✱ **DOBMA**. [Legitur ap. Ms. 309. Bibl. Vatic. f. 16 : « In feria dicta Silvestri *Dobmate* quarta. » Forsan hebdomade legendum est.]

° **DOCARE**, ab Italico *Docciare*, Inspergere. Lit. remiss. ann. 1361. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 284 : *Comedit ceparium seu cepas in oleo Docatas.* Nisi leg. forte sit *Decoctas*. *Docet*, pro Fasciculo, ut videtur, in aliis Lit. ann. 1400. ex Reg. 155. ch. 192 : *Et en icelle cave prist deux cent et demi de suif, un Docet de cuir,... et vendi ledit Docet viij. solz. Une eschine Doceresse assise au bout du pont neuf avecques le premier pille*, in Lit. ann. 1386. ex Reg. 130. ch. 158.

¶ **DOCARIUM**, ut videtur, a Græco δοκός, Trabs, tignum, Gallis *Poutre*, *Solive*, *Bois de charpente*. Agnelli lib. Pontif. apud Muratorium tom. 2. pag. 182. col. 1 : *Omnia Docaria et subtegulata, et omnia ligna abiegna, et quæ necessaria erant, Ravennenses cives volventes in angaria..... cæmentariique ordinabant trabes super parietes, et perfecta sunt omnia.*

¶ **DOCATUS**, pro *Ducatus*, Gall. *Duché*. Occurrit in Charta Caroli Magni, apud Doubletum Hist. San-Dionys. pag. 715.

¶ **DOCCIA**, vox Italica, Canalis, tubus, Gall. *Canal, Tuiau*. Hugo de Prato Serm. 68. apud Martinium in Lexico : *Si quoddam Canale aquæ velocissime currentis deorsum, ut Doccia molendini percuteret in murum, manifestum est, quod undique redundaret et dispergeretur : sic erit in gloria animæ ad corpus.* Vide *Duciculus*.

° **DOCCIO**, *Doctrina*, διδαχή. Codex Sangerm. *Doctrina, doctus*, in Castigat. ad utrumque Glossar. Vide *Doctio*.

° **DOCE**, *Cedo*, δίδαξον, ex eodem Cod. ibid.

¶ **DOCELLUM** *quoddam in pago Rutenico super rivulum Dordunum, cujus vocabulum est Concas*, in Præcepto Ludovici Pii ann. 819. apud Baluz. tom. 2. Capitul. col. 1417. Lege *Locellum* ut in Annal. Benedict. tom. 2. pag. 401.

°° **DOCENTER**. Virgil. Grammat. pag. 71 : *Dicimus enim Docenter, sapienter, instanter, perseveranter.* Hanc vocem Barthius in Advers. pag. 1579. e codice reponere jubet apud Martian. Capell. lib. 4. § 423. vers. 5. ubi vulgo legitur *Decenter*.

¶ **DOCENUS**, Assis Francicus *duodecim* constans denariis, Gallice *Douzain*. Testamentum S. Aredii Abb. Altamensis, apud Stephanot. Fragm. Histor. MSS. tom. 1 : *Maimacum domum nostram... Monachi nostri Altanenses habeant cum mancipiis, qui quaternos aripennos vineæ Monachis colant ; uxores vero eorum Docenos argenteos singulis annis Monachis Altanensibus persolvant.*

° **DOCERE**, Ostendere. Acta B. Petri Arbues. tom. 5. Sept. pag. 736. col. 1 : *Ex illo* (sanguine) *dictus papyrus fuit unctus, et illum publice Docui, testibus infra scriptis.*

°° DOCERE, Concionem habere ad populum in ecclesia. *Doctor*, Concionator. Vide Glossar. med. Græcit. voce Διδάσκειν, col. 304. et Append. col. 58.

°° **DOCESIS**, Vana opinio a Gr. Δόκησις. *Docesim aut phantasiam*, ap. Mar. Mercat. pag. 178. 292.

° **DOCHA**, *i. Cupio*, in Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120. Ubi leg. forte *Cupa*. Vide *Doga* 2.

DOCHA. Vide *Doga*.

° **DOCHION** *quidam ordeum vocant*. Glossar. medic. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959.

DOCIBILIS διδακτικός, in Gloss. Græc. Lat. Gloss. Lat. Græc. : *Docibilis*, εὐδι-

δακτος, εὐμαθής. *Docibilitas*, διδασκαλία, Glossæ S. Benedicti cap. de Morib.: *Docibilis*, εὐμαθής. *Indocibilis*, δυσμαθής. Ugutio et Joan. de Janua: *Docibilis et Docilis differunt: nam Docilis est Discipulus, qui facile docetur: Docibilis vero qui facile discitur.* Mox ait, promiscue usurpari, ut apud Joannem cap. 6: *Erunt omnes Docibiles Dei*, i. e. dociles. Græc. διδακτοὶ τοῦ Θεοῦ. Et 2. ad Timoth.: *Ad omnia Docilem, patientem.* Gr. διδακτικόν. Amalarius lib. 1. de Eccl. Offic. cap. 35: *Non erit Responsorius, quia nemini ibi prædicabitur, sed erunt omnes Docibiles Dei.* Stephanus Eddius in Vita S. Wilfridi cap. 9: *Prudentem, non vinolentum, Docibilem et bene docentem Sermone puro et aperto.* Sugerius lib. de Administr. sua cap. 3: *Cum ætate Docibili adolescentiæ meæ antiquas Armarii possessionum revolverem chartas.* Hincmarus Remensis Epist. 7. ex Labbeanis: *Si ipse clericus criminosus non est, et Docibilis est, quod etiam in Episcopo Canones requirunt, etc.* Infra: *Si autem ipse Clericus, cui per tanta tempora ipsam Ecclesiam in Follanæbratio habere, et in ea laborare consensisti, non placet et per rationem, aut pro crimine, aut pro indocibilitate illum rejeceris, quem contra regulas sine mea licentia et sine libertate Canonica ordinasti, ostende, et alium inveniemus.* Ubi *Docibilis*, est, uti dicimus, *Capax*; ut *indocibilitas*, incapacitas.

Docibilitas. Alvarus in Vita S. Eulogii: *Et hoc erat exercitium nobis melle suavius, favis jucundius, et in aure nos quotidie extendentes, multa inadibilia tentare in scripturis immatura Docibilitas egit.* Infra: *Quanta Docibilitas tam pretioso munere inesset animæ, etc.*

° Vita S. Cicci tom. 1. Aug. pag. 660. col. 1: *Docibilitas evangelica, qua quisque Christi discipulus nuncupatur, etc.*

¶ **DOCILLUS**, Clepsydra. Vide *Duciculus*.

¶ **DOCMEN**, pro *Dogmen*, Dogma. Fridegodus in Vita S. Wilfridi, inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. part. 1. pag. 725:

> Fistula rurestris cecinit prothemata cavis,
> Callosas cani Meligor velut excola sannas,
> Enervi trutinans exotica Docmina plectro.

Mabillonius legit *Dogmen* in Onomast. ad calcem.

DOCRUM. Charta Gennaldi Episcopi Astoricensis æræ 953. apud Antonium de Yepez, tom. 4. Chron. Ordin. S. Benedicti pag. 448: *Cæteros libros tam divinos, id est Bibliothecam totam, Moralia, Job, Pentateuchum, cujus historia Ruth, liber unus; sive etiam et specialiter, Docrum, id est, Vitas patrum, item Moralium, Ezechielem, Prosperum genera officiorum, Ethimologiarum, catha Johannis, libros Trinitatis, libros Apringi, Epistolæ Hieronymi, item Etymologiarum, Glossematum, liber Cominis,* (leg. *Comitis*) *liber regularium, virorum illustrium, etc.* Legendum forte *Geronticum*: nam Vitæ Patrum sic inscribuntur.

DOCTICANUS, Papiæ, *Qui docte canit.* [Martianus Capella lib. 2. in Clio Musa *Docticanis sollers ludere sensibus.* Hugo Etherianus in Epistola ad Almericum Antiochenum Patriarcham ann. 1170. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 479: *Dum in supernarum rerum cognitione versor Constantinopoli, Docticanæ investigationi vestræ misi, etc.*]

¶ **DOCTICULUS**, diminut. a *Doctus*, in Bodonis Chron. Clusin. apud Leibnitium Scriptor. Brunsvic. tom. 2. pag. 361.

✱ **DOCTIFICUS.** [Doctos faciens. *Capell.* 1. *initio.* Virgo armata, decens rerum sapientia, Pallas, Ingenium mundi, prudentia sacra Tonantis, Ardor *Doctificus*, etc.]

¶ **DOCTILOQUAX**, Loquens docte. *Littera Doctiloquax*, apud Dracontium lib. 2.

°° Doctilogus. Gesta episcop. Virdunens. ap. Pertz. Script. tom. 4. pag. 42:

> Doctilogum flumen salienti fonte refundis.

DOCTILOQUIUM, *Doctum eloquium*, Ugutioni.

¶ **DOCTIO**, Διδαχή, Doctrina. Gloss. Lat. Græc. Sangerman. MSS.

¶ **DOCTISONUS**, ut *Docticanus*. Arator in Act. 17. de S. Paulo: *Quem turba profari Doctisonis mirata modis. Doctisonæ artes*, apud Sidonium cap. 15.

¶ **DOCTITAT**, *Frequenter docet.* Gloss. Isidori.

1. **DOCTOR**, Dignitas in Clero et Ecclesia, cui ex officio incumbebat docere plebem. Passio SS. Perpetuæ et Felicitatis: *Vidimus ante fores Optatum Episcopum ad dexteram, et Aspasium Presbyterum Doctorem ad sinistram.* Cyprian. Epist. 24. *Doctoris Audientium*, seu Catechumenorum, meminit. Vide Notas nostras ad Cinnamum pag. 461.

☞ Pro Episcopo sumitur in Capitularibus Regum nostrorum lib. 6. cap. 357: *Criminationes adversus Doctorem nemo suscipiat, nemo audiat; quia indignum est ut hi qui Throni Dei vocantur, aliqua motione turbentur.* Episcopum hic intelligendum esse palam fit ex ejusd. lib. cap. 104. ubi: *Nullis vita Præsulum turbetur excessibus: quia valde indignum est, ut qui Throni Dei vocantur, aliqua motione turbentur aut inique tractentur;* ut ex capite 156. libri 7: *Si quis Episcoporum accusatur, ad summos Primates causam deferat accusator, qui adtentius discutiant, si causa pietatis hoc fiat necne. Quod si alicujus invidia... actum fuerit, nullo modo tale recipiatur negotium; quoniam inconveniens est, ut hi qui Throni Dei vocantur, et immobiles esse debent, pravorum accusationibus moveantur vel perturbentur.* Ibid. cap. 323: *Accusationes adversus Doctorem nemo suscipiat, quia non potest humano condemnari examine, quem Deus suo reservavit judicio.* Et cap. 57: *Interiorum ordinum culpæ ad nullos magis referendæ sunt quam ad desides negligentesque Doctores.* Vide ejusdem libri cap. 44.

2. **DOCTOR**, Auctor. Vetus Placitum ann. 1074. apud Ughellum tom. 1. pag. 505: *Tunc supradictus Imperator interrogavit supradicto judice, quis exinde fuisset lex? Tunc dixit supradicto judice, Domine, interrogate eam, ubi est suum Doctorem, vel si habet testimonii. Tunc interrogavit ea supradictus Imperator, si habuisset Doctorem, vel testimonii. Tunc dixit supradicta Albasia: Non possum hic habere Doctorem neque testimonii, quia... illi volunt venire in vestram præsentiam.* Vide *Auctor*.

¶ 3. **DOCTOR**, Abbas, in Annal. Benedict. lib. 37. num. 108. ad ann. Christi 877.

Doctores Legis. Gloss. Gr. Lat.: Νομοδιδάσκαλος, *Legis Doctor.* Gloss. Lat. Gr.: *Juris Doctores*, αὐθένται τῶν νόμων. Lexicon. Græc. MS. Reg. Cod. 2062: Νομοδιδάσκαλοι, οἱ γραμματεῖς ἑρμηνεύοντες, συνῆσαν γὰρ αὐτοῖς καὶ οἱ λεγόμενοι νομικοί. Ibid.: Νομικός, ὁ τῷ νόμῳ ἀκολουθῶν, ἢ ὁ τοῦ νόμου ἐξηγητής. Adrevaldus lib. 1. de Miracul. S. Benedicti cap. 25: *Quidam Wastinensis regionis Legis doctor, ... munere corruptus advenerat, verens, ne si duo inter se decertarent, testis eorum reprobus inveniretur, judicium protulit, etc.* Paulo ante: *Plurimi legum Magistri et judices.* Charta Pipini Majoris Domus apud Doubletum lib. 3. Hist. Sandion. pag. 692: *Sicut proceres nostri, seu Comites Palatii nostri, vel reliqui Legis Doctores judicaverunt.* Fragmentum Historiæ Aquitanicæ: *Miseratque in Marciliacum Robertum Legis Doctum, etc.* Exstat in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis Charta originalis *Theobaldi Comitis Palatii, data* 5. *Idus Januar. Indict.* 6. *anno a Passione Domini* 1083. quam præ cæteris subscribit *Rotbertus Legis Doctus.* Capitula Carlomanni tit. 2. cap. 9: *Et Comes præcipiat suo Vicecomiti, suisque Centenariis, ac reliquis ministris Reipublicæ nec non francis hominibus, mundanæ legis documentis Eruditis, etc.* Chronicon Lichfeldiensis Eccles. in Anglia: *Anno Guillelmus regni sui* 4. *apud Londonias consilio Baronum suorum fecit summoniri per universos Angliæ Comitatus, omnes nobiles, sapientes, et sua lege eruditos, ut eorum leges et consuetudines audiret.* Eadem verba habentur initio Legum Edwardi Confessor. cap. 1. *Domini legum*, apud Ottonem de S. Blasio cap. 14. [°° Vide Savin. Histor. Jur. Roman. med. temp. tom. 1. cap. 6. § 136.]

¶ Doctor in Sacra Pagina, Qui sacros Bibliorum libros interpretatur. In Instrumento anni 1423. ex Archivo Monasterii de Bello-prato Rotomag. legimus: *Die Veneris sancta de mane ante meridiem solet fieri, et est assuetum, quidam sermo solemnis seu prædicamentum solemne per unum Doctorem in sacra pagina aut aliam personam solemnem.*

Doctor Doctorum, in Actis Capitularibus Ecclesiæ Lugdun. ann. 1341. fol. 37. v. et alibi non semel. Sed quæ hæc dignitas, fateor mihi incompertum.

✱ [Doctor in Decretis. « Johannes Abbatis, *Doctor* Parisiensis *in Decretis.* (Cart. N. D. Paris. III. 174. an. 1315.) »]

° **DOCTORARE**, Doctorari, Doctoris gradum conferre vel adipisci, *Dottorare* Italis; *Doctorifier*, apud Christ. Pisan. in Hist. Caroli V. part. 3. cap. 70: *Lequel* (de patre suo loquitur) *très amé serviteur et clerc excellent, gradué et Doctorifié a Boulongne la Grace en la science de médecine.* Charta Caroli reg. Sicil. ann. 1298. ex Cod. reg. 4659: *Ambo et eorum quilibet, ipsius cancellarii in ejusdem partibus Provinciæ absentia vicem gerant, licentientur et etiam Doctorentur.* Acta capit. eccl. Lugdun. Mss. ad ann. 1338. fol. 37. v°. col. 1: *In casu, in quo Petrus de Pollens, antequam alii essent de dicta militia provisi, licentiaretur seu Doctoraretur, dictam militiam sibi conferunt.* Occurrit præterea apud Murator. tom. 20. Script. Ital. col. 932. in Stat. Vercell. lib. 3. pag. 61. v°. etc. [°° Histor. Archiep. Bremens. ap. Lappenb. pag. 39. vers. 23:

> Artes statim didicit, et ut has doceret
> Magister effectus est, nemo qui doleret.
> Dum legens in cathedra primum Doctoraret
> Prebenda transmissa est, etc.

¶ Doctorandus, Ad Doctoris gradum promovendus in Academiis. *Baccalariandi Doctorandique*, apud Robertum *Goulet* in Compendio jurium Universitas Paris. fol. 14. v°. Occurrit apud Leibnitium Scriptor. Brunsvic. pag. 826. et infra in voce *Sufferratura*.

° **DOCTOREUS**, Ad doctorem pertinens, doctus. Annal. Placent. ad ann. 1464. apud Murator. tom. 20. Script. Ital. col. 916: *Post magnas recitationes factas, post multas disputationes publice confec-*

tas, sibi (Alberto Ripalta) *erat facillimum publice bis in die lectiones Doctoreas legere et cum gratia auditorum.*

° **DOCTORIZARE**, Approbare. Annal. Victor. Mss. ad ann. 1215: *Libri etiam Sententiarum Petri Lombardi et Glosæ super epistolas Pauli ab eodem Petro factæ Doctorizati sunt, etiam quæ super Psalterium fecit.* Sed fortassis leg. *Auctorizati.*

¶ **DOCTORIZATIO**, Adeptio Doctoris gradus, in Statutis Academiæ Paris. n. 33. apud Acherium Spicil. tom. 6. pag. 384.

¶ **DOCTRINA**, Parochia, apud Indos Christianos. Plures occurrit in Conciliis Hisp. XVI. sæculi.

° **DOCTRINALE**, Titulus libri de Grammatica, quem metrice scripsit Alex. de Villa-Dei, qui, auctore Wadingho, vivebat ann. 1240: *Scribere clericulis paro Doctrinale.*

¶ **DOCTRINALES** PUERI dicuntur in Conciliis Hispan. XVI. sæculi, qui ministrant in Ecclesiis parochialibus. Vide *Doctrina.*

¶ **DOCTRINAMENTUM**, Documentum, præceptum, Gall. *Precepte*, in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 11. col. 2: *Per Doctrinamentum B. Archangeli Gabrielis.*

DOCTRINARE, Docere, instruere. Ebrardus Betun. in Græcismo cap. 14:

Sed quod in hoc opere volo Doctrinare minores.

Occurrit apud Baldricum lib. 1. Chron. Camerac. cap. 84. 116. lib. 3. cap. 15. [et in Actis SS. April. tom. 2. pag. 793.]

* Italis *Doctrinare*, nostris *Doctriner* et *Doutriner*. Petrus de Font. in Cons. cap. 2. art. 1: *Tu qui te veus Doutriner, de droit, etc.* Unde *Dotrinéeur*, doctor, ibid. cap. 27. art. 2: *Les Apostles ki furent Dotrinéeur de toute la Chrestienté.* Lit. remiss. ann. 1409. in Reg. 164. Chartoph. reg. ch. 149: *Icellui curé, qui devoit garder le bien et honneur de ses parroissiens et parroissiennes, les enseigner et Doctriner dévotement, etc.* Vita J. C. Ms.:

La pucele fu bien aprise,
Li sains espirs l'ot escolée,
Et enseignié et Doctrinée.

* Sed et *Doctriner* dixerunt, pro Castigare, verberibus docere, admonere, Gall. *Châtier, corriger.* Lit. remiss. ann. 1380. in Reg. 118. ch. 99: *Icellui Jehan chastiant et Doctrinant sa femme, si comme il appartenoit en tel cas.* Aliæ ann. 1424. in Reg. 172. ch. 671: *Icellui abbé se efforça de prendre icellui frere Thomas, et le faire pugnir et Doctriner, ainsi qu'il appartenoit faire.* Hinc *Doctrine*, pro *Châtiment*, castigatio, in Lit. remiss. ann. 1389. ex Reg. 135. ch. 237: *Icellui Danois..... prinst deux vergerons de saulx, et l'en bati* (son fils) *à nu par les fesses, par maniere de Doctrine et de chastoy.*

° **DOCTRINATIO**, Documentum, præceptum, Ital. *Dottrinamento.* Epist. abb. S. Albani in Chron. Joan. Whethamst. pag. 439: *In tanto eciam duo vestra munuscula fuerunt nobis accepciosa, de quanto illorum unum invitat nos ad bonum, alterum vero instruit ad mores, et det Doctrinationem. Doutriement*, eodem sensu, in Serm. Rob. *de Sainceriaux* de morte S. Ludovici:

Moult sont bel li enfant, Dex les croisse et ament,
Et doint bone froichance et bon Doutrinement.

DOCTRINUM, Διδασκαλεῖον, in Gloss. Græc. Lat. Schola publica. [* Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. Codex Sangerm.: Διδασκάλιον, *magisterium*, subdit regius: *documentum. Doctrine*, eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1404. ex Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 416: *Le suppliant dit que son entencion estoit de soy en aler demourer à Paris, et que c'estoit la plus notable Doctrine pour enfans, qui feust en France.*]

DOCTUS. *Docti homines*, quos vulgo *Probos* dicimus. Lex Longob. tit. 44. [** Rothar. 128.]: *Operas reddet, et mercedem Medici persolvat, quantum per Doctos homines arbitratum fuerit.* Tit. 46. [** 130.]: *Servus ministerialis et Doctus.* Vide *Boni homines.*

DOCUMENTA, Tabulæ, Chartæ, instrumenta, quibus prædiorum rerumve aliarum jus firmatur. Gloss. Basil.: Ἰνστρουμέντα, διδαχαί. Concilium Agathense can. 26. et Burchardus lib. 3. can. 183: *Si quis de Clericis Documenta, quibus Ecclesiæ possessio firmatur, aut supprimere.... præsumpserit.* Vide Concilium Aurelian. IV. can. 14. apud Gromaticos, *Documenta* sunt signa, argumenta terminorum, finium, limitum. Vide Aggenum, et leg. 3. Cod. Th. de Abolit. (9, 37.) et leg. 41. de Episcop. (16, 2.)

DOCUMENTATIO, *Admonitio*, νουθεσία, in Gloss. Gr. Lat. [*Institutio, correctio*, in Supplemento Antiquarii.]

DODARIUM. [* Contract. matrim. ann. 1358: *Quia dos data donationem propter nuptias habere meretur, contemplatione et causa matrimonii supradicti, sponte et pacifice... promisit... domicellæ Johannellæ uxori suæ in Dodarium et terciariam, seu pro Dodario et terciaria annuas uncias auri ducentas viginti.*] Vide *Dotarium.*

** **DODIS.** Tradit. S. Gallens. ann. 815. ap. Neugart. in Cod. Diplom. Alem. num. 182: *Trado...quicquid genitor meus nomine Wirimhari genetrice mea nomine Kebalinda ad Dodidem egisset, id sunt 2. colonicas, etc.* Neugart. interpretatur: Quicquid genitor meus matri Dotis loco consignavit.

¶ **DODRANS**, *Tres quælibet partes, quarta remota, ut novem, sublatis tres, ex duodecim. Sic notatur* Papias in MS. Bituric. Vox quidem nota, at signum hic expressum non ita.

DODUS. Abbo Monach. lib. 2. de Bello Parisiaco vers. 97:

Lux segetis rediviva rotas spoliis vacuavit,
Atque suis Dodum revocavit motibus axem.

vertit. [** Pertz. in textu ipso habet *clodum.*] Etiamnum, *Dodu*, dicimus *arcuatum*, et in dorsi formam effictum, a voce *dos*, dorsum.

* Unde *Dode* dicitur Alapa aversa manu, Gall. *du dos de la main*, inflicta, in Lit. remiss. ann. 1410. ex Reg. 164. Chartoph. reg. ch. 319: *Jehan de Noyon dist qu'il donneroit voulentiers a icellui Housset une Dode ou buffe.* Aliæ ann. 1471. in Reg. 197. ch. 147: *Le suppliant bailla à icellui Perrinet de la quarre ou du Doulx de la main gaulche en arriere main sur la joue.* Ejusdem originis videtur vox *Dodasne*, qua Ripa seu agri, qui ad fluviorum litora positi sunt, significantur, in Charta ann. 1476. ex Chartul. Latiniac. fol. 246: *Confessa avoir prins et retenu à tiltre de croix de cens et rente annuelz et perpetuelz... tous les rivaiges ou Dodasnes, qui audit prieur bailleur appartiennent..... à prendre au long de la riviere de Marne, entre ladite riviere et les prez et terres estans affrontans ausdits Dodasnes.* [** Vide *Dorsum Asini.*] Hinc etiam fortassis accersenda vocis *Dodin* origo, qua designatur ineptus, homo incompositi oris et gestus. Mirac. B. M. V. Mss. lib. 2:

Mais sachiés bien, c'en est la fins,
Que Dodins est et buisnars fins,
Faus est apers et durfeus,
Ki ces miracles a leus, etc.

° **DOELA**, Asser, quo vas seu dolium compingitur, idem quod supra *Doa* 2. Gall. *Douve*, alias *Doelle* et *Douelle.* Lit. remiss. ann. 1454. in Reg. 191. Chartoph. reg. ch. 70: *Ipso supplicante existente in suo operatorio carpenteriæ, utendo suo ministerio, dolando et imugendo Doelas cujusdam pipæ seu dolii;... cum quadam Doela, etc.* Aliæ ann. 1380. in Reg. 117. ch. 190: *Icellui suppliant prist furtivement.... environ soixante pieces de Douelles à faire tonneaulx. Le suppliant avecques une Doelle de pippe, rompit le morillon de la claveure de la huche*, in aliis Lit. ann. 1450. ex Reg. 185. ch. 17. Haud scio an inde vel a *Doga* 2. *Doulle*, pro *ivre*, Ebrius, vini plenus, in Mirac. B. M. V. Mss. lib. 1:

Grant voloir ot et grant desir,
Quant ivres fu, d'aler gesir....
Sitost comme il entra en cloistre
Doulles de vin et escaufés, etc.

° *Douelle* vero in Hist. Joan. *de Saintré* cap. 36. est ferrum cavum, quo inferior pars extrema hastæ munitur, vulgo *Douille.* Vide *Doga* 3.

¶ **DOERIUM**, ut *Doarium*, in Amalthea.

1. **DOGA**, Fossa, Gallis *Douve.* Gregor. Turon. lib. 1. Miracul. cap. 25: *Fossas in circuitu Basilicæ fieri jussit, ne forte Dogis occultis lymphæ deducerentur in fontem.* [Pactum anni 1272. inter Jacobum Aragoniæ Regem Montisque Pessulani Dominum et Berengarium Magalonæ Episcopum, de limitibus jurisdictionis utriusque: *Exinde sicut itur per carreriam quæ transit ante viridarium quondam Petri Salvatoris, usque ad viam quæ est juxta Dogam vallati Montispessulani. Juxta Dogas vallatorum murorum dictæ civitatis*, in quodam veteri Statuto Massiliensi.] Vide *Doha* [** et Murator. Antiq. Ital. vol. 2. col. 1089. C.]

DOVA, Eadem notione, in Jure Vicentino lib. 4: *Quælibet Dova cujuslibet vegetis, etc.* [Instrum. anni 1181. ex Archivo Ecclesiæ Dolensis: *Addunt communiter, quod omnes Dovæ sunt de dominico Archiepiscopi.*]

¶ DOUVA. Instrum. ann. 1255. ex Archivo S. Florentii: *Domum Galterii Beisnel sitam de prope Douvam Dolensis Abbacie.*

2. **DOGA**, Poculum, vel dolium. Gloss. Lat. Gr.: *Doga*, βούττης, *Dogarius*, βουττοποιός. Cambro-Britannis *Dogn*, est debitum, quantitas debita, mensura. Vopiscus in Aureliano: *Facta erat ratio Dogæ, cuparum, navium, etc.* Ita emendant Turnebus et Casaubonus, pro *Dochæ.* Cujacius et Salmasius vocem hanc a δοχή, *Receptaculum*, deducunt. Vide *Buttis* in *Butta* 3. et Salmasium in Hist. August. pag. 208. 490.

* *Doyin*, non absimili prorsus notione, in Lit. remiss. ann. 1449. ex Reg. 179. Chartoph. reg. ch. 302: *Ung grant Doyin, qui vault autant dire comme une cruye de vin.*

3. **DOGA**, Asser, proprie is, quo vas, seu dolium compactum est, Italis *Doga*, nostris *Douve.* Acta S. Thyrsi et Socior. num. 25: *Et posuerunt caput ejus in tinam, et cum vellent aquam immittere, dissoluta est a circulis et Dogis, quasi concisa esset securibus.* Ubi Agones eorumdem sic habent: *Dissoluti sunt circuli et asseres discompaginati, et ita*

frustulatim comminuti. [Statuta Massil. lib. 3. cap. 17 : *Ordinamus præsenti capitulo quod omnes boterii Massiliæ qui vendiderint botas, vendant.... illas botas bonas et legales... tam in Dogis quam in arbore, etc.*] Vide Oct. Ferrarium in *Doga*.

¶ Dova, Eodem significatu. Codex Irminonis Abb. Sangerman. MS. fol. 60. verso col. 2 : *Solvunt ad hostem multones* II... *axiculos* c. *et totidem scindolas,* XII. *Dovas, circulos* VI. XII. *faculas.* Et fol. 65. col. 2 : *Asciculos* c. *scindolas totidem, Dovas* XII. *circulos* VI. *etc.* [** Fol. 72. r°. Brev. 13. sect. 99. edit. pag. 149 : *Solvunt .... Dovas* 780. *ex quibus componuntur tonnæ* 36. *circulos similiter, etc.*]

4. **DOGA,** *Italis* est Fascia, limbus. Ita usurpat Joannes Villaneus lib. 7. cap. 108. Hispani *Dogal* vocant. Vide Chronicon Petri IV. Reg. Arag. cap. 7.

* Haud scio an huc pertineant voces *Doe* et *Doesse* ex Lit. remiss. ann. 1414. in Reg. 167. Chartoph. reg. ch. 367 : *Une appellé Danton se parti de la ville de Chastelledon avecques une Doe, appellée Doesse de charge audit pays.* Ubi fasciculum, sarcinulam intelligo. Vide supra *Dodus.*

¶ **DOGALIS,** pro *Ducalis,* ut puto, quemadmodum Veneti Ducem suum *Doge* nuncupant. Testamentum Tellonis Episc. Curiensis ann. XV. Pippini Regis, in Annal. Bened. tom. 2. pag. 710. col. 1 : *Si quis... aut Regalis potestas, vel aliquis per Regalium potestatem concessam, aut Dogalium præsentiam commotam... ausus fuerit ab his Ecclesiis abstrahere, etc.* Vide *Dux.*

* **DOGANA,** Illicita hominum societas pro mercibus ad arbitrium suum vendendis. Stat. ant. Florent. lib. 3. cap. 87. ex Cod. reg. 4621 : *Homines seu consules alicujus artis... non possint... facere... conspirationem aliquam ..... vel monopolium aut* [Ubi ipse Abbo Glossator, *Dodum, Clodum*] *Doganam super aut de rebus aut negotiationibus ad artem suam.... pertinentibus, certo modo vel forma seu pretio vendendis vel emendis.* Vide *Doana.*

¶ **DOGANA.** Vide *Doana.*

¶ **DOGARIUS.** Vide *Doga* 2.

¶ **DOGHANA.** Vide *Doana.*

** 1. **DOGMA,** Δόγμα, Quod faciendum videtur, consilium. Reinard. Vulp. lib. 2. vers. 915 :

Insegrime, fave tibimet, tuus æstimor hostis,
Sed tibi Dogma meum non ut ab hoste datur.
Suadeo sicut amo, etc.

** 2. **DOGMA,** Doctrina. Disciplin. Clerical. cap. 4. sect. 15 : *Qui in doctrina defecerit, parum generositas sua ei proderit ; Dogmate indiget nobilitas, sapientia vero experientia.* Vide *Dogmaticus.*

¶ **DOGMATICARE,** ut *Dogmatizare,* in Bulla Eugenii IV. Papæ ann. 1440. relata in Bullario Carmelit. pag. 199. col. 1.

DOGMATICUS, *Doctus, sagax, prudens, sophisticus, etc.* Joan. de Janua. Gloss. Lat. Gall. : *Dogmaticus, Enseignez, sage.*

DOGMATISMUS, Δογματισμός, Dissertatio, docendi ars. Rusticus S. E. R. Diaconus Card. contra Acephalos : *Sæpe proposui taciturnitatem præhonorare Dogmatismo.*

DOGMATISTA. Gloss. Saxon. Ælfrici : *Dogmatista,* Lareov, Doctor. Gloss. Lat. Gall. : *Dogmatizo, enseigner.* S. Eulogius lib. 2. Memorial. Sanctor. cap. de Mahomete : *Pseudo-prophetam illum et falsissimum Dogmatistam, qui plures seduxerit, etc.* Adde cap. 9. sub. fin. lib. 3. cap. 6. et 12. Theodorus Abucura Opusc. 21 : Ἵνα, ὡς ἀνίκητον δογματιστὴν τοῦτον θαυμάσωσι.

¶ **DOGMATIZARE,** Δογματίζειν, Dogmata præsertim falsa et erronea disseminare, Gall. *Dogmatizer.* Occurrit apud S. Augustinum, Eadmerum Monachum in Vita S. Wilfridi, Romualdum II. Archiepisc. Salern. in Chronico, Bernardum *de Breydenbach* Itiner. Hierosol. pag. 501. Rymerum tom. 4. pag. 315. in Bulla Johannis XXII. Papæ, in Concilio Tolet. XV. et alibi sæpe.

¶ **DOGMATIZATOR,** Qui novas opiniones divulgat asseritque, apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 6. pag. 74.

* **DOGMATUM,** Dogma, documentum. Acta S. Freder. episc. tom. 4. Jul. pag. 460. col. 2 : *Non neglexit officium, sed cunctis, tam majoribus quam minoribus, per se perspicuum tribuebat Dogmatum.*

¶ **DOGMEN.** Vide *Docmen.*

DOHA, in Regesto 49. Chartophylacii Regii. *Douhe,* ibidem in Litteris vernaculo idiomate conscriptis : *La Douhe, qui se tient à leur maison... à posseder ladite Douhe, et à faire en icelle edefices sus estellons, et non autre, et sous ladite Douhe chausser, et à faire d'icelle Douhe toute leur pleniere et delivre volonté.* Consuetudo municip. *du Tremblay.* art. 10 : *Par la Coustume de la Chastellenie du Tremblay, qui a Douhe, il a fossé.* Id est, *qui a la Douhe du fossé du costé de son heritage, parreillement le fossé lui appartient. Douves et fossez,* in Consuet. Perticensi art. 137. Arvernensi cap. 12. art. 51. [Instrum. anni 1260. apud Lobinellum Hist. Britan. tom. 2. col. 381 : *Pro Doha illa quæ facta est in feodo Canonicorum, in cujus structura virgultum suum amiserat, assignamus, etc.*] Vide *Doga* 1.

¶ **DOHANA,** Dohanare, etc. Vide *Doana.*

✱ **DOHANNA.** [Gall. *Douane :* « Ad purgandum et instaurandum stratam seu viam ante *Dohannam* S. Eustachii. (Mand. Camer. Apost. 1466, f. 31, Arch. Vatic.) »]

DOITKYNS, Monetæ Anglicæ species. Vide *Galihalpens.*

¶ **DOITUS,** Canalis vel mediocris lacus, Normannis *Douit* vel *Duit,* Aqua stagnans et limpida, ubi lintea lavant et telas, macerant cannabim, etc. Charta anni 1138. apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 292 : *Sclusam igitur sive Doitum, quem Monachi inter Hanam et Hienam fecerant, et in quo medietatem habebam, totum illud cum molendinis et piscaria liberum et absolutum perpetuo possidendum donavi atque concessi. Doitum quoque Scarcelli cum capello, quem jam diu possederant, concessi.* Charta ann. 1273. ex Chartulario S. Vandregisili tom. 2. pag. 1707 : *Unam pechiam terræ integram sicut se præportat in longum et latum cum gardigno, quod est juxta dictam terram Laurentii Abat-lapie. . . usque ad Doitum Huelot.* Alia ann. 1275. ex eodem Chartulario tom. 1. pag. 1005 : *Unam pechiam terræ sitam in parrochia de Calido-becco intra masuram Martini le Gay ex una parte et Doitum ex altera.* Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 75 : *Terra quæ vocatur Oscha de grosso Doito.* Haud scio an arcessenda vox a Latino *Ductus,* a quo dictum sit *Duit,* Latino-barbare *Doitus,* ut a *Conductus* factum est Gallicum *Conduit ;* certe a *Ductus* derivata vox *Dois,* quam eodem intellectu usurpavit Christianus *de Troyes* Poeta vetus a Borello laudatus :

Les oreilles font voye et Dois,
Par ou vient jusqu'au cuer la voix.

Vide *Ductus* 2.

* Charta ann. 1098. inter Probat. Hist. Sabol. pag. 159 : *Concessi dictis fratribus stangnum de Placeio et nemus, cum terra, quæ est per duos Doitos usque ad molendinum de Placeio, sicut Doitus exit de valle des Tesneres.* Hinc *Doy* nostri appellarunt muliebrem canalem. Lit. remiss. ann. 1474. in Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 1289 : *Lequel* (suppliant) *pour la* (fille) *attraire à voluptuosité... la toucha en pluseurs manieres, et à certaine fois la toucha aux secrets de son Doy ; pourquoi icelle fille s'escria à haulte voix, et à tant la laissa.* [** Digitus.]

1. **DOLA,** seu Dole Fish, Anglis, certa piscium quantitas. Vide Stephan. Skinnerum in Etymolog. Anglico.

2. **DOLA,** Anglis *Dole,* a Saxonico dæl, Pars, portio, a dælan, dividere, distribuere. Hinc in locis palustribus fundi portiones, quæ viritim distribuuntur, vel potius emolumenta, quæ ductis sortibus inde colliguntur, *Doles* appellant, ut eorum prædiorum metas *Dooles,* quasi partitiones. Liber Priorat. Donstapl. cap. 5 : *In le Suthmade* (i. prato australi) *habet Prior per sortem illam, quæ vocatur Crumdprest,* 3. *Dolas sicut sors illa cadit, et in qualibet Dola habet* 4. *polas, sive* 8. *andenas jacentes simul, et sic est summa illius sortis per totum* 24. *andans.* Sæpius ibidem. Hæc Spelmannus.

Cambro-Britannis *Dôl,* et *Doldir,* est locus, vel ager humilis, planus, cultus, fertilis, pascuus, pratensis. Planities pascua, pratensis, culta. Opponitur locis superioribus et montanis. Vandali *Dol,* Teutones, *Dall,* vallem dicunt. Cambdenus etiam annotat, *Dole,* a Britannis appellari jacentem et aptam ad mare vel flumen planitiem. Id firmat Nennius vetus Scriptor Britannicus, *Cæsar ad Dole bellum pugnavit.* Atque inde urbi Armoricæ *Dolæ* nomen inditum quidam putant.

DOLABRUM, Securis, apud Thwrocz. in Stephano Rege Hung. cap. 26. Gloss. Isidori : *Dolumen, delubrum.* Legendum [*Dolamen,*] *Dolabrum :* vel *Dolabra :* ut est apud Joann. de Janua. [* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641 : *Dolabra, securis, vel ascia lapidaria.* Hinc] [Codex MS. Consuetud. Ecclesiæ Colon. : *Villicus de Worme dabit ei duas secures et unum Dolabrum.* Consuetud. Augustæ Ausciorum MSS. ann. 1301 : *Qui operatur cum Dolabro debet solvere unum denarium Morlanum quolibet die domino seu dominis quorum sunt nemora vel forestæ prædictæ.* Vide *Dolatoria.*]

* Dolabrorum Magister, Faber tignarius et lapidarius. Charta ann. 1288. ex Tabul. archiep. Auxit. : *Ita videlicet quod fabri, sabaterii, textores, magistri laborum et Dolabrorum solvat quilibet eorum per annum duodecim denarios.*

¶ **DOLARIA,** Officina doliarii, Gall. *Tonnelerie.* Legitur in Charta anni 1369. Chartularii S. Mellani Pontisarensis.

DOLATICUM Argentum, Politum. Anastasius in S. Silvestro :.. *Fastigium... ex argento Dolatico.*

¶ **DOLATIO,** Actio dolandis lignum seu polientis. Utitur S. Augustinus.

¶ Dolatus, us, Eadem notione, apud Prudentium Psychom. v. 897.

¶ **DOLATOR,** Qui dolat, polit. Gloss. Lat. Græc. : *Dolator,* πελεκητής.

DOLATORIA, Dolabra, Gallis *Doloire.* Capitul. 2. ann. 813. cap. 10 : *Molas, Dolatorias, secures, etc.* Statuta antiqua

Corbeiensia lib. 2. cap. 1 : *Fussorios* 6. *bessos* 2. *secures* 2. *Dolatoriam, taratra* 2. *etc.* Hincmarus in Vita S. Remigii : *Cum percuteret eandem petram Dolatoria, quam in manu portabat.* Vide *Dolaturia* et *Doleria.*

DOLATORIUM, *Locus in quo dolatur,* Ugutioni et Joanni de Janua. [S. Hieronymo Epistola 135. ad Suniam et Fretelam, *Ferramentum, quo lapides et ligna dolantur,* λαξευτήριον. Vide *Dolatoria.*]

¶ **DOLATURA,** Quidquid ex lignis dolatis exscinditur, Assula, Gall. *Copeau.* Miracula S. Galterii Abb. in Actis SS. Bened. sæc. 6. part. 2. part. 829 : *Ex parvissimis Dolaturis, quales lancearum sive sagittarum hastas polientes faciunt.*

° Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Dolatura, Doleure, copeaux.*

° **DOLATURIA,** Dolabra, securis. Charta ann. 1260. apud Bern. Pez. tom. 6. Anecd. part. 1. col. 73 : *In carris vestris utensilia diversi generis, id est cuniada et Dolaturia, etc.* Vide *Dolatoria.*

DOLBA. Eucherius Lugdunensis, de variis vocabulis : *Eruca, quam vulgo Dolbam vocant.* [Papias : *Eruca, Vermis modicus... id est, Dolba.*]

¶ **DOLEATOR,** ut *Dolator,* Victor, doliarius, vel alius similis artifex. Occurrit in Miraculis B. Stanislai Canonici Regul. Maii tom. 1. pag. 789. et B. Simonis de Lipnica, Julii tom. 4. pag. 545. et in Chron. Wormat. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 2. pag. 154. Vide *Doliator.*

° **DOLEQUINUS,** DOLLEQUINUS, Gall. *Dolequin* et *Dollequin,* Pugionis species. Lit. remiss. ann. 1422. in Reg. 172. Chartoph. reg. ch. 55 : *Jehan Bernart tira un Dollequin qu'il avoit, et d'icellui cuida courir sus au suppliant et l'en férir.* Aliæ ann. 1455. in Reg. 183. ch. 70 : *Icellui Simonnet féry icelle jeune femme trois ou quatre cops d'un Dolequin qu'il avoit.* Rursum aliæ ann. 1457. in Reg. 189. ch. 230 : *Jacot Cuerqueville tenant soubz son mantel ung Dollequin hors de sa gueine.* Vide infra *Dolo.*

° **DOLERIA,** Dolâbra, Gall. *Doloire,* alias *Doleiere.* Lit. remiss. ann. 1357. in Reg. 89. Chartoph. reg. ch. 315 : *Qui Reginaldus le Tonnelier domum suam intravit, et illic quandam Doleriam cepit, etc.* Aliæ ann. 1391. in Reg. 141. ch. 52 : *Une Doleiere, une coigniée, une aissote, une hachete, etc. Une serpe à Douyre emmanchée de bois assez long,* in aliis ann. 1482. ex Reg. 208. ch. 246. eodem significatu. Haud scio an eadem notione *Daucheron,* in Lit. ann. 1365. ex Reg. 98. ch. 355 : *Auquel varlet Gille Watebos tonnelier il demanderent par emprunt un Daucheron, qu'il tenoit en sa main.* Vide supra *Dolaturia.*

° **DOLEROSE,** Dolenter. Charta ann. 1374. in Reg. 3. Armor. gener. part. 2. pag. xviij : *Morosa relicta nobilis Bartholomei de Prato-comitali..... eidem domino bajulo Dolerose dixit et significavit, quod, etc.*

¶ **DOLESCERE,** Dolere. *Mulier parturiens Dolescebat,* in Vita B. Coletæ, Martii tom. 1. pag. 583.

° **DOLESMANUS,** Eadem notione qua supra *Dienismannus.* Vide in hac voce. Charta ann. 1261. inter Monum. eccl. Aquilej. cap. 75. col. 749 : *Ulricus dux Carinthiæ..... dedit libere et perpetuo D. Gregorio patriarchæ quæcumque habebant..... circa sylvas Pozinor,... tam castris, quam in villis, prædiis, Dolesmanis, servis et ancillis, et aliis hominibus.*

DOLG, Vulnus, a Saxonico d o l h, et d o l g, eadem notione. Caput leg. Fris. 22. *de Dolg* inscriptum, de variis vulnerum compositionibus agit, quæ in legibus Aluredi Regis Anglo-Sax. cap. 23. d o l g b o t dicuntur, id est, compositio, vel mulcta propter vulnus factum. Vide Sicamam ad d. caput 22. [°° et Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 629.]

DOLIA, Dolor, ex Italico, *Doglio.* Occurrit in Mirac. Simonis Tudertini n. 24.

¶ **DOLIARE** VINUM, Dolio vinum continere, apud Ulpianum lib. 1. [°° *Doliare vinum,* ap. Ulpianum fr. 1. § 4. de peric. et comm. (18, 6.) est Vinum quod doliis continetur.]

° **DOLIARIA,** Vicus Parisiis, ab officinis doliariorum sic dictus, vulgo *Tonnelerie.* Charta ann. 1308. in Reg. 40. Chartoph. reg. ch. 122 : *Item triginta quinque solidos redditualès Paris. quos in Doliaria seu tonneleria supra domum Hoqueti de halis.* Vide *Dolaria.*

¶ **DOLIARIUM,** Apotheca, hypogeum, in Lege 35. § 7. de Contrah. emt. (18, 1.)

° **DOLIATA,** DOLIATUM, Dolium, mensura frumentaria, Gall. *Tonneau,* eadem acceptione. Testam. Hervei de Leonia ann. 1363. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1563 : *Item lego Danieli famulo meo unum Doliatum frumenti. Item lego Herveo Omnes unum Doliatum frumenti et unam pippatam siliginis.* Et col. 1564 : *Item lego Morello Matezou unam Doliatam frumenti.* Charta fundat. abbat. Belli-port. ann. 1364. ibid. col. 1586 : *La disme de Brehec, valant par chacun an environ six Tonneaux de froment.* Vide mox *Dolium* 3.

¶ **DOLIATOR,** Doliarius, vietor, in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 42. et in Miraculis S. Wernheri Martyris, April. tom. 2. pag. 728. Vide *Doleator.*

DOLIDUS, Molestus. Vide Cælium Aurelian. lib. 3. Acut. cap. 3.

° **DOLITIA.** Vetus formula Libertatis apud Baluzium Miscell. tom. 6. pag. 549 : *Quicquid persona aut religiosi deorum mancipia data libertate conferre voluerit, secundum legem Romanam hoc facere potest, id est, Latina Dolitia et cives Romana, meliore statum habet testamentum condere, testimonium perhibere ; emere, vindere, donare, commutare habeat potestatem. sicut et alii cives Romani.*

1. **DOLIUM.** Charta ann. 1199. apud Gariellum in Episcopis Magalonensibus pag. 181 : *Auditis rationibus, decretum est, quod Domini de Vico habeant in perpetuum medietatem pulmenti, et quod Præposito et Ecclesiæ Magalonensi remaneat salvum in perpetuum totum pulmentum, seu usaticum Dolii Gradus : quod Dolium ita interpretatur, quantum durant undique littora maris, id est, quantum durat canalis a mari usque ad stagnum.* Fateor me non assequi, quid sit *dolium* hoc loco. Forte scriptum erat in MS. contracte *Dnium,* id est, dominium, ex quo *dolium* confecerit Gariellus. Non tamen definio.

2. **DOLIUM** CORDIS, pro *Cordolium.* Commodianus Instr. 73 :

Filiorum casus licet et Dolium cordis relinquat,
In nigris exire tamen nec plangere fas est.

° 3. **DOLIUM,** Idem quod supra *Doliata.* Charta Rob. comit. Attrebat. ann. 1296 : *Quatuordecim Dolia farinæ continentia sexaginta et tres esquartas, pro pretio quater viginti octo librarum et quatuor solidorum Turonensium..... Quatuor Dolia farinæ continentia decem et octo esquartas.*

° 4. **DOLIUM,** Cupa major, lacus vinarius. Charta Gebhardi episc. Patav. ann. 1222. apud Bern. Pez. tom. 6. Anecd. part. 2. pag. 74. col. 1 : *Ut omnes decimæ, quæ solventur de cultura vinearum,... in Dolium communitatis, quod Tailpotge dicuntur, immittantur ; quæ* (decimæ) *solutæ in idem mittentur Dolium, de quo tunc Dolio cuilibet debita et æqua portio fideliter assignetur.*

° 5. **DOLIUM,** Corbis, cista. Consuet. Mss. S. Crucis Burdegal. ante ann. 1305 : *Item medium Dolium ad ponendum panem bene honestum.*

° **DOLLAIRIS,** Dolium. Charta ann. 1320. ex Tabul. S. Vict. Massil. : *Item duos Dollaires, quorum unus est asaquerius, alter vinaquerius.*

° **DOLLEQUINUS.** Vide supra *Dolequinus.*

° **DOLO,** *Est vagina pugionis.* Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120. [°° Vide Forcellin.]

° DOLONES, *Tela abscondita,* in Glossar. vett. ejusd. Bibl. reg. Codd. 7613. et 7641.

¶ **DOLON.** Vide *Dalum.*

° **DOLORARE,** Dolere, afflictari, vox Italica. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Dolorare, dolorem habere vel pati.* Aliud Provinc. Lat. ex Cod. 7657 : *Dolorare, doleo, Doler, Prov. Dieuler* vero, *Doloir, Doloser* et *Doulouser,* dolere, conqueri, vulgo *Se plaindre.* Instr. ann. 1372. tom. 2. Probat. Hist. Britan. col. 37 : *Le duc se Dieult de ce que le roy a escript pour la canonization feu messire Charles de Blois, qui li est préjudiciable.* Charta Caroli regent. ann. 1360. ex Chartul. 23. Corb. : *Pour lesquels excès, injures et délis iceulx religieux s'estoient complains et Dolus, afin d'avoir leurs dommaiges ;.... et s'en estoient Dolus et entendoient à Doloir en cas de nouvelleté.* Lit. remiss. ann. 1460. in Reg. 192. Chartoph. reg. ch. 64 : *Le suppliant se Dolosoit et plaignoit souvant de ce qu'il ne povoit estre paié de trois escus.* Christ. Pisana in Hist. Caroli V. part. 3. cap. 71 : *Car perte de si excellent prince n'est mie merveilles, se elle est Doulousée.* Mirac. Mss. B. M. V. lib. 1 :

Moult se Dolouse, moult se plaint.

° Hinc *Doloison,* dolor, Italis *Dolorazione,* in Lit. remiss. ann. 1374. ex Reg. 106. ch. 405 : *Icellui Mercier ala comme tout sain et haistié, et senz se complaindre d'aucune Doloison pour ladite bateure.* Unde etiam *Diols,* pro *Deuil,* luctus, mœror, in Vita J. C. Mss. :

Grant joie fu quant Diex fu nés,
Et grans Diols quant fu tormentés.

¶ **DOLORIFICUS,** Ingerens dolorem, molestus. Gloss. Lat. Græc. : *Dolorificus,* ἀλγεινός.

° **DOLOROSISSIME,** Mœstissime, Ital. *Dolorosissimamente.* Lit. remiss. ann. 1358. in Reg. 90. Chartoph. reg. ch. 15 : *Ob hoc dictus Johannes Dolorosissime desolatus et afflictus, etc.*

¶ **DOLOROSITAS,** Ærumna, in Chronico Mosomensi apud Acher. Spicil. tom. 7. pag. 640.

DOLOROSUS, Tristis, mœstus, lugubris, dolorem ingerens, Italis *Doloroso.* Utuntur [Vegetius lib. 4. cap. 22. Cæl. Aurel. Tard. lib. 4. cap. 5.] Petrus de Vineis lib. 4. Epist. 16. Historia Cortusior. lib. 1. cap. 7. etc.

° Nostris etiam *Dolerous.* Lit. remiss. ann. 1377. in Reg. 111. Chartoph. reg. ch. 217 : *Ipse exponens ictum dicti vasis sibi Dolorosum sentiens, eundem Mignotum inter humeros vel circa uno ictu percussit.* Stat. Leprosor. Gandav. Mss.

ann. 1424: *Dolorosi autem infirmi semper, cum ecclesia permittit, carnes comedere possunt.* Vita J. C. Ms.:

> Ains Dieus ne fist si Dolerous,
> Contrait, malade, ne lieprous.

¶ **DOLOSITAS**, Fraus, dolus, apud Baluzium Capitul. tom. 2. col. 99. 208. 226. 250. et Miscell. tom. 7. pag. 362. Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 619. et alibi.

¶ **DOLSAMIT**, f. Species panni Lemovicensibus. Vide locum in *Cortibaudus* post *Curcinbaldus*. [* Vox fictitia. Vide infra *Dousanna*.]

* **DOLSUS**, Tractabilis, mollis, Ital. *Dolce*. Convent. Saonæ ann. 1526: *Pro aliqua quantitate pellium affaitarum, vaissorum, et generaliter omnium pellium hujusmodi, denarios duos monetæ Saonæ.*

¶ **DOLUMEN**, pro *Dolamen*. Vide *Dolabrum*.

DOLUS, pro *Dolor*. [Janssonius in Auctuario Gloss. Isid.: *Vulnus, Dolus, vel animi dolor*.] Vide Savaronem ad Sidon. lib. 5. Epist. 3.

¶ **DOM**. Vide *Doma* 3.

1. **DOMA**, Domus, ex Gr. δῶμα. Hesychius: Δώματα, οἶκοι, οἰκήματα, ταμιεῖα, οἰκοδομήματα. Gloss. Lat. Gall.: *Doma, tis, Court, ou maison*. Liber Miracul. S. Mauri Abbat. cap. 10: *Doma illud, de quo exierat, funditus corruit.* Historia Translat. S. Sebastiani n. 18: *In angulo Domatis memoratos viros segregavit.* Petrus Damiani lib. 5. Epist. 11: *Qui succosa verni temporis ligna succidit, ut Domatum parietes erigat.* Occurrit præterea hac notione in Poemate Hrabini, Miraculis S. Bavonis lib. 3. cap. 3. in Vita S. Aldegundis cap. 5. apud Ordericum Vitalem lib. 10. pag. 775. 795. in lib. 2. de Miracul. S. Bertini cap. 14. apud Bavonem de Invent. ejusdem S. Bertini cap. 14. in Histor. S. Mariæ Suession. pag. 432. etc. Vide Zonaram in Constantino Mag. [** *Ad Doma reversis*, in Ruodlieb. fr. 4. vers. 3. Adde fr. 3. vers. 153. fr. 8. vers. 2. et 9.]

2. **DOMA**, Ager, prædium, possessio. Joan. Diaconus lib. 1. Vitæ S. Gregorii PP. cap. 6: *Monasterium in proprio Domate fabricavit.* Charta Caroli M. apud Browerum lib. 3. Antiq. Fuld. cap. 16: *Cum in proprio Domate sibi Monasterium fecisset.* Chronicon Laurishamense: *Tradiderunt Deo et S. Nazario de suis possessionibus in vico Della Ecclesiam, in proprio Domate fabricatam, tribus jugeribus vineti et una curte dotatam.* Will. Tyrius lib. 4. cap. 9: *Viro venerabili Theophilo, qui erat in eadem civitate potentissimus, in proprio Domate Basilicam dedicante.* Chronicon Reicherspergense ann. 1004: *Nobilissimum Episcopatum Babenberg ex integro in suo Domate fundavit, ac possessionibus et honoribus locupletavit.* [** Adalbert. Vita Henric. II. Imp. cap. 6.] Adelbertus Abbas Heidenhemensis pag. 358: *Capellam in proprio Domate fabricavit.* Anniversarii Ecclesiæ Alamannicæ: *Gerungus...... domum cum Domate sicut a conjuge sua jure proprietatis acceperat, junctoque Domate, quod ab Odalrico coemerat, jure legitimo contradidit.* Charta Henrici Imp. ann. 1048. in Metropoli Salisburgensi tom. 2. pag. 26: *Cum omnibus appenditiis jure ad eosdem mansos pertinentibus, id est, Domatibus, agris, silvis, pratis, etc.* Alia Henrici Imp. ann. 1111. ibidem tom. 2. pag. 549: *Scilicet decimas de hortis, de pomariis, de vineis, de agris, quæ de illo Domate coluntur, etc.*

3. **DOMA**, Papiæ, *Tectum, vel atrium, quod non tegitur.* Gloss. Græc. Lat.: Δῶμα, *tectum*. [* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Doma, feste de maison*.] S. Hieronymus in Epist. ad Suniam: *Doma in Orientalibus provinciis, ipsum dicitur quod apud Latinos tectum: in Palæstina enim et Ægypto, vel ubi scripti sunt divini libri, vel interpretati sunt, non habent in tectis culmina, sed Domata, quæ Romæ vel Solaria, vel Mœniana vocant, id est, plana tecta, quæ transversis trabibus sustentantur.* Ead. habet in Ezech. cap. 38. et 41. in Dan. cap. 6. et Beda in cap. 25. Prov. Idem Hieronymus in Sophon. cap. 1: *Eos qui in Domatibus adorant militiam cœli, solem et lunam, et astra reliqua.* Regula S. Pachomii ab ipso Hieronymo in Latinum versa cap. 87: *Nec in cella, nec in Domatibus, in quibus vitandorum æstuum causa requiescunt.* [Computus reparationum S. Martialis Lemovic. post annum 1227. ex Archivo ejusdem Ecclesiæ: *Crux aurea, gallus et concha cum arcibus constituunt* XVII. *lib. Coopertura Dome de plumbo cum lignis coaptatis et tegulis novis comparatis constitit* XVI. *lib.*] Hac notione usurpatur ab Abbone lib. 1. de Bello Parisiaco vers. 205:

> Ergo bis octonis faciunt, mirabile visu,
> Monstra rotis ignara modi compacta triadi
> Roboris ingentis super argete quodque cubante,
> Domate sublimi cooperto.

Galli etiamnum *Domes* appellamus [concameratum ædis, præsertim sacræ, fastigium, *Cupola* Italis, apud quos *Domo* Ecclesiam aliquando significat cathedralem: qua notione sumitur *Dom* in Translatione S. Philastrii Episcopi, Julii tom. 4. pag. 394: *Deinde reponant dictam capsettam plumbeam ornate fabricatam in capsono sito in sacristia de Dom circumsepta ferratis.*] Vide Leon. Ostiens. lib. 3. cap. 1. et 29. Odon. Cluniac. lib. 4. de Vita S. Geraldi cap. 10. Isid. lib. 15. Orig. cap. 8. Harmenopulum lib. 2. tit. 4. § 52. et tom. 5. Canisii Lect. antiq. pag. 780. [et Henr. Valesium ad Eusebium lib. 4. de Vita Constantini cap. 58.] Hinc *Domitialem tabulatum* vocat Matthæus Paris in Vitis Abbatum S. Albani, *Doma* ipsum interius, quod tabulis revestitur: *Antequam medium operis ad tabulatum surgeret Domitialem.*

DOMATUS, in modum *domatis* opertus. Marcus in Carmine de S. Benedicto:

> Mirantur scopuli fruges, et non sua poma,
> Pomiferisque viret silva Domata comis.

¶ **DOMADERIUS**, pro *Hebdomadarius*, Qui munus aliquod obit per hebdomadam, Gall. *Hebdomadier*. Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ: *Preces dicuntur a Priore vel a Domaderio.* Occurrit ibidem *Domadarius*. Vide *Domerus*. [** Sic *Doma* olim apud Lusitanos dictum pro Hebdoma; exemplum affert S. Rosa de Viterbo Elucidar. tom. 1. pag. 384.]

¶ **DOMÆNIUM**, Dominicum prædium, Gall. *Domaine*. Charta Hugonis de Leziniaco Comitis Marchiæ pro Helia Abb. Nobiliacensi apud Stephanotium tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 382: *Exceptis dumtaxat Domænio, feodis et retrofeodis meis, ubicumque sint infra metas prædictas.* Vide *Dominium* et *Dominicum*.

DOMALIS. Charta Alemannica Goldastina 15: *Trado ad Monasterium S. Galli... id est, caballis Domalibus, cum cætero troppo, caballis cunctis, etc.* Forte *Damalibus*, ex Gr. δάμαλις. Vide *Damalio*. [** Confer *Domitus*.]

¶ **DOMANARIA** JURISDICTIO, Quæ *domanii* est seu domini, Gall. *Jurisdiction Seigneuriale*. Litteræ anni 1359. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 366: *Nedum superioritatem vel ressortum et gardiam prædictas, verum etiam jurisdictionem Domanariam dictorum Religiosorum usurpare et exercere, et omnes redditus eorumdem Religiosorum percipere et levare nituntur.* Hic intelligo jurisdictionem omnium minimam, quæ fere in censuum perceptione consistit, quamque vulgo dicimus, *Justice foncière*.

* **DOMANERIUS** DOMINUS, Dominii possessor, prædii seu castri dominus, Practicis nostris *Seigneur domanier*. Arest. ann. 1366. 3. Apr. in vol. 5. arestor. parlam. Paris.: *Guillelmus de Chantilliaco senior miles fuerat dominus proprietarius et Domanerius castri de Chantilliaco. Domaneria jurisdictio*, in alio Aresto ann. 1394. inter Probat. Hist. Lugdun. pag. 72. col. 2. *Doménier* vero appellatur, qui in *Domanio* alicujus manet, vel qui intra illius fines possessionem habet, in Recognit. feudali dom. de Veteri-ponte ann. 1366: *Vint et cinq gelines chascun an de rante, rendues le Dimenche avant Quaresme-prenant, des Doméniers dudit censif.* Vide *Domanaria*.

¶ **DOMANIALIS** PARS, Quæ regii *domanii* est, in Charta ann. 1481. ex Archivo S. Victoris Massil. *Domanialia loca*, in Ch. anni 1387. ex Archivo Comm. Massil.

¶ 1. **DOMANIUM**, Gall. *Domaine*, varias habet notiones. In quibusdam Consuetudinibus, ut in Aurelianensi cap. 1. art. 84. et 97. Dominicum prædium est seu principale *feudum* vel *manerium*, unde cætera pendent, et cui fidem præstant et homagium; alibi solum significat dominium seu jus Domini in territorium et census propter clientelam ex eo percipiendos: alias tandem quasvis possessiones ad Dominum pertinentes significat. Exempla non referam de re notissima. Illud unum hic observabo, de Domaniis Regum, quæ Lege regni dicuntur alienari non posse, scriptum esse in Fleta lib. 3. cap. 6. § 3: *Res quidem Coronæ sunt antiqua maneria, Regis homagia, libertates, et hujusmodi: cum alienantur, tenetur Rex ea revocare, secundum provisionem omnium Regum Christianorum, apud Montem Pessollamam, anno Regis Eduardi filii Regis H. quarto habitam:* hoc est, vel anno 1275. desinente, vel anno 1276. Si huic credimus Anglico Commentatori, non tam juri regnorum, quam Regum consensui prohibitio alienationis regiorum domaniorum erit referenda. Verum quidem est, Seldenum Dissertat. in Fletam cap. 10. n. 4. pag. 140. ultimæ edit. contendere nullam fidem ei Scriptori habendam esse: sed quantivis pretii testimonium ejus esse, satis indicant Edicta plerorumque Regum alienationem prohibentia post annum 1276. Unum aut alterum hic referam. Primum est Jacobi Siciliæ Regis anno 1285. imperantis: *Circa donationes*, inquit, *diligenti consideratione pensantes, quam Regiæ dignitati expediat, ac si fructuosum et utile, absque fidelium nostrorum gravamine, curiæ nostræ Domania alienari aliquatenus non debere, provisionis præsentis*

edicto mandamus, et tam nos, quam hæredes et successores nostros ab ipsorum Demaniorum donatione volumus abstinere; nam quanto ipsa Demania servabantur, ipsorum concessione prohibita, tanto proventus fisci nostri uberiores fieri poterunt, et per copiam et ubertatem ipsorum, qualibet extorsione sopita status pacificus, et conservatio nostrorum fidelium refluebit (reflorebit). Ex ipsis Regibus nostris Philippus cognomento Pulcher, qui regni habenas suscepit anno 1285. Præceptum edidit, teste Johanne *le Coq* Quæst. 348. quo alienata omnia Coronæ dominia repetebat. Eum imitati sunt Philippus Longus et Carolus Pulcher; hujus Edictum sic se habet: *Karolus Dei gratia Franciæ et Navarræ Rex Ballivio Matisconensi, vel ejus locum tenenti, salutem. Recordationis inclytæ charissimus Dominus et Germanus noster Rex Philippus, cum matura deliberatione consilii, male alienata de Domaniis dicti regni sui, sub donationis, permutationis, vel alterius tituli nomine ad hujusmodi Domania reducenda decrevit: et propterea edici fecit generaliter, ut quicumque de Domaniis ipsis quicquam tenerent, in eos, vel illos, a quibus causam haberent suos titulos exhiberent deputatis, in negotio alienatorum hujusmodi, Parisiis in Camera computorum, cum intimatione, quod dicto termino exhiberent, quod ex tunc omnia, quæ de prædictis Domaniis tenerent, ad manum regiam ponerentur, etc. Nos autem dicti Domini vestigiis inhærentes, etc. Mandamus vobis, quatenus in nominatos in titulo, qui jam litteras suas exhibuerunt, qualitercumque alienata fuerint ad manum nostram ponatis, ac de alienatorum ipsorum nobilitate, conditione et valore perquiratis: et faciatis etiam ex parte nostra publice proclamari, quod omnes qui de Domaniis ipsis quicquam tenent, qui nondum suas exhibuerunt litteras, infra festum B. Remigii, Parisiis in Camera computorum deputatis prædictis exhibeant, ut visis ipsis, fiat ulterius quod videbitur expedire, etc. Datum Vicenis 5. Aprilis ann. Dom.* 1231. Hæc Edicta post *de Lauriere* in Glossario juris Gall. integra repræsento, quod rara sint et parum nota.

☞ Verum non alienationes solum, sed etiam impignerationes domanii sui prohibuerunt Reges nostri Caroli Pulcri successores, horumque ea de re sanctiones illibatæ perseveraverunt ad Carolum VIII. qui primus impignerationes introduxisse dicitur. Vide Pascherium Inquisit. lib. 6. cap. 28. pag. 556. edit. 1633. Bromptonum pag. 1046. n. 4. et Hist. Caroli VIII. probat. pag. 353.

¶ DOMANIUM CONGEABILE, Gall. *Domaine congeable*, in Consuetud. Britann. art. 541. illud dicitur, quod tenens dimittere debet ad voluntatem Domini locatoris, compensatis tamen a Domino atque exsolutis tenenti domanii *meliorationibus* seu incrementis.

¶ DOMANIUM MUTABILE vel *non mutabile*, in Consuetud. Tricass. art. 186. et 187. *Domaine muable* vel *non muable*. *Mutabile* modo augetur, modo minuitur, ut sunt locationes prædiorum, quæ pro tempore mutantur: *Immutabile* vero seu *non mutabile* constans est et fixum, ut sunt quidam census fundo dominico annexi, v. g. certæ præstationes frumenti, siliginis, avenæ, caponum, etc. quæ quotannis Domino pendi solent.

* 2. **DOMANIUM**, Ager incultus, ut videtur. Charta ann. 1306. in Reg. 47. Chartoph. reg. ch. 87: *Concessimus...... quinquaginta acras Domaniorum et pratorum non falcabilium.*

DOMATIM, Per singulas domos. Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. cap. 70: *Et fecerunt statutum illud...... Domatim publice intimare.*

¶ **DOMATUS**. Vide in *Doma* 3.

¶ **DOMAYNIUM**, ut *Domanium*. *Una cum Domaynio sive terris dominicalibus dictorum locorum*, apud Rymer. tom. 13. pag. 460. col. 1.

DOMBEC, Liber judicialis Anglo-Saxonum, quorum lingua d o m judicium, B e c librum significat. Hujus meminit Edwardus Senior in Legibus cap. 1. Vide præterea Steph. Skinnerum in Etymol. Angl.

DOMEJARE. Vide *Domneare*.

* **DOMENCHIUS**, pro *Demenchius*, Mensuræ annonariæ species. Acta capit. eccl. Lugdun. Mss. ad ann. 1347. fol. 129. v°.: *Item unum Domenchium avenæ comblo ad mensuram Viriaci.* Vide supra *Demencius*.

* **DOMENGADURA**, Prædium dominicum, vel Ædes dominica, idem quod *Dominicatura*. Contract. matrim. ann. 1069. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 268: *Donamus in comitatu Ruthenense ipsum castrum, quod vocatur Bruscha, totum et ab integrum, cum ipsos usos, et cum ipsos usaticos, et cum ipsa Domengadura, quæ hodie habet et habere debet.* Vide in *Dominicum* 3. et infra *Dominigadura*.

* **DOMENURA**, Proprietas, domanium, eadem notione qua supra *Demeneura*, quomodo etiam forte legendum est. Charta ann. 1240. inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 200: *Accepi in feodum quidquid habeo in parochia et dominio Huchisiaci, et quidquid ibi tenebatur a me, tam in feodum quam in Domenura, vel alio modo. Mesdemainne*, eodem sensu, in Ch. ann. 1255. ex Tabul. S. Joan. Laudun.: *Li abés et li église desorenavant penront leur deus maires dedens leur Mesdemainne, dedens le pais de la commune de Crandelain.*

* **DOMERGE**, vox Occitanica, Tractabilis, mollis: unde *Coiram domerge*, Corium præparatum, Gall. *Courroyé.* Leudæ minor. Carcasson. Mss.: *Item de centum pellibus de coiram Domerge, quatuor denarios.* Vide supra *Dolsus*.

¶ **DOMERUS**, Hebdomadarius. Vita B. Oldegarii Martii tom. 1. pag. 494: *Quando ad Hebdomadarios sive Domeros ea cura translata est.* Vide *Domaderius*.

DOMESDEI, Tabulæ Censuales totius Angliæ, sive Anglicani Imperii Breviarium, vel Notitia, duobus voluminibus totius Regni Angliæ descriptionem continens, in qua, quot Rex ipse, vel quisquis alius in unoquoque Comitatu agrorum jugera, quas silvas, prata, qua clientelaris juris formula, quot servos quibusve servitiis obstrictos, quot vassallos, denique quantos proventus annuos haberet, atque id genus alia, provincialium aliquot, qui ad hoc munus jurati, fide describuntur: atque ut verbis Willelm. Britonis utar lib. 4. Philipp. pag. 145:

> Quid deberetur fisco, quæ, quanta tributa,
> Nomine quid census, quæ vectigalia, quantum
> Quisque teneretur feodali solvere jure,
> Qui sint exempti, vel quos angaria damnet,
> Qui sint vel glebæ servi, vel conditionis,
> Quove manumissus patrono jure ligetur.

Hujus auctorem Willelmum Nothum produnt passim Scriptores Anglici, atque in iis præsertim Ingulfus coætaneus pag. 908. ubi de Guillelmo: *Totam terram descripsit, nec erat hida in tota Anglia, quin valorem ejus et possessorem suum scivit, nec locus, nec lacus aliquis, quin in Regis Rotulo extitit descriptus, ac ejus reditus et proventus, ipsa possessio, et ejus possessor Regiæ notitiæ manifestatus, juxta taxatorum fidem, qui electi de qualibet patria, territorium proprium describerent.* Mox addit: *Iste Rotulus vocatus est Rotulus Wintoniæ, et ab Anglicis pro sua generalitate, omnia tenementa totius terræ integræ continente Domesday cognominatur.* Talem Rotulum et multum similem ediderat quondam Rex Alfredus, in quo totam terram Angliæ per Comitatus, Centurias, et Decurias descripserat, sicut prænotatur: qui quidem Rotulus Wintoniæ vocatus est quia deponebatur apud Wintoniam conservandus. At hodie asservatur archetypus Westmonasterii inter Scacarii, i. e. Fisci archiva, litteris antiquissimis, ipso Willelmi ævo descriptus. Vide *Rotulus Wintoniæ*.

De nominis etymo conveniunt omnes, *Domesdey* nempe dictum, quasi *diem judicii*, vel *diem judiciarum*; *Dome* enim Anglis, est judicium, *Day*, dies. At cur hanc denominationem habuerit, docet Gervasius Tilleber. in Dial. de Scacario: *Ob hoc*, inquit, *nos eundem librum judiciarium nominamus, non quod in eo de propositis aliquibus dubiis feratur sententia, sed quod a prædicto judicio non licet ulla ratione discedere.*

Confectum anno 1083. scribunt auctor Chronici *de Bermundesey*, Matth. Florilegus, Parisius, et alii Scriptores Anglici, Guillelmi 16. vel 17. At Codex ipse docet, descriptionem peractam ann. 1086. vel certe confectam. In calce enim alterius voluminis, in quo seorsim censitæ sunt Essexia, Nortfolcia et Suffolcia hæc litteris majusculis descripta leguntur: *Anno millesimo octogesimo sexto ab Incarnatione Domini, vigesimo vero Regis Willelmi, facta est ista descriptio, non solum per hos tres Comitatus, sed etiam per alios.* Unde patet, recte Florentium Wigorn. in eum annum *Domesday* confectionem rejicere, quod Radulfus de Diceto et Walsinghamus in ann. 1087. quod conciliat Seldenus, dum ait, Florentium a Conceptione, alios a Nativitate annos Christi auspicari, elicitque inde, absolutam esse descriptionem in eo, quod festa illa intercedunt intervallo.

Sic olim apud Romanos exstitere ejusmodi totius Imperii provinciarum, et in iis contentorum prædiorum accuratissimæ descriptiones, quæ et limites et possessorum nomina continerent, ad quas, si aliqua emergeret de iis controversia, recurrebatur. Idque ab ipsorum Regum ævo. Florus lib. 1. de Servio Tullio: *Summaque solertia ita est ordinata Respublica, ut omnia patrimonii, dignitatis, ætatis, artium, officiorumque discrimina in tabulas referrentur, ac si maxima civitas minimæ domus diligentia contineretur.* Asservabantur autem illæ in Sacrario Principis. Siculus Flaccus de Condit. agrorum pag. 19: *Quod si quis contradicat, sanctuarium Cæsaris respici solet: omnium enim agrorum, et divisorum et assignatorum formas, sed et divisionem et Commentarios et Principatus in Sanctuario habet. Qualescumque enim formæ fuerint, si ambigatur de earum fide, ad sanctuarium Principis revertendum erit.* Horum etiam Commentariorum meminit Frontinus lib. 1. de Aquæduct. Id etiam deinde peractum Maximiano Galerio imperante queritur

Lactantius lib. de Mortibus Persecutor. n. 23: *Agri glebatim metiebantur, vites et arbores numerabantur, animalia omnis generis scribebantur, hominum capita notabantur, etc.* Vide *Catastrum.*

¶ 1. **DOMESTICARE**, Habitare in domo cum famulis et domesticis. Charta Domini *de Verfay* et S. Nicetii in Bressia ex Adversariis D. *Aubret: Est actum quod dictus confitens debeat Domesticare et ædificare domum.* Vide *Hospes*, lin. *Hospites dici cœpere apud nos, etc.*

2. **DOMESTICARE**, Mansuefacere. Leges Bajwar. tit. 20. § 6: *Aves, quæ de silvaticis per documenta humana Domesticantur industria.* Eckeardus Junior de Casib. S. Galli cap. ult: *Avibus domesticis et Domesticatis.* Vide *Mansuetarius.*

° Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Domesticare, Aprivoiser.* Aliud Provinc. Lat. ex Cod 7657: *Domestege, Prov. domesticus, mansuetus.*

DOMESTICATUS, Dignitas *Domestici*, in Novell. Theod. de Scholaribus, et Apud Gregor. Turon. l. 2. Hist. cap. 8. Δομεστικάτον Annæ Commenæ pag. 157. 168 et 304. et apud Balsamon. ad Canones Apostol. [Vide *Domestici* 3. ad. lin. *Ex quibus patet.*]

¶ **DOMESTICITAS**, Familiaritas. Gerardus Maurisius Hist. dissidii Marchionem Estensem inter et Eccelinum de Romano pag. 29: *Videtur habere gratiam domini Regis super omnes Principes, semper equitando et stando prope ipsum dominum Regem cum maxima Domesticitate.* Petrus de Aliaco in Vita S. Petri Cœlestini, Maii tom. 4. pag. 488: *Hæc columba non ibi parvo tempore, sed trium annorum spatio... sub ea qua dictum est Domesticitate permansit.*

¶ 1. **DOMESTICUS**, Familiaris, favorabilis. Annal. Benedict. tom. 3. pag. 112. n. 20. ex Epistola Caroli Calvi ad Nicolaum I. Papam: Bettonem Monachum *benigne et familiariter recipiatis, quo ea quæ sibi injuncta sunt, mansuetudini vestri apostolatus Domestica suggestione valeat enarrare.* Continuatio de gestis Abbatum Lobiensium apud Acherium Spicil. tom. 6. pag. 611: *Id tamen a suis potius quam alienis, id est, Leodiensibus, quoniam a cameracensibus, cujus episcopii personas non adeo Domesticas habuerint eatenus, prius tempore decreverant pertentare.*

2. **DOMESTICUS**. *Domestici*, Quorum apud Romanos munus fuit Imperatorii corporis custodia. In Palatio enim militabant Domestici ad Imperatorum custodiam, ut *Protectores* in acie, ut est in lege 6. et 9. Cod. Theod. de Domest. et Protect. (6, 24.) Sed et *Protectores Domestici* dicuntur Ammiano l. 14. 15. 18. et in Collat. 1. Carthaginensi cap. 1. ubi *Devotissimi* indigitantur. Socrates lib. 1. cap. 13: Τῶν δορυφόρων τις, οὓς οἰκείους καλεῖ ὁ βαρσιλεύς. Glossæ Basilic. et Suidas: Δομεστικοί, οἱ τῶν Ρωμαίων ἱππεῖς, οἱ κατὰ Ρωμαίους οἰκειακοὶ στρατιῶται. Vide Palladii Hist. Laus. cap. 103. Horum alii Equites, de quibus l. 4. Cod. Just. eod. tit. (12, 17.) alii Pedites. Senator l. 1. Var.: *Domestici partis Equitum et peditum, qui nostræ aulæ videntur jugiter excubare.* Apud Ammianum Marcellinum l. 25. dicitur Jovianus, cum Imperator a militibus electus est, *fuisse Domesticorum ordinis primus*, quam dignitatem tribuit etiam Valeriano cuidam lib. 27. Horum cohors dicta *Schola Domesticorum,* eidem Ammiano lib. 26. τῶν οἰκείων σύνταγμα, Juliano Epist. 22. De Domesticis istis Palatii custodibus frequens est mentio apud Byzantinos Scriptores. Vide Procop. in Hist. Arcana pag. 108. 1. Edit [[1]] et Glossar. med. Græc. col. 318. sqq.]

DOMESTICI PRÆSENTALES, in leg. 6. Cod. de Advocat. diversor. judic. (12, 17.) Vide *Præsens.*

DOMESTICUS, *Præfecti, Prætorio, Ducis, Comitis, etc.* Habebant etiam suos Domesticos, Præfecti provinciarum, urbium, exercituum, etc. Ita apud Ammianum lib. 15. occurrit *Proculus Sylvani Ducis Domesticus.* Lib. 28: *Romani Comitis Domesticus.* Lib. 30: *Cæsarius Maximini Præfecti Prætorio Domesticus.* Apud Theophanem pag. 90. fit mentio Marciani δομεστίκου τοῦ "Ασπαρος Patricii. Apud eumdem pag. 383. Joannes Sacellarius Eunuchus dicitur fuisse οἰκειακός Elpidii exercituum Ducis. Apud Isidorum Pelusiotam Epistola 300. lib. 1. inscripta est Σωζομένῳ Δομεστίκῳ τοῦ ἐπάρχου. *Domesticus Comitis Gothorum*, apud Senator lib. 5. Epist. 14. *Domestici, qui destinatis Comitibus obsequuntur*, apud eumd. lib. 9. Epist. 13. Horum non semel mentio in Cod. Theod. Ejusmodi autem Domesticorum dignitas ac gradus illustris videtur fuisse: siquidem apud Orosium lib. 7. Heraclianus Comes Africæ Sabinum Domesticum suum generum sibi elegisse legimus. Sed et omnium fere consiliorum participes erant. Procopius lib. 1. Vandal. cap. 4: Ὁ δὲ τῶν ἀποῤῥήτων "Ασπαρι ἔφη κοινωνὸς εἶναι. Δομέστικον δὲ τοῦτον τῇ σφετέρᾳ γλώσσῃ καλοῦσι Ρωμαῖοι. Theophilactus Simocatta lib. 8. cap. 13: Πραισεντῖνος ὁ τὰς τοῦ Πέτρου πεπιστευμένος φροντίδας, ὃν Δομέστικον εἰώθασιν οἱ Ρομαῖοι ἀποκαλεῖν. Vide leg. 3. Cod. Th. ad Leg. Jul. repetund. (9, 27.)

DOMESTICUS, inquit Joannes Episcopus Citri in Resp. apud Latinos idem sonat ac Præfectus, Capitaneus, Dux, ἐξάρχων, προηγούμενος, ἐπιστάτης. Quod inde videtur fluxisse, quod Imperatores ac Principes ex suis *domesticis* deligerent, qui præcipua in Palatiis, in Castris, et in provinciis munia obirent: uti urbium et provinciarum, etc. *Comites* dictos constat, quod ex Comitatu Imperatorum ad ea obeunda munera deligerentur. Nam *Domestici* iidem, qui in aula Regum nostrorum sequioribus seculis *Familiares Regis* appellati sunt.

MAGNUS DOMESTICUS, apud Byzantinos, copiis militaribus terrestribus præerat, ut maritimis *Magnus Dux;* Græcis Scriptoribus μέγας Δομέστικος, passim; *Megadomesticus* Tyrio lib. 2. cap. 5. lib. 15. cap. 23. Luithprandus lib. 3. Hist. cap. 7: *Focam vero Domesticum Majorem, hoc est, terrestris Ducem exercitus fecit.* Procop. lib. 1. de Bello Vandal. cap. 11: Καὶ Σολομὼν, ὃς τὴν Βελισαρίου ἐπετρόπευε στρατηγίαν, Δομέστικον τοῦτον καλοῦσι Ρωμαῖοι. Exstitit vero hæc dignitas sub Heraclio. Chronic. Alexandr. pag. 892: Συνόντος αὐτοῖς καὶ 'Ανιανοῦ Δομεστίκου τοῦ μεγίστου. Chronic. MS. Andreæ Danduli ann. 821: *Michael Domesticus sive Comes Palatinus sumpsit Imperium.* Vide Notas ad Alexiadem pag. 226.

DOMESTICUS EXCUBITORUM, Δομέστικος τῶν ἐξκουβιτόρων, in Concilio VIII. act. 10. pag. 693. edit. 1618. apud Theophanem pag. 383. [et Anonymum Combefisianum in Porphyrog. n. 47.] idem qui *Comes Domesticorum.*

DOMESTICUS ICANATORUM, apud Anastasium in versione Concilii VIII. τῶν ἱκανάτων, in. Gr. et apud Nicetam Paphlag. in Vita Ignatii Patr. CP. pag. 693. edit. 1618. qui videtur innuere, id dignitatis institutum a Nicephoro Generali Imp. a quo ea donatus ex filia nepos Nicetas Michaëlis Rhangabes filius, postmodum Patriarcha CP. δι' ὃν ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα πρῶτον καταστῆναι aiunt. Sunt autem *Icanati*, cohortes militares, ut observatum a viris doctis, et ex Porphyrogenito satis colligitur lib. de Adm. Imp. cap. 50. pag. 183. ubi pro ἱκανάτον rescribendum ἱκανάτων. ['Ικανάτων σχολή in Synaxariis 17. Febr.] At cur idem Anastasius act. 1. ejusd. Concilii, ad vocem *Domestico Icanatorum*, vice notæ ad marginem reposuerit, *parentum;* non plane percipio. [*Domestici Icanatorum* meminit præterea Anonymus Combefisianus in Romano Lacapeno n. 41. Vide Glossarium mediæ Græcitat. ad vocem 'Ικανάτοι.]

DOMESTICUS MENSÆ, Qui *Præfectus Regiæ mensæ* dicitur Monacho Sangallensi in Carolo M. Sexta Synodus act. 1. meminit Leontii δομεστίκου τῆς βασιλικῆς τραπέζης. Apud Pachymerem lib. 4. cap. 31. pag. 219. Cantacuzenum lib. 1. cap. 51. pag. 157. Codinum de Offic. cap. 2. § 20. cap. 7. § 21. Δομέστικος τῆς τραπέζης. Huic suberat ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης, de quo Anna Comnena, Codinus, et alii ad Alexiadem a nobis laudati pag. 390.

DOMESTICUS MURORUM, δομέστικος τῶν τειχέων, Cui Castrorum reficiendorum cura incumbebat, apud Codinum de Offic. cap. 2. n. 59. cap. 5. n. 79.

DOMESTICUS NUMERORUM, Qui Cohortibus Prætorianis præerat, apud Nicetam in Vita Ignatii Patr. CP. pag. 692. edit. 1618. idem, qui *Domesticus Scholarum,* ut colligitur ex Constantino de Adm. Imp. cap. 51. pag. 192.

DOMESTICUS OPTIMATUM, Qui copiis militaribus Thematis, quod 'Οπτιμάτων vocabant, præerat, de qua dignitate, ut de Themate sic dicto, pluribus agit Constantinus lib. 1. de Themat. cap. 5. ex quo docemur *Optimates* institutos potissimum, ut essent qui comitarentur Imperatorem, cum in expeditionem proficiscebatur. Censebantur autem illi inter viles et abjectos, perinde ac *Cortelini,* quod εἰς δουλείαν τῶν στρατιωτῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως essent instituti. Unde eorum Præfectus, non Dux, vel στρατηγός, sed δομέστικος, appellabatur. Atque inde discimus de hoc Domestico agere Glossas Basilic.: Δομέστικος του Θέματος, ὃς μετὰ Κόμητος κόρτης εἰς τὴν προέλευσιν τοῦ στρατηγοῦ τέτακται. Qui vero fuerint *Optimates,* vide in hac voce.

DOMESTICUS SCHOLARUM, δομέστικος τῶν σχολῶν, qui Scholis Domesticorum, vel certe militaribus copiis, quæ ad Imperatoris custodiam excubabant, præerat. Perperam Luitprando lib. 6. cap. 5. dicitur *O domesticos tos ascalonas,* pro domesticus seu δομέστικος τῶν σχολῶν, uti apud Constantinum de Adm. Imp. cap. 51. Zonaram pag. 128, 135. 148. 150. etc. Manasses: Οὗτος τὸν Βάρδαν τὸν Φῶκαν στρατάρχην καθιστάνει ὃν τῶν σχολῶν Δομέστικον εἴποιεν ἂν Ρωμαῖοι. Δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς ἀνατολῆς, apud eumdem Zonaram pag. 155. 159. Vide Codinum de Offic. cap. 2. n. 31. cap. 4. n. 34. cap. 5. n. 42.

DOMESTICI STRATORUM, apud Anastasium in Hist. Eccl. pag. 127. Vide *Strator.*

DOMESTICUS THEMATUM. Δομέστικοι τῶν θεμάτων, duo erant, alter τῶν ἀνατολικῶν, Orientalium,: alter τῶν δυτικῶν seu Occidentalium, de quorum officio Codinus cap. 5. n. 92.

3. **DOMESTICUS**. Domesticorum in Galliæ Regum Palatiis crebra est apud Scriptores mentio. Apud Fortunatum

in Vita S. Germani Episcopi Parisiensis cap. 61 : *Attila vir illustris ac regalis aulæ Domesticus*, ut in Vita S. Arnulfi Episcopi Metensis cap. 4. idem Arnulfus, *Regis Domesticus et Consiliarius*, antequam Episcopalem consequeretur dignitatem, dicuntur. Gregorius Turon. lib. 6. Hist. cap. 11 : *Gundulfum ex Domestico Ducem factum de genere Senatorio Massiliam dirigit*. Idem lib. 9. cap. 36 : *Cui Comitibus, Domesticis, Majoribus atque nutritiis, et omnibus, qui ad exercendum servitium Regale erant necessarii delegatis, etc.* Lib. 10. cap. 15 : *Adfuit diebus istis Flavianus, nuper Domesticus.* Idem de Miraculis S. Martini lib. 1. cap. 25 : *Charigisilus Referendarius Regis Chlotarii,... qui postea antedicti Regis Domesticus fuit, etc.* Notgerus in Vita S. Remaculi cap. 11. de Dagoberto I : *Deinde convocavit Rex fideles suos... Episcopos, Optimates quoque suos, Grimoaldum Majorem domus, Folcoaldum et Bobonem, itemque Domesticos suos Chlodulfum et Ansigisum, etc.* Fredegarius in Chronico cap. 4. et ex eo Aimoinus lib. 3. cap. 75 : *Domnolus Domesticus, et Wandalmarus Camerarius, etc.* Cap. 76 : *Otto quidam filius Beronis Domestici, qui Bajolus Sigeberti ab adolescentia fuerat.* Cap. 9 : *Ermenricus Domesticus.* S. Audoënus in Vita S. Eligii lib. 1. cap. 14 : *Ac vellet Domesticus simul et Monetarius adhuc aurum ipsum fornacis coctione purgare, etc.* Adde Vitam S. Sulpitii Pii Episcopi Bituricensis posteriorem n. 3.

Domesticorum ejusmodi, quod fuerit munus et officium in Palatio Francico, ambigunt doctiores : quanquam vox ipsa curam circa *domum* seu aulam Regiam videatur satis indicare : quod et exerte testatur Fortunatus lib. 7. Carm. 16. ubi de Condone Domestico :

Teudebertus enim Comitivæ præmia cessit,
Auxit et obsequiis cingula digna tuis.
Vidit ut egregios animos meliora mereri,
Mox voluit meritos amplificare gradus.
Instituit cupiens, ut deinde Domesticus esses,
Crevisti subito, crevit et aula simul.
Florebant pariter veneranda Palatia tecum,
Plaudebat vigili Dispositore domus.

Ex quibus patet, *Domestici* dignitatem non modo illustrem fuisse, cum Comitis dignitate longe præcelleret, sed etiam idem muneris obiisse, quod apud Orientales *Cura Palatii*, atque adeo aulæ Regiæ curam habuisse : quod et adstruit auctor Vitæ S. Arnulfi, Episcopi Metensis : *Si deinceps Episcopales gestavit infulas, ut etiam Domesticatus solicitudinem atque Primatum Palatii ac si nolens teneret.* Quibus consona habet auctor Vitæ S. Licinii Episcopi : *Inde factum est, ut etiam Domesticam solicitudinem atque Primatum Palatii... teneret.* Nec scio, an Servilio, cujus Epitaphium exaravit Fortunatus lib. 4. Poem. 13. hanc dignitatem obierit :

Ipse Palatinam rexit moderatius aulam,
Commissæque domus crescere fecit opes.

Neque tamen *Domestici* dignitatem eamdem fuisse cum dignitate *Majoris domus* recte contendit Browerus, quod ex præallatis satis colligere licet. Ægidius Parisiensis in Carolino Senescallum, *Domesticum aulæ* vocat, ubi de Ansello, Meldensi Episcopo :

Assecla regalis, Magnusque Domesticus aulæ.

Unde *Domesticorum* ejusmodi munus fuisse videtur circa familiam Regiam, ut est eorum, quos *Magnos Hospitii Magistros* vocamus ; qui ut cæteris *Hospitii Magistris* inferioribus præsunt, ita olim majores Domestici, cæteris id nominis ac tituli in aula Regia obtinentibus Proceribus, præerant. Plures enim hac simul functos dignitate in Palatio satis præallata declarant, qui supremo ac Magno Domestico suberant.

Ex *Domesticorum* porro inferiorum Palatinorum caterva seligi solebant, qui cætera in provinciis Palatia Regia, villas Regias, et fiscos publicos, eorumque reditus curarent : vel certe id nominis ejusmodi villicis attributum, quod quemadmodum Majores Domestici Palatium, seu Regis aulam, curabant, ita iis cætera Palatia regenda committerentur. Rem firmat Marculfus lib. 2. Form. 52. cujus initium hisce verbis concipitur : *Ego in Dei nomine ille Domesticus ac si indignus gloriosissimi Domini illius Regis super villas ipsius illas, illi ex familia dominica de villa illa. Dum generaliter ad omnes Domesticos Regis ordinatio processit, etc.* Ejusmodi porro Domesticis, seu villicis, præerat *Domesticus* alter major. Chronicon Fontanellense cap. 1 : *Edita est hæc confirmatio.... et directa Teutgislo Domestico, et Custodi saltuum villarumque Regalium.* In vita Ludovici Pii ann. 795. Richardus Comes, *Villarum Regiarum provisor* dicitur.

Domesticorum munus non tantum circa villas Regias fuit, sed et interdum circa ipsas provincias, quas rexere. Auctor vitæ S. Arnulfi Episc. Metensis cap. 4 : *Ita ut sex provinciæ, quas et tunc et nunc totidem agunt Domestici, sub illius administratione solius regerentur.* Quæ quidem verba omnino firmant, quæ diximus, inferiores Domesticos, et villarum Regiarum villicos, Majori subfuisse Domestico. Sed et, si quid provincialibus injungendum haberent Principes, id non Episcopis duntaxat, Ducibus ac Comitibus, sed etiam Domesticis exequendum committebant. Hinc formula ista familiaris, in Histor. Franc. tom. 3. pag. 652. et alibi passim. : *N. rex omnibus Episcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus, Vicariis, Domesticis, vel omnibus Missis nostris discurrentibus, etc.* Vide Capitulare 5. ann. 806. cap. 19. Judiciis præterea, tum Palatinis, tum provincialibus interfuisse testantur Marculfus lib. 1. Charta Chlodovei III. Regis, edita a viro doctissimo Joanne Mabillonio tom. 4. Vit. SS. Ordinis S. Benedicti pag. 619. et Gregorius Turon. lib. 9. cap. 28. Lex Ripuariorum tit. 88 : *Jubemus, ut Optimates, Majores domus, Domestici, Comites, Grafiones, Cancellarii, vel quibuslibet gradibus sublimati, in provincia Ripuaria in judicio residentes, munera ad judicium pervertendum non recipiant.* Ubi diversos fuisse a *Majoribus domus* evidenter patet, eorumque dignitatem perillustrem : siquidem Comitibus præponuntur, ut et in Præfatione ad Legem Burgund. ipsis *Majoribus domus*.

4. **DOMESTICUS**, Dignitas Ecclesiastica, qui in Ecclesia post *Protopsalten*, cantui præerat, et cantus Ecclesiasticos incipiebat. Bini erant, unus in dextro Choro, alter in sinistro, dicunturque Joanni Episc. Citri ἐπιστάται τῶν μελῳδιῶν et ἀρχῳδοί. Ejusmodi Domesticorum meminerunt Constantinus de Adm. Imp. cap. 50. pag. 189. Scylitzes pag. 639. Joannes Cantacuzen. lib. 1. Hist. cap. 41. pag. 123. Codinus de Offic. cap. 6. n. 3. Euchologium Gr. pag. 272. 278. Balsamon in Quæsit. etc. [** Vide Glossar. med. Græcit. col. 321. Alii vero apud occidentales *Domestici ecclesiæ*. Papyr. Ravenn. ap. Maium tom. 5. Classic. Auctor. pag. 362 : *Sacerdotes, clerum, tonsos, sanctimoniales feminas, actores ecclesiasticos, domesticos, aut commendatos ecclesiæ diverso sexu, stauraphoros, etc.* Forte præpositi inferioribus ecclesiæ ministris et familiæ, quibus domus ecclesiasticæ cura erat.] [* Ordo eccl. Ambros. Mediol. ann. circ. 1130. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 898 : *Inter hæc magistri de Domo, qui vocantur Domestici, debent habere præparatum vas magnum, plenum aqua calida juxta fontes, in qua prædicti cardinales, quum exeunt de fonte, debent lavari in eodem vase.*]

* 5. **DOMESTICUS**, Hospitii dominus, qui hospitio excipit. Constit. Woldem. reg. Danor. ann. 1354. apud Ludewig. tom. 12. Reliq. Mss. pag. 197 : *Item nullus, cujuscumque conditionis existens, cum aliquo clerico seu laico, sine Domestici voluntate, hospitetur ; quod si aliquis fecerit, Domesticus eum cum sua familia, si suffecerit sui* (sibi) *aut cum vicinis et nostro advocato tunc præsente, seu nostro dapifero, tanquam publicum raptorem, prosequi et impedire poterit.* Alia Erici itidem reg. ann. 1282. ibid. pag. 207 : *Item volumus quod nullus apud clericos, claustra vel laicos hospitetur indiscrete, sed contentus sit hiis, quæ Domesticus habuerit et voluerit sibi dare, etc.* Vide *Domesticare* 1.

Domesticus Ostiorum, ὁ Δομέστικος τῶν θυρῶν, Dignitas Ecclesiastica in Ecclesia CP. apud Codinum de Offic. cap. 1. n. 43. præcipuus *ex Ostiariis*.

Domesticus Subdiaconorum, in VIII. Synodo act. 2. pag. 619. edit. 1618.

Domestici Fidei, Fideles, qui ex *domo fidei* sunt, id est, Ecclesia : οἰκεῖοι τῆς πίστεως apud [Paulum Apost. ad Galat. 6. 10.] S. Antiochum Hom. 99. *Fidei Christianæ Domestici*, in Epist. Hadriani PP. apud Baron. ann. 869. n. 100. Pontius Diacon. in Vita S. Cypriani : *Quod bonum est ad omnes, non ad solos Domesticos fidei.* Regula S. Benedicti cap. 53 : *Omnibus* (hospitibus) *congruus honor exhibeatur, maxime tamen Domesticis fidei et peregrinis.* Occurrit præterea apud S. Augustinum in Psalm. 126. Arnobium in Psalmos, Paulinum Epist. 28. Sidonium lib. 6. Epist. 10. lib. 9. Epist. 8. Marculfum lib. 1. Form. 2. in Formulis Regalibus, cap. 16. Guillelm. Abbatem S. Theodorici in Vita S. Bernardi lib. 2. cap. 8. § 52. Antenorem Episcop. in Vita S. Silvini Episc. n. 1. in Vita S. Agricii Episc. Trevir. cap. 1. in Vita S. Præjecti posteriori n. 5. in Concilio Toletano XVII. cap. 8. in Regula Magistri cap. 91. tom. 6. Spicilegii Acheriani pag. 452. et alibi passim. *Vide Domus fidei.*

Domestici Dei, Eadem ferme notione, apud Euseb. Emisenum Homil. de S. Blandina, [et S. Paulum ad Ephesios 2. 19.]

** 4. **DOMESTICUS**, Qui proprias ædes habet. Antiq. Statut. Susat. art. 3 : *Præpositus Susattensis de jure debet facere denunciari synodum .... cui interesse tenentur omnes qui Domestici sunt infra oppidum ; dum modo sint domi.* In Germanico *de Huissitten sind.*

* **DOMGIO**, Gall. *Donjon.* Vide in *Dunjo.*

* **DOMICELLA**, Ancilla, famula honoratior. Vita S. Amadei tom. 2. Aug. pag. 574. col. 1 : *Cum.... genitrix sua,.... causa solatii, una die esset super porta domus suæ, ... una cum aliquibus ex Domicellis suis ; .... quæ audiens ipsa Domina cum ancillis suis rediens in Domum suam, etc.* Vide *Domicellus* 4. [** Ruodlieb. fr. 13. vers. 2 :

Miratur domina Domicellarumque caterva.]

* 2. **DOMICELLA**, Virginum Deo sancte servientium magistra. Charta ann. 1302. ex Chartul. 21. Corb. : *Noveritis quod Domicella Marguareta de Goy, dicta le Merchier, beghina magistra seu Domicella conventus Regis in parochia S. Nicolai supra fossata apud Atrebatum, totusque conventus seu beghinæ ejusdem loci, etc.* Quo etiam nomine abutentes, *Damoiselles* nostri appellarunt meretrices et ipsarum magistras. Lit. remiss. ann. 1381. in Reg. 120. Chartoph. reg. ch. 219: *Comme.... Raoulin Broquart et Adenet d'Orgebrueil feussent alez pour eulz esbatre en l'ostel de Guillette la Damoiselle, qui estoit lors coustumiere de tenir et avoir en sondit hostel à Rouen fillettes amoureuses pour esbatre les compaignons ; à laquelle Damoiselle ils demanderent avoir pour la nuit deux fillettes, etc.* Aliæ ann. 1400. in Reg. 155. ch. 13 : *Vindrent pardevers le suppliant la Demoiselle de l'abbé de Pontleroy, et un petit moine de son abbaye, etc.* Rursum aliæ ann. 1451. in Reg. 184. ch. 112 : *Icellui Ancelet dist à icelle femme : Avisiez la Damoiselle, qui est à dire et entendre au païs* (Laonnois) *qu'elle estoit reprouchée ou blasmée de son corps.* Verum non omnino desiit hæc appellatio apud nostrates. Vide *Abbatissæ* in *Abbas.*

** 3. **DOMICELLA**, Parva domus, cavea. Ruodl. fr. 8. vers. 14 :

Pabula nulligena vel aqua stant in Domicella Sturnorum, etc.

1. **DOMICELLÆ**, universim dictæ filiæ Principum, Magnatum, Baronum, et Militum, innuptæ. Quemadmodum enim istorum filii, qui nondum ad Militarem ordinem provecti fuerant, *Domicelli* tantum, ita et eorum filiæ, *Domicellæ* indigitabantur, cum Baronum et militum uxores *Dominæ*, uti conjuges *Domini*, vocarentur. Apud Bromptonum ann. 1000. Ducis Normanniæ filia, quam postmodum in uxorem duxit Ethelredus Rex Angliæ *Domicella* dicitur. Sic apud Sanutum lib. 3. part. 12. cap. 13. Maria, quæ jus suum in Regnum Hierosolymitanum Carolo I. Siciliæ Regi transscripsit, filia Boemundi IV. Principis Antiochiæ, eadem donatur appellatione. Rogerius de Destructione Hungariæ cap. 34 : *Dominæ vero, Domicellæ, et puellæ nobiles se in Ecclesiam recipere voluerunt.*

At in Francia nostra usus invaluit, ut Regum filiæ *Dominæ*, cæterorum vero, Regii quantumvis stemmatis Principum, *Domicellæ* compellentur. Tilius : *Le surnom de France appartient aux filles des Rois de France, soient nées avant, ou durant le regne. Vray est, que si elles sont nées auparavant, ne le prennent qu'aprés l'avenement à la Couronne, et si elles sont filles de fils aisné du Roy, sont appellées Mesdames dés leurs naissance, pour l'asseurance de la Couronne à leur pere sans sa mort. Les autres ne sont appellées que Mesdamoiselles , et aprés l'advenement Mesdames, avec le surnom de France.* Deinde addit contra receptum hunc in Gallia morem, Franciscum II. Britanniæ Armoricæ Ducem, Annam et Isabellam filias, *Dominas* appellasse, in eo, quod cum Carolo VIII. Rege sancivit fœdere ultimo Augusti ann. 1488. Vide Chartam originalem Joannis *Lenge*, ubi inscribitur *Chevalier le Roy Maistre d'hostel nos Dames filles le Roy*, ann. 1326.

* Sed et militum uxores eodem compellabantur nomine, ut colligimus ex Charta ann. 1347. in Reg. 68. Chartoph. reg. ch. 256 : *Ysabel de Combes Damoiselle vefve de l'aage de quatre vins ans, etc.* Nisi *domicelli* uxor ibi indigitetur.

2. **DOMICELLÆ**, et DOMINÆ, Canonicæ sæculares : de quibus, ita Jacob. de Vitriaco in Hist. Occid. cap. 31 : *In quibusdam Teutonicorum et Alemannorum provinciis quædam sunt mulieres, quas Canonicas sæculares seu Domicellas appellant. Non enim Moniales nominari volunt, sicut Canonici sæculares Monachi dicuntur. Hæ siquidem adeo personas accipiunt, quod non nisi filias Militum et Nobilium in suo Collegio volunt recipere, etc.* ubi plura de earum vestimentis, convictu, cantu in Ecclesia, etc.

DOMINÆ etiam appellantur in Regula Clarissarum, Sanctimoniales omnes. Fori Bigorrenses artic. 9 : *Omni tempore pax teneatur, Clericis, Ordinatis, Monachis, et Dominabus, et eorum comitibus : ita quod si quis ad Dominam confugerit, restituto damno quod fecerit, persona salvetur.* Liber Evangeliorum Monasterii Ord. S. Benedicti S. Petri *de las Puellas*, in Hispania, in quo depictæ sunt Abbatissa et Moniales, cum hisce characteribus :

Hæc sunt Dominarum tot nomina scripta bonarum
Quas docuit mores Adalera.

Rodericus Toletan. lib. 6. Hist. Hisp. cap. 4 : *Sepultus est in Sexena, quam mater sua Regina Sancia construxerat hospitali, et instituerat ibi Collegium Dominarum.* Necrologium Monasterii S. Petri Remensis 14. Mart. : *Donna Gela Abbatissa B. Petri Remens. B. memoriæ mater piissima, quæ reditus Ecclesiæ in vestibus Dominarum assignavit, instituit, confirmavit.* Charta ann. 1233. apud Ughellum tom. 1. pag. 330 : *Monasterio S. Stephani, in quo S. Spiritus gratia inflammatus, ordinem Dominarum inclusarum instituere statuit.* Sed et apud Græcos κυρίαι appellatæ Sanctimoniales, etiam ab sororibus : κυρίαι ἀδελφαὶ, in Vita Eupraxiæ virg. n. 23. 28. et alibi.

Vetantur tamen id nominis usurpare Moniales Ordinis S. Benedicti, in Statutis Joannis Archiepiscopi Cantuariensis ann. 1279 : *Sciatis, vos Monachas vel Moniales, dicendas esse, non Dominas ; sicut nec Monachi possunt sine ridiculo Domini appellari.* Vide [*Domina* 5. et] *Domnus.*

* **DOMICELLATUS**, Domicilium habens, incola, Gall. *Domicilié.* Tabul. S. Vict. Massil. : *Raimundus Rogerii, alias abusu de Turena, degens in castro de Baucio in dicto regno Provinciæ comitatu Domicellatus seu incola in communi pace receptus, etc.* Vide infra *Domiciliarius.*

1. **DOMICELLUS**, DOMNICELLUS, diminutivum a *Domnus.* Gloss. antiquæ MSS. : *Heriles, Domini minores, quod possumus aliter dicere Domnicelli.* Ugutio : *Domicelli et Domicellæ dicuntur, quando pulchri juvenes magnatum sunt sicut servientes.* Sic porro primitus appellabant magnatum, atque adeo Regum filios. Marculf. lib. 2. Form. 52 : *Dum generaliter ad omnes Domesticos Regis ordinatio processit, pro nativitate Domnicelli nostri illius, ut a Domino melius conservetur , etc.* Leges Edwardi Confess. cap. 35 : *Rex vero Edwardus Edgarum filium eorum secum retinuit, et pro filio nutrivit, et quia cogitavit ipsum hæredem facere, nominavit Ethelinge, quod nos Domicellum, i. Damisell : sed nos indiscrete de pluribus dicimus , quia Baronum filios vocamus Domicellos, Angli vero nullos nisi natos Regum.* Sic Ludovicum VI. postmodum Regem, *Domicellum* vocat Hist. Francor. MS. quæ desinit in Carolum V. in Bibl. Memmiana, ann. 1095 : *Si asembla une fois le Roy son conseil pour savoir qu'il avoit à faire, auquel Conseil le Damoisel Louys le Gros... parla.* Vetus Poema de Garino Lothareno :

Coroner firent le Damoisel Pepin.

Froissartes 1. vol. cap. 325. Edwardum, postmodum Angliæ Regem, Principis Walliæ filium, *Le jeune Demoisel Richart* vocat. Apud Danos et Suecos Regum filios non semel *Domicellos* nuncupatos observo in Chartis variis apud Isaacum Pontanum lib. 7. et 8. Histor. Dan. pag. 432. 471. et 503. et apud Ericum Upsaliensem lib. 3. Hist. Suecicæ. Liberos Mauricii Imp. *Parvulos Dominos* vocat Gregorius M. lib. 6. Epist. 23. Apud Byzantinos Augustos, sequioris præsertim ævi, eorum filii Despotica donabantur appellatione, id est, *Domini* dicebantur, indulto scilicet Principis : alioquin non δεσπόται, sed δεσπόσυνοι, id est, *Domicelli* appellabantur, quod de Constantino Andronici Senioris filio ait Pachymeres lib. 8. cap. 26. extremo. Is enim cum pater Despotæ dignitatem illi denegasset, τῶν Ῥωμαίων Δεσπόσυνος vocabatur, i. *Domicellus Romanorum.*

Universim vero ita indigitantur Magnatum et Baronum filii, quod observatum ex Legibus Edwardi Confessor. Rodericus Tolet. lib. 3. de Reb. Hisp. cap. 19 : *Mos erat tunc temporis apud Gothos, ut Domicelli et Domicellæ, Magnatum filii, in Regali Curia nutrirentur.* Et lib. 5. cap. 2 : *Nunius vero pater ejus fere ab omnibus Castellæ Militibus Domicellos filios petiit nutriendos. Domicellus Hollandiæ*, apud Joan. de Beka. *Domicellus Erardus de Marka*, apud Levoldum Northovium in Chronico Markano.

Præsertim vero hocce titulo donati Militum filii , nondum Militari , seu equestri cingulo accincti, uti recte annotat Chiffletius in Vesontione parte 1. cap. 26. Nam cum solis Militibus honorifica *Domini* appellatio competeret, cæteri cujuslibet conditionis proprio nomine et cognomine compellarentur : invaluit postmodum, ut Baronum præsertim, et Magnatum filii, non *Domini*, sed *Domicelli* audirent, ut qui cæteris Scutiferis et natalium splendore, et parentum dignitate præstarent. Andreas *Bosch dels Titols de honor de Cathalanya* lib. 3. cap. 3. § 16 : *Los Donzells son aquells que no son armats Cavallers, sino son fills y descendents dels Cavallers armats : demanera que lo quis arma, y obte le privilegi es propriament Cavaller, sos descendents Donzells.* Charta ann. 1233. apud Perardum in Burgundicis pag. 425 : *De laude et assensu.... filiorum meorum, videlicet Hugonis, jam Militis, Elizabeth uxoris ejusdem, Alani et Galtheri filiorum meorum adhuc Domicellorum, etc.* Charta Ludovici de Bellojoco Militis D. Montis ferrandi in Arvernia : *Cum..... tempore, quo eramus Domicellus, et ante tempus Militiæ nostræ donaverimus et concesserimus, etc.* Tabular. Albæ ripæ in Diœcesi Lingon. an. 1233 : *Nobilem mulierem Andru de Rupescissa, et Renaudum Domicellum ejus, qui jam erat extra avoeriam ejus, etc.* Mox, idem Renaudus, *filius Andru* dicitur. Apud Joannem Bekam in Willelmo Episcopo Traject. Theodoricus Comes Hollandiæ, nondum sui juris factus, *Domicellus* appellatur. [Exstant in Archivo Massil. Litteræ ann. 1342. inscriptæ *Nobili Domicello Johanni Vivaudi filio nobilis Domicelli Jacobi Vivaudi.*] Gervasius Tilleberiensis MS. de

Otiis Imper. decis. 3. cap. 61. de quodam Milite : *Unum de nobilibus armigeris eligit, quo comite locum adiit, ad ostensum locum loricatus appropinquans, sonipedem ascendit, dimissoque Domicello, campum solus ingreditur.* Observat Marca in Hist. Benehara. lib. 6. cap. 24. Nobiles istius tractus vulgo distribui in tres ordines, Baronum, Militum, et Domicellorum, quos *Domengers* vocant, ut Milites, *Cavers.* Proinde ut plurimum *Domicelli* iidem sunt, qui in cæteris provinciis *Scutiferi* nuncupantur. [Chronicon Modoetiense apud Murator. tom. 12. col. 1069 : *Cleph nobilis Lombardus Lombardiæ Rex secundus, regnavit anno uno et mensibus sex. Hic primus et ultimus, qui in Papia coronatus, et a quodam suo Domicello gladio jugulatur ann. Domini* DLXXIV.] Atque hac notione *Damoisels*, et *Danzels* vocabula apud vernaculos Scriptores accipiendi constat. Le Roman *de Garin :*

La veissiés tant Damoisel venir,
Qui portent lances por lor Signor servir.

Idem Poeta :

Si vos sivront et Danzel et meschin.

Alibi :

Et li Danzel que Bues ot norris,
Qui attendoient Chevalier les feist.

Rursum :

Borgois, et Dames, Chevalier et Danzel.

Idem :

La veissiez maint Damoisel gentil
Qui le vin portent en argent en or fin.

Le Roman *de Florimon* MS. :

Li Dus fait apporter s'espée,
Si la li eut au col fermée,
L'espée çaindre ne voulou,
Parce que Damoisiaus estou.

Alibi :

Li Rois aura moult son servise
Armes li donna à sa guise,
Tous les Damoisiaus adouba
Que Florimons y amena.

Rursum :

Li dui enfant erent moult bel,
De lor aage Damoisel,
Li Rois les vit fors et legers,
Ambedeus les fit Chevaliers.

Vide Sanutum in Hist. Hierosol. pag. 21. et Hist. Castilloneam Duchesnii lib. 6. cap. 1. Probationes Hist. Bressensis pag. 203. etc. [infra *Doncellus* et *Donzellus.*] [** et Murator. Antiq. Ital. tom. 4. col. 630.]

At postremis seculis *Domicellorum* in Regum et Principum filiis exolevit appellatio, obtinuitque ut *Domini* dicerentur, præfixo tamen nomine appellativo. Sed præstat, quod in hanc rem habet Fecialis, qui sub Henrico VI. Rege Angliæ vixit, in Tractatu MS. de Officio Heraldorum, hoc loco adscribere : *Escuiers se doivent saluer en quatre manieres, les plus hauts se doivent saluer Tres-nobles et tres-honorez Escuiers, et les ensuivans, Tres-honorez Escuiers, et les tiers, Honorez Escuiers, et les quarts, Gentils Escuiers, Dieu vous doint accroissement d'honneur : et doist cognoistre un Herault ou Poursuivant, que tous fils de Rois sont Princes, et se doivent saluer comme Princes, non obstant qu'ils ne soient qu'Escuiers. Et si ce sont Ducs, ou enfans de Ducs, le Duc et son aisné fils semblablement, et si le fils avoit Seigneurie de Duché ou de Comté, il se salueroit comme Duc, ou comme Comte : Et si c'estoient ses autres enfans, selon les Seigneuries, en quoi ils seroient pourveus : et s'ils estoient sans Seigneurie, ils se devroient comme Comtes : Car quand l'on voit le fils d'un Duc, l'on ne dit point voilà un bel Escuier ; mais l'on dit, voilà un beau Seigneur. Et enfans et Comtes se doivent saluer selon les Seigneuries, en quoy il sont pourveus, et s'ils sont sans Seigneurie, et ils sont de sang Royal, il se doivent nommer, Monsieur, aprez leur propre nom, comme qui voudroit dire, Jean Monsieur, ou Ricart Monsieur.*

¶ 2. **DOMICELLUS** CANONICUS, Idem qui mox *Domicillaris.* Charta Adolfi Archiepisc. Mogunt. ann. 1381. Rerum Mogunt. tom. 2. pag. 679 : *Effectum statutorum per b. m. Dominum Gerlacum A. M. prædecessorem nostrum contra* (i. e. erga) *Scholasticos Ecclesiarum nostrarum civitatis et diœcesis Maguntine pro juvenibus, qui communiter Domicelli nuncupantur, factorum, ex certis causis nos ad hoc moventibus, circa tuam personam tollimus.* Vide ibid. pag. 668. [** Iidem *Canonici minores* et *juniores. Domicellorum* et *Domicillarium*, frequens apud Germanos mentio, qui canonicos Dominorum nomine vulgo appellabant.]

¶ 3. **DOMICELLUS**, Urbis Præfectus. Acta SS. Junii tom. 3. pag. 536. de B. Petro Gambacurta : *In manu dilecti filii, nobilis viri, Galeotti Roberti de Malatestis, Domicelli Arimini.*

4. **DOMICELLUS**, apud Willelmum Thorn, videntur dici nobiliores famuli : *Domicellus Abbatis,* pag. 1784. *Domicelli et servientes Monasterii,* pag. 1980. quomodo *valetos* appellatos infra ostendemus. Ugutio et Joan. de Janua : *Domicellus et Domicella quandoque dicuntur pulchri juvenes Magnatum, sive sint servientes, sive non.* Vide Hist. Cortusior. lib. 7. cap. 7. lib. 9. cap. 10. et Statuta urbis Mediolan. part. 2. cap. 108. 494. et seqq.

¶ DOMICELLUS PAPÆ, Idem qui *Camerarius,* Custos cameræ Papalis. Ord. Rom. apud Mabill. Musæi Ital. tom. 2. pag. 426 : *Dominus vero Papa interdum ibidem, cum ad cameram suam redierit, consuevit novis cardinalibus creationem de eis mandare per Domicellum suum, interdum non.* Ibid. pag. 270. *Domicelli* etiam vocantur Nobiliores e familia Cardinalium.

* Formula qua cardinalis aliquem in *Domicellum* suum eligit, in Formul. MS. fol. 33. v°. : *Volentes personam tuam propter hoc prærogativa nostræ benivolentiæ* (prosequi) *te in Domicellum et familiarem nostrum duximus admittendum, volentes ut Domicellus et familiaris noster re et nomine consequaris.*

DOMINELLUS, Idem quod *Domicellus,* Joanni de Janua. [Vide suo loco.]

* **DOMICILIARIUS**, DOMICILLIARIUS, ut supra *Domicellatus.* Lit. ann. 1369. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 710 : *Larem foventes et Domiciliarios ejusdem loci de Petrussia, etc.* Charta Caroli VI. ann. 1380. in Reg. 118. Chartoph. reg. ch. 373 : *Quod civitates, villæ, loca et castra earumdem senescalliarum quamplurimis habitatoribus et Domicilliariis depopulatæ fuissent, etc.* Aliæ ann. 1391. in Reg. 142. ch. 84 : *Cum præfatus Geraldus sit vetus incola, Domiciliarius et habitator in loco de Villamour, etc.*

DOMICIALIS. Vide *Doma* 3.

¶ **DOMICILIUM** JURATUM, Jus domicilii juramento sibi assertum. Concil. Liman. ann. 1582 : *Quoniam vero abusus quidam jam pridem inolevit, ut per Domicilia quædam jurata, quæ verbalia et commentitia plerumque sunt, in fraudem Ecclesiæ... ad ordines indigni irrepant ; declarat hæc Synodus, neminem sub prætextu Domicilii esse ordinandum, nisi illud legitime... contractum fuerit.*

* **DOMICILIUM** AMBULATORIUM, Machinæ bellicæ species. Tract. Ms. de Re milit. et mach. bellic. cap. 52 : *Domicilium ambulatorium, cum ponte et scalis levatoriis, possunt cum* (eo) *pedites* (transire) *flumen de una ripa ad aliam, et ponere scalas muro castelli juxta flumen positi.* Et cap. 54 : *Domicilium ambulatorium portans secum perticas, cum caldariis ardentibus unctis tormentina, pice et sulfure bene contritis, et in medio stupa oleo uncta, de quibus fit incendarium, quod ab aqua non extinguitur.* Vide *Catus* 2.

¶ **DOMICILLARIS** CANONICUS, Junior Canonicus cui necdum est jus Capituli. In Ecclesia Argentinensi duodecim sunt Canonici *Capitulares,* totidemque *Domicillares :* de quorum receptione inter Probat. Hist. Alsaciæ pag. 178. et seqq. exstant Statuta Majoris Capituli ejusdem Ecclesiæ, ann. 1713. condita, approbata primum ab Eminentissimo Cardinali *de Rohan,* ac tandem Ludovici Magni auctoritate confirmata eodem anno. [** Coloniæ erant 25. *Capitulares* totidem *Domicellares,* Moguntiæ 24. Capit. 22. Domic. Treveris 16. Capit. 24. Domic. Augustæ Vindelicorum 20. Capit. totidem Domic. Bambergæ 20. Capit. 14. Domic. Spiræ 11. Capit. 15. Domic. Vide Eicchorn. Jus Eccles. German. tom. 2. pag. 603. sqq. Domicellaribus jus capituli non erat, sed certis reditibus gaudebant ; alii vero sunt canonici, quos *in herba* dicebant, qui locum in capitulo tenentes præbenda carebant, quos spectare videntur cap. 9. et 19. de præbend. (3, 5.)] Vide in *Canonici.*

* **DOMICILLIARIUS**. Vide supra *Domiciliarius.*

¶ **DOMICORRUPTOR**, Οἰκοφθόρος. Gloss. Lat. Gr. MSS. S. Germani a Pratis.

DOMICUS, Οἰκεῖος, in Gloss. Lat. Gr.

¶ **DOMIDUCA**, Dea quæ præesse existimabatur cum sponsa duceretur domum, apud Tertull. lib. 2. ad Nat. cap. 11. hinc etiam

¶ DOMIDUCUS, Deus eidem rei adhibitus, apud S. August. lib. 6. de Civ. Dei cap. 9.

¶ **DOMIFICAMENTUM**, Ædium exstructio. Vide *Domificare.*

¶ **DOMIFICARE**, Domus ædificare, Ædes exstruere. Inquisit. *de Moras* ann. 1262. ex Regesto *Probus* fol. 42 : *Attamen illi de foris debebant prædictas operam, manopram corvatamque antequam Domificarent in castro, et propter Domificamenta quæ eos in castro oportet facere, Dominus remisit eis illud.* Bulla Pauli PP. de Secularizatione Monast. Vezeliac. ann. 1537. inter Instrum. tomi 4. novæ Gall. Christ. col. 117 : *Et residuum non comprehensis eis quæ sunt a dormitorio et refectorio, Capitulo et Canonicis præfatis remaneat ad Domificandum... habeantque liberum usum in nemoribus... tam ad Domificandum in claustro.* Rursum occurrit in Charta ann. 1400. Abbatiæ Cassaniæ in Bressia, et in Vita B. Giraldi de Salis apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 998. *Abbatia bene sita et satis Domificata,* id est, satis eleganter exstructa, apud Stephanotium tom. 13. Fragm. Hist. MSS. pag. 193.

¶ **DOMIFICATIO**, Ædificium, ut videtur, majori annexum et ab eo pendens. Litteræ Caroli Hungariæ Regis ann.

1317. in Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 170. col. 2 : *Creamus nostrum Procuratorem... ad recuperandum principatum Salerni... et jura ejusdem, sive consistant in civitatibus, seu castris, vel villis, seu domibus, vel Domificationibus, etc.*

° **DOMIFICIUM**, Ædificium, domus exstructio. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Domificare, Maisonner, i. domus facere.* Testam. Aymon. comit. Sabaud. ann. 1343. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 1005 : *Ipsi hospitali dari voluit et legavit, cum Domificium perfectum fuerit, triginta lectos sufficienter furnitos.* Vide in *Domificare*.

DOMIGENA, Vernaculus, indigena. Gloss. Græc. Lat. : Οἰκογενής, *Vernus, vernaculus, domi natus.* Ita etiam Iso Magister in Glossis. Dudo lib. 3. de Act. Norm. pag. 98 : *Morabatur autem Rex in domo Willelmi Ducis, ut Domigena et vernula.* Utitur et pag. 105. 141.

DOMIGERIUM, ex Gallico et Anglico *Danger*, Periculum. Vox autem efficta a *Damnum*. Dictum enim putant quidam *Danger*, quasi *damnum gerens*. Malim a Gallico *Domager*, i. e. *Damnosus*, effictum. Le Roman *de Garin* MS. :

As gens Froment cuerent pour Domagier.

Thomas Walsinghamus ann. 1392 : *Credebant autem Londonienses, quod per hæc dona Domigerium evasissent, et in posterum quieti essent : sed fefellit eos eorum opinio, etc.* Henr. Knyghton. ann. 1352 : *Sed per Justitiarios et alios ministros emolumentum semper Regi accrevit, et Domigerium ad populum.* Idem : *Romani videntes, quod Papa... recesserat, et sic in Domigerio positus esset, etc.* Utitur rursum eadem notione.

° Nostris alias *Dongeseux*, pro *Dangereux, Désavantageux*, damnosus. Stat. ann. 1406. in Reg. 161. Chartoph. reg. ch. 135 : *Pour ce que ledit mestier d'obloyer... est bien Dongeseux, soubtil à aprendre, etc.*

Sub Domigerio *alicujus aut manu esse*, apud Bractonum lib. 4. Tract. 1. cap. 19. § 2. est alicui subesse, esse sub illius potestate : est enim *Danger*, nostris, potestas. Qua quidem notione vocem *Donger*, quæ *Domigerium* effert, usurpant Poetæ nostrates. Le Roman *d'Aubery* MS. :

Laissiés Flamains, demener lor boffois,
Que il ne prisent votre Dongier un pois.

Alibi :

De ses Chastiaus li bailla le Dongier.

Vide *Dangerium*.

° Poem. reg. Navar. Cantil. 2. tom. 2. pag. 5 :

Car j'aim molt miex estre en vostre Dangier
Et soffrir bien k'autre mal se l'avoie.

Vide supra in *Dangerium* 1.

1. **DOMINA**, nude, Deipara ; hinc *Missa de Domina*, non semel in Chronico Archiepisc. Upsaliens. pag. 219. 225. in Monastico Anglicano tom. 3. pag. 151. et apud Franciscum Dominic. Pragens. etc. *Maria,... sermone Syro Domina nuncupatur. Maria, Syriace Domina.* Vide S. Hieronym. de Locis Hebraic. in Evangelio Matthæi. *Dominam*, Deiparam nude appellari ægre ferunt hæretici, atque in primis Calvinus Epist. 128. Vide Lambecium lib. 8. Biblioth. Cæsar. pag. 132. et supra in voce *Domicellæ*.

☞ Voci, *Domina*, sæpius addita est hæc *nostra*. Hinc Gallis nostris quasi uno verbo effertur *Nostre-Dame*. Statuta Academiæ Paris. apud Acherium Spicil. tom. 6. pag. 385 : *In quinque festis gloriosæ Virginis Mariæ non legitur in Nonis Nostra-Domina in vico Brunelli.* Regula Toribii Archiep. Limæ, Concil. Hispan. tom. 4. pag. 669. col. 2 : *Officium Dominæ nostræ dicetur diebus consuetis in hac sancta Ecclesia et recitabitur totum tono summisso, excepto hymno* Ave maris stella.

¶ 2. **DOMINA** Ecclesia. Sic Romana vocatur in Vita Innocentii PP. IV. tom. 7. Miscell. Baluz. pag. 399 : *Ipsos* (Comites et Barones) *citavit summus Pontifex, ut parendo mandatis ipsius ipsum regnum manibus Dominæ Ecclesiæ resignarent.* Domina autem Ecclesia dicta est quia ibi de regno Apuliæ sermo est, quod ceu feudum Romanæ Ecclesiæ esse existimabatur.

¶ 3. **DOMINA**, Honoraria Reginæ assecla, in Computo ann. 1202. apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. pag. CLVII : *Pro* III. *paribus robarum quas Dominæ habuerunt* XVIII. *l.*

¶ 4. **DOMINA**, Nobilium uxores, etiam a maritis suis, in actis publicis *Dominas* appellatas fuisse post Ægidium Menagium testis est Mabillonius Diplom. pag. 90.

° Etiam imperiali dignitate illustribus maritis. Charta Alberti imper. ann. 1299. in Reg. sign. *Pater* Cam. Comput. Paris. fol. 173. r° : *Promittimus etiam nos curaturos et facturos, quod carissima consors nostra Domina Elizabet, regina Romanorum illustris, præmissis omnibus assensiet.* [°° Vide Glossar. med. Græcit. voce Δέσποινα, col. 282.]

° Eodem nomine matres suas compellabant homines plebei ordinis. Lit. remiss. ann. 1375. in Reg. 107. Chartoph. reg. ch. 315 : *Colin Garin fils moyen-né de laditte Colette et Philippot Garin puisné... ledit Philippot vint à saditte mere criant et plorant, Madame, pour Dieu mercy, mon frere me vuelt tuer et occire.*

¶ 5. **DOMINA**. Sanctimoniales Benedictinæ sic appellantur ab anno 970. Vide Mabill. tom. 2. Annalium pag. 604. ubi Gisla Abbatissa Romaricimontis Chartam subscribit, *ceteris Dominabus assentientibus.* Charta Lucianæ Abbatissæ Farensis Monasterii ann. 1168 : *Ad pelliciasque Dominarum decem libras per singulos annos iterum concessi.* [°° Adde chart. ann. 1153. in Alsat. Diplom. num. 288. tom. 1. pag. 238.] Vide *Domicellæ* 2.

¶ 6. **DOMINA**, Mulier quævis, ut Italicum *Dona*, quod nomen est discretivum sexus, non titulus honoris. Acta B. Torelli Puppiensis, tom. 2. Martii pag. 501 : *Quidam Comes Carolus de Puppio, valde notus B. Torelli, cum sero carnisprivii advenisset, illi scutiferum cum canistro referto carnibus et pane misit, et cum iret, Dominæ Puppienses dederunt aliqua comestibilia quæ fratri portaret.*

7. **DOMINA**, Machinæ bellicæ species. Richardus de S. Germano in Chron. ann. 1239 : *Ingeniaque, Biddæ, Dominæ, et Mangonelli fiunt, Imperatore mandante.*

° 8. **DOMINA** Francorum, Eo titulo insignitur Regina, in Annal. Victor. Mss. ad ann. 1232 : *Hoc anno Ludovicus rex, de consilio matris suæ et aliorum quorumdam, mandavit sibi dari in conjugem Marguaretam comitis Provinciæ filiam, per Galterum archiepiscopum Senonensem et dom. Johannem de Nigella, eamque duxit Senonis in uxorem, et eandem coronari et inungi fecit a dicto archiepiscopo in Dominam Francorum et reginam.*

° 9. **DOMINA**, Baronis et militis uxor. Ordinat. pro regina ex Reg. Cam. Comput. in Bibl. reg. sign. 8406. fol. 91. v°. : *Item quod abstineat* (regina) *a Dominabus vocandis vel aliis magnis personis, et eas, cum venerint, diutius retinendis ; et quo* (quod) *se non redat* (reddat) *nimis falicem* (facilem) *ad loquendum cum tot venientibus ; sed aliquotiens se excusari faciat, sicut decet.*

° 10. **DOMINA** Animarum. Charta Phil. V. ann. 1319. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 279 : *Item quadraginta libras ceræ et quadraginta solidos pro jocalibus Dominæ animarum, ratione mercati villæ prædictæ.* An Deipara Virgo Maria ?

° 11. **DOMINA**, nude, Socrus, vulgo *Belle-mere*, alias, *Dame*, eadem ratione qua socer, *Sire* nuncupabatur. Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 136. Chartoph. reg. ch. 144 : *Comme le suppliant se feust marié à la fille d'une femme appellée Guillemete le Gaz ; ... icelle Guillemete sa Dame, etc.* Aliæ ann. 1396. in Reg. 151. ch. 4 : *Icellui Perrot et la mere de la femme dudit Belotin lui osterent la barre qu'il tenoit : lequel Belotin doubtant que ledit Perrot et sa Dame ne le batissent, etc.* Rursum aliæ ann. 1403. in Reg. 158. ch. 166 : *Lequel exposant demanda audit Popile pourquoy il avoit fait semondre lui et sa Dame mere de sa femme.* Hinc *Dame-grant*, pro *Grand'-mere*, avia materna, in Lit. remiss. ann. 1456. ex Reg. 185. ch. 340 : *Lesquelles orphelines démourerent ou gouvernement d'une bonne femme, leur Dame-grant.*

¶ 1. **DOMINABILIS**, f. Suffraganeus, substitutus, qui vices alterius gerit. Epist. Cambellani ann. 1319. ex Archivo S. Victoris Massil. : *Dominis Vicario et Consilio civitatis Massiliæ Dominabilibus sibi Nugerius de Chari regius Cambellanus.*

° Titulus honorarius, ut mihi videtur, eorum qui civitatis regimini præpositi sunt. Vide *Dominium* 3.

° 2. **DOMINABILIS**, Ad dominum ratione *dominationis* seu proprietatis pertinens. Charta Caroli VII. ann. 1430. in Reg. Cam. Comput. Bitur. fol. 134. v°. : *Cessit... boissellos avenæ quatuor, solidos quatuor,... denarios quatuor, obolum unum censuales et Dominabiles.* Vide *Dominatio* 1.

DOMINÆDIUS, Domnædius, promiscue, οἰκοδεσπότης, apud Palladium in Vita Chrysostomi pag. 202. et alios : Dominus ædis. Gloss. Lat. Gr. : *Domnedius et Cœnacularius*, σταθμοῦχος. *Domnidius*, habent Notæ Tyronis. Sic autem fere semper sanctum Felicem vocat Paulinus Nolanus Episcopus, quasi dominum ædis, cui ipse præsidebat. Epist. 1 : *Venientem in gremio jam communis patroni Dominædii mei Felicis excipiam.* Ita Epist. 9. 10. 12. et 28. et Natali 7. Sic etiam non semel Sugerius lib. de Consecrat. Eccles. S. Dionysii sanctos Martyres *Dominos suos* vocat. Porro vocem *Domnædius*, apud auctorem Rhetoricæ ad Herennium restituit Salmas. lib. de Jure Attico pag. 73. [°° Vide Forcellinum.]

° **DOMINAGIUM**, Tributum, quod Domino præstatur. Charta Hugon. de Monteforti in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 61 : *Tradidi Hugoni de Quesneio militi meo senescallo totum Dominagium,... quod habebam in illo loco.* Vide infra *Dominatio* 2.

DOMINALIS, *Invincibilis*, In Gloss. Arabico-Lat.

1. **DOMINALITER**, tanquam Dominus : Galli dicerent, *en Seigneur, en Maistre.* Charta Cresimiri Regis Dalmat. ann.

1059. apud Jo. Lucium lib. 2. Hist. Dalmat. cap. 15 : *Illud... autorizo, Dominaliter corroboro, potentialiter confirmo.*

° 2. **DOMINALITER**, In supremum dominium. Gall. *En suzeraineté.* Charta ann. 1257. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 532 : *Quam terram dom. Arnaldus de Ispania... recognovit et tradidit eidem D. comiti Bigorræ Dominaliter, et recepit in feudum ab eodem.* Vide mox *Dominatio* 2.

° **DOMINARI**, Re aliqua velut propria uti et frui. Inquisit. ann. 1268. ex schedis Pr. *de Mazaugues* : *Requisitus qualiter vidit dictum dominum Barralum Dominari, dixit, quia bajulus suus, nomine Guillelmi juvenis de Castillone, vendidit herbam dominæ Rixendæ de furcis.* Rursum ibid. : *Dixit quod ipse fuit bajulus Castillonis pro dom. Barrallo, et Dominabatur per dictos confines pro dom. Barrallo tanquam bajulus.*

1. **DOMINATIO**, Proprietas. Gloss. Lat. Gr. : *Dominatio*, Τυραννίς, δεσποσύνη. [Diploma Caroli Mag. pro Nosocomio B. Mariæ de Bono-passu, ann. 805 : *Et quod renovare vellemus quæ avus quondam noster Carolus Major domus ei concessit et quæ ipse nobis protulit relegenda, scilicet castrum ipsum vetus de Bonopassu cum Ecclesia quæ ibi ædificata est cum omni jure et Dominatione, hoc est cum terris, domibus, ædificiis, hortis.*] Tabular. Bellilocense in Lemovicib. n. 147 : *Ut post hodiernum diem faciant exinde tam ipsi, quam successores eorum, jure Ecclesiastico, in omnibus, quidquid elegerint, ea quidem ratione, ut si ullus Rector aut Abbas in beneficio, seu in Dominatione, in aliorum usibus, nisi in stipendiis Monachorum transferre voluerit, etc.* [°° Chart. ann. 722. in Tradit. San-Gall. num. 11. pag. 9 : *In Dominatione permaniat.*]

2. **DOMINATIO**, Tributum, quod Domino præstatur. Concilium Rom. sub Eugenio II. PP. : *Si Episcopus a subjectis, Sacerdotibus et Clericis Dominationes exigat.* Charta Hugonis Regis Ital. apud Ughellum tom. 2. pag. 193 : *Aut alias quaslibet annuales Dominationes exigere, aut consuetudinario more aliquid tollere, etc.* Alia ann. 1231. in Regesto Tolosano Cameræ Comput. Paris fol. 68 : *Expletiva et ademprivia, oblias, Dominationes, introitus et exitus, etc.* Consuetudin. Tolosæ part. 4. tit. de Feudis art. 10 : *Debet solvere pro dicto feudo oblias et census et alias Dominationes in Chartis feudi contentas.* Adde art. 15. [Charta ann. 1261. tom. 1. Anecd. Marten. col. III : *Dominationes, ademprivia vel expletivia, debita vel nomina debitorum, etc.*]

° In proprietatis vel superioris dominii recognitionem. Arest. parlam. ann. 1319. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 1 : *Item septem solidos Caturcenses annui redditus et Dominationes in Dominibus, ayralibus et casalis... Item census et aliæ Dominationes in terris, vocatis Casurat, prope boderium.* Charta ann. 1361. in Reg. 103. ch. 78 : *Petrus Antonni servit quoque anno tres denarios Tolos. obliarum cum Dominationibus, pro quodam hospitio.* Vide supra *Dominagium.*

✱ 3. **DOMINATIO, TUS.** [Gallice *seigneurie* : « Pecuniam vel aliud aliquid quod ad *Dominatum* nostrum pertinet eis pro Karitate largiri decreverit... Concedo... villicationem, scilicet *Dominationem*, censum et hospites. (Cartular. Conchar. Ruthen p. 352. an. 1107.»)]

4. **DOMINATIO**, Titulus honorarius Regum, in Epist. Francicis tom. 1. Hist. Franc. 29. 52. 55. 64. 73. 74. In Capit. Caroli Calvi pag. 58. etc. Will. Brito lib. 6. Philip. v. 156 :

> Vestra quidem plene Dominatio novit, ut a quo
> Tam laudabiliter regitur tam nobile regnum.

Ita Græci recentiores vocem κυριότης usurpant. Gregor. Decapolita de Mirac. S. Gregorii Mart. n. 46 : Επεὶ δὲ ἡ σοῦ κυριότης τοῦτο μυστήριον ἔβλεψε, etc. Formula loquendi Italis familiaris, *vostra signoria.*

¶ 5. **DOMINATIO**, hoc titulo honoris donati etiam Visitatores monasteriorum. *Schramb*, Chronicon Mellicense pag. 422. col. 1 : *Præfatos articulos de vitæ nostræ monasticæ observantia humili et plano stylo digessimus... offerentes debita cum subjectione et condigna veneratione eosdem vestris Dominationibus prudentissimis, etc.*

° Indiscriminatim non raro concessus. Eo compellat cardinalem Oliverium episc. Alban. Baldus JC. in tract. de Dot. : *Cujus consummationem, si in longiorem protraxi moram, quam tuæ reverendissimæ Dominationi fuerit desiderium ; cognoscat tua reverendissima Dominatio id præter meum contigisse desiderium.* Eodem quoque donantur vicarii generales archiep. Turon. in epist. iisdem inscripta ann. 1271. a Petro archid. Andegav. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1024 : *Dominationes vestras, de quibus plenam in Domino fiduciam obtinemus, requirimus, etc.*

Dominationes, Angeli ex secundo sacræ Angelicæ Hierarchiæ gradu : sic appellati ex eo, quod liberalissima fidelissimaque servitute ita gaudent et gloriantur Creatoris super se dominatione, ut alteri nulli, præterquam ipsi subjiciantur. Ex quo fit, ut ad Deum, quantum possunt, se adjungant, et ab omni rerum creatarum oppressione violenta remotæ sint, et, ut ait D. Gregor. Homil. 34. in Evang. : *Quod mira potentia præmineant, pro eo, quod eis cætera ad obediendum subjecta sunt.* Adde D. Bernard. lib. 5. de Consid. cap. 4. Guill. Paris. 2. P. de Un. pag. 2. cap. 127. Isidor. lib. 7. cap. 5. Sophron. in Encom. Angel. etc.

° **DOMINATIVUS**, Dominans. Præfat. operis Conradi de Monte puellar. Ratispon. eccl. canon. qui vivebat sæc. 14 : *Tractatus tertius est de communicatione Dominativa, quæ est principantis et subjecti in domo.*

¶ 1. **DOMINATURA**, Jus Domini, Census pertinens ad Dominum, Gall. *Droit seigneurial.* Instrum. S. Albini Andegav. apud Lobinellum Hist. Britan. tom. 2. col. 249 : *Quidam miles... donavit Deo et S. Albino Ecclesiæ S. Oportune Dominaturam scil. suam, quam habebat in ea in altari et in sepultura.*

° Idem quod *Domanium.* Vide in hac voce. Charta ann. 1285. in Chartul. Cluniac. ch. 327 : *Dicti liberi habeant... Dominaturam et justitiam in prædicta terra sua de Maxilliaco, excepta alta justitia, quæ remanet... dicto abbati et ejus successoribus imperpetuum.*

¶ 2. **DOMINATURA**, Potestas, imperium. Camillus Peregrinus in Hist. Principum Longobard. apud Murat. tom. 2. pag. 337. col. 1 : *Satis infamis et inlicita consuetudo temporibus istis hinnolevit, dum quædam mulierculæ, defunctis viris, maritalis Dominaturæ solutæ, licentius proprii arbitrii libertatem fruantur.*

DOMINELLUS, *Domicellus*, et *Domicella* et *Dominella*, a *Dominus.* Ugutio. Vide in *Domicellus* 4.

° Charta Bald. Noviom. episc. ann. 1154. in Chartul. Montis S. Mart. fol. 91. r°. col. 1 : *Domino Ivone Nigellense ex parte Dominelli sui Radulphi comitis concedente.*

°° Ruodlieb. fr. 8. vers. 60 :

> Hunc Dominella rogat quo secum tessere ludat.

DOMINICA, seu Dies Dominicus, qui Christo potissimum dicatus est apud Christianos, Græcis κυριακή, quæ et ἀναστάσιμος, βασιλὶς καὶ ὕπατος τῶν ἡμερῶν, dicitur S. Ignatio in Epist. ad Magnesianos n. 9. Nomocanon nuper editus a Joan. Bapt. Cotelerio cap. 416 : Πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, οὐκ ἐλέγετο κυριακή, ἀλλα πρώτη ἡμέρα. Μετὰ δὲ τῆς ἀναστάσεως, κυριακὴ, κυρία πασῶν τῶν ἡμερῶν καὶ ἑορτῶν ἐκλήθη. [Ita κυρία τῶν ἡμερῶν nude dicitur Johanni Anagnostæ de Excidio Thessalonic. cap. 6.] Edictum Theophili Alexandrini Patriarchæ : *Et mos et honestas a nobis exigit, ut omnem diem Dominicum honoremus, eumque celebremus, quoniam Christus Dominus noster præclarum in ea suæ resurrectionis munus obiit.* Sedulius lib. 5. Paschalis operis cap. 20 : *Interea cœperat illud triste post Sabbatum dies irradiare felix, qui Domino Dominanti gratissimus nomen ab ejus Majestate sortitur, dictus hoc honore Dominicus : quippe qui tantum consecutus est dignitatis, ut primus meruerit intueri mundi nascentis originem, et resurgentis Christi virtutem, etc.* S. August. Epist. 119. cap. 13 : *Dies Dominicus non Judæis, sed Christianis ressurrectione Domini declaratus est, et ex illo habere cœpit festivitatem suam.* Et Serm. 251. de Tempore : *Ideo sancti doctores Ecclesiæ decreverunt omnem gloriam Judaici sabbatissimi in illam (diem Dominicam) transferre, ut quod ipsi in figura, nos celebraremus in veritate; qui tunc erit requies nostra vera, quando resurrectio fuerit perpetrata, et remuneratio in anima et corpore simul perfecta.* S. Maximus Taurinens. Homil. 3. in Pentecost. : *Dominica nobis ideo venerabilis est atque solennis, quia in ea Salvator, velut Sol oriens, discussis infernorum tenebris, luce resurrectionis emicuit, ac propterea ipsa dies ab hominibus sæculi Dies Solis vocatur, quod ortus eam Sol justitiæ Christus illuminet.* Ordo Romanus, et Isidor. lib. 2. de Eccl. Offic. cap. 24 : *Dominicum diem Apostoli ideo religiosa solennitate sanxerunt, quia in eodem Dominus et Redemptor noster a mortuis resurrexit : quique ideo Dominicus appellatur, ut in eo terrenis operibus, vel mundi illecebris abstinentes, tantum divinis cultibus serviamus, dantes scilicet huic diei honorem et reverentiam propter spem resurrectionis nostræ, quam habemus in illo, etc.* Gregor. Turonens. lib. 1. Hist. 22 : *Hic est dies resurrectionis Domini nostri Jesu Christi, quem nos proprie Dominicum pro sancta ejus resurrectione vocamus.* [*Dominica dies*, Apocal. 1. 10.] *Dominicorum dies*, in Epist. Encyclica Vigilii PP. Vide S. Hilarium in Prologo ad Ps. pag. 187. S. Hieronym. in Psal. 117. Brissonium ad L. Dominic. Henric. Valesium ad Eusebium de Laudibus Constant. cap. 9. et cæteros passim.

° *Diemence*, in Charta ann. 1224. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 321. *Diemenche*, infra ; *Diemoine*, in alia Otton. comit. Burg. inter Probat. tom. 2. Hist. Burg. pag. 15. col. 2 : *An l'an de l'eyncarnacium de notre Senor mil et deux cenx et quarante et douz, le Diemoine devant feste Symon et Jude. Dimaine*, in Hist. Joan. IV. tom. 2. Probat. Hist.

Britan. col. 325. *Dimoinge*, in Lit. ann. 1339. tom. 4. earumd. Ordinat. pag. 338. art. 1. *Dioes*, in Ch. scabin. Camerac.: *En l'an de l'incarnation nostre Seigneur Jesus Crist* M. CC. *et sissante, le Dioes après les octaves S. Pierre et S. Pol.* Et in Ch. ann. 1317. ex Cod. reg. 10196. 2. 2. fol. 19. r°.

¶ Dominica Resurrectio, Quævis dies Dominica. Anonymus lib. 1. Mirac. S. Bertini cap. 1: *Tres viri in piscationis arte periti nocte Dominica... navim ascendentes, etc. Super eos enim propter noctis Dominicæ Resurrectionis transgressionem ultio supervenit divina... Et cum Fratres in prædicto loco commorantes nocte Dominicæ Resurrectionis in eadem Ecclesia, in qua corpus B. pausat Bertini, etc.* Tangmarus in Vita S. Berwardi Episc. Hildesh. inter Acta SS. Bened. sæc. 6. pag. 225. cap. 43: *Deinde sapientissimus Rex sæpius interceptam Gandesemensis Ecclesiæ dedicationem in vigilia Epiphaniæ Domini indixit, quæ tunc prima feria Dominicæ Resurrectionis accidit, velationem etiam ancillarum Dei in ipsa sacra die Epiphaniarum.*

☞ *Dominicas omnes festas hilaresque sanxit Ecclesia*, ut loquitur Epiphanius in Expositione fidei num. 22. *nec ulla jejunia celebrat... ne ipsius quidem Quadragesimæ Dominicis:* qui usus semper viguit apud Christianos. Tertull. lib. de Corona cap. 3: *Die Dominico jejunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare.* Canon 65. apost. statuit Clericum deponendum esse, qui *Die Dominico* jejunaverit: et ad calcem libri 5. Constit. Apost. legitur: *Reus erit, peccati, qui Dominico die jejunaverit, cum sit dies Resurrectionis.* Hæc prima ratio fuit prohibendi jejunii, ne tristis esset dies lætissimæ Resurrectioni Dominicæ consecrata. Alteram subinde refert S. Augustinus Epist. 36. cap. 12. n. 27. ad Casulanum scribens: *Die Dominico jejunare scandalum est magnum, maxime postea quam innotuit detestabilis multumque fidei apostolicæ Scripturisque divinis contraria hæresis Manichæorum, qui suis auditoribus ad jejunandum istum tanquam constituerunt legitimum diem. Per quod factum est, ut jejunium diei Dominici horribilius haberetur.* Hinc in Conc. Carthag. IV. can. 64. legimus: *Qui die Dominico studiose* jejunat, *non credatur Catholicus*, et in Synodo Gangrensi can. 18. ex interpretatione Dionysii Exigui: *Si quis propter continentiam, quæ putatur, aut contumaciam in die Dominico jejunat, anathema sit.* Quæ duo Concilia sicut et Cæsaraugustanum adversus Priscillianistas, etiam manichæos dici solitos, ann. 381. celebratum, dum can. 2. prohibet, *ne quis jejunet die Dominica, causa temporis aut persuasionis aut superstitionis*, jejunium etiam die Dominico, modo absit superstitionis causa, permittere quodam modo videntur. Et Hieronymus quidem Epist. 28. ad Lucinium scribit: *Utinam omni tempore jejunare possimus: quod in Actibus Apostolorum* (ut etiam Augustinus Epist. 36. num. 28. observavit) *diebus Pentecostes et die Dominico apostolum Paulum et cum eo Credentes fecisse legimus.* Ne hinc tamen Ecclesiæ morem ac legem improbare videatur, mox dictum temperans addit: *Nec hoc dico, quod Dominicis diebus jejunandum putem.* Hæc fere post Petrum *Coustant* tom. 1. Epistolarum Rom. Pontificum col. 335. et seqq.

Dominicæ observatio jam olim a nona, seu vespere præcedentis diei incipiebat. Concil. Francof. ann. 794. cap. 21: *Ut dies Dominica a vespere usque in vesperam servetur.* Ita in Concilio Berghamstedensi ann. 697. et Forojuliensi ann. 791. can. 13. Capitulari Aquisgran. ann. 789. cap. 15. lib. 1. Capit. cap. 15. etc. *Ratio est*, inquit Richardus Ep. Cremonensis in Mitrali, et ex eo Durandus lib. 5. Ration. cap. 9. n. 2: *Quia vespertina synaxis, seu hora, primum est officium diei sequentis.* Simon Islepe Episcop. Cantuariens. in Provinciali Ecclesiæ Cantuar. apud Lindwodum lib. 2. tit. 3: *In primis sacrum diem Dominicum ab hora diei sabbati vespertina inchoandum, non ante horam ipsam præveniendo, ne Judaicæ professionis participes videamur, quod etiam in festis, quæ suas habent vigilias, observetur.* In plerisque veteribus Statutis MSS. pro Artificibus Parisiensis civitatis, id potissimum cavetur, ut nemo quidquam artis exerceat, diebus Dominicis ac festis, *ne au Samedi depuis le dernier coup de Vespres sonné en la Paroisse, où aucuns desdits mestiers demourront.* Vide in hanc rem S. Augustinum Serm. 51. de Tempore, Herardum Turon. in Capitul. cap. 2. Gregor. Turon. lib. 3. de Mirac. S. Martini cap. 31. 56. Vitam Aicadri Abb. Gemetic. cap. 25. Matth. Paris et Rogerum Hoveden. ann. 1201. etc.

Hoc die ab omni opere servili cessatum, [etiam ab ipsa venatione.] Theodorus Cantuariensis Episcopus in Capitul. cap. 7: *Græci et Romani in die Dominica non navigant, nec equitant, panem non faciunt, nec in curru ambulant, nisi ad Ecclesiam tantum: nec balneant se Græci, non scribunt publice, tamen pro necessitate seorsim in domo scribunt.* Adde eumdem in Pœnitentiali cap. 44. præterea Concilium Aurelianense III. cap. 28. Vernense ann. 755. cap. 14. Moguntiac. cap. 37. Capitula Caroli Mag. lib. 1. cap. 81. [** 75.] etc.

☞ Neque Dominicis vel festis diebus *Placita publica teneri* licuit, *nisi forte pro magna necessitate, aut hostilitate cogente*, ut habet Carolus M. in Capit. pro partibus Saxoniæ ann. 789. cap. 18. neque Mercatus agi, ut in Capitul. 1. ann. 809. cap. 18. Capitul. 2. ejusdem anni cap. 8. Vide Capitularia Caroli C. tit. 11. cap. 7. tit. 36. cap. 19. tit. 38. cap. 7.

* *Dominica* die sedebant ut jus dicerent Magistri requestarum, ex Arest. parlam. ann. 1291. in Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 42. r°. col. 2: *Pro causis et requestis senescalliarum et earum partium, quæ reguntur jure scripto, audiendis et expediendis, sedeant diebus Veneris, Sabbati, Dominica, et aliis diebus quibus viderint expedire, qualibet septimana, quatuor vel quinque personæ de Consilio.*

Dies Dominicus primum apud Latinos in hebdomade sibi locum vendicat, estque primus dies hebdomadis, ut dies Lunæ secundus, qui et inde *Feria secunda* nuncupatur, ut dies Martis tertius est feria *tertia*, et sic de cæteris. Ita Lex Dominic. Codicis Theod. de Spectac. (15, 6, 5.) Atque inde hebdomada sæpe nomen sumit a Dominica præcedente, ut *hebdomada Passionis*, a Dominica præcedente, quæ *Passionis* dicitur. At Græci hebdomadis a subsequente Dominica appellationem tribuunt: v. gr. *Palmarum hebdomada* non est ea, quæ subsequitur *Palmarum Dominicam*, sed quæ præcedit, quæ Latinis *Passionis* est. Ita quarta hebdomada Quadragesimæ, Græcis illa est, quæ Dominicam quartam intervertit: quare quæ Latinis erit tertia hebdomada Quadragesimæ, Græcis erit quarta; quæ illis quarta, Græcis quinta. Excipiuntur tamen eæ hebdomadæ, quæ a Paschate ad Pentecosten excurrunt, quæ a prima et præcedente, non a subsequente nominatur.

At cum Dominicæ totius anni suis quæque fere appellationibus donentur, operæ pretium videtur de iis sigillatim observare, quæ ad illarum nomina spectant: quæ quidem cum sæpe etiam ab *Introitu*, uti vocant, qui ad Missam dici solet, designentur a Scriptoribus: qualis ille in singulis sit, ad singulas Dominicas adnotabimus. Prima igitur Dominica est

Dominica prima Adventus Domini, a qua Ecclesiastica Officia incipiunt, ut ait Durandus lib. 6. Ration. cap. 1. 2. et 3. quæ est quarta a Natali Domini. Hujus Introitus ad Missam est: *Ad te levavi.* [** Dicitur etiam *Dominica Aspiciens a longe*, quod est initium primi responsorii officii nocturni.] Respondet hæc Dominica Latinorum, Dominicæ Græcorum, quam κυριακὴν δεκάτην τοῦ Λουκᾶ vocant, i. e. decimæ ex iis Dominicis, in quibus Evangelium S. Lucæ per Lectiones ad Missam et inter Officia legitur; nempe *de Muliere habente spiritum infirmitatis.* Nam, ut id semel moneatur, Græci ita evangelia in sacris Liturgiis legunt: a Dominica Paschatis Evangelium Joannis: Matthæi a feria 2. post Dominicam Pentecostes ad Parasceven subsequentem festum diem Exaltationis S. Crucis: Lucæ a 2. feria post Dominicam Exaltationis: denique Marci pars potissima inter Matthæum et Lucam absolvitur. Vide Allatium de Dominic. Gr. cap. 31.

☞ In ordine Ambrosiano, ut et in Mozarabo sex de Adventu Domini missæ assignantur: in Ordine vero Gelasiano adnotantur quinque, pro totidem, ut videtur, Dominicis Nativitatem Domini præcedentibus. Unde palam est quibusdam in locis adventum Domini olim a Dominica sexta ante Natalem Christi, in multis autem a quinta incœpisse. [** Vide *Adventus* 2. Observandum pariter antiquitus remotiorem a Natali Domini dominicam quartam dictam esse, primam vero, quæ proxima.]

Dominica 2. *Adventus*, quæ est tertia a Natali Domini: *Dominica prima ante Natale Domini*, in Kalend. Rom. ante 900. annos descripto apud Allatium lib. de Domin. Græc. cap. 37. Hujus Introitus est: *Populus Sion.* Græc. *Dominica undecima Lucæ*, seu *de Vocatis ad nuptias*, nuncupatur.

Dominica 3. *Adventus*, quæ *Dominica secunda ante Natale Domini*, in Kalend. Rom. Hujus Introitus est: *Gaudete in Domino semper, et iterum dico: Gaudete.* Græcis, *Dominica duodecim Lucæ*, sive *de decem leprosis* dicitur. [** *Johannes in captivitate*, ab evangelii lectione apud occidentales.]

Dominica 4. *Adventus*, quæ proxima Nativitati: *Dominica tertia ante Natale Domini*, in Kalend. Rom. Græcis, κυριακὴ πρὸ τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως. Introitus olim: *Memento nostri, domine;* [hodie, *Rorate cœli.*] [** *Le Dimenche dernier des Oleries de devant Noel*, in Lit. remiss. ann. 1478. O scilicet dictæ Antiphonæ septem, quæ in ecclesia Adventus Domini tempore cantantur. Vide Carpenter. infra in hac littera O.]

Dominica infra Octavam Natalis Domini, cujus Introitus est: *Dum medium silentium. Dominica* 1. *post Natale*, in Kalend.

Rom. Græcis, κυριακὴ μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν.

Dominica infra Octavam Circumcisionis, quæ Græcis κυριακὴ πρὸ τῶν φώτων.

Dominica 1. *post Epiphaniam*, [** vel *infra Octavam Epiphaniæ*.] cujus Introitus : *In excelso throno, etc.* Græcis, κυριακὴ μετὰ τὰ φῶτα, id est, Dominica post baptismum Christi, quem φωτισμόν, *Illuminationem* vocant, ut festum ipsum, τὰ ἅγια φῶτα, vel ἡμέραν et ἑορτὴν τῶν ἁγίων φώτων.

Dominica 2. *post Epiphaniam*, cujus Introitus est : *Omnis terra*, Græcis *Dominica decima quinta, de Zacchæo*. Vide *Festum Architriclini*. [** *Dominica post Octavas Epiphaniæ*, in chart. sec. XIV. ap. Ludewig. Reliq. MSS. tom. 7. pag. 133.]

Dominica 3. *post Epiphaniam*, cujus Introitus est : *Adorate Dominum*. Græc. *Dominica duodecima Lucæ*, sive τελώνου, *de Publicano et Pharisæo*. Dicitur iisd. προσφωνήσιμος, ut et ipsa quæ antecedit hebdomada, in qua jejunant Armeni, qui istius hebdomadæ jejunium ἀρτζιβούριον vocant, de quo copiose Allatius de Dom. Gr. cap. 8.

Dominica 4. *post Epiphaniam*. [** Dominicæ a tertia ad sextam post Epiphaniam dicuntur etiam *Adorate primum, secundum, tertium, quartum*.]

Dominica 5. *post Epiphaniam*.

Dominica 6. *post Epiphaniam*.

Dominica Septuagesimæ, cujus Introitus : *Circumdederunt me*. Græcis κυριακὴ τοῦ ἀσώτου, seu *Dominica de Prodigo*, quod in ea de illo legatur parabola. [** Item *Festum repositionis* sc. *Alleluiæ*, et *Dominica qua Alleluia clauditur* vel *dimittitur* vel *deponitur*. Vide *Alleluia Clausum*. Dicitur etiam Dominica *In Septuagesima* et *Infra Septuagesimam*, quæ scilicet in diem lunæ ante hanc Dominicam cadit.]

Dominica Sexagesimæ, cujus Introitus : *Exurge*. Græc. κυριακὴ τῆς ἀποκρεώ. Est autem ἀποκρεώς, quod Latinis *Carnisprivium*, qua appellatione hebdomadam, quæ præcedit hanc Dominicam ἑβδομάδα τῆς ἀποκρεώ vocant, quod non ultra eam vescendis carnibus operam dent, sed una cum ea illis edendis finem imponant.

Dominica quinquagesimæ, cujus Introitus : *Esto mihi*. Gr. κυριακὴ τῆς τυροφάγου, et τυρινή, cui id nominis, ut et hebdomadæ, quæ hanc Dominicam præcedit, inditum, quod post eam Dominicam casei et ovorum esus dimittatur. Quippe post hanc Dominicam, die Lunæ, Græci jejunium quadragesimale auspicantur, aliter ac Latini, qui Mercurii die incipiunt. Benehamensibus dicitur *Dimenge cabée*, id est, *Dominica in capite Quadragesimæ*, ut observat Marca lib. 6. Hist. Beneharn. cap. 24. n. 9. [** *Dominica prima, quæ est ante caput jejunii*, in Concil. Narbon. ann. 1054. *Dominica ante Cineres*, in Chron. Alber. ad ann. 1220. pag. 507. Vide in *Carnisprivium*.]

☞ In libro Petri Mallii cap. 30. etiam appellatur *Dominica de carne levario*, seu *de carne levanda*, uti legendum conjectat Mabillonius tom. 2. Musæi Ital. pag. 159. alibi *Dominica ad* vel *ante carnes tollendas; ante brandones*, in Chartulario S. Martini Pontisar. ubi *Joannes dictus le Diable vendit duo arpenta terre apud Commeniacum die Dominica ante Brandones. Dominica brandonum* dicebatur Dominica prima Quadragesimæ, ut dictum est in voce *Brandones* ; Dominica igitur *ante Brandones* erat Dominica Quinquagesimæ, non Quadragesimæ, ut habetur apud Labbeum Chronol. Histor. part. 3. pag. 169 : *Carolus IV. cognomento Pulcher.... inunctus Remis* 21. *Februarii Dominica Quadragesimæ, quæ olim dicebatur devant les Brandons* : quibus in verbis error se ipse prodit ; anno enim 1322. ad quem hæc referuntur, Dominica, non Quadragesimæ, sed Quinquagesimæ incidebat 21. Februarii, cum Paschatis dies incideret hoc anno in decimam Aprilis.

Dominica Prima Quadragesimæ, cujus Introitus : *Invocavit me. Quintana* etiam dicitur, quod sit quinta a Paschate, ut auctor est Durandus lib. 6. cap. 32. n. 1. [Dominica *Brandonum* vel *Brandorum* appellitata est. Instr. ann. 1318. Hist. Dalph. tom. 2. pag. 177. col. 1 : *Item anno quo supra ; scilicet die Dominica Brandorum sequenti Indict.* 11. Vide in *Brando* 1.] [** Etiam *Dies focorum et de orditis lignis*.] Græcis πρώτη τῶν νηστειῶν, et κυριακὴ τῆς ὀρθοδοξίας, ob restitutam sacrarum Imaginum adorationem.

° Ordinar. MS. Rotomag. : *Ad processionem hujus Dominicæ in statione* ℟. Cum sederit. *Quidam sacerdos canonicus indutus alba, amictus cum stola, tenens crucem ante pectus suum ad similitudinem Domini ad judicium venientis, cantet in pupilto* ℣. Venite Benedicti. *Chorus respondeat :* Et ibunt, etc. *Tunc intret processio chorum residuum ; et post fiat sermo ad populum.*

Dominica secunda Quadragesimæ, cujus Introitus est : *Reminiscere*. [** Ab Evangelio *Dominica Chananææ*, item *post focos* vel *ignes*, etiam *Rohordicum secundum*.] Græcis, κυριακὴ δευτέρα τῶν νηστειῶν.

Dominica tertia Quadragesimæ, cujus Introitus : *Oculi mei*. [** Evangelium : *Dæmon mutus*.] Græcis, κυριακὴ τρίτη τῶν νηστειῶν, [et κυριακὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως.][** Dicitur etiam Latinis *Adorandæ crucis*.]

Dominica quarta Quadragesimæ, cujus Introitus : *Lætare Hierusalem*. [** Evangelium: *Quinque panes*.] [Dominica *de Rosa* nuncupata, eo quod in ea fit solemnis illa Rosæ aureæ benedictio. Vide *Rosa aurea*.] Græcis, κυριακὴ τετάρτη τῶν νηστειῶν.

° *Media Quadragesima* nuncupatur in Lit. remiss. ann. 1396. ex Reg. 149. Chartoph. reg. ch. 232 : *A un jour de samedi dont la Mi-caresme fu le lendemain, etc.* Aliæ ann. 1402. ex Reg. 157. ch. 329 : *Le Dimenche que l'en chante en sainte église* Letare Ihierusalem, *que l'en dit la Mi-karesme, etc.* Vide infra *Fonta*. [** Inde etiam *Dominica mediana* dicta, et *in media Quadragesima*.]

Dominica in Passione Domini, Dominica quinta Quadragesimæ, a qua passionis officium auspicatur Ecclesia, unde ita appellatur, ut auctor est Durandus lib. 6. Ration. cap. 60. Acta Alex. III. PP. sub ann. 1162 : *Exivit ergo e Genua in Dominica Passione, et cum omni jucunditate navigans venit ad insulam de Liguriis in Sabbato Palmarum.* Græcis *est* 5. *jejuniorum*, πέμπτη τῶν νηστειῶν. Hujus Introitus est : *Judica me Deus*. [** A responsario dicitur *Isti sunt dies* ; etiam *Repositus*, vide infra *Dominica Repus*.] Vide Notas ad Villharduin. n. 129. et infra verbo *Hebdomada*. Præterea Dominica *Mediana* appellatur ab Amalario lib. 4. cap. ult. edito a viro doctiss. Jo. Mabillonio tom. 2. Analector. pag. 114. quia Hebdomadam Medianam subsequitur ; hanc etiam *Medianam octavam* vocat Fulcuin. in Chron. Laubiensi cap. 38. forte quod sit 8. Dominica a Dominica Septuagesimæ : *Actum est hoc feria* 6. *ante Dominicam, quam vocant Medianam octavam*. [** *Dominica mediana* vulgo est quarta Quadragesimæ, unde ejus *Octava* quinta.]

Alia porro est *Dominica Quintanæ*, in Charta Petri Episcopi Santonensis ann. 1240. in Regesto Inculismensi Cameræ Comput. Paris. fol. 23. Est enim illa, qua *Quintanæ* ludus exercebatur a Vicanis. Vide *Quintana*.

Dominica in Palmis, sexta quadragesimæ, apud Rupert. lib. 5. de Divin. Offic. cap. 7. quæ in Ordine Romano, *Dies Palmarum, sive florum, atque ramorum appellatur :* [Alibi *Pascha florum, vel Pascha floridum*, Gall. *Pasques-fleuries*.] *Dominica in Ramis*, Durando lib. 6. cap. 47. *Dominica ad Palmas*, apud Leon. III. PP. Ep. 5. Beletus cap. 93 : *Hic dies dicitur Dominica in Ramis palmarum, quod illo die rami palmorum in processionibus deportentur in significatione illorum, quos filii Israël statuerunt* [straverunt] *in via, Christo jam veniente.* Adde Isidor. lib. 6. Orig. cap. 18. In lib. Sacr. Gregor. M. *Dominica in Ramis palmarum dicitur*. [*Dominica Olivarum*, in Histor. Rerum Laudens. apud Murator. to. 6. col. 1105.] Will. Tyrius l. 12. cap. 12 : *Accidit casu, quod in die festo, qui dicitur Ramis palmarum, cum de more populus universus in vallem Josaphat convenisset ad solennem et celebrem tantæ diei processionem, etc.* Rupertus Abbas in Vita S. Heriberti Archiepisc. Colon. n. 17 : *Erat autem dies ille, quem Christianitas appellat Diem palmarum*. *Dominica Indulgentiæ, quæ et Dominica Palmarum*, in Ordine Romano. *Dominica Indulgentiæ, quæ diversis vocabulis distinguitur, id est Dies palmarum, sive florum, atque Ramorum, Osanna, Pascha petitum, sive Competentium, et Capitilavium.* Ex quibus patet, eamdem Dominicam *Osanna* etiam appellari, *quia*, ut ait Alcuinus, *dum in eo Dominus Hierosolymam tenderet, ei occurrit turba plurima hinc inde clamando, Osanna, quod interpretatur, salvifica, sive salvos nos fac*. Joannes Euchaita pag. 7 : ὡσαννὰ τοίνυν, σῶσον εὐλογημένε. [*Dominica indulgentiæ* dicebatur ob pœnitentium reconciliationem, quæ feria 5. sequenti solenni ritu fiebat ; *Capitilavium vero quia tunc moris est*, inquit Rabanus lib. 2. de Instit. Cleric. cap. 35. *lavandi capita infantium qui ungendi sunt*. Quod de adultis potiori jure est intelligendum. Hic usus desiit circa 12. seculum.]

Dominica Osanna, apud Ademarum Cabanensem non semel, *Dies Osannæ*, apud Abul-Faragium in Hist. Dynastiarum pag. 163. et in Charta ann. 1170. apud Duchesnium in Probat. Hist. Castegnereæ pag. 32. Capitul. de Villis cap. 28 : *Dominica in palmis, quæ Osanna dicitur. Osanna*, nude in Regula Monachorum Fontevraldensium cap. 16. Libellus Fulconis Comitis Andegav. apud Holstenium in Collect. Rom. de Urbano II. PP. : *Ubi mihi florem aureum, quem manu gerebat, donavit : quem ego ob memoriam et amorem illius in Osanna semper mihi meisque successoribus deferendum constitui.* Eadem habentur in Fragm. Hist. Andegav. n. 8. Tabular. S. Eparchii Inculism. fol. 37 : *Duodecim denarios censuales in Osanna singulis annis Ecclesiæ nostræ reddendos*. Adde fol. 116. Epitaphium Guillelmi Comitis Inculismensis : *Hic jacet Dominus Amabilis Guillelmus Comes Engolismæ, qui ipso anno, quo rediit de Hierusalem, abiit in pace*, 8. *Id. April. vigilia Osannæ*, 1028. *anno ab incarnat*. Ita etiam hanc

Dominicam appellari ab Æthiopibus docemur ex illorum computo apud Joseph. Scalig. lib. 7. de Emendat. temp. pag. 700. Porro dicuntur apud Hebræos *Osanna* termites palmæ, oleæve, aut salicis, alteriusve arboris, Græcis βάϊα, quos quatiebant in honorem ejus, cui pompa ducebatur, quod Græci dicunt κλάδους ἐπισείειν: Epiphan. Serm. εἰς τὰ βάϊα, et S. Chrysost. Homil. in Magnam Septimanam, τὰ βάϊα σείειν et ἐπισείειν, ut observatum a Baronio ann. 34. n. 6. et Casaub. Exerc. 16. in eumdem Baron. cap. 2. Henr. Valesio ad Hist. Eusebii lib. 2. cap. 22. Joann. Baptista Cotelerio ad tom. 1. Monument. Eccles. Gr. Hinc ἑορτὴ τῶν βαΐων Cyrillo Scythopolitano in Vita S. Euthymii, Auctori Vitæ S. Theodori Studitæ, etc. Ἡμέρα τῆς βαϊφόρου, Cedreno et Epiphanio Monacho de Locis sanctis. Vide Luitprandum lib. 3. cap. 5. et S. Augustinum lib. 2. de Doctrina Christ. cap. 11. Hujus Dominicæ Introitus ad Missam est: *Domine ne longe*. Denique appellatur *Dominica Lazari*, in Vita S. Proculi Episc. Veronensis n. 16. quia, ut ait Allatius cap. 20. Sabbato, quod hanc Dominicam præcedit, Lazari resuscitati memoria recolitur: qui addit, Græcos postmodum magnæ pompæ apparatu, ramis olivarum, palmisque in Cruces ac alias formas confictis, in ramis appensis sequentem diem Dominicum solemni ritu celebrare. De vocis *Osanna* variis significationibus vide sanctum Hieronymum Epist. 145.

* Nostris etiam *Ozanne*, sine addito. Charta ann. 1316. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 227: *Nous estanz en la Rouchelle vers la fin de l'an* 1315. *ou commencement de l'an* 1316. *environ l'Osanne*. Alia ann. 1340. in Reg. 73. ch. 23: *Laquele* (quinzaine) *commença le mardi emprès le Diemenche, que l'en chante* Oculi mei, *et feni le mardi avant l'Ozanne*. Vide infra *Festum* 1.

☞ Inter varias hujus Dominicæ nomenclaturas non est omittenda quæ legitur lib. 3. de Gestis SS. Rotonensium in Act. SS. Benedict. sæculo 4. part. 2. pag. 215: *Receptusque est in Monasterio in sancto Sabbato, id est, in Ramis palmarum*. Quod tamen de ipso Sabbato sancto haud absurde videtur posse intelligi; atque adeo quod explicationis causa additum est, *id est, in Ramis palmarum*, nihil aliud indicare quam Sabbatum, quod est de hebdomada quæ dicitur *in Ramis Palmarum*.

Dominica Sancta in Pascha, in Kalend. Romano. *Dominica sancta*, nude, in Sacramentario Gregorii Magni ex Bibl. Belvacens. Ecclesiæ. [*Dies Dominicus* κατ' ἐξοχὴν dictus, Tertull. de Idol. cap. 14.] Gr. κυριακὴ τοῦ πάσχα, et ἁγία καὶ μεγάλη κυριακὴ τοῦ πάσχα, in Euchologio: in Nomocanone nuper edito a Jo. Bapt. Cotelerio cap. 411. 579. λαμπρὰ κυριακή: Pachymeri lib. 4. cap. 3. et in Pentecostario, μεγάλη καὶ λαμπρὰ κυριακή: eidem Pachymeri lib. 7. cap. 15. κυρία τῶν ἑορτῶν. Vide *Pascha*, *Dies magnus*.

Dominica prima post Pascha, [vulgo ab Introitu, *Dominica Quasimodo*] quæ in Kalend. Rom. *Dominica octava Paschæ*, [in Missali Gothico-Gallicano, *Clausum Paschæ*, Gall. *Pâques closes*:] [** alias *Antipascha* et *Conductus Paschæ*,] aliis dicitur *Dominica post Albas*, quæ nempe Sabbatum sequitur in quo nuper Baptizati vestes candidas, quas induerant Sabbato ante Pascha, deponebant, ut est in Ordine Romano. In Missa Ambrosiana appellatur *Dominica in Albis depositis*. Unde liquet in Missali et Breviario Romano, ubi *Dominica in Albis* dicitur, vocem *depositis* subaudiri, de qua sic Augustinus Serm. 157: *Paschalis Solennitas hodierna festivitate concluditur, et ideo hodie Neophytorum habitus commutatur, ita tamen ut candor, qui de habitu deponitur, semper in corde teneatur*. Sic porro *Dominica secunda, tertia*, etc. *post Albas*, apud Rupertum lib. 9. de Divin. Offic. cap. 1. 2. Græcis, καινὴ et νέα κυριακὴ τοῦ ἀντιπάσχα. [** Dicitur etiam *Octava Infantium*.] Vide Allatium de Dominic. et Hebd. Græc. cap. 24. Dicitur etiam δευτεροπρώτη κυριακή, apud Eustathium in Vita S. Eutychii Patr. CP. n. 95. id est secunda post primam, Paschalem scilicet.

Dominica secunda post Pascha, cujus Introitus ad Missam est: *Misericordia Domini*. Eadem Dominica *prima post octabas Paschæ*, in lib. 1. Sacramentor. Eccles. Rom. cap. 57. dicitur, *Dominicum post octabas Paschæ*, [** etiam *Dominica trium septimanarum Paschæ*, et secundum Evangelium hujus diei.] [Dominica de *Pastor bonus* in Ord. Rom.] [** Alias *Dominica unam Domini*, *Dominica post ostensionem reliquiarum*, *Dominica mapparum albarum*, et *Dominica mirabilia Domine*.] Græcis, κυριακὴ τῶν ἁγίων μυροφόρων, quod in ea festum celebrent trium mulierum quæ coemptis aromatibus ad Christi Sepulcrum accesserunt ut eum ungerent.

Dominica tertia post Pascha, quæ in Kalendario Romano et in lib. 1. Sacrament. Eccles. Rom.: *Dominicum secundum post clausum Paschæ*, et *Dominica secunda post octabam Paschæ* dicitur, cujus Introitus ad Missam est: *Jubilate omnis terra*. Græcis, κυριακὴ τοῦ παραλύτου, Latinis *Paralytici*.

Dominica quarta post Pascha. In lib. 1. Sacrament. *Dominicum tertium post clausum Paschæ*, et in Kalendario Rom. *Dominica tertia post octabam Paschæ*, cujus Introitus ad Missam est: *Cantate Domino*. Græcis, κυριακὴ πέμπτη τῆς Σαμαρείτιδος, vel μεσοπεντηκοστῆς. [** Evangelium *Samaritani*, apud Latinos.]

Dominica quinta post Pascha, [cujus introitus *Vocem jucunditatis*] quæ et *Dominica Rogationum* dicitur; [vel *ante Litanias*, ut in Vita S. Eligii apud Acherium tom. 5. Spicil. pag. 194.] *Dominica quarta post Octabam Paschæ*, in Kal. Rom. in libr. Sacram. *post clausum Paschæ*. [** Secundum Evangelium *Dominica cœci nati*. Dicitur etiam *Festum Evangelismi*.] Græcis Κυριακὴ τοῦ τυφλοῦ.

Dominica post Ascensionem, quæ *Dominica post Ascensam Domini*, in Kalend. Rom. [et in Sacrament.] cujus Introitus ad Missam est: *Exaudi Domine*. [Romæ *Dominica de Rosa* vel *de Rosis* dicta, haud dubie quia ut legitur in Ord. Rom. apud Mabill. tom. 2. Musæi Ital. pag. 147. *de altitudine templi* (sanctæ Mariæ Rotundæ, in qua erat statio) *mittuntur Rosæ in figura Spiritus Sancti*.] Græcis, κυριακὴ τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ.

Dominica Sancta Pentecosten, in Kalend. Rom. Græcis, κυριακὴ τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς.

Dominica prima post Pentecosten, quæ et *sanctæ Trinitatis*, *Dominica Benedicta*, dicitur apud Honorium Augustod. lib. 3. cap. 147. lib. 4. cap. 41. *Dominica octaba Pentecosten*, in Kal. Rom. *Dominica octavas Pentecostes*, apud Gregor. M. in Sacramentario. Græcis, κυριακὴ τῶν ἁγίων πάντων, seu πρώτη τοῦ Ματθαίου. *Rex dierum Dominicorum*, ut est in veteri MS. cui titulus, *Le Roman de la Malemarastre: Par un jour, qui est apelez li Rois des Diemenches: ce est li jours de la sainte Trinité*. Regestum censuum Carnoti ann. 1302. fol. 20: *Item le Maistre des Peletiers doit chacun an le Roy des Dimanches un beurage à toutes les personnes nommées pardevant*. Id vero nominis tribuitur Dominicæ Paschatis, quæ Κυρία ἑορτῶν dicitur Pachymeri lib. 7. cap. 15. Vide *Festum S. Trinitatis* et Menardum in libr. Sacrament. S. Gregor. pag. 163. [** Etiam *Dominica duplex*, *Dominica Domine in tua*, *Dominica prima æstatis*, *Conductus Pentecostes*.]

Dominica secunda post Pentecosten, cujus Introitus ad Missam: *Factus est Dominus protector meus*. [** Alias *Dominica trium septimanarum Pentecostes*.] Græcis, Dominica secunda Matthæi, *de Christo docente*.

Dominica tertia post Pentecosten, cujus Introitus: *Respice me*. Græcis, Dominica tertia Matthæi.

Dominica quarta post Pentecosten, cujus Introitus: *Dominus illuminatio mea*. Græcis, Dominica quarta Matthæi, sive *de Centurione*.

Dominica quinta post Pentecosten, cujus Introitus: *Exaudi, Domine*. Græcis, Dominica quinta Matthæi, *de Vexatis a dæmone*.

Dominica sexta post Pentecosten, [cujus Introitus: *Dominus fortitudo*.] Græcis, *sexta Matthæi*: sive *de Paralytico*.

Dominica septima post Pentecosten, cujus Introitus: *Omnes gentes*. Græcis, *septima Matthæi*, sive *de Duobus cœcis*.

Dominica octava post Pentecosten, cujus Introitus: *Suscepimus, Deus*. Græcis, *octava Matthæi*, sive *de Quinque panibus et decem piscibus*.

Dominica nona post Pentecosten, cujus Introitus: *Ecce, Deus, adjuva me*. Græcis, *nona Matthæi*, sive *de Ambulatione in mari*.

Dominica decima post Pentecosten, cujus Introitus ad Missam est: *Dum clamarem*. Græcis, *Decima Matthæi*, sive *de Lunatico*.

Dominica undecima post Pentecosten, cujus Introitus: *Deus in loco sancto*. Græcis, *undecima Matthæi*, sive *de Parabola Regis*.

Dominica duodecima post Pentecosten, cujus Introitus: *Deus in adjutorium*. Græcis, *duodecima Matthæi*, sive *de Interrogante Jesum divite*.

Dominica decima tertia post Pentecosten, cujus Introitus: *Respice, Domine*. Græcis, *decima tertia Matthæi*, sive *de Parabola vineæ*.

Dominica decima quarta post Pentecosten, cujus Introitus: *Protector noster*. Græcis, *decima quarta Matthæi*, sive *de Vocatis ad Nuptias*.

Dominica decima quinta post Pentecosten, cujus Introitus: *Inclina aurem tuam*. Græcis, *decima quinta Matthæi*, sive *de Interrogante Jesum Jurisconsulto*.

Dominica decima sexta post Pentecosten, cujus Introitus: *Miserere mei, Domine*. [Græcis, *Dominica ante Exaltationem S. Crucis*.]

Dominica decima septima post Pentecosten, cujus Introitus: *Justus es, Domine*. [Græcis, *Dominica post Exaltationem S. Crucis*.]

Dominica decima octava post Pentecosten, cujus Introitus: *Da pacem*. Græcis, *Dominica prima Lucæ*, sive *de Venatione piscium*.

Dominica decima nona post Pentecosten, cujus Introitus: *Salus populi ego sum*. Græcis, *Dominica secunda Lucæ*, sive *de Amandis inimicis*.

Dominica vigesima post Pentecosten, cujus Introitus: *Omnia, quæ fecisti*. Græcis, *Dominica tertia Lucæ*, sive *de Filio viduæ*.

Dominica vigesima prima post Pentecosten, [cujus Introitus: *In voluntate tua*.] Græcis, *Dominica quarta Lucæ*, sive *de Parabola seminis*.

☞ *Dominica vigesima secunda post Pentecosten*, cujus Introitus: *Si iniquitates*. Græcis *Dominica quinta Lucæ*, sive *de Divite et Lazaro*.

☞ *Dominicæ vigesima tertia post Pentecosten*, cujus Introitus: *Dixit Dominus*. Græcis *Dominica sexta lucæ*, sive *de Habente legionem*.

In Kal. Rom. Allatiano post Dominicam quintam post Pentecosten, Dominicæ, secus quam hodie, recensentur: quæ enim festum S. Petri Apostoli subsequitur 3. Kl. Jul.

Dominica prima post Natale Apostolorum dicitur quam excipiunt
Dominica prima post octabam Apostolorum.
Dominica secunda post octabam Apostolorum.
Dominica tertia post octabam Apostolorum.
Dominica quarta post octabam Apostolorum.
Dominica prima post sancti Laurentii.
Dominica secunda post sancti Laurentii.
Dominica tertia post sancti Laurentii.
Dominica quarta post sancti Laurentii.
Dominica quinta post sancti Laurentii.
Dominica prima post sancti Cypriani.
Dominica secunda post sancti Cypriani.
Dominica tertia post sancti Cypriani.
Dominica quarta post sancti Cypriani.
Dominica quinta post sancti Cypriani.
Dominica sexta post sancti Cypriani.
Dominica septima post sancti Cypriani.
Dominica octava post sancti Cypriani.
Dominica nona post S. Cypriani, quæ natale S. Andreæ subsequitur. Deinde subsequuntur tres *Dominicæ de adventu Domini* ante Natale Domini.

° *Dominica Apostolorum*. Lit. remiss. ann. 1412. in Reg. 166. Chartoph. reg. ch. 347: *Nous avons receu l'umble supplication de Loys de Grudeningo jeune gentilhomme, bourgois natif de la ville de Venise... contenant comme le Dimenche, que l'en appelle au pais le Dimenche des Apostres, etc.*

° *Dominica qua cantatur*: Aspiciens a longe Deus, in Lib. anniversar. S. Germ. Prat. fol. 45. r°. Lib. pitentiar. ejusdem abbatiæ: *III. Non. Decembris. Dominica qua cantatur*: Aspiciens a longe, *debet dari conventui pitantia super redditibus Aureinvillæ*. Vide *Dominica* 1. *Adventus*.

° *Dominica Bordarum*, Prima in Quadragesima. Vide supra *Bordæ*.

° *Dominica Brandonum*, Eadem acceptione. Vide in *Brando* 1.

Dominica Burarum, Eodem intellectu. Vide supra *Buræ*.

° *Dominica ante Candelas*, Quæ festum Purificationis præcedit, in Ch. Hugon. ducis Burg. ann. 1234. ex Chartul. Campan. Cam. Comput. Paris.

° *Dominica Carnelevale*, vel *de Carne levario*, Dominica in Quinquagesima apud eos omnes, qui jejunium Quadragesimale inchoant a feria quarta post hanc Dominicam, prima vero in Quadragesima apud Mediolanenses, qui ab hac die solemne jejunium auspicantur. Ordo eccl. Ambros. an. circ. 1130. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 870: *Dominica in caput Quadragesimæ, quæ dicitur Carnelevale*. Vide *Dominica Quinquagesimæ*.

° *Dominica in qua cantatur Evangelium Chananææ*, in vita S. Domin. tom. 1. Aug. pag. 643. col. 1. Secunda Quadragesimæ Echardo tom. 1. Bibl. Prædicat. pag. 54. in notis.

° *Dominica Clavi*, Passionis scilicet; an quod clavus vel pars clavi, quo Christus cruci affixus est, in ea honoraretur? *Le jour du Dimenche de la Passion, nommé à Laigny le Dimenche du Clou*, in Chartul. Latiniac. fol. 200.

° *Dominica Focorum*, Prima Quadragesimæ. Vide supra *Dies focorum* post *Dies* 7.

° *Dominica de Fontanis, Le Dimenche des fontaines*, in agro Perticensi sic appellabatur Dominica quarta Quadragesimæ. Vide infra in *Fonta*.

° *Dominica qua cantatur Jherusalem*, Eadem quæ quarta Quadragesimæ, in Charta ann. 1327. ex Reg. 65. Chartoph. reg. ch. 228.

° *Dominica post benedictionem Indicti*, Secunda post Pentecosten. Charta ann. 1260. in Chartul. S. Dion. pag. 397. col. 2: *Ou mois de Jung le Diemenche après la bénéiçon*. Alia ann. 1314. in Reg. 50. Chartoph. reg. ch. 9: *Dimenche prochain après la béniçon du Landit*.

° *Dominica Indulgentiæ*, Eadem quæ Palmarum. Vide *Dominica in palmis*.

☞ *Dominica, Isti sunt dies*, memoratur in Charta ann. 1145. Hist. Eccl. Meld. tom. 2. pag. 40. at quænam illa fuerit, ignoramus. [° *Dominica qua cantatur: Isti sunt dies*, Quæ *in Passione* appellatur. Charta Joan. de Castell. dom. de S. Hilario ann. 1324. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 361: *Sabbato ante Annunciationem dominicam, et post Dominicam qua cantatur*: Isti sunt dies. Vide in *Casula* 3.]

° *Dominica Lazari*, Eadem quæ *in Palmis*, in Charta ann. 1208. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 873. Vide *Dominica Osanna*.

° *Dominica de Lignis orditis*, Prima vel secunda Quadragesimæ. Vide supra *Bohordicum*.

° *Dominica ante Litanias*, Eadem quæ *Quinta post Pascha*. Vide ibi.

° *Dominica Major*, in ecclesia Autissiodorensi dicitur illa, cujus officium, nulla occurrente festivitate, excluditur, ut sunt Dominicæ prima Adventus, in Septuagesima, prima et quarta in Quadragesima, etc.

° *Dominica Mapparum albarum*, Eadem quæ *Secunda post Pascha*; cujus appellationis ratio patet ex Charta ann. 1454. in Chartul. Latiniac. fol. 78: *Icellui ban* (de vin) *commençant la veille de Pasques commenians, durant la quinzaine d'icelluy jour de Pasques jusques au Dimenche, que on chante en sainte église* Misericordia Domini, *que l'on nomme communément audit Laigny le Dimenche des blanches nappes*.

° *Dominica Mediana*. Vide *Dominica in Passione*.

° *Dominica Mensis Paschæ*. Charta Petri abb. S. Remig. Rem. in Chartul. Campan. fol. 247. v°. col. 1: *Actum anno Domini* M. CC. *xl. vij. Dominica mensis Paschæ*. Vide *Menses Paschales* in *Mensis*.

° *Dominica Mirabilia Domine*, in Charta ann. 1366. ex Reg. C. Chartoph. reg. laudata tom. 4. novi Tract. diplom. pag. 729. inter not. Dominica secunda post Pascha.

° *Dominica Olivarum*, Eadem quæ *in Palmis*. Vide *Dominica in Palmis*.

° *Dominica Osanna*. Vide *Dominica in Palmis*, pag. 167. col. 3.

° *Dominica ad tres septimanas Pentecostes*, in Charta ann. 1247. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 467: *Datum apud Rupemmauram die Dominica ad tres septimanas Pentecostes*. [°° Dominica secunda post Pentecosten.]

° *Dominica Pinguis*, vulgo *Dimanche gras*, Eadem quæ in *Quinquagesima*, ultima scilicet qua carnes vesci licet. Consuet. Castell. ad Sequanam ex Cod. reg. 9898. 2: *Le Dimenche grassot il vend vin qui il plaist sans ban*.

° *Dominica Quadragesimam intrans*, Prima Quadragesimæ, in Charta ann. 1180. ex Chartul. Cluniac.

° *Dominica Quintanæ*. Vide *Dominica in Passione*.

° *Dominica* vulgo *Repus*, Eadem quæ *in Passione Domini*, sic nuncupata quod Sabbato præcedente, Romano ritu, Christi et Sanctorum imagines velo absconduntur: porro nostris *Repus*, idem atque absconditus, ut videre est infra in *Repositus*. Unde patet legendum esse *Repuus*, pro *Repnus*, in Charta ann. 1224. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 321: *Ce fut fait à Seclin le Diemence en la Passion, que on dist Diemence Repnus*. Ex quo minus etiam apte concluditur totam Quadragesimam, *Passionis* nomine fuisse appellatam, ut ex sequentibus manifestum fit. Lit. remiss. ann. 1367. in Reg. 97. Chartoph. reg. ch. 598: *Le Diemenche que l'en chante en sainte église* Judica me, *nommé au pays* (Laonnois) *Le Dymanche repus, etc.* Aliæ ann. 1382. in Reg. 120. ch. 223: *Comme le Dimanche devant Pasques flories derrein passé, que on dit le Dimanche repuus, etc. Le Dimenche repuz l'an* 1399. *un appellé Perrenet Gibert, etc.* in aliis Lit. ann. 1406. ex Reg. 161. ch. 64.

° *Dominica Respice in me*, in Charta ann. 1380. apud Bern. Pez. tom. 6. Anecd. part. 3. col. 68. Eadem quæ *Dominica tertia* vel *decima tertia post Pentecosten*, quarum introitus hisce verbis incipit. Vide ibi.

° *Dominica Rogationum*, Eadem quæ *quinta post Pascha*. Vide ibi.

° *Dominica de Rosa* vel *de Rosis*. Vide *Dominica quarta Quadragesimæ* et *Dominica post Ascensionem*.

° *Dominica Sponsaliorum*, Qua sponsalia contrahere licitum est, nostris *Dimenche d'espousailles*. Lit. remiss. ann. 1403. in Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 66: *Comme un Dimenche d'espousailles après Noël, il y eust unes nopces au lieu de S. Didier, etc.*

° *Dominica post Strenas*, Gall. *le Dimenche après les estraines*, Quæ post Kalendas Januarii prima incurrit. Stat. ann. 1362. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 583. art. 3: *Ladite confrairie* (des drapiers) *doit seoir le premier Dimenche apres les estraines*.

° *Dominicæ Synodales*, Quænam ita nuncupabantur, docent Acta MSS. eccl. Brioc.: *Dominicæ Synodales in quibus prohibentur missæ celebrari in capellis: Dominica prima Adventus, Dominica prima post Epiphaniam, Dominica prima Quadragesimæ, Dominica in Passione, Dominica prima post Penthecostes, Dominica prima post Assumptionem B. Mariæ*.

° *Dominica Vetus*, an Dominica Paschatis, unde aliæ originem ducunt? an *Septuagesimæ*? Charta Ebrardi sutor. Petragor. ann. 1350: *Sex denarios sol-*

vere tenebitur singulis annis dicto Bernardo in die Dominica veteri.

° Dominica Aperta, Quæ alicujus Sancti vel octavæ officio non est præoccupata. Cærem. vetus MS. eccl. Carnot. : *Dicuntur dominica officia in Dominicis, si sint Apertæ, si vero Apertæ non fuerint, dicantur per ferias, prout opus fuerit.*

Dominicæ Principales et Solennes, dicuntur quinque illæ, in quibus officia mutantur, scilicet Dominica prima de Adventu, Dominica in Octavis Paschæ, Dominica in Octavis Pentecostes, Dominica, qua cantatur *Lætare Hierusalem*, et Dominica in Ramis palmarum. Durand. lib. 7. cap. 1. n. 4. [His quinque sexta deinceps addita est, Dominica prima Quadragesimæ, quia fit, officii in ea mutatio, quæ fiebat antea Dominica quarta Quadragesimæ. In Statutis Lanfranci § iv. apud Marten. de Antiq. Monach. Ritibus lib. 4. pag. 536. ubi de quinque Dominicis principalibus sic legitur : *Quinque dies Dominici sunt, qui communia quædam inter se habent separata a cæteris diebus Dominicis, Dominica videlicet prima de Adventu Domini, Dominica prima Septuagesimæ, Dominica prima Quadragesimæ, Dominica in medio Quadragesimæ, Dominica in Palmis.*]

Dominicæ Privilegiatæ dictæ, quibus Historiæ sunt appropriatæ. Idem Durand. lib. 7. cap. 1. num. 14.

Dominicæ Vacantes, seu Vacat, dicuntur in Sacramentario S. Gregorii, quatuor Dominicæ, quæ jejunia quatuor Temporum proxime subsequuntur, eo quod propriis careant officiis. Vide Micrologum cap. 29. 32. 59. Rupertum lib. 3. de Divinis Offic. cap. 11. Honorium August. lib. 4. de Ritu Missæ cap. 94. 95. et Durandum lib. 6. Ration. cap. 11. n. 7. [Dominicæ etiam infra Octavam Natalis Domini et Circumcisionis dicuntur *vacantes*, sed alio sensu, neque enim proprio unquam caruere officio, ideo autem *vacat*, quod alicujus Sancti vel octavæ Natalis Domini officio aliave ratione præoccupantur. *Dominica Vacans* etiam dicta est Quarta Adventus, quia tunc Pontifex Romanus relictis aliis occupationibus solum largiendis eleemosynis incumbebat. Vide Lexicon Hofmanni in voce *Adventus*.]

° Dominicorum Dierum Rex. Vide *Dominica prima post Pentecosten.*

Venditio Dominici Diei, forte facultas exponendi et vendendi merces Dominicis diebus. Charta Gaufredi Comitis Andegavensis ann. 1061. apud Sammarthanos in Abbatib. S. Florentii : *Item jubeo, ut ministri mei nullatenus audeant repetere, quod judicavi eos injuste accepisse, scilicet commendationem vinearum, Dominici diei, cœnationem violentam salii, etc.*

° **DOMINICA** Domus, Hospitium, seu diversorium publicum, ut suspicantur docti Editores ad Præcepta S. Pachom. tom. 3. Maii pag. 346. col. 2 : *Nemo in domo spirituali comedat, sed potius in Dominica, vel in monasterio ejusdem fidei.* Vide *Domus spiritualis.*

° **DOMINICA** Manus, id est, Domini superioris. Charta ann. 1091. inter Monum sacr. antiq. tom. 2. p. 296 : *Exclusa hereditaria postulatione omnium successorum, in manum Dominicam episcopi reposuit, etc.*

¶ **DOMINICA** Mater, Beata Virgo Mater Christi : *De celebritate festivitatis Dominicæ Matris*, tom. 3. Concil. Hispan. pag. 35. col. 2.

DOMINICÆ Litteræ, [Eædem quæ *Communicatoriæ* vel *Formatæ*.] Conciliabulum Sardicense sub Julio I. PP. : *Quæ cum ita sint, custodire vos ab ipsis et abstinere debetis, dilectissimi fratres, nec eos aliquando ad Communionem admittere ; sed nec ipsorum litteras accipere, nec ad illos literas Dominicas dare.*

¶ 1. **DOMINICALE.** Vide *Dominicalis* et *Dominicum* 3.

° 2. **DOMINICALE**, Liber, in quo continentur lectiones et alia quæ ad officium dominicarum vel festorum dominicalium pertinent. Consuet. MSS. S. Crucis Burdegal. ante ann. 1305 : *Cellerarius habet tenere chorum infra ecclesiam bene munitum de libris,... videlicet octo psalteria,... unum Dominicale, unum sanctorale ad legendum et cantandum lectiones.*

DOMINICALIS. Concilium Autisiodorense can. 42 : *Ut unaquæque mulier, quando communicat, Dominicalem suum habeat.* Vetus Pœnitentiale MS. sub finem : *Si mulier communicans Dominicale suum super caput suum non habuerit, usque ad alium diem Dominicum non communicet.* Ex quibus patet, *Dominicalem*, vel *Dominicale*, non fuisse linteum, in quo communicaturæ mulieres Eucharistiam deponebant, quam iis non licebat nuda manu accipere, ut est in Can. 36. ejusd. Concilii, quod viris licuit. S. Augustinus Serm. 152. de Temp. : *Omnes viri, quando communicare desiderant, lavent manus, et omnes mulieres nitida exhibeant linteamina, ubi Corpus Christi accipiant.* Fuit enim *Dominicalis* velum, quo mulieres caput in Ecclesia tegebant, cum iis non nisi velatis illius ingressus pateret, ex Lini PP. Constitutione, ut est apud Anastasium : [quod ab Apostolo jam satis aperte præscriptum est, 1. Cor. 11. 5. et 6.] Pœnitentiale Theodori cap. 7. et Leo PP. ad Theodoricum Episcop. : *Mulieres possunt sub nigro velamine sacrificium accipere, ut Basilius indicat.* [Mulieres Provinciales *Domino* vocant velum sericum, quo caput tegunt, aliis vulgo *Coëffe*. Vide Card. Bona Liturg. lib. 2. cap. 17. num. 3.]

° **DOMINICALITER**, Proprietario vel supremo jure. Arest. parlam. Paris. ann. 1292. in Reg. *Olim : Pronuntiatum .. super acquisitis a priore et fratribus S. Johannis Jerosolymitani in iis solummodo, quæ Dominicaliter pertinebant ad regem* (Angliæ) *Richardum.* Vide *Dominicum* 3.

° **DOMINICARE**, Manum *dominicam* apponere, fisco addicere. Charta ann. 1056. tom. 1. Hist. Trevir. Jo. Nic. ab *Hontheim* pag. 399. col. 2 : *Si cujus bona vel prædia, propter culpam aliquam vel querimoniam, in placitis abbatis... Dominicata vel publicata fuerint, omnia abbatis erunt.* [°° Vide *Absare* 1. Germ. *Fronen.*] *Deminer*, eodem, ut videtur, sensu, in Ch. ann. 1355. tom. 2. Hist. Leod. pag. 420 : *Item que debtes et héritaiges gisans fours de Lieges, soient Deminez et forjugiez par trois plais généraulx tant seullement.* Unde *Deminement*, in Stat. Lossens. apud Mantel. in Hist. comit. Lossens. part. 3. pag. 13. Vide alia notione in *Dominicum* 3.

°° **DOMINICARIA**, Dona ecclesiis legata ultima voluntate. Vide S. Rosa de Viterbo Elucidarii tom. 1. pag. 333. voce *Doens.* Charta ann. 1194. ibid. : *Dominicaria clericorum et militum, sicut in ipsa compositione fuerunt sortita.*

¶ **DOMINICATIO**, Dominicare, Dominicatus, etc. Vide post *Dominicum* 3.

¶ **DOMINICELLUS**, Idem qui supra *Domicellus.* Johan. Longinus in Actis S. Stanislai Episc. Cracov. Maii tom. 2. pag. 245 : *Rinardus de Cyzyschanowicz Dominicellus et Armiger Cracoviensis Diœcesis, morem nonnullorum militarium Poloniæ celebritates dierum sanctorum modica lance appendentium, secutus, etc.*

°° **DOMINICI NUMMI** memorantur in chart. vendit. ann. 539. ap. Marin. in Pap. Diplom. num. 114. lin. 36. et facili emendatione num. 118. lin. 15 : *Nummo usuali Dominico uno* ; quæ ex veteri mancipationis ritu tabellio sine sensu retinuit. *Dominicum* nummum vocatum putat Marinius, quia a principe conflatus erat, Savinius in Hist. Jur. Rom. tom. 2. cap. 12. § 66. not. e. quia secundum ritum mancipationis ad tradendum Dominium quiritarium adhibebatur.

1. **DOMINICUM**, Ecclesia, Ædes sacra Domino, seu Deo. Glossæ veteres : *Dominicum*, Κυριακόν. S. Cyprianus de Opera et Eleemos. : *In Dominicum sine sacrificio venis ?* Idem Epist. 33. de Lectore : *Dominico legit*, id est, in templo, alii de die Dominico interpretantur. S. Hieronymus in Chronico : *In Antiochia Dominicum, quod vocatur Aureum, ædificari cœptum.* Et mox : *Antiochiæ Dominicum Aureum dedicatur.* Ruffinus lib. 1. Hist. Eccles. : *Tunc senior : Si hæc, inquit, ita esse credis, surge et sequere me ad Dominicum.* Et lib. 9. cap. 9 : *Orationum domos, id est, Dominica sua.* Idatius in Fastis : *His Coss. dedicatum est Constantinopoli Dominicum die* 15. *Kal. Mart.* Itinerar. Hierosolymit. : *Ibidem modo jussu Constantini Imperatoris Basilica facta est ; id est, Dominicum miræ pulcritudinis.* Marcellini et Faustini libellus precum ad Imperatores pag. 63 : *Post illas eorum cædes, quæ in Dominico factæ sunt, etc.* Pag. 64 : *Ad cumulum perpetrati sacrilegii, ipsum altare Dei de Dominico sublatum in templo sub pedibus Idoli posuerunt.* [Passio S. Philippi Episc. Adrianop. apud Mabill. tom. 4. Analect. pag. 136 : *Dominici foribus innixus a sede sibi credita non patiebatur abscedere.* Ibid. pag. 138 : *Ipsum etiam Dominici tectum devoluto omni tegularum fraudabatur ornatu.*] *Domus Dominica*, apud Salvianum lib. 6. de Gubernat. Dei : *Ad domos statim Dominicas currimus, corpora humi prosternimus, mistis cum fletu gaudiis supplicamus. Basilica Dominica* in Actis SS. Saturnini et Sociorum num. 2. Κυριακὸς οἶκος, in Vita S. Nili Junioris pag. 164. κυριακὸν in Concilio Ancyrano can. 14. Neocæsar. can. 5. 13. Laodiceno can. 28. etc. Adde Itinerarium S. Willibaldi n. 16. Pachomium in Regula cap. 54. Martyrolog. Rom. 25. Decemb. Isidorum, Amalarium lib. de Reb. Eccles. Honorium Augustodun. lib. 1. cap. 127. Eusebium in Orat. de Laudibus Constantini, quo loco, auctor est eumdem Augustum curasse ædes sacras et templa uni omnium Deo, atque universarum rerum *Domino* dicanda consecrandaque. Hinc etiam Germani, et Belgæ *Kirche*, et *Kerke*, et Angli *Church*, ædem sacram appellant, voce a κυριακὸν deducta, ut quidam exstimant : unde urbs *Dunkerke* in Flandria, sic appellata, quod primitus fuerit *Ecclesia in Dunis* ædificata. [Hanc sententiam multis confirmat Eccardus in Notis ad Legem Ripuarior. pag. 214. et 215.] At Lipsius in Epistola ad Belgas Cent. 3. Epist. 44. *Kirke* Germanicum a *Circo* deducit, quod veterum, inquit, templa instar circi rotunda fuerint. Sed hæc oculis et testibus indigent. Ita et Gretserus, in Muricibus Christianis pag. 158.

2. **DOMINICUM**, Sacrificium mysticum, Missa. *Dominicum convivium*, S. Augustino in Brevi Collat. contra Donatist. κυριακὸν δεῖπνον. Cyprianus lib. de Opere et Eleemos. : *Locuples et dives es, et Dominicum celebrare te credis, quæ Corbonam omnino non respicis ?* Et Epist. 63. ad Cæcilium : *Nunquid ergo Dominicum post cœnam celebrare debemus ?* Quibus verbis intelligit ipsum divinum Missæ sacrificium. Veterem ejusmodi loquendi morem docent Acta proconsularia SS. Martyrum Saturnini et soc. ubi sancti Martyres judicio postulati, quod sacram Synaxin contra Imperatoris præcepta egissent, sic Proconsuli responderunt : *Dominicum cum fratribus celebravi.* Et iterum *Sine Dominico esse non possumus.* Et inferius, ex verbis Proconsulis sic interrogantis : *Si in Collecta fuisti ?* Respondit : *Quasi Christianus sine Dominico esse possit, aut Dominicum sine Christianis celebrari. An nescis, Satana, in Dominico Christianum, in Christiano Dominicum constitutum ?* Et post alia : *Ego devota mente celebravi Dominicum, Collectam cum fratribus feci, quia Christianus sum.* Hæc ibi Felix Martyr. Saturninus autem cum rogaretur ab eodem Proconsule Anulino his verbis : *Tu Saturnine interfuisti ?* Respondit Saturninus : *Christianus sum.* Ait ille : *Non a te quæro hoc ; sed utrum egeris Dominicum ?* Cui respondit Saturninus : *Egi Dominicum, qui Salvator est Christus.* Hæc Baronius, qui putat, eo referri debere hanc verbi notationem, quæ habetur in Martyr. Rom. 25. Decemb. : *Nicomediæ Passio multorum millium Martyrum, qui cum in Christi Natali ad Dominicum convenissent, Diocletianus Imperator januas Ecclesiæ claudi jussit, etc.* Vide eadem Acta apud Bolland. 11. Febr. n. 3. 6. 9. 11. 12. 17. 19. et eumdem Baron. ann. 303. num. 84.

3. **DOMINICUM**, Proprietas, Domanium, quod ad Dominum spectat, quo Dominus ad propriam alendam familiam fruitur. Unde JC. Anglis *Dominicum* definitur, *quod quis habet ad mensam*, sicut sunt prædia, quæ *Bordlandes* iidem vocant. Ita Bract. lib. 4. tract. 3. cap. 9. § 5. cui concinit Fleta lib. 5. cap. 5. § 18. et seq. *Est*, inquit, *Dominicum proprie terra ad mensam assignata.* [Tabular. Veteris villæ : *Ego Guigo de Chobar dedi Abbatiæ Veteris villæ Dominicum meum de Plaisicio. Post longum vero tempus accepi Crucem ab Abbate, etc.*] *Res Dominica, Dominicæ possessiones*, id est Principis, in leg. 8. Cod. Theod. de Lustrali aur. (13, 1.) leg. 2. de His, qui condit. (12, 19.) leg. ult. de Jure fisci. (10, 1.) *Dominicum*, Cowello, est tota illa terra intra manerium, quod dominus feudi, aut in manibus suis retinet, aut saltem ad annos, aut voluntatem suam juxta consuetudinem manerii aliis locat. Pactum inter Ludov. Franc. et Henricum Angl. Reges apud Rogerum Hoved. pag. 571 : *Terram illius... et homines sicut sua propria et Dominica fideliter custodiet.* Regiam Majestatem lib. 2. cap. 74. § 1 : *Dicitur purpræstura, quando aliquid super Dominum Regem injuste occupatur, ut in Dominicis Regis, in viis publicis astopatis, etc.* Vide lib. 2. cap. 69. § 3. Charta Willelmi Rotomag. Archiep. apud Rad. de Diceto : *Maximam partem Dominici nostri occupans.* Matthæus Westmonast. ann. 1154 : *Revocavit in jus proprium Dominica sua, quæ pater suus illi dederat.* Vide Sugerium de Admin. sua cap. 10. Beslium in Comitib. Pictav. pag. 425. 491. Monast. Angl. tom. 1. pag. 148. tom. 2. pag. 25. etc.

° Nostris *Demoigne* et *Demoyne.* Charta ann. 1255. ex Chartul. Campan. fol. 208. col. 1 : *Ne porront retenir... nos homes, ne les homes de nos fiés, qui tiennent de nos en Demoigne. Ne nos, ne nostre home, qui tiennent ausinc de nos an Demoigne ne porront ausiques retenir les lor homes.* Alia ann. 1256. ibid. fol. 465 : *Vinz livrées de terre que il* (Thibaut comte de Champagne) *tient en som Demoyne et ransoures et as apartenances.*

DOMINICUM PROPRIUM, in Capitulis Caroli M. lib. 4. cap. 34. Rhabanus ad Otgarium : *Proprietas Dominicalis, quæ Domino Imperatori ex paterna successione hæreditario jure pervenit.*

DOMINICUM dicitur etiam respectu servorum, quod scilicet ad Dominum eorum spectat, ut in Lege Alemann. tit. 22. in Lege Bajwar. tit. 1. cap. 14. § 6. et in Lege Longob. lib. 2. tit. 51. § 15. [°° Lothar. 1. cap. 52. e Capitul. Ludov. Pii ann. 829 : *De liberis hominibus, qui proprium non habent, sed in terra Dominica resident.*] Bracton. loco citato : *Dominicum dicitur ad differentiam quod tenetur in servitio.*

DOMINICUM ANTIQUUM, apud Anglos, continet omnes illas terras, quæ ad Regem spectabant tempore Edwardi Confessoris, aut Willelmi Nothi, seu quæ tenebantur a Maneriis, descriptis in libro, quem *Domesday* appellant ; ejusmodi enim tenementa *Antiquum Dominicum* dicuntur, et eorum possessores seu tenentes extra maneria, a quibus dependent, implacitari possunt, eoque nomine ab omni teloneo liberi et immunes sunt. Antiqua vero dominia, quæ in Manu Regis sunt, Franca feuda sunt, et secundum communem Legem implacitantur. Rastallus, et Cowellus lib. 2. Instit. Jur. Angl. tit. 3. § 25.

DOMINICUM, Fiscus dominicus. Capitul. 3. ann. 813. cap. 2 : *Qui hominem francum occiderit, solidos* 600. *componat ad opus Dominicum.* Et cap. 3 : *Qui hominem ingenuum occiderit, solidos* 200. *componat, et exinde in Dominico tertiam partem componat*, id est, fisco inferat. Ita ibi non semel.

°° DONICUM pro *Dominicum*, in chart. ann. 791. ap. Neugart. Cod. Alem. num. 113. tom. 1. pag. 101 : *In Donico arare.*

DOMINICALE, Idem quod *Dominicum*, Dominium, proprium, proprietas, Gall. *Seigneurie, domaine, proprieté.* Will. Tyrius lib. 12. cap. 7 : *De propriis Dominicalibus certa eis pro victu et amictu beneficia... contulerunt.* Lib. 19. cap. 11 : *Res ad Dominicalia Principis pertinentes.* Traditiones Fuldenses lib. 1. [ex Instr. ann. 867.] : *Trado unam capturam, quæ contigua est cella illa, quæ vocatur... cum Dominicali, aliisque ædificiis, areis, campis, etc.* Adelbertus Eydenhemensis pag. 353 : *Quidam Walterus Dominicale, quod in Titinheim situm est, in recompensationem accepit.* Chronicon Trudonense lib. 3. extremo : *Inter quæ constat, eum tam gravi damno Ecclesiæ nostræ dedisse, quidquid nunc de Remhrode videntur extra Dominicalia nostra esse. Dominicalia Apostolici*, seu Papæ, apud Radevicum lib. 2. cap. 29. Occurrit præterea apud Leonem Ostiensem lib. 1. Chron. Cassin. cap. 16. 51. Petrum Diac. lib. 4. cap. 18. etc.

DONNEGALE, pro *Dominicale.* Tabul. Casaur. ann. 1060 : *Et ipsa mea Donnecalia et feora de terris et vineis, et meos debitales de Cantalupo.*

° DOMINICALIS TERRA, Quæ ad *Dominicum* seu domanium pertinet. Charta ann. 1124. inter Instr. tom. 5. Gall. Christ. col. 445 : *Hæc autem sunt beneficia et prædia ad prædictam ecclesiam pertinentia : decima ejusdem villæ cum familia et Dominicali terra, in agris, vineis, etc.* [°° Jura abb. Metloc. sec. XII. in Diario rei Diplom. tom. 2. pag. 119 : *De Dominicali terra habemus* 4. *carruales*, 2. *arantur ex nostro aratro et alia* 2. *cum familia.* Vide Haltaus. Glossar. German. col. 1582.]

¶ DOMINICALES PASTURÆ, apud Thomam *Madox* Formul. Anglic. pag. 148.

INDOMINICALES PORCI, in Chronico Besuensi pag. 700.

DOMINICARE, Possidere proprietario jure. Charta Caroli M. in Chron. Laurishamensi ann. 776 : *Tam quod videtur possidere vel Dominicare, quam quod adhuc ex munere Regum vel Reginarum, seu quod pro collata populi, vel de comparato, vel de quolibet adtractu augmentare... potuerint.* Alia notione vide suo loco.

DOMINICATUM, Idem quod *Dominicum.* Charta Ludovici II. Imp. pro Ecclesia Volaterrana : *Ita de rebus seu familiis Episcopi ipsius tanquam Dominicatis nostris per idoneos et credentes homines inquisitionem fieri jubemus.* Burchardus Wormaciensis Ep. in Lege Familiæ, cap. 14 : *Et si quis nupserit ex Dominicato Episcopi,..... sin autem ex beneficio in Dominicatum Episcopi nupserit, rebus suis respondeat domino beneficii.* Vide *Donicatus.*

DOMINICATIO, Dominium, possessio. Tabularium Ecclesiæ Viennensis ann. 877. fol. 53 : *Ut quidquid ex prædictis rebus collectum fuerit, in eorum jure et Dominicatione pervenire debeat.* Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis pag. 37 : *Quæ quidem in præfata villa... conquæsivi de meo jure, in jus et Dominicationem servorum Dei ad jam dicto cœnobio transfero in futurum possidenda.* [Privilegium Caroli Simplicis pro Monasterio Elnonensi ann. 906. ex Chartulario Monasterii S. Amandi : *In perpetuum firmum esse volumus, ut jam dicta villa Diptiacus, quam eis ad præsens concedimus, cum omnibus ad eam pertinentibus illorum Dominicationi in ævum subdatur.*] Adde Chron. Besuense pag. 616.

INDOMINICATIO, Eadem notione. Gesta Abbatum Lobiensium pag. 601 : *Vendidit et Indominicationes Ecclesiæ, etc.*

DOMINICATURA, Dominium, proprium, proprietas : Prædium dominicum, *Domenjadura*, in Foris Beneharn. rubr. *de Captions*, art. 10. ubi interdum sumitur hæc vox vernacula pro æde, in qua in prædiis suis inhabitant viri nobiles, ut auctor est Marca lib. 6. Hist. Beneh. cap. 24. n. 10. ut *Domaine* in Consuetudine Aurelianensi cap. 1. art. 84. 97. Tabular. Burguliense cap. 97 : *Medietatem de Curti Carlona, quantum in Dominicaturam tenere videbar. Ideo autem dico de dominio, quia sunt in curti casamenta, quæ mihi retinui, sicuti cujusdam Militis, qui tantundem in omnibus, quantum ego in curti ipsa de me tenebat.* Concilium Helenense ann. 1065 : *Nullus violenter infringat Dominicaturas Canonicorum, vel Monasteriorum, neque aliquid rapiat inde.* [Charta anni 1086. ex Tabulario S. Florentii : *Quidquid de Dominicatura patris sui in Ecclesia illa reclamabant concesseram, et quidquid de casamento suo erat.* Charta Roberti Hierosolymitani Comitis Flandriæ ann. 1105. apud Miræum tom. 1. pag. 273. col. 1 : *Et ex Dominicatura mea duas*

partes decimarum eidem Ecclesiæ... tradidi. Charta anni 1144. ex parvo Chartulario S. Victoris Massil. fol. 149 : *Monachi habeant totum decimum suarum Dominicaturarum.*] Sugerius de Administrat. sua cap. 4 : *Hoc insequenti incremento Dominicaturam, Deo auxiliante, augmentari elaboravimus.* Adde cap. 15. 23. Monachus Vallis Sarnaii in Hist. Albig. cap. 43 : *Volebat quod..... omnes Dominicaturas et proprietates suas haberet integras et inlæsas.* Charta Roberti Claromont. Episcop. ann. 1208. apud Justellum : *Acquiretis Castrum Mauduni, et pertinentia feodi, vel Dominicaturam.* Adde Vitam B. Oldegarii Episc. Barcinonensis n. 19. 27. Concil. Audomarense ann. 1099. cap. 2. Probationes Hist. Duc. Burgund. Duchesnii pag. 23. 24. Bibl. Cluniac. pag. 1455. Marcam in Hist. Beneharn. lib. 4. cap. 10. n. 3. Catellum in Hist. Tolos. pag. 279. [Marcam Hispan. col. 884. et 974. 1558. D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. pag. 38. Gall. Christ. tom. 4. Intrum. col. 138. Histor. Mediani Monast. pag. 269.] etc.

DOMINICATUS, Eadem notione. Senator lib. 3. Var. 25 : *Siliquatici titulum, quem fide Dominicatus jure dederamus.* Capitula Caroli C. tit. 32. cap. 5 : *Ipsi alodes in nostrum Dominicatum recipiantur.* Hincmar. Opusc. 60 : *Tenuit Domnus Rex Carolus Remense Episcopium in suo Dominicatu.* Charta anni 1158. apud Gallandium : *De terris, quæ ad ipsius Dominicatum pertinerent.* Alia ann. 1088. ex Tabulario S. Cypriani Pictav. : *Concesserunt pariter omnes Ecclesias, quæ ex feodo ipsorum erant... ut non alibi, nisi Ecclesiæ S. Romani darentur, et quicquid ex casamentis eorum, excepto Dominicatu acquirere potuissent.* Charta Zuenteboldi Regis apud Chappeavillum : *Largimur Ecclesiæ... villam nostri Dominicatus, sitam in pago Leuga, etc.* Alia Caroli Crassi Imp. apud eumdem : *Mancipia... de quocunque nostro fisco sint, aut ex Dominicato, aut ex beneficiato... adjicimus.* Acta Episcop. Rotomagensium pag. 438 : *Todiniacum, qui in Dominicatu Archiepiscopi erat cum omnibus appendiciis suis fratri suo... dedit, etc.* Adde Hemereum in Aug. Viromand. pag. 100. 156. Beslium in Comit. Pictav. pag. 269. etc.

INDOMINICATUS, Eadem notione, in Capitul. Caroli Calvi tit. 32. § 3. [** ap. Tusiac. an. 865.] in Charta ejusdem Caroli, apud Buzelinum pag. 341. in Gestis Abbatum Lobiens. pag. 694. etc.

DOMINICATUS, adject. de eo, quod est in *Dominico.* Charta Caroli C. ann. 845. apud Beslium in Episc. Pict. : *In villa Bediasiaco Casam Dominicatam. Agri Dominicati,* in Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 147. [** 278.] In Capitulari Wormatiensi ann. 829. cap. 10. etc. [*Dominicatus mansus,* in Præcepto Ludovici Imp. ann. 836. apud Marten. Ampliss. Collect. tom. 1. col. 96. *Dominicatum beneficium,* in Actis SS. April. tom. 3. pag. 821.] *Dominicæ terræ,* et *Dominicatus,* in iisd. Capitul. Caroli M. cap. 150. [** 301.] dicuntur. [** Guerardo *Dominicatus* est Ad dominum pertinens ipsique proficiens, non colonis vel aliis quibuslibet subjectis jure beneficii, ususfructus, locationisve concessus. Vide Indicem Generalem Polypt. Irminon. vocibus *Dominicata Cultura, Terra, Vinea, Casa et Dominicatus Mansus* et eumdem virum doctissimum in Prolegom. Chartul. S. Petri Carnot. § 22. Confer supra *Absus.*]

DONNICATUS, et DOMNICATUS, Eadem notione, in Chartis Italicis apud Ughellum tom. 1. pag. 339. 340. 341. parte 2. pag. 336. tom. 3. pag. 47. 290. 291. Hieron. Rubeum in Hist. Ravennat. pag. 308. etc. [** Vide Murator. Antiq. Ital. tom. 2. col. 46. et 47.] [*Vinea Domnicata Regis,* in Chr. Farfensi apud Murat. tom. 2. part. 2. col. 604.]

DOMINICARIUS, Idem quod Dominicus. Tabularium Abbatiæ Bellilocensis in Lemovicib. chart. 25 : *Cum casa mea Dominicaria, ubi ego ipse visus sum manere.* Occurrit in eodem tabulario non semel. [Placitum anni 878. inter Instrum. novæ Hist. Occitanæ tom. 1. col. 135 : *Aliam medietatem similiter Fulcrada obtineat, et illas duas Ecclesias Dominicarias.*]

INDOMINICATUS, adjective, *Dominicus. Villæ Indominicatæ,* in Edicto Pistensi cap. 5. 8. *Mansus Indominicatus,* apud Hincmarum Laudun. tom. 2. Operum Hincm. Rem. pag. 611. et Hemereum in Regesto pag. 33. 36. [Charta Ludovici II. ann. 876. inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 271 : *De terra Indominicata modiatas quinquaginta, habet ibi de terra apsa modiatas sexaginta.* Ubi quia *Indominicata terra* opponitur *absæ,* hoc est, incultæ, statim eadem esse videtur quæ culta ; non quod is sit nativus hujusce vocis sensus, sed quia terra quæ ad Dominum pertinet cultior atque feracior esse debeat.] *Alodus Indominicatus,* in veteri Notitia, apud Beslium in Episcopis Pictav. pag. 45. *Terra, curtis Indominicata,* in Charta Chrodegangi Episc. Metensis apud Meurissium pag. 167. in Chronico Normanniæ ann. 1141. et in Chron. Laurisham. pag. 68. Charta Caroli Calvi pro Monasterio S. Germani Parisiens. : *Sive sint Indominicati, sive sint in beneficium quibuslibet dati :* ubi *Indominicata* opponuntur *beneficiis.* Ita Chartæ variæ apud Sajulianum in Matiscone pag. 237. 242. Beslium in Comitib. Pictav. pag. 202. 231. 267. et alios.

INDOMINICATE POSSIDERE, quod dicimus *en propre et en Domaine,* in Charta Stephani Episcopi Metensis apud Meurissium pag. 416.

DOMINICUS, adject. Proprius. Capitul. ann. 829. et Additio 5. Capitul. cap. 301. *De liberis hominibus, qui proprium non habent, sed in terra Dominica resident, etc.* Charta Richardi Regis Angl. apud Hovedenum pag. 662 : *De terris suis, quas haberet in Anglia, seu Dominicis, seu feodis, etc.* Charta Edw. III. Regis. Angl. tom. 2. Monast. Angl. pag. 258 : *Et quod idem Abbas et Canonici haberent porcos suos proprios, sive Dominicos, tempore pannagii liberos et quietos.* [*Omnes Dominicæ res monachorum Becci ad victum vel vestitum pertinentes,* in Tabulario Beccensi.] *In jure Dominico,* in Charta Ottonis Comitis Viromandensis apud Hemereum ann. 1025. *Domus Dominica,* Gall. *Maison Seigneuriale,* apud Sugerium de Administr. sua cap. 10. 16. *Possessiones Dominicæ,* propriæ, apud S. Anselmum lib. 4. Epist. 75. Vide Radulfum de Diceto in Abbrev. Hist. ann. 912. et Beslium in Comitib. Pictav. pag. 210. 496. Hanc loquendi formulam expresserunt Franci nostri per vocem adjectivam *Demaine,* quam a *Dominicus* effictam constat. Robertus *Bourron* in Hist. Merlini MS. : *Il feront alaitier leur enfant d'une autre femme, et chelui nourriront come leur fil Demaine.* Historia Abbatum Brekenotensium in Anglia : *Si prist le Roy Jean les terres et les chataux le avant dit Willaume de Breuse par sa volenté Demaine.* Histor. Prioratus Wigmorensis in Agro Herefordensi : *A force li convint en refut demorer en ses Chateis Demeine pour doute de ly.* Ibidem : *Les lettres par sa autorité Demeine furent ensellées.* Alio loco : *Et donk returna-il à sa terre Demeine.* Occurrit ibi pluries ; præterea in Stabilim. S. Ludov. lib. 2. cap. 29. apud Littleton. sect. 56. 88. 123. 172. 212. 268. 334. 360. 381. 383. 667. et apud Villharduinum n. 119. Adde, quæ adnotamus ad eumdem Villhard. sed et *Demanios,* hac notione habet Bulla Innocentii III. PP. apud Ughellum tom. 1. Ital. Sacr. pag. 784 : *A Demaniis vero hominibus ipsius Episcopi a nobis non tenentibus, istud tamen habebimus, etc.* Occurrit ibi semel ac iterum, et tom. 9. pag. 45. 99.

° **DOMINIGADURA**, Prædium dominicum ; vel Ædes dominica, ut supra *Domengadura.* Charta ann. 1034. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 189 : *Et ad ipsum qui habuerit Carcassona per ista divisione, habeat ipsum alodem de Prarlas et de Canurcas, et ad ipsum alodem de Viveris, et ipsa Dominigadura, quæ Petrus episcopus habet in Dunes.* Vide *Dominicatura* in *Dominicum* 3.

✱ [« Ipsam partem que Rodgarius ibi abet et ipsa vicarias et ipso comitivo et ipsas *Dominigaduras* comitales que Petrus episcopus et Rodgarius abent de Pimaurent et de Martinala. (Conventio inter episcopum Gerundensem et comitem Fuxanum, XI. sæc., mus. arch. dep. p. 50). »]

¶ **DOMINIO**, Idem ac *Dominium,* apud Rymer. tom. 15. pag. 718 : *Infra regnum nostrum Angliæ vel Dominiones nostras.*

DOMINIOSUS, *Imperiosus dominus, et homo, qui habet ardua præcipere, homo magnæ autoritatis.* Joan. de Janua. [Vide *Dominosus.*]

DOMINISSIMUS, pro *Dominus,* in aliquot Chartis Hispanicis. Charta Ordonii Regis æræ 992. apud Anton. *de Yepez* in Hist. Ordin. S. Benedicti tom. 1. pag. 24. Appendicis : *Genitor noster divæ memoriæ Dominissimus Ranimirus Princeps.* In alia apud eumdem tom. 4. pag. 158 : *Subsequente Dominissimo Principe, etc.* Et in alia tom. 5. pag. 437 : *De regno avii sui Dominissimi Ordinii Regis, etc.*

1. **DOMINIUM**, alias *Domanium* et *Dominicum,* Gall. *Domaine.* Gloss. Lat. Gr. : *Dominium,* Κυρία. *Jus, tutela, potestas,* Joanni de Janua. *Sacrum Dominium,* in leg. 15. Cod. Th. de Jure fisci (10, 1.) Ricardus Hagulstad. lib. 2. de Episc. Hagulstad. cap. 5 : *Sicut ipse eam in suo Dominio habuerat, Ecclesiam tradidit.* Radulfus de Diceto : *Sibi quidem videbatur incongruum, quod Cadurcum redderet, et totum Comitatum, et alia multa de Dominio suo.* Vide *Demanium* [et *Domanium.*]

° Charta Ludov. comit. Bles. ann. 1197 : *Omnes de Dominio meo et de elemosinis meis Castriduni manentes, qui de mea servili conditione erant,... ab omni jugo servitutis meæ penitus quitto et absolvo.*

¶ DOMINIUM BANNALE. Vide *Banwardum* post *Bannum Leugæ.*

° DOMINIUM PATRONALE, Idem quod Jus patronatus, in Consuet. Norman. cap. 31. ex Cod. reg. 4651. Vide *Patronus* 2.

2. **DOMINIUM**, JC. Anglis dicitur principale manerium, quod Dominus et antecessores semper possederunt, cum omnibus appenditiis. Ita Rastallus. [Gallis nostris, *Chef lieu du fief,* qua notione in Charta ann. 1201. Matthæi de

Hamo ex Chartul. Abbatiæ S. Nicolai de Arida-Gamantia Diœc. Atrebatens. : *Fratribus Ecclesiæ S. Nicolai de Arida-Gamantia in eleemosynam sub perpetuo censu tenendum dedit pro* x. *modiis frumenti et* v. *modiis avenæ apud Peronam, sive Dominium, secundum mensuram Peronensem..... ita tamen quod Matthæus ante festivitatem S. Remigii ubi et cui sit tradendum ad Dominium fratribus nunciabit. Dominium majus*, in Hist. Delphin. tom. 2. pag. 14. col. 1.]

¶ 3. **DOMINIUM**, Nomen honoris Reipublicæ Principibus attributum. Exstant apud Rymerum tom. 14. pag. 199. Litteræ Henrici VIII. Angl. Regis inscriptæ *Illustrissimo Dominio Venetorum, et quibusvis aliis Principibus Christianis, Dominiis, Civitatibus et Communitatibus, etc.* Angelus Pechinolius in Epistola ad Innocentium VIII. Papam ann. 1489. apud Illust. Fontaninum ad calcem Antiq. Hortæ pag. 480 : *Ad quæ dominus Orator Venetorum respondit: Ego habeo in mandatis ab illustrissimo Dominio meo, etc.* Ibid. pag. 485 : *Nec valeo Majestati suadere, quod non solius Dominii Venetorum exquirendum sit consilium, sed Majestatis suæ præcipue, ac ceterorum Christiani nominis Potentatuum habenda sunt vota.*

¶ **DOMINO**, Sacerdotale capitis et humerorum per hyemem tegumentum. Synodalis Constit. Ludovici de Carnossa Episc. Bajocencis : *Quotidieque caputium seu Domino panni nigri deferant. Et pileo atque corneta præcipue in ecclesia officiando depositis, utantur a cetero caputio, vulgariter ung Domino.*

DOMINOSUS. *Imperiosus homo, scilicet magnæ auctoritatis*, Ugut. Vide *Dominiosus.*

DOMINULUS, in leg. 41. § 4. testamento D. de Legat. 3. (32.)

1. **DOMINUS**, pro *Deus*, Κύριος, occurrit passim in libris sacris. Unde forte Itali *Domenedio*, Galli nostri *Damedieu* dixerunt, id est, *Dominus Deus.* Vide Philonem de Nominum mutat. pag. 7. 1. Edit. Sulpitius Severus lib. 1. Hist : *Mundus a Domino constitutus est, etc.* Ruffinus in Symbolo de Christo : *Et dicuntur alii Domini, concessa tamen non ingenita potestate dicuntur. Hic vero solus est unicus filius, et solus unicus Dominus, sicut et Apostolus ait : Et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia.* Isidorus lib. 2. Different. : *Inter Deum et Dominum ita quidam diffinierunt, ut in Dei appellatione Patrem, in Domini Filium intelligant. Sacra Scriptura utrumque et Deum et Dominum affirmat : tamen hæc vocabula invicem discernuntur. Primum enim nomen naturæ est, pertinens ad amorem : Secundum potestatis, congruens ad timorem. Denique ex Dei vocabulo edisce, quid diligas ; ex Domini appellatione cognosce, quid metuas ?* Vide in hanc Sententiam S. Fulgentium lib. 10. contra Fabianum Fragm. 10. apud Chifflétium, [** et Marium Mercatorem pag. 68. edit. Baluz.]

Dominus Vobiscum, verba, quibus Sacerdos in sacris Liturgiis populum salutat, sumpta ex libro Ruth. 2. sic enim legitur Booz salutasse messores suos. Quibus verbis respondet populus, *et cum spiritu tuo.* Vide Capitul. Caroli M. lib. 5. cap. 93. [** 159.] Addit. 2. cap. 7. [** 9.] Durandum lib. 4. cap. 14. Binium ad Concilium Braccarense II. ann. 563. cap. 3. et Card. Bona lib. 2. Rerum Liturgic. cap. 5.

2. **DOMINUS.** Domini et Domni, Sancti vulgo appellati. *Dominus Johannes*, apud Cyprianum in Vita S. Cæsarii Arelat. *Dominus Dionysius*, in Placitis aliquot Clodovei III. apud Mabillonium tom. 4. SS. Ord. Bened. pag. 617. 618. *Dominus Germanus*, ibid. pag. 620. Charta Caroli M. pro Ecclesia Parisiensi in M. Pastorali lib. 19. Ch. 56 : *S. Germani et sancti Marcelli..... vel cæterorum Dominorum, quorum pignora in ipsa plebe, vel ipsa Ecclesia Parisiaca, adunata requiescunt.* Hinc S. Martinus, *Domnus Martinus* appellatur in præfatione Concilii I. Turon. et can. 13. in Concilio Turon. IV. can. 18. Autissiod. can. 5. apud Odonem Cluniac. lib. de Translat. Corporis S. Martini, Fortunatum in Præfat. lib. 3. Gregor. Turon. lib. 5. Hist. cap. 14. lib. 10. cap. 30. in Gestis Consulum Andeg. cap. 10. n. 3. etc. *Dominus Vincentius*, in Concilio Cabilon. 1. *Dominus Petrus Apostolus*, in Synodo Rom. sub Symmacho, et in Concilio Turon. II. can. 23. *Dominus Gregorius* M. in Concilio Suession. *Dominus Paulus*, apud Gregorium Turon. lib. 9. Histor. Franc. cap. 41. *Domini Apostoli*, apud Ennodium lib. 9. Epist. 26. *Domina Opportuna*, apud Adhelelmum Episc. Sagiensem in ejus Miraculis cap. 2. *Domini Sancti*, in Charta Caroli M. tom. 2. Analector. Mabillonii pag. 401. observat Josephus Scaliger in Notis ad Fragmenta veterum Scriptorum post libros de Emendat. temp. pag. 36. Chaldæos Christianos præcipuorum Sanctorum, ut Apostolorum, nominibus, vocem *Mar*, quæ *Dominum* sonat, præponere, ut *Mar Marcos, Mar Phetros*, Dominus Marcus, Dominus Petrus. Vide *Dominædius.*

3. **DOMINUS.** Domini, sæpe appellati Episcopi, etiam non adjecta dignitatis nomenclatura, sed ipsius Episcopatus, ut apud Gregorium M. lib. 2. Indict. 10. Epist. 38. lib. 4. Epist. 17. *Domino Mizenatis Ecclesiæ*, apud eumdem lib. 4. Epist. 27. Haymo Homil. Domin. 16. post. trinitatem ex S. Augustino : *Nisi forte hoc evenerit, sicut S. Augustinus dicit, ut ille, qui filius est, per misericordiam Dei sublimetur ad Episcopalem dignitatem, et efficiatur Episcopus, et tunc poterit esse Patri et filius et Dominus propter honorem dignitatis.* Vide [Librum nigrum Scaccarii pag. 115.] Willelmum Neubrig. lib. 5. cap. 20. Epist. 72. et 104. ex Sugerianis Stephan. Tornac. Epist. 236. 237. etc.

* *Dominus Senonensis Michael archiepiscopus*, in Ch. ann. 1198. ex Chartul. Campan. Cod. reg. 5993. A. fol. 181. r°. *Dominus Noviomensis*, in Ch. ann. 1221. ex Chartul. Barbell.

☞ Ut *Domini*, sic et aliquando *Principes* appellati sunt *per jocum*, inquit Valesius in Notitia Gall. pag. 613. col. 1. *quod potentia et auctoritate sua male uterentur more Principum sæcularium.* Hac notione Adrevaldus in Vita Aigulfi Abbatis Lirinensis scribit, Arcadium monachum Lirinens. *ad Mummolum se contulisse Vicetiæ* (Valesius emendat *Vintiæ*) *civitatis Principem*, suasisseque ei, *ut ad Monasterium iret, quasi multas pecunias ibi reperturus.* Vita S. Leodegarii cap. 8 : *Erant in hoc mendacium primi et quasi Rectores palatii, Desideratus cognomine Dido, qui quondam Cabilloni habuit Principatum, necnon et ejus collega Bobo* (Mabillon. *Albo,*) *qui urbem Valentiam habuerat in dominium. Nec enim digni sunt ut urbium nominentur Episcopi, qui magis terrenis desideriis inhiabant, et cœlestia non curabant.*

* Sæpius etiam serio principes appellati sunt episcopi, ut a S. Hilario in Matth. cap. 26 : *Specialem tamen populi Principibus, id est, Episcopis... sollicitudinem mandat.* Vide in *Episcopus* et infra in *Princeps.*

* Dominus ac Magister Christianitatis nuncupatur Patriarcha Jerosolymitanus, in Charta Almer. comit. Ascalon. ann. 1157. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 1473 : *Concedo eisdem* (Pisanis) *locum unum ad fabricandum sibi in eo ecclesiam, si tamen Dominus et magister Christianitatis patriarcha hoc ipsis concesserit.*

¶ 4. **DOMINUS**, nude dictus Abbas, in Consuet. Fontanel. pag. 94 : *Et hoc facientes secundum Dominum et secundum nos omnes.* Et in Gallico Reliquiarum Indice : *Tel croix est au logis de Monsieur.*

¶ 5. **DOMINUS.** *Domini* interdum dicti Canonici addito nomine Ecclesiæ, cujus sunt Canonici. Testament. Guillelmi Montispessulani ann. 1211. tom. 9. Spicil. Acher. pag. 156 : *Monasterio Grandis-Sylvæ dimitto* c. *lib. inter opus et mensam Dominorum Ecclesiæ Magalonæ dimitto* mm. *sol. in honore emendo, de cujus fructibus fiat annuatim anniversarium in festo S. Michaelis pro anima mea et parentum meorum.* [** Ubi virgula distinguendum post *Dominorum* ; ita etiam in ecclesiarum German. tabulariis Canonici haud raro nude Domini dicuntur. Chart. Ottonis Episc. Mindens. ann. 1270. ap. Würdtwein. Subsid. Diplom. tom. 10. pag. 32 : *Dabunt* 15. *solidos Dominis et vicariis, qui divinis interfuerint.* Chart. Conradi Decani ann. 1382. ibid. pag. 35 : 12. *solidi dabuntur pro consolatione Dominis nostris et vicariis, qui presentes fuerint.*]

6. **DOMINUS**, in Legibus et Statutis Principum, nullo adjecto vocabulo, Dominus feudi intelligitur ratione vassalli.

Dominus Capitalis, vulgo *Chef Seigneur*, et in Assisiis Hieros. cap. 136. 137. in Consuetud. Normann. art. 126. 130. 166. Pontivensi art. 110. Andegav. art. 201. et seq. Cenoman. art. 216. Tabularium Vindocin. Thuanum Ch. 40 : *Archembaldus dudum de terra memorata Capitalis Dominus auctoramentum suum super S. Martino donavit.* Tabularium Majoris Monasterii Ch. 175 : *Auctorizaverunt etiam hoc in Capitulo Capitales Domini ejusdem terræ, scilicet Fulco Comes Vindocinensis, etc.* Tabularium Vindocinense ch. 345 : *Annuit donum Gauterius Granarius, de cujus erat fisco, et dimissa calumnia ante Hamelium Montis aurei Dominum, qui Caput erat fisci maximum.* [Chartularium S. Vandregesili tom. 1. pag. 5 : *Salvo jure et redditu omnium Capitalium Dominorum.*] Ordericus Vital. lib. 6. pag. 491 : *Hoc Radulfus, qui Capitalis Dominus erat, gratanter annuit.* Vide pag. 491. 496. 576. 594. 601. 604. 625. 770. Regiam Majest. lib. 1. cap. 25. § 1. 2. cap. 27. § 3. lib. 2. cap. 44. 66. lib. 4. cap. 5. 7. Statuta Roberti I. Scotiæ Regis cap. 6. § 2. etc. In Consuetud. Normanniæ art. 166 : *S'appelle le Chef Seigneur celui seulement, qui possede par foy et par hommage, et qui à cause dudit fief tombe en garde.* [** De sensu quem in Gallicis consuetudinibus obtinet vox *Chefseigneur* videndus *Laurière* ad Raguellum tom. 1. pag. 237. Anglis *Capitalis Dominus* erat, cui quis, plures habens dominos *ligeanciam* fecerat, ut est in Regiam Majest. lib. 2. cap. 44. Glanvilla lib. 9. cap. 1 : *Potest autem quis plura homagia diversis dominis facere de feodis diversorum dominorum ;*

sed unum eorum oportet esse precipuum et cum ligeancia factum, illi scilicet domino faciendum, e quo tenet suum capitale tenementum is, qui homagium facere debet. .... Si quis ergo plura homagia pro diversis feodis suis fecerit diversis dominis, qui se invicem infestent, si Capitalis Dominus ejus ei præceperit, quod secum in propria persona eat contra alium dominum suum, oportet eum ejus præcepto in hoc obtemperare, etc.]

¶ DOMINUS INTERMEDIUS, Qui minore domino feudali superior est et inferior alio majore, Gall. *Entremoiens*. Edictum Philippi III. Franc. Regis ann. 1275. apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. Reg. pag. 305 : *Quod si persone innobiles acquisierint in feodis vel in retrofeodis nostris extra terras predictorum Baronum nostrorum, et ita sit quod inter nos et personam que alienavit res ipsas, non sint tres vel plures Intermedii Domini, precipimus quod si teneant ad servitium minus competens, vel aliter appareat feodi facta deterior conditio, cogantur tales possessores rem feodalem ponere extra manum, nisi maluerint prestare nobis estimationem fructuum duorum annorum rerum taliter acquisitarum*. Philippus VI. decernit *estimationem fructuum trium annorum*, in suis Litteris anni 1328. apud eumdem *de Lauriere* tom. 2. pag. 14. imo *quatuor annorum* in suo Edicto ejusdem anni Gallice exarato, ibid. pag. 24 : *Item. Et pour les choses et possessions, que personnes non nobles ont acquises depuis trante ans en ça, et en nos fiez et arrierefiez sans assentement de nous ou de nos devanciers ; et ainsint soit que entre nous et la personne qui aliene icelles choses, soint trois Seigneurs Entremoiens ou plus, ils payeront pour finance l'estimation de quatre ans.*

DOMINUS PRINCIPALIS, in Constit. Friderici II. Imper in Quinta Compilat. Decret. de Hæretic. et in Tabulario Vindocin. Thuano ch. 121. *Seigneur paramont*, Anglis JC. Dominus Domini vassalli inferioris. *Dessus Seigneur, Avant Seigneur*, apud Bellomanerium cap. 62. *Seigneur par dessus*, in Statutis S. Ludovici contra Blasphem. *Seigneur Suzerain*, in Consuet. Andeg. art. 204.

* DOMINUS CENSUS, Idem qui *feodalis*, cui census debetur, Gall. *Seigneur féodal*. Libert. Viennæ ann. 1361. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 430. art. 5 : *Quod quicunque emerit alienam rem immobilem, solvat, facta investitura, trezenum tantum domino tenente* (f. *tenenti* vel *tenuræ* ;) *et Dominus census revenditam* (f. *rem venditam* ;) *retinere possit pro eodem precio ad opus sui, sed non alterius.*

* DOMINUS CORPORALIS, Superior et *capitalis* dominus. Charta præpositi S. Gauger. Camerac. ex Tabul. ejusd. eccl. : *Ut autem presbyter sui beneficii tranquillitate perenni gaudeat, prædictus miles ad suam donationem roborandam sui Domini corporalis E. et parium suorum et A. uxoris suæ assensum adhibuit.*

* DOMINUS DIRECTARIUS, Legitimus, Gall. *Droiturier Seigneur*. Lit. Caroli V. ann. 1372. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 472 : *Nous considérans que nostre amé et feal Girart de Ventadour... en nous recongnoissant son souverain et Droiturier Seigneur, etc.*

DOMINUS MAJOR, Domini capitalis Dominus, idem qui *Principalis*. Regiam Majestatem lib. 2. cap. 74. § 11. Skenæus ad cap. 69. ejusdem libri : *Mei Domini Capitalis Dominus, dicitur Major Dominus* : idem etiam appellatur RETRODOMINUS. Charta ann. 1225. in Monmorenciaca pag. 401 : *Et quia prædictus Guillelmus de fratre meo Matthæo prædicta tenebat in feudum, et frater meus Matthæus de me : Ego tanquam Retrodominus omnia ista laudavi*. Tabular. Maurigniacense ch. 39 : *Huic donationi præbuit assensum Guillelmus de Vaucelais ejusdem feodi Retrodominus.*

7. **DOMINUS**, Maritus : ita uxores conjuges suos compellabant, *Monseigneur*. [Vetus Inscriptio Romæ apud Sponium Miscell. Antiq. pag. 12 : *Suetrius Hermes hic situs est, cui tertia conjunx aram constituit digno meritove marito, cum quo concordiam tam multosque per annos vixit et tenere casu sbta* (subtracta) *marito est, de cujus fama multi cum laude locuntur, quod fuerit cultor Domini rerum et amator.*] [** Traditio San-Gallens. ann. 903. ap. Neugart. Cod. Alem. tom. 1. pag. 530. num. 643 : *Ego Amata cum manu Domni mei Winihardi pro remedio prioris mei senioris Linkonis et pro nostrarum remedio animarum.... ea ratione ut has res, quas dum adhuc præfatus meus Dominus Linko viveret, cum mea hereditate concambiavi.... Signum ipsius Amatæ et advocati et Domini sui Winiharti, qui hanc donationem patraverunt.*] Comitissa Nivernensis in Epist. ad Sugerium 18 : *Dominus enim meus in servitio Dei et Regis est*. Mox *virum suum* vocat. Vide *Baro, Senior* et *Domina* 4.

8. **DOMINUS**. *Domini*, Præcipui e nobilitate. Annales Colmar. part. 1. ann. 1284 : *Eodem die Curiam habuit Rex Rudolfus in Basilea cum gloria Dominorum*. Idem Chron. part. 2. ann. 1277 : *Post hæc Rex Bohemorum congregavit occulte decem millia Dominorum, volens occulte Regem comprehendere Romanorum.*

¶ 9. **DOMINUS**. Mabill. de Liturg. Gall. pag. 466. e Ceremoniali MS. Sangerman. de Dominica Palmarum : *Quando erimus circa finem Tractus, sacrista pulsabit unam parvam campanam pro congregando Dominos ad audiendum Passionem, quia ipsa non debet legi nisi in magna Missa*. An Baillivius ceterique justitiæ Officiales hujus Abbatiæ, qui statis diebus officio divino solent interesse ; an præcipui quidam Monachi, ut infra *Domini Ordinis* ?

* 10. **DOMINUS**, nude, Cancellarius, ut observat D. *Secousse* ad Lit. ann. 1372. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 581 : *Per regem, ad relationem Domini*. Ubi supra legitur : *Referente nobis dilecto ac fideli Cancellario nostro.*

* 11. **DOMINUS**, Quæ honorifica appellatio ita Militibus competebat, ut a patribus etiam filiis suis tribueretur : neque enim alia mihi suppetit ratio, cur Castellanus Vitriacensis filios suos *Dominos* compellat in Charta ann. 1228. ex Chartul. Campan. fol. 328. r° : *Hæc omnia superius scripta laudaverunt Aalaidis uxor mea et Dominus Robertus filius meus, Dominus Henricus filius meus, Guillelmus, Ansericus et Johannes clerici filii mei*. Nisi fortassis ut seculares a clericis distinguat ; quo sensu vox *Dominus* an alicubi occurrat, non memini. Vide *Siriaticus*.

** 12. **DOMINUS**. Peculiaris appellatio Franciæ regum, quam ab imperatoribus romanis mutuaverant. Vide in *Domnus*. Glossar. med. Græcit. in Δεσπότης.

** 13. **DOMINUS**, Is cujus negotium gerit procurator et cujus nomine defensor exstitit, apud JC. Romanos. Ita etiam apud Anglos ; Glanvilla lib. XI. cap. 3 : *Cum quis ita loco alterius positus in curia de placito illo respondet... nunquid potest Dominus suus eum pro beneplacito inde removere, ita quod alium faciat procuratorem.... Obtinet autem, quod Dominus talem procuratorem possit a qualibet parte litis amovere, etc.* Subditos suos feodales domini vulgo procuratores constituebant.

¶ DOMINUS CULTELLORUM, Princeps *Assasinorum* : de quibus supra. Jacobus de Vitriaco Hist. Orient. l. 3. Marten. tom. 3. Anecd. col. 281 : *Omnes alii Principes eorum, alii subditi sunt et obediunt : hunc Sarraceni appellant Dominum Cultellorum.*

* DOMINI ECCLESIÆ, Præcipui post abbatem superiores in monasteriis, Gall. *Seigneurs de l'église*. Charta ann. 1420. in Chartul. sign. *Ezechiel* Corb. fol. 88. r° : *Et sera tenu ledit fournier de délivrer pain pour les Seigneurs de l'église est assavoir le grand prieur, l'official, l'enfermier, le prévost de l'église, le pourveur et le cellerier de le cuisine, toutefoys qu'il leur plaira à en mander en leur chambre*. Vide infra *Domini Ordinis*.

* DOMINUS FESTI, Ita nuncupatur Abbas vel Episcopus stultorum, in Stat. Odon. episc. Paris. ann. 1198. contra festum fatuorum, ex Chartul. ejusd. episc. fol. 49. v° : *Statuimus etiam ne Dominus festi cum processione vel cantu ad ecclesiam adducatur, vel ad domum suam ab ecclesia reducatur.*

¶ DOMINI GENERALES, Procurator et Advocati *generales* in Senatu Parisiensi, vulgo *Les Gens du Roy*. Compendium jurium Universitatis Paris. fol. 15. v°. Edit. 1517 : *Laudabilis est etiam consuetudo..... licentiandos omnes in qualibet facultate superiori pridie Signetorum ad supremam Parlamenti curiam omnesque Senatorum cameras accedere... deinde ad curias Dominorum Generalium, Requestarum, Cameræ compotorum, etc.*

* Eo nomine indigitantur Præfecti ærario, vulgo *les Généraux des finances*. Vide *Generales* 2.

¶ DOMINUS GENERALIS CIVITATIS, Idem qui *Capitaneus*, Præfectus civitatis. Regimina Paduæ ad ann. 1329 : *Intravit dominus Canis cum tota sua Baronia et honore magno in dicta civitate, et dismontavit in Episcopatu, et electus fuit per Magnates et populares civitatis Travixii Dominus Generalis.*

DOMINUS LEGUM, non vero *Magister*, appellatus Azo JC. ut est in Chron. MS. Alberici. Glossæ Lat. Græc. : *Juris Doctores*, ἀυθενταὶ τῶν νόμων. [** Vide Savin. Hist. Jur. Roman. med. temp. part. 2. § 64. et 77.]

* Charta Caroli regent. ann. 1359. ex Memor. D. Cam. Comput. Paris. fol. 19. v° : *Messire Jehan Taupin Seigneur en loix, clerc et conseiller de la chambre des Enquestes, etc.* Alia ann. 1324. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 294 : *Jehan Broart Sires de Loys, clerc et conseiller du roy nostre sire, etc.* Le Roman d'*Alexandre* MS. part. 1 :

> Et fiert Salhadin qui fu Sires des lois
> Arcevesque de Gadres.

Vide *Miles Literatus*.

¶ DOMINI DE NOCTE, Præfecti vigilum. Andreas Dandulus in Chron. MS : *Pro purgandis maleficiis statutum est, ut duo sint equi, noctis tempore urbem custodiant et malefactores capiant : unus vero de citra canale, et alter de ultra canale constituatur, qui Domini de nocte appellati sunt.*

* DOMINI OPERIS, Gallice *Maitres de l'œuvre*, Dignitas in collegiis canonico-

rum et monasteriis, cui operibus publicis vacare incumbit. Reg. capituli Carnot: *Ordinavit capitulum quod Domini ordinis per industriores pictores, quos reperire poterunt, faciant, etc.* Vide *Operarius.*

¶ Domini Ordinis vel *in ordine*, Præcipui post Abbatem Superiores in Monasteriis Cluniac. ut Subprior, Decanus. Bulla Nicolai IV. PP. in Constitut. Cluniac. MSS: *Nec aliquis diffinita seu acta per Diffinitores Capituli generalis possit vel audeat immutare, nisi in casu magnæ necessitatis et evidentis utilitatis, in quo potestas Abbati intelligitur relinquenda: de consilio et assensu peritorum et discretorum duorum et illis qui Domini Ordinis appellantur.* Actum capitularem pro conjunctione Prioratus de Bischiis ann. 1329. in Archivo B. Mariæ de Charitate, subscribunt *Gerardus Subprior, Guillelmus secundus, Ludovicus tertius, Theobaldus quartus, Domini in ordine.* Vide *Domni Ordinis.*

* Vel ætate aut professione antiquiores. Vide infra *Magister Ordinis.* Consuet. S. Germ. Prat. inter Probat. Hist. ejusd. pag. 146: *Domini ordinis ibunt ad consilium capituli, et dum erunt in consilio capituli, subcamerarius apportabit sotulares suos supra duo tripedia in capitulo. Quando Domini ordinis voluerint, pulsabunt capitulum, et nos veniemus.* Infra, *Domini* nude appellantur non semel. Comput. pitentiar. ejusd. monast. ann. 1374: *Au terme S. Remy pour l'anniversaire maistre Jehan Dye, baillié aux Seigneurs de l'ordre xxxij. solz.* Vide supra *Domini Ecclesiæ.*

* Dominus Parlamenti, Supremæ curiæ senator, vulgo *Conseiller*, alias *Maitre*. Necrolog. priorat. Nostræ Dominæ de insula Trecens. ex Cod. reg. 9612. T: *Anniversarium nobilis ac discreti viri dom. Joannis de Domo-Comitis militis utriusque militiæ, quondam baillivi Trecensis, postmodum Domini pellamenti* (leg. parlamenti.)

Domini Rerum crebro Imperatores et Reges vocitantur a mediæ ætatis Scriptoribus. Symmachus lib. 10. Epist. 36: *Scivi meliorem esse judicum causam, quæ rerum Dominis reservatur.* Cassianus de Mortificat. in fin.: *Ipsi quoque rerum præsentium Domini.* Cyprianus in Vita S. Cæsarii Arelat.: *Cives aliquot alloquitur, ipsosque rerum Dominos per internuntios appellat.* Desiderius Episcop. Cadurcensis in Epist. ad Chlodulfum: *Ipsi Domini rerum, quibus vice nostri Redemptoris servire videmur.* Aimoinus de Vita S. Abbon. Floriac. cap. 8: *Ad Dominos rerum inclitos scilicet Franciæ Reges, Hugonem ac ejus filium Robertum... apologeticum scripsit.* Idem lib. 3. Hist. Franc. cap. 71: *Nempe pro similibus ausis, a Dominis rerum, Regibus scilicet Francorum, sæpe attonsus.* Vide lib. 2. cap. 17. Privilegium Corbeiense ann. 846. editum a Sirmondo, etc. Sic passim Sidon. in Paneg. Majoriani, Senator lib. 1. Epist. 4. lib. 12. Epist. 6. 7. 11. et 13. Greg. M. PP. lib. 1. Epist. 6. 16. lib. 2. Ind. 11. Epist. 6. lib. 7. Epist. 130. Witikindus lib. 1. et. 2. Vide Juretum ad Symmach. lib. 1. Epist. 8. *Imperatores rerum atque Principes*, apud Petrum Diacon. lib. 4. Chron. Casin. cap. 111. *Domini terrarum*, apud Alypium Antiochen. in Descript. orbis cap. 17. § 6. *Domini terrarum* apud Arnulph. Lexov. pag. 32. Δεσπόται τῆς οἰκουμένης, passim in Actis Concilii Calchedon. et Concilii Ephesini II. Οἱ γῆς καὶ θαλάττης καὶ πάντων ἀνθρώπων ἔθνους καὶ γένους δεσπόται, in libellis Photii, Bassiani et Eunomii ad Valentinianum et Marcian. in eodem Concilio Calchedon. Act. 5. 11. 13. et in Epist. Varadati Monachi ad Leonem Imp. parte 3. ejusdem Concilii. Γῆς καὶ θαλάσσης δεσπότης uti Antoninus Severus Caracalla appellatur in Thiatyrensi inscriptione apud Thom. *Smith* in Notitia 7. Eccles. Asiæ pag. 130. et Sponium tom. 3. Itiner. pag. 116. *Terræ marisque Dominus*, in Epistol. Africanorum Episcop. ad Constantem Imp. in Concilio Lateran. sub Martino I. PP. Act. 2. S. Hieronym. Ep. 9: *Contubernalis et Condiscipulus Augustorum, quorum mensæ ministrat orbis, terræ ac maria serviunt, etc.* Ὁ τῆς ὅλης μετὰ Θεὸν οἰκουμένης δεσπότης, in Concilio CP. sub Menna Act. 5. *Dominum totius orbis* sese appellitasse Constantium, auctor est Ammianus lib. 15. init. Imperatores et Reges *Dominos*, unice vocitatos cuivis notum. [** Æneas Sylvius de ortu et auctoritate imper. Roman. ap. Schard. pag. 393: *Etenim quis non videt et populos et principes omnes ab imperatore qui Mundi Dominus est, recipere temporalia ?*]

* Dominus Stationis iis, qui acta publica conficiebant, *Tabellioni* scilicet et *Tabulario*, accensetur in Nov. 44. ad quam Glossæ: *Tabellio erat minor, Tabularius major, et Magister stationis major utroque.* Vide ibi Gothofred.

* Dominus Tenens vel *Tenuræ*. Vide supra *Dominus Census.*

¶ Domini Titulares. Gall. *Seigneurs Titrés*, Viri nobiliores. Regula Toribii Archiep. Limæ inter Concil. Hisp. tom. 4. pag. 665. col. 1: *Dum celebratur Officium in choro, nemo sæcularium illuc intromittatur præter Proregem, Gubernatorem, vel Auditores regios... Dominos Titulares aut horum filios, Prætorem ordinarium hujus urbis.*

¶ Dominus Vini, Cui vini cura incumbit in Monasterio B. Mariæ de Charitate, Gall. *Cavier, Vinier.* Constitutiones D. Valentini Prioris ejusdem Monasterii ann. 1416: *Dominus vini stet et sedeat hora prandii juxta fenestram per quam ministratur vinum in refectorio.*

¶ Domini Urbis. Gall. *Les Messieurs de Ville*, Urbis Præpositus et Scabini seu Consules. Compendium jurium universitatis Paris. fol. 15. v°: *Laudabilis est etiam consuetudo... licentiandos omnes... accedere... ad Dominos urbis.*

* Dominus Utilis, Prædii possessor, Practicis nostris, *Seigneur utile et profitable.* Charta ann. 1336. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 102. v°.: *Dominus utilis dictæ villæ* (de Martilleio) *consuevit percipere.... quemdam redditum, qui wlgaliter appellatur les Tierces.* Et fol. 103. r°.: *Debet major prædictæ villæ Domino utili dictæ villæ imperpetuum omni anno in crastino festi Nativitatis Domini unum porcum.*

* Dominum Facere, Aliquem pro Domino habere, clientelam alicui profiteri. Charta ann. 1231. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 446: *Præcipimus universis et singulis firmiter observari, quod non faciant aliquem Dominum per homagium corporis et servitutis, quamdiu in dicta villa voluerint commorari.*

* **DOMIPOLA**, Idem quod *Hala* 1. Aula major et publica, ubi mercatores merces suas venum exponunt; vox hibrida, a Lat. Domus, et Gr. πωλῶ vendo. Lit. remiss. ann. 1358. in Reg. 86. Chartoph. reg. ch. 544: *Cum magnus Johannes, quadam Die in Domipola villæ de Alneto, cum quibusdam amicis seu sociis suis causa solatii existeret, etc.* Charta pro abbat. S. Anton. prope Paris. ann. 1374. in Reg. 106. ch. 28: *Quinquaginta quinque libratas... supra quamdam domum sitam in Domipolis Parisius ante fontam facientem cugnum vici Johannis dicti Begue.*

¶ **DOMISEDA**, Quæ solitudinem amat et *domi sedet.* Inscriptio apud Fabrettum pag. 252: *Hic sita est Amymone pulcherrima lanifica pia pudica frugi casta Domiseda.*

¶ **DOMISELLUS**, pro *Domicellus*, in Litteris Officialis Lemovicensis pro Monasterio Solemniacensi ann. 1261. et 1270.

DOMISTADIUM, Teutonice *Huystede*, quasi domus locus; *huys* enim est Domus, *stede*, locus, statio: ut *hoffstede* Villa, quasi *hobæ* statio. Chronicon Montis S. Agnetis pag. 149: *Totam curiam suam cum Domistadio paupercul*is* delegavit.* [Charta anni 1269. apud Miræum tom. 1. pag. 773. col. 1: *Partem terræ nostræ allodialis, prout sita est et adjacet Domistadiis eorum, juxta castrum nostrum apud Frigidum-montem a fine Domistadii... usque ad murum.* Charta anni 1485. ibid. pag. 786. col. 2: *Donamus et conferimus pro Conventu in eo fundando castrum sive Domistadium in villa nostra de Wateringe cum omnibus pertinentiis et ædificiis infra fossatum extremum clausum.* Opus rarum Leodiensium apud Marten. tom. 4. Ampliss. Collect. col. 1373: *Conclusum fuit quod... de quolibet Domistadio solveretur unus scuferus.*]

¶ Domustadium. in Constitutione Ludovici Borbonii Episc. Leod. ann. 1466. in Bullario Carmel. pag. 282.

Domistatio, in Charta Henrici I. Brabant. Ducis, in Cod. Donat. Piar. Miræi pag. 321. 322: *Concedo præfatis Regularibus Domistationes cum curtibus earum, quæ concluduntur inter plateam, etc.* Occurrit ibi pluries.

DOMITEXTILE. Testamentum S. Remigii apud Flodoardum: *Dono ei Domitextilis casulam subtilem, et aliam pleniorem.* Forte *Auritextilis.* [** German. *Hausgemachte Leinwand, Domi textus.* Adel. Forte Legendum *Dono eidem i* (unam) *textilis casulam, etc.*]

DOMITIALIS, Domesticus. Herkempertus in Hist. Longobard. pag. 75: *Domitialis res ablata est reddita.*

¶ **DOMITUR**, pro *Domitor.* Præceptum Theodorici Regis Gothorum ann. 508. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1: *Domituri orbis, præsoli et reparatori libertatis Senatui urbis Romæ Flavius Theodoricus Rex.* Sic col. 20. *Cultur* pro *Cultor*, et alibi non semel.

* **DOMITUS**, in Leg. Sal. tit. 3. cap. 5: *Si quis vaccam Domitam, etc.* Ubi Codex Estensis habet, *Domesticam*, teste Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 287. *Doté*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1416. ex Reg. 169. Chartoph. reg. ch. 312: *Simon Milet estoit sur une jument poulaine, dont il ne se povoit descendre, pour ce qu'elle n'estoit pas encores Dotée.* Leg. forte *Domtée.*

* **DOMMENARIUS**, *Dominii* seu prædii possessor, Gall. *Seigneur domanier.* Arest. ann. 1364. 15. Jun. in vol. 5. Arestor. parlam. Paris.: *Dicto milite in contrarium proponente, quod ipse et Alyenor de Poissiaco ejus uxor, sunt veri Domini proprietarii et Dommenarii, terræ de Bouleria.* Vide supra *Dominicum* 3.

¶ **DOMNA**. Vide *Domnus.*

¶ **DOMNÆDIUS**. Vide *Dominædius.*

¶ **DOMNARE**, Latinis et Italis *Domare*, Gall. *Dompter* vel *Donter.* Jacobus de

Voragine in Chronico Januensi apud Murator. tom. 9. col. 51 : *Ab illo tempore citra Januenses Pisanos sic terruerunt et Domnaverunt, quod usque nunc galeas super portum eorum tenent, quæ ligna aliqua illuc intrare prohibent.*

DOMNEARE, Italis *Donneare*, quasi *Doneggiare, Cortegiar e servir donne:* Cum *Domnis*, seu *Domicellis* versari. Grammatica Provincialis: *Doneiare, cum dominabus loqui de amore.* Concilium Albiense tom. 2. Spicilegii Acheriani can. 15. de Clerico : *Nec pro Domneando cum eis* (avibus venatoriis) *frequentet hospitia mulierum.* Concilium Monspeliense ann. 1214. cap. 2. apud Gariellum : *Nec frequentet curias, nec hospitia, vel colloquia mulierum, quod Domeiare vulgariter appellatur.* Ubi *Domuciare* perperam præfert ultima Conciliorum editio.

° *Domneiare* habet Codex MS. inter schedas Mabill.

¶ **DOMNICATUS**. Vide post *Dominicum* 3. sub finem.

¶ **DOMNICELLUS**. Vide *Domicellus*.

¶ **DOMNIDIUS**. Vide *Dominædius*.

¶ **DOMNIO**. [DOMNIONO.] Vide *Dunjo*.

¶ **DOMNULA**. Vide post *Domnus*.

¶ **DOMNULUS**, Principis vel Domini filius. Vide *Heriles*.

DOMNUS. Apud Scriptores ævi medii venerationem præcipuam habere appellationem *Domni*, apice uno ex *Domini* voce rejecto, observarunt pridem viri docti, et tribui vulgo Ecclesiastica dignitate fungentibus ac vitæ Sanctitate insignibus. Ita passim Episcopis hanc tribuunt Gregorius Mag. Paulinus, Evodius, Fortunatus, Nicetius Trevir. Avitus Viennensis, Gregor. Turon. Ennodius, Ivo Carnot. et alii. [°° Vide Murator. Antiq. Ital. tom. 2. col. 846. et Forcellinum voce *Dominus* in fine.]

Summis primum Pontificibus peculiarem fuisse appellationem contendit Onuphrius. Constantinus Pogonatus Imp. in VI. Synodo : Σάκρα δόμνῳ τῷ ἁγιοτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης. Fulco lib. 1. Gestor. viæ Hierosolymitanæ :

> Prospiceret Domnus sapienti pectore Papa
> Quid facto sit opus ?

Postea Abbatibus etiam et Claustralibus attributa *Domni* appellatio. Joan. de Janua : *Domnus et Domna, per syncopen, proprie convenit Claustralibus ; sed Dominus Domina, mundanis.* Regula sancti Benedicti cap. 63 : *Abbas autem qui vices Christi creditur agere Domnus et Abbas vocetur.* Odilo in Vita S. Maioli : *Et ab omnibus Domnus et Abba honoratur.* At ex Casinensibus Constitutionibus ad hoc caput, aliis quoque Monachis communis erat : *Ex nostra consuetudine ad differentiam mendicantium Monachos nostros appellamus Domnos, sed affectu fratres. Juniores seniores suos Patres vocant, Abbas vero Juxta Regulam Domnus et Abbas, non Dominus appellatur.* Et certe constat, Benedictinis, Cartusiensibus, et Cisterciensibus Monachis hanc vulgo etiamnum tribui appellationem : tametsi quod ad Cartusienses spectat, id in Statutis antiq. part. 2. cap. 32. § 25. potissimum caveatur, *ut nulli prælati aut subditi Domini appellentur.* Et alibi : *ut moniales* (ejusdem ordinis) *non vocent se Dominas, sed sorores.*

° Hanc appellationem summis pontificibus promiscue et episcopis in eodem instrumento tributam fuisse observare est in Charta Lamb. Abbat. Laub. ex Chartul. Clarifont. ch. 9 : *Actum anno 1148. incarnat Domin. Domno Eugenio pontifice summo concilium universale Remis celebrante, Domno Henrico Leodiensium et Domno Nicolao Cameracensium præsulibus, Conrado imperatore et Ludovico Francorum rege de paganis triumphantibus.* Verius dixisset a paganis profligatis et expulsis, ut norunt omnes historiæ horum temporum studiosi. Ubi notandum præterea concilium Remense appellari *universale*, tametsi pro œcumenico nusquam habitum fuerit, quod huic 1100. prælati ex Gallia, Hispania et Anglia interfuerunt, præsidente Eugenio III. Papa.

Sunt qui putant, atque in iis Belethus de divinis offic. cap. 25. et Molanus lib. 3. de Canonicis cap. 15. Monachos et Abbates abnuisse nomen *Domini*, quod soli Deo competit : *Domni* vero haud recusasse, quod subordinationem quamdam respectu superioris Domini denotaret. Auctor Græcismi :

> Cælestem Dominum, terrestrem dicito Domnum.

Gloss. Lat. Gallic. *Dominus, Sires. Domnus, Siret,* id est, Domicellus, seu minor Dominus. Observat præterea Baronius ann. 416. n. 23. Evodium in libro de Mirac. S. Stephani clarissimis viris et feminis *Domni* et *Domnæ* nomen Dare ; cum vero de Deo loquitur, non *Domnum*, sed *Dominum* appellare, *ut*, inquit, *appareat usu loquendi, vocem Dominum tribui solitam Deo tantum, Domnum vero communem sanctis, vel clarissimis viris ac mulieribus.* Lactant. lib. 4. Divin. Instit. cap. 3. 4 : *Solus Dominus nuncupandus, qui regit, qui habet vitæ ac necis veram et perpetuam potestatem.* Certe id videntur observasse Franci nostri, qui discrimen posuere inter *Dame*, et *Dan*, *Dans*, et *Dant* : nam *Dame* vocabulum, quo Dominum denotabant, soli Deo, quem *Dame Dieu*, seu Dominum Deum indigitabant : *Dan* vero appellabant quosvis aliqua dignitate insignes. Le Roman *de Garin :*

> Grandes miracles fit Dames Dex par lui.

Guill. *Guiart :*

> Se Dame Dieu n'eust
> A Richart mué son corage.

Chronicon Bertrandi Guesclini MS.

> Et jura Dame Dieu, qui maintie firmament.

De usu vocis *Dan*, sic Le Roman *de Garin :*

> En fuerre est alez Dans Auberis.

Alibi :

> Et maintefois Dant Girard desconfit.

¶ Pro hodierna Monachi appellatione Gallica *Dom*, legimus *Damp* in Instrumento anni 1408. ex Chartulario S. Vandregesili tom. 2. pag. 1742 : *Damp Beram de l'Epinette Segretain* (Sacristain) *Damp Jehan du vol Garnier Religieux dudit lieu.* Vide *Dompnus* suo loco.

DOMNOS etiam peculiari appellatione donari solitos olim Franciæ Reges, auctor est Landulfus Sagax : *Genti Francorum moris est Domnum, id est Regem, secundum genus principari.* Rabanus Maurus ad Othgarium : *Reges nostri propter excellentiam commune nomen Domini, sive Domni effecerunt suum.*

DOMNA, Eadem ratione pro *Domina*. Commodian. Instr. 59 :

> Matronas vis esse, Christiana, ut sæculi Domnas
> Auro te circundas, aut serica veste, pudica.

Gregorius M. lib. 6. Epist. 27 : *Gloriosissimas autem filias meas Domnam Dominicam, et Domnam Eudochium vice mea salutato.* Fortunatus lib. 6. Poem. de Brunechilde Regina :

> . . . . Quis crederet autem
> Hispanam tibimet Domnam Germania nasci.

Bondovinia lib. 2. de Vita S. Radegundis Reginæ cap. 5 : *Intrat in Monasterium in Oratorio Domnæ Mariæ.* Apud Gregor. Turon. lib. 9. cap. 20 : *Domna Brunechildis.* In nummis Juliæ Severi uxoris, *Julia Domna Aug.* Ἰουλία Δόμνα Σεβ. et Δόμνα Σεβ. Αυγοῦστα, apud Adolph. Occon. Δόμνα dixit etiam Oppianus lib. 1. Cynegetic. *Dominas* appellatas Magnatum uxores testatur Salvianus lib. 7. de Gubern. Dei : *Cogitat forte aliquis, non ita ad plenum esse ut loquor, habuisse enim illic matres familias jus suum, et Dominarum honorem potestatemque tenuisse.* S. Fulgentius Epist. 2 : *Quæ cum sit avis abavisque nata Consulibus, et deliciis regalibus enutrita, tanta illi est humilitas dono gratiæ cælestis infusa, ut amore subjectionis et usu serviendi, Dominam se aliquando fuisse jam nesciat, cum omnes Dominos habere delectatione sanctæ servitutis affectat.* Vide S. Hieronymum Epist. 23. cap. 2. et Epist. 99.

DOMNÆ dictæ etiam Sanctimoniales. Ugutio : *A Dominus vel Domina, hic Domnus et hæc Domna per syncopen, et proprie convenit claustralibus, sicut Dominus vel Domina mundanis.* Vide *Domina*.

DOMNULA, diminutivum a *Domna*. Salvianus in Epistola ad Hypatium : *Illa ergo vestra Palladia, vestra Gracula, vestra Domnula : cum qua his tot vocabulis quondam indulgentissima pietate lusistis, quæ vobis per varia nomina nunc fuit mater, nunc avicula, nunc domina : cum esset scilicet unum vocabulum generis, aliud infantiæ, tertium dignitatis.*

¶ DOMNI ORDINIS, *Tenentes et regentes Conventum*, uti habetur in Constitutione Domni Valentini Prioris B. Mariæ de Charitate ann. 1416. Non semel memorantur ibi *Domni Ordinis*, vel *Domini* de quibus jam supra.

¶ **DOMO-COLTILIS**. Vide in *Domus* 2.

¶ **DOMO-CULTILIS**, Eadem notione. Vide locum in *Tectora*.

¶ **DOMPJONUS**. Vide *Dunjo*.

¶ **DOMPNUS**, pro *Domnus*. Necrologium MS. S. Martialis Lemovic. v. : *Id. Aug. obiit Dompnus Albertus Abbas.* Vide Formulare Anglic. Thomæ *Madox* p. 11.

° Nude, apud Militares religiosos, idem atque *Commendator ;* quæ nomenclatura etiamnum perseverat in hospitali, vulgariter dicto *Domerie d'Aubrac*, cujus præpositus *Domnus* nuncupatur. Charta ann. 1326. in Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 479 : *Religiosus et venerabilis vir frater Bernardus de Senareto Dompnus Alti Braci... Nobilis et religiosus vir dominus Bernardus Chati, miles Ordinis Beatæ Mariæ de Alto Braco Ruthenensis diocesis, ut procurator, yconomus sive syndicus dictæ domus de Alto Braco, domini Dompni et conventus ejusdem... Religiosus vir frater Johannes Caslaris, ut syndicus hospitalis de Alto Braco Ordinis S. Augustini Ruthenensis diocesis..... pro dicto hospitali ac domino Duranto permissione divina Dompno dicti hospitalis.* Quoad discrimen vero inter voces *Domini* et *Domni*, consule Sirmond. ad Godefred. Vindocin. abb. Vide *Dominus* 4.

° **DOMPTOR**, Domitor, defensor, Ital. *Domatore*, Hisp. *Domador*. Sent. P. archiep. Narbon. ann. 1179. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 148 : *Quicunque*

prædictis malefactoribus, seu conductoribus, vel Domptoribus, vel fautoribus..... aliquo pacto tenentur adnexi, etc.

DOMUCIARE. Vide *Domneare.*

° **DOMUICOLTILIS.** Vide *Domus* 2.

° **DOMUNCULA** Portatilis, Tabernaculum, tentorium, Gall. *Tente*, in Instr. ann. 1458. apud Matth. de Couciaco in Hist. Caroli VII. pag. 662: *Acta fuerunt hæc in campis, in exercitu dicti illustrissimi principis, prope castrum de Gaure, in Domuncula portatili ipsius domini Ducis* (Burgundiæ).

°° **DOMUNCULARIS.** Vide *Census Domuncularis.*

¶ 1. **DOMUS**, *Equus, dictus, quod sit color ejus de asino, id est, cireneus, et sunt agrestis generis.* Papias in MS. Eccl. Bitur. *Cireneus* est pro *Cinereus* et *Domus* pro *Dosius*. Vide *Dosinus.*

2. **DOMUS.** *Domus culta*, Prædium domo ad commanendum colonis apta instructum: nos *Ferme*, vocamus. Anastasius in Zacharia PP: *Hic Domum cultam Lauretum noviter ordinavit, adjiciens et massam Fontelanam.* Ibidem: *Hic massas, quæ vocantur Antons et Formias suo studio jure B. Petri acquisivit, quas et Domos cultas statuit.* Stephanus PP. in Epist. ad Pipinum: *Omnes Domos cultas B. Petri igni combusserunt.*

Domoculta unica voce. Vita Ludovici Pii Imper. ann. 815: *Prædia omnia, quæ illi Domocultas appellant, et noviter ab eodem Apostolico instituta erant,... diripere conati sunt.*

Domus Cultilis, Charta Ludovici Imper. Lotharii F. ann. 14. in Tabular. Casauriensi: *Id est, curtem unam, Domum cultilem juris nostri, quam habere vel possidere visi sumus.* Occurrit in alia Henrici I. Imp. apud Baronium ann. 1014. n. 9. et apud Ughellum tom. 3. pag. 32. 416. tom. 4. pag. 625.

¶ Domocoltilis, Leges Ludovici II. Imper. [°° Additam. 2. cap. 9.] apud Muratorium to. 1. part. 2. pag. 160. col. 2: *Statuimus de decimis... si est in sua proprietate, habeat, sicut in Capitulare constitutum est, ipsam decimam de suo Domo-coltile rebus in eadem Ecclesia concedimus.*

° Domuicoltilis. Charta ann. 1033. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 15: *Una cum rebus, Domuicoltile, sive casis massariciis;... vel per ceteris locis, ubicumque esse videntur ad ipsis cortes et castris, seu capellis et casis massariciis et rebus, Domuicoltiles pertinentibus in integrum, etc.*

° 3. **DOMUS**, Bona, facultates. Charta ann. 1160. apud Murator. in Antiq. Estens. pag. 297: *Welfo Dei gratia dux Spoleti, marchio Tusciæ, princeps Sardiniæ, dominus Domus comitissæ Matildis, etc.* Alia ann. 1166. ibid. pag. 299: *Ego Welfo... totius substantiæ comitissæ Matildis dominus, etc.* Vide *Substantia* 5.

° 4. **DOMUS**, Curia suprema, *parlamentum*. Joan. de Cardalhaco Orat. in exequiis Clem. VI. PP. et exaltat. Innoc. VI. ejusd. success.: *Ipse* (Innocentius) *est dominus magnæ experientiæ in temporalibus et ecclesiasticis, quia fuit in Domo Franciæ bene per quindecim annos. Curia Franciæ* nuncupatur in Ch. ann. 1307. Chron. Joan. Whethamst. pag. 324: *Cujus tractatus in temporibus inferant quamplures billas suas in Domum inferiorem inter Communes.* Et pag. 325: *Ut procuraret primo provisionem congruam billæ dictæ infra Domum illam consui, deinde ipsam apportari ad Domum superiorem, ut ibidem tam per dominum regem, qnam eciam per singulos dominos alios approbari.*

° 5. **DOMUS**, Ipsius vasa et utensilia. Charta ann. 1187. in Chartul. S. Joan. Laudun. ch. 95: *Quod si ipse aut aliquis successorum ejus alibi ad habitandum voluerint transmigrare, Domos suas licebit eis ausportare.*

° 6. **DOMUS**, Tumulus honorarius, pegma funebre, vulgo *Catafalque*. Testam. Alis de Britan. ann. 1369: *Ne viel pas que entour mon corps l'en face Meson, ne carrie, ne roubans, ne cointize quelle que soit.*

°° 7. **DOMUS**, Idem quod *Curtis*, Prædium. Vide Mœser. Hist. Osnabr. sect. 4. § 7. not. d. et supra *Domus* 2.

°° Domus Animarum, Nosodochium, hospitale egenorum. Vide Haltausii Gloss. Germ. voce *Seel-hauss*, col. 1669.

¶ Domus Altaris, f. *Ciborium*, seu Umbraculum excelsum et concameratum, et præaltis quatuor columnis suffultum, quo totum altare tegebatur. Fulcuinus de Gestis Abbatum Lobiensium, Spicil. Acher. tom. 6. pag. 579: *Cujus altaris tabulam, quia nulla erat, fecit argenteam, Domum ipsam altaris et laquear ipsius optime pinxit.*

° Domus Ad Balma, Ecclesia, quæ vulgo nuncupatur *La Ste. Baume.* Charta ann. circ. 1050. ex Tabul. S. Vict. Massil.: *Vinea ista habet ab occidente Domum, quæ dicitur ad Balma.*

° Domus Bassa, Humilis, vel Cohors, Gall. *Bassecour.* Charta ann. 1358. inter Probat. domus *de Gondi* pag. 157: *Item unum palatium magnum cum columbari et cella et curia et una Domo bassa, et casolare.*

° Domus Boveria, Prædium rusticum. Charta ann. 1388. in Reg. 135. Chartoph. reg. ch. 88: *Unam Domum boveriam seu grangiam, sitam in parrochia de Vessieres, cum uno furno, uno molendino, etc.*

Domus Capitanea. Vide *Caput mansi.*

°° Domus Cartarum, Archivum. Gesta Abbat. Fontanell. ap. Pertz. vol. Script. 2. pag. 296: *In medio autem porticus, quæ ante dormitorium sita videtur Domum Cartarum constituit.*

Domus Dei, Templum, Ecclesia. Optatus lib. 3: *Quando nec sepultura in Domo Dei exhiberi concessa est.* Zeno Veron. Serm. de Psalm. 126: *Conventus Ecclesiarum, sive templi, quos ad secretam Sacramentorum Religionem ædificiorum septa concludunt, consuetudo nostra vel Domum Dei solita est nuncupare, vel Templum.* Οἶκος τοῦ Θεοῦ, in Concilio Laodiceno can. 6. 28. et in Concilio Gangr. can. 5. Adde Carthaginense IV. can. 91. 92. Forojul. can. 1. Meldense ann. 845. can. 35. etc.

Domus Dei, ipsa Ecclesia et religio Christiana. Lucifer Calaritanus lib. 1. pro S. Athanasio pag. 22: *Maxentius, Nero, et cuncti illi persecutores Domus Dei, etc.* Infra pag. 67: *Noli, Constanti, cum Arianis pugnare contra Domum Dei.* Rursum: *Domus etenim Dei est Ecclesia, in qua est inhabitans Dominus.*

¶ Domus nude etiam aliquando dicta est Ecclesia. Jacobus Cardinal. in Vita S. Petri Cælestini:

Deducunt, quoad alta Domus plateasque subintrant.
Ast sacer interna præstolans parte theatri,
Hinc cœtus processit iter, longamque per aulam
Egreditur, qua parte Domus fastigia parvum
Extendunt scalæ spatium, quod sedibus instat.

Translatio S. Floriani Martyris, Maii tom. 7. pag. 575. col. 2: *Istud est corpus gloriosissimi Martyris S. Floriani, quod inventum fuit in altari sub suo nomine intitulato die* xiv. *Martii* mccccxxv, *quod certificatur per tabellam suprascriptam, repertam in fundo cassæ, in qua corpus reconditum erat, in præsentia venerabilis viri Archipresbyteri, et Sacristæ Domus, et D. Abbatis et omnium Monachorum, etc.* Italis, *Domo*, ut et Germanis, *Dom*, Ecclesia principalis appellatur. *Domus S. Petri*, Ecclesia Cathedralis Trevirensis sub nomine S. Petri consecrata apud Evervinum in Vita B. Symeonis Monachi; simili modo *Domus S. Petri*, pro Cathedrali Coloniensi, apud Conradum Mon. in Vita B. Wolphelmi Abb. cap. 15.

¶ Domus S. Benedicti, Ecclesia sub nomine S. Benedicti Deo consecrata, in vetusto Ordine Officii divini *ante Pascha*, quem exhibet Mabillonius Analect. tom. 4. pag. 454.

¶ Domus Dei, Gall. *Hôtel-Dieu*, Nosodochium vel Nosocomium, ubi recipiuntur et aluntur pauperes ægroti. Index MS. Beneficiorum Eccl. et Diœc. Constant. fol. 6: *Domus Dei Constantiensis percipit duas partes garbarum.* Litteræ Caroli VI. Franc. Regis ann. 1385. adv. Cardinales, qui fere omnia regni obtinebant beneficia in Anecdotis Martenianis tom. 1. col. 1615: *Volumus..... quod statim atque aliquem Episcopum regni nostri, vel Abbatem seu Priorem, aut Orphanotrophum, seu Domus Dei vel hospitalis administratorem... ab hac luce migrare continget, dictus Præpositus Parisiensis, aut Senescallus, vel Ballivus seu ejus Locumtenens, in cujus Præpositura, Senescallia, aut Baillivia bona ex decessu talis decedentis relicta reperta fuerint, illa realiter et de facto ad manum nostram apponat, si per Executores aut hæredes ipsius Episcopi mortui, aut per Religiosos Conventuum Monasteriorum, aut Fratres hospitalium vel Domorum Dei, requisitus fuerit, aut si, etc. Si hospitale, sive Domus Dei*, apud Rymerum tom. 10. pag. 111. col. 1. Charta Johannis Domini de Doyaco pro Monialibus infirmariis B. M. de Fontanis ann. 1249. ex Archivo ejus Ecclesiæ: *Juxta nemus Domus Dei de Rameia, quod olim bonæ memoriæ Dominus Matthæus de Doyaco Miles avunculus meus religiosis Monialibus Infirmariis Ecclesiæ B. M. de Fontanis... in puram dedit eleemosinam.*

Domus Diruta vel Condemnata. Vide *Condemnare.*

¶ Domus Domestica, Propria, tit. 37. Capitul. Caroli Calvi cap. 12.

¶ Domus Dominica. Vide *Domus Spiritualis.*

Domus Episcopi. Vide *Episcopium.*

Domus Ecclesiæ. [° Gregor. Turon. Hist. lib. 2. cap. 23: *Præparato epulo, jussit* (presbyter) *cunctos cives in Domo ecclesiæ invitari.*] Vide *Episcopium.*

Domus Fidei, ipsa Ecclesia et religio Christiana. S. August. Epist. 75: *Quoniam ipse in Domo Fidei justius flagitabat fidem debere servari, ne ibi frangeretur, ubi docetur.* Hinc *Domestici fidei*, qui ex Ecclesia et in Ecclesia sunt, Fideles. Vide in hac voce.

¶ Domus Fortis, id est, Munita. Occurrit pluries in Regesto 87. Chartophylacii Regii. Vide *Fortis Domus.*

° Domus Inædifficata, Locus domui ædificandæ aptus. Stat. Montispessul. ann. 1204: *Item ponitur quod si emitur Domus inædifficata, datur quinta pars pretii domino pro consilio..... Quicumque comparat Domum vel solum forte inædifficatum in Montipessulano, etc.*

° Domus Justitiæ, Ubi jus dicitur. Pactum inter Roger. episc. et cives

Camerac. ann. 1185. ex Tabul. Camerac.: *Ceterum si memorati stalli vel bigæ suo pro forefacto capiantur, ad Domum justitiæ deferentur; sed nisi per præpositos non reddentur.*

° Domus Karitatis, vulgo *Maison de charité*, In qua erga pauperes charitatis officia exercentur. Libert. castri de Cutsiaco ann. 1339. in Reg. 69. Chartoph. reg. ch. 54: *Bernardus Giraudi, Alguerius Salas, etc. electi per sindicos universitatis hominum castri de Cutsiaco, congregati in Domo karitatis communis universitatis prædictæ, ubi moris est infra castrum congregari.*

¶ Domus Librationis Avenione, Domus in qua pauperibus quotidie distribuebatur panis, ob cujus panis figuram prædicta domus *Pignota* etiam dicta est. Memoratur in Instrumento anni 1335. ex Histor. Delphinali quam consule tom. 2. pag. 294.

¶ Domus Necessaria, Latrina, seu Locus ad *necessariam* ventris exonerationem accommodatus. Antiquæ Consuetud. Canonicor. Regular. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 1224: *Intrantes vero Domum necessariam, quantum possunt abscondant vultus suos in capitiis suis. Domus necessaria in longum septem* (habebat *tesias*) *in latum sex*, in Charta Iterii Domini de Tociaco pro Monaster. de Rupibus ann. 1211.

¶ Domus Patrua, f. Principalis, inde sic dicta quod sit quasi Parens inferiorum: Galli dicimus *Chef d'Ordre*, ubi de prima Monachorum domo agitur. Testam. Jacobi Arrag. Regis ann. 1272. in Anecd. Marten. tom. 1. col. 1143: *Item* (legamus) *operi Fratrum Pœnitentiæ Jesu Christi Domus patruæ ducentos Morabatinos*. Vereor ne sit nomen proprium.

° Passim occurrit in Chartis xvj. sæc. pro Domo paterna, apud Provinciales, quibus vernacule dicitur *Oustau peiroulau*, Catalanis *Ostal peiroal*.

Domus Pensilis. Eucherius Lugdunensis in Epistola ad Phylonem Presbyterum: *Hoc tamen peto ab ipso fratre nostro, ut Domum pensilem, quam jussimus fieri, nobis prœpararet, et membranas.* Columella lib. 12. *Pensile horreum* dixit, repositorium sublime et editum. *Cameram pendentem*, Sidonius lib. 2. Epist. 2. Κρεμάστους περιβόλους, Palladius in S. Chrysostomo cap. 13. κρέμαστον κῆπον, Manuel Chrysoloras in Epist. edita post Codini Orig. Constantinop. pag. 127. *Pensiles horti* olim Thebis Ægyptiis memorabiles. *Domos* vero *pensiles*, quæ pontibus inædificatæ sunt, appellavit auctor Vitæ S. Leobini Episcopi Carnotensis num. 15. de Lutetia Parisior.: *Ignis exiliens Domos pendulas, quæ per pontem constructæ erant, exurere cœpit.*

¶ Domus Pie Doce. An Schola sic dicta, quod ibi *pia* et ad salutem necessaria doceantur? *Domus quæ est intra Domum pie doce et Domum Hunfredi Ausberge*, in Instrumento anni 1224. ex Chartulario S. Vandregesili tom. 1. pag. 1012. Vereor et hic ne sit nomen proprium.

° Haud dubie cognomentum hominis, vulgo *Pied-d'Oye*. *Lambertus Pesaucæ*, in Charta ann. 1125.

° Domus Pietatis, Xenodochium pauperum, quale Parisiis exstat, vulgo dictum *La Pitié*, quod B. Virgini imaginem Crucifixi super genua tenenti dedicatum sit. Consuet. de Trya ann. 1325. in Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 54: *Item quod consules et universitas dictæ villæ possint construere... in dicta villa... duas Domos pietatis,... in quibus pauperes Christi recipiantur.*

° Domus Quadrata, Ex quadratis saxis constructa. Charta ann. 1230. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 198. v°: *Ego Girardus de Montigneio miles notum facio,..... quod cum venerabilis pater et dominus episcopus Lingonensis haberet medietatem per omnia in situ Domus meæ petrinæ et quadratæ, etc.* Vide *Quadratarii*.

Domus Regis, Curia. Leges Henr. I. Regis Angliæ cap. 80: *Domum Regis dicimus, ubicunque in regione sua sit, cujuscumque feudum, vel mansio sit.* Ludovicus VII. Rex Francor. apud Thwroczium, dicebat, *Domum Regis esse quasi Ecclesiam.* Vide Notas nostras ad Cinnamum pag. 450. [et tom. 2. Capitul. Baluzii col. 1150.]

¶ Domus Religiosa, Monasterium, Gall. *Maison Religieuse*. Occurrit apud Rymer. tom. 10. pag. 808. et alibi.

¶ Domum Revocare, in Vocabulario Juris utriusque *est Dicere te non debere litem pati eo loco quo conveneris; sed ibi ubi Domum habes. Unde Legatus qui mittitur Romam, vel vocatur a Principe pro necessitate vel utilitate Reipublicæ non tenetur tunc ibi respondere, sed habet jus revocandi Domum.*

¶ Domus Spiritualis. Regula S. Pachomii inter Acta SS. Maii tom. 3. pag. 346: *Nemo in Domo spirituali comedat, sed potius in dominica vel in Monasterio ejusdem fidei.* Postremum hoc addi videtur, inquit Editor, propter Monasteria Arianorum vel Origenistarum, quæ non potuerunt iis temporibus defuisse, maxime si Monasterium intelligas in prima ac propria significatione, in quo unus aliquis solitarius degit; vel duo tantum simul: quæ autem *Spiritualis*, quæ *Dominica Domus*, dicatur, non facile est divinatu. Fortassis *Dominica* dicitur hospitium seu diversorium publicum, ad Domini, puta Cæsaris, jus pertinens; *Spiritualis* autem locus aliquis deliciosus, liberum aerem undique admittens, nec satis clausus honestati. Hæc vir doctissimus. Mallem *Dominicæ* nomine Catholicam Ecclesiam seu Religionem intelligere, ut *Domus Dei* paulo superius explicata est; *Spiritualis* vero hæreticam Domum. Fuerunt ante id tempus hæretici, qui se jactarent *Spirituales*, orthodoxos vero *Psychicos* appellarent, ut de Valentinianis expresse docet Irenæus adv. Hær. Valentini lib. 1. cap. 1.

¶ Domus Terranea, f. Tugurium terra et luto constructum, domuncula rustica, Gregorii Monachi Chronic. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 536: *Et dedit in supra dicto sancto Adriano portionem Leonis, et in Regione quæ vocatur Vicus Patricii Domum terraneam cum curticella, et in fundo Lippiano vineam ordinum* xc.

Domus Turrales, Turribus instructæ, in Chronic. Willelm. Nangii ann. 1226.

° Domus Venerabilis, Xenodochium, ubi pauperes curantur et aluntur. Charta Henr. IV. imper. ann. 1118. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 579: *Præceptum, quod appellant bannum, emisit super Domo venerabili, hoc est, ospitali, quæ constructa est juxta Renum in curte Marchionis, ut in omnibus rebus, quas comitissa Matildis eidem venerabili Domui largita erat, ... ab omni injuria permaneant inlæsa.* Vide supra *Domus karitatis*.

¶ **DOMUSTADIUM**. Vide *Domistadium*.

1. **DONA**. Capitulare Caroli M. ann. 807. cap. 3. edit. Baluzianæ: *Omnes itaque fideles nostri Capitanei cum eorum hominibus, et carra sive Dona, quantum melius præparare potuerint, ad condictum placitum veniant.* Capitul. Caroli Calvi tit. 43. sub fin. [°° Convent. Cariac. ann. 877.]: *Dedit omnibus licentiam cum Dei gratia et sua redeundi ad propria, exceptis his, quos specialiter pro specialibus causis considerandis, vel pro Dona liberanda secum aliquantis diebus manere præcepit.* [Vide *Donum* 2.]

2. **DONA**, Gall. *une Donnée*, hoc est, Donatio et distributio, præsertim illa, quæ publice fit pauperibus. Testamentum Beatricis de Sabaudia Comitissæ Provinciæ ann. 1263: *Volo, quod fiat generalis Dona sive distributio ter in singulis septimanis omnibus pauperibus. Garandir la Donne*, in Consuetudine urbis Insulensis art. 59. i. Donum a se factum in se recipere.

° Testam. Burgond. de Podio-luper. ann. 1350: *Item volo et ordino quod incontinenti post dictum meum cantare, fiat una Dona de pane, vino et carne in dicto castro pauperibus Christi amore Dei, et cuilibet volenti accipere, detur elemosina usque ad valorem quatuor denariorum.* Aliud Girinidonati de Coquiriaco, dom. *de Peisselay* in Bellijoc. pago ann. 1438: *Testator vult die suæ sepulturæ erogari Christi pauperibus unam Donam debite notificatam per octo dies in ecclesiis parochialibus, distantibus hinc et hinc a villa Laii tribus leucis, et cuilibet Christi pauperi ad dictam Donam venienti dari et erogari valorem salis duorum obolorum regiorum semel, et etiam eis distribui die ejus Donæ in pane viginti asinatas siliginis mensuræ Laii.*

DONALE, pro *Donum*, Donativum. Rigordus ann. 1201: *Potentioribus imperii per multa et magna Donalia sibi ascitis.*

° **DONALIA**, Donationis Charta. Chartul. Bituric. fol. 161: *Facta Donalia ista in mense Julio.* Vide *Donale*.

° 1. **DONARE**, Prætio dare, vendere. Charta ann. 1150. ex Cod. reg. 5132. fol. 106. v°: *Et solebat abere comes* (Barchinonensis) *in isto honore tabernam cum vino, quod ibi Donabat.* Vide *Donum* 2. [°° Germanis *Schenken* etiam est *Potulenta vendere*. Adel.]

° 2. **DONARE**, Terminari. Charta ann. 1035. ex Tabul. S. Vict. Massil.: *Pergit de alio fronte usque in area decimaria, et usque in via subtus crota, et girat super viam usque ad vineam S. Mariæ, et postea flexit se super perecium et Donat usque in viam quæ venit de Frejurio.* Sed leg. fortassis *Durat*.

¶ **DONARIA**, f. Idem quod *Donum* 2. Charta Richardi Regis Angliæ ann. 1192. pro Fundatione Monasterii Sarmaciæ Ord. Grandimontensis inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 647: *Acquisitiones factas et faciendas teneant* (Grandimontenses) *aut tenere faciant ad arbitrium suum, videlicet decimas, homines, domos, terras, nemora, prata, vineas, latomias, pressorias, aquas, molendina, usagia et pascua, pasnagia, Donarias et hujusmodi in puram et perpetuam eleemosynam perenniter, plenarie, pacifice, libere, quiete.*

° **DONARIUM**, Oblatio, quæ a fidelibus fit in esculentis aliisve rebus. Charta Raynaldi archiep. Rem. ann. 1125. in Chartul. Cluniac. fol. 200: *Sæpefato presbitero concessum est, ut singulis Dominicis de missæ celebratione ex communi oblatione panem, vinum et Donarium, medietatem quoque oblationis parrochiano-*

rum ad beneficium presbiteratus pertinentium habeat, reliqua omnia sint monachorum.

¶ 1. **DONARIUS**, f. pro *Denarius*, qui idem sit ac *Decanus* 3. Minor judex qui jus dicebat per *Decanias*. Præceptum Caroli Calvi apud Acherium Spicil. tom. 8. pag. 349 : *In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Carolus gratia Dei Rex, omnibus Episcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus, Vicariis, Centenariis, ac Donariis, Missis nostris discurrentibus, vel cæteris Fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ.*

* 2. **DONARIUS**, Qui donatus est re aliqua, f. pro *Donatarius*, Gall. *Donataire*. Charta ann. 1466 : *Renunciaverunt..... juridicenti donationem seu cessionem factam ex causa ingratitudinis posse et debere revocari, si post eamdem donanti Donarius fuerit ingratus.* Vide mox *Donatarius*.

* Aliud vero sonat vox Gallica *Donaires* in Gest. Ludov. Pii cap. 13 : *En te tens maismes vindrent ausi noveles à cort que Théodores secrétaires de l'église de Rome et Léons Donaires estoient occis.* Ubi idem quod Notarius, ut colligitur ex Vita ejusd. imper. cap. 37. unde hæc desumpta sunt : *Sub hoc tempore perlatum est imperatori, Theodorum primicerium sanctæ ecclesiæ Romanæ et Leonem nomenclatorem luminibus privatos ac deinde decollatos. Leon doneor*, eodem sensu, in iisd. Gest. cap. 12. Vide in *Nomenclator*.

¶ 1. **DONATA**, Soror laica inter Moniales, ut *Donatus* inter Monachos. Testamentum Armandi *d'Alegre* ann. 1263. inter Anecdot. Marten. tom. 1. col. 1117 : *Moniales seu Donatas dictarum domorum de Camps et de Chezis.* Fundatio Monasterii Saletarum Ord. Cartusiensis ann. 1299. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 92. col. 1 : *Possint mulieres nobiles et innobiles in Conversas seu donatas recipere ; dummodo dicto monasterio tales et tantos redditus perpetuo assideant, unde commode sine damno dicti Monasterii valeant, quandiu vixerint, sustentari. Donatas* iterum memorat Buschius de Reformatione Monasteriorum, apud Leibnitium tom. 2. Scriptor Brunsvic. pag. 896. Vide *Donati* 2.

¶ 2. **DONATA**, Spuria. Catherina *naturalis* filia Humberti Delphini pluries *Donata* vocitatur in ejus Tractatu matrimoniali ann. 1337. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 329. et 330. Vide *Donati* 1.

¶ **DONATA** Terræ, mendose scriptum pro *Bonata terræ*, Modus agri. Vide post *Bunnarium*.

* **DONATARIUS**, ut supra *Donarius* 2. Lit. Phil. VI. ann. 1343. in Reg. B. 2. Cam. Comput. Paris. fol. 91. v°. : *Mandamus vobis quatenus si aliquem Donatarium vel aliquos Donatarios ad vos.... accedant, requirentes se in possessionem vel saisinam alicujus vel aliquorum per nos vel alium nostro nomine sibi donatorum, induci in possessionem vel saisinam, etc.* Occurrit præterea in Lit. ann. 1373. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 656. art. 2. in Stat. Cadubrii cap. 42. et alibi passim. Vide *Donatorius*.

* **DONATELLUS**, Italis *Donadello*. Chron. Patav. ad ann. 1282. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 1149 : *Et multi presbyteri, clerici et religiosi fuerunt occisi in Padua et Paduano districtu, quoniam tunc fuit per commune Paduæ stabilitum et scriptum in quodam parvo volumine, quod vocabatur Donatellus, quod pro homicidio commisso in persona alicujus ecclesiasticæ personæ, condemnari debeat homicida in uno solo denario Veneto grosso.*

1. **DONATI**, in quibusdam provinciis Nothi ac Spurii appellati. Descripsit Duchesnius in Delphinis Viennensibus Chartam Humberti Delphini ann. 1351. in qua ait, se Amedeum, *Donatum* suum, ad ordinem Militarem promovisse, etc. [*P. de Lucingio Donatus et filius naturalis Melincti de Lucingio*, in Tractatu matrimonii ann. 1337. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 329. Eadem notione occurrit in Charta Dumbensi.] Joan. *de la Gogue* in Histor. MS. Principum *de Deols*, in Biturigib. : *Et avoit en son hostel un sien Donné et advoué, dit le Bastard de Chauvigny.*

* Testam. Franc. de Bellovid. ann. 1477. in Reg. 3. Armor. gener. part. 2. pag. xviij : *Item dat et legat idem dom. testator nobili Margaretæ Donatæ dicti condam Dom. Veracevi, ... pro ipsa maritanda, videlicet centum scutos auri novos regios... Item dat et legat nobili Elenæ alteri Donatæ, etc.* Testam. Sibueti de Viriaco ann. 1491. Ibid. pag. xx : *Item dat et legat pro semel.... nobili Philippo ejus Donato, ultra sibi data in contractu matrimonii ipsius Philippi, videlicet centum florenos monetæ parvæ.* Aliud ann. 1503. ibid. pag. xliv : *Guillelmus de Pratocomitali canonicus ecclesiæ collegiatæ S. Crucis Montilii Adhemari.... relinquit Rolando ejus Donato 150. florenos,.... quos sibi solvi vult, ... tociens quociens dictus Rolandus ad ætatem 25. annorum devenerit, ... et quod . . . . suus hæres ipsum Rolandum intertineat in scolis . . . . usque ad ætatem prædictam.* Denique aliud ann. 1510. ibid. pag. xxv : *Item dat et legat idem nobilis testator* (Guill. de Viriaco) *nobili Petro de Viriaco ejus Donato pro omnibus et singulis juribus. . . . eidem nobili Petro Donato pertinentibus... in bonis et hæreditate ipsius nobilis testatoris, videlicet ejus victum et vestitum dum et quando mancionem suam facere et trahere voluerit in domo habitacionis dicti testatoris et cum hærede dicti testatoris subscripto ac aliis liberis ipsius testatoris, opera et nugocia dictæ suæ domus et dicti sui hæredis subscripti faciendo toto suo posse, et non alias.* Nostri *Donoier* et *Dosnoier* dixerunt, pro Amori operam dare. Fabul. tom. 1. pag. 235 :

> Quant li vallés espousé eut
> Et sa fame le vous aqueut
> Et nuit et jor à Dosnoier,
> A acoler et à besier, etc.

Vide ibi Glossariolum.

2. **DONATI**, dicti Laici, qui sese et bona sua Monasteriis donabant et offerebant, de quibus multa observamus in voce *Oblati*. Hisce, ut est in Præceptis Synodalibus Petri de Collemedio Archiep. Rotomag. ann. 1245 : *Jubetur, ut aliquod signum in eminenti loco portent ad arbitrium Archiepiscopi, et religioni congruentia indumenta, ut per hoc distinguantur ab aliis, et sicut Religiosi ab Ecclesia defendantur.* Statuta Ord. Cartusiens. ann. 1368. part. 3. cap. 3 § 1 : *Cum ex incauta et indiscreta receptione Donatorum et Præbendariorum damna et scandala quamplurima nostro Ordini provenerint, etc.* Et § 4 : *Qui Ordini se et sua dederunt, et nobiscum resident continue, etc.* [Capitula general. MSS. S. Victoris Massil. : *Mittantur Visitatores..... qui . . . . inquirere debeant de meritis Priorum et Monachorum et Donatorum et Conversorum.* Litteræ Caroli Franc. Regis primogeniti ann. 1358. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. pag. 318 : *Ipsos Religiosos* (Abbatiæ S. Amandi Ord. S. Augustini) *una cum eorum omnibus membris et pertinentiis membrorum Ecclesiis, Beneficiis, officiis, locis, Presbyteris, Clericis, familiaribus, familiis, servitoribus, Donatis, Receptis et eorum hominibus taillliabilibus, etc. sub protectione et speciali salva gardia regia et nostra suscipimus, etc.*]

* Habuere et laici suos *Donatos*, ut discimus ex Lit. remiss. ann. 1379. in Reg. 114. Chartoph. reg. ch. 219 : *Guillaume Robelin Donné et rendu de nostre amé et féal cousin le conte de Sancerre, etc.* Vox quippe *Rendu* impedit quominus spurium eo loci intelligas ; unde famulum per vitam seu servitio perpetuo addictum interpretor.

DONATICA, Donaticus. Ugutio : *Donatica, cæ, Corona, quæ victori donatur : et Donaticus, ca, cum, quod donatur et accipitur.* Suidas : Δωνατικός, διάδοσις ἡ διδομένη παρὰ τοῦ βασιλέως τοῖς κρατεύμασιν, *Donativum*.

* **DONATICE** Concedere, Dono dare. Charta ann. 1341. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 648 : *Marquesia donavit.... nemora, aquas, fontes, rivos, stagna,... cum omnibus et singulis bonis.... donatis et Donatice concessit.*

¶ **DONATICIUM**, Donatio, traditio. Charta Caroli Calvi ann. 843. inter Instrum. tom. 1. novæ Hist. Occitan. col. 79 : *In villis villaribus, in Ecclesiis, tam in Donaticiis et traditionibus, quam etiam in empticiis et comitatu.*

DONATICUM, Idem quod *Tallia, quæsta*, mutuum coactum, etc. Charta ann. 1075. pro Monasterio Pinarolensi : *Dono... Donaticum tollendum, et omnem reddibitionem et siccum censum reddendum, etc.*

* **DONATIO**, Idem quod *Donum* 2. Præstatio quævis, tributum, quod sub donationis ultroneæ titulo domino præstatur. Lit. ann. 1357. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 448 : *Propter quæ idem dominus noster rex est circa hoc multipliciter et diversimode dampnificatus in partionibus, Donationibus, redditibus et emolumentis bladorum, vinorum et aliorum fructuum ex cultura prædiorum provenientium et procedentium, quæ, ut dictum est, per dictas feras bestias devastantur et continue consumuntur.*

* Donatio ante Nuptias, vel Propter nuptias, in Instit. Justin. lib. 2. tit. 7. idem quod supra *Agentiamentum, Antefactum, Augmentum dotis* et infra *Dos* 2. Vide in his vocibus.

¶ Donatio Ecclesiæ, Ejus collatio, Gall. *Presentation*. Epistola Prælatorum Normanniæ ad Philippum Aug. Franc. Reg. inter Concilia Rothomag. pag. 105 : *Quatuor Presbyteri et quatuor Milites jurabunt super Sacrosancta ; et Episcopus exinde sive Archiepiscopus examinabit quod ipsi octo dicent, ad quem spectare debeat Donatio Ecclesiæ de jure patronatus.* Vide ibi Diploma prædicti Reg. Augusti.

* *Donnisons*, eadem acceptione, in Charta Philippæ comit. Gelriæ ann. 1277. ex Lib. nigr. 2°. S. Vulfr. Abbavill. fol. 64. v°. : *Lekele capelerie devant dite je nome comme fonderesse, et por che k'il apere ke le premiere Donnissons en soit moie, je doins por Dieu et en amosne à monseigneur Jehan men capelain, ki ma servie à tout le cors de sa vie.* Vide infra *Donum* 3.

* Donatio Inofficiosa, Quæ fit in damnum et fraudationem hæredum. Lit. Joan. reg. Franc. ann. 1361. in vol. 10. arestor. parlam. Paris. : *Cum vicecomes de Thoarico plures contractus, Donationes*

inofficiosas et transporta plurimorum hæreditagiorum suorum fecerit, etc. Vide *Inofficiosum testamentum.*

° DONATIONIS LUCRUM. Vide supra *Antefactum.*

DONATIO PER PRÆSENTEM, Donatio inter vivos. Chrodegangus in Regula Canonicor. Metensium cap. 31 : *De rebus, quas habent solenniter Donatione per præsentem donet ad Ecclesiam B. Pauli ad opus Dei, etc.*

°° DE DONATIONE REGIS ESSE dicebantur apud Anglos nobilium viduæ et filiæ, quæ maritis vel parentibus mortuis in *custodia* regis erant, ut domini capitalis, qui eas pro arbitrio suo nuptum collocaret. Vide supra in *Disparagare* et Glanvillam lib. 7. cap. 9. et 10. *De placito injustæ desponsationis cujusdam dominæ quæ fuit de Donatione domini regis,* in Placit. pasch. ann. 9. Rich. I. Northumb. in Abbrev. Placit. pag. 20. *Hub. de Monte attachiatus fuit ad respondendum domino regi de placito quare desponsavit Elam, quæ fuit uxor Roberti de Shelton, quæ fuit de Donatione domini regis sine licentia domini regis, et eadem Ela similiter summonita fuit ad respondendum domino regi quare permisit se maritari,* in Placit. ann. 26. Henr. III. Hertford. ibid. pag. 120. *In Donacione dom. regis,* in Placit. Rich. I. ibid. pag. 13.

✱ [*Droit sur les Donations* : « Omnisque census et omnes fiducie et omnes redditus et leide macellorum et salis et omnes *Donationes* sint monachis in perpetuum. (Cartular. Conchar. Ruthen. p. 386, an. 1106).»]

° **DONATISTA,** *Qui sequitur Donatum.* Cath. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Donatus, Donaist. Donatista, qui studet in illo libro.* Charta pro unione scholarum Trecens. ann. 1327. in Reg. 65. Chartoph. reg. ch. 23 : *Illi qui extra scolas prædictas litteras Latinas usque ad Donatam in Trecensi civitate et suburbio addiscebant, etc.*

¶ **DONATIVUM,** Donum, Donatio. Charta Agaunens. ann. 993 : *Conservetur hoc Donativum pietatis gratia peractum.* Concordia inter Auscitanam et Cæsaraugustanam Ecclesias, Concil. Hispan. tom. 3. pag. 397 : *Asserebat se prædictam possidere Ecclesiam ex Donativo.... Regis Aragoniæ.* Apud Tacitum et alios *Donativum* donum erat Imperatoris militibus concessum.

DONATOR, Leguleiis Anglis *Donor,* qui donat prædia vel tenementa alteri ad talliam ; is autem cui donantur, dicitur iisdem *Donée.* Ita Rastallus.

¶ **DONATORIUS,** Is cui aliquid donatur, Gall. *Donataire.* Diploma Henrici VI. Imper. Collect. Ampliss. Marten. tom. 1. col. 1002 : *Et quia ab Omnipotente, cujus est terra et plenitudo ejus.... ex quo emanant omnia bona transfusa in Donatorios, secundum mensuram donationis gratiæ suæ.* Et apud Rymerum tom. 5. pag. 830. col. 2 : *Et ipsos Donatorios de sic datis investiendi et seisiendi, et sic seisitos in possessione sua defendendi et tuendi.* Alibi legitur *Donatarius.*

¶ **DONATUS,** Donum. Acta S. Hucberti Monachi, Maii tom. 7. pag. 277. F : *Quo magis Deum, cum in terris esset, integra caritate dilexit, eo potiori Donatu curandis morbis excellit.* Vide *Donati.*

¶ **DONCELLUS,** ut supra *Domicellus.* Acta SS. Junii tom. 1. pag. 506. de S. Sanctio : *Ut juvenes hisce militaribus exercitamentis imbuti, necessitate cogente, facile ad arma properarent, quos ea ætate Doncellos nominabant.*

¶ **DONCENA,** pro Italico *Dozzina,* ut conjecto, Congiarium, annua pensio. Chronicon Domini de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 552 : *Regales Domini in annis juvenilibus constituti, licet sub regimine et Doncena Sanciæ Reginæ relictæ Regis Roberti, etc.*

° **DONDAINE,** vox Gallica, Sagittæ crassioris species, jaculum. Expensæ pro munit. cujusdam castelli MSS. ann. 1390 : *Item pour xii^xx. Dondainnes achateiz de Guillaume Quintin.* Lit. remiss. ann. 1405. in Reg. 160. Chartoph. reg. ch. 230 : *Icellui Jehan tendi son arbalestre, et après ce qu'il ot mis sa Dondaine en coiche pour tirer, et qu'il l'abbessoit pour prendre sa visée, ladite Dondaine eschappa.* Aliæ ann. 1419. in Reg. 171. ch. 138 : *Il lui bailleroit d'un vireton ou d'une Dondaine parmi la panse.* Pro machina jaculatoria ad oppugnandas urbes, occurrit in Dictionariis Gallicis.

° **DONDRECQ,** Monetæ aureæ genus, cujus meminit Charta ann. 1428. in Chartul. 23. Corb. : *Parmy la somme et pris de quatre vingts couronnes d'or, dont lesdits recongnoissant vendeurs et chacun d'eulx ensamble en ont aujourd'huy eu et receu dudit acheteur en la présence desdits auditeurs du Roy les soixante, est assavoir cinquante neuf couronnes, ung Dondrecq et six sols en monnoie et vingt.* Nisi legendum sit *Doudreq.* Vide infra *Dourdere.*

° **DONDUM,** f. Adeps, idem quod *Unctum.* Et quidem *Dondé,* pro *Engraissé,* Saginatus, in Lit. remiss. ann. 1457. ex Reg. 187. Chartoph. reg. ch. 272 : *Le suppliant getta hors de l'estable, sans le sceu de personne quelconque, une paire de buefz Dondez.* Lit. Joan. reg. Franc. tom. 4. Ordinat. pag. 425 : *Licet ipse Guillelmus Pellicerii..... Jacobum Sageti.... conduxisset.... tradidissetque eidem Jacobo infra dictum lumbum causa portandi ad regnum nostrum, videlicet quasdam quantitates Dondi, bagnadelli, piperis, ginginbris, et nonnullarum aliarum rerum seu mercium, etc.*

DONEC, Nisi. Rigordus ann. 1190 : *Ille vero respondit, quod transire non poterat Donec in Augusto.*

✱ **DONEGARE,** eadem notione, ut videtur, qua *Dominicare.* (Vide supra in hac voce). Possidere proprietario jure. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. III. pag. 378 : *Si quis res alicui absenti pertinentes, quas ipse vel sui majores nomine dicti absentis tenuerit vel locaverit, dictas res in alium alienaverit, seu ei ad quem dicte res pertinent dictas res deneget, seu eorum possessionem restituere differat, volens eum privare dictarum rerum pertinentium in possessione seu proprietate, statuimus et ordinamus quod ex hoc ei, ad quem dicte res pertinent in possessione seu proprietate, prejuditium generet de jure vel de facto ; sed sit ad quem dicte res pertinent licitum sine pena dictas res apprehendere ac si in alium alienate non essent, seu non Donegarentur eidem, alienatione dictarum rerum in aliquo non valente.* [Fr.]

° **DONENTALE,** DONETALGUM, Donum, munus, donatio, Ital. *Donamento.* Charta ann. 1233. apud Cencium inter Census eccl. Rom. : *Hæc sunt Donentalia et manualia, quæ dominus Offreducius de Miranda assignavit domino Batono castellano Mirandæ..... Item dictus Offreducius habuerit pro suo dominio et Donetalgo tenamentum, quod tenuit Rapiconus.* Charta sic inscribitur : *Instrumentum Donitaliarum et manualium rocæ Mirandæ.* Vide *Donale.*

DONESIA, DONEIA. Charta Ricardi I. Regis Angliæ in Regesto Philippi Augusti Herouvalliano fol. 89. et apud Chopin. lib. 3. de Sacra polit. tit. 7. § 5 : *Apud Cainonem recipient omnes consuetudines et emendas æqualiter Præpositus Archiepiscopi et Præpositus Comitis : ita quod neuter expectabit alterum ad recipiendum, nisi quando fuerit ibi Donesia vel commendisia : et tunc Præpositus Archiepiscopi non recipiet sine Præposito Comitis. Nihilominus tamen habebit Archiepiscopus dimidiam partem in omnibus, præterquam in emenda Doneiæ vel commendisiæ.*

° Lego in utroque loco *Doneia* in eod. Reg. ex Chartoph. reg. idemque videtur quod supra *Donatio.*

° **DONETALGUM.** Vide supra *Donentale.*

° **DONGHO,** a Gall. *Dongeon* vel *Donjon,* Castellulum, minus propugnaculum. Terrear. castell. *d'Ibois* in Reg. 24. Chartoph. reg. fol. 87. v°. : *Pro quadam lotgia, sita à Ybois juxta murum sive Donghonem dicti castri.* Vide *Dunjo.*

DONGIO. Vide *Dunjo.*

° **DONGONUS,** Eadem notione. Charta ann. 1319 : *Cujus quidem vinteni medietas in clausura villæ Alavardi ponatur, et alia medietas ponatur in clausura castri seu Dongoni de Alavardo.*

DONICATUS. Vide *Dominicus* post *Dominicum* 2.

° 1. **DONICUM** *dicebant antiqui pro Donec.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613.

° 2. **DONICUM.** LABORATORES AD DONICUM, Qui sub præstatione fructuum terræ prædium aliquod tenent. Stat. Placent. lib. 3. fol. 32. v°. : *Laboratores terrarum ad Donicum teneantur conducere blada et legumina Placentiam ad domum domini infra octo dies, postquam levata fuerint de area, nisi inter eos aliter sit conventum.* [°° Vide in *Dominicum* 3.]

¶ **DONJO,** DONJONNUS, DONJONUS. Vide *Dunjo.*

DONIQUIES, Donec. Vetus Inscriptio 607. 1 : *Doniquies locus, quem emerant ædificaretur.*

° **DONITALIA.** Vide supra *Donentale.*

DONITUM, pro *Donatio,* in Præcepto Caroli M. pro Hispanis edito a Steph. Baluzio [et in alio Ludov. Pii ann. 815. apud eumd. Baluz. tom. 2. Capitul. col. 1406. necnon in Charta ann. 845. Marcæ Hispan. col. 781.]

1. **DONNA,** Domina. [Concil. Vallis-Oletanum anni 1127. inter Hispana tom. 3. pag. 346. col. 1 : *Ego Alphonsus Imperator Hispaniæ una cum uxore mea Donna Berengaria.*] Statuta Venetorum ann. 1242. lib. 4. cap. 15 : *Sancimus, ut si aliquis reliquit uxorem suam Donnam et dominam in domo sua, quod per hæc verba habeat de bonis defuncti ea tantum, quæ sibi necessaria sunt ad comestionem et potum, etc.* Galli dicerent, *Dame et maitresse.*

¶ 2. **DONNA,** pro *Tonna,* Dolium, Gall. *Tonneau,* Belg. *Tonne.* Charta B. Mariæ de Charitate ad Ligerim : *Donnas quoque trecentas quoque trecentos modios vini continentes, et cupas quæ ad eamdem mensuram vinum continere sufficiant, necnon et arcas viginti annonæ modios continentes.* Vide *Tunna.*

DONNEGALE. Vide *Dominicus* post *Dominicum* 3.

° **DONNICALIA,** Donatio, munus. Charta Petri et Sofredi S. R. E. card. ann. 1188. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 1485 : *Mercandi, immo fœnerandi detestabile genus, quod Donnicalia consuevistis*

nomine palliare, in Sardinia penitus irritamus.

° **DONNICATUS.** Vide in *Dominicum* 3.

DONNULA. Vide *Domna* in *Domnus*.

¶ 1. **DONNUS**, pro *Domnus*. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 19: *Tempore Donni Walonis Abbatis fuerunt duo fratres, etc.* Occurrit passim ut apud Acherium Spicil. tom. 2. pag. 715. in Conciliis Hisp. tom. 3. pag. 521. et alibi.

° 2. **DONNUS**, nude, pro Abbas. Præcept. Odon. reg. pro monast. Belliloc. ann. 889. inter Probat. Hist. Tutel. col. 320: *Si aliquis temerario ausu ex his omnibus, quæ jubemus vel decernimus, aliquid infringere seu violare tentaverit, sexcentorum solidorum pretio Donno digne judicetur, usibusque fratrum rite deputetur.* Vide *Dominus* 4.

¶ **DONOIS.** Archivum Montis S. Michaelis: *Ego Odo Borelli... donavi Monachis S. Michaelis homines Polleii, qui tenent census ab eisdem, his tantum mihi retentis, sanguine, bello, latrone, raptu, incendio, censu Donois, molta, charreio semel in anno.* Forte legendum *Donis*. Vide infra *Donum* 2. quod idem videtur.

¶ **DONTSLACH.** Vide *Dursclach*.

° **DONTSLAGA**, Flandris *Doodslag*, Homicidium, a *Dood*, mors, et *Slag*, ictus. Charta Phil. comit. Fland. pro libert. franci et castel. Brug. ex Cam. Comput. Insul.: *Protractus de Dontslaga sive harna, dabit homini ecclesiæ unam libram....... Quicumque de vulneribus, sive de harna, sive de Dontslaga in causam tractus fuerit, scabinis hoc cognoscentibus, debet intrare lapidem super veritatem, et a lapide plegiari.* Vide infra *Dunschlag* et *Dursclach*. [°° *Dontslaga* vel *Dunslagen*, non esse idem quod *Doodslag*, Homicidium, efficit emenda minimi pretii; videtur Ictus sine vulnere. Vide Warnkœnig. Hist. Flandr. part. 3. tom. 1. pag. 237. Haltaus. Glossar. col. 246. voce *Dunschlag*.]

1. **DONUM**, Corpus Christi mysticum, quod offertur in Missæ sacrificio, Gr. ἅγιον δῶρον, seu τὰ ἅγια δῶρα. Τὸ δῶρον, ἤτοι προσφορά, apud Cyrillum Alexandrinum contra Anthropomorph. cap. 12. Hildebertus Cenoman. Carm. de Mysterio Missæ:

> Interea veniens in sacra veste Sacerdos,
> Altaris dextram Dona daturus adit.

Infra:

> Hinc est quod post hæc offert sacranda Minister
> Dona, dehinc populus quod sibi lege licet.

Ibidem:

> .... Post hæc Dona sacranda sacrat.

Rursum:

> In quo jam mortis, mitisque piusque recordans,
> Appellat triplici nomine munus idem.
> Dona vocat primum, quoniam Deus has dat ut inde
> Sustentaretur lege modoque caro.
> Munera sunt, quoniam Deus his donatur, et inde
> Munerat auctorem, cui dedit auctor eas.
> Nam quod Sacrificii censentur nomine, monstrat
> Qua ratione prius munera dicat eas.

Vita Metrica MS. S. Mauri Abbatis:

> Sumptus vivificis sacro libamine Donis.

In Liturgia S. Chrysostomi Sacerdos ait: Ἀξίωσον προσενεχθῆναί σοι ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σοῦ τὰ δῶρα ταῦτα. Id est: *Da, ut a me peccatore et indigno servo tuo hæc Dona tibi offerantur.* Et mox, satis innuit quid muneris et δῶρον vocabulo intelligatur: Σὺ γὰρ εἶ ὁ προσφέρων καὶ ὁ προσφερόμενος: *Tu Christe idem es, qui offers, et qui offerris.* Hinc apud Græcos Patres μεταλαμβάνειν τῶν ἁγίων δώρων est participare sacræ Cœnæ. Balsamon ad Canonem 19. Concilii Carthag.: Δίδοται ἡ εὐχαριστία ἤγουν τὰ ἅγια δῶρα. Concil. Calchedon. Act. 10: Τὰ ἅγια Δῶρα ἄνω ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ ἐκοινώνησαν μετ' ἀλλήλων. Sed et Græcis δῶρα interdum dicuntur sacri panes, oblati ad divinum Sacrificium, ex quibus particula desumitur ad Corpus Domini conficiendum. Vide Cabasilam cap. 2. 3. 10. infra in *Munus* [°° et Glossar. med. Græcit. voce Δῶρον.]

2. **DONUM**, Præstatio quævis, tributum, quod sub donationis ultroneæ titulo Domino præstatur. Salvian. lib. 8. extremo de Gubernat. Dei: *Insuper etiam ridiculos ipsi nos facimus, aurum, quod pendimus, munera vocamus. Dicimus Donum esse, quod pretium est, et quidem pretium conditionis durissimæ ac miserrimæ.* Capit. ann. 807. cap. 3: *Omnes itaque fideles nostri Capitanei cum eorum hominibus et carra sive Dona, quantum melius præparare potuerint, ad condictum placitum veniant.* Charta Æthelbaldi Reg. Merciorum ann. 749. apud Ingulph. et Will. Malmesb.: *Concedo, ut omnia Monasteria et Ecclesiæ regni mei a publicis vectigalibus, operibus, et oneribus absolvantur,.... nec Munuscula præbeant Regi vel Principibus, nisi voluntaria.* Matth. Paris ann. 1251: *Nec jam civiles habebantur hi, qui Regi et Regalibus hospitia cum procurationibus splendidis exhibuissent, nisi Muneribus nobilibus et magnis Regem ipsum, Reginam, et Edwardum, et aulicos sigillatim respectos honorarent: imo nec erubuit ipsa non tanquam gratuita, sed quasi debita postulare.* Charta Will. Nothi Regis Angl. tom. 1. Monastici Anglic. pag. 352: *Ut libera sit ab omni consuetudine.... et omni geldo, et scoto, et auxilio, et Dono, et Danegeldo, etc.* Adde pag. 192. tom. 2. pag. 827. Tabular. Ecclesiæ Ambian.: *In omni territorio Communi Nigellæ habent Canonici tres partes terragii et medietatem Doni, et in terra vavassorum medietatem terragii, et medietatem Doni.* Alibi: *De Canonicis vero tenet Majoratum prædictæ villæ.. ad Majoratum vero ejus nihil pertinet, nisi Donum prædictæ villæ et 6. denarii in emendationibus hominum.* Rursum in eod. Codice: *Sed et terræ eorum debent et terragium, et Donum, et Decimam.* Ibid.: *In Dono villæ de unoquoque equo solvuntur duæ garbæ.* [Et alio in loco ubi de juribus ejusd. Eccles. in villa *de Camons*: *Donum etiam totius villæ pertinet ad partem Canonicorum, et est tale: De unoquoque equo quem habet homo in victura persolvit* XII. *garbas et dimidiam; ille vero qui equum non habuerit* X. *Quarta etiam pars Doni erit de frumento, quarta de siligine, quarta de hordeo, et quarta de avena, si tot species annonæ habuerit; si autem unam tantum speciem, sive duas, sive tres, de tali annona quam habebit secundum justam considerationem Doni, ut cum integritate persolvat.* Charta ann. 1267. ex Tabul. S. Richarii: *Salva in omnibus prædictis Abbati et Conventui dominiis fundi.... omnimoda justitia; itemque Dono et decima, quæ prout antea percipere consueverunt, percipient.*] Charta Roberti Comitis Lauretelli ann. 1115. in Chron. Beneventano S. Sophiæ: *Ita ut nullum herbaticum vel Donum, ullamque solutionem exinde postulent, vel exigant.* Charta ann. 1307. apud Thomasserium in Consuetud. Bituric. pag. 436: *Et ottroions, que nous, nos hoirs, nos successeurs, ne autres, ne fera, imposera ausdits hommes tailles, ne venoage, ne aussi doresnavant pour lever, exiger Don, venoage, exaction, ne autre chouse quelconque, etc.* Ubi fateor, vim vocis *venoage* me non percipere, nisi *ventage* scriptum fuerit. Vide *Venda*, [et *Guidagium*, Portorium; id enim forte significat *Venoage*, ut ex locis ibi laudatis licet conjectare.] Adde Foros Morlanenses art. 37. Libertates Villar. de Luriaco et de Moneto, et alias in Bituribus apud Thomasserium lib. 1. cap. 56. 65. 68. etc.

° 3. **DONUM**, Collatio beneficii ecclesiastici. Charta Matth. episc. Tull. in Chartul. eccl. S. Gengulfi: *Presbyteri qui in prædictis ecclesiis ordinandi fuerint, de manu decani S. Gengulfi Donum vicariarum in capitulo recipiant, curam tantum animarum a dicto capitulo præsentati de manu episcopi recipiant.* Vide supra *Donatio ecclesiæ*.

DONA ANNUA, ANNUALIA, Quæ quotannis Regibus nostris a subditis offerebantur in Campo Martio, aut in Conventu generali, *causa suæ defensionis ac rei publicæ*, inquit Hincmarus in Quaternione pag. 405. 406. apud Cellotium: a quibus ne quidem Monasteria eximebantur, ut est in Synodo Vernensi ann. 755. et tom. 2. Hist. Franc. pag. 323. Vide eumdem Hincmarum de Ordine Palatii n. 22. Opusc. 14. tom. 2. Spicilegii Acheriani pag. 582. et Dissertationem 14. ad Joinvillam. [°° Anonym. Vita Lud. Pii cap. 43.] Ita etiam appellatæ quævis præstationes annuæ. Privilegium Aldrici Archiepiscopi Senonensis pro Cella S. Remigii in Suburbio ejusdem urbis: *Episcopus quoque exigendis muneribus Abbatem ejusdem loci non gravet, sed sufficiat ei ad annua Dona equus unus, et scutum, cum lancea, etc.*

DONA REGIA, Eadem, quæ dona annua. Capitula ad Legem Salicam cap. 19: *Et hoc nobis præcipiendum est, ut quicunque in Dono Regio caballos detulerint, in unumquemque suum nomen habeant scriptum.* Adde Capitul. 5. ann. 803. cap. 20. Frotharius Epist. 21: *Nam ad horum itinerum incommoda, quæ vel nunc egimus, vel acturi sumus, seu ad Dona regia, quæ ad Palatium dirigimus, pene quidquid ex optimis equis habuimus, distribuere compulsi sumus.* Vide Annales Fr. Metenses ann. 753. 758. *Munera regia*, seu quæ Regi deferuntur, apud Ordericum Vitalem lib. 4. pag. 523. Ethelbaldus Rex Angl. apud Willelm. Malmesb. lib. 1. de Gestis Angl. pag. 29: *Nec Munuscula præbeant, vel Regi vel Principibus, nisi voluntaria, sed liberi Deo serviant.*

DONA præterea appellabantur munera, quibus sese invicem prosequebantur Principes, aut cum legatos mitterent, aut cum sese inviserent; quod jam olim obtinuisse, idque etiamnum obtinere apud Turcicos Sultanos innuimus in Notis ad Alexiadem pag. 286. Charta Divisionis Imperii Ludov. Pii inter filios, edita a viro doctiss. Steph. Baluzio, cap. 4: *Item volumus, ut semel in anno.... mutuo fraterno amore tractandi gratia ad seniorem fratrem cum Donis suis veniant, etc.* Et cap. 5: *Volumus atque monemus, ut senior frater, quando ad eum, aut unus, aut ambo fratres sui cum Donis, sicut prædictum est, venerint,........ ita et ipse illos fraternoque amore largiori Dono remuneret.* Adde cap. 12.

¶ DONUM DE AVERE et *Donum de ingeniatores*, in Conventu Episcoporum

apud Cæsaraugustam ann. 1058. inter Concil. Hisp. tom. 3. pag. 220. col. 2. ubi *De avere*, idem est ac De rebus possessis, *De ingeniatores* vero idem, si bene conjecto, quod de rebus *ingenio* et industria comparatis.

¶ Donum Gratiosum, Idem quod *Gratuitum*, Gall. *Don gratuit*. Hujuscemodi donum ab Equitibus Melitensibus contra Sedis apostolicæ privilegia exigebant nonnulli Superiores Ecclesiastici : quod reprobat Sixtus IV. Papa Bulla anni 1470. relata inter Privilegia equestris ejusd. Ord. pag. 136.

Donum Matutinale. [Dos a marito profecta.] Vide *Morganegiba*.

° Donum Commune, Dicitur quædam præstatio agraria, in Lib. nigr. 1°. S. Vulfran. Abbavill. fol. 46. v°. : *In campo au Faiel habet novem jornalia, quæ debent decimam, terragium et Donum commune de duodecim garbis.* Idem forte est *Gerbe de Doy*, in Ch. ann. 1521. ex Chartul. Latiniac. fol. 254 : *Et s'il y a masure mouvant de ladite église, et n'en eust que trois ou quatre piez, il ne doibt point de gerbe de Doy, mais il doibt deux gerbe de moisson prinzes en sa granche... Et si est en son election de payer lequel qui veult, ou Doy ou moisson. Don* legitur ibid. fol. 128. v°.

° Donum Sanum, Simplex, absque conditione qualibet. Charta ann. 1312. in Reg. 49. Chartoph. reg. ch. 28 : *Promisit Gasto comes Fuxi solvere dictæ dominæ matri suæ quolibet anno.... sexcentas libras Turonensium parvorum de redditibus et exitibus castri et affarii de Sono in Dono sano, sine diminutione dotis.*

° Donum Facere per Cultellum. Vide in *Investitura*.

¶ **DONUS**, pro *Domnus*, Dominus, in Pactu legis Salicæ tit. 25. ex MS. quem laudat Eccardus pag. 125.

° **DONZELLA**, Piscis species. Tract. MS. de Pisc. cap. 78. ex Cod. reg. 6838. C. : *Julia digiti magnitudinem vix superat, a Liguribus girella et a nonnullis Donzella vocatur. Sunt qui jurellam, alii julam nuncupant. Antipoli et Lerinæ et in toto Ligustico sinu frequentissimus piscis est. Donzelle* vero vocant Matisconenses Instrumentum ferreum suspendendis ad ignem vasibus aptum. Lit. remiss. ann. 1445. in Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 448 : *Une ance de fer à soutenir les pots sur le feu, appellé au pays* (Masconnois) *Donzelle*.

¶ **DONZELLUS**, ut supra *Domicellus*, Ital. *Donzello*. Bartholomæus Scriba lib. 6. Annal. Genuens. ad ann. 1225 : *In ipso vero exercitu fuerunt nobiles Lotheringus de Martinengo civis Brixiensis cum Militibus quinquaginta : quorum quisque erat cum duobus equis : et cum tribus Scutiferis et Donzellis bene armatis.* Rursus occurrit ibidem, et in Memoriali Potestatum Regiensium ad annum 1270.

¶ **DONZENANS**. Heraclius Christanellus de B. Ursulina, April. tom. 1. pag. 725 : *Unam autem ex virginibus ad sacrum habitum admitti postulantibus (vulgo Donzenantes dicuntur) peste contactam, etc.* Ital. *Dozzenante*, Qui vel quæ apud alium convivit. Gall. *Pensionaire*.

° **DOORIUM**, ut *Doarium* 1. quomodo etiam forte legendum est, Donatio propter nuptias. Charta ann. 1257. in magno Pastor. Paris. fol. 308 : *Orta inter eos materia quæstionis supra hæreditate dicti Stephani, videlicet supra Doorio dictæ Mariæ sibi assignando, et quinto assignando liberis dicti Thomæ, etc.*

° **DOPERIUS**, Ital. *Doppiere*, Funale, cereus, Gall. *Torche*. Testam. Joan. Franc. de Gonzaga march. Mantuæ ann. 1444. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 1789 : *Item volo et jubeo quod, ubicumque moriar, corpus meum sepeliatur de nocte, cum societate non ultra viginti personarum, computatis personis ecclesiasticis et illis, quæ portabunt corpus, et quæ portabunt Doperios, qui non excedant numerum sex Doperiorum.* Vide mox *Doplerius*.

¶ **DOPLERIUM**, Fax, sic dicta a fune duplicato, Ital. *Doppiere*, Gall. *Flambeau, Torche*. Acta SS. Junii tom. 1. pag. 791. de B. Bertrando : *Et posuit ad partem superiorem capsæ unum Doplerium, et aliud ad partem inferiorem.* Et tom. 2. pag. 377. in Miraculis B. Henrici Baucen. : *Et hodie venit cum Doplerio et magna devotione ad visitandum corpus sanctissimi Henrici.*

° **DOPLERIUS**, Eadem notione. Chron. Estense ad ann. 1388. apud Murator. tom. 15. Script. Ital. col. 517 : *Sexcenti præterea Doplerii, ponderis librarum quatuor singulis, nobilissimum corpus circumquaque illustrabant.*

° Dopplerium, Eodem significatu. Stat. ant. Florent. lib. 3. cap. 191. ex Cod. reg. 4621 : *Qui de nocte per civitatem Florentiæ ire volunt,... sufficiat habere Dopplerium accensum ponderis saltim unius libræ cum quatuor astis.... si in quolibet dictorum casuum ipsorum Dopplerium habuerit lucignivolos sive papiros accensos, etc.* Vide *Doplerium*.

✱ **DOPLONES**, Ital. *Doppioni*, Gall. *Cocons*, Genus bombycum deteriorum. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 191 : *Et hiis quibus conceditur hic redditus licet habere et recipere iij bononinos ab emptore et totidem a venditore pro qualibet libra folixellorum siccorum, et ij bononinos inter emptorem et venditorem pro qualibet libra folixellorum viridium ; et de qualibet libra faloplarum et Doplonum unum denarium inter emptorem et venditorem.* [Fr.]

° **DOPPIDIANUM**, Sacculus, crumena, ut videtur. Acta MSS. notarii Senens. ad ann. 1285. ex Cod. reg. 4725. fol. 40. r°. : *Cum domibus et quinque vegetibus, et uno botticello, et una arciscranna, et uno Doppidiano, quæ res fuerunt olim domini Buonsignonis.* Vide *Duplarium* 2.

° **DORARIUS**, Bracteator, inaurator, Ital. *Doratore*, Gall. *Doreur*, cujus ars *Doraria* nuncupatur. Stat. Montis-reg. pag. 270 : *Item statutum est quod nullus Dorarius, vel exercens artem Dorariæ undicunque sit, vendat seu vendi faciat, etc.* Vide *Dorerius*.

¶ 1. **DORCA**, *Caprea*. Glossar. San-German. n. 501. Est pro *Dorcas*, Caprea silvestris, Dama, Gallis, *Daim*. Vide *Canis petrunculus*, et *Dorx*.

✱ 2. **DORCA**. [Gall. *Cruche* : « *Dorcas* in quibus fit nectar seu pimentum. (Cart. Magalon. ap. Rev. soc. sav. 1873. p. 416). »]

¶ **DORCHA**, Mensuræ genus apud Anicienses. Chartular. Camalariensis Monasterii Diœc. Anic. : *Ademarus Archatius donavit terram de Laspoleiras cujus exitus est una Dorcha de peia.*

° **DORCIUM**, *Pulcra visu*, in Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613. Cath. : *Dorcium, mulier dicta causa adulationis, quasi pulchra visu.*

¶ **DORCO**, *Avidus, vorator*. Gloss. San-German. n. 501. Papias : *Dorcones, Avidi, voratores.*

° **DORDOREL**, Dordoriz, Monetæ aureæ genus. Lit. remiss. ann. 1442. in Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 102 : *Le suppliant rongna pareillement six Dordorelz d'or, ou autres pieces d'or.* Aliæ ann. 1463. in Reg. 199. ch. 203 : *Ung florin d'or, ou deux demis Dordoriz pour la valeur d'icellui.* Vide infra *Dourdere*.

° **DOREA**, Doreata, Piscis marini genus, Aurata, Gall. *Dorade*. Chartul. Font. Ebrald. ex Cod. reg. 9612. U. : *Petrus..... dedit Deo et sanctimonialibus costumam piscium, scilicet Doreatarum et mullorum.* Vide supra *Citula*.

° **DOREIUM**, Tributi species. Lit. Innoc. PP. IV. ad Senescal. Bellicad. ann. 1360 : *Hortamur.... quatenus prædictos equites et pedites, cum per partes tuæ senescalliæ transitum fecerint, benigne.... recipiens et pertractans,... libere et expedite absque aliquibus Doreiis, gabellis et exactionibus quibuscumque.... transire permittas.* An vero inde *Doraige*, qui ejusmodi tributum exigit, in Lit. remiss. ann. 1406. ex Reg. 160. Chartoph. reg. ch. 400 : *Guillaume le Barbier, Doraige de la paroisse de Verneuil, etc.*

✱ **DORELLA**. [Chamælinum, Camelina. Dief.]

° **DORELOTERIA**, a veteri Gallico *Doreloterie*, Ars vittas et tænias texendi, quarum artifex *Dorelotier* et *Doreloteur* nuncupabatur, a voce *Dorelot*, ornatus futilis nimiumque exquisitus. Lit. remiss. ann. 1369. in Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 363 : *Lors estant audit jeu Lyenardin Hamon, qui avoit appendu aus boutons ou fermillere de son jupon, ou autre garnement, une boursete à sonnetes d'argent, ledit Pignié par maniere desbatement et de jeu.... lui eust dit : Cuides tu estre miex amé des dames pour telz Doreloz, ou paroles en substance.* Arest. parlam. ann. 1421. in Lib. 1. Statut. super artif. Paris. ex Cam. Comput. fol. 89. r°. : *Nichilominus dicta Ælipidis.... de alio ministerio, scilicet Doreloteriæ se intromittebat, rubanos, scuisoria et scutellas ligneas faciebat, etc.* Stat. ann. 1403. ibid. fol. 132. r°. : *Quiconques vouldra doresenavant tenir en la ville de Paris le mestier de franges et rubans, tant de soie comme de fil, et des appartenances anciennement appellé le mestier de Doreloterie, faire le pourra.* Infra : *Dorelotiers.* Stat. civit. Tornac. ann. 1333. in. Reg. 66. ch. 1288 : *Item les eschevins mettront les gardes sur l'euvre des rubans de fil et sur l'euvre des Doreloteurs.*

¶ **DORERIUS**, Inaurator, Gallice *Doreur*. Extractum computi anni 1338. sub Guigone Dalphin. : *Item solvit et tradidit Peroneto Dorerio pro una marcha argenti ad faciendum litteras ad opus malecotæ Domini... iv. lib. iii. sol.* Rursus occurrit in Instrumento ann. 1327. Hist. Dalph. tom. 2. pag. 214. col. 1.

DORETUS, Mensura annonaria. Charta Alienoræ Comitissæ S. Quintini ann. 1193. in M. Pastorali Eccl. Paris. lib. 13. ch. 1 : *Unusquisque hospes B. M. Viriaci debet mihi singulis annis in festo S. Remigii Duos Doretos avenæ, et unum panem, et unum pullum, etc.* Infra : *Isti quatuor liberi sunt a tallia, et a Doretis avenæ et pullo, etc.*

° Vulgo *Doreus*. Charta ann. 1162. in Lib. caten. S. Petri Insul. for. 112. v°. : *Geraldus abbas de Casa Dei... scribi fecimus, quod Engelarius de Wambrechies terram, quam de ecclesia B. Petri de Insula hæreditario jure tenebat, in manus Disderii ejusdem ecclesiæ præpositi, præsente Eustasio decano universoque capitulo, reddidit.... Sciendum est quod singulis annis in festivitate B. Remigii xxiij. mensuras avenæ, quas Doreus appellant, et quartam partem unius, proprio sumptu apud Insulam conductas, pro

dicta terra eis persolvet. Ibid. fol. 219: *Sub censu xxiij, mensurarum venæ, quas vulgo Doreus appellant.* Idem quod infra *Dosinus* 2. Vide in hac voce.

¶ **DORGHINGHA**, DORGHINGA. Belgica vox ducta a *Doorgaen*, Penetrare, pungendo sauciare. Consuetudines Furnenses ex Archivo Capituli S. Audomari: *Pro vulnere penetrativo, id est, Dorghingha in capite vel corpore dimidia sona debetur leso et de residuo erit in gratia Comitis.* Infra: *Tres veritates generales, id est, Dorghinga debent in quolibet anno fieri de omnibus forefactis trium librarum.* Charta vernacule scripta Comitis Flandriæ ann. 1274. ex eod. Archivio: *Quiconques faiche et aultrui trepassant que on dit Dorghinghe wond ou afoluere d'oel ou de membre qui soit ad ire paye envers le Maieres et envers nous en merchi de tout son avoir.* [** Dicitur etiam *Vulnus penetratum.* Vide Warnkœnig. Hist. Jur. Flandr. tom. 3. pag. 234. In Consuetud. villæ *Piet* ann. 1265. ap. eumdem tom. 2. part. 2. pag. 22. dicitur *Dorgaende wonde.*]

* **DORICUS**, *Mus*, in Gloss. ad Doctrinale Alex. de Villa-Dei.

* **DORIGNUM**, *Quod alii cacabum dicunt, habet folia in colore similia olivæ, sed paulo longiora et aspera, florem album.* Glossar. MS. medic. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959.

DORINA, Teloneum S. Bertini, in Tabular. ejusdem Monasterii: *De Dorina de Cordewan*, 1. *den*.. 4. *dorinæ tripodum* 2. *den... de dorina patinarum simul emptarum, etc.* [* Pro *Dosina.* Vide *Dozina.*]

¶ **DORIX.** Vide *Dosis.*

¶ **DORLE.** Informationes civitatis Massil. pro passagio transmarino ex MS. San-German.: *Hee sunt mensuræ navium de tribus copertis.... Item media coperta de tabula in tabulam octo palmos altitudinis; item Dorle quatuor palmos et d. cum dimidio.* Sed puto legendum *Orle* vel *de Orle*, ut ibidem proxime: *Item aperiet de Orle in Orle* XXXVIII. *palmos.* Est autem *Orle*, ut mihi videtur, Margo, Ital. *Orlo*, Gallis, *Orle* vel *Ourlet*: quod de pannis linteisve fere dictum alibi, hic transfertur ad navis tabulatum. [** *Altitudinis in Orlo palmorum quinque*, in Litt. comm. Januæ apud Jal. Antiq. Naval. tom. 2. pag. 388. Gall. *Rebord, pavesade.*]

¶ **DORLUM**, Vox f. ejusdem originis, cujus superior, nisi mavis a Saxonico Dæl, Pars, portio, arcessere, quod ultimum videtur probabilius. Charta XII. circiter sæculi ex Archivo B. M. de Bononuntio Rotomag.: *Donavi Ecclesiæ S. Mariæ Becci foreriam quinque Dorlorum prati.* Alia anni 1283. ex eodem Archivo: *Charta Roberti de Aubervilla, de foraria quinque Dorlorum prati, etc.* Vide *Dolæ.*

* **DORMENTARIUS**, Qui *dormitorium* curabat, cujus officium *Dormentaria* appellabatur. Exstat etiamnum in ecclesia Remensi officium *la Dormenterie* dictum, cui et *Dormitorii* atque dormientes excitandi cura erat commissa, cujus possessor iisdem, quibus antiqui capellani, privilegiis gaudet. Stat. capit. S. Thom. Argentin. fol. 40: *Est statutum super officio Dormentariæ, etc.* Et fol. 42: *Quia Dormentarius quilibet pro tempore existens, est generalis servitor et pedellus ac nuncius capituli, etc.* Hujus præterea officium erat *annotare absentes et sero venientes*, ex iisd. stat. fol. 43. Vide *Dormitorarius*, *Dortelarius* et *Dortorarius.*

¶ **DORMIA**, Anima. [* Nequaquam; idem atque *Dormitio*, obitus, mors, a veteri Gallico *Dormie*, ut legitur in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Dormitio, Dormie, dormicion.* Hic itaque *Dormiam* intellige Cadaver, corpus exanime.] Testamentum Audæ de Lasserano Dominæ de Bonluco ann. 1351: *Donavit eadem Domina testatrix Dormiam suam et corpus Domino nostro J. Ch. et B. M. Virgini ac omnibus SS. Domini, et elegit sepulturam.* Quamvis autographum ipsum clare et distincte præferat *Dormiam*, vix credo aliud non esse legendum.

1. **DORMIRE**, Coire. In Concilio Vermeriensi anno 752. cap. 10. 11. 12. etc. Wormatiensi ann. 868. cap. 63. in Gestis Regum Francorum cap. 31. etc. passim in veteri Testamento.

2. **DORMIRE**, Mortem obire, fato fungi, Scriptoribus Ecclesiasticis, Joan. 11. 1. ad. Corinth. 11. et 2. ad Thess. 4. Eucherius Episc. Lugdun.: *Dormire, transire, et apud Christum requiescere, ut in PS. Nunquid qui dormit non adjiciet ut resurgat?* Oratio super diptycha, in Sacramentario Gregorii M.: *Memento etiam, Domine, famulorum famularumque tuarum ill. qui nos præcesserunt cum signo fidei, et Dormiunt in somno pacis.* Theophilus Patr. Alexandrin. in Commonitorio: *Post baptismum in Clerum promotus, in Clero maneat, si illa* (uxor) *Dormierit, et post baptismum cum ea rem non habuerit.* Vetus Epitaphium Pisæ in Italia apud Laur. Schraderum: *Bene merenti in pace Sylvanæ, quæ hic Dormit, vixit annos* 21. *menses* 3. *horas* 4. *scrupulos* 6. *deposita nono Kalendas Julias.* Aliud Romæ in Ara Cæli: *Respectus, qui vixit ann.* 2. *et menses* 8. *Dormit in pace delicium.* Neque Christiani tantum, sed et Pagani veteres hac usi loquendi formula. Moschus in Epitaphio Bionis v. 104:

> Ἄμμες δ' οἱ μεγάλοι καὶ κάρτεροι, ἢ σοφοὶ [ἄνδρες,
> Ὁππότε πρῶτα θάνομες, ἀνάκοοι ἐν χθονὶ [κοίλᾳ
> Εὕδομες εὖ μάλα μακρὸν, ἀτέρμονα, νήγρετον [ὕπνον.

Moschopolus Περὶ σχεδῶν pag. 178: Νήγρετος ὕπνος, ὃν ἐγρηγόρησις οὐ διαδέχεται, cui nempe opponitur ἐγέρσιμος ὕπνος, apud Theocritum in Herculisco v. 7. Μακρὸν ὕπνον alii vocant, ut Orpheus hymno εἰς θάνατον, et vetus Epigramma apud Laërt. in Biante. Silius Italicus lib. 5.:

> .... Et longo componit lumina Somno.

Ita *longam Noctem*, mortem appellat lib. 8. ἱερὸν ὕπνον, Callimachus Epigr. 15. dum ait, viros præclaros non mortem obire, sed sacrum somnum dormire, quod de viris sanctitate aliqua illustribus dicebant Christiani:

> Τῇδε Σάων ὁ Διόνυσος Ἀκάνθιος ἱερὸν ὕπνῳ
> Κοιμᾶται, θνήσκειν μὴ λέγε ἀθανάτους.

Quomodo etiam Sibyllina oracula lib. 1. pag. 164:

> .... οὐ γὰρ ἀνίαις
> Τειρόμενοι θνῆσκον, ἀλλ' ὡς δεδμημένοι [ὕπνῳ.

Theocritus in Dioscuris v. 203. βαρὺν ὕπνον: idem Callimachus Epigr. 22. τὸν πᾶσι ὕπνον ὀφειλόμενον, vocant.

DORMITIO, Obitus, mors, S. Cypriano Epist. 66. S. Hieronymo Epist. 29. 79. 89. S. Hilario in Psalm. 126. et aliis passim. Chron. Centul. Hariulfi lib. 4. cap. 12: *Quod superfuit totius vitæ in sancto ibidem explevit servitio, qui etiam* VIII. *Kal. Maii Dormitionem accepit.* Joan. Monachus lib. 1. Vitæ S. Odonis: *Factum est non multo post, ut ipsa Dormitionem acciperet in Domino.* Vita S. Pharonis cap. 103: *Post Dormitionem Walberti Episcopi.* Vita Ludovici Pii ann. 816: *Inter hæc D. Leonis Romani Antistitis Dormitio nuntiatur Imperatori.* Acta Murensis Monasterii pag. 55: *Ut dies Dormitionis suæ cum eo celebraretur* II. *Kal. Martii.* Vita S. Anstrudis Abbatissæ Laudunensis cap. 11: *Defectus corporum, non mors, sed Dormitio et Somnus in Scripturis sanctis appellantur: quia substantia humanæ corporalitatis non tollitur, sed per gloriam resurrectionis in perpetuas æternitates reformabitur ab illo, qui mortem sua morte dissipavit.*

DORMITIO S. MARIÆ, Deiparæ Assumptio, quæ *Pausatio* dicitur in vetustissimo Kalendario. Eckeardus Junior de Casib. S. Galli cap 11: *Jusso etiam Kebone in loco ipso usque ad Dormitionem Mariæ hospitari.* Domnizo lib. 2. de Vita Mathildis cap. 14:

> ..... Sanctæ Dormitio Virginis atque
> In medio mense, qui sextus noscitur esse
> Tunc celebrabatur.

[** Vulgo 15. August. Vide Haltaus. ad hunc diem.] Adde Synodum Moguntinam anno 1071. Anastasium in Sergio PP. pag. 62. etc. Græcis Assumptio B. Mariæ Κοίμησις etiam dicitur. Xanthopulus in Synopsi festorum anni: Κοίμησιν Ἁγνῆς, τὴν μεθάστασιν λέγω. Passim in Menæis et Scriptoribus Græcis.

DORMITIO S. JOANNIS. Burchardus Monach. de Casib. S. Galli cap. 2: *Ad dexteram vero partem ejusdem capellæ Assumptionem S. Mariæ cum depinxisset, aram etiam ei ibidem consecravit: in sinistra vero parte Dormitionem S. Joannis cum decolorasset, sibi etiam inibi altare ædificavit.*

* 3. **DORMIRE**, Residere, Gall. *Rester.* Charta ann. 1310. ex Chartul. prior. Villæpetr.: *Habeant potestatem ponendi et habendi omni die tres nassas Dormientes seu jacentes in certo loco, qui incipit a cogno muri monachorum prædictorum, etc.* Hinc

* DORMITIO, pro Interquiescentia et ἀναπαυσεῖ in eodem statu, apud Argentr. in Consuet. Brit. art. 266.

* **DORMITABILIS**, *Bien dormant*, in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. *Dormitoire*, quo somnus provocatur, in Lit. remiss. ann. 1469. ex Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 228: *Dormitoires et remedes pour faire dormir. Endormeur de genz*, Fallax, fraudulentus homo, in Consuet. MSS. S. Genov. fol. 34. v°.

¶ **DORMITOR.** [* Tignum immobile, Gall. *Dormant.*] Consuetudines Municip. Mechliniensium tit. 14. art. 20: *Qui cantherium habent interangularem, qui a proclinata recubatione, qua se a columine ad transtra resupinat (Dormitorem vocant) vicini ædibus injungitur, ita illum ipsum tueri debet, ne qua noxa aut incommodum ad vicinum perveniat.*

¶ **DORMITORARIUS**, DORMITORIARIUS, Is cui cura est *dormitorii* in Monasteriis, vel Ecclesiis, ubi fuerunt hujusmodi loca communia ad dormiendum. Constitutio Arnaldi Episcopi Barchinon. ann. 1277. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 605: *Omnes Officiales nostræ Ecclesiæ præsentes et futuri, scilicet Monachus, Dormitoriarius, Portarius, Diaconus, Subdiaconus, Ministralis, Pistor, Pintrici faciant in propriis personis perpetuo assiduam et continuam residentiam.* Altera anni 1280. ibidem. col. 606: *Monachus vero et ceteri Officiales, scilicet Janitor*

inferior, Pistor, Ministralis, Dormitorarius, Janitor et Botellarius, quamdiu ea tenuerint officia, de anniversariis partem percipiant consuetam. Rursus memorantur col. 607. in Constitutione ann. 1281. Vide *Dormitorium* 3. et *Dortelarius.* [* Vide supra *Dormentarius.*]

* **DORMITORIA** CAMINATA, Cubiculum, Gall. *Chambre à coucher.* Charta ann. 1021. apud Murat. in Antiq. Estens. pag. 129 : *Dum.... in Caminata Dormitoria ad regalem imperium in judicio resideret domnus gloriosissimus Heinricus Romanorum imperator augustus, etc.* Occurrit rursum in Ch. ann. 964. ibid. pag. 139. Vide *Dormitorium* 2.

1. **DORMITORIUM**, Genus vestis, quam induebant cum cubitum ibant. Gloss. S. Bened. cap. de Vestimentis : *Dormitoria,* ἐγκοίμητρα. Gloss. Lat. Gr. : *Dormitorium,* ἐνκοίμηθρον, seu, ut est in Gloss. Græco-Lat. ἐγκοίμηθρον.

2. **DORMITORIUM**, Plinio lib. 2. Epist. 17. et lib. 15. Epist. 6. et Sidonio lib. 2. Epist. 2. est Cubiculum. Marcellus Empir. cap. 23. *Dormitorium cubiculum* dixit.

3. **DORMITORIUM**, Scriptoribus ævi medii sumitur pro Conclavi Monasteriorum [et Collegiorum Canonicorum,] in quo sunt plures lecti, vel plures cellæ, ubi decumbunt ; vulgo, *Dortoir.* Ælfricus : *Dormitorium,* slæp-ærn, id est, *Domus somni.* Ordericus Vital. lib. 12. pag 827 : *Dormitorium et Crontochium et reliqua Cænobitarum abdita, etc.* Capit. Ludov. Pii Addit. 1. cap. 68 : *Ut Dormitorium juxta oratorium constituatur.* Agunt de ejusmodi Dormitoriis Concilium Turon. ann. 813. cap. 24. Concilium Cabilonense 11. cap. 59. Regula Canonicor. ex Concil. Aquisgran. cap. 123. 136. Regula Sanctimonialium canonice vivent. cap. 10. Chrodogangus in Regula Canonic. cap. 13. Matth. Paris ann. 1251. Hugo Flaviniac. pag. 256. Concil. Coloniense ann. 1260. cap. 7. Vita Aldrici Episcopi Cenoman. num. 17. [Caroli M. Capitulare primum ann. 813. cap. 4. ut illud edidere Sirmondus et Baluzius post caput 20. Ludovici Pii Capitul. Aquisgr. cap. 58. Capitular. Caroli Calvi tit. 7. § 14. 53.] etc. Joach. Vadianus lib. 2. de Monast. Germ. : *Monachorum communiter viventium cellas fenestratas et patulas esse libuit, ut quoniam seorsim dormirent, habere vel somni, vel cubiculi inspectores et arbitros possent : inde hodieque veterum cubiculorum, quæ vulgo Dormitoria vocant cellulas perspicuas esse videmus.*

Monastica ejusmodi *Dormitoria* non semper distincta erant in cellulas : sed in eodem conclavi erant multi lecti, in cujus medio lectus erat Abbatis ; ut colligitur ex Regula S. Bened. cap. 22. Reg. Monialium S. Cæsarii Arelat. cap. 7. Aureliani cap. 8. Ferreoli cap. 16. Isidori cap. 13. ex Novellis Justin. apud Julian. cap. 15. 482. Liber Ordin. S. Victoris Paris. MS. cap. 37. et Udalric. lib. 3. Consuet. Cluniac. cap. 2 : *In medio Dormitorii est lectus ejus prope murum, sonitum ipse facit, quo Fratres diluculo ad surgendum excitantur.* Et certe id obtinuisse etiam in Ordine S. Benedicti, docent Statuta antiqua Corbeiensis Monasterii pag. 18. ut et in Ordine S. Augustini Statuta pro Fratribus et Sororibus Hospitalis S. Leonardi Eboracensis istius Ordinis, tom. 2. Monastici Anglic. pag. 370 : *Dormiant omnes fratres simul in uno Dormitorio, ita quod nullus frater habeat cameram separatam, nec curam alicujus cameræ, excepto Cellerario.* Vide Leon. Ost. lib. 2. cap. 34. et Nomasticon Cisterciense pag. 604.

* Ubi dormitoria in cellulas distincta fuerunt, ita cellulæ dispositæ erant, ut in iis quid ageretur facile esset advertere ; quod in Galliis etiam nostris usitatum fuit ut discimus ex Articulis reformat. S. Elig. Noviom. ann. 1370 : *Item in Dormitorio habent cameras clausas... Quantum ad cameras clausas, abbas, quantum poterit, tolerabit ; dum tamen hostia camerarum, saltem pro tertia parte, de treleis existant, ita quod infra cameram videri possit, nulla cortina, seu alio obstaculo repugnante.*

4. **DORMITORIUM**. *Dormitoria* inter vehicula reponit Hieronymus in cap. 66. Isaïæ : *Equos et quadrigas, et rhedas et lecticas, sive basternas, et Dormitoria, mulosque et mulas, et carrucas, et diversi generis vehicula.* Passio S. Maximiliani : *Pompeiana matrona corpus ejus de judice meruit : et imposito in Dormitorio suo produxit ad Carthaginem.*

* **DORNABELLUM**, Hastæ species, spiculum. Monstræ factæ apud Chassagn. ann. 1511 : *Claudius filius Benedicti Maris habet unum Dornabellum, seu épieu, alias espieu.*

* **DORNUS**, Offula, frustum, Gall. *Dalle, morceau.* Consuet. MSS. S. Crucis Burdegal. ante ann. 1305 : *Tempore piscium in Adventu, quilibet monachus recipit quinque lampredones, vel unum Dornum de lucio.... Cellerarius quando facit suas infirmarias,... dat abbati et suis familiaribus in qualibet illarum dierum unam peciam bovis, et sex Dornos dictarum esquinarum porci. Et nota quod Dornus debet esse largus quinque digitos.* Hinc *Dour,* Mensuræ genus, quarta scilicet pars pedis geometrici. Reg. parlam. Tolos. ad ann. 1468. 20. Jul. ex Cod. reg. 9879. 6 : *La cour adjuge à frere Armand de Polignac, prieur du prieuré du bourg de Dumiere,... une besanche de lart ou chair salée de la longueur Dours* (sic) *et de la largeur d'un Dour.* Stat. ann. 1402. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 536. art. 72 : *Ne autre poisson de Laire,... se il n'a plain Dour, etc.* Vide infra *Durna.*

* **DOROSCA**. Avis species, peloris. Carmen de Philom. ad calcem Cod. reg. 6816 :

Dulce pelora sonat, dicunt quam nomine Doroscam,
 Sed fugiente die, illa quieta silet.

Forte *Droscam,* ut metrum postulat.

DORSALE, Pallium, sive aulæum, quod parietibus appenditur, sic dictum, quod sedenti ad dorsum appensum sit. Durandus lib. 1. Ration. cap. 3. n. 23 : *Dorsalia, sunt panni in choro pendentia a dorso Clericorum.* Adde lib. 6. cap. 81. n. 6. *Cortina, quæ pendet ad dorsum,* apud Monach. Sangallensem de Carolo M. lib. 1. cap. 4. Epitaphium Adalberonis Episc. Laudunensis :

Tresque dedit cappas, Dorsalia plura, tapetas.

Petrus Damian. lib. 2. Epist. 2 : *Inter has autem deliræ ambitionis insanias, quid sibi Dorsalia quærunt, quæ a suis conspici Dominis non merentur : grave quippe dispendium sui patiuntur ornatus, dum in occipitio, vel cervicibus oculi non erumpunt, etc.* Chronicon Mindense cap. 26 : *Dedit Ecclesiæ Mindensi duo Dorsalia, passiones S. Petri Apost. sanctorum Gorgonii et Dorothei continentia.* Vitæ Episc. Autissiod. cap. 50 : *Dedit Ecclesiæ pallium ingens optimum, quod vulgo Dorsale dicitur.* Marianus Scotus in Chron. ann. 1064 : *Ubi vero Episcopi sedebant, Dorsalia pallia pendebant.* Rogerus Hoved. ann. 954 : *Dederat eis duo Dorsalia honesta.* Tabular. Monast. S. Theofredi in Velavis : *Unum Dorsale ejusdem operis, quod totum solebat ambire ciborium.* Vide Auctar. ad Matth. Paris pag. 158. Hist. Episc. Autisiod. cap. 51. 53. pag. 452. 457. Ægidium Aureæ Vallis Monachum in Oberto Episc. Leod. cap. 19. Udalricum in Consuetud. Cluniac. lib. 1. cap. 11. Hariulfum lib. 4. cap. 7. Christianum in Chron. Mogunt. Simeonem Dunelm. Evidentias Eccles. Cantuar. pag. 2222. Chronicon Mindense Meibomii pag. 111. Chron. Montis-Sereni ann. 1184. Adamum Brem. cap. 161. Beletum de Divin. Offic. cap. 85. et 115. Rupertum de Divin. Offic. cap. 23. Chron. Upsaliense pag. 152. tom. 6. Spicilegii pag. 456. tom. 12. pag. 271. [Hist. Mediani Monasterii pag. 242. Freder. *Schannat* Vindem. litter. pag. 38. S. Willelmi Constitut. Hirsaugi cap. 19. Itinerarium 2. Edmundi Martenii pag. 241. ubi *Dorsolia* pro *Dorsalia* librarii oscitantia perperam obrepsisse puto.] [** In Glossis Germ. Lat. *Rukkilahhan* redditur *Dorsale* et *Cortina.* Vide Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 2. col. 157. Adde Ecbasin vers. 575.]

DOSSALE, [DOSSALIS,] Eadem notione, apud Matthæum Paris in Vitis Abbatum S. Albani pag. 35. 40 : *Dossale, sive tapesium.* Occurrit etiam apud Leonem Ost. lib. 3. Chron. Casin. cap. 19. (al. 20.) 32. 73. [Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 64. col. 1. Br. 12. sect. 50 : *Hæc sunt ornamenta Domini Walcherii, quæ apud nos sunt, Dossalem* 1. *bancalia* 11. *tapecia* 11. *mappam* 1.] Necrolog. Eccles. Parisiensis : 3. *Id. Oct. obiit Adelardis Comitissa de Rupeforti, quæ dedit nobis quoddam Dossale, etc.* Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis : *Unde et accipio ab ipsis, sive ab eodem sancto Maximo pallium ex auro contextum, quod vulgo dicimus Dossalem.* [*Dossales tapecii,* in Testamento Ermengaudi Comitis Urgell. Marcæ Hisp. col. 973.] Hispanis etiamnum *Dosel,* est *la Cortina con su cielo, que ponen à los Reyes, y despues à los Titulados, y lo mesmo es en el estado Ecclesiastico entre los Prelados,* apud Sebast. de Cobarruvias.

¶ DOSSALIUM. Chronicon S. Bertini apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 620 : *Chorum et presbyterium ampliavit, chorumque ipsum et capellas pavimento stravit, Dossalium ligneum imaginibus antiquis ac deauratis ornatum posuit.*

¶ DOSSALUS, Eadem significatione legitur supra in *Bancale* post *Bancus.*

¶ DOSSELLUS. Inventar. Eccl. Noviom. ann. 1419 : *Item unum paramentum altaris, videlicet frontellum et Dossellum de bougueranno albo et nigro.*

¶ DROSELUS. Charta Garsindis pro Monasterio Gellonensi ann. 1029. apud Stephanotium tom. 2. Antiquit. Occitan. MSS. pag. 485 : *Capas palleas* II. *libros* XVII. *adolras* III. *Droselos* III. *barmos* II. *crucem* I. *casulas* III. *etc.*

DORSARIUM. Acta Episcopor. Cenomanensium pag. 324 : *Cœpit... Ecclesiam libris, palliis, cappis et Sacerdotalibus atque Leviticis indumentis et pretiosissimis ad chorum parandum Dorsariis sive scamnalibus laudabiliter cum januis ante chorum adornare.*

¶ DORSALICUM. Chronicon Episcoporum Merseburg. apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. pag. 358 : *Thuribula argentea tria, Dorsalica sericea plurima, campanas, cappas sericeas multas, etc.*

DOXALE. Liber Anniversariorum Basilicæ Vaticanæ fol. 144. ubi de Bonifacio VIII: *Item sex Doxalia diversorum colorum, quorum tria sunt opere Cyprensi nobilissima.* [Litteræ Nicolai IV. Papæ apud Rymerum tom. 2. pag. 522: *Prosequimur autem munificentiam regiam uberibus actionibus gratiarum, super capa et Doxali altaris ac alio panno, etc.* Usus Culturæ Cenoman.: *Tapeta super formas et Doxalia extenta.* Chronicon Cavense apud Murator. tom. 7. col. 951: *Circitoria* II. *et Doxale* I. *dalmaticas* XV. *et tunicas* XIII. Vide alia notione suo loco.]

¶ DOXALLUM *Altaris cum margaritis, pannus rubeus super altare,* apud Hemereum in Augusta Viromanduorum pag. 364.

DORSILE PALLIUM, Eadem notione. Eckeardus Jun. de Casib. S. Galli cap. 1: *Parat tapeto et Pallio Dorsili caminatam. Parat,* hoc loco, est Gallicum *Parer,* ornare. *Pallium Dorsile,* videtur, inquit Goldastus, fuisse tapetium retro principum ac divitum hominum sellas arcuatum et parietibus appensum. Item Eckehardus cap. 12: *Ut in Dorsi Pallio et cortina lecti sui quæ humilia sentiens, ipse jussit deponi*: quo loco forte *Dorsipallium,* unicum verbum est. Vide *Oxydeauratus.*

DORSUALE vocat Pollio stragulum, quod animalium dorsis immittitur, in Galliænis: *Processerunt etiam altrinsecus centeni albi boves, cornibus auro jugatis, et Dorsualibus sericis discoloribus præfulgentes.* Etiamnum *Dossiere* Florentini lodicem appellant. Vide Ammianum lib. 19. Gloss. Gr. Lat.: Νωτοφόρος, *Dossualis.* [Similes Glossæ Sangerm.: *Dorsuarium,* νωτοφόρον. *Dorsuarius,* νωτοφόρος.] *Asellus Dorsuarius,* apud Varronem.

° DORSERIUM. DOSSERIUM, Aulæum, quod parietibus appenditur, idem quod *Dorsale;* inter altarium vero paramenta, idem quod *Postaltare* et *Retroaltare,* nostris *Dossal, Dossel* et *Doussier.* Inventar. S. Capel. Paris. ann. 1335. in Reg. J. Chartoph. reg. ch. 7: *Item unum fronterium cum Dorserio altaris, et una alba ad ymagines brodata. Item aliud fronterium album cum Dorserio brodatum ad lilia.* Aliud ann. 1363. ex Bibl. reg.: *Item fronterium cum Dorserio antiquum pro altari revestiarii.* Aliud Gall. ibid.: *Item un frontier et Dossier anciens pour l'autel du revestiaire.* Lit. ann. 1386. in Reg. Joan. ducis Bituric. ex Cam. Comput. Paris. fol. 85. r°: *In qua quidem capella continentur peciæ quæ secuntur, videlicet Dosserium et frontale, etc.* Charta Phil. ducis Burg. ann. 1447. ex ex Tabul. Audomar.: *Sur et environ le Dossal les bailly et chatelain de Saint Omer, etc.* Reg. sign. *Noster* Cam. Comput. Paris. fol. 196. r°: *Si sont les choses bailliées à mons. Eude mestre de la chapele royal de Paris... Item en coffres sont parement d'autel, c'est asavoir Dossel et devantier d'or à granz ymages. Item Dossel et devantiers blancs à ymages. Frontier, Doussier,* in Invent. ann. 1403. inter Probat. tom. 3. Hist. Burg. pag. 217. col. 2. *Dousselet* vero et *Doussier,* licet ejusdem originis, diversæ tamen nonnihil notionis, pro Umbraculo nempe, quod capiti sedentis, aut prandentis vel cœnantis superponitur, vulgo *Dais,* occurrunt in Invent. bonor. ducis Bitur. ann. 1416. ex Cam. Comput. Paris. fol. 7. r°: *Item un Dousselet à mettre sur la teste d'un roy ou d'un duc estant à table, de veloux blanc.* Ibid. fol. v°: *Item un ciel ou Doussier de drap de laine, que l'empereur de Constantinoble donna à monseigneur, fait à ouvrage de Grece.* Quod aulæum retro appendat, *Dousselet* et *Doussier* appellarunt.

¶ DORSENNUS, *Persona parasitorum.* Gloss. Isid. Lege *Dossenus* ex Horatio, qui habet lib. 2. Ep. 17:

Quantus sit Dossenus edacibus in parasitis.

Videsis hic Interpretes.

° DORSICULUM, diminut. a Dorsum. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Dors, Prov. dorsum, tergum. Dorsiculum, terculum.* Armaturæ species videtur, f. qua dorsum tegitur, in Hist. desponsat. Frid. III. imper. cum Eleon. Lusit. ann. 1415. tom. 1. Probat. Hist. geneal. domus reg. Portug. pag. 613: *Hora autem meridiei venerunt equestres, armati more Paganorum et Sarracenorum, mutuo pugnantes cum clypeis, lanceolis et Dorsiculis.* Vide mox in *Dorsum* 3.

¶ DORSILE. Vide in *Dorsale.*

DORSILOQUIUM, Mendacium. [° Vel potius Maledictio, calumnia.] Eckeardus Junior de Casibus S. Galli cap. 3. pag. 53: *Et in levitate ambulantibus detractiones et Dorsiloquia patiuntur assidua.* Eckeardus Minimus de Vita B. Notkeri cap. 19: *Raro aut nunquam sine opere, aut meditatione, vel exercitio virtutis præteriebat eis tempus. Unde assiduas ab aliquibus detractiones et Dorsiloquia, ut vitiose fieri solet, in conventibus patiebantur.* Nos vulgo et proverbialiter dicimus: *Cela est vray comme j'ay le dos,* id est, falsa res est. [°° Germanis *Afterrede* est Calumnia. ADEL.]

DORSIPALLIUM, [DORSOLE, DORSUALE, DORSUARIUS.] Vide in *Dorsale.*

° DORSORUM, Dorsum. Inventar. ann. 1320. ex Tabul. S. Vict. Massil.: *Unum coopertorium de pellibus Dorsori cuniculorum.* Ubi f. leg. *Dorsorum;* nisi idem sit quod *Dorsus* 1. Vide in hac voce.

° 1. DORSUM, Collis, locus editior, ut videtur. Charta Guill. Comit. Pontiv. ann. 1209. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 182: *Et ab eodem Perroy usque ad castellum de Crotoy, sub pleno mari usque Dorsum.* Vide infra *Dossus* 2.

° 2. DORSUM ECCLESIÆ, Pars ædis sacræ, quæ retro altare est. Chartul. Celsinian. ch. 680: *Habeo unum mansum ad ecclesiam, quæ dicitur de Vergungo, et ipsum est post Dorsum ipsius ecclesiæ, et est meum fevum.*

3. DORSUM REDIMERE, Data pecunia se a virgis vel fustuario liberare, in lege Salica tit. 43.

¶ DE DORSO COMPONERE, Virgis vapulare, in Decretione Childeberti Regis § 14.

DORSUM RUMPERE. Lex Bajwar. tit. 6. cap. 2. § 2: *Rumpatur Dorsum ejus* 50. *percussionibus.*

¶ DORSUM ASINI, Moles fluctibus opposita et ad instar dorsi asini efformata, a Gallico *Dos d'âne.* Terrarium Calomontis in Dumbis: *Juxta Dorsum asini stagni, etc.* Vide in *Dodus.*

° Nostris *Faire bas dos,* Dorsum curvare, inflectere. Lit. remiss. ann. 1403. in Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 142: *L'un d'iceulx compaignons fist bas Dos au suppliant et à l'un des autres, et monterent par dessus un petit mur.* Hinc *Dorchus,* pro *Courbé,* incurvus, in Vit. SS. MSS. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 326. v°. col. 2. ubi de S. Barlaam: *Un home moult viellart, qui avoit le visaige tout froncié, et estoit Dorchus, et les denz li chaoient. Dos* Vero nude, pro Armatura, qua dorsum tegitur. Reg. sign. *Pater* Cam. Comput. Paris. fol. 252. r°: *Marchans et vendeurs de toutes choses appartenans à la baudroierie, soient baudroier ou autres, paieront pour chascune douzaine d'espaulles, iij. den. pour chascune douzaine de Dos, iiij. den.* Vide supra *Dorsiculum.*

° AD DORSUM MENSURÆ PARTIRI, Proverbialis formula, portione sibi debita aliquem privare. Privil. curiæ Rem. fol. 2. v°: *Thomas de Belle manso retraxit quod potuit ab eisdem* (usurpatoribus;) *sed ei quasi ad Dorsum mensuræ partientes, etc.*

° AD DORSUM SECURIS RUMPERE iis interdum conceditur, qui usum habent in silvis, non quidem ad ligna cædenda, sed ad rumpenda duntaxat. Charta ann. 1317. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 188: *Dictum usagium, quod ad Dorsum securis, et non alias, hactenus rumpere potuerunt et capere, sicut prædicitur; deinceps imperpetuum ad scisionem securis scindere, capere et habere valeant.*

¶ 1. DORSUS, pro *Dossus,* ut puto, ab Italo *Dosso,* parvum animal, cujus pelles, Gall. *Petit gris,* mulieres olim plurimi faciebant. Consilium Massil. ann. 1381: *Nulla mulier aliqua audeat de cetero... portare... de pennis variis, erminis, sive Dorsis, aut de serico in fimbriis seu stremitatibus vestium.* Vide *Doscis.*

° 2. DORSUS, Cubiculum, ut opinor, Gall. *Chambre du lit.* Acta MSS. notar. Senens. ad ann. 1284. ex Cod. reg. 4725. fol. 27. v°: *Si dicta uxor mea vellet ad matrimonium devenire, habeat supra dotes suas et antifatium, lectum suum fornitum, sicut erit, et omnia paramenta ad sui Dorsus... Item relinquo uxori meæ omnia mea indumenta ad mei Dorsus.*

° DORTA. Versus Bartholomæi inter Probat. Hist. Tutel. col. 481:

Dicunt quod casæ tres sunt, lar, tumba, polusque,
Quas tibi fecere lignum, ligo, lex data normæ.
Ligna dedere larem, ligo fossam, regula Dortam.

Ubi Baluz. id est, *Dormitorium.* Non placet docti viri conjectura: quid enim ad *polum* vox *Dorta,* pro *Dormitorio* accepta? emendo itaque *Doxam,* qua Gloria cœlumve significatur, ad quod adipiscendum religiosa vivendi ratio certo prodest. Vide *Doxa.*

¶ DORTELARIUS, Officialis Ecclesiasticus apud Tullenses, idem qui *Dormitorarius,* et *Dortorarius,* cui cura incumbit *Dormitorii,* Gall. *Dortoir,* a quo *Dortelarius.* Statuta Tull. ann. 1497. cap. 34: *Quid incumbit Dortelario. Dortelarius sit de gremio Ecclesiæ et in sacris; qui debet manere in dormitorio et dormire. Custodire etiam debet claustrum.*

° *Dortilarius*, eadem acceptione, in iisdem Statutis. Vide supra *Dormentarius.*

¶ DORTIUM, *Divortium,* in Amalthea.

DORTORARIUS, Monachus, qui Dormitorii (*du dortoir*) curam habet, in Statutis Ordinis *de Sempringham.* Vide *Dortelarius.*

° DORULUS, *Lo servo,* in Glossar. Lat. Ital. MSS.

DORX, Dama. Dorcades dicunt Latini a Græco δορκάς. Gloss. Græc. Lat.: Δορκάς, *Dama, capreola.* Gratius in Cynegetico:

... Pavidosque juvat compellere Dorcas.

Gloss. Arabico-Lat.: *Dorsici, capreola.* Ubi forte legendum, *Dorx, Dorcis.*

1. DOS, secundum leges Romanas, proprie appellatur id, quod a muliere datur viro, quod vulgariter dicitur *Maritagium.* Ita Regiam Majestat. lib. 2.

cap. 18. § 1. Adde cap. 15. et 57. quomodo etiam *Douaire* usurpant Consuetudines municipales S. Severi tit. 11. tit. 12. art. 86. et Tolosæ part. 3. tit. de dotib. Vide Salmasium lib. de Usuris pag. 215. et lib. de Modo usur. pag. 145.

° Cæsar de Bello Gall. lib. 6. cap. 19 : *Viri quantas pecunias ab uxoribus, Dotis nomine, acceperunt, tantas ex suis bonis, æstimatione facta cum dotibus communicant.* Charta ann. 1148. ex Bibl. reg. cot. 19 : *Ego Benincasa... trado corpus meum tibi Raimundo Raterio in uxorem, et dono tibi in Dote omnia mea jura et omnes meos directos honoris et averi, ubicumque illos habeo.* Vide mox

2. **DOS**, ἀντιφέρνη, Donatio propter nuptias uxori a marito facta, quæ jure Gothorum decima pars erat bonorum mariti, Longobardorum quarta, lib. 2. tit. 4. § 1. [°° Liutpr. 7. (2. 1.)] Siculorum tertia, in Lege Neap. lib. 3. tit. 13. 15. 16. uti et Romanorum lib. 2. Feud. tit. 9. Habentur plures formulæ ejusmodi dotis constituendæ a marito uxori, in veteribus Formulis apud Bignonium, Goldastum, Lindenbrogium, et Galandum de Franco Alodio pag. 321. et seq. Steph. Baluzium in Append. ad Capitularia num. 43. ex Chartulario Casauriensi. En aliam, quam ex Tabulario Ecclesiæ Gratianopolitanæ fol. 34. eruimus : *Dilectissima atque multum amabilis es mihi sponsa mea nomine Eusebia, propter amorem et bonam voluntatem, quam contra te habeo, et pro hoc quod dicit in Evangelio :* Relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit sibi uxori suæ, et erunt duo in carne una, et quod Dominus conjunxit, homo non separet : *Igitur ego sponsus tuus nomine Alabertus in pro ipsa amore, qua contra te habeo, dono tibi aliquid ex mea hæreditate, quæ est sita in pago Gratianopolitanensi, in Comitatu Salmoriacensi, in villa, quæ vocatur Temenonus, hoc est mansus unus, quem tenet Johannes Parvulus, usque ad inquisitum vel inquirendum. Dono tibi et in alio loco, hoc est in ipso pago, vel in ipso agro, et in ipso Comitatu alium mansum, in villa, quæ appellatur Durioscho, et quantum ad ipsum mansum pertinet, vel aspicit : excepto vinea una, quem pater meus Berardus in sua manu retinet. Hanc autem hæreditatem, sicut supra memoratum est, tibi dono, tali videlicet ratione, ut si ex nobis hæres non remanserit, post tuum discessum ad propinquos meos revertatur. Dono etiam tibi tertiam partem de quicquid habeo, vel inantea conquirere potero, ut habeas potestatem ad faciendum quicquid facere volueris. Si quis vero, quod futurum minime credimus, contra hanc cartam aliquid dixerit, non valeat vindicari quod cupit, sed insuper culpabilis componat fisco auri uncias quinque, et inantea hæc carta firma permaneat, cum stipulatione subnixa. Signum Alaberti, qui hanc cartam fieri et firmare rogavit, S. Bernardi, S. Arberti, S. Constantii, S. alio Aalberti, S. Duranni, S. Ardenei, S. Rainoldi. Data per manum Silvestri, in feria* VII. *pridie Nonas Januarii, anno* XXX. *regni Rodulfi Regis.* Describitur præterea in Tabulario S. Cornelii Compendiensis Charta Caroli Simplicis, data in Atiniaco Palatio 13. Kalend. Maias indict. 10. ann. 17. redintegrante 10. In quæ hæc habentur : *Compertum sit fidelibus, quod cum nostri regni nos negotia tractantes consiliariis, de nostro nos commonere conjugio salubre ducentes fore et opportunum, si conjux condigna lateri adhiberetur regio, ex qua filiorum Deo largiente totius regni profutura procederet propago. Eorum itaque admonitione sollicitati, et consiliis exhortati, quandam nobili prosapia puellam, nomine Friderunam, communi duntaxat consensu fidelium, Deo, ut credimus, cooperante, secundum leges atque statuta priorum, nobis Imperiali connubio sociamus, regnique consortem statuimus. Quocirca regio eam more propriis rebus disponentes ditare, dono ei Dotis nomine concedimus, fiscos jugiter possidendos, et pro libitu disponendos, Corbiniacum videlicet in Comitatu Laudunensi, cum Ecclesia, etc... perpetualiter habeat, teneat atque possideat, et quicquid exinde facere voluerit, liberam et firmissimam in omnibus habeat potestatem, etc.* Habetur denique alia ejusmodi dationis in dotem formula in Tabular. S. Dionys. Paris. ann. 1124. quæ his verbis concipitur : *In nomine Sanctæ et individuæ Trinitatis. Amen. Quoniam Sacramenta Ecclesiæ præsignata sunt in fœdere nuptiarum, ut tempore opportuno de maris et feminæ conjunctione Ecclesia dilataretur, hac de causa, ego Gaufridus Jachelinam filiam Dodonis villani in uxorem accipio, et do ei in Dotem feodum, quod Emelina filia Chevalier a me tenet, et quicquid habeo apud Trembliacum, etc.*

° Charta ann. 1152. inter Probat. tom 2. Hist. Occit. col. 547 : *Quapropter ego Guiraldus Amicus in Dei nomine accipio Gualburgem in uxorem, et me do tibi in virum, et dono tibi in donatione propter nuptias, ut Dos, quæ fuerit vel est mihi data, juxta Romanæ legis auctoritatem, et æqualitatem redigatur ; tali siquidem pacto do tibi, ut si de te prolem habuero, habeas quoque in vita tua ; post, ad eam revertatur..... Et ego in Dei nomine Galburgis te accipio Guiraldum in virum, et me do tibi in uxorem, et do tibi in Dotem, ita tamen ut Dos hæc et donatio propter nuptias, quæ fuerit vel est mihi data, in quantitate et in pactis æquis passibus ambulent.* Charta ann. 1309. in Reg. 13. Chartoph. reg. ch. 174 : *Jehan viconte de Touars considerans, si comme il disoit, que entre sa chiere compaigne et espouse* Blanche de Brayban, *laquele, se ele le seurvit, par général coustume de Poitou et de Touraine et des autres terres, ou les choses sient, notoire et anciennement gardée et esprouvée entre toutes nobles personnes dou pays, doit avoir la tierce partie de toute sa terre par raison de Douaire d'une part, et les héritages doudit viconte d'autre, etc.*

° Quod si litigium aliquod circa dotem oriebatur, ad curiam ecclesiasticam vel secularem pro libito, mulieribus liberum erat causam deferre; et id quidem ex regni consuetudine. Arest. parlam. Paris. ann. 1269. in Reg. *Olim : Cum secundum consuetudinem Franciæ in optione dominarum sit, de Dotalitiis suis trahere ad curiam ecclesiasticam, vel ad curiam domini feodalis, vel ad curiam domini superioris, ad quam curiam hujusmodi voluerint, etc.*

Dos, Practicis Anglis, dicitur donatio, quæ fit a viro uxori, in ipso contractu, ad ostium Ecclesiæ, tempore desponsationis : *quæ*, ut ait Bracton. lib. 2. cap. 7. § 3. *non dicitur proprie Donatio*, sed *Dotis nominatio, sive constitutio.* Idem cap. 39. § 1 : *Dos est id, quod liber homo dat sponsæ suæ ad ostium Ecclesiæ, propter nuptias futuras, et onus matrimonii, et ad sustentationem uxoris, et educationem liberorum, cum fuerint procreati, si vir præmoriatur.* Adde § 4. et Fletam lib. 5. cap. 23. § 2. Regiam Majest. lib. 2. cap. 16. § 1. Glanvillam lib. 6. cap. 1. Littleton. sect. 39. 40. etc. Exstat formula ejusmodi *assignationis Dotis in ostio Ecclesiæ*, in Charta Feodi pag. 157. v. in libro Anglico, inscripto *Justice of peace.*

☞ Idem obtinuisse in Gallis testatur le Roman *d'Achis* MS :

> Le prestre fut appareillé,
> A leur entrée les a seigné,
> Ains n'y fut Douaires nommez,
> *Ne seremens ung seul jurez,*
> Fiance faite, ne pleuvie,
> Mais le vassal reçut sa mie.

Dos autem alibi constituta, quam ad ostium Ecclesiæ exigi non poterat, eoque ipso matrimonium dicebatur illegitimum, quoad dotem, licet esset legitimum quantum ad hæredem et hæreditatis successionem. Idem Bracton. lib. 4. Tract. 6. cap. 8. § 2. et Fleta ibid. § 4.

Ejusmodi etiam dos uxori a marito concessa, apud Saxones fiebat *antequam cum ea ad prandium discubuisset*, [°° *Morgengave.*] ut est in Speculo Saxon. lib. 1. art. 20. § 1. ubi cujus generis esset ista donatio, explicatur, ut et § 7. longe diversa a dotalitio, de quo art. seq. [°° *Liftucht.*] Ita porro Dos definitur in Observantiis Regni Aragon. lib. 5. tit. de Jure dotium, § 52 : *De Foro, Dotes, quæ assignantur per virum uxori, illæ vocantur de jure Donatio propter nuptias : de Foro vocatur Dos, et ista talis Dos vel donatio propter nuptias, mortuo viro, redit ad mulierem, et tenebit viduitatem in illa, etc.*

° Eodem *Dotis* seu *Doarii* nomine apud nostros appellabatur pensio, quæ virgini vitiatæ assignabatur ab ejus violatore, cum eam in uxorem ducere nolebat. Lit. remiss. ann. 1452. in Reg. 184. Chartoph. reg. ch. 286 : *Il fut appointté par devant l'official d'Amiens que icellui Michault prendroit à mariage icelle jeune fille (par lui defflorée) ou se ce ne faisoit, il seroit tenu de lui faire Douaire.*

DOS RATIONABILIS *est, cujuslibet mulieris de quocunque tenemento tertia pars omnium terrarum et tenementorum, quæ vir suus tenuit in dominico suo, et ita in feodo, quod eam inde dotare poterit, die, quo eam desponsavit*, apud Bractonum lib. 2. cap. 39. § 2. in Fleta lib. 5. cap. 23. § 11. in Regiam Majest. lib. 2. cap. 16. § 5. et apud Littlet. sect. 37. ubi quinque dotium species recensentur, sicilicet :

DOS PER COMMUNEM LEGEM, quæ eadem cum *Rationabili*, sect. 37.

DOS PER CONSUETUDINEM, quæ ex municipali consuetudine tertiam bonorum mariti excedit, sæc. 37. quæ forte est media pars tenementorum mariti, ut in Francia observabatur ex Edicto Philippi Augusti ann. 1214. quo statuit, *que la femme emporteroit la moitié de ce, que li homme a au jour qu'il l'espouse, excepté la Couronne et plusieurs Baronnies*, ut est apud Bellomanerium MS. cap. 13. ante quam ordinationem uxor nullam aliam dotem habebat, quam illam, de qua convenerat.

DOS AD OSTIUM ECCLESIÆ, de qua supra.

DOS EX ASSENSU PATRIS, cum minor annis uxorem dotat ex assensu patris, § 40. 47.

DOS PULCRIORIS, seu *Douement de la plus belle*, cum scilicet uxor post mariti excessum pulcrius, seu melius tenementum in dotem sibi eligit, sub certis conditionibus, quæ recensentur in sect. 48.

¶ 3. **DOS**, Donatio, res testamento donata. Testamentum Rostagni de Podioalto, apud Acherium Spicil. tom. 8. pag. 244 : *Et volo istud præsens testamentum meum statim executioni mandari ; et quod*

dictus Rostagnus bona prædicta auctoritate sua propria apprehendere possit, et regere, et gubernare; et de ipsis bonis me exuens ipsum Rostagnum nepotem meum investio, et renuntio usufructui quem possem habere, quamdiu vivirem in Dotibus supradictis, et de meo jure in ipsius jus transfero.

4. **DOS** Ecclesiæ. Quod ad sarta tecta, et Clericorum in ea deservientium sustentationem ab ædificatore confertur. Neque enim licet Episcopo Ecclesiam, aut oratorium, consecrare, nisi Dos sufficiens Clericis in iis Deservituris ab ædificatoribus conferatur, uti definiunt passim Concilia, Epaonense can. 25. Aurelianense IV. can. 33. Valent. III. can. 5. Braccarense III. can. 5. Nicænum II. can. 16. Toletan. III. can. 15. Tolet. IV. can. 33. Tolet. IX. can. 5. Wormatiense ann. 868. can. 2. 6. Justinianus in Nov. 67. et apud Julianum Antecess. Const. 61. Zacharias PP. in Ep. 9. ad Pipinum cap. 15. Ordo Rom. pag. 118. edit. 1654. Diurnus Roman. cap. 5. tit. 2. et seqq. Capitula Herardi Turon. cap. 40. Leges Alfonsi IX. Regis Castellæ 1. part. tit. 10. leg. 3. Decreta Calomani Regis Hungar. lib. 2. § 17. etc. Adde Chronicon Montis-Sereni ann. 1146. Sammarthanos in Archiep. Turon. in Charta ann. 936. Beslium in Episc. Pictav. pag. 40. Joffridum in Nicia pag. 161. Meibomium ad Witikindum pag. 117. 131. Hubertum in Hist. S. Aniani Aurelian. pag. 55. Appendicem ad Capitul. Regum Fr. n. 130. etc.

Dotem porro unice Ecclesiarum baptismalium fuisse videntur docere Acta Murensis Monasterii pag. 34: *Istud ergo sacrum Monasterium, quod cum ab initio hic fuerit Ecclesia, ædificataque fuerit baptismalis, et quæ habuit sepulturam mortuorum, et alia omnia jura, quæ et aliæ Ecclesiæ habent, nunquam auditum est, vel dictum ab ullo Episcopo, vel ab alio Principe hoc modo hinc esse ablatum: et ideo oportet esse principalem Ecclesiam, quæ in ipso loco ædificata est, ubi prior ædificata fuerat, et quæ ipsam Dotem et omnia alia jura habet, quæ et prior habuit. Cum ergo constet, istud monasterium esse principalem Ecclesiam, penitus et miserabiliter ignoranti obscuritate errant, qui dicunt Ecclesiam S. Goaris esse in isto loco matrem Ecclesiam, quia nunquam auditum est, aliquam Dotem, vel aliud qualecunque jus illi Ecclesiæ esse concessum: sed sicut sæpe solent altaria vel Ecclesiæ ædificari ad honorem Dei in locis, qui jam matres Ecclesias habuerunt, sic et ista hic ædificata est vel ad honorem Dei, sive ut populus illuc conveniens ad servitium Dei inquietudinem Monachis non facerent.* Vide *Mansus Ecclesiasticus.*

Charta vero, quæ ad Ecclesiarum dotem exarabatur, *Libellus dotis* nuncupatur in Tabulario Brivatensi ch. 442. quæ tum conficiebatur, cum dedicabatur Ecclesia, ut ex eadem Charta constat. Adde Chartam Gorziensem, de qua mox, et Ordericum Vitalem lib. 5. pag. 548. 549. *Dotis scriptura*, in Charta Herardi Archiep. Turonensis ann. 867.

*[Terram quoque ex *Dote altaris* aditio, et ut sit deinceps in possessione prefati monasterii constituo. (Diploma Ricardi II, ducis Normann. XI, sæc.; mus. arch. dep. p. 44.)]

¶ Doarium, Eodem intellectu. *Maghe* in Chronic. Bonæ-Spei pag. 8.: *Cessit Ecclesia S. Ursmari Lobiensis... Doaria quædam ibidem ad septimum manipulum terragii.* Pag. 113. in Charta Hogeri Camerac. Episc.: *Altare de Carneriis, Altare de Haina... cum eorum appenditiis, decimis, Doariis et oblationibus, Ecclesiæ S. M. de Bona spe... in perpetuum assignata.* Pag. 191: *Nobisque prædictum patronatum, decimas et Doaria confirmavit.* Pag. 217: *Attribuendo decimas integras quinque bonariorum Doariis vicinorum.* Occurrit ibidem pag. 234. et alibi sæpe.

Dotalitium, Eadem notione, in Charta Edgari Regis Angl. in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 235: *Quæcunque aliæ personæ in Dotalitium ejusdem Ecclesiæ et jus hæreditatis perseverabile indulserunt.* Charta Gorziensis ann. 761: *Dotalitium, quo Pipinus Rex dotavit Ecclesiam Gorziensem in die, qua dedicata est.* Alia Roberti Burgundionis Domini Credonensis pro Ecclesia S. Laudi Andegav.: *Quæ omnia... Dominus meus in Dotalitio Ecclesiæ habenda constituit.* Occurrit præterea hac notione in aliis, in Charta Lotharii Regis Franc. ann. 987. apud Michaelem Carbonellum in Chron. Hispan. fol. 8. apud Acherium in Spicilegio tom. 7. pag. 202. 203. apud Ruffium in Comitibus Provinciæ pag. 128. et Meurissium in Hist. Episcopor. Metensium pag. 164. ubi ritus, quo Ecclesiæ dotarentur belle describitur, [in Charta ann. 1237. ex Archivo S. Cornelii Compend. in altera anni 1252. Hist. Mediani Monasterii pag. 319. in Chronico Farfensi Gregorii Monachi apud Murator. tom. 3. part. 2. col. 556.] [° Charta ann. 863. inter Probat. tom. 1. Hist. Lothar. col. 308: *Dotalitia in antiquum statutum reformamus, ut sicut fuit temporibus Theomari ejusdem loci abbatis, ita necessitatibus fratrum deservire faciat. Fondeur et Dotteur*, fundator et qui ejusmodi dotem assignat, in Lit. ann. 1329. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 695.]

Dotare Ecclesiam dixit Fortunatus lib. 8. Carm. 1:

Se putet inde Dei Dotare manentia templa.

Occurrit passim.

¶ Dotare Missas, *qua singulis diebus celebrari debent*, in Necrologio Eccl. Vivar. MS.

¶ Dotatio Ecclesiæ. Charta Episcopi Camerac. ann. 1367. in Chronico Bonæ Spei pag. 326: *Ad cujus Capellaniæ Dotationem et fundationem idem Dominus Johannes plures redditus, terras, prata et bona, etc. Templorum Dotatio*, apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 6. pag. 202. Vide *Dota* et *Dotale.*

° **DOSARE**, Potionem medicam temperare, Gall. *Doser. Methodus Dosandi* a Matth. Curtio.

¶ **DOSCIS**, Species pellis, Gall. *Petit Gris*, sic dictæ ab animalculo, quod Itali vocant *Dosso*. Epitomæ Constitutionum Eccles. Valent. inter Concil. Hisp. tom. 4. pag. 175: *Canonici vero foranei et alii in dignitatibus foraneis constituti, Magistri in Theologia, Doctores Juris in una vel altera facultatibus... muzas panni nigri ex cetino violaceo fodratas, et cappas panni prædicti cum cappuciis ex Doscibus sive griseis forratis portent.* Vide *Dorsus* et *Vares.*

¶ **DOSCLUM**, Donatio propter nuptias. Litteræ Edwardi Regis Angliæ apud Rymer. tom. 2. pag. 115: *Acceptandi nomine nostro, et dictæ filiæ nostræ assignationem dotalitii seu Doscli, vel donationis propter nuptias.* Vide *Dos* 2.

1. **DOSINUS**, vel *Cinereus* color, Saxonice assedun dictus, in Gloss. Ælfrici, id est Asininus. Saxonibus enim assa, Asinum sonat. Glossæ Isidori: *Dosius, vel Dosinus, equus asinini pili.* Vide Isidor. lib. 12. Orig. cap. 1. et Papiam in *Cinereus.*

° Gloss. MSS. Sangerman.: *Dosinus equus dictus, quod sit colore de asino. Idem et cireneus* (l. cinereus.) *Sunt autem de agresti genere orti, quos equiferos dicimus, et proinde ad urbanam dignitatem transire non possunt.* Bestiar. MS. cap. 44: *Dosinus autem dictus* (equus) *quod sit color ejus de asino, idem et cinereus.*

° 2. **DOSINUS**, Mensura annonaria, Gall. *Dosin* et *Douzin*, forte quod pars sit duodecima majoris mensuræ. Charta Joan. episc. Leod. ann. 1287. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 279: *Item ibidem octo Dosinis avenæ annui et perpetui reditus.* Redit. Comit. Namurc. ann. 1265. ex Reg. sign. *Papier velu* in Cam. Comput. Insul. fol. 16. r°.: *Si a li quens à Flauwane et Ronney le kienerie,... c'est à cascun fu de le ville ij. Douzins d'avaine, et ij. gelines à le saint Remy.* Rursum ad ann. 1289. ex Reg. sign. *Le papier aux ayssellés* in ead. Cam. fol. 70. r°.: *Si a li cuens à le saint Remi rente c'on apele chienerie, de chascun feu un Dosin d'avaine et un poille.* Vide *Dozellus* et *Dozinus.*

¶ **DOSIS** et Dorix, *Scatebra seu Conductus aquarum.* Glossar. MS. xiii. sæc. S. Andreæ Avenion. *Dousi* Vasconibus dicitur, Aqua in altum expulsa et in se cadens, Gall. *Jet d'eau. Le Dozil*, in Chartulario S. Martial. Lemovic. Vide *Duciculus.*

¶ **DOSIUS.** Vide *Dosinus.*

° **DOSSA**, Onus seu fascis, quæ *Dorso*, Ital. *Dosso*, portatur. Stat. Avellæ ann. 1496. cap. 46. ex Cod. reg. 4624: *Si vero Dossas prædictorum fresagiorum vel leguminum exdossaverit vel ceperit, etc. Dosse* vero, Asciæ species est, in Lit. remiss. ann. 1400. ex Reg. 155. Chartoph. Reg. ch. 136: *Le suppliant eust aussi une aiselle, nommée Dosse, en la valeur de seize deniers ou environ, qui fu portée en l'astelier dudit suppliant, qui est faiseur de nefs.*

DOSSAGIUM, Præstationis species. [° Ratione pellium, que *Dorsi* vel *Dosces* appellabantur, venditarum. Vide *Dorsus* 1 et *Doscis*.] Regestum censuum et feodorum Comitatus Carnotensis fol. 16: *Les Feulpiers doivent en l'an chacun 18. den. le jour de la S. Barthelemy. Item il doivent chascun 2. den. de Dossage le jour de la S. André. Item les Peletiers de Dossage chacun 2. den. le jour de la S. André.*

DOSSALE, Dossellum, etc. Vide *Dorsale.*

° **DOSSENUS**, *Genus parasitorum. Dosis, datio, Græce.* Gloss. MSS. Sangerm.

° **DOSSERIUM.** Vide supra *Dorserium.*

DOSSERUM, Corbis dossuaria, quæ dorso ab homine geritur, Anglis *a dosser*, Gallis *Hotte, panier à dos.* Leges Ethelredi Reg. Angl. cap. 4: *De Dosseris cum gallinis, una gallina thelonei et de uno Dossero cum Ovis, ova thelonei. Dossier*, vox nostris nota.

° **DOSSITIA**, Fenestræ species, ut videtur. Consuet. Neapolit. MSS.: *Ubi aliquis construit vel construi facit ædificium in solo suo, ubi alias ædificium non fuit, justa* (juxta) *solum vicini, non est sibi licitum penam tecti vel astraci, Dossitiam, vel aliquam aperturam facere in pariete, quam construit juxta solum vicini.... Si quis habet domum super sive juxta domum, ortum, locum vel aream vicini, si domum suam velit altius extollere, et solarium alium facere sive membrum, potest in ipso solario sive membro, quod de novo cons-*

truit; tot Dossitias et alias aperturas facere, quot habet in alio solario seu membro veteri. Quæ sossiæ (sic) *vel aperturæ non sint ampliores nec longiores veteribus aperturis.* Vide infra *Soscia.*

¶ **DOSSUM**, ἰσχίον, Coxendix. Gloss. Lat. Gr. In Amalthea *Dossum* est pro *Dorsum.*

° Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. *Dossum, lumba,* ἰσχίον. Germ. *Dorsum, lumba.* Reg. *dorsum, lumbi, pars juxta nates.*

¶ 1. **DOSSUS**, Species animalis, Ital. *Dosso,* Gall. *Petit gris.* Vide locum in *Vares.*

° 2. **DOSSUS**, Collis, locus editior, Ital. *Dosso.* Charta ann. 903. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 144: *Ad suprascriptas fundoras seu casalias, et Dossos atque corigias, et valles, atque proras pertinentes ad omnia in integrum, etc.* Alia ann. 999. ibid. tom. 2. col. 171: *Et vadit usque ad Dossum Fraxanaria, et usque ad palude Mala, et usque ad corrigia de Tengola, etc.* Vide supra *Dorsum.*

¶ **DOSTA**. Informationes Civitatis Massil. pro passagio transmarino ex MS. San-Germ.: *Item tallas ad fornimentum arborum suvales et sentilles* LX. *tallas. Item tallas Dostas et de tarroges d. medio et de prora* XII. [°° Convention. inter Ludov. IX. Franc. reg. et Genuens. ap. Jal. Antiq. Nav. tom. 2. pag. 392: *Tagiis* 4. *de jonchis, Ostis* 2. *etc. Ostæ* sunt Gall. *les bras de l'antenne.* Vide eund. ibid. pag. 397.]

¶ **DOTA**, vox Italica, Dos. Additamenta ad Chronicon Casauriense ann. 1047. apud Murator. tom. 2. col. 998: *Et meam portionem de ipsa Ecclesia, quæ intus in ipso castello ædificata est, cum cellis, et Dotis, et libris, et ornamentis Ecclesiarum et oratoriis.* Vide *Dos* 4.

° **DOTALE**, Quod ad sarta tecta ecclesiæ, et clericorum seu monachorum in ea deservientium sustentationem a fundatore illi collatum est. Charta Henr. imper. ann. 1012. pro monast. Florin.: *De avena advocationis et corveia sint illi liberi, qui manent super atria, et Dotalia, et indominicata, et servientes et ministri ecclesiæ. Item atria et Dotalia et curtes et indominicata et servientes et ministri a districtu proxima* (sic) *sint liberi.* Vide *Dos* 4. et infra *Dotalitium* 2.

° **DOTALIS** TERRA, In dotem assignata. Charta Ugon. de Baucio ann. 1209: *Profiteor et in veritate recognosco, quod prædictæ duæ terræ, ut dictum est, a Barrala non sunt Dotales, sed ex successione Adalaicis quondam matris suæ obvenerunt.* Vide *Dotalitium.*

DOTALITAS, *Patronatus,* Jus in Ecclesia, quod Patrono, qui eam *dotavit,* competit. Provinciale Ecclesiæ Cantuariensis lib. 5. tit. 3: *Non liceat Ecclesiam nomine Dotalitatis ad aliquem transferre, vel pro præsentatione alicujus personæ aliquid.... accipere.* Infra: *Quod si quis fecerit,... patronatu ejusdem Ecclesiæ in perpetuum privari statuimus.*

° **DOTALITER**, Jure *dotalitii.* Charta ann. 1244. in Chartul. S. Cornel. Compend. fol. 125. v°. col. 1: *Dicta vero Eremburgis quæ in supradictis rebus venditis Dotaliter dicebat se habere, etc.*

DOTALITIUM, *Dos, vel dotis precium,* Joanni de Janua. Definitur *Vitæ provisio mulieribus in virorum proprietatibus* data, in Speculo Saxonico lib. 1. art. 21. § 1. 2. art. 32. lib. 2. art. 21. § 3. lib. 3. art. 74. et in Wichbild. Magd. art. 57. § 1. [°° *Liftocht.*] Ὑπόβολον, Jurisconsultis Græcis, uti multis probavit Salmasius lib. de Modo usurar. pag. 150. 151. Henricus Bodo in Chronico Gandersheimensi: *Quia serenissimus Rex Otto Regiam matrem illustrissimam Machtildam aliquantulum inhonorasse dicitur, privando illam Dotalitiis, etc.* Charta Lotharii Regis Fr. pro Corbiniacensi Monasterio: *Villam Corbiniacum, quam eadem Regina jure Dotalicii acceperat, atque libera hæreditate possidebat.* Charta Willelmi de Rupibus Senescalli Andegav. ann. 1197: *Quando desponsavi Margaritam de Sabolio uxorem meam, dedi ei et concessi in Dotalitium suum, sive in donationem propter nuptias, omnes acquisitiones, etc.* [Litteræ S. Ludovici ann. 1250: *Quia vero quæsistis, quid nobis de creditoribus, qui credita sua repetunt, vel eorum uxoribus dotem, vel Dotalitium repetentibus sit tenendum, vobis taliter respondemus: Quod licet de consuetudine Gallicana aliter observetur, quia tamen terra illa regi consuevit, ut dicitur, et adhuc regitur jure scripto, volumus creditoribus et uxoribus satisfieri, qui cum eis antequam essent hæretici contraxerunt, usque ad valorem bonorum, si culpa propria non obsistat.*] Willelm. Brito lib. 3. Philipp.:

> Si mihi germanam reddis, nihilominus omne
> Germanæ Dotalitium mihi reddere debes,
> Quæ cum germana sunt data nomine dotis.

Adde Vitam SS. Bovæ et Dodæ num. 9. [Litteras Johannis Dalphini Vienn. ann. 1310. in Maceriis Insulæ Barbaræ tom. 2. pag. 559. et Chartam anni 1327. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 480.] Vide *Dos Ecclesiæ.*

° Ita appellatur Donatio propter nuptias in Jur. canon. cap. Plerumque ex. de donat. inter vir. et uxor. et cap. Ex part. ex. de foro compet. et cap. Si autem 36. quæst. 2. Robert. in Chron.: *Willelmus rex Siciliæ fecit chartam Johannæ reginæ de Dotalitio suo.*

° **DOTALIUM**, ut supra *Dotalitium* 1. Scacar. apud Cadom. ann. 1234. in Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 27. v°. col. 1: *Quando domina petit Dotalium suum, reus non habebit nisi unam essogniam; et post defautam, citabitur reus ad assisiam, et si venerit, dabit defautam, et faciet Dotalium: si non venerit, rex faciet.* Vide *Dotarium.*

¶ **DOTANTA**, Quænam species esculenti? Usus Culturæ Cenom.: *In istis tribus diebus* (25. 26. et 27. Decembris) *debent habere Dotantas in sagimine con* (cum) *cepibus.* [° Leg. *Docanta.* Vide supra *Docare.*]

¶ **DOTARE** ECCLESIAM. Vide *Dos Ecclesiæ.*

DOTARIUM, quod nostris *Doarium,* seu *Douaire,* dotalitium. Constitut. Sicil. lib. 3. tit. 14. § 1: *Liceat ei* (marito) *unum Dotarium uxori suæ de tribus feudis constituere.* Occurrit præterea lib. 1. tit. 55. lib. 2. tit. 8. in Charta Willelmi Regis Siciliæ ann. 1177. apud Bromptonum, et in alia ann. 1313. post Historiam nostram Gallo-Byzantinam pag. 77. [Occurrit rursus apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 903. et alibi.]

¶ DODARIUM, Eadem notione. Chronicon Dominici de Gravina, apud Murator. tom. 12. col. 557: *Denique dicta Regina cœpit se contentam ostendere de matrimonio supradicto; et tradens sorori suæ dotem congruam, donavit illi pro suo Dodario Comitatum Albæ, et in auro super juribus collectarum generalium regni unciarum milliaria triginta duo.* [°° Pact. Matrim. Frider. II. Imperat. cum Isabella sorore reg. Angl. ap. Pertz. tom. leg. 2. pag. 308: *Ut eidem Dominæ nomine nostro in Dodarium constituat vallum Mazariæ, etc.* Vide ibid. pag. 311. lin. 6.] Vide *Doaria et Doarium* 1.

¶ **DOTATIO** ECCLESIÆ. Vide *Dos Ecclesiæ.*

° **DOTE**, f. pro Docte, bene, apte, eleganter. B. de Amor. in Spec. sacerd. MS. cap. 50. de Modo et continentia:

> Noli laxare linguam, sed præmeditare
> Dicere quid debes,....
> Coram quo, dates, quid, quomodo, quando requiras,
> Dicas dicenda Dote, sileas retacenda.

¶ **DOTOSA**. Charta ann. 1239. apud *Le Brasseur* Hist. Comitatus Ebroicens. Instrum. pag. 12: *Quod si Eustachia uxor mea aliquid in donatione mea ratione dotis reclamare voluerit post decessum meum, hæredes mei tenebuntur excambicare Dominæ dictæ dictam Dotosæ de valore ad valorem alibi in hæreditate mea.* Puto legendum *Dotem.*

¶ **DOTUM**, ut *Dos Ecclesiæ.* Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 59. col. 3. Br. 9. sect. 304: *Aspicit ibi Ecclesia ædificata in honore S. Martini cum Doto, attamen nihil solvit.*

DOTZENUM. Vide *Dozenum.*

¶ **DOVA**. Vide *Doga* 1. et 3.

DOUANA. Vide *Doana.*

¶ 1. **DOUBLERIUM**, Mantile, Gall. *Serviette,* olim *Doubliere.* Instrum. anni 1383. apud Lobinellum Hist. Britann. tom. 2. col. 1616: *Sumptoque prandio, dictus et Dominus Dux, tanquam Baro et Dominus Radesiarum habuit Doubleria, mapas et manutergia, quæ fuerant extensa et exhibita in dicto prandio.*

° Alias *Doublier.* Lit. remiss. ann. 1390. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 204: *Quatre napes et deux Doubliers valant 24. sols... Item en la maison Jean le Pastichier à Beauvais deux Doubliers et une nape.* Aliæ ann. 1397. in Reg. 152. ch. 197: *Après ce qu'ilz orent beu, ledit Colin fist aporter un Doublier, et mettre sus une autre table.* Vide *Duplarium* 2.

° 2. **DOUBLERIUM**, Dolii species, quod duplum contineat sic dicti, nostris *Doublier.* Charta Guid. Malivic. ann. 1234. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonstr. col. 235: *Dedit etiam dictis canonicis... duo Doubleria plena vini, percipienda singulis annis in tempore vindemiarum apud Vetolium.* Arest. ann. 1414. 12. Maii in vol. 11. arestor. parlam. Paris.: *Pro quolibet tonnello quinque solidos, pro trezello quatuor solidos, pro Doublerio tres solidos cum sex denariis. Un doublier de vin faisant et tenant les deux parts d'un journel de mouison,* in Ch. ann. 1465. ex Tabul. Portus-reg. Pedag. Peron. ann. 1295. ex Chartul. 21. Corb. fol. 355: v°. : *Ung tonnelet ou cocquet d'allés, iiii*[xx]. *loyens pour le cocquet, doit quatre deniers; c'est assavoir la queue Doubliere xvj. den.* Eo etiam pertinere videtur vox *Douseul* inter Redit. comit. Hannon. ann. 1265. ex Cam. Comput. Insul.: *Si a li cuens en le ville forage, de cascun brassin de cervoise, deux Douseus; fa un Douseul iiij. caudrons, vij. los et xiiij. de chiervoise.* Vide infra *Dublarium* et *Duplarium* 1. *Doublier* vero, nunc *Doubleau,* tigni genus, in Stat. ann. 1399. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 367. art. 4: *Se aucun dudit mestier* (de couvreur) *est trouvé coulpable d'avoit fait aucun faulx ouvrage, comme d'avoir fait faulx Doubliers, trop cler laté, etc.*

° **DOUBLETARIUS**, *Dobletorum,* seu vestium, quæ nostris *Doublets* dicebantur, artifex Gall. *Doubletier.* Charta ann. 1358. in Reg. 86. Chartoph. reg. ch. 532: *Jacobus Britonis Doubletarius, etc.* Lit.

ann. 1358. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 262: *Consideré que le plus des genz usent et se vestent de Doublez, lesquiex lesdiz cousturiers scevent aussi bien faire, comme font les Doubletiers: car yceulx cousturiers se cognoissent miex en cousture et en taille que ne font les Doubletiers.* Vide supra *Dobletus* 1.

¶ **DOUBLETTES**, vox Gallica, Genus armaturæ. 25. *Doublettes*, 24. *jakkas*, ap. Rym. tom. 8. pag. 384. [* Idem est quod supra *Dobletus* 1.]

* **DOUBLETUS**, Gemmæ adulterinæ species. Gall. *Doublet*. Invent. S. Capel. Paris. ann. 1376. ex Bibl. reg.: *Item duo morsus alii argenti deaurati et esmailliati in factione B. Mariæ, muniti de perreria, videlicet de Israel, de perlis, de Doubletis, de saphiris, etc.* Stat. Aurifabr. Paris. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 12: *Nul ne puet faire, ne faire mettre en or Doublés de voirrines pour vendre, ne pour s'en user.* Vide supra *Dobletus* 3.

¶ **DOUR**, Vox vernacula in agro Blesensi, f. pro *Tour*, Reliquiarum ad instar *turris* seu *turriculæ* fabricatum. Visitatio Reliquiarum S. Launomari ann. 1274. inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. part. 2. pag. 258: *Vase quodam æneo ejusdem laminis cooperto, quod vas vulgariter a dicti loci indigenis Dour vocatur... vas autem tertium, quod le Dour vulgariter, postea reserantes, plurima ossa similiter invenimus.*

* Celtis, Aqua, quibus etiam *Dor* vel *Thor* portam significat, ut Docet D. *Le Beuf* tom. 2. Collect. var. Script. pag. 190. Consule Bulletum in Dictionario Celtico. Alia notione, vide supra in *Dornus*.

* **DOVRA**, Fossa, locus, ubi est aqua stagnans, vulgo *Douvre*. Charta ann. 1046. ex Chartul. Latiniac. fol. 204: *Ils avoient droit... d'avoir près d'iceulx maretz certains grans fossez ou flaches, appellez Douvres: esquelz Douvres, quant la riviere de Marne se desvoye et est hors de son chanel, se arreste, etc.* Alia ann. 1439. ibid. fol. 211: *Pour raison des pescheries du Douvre de Plastry, etc.* Cujus Chartæ titulus sic concipitur: *De Douris et piscationibus Platreiæ.* Vide supra *Doa* 1.

* **DOURDERE**, DOURDERET, DOURDRET, DURDERE, Monetæ aureæ species, Dorderacho, vulgo *Dordrecht*, cusæ, unde nomen, de qua ad calcem Diar. regn. Car. VI. et VII. pag. 528: *Dourdere, piece d'or non fin, valant seize solz parisis: depuis fut criée à quatorze solz parisis.* Lit. remiss. ann. 1422. in Reg. 172. Chartoph. reg. ch. 60: *La somme de soixante quinze escuz, c'est assavoir deux Dourderes et trois moutonneaulx en or, et le résidu en blanche monnoye.* Aliæ ann. 1425. in Reg. 173. ch. 265: *Comme Casin Cordier eust prins furtivement en la gibeciere ou allouyere de son oncle ung fleurin appellé Dourdret, etc. Trois Durderez Guillermins, trois francs à pié,* in aliis Lit. ann. 1448. ex Reg. 176. ch. 658. Aliæ ann. 1458. in Reg. 189. ch. 277: *Huit mailles ou environ, et ung Dourderet.* Denique Chartul. sign. *Daniel* Corb. ad ann. 1432. 27. Jun. fol. 171. r°: *Fu accaté... à Amiens quarante tonnes de widengne en garbe widiez et abatus de l'année présente, le piece un Durdret, montant xl. Durdrez.* Vide supra *Dondrecq*.

* **DOUSANNA**, Vox fictitia. Series abbat. S. Aug. Lemovic. in Append. ad tom. 6. Annal. Bened. pag. 695. col. 1: *Præterea emit prædictus abbas* (G. Fabri) *in ornamentum hujus ecclesiæ quamdam cappam, casulam, dalmaticam, cortibaudum, Dousanna rubbeum, et alias cappas, et alia vestimenta.* Perperam prorsus, ut videre est in v. *Curcinbaldus*, ubi editum *Dolsamit*; sed leg. *del* vel *dou samit*, distinctis vocibus, hoc est, ex *Samito*, panno scilicet holoserico. Vide *Exametum*.

¶ **DOUSLACH**. Vide in *Dursclach*.

DOUTA, Idem quod *Tolta*, Gallis *Toulte* vel *Toute*, Injusta exactio. Charta anni 1235. apud Columbum lib. 3. de Episcopis Sistaricensibus n. 13. qua Raimundus Berengarii Comes Provinciæ dat Radulpho Episcopo Sistaricensi *Cavalcatas Castrorum de Revesto et de Augeto, et omnes questas, Doutas, seu ademptionem eorumdem, quæ hactenus erant in prædictis Castris et hominibus eorum.*

* **DOUVA**, Fossa, vel fossati agger, Gall. *Douve*. Charta S. Ludov. ann. 1269. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 390: *Concessimus Richardo Abrincensi episcopo et ejus successoribus, quod possint ad augmentationem dicti vivarii amovere Douvam sive aggerem dicti fossati... Teneantur refficere dictam Douvam sive aggerem, et fossatum.* Lit. remiss. ann. 1382. in Reg. 120. ch. 304: *Lesquels trois varlés feussent revenuz armez d'espées et de dagues, et leurs visages estoupez et muciez de leurs chaperons au long d'une Douve et fossé tenant au bail de ladite ville.* Vide supra *Doa* 1. et *Doga* 1.

¶ **DOXA**, Gr. δόξα, Gloria. S. Bernardus de Conversione ad Clericos: *O Doxa, Doxa, ait Sapiens in millibus mortalium nihil aliud est, quam aurium inflatio vana.* Epitaphium Hucboldi Monachi, Annal. Benedict. tom. 3. pag. 692:

Tu lampas monachis, tu flos et Doxa peritis.

Gaufridus Abb. in Vita S. Petri Archiep. Tarent. Maii tom. 2. pag. 329: *O Doxa, Doxa, inflatio aurium, quam perniciose miseris, cum quibus ludis, illudis!* Vide Raymundi Duellii Miscell. lib. 1. pag. 151. et Acta S. Cassiani apud Illust. Fontaninum ad calcem Antiq. Hortæ pag. 359.

¶ DOXA PATRIS, Verbum Divinum, Filius Dei. Vita B. Idesbaldi, April. tom. 2. pag. 589:

Nam sibi Doxa Patris te sumpsit ab ubere Matris.

¶ **DOXALE**, Odeum Ecclesiæ, quibusdam in locis Flandriæ etiamnum *Doxale*, Gall. *Jubé*. Processus de B. Hermanno Joseph, April. tom. 1. pag. 717: *Chorus ab ipsa navi separatus abside seu Doxali.* Analecta Bonifaciana inter Acta SS. Junii tom. 1. pag. 496: *In facie Ecclesiæ ante Doxale erectum fuit theatrum tapetibus ornatum.* Aliter sumitur in *Dorsale*.

¶ **DOXALLUM**. Vide in *Dorsale*.

DOXIFICARE, *Glorificare*, in Glossis MSS. Vox hybrida, ex Gr. δόξα, et *facere*.

DOXOLOGIA. Vita metrica S. Eusebiæ Abbatissæ Hamaticensis, n. 7:

Inter virgineas fausto pede virgo choreas
Tripudians, hymnum discit cantare novellum,
Quem Sion illa canunt comitantia laudibus Agnum
Millia centena, decies bis bina, quaterna:
Nec valet hanc quisquam modulari Doxologiam,
Quem non integritas vitæ docet hoc alalagma.

Eadem Vita prosa conscripta n. 12: *Ubi organizans Canticum Immaculatum Agnum sequendo tripudiat.* Apud Græcos duplex est δοξολογία, μεγάλη, et μικρά. Illa est Hymnus Angelicus: *Gloria in excelsis*: hæc, quæ sæpius in fine Psalmorum repetitur, Trinitatis glorificatio: *Gloria Patri et filio, etc.* Hic *Magna Doxologia*, seu *Hymnus angelicus* innuitur. Vide Germanum Patr. CP. in Hist. Eccl. pag. 154. Jacobum Gothofredum ad Philastrium pag. 147. Meursium in Gloss. Goarum ad Eucholog. Græc. pag. 58. etc.

¶ **DOXOLOGUS**, Eloquens, disertus. Acta SS. April. tom. 1. pag. 252. B. de S. Urbico: *Iste plane Pontifex miro Doxologoque callens ingenio.*

¶ **DOZELLUS**, DOZELUS, Mensura frumentaria. Chartularium primum Monasterii Aquicinctensis fol. XXV: *Lambertus tenet partem unius modii una coppa minus, alii hospites cætera, et silvam, de qua censum habemus quinque Dozellos avenæ. Eremburgis de Naman dedit nobis curtile suum et recepit illud a nobis ad censum* VI. *d. et dimidii Dozeil avenæ ad mensuram de Orciis.* Et fol. 36: *Tiris de Nuth. dedit nobis terram quatuor Dozelium.* Vide *Dozinus* [* et *Dosinus* 2.]

¶ **DOZENA**, Duodecim, duodeni, Gall. *Douzaine*, Ital. *Dozzina, Dozzena*. Archivum Melereii: *Gauffridus Dominus de Ancenis, Notum facio quod G. de Ancenis avus meus dedit Monachis B. M. de Melereio duas Dozenas lampredarum sive allozarum in redditibus suis de Ancenis semper habendas in Cœna Domini.* Vide *Dozina*.

* Duodenarius numerus. Stat. Montisreg. pag. 312: *Item pro Dozena sellarum de majori forma, sol. v. Item pro qualibet Dozena de media forma, sol. iiij. Douzenne*, fascis duodenaria, in Lit. an. 1382. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 745. art. 12. *Dosaine* vero, pretium duodecim denariorum, in Stat. an. 1415. ex Reg. 170. Chartoph. reg. ch. 1: *Item en ensuiant la coustume, appellée les Dosaines, de toute ancienneté usitée en Saine la vielle entre les marchans, maronniers et compaignons d'eau fréquentans icelle riviere, quant aucun marchant ou voicturier louera aucuns compaignons d'eau pour conduire ou mener aucunes denrées ou marchandises par ladite riviere, il paiera à chacun desdiz compaignons, oultre et pardessus leur salaire, dont ilz auront marchandé pour faire la besongne, xij. deniers parisis par jour pour leurs despens.*

¶ **DOZENUM**, DOTZENUM, Mensura vinaria. Statuta Massil. lib. 1. cap. 39. § 2: *Quilibet venditor (vini) debeat habere et habeat dimidium Dozenum et Dotzenum.* Ibid. cap. 56. § 2: *An mensuræ justæ sint, Dozenum, et medium Dozenum, et carteironum, et poizale, et mellairola.*

* *Dozaine*, Modus agri, cui seminando sufficit *Dozinus*, vel qui *Dozinum* census reddit. Charta ann. 1316. tom. 1. Probat. Hist. Britan. col. 1265: *Et les terres qui sient audessus dudit clos, qui contiennent trois Dozaines de terre ou environ, etc.* Vide supra *Dosinus* 2.

¶ **DOZENUS**, Assis Francicus, Gallis *Douzain*, a duodecim, quos valebat, denariis dictus. *Dozenorum* duæ erant species, *Albi* et *Nigri*. *Dozenus albus* duodecim constabat denariis *albis* seu argenti; *Niger* duodecim *nigris* seu ære et argento mixtis. His addi potest species eorum assium, quos Gallice vocamus *Sous-marquez*, quorum recentior origo est. Extractum computi Siardelli Massaritiæ Magistri monetarum ann. 1339. Hist. Delphin. tom. 1. pag. 95: *Item quod fierent denarii albi curribiles pro duodecim denariis, sub forma et cunho aliorum Dozenorum qui fiebant nuper, sub minori talhia tamen, et quod essent de liga sex denariorum argenti fini, et de pondere decem solidorum Dozenorum pro qualibet marcha, sub remediis ligæ et*

ponderis sub quibus alii Dozeni noviter cudebantur. Item, quod fieret alia moneta alba de liga sex denariorum argenti fini, et de pondere sex solidorum pro marcha, et habeant ab una parte circulum infra quem sit unus Dalphinus, sicut in aliis Dozenis, et ab alia parte sit una crux parva, prout habent Turonenses argenti Regni Franciæ. Memorantur iterum *Dozeni* in Ordinatione anni 1342. tom. 2. ejusd. Hist. pag. 420. unde patet hanc monetam in regno Francico tunc temporis ignotam, frequentem fuisse in Dalphinatu.

° Præter Dalphinatum alibi etiam in usu fuit ejusmodi moneta : neque enim aliam designari opinor hac voce *Douss* quæ ter occurrit in Charta ann. 1340. ex Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 207 : *Somme des parties des rentes de laditte ville de l'Escluse, dix livres, dix soulz Tournois deniers maaille et un Douss.*

¶ **DOZINA**, ut *Dozena*, Duodecim, Belgice *Doziine*. Codex MS. consuetudinum Ecclesiæ SS. Bertini et Audomari in Archivo Eccl. Audomar. : *De Dozina de cordewan* 11. *den.* Et infra : *Quatuor Dozinæ tripodum* 11. *den.* [° Vide supra *Dosinus* 2.]

¶ **DOZINUS**, Mensura annonaria, forte sic dicta, quod sit duodecima pars majoris modii. Charta Alexandri Leodiensis Episcopi ann. 1131. apud Marten. Collect. Ampliss. tom. 1. col. 711 : *Tenet Comes advocationem de Romerers et de unoquoque quartario terræ, quæ extra manum Ecclesiæ tenetur a mansionariis incolis in Bronio et in S. Laurentio... Dozinum unum avenæ.* Vide *Dozellus*.

° **DOZZA**, Agger ad modum *Dorsi*, Italis *Dosso*, constructus. Stat. Mutinæ rubr. 108. pag. 20. v° : *Statutum est quod canalis de S. Catharina, qui ducitur inter circam Mutinæ a latere superiori portæ S. Lazari, ducatur tantum per Dozzam, quæ est vel esse consuevit sub fundo circæ, et quod terralium et ripa dictæ circæ claudatur in totum usque ad dictam Dozzam, ita quod nulla ruptura sit in dicto terralio, et a latere foras dictæ circæ in capite Dozzæ, possit fieri una clusa alta super dictam Dozzam per medium brachium tantum, et non ultra,... quæ Dozza non possit nec debeat levari nec amoveri, nisi ad modum uti esse consueverat.* Vide supra *Douva*.

¶ **DRACA**, Onus, Gallice *Charge*, a Belgico *Draghen*, Ferre, portare ; unde et *Dracht-loon*, Bajuli, merces. Omnia a Saxonico Dragon, Vehere. Consuetud. MSS. Eccl. SS. Bertini et Audomari ex Archivo Audomarensi : *De Draca pellium hircorum* 11. *den. de pelle* 1. *ob. de pellibus tannatis, videlicet de una Draca* 11. *den. de pellibus non tannatis et cum pilis, hoc est, de Draca* 11. *den. Item de Draca de pellibus salsis* 11. *den. Si autem una minus fuerit tunc de singulis dabitur ob.* Ex quibus posterioribus verbis conjicio *Dracam* pellium fuisse certo earumdem pellium numero æstimatam.

¶ **DRACECHALT**, Mulcta porcelli furati, in Lege Salica tit. 2. § 14. et 15. Vide ibi Eccardum et Schilterum in *Drace*, Porcellus.

° **DRACENA**, Gubernaculum, ut videtur. Chron. Angl. Th. *Otterbourne* pag. 253 : *Quarum una* (navis) *ventis pro voto fruens, disposuit supernavigasse navem, in qua filius regis erat ; sed providentia probitateque naucleri obliquantis Dracenam subito navemque girantis navis, regia vastæ ratis, declinavit impetum.*

° **DRACINA**, *Uno peso*, in Glossar. Lat. Ital. Ms. [°° Dracma.]

° **DRACITION**, Pastillus saccaratus, Gall. *Dragée*. Comput. ann. 1372. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 317. col. 1 : *Pro uno servicio specierum confictarum, videlicet de Dracition, habitarum a Guillermo Chabaudi speciatore, etc.*

1. **DRACO**, Stante Romanorum Augustorum Imperio, inter varia, quæ in acie deferri solebant, vexilla, quædam exstitere *Draconum* non vocabulo duntaxat, sed et effigie insignita, quæ, ut Aquilæ Legionum ita et illa Cohortium signa erant, ut auctor est Vegetius lib. 1. cap. 23. et Modestus de Vocab. rei milit. Ejusmodi Draconum vexilla tum primum cœpisse deferri apud Romanos tradunt, postquam Trajanus Dacos devicit, qui signis ejusmodi utebantur in bellis. Erant autem Draconum effigies effictæ in ipsis vexillis lineis aut sericis [ex pannis diversicoloribus inter se consutis, capite reliquoque corpore omni ad caudam usque simili serpentibus, quomodo Scytharum ejusmodi Dracones describit Arrianus in Tacticis cap. 51. Hujus locum vide in Glossario med. Græcit. ad vocem Δρακονάριος.] Ammianus lib. 15 : *Cultu purpureo Draconum, et vexillorum insignibus ad tempus abstracto.* Idem lib. 16 : *Alios purpureis subtegminibus texti circumdedere Dracones, hastarum aureis gemmatisque summitatibus illigati, hiatu vasto perflatiles, et ideo velut ira perciti sibilantes, caudarumque volumina relinquentes in ventum.* Alibi : *Quo agnito, per purpureum signum Draconis summitati hastæ longioris aptatum, etc.* Purpureos etiam fuisse dracones istos auctor est Claudianus lib. 2. in Ruffinum :

Surgere purpureis undantes Anguibus hastas,
Serpentumque vago cælum sævire volatu.

Eodem lib. :

. . . . : Spirisque remissis
Mansuescunt varii, vento cessante, Dracones.

Idem in 3. Consul. Honorii :

. . . . . . Ferventesque tument post terga Dracones.

Ibidem :

. . . . hi picta Draconum,
Colla levant, multusque tumet per nubila Serpens
Iratus, stimulante notho, vivitque receptis
Flatibus, et vario mentitur sibila tractu.

In 6. Consulat. Honorii :

. . . . Quid fixa Draconum
Ora velint, ventis fluitent, an vera minentur
Sibila ? suspensum rapturi faucibus hostem.

Sidonius in Paneg. Majoriani :

. . . . Jam textilis Anguis
Discurrit per utramque aciem, cui guttur adactis
Turgescit zephyris, patulo mentitur hiatu
Iratam pictura famem, pannoque furorem
Aura facit, quoties crassatur vertile tergum
Flatibus, et nimium jam non capit alvus inane.

Et in Paneg. Anthemi :

Desiit hostiles confestim horrere Dracones.

Prudentius περὶ στεφάνων Hymn. 1. de Christianis Militibus :

Cæsaris vexilla linquunt, eligunt signum Crucis,
Proque ventosis Draconum, quæ gerebant, palliis,
Proferunt insigne lignum, quod Draconem subdidit.

Ubi Iso Magister : *Draconum, quia vexilla Regum erant in modum Draconum, vento in se recepto.* Idem Prudentius in Symmachum lib. 2 :

. . . . Prima hasta Draconis
Præcurrit, quæ Christi apicem sublimior effert.

Nemesianus in Cynegetico :

Aurea purpureo longe radiantia velo
Signa micant, sinuatque truces levis aura Dracones.

Acta Martyrii S. Marculi : *Nudatis militum gladiis, et Draconum præsentibus signis et turbarum vocibus cogerentur.* Themistius Orat. 6 : Οὐ χρυσοῦς ἀετὸς, οὐδὲ δράκοντες λεπτῶν ὑφασμάτων. Gregorius Nazianz. Orat. 1. in Julian. : Ὅσα τε (συνθήματα) δρακόντων φοβεροῖς χάσμασιν ἐμπετόμενα ἐπ' ἄκρων δοράτων αἰωρουμένοις, καὶ διὰ τῶν ὁλκῶν ῥιπιζόμενα, φολίσιν ὑφανταῖς καταστίκτων, ἥδιστόν τε ὁμοῦ καὶ φρικτὸν θέαμα προσπίπτει ταῖς ὄψεσιν. Vide M. Aurelii Epistolam ad Senatum ad calcem Apolog. Justini Mart. S. Fulgentium Homil. 56. Casaubon. ad Vopiscum, Lipsium, etc.

Atque inde nomen sumpsit Δρακόντειον illud vexillum, quo in ceremoniis suis utebantur Byzantini Augusti recentiores, quod ab Assyriis ad illos dimanasse scribit Codinus de Offic. cap. 6. num. 24. et 50. a quibus certe constat, pleraque ornamentorum Regiorum accepisse Romanos Impp. ut ex Xenophonte alias ostendimus ad Alexiadem Annæ Comnenæ.

A Romanis etiam Augustis Draconem forte accepere in præcipuum exercituum suorum vexillum Impp. Occidui. Nam Willhel. Brito lib. 2. Philipp. Carocium Othonis describens, Draconem eidem pro signo impositum diserte scribit :

Erigit in carro palum, paloque Draconem
Implicat, ut possit procul hinc atque inde videri,
Hauriat et ventos cauda tumefactus et alis,
Dentibus horrescens, rictusque patentis hiatu,
Quem super aurata volucer Jovis imminet ala.

Nec apud Romanos, Byzantinos, et Occiduos Augustos tantum exstitit Draco inter militaria signa : sed et Saxonibus tribuitur a Witikindo lib. 1. Gestor. Saxon. : *Hic arripiens signum, quod apud eos habebatur sacrum, leonis atque Draconis, et desuper aquilæ volantis insignitum effigie, etc.*

Præsertim vero in Anglia *Draconis* effigie insignitum vexillum obtinuit, ubi ab ineunte fere Regni origine ad hæc usque tempora præcipuum inter Regalia signa habetur, ut olim *Auriflamma* in Gallia nostra. *Draconis* Anglicani originem ab ipso Uterpendragone accersit Matth. Westmon. ann. 498. qui cum stellam Draconis ignei effigie horridam in cælo conspexisset, qua sibi Regnum portendi edixerant Aruspices, Rex demum, Aurelio fratre extincto, factus : *Jussit fabricari duos Dracones ex auro ad similitudinem Draconis, quem in radio stellæ inspexerat, et unum in Ecclesia primæ sedis Wintoniæ obtulit, alterum vero sibi retinuit in prælio deferendum. Ab illo igitur tempore vocatus fuit Britannice Utherpendragon ; Anglica vero lingua Uther drake heved ; Latine vero Uther caput draconis. Unde usque hodie mos inolevit Regibus terræ hujus, quod pro vexillo Draconem in bellicis expeditionibus ante se statuerint deferendum.* His consona habet Gervasius Tilleberiensis MS. ubi de Uterpendragone : *Hunc produnt Regium illud apud Anglos vexillum Draconem habere cum capite aureo, quod vidimus expansum, et paganis sub avunculo tuo illustri Rege Ricardo in ultramarinis partibus terribile, Princeps Christianissime.* Idem Matth. Westmonast. ann. 1016. testatur Regem Anglorum cum in præliis decertaret, stetisse *ex more inter Draconem et Standardum.*

Certe inter Anglicorum Regum vexilla

unum exstitisse, *Draconem* vocitatum, auctor est Rogerus Hovedenus ann. 1191. illudque a Ricardo I. et in ea, quam iniit contra Saracenos expeditione delatum : *Cum Rex Angliæ fixisset signum suum in medio, et tradidisset Draconem suum Petro de Pratellis ad portandum, contra calumniam Roberti Trussebut, qui illum portare calumniatus est de jure prædecessorum suorum, etc.* Ubi signum Ricardi a *Dracone* videtur distinguere. Et sane, *cum Petrus de Pratellis*, cui Draconem deferendum concessit Ricardus, ut et Robertus, qui tanquam *Signifer hæreditarius* de jure id sibi deberi contendebat, e Normannica gente essent, haud injuria quis existimet peculiare Ducatus Normanniæ insigne exstitisse. Nam ex veteri Regesto feodorum Franciæ, quod asservatur in Camera Comput. Paris. fol. 44. constat, præcipuum istius Ducatus signum ita vocitatum, illiusque deferendi jus familiæ cuidam adscriptum : *Monseigneur Robert Bertran tient son fié de notre sire le Roy par Baronnie, et doit à nostre sire le Roy son service ; c'est à sçavoir de cinq Chevaliers, et doit porter le Dragon du Duc de Normandie.*

Verum post amissam etiam Normanniam, Draconicum istud vexillum non modo servasse Reges Angliæ, sed et præsertim in bellis difficilioribus delatum, et quod mortem hostibus portenderet, tradunt plerique, Henricus de Knighton ann. 1245. dum de Henrici III. in Wallenses rebelles expeditione agit : *Et in tantum in iram motus est, quod signo Draconis elevato, suos precedere jussit in mortem eorum.* Cui concinit Matthæus Paris ann. 1257. ubi de ipsius Henrici contra Wallenses bello : *Animans suos milites quotidie armatus incessit, et vexillum suum regale explicans, quasi Draco, qui nemini novit parcere, exterminium generale Walliæ minabatur.* Et Matthæus Westmonasteriensis ann. 1264. pag. 387 : *Acies tamen regalis, quæ signo regio, quod Draconem vocant, digladiale mortis judicium prætendente exstitit insignita, progreditur.* Rishangerus eodem anno : *Rex igitur certificatus de adventu Baronum, cum suis mox progreditur, vexillis explicatis, præcedente eum signo regio, nuncium mortis prætendente, quod Draconem vocant.* Auctor est denique Watsius etiamnum apud Anglos exstare signum Draconis, quod, dum castra metatur exercitus, ante tentorium, sive papilionem Regium, ubi Prætoriani excubant, nocte diuque explicatum a dextris aliorum signorum figitur.

Draconem etiam pro vexillo seu standardo Comiti Flandrensi adscribit Chronicon Andrense pag. 491. ubi sic describitur : *Standardum altissimum Dragonem desuper deferentem Comes secum super currum quatuor rotarum duci fecit : quod Rex Francorum indigne tulit.* Vide *Carocium.*

Sed et omnibus pene Nationibus familiare videtur fuisse, ejusmodi *Draconis* vexillum. Le Roman *de Garin :*

> A une part est au Roy avisé,
> Por le Dragon que il vit venteler,
> Et l'Oriflamme esgardè par delez.

Alibi :

> Porta l'Ensagne, la o li Dracons ert.

° Le Roman d'*Athis* Ms. :

> Ne scay quel gent nous trouverons,
> En leurs enseignes ont Dragons.
> Ce souloient Romains porter,
> Ce nous fait moult à redouter.

° Ejusmodi vexilli præterea mentio fit in Lit. remiss. ann. 1388. ex Reg. 123. Chartoph. reg. ch. 235. ubi de commotione quadam populari agitur ; sed effigies draconis fuisse videtur, quæ ad ecclesiam SS. Innocentium pertinebat : *Fu fait serment les uns aux autres, que se aucun d'eulx estoit pour ce pris, ils feroient qu'il seroit délivré, et pour ce, se mestier estoit, se assembleroient à S. Innocent. Et après ce se fussent yceulx départis, et par aucun d'iceulx eust esté fait vouler le Dragon, sans ce que ledit de Louvres feust onques du conflict, ne de l'assemblée des Maillés à tuer ne rober impositeurs, ne Juifs.*

2. **DRACO**, Effigies Draconis, quæ cum vexillis, in Ecclesiasticis processionibus deferri solet, qua vel Diabolus ipse, vel hæresis designantur, de quibus triumphat Ecclesia. Diabolus enim, ut ait S. Augustinus Hom. 36. in Scripturis sanctis, *Leo et Draco est : Leo propter impetum, Draco propter insidias.* Idem in Psalm. 73 : *Contrivisti capita Draconum in aqua : Dæmoniorum superbias, a quibus gentes possidebantur.* Vetus Carmen edit. a Barthio lib. 34. Advers. cap. 1 : *Salve ô Apollo vere, Pæan inclyte, Pulsor Draconis inferi.* Consuetudines Floriacensis Cœnobii : *Dominica in Ramis palmarum duæ fiunt processiones : posterior ad Floriacum, præeunt, vexilla et Draco.* Alibi : *Ad processionem portatur aqua benedicta et thuribulum sine igne, et Crux et Draco in pertica. Unus vero de infantibus in consa* (laterna) *a magistro suo præparata affert candelam accensam, ut præsto sit ignis, si extinguatur, qui in ore Draconis portatur. Ipso die portatur Draco a Thesaurario, etc.* Rursum : *Præeuntibus autem vexillis et Dracone, sequitur bajulus aquæ benedictæ.* Vide Belethum de Divin. Offic. cap. 123. et Durandum lib. 6. Ration. cap. 89. n. 12. cap. 102. n. 9.

3. **DRACO**. Ita ordinem Militarem vocabant Hungari, a Sigismundo Imperatore et Rege Hungariæ institutum, qui de eo sic in Diplomate ann. 1413. loquitur : *Ac in signum sinceræ dilectionis ipsum* (Hervoyam Ducem Spalatensem) *in compatrem nostrum assumendo, sibi pro singulari honore quoddam Clenodium, scilicet signum Draconis, quod nos una cum serenissima Principe D. Barbara Regina Hungariæ conthorali nostra charissima, et quam plurimis mundi Principibus, nostrorumque regnorum Baronibus Præfectis in signum indissolubilis societatis gestare solenne duxeramus conferendum.* De hoc Ordine Militari consulendus Andr. Favynus lib. 7. Theatri Honor. Messenius, Miræus, Belloius, et alii.

4. DRACONES, Majores naves dictæ Suecis, apud Ericum Upsaliensem lib. 2. Hist. Suecicæ pag. 33. [** Vide Jal. Antiq. Naval. tom. 1. pag. 129. tom. 2. pag. 477.]

° **DRACOMA**, *Asperitas*, in Gloss. ad Alex. Iatrosoph. Ms. lib. 1. Passion. cap. 97 : *Attende autem quomodo utaris eo ad Dracomata ; si enim ulcera contingat esse in oculo, et Dracomata habeat in palpebris, melius est versari palpebram, et sic radi inaspireto melle.* Vide *Dracunculus.*

DRACONARIUS, Ugutioni et Joanni de Janua, *Vexillifer, qui fert vexillum, ubi est Draco depictus.* Gloss. Græco-Lat. : Δρακοντειοφόρος, *Draconarius.* Occurrit eadem vox in Notis Tyronis pag. 161. Vopiscus in Aureliano : *Aquilifer legionis tertiæ cum vexilliferis et Draconario, cornicinibus atque liticinibus diripuerunt.* Modestus de Vocabul. rei militar. : *Dracones etiam per singulas cohortes a Draconariis feruntur ad prælium.* Idem : *Signiferi, qui signa portant, quos nunc Draconarios vocant* : [quæ iisdem verbis occurrunt apud Vegetium 2. 7.] Leo in Tactic. cap. 3 : Βανδοφόρους, ἤτοι δρακοναρίους. Ordo Romanus : *Milites Draconarii, id est, qui signa portant.* Petrus Diacon. lib. 4. Chr. Casin. cap. 39. Henrico Regi Romam adventanti occurrisse scribit *Bajulos, Cereostatarios, Stauroforos, Aquiliferos, Leoniferos, Lupiferos, Draconarios, etc. Scholam Draconariorum* habet lex 6. § 7. Cod. de Offi. Præf. Præt. (1,27.) *Draconarii* meminit etiam Ammianus lib. 20. ubi videndus Lindenbrogius. Vide Glossar. med. Græcitatis.

° **DRACONCELLUS**, Parvus draco. Invent. Ms. thes. sedis Apostol. ann. 1295 : *Item unum urceum,... in quo est unum esmaltum jucundum,... et etiam habet sex Draconcellos.*

° **DRACONIZARE**, More draconis agere, acerbius effutire, in Epist. Arnof. tom. 2. Ant. lect. Canis. pag. 98 : *Publicis detractionibus Draconizantes atque dicentes : ecce sanctitas clericorum ; ecce merita ; ecce sacerdos, qui ipsa die, in qua bis missas celebravit, Judam imitatus laqueo se suspendit.*

¶ **DRACONTARIUM**, *Corona confecta ex Dracontia herba contra venena, aut ex gemmis draconalibus.* Amalthea ex Tertulliano, qui habet cap. 16. de Corona Milit. : *Quid caput strophiolo aut Dracontario damnas?*

DRACUNCULUS, *Parvus draco,* Joanni de Janua, ut et apud Lampridium : Ulceris vel cancri species. Chronicon Andrense pag. 411 : *In dextro brachio lanceatur, et subrepente Dracunculo, quinto die moritur.* Utitur etiam hac notione Willel. Nangius in Chron. ann. 1126. [Vide *Dranculus.*]

DRACUS, Species dæmonum, qui circa Rhodanum fluvium in Provincia visuntur forma hominis, et in cavernis mansionem habent : de his multa habet Gervasius Tilleberiensis in libro MS. de Otiis Imp. Decis. 3. cap. 87. [edit. apud Leibnit. tom. 1. Scriptor. Brunsvic. pag. 987.] Occitanis etiamnum *Drac, Drago*, est *une Fée*, nympha : hinc *fa le drac*, pro *faire le diable, faire merveille pour ou contre quelqu'un.* Ita Goudelinus.

° Unde *Drage*, pro Venefica, vulgo *Sorciere*, ut videtur, in Mirac. Mss. B. M. V. lib. 2 :

> Por les ex bieu, font cil uslage,
> Ceste fresaude, ceste Drage
> Jetons en mer isnelement.

° **DRAGATA**, Pastillus saccaratus, Gall. *Dragée.* Comput. ann. 1489. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 49. col. 2 : *Item solverunt honorabili viro Glaudio de Minorivilla appothecario, pro Dragata et intortitiis donatis dicto domino locumtenenti.* Vide mox *Drageia.*

° **DRAGDALE**, *Greis*, in Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120. an Crepitaculum, Gall. *Cresselle?*

DRAGEIA, ex Gall. *Dragée*, Pastillus saccaratus. Acta Visitationis Simonis Archiep. Bituric. pag. 235 : *Et biberunt cum domino, et de Drageia comederunt.*

¶ DRAGEYA. Statuta Capituli Senon. : *Debet totus Conventus in camera bibere ter, et habere Drageyam.*

¶ DRAGIA, Eadem notione. Extractum computi J. Humb. sub Guigone Dalphino ann. 1328 : *Item pro torchiis, can-*

delis, speciebus et Dragia, quæ acceperat Giletus Camerarius in domo sua..... XIX. *lib.*

° Charta ann. 1285. in Chartul. Boniport. : *Asserebant* (monachi) *se habere debere in molendinis domini regis apud Pontem archæ iv. modia, iij. sestaria et viij. boissellos ybernagii redditus annualis; pro quo redditu dicti ybernagii, Drageia a dictis gentibus dom. regis eisdem religiosis, ut dicebant, reddebatur annuatim. Drageya periata*, in Comput. ann. 1357. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 193. col. 1. quam *Praline* interpretatur D. *Menard* in Glossar. ibid. licet adinventa, ut fertur, ab officinis præposito marescalli *du Plessis Pralin.* Vide *Tragemata*.

¶ DRAGERIUM, Patera vel pyxis, alias plurimum in usu, ubi *Drageiæ* servantur, Gall. *Drageoir*. Historia Monasterii S. Laurentii Leod. apud Marten. tom. 4. Ampliss. Collect. col. 1129: *Scyphi argentei* XXIV. *cum* VI. *gobinetis deauratis, duodecim cochlearia argentea, et Dragerium argenteum cum cochleari.*

° Charta ann. 1328 : *Item unum Dragerium cum pede de argento immallato, Gallice enmaillié*. Vide *Trageria*.

1. **DRAGMA.** Vita S. Eusebiæ Abbatissæ Hamaric. :

Laurea condecorat caput, in quo lilia vernent,
Pectore Dragma micat, quam viva smaragdus inumbrat.

Alias *Dragma* est manipulus. Marius Mercator lib. Subnotationum in Scripta Juliani cap. 8. pag. 24 : *Hoc et de Dragmate vel manipulo, qui perierat*. Δράγμα, Græcis.

° Gemma vel Manipulus. Chron. Joan. Whethamst. pag. 443. ubi de donis factis monast. S. Albani : *Largicionisque Dragmas in tipicam nostram Jerusalem intulere.*

¶ 2. **DRAGMA**, *Interrogation, Question, Dragmaticus, Interrogant*. Gl. Lat. Gall. Sangerm. MS. J. de Janua : *Dragma, Quæstio sive interrogatio; hinc Dragmaticus, i. Interrogativus: unde quoddam genus loquendi dicitur Dragmaticus, quod fit inter interrogantem et respondentem, etc.* Est Græc. δρᾶμα, Fabula, tragœdia, etc.

✱ **DRAGMATICUS**, [Questionarius, interrogativus. DIEF.]

¶ **DRAGO** in vexillis. Vide *Draco* 1.

¶ **DRAGONARIA.** Rolandinus Patavin. de Factis in Marchia Tarvisina lib. 6. cap. 18 : *Audiens hæc alius retulit in exemplum, quod ipse viderat in principio guerræ per Estense confinium, nocte quadam ivisse quamdam Dragonariam sive nubem, quæ sic destruxit arbores, fruges, vineas et herbas radicitus, ut mane facto visum sit omnibus manifeste, quod illic unde ivit, non fuisset unquam herba, arbor aliqua vel cultura*. Nubes hæc *Dragonaria* dicta videtur, quod ad instar *Dragonum* omnia vastantium, omnia et ipsa destruxisset. [° Academ. Cruscanis, *Dragone*, pro Procella.]

¶ **DRAGONES**, Dimachæ, seu Equites vulgo *Dracones*, Gallis *Dragons*. Acta SS. Junii tom. 5. pag. 447. de SS. Petro et Paulo : *In his ergo canonicis domibus, dum milites Butlerianæ cohortis, vulgo Dragones dicti, rimas quasque curiosissime scrutarentur, etc.*

DRAGULUM, Jaculum, Odo Cluniacensis lib. 2. de Vita S. Geraldi cap. 29: *Viderunt piscem, qui Capito vocatur, contra se natare. Unus autem, qui hoc ipsum refert, extendit Dragulum, et vulneravit piscem.* Forte ex Gallico *Trait*.

DRAGUMANUS, DROGAMUNDUS, DROGMANDUS, DROGEMANNUS, DROGOMANNUS, TURQUIGENS, TURCHIMANNUS. His omnibus vocabulis Latini Scriptores ævi medii Græcanicam, δραγούμανος efferunt, quæ *Interpretem linguarum Exoticarum* sonat, ἑρμηνέα γλωσσῶν, apud D. Paulum 1. Corinth. 12. 10. *Michael Dragumanus*, in Charta Rogerii Ducis Sclavoniæ ann. 1180. apud Jo. Lucium lib. 3. de Regno Dalmat. cap. 10.

DROGOMANNUS. Albericus et M. Chr. Belg. ann. 1122 : *Per Interpretem, qui a Græcis Drogomannus dicitur, collocutus.*

DROGMANDUS. Tudebodus lib. 3. Hist. Hierosol. pag. 79 : *Interrogaverunt Turci Drogmandum, quid Raynaldus dicebat.*

DROGAMUNDUS, eidem dicitur lib. 4. pag. 810.

TURQUIGENS, Jacobo de Vitriaco lib. 3. pag. 1126 : *Per Turquigentem, id est, Interpretem, dat responsum nunciis.*

TURCHIMANNEUS et TURCHEMANNUS, Richardo de S. Germano in Chr. ann. 1214. et Sanuto Epist. 10. 13. et 19. ubi nescio quis Sirupulus *Græciæ Turchimannus* appellatur. Jo. Villaneus lib. 7. cap. 144 : *Turcimanni v'haveva di tutte le lingue*. Habebant porro Byzantini Imperatores inter aulæ suæ Officiales, Interpretes, quos, ut dixi, Δραγουμάνους vocabant, quibus, qui præerat, Μέγας διερμηνευτὴς dicitur Pachymeri lib. 5. cap. 6. et Codino, *Maximus Palatinorum Interpretum*, Tyrio lib. 17. cap. 20. *Maistre des Druguemens*, Tyrii veteri et inedito Interpreti. Nam et Gallis istius ætatis *Druguemens* Interpretes sunt, ut ex Wilharduino num. 96. et Philippo Muskio in Carolo M. alibi a nobis observatum ; unde subiit, quæ apud nos invaluit *vox Trucheman*, quam similiter pro *Exoticarum linguarum Interprete* usurpamus : cujus originem et etymon a Germanico quidam accersunt, alii a Chaldaico, in quibus est Isaacus Casaubonus Exercit. 16. in Baronium, ubi annotat vocem *Melits* Hebraicam Genes. 42. 23. Paraphrastas, Onkelum et alios, exponere *Meturgeman*, quem nos, inquit, Galli corrupta voce Chaldaica dicimus *Trucheman*, id est, qui unam linguam transfert in aliam. Sed vim et originem vocis ipsa prodit *Turchimanni* nomenclatura : sunt enim *Turcimanni*, Turci ipsi, quibus vox *man*, id est, homo, adjecta. Qui igitur Turcorum sua lingua, id est, Arabica, vel Turcica, loquentium Interpretes erant, iimet *Turcimanni* appellati a nostris. De ejusmodi Interpretibus Sidonius in Narbone :

Tum si forte fuit quod Imperator
Eoas soceri venire in aures
Fido interprete vellet et perito,
Te commercia duplicis loquelæ
Doctum solvere protinus legebat.

Vide Carolum Paschalium in Legato cap. 49.

¶ **DRAIHATUM** GRANUM, Cribratum, Gallice *Criblé*, a voce Massiliensi *Dray*, Cribrum. Liber inscriptus *Talmut pensionum anni* 1337. ex Archivo S. Victoris Massil. : *Debent solvere decimam in area et in grano Draihato.*

° **DRAILIUM**, Certus campanæ tinnitus, ut opinor. Charta ann. 1346. ex Tabul. S. Petri de Curte : *Ut consules et universitas mansi Garnerii haberent joculatorem seu guacham publicum, qui in noctis crepusculo et mane modicum ante auroram, et aliis horis competentibus sonaret cornu suum vel tubam, et postmodum Drailium, ut moris erat, in turri.* Ubi, si *Drailium* aperte a cornu vel tuba non distingueretur, facile suspicarer legendum esse *Grailium*. Vide infra *Grala, Graylator* et *Grelare*.

DRALHA, [Tributi species. Charta ann. 1350. apud Justellum in Hist. Vicecomitum Turenensium : *Cum jure percipiendi pontonagia, pedagia, botagia, Dralhas, quidagia, aspergia, etc.* Britannis Armoricis *Draillou*, sunt Gall. *Drailleures, ou sarmens de vignes*. [Iisdem Armoricis *Draill*, et Cambro-Britannis *Dryll*, quod pronunciant *Dreill*, quodcumque segmentum est ac ramentum, Gall. *Retaille, Coupeau*.]

° Proprio sensu, Nauli species, *Pontonage*, quod pendebatur pro transitu fluminis navigio ducto per extentum funem, vulgo *Traille* nuncupatum.

° 1. **DRAMA**, *Fisée vel pois*. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692.

2. **DRAMA**, TIS, *Demande, vel instrumentum musicum; unde Cantica dramatis*, in eod. Glossar. Vide *Dragma* 2.

¶ **DRAMEA**, *Post framearum*. Gloss. Isidor. ad quas Grævius : *Forte post Framea*, sed quid *post Framea?*

¶ **DRANCULUS** MORBUS, idem videtur qui supra *Dracunculus*, Ulceris et cancri species. Vita Hugonis Abb. Marchianensis inter Anecdota Marteniana tom. 3. col. 1734 : *Ecce Dranculo morbo, qui ei nativus erat, a capite descendente, facies ejus intumescere cœpit, et paulatim procedere usque ad locum cordis.*

✱ **DRANIUM**, [Sacrificium in apto loco. DIEF.]

✱ **DRANSIS**, [Dicitur ille qui cespitat. DIEF.]

¶ **DRAPA**, DRAPALE, DRAPARIA, etc. Vide *Drappus*.

° **DRAPAMENTUM**, Quidquid ad *drappos* seu pannos pertinet. Testam. Joan. Franc. de Gonzaga Mant. march. ann. 1444. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 1798: *Ipsa* (consors mea) *testari possit et legare vestes suas quascumque et quælibet Drapamenta.* Vide *Drappale* in *Drappus*.

° **DRAPARE**, *Drappos* seu pannos texere, nostris *Drapper*. Charta Theob. comit. ann. 1222. in Chartul. Campan. fol. 307. v° : *Concessi eisdem burgensibus, quod nulli de cetero liceat Drapare apud Pruvinum, nisi fuerit mansionarius in villa Pruvini, vel homo meus.* Stat. pannif. in Lib. rub. fol. magn. Abbavil. art. 3 : *Que nuls ne puist Drapper de gratuse, ne de pelich fait depuis tondisons jusques à la S. Remy. Draps cruz, non Drapiez*, in Reg. sign. *Pater* Cam. Comput. Paris. fol. 133. v°. col. 2. id est, nec abluti, nec tincti. Linteolum vero vetus ac lacerum sonat, in Lit. remiss. ann. 1412. ex Reg. 166. Chartoph. reg. ch. 190 : *Icellui Mahiet trouva une baudrée ou vieulx Drapper pour nettoier le four.*

° **DRAPARIA**. Vide in *Drappus*.

° **DRAPARIUS**, Pannorum textor et mercator. Charta Guill. episc. Paris. ann. 1222. in Reg. B. Cam. Comput. fol. 150. r° : *Dominus rex vult et concedit, ut nos Paris. episcopus et successores nostri... habeamus apud Parisius unum Draparium.* Vide in *Drappus*.

° **DRAPELLARIUS**, Qui jus vel veniam habet pannos in choro ferendi, ex Stat. eccl. Andegav.

° **DRAPELLUS**, DRAPPELLUS, dimin. a *Drappus*, Panniculus, nostris, *Drapel* et *Drappel*. Lit. remiss. ann. 1356. in Reg. 85. Chartoph. reg. ch. 83 : *Nigasius ... percussit dictum Richardum ... in mentone de extremitate digitorum manus suæ, tunc indutæ de quadam mitana Drappellorum.* Aliæ ann. 1357. ibid. ch. 187 : *Quo facto ipse cum quodam fardello Drappellorum suorum et quibusdam aliis rebus*

suis ad domum suam rediens, etc. Aliæ ann. 1390. in Reg. 138. ch. 171 : *En laquelle* (huche) *il apperçut un Drappel enveloppé, etc. De Marre vouloit prendre un petit Drappel, ou un pou d'estouppes en l'ostel dudit Ingrant, pour envelopper un pou de graisse qu'il avoit acheté,* in aliis ejusd. ann. ibid. ch. 174. Invent. S. Capel. Paris. ann. 1363. ex Bibl. reg. : *Unus rubisus ornatus auro, 2. esmaldi, et plures alii lapides in uno Drappello. Plusieurs autres pierres en un Drappel,* in Invent. Gall. Aliud ann. 1376. habet : *in uno panniculo lineo involuta. Drappaille,* eodem significatu in Lit. remiss. ann. 1419. ex Reg. 171. ch. 136 : *Ouquel coffre il ne trouva que linge et Drappaille.*

° **DRAPERIA.** Vide supra *Draparia.*

° **DRAPERIUS,** Officium in Ordinibus militaribus. Charta Alfonsi comit. Pictav. ann. 1270. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 1 : *Dilectis in Christo fratri Guillelmo de Villareto ejusdem domus Aconensis Draperio, etc.* Idem qui apud alios *Vestiarius* appellatur. Vide in *Drappus,* ubi alia etiam notione occurrit.

✱ 1. **DRAPPELLIO.** [DRAPELLUS : « Tam pannis laneis quam aureis et sericinis banderiis, *Drappellionibus* et aliis rebus plurimis. (Mandat. Camer. Apost. Arch. Vatic. an. 1430-34, f. 60). »]

✱ 2. **DRAPPELLIO.** [Gallice *Draperies :* « Pro libris 2. de taffetano cremosino pro 34. *Drappellionibus* dicti baldachini. (Mandat. Camer. Apost. f. 28, an. 1458). »]

° **DRAPPELLUS.** Vide supra *Drapellus.*

¶ **DRAPIS,** ut mox *Drappus.* Vide in *Brusdus.*

DRAPPUS, Pannus, Gallis *Draps,* Italis *Drappo :* quæ vox occurrit in Notis, quæ Tyroni adscribuntur pag. 161. Capitula ad Legem Alamannor. cap. 31. Edit. Steph. Baluzii : *Si quis altero per mano aut per Drappo iratus priserit, sol. 9. solvat.* Marculfus lib. 1. Form. 12 : *Cum... argento, auro, fabricaturis, Drappis, vestimentis, vel omni supellectile eorum.* Eadem fere lib. 2. Form. 10. 14. 16. Capitularia Caroli C. tit. 29. § 1 : *Quando solemus reverti... ad mansiones nostras detonsi et delavati, cum Drappis et calciamentis Depannatis.* Capitula Adalhardi cap. 52 : *Ut super alterius Drappum non sedeatur.* Vetus Charta exarata Conrado Rege regnante, in Tabulario Ecclesiæ Viennensis fol. 29 : *Et omnis substantia mea tam in vino quam in annona, et in auro atque argento, et in Drapis et vasculis, simul cum bobus et porcis, una cum meliore equo meo, et spata, et lancea, etc.* Chronicon Fontanellense cap. 16 : *Drapos albos 20. de quibus camisiæ 20. fieri possent. Drapus plumatus,* in Charta Heccardi Comitis Augustodun. apud Perardum in Burgundicis pag. 26. Adde Capitulare de Villis cap. 42. [Novam Gall. Chr. tom. 3. col. 488. etc.] [°° Polypt. Irmin. Brev. 11. cap. 13.]

¶ DRAPPIUS vel DRAPPIA. Instrument. ann. 771. Ampliss. Collect. tom. 1. col. 35 : *Ea scilicet ratione ut annis singulis ad Missam S. Salvatoris sex denarios valentes, aut in cora, aut in Drappiis aut in pecunia solvere debeam.*

DRAPA dixit Adrianus II. PP. apud Argentreum in Hist. Armor. lib. 2. cap. 22 : *Triginta camisias et 30. Drapas laneas variis coloribus tinctas.*

¶ DRAPERUS, Eadem notione. Testamentum Seniofredi Comitis Barcinon. ann. 966. Marcæ Hisp. col. 887 : *Et alium meum mobilem quidquid habuero, quando migravero de hoc seculo, sive in argento, sive in pane et vino, sive in bestias majores vel minores, sive in Draperos, etc.*

DRAPPALE, Quidquid ad drappos pertinet. Formulæ veteres cap. 39 : *Aurum, argentum, Drapalia, æramen.* Ita in Form. 47. in Chartis Parensalibus 8. et 13. in Form. 7. ex Baluzianis, etc.

Cæterum notanda formula, *Estre des Draps de quelqu'un,* apud Froissartem 2. vol. cap. 77. et in Arestis ann. 1401. et 1474. de eo, qui ex alicujus familia est, et illius *liberationes* seu *livrées* percipit. Speculum Historiale MS. Joann. Abb. Laudun. l. 10 : *A Lille i avoit un Chevalier, qui estoit dou païs de Pulle, et estoit aux Draps Robert de Flandres.*

° Charta ann. 1346. in Reg. 75. Chartoph. reg. ch. 530 : *Lequel Pierre Gaude estoit, si comme l'en disoit, clerc et familier et des Draps des religieux de S. Pierre d'Abbeville.* Alia ann. 1362. in Chartul. 23. Corb. : *Accordons auxdits religieux* (de Corbie) *que eux et leurs successeurs, leurs gens, familiers et serviteurs, estans à eulx, à leurs Draps et en pensions, etc.* Lit. remiss. ann. 1473. in Reg. 195. ch. 1159 : *Jehan le Bourrelier prestre... estant des Draps de la sainte Chappelle de nostre palais à Paris, etc.* Vide *Roba.*

¶ DRAPERIA, ut *Drappus.* Codex MS. reddituum Episcopatus Autissiod. circa annum 1290 : *Tela pelliparia, merces, Draperia, graingne, alnus, cuminum, cuprum operatum debent paagium, veluti aliæ res desuper nominatæ.* Chron. Parm. ann. 1304. apud Murator. tom. 9. col. 850 : *Cum omnibus fondechis, et mercationibus, et Drapperiis, et aliis mercadantiis.*

° DRAPARIA, DRAPERIA, Pannorum textura vel officina. Charta Phil. Aug. ann. 1204. apud *Fleureau* in Hist. Bles. cap. 29. pag. 133 : *Hi etiam quatuor* (ministeriales) *custodient quod Draperia sit fidelis et bona.* Comput. ann. 1399. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 152. col. 2 : *Pro una coxa carnium salsarum pro Draperia... Pro uno edulo pro Draparia, vij. grossos. Pro caseo pro Draparia, iij. grossos. Drapperie* dicitur Vectigal, quod ex pannorum venditoribus percipitur, in Chartul. Latiniac. fol. 246. v° : *Ce sont aucunes fermes, qui estoient de prouffit à l'abbaye de Laigny ès foires de Champaigne et Brie à Laigny sur Marne. Premièrement la Drapperie vault ccccx. livres, etc.*

¶ DRAPERIA, Locus ubi venduntur vel conficiuntur *drappi.* Charta Gervasiæ Dominæ Dinanni pro Abbatia S. Albini Ord. Cisterc. ann. 1236. in Hist. MS. ejus Abbatiæ per Guillelmum *Gauthier : Concessi... XII. lib. annui redditus, et eas assignavi omni anno recipiendas in Draperia Dinanni de primis redditibus meis.* Charta Edwardi I. Reg. Angliæ ann. 1299. apud Rymer. tom. 2. pag. 855. col. 2. de assignatione dotis Margaretæ Reginæ Angliæ : *Civitatem Wintoniæ cum Draperia et cum minutis firmis ac aliis pertinentiis suis. Scamnum Draperiæ,* Scamnum ubi *Drappi* venales exponuntur, in Charta Calomontis ann. 1399. Procuratio Gerundæ civitatis ann. 1289 : *Tota Universitas prædictæ civitatis Gerundæ congregati et congregata per preconem, ut moris est, in Draperia sive placea ejusdem civitatis... Acta sunt hæc in Draperia sive placea civitatis Gerundæ.* Sic videtur dictum Forum, quod in eo *Drappi* maxime venderentur. *Cum aliquis... iverit ad Draperium causa emendi vel vendendi pannos,* in Statutis Massil. lib. 2. cap. 40. § 2.

DRAPERIUS, DRAPPERIUS, Drapporum mercator, nostris *Drappier,* Italis *Drappiero.* Curia Generalis Catalaniæ, acta in villa Montisalbi ann. 1333. sub Alphonso Rege Aragon. : *Ordinamus, quod quicumque mercator, vel Draperius, et eorum negotiatores seu factores, teneant commandas alterius, vel merces, etc.* [Statuta Massil. lib. 2. cap. 40 : *De Draperiis : Constituimus quod omnes Draperii... jurent... pannos, quando ipsos vendent, extendere supra bancam non trahendo, sed extendendo de plano.* Plura ibi de *Draperiis,* ut et lib. 1. cap. 36. Statuta Arelat. MSS. art. 54 : *Statuimus quod Drapperii non sint ausi prohibere, aliquem sartorem recipere pannos in operatoriis suis causa emendi pro aliquo.* Pluries memorantur *Draperii* in Codice MS. reddituum Episcopatus Autissiod. semel in Maceriis Insulæ Barbaræ tom. 2. pag. 673. et alibi.]

¶ DRAPPARIUS, Textor drapporum. Charta Bernardi de Turre ann. 1308. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 783 : *Drapparii, ferrarii, et coyrarii, sutores sotularium pelliparii, tres denarios quilibet pro annata.*

DRAPERIUS. Statuta Ordinis S. Joan. Hieros. cap. 19. § 37 : *Ubi statuta loquuntur de Draperio, is intelligitur, qui nunc magnus Conservator appellatur, qui Baillivus Conventualis est venerandæ linguæ Aragoniæ, Cataloniæ et Navarræ.* Recensetur inter 6. Majores *Bajulivos* Conventuales Ordinis, tit. 10. § 1. Illius officium describitur § 23 : *Draperius seu ejus locum tenens, interveniat et adsit contractibus pannorum, telarum, camelotorum et canavassorum pro soldeis solvendis : adsit quoque spoliis fratrum distribuendis.* Vide *Trapus.*

¶ DRAPERARIUS. Statuta Equitum Theuton. art. 78. apud Duellium Miscell. lib. 2. pag. 60 : *Si missus fuerit alicui Fratri pannus qui sufficiat ad unam vestem, recipere potest, sed non retinere sine licentia Draperarii.*

¶ DRAPARIA, Locus ubi servantur vel abluuntur *Drappi* seu vestimenta. Eadem Statuta art. 74 : *Quando vestes abluuntur, feruntur ad Drapariam.* Erit forte qui malit *Drapariam* intelligi mulierem abluendis *Drappis* seu vestibus occupatam.

¶ **DRAPIFER,** Venditor, vel potius Textor *Drapporum.* Testamentum Beatricis de Alboreya Vicecomitissæ Narbonæ ann. 1367. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1521 : *Et ad finem ut melius satisfiat illis de nobis conquerentibus in iis, in quibus nos eisdem teneri apparuerit tempore mortis nostræ, sicut sunt sartores, Drapiferi, sutores, et alii ministrales, quibus forte secundum eorum laborem tenemur eisdem, vel aliquotiens in retinendo laborem de eis quæ emuntur ab eisdem.*

✱ **DRAPUS.** [DRAPPUS : « *Drapo* I. sirico. — Toalia I. sirica. (Thesaur. eccl. Claromont. Arvern. in Mus. Arch. dep. p. 41. an. 980.) »]

DRAQUILI, *Manus invidi.* Papias. [Isidorus in Glossis habet *Draquiti, Manus invidi.*]

DRASCUS, Hordeum, sive *Braserium* coctum, postquam cerevisia inde expressa est : nos *de la Drague* dicimus, [alii *Drache,*] Angli *Draines* et *Draff.* Matthæus Paris in Vitis Abbatum S. Albani : *Et præbendam quotidianam ad duos equos de granario nostro sumendam : unum cribrum furfuris, et majorem cuvam de Drasco unaquaque septimana.*

¶ DRASQUA, Eadem notione. Chartular. S. Vandregesili tom. 1. pag. 803 :

Oblationibus, arietibus, augusto nostro, si nos braciare contigisset, Drasqua, et etiam omnibus aliis ad dictum servitium pertinentibus. Eadem, ut puto, notione, le Roman *de Cortois d'Artois* MS :

Mais mon pain resamble becuit,
Il est fait ou d'orge ou de Droe
A envis menjase si floe.

Vocis etymon puto Teutonicum *Drascan*, Triturare, ut exponit Schilterus in Glossario Teutonico. [°° Potius Germ. *Trüsen*, *Triester*, Gr. Τρύγη, τρύξ, Fæx. ADEL.]

° **DRAVERIA**, Leguminis species, vulgo *Dravée* vel *Draviere*. Comput. Ms. fabr. S. Petri Insul. ann. 1473 : *Johanni Crassier pro blado, Draveria, lino et soucrione.*

¶ **DRAULIA**, Quæ præter rationem abs reis et accusatis delicto exigebant Officiales Dominorum. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 324. ex Præcepto anni 1333 : *Ne etiam subditi extorsionibus et Drauliis, quæ quandoque plus quam apprehenderet pœna, ascendunt, de cætero opprimantur.* Vide *Druaylia*. [°° Germ. *Drillen* est vexare. ADEL.]

° **DRAYA**, *Drayo* Provincialibus et Occitanis, Semita, Gall. *Sentier ;* proprie via, qua pecus transire solet. Charta Joan. dalph. Vienn. ann. 1316. in Reg. 87. Chartoph. reg. ch. 84 : *Sicut protenditur Draya, qua descenditur de versus dictam ruppam usque ad dictum pontem Sichier.* Alia ann. 1361. in Reg. 101. ch. 96 : *Protenditur ab ipso loco usque ad Drayam de Moncaneto, et a dicta Draya protenditur usque ad solum de passu Royn.* Recognit. ann. 1460 : *Sequendo la Drayam, quæ venit de la Lars, qua itur ad furcas justitiæ.... Item ulterius dedit unam terram confrontatam cum Draya, qua itur versus puteum.* Permut. ann. 1539. ex schedis D. *Chaix* Aquens. patr.: *Item quamdam aliam terram..... confrontatam ab Oriente cum Draya tendente versus Isclonum des Maynes..... et cum Draya tendente versus Durentiam. Confrontatam cum Draya, qua itur ad castrum,* in Instr. ann. 1543. ex eisd. schedis.

° **DRAYETUM**, Cribrum, *Drayo* Provinc. et Occit. Invent. Ms. ann. 1379 : *Item unum Drayetum de area parvum.* Vide *Draihatum granum.*

¶ **DRECHURA**, *sive Pulmentum Domino solvi consuetum*, ab eo qui modo vetito piscatus est, ut habetur in voce *Batuda ;* sed vereor ne legendum sit *Drectura*. Vide *Directum* 3. [° Vide supra *Direchura.*]

¶ **DRECTATICUS**, DRECTURA, DREITURA. Vide in *Directum* 3.

° **DREGEMUNDUS**, Navis cursoria, idem quod *Dromo*. Epist. Soldani Ægypt. in Chron. Joan. Whethamst. pag. 407 : *Tu habes galeas, nos hissiros, tu classes, nos Dregemundos.* Vide *Dromones.*

° **DREISSA**, diminut. a *Draya*, Semita. Vide supra in hac voce. Charta ann. 1419. ex Schedis Pr. *de Mazaugues : Nominando pro descentione dictorum boum isclam juxta Verdonum,..... et a dicta draya et Dreissa quantum durant istæ isclæ.*

° **DREITURA**, Jus, quod quis habet in re aliqua, reditus, præstatio. Pactum ann. 1063. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 246 : *Neque de alios fevos, neque de alias Dreituras, quæ ego Rodgarius comes filius Garsendæ hodie habeo, etc.* Vide in *Directum* 3.

° **DREITURAGIUM**, Eodem intellectu. Charta ann. 1271. in Reg. feudor. Aquit. ex Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rubr. fol. 48. r° : *Tradidit... voluntatem et patientiam liberam recipiendi, habendi et retinendi jura et Dreituragia pertinentia ad prædicta.*

DRENCH, DRENGUS, DRENGAGIUM. In Domesdei *Drench* sumuntur pro hominibus domino feudali obnoxiis, seu certa vassallorum specie, tit. *Cestresc. Hujus manerii aliam terram* 15. *homines, quos Drenches vocabant, pro* 15. *maneriis tenebant.* Alibi : *Ad ipsum manerium pertinebant* 34. *Drench, et totidem maneria habebant.* Ex quibus infert Spelmannus, ejusmodi *Drenches* vassallos fuisse haud omnino infimæ sortis, ut qui maneria singuli possiderent : additque, in veteri Charta *Drengos* appellari, hosque dici tenuisse terras suas *per servitium Drengagii.* De eorum origine ita Schedula ab illo laudata de familia Sharneburnorum in agro Norfolciensi : *Eduinus* (de Sharneburne) *et quidam alii, qui ejecti fuerunt* (e terris suis) *abierunt ad Conquestorem, et dixerunt ei, quod nunquam ante conquestum, nec in conquestu suo, nec post, fuerunt contra ipsum Regem in consilio et auxilio, sed tenuerunt se in pace : et hoc parati sunt probare, quomodo ipse Rex vellet ordinare. Per quod idem Rex fecit inquiri per totam Angliam si ita fuit, quod quidem probatum fuit. Propter quod idem Rex præcepit, ut omnes illi, qui sic tenuerunt se in pace in forma prædicta, quod ipsi rehaberent omnes terras et dominationes suas, adeo integre et in pace, ut unquam habuerunt, vel tenuerunt ante conquestum suum : et quod ipsi in posterum vocarentur Drenges.* Ex quibus, inquit Spelmannus, notandum est, eos omnes eorumve antecessores, qui e Drengorum classe erant, vel per *Drengagium* tenuere, sua incoluisse patrimonia, quæ possidebant ante adventum Normannorum. [°° Danis *Drengr*, Comes, satelles, proprie Vir fortis. Vide Ihre Gloss. Suio-Gothic. tom. 1. col. 349. et infra *Drungus*. ADEL.]

THRENGUS, Eadem notione. Epistola Monachorum Cantuariensis Ecclesiæ ad Regem Henricum II. apud Somnerum in Tract. de Gavelkynd pag. 123. 210 : *Quia vero non erant adhuc tempore Regis Willelmi Milites in Anglia, sed Threnges, præcepit Rex, ut de eis Milites fierent ad terram defendendam. Fecit autem Lanfrancus Threngos suos Milites, Monachi vero non fecerunt, sed de portione sua ducentas libratas terræ dederunt Archiepiscopo, ut per Milites suos terras eorum defenderet, et omnia negotia eorum apud Curiam Romanam suis expensis expediret ; unde adhuc in tota terra Monachorum nullus Miles est, sed in terra Archiepiscopi, etc.* [° Idem qui apud Germanos *Dienismannus*. Vide supra in hac voce.]

°° DRENGNUS. Chart. Henric. I. in Abbreviat. Placit. pag. 67 : *Sciatis me dedisse et concessisse Hildredo .... terram quæ fuit Gamel, filii Bern, et terram illam, quæ fuit Glassam filii Brictrici, Drengnorum meorum, etc.*

°° DRENGAGIUM. Rot. 7. pasch. ann. 6. Edward. 1. Northumb. in Abbr. Placit : *Henricus de Fenwyke tenuit villas de Fenwyke, etc...in Drengagio, et postea convenerunt inter se, et dictus Otnelle remisit servicium Drengagii, etc.* Ibid. rot. 14 : *Drengagium est certum servicium et non servicium militare.*

¶ **DRENSARE**, Clamor cygnorum Auctor Philomenæ :

Cygni prope flumina Drensant.

° **DRESSADERIUM**, Abacus, tabula, ubi vasa reponuntur ad mensæ ministerium, Occit. *Dressadou*, nostris alias *Dressoir*. Inventar. ann. 1476. ex Tabul. Flamar. : *Item plus unum Dressaderium coralli, cum duobus armariis et duobus tiretis,.... munitum de suis sarralhiis et clavibus, et supra eundem Dressaderium unum candelabrum metalli.* Vide *Dressorium*. *Dressouoir* vero, Cochleare majus, quo dapes disponuntur, in Lit. remiss. ann. 1408. ex Reg. 163. Chartoph. reg. ch. 6 : *Une cuillier d'airain, appellée Dressouoir.*

° **DRESSARE**, a Gallico *Dresser*, Dirigere vel æquare. Libert. Petræ-assisiæ ann. 1341. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 647 : *Modo simili possunt circumcirca dictam bastitam pontem seu pontes construere, et itinera mutare et Dressare, prout faciendum fuerit pro utilitate regia et reipublicæ.*

DRESSORIUM, DRESSATORIUM, ex Gallico *Dressoir*, Abacus, tabula, ubi vasa reponuntur ad mensæ ministerium : Anglis, *A Dresser*. Willelm. Thorn : *In tabulis, trestellis, Dressoriis faciendis.* Ceremoniale Romanum lib. 1. sect. 3 : *Credentiam antiqui Ceremoniarum Codices Dressatorium dixerunt.* Christina Pisana *au Tresor des Dames* 3. part. cap. 3 : *Un grand Dressoir couvert comme un Autel tout chargé de vaisselle d'argent.* Vide *Directorium* [*Dressaderium* et *Drectorium.*]

° **DRESTA**, *Prov. Correa*, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

¶ **DRESTE**. Descriptio bonorum Domini de Eska ex Archivo S. Audomari : *Item, quidam debent adductionem, quæ Gallice dicitur Dreste.... adducere animalia, cujuscumque generis fuerint, ubicumque Censuarius voluerit.*

° **DRESTURA**, ut supra *Dreitura*, nostris etiam *Dréture*. Charta ann. 1247. ex Chartul. Campan. fol. 342. col. 2 : *Nous Aubers abbés et touz li covanz de Chätrices faisons savoir... que nos avons donné à Thiebaut... le mont de Passavant... Nos n'am porons panre ne issues, ne autres choses, fors nos Drétures.* Tabul. S. Germ. Prat. ann. 1253 : *Cum omni jure, dominio, possessione, proprietate, justitia et Drestura, quæ in ipsis rebus et singulis earum eisdem competebat.* Charta ann. 1266. in Chartul. Guill. abb. ejusd. monast. fol. 177. r°. col. 1 : *Cum omnibus juribus, dominio, justitia, redeventiis, Dresturis, commodis et emolumentis.*

¶ **DRETATICUM**. Vide *Directum* 3.

° **DRETATULA**, Instrumentum, ni fallor, quo aliquid attollitur. Charta ann. 1147. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 518 : *Caritative tamen ego recepi Rogerius prænominatus a te Guillelmo præposito præfato D. cc. sol. Melgor. et x. martellos cum suis Dretatulis, et vij. maximos ballones.* Nisi de iis intelligas quæ ad *martellos* pertinent.

¶ **DRETECTORIUM**, ut *Dressorium*. Ordinatio Humberti II. Dalphini ann. 1340. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 393. col. 2. de Magistro coquinæ : *Item, quod advertat et præsentialiter videat diebus singulis carnes crudas truncari et scindi, antequam poni debeant ad coquendum, ita quod in Dretectorio per consequens revideat, ne per coquos vel alios de coquina fraus committatur.*

¶ **DRETTURA**, DRETURA, Vide *Directum* 3.

¶ **DREVA**. Leges Hoeli boni R. Walliæ : *Drevæ manipulorum unius vinculi de avena.*

¶ **DREY**, Munera Officialibus Dalphini

Vienn. oblata, ideo *Drey* dicta, quod juris sui, Gall. *Droit*, ea esse existimarent. Ordinatio Humberti II. ann. 1340. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 397. col. 1: *Super jure seu Drey Officiorum. Item, expresse præcipimus intransgressibiliter observari, quod nullus prædictorum Officialium Hospitii nostri.... aliquod jus seu Drey per se vel per alium ejus nomine recipiant in servitiis et Officiis supradictis, sed quidquid per eos consuetum erat recipi hactenus debeat nostris commodis rationabiliter applicari.*

° **DREYLING**, vox Germanica, Dolium communi ter tanto majus. [°° Tertia pars culei. ADEL.] Charta Wladislai IV. reg. Bohem. ann. 1515. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 567: *Volumus ut abbates Lucenses hodierni et futuri abbatibus Strahoviensibus quotannis duos Dreyling vini transmittant; ..... vel loco horum duorum Dreyling viginti quinque sexagenas grossorum monetæ Bohemicæ eis tradere teneantur.*

¶ **DREYTURA**. Vide *Directum* 3.

° **DRICTA**, Jus, quod quis habet in re aliqua, ut supra *Drestura*. Sentent. ann. 1080: *Ipso die, quo Imbertus accepit ipsum castellum usque ad diem, quo pliverunt Drictam in manu vicecomitissæ ad ipsam valentiam, qua valebat in ipso die quo ipsum castellum accepit.* Vide in *Directum* 3.

¶ **DRICTUM**, Tributum, pensitatio, vectigal. Ogerius Panis lib. 4. Annal. Genuens. ad ann. 1205: *Prænominatus Comes pro jam dicto servitio et dictorum Januensium in Malta habitantium intuitu, cunctis Januensibus Dacita vel Drictum, quæ vel quod in Tripoli soliti erant dare, remisit.* Bartholom. Scriba lib. 6. eorumd. Annal. ad ann. 1230: *Miserat litteras suas domino Bajulo in ultramarinis partibus constituto, continentes quod ab hominibus Januæ et de districtu Drictum Cathaniæ acciperet, scilicet decenum.* Vide *Directum* 1. et 3.

¶ **DRICTURA**. Vide *Directum* 3.

° 1. **DRICTUS**, Tributum, vectigal, nostris *Droit*. Convent. Saonæ ann. 1526. pag. 9: *Item de gratia speciali concedunt quod Saonenses pro commarchiis, Drictibus et gabellis... non possint nec debeant trahi ad præsentem civitatem Januæ.* Et pag. 34: *Quod Saonenses teneantur solvere caratos maris, et Drictus, et alias quascunque gabellas, quocunque nomine censeantur.* Vide *Drictum*.

° 2. **DRICTUS**, Erectus, Gall. *Droit*. Tract. Ms. de Re milit. et machin. bellic. cap. 114: *Lucerna ambulatoria in mantelleto... ardens stat Dricta, et cum ea potest focari portam seu propugnaculum civitatis.* Vide infra *Drizare* 1.

DRINCEHEN. Vide in *Outhorn*.

DRINCLEAN, Tributum pro potu; vox Saxon. a Drinc, potus, et lean, stipendium, merces, tributum. Leges Canuti Reg. Angl. cap. 109: *Et Drinclean, id est retributio potus.*

¶ **DRINDIRE**. Auctor Philomenæ: *Mustelaque Drindit.* Vox fingitur ab ejus clamore. Vide *Drivorare*.

° **DRINGUET**, Ludi genus. Lit. remiss. ann. 1380. in Reg. 118. Chartoph. reg. ch. 220: *Regnaut Dargent... s'embati en une compaignie de jeunes hommes, par lesquels il fu induis à jouer à un jeu, que l'en appelle au Dringuet. Driguet*, pro *Dringuet*, in aliis ann. 1383. ex Reg. 123. ch. 19. Aliæ ann. 1396. in Reg. 150. ch. 180: *L'exposant estant à la foire de Montereul emprès Guise, ... fut alez parmi ladite foire, et y eust trouvé un lieu publique ou l'en jouoit au Dringuet.* Rursum aliæ ann. 1405. in Reg. 160. ch. 219: *Aucuns de la compaignie demanderent au suppliant s'il vouloit jouer au Dringuet.* Ubi fortasse legendum *Drinquet*, atque adeo idem est quod *Trinquetum*, vulgo *Trictrac.* Vide in hac voce. Neque enim insolens omnino mutatio literæ *t* in *d*.

° **DRINOLARE**, *Vox mustellorum*, in Glossar. ex Cod. reg. 7657. *Drinorare*, in alio laudato supra in v. *Baulare*. Utrumque rectius quam *Drivorare*.

¶ **DRIOGALAPTES**. Vide *Druocolaptes*.

° **DRISARE**. Vide infra *Drizare* 1.

° **DRISUM**, *Lo tribunale*. Gloss. Lat. Ital.

¶ **DRIVORARE**, De clamore mustelæ dicitur supra in *Baulare*. Vide *Drinolare* et *Drindire*.

° **DRIZAGNOLUM**, Canalis directus, per quem effluunt aquæ. Stat. Mutinæ rubr. 259. pag. 49. v°: *Statuimus quod per omnes homines, habitantes in villa Rami, fieri debeat unum scolarolum sive Drizagnolum per insulam, etc.*

° 1. **DRIZARE**, Erigere, Ital. *Drizzare* et *Dirizzare*, Gall. *Dresser*. Guido de Vigev. Ms. de Modo acquir. et expugn. T. S. cap. 2: *Sed antequam sit tota Drisata, intrent baltriscam qui debent intrare, et cum baltrisca fuerit erecta, trahantur supra homines; .... sed antequam Drizetur, firmetur baltrisca in capite.... Drisantes baltriscam semper muniantur ex illis cultris et portis.* Vide supra *Drictus* 2.

° 2. **DRIZARE**, DRIZZARE, iisdem Italis, Dirigere, figuram rectam rei alicui restituere; unde *Drizata* et *Drizzatio*, ipsa ad rectum restitutio. *Dresser*, eodem sensu, dicimus. Charta ann. 1225. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col 342: *Et quod exstimatores communis Mutinæ non possint cambiare, ingroxare, neque Drizare in vineis et terris, etc.* Et col. 343: *Ego exstimator juro bona fide cambia sive permutationes, et Drizatas, et divisiones ad meum officium pertinentes, facere secundum statuta et ordinamenta communia Mutinæ.* Stat. Mantuæ lib. 2. cap. 24. ex Cod. reg. 4620: *De ingrossationibus et Drizzationibus et rerum divisionibus. Statuimus quod dom. potestas et ejus judices ad jus deputati teneantur et debeant ingrossare et Drizzare justo pretio, re per testes idoneos diligenter scrutata, petentibus ingrossationem vel Drizzationem sibi fieri in aliqua terra vel possessione posita infra terminos lapideos.* Pluries ibi Stat. Montis-reg. pag. 249: *Item statutum est quod si esset in dicta bealeria seu bealeriis aliqua vota, quod dicta bealeria non iret acta, quod massarii dictæ bealeriæ possint facere Drizare, ita quod vadat recta.* Vide supra *Dressare*.

¶ **DROFDENN**, Saxonibus, Silva, vivarium, ubi feræ nutriuntur. Vetus Charta apud Th. *Blount* in Nomolexico: *Dominus debet habere Drofdennes arbores de crescentia* XL. *annorum et infra.*

¶ **DROGAMUNDUS**, DROGOMANDUS, DROGOMANNUS. Vide *Dragumanus*.

° **DROGARIA**, Aroma quodvis, materia ex qua medicamenta et aliæ compositiones conficiuntur, Ital. *Droga*, Gall. *Drogue*. Convent. Saonæ ann. 1526: *Pro quibuscumque generibus specierum, seu aromatum et Drogariarum, etc.* Rursum: *Item pro qualibet salmata.... aliorum quorumcumque generum aromatum, seu specierum et Drogariarum, soldum monetæ Saonæ.*

DROITURA. Vide *Directum* 3.

° DROITEURA, ut *Droitura*, Jus, quod quis habet in re aliqua, reditus, præstatio, in Charta Phil. III. reg. Franc. ann. 1275. ex Reg. parvo S. Germ. Prat. Hinc *Droitures* dixerunt nostri sacramenta potissimum aliaque ecclesiæ subsidia, quæ moribundis debentur administrari. Lit. remiss. ann. 1347. in Reg. 68. Chartoph. reg. ch. 272: *Lequel Jehan Beauvoir vesqui après ledit coup par neuf jours ou environ, et ot ses Droitures comme bon catholique.* Aliæ ann. 1383. in. Reg. 123. ch. 260: *Jehan Guillon accoucha malades de grieve maladie.... par telle maniere, que d'icelle maladie il fu confessé, commenié au lit et annulié, et ot toutes les Droitures de saint église.* Rursum aliæ ann. 1394. in Reg. 146. ch. 184: *Laquelle femme alla de vie à trespassement après ce qu'elle ot eu toutes ses Droitures.* Ita etiam legendum, pro *Doctrines*, in Lit. remiss. ann. 1383. ex Reg. 124. ch. 272: *Icellui Delamare.... prins ses sacremens et Doctrines, comme bon catholique;... assez tost après il ala de vie à trespassement.* Vide supra *Adresciare*.

° **DROILLIA**, a vulgari *Drouille*, quod id venditionibus corollarii vice pretio rei emptæ superadditur. Charta ann. 1369. ex Cod. reg. 5187. fol. 81. v°.: *Dictus Hugo solvat... dicto Petro tres florenos... pro rata sua Droilliarum per dictum Petrum solutarum, quando dictam vineam acquisivit.* Vide *Druaylia*. Hinc

° **DROLIA**, Quod præter debitum a justitiæ ministris exigitur sub muneris nomine. Charta Car. dalph. ann. 1356. in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. *Vienne* fol. 5. r°.: *Johannes de Bonnenco... post officii cessum delatus apud nos... pretextu (quod) Drolias et alia munera a jure prohibita, etiam frequenter excessiva, sigillorum præmia recipiendo, etc.* Vide *Draulia* et infra *Druulia*.

DROMEDA. Julius Africanus lib. 6. Histor. Apostolicæ pag. 77: *Venerunt nuncii, qui missi fuerant cursu velocissimo in Dromedis, etc.* Joan de Janua: *Dromeda, quoddam genus camelorum, minoris quidem staturæ, sed velocioris.* [Isid. lib. 12. Orig. cap. 1. addit.: *Unde et nomen habet; nam* δρόμας *Græce cursus velocitas appellatur. Centum et amplius miliaria uno die pergere solet.*] Vopiscus in Aureliano: *Camelis, quos Dromadas vocitant.* S. Hieronym. in Vita Malchi: *Videmus camelos, quos ob nimiam velocitatem Dromedas vocant.* Et in Vita Hilarionis: *Qui locatis Dromedis, capellis, etc.* Vide Fulcherium Carnot. lib. 2. cap. 31. sed et

DROMEDARIUS dicitur pro Dromade. Gloss. Camberonense: *Dromedas, et Dromas, et Dromedarius. idem animal est minus Camelo, sed velocius.* Papias: *Dromedarius, genus camelorum, minor quidem, sed velocior, unde et nomen habet.* [Glossar. Sangerman. n. 501: *Dromedarius, Camelus velox.*]

DROMEDARIUS, *Camelarius, qui ducit dromedos*, Ugutioni et Joan. de Janua. *Magister Dromedariorum*, Papiæ. Camelum autem *Dromada* vocat Livius.

° DROMEDUS, ut *Dromeda*. Gloss. in Bibl. Heilsbr. pag. 54:

Bubalus, alx, pardus, velox nimiumque Dromedus.

¶ **DROMONARIUS**. Vide in *Dromones*.

DROMONES, Naves cursoriæ, expediti cursus navigia. Isidorus lib. 19. Orig. cap. 1: *Longæ naves sunt, quas Dromones vocamus, dictæ, quod longiores sunt cæteris, etc.* Ugutio: *Dromo, longa navis et velox.* Ælfricus in Gloss. Saxon.: *Dromo*, Æsc, vel Bar**ð**, *navigium.* Πλοῖα μακρά, Procopio lib. 1. Vandal. pag. 106.1. Edit. a quo sic describuntur: Μονήρη μέντοι,

καὶ ὀροφὰς ὕπερθεν ἔχοντα, ὅπως οἱ ταῦτα ἐρέσσοντες πρὸς τῶν πολεμίων ὡς ἥκιστα βάλλοιντο. Mox subdit : Δρόμωνας καλοῦσι τὰ πλοῖα ταῦτα οἱ νῦν ἄνθρωποι, πλεῖν γὰρ μετὰ τάχος δύνανται μάλιστα. A velocitate igitur cursus dicta navigia ista censet Procopius. Et certe primus *Dromonum* usus fuit ad cursum publicum. Nam non equis tantum vehiculisque stetit; sed navigiis etiam hac Dromonibus, per flumina, lacus, sinus, ut res tulit, distributis, quod ex Tabula Itineraria apparet, quæ iter Verona Ravennam per Hostilias designans, Hostiliis Ravennam per Padum iter faciendum notat; et ex Senatore, apud quem Theodoricus rex Dromonariis Hostiliensibus in hunc modum scribit lib. 2. Epist. 31. : *Et ideo Comiti sacrarum largitionum nostra præcepit auctoritas, ut in Hostiliensi loco constitui debeatis, quatenus fiscali humanitate recreati, excursus cum veredariis per alveum Padi, more solito, faciatis : ut diviso labore equis publicis debeat subveniri, quando cursus vester non atteritur, qui per vias liquidas expeditur.* Ubi *Dromonarii* dicuntur remiges Dromonum. [** *Præpositus Dromonariorum* in ch. ann. 539. ap. Marin. in Pap. Diplom. num. 114.]

* Quod onerarias eodem nomine nonnulli appellarunt, hinc vocis etymon, contra receptam opinionem, a Gothico *Droma*, tarde progredi, parum verisimiliter accersit Peringskiol. in vit. Theodor. a Cochlæo pag. 563. ut monuit D. *Falconet*.

Ejusmodi erant navigia illa, quæ Leo Imper. fabricari jussit, quibus uteretur, cum peregre proficisci et navigare necesse esset, ut cum in Palatia suburbana, vel Asiatica, mari emenso, vellet transire. Quæ quidem βασιλικὰ δρομώνια appellata scribit Constantinus de Adm. Imp. cap. 61. *Cursorias* vocat Sidonius lib. 1. Epist. 5. : *Ticini Cursoriam (sic navigio nomen) ascendi, qua in Eridanum brevi delatus, etc.* Adde leg. 2. § 2. Cod. de Offic. Præf. Præt. (1. 27.)

Dromones etiam in Pado statuit idem Senator lib. 5. Epist. 17. et Epist. ad Childebert. quæ extat tom. 1. Hist. Franc. pag. 871. ut et in cæteris fluviis, Theophylactus Simocatta lib. 7. Histor. Mauric. cap. 10. ubi innuit, Dromones fuisse onerarias naves, quas ὁλκάδας vocant Græci : Ὁλκάδας παραστησάμενος, ἅς δρόμωνας εἴωθεν ὀνομάζειν το πλῆθος. Et lib. 8. cap. 9. ὑπηρέτην ὁλκάδα, appellat, Dromonem illum, quem Mauricius, saluti suæ fuga consulens, in portu Constantinopolitano conscendit : Δρόμωνα δὲ ταύτην εἰώθασι τὰ πλήθει ἀποκαλεῖν. Dromonum igitur usus etiam fuit ad onera deportanda, cui addictos potissimum Dromones testatur præterea Senator lib. 5. Epist. 16.

At postmodum transiit Dromonum appellatio ad majores naves bellicas. Radulph. Coggeshal. in Chron. MS. ann. 1191 : *Apparuit eis quædam navis permaxima, quam Dromundam vocant.* Eadem fere Robertus de Monte et Matth. Paris hoc anno. Nec aliter describitur a Leone in Tact. cap. 19. § 4. etc. Anna Comn. lib. 3. Alberto Aqu. lib. 9. cap. 23. lib. 10. cap. 14. Joanne VIII. PP. Epist. 45. 240. 251. Will. Tyrio lib. 20. cap. 14. Jacobo de Vitriaco lib. 1. cap. 99. Gaufredo Malaterra lib. 2. cap. 8. Walsinghamo ann. 1292. Henrico de Khinghton. lib. 3. cap. 14. Ethelwerth. lib. 3. cap. 3. lib. 4. cap. 4. Will. Neubrig. lib. 2. cap. 17. et aliis, qui varie nomen efferunt, *Dromonos, Dromundos, Dromos, etc.* vocitando. De iis etiam Philippus *Mouskes* in Hist. Franc. MS. :

Esneques et Dromons fieres,
Roges et busses et vissieres.

Le Roman *d'Amiles et d'Amy* MS. :

Enz grans Dromons et enz barges s'en entrent.

Le Roman *de Jordain* MS. :

Que gez laissai en mer enz el Dromont.

Le Roman *de la prise de Hierusalem par Titus* MS. :

Un Dromont fist loer, mult fu pleinier et grans.

[Le Roman *de Blanchardin* MS. :

Lors fait les charpentiers mander
Pour cele barge comencer,
De trente piez fu le Dromont,
Li mas en fu droit contremont,
Une broche ot el front devant,
E un autre emmi le chalant,
La tierce fu faite derriere
Pour deffendre la gent darriere.

Infra :

En mer trovasmes un Dromont
A breteschès et à chasteax.]

Scribit Philippus Pigafetta in Notis Italicis ad Leonis Tactica pag. 292. quæ in maris tractu a CPoli ad Thessalonicam navigia decurrunt, *Dromognia* appellari. [** Vide Ihrii Glossar. Suio-Goth. voce *Dromunder*. Adel. et Jal. Antiq. Naval. tom. 1. pag. 230. sqq. et 430. sqq.]

Drumon, Idem quod *Dromon*. Gregorius M. lib. 8. Epist. 37 : *Cognoscentes quale studium in præparandis Drumonibus gesseritis.* Cyprianus in Vita S. Cæsarii Arelat. pag. 235 : *Sed cum ex utraque ripa Drumonem, qui hostium obsidione injectus fuerat, Gothi Dei nutu erigere non valerent, nocte sanctum virum in Palatium revocarunt.*

Dromonarii, Dromonum remiges, de quibus supra.

DROMUS, Via, semita, ex Græc. δρόμος. Vetus notitia sub Rogerio Rege Siciliæ ann. 1144. apud Rocchum Pirrum in Archiepiscopis Messan. : *Et sic pervenit ad lapidem fissum prope Dromum, qui vadit ad Traynam, etc.* Occurrit ibi non semel. [Vide *Dromones*.]

* **DRONA**, Territorium, districtus, perperam forte pro *Trona*. Fundat. hospit. Cusani ann. 1458. tom. 2. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab. *Hontheim* pag. 436. col. 1 : *Omnia immobilia bona... in prædicta ac in dicti oppidi, nec non in Drona episcopi dictæ diœcesios parochialium ecclesiarum parochiis ac alibi consistentia, etc.* Vide *Thronus*.

¶ **DROPA**, Æ, *Inaures, ornamenta muliebria*, apud Laurent. in Amalthea.

¶ **DROPACISTA**. Gloss. Græc. Lat. : Δρωπακιστής, *Dropacista, Depilator.* Δρώπαξ Græcis, Unguentum ad evellendos corporis pilos et levigandam cutem adhiberi solitum ; unde Martialis 3. Epigr. 74 : *Psilothro faciemque lavas, et Dropace calvam :* unde et

¶ Dropacare, Dropace involvere. Octav. Horatianus : *Liniendus est, ita tamen, ut ante hydropicus toto corpore Dropacetur.* Similis est notio verbi δρωπακίζειν apud Græcos. Demonax apud Lucianum : Δρωπακισθῆναι τότε αὐτὸν κέλευσον.

* Unde *Dropacismus*, de quo G. Rolfinc. Method. med. special. lib. 4. pag. 11. sect. 9.

* **DROSCA**. Vide supra *Dorosca*.

¶ **DROSELITUS**, *Lapis varius, nominis causa : qui si ad ignem adplicetur, velut sudorem mittit.* Glossar. Sangerman. n. 501. ex Isidoro lib. 16. cap. 12. Scribendum esset *Drosolithus* a Græco δρόσος, Ros et λίθος, Lapis.

¶ **DROSELUS**. Vide in *Dorsarium*.

¶ **DROSSARDUS**, ut mox *Drossatus*. *Joannes de Aa... Drossardus Brabantiæ*, in Charta ann. 1378. apud Miræum tom. 2. pag. 1028. col. 2. Iterum memoratur *Drossardus Brabantiæ*, in Instrumento anni 1648. nov. Gall. Christ. tom. 4. col. 425. Verum ratione paulo diversa Thuanus Hist. lib. 40. pag. 408 : *Jam fama de milite a Brunsvico conducto, et per Frisiam licentiose rogante percrebuerat, succinctus Quæsitor, quem illi Drossardum vocant, etc.* Succinctum Quæsitorem Gallice vocamus *Prevost des Maréchaux*.

DROSSATUS, Præfectus provinciæ, Theutonice *Drossaet* et *Drossaert*, Saxon. d r o s t e. *Drossatus regni*, apud Ericum in Hist. Suecorum lib. 3. pag. 81. Idem lib. 4. pag. 121 : *Dapifer vel Drossatus Regni Mathias, etc. Gubernator Regni* pag. 122. *Princeps Senatus* exponitur Jo. Loccenio. Quem vide lib. 2. Antiq. Sueco-Gothic. cap. 18. ut et Schefferum in Upsalia cap. 16. [** Ihrium in Glossar. Suio-Gothic. voce *Drott*, tom. 1. col. 386.]

* **DROSTUM**, Vidimus ann. 1397. Chartæ Joan. ducis. Brit. ex Bibl. reg. *Cum impressura unius scuti arma Britanniæ, videlicet nonnullas herminas in quartiero dextro illius scuti, et in residuo ejusdem scuti arma de Drosto continentis, ut dicebatur et prima facie apparebat.* Hoc est, insignia gentilitia domus *de Dreux*, ex qua Petrus fuit primus dux Britanniæ, qui ejusmodi insignia in clypeo seu scuto depingi jussit.

¶ **DROTNAR**. Vide *Diar*.

* **DROTUM**. Charta ann. 1235. in Chartul. Campan. fol. 303. col. 1 : *Homines nostri manentes apud Drotum S. Brasoli et apud Drotum S. Mariæ et apud S. Petrum in prato.* Occurrit ibidem semel et iterum.

¶ **DRUAYLIA**, Accessio, corollarium, *Drouilles*, in Statutis Bressiæ art. 83. ubi Colletus potest consuli. Munusculum est pretio rei emtæ superadditum, et Judicibus fere concessum, haud multum absimile huic, quod vulgo dicimus *Pot de vin*. Extractum computi ann. 1336. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 324 : *Item, deliberavit mandato Domini Drueto de Losana et Aymoni socio ejus pro malis cottis datis per Dominum pro Druayliis domus Domini Guidonis de Grolea, quam Dominus emerat.* In quibusdam provinciis *Drolées* etiamnum vocantur minutiores in locationibus exceptiones. Vide *Draulia*, [* *Droillia* et infra *Druulia*.]

DRUCHTE, Druthe, Virgo pacta, sponsata, quæ sponso fidem dedit, a *Trewe*, Germano *Fides :* seu *Drut*, amicus. Lex Salica tit. 14. § 10 : *Si quis puellam, quæ Druchte ducitur ad maritum... mæchatus fuerit.* Editio Heroldi : *Si quis puellam sponsatam, quæ Druthe ducitur ad maritum, etc.* Germani sponsas *Druyd* vocant, unde nostri *Bru* sponsam filii appellant. Danis certe, auctore Pontano, *Hustru* est uxor, ab *Hus*, domus, et *Tru*, fidelis. Vide *Drudes*.

☞ Voce *Druthe* non virginem sponsatam, sed paranymphum hic significari recte monet Schilterus : quod Muratorius etiam præsensit. Clarissimorum scriptorum interpretationem firmant tum vox ipsa, quæ, secundum originationem suam, fidelem, amicum, dilectum, fidum designat, tum editio Eccardi, ubi legitur : *Si quis puellam sponsatam, Druthe ducente ad maritum, etc.* ac

tandem vetus Glossa a Muratorio laudata, ubi : *Tructe, id est, per nuptiatores;* hoc enim belle convenit paranympho. Saxonibus Driht-guma. Paranymphus, apud Somnerum.

DRUCULA. Vetus Charta in Metropoli Salisburgensi tom. 3. pag. 224 : *Tum incœpimus ædificare prædictam capellam, et ponere fundamentum, et fodere; circa sepulchra eorum, invenimus ossa eorum et chartas prædictas in quadam Drucula desolata.* [Lubens legerem *Arcula.*] [** A Germ. *Truhe*, Arca, cista, cujus diminut. *Truhel*, vulgo *Druhel*. ADEL.]

* **DRUDA**, Amica, amasia, Gall. *Maîtresse*, alias *Drue*. Acta Mss. Inquisit. Carcasson. ann. 1308. fol. 24. v°. : *Quod dicta Moneta, quæ erat amica seu Druda Petri Auterii hæretici, etc.* Unde *Druerie*, Prava animi affectio, in Lit. remiss. ann. 1377. ex Reg. 112. Chartoph. reg. ch. 10 : *Comme l'exposant se feust enamourez par jeunesse et Druerie de ladite femme, et elle de lui.* Præter notiones vocis *Dru* in voc. *Drudes* prolatas, occurrit etiam pro Crasso, valente, repleto. Hinc *le Dru de la joe* dicitur malæ pars crassior, in Lit. remiss. ann. 1407. ex Reg. 161. ch. 245 : *Icelluy Thierry fery ledit Simonnet de ladite esse droit sur le Dru de la joé assez près de la temple.* Unde *Desdruir* et *Désendruir*, pro Debilitare, enervare, vulgo *Affoiblir, rendre moins fort.* Guignevil. in Peregr. hum. generis Ms. :

De che me souvient il sans plus,
Que me dist qu'estoie trop Drus :
Mais se je me Dresdruissoie,
Ou aucun mal je me fesoie,
Felon me devroit on clamer.

Mirac. B. M. V. Mss. lib. 2 :

La char convient Désendruir,
Qui les péchiés veut ensuir :
Qui séndruit trop et encraise,
A péchié faire tost s'estaisse.

Danis et Septemtrionalibus *Drenge*, Pueri juvenes, robusti et nobiles olim ; hodie viliores et minori ætate. Ita Ott. Sperling. in Testam. D. Absolonis pag. 31. An inde accersenda vocis *Dru*, ea, quam hic interpretor notione, origo ; dicere non ausim.

DRUDARIA. [* Præstationis species, quæ Dominorum vel judicum mulieribus exsolvebatur.] Charta MS. Willelmi Montispessulani Domini ann. 1103 : *Pertinent etiam Vicariæ, omnes donationes, et omnia Consilia omnium honorum, et omnium pignorum totius Montispessulani, cum sextis denariis et omnibus placitis Montispessulani, excepta Drudaria uxoris Domini Montispessulani, et excepta Drudaria Poncii Raymundi. Sciendum est enim, quod uxor Domini Montispessulani habet Drudariam in placitis Montispessulani, solummodo quando totum placitum fuerit* XV. *solidorum, et quando fuerit ultra* XV. *solidorum.* Pactum nuptiale MS. Armanni de Omelaz et Sibyllæ de Obillone ann. 1129 : *Excepto usufructu feudi Guillelmi Montispessulani, et Drudaria Pontii Raimundi, et unius maris, quem usumfructum in tota vita mea retineo.* Charta Rogerii Vicecomitis Biter. ann. 1194. apud Catellum lib. 4. Rerum Occit. pag. 644 : *Habent de consuetudine homines Biterris, quod si vicecomes justitiam habuerit pro quolibet delicto de quolibet homine vel fæmina ipsius villæ, uxor ipsius Vicecomitis nullam debet habere Drudariam de ipso homine vel fæmina, nisi tantum de pecunia illa, quam Vicecomes jure habeat.* Servatur in Tabulario Palensi in Beneharnis Codex, hocce titulo : *De las compositions de las Drudes, dites femmes de caporans ann. 1378. ab lo senhor.* Deinde : *Recepte de las femmes deus caparans de sus scrits per la composition, feyte ab Mess. per que portassen los senhaus.* Mox : 12. *florins paga lo prebende deu castet de saliées per composition de Marianne de Gusmicau de la Mote, et de Lugues de Casaux les femmes à Pau le 7. jor de Desembre.* Et sic de cæteris. Apud Dominicum lib. de Prærogativa alodior. in veteri Charta, Guiffredo Archiepiscopo Narbonensi defertur a Raimundo Comite Tolosano feudum quoddam per *Drudariam*, quod idem est, ait Dominicus, ac per amicitiam : Drudi enim dicuntur amici, quod in *Drudes* docemus. Certe *Druerie* id Gallis sonat. Le Roman *de Garin* MS. :

Vos Druries s'il vos plait me donnés.

Chron. Bertrandi Guesclini MS. :

Et si vos pri trestous par bonne Druerie.

Le Roman *d'Aubery* MS. :

Ma Druerie vous otrai sans fausser.

[Vetus Poëta Bibliothecæ Coislinianæ :

Signe li fist de Druerie,
Et cil ne la refusa mie.]

Italis *Druderia* est jocus amatorius. Vide *Amicitia*. Joan. Molinetus Valentinensis fol. 108 :

J'ay veu Roy de Honguerie
Faire preparement
De tres-haute Drurie
Tres-glorieusement.

Ubi *Druerie*, est *Drudorum* cœtus.

DRUDES, DRUDI, voces ejusdem originis ac *Druchte*, de qua supra : Fideles, fidi, amici, qui Domino obstricti sunt, quasi *Trudes*, aut *Trudi* : Germanis enim *Treu*, idem sonat, ut *Trewe*, fides. Apud Kilianum, *Drut*, *Draut*, et *Druyt*, Fidelis et amicus, redditur. Idem sonant *Drud* et *Drude* apud Arvernos. Sed et Cambro-Britannis *Drud* est carus, interdum fortis, strenuus, audax. Denique in Glossario Theotisco Lipsii, *Drohtin*, et *Druhtin*, et *Druftin*, Dominum significant, [et κατ' ἐξοχὴν Deum, ut ait Schilterus in Glossario Teutonico ; unde ibi Somnerus : *Saxon. Driht et Dryhten, vox, ut Verstegano monitum, non omni Domino communis, sed Domino dominorum, Deo scil. propria et peculiaris, de cujus etymo pluribus Martinius in Etymol. voce Deus.* Sed voces *Druhtin*, *Druftin*, *Truhtin*, quæ Deum, aut Dominum, aut Regem significant, non sunt confundendæ cum *Drut*, *Drutin*, *Druta*, Amicus, dilectus, fidelis, fidus, ut monet Schilterus : quem consule.] Vide Gretzerum in Divis Bamberg. pag. 130.

A fide igitur dicti *Drudes*, quos passim Reges nostri in Diplomatibus *Feaux* vocitant. Ab hoc etiam etymo *Druydum* nomen accersit Bucherius in Belgio Romano lib. 5. cap. 4. § 14. de quibus copiose agunt Salmasius ad Hist. August. pag. 237. Boxhornius in Orig. Gallic. et alii passim, qui res nostras Gallicas attigerunt. Capitula Caroli C. [** Epist. Episc. ann. 858.] tit. 23. § 4 : *Sine adjutorio uxoris et filiorum, et sine solatio et Comitatu Drudorum atque vassorum nuda et desolata exibit anima vestra.* Auctor Vitæ S. Udalrici [** Pertz. pag. 418. lin. 37.] : *Drudes suos donis congruis sibi complacere satagebat.* [Mabillonius sæc. 5. SS. Benedictinorum pag. 460. melius legit *complacare*, additque voci *Drudes* in uno exemplari superscriptum fuisse *Gratos*, in alio *Consiliarios*. Annal. Bened. tom. 4. pag. 396 : *Testes de auctoramento Comitis Gaufredi fuere Comes Eudo, Odo frater Regis Heinrici, Hungerius Drudus ejus.*] Ita crebro in Poëmate, cui titulus, *Garin de Loherans*, hac notione vox *Dru* accipitur :

O est mes Drus li Loherans Garin.

Alibi :

Ja fu tel tans, Garin fu vostre Drus.

Rursum :

Hernaus mes nés, mes Drus et mes amis.

Idem :

Delès lui fu Gerins, qui fu ses Drus.

Alio loco :

Ensemble ô lui ses amis et ses Drus.

Denique :

Mari avés et si volés Dru fere.

Chronicon MS. Bertrandi *du Guesclin* :

A tosjors mais serons vos amis et vos Drus.

Le Roman *de Rou* MS. in Richardo I. Duce Normanniæ :

Bien cuide àvoir Normans matez et confondus,
Et tous les cuide avoir sans bataille vaincus,
Grand joye et grands gabeis en meine entre ses Drus.

Le Roman *de Florimond* MS. :

Or seron bon ami et Dru.

Alibi :

Le Roy apela de ses Drus.

Alter Poëta :

Gadifer et Betis et auques de lor Drus,
A trové combatans desous deus pins fuillus.

Le Caton *en Roman* MS. :

Teus puet estre riches et Drus,
Qui puis devient poures et nus.

Le Roman *de Girard de Vienne* :

Seignor Baron, avés vos entendu
De ces glotons qui estoient mi Dru.

Druē, pro amica. Le Roman de *Florimond* MS. :

Li Rois li a sa fille monstrée,
Li autre l'ont par lui veue,
Se dit ja qu'elle l'est sa Drue.

Le Roman *de la Rose* :

Cil qui l'a voulu retenir,
Qu'elle ne puisse aler ne venir,
Soit sa mouiller, ou sa Drue,
Tantost en à l'amour perdue.

Philippus *Mouskes* in Philippo Augusto, de Ottone Imperatore :

Li Dus de Louvain s'en parti,
Quar ne vit pas le giu parti,
S'Othes avoit sa fille eue,
La fille au Roi estoit sa drue,
A feme l'avoit espousée,
Aint la guerre lui fu dounée.

Jacobus *Millet* in Poem. cui titulus, *la Destruction de Troye*, de Helena :

Menelaus, à qui je sui la Drue.

Joan. Lingonens. in versione libri Boetii de Consolatione :

Jadis quand j'oi fortune Drue,
Chascuns eureus me disoit.

Ubi *fortune Druē* est *fortuna amica*. Ita Itali *Drudo* usurpant pro amasio, et eo, quem *Galant* vulgo dicimus. Dantes in inferno Cant. 18 :

Taida e la puttana che rispose
Al Drudo suo.

In Parad. Cant. 12. [ubi de patria S. Dominici :]

Dentro vi nacque l'amoroso Drudo
[Della fide Christiana il santo atleta,
Benigno a' suoi ed a' nemici crudo.

Quo ex loco conficit Crescimbenus in

Vitis Poetarum Provincialium pag. 159. vocem *Drudo* bonam in partem accipiendam esse, adversus Nostradamum, qui hanc de dissolutis mulieribus intelligit. Sententiam confirmat suam idem Crescimbenus auctoritate veteris Poetæ vocem *Druderia* usurpantis notione religiosa; hic enim de B. Virgine Maria scribit :

> La balia tu n'hai avuta
> Lungo tempo l'hai tenuta
> Per pieta, Madre or m'aiuta
> Che'l ci presti in Druderia.

His addit inter cetera Crescimbenus Glossarium vetus Provinciale, ubi *Druz* redditur, *Dilectus, amans, fidelis*. Ex iis quidem patet ab antiquis bonam in partem acceptum fuisse hoc nomen, sed in pejorem acceperunt plerique recentiores : quod temporibus S. Ludovici contigisse ait Beslius Hist. Comitum Pictav. cap. 18.]

° **DRUELERIA**, Idem quod *Laudatio*, quod scilicet domino feudi penditur pro facultate alienandi feudum, vel in professionem vassallatus. Charta Jocerani Grossi ann. 1236. in Chartul. Cluniac. ch. 286 : *Vendimus et tradimus pro pretio mille quingentarum marcharum argenti et quadringentarum librarum Divionensium pro laudationibus seu Drueleriis.* Quæ rursum occurrunt in seq. Ch. Hugon. abb. Cluniac. ejusd. an. : *Pro hiis precium dedimus, videlicet mille et quingentas marchas argenti et quadringentas libras Divionenses pro Drueleriis.* Vide infra *Druulia.*

° **DRUGA**. Charta ann. 1130. inter Probat. tom. 2. Hist. Lothar. col. 290 : *Si autem fuerint duella, raptus mulierum, quod vulgo wifver, Druga, etc.* Sed legendum unica voce *Wifverdragan*, dictum est in *Wifver*. *Druge* vero nostris, idem quod Fuga, recessus, vulgo *Fuite, retraite.* Le Roman *de la Rose* MS. :

> Mout a souris poure secours
> Et fet en grand péril sa Druge,
> Qui n'a cun pertuis à refuge.

Guill. Guiartus ad ann. 1249 :

> Sarrazins comme chiens glatissent,
> Leur grant cris, leur horrible Druge
> Semblent le meschief du déluge.

¶ **DRULLA**, pro Trulla, seu Instrumentum, quo cæmentarii uti solent in lapidibus mortario conglutinandis atque liniendis parietibus, Gall. *Truelle.* Vita S. Rodani, April. tom. 2. pag. 385. A : *Sed vir super Drullam illud in stercore ovium projiciet, etc.* Vide *Truella.*

¶ **DRUMON**. Vide *Dromones.*

¶ **DRUMUS**, *Nemus densum.* Gloss. vett. apud Laurentium in Amalthea. Est a Græco δρυμός, Silva.

¶ **DRUNGARIUS**. Mox vide *Drungus.*

DRUNGUS, Globus militum. Vegetius lib. 3. cap. 16 : *Scire dux debet contra quos Drungos, hoc est, globos hostium, quos equites oporteat poni.* Et cap. 19 : *Aut a vagantibus globis, quos vocant Drungos.* Vopiscus in Aureliano : *Omnium gentium Drungos usque ad quinquagenos homines ante triumphum duxit.* Isaacius Pontanus vocabuli etymon a Germanico *Gedrung*, et *gedreng*, quod idem sonat, accersit. Nec abludit Spelmannus, qui Anglo-Saxonibus vocem d r u n g a n, significare ait confertam multitudinem, seu Globum militum, uti apposite exposuit Vegetius; unde Angli eadem notione *Throng* mutuati sunt. [Leunclavius in Pand. Turc. num. 173. a *Trunco* seu baculo *Drungum* dictum putat, quod esset insigne potestatis *Drungariorum.*] Certe a Latinis accepere Græci suum δροῦγγος. Glossæ Basil. : Δροῦγγος, τὸ ἐκ ταγμάτων, ἤτοι ἀνδρῶν τῶν λεγομένων κομήτων, συγκείμενον πλῆθος. Codinus de Offic. cap. 5. § 95 : Δροῦγγα, ποσότης τοσουτῶν τινῶν ἑρμηνεύεται. Leo in Tactic. cap. 3. § 3 : Κατὰ δρούγγους, καὶ κατὰ τούρμας.

Sed alius est δροῦγγος apud Epiphanium, seu potius δροῦγος. Nam Galatarum voce μυκτῆρα vel ῥώθωνα designat. Unde hæretici quidam dicti Τασκοδροῦγοι, ὅπερ ἑρμηνεύεται πασσαλορυγχῖται, ut est apud Timotheum περὶ τῶν προσερχομένων τῇ ἁγίᾳ ἐκκλεσίᾳ. Vide Glossar. Rigaltii, Meursii, Fabroti [et mediæ Græcitatis col. 333.]

DRUNGARIUS, Qui *Drungo* præest, præfectus *Drungi* vel turmæ. Χιλίαρχος, uti exponitur in Gl. Basil. seu ὁ μιᾶς μοίρας ἄρχων, apud Leonem in Tacticis cap. 3. § 9. cap. 4. § 6. 9. 42. 45. Vide Inscript. Grut. 1161. 2. [et Glossarium mediæ Græcitatis.] supra *Delongaris.* Plures autem Drungarios recensent Scriptores Byzantini, quos inter eminet.

DRUNGARIUS CLASSIS, δρουγγάριος τοῦ στόλου, seu τοῦ πλωΐμου, de cujus officio multa Leo in Tactic. cap. 19. § 24. et Codin. de off. cap. 5. § 4. *Sub cujus manu navium erat omnis potestas,* ut loquitur Luithprandus in Legatione. Illius etiam passim mentio fit apud Scriptores Byzantinos, Constantinum de Adm. Imp. cap. 29. 51. Annam Comn. l. 3. Nicetam Paphlagon. in Ignatio Patr. Manassem, Leonem Grammat. et alios; qua quidem dignitate donatus fuerat Romanus Imp. antequam imperaret, qui *Primus navium,* et *Navalis exercitus Princeps* dicitur ab eodem Luithprando lib. 3. cap. 6. et 7. Atque hic κατ' ἐξοχὴν *Magnus drungarius* dicitur in Novella Manuelis de Divers. caus. et apud Joann. Tzetz. Chil. 5. cui præ aliis suberat δεύτερος δρουγγάριος τοῦ στόλου, ut est apud Annam l. 12. Alexiad. pag. 369. Vide Codin. de Offic. cap. 5. § 95. [Ipsa vero Drungarii dignitas δρουγγαράτος dicitur Anonymo Combefisiano in Leone Philosopho n. 27. Eumdem vide in Porphyrog. n. 12. in Romano Jun. n. 1. Simili modo δρουγγαράτος τῆς βίγλης, apud Theodorum Hermopolitem l. 7. tit. 12.]

DRUNGARIUS VIGILIÆ, seu *Drungarius Imperialis vigiliæ,* ut est in Hist. Miscella lib. 24. pag. 739. 772. i. e. Præfectus Excubitorum Vigilum : δρουγγάριος τῆς βασιλικῆς βίγλας, Theophani pag. 416. cujus munus erat constituere excubias ex præcepto M. Domestici. Ita Codinus cap. 2. 4. 5. 16. etc. Illius meminit Constantinus in Basilio n. 44. Scylitzes, pag. 598. Phranzes lib. 2. cap. 18. etc. Idem qui Νυκτέπαρχος in Chronico Alexandrino pag. 744.

DRUNGARIUS CIBIRÆOTARUM, apud Cedrenum in Leontio, et Nicephorum CP. in Breviar.

DRUNGARIUS δωδεκανήσου, qui Auctori Historiæ Miscellæ lib. 23. pag. 714. *Drungarius duodecimæ insulæ* perperam dicitur. Vide Glossar. Meursii, et Myrespum sect. 1. cap. 443.

¶ **DRUPPA**, γεργέριμος, ἐλαία μέλαινα, Gloss. Lat. Gr. Sangerm. Explicat Laurent. Laurenberg. in Supplemento Antiquarii, *Oliva quæ in arbore maturuit;* alii tamen olivas nondum edules aut maturas intelligunt. *Drupæ* vox nota est Plinio. Græcis δρυπετής, Fructus maturescens jamjamque ex arbore casurus, a δρῦς, Quercus, et generatim arbor, et πίπτω, Cado.

° **DRUSILA**, *Una generatione,* in Glossar. Lat. Ital. MS.

DRUSUS, *Patiens aut rigidus, aut contumax,* Glossar. Arabico-Lat. et Isid. [Vide Grævium.]

DRUTHE. Vide *Druchte.*

° **DRUULIA**, Munusculum, quod ab ingredientibus officium aliquod, in professionem clientelæ offertur. Bulla Adriani IV. PP. ann. 1157. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 925 : *Tantam denique familiaritatem ex dilectione in domo episcopali habere debet* (comes Gebennensis) *quod in mutationibus officiorum ejusdem domus, si tu inde quæstionem habueris, Druuliam ibi admodum habere debet.* Vide supra *Drolia* et *Drueleria.*

¶ **DRYOCOLAPTES**, δρυοκολάπτης, Species avis, Plinio Picus, Gallis *Pivert.* Gloss. vet. Sangerm. n. 501 : *Dryogalaptes* (lege *Druocolaptes) Avis quæ in capite suo in modum galli cristam habet, quæ ore suo arborem fodiens ibidem sibi nidum facit.*

¶ **DRYPHACTUM**, δρύφακτον, Cancelli, fores tribunalis seu sepes. S. Cyprianus Epist. 20 : *Pro se dona numeravit, ne sacrificaret, sed tantum ascendisse videtur usque ad Dryphacta et inde descendisse.*

DUA, pro *Duo,* neutr. plur. dixisse veteres, notum ex Quintiliano l. 1. cap. 9. et aliis. Veteres Glossæ : *Biceps, Dua capita.* Vetus inscriptio nuper detecta in Ecclesia Monast. S. Acheoli juxta Ambianum :

> PRO SALUTE ET
> VICTORIA EXX G
> APOLLINI E TUER
> JUGODUMNO
> TRIBUNALIA DUA
> SE TUBOGIUS ESUGGI
> F. D. S. D.

Ita in Codicibus MSS. Capitularium, et in Lege Bajwar. *Dua* crebro pro *duo* legi monet Stephan. Baluzius in Not. ad ead. Capitul. pag. 1125. *Dua Capitula,* in Capitul. Aquisg. ann. 789. cap. 22. 23. ubi alii Codices *duo* præferunt. [Codex MS. Irminonis Abb. S. Germani fol. 61. col. 2 : *Faciunt Dua carra ad vinericiam.*]

¶ **DUACZATORIUM**. Hist. Dalph. tom. 2. pag. 282. in Computo ann. 1333. et seqq. : *Item, pro tabulis ad faciendum unum Duaczatorium pro Domina Dalphina et duo tabuleria ad opponendum igni cum pedibus et clavis necessariis ibidem* VI. *sol.*

¶ **DUALIS**, *Divisa fæmina.* Gloss. Isid. ad quas Grævius : Si unquam hæc vox hac notione habetur, dualis fæmina est adultera, quæ duos viros sectatur. Constantiensis autem generatim exponit : *Dualis, divisa, gemina.*

°° **DUALITAS**. Marius Mercator. pag. 48 : *Quid Dualitas naturarum, quid substantiarum diversitas in uno Domino Christo magna et impia loquacitate nobis adfertur?*

DUANA, DUANERIUS. Vide *Doana.*

¶ 1. **DUANUS**, Debitus. Cantatorium MS. Abbatiæ S. Huberti fol. 6. v°. : *Hermannus vero et Rodolphus aliquandiu cum nimio dolore superstites, defecerunt sine pænitentia et Duana recognitione.*

° 2. **DUANUS**, *Qui a deux jours.* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684.

¶ **DUARIA**, Donatio mulieri facta propter nuptias. Charta Edwardi III. Regis Angl. ann. 1332. de Sponsalibus, etc. apud Rymerum tom. 4. pag. 509. col. 1 :

Procuratores præfati Comitis eidem sorori nostræ, nomine donationis propter nuptias, dotem seu Duariam assignassent. Vide *Doarium.*

¶ DUARIUM, Eadem notione. Chartular. S. Vandregisili tom. 2. pag. 1964 : *Ego Robertus Lupus concessi omnino matri meæ, quod ipsa faciat unam domum in Duario suo in cardigno meo.*

¶ **DUBALATIO,** *Designatio.* Gloss. San-German. num. 501. An mendum pro *Dubbatio*, ita ut *Designatio* hic idem sit quod actio, qua quis Eques *Designatur* aut creatur ? [** Vide *Dibulatio.*]

° **DUBARE,** Dubitare. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Duptar, Prov. ambigere, dubitare, Dubare.* Ital. *Dubbiare.*

¶ **DUBBATIO,** Equitis creatio, sic a d u b b a vel d u b b a n dicta. Saxonice, d u b b a n t o r i d e r e, Equitem creare, Cimbrice, *At dubba til riddara,* quod est juxta Olaum Verelium, Percutere aliquem in Equitem, seu Percutiendo aliquem in Equitem creare. Nam *At dubba* primario significat, Verberare, percutere. Et istud moris a Normannis in Angliam invecti etiamnum perseverat ; ubi candidatus Eques stricto gladio a Rege percutitur. Propterea, inquit Hickesius Gramm. Anglo-Sax. pag. 151. creatio Equitis per hoc verbum denotari contigit, post introitum Normannorum : ante quem apud Anglo-Saxones mos erat, non per *Dubbationem* a Rege, sed per consecrationem, militiam legitimam ambientem Equitem creari, facta prius exomologesi, nocte in vigiliis et orationibus in Ecclesia consumta, atque Sacrorum in Missa participatione : quibus peractis Equiti candidato a Sacerdote gladius collo cum benedictione imponebatur. Hunc autem consecrandi Militis modum Normanni, ut scribit Ingulfus, abominati sunt, talem non Militem legitimum existimantes, sed Equitem socordem et degenerem. Hæc post Hickesium loco allegato. Vide *Adobare.*

DUBBERIA. Fleta lib. 2. cap. 52. § 35 : *De iis, qui duobus utuntur officiis, videlicet...... tanneriæ et carnificis, vel officio scissoris et Dubberiæ.*

° Ars vestes, *Dobleti* dictas, texendi. Vide supra *Dobletus* 1. et *Doubletarius.*

¶ **DUBENUS,** *apud antiquos dicebatur, qui nunc Dominus.* Ita Festus, quem emendat Scaliger : *Dubienus, apud antiquos dicebatur, qui nunc dubius.* Gloss. : *Dubenus,* δισσός. Et tamen mirum, inquit idem Scaliger, quod in eodem Glossario legitur : *Dubius,* δεσπότης ; videtur enim vulgatæ lectioni hujus loci favere. Supplementum Antiquarii habet : *Dubinus,* δισσός, *Dubius, Duplex.*

° **DUBIETAS,** Dubitatio, Ital. *Dubbieta,* Gall. *Doute.* Testam. ann. 1238. Raim. Bereng. comit. Prov. : *Item statuimus quod si aliqua ambiguitas, Dubietas vel obscuritas super prædictis oriretur, etc.* Occurrit præterea in Stat. Montis-reg. pag. 44. Utitur etiam Ammian. lib. 20. cap. 6.

° **DUBIETUM,** Eadem notione. Charta ann. 1271. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 95. col. 2 : *Cum esset altercatum et Dubietum inter ipsos et esse posset in posterum, pro qua parte seu partibus singuli eorum, vel eorum successores possint uti vel debeant juridictione omnimoda, etc.* Vide infra *Dubitabile.*

DUBINGENIOSUS, Ineptus, quasi vir dubii ingenii. Gloss. Lat. Gr. : *Dubingeniosus,* ἀφυής.

° **DUBIO,** Instrumentum incurvum, vel quo aliquid curvatur et inflectitur ; Hispan. *Doblar,* curvare, inflectere, nos *Doubleau* appellamus arcum majorem primarium. Guido de Vigev. MS. de Modo acquir. et expugn. T. S. cap. 2 : *In pertica circa calosum sextum sint Dubiones quatuor, cum quibus plicentur seu ligentur ipsi podii,... et illi quatuor podii ligentur cum suis Dubionibus.*

¶ 1 **DUBIOSUS,** Periculosus. *Dubiosum mare,* in Statutis et privilegiis MSS. piscatorum Massil.

° 2. **DUBIOSUS,** Dubius, incertus, Gall. *Douteux.* Serm. Barel. in festo S. Domin. : *Prima* (regula) *fuit Basilii, sub qua militant monachi Orientales seu Græci, et fratres Ermenii vulgo dicti, quæ regula est satis Dubiosa.* Utitur A. Gell. lib. 5. cap. 10.

° **DUBITABILE,** Dubitatio, quæstio dubia, Gall. *Doute.* Lit. Alfonsi comit. Pictav. ann. 1269. in Reg. 11. Chartoph. reg. fol. 95 : *Ex serie litterarum vestrarum quas nuper recepimus, collegimus duo Dubitabilia super quibus petebatis plenius edoceri.*

° **DUBITAMENTUM,** Eadem acceptione, Ital. *Dubitamento.* Conc. trevir. ann. 1227. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 110 : *Item, præcipimus firmiter et districte, ut sacerdotes in casibus perplexis, id est Dubitamentis et erroneis, mittant subditos ad peritiores se.* Vide supra *Dubietum.*

° 1. **DUBITANTIA,** Ambiguitas, dubitatio, Ital. *Dubitanza.* Instr. ann. 1391. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 8. col. 2 : *Fuit ordinatum judicialiter per dictos dominos refformatores, quod nobiles essent de contributione universitatis villæ Nemausi in quibuscumque indictionibus : removentes quamcunque differentiam, opinionem, Dubitantiam nobilium et innobilium super prædictis.*

° 2. **DUBITANTIA,** Timor, metus, Italis etiam *Dubitanza,* nostris *Doubtance* et *Doubte.* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Dubitantia, Doubtance.* Lit. Ant. dom. de Bellojoco ann. 1361. ex Memor. D. Cam. Comput. Paris fol. 27. r°. : *Lesquelz chastel et rentes nostredit seigneur osta à nostre pere, six ans devant sa mort, pour bailler à mons. de Flandre, et pour certains enforcemens et reparations, que nostredit pere fist faire oudit chastel, pour la Doubtance de messire Jehan de Vernny, quant il se tourna ennemi du royaume.* Vide in *Dubitare* et infra *Dubium.*

DUBITARE. Acta Alexandri III. PP. ann. 1169 : *Ego neque vos, neque excommunicationes vestras appretior, vel Dubito unum ovum.* Itali *Dottare, et Dubitare,* pro *Timere, metuere,* usurpant, ut *Dotta,* pro timore : nostri dicunt *Redouter,* [alias etiam *Douter.* Magnum Custumarium Franciæ l. 4. cap. *des peines : Doit le juge en toutes choses avoir Dieu devant ses yeux et en memoire ; car cestui n'est pas digne de tenir jugement, qui Doute plus homme que Dieu.* Assisiæ Jerosol. cap. 7 : *Chacun doit plus aimer et Douter Dieu, et s'arme en son honneur que bongré ne maugré d'homme, ne de femme, ne gaaing d'avoir. Douter les Sarrasins,* in Historia Guillelmi Archiep. Tyr. continuata de Bello sacro, apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 597. Le Roman *de Narcisse* MS. :

Tu ne Doutes Comte ne Roi,
Les plus riches mes en effroi.

Le Roman *de Partonopex* MS. :

Si que plaindre ne s'en osoit
Pour Troiens que tant Dotoit.]

¶ DOUBTE, DOUTE, Metus, timor. Præceptum Philippi VI. Franc. Regis ann. 1349. pro nundinis Campaniæ, apud *de Lauriere* tom. 2. Ordinat. pag. 310 : *Pour ce que nous sommes suffisamment informez, que par les prises desordonnées, qui faites ont esté au temps passé par nos Gens, des chevaux des marchans et frequentans lesdites foires, pour Doutes desquelles prises ils seront tenus à petites chevaucheures, etc. Pour la Doubte des vexations et des depends,* ibid. tom. 3. pag. 30. in Edicto Johannis Franc. Regis ann. 1355. *En peril et en Doute,* in Litteris ann. 1358. ibid. pag. 322.

¶ **DUBITAS** , pro *Dubietas,* Dubitatio, apud Rymerum tom. 8. pag. 132. col. 2.

° **DUBITATIVE,** Dubitanter, Ital. *Dubitativamente,* Gall. *En hesitant.* Correct. stat. Cadubr. cap. 14 : *Si vero contigerit ipsum reum Dubitative, obscure, vel implicite ipsi libello respondere, etc.*

° **DUBITEALIS.** Charta Rudolphi I. imper. ann. 1278. inter Probat. Jur. domus Bavar. ad regna Hungar. et Boh. pag. 11 : *Propter quod scripturarum apices Dubitealis scrupulos, et obtenebratæ reminiscentiæ caliginem sui claritate luminis repellentes, etc.* Ubi leg. *Dubietatis.* Vide supra *Dubietas.*

° **DUBIUM,** Timor, metus, periculum, nostris alias *Doubte.* Arest. parlam. Paris. sub Joan. reg. Franc. ex Cod reg. 8312. 5. fol. 13. r°. : *Et illud, guerris vel earum Dubio cessantibus, caperent sicuti antea tenebant.* Lit. remiss. ann. 1395. in Reg. 147. Chartoph. reg. ch. 330 : *Erant quædam gentium armorum societate supra patriam, quæ valde propter hac in Dubio constituebatur,... exponens recordans quod patria erat valde Dubia, etc.* Hinc *Doubtif,* pro Timidus, formidolosus, vulgo *Timide, craintif,* apud Monstrel. 3. vol. fol. 104. r°. : *Le duc de Bourgogne respondit à ce que le chancellier de France avoit dit, que son fils estoit Doubtif ; s'il est Doubtif, dit-il, il ne tient pas de moy : car oncques en ma vie je ne Doubtay homme.* Vide supra *Dubitantia.*

° **DUBIUS.** LOCA DUBIA, Reficienda, munienda. Charta ann. 1381. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 46. col. 1 : *Obtulerunt se fore paratos dictum fortalicium et loca Dubia dicto commissario ostendere, ut loca reparanda, cum consilio ipsius commissarii, valeant brevius quam poterunt reparare.* Galli diceremus, *Les endroits foibles.*

° **DUBLA,** Monetæ auræ species, Ital. *Dobla.* Charta ann. 1497. 1. Maii in Reg. 4. Armor. gener. pag. xij : *Valente quolibet (scuto auri cugni solis) quadraginta tres Dublas cum dimidia.* Vide *Dupla* 3.

° **DUBLARIUM,** Dolii species, idem quod supra *Doublerium* 2. Bulla Honor. III. PP. ann. 1221. inter Instr. tom. 7. Gall. Christ. col. 92 : *Apud Croissy quoque trecentorum arpennorum terræ decimam, et unam Dublarium vini, et unum modium bladi.*

° **DUBLECTUS,** Tunicæ species, nostris *Doublet.* Const. Freder. reg. Sicil. cap. 107 : *Item quod prædicti comites, magnates, barones, milites, et uxores eorum possint habere in æstate guarnimentum unum de serico, sub eo farsetum, vel Dublectum ac juppam.* Vide supra *Dobletus* 1.

¶ **DUBLERIUM,** Duplum, Gall. *Le Double, Deux fois autant.* Charta Petri de Geriaco Prioris de Regula ann. 1301 : *Assignationes... ipsi Conventui fecimus pro sustentatione* xx. *Monachorum.... incluso Dublerio Subprioris.* Vide *Doublerius.*

¶ **DUBLIA**, Crustulum, Gall. *Oublie.* Chartularium Prioratus S. Petri de Domina fol. 98 : *Mansus de la Varæ debet unum sextarium vini de tascha*... IX. *sextarios de frumento... sex denarios Dublias per Sexagesimam.* Et fol. 107. v°. : *Post Calendas sex denarios Dublias et unum fassum de cignonis (oignonis) et dimidiam boxiam.* Vide *Deublia*.

¶ **DUBLUS**, pro *Duplus*, Gallis *Double*, in Instrumento ann. 842. tom. 1. novæ Histor. Occitan. col. 76.

¶ 1. **DUCA**, vox Italica, Dux, Gall. *Duc*, supra legitur in *Derivare*.

* Chron. Modoet. Bonincont. apud Murator. tom. 12. Script. Ital. col. 1151 : *Ibi nobilissime receptus fuit a Castruccio principe Lucano, quem Ducam Lucanum constituit.* Non semel ibi. Vide *Ducha*.

* 2. **DUCA**, *La formula*, in Glossar. Lat. Ital. MS.

DUCALE. Gloss. Lat. Gr. : *Ducale*, ἀγωγεὺς ὁ τῶν κτηνῶν. Ubi perperam Vulcanius *ductor* reponit. Vetus Gloss. cap. de Pellibus : *Ducale*, ἀγωγεύς. Glossar. Ælfrici : *Ducale*, latteh. Ubi Somnerus, *id scilicet, quo equus agasonis manu ducitur*. Anglo Saxonibus Latteov, est, Dux. Vita S. Frontonii Abbatis, in Vitis Patrum cap. 8 : *Dimisit servulus primum camelum, cujus Ducalem tenebat :* ubi quidam *Ducalem* pro fune, quo animal ducitur, intelligi volunt.

¶ **DUCALIS**, Pertinens ad Ducem, Gall. *Ducal.* Passim occurrit apud Murator. tom. 12. col. 455. 456. 458. etc.

* **DUCALIS** Vestitus, Ducis scilicet Austriæ, ita describitur in Charta Frider. I. Imper. ann. 1156. inter Probat. jur. domus Bavar. ad Regna Hungar. et Boh. pag. 5 : *Dux Austriæ principali amictus veste, superimposito Ducali pilleo, circumdato serto pinnito, baculum habens in manibus, equo assidens, et insuper more aliorum principum imperii, conducere ab imperio feoda sua debet.*

DUCALITER, in morem Ducis, qui præcedit, apud Sidonium lib. 5. Epist. 13.

DUCAMEN, Ducatus. Glaber Rodulfus lib. 1. cap. 5 : *Illorum quippe Ducaminis principatus fuit Metropolis civitas Rotomagorum.* Lib. 4. cap. 6 : *Universos sui Ducaminis Principes militaribus adstrinxit sacramentis.* Charta ann. 999. in Tabulario Burguliensis Monasterii Ch. 44 : *Concedo ex rebus mei beneficii, quod ex Ducamine tenere videor quartas 3. etc.* Utitur non semel Dudo de Morib. Normann. pag. 102. 112. [Charta Roberti Ducis Burgundiæ ann. 1040. inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 143 : *Suscipiens Ducaminis gubernacula Burgundiæ.*] Occurrit etiam in Gestis Consulum Andegavensium cap. 4. num. 1.

* Unde nostris *Duchame* et *Ducheaume*, pro *Duché*. *Le Ducheaume de Lohorrainne*, in Lit. ann. 1300. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 125. v°. col. 2. Pacta matrim. inter reg. Boh. et Beatr. filiam Ludov. ducis Borbon. ann. 1334. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 1435 : *Nous li asserrons mille livrées de terre à Tournoys,... avecques chastiau ou meson convenable ou Ducheaume de Bourbonnoys.* Homag. Odon. IV. Ducis Burg. ann. 1339. inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 241 : *Li dux, qui seray par le temps, seray tenus de faire homaige à l'abbé... doudit monastere de Tornus, deans l'église de Tornus, ou aultre part ou Duchame de Bourgoigne, en leu convenable.*

* **DUCANA**, pro *Doana*. Vide in hac voce. Epist. Soldani apud Lamium in Delic. erudit. inter notas ad Hist. Sicul. Bonincont. tom. 1. pag. 222 : *Præcepimus domino stoli nostri, et domino nostræ Ducanæ, quod homines vestros in personis et rebus salvent et manuteneant.*

1. **DUCARE**, *Guidare, vel nutrire*, Joan. de Janua : *Unde Educare, i. Enutrire.*

2. **DUCARE**, Ducem agere, Ducatum tenere. Versus palæ altaris ædis S. Marci Venetiis inscripti :

> Tunc Ordelaphus Faledrus in urbe Ducabat.

Rursum :

> Dandolus Andreas præclarus honore Ducabat.

Charta Veneta ann. 1430 : *Ducante inclito Domino Francisco Foscaro.* Andreas Dandulus in Chronico, de Petro Candiano Duce Venetor. : *Ducavit menses quinque.* [Et apud Murator. tom. 12. col. 466 : *Ducante illust. D. Andrea Contarens inclyto Venetiarum Duce.* Cod. 469 : *Ducavit fideliter annis* XV. *etc.*]

DUCARIA, ductus aquæ. Vetus Charta apud Ughellum tom. 3. pag. 454 : *Latus unum extenditur in palude, alterum latus in Ducaria, quæ dicitur Cula, sicut ipsa Ducaria defluit versus prædictum fluvium.*

¶ **DUCARIUM**, Palatium Ducis Venetiarum. Vide *Ducatus*.

DUCARIUS. Gloss. Lat. Gr. : *Ductarius*, ἀγωγεύς *Ducale*, ἀγωγεὺς ὁ τῶν κτηνῶν. Ubi forte legendum *Ducarius*.

* Vide *Ducale*. *Duitres*, Ductor, in Chron. S. Dion. lib. 3. cap. 5 : *Riens ne nous puet grever, puisque Dieux veult estre nostres Duitres.*

Ducaria Scrofa, Ductrix aliarum scrofarum in Lege Salica tit. 2. § 13. et in Lege Aleman. tit. 99. § 14. *Ductrix*, in Lege Bajwar. tit. 12. cap. 4. § 2. Gloss. Græc. Lat : Ἀγελάρχης, *Dux gregis*. Catoni cap. 150. *Sextarius porcus* est, qui gregem præcedens ducit. Vide *Bourdelot* ad lib. 2. Heliodori pag. 45.

DUCAS, seu Duccas, Græcis Byzantinis δούκας, Latinis *Dux*. Rogerius Sclavoniæ Dux sub Manuele Imp. sic Chartam subscribit ann. 1180 : *Ego Rogerius Sclavone Dei et Imperiali gratia Dalmatiæ et Croatiæ Duccas manu mea subscripsi.* Inscriptio vero sic concipitur : *In Ducatu Dalmatiæ et Croatiæ existente D. Rogerio Sclavone Duce.* Conventiones Michaëlis Palæologi Imp. et Genuensium ann. 1261. in Historia nostra Gallo-Byzant. : *Quod si aliqua navis mercatorum Januensium fuerit in Imperio nostro, et tunc acciderit, quod stolus Pisanorum, vel Venetorum, vel aliorum, qui habent guerram cum Imperio nostro, et Capitaneus, seu Ducas, vel Castellanus loci, ubi jam dicta navis esset, requireret de hominibus navis prædictæ pro muniendo castrum, etc.* In versione Gallica MS. : *Et le Chapitain, Duc, ou Chastellein du lieu, etc.* Cretensis Insulæ apud Venetos Præfectus semper Ducas Cretæ appellatur in Chronico MS. Andreæ Danduli. Vide Meursium in Δούκας.

* **DUCATISSA**, Ducis uxor, Gall. *Duchesse*. Obituar. MS. Rotomag. ad 18. Jan. : *Obitus Ducatissæ Normanniæ.*

¶ **DUCATONUS**, Nummus argenteus valens circiter quatuor libras Francicas, Gall. *Ducaton*. Memorantur *Ducatoni* apud Murator. tom. 12. col. 412. sic dicitur quasi minor *Ducatus*. Vide *Ducatus* 4.

DUCATOR, a *Ducare* pro *Ducere*. Glossæ Lat. Gr. : *Ducatores*, ἀγοί, ἡγεμόνες, προηγούμενοι. *Ducatores navis*, in leg. Quemadmodum, D. ad Leg. Aquiliam. (9, 2. fr. 29. § 4.) *Equites Ducatores*, in Notit. Imper. lib. 1. cap. 149. Δουκάτορες, viæ duces, apud Leonem in Tacticis cap. 8. Occurrit apud Tertullianum adversus Judæos cap. 13. S. Augustinum lib. 3. contra Maximum, in Vita S. Frontonii Abbatis cap. 7. etc. [** Vide Glossar. med. Græcit. in Δουκάτωρ.]

DUCATORIUM. Gloss. Gr. Lat. MS. : Ἀγωγεύς, *Ducator, hoc Ducatorium.* Editum, *Ductum, Ductarium.*

DUCATRIX, apud Apuleium lib. 1. de Dogmate Platonis : *Illæ vero vitiorum Ducatrices iracundia et libido.* Ita ex vet. Cod. restituit Scaliger ad Manilium. Item *Ducissa*, Ducis uxor. Domnizo lib. 1. de Vita Mathildis :

> ... Sua temperat acta Ducatrix.

Occurrit pluries ibi, et in Chartis ipsius Mathildis apud Franciscum Mariam in ejus Vita lib. 3. pag. 105. 156. etc. [Item in Charta anni 1012. apud Muratorium tom. 2. part. 2. col. 510.] Vide *Ductrix*.

1. **DUCATUS**, Magistratus, Præpositura. Gloss. Lat. Cræc. : *Ducatus*, ἡγεμονία. Quomodo usurpatur a Suetonio in Nerone, Vopisco in Aureliano, Lampridio in Heliogabalo, etc.

2. **DUCATUS**. Joannes de Janua : *Ducatus est dignitas ducis, vel ejus terra. Ducatus sive Provincia*, in Concilio Vermeriensi ann. 752. cap. 9. *Ad honorem Ducatus provehi*, in leg. 13. Cod. Th. de Proxim. Comitib. dispos. (6, 26.) Gunther. lib. 5. Ligurini :

> .... Per septem signa Ducatum
> Rite resignavit.

Mox :

> Marchia tunc tellus erat hæc, nunc vero Ducatus.
> Namque volens prisci defendere nomen honoris,
> Rex patruo, cum tres Comitatus ille teneret,
> His quoque compactis, et in uno corpore junctis,
> Consilio Procerum, celebrem jubet esse Ducatum.

Ducatus, in Lege Ripuar. tit. 33. § 1. videtur sumi pro Bajuvariorum provincia, quæ *Ducatus* appellatione vulgo donatur in ejusdem provinciæ legibus, quod a Duce regeretur, præsertim tit. 2. In Capitulari 3. ann. 813. cap. 42. *Ducatus* sumitur pro provincia, quæ a Duce regitur, respectu *Comitatus*.

Ducatum, neutro genere, in Lege Bajwar. tit. 2. cap. 9. et apud Leonem Ost. lib. 1. cap. 6. Τὸ Δουκάτον, Auctor Vitæ S. Sabæ, Nilus Doxopatrius, et Constant. Porph. de Adm. Imp. cap. 50. lib. 1. de Themat. cap. 1. pariter dixerunt.

** Ducatus, Villa quædam in agro Ravennate, cujus domini ducis titulum assumebant, in Chart. ann. 1197. ap. Murator. Antiq. Ital. tom. 1. col. 159. Vide Savin. Hist. Jur. Rom. med. tempor. tom. 1. cap. 5. § 117. not. d.

¶ 3. **DUCATUS**, Palatium Ducis. Albertin. Mussat. de Gestis Henrici VII. lib. 8. apud Murator. tom. 10. col. 376 : *Quos Petrus Gradonico Dux Venetiarum cum comitiva obviam navigans, comiter honorificeque admodum excepit, in Ducatum adducens.* Alii, teste Pignorio, *Ducarium* appellant.

4. **DUCATUS**, appellata primum Moneta Ducatus Apuliæ, cusa a Rogerio Rege Siciliæ ann. 1240. Falco Beneventan. : *Monetam suam introduxit, unam vero, cui Ducatus nomen imposuit.* Occurrit in Chartis ann. 1181. 1186. apud Ughellum tom. 4. pag. 227. et tom. 8. pag. 98. 106.

Ducatus, Monetæ Veneticæ aureæ species, ab impresso hocce lemmate sic nuncupatum :

> Sit tibi, Christe, datus, quem tu regis, iste Ducatus.

Zecchinum hodie vocant, ab officina monetaria, quæ *Zecca* Italis dicitur, ducto nomine. Venetos autem Duci subesse nemo nescit. Δουκάτον apud Phranzem

lib. 3. cap. 27. Constantinus in Hist. Apoll. Tyr.: Ἡποῖα ἐτιμήθηκεν δουκάτα παντακόσα. Cudi autem primum cœperunt Ducati sub Joanne Dandulo, qui Ducatum iniit ann. 1280. ut auctor est Andreas Dandulus in Chron. MS. ann. 1280. et ex eo Petrus Marcellus in Princip. Venet.

Ducatus Rhodi, in Statutis Ordin. Hospit. S. Joan. Hierosol. tit. 5. § 42. moneta Rhodiensium Militum.

5. **DUCATUS**, Defensio in vita per alicujus territorium, Gall. *Saufconduit, sauvegarde*. Joan. de Janua: *Ducatus, Ductus, vel guida*. Epistola Gregorii VII. PP. apud Brunonem de Bello Saxon. pag. 139: *Henricum atque Rodulfum commoneatis, quatenus nobis viam illic secure transeundi aperiant, et adjutorium atque Ducatum per tales personas, de quibus vos bene confidatis, præbeant, ut iter nobis Christo protegente pateat*. Occurrit in aliis Epistolis Gregorii, apud Hugonem Flavin. in Chron. pag. 216. 217. 219. et lib. 1. Epist. 77. lib. 4. Epist. 12. 13. apud Fulbertum Carnot. Epist. 44. Godefridum Monachum ann. 1190. Arnoldum Lubecensem lib. 2. cap. 3. Will. ab Oldenborg. in Itiner. T. S. pag. 145. Burchardum Monach. de Casib. S. Galli cap. 7. Cunradum de Fabaria de Casib. S. Galli cap. 8. 19. Walaf. Strab. de Mirac. S. Galli cap. 17. Odonem Cluniac. de Reversione B. Martini a Burgund. cap. 8. Venericum Vercellensem de Unitate Ecclesiæ conservanda pag. 46. [Obertum Cancellarium lib. 2. Annal. Genuens. non semel,] etc. [** Vide *Conductus*, 1. et Haltaus. Glossar. German. voce *Geleite*, col. 627.]

* 6. **DUCATUS**, Præstatio, quæ domino exsolvitur pro *ducatu* seu securo transitu per terram illius. Charta ann. 1187. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 331: *Concedo in perpetuum..... usatica, piscatica, leudas, Ducatus, quistas, albergas, etc.* Vide *Guionagium* in *Guida*.

* 7. **DUCATUS**, Trames, via. Canon. Abbon. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 629: *Dum tamen inoffenso vestigio viam veritatis ingressus per Ducatum Evangelii non recedat a divinis oraculis*.

¶ **DUCCAS**. Vide *Ducas*.

** **DUCELLUS**, Ducis filius, Annal. Pragens. ad ann. 1193. ap. Pertz. Scriptor. tom. 3. pag. 121: *Episcopus... in Boemiam cum Ducello Spitigneo revertitur, gestans ab imperatore sibi tradita vexilla ducatus*. Vide *Ducillus*.

DUCENÆ Dignitas, Cujus mentio est in Cod. Th. leg. 3. de Cohortalib. (8, 4.) leg. 7. 8. 20. 21. de Agentib. (6, 27.) et ult. de Senatoribus (6, 2.), gradus quidam erat in Schola Agentium in rebus, proximus *Principi Agentium*, sicut e *Ducena* ad *Principatum Agentium* promotio fieret: hac qui donati erant *Ducenarii* appellabantur.

1. **DUCENARIUS**, Ugutioni lib. 2. cap. 8. dicitur, qui duobus militum Centuriis præerat, sicut uni Centurio. S. Hieronymus ad Pammach.: *Post Tribunum Primicerius, deinde Senator, Ducenarius, Biarchus, Circitor, Eques. Ducenarii* non semel occurrunt in Veterib. Inscript. 457. 8. 542. 8. et apud Gualterum in Tabulis Siculis pag. 18.

2. **DUCENARIUS**, Judex, qui de levioribus causis judicabat. Sueton. in Aug. cap. 34: *Ad tres judicum decurias quartam addidit ex inferiori censu, quæ Ducenariorum vocaretur, judicaretque de levioribus causis. Ducenarii*, Procuratores, qui ducenta sestertia accipiebant a Principe, ut docet Dio lib. 53. pag. 506. Vide Jacobum Gothofredum ad leg. 1. Cod. Th. de Exact. (11, 7.) ubi multa de Ducenariis congerit. [** Vide Glossar. med. Græcit. in Δουκενάριοι.]

* **DUCENTUM**, Modus agri. Charta pro capit. Tornac. ann. 1374. in Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 265: *In parrochia de Dotegnies unum bonnarium, tria quarteria et Ducentum terræ arabilis*. Vide supra *Centum* 2.

* **DUCERE** Causam, Litem prosequi, Gall. *Suivre une affaire*. Lit. ann. 1340. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 605: *Et quia Ducere causam prædictam, et diversis et pluribus ressortis subici, esset dictis religiosis nimis grave et sumptuosum, etc.*

* **DUCERE** Dogmata monachorum, Monasticam regulam sequi. Acta S. Lamb. tom. 5. Sept. pag. 529. col. 2:

> Præsul enim tunc cœnobium, quod nomine dicunt
> Stabolaum, subiens, monachorum dogmata Duxit
> Annos per septem, etc.

* **DUCERE** ad Memoriam, Custodire memoriam, Gall. *Conserver la mémoire*. Testam. Mafaldæ regin. ann. 1256. tom. 1. Probat. Hist. geneal. domus reg. Portug. pag. 33: *Item mando domnæ Orracæ Sancii sorori meæ... quatuor taucas,... quod Ducat me ad memoriam*.

* **DUCERE** Malam Vitam Alicui, Illum asperius tractare, objurgare, vulgo *Mener* vel *Faire une terrible vie à quelqu'un*. Lit. remiss. ann. 1363. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 477: *Uxor dicti Petri incœpit dicto supplicanti malam vitam Ducere, dicendo quod dictus supplicans, qui consilium dederat emendi dicta arma sub spe lucri, erat in causa suæ perditionis atque dampni*.

¶ **DUCHA**, Dux, Ital. *Duca*, Gall. *Duc. Ducha Cretæ* insulæ, apud Murator. tom. 12. col. 429.

¶ **DUCHERII**, Sacerdotes qui, licet vitam non profiteantur monasticam, in Prioratibus tamen S. Victoris Massiliensis sedes habent perpetuas, vulgo dicti *Conduchers* et *Panetiers*. Capitulum Generale S. Vict. Massil. ann. 1313: *Statuimus, quod in Prioratibus dicti Monasterii habentibus Clericos, Ducherios, Panatarios seu Convivas, etc.* Vide *Conducherii*.

¶ **DUCHISSA**, ut *Ducissa*, Gall. *Duchesse*, Ducis uxor, Ducatus Domina. Occurrit in Opusculo Gualvanei *de la Flamma*, apud Murator. tom. 12. col. 1043. Le Roman *d'Athis* MS.:

> A sejour y ert la Duchoise
> Noble dame preux et courtoise.

DUCIANUS, Qui ad Ducem spectat. *Duciani*, Ducis limitis Officiales, in leg. un. Cod. Justin. de Littor. custod. (12, 44.) *Duciani apparitores*, id est, Ducis in leg. un. Cod. Th. de Quadrim. brevib. (11, 25.) *Ducianum officium*, seu *Ducis* in leg. 2. eod. Cod. de Venat. Ferar. (15, 11).

* **DUCIATICUS**, Idem quod *Dusius*, Dæmon. *Breviculus contra Duciaticum*, ex Cod. reg. 1603. fol. 5. v°. laudato tom. 3. novi Tract. diplom. pag. 136. Vide infra *Dusiolus*.

* **DUCIBILE**, *Vectura*, ἀγώγιμον, in Castigat. ad utrumque Glossar. ex Cod. reg.

DUCIBILIS, Qui facile *duci* et flecti potest. Victor Vitensis lib. 3. pag. 52: *Accipiens quoque tyrannus, ut erat Ducibilis et ferus, serpentinam suggestionem, feralibus Edictis totam cœpit Africam commovere*.

¶ **DUCIBULUS**. Vide mox *Duciculus*.

¶ **DUCICULA**, ut *Duciculus*. Miracula S. Trudonis lib. 1. cap. 1: *Non passus est moram innectere, ut Duciculam, quam tum forte partim habebat de tonna extractam, remitteret*.

DUCICULUS, Epistomii vertibulum, seu paxillus ori Epistomii insertus: *Douzi, Douzil, et Douzilia*, Arvernis; *le Dosil ou faucet de la tonne*, in Consuetudine Labourtensi tit. 7. art. 9. *Dousils*, in veterib. Consuetudinibus Bituricensibus apud Thomasserium pag. 334. Vita MS. S. Romarici: *Serraculum ab educendo Duciculus dictum*. Vita S. Urbani Episcopi Lingon. cap. 1: *Ligamina vasorum gladiis præsciderunt Duciculosque abstraxerunt*. Passio S. Bercharii apud Camusatum: *Forte ille tunc promptuarium ingressus, ante vos steterat, et sudem, quæ vulgo Duciculum, a potu scilicet educendo, dicitur, in manu tenens cerealem amphoræ potum infundebat, etc.* Berta Sanctimonialis in Vita S. Adelheidis Virg. cap. 5: *Ore cupæ non obfirmato, sed Ducibulo secum in manibus asportato*. Ubi legendum *Duciculo*. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. cap. 54: *Non solum fundum cuppæ, verum etiam Duciculum abluere curat*. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 12: *Sed et matas, supersedes, et muscatoria, et Duciculos ad lavatorium, quoties opus est emundare*. Occurrit præterea in Miraculis S. Ursmari per Flandr. num. 18. in Miraculis S. Angilberti lib. 1. cap. 21. et in Vita S. Fidoli Abbat. n. 6. atque ex iis emendandus videtur Wandelbertus in Miraculis S. Goaris cap. 7: *Cum Cellerarius... vinum de cupa quadam hausisset, casu contigit, ut cupæ Cuniculum aliud forte meditans infirme clauderet, et abiret*. Legendum enim *Duciculum*.

** Duciclus. Reinard. Vulp. lib. 3. vers. 1967:

> Solus init crumeram, tonnis pincerna Ducíclos
> Detrahit, ut prodat quæque quod intus habet.

Ducillus. Ugutio et Joannes de Janua: *Ducillus, qui et Docillus, qui abdit foramen dolii, clapsydra*. [* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Douisil, clepcedra, Docillus, Ducillus*. Aliud Provinc. Lat. ex Cod. 7657: *Dosilh, Prov. Ducillus, clepsedra*.] Gervasius Dorobern. ann. 1138. in Cod. Cantabrig. *Usque ad foramen obicis, qui usitato nomine Ducillus vel Clypsedra dicitur, etc.* Inde Occitanis *Adouzilla, mettre en perce, percer le vin*. Vide *Clepsydra*.

Duciolus, Eadem notione. S. Theodoricus in Vita S. Magni apud Canisium: *Tracto serraculo, meatim in tiprum currere sinit,... et seraculum, quod Duciolum vocant, manu ferens, ante conspectum B. Magnoaldi astitit*. Quidam Codices præferunt, *seraculum, quod Duciculum vocant*. Eadem habentur apud Bedam in Vita S. Columbani cap. 15.

Docillus, *lla, lum, Clepsedra*. Joan. de Janua in *Ductilis*.

Dux. Vita S. Benedicti Anianensis cap. 43. Edit. Mabillonii: *Perrexit frater, et abstracto Duce, egreditur vinum*.

Educillare, Vinum et vasa delinire, et vendere sub hedera, Sambuco: *Vendre du vin à broche*.

* **DUCILIS**, Epistomii vertibulum. Acta translat. S. Savini, apud Marten. tom. 6. Ampl. Collect. col. 809: *Cum... plaustrum musto onustum minaret... Ducilis a fundo karralis egressus in terram, nemine considerante, prosiliit; attamen mustus haud minus quam si obturatum esset foramen, nec una fluerat gutta, stetit*. Vide *Duciculus*.

DUCILLA, Ugutioni, Joanni de Janua, et Balbo, *Parva Dux, vel Ducis filia*.

DUCILLUS, *Parvus Dux*, Joanni de Janua. Vide [** *Ducellus* et alia notione in] *Duciculus*.

¶ **DUCIOLUS**. Vide *Duciculus*.

* **DUCISALIS**, Ad ducis dignitatem spectans. Testam. Jacobi de Pignatario ann. 1352. in Access. ad Hist. Cassin. part. 1. pag. 409. col. 1 : *Recomendo filios meos sacræ regiæ et reginali majestati ac etiam Ducisali*. Vide *Ducianus*.

¶ **DUCISCATUS**, Ducatus, Gall. *Duché*. Charta anni 1231. apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. Aremor. col. 1636 : *Nec eorum homines compellere ad obediendum ratione feodorum suorum de Vicecomitatu de Rohan... in aliquo in Duciscatu Britannie, nisi apud Ploarmel solum.*

¶ **DUCISSA**, Ducis uxor, apud Rymerum tom. 5. pag. 616. col. 1. Ludewig. Reliq. MS. tom. 5. pag. 501. etc.

DUCLIS, *Ducla, trium unciarum*. Ita Glossæ Arabico-Lat.

DUCONES. Vide *Durcones*.

* **DUCTABILIS**, Qui facile *duci* potest, ductilis. Arest. ann. 1339. 12. Apr. in vol. 3. arestor. parlam. Paris. : *Si dicti canonici vellent tradere pignora portabilia seu Ductabilia, etc.* Vide mox *Ductibilis*.

¶ **DUCTARE**, Ducere, Ducem agere. Gerohus Præpositus Reichersperg. Exposit. in Psal. LXIV. ad Eugenium III. Papam apud Baluzium Miscell. tom. 5. pag. 65 : *Sicut hi quorum interest exercitum campo Ductare, congrue investiuntur per vexillum, sic non indecenter ex longo usu Præfectus urbis ab Imperatoribus cognoscitur investitus per gladium contra malefactores urbis exertum.*

DUCTARIUM. Gloss. Lat. Gr. : *Ductarium*, ἀγωγεύς, ῥυτήρ, *Ductarius*, ἀγωγεύς. *Ductus*, ἀγωγεὺς ὕδατος, ὑδραγώγιον.

* **DUCTIBILIS**, Eadem notione. Charta ann. 1296. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 232. v° : *Facimus nos in solidum fidejussores, principales debitores et redditores in pignoribus sufficientibus, portabilibus et Ductibilibus, reddendis et deliberandis apud Castellionem.*

DUCTILE. Vide *Ductus*.

DUCTILIS, DUCTILEUS. Joan. de Janua : *Ductilis, a duco dicitur, unde Ductiliter, adverb. et Ductileus, lea, leum, Ducillus, la, lum.*

* Docilis, tractabilis. Elmham. in vita Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 87. pag. 244 : *Tandem tamen post plurimas furiales alternatas insanias, coguntur inclusi fieri Ductiles in tractatum.* Vide *Ducibilis*.

DUCTITIA, Tributum, quod pro mercibus, quæ educuntur et exportantur, penditur, *pour les voitures*. Charta Rotroci Comitis Perticensis ann. 1136 : *Volumus quod... a pedagiis, traversibus, deprisibus, et quibusvis consuetudinibus et exactionibus sæcularibus, una cum animalibus, suppellectilibus, et aliis quibuscunque bonis, etc. mercimoniis, et Ductitiis quibusvis..... sint immunes.* Ubi forte legendum *Dricturis*, id est, *Droitures*, seu tributis, quæ exsolvuntur.

¶ **DUCTIVUS**. Vide *Ductus* 2.

1. **DUCTOR**, Dux, Dignitas Ducis, apud Paulum Warnefr. de Gestis Longob. lib. 2. cap. 2. lib. 4. cap. 46. lib. 5. cap. 16. lib. 6. cap. 1. 27. 44. Ditmarum. lib. 4. pag. 47. Henricum Roslam in Herlingsberga v. 474. etc.

2. **DUCTOR**, Idem etiam qui Græcis Διασώστης, qui ad conducendum aliquem in via per alterius regionem datus est a quovis Principe. Luithprandus in Legat. : *Turbatus, Διασώστῃ, id est, Ductori meo, 50. aureorum res pretio dedi.* Vide *Ducatus, Diasostes*.

** **DUCTORIA** DIGNITAS, Ducis. Annal. Quedlinburg. ad ann. 985. ap. Pertz. Scriptor. tom. 3. pag. 67 : *Heinricum..... gratia fideli donatum, Ductoria itidem dignitate sublimatum..... debito dilectionis venerantur affectu.*

DUCTRIX, *Ducissa*, Ducis uxor. Leo Ost. lib. 3. cap. 60 : *Mathilda Ductrix Liguriæ, etc.* Occurrit præterea apud Helmodum lib. 1. cap. 71. apud Ruodmannum Abbatem in Epist. ad Eckeardum, Ditmarum lib. 2. pag. 16. lib. 4. pag. 36. Eckeardum Jun. de Casib. S. Galli cap. 10. et 11. Continuatorem Hist. Episcopor. Virdun. n. 4. in Bullario Casin. tom. 2. pag. 105. etc.

* Pro Abbatissa occurrit in Act. S. Joan. episc. tom. 6. Sept. pag. 30. col. 2.

DUCTRIX, Scrofa, porcorum mater, in Lege Bajw. tit. 12. cap. 4. § 2. *Ductrix jumentorum*, in Lege Aleman. tit. 72. § 1. Vide *Ducaria*.

1. **DUCTUS**. Marculfus lib. 1. Form. 38 : *Si hoc conjurare potuerit, de hac causa Ductus sedeat.* Lib. 2. Formula 18. quæ est de securitate pro homicidio : *Sed in omnibus exinde Ductus et absolutus appareas.* Ubi Bignonius, *ductum*, pro *eductum*, positum putat, hoc est, *de causa eductum*. Sed malim hocce vocabulo *securum* eum dici, tanquam conductu et *salvagardia* obtentis. Capitulare Caroli M. ann. 808. cap. 6 : *De illorum hominum conquisitu, qui modo foris ducti fuerunt, et postea adquisierunt, postquam patres eorum et parentes Ducti sunt.* Ubi *adquisierunt*, poni videtur pro *adquieverunt*. Vetus placitum ann. 876. editum a Baluzio in Append. ad Capitul. n. 104 : *Et hanc meam responsionem præsentiæ vestræ judicium conditionis ostendit sæpedictus Fredemirus mandatarius de Ardesindo Episcopo, qui legibus Ductus est, atque ibidem resonat, ex qua auctoritate prædictus locus S. Felicis sub ditione S. Eulaliæ esse debet.* Canones S. Patricii cap. 21 : *Christianus, cui dereliquerit aliquis et provocat eum in Ductum, et non in Ecclesiam, ut ibi examinetur causa, qui sic fecerit, alienus sit.* Ubi Waræus ad marginem reposuit *f. judicium* : sed *drictum* legendum videtur, id est, in jus. Vide *Directum* et *Educere*.

* Ut ut est de hujusce vocis in Marculfi formulis interpretatione a Bignonio vel Cangio proposita, aliud significare videtur in placito hic laudato. *Legibus* enim *ductus*, idem mihi est quod, in legibus peritus, exercitatus ; unde vetus Gallicum *Duit*, eodem intellectu, a verbo *Duire*, docere vel addiscere. Lit. remiss. ann. 1393. in Reg. 145. Chartoph. reg. ch. 149 : *Le suppliant baillia ses chevaux et charrette à son filz pour les mener et conduire, lequel de ce faire n'estoit pas bien Duit.* Aliæ ann. 1456. in Reg. 191. ch. 234 : *Pour ce que icellui Village suppliant est fort Duit et experimenté en fait de navigage, etc. Le suppliant print vouloir en lui de soy mettre avant et Duire au fait de marchandise*, in aliis ejusd. ann. ibid. ch. 235. Denique aliæ ann. 1475. ex Reg. 195. ch. 1528 : *Ce que le suppliant en faisoit, c'estoit pour le prouffit d'icellui Pierre Renel, et le Duyre au dit mestier* (de cousturier.) Vulgatior vox *Duire*, pro Convenire, pertinere. Charta ann. 1330. in Chartul. S. Martin. Pontisar. fol. 35. v° : *Recognurent et confesserent pour tant comme et chascun d'eulz touche, puet toucher, Duire et appartenir, etc.*

2. **DUCTUS**. pro *Aquæductus*, in Cod. Th. leg. 1. de Aquæduct. (15. 2.) ubi Tribonianus restituit *Aquæductus*, Papias : *Ductus, aquæ decursus.* Ita autem appellatur locus, ubi aquæ confluunt. *Doccia*, Italis, est canalis, tubus fictilis, per quem fluunt aquæ : *Douet*, Andegavensibus. Gloss. Lat. Gr. : *Ductus*, ἀγωγεὺς ὕδατος, ὑδραγώγιον. Alvarus in Vita S. Eulogii : *Ad prominentem canalis Ductum, qui super illa loca producitur, pervenit.* Tabular. S. Albani Andegav. : *Donans nobis ob remedium animæ suæ et patris sui descensum unum, quem habebat in rivulo, qui appellatur Ducto, cum omni consuetudine, excepto cœnagio, et de alio descensu, quem Eminus de Reginaldo Banario in Altione dedit nobis simili modo, et consuetudinem, quam ibi habebat, excepto cœnatico.* Charta Fundat. Monasterii S. Laudi Andegavensis : *Et cum villicaria, et fodrio, et omnibus consuetudinibus terræ et fluminis a rupe Colubraria, usque ad Ductum, a Ductu vero usque ad vallem, etc.* Occurrunt eadem verba in Charta alia Fulconis Regis Hierosol. et Comitis Andegavensis pro Canonicis ejusdem Ecclesiæ. Vide tom. 5. Ughelli pag. 1572. Ordericum Vitalem lib. 3. pag. 479. Historiam Monast. S. Nicolai Andegav. pag. 20. 59. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 308. etc. Occitanis *Douts*, idem valet ac aquæ vel fontis caput, origo. *Doualle*, in Consuet. Burdegal. art. 115. pro canali latrinæ, seu ductu. [Vide *Doitus*.]

DUCTILE. Alia Charta ex eodem Tabulario Ecclesiæ S. Laudi Andeg. : *Volumus posteritati scriptum relinquere, quo pacto Sanctimoniales Ecclesiæ Caritatis cum Canonicis S. Laudi Ductile sub bucca Meduanæ communiter habuerunt.* Occurrit ibi pluries. *Ductiles aquæ*, in Charta Hispanica æræ 1016. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti tom. 5. pag. 444. v. *Productiles*, nude, crebro in Tabulis Hispanicis apud eumdem.

DUCTIVUS, *Ductibus* scatens. Charta Sanctii Regis Aragon. æræ 1131. apud eumdem *de Yepez* tom. 7 : *Montuosum sive Ductivum, etc.*

DUCTUS VIARUM, in eadem Charta : *Aquis aquarumque exitibus, et regressibus earum, viæ Ductibus, et reductibus earum, etc.*

* 3. **DUCTUS**, f. Capistrum, quo equus ducitur : eo cæterum sensu vox *Duel* occurrit in Lit. remiss. ann. 1389. ex Reg. 135. Chartoph. reg. ch. 237 : *Icellui Danois le menaça de paroles, et aussi lui ceint le Duel de son cheval par la ceinture, pour ce qu'il faisoit semblant de lui enfouir, et en cest estat le ramena en sa maison.* Annal. Genuens. ad ann. 1164. apud Murator. tom. 6. Script. Ital. col. 295 : *Imperator respondit : Ego sum super equum et habeo pedes in Ductu ejus, etc.* Ubi alter Codex MS. habet *Streiris*. An bene, haud satis scio.

DUDENA, pro *Duodena*, Gallis *Douzaine*. Gloss. Gr. Lat. MS. : Δώδεκα, *Dudena, duodecim*. Editum δώδεκα, δυόδεκα, *Duodecima*. [Vide *Dozena*.]

* **DUECIA**, Embregma, Ital. *Doccia*, Gall. *Douche* et *Douge*. Andr. Thurinus librum inscripsit, *de Embrocha nova seu Duecia artificiali, etc.*

¶ **DUELECH**, *est in homine tartari species, lapis spongiosus periculum et maximum dolorem creans.* Roch. *le Baillif* in Diction. Spagyr.

¶ **DUELLA**, *dicta quasi duæ sextulæ ; nam* VI. *scripulis constat, quæque sic scribitur* ꝏ ꝏ. Papias MS. Hickesio Dissert.

pag. 111. est tertia pars unciæ. A. Jonas Islandus Crimogeæ lib. 1. cap. 8. pag. 85 : *Marca Islandica valebat unciam argenti defæcati cum Duella.* Gloss. Sangerman. n. 501 : *Duellis, Sextula bis adsumpta duellem facit.* [** Vide Isidor. Origin. lib. 16. cap. 25. sect. 15.]

¶ 1. **DUELLARE,** Belligerari, in Diario Belli Hussitici, apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 157.

* 2. **DUELLARE,** *Duello* decertare, vox Italica. Charta Phil. Pulc. ann. 1313. ex Bibl. reg. : *Si ea negarent, offerebat se eadem per gagium Duellare in campo contra quemlibet eorumdem successive, convicto prædicto Guidone ipsoque sanato prius de plagis suis, si quas haberet, legitime per se vel per alium probaturum.* Lit. remiss. ann. 1386. in Reg. 130. Chartoph. reg. ch. 171 : *Idem Arnaldus dicendo quod super hoc dictum exponentem Duellaret, seu propter hoc duellum faceret.*

* **DUELLARIS,** Ad *duellum* spectans. Vita S. Guill. Eremit. tom. 2. Febr. pag. 463. col. 1 : *Mox mirum in modum circa illius cellam more militari cœperunt torneari et ludo Duellari vicissim pugillare.* Charta ann. 1322. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 72 : *Helias Gelos burgensis castri Lemovicensis, alias delatus fuit... ad finem gagii Duellaris. Duellaria verba,* quibus *duellum* provocatur. Vide in *Duellum*, pag. 95. Hinc

* **DUELLARITER** Alloqui, *Duellum* provocare. Vide inibi. *Apeler de bataille,* Aliquem in jus vocare, ut duello crimen a se amoveat, in Lib. rub. fol. parvo domus publ. Abbavil. ad ann. 1274. fol. 32. v° : *La fille Hue Verdiere apela de bataille le Merchier de taute, de reube, de larrechin et de fu bouté en le grange son pere. Chiex s'en défendi et fu bataille jugié et firent pais u camp saint Jore à le veuë du senescal et de le gent le conte.*

* **DUELLATOR,** Qui *duello* pugnat. Herman. Neuvald. in Tract. de Exam. sagar. super aquam frigidam project. pag. 60 : *Et sic non fuit* (David) *proprie Duellator sed divinæ justitiæ prædestinatus executor.*

1. **DUELLIO.** Gloss. Isid. : *Duellio, Rebellis,* ubi forte legendum *Rebellio.* Id suadet Hugo Flaviniac. in Chron. pag. 87 : *Cives Virdunensis oppidi defectionem atque Duellionem contra eum dicuntur meditati. Duellis conjuratio,* apud Rollandinum in Chron. lib. 11. cap. 17. [Vide *Delliones.*]

Dibellio, pro *Duellio*, Rebellio, Gloss. Lat. : Gr. : *Divellio*, πολεμός. *Divelliones*, πολεμοί, ἁρπαγαί. Alibi *Delliones* (leg. *Divelliones*) τυραννίδες. Τυραννίς, *Duellium.* Eulogius Cordub. lib. 3. cap. 4 : *Undique Dibellionum insurgentia bella magnam ei molestiam inferebant.*

2. **DUELLIO,** *Pugil, qui etiam Duellius dicitur, et inde Duellis* [** leg. *Perduellis.*] *per compositionem, id est, ille pugil, qui perseveranter durat in duello.* Jo. de Janua.

* Hist. Franc. Sfort. apud Murator. tom. 21. Script. Ital. col. 214 : *Duelliones magno utrimque comitatu data fide extra castrorum munitiones palustresque difficultates, dimicaturi prodeunt.*

¶ 3. **DUELLIO,** ut *Duellum* 3. Singulare certamen. *Diffinierunt, ut per Duellionem placitum illud dirimeretur,* in veteri Instrumento. Vide *Duellium* [** et sentent. Rudolphi I. Imper. ap. Pertz. Leg. tom. 2. pag. 455. lin. 43.]

¶ **DUELLIS.** Vide *Duella*, et *Duellio* 3.

1. **DUELLIUM,** Bellum, proprie *tyrannis.* Glossæ Gr. Lat. : Τυραννίς, *Duellium.* [Aliæ Lat. Gr. Sangerman. : *Duellium,* τυραννίς.] Dudo lib. 2. de Actis Normann. pag. 70 : *Unius vero lustri spatio perseverante inter Regem et Rollonem Duellio.* Et lib. 3. pag. 96 :

Bella, supercilium, fraudesque, Duellia, telum.

Joann. de Janua : *Duellium, quasi dubellum, vel dubellium, i. duorum bellum.* Ita pro monomachia usurpat Simeon Dunelm. ann. 1169 : *In Duellio victi oculos eruere.* [** Glossa ad Panegyr. Berengarii lib. 2. vers. 40. ap. Pertz. Script. tom. 4. pag. 197 : *Distat autem Duellium et Duellum, nam Duellium est spatium quo bellum præparatur, Duellum dicitur ipse conflictus, etc.*]

¶ 2. **DUELLIUM,** Jus *duelli*, seu quidquid ad principes locorum Dominos redibat emolumenti ex judiciis duelli examine diremtis. Concordatio inter Abbatem J. Montis et Conventum de partitione suorum reddituum inter se ann. 1212. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 838 : *In his maneriis seu villis habebit ipse Abbas, sicut Dominus, revelationes et hominia et Duellia.* Vide *Duellum* 3. lin. *De compositione de duello, etc.*

1. **DUELLUM,** ut *Duellium* 1. Anonymus Poeta de Episcopis Eboracensib. :

Urbis tunc tenuit sceptrum gens pigra Britonum
Quæ fere continuis Pictorum pressa Duellis
Servitii pondus tandem subacta subivit.

Occurrit rursum infra, et apud Anonymum Goldasti de Suevorum origine pag. 170. Vide Festum, et Quintil. lib. 1. cap. 6.

2. **DUELLUM,** Prælium, certamen, apud Ditmarum lib. 2. pag. 22. lib. 4. pag. 35.

3. **DUELLUM,** Monomachia, seu singulare certamen, quo ambiguæ disceptationes dirimebantur, quæ ordinario judicio terminari non poterant. Στρατιωτικὴ ἀπόδειξις, Acropolitæ cap. 50. Joanni de Lyniano veteri JC. : *Pugna corporalis deliberata hinc inde duorum, ad purgationem, gloriam, vel odii aggregationem.* In qua definitione non comprehendit duntaxat duellum, quod inductum est ad veri probationem, sed etiam illud, quod inter hostes publicos, condicto vel ex innato odio, vel ad virtutis ac probitatis specimen, et ex Principum consensu initur, quod vulgo *Combat à outrance* a nostris appellatur, de qua duelli specie Uptonus lib. 2. de Militari Offic. cap. 5. 6. et nos pluribus in Dissert. 7. ad Joinvillam.

Duelli judicium, seu duello controversias ambiguas dirimendi originem a Septentrionalibus populis manasse constat, apud quos ab initio in usu erat, uti ex Paterculo colligere est, qui *armis decernere lites suas solitos fuisse scribit.* Apud Stobæum Serm. 10. pag. 133. Umbrici cum controversias inter se habebant, pugnabant armati sicut in bello : et qui suos adversarios interemerant, justiorem causam habuisse videbantur.

Sed præsertim id invaluit, ex quo Gundebaldus Burgund. Rex in Legibus suis tit. 45. statuit : *Ut si pars ejus, cui oblatum fuerit jusjurandum, noluerit sacramenta suscipere, sed adversarium suum veritatis fiducia armis dixerit posse convinci, et pars diversa non cesserit, pugnandi licentia non negetur.* Quæ quidem duello lites dirimendi ratio recepta est postmodum, in Lege Alemannorum tit. 44. § 1. tit. 56. § 1. tit. 84. in Lege Bajwar. tit. 2. cap. 2. tit. 9. cap. 4. in Lege Longobard. lib. 1. tit. 9. § 39. lib. 2. tit. 35. § 3. 4. [** Henr. II. cap. 2. Grimoald. cap. 1. 2.] etc. Saxo Grammaticus lib. 5. Hist. Danicæ de Rege Frothone : *De qualibet vero controversia ferro decerni sanxit, speciosius viribus quam verbis confligendum existimans.* Sed potissimum propria fuisse Francorum dicitur in Vita Ludovici Pii ann. 831. de Bernardo : *Is ergo Imperatorem adiens modum se purgandi ab eo quærebat more Francis solito, scilicet crimen objicienti semet objicere volens, armisque impacta diluere.* [** Vide Grimmii Antiquit. Jur. Germ. pag. 909. et 927. sqq. et Murator. Dissertationem 39. in Antiquit. Ital. tom. 3. col. 633. sqq.]

Neque tamen cuivis suapte duello licebat contendere, sed necesse erat, ut de eo subeundo Judices decernerent. Libellus Catalanicus MS. de Batallia facienda : *Et axi dona aquel usatge, que bataya nos deu fer per volentat, mes per necessitat, quand la Cort connexera quel reptament es tal que bataya sen deja fer, ço es per beya, o per treues trancades, o per trahycio.*

* Interdum duellum decernere judici vel domino nequaquam licebat nisi utraque pars consentiret. Stat. Montispess. ann. 1204 : *Duellum, vel judicium candentis ferri, vel aquæ ferventis, vel alia canonibus vel legibus improbata, nullo modo in curia Montispessulani rata sunt, nisi utraque pars convenerit.*

Duello decertaturi ex Judicis decreto, Vadium seu pignus apud eum deponebant, ut postmodum pro damni ac jacturæ compensatione cederent : quod sane in *vadio juri standi*, vel de objectis *rectum faciendi*, actitatum docent Lex Alaman. tit. 36. § 3. et Lex Bajw. tit. 2. cap. 15. § 3. id porro *Duellum vadiare* dicebant. Usatici Barcinon. MSS. cap. 21 : *Bataya judicata, antequam sit jurata, si per milites debet esse facta, per* 200. *uncias auri Valentiæ sit per Pignora firmata : et si per pedones sit firmata, per* 100. *propter hoc, ut ad illum, qui vicerit, sit emendatum malum, quod in bello acceperit, tam in corpore, quam in cavallo, sive in armis, et assequatur hoc, pro quo bellum factum erit, et omnes missiones, quas per illud bellum fecerit, et diffinitum illud, quod acceperit ille, qui victus fuerit.* Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 163 : *Le Guarent que lon lieve si com esparjur, doit respondre maintenant à celui qui ensi le lieue, Tu mens, et je suis pret que je m'en aleaute contre toi, et defende mon cors contre le tien, et te rendrai mort, ou recreant, en une oure dou jour, et vessi mon Gage, et tendra au Seignor son Gage à genoüil, et le Seignor doit les Gage recevoir, et assener le jour de la bataille.* Cap. 79 : *Lors s'agenouille l'Apeleoir et lui tent son Gage.* Cap. 87 : *Et se celuy que l'on appelle ensi s'en veaut aerdre à celuy qu'il appelle de son cors au sien, il le doit dementir mot à mot, et ouffrir s'en à deffendre de son cors contre le sien, et tendre son Gage au Seignor, et se il le fait, le Seignor en peut recevoir les Guages.* Le Roman *de Garin* MS. :

A ces paroles sailli en piez Gerins,
Tenez mon Gage, Empereres, dit-il,
Envers Fromond que vos véez ici,
Des grans aféres vos a del tot menti.

[Le Roman *de Florance et de Blanche Flore* MS. :

Et li roxignox saut avant,
Il a au Roy baillé son gant,
Pour la bataille confirmer.]

Vetus Consuetudo Normanniæ 2. part. cap. 2 : *Plainte de multre doit estre fete en cette maniere. P. se plaint de T. qui li mordri son pere felonessement en la paix Dieu et Roy, que il est prest de prouver et de fere lui recognoistre à une hore du jour. Et se T. le nie mot à mot, et il en offre son Gage à deffendre soy, l'en doit premierement prendre le Gage au deffendeur, et puis celuy à l'apeleur, et chescun doit donner pleges de mener la loi. Ne pourquant il doivent ambedeux estre retenus en la prison le Duc et fere sus cen qui sera regardé que l'en devra fere de droit. La bataille li doit estre ottroiée par la justice, et si puet bailler l'un et l'autre en une prison, se il veut portant, que il soient baillez à bonnes gardes, qui les rendent au jour de la bataille fere.*

Interdum *Gagia Duelli* ad Dominum spectabant. Charta Communiæ Fidemensis in Campania ann. 1316 : *Gagia duelli Majoris et Juratorum dictæ Communiæ erant, sed victus in Lege duelli meus erit.* Nam et in eum finem apud Dominum vel Judicem deponebantur, ut in emendam seu mulctam pars illorum cederet. Tabularium Monasterii S. Savini Levitanensis ann. 945 : *Eidem Monasterio donamus et concedimus, ut si qua nobis pecunia pro placitis aut batallis de prædicto Monasterio nobis evenerit, etc.* Charta Philippi Aug. Reg. Franc. ann. 1185. in Hist. Vastinensi pag. 707 : *Carnifices reddent stallagia, quæ debuerint : vadia duelli ad consuetudinem Gastinesii exsolvent.* [* Charta locationis præposit. Ambian. ann. 1292. in Reg. 70. Chartoph. reg. ch. 252 : *Item in custodia parci, in armando pugiles, in gagiis duelli admittendis.*]

* Aliquando tamen duelli pignus apud ecclesiasticos depositum, usque ad sacramenta in ecclesiis tunc juranda. Charta Theob. comit. Trec. ann. 1198. in Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 310 : *Vadia duelli in manu prioris* (de Condis) *dabuntur, et tenebit illud usque ad majora sacramenta. Exinde duellum in manu præpositi mei erit.*

✱ [Legitur in Cartula Sophiæ, comitissæ Barrensis, 28 nov. 1091 ap. Mus. Arch. dep. p. 58 : « Hoc quoque non retinere censuimus quod sub tali dissensione remansit, ut ipse Liethardus terciam partem *Duelli* in tota advocatia pro jure repeteret, quod abbas *(de Saint-Mihiel)* et sui, constanter sibi denegantes, a primis ipsius æcclesiæ fundamentis nunquam contigisse vel audisse se perhibuerunt. » — Legitur præterea in libertatibus a Theobaldo IV. comite Campaniæ communiæ *de Fismes* concessis, 6. janv. 1227, ap. Mus. Arch. dep. p. 119 : « Gagia *Duelli* majoris et juratorum dicte communie erunt, sed victus in lege duelli meus erit.»]

Jam vero dicebatur is *falsum vadium* incurrere, *se mettre en faux gage*, qui cum reo, quem appellasset, duellum inibat ante peracta coram Judice sacramenta in hisce occasionibus fieri solita, in Assisiis Hierosolymitanis MSS. cap. 65. ut et si is, qui aliquem de homicidio appellasset, quidpiam diceret, de quo appellatus non esset convictus, in cap. 76. ubi e contra, *se mettre en loiaus gages*, dicitur, qui rem, quam intendit, probat, quod *se mettre en droit gage*, rursum dicitur cap. 82. et 86. Neque, opinor, aliud est omnino *Vadium mentiri*, in Legibus Inæ Regis cap. 14 : *Si quis coram Episcopo testimonium suum et Vadium mentiatur, 30. sol. emendet. Vadium* enim *mentitur*, qui de juri stando *vadium* dedit, *illud* deserit, nec juri stat. Vide Probat. Histor. Turennensis pag. 36. Histor. Beneharn. pag. 375. Leges Henrici I. Reg. Angl. cap. 59. etc. [** Glavillam lib. 2. cap. 3.]

* Eo *gagii* nomine appellabant quidquid coram judice projectum erat, ut quis duellum in se suscipere profiteretur. Chron. Angl. Th. *Otterbourne* pag. 222 : *Dux Albemarliæ accusatus et fortiter appellatus fuit de morte ducis Gloucestriæ per diversas personas, et præcipue per dom. le Fitzwauter, qui ad duellum inde probandum caputium suum jecit coram rege publice in parliamento.* Infra pag. 250 : *Armiger dictæ dominæ, projecto caputio coram rege, in causa dominæ suæ se obtulit pugnaturum.*

Interdum parti ipsi *Vadium* dabatur, quod et olim factitatum in duellis, arguunt quæ habentur in Lege Bajw. cap. 17. § 2. [Id confirmare licet ex Arresto Scaccarii Paschæ ann. 1277. apud D. *Brussel* tom 2. de Usu feudorum lib. 3. cap. 18. pag. 983 : *De quodam homine vicecomitatus Caudebeci petente bona adversarii sui quæ per vadium belli detinuit, et suspendi fecit, ad ipsum pertinentia per consuetudinem Normanniæ, ut dicebat, quæ quidem bona dictus Vicecomes tenebat pro Domino Rege : concordatum fuit, quod dictus homo victoriam habens, bona mobilia habebit, et immobilia, dominis in quorum terra consistunt, remanebunt, si de consuetudine debeant habere.*] Quinimo is usus invaluerat ut appellans chirothecam, seu rem quamvis aliam coram judice projiceret, eamque appellatus judicis prius petita venia, e terra levaret, eoque facto duellum in se suscipere profiteretur. Petrus Cluniacensis lib. 1. de Miraculis pag. 1261 : *Jussus post hæc a judicibus venire, et ea, quæ dixerat, comprobare, propius accessit, et iterans, quæ dixerat, cœpta temeritate se vere dicere confirmabat. Cumque instaret, rursum ei judices præceperunt, ut secundum morem regionis Gadium, rei videlicet ab eo probandæ argumentum, manu propria in ejusdem Gerardi prioris poneret, qui velut ex bona conscientia audacter Gadium in manum ejus ponens, ait : Hujus, ut dixi, rei ego testis sum, aliis quoque testibus, vel duello id ipsum probaturus.* Froissart. 2. vol. cap. 85 : *Et pour moi purger en la presence Monseigneur que veez-lé, j'en jette mon Gage, or le levez.* Idem 4. vol. cap. 42 : *Quand il eut pensé un petit, il se tira avant, et prit son chaperon en sa main, et vint devant le Roy, et le Comte Mareschal, et dit, Comte Mareschal, je di, que tu es faux, mauvais et traistre, tout ce je prouveray, mon corps contre le tien, et voila mon gage.* Monstrelletus 2. vol. pag. 68 : *Maillotin jetta son Gage, et Messire Hector le leva par le congé du Prince.* Guignevilla in Peregrinatione animæ :

> Il est mauvais, faux et traitre,
> Quelque nom ait, ou quelque titre,
> Je l'appelle de trahison,
> Et sans faire dilation,
> Devant tout vostre barnage,
> J'en offre et baille mon Gage,
> Et vueil en champ mortel entrer,
> Pour vous sa trahison monstrer.

Le Debat *du cœur et de l'œil*, MS. :

> Le cœur replica ce langage,
> Et dit à œil, tu as menty,
> Un soupir t'en jette pour Gage :
> L'œil respondit, Aucunement, mais ty.

Datis autem et receptis vadiis, Appellans et Appellatus pacem inter se inire non poterant, inconsulto et invito Domino ; qui, si paci nollet consensum præbere astringere eos poterat ad perficiendum duellum. Ita Assisiæ Hierosol. cap. 87. et Philippus Bellomanerius cap. 58. et 63. [quod de Dominis ipsis non est intelligendum : poterant enim illi pacem inter se componere, et *firmatum* duellum antiquare. Instr. ann. 1301. in Antiquit. Benedict. Pictav. MSS. tom. 3. pag. 552 : *Cumque hac de causa prædictus Abbas duellum cum Aimerico filio ipsius Iterii sumpsisset coram jam dicto Comite, tandem placitum tale fecerunt, ut, etc.*] [** Glanvilla lib. 2. cap. 3 : *Postquam Duellum inde fuerit vadiatum, oportebit eum, qui tenet, terram defendere per duellum, et non de cetero poterit se inde in assisam ponere.*]

Non modo *Gagia* a pugnaturis dabantur Domino, sed et obsides : qui quidem, si is, cujus vades erant, superaretur, indictam mulctam persolvebant. Consuetudines Lorriaci : *Et si de legitimis hominibus Duellum factum fuerit, Obsides devicti centum et 12. solidos persolvent.* Hinc natum proverbium apud nostros volunt, quod hocce tetrastico comprehensum :

> C'est un proverbe et commun dis,
> Q'en la Coustume de Lorris,
> Quoiqu'on ai juste demande,
> Le batu paie l'amende.

De ejusmodi obsidibus egit le Roman *de Garin :*

> Devant li Roi sont li gage plaié,
> De deus Barons qui ne sont gueres cher,
> Li Empereres n'i ot fet replesgier,
> Et ce fust mal qu'il n'es fist Ostagier,
> Par cele chose lor fut grant encombrier.

Alibi :

> Et Ysoré son gage porofri,
> La le pleuirent et parent et ami :
> Dont saut avant li Loherans Garin,
> De soi defandre estoit prez et garnis,
> En porofrant son gage porofri,
> Plevisiez moi li Alemans Orri,
> Et vos Girart, le Borgoing Auberi,
> Mi neveu estes, ne mi devez faillir.
> Ge ne vueil nul, li Empereres a dit,
> Autres Ostages i covient à venir.

Vide Chartam libertatum oppidi Cellarum in Biturigib. ann. 1216. apud Thomasserium in Consuet. Bituric. lib. 1. cap. 58.

* Charta ex Tabul. S. Mich. in Append. ad tom. 6. Annal. Bened. pag. 668. col. 2 : *Si autem clamor exoriatur, qui necesse sit ut duello diffiniatur, abbas vel præpositus suus, cum ministerialibus ecclesiæ, totum placitum sine advocato deducet, fidejussores pro summa duelli persolvenda suscipiet.*

Gagiis receptis ac obsidibus datis, dies pugnæ ad quadragesimum indicebatur a Domino vel Judice. Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 95 : *De toutes manieres de Bataille que de meurtre ou d'omecide, a l'on 40. jours de respit, puis que les gages sont donnez : et au quarantiesme jour entre prime et tierce se doivent les champions venir pour offrir en l'hostel dou Segnor, l'apelleor avant, et le Deffendor aprés.* Et cap. 65 : *Le Seignor doit le gage recevoir, et assener le jour de bataille au quarantiesme jour, se ce n'est d'omecide, en quoi il n'i a que 3. jours de respit de bataille.* [** Vide Haltaus. Glossar. German. col. 1236. voce *Lehrtag*, et col. 1064. voce *Kampfacht.*] Erant et *Gagia duelli, de quibus non dabantur obsides*, ut est in Charta ann. 1240. ex Tabul. Fossatensi f. 51.

* Interveniente adversus alterum ex

campionibus excommunicatione, dies duelli præscripta, quanquam vadiis asserta, differebatur, neque ob id causa cadebat excommunicatus. Scacar. apud Cadom. ann. 1234. in Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 28. v°. col. 2: *Quis (quid) si die belli excommunicatus sit alter campionum? Responsio: differtur, nec perdit querelam.*

* Sed neque morte ipsa, duello semel statuto, causa finita censebatur: verum penes hæredem erat eam persequi et duellum perficere. Charta Blanchæ comit. Trec. ann. 1212. in Chartul. Campan. ejusd. Cam. Comput.: *Statutum est etiam, quod si aliquis firmaverit duellum, et decesserit infra dies, qui ei jure possent assignari, non idcirco perdat querelam suam; sed hæres ejus sit loco ipsius pro jure suo requirendo vel defendendo. Et si aliquis, firmato duello, ad hoc devenerit quod coram justitia dederit advocatiam suam alicui, qui facere debeat duellum pro ipso; si ille qui receperit advocatiam illam, decesserit infra dies, qui ipsi de jure possent assignari, non ideo perdat querelam suam ille, qui duellum firmavit, qui ei dederat advocatiam suam; sed liceat ei alium substituere loco illius qui decessit.*

☞ Sacramenta quæ in his occasionibus de more fiebant super sanctam Crucem, sanctas Reliquias aut sancta Evangelia proferebantur coram Sacerdotibus vel Ecclesiæ Ministris. Charta Theobaldi Comitis de juramentis, e Chartul. S. Magdalenæ Castrodun. fol. 1: *Ne alicui liceret exhibere Sancta ad sacramenta juranda in villa Castriduni præter Ministris præsentis Ecclesiæ omnibus duellis vel sacramentis, quæ in curia eorum seu in manu Præpositorum ipsorum in præfata villa.* Et fol. 29: *Nemini nisi memoratæ Ecclesiæ Ministris liceat extrahere Sancta juranda ad sacramenta in duellis, quæ in Curia Comitis seu in manu sui præpositi insumpta fuerint vel arramissa.* Item fol. 56: *In duellis et aliis purgationibus, quibus sacramenta sunt necessaria, pugiles veniunt ad Ecclesiam canonicorum, audita Missa Canonici portant Sanctuaria Ecclesiæ ejusdem ad bella in domo Comitis, et aliis sacramentis faciendis.* Denique fol. 59: *Ad duellum autem vidit sacramenta S. Leobini portari a Presbytero S. Leobini in domo Comitis.* De sacramentis super res sacras plura vide in *Juramentum.*

* Sacramentum ad Sancta a pugnaturis nonnunquam præstitum fuisse intra ipsius campi repagula, discimus ex Usaticis pro duello apud Cameracenses MSS.: *On prent celui qui a fait l'apiel et l'amainne on devant les Sains ou parc, aussi comme à trois agambées ou à quatre près de l'entrée, et là tient uns des maitres sergians les Sains, et uns des eskievins prent le baston de celui ki a apelet et le tient en sa main de ci à dont k'il a fait sairement, et au faire le sairement uns des eskievins, en le présence dou prouvos et des eskievins, prent le main de celui ki a apelet et li met sor les Sains, et dont li devise on et escarit sen sairement en le veue et en l'oye de sen adversaire, ki prés est.* Cujus sacramenti formula his verbis concipitur, ibid.: *Ce oé li pais et li eskievin ke tel clain, tel apiel et tele arramie ke jou ai fait sour N. si comme de men N. ke mauvaisement il me mourdri, à droit l'ai fait comme cius ki i fui et le vi et oi et senti et m'en convint partir, ne pour péril de mort ne li oisai aidier, se Dius m'ait et cil Saint et tout li autre.*

* Ne maleficio quovis uterentur pugnam inituri, a præpositis duello judicibus sollicite examinabantur, nullumque sortilegium adhibuisse jurare ipsos jubebant. Consuet. Norman. part. 2. cap. 2: *Deinde jurabunt sorcerias: et primo jurabit defensor quod nec per se, nec per alium in campo sorcerias fecit aportare, quæ ei possint et debeant juvare et parti adversæ nocere.* Iis præiverat Langob. Lex Rothar. cap. 371: *Nullus campio præsumat, quando ad pugnam contra alium vadit, herbas quæ ad maleficia pertinent, super se habere, nec alias similes res, nisi tantum arma sua, quæ conveniunt.*

Arma duello decertantium, si peditum, erant *Gladius* et *Clypeus*, quorum armatura sic etiam describitur in Speculo Saxonico lib. 1. art. 63: *Judex cuique duos præbere debet, qui videant, quod secundum consuetudinem præparentur. Quantum voluerint de corio et lineo induant, dummodo frontes, id est capita atque pedes permaneant enudati. In manibus non nisi simplices habeant chirothecas: nudum in manu quilibet habeat Gladium, et cum uno vel pluribus, secundum cujusque arbitrium præcingatur: Clypeum ligneum corio tectum, et non nisi umbonem ferreum in manu ferant, et unicam tunicam induant, cujus manicæ usque ad cubitum se extendant.*

Arma vero *Militum* seu Equitum duello decertantium pluribus describunt Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 95: *Et se ils sont Chevaliers, ils doivent venir à cheval en l'hotel dou Seigneur pour eaus offrir, et doivent avoir les Chauces de fer chauçies, et lor Espalieres vestues, et doivent faire amener les chevaus couvers de fer, et toutes autres choses appareillées, ançy com por entrer en champ, et faire apporter lor autres armures de quoy ils doivent estre armés el champs, de Haubert, et de Chauces et de Heaumes et Visieres, et que chacun ait Cote à armer, et Gambison, se veaut, et se il ne veaut Gambison, il peut mettre devant son ventre une Contrecurée de tele, ou de coton, ou de boure de sec tele, et si fort com il vodra; et doit avoir un Escu et une Lance et deux Espées, et que les lances soient d'un long, et que les fers des lances et des espées des Chevaliers, qui se combatent en champ guagées de bataille, et doivent estre de tel façon com il vodront; mais que ils ne soient pas tels, que ils puissent passer par les mailles dou Haubert, sans tailler ou rompre maill, et doit avoir en l'oreille dou Heaume tout autour Orles de fer, tels com il vodra, ou Rasors: Et en l'escu doit avoir deux Broches de fers tout emmi l'escu, et l'autre au pié de soute, et doivent estre de tel grosse, come il vodront, et de tel longour jusques à un pié et neent plus. Et entour l'escu tant de broches de fer com ils vodront, agués, ou rasours: Et le cheval doit estre couvert de Couverture de fer, et avoir une Testiere de fer, et emmi la Testiere une Broche de fer, telle come celle de l'escu: et peut mettre chascun en ses couvertures de fer d'entour chene si lonc come il vodra, pour les jarés et les jambes de son cheval couvrir et garder, et chascun doit avoir l'une de ses espées attachée à l'arçon de la selle devant, et l'autre doit avoir ceinte, et la feure taillé jusques à renges, et peut avoir, se il veaut, un ou deux fourreaux pleins de ce, que il vodront, mais que de chose que il puisse nuire son aversaire, ne gregier, et peuvent couvrir leurs chevaus d'autres couvertures sur celles de fer, telles come il vodront.* Adde cap. 96.

☞ Idem pluribus prosequitur, le Roman *de Partonopex* MS:

Rois Sornegur est bien armez,
Bien sai comment or m'escoutez:
En Chauces est de soie faites
Beles, bones et legeretes,
Si a un bon Hauberc vestu,
Et a un bon double Escu,
Et bon Heaume el chief lacié,
Et en son poig un bon Espié,
S'a une Espée longue et dere
Et bien molue à sa mesure,
Une autre à son arçon pendue,
D'autre part une Besague,
Et sa Misericorde a ceinte
De fres entouchement entainte,
Et un Alesnas bien poignant,
Moult s'en pooit faire à tan,
Et est sor un moult grant cheval,
Qui bien covient à tel vassal,
Bien est covert de Coutures
De fer, tenant com pieres dures.
Partonopex rest bien armez,
Et à loi de Frans adobez.
Chauces de fer a bien tailliées,
Et bien de soie appareilliées,
Heaume et Escu et fort Espié,
Et bon Hauberc menu maillié;
Mais il n'a cune sole Espée
Cel a à son arçon noée,
Et siet sor le bon cheval noir,
Bon le cuide à son oes avoir,
Et Culiere et bone Cropiere,
Aate de fer et legiere,
N'a cure de Misericorde,
Ne d'Alesnas pas ne le borde,
Ne cure n'a de Besague,
Ja n'en est par lui esmolue.

* Campiones, qui militum causam duello defendebant, iisdem armis eodemque apparatu, quibus milites ipsi instructi fuissent, pugnabant, ut colligitur ex Charta electionis armorum vicecomitis *de Rohan* a domino de Bellomanerio ad duellum provocati ann. 1309. tom. 1. Probat. Brit. col. 1222.

☞ Cum autem Campiones ex militum ordine non erant, clypeo et baculo decertabant, ut patet ex Capitular. Ludovici Pii. Vetuit subinde Philippus August. ann. 1215. ne baculus trium pedum longitudinem excederet. Vide D. *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. Reg. pag. 35.

* Plebeiis hominibus duello decertaturis capilli super aures attondebantur. Consuet. Norman. part. 2. cap. 2: *Uterque debet habere super aures capillos rotunde adæquatos.* Ubi Gallic. *Et chascun doit estre roingnez par dessus les oreilles.* Usatica MSS. Camerac. pro duello: *Et quant il sont armé et roegniet et enoint, etc.* Matth. de Couciaco in Hist. Caroli VII. pag. 697: *Par la mesme sentence il fut ordonné que chacun d'eux* (combattans) *auroit les cheveux coupez tous jus, etc.* Vide *Campio.*

* Testes interdum rei controversæ, ab actore vel defensore producti, ab altero eorumdem ad duellum provocabantur. Charta ann. 1161. in Chartul. S. Joan. Laudun.: *Producti testes legitimi et sufficientes jurare parati fuerunt, cum Ernaldus unum eorum appellavit, et hinc inde vagiis datis, lex utrinque suscepta est duelli.*

Per Statuta S. Ludovici lib. 1. cap. 80. Si *Miles* de crimine aliquo capitali et atrociori appellaretur a *Villano* et *Custumario,* Militi liberum erat Equitem, contra, si Villanus a Milite appellaretur, Militi Peditem pugnare. Vide *Campio.*

Ætas, qua quis duellum inire cogi poterat erat 21. annorum, juxta Stabilimenta S. Ludov. lib. 1. cap. 71. et 140. et Statuta MSS. Caroli I. Regis Sicil. cap. 137.

A duello ineundo eximebantur primo

mulieres, apud Bractonum lib. 3. tract. 2. cap. 21. § 11. 12. in Fleta lib. 1. cap. 34. § 25. cap. 35. § 4. Vide *Campio* [** et Grimm. Antiq. Jur. German. pag. 930. Gener socrus loco duello dimicans in Placit. ann. 10. Rich. I. rot. 27. Abbrev. Placit. pag. 7 : *Radulphus et Hamundus tradiderunt terram illam in manum Hodiernæ, matris uxorum prædictorum.... Duellum fuit inter prædictam Hodiernam et Hugonem Malet de terra illa, in quo duello ipse Hamundus pugnavit.*]

2. Qui annum ætatis sexagesimum excesserant, ut est in Statutis S. Ludovici, lib. 1. cap. 166. et apud Bractonum lib. 3. tract. 2. cap. 21. § 12. Brito de jure Anglicano pag. 40. septuagesimum habet.

3. Ægroti, aut aliqua infirmitate detenti, *me-haignez*, in iisdem Statutis S. Ludovici, apud Bractonum loco laudato, Brittonem fol. 40. etc.

Denique Sacerdotes, Clerici, Monachi, atque hi *Vicarios* et *Campiones* dare tenebantur. Vide Goffridum Vindocin. lib. 3. Epist. 39. Statuta Alexandri Scotorum Regis cap. 5. § 1. et supra verbo *Campio*. [** Placit. ann. 2. Joh. reg. rot. 24. Leicestr. Abbrev. Placit. pag. 31 : *Placitum concernente Duellum inter Warinum de Snipeston et priorem de Coventria pro 8. carucatis terræ.... Prior defendit, etc. per quendam liberum hominem et vadia data fuerunt ex utraque parte.*]

Erant præterea casus complures, in quibus duellum locum non habebat ; quos recenset Bellomanerius cap. 63. Horum

Primus est, si mulier appellavit, nec suum advocatum retinuit : nam mulier pugnare non potest.

2. Si mulier sub viri potestate appellat sine illius consensu et auctoritate. Vide Assisias Hierosolymit. cap. 98.

3. Si appellans nullam parentelam vel affinitatem habet cum eo, pro quo appellat.

4. Si appellatus jam pugnavit, pro quo appellatur.

5. Si appellans est servus, et appellat hominem ingenuum ac liberum.

6. Si appellans est Clericus : quia non potest se obligare in Curia laïca, nisi de proprietate temporali.

7. Si appellatus est Clericus.

8. Pro casu, de quo judicium datum esset.

9. Pro casu notorie falso.

10. Si alias res est bene probata.

11. Si appellans est bastardus, seu nothus et appellatus homo ingenuus et liber : quia non licet homini ingenuo cum notho pugnare. Sed inter duos nothos appellum valet.

12. Si pax facta est de facto, de quo fit appellum, et confirmata a Justitia superiore, qua deficiente confirmatione valet appellum.

13. Si quis appellatus est de homicidio, et mortuus, antequam moreretur, nominavit suos interfectores, et appellatum a crimine innocentem dixit.

14. Si appellans vel appellatus est minor annorum.

15. Quando leprosus hominem sanum appellat, vel si homo sanus leprosum.

16. Quando casus non cadit in vadium.

Prædictis addunt Fori Beneharnenses rubr. *de Bathala*, art. 1. in rebus, quæ per testes, aut alio quovis modo probari possunt appellum non valere.[** Frider. I. Imper. Constit. de Pace tenenda ann. 1156. cap. 1.] Et

Assisiæ Hierosol. cap. 102. dicunt, assisiam seu usum fuisse in Regno Hierosolymitano, Dominum non debere recipere vadia patris contra filium, nec filii contra patrem, nec fratris contra fratrem. De ultimo casu vide Statuta S. Ludovici lib. 1. cap. 165. Adde Foros Aragonenses lib. 8. tit. *de Duello*, et Molinum in Repertorio. Vide *Batalla*.

** Neque rara sunt privilegia quibus ne Duello se defendere cogantur mercatores extranei cavetur. Chart. civit. Bremens. ann. 1255. in Origin. Fœder. Hanseat. pag. 70 : *Universis civitatibus et mercatoribus Flandriæ concedimus in nostra civitate et potestatibus, quod nullus eorum Duello provocetur, sicut nec in Flandria mercatores imperii Duello possunt provocari.*

Tilius tom. 1. pag. 313. ait, Principes sanguinis Regii excipi debere a duellis ; sed has exceptiones ponit Bellomanerius cap. 1 : *Fix de Rois ne doit pas combattre à son home por plet de mueble, por catix, ne por heritage ; mais s'il appelloit son home de murdre ou de traïson, en tel cas converroit-il, qu'il se combatist à son home. Car li vilain cas sont si vilain, que nuls espargnemens ne dut estre vers celi qui accuse.*

☞ A duellis excipiebantur etiam Duces, ita tamen ut per *Vicarium* seu *Campionem* appellanti responderent. Charta Frederici I. Imper. ann. 1156. apud Miræum tom. 1. pag. 540. col. 1 : *Insuper potest idem Dux Austriæ, cum impugnatus fuerit ab aliquo de duello, per unum idoneum, non in enormitatis macula detentum, vices suas prorsus supplere.*

☞ Evenit aliquando, ut ipsi Clerici sese defenderent aut etiam aggrederentur duello. Id manfeste patet Constitut. Guillelmi Conquestoris ann. 1080. inter Concilia Rotom. ult. edit. pag. 69. art. XIX. ubi sic legere est : *Si Clericus duellum sine Episcopi licentia susceperit, aut assultum fecerit, Episcopo per pecuniam emendetur.* Id puto fuisse rarissimum. Cum Episcopis vel Abbatibus talis erat contentio, quæ juxta pravam temporum consuetudinem non poterat nisi duello dirimi, tum laïcos eligebant, qui vices suas obirent, et Campionum munere fungerentur. Vide *Vicedominus*.

* Clericis, qui per se vel per campiones duellum exequebantur, officia sua exercendi facultatem interdicebant canones. Bulla Innoc. II. PP. ann. 1140 : *Consuetudo quædam, quin potius corruptela in plerisque locis regni Franciæ, ut accepimus, inolevit, quod videlicet quando ecclesiarum homines de corpore ad alienum dominium se convertunt, si eos quicumque aliqui, quorum ipsi sunt homines, forte conveniant coram judice competenti, necesse habent suam per duellum intentionem fundare, alioquin ab actione proposita repelluntur, licet per testes vel alia documenta intentionem ipsam velint et valeant legitime comprobare. Cum igitur clerici absque sui ordinis periculo duella suscipere nequeant vel offerre, pro eo quod, sive per se sive per alios, in duello pugnaverint, ipsos ab executione sacrorum ordinum canonicæ constitutionis severitas alienat, nos huic pravæ consuetudini remedio, quo possumus, obviare volentes, et duellorum, præsertim cum de rebus ecclesiasticis agitur, penitus interdicentes abusum, quo Deus temptatur et vera sæpius judicia pervertuntur, ut in quibuslibet judiciis omni probationum genere a jure concesso liceat libere dilecto filio abbati Majoris monasterii Turonensis uti, prædicta consuetudine non obstante, auctoritate sibi litterarum nostrarum duximus indulgendum, edicto perpetuo statuentes ut si, ipso recusante in quibuslibet casibus per duellum defendere causam suam, aut in hujusmodi reprobo probationis genere succumbente, sententia seu executio quæcumque processerit, eadem et quicquid ex ea secutum fuerit vel ob ipsam, nullius penitus sit momenti.*

* Fuere tamen ex clero, qui veluti privilegium a principibus obtinuerunt facultatem, cum opus esset, lites suas per duellum dirimendi. Dipl. Henr. II. imper. ann. 1052. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 641 : *Concedimus prædicto episcopo* (Volterrensi) *suisque successoribus clericos et famulos, aliosque super terram suæ ecclesiæ inhabitantes in sua potestate, ut liceat eum ante se causam agere, et per Duellium qualibet legali sententia litem diffinire.* Adde Chartam Conradi I. ann. 1028. apud Ughell. tom. 4. Ital. sacr.

* Quin etiam apud Anglos Scotosve duellum inire episcopi, abbatesque et clerici per se ipsos cogebantur, ut discimus ex Bulla Innoc. PP. in Chartul. eccl. Glasguens. ex Cod. reg. 5540. fol. 67. r° : *Quædam pestifera consuetudo, quæ corruptela potius debet nuncupari, ut pote juri ac honestati ecclesiasticæ prorsus contraria, inolevit inter regnum Angliæ ac Scotiæ ab antiquo, et usque nunc observata existit per abusum, videlicet ut si episcopum, abbatem seu quemlibet clericum super aliquibus offensis pro quibus duellum inter laicos fieri consuevit, ab aliquo conveniri contingat, cogatur hic qui convenitur, quantumcumque religiosus existat, super hiis personaliter subire duellum. Nos igitur consuetudinem supradictam, tanquam Deo et sanctis canonibus inimicam penitus detestantes, ne quis de cætero talia quomodolibet attemptare præsumat auctoritate præsentium sub interminatione anathematis districtius inhibemus.*

Duello succumbentium pœna fuit ultimum supplicium, suspendium, capitis minutio, vel certe membri debilitatio, pro criminis qualitate, uti diserte produnt Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 8. Speculum Saxonicum lib. 2. art. 16. § 2. Wichbild Magdeburg. art. 82. § 1. Bracton. lib. 3. tract. 2. cap. 21. § 6. etc. Cujus moris exempla suggerunt Ditmarus lib. 3. pag. 29. Willelmus Malmesbur. lib. 4. pag. 124. Will. Neubrig. lib. 2. cap. 5. Rogerus Hovedenus pag. 466. Galbertus in Vita S. Caroli Comit. Flandr. n. 94. Gualterus Tervan. in Vita ejusdem Caroli cap. 39. et alii a nobis laudati Scriptores in Notis ad Alexiadem pag. 298. ubi apud Normannos nostrates secus olim observatum in delatoribus ostendimus, quod et in Anglia obtinuisse innuit Bractonus lib. 3. tract. 2. cap. 21. § 7 : *Si autem* (appellans) *victus sit in Campo, aliud erit,* (id est, non afficietur ultimo supplicio, ut Appellatus) *quia non stat per ipsum, quin fiat disrationatio : et quamvis ad gaolam mittendus sit, tamen fit ei aliquando gratia de misericordia, quia pugnat pro pace.* Eadem habentur in Fleta lib. 1. cap. 34. § 32. Verum Philippus Augustus Rex Franc. Normannicum istum morem rescidit, et ad jus commune reduxit, quo talionis pœna in appellantem, si succumbat, decernitur, uti Guntherus lib. 7. Ligur. ait :

Passurum similem non victo crimine pœnam.

* Matth. de Couciaco in Hist. Caroli VII. pag. 698. ubi de duello apud Valen-

tianas habito : *Iceluy Mahioten en ce martyre s'escria plusieurs fois pour avoir confession, néantmoins il n'en peut oncques rien finer; et en cet estat fut par le bourreau de ladite ville traisné et mené à la justice, lequel rendit l'esprit ainçois qu'il y vint, et en ce poinct il y fut pendu.* Ubi notanda *confessionis* denegatio. Vide supra in hac voce.

° Victus interdum, qui causam suam defendebat, pecunia vel carcere tantum; qui vero pro alia pugnabat, membri mutilatione plectebatur. Libert. villæ S. Theob. sub Bormonte ann. 1203. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 149 : *Victus vero in duello centum solidos et obolum reddere tenebitur. Pugil vero conductitius, si victus fuerit, pugno vel pede privabitur.* Eadem leguntur tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 600. art. 6. in Charta communiæ Claromont. ann. 1248. Alia ann. 1362. ex Reg. 95. ch. 12 : *Fu dit par jugement que gaige y cheoit et que les parties si se combatroient, c'est assavoir ledit Guillaume comme appellant et ledit Gilles comme appellé.... Et ainsi se combatirent longuement lesdiz appeltant et appellé, et tant que ledit Guillaume ot son cheval mort et son corps plaié et navré : mais en la parfin desconfit ledit feu Gilles et le rendit vaincu en champ, et comme vaincu et ataint des cas se rendi vaincu, pour tel se confessa et tint souffisamment et expressément, et présens et oians et pour ce oir descendus et venus à lui lesdiz capitaine et baillif et plusieurs autres, et tel ataint, vaincu et desconfis fu tenus prononcié et réputez ledit Gilles, et ledit Guillaume victoriau et vainqueur et aiant fait tout son devoir; et pour ce comme desconfit et attaint, fu ledit Gilles par justice despouillé en son doublet, et déshonorablement mis hors des lices le premier, et menez en prison fermée ou chastel de Dreux ès mains desdiz capitaine et baillif; et ledit Guillaume en ses armes et honorablement par congié de justice comme vainqueur se parti auprès du champ, et delivré avec ses hostages et amis ala en sa maison, requérans toutes voies raison et que justice li fu faite de sondit ennemi et de ses hostages, et que l'en s'en tenist saisi et de leurs biens mesmement, tant qu'il fust deffraié, satefié et restitué.* Hæc pluribus, uti notatu digna, exscripsi.

Scribit Lucianus in Toxari apud Scythas, si quis singulari certamine superatus foret ei dextram abscindi solitam, pœnæ causa.

Duello victi arma a victore Ecclesiis offerebantur. Charta Henrici I. Regis Angl. in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 136. et apud Guill. Pryneum in Libert. Eccl. Anglic. tom. 3. pag. 1103 : *Ubicumque sit Duellum, Eboraci juramenta debent fieri super textum, vel super reliquias Ecclesiæ S. Petri : et facto Duello, victor Arma victi ad Ecclesiam S. Petri offerat, gratias agens Deo et S. Petro pro victoria.* [°° Vide Haltaus. Glossar. Germ. voce *Fronknus*, col. 544.]

Alia a præallatis et laudatis, purgationis per duellum exempla, describunt passim Scriptores, Gregorius Turon. lib. 7. Hist. cap. 14. Fredegar. in Chron. cap. 51. Paulus Warnefridus de Gest. Longob. lib. 4. cap. 49. Theganus de Gest. Ludov. Pii cap. 38. Vita Aldrici Episc. Cenoman. pag. 120. Baldricus Camerac. lib. 1. cap. 10. Aimoinus lib. 4. de Miraculis S. Benedicti cap. II. Ditmarus in Chronico lib. 3. pag. 29. Wippo in Conrado Salico pag. 439. Regino ann. 950. Vugo Flaviniacensis in Chr. part. 2. cap. 27. Luithprandus in Legatione [°° cap. 6. Adde Antapod. lib. 3. cap. 46. et de reb. Otton. M. cap. 7. Ermold. Nigell. lib. 3. vers. 549. sqq.], Lambertus Ardensis pag. 140. Lambertus Scafnaburg. ann. 1048. 1050. Chronicon Morinacense lib. 2. pag. 366. Petrus Venerabil. lib. 1. de Miracul. cap. 8. Albertus Stadensis ann. 1050. 1105. Vita S. Austregisili, Falcandus de Calamitatib. Sicil. pag. 668. 691. W. Tyrius lib. 9. cap. 7. Cæsarius lib. 3. Miracul. cap. 18. lib. 9. cap. 48. Antiquitates Fuldenses pag. 614. Willelmus Neubrig. lib. 2. cap. 5. Matthæus Paris ann. 1163. Rodericus Toletanus lib. 6. de Reb. Hispan. cap. 26. Gesta Consul. Andegav. cap. 3. Acropolita cap. 50. Pachymeres lib. 1. Gretzerus in Episcopis Eystetensib. pag. 492. Marca in Hist. Beneharn. lib. 4. cap. 8. et 10. Sirmondus in Notis ad Epist. Goffridi Vindocin. lib. 3. Epist. 38. Marlotus in Chronico S. Nicasii Remensis cap. 10. Oliverius Markanus in Tract. de Duellis, initio, etc.

Pravam istam duelli examine lites ac controversias ambiguas dirimendi consuetudinem, quam *impiam* etiam vocat Luitpr. Rex Longob. tit. 91. § 4. [°° 118. (6, 65.)] quamque *propter consuetudinem gentis suæ Longobardorum vetare* se non potuisse ait, abrogare sæpe annixi sunt summi Pontifices, Episcopi, et Concilia, et anathemate damnarunt, vel certe improbarunt, imprimis Concilium Valentinum ann. 855. can. 12. Nicolaus I. PP. Ep. 50. ad Carolum Cal. ex qua desumpta 2. q. 5. *Monomachiam*, Agobardus lib. Adversus legem Gundobadam cap. 14. et lib. Contra judicium Dei, Cælestinus III. Frideric. I. in Constitut. Sicul. libro 2. tit. 32. Alexander III. PP. Epist. 19. denique Synodus Tridentina sess. 25. can. 19. Sed et hanc improbant omnino Senator lib. 3. Epist. 24. Ivo Carnot. Epist. 168. 247. 280. Auctor Fletæ lib. 1. cap. 34. § 26. ut et aliquot alii ejus ætatis Scriptores.

Quinetiam Reges ipsi ac Principes hanc abolere penitus in dominiis suis subinde conati sunt, præsertim S. Ludovicus Rex Franciæ, qui duella omnino in suis terris fieri prohibuit, ut ex Statutorum ejusdem Regis lib. 1. cap. 2. colligitur. Sed hæc prohibitio locum habuit tantum in propriis terris, non vero in terris vassallorum. Unde cum Prior S. Petri de Monasteriis, qui *in quantum Prior Regem associaverat* in sua villa, quæstus, esset, quod regius Ballivus duella pariter amovisset ab eadem villa, quia sine assensu suo inde amoveri non debuerant : *Placuit D. Regi, quod si Prior teneret ibi Duellum, teneat per ipsum, et totum per proprium servientem suum, et non per servientem communem intèr ipsum et D. Regem, quia Rex non vult habere aliquid in Duello. Si tamen ratione Duelli committatur terra vel aliud, voluit D. Rex portionem suam sibi reddi ratione associationis prædictæ.* Inter Aresta Cand. 1260. in 1. Reg. Parl. f. 109.

Piissimi Regis exemplo, Alphonsus Comes Pictavensis et Arvernensis subditis suis, vice privilegii, concessit, ut eorum nemo ad duellum faciendum cogeretur. Id certe expressum legitur in Libertatibus ab eo concessis urbi Riomensi in Arvernis ann. 1270 : *Item quod nullus habitans in dicta villa de quocumque crimine appellatus vel accusatus fuerit, teneatur se purgare vel defendere Duello, nec cogatur ad Duellum faciendum, et si refutaverit, non habeatur pro convicto; sed appellans, si velit, probet crimen, quod objecit, vel per testes, vel per probationes, juxta formam juris.* Id privilegii iisdem verbis concessum legitur, ab Edwardo Rege Angliæ incolis Vianæ, Valentiæ, et Castelli-Amorosi in Aginnensi Provincia, in Charta descripta in Regesto Constabulariæ Burdegal. fol. 33. Bastidæ in Petrogoricis a Philippo Pulcro rege ann. 1310. hominibus de corpore Monasterii Fossatensis ab Alexandro PP. in Tabular. ejusd. Monast. pag. 7. Tornacensibus a Philippo Aug. ann. 1187. in Charta Communiæ Tornacensis, incolis S. Audomari a Guillelmo Comite Flandriæ ann. 1127. in Charta descripta in Probat. Hist. Guinensis pag. 195. Monachis S. Dionysii in Francia ab Innocentio PP. apud Doubletum pag. 580. Wiennensibus Austriacis a Friderico II. imper. in Charta ann. 1237. descripta a Lambecio lib. 2. de Bibl. Cæsar. pag. 81 : *Si septima manu honestarum personarum expugnare se possint.* Arnhemensibus Otto Comes Gelriæ ann. 1233. Bommeliensibus, Thylanis, et Neopaludanis Rainoldus Comes Gelriæ Chartis ann. 1327. 1329. et 1335. ut auctor est Freder. Sandius in Consuetud. Feudal. Gelriæ pag. 435. etc. Vide Probationes Hist. Vergiac. pag. 212. et Somnerum in Glossar. ad Script. Angl. voce *Duellum*. Scribit Saxo Grammaticus lib. 10. Hist. Danicæ pag. 171. *abrogatam* apud Danos *Duellorum consuetudinem*, servato tantummodo *ferri candentis* judicio.

☞ Duella prohibuit etiam Philippus IV. ann. 1303. quod subinde anno scilicet 1314. renovatum et confirmatum fuit, sed ad certum præfinitumque tempus : *Provocationes ad Duellum et gagia Duellorum recipi, vel admitti, ipsa Duella fieri vel iniri durantibus guerris nostris expressius inhibemus.* Vide D. *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. Reg. pag. 390. Ibid. pag. 567. legitur Edictum ann. 1315. Ludovici X. qui, quod antiquitus inauditum fuerat in Francia, *vadiare duellum* permittit etiam cum quis de furto postulatur : *Nous voulons et octroions, que en cas de murtre, de larrecin, de rapt, de trahison, et de roberie, gage de bataille soit ouvert, se les cas ne poroient estre provez par tesmoings.*

° Tantum vero valet consuetudinis, quantumvis barbaræ, præjudicata opinio, ut animis etiam cœlestibus arrideret oculus adversario suo ereptus, ob idque Deo gratiæ agerentur devotissimæ. Chartul. Guill. abb. S. Germ. Prat. fol. 108. v°. col. 1 : *Adductus est in medio uterque pugil et ad conflictationem statutus; cumque ambo diu multumque conflictassent et se se invicem gravissime afflixissent; tandem Deo auxiliante, pugil noster adversarium suum viriliter et audacter invadens oculum ei eripuit, et tanto conamine eum gravavit, quo illo profitente se victum esse, victoria sibi cessit.*

Denique cum promiscue duella decernerentur pro quibusvis controversiis, etiam levioris momenti, decrevit Henricus I. Angl. Rex in Legib. suis cap. 59 : *Ut non fieret bellum sine capitali ad minus* 10. *solid. nisi de furto, vel hujusmodi nequitia compellatio esset, vel de pace Regis infracta, vel in illis, in quibus est capitale mortis.* [Et Ludovicus VII. in Charta ann. 1168 : *Pro debito citra quinque solidorum dationem, inter aliquos non judicetur Duellum.*] [°° Neque apud Anglos Duellum admittebatur, nisi in quibus casibus *magna assisa fieri potuit.*

Vide Placit. ann. 40. Henr. II. Kent. rot. 5. in Abbrev. Placit. pag. 144.] Certe constat, non modo pro criminibus capitalibus admissa duella, sed etiam in probationibus proprietatis prædiorum, status ac conditionis, et similium. At cum nostri pravum hunc usum abolere penitus non possent, eo rem deduxere, ut duella non agerentur, nisi in quatuor istis casibus enarratis in Aresto 22. Junii 1422. quorum primus est, ut crimen capitale esset, 2. ut de crimine perpetrato omnino constaret, 3. ut accusatus notorie eo infamaretur, 4. denique ut res probari non posset per testes.

* Duellum nonnunquam privatim actum est, præsentibus duntaxat duobus testibus, quos *patrinos* vocabant. Chron. Guill. Bardini tom. 4. Hist. Occit. inter Probat. col. 4: *Anno Domini 1250. cum inimicitia capitalis intervenisset inter nobilem Gausselinum dominum de Lunello militem ex una parte, et nobilem Guillelmum de Bouvileo militem ex alia,... hi duo milites fieri voluerint campiones, et clam acceptis duobus patrinis, et in eorum præsentia, ad Duellum ventum est: et utroque vulnerato a patrinis separati et dimissi sunt.*

DUELLUM TENENDI, ut tunc loquebantur, facultatem ac jus non habebant feudales omnes Domini, sed ii tantum quibus id ex lege, consuetudine, vel lapsu temporis competebat. Aresta Pentecost. ann. 1263. in 1. Reg. Parlam. f. 33: *Item quod usus est habere pilloricum, et tenere Duellum, et dictum est quod habeat saisinam justitiæ in dicta villa.* Idque potissimum locum habebat in atrociori crimine. Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 38: *Et encore ont plus li vavasseur: car eus tiennent leurs Batailles devant eus de toutes choses, fors de grans meffés.* Nam licet in inferiori Curia duellum vadiaretur, seu admitteretur, vel decerneretur, in ea tamen non peragebatur, sed in Curia Majoris Domini, ad quam id juris spectabat, ut est in Regiam Majestat. lib. 3. cap. 23. § 9. 10. Tabularium Dunense apud Mabillonium: *Non absurde autem videtur hic inserere, quod prædicta villa non solum ipsa ab omni prorsus exactione liberrima huc usque perseveraverit: verum etiam in tantum hujusmodi privilegio omnes cæteras antecellit, ut de proximis circumquaque villis ad judicium calidi ferri portandum, et ad Bellum Campionum clypeo et baculo faciendum ex antiquitate semper illic accusatores et accusati conveniant, totaque causa ad illius villæ Domini deferatur audientiam.* Charta Aleonoræ Comitissæ Viromandensis ann. 1191: *Minister B. Mariæ debet tenere usque ad Duellum placita, et tunc ab eodem ministro receptis obsidibus Duelli, ipse minister Duellum et obsides tradit servienti meo, qui est Præpositus Vitriaci, ad ducendum Cauniacum, usque ad domum meam.* Charta Communiæ Peronensis anno 1207: *Si Duellum inde indicatum fuerit, fiet in Curia nostra, sicut debet fieri, de quibuscumque rebus Duellum fuerit indicatum.* Inquestæ Parlamenti S. Martini ann. 1254: *Abbas Columbensis dicit contra dominum Regem, quod usus fuit habere judicium Duelli de hospitibus suis, cujuscumque rei sit: et usus fuit addicere prædictum Duellum, quando adjudicatum erat, in Castro Domini Regis de Nogento ad justitiam Domini Regis. Et si dictum Duellum pacificatum fuerit per justitiam Domini regis, Abbas dicit, quod usus fuit habere emendas. Et si res accidit, quod dictum Duellum eat ultra, et quod aliquis pugnantium sit victus, quod usus fuit habere bona illius, qui victus fuerit, si hospes suus fuit.* Regestri Castri Lidi in Andibus fol. 24. 25: *Omne Duellum undecunque veniat, victus erit Comitis; hoc modo, quod Præpositus Majoris ducat victum, reddendo Præposito Castri Lidi 10. sol. exceptis hominibus Monachorum. Ad Majetum non potest fieri Duellum vel judicium, quod non mittatur ad castrum Lidi, exceptis hominibus S. Martini. De omni terra Archiepiscopi, si contentio fit judicii, vel Duelli, vel etiam sacramenti, debet terminari ante Senescallum Comitis ad Castrum Lidi, etc.* Vide Notas nostras ad Stabilimenta S. Ludovici pag. 168. [*de Lauriere* in Institutiones Loiselli lib. 2. tit. 2. regula 47.] Historiam Monast. S. Nicolai Andeg. pag. 6. 14. tom. 5. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti pag. 762. Probat. Hist. Monmorenciacæ pag. 395. et supra in vocabulo *Bannaria*.

De compositione de duello ante ictum vel post, [quod jus, *Justitia pro Duello* dicitur in Charta Guillelmi Aquitaniæ Ducis tom. 2. Gall. Christ. Instr. col. 429.] scilicet post *vadia* data, emenda debebatur Domino. Charta Mathildis Comitissæ Nivernensis ann. 1223: *De gagiis Duelli, quod pacificabitur, non nisi 7. solidos et 6. denarios tantum capiam de uno quoque.* [Charta Hugonis Abb. Centul. ann. 1228. ex Tabul. S. Richarii: *De qua emenda* (*nempe* VII. *solidorum et* VI. *denariorum*) *soli juramento Servientis S. Richarii credetur, absque lege alia seu Duello.* Litteræ ann. 1236. ex secundo Chartul. S. Quintini in Insula: *Si qui provocaverint se ad Duellum in prædicta villa, causa tractari debet per Ecclesiam... et tota matatio Duelli ad Ecclesiam pertinebit.*] Libertates urbis Belnensis, in Burgundicis Perardi pag. 275: *Si compositio de Duello ante ictum vel post, fiat, 65. solidos et 6. denarios habebo.* Charta Gaufredi de Leziniano Dom. Meruenti ann. 1240: *Si autem aliqua causa moveatur coram Canonicis, de qua Duellum debeat adjudicari, si pax intervenerit ante judicium, quod exinde pervenerit inter me et Canonicos, per medium dividatur. Si vero adjudicatum fuerit Duellum, ex tunc totum erit meum, quod exinde pervenerit, et ex quo orta fuerit querimonia coram Canonicis pro Duello, non poterit nisi pace vel judicio remanere.* Consuetudo Lorriaci ann. 1187: *Si homines de Lorriaco vadia Duelli temere dederint, et Præpositi assensu antequam tribuantur obsides, concordaverint, duos solidos et 6. denarios uterque persolvat, etc.* Vide Roverium in Reomao pag. 667.

BANNUM DUELLI. Charta Willelmi Dom. Talemondensis Castri: *Quod si homo S. Crucis prælietur in Campo, sive vincat, sive vincatur, Bannum non reddet nisi S. Cruci et ejus Abbati.*

DUELLIA ET DUELLIARIA VERBA, verborum formula, quibus quis ad duellum provocabatur, in Speculo Saxon. lib. 1. art. 68. § 2. *Verba Duelli*, in Charta Philippi Regis Franc. ann. 1296. apud Marcam in Hist. Benearn. cap. 29. n. 4. *Verba appellum facientia*, apud Bractonum lib. 3. tit. 2. cap. 20. § 1. 3. *Duellariter alloqui*, in Wichbild Magdeburgensi art. 82. § 2. Cujusmodi autem fuerint *Duellaria verba*, docent Assisiæ Hierosol. MSS. Bracton. lib. 3. tit. 2. cap. 21. § 2. Fleta lib. 1. cap. 34. § 29. Philippus *de Beaumannoir* cap. 63. Edictum Philippi Pulcri de Duellis, Olivierius Markanus de Duellis, liber Anglicus inscriptus *Justice of peace* pag. 64. Britton. cap. 22. 24. etc.

DUELLARIA VULNERA, in Wichbild Magdeburg. art. 81. propter quæ duellum fieri debeat.

DUELLUM VICTUM, in quo appellans vel appellatus occumbit. Charta Communiæ Divionensis ann. 1187. in Libertat. urbis Belnensis apud Perardum: *Si Duellum Victum fuerit, in dispositione mea sit.* Libertates Pontallerii apud eumdem pag. 487: *Se Bataille est vaincue, je aurai 65. s.*

DUELLUM FIRMARE dicebatur Judex aut Dominus, qui inter partes litigantes duellum decernebat, et ab iis *vadia* recipiebat. Fori Morlanenses art. 8: *Si aliquis Bellum cum aliquo habuit, et priusquam ante Dominum Firmatum fuerit, se retraxerit, etc.* Vetus Charta apud Guichenonum in Probat. Hist. Sabaud. pag. 26: *Si homo sanctæ Mariæ Firmaverit Duellum, et ceciderit, Monachi habebunt legem.*

DUELLUM LIGARE. Charta Libertatum Raucurtis et Haldicurtis ann. 1255: *Et sciendum, quod Duellum Ligari non poterit, nisi pro valore 200. solid. vel amplius.*

DUELLUM CUSTODIRE. Charta Ermengardis Dominæ Risnelli ann. 1213. in Tabul. Molismensi: *Si Duellum firmatum fuerit, in Curia Prioris deducetur. Et si Prior per se Duellum Custodire non poterit, ego et dominus Risnelli illuc servientes nostros mittemus, qui Priorem et suos custodiant. Si autem alter eorum victus fuerit, corpus tantummodo, nihil domino Risnelli reddetur, et quicquid victus habuerit, Prioris erit.* [* Ut duelli leges serventur, ex jure vel officio invigilare atque duelli campum custodire. Charta ann. 1090. in Tabul. S. Albini Andegav.: *In constituto igitur termino utrique apud Sablulium affuerunt; sed, quæ Duellum Custodirent idoneæ personæ defuerunt.*]

* DUELLUM DEDUCERE, Peragere. Lex Godefr. episc. Camerac. ann. 1227. art. 18: *Si forinsecus civem appellaverit, et si civis forinsecum appellet, Duellum debet Deducere per proprium corpus suum, et forinsecus similiter.* Ubi versio Gallica: *Il doit le camp de bataille déduire par sen propre corps. Duellum ad finem perducere et Finaliter duellum terminare*, in Ch. ann. 1250. ex Chartul. episc. Carnot. Hinc

* DUELLI DEDUCTIO. in Charta Nic. abb. de Sigillis ann. 1241. ex Chartul. Campan. fol. 358: *Deductio Duelli et falsa mensura... ad prædictum dominum regem* (Theob. Campan. comit.) *imperpetuum pertinebunt.*

* DUELLI EMENDATIO, Idem quod *Justitia pro duello*, Emenda scilicet, quæ domino debebatur ab iis, qui *duello* controversiam dirimebant. Charta pro eccl. Corisopit. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 376: *Soliti sunt accipere medietatem talliæ,... medietatem de Emendatione Duelli, postquam pugiles ingressi fuerint intra cordam.*

* DUELLUM JUDICARE, Sententia seu judicio illud statuere. Libert. Clarimont. in Bassign. ann. 1248. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 600. art. 6: *Si vero Duellum fuerit Judicatum, coram domino vel coram præposito suo deducetur.* Occurrit præterea in Ch. ann. 1250. ex Chartul. episc. Carnot.

* DUELLUM TENERE, Eadem notione. Charta ann. 1246. ex Chartul. Miciac. fol. 5: *Ego Petrus de Escancilla, ballivus domini regis, et ego Adam de Monte-re-*

gali, ballivus episcopi Aurelianensis, notum facimus quod nos ab abbate et conventu S. Maximini impetravimus curiam quandam... pro tenere Duellum de communi assensu nostro, pro contentione quæ erat super hoc inter dom. regem et dom. episcopum Aurelianensem, et etiam pro quodam guarcione murtrario judicando.

° DUELLUM DE MONETA, Cum de adulteratione monetæ quis duello se purgat. Charta Phil. III. ann. 1280. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 1256 : *Offerebant* (abbas et conventus S. Petri super Divam) *probaturos se usos fuisse dicta justitia in casibus seu articulis qui sequntur,... exceptis solummodo placito de expeditione nostra et Duello de Moneta, si exinde duellum oriatur.*

° DUELLUM MONSTRARE, Ad duellum provocare. Divis. jurisdict. Chableiar. in Chartul. Campan. fol. 258. v°. : *Si vero judicetur quod unus possit Monstrare contra alium Duellum, etc.*

° DUELLUM REPETERE, Provocationem ad duellum iterare. Libert. Pontis Urson. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 642. art. 47. *Quolibet* (quodlibet) *Duellum debet Repetari* (repeti) *tertio die coram duobus hominibus.*

LEGE DUELLI APPROBARE, apud Sugerium in Ludov. VI. cap. 15.

DUELLUM PERCUSSUM, id est peractum, apud Bractonum lib. 3. tract. 2. cap. 19. § 9. 10. *Duellum Percussum cum judicio*, in Fleta lib. 2. cap. 54. § 25. Adde Statutum 2. Westmonaster. cap. 48. Vide *Batalla, Bellum, Campio, Campus, Circulus.* [°° *Duellum vadiatum et armatum et Percussum fuit inter eos et in armis concordati fuerunt, etc.* in Placit. ann. 15. Joh. reg. Buck. rot. 2. *Concordia facta de 3. carucatis terræ dimidia.... unde Duellum vadiatum et armatum fuit,* in Placit. ann. 13. Joh. reg. Ebor. rot. 2. *Dies datus... ad audiendum recordum curiæ de Malmesbiria de Duello Concusso ibidem, etc.* in Placit. ann. 10. reg. Joh. Buck. rot. 12. in Abbrev. Placit. pag. 91. 83. et 62.]

Duellorum usum etiam extremis seculis invaluisse constat. Charta ann. 1353. in Vasatensi apud Occitanos diœcesi obtinuisse hac ætate innuit. Ann. 1386. per Curiæ arestum decretum fuit duellum inter Joannem *de Carouges* et Jacobum *le Gris*, de quo Froissartes et Joan. Galli quæst. 76. 77. Judicato Ballivi Augensis [*d'Eu*] ann. 1390. decretum perinde duellum inter Joannem *de Quesnel* Militem et Joannem *Crochon*, cui (ut hoc obiter adnotem) objectum fuit a Quenello, quod nobili genere haud natus erat, proindeque pugnare deberet, *comme non noble.* Sub Francisco 1. Galcherus de Dintevilla dominus Vanlaii, cum in Italia esset, ad singulare certamen provocatus fuit, ob crimina aliquot perpetrata, a Joanne *du Plesseis* consanguineo, per Regem armorum Franciæ, Regis consensu : qui cum non comparuisset, ad mortem condemnatus fuit per Arestum supremi Consilii regii 20. Febr. ann. 1538. sed, Rege extincto, in Franciam rediit. Legi Chartas provocationis. Sub eodem Francisco I. illius permissu, Franciscus de Vivona dominus *de la Chasteigneraye* et Guido *de Chabot* Dominus *de Montlieu* duellum inierunt in parco Vincennensi pedites, omnibus duellorum observatis ceremoniis ann. 1547. apud Thuanum, et alios. [°° Hoc duellum spectat consilium Molinæi, impressum in *Bibliothèque des Coutumes par Berroyer*, pag. 273.] Vide Guidonem Papæ quæst. 617.

° Lit. remiss. ann. 1454. in Reg. 182. Chartoph. reg. ch. 95 : *Acause d'aucunes parolles qui furent rapportées à Olivier de Gleon escuyer, que Odorat de Pompadour, seigneur en partie de Villesecque, avoit dites et proférées contre l'onneur dudit Olivier ; icellui Olivier requist ledit de Pompadour de combatre pardevant nous. A quoi ledit de Pompadour respondi qu'il estoit content de combatre, pourveu qu'il eust sur ce congié de nous, etc.*

° DUELLUM, Duelli judicium, administratio, atque alia quæ ad duelli executionem pertinent, inter officia quæ ad præpositum spectant, recenset Charta Th. decani S. Vulfr. Abbavil. ann. 1218. in 1. Lib. nig. ejusd. eccl. fol. 8. r° : *Retenta sibi et hæredibus suis præpositura cum dominio et libertate et fructibus grangiæ per servicium, quod antea nobis reddere solebat, videlicet Duellum, et citationes et alia servicia.*

DUELLUM GALLORUM gallinaceorum, etiamnum in aliquot Provinciis usurpatum a scholaribus puerulis, vetatur in Concilio Copriniacensi ann. 1260. can. 7. quod scilicet superstitionem quamdam saperet, vel potius sortilegii, aut purgationis vulgaris nescio qui redoleret : *Quia ex Duello Gallorum, quod in partibus istis, tam in Scholis Grammaticæ, quam in aliis fieri inolevit, nonnulla mala aliquoties sunt exorta, etc.* Diogenes Laertius in Socrate : Ἐπῆρε καὶ εἰς φρόνημα Ἰφικράτην τὸν στρατηγὸν, δεῖξαι αὐτῷ τοῦ κουρέως Μίδου ἀλεκτρυόνας ἀντίον τῶν Καλλίου πτερυξαμένους. [° Vide infra *Gallorum pugna* et in *Jasia*.]

Duellorum vero regulas ac ritus, et ceremonias, ex quibus quædam hic attigimus, multis prosecuti sunt, qui ex professo de Duellis scripsere. Honoratus Bonnet in *l'Arbre des batailles* 4. part. cap. 110. 112. et sequentibus, Comes Glocestrensis in Tract. MS. *des Gages de batailles*, Harduinus *de la Jaille*, Joan. Dom. *de Lisleadam*, et Oliverius *de la Marche*, simul editi Parisiis ann. 1586. Paris de puteo, Hotomannus, et Savaro in Tractatib. de Duellis. Quibus adjungendi Nicolaus Uptonus lib. 1. de Militari offic. cap. 6. 7. Bractonus lib. 3. tract. 2. cap. 19. 20. 21. Fleta lib. 1. cap. 34. 41. Guillelm. Stanfordius lib. 1. de Placit. Coronæ cap. 14. Libellus Catalanicus MS. de Batallia facienda, fol. 71. Cod. 93. Bibl. Thuanæ, Leges Scotorum, seu Quoniam Attachiamenta cap. 73. Speculum Saxonic. lib. 1. art. 63. Wichbild Magdeburg. art. 35. Thomas Walsingham. in Ricardo II. pag. 237. Charta Amedei Comitis Sabaud. ann. 1397. apud Guichenon. in Histor. Sabaud. pag. 243. etc. præterea Edictum Philippi Pulcri Regis Francorum, quod quidem, licet pridem editum a Savarone in Tract. de Duellis, et Andrea Favyno in Theatro Honoris pag. 1714. hic rursum longe emendatius exhibemus e MS. Codice, quod universam duellorum usus ac ritus seriem contineat.

PHELIPPE *par la grace de Dieu Roy de France, A tous ceux, qui ces presentes lettres verront, Salut. Sçavoir faisons, que comme ença en arriere pour le commun proufit de nostre Royaume, nous eussions deffendu generalement à tous nos subjects toutes manieres de guerres, et tous gaiges de batailles, dont plusieurs malfaicteurs se sont avancez par la force de leur corps et faux engins, à faire homicides, trahisons et tous autres malefices, griefs et excés pource que quand il les avoient faits couvertement et en repost, ils ne pouvoient estre convaincu par tesmoins, dont par ainsy le malefice se tenoit : et pour ce que nous en avons faict, est pour le commun proufit et salut de nostredit Royaume : mais pour oster aux mauvais dessusdits cause de malfaire, Nous avons nostre deffense dessusdite attemperée par ainsi, que là où il apperra evidemment homicide, ou trahison, ou autres griefs, violences, ou malefices, secrettement ou en repos, excepté de larrecin, parquoy peine de mort se deust ensuivir, si que celuy qui l'auroit fait n'en peust estre convaincu par tesmoin ou autre maniere souffisant, Nous voulons que en defaut d'autre poinct, celuy ou ceux, qui par indices ou presumptions semblables à verité pour avoir ce faict, soient de tels faits soupçonnez, appellez et citez à gaige de bataille, et souffrerons quand en ce cas les gaiges de bataille avoir lieu : Et pource que à celle justice tant seulement nous attemperons nostre deffense dessusdite és lieux et és termes esquels les gaiges de bataille n'avoient lieu devant nostredite Ordonnance, et pour ce n'est mie nostre entention que ceste deffense soit rapellée ne attemperée à nuls cas passez devant ne aprés la date nosdites presentes lettres, desquelles condemnations et absolutions ou enquestes soient faitz procez, affin que on les puisse juger, absoudre ou condamner, ainsi que le cas le requerra et evidemment s'appartiendra. Et en tesmoing de ce nous avons ces presentes faict seeller de nostre grand seel. Donné à Paris le Mercredy l'an mil* CCC. al. 1306.

§ 2. *Nota quatre choses, qvi appartiennent avant que le gaige de bataille puist estre adjugé.*

Et premierement nous voulons et ordonnons, qui soit chose notoire certaine et evidente, que le maléfice soit advenu, et ce signifie la clause, Où il apperra evidemment homicide, trahison, ou autre vray semblable malefice par evidente suspection.

La seconde est, que le cas soit tel que mort naturelle en deust ensuivir, excepté cas de larrecin, à quoy gaige n'eschet point, et signifie la clause, De quoy peine de mort deust ensuivir.

La tierce est, que nul ne peut estre puny autrement que par voye de gaige, et ce signifie la clause, De homicide ou trahison reposte, si que celui qui l'auroit faite ne se pourroit deffendre, que par son corps.

La quarte, que celui que on veut appeller soit diffamé du faict par indices, et ce signifie la clause, Présumptions semblables à verité. Encores voulons et ordonnons selon le texte de nos Ordonnances, jaçoit çà que en larrecin n'y eschiet peine de mort, toute fois en larrecin ne eschiet peine de mort, toutes voyes en larrecin ne chiet point gaige de bataille ; si comme il est contenu en la clause, De larrecin, excepté, etc.

§ 3. *Comment le deffenseur se vient presenter devant le juge sans estre adjourné.* Hic § deest in MS.

Nota que en gage de bataille tout homme qui se dit vray pour honneste se doit rendre et presenter sans adjournement, s'il le sçait, mais on luy donne bien delay pour avoir ses amis ; et s'il ne vient sans adjournement, ja pour ce son droict n'est amendry, ne son honneur avancie.

§ 4. *Comment l'appellant propose son cas devant le juge de l'appellant.*

Encores voulons et ordonnons, que quand on propose aucun cas de gaige de

bataille, de quoy mort se deust ensuivir, excepté larrecin comme dit est, il souffit que l'appellant die que l'appellé a faict faire le cas pour luy ou pour autre, supposé que l'appellant ne nomme pas qui.

Encores se le cas est supposé en generaux termes, comme de dire: Je tel dis et veuil dire maintenir et soustenir que le tel a traitreusement tué ou faict tuer le tel: Nous voulons et ordonnons, que telle proposition soit non souffisante et indigne de reponce, selon le stil de nostre Cour de France, mais lui convient declarer le lieu où le malefice a esté faict, le temps et le jour de la personne du mort, ou de la trahison. Toutes voyes en telle condition pourroit estre l'information du malefice, qui ne seroit ja besoing dire l'heure ne le jour, qui pourroit estre trop occulte de sçavoir.

Encore voulons et ordonnons, que se le juge ordonne gage ou combat contre les coustumes, contenues en nosdites lettres, tout ce qui sera fait au contraire pourra estre rappelé.

Encore voulons et ordonnons, que le demandeur ou appellant doive dire ou faire dire par un Advocat son propos, devant nous ou son juge competant contre sa partie adverse, et luy present: et se doivent garder de dire chose où il chée vilainie, qui ne serve à sa querele seulement. Et doit requérir le deffendant que se l'appellant ne preuve les choses proposées estre vrayes, que il soit condamné à avoir confisqué cors et biens, et estre puny de tel peine comme droit le veut: alors ledit appellant doit et peut dire, qui ne le pourroit prouver par témoings ne aultrement, que par son corps contre le sien, ou par son advoué en champ clos comme gentilhomme et preudhomme doit faire, en nostre presence, comme leur juge et Prince souverain: et alors doibt jetter son gaige de bataille, lequel gaige receu par le deffendant doit puis faire en sa retenue, et puis faire retenue de conseil d'armes, de chevaux et de toutes aultres choses necessaires et convenables à gaige de bataille, et que en tel cas selon la noblesse et condition de lui appartient avecques toutes les protestations, qui s'ensuivent. Lesquelles protestations, appellations et ordonnances seront enregistrées pour juger, s'il y aura gaige ou non, en disant:

Et premier, dira, Tres-excellent et puissant Prince, et nostre souverain Seigneur, ou s'ils ne sont de nostre Royaume, en lieu de Souverain Seigneur, diront, Et nostre juge competant, pour donner plus bref fin aux choses que j'ay dites, je proteste et retiens, que par loyale essoine de mon corps, je puisse avoir un Gentilhomme pour celuy jour mon advoué, qui en ma presence, si je puis, ou en mon absence, à l'aide de Dieu et de nostre Dame et Monseigneur saint Georges le bon Chevalier fera son loyal devoir à mes coust et despens, comme raison est, toutes les fois et quantesfois qu'il vous plaira ordonner comme à tel cas appartient.

Encores voulons et ordonnons, que le deffendant, s'il veut, sur les perilz, puisse dire au contraire, et requerir les injures par l'appellant dictes à luy estres amendées, de telle amende et peine, que devroit porter s'il avoit fait les choses dessusdites, et que ledit appellant, sauve l'honneur de nostre Majesté, ou de son juge competant, a faulcement et mauvaisement menti; et comme faulx et mauvais, qu'il est de ce dire, il s'en défendra, à l'aide de Dieu, et de nostre Dame, par son corps ou de son advoué par loyale essoine de son corps, s'il est dict et jugé que gaige de bataille y soit, ou lieu jour, et place que par Nous comme leur souverain ou autre juge sera ordonné. Et alors doibt lever et prendre le gaige de terre, et puis faire ses protestations dessusdites. Et requerir son advoué en cas de loyalle exoine, et nous demander retenue de conseil selon la noblesse, et condition de luy, et le surplus ainsi que dict est: lesquelles appellations et deffenses voulons et ordonnons, que soint semblablement escrites et registrées pour sçavoir s'il y aura gaige ou non. Et pour l'amender l'un à l'autre selon que justice requerra, dans une incluse, s'obligera de comparoir au jour, heure, et place à eux assignés, tant à la journée de sçavoir se gaige y sera, comme à celle de la bataille, se bataille y eschiet, selon l'information de leur procés, lequel sera bien veu et sainement regardé par nobles et preudhommes, Clers, Chevaliers, et Escuyers, sans faveur de nulli, lequel gaige ou non sera devant les parties adjugé au jour et place par nous ou par leurs juges ordonné, sur la peine d'estre reputé pour recreant convaincu, celuy à qui la faute sera, et outre ce voulons, que soient arrestez, jusques de ce qu'ils donnent bons et suffisant pleges à ne partir sans nostre congié, et de se presenter aux journées ordonnées par nous ou par leur juge competent.

Comment l'une des parties se part sans congé, et est pris de par le Roy.

Aussi voulons et ordonnons, que se aucune des parties se departoit de nostre Cour, aprés les gaiges jettez et receuz, sans nostre congié, iceluy partant voulons et ordonnons qui soit tenu et prononcé pour recreant et convaincu, et faite la justice que le cas requiert, retenu nostre volonté.

Encores et pource qu'il est de coustume que l'appellant et deffendant entrent en champ, portant avec eux toutes les armeures desquelles ils entendent offendre l'un l'autre, et eux deffendre, partant de leurs hostels à cheval, eux et leurs chevaux, housses de coutez et paremens de leurs armes, les visieres baissées, les glaives ez poings, les espees et daghues ceintes, et en tous les estats et manieres qu'ils entendront eux combattre, soit à pié ou à cheval. Car s'ils faisoient porter leursdites armeures par aucuns autres, et portassent leurs visieres levées sans nostre congé, ou de leur juge, ce leur porteroit tel préjudice qu'ils seroient contraincts de combattre en tel estat qu'ils seroient entrez au champ, selon la coustume de present. Et parce que ceste coustume nous semble pour les combateurs aucunement estre ennuyeuse: par nosdits chapitres et ordonnances, de present attemperions et voulons, et ordonnons, que lesdits combateurs puissent partir aux heures par nous ordonnées montez et armez, comme dit est, de leurs maisons, les visieres levées, faisant porter devant eux leurs glaives, hasches, espées, s'ils veulent, et toutes autres armes raisonnables pour offendre et deffendre en tel cas. Et tant plus pour avoir cognoissance de vrais Chrestiens, partans de leurs hostels de pas en pas, de leurs mains droites se signeront, ou porteront le Crucifix ou bannerettes petites où seront pourtraits nostre Seigneur et nostre Dame, les Anges, Saincts ou Sainctes, où ils auront leur desveu et devotions, desquelles croix ou bannerettes ainsi que dict est, jusques à ce qu'ils descendront dedans leurs pavillons se signeront.

Cy s'ensuit la premiere des trois criez, et les cinq deffenses que le Roy d'armes ou Heraut doit faire à tous gaiges de bataille.

Tout le premier ledit Roy ou Heraut de la Marche doit monter à cheval sur les deux portes des lisses, et là doit une fois crier l'appellant. Secondement une autre fois quand l'appellant sera entré, et que aurons commandé de appeller le deffendant. Et la troisiéme, quand ils seront tous deux entrez, et auront devant nous faites leurs presentations, et fait tous leurs sermens par la forme qui s'ensuit, et retournez en leurs pavillons.

La premiere des cinq deffenses.

Or ouez, or ouez, or ouez Seigneurs Chevaliers, et Escuyers, et toutes manieres de gens, que nostre Seigneur par la grace de Dieu Roy de France, vous commande et deffend, ou de par leur juge, sus peine de perdre corps et biens, que nul ne soit armé, ne porte espée, ne dague ne autre harnois quel qu'il soit, se ce ne sont les gardes du champ, et ceux de par le Roy nostre Sire, ou le juge, en auront congé.

Encores ce le Roy nostre Sire vous commande et deffend, ou le juge, que nul de quelque condition qu'il soit, durant la bataille, ne soit à cheval, et ce sur peine aux Gentils hommes de perdre le cheval, et aux serviteurs de perdre l'oreille, et ceux qui convoyeront les combatans descendus qu'ils soient de leurs chevaux à la porte du champ, seront tenus incontinent les renvoyer, à la peine que dit est.

Encores le Roy nostre Sire, ou le juge, vous deffend que nulle personne de quelque condition qu'il soit, ne doit entrer ou champ ne entre les deux lisses, sinon ceux qui pour ce y seront ordonnez sur la peine de perdre corps et biens.

Encores le Roy nostre Sire, ou le juge, vous commande et deffend à toute personne de quelque condition qu'il soit, qu'il s'assie sur banc, ou à terre, afin que chacun puisse veoir les parties plus à son gré combattre, et ce sur la peine du poing ou du pied.

Encores le Roy nostre Sire vous commande et deffend que nul ne parle, ne signe, ne tousse, ne crache, ne crie, ne face aucun semblant, et ce sur peine du corps et des biens.

Autre Ordonnance du Roy, comment les deux combatans doivent entrer en lisses.

Encores et jaçoit, que par les anciennes coustumes de nostre Royaume, l'appellant doit estre au champ avant l'heure à dix heures, et le deffendant devant l'heure de midy, et quiconques deffaut de l'heure, il est tenu et jugé pour convaincu, se nostre mercy ou du juge s'y entend, lesquelles coustumes nous voulons et approuvons, que d'oresnavant se contiennent et vaillent. Neantmoins pour aucunes bonnes raisons à ce nous esmouvoir, lesdites ordonnances attemperons, et consentons, que nous ou leur juge puisse advancer ou tarder de jours et de heures, selon les dispositions du temps, ainsi que à nous et à tous juges plaira, et les prendre en nos mains pour les accorder, et ordonner à l'honneur et bien de tous deux qui pourra, et ou pour donner autre jour et heure, tant avant la bataille commencée comme en combatant pour parfaire leur bataille, se le jour ne souffisoit, et en les remettant aux mêmes et semblables poincts, et party comme les avions prins; sans ce que nul ne s'en pusse jamais excuser, complaindre, defendre ne protester contre nos Ordonnances, comme nous leurs juges competens.

§ 8. *Ensuivent les requestes et protestations que les deux parties doivent faire à l'entrée du champ.*

A la porte des lisses au Conetable se le Roy luy a commis, ou aux Mareschaux ou Mareschal du champ, qui là se trouveront, ausquels l'appellant dira ou fera dire par son Advocat, qui est pour plusieurs causes le meilleur, et puis celles qu'il dira, ou fera dire semblablement au juge, quand il sera tout à cheval entré dedans, au Mareschal avant que d'entrer dedans, et premier celle de l'entrée du champ :

Nostre tres-honoré Monseigneur le Mareschal je suis tel, ou l'Advocat, voyez cy tel comme appellant que pardevant le Roy nostre Sire et souverain Seigneur et juge competent, se vient presenter armé et monté comme gentilhomme doit entrer en champ pour combattre contre tel, sur telle querelle comme faulx et mauvais traistre ou meurtrier, se le cas est de meurtre comme il est. Et de ce il prent nostre Seigneur, nostre Dame, et Monsieur Sainct George le bon Chevalier à tesmoin à ceste journée, qui aujourd'huy luy est assignée, et pour ce accomplir est venu et se presente pour faire son vray devoir, et vous requiert, que luy livrés et despartés sa portion du champ, du vent, du soleil, et de tout ce qui est necessaire, profitable et convenable à tel cas. Et ce faict, il fera son vray devoir à l'aide de Dieu, de nostre Dame, et de Monseigneur Sainct George le bon Chevalier, comme dict est. Et proteste qu'il puisse combattre à cheval ou à pied, ainsi que mieulx luy semblera. Et de soy armer ou de ses armes ou desarmé et porter celles qu'il voudra tant pour offendre comme defendre à son plaisir avant combattre, ou en combattant se Dieu lui donne loisir de ce faire.

Encores que si son ennemy tel ou adverse, portoit aultres armes ou champ, qui ne devoit porter par la constitution de France, que icelles luy soient ostées, et que en lieu d'icelles nulles autres n'ayt ni puisse avoir.

Encores que si son ennemy avoit armes forgées par mauvais art et brefz, charois, sors, ou invocations de denneaux, parquoy il en fust cogneu manifestement, que son bon droit luy fust empesché, avant la bataille, combatant ou aprés, que son droict, bon droict et honneur n'en puist estre amendry, ains soit le faulx et mauvais puny comme ennemy de Dieu, traitre et meurtrier selon la condition du cas, et doit requerir que sur ce il doye specialement jurer.

Encores doit requerir et protester, que si le plaisir de Dieu ne fust que au Soleil couchant il desconfi, et outre son ennemy, laquelle chose il entend à faire si à Dieu plaist, neanmoins peult requerir qui luy soit donné du jour autant comme il en seroit passé selon les droicts et anciennes coustumes, ou autrement peut protester s'il n'a l'espace d'un jour tout au long, lequel nous luy devons consentir et octroyer.

Encores que en cas, que le tel son adversaire ne seroit venu dedans l'heure deue, et par le Roy nostre Sire assignée qui ne soit plus receu, mais soit tenu pour reprouvé et convaincu, laquelle requeste est et sera en nostre liberté. Neanmoings que s'il tardoit sans nostre volonté qu'il soit comme dict est.

Encores doit demander et expressement protester, qu'il puisse porter avecques luy pain, vin, et autres viandes, pour manger et boire l'espace d'un jour, se besoin luy en estoit, et toutes autres choses à luy convenables et necessaires en tel cas, tant pour luy comme pour son cheval, desquelles protestations et requestes tant en general comme en special il doit demander instrument, lesquelles requestes et protestations, voulons et ordonnons que l'appellé ou défendant puisse semblablement faire, et par la forme que dict est, lesquelles requestes et protestations s'ils ne leur sont en special defenduës, voulons et ordonnons qu'ils puissent combattre à cheval, et à pié armez chascun à sa volonté de tous bastons et arnois ; de mauvais engins, charmes, charrois et invocations d'ennemys, et toutes autres semblables choses défenduës, selon Dieu et Sainte Eglise à tous bons Chrestiens.

De quel longueur et largeur les lisses doivent estre.

Encores nous voulons et ordonnons que toutes lices de gaiges de bataille ayent cent et vint pas, c'est assavoir xl. pas de large et quatrevint de long ; lesquelles tous les juges seront tenus de faire, et les retenir pour les autres, s'il en venoit.

Comment lés pavillons des combatans doivent estre mis.

Encores voulons et ordonnons, que le siege et le pavillon de l'appellant, quiconques il soit, sera, à nostre main dextre ou de son Juge, et celuy du défendant sera à la senestre.

Comment les deux combattans doivent entrer au champ.

Encores voulons et ordonnons, que quand chascun d'eux auront ou par leur Advocat faict dire les choses dessus dictes, ains qu'ils entrent ou champ, doivent baisser leurs visieres, et entrer les visieres baissées faisant le signe de la Croix, tout ainsi que dict est. Et en icelluy estat doivent venir devant nous, ou leur Juge, portant les armes sur eux, desquelles ils entendent deffendre et offendre avant que d'entrer dedans, et nous dire et faire dire ce qui ensuit : Tres-excellent et trespuissant Prince, et nostre Souverain Seigneur, ou voyez cy tel, qui en vostre presence, comme à notre droicturier Seigneur et Juge competent, et si le Juge est autre que le Roy, dira ou fera dire : Mon tres redoubté Seigneur, je suis tel qui en vostre présence comme à nostre Juge competant, suis venu au jour et heure par vous à moy assignée pour faire mon devoir contre le tel, à cause de meurtre ou trahison qu'il a faicte, et de ce j'en prens Dieu de mon costé, qui me sera aujourd'hui en aide : et quand il aura ce dict, ou par la bouche de l'Advocat faict dire, alors nous lui donnerons congé de entrer et aller en son pavillon descendre, lesquelles choses accomplies, nous ordonnons, que nostre Roy d'Armes de la marche ou Heraut montera sur lés deux portes de la lisse du côté du deffendant, et fera son second cry, et deffense par la propre forme et maniere que dict est.

Cy apres s'ensuivent les trois sermens, que sont tenus de faire les Combattans, ceux qui veulent combattre en gaige de bataille.

Et premier ordonnons, que l'appellant sa visiere haussée, tout à pié, partant de son pavillon armé de tout armes, dont il entend offendre et deffendre, accompagné de ses Conseillers et Gardes du champ seulement, alors se mettra à genoux, devant nous, et là fera la figure de nostre vray Sauveur Jesus Christ en Croix. Lors sera le Mareschal ou un de nos Conseillers, ou celuy, que le Juge commettra, qui luy dira par la maniere qui ensuit : Sire Chevalier ou Escuyer, qui est cy appellant, voyez-vous icy la tres vraye remembrance de notre Sauveur vray Dieu Jesus-Christ qui voulut mourir et livrer son tres precieux corps à mort pour nous sauver. Or luy requeres mercy et luy priez, que à ce jour vous vueille aider, se bon droit avez ; car il est souverain Juge : souvienne vous des sermens que vous ferés ou autrement vostre amé, votre honneur, et vous estes en peril. Alors le Mareschal ou Conseiller, finies ces paroles, prent l'appellant par ses deux mains ostées des gantelets, et luy dit, que il die les paroles apres luy que il dira, et les met sur la Croix : Je tel appellant, jure sur celte remembrance de la Passion de nostre Sauveur Dieu Jesus-Christ, et sur la foy de vray Chrestien, et du S. Baptême, que je tiens de Dieu, que j'ay et cuide fermement avoir pour certain bonne, juste et sainte querelle, et bon droit d'avoir en ce gaige appellé le tel, comme faulx et mauvais traistre, ou meurtrier, ou foy mentie selon le cas que c'est, et lequel a tres fausse et mauvaise cause, et de soy en deffendre, et combattre contre moy, et ce lui monstreray-je aujourd'huy par mon corps contre le sien, à l'aide de Dieu et de nostre Dame, et de Monseigneur saint George le bon Chevalier. Lequel serment fait, ledit appellant se leve, et s'en retourne en son pavillon avecques ceux qui l'ont amené, et lors par semblable façon est fait du deffendant.

Comment le deffendant fait son premier semblable serment devant le Juge.

Lequel serment fait, aprés ce que l'appellant est en son pavillon, les Gardes du champ vont au pavillon du deffendant, lequel ils menent pour faire le semblable serment, armé de tous ses armes, et le surplus comme dit est, et quand le Mareschal ou Conseiller l'a bien amoneté, comme dit est, le Mareschal ou Conseiller aprés tout ce, prend ses mains ostées des gantelets, et les met ainsi qu'il a fait à celles de l'appellant, et puis luy dit : Vous tel, ou Seigneur de tel lieu, dites comme moy. Lors il dit : Je tel, deffendant, jure sur cette remembrance de la Passion de nostre Seigneur Dieu Jesus-Christ, et sur la foy de vray Chrestien et du saint Baptesme, que je tiens de Dieu, que j'ai et cuide fermement avoir pour certain, bonne, sainte et juste querelle, et bon droit de me deffendre par ce gaige de bataille, contre le tel, qui faussement et mauvaisement m'a accusé, comme faux, et mauvais qu'il est à moyen jour appellé, et ce luy monstreray-je aujourd'huy de mon corps contre le sien, à l'aide de Dieu et de nostre Dame, et de Monseigneur saint George le bon Chevalier. Lequel serment fait, ledit deffendant se leve et s'en retourne en son pavillon, ainsi que l'appelant a fait.

Comment les deux parties font le deuxiesme serment devant le Roy, ensemble aux tenans par les mains.

Aprés ce que chacun d'eux auront fait leurs sermens ainsi que dit est au chef de piece, nous ou leur autre Juge ferons partir les Gardes autant de un lez que de l'autre, et iront querir les Combatans accompagnez de leurs Conseillers, ainsi que dit est, lesquels viendront pas à pas de suite, et quand seront à genoux devant la Croix, le Conseiller leur fera oster des mains leurs gantelets, et prendra leurs mains droites et les mettra sur les deux lées du Crucifix et des senestres se toucheront l'un l'autre ; alors derechef nostre

Mareschal dira les paroles qui ensuivent: Vous tel appellant et vous tel deffendant, voyez ici la vraye remembrance de la tres sainte Passion de nostre Seigneur Dieu Jesus-Christ, la perdition de celuy qui aura tort en ame et en corps, aux grands sermens que avez faits et ferez, et feront la Sentence de Dieu, qui est pour aider à bon droict, les confortans d'eux mettre plustot à la mercy du Prince que en l'ire de Dieu et pouvoir de l'ennemy. Lequel serment nous ordonnons que ce soit le dernier des trois pour la mortelle haine, qui est entre eux. Alors estant leurs deux mains droites sur le Crucifix, et eux tenans des autres à senestre, adonques le Mareschal ou Conseiller leur demandera, et premier à l'appellant, et puis au deffendant: Vous tel, comme appellant, et vous tel comme deffendant, voulez-vous jurer; et se aucun d'eux se repent de son tort, et fait conscience comme bon Chretien, alors nous, et se le cas le requiert devant, nous le retenons à nostre mercy ou de son Juge, et se le cas le requiert, devant qu'il ait combattu, pour luy donner penitence, ou ordonner à nostre plaisir. Dont se ainsi est, nous ordonnons qu'ils soient ramenez en leurs pavillons, et de là ne partent jusques à nostre commandement, ou du Juge devant qui ils soient venus. Se tous deux veulent jurer, alors le Mareschal ou Conseiller dira à l'appellant qu'il die comme luy: Je tel appellant jure sur ceste vraye figure de la Passion de nostre Seigneur Dieu Jesus-Christ, sur la foy de Baptesme comme vray Chrestien, que je tiens sur mon vray Dieu, sur les tres souveraines joyes de Paradis, lesquelles je renonce pour les trois angoisseuses peines d'enfer, sur mon ame, sur ma vie et sur mon honneur, que j'ai et cuide avoir bonne, juste, et sainte querelle de combattre ce faulx et mauvais traistre meurtrier, parjure et foy mentie, selon le gage tel que je voy parcy devant moy et tiens par la main, et de ce j'en appelle Dieu à mon vray Juge, nostre Dame, et Monseigneur saint George le bon Chevalier, et pour ce loyaument faire par les sermens que j'ay faits, je n'ay ne entends porter sur moy ne sur mon cheval, paroles, pierres, herbes, charmes, charois, conjurations, ne compations, invocations d'ennemis, ne nulle autre chose, où je aye esperance qu'il me puisse ayder, ne à luy nuire, ne n'ay recors, fors que en mon bon droict par mon corps, par mon cheval et par mes armes; et sur ce je baise cette vraye Croix, et me taiz. Après lesquels sermens faits ledit Mareschal ou Conseiller se traict vers le deffendant, et pour abreger l'un et l'autre, disent tout ainsi que dit est, et puis baisent le Crucifix.

Et quand tous deux font ledit serment, le Mareschal ou Conseiller les fait prendre par leurs deux mains droites, et les fait entretenir. Alors il dit à l'appellant qui die apres luy en parlant à son ennemy: Ou tu tel, que je tiens par la main droicte, par les sermens que j'ay faits, la cause, pourquoy je t'ay appellé, est vraye, par laquelle j'ai bonne raison et loyale de toy en avoir appellé, et à ce jour t'en combattray, et tu as mauvaise cause et nulle raison de t'en combattre et defendre contre moy, et tu le sçais bien, dont j'en appelle Dieu, nostre Dame, et Monseigneur S. George le bon Chevalier à tesmoing, comme faux traistre, meurtrier, ou foy mentie que tu es, selon le cas.

Response au serment et paroles de l'appellant.

Apres ce, le Mareschal ou Conseiller dit au defendant qui die comme luy en parlant à l'appellant: Toy que je tiens par la droite main, par les sermens que j'ay faits, la cause, pourquoy tu m'as appellé est faulse et mauvaise, parquoy j'ay bonne et loyalle cause de m'en deffendre, et me combattre contre toy à ce jour, et de ce tu as mauvaise cause et faulse querelle de m'en avoir appellé et combatre contre moy, et tu le sçais bien, dont et de ce j'en appelle Dieu, nostre Dame, et Monseigneur saint Georges le bon Chevalier à tesmoings, comme faulx et mauvais que tu es; Et apres les sermens tous faits et les paroles dites, ils doivent rebaiser le Crucifix, et puis chascun ensemble lever et retourner en leurs pavillons pour faire leurs devoirs: et lors sera ostée la Croix des lisses, et le siege surquoy elle est, lesquelles choses faites ledit Roy d'Armes ou Heraut remontera sur les coings des lisses, et fera son quatriesme et dernier cry.

Le dernier des trois crie.

Aprés ce que le Roy d'Armes ou Heraut aura crié et que chascun sera assis et ordonné sans dire mot, et que les parties seront toutes en point de faire leurs devoirs, alors par le commandement du Mareschal viendra ledit Roy d'Armes ou Herault au milieu de lices, entre les 2. Combatans, par trois fois crier: Faites vos devoirs; et apres ces paroles incontinent aux deux lez de la lisse à l'endroit de leurs pavillons, leur seront mises leur bouteillettes et leur pain et tonaillettes, et alors les Combatans incontinent sailliront sur leurs escabeaux pour monter qui voudra sur leurs destriers, qui seront là tous pretz, et devant eux et leurs Conseillers tous en tour. Alors subitement leurs pavillons seront par sus les lices gettez dehors esperant nostre Ordonnance de la bataille par le cry du Mareschal.

Comment les deux parties sont hors des pavillons pour faire leurs devoirs à la voix du Mareschal, quand il jettera le gant.

Alors quand tout sera en point, laquelle chose leur sera demandée, le Mareschal pour nostre Ordonnance ira vers le milieu du camp, qui portera le gand en sa main, lequel par 3. fois dira à haute voix: Laissez les aller, et la derniere parole dite, il jettera le gand au milieu des lices, alors part à pied ou monte à cheval qui voudra; car en gages de querelle, se il n'est emprins, face chascun le mieux qu'il pourra, et au parme que les Combateurs feront, les Conseilleurs d'honneur sailliront hors de la prochaine lisse voir comment la chose se passera, se par nostre Ordonnance n'est que pour aucunes bonnes raisons ordonnons que les deux parties un ou deux y fussent pour mieux ouir, voir, et requerir le droict de son parti se besoin estoit.

Comment ils combattent, et l'un est vaincu et traisné hors des lisses, et par quantes manieres, gages de bataille se doit outrer.

Encore voulons et ordonnons que gage de bataille ne soit point dit outré, fors que par l'une de ces deux façons, c'est à sçavoir, quand l'une des parties confesse sa coulpe, et est rendu: et la seconde est, quand l'un met l'autre hors des lices vif ou mort, dont mort ou vif quel qu'il soit, le corps ou membre sera du Juge livré au Mareschal pour en faire justice, ou luy pardonner, à nostre bon plaisir; et quand il sera mort ou aura dit le mot, le vainqueur se doit presenter à genoux à nous et nous demander, se il a bien fait son devoir, et alors nous le quittons; et à ces paroles il se leve, et en sa partie s'en va monter à cheval accompagné de tous ses amis.

Comment le vaincu sera desarmé par le Herault, et son harnois jetté par le champ.

Encores voulons et ordonnons que se le vaincu est vif, qu'il soit en estant levé, et luy soient les esguillettes couppées, et tout son harnois çà et là par camp jetté, et puis à terre couché, et se il est mort, soit ainsi desarmé, et la laissé jusques à nostre ordonnance, qui sera de pardonner ou faire justice tout ainsi que bon nous semblera; mais ses pleges seront arrestez jusques à satisfaction de partie; c'est à sçavoir sur la deffense, et le surplus de ses biens à notre Court confisquez.

Comment le vainqueur se part des lices honorablement, et le corps du vaincu demeure là jusques à la volonté du Juge en la garde des Sergeans de la Justice.

Encores voulons et ordonnons, que le vainqueur honnorablement s'en parte à cheval par la forme qu'il est venu, s'il n'a exoine de son corps portant le baton de quoy il aura desconfict son ennemi en sa droite main, et luy seront les pleges et ostagers délivrez, et que de cette querelle pour quelque information du contraire il ne soit tenu de respondre, ne nul juge l'en puisse plus contraindre s'il ne veut. Quia transivit per rem judicatam, et judicatum inviolabile observari.

Encores voulons et ordonnons, que le cheval, comme dit est, et les armes du vaincu, et toutes autres choses qui lui seroient venues, soient de droit au Mareschal du champ, qui pour ce jour en auroit la charge.

Icy finent les Ceremonies, Ordonnances, et Statuts de France qui s'appartient à tous gages de bataille fait par querelle.

Or faisons à Dieu priere qui garde le bon droict à qui l'a, et que chacun bon Chrestien defende ne encheoir en tel peril. Car entre tous les perils qui sont, c'est celuy que on doit plus craindre et douter, dont maint noble ayant bon droit se sont trouvez trompez, ou pour avoir trop confiance en engins, forces et outrecuidées: et aucune fois pour la honte du monde, donnent ou refusent paix ou convenables partis, dont maintes fois ont puis porté des vieux pechez nouvelles penitences, en non chalant le jugement de Dieu. Mais qui se plaint et justice ne trouve, la doit bien Dieu requerir, et se l'interest sans orgueil ne mal-talent pour son bon droict, requiert bataille, ne doit douter engin ne force, ayant espoir au vray et tout-puissant Juge qu'il sera pour luy.

☞ Easdem duelli leges omnes refert D. *de Lauriere* ad annum 1306. tom. 1. Ordinat. Reg. pag. 435. et seqq. ubi, si otium et libitum est, variantes plurimas lectiones poteris observare. Unum hic addam, non semper ad ultimum exitum perducta fuisse duella, cum scilicet, qui certamini præerant Judices, Campionibus, ut a feriendo cessarent, acclamabant: quod factum legimus in Historia Harcuriana tom. 3. pag. 219. ubi de controversia, quæ ann. 1300. orta est inter Dominum de *Harcourt* et Cambellanum de *Tancarville*: *Là où vint en champ ledit Seigneur de Harecourt triomphamment accoustré, tout armé de fleurs de lys, qui vaillamment se porta: si que finalement eust son ennemi occis: n'eust esté qu'en iceluy combat estoient presents les Roys*

d'Angleterre et de Navarre; lesquels prierent au Roy de France, que la bataille cessât, et que ce seroit grand dommage, si deux si vaillants, comme eux estoient, s'entretuoient, pour fût crié : Ho de par le Roy de France. *Par lequel et autres Rois illec estants, fût la paix entre eux deux faite, et furent tous deux faits Comtes.*

¶ **DUELLUS,** *Qui perseverat in Duello.* Laurent. in Amalthea. [** Vide *Duellio*, 2.] Sed Antiqui, ut Nævius, *Duellus* scripsere pro *Bellus*, formosus; unde Quintil. lib. 1. Orator. instit. cap. 1 : *Sed B. quoque in locum aliarum dedimus aliquando, ut Byrgus et Bruges, et Balæna, necnon ferit eadem ex Duello Bellum, unde Duellos quidam dicere Bellos ausi.*

¶ **DUERE,** *Dare, vincere. Duit, Dedit.* Papias. Gl. Lat. Gr. : *Duit*, δοίη, *Duint*, δοῖεν. Apud Antiquos, ac præsertim apud Plautum, haud semel reperias *Duis* pro *Dederis, Duit*, pro *Det* vel *Dederit, Deperduint* pro *Deperdant*, etc. non tamen *Duere* pro *Dare*. Glossar. San-German. num 501. solum habet : *Duere, Vincere.* Vide *Duo*.

* **DUERNUS,** Binus, apud Bald. Novel. in tract. de Dotib. ad calcem : *A est quaternus, B. C. D. etc. sunt terni F. G. K. N. sunt Duerni.* Voces typographicæ, quibus literæ in margine inferiori foliorum notatæ, vulgo *Signatures*, indicantur. [** i. e. Plagulæ sunt duorum foliorum, Gall. *les cahiers F, etc. sont de deux feuilles.*]

¶ **DUGA,** Dolium. Memoriale Potestatum Regiensium ad ann. 1216. apud Murator. tom. 8. col. 1083 : *Et in festo Purificationis S. Mariæ... fuit combusta... domus filiorum domini Petri de Novis, et vegetes ardebant fundum et Dugas totas, et vinum remanebat ammassatum et gelatum.* Vide *Doga* 2.

* **DUGALE,** Canalis, per quem aquæ ducuntur et effluunt. Stat. Wallis-ser. rubr. 195. ex Cod. reg. 4619 : *De pœna deguastantis vasa, vel aquæductus seu Dugalia. Non sit aliqua persona, quæ audeat... destruere nec deguastare.... aliquod Dugale alicujus privati.* Vide *Dugalia* et *Dugaria* 1.

DUGALIA, [f. idem quod Fossæ. seu Fossarum latera, aggeres, a *Doga*, Fossa.] Jus Vicent. lib. 1 : *Aquæductus, claricæ, fossata, Dugalia, sive degeræ ac botes, etc.* Statua Veron. lib. 1. cap. 99 : *Pontes, et stratæ, Dugalia et aggeres, etc.* Vide *Ductus* [et *Dugaria* 1.]

¶ **DUGALIUM,** pro *Doarium*, ut videtur, Gallice *Douaire*. Chronic. Casaur. apud Acherium Spicil. tom. 5. pag. 395 : *De rebus et possessionibus Ainardi viri sui anterioris in Dugalium acceptis.*

* **DUGANA,** Ital. *Dogana*, Telonium, mensa vectigalium. Stat. Genuens. lib. 4. cap. 16. pag. 121 : *Portatis mercibus et aliis exoneratis in Duganam seu loca publica deputata secundum qualitates rerum, a quibus Duganis seu daceriis portare debeant fidem authenticam.* Occurrit rursum cap. 14. pag. 118. Vide *Doana*.

¶ 1. **DUGARIA,** Fossa vel canalis, ut conjecto, a *Doga*, Fossa, Gall. *Douve*. Chronicon. Parmense ad annum 1291. apud Murator. tom. 9. col. 822 : *Dugaria quæ vadit ex transverso glareæ Communis, facta fuit occasione navilii Communis.* Et ad ann. 1308. col. 870 : *Dominus Saxolus de Saxolo Capitaneus generalis soldatorum captus fuit, in capite pontis in quadam Dugaria in vicinia S. Cæciliæ, in quam effugerat.* Vide *Dugalia*.

* Idem quod supra *Dugale*. Stat. Palavic. lib. 2. cap. 69. pag. 127 : *Ordinatum est quod quælibet persona stans et habitans in castro Buxeti teneatur mondificatas, purgatas et nitidas tenere et manutere Dugarias existentes in castro Buxeti, tam magnas quam parvas.*

¶ 2. **DUGARIA,** Idem quod *Angaria*, seu Plaustrorum præstatio per viam directam, *Parangaria* vero per transversam. Onomast. ad calcem tom. 5. Anecdotorum Martenianorum : *Clericos Magalonensis diœcesis Dugariis et parangariis et aliis exactionibus indebitis aggravatis.*

¶ **DUGDUS.** Annales Francorum apud Chesnium tom. 2. pag. 30 : *Omnes obsides suos Dugdos ;* sed legendum est *Dulgtos*. Vide *Dulgere*.

¶ **DUHANA,** ut supra *Doana*, Gall. *Douanne*, Portorium seu locus ubi statæ pro mercibus invectis pecuniæ penduntur. Jacobus Græcus Syllaneus in Vita B. Joachimi Abb. Maii tom. 7. pag. 100 : *Nos Gualterius de Moac regii fortunati stolii Ammiratus, et regiæ Duhanæ de secretis. et Duhanæ Baronum Magister.*

¶ **DUICENSUS,** δεύτερον ἀπογεγραμμένος. Gloss. Lat. Græc. San-german. Iterum descriptus. Janus in Supplemento Antiquarii exponit : *Qui cum prole in civitatem adscriptus est.*

* Gloss. Lat. Gr. editæ : *Duicensus*, δίτας δεύτερον ἀπογεγραμμένος. Ubi leg. ex Castigat. in utrumque Glossar δίττα β. hoc est διττὰ δεύτερον, dupliciter, iteratove census. Vide Scaliger. ad Festum.

⁎ **DUIDENS,** hostia bidens. *Fest.* 2.

¶ **DUILLIUM,** Τυραννίς, in eod. Supplemento. Vide *Duellium*.

⁎ **DUIS,** bis, apud veteres. *Festus* 2.

DUITAS, Duplicitas. Utitur Prudentius in Hamartigenia. [Gloss. Lat. Gr. Sangerman. *Duitas*, δυάς, i. Binarius numerus.]

* Male hic, monente D. *de Foncemagne*, allegatur Prudentius, cum vocem *Duitas* in accusandi casu adhibeat, ut designet hæreticos, qui duos Deos seu duo Principia tuebantur ; quod aperte patet ex ipsis verbis in præfatione ad Hamartig : *Docet Duitas discrepare a spiritu, etc.* V. *Dualitas*.

⁎ **DUITOR.** [Dator, vetus imperativum a *duo, is*, pro *do*, de quo V. DO § 32. In XII. *Tab.* apud *Plin.* 21. 3. 5. Qui coronam parit ipse, virtutis ergo duitor ei, Al. aliter leg.]

* **DULA,** Famula, ex Græc. δούλη. Gloss. Anglo-Sax. Ælfrici : *Ancilla, serva, habra, vel Dula*, þ y l n.

¶ **DULCACIDUS,** ὀξύγλυκυς. Gloss. Lat. Gr. San-German. Acriter dulcis. Utitur Q. Seren. de Medic. cap. 12 et 32.

¶ **DULCACIUM,** γλυκύπικρον, *Dulceamarum*. Supplementum Antiquarii.

* Adde ex Castigat. in. utrumque Glossar. Cod. reg. *Dulcarium ;* alii legunt *Dulcacidum*, ὀξύγλυκυ.

¶ **DULCAMEN,** Dulcedo. Dudo de Ducibus Normann. apud Chesnium pag. 57. Histor. Normann. :

> Temate pertenui quoniam digestus haberis,
> Rhetorica ratione carens Dulcaminis omni,
> Liber, interno cum te perscrutor ocello.

¶ **DULCARE,** Dulcem reddere, mitigare. Sidonius lib. 5. Epist. 4 : *Ut contractæ apud vos offensæ amaritudinem solitis affatibus Dulcare non desinat.* Similia leguntur in Actis SS. Junii tom. 2. pag. 167. ubi de S. Vincentio Aginnensi.

* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Dulcare, adoucier*, Mirac. B. M. V. MSS. lib. 1 :

> Bien doit ses nons estre Adouchier,
> Bouche enmieler, langue suchier.

* **DULCARIUM.** Vide supra *Dulcacium*.

⁎ **DULCATOR,** [qui dulcat. *Paulin. Nolam, carm.* 23. 237. *Dulcator* fontis amari.]

¶ **DULCEAMINA.** Vide *Dulcia*.

* **DULCEDO,** *Voluptas*, γαύρωμα ; Cod. reg. γαυρίαμα. Castigat. in utrumque Glossar.

DULCEDO Saturni *sæpissime pro cerusa accipitur.* Rochus *le Baillif* in Dictionario Spagyrico.

* **DULCETUDO,** Dulcedo. Frothar. epist. 18. tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 393 : *Unde et inexplebilibus desideriis ora Dulcetudinis vestræ his in partibus citius invisere opto.*

DULCIA, Tragemata, τραγήματα, Bellaria ; γλυκύσματα, ἡδύσματα, Philoni lib. περὶ ὀνειρ. pag. 138. Gloss. Lat. Gr. : *Dulcium*, πλακοῦντα. Vetus Interpr. Juvenalis : *Dulcia placenta veneno plena.* Apitius l. 7. cap. 11 : *Dulcia domestica, Dulcia piperata, etc.* Salvianus lib. 5. de Gubern. Dei : *Quid juvat stomachum abstinentia, si statim Dulcia subsequantur.* [Papias : *Dulcia dicuntur genera pistorii, a sapore sic nominata.*] Vide Salmasium ad Hist. Aug. pag. 196. Glossæ MSS. Reg. Cod. 2062 : Κυρηναῖοι τὸ ὄξος εἶδος φασί, καὶ ἄλλοι τὸ γλυκάδιον.

Dulciarius, γλυκυπράτης, in Gloss. Græc. Lat. Occurrit apud Lampridium in Heliogabalo.

Dulciarium. Gloss. Gr. Lat. Γλυκυπράτιον, *Dulciarium*, Forum scil. Alia notione Aptius l. 7. de Re culin. cap. 11. : *Dulcia domestica, quæ Dulciaria dicunt, sic facies.*

Dulceamina. S. Cæsarius Arelat. in Regula ad Virgin. cap. 16 : *In festivitatibus majoribus ad prandium et ad cœnam fercula addantur, et recedentibus de ea, Dulceamina addenda sunt.* [Bolland. tom. 1. SS. Jan. legit, *Dulciamina*] Regula S. Pachomii cap. 37 : *Qui ante fores convivii egredientibus erogat fratribus Dulciamina.* Ita Codex Vaticanus, ubi editus habet *tragematia*.

DULCIANA, Musici cantus dulcioris species. Americus de Peyrato Abb. Moisiacensis in Vita Caroli M. in Cod. MS. 1343. Bibliothecæ regiæ f. 81 :

> Quidam pelvim modicam tinniebant,
> Baculo sonos properantes.
> Quidam flautas dulcorabant,
> Cæteris cunctis concordantes.
> Quidam Dulcianam anthoniabant,
> Melos suaves concinentes.
> Quidam diaphoniam dissonabant,
> A dulcissimo discrepantes, etc.

* Vel potius Instrumenti musici genus, nostris alias *Douçaine* vel *Douçeine* et *Doulcemer*. Vetus Poeta MS. ex Cod. reg. 7612. pag. 55 :

> Cornemuses, flajols et chevretes,
> Douceines, simbales, clocettes.

Comput. ann. 1451. tom. 2. Probat. Hist. Brit. col. 1606 : *Henri Guiot joueur de Doulcemer, etc.* Matth. de Couciaco in Hist. Caroli VII. ad ann. 1454. pag. 670 : *Il fut joué au pasté d'un luth, d'un Douçaine avec un autre instrument concordant.*

¶ **DULCIARIUM,** Dulciarius. Vide *Dulcia*.

¶ **DULCICANUS,** Dulce canens. Dudo de Ducibus Norman. apud Chesnium Hist. Normann. pag. 68 :

> Dulcicano sonitu quivisses inter olores
> Psallare præcipue cantibus Armoricis.

* **DULCICELLUS,** Dulciculus. Acta S. Huberti tom. 7. Maii pag. 277. col 2 :

Mox inde cum in stratu suo recubans, veluti soporem Dulcicellum carperet, etc.

DULCICIUM, *Genus panis melle conspersum.* GL. MS.

** **DULCICORUS**, ut *Dulcicanus*. Ordinatio processionis ab obviendum D. Imperatori ann. 1473. in Guden. Cod. Dipl. tom. 4. pag. 411: *Quando D. Imperator ecclesiam B. V. accesserit ex tunc D. Joh. Tozeler in organis Dulcicora musice, quæ bene novit, carmina propinabit.*

** **DULCIFICARE**, Lenire, mitigare. Disciplina Clerical. cap. 1. sect. 3: *Duritiæ cordis ejus recordatus, ut facilius retineat, quodammodo necessario mollienda et Dulcificanda est.*

¶ **DULCIFLUUS**, Dulce fluens. *Dulcifluі fontes*, apud Dracontium Hexaem. v. 49. *Dulciflue*, in veteri Oratione ante Psalterii recitationem facienda, apud Martenium Itiner. tom. 2. pag. 138.

¶ **DULCILOQUUS**, μελίλογος. Vet. Onamast. et apud Apuleium Apol. pag. 129. Sidonium lib. 8. Epist. 11. etc.

¶ **DULCIMODUS**, apud Prudent. Psychom. 667.

* **DULCIMONIUM**, Dulcedo, suavitas. Acta S. Gauger. tom. 2. Aug. pag. 677. col. 2: *Cujus vitæ et doctrinæ Dulcimonio quandoque filii Israel dirigendi, etc.*

¶ **DULCINERVIS** Arcus, apud Martian. Capellam lib. 9. pag. 30.

DULCINISTÆ, Hæretici Valdensium sectarii, sic dicti a Dulcino Novariensi hæresiarcha, de quo S. Antoninus part. 3. tit. 21. cap. 1. § 2. et Blondus Dec. 2. lib. 9. sub. ann. 1307.

¶ **DULCISONUS**, apud Sidonium Carm. 6. Apuleium Asclep. pag. 407. Martian. Capellam lib. 9. *Dulcisone*, in Additione S. Isidori ad Librum S. Hieronymi de Viris illustr.

¶ **DULCIUM**, πλακοῦς, *Placenta*, in Supplemento Antiquarii. Vide *Dulcia*.

DULCO, *Vinum dulce*, in Glossis MSS. ad Alexandrum Iatrosophistam. Vide

** **DULCOR**, Dulcedo, apud Tertullianum. Vide Forcellinum. Reinard. Vulp. lib. 3. vers. 456:

Pocula Dulcorem non habitura timens.

DULCORARE, Dulcem reddere. Papias: *Dulcoratum, dulcedine repletum.* Ugutio: *Condire, saporare, Dulcorare.* [S. Ambrosius de Institut. Virginum: *Fons Mara per lignum Dulcoratus.*] Auxilius de causa Formosi: *Unde Antiquatum odium felle amaritudinis parvo stillicidio verborum Dulcorari non potest.* Alvarus in Vita S. Eulogii Presb. Mart. n. 11: *Cœnobia... percurrens, multorum patrum est amicitia Dulcoratus.* Alanus de Insulis in Planctu naturæ: *Meaque ora pudicis osculis Dulcorando, mellifluo sermonis medicamine a stuporis morbo curavit infirmum.* [Charta Eygili Abb. Flaviniac. ann. 864. inter Instrum. tom. 4. novæ Gall. Chr. col. 59: *Si quis vero infidelis aliter felle amaritudinis Dulcoratus* (i. e. infectus) *atque zelo cruenti livoris inflatus, etc.*]

¶ **DULCORARIUS**, Assentator, adulator. *Dulcorarii mendaces*, apud Joan. Sarisbur. Polycratici lib. 8. cap. 13. Pro eo qui saccharo vel melle condit, accipiendus videtur supra in voce *Barbator*.

¶ **DULCORATIO**, Dulcedo. Virtutes B. Ambrosii Senens. inter Acta SS. Martii tom. 3. pag. 213: *Tanta verborum ejus Dulcoratione allecti.*

DULCOROSUS, Gallis *Doucereux*. Alvarus in Vita S. Eulogii Presb. num. 11: *Undique fulgidus rediens, limpidus, Dulcorosus, nectareus... emicabat omnibus.*

¶ **DULEUSIS**. Vide *Dulia*.

DULGERE, Dulgtum Facere, Deserere, *gurpire*. Veteres Annal. Fr. ann. 756. cap. 16: *Cupiebat supradictis Haistolfus nefandus Rex mentiri, quæ antea pollicitus fuerat, obsides Dulgere, sacramenta irrumpere.* Ubi [** ap. Canisium *obsides denegare.*] in MS. in Glossa interlineari, est *relinquere*. Monachus Egolismensis in Vita Caroli M. cap. 4: *Saxones iterum rebellaverunt ruptis sacramentis, et obsidibus Dulgtis, mentitis, et Eresburgum castrum... capientes, Francos expulerunt.* Annales Fr. ann. 776: *Tunc nuncius veniens, dixit Saxones rebellatos, et omnes hospites suos Dulgtos, et sacramenta rupta, et Heresburgum captum.* [** al. *Dultos*.] Annales Franc. Bertiniani habent hoc loco *Tultos*. Iidem Annales ann. 777: *Ibique multitudo Saxonum Baptizati sunt, et secundum morem illorum, omnem ingenuitatem et alodum manibus Dulgtum fecerunt, si amplius mutassent.* Alias, [** *Dulgium*,] *Dultum*. Monachus Egolism. *manibus gurpierunt.* [** Ap. Pertz. vol. Script. 2. pag. 140. 154. 158.] [Charta Harwichi viri illustris ann. 804. apud Martenium tom. 1. Ampliss. Collect. col. 57: *Quantum in ipsa donatione continet, et ad die præsente trado, Dulgo, atque transcribo.*]

¶ **DULIA**, Græcis δουλεία, Servitus, Theologis Cultus qui Sanctis exhibetur. Papias: *Dulia et Duleusis, Servitus est quæ et Deo, quantum oportet, et hominibus reddenda est.* Joannes de Janua: *Dulia, Servitus quæ exhibenda est homini, sicut latria est servitus quæ debetur Deo.* Gerhohus de gloria Filii Hominis cap. 18. apud Bernard. *Pez* tom. 1. Anecd. part. 2. col. 253: *Concederunt vero illi adorationem, quæ Græce Dulia dicitur.* Gaufridus Abbas in epistola ad Albinum Cardinalem, inter opera S. Bernardi tom. 2. col. 1322. edit 1690: *Non illa dico adoratione quæ Latria est, quæ soli Creatori debetur, sed illa quæ in Dulia dignior est. Dulia enim adoratio est, quæ etiam creaturæ exhibetur, quæ duas species habet, unam quæ hominibus indifferenter, alteram quæ soli humanitati Christi exhibetur.* Histor. Episc. Autiss. apud Labbeum tom. 1. Bibl. in Aymerico: *Nobilium Dulias atque statum multum habens gratum, etc.* Sic leg. cum MS. Editum habet *Dulcas*.

¶ **DULIANI**, Græc. Δουλιανοί, Hæretici ex Arianis, qui Verbum divinum, non Filium æterni Patris consubstantialem, sed servum esse asserebant. Hofmannus ex Hierolexico Macri.

✱ **DULICE**. [Serviliter *Plaut. Mil.* 2. 2. 58. Astitit *Dulice*, et comœdice. Alii minus recte leg. *dulce*.]

* **DULO**. Charta ann. 1178. apud Murator. in Antiq. Estens. pag. 348: *Et volo ut nullus marchionum faciat in castris suis turrem, vel Dulonem, vel betifredum novum, absque voluntate omnium, etc.* Ita quoque editum tom. 1. Cod. Ital. diplom. col. 1546. Sed legendum utrobique, *Dunjonem*. Vide *Dunjo*.

DUMA, Fridericus II. Imp. lib. 1. de Arte venandi cap. 45: *Innascitur vero avibus plumagium multiplex; pullis namque noviter genitis primo innascuntur illæ, quæ nec sunt ut pili, neque ut lanulæ, sed habent naturam inter utrumque, quæ cooperiunt, et a frigore quoquomodo defendunt. Secundo innascuntur aliæ, quæ dicuntur Lanulæ, a quibusdam Dumæ. Hæ sunt exiles et molles, densiores et longiores primis: hæ plus cooperiunt et plus defendunt, illis et his natis, cadunt illæ.* Ita cap. 48. et alii hæc vox scribitur: sed puto legendum *Duvæ*: nam Gallicum *Duvet* expressit: quomodo ejusmodi plumas molliores dicimus.

☞ Licet ex *Duma* nostrum *Duvet* derivetur, non continuo sequitur esse scribendum *Duva*; Galli namque veteres, atque etiam Britones hodierni sæpe sua pronuntiatione mutant *m* in *v* consonum. Andegavenses, Pictavenses et Normanni etiamnum dicunt *Dumet* pro *Duvet*: quod tamen plerique non a *Duma*, sed a *Tufetum* vocabulo censent esse deducendum.

* Adde ex D. *Falconet*: Menagius male a *Tufeto*. Antiquissima vox est *Dum*, Celtica forsan, Anglis *Down*, quam pronuntiationem retinuerunt provinciarum habitatores, nobis solis pure loquentibus *Duvet*. *Oison duveté*, apud Rabelaisium lib. 1. Vide Orig. Dalph. a *Dumetis* et Bullet in Diction. Celtico [** Germ. *Dunen, Daunen*, Plumæ molliores. Adel. Danis antiquis *Dun*, Pluma mollissima, unde *Dunalogn*, Adeo mollis aer ut mollissima pluma nullam sentiat auram. Apud Graffium in Thes. Ling. Franc. tom. 5. col. 148: *Colnduni, plumacium.* Vide Ihrii Glossar. Suio-Goth. tom. 1. col. 367. voce *Dun*.]

¶ **DUMARE** Dumere. Laurent. in Amalthea ex Catholico Johannis de Janua: *Dumeo, Fio spinosus: Dumo, as, Facio spinosum.* Non dicam a *Dumus*, Spina, hæc ficta verba derivari.

DUMEX, *Sella Equorum*, in Glossis MSS.

¶ **DUMGIO**, Vide *Dunjo*.

¶ **DUMICOLA**, Habitans inter dumos. Anienus Perieg. v. 895: *Dumicolas Arienos.*

¶ **DUMJONUS**. Vide *Dunjo*.

¶ **DUMTAXAT**, Videlicet, scilicet. Lupus Abb. Ferrariensis Epist. 5. ad Eginhardum: *Præterea scriptor regius Bertcaudus dicitur antiquarum litterarum, Dumtaxat earum, quæ maxime sunt, et unciales a quibusdam dici existimantur, habere mensuram descriptam.* Inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. part. 2. pag. 121. exstat Epistola S. Anscharii Episc. Hammaburg. inscripta *omnibus Sanctæ Dei Ecclesiæ Præsulibus in regno Dumtaxat Lud. Reg. commanentibus.* Vide *Duntaxat*.

DUNA, Mons, collis apud vett. Gallos. Vide *Dunum*.

DUNELMENSE Opus, seu Dunelmi urbis Episcopalis Angliæ. Visitatio Thesaurariæ ædis S. Pauli London. ann. 1295: *Item scrinium de opere Dunelmensi continens reliquias sigillatas.*

¶ **DUNGA**, Monetæ Moscovitæ species. Thuanus lib. 21. Hist. pag. 636: *Ita delectus fiunt. Conscripti milites coram Principe singuli comparent, et nummum unum, quem patrio nomine Dungam vocant, unius grossi Polonici æstimatione, ei dant, quem reversi ex bello repetunt.*

¶ **DUNGEO**, Dongio. Vide *Dunjo*.

¶ **DUNICUM**, ἄχρις τοῦ, *Donec*. Suppl. Antiquarii. [* Vide supra *Donicum* 1.]

DUNJO, Castellulum, minus propugnaculum, in *duno* seu colle ædificatum: unde nomen *Donjon*, in Consuetud. Burbonensi art. 286. [Alii aliunde ducunt etymon, ut videre potes apud Menagium et in Dictionario universali Trivoltiano.] Lambertus Ardensis pag. 148: *Ardensem Dunjonem pontibus, portis, et necessariis communivit ædificiis.* Homagia Nobilium Bressensium ann. 1272. apud Guichenonum: *Confitetur tenere ab eodem Donjonem et fortalitiam de Curto fonte.* [** Vide Murator. Antiq. Ital. tom. 2. col. 500.] Le Roman *de Jordain* MS.:

Je ne voi ville, fermeté, ne Donjon.

Le Roman *de Garin* MS :

Nes les garra Donjon ne rolleis.

DUNGEO. Eadmerus lib. de S. Anselmi similitudinibus cap. 76 : *In villa vero Rex habet Castellum quoddam, supra Castellum autem unum Dungeonem, etc.*

DONGIO, in Charta Willelmi Episcopi Nivern. ann. 1157. apud Sammarthanos.

DANGIO, Eadem notione Ordericus Vitalis lib. 11. pag. 834 : *Prædictus Comes et Helvisa Comitissa Dangionem Regis apud Ebroas funditus dejecerunt.* Lib. 12. pag. 878 : *Robertus de Candos munio regii Danjonis.* Pag. 851 : *Aliaque castra ei concessit, præter Dangiones, quos propriis excubitoribus assignavit.* Adde lib. 8. pag. 664. Le Roman *de Rou* MS. :

Et li Dus fist son gonfanon
Porter et lever el Danjon.

DOMGIO, in Chronico Andegav. ann. 1025 : *Turrem miræ altitudinis super Domgionem ipsius castri erexit.*

¶ DOMPJONUS. Instrum. anni 1338. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 422. col. 1 : *In Dompjonis tamen ipsius Domini Clarimontis, quæ non tenentur a Domino Dalphino, non teneatur receptare ipsum Dom. Dalphinum nec gentes suas.*

¶ DONJO. Johan. Iperii Chronicon S. Bertini, inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 564 : *Dictum est supra, quomodo Sifridus Dacus nobis Ghisnas abstulit, ibi Donjonem instituit, et se Ghisnarum Dominum nominavit.*

¶ DONJONNUS JUILIACI, apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. pag. 923. ex Regesto Campaniæ ann. 1256.

¶ DONJONUS, in Historia Dalphin. pag. 86. Edit. Paris. et apud Salvaingum de Feudorum usu pag. 16. et 45.

DOMNIO, in Chronico Mosomensi pag. 635 : *Milites ocius conscenso Domnione, domo scilicet principali et defensiva, etc.*

DOMNIONO, apud Beslium pag. 304. [et in Instrum. tom. 2. novæ Gall. Chr. col. 172.]

* **DUNSCHLAG.** Charta Ernesti ducis Brunsvic. ann. 1335. apud Ludewig. tom. 10. Reliq. MSS. pag. 27 : *Quicunque autem infert alicui lesionem vel ictum, qui vocatur Dunschlag, sine effusione sanguinis, incurret pœnam quatuor solidorum et duorum denariorum.* Vide *Dontslaga* et *Dunsclaghen.*

DUNSCLAGHEN. Consuetudines Arkarum in Morinis ann. 1231. in Tabulario S. Bertini : *Pugna, quæ dicitur Dunsclaghen, 10. sol. Domino, et totidem læso, si de hoc super eum clamaverit,... emendabit.* Germanis et Fland. *Slaghen* est percutere, *Slach*, ictus, verberatio. [Vide *Dursclach.*]

¶ **DUNTAXAT**, *Scilicet.* Barthius in Glossario ex Baldrici Hist. Palæst. Vide *Dumtaxat.*

DUNUM, DUNUS, DUNA, vetere Gallorum lingua montem vel collem significat. Unde factum, ut omnium pene oppidorum, quæ collibus aut montibus inædificata sunt, nomina in *Dunum* terminentur. Verbi gratia *Lugdunum*, a *Lugus*, quod Celtis *Corvum*, et *Dunum*, quod montem sonat, dictum author est ex Clitophonte Plutarchus lib. de Flumin. : Λοῦγον γὰρ τῇ σφῶν διαλέκτῳ τὸν κόρακα καλοῦσιν, δοῦνον δὲ τὸν ἐξέχοντα. At Ericus lib. 4. de Vita S. Germani nuncupatum vult, quasi *Lucidum montem* :

Lucduno celebrant Gallorum famine nomen
Impositum quondam, quod sit Mons lucidus idem.

Denique Notæ veteres ad Itinerar. Burdegal. *Lugdunum desideratum montem* interpretantur. Ita in Britannia, quæ eadem cum Gallis usa est lingua, uti testatur Cambdenus, complura observare est oppida, in *dunum* terminantia, quod ad montes vel in montibus condita fuerint. Florentius Wigorniensis pag. 618 : *In monte, qui Assandum, id est, mons Asini nominatur.* Beda lib. 3. Histor. Eccl. cap. 4 : *A loco qui vocatur Wilfares Dun, id est, Mons Wilfari.* Asserus in Aelfredo : *In loco, qui dicitur Æscedun, quod Latine Mons Fraxini interpretatur.* Josselinus in Vita S. Patricii cap. 1 : *Est autem locus celebris,... lingua gentis illius Dunbreatan, i. Mons Britonum nuncupatus.* [** Sigeberti Vita Deoderici I. Episc. Mettens. ap. Pertz. tom. Script. 4. pag. 477 : *Nec sine quodam præsagio tibi* (Mediomatricorum civitati) *accidisse credas, quod præter hæc usitata vocabula te Dividunum tradit vocitatam antiquitas. Gallica enim lingua montem vocari Dunum studiosis non est incognitum. Quidam de neutericis interpretatus cur Hedua urbs vocetur Augustidunum inter cætera sic ait :*

Celtica Roma dehinc voluit cepitque vocari,
Augustidunum demum concepta vocari,
Augusti montem quod transfert celtica lingua.

Sicut ergo Augustidunum Augusti mons, sicut Viridunum virorum dunum nuncupatum est, ita Dividunum, quasi divorum dunum vocabulum aucupata est.] Complura alia oppidorum tam in Galliis quam in Britannia, Germania, Hispania, et Illyrico in *Dunum* desinentia nomina recenset præter Buchananum Cluverius lib. 1. German. antiq. cap. 7. unde conjicit, iis populis eandem fuisse originem. Mausacus vero vocem *Dunum* a Græco βοῦνος, *Collis*, deducit. [Mirum videtur, quod *Dun* nusquam appareat in Britannico idiomate pro Colle seu monte positum ; sed tantum *Doûn* vel *Dwfn*, Profundus. Cæterum dubia non est vocis *Dunum* significatio.] Pontanus arcessit a θῖνες, *Arenarum cumuli.* Vide Menagii Amœnitates juris cap. 3. Edit. 2. Goropium Bekan. lib. 1. Gallicor. pag. 15. etc.

* Leviora sunt, quæ prolata hactenus fuere contra Gallicam vocis originem, quam argumentis iterum probarunt stabiliveruntque auctoritatibus DD. *Le Beuf*, et Bullet. in Diction. Celt. v. *Dun*, ut eam repudiemus vel corrigamus. Neque enim Teutonicam vel Germanicam vocem esse verisimile est, cum pleraque locorum nomina, quæ in *Dunum* terminantur, ita fuerint appellata, longe ante quam a Teutonibus vel Germanis hanc potuerint habere denominationem ; aliunde ergo repetenda videtur. Unde vero, nisi a vetere lingua ibidem usitata ? Sed, si eorumdem locorum positio voci *Dun*, quatenus *profundum* sonat, nusquam adaptari possit, quod probat Vir eruditus in Mercur. Franc. mens. April. ann. 1736. pag. 629. et seq. receptæ hactenus ejusdem vocis notioni applicanda est. Minus etiam attente additum est supra, hanc vocem pro colle nusquam apparere in Britannico idiomate : non semel quippe ea acceptione occurrit in Diction. Gall. Celt. R. P. *de Rostrenen* v. *Colline* et *Falaise.* Vide Mercur. Franc. ann. 1735. mens. Dec. 1. vol. pag. 2646. et ann. 1736. Jan. pag. 18. Mart. pag. 436. April. pag. 619. Jun. 1. vol. pag. 1050. et 2. vol. pag. 1295. Denique ann. 1737. mens. Maii pag. 924.

Sed et etiamnum *Dunas*, Sabulosos et arenarios colles ad Flandriæ Hollandiæque, atque adeo ipsius Angliæ littora Galli nostri *Dunes*, Belgæ *Duynen* vocant. Annales Fr. Bertiniani ann. 838 : *Ut aggeribus arenarum illic copiosis, quod Dunas vocitant, fere coæquaretur.* [** Pertz. Script. tom. 1. pag. 433. lin. 23. *quos Dunos.*] Lambertus Ardensis : *Per medium Dunarum, sive arenosæ molis, dorsum, etc.* Alibi : *Ut secum in saltus et Dunas secus mare juxta Furnas veniret.* Charta Willelmi Com. Pontivi ann. 1203. in Tabul. S. Judoci : *Omnes Dunæ in feodo S. Judoci prædictæ sunt Ecclesiæ, et littus maris.* [Charta Balduini Comitis Flandriæ pro Abbatia Dunensi Brugis ann. 1197. apud Miræum tom. 2. pag. 1321. col. 1 : *Quinque mensuras partim Dunarum, partim werplandii mei apud Greveninga ad retia desiccanda.* Consuetud. Furn. ann. 1240. ex Archivo Audomarensi : *Item retinet sibi forestum Dunarum et forterinarum.*]

* Nostri *Dunes* dixerunt quemvis locum editum, ut in Charta ann. 1460. ex Chartul. Latiniac. fol. 75 : *Comme procés feust meu... entre les religieux.... de Laigny et Pierre d'Orgemont pour raison de la terre et seigneurie, que chacun desdites parties pretendoit à lui appartenir, entre les Dusnes de la fermeture de ladite ville et le bord et rivaige de la riviere de Marne, etc.*

¶ **DUO**, περιῤῥέω, Circumfluo. Gloss. Lat. Græc. Sangerman. Aliter Janus Laurenberg. in Supplemento Antiquarii : *Duo*, χαίρω, *Gaudeo.* [* Castigat. in utrumque Glossar. : *Duo*, χαίρω, Germ. *Ovo.*]

* **DUODECELLUS**, Mensura annonaria, pars alterius, ut videtur, duodecima. Charta Bald. episc. Noviom. ann. 1152. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonstr. col. 70 : *Concessit quadraginta octo mensuras avenæ, quæ vulgo Duodecelli nominantur, quinque solidos obolorum, et quatuor denarios.* Vide *Duodecies* et *Duodena* 2.

¶ **DUODECIES**, Mensura annonaria. Tabularium Vosiense fol. 45 : *De hoc manso Ramnulfus tenet medietatem, et reddit unam Duodeciem.* Ibidem paulo superius : *Duas Duodecies avenæ.* Vide *Duodecellus.*

DUODECIMA HORA, quæ et VESPERA, Officium Ecclesiasticum, quod persolvitur hora duodecima, post nonam. Regula Magistri cap. 54 : *Sed prima sic debet dici quomodo Duodecima, quæ dicitur Vespera.* Concilium Turonense II. can. 18 : *Patrum statuta præceperunt, ut ad Sextam sex Psalmi dicantur, cum Alleluia, et ad Duodecimam duodecim, itemque cum Alleluia.* Adde Regulam S. Fructuosi cap. 2. 6. [et vide *Duodena* 3.] [** atque Glossar. med. Græcit. in Δωδεκάτη ὥρα, col. 336.]

DUODECIMVIRATUS. Vide *Juratores.*

1. **DUODENA**, Duodecim viri juratores in indictamentis. Thomas Walsinghamus pag. 276 : *Robertus Trisilian Justitiarius... apud S. Albanum convocari fecit Duodenam, quam pridie averaverat ad indictandum et prodendum malefactores, etc.* Infra : *Tunc Justitiarius convocata seorsum alia Duodena demonstravit eis et nomina et indictamenta personarum per primam Duodenam, etc.* Vide *Indictamentum, Jurata.*

2. **DUODENA**, Mensura liquidorum haud magna. Occurrit passim in Chartis Abbatiæ Albiniaci in Biturig. *Duodena vasa*, in Charta ann. 1303.

* Et aridorum. Charta ann. 1307. in Reg. 44. Chartoph. reg. ch. 171 : *Item*

quatuor sextaria et medietatem unius quartæ et unius Duodenæ ordei.

3. **DUODENA.** Una ex Horis seu liturgiis Ecclesiasticis, quam alii *Duodecimam* vocant. Vita S. Rusticulæ Abbatissæ Arelat. cap. 31 : *Vesperam cum filiabus ex more decantans, adjuncta etiam Duodena valde se corpore jam fatigari sentiens, etc.* Mabillonius sæc. 2. SS. Benedict. pag. 146. intelligit *Completorium.* Hunc si tanti est consule.]

¶ 4. **DUODENA,** Duodecim, Gall. *Douzaine. Quinquaginta Duodenæ cordarum pro sagittis,* apud Rymerum tom. 5. pag. 245. col. 2 : *Cum quatuor Duodenis utruum, duabus Duodenis arcuum, sex Duodenis cathapultarum, et quatuor Duodenis cornuum,* apud eumdem tom. 8. pag. 684. col. 1. Occurrit etiam apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 783.

* Joan. *Clerée* ord. Prædicat. a confessionibus Ludov. XII. serm. in Domin. Palmar. : *Pauper concubinarie, quot sunt anni quibus tenes concubinam ? Frater, sunt bene decem. Pone audacter Duodenam plenam.* Galli diceremus, *Mettez hardiment la douzaine pleine.*

¶ 5. **DUODENA,** Duodenaria, Oblatio duodecim denariorum et ultra, quam percipere consueverant Curati primitivi in Ecclesiis et Capellis intra suæ parochiæ limites erectis. Tabularium S. Clodoaldi Charta 8 : *Recepimus in numerata pecunia decem libras Parisienses..... pro jure oblationum et Duodenarum, quod exigebamus et dicebamus nos habere in parochia de Garchiis prædicta, quam quidem summam pecuniæ tenemur et promittimus implicare et ponere in utilitatem prædicti S. Clodoaldi.* Ibidem Ch. 14 : *Dicit etiam talem esse consuetudinem, quod si oblatio in eadem Capella et in alia Ecclesia similiter sit* XII. *denariorum et amplius, totum esse Canonicorum, excepto uno denario, quod habet Sacerdos qui cantat Missam... Sed si minus offerretur in cappella* XII. *denar. totum esset Capicerii jure parochiæ suæ.* Statutum ejusdem Capituli ann. 1255 : *Statutum etiam fuit dicta die inter eos quod pecunia ratione Duodenæ proveniens, quæ consuevit Quadragesimali tempore distribui, Dominica qua cantatur,* Invocavit me, *sit de cætero distribuenda.* Ibidem Instrum. anni 1301 : *Jus ipsorum Canonicorum diminuit, non recipiendo oblationes, donando de eis et faciendo, quominus perveniretur ad numerum Duodenæ.*

* 6. **DUODENA,** Certæ jurisdictionis districtus, territorium certis limitibus circumscriptum. Mandat. Franc. card. thesaur. eccl. Laudun. ann. 1309. in Reg. 65. bis Chartoph. reg. ch. 156 : *Legitimis filiis, tam illorum, qui de Duodena vulgariter appellantur, quam aliorum hominum thesaurariæ prædictæ, etc.*

* 7. **DUODENA,** Præstatio duodecim denariorum, forte ob tutelam domino exsolvenda. Charta Phil. milit. dom. *de Cauleincort* ann. 1217. ex Tabul. abbat. Ham. : *Pronuntiaverunt quod prædicti hospites ecclesiæ memoratæ michi et hæredibus meis annuatim in festo S. Remigii suam amodo tenebuntur persolvere Duodenam ; ita quod unusquisque hospitum duodecim denarios persolvet : et ego vel hæredes mei nullam in districto vel hospitibus justiciam habebimus, nec in hospitibus nec districto aliquid capere poterimus ; et nos propter eandem debemus mittere Duodenam ..... Si vero aliquos ortos vacare contigerit, quamdiu vacabunt, in manu ecclesiæ dictæ erunt, quæ quamdiu eos tenebit, Duodenam inde aliquam non persolvet .... Qui vero plures ortos tenuerit, de singulis tenebitur persolvere Duodenam.* Charta Caroli regent. ann. 1358. ex Bibl. reg. : *Item Duodenam regiam de Villerel, quæ valet circiter triginta solidos annuatim.*

* 8. **DUODENA,** Quod ratione duodecim denariorum ad libram corollarii vice in locationibus datur. Stat. MSS. eccl. S. Petri Insul. ann. 1388 : *Item statuimus antiquam consuetudinem ecclesiæ nostræ declarando, quod nullus canonicus ecclesiæ nostræ habeat vel percipiat Duodenas, quæ præsentibus et residentibus canonicis pro acensatione decimarum nostrarum consueverunt dari et distribui, nisi sint in sacris ordinibus constituti.*

DUODENARIA. Acta Capitularia capituli Ecclesiæ Lugdun. ann. 1343. fol. 88. v°. ex Cod. Reg. : *Item commiserunt dominis Archidiacono et Sacristæ declarandi et providendi de vicemagistro, et ad quem Duodenaria vacans per obitum Dom. Guillelmi de Gez debeat pertinere.* Occurrit rursum infra.

DUODENARIUS Argenteus. Vide *Moneta argentea* in *Moneta regia.*

¶ **DUODENNIS,** Duodecim annos natus, in Chartulario Landevenec. fol. 106.

¶ **DUONUM,** *Bonum,* Festo ; *Duonus, Bonus,* Papiæ, ut aliis *Duellum, Bellum.*

¶ **DUOVIR,** pro *Duumvir,* in fragmento antiquæ Inscriptionis relato in Commentariis Trevoltianis Februarii ann. 1715. pag. 309.

DUPIA, Genus vasis, quod vulgo *Douve* dicimus. Gloss. Lat. Gr. : *Dupia,* εἶδος σκεύους.

¶ **DUPINI,** f. Bini vel Bis bini. Ludewig. Reliq. MSS. tom. 4. pag. 450. ex quodam Epitaphio :

Hic Præsul Werder Dupinos rexerat annos,
Tres menses quoque, quia mors et vita cohærent.

* **DUPIO,** Gurges, Saxon. *Dupe.* Ita Eccardus ad Leg. salic. tit. 44. num. 3.

1. **DUPLA.** Durandus lib. 1. Ration. cap. 4. in tintinnabulis quæ in Ecclesia pulsantur, Nolulam seu *Duplam* recenset, additque sic vocari campanam illam quæ in Horologio pulsatur. [* Vide infra *Duplum.*]

¶ 2. **DUPLA,** Mulcta. Lex Wisigoth. lib. 5. tit. 4. § 8 : *Qui alienam fortasse rem vendere vel donare præsumpsit, Duplam se Domino cogatur exsolvere.* Hæc mulcta *Dupla* vocatur, quod forte fuerit duplum rei venditæ pretium. Vide *Duplare.* [** Vide JC.]

* Charta Ludov. comit. Clarimont. ex Terrear. ejusd. comitat. ann. 1197 : *Se aucune chose ara deffailli de chelle chence à rendre en ychelli jour de S. Remi, elle sera rendue à moi communément lendemain au Double des bourgeois.* Manumis. homin. *de Boussac* ann. 1427. in Reg. 179. Chartoph. reg. ch. 42 : *Nous avons affranchi et voulons doresenavant à perpétuel estre francs de devoir de taille et de Double, ... et ne soient tenuz d'en paier à nous, ne ès nostres devoir de taille, ne Double quelconque, reservé à nous .... que le simple de la taille.* Ubi exactionis species est, quæ præstationis, quam *talliam* vocabant, certis in occasionibus dupla erat.

** Duplum, Pretium duplum, quod apud Romanos in tabulis venditionum pro evictione stipulari solitum. Vide Savin. Histor. Jur. Rom. med. temp. tom. 2. cap. 12. § 66. not. h. cap. 14. § 82. not. c. et Glossar. med. Græcit. in Δοῦπλα. Inde *Duplaria lex* et *Duplaria* nude, in chart. vendit. ann. 539. apud Marin. num. 114. et in alia ann. 772. in Murator. Antiq. Ital. tom. 1. col. 151.

3. **DUPLA,** Monetæ species. Rodericus Sanctius part. 4. cap. 17 : *Sidi dilectum Almoxarifium ad Thesaurarium gladio feriri jussit, a quo sexcenta millia Duplarum auri extorsit.* [Rursus memorantur *Duplæ auri,* in Litteris Jacobi II. Majoricæ datis Idibus Septembris ann. 1302. laudatis tom. 5. SS. Junii pag. 656. ubi doctissimus Solerius ait, non incongrue monetam istam auream potuisse appellari *Florenum,* cujus tum magnus usus fuit Majoricæ.]

* Nummus aureus, Hispan. *Dobla.* Lit. remiss. ann. 1453. in Reg. 182. Chartoph. reg. ch. 145 : *Cum hoc quod quilibet ipsorum .... debebat solvere, ... quatuor Duplas valentes tres solidos, quatuor denarios Turonenses.* Charta ann. 1483. in Cod. reg. 4223. fol. 128. v° : *Voluerunt quod presbyter celebrans ipsam missam habeat tres Duplas, diaconus unam et subdiaconus aliam Duplam.* Comput. ann. 1489. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 49. col. 2 : *Item pro duodecim quintalibus feni, ... ad quatuor Duplas pro quintali, duas libras, xj. lib. Turon.* Vide supra *Dobla* 2.

¶ 4. **DUPLA,** Vox passim usurpata in Epitome Constitutionum Ecclesiæ Valentinæ, Concilior. Hisp. tom. 4. semperque conjuncta cum voce *Anniversarium,* quod est Dies annuus, quo pro defuncto Missa celebratur, vel officium defunctorum peragitur, ipso die obitus recurrente : quocirca suspicor *Duplam* vel nihil aliud esse, quam Anniversarium ipsum, vel Missam et officium quoddam in ea Ecclesia peractum, atque ideo *Dupla* dictum quod fuerit Missæ et Officio diei superaddendum, hincque factum esse, ut peculiares assignentur mercedes Clericis, qui *Duplis* interfuerint sicut et *Anniversariis,* Administratoresque *Duplarum* et *Anniversariorum* ibidem sæpissime memorentur.

1. **DUPLARE,** pro *Duplicare :* nostris, *Doubler,* Italis *Dobblare, Duplum facere,* Joanni de Janua. Gloss. Lat. Gr. : *Duplavit,* ἐδίπλωσεν : διπλῶς, *Biplex, Duplex, Duplus.* [Vett. Formulæ Andegav. art. 1. de Cessione : *Et si fuerit, qui contra hanc cessione ista..... venire voluerit..... ante lite ingressus Duplet tibi tantum, et alio tantum, quantum cessio ista contenet. Dupla pœna digni sunt, qui Duplant scelera sua,* lib. 5. Capitul. cap. 322.] Vide Sidon. lib. 8. Ep. 17. et ibi Savaronem.

* 2. **DUPLARE,** Inducere, illinire, Gall. *Endure.* Consil. ann. 1328. ex Tabul. Massil. : *Item portale domini Massiliensis episcopi Dupletur calce et arena.*

* **DUPLARIS.** Joan. Vignol. Inscript. vett. pag. 293 : D. M. Valerius ...... nat. Alexandrin. ex velar. duplicar. mil. etc. Ubi Editor : *Ex velariis duplicariis vel duplariis.* Ita enim vocabantur, qui duplex ob merita stipendium diurnum accipiebant : qui vero unum, *simplares.* Veget. lib. 3. cap. 7 : *Armaturæ Duplares, quæ binas consequuntur annonas : simplares, quæ singulas.*

1. **DUPLARIUM,** Mensura liquidorum. Tabularium Fossatense : *Dicta Abbatia percipit in vindemiis annuatim in vinea de Barbello* 1. *Duplarium vini de mera gutta.* Occurrunt eadem verba alibi semel ac iterum. [Computus anni 1202. apud D. *Brussel* tom. 2. de Feudorum usu ad calcem pag. CXLII : *Pro vino Fontis-Bleaudi ducendo ad portum Samesii, et pro tribus ferratis, et uno Du-*

plario, LXXIII. *sol.* Ibid. pag. CXLVII. col. 2 : *Pro duobus Duplariis vini* VI. *l. Renaudus Camerarius pro tribus Duplariis vini* IX. *l.* Tabular. Portus-Regii in Charta ann. 1238 : *Duos Duplarios vini annuatim percipiendos.*]

* Seu Dolii species, idem quod supra *Doublerium* 2. Munit. Peronæ in Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 1. fol. 97. v° : *Quatuor targiæ, duo lemoisselli fili, tres Dupplarii vini, etc.* Charta Phil. Aug. ann. 1215. ibid. part. 2. fol. 125. v°. col. 1 : *Concessimus monachis Loci restaurati .... mille circulos de coldre et de charme ad Duplarios, ... et 700. circulos de bool ad magna dolia.* Vide infra *Dupplerium.*

DOBLA, Eadem notione, in Charta Isembardi Præceptoris domus Hospitalis Hieros. ann. 1222. ex Tabulario Fossatensi fol. 26 : *Decimas cum fructibus medii temporis, quos æstimabant* 15. *Doblarum vini.*

2. **DUPLARIUM**, Sacculus, crumena, Gallis olim *Doublier.* Hubertus Sibuntinus, apud Vincentium Belvacensem lib. 26. cap. 37 : *Tres Milites diœcesis Lugdunensis ad S. Jacobum pergebant, quos inveniens quædam muliercula, rogavit, ut sui miserti Duplarium suum amore S. Jacobi deportarent, etc.* Infra *Sacculum* vocat. Le Roman *d'Aubery* MS. :

Le Chapel prent, l'escharpe et le Doublier,
Et le bordon qui ne volt pas laissier.

☞ Alibi *Doublier* idem est quod Mappa, sic inquit, Nicottus, dicta, quod mensæ superposita *duplicaretur ;* interdum tamen non majorem mappam significat, sed mappulam, Gall. *Serviette.* Le Roman *de Partonopex* MS. :

Et tables mises et Doubliers,
Couteaux, saillieres et cuilliers,
Coupes, henas et escuelles
D'or et d'argent bonnes et beles.

Alibi :

Beax feus, beax cierges alumez,
Beax Doubliers sor beax dois dorés.

Vide *Doblerius*, *Dibler* [* et *Doublerium.*]

¶ 3. **DUPLARIUM**, Exemplar. Gall. *Copie,* Practicis nostris *Double*, ab Aremorico *Doubl*, Exemplum ex alio descriptum, *Doubler*, Describere. Charta ann. 1278. pro Capitulo Aquensi ex Schedis Præsidis *de Mazaugues : Procurator Capituli.... petiit.... per ipsum Dominum Judicem dari in mandatis mihi Notario... ut Duplarium cujusdam litteræ sacræ regiæ Majestatis in publicam formam redigerem.* Vide *Duplicata.*

¶ 4. **DUPLARIUM**, Festum duplex, Gall. *Fête double.* Chron. Comodoliac. inter Fragm. Histor. Stephanotii tom. 2 : *Constituitque certum redditum pro Duplario ibidem ad honorem S. Georgii annis singulis celebrando.* Inferius : *Baylius tamen de prædictis acquisitis assignare queat ad opus Ecclesiæ, quoad anniversarium ibidem faciendum, processiones, Duplarium festum, et ad opus Matutinarum et aliarum Horarum.* Vide *Duplices.*

¶ **DUPLARIUS.** Vide *Duplarium* 1.

DUPLERIUS, Funale, Italis *Doppiere*, [Gall. *Flambeau, Torche.*] Historia Cortusiorum lib. 7. cap. 10 : *Exequiæ fuerunt solenniter ordinatæ, ibi erant omnes Clerici cum singulis Dupleriis incedentes.* Bulla Gregorii XI. PP. ann. 1372. pro Collegio Gregoriano Bononiensi apud Ghirardaccum lib. 25. Hist. Bonon. pag. 328 : *Emantur quatuor Duplerii de æra pretii* 4. *librarum, etc.* [Pro *de æra* lege *de cera.* Acta SS. April. tom. 2. pag. 954 : *Obtulit...... unum Duplerium ceræ novum.* Chron. Parmense ad. ann. 1287 : *Cum Dupleriis et candelis accensis.*]

1. **DUPLEX**, Versipellis, *esprit double,* qui alia loquitur quam quæ in mente habet. Utitur Gregorius M. lib. 8. Epist. 16. 52.

2. **DUPLEX** AUREUS, *Double d'or*, Nummus aureus Francicus. Vetus Regestum 20. *April.* 1340. *Fiebant Duplices auri de* 23. *Karaz ponderis* 36. Diarium Compoti Thesauri 1. Jan. ann. 1292 : *Pro negotiis secretis suis* 865. *Floren. Aur. de Florentia, et* 140. *Regales aureos grossos, et* 180. *Duplices auri, tres grossos Augustarios auri.* Chron. MS. Bertrandi *du Guesclin :*

Et je le vous dirai, sans point de l'arrester,
Ce que je vous donray, sans point de l'arrester,
Soixante mille Doubles d'or fin à brief parler.

Infra :

Et leur a dit en haut, Me sçait-il bien gaber,
Qui soixante mil Doubles florins ne veut donner.

Historia expugnatæ Minoricæ apud Mich. Carbonellum in Chron. Hisp. fol. 86 : *Pagant empero cascun de aquells al Senyor Rex set Dobles e mitge, etc.* Vide *Marca, Moneta.*

¶ DUPLICES DELPHINALES. Ordinatio Humberti II. *super facto monetarum* ann. 1340. Histor. Delphin. tom. 2. pag. 416 : *Item faciant...... monetam nigram curribilem pro duobus denariis, quæ appelletur Duplices Delphinales, qui Duplices sint et esse debeant de liga quatuor denariorum, etc.* Hujusce minutioris monetæ formam sic describit altera ejusd. Humberti Ordinatio ejusd. anni ibid. pag. 420. col. 1 : *Duplex niger Dalphinalis habeat ab una parte in medio unum magnum piscem Dalphinum, circumcirca præmissa cruce litteras continentes hæc verba, Humbertus Dalphinus Viennensis, ab alia vero parte sit quædam crux magna, quæ vadat a qualibet parte usque ad summitatem circuli, et unus piscis Dalphinus, in uno quarteronum dictæ crucis, et litteræ circumcirca præmissa cruce continentes hæc verba,* Duplex Dalphinalis.

¶ **DUPLICA**, Gallis Practicis *Duplique*, Iterata responsio in litigiis. Occurrit in Charta anni 1489. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 237.

¶ 1. DUPLICARE, Facere *Duplicam*, Iterato respondere. Procuratio ann. 1482. ex Archivo B. M. de Bono Nuntio Rotomag. : *Contraque producta et exhibita ex adverso dicendum, excipiendum, Duplicandum, triplicandum, et si necesse fuerit, quadruplicandum, testes publicari petendum, etc.*

* 2. **DUPLICARE**, TRIPLICARE PLANETAM, Illam bis terve in se replicare, apud Honor. Augustod. : *Errabundus limbus* (planetæ) *utrimque in brachia sublevatur : in pectore et inter humeros Duplicatur, in utroque brachio Triplicatur.* Ubi *Complicare* legitur in Cærem. Rom. apud Mabill. tom. 2. Mus. Ital. pag. 294.

1. **DUPLICARIUS.** Joan. de Janua : *Duplicarius, qui duabus partibus favet, fraudulentus.* Eadem habet Vetus Glossarium Lat. Gall. : *Frauduleux, qui fait faveur à deux parties.*

DUPLICULARIUS, διμοιρίτης, in Gloss. Lat. Vide Hesychium.

* 2. **DUPLICARIUS.** Vide supra *Duplaris.*

* 1. **DUPLICATA**, DUPLICATUM, Exemplar, nostris vulgo *Duplicata*, *copie.* Invent. Chart. Reg. ann. 1482. fol. 118 : *Rotulus in pergameno continens informationem et Duplicata plurium litterarum exequutarum, super facto et gardia ecclesiarum Britaniæ anno* 1312. Rursum fol. 121 : *Quorum articulorum copia vel Duplicata fuit data dicto duci Britanniæ, id suo requirente consilio.* Vide *Duplarium* 3.

2. **DUPLICATA**, Idem quod *Duploma*, de qua voce mox. Raimundus de Capua in Vita S. Agnetis de Montepolitiano n. 48 : *Sicut publicæ etiam Duplicatæ, quas ego pluries vidi usque hodie manifestant.*

¶ **DUPLICATOR**, Qui duplicat. Sidonius lib. 3. Epist. 13 : *Sinistrarum opinionum Duplicatores.* Vide *Diplomatarius.*

¶ **DUPLICE**, Duplex, vel Duplum, Gall. *Le double.* Permutatio anni 926. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 281 : *Quod sibi concambiare suas e contra Duplice dando obnixe flagitabant, etc.*

¶ **DUPLICES**, Festa *Duplicia* vel Officia Ecclesiæ solemniora. Gesta Guidonis Episcopi Cenom. apud Mabill. Analect. tom. 3. pag. 339 : *Concessitque idem Pontifex de censu proprio unde Duplices fieri, et thus valeat præparari in eadem Assumptione ad Nocturnos.* Vide *Duplarium* 4.

¶ **DUPLICITAS**, Dubietas, ambiguitas, Lactantio de Opif. Dei cap. 8. et Nicolao de Jamsilla de Gestis Friderici II. Imper. apud Murator. tom. 8. col. 514. Fraudulentia, Gall. *Duplicité*, Urbano II. ut ex ejus Vita patet, inter Opera posthuma Mabillonii et Ruinartii tom. 3. pag. 214. et in Testamento anni 1280. apud Baluzium tom. 2. Hist. Geneal. Arvern. pag. 506.

* Hinc *Duppe*, ea qua nunc adhibetur notione in politiori sermone, vocem fictitiam et a plebeiis Rotomagensibus adinventam discimus ex Lit. remiss. ann. 1426. in Reg. 173. Chartoph. reg. ch. 456 : *Lequel Nobis dist au suppliant qu'il alast avecques lui en l'ostel, où pend l'enseigne des petits sollers, près de l'ostel archiépiscopal de Rouen ; et que il avoit trouvé son homme ou la Duppe, qui est leur maniere de parler et que ilz nomment jargon, quant ilz trouvent aucun fol ou innocent qu'ilz veullent decevoir par jeu ou jeux, et avoir son argent.*

¶ **DUPLICULARIUS.** Vide in *Duplarius.*

* 1. **DUPLO**, Idem, ni fallor, quod *Diplois*, Læna duplicata. Stat. ann. 1342. inter Monum. eccl. Aquileg. cap. 90. col. 903 : *Nullus homo, militibus duntaxat exceptis, audeat portare vel ferre aurum, vel argentum, perlas, Duplones aureos vel argenteos.... Item quod pannos earum* (mulierum) *non possint aliter frisare vel ornare, nisi cum Duplonis aureis vel argenteis, seu seta.* Nisi ornamentum sit, quod innuere videtur ultimus locus.

* 2. **DUPLO**, Candelæ species, forte quod bilychnis sic dicta. Testam. Gaillardæ de S. Petro ann. 1393. in Reg. 160. Chartoph. reg. ch. 66 : *Ipsa testatrix ordinavit quod die sepulturæ suæ...... quinque torchæ, quælibet duarum librarum et mediæ ceræ,..... et de luminaria ceræ in Duplonibus.* Vide supra *Doblos.*

¶ **DUPLO** TORMENTUM, Bellicum tormentum majus. Acta SS. Junii tom. 5. pag. 575. de S. Donato Martyre : *Quibus circumquaque e turribus et ex arce edito in loco sita, Duplonibus tormentis, boatu magno, interstrepente campanarum sono, cives respondebant.*

DUPLODES, ex Græco διπλώδες, *Gam-*

besones, ni fallor. Liber Anglicus inscriptus *Justice of peace*, pag. 69 : *Vi et armis, videlicet baculis, gladiis, arcubus, sagittis, loricis, Duplodibus defens. palectis, lanceis, securibus guerrinis, gonnis, balestris, etc.* Vide *Gambeso*. [Le Roman d'Athis MS. :

Ung Doublet ot chascun vestu
D'un vert samit pourpoint menu.]

[* Vide supra *Duplo* 1.]

DUPLOMA et DIPLOMA. Gloss. Græc. Lat. : Διπλοῦν, *Duplum* : δίπλωμα, *Diploma*. Caper de verbis dubiis : *Dipluma, non Duploma, aut Duplomum.* Sunt autem *Duplomata*, apud JC. Codicilli qui dantur cursu publico utentibus, qui et *tractatoriæ, combinæ, et evectiones.* Joannes Sarisberiensis in Euthetico in Polycraticon :

Accelera gressus, tanto Duplomate pergens
Ad mare, quo morum littora nostra petunt.

[** Pro *tanto* alias *cauto*, et pro *morum Morini.*] Adde eumdem Epist. 285. Petrus Blesensis Epist. 52 : *Dominus Rex in Gasconiam tendat, ego autem Duplomate utens eum sequor.* Idem Ep. 59 : *Ad vos in eadem tempestatis insania Duplomate utens remeavit.* Ita omnes MSS. non *Diplomate*, uti editiones præferunt. Utitur etiam hac voce Radulphus de Diceto ann. 1172. 1179. 1184. Vide leg. 137. D. de verb. signif.

* **DUPLUM**, Pulsatio omnium campanarum campanilis, idem quod *Classicum*. Bulla Innoc. VI. PP. ann. 1359. ex Cod. reg. 4223. fol. 26. r° : *Ordinamus quod... una capella... cum campanili.... duabusque campanis, quæ per modum classici sive Dupli pulsari debeant, sub vocabulo sancti Martialis construatur.* Vide *Dupla* 1.

¶ **DUPONDIARIUS** DOMINUS, Petronio, Dominus est unius *Dupondii*, id est, vilioris pretii. Vide locum in *Betalis*. *Dipondiarius* vel *Dupondiarius, Bilibris*, Plinio et Columellæ.

* **DUPONDII**, a pondere *Dupondii*, quasi duarum assium vel drachmarum, seu vilissimi pretii, appellabantur primo anno, qui juri studebant, *vetere tam frivolo quam ridiculo nomine*, inquit Justin. in præfat. Digest. Vide Gothofr. in notis ad hunc locum et Calvin. Lex jurid.

* **DUPPLA**, Nummus aureus, idem quod supra *Dupla* 3. Charta ann. 1327. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 715 : *De dicto regno* (Franciæ) *extrahere et apud Ferrariensem civitatem portare fecit.... cccxv. et mediam Dupplas auri.*

* **DUPPLARIUS**. Vide supra *Duplarium* 1.

¶ **DUPPLATUS**, Duplicatus, Gall. *Double*. Charta Aldefonsi Regis Toletani pro Monasterio Casæ Dei, æra 1216 : *Insuper regiæ parti M. aureos et vocis vel vocem vestram pulsanti dampnum quod intulerit Dupplatum in cauto persolvat.*

* **DUPPLERIUM**, Dolii species, idem quod supra *Duplarium* 1. Census eccl. Reatin. MSS : *Sanctus Johannes evangelista vj. spatulas et xij. tortulos, episcopo Dupplerium et speram olei.*

* **DUPPLERIUS**, Funale, cereus, Ital. *Doppiere*. Stat. Crimin. Cumanæ cap. 204. ex Cod. reg. 4622. fol. 110. r° : *Nemini spiziario seu apotecario.... liceat facere,... vel vendere... aliquos Dupplerios.... cum mixtione larexinæ, pexæ seu raxæ.* Vide *Duplerius*.

* **DUPPLICUS**, Duplus, Gall. *Double*. Reg. feudor. Aquit. ex Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 16. v° : *Geraldus abbas Silvæ majoris... debet providere eidem domino, dum erit apud Silvam majorem, et dare sibi Dupplicam præbendam de bonis, quæ ipse abbas habebit.*

¶ **DUPPLOYTUM**, Pallium, idem quod supra *Diploys*. Computum anni 1333. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 274 : *Pro cannis tribus et palmis quinque de panno ad rationem de tareno uno et granis quinque per cannam pro faciendo Dupployto pro Domino, taren.* IV. *gran.* XI. Et pag. 275 : *Pro fractura sex pariorum camisiarum de panno lini pro Domino et uno Dupployto faciendo, taren.* XII. In MS. D. *Lancelot* legitur *Diploytum*.

¶ **DURA**. Privilegium Balduini Regis Jerusalem ann. 1130. apud Murator. tom. 12. col. 275 : *Quod si apud Acon furnum, molendinum, aut balneum, stateras, sive modios, et Duram, ad vinum, oleum, vel mel mensurandum in vico suo facere voluerint, libere liceat, quicunque voluerint in omnibus inibi habitantibus absque omni contradictione precio suo coquere, molere, balneari, mensurare.* Videtur esse species mensuræ. An non legi posset *Durna?* Vide in hac voce.

* Eamdem Chartam rursum edidit idem Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 919. Sed utrobique legendum *Duzam* ex Will. Tyrio lib. 12. cap. 25. et ex Charta ann. 1123. tom. 4. Cod. Ital. diplom. col. 1540. Vide in *Butta* 3.

* **DURABILITAS**, Diuturnitas, Gall. *Durée*. B. de Amoribus in Speculo sacerdot. MS. cap. 28. de Modo vincendi tentationes :

Si bene prævideas pœnæ Durabilitatem.

¶ **DURANA** ANTIQUA. Vide *Scriptura*.

DURANDAL. Vide *Durissimus*.

* **DURANTINGI**, DURANTINI, Monetæ Clarimontensis species. Chartul. Celsinian. ch. 901 : *Dedit ei pro ea* (medietate feodi) *sexaginta solidos denariorum Clarismontensis* (sic) *monetæ, eorum videlicet qui Durantini vocabantur..... Laudavit et concessit Deo et sancto Petro Hugo Balbus pro quinque solidis Claromontensis* (sic) *monetæ, qui tunc Durantingi vocabantur.* Vide in *Moneta Baronum*.

¶ 1. **DURARE**, Extendi. Chartular. S. Vandregisili tom. 1. pag. 47 : *Terra nostra Durat a publica via usque ad forestam Domini Regis.* Et tom. 2. pag. 1324 : *Terra Durat a vico de Werauvast usque ad vicum de Fauveril.* Occurrit rursus apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 389.

* 2. **DURARE**, Stare, manere. Comœdia sine nomine act. 4. sc. 10. ex Cod. reg. 8163 : *Festinus eo, Durate hic comites.*

¶ **DURARIA**. Vide *Durus*.

¶ **DURASCERE**, pro *Durare*, ut videtur Sollerio. Miracula B. Bernhardi Episcopi, Julii tom. 5. pag. 111 : *Quo* (morbo) *mirandum in modum Durascente, Physicos consulere decrevit.* Propter adjuncta *mirandum in modum* verba, potius crediderim *Durascere* poni pro *Duriorem* evadere seu Ingravescere, quam pro nudo Durare.

* **DURASCURÆ**, DURASCUUÆ, DURASTUUÆ, DURATUUÆ. Vide supra *Dautretwe*.

DURASUNA, Firma pax ; vox formata ex *Sona*, quæ Danis pacem et pactum sonat. Diploma Reinoldi Archiep. Col. ann. 1166. apud Bolland. 6. Febr. : *Et ut reconciliatio hæc permaneret indissolubilis et diffinitissima, quæ vulgo dicitur Dura suna, etc.* Vide *Suna*. [** et Haltaus, Glossar. Germ. voce *Durchsune* col. 246.]

¶ **DURATIO**, Durities, contumacia *Durans* et perseverans, Gall. *Opiniatreté*. Offensionum condonatio rebellibus Carcassonæ incolis a Karolo Franc. Rege indulta ann. 1383. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1598 : *Attento tempore pertinacitatis et Durationis ipsorum, etc.*

¶ **DURATIONARE**. Vide *Derationare*.

* **DURBILUM**, DURBIUM. Vide *Durpilum*.

¶ **DURBUCCUS**. Vide *Duribuccius*.

DURCONES, Navigia fluviatilia. Abbo lib. 1. de Obsid. Paris. vers. 123 :

Antequam Durcones multi repetunt morientes,
Quam lapides jaciant.

Pag. 502. ad marginem habetur *Ducones*, ubi in textu *naves*.

* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Nau, Prov. navis,... Durco.* Gloss. MSS.Sangerm. : *Ducornem* (l. Durconem) *Græci vocant, quæ alio nomine trieris appellatur, de qua in Isaia : Non transibit per eam triaris magna.*

* **DURDERE**, DURDRET, Monetæ aureæ species. Vide supra *Dourdere*.

* **DURDO**, Piscis genus. Vide supra *Coracinus*.

* **DURGA**, pro *Durna*, vel certe eadem notione, Amphora, vasis species. Charta ann. 1360. ex Tabul. Massil. : *Senescallus dixit se pridem impignorasse penes syndicos civitatis Massiliæ unum bassinum de argento.... Item Durgam unam de argento.*

* **DURGINGA**. Charta Phil. comit. Fland. pro Libert. Franci Burg. ex Cam. Comput. Insul. : *Finita omni equitatione sua, comes habere poterit veritatem suam, quæ dicitur Durginga, et hoc semel in anno.*

¶ **DURIBILIOR**, Durabilior, Diutius durans. Expositio divinorum Officiorum ad calcem Johannis Abrincensis de Offic. Eccl. pag. 385. edit. 1679 : *Signorum usus a veteri Testamento est sumptus ; habebant enim filii Israel tubas argenteas, quibus convocabant populum. Nos habemus signa ærea sonoriora et Duribiliora, significantia ora Prædicatorum.*

¶ **DURIBUCCIUS**, DURIBUCCUS, *Qui nunquam vult aperire os.* Amalthea ex Catholico Joannis de Janua, ubi tamen lego *Durbuccus*. Isidoro in Glossis *Duribuccii* iidem sunt qui *Barbasterili*, steriles barba, quia cutem buccæ eorum non potest barba perrumpere.

DURICA, *Castra, stationes navium*, in Isid. Gloss. [Lego, Grævio monente, *Dorica castra*, ex Virgilii 6. Æn. vers. 88 :

Non Simois tibi nec Xanthus, nec Dorica castra
Defuerint.]

¶ **DURICORDIA**, Durities cordis. Tertull. adv. Marcionem lib. 5. cap. 4 : *Circumcidetis Duricordiam vestram.* Martinius legit *Duricordium*, ex eodem Tertulliano.

* **DURICORDIUS**, Qui duri cordis est, ut *Duricors*. Vet. Interpres. Origen. Comment. in Matth. tract. 30 : *Teneri et non Duricordii rami progrediuntur in folia æstate instante, et manifestos fructus ostendunt.* Sed legendum forte est, *Duricorii*, a Gr. σκληρόδερμοι.

DURICORS, Duri cordis, immitis, sævus. Utuntur Gerardus Episcopus Cameracensis in Epist. ad Archidiaconos Leodienses, [Johan. Sarisb. Epist. 182. Johan. *Belhoiste* Carthusiensis, Ampliss. Collect. tom. 1. pag. 1558. Acta S. Nicephori tom. 2. SS. Febr. pag. 894. et Regula Magistri cap. 50. ubi *Duricordes* dicuntur *Fratres, qui litteras discere nolunt, et non possunt.* Gallice dicere-

mus, *Qui ont la tête dure, et ne peuvent rien apprendre.*]

¶ **DURICULA**, Latrina. Forte legendum *Cuniculum*, inquit Cangius noster in *Fossa cæca* : ubi locum vide.

DURIDO, Durities. Charta Lusitanica æræ 904. in Hist. Episcop. Portensium 1. part. cap. 12. de Reliquiis SS.: *Hæc omnia quoque dignissime manent tumulata in ligneis tabulis imputribilibus quadris, cera marmori mixta saxea implet foramina, parva Duridine coacta signant sigilla divisa, etc.*

DURILOQUIUM, Verbum asperum. Hincmarus in Epistola ad Carolum Calvum Imper.: *Missorum tuorum Duriloquiis.*

DURINARE. Octavianus Horatianus lib. 4. Rerum Medicar. pag. 106 : *Nisi ex cibo et potu incitatus fuerit calor, qui in superioribus locis est constitutus, id est in cerebro, qui Durinando omnem corporis regionem calefacit, atque solvit.* Legendum videtur *Diurinando*, i. poros expurgando, ex Græc. διουρεῖν unde διουρητικὰ φάρμακα, de quibus consulendus Gorreus in Definition. medicis.

DURIO, Qui dura est et perfricta fronte, impudens. Marius Mercator in lib. Subnotat. cap. 4. § 3. pag. 10 : *Quis scenicus turpio, quis Durio, vel sannio professæ licentia turpitudinis publice ista proferret ?*

* *Durfeus*, eodem sensu, ni fallor, in Mirac. B. M. V. MSS. lib. 1 :

> Theophylus li desvoiés,
> Li Durfeus, li fannoiés.

Vide supra *Dodus*.

¶ **DURIPOS**, Σχληρόπους. Gloss. Lat. Græc. Sangerman. Qui durum habet pedem.

DURISSIMUS. Ita appellabatur spatha, vel ensis Willelmi Sectoris ferri Comitis Inculismensis, apud Ademarum in Chronico : *Cum Rege eorum Stormi singulari conflictu deluctans, ense curto, nomine Durissimo, quem Walander Faber cuderat, etc.* Auctor Historiæ Episcopor. et Comitum Engolism. cap. 19. ait, Guillelmum Comitem *Sectorem ferri, hoc nomen sortitum, quia cum Normannis confligens, venire solito conflictu deluctans, ense corto, vel scorto Durissimo, quem Walandus faber condiderat per medium corpus loricatum secavit una percussione.* Quo quidem *Durissimi* vocabulo allusit, ni fallor, ad ejusmodi spathas, quas *Durandals*, vel *Durandarts*, nostri vocant, et Carolo M. vulgo tribuunt fabulosi Scriptores. Le Roman *de Garin* MS. :

> Il ferrai tant de Durandart m'espée.

Alibi :

> Ains i ferrai de Durandart assés.

Le Roman *de Roncevaux* MS. :

> Tint Durandars, dont li brans fu lettrés.

[* Gesta Caroli M. lib. 5. cap. 2. ubi de Rolando : *Si tenoit encores Durendal l'espée, si vaut autant à dire comme, donne grant cop, ou fier durement Sarrazins.*] Gesta Philippi III. Regis Franc. ann. 1271. ubi de Coronatione ejusdem Regis : *Et quoniam a tempore Caroli Magni Regis Franciæ et Imperatoris Romanorum, consueverunt Reges Franciæ Jocosam spatham prædicti Caroli Regis et Imperatoris, in die coronationis suæ, dum celebratur prædictæ coronationis officium, in memoriam tam victoriosissimi Principis a quodam de Nobilioribus ante se facere teneri et deferri : illam Roberto Comiti Atrebatensi consanguineo suo Militi probissimo tradidit illa die deferendam.* Mox addit spatham illam servari cum cæteris regalibus ornamentis in Ecclesia B. Dionysii in Francia. Hæc *spatha invincibilis* Caroli dicitur apud Turpinum cap. 18. Vide [** Sebastianum *Ciampi* in sua Turpini editione pag. 147.] Ludovicum Moscardum lib. 4. Hist. Veronensis pag. 77. et supra in verbo *Curtana*.

* **DURITER**. Vita S. Petri Ravennat. tom. 7. Jul. pag. 183. col. 2 : *Vidimus sepulcrum ex lapide proconiso pretioso, et elevavimus Duriter atque modice coopertum.* Ubi legendum videtur *Dulciter*, id est, lente. Nostris vero *Durement*, valide, vehementer sonat, vulgo *Fortement, extrêmement. Aimer Dieu Durement*, apud Belloman. MS. cap. 1. Contin. Guill. Tyrii apud Marten. tom. 5. Ampl. Collect. col. 588 : *Quant il ot trives entre les Sarrazins et les Chrestiens, li Sarrazins amenerent tant de viandes as Chrestiens, que bon tans orent Durement.* Vitæ SS. MSS. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 365. r°. col. 1 : *Tantost commença à toner et à effoudrer si Durement, que toute la terre en crolloit.* Mirac. MSS. B. M. V. lib. 1 :

> Moult Durement amoit saint Pierre.

Le Roman *de Robert le Diable* MS. :

> Et sistost comme parler l'oirent,
> Moult Durement s'en esjoirent.

¶ **DURNA**, Tolosanis *Dourn*, Amphora, lagena, a Latino *Urna*, Gall. *Urne*, ut videtur, derivata. Vet. Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ Tolos. : *Mater coquinæ tenetur isto die portare in reffectorio duas Durnas plenas aquæ specialis, videlicet de aliquo fonte, ad finem quod aqua sit placens et utilis ad potandum.*

* Acta MSS. Inquisit. Carcass. ann. 1308. fol. 63. v° : *Dixit nobis idem Petrus Auterii, si volebamus potare, quia ibi erat vinum in quadam Durna.* Vide supra *Dornus*.

¶ 1. **DURNUS**, Mensura brevis, qua utebantur Tolosani ad notandam Materiei densitatem. Vide locum in voce *Amplum*.

* 2. **DURNUS**, Arboris species. Charta ann. 1377. in Reg. 112. Chartoph. reg. ch. 212 : *Item circa triginta minetas terræ et plus, in quibus sunt brossiæ, Durni, verni et plures alii arbores in ruina existentes.*

¶ **DUROPELLUM**. Vide *Durpilum*.

DURPILUM, Vestibulum, limen. Lex Salica tit. 61 : *Postea intrare debet in casam suam, ... et stare in Durpilo, hoc est, in liminari.* Ubi editio Heroldi *Duropellum* præfert, [*Durbium*, unus Codex MS. Guelferb. *Durbilum* alter apud Eccardum.] Formula Lindenbrogiana 155 : *A die præsente ad integrum concessit et confirmavit . . . per portas et per ostia.* Et mox : *Tradidit et vestivit, et per Durpilum et festucam sibi foras exitum alienum vel spoliatum in omnibus esse dixit, et omnia werpivit.* [Ad quam formulam Eccardus observat hic non posse Limen intelligi, quia illud non adeo facile removeri potest ; sed potius Columnulam intelligendam esse in januæ medio erectam, ad quam postes vel valvæ concluduntur, quæque adeo principaliter januæ firmandæ et occludendæ inservit.] A voce Germ. *Thur*, fores, deducit Lindenbrogius : unde *Thurschwell*, limen, *Pfeyler*, columna : Spelmannus, a dura Saxonico. Wendelinus denique a *Durpel*, quod *limen inferius* sonat, quod nempe ingrediendo et egrediendo calcamus. [Prior pars *Dur* multum etiam accedit ad Britannicum *Dor*, Janua, posterior vero est Saxon. *Pal*, German. *Pfal*, Palus.] Kilianus : *Deurpel, limen, hypothyrum, lapis liminaris, q. d, deur-pael, i. ostii limes.* [** Chart. incert. ann. : *Tradidit et vestivit et per Durpileam et festucam sibi foras exitum, alienum et spoliatum in omnibus dixit et omnia werpivit, etc.* Vide Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 174. sqq. et Graff. Thes. Ling. Franc. tom. 5. col. 446.]

¶ **DURSCLACH**, in Lege Frison. Idem quod mox *Durslegi*, Verbera sine vulnere, seu Ictus sine sanguine, a Germ. *Dur* vel *Durr*, ut scribitur apud Schilterum, Aridus, siccus, et Belgico *Slach*, Ictus.

¶ Dontslach, Eadem notione. Consuetudines Furnenses MSS. ex Archivo Audomarensi : *Convictus ex Dontslach et harop emendabit Comiti tres libras, et ei qui maletractatus est*, xxx. *sol.* [** Hæc vox et sequens pertinent ad *Dontslaga, Dunschlag, etc.* Vide ibi.]

¶ Douslach, in iisdem Consuetudinibus : *Quicumque pugnaverit in vierscara, vel haroep, vel Douslach emendabit Comiti* xxx. *libras.* Haud scio an hic intelligendus sit locus, ubi hujuscemodi delicta judicabantur ; verum timeo ne utrobique legendum sit *Durslach* pro *Dontslach* et *Douslach*. Facile potuit errare librarius in exscribendis vocibus obscuris.

DURSLEGI, Verbera sine vulnere, a Germ. *Duerre*, siccus et *slege*, plaga, verbera, quasi *sicca verbera. Ictus orbos* vocarunt nostri. Lex Frison. tit. 22. de dolg. § 3 : *Si quis alium ita percusserit, quod Durslegi vocant, dimid. sol. componat.* Ubi Sicama legit *Duustffecke*. [** Vide Grimm. Antiq. Juris pag. 630.]

DURSUS. Piscis species, [f. eadem quæ Latino-barbaris *Sicca*, Gall. *Seche*, a Teutonico, *Dur* Siccus, aridus.] Smaragdus in Grammatica MS. : *Piscis species sunt hæ, esox, Dursus, alausa, tructa, lampreda et reliqua.* [** Germ. *Dorsch.* Adel.]

DURUS, Duraria. Glossar. MS. Regium Cod. 1197 : *Durus, servus. Duraria, Ancilla.* Forte *Dulus* et *Dularia* scribendum fuit, ex Græc. δοῦλος.

DUSII. Isidorus in Gloss. : *Dusius, Dæmon.* Idem lib. 8. Orig. cap. ult. : *Pilosi, qui Græce Panitæ, Latine incubi appellantur, sive Inivi, ab ineundo passim cum animalibus : unde et Incubi dicuntur ab incumbendo, hoc est, stuprando. Sæpe etiam improbi existunt mulieribus, et earum peragunt concubitum, quos dæmones Galli Dusios nuncupant, quia assidue hanc peragunt immunditiam.* Hausit a S. Augustino lib. 15. de Civitate Dei cap. 23. cujus hæc sunt : *Quosdam dæmones, quos Dusios Galli nuncupant, hanc assidue immunditiam et tentare et efficere plures talesque asseverant.* Hincmarum de Divortio Lotharii pag. 654 : *Quædam etiam fæminæ a Dusis in specie virorum, quorum amore ardebant, concubitum pertulisse inventæ sunt.* Papias : *Dusios nominant quos romani Faunos ficarios vocant.* Hi sunt, inquit Thomas Cantipratensis lib. 2. cap. 57. n. 17 : *Quibus Prussiæ gentiles silvas æstimant consecratas, et eas incidere non audentes, nunquam ingrediuntur easdem, nisi cum diis suis voluerint immolare, etc.* [Armoricanis Britonibus *Teũs* est Dæmon, Gall. dictus, *Lutin*, Lat. Lemures, vel quodcumque spectrum seu phantasma subito apparens et evanescens : et cum

articulo, *An-deüs*, Gall. *le Lutin*. Hoc nomen proprie significat Evanescere, perire. Ita Ludovicus *le Pelletier* in suo Dictionario Etymol. Britan. nondum edito.][** Vide Grimm. Mythol. Germ. pag. 272.]

* Dusiolus, diminut. a *Dusius*, Dæmon. Codex reg. 4609. 2. laudatus a D. *Le Beuf* tom. 1. Collect. var. Script. pag. 304 : *Sunt aliqui rustici homines, qui credunt aliquas mulieres, quod vulgum dicitur strias esse debeant, et ad infantes vel pecora nocere possint, vel Dusiolus, vel aquatiquus, vel geniscus esse debeat.*

¶ **DUSMUM**, *Incultum, dumosum*. Papias.

DUSTIE-FOOTE. Vide *Pede pulverosus*.

¶ **DUVA**, ut superius *Doga* 3. Asser, Gall. *Douve*. Charta Caroli Calvi ann. 862. apud Mabillonium Diplomat. pag. 536. et Felibianum Histor. San-Dion. pag. LXX : *De Madriaco tantum ex Duvis, quantum sufficit ad unum pontonem faciendum a carpentariis Abbatis in cellario per vindemiam deservituris.*

¶ **DUVAHILA**. Kero Monachus : *Mappula, Dovahila*, Italis *Tovaglia*, Gallis *Touaille*, Mantile versatile, quo utuntur ad detergendas manus. Vide Menagium in Etymologico Gallico, et infra vocem *Toacula*.

¶ **DUWARIUM**, ut *Doarium*. Charta anni 1267. apud Miræum tom. 1. pag. 434. col. 2 : *Quam quidem dotem, sive dotalitium, aut Duwarium matri suæ prædictæ in manus nostras humiliter reportavit.*

¶ 1. **DUX**, Epistomium. Vide in *Duciculus*.

2. **DUX**, sub Constantino M. qui στρατηγοῦ ἐν ἑκάστῳ τόπῳ τάξιν ἐπεῖχε, inquit Zozimus lib. 2. [** Vide Glossar. med. Græcit. col. 327. et Append. 61.]

Dux Ducum. In Synaxariis. 4. Octob. Sanctus Andaoctus Ephesius dicitur fuisse δοὺξ δουκῶν καὶ ἔπαρχος Μαξιμίνου. In Passione SS. Seraphiæ et Sabinæ n. 10. fit mentio *Vindiciani Ducis Ducum*. Vide Gloss. med. Græcitat. in Ἄρχων Ἀρχόντων.

Duces Limitum, *quibus gentes quæ maxime cavendæ sunt, adpropinquant*, in Nov. Theod. de Ambitu, etc. in Notitia Imp. etc.

3. **DUX** sub prima Regum nostrorum stirpe dicebatur qui multis civitatibus, quæ singulæ a Comitibus regebantur, præerat. Gregorius Turon. lib. 2. cap. 20 : *Euricus Gothorum Rex Victorium Ducem super septem civitates præposuit*. Lib. 8. cap. 18 : *Nicetius a Comitatu Arverno summotus Ducatum a Rege Childeberto expetiit ; et sic in urbe Arverna, Ruthena, atque Ucetica Dux ordinatus est.* Ita apud eumdem non semel lib. 6. cap. 26. 31. 41. lib. 8. cap. 26. lib. 9. cap. 7. Aimoinum lib. 4. cap. 4. in Gestis Dagoberti cap. 36. apud Eginhard. in Annalib. ann. 748. Vita Aldrici Episcopi Cenomann. n. 1 : *Rex autem hæc audiens, oppido tristatus est, promittensque ei duodecim et amplius Comitatus se daturum, si hoc dimitteret, et in sua militia perseveraret.* Id est, *Ducatum*. *Duces provinciæ*, et *in provinciis constituti*, in Lege Bajwar. tit. 2. cap. 1. et apud Walafridum Strabon. lib. de Reb. Ecclesiast. cap. 31. etc. Gradus igitur a Comitatu ad Ducatum fuit. Fortunatus lib. 10. Poem. 22 :

Qui modo dat Comitis, det tibi jura Ducis.

Adde lib. 7. Poem. 31. lib. 10. Poem 25. et Cinnamum lib. 2. n. 13. Habetur formula Promotionis ad Ducatum apud Marculfum lib. 1. Form. 8. ut et apud Senatorem lib. 7. Ep. 4. ubi quale eorum fuerit munus indicatur. Vide præterea Petrum Pithœum lib. 1. Advers. cap. 8. Hotomanum de Verbis Feudalib. Marcam in Hist. Beneharn. lib. 1. cap. 18. num. 5. etc.

Duces Francorum dicti Majores-domus Regum Franciæ, in vita S. Baboleni tom. 2. Histor. Franc. pag. 659. de Erkenoaldo : *Qui tunc Francorum Ducatui præerat, et omnia palatina officia suo moderamne procurabat.*
Eodem etiam titulo donati vulgo leguntur Parisienses Comites, aut qui regiones adjacentes vel Comitis vel Ducis titulo regebant, quod ii præcipuam in Regum aula auctoritatem possiderent, et Francorum in hisce tractibus duces essent : unde postea Parisiensi tractui data Franciæ peculiaris nomenclatura, quam hodie *l'Isle de France* appellamus, quod ejus fines Ligeri et Sequana fluviis majoribus concluderentur ; tametsi pro Regum nostrorum indultu interdum ii longe ultra producti legantur. Primus autem hac dignitate donatus

Robertus cognomento *Magnus* ann. 861. ut est apud Reginonem lib. 2. cui successit

Hugo cognomento *Magnus*, et *Abbas*, filius, ut est apud eumdem ann. 867. isti vero

Odo Roberti perinde filius quem Comitem Parisiensem vocat Abbo de Bello Parisiaco pag. 502. et vetus Charta apud Hemereum de Academ. Paris. pag. 10. postmodum Rex Franc. dictus ann. 888.

Robertus, ejusdem Odonis frater, Dux et Marchio Franciæ, Rex pariter dictus ann. 922.

Hugo Magnus, Comes Parisiensis, a Ludov. Rege *Dux Franciæ* dictus ann. 943. Hugo Flaviniac. hoc ann. Hist. Episcopor. Autisiod. cap. 45. Beslius pag. 239. 241. 247.

Hugo Capetus, iisdem quibus pater donatus dignitatibus ann. 960. Flodoard. ann. 943. 960. Chronicon S. Albini ann. 987. Ademarus pag. 164. etc. Rex deinde dictus, tertiæ quæ hodie feliciter regnat Regum Franciæ stirpis auctor.

Dux Palatii, in Gestis Dagoberti I. cap. 31. et apud Fredegarium in Chron. cap. 74. ubi de Adalgiso Duce Palatii Sigeberti Regis. Vide *Major domus*.

** Summus dux *Longobardorum*, semel et iterum in chart. antiq. in Chron. Vulturn. ap. Murat. Script. tom. 1. part. 2. pag. 350. sqq.

Dux Imperialis Curiæ Acerbus Morena Laudensis civis dicitur in ejus Historia Rerum Laudensium pag. 118.

¶ Dux Albus Poloniæ vocatur Wladislaus Casimiri III. ex fratre nepos in Epitaphio quod videtur ejus tumulo incisum in Ecclesia S. Remigii Divionensis. Obiit ann. 1388. 1. Kal. Martii.

* Dux et Episcopus Bohemorum inscribitur Henricus in Charta ann. 1197. qua varia concedit privilegia abbatiæ Teplensi, inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonstr. col. 572.

** Dux verborum, Orator, procurator. Vide Haltaus. Glossar. German. voce *Worthalter*, col. 2132.

* **DUXILE**, Agger, vel peribolus, Gall. *Parapet*. Charta ann. 1192. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 87 : *Dicunt scilicet, quod canalis novus mittatur in veterem juxsta Duxile de Sancto Madrone... et Duxile, quod est super fossam civitatis, per duas partes unius brachii rationis abassetur*. Stat. Mutin. rubr. 1. pag. 1 : *Statutum est quod potestas teneatur circas civitatis Mutinæ cavari, facere et aptari, et clavigas et Duxilia canalium super circas transeuntium de lapidibus sive de muro fieri facere.*

¶ **DUZENA**, Duodecim, Gall. *Douzaine*. in Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 282. Vide *Dozena*.

¶ **DYAGRIDIUM**, Scammonia, Planta crescens in Asia, quæ excavata succum emittit quem vocant *Scammonium*, Gall. *Scammonée*. Sallas Malaspinæ lib. 1. Rer. Sicul. : *Tritum adamantem cum pulvere Dyagridii in aqua clysteris immiscuit et illa ventrem spicticum intrinsecus irrigavit. Adamas enim violentissime fertur esse* (f. ex se) *nec sine ponderositatis fortitudine penetrando fortia : Dyagridium vero, quod alias dicitur Scamonea resolvit omne quod tangit.*

* **DYALAGIUM**, f. pro *Halagium*. Vide *Dialagium*.

* **DYAPEGANON**, *Dyapiganon, id est, de pigano*, in Glossis ad Alex. Iatrosoph. MS. lib. 1. Passion. cap. 140 : *Similiter autem et peganis, quam quidam Diapeganon appellant satis in profundo potest flegmonem digerere per se.*

* **DYAPPRE**, Dyapretum, Panni pretiosioris species. Invent. S. Capel. Paris. ann. 1363. ex Bibl. reg : *Item alia casula, dalmatica et tunica de Dyapreto albo ad moletas*. Aliud ann. 1376 : *Una tunica de Dyappre albo ad moletas*. Invent. Gall. : *Item un autre chasuble, dalmatique et tunique de Dyapre blanc à mollettes d'or*. Vide *Diasprus*.

* **DYAPULA**, *Radier*, in Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120. Asseris species, Gall. *Madrier*.

¶ **DYLLA**. Charta Osheri Reg. Huuicciorum circa ann. 692. apud Hickesium tom. 1. pag. 169 : *Dabo terram quæ dicitur Pentanham quindecim tributariorum cum* D y l l a u u i ƀ u *caratas*. Vide *Dolæ*, cui dylla affine satis videtur, cum y Saxonicum pronuncietur oi, teste Hickesio pag. XII. Præfat. ad Grammat. Anglo-Saxonicam.

¶ **DYMACHÆRUS**, Qui duobus gladiis seu *machæris* pugnat. Vide locum in *Assidarius*.

** **DYNAMIDIUM**. Vide *Dinamidia*.

¶ **DYNDIMA**. Vide *Dindimum*.

* **DYNERIUM**, Pastus, procuratio, prandium, Gall. *Diner*. Charta ann. 1260. ex Tabul. S. Germ. Prat. : *Concedimus quod dicti religiosi ex nunc perpetuum liberi sint et immunes a quodam Dynerio seu prandio, in quo ipsi in domo sua de Monteclain villæ perpetuo termino de Castroforti annuatim tenebantur*. Vide supra *Disnare* 2.

¶ **DYOCESIANUS**. Vide supra *Diocesianus*.

¶ **DYOPASTIS**. Vide *Diapistus*.

¶ **DYPTITIUS**. Vide post *Diptycha*.

¶ **DYRRACHIUM**, Discidium. Fridegodus in Vita S. Wilfridi cap. 46 :

Intestina Pater postquam Dyrrachia planxit,
Ad vicina redit lentis habitacula plantis.

* **DYSIS**, Occasus, plaga occidentalis, Gr. δύσις. Vita S. Neoti tom. 7. Jul. pag. 320. col. 2 : *Qui* (Neotus) *licet..... moraretur in partibus ab anatole atque mesembria ex opposito remotissimis, sub glaciali tamen Dysis algore, fidei atque caritatis semper ferbuit ardore*. Vide *Disis*.

* **DYSPEPSIA**, a Gr. δύς, difficultas, et πέψις, concoctio, Depravata alimenti concoctio, Gall. *Indigestion*, ut notant docti Editores ad Glor. posth. S. Rosæ tom. 5. Aug. pag. 1006. col. 2 : *Beatrix*

de Montoya sanctimonialis, stomachi Dyspepsiam annis viginta passa, demum convulsionum atrocitate ad extrema properabat, etc.

¶ **DYSPNIA**, Δύσπνοια, Difficultas anhelitus. Vide *Suffugium*.

E

E. LITTERA numeralis, quæ 250. designat. Unde versus :

A quoque ducentos, et quinquaginta tenebit.

E. in superscriptione Cantilenæ, ut æqualiter sonetur, eloquitur. Ita Notkerus Balbulus Opusc. *Quid singulæ literæ in superscriptione significent Cantilenæ.* Vide *A.*

☞ E pro *A* interdum ponitur, ut *Condemnetus* pro *Condemnatus*, in Privilegio ann. 696. apud Felibian. Hist. San-Dionys. pag. XVII. *Ebonnatus* pro *Abonnatus*. Insuper pro *Ai*, ut *Esantia* pro *Aisantia*. Passim pro *Æ* quia similis est pronuntiatio. Sæpe etiam pro *I*, ut *Basileca*, pro *Basilica*, *Possedere* pro *Possidere*, et apud Antiquos *Amecus* pro *Amicus* : etiamnum promiscue scribimus *Eis* et *Iis*, *Deis*, et *Diis*.

* E, *Præpositio vel privativa, ut Enervis ; vel intensiva, ut Enarro, vel pro Extra, ut Educo.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613.

EADELINGUS, [Nobilis.] Vide *Adalingus*.

* **EAGIUM**, *Ætas*, nostris etiam alias *Eaige*, pro *Age*. Charta Phil. V. ann. 1319. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 250 : *Convenerunt quod Constancia de Fuxo, domina Mirapicis, habeat et ad ipsam pertineant dispositio et regimen personæ, familiarium, sumptuum ac expensarum Gastonis de Levis, filii sui minoris Eagio.* Vitæ SS. MSS. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 100. v°. col. 2 : *La forme de Saint Marc fu tele, lonc nés, sourciz vautis, biaus par iex* (yeux), *les cheveux cercelés, longe barbe, de très bele composition de cors, de moien Eaige.* Vide supra *Aagiatus* et *Aegiatio*.

EAHTAYN. Leges Ethelredi Regis Angl. cap. 6 : *Et si Eahtayn occidatur, pertineat infractio pacis intra Curiam, vel adjacentias ejus, Eahtayn personatur plena wera.* Ubi Somnerus Eahtayn, octo homines, vel numerum hominum octonarium interpretatur. [** Fœdus Anglorum et Danorum cap. 5. § 2. in Anglo-saxonico eahta mon.]

EALAHUS, Anglo-Saxonibus, Caupona, vel popina : ab Eale [vel Eala'ð] cerevisia, et hus, domus : unde Anglis *Alehouse*, pro compotationis domo. Occurrit hæc vox in Legibus Aluredi Regis West-Saxiæ.

¶ **EALD**, Saxonice, Vetus, antiquus ; unde Johannes Abbas Æthelingiensis dictus genere *Eald-Saxo*, hoc est, ex veteri Saxonia, in Actis SS. Benedict. sæc. 4. part. 2. pag. 507. et 508.

¶ **EALDORMANNUS**, a Saxonico Ealdor-man, Senior, Senator, Tribunus, Comes, Præfectus provinciæ. *Consessus Episcopi cum Comite vel Ealdormanno*, apud Hickesium in Dissert. Epistol. pag. 4. Vide *Aldermannus*.

EALSCOP, Cerevisiæ confector, Cerevisiarius : vox Anglo-Saxonica. Leges Presbyterorum Northumbrensium cap. 41 : *Si Presbyter ebriosus, aut scurrilis, aut Ealscop fuerit, compensato.* [** In Anglosaxonico Ealascop, quod Bosworthus male interpretatur *an aleshop, alehousse*, scop enim hic est Poeta, unde eala-scop, Qui in cauponis cantilenas canit, *joculator*.]

¶ **EARINUS**, Gr. ἐαρινός, Vernus, ab ἔαρ, Ver. Tertull. de Habitu mulier. cap. 8. *Earinæ oves*, id est, Vernæ, virides. Martiali *Earinus* nomen est formosi adolescentis ab eadem origine.

EASTINTUS, Natus ex Orientali plaga, a Saxon. Eastinne, Orientalis plaga vel regio, ab East, Oriens et Inne, Cubiculum, caverna, cella, et per translationem, plaga, regio. Leges Edwardi Senioris : *Si sit Eastintus, si sit Northintus, emendet, sicut scriptura pacis continet.* [** Concil. Exoniens. cap. 7. § 3 : Gif hit sy her inne, gif hit sy east inne, etc. Sive sit in hac, sive sit in orientali, sive sit in boreali parte regni, etc. East, Oriens, orientalis plaga, inne, In, intra, quod sæpe post substantivum ponitur.]

¶ **EAUER**, Aqualis, Angl. *Ewer*, Gall. *Aiguierre*. Testamentum anni 1386. apud Th. *Madox* Formul. Angl. pag. 427 : *Thomæ filio meo* XXIIII. *discos argenteos*, XII. *saucers*, II. *bacynes et* II. *Eauers, etc.*

¶ **EBAL**, *Acervus lapidum*. Vocab. Sussannæi.

* **EBANUS**, Ebenus, Ital. *Ebano*, Gall. *Ebene*. Invent. MS. thes. Sedis apostol. ann. 1295 : *Item quatuor cassedulas de ebore fractas, et unam de Ebano guarnitam de argento.*

* **EBATUM**, a veteri Gallico *Ebat*, Delectatio, oblectamentum. Charta ann. 1438. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 261. col. 1 : *Quia plerumque, tam ipsæ moniales quam cives, manentes et habitantes civitatis Nemausi, ad umbras ipsarum salicum acciperent placitum et Ebatum.*

EBBA, Refluxus, recessus maris, Anglis *Ebbe*. Bracton. lib. 4. tract. 1. cap. 5 : *Si extra regnum in peregrinatione fuerit,... dilationem habebit 40. dierum et duorum floddorum, et unius Ebbæ, quia de ultra mare, etc.* Lib. 4. tract. 3. cap. 3. §. 1 : *Habebit spatium de ultra mare 40. dierum et unius Ebbæ et unius fluctus.* Lib. 5. tract. 2. cap. 2. §. 3 : *In quibus essoniis dabitur delatio ad minus 40. dierum et unius flud et unius Ebbæ.* Vide Briton. pag. 115. v. [** De etymo vide Grimm. Gramm. Germ. tom. 3. pag. 384.]

* Hinc Normannicum adagium, ubi de bonis male partis quæ male dilabuntur, sermo est : *Tout ce qui vient d'Ebe,*

s'en retournera de flot. Rectius dicerent : *ce qui vient de flot, s'en retourne d'Ebe,* ut monet *de Brieux* in Origin. Vide *Ledo.* Nostris *Ebée* dicitur, Valvula canalis aquarii, vulgo *Vanne.* Lit. remiss. ann. 1444. in Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 142 : *Icellui Henriet ala sur la chaussée dudit estang, pour lever l'une des Ebées ou vannes du moulin.*

✱ **EBDOAS,** [Spacium VII dierum, DIEF.]

¶ **EBDOMADA** PENOSA, Hebdomada Sancta, *Pœnalis,* quæ præcedit diem Resurrectionis Christi ; Gall. *Semaine peneuse.* Chron. Britan. apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 353 : II. *Nonas Aprilis* IV. *feria de Ebdomada quæ dicitur Penosa.*

° **EBDOMADALIS,** pro *Hebdomadalis,* qualibet septimana recurrens. Charta Caroli C. ann. 886. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 347 : *De mercatis annalibus in supradictis locis medietas, et de Ebdomadalibus summa integritas.*

¶ **EBDOMADARIUS.** V. *Hebdomadarius.*

¶ **EBEARE,** Beatitudine privare. Onomast. apud Martinium : *Ebeo,* ἀπομακαρίζω. Perottus in Epigr. 115. Martialis : *Ebeo, Beatitudine privo, cujus passivum Ebeor, a quo Ebeati dicuntur, qui felicitate aliqua ceciderunt.*

EBEDIU, Tributum Cambrobritannis notum, quod Nobilium heredes capitali provinciæ Domino post mortem antecessorum suorum pendunt, adeundi patrimonii causa, quod nostris *Relevium.* Ita Spelmannus ex Cod. Landavensis Ecclesiæ, ubi plura. [** Occurrit pluries et semper *amobragio* conjunctum in Composit. inter Abbatem de Enlly et Canonicos secular. de Aberdaron. ann. 1201. in Ellis Leges et Consuetudines Walliæ, pag. 252.]

¶ **EBENINUS,** Coloris ebeni. Vita S. Dunstani, Maii tom. 4. pag. 346 : *Horum apicellorum tenuem congeriem, vix Ebenina titulatione styloque fuscanti concretam.* Hic doctissimus Editor : *Ebenina titulatione* indicari puto scriptionem per atramentum ; est enim Ebenum colore nigrum.

EBEREMURDRUM, vel ABEREMURDRUM, Murdrum manifestum, seu *apertum murdrum :* a Saxonico æbere, id est, probatum, vel manifestum ; et morð, murdrum, homicidium. Ejusmodi autem habebatur crimen istud, ut de eo *componere* non liceret, seu data pecunia ac emenda illud expiare ac redimere : et ut est in Legibus Canuti Regis cap. 60. apud Bromptonum, *Eberemurder inemendabile erat.* [** cap. 61. in Anglosaxon. distincte æbere morð.] Leges Henrici I. cap. 12 : *Ex his placitis quædam emendantur centum solidis, quædam, wera, quædam wita, quædam non possunt emendari quæ sunt Husbreche, et Bernet, et Openthef, et Eberemorth, etc.*

¶ **EBIBATUS.** Vide *Epibata.*

° **EBIDIS,** Pauper. Libell. de Rem. peccat. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 47 : *Qui per fraudem comedit* (morticinum) *et scit, et est inops et Ebidis, vij. diebus pœniteat.* Vide *Ebiones.*

✱ **EBILUSTRIUM,** [Bis gemina lustria sc. XX. anni. DIEF.]

¶ **EBIONES,** *Pauperes.* Vet. Onomast. San-Germ. num. 501. [** Vide Isidor. Orig. lib. 8. cap. 5. sect. 36.] Est ab Hebræo אביון, Pauper : a quo et *Hebionitæ* hæretici, qui ut habet S. Hieronymus in Isaïam 66. pro humilitate sensus nomen Pauperum susceperunt. Asserebant Christum esse purum hominem, ut ceteros et viro et muliere natum, Legemque Mosaïcam necessario observandam.

¶ **EBIS.** *Gurdus.* Papias. Forte pro *Hebes.*

** **EBITAFFIUM,** pro Epitaphium, in Chron. Lauresham. ad ann. 795.

° **EBITUDO,** pro Hebetudo, in Præfat. ad Lib. *Agani* ex Tabul. S. Petri Carnot. : *Opus hujus libelli ex privilegiis,... usque nunc distuli per ordinem colligendo edere, cum propter Ebitudinem mei ingenii, vel rusticitatem inculti sermonis, etc.*

EBIYMIUM. Vide *Embrymium.*

° **EBOLITURA,** A Gallico *Eboulement,* Dijectio, ruina. Charta locat. præposit. Ambian. ann. 1292. in Reg. 70. Chartoph. reg. ch. 252 : *Item in cambiis, in custodia et Ebolitura seu ruptura chiminorum, etc.*

° **EBONNAGIUM,** Jus quod majoribus villarum maxime competit in defigendis *bonnis* seu metis in terris vassallorum. Charta Phil. V. pro abbat. Regalisloci ann. 1317. in Reg. 76. Chartoph. reg. ch. 292 : *Tradimus etiam eisdem vendas, cirothecas et Ebonnagia, quæ ratione fundi terræ ad dictam majoriam noscuntur quomodolibet pertinere.* Ita quoque legitur in Chartul. dictæ abbat. part. 1. ch. 46. Vide *Bonagium* in *Bonna* 2.

¶ **EBONNATUS,** Determinatus, definitus, Gall. *Abonné.* Bulla Adriani IV. Papæ in Chartulario S. Crispini Suession. : *Duos cereos trium librarum, dimidium sextarium olei et acerram thuris Ebonnatis.* Charta Curiæ Noviom. in eodem Chartul. : *Tertia parte ejusdem terræ, scilicet duabus boveriis in una parte metatis et Ebonnatis.* Vide *Abonnati.*

EBOR, pro *Ebur.* Lucas Abbas Montis S. Cornelii in Cantica Canticor. : *Ebor quandiu carne obtegitur, non apparet pretiosus.*

¶ EBORARIUS, Artifex eboris, in L. I. Cod. de excusatione Artificum. (10, 66.) Vet. Inscriptio apud Grut. pag. 65 : *L. Plotio Sabino Eborario.* [** *Eburarius,* in Cod. Theod. eod. tit. const. 2. (13, 4.) et in Inscript. ap. Murator. 947. 6.]

EBORATUS, Eburneus, eburnus : occurrit apud Sidon. lib. 8. Epist. 8. 12. *Eburati lecti, Eburata vehicula,* apud Plautum.

° **EBORS,** quid sit declarant Statuta Astæ pag. 83. r° : *Nullus possit laborare de lana curta, quæ appellatur Ebors, nisi quod poni possint et valeant libræ tres pro una quaque pecia.*

¶ **EBRALDUM** MUTUUM, Idem quod *Coactum.* Vide in *Mutuum.*

✱ **EBREX,** [Senex. DIEF.]

¶ **EBRIAMEN,** Liquor qui potest inebriare. Tertullianus de Jejunio cap. 9 : *De Samuele mater, Et vinum, inquit, et Ebriamen non bibet.*

¶ **EBRIARE,** Inebriare. Macrob. lib. 7. Saturn. 6 : *Mulieres raro Ebriantur.* Ampelius cap. 12. de Signis : *Quibus vinum dedit, Ebriati sunt.* Vita MS. Winwaloei : *Furioso guttis invidiæ venenosis, quasi vino, per cuncta viscera Ebriato, etc.*

° Nostris alias *Yvraing,* pro *Ivresse,* Ebrietas. Charta Joann. ducis Brit. ann. 1433. ex Bibl. reg. : *S'il y a aucun desdiz chappellains en Yvraing continuel, etc.* Unde *Yvroin,* pro *Ivrogne,* Ebriosus. Lit. remiss. ann. 1390. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 219 : *Lequel Jehan a tousjours esté homme de petit gouvernement, Yvroin, rioteux et mesdisant. Yvraisse* et *Yvresse* dixerunt de muliere ebria. Lit. remiss. ann. 1395. in Reg. 148. ch. 60 : *Icelle Ysabel a esté tousjours Yvresse une fois ou deux chascun jour.* Aliæ ann. 1404. in Reg. 158. ch. 363 : *Laquelle femme estoit de très-mauvaise vie et deshonneste, et avec ce estoit souvent Yvraisse.* Hinc *Yvrois,* ad ebrium pertinens, in aliis ann. 1385. ex Reg. 126. ch. 225 : *Icellui Guillot, qui estoit tout yvres,... leur respondi en Yvrois que ce lui avoit fait Robin.*

✱ **EBRIOLATUS,** [Ebrius. *Laber.* apud *Non.* 2. 306. *Ebriolati* mentem hilarem accipiunt. Adde *Plaut. fragm. ibid.* ubi *Non.* habet *ebriacus,* alii *ebriatus.*]

¶ **EBROS,** Ebroicæ, Urbs Normanniæ, Gallice, *Evreux. Comitissa de Ebros,* pro Ebroicensis, bis legitur apud Rymerum tom. 5. pag. 617. col. 1.

¶ **EBULLARE,** Sigillum litteris apponere. Vide post *Bulla.*

EBULLIRE, metaphorice, Cum abundantia et copia erumpere. Tertull. lib. de Idololatria : *Priusquam hujus monstri artifices Ebullissent, sola templa et vacuæ ædes erant.* In Scorpiaco : *Tunc omnes martyriorum refragatores Ebulliunt.* Regula Magistri cap. 54 : *Intrantium ad oratorium fratrum examen Ebulliat.* Historia Translat. S. Sebastiani cap. 11 : *Evangelizans omnibus quaquaversum ad Sancti exequias Ebullientibus.* Will. Brito lib. 1. Philipp :

Certantes caveis simul Ebullire videres.

Lib. 7 :

Quos ubi nostra cohors videt Ebullire deorsum.

Vide Vitam S. Deicoli Abb. cap. 8. [Capitulare ann. 794. cap. 13 : *Experimento enim didicimus, in anno quo illa valida fames inrepsit, Ebullire vacuas annonas a dæmonibus devoratas, et voces exprobationis auditas.*]

EBULLIUM, Ebullitio, Gall. *Bouillon.* Vetus Scheda apud Mabillonium tom. 5. Sanctorum Ordin. S. Benedicti pag. 68 : *Anno 1149. Deo permittente et volente pios martyres manifestare, e loco in quo sepulti jacebant, scilicet sub lapide Presbyterii, Ebullium sanguinis exilivit, etc.* Infra post : *Secundum Ebullium, etc.*

¶ **EBULUM,** ἐλλέβορος, *Helleborus.* Supplem. Antiquarii.

✱ **EBURATUS,** [Ebore ornatus. *Plaut. Stich.* 2. 2. 53. Lecti *Eburati,* aurati. *Id. Aul.* 2. 1. 46. *Eburata* vehicula. *Lamprid. Elagab.* 4. Sella *Eborata,* an argentata. Adde *Varr.* apud *Non.* 3. 254.]

° **EBUTARIUS.** Charta immunit. pro monast. S. Galli apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 961 : *Cunctos vero Ebutarios vel consules, qui res suas tradiderunt eidem ecclesiæ, vel antea traditum sunt, in perpetuo suo* (sub) *defensione ejusdem ecclesiæ per hanc nostram auctoritatem consistant.* Ubi legendum suspicor, *Tributarios vel censuales.*

¶ **EBUTYRATUM** LAC, Ex quo *butyrum* expressum est, in Medicina Salern. pag. 201. edit. 1622.

¶ **ECANTARE,** Vana spe deludere, verbis fallacibus lactare. Epistola Anonymi ann. 1204. de capta urbe Constantinopol. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 785 : *Quo facto, juvenis Imperator Ecantavit nobis, quod toti exercitui per annum integrum victualia largiretur, et quod decem millia equitum ad annuum Terræ-Sanctæ succursum ad sumtus suos haberet.*

✱ **ECBASIS,** [Figura est, Latine excursus, seu digressio, cum ab oratione instituta obiter ad alia excurritur. *Serv.* ad 2. *G.* 209.]

ECBOLUM. S. Augustinus in Breviculo collat. 3. cap. 13 :..... *Missos peterent divinos Codices exurendos,.....* et *qui ab eo vellent aliqua Ecbola, aut quodcunque*

accipere, etc. Occurrit rursum cap. 15. ubi Interpres putat *Ecbolum* hic sumi pro parte, aut fragmento divinorum Codicum, quos integros tradendos a Christianis imperabant Tyranni.

¶ **ECCENTROS**, ἔκκεντρος, Habens centrum a centro terræ diversum. Utitur Martianus Capella.

¶ ECCENTRICUS, ἐκκεντρικός, Eadem notione, apud Astronomos.

° **ECCERERE**, *Ecce, per Cererem*, in vet. Glossar. ex Cod. Reg. 7613. *Eccere*, apud Plaut. et Terent. Vide *Eccire* et Meurs. lib. 1. Exerc. critic. pag. 21.

⁎ **ECCHEUMA**, [Effusio : a χέω, fundo. *Plaut. Pœn.* 3. 3. 87. Ibi te replebo unguentum *Eccheumatis*.]

¶ **ECCIRE**, ἰδού, *Ecce*. Gloss. Lat. Gr. Sangerm.

1. **ECCLESIA**. Gloss. Lat. Gr. : *Conventus*, Ἐκκλησία. Gloss. Lat. MS. Regium : *Ecclesia, Evocatio, vel collectio, conventus*. Gloss. MSS. ad Canones Concil. : *Ecclesia, Convocatio*. [Lib. 1. Maccab. 3. 13 : *Congregavit Judas congregationem fidelium et Ecclesiam secum*.] Amalarius lib. 3. de Eccl. offic. cap. 2 : *Ecclesia est convocatus populus per ministros Ecclesiæ ab eo qui facit unanimes habitare in domo. Ipsa domus vocatur Ecclesia, quia Ecclesiam continet*. Epistola Cyrilli Alexandrini Patr. Alexandr. inscripta Aurelio et Valentino Episcopis et omni sanctæ Congregationi in Carthaginensi Synodo congregatæ sic clauditur : *Et alia manu, Deus et Dominus sanctam Ecclesiam, id est, congregationem custodiat*. Edictum Constantini et Licinii pro Christianis apud Lactantium lib. de Mortibus persecutor. num. 48. *Corpus Christianorum* vocat, quod Christiani ipsi *Ecclesiam : Quæ omnia corpori Christianorum protinus... tradi oportebit*. Et mox : *Quoniam iidem Christiani non in ea loca tantum, ad quæ convenire consueverunt, sed alia etiam habuisse noscuntur ad jus Corporis eorum, id est Ecclesiarum, non hominum singulorum pertinentia*. Anonymus in 3. Rhetoricor. Aristot. pag. 165 : Ἐκκλησία, λέγεται ὅταν συνδρομὴ γένηται πολλῶν χάριν τινὸς βουλῆς καὶ σκέψεως. Ammonius : Τὴν ἐκκλησίαν ἔλεγον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν σύνοδον τῶν κατὰ τὴν πόλιν. [Qua notione etiam Conventui Monachorum applicatur a S. Bernardo in Epist. ad Episc. Suessionensem tom. 1. edit. Mabill. 1690. col. 261 : *Quod juris est Monasterii sui perdat propter verbum incaute a se inconsulteque prolatum, et absque Ecclesiæ suæ assensu*.]

Ita vocem hanc Græcam sumi passim notum est ; sed postea pro loco ipso in quo congregationes fiunt, usurpari cœpit, proinde pro templo seu æde sacra publico pietatis exercitio et cultui divino destinata, in quam convenit fidelium cœtus. Quod nuperum non esse arguunt quæ leguntur apud S. Paulum 1. Cor. 11. Nam cum dixisset vers. 18. *Quum convenitis in Ecclesiam*, mox versu 20. repetens, *quum convenitis eodem loci* indicans ἐκκλησίαν non tam denotare multitudinem eorum qui conveniebant, quam locum in quem conveniebant. Et vers. 22 : *Enimvero num domos non habetis ad edendum et bibendum ? an Ecclesiam Dei contemnitis ?* Ubi Ecclesia pro domo in quam convenitur sumi certum est. S. August. Epist. 157 : *Sicut appellamus Ecclesiam, basilicam qua continetur populus, qui vere appellatur Ecclesia, ut nomine Ecclesiæ, id est, populi qui continetur, significemus locum qui continet, etc.* Idem in Quæst. super Levitic. lib. 3. quæst. 57 : *Ecclesia dicitur locus, quo Ecclesia congregatur, etc.* Gerardus Episcopus Cameracensis in Synodo Atrebatensi ann. 1025. cap. 3 : *Porro ipsa domus idcirco vocabulum habet Ecclesiæ, quia continet Ecclesiam, id est populum convocatum ab eo qui facit unanimes habitare in domo*. S. Germanus Patr. CP. in Theoria Mystica : Ἐκκλησία ἐστὶ ναὸς Θεοῦ, τέμενος ἅγιον, οἶκος προσευχῆς, συνάθροισις λαοῦ, etc. Lactantius lib. de Mortib. persecutor. num. 12 : *In alto enim constituta Ecclesia ex palatio videbatur*. [⁂ Tertullian. de Idolol. cap. 7 : *Tota die in hanc partem zelus fidei perorabit, ingemens Christianum ab idolis in Ecclesiam venire, de adversarii officina in domum Dei*. Vide etiam Forcellinum.]

Primæ Ecclesiæ Romæ a Beato Petro constructæ et consecratæ dedicationem referunt vetera Martyrologia die Kal. Aug. Quæ autem illa sit, et an adhuc supersit, disquirunt in primis Franciscus Maria Florentinus ad vetus Martyrolog. Lucæ evulgatum exercit. 11. et Cardin. Bona lib. 1. Rerum Liturgic. cap. 19. n. 1.

Primam vero Ecclesiam palam et publice a Christianis conditam, eam esse Romæ, quam S. Salvatoris vocant, tradit Nicolaus PP. Epist. 7. ad Michaelem Imp. : *Ecclesia Salvatoris, quæ ab auctore vocatur Constantiniana, et quæ prima in toto terrarum orbe constructa est*.

Prima denique in honorem Deiparæ ædificata, fuit Diospolitana, seu Liddensis, 18. miliarib. ab Hierosolymis, quam a SS. Petro et Joanne, ipsa adhuc vivente Deipara, ut et ejusdem in ea repositam imaginem a S. Luca depictam, testatur Joannis Damasceni seu Orientalium Synodica ad Theophylum Imp. pag. 115. De qua legendi præterea Simeon Logotheta in Leone Armenio n. 5. et Anonymus de imagine Deiparæ quam *Romanam* vocabant, apud Lambecium lib. 8. de Biblioth. Cæsar. pag. 380. Id alii Tortosæ seu Antarado in Syria adscribunt : illic enim Ecclesiam divæ Virgini a Petro et Paulo cum Antiochiam properarent, propriis manibus ædificatum, ex veteri traditione scribit Willebrandus de Oldenburgo in Itinerario Terræ Sanctæ. Vide quæ de hac æde adnotamus ad Joinvillam pag. 98. Sed et in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis exstat Charta Joan. Regis Franciæ ann. 1356. qua is memorat scriptum esse in libris antiquis ejusdem Ecclesiæ, *eam ab antiquissimo tempore fundatam, videlicet adhuc vivente beata Maria virgine gloriosa*. [Sed hæc ut credantur omnia, fide opus est, non Criticorum inquisitione.]

ECCLESIA, nude pro Cathedrali apud Procopium lib. 2. de Bello Persico cap. 9. ubi de Antiochenæ urbis direptione a Chosroe Persarum Rege : Ἐς τὸ ἱερὸν ἀπὸ τῆς ἄκρας κατέβαινεν, ὅπερ ἐκκλησίαν καλοῦσιν. Et cap. 10 : Ἡ μὲν οὖν ἐκκλησία, καθαιρεθείσης τῆς πόλεως, ἐλείφθη μόνη, etc.

¶ ECCLESIA, nude etiam pro *Parochia*. Charta ann. 1095. apud Lobinellum Hist. Britan. tom. 2. col. 145 : *Pateat igitur donasse me S. Martino... mei juris Ecclesiam quam in parrochia Redonensis Episc. sitam, in honorem B. Audoeni Archipræsulis Rotomag. exstructam, quam Ecclesiam de Revocaria vocant*.

° Sic nostris etiam *Esglise*, pro Parochiæ districtu et territorio. Lit. remiss. ann. 1385. in Reg. 127. Chartoph. reg. ch. 1 : *Iceux mariez, qui estoient taverniers, alerent boire et essaier en l'Esglise d'Ardin, qui est forte des vins de Mabile Ratande*. Aliæ ann. 1406. in Reg. 160. ch. 353 : *Jehan le Telier estoit demourant en l'Esglise de Warmileouasses,... et Martin le Telier à Bulles, assez près d'icelle Esglise*. *Yglise*, pro *Eglise*, non semel in Testam. ann. 1317. inter Probat. Hist. Sabol. pag. 379.

¶ ECCLESIA, Domus, ut videtur, Curionis, Gall. *Le Presbytere*. Canones Hibern. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 4 : *Nemini Clericorum auferri debet locus quem anni circulo inhabitaverit, super quem Ecclesiam, id* (id est) *domum suam ædificaverat... In hac Synodo judicatum est : In quocumque loco Sacerdos ædificaverit Ecclesiam suam, id* (id est) *domum suam in uno anno, hæreditas ejus erit sempiternum*.

° *Eglise*, eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1460. ex Reg. 190. Chartoph. reg. ch. 117 : *Le suppliant et son compaignon entrerent dedans l'Eglise, en laquelle ils trouverent une femme, qui se disoit chambriere du curé dudit lieu de Bricy, couchée en ung lict, etc.* Eodem nomine appellatur Eremitæ habitaculum, cui scilicet capella seu sacellum adjunctum est, in aliis Lit. ann. 1467. ex Reg. 195. ch. 151 : *Ung hermite qui... faisoit sa demeure en une petite Eglise, nommée Nostre Dame de Primecumbe,... près Sommieres*.

¶ ECCLESIA, Monasterium. Charta anni 1176. apud Miræum tom. 1. pag. 713. col. 2. pro Monachis Marchianensibus : *Vinagium et pidagium de omni vino, quod Fratres ducunt ad Ecclesiam, ad opus suum, per transitus nostros libere transire et nihil omnino a ductoribus vini exigere, etc.* Charta ann. 1166. Hist. Eccl. Meld. tom. 2. pag. 54 : *Ego Ansoaldus Dei patientia Compendiensis Ecclesiæ humilis minister*. Idem infra dicitur *Abbas Compendiensis*. Statuta MSS. Augerii II. Episc. Conseran. : *In virtute sanctæ obedientiæ præcipimus, ne aliquis Monachus solus absque uno saltem Monacho socio in villis seu Ecclesiis commoretur*, id est, *Prioratibus*, a majori Monasterio fere pendentibus, quo mitti solebant Monachi, vulgo dicti *Obedientiarii*.

° Charta Auberti Latiniac. abb. ann. 1223. in Chartul. Campan. fol. 280. col. 1 : *Cum discordia verteretur, inter nobilem virum Theobaldum illustrem comitem Campaniæ et Briæ palatinum ex una parte, et nos ex altera, super gisto quod idem comes dicebat se habere pro voluntate sua in Ecclesia nostra, quotienscumque ad Ecclesiam veniebat : tandem pro remedio animæ suæ et antecessorum suorum admensuravit idem gistum ad centum libras Pruvinensis monetæ... Concessit supradictus comes... duos matricularios in Ecclesia, unum carpentarium, etc.*

⁂ ECCLESIÆ APOSTOLICÆ. Vide *Apostolicæ Ecclesiæ* et librum de Concordia S. et 1. lib. 7. cap. 17. § 6. et 7. et cap. 4. § 7. Cangio sunt Cathedrales omnes, Petro de Marca, Quas apostoli fundaverant.

° ECCLESIA ARTICULARIS, Ab alia dependens, alterius membrum, capella, apud Leuckfeld. in Antiq. Walckenried. part. 1. cap. 12. pag. 179. ubi inter privil. ord. Cisterc. illud recensetur : *Tam in Ecclesiis nominari capitalibus, quam in Articularibus sive capellis*.

ECCLESIÆ BAPTISMALES, *ubi baptismus celebratur*, ut est apud Attonem Episcopum in Capitul. cap. 20. Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. cap. 30 : *Presbyteri plebium, qui Baptismales Ecclesias tenent, et minoribus Presbyteris*

præsunt. Occurrit passim, in Concilio Vernensi ann. 755. Meldensi ann. 845. can. 48. Ravennensi sub Joanne VIII. can. 12. in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. § 17. 24. 29. tit. 10. § 4. [** Pippin. 1. 18. 26. Lothar. I. 84.] et lib. 3. tit. 47. in Capitulis Caroli C. tit. 41. cap. 11. [** Synod. Pontigon. ann. 876 : *Ecclesias Baptismales quas plebes appellant.*] in Hist. Pergamensi tom. 3. pag. 399. etc. [Quibus in locis per *Ecclesias Baptismales* fere debent intelligi *Parochiales ;* quamvis et æliæ principales quandoque possint intelligi, in quibus bis in anno, in Pascha scilicet et Pentecoste solemni ritu Baptisma conferri consuevit.] [* Charta Hugon. abb. S. Dion. in Chartul. episc. Paris. fol. 29 : *Mauricius Parisiensis episcopus in Novavilla beati Dionisii... Ecclesiam Baptismalem ædificandam nobis benigne concessit, et ut circatas et sinodalia, et cetera parrochialia debita episcopo et archidiacono persolvat, et fontes, et cimiterium, campanas et cetera parrochialia absque omni exceptione, sicut matrix et baptismalis Ecclesia obtineat, et proprii sacerdotis præsentia gaudeat.*] [** Vide *Baptisterium, Ecclesia Baptismalis.*]

* Ecclesia Capitalis, Aliarum caput, a qua aliæ dependent. Vide supra *Ecclesia Articularis.*

Ecclesiæ Cardinales, quæ vulgo *Parochiales*. Charta Caroli III. Imp. et Ludovici Imp. ann. 908. apud Cælestinum et Ughellum in Episcop. Bergomensib. : *Monasteriis, Xenodochiis, vel Ecclesiis baptismalibus, aut Cardinalibus, seu Oraculis, etc.* Vide *Cardinalis.*

Ecclesia Castellana. Ordericus Vitalis lib. 3. pag. 499 : *Goisfredus autem Gomercii municeps eundem cum thesauro, quem ferebat, honorifice detinuit, et magistratum Castellanæ Ecclesiæ, ubi* 4. *erant Canonici, usque ad mortem concessit,* id est, Ecclesiæ, quæ in Castello erat : diversa ab ea, quam vulgo *Extramuraneam* vocabant.

Ecclesia Cathedralis, Episcopalis, qua Episcopus sedet in *Cathedra.* Vide Concilium Tarraconense ann. 516. can. ult. et in voce *Cathedra.*

Ecclesia Catholica, dicitur nostris quæ in toto orbe diffunditur, *quam generaliter omnes amplectuntur,* ut est apud Optatum lib. 1. et in Decreto Julii I. PP. apud Ivon. lib. 1. Decret. *quæ per totum terrarum orbem diffunditur,* ut ait S. Augustinus Epist. 107. *Quod ejus cultus per omnes pene mundi terminos emanavit, Catholica vel universalis vocatur,* ut Boetius lib. de Sancta Trinitate. *Non enim,* inquit Isidorus lib. 8. Orig. cap. 1. et lib. 1. Sentent. cap. 19. n. 6. *sicut conventicula hæreticorum in aliquibus regionum partibus coarctatur, sed per totum orbem terrarum dilatata diffunditur.* Adde eumdem lib. 1. de Ecclesiasticis officiis cap. 1. Marius Mercator lib. Subnotat. cap. 9. § 7. pag. 33 : *Ecclesia universalis, quam Græco sermone Catholicam dicimus.* Vincentius Lirinens. Commonitorio I : *In ipsa Catholica Ecclesia magnopere curandum est, ut id teneamus quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est ; hoc est enim vere proprieque Catholicum, etc.* Et cap. 25 : *Catholicum vere esse* ait, *qui in fide fixus et stabilis permanens, quidquid universaliter antiquitus Ecclesiam Catholicam tenuisse cognoverit, id solum sibi tenendum credendumque decernit.* Scribit Lactantius lib. 4. cap. 30. singulos *cœtus hæreticorum* existimasse suam esse Ecclesiam Catholicam, et Catholicos voluisse videri et dici, cum primam hanc esse Ecclesiæ Christianæ conditionem pro certo haberent : sed cum id probare haud possunt, eo res veniebat, ut eamdem nostris tandem ultro concederent ; quod non semel insinuat S. Augustinus lib. de Vera relig. cap. 7. lib. de Util. creden. cap. 7. et Contra Epist. Manichæi cap. 4. Hinc magna illa de hoc titulo Controversia inter Catholicos Romanos et Donatistas, de qua idem Augustinus lib. 3. Contra Crescon. in Brevic. Collat. 3. cap. 3. Epist. 48. 163. et alibi sæpe, Collat. III. Carthag. cap. 101. Optatus, Tertullian. et Pacianus Epist. 1. ad Sympronianum, cujus hæc sunt : *Ne æstues, Frater, Christianus mihi nomen est, Catholicus vero cognomen, etc.* Vide Gregorium Turon. lib. 6. cap. 40.

Catholicæ nude, dictæ olim Ecclesiæ Catholicorum, cum eas etiam hæretici ipsi hac appellatione agnoscerent. S. Augustinus contra Epist. Manich. cap. 4. *In Catholicæ,* inquit, *Ecclesiæ gremio me tenet ipsum nomen Catholicæ: quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista Ecclesia obtinuit, ut cum omnes hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui ubi ad Catholicam conveniatur, nullus hæreticorum, vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Concilia Catholicæ,* in lege 1. Cod. de Episc. (1, 3.) id est, Clerus Ecclesiæ Catholicæ.

Catholicæ dictæ præterea majores et Episcopales civitatum Ecclesiæ, quod omnium quodammodo essent, nec uni plebi addictæ, ut parochiales : vel quod eæ viris ac feminis paterent, ut etiam parochiales. Ita Epiphanius in Hæresi Arianorum majorem Ecclesiam urbis Alexandriæ καθολικήν, ut Damascenam Theophanes ann. 2. Justiniani Rhinothmeti, Sophianam Ancyræ in Galatia Eleusius in Vita S. Theodori Syceotæ num. 58. 89. magnam Ecclesiam CP. τὴν καθ' ὅλου Nicephorus lib. 15. cap. 22. vocant. Sed et auctor est Guilleterius, nuperus et eruditus Scriptor, in Athenis hodiernis pag. 214. 271. Ecclesiam ejusdem Urbis Cathedralem *Catholicon* vulgo a Græcis appellari. Sane in Vita S. Nili Junioris pag. 72. et 123. καθολικὴν ἐκκλησίαν Episcopalem vertit Caryophyllus. [** Vide Marin. in Pap. Dipl. num. 75. not. 4. pag. 257. et Coustant. in Epistol. Pontif. pag. 835. not. a et 1057.]

Catholicæ Ecclesiæ, dictæ etiam Parochiales. Jo. Diaconus in Episcopis Neapolitanis, in Sotere : *Hic Catholicam Ecclesiam beatorum Apostolorum in civitate constituit, et plebem post S. Severum secundus instituit.* Occurrit præterea in Bulla Benedicti VIII. PP. Ind. I. apud Ughellum in Episcop. Portuensib. tom. 1. pag. 139. [Hac etiam notione accipi videtur in Canonibus Hibern. tom. 4 : Anecd. Marten. col. 4 : *Quod si mundialis hominis pecunia ablata sit ab Ecclesia, et Ecclesia sit Catholica et ab omni censu libera, damnum Domino restituetur, et usura ejus erit Ecclesiæ.*] Apud Græcos virorum Monasteria et in eis constructa oratoria viris tantum, mulierum mulieribus patent ; quod de Sanctimonialium Monasteriis omnino prodit Auctor Vitæ S. Nili Junioris pag. 70. Quod etiam apud Latinos obtinuisse in iisdem Sanctimonialium Monasteriis, seu potius oratoriis, ubi interdictum viris ingressum, præterquam Presbyteris ad agenda Missarum solennia, testatur Anonymus in Vita S. Liobæ cap. 1. ut vicissim mulieribus in Monachorum oratoria, cap. 22. præterea Vita S. Theofredi cap. 9. Vita S. Leutfredi cap. 6. Anonymus in Mirac. S. Bertini lib. 2. cap. 12. etc. Vide Greg. M. lib. 4. Ep. 44. Eæ vero Ecclesiæ, quæ viris et mulieribus, quales sunt parœciæ, patent, καθολικαὶ dicuntur, seu *generales :* atque hac notione usurpant passim, Synodus Trullana can. 59. Codinus de Offic. cap. 1. Leo Grammatic. pag. 459. 472. [Symeon Logotheta in Michaele n. 11.] Jo. Anagnosta de Excisa Thessalonica cap. 20. Vide Eleusium in Vita S. Theodori Syceotæ n. 35. præterea Gloss. med. Græcit. in Καθολική. Sed et inde apud Messanenses, Ecclesia Græcorum etiamnum *Catholica,* nude appellatur, quicquid dicat Bonfilius Constantius in Messana lib. 3. pag. 21. Porro in majoribus civitatibus ab ipsis fere Christianismi initiis, Presbyteri per singulas regiones erant dispertiti, quo morientibus facilius subvenirent : qui quidem domicilia sua habebant juxta suam quisque Ecclesiam, ut est apud Epiphanium in hæresi Arianorum : atque inde origo variarum in urbibus Ecclesiarum parochialium.

Ecclesia Cemeterialis, seu *Templum cemeteriale,* apud Lambertum Ardensem pag. 166 : *Sepultus est in Templo Cemeteriali juxta sepulchrum uxoris suæ.*

* Ecclesia Civica, Quæ est intra civitatem. Charta ann. 1286. in Suppl. ad Miræum pag. 142. col. 1 : *Retinentes nobis.... medietatem oblationum, . . . quæ fient in denariis, . . . sive projiciantur vel ponantur in truncho infra Ecclesiam civicam, vel extra.*

* Ecclesia Chrismalis, Eadem quæ *Baptismalis* et *Parochialis.* Charta Manass. episc. Aurelian. ann. 1158. in Chartul. S. Aviti : *Capellam illam, quæ est Coboliis* (leg. de Esqueboliis) *in villa beati Aviti, quæ usque ad tempus nostrum sine proprio sacerdote et sine cimiterio extiterat, crismalem constituentes Ecclesiam, proprium sacerdotem et cimiterium ei addiximus.*

¶ Ecclesia Collegiata, vel *Collegialis,* Quæ est *Collegii* Canonicorum. Voces Recentioribus notissimæ.

* Ecclesia Conventualis, In qua est collegium canonicorum vel monachorum. Vide in *Conventus* 5.

Ecclesiæ Curiatæ, Parochiales, quibus præsunt Curiones, apud Hermannum Lerbeckium in Chronico Comitum Schawemburgens. pag. 7. [Concilium Salmuriense ann. 1313 : *Ad officium Archidiaconorum spectat examinatio Clericorum ad sacros Ordines et.... ad Curatas Ecclesias promovendorum.* Vide *Curata Ecclesia.*]

* Ecclesia Decimalis, Quæ alteri decimam debet. Martyrol. eccl. Pistor. tom. 1. Biblioth. Pistor. pag. 54 : *Ecclesia S. Vitalis est Decimalis et suburbana capituli majoris ecclesiæ Pistoriensis.*

* Ecclesia Decimata, Quæ jus habet percipiendi decimam. Charta Ludov. reg. Germ. ann. 905. inter Probat. Hist. S. Emmer. Ratisbon. pag. 97 : *Tradidit idem Druant Ecclesiam decimatam, casam cum curte, etc.*

Ecclesia Diœcesana, Parochialis, in Lege Wisigoth. tit. 5. § 6. Vide *Diœcesis.*

¶ Ecclesia de Domo, Italis Ecclesia Cathedralis quam vulgo vocant *il Duomo.* [** Germanis etiam, præsertim in Archiepiscopi Coloniensis diœcesi.] Vita B. Henrici Baucenensis tom. 2. Junii pag. 374 : *Circa plateam Ecclesiæ de*

Domo. Vide *Domus* 2. lin. *Domus nude etiam, etc.*

ECCLESIÆ EPISCOPALES, Majores, quæ sub dispositione Episcopi sunt. Ita interpretatur Savaro de Ecclesiis Claromont. lib. 1. cap. 34.

* ECCLESIA FILIALIS, Quæ alteri subjecta est, nec proprium habet sacerdotem. Charta Wernh. episc. Patav. ann. 1308. apud Pez. tom. 6. Anecd. part. 2. pag. 218. col. 2 : *Annectimus . . . alterum medium juger vinearum ibidem, et duas Ecclesias filiales, etc.* Vide *Ecclesia mater.*

ECCLESIA FORENSIS, Parochia, respectu majoris Ecclesiæ. Chron. Montis-Sereni ann. 1151. de quodam Hallensis Ecclesiæ Canonico : *Qui Forensi Ecclesiæ jam per annos* 14. *præerat, mortuo Præposito substituere modis omnibus intendebat.*

¶ ECCLESIA IMPERATORIS, *Imperatricis, et Comitum ac Vassallorum,* in Capitul. Caroli Calvi tit. 52. eadem notione qua infra *Regales.*

* ECCLESIA INCASTELLATA, Ad modum castri aut castelli munita. Constit. Petri I. reg. Aragon. ann. 1200 : *Ecclesias quoque incastellatas sub eadem pacis et treugæ defensione constituimus.* Charta Jacobi I. itidem reg. Aragon. ann. 1263 : *Ecclesias autem illas in hac defensione non ponimus, in quibus castella sunt facta.* Vide *Incastellare.*

* ECCLESIA INRECONCILIATA. Vide infra *Ecclesia reconciliata.*

* ECCLESIA LAICORUM, Pars ecclesiæ, quæ Navis dicitur, in qua laici consistunt. Constit. monast. S. Petri montis tom. 2. Monum. sacr. antiq. pag. 437 : *Sciendum autem quod in Ecclesia laicorum, quæ navis dicitur, loqui licebit de licentia de utilibus et honestis.*

¶ ECCLESIA LIBERA, *id est, sine persona.* Ita legitur in Charta Henrici Leodiens. Episc. tom. 3. nov. Gall. Christ. Instr. col. 154. Cum Episcopi Ecclesias Monasteriis concedebant, illas personatui obnoxias, aut ab illo Liberas interdum statuebant. Liberæ erant Ecclesiæ a *persona,* cum extincto pastoris seu *personæ* titulo hujusmodi Ecclesiis per Vicarios deserviebatur. Cum vero personatui erant obnoxiæ, Clericus deligebatur qui Ecclesiæ titulo et aliqua proventuum parte gaudebat, reliquo in Monachorum Canonicorumve usus concesso, qui illi Ecclesiæ Vicarium committendum curabant. Personatu autem vacante, rursum Ecclesia ab Episcopo impetrabatur per præstationem quamdam, *Altarium redemptionem,* vulgo nuncupatam.

* ECCLESIA MAJOR, Eadem quæ *Matrix,* Cathedralis. Charta Conradi episc. Traject. ann. 1088. in Batav. sacr. pag. 135 : *Ut omnes ecclesiæ prædictæ matrici Ecclesiæ sive majori prædictæ, perpetuis temporibus sint subjectæ.* Interdum a Cathedrali distinguitur, ut videre est mox in *Ecclesia minor.*

ECCLESIA MATER, pro Cathedrali in Synodo Romana sub Silvestro PP. cap. 17. in Concilio Islebonensi cap. 29. in Charta Brunonis Tullensis Episcopi, etc. *Ecclesia mater et capitalis,* in Legibus Henrici I. Regis Angliæ cap. 19. Dicitur etiam *Ecclesia Mater,* apud Rainardum Abb. Cisterciensem in Institut. cap. 32. respectu *Ecclesiæ filiæ,* seu quam Ecclesia mater genuit, et quæ ab ea profluxit. Vide *Pater Abbas.*

ECCLESIA MATER, Eadem quæ Baptismalis, in Orig. Murensis Monasterii pag. 34. 35. *Mere Eglise de Paroisse,* in Legibus vernaculis Willelmi Nothi cap. 1. Charta Hugonis Capeti Regis ex Tabulario Fossatensi fol. 13 : *Videlicet Ecclesias duas, quarum una est mater Ecclesia* (villæ Mansionum) *in honore B. Remigii, et alia capella in honore S. Germani, etc.*

ECCLESIA MATRIX, Cathedralis, apud Gregorium de Verbor. signific. cap. 22. in Concilio Moguntino I. can. 8. Islebonensi can. 9. apud Ordericum Vitalem lib. 5. pag. 548. 551. etc. Agobardus de Privilegio et jure Sacerdotii cap. 12 : *Nos ab Ecclesia non recedimus, nec spernimus Matrices Ecclesias :* sic legendum puto pro *nutrices.* Codex Canon. Ecclesiæ Africanæ can. 123 : Ἐὰν ἐν ταῖς ματρικίοις, ἤγουν ἐν ταῖς καθέδραις, ἐπίσκοπος ἀμελὴς γένηται. *Matrices cathedræ,* in Conciliis Africanis can. 90. *Matrices* nude pro Metropolitanis et Cathedralibus apud Ferrandum Diac. in Brev. cap. 11. 17. 38. [Innocent. III. PP. in Epist. ad Abbatem Alcobatiensem, Concil. Hisp. tom. 3. pag. 411 : *Nos enim per Matricem Ecclesiam, Cathedralem intelligere volumus, non Romanam.*] [* Vide supra *Ecclesiæ baptismales.*]

ECCLESIA MATRICULARIS, Eadem notione, in Chartis Ludovici Pii Imp. et Ratoldi Episcopi Veronensis apud Ughellum in Episc. Veronensib. pag. 603. 604. 1072. et apud Helmodum lib. 1. cap. 90.

ECCLESIA MATRICIALIS, in Synodo Ravennensi sub Joanne VIII. cap. 12. *Matricalis,* in Epist. Alexandri III. PP. apud Baronium ann. 1148.

ECCLESIA MATRIX, Eadem cum Baptismali, [seu Parochiali] apud Urbanum I. PP. in Epist. decret. cap. 1. et Lindwodum in Provinciali Cantuariensis Ecclesiæ lib. 3. tit. 13. Alexander III. PP. in Appendice Concilii Lateranensis III. part. 1. cap. 7 : *Nec eos duas Matrices Ecclesias, quarum unam sufficere sibi videbitis, tenere permittatis.* Adde part. 5. cap. 3. [Hist. MS. Beccens. Monast. pag. 425: *Oratorium illud nunquam augmentabitur, nec in Capellam aut Matricem Ecclesiam convertetur.* Charta ann. 1133. tom. 2. Hist. Eccl. Meld. pag. 25 : *Censui et censeo, ut singulæ prædictæ Ecclesiæ sint Matrices Ecclesiæ... et Canonici possideant et procurent Ecclesiam de S. Romano ut Matricem, etc.* Altera ann. 1185. ibid. pag. 73 : *Capellam quoque de Esbeliaco statuimus perpetuis temporibus fore Matricem Ecclesiam ; ita quod de cætero Meldensis Episcopus in ipsa primum instituat Sacerdotem ; Dominus Abbas S. Germani, secundum ; Episcopus, tertium, etc.*] [** Chart. ann. 1165. ap. Gudenum in Cod. Diplom. tom. 1. pag. 251. Alia ann. 1315. ibid. tom. 3. pag. 117 : *Ecclesiam et villam in Husen, quæ Matrici Ecclesiæ in Lychen filialis existit.*]

* ECCLESIA MINOR, Quæ cathedrali subdita est. Charta ann. 1037. apud Ughell. tom. 1. Ital. sacr. col. 444 : *Per præceptum suæ confirmationis corroboravit omnem terram sui episcopii, tam ad matricem ecclesiam pertinentem infra et extra civitatem suam, quam ad cæteras Ecclesias majores et minores, videlicet plebes et capellas, sive monasteria ad prædictam ecclesiam respicientia.*

ECCLESIA OBEDIENTIALIS, quæ alteri Ecclesiæ subdita est. Charta Heliæ Barensis Archiepisc. apud Ughellum tom. 7. Ital. sacr. pag. 865 : *Libertavit Ecclesiam omnium SS. in Cuti, et Obedientiales ejus, quas habet et habitura est.*

* Pro Cella seu præpositura a nobiliori monasterio dependente, occurrit in Vita B. Bonfil. tom. 7. Sept. pag. 521. col. 1 : *Præterea quædam Obedientialis Ecclesia erat ipsi monasterio in diœcesi Fulginate, ad cujus regimen abbas et fratres de communi consilio transmittendum Bonfilium decreverunt.* Vide infra in *Obedientia* 1.

¶ ECCLESIA PAROCHIALIS, Cui Parochus seu Curio præest. Passim occurrit.

ECCLESIÆ PATRIARCHALES Romæ, Summo Pontifici immediate subjectæ. Vide Baronium ann. 1057. n. 19. 20. 21.

ECCLESIA PER SE, nulli alteri Ecclesiæ subjecta, id est, quæ proprium Presbyterum habet, ad discrimen *Capellarum,* quæ sub Parochiis sunt. Hincmarus Remensis Ep. 7. ex Labbeanis : *Dicunt enim quia ex quo memorari ab his, qui in carne sunt, potest, quoniam ipsa Ecclesia per se fuit semper, et nulli alteri Ecclesiæ fuit subjecta.* Infra : *Evidentibus documentis invenerunt, quod ipsa Ecclesia de Follanæbraio nunquam Ecclesiæ in Codiciaco fuerit subjecta, sed Presbyterum semper habuerit.*

* Quæ *per se stat,* ut legitur in Ch. Gileb. comit. Clarim. ann. 1091. ex Chartul. Cluniac. : *Obtinuimus apud Leodicensem episcopum Henricum, ut prædicta ecclesia* (S. Symphoriani) *per se stet, nulli obnoxia servituti, jus proprium habens baptismi atque sepulcri, nulliquе aliquem respectum solvens, nisi quatuor tantum denarios episcopo Leodicensi, in cujus parrochia sita est.*

* ECCLESIA PLEBESANA, Cui *plebanus* seu parœcus præest, parœcia. Locum vide in *Plebes.*

¶ ECCLESIA PERSONATUI OBNOXIA. Vide *Ecclesia Libera.*

ECCLESIA PLEBALIS, seu Parochialis, in Charta Conradi Episcopi Pataviensis in Chronico Reichesperg. ann. 1156. et ann. 1169. *Ecclesia Plebeiana,* in Historia fundationis Cœnobii Melicensis in Austria pag. 631. Vide *Plebs.*

* ECCLESIA PLEBITANEA, Eodem significatu. Vita S. Arnulfi tom. 3. Aug. pag. 246. col. 2 : *Quodam tempore, dum cujusdam vici plebitaneam Ecclesiam esset dedicaturus, etc.*

* ECCLESIA PRÆBENDALIS, Eadem quæ nunc *Collegiata* dicitur, in qua scilicet *Præbendarii* seu canonici deserviunt. Charta Galteri ann. 1208. in Chartul. episc. Paris. fol. 74. v° : *Statuimus quod in ipsa ecclesia, pulsatis per horas distincte campanis, certis horis et determinatis, tanquam in Præbendali Ecclesia, horæ canonicæ celebrentur honeste.... Servitium Dei faciant cum reverentia et honore, sicut in magnis Præbendalibus Ecclesiis fieri consuevit.* Vide in *Præbenda.*

* ECCLESIA PRIMA, Ita appellatur cathedralis Lugdunensis, in Pacto inito inter reg. et archiep. capitulumque Lugdun. ann. 1320. ex Reg. A. Cam. Comput. Paris. fol. 125. r° : *Nous Pierres par la suffrance de Dieu arcevesques, Estienne doyens, et tout le chapitre de l'Eglise premiere de Lyon, etc.* Vide infra *Sedes* 2.

ECCLESIA PRINCIPALIS, Cathedralis, in Lege Wisigoth. lib. 4. tit. 5. § 6.

¶ ECCLESIA PRINCIPALIS, Romana, in Sermone Johannis VIII. PP. ad Synodum Rom. ann. 877. ubi Carolus Calvus renuntiatus est Imperator.

¶ ECCLESIA PRINCIPALIS, Major, Baptismalis sive Parochialis, in Capitul. Caroli Calvi tit. 5. [** ap. Tolosam ann. 844.] cap. 7.

* ECCLESIA RECONCILIATA, Jus de-

præsunt. Occurrit passim, in Concilio Vernensi ann. 755. Meldensi ann. 845. can. 48. Ravennensi sub Joanne VIII. can. 12. in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. § 17. 24. 29. tit. 10. § 4. [** Pippin. 1. 18. 26. Lothar. I. 84.] et lib. 3. tit. 47. in Capitulis Caroli C. tit. 41. cap. 11. [**Synod. Pontigon. ann. 876 : *Ecclesias Baptismales quas plebes appellant.*] in Hist. Pergamensi tom. 3. pag. 399. etc. [Quibus in locis per *Ecclesias Baptismales* fere debent intelligi *Parochiales ;* quamvis et æliæ principales quandoque possint intelligi, in quibus bis in anno, in Pascha scilicet et Pentecoste solemni ritu Baptisma conferri consuevit.] [* Charta Hugon. abb. S. Dion. in Chartul. episc. Paris. fol. 29 : *Mauricius Parisiensis episcopus in Novavilla beati Dionisii... Ecclesiam Baptismalem ædificandam nobis benigne concessit, et ut circatas et sinodalia, et cetera parrochialia debita episcopo et archidiacono persolvat, et fontes, et cimiterium, campanas et cetera parrochialia absque omni exceptione, sicut matrix et baptismalis Ecclesia obtineat, et proprii sacerdotis præsentia gaudeat.*] [** Vide *Baptisterium, Ecclesia Baptismalis.*]

* Ecclesia Capitalis, Aliarum caput, a qua aliæ dependent. Vide supra *Ecclesia Articularis.*

Ecclesiæ Cardinales, quæ vulgo *Parochiales.* Charta Caroli III. Imp. et Ludovici Imp. ann. 908. apud Cælestinum et Ughellum in Episcop. Bergomensib. : *Monasteriis, Xenodochiis, vel Ecclesiis baptismalibus, aut Cardinalibus, seu Oraculis, etc.* Vide *Cardinalis.*

Ecclesia Castellana. Ordericus Vitalis lib. 3. pag. 499 : *Goisfredus autem Gomercii municeps eundem cum thesauro, quem ferebat, honorifice detinuit, et magistratum Castellanæ Ecclesiæ, ubi* 4. *erant Canonici, usque ad mortem concessit,* id est, Ecclesiæ, quæ in Castello erat : diversa ab ea, quam vulgo *Extramuraneam* vocabant.

Ecclesia Cathedralis, Episcopalis, qua Episcopus sedet in *Cathedra.* Vide Concilium Tarraconense ann. 516. can. ult. et in voce *Cathedra.*

Ecclesia Catholica, dicitur nostris quæ in toto orbe diffunditur, *quam generaliter omnes amplectuntur,* ut est apud Optatum lib. 1. et in Decreto Julii I. PP. apud Ivon. lib. 1. Decret. *quæ per totum terrarum orbem diffunditur,* ut ait S. Augustinus Epist. 107. *Quod ejus cultus per omnes pene mundi terminos emanavit, Catholica vel universalis vocatur,* ut Boetius lib. de Sancta Trinitate. *Non enim,* inquit Isidorus lib. 8. Orig. cap. 1. et lib. 1. Sentent. cap. 19. n. 6. *sicut conventicula hæreticorum in aliquibus regionum partibus coarctatur, sed per totum orbem terrarum dilatata diffunditur.* Adde eumdem lib. 1. de Ecclesiasticis officiis cap. 1. Marius Mercator lib. Subnotat. cap. 9. § 7. pag. 33 : *Ecclesia universalis, quam Græco sermone Catholicam dicimus.* Vincentius Lirinens. Commonitorio I : *In ipsa Catholica Ecclesia magnopere curandum est, ut id teneamus quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est ; hoc est enim vere proprieque Catholicum, etc.* Et cap. 25 : *Catholicum vere esse* ait, *qui in fide fixus et stabilis permanens, quidquid universaliter antiquitus Ecclesiam Catholicam tenuisse cognoverit, id solum sibi tenendum credendumque decernit.* Scribit Lactantius lib. 4. cap. 30. singulos *cœtus hæreticorum* existimasse suam esse Ecclesiam Catholicam, et Catholicos voluisse videri et dici, cum primam hanc esse Ecclesiæ Christianæ conditionem pro certo haberent : sed cum id probare haud possunt, eo res veniebat, ut eamdem nostris tandem ultro concederent ; quod non semel insinuat S. Augustinus lib. de Vera relig. cap. 7. lib. de Util. creden. cap. 7. et Contra Epist. Manichæi cap. 4. Hinc magna illa de hoc titulo Controversia inter Catholicos Romanos et Donatistas, de qua idem Augustinus lib. 3. Contra Crescon. in Brevic. Collat. 3. cap. 3. Epist. 48. 163. et alibi sæpe, Collat. III. Carthag. cap. 101. Optatus, Tertullian. et Pacianus Epist. 1. ad Sympronianum, cujus hæc sunt : *Ne æstues, Frater, Christianus mihi nomen est, Catholicus vero cognomen, etc.* Vide Gregorium Turon. lib. 6. cap. 40.

Catholicæ nude, dictæ olim Ecclesiæ Catholicorum, cum eas etiam hæretici ipsi hac appellatione agnoscerent. S. Augustinus contra Epist. Manich. cap. 4. *In Catholicæ,* inquit, *Ecclesiæ gremio me tenet ipsum nomen Catholicæ: quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista Ecclesia obtinuit, ut cum omnes hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui ubi ad Catholicam conveniatur, nullus hæreticorum, vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Concilia Catholicæ,* in lege 1. Cod. de Episc. (1, 3.) id est, Clerus Ecclesiæ Catholicæ.

Catholicæ dictæ præterea majores et Episcopales civitatum Ecclesiæ, quod omnium quodammodo essent, nec uni plebi addictæ, ut parochiales : vel quod eæ viris ac feminis paterent, ut etiam parochiales. Ita Epiphanius in Hæresi Arianorum majorem Ecclesiam urbis Alexandriæ καθολικήν, ut Damascenam Theophanes ann. 2. Justiniani Rhinothmeti, Sophianam Ancyræ in Galatia Eleusius in Vita S. Theodori Syceotæ num. 58. 89. magnam Ecclesiam CP. τὴν καθ' ὅλου Nicephorus lib. 15. cap. 22. vocant. Sed et auctor est Guilleterius, nuperus et eruditus Scriptor, in Athenis hodiernis pag. 214. 271. Ecclesiam ejusdem Urbis Cathedralem *Catholicon* vulgo a Græcis appellari. Sane in Vita S. Nili Junioris pag. 72. et 123. καθολικὴν ἐκκλησίαν Episcopalem vertit Caryophyllus. [** Vide Marin. in Pap. Dipl. num. 75. not. 4. pag. 257. et Coustant. in Epistol. Pontif. pag. 835. not. a et 1057.]

Catholicæ Ecclesiæ, dictæ etiam Parochiales. Jo. Diaconus in Episcopis Neapolitanis, in Sotere : *Hic Catholicam Ecclesiam beatorum Apostolorum in civitate constituit, et plebem post S. Severum secundus instituit.* Occurrit præterea in Bulla Benedicti VIII. PP. Ind. I. apud Ughellum in Episcop. Portuensib. tom. 1. pag. 139. [Hac etiam notione accipi videtur in Canonibus Hibern. tom. 4 : Anecd. Marten. col. 4 : *Quod si mundialis hominis pecunia ablata sit ab Ecclesia, et Ecclesia sit Catholica et ab omni censu libera, damnum Domino restituetur, et usura ejus erit Ecclesiæ.*] Apud Græcos virorum Monasteria et in eis constructa oratoria viris tantum, mulierum mulieribus patent ; quod de Sanctimonialium Monasteriis omnino prodit Auctor Vitæ S. Nili Junioris pag. 70. Quod etiam apud Latinos obtinuisse in iisdem Sanctimonialium Monasteriis, seu potius oratoriis, ubi interdictum viris ingressum, præterquam Presbyteris ad agenda Missarum solennia, testatur Anonymus in Vita S. Liobæ cap. 1. ut vicissim mulieribus in Monachorum oratoria, cap. 22. præterea Vita S. Theofredi cap. 9. Vita S. Leutfredi cap. 6. Anonymus in Mirac. S. Bertini lib. 2. cap. 12. etc. Vide Greg. M. lib. 4. Ep. 44. Eæ vero Ecclesiæ, quæ viris et mulieribus, quales sunt parœciæ, patent, καθολικαὶ dicuntur, seu *generales :* atque hac notione usurpant passim, Synodus Trullana can. 59. Codinus de Offic. cap. 1. Leo Grammatic. pag. 459. 472. [Symeon Logotheta in Michaele n. 11.] Jo. Anagnosta de Excisa Thessalonica cap. 20. Vide Eleusium in Vita S. Theodori Syceotæ n. 35. præterea Gloss. med. Græcit. in Καθολική. Sed et inde apud Messanenses, Ecclesia Græcorum etiamnum *Catholica,* nude appellatur, quicquid dicat Bonfilius Constantius in Messana lib. 3. pag. 21. Porro in majoribus civitatibus ab ipsis fere Christianismi initiis, Presbyteri per singulas regiones erant dispertiti, quo morientibus facilius subvenirent : qui quidem domicilia sua habebant juxta suam quisque Ecclesiam, ut est apud Epiphanium in hæresi Arianorum : atque inde origo variarum in urbibus Ecclesiarum parochialium.

Ecclesia Cemeterialis, seu *Templum cemeteriale,* apud Lambertum Ardensem pag. 166 : *Sepultus est in Templo Cemeteriali juxta sepulchrum uxoris suæ.*

* Ecclesia Civica, Quæ est intra civitatem. Charta ann. 1286. in Suppl. ad Miræum pag. 142. col. 1 : *Retinentes nobis.... medietatem oblationum, . . . quæ fient in denariis, . . . sive projiciantur vel ponantur in truncho infra Ecclesiam civicam, vel extra.*

* Ecclesia Chrismalis, Eadem quæ *Baptismalis* et *Parochialis.* Charta Manass. episc. Aurelian. ann. 1158. in Chartul. S. Aviti : *Capellam illam, quæ est Coboliis* (leg. de Esqueboliis) *in villa beati Aviti, quæ usque ad tempus nostrum sine proprio sacerdote et sine cimiterio extiterat, crismalem constituentes Ecclesiam, proprium sacerdotem et cimiterium ei addiximus.*

¶ Ecclesia Collegiata, vel *Collegialis,* Quæ est *Collegii* Canonicorum. Voces Recentioribus notissimæ.

* Ecclesia Conventualis, In qua est collegium canonicorum vel monachorum. Vide in *Conventus* 5.

Ecclesiæ Curiatæ, Parochiales, quibus præsunt Curiones, apud Hermannum Lerbeckium in Chronico Comitum Schawemburgens. pag. 7. [Concilium Salmuriense ann. 1313 : *Ad officium Archidiaconorum spectat examinatio Clericorum ad sacros Ordines et.... ad Curatas Ecclesias promovendorum.* Vide *Curata Ecclesia.*]

* Ecclesia Decimalis, Quæ alteri decimam debet. Martyrol. eccl. Pistor. tom. 1. Biblioth. Pistor. pag. 54 : *Ecclesia S. Vitalis est Decimalis et suburbana capituli majoris ecclesiæ Pistoriensis.*

* Ecclesia Decimata, Quæ jus habet percipiendi decimam. Charta Ludov. reg. Germ. ann. 905. inter Probat. Hist. S. Emmer. Ratisbon. pag. 97 : *Tradidit idem Druant Ecclesiam decimatam, casam cum curte, etc.*

Ecclesia Diœcesana, Parochialis, in Lege Wisigoth. tit. 5. § 6. Vide *Diœcesis.*

¶ Ecclesia de Domo, Italis Ecclesia Cathedralis quam vulgo vocant *il Duomo.* [** Germanis etiam, præsertim in Archiepiscopi Coloniensis diœcesi.] Vita B. Henrici Baucenensis tom. 2. Junii pag. 374 : *Circa plateam Ecclesiæ de*

489. præterea Capitul. Caroli M. l. 5. 44. [** 99.] Addit. 3. Capitul. cap. 25. [** 51.] Concilium Meldense can. 41. 42. Concil. Francoford. ann. 794. can. 54. Concil. Claromontan. can. 6. 7. Ordericum Vital. lib. 5. pag. 582. 587. et Dominicum de Prærogat. Alodior. cap. 12. [** Guerard. in Prolegom. Chartul. S. Petri Carnot. § 11.] Vide *Advocatio, Altare, Patronus.*

° Charta ann. 1088. ex Chartul. Auxit.: *Nobilis quædam mulier Palumina dedit Ecclesiam de Marcellano in manu Willelmi archiepiscopi, hoc est, honores ecclesiasticos et totam dominationem ecclesiæ.* Hinc

° Ecclesiam Emere nihil turpe iis sonabat; quippe qui suum redimere et quocumque modo recuperare putabant, et etiamnunc aliqui arbitrantur, licitum. Chartul. Major. monast. pro pago Vindoc. ch. 1: *Fulbertus... Carnotanus episcopus. Notum fieri volumus... qualiter monachi S. Martini Majoris monasterii nostram adierunt præsentiam humiliter deprecantes ut... Ecclesiam, Navoil nomine,... eis emere emptamque possidere imperpetuum concederemus. Quod ita fecimus... Coemunt ergo eam, et non minimo pretio in posterum sibi vindicant ab Rotberto quodam vassallo et a duobus filiis ejus,... qui eandem Ecclesiam de Walterio filio Hamelini tenent, sub cujus jussu et assensu S. Martini monachis venali conditione de reliquo habendam concedunt.* Chartul. S. Vinc. Cenoman. fol. 164. r.: *Ego avesgaudus abbas monasterii S. Vincentii emi quandam Ecclesiam S. Petri, quæ dicitur Curtis-laboris, de Willelmo vicario Bellismi, ei dans pro ipsa Ecclesia quatuor libras denariorum et societatem Ecclesiæ nostræ, per favorem et voluntatem episcopi Sagiensis, Ivonis nomine, etc.*

2. **ECCLESIA**, Fastigium thuribuli, quod in modum et ad formam ædis sacræ assurgat. Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Lond. ann. 1295: *Duo turibula argentea, exterius totaliter deaurata, cum opere gravato et levato, cum Ecclesiis et turribus, et 16. campanellis argenteis appensis, et catenis albis argenteis, ponderis 11. mar. 20. den. Item 2. thuribula argentea, exterius totaliter deaurata, cum Ecclesiis, turellis rotundis, et circulis gravatis, etc.* Usurpatur etiam pro Ciborio, quo altare tegitur apud Ademarum Caban. in Abb. S. Mart. Lemov. apud Labbeum tom. 2. Bibl.: *Hic composuit super altare Salvatoris Ecclesiam ex auro et gemmis et argento, quam vocant Muneneram.*

° **ECCLESIALES**, Ecclesiæ servitio addicti, vel qui ab Ecclesia sub annuo censu tenent. Conc. Trevir. ann. 1152. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 72: *Clerici et Ecclesiales, et res eorum a duce et ab advocatis et a venatoribus non inquietabuntur... Servitium vero quod venatores ab Ecclesialibus exigebant, ex toto dimissum est.* Vide in *Ecclesiasticus* 4.

¶ **ECCLESIALIS** Pecunia, Quæ pertinet ad Ecclesiam, in Capitulari 2. Carlomanni ann. 743. cap. 2. lib. 5. Capitul. c. 3. et lib. 6. cap. 425.

ECCLESIANI, appellati a Cæsarianis, qui pro Ecclesia stabant, durante schismate inter Sacerdotium et Imperium, in Hist. Trevirensi pag. 225: *Quasi regii honoris proditores contumeliis afficiebant insultantes, eos Ecclesianos appellantes.*

° **ECCLESIANUS**, Ecclesiasticus, ad ecclesiam spectans. Willel. Brito Philippid. ubi de Auriflamma:

. . . . *Letania qualiter ad Ecclesiam solet certis ex more diebus.*

¶ **ECCLESIARCHA** Magnus, ὁ μέγας Ἐκκλησιάρχης. Sic Patriarcha CP. vocatur in Histor. Concil. Florent. sect. 3. cap. 10. [** Alio sensu vide in Glossar. med. Græcit. voce Ἐκκλεσιάρχης, col. 364.]

¶ **ECCLESIARCHES**, Ecclesiæ Præfectus, in Amalthea, et alibi.

ECCLESIARE, *Convocare, vel concionari, quod et Ecclesiarizare invenitur.* Auctor Breviloqui.

° **ECCLESIARIUS**, ut *Ecclesianus*. Charta ann. 1115. apud Murator. in Antiq. Estens. pag. 318: *Qui contra hanc nostram offersionis cartam... per quovis ingenium infringere quæsierit, tunc a liminibus Ecclesiariis extraneus efficiatur.* [** Lusitanis olim *Egrejairos* erant Donationes Ecclesiis factæ. Vide S. Rosa de Viterbo in hac voce Elucidarii tom. 1. pag. 390.]

¶ **ECCLESIASTÆ**, Dicti hæresis Lutheranæ Prædicatores, in Epist. Joan. Sturmii ad Regem Daniæ Christianum III. apud Ludewig. tom. 5. pag. 338: *Sed Dux Wirtenbergensis omnino hunc virum* (Brentium) *apud se manere vult, ad se consolandum, ad confirmandos reliquos Ecclesiastas, ad dandam significationem professionis Evangelicæ.* Sic seipsi appellarunt non semel.

¶ **ECCLESIASTICA**. Necrologium Prioratus de Fontanis, tom. 2. Hist. Eccl. Meld. pag. 470: *Domna Emelina, sacrata Deo, venerabilis Clerica et honorabilis Priorissa claustralis, doctrix nobilissima et bona Ecclesiastica... quia prædicationis pollebat vigore, omnium sororum in Deum provocabat affectum.* Ubi per *Ecclesiasticam* intelligo *Concionatricem*, quæ suis sermonibus Sorores suas ad pietatem excitabat, a Græco ἐκκλησιαστής, Concionator.

¶ Ecclesiastica Femina, Mulier conditionis obnoxiæ, sic addicta Ecclesiæ, ut ab ea non posset recedere. Lex Ripuariorum tit. 16. § 1: *Si quis feminam regiam* (id est *fiscalinam*) *aut Ecclesiasticam parientem interfecerit, trecentis solidis culpabilis judicetur, aut cum triginta sex juret.* Vide *Ecclesiastici viri.*

Ecclesiasticæ Literæ, Eædem cum *Formatis* et *Commendatitiis*; quæ abeuntibus Clericis in aliam diœcesim ab Episcopo dabantur. Lupus Ferrariensis Epist. 122: *Litteras etiam eum Ecclesiasticas habere a venerabili Episcopo nostro G. certissime scio, nec impedire aliquid, si Deus eum vocat, quo juste infirmari possit electio.* Vide S. Hieronymum lib. 2. in Ruffinum cap. 5.

ECCLESIASTICUM, nude, pro jure Ecclesiastico, seu eo, quod ad Ecclesiam spectat. Tabularium Abbatiæ Conchensis in Ruthenis, ch. 35: *Totum vobis dono insuper illa Ecclesia cum ipso Ecclesiastico, quæ est fundata in honore sancti Stephani, etc.* [Charta ann. 948. tom. 3. Annal. Bened. pag. 495: *Quæ donatio hoc pacto facta est, ut Abbo Clericus ipsam Ecclesiam retineret cum suo Ecclesiastico.*] Charta Sanctii Regis Aragoniæ ann. 1093. apud Catellum in Comitib. Tolos. pag. 93: *Cum Ecclesiis et Capellanis suis, quæ ibidem erunt, si voluntas Dei fuerit, cum decimis et primitiis, simulque oblationibus et pertinentiis suis, cum omni Ecclesiastico suo.* Occurrit rursum infra. Charta Sanctii Regis Aragonum æræ 1131. apud Antonium *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti tom. 7: *Dono et Ecclesiam S. Cæciliæ cum decimis et primitiis et cum oblationibus suis, sive cum omni Ecclesiastico suo, et cum cuncta medietate de suo termino cum suis pertinentiis.* Infra: *Cum Ecclesiis et Capellaniis, quæ ibidem fuerint,... cum Ecclesiastico earum sine ulla reservatione, etc. Ecclesiasticus honor*, eadem notione. Idem Tabularium Conchense ch. 464: *Confirmo tam prædictam Ecclesiam, quam etiam totum Ecclesiasticum honorem, qui ad Senioratum de Malavilla pertinet.* Adde ch. 496. et Anton. Brandaon. tom. 3. Monarch. Lusitan. pag. 285. v. 286. v. et lib. 10. cap. 14. [** Ch. ann. 1147. apud S. Rosa de Viterbo, voce *Egrejairo.*] Vide *Jus ecclesiasticum.*

1. **ECCLESIASTICUS**, Christianus, et opponitur Gentili, ut est apud S. Hieronymum in Præfat. lib. de Ecclesiast. Scriptoribus.

2. **ECCLESIASTICUS**, Clericali et Ecclesiastico ordine donatus, qui *Clericus Ecclesiasticus* dicitur ad discrimen Acephalorum, apud Isidorum lib. 2. de Ecclesiasticis officiis cap. 3. Quodvultdeus Diaconus in Epist. ad S. Augustinum libro de Hæresib. ejusdem Augustini præposita, *Ecclesiasticum* vocat Epistolæ perlatorem, quem Augustinus in præcedenti Epistola *Subdiaconum* indigitaverat. Concilium Vasense can. 3. statuit, *Presbyteros non per quemcumque Ecclesiasticum, sed per Subdiaconum* Chrisma ab Episcopis petere debere. Ita usurpant lex 49. Cod Th. de Decurion. (12, 1.) lex 5. 20. 21. eod. Cod. de Episcop. (16, 2.) Silvester Giraldus in Topogr. Hibern. dist. 3. cap. 26: *Viri, qui Ecclesiastica gaudent immunitate, et quos viros Ecclesiasticos vocant, quanquam Laici et uxorati, comis quoque prælongis trans humerum diffusis, solum armis renunciantes, in signum protectionis,* [f. professionis.] *Pontificali impositione, amplas in capite coronas gestant.* Leo Ost. lib. 2. cap. 98: *Pandulfus Marsorum Episcopus, vir nobilis et Ecclesiasticus, ad hoc Monasterium venit.* Vide eumdem lib. 3. cap. 64.

3. **ECCLESIASTICUS**, qui in Ecclesia Catholica est, Catholicus. Sanctus Hieronymus Epistola 62. cap. 1: *Nos nec Ecclesiam scindimus, neque a Patrum Communione dividimur, ab ipsis ut ita dicam, incunabulis Catholico sumus lacte nutriti. Nemo namque magis Ecclesiasticus est, quam qui nunquam hæreticus fuit.* Et lib. 2. in Ruffinum cap. 4: *Ecclesiastici et Catholici viri.* Adde cap. 8. eumdem in Epist. ad Ctesiphontem adversus Pelagium cap. 1. Epist. 78. in Prologo ad lib. 6. in Esaiam, in cap. 22. 30. ejusdem Esaiæ, in cap. 3. Hieremiæ. Gesta Purgationis Cæciliani: *Adhibete Conclericos et Seniores plebis, Ecclesiasticos Viros, et inquirant diligenter, etc.* Decretum Synodi Sardicensis in Fragm. S. Hilarii pag. 9: *Vehementer autem admirati sumus, quatenus eum, qui aliter, quam in vero est, audet Evangelium prædicare, quidam qui se Ecclesiasticos esse volunt, facile ad Communionem recipiunt, etc.* Vide præterea Isidorum Hispalensem de Scriptoribus Ecclesiasticis in Aprigio. [** Mar. Mercatorem pag. 69. et Glossar. med. Græcit. voce Ἐκκλησιαστικός, col. 365.

4. **ECCLESIASTICUS**, Sacræ scripturæ interpres, apud S. Isidorum in Prologo ad lib. Geneseos.

Ecclesiasticus Baculosus, [Episcopus, vel Abbas, utens baculo pastorali.] Vide *Baculosus.*

Ecclesiastici Viri, Homines, Liberti, vel liberi, qui ad Ecclesiam pertinebant, eique ita erant addicti, ut ab ea recedere non liceret, in Capitul. Caroli M. lib. 4.

cap. 3. lib. 5. cap. 8. [** 10.] *Homines Ecclesiastici seu fiscalini*, eodem lib. 5. cap. 210. Distinguntur autem a mancipiis Ecclesiasticis in Concilio Suessionensi II. can. 12. quæ appellabantur *Servi Ecclesiastici*, vel *Ecclesiæ*. Vide in voce *Servus* et *Ecclesiastica femina*.

¶ **ECCLESIOLA**, Capella, Sacra ædicula, res ad eam pertinentes. Charta Adefonsi Regis Toleti pro Monasterio Casæ Dei æra 1216 : *Confirmo... Monasterium S. Juliani de Lamano cum suis Ecclesiolis et suis Collaciis et Parrochianis*. Hist. Comit. Ardens. apud Ludewig. tom. 8. pag. 526 : *Ardensis Ecclesiolæ altare cum ejusdem altaris pertinenciis*. Statutum Capituli S. Martini Turon. de Statione in festo S. Georgii ann. 966. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 88 : *Eligant Fratres unum S. Martini gregis Sacerdotem religiosum et Deum timentem, cui sine aliquo munere malæ cupiditatis prænominatam Ecclesiolam S. Georgii, cum omnibus rebus sibi ipsi traditis committant*.

¶ Ecclesiuncula, Eadem notione. *Exstat Ecclesiuncula dicata D. Secundo*, in Actis SS. Junii tom. 1. pag. 57.

* Ecclesiola, Parvum monasterium. Epist. 42. Hugon. Metelli tom. 2. Monum. sacr. antiq. pag. 389 : *Postmodum vero crescente fidelium fratrum numero, Ecclesiola indiguit cremento*. Vide in *Ecclesia*.

¶ **ECCLIPSARE**. Vide *Eclipsare*.

¶ **ECCLOGIUM**, Elogium vel Eloquium. oratio, ut opinor. Meisterlin. Hist. Rerum Noribergens. apud Ludewig. tom. 8. Reliq. MSS. pag. 124 : *Post etiam pace facta inter reductos Senatores et expulsores, ne quid in civitate mali paterentur, existentes, amphiboletico Ecclogio decepit intransque civitatem cum incredibili plausu excipitur*.

* **ECCO**, pro Echo. Elmham. in vita Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 20. pag. 43 : *Intollerabilibus ictibus partes aereas adjacentes in tonitrua, in rugitus flumina nemora in mugitus, in reboaciones valles, in Ecco prædia..., resolvi terribiliter coegerunt*.

* **ECCONA**. *La monacha villana*. Glossar. Lat. Ital. MS. Vide *Ego* 1.

* **ECCONIZARE**, Resonare, instar echo respondere. Elmham. in vita Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 110. pag. 297 : *Ecconizant nubes lituorum mugitibus, æthereos sinus inquietat campanarum sonitus, ascendunt ad astra modulamina psallentium*. Vide *Echonizare*.

¶ **ECETARIUM**, Prima litterarum rudimenta. Vita MS. S. Winwaloei fol. 18. verso : *Statimque sub unius diei curriculo cunctas totius Ecetarii pleniter notas edicens, (ediscens,) etc.* Vide *Abecedarium*.

¶ **ECHAETA**. Vide *Escaeta*.

¶ **ECHALATUS**, Palus, pedamentum, quo vitis innititur, Gall. *Echalas*. Fragmentum Edicti S. Ludovico attributi apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. pag. 294 : *Quod ipsi cultores vinearum Duni Regis non afferant Echalatos vel ligna vinearum, in quibus ad locagium operantur, præter voluntatem eorum quorum sunt vineæ, ann.* 1265. Vide *Eschara*.

* **ECHANDILARE**, Mensuras ad examen publicarum mensurarum exigere, Gall. *Echantiller* et *Echantillonner*. Libert. Vienn. ann. 1361. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 433. art. 45 : *Quod nullus civis Viennæ vendens vinum proprium per se, uxorem vel propriam familiam suam, ad mensuram domini signatam Echandiletur*. Vide infra *Escandilare*.

¶ **ECHANGIUM**, Gall. *Echange*, Permutatio, Res re permutata. Charta Philipp. Archiep. Bituric. ann. 1257. apud Thomasserium in Bituric. pag. 91 : *Eisdem Decano et Capitulo reddere et assignare in perpetuum competens Echangium, seu competentem recompensationem*. Charta Guidonis Archiep. Bituric. ann. 1279. apud eumdem Thomasserium pag. 116 : *Si voluerimus facere stagnum seu stagna, et nobis sit necessarium capere de pratis, terris seu vineis, tantummodo ipsorum hominum* (S. Palladii) *hoc nobis licebit exinde, reddendo alibi Echangium situm in villa seu dominio S. Palladii... ad valorem rei quæ ad hoc capi continget*. Vide *Eschangiare*.

¶ **ECHEETA**. Vide *Escaeta*.

* **ECHENAIS**, Echeneis, Piscis genus. Bestiar. MS. cap. 120 : *Echenais, est semipedalis pisciculus, nomen sumpsit quod navem adhærendo teneat, licet ruant venti, sæviant procellæ, navis tamen quasi radicata in mari stare videtur, nec moveri potest... Hunc Latini moram appellant*. Vide infra *Plota*.

¶ **ECHETLE**, *Rectum lignum aratri, quod inter arandum continet arator, tumque aratrum promovet*, in Vocabulario Sussanæi.

¶ **ECHEVINUS**, Scabinus, Judex urbanus, Gall. *Echevin*. Charta Gaufridi Prioris S. Pauli de Bosco ann. 1191. inter Anecdot. Marten. tom. 1. col. 638 : *Et de proponendo Majore et Echevinis et Juratis, et omnibus aliis, fiat secundum quod consuetudo de Vervy docebit*. Vide *Scabini*.

¶ **ECHEUTA**. Vide *Escaeta*.

¶ **ECHIOMA**, Species exactionis mihi ignota. Historia liberationis Messanæ a Rogerio Comite Normanno, apud Baluz. Miscell. tom. 6. pag. 192. et Murator. tom. 6. col. 623 : *Adjungimus etiam quod nullo unquam tempore in eadem civitate.... tallia, collecta, angaria, perangaria, Echioma, gabellæ, mutuum, extorsio jaciatur, imponatur, etiamsi Rex quacumque necessitate productus contra regni statuta vel secundum collectaret*.

¶ **ECHOICUS**, Resonans, ab ἠχῶ, Sonus. *Elegi Echoici*, quorum principium et finis idem est, apud Sidon. lib. 8. Ep. 11. Sirmondi notas vide p. 90.

✱ **ECHOLA**, [Consobrina. Dief.]

* 1. **ECHONES**, *Sacerdotes rustici*, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7613. Vide *Ego*.

* 2. **ECHONES**, in plurali, apud Germ. Cabillon. episc. in vita Phil. III. tom. 11. Reliq. MSS. Ludewig. pag. 65 : *Nam si orbiculos, quos bombardarum petras appellant, conjeceris, a concussis rupibus nisi reflexos sonos, quos Echones dicunt, pro risu reportabis*.

¶ **ECHONIZARE**, *Respondere instar Echo*. Barthii Glossar. ex Roberti Monachi Historia Palæst. :

In girum montes cum vallibus Echonizabant.

¶ **ECHONOMUS**, pro *Oeconomus*. Chartularium S. Crucis Kemperl. : *Noscant Dunguallonum Echonomum qui vulgo Seneschal appellabatur, falsam intulisse calumpniam Benedicto Abbati S. Crucis, et ejus Monachis de quibusdam suis terris*. Et alio in loco : *Guegon Echonomus, qui vulgo vocatur Senescalus*. Vide *Oeconomus* et *Senescallus*. [** *Echonemus*, in Charta Lothar. Imperat. ann. 845. in Alsat. Diplom. num. 101.]

* **ECHTEDINGHT**, vox Germanica. Charta Ernesti ducis Brunsvic. ann. 1335. apud Ludewig. tom. 10. Reliq. MSS. pag. 29 : *Item si duo vel plures commiserunt delictum qualecunque,.... præco civitatis accusabit illos pro tali delicto in plebiscito, quod dicitur Echtedingt*. [** Judicium ex jure et more habendum statuto tempore, ter plerumque in anno. Vide Haltausii Glossar. German. voce *Echtding*, col. 249.]

* **ECHTWART**. Vide infra *Egthwart*.

¶ **ECHUDIUM**, Eschudium, ab aqua cadente sic dictus alveus molendini. Terrarium Villænovæ in Dombis ann. 1395 : *Juxta Echudia molendini*. Charta Thossiacensis ann. 1462. signata *Bonet* : *Et labefaciendo aquas Echudiorum molendini*. Altera Charta Thossiac. ann. 1404 : *Juxta becium d'ous Eschiés* ; ubi *Eschiés* idem est quod *Eschudium*. Vide *Bedum* et *Eyquatgium*.

ECINERARE, Corpus refodere, in Vita Balduini Lutz. Archiep. Trevir. lib. 2. c. 6.

¶ **ECITUM**, *Periculum*. Gloss. Isid. ubi f. legendum *Exitium*, *Periculum*, ut Grævius conjectat. Gloss. Lat. Græc. : *Exitio*, κινδύνῳ, et Græco-Latinæ : Κινδύνῳ, *Exitio*.

ECLAFFA, Alapa. Charta Libertat. urbis Seyselli ann. 1285 : *Si garsia dicat aliquid probo homini et mulieri, quod sit turpe, vel mulier det ei unum Eclaffa, non debet bannum*. Occitanis *Esclaffa* est *Eacher*, [Obterere.] [** Cambris *Clapa* est Ferire, German. *Klappen*, *klopfen*. Adel.]

¶ **ECLIGNIATIO**. Vide *Escligniatio*.

ECLIPSARE, Evanidum facere, apud Petrum de Vineis lib. 1. Ep. 14. [** *Enclipsare*, apud Pertz. Leg. tom. 2. pag. 340. lin. 21.] lib. 3. Ep. 45.

* Obscurare, officere. Testam. ann. 1430. inter Probat. tom. 3. Hist. Lothar. col. 638 : *Quoniam prothoplasti rubigine humana continuata conditio sic cellulæ memoralis Eclipsatur officio, ut oblivioni faciliter teneantur universa, quæ gerimus in hac parte labii, etc.* Elmham. in vita Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 78. pag. 209 : *Regalis vero præclara nobilitas, quam nulla infidelitatis tenebra Eclipsare ,..... valebat, etc.*

¶ Eclipsari, Eclipsin seu defectionem pati. *Ecclipsatus est totus sol*, in Diario Belli Hussitici apud Ludewig. tom. 6. pag. 134. Hinc metaphorice apud Rymer. tom. 3. pag. 691. col. 2 : *Decorem Ecclesiæ et Regni... quamplurimum Eclypsari* ; apud Labbeum tom. 1. Bibl. MSS. pag. 507. in Hist. Episcoporum Autiss. : *Ecclypsata consuetudo prædicta exlitit*. Hinc etiam

¶ Eclipsatus, Mortuus. Jacob. de Voragine in Chronico Januensi apud Murator. tom. 9. col. 47 : *Anno Domini* mccxxxix. *fuit tanta eclipsis solis, ut nulla ætas meminerit tam magnam..... Isto eodem anno supradictus Archiep. Otto reverendæ memoriæ et famæ fuit similiter Eclipsatus, qui lucem corporalem perdidit, sed lucem cœlestem invenit*.

¶ Eclipticus, Defectuosus, imperfectus, non integer. Monachus Campidonensis in Vita B. Hildegardis Reginæ, April. tom. 3. pag. 799 : *Jubilans ex miraculosa quam in se experiebatur operatione, Ecliptica usa est oratione*. Petrus Comestor in Sermone ad Sacerdotes : *Erudimini qui judicatis terram*, paulo post medium : *Non enim sufficit Sacerdoti vita interrasilis, ut cum bonis simul operetur mala, nec vita Eclyptica, ut quandoque declinet a malo et faciat bonum*.

* Eclipticatus, Exstinctus, deletus. Anonymi Leob. Chron. ad ann. 1314. apud Pez. tom. 1. Script. Aust. col. 913 : *Eclipticata amicitia, ab invicem dicesserunt (Ludwicus et Fridricus)*.

¶ Eclypsatio, Defectio solis vel lunæ, Gall. *Eclipse*. Rolandin. Patav. de Factis

in Marchia Tarvisina lib. 4. cap. 12 : *Duravit eclypsis solis fere per duas horas..... Ipse tamen dominus Imperator, quamvis non ignoraret causam Eclypsationis, ut credo, hac re miraculosa ostendens se tanquam conterritum.* Notæ sunt superstitiones antiquorum, cum sol vel luna patiebatur eclipsim. Deficientem lunam et, ut somniabant, patientem tumultuoso sonitu solari nitebantur : unde de muliere clamosa lepide Juvenalis :

Una laboranti poterit succurrere lunæ.

° **ECLOSA**, ut *Exclusa*, Locus ubi concluduntur aquæ, Gall. *Ecluse*. Charta ann. 1295 : *Eclosam molendinorum suorum usque ad chenales, etc.* Vide infra *Exclotoria*.

¶ **ECLUSA**, Idem. Vide *Exclusa*.

¶ **ECLYPSARE**, Eclypsatio. Vide *Eclipsare*.

¶ **ECONES**, *Sacerdotes rustici*. Gloss. Isid. Vide *Ego*.

¶ **ECONNOMALIA**, pro *Oeconomalia* ab *Oeconomus*. *Alicui locum assignare secundum Econnomalia*, apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 416. idem est quod Locum assignare secundum receptam consuetudinem, dignitatis habita ratione ; Galli dicimus *Selon le ceremonial :* quod in aulis Regum observari solet, ubi quisque suum habet locum assignatum pro dignitate.

¶ **ECONOMICUS**, pro *Oeconomicus*, Homo frugi, rei temperans, Gall. *Bonménager*, in Menoti Sermonibus Quadragesim. fol. 121. recto.

° **ECORNARE**, a Gallico *Ecorner*, Angulum rei cujusvis frangere. Arrest. ann. 1391. 10. Ap. in vol. 8. arestor. Parlam. Paris. : *Dicebant quod per quadrigas et equos eorum muri Ecornati fuerant et ad ruinam devenerant.*

ECORS, *Sine corde vel consilio alienus, ejectus*. Papias.

° *Ecors, couart*, in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. Vide supra *Caudatus*.

° **ECPERUSAN**, Ludi genus. Constit. Feder. reg. Sicil. cap. 78 : *Ecperusan, id est ludus, ubi pondus dentibus elevatur.*

✱ **ECPHRASTES**, Qui edisserit, enarrat, interpretatur, ex una in aliam linguam vertit. Opusculum *Fulgentii Planciadis* in editione *Gothofredi* ita inscribitur : Libellus de prisco sermone ad Chalcidium grammaticum Timæi Platonis *Ecphrasten*.]

✱ **ECPYROSIS**, [Inflammatio. Latinis litteris scripta legitur in verbis *Nigidii* apud *Serv.* ad *Virg.* 4. *Ecl.* 10. et ad 6. *ibid.* 41., ubi mundi totius inflammatio significatur.]

ECQUINNA, Papiæ, *Multitudo collecta, et in unum congregata*. An ex ἐκκοῖνον, quæ vox vix Græca est. [°° *Ecquinnam*, in cod. reg. 7644.]

¶ **ECSTASIS**, Gr. ἔκστασις, Gall. *Exstase*, Animi a sensibus alienatio. Legitur in Agnelli libro Pontif. apud Murator. tom. 2. pag. 178. col. 1.

¶ **ECTA**, πλυχτὶς ἄρτου, *Pustula in pane*. Suppl. Antiq. [° Castigat. in utrumque Glossar. : *Ecta*, φλοκτὶς ἄρτου. Reg. *Hecta*. Germ. φλόκτης ἄρτου, absque explicatione.] [°° Vide Festum in *Hetta*, ibique interpretes.]

° **ECTERRE**. Charta ann. 855. in Append. ad Marcam Hisp. col. 789 : *Et in Ecterre Terraferente modiatas viiij. qui infrontat in terra salustrii.* [°° Nomen loci videtur : *et in Ecterre terra ferente modiatas* 9. *etc.*]

ECTETA. Vide *Zeta*.

° **ECTHICALIS** Febris. Vide in *Ethicalis*.

¶ **ECTICA**, Febris species qua laborans tabescit, Gall. *Etique*. Magister Giraudus in Vita S. Johannis Valentin. Episcopi, inter Anecdot. Marten. tom. 3. col. 1701. B : *Custos sepulchri Giraldus nomine in Ecticam ceciderat, qui* voto facto, *sospitatem* consecutus est. Vide *Etica*.

¶ **ECTROMA**, Gr. ἔκτρωμα, Abortus, apud Tertullianum, adv. Hæret. cap. 7.

° **ECUDERE**, *Fabricare, excutere*. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613.

° **ECULENTUS**, Edax. Vita S. Godelevæ tom. 2. Jul. pag. 413. col. 2 : *Saxa consumens vetustas, plura adeo vitiata dentibus Eculenta consumpserit oblivione, etc.*

EDA, *Basterna*, In Gloss. Isidor. et apud Papiam : forte quasi *edra*, ex Gr. ἕδρα. [Excerpta Pith. habent. *Excedra*. Gl. Schefferus lib. 11. 6. de Re vehiculari conjicit legendum esse *Seda*, et id significare locum in quo consident, qui et *Sedes*. Grævius Cangii nostri conjecturam respuit atque suspicatur scripsisse Glossarum auctorem, *Esseda, Basternæ*, ut significarit, basternam fuisse genus essedi seu vehiculi. Suspicionem fulsit Glossis Fausti Romani, ubi habetur : *Essedum*, *Basterna, Gallicum vehiculum*.]

✱ **EDAGIUM**, [Basterna. Dief.]

° **EDALIUS**, *De manzare*, in Glossar. Lat. Ital. MS. Vide infra *Edulio*.

¶ **EDEATRÆ**, *Qui præsunt regiis epulis*, ἀπὸ τῶν ἐδεσμάτων. Festus. Græci dicunt ἐδέατροι.

¶ **EDECUMATIO**, ἀποδεκαταίωσις, i. Decimatio, in Glossis Lat. Græc. San-German.

EDECUMATUS. Walerannus Nuvemburgensis Episcopus in Epist. præfixa lib. S. Anselmi Cantuariensis Archiep. de Sacramentorum diversitate : *Cum Minerva de literarum professione aliquid præsumere ineptissimum est, ac inter Edecumatos literarum sectatores, ratiocinandi probabilitate fidem facere, non nostram attigit facultatem.* Sed legendum *Edecumatos*. Gloss. Gr. Lat. : *Edecumatus*, Ἀδέκαστος, ὁ Ἀδωροδόκητος, id est sincerus, insignis, præclarus, præcellens, ut est judex, qui muneribus non corrumpitur. [° Cod. reg. in Castigat. ad utrumque Glossar. : *Indecimatus, incorruptus.*] Apud Festum Pauli Diaconi habetur *Edecimata, Electa*, id est præclara : unde legendum videtur *Edecumata :* ut apud Papiam, pro *Edicomatus, Ejectus*, rescribendum *Edecumatus, Electus*. [Vocabulo *edecumarit*, quo usus est Siricius Papa Epist. 1. ad Himerium n. 14. probata Cangii interpretatione, hanc subjicit notam Petrus *Coustant* tom. 1. Epist. Rom. Pontif. col. 635. Hinc et nos apud Aurelium Symmachum.... lib. 3. Epist. 49. et 51. ubi *viros Decumatæ virtutis* legimus, præferendum censemus *Edecumatæ*, quomodo in veteri cod. Benigniano haberi ad marginem Epist. 51. annotatur. Quid vero Symmachus in Epist. 49. ad Eutropium sibi velit his verbis, *In gravido non habeo quod amicitiæ meæ viros Edecumatæ virtutis adjungis*, planius eloquitur in Epistola 51. ad eumdem, quam sic exorditur : *Ago quidem studio meo* (f. tuo) *uberes gratias, quod mihi familiaritatem probatissimi cujusque concilias.* Unde apertum est, id ipsi esse *Edecumatum*, quod probatissimum, maxime cum in ead. epistola 51. inferius Eutropium roget, *ut unum aut alterum æque Decumatæ* (verius in MS. Benign. *Edecumatæ*] *honestatis* sibi inveniat.]

¶ **EDELINGUS**, Nobilis. Vide *Adalingus*.

° *Edel*, eodem significatu, in Gest. Brit. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1461 :

De quoy assez li fit par letre, (l. parlerre)
Et par les gens de son ostel,
Qui lui disoit moult d'un Edel.

° *Elin*, eadem notione, apud Froissart. vol. 4. cap. 77 : *Plusieurs nobles hommes, qu'ils appellent au pais* (de Frise) *les Elins, c'est-à-dire les gentils hommes ou les juges des causes, etc.*

¶ **EDENIARE** Se, Crimen a se amoliri sacramento. Pactus Legis Salicæ tit. 75. apud Eccardum pag. 137. ex MS. : *Si vero jurent, quod superius diximus, et se per sacramento Edeniaverint, nulla eis compositio requiratur.* Vide *Idoneare se* post *Idoneus*.

EDENTATUS. Auctor Græcismi :

Dente carens edentulus est, sed natus habere ;
Qui dentes habuit, nec habet dentes, nec habebit,
Est Edentatus : prior est infans, vetus alter.

[Plautus habet simili notione : *Nimis velim improbissimo homini malas Edentaverint*, hoc est, Dentes excusserint : hinc in Glossario Sangerman. num. 501 : *Edentare, Dentes excludere ;* pro quo forte legendum *Dentes excutere*. Macrob. lib. 1. cap. 3 : *Sunt alia scommata minus aspera, quasi Edentatæ belluæ morsus.*]

° **EDENTULUS**, *Infans dicitur, cum careat dentibus*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Vide *Edentatus*.

°° **EDERE**, Exemplum descriptum paginæ gestorum aut constitutionis publica auctoritate exhibere. Hinc frequens formula *gesta tibi edantur ex more*, et in Prologo Breviarii : *Anianus.... hunc codicem.... edidi atque subscripsi*. Vide Savinium in Histor. Jur. Roman. med. temp. tom. 2. cap. 8. § 14. not. f. Marin in Pap. Diplom. passim et fr. 1. § 1. D. de edendo. (2, 13.)

EDHILINGUS, Nobilis. Vide *Adalingus*.

1. **EDIA**. Knyghton. lib. 5 : *Qualiter quoque onera incumbentia Regi et regno, levius ad Ediam communitatis supportari poterunt.* Ubi *edia*, Gallicum est *aide*, auxilium, *Secours*.

° Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. *Edia, aise. Ediare, aisier. Ediatus, aisié.*

2. **EDIA**, Cibaria, Gall. *Vivres, alimens*. Lit. ann. 1398. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 259 : *O crudelitas inhumana ! pro contegendo veste molli, altoque statu, et delicatis Ediis uno fovendo cadavere, nullus eorum curat plurium interitum animarum.*

° **EDIBILIA**, Eodem significatu. Charta ann. 1319. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 401 : *Dictæ etiam gentes blada, legumina, et alia Edibilia plurima.... afferebant, et apud Carcassonam vendebant.*

¶ **EDICATUS**, pro *Vindicatus*, ut puto. Judicatum ann. 850. Marcæ Hisp. col. 783 : *Ille autem in suis responsis dixit, quod suam professionem habuit de isto Leone legibus Edicatas.*

EDICILIUM, Edicilitas, in veteri Gloss. Lat. Gall. *Conciergerie ; Edilis, Concierge*. Sed legendum *Ædilitium*, *ædilicitas*, ut apud Joannem de Janua in *Edilicium*.

° **EDICOMATUS**. Vide in *Edecumatus*.

° **EDICTALES**, Qui secundo anno juri studebant, nuncupati, quod Edictum prætoris iis exponebatur. Vide Calv. Lex. jurid.

° **EDICTALIS** Constitutio, Lex, Præ-

ceptio, sanctio, *Edictum*. [** *Edictalis* Dirxsenio, Quod vim constitutionis generalis habet.] Conc. Terracon. ann. 1291. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 292 : *Hac Edictali constitutione sancimus, ut si quis Clericus famæ suæ prodigus, etc.* Annal. Cæsenat. apud Murator. tom. 14. Script. Ital. col. 1166. ad ann. 1328 : *Hac Edictali lege, de nostrorum principum ac procerum consilio et assensu, sancimus, etc.*

° EDICTALIS EPISTOLA, Eadem notione. Dipl. Ruperti Rom. reg. ann. 1401. apud Lam. in Delic. erudit. part. 3. Hodoepor. Charit. pag. 856 : *Concedimus et largimur cum omnibus eorum juribus... atque districtibus hac Edictali nostræ benignitatis epistola.*

EDICTIO ut *Edictum*. Vide Formulam 16. ex Baluzianis.

✱ **EDICTO**, [Eloquor, enuncio : frequent. ab *edico*, quod interdum pro simplici accipitur. *Plaut. Epid.* 1. 2. 2. Atque amorum summam *Edictavi* tibi. *Id. Amph.* 2. 2. 184. Tute *Edictas* facta tua, ex me quæris quid deliqueris.]

° **EDICTOR**. Placit. ann. 927. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 19. col. 2 : *Ego Ugbertus, gratia Dei sedis Nemausensis episcopus, Edictor, mandatarius de jam dicta ecclesia S. Mariæ, etc.* Ubi legendum opinor, *et Ictor mandatarius*. Et quidem paulo infra habetur : *Ictor, qui est mandatarius de jam dicto episcopo, etc.*

1. **EDICTUM**, Quævis regalis Constitutio vel præceptio, in Decretione Childeberti Regis cap. 4. in Edicto Chlotarii II. Regis, in Concilio Parisiensi V. can. 24. in Capitul. 2. ann. 805. cap. 4. in Capitul. 4. ejusdem anni cap. 5. etc. Præsertim vero ita Legum Longobardarum codicem a se compactum, appellari præcepit Rex Rotharis, ut auctor est Paulus Warnefridus lib. 4. cap. 44. lib. 5. cap. 33. Id etiam habetur in titulo Legibus Longobardicis editionis Heroldi præfixo pag. 205. Charta Desiderii et Adelchisi Regum in Bullario Casinensi tom. 2. pag. 8 : *Fecimus eum apprehendere, et in vincula mittere, et omnes res ejus, secundum quod Edictum continet paginæ, impublicare.* Vide Henric. Valesium ad Eusebii Histor. Eccles. lib. 9. cap. 10. et infra in voce *Indictum*. [** Regum Ostrogothorum leges hoc nomine romanis opponuntur, ap. Cassiodor. lib. 9. ep. 18. et alibi. Vide Savin. Histor. Jur. rom. med. temp. tom. 2. cap. 11. § 61. not. a. et §64. not. c.]

2. **EDICTUM**, pro *Indictum*, seu iis nundinis San-Dionysianis, quam *Indictum* vulgo vocant, usurpavit Odo de Diogilo lib. 1. de Profect. Ludovici VII. Regis in Orientem pag. 15 : *Illo anno in quarta feria Pentecostes Edictum accidit.* Vide *Indictum*.

¶ 3. **EDICTUM**, Proclamatio. Consuetud. Tolos. rubrica de in jus vocando : *Si vero non comparuerit accusatus, debet tubicinari per civitatem et burgum Tolosæ tribus Edictis vel tubicinationibus.*

4. **EDICTUM**, Bannum, [seu jus vendendi Domino competens, hominibus suis a venditione cessantibus, vel non vendentibus nisi certo pretio ipsis per *Edictum* indicato.] Concilium Parisiense VI. ann. 829. lib. 1. cap. 52 : *Pauperibus sibi subjectis solent Edictum imponere, ut nullus illorum tempore messis modium frumenti, nec tempore vindemiæ modium vini majori pretio, quam quod ab eis constituitur, vendere præsumant.* Charta ann. 1104. apud Duchesnium in Historia Castrovillana : *Et omnes justitias, consuetudines et corveias, roagium, teloneum, Edictum, et furnum, et quæcumque in eadem villa possidebant.* Alia Hugonis Ducis Burgundiæ ann. 1182. apud Perardum pag. 300 : *In villa, quæ Poissons dicitur, Dux nec Edictum, nec aliquam exactionem, nec jus aliquod habet.* Consuetudo Lorriacensis ann. 1187 : *Nullus Lorriaci vinum cum Edicto vendat, excepto Rege, qui proprium vinum in cellario suo cum Edicto vendat.* Charta ann. 1228. ex Tabulario Campaniæ fol. 360 : *Nullus apud Calvimontem vinum cum Edicto vendat, excepto Comite, etc.* Charta ann. 1241. apud Thommasserium in Consuet. Bituric. lib. 3. cap. 15. pag. 419 : *Nulli eorum vendere licebit ad bannum : mihi autem licebit vendere vinum ad bannum semel in anno, per mensem tantum.* Vide *Bannum vini*.

° Homag. Raym. de Alesto præstitum Simoni Montisfort. ann. 1217. in Reg. feudor. senescall. Carcass. etc. fol. 61. v° : *Ad mutationem domini debetis vos et hæredes vestri levare vexillum in turre mea de Alesto, et signum seu Edictum vestrum facere ibi clamare.*

5. **EDICTUM**, pro *Banno* quod pro matrimoniis fieri solet in Ecclesiis, in Concilio Sarisberiensi ann. 1217. cap. 13. et in Statutis Odonis Paris. Episc. cap. 7. § 1.

¶ 6. **EDICTUM**, Conventus. Statuta Academiæ Paris. apud Acher. Spicil. tom. 6. pag. 386 : *Nos Decanus et Collegium facultatis Decretorum Parisiensis, matura deliberatione præhabita pro statuendo, ut moris est, tribus Edictis solemniter evocatis.* Sic dicitur Conventus, ut puto, quod soleret *edictis* convocari.

¶ 7. **EDICTUM**, Statutum, Regula ; hinc *Edictum Augustinicum*, pro Regula S. Augustini. Vita S. Petri de *Chavanon* cap. 4. apud Acher. tom. 2. Spicil. pag. 698 : *Deus autem suorum fidelium messem augmentare volens, numerum supradictum visitans, in unum plures adunavit ei Regularium, qui sequantur victum Apostolicum, secundum Edictum Augustinicum nihil habentes in hoc mundo proprium.*

° **EDIDA**, *Salomone*, in Glossar. Lat. Ital. MS. Vide *Edila*.

° **EDIFICAMENTUM**, Comparatum, acquisitum, Gall. *Acquêt*. Tabular. S. Albini Andegav. : *Quidquid Edificamenti vel mobilis possessionis habere poterit in decessu de hac vita suo, monachis S. Albini conferat.* Ibidem : *Sui Edificamenti partem, quo non de patrimonio suo habebat, sed de proprio labore cum uxore sua emerat, atque coedificaverat, etc.* Rursum : *Illud Edificamentum, quod simul coemerant et coedificaverant, etc.* Ubi de vinea, quam vir et uxor simul S. Albino concedunt.

¶ **EDIFICIUM**, pro *Ædificatio*, Exstructio, *Reparatio et Edificium fortalicii*, in Litteris ann. 1358. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 339.

¶ **EDILA**, *id est, Dilectum, quo nomine dictus est Salomon.* Papias in MS. Bituric. Est pro Hebræo *Iedidiah*, quod varie efferunt Interpretes

° **EDILIS**. Custos domus regiæ, Gall. *Concierge*. Charta Phil. Pulc. in Reg. sign. *Pater* Cam. Comput. Paris. fol. 203. v°. : *Si sint Ediles aliqui seu conciergii in domibus nostris... constituti.* Vide supra *Ædilis* 2. et *Edicilium*.

¶ **EDILITAS**, Caritas annonæ. Vita sancti Ricardi Episc. April. tom. 1. pag. 293 : *Quodam siquidem Edilitatis tempore ad ejusdem S. Viri eleemosynam inopinata concurrente inopum copia.* Vide *Edulitas*.

¶ **EDILITIUS**, *qui ex ædile est scriba.* Papias cum Glossis Isidor. Grævius censet scribendum, aut *Ædilitius Exædilis*, aut *Ædilitius scriba*, qui est ædilium scriba.

° **EDIPETA**, *Che demanda l'altrivi.* Glossar. Lat. Ital. MS.

¶ **EDIPNIA**, *Difficultas anhelitus*, apud Papiam et in Glossario Sangerman. n. 501. mendose pro *Dyspnia* a Græco δύσπνοια, Difficultas respirationis.

✱ **EDIS**, [Aula. DIEF.]

✱ **EDISSERATOR**, [Qui edisserit, et explanat. *Auson. Sept. Sap.* prol. 61. sed si memoria Rebus vetustis eludit, veniet ludius *Edisserator* harum, quas teneo minus. Al. leg. *Edissertator*.]

✱ **EDISSERTIO**, [Edissertatio, dissertatio. *Hieronym.* in *Matth.* 21. Vestis Apostolica vel doctrina virtutum, vel *Edissertio* Scripturarum intelligi potest.]

¶ 1. **EDITIO**, Spectaculum. Idatius in Fastis Consul. : *Valentiniano* III. *et Eutropio Consulibus quinquennalia Arcadius Aug. propria cum Theodosio Aug. patre suo Editionibus ludisque celebravit.*

° Acta SS. Abdon et Sennen tom. 7. Jul. pag. 138. col. 1 : *Alia die venerunt et nuntiaverunt Decio, quia ursi et leones in caveis mortui fuissent ; Decius autem iratus jussit sibi Editionem in amphithea tro parari.*

¶ 2. **EDITIO**, Declaratio est, qua actor de sumptibus et litis expensis solvendis sese obligat, et qua etiam accusator se simili pœnæ subjicit in causa criminali, cum inscriptionem fecit : quod etiam eveniebat in causa civili. Sic incertus Auctor in notis ad veteres formulas secundum Legem Romanam. [** Bignon. ad Formul. 29.] Consule Pitiscum in Lexico, et vide Sirmondi Formulam 29. [** Marin. ad Pap. Dipl. num. 79. pag. 265. ubi *editio narrationum* videtur *actio edita*.]

° 3. **EDITIO**, Diploma, instrumentum, charta. Dipl. Ludov. VI. pro monast. Tiron. ann. 1121. in Append. tom. 6. Annal. Bened. pag. 636. col. 1 : *Has autem nostrarum perennitatum et regiarum largitionum Editiones nemo infringere quomodolibet audeat in futurum.* [** Pro *Edictiones*.]

° **EDITITIUS**, *Judex, quem una pars elegit*. Glossar. vet. ex Cod. regio 7613.

° **EDITOR**, *Lo hostiario*, in Glossar. Lat. Ital. MS. Vide *Ædilis*.

° **EDITUERE**, *Edicto* promulgare, edicere, nostris alias *Editer*, eadem acceptione. Charta ann. 1224. inter Ordinat. reg. Franc. tom. 4. pag. 375. art. 3 : *Et septem dies de banno vini, quod debemus accipere, et Editui jubere in vigilia Assumptionis Beatæ Mariæ : et si differremus accipere, illud non possemus anno illo recipere.* Quæ rursum leguntur ibid. pag. 378. Stat. ann. 1399. tom. 8. earumd. Ordinat. pag. 338. art. 18 : *Que il soit Edité et publié que aucun marchans, etc.* Lit. ann. 1400. ibid. pag. 397 : *Certaines ordonnances aient esté et soient pieça faictes et Edites par noz prédécesseurs et nous, etc.* Vide supra *Edictum* 3.

° **EDITUM**, pro *Edictum*, Constitutio, præceptio. Lit. ann. 1350. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 62 : *Volentes et per nostrum Editum auctoritate nostra regia decernentes, quod, etc.*

EDITUS. Præceptum Dagoberti Regis de Episcopali dignitate Cadurcæ urbis conlata Desiderio Thesaurario : *Ut dum satis nobis est in Palatio nostro necessarius, ipsi nobis quodammodo violentiam*

inferamus, et eum ab Editibus propriis profectui publico procuremus. Sed dum nobis, sicut diximus, eum ab Editibus nostris auferamus, etc. Ubi *Editibus*, idem valet ac *Ædibus*, nisi ita legendum sit.

EDLINGUS, Nobilis. Vide *Adalingus.*

✱ **EDO**, [Edax, manduco. *Varr.* apud *Non.* 1. 287. *Edones* Romam, ut turba incendat annonam.]

¶ **EDOCATRIX**, pro *Educatrix* : qua voce usus est Columella. Gloss. Sangerman. : *Altrices, nutrices vel Edocatrices.*

✱ **EDOCENTER**, [Docendi more, ad docendum utiliter. *Gell.* 16. 8. In eo nihil *Edocenter*, neque ad instituendum explanate scriptum est.]

°° **EDOCTE**, Adverb. ap. Virgil. Grammat. pag. 78.

° **EDOGMADA**, EDOGMATA, pro Hebdomada, in Constit. canon. Reatin. ann. 1250. apud Cl. V. Garam. in Ind. ad Hist. B. Chiaræ pag. 543. col. 2. Vide mox *Edomata.*

° **EDOMADA**, similiter pro Hebdomada, in Lit. ann. 1355. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 164.

° **EDOMATA**, pro Hebdomada. Eadem notione. Charta ann. 1221. tom. 1. Hist. Cassin. monast. pag. 317. col. 1 : *In tempore messis et binemiæ, unum diem de persona per unamquamquam Edomatam.*

¶ **EDOMENORIUM**, f. pro *Domanium.* Charta ann. 1362. ex Archivis Trevoltii : *Juxta Edomenorium, seu terras de Chardenort.*

¶ **EDONEUS**, pro *Idoneus*, in Formulis Andegav. art. 49. et apud Mabill. Diplomat. pag. 470.

EDOPORIUM, *Victus vel cibus*, in Gloss. MSS.

° **EDOR** *quondam appellatum ab edendo ; quia eo primo usi sunt homines ; sive quia in sacrificio ipsius generis panis ad aras offerebatur : unde et adorea, sacrificia.* Gloss. MSS. Sangerm.

EDORSARE, in veteri Gloss. Lat. Gall. *Dorser, rompre le dos, ou couper.* Joan. de Janua : *Edorsare, dorsum scindere, præcipue ab anteriori parte ; unde Edorsatus dicitur equus ab anteriori parte per dorsum scissus. Exdorsuare piscem* dixit Plautus in Aulular. Vide *Redorsare.*

¶ **EDOTARE**, Exornare. Acta SS. April. tom. 2. pag. 10 : *Erexit capellam S. Domnii et compulcherrime pavimentis Edotavit.*

° **EDUCARE**, *Eligere, proferre, liberare*, in Gloss. MS. Sangerm.

✱ **EDUCATUS**, [Ab *educo, educato, allevato*, nutritus, institutus. *Cic. Brut.* 58. Filios Corneliæ apparet non tam in gremio *Educatos*, quam in sermone matris. *Id.* 1. *Orat.* 31. Homo ingenuus et liberaliter *Educatus. Id.* 7. *Verr.* 19. Homo in fecialium manibus *Educatus. et* 5. *Verr.* 24. In dedecore natus, ad turpitudinem *Educatus. Hirt. B. Alex.* 78. Disciplinis regiis *Educatus.*]

1. **EDUCERE**, pro *Educare*, dixit Sidonius post Plautum, et aliquot veteres, quos laudat Savaro ad lib. 3. Epist. 3.

EDUCERE SE *per æneum, aut per compositionem*, in Lege Salica tit. 59. est purgare se per aquæ ferventis judicium, etc. Vide *Ducere.*

° 2. **EDUCERE**, *Eligere, aut proferre, liberare, instruere, emovere, excludere, expellere, evellere, eximere, ejicere, extrahere, subvertere, eruere, loco pellere. Educit, tempus protrahit, prolatat, tempus ampliat, procrastinat, differt, moratur, tergiversatur. Educit tempus, moras nectit, trahit.* Eædem Glossæ. MS. Sangerm.

EDUCILLARE, [Vinum particulatim vendere.] Vide *Ducillus.*

✱ **EDULCO**, [Dulce facio, indulco, obdulco, *Cn. Mattius* apud *Gell.* 15. 25. et *Non.* 2. 295. Quapropter *Edulcare* convenit vitam, Curasque acerbas sensibus gubernare.]

¶ **EDULI**, *Voratores, degulantes.* Gloss. Isid.

° **EDULIO**, *Lo manzatore, e cibo.* Glossar. Lat. Ital. MS.

EDULITAS, Fames ex annonæ caritate. Petrus Blesensis Epist. 141 : *Desævit morbus pestilens, et Edulitas invalescit.* Utitur et Epist. 91. Hac notione videtur usurpasse Papinianus in leg. 17. de Compens. (16, 2.) : *Ideo condemnatus, quod arctiorem annonam Edulitatis tempore præbuit, etc.* ubi quidam legunt *ædilitatis.* [Lampridius in Alexandro Severo : *Cum Edulitatem P. R. ab eo peteret, interrogavit per curionem, quam speciem caram putarent.* Vide *Edilitas.*]

¶ **EDULUM** *ab edendo dictum, quasi prægustativa comestio.* Papias. Edulium aliis idem est quod obsonium, seu quidquid ad manducandum apponitur præter panem.

° **EDULUS**, pro Hædulus, in Invent. ann. 1476. ex Tabular. Flamar.

EDUNIARE, [Crimen a se amoliri per sacramentum.] Vide *Idoneus* [et *Edoneare.*]

✱ **EESTER**, [Picus. DIEF.]

EFA. Vide *Euva.*

° **EFEBIAM**, *indeclinabile, Bordel.* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692. Vide infra *Effeminatorium.* [°° et *Ephebia.*]

✱ **EFFABILIS**, [Qui dici potest. *Apul. Apolog.* Paucis cogitabilis, nemini *Effabilis. Not. Tir. p.* 136. Affabilis, *Effabilis*, ineffabilis.]

° **EFFACERE**, Facere. Acta SS. Anath. et Audac. tom. 2. Jul. pag. 679. col. 2 : *Anatholia respondit : Effac quod vis ; quoniam ego numquam dæmoniis immolabo.*

° **EFFACIATUS**, a Gallico *Effacé*, Deletus, obliteratus. Comput. ann. 1402. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 170. col. 2 : *A domino Hugone Yverni, pro lectura, vocata la Margarita, desisa et Effaciata, ij. solid. vj. denar. Turon.*

✱ **EFFÆCATUS**, [Fæcibus purgatus. *Apul.* 2. *Dogm. Plat.* Purgata et *Effæcata* animi voluptas.]

✱ **EFFAFILATUM**, [Exsertum, quod scilicet omnes exserto brachio sint exfilati, id est extra vestimentum filo contextum. Hæc *Festus* : ubi alii rectius legunt *expapillatum*, quam vocem vide suo loco.]

¶ **EFFAMEN**, Effatum, sententia. Occurrit apud Martianum Capellam et in Concilio Tolet. XVI.

¶ **EFFANDAMENTUM**, ut opinor, a Gallico *Fente*, Fissura. Charta Petri de Roteys Vicarii Tolos. ad Bajulos ann. 1272 : *Et quod omnes prædicti fustes et trabes et porticæ sint sine omni Effandamento.*

° **EFFASILATUS**, *Exerto humero, hoc est, extra filium* (l. sinum) *manum proferens.* Gloss. Mss. Sangerm. [°° E Placido. *Effafilatus* in cod. reg. 7644. et apud Maium tom. 3. pag. 460. et tom. 5. pag. 660. Exscripsit Placidus Festum in *Effafilatum*, apud quem *Exaffilato* vel *expapillato* ex Plauto restituendum esse monuerunt viri docti.]

° **EFFATE**, *Sine effectu.* Infra : *Effecte, sine effectu*, in iisdem Glossis.

° **EFFATICUM.** Vide infra *Exaticum.*

✱ **EFFATIO**, [Actus effandi. Affertur a *Servio* ad 3. *Æn.* 463. tanquam vox usitata in loquendo.]

¶ **EFFATUARE**, Fatuum reddere. Dudo de Ducibus Norman. apud Chesnium : *Quorum consilium Effatuans, etc.*

EFFATUI, *Vaniloqui, sine effectu*, in Glossis Isidori.

✱ **EFFEBRUARE**, [Expurgare. DIEF.]

° **EFFEBUS**, EFFEBIOLUS, *Clarus, lucidus, Prov. Clar.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

✱ **EFFECTE**, [Perfecte. *Ammian.* 16. 5. Cum hæc *Effecte* pleneque colligeret. *Apul. Florid. n.* 16. *extr.* Sed de hoc tum ego perfectius, cum vos *Effectius, h. e.* cum vos rem magis ad effectum perducetis.]

✱ **EFFECTITO**, [Frequentat. ab *effecto. Not. Tir. p.* 36. *Effectitat.*]

° **EFFECTIVUS**, Efficiens. Vita S. Walth. tom. 1. Aug. pag. 255. col. 1 : *Cum infra secreta Canonis Hostiam elevans, deprompsisset verba sacramenti Effectiva, quando panis in Corpus, et vinum in Sanguinem Domini transubstantiantur, etc.*

¶ **EFFECTUALITER**, Reipsa, Gall. *En effet*, in Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 194. col. 2. apud Rymerum tom. 3. pag. 318. col. 2. et alibi.

¶ **EFFECTUARE.** Vide *Effestucare.*

° **EFFECTUM.** DE EFFECTO, Gall. *En effet*, Reapse. Charta ann. 1337. in Reg. 71. Chartoph. reg. ch. 43 : *Quæ de Effecto possidet seu possedit in dicto loco de Castronovo.*

¶ **EFFECTUOSE**, pro *Affectuose. Effectuose supplicantes*, apud Rymerum tom. 1. pag. 308. col. 2.

¶ **EFFECTUS**, *Lassatus, fatigatus, languidus, fractus, sine effectu.* Papias MS. [°° Vide Forcellinum in *Effetus.* Scribitur etiam *Effœtus.* Reinard. Vulp. lib. 4. vers. 111 :

Sex ovibus quondam sumtis illectus ad esum,
Et plus dimidio ventris inanis eras,
Vix libata tibi hic una est, Effœtus abisti, etc.]

° Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Effectus, sans fruit. Effectus, fructus*, in Gloss. Mss. Sangerm.

✱ **EFFECUNDO**, [Fecundo, fecundum reddo. *Vospic. Prob.* 21. Cum Sirmium venisset, ac solum patrium *Effecundari* cuperet, et dilatari.]

° **EFFEMES**, *La causa da ogni di.* Glossar. Lat. Ital. Ms.

EFFEMINARE, Castrare, in Glossis Isonis ad Prudentii Peristeph. Hym. 14. v. 190.

EFFEMINATI, Masculi, qui virilia patiuntur, *molles*, seu *qui in semetipsis feminas profitentur*, inquit Salvianus. Alcuinus de Off. divinis : *Sunt Effeminati, qui vel barbas non habent, sive qui alterius fornicationem sustinent.* Utitur etiam Gregorius Mag. lib. 4. Ep. 14. *Effeminati in viros pudoris contaminatione fœdari* dicitur Roma in Collat. Legis Mos. tit. 5. Apud Esaiam cap. 3 : *Et Effeminati dominabuntur eis.* Ubi Aquila, auctore Hieronymo, ἐναλλάκτας vertit, *qui se mutent, et turpitudinis exerceant vices.* Vide eumdem in cap. 4. Oseæ. *Puerilia stupra*, apud Ammianum lib. 28. Bacchus θηλυδρίου παιδὸς παιδαγωγός, dicitur Theodoreto de Græc. affect. serm. 7.

EFFEMINATORIUM, *Domus meretricum*, Lupanar, in Gloss. Isid.

° Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Effeminatorium, Bordel, Prov. quasi effeminat et evertit.*

° **EFFERATUM**, a Gallico *Effroy*, Terror. Lit. remiss. ann. 1355. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 448 : *Dictum Guillelmum ob hoc per capucium ceperat, propter quod, ac etiam propter Efferatum, Gallice Effroy, equi dicti Arnaldi, dictus Guillelmus ad terram cecidit*. Sed et vox Gallica *Effroy*, pro Tumultuoso motu et seditione, occurrit in aliis Lit. ann. 1358. ex Reg. 86. ch. 222 : *Comme Guillaume Lanyeux demourant à Dueilg, ait esté comme capitaine avec plusieurs autres du plat pays d'environ, aus Effroiz qui derreinement et n'agaires ont esté faiz par lesdites genz contre les nobles dudit royaume, à abatre en plusieurs lieux forteresses, et dissiper leurs biens et aucuns mettre à mort, etc. Effraé* vero pro Ira commotus, apud Joinvil. in S. Ludov. edit. reg. pag. 107 : *Le Roy fu forment Effraé, et li dit que moult estoit hardi quant il avoit tenu nulles convenances ne paroles au Soudanc, sanz parler à li*. Occurrit rursum ibid. pag. 118.

° **EFFERENTER**, Magno cum apparatu. Chartul. x. sæc. ex Cod. reg. 2777. fol. 19. laudatum tom. 3. novi Tract. diplom. pag. 140 : *Similiter exemplar imperialium litterarum, quæ Niceæ missæ sunt sancto Concilio dum adhuc piissimus imperator in Tracia resideret, ut deberet inde Efferenter in Calchedona migrare*. Vide *Efferentia*.

¶ **EFFERENTIA**, Elatio. *Mundanæ elationis Efferentia*, in Vita S. Apollinaris Episc. Valentiæ ad Rhodanum, apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 780.

° **EFFERVESCERE**, Metaphorice, Cum abundantia et copia erumpere. Chron. Pet. Azar. ad ann. 1331. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 233 : *Inter hæc rumores multi in Bononia Efferbuerunt, in quibus plurimi Bononienses per stipendiarios in ipsa civitate fuerunt interfecti*. Vide *Ebullire*.

¶ **EFFESTUCARE**, Per *Festucam* cedere, abdicare, Gall. *Déguerpir*, Leodiensib. *Effestuer*. Charta anni 1250. apud Miræum tom. 2. pag. 1233. col. 1 : *Nos ambo dictas justitias terrarum Episcopi... reportavimus libere et absolute werpivimus et Effestucavimus in manus illustris Dominæ M. Flandriæ et Hanoniæ Comitissæ*. Occurrit in Histor. Lossensi part. 2. pag. 18. inter Instrum. tom. 3. Gall. Christ. col. 46. ex quibus locis aliisque similibus emendandam puto Chartam anni 1228. apud Miræum tom. 2. pag. 851. col. 2. ubi sic habetur : *In eleemosynam perpetuam reportando Effectuavit*, pro quo, ni fallor, legendum *Effestucavit*. Vide *Festuca*.

¶ **EFFESTUCATIO**, Abdicatio. Charta Henrici Leodiensis Episc. ann. 1154. in Tabulario S. Nicasii Rem. : *In eodem capitulo guirpitionem et Effestucationem fecerunt*. Rursum legitur apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 2. pag. 257. et apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 436.

° *Effestukement*, in Charta ann. 1287. ex Chartul. Namurc. in Cam. Comput. Insul. fol. 7. r° : *Gest werp, raport et Effestukement, si comme deseure dit est, bien et souffissaument fais*.

° **EFFETA** *per duo ff scribendum*, in Gloss. Mss. Sangerm. Vide *Epheta*.

° **EFFETUS**, *Lassus, defatigatus*, in iisd. Gloss. pro *Effectus*. Vide supra in hac voce.

¶ **EFFEVUS** Libellus, Diploma Pontificium, Mabillonio. Fridegodus in Vita S. Wilfridi Episcopi cap. 47 :

> Ut jubar introiit, jubaris ceu nectar opimi
> Protulit Effevum liquido flavore libellum
> Hisce characteribus, etc.

¶ **EFFEXEGESIS**, *Explanatio superioris sermonis, Exageratio, ut serpens res mortifera*. Papias. *Effexegesis* pro *Exegesis* a Græco ἐξήγησις credo perperam irrepsisse.

¶ **EFFIALTES**, pro *Ephialtes*, Incubus, apud Papiam.

EFFICABILIS, *In omnibus expeditus*. Gloss. Isid.

EFFICACIA, Efficiendi vis, Gallis *Efficace*. Utuntur Ulpianus in leg. 33. de Usuris, (22, 1.) et in leg. 9. Cod. Th. de Executor. (8, 8.) [°° Adde lib. 1. tit. 15. const. 6. de offic. Vicar.] [Plinius lib. 11. cap. 5. de apibus. Vetus Inscriptio apud Grut. pag. 465. n. 5 : *Promoto xviro stlitibus judicandis oratori maximo. Decuriones et plebs Coloniæ Asculanorum propter humanitatem, abstinentiam, Efficaciam, etc*. Hoc est, Virtutem strenui atque efficacis viri. Sed quia, inquit Faber in Thesauro, *Efficacia* a calore naturaque ignea est, et itaque facile abripi et transilire limites potest, et injustitiæ fieri affinis, cum aliquid magis urget, quam par est, et æqui patitur ratio, idcirco miratur Ambrosius, in fratre suo Satyro *Efficaciam* simul et *Innocentiam* fuisse, Oratione ejus funebri. Sane et apud Græcos δεινός, et strenuum seu efficacem et iniquum atque atrocem, sive amarum et asperum notat, ut Servius auctor est. Vide *Acer* in eodem Fabri Thesauro.] *Efficaciter* dixit Seneca lib. de Brevitate vitæ cap. 6. [Plinius lib. 28. cap. 11 : *Efficacius rogare*. Plin. Jun. lib. 6. Epist. 6 : *Efficacissime coercere*, rursus Plin. Major. cap. laudato, *Efficacissime sanari*, lib. 26. cap. 12. *Efficaciter irruere*, id est, cum impetu strenue, fortiter, in Breviario Histor. Pisanæ ad ann. 1264.]

EFFICALE, Efficax. Chronic. Windesemense lib. 2. cap. 18 : *Fuit eorum firmum Efficaleque præsidium*.

¶ **EFFICATIO**, Effectus ; executio, Gall. *Effet, Accomplissement*. Litteræ Roberti Trecensis Episc. ann. 1232. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 969 : *Nec faciet quominus dicta donatio Efficationem et plenissimam habeat firmitatem*.

¶ **EFFICATIVE**. Reipsa, Gall. *En effet*, Acta S. Ansueri Mart. Julii tom. 4. pag. 105 : *Quo moreretur Efficative vitam consequi sempiternam*.

° **EFFICATUS**, Effectus, exsecutio. Lit. remiss. ann. 1378. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 17. col. 2 : *Dictam nostram ordinationem cassando, revocando et annullando, et nullus Efficatus seu efficaciæ esse decernendo, etc*. Vide *Efficatio*.

EFFICAX Magisteria. Vide *Magister officiorum*.

° **EFFICIALITER**, Efficaciter, Gall. *Avec force*. Conc. Regiense ann. 1285. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 197 : *Presbyteri parrochiales parrochianos suos.. moneant frequentius Efficialiter, et inducant ad decimas hujusmodi fideliter præstandas*.

¶ **EFFICIATUS**, f. pro *Officiatus*, Gall. *Officié*. Charta Henrici VIII. Regis Angl. ann. 1516. apud Rymer. tom. 13. pag. 542. col. 1 : *Contra Theolonarios, Custumarios, Stapularios, Efficiatos, Mercatores, etc*.

¶ **EFFICIENTIA**, Sententia *facta* seu lata. Bartholomæus Episc. Laudun. in quodam Judicio apud Acherium Spicil. tom. 8. pag. 174 : *Hanc itaque Efficientiam præsenti scripto firmari præcepimus, quod testium subscriptione et sigilli nostri impressione roborari curavimus*.

° **EFFICIUM**, pro *Officium*, Liturgia sacra. Quæst. Magist. Odon. de Missa ex Cod. Ms. Caroliloci : *Officium dicitur quasi Efficium, mutata prima littera propter decorem sermonis*.

EFFIDATUS, Papiæ *Præterritus*. In edito [et in MS. Bituric.] habetur *Perterritus*.

✱ **EFFIGIA**, [Idem ac effigies. *Plaut. Rud*. 2. 4. 7. Veneris effigia hæc quidem est. Habet etiam *Afran*. apud *Non*. 8. 77. et *Effigiæ* in plur. *Lucret*. 4. 46. 83. et 103.

EFFIGIARE, Effingere, depingere. Octavius Felix : *In lapides Effigiatos unctos et coronatos*. Sidonius lib. 6. Epist. 12 : *Sacravit templis, formavit statuis, Effigiavit imaginibus*. Solinus in Præfat. Polyhist. : *Ante omnia Effigiant modum capitis*. Paulinus lib. 3. de Vita S. Martini :

> Effigians clypeo insanam cristisque Minervam.

Idem. lib. 4 :

> .... quæ munere Christi
> Effigians illam quam Christo judice sumpsit.

Prudentius in Psychomach. :

> ... Nam viscera limo
> Effigians.

Ordericus Vitalis lib. 4 : *Scriptisque laudabilia virtutum suarum monimenta Effigiarunt*. Hanc vocem reponunt viri docti in leg. ult. Cod. Theod. de Excus. artif. (13, 4.) *Ad Effigiandos sacros vultus*, cum in edit. legatur *Efficiendos*. Utitur etiam idem Prudent. in Cathemer. Hym. 10. Peristeph. Hym. 4. etc. [Pro imitari vero, seu repræsentare sumitur in Prologo Vitæ S. Dympnæ Mart. Maii tom. 3. pag. 479 : *Assimilatus simiæ, quæ fortuitu gestus humanos Effigiare videtur*.] *Effigia, Effigies*, dixit Plautus.

¶ Effigiatio, Figmentum, in Actis SS. April. tom. 3. pag. 99.

¶ Effigiator, Qui effingit sive sculpendo sive pingendo. Legenda de SS. Martyribus in Hamburg et in Ebbekestorp reconditis, apud Leibnitium tom. 1. Scriptor. Brunsvic. pag. 184 : *Horum etiam memoriam celeberrimam libris extendere, decorum est scriptoribus, honestum cælatoribus, ingeniosum Effigiatoribus et pulchrum pictoribus*. Hic *Effigiator* idem videtur qui Sculptor, isque solus.

✱ **EFFIGIATUS**, [Ab *effigio, effigiato*. *Apul. Apolog*. Imagines variis artibus *Effigiatæ*. *Ammian*. 26. 7. Aurei nummi *Effigiati* in vultum novi principis.]

EFFIGIES, Species. Siculus Flaccus de Condit. agror. : *Congeries lapidum in Effigie maceriarum*. Supra : *In Specie maceriarum congerunt lapides*. Scriptores alii Gromatici : *Termini cursorii in Effigiem tubuli*.

✱ **EFFIGIO**, [Ad effigiem formo. *Sidon*. 6. *ep*. 12. Quem Græcia *Effigiavit* imaginibus. *Prudent*. 10. *Cathemer*. 4. Deus, qui hominem *Effigiasti*.]

EFFIGIUM, Ἀποτύπωμα, *Effigies*, in Gloss. Gr. Lat.

° Hinc nostris *Efficher*, pro *Imaginer*, Animo fingere. Poem. reg. Navar. Cantil. 16. tom. 2. pag. 37 :

> Beau douz amis bien me puis Efficher
> Que j'aing dou mont toute la mieus vaillant,
> La plus cortoise et la mieux avenant.

¶ **EFFILICARE**. Filices exstirpare ut terra arabilis fiat, Gall. *Essarter, Défricher*. Litteræ Galonis Copellæ ann. 1229 : *Ego tradidi Ecclesiæ Strum*. xxvi. *mensuras Ternienses jacentes in sartis ad Effilicandum in perpetuam souturam libere et pacifice possidendas, ita scil. quod Ecclesia jam dicta totam terram arabit et seminabit*.

✱ **EFFIRMO**, [Confirmo, firmum reddo.

Accius apud *Non.* 4. 64. Tu te ipse *Effirma*, et compara.]

¶ **EFFLAGRATIO**, *Altum et luculentum incendium.* Barthius in Glossario ex Guiberti Histor. Palæst. Cicero dixit ea notione *Deflagratio.*

✱ **EFFLICTO**, [idem quod afflicto, *affligere. Plaut. Stich.* 4. 2. 26. Non tu scis, quam *Efflictentur* homines noctu hic in via.]

✱ **EFFLOREO**, [Valde floreo. *Tertull.* seu *Cyprian. Judic. Domin.* 209. Talia florigeris nunquam nascuntur in hortis Lilia, nec nostris *Efflorent* talia campis. —2. Translate. *Cic.* 2. *Orat.* 78. *extr.* Apparebit, res eas non modo non esse communes, sed penitus ex ea causa, quæ tum agatur, *Effloruisse, h. e.* emanasse, egerminasse, ut flores ex plantis.]

* **EFFLUCTIO**, Effluentia, eluvies, difluvium. Charta ann. 1330. in Reg. 66. Chartoph. Reg. ch. 425: *Ut cloacæ purgentur et Effluctiones illarum.*

¶ **EFFLUERE**, A virtute deflectere, Viam virtutis deserere. Arnulphus Sagiens. Archidiac. contra Girardum Engolism. Episcop. apud Acher. Spicil. tom. 2. pag. 362: *Illis enim quorum eatenus ardentes monasticus ordo frænebat affectus, traditæ dispensationis occasio licentiam comparat Effluendi; nihilque ad periculum religionis efficacius est, quam irreligiosum sustinere pastorem.*

✱ **EFFLUUS**, [Qui effluit. *Avien. Prognost. Arat.* 1717. si flammis emicet ignis *Effluus. Id. Perieg.* 1162. In pontum cadit *Effluus* amnis.]

¶ **EFFOAGIUM**, Lignatio, tantum ligni in silva sumendum, quantum ad *focum* est necessarium, Gall. *Chauffage.* Charta Roberti Episcop. Lingon. ann. 1235. inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 207: *Cum Abbas et Conventus S. Benigni Divion. dicerent se habere usuagium in nemoribus de Villa-Comitis... ad omnia quæ vellent facere ad opus domus de Chasne, videlicet ad Effoagium ejusdem domus et ad opus furni.*

* Gallico *Effoaige*, vel *Effouage.* Testam. Hugon. V. ducis Burg. ann. 1314. inter Probat. tom. 2. Hist. Burg. pag. 152. col. 2: *Donons... l'usaige en nos boys de Voisins au chapelain, qui desservira en ladite chapele, por son Effoaige.* Libert. villæ *de Perrices* ann. 1347. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 32. art. 8: *Lesdiz homme et femmes auront leur usage en tous les bois nombannez* (non bannez) *pour marrenage, Effouage et closure de terres gaaignables.* Vide *Foagium* 2.

* **EFFOARE**, Calefacere, Gall. *Chauffer.* Charta ann. 1255. in Chartul. Buxer. part. 13. ch. 4: *Dedimus monachis Buxeriæ... furnum nostrum de Saveranges,... et usuagium plenum et liberum ad Effoandum ipsum furnum in omnibus les Batheyt de Saveranges.*

* **EFFOCARE**, Fauces elidere, veteri Interpreti Juvenalis Sat. 15. v. 222: *Quæ in somnis Effocabitur propter dotem.*

EFFOLARE, [Leviter lædere, Gall. *Affoler.*] Vide *Affolare.*

¶ **EFFONDATUS**, Effusus in epulas et luxum. Nicolaus *de Hanqueville*, Ord. FF. Min. circa ann. 1300 in Sermone S. Laurentii: *Sobrius potus est sanitas animæ et corporis; ergo superfluitas est destructio utriusque. Certe multi Christiani sunt Effondati et nimis fentati quasi equi, et ita pejores sunt equis.* Pro *fentati* puto legendum *fœdati.*

* **EFFONDRARE.** Vide infra *Effrondare.*

✱ **EFFONTIRE**, [Venenose loqui. Dief.]

III

EFFORCIALITER, Cum copiis militaribus, cum *efforcio*: *Avec forces.* Mathæus Paris ann. 1213: *Tu ita Efforcialiter venias cum equis et armis.* Idem in Vitis Abbatum S. Albini: *Promiserunt, quod Efforcialiter vobis subvenirent de pecunia sua.* Vide *Efforcium.*

EFFORCIARE, *Distringere*, Mulctare, cogere, Regiam Majestatem lib. 1. cap. 7. § 16: *Si ipse tenens ad primum diem non venerit, ejus plegii in misericordia Do. Regis erunt, et super placito capitali ipsi plegii Efforciabuntur,* Ubi Skenæus, distringentur, *Sal be poinded et distrenziet.* Aresta ann. 1259. 1. Reg. Parlam. fol. 15: *Conquerebantur homines de Balagniaco, quod Petrus de Balagniaco armiger Efforciabat eos, et plura damna eis inferebat propter garennam suam, etc.* Charta Adami Episcopi Meldensis ann. 1289. in Tabulario ejusdem Ecclesiæ fol. 83: *Et si nobis Episcopo de dictis mobilibus in villis Decani et Capituli Efforcietur, nos Decanus et Capitulum dictam fortiam tenebimur amovere, etc.* [Charta Comitissæ Augi, apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1142: *Dominus rex me non Effortiabit de me maritando, nec heredes mei firmabimus, nec infortiabimus fortericias aliquas a puncto in quo sunt modo.*]

* Nostris *Efforcier*, pro Effringere, vulgo *Forcer.* Charta ann. 1406. ex Bibl. reg.: *Et vist que la serreure de ladite chappelle avoit esté Efforciée à Dagues. Efforcer,* pro Ingravescere, apud Villehard. paragr. 19: *Sa maladie* (de Thibaut) *crût et Efforça tant, que il fist sa devise et son lait, et départi son avoir.*

Efforciamentum, seu Afforciamentum, Districtio vel inquisitio. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 280: *Et idem Abbas veniet per aliquem liberum hominem attornatum suum, qualem præsentare voluerit ad Efforciamentum Curiæ tantum.* Charta Edw. III. tom. 2. pag. 832: *De tribus virgatis terræ... quietis de... sectis curiæ, et adventibus, et Afforciamentis.*

¶ **EFFORCIARI**, Niti, conari, Gallis *S'efforcer.* Charta ann. 1323. ex Tabulario Argentoliensi: *Nisi sunt seu Efforciati facere explecta justitiæ.*

¶ **EFFORCIATA** Femina, Cui vis illata est, a Gallico *Forcer.* Archivum Abbatiæ Buzeii: *Ego Eugo Dominus de Ponte... concessi duabus illis Abbatiis totum mercatum meum de Ponte cum omni justitia et districto, præterquam de femina Efforciata et latrone suspendendo.*

* **EFFORCIATE**, Cum multis copiis militaribus, Gall. *En forces,* alias *Efforciément.* Charta Margar. comit. Fland. ann. 1256. ex Chartul. sign. *Decanus* S. Pet. Insul. fol. 178. r°: *Cum nos viros venerabiles decanum et capitulum Insules rogavimus, ut hospites suos nobis accommodarent, et eos apud Enghien mitterent honorifice et Efforciate cum armis, pro corpore nostro custodiendo et honore nostro salvando.* Lit. Ludov. X. ann. 1315. in Reg. A. Cam. Comput. Paris. fol. 70. r°: *Enjoignez de par nous estroitement que tretuit selonc l'estat de chascun ... viengnent appareilliez si souffisamment et si Efforciément en armes et en chevaus, etc.* Vide *Efforcialiter.*

EFFORCIATUS, Spissus: Gallis, *Renforcé.* Testamentum Willelmi, cogn. Longa spada, Comitis Sarisberiensis tom. 2. Monastici Angl. pag. 931: *Unam Dalmaticam de croceo cendallo bene Efforciato.*

Efforciati Nummi, [dicti sunt quorum materia purior erat minusque adulterata.] Charta Bernardi Episc. Santonensis ann. 1151. apud Sammarthanos: *Dedit* 10. *libras Efforciatorum nummorum.* Alia ann. 1330. apud eosdem in Episc. Tolonensib.: *Octo libras Reforciatas habet.* Tabular. S. Mariæ Santon. ann. 1168: *Decem solidi Enfortatorum.* Vide *Moneta fortis.* Tabular. S. Dionysii Novigenti, ex Charta Roberti de Mauritania: *Dedit* 5. *solidos Dunensium Exforciatos.*

EFFORCIUM, Exercitus, copiæ militares: Gallis *Forces*, vel *Effort.* Acta Innocentii III. PP. pag. 13: *Familiares Regis ad summum Pontificem clamare cœperunt, ut eis cum Efforcio mitteret protectorem.* [Vide *Exforcium.*]

* **EFFORESTARE**, Terras de forestæ jure demere, et in pascua aut culturam redigere, idem quod *Deaforestare.* Vide in *Foresta.* Chartul. S. Austreg. Bitur. fol. 59. v°: *Si nemus venumdetur vel Efforestetur, totum erit capituli.*

* **EFFORIS**, Foris. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Deffora, Prov. foris, Efforis.*

✱ **EFFORMARE**, effingere, exprimere, *Vos.* de vit. 708.

✱ **EFFORMIS**, et Eformis, [ex forma, vel secundum formam factus. *Not. Tir. p.* 110. Forma, formula, formosus, informis, eformis, deformis.]

EFFOROS. Synodicon Raphaelis Archiep. Nicosiensis pro Græcis sub ann. 1252. editum cum Constitutionib. Nicosiensib. post cap. 32. in Præfat.: *Scribentes aliqua breviter circa hæc, et ea tam Græcis Episcopis, quam Efforos, et aliis regni prædicti Græcis Clericis, etc.* Cap. 7: *Quam Constitutionem tam ab Episcopis, quam a Presbyteris, Efforos, Magistris, Capellanis,... præcipimus inviolabiliter observari.* Cap. 24: *Prædicta omnia per Episcopos volumus in suis locis... exponi... Hoc idem præcipimus Efforos in suis locis, item Magistris, Capellanis Græcis, qui sunt in civitatibus, vel alibi constituti.* Ubi *Effori* videntur esse Plebani, Curiones, ex Gr. ἔφοροι, *inspectores, præsides*, cujusmodi forte erant *Ephori* apud Lacedæmonios.

EFFORSARE, Munire. [Confirmatio privilegiorum Ecclesiæ Narbon. ann. 1165.] apud Acher. tom. 13. Spicil. pag. 319: [*Liceat jam dicto Pontio Archipræsuli et successoribus suis omnia castra, quæ nunc habet et possidet... condirigere et Efforsare.*]

¶ **EFFORTIARE.** Vide *Efforciare.*

✱ **EFFOSSIO.** [Gall. *exhumation.* Vide *cymiterium.*

¶ **EFFRACTARIUS**, ut mox *Effractor.* Willelmus Monachus sancti Dionysii in Epistola anni circiter 1155. inter Anecd. Marten. tom. I. col. 443: *Habet præterea vallis nostra ex rupibus excisas specus, in quibus incolæ se suaque mediis nivibus tuentur a frigore, æstivis mensibus a calore. In his nec vinum corrumpitur, nec granum infatuatur, non putrescit fructus, nec timetur Effractarius.*

EFFRACTORES, Qui januas effringunt, ædes per vim ingrediuntur, effractis januis. Gloss. Lat. Gr.: *Effractores*, Θυρεπανοίκται. *Effractarius*, Θυρεπανοίκτης. *Effractura latronum*, apud Paulum lib. 5. Responsor. *Effractor et fur*, de dæmone, in Passione S. Afræ apud Velserum. Pseudo-Marcellus de Conflictu S. Petri et Simonis Magi: *Ego enim cum ejus essem discipulus, malignum, et infanticidam, et maleficum illum, et Effractorem cognoscerem, deserui eum, etc.* Lex Burgund. tit. 29 § 3: *Effractores omnes, qui aut domos aut scrinia expoliant.* Tit. 89: *Effractores domuum.* Occurrit apud

JC. Vetus Consuet. Turon. tit. ult. : *Crocheteurs, aussi larrons, qui ont fait bris, doivent estre pendus et estranglez.*

EXFRACTOR, Eadem notione, Acta S. Quirini Mart. n. 9 : *Horum autem* (qui in carcere detinebantur) *quidam Exfractores sunt, alii adulteri et malefici, ac diversorum criminum rei.*

EFFRACTUS, Fractus animo, pavidus, Gal. *Effrayé*. Gesta Philippi III. Regis Franc. pag. 534 : *Ulterius pertransire non audentes, Effracti et vacui, ad illum, qui eos miserat, redierunt.*

° *Effréé*, eodem sensu, in Mirac. B. M. V. Mss. lib. 1 :

Theophylus est en angoine
Et Effréés trop durement.

° **EFFRÆNIS**, Effrænatus. Willel. Malmesbur. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 243 : *Ubi considerari potuit ingenita et Effrænis viri barbaries, etc.*

EFFRETARE, Fretum, seu amnem pertransire. Baldricus lib. 1. Chron. Camerac. cap. 97 : *Quia iste fluvius, si quando imbres incumbant, in tantum excrescere solet, ut absque navigio Effretari non possit, etc.*

° **EFFRONDARE**, pro *Effondare*, Demergere, a vet. Gall. *Effonder* et *Effondrer*, eadem acceptione. Charta Phil. VI. reg. Franc. ann. 1337. ex Bibl. reg. col. 15 : *Et ipsam barcham in mari Effrondaverant.* Joinvil. in S. Ludov. edit. reg. pag. 130 : *Il avoit bien huit cens personnes en la nef qui touz feussent sailli és galies pour leur cors garantir, et ainsi les eussent Effondées.* Le Roman *de Garin* ibib. in Glossar. :

La barge Effondrent, etc.

° Sed non uno significatu *Effondrer* nostris usitatum. Pro Effodere, in Ch. ann. 1321. ex Chartul. 23. Corb. : *Lesquelx marés porront et poent lesdits religieux tourber et Effondrer toutesfois que il leur plaira.* Scalpello incidere, ut sanies effundatur, sonat. in Lit. remiss. ann. 1368. ex Reg. 99. Chartoph. reg. ch. 519 : *Plures moletas, quas dicebat ipsum equum habere in tibiis, flebotomavit, Gallice Effondrit.* Pro Exenterare, vulgo *Eventrer*, in aliis Lit. ann. 1470. ex Reg. 195. ch. 478 : *Ne tirez pas ribaudailles ; car se vous tirez, je vous Effondrerai.*

° **EFFRONS**, Impudens. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Effrons, sans honte, vel effronté.* B. de Amor. in Spec. sacerd. Ms. cap. 44. de Verecundia :

Nunquam sis Effrons : nam virtutum pudor est fons :
Effrons sive biffrons non est a sordibus insons.

Vide *Effronter*.

EFFRONTER, Impudenter, apud Gaifferium Monachum in Vita S. Lucii PP. n. 6. Vopiscus in Numeriano : *Consilii semper alti, nonnunquam Effrontis, sed prudentis.*

¶ **EFFRUTICARE**, Pullulare, germinare instar fructicis, apud Tertullianum lib. 1. ad Nationes cap. 5. et lib. de Anima cap. 27.

° **EFFUCTIO**, φλυαρῶ. Glossar. Lat. Gr. ubi cod. San-germ. *Effutio*.

° **EFFUCTURUS**, Obventurus. Charta ann. 1138. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 483 : *Quidquid etiam mihi vel meis successorio jure, sive alio modo Effucturum est, hoc totum plenarie tibi cedo, ut dominus sis, etc.*

¶ **EFFUGACIO**, ἀποφυγή, *Effugium*. Suppl. Antiq.

¶ **EFFUGARE**. Abire vel abducere quasi fugiendo, apud Thomam *Madox* Formul. Anglic. pag. 108 : *Licebit præfatis Abbati et Conventui et successoribus suis, in prædicto manerio nostro... distringere et districciones ibidem ad tunc inventas capere, abducere, et Effugare, et penes se retinere, quousque dictus annualis redditus viginti solidorum seu aliqua parcella ejusdem... sint persoluta.* Apud S. Augustinum Serm. 1. Feria. 2. Pentecostes, *Effugari* est in fugam ejici, ut et apud S. P. Chrysologum Serm. 12. extr.

EFFUGUS, *Fugitivus, vel extra fugiens, qui scilicet continue et sæpe fugit.* Joan. de Janua.

✱ **EFFULCIRE**, [Plene fulgere. DIEF.]

✱ **EFFUMIGATUS**, [particip. ab. inusit. *effumigo*, fumo expulsus. *Tertull. ad Martyr.* 1. Tanquam coluber excantatus, aut *Effumigatus*.

✱ **EFFUMO**, [fumum emitto. *Sever. Ætn.* 497. *Effumat* moles.]

° **EFFUNDAMENTUM**, Fundus, ager. Charta ann. 952. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med ævi col. 133 : *Scola Sacerdotum de ecclesia beatæ Dei genitricis Virginis Mariæ, quam nos ipsis jugalibus in nostro proprio Effundamentum edificavimus, quæ nos libere et possidere visi sumus in loco et fundo, quæ vocatur flumen Vedre, etc.* Vide *Fundamentum* 1.

EFFUNDARE. Papiæ MS. *Radicitus eruere*, quasi e *fundo* : perperam edit. *Effuncare*, licet ita etiam alius MS. præferat. [Bituricensis habet *Effungare*.]

✱ **EFFURENCIA**, [Effectus. DIEF.]

° **EFFUSIONES**, Loci, in quibus sal ex caldariis in patellas effunditur. Bulla Innoc. III. PP. pro monast. *de Tart* ann. 1200. inter Probat. tom. 1. Hist. Burg. pag. 91. col. 1 : *Et quindecim Effusiones salis, et sex solidos, et tres denarios, quos habet ex dono Stephani quondam Metensis episcopi.* Vide *Sedes salinariæ* in *Sedes* 4.

✱ **EFFUSOR**, [Qui effundit. *Augustin. Serm.* 27. *de divers. in fin.* Redemptor tuus, *Effusor* pretii, etc.]

¶ **EFFUSORIUM**. ἐκχυτήριον. Gloss. Lat. Græc. San-German. Janus in Supplemento Antiquarii legit : *Effusorium*, ἔκχυσις. *Effusio*. Vide *Fusorium*.

° **EFFUSUS**, Effusio, effluvium. S. Vict. Rotomag. episc. lib. de Laude SS. apud D. *Le Beuf* tom. 2. Collect. var. Script. pag. 14 : *Nullus Effusus sanguinis ad præsens, nec persecutor insequitur, et replemur gaudio triumphorum.* A Latino *Effuse*, nostri *Effondément* dixerunt, pro *Abondamment*. Hist. Caroli VI. pag. 105 : *Ils le remercierent humblement, en baisant la terre et en pleurant Effondément.*

¶ **EFFUTARE**, ὁμολογεῖν, *Confiteri*. Gloss. Lat. Gr. Sangerman.

¶ **EFICARE**, Judicium ann. 862. inter Instrum. tom. 1. novæ Hist. Occitanæ col. 116 : *Tunc decrevimus judicium per Gothorum legem, et ordinavimus Randrico misso nostro, ut super ipsas res venire faciat, et de furtibus Petrone Eficat, et partibus Richimiro mandatario Richimiro Abbate jure revestire faciat.* Suspicor legendum *Efforciat* ; eadem enim videtur notio. Hic agitur de Petrone, qui rem Abbatis Richimiri propriam vendiderat. Juxta Legem Wisigothorum in prædicto Judicio laudatam lib. 5. tit. 4. § 8 : *Qui alienam rem vendere vel donare præsumpsit, Duplam se domino cogatur exsolvere.* Ad hanc legem, ut puto, referuntur hæc verba : *De furtibus Petrone Eficat*, hoc est, si recte interpretor, *efforciat*, seu mulctet Petrone, quod rem suam vendere præsumpserit. *Furtibus* pro *furtis* hic esse existimo. Vide *Efforciare* et *Furtus*. [° potius *Eficere* ; f. pro Efficere : adeo ut sensus sit, de furtis Petrone inquirat vel efficiat, etc.] [°° f. *de foribus Petrone ejiciat*.]

EFORA. Orig. Murensis Monasterii pag. 10 : *Librum Regum cum Job et Thobia, et Judith, et Hester, et Machabæorum, et Paralipomenon, et Efora.* Pag. 30. *Duo libri Machabæorum, et Paralipomenon, et Eforas.* [Mendum est pro *Esdras*.] [°° An *Judicum* ?]

¶ **EFRANGERE**, Effringere. Testam. anni 690. apud Felibianum Histor. San-Dionys. pag. XI : *Ut nullus cum illa persona, quæ voluntatem nostram aut deliberationem Efrangere voluerit, communecare non præsumat.*

° Hinc nostris *Effresler*, eodem significatu. Mirac. Mss. B. M. V. lib. 1 :

La grans cloche de no clochier,
Qui ne se degne mie lochier,
Se n'est pour fu ou pour meslée,
Brisié fu et Effreslée.

° *Efracer*, pro Dilacerare, vulgo *Déchirer*, in Lit. remiss. ann. 1382. in Reg. 120. Chartoph. reg. ch. 275 : *Icellui Biset procédant de pix en pix le prit et ahert par tele maniere, qu'il lui Efraça mantel, chaperon et aumusse.*

° **EFRICUM**, Idem quod Italis *Ripa*, quibus, ex Acad. Cruscanis, *e ogni tagliamento di terreno*, Incisio agri, fossæ species, qua agri separantur, et distinguntur. Consuet. Neapolit. Mss. : *Si duorum terræ sunt confines, quarum una est eminentiori loco, alia inferiori, sive in loco depresso, ... nisi ostendatur sive distinguatur una terra ab alia per terminos finales, vel per instrumenta publica, per quos dicatur et declaratur esse ejus, qui inferiorem terram, sive terram, quæ est in loco depresso, habet, ut quod servatur in ripa, idem in eo, quod secundum vulgarem usum loquendi Neapolis Efricum dicitur, haberis* (f. habebit), *terram inferiorem, sive in loco depresso, potest prope ripam sive Efricum cum bobus junctis arare terram suam, et in tantum quantum potest, cum ipsis bobus junctis arando terram suam, poterit appropinquare ad ripam et Efricum.*

° **EGALARE**, EGALLARE, Æquare, census et servitia inter vassallos cohæredes æqua portione partiri. Terrear. Bellijoc. ann. 1529. fol. 96. v° : *Debere confitetur...... unum denarium Viennensem monetæ prædictæ de annuo servitio, Egalato cum dicto Michon.* Infra : *Egallato.* Hinc

° EGALLATIO, Partitio, divisio, in eodem Terrear. fol. 8. r° : *Item novem denarios Viennenses, ... Egallatione facta inter dictos confitentes, Bonitum et Johannem Crozier.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Egalesa, Prov. æqualitas, parilitas. Egaument*, æqualiter, in Charta ann. 1391. ex Reg. 140. Chartoph. reg. ch. 93 : *Vint livres de rente annuelle et perpétuelle, à distribuer Egaument à ceulx, qui seront au long desdites messes. Ingaument*, eodem intellectu, in Chron. S. Dion. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 287. et *Oelment*, in Charta Joan. comit. Catalaun. ann. 1232. ex Reg. Comitat. Clarimont. : *Les amendes seront Oelment communes de moy et dou prieur de Bragny. Onniement*, eadem notione, apud Bellom. Ms. cap. 14. Vide infra *Equantia*.

¶ **EGALATIO**, Exæquatio. V. *Exgalatio*.

¶ **EGALDIUM**, Idem quod infra *Esgardium*, Judicium, sententia. Consuetud. Lemovic. art. 41 : *Satisfacto de meliorationibus, si quas fecerit acquisitor, ad Egaldium Consulatus.*

° 1. **EGALISARE**, Ex æquo partiri. Pac-

tum inter Ludov. dom. de Castro-novo et homines ejusd. loci ann. 1461 : *Ex dictis habitatoribus eligentur quatuor probi viri, qui dictam talliam Egalisabunt, tam super se, quam super alios habitatores.* Vide *Peræquatores.*

° 2. **EGALISARE** Pondus, Illud ad exemplar expendere. Stat. Avenion. lib. 1. rubr. 24. pag. 96 : *Habeat curia penes se simile pondus Parisiense legale, et alia pondera legalia ad ponderandum scuta, testones et alias monetas, cum quibus pondera legitimentur seu Egalisentur.*

¶ **EGALITAS,** Æquitas. Charta Petri *de Briand* Abb. S. Joannis Angeriac. ann. 1595. e Chartulario ejus Monasterii pag. 557 : *Nos de vita, moribus, probitate, Egalitate, experientia et industria fratris Johannis Pasquier.... debite certiorati, etc.*

° **EGALLARE,** Egallatio. Vide supra *Egalare.*

¶ **EGALUM.** *De egalo,* id est, Æque, pariter, Gall. *Egalement.* Formula exorcismorum apud Baluz. tom. 2. Capitularium col. 664 : *Ut vos non offendat Dominus de radio solis, sicut vos offendit de Egalo flos in nomine sanctæ Trinitatis. Amen.*

° **EGAUNNUM,** pro *Engannum,* Fraus, dolus. Chartul. de Domina in Delphin. ch. 11 : *Si quid juris in supradicto honore habebant, totum fideliter et sine Egaunno ad prædictum monasterium de Domina donaverunt.* Vide *Ingenium* 1. Hinc *Egéner* et *Esgéner,* pro Fraudare, nocere, ut videtur, in Lit. ann. 1375. tom. 6. Ordinat. reg. pag. 148 : *En quoy le commun de ladicte ville et du pais d'environ, qui achate sel en ladicte ville, a esté et est moult fraudé et Egéné par lesdiz vendeurs.* Lit. remiss. ann. 1394. in Reg. 146. Chartoph. reg. ch. 215 : *Plusieurs gens apportoient du sel en petiz vaisselez et le mussoient pour nous Esgéner et tolir nostre droit.* Pro Imminuere, privare, vulgo *Appauvrir, diminuer,* in aliis Lit. ann. 1407. tom. 9. earumd. Ordinat. pag. 312 : *Sans grever partie ou Egéner son droit.* Charta ann. 1322. ex Tabul. S. Pet. Carnot. : *Et nous reguardens en pitié et meus de bone volenté, ne voulens pas que l'église fut Esgénée des dons que l'on leur avoit fais, etc.*

¶ **EGEATOR,** *Hortator navis, a mari Egeo.* Gloss. Isid. ad quas recte Grævius ; De mari Ægeo nugæ. Lege ex Papia : *Egetor,* ἡγήτωρ Græce, *Hortator ;* nimirum κελευστής.

° Rectius in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Egeator, locator navis, Nauchier, Prov.*

¶ **EGENTIA.** Charta Henrici Regis Angl. in Hist. Harcur. tom. 3. pag. 151 : *Sciant me reddidisse et præsenti carta confirmasse Baldino filio Gisleberti Servienti meo totas Egentias suas et ministeria sua.* Legendum *Sergentias,* Gall. *Sergenterie.* Officium *Servientis,* seu Apparitoris, Gall. *Sergent.* Vide *Serviens.*

✱ **EGER.** [Tristis ; infirmus. Dief.]

EGERARE, apud Papiam MS. est *Spernere, detestari, execrare.*

¶ **EGERIA,** *Noxia.* Gloss. Isid. Optime Reinesius in Variis lib. 1. cap. 8. correxit *Nixia ;* quod Egeria sit nympha, quæ præsit puerperiis. Sunt verba Grævii.

✱ **EGEROSUS.** [Medicus. Dief.]

✱ **EGERSIMON.** [Ab ἐγείρω, Excito, expergefacio, usurpatur a *Capell.* 9. *p.* 308. de carmine suavi, excitandis animis, oblectandisque idoneo.]

¶ **EGESTAS,** Infirmitas. Albin. Alcuin. Flaccus in Miraculis S. Richarii April. tom. 3. pag. 455 : *In gravissimam incidit Egestatem, ita ut nec se valuisset in aliud vertere latus.*

EGESTUOSUS, Egenus, egens : *Mendicus,* Isidoro in Gloss. *Miseriis oppressus,* Papiæ. Gloss. Gr. Lat. : Ἐνδεής, *Egestuosus, indigens, indiga.* Salvianus lib. 2. de Gubern. Dei : *In comparatione dudum sui Egestuosus, in comparatione sui solus.* Idem lib. 4 : *Obsecrans, ne homini misero et Egestuoso rem ac substantiam suam tolleret.* Utitur et lib. 5. et 7. et ad Eccles. Cathol. lib. 3. et 4. ut et Victor in Epit. in Cocceio Nerva.

° **EGESTUS,** Exundatio, Gall. *Décharge.* Charta ann. 1322 : *Dicto Bernardo Petrus la Veruha dedit aquagium et Egestum sive meatum per terras et prata ejusdem domicelli ad aquandum.*

¶ **EGETOR.** Vide *Egeator.*

° **EGGHEWAPENE,** vox Germanica. Charta Ernesti ducis Brunsvic. ann. 1335. apud Ludewig tom. 10. Reliq. MS. pag. 27 : *Item si aliquis incusatur de hujusmodi læsionibus, nemo potest vel debet proscribi, morte accepta, nisi læsio fiat cum armis, quæ vocantur Egghewapene.* Vide *Wapeldrinc.* [°° Sunt Arma acuta. Vide Haltaus. Glossar. Germ. col. 254. voce *Ecke-waffen.*]

° **EGIDIARE,** pro *Ægidiare,* cum Ægide pugnare, certare. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Egidiare, Escrémir.* Vulgatius, *Escrimer.* Vide infra *Ensiludium.*

EGIDIENSES Denarii, Qui cudebantur in civitate S. Egidii, vel nummi Comitum Tolosæ, qui *Comites S. Egidii* vulgo appellabantur. *Solidi Egidiensium denariorum,* in Charta Gibelini Archiep. Arelatensis ann. 1106. [° Vide in *Moneta Baronum.*]

EGILDE. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 88 : *Si quis alium fugiens, ut ira decertantium vel causa persequentium sæpius impetravit, præcipitio vel aliquo moriatur, reddat eum, qui injuste perfugiebat, nec sibi mortem intulisse, nec Egilde meruisse videatur.* Vide *Gildum.* [°° Al. *egilde jacuisse.*]

° **EGILOPA,** Egilopium. Vide supra *Ægilopa.*

¶ **EGISO.** Glossarium Segueriano Codici præmissum : *Orrescens, dispiciens, seu in rustico proverbio, Egiso.*

¶ **EGITURA,** Egestas, Tertulliano adv. Marc. lib. 4. cap. 24.

EGLECOPALA, Genus Cretæ seu margæ columbinæ Gallis, ut auctor est Plinius lib. 17. cap. 8.

¶ **EGLISIA,** pro *Ecclesia,* Hisp. *Iglesia,* Gall. *Eglise,* in Instrumentis ann. 821. et 873. tom. 1. novæ Hist. Occitanæ col. 56. et 125.

° Bis legitur in Lit. ann. 1411. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 617. et 618. *Eglegie,* apud Petr. de Font. in Consil. cap. 21. art. 52.

EGLITRÆ, [Eglidriæ, f. Aqualis, Gallis *Aiguiere,* ab *Hydria,* Vas liquidorum] Apud Tyronem in Notis, eo Capite, ubi vasa plura recensentur pag. 164. lego, *Amma, Ammula, Catacussis, Eglitræ, Pelvis.* Pag. seq. *Candelabrum, Cicendilæ, Eglidriæ, Stuppa, Bitumen.*

1. **EGO,** *nis, et Egona, æ, sæculum,* Papiæ. *Egones penultima producta, sunt Sacerdotes rustici.* Joan. de Janua. [Gloss. Isid. *Egones, Sacerdotes rusticorum.* Supra : *Econes, Sacerdotes rustici.* Papias habet, *Ægones.* Consule Grævium in Notis ad Glossas Isidori.]

°° 2. **EGO.** Virgil. Grammat. pag. 13 : *Ego autem diphtongo careat, et sic declinetur : Ego, Egis, et præterito tempore egi breviatum, etc.*

✱ **EGOCEROS.** [Caprinus. Dief.]

¶ **EGOMENUS,** pro *Hegumenus,* Abbas. Elias Episc. Jerosol. in Epistola pro Malaceno Episcopo, apud Mabill. tom. 3. Analect. pag. 434 : *Si et per totum estis imitatores Christi, Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Egomeni, Reges, Comites, etc.*

EGONICUS, Formula veteris Formatæ apud Baluzium tom. 2. Capitul. pag. 84 : *Scientia quidem non extollitur a nobis, quia nec potest Homerica, sed, ut ita dicamus, ut in pluribus non civilibus, sed exterioribus vulgo Egonica.*

EGONIUM. Vetus interpres Moschionis, apud Josephum Scaligerum Epist. 327. ῥύπος, *Egonium.* An *Egovium ?* nos enim *Egout* dicimus *sordium* eluviem, cloacam.

EGRADATIM, pro *Gradatim.* Gauterius Cancellar. de bellis Antioch. pag. 454 : *De gestis prius edisseram, ut Egradatim enarrando partem malorum, etc.*

EGRAGINARE. Fragmentum Petronii : *Itaque per scutum, per ocream Egraginavi, quemadmodum ad illam pervenirem.*

° **EGRANIUM,** Vectigalis species, an pro lignis quadratis ? inter Redit. præposit. Corbol. ex Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 2. fol. 108. r°. col. 1 : *Teloneum merrenii, iij. lib. Egranium, viij. lib. consuetudo carpentariorum, lx. sol.*

¶ **EGRAPSI,** pro *Subscripsi,* Græcissans dixit Christianus Autissiod. Episc. apud Mabill. de Re Diplom. lib. 6. Tabella 57. [✱ Verbum semi-græcum, semi-latinum, ἔγραψα, subscripsi : « Christianus, Autisiodorensis episcopus, *egrapsi.* » (Pistis, ann. 864, mus. arch. dep. p. 20.)]

° **EGREDARIUM,** Graduum series, Gall. *Escalier.* Testam. Burgond. de Podio Luper. ann. 1350. ex Tabul. S. Vict. Massil. : *Actum...... infra cameram pensenham, quæ subtus magnum Egredarium, quo ascenditur supra magnam aulam.* Charta ann. 1369. ex Tabul. Montismaj : *Asportaverat duas parvas campanas de cloquerio majori et unam aliam parvam prope Egredarium dicti monasterii.* Form. MSS. ex Cod. reg. 7657. fol. 32. v°. : *Talem sic percussum, vulneratum et maletractatum per eos de dicto campanali ipsius ecclesiæ per Egredarium temere projecerunt.* Comput. ann. 1400. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 150. col. 1 : *Pro clavellis.... emptis per Stephanum Coli fusterium, qui aptavit l'avant-piech Egredarii domus consulatus de novo.*

° **EGREDATUM,** Eadem notione. Charta ann. 1328. ex Tabular. Massil. : *Item compleatur Egredatum fustæ portalis Guillelmi de Massilia.*

¶ **EGREDI,** Educere. Translatio S. Angeli Carm. Maii tom. 2. pag. 60 : *Antiquiores cives assueverunt illam* (arcam) *Egredi a cancellis et clausuris.*

EGREGIATUS, seu *Egregii* titulus honorarius, concessus ut plurimum iis, qui in Palatio militaverant, aut quibus provinciæ commissæ fuerant, Primipilaribus post emeritam militiam, et Cæsarianis, ut est in Cod. Th. leg. 1. de Honorar. codicill. (6, 22.) leg. 3. de Cohortal. (8, 4.) leg. 1. de Cæsarian. (10, 7.) leg. 5. de Decurion. (12, 1.) ex quibus colligitur, *Egregiatum* dignitate *Perfectissimatu* inferiorem fuisse. Ad hos titulos honorarios respexit Lactantius lib. 5. Divin. instit. cap. 13 : *Nemo denique*

Egregius, nisi qui bonus: nemo Clarissimus, nisi qui opera misericordiæ largiter fecerit: aut Perfectissimus, nisi qui omnes gradus virtutis impleverit. Vide eumdem lib. de Mortibus Persecutor. n. 21.

° **EGREGLÆ**, *Extantiæ*, in Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641. Rursum infra: *Extantiæ, Egregiæ vel essentiæ.*

° **EGREGIE**, Dure, acriter. Inquisit. ann. 1268. ex schedis Pr. *de Mazaugues: Cœpit eum, et Egregie fecit eum verberari.*

° **EGREGISSIMUS**, EGREGIOSISSIMUS, pro *Egregiissimus*, maxime egregius. Charta ann. 1448. ex schedis Mabill. vol. 7. fol. 211. r°: *Cum Egregissimo et potentissimo principe et metuendissimo domino D. Francisco duce de Britannia.* Alia Caroli VII. reg. Franc. ann. 1426. ex Reg. Cam. Comput. Paris. ab ann. 1421. ad 1436. fol. 99. v°.: *Attendentes Egregiosissima, maxima, arduissima et memorandissima, quæ prudentissime nobis impendit obsequia,... Gilbertus Motern, nunc dominus dicti loci de Fayeta marescallus Franciæ, etc.*

¶ **EGRESSORIUM** NOÆ, Locus ubi Noë egressus est ex arca. Beros. lib. 3.

° **EGRESSUS**, Fructus seu proventus prædii. Chron. S. Benig. Divion. apud Acher. tom. 1. Spicil. pag. 370: *Cum mancipiis plurimis,..... exiis et Egressis, omnibus rebus exquisitis et inquirendis.* Vide *Exius.*

EGREX, *Eximius, eminens.* Gloss. Isid. [Ab *Egrex*, quæ eadem vox est atque *Egregius*, quasi selectus e grege, fit *Egregior* apud Lucretium lib. 4:

Nam nihil Egregius, quam res discernere.

Et Juvenalem Sat. 11:

Egregius cœnat, meliusque miserrimus horum.]

¶ **EGRIMONIUM**, ἀῤῥωστία, *Morbus, infirmitas.* Supplement. Antiquarii. Vide *Ægrimonium.*

° **EGRIPUS**, f. Pomarium, Gall. *Verger.* Pactum inter episc. Neapolit. et abbat. monast. SS. Serg. et Bac. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 455: *Et a parte meridiei est Egripus, qui est in terre et campu, qui vocatur Catitianum...... Primo termine marmoreum, quod est Silici, qui est fictus in scriptum Egripum a parte meridiei, etc.* Pluries ibi. Vide *Ægripomium.*

¶ **EGROISIATURA**, Cutis unguibus perstricta, Gall. *Egratignure.* Privilegium Thossiaci in Dumbis ann. 1310. art. 24: *De verberatura cum sanguine, si clamor factus sit, Dominus debet habere* VI. *sol.... nisi sit sanguis narium vel Egroisiatura.*

¶ **EGROTATITIUS**, *Qui frequenter ægrotat.* Gloss.

° **EGROTICIUS**, ἀσθενείριος, in Gloss. Lat. Gr. MSS. ex Castigat. ad utrumque Glossar.

° **EGRUNUM**, Gall. *Egrun.* Nomen genericum omnium olerum acrium. Comput. præposit. Paris. ann. 1321. in Reg. sign. *Noster* Cam. Comput. fol. 246. v°.: *De fructibus, Egrunis et quinqueria pro l. lib. xij. sol. per annum.* Consuet. Aurelian. apud Thaumass. ad calcem Assis. Jerosol. pag. 472: *Le Egrun qui croit dedans la banlieue, ne doit point de coustume, se la charge ne vaut quatre deniers obol. Engrun,* in charta ann. 1342. ex Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 316: *Des fruiz, des aux, des oignons et autres Engruns.* Stat. ann. 1412. in Lib. 1. statut. artif. Paris. fol. 38. r°.: *Nulz ne peut estre regratiers à Paris de fruit ou d'Esgrun, c'est assavoir d'aulx au d'ongnons, d'eschaillongnes et de toute maniere de tel Esgrin, s'il n'achette le mestier du roy. Esgrun* in Lit. ann. 1409. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 486. Vide *Acrumen.*

° **EGTHWART**, ECHTWART. Vide *Egwort.*

° **EGUA**, pro Equa, jumentum, Gall. *Cavale.* Vide infra *Equalia.* Testam. Berengar. Bern. ann. 1061. ex Bibl. reg. col. 17: *De meo quidem mobile laxo ad filium meum Bernardum Eguas quatuor.* Hinc

° EGUESINUM ANIMAL, Eodem significatu, in Charta ann. 1379. ex schedis Pr. *de Mazaugues: Animalia vero Eguesina brava consueverunt dare pro banno, pro quolibet animali de die, denarios quatuor, et de nocte denarios octo coronatorum........ Animalia vero equina et mulatina, etc.* Vide infra *Eyguesinum Avere.*

¶ **EGUESERIUS**, Equorum custos. Ordinatio Curiæ Caroli Comitis Provinciæ ann. 1274. e MS. D. *Brunet* fol. 69. v°.: *Et vacheriis singulis decem bestias bovinas, et singulis Equeseriis quinque bestias cavalinas* (donent.) Ab *Equiso* qui curat equos factus est *Egueserius;* quocirca f. melius legeretur *Equiserius.*

EGUETI, Dos, vox Cambrica, in Legibus Hoëli Boni Regis Walliæ cap. 12. [*Davies* in suo Diction. Cambro-Britan. habet, *Egweldi, Dos.*]

¶ **EGUEYRIA**, Aqualis, Gallis *Aiguiere.* Inventarium vassellæ ann. 1347. in Hist. Dalph. tom. 2. pag. 555. col. 2: *Item, duas Egueyrias clausas argenteas deauratas, signatas eodem signo, cum picheriis supradictis.* Rursus occurrit pag. seq. col. 2.

° **EGUEZERIUS**, EIGUESERIUS, Equarum custos vel dominus. Inquisit. ann. 1268. ex schedis Pr. *de Mazaugues: Dixit quia ipse stabat pro Eguezerio.* Transact. ann. 1501. ex iisd. sched.: *Nec debeant solvere... pro jure calcaturarum... Eigueseriis, seu illo vel illis quibus tales equæ, seu tale abere rossatinum erit, nisi vicesimam saumatam.* Vide infra *Equarius.*

EGUMENUS, [Abbas.] Vide *Hegumenus.*

° **EGUMINUS**, *Lo picolo signore,* in Glossar. Lat. Ital. MS. Vide *Egomenus.*

✱ **EGURGITO**, [Evomo, effundo. *Plaut. Epid.* 4. 2. 12. Egurgitare domo argentum. — 2. Legitur et *exgurgito.*

EGWORT. Hermannus *de Lerbecke* in Chron. Comitum Schawenburgens. pag. 32: *Jus silvæ, quod Theutonice Egwort dicitur. Jus commune secandi ligna in silva, quod dicitur Achtwort,* in Charta ann. 1319. laudata a Meibomio. In alia ann. 1224: *Dedit ipsis licentiam et communitatem silvæ, quæ dicitur Achtwort.* [° Jus silvæ seu ligna cædendi in silvis. Charta Godefr. comit. Arnsberg. ann. 1368. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 277: *In juribus, vulgariter Echthwart dictis, inter nemora et sylvas, quæ markæ vocantur,... nunquam aliquid juris habuimus... Dictis juribus Egthwart in ipsis sylvis et markiis, tanquam bonis Deo et sibi appropriatis,.... quiete potiantur.*] [°° Vide Haltaus. Glossar. German. col. 251. sqq. voce *Echtwort,* et Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 494.]

¶ **EGYPTIANI.** Errones, ut supra *Ægyptiaci.*

° **EHEDING.** Charta Herman. march. Brandenb. ann. 1303. apud Ludewig. tom. 12. Reliq. MSS. pag. 378: *Expedire tamen quendam judiciarium vel judicii casum, qui voigtding vel Eheding nominatur, ibidem habere volumus.* [°° Vide *Echtedinght.*]

¶ **EHUSSOEC.** Consuetud. Furnenses ex Archivio S. Audomari: *Qui ad domum alicujus cum armis venerit contra Ehussoec, de quo tueatur, non forefacit, nisi cum armis ipsis aliter forefecerit.* Belgis *Kus-soet* est Osculum dulce: quare suspicor *Ehussoet* hic esse Osculum pacis, quod judicum auctoritate sibi invicem dabant dissidentes in signum reconciliationis, contra quam agere nefas erat. Vide Consuetud. Antverp. tit. de pace. pag. 83. edit. Colon. 1660. [°° Lege *Hussoec,* Irruptio violenta in ædes alterius. Vide Warnkœnig. Histor. Juris Flandr. tom. 3. pag. 243. et Haltaus. Glossar. Germ. voc. *Haussuchung* et *Heimsuchung,* col. 851. et 869.]

EIA, Insula, a Saxonico E a g e. In libro Ramesiensi sect. 2. *Rameseia,* exponitur *Insula arietum:* apud Huntindonensem, *Herteia, insula cervi:* apud Matthæum Westmonasteriensem ann. 833. *Seiapeia, ovium insula.* Interdum *aquam* sonat: unde nomina locorum, qui aquis sunt vicini, aut paludibus, pleraque in *eia* sæpe desinunt apud Anglos. Hinc nostri *eauē,* vel *eau,* pro aqua acceperunt. Vide Lexicon Runicum Olai Wormii in *Ei,* [et Glossarium Teuton. Schilteri in *Ach.*]

EJECTA, Repudiata. Canones Apostolorum cap. 18. ex versione Dionysii Exigui: *Si quis viduam et Ejectam acceperit, aut meretricem, aut ancillam, etc.* Græca habent ἐκβεβλημένην.

° **EJECTINUM**, Quidquid ad litus maris ejicitur. Charta ann. 1319. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 273: *Decima..... totius Ejectini, quod in illis finibus dicitur veresc.* Vide *Ejectus* 2.

¶ **EJECTAMENTUM**, EJECTIVUM, Idem quod mox *Ejectus,* seu Merces quæ post naufragium ad littus ejiciuntur. Vide *Varechum.*

EJECTIO, Verbum forense, alias *Dissaisina* in rebus immobilibus, ut tenementis et terris, cui opponitur *Spolium,* sive *Spoliatio,* quæ dicitur de rebus mobilibus, ut catallis, bobus, ovibus, pecunia. Ita Skenæus. Charta Austindi Burdegal. Archiepiscopi apud Marcam in Hist. Beneharn. lib. 4. cap. 7. n. 5: *Terram a me emptam Ejicio, etc.* Ordericus Vitalis lib. 5. pag. 569. 570: *Hæreditario jure possideo Normanniam, ipsamque de manu mea, dum advixero, non Ejiciam.*

1. **EJECTUS.** Monasticum Angl. tom. 2. pag. 388: *Rex fundavit dictum hospitale super decem Leprosis... et dicunt, quod dicti Leprosi erunt de Ejectibus civitatis Lincolniæ ex donatione D. Regis Angliæ.*

2. **EJECTUS**, EJECTUM, JACTURA, quod vulgo *Jet* nostris dicitur: cum scilicet ingruente tempestate merces e navi in mare projiciuntur, navis ipsius et vectorum servandorum causa, ut est apud Nilum lib. 2. Epist. 246. Liber Ramesiensis Ch. 95: *Reginsted cum libertate adjacente, et omni maris Ejectu, quod Wrec dicitur, Ecclesiæ Ramesiensi largitus est.* [Hoc est, cum omnibus mercibus in littus ejectis post naufragium.] Edw. Confessor, et ibidem in Charta Willelmi 1: *Confirmo atque concedo Reginstedæ cum omnibus ad se pertinentibus, et cum omni maris Ejectu, quod Wrec appellamus. Jactura maris,* dicitur in alia Charta ejusdem Willelmi in Ch. 176: *Sciatis me concessisse..... Tol et Theam, et latrocinium, et Jacturam maris apud Ringstede et Brancastre.* Charta

Henrici Regis Angl. ann. 1226: *Et si de navi taliter periclitata aliquis homo vivus evaserit, et ad terram venerit, omnia bona et catalla in navi ista contenta remaneant, et sint eorum, quorum prius fuerant, et eis non depereant nomine Ejecti.* Mox: *Si vero infra prædictum terminum nullus venerit ad exigenda catalla sua, tunc nostra sint et hæredum nostrorum nomine Ejecti, vel alterius, qui libertatem habet Ejectum habendi.* Ita exarata habetur hæc vox in hac Charta, descripta apud Cleyracum de Consuet. maris pag. 102. At in Regesto Burdegalensis Constabulariæ Cameræ Comput. Paris. fol. 195. pro *Ejecto, Wreccum* scribitur. Vide Leges maris Oleronenses art. 8. Contractus Marit. art. 23. 32. 33. præterea Legem Rhod. *de Jactu*, [et infra *Varechum.*]

* 3. **EJECTUS**, Exceptus. Charta ann. 1178. in Chartul. Clarifont. ch. 48: *Sine omni decima et terragio, Ejecto jure messorum.*

* **EIGUESERIUS**. Vide supra *Eguezerius.*

* 1. **EJICERE**, exonerare, Gall. *Décharger.* Chartul. Compend. fol. 69. r°. col. 1: *Dolium vini si Ejectum fuerit ab aqua, obolum debet et denarium de witragio.*

* 2. **EJICERE**, Lanceam, telum in aliquem conjicere, contorquere. Charta ann. 1096. tom. 1. Probat. Hist. geneal. domus reg. Portugal. pag. 2: *Qui Ejecerit lancea aut alia arma per ira, fora de sua casa, sessaginta solidos pro feritum, etc.*

** 3. **EJICERE** Desuper se crimen, se purgare, in Leg. Longob. Rothar. cap. 7. Vide Haltaus. Glossar. German. voce *Sich Entschütten*, col. 343.

* **EJICIUM**, Rei possessæ dimissio, qua quis ab illa ejicitur. Charta ann. 1061. apud Marcam lib. 4. cap. 7. Hist. Bearn.: *Satisfeci ergo sibi principi..... tali pacto, ut per seipsum manu ac voce auctor fieret, terram a me emptam Ejicio et Guillelmi, filio Guillelmi qui pater existens suprascriptam terram mihi vendiderat.*

* **EIKARISTIALE**, Sacra pyxis, in qua asservatur Eucharistia, ex vet. Pontif. xii. sæc. tom. 3. novi Tract. diplom. pag. 139. Vide infra *Eucharistiale.*

¶ **EILNECIA**, Major ætas, Gall. *Ainesse.* Vide locum in *Messuagium capitale.*

* Vel Jus primogeniti, *Eneeische*, apud Belloman. MS. cap. 13.

¶ Einecia, Einescia, Einecius, Eadem notione. Vide *Ainescia* et infra *Esnetiæ Jus.*

** **EINUNGA**, Pacta conventa unanimi consensu condita, a Germ. *Einung.* Chart. Joh. de Weinheim ann. 1268. in Guden. Syllog. pag. 256: *Non licebit eisdem villanis deinceps ligna crescentia in terra dictæ curiæ resecare sine fratrum licentia speciali; nec aliquam Einungam facient, nisi de fratrum consilio et assensu.* Constitut. Rudolphi Imper. ann. 1277. in Alsat. Diplom. num. 698: *Quando facta fuerit cum consilio, quod dicitur Eynunge vulgariter, ordinatio super silvas, transgressor ipsius abbati tenebitur ad emendam.* Inde etiam *Emendæ* ipsæ sic dicuntur in chart. ann. 1517. ibid. num. 1450. Vide Haltaus. Glossar. col. 307.

EIPERICUS, Asturco, pullus equitii generosi, in Decretis S. Ladislai Regis Hungariæ lib. 3. cap. 28.

¶ **EIRAUDUS**, Area, seu locus, ubi frumentum teritur, quibusdam in provinciis *Eiral.* Charta fundationis B. M. de Fontanellis inter Instrumenta tomi 2. Gall. Christ. col. 420: *Præterea dedimus eis minagium Rochæ... et unum Eiraudum, apud Pereyum juxta Ecclesiam S. Michaelis, liberum et immunem ab omnibus costumis et rebus aliis.*

* Vel potius Ager, qui nec colitur nec aratur, idem quod *Area* 1. Vide in hac voce. Neque aliud sonat Gallicum *Eyral*, in Lit. remiss. ann. 1455. ex Reg. 189. Chartoph. reg. ch. 55: *Se meut débat et question acause de certains Eyraulx assis entre le villaige de la Bastide et le villaige de Veyrieres..... Advint que certains pruniers estant dedens lesdiz Eyraulx, etc.*

¶ **EISIAMENTUM**, Eissancia, Jus utendi in alieno prædio rebus non suis, Gall. *Aisance.* Donatio anni 1155. apud Marten. Collect. Ampliss. tom. 1. col. 833: *Omnibus animalibus eorum in toto territorio de Amblevi, quod est juris mei, pascuorum beneficia et omnes Eissancias concessi.* Vide *Aisantia.*

¶ **EISSADONUS**, Parvus ligo, Massiliensibus *Aissadon.* Statuta Massil. lib. 5. cap. 52: *De omnibus infra scriptis* (Fabri) *possint accipere, sicut inferius continetur, et non aliter, videlicet de causando quendam Eyssadonum* (*Eissadonum* in MS.) *sicut convenerint.*

* Inquisit. ann. 1268. ex schedis Pr. *de Mazaugues: Pignoravit quemdam..... de tribus Eissadonis.*

* **EISSALET**, Essalet, Nomen venti apud Massilienses, idem, ut videtur, qui Italis *Siroco*, nostris *Sud-est.* Charta ann. 1291. ex Tabul. Massil.: *Item dom. Stephanus de Sancto Paulo patronus alterius galeæ consuluit, quod non est ad præsens tempus ad navigandum cum dictis galeis in Cataloniam, cum sit Essalet et sit ventus contrarius. Dominus Jacobus Masselesius patronus alterius galeæ consuluit, quod cum tempus sit à l'Eissalet, et plus foras, et sit ventus, quo non est tempus navigandi in hoc præsenti viagio Cataloniæ, etiam quanto durabit hic ventus..... Item Bartholomæus de Ibelna naucherius dixit, quod ventus est ad Eissalet, et non est tempus navigandi in hoc paregio.*

* **EISSARIATA**, Eyssariata, Exariata, Collis inculta et lacunosa, a vulgari Provinciali *Eyssariade*, sulcus ab eluvie formatus. Charta ann. 1460. ex Tabul. S. Vict. Massil.: *Versus solis occasum, usque certos limites plantatos inter duas Eyssariatas de la Chauma vinateria, tendendo usque ad rial Caborel, et a dicto riali ascendendo per Eissariatam, quæ protendit ad vallem de Cores..... Usque ad iter de Oriolo descendendo ad Exariatam versus orientem, usque ad vallatum, etc.*

¶ **EISSEGUUM**, f. Latrinæ, cloaca, Gallis *Egout*, ab *Exguttum* a *Gutta*, inquit Menagius in Etymol. [* Nequaquam; est enim *Eisseguum* a vulgari Provinciali *Eisseguo* vel *Huisseguo*, semita, via strictior, Gall. *Sentier.*] Gall. Statuta Massil. lib. 1. cap. 134. § 2: *Rector teneatur eligi facere... tres probos viros... qui teneantur terminare et sopire... quæstiones omnes... de carreriis, et finibus, et de Eisseguis dandis extra civitatem, etc.*

* **EISSUC**. Vide infra *Exsuchium.*

* **EITA**. Inscript. vet. apud Bertolum in Antiq. Aquilej. pag. 198: Julie Gaudentiæ, filiæ dulcissimæ, quæ..... loco peregreno Eita decessit. Ubi suspicantur nonnulli pro *Vita* scriptum esse.

EJUCARUM, Genus vasis, εἶδος σκεύους, Gl. Lat. Gr. [** *Eluacrum labrum*, ap. Caton. de R. R. cap. 10. et 11.]

✱ **EJUDICO**, [*Judicio. Borrich.* cogit. 275.

✱ **EJULARE**. [Plorare. Dief.]

✱ **EJULITO**, [Frequent. ab *ejulo. Lucil.* apud *Non.* 1. 78. Hic rudet e rostris, atque *Ejulitabit.* Al. aliter leg.]

¶ **EJUNCIDUS**, ἐκλεπτωθείς, Tenuis factus. Gloss. Lat. Græc. Sangerman. Vide Lexicon Martinii.

¶ **EJUS**, pro *Suus*, contra Grammaticæ leges vel usum frequenter ad Nominativum verbi refertur apud Gregorium Turon. et alios: quod monere visum est, ne quis erret ex ambigua loquendi ratione.

ELABORARE, [Acquirere,] Elaboratus, [Acquisitus.] Vide *Labor.*

* **ELABORATUS**, Qui labori vacare præ infirmitate vel ætate non potest. Fundat. hospit. Cusani ann. 1458. tom. 2. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* pag. 436. col. 1: *Ordinamus ut in dicto hospitali... teneantur... Elaborati senes, quinquagenarii et ultra.*

¶ **ELACRIS**, pro *Alacris.* Acta S. Cassiani apud Ill. Fontainum ad calcem Antiq. Hortæ pag. 345:

> Unde Elacres una dicebant voce sonora,
> Est Cassianus nobis adeo recolendus,
> Nobilitate nitet, etc.

¶ **ELAPTUARIUM**, Idem quod infra *Electuarium*, Sorbitionis species. [** Papias *Elactuarium.*] Computum ann. 1333. in Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 279: *Pro claridine et Elaptuario, taren.* 1. Infra pag. 280: *Pro Elaptuario facto pro Domina in Marsilia de consilio medici Domini, taren.* xvi. Rursum pag. 284: *Item in munitione facta apud Lugdunum per fratrem Simonem, de speciebus, cera, Elaptuariis et pannis lineis,* xxxiii. *flor. ob. gros.* In MS. D. *Lancelot* habetur *Elapsuarium.*

¶ **ELAQUEARE**, Eripere *e laqueis*, Liberare. Concil. Tolet. XV: *Cupiens periclitationis hujus Elaqueari periculo, fiducia illa qua vobis vicinum esse Deum non ambigo, vestris hæc pertractanda sensibus vestrisque judiciis dirimenda committo.*

* **ELARGAMENTUM**, Dimissio, eductio, a Gall. *Elargissement.* Lit. remiss. ann. 1352. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 320: *Hujusmodi processu pendente, Elargamentum dicto prisonario... faciat.* Memor. C. Cam. Comput. Paris. fol. 148. r°: *Die iiij. Aug.* 1354. *Elargamentum prisionis Philippi Andreæ, capti pro xj^m. den. auri ad scutum et aliis summis pecuniæ; elargatus per dominos consilii.* Arest. parlam. Paris. ann. 1394. in Hist. Lugdun. pag. 77. col. 1: *Et posteà de persona ejus informatus, quia repererat ipsum non bene sensatum, et miseram esse personam, fuerat elargatus; pendente vero tempore Elargamenti, etc.* Vide mox

¶ 1. **ELARGARE**, Gall. *Elargir*, Libertate donare, educere e custodia. *Elargare sive laxare a prisona*, apud Rymer. tom. 10. pag. 778. col. 2. ubi pluries repetitur verbum *Elargare.*

* Memor. D. Cam. Comput. Paris. fol. 16. r°: *Die vij. Martii* 1360. *Guillelmus Poivre prisionarius..... fuit Elargatus per villam Paris. usque ad crastinum Ascensionis proximum, datis plegiis Jacobo de Marna, etc.* Lit. Caroli VI. reg. Franc. ann. 1392. in Hist. Lugdun. pag. 123. col. 2: *Dictus prisionarius tibi reddi debet carceribusque nostris Lugdunensibus mancipari, ac ibidem remanere pendente processu,... vel per te, si casus exigat, Elargari.*

* 2. **ELARGARE**, Differre, procrastinare. Judic. ann. 1345. 23. Febr. in vol. 2. arestor. parlam. Paris.: *Cum Baillivus dictas partes ut prisonnarias arrestasset,*

et usque ad certum diem eorum prisionem Elargasset, etc. Vide infra *Eslargamentum.*

° 3. **ELARGARE**, Amplificare, augere. Chron. Joan. Whethamst. edit. Hearn. pag. 371 : *Ad declarandum et ostendendum eidem* (vestræ excellentiæ) *ac eciam ad Elargandum fidem nostram et ligianciam erga metuendissimam personam vestram. Eslasement,* Ampliatio, in Charta ann. 1243. ex Reg. 3. feud. episc. Met. fol. 187. v°. in Bibl. reg. : *Nous avons fait paix dou bestenz, qui estoit entre nous de l'Eslasement des fossez dou chastel de Conflans.* Vide *Elargatio* 2.

¶ 1. **ELARGATIO**, ibidem. Emissio e custodia, Gall. *Elargissement.*

¶ Elargimentum, Eadem notione, apud eumdem Rymerum non semel tom. 8. pag. 275. col. 1. et pag. 306. col. 2.

¶ Elargitus, Emissus e custodia, Gall. *Elargi,* semel et iterum in iis ipsis locis proxime laudatis.

2. **ELARGATIO**, Ampliatio. Chronologia Augustiniana Cantuariensis: *Charta de Elargatione Curiæ.* [*Madox* Formul. Angl. pag. 165 : *In Elargacionem cimeterii, mansi et clausi prædictorum.* Hac etiam notione sumitur Gallicum *Elargissement.*

° **ELARGIRE**, ut supra *Elargare* 1. Arest. parlam. Paris. ann. 1385. ex Cod. reg. 9822. 2. fol. 152. v° : *Curia parlamenti, domino Philiberto tenente sedem, Elargivit certos prisionnarios laicos de Barro super Albam.*

¶ **ELASSEFIERI**, Lassitudine deficere, in Lexico Philosoph. Goclenii.

¶ **ELATA** Palmæ, Ejus tenellum germen in altum sese extollens. Cant. Cant. 5. 11 : *Comæ ejus sicut Elatæ palmarum, nigræ quasi corvus.* Hunc locum commentans Hamelinus de Verulamio in suo libro de Monachatu apud Marten. Anecd. tom. 5. col. 2. ait : *Comæ Ecclesiæ sunt fideles, qui Deo adhærent, et bene agendo quasi in capite pendentes honorem conferunt : bene Elatis palmarum comparantur, quæ valde in altum crescunt, et inferius graciles ac in summis grossiores fiunt.*

ELATERARE, Ad latus ponere, *Mettre à costé.* Vita SS. Severini et Victorini : *Paululum se ex aggere Elaterat pavens.*

° **ELATIO.** Elationes Dicere, Elate, superbe et arroganter loqui. Epistola civium Biterrensium ann. 1212. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 57 : *Tantam rixam fecit sive mesleiam in civitate Biterris, dicendo Elationes et arrogantias, atque etiam convicia, etc.*

¶ **ELATIVUS.** Gloss. Lat. Gr. : *Elativa,* ἐκφορικά.

✱ **ELATORIE**, [Per amplificationem, vel per hyperbolen. *Ascon. in Divin. Verr.* 1.]

¶ **ELAVEIDIUM.** Vide *Eslaveidium.*

✱ **ELAVO**, [Elavi, elautum et elotum, a. 1. lavando aufero, probe lavo. *Elavisse bonis* dicitur qui bona amisit : sumptum a naufragis. *Plaut. Asin.* 1. 2. 9. In mari reperi, hic elavi bonis. *Id. Rud.* 5. 2. 20. Hac proxima nocte in mari elavi : nam confracta navis est : perdidi quidquid erat, miser ibi omne.]

° **ELBIDÆ**, *Uvæ dictæ a colore inter nigrum et album.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613. [°° Vide Isidor. Orig. lib. 19. cap. 28. sect. 7. et lib. 17. cap. 6. sect. 26. Germanis dici *Elbischer Wein* auctor est Adelungius.]

¶ **ELCAMBIARE**, Permutare, Gallice *Echanger.* Charta ann 1208. inter Probat. Hist. Comitatus Ebroic. pag. 10 : *Si forte decem acras boschi garantizare non potero... alibi jam dictis Canonicis Elcambiare tenemur.* Fortassis melius legeretur *Escambiare.* Vide *Cambiare.*

ELEÆ, Elementa literæ Alphabeticæ. Vita S. Samsonis Episcopi Dolensis lib. 1. cap. 10. in Actis SS. Ord. S. Benedicti : *Eodemque die vicenas Eleas, tesserasque agnovit totas.*

° **ELEBORIUM**, Scandula, tegula tabularis, Gall. *Esseau.* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Eleborium, Essole.*

¶ 1. **ELECTA**, Moneta minutior in usu ann. 1233. Chartarium Abbatiæ de Burgomedio : *Ægidius Abbas Burgi-medii Blesensis attendens utilitati suæ Ecclesiæ concessit pignore Richerio Mauboiner per* c. *libras et* xx. *libras Turon. sex modios frumenti valentes duos denarios minus Electa, et sex modios avenæ valentes unum denarium minus Electa.*

¶ 2. **ELECTA**, Vidua. *Sanctorum Monegundis Electæ et Priscæ virginis,* in Actis SS. Julii tom. 1. pag. 313.

° 3. **ELECTA**, Instr. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 13 : *Monetam et Electam, id est bannum ; medietas redituum de placitis, etc.* Vide *Electi* 2.

°° Electa Justitia. Vide in *Justitia.*

° **ELECTARE**, Ructare. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613 : *Electat, ructat.* Vide *Electrat.*

¶ 1. **ELECTI**, Beati, qui jam cœlo potiuntur, Gall. *Elus,* in Statutis Monasterii S. Claudii pag. 99. et alibi ; Apostoli vero Petrus 1. Epist. 1. 1. Paulus Rom. 8. 33. Coloss. 3. 12. 2. Tim. 2. 10. Tit. 1. 1. *Electos* vocant Christianos adhuc viatores. *Vocati, Electi, et fideles.* Apocal. 17. 14.

° Martyrol. MS. S. Joan. Laudun. 31. sæc. exaratum ad 1. Maii : *In monte Lauduno Eustasii Electi.* Calendar. MS. abbat. Bennac. ord. Præmonst. 14. aut 15. sæc. ad 3. Jun : *Chrotildis Electæ. Eslis,* eodem sensu quo Lat. *Electus,* in Vita J. C. MS. :

Lors vint nostre sire en un mont,
Avec lui trois de ses amis
Des plus letrés, des plus Eslis,
Sains Jehans, Jakes et Perron.

¶ 2. **ELECTI**, qui et *Sacramentales* dicti, Testes ei, qui jurabat, adjuncti : de quibus plura in *Juramentum.* Leges Caroli M. apud Murator. tom. 1. part. 2. part. 99. col. 1 : *Et quæ in Ecclesiis juranda sunt, vel cum* vii. *Electis aut* xii. *esse debeant, quales potuerint legibus inveniri.* Non semel memorantur *Electi* apud Thomasserium in Bituric. pag. 123.

3. **ELECTI**, sic nuncupati quidam hæretici ex secta Manichæorum, qui nec carnibus vescebantur, nec uxores ducebant : Ἔχλεκτοι καὶ ἔκλεκται, in Anathematismo hæres. Manichæor. apud Cotelerium in Notis ad Recognit. Clement. pag. 373. de his S. Augustinus Epist. 74. et lib. 2. de Morib. Manichæor. cap. 13. 16. 18. 19. Possidius in Vita ejusdem S. Augustini cap. 15. 16. Leo I. PP. Serm. 5. de Jejunio, Prosper Manichæus in Anathematismo Manichæor. cap. 3. apud Sirmond. tom. 1. Concil. Gall. S. Hieronymus in Epist. ad Ctesiphontem adversus Pelagium cap. 2. Auctor Prædestinati lib. 1. hæresi 46. Archelaus Mesopotamiæ Episcop. in disput. adversus Manichæum, etc. Vide *Auditores.*

4. **ELECTI**, ut est in Ceremoniali Romano lib. 1. sect. 10. appellantur *Promoti ad Ecclesias, sive Monasteria ante suam consecrationem, sive benedictionem, quam infra tres menses sumere debent.* Neque enim appellantur Episcopi sive Abbates, *et quamvis utantur Episcopali sive Abbatiali habitu, non tamen possunt uti paramentis et mitris sine speciali indulto Pontificis, etc.* Vide Willelmum Neubrigensem lib. 2. cap. 22. [°° *Archielecti* dicuntur Archiepiscopi electi. Vide in hac voce.]

° Sive papali sive episcopali dignitate donandi. Bulla plumbea imaginibus SS. Petri et Pauli insignita Electos in Romanos Pontifices et necdum consecratos, literas suas obsignasse jam observatum est supra in voce *Bulla.* Dipl. Clement. VII. ann. 1378. *Clemens Electus episcopus, servus servorum Dei.... Datum Fundis sub bulla capitibus apostolorum Petri et Pauli consignata, qua utuntur ad apostolatus apicem assumpti ante sui coronationem, viij. Kal. Oct. assumptionis nostræ anno* 1. Electis in episcopos jus ecclesiarum suarum bona administrandi competebat, ut discimus ex Charta Gaufr. Meld. episc. ann. 1209. in Chartul. Barbell. pag. 380 : *Noveritis quod dum potestatem Electi haberemus ante consecrationem nostram, decimas novalium totius parrochiæ de Nigella... Stephano clerico de Praëriis, quamdiu ipse vixerit, salvo jure cujuscumque ecclesiæ,... concessimus possidendas.*

5. **ELECTI**, Qui ad baptismum sunt electi, baptizandi, in lib. 1. Sacrament. Eccl. Rom. cap. 26. 33. et in Missali Gallicano vet. pag. 449.

° 6. **ELECTI**, iidem interdum qui *Jurati* vel *Scabini* appellantur ; iis nominibus promiscue designantur in Libert. castri S. Joan. ann. 1227. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 386 : *In primis, ut eligant quatuor homines, qui..... talem habeant potestatem,...... qualem habent apud Divionem major* (et) *jurati communiæ Divionensis : ... et illi quatuor jurati possint mutari per singulos annos.... Et illi duodecim denarii erunt quatuor scabinorum... Si quis autem exterior de manentibus in castro conquestibus* (conquestus) *fuerit, jus recipiat et faciat in castro coram quatuor Electis.* Infra semel et iterum legitur.

° 7. **ELECTI** etiam vocabantur olim, qui a tribus regni ordinibus selecti, *auxilia* seu tributa in publicis comitiis regi concessa, ex æquo inter cives partiebantur. Lit. ann. 1369. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 422 : *Quibuscumque commissariis et Ellectis ad indicendum, levandum et exhigendum dictas imposiciones in diocesi Carcassonæ destinatis, etc.* Ab ejusmodi *Electis* originem habent judices inferiores, quos *Elus* etiam nunc appellamus, qui de iis, quæ ad vectigalia pertinent, judicant. Ne in singulis proferendis nimius videar, consule accuratissimos indices ad Ordinat. reg. Franc.

° 8. **ELECTI** Diplomatarii. Vide supra *Diplomatarius.*

° **ELECTIO**, Constitutio, Charta *communiæ* sic appellari videtur, quod facultas officiales *communiæ* eligendi per eam penes cives remaneat. [°° Quia cives eam talem *elegerant.* Vide *Chora.*] Charta Henr. ducis Brabant. pro communia Bruxel. ann. 1229. ex Cod. reg. 10197. 2. 2. fol. 24. r° : *Quilibet burgensis et filii burgensium, qui habent quindecim annos vel amplius, jurabunt pacem et hanc Electionem observare... Si quis hanc Electionem infregerit, etc.*

° **ELECTIONARIUS**, Elector, ad eligendum deputatus. Stat. ant. Florent. lib. 1. cap. 1. ex Cod. reg. 4621. fol. 12. r° : *Quod camerarii et casserius cameræ dicti communis possint, teneantur et debeant solvere incontinenti dictis Electionariis et*

eorum notario salarium, ad rationem pro quolibet eorum, ... libras sexaginta, ... et in unum mensem.... debeant dicti Electionarii elegisse rectorem illum, ad cujus electionem faciendam electi fuerint. Stat. Ord. S. Joan. Hieros. ann. 1584. tom. 2. Cod. Ital. diplom. col. 1842 : *Electione peracta, Electionarii a conclavi discedunt, comparentque coram præceptore electionis ac universo fratrum cœtu.*

¶ **ELECTORES,** Collegium Novemviratus potentissimæ in Imperio dignitatis; unde in Bulla Aurea *Illustres Imperii Principes*, ejusdemque *decus, columnæ, latera, propinquiora membra, etc.* vocitantur. Inter præcipuas Electorum prærogativas primum locum obtinet jus Imperatorem *virtute Regni et Principatuum suorum* eligendi, eumdemque, si necessitas et utilitas publica postulet, ab Imperio removendi ; non tamen ut scribunt quidam, sine reliquorum Principum consensu. Vide Electorum Sententiam exauctorationis Winceslai Romanorum Regis, apud Goldastum tom. 1. pag. 139. Majores sunt Imperii Officiales, Imperatoris Consiliarii, citra quorum consensum in multis, quæ ad Imperii administrationem spectant, nihil rite aut valide peragi potest. *Qui de eorum nece factionem inierit, vel factionis sacramentum dederit* Majestatis reus declaratur. Jus habent cudendi monetam. In solemni Imperiali Curia omnes cujuslibet dignitatis præcedunt. Privilegio gaudent *de non appellando*, quod per Recessum Imperii ann. 1654. renovatum ipsisque denuo est confirmatum. Hactenus Bulla Aurea. Vide præterea Limnæum lib. 1. Jur. publ. Imp. cap. 20. et lib. 2. cap. 1. ubi Electorum jura et prærogativæ fusius recensentur. Ab anno 1647. vel 1654. Fratres salutantur a Rege Francorum.

° *Eliseurs de l'Empire*, in Hist. Caroli VI. reg. Franc. ad ann. 1400. pag. 144.

Elegantissimus quoque Electoralis ornatus et vestitus : Electorum Ecclesiasticorum, toga est *ex panno coccineo rubro, pellibus ex albo et nigro variegatis, quas hermelinas vocant, suffulta et prætexta : pileus quoque ex ejusdem coloris panno, pellibusque variegatis prætextus ; Secularium, est paludamentum holosericum rubrum, pellibus hermelinis suffultum et prætextum, pileusque ejusdem materiæ, coloris ac prætexturæ.* Limnæus ibid. lib. 2. cap. 1. n. 13.

Septem ab initio instituti, haud dubie quia totidem Imperii Officiales, Septemviri sunt appellati ; tres Ecclesiastici, Laici quatuor. Unde versus pingui crassaque Minerva olim decantati :

Maguntinensis, Trevirensis, Coloniensis,
Quilibet Imperii fit Cancellarius horum,
Et Palatinus Dapifer, Dux Portitor ensis,
Marchio Præpositus Cameræ, Pincerna Boemus ;
Hi statuunt Dominum cunctis per sæcula summum.

Qui Septemviralis Senatus in Novemviratum exinde provectus est ; de duobus recentioribus suo ordine dicemus.

Non eadem vero omnium Electorum jura eædemque prærogativæ. Ecclesiastici electione et suffragio hanc obtinent dignitatem ; Seculares, si Regem Bohemum excipias, succedunt et jure hæreditario Electoratum possident. Hi jure utriusque suffragii, sui nimirum et alieni in electione gaudent ; illi sui tantum. Ecclesiastici non nisi expleto trigesimo suæ ætatis anno in Archiepiscopos atque adeo in Electores cooptari possunt ; Laicis sufficit decimus octavus annus completus ut suo fungantur officio. Bulla Aurea cap. 7. num. 2. Ut autem quid ad unumquemque eorum pertineat, quodve jus sit proprium et singulare penitius cognoscatur, de singulis seorsim paucis est agendum.

Archiepiscopus Moguntinus Collegii Electoralis Decanus, Principes Coelectores monere tenetur de obitu Imperatoris, et futuram electionem Litteris patentibus significare. Harum litterarum formulam, si videre libeat, reperire est in Bulla Aurea cap. 18. in electione Imperatoris Coelectorum suffragia colligit, quibus suum addit calculum. B. A. cap. 4. num. 2. 3. Imperatorem electum proclamat. Decreta Imperialia solus subsignat, quia Archicancellarius Germaniæ. Vide *Archicancellarius*.

Archiepiscopus Trevirensis, secundus Elector et Archicancellarius per Galliam universam, seu potius eam Galliæ partem, quæ Regni Arelatensis nomine censebatur, primus suum fert suffragium. B. A. cap. 4. num. 3.

Archiepiscopus Coloniensis, tertius Elector et Archicancellarius per Italiam, secundus eligit. B. A. ibid.

Rex Bohemiæ, ratione Regiæ dignitatis inter Seculares primus Elector et Imperii Archipincerna, tertius eligit. B. A. cap. 4. num. 1. et 3. Albertus Stadensis Abbas in Chron. ad ann. 1240. et incertus Auctor in Chron. Sclavicis ad annum 1245. scribunt Regem Bohemiæ non eligere, *quia non est Teutonicus.* Quod intelligere licet ex Chron. Engelhusii et Andreæ Presbyteri Ratisbonensis, ubi de Ottone III. et ex Dubravio, qui in Hist. Boiemica lib. 6. narrat : *Additus tamen sex illis Principibus posthac Rex Boiemus fuit, Elector septimus ad tollendam discordiam quæ inter pares numero, pari suffragio concurrente, nonnunquam intercedebat.* Quod ita indubitatum nonnullis visum est, ut a Rudolpho Imperatore id factum esse scribat Cromerus lib. 3. de Rebus Polonorum ; imo Instrumentum Rudolphi ann. 1299. refert Windekius in Comment. de Elector. orig. cap. 1. Horum tamen omnium sententiam scite refellit Limnæus lib. 2. Jur. publ. Imp. cap. 7. num. 1. Vide *Archipincerna.*

Dux Bavariæ, hodie Imperii Archidapifer, quartus eligit. Electorali dignitate primus potitus est Maximilianus, qua ann. 1623. a Ferdinando II. in Diæta Collegiali donatus, cum Palatinus Rheni, perduellionis titulo, ea exauctoratus fuisset. Quod ann. 1648. art. 4. Pacis Westphalicæ, Bavariæ Duci confirmatum fuit, ita tamen ut linea Wilhelmina exstincta, familiæ Palatinæ restitueretur Electoratus. Vide Struvium Syntag. Hist. Germ. Dissert. 35. § 20. Post obitum Ferdinandi III. ann. 1657. Vicariatus Imperii officio, loco Palatini Electoris, functus est Dux Bavariæ : litem intendit Palatinus, sed adhuc sub judice lis est.

Dux Saxoniæ, Imperii Archimarescallus et ejusdem Vicarius, vacante Imperio, in locis ubi Saxonica jura servantur : quintus eligit. B. A. cap. 4. n. 3. et cap. 5. n. 2.

Marchio Brandeburgicus, Imperii Archicamerarius, sextus eligit. B. A. cap. 4. n. 3.

Palatinus Comes, olim inter Sculares secundus Elector et Imperii Archidapifer, nunc Archithesaurarius, septimus eligit : quod definitum est art. 4. Pacis Westphalicæ ann. 1648. cum Carolus Ludovicus in Palatinatum inferiorem est restitutus, atque octavus Electoratus ipsius causa institutus est. Vacante Imperio ejusdem est Vicarius in partibus Rheni et Sueviæ. Coram eo Imperator conveniri potest. B. A. cap. 5. n. 1. et 3.

Dux Hannoverensis, Viennæ 12. Martii ann. 1692. nonus Elector creatus et Imperii Archivexillifer, octavus eligit : de quo *Schramb* in Chr. Mellicensi part. 10. n. 42. pag. 920. hæc habet : *Novemviratus ab Augustissimo Leopoldo est constitutus, creante Ernestum Augustum Principem Hannoveranum in Electorem nonum, et Collegii Electoralis Signiferum... Hac nova dignitate Electorali, qua acatholicus Palatinatus Princeps insigniebatur, cum nuper calculus Protestantium Electorum, (ex eo quod Dux Neoburgicus catholicus Palatinatus Electoratu fuerit condecoratus) esset minutus, resarciebatur.* Ad Electorum vero officia in Imperatoris coronatione quod spectat eorumque in sessionibus ordinem et alia jura, vide Limnæum lib. 2. cit. cap. 1.

Quæ hactenus dicta sunt de dignitate, prærogativis, juribus et officiis Electorum a nemine, quod sciam, in dubium revocantur, ut pote quæ ex Bulla Aurea, quæ ceu fundamentum Collegii Electoralis haberi debet, eruta sint et descripta. At vero longe aliter res se habet cum de eorumdem institutione et origine agitur. Tot fere sententiæ, quot hac de re Scriptores, nullum quippe exstat monumentum, ut ipsis visum est, unde quicquam certi expiscari liceat. Utrinque Viri doctissimi pro diversis sibique invicem oppositis opinionibus stant decertantque, inter quos litem dirimere non sine temerario ausu forte quivis tentabit. Præcipuas ex iis prius hic exponere libet, quam id quod nobis probabilius visum fuerit aperiamus. Qui cæteras nosse voluerit adeat Thulemarium qui eas omnes congessit cap. 7. dissert. 12. Syntag. Jur. publ. et Jo. Guilelmum Janum in judiciis Eruditorum de orig. Electorum.

Prima est eorum qui Collegii Septemviratus institutionem Gregorio V. et Ottoni III. acceptam referunt. Eam sic proponit nihil hæsitans Windekius in Comment. de orig. Elect. cap. 1 : *Ergo*, inquit, *Electores cum consensu Ottonis III. ann. 997. sanctione a Gregorio V. lata, sed a Sylvestro II. ann. 1000. promulgata, constitutos compertum habeo, tum ex pluribus MSS. tum ex cusis Historicis.* Fucum facit Windekius ; quæ enim profert argumenta aut ad rem non pertinent, aut levioris sunt momenti, quam ut rem tantam definire valeant : et id sensit ipse Windekius, cum adductis argumentis quæ ipsi gravissima videbantur, subinde fatetur cæteros Principes in electione Imperatoris adfuisse, non quidem ut eligerent, sed ut quem vellent eligendum Septemviris proponerent. Hæc enim fateri causa cadere est. Windekio hac in re consentit Gewoldus lib. de S. R. I. Septemvir. quos refutat Limnæus lib. 2. sæpius cit. cap. 1.

Huic opinioni præivere sine dubio antiqui Chronicorum Scriptores qui omnes fere ubi de Ottone III. mentionem fecerunt, eodem tenore Electorum institutionem referunt. Ita Martinus Polonus, Andreas Presbyter Ratisbonensis, Engelhusius, Nauclerus vol. 2. Chronogr. gener. 34. et alii. Supposititiam vero Gregorii V. de electionibus Imperatorum sanctionem, quam melius forte non verius, inter Constitutiones Ottonis IV. recenset Goldastus tom. 3.

Constitut. Imper. his verbis refert Limnæus lib. 2. cit. cap. 1. n. 1: *Imperatorum nullus hæreditariam dignitatem vindicato. Principes sex, sacri Ordinis tres, profani totidem, eum deligunto. Hi discordes si fuerint, Bohemiæ Regem cooptanto.* Immerenti Baronio injuriam fecerunt qui eruditissimum virum hujus sententiæ patronum arbitrati sunt. Scribit quidem ille sub ann. 996. tom. 10. Annal. pag. 913. potestatem eligendi Germaniæ Regem, in Imperatorem postea adsumendum, Principibus Germaniæ a Gregorio V. factam; sed diserte negat ex eo tempore ad septem tantum Electores id spectasse; quod probat ex Epist. ad Innocentium III. PP. de electione Ottonis IV. Baronio præiverat Bellarminus lib. 3. de Translat. Imperii.

Rectius ergo utrumque Cardinalem accensebis inter defensores sententiæ, quæ ab Innocentio IV. in Concilio Lugdunensi ann. 1245. celebrato, id factum esse defendit. Nec sua huic opinioni deest probabilitas: præter quam enim quod circa hæc tempora in electione Imperatorum prævalere cœpit Electorum auctoritas, certum est ab Innocentio IV. Fridericum II. Imperiali dignitate in hac Synodo privatum fuisse, præceptumque a Rom. Pontifice Ecclesiasticis Electoribus, ut Henricum Thuringiæ in ejus locum sufficerent. Thomas *Wikes* tom. 2. Hist. Anglic. Scriptorum pag. 45. in Chron. ad ann. 1245. scribit: *Innocentius Papa, convocatis universis Ecclesiæ Prælatis, celebravit generale Concilium apud Lugdunum, in quo sententialiter degradavit Imperatorem Fridericum, decernens ipsum finaliter amovendum ab Imperio ..... præcepitque Coloniensi, Treverensi, Moguntinensi Archiepiscopis, ut Henricum dictum Langravium Uthuringum eligerent in Regem Teutonicorum, quod et factum est.* Vide etiam Chron. Alberti Stadensis ad ann. 1240. Engelhusii tom. 2. Collect. Leibnitii pag. 1117. et Walter. Hemingford. ad ann. 1250.

Tertia de Electorum origine nobis super est exponenda sententia, quam doctissimi quique Germanici Scriptores amplexati sunt. Hæc autem statuit id accidisse *præcipue sub Friderico II.* (verba exscribo Myleri) *absque ulla intervenienle singulari Constitutione, qualem nullus scriptor veridicus allegare aut producere potest, sed modo latenti, et insensibiliter quasi, cum tacito Ordinum Imperii consensu.* His apprime consonat Limnæus lib. 3. Jur. publ. Imp. cap. 1. *Statuo,* inquit, *Collegium hoc Electorale, non tam speciali et expressa alicujus Constitutione, quam consuetudine sensim Ordinum consensu approbata, introductum, postque aliquot mutationes intervenientes, tandem a Carolo IV. et reliquis Imperii Proceribus aurea Bulla firmatum fuisse.* Vide Nicolaum Mylerum Archologia Ordinum Imper. cap. 9. n. 4. Conringium de Republ. Imper. Germ. Exercit. 5. thes. 23. et seq. Crusium lib. 5. Annal. Suevicorum part. 2. cap 7. Onuphrium Panvin. de Comitiis Imper. cap. 6. Michael. Schiffererum de Orig. Elector. thes. 16. apud Arum. vol. 1. Besoldum de election. et succes. lib. 2. Dissert. 3. n. 4. et seq. Aventinum lib. 5. Annal. Boiorum, Goldast. in Constit. Imp. tom. 1. Struvium Syntag. Hist. Germ. dissert. 22. § 15. Natal. Alexandrum part. 2. sæc. IX. et X. Heissium in Hist. Imp. lib. 5. n. 1. Hoffmann. in Lexico ad vocem *Electores*, et alios.

Quibus vero argumentis et probationibus hæc sententia, jam tot Eruditorum Virorum calculis approbata, fulta sit et munita paucis repræsentabo. Et quidem repudiata semel Gregorii V. Constitutione, de qua nullus Scriptor ab Ottonis ætate ad Fridericum usque II. meminit, ne ipse quidem Gratianus qui circa ann. 1151. Decreta, Constitutiones et Statuta Pontificum collegit; rem demonstrare videtur silentium omnium Historicorum qui de rebus Germanicis diligentius scripserunt; nemo quippe eorum, *neque Hermannus, neque Romerius,* verba sunt Aventini lib. cit. *neque Sigibertus, neque Otto noster, Guntherusve poeta, et cæteri quique proximi horum temporum gravissimi diligentissimique Scriptores, ullam Electorum mentionem faciunt: profecto non omissuri tantam rem, si uti nostro sæculo sunt, illa tempestate Principes illi, constituendi Cæsaris legem et prærogativam accepissent.* Quod quidem argumentum, quamquam gravissimum sit, potest tamen et alio roborari, quo res pressius urgeatur. Constat testimonio Historicorum omnes Ottonis III. in Imperio Successores usque ad Fridericum II. vel jure hæreditario, vel omnium Principum suffragiis Imperium obtinuisse. De Henrico II. et Conrado ejus successore, id testatur Otto Frinsingens. Chron. lib. 7. cap. 7. et 8. De Henricis IV. et V. Abbas Urspergens. in Chron. ad ann. 1053. et 1106. De Lothario Continuator Sigeberti in Chron. ad ann. 1126. De Conrado III. laudatus Otto lib. 7. cap. 22. De Friderico I. idem Otto lib. 2. de Reb. gest. Frider. cap. 1. Guntherus, et Chron. S. Ulrici ad ann. 1152. De Ottone IV. et Friderico II. citatus Urspergens. ad ann. 1220. Iis addi possunt Ditmarus lib. 5. pag. 52. Wippo de Vita Conradi Salici ann. 1024. Ordericus Vitalis ann. 1124. pag. 882. Radevicus lib. 3. cap. 16. Fridericus I. in Epist. apud Baronium ann. 1156. Matth. Paris ann. 1245. 1257. pag. 456. 633. Roger. Hovedenus pag. 776. Willel. Brito lib. 4. Philipp. pag. 141:

> Est etenim talis dynastia Theutonicorum,
> Ut nullus regnet super illos, ni prius illum
> Eligat unanimis Cleri Procerumque voluntas.

Ex quibus ominibus manifestum est Electores non prius, cæteris Principibus exclusis, Imperatorem elegisse, quam mortem obiisset Fridericus II.

His præmissis quæ nostræ sententiæ illustrandæ necessaria duximus, jam quod probabilius nobis visum est, ea qua nos decet verecundia, præsertim in rebus obscuris, proponendum. Nec longe profecto ab ea, quam modo exposuimus, sententia aberrabimus. Itaque, ut rem ab initio repetamus, certum videtur post Ottonem III. rationem succedendi in Imperio innovatam fuisse, suffragiisque, habita interdum natalium ratione, electos deinceps Imperatores, qui prius solo jure hæreditario nataliumque privilegio sceptro potiebantur. Hæc aperte significant omnia Historiæ Germanicæ, quæ supersunt, monumenta. Nec alia fuit, ut opinor, errandi occasio Scriptoribus, qui Electorum originem ad hæc tempora retulerunt. Cum autem in eligendo Imperatore potiorem partem haberent septem Imperii Officiales, iique potentiores essent Germaniæ Principes, sensim pedentimque ad hanc devenere auctoritatem, ut sibi potestatem, cæteris Principibus exclusis, eligendi Imperatorem tribuere tentarent. Ne gratis vero id dixisse videamur, consulendus vetus Auctor de Beneficiis a Struvio citatus Syntag. Hist. Germ. dissert. 22. § 15. ubi legere est: *Rex quem eligunt Teutonici, cum Romam vadit ordinari, secum ibunt de jure sex Principes qui primi sunt in ejus electione.* Idem docet Speculum Saxonicum lib. 3. art. 57: *In Principis electione primus erit Episcopus Moguntinensis, secundus Treverensis, etc. secundum hoc omnes Illustres Imperii tam Seculares quam Spirituales eligunt.*

Ut ut sit de eorum in electione Imperatoris præeminentia, Collegii Septemviralis institutionem ad Caroli IV. tempora, ad annum scilicet 1356. quo Bulla Aurea, prævia deliberatione Imperii Officialium, reliquorumque ejusdem Procerum et Ordinum consensu, promulgata est, referendam arbitramur; vel ut mentem nostram apertius explicemus, existimamus nullo, quod indubitatum sit, monumento probari posse ante Bullam Auream septem Electores pleno sibique proprio jure, quo scilicet ab electione alii Principes excluderentur, Imperatorem elegisse. Nec enim inficias imus prius exstitisse Principes, qui Electores appellarentur, quique in eligendo Imperatore potiores partes agerent. Hæc aperte significare videtur successiva Imperatorum series, qui, ad Bullæ Aureæ promulgationem, suffragiis aliorum Principum, præter septem Electores in hac Constitutione designatos, Imperium adepti sunt. Unus in exemplum sufficiat Carolus IV. hujusce Legis celeberrimæ parens, quem ad regium culmen electum refert Albertus Argentin. in Chronico ad ann. 1348. partim a Principibus electorali postea privilegio donatis, partim ab aliis quos inter Electores non recenset Bulla Aurea. Nec minoris est momenti quod in Bulla Aurea nullius Edicti, Legisve, aut Constitutionis, quæ Electorum jura numerumque prius assignaverit, occurrat mentio: neque enim id tacendum erat in Constitutione quæ solo novitatis titulo poterat repudiari a Principibus quos constanti assertoque sibi hactenus jure spoliabat. Iis addi potest Epistola Benedicto PP. XII. scripta ann. 1338. ab omnibus Electoribus, Rege Bohemiæ excepto, quæ legitur apud Goldastum tom. 1. Constitut. Imper. pag. 100. Hanc scio suspectæ fidei viris quibusdam eruditis videri: ex ea nihilominus, cum spuriam nemo, quod sciam, certo probaverit, quædam observabo, atque imprimis hanc epistolam, quæ Bullam Auream decem et octo annis tantum præcessit, sex Electorum nomina præferre; in ea tamen aliorum Coelectorum expressam repetitamque ab iis Principibus fieri mentionem. 2°. Illos diserte profiteri eam, quam in eligendo Imperatore habent potestatem sibi *ex consuetudine vel de jure* competere. Quid hoc dubium? rogo; itane scripsissent Electores eodem jure, quo per Bullam Auream, iisdemque privilegiis jam decorati? Num Coelectores, promulgata semel Bulla Aurea, usquam agnoverunt? Hinc igitur recte Septemviratus Collegii originem institutionemque repetimus. Notandum 3°. Electores minime persuasos fuisse jus suum electorale Romanis Pontificibus acceptum referri debere. Sed præstat locum exhibere, ut quisquis prudens æquusque rerum æstimator judicet: *Gravamur non modice, et turbamur ex intimis, cum reverendam sacrosanctam Romanam Ecclesiam, matrem nostram, et ipsius Summos Pontifices,.... ac sacro-*

sanctum Imperium, et Imperatores seu Reges ipsius, quorum defensio ad nos ac omnes alios Coelectores præ cæteris mundi Principibus specialiter pertinere dinoscitur, sicut temporibus præsentibus videmus, ad invicem discordare. Infra : *Cum aliis omnibus Principibus Electoribus Imperii in unum fuimus congregati,... et firmavimus jurejurando per Sacramenta corporaliter a nobis et omnibus Coelectoribus nostris præstita; quod jura, honores, bona, libertates et consuetudines dicti Imperii, et nostra, nobis in electione Imperii competentia et consuetudine vel de jure, manuteneamus, defendamus et illibata conservemus,... et quod hoc non obmittamus propter aliqua pericula rerum et personarum, aut præcepta... contra Imperium et nos vel Coelectores nostros; per quæ dicto Imperio ac nobis et Coelectoribus nostris.... posset præjudicium generari.* Ibid. : *In prædicto Parlamento per nos et alios Coelectores nostros... sententialiter diffinitum : quod vacante Romano Imperio is, qui eligitur concorditer, vel a majore parte Principum Electorum, pro Rege Romanorum ab omnibus est habendus : et quod nec nominatione, approbatione, confirmatione, consensu, vel auctoritate Sedis Apostolicæ, super amministratione bonorum et jurium Imperii indiget, sive titulo Regio assumendo : quodque jura et bona Imperii amministrare et gubernare poterit, et de jure et consuetudine, nulla Sedis Apostolicæ super hoc licentia habita vel obtenta.* Hæc clariora sunt quam ut fusiori expositione indigeant; cætera itaque Lectoris judicio permittimus, quæ otiose fortassis annotaremus.

ELECTRAT, *Ructat*. Papias. [Bituric. MS. habet *Electat*, forte pro *Ejectat*.] Vide *Electare*.

¶ **ELECTRUM**, Mixtura quædam æris et stanni, nomen sumens cum electro a coloris similitudine. Nicol. Bertrandus in Vita B. Guillelmi Eremitæ Augustin.: *Disciplinabat enim se catenis tribus Electri vel de latone.* Rocho *le Baillif* in Diction Spagyr. : *Electrum, est septem metallorum in unum conjunctio.*

* S. Flori Mss. fol. 58. v°. : *Interdicimus ne quisquam cum calice ligneo, vel vitreo, vel stagneo,... vel de Electro infra fines diocesis nostræ ulterius celebrare præsumat.* Comput. MS. fabr. S. Pet. Insul. ann. 1495 : *Item Johanni Maldenner liquefactori Tornacensi, pro omnibus columnis et arquetis de Electro, servientibus ad clausuram capellæ B. M. de Trillia, ponderan. insimul ij. mil. ix. c. $iiij^{xx}$. xij. lib. pretio v. sol. pro qualibet libra.* Idem est, ni fallor, quod *Eleutre* appellatur in Chron. S. Dion. tom. 7. Collect. Histor. Franc. pag. 151 : *Ovec ce dona un autre grant vaissel d'Eleutre, si est aornez ou milieu et tout entor de grant plenté de sardenes et de granez.*

1. **ELECTUARIUM**. Isidorus lib. 4. cap. 9 : *Electuarium. vocatum eo, quod molle sorbeatur.* Matth. Silvaticus : *Electuarium, id est, mollis sorbitio.* Ex Græco ἐκλειγματάριον ab ἐκλείχειν, *delingendo evacuare*. Alii ab *electis speciebus* dictum volunt. Joann. de Janua : *Electuarium dicitur ab electione rerum, e quibus conficitur.* Electuariorum alia sunt dulcia, quædam amara, quædam acria, de quibus Champerius. Octavius Horatianus lib. 4. Rer. medicar. : *Ad Tussim, Electuarium, etc.* Cæsarius lib. 7. cap. 48 : *De pyxide, quam in manu portabat, Electuarium per cochlear hauriens, singulis in os mittebat.* Brocardus in Descript. Terræ Sanctæ : *Habent poma citrina magna, ex quibus optima conficiunt Electuaria.* [Statuta Ecclesiæ Cadurc. ann. 1289. inter Anecdot. Marten. tom. 4. col. 699 : *Parasti species vel Electuaria, non causa medicinæ, sed ut vinum tibi melius saperet, et ad bibendum te fortius incitaret.* Statuta Arelat. MSS. art. 137 : *Non vendant Electuarium corruptum.*] Vide Constitut. Siculas lib. 3. tit. 34. § 4. Durandum lib. 6. Ration. cap. 7. num. 20. etc. Utuntur passim Medici. Guiotus Pruvinensis in Biblia MS. de Medicis :

> S'ils reviennent de Monpellier,
> Lor Lectuaire sont moult cher ;
> Los, dient-ils, ce m'est avis,
> Qu ils ont gigimbrat et pliris, etc.

* *Laituaire*, in Vita S. Ludov. edit. reg. pag. 350 : *Disoit souvent li benoiez rois nostre Laituaire tel, ou, noz choses teles fussent bonnes à cest malade.* Occurrit etiam in Mirac. Mss. B. M. V. lib. 3 :

> L'ame toute s'esburuche
> Quant ele sent tel Laituaire.

* *Opiate Leiture*, in Lit. remiss. ann. 1467. ex Reg. 200. Chartoph. reg. ch. 64 : *Lequel médecin ordonna en la boutique d'un apoticaire d'icellui lieu de Pezenas plusieurs beuvraiges... et opiatas Leitures en diverses foiz.*

ELECTARIUM habet perpetuo Cælius Aurelianus Siccensis lib. 1. de Tardis passion. cap. 4. lib. 2. cap. 7. 13. lib. 3. cap. 1. etc. Λατουάριον et Λατουάριν pro ἐλεκτουάριον habet Myrepsus sect. 1. cap. 74. 498.

2 **ELECTUARIUM** *et florem bellatorum* dixit Lambertus Ardensis pag. 84. [Pro quo nos diceremus *l'Elite et la fleur des troupes*.]

ELECTUBILIA. Vita S. Desiderii Episcopi Cadurcensis cap. 18 : *De præsidio meo vestimenta, scamnalia, mensalia, et Electubilia, aurum, vel argentum, etc.* Sed legendum, ut præfert Codex MS. *Lectuaria* : nam editiones binæ hujus Vitæ ex mendoso apographo prodierunt. Utramque cum ipso archetypo contulit Stephanus Baluzius.

¶ **ELECTUS**. Vide *Electi*.

1. **ELEEMOSYNA**, Misericordia, seu *Merces*. Concilium Francoford. ann. 794. cap. 3 : *Idcirco domnus noster misericordia motus, præfato Tassiloni.... culpas perpetratas indulsit, et gratiam suam pleniter concessit, et in sua Eleemosyna eum in amore dilectionis visus est suscepisse.* Charta Ludovici Pii ex Tabulario Fossatensi f. 8 : *Cujus petitioni in Eleemosyna nostra libenter aurem accommodare placuit.* [Lupus Ferrar. Epist. 45. ad Carolum Calvum : *Tangat itaque vos affectus eorum, per quos esse cœpistis. Instaurate eorum Eleemosynam ingenti periculo intermissam. Ne obliviscamini vestri ; etenim vos jam Eleemosyna indigetis.*] Codex Epistolarum S. Bonifacii Archiepisc. Moguntini Epist. 115 : *Nobis quoque paterna hæreditate spoliatis pro vestra Eleemosyna auxiliari... utcumque faciatis.* Adde Epist. 117. Concilium Vernense ann. 755. cap. 6. 23. Remense II. cap. 42. Formulas vett. Bignonii cap. 31. Capitulare Pipini Regis Italiæ cap. 6. Capitulare I. ann. 802. cap. 29. Epistolam Caroli Magni ad Offam regem, Capitulare 6. ann. 809. cap. 7. Chartam Ludovici Pii apud Mabillonium tom. 5. Vitar. SS. Ord. S. Bened. pag. 68. etc. Vide *Merces*. Eadem notione

* Nonnunquam nostris *Aumosne*, idem sonat quod recte factum, pium opus, vulgo *Une action louable, une bonne œuvre*. Bellom. Ms. in Consuet. Bellovac. cap. 12 : *Creons que bien et Aumosne se, roit de contrester tiex testamens.* Libell. suppl. ad Phil. VI. ann. 1336. in Reg. B. Cam. Comput. Paris. fol. 82. r°. : *Primodit le signifiant que oncques si grant Aumosne ne fu faite, comme ce que vous avez commencié de faire sus vos officiers, de faire enquerre sus euls.* Lit. remiss. ann. 1393. in Reg. 145. Chartoph. reg. ch. 513 : *Que c'estoit greigneur Aumosne que d'aller à S. Jacques. Aumogne* vero, pro *Aumone*, eleemosyna, in Ch. ann. 1245. ex Chartul. S. Apri Tull. ut et *Aumorne*, in Invent. ann. 1306. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1202. et 1203. *Amoigne*, in Ch. ann. 1262. inter Probat. tom. 2. Hist. Burg. pag. 28. col. 1.

ELEEMOSYNA REGUM, in Capitul. 6. ann. 819. cap. 7 : *De viduis et orfanis et pauperibus vel omnibus impotentibus, ut in Eleemosyna Dominorum nostrorum Regum eorum justitiam plenius accipiant.*

ELEEMOSYNA CARUCARUM : *pro aratris*. Lambardo : *Arationis Eleemosyna* ; **sulælmesse**, in Canonibus Saxon. Edgari cap. 54. i. aratri vel arationis eleemosyna, a **sulh**, aratrum, et **ælmesse**, eleemosyna. Concilium Ænhamense ann. 1009. cap. 10 : *Jura Deo debita unusquisque annuatim recte pendito, aratri scilicet Eleemosynam decima quinta nocte a Paschate. Aratrales Eleemosynæ*, in Decretis Synodalibus ejusdem Concilii cap. 10. Denarius in singulas carucas impositus, pauperibus in eleemosynam erogandus, ab Ethelredo Rege, ut quidam ferunt, impositus. Leges ejusdem Regis cap. 1 : *Ut detur de omni caruca denarius, vel denarium valens. Eleemosyna carucarum*, in Legibus Canuti Regis cap. 11. Saxon. 7. Ejusdem Canuti Epistola ad Ethelnotum Metropolitanum Britanniæ apud Ingulfum, Matthæum Westmonast. Florent. Wigorn. et Rad. de Diceto ann. 1031 : *Antequam ego in Angliam veniam, omnia debita, quæ Deo secundum legem antiquam debemus, sint persoluta, scilicet Eleemosynæ pro aratris, et decimæ animalium ipsius anni procreatorum, et denarii, quos Romæ ad S. Petrum debemus.*

ELEEMOSYNA REGIS. Leges Edwardi Confessoris cap. 10. de Denario S. Petri : *Quoniam denarius hic Regis Eleemosyna est.* Simeon Dunelmensis de Gestis Angl. ann. 887 : *Ethelelm Comes Wintoniensium Eleemosynam Regis Elfredi detulit Romam. Eleemosyna S. Petri* dicitur in Epistola Paschalis PP. apud Eadmerum lib. 5. Novor. pag. 113. 1. edit. Vide *Denarius S. Petri*.

* ELEEMOSYNA REGIS. Inter privilegia regis Francorum, quæ enumerantur in Reg. sign. *Pater*. Cam. Comput. Paris. fol. 195. v°. illud notandum recensetur : *Item quod Elemosynæ, quas dominus rex faciet, cedant loco restitutionis.*

ELEEMOSYNA PASCHALIS, quæ etiamnum obtinet in Episcoporum Palatiis. Anastasius in Hadriano PP. pag. 112 : *Ubi Fratres nostri Christi pauperes, qui ad accipiendam Eleemosynam in Paschalem solemnitatem annue occurrere et lavari solebant.* Vide Gaufredum Vosiensem 1. part. cap. 30. Probat. Hist. Monmorenciacæ pag. 410. et Henric. Valesium ad Euseb. de Vita Constant. lib. 4. cap. 22. etc.

ELEEMOSYNA RATIONABILIS, quæ ex bonis intestatorum sequestrabantur ad pias causas, de quibus pluribus agimus in voce *Intestatus*. Charta Libertatum oppidi *des Ais* in Biturig. ann. 1301 : *Si vero aliquem mori contigerit propinquorum generis sui, qui meus sit vel femina,*

meam habere eschetam ad solutionem prædictæ censæ, et nisi aliquis hæres præsens fuerit, sex electi omnes res suas servabunt per annum et diem : et si infra annum et diem hæres venerit, omnia sua habebit, salva tamen Eleemosyna rationabili. Infra : *Vel sine hærede mori contigerit, respectu sex electorum habebit Eleemosyna rationabilis.*

* JACERE IN ELEMOSINA dicitur, cum quis gratuito sepelitur. Chartul. priorat. de Guilcio fol. 15. r°. : *Miles quidam, nomine Godefridus,... disponente Deo, devenit ad mortem. Cujus obitum filii parentesque plangentes monachos, qui tunc temporis Guilcio morabantur, suppliciter petierunt ut corpus sepulturæ traderent : quod monachi secundum posse suum honorifice fecerunt. Post tumulationem vero, ne pater eorum in Elemosina jacere videretur, filii ejus Walicherius atque Johannes donaverunt Deo et S. Albino ejusque monachis sex denarios de censu, quos illi monachi reddebant.*

✱ [« Elemosine pauperum verecundorum (Lugduni) xx solidos fortium » in testamento presbyteri Tymotei, apud Mus. Arch. Dep. p. 142, an. 1245.]

2. **ELEEMOSYNA**, nude dicuntur Ecclesiarum possessiones : *Tenementa quæ conceduntur per donationem Ecclesiis Cathedralibus, Conventualibus, Parochialibus, viris religiosis, ut pro donatoris et suorum tam vivorum quam mortuorum animabus apud Deum orationibus et divinis officiis intercedant.* Ita Bracton. Paschasius Ratpertus in Vita Walæ Abb. Corbeiensis lib. 2. cap. 2. ubi Wala ad Ludovicum Pium : *Quid est quod das, quando honores Ecclesiarum, immo, ut sentio, onera quæ largiris ? quod si res Domino jure Eleemosynarum legitime consecratæ sunt, Ecclesiarum ejus sunt ; quia suis pauperibus, et specialiter sibi servientibus legaliter datæ sunt.* [Charta Zuentebaldi Regis Lotharing. ann. 896. apud Doubletum pag. 809 : *Et nullus unquam dominator adveniat qui hoc infringere audeat ; quod si aliquis proterviter hanc Eleemosynam infringere incipiat, pruntius in iram Dei... incurrat.*] Consuetudo Normanniæ art. 103. quatuor species tenuræ statuit, per homagium, per divisionem, per eleemosynam, et per vadium : et art. 139. ait, possessionem per eleemosynam esse quidquid Ecclesiis aut viris religiosis confertur. In Regiam Majestatem lib. 2. cap. 23. § 2. et apud Glanvillam lib. 7. cap. 1. *Episcoporum et Abbatum Baroniæ* dicuntur esse *de Eleemosyna Domini Regis et antecessorum ejus.* Decreta Regni Anglicani apud Clarendum ann. 1164 : *Si calumnia emerserit inter Clericum et Laicum, vel e converso de ullo tenemento, quod Clericus velit ad Eleemosynam attrahere, Laicus vero ad Laicum feudum, etc.* [Index MS. Beneficiorum Eccl. et Diœc. Constantiens. fol. 22. verso : *Et totum manerium supra et infra dictas domus est in Eleemosyna : alia est in feodo laicali.* Et fol. 59 : *Eleemosyna Presbyteratus continet dimidiam acram terre, et est manerium Presbyteratus situm in eadem Eleemosyna.*] Leges Simonis Comitis Montisfortis : *Cuilibet militi sive rustico licitum erit legare in Eleemosyna de hæreditate propria usque ad quintam partem ad consuetudinem et usum Franciæ circa Parisius, salvis tamen Baroniis, et forciis, etc.* Chronicon Mauriniacense lib. 2 : *Apud Longum Pontem, quod regulare Cœnobium antecessorum Milonis Eleemosyna erat.* Epistola 104. ex Sugerianis, de quadam decima : *Conquerimur super Hugonem Brostin, qui antiquam Eleemosynam Regum Franciæ, quæ est apud Calceium.... quietam et liberam inquietat et aufert.* Monastic. Anglic. tom. 2. pag. 827 : *Prohibemus etiam, quod nullus Vicecomes vel Minister, seu alia persona magna vel parva, infra Eleemosynas suas hominem capere, verberare, ligare audeat.* Charta ann. 1190. apud Radulfum de Diceto : *Nulla fiet recognitio, si Charta, vel alio modo Eleemosynatam esse possessionem probare poterit ; sed ad Ecclesiasticos judices remittentur.* [Charta ann. 1220. ex Archivo Abb. Belli-loci : *Dedit etiam Juhellus de Meduana omnem talliam, et meditalliam quam percipiebat in terra Canonicorum Belli-loci, cum omni jure et dominio, quod habebat in omnibus terris et feodis Eleemosynatis et omnibus hominibus suis in Elemosyna dictorum Canonicorum commanentibus.* Charta ann. 1261. ex Tabul. Abb. S. Sulpitii : *Bertranus de S. Egidio Miles, Dominus de Monstabeton, de consensu Tilonis filii sui concessit Conventui S. Sulpitii quod homines Monialium habeant usum in saltibus Elemosynatis eisdem monialibus a Domino Comite Britanniæ.*] Adde Statuta Alexandri III. Regis Scotiæ cap. 20. Statuta 2. Roberti I. Regis Scot. cap. 1. § 7. Monast. Anglic. tom. 2. pag. 827. etc.

¶ ELEEMOSYNATA, Eadem notione. Præceptum Scacarii Paschæ apud Cadomum ann. 1222. tom. 3. Hist. Harcur. pag. 52 : *Præceptum est quod Abbas de Barberio per cartas Comitis de Meullent et Henrici Regis habeat unam Eleemosynatam a Roberto Manuion, quia cartæ confirmant donationes et eleemosynas, quas Monachi illi poterunt acquirere.*

¶ ELEEMOSYNA, Prædia vel etiam pecunia quæ mercedis loco dabantur pro celebranda Missa. Concil. Hispal. ann. 1512. tom. 4. Conc. Hispan. pag. 11. col. 1 : *Mandamus et ordinamus, ut cum aliquis Sacerdos receperit Eleemosynam seu portionem pro celebranda Missa seu Missis, teneatur illas celebrare eademmet die vel tempore commendato.* In Conc. Tolet. provinc. ann. 1582. ibid. pag. 209 : *Graviori doloris sensu est a Patribus auditum, magnum Missarum numerum in quibusdam Ecclesiis..... omitti vel differri, propter veteris Eleemosynæ tenuitatem.* Et in Synodo diœcesana Valentina ann. 1584. ibid. pag. 287 : *Accipiat autem Clerus pro singulis hujusmodi Missis solidorum decem Eleemosynam, non eo plus.*

ELEEMOSYNA LIBERA, seu *Libera Eleemosyna.* Bracton. lib. 4. tract. 5. cap. 2. n. 24. et lib. 5. cap. 9 : *Et quamvis hujusmodi terræ dentur in Liberam Eleemosynam, non solum dantur Ecclesiis, sed et personis tenendæ in Baronia.* Charta Philippi Augusti ann. 1219. in ejus Regesto Herouvalliano fol. 163 : *Domum Dei de Gonessia... ab omni sæculari potestate et dominio tanquam Eleemosynam in perpetuum Liberam esse concedimus.* Alia ann. 1227. ex Tabul. S. Arnulfi Crispiac. : *Recognovit, se contulisse in perpetuam et Liberam Eleemosynam Capellam B. Mariæ de Louvery, etc.*

Libera autem Eleemosyna dicitur, quod nulli servitio vel redhibitioni aut censui obnoxia sit. Charta Gaufredi Comitis Mauritaniæ in Bibl. Cluniacensi pag. 543 : *Et omnia, quæ data sunt vel danda ab aliis in futuro, ita Libera esse volo, ut neque ego, neque succedentes mei, neque per bannum, neque per teloneum, neque per vicariam, neque per collationem nostrorum Militum, neque per aliam quamvis modicam consuetudinem Monachos de servitio Dei disturbent, neque suis hominibus inferant inquietudinem. Ista omnia dona Libera ita esse volo, etc.* Vide Cowellum lib. 2. Instit. tit. 3. § 24. [** Glanvillam lib. 9. cap. 2. et mox *Eleemosyna pura.* Placit. Cantebr. 10. t. 2. ann. 9. Joh. in Abbrev. Placit. pag. 56 : *Utrum terra de Pappeworth, quam Elena de Pappeworth tenuit, quam D. Rex dedit Roberto Rusell sit de Libera Eleemosyna D. Regis et si illam de jure dare possit, dicitur quod tota terra est libera Eleemosyna D. Regis et quod ipse de jure illam dare potest cui voluerit.* Ubi est terra ab omni feudalitatis nexu libera, quamvis non ad ecclesiam pertineat.]

ELEEMOSYNA ECCLESIASTICA. Monasticum Anglic. tom. 3. pag. 46 : *Hanc itaque Ecclesiam et omnia ad illam pertinentia concessi et dedi Athelwado Clerico, filio Erlavi Sacerdotis, libere et quiete tenere, sicut decet Ecclesiasticam Eleemosynam.* Vide *Jus Ecclesiasticum.*

¶ ELEEMOSYNA, Forte prædia seu feuda, quæ Advocatis Ecclesiarum mercedis loco ex possessionibus ecclesiasticis tribuebantur. Charta ann. 1205. tom. 3. Hist. Harcur. pag. 102 : *Item diximus per sacramentum nostrum, quod si Clericus teneat aliquid de quo Laicus conqueratur, et Laicus dicat se tenere illud nomine Eleemosynæ.* Chartul. S. Vandreg. tom. 1. Instr. ann. 1267 : *Juravit insuper dictus Rogerus tactis Sacrosanctis Evangeliis spontanea voluntate coram nobis, quod in dictis masura, ædificio, gardino et dimidia acra terræ ratione hæreditatis, petitionis, successionis, conquestus, dominii, Eleemosynæ, seu quacumque alia ratione sibi competenti nihil de cætero reclamabit.*

ELEEMOSYNA PURA, id est, *in qua Princeps nihil terrenæ retinet sibi jurisdictionis, seu dignitatis : et hujus Eleemosynæ totalis jurisdictio ad Ecclesiasticam pertinet dignitatem. Nullus autem in Normannia potest de feodo suo Laicali Puram facere Eleemosynam, sine concessione et assensu Principis principalis, etc.* Ita Jura et Consuetudines Normanniæ cap. 117. [** Apud Anglos etiam *Liberæ Eleemosynæ* jurisdictio ad curiam Christianitatis spectabat, ut est in Rot. ann. 8. Joh. Oxon. 15. in Abbrev. Placit. pag. 54. Plura apud Altaserram de Jurisdictione Eccles. lib. 6. cap. 12.] [Lindanus Hist. Teneremund. lib. 2. cap. 2. pag. 111. edit. ann. 1612 : *Philippus Bonus concessit olim in puram Eleemosynam cudere nummos æreos pretii quatuor obolorum Flandricorum quas mittas vocant.*] Vetus Charta Gallica apud Seldenum de Titulis honorariis 2. parte cap. 5. § 24 : *Il ne tient rien en chief du Roy, ne per Baronnie, mais en pure et perpetuelle Almoigne.* Vide Littletonem, et Chartam ann. 1205. post Ordericum Vitalem pag. 1060.

¶ ELEEMOSYNA LAUDABILIS. Epitome Constitut. Eccl. Valent. tom. 4. Collect. Conc. Hisp. pag. 186. col. 2 : *Ordinarunt quod signa Laudabilis Eleemosynæ de cætero dum pro tempore vacabunt, dentur per vota Canonicorum.* Ibid. pag. 167. col. 1 : *Ordinarunt quod si quis habens signum Laudabilis Eleemosynæ Denconesa illud alicui resignare voluerit, ejus non possit admitti resignatio, etc.*

¶ ELEMOSINAS CONFLARE, hoc est, Colligere. To. 2. Hist. Britan. apud Lobinellum col. 1609 : *Multorum relatione percepimus quod nonnulli abusores sive truffatores absque sedis Apostolicæ et nostris litteris conflant Elemosynas.* Eadem notione in Concil. Tarracon. provinc. ann. 1591. tom. 4. Collect. Conc. Hisp. pag.

557. legitur : *Eleemosyna questuata*, id est, emendicata.

Charta Eleemosynaria, qua quis aliquid Ecclesiæ confert. Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ: *Signum Dragoni, qui Cartam Eleemosynariam istam scribere et firmare rogavit manu ejus firma*. Occurrit pluries in eodem Tabulario. Vetus Charta sub Roberto Rege, ex Tabul. S. Ambrosii Bituric. : *Hanc igitur Eleemosynariam Chartam, et decretum nostræ voluntatis volumus esse firmum et inconvulsum, etc.* Tabul. S. Eparchii Inculism. fol. 49 : *Si quis homo aut ullus de parentibus meis istam Cartam Eleemosynariam infrangere aut inquietare præsumpserit, etc.* Adde fol. 118. Vide Ruffinum in Comitib. Provinciæ pag. 58.

1. Elemosynaria, nude, in Charta Amblardi Episcopi, regnante Radulpho Rege, in Tabulario Ecclesiæ Cadurcensis : *Qui Eleemosynariam istam ullo modo inquietare voluerit, apponat quod sua lex jubet, et petitio sua nullum obtineat effectum ; sed hæc Eleemosynaria firma et stabilis permaneat.* [Charta Amblardi Archiep. Lugdun. ann. 978. regnante Lothario in Francia inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 5 : *Itaque jurejurando præcepi vadiatoribus meis... ut chartam meæ Elemosynariæ integram et expressam facerent supradictis Monachis*. Ibid. col. 6. indiscriminatim habetur *Elemosynaria* vel *Elemosyna*.] Tabularium Abbatiæ Conchensis in Ruthenis Ch. 339 : *Si advenerit ullus homo, aut ullus de parentibus meis, qui contra donatione vel Eleemosynaria ista ire, aut agere, tentare vel inrumpere voluerit, etc. Charta Eleemosynaria*, in Ch. 408.

3. **ELEEMOSYNA**, Domus Monasterio vel Ecclesiis adjuncta, in qua eleemosynæ pauperibus erogabantur ab Eleemosynario ; proprie *Hospitale pauperum. Aumosne*, in Charta Gallica ann. 1274. in Prob. Hist. Castilion. pag. 63. Tabularium Eleemosynæ S. Pauli Viennensis : *Eleemosyna pauperum, quæ Græce dicitur Synodochium*. Concilium Islebonense apud Ordericum lib. 5 : *Si erraticum habere*, (pecus) *quod vulgo dicitur Weredif, in Curiam Sacerdotis vel Clerici, qui in atrio manent, venerit, vel in Eleemosynam ejusdem Ecclesiæ, vel in atrium, Episcopi erit*. Hugo Flaviniacensis pag. 169 : *Illum, qui contra justitiam tumidus superbiebat, captum, in Eleemosyna S. Vedasti sedere, et de Eleemosyna vivere instituit*. Vita Godefridi Comitis Cappebergensis cap. 2 : *Cæcus quidam in illius degebat Eleemosyna, etc.* [Bulla Alexandri III. PP. ann. 1173. apud Menesterium in Probat. Hist. Lugdun. pag. 37. col. 2 : *Terras planas poterit acquirere Ecclesia pro Canonia vel pro Eleemosina, ita quod fiat sine interventu pecuniæ, et in obedientiis suis decimas, gardas, vicarias et omnia alia ad obedientiam pertinentia*. Similia repetuntur pag. 38. col. 1. Miracula S. Gibriani tom. 7. Maii. pag. 622 : *Paralysi percussus est, et in Eleemosynam S. Remigii delatus*. Charta ann. 1275. ex Tabular. S. Vandreg. tom. 1. pag. 820 : *Vendidi viris Religiosis Abbati et Conventui S. Vandregesilli quamdam masuram terræ cum ædificiis supra positis, quam habebam in dicta parochia... sitam intra keminum Domini Regis ex una parte et campum dictum Aoyn ex altera, et adboutata dicto campo Aoyn usque ad domos Elemosinæ dictorum Religiosorum*. Occurrit alibi non semel.]

2. Eleemosynaria, Eadem notione : *Aumonerie*, in Consuetudine Turonensi art. 59. 295. et Juliodunensi cap. 5. art. 1. ubi, inter jura quæ ad Barones spectant, recensetur. *Domus Eleemosynaria*, apud Marbodum in Vita S. Roberti Abbatis Casæ Dei num. 4. in Miraculis S. Eutropii Episc. Santon. n. 28. apud Cencium Camerarium in libro Censuum Ecclesiæ Romanæ, Guigonem in Statutis Ord. Cartusiensis cap. 79. Udalricum lib. 3. Consuetud. Cluniacensium cap. 24. et Christianum in Vita S. Geraldi Abbatis Grandis Silvæ n. 30. Tabular. Dalonensis Monaster. fol. 49 : *Factum est hoc ante Domum Eleemosynariam d'Autafort an. Dom. Incarn.* 1182. Laurentius Leodiensis in Episcopis Virdunensib. : *Eleemosynariamque novam integraliter cum Capella construxit*. Herimannus de Restaurat. S. Martini Tornacensis cap. 109 : *Qui fidelis procurator Eleemosynariæ S. Mariæ extiterat*. [Ordinarium Canonicorum Regul. S. Laudi Rotomag. : *Pauperes ducantur ad Eleemosynariam, ubi data unicuique præbenda, in eorum arbitrio relinquitur vel ibi comedere vel secum deportare*.] Occurrit præterea apud Guillelmum in Chronico Andrensi ann. 1161. in Vitis Abbatum S. Albani pag. 24. in Statutis Synodalib. Guillelmi Majoris Episcopi Andegavensis ann. 1314. cap. 13. in Concilio Andegavensi ann. 1365. cap. 21. in Historia Sabaudica Guichenonis pag. 43. in Historia Segobiensi Colmenaresii cap. 15. § 12.

* Quo significatu *Aumonie* et *Aumosne* nostri usurparunt. Testam. Mariæ *De Craon* ann. 1317. inter Probat. Hist. Sabol. pag. 379 : *Nous donnons et lessons toutes nos robes... pour fere chasubles et paremens de yglises de l'Aumonnie de Chasteaugontier, de l'Aumonnie de Segré, etc.* Lit. admort. ann. 1481. in Reg. 209. Chartoph. reg. ch. 55 : *Nicolas Rougeville a de nouvel fait édiffier ung hostel-Dieu ou Aumosne pour recueillir, loger et héberger les poures malades, pélerins, passans et indigens*.

3. Eleemosynaria, Officium et munus Eleemosynarii. Willelm. Thorn. ann. 1128 : *Decima prædicti molendini Eleemosynariæ S. Augustini solvatur*. Nam unicuique Officiorum Monasticorum assignati erant certi reditus, quibus eorum necessitatibus subveniretur. [Bulla Pauli PP. de sæcularizatione Monasterii Insulæ Barbaræ tom. 1. pag. 261. Maceriarum ejusd. loci ann. 1549 : *Ac Eleemosynariam in unum et unam Eleemosynarii, et Cantoriam in unum et unam Cantoris*.]

¶ 4. Eleemosynaria, Stipendiaria seu illa cui eleemosyna datur. Miracula S. Udalrici Episcopi August. inter Acta SS. Benedict. sæc. 5. pag. 468 : *Eleemosynaria quædam Abrahami, Frisingensis Episcopi civitatis de villa quæ dicitur Camera, etc.* Vide *Eleemosynarii* 2. et *Eleemosynaria* 7.

¶ 5. Eleemosynaria, Loculi seu potius arcula, ubi reponuntur eleemosynæ, nostris *Tronc*. Synodus Valentina ann. 1584. tom. 4. Concil. Hisp. pag. 290. col. 1 : *Impensæ* (pro cereis in altari accendendis) *sumentur ex Eleemosynariis B. Mariæ Virginis et animarum patinis, ubi eleemosynæ abundaverint*.

6. Eleemosynaria, Gallis *Aumoniere*, Marsupium, ex quo promi solent Eleemosynæ. Charta Simonis de Balgenciaco ann. 1149. in Tab. S. Euvertii Aurel. : *Et super altare ipsius Ecclesiæ per Eleemosynariam meam lapidem beryllum intus habentem propria manu imposui*. [° Invent. Ms. thes. Sedis Apostol. ann. 1295 : *Item unam Elemosinariam de argento deauratam, cum tribus pedibus, et coperculo et manica. Cupa Elemosinaria*, ibid.]

Almonaria, Almoneria, Eadem notione. Computus Ballivorum Franciæ pro termino Candelosæ ann. 1268 : *Expensæ, pro cendatis, bourra ad gambesones, tapetis, sargiis, etc. pro chirothecis, Almonariis, et aliis*. Alius computus pro termino Ascension. ann. 1269 : *Relictæ Joannis Godeluche pro Almoneriis lacus serici, etc. Aumonieres à las de soye*. Willel. de Podio Laurentii cap. 21 : *Protulit literas de sua Almoneria, dicens : Legite istas literas*. Gaces *de Brulez*, Cantu 24 :

> Moult i a de ceux
> Qui deslient Aumosniere,
> S'en font lor aniaux
> Et j'en sui bouté ariere.

Le Roman *de la Rose* :

> Lors a de s'Aumosniere traite
> Une petite clef bien faite.

Le Roman *d'Aubery* MS. :

> Ou Aumosniere, ou ceinture, ou anel.

Le Roman *du Renard* MS. :

> Cis Pelerin qui là dormoit,
> Une riche Aumosniere avoit,
> Qui ert laciée à sa coroie.

Aumosnieres ou bourses Sarazinoises, in Statutis MSS. Artificum Parisiens. tom. 1. pag. 168. 169.

Almonarium, Eadem notione, in Charta Rogeri de Frifhid : *Et dedit mihi dimidiam marcam argenti, et unum aureum byzantium infra Almonarium*. Ubi perperam Spelmannus *armarium* vertit.

¶ Eleemosynaliter, In eleemosynam. Vita B. Nicolai Eremitæ tom. 2. Act. SS. Maii pag. 708. A : *Per quem eadem domina præfato Eremitæ Eleemosynaliter cibos sæpe miserat*. Eadem vox occurrit in Bullario Carmelit. pag. 624.

¶ 1. Eleemosynare, Dare in Eleemosynam Ecclesiæ, Monasterio vel pauperi. Tabular. S. Vandreg. tom. 1. pag. 11 : *Vel quibuscumque eas vendere aut donare seu Eleemosynare voluerit*. Charta ann. 1205. apud D. *Brussel* de Usu feudorum tom. 2. pag. xxv : *Nunquam vidimus... quod aliquis redderet decimas de fenis, vel de genestis aut de boscis, nisi prius fuerint Eleemosynatæ*. Apud Rymerum tom. 10. pag. 243 : *Super centum solidis annui redditus, monetæ currentis, quos idem Willielmus illis Eleemosynaverat*. Charta ann. 1214. ex Chartar. S. Vincentii Cenoman. : *Herbertus Dominus de Guerchia coram nobis constitutus Eleemosynavit Abbatiæ S. Vincentii totam decimam suam de Montguson*. Charta Matildis Filiæ Roberti Bethuniæ Domini ann. 1216. ex Tabular. S. Bartholomæi Bethun. fol. 32 : *Quintum bostellum molnariæ in molendino de Coisiaus Eleemosynavi*. Charta Humberti de Bello-joco et Isabellis de Mello ex Tabular. Capituli Autiss. : *Pro quietatione et admortizatione sexdecim libratarum terre moventium de feodo nostro... quas idem Episcopus* (Guido de Mello) *Eleemosynaverat perpetuo Decano et Capitulo Autiss*. Ex Chartulario S. Martini Pontisar. : *Johannes de Brecuria Abbas S. Martini juxta Pontisaram Elemosinavit* xl. *sol. pro faciendo Anniversarium suum*.

* 2. Eleemosynare, Eleemosynas colligere, mendicare. Acta S. Pet. Gam-

bac. tom. 3. Jun. pag. 537. col. 1 : *Quod ipse et socii ejus pauperes eremitæ facientes vitam Apostolorum, intuitu pietatis et misericordiæ, posset pro sustentatione et victu suo quærere in modum Eleemosynandi super plateis.* Vide infra *Eleemosynarius* 1.

° 4. **ELEEMOSYNA**, Idem quod *Capellania*, Munus et beneficium ecclesiasticum. Stat. Mss. S. Flori fol. 61. v°. : *Præcipimus ut clerici, qui Helemosinas seu capellanias a fidelibus per civitatem nostram et diocesim pro tempore ordinatas in posterum recipient, infra duos menses a receptione hujusmodi computandos, se personaliter debeant præsentare, ut videre possimus an honesta sit eorum vocatio, et utrum digni sint ad talia vocari, et ut a nobis licentiam et auctoritatem recipiant celebrandi et orandi pro animabus eorum, qui capellanias seu Helemosinas hujusmodi ordinarunt.*

°5. **ELEEMOSYNA**, Prædium sub annuo censu, titulo *Eleemosynæ*, hominibus servilis conditionis concessum. Charta Ludov. Comit. Blesens. et Clarim. ann. 1197 : *Omnes homines in dominio meo et in Elemosinis meis Castriduni manentes, talliam michi debentes,... quitto et immunes esse concedo... Si quid de censa hac reddenda ea die defecerit, defectus die crastina in duplo a burgensibus de dominio meo communiter michi reddetur. Similiter unaquæque Elemosina per se et per majorem suum censam suam ea die reddet. Omnes de dominio meo et de Elemosinis meis Castriduni manentes, qui de mea servili conditione erant, et eorum hæredes et teneuras, ab omni jugo servitutis meæ penitus quitto et absolvo.* Vide infra *Eleemosynarii* 6.

° **ELEEMOSYNARIA**, 1. 2. 3. 4. 5. 6. Vide post *Eleemosyna* 3.

° 7. **ELEEMOSYNARIA**, Mulier, cui *eleemosynæ* seu legata pia distribuenda committuntur. Charta ann. 936. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 20. col. 1 : *Ego in Dei nomine Teutildes, Deodevota, qui fuit Elemosynaria de filio meo Autberto, qui fuit condam, sicut ille in sua recta memoria suppliciter precavit, sic dono... manso, que vocant Magalia,... ad jam dicta ecclesia, pro anima mea et filio meo Autberto. Ausmonier*, eadem acceptione, in Testam. Joan. II. ducis Brit. ann. 1302. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1185 : *Premiérement je veil e commant que par les mains de mes Ausmoniers e exécutours dessous nommés, mes debtes et mes laiz soient paiés.* Rursum infra non semel : *Ausmoniers ou exécuteurs.* Vide *Eleemosynarii* 2. et *Eleemosynaria* 4.

1 **ELEEMOSYNARIUS**, Qui ædi *Eleemosynariæ*, in Monasteriis præest, et qui Eleemosynas Monachorum et aliorum pauperibus distribuit. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 14. quod inscribitur *de Officio Eleemosynarii* : *Ad eleemosynam faciendam eligi debet unus de Fratribus pius et mansuetus, ut per pietatem compati sciat indigentibus, et per mansuetudinem possit etiam importunitatem petentium tolerare. Ad hujus officium pertinet terras, et vineas, et nutrituras, et si qua alia sunt, quæ proprie ad Eleemosynam pertinent, secundum consilium et prudentiam Abbatis manutenere. De panibus decimam accipiat; reliquias refectorii tam de panibus, quam de cibariis et vino ipse habebit;... oportet autem in eleemosyna distribuenda Eleemosynarium magna uti discretione, ut infirmioribus quibusque teneriora et delicatiora reservet, et ut eos forte, qui ex consortio aliorum erubescere potuissent, si qui tales advenerint, seorsim sedere faciat, ut secretius, quod eis impertiendum est, sumere possint, etc.* Lanfrancus in Decretis pro Ord. S. Benedicti cap. 8. sect. 3 : *Eleemosynarius aut per se perquirat, aut per veraces et fideles homines cum multa sollicitudine perquiri faciat, ubi ægri et debiles jaceant, qui non habeant, unde se sustinere valeant, et ingressus domum blande consoletur ægrum, et offerat ei, quod melius habet, et sibi intelligit esse necessarium, etc.* [Occurrunt in Capit. Carol. C. tit. 48. cap. 13.] [°° Convent. Ticinens. ann. 876.] Describitur etiam Eleemosynarii officium ab Udalrico lib. 3. Consuet. Cluniac. cap. 24. Ejusmodi vero Eleemosynariorum monasticorum meminerunt Ordericus Vitalis lib. 3. pag. 487. S. Anselmus lib. 3. Ep. 117. Sugerius in Testamento suo, Matth. Paris ann. 1254. pag. 598. Chronicon Andrense pag. 357. Regula Hospitalariorum cap. 15. Historia Monasterii S. Nicolai Andegavensis pag. 100. etc. Tenebantur porro Ecclesiarum possessores et Monachi decimas bonorum suorum seu redituum pauperibus elargiri. Addit. 1. Capitul. cap. 49 : *Ut de omnibus in eleemosynam datis tam Ecclesiæ quam fratribus, decimæ pauperibus dentur.* Petr. Damian. lib. 2. Epist. 14 : *Enim vero et copiosiora in pauperes alimenta proficiant, datur in Monasteriis et Eremis decimæ quorumque proventuum, et non modo pecorum, sed et ornitum pariter et ovorum.*

2. **ELEEMOSYNARII** interdum dicti, qui Eleemosynas morientium pauperibus distribuebant, qui vulgo *Executores testamentorum* appellantur, quibus legata pia distribuenda committuntur. Testamentum Aldrici Episc. Cenoman. in ejus Vita pag. 190 : *Præscripti et præordinati ad nostram Eleemosynam faciendam.* Gregorius Turonens. de Vitis Patrum cap. 8 : *Post cujus obitum non pauca ab Eleemosynariis pro Sancti memoria capiebat.* Capitularia Caroli C. tit. 43. [°° ap. Carisiac. ann. 877.] § 12 : *Si nos in Dei sanctorumque ipsius servitio mors præoccupaverit, Eleemosynarii nostri, secundum quod illis commendatum habemus, de eleemosyna nostra decertent.* Alio loco [°° Capit. secund. ejusd. ann. cap. 4.] : *Volumus... quod si aliquis Episcopus vel Abbas, aut Abbatissa, vel Comes, aut vassallus noster obierit,... nullus ad illorum eleemosynam faciendam Eleemosynarios eorum impediat.* [Testamentum Acfredi Ducis Aquitanorum ann. 928. apud Baluzium tom. 2. Capitul. col. 1533. : *Quamobrem obsecro vos... ut sitis Eleemosynarii mei, sicut estis fidelissimi amici, ita sitis mearum rerum distributores.*] Testamentum Poncii Raimundi Comitis Tolosani et Rutenensis, ex Archivis Ruten. : *Omnes res mobiles donet Eleemosynarius meus Deo, et ad sanctos Presbyteros, et ad pauperes pro anima mea.* Tabularium Brivatense Ch. 46 : *Nos Hasterus et Hicterius Eleemosynarii Odiloni, qui fuit quondam, per fideicommissum, quem ipse nobis commisit, dedimus Deo et S. Juliano in stipendia fratrum pro anima Odiloni aliquid ex suis rebus, quæ conquestu illi advenerunt, etc.* Ibid. Ch. 159 : *Nos... Eleemosynarii Garnerii, qui fuit quondam, per fideicommissum auctoritate, quam de manu ejus accepimus ad sua omnia distribuenda, cedimus, etc.* Tabularium Conchensis Abbat. in Ruthenis Ch. 27 : *Iscafredus et Frotardus... Eleemosynarii Umberti donaverunt pro anima ejus ad ipsa casa Domini Dei, etc.* Adde Ch. 158. et Excerpta Egberti Archiep. Eboorac. cap. 40. Dicti etiam

Eleemosynatores. Charta vetus apud Perardum in Burgund. : *Quos testes et Eleemosynatores de meo volo esse substantia.* Vide Joan. Sarisberiensem Epist. 57.

3. **ELEEMOSYNARII** interdum dicti, qui eleemosynas testamento relinquebant, Capitula Ludovici Pii Addit. 1. § 50 : *Ut prætermissis partitionibus Psalterii, Psalmi speciales pro Eleemosynariis et defunctis cantentur.* Eadem habentur in Vinea Benedictina cap. 50. [Ut hunc locum illustret Baluzius, hæc affert ex Libello supplici, quem Monachi Fuldenses obtulerunt Carolo Magno : *In secunda quoque feria unius cujusque septimanæ orationem pro omnibus Eleemosynas nobis tribuentibus, id est, eundem psalmum L. quem tota congregatio juxta corpus B. Martyris simul prostrata cantavit, cum oratione Dominica et versibus. Pro defunctis ergo fratribus nostris commemorationem, quam quotidie bis habuimus, id est, post matutinam celebrationem et vespertinam, quæ est antiphona videlicet Requiem æternam, et prima pars psalmi Te decet hymnus Deus, versus et collecta.*]

Eleemosynarii Summorum Pontificum, qui eorum eleemosynas diatim pauperibus distribuunt. Gesta Innocentii III. PP. pag. 150 : *Universales oblationes, provenientes ad pedes ipsius, secundum antiquam consuetudinem accipiebat Eleemosynarius erogandas.* Mox : *Circuibat et investigabat diligenter Eleemosynarius ejus pauperes ac debiles, maxime Nobiles, dabatque illis sigilla, ut per eos, qui ipsa referrent, singulis hebdomadibus acciperent ad victum, etc.* Ita

Eleemosynarii Episcoporum, in Concilio Oxoniensi ann. 1222. can. 2. et in Provinciali Eccl. Cantuariensis Lindwodi lib. 1. tit. 12.

Eleemosynarii Regum Franciæ. Horum dignitas alia prorsus fuit a Capellanorum dignitate, licet aliter censuerit Frisonius. Id præ cæteris arguit Statutum S. Ludovici, quod describitur a Miramontio lib. de Præposito hospitii pag. 50 : *Nul n'ait chambre en l'hostel du Roi que celui, qui porte le Sel, et le grand Maistre d'hostel, et la Chambre aux deniers, le Chapellain, et l'Aumosnier.* Aliud Statutum Philippi Pulchri : *Toutes chambres sont ostées devers le Roy, fors le Maistre d'hostel, la Chambre aux deniers, les Chapellains, les Confesseurs, l'Aumosnier, et le Sel, qui auront chambre.* Quæ totidem verbis habentur præterea in Statuto pro Regio hospitio a Philippo Longo exarato Turonibus 17. Nov. ann. 1317. Eleemosynarii S. Ludovici Regis, qui illius *erogabat* eleemosynas, meminit Gaufredus de Belloloco de Vita et conversat. S. Ludov. cap. 8. et Nangius in ejusdem Regis Vita sub. ann. 1248. Exstat Charta ejusdem Principis ann. 1269. apud Brolium lib. 3. Hist. Parisiensis pro Typhlocomeo Parisiensi, in qua Eleemosynarii regii habetur mentio. Ex hinc occurrunt aliquot Regum Eleemosynarii, verbi gratia,

Fr. Joannes des Granges Prior Vallis Scholarium, sub Philippo Pulcro, a quo testamenti executor cum aliis dictus est anno 1311. Hunc excepit

Fr. Joannes de Grandpré, qui Eleemosynarius regius inscribitur ann. 1314.

° Guillelmus Morini *Eleemosyna-*

rius regius, in Charta Caroli IV. ann. 1325. ex Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 433.

MAG. SILVESTER DE LA CERVELLE (al. *de la Servolle*) Eleemosynarius Regis Caroli V. mense Aprili ann. 1367. nominatur.

ÆGIDIUS DES CHAMPS, postmodum Episcopus Silvanectensis ann. 1409. apud *Monstrellet* 1. vol. cap. 55. Alios præterea recenset hac dignitate insignes Frisonius, atque in iis

PETRUM CAUCHON, Bellovacensem Episcopum, sub ann. 1431.

* MAG. PHIL. AYMENON DE ENNANIO *in Combralia Lemovicensis diocesis oriundus, serenissimique principis regis Karoli VI. quondam Eleemosinarius*, in Necrol. eccl. Paris. Ms. ad. II. Non. Decembr.

JOANNEM D'AUSSI Episcopum Lingonensem, sub Carolo VII.

JOANNEM DE BREVICOXA, postmodum Genevensem Episcopum ann. 1421.

JOANNEM BALUAM Episcopum Ebroicensem, ac demum Cardinalem, sub Ludoxico XI.

JOANNEM L'HUILLIER Decanum Parisiensem, sub Ludovico XI. et Carolo VIII.

* JOANNES NEPVEU *abbas hujusce monasterii, Elemosinarius et sacer oricularius christianissimi regis Francorum*, in Necrol. Ms. B. M. de Josaphat ad V. Non. Mart. Obiit ann. 1498.

Aucta postmodum, et novo titulo donata ea dignitas: nam qui primum nude Eleemosynarii dicebantur, postmodum *Magni Franciæ Eleemosynarii* appellati: qui quidem in Regum aula deinceps primas tenuere, cum ad id obeundum munus delecti fuerint viri vel pietate ac doctrina, vel natalibus illustres. Primus autem hacce appellatione donatus ligitur

JOANNES DE RELI doctor Theologus, Regi Carolo VIII. a Confessionibus, Episcopus Andegavensis, nobilissima *Reliorum* ad Hesdinum in Atrebatibus familia oriundus, cujus Elogium descripsit præ cæteris Joannes Launoius in Historia Navarræ Collegii, sub ann. 1488. Post hunc

FRANCISCUS DE MOULINS Abbas. S. Maximi in Aurelianis, *Magnus Franciæ Eleemosynarius* occurrit in Tabulis Typhlocomei Parisiensis ann. 1500. Deinde

GOFFRIDUS DE POMPADOUR in Camera Computorum Præses, Petracoricensis, mox Aniciensis Episcopus, Gulferii D. *de Pompadour* et Isabellæ *de Combort* filius, sub Carolo VIII. et Ludov. XII.

ADRIANUS DE GOUFIER, Cardinalis *de Boissi* ann. 1516.

FRANCISCUS LE ROY DE CHAUVIGNI, Jacobi Archiepiscopi Bituricensis frater, sub Francisco I.

JOANNES LE VENEUR Cardinalis, Episcopus Lexoviensis ann. 1530. ut est in Francico Ceremon.

PHILIPPUS DE COSSÉ, Constantiensis Episcopus, sub ann. 1535.

PETRUS CASTELLANUS Matisconensis Episcopus, vir singularis eruditionis, de quo Thuanus lib. 3. Sammarthanus in Elog. viror. illustr. et Pet. Gallandius in ejus Vita, nuper e nostra Bibliotheca edita a Stephan. Baluzio.

ANTONIUS SANGUIN Cardinalis *de Meudon*, sub Henrico II.

LUDOVICUS DE BREZÉ, Episcopus Meldensis, sub eodem Rege, cujus exequiis hac insignis dignitate interfuit ann. 1559. ut est in Ceremoniali Franc.

CAROLUS DE HUMIERES Episcopus Bajocensis, eadem donatus ann. 1578.

JACOBUS AMIOT Melodunensis, Episcopus Autisiodorensis, Magnus Franciæ Eleemosynarius a Carolo IX. cui Præceptor a parente datus fuerat, institutus. Obiit ann. 1593.

REGINALDUS DE BEAUNE, Bituricensis ac deinde Senonensis Archiepiscop. Mortuus ann. 1606.

JACOBUS DAVY Cardinalis *du Perron*, Senonensis Archiepiscopus, sub Henrico IV. et Ludovico XIII. Obiit ann. 1618.

FRANCISCUS DE LA ROCHEFOUCAUD, Cardinalis.

ALPHONSUS-LUDOVICUS DU PLESSIS DE RICHELIEU Cardinalis, Archiepiscopus Lugdunensis, Magnus Franciæ Eleemosynarius ad fidelitatis sacramentum admissus 24. Martii ann. 1632. per Rupifucaldii Cardinalis renuntiationem.

ANTONIUS BARBERINUS Cardinalis, Archiepiscopus Remensis.

EMMANUEL-THEODOSIUS *de la Tour d'Auvergne* DE BOUILLON Cardinalis ann. 1672.

¶ PETRUS DU CAMBOUT DE COISLIN Cardinalis, Episcopus Aurelianensis. Ob. ann. 1706.

¶ TUSSANUS DE FORBIN DE JANSON Cardinalis, Episcopus Bellovacensis. Obiit. 24. Martii 1713.

¶ ARMANDUS-GASTO-MAXMILIANUS DE ROHAN Cardinalis, Episcopus Argentoratensis ad fidelitatis sacramentum admissus 10. Junii 1713. [* Obiit 19. Jul. ann. 1749.]

* ARMANDUS DE ROHAN DE SOUBIZE, Cardinalis, qui in successorem receptus fuerat 6. Jan. ann. 1745. mortuus est 28. Junii ann. 1756.

* FREDERICUS HIERONYMUS DE ROYE DE LA ROCHEFOUCAULD, Cardinalis, 12. Julii ann. 1756. sacramentum regi pro hac dignitate præstitit. Obiit 29. Aprilis ann. 1757.

Magni porro *Eleemosynarii* apud Reges nostros quanta hodie sit dignitas et prærogativa, accipe ex laudato Petro Gallandio in Vita Petri Castellani, Matisconensis Episcopi: *Est enim is honoris gradus omnium Ecclesiasticorum in Gallia facile princeps; quo qui donatus est, Regi e somno excitato inter primos salutatores adesse solet, et de eo cognoscere, quo in loco et tempore rem sacram peragi velit: Aulæ totius Regiæ unicus Episcopus est: quocunque in loco per totum regnum Rex versetur, ab eo Sacramenta petere solet: Sacello regis ordinando, Cantoribus ejusdem et Sacerdotibus omnibus Aulam sequentibus præest: dispensatio Regiæ in pauperes beneficentiæ et pauperum omnium curatio ejus unius propria est: ad ejus etiam curam pertinet per universum regnum iis omnibus pauperum peregrinorum domiciliis, quæ tum Ptochodochia, tum Xenodochia appellant, atque etiam iis, quæ lepra infectis olim a Regibus attributa sunt, administratores idoneos præficere, præposteros et mutilos loco movere. Quæ si etiam ab aliis quam Regibus condita primum, in eundem finem et censu dotata sunt, et præter Conditorum et Institutorum mentem, contraque æquum et bonum quid in iis geratur, ejusdem est omnem animadversionem ad se revocare, numerum leprosorum, aut aliorum miserorum explere, ad referendas rationes omne Procuratorum, et administratorum genus cogere, corrupte, infideliter, aut socorditer in suo munere versatos exigere, aliosque in eorum locum subrogare: omnia quoque Sacerdotia, quæ regiæ potestatis sunt, quæ plurima sunt, præter Episcopatus et Abbatias donare et conferre. Ad ejus quoque officium pertinet primo quoque Regis in oppida ingressu maleficos carceribus inclusos regia venia eis concessa laxare, et liberos impune emittere.*

ELEEMOSYNARII apud Anglos officium describitur in Fleta lib. 2. cap. 23.

4. **ELEEMOSYNARII** denique ipsi pauperes, quibus Eleemosyna erogatur, in Vita S. Adalberti Pragensis, apud Bzovium: *Quotidianis diebus quinquagenos Eleemosynarios habere solitus erat, quos in Apostolici nominis honorem dape et potu satiabat.* [Miracula S. Udalrici Episc. inter Acta SS. Benedict. sæc. 5. pag. 469: *Nobilis quædam matrona... quemdam claudum Eleemosynarium præcepit comitari secum.* Vide *Eleemosynaria* 4.]

* Charta Phil. I. reg. Franc. ann. 1092. in Chartul. Compend. fol. 61. r°. col. 1: *Hæc autem omnia... eo tenore ecclesiæ tradidimus, ut per singulos annos, infra quadragesimales dies, pascant fratres ecclesiæ Eleemosynarium unum in elemosina Karoli, pro salute et remedio animæ meæ, etc.*

5. **ELEEMOSYNARII**, Alia notione. Charta Natranni Episcopi Nivernensis, ex Tabular. Eccl. S. Cyrici Nivern.: *Dedit etiam idem Præsul prædictis Canonicis alodum quemdam sibi ad Antidio consanguineo suo eo tenore dimissum in eodem pago Nivernensi et in villa Pusco situm, clausum videlicet, sibi cohærentem, cum terra, et prato, et silva, et quidquid illi olim Antidius dimisit, et ipse postea ab Eleemosynariis suis comparavit, ipsis Canonicis possidendum perpetuo dimisit.* In eodem Tabulario Chart. 40. hæc lego: *Hieronymus, Isembardus, Guido Eleemosynarii, et Cumenus dant mansum unum cum vinea,.. regnante Rodulfo Rege.* [Iidem videntur qui *Eleemosynarii* 3.]

6. **ELEEMOSYNARII**, Alia rursum, ni fallor, notione, in Charta Fundationis Abbatiæ de Fonteneto in Normannia sub Willelmo Notho, in 106. Regesto Tabularii Regii ch. 370: *Dedit unum vavassorem cum 12. acris terræ . . . dedit quoque omnes Eleemosynarios de Coudello, qui habitant juxta silvam, et omnem terram, quæ est habilis ad arandum, etc.* Alia ann. 1143. in Conciliis Normannicis pag. 146: *Quinetiam ea, quæ Galerannus Comes Mellenti vobis concessit, videlicet unum Eleemosynarium apud Villevillam, et decimam de Extaldis, etc.* [An iidem qui Vassali ?]

* Qui prædium, *Eleemosyna* dictum, colunt, homines alicujus ecclesiæ servitio adscripti. Arest. scacar. S. Mich. ann. 1282. in Reg. S. Justi ex Cam. Comput. Paris. fol. 41. v°. col. 1: *De habendo consilium qualiter debeat procedi contra homines Elemosinarios, asserentes se esse liberos et exemptos ab omni justitia seculari, de qua libertate usi fuerint usque nunc, sicut dicunt; licet domini, a quo* (sic) *fuerint dati dicti Elemosinarii et concessi, talem justitiam non haberent, quod possent facere elemosinas modo prædicto. Habito consilio, concordatum fuit, quod dicti homines non possint habere nisi talem franchisiam, qualem possent concedere domini, a quo elemosinati.* Neque alii esse videntur *Eleemosynarii* ex Tabul. eccl. S. Cyrici Nivern. in *Eleemosynarii* 5. Vide *Eleemosyna Pura* et *Eleemosyna* 5.

* 7. **ELEEMOSYNARIUS**, Qui *eleemosynam* corrogat, stipis coactor, Gall. *Quêteur*. Vita S. Claræ tom. 2. Aug. pag. 762. col. 1: *Et statim omnes fratres ad ministrum remisit, nolens habere Eleemosinarios, qui panem corporalem acquire-*

rent, postquam panis spiritalis Eleemosynarios non habet. Quo secundo loco *Eleemosynarii*, metaphorice intelliguntur Verbi divini prædicatores. Vide supra *Eleemosynare* 2.

° 8. **ELEEMOSYNARIUS**, adject. Ad *eleemosynas* pertinens. *Charta eleemosynaria* in *Eleemosyna* 2. *Cupa eleemosynaria*, vide supra in *Cupa* 2.

¶ **ELEEMOSYNARIUM**, Eleemosyna publica seu generalis. Necrologium S. Benigni Divion. a Mabillonio laudatum in Actis SS. Benedict. sæc. 5. pag. 23. ubi de venerabili Aigrino Episc. Lingon.: *Adjecit... duarum quoque decimas et paratas Ecclesiarum in Asiriaco et in Longo-vico consistentium, ob diem anniversariorum depositionis sui corporis et cunctorum Ecclesiæ Lingonensium Eleemosynario et sollemni officio celebrandum.* Formulare Anglic. Thomæ *Madox* pag. 79: *Abbas et Monachi dederunt et concesserunt dicto Fulconi in vita sua officium collocutorii, cum iis quæ ad officium pertinent, scilicet per duos dies unum panem Monachi et duos panes Squierii; et quolibet die duas ciffatas cervisiæ, et unum ferculum de Eleemosynario, et potagium quod ad officium pertinet; et dimidiam marcam per annum, et unam vestem pelliceam.*

¶ **ELEEMOSYNATA**. Vide *Eleemosyna* 2.

¶ **ELEEMOSYNATIO**, Idem quod *Eleemosyna* 2. Donatio. Charta ann. 1220. ex Tabul. 2. S. Vincentii Cenom.: *Monachi hujus Eleemosinationis nolentes esse ingrati, dederunt Radulfo* cx. *solidos Cenomanenses.* Charta ann. 1251. ex Archivo B. M. de Bono-nuntio Rotomag.: *Ex dono et Eleemosinatione nostra tenebunt et possidebunt.* Charta Thomæ Goherii ex Chartul. S. Fromondi: *Ego concedo et confirmo hanc Eleemosinationem esse perpetuam.*

ELEEMOSYNATOR, Qui eleemosynam frequenter largitur, in Vita Godefridi Comit. Campeberg. cap. 1. [Vide alia notione in *Eleemosynarii* 2.]

¶ **ELEEMOSYNATRIX**, Mulier eleemosynis dedita. Gocelinus Monach. de Translatione S. Augustini Cantuar. tom. 6. Maii pag. 430: *Sopitæ namque Eleemosynatrici præstentissima forma.*

¶ **ELEFANTIOSISSIMUS**. Vide *Elephantiosus.*

ELEGUS, ELEGIACUS, ELEGICUS, [ab ἔλεγος, Lamentatio, Luctus.] Papias: *Elegi, versus miserorum.* Sidonius lib. 2. Ep. 8: *Næniam funebrem non per Elegos, sed per hendecasyllabos, etc.*

ELEGUS, Miser. Ugutio: *Elegus, Miser. Elegia, Miseria.* Gloss. Lat. Gall.: *Elegia, Misere, ou traité de misere. Elegius, Miserable, ou vers faits de misere. Elegiacus, idem.* Abbo lib. 2. de Bello Parisiaco vers. 91:

> Certabant Elegi scapulis cornuque juvenci.

Ubi Abbo operis sui Glossator, *i. miseri.* Infra vers. 101:

> .... Multant Elegum, multantur et ipsi.

Et lib. 1. vers. 367:

> Sæpe quidem cerebrum service trahunt Elegorum.

Uffingus Monach. in Carmine de S. Ludgero Episcopo Mimigardensi:

> Inter et hos Elegi recolas miserier hædi
> Uffingi, etc.

[** Unibos vers. 9:

> Tristis sors mugientium
> Bovem rapit novissimum,
> Jam res minor fit Elegi
> Egestate vocabuli.]

Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 690: *Et contemptis Elegi supplicationibus, ipsum... per fenestras præcipitavit.* [Acta SS. Julii tom. 1. pag. 335. de S. Swithuno: *Ad catenatam accessit mulierculam dulcibus affaminibus interrogans, quid haberet Elegam.*]

° Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. *Elegus, chétif.* Ab ἔλεγος, Lamentatio, luctus, unde fortassis *Esgélonner*, Lamentari, ejulare. Lit. remiss. ann. 1385. in Reg. 128. Chartoph. reg. ch. 206: *Le suppliant veant ainsi estre destruit et exillié de son estat et chevance, comme tout désespéré et courciez se Esgélonna en la rue.*

ELEGIUS. Alcuinus Poem. 177:

> Tu quoque virtutum meritis mihi, Sancte Sacerdos,
> Elegius precibus auxiliare tuis.

Ubi leg. forte *Elegiis*, et *meis*.

ELEGICUS, Eadem notione occurrit apud Aldhelmum de Virginitate cap. 14: *Ex ipsius Elegica scriptione conjecturam capesso.* Sic leg. pro *Elogica*. Hist. Obsid. Jadrensis lib. 1. cap. 35: *Elegica et lugubria induerunt vestimenta.* Lib. 2. cap. 9: *Orbati parentes Elegicas exuunt vestes, nuptialesque... assumunt.*

¶ ELEGIARIS, Eadem notione. Vide locum in *Mensurnum.*

ELEMENTA, Solem et lunam et reliquos planetas appellavit Hieronymus in Epist. ad Hedybiam, quæst. 4: *Omnis hebdomada in Sabbatum, et in primam, et in secundam, et tertiam, et quartam, et quintam, et sextam Sabbati dividitur, quas Ethnici idolorum et Elementorum nominibus appellant.* [Lactantius lib. 2. Instit. divin. cap. 6: *Duplici ergo ratione peccatur ab insipientibus: primum quod Elementa, id est, Dei opera Deo præferant: deinde quod Elementorum ipsorum figuras humana specie comprehensas colunt. Nam solis lunæque simulachra humanum in modum formant, etc.*] Ita Leo M. Serm. 7. de Nativitate Domini, Maximus Taurinensis Homilia de Luna, etc. sic etiam στοιχεῖα Græci aliquot Scriptores solem et lunam vocant, Chrysostomus Homil. 58. in Matthæum, Gregorius Nyssenus in Vita S. Macrinæ, Theodorit. lib. 5. Hist. 39. Martyrium S. Acepsimæ num. 4. Nicetas in Manuele lib. 7. pag. 432. Edit. Reg. etc. [Vide Gloss. mediæ Græcit. in Στοιχεῖον, col. 1453. c.]

° **ELEMENTARIS**. CHAOS ELEMENTARE, Quatuor elementa ad invicem mixta, in vita B. Raym. Lulli tom. 5. Jun. pag. 663. col. 2.

° **ELEMENTATUS**, Ex *elementis* seu literis compositus. *Characterum autem apicibus artificiose Elementatum*, apud Cheviller. de Orig. impress. pag. 14.

¶ **ELEMENTITIUS**, Pertinens ad elementa. *Elementitia substantia*, apud Tertullianum de Anima cap. 32.

ELEMENTUM, de cibo et potu usurpat Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 15: *Nam esus illi panis tantum hordeaceus erat et aqua, de utrisque Elementis libras singulas per dies singulos sumens.*

** **ELEMONIA**. in chart. Chilper. ann. 716. pro *Eleemosyna*. Vide *Elimonia.*

✱ **ELEMOSINA**. [Eleemosyna: « *Elemosine* pauperum verecundorum XX. solidos fortium. (Testament. Lugduni scriptum, an. 1245. mus. arch. dep. p. 142.) »]

✱ **ELEMOSINARIUS**. [Eleemosynarius 3: « Insuper volumus et mandamus quod in domo et congregatione dictorum cecorum numerus trecentorum pauperum, prout alias ordinavimus, perpetuo observetur, et quod ab *Elemosinario* nostro vel heredis nostri predicti, quem *Elemosinarium* ad visitandum loco nostri dictam domum constituimus, quandocumque de dicto numero aliquis defuerit, suppleatur. (Litt. pat. sancti Ludovici de *Quinze-Vingts*, 1270. mus. arch. dep. p. 185.) »]

¶ **ELEMOSYNA**. Vide *Eleemosyna.*

° **ELEMUS**, pro *Elmus* vel *Ermus*. *Lumen S. Elemi*, vulgo *Feu saint Elme*, Helena. Mirac. Mss. Urbani V. PP.: *Facto voto, invocantes dominum Urbanum papam, incontinenti apparuit eis lumen S. Elemi, et videntes hoc signum fuerunt valde consolati.*

ELENCHUS. Ugutio: *Elenchus, titulus libri, quia totum opus illuminat. Unde Evangelium secundum Lucam sic intitulatur: Elenchus Lucæ, i. Titulus.* Ita etiam Jo. de Janua.

° *Elenche*, eodem significatu accipi videtur, apud Guignevil. in Peregr. hum. gen. MS.:

> Je songe festes et dimenches
> Pour lirre aucunes fois Elenches
> Pour menchonges emmanteler,
> Et faire les voirs ressambler.

✱ **ELENIGARE**. [Purificare. DIEF.]

° **ELENODIUM**, mendose pro *Clenodium*, Res quævis pretiosa, in Epist. cardin. de Varembone ann. 1442. inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 268.

¶ **ELENTHERIUM**. Vide *Eleutherium.*

¶ **ELEPHANTIA**, Lepra sic dicta Quod cutem reddat elephanti corio similem. Utitur Celsus et alii recentiores. *Horrendissima Elephantiæ lepra*, in Vita S. Antonini Abb. Surrentini, sæc. 4. SS. Benedict. part. 1. pag. 428. *Elephantiasis*, apud Plinium a Græc. ἐλεφαντίασις. Gloss. Lat. Gall. San-German. MS: *Elephancia, Une maniere de mesclerie.*

¶ **ELEPHANTICUS**, Qui *Elephancia* laborat, apud Julium Firmicum lib. 8. cap. 28. *Elephantiaca contagio*, ejusdem libri cap. 19. Vocem *Elephanticus* notione morali usurpans Lactantius lib. 4. Divin. Institut. cap. 26. habet: *Leprosi enim vere atque Elephantici debent haberi, quos vel infinitæ cupiditates ad scelera, vel insatiabiles voluptates ad flagitia compellunt, et dedecorum maculis inustos, labe afficiunt sempiterna.*

¶ **ELEPHANTIOSUS**, Eadem notione, apud S. Augustinum de Genesi ad litteram, et in Actis SS. Januarii tom. 1. pag. 86. *Elephantiosissimus*, in Chronico Novaliciensi lib. 2. cap. 5.

ELEPHANTUS, pro Ebore. Gloss. Lat. Gr.: *Ebor*, ἐλέφας οὐ τὸ ζῶον, ἀλλ' ἡ ἐκ τοῦ ὀδόντος ὕλη. *Eburnum*, ἐλεφάντινον. Gloss. Græc. Lat.: Ἐλέφας, τὸ ὀστοῦν, *hoc Ebur.* Ἐλεφαντουργός, *Eburarius.* Dioscorides, ubi ait, Ebur hordei succo, quem Græci ζύθον dicunt, perfusum, tractabilius in opere fieri: Εὔεργος δὲ καὶ ὁ ἐλέφας γίνεται βρεχόμενος αὐτῷ. Quo loco Plinius perperam *Elephantem* pro ipso animali cepit, ut observarunt viri docti. Ratbertus de Casib. S. Galli cap. 10. [** Pertz. pag. 72. lin. 10.]: *Lectionarium Elephanto et auro paratum.* Vide Goldastum ad hunc locum. *Elephantinus liber*, apud Vopiscum in Tacito, qui *Eboreus Codex* Ulpiano leg. 52. de Legat. tertio. (32.) Martianus Capella lib. 3: *Ferculum, quod levi exterius Elephanto prænitebat.*

ELEPHAS, Scriptoribus nostris, pro litui vel tubæ specie crebrius usurpatur. Quod proboscidem, seu, ut vocat Plinius, manum elephanti referat, vel, quod cornu eboreum fuerit. [** *Tuba Eburnea Rolandi*, apud Turpinum cap.

24. quæ a poetis vulgo *Oliphant* dicitur.] Le Roman *de Garin :*

Les cors as roches commencent à charier,
Sonnent cil greille, e cil Olifant cler,
Cil menuel prennent à rechignier.

Alibi :

Cest Oliphan en ma main me baillez,
Il le regarde, et en greille, et en chief,
De six virolles d'or fin estoit liez,
La guige estoit d'un brun paille entailli.

Idem Poeta :

Sonnent buisines, cornent cil Olifant.

Le Roman *de Guillaume au Court-nez* MS. :

Plus de cent Oliphant i tonnent la bondie.

Chron. MS. Bertrandi *du Guesclin* cap. 8 :

Sonnoient hautement trompes et olifant.

Alibi :

Là oist-on sonner trompes et Olifant.

Alter Poeta :

La sonnent moieniaux, tropes, et Olyfant.

Laudatur ab Olao Wormio in lib. de Cornu aureo pag. 27. vetus cantilena Islandica, quam sic Latine vertit : *Per viginti milliaria Gallica audiebatur sonus Olivanti, dum scutorum expugnator cornu inflavit durissimum.* Ubi miror, viro doctissimo non venisse in mentem cornu elephantinum, dum ait, *Olivantum* nomen fuisse cornu istius. Adde eumdem pag. 29.

ELEPHORIUM. Vide *Esophorium.*

ELESREFOLS. Tabular. S. Eparchii Inculismensis fol. 89 : *Ipse post acceptum modium vini pro feodio suo, suscipiet Elesrefols sine ingenio, et secundum mensuram et rationem.*

ELESSIOR, *Falsus laudator.* Papias.

¶ **ELEVAMENTUM,** Exstructio in altitudinem, Gall. *Elevation.* Testamentum Anglici Episcopi Alban. Card. ann. 1388. apud Stephanot. tom. 10. Fragm. Hist. MSS. pag. 333 : *Volo et ordino, quod funus sive corpus meum, cum ab anima separatum fuerit, sepeliatur integre et sine diminutione et Elevamento quibuscumque ante majus altare Ecclesiæ Monasterii supradicti.* Quæ verba *sine diminutione et Elevamento* sic interpretor ut lapis sepulcralis planus sit, non demissus aut Editus. Vide mox *Elevare* 1.

¶ 1. **ELEVARE,** Verbum Italicum, Gall. *Elever,* Attollere, exstruere. Breviarium Histor. Pisanæ apud Murator. tom. 6. col. 168. E : *Eodem anno* (1101.) *Pisani ceperunt Liceiam sive Licaiam et Elevaverunt Yappam.* Vereor ne hic *elevare* sit pro Gallico *Enlever,* Occupare.

Elevare Pueros *de sacro fonte,* in Concilio Albiensi can. 15. tom. 2. Spicilegii Acheriani. Vide *Levare.*

* 2. **ELEVARE,** Auferre, Gall. *Enlever.* Pactum inter Aymer. de Narb. et abb. de Quadrag. ann. 1317. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 433 : *Item quod pro dicta compulsione dictus dominus abbas et sui, per se seu gentes suas, possit... portas seu januas domorum ipsarum a cardinibus Elevare, et secum pro pignoribus asportare.* Vide *Levare* 2. *Enlever* vero, pro *Relever en bosse,* Eminentes figuras sculpere, apud Joinvill. in Hist. S. Ludov. edit. Cang. pag. 25 : *Il fist entailler et Enlever par image l'Anunciation de la Vierge Marie.* Comput. Rob. de Seris ab ann. 1332. ad 1344. in Reg. 5. Chartoph. reg. fol. 3. r° : *Deux corsez de scorpions semez, Enlevez, bordez d'or de Chippre.* Unde *Enleveure,* et *Eslevure,* ipsa prominentia, ibid. fol. 5. r° : *Les billetes d'orfaverie de haute Enleveure dorez à fleur.* Invent. Ms. jocal. Edwardi I. reg. Angl. ann. 1297 : *Item un autre petit dorez ouvrei d'ymages pourtraites sans Eslevure.*

* 3. **ELEVARE,** Imponere, exigere, Gall. *Lever un impôt.* Charta ann. 1206. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 11. v° : *Ego non possum Elevare novas costumas ad Castellionem vel infra banníleugam Castellionis.* Vide *Levare* 3.

* 4. **ELEVARE,** Valere, Gall. *Valoir.* Comput. ann. 1334. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 86. col. 2 : *Solvi dicto Nerio Bertache xxv. florenos auri de florenis sive papenos, qui Elevant xv. libras, xij. solidos, vj. denarios.*

* 5. **ELEVARE,** Removere, Gall. *Retirer.* Sent. contra Florent. ann. 1311. apud Lamium inter not. ad Hist. Sicul. Bonincont. part. 3. in Delic. erudit. pag. 206 : *Requisiti per ambasciatores ipsius domini regis, quod exercitum, quem habebant contra Arretinos, facerent Elevari sub certa pœna, quod facere cessaverunt.* Nostris vero alias *se Eslever,* idem quod vulgare *Se délivrer, accoucher.* Lit. remiss. ann. 1401. in Reg. 157. Chartoph. reg. ch. 151 : *Après ce que ladite Guillemette fu cheue la seconde fois, s'en ala,... et trois jours après ladite Guillemette se Esleva d'un enfant, laquelle estoit tout nouvellement grosse.* Aliæ ann. 1472. in Reg. 197. ch. 229 : *Icelle femme enfouit son enfant en l'un des boutz de la granche, où elle s'en estoit Eslevée et accouchée.* Puerpera, vulgo *Accouchée,* in aliis ann. 1394. ex Reg. 146. ch. 216.

ELEVATIO. Leges Hoeli Boni Regis Walliæ cap. 18 : *Adulter reddet pro stupro injuriam, cum una Elevatione, illi, cujus uxorem violaverit, quia de genere hostilitatis est. Pro palpatione primum in vulva, quæ dicitur Gouys, reddet injuriam sine Elevatione.*

Elevatio S. Crucis. Vide *Exaltatio.*

ELEUFUGA. Alanus lib. 3. Anticlaudiani cap. 6. de Geometria :

Hujus tyrones curantis Eleufuga terret,
Atque prius cogit illos exire, profundum
Quam littus subeant, labique, quam in arte laborent.

✱ **ELEVIGARE.** [Purificare, planifacere. Dief.]

¶ **ELEVIGATA,** *Purificata.* Papias : ab *Elævigare,* Complanare, polire.

¶ **ELEUTHERIUM,** κάθεμα, περιδέραιον, Ornamentum colli. Gloss. Lat. Græc. MS. Sangerman. Perperam in Supplemento Antiquarii, *Eleutherium.....* περιδέρειον.

* Monile, signum libertatis. *Eleutherium* legit Vulcanius in Castigat. ad utrumque Glossar.

ELIBERARE, pro *Liberare.* Acta Proconsularia Martyrii SS. Didymi et Theodoræ n. 8 : *Et nunc misit in habitu militis agnam Eliberare suam. Eliberatio,* pro *Liberatio,* apud Thwroczium.

✱ **ELICARE.** [Effluere. Dief.]

* **ELICATHOR,** pro *Eliquator,* Canalis ligneus, quo aqua ducitur ad rotam molendini. Reparat. factæ in senescal. Carcass. ann. 1335 : *Item pro præparando Elicathorem dicti molendini, et pro faciendo ab una parte dicti Elicathoris unam cannam parietis cum calce, etc.*

¶ **ELICATORES,** ὑδρόσκοποι, Aquarioli. Janus Laurenberg. in Supplemento Antiquarii. *Aquarioli,* Festo sunt, *Mulierum impudicarum sordidi adseclæ,* qui iis scilicet aquam ministrant ad lavandum; ὑδρόσκοποι vero Græcis, Speculatores aquarum, qui rimantur ubi lateant; quare minus accurata est Jani interpretatio. Pro *Elicatores* puto legendum *Eliquatores* ab *Eliquare.*

* **ELICES,** *Sulci in maribus per quos aquæ eliciuntur.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613. Vide *Elix.*

✱ **ELICIATUS.** [Amissus. Dief.]

* **ELIDERE** Intentionem dicitur in jure, cum quis intentatum sibi crimen eluit atque a se amolitur. Lit. remiss. ann. 1383. in Reg. 124. Chartoph. reg. ch. 124 : *Ad docendum et ostendendum de innocentia.... Domini Ymberti, . . . et ad Elidendum intentionem curiæ . . . domini auditoris curiæ cameræ Apostolicæ, etc. Eslider* vero, pro Attingere leviter, Gall. *Glisser.* Lit. remiss. ann. 1385. in Reg. 127. ch. 26 : *Lequel exposant marcha oultre soubz le cop, et ne fu point attaint du fer ; mais tant seulement du manche par la teste en Eslidant.* Vide supra in *Clidare.*

¶ **ELIDIARE,** Elidicare, etc. Vide *Elitigare.*

ELIGAMENTUM, ἔνδεμα, in Gloss. Græc. Latin. MS. Editum *alligamentum* habet.

¶ **ELIGANTES,** *Urbani, Eliganter, Facete, joconditer.* Janssonius in Auctario Glossarum Isid. Sunt pro *Elegantes* et *Eleganter.*

* **ELIGIBILIUS,** Melius, magis præferendum. Chron. Jac. Malvecii apud Murator. tom. 14. Script. Ital. col. 820 : *Scripserat nihilominus ipse Patritius Romanus Brixianis Eligibilius eos Longobardis confœderatos pacem habere, quam cum illis diro guerrarum discrimine dubioque exitu contendentes, deleta patria, eisdem etiam denique subjacere. Eligié,* non multum dissimili notione, de eo scilicet, quod pretio æstimari non potest, dicitur in Poem. Alex. Ms. part. 1 :

Son escu est à or à un vermeil lion,
Et son cheval ferrant, qui vaut tous les Gascon,
Ne seroit Eligié pour un mui de mangon.

* *Eslete,* Optio, vulgo *Choix,* in Charta ann. 1303. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1181 : *Cinc cens livrées de rente à l'Eslete de ladite Katerine. Eslire* vero nostri usurparunt, pro Intelligere, putare. Chron. S. Dion. lib. 2. cap. 17 : *Cil qui c'estoire lisent, ne doivent pas Eslire que tuit li roi, que nous nommons ci, fussent roi de France, fors cil seulement, qui tenoient leur siege à Paris de leur royaume.*

¶ **ELIGIDICARE.** Vide *Elitigare.*

ELIGMA, Eligmatium, ἐκλειγμάτιον, Medicamentum, quod ori inditum, sensim liquefit, et deglutitur. Matth. Silvaticus : *Eligmata, Medicinæ, vel potiones calidæ.* Occurrit apud Octavium Horatianum lib. 2. Rerum medic. cap. 16. Vide Goræum in ἔκλειγμα.

✱ **ELIMATOR,** [Qui elimat, et purgat : a *limus. Tertull.* 4. *advers. Marcion.* 35. Christus *Elimator* humanarum macularum.]

¶ **ELIMES,** ἄποιχος, παρόριος, Qui extra limites degit. Gloss. Lat. Græc. Sangerman.

* **ELIMINARE,** pro *Elimare,* ut opinor, Intento animo expendere. Charta ann. 1200. in Chartul. S. Joan. Laudun. ch. 143 : *Hii inspecta et Eliminata veritate, jam dictam causam... diligenter et attentius investigantes, quicquid super ea bona fide diffinierint aut abjudicaverint, ratum omnino habituri.*

ELIMITARE, In exilium agere, extra regni *limites* propellere. Vita S. Deicoli Abbatis Lutrensis cap. 2 : *Dei famu-*

lum... Burgundionum regnum Elimitare fecit. Hoc est, extra regni Burgundici limites exulare coegit.

¶ ELIMITATUS. [* Limitibus circumscriptus, intra legitimos limites positus.] Concil. Tolet. XII. inter Hispan. tom. 2. pag. 681 : *Ecce in brevi complexa vel exarata devotionis meæ negotia in hujus tomi complicatione agnoscenda perlegite, perlecta discutite, discussa Elimitatis ac decretis titulorum sententiis definite.*

* **ELIMONIA**, pro *Eleemosyna*, in vet. Inscript. laudata a D. *Lancelot* inter Comment. Acad. Inscript. tom. 6. pag. 667 : *Hanc capsam ex Elimonia Carolo rege, etc.* Quod de Limania minus apte interpretati sunt Auctores Gall. Christ. tom. 2. col. 254. ut jam monuit eruditus vir Academicus.

¶ **ELIMOSINA**, pro *Eleemosyna*, in Diplomate Ludovici Pii, apud Ludov. *Laguille* Histor. Alsat. Probat. pag. 44.

¶ **ELIMPIDARE**, Limpidum seu clarum facere, elucidare. Vide *Limpidare.*

* **ELINGARE**, pro *Elinguare*, Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Elingare, Eslengar. Prov.* Vide *Elinguatio.*

ELINGUATIO, Γλωσσοτομία, in Gloss. Græc. Lat. MS. Γλωσσοτομῶ, *Elinguo*, in eodem Gloss. perperam in edito, *linguacio*, et *linguo*. Est autem *Elinguare*, linguam secare. [Cornel. Fronto libro de nominum verborumque differentia : *Elinguis habet linguam, sed usu ejus caret ; Elinguatus amisit.*]

ELINGUITAS, Infantia, ineruditio. Vita S. Marculfi in proœmio : *Nihil enim in hujus mortalitatis curriculo dignius agitur, quam si Elinguitas nostræ loquacitatis in Dei laudibus jugiter moderetur.*

✱ **ELINO**, [*Lucil.* apud *Non.* 2. 273. Si hic vestimenta *Elevit* luto. *Nonius* exponit, maculavit.]

✱ **ELIOTRIPIUM**, [Taberna. DIEF.]

✱ **ELIOTROPIUM**, [Lapis, Gemma. DIEF.]

ELIQUARE, Apud Papiam, *Declarare ; Eliquata, Purgata. Aperta, Manifestata.*

✱ **ELIQUIUM**, [Quod eliquatur : a *liquo Solin.* 18. Sinus mediterraneos esse *Eliquia* irrumpentis oceani. — 2. Item defectus, deliquium : a *linquo. Id.* 23. *extr.* Meatus oceani commoveri lunæ cursibus : adeo ut vicissitudines inter maciem aquarum, et plenitudinem, respiciant adauctus ejus, vel *Eliquia.*

¶ **ELISÆI**, Jacobo de Vitriaco apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 281. iidem sunt qui *Assessini*, seu Populi Orientales, de quibus actum in voce *Assassini.*

ELISIMUS. Fortunatus lib. 6. Carm. 12:

> Hæc tibi, Elisimo modulatus simplice cantu,
> Sed tonat archetypho barbitos inde sono.

Vide, quæ ad hunc locum annotat Browerus.

ELITIGARE, in Notis Tyronis pag. 198. et in Veteribus Formulis apud Bignonium pag. 367. 369. 393. edit. 1. [☞ Formul. Sirmond. 40. 42. Bignon. 12.] [in Legibus Ludovici II. Imp. apud Muratorium tom. 1. part. 2. pag. 161. col. 1.] est extra omnem *litem* et controversiam ponere, ita ut qui *Elitigato ordine* possidet, pleno jure et absque ullius reclamatione possidere dicatur. Quæ quidem vox postmodum depravata et immutata : quippe pro *Elitigare, Elidicare*, et pro *Elitigatus, Elidegatus* et *Elidiatus, Elidictus*, occurrunt non semel. Charta Caroli M. pro Monasterio S. Dionysii : *Sed sicut ipsum mercatum cum omnibus teloneis legaliter evindicaverunt, et actores ipsius Monasterii..... ipsum teloneum ad integrum Elidicaverunt, ita..... firmum atque concessum omni tempore habeant.* Alia Pipini Majoris domus pro eodem Monasterio : *Ut sicut constat, quod ipsas res per legem et justitiam in Palatio nostro evindicaverunt, vel reciperunt,... habeant evindicatas, atque Elidegatas.* Charta Theodorici Regis Fr. pro eod. Monast. : *Ad integrum omnia et ex omnibus, inspecta eorum instrumenta, omni tempore habeant vindegata, atque Elediata.* Placitum Chlodovæi III. Regis, apud virum doctissimum Joan. Mabill. tom. 4. Actor. SS. Ordin. S. Bened. pag. 619 : *Ita ut præsentaliter ipso locello prædictus Chrotcharius ad partes ipsius Ingrammo omni tempore habuit evendecatum atque Elidictum.* Placitum aliud pag. seq. : *Habeant evindecatum atque Ajudicatum.* Placitum Caroli C. ann. 22. in Tabul. S. Dionysii Ch. 38 : *Ut memoratum Deodato monachum una cum Antreneo Majorem partibus S. Dionysi talem notitiam recipere jussimus, per quem supradictis servis ad ipsum servitium inantea teneant atque Elidicant, et sit inter eos postmodum ex hac re soluta et definita atque inconvulsa causa. Elidigutus*, in alio Placito Chilperici ibid. pag. 622. Formula vetus apud Bignon. cap. 7 : *Propterea jubemus... ut ipsam terram ipse Abbas habeat, atque Elidiata sit postmodum ex hac re, omnique tempore subita causatio.* Formulæ Lindenbrogianæ for. 52: *Quieto ordine vel Elidiato valeas possidere.* Form. 30 : *Sine ullius judicis consignatione pars monasterio nostro, Elidiato ordine præsentaliter revocare facias dominium.* Form. 167 : *Habeat evendicatum vel Elidiatum.* Adde Præceptum evindicatorium Caroli M. in Chron. Laurishamensi pag. 59. ex his emendanda, ni fallor, Charta Hispanica æræ 1016. apud Antonium *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 5 : *Et si aliquis homo venerit, qui contra eos voce judicio suscitaverit, aut aliqua calumnia petierit, nullus firmet super eos ; sed illos dent duodecim homines, et Delindent se de quocumque judicio illis petierint.* Ubi videtur legendum *Elidicent.*

¶ ELIGIDICARE. Præceptum Carolomanni Regis pro Monasterio Prumiensi, tom. 1. Ampliss. Collect. col. 33 : *Jubemus, ut ab hac die ipsa silva de jam dictis partibus nostris, una vena de ipsa fontana, habere debeant evindicata atque Eligidicata tam nostris quam futuris temporibus.*

DELITIGARI, Judicari, extra litem poni. Decreta Colomani Regis Hungariæ : *Ducis ministri, qui in mega judicis sunt... ante Comitem et judicem, minores vero, ante judicem Delitigentur.*

* **ELITORES**, *Hortulani*, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7641. sed legendum *Olitores.*

¶ **ELIX**, ἀναπνοὴ ὀχετοῦ, *Fistula aquæductus.* Supplem. Antiquarii. Festus habet : *Elices, Sulci aquarii, per quos aqua collecta educitur e liris.* Columella : *Sulcos aquarios nonnulli Elices vocant.* Et leg. 1. § 9. D. de aqua et aquæ pluv. (39, 3.) : *Sulcos aquarios qui* ἕλικες *appellantur, si quis faciat.*

* **ELIXATURA**, *apud Paulum capitulo de ægritudinibus mamillarum, pro sappa accipitur, et sic debet accipi, quando sine determinatione reperitur.* Glossar. medic. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959.

✱ **ELIXE**, [Est major ursa, Constellatio. DIEF.]

* **ELIZARIA**, Ager, ut videtur, exaratus, proscissus, idem quod *Exartus.* Charta ann. 990. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 144 : *Ego Willelmus vicecomes guirpisco atque dimitto Deo ipsam ecclesiam S. Tiberii,... cum ipsos boschos, et cum ipsas Elizarias, et cum ipsos pascarios, etc.* Vide infra *Elzetus.*

* **ELLAICI**, Lusoriæ tesseræ. Charta ann. 1334 : *Item quod nulla persona ludat ad taxillos, nec ad Ellaicos infra dictum castrum nec ejus territorium.* Fortassis mendose scriptum, pro *Escaccos*, pronuntiatione Provinciali. Vide *Scacci.*

* **ELLECTI**, Vide supra *Electi* 7.

* **ELLERA**, vox Italica, Hedera. Chron. Estense ad ann. 1347. apud Murator. tom. 15. Script. Ital. col. 442 : *Coronatus fuit magnificus miles dom. Nicolaus tribunus Romanus in S. Maria majori a populo Romano et cleris dictæ urbis, et imposuerunt ei sex coronas, primam quercus, secundam Elleræ, etc.*

¶ **ELLUATUS**, Κάκοσμος, *Spurcus.* Supplem. Antiquarii cum Glossis Lat. Græc. Sangerman. Scribendum *Helluatus*, Vorax.

¶ **ELLUDIES**, ἀρουσία, *Aratio.* Idem Supplement.

* Adde ex Castigat. ad utrumque Glossar. post. Vulc. leg. *Illuvies*, pro *Elluvies*, ἀλουσία.

* **ELLUTARE**, Luto oblinere, nostris *Emboer*, et *Enfanger*, in luto demergi. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Autare, Ellutare, collutare, Prov. Enfangar.* Lit. remiss. ann. 1383. in Reg. 123. Chartoph. reg. ch. 212 : *Icellui enfant et son chapperon estoient honni de boë, et lui demanda pourquoi il pluroit, et qui l'avoit ainsi Emboé.* Mirac. Mss. B. M. V. lib. 1 :

> Quant se quida arriere traire,
> Il Enfanga si durement
> En espierres du pavement, etc.

* *Eschaboter* et *Esclaboter* olim, pro *Eclabousser*, Luto vel aqua respergere. Lit. remiss. ann. 1441. in Reg. 176. ch. 76 : *Icelluy Loyset féry d'un baston contre terre pour Eschaboter ung mont d'enfans, qui estoient assez près.* Aliæ ann. 1461. in Reg. 189. ch. 518 : *Hennericq d'un baston qu'il avoit, frappa en ladite eaue, tellement que la grigneur partie des supplians furent Esclabotez et moullez ;... ou contempt de ladite moulleure et Esclaboteure, etc.*

¶ **ELLYPSIFORMIS**, Formam habens ellipticam seu curvam. Acta SS. Julii tom. 3. pag. 719. de S. Henrico Imp. : *Ensem S. Henrici proprium bissecantem..... habentem manubrium Ellypsiforme ex crispato ligno buxino, longum tribus fere pedibus, latum sesquipollice.*

¶ **ELMA**, Genus morbi, in Historia MS. Abbatiæ Gemmeticensis pag. 53.

¶ **ELMETUS**, Ital. *Elmetto*, Gall. *Heaume*, Cassis, galea. Processus anni 1430. in Histor. Dalphin. pag. 64. col. 1 : *Præfato Marescallo, qui semper spem de victoria habuit, genibus flexis manibusque junctis ad cœlum erectis, et Elmeto suo a capite deposito, etc.*

¶ ELMETTUS, Eadem notione, apud Rymer. tom. 12. pag. 641. Jovius in Vita Sforziæ : *Hic est ille Albericus* (Balbianus,) *qui equitem cataphractum, ea specie, quam videmus, formavit et instituit : adinvento hoc conclusæ duplicisque galeæ genere, quo nunc maxime utimur, et Gothico nomine Elmettum vocitamus.* Vide *Elmus.*

¶ **ELMUNIMUS**, Dignitatis nomen apud Sarracenos Caliphæ proprium. Vide *Miramomelinus.*

¶ **ELMUS**, ut supra *Elmetus*, Galea. Computum anni 1333. Hist. Dalphin.

tom. 2. pag. 275 : *Aim. de Cisciaco pro emendo uno Elmo et alia arma pro Domino, unc. 1. taren.* XII. Caffarus lib. 1. Annal. Genuens. apud Murator. tom. 6. col. 261 : *Cum loricis, et Elmis, et aliis armis.* Obertus Cancellar. lib. 2. eorumdem Annal. tom. 6. Murat. col. 304 : *Extraxit de capite suo Elmum, et deposuit scutum, etc.* Rursum occurrit apud eumdem Muratorium tom. 8. col. 431. tom. 12. col. 791. 804. Rymer. tom. 4. pag. 779. 809. tom. 5. pag. 569. etc. Plerique scripserunt *Helmus*. Vide in hac voce.

¶ **ELOCARE**, Conducere, Gall. *Louer*. Vide *Exponere.*

¶ ELOCATIO, Conductio, Gall. *Louage*, in Lege Salica tit. 31.

* **ELOCHARE**, a vet. Gallico *Eslocher*, Commovere, concutere, vulgo *Ebranler*. Arest. ann. 1342. 8. Jun. in vol. 3. arestor. parlam. Paris. : *Eidem Oudeto dentes superiores successive cum quibusdam tenallis traxerat,... cæteros dentes tali modo Elochando, quod idem Oudetus... comedere non potuerat.* Lit. remiss. ann. 1447. ex Reg. 179. Chartoph. reg. ch. 60 : *Pour ce que le suppliant vit que le petit Jehan s'efforçoit de courir sus à icellui Nicolin, il Eslocha ledit espieu et en frappa ledit petit Jehan. Les clous de quoy les planches de la nef estoient atachiez, estoient tous Esloschez,* apud Joinvill. in Hist. S. Ludov. edit. reg. pag. 3. Vide supra *Dislocare* 1.

★ **ELOCUTILIS,** [*Vel Eloquutilis, e,* ad eloquendum pertinens. *Apul.* 11. *Met.* Copia *Eloquutilis* facundiæ.]

¶ **ELOGA**, *Initium, exordium.* Papias.

1. **ELOGIUM**, Vox in malam partem interdum sumpta, maxime pro brevi annotatione criminis, uti observatum ab Henrico Valesio ad lib. 14. Ammiani pag. 15. [*Infami satis Elogio notare,* in Actis Synodi Flaviniac. ann. 894. apud Mabill. tom. 3. Annal. Bened. pag. 294. Testamentum S. Remigii apud Miræum tom. 1. pag. 5. col. 2 : *Elogium segregationis a corpore Christi ab omnibus ei porrigatur.*] Sigefridus Episcopus Moguntinus Epist. 1. *Quia audistis Elogio simoniacæ hæreseos eum esse notabilem.* Gozechinus Scholasticus : *Dicis, quid mihi et Leogio, quod olim insolenter deserens, turpi notarim Elogio ?* Mox : *Dic ergo nunquid Elogium intuli legiæ ?* Infra : *Non Elogii notam, sed honoris coronam.* [Arnulphus Lexov. Episc. in Epistola ad Alexandrum Papam, apud Acher. Spicil. tom. 2. pag. 497 : *Sublatoque pristinæ servitutis Elogio, Ecclesia Dei lætabunda procedat, etc.*] Ita eadem vox usurpata legitur de exhæredatione, in leg. 4. Cod. Th. de Legit. hæred. (5, 1.) [⇔ Vide Burmann. ad Petron. cap. 53. et Forcellin.] [Statuta Avenion. rubrica 59. de Testamentis art. 1 : *Sæpe contingit multos decedere intestatos, quod non facile reperiri possint septem testes, quibus sua Elogia fideliter et secreto committant ;* hoc est, rationes cur ita testamentum disponant, hunc v. g. exhæredent filium : qua notione Tullius in Cluentiana : *Unum est etiam quod maxime me conturbat ; quod Elogium recitasti de testamento Cn. Egnatii patris, hominis honestissimi, se exhæredasse filium, quod is ob Oppiniaci damnationem pecuniam accepisset.* Sic et Quintilianus lib. 7. cap. 4 : *Si exhæredatum a se filium pater testatus fuerit Elogio, propterea quod is meretricem amaverit.* Fulgentius de Prisco Sermone : *Elogium est hæreditas in malo. Cornelius Tacitus libro Facetiarum : Cæsi itaque morum Elogio in filiis relicto.*] *Sub Elogio præconis fustibus cæsus,* apud Spartianum in Severo. [Papias : *Elogia, Laudes... Carmina vel criminalia mala... Ordo criminum, Titulus cujuslibet rei... Proverbium... Ignominia, Textus gestorum malorum, Responsum divinum.* Similia habent Johannes de Janua et Isidorus in Glossis : ad has Grævium consulito.]

* 2. **ELOGIUM**, Testamentum. Testam. ann. 1145. apud Murator. in Antiq. Estens. pag. 331 : *Ultimam in rebus suis dispositionem fecit, et hoc ultimum Elogium condere curavit in hunc modum, etc.* Charta ann. 1365. in Reg. 97. Chartoph. reg. ch. 660 : *Ex dono et elemosina defuncti Petri Bertrandi olim cardinalis Ostiensis in suo Elogio seu ultima dispositione.* Alia ann. 1380. in Reg. 117. ch. 80 : *Defunctus Robinus et defuncta Maria uxor ejus pia consideratione et spiritali devotione succensi in suis Elogiis, sive testamentis aut supremis voluntatibus... unam capellaniam fundari... sagaciter ordinarunt.* [⇔ Vox hac significatione passim occurrit in Justinian. Codice.]

* 3. **ELOGIUM**, Inquisitio juridica de alicujus vita et moribus, apud Chopin. de Leg. And. part. 1. pag. 627. col. 2.

1. **ELONGARE** dicitur Princeps, cum alicui debitori ex certa causa dat inducias solvendi debita. *Elongamentum*, ipsæ litteræ Principis, quæ nostris *Lettres de respit,* vel *d'Estat.* Gloss. Gr. Lat. : Μακρύνω, *Elongo.* Μακρύνω, *Longo.* Usatica Majoricarum Regni MSS. : *Statuimus, quod si aliquis de aliquo debito obligatus tenetur, semel a nobis vel successoribus nostris fuerit Elongatus, et aliud postea de eodem debito specialiter vel simul cum aliis debitis obtinuerit Elongamentum, illud secundum Elongamentum non prosit eidem.* Curia Generalis Barcinon. ann. 1291. MS. : *De Carta vel Littera Elongamenti, de qua consueverunt dari* 50. *solidi pro mille in anno.* Exstat Charta Jacobi Regis Arag. ann. 1268. 18. Kal. Jul. cujus titulus est : *Ut aliquis non Elongetur, qui habeat bona mobilia.* Vide Foros Aragon. Edit. 1624. f. 15. v. et Observantias ejusdem regni lib. 9. tit. 1. qui est *de Elongatione debitorum*, et Michaelem *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. Vide *Litteræ Elongamenti.*

¶ 2. **ELONGARE**, Procul amovere, amandare, Gall. *Eloigner*, Ital. *Allontanare :* hac notione pluries occurrit in Psalmis et aliis Scripturæ libris, ut et apud Murator. tom. 8. col. 230. 517. Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 72. etc.

* *Eslongier*, eodem sensu, in Mirac. Mss. B. M. V. lib. 1 :

Moines devint, chen est la soume
Par le conseil du bon preudoume ;
Pour le siécle plus Eslongier,
Bertauder fist et rouoignier
Son chief c'avoit blont et poli.

* Hinc *Esloignance*, Recessus, in Poem. reg. Navar. tom. 2. pag. 99. cantil. 43 :

Partir voel de vostre gent
Par vostre Esloignance.

* 3. **ELONGARE**, Auferre, abripere, detrahere, Gall. *Enlever*. Epist. reclamat. ad Ludov. Pium tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 399 : *Suggerere conabor, qualiter a me peccatore et mea sorore paterna hereditas nostra erat primo Elongata, et adhuc etiam abstracta.* Lit. remiss. ann. 1353. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 13 : *Billonum a monetis regiis Elongando, fundendo, rechassando et etiam affinando, etc.*

¶ 1. **ELONGATIO**, Extensio, productio, Gall. *Allongement.* Usus stagnorum Villarici et Bressiæ, apud Guichenonum in Probat. pag. 170. et Revellum pag. 266. et 267 : *An licitum sit Elongare et altiare calceatam sui stagni inferioris, et an possit altiationem et Elongationem calceatæ ipsius stagni inferioris comprehendere majorem compreximm prædiorum.*

¶ ELONGATIO GUERRÆ, Induciæ, Gall. *Treve*, a Gallico *Eloigner*, Removere vel differre. Charta B. Connestabuli Arverniæ, apud Baluzium Hist. Arvern. tom. 2. pag. 90 : *Sed tamen dictam Elongationem guerræ promisit se bona fide servaturum usque ad terminum prætaxatum.*

* 2. **ELONGATIO** , Literæ principis, quibus dat inducias solvendi debita, nostris *Lettres de respit* vel *d'estat*. Constit. Jacobi I. reg. Aragon. ann. 1251 : *Concedimus... quod numquam de cetero elongabimus aliquem vel aliquos debitores vel fidejussores vestros ab aliquibus, quæ vobis vel aliquibus vestrum debent vel debebunt, de quibus a nobis semel sunt vel fuerint elongati, volentes et concedentes vobis, quod si forte causa ignorantiæ vel alio quoquo modo aliquem vel aliquos debitores vel fidejussores vestros secundo vel pluries elongaverimus ab illis debitis, de quibus a nobis semel fuerint elongati, quod secundas Elongationes, vel plures, si pluries fuerint, non teneamini aliquatenus observare : immo non obstantibus dictis Elongationibus, secundo vel pluries factis, possitis ipsos debitores et fidejussores vestros compellere et pignorare ad solvendum debita, quæ vobis debent vel debuerint aliquo modo.* Vide *Elongare* 1. *Ehloigne*, pro *Délay*, dilatio, in Assis. Jeros. cap. 35 : *Convient au plaidoier ses fuites et ses eschampées et ses Ehloignes faire.*

1. **ELOQUENTIA**, Lingua, idioma, *Dacisca, Romana Eloquentia,* apud Dudonem lib. 3. de Morib. Norman. pag. 112. [Acta S. Winwaloei MSS. : *In verba sussannationis et conviciorum tam detestanda erumpebat, quæ non licet Christiana Eloquentia pronuntiari.*]

2. **ELOQUENTIA**, Lectio. Helgaudus in Roberto Rege : *Eloquentiæ tantum incumbens, ut nullus laberetur dies, quin legeret Psalterium, et exoraret cum sancto Davide.*

⇔ **ELOQUENTIOLA**, apud Virgil. Grammat. pag. 2.

* **ELOQUET**. Libert. castri de Monteolivo ann. 1312. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 500. art. 3 : *Quod costruat* (construat) *unusquisque vias secundum propriam domum, Eloquet purget, etc.* Ubi in Reg. 143. Chartoph. reg. ch. 172. lego *Eloques* vel *Eloquer* cum nota abbreviationis, f. pro *Eloquerium,* quod Emissarium aquarium, vel pavimenti incile interpretor, Gall. *Evier, ruisseau.*

* **ELOURDATUS**, Attonitus, stupefactus, ictu sopitus, Gall. *Etourdi*, alias *Alourdé, Eslourdé, Eslourdi,* et *Enlourdi ;* unde *Eslourdement,* stupor, vulgo *Etourdissement.* Lit. remiss. ann. 1398. in Reg. 153. Chartoph. reg. ch. 314 : *De dicto ictu fuit multum perterritus et quasi totaliter Elourdatus, et fere vacillando et titubando ad terram cecidit.* Aliæ ann. 1387. in Reg. 132. ch. 37 : *Lequel suppliant cuidant que il ne feust que Eslourdé du cheoir, etc.* Aliæ ann. 1401. in Reg. 156. ch. 50 : *Icellui Drouin frappa ledit exposant sur la teste tel cop, que il chey à terre tout Eslourdé.* Aliæ ann. 1407. in Reg. 162. ch. 203 : *Symon Thibault frappa Guillaume Courtois de son baston un seul cop en la teste, dont il fu Alourdé, et cheut à terre.* Aliæ ann. 1408.

in Reg. 163. ch. 109: *Le suppliant avoit esté très-bien batu de tant de cops orbes, qu'il en estoit tout Eslourdy.* Aliæ ann. 1409. ex eod. Reg. ch. 368: *Duquel cop icellui Havis cheu à terre tout Enlourdi.* Denique aliæ ann. 1467. ex Reg. 200. ch. 130: *Le suppliant tous eslourdi du coup de pierre.... pour ledit Eslourdement ou autrement, il tumba à terre.* Hinc *Alourdement,* Fallacia, dolus, deceptio, vulgo *Surprise, tromperie,* a verbo *Alourder,* Decipere, in errorem inducere, in Charta ann. 1424. tom. 2. Hist. Leod. pag. 446: *S'il advenoit que par seduction ou Alourdement de curatier ou curatresse,... filhe desous l'eage de douze ains fusse emminnée par aucune personne; que chis ou celle qui amssy l'emmonroit ou l'aroit Alourdée... fussent cascun, oultre l'amende que loy donne, à une voie de Oultremeire, etc.*

✱ **ELSATICA.** [Alsacia. Dief.]

✱ **ELUACRUM.** [Labrum, apud *Caton. R. R.* 10. *et* 11. si sana est lectio, vas ingens significat ad eluendum, seu lavandum.]

¶ **ELUBIUM.** Constantiensis; *Pelagus, Elubium*: quod pro *Eluvium* videtur esse positum. Vide *Pelagus.*

ELUCIDARIUM. Ita appellavit S. Anselmus, seu quis alius Anonymus librum, quem scripsit de Summa totius Christianæ Theologiæ in Præfat. *Titulus itaque operi, si placet, Elucidarium præfigatur: quia in eo obscuritas diversarum rerum elucidatur.* [Vide *Lucidarius.*]

✱ **ELUCIDUS.** [*Perspicuus. Borrich.* cogit. 275.]

¶ **ELUCUBRATUS,** *Excussus vi telorum.* Barth. in Glossario ex Baldrici Hist. Palæst.

¶ **ELUCUBRE,** *Languidum.* Papias MS. In Edito *Lucidum:* quo sensu oritur a verbo *Elucubrare.*

° **ELUDERE** Tempus, Consumere, Gall. *Passer le tems.* Lit. remiss. ann. 1385. in Reg. 127. Chartoph. reg. ch. 16: *Verba truffatoria seu jocosa et ociosa ad tempus Eludendum inter se proferendo, etc.*

¶ 1. **ELUDIUM,** Jocus, ludus. Miracula S. Augustini Cantuar. n. 58: *Inter hæc Eludia vel seria.* Isid. Chron. Regum Gothorum: *Sæpe etiam lacertos contra Romanos insolentias ac irruptiones Wasconum movit, ubi non magis bella tractasse, quam potius gentem quasi in palæstra Eludii pro usu utilitatis videtur exercuisse.*

2. **ELUDIUM,** *Deceptio,* in Glossis MSS. Vide *Conludium.*

° **ELUERE,** Præstare, tueri, cavere ab evictione, Gall. *Garantir.* Charta ann. 1261. inter Monum. eccl. Aquilej. cap. 75. col. 749: *Eidem domino patriarchæ promisit* (Ulricus dux Carinthiæ) *Eluere omnia et singula, quæ ei donaverat.*

¶ **ELUIES,** σέλματα, *Transtra, tabulata navis.* Supplementum Antiquarii.

° Gloss. Lat. Gr.: *Eluies,* σελματα, ἀνοδία. Ubi Vulc. emendat, τέλματα.

✱ **ELUMBRA.** [Craticula que in Candelis describitur. Dief.]

° **ELUMINARIA,** Luminare. Charta ann. 1150. tom. 4. Cod. Ital. Diplom. col. 1545: *Per unumquemque annum duo milliaria de oleo, id est, in opere S. Marci, et aliter Eluminariam persolvere debemus.* Vide *Luminare.*

¶ **ELUMINATUS,** Excœcatus. Sidon. lib. 8. Epist. 11: *Quis ita gemino obtutu Eluminatus, qui exanimati cadavere inspecto non statim signa vitæ colligeret extortæ.*

¶ **ELUSCARE,** Luscum facere. Gloss. Græc. Lat. Ἐκτυλφόω, *Excæco, Elusco.* Utuntur Ulpianus leg. 5. § ult. Dig. ad Legem Aquil. (9, 2.) et Marcellus leg. 27. Dig. de pignorib. vel hypoth. (20, 1.) Vide *Luscus.*

¶ **ELUSCATIO,** Cœcitas. Gloss. Cyrilli: *Eluscatio,* ἀποτύφλωσις.

° 1. **ELUSIO,** Derisus, illusio. Lit. Joan. reg. Franc. ann. 1358. in Memor. C. Cam. Comput. Paris. fol. 133. r°: *Iidem decani et capitula* (ecclesiarum Morinensis et S. Audomari) *Divinum timorem detestabili cæcitate postponentes, in Elusionem Dei et clavium S. matris Ecclesiæ, eisdem sententiis* (excommunicationis) *obtemperare contempnunt.* Arest. parlam. Paris. ann. 1394. ex Cod. reg. 9852. 3. 3. fol. 84. r°: *Quamvis præmissa in nostræ jurisdictionis vituperium facta fuissent, adhuc tamen quidam molendinarius, Cartula nuncupatus, in nostri comtemptum et Elusionem, quemdam asinum equitans præpostere, penuncellum liliis depictum ad caudam ipsius asini ligatum per villam trahebat, clamando: Nos amplius regem non habemus, totum lucratum, etc.*

° 2. **ELUSIO.** In Elusionem Banni, id est, Nomine banni. Lex. Godefr. Camerac. episc. Ms. ann. 1227. art. 47: *Nullus omnino bannus, vel præceptum, vel commandesia, vel quocumque modo nominetur, quidquid sit in Elusionem banni fiat, nisi per episcopum.* Versio Gallica: *Nus bans, nus commandemens, nule comandise, u comment ke on l'apiau, koi ke ce soit en non de ban, ne soit fait, se n'est par l'eveske.*

¶ **ELUSORIUS,** Fallax, Gall. *Illusoire. Elusoriæ versutiæ,* in Charta anni 1196. apud Miræum tom. 2. pag. 1197. col. 2.

¶ **ELUTIUS,** *Aquatius.* Papias, ab *Eluere.*

¶ **ELUUS,** Fulvus. Gall. *Fauve.* Papias: *Falvus, Fulvus, Eluus.* Varro legit *Heluus* haud absimili notione.

✱ **ELYEA.** [Lixa. Dief.]

✱ **ELYMAS.** [Magus. Dief.]

✱ **ELYSIUS.** [Valde solutus. Dief.]

° **ELZETUS,** f. Ager qui in longum protenditur; nisi idem sit quod supra *Elizaria.* Charta sub Alex. archiep. Vienn. in Chartul. ejusd. eccl. fol. 69. r°. col. 2: *Ego Jermundus reservo michi Elzetum, qui terminat de uno latere fluvio Walabro.*

¶ **EMANATORIUM,** Fons. Gall. *Fontaine,* sic dictus ab Emanare, *Couler.* Meisterlinus Hist. Rerum Noriberg. apud Ludewig. tom. 8. pag. 34: *Aquæductum porro Consules a longe per navalia subterranea introduxerunt, hinc indeque per civitatem locis opportunis, tam ad usum incolis, quam pro ornatu, Emanatoria fecerunt.*

EMANCARE, [Mutilare.] Vide *Mancus.*

EMANCEPS, *Famulus a servitute liberatus.* Gl. Isid.

EMANCIPARE, A servitute liberare. Saxo Grammaticus lib. 6: *Supervenit alius... qui prioris exemplo conditionem fateri jussus, ancillam se cujusdam in matrimonio habere, ejusque domino Emancipandæ conjugis gratia rusticum opus dependere testabatur.*

Emancipare, Ab obsidione liberare. Sugerius in Ludovico VI. cap. 7: *Ipse vero manu potenti disruptis et defossis circumquaque omnibus municipiis, Acutummontem Emancipavit, et tam armis quam victualibus eorum sophismata denodans, copiosum reddidit.*

1. **EMANCIPATIO,** Cujus apud nostros ea erat formula, quæ habetur in Regesto Feodor. Burgundiæ 2. part. fol. 211: *Nos Hugo, Dux Burgundiæ, not. fac. præsentes litteras inspecturis, quod in nostra præsentia specialiter constitutus propter hoc Robertus Miles filius noster petiit Emancipari a nobis, seu liberari a patria potestate. Nos vero videntes et attendentes ipsius Roberti consensum et voluntatem circa Emancipationem habendam et dandam a nobis, mutuo consensu interveniente ex parte nostra et ex parte dicti Roberti ipsam præsentem Emancipationem acceptantem legitime Emancipamus a sacris, seu a patria potestate. In cujus testimonium præsenti Emancipationi ad requisitionem dicti Roberti sigillum nostrum duximus apponendum. Dat. die Sabbathi post Festum B. Lucæ Evangelistæ, ann. D. 1272.* [In Historia Dalphinali tom. 2. pag. 84. legimus, Humbertum Delphinum anno 1297. Ind. xi. tertio Nonas Febr. coram Guillelmo de Ruino Officiali Curiæ Gratianopoli constitutum, Hugonem filium emancipasse eum *capiendo per manum, dando eidem Hugoni et concedendo liberam auctoritatem, et etiam potestatem standi in judicio; mutuum accipiendi, testamentum, codicillos, seu ultimam voluntatem faciendi, et cujuslibet contractus inhiendi, et generaliter omnia alia faciendi, quæ quilibet paterfamilias, et sui juris constitutus, facere potest vel debet, etc.*] Extant aliæ emancipationis formulæ in tom. 8. Spicilegii Acheriani pag. 263. et apud Rollandinum in Summa Notariæ cap. 7. Rub. 5.

° Formulam emancipationis recentiorem subjicio ex Tabul. S. Vict. Massil. ann. 1400: *Antonius Masarati, filius Jacobi, in præsentia judicis alterius curiarum Massilsæ, præsente ibidem patre suo, flexis genibus rogavit instanter et requisivit humiliter et devote dictum Jacobum patrem suum, ut placeret eum emancipare et a sua potestate liberare. Qui quidem Jacobus, audita requisitione prædicta dicti Antonii filii sui, ipsum continuo Emancipavit, et a sacris suis et a sua propria potestate dimisit, relaxavit ipsum Antonium filium suum, juris et patremfamilias fecit, accipiens eum per manum dextram, coram ipso judice et me notario ac testibus, liberavit ipsum a manu sua atque a sua propria potestate, dans, concedens, etc.* Adde Formulas MSS. ex Cod. reg. 7657. fol. 2. r°. [°° Vide Grimm. Antiq. Juris German. pag. 462. et Mittermaier. Princ. Jur. German. § 372.]

☞ Cum autem hujuscemodi emancipationes solummodo fieri solerent, petentibus filiis, si præ minori ætate hanc postulare non posset puer emancipandus, tum consensus Regis requirebatur juxta Legem Jubemus 5. Cod. de Emancip. lib. 8. tit. 49. quod observatum legimus in emancipatione Ludovici septennis filii natu majoris Caroli Comitis Valesii ann. 1325. Ejus emancipationis formulam a Carolo IV. Franc. Rege datam exhibent Acherius Spicil. tom. 8. pag. 266. et *de Lauriere* in suo Juris Gallici Glossario. Videsis etiam Consuetud. Pictav. art. 311. et Britan. art. 526.

☞ Sed non una hæc erat emancipationis causa vel ratio. Fiebat etiam per liberorum conjugium, et domicilium a paterna domo separatum: quod etiamnum statuitur in Consuet. Pictav. art. 312. Engolism. art. 120. Britan. art. 527. Santon. art. 2. Rupell. art. 2. Juxta quasdam alias Consuetud. ad emancipationem satis est, ut liberi, videntibus ac scientibus parentibus, proprium habeant domicilium. Vide Consuetud. Catalaun. art. 7. et Rhem. art. 7. quod ad solos pertinet ignobiles, non ad nobiles masculos juxta Consuetud. Pict. art. 113. Puellas quod spectat, sive nobiles sint, sive plebeiæ, parentum jure

matrimonio eximuntur fiuntque maritorum. Pictav. art. 314.

* Ea erat apud Normannos emancipationis lex, ut filius, saltem per annum a die, quo sui juris factus fuerat, computandum, in domo paterna manere non posset. Lit. remiss. ann. 1384. in Reg. 124. Chartoph. reg. ch. 316 : *Regnaut de Reux émancipé et mis hors d'avecques son pere, si comme l'en a accoustumé à faire au pays de Normandie,... vint devers sondit pere pour avoir de l'argent à soy monter et armer, et ne se loga pas en l'ostel de sondit pere, pour cause de l'émancipation dessusdite, qui est tele, que puis que un homme a émancipé son filz et mis hors d'avecques soy, il ne le doit recueillier ne logier jusques à ce que an et jour soit passé.*

☞ Emancipabantur etiam qui ad vigesimum ætatis annum pervenerant. Rhem. art. 6. 8. Catalaun. art. 7. 8. et Sedan. 5. 7. et in quibusdam provinciis liberi omnes mortua matre : quod hodieque statuunt Consuetudines Montarg. cap. 7. art. 3. Vitriac. art. 100. 143. Castri-Novi art. 134. Carnot. art. 103. Durocass. art. 93. Hæc post *de Lauriere* in Glossario jam laudato.

☞ Neque abs re futurum est, opinor, si cum eod. Cl. Scriptore observemus, non eam quidem fuisse veterum Francorum in filios potestatem, ut eos possent interimere, sed tamen penes patrem fuisse filios vendere, si necessitas compellebat; legimus enim Capitul. lib. 6. cap. 4. [** ex Exod. cap. 21. vers. 7. et 8.]: *Si quis vendiderit filiam suam in famulam, non egredietur sicut ancillæ exire consueverunt. Si placuit domino suo cui vendita est, dimittat eam liberam, et ad alium populum non licet eam vendere.* Vide Edictum Pistense cap. 34. tit. Codicis, de patribus qui filios distraxerunt, (4, 43.) et Formulam Andegav. 48. [** de Sanguinolento.]

☞ Non solum autem pater apud antecessores nostros, verum etiam mater vendendorum filiorum jure gaudebat, si fidem habemus Auctori Vitæ S. Juniani tom. 2. Bibl. MS. Labbei pag. 573 : *Cumque puer velociter jussa explesset, renuntiavit patri dicens : Mulier paupercula est, cui et panis defecit, nec unde emat habet. Quo audito jussit eam in conspectu suo adstare, hilari vultu et paterno affectu interrogans, cur tanto ejulatu fleret, et clamoribus eum inquietaret. At illa respondit : Vere Dei famule et Sacerdos, scias me fame periclitari ; panis deest, emptio nulla, fames quotidie invalescit, et ecce prægnans morior : quamobrem tuam adivi clementiam, ut si me de periculo famis eripueris, sim tibi perpetuo ancilla, et filius quem utero gesto servus sempiternus, quem cum enutriero tuis manibus et jugiter servire instituam. Tantum adjuva me ne peream.* Vide Consuetud. Vitriac. art. 100. et 143.

☞ Verum prisca Francorum barbarie, imperantibus tertiæ stirpis Regibus, sensim mitigata, tam leniter tamque indulgenter filii a parentibus habiti sunt, ut Accursius, qui circa annum 1200. florebat, dicat ad tit. Institut. de patria potestate (1, 9.): *Aliæ vero gentes quædam ut servos tenent filios, ut Sclavi, aliæ ut prorsus Absolutos, ut Francigenæ, etc.* Hinc colligunt quidam, nullum tunc temporis in Francia jus fuisse patrum in filios ; at conjecturam explodunt tum Consuet. Vitriac. art. 100. Rhem. art. 6. et 7. Montarg. cap. 7. art. 2. Borbon. art. 168. Pictav. art. 316. Catalaun. art. 7. Sedan. art. 5. Carnot. art. 103. Castri-Novi art. 133. Bituric. tit. 1. art. 3. Britan. art. 498. quæ paternum jus agnoscunt omnes, tum etiam nostri veteres Practici. Auctor magni Franciæ Consuetudinarii, qui scribebat anno circiter 1368. ait lib. 2. cap. 40. pag. 263. desinente : *Par la Coutume notoire de la Prevôté et Vicomté de Paris, laez ou don qui n'est point causé, laissé ou donné à aucun enfant étant en la puissance du pere, est propre acquest au pere et mere, en la garde de qui il est, voire encore s'il y a cause, et ladite cesse.* Adde pag. 264. 265. et *des Mares* Decis. 248. Idem patrium jus plane confirmant *Emancipatoriæ litteræ* tum jam memoratæ, cum aliæ plures in Historiis familiarum illustrium relatæ. Vide Hist. Castellionis ad Matronam pag. 180. Probat. et Perardum in Burgundicis pag. 521.

* Paternæ potestatis haud modica depravatio aliquando invaluit, cum scilicet patres filios, necdum etiam natos, clero vel monachatui manciparent. Vide infra in *Oblati* 1.

2. **EMANCIPATIO**, in Monasteriis dicitur, cum monachus ad aliquam dignitatem promovetur, et eo ipso ab obedientia Superioris eximitur. S. Bernardus Epist. 87 : *Promotio Abbatis, Emancipatio filii est.* Idem Epist. 252 : *Quasi... Emancipatio filii ad Capitulum, et non potius ad solum spectet Abbatem.* Rad. de Diceto ann. 1179 : *Rogerus a Collegio sanctæ Trinitatis ad supradicti loci curam in Abbatem assumptus ab Alexandro PP. 5. Kal. Febr. Tusculani benedictionem, et in signum Emancipationis indultæ mitram, annulum, chirothecas accepit.* Chronicon Mauriniacense lib. 3. de Macario Cluniaciensi Monacho electo in Abbatem Mauriniacensem : *Prælibatos itaque Monachos Cluniacum mittimus, et ut ab Abbate loci illius Macarium a jugo obedientiæ absolvi et Emancipari postulent, intimamus.* Infra : *Asserens, se nunquam ei benedictionis consuetudinem impensurum, nisi plenius a jugo obedientiæ cognosceret absolutum.*

EMANCIPATORIÆ LITERÆ, quæ ab Abbate in eum finem Monacho electo dantur, in eodem Chronico Mauriniacensi : *Literas Emancipatorias postulanti* (Archiepiscopo Senonensi) *ostendunt, etc.* Ex quibus conficitur ad hoc, ut Monachus in Abbatem alterius Monasterii electus benedicatur, necesse fuisse, ut emanciparetur a suo Abbate, tametsi ipsa promotione emanciparetur ; quod præterea docent sequentia, descripta ex Polyptycho Monasterii S. Remigii Remensis : *Anno ab Incarnatione 1097. postquam de Galliis Urbanus PP. Romam redierat, misit litteras Manassi Remensi Episcopo, non priori simoniaco deposito, sed successori M. catholico, pro Roberto Abbate S. Remigii, qui Monachus fuerat S. Martini majoris Monasterii, in quem diœcesani Episcopi Remensis Ecclesiæ præjudicium fecerant, dicentes, eum de judicio et justitia Abbatis sui pendere, et ejus obedientiæ et disciplinæ subesse debere, et de eo in Capitulo suo, sicut de Monacho suo tractare, quod his verbis cassavit Romana Ecclesia, et Romanæ Sedis Apostolicus : Urbanus Episcopus servus servorum Dei, venerabili Fratri M. Remensi Archiepiscopo salutem et Apostolicam benedictionem. Abbatis S. Remigii causa in præsentia nostra et Confratrum nostrorum Episcoporum et Cardinalium diligentiori discussa est inquisitione et ad hunc tandem finem perducta, judicium Episcoporum prolatum super eum cum hac ratione reprobatum noveris, quia postquam filius a patre Emancipatus est, sub curam et dominationem patris redire districtione legum non cogitur, nisi sponte ipse rogaverit. Promotionem enim Abbatis Emancipationem accipimus, et ideo sub potestatem Abbatis redire non debere judicamus.* Exstat formula alia ejusmodi emancipationis apud Jacob. Petitum post Pœnitentiale Theodori pag. 143. Vide Petrum Blesens. Epist. 90. et S. Anselmum Cantuariensem lib. 2. Epist. 42. 52. lib. 3. Epist. 32. 139. Quinetiam si Abbas ipse ad majorem dignitatem v. g. Episcopalem proveheretur, totius Conventus consensus requirebatur, ut ex S. Anselmi lib. 3. Epist. 6. 7. 8. colligitur. Vide Vitam Aldrici Episcopi Cenoman. num. 54. 55.

** EMANCIPATIO CANONICORUM dicebatur actus quo a Scholastici potestate *juniores canonici* emancipati, in *capitulum et chorum* solemni more deducebantur. Vide Statuta Ecclesiæ Binguensis ap. Würdtwein. Subsid. Diplom. tom. 1. pag. 175. sqq. et Mindensis tom. 10. pag. 141. ubi hæc : *Dum Canonicus... emancipari desiderat... de mane hora capituli per scholasticum vel ejus vices tenentem decano et capitulo presentabitur, et inquiratur de litteraturæ sufficientia, de idoneitate personæ et habilitate ejus ad Emancipationis actum legitime subeundum et de aliis circumstantiis opportunis ; ex tunc per decanam in loco claustrali ad hoc ut moris est debite locabitur seu reponetur, ibidem die ac nocte continuis usque ad horam capituli diei immediate subsequentis permansurus nec a claustro interim recessurus ; qui tunc eadem hora primo prostratus emancipabitur sive a primis scolis eripietur per decanum, et eodem contextu et hora deferetur eidem juramentum et jurabit statuta, etc... Sed quia alia consuetudo de servitio per canonicos sic emancipatos tempore emancipationis dudum observata, videlicet quod talis canonicus expensas graves et inutiles circa effrenatam multitudinem hospitum quos ad prandium tamquam convivas invitare consueverat, propter quod multis debitorum oneribus gravabatur, etc... quam consuetudinem reputamus abrogare... duximus statuendum quod ad armarium ecclesiæ 5. marcas... ad fabricam ecclesiæ totidem et ad structuras et reparaciones et emendas edificiorum claustri 2. marcas provisoribus ad hujus officia deputatis ante ereptionem ipsius canonici de carcere in parata pecunia expedire et solvere teneatur, etc.* Vide *Scholasticus.*

3. **EMANCIPATIO** etiam dicitur de Ordinibus religiosis, qui ab Ordinariorum jurisdictione exempti, Sedi Apostolicæ nullo medio subjiciuntur, apud Joan. Sarisberiensem lib. 7. Policrat. cap 19. ubi in ejusmodi emancipatos gravius invehitur.

EMANCIPATIO MONASTERII, Exemptio a jurisdictione Ordinarii. Vita B. Heldemari Eremitæ cap. 5 : *Paschalem Papam super Emancipatione sui cœmiterii sollicitat, et quod petit impetrat.* Vide Barthol. Fizen. in Hist. Leodiensi pag. 365. § 16.

4. **EMANCIPATIO**, Disvestitio, traditio. Charta Wiboldi veteris Corbeiæ Abbatis ann. 1152. in Monumentis Paderbornensib. pag. 105 : *Cujus possessionis emptæ a prædicto venerabili Episcopo legitimam per hæc scripta Emancipationem facientes, etc.* Ita usurpant Acta S. Forannani Abbatis Walciodorensis ann. 15.

* 5. **EMANCIPATIO**, f. pro *Mancipatio*,

Addictio. Stat. crimin. Saonæ cap. 37. pag. 78 : *Si quis eorum contra inhabitionem* (inhibitionem) *præsentem præsumpserit quandocunque postea ad civitatem Saonæ vel districtum* (redire) *et capi poterit seu haberi per magistratum prædictum, teneatur ipse magistratus ipsum talem iterum expellere, eum etiam puniendo usque ad Emancipationem triremnium* (sic) *per tres annos.*

° **EMENDAMENTUM.** Vide infra *Emendamentum* 4.

EMANERE, Extra domum manere, vagari, peregrinari. [Papias in Codice Bituric. : *Emanere, Excubare.*] Gloss. Gr. Lat. : Ἐκκοιτῶ, *Emaneo, Emanet,* διαμένει, παννυχεύει. Gloss. Lat. : Græc. *Emansio* παννυχισμός. *Emensiones,* ἐκκοιτισμοί, ἀπόκοιτοι. Vide Cujacium lib. 6. Observat. cap. 26.

EMANSORES, in Gloss. Lat. Gr. : Ἀπόκοιτοι, λησταί. Gloss. Gr. Lat. : Ἐξώκοιτος, *Emansor,* [*Qui diu vagatus ad castra regreditur,* Modestino leg. 3. § 2. Dig. de re milit. (49, 16.)] Petrus Blesens. Ep. 142. de Monachis vagis : *Transfugæ et Emansores a claustro effrænes, vagi et Sarabaïtæ.* Contra, *Mansores,* qui domi manent, resident. Vita S. Theodardi Archiepisc. Narbon. apud Catellum pag. 757 : *Sive Mansor, sive idem esset viator.*

¶ **EMANITAS,** Immanitas, crudelitas. Privilegium Agiradi Carnot. Episc. ann. 696. apud Felibianum Hist. San-Dionys. pag. XVII : *Secundum statuta canonum de objecto Emanitatis crimene feriatur.*

° **EMANITATUS,** pro *Emanatus,* promulgatus. Stat. Freder. Traject. episc. ann. 1318. in Batav. sacr. pag. 180. col. 1 : *Sciendum quod, tam decani christianitatis quam provisores, ecclesiarum rectores decretales libri septimi noviter Emanitatas, quas nobis hic astantibus, cum ea qua decet reverentia, publicamus.*

¶ **EMANO.** De sanctitate Glastoniensis Ecclesiæ tom. 1. Monastici Anglic. pag. 7. col. 2 : *Si quis Emano aliquod ædificium juxta locasset, quod ab umbratione sua lucem impediret Ecclesiæ, statim patuit ruinæ.* Pro *Emano* puto legendum *e vicino.* Utriusque persimilis erat scriptura in antiquis libris, ubi neque voces separabantur, neque litteræ *i* punctum superponebatur, adeo ut facillime labi potuerit lector minus attentus.

¶ **EMANSOR.** Vide *Emanere.*

✱ **EMARCITAS,** [Emarceo. Gloss. ms. Bibl. Nat. n° 7642.]

EMARCUARE, Marcidum reddere, facere. Stephanus Eddius in S. Wilfrido cap. 62 : *Credo enim indubitata fide, hanc meam manum incurvatam, et brachium longo tempore Emarcuatum, in eo lavacro per sancti sudoris commixtionem, Deo volente, posse sanari.*

EMARCUM, Gallis veteribus, vitis genus mediocris vini. Columella lib. 3. cap. 2.

° **EMAS,** *La profondita,* in Glossar. Lat. Ital. MS.

EMASCULARE, *Enervare, debilitare, castrare.* Jo. de Janua. [Utitur Apuleius Met. 7. ut et voce *Emasculator* Apol. pag. 321. pro *Sodomita,* ἀρσενοκοίτης.]

°° **EMATHOICA.** Richer. lib. 3. cap. 5 : *Rex... pedestri lapsu decidens, multo epatis dolore vexatus est. Nam quia in epate sanguinis sedem phisici perhibent, ea sede concussa, sanguis in Emathoicam redundavit. Cui sanguis copiosus per nares et gulam diffluebat.* Forte pro *Emarhoidam* a Αἱμοῤῥοΐς, Sanguinis effluvium scripta aut a Αἱματῖτις, Vena sanguinaria, derivata vox.

¶ **EMATIO.** Charta Fundationis Trisagii Ord. Cisterc. inter Instrum. tom. 2. Gall. Christ. col. 422 : *Præterea dedit eisdem Monachis alias terras, quas ab aliis, tam per Emationem, quam per Emptionem eis acquisivit.* An pro *Cambitio,* Permutatio, Gall. *Echange ?*

¶ **EMATRIUM,** Moneta minutior, ut videtur. Gregor. Monach. in Chronico Farfensi, apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 421 : *De casale Nictonis Caroci cum suis consortibus denarii* XXII. *et* X. *Ematria.*

✱ **EMATURO,** [*Maturare,* maturum facio. *Eumen. Gratiar. act. ad Constantin.* 10. Ver fruges elicit, calor *Ematurat.*]

¶ **EMAUDUS,** Gall. *Email,* Ital. *Smalto,* Encaustum. Inventar. Ecclesiæ Anic. ann. 1444 : *Item duo tasselli argenti pro cappis ponderis* XII. *unciarum et dimidiæ, quorum unus est quadratus ad modum voraginis, cum uno Emaudo cadrato, et in quatuor cornibus quatuor lapides.* Sunt qui hanc vocem deducunt ab Hebræo *Hasmal,* quod bis legitur apud Ezechielem, quodque *Electrum* vertit S. Hieronymus.

¶ **EMAX,** *Tenuis, macer ; vel qui amat aliquid emere.* Papias. Posteriori significatu Latinis haud ignotum. Gloss. Lat. Gall. : *Emax, Achetable.*

EMBADIA FORMA. Anonymus Gromaticus : *Termini si duo in unum fuerint, Embadiam formam ostendunt : si autem ambo quadri fuerint, naturalem lapidem in* 15. *pedes ostendunt, etc.* Ἐμβάδια et ἔμβατα Græcis dicuntur τὰ τῶν ἀνδρῶν ὑποδήματα, ut est apud Varinum.

° Adde ex Animadv. D. *Falconnet : Embadon,* Area circuli, apud Auct. Geomet. et Gromat. vulgatum ab Andr. Schott. inter Auct. Rei agrar. edit. a Gœsio sub tit. *Ordines finitionum* pag. 247. In Varino scribitur : Ἐμβάς, τὰ ὑποδήματα ἀνδρεῖα. *Embas, adis,* ἐμβάς, cothurnus, in Lex. Martin.

° **EMBALMATA,** *Alexandro capitulo de Reumatismo ventris, sunt intinctiones seu salsamenta in quibus morselli contingunt.* Glossar. medic. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959.

✱ **EMBAR,** [Impatiens. DIEF.]

° **EMBARICIA.** Stat. Guil. archiep. pro universit. Tolos. ex Cod. reg. 4222. fol. 68. v° : *Cum... institores seu stationarii hujus studii, per quos deberet pandi et aperiri major copia librorum, et fori Embaricia caristiam librorum et raritatem inducant.* Ubi fortassis legendum, *Exuberantia,* pretii scilicet immoderatio.

✱ **EMBASIS,** [Balneæ. Gloss. Cyril.]

¶ **EMBASSATOR,** Legatus, Gall. *Ambassadeur.* Legitur apud Rymerum tom. 3. pag. 703. col. 1. Vide *Ambascia.*

° **EMBAXARIA,** Legatio, mandata rei cujuscumque faciendæ alicui cura, provincia, Gall. *Commission.* Stat. Avenion. ann. 1243. cap. 21. ex Cod. reg. 4659 : *Statuimus quod in Embaxariis nullus mittatur, nisi semel in anno ; et intelligimus Embaxariam, si extra jacuerit per noctem.* Hinc

° **EMBAXATOR,** EMBAXIATOR, Hisp. *Embaxador,* Legatus, ibid. cap. 2 : *Arbitrio consulum omnium vel præsentium relinquatur utrum ipsi iverint vel miserint Embaxatores pro facto communis, et possint mittere Embaxatores longe per duas dietas.* Lit. ann. 1357. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 186. col. 1 : *De bona intentione, quam erga civitatem nostram atque Embaxatores nostros vobis pridem missos, etc.* Instr. ann. 1384. inter Probat. tom. 3. ejusd. Hist. pag. 70. col. 2 : *Cum ipsi legati... ad ipsum dom. nostrum regem accederent,... gentes bastardi Caylarii... dictos Embaxiatores inter Lunellum et Montempessulanum morti inhumaniter tradiderunt. Embaisseur,* in Lit. ann. 1407. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 297. et *Embaxadeur,* in aliis Lit. ejusd. an. ibid. pag. 310. Vide *Embassator* et infra *Imbaxiator.*

¶ **EMBAXATURA,** Legatio, Ital. *Ambasciata,* Gall. *Ambassade.* Occurrit apud Sebast. Fanton. Histor. Avenion. tom. 2. pag. 110. in Charta ann. 1251.

¶ EMBAYSARIA, EMBAYSATORIA, Eadem notione, in Statutis Arelat. MSS. art. 76. *Embayssaria,* in Conventione Caroli Comitis Andegav. et Provinciæ cum Arelatensibus ann. 1251. e MS. D. *Brunet* fol. 58. verso.

¶ EMBAYSATOR, EMBAYSSATOR, ut *Embassator,* in iisdem Statutis art. 76. et 78.

EMBDOLA, *Idola.* Papias. [In Amalthea legitur *Emdola.*]

° **EMDOLA,** Consilium, molitio, militaris expeditio, ut videtur, Gall. *Entreprise.* Charta ann. 1294. ex Reg. comit. Fuxens. : *A generali et felici expeditione vel Embela principis et domini regis Franciæ, quod pro deffensione regni sui, in quo publica versatur utilitas, possit vel debeat excusari.* Vide infra *Empresia.*

¶ **EMBLA,** Equus sarcinarius, sic dictus ab *Embola,* Transvectio mercium. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii tom. 3. pag. XXVI : *Unum præesse Subzemblerio et Embleriis nostris volumus, qui Emblerius major debeat nuncupari et de nostris Emblis sit solicitus.* Pluries ibid. occurrit *Zembla,* eadem notione, *z,* ut videtur, addito euphoniæ causa. [°° *Amblador cavall,* Catalonice Gradarius, tolutarius equus. Gallice *Cheval qui va l'amble.* Vide Forcellinum in *Ambulatura* et infra *Equus Ambulatorius.*]

EMBLASMA, pro *Emblema.* Testamentum Perpetui Episcopi Turonensis : *Juliæ Perpetuæ Crucem parvam ex Emblasmate, in qua sunt de reliquiis Domini, do, lego.*

EMBLEMA, ex Gr. ἔμβλημα, quod operi cuipiam adjicitur ornatus gratia, Opus tessellatum, musivum, etc. *Eminens sculptura,* Joanni de Janua dicitur. Papias : *Emblema, superabundantia, vel obscuritas, quod celatur.* Gloss. Lat. Gall. : *Emblema, sculture apparente, ornement de vaisseaux.* Dudo lib. 3. de Morib. Normannor. pag. 90 : *Supellectilium ubertate locuples, rerumque omnium Emblemate dives.* Fortunatus lib. 2. de Vita S. Martini :

Emblema, gemma, lapis, toreumata, thura, falerna.

Rabanus apud Browerum Antiq. Fuld. lib. 2. cap. 10 :

Ecce Crucis lignum, quo Christus sæcla beavit,
Emblemate inclusum arx tenet ista Crucis.

Ubi, ut et apud Fortunatum, secunda corripitur. Vita S. Sori Eremitæ n. 6 : *S. Martyris mausoleum opere polymito, auro gemmisque miro construxit Emblemate.* [°° Vide Forcellinum.]

¶ **EMBLERIUS,** Cui cura jumentorum sarcinariorum est commissa. Vide *Embla.*

1. **EMBOLA,** Transvectio mercium, quæ in navim injiciuntur. *Felix Embola,* in leg. 2. C. de Navibus non excus. lib. 11. tit. 4. in Nov. Theodos. de Navib. ultra, etc. Αἰσία ἐμβολή, in Edicto Justiniani 13. cap. 4. § 1. ubi sic appellatur solemnis et annua *publicarum specierum transvectio,* quæ ex Ægypto fiebat CPolim, quæ alias *sacra Embola* dicitur in

leg. 10. C. de Sacros. Eccl. (1, 2.) et Nov. 163. cap. 2. est enim ἐμβολή quidquid εἰς ναῦν ἐμβάλλεται, ut observatum a Salmasio ad Vopiscum pag. 387. [Ut felix esset *Embola* Romani singulis annis apud Ostiam sacrificium instituerant placandis ventis et sedando mari, similiaque sacrificia habebant pro conservatione fructuum, florum, etc.] Thwroczius in Salomone Rege Hungar. cap. 49 : *Rex igitur et gloriosi Duces fere omnibus paganis interfectis, et omnibus Christianis a captivitate liberatis, una cum felice Embola totius Hungariæ, cum triumpho victoriæ, gaudentes redierunt.* Vide Blazium Ortizium in Itinerario Adriani VI. Papæ n. 44. pag. 460.

¶ EMBOLANUS. Vide in *Embolus.*

* 2. **EMBOLA**, Alia notione, si tamen mendum non est, in Charta ann. 1272. inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 56 : *Dicit, sibi videtur jus commune esse domino regi, cum in adventum regiæ majestatis et suæ felicis Embolæ, omnes, omnium cessante privilegio, certatim debeant occurrere, et ei sua ministeria exhibere.* Quid si legatur, *et suæ felicis sobolis ?*

1. **EMBOLIS**, EMBOLUM, EMBOLIM, Græcis ἐμβολισμός, Additio, additamentum, proprie autem dicitur, quod Epistolæ jam scriptæ additur, vel quod extra præcipuam illius materiam ad calcem rejicitur. *Chartam insertitiam* vocant Centuriatores Magdeb. alii *Postscriptum.* Epistola Pauli PP. ad Pipinum Regem : *In Embolim vero direxit nobis a Deo protecta Excellentia vestra præfatum vos Desiderium admonuisse, Reges Neapolitanos ac Cajetanos constringere, ob restituenda patrimonia protectori vestro B. Petro, etc.* Alia Adriani PP. ad Carolum M. : *Emisit nobis Stephanus Neapolitanus Episcopus per suos apices,... in quibus Embolum posuit, significans nobis de nefando Adalgiso, etc.* Vide tom. 3. Hist. Franc. pag. 717. 745. 747. 770. Baron. n. 860. num. 35. etc.

EMBOLIM, Eadem notione, apud Leonem III. Epistol. 5. 9.

2. **EMBOLIS**, seu EMBOLUM, apud Scriptores Ecclesiasticos, dicitur pars illa qua clauditur Dominica oratio *Sed libera nos a malo*, quia, ut ait S. Cyprianus Serm. 6. et ex eo Amalarius lib. 3. de Eccl. Offic. cap. 29. *in consummatione orationis venit clausula, universas petitiones et preces nostras collecta brevitate concludens.* Ordo Romanus : *Sequitur in altum Prefatio Dominicæ orationis, et Oratio Dominica cum Emboli sua, in qua tres articuli orationis inveniuntur.* Vide Card. Bona Lib. 2. Rerum Liturgic. cap. 15. n. 2.

* Pro conclusione cujusvis officii ecclesiastici usurpari videtur, in Ritual. MS. eccl. Senon. in Cœna Dom. fol. 70 : *In eo vero loco ubi solemus uvas benedicere, consecratur oleum pro infirmis concludíturque conclusione,* Per quem hæc omnia semper Domine bona creas, etc. *Unde intelligimus Embolum esse supradicti officii.*

¶ **EMBOLISMALIS** ANNUS. Gervasius Tilber. Otiorum Imperial. cap. 6 : *Est ergo annus circumvolutio siderum, et hic nunc Lunaris constans* CCCLIV. *diebus, nunc Solaris constans ex* CCCLXV. *et quadrante, scilicet sex horis. Nunc Bissextilis constans ex* CCCLXVI. *diebus ; nunc Embolismalis, id est, Superexcrescens, qui* CCCLXXX. *dies excedit, habens tredecim lunationes.* Vide mox *Embolismus* 1. et supra vocem *Annus* pag. 293.

1. **EMBOLISMUS**, ἐμβολισμός, Saltus lunæ seu superexcrescentia anni solaris super lunarem, [sive ut loquitur Isidor. lib. 6. Orig. cap. 17 : *Superaugmentum, eo quo expleat numerum annorum communium quibus undecim lunares dies deesse cernuntur,*] de quo præter Durandum lib. 8. cap. 10. et cæteros Compotistas, sic vetus Codex Victorinus : *De primo Embolismo. Sunt Epactæ* 22. *in primo anno Embolismi, tertio in ogdoade. Ideo Luna in Kl. Septemb. et Octob. est* 27. *in Kl. Novemb. et Decemb.* 29. *quæ ipsorum est Luna* 2. *quæ est prima* 4. *Nonas Decemb. et finitur* 32. *Kl. Januar. Embolismi est. Ipsa autem Luna, quæ est prima in Kl. Januar. ipsius est, quam* 30. *terminare debes, si autem bissextus fuerit in illo anno* 30. *sunt* 4. *lunationes simul, id est Embolismi Januar. Februar. Martii. De secundo Embolismo. Secundo anno Embolismi, sexto in ogdoade, sunt Epactæ* 25. *et est Luna in Kl. Sept.* 30. *quæ ipsius est. Luna vero quæ est prima* 4. *Non. Sept.* 30. *in Kl. Octobr. Embolismi est. Luna quoque quæ est prima,* 6. *Non. Octobr. et* 3. *Kl. Novembr. finitur* 29. *Octobr. est. Ipsa autem quæ secunda in Kl. Novembr. et Decembr. habetur, ipsorum est : quæ vero est in Kl. Januarii* 4. *ipsius est. De tertio Embolismo. Sunt Epactæ* 17. *tertio anno Embolismi, ultimo in ogdoade, et* 10. *est Luna in Kl. Sept. et Octobr.* 22. *in Kl. Novemb. et Decembr.* 24. *in Kl. Januar.* 26. *in Kl. Febr.* 27. *in Kl. Martii* 26. *in Kl. April. et Maii,* 27. *in Kl. Junii et Julii,* 29. *in Kl. Augusti prima, in Kl. Septembr.* 3. *Unam ætatem Lunæ in Kl. April. et Maii non invenies Epactas et regulares, ideo quod Luna, quæ* 2. *Non. Martii est prima, et in Kl. April,* 27. *ut supra dictum est, et* 2. *Non. April.* 30. *Embolismi est. Lunatio, quæ prima cognoscitur esse in Non. April. Aprilis est et Paschalis, quæ* 30. *in* 14. *Kal. April. terminatur. Illa autem quæ prima est* 4. *Non. Maii, et* 4. *Non. Junii est,* 30. *Maii est. Ita autem quæ* 6. *Non. julii est,* 1. *et* 2. *Kl. Aug.* 30. *Julii Luna est : quæ vero prima in Kl. Augusti est, in Kl. vero Sept.* 4. *sicut ordo postulat. Nam si non esset una ætas Lunæ in Kl. April. et Maii, non* 14. *sed* 15. *Luna evenerit in Paschali termino, qui est* 14. *Kl. Maii, et fieret error in Pascha, sive in Kl. mensium. De quarto Embolismo. Sunt in* 4. *anno Embolismi,* 3. *in Endecade, Epactæ* 20. *estque Luna in Kl. Sept. et Octobr.* 25. *in Kl. Nov. et Decembr.* 27. *quæ ipsorum est Lunatio, quæ* 2. *Nov. Decemb. notatur prima, et* 29. *in Kl. Jan. et* 29. *Non. ipsius Embolismi est. Illa quoque quæ prima in Non. Januar. et* 30. *in Kl. Febr. Januarii est. Et ipsa quæ inchoatur* 1. 4. *Non Febr. et* 6. *Non. Mart.* 29. *Febr. est. Luna itaque quæ prima est* 5. *Non. Mart. et in Kl. April.* 30. *Martii est. Ipsa quæ est* 1. 4. *Non. April. Aprilis est, nec non et ipsa, quæ prima est Kl. Maii, Maii est. Si bissextus evenerit* 4. *Lunæ* 30. *erit idem Embolismi Januar. Mart. Febr. De quinto Embolismo. Sunt in* 5. *anno Embolismi,* 6. *in Endecade,* 23. *Epactæ, Lunaque in Kl. Sept. et Octobr.* 28. *in Kl. Nov.* 30. *quæ ipsorum est. Illa autem, quæ in* 4. *Non. Novemb. est,* 1. *et in Kl. Decembr.* 30. *Embolismi est. Luna vero quæ in* 4. *Non. Decembr. prima terminatur, ac* 4. *Kl. Jan.* 29. *prænotatur, Decembris est, et quæ est* 2. *in Kl. Jan. Januarii est. Reliquæ autem Lunationes rectum cursum tenent. De sexto Embolismo. Sexto anno Embolismi,* 9. *in Endecade sunt Epactæ* 26. *nullatenus tamen Lunam Embolismi per ipsas Epactas reperies, nisi ad Epactam omni communis superioris, quæ est* 15. *revertaris : secundum quem Luna est in Kl. August.* 29. *quæ illic terminata ipsius Augusti est. Illa autem quæ* 4. *Non. Aug. prima prænotatur,* 30. *pridie Kl. Sept. Embolismi est. Nullus error nullumque * ccisum oritur in ipso anno inter Embolismum et regulares. Luna quoque quæ prima notatur in Kl. Sept. ipsius est, cætera autem suum tenent ordinem. De septimo Embolismo. Septimo anno Embolismi, in Endecade* 11. *decennovennalis sunt Epactæ* 18. *ideoque Luna, quæ in Kl. Januar.* 27. *habetur, ipsius est : ipsa autem, quæ in Kl. Febr.* 28. *Febr. est, nec non et ipsa, quæ notatur in Kl. Mart.* 27. *ipsius est. Luna vero quæ computatur* 1. *in* 3. *Non. Mart. et* 28. *in Kl. April.* 30. *et in* 3. *Non. April. Embolismi est. : ipsa autem quæ* 1. 2. *Non April. et* 28. *in Kl. Maii, et* 29. 6. *Non. ejusdem, Luna Aprilis est. Illa quoque quæ est prima* 5. *Non. Maii,* 30. *in Kl. Junii Luna Maii est. Iterum ipsa, quæ est prima* 4. *Non. Jun. et* 29. *prid. Kl. Julii, Luna Junii est : nec non et illa, quæ prima est in Kl. Julii* 30. *et in* 3. *Kl. Aug. quæ est saltus Ægyptiorum, Luna Julii est, ipsaque quæ non* 2. *secundum compotum ; sed tertia computatur propter saltum in Kl. Aug. et* 29. 6. *Kl. Sept. Augusti est. Illa quoque quæ iterum prima est* 5. *Kal. Sept. et* 36. *Kal. Octob. Sept. et iterum ipsa, quæ prima est* 5. *Kal. Octob. et* 29. 8. *Kl. Novemb. Octobris est : ipsa vero quæ et iterum* 1. *est* 7. *Kal. Nov. et* 7. *in Kal. ejusdem,* 30. *quoque* 8. *Kal. Decemb. Novembris est.*

2. **EMBOLISMUS**. Thomas Cantipratanus lib. 2. de Apib. cap. 15. § 2 : *Quamquam et vix aliter dici potest, cum quis in una virtute præpolleat, ut in abstinentia, parsimonia cibi, eosque qui Embolismum, vel naturaliter, vel usualiter patiuntur secum abstinere etiam cogit invitos.* Ubi Colvenerius re cum Medicis collata, censet *Embolismum* hic perperam dici pro *bolimo*, seu βουλίμῳ ingenti nempe fame ; qua de voce, præter Medicos, A. Gellius lib. 16. cap. 3.

¶ **EMBOLUM**. Vide *Embolis.*

EMBOLUS, IMBOLUS, Urbis angiportus Græcis Bysantinis, Ἔμβολος. [Caffarus lib. 1. Annal. Genuens. ad ann. 1157 : *Amicum de Mirto Constantinopoli legatum miserunt pro exigendis Scalis et Embolo promissis.*] Charta ann. 1161. apud Ughellum in Archiep. Pisanis : *Tibi.... concedimus Ecclesias videlicet, Embolum, et Scalas, et Stateram, quæ sunt in CPoli.* In alia ann. 1224. apud eumdem, fit mentio *Emboli Pellipariorum* in urbe Pisana, nos diceremus, *le quartier des Tanneurs.* Ita Cinnamus lib. 6. n. 10. ait, ab Alexio Comneno Imp. concessum Venetis στενωπὸν ἐν Βυζαντίῳ ὃν Ἔμβολον ὀνομάζουσιν οἱ πολλοί. Sic autem appellabant Byzantini ut plurimum porticus, quæ in urbe sparsim erant ; unde postea vox ipsa regionibus, in quibus eæ erant, attributæ, ut docuimus ad Alexiadis Anneæ pag. 160. Papias : *Imbuli dicti, vel quia sub volumine sunt, vel quia sub his ambulamus, sunt enim platearum porticus hinc inde.* Charta ann. 1208. apud eumdem Ughellum tom. 7. pag. 278 : *Et apotheca in Imbulo Amalfiæ.* Hinc emendandus Erkempertus edit. Caraccioli pag. 45 : *Tota urbs Sicopolis igne cremata est, ita ut ne una quidem domus remaneret inusta, præter Empolis aulam.* Legendum *Emboli aulam.*

EMBOLANI, Qui in *Embolis* istis commorabantur, aut potius, qui iis præerant. Charta laudata ann. 1161 : *Ita ut*

neque Archiepiscopus, neque Consules Pisani, neque Missatici, neque Vicecomes, neque Embolani, qui modo sunt, vel pro tempore erunt, nec aliqua persona occasione Pisanæ civitatis potestatem habeant aliquo modo de prædictis omnibus vendendi, vel pignorandi, aut alienandi.

° **EMBOSSARE**, Os obstruere. Acta MSS. Inquisit. Carcass. ann. 1308. fol. 16. r°: *Philippus de Lernaco domicellus et Petrus de Area dixerunt sibi, quod quadam nocte invenerunt dictum beguinum in ponte de Alato, et statim ceperunt, et Embossaverunt eum taliter, quod non posset clamare.*

EMBOTUM, Infundibulum, Occitanis *Embut*, nostris *Entonnoir*. Hinc

EMBOTUM dicta concavitas palati, quod infundibuli vicem præstet. Constantinus Afric. lib. 3. Pantechn. cap. 11: *Hæc via quanto plus descendit, tanto magis se rotundat atque stringit, cuidam postea jungenda glandi, quæ concava et rotunda sicut sphæra, vicinatur ossi colotorio simili. Hoc autem os superpositum est palato. Concavitas ista Embotum est vocata; quia sicut vinum per Embotum, ita superfluitates nostræ grossæ per hanc influunt. Embotum autem illud ex pelliculis componitur a secundina matre egredientibus, etc.* [Vide *Embutum.*]

EMBRACITORES, JC. Anglis et Cowello lib. 4. Instit. cap. 52. dicuntur causarum personarumque illiciti defensores, qui suas pœnas sibi constitutas habent, a Gallico *Embrasser* appellati, quod quascumque causas defendendas suscipiant et amplectantur. Anglis, *Embrasour*, vel *Embraceour*. Vide Rastallum.

¶ **EMBRASAMENTUM**, Exustio, incendium, Gallice *Embrasement*. Arrestum Parlamenti Paris. ann. 1331. pro Alta justitia Monasterii Bonæ-vallis, ex Archivis ejusdem loci: *Super casibus simplicis occisionis, Embrasamenti, facti in latrocinio, thesauri inventi et recolati, etc.*

° **EMBREXIUS**, Tegulæ species, Imbrex, Ital. *Embrice*. Convent. Saonæ ann. 1526: *Quod fornaxarii debeant pro unaquaque fornaxata sive cocta laterum, ... seu tegullarum, vel cupporum, aut Embrexiorum, etc.* Vide infra *Imberx* et *Imbrium*.

EMBRIMIUM, in Glossis MSS. *Matta ex grosso papiro tenuiter pectinata*. Cassianus Collat. 1. cap. 23: *Iisdem ipsis, quibus insidebamus psiathiis admonens incubare, Embrimiis pariter capiti nostro cervicalium vice suppositis, grossioribus papyris in longos gracilesque fasciculos coaptatis. Embrimii* mentio est etiam apud Cyrillum in Vita S. Euthymii Abb. n. 90. et in Apophthegmat. Patrum num. 7. Vox, ut videtur, egyptiaca, cujus notio hic satis indicatur, quæ etiam reponenda videtur in Regula S. Pachomii cap. 14: *In die Dominica, vel oblationis tempore, nullus deerit de hebdomadariis, sedens in loco Ebiymii, psallentique respondens, ex una duntaxat domo, in majori servat hebdomade.* Nam quod ad hunc locum commentatur Holstenius, vix probem, qui *Ebiymium* esse præcentorem vel cantorem existimat, voce ab Ægyptiis ex Græco εὐφήμιος, aut εὐφώνιος detorta. Frustra etiam vocem hanc Casaubonus Exercit. 1. ad Annal. Baronii suspicatur formatam a βρίζειν, *dormitare*, et somnum levem capere. [Vide Gloss. mediæ Græcit. in Ἐμβρίμιον.]

✱ **EMBRIS**. [Temperies. DIEF.]

EMBROCARE, ἐμβρέχειν, seu ἐμβροχὴν facere, infundere. Glossar. S. Benedicti cap. de Medicina: *Fomentum*, ἐμβροχή. Matth. Silvaticus: *Embroca, i. infusio, quam nos dicimus fomentum: et Embrocatio, i. infusio, scilicet quando ab alio infunditur et aspergitur.* Occurrit non semel apud Alexandrum Iatrosophistam lib. 1. Passionum. Vide Gorræum in Ἐμβροχή.

° **EMBROERE**, f. Glutino linire. Gall. *Empeser*, vox artis pannificæ, in Stat. renovat. ann. 1466. pro pannif. Carcass. ex Reg. 201. Chartoph. reg. ch. 121: *Item quod paratores dictæ villæ Carcassonæ seu minsteriales* (ministeriales) *ejusdem debebunt et tenebuntur bene, decenter et sufficienter parare et aptare dictos pannos, tam in garniando, quam in versando et Embroendo.*

EMBRUM. Gloss. Lat. Græc.: *Embrum*, πραγμάτιος, ἐπιθλαβής. leg. forte πραγματίας, vel πραγματικός, *negotiosus*, in Gloss. Gr. Lat. Nescio, an ad hanc vocem spectent hi versus ex veteri Poemate vernaculo MS. cui titulus est: Le Roman *du Chevalier au Barizel*:

> Ains trueve les gens si Embrons
> Et si crueux et si felons.

[Le Roman *de Floire* MS:

> Sire merci de nos Barons,
> Que ge vois penssis et Embrons.

Le Roman *de Partonopex* MS:

> Partonopex se tient Embrons
> Trestot les jors tant com est long.]

° Adde ex Castigat. ad utrumque Glossar. leg. *Enibrum*, πράγματος ἐπιθλαβές. Vide Scaliger. ad Festum in *Enubro*. Nihil emendandum puto; si quidem vox Gallica *Embron*, idem mihi videtur quod vulgare *Embarrassé*, negotiis distentus; unde interdum, pro Sollicitus, morosus, iracundus; hinc forte *Embruir*, Irasci, invadere, et *Embruissement*, Aggressio. Lit. remiss. ann. 1401. in Reg. 156. Chartoph. reg. ch. 156: *Icellui Valerin s'avance et se Embruy si fort et tellement contre ledit prestre, que dudit coutel il le bleça.* Aliæ ann. 1366. ex Reg. 97. ch. 152: *Lesquiex par maniere d'assault et d'Embruissement, à armes descouvertes... vindrent audit hostel, etc.* A voce *Embron*, vel ab *Inbricare*, haud dubie, *Embronchier* dixerunt, ut hominem dubium et incertum significarent. Vita J. C. MS:

> Pilates fu moult Embronchiés;
> Car bien sot c'a tort fu jugiés.

° Et certe *Embruncher* et *Embrunchier* passim, pro Implicare, involvere, tegere, operire, vulgo *Embarrasser, entortiller*, unde *Embrunchement*, ipsa involutio. Lit. remiss. ann. 1383. in Reg. 123. ch. 174: *Icellui Henri vint contre Guillaume Gourden, et lui Embruncha son chapperon, et lui donna du poing sur la teste.* Aliæ ann. 1395. in Reg. 147. ch. 232: *Leurs chapperons telement Embrunchiez entour leurs testes, que on ne les cognoissoit.* Rursum aliæ ann. 1410. ex Reg. 165. ch. 68: *Icellui Tassart frappa le suppliant d'un baston, tant qu'il lui embruncha son chaperon devant ses yeulx; et ledit suppliant qui ne veoit goute, pour cause dudit Embrunchement, etc.* Vide infra *Inbricare*. Hinc *Embroiloir* appellatur baculus quidam ad usum carri, in Lit. remiss. ann. 1412. ex Reg. 166. ch. 326: *Un baston appellé Embroiloir de charrette.*

° **EMBRUMIA**, Matta, Gall. *Natte*. Andr. Floriac. MS. lib. 2. Mirac. S. Bened.: *Correptis itaque a Deifica mensa peplis, nullumque signum reperientes exustionis, simulque omnia salva animadvertentes, usque ad minimam Embruniarum stipulam, etc.* Vide *Embrimium*.

° **EMBUBA**, Arabice, *Sugtorium, scilicet canula, qua sugitur aqua, vel aliud liquidum quod cadit in aurem.* Glossar. medic. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959.

EMBUCHIÆ, Insidiæ, ex Gall. *Embuches*, occurrit apud Continuatorem Nangii ann. 1358.

° Nostris *Embrunche* et *Embuchement* vel *Embuschement*, pro *Embuscade*; a verbo *Embucher*, Insidiari. Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 109. Chartoph. reg. ch. 278: *Icellui Guillaume vint par une nuit acompaigné de deux compaignons et se Embucha près du Chastel.* Aliæ ann. 1381. in Reg. 120. ch. 144: *Le suppliant... se mist en Embrunche acompaigniez de pluseurs autres en certaine granche près du chastel de Cousant tous armez. Les dessus nommés ont fait plusieurs Embuchemens environ la maison du suppliant pour le trover et cuidier mettre à mort*, in aliis ann. 1369. ex Reg. 100. ch. 287. Guill. Guiart. ad ann. 1194:

> Mais entre Blais et Fronteval,
> Orent un jour celéement
> Anglois fait un Embuschement
> En une forest, etc.

Vide infra *Imbosca*.

EMBULUM, Rostrum navis, ἔμβολος. Fragmentum Petronii: *Quorum imam partem, quasi Embulum navis æneum finiebat.* Hesychius: Ἀρσενικῶς δὲ φασι τὸν τῆς νεὼς ἔμβολον τὸ χάλκωμα τὸ περιτιθέμενον κατὰ τὴν πρῶραν.

¶ **EMBUNUM**, ut *Embutum*, in Inventario anni 1342. ex Archivo S. Victoris Massil. armar. Din. num. 38.

¶ **EMBUTUM**, ut supra *Embotum*, Infundibulum. Transactio inter Abbatem et Monachos Crassenses ann. 1351. ex libro viridi fol. 53: *Abbas debet habere ibi semales, lagenas, Embutum, cancillum, et acetum, et vas, in quo teneatur.*

° Inventar. ann. 1320. ex Tabul. S. Vict. Massil.: *Item unum Embut et duas calcadoyras. Item unum Embutum*, in altero ann. 1379. *Ensonnil*, eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1457. ex Reg. 187. Chartoph. reg. ch. 336: *Le suppliant se transporta en l'ostel de son frere, pour avoir et prendre ung sien entonnouer ou Ensonnil, qui y estoit à entonner et couler son vin.*

° **EMCONBRARE**, pro *Encombrare*, Oppignerare. Scacar. S. Mich. ann. 1210. in Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 17. v°. col. 2: *Debet deliberare hoc quod elemosinavit et Emconbravit de feodis loricæ et escaetis.* Hinc *Amconbrer*, pro Possessionem censu aut annuo reditu onerare, in Charta ann. 1255: *Et ce cist éritage estoit Amconbreis de wagiere ou de sans* (cens) *ou d'autre chose, etc.* Vide infra *Incombare 2*.

¶ **EMDOLA**, Idola. Vide *Embdola*.

✱ **EMEATUS**. [Emensus. *Ammian.* 29. 5. *Emeato* mari cum classe, quam ductabat, defertur ad Mauritanniæ litus.]

EMEDIUM, *Vehiculum*, in Glossis Isid. et Pithœanis. [Grævius putat scripsisse Isidorum, *Epirhedium* ex Juvenali Satyra 8. vers. 66:

> Tritoque trahunt Epirhedia collo
> Segnipedes.]

° **EMELICUS**, *Jugleour*, in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692. Aliud Lat. Ital. MS: *Emelicus, lo joculatore.*

1. **EMELIORARE**, Meliorem reddere. Veteres formulæ Pithœi cap. 38: *Et*

quidquid ibidem adtrahere et Emeliorare poteris. Occurrit præterea apud Baldricum Noviom. lib. 2. cap. 35. [Sirmondum Formula 35. Martenium tom. 1. Ampliss. Collect. col. 16. etc.] Hinc *Emelioratio*, quod nostris *Amelioration* dicunt. Vetus Charta apud eumdem Baldricum lib. 1. cap. 52 : *Hæc omnia cum omni integritate et Emelioratione ad præfatam Ecclesiam revertantur.* Infra : *Ullo modo non habeamus potestatem dandi, vel commutandi, aut alienandi, nisi ad salvandum, et Emeliorandum.* [*Meliorata res* apud Marculfum lib. 2. Formula 5. Sirmondum Form. 18. 34. etc.] Vide *Meliorare.*

° *Emmiudrement*, eadem acceptione, in Charta ann. 1235. ex Chartul. sign. *Decanus* S. Petr. Insul. fol. 129. v° : *Le vallant de lxx. sols doit il laisser à l'emmiudrement de la maison.*

° 2. **EMELIORARE**, Corrigere, emendare. Conc. Ratispon. ann. 932. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 58 : *Tum demum hi, quibus maxima cura est injuncta pastoralis, semetipsos fraterno caritatis amore monere curabant, ut si aliquid in semetipsis dignum esset emendationis, haud segniter Emeliorare studerent.*

° **EMELLUS.** Charta ann. 1424. ex Tabul. S. Vict. Massil. : *Constitutus in præsentia et audientia magnifici et potentis viri dom. Hectoris de Petra... in parvo Emello inferiori hospitalis Christi pauperum S. Spiritus ipsius civitatis.* Sed male lectum aut scriptum pro *tinello.* Vide *Tinellus.*

° **EMELUMENTUM**, pro Emolumentum, in Charta ann. 1265.

¶ **EMEMBRARE**, Membra truncare. Fulcherius Carnot. Præfat. in Hist. Jerosol. : *Quos... audivimus... pro amore Christi Emembrari, crucifigi, excoriari, sagittari, secari, et diverso martyrii genere consummari.* Et metaphorice in Edicto Philippi III. Franc. Regis ann. 1275 : *Ita tamen quod pro eleemosynis, seu admortisationibus hujusmodi, eorum tenutæ non Emembrentur, seu etiam deformentur.* Vide *Exmembrare.*

° *Emoignier* et *Esmougnouner*, eodem sensu, in Charta Edwardi I. reg. Angl. ex Lib. albo domus publ. Abbavil. fol. 19. v° : *Ou il avenoit aus* (les bourgeois d'Abbeville) *Emoignier chu meffaitéeur d'aucun membre en aus deffendant, etc. Ou il avenoit aus Esmougnouner chu meffaiteeur, etc.* in Ch. Alienoris ejus uxoris ibidem.

¶ **EMEMBRIS**, Sine membris, enervis. Gloss. Lat-Gall. Sangerm. MS : *Emembris, Sans membre, c'est sans force.*

EMEMOR, *Oblitus*, Papiæ [et Joan. de Janua.]

1. **EMENDA**, Pecuniaria mulcta, compensatio damni, emendatio, quæ arbitrio judicis irrogatur. Willelm. Armoric. lib. 1. Philipp. pag. 103 :

> Quod quicquid tulerant clero clerive colonis
> Præcedente prius Emenda restituerunt.

Differt vero *mulcta* ab *emenda : mulcta* enim judici, *emenda* parti læsæ datur. Speculum Saxonicum lib. 3. art. 53. § 2 : *Judex in suo judicio mulctam habet, et non Emendam,* [** Germ. *Gewedde unde nene Bute*] *eo quod judex agere non potest et judicare : nemini vero emendatur, nisi actori. Ideoque illustribus Emendam non competere, injuste ab aliquibus vulgatum est.* Lib. 1. art. 53. et lib. 2. art. 6. *Emenda* definitur *satisfactio.* Sed et hoc notandum, quod legitur art. 5 : *Post quindenam reddenda sunt debita, quæ in judiciis acquiruntur : post sex hebdomadas mulcta, et post mulctam per quindenam præstatur Emenda, etc.* Adde lib. 1. art. 8. § 4. art. 42. § 3. art. 53. § 4. lib. 2. art. 8. 11. § 1 : [** Vide *Boeta* 3. et Grimmii Antiq. Jur. German. pag. 657. num. 13. ubi sæpe apud Germanos etiam *Emendam* judicem spectare recte monetur. Vide inter alias chartam ann. 1313. ap. Guden. Cod. Diplom. tom. 3. pag. 89.]

At secus obtinuit apud nos : nam *Emenda* judicem spectat, vulgo *Amende.* Petrus de Vineis lib. 3. Epist. 37 : *Semper crescit culpa, quamdiu differtur Emenda, et mora, quæ ingruit, donec purgetur, morosior judicatur.*

☞ Quod hic dicitur *Emendam* apud nos Judicem spectare, non ita accipiendum, ut nulla sit exceptio ; legimus enim in Litteris Caroli primogeniti Johannis Franc. Regis ann. 1357. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. pag. 206 : *Si quis alicui aliqua convicia vel opprobria vel alia verba contumeliosa irato animo dixerit, et inde fiat clamor, dicto Baillivo in duobus solidis et dimidio puniatur, et faciat Emendam injuriam passo.* Et mox : *Emendet injuriam passo.* Consuetud. Augustæ Auscicorum MSS. art. 33 : *Item consuetudo est ibidem, quod si aliquis deliquerit vel damnum dederit alicui propter quod delictum vel damnum debeat condemnari ad Emendam faciendam injuriam passo et ad legem solvendam Domino, prius debet fieri Emenda injuriam passo, quam Domino solvi pœna.* [** Vide *Emenda* 4. et 5.]

° EMENDA HONORABILIS, Mulcta honoraria, Gall. *Amende honorable.* Arest. parlam. Paris. ann. 1394. ex Cod. reg. 9852. 3. 3. fol. 86. v° : *Petrus Burle, Petrus Guernerii... ad Emendam honorabilem faciendam nudi in camisiis, facibus accensis in manibus suis tenentes* (condemnarentur). Aliud ann. 1472 : *Horum ratione ad faciendum Emendam honorabilem in curia nostra.... et ulterius pro emenda utili in 2000. lib. Paris. erga dictum Anaream condemnavit.*

¶ EMENDA IN USU APPELLATIONIS, de qua hæc in Antiquo Stylo Parlamenti part. 1. cap. 25 : *Dum appellatur a sententia lata in patria Juris scripti, et per Curiam pronunciatur bene judicatum, et male appellatum, appellans nullam debet Emendam, sed secus si sic pronunciaretur in patria Consuetudinaria, quia appellans compelleretur ad solvendum Regi 60. libras Parisienses pro Emenda. Item ubi pronunciaretur bene appellatum et male judicatum, si Judices sint patriæ Juris scripti, a quibus est appellatum, nullam debet Emendam, sive sint Judices regii, sive alterius ; secus si sint patriæ Consuetudinariæ, quia tunc Judices regii, Baillivi vel Præpositi nullam debent Emendam, et si pronuntiaretur contra, scilicet bene judicatum, ipsi appellantes, si sint Baillivia alterius quam Regis, debent Domino 60. libras, si sint homines judicantes, debetur eis Emenda, juxta locorum consuetudinem unde appellatur : sed de stilo in hoc casu, vel alias per consuetudinem regni Franciæ generalem non est certa determinatio Emendæ. Item Judicibus regiis nulla solvitur Emenda in casu prædicto, quia in casu converso nullam solverent Emendam, sed Regi solvitur Emenda, etc.*

¶ EMENDA DAMPNORUM, quæ nobiles passi fuerant in servitio Principis, quæque ab eo erant compensanda, in Histor. Dalphinali tom. 2. pag. 262. ex Computo ann. 1334. [** Vide *Emenda* 4.]

EMENDÆ FACTÆ ET GAGIATÆ, in Aresto ann. 1290. in Regesto B. f. 83. v. *Emende de gage*, in antiqua Consuetud. Perticensi cap. 16. art. 19. *Gager l'amende*, in Consuet. San-Paulana art. 32. Statutum S. Ludovici ann. 1255. cap. 17 : *Emendas autem pro maleficiis seu debitis, a Balivis nostris levari non volumus, nisi in foro, aut judiciario publice de bonorum consilio fuerint judicatæ, vel æstimatæ, quamvis antea fuerint Gagiatæ.*

° EMENDAM GAGIARE, Vadem de *emenda* solvenda constituere, vel etiam mulctam solvere. Charta curiæ Camerac. ann. 1399 : *Genu plicato per traditionem sui caputii Emendam gagiavit in manu dom. præpositi in ecclesia Cameracensi. Gagiavit emendam ad burellum,* passim in Memorial. Cam. Comput. Paris. Stat. ann. 1362. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 411. art. 7 : *Tous les baillis et seneschaux en la fin de leurs assises, avant qu'il se partent, tauxeront toutes les Amandes gagées.*

EMENDA PLICATA. Charta Gallica ann. 1300. in Regesto Philippi Pulcri Regis Fr. ann. 1299. ex Tabul. Regio num. 54 : *Ce n'est pour leur propre dete connue ou prouvée, ou pour Amende ployée, ou connue ou pour plege, etc.* [° Vide infra *Plicare Emendam.*]

PLENA EMENDA. *Plenæ Emendæ medietas*, in Legibus Opstalbomicis Frisiæ cap. 34. [** Vide Grimmii Antiq. Jur. pag. 653. num. 8.]

¶ EMENDA SIMPLEX septem solidorum est et sex denariorum in Consuetudinibus Pictaviensi art. 25. 36. 76. etc. Engolismensi art. 14. et Angeriacensi art. 8. 10. 11. *Grossa* vero est sexaginta solidorum vel plurimorum. Ita D. *de Lauriere*, apud quem aliæ etiam sunt emendæ, nimirum

¶ ARBITRARIÆ, quæ pro Judicis arbitrio, et *Consuetudinariæ* quæ Consuetudinibus locorum definiuntur. Sed hujus Cl. Scriptoris Glossarium est consulendum ad vocem *Emende.*

° EMENDA RECORDI. Charta Aymer. vicecom. de Rupecavardi ann. 1296. in Reg. 77. Chartoph. reg. ch. 311 : *Item Emendam recordi, videlicet quæ debetur et solvi consuevit ex eo quod aliquis cadit a recordo, tauxamus et reducimus ad quinque solidos tantum.* Vide infra *Recordum.*

° EMENDA UTILIS, Pecuniaria. Vide supra *Emenda honorabilis.*

INEMENDABILE DELICTUM dicitur, quod *Emenda* vel mulcta pecuniaria non eluitur, sed morte punitur, aut est in Regis misericordia, ut est in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 12. Leges Kanuti §. 2 : *Si quis intra parietes Ecclesiæ homicidium faciat, hoc Inemendabile sit.* Et § 90 : *Infidelitas erga dominum secundum legem sæculi Inemendabile est.*

¹ EMENDARE, Mulctam inferre, perperam actum resarcire, restaurare, reparare. Leges Edwardi Confess. cap. 35 : *Domino Regi graviter Emendare debent.* Rigordus ann. 1209 : *Et cum nullo ad hoc privilegio se tueri possent, generali consuetudine contra eos faciente, petiit Rex, ut hoc Emendarent. Ipsis autem Emendare nolentibus, Rex eorum regalia confiscavit.* Mox : *Emenda tandem facta et Regi soluta... recuperaverunt omnia, quæ a Rege fuerant confiscata.* Vide Leges Bajwar. tit. 1. cap. 12. *Finita causa et Emendata*, in Lege Alamann. tit. 94. *Emendatione data*, ut ibi statuitur. [** Reinard. Vulp. lib. 2. vers. 1072 :

> Has medici voces confirmat curia clamans :
> Emendar c.eum vel luere ausa decet ;

Tam reus hic quater est abbas et episcopus idem,
Quam lapus esse solet laicus atque rudis.
Pœna coæqua nefas aut Emendatio penset, etc.]

Ecclesiæ Emendatæ vel restauratæ, Capit. Caroli M. lib. 1. cap. 122. [** 116.] [Synod. Aquisgrana can. 27 : *Ut domus Ecclesiarum et tegumenta ab eis sint Emendata qui beneficia exinde habent.*] *Beneficia Emendata*, i. instaurata Capitul. lib. 4. cap. 38. Adde Capitul. 2. ann. 813. cap. 19. [*Emendatio stagni*, apud Th. *Madox* Formul. Anglic. pag. 276. *Emendatio Monasterii*, in Præcepto Caroli Calvi tom. 1. Ampliss. Collect. col. 163. *Emendatio domorum et sepium*, apud Kennetum Antiquit. Ambrosden. pag. 76. *Emendare domum*, in Chronico Fontanell. apud Acherium. tom. 3. Spicil. pag. 230.]

¶ Emendare Legem suam, Mulctam lege vel judicio illatam persolvere. Leges Caroli M. apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 95. col. 1 : *Si jurator vicerit, Legem suam accusator Emendet.* Chartular. Dunense Charta IIII^{xx}. XIII : *Judicatum est Furerium* (qui arcam in alodio S. Martini fregerat) *legem suam Monacho Emendare debere, et Emendavit et totam persolvit.*

Emendare Equum, in Glossar. Sambuci ad Leges Hungaricas, est licitari, emptitare, seu potius alterum dare juxta valorem amissi : [quod maxime fieri consueverat a Principibus, qui equos in suo servitio amissos subditis nobilibus aliisve restituere tenebantur. Hujus rei exempla plura profert doctissimus Auctor Histor. Dalphin. tom. 1. pag. 48. et 49. Unicum exscribo : *Si vero Equus vel Equi morerentur in servitio Domini Dalphini, idem Dominus Dalphinus teneatur ipsum Emendare.* Simili etiam modo] usurpat Pet. de Vineis lib. 5. Epist. 69. [*Pro emendis duorum equorum, quos amiserat in servitio... 50. lib. Morlanorum*, apud Rymerum tom. 2. pag. 237. Vide *Equi Appretiati* in *Equus*.]

¶ 2. **EMENDA**, Satisfactio seu Pœna monastica delinquentibus imposita. Regula reformationis Monasterii Mellicensis ann. 1451. in Chronico ejusdem Monast. pag. 410 : *Pro errorum diversitate in Cultu Divino commissorum solent secundum consuetudinem triplices fieri Emendæ sive humiliationes.*

¶ 3. **EMENDA**, Teli genus. Canonizatio B. Notkeri, Aprilis tom. 1. pag. 599 : *Sagittarius eum per crus cum Emenda penetravit.*

° 4. **EMENDA**, Damni reparatio, Gall. *Dédommagement*. Libert. Petræ-assis. ann. 1341. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 647 : *Quicumque voluerint possint absque licentia alicujus construere pontem super flumen Agoti, et firmatoria facere ubicumque videbitur eis fore expediens, facta emenda seu satisfactione.*

° 5. **EMENDA**, Satisfactio de jure læso, vel de illata injuria. Charta ann. 1202. in Chartul. Latiniac. : *Hujus transgressionis præsumptionem publice in capitulo nostro, assistente conventu et multis aliis, tam militibus quam burgensibus et servientibus, per annulum suum in manu dom. Johannis abbatis Emendavit* (Blancha comitissa Tresensis). Alia ann. 1273. in Chartul. episc. Paris. fol. 138 : *Mathæus dominus Monmorenciaci miles..... Emendam fecit eidem episcopo, in episcopali domo Parisius in camera officialis Paris. de hoc, quod eos* (milites) *non miserat, sicut tenebatur.* Aliam notatu dignissimam satisfaciendi perperamque actum reparandi rationem, videsis supra in *Caputium* 1. Huc etiam spectant quæ leguntur in Poem. Alex. MS. part. 2 :

Douze furent par conte, chascun au poing tenoit
S'espée par la pointe, que bien senefioit
Misericorde ou mort, ou il s'umelioit.....
O xij. compaingnons (Emenidus) s'est à la voie mis
Deschaus, en nues testes, en cotes de samis,
Chascun tenoit s'espée toute nue à son pis.....
A jenoilhons se mist sor le marbre listé,
S'espée li offri, quant il ot conjuré
Par les Dieux de son regne, Venus et Dyané ;
Que face de son corps toute sa volenté,
Ou de mort, ou de vie, ou li emprisonné.

¶ **EMENDABILES** Inimici, qui recensentur in *Memento vivorum* Missalis MS. annorum circiter 600. apud Martenium Itiner. litter. tom. 2. pag. 206. ii videntur qui sunt *emendandi* et de quorum conversione non est desperandum. *Emendabilis* Tito Livio et Senecæ dicitur ille, qui potest corrigi.

¶ 1. **EMENDAMENTUM**, Incrementum, Gall. *Melioration*, ut *Amander* dicimus pro *Meliorer*, Meliorem efficere. Charta Curiæ Suess. ann. 1260 : *Obligaverunt dictam domum cum omnibus appendiciis et cum omni Emendamento et acquestu.*

° Melior rei alicujus status. Charta Phil. V. ann. 1318. in Reg. donor. Caroli IV. ex Cam. Comput. Paris. fol. 3. r° : *Salvis eisdem Emendamentis seu meliorationibus quibuscumque, per eos circa loca firmarum... apponendis.*

¶ 2. **EMENDAMENTUM**, Donum in peccatorum remissionem Ecclesiæ oblatum. Conventus Episcoporum apud Helenam ann. 1058. inter Concil. Hisp. tom. 3. pag. 225 : *Destructores Ecclesiæ dederunt Emendamentum ad Canonicam S. Eulaliæ pro peccatorum suorum redemtione.* Ibidem : *Dono et Emendo Deo omnipotenti et sanctæ Eulaliæ ad Canonicam, villam quæ dicitur Salellas.* Ibidem : *Si quis... contra hanc scripturam donationis et Emendationis.*

¶ 3. **EMENDAMENTUM**. *Panis de Emendamento* f. Panis vilior, a Gall. *Amender*, quod interdum significat Rei alicujus pretium minuere. Contractus anni 1297. e Chartulario Fiscamn. : *Quolibet die Dominica totius anni unum panem de Emendamento.* Alterum ejusd. Chartul. Instrumentum ann. 1302 : *Et quolibet die unum panem de Emendamento, quem percipiebam ibidem ratione mei ministerii in pistrino.*

° 4. **EMENDAMENTUM**, Emendatio : dicitur etiam de mensuris, quæ ad exemplar exiguntur, et emendantur. Arest. ann. 1277. in Reg. 2. *Olim* parlam. Paris. fol. 37. r° : *Recordata fuit curia quod major et burgenses de Rupella in judicio proprietatis super Emendamento et adjustamento mensurarum in Rupella contra dominum regem succubuerunt.* Stat. Massil. Mss. lib. 1. cap. 33 : *Statuentes etiam quod illi qui voluerint esse cursores in prædictum modum, antequam incipiant suum officium exercere, jurent ad sancta Dei evangelia... quod attendant omnia quæ in hoc Emendamento scripta sunt.* Ubi edita habent, *Emandamento*.

¶ 1. **EMENDARE**, Satisfacere, etc. Vide in *Emenda* 1. et *Emendamentum* 2.

¶ Emendare Terram, Gallice *Amender*, Illam stercorare. Vide locum in *Faldare*.

° Emendare Candelam, Emungere, Gall. *Moucher*. Ordo eccl. Ambros. Mediol. ann. circ. 1130. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 883 : *Et inter hæc sciendum ; quoties subdiaconus legit, unus duorum minorum custodum ebdomadariorum emungit, vel emendat ei candelam in lectione.* Vide supra in *Emenda* 5.

*2. **EMENDARE**, Pœnam solvere. Stat. Niciæ inter Mon. Hist. patr. Taur. 1838. pag. 46 : *Nec aliquis qui sit perjurio condempnatus, vel qui furtem emendaverit possit esse in camparia.* [Fr.]

¶ 1. **EMENDATIO**, Mulcta pecuniaria, apud Lobinellum in Glossario ad calcem Histor. Britann. Marten. tom. 2. Collect. Ampliss. col. 81. *Prohibere super Emendationem*, Gall. *Defendre sous peine d'amende* in Chartulario S. Vandreg. tom. 2. pag. 1989. Vide *Emendare* in *Emenda*.

° *De plana Emendacione, douze deniers*, in Ch. commun. Clarim. ann. 1248. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 600. art. 2. Vide infra *Planus*.

¶ 2. **EMENDATIO**, Donatio facta Ecclesiæ propter delictum. Vide *Emendamentum* 2.

¶ 3. **EMENDATIO** Panis et Cervisiæ, Jus statuendi pondus panis et mensuram cervisiæ feudorum Dominis olim in Anglia concessum ; unde in qualibet ejusdem regni jurisdictione inferiori etiamnum exstat *Ale-taster*, id est, Prægustator cervisiæ, qui præstito primum sacramento invigilat, ne quid præter leges fiat in venditione panis et vini. Instrumentum ann. 1123. apud Kennetum in Antiquit. Ambrosden. pag. 196 : *Ad nos spectat... Emendatio panni, panis, et cervisiæ, et quidquid Regis est, excepto murdredo et latrocinio probato, prout chartæ nostræ testantur.*

° Malim de mulcta pecuniaria interpretari ; quæ scilicet ab iis exigitur, qui fraudem in venditione harum rerum committunt.

° 4. **EMENDATIO**, Lectio. Cærem. vetus eccl. Carnot. Ms. in Nativit. Dom. : *Puer cum candelabro et cereo præcedit subdiaconum ad Emendationem epistolæ.*

¶ 1. **EMENDATOR**, Magistratus in urbe Janua, fortassis idem qui Censor apud Romanos, Præfectus morum, qui delinquentes *emendat* et male facta corrigit, etc. Bartholomæus Scriba lib. 6. Annal. Genuens. ad ann. 1229 : *Celebrato Consilio ante Kalendas Augusti juxta formam Capituli de Emendatoribus eligendis, fuit de voluntate Consilii, quod dictus dominus Jacobus de Balduino solus deberet esse Emendator, qui Capitula emendavit, et ipsa per libros distinxit usque ad finem sui regiminis.* Caffarus lib. 3. eorumdem Annal. ad ann. 1190 : *Præsenti quidem anno nova et inaudita per Emendatores constituta fuerunt, unde nimium novæ et inauditæ causæ evenerunt in civitate... fuit enim per Emendationem* (MS. : *Emendatores*) *constitutum, ut Consules justitiæ, qui vetusta et antiqua consuetudine solebant in Palatiis D. Archiepiscopi pro tribunali sedere... prædictam vetustam solemnem sedem relinquerent ; et... apud S. Mariam de Castello placita tenebant*, (vel *tenerent*, ut in MS.) *etc. Dictatores et Emendatores treugæ*, apud Rymerum tom. 1. pag. 199. col. 1. in Litteris Johannis Regis Angl. ann. 1215.

2. **EMENDATOR**, apud Cartusienses, de cujus officio sic Statuta antiqua ejusdem Ord. cap. 40 : *De Emendatore : In Ecclesia, in Refectorio et in Claustro, excepta recordatione, ille emendat, cui injungitur a priore. Emendator emendat in omnibus, quæ soli dicimus, excepto quod ad recordationem emendat ille, qui et juxta librum, etc.*

** 3. **EMENDATOR**, *Emendans*, Qui satisfactionem dat. Vide *Emenda* 1. Reinard. Vulp. lib. 2. vers. 1111 :

Emendantis agens ritum lupus utraque tendit
Brachia regalem cernens ante thorum,
Obnixusque caput placantis supplice gestu
Emendatoris dicere verba parat.

* **EMENIA,** [Mensura. DIEF.]

° **EMENIUM.** Theod. *de Niem* de Vita et fatis Constant. Joan. XXIII. tom. 2. Conc. Const. part. 15. cap. 10. col. 349 : *Hic etiam Balthasar, dum aliquis forensis transitum faceret per Bononiam et aliquod Emenium aut jocale portaret,... si illud forte gabelliatoribus Bononiensibus... statim non ostenderet, permisit ut bonis omnibus ille propterea spoliaretur.* Ubi legendum opinor, *Encænium,* donum, munus. Vide in hac voce et mox *Ementum* 2.

¶ **EMENSITAS.** Vide *Empsicheus.*

EMENTARE, Mentem auferre. Victor III. PP. lib. 1. Dial. : *Leo vero rugiens irruit in eum... sicque eum Ementatum ac seminecem relinquens, disparuit.* [Vita S. Aldhelmi, Maii tom. 6. pag. 90 : *Tunc Ementati hostes ceteri, omnia quæ in Monasterio erant fecerunt relinqui.*]

° **EMENSURATE,** Parce, cum parcimonia, Gall. *Avec épargne.* Regula Hospit. S. Jac. de Alto passu ann. circ. 1240. ex Tabul. archiep. Paris. cap. 10 : *Si vero* (fratres) *non invenerint, qui tribuant eis, Emensurate emant unum solum victum, unde vivere possint.*

¶ **EMENTULARE,** Mentula seu peni privare. Hist. Novientensis Monasterii, inter Anecdot. Marten. tom. 3. col. 1154 : *Comes eum de lapidatione suæ domus interpellat, et subito tactus furore, denudatum Ementulari imperat.*

° Vita et Mirac. S. Majan. circa ann. 893. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 13 : *Rogerius autem major filius vicecomitis noluit tenere juramentum sui patris ; et festinans ad Carcassonam, multos eorum violenter cepit, quos exoculavit et Ementulavit, etc.* Chron. Lirense Ms. ad ann. 1217 : *Nocte adveniente se armaverunt milites et satellites, et usque ad domum sacerdotis perrexerunt, et frangentes domum, sacerdotem Ementulaverunt, quod totum circa partes illas excoriaverunt.*

1. **EMENTUM,** *Excogitatio,* in Gloss. Pithœan. [Vide *Eminisci.*]

° 2. **EMENTUM,** Præstationis species ex ovibus et porcis ; f. *Encænium.* Vide in hac voce. Chartul. S. Joan. Angeriac. fol. 74. r° : *Dono unum mansum et octo sextarias terræ, simul etiam Ementum ovium ibi commorantium...... Qui aut modo, aut postea ibi habitaturi advenerint, isti mihi Ementum reddent ; ceteri vero..... sancto Johanni Ementum dabunt : Ementum vero porcorum monachi ibi commanentis ipsius erit.* Vide supra *Emenium.*

° **EMER,** Mensuræ vinariæ species. Gloss. Cæsar. Heisterbac. in Reg. Prum. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* pag. 671. col. 1 : *De vino modios, Emer quinque ; quinque Emer seu modii faciunt omam.* (Leg. *amam*). [°° Amphora, Germ. *Eimer.* ADEL.]

° **EMERE,** Ad censum recipere, Gall. *Prendre à ferme.* Libert. Briancz. ann. 1343. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 731. art. 32 : *Concessit et ordinavit quod nulli quicumque officiales Dalphinales dictæ bailliviæ, seu nobiles ejusdem Emere possint vel colligere aliquos redditus seu census alicujus ecclesiæ,..... exceptis illis qui accessaverunt pro tempore accensamenti, quibus liceat recolligere per tempus in accensamento contentum.* Vide infra *Emptio* 2.

¶ **EMERGENS,** *quasi extrinsecus evenit, et nihil commune habet cum negotio ; sed Incidens intrinsece respicit negotium principale.* Ita Vocabular. Juris utriusque : juxta tamen vim vocis *Emergere,* Oriri, *Emergens* e causa nasci videretur, ut sequens *Emergentiæ.* [°° Ita persequitur auctor Vocabul. jur. utr. : *Quamvis enim utrumque oriatur ex circumstantiis, tamen in hoc interest, quod Incidens ex circumstantiis causæ vel negotii principalis et Emergens ex circumstantiis judicii vel processus. Unde :*

Incidens perimit, Emergens jurgia differt.]

¶ **EMERGENTIÆ,** Quod emergit ex aliqua re vel causa. Acta SS. Junii tom. 3. pag. 548. de B. Petro Gamba-curta : *Cum omnibus et singulis incidentiis, Emergentiis, dependentiis, annexis.* Chartul. Æduense in Litteris anni 1447 : *De et super præmentionatis controversiis et debatis, ab iisque dependentiis et Emergenciis unanimiter convenerunt.* [°° Reditus accidentes, emergentes, præcipue Emendæ judiciariæ. Charta Vendit. bonor. monaster. Corbeiens. ann. 1310. ap. Guden. cod. Diplom. tom. 2. pag. 779 : *Et eidem tanquam suo vero domino obediant, et de omnibus Emergenciis ceu Emersis a die dictæ vendicionis ipsi Gerardo satisfacient.*]

EMERITUM, Præmium, quod datur pro *emerito labore,* ut loquuntur lex 3. Cod. Th. de Princip. Agent. (6, 28.) et lex 7. eod. Cod. de Re militari. (7, 1.) Modestinus in leg. 3. D. de Re militari (49, 16.) : *Qui militiæ tempus in desertione implevit, Emerito privatur.* Arrius Menander leg. 5. eod. : *Præmia et Emeritum capiet.* Hygenus : *Erat tunc præmium terra, et pro Emerito habebatur.* Utitur etiam alio loco. *Emeritum stipendium,* apud Plautum in Mostellaria.

° **EMERITUS,** Præteritus. Lit. Caroli VI. ann. 1418. tom. 10. Ordinat. reg. Franc. pag. 485 : *Quibus commoti sumus, improbis ac perditis viris, per hoc jam Emeritum lustrum regnum nostrum turbantibus, nullum præstare consensum.*

° **EMERLETARE,** Turris vel muri fastigium pinnis seu *merletis* distinguere, Gall. *Creneler.* Stat. ann. 1357. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 197. col. 2 : *Item reparentur parietes, quæ sunt extra dictum portale per modum barbacanæ ; et fiat in eisdem alata circumquaque desuper, et Emerletentur.* Vide *Merlare* 2.

* **EMERUERE.** [Excedere, evadere, erumpere. DIEF.]

¶ **EMETRITA** FEBRIS, in Miraculis B. Ambrosii Senens. Martii tom. 3. pag. 225. eadem quæ paulo inferius *Emitritea.* Semitertiana a Græco ἡμίτριτος.

° **EMEYRAGIUM,** Tributi vel præstationis species. Libert. Bellivis. ann. 1333. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 162. art. 21 : *Mandamus quod ipsi sint franchi...... aliis leydis, pedagiis, vectigalibus,... quocumque nomine nuncupentur, vel nuncupari possint, fenagiis, Emeyragiis, pasturis, etc.* Sed *Avenagiis* legendum suspicor. Vide *Avenagium* 1.

¶ **EMFLETHONATUS,** Armatus acie ferrea. Regestum *Probus* ann. 1348. fol. 139 : *Pro ducentis garrotis Emflethonatis et empennatis folio cupri.* Vide *Flethonus,* et *Carrellus.*

° **EMFRIA,** *dicta eo quod sit sextarii medietas ; continet autem ciatos novem, ut habetur ex textu Alexandri, capitulo de Disinteria, de lacte dando.* Glossar. medic. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959.

EMICADIUM, Isidoro lib. 20. cap. 7. *Vas olearium,* quasi dimidius *Cadus.* Hinc emendandum Gloss. Anglo-Saxon. Ælfrici : *Emicudium* Elefat, i. lecythus, ampulla olearis. Legendum enim *Emicadium.* [Forte etiam pro *Emicedium* legendum est *Emicadium* apud Fulcuinum de Gestis Abbatum Lob. tom. 6. Spicil. Acher. pag. 578. [°° Pertz. Script. tom. 4. pag. 70. lin. 45.] ubi sic habetur : *Pulpitum quoque Evangelii tali modo fecit, ut essent quatuor Emicedia altrinsecus e regione in modum crucis posita, quæ ex ære ductilia, et ad libitum artificis per loca scalprata et deaurata.*] [° Lubentius emendarem *Emiciclum,* pro *Hemicyclum.*]

EMICATIM, *Splendenter,* Jo. de Janua. Alia notione utitur Sidonius lib. 2. Ep. 13 : *Emicatim prosiliens.*

* **EMICATIO.** [Actus emicandi, et sese attollendi. *Apul. de Mundo.* Torrentium cursus, et humores undarum, emicationesque silvarum.]

¶ **EMICEDIUM,** EMICUDIUM. Vide *Emicadium.*

¶ **EMIGRANEA,** Dolor capitis, Gall. *Migraine,* a Græco ἡμικρανία. Vide *Soda.* Papias habet : *Emigranius, Vermis capitis,* et Codex Bituric. MS. *Emigranus, etc.* Vide *Hemigranea.*

¶ **EMILIANUS.** Vide *Gignadius.*

EMINA, [Species mensuræ ; unde *Eminagium, Eminale, Eminata.*] Vide *Hemina.* * [« Habet Geraldus et Johannes in unaquæque unam *Eminam* de sigile et unam de vino. » (Cartular. Conchar. Ruthen. p. 42, an. 1060.) — « Petrus Odo donavit ella fabrega tres *Eminatas* de terra. » (Id. p. 397, XII. sæc.)]

* **EMINARE.** [Effluere, ejicere, erumpere. DIEF.]

° **EMINATIM,** Generatim, Gall. *En gros.* Translat. S. Modoaldi tom. 3. Maii pag. 77. col. 2 : *Deinde fide symboli prælibata, et confessione plebis Eminatim suscepta, de indulgentia et remissione præsentium omnium, pro sanctorum precibus et meritis collata, cunctos admodum audientes lætificavit.* Eminus interpretantur docti Editores.

EMINENTIA, Titulus Honorarius Regum et Imperatorum, in Epistolis Francicis 38. 41. 49. tom. 1. Hist. Franc. apud Nicolaum PP. Epist. 40. Joannem VIII. PP. Ep. 72. Gregor. VII. lib. 1. Epist. 75. 85. lib. 2. Epist. 3. lib. 4. Ep. 17. in Charta Lotharii Regis Provinciæ ann. 855. tom. 12. Spicilegii Acheriani pag. 132. in Epistola 10. Alexandri PP. ad Willelmum Regem Anglorum, etc. Papæ tribuitur a S. Anselmo lib. 3. Epistola 37. [et a Richardo Cantuariensi Archiepiscopo in Epistola ad Alexandrum III. Episcopis etiam a Gregorio M. lib. 2. Epist. 22. Ind. 11. Lupo Ferrar. Epist. 125. Petro Blesensi Epist. 23. et 68. Æardulpho seu Erdulpho Roffensi Episc. Epist. ad Lullum Archiep. Mogunt. et ad Walchelium Wentanum, Spicil. Acher. tom. 2. pag. 410.] Novissime vero *Eminentiæ* et *Eminentissimi* titulus ut proprius, concessus fuit ab Urbano VIII. PP. Decreto 10. Junii ann. 1630. Cardinalibus, ut et Electoribus Imperii, et Magistro Hospitalis Hierosolymitani. Vide Frisonium in Apparatu ad Galliam Purpurat. cap. 10. Mercurium Francicum tom. 16. pag. 592. [°° et Glossar. med. Græcit. voce Ἐξοχώτατοι, col. 407.]

EMINERE, pro Imminere. Vita S. Projecti ex Cod. Atrebat. : *Quia jam dies S. Paschæ Eminebat.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 68 : *Quod si*

finitis septem psalmis, in proximo, prout æstimare possunt Fratres, exitum (infirmi) *viderint Eminere, adjungant* 15. *Psalmos.* Sic vulgo dicimus *peril Eminent*, pro *imminens periculum*.

° Charta ann. 1399. ex schedis Pr. *de Mazaugues : Quod cum propter quasdam ingruentes necessitates et Eminentia nunc pericula, etc.*

✱ **EMINGERE.** [Mingere ; purgare nasum ventris. Dief.]

EMINICULÆ, *Eminentes in memoria.* Papias. [Glossar. Sangerman. n. 501 : *Eminiculus, Eminens.*]

¶ **EMINISCI**, pro Comminisci. Gloss. Isid. : *Eminiscitur, in memoriam reducit.* Vide *Ementum*.

¶ **EMINITAS**, Eminentia, excellentia. *Scientiæ Eminitas*, in Actis SS. April. tom. 1. pag. 50. de S. Gilberto Episc.

° **EMINO**, Favus mellis, Gall. *Rayon, gâteau de miel.* Charta ann. 1342. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 238 : *Item unum Emino mellis, debitum quolibet anno de captennio.*

✱ **EMINOR.** [*Minacciare. Plaut. Capt.* 4. 2. 11. *Eminor*, interminorque, nequis mi obstiterit obviam.]

✱ **EMINUO.** [Imminuo. Borrich. cogit. 275.]

¶ **EMIOLA**, *id est Scupha compositum ab Emi, id est, Dimidium, et Olon, Totum, quasi continens totum et dimidium : id est, Usura quæ continet totum et alteram ejus partem, ut si de quatuor solidis accipiantur in fine anni sex.* Vocabul. Juris utriusque. Græci dicunt ἡμιολία, subaudito, μοῖρα, Portio.

° **EMIOLIUS**, pro *Hemiolius*, Gr. ἡμιόλιος, Numerus sesquialter. Dudo apud Duchesn. Hist. Norman. pag. 68 :

> Et diapente melodia rite Emiolia sancit,
> Servata lege artis arithmeticæ.

Consule musicos.

EMIR, sic appellant Turci et Saraceni, Magnates, et urbium ac oppidorum præfectos. Will. Tyrius lib. 10. cap. 46 : *Adducti sunt coram Domino Rege, sedente pro tribunali, procurator civitatis, qui lingua eorum dicitur Emir, et juridicus, etc.* Lib. 15. cap. 11 : *Magistratus tamen, quem ipsi vocant Emir, nobilis homo et potens, etc.* Lib. 21. cap. 23 : *Solent enim Turcorum Satrapæ, et majores Principes, quos ipsi lingua Arabica vocant Emyr, etc.* Vide *Amir*.

¶ **EMISEXCLA**, *dicta quod sit dimidia sextula ; quæ sic scribitur*, Ψ. Papias. Vide *Hemissecla*.

° **EMISFERIUM**, pro Hemisphærium, Ital. *Emisperio.* Chron. Malvecci apud Murator. tom. 14. Script. Ital. col. 938 : *Per idem tempus, anno videlicet* 1264. *stella cometes tam mirabilis apparuit, qualem nullus, tunc vivens unquam viderat ; nam ab oriente cum magno fulgore surgens, usque ad medium Emisferii versus partes occidentis comam perlucidam pertrahebat.*

¶ **EMISPERA**, Sphæra media. Vide *Spera*.

EMISSARIUS, *Percussor, Sanguinarius*, in Glossis Isidori. Papias : *Emissarius, flagitiosus, satelles, homicida :* [qui scilicet *emittitur* ad aliquem interficiendum.] Lampridius in Heliogabalo : *Romæ denique nihil egit aliud, nisi ut Emissarios haberet, qui ei bene vasatos perquirerent, etc.* [Hoc est, Exploratores, quos etiamnum *Emissaires* appellamus, Itali *Emissari*.]

° Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613 : *Emissarius, parricida, homicida, sicarius, satelles, latro, gladiator, percussor, excussor, sanguinarius, grassator, prædo, pirata, flagitiorum et luxuriæ satelles.*

Emissarii, in Mamotrecto ad 2. Reg. cap. 22. *dicuntur Cursores, qui emittuntur ad facta Principum adimplenda.*

Emissarius, et admissarius equus, in hoc differunt, quod admissarius est equus, qui ad tempus inter equas admittitur ad coitum : sed Emissarius est, qui semper equabus interest. Breviloq. Ebrardus Betun. in Græcismo cap. 9 :

> Emissarius est extra cursum quasi missus,
> Currere non cessat, quia prolem gignit equabus.

Mamotrectus 16. Levit. : *Emissarius dicebatur, qui in desertum emittebatur. Item Emissarius dicitur equus proletarius, sive imprægnator equarum.* Vide eumdem ad Ezechiel. 33. Joan. de Janua : *Emissarius, equus fortis et velox, qui extra alios eligitur, et ad equas mittitur ad coitum.* Gloss. Lat. Gall. : *Emissarius, Cheval estallon, mis aux champs pour engendrer.* [Aliud Sangerman. MS. : *Emissarius, une maniere de cheval, fort etalon, courtier, ou coureur d'aucun Seigneur, ou foreur, ou bateilleur, ou maqueriau.*] Gregorius M. lib. 10. Epist. 42 : *Decem equarum capita, cum Emissario suo.* Beda lib. 2. Hist. Angl. cap. 13 : *Rogavit sibi Regem arma dare, et equum Emissarium quem ascendens ad Idola destruenda venit.* Capitulare de Villis cap. 13 : *Ut equos Emissarios, id est, Waranjones bene provideant.* Matthæus Vindocinensis in Tobia :

> Nec plures habeat velut Emissarius, Annam
> Thobias sociam destinat esse thori.

Matth. Westmon. ann. 1014 : *De Emissario cui insederat, cecidit.* Anno 1079 : *Ab ipso vulneratus in brachio, de suo dejectus est Emissario.* Vide veter. interpret. Biblior. Levit. 16. Eccles. 33. Mich. 1. Aribonem in Vita S. Corbiniani n. 12. 17. Fletam lib. 2. cap. 73. § 21. et supra in verbo *Admissarius*.

° *Misodour* et *Missaudour*, eadem notione. Le Roman *d'Athis* Ms. :

> Là ot maint naturel cheval,
> Et destriers de pris et Misodours,
> Enseignes de pluseurs coulours.

Le Roman *de Robert le Diable* Ms. :

> As armes ceurent qui sins ains,
> L'Emperere tous premerains,
> Dont est montés el Missàudour.

Amissarius, pro *Admissarius* dici interdum supra observatum in voce *Admissarius*. Ita nempe usurpat Paschasius Radbertus in Epitaphio Walæ Abbat. Corbeiensis lib. 2. cap. 7. ubi de Bernardo Comite Septimaniæ : *Quando sceleratus Naso vocatus est ab Spaniis, Amissarius ille, qui cuncta reliquit honesta, in quibus erat ordinatus, et immersit se fatuus ad omnia cœni volutabra :* ubi perstringitur, ut Judithæ Augustæ adulter : *Naso* vero vocitatur, quod forte simus fuerit, vel contra *nasutus :* adeo ut a nostris Guillelmus *au Court-nez* appellatus deinceps fuerit, seu ob brevitatem nasi, seu ob longitudinem, ironice nempe. Vide Catellum in Hist. Tolosana et alios.

° **EMISSOR** Literarum, an Nuntius, tabellarius ? Reg. senat. min. Argent. ad ann. 1419. fol. 3. ubi inter productos testes recensetur *Kirward, Emissor literarum.* Rursum infra : *Bilgerin, Emissor literarum.*

EMISSUS, apud Papiam, *dicitur cervus ; quando cervam sequitur.* Hæc absunt in MS. Collegii Navarræi, ubi ista habentur : *Emissus, species poculi, uno spiritu bibitur.* [Utrumque habetur in MS. Bitur. sed pro *Emissus, species poculi*, legitur *Emistis.*] [°° Ex Isidor. Orig. lib. 20. cap. 5. sect. 4.]

¶ **EMISTIS.** Vide *Emissus*.

¶ **EMITONIUM**, ut Semitonium, Gall. *Demiton.* Vox musica, quæ occurrit in Epistola anni 969. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 312. Melius *Hemitonium* legeretur a Græco ἡμιτόνιον.

¶ **EMITRITEA** Febris, a Græco ἡμιτριταῖος, Semitertianus, Gall. *Fievre hemetritée*, Ital. *Emitritea Febbre.* Occurrit apud Murator. tom. 7. col. 206. Vide *Emetrita*.

°° **EMITTERE**, Libellum conscriptum ei cujus interest tradere, quod post traditionem rei venditæ demum et absolutionem chartæ a notario ipso factum passim memoratur ; charta ann. 746. ap. Brunett. pag. 523 : *Ego Gadilupu post traditione cunplevi et emisi.* Alia ann. 763. ibid. pag. 576 : *Ego qui supra Uboald notarius post tradita complivi et Emisi.* Ita forte legendum pro *Scrisi* non *scripsi*, ibid. pag. 567. in chart. ann. 759. ubi etiam videndus versus 5. et 6. Vulgo scribebatur *Post tradita complevi et dedi.* Confer Brisson. in *Cautionem Emittere*.

° **EMITUS**, Emptio. Chartul. Arremar. ch. 155 : *Ego Milo comes Barri super Secanam concessi ecclesiæ Arremarensi petrosam Acrimontis et omnes alias, quæ sub dominio et potestate mea consistunt* (cum) *curribus et equitibus* (f. equis) *eorum, salvis Emitibus et salvis redemitibus ; et si forte alieni aliquid commiserint, reddent dampnum.* Vide supra *Emere*.

¶ **EMMANUENSIS**, pro *Amanuensis*. *Ego Bodolenus Emmanuensis subscripsi*, in Privilegio Aigliberti Episc. Cenoman. apud Mabill. tom. 3. Analect. pag. 205.

EMME CHRISTEN, vox Saxonica, Frater in Christo. Leges Edwardi Confess. cap. 36 : *Fratrem suum..... quod Angli dicunt Emme Christen.* [°° Wilkins. his emne-Cristen. Hoveden. his euen-christen. Utrumque est *Conchristianus*, qui Christi legem æque sequitur ; emne vel efne Anglo-saxonibus Juxta significat.]

EMOLA, *Vas coquinarium, sicut Caldaria vel Coculum. Esdræ* 2. *Hostias coxerunt in Emolis. Ubi Græci habent in æneis ollis, et dicitur Emola, quas imola, ab immolando, quia ibi hostiæ immolabantur, vel quasi ænea olla.* Ita Joan. de Janua. Sed legere debuit *ænulis*, vel *inulis*, hoc est, *æneis*, seu *ollis*. Locus est 2. Paralipom. cap. 35 : *Pacificas vero hostias coxerunt in lebetibus, et cacabis, et ollis.* Græc. καὶ τὰ ἅγια ἥψησαν ἐν τοῖς χαλκείοις καὶ τοῖς λέβησιν, etc. [Interpres Esdræ lib. 3. cap. 1. ℣. 12. reipsa habet, ut refert Jo. de Janua. Gloss. Lat. Gall. Sangerman. MS. : *Emola, Vaissieau de cuisine, si comme Chauder ou pot.*] Vide *Æneum, Ænulum*, et *Aqua fervens*.

¶ **EMOLARE**, ut Emolere, Acuere. Vide *Emolumenta* 2.

° **EMOLCURATOR**, Pensitationis pro frumenti molitura exactor. Arest. ann. 1341. 18. Sept. in vol. 3. arestor. Paris. : *Abbas et conventus Montis-regalis erant in possessione ponendi in prædictis molendinis Emolcuratorem et molinarios.* Vide infra *Emolutum* et *Molta* 2.

EMOLERE, Exacuere, ex Gall. *Esmoudre.* [Jura Villæ de Villereys, tom. 9. Spicil. Acher. pag. 193 : *Item, si quis*

percusserit alium de gladio Emoluto, et percussus de illo ictu mortuus fuerit, percussor ad nostram remanebit voluntatem. Qui gladium Emolutum contra alium irato animo traxerit, in decem solidis pro justitia puniatur, emendet injuriam passo, in Litteris anni 1357. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 207.] Vide *Arma moluta*.

° Nostris *Esmoldre* et *Esmeudre*; unde *Esmoleur*. Lit. remiss. ann. 1414. in Reg. 167. Chartoph. reg. ch. 402 : *Le suppliant faisoit Esmoldre une forces.* Aliæ ann. 1460. in Reg. 190. ch. 139 : *Le suppliant se party de sa borde ou habitation, pour aller Esmeudre sa coignée à la forge de Pey. Comme Jehan Danay vigneron eust baillié un fessouer pour amollier à l'Esmoleur*, in aliis ann. 1334. ex Reg. 66. ch. 1461.

¶ **EMOLIMENTA**, Arma acuta et polita. Odo de varia fortuna Ernesti Bavariæ Ducis, apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 372 :

Deinde viros acres ducens ad bella ducentos,
Et quadringintis dans Emolimenta lanislis,
Assiduis armis Agarenos concutit, urbes
Obruit, et villas flamma populatur et arva.

Vide *Emolumenta* 2. et *Arma moluta*.

¶ 1. **EMOLIMENTUM**, Curriculum, spatium. Miracula S. Gibriani cap. 1. Maii tom. 7. pag. 620 : *Post namque Emolimenta annorum a venerabili Comite Haderico, divino admonitu, a propriæ sepulturæ suæ loco sublatus in Ecclesia præfati Antistitis almi, in scrineo argenteo decenter adornato, juxta eumdem Sanctum conditus est.*

° 2. **EMOLIMENTUM**, pro Emolumentum. Charta Pet. Bermundi ann. 1338 : *Et devestiens me ego dictus domicellus de Emolimentis prædictis, etc.*

EMOLOGARE, Confirmare, laudare, approbare, nostris *Emologuer*. Occurrit non semel apud Augustinum Mussatum de Gestis Henrici VII. lib. 1. cap. 6. lib. 3. 10. 16. etc. [in Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 125. Formulari Anglic. Thomæ *Madox* pag. 35. apud Baluzium. Hist. Arvern. tom. 2. pag. 168. etc.] Vide *Homologare*.

° *Emologer*, in Charta Joan. dom. de *Cramailles* 1339. ex Chartul. S. Vinc. Laudun. : *Et icelles* (lettres) *volons, loons, gréons, approuvons, et expressément Emologons par ces présentes.* Paulo ante : *Laquelle chartre ou sentence arbitrale est ratefiié, approuvée et expressément Ethimologuée par lettres infixées en ladite chartre.*

¶ **EMOLOGATIO**, Confirmatio, in Charta ann. 1309. ex Chartulario S. Vandreg. tom. 1. pag. 933.

1. **EMOLUMENTA**, pro tributis, usurpari in Cod. Th. observatum a viris doctis.

¶ 2. **EMOLUMENTA**, Arma *moluta*. Extractum Computi ann. 1324. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 326. col. 2: *Item una mola ad emolanda ferramenta, gladios et alia Emolumenta ferrea pro* XV. *d. gran.* Vide *Emolimenta*.

EMOLUTUM, *proprie Lucrum molendini*, in Glossis Lat. Gall.

° Quod ex frumento molito percipiatur, sic dictum ; unde etiam Gallicum *Esmouter, moltam* percipere. Lit. remiss. ann. 1411. in Reg. 165. Chartoph. reg. ch. 268 : *Lequel prestre dist au meunier qu'il Esmoustat ou prist moulture de Guillaume de Banquemare, qui lors mouloit ; auquel il respondi qu'il estoit bien tost de l'Esmouter ou moulturer, et qu'il n'avoit à peine moulu.* Vide supra *Emolcurator*.

° **EMONDÆ**, Esmundæ, Decerpti vel exscissi rami, Gall. *Emondes*. Charta Thomæ comit. Pertic. ann. 1214. in Reg. forest. comitat. Alenc. et Pertic. ex Cam. Comput. Paris. fol. 55. v° : *De arboribus quas in usu nostro capimus, non habent copellos nec Esmundas... De omnibus arboribus quas donamus, dictus Gervasius et dicti ejus hæredes unum denarium Cenomanensis monetæ, et copellos et Emondas percipiunt.* Vide infra *Emunda*.

° **EMORBIS**, *Maladie à fame*, in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692.

¶ **EMOPLIS**. Vide *Embolus*.

° **EMORGIUS**, *Che pissa sangue*. Glossar. Lat. Ital. Ms.

° **EMORTUALE**, Ritualis liber Sagiensis de administranda Eucharistia et Extrema unctione, in quo et agonizantium preces, simul etiam exsequiales continentur, ita appellatur ; imo et editus ann. 1739. eodem titulo inscribitur, teste D. *Le Beuf*.

° **EMOYCUS**, *Mango, agaso, pastor, pastorculus, pecudarius, pastor, Prov.* Glossar. ex Cod. reg. 7657. Vide *Ennos* 2.

° **EMPARA**, Id omne quo quis defenditur vel protegitur, quo ictus declinatur. Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 336 : *Credendo percutere de dicto gladio dictam Mariam ejus uxorem pro ipsam vulnerando et potissime occidendo, fecit dicta Maria clipeum seu scutum et Emparam de dicta Katherina eorum filia.* Vide supra *Amparare* 3. Interdum idem quod Protectio, tutamen, tutela. Vide in *Amparare* 1.

° 1. **EMPARAMENTUM**, Protectio, tutela. Vide in *Amparare* 1.

¶ Emparantia, Protectio, Tutela. Vide *Amparare* 1.

° 2. **EMPARAMENTUM**, munitio, propugnaculum, nostris *Emparement*, a verbo *Emparer* et *Emperer*, munire ; quo sensu intelligendum *Emparare* 2. Charta ann. 1368. in. Chartul. Richardi abb. S. Germ. Prat. fol. 9. r° : *Præceptum fuit et mandatum ecclesiam prædictam* (S. Germani) *muris, propugnaculis et fossatis, aliisque Emparamentis necessariis claudi, circumdari seu fortificari debere.* Charta Car. V. reg. Franc. ann. 1380. ex Chartul. episc. Carnot. : *Et ont desja dit lesdits hommes... que ils ne contribueront audit Emparement, ne ne feront guet en ladite forteresse... Vous faites contraindre tous les manans en la ville et paroisse de Pontgoeing... à Emparer et fortifier la tour et nef dessusdites. Pour la fortification et Emparement de la ville de Meaulx, etc.* in alia ann. 1406. ex Reg. 160. Chartoph. reg. ch. 326. Charta ann. 1400. in Reg. 155. ch. 221. : *Comme Ysabeau de Meulent... ait entencion de faire Emparer et fortifier ledit hostel de la Riviere, etc.* Lit. remiss. ann. 1358. in Reg. 86. ch. 137 : *Damoiselle Jehanne de Vendosme, dame de Bertecourt, nous a fait exposer que... pour la garde et deffense de son chastel,... elle a fait Emperer et gariter et enforcier sondit chastel.* Ch. ann. 1408. inter Probat. domus de Castelleto pag. XXVIIj : *Pour.... touteicelle place Emperer et enfourcier de murs, de tours, de tranchiez et de fossez. Ampérer*, in Ch. ann. 1419. ibid. pag. xxxj. Adde Ordinat. reg. Franc. tom. 3. pag. 362. art. 5. pag. 647. art. 3. tom. 5. pag. 16. art. 1. pag. 720. et tom. 8. pag. 258. Vide supra *Amparamentum* 1.

1. **EMPARARE**, [Tueri]. Vide *Amparare*.

¶ 2. **EMPARARE**, Præparare vel exstruere. Computum anni 1324. Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 132. col. 1: *Pro Emparando et cooperiendo magnum chafallum Villæ in summa* L. lib. III. *s.* III. *d.* Vide *Emparamentum* 2.

° **EMPARATOR**, Intercessor, Practicis nostris *Opposant, qui met empêchement.* Charta ann. 1271. ex Reg. feudor. Aquit. sign. JJ. rub. in Cam. Comput. Paris. fol. 48. r° : *Promittens... se portaturum super prædictis bonam et firmam perpetuo garentiam contra omnes Emparatores et petitores, qui in prædictis justitia et dominio aliquid peterent, vel impedimentum præstarent vel defferrent. Impeditores*, infra fol. 50. r°. Vide supra *Amparator* et infra *Impechiare*.

¶ **EMPARENTIA**, ut *Emparantia*, Tutela, protectio. *Monasterium istud..., volumus sub nostra protectione, Emparantia, custodia et securitate gaudere*, in Instrumento Ecclesiæ Aqu. pag. 68. tomi 1. Gall. Chr. col. 1. Vide *Amparare*.

¶ **EMPASTATA**, Farcimen. Gall. *Paté*. Transactio Abbatis et Monachorum Crassens. ann. 1331. ex libro viridi fol. 53 : *Artocrea sive Empastata, cazatas sive pastillos, etc.*

° **EMPEDIA**, *Gallice, Empangne*, in Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120. Vide *Empenha* et infra *Impedia*.

° **EMPENARE**, Manubrium aptare, Gall. *Emmancher*. Libert. villæ de Portello ann. 1405. in Reg. 184. Chartoph. reg. ch. 586 : *Dictus faber... debet Empenare sive caussare quemlibet vomerem in rotundo pro uno denario Turonensi.* Quo sensu intelligenda etiam quæ in v. *Empennatus* laudantur. *Espener*, Sagitta pennis instructa ferire, in Lit. remiss. ann. 1421. ex Reg. 171. ch. 513 : *Le suppliant trait d'une fleche à icellui Fouquet et le Espena en l'espaule.*

° **EMPERIA**, *La experientia*. Glossar. Lat. Ital. MS.

¶ **EMPEDITIS**. Vide in *Epidecen*.

¶ **EMPENHA**, Hispan. *Empena*, Gall. *Empeigne*, Calcei pars superior, Tegmen. Transactio inter Abbatem et Monachos Crassenses ann. 1351 : *Sabaterius facit ad minus cuilibet ipsorum tria paria sotularium, et postea tot solas vel Empenhas quot poterunt rumpere.*

¶ **EMPENNATUS**, Pennatus, pennis instructus, Gall. *Empenné*. Dicitur de jaculis, sagittis, etc. quibus pennæ aptantur, plumatiles levioribus, grandioribus æneæ. Regest. *Probus* an. 1348. fol. 139 : *Pro 400. carellis tam de uno pede quam de duobus, garnitis flethonibus et Empennatis : et pro 200. garrotis emflethonatis et Empennatis folio cupri.* Extractum Computorum ann. 1348. et 1349. Hist. Dalph. tom. 2. pag. 583. col. 2 : *Pro 300. fletonibus carellorum Empennatis pro garnisone Castri.*

EMPHANISTICUM, Quod a Clericis ab Episcopo ordinatis ex more dabatur Clericis aliis, quorum cura erat, Clericorum recens ordinatorum nomina in matricula describere et *insinuare*, quæ vis est vocis, quam habes apud Julianum Antecess. cap. 131. et in Justin. Nov. 56. [°° Vide Glossar. med. Græcit. in Ἐμφάνισις, col. 384. et Marcam de Concordia S. et I. lib. 6. cap. 10. sect. 6.]

¶ **EMPHIOTÆ**, pro *Emphyteotæ*, Gall. *Emphyteotes*. Charta Ruberti Comitis Palatini Rheni ann. 1356. apud Ludewig. tom. 5. pag. 576 : *Nec non vassallis, feudis, feudatariis, militibus, clientibus, civibus, judicibus, scultetis, rusticis, Emphiotis et ad glebam adstrictis.*

EMPHIS, *Terroribus, conviciis.* Papias edit. et MS.

° **EMPHYTEOSIS**, Prædii vel fundi sub certis conditionibus perpetua locatio, Practicis nostris *Emphythéose*. Passim occurrit. *Spuria* nuncupatur in vet. poem. a Thaumass. laudato inter notas ad Assis. Hieros. pag. 251. ubi de Castellano Couciaci :

Dans son goban mie n'est close
La spurienne Emphiteose,
Que contemne la noble gent,
Qui naist et meurt quant et l'argent.

Cujus contractus origo ad Zenonis imper. tempora referenda est. [°° Zeno circa hunc contractum definitiones novas sanxit, cum a quarto inde sæculo admodum usu frequentaretur. Vide *Winspeare, Storia degli abusi feudali*, tom. 1. pag. 104. et Murator. Dissertat. 36. in Antiq. Ital. tom. 3.]

° **EMPHYTEOTA**, EMPHYTEOTOR, Qui per *Emphyteosim* possidet, nostris *Emphytéote*. Charta ann. 1290. ex Chartoph. Occit.: *Quos tres denarios de quolibet modio salis dicti facherii, Emphyteotæ seu feudales dare consueverunt et debent jure dominii*. *Affeudatarii sive Emphyteotæ dicti nobilis Joannis de Gorsolis*, in Invent. ann. 1476. ex Tabul. Flamar. Stat. crimin. Saonæ cap. 35. pag. 77: *Quicumque verus et directus dominus cujuscumque terræ vel possessionis... impune possit ingredi de die... cum voluntate illius Emphyteotoris vel fructuarii*.

EMPHYTEUTICARII, Qui per precariam possident, seu *per Emphyteuseos contractum*, ut est in Lege Longobard. lib. 3. tit. 1. § 37. tit. 10. § 4. [°° Ludov. Pii 55. Lothar. I. 84.] in Capit. Caroli M. lib. 2. cap. 29. [°° ex Julian. Nov.] *per libellum et Emphyteusim*, in Charta Ugonis et Lotharii Italiæ Regum ann. 934. apud Ughellum tom. 2. pag. 123. Charta Aystulfi Regis Longob. ann. 753. apud eumdem Ughell. tom. 2. pag. 108 : *Aut homines tam ingenuos, libertos, quamque servos super terram ipsius Ecclesiæ manentes, sive Emphyteuticarios, etc.* Vide Petrum Damian. lib. 4. Epist. 12. et Bignonium ad Marculfum.

° **EMPHYTEUTICUS**, Ad *Emphyteusim* pertinens. *Bona feudalia et Emphyteutica*, in Bulla ann. 1510. ex Contin. mag. Bullar. part. 4. pag. 12. col. 1.

° **EMPIDEMIA**, pro *Epidemia*, Morbus contagiosus et popularis. Charta ann. 1481. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 16. col. 1 : *Super provisione danda pauperibus ægrotantibus, et dictim prætextu pestis Empidemiæ applicantibus in hospitali militum, etc.* *Impidimié*, Ejusmodi morbo laborans, in Lit. remiss. ann. 1409. ex Reg. 164. Chartoph. reg. ch. 4 : *Icellui Guillaume ala veoir un sien frere, qui avoit la bosse et estoit Impidimié*. Vide infra *Epidimia*.

* **EMPIDIARUS**, [Qui Congregat gazam. DIEF.]

¶ **EMPILENTIA** Vide *Epilepticus*.

EMPINIONES. Fridericus II. Imp. lib. 1. de Arte venandi cap. 50 : *Sunt præterea quatuor pennæ et duræ in alia positæ, extra has decem forinsecas, et adhærent illi parvo ossi forinseco, quæ dicuntur esse loco pullicis : hæc quatuor vocantur Empiniones, et sunt minores pennis, et majores plumis*. Adde cap. 50.

EMPIRAMENTUM, Deterioratio, ex Gall. *Empirement*. Charta Alani Episcopi Autissiod. : *Empiramentum fossati Comitis est*. [*Empirance et perte de vin*, in Chartulario Gemetic. tom. 3. pag. 128.]

° *Empirement* dixerunt nostri quidquid corrumpere vel depravare potest. Stat. pro candelarum opificibus ann. 1294. in Reg. 205. Chartoph. reg. ch. 304 : *Que ilz ne mettent en la chandelle point d'Empirement*. *Empirer*, pro Maledicere, vulgo *Décrier*, in Lit. remiss. ann. 1475. ex Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 1496 : *Jehan Blatier dist au suppliant qu'il les avoit Empirez, et les avoit nommez et baillez par escript ; à quoy ledit suppliant respondi qu'il ne les avoit point Empirez, ne blasmez*. *Empirier* vero, pro Nocere, incommodum importare, in Poem. Rob. Diaboli MS. :

Adonc ne l'osent approchier ;
Ains lanchent pour lui Empirier
Gaurelos, et maches li ruent.
C'est merveilles qu'il ne le tuent.

Emplever, pro *Empirer*, ut videtur, Deterius efficere, in Lit. ann. 1401. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 479 : *Ils se doubtent que les mortuaires, et vaccans d'icelui prieuré... se pourroient perdre ou Emplever, etc.*

° **EMPIRISMA**, *Alexandro, capitulo de frenesi de cura, i. fomentatio*. Glossar. medic. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959.

EMPLAGIUM. Isidorus lib. 19. cap. de Retibus : *Minus autem rete, Emplagium dicitur, a plagis*. Ex Græco ut videtur, Ἐμπλάγιον ἀπὸ τοῦ πλαγίου, quia oblique et transverse tenduntur in viis, cujusmodi sunt δίκτυα ἐνόδια, apud Pollucem.

° Legendum esse *Semiplagium* jam monitum est. Vide in hac voce.

¶ **EMPLASSEARE**, a Gallico *Emplacer*, Locare. Necrolog. MS. Corbeiense ad calcem : *Tria quartaria Emplasseans in terra Benedicti*.

° **EMPLASTICULA**. Inventar. monast. Cassin. ann. 1497. tom. 2. Hist. ejusd. pag. 599. col. 2 : *Item quatuor effigies oculorum argenteæ cum una Emplasticula et una mammula*. An imago, figura ? Vide *Plasticus*.

° **EMPLASTRATIO**, Emplastrorum confectio. Chron. Joan. Wethamst. pag. 402 : *Habens igitur ex gracia tunc secum cirurgicum, in arte hujusmodi Emplastrationis doctum et sufficienter instructum, etc.*

¶ **EMPLASTRUM**, a veteri Gallico *Plastre*, Modus agri, Solum ædificiis aptum. Tabularium Matiscon. seu Liber incatenatus fol. 183 : *Emi a Stephano Canonico duo Emplastra* xx. *solidos Lugdunensis monetæ, in quibus duas domos ædificavi*. Vide *Plastrum* [° et supra *Amplastrum*.]

° **EMPLAZARE**, ab Hispanico *Emplazar*, In perpetuam locationem seu emphyteosim concedere. Testam. Constant. Sancii ann. 1269. tom. 1. Probat. Hist. geneal. domus reg. Portugal. pag. 22 : *Hæreditates, quas dimitto monasterio S. Crucis, prædicti fratres... nullo modo possint eas vendere, nec commutare, nec pignorare, nec Emplazare*. Academ. Hispan. in Diction. *Emplazar*, citare, diem alicui indicere ; quæ notio huic loco ægre aptari potest.

° **EMPLECHA**, Exactionis seu tributi species. Compromis. inter Geraudum Amici et commun. Avenion. ann. 1234. ex Cod. reg. 4659 : *Quistæ et Emplechæ, retroactis temporibus consuetæ, remaneant salvæ eidem Geraudo Amico in omnibus bonis immobilibus eorumdem hominum*. Vide infra *Explechia*.

EMPLEIA, ex Gallico, *Employ*. Jus utendi, fruendi. Charta Jausserannæ de Medullione ann. 1223. tom. 7. Spicil. Acheriani : *Dono 7. mansiones hominum... et ipsos homines, et jus, et quasi jus, et actionem, et Empleiam, quod vel quam in ipsis hominibus, et in eorum successoribus... habeo*. Mox : *Et Ecclesiæ prædictæ prædicti homines et eorum successores Empleiam et servitium facere teneantur*.

¶ **EMPLUMAILHE**, Vox Occitana, Species aucupii. Vide *Vara*.

° **EMPOLINOVICATUS**, f. Tumefactus, Gall. *Boursouflé*. Mirac. MSS. Urbani V. PP. : *Habebat faciem Empolinovicatam et discoloratam, et ventrem inflatum, et erat magna ponderositate totius corporis*.

EMPONEMA, ex Gr. ἐμπόνημα. Julianus Antecessor cap. 34 : *Emponemata dicimus ea, quæ labore contrahentis in agro meliorata sunt*. Adde cap. 202.

¶ Charta ann. 1301. inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 232 : *Quæ meliorationes sive Emponemata summam ducentarum marcharum argenti, sub fide veritatis excedunt... Jus monasterii nostri et nostrum sentiamus et cognoscamus aperte felici melioratione gaudere, olivaque Emponematorum in feodis nostris, quæ idem Guillelmus tenet a nobis, incrementa succedere*.

ENPONEMB, Unum e 12. auguriis, de quibus in verbo *Venta*, quod sic describitur a Michaële Scoto de Physionomia cap. 56 : *Emponemb est augurium, quando homo, vel avis, venit a latere sinistro et transit ad dextram, nec eam vides repausare, sed evanescit a te : tunc est tibi bonum signum super negotio*.

¶ **EMPOR**. Edictum Johannis Franc. Regis ann. 1361. apud. D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. pag. 498 : *Et si aliqui arrendatores seu Empores propter finantiam dictarum impositionum sint vel fuerint nobis in aliquo obligati, etc.* Censeo præferendum *Emptores*, ut legitur in alio exemplari. [° Vide *Emere* et *Emptor* 2.]

° **EMPOYSONARE**, a Gallico *Empoisonner*, Veneno exstinguere. Charta ann. 1300. ex Tabul. Massil. : *Probi viri piscatores... conqueruntur apud judicem, quod nonnulli piscatores ipsius civitatis et aliunde, eorum salutis immemores, in læsionem multiplicem et periculum omnium hominum civitatis prædictæ, pisces cum tays, lathosela, et veneno alio, sive poyson, in mari occidunt et capiunt pisces... Unde dominus locumtenens et dictum consilium statuit ad cognoscendum dictos pisces... Empoysonatos, etc.* *Apoisoner*, eodem sensu, apud *Plagon* in Hist. Guill. Tyrii tom. 5. Ampl. Collect. Mart. col. 688 : *Quant il* (le roi Jean) *fu en Acre, si li firent aucunes gens acroire que sa fame voloit Apoisoner sa fille, dont il tenoit le roiaume*. At vero *Empoisonner*, In *sortem* mittere, fascinare, incantare, vulgo *Ensorceler*, sonat, in Lit. ann. 1480. ex Reg. 206. Chartoph. reg. ch. 551 : *Perrete la Baudouyne Empoisonna le suppliant et lui bailla ung mauvais morceau, tellement que acause de ce et depuis ledit temps, il ne s'est peu, ne peut aider, labourer, ne gaigner sa vie : mais a tousjours depuis esté, comme encore est, en langueur : et se cognoissant ledit suppliant, afin d'avoir alligence et garison, et que ladite Boudoyne lui voulsit oster le mauvais morceau qu'elle lui avoit baillé*. In Ch. Sequenti : *Le suppliant disoit par icelle la Baudoyne estre ensorcelé, et que trois ans avoit qu'elle le tenoit en son sort*. Unde *Empoisonneresse*, pro Venefica, vulgo *Sorciere*, in aliis Lit. ann. 1389. ex Reg. 137 : *Jame meu de mauvaise voulenté repondit à ladite Jeanne qu'elle étoit une fausse putain, vielle sorciere ou Empoisonneresse, et qu'il regnioit Dieu, s'il ne la faisoit ardoir et tous ceulx de son hostel*. Vide *Impotionare*.

EMPRENDIMENTUM. Fori Aragon. lib.

4. tit. 4: Ut monopolia, etc.: *Quia propter monopolia, conventicula, Emprendimenta, congregationes, convenientias, etc.* Gallis *Entreprise*, Usurpatio. [* Vide mox *Empresia*.]

¶ **EMPRENEMENTUM**, Eadem notione. Statuta Arelat. MSS. art. 90: *Juramenta et Emprenementa, vel nota seu confraternitatis, vel conspirationis non fiant in tota villa.*

* **EMPRENTA**, a Gallico *Empreinte*, Nota, signum impressum. Lit. ann. 1411. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 628. art. 10: *Falsos albaranos seu Emprentas fabricando, etc.* Vide infra *Expressare*.

* **EMPRESIA**, Agressio, facinus, conatus, consilium, nostris alias *Emprise*, Hisp. *Empressa*. Charta ann. 1384. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 65. col. 2: *Item ponunt quod supra nominati... sollicitarunt communitates et singulares faciendi liguam et Empresiam contra gentes armorum domini ducis, et ut non venıret ad patriam.* Le Roman *de Cleomades* MS.:

Trop longhement et à anuy
Vous tenroie, se recorder
Vous voloie, et tout deviser
Les Emprises, les ferreis,
Les batailles, les poigneis.

Emplaite, eodem sensu, apud Froissart. vol. 4. cap. 68: *Anglois sont gens de fait et d'Emplaite; et au cas que vous les ayez, vous en ferez bien vostre Emplaite et besongne.* Pro Consilium, vulgo *Projet*, in Lit. remiss. ann. 1389. ex Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 223: *Le suppliant fit tant pardevers sa femme, qu'elle lui recongnut ladite Emprinse, et en présence de son pere lui fit confesser les convenances et Emprises du prestre et d'elle.* Sed et vox *Emprinse*, idem est quod Lusoria certatio, vulgo *Reprise, partie de jeu.* Lit. remiss. ann. 1454. in Reg. 191. ch. 49: *Lesquelz jouerent une autre Emprinse,.... laquelle derreniere Emprinse ou passade iceulx Millas et Casal, qui avoient perdu la premiere Emprinse, gagnerent.* Vide *Imprisa*.

EMPRESTARE, [Imprestare,] Accommodare, præstare, mutuo dare, ex Hispan. *Emprestar*. [Gall. *Prêter*.] Fori Oscæ ann. 1247. fol. 5: *Postquam terminus fuerit transactus, in quo debuit recuperare suam pecuniam creditor, qui eam Imprestavit.* Vide in *Præstare*.

EMPRISIA, [Molitio, Gallis olim *Emprise*, nunc *Entreprise*. Edictum Johannis Franc. Regis ann. 1355. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. pag. 21: *Et à l'aide de Dieu, pour obvier à la mauvaise voulonté et Emprise de nos ennemis, etc.*] [* Lit. remiss. ann. 1364. in Reg. 94. Chartoph. reg. ch. 54: *Per gentes temporales dicti domini episcopi Albiensis fuit facta Emprisia contra nonnullos latrunculos.*] Vide *Imprisia*.

* **EMPRODERE**, *Excludere*, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7641.

EMPROSOPUS, ex Græco ἐμπρόσωπος, Qui coram adest, vel qui personam alterius repræsentat. Sidon. in Panegyrico Aviti:

. . . . . Procerum tum maximus unus,
Dignus qui patriæ Personam sumeret, infit.

Chronicon S. Sophiæ Benevent. ann. 1037: *Quamobrem per rogum Joannis Galiardi, et Imperiali Emprosopo, etc.* Charta Rogerii Ducis Italiæ ann. 1088. apud Ughellum tom. 9. pag. 629: *Stratigotis, Prosopiis, Vicecomitibus, etc.* Legendum puto, *Emprosopis*. Concilium Calchedonense Act. 1: Διὸ, εἰ συγκατατιθέντα οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι, ἵνα εἰσδεχθῶσιν οὗτοι οἵτινες ὑπὲρ τοῦ προσώπου τοῦ εὐλαβεστάτου μοναχοῦ πράττειν ἕτοιμοί εἰσιν, εἴπωσιν. Theophanes pag. 312: Ἐντειλάμενος τοῦ Παπάτζην ὡς ἐκ τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐκεῖσε ὄντα, ubi Hist. Misc. *in persona sua vice deputatum*. Balsamon. in Synod. Trullan. in princib.: Λεγάτοι δέ εἰσιν οἱ ἐκ προσώπου λεγόμενοι, οἵτινες καὶ μερικὴν δικαιοδοσίαν ἔχουσι. Vide Leonem in Tacticis cap. 4. § 7.

EMPROTORTONUM, ἐμπροσθότονον, Morbus contrahens caput ad scapulas; de quo Cælius Aurelian. lib. 3. Acut. cap. 6. Joannes de Burnino Archiep. Viennensis in Epist. de Canonizatione Stephani Diensis Episcopi: *Mulier quædam... quæ in tantum afflicta fuerat Emprotortono, quod nullatenus dextrorsum, sinistrorsum, nec ad cœlum poterat respicere.* Leg. *Emprostotono*.

* **EMPRUMPTUM**, a Gallico *Emprunt*, Mutuum. Comput. ann. 1479. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 338. col. 1: *In fine levæ sive rotuli Emprumptorum hujusmodi expensarum descripta, etc.* Vide infra *Impruntare* et *Impruntatum*.

¶ **EMPSICHEUS**, a Græco ἔμψυχος, Spirans, vivus. Appendix ad Agnelli librum Pontif. apud Muratorium tom. 2. pag. 195. col. 2: *Hic autem Minas, quem memoravimus, infirmatus est graviter, eratque ejus infirmitas febris vehemens, quæ intestanter eum atque flagranter agressa est, et fere omne corpus ejus humore extinguens ad Empsicheam emensitatem desiccationemque produxit:* ubi *Empsichea emensitas* tantam videtur ægrotantis maciem indicare, ut solus in eo spiritus superesse videatur, quales fere sunt, qui laborant ectica.

* **EMPTATUS**, Insitus, Gall. *Enté*. Charta ann. 1315. ex schedis Pr. *de Mazaugues: Pomerii et pererii tamen habeantur pro non fructiferis, nisi essent Emptati.* Vide infra *Entare*.

EMPTICA, Navis oneraria, mercatoria. Glossar. Gr. Lat. MS.: Ἀγόραστος, *Empticus*: editum *Empticius*, habet. Fortunatus lib. 2. de Vita S. Martini:

Martinum mea prora vehat, sacra Emptica nautæ
Dulcis apex, spes fida ratis, leve pondus amantis
Mercis onus suave est.

Infra:

Mergit in undosum tumulatam sarcina proram
Ut petat ad portum, rerum facit Emptica jactum.

* **EMPTICUS**, Emptione acquisitus. Charta ann. 8. Pippini reg. apud Meichelbec. tom. 2. Hist. Frising. pag. 27: *Itaque tradedi atque transfundavi propriam hereditatem atque Empticam in jam predicto loco.* [** Adde aliam ibid. pag. 123.]

¶ 1. **EMPTIO**, Quod præstatur domino feudali pro emendi facultate. Charta Mathildis Comitissæ Nivern. ann. 1244: *Liberæ sint et immunes ab omni pedagio, leidis, venditionibus et ab omnibus exactionibus, etc.*

¶ Emptio Terræ, Præstatio domino facienda cum terram emit: de qua dictum est in voce *Auxilium* pag. 512. Charta anni 1153. apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 157: *Rogaverunt me supradicti Monachi, ut eis quasdam consuetudines quas eis D. Gaufredus pater meus dederat, confirmarem, scilicet censum, ostagium, Comitis esum, maritationem, Terre Emptionem, corporis sui redemptionem: quod et ego libenter feci.*

* 2. **EMPTIO**, Locatio, Gall. *Ferme*. Libert. S. Anton. in Ruthen. ann. 1369. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 505. art. 20: *Quod si aliqua persona dicti loci debebat aliqua arreragia in thesauro Rhutenensi, ratione Emptionis aliquorum emolumentorum vel alia de causa, omnia arreragia prædicta hucusque nunc eis remittimus.* Vide supra *Emere* et *Emptor* 2.

1. **EMPTOR**, Officium aulæ Regiæ, cui incumbit *oves et boves et porcos emere, et inde forum Regis capere, sed cum taxatione fide dignorum, quantum valet ad opus Regis, et quantum valuerint per quindenam ante adventum suum in partibus illis, etc.* Fleta lib. 2. cap. 17.

* 2. **EMPTOR**, Qui vectigalia colligit, et inde statutum pretium reddit, Gall. *Fermier*. Lit. ann. 1270. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 412: *Cum minores baillivi nostri Emptores redituum nostrorum in Arvernia seu attensatores, multipliciter injuriosi actenus extiterint eisdem, ipsos consules et singulares de communitate multiplicibus exactionibus indebitis molestendo, etc.* Stat. datiar. Riper. cap. 17. fol. 15: *Item quod quælibet persona, portans seu conducens aliquas mercantias,... teneatur et debeat præstare patientiam cuilibet Emptori vel Emptoribus ipsorum datiorum. Emptores carcerum*, in Ch. ann. 1424. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 215. col. 2.

EMPTURIUM, [Emptorium, *Le lieu où en achete, quod et Empturium dicitur, Marché*, in Glossis Lat. Gall. Sangerm. MSS. Emporium.] Synodus Francoford. ann. 794. cap. 3: *In omni loco, in omni civitate, et in omni Empturio, similiter vadant isti novi denarii, etc.* Ita in MS. Codice legi monet Baluzius, ubi Sirmondus *Emporio* edidit.

¶ **EMPUSA**, ἔμπουσα, Genus spectri varias induens formas, ita dictum, ut quidam putant, παρὰ τὸν ἑνὶ ποδίζειν, quod uno incedat pede. Fingitur alterum asininum. Utuntur quidam e recentioribus, et Aristophanes inter Græcos.

* **EMPYEMA**, vulgo *Empyême*, Collectio puris in pulmonia. Occurrit passim. *Empyicus*, qui eo morbo laborat, apud Marcell. Emperic. Ita D. *Falconet*.

✱ **EMULARE**. [Lenire, mitigare, blandiri. Dief.]

✱ **EMULARI**. [Lamentari. Dief.]

¶ **EMULENTUM**. Acta S. Cassiani cap. ubi de Obitu S. Simplicii Episc. apud III. Fontaninum ad calcem Antiq. Hortæ pag. 357:

Cujus stelligeris perlatum pneuma choreis
Donatum serto, necnon celebri Emulento.

Vereor ne mendum sit in hac voce; at qui corrigi queat, non video nisi forte legendum sit *Amuleto*: quod utcumque posset accommodari loco citato.

* Ex sequentibus verbis, *vivit, splendet*, haud ægre suspicor legendum *Eduletum*, pro Edulium. Et quidem paradisum Mahometico more nonnihil effingit Poeta laudatus.

** **EMULIS**, Utilis, vox ficta ut a qua *Emolumentum* duceretur. Virgil. Gramm. pag. 98: *Etenim quicumque hance, quam nos valde Emulem putamus, ita defendunt peritiam, etc. Emulitas* apud eumdem pag. 113: *Philosophiæ artes sunt multæ... quæ non tam Emulitatem, quam curiositatem prætendunt.*

¶ **EMUNATA**, Idem quod infra *Emunitas*, Immunitas, privilegium. Præceptum Childerici Regis circa ann. 720. apud Marten. Ampliss. Collect. tom. 2. col. 18: *Emunata de Monasterio Estabula seu Malmundario ut non debeat alter Abbas esse, nisi quos ipsi Monachi voluerint eligere.* Vide *Emunis*.

✱ **EMUNCTARE.** [Navim ad litus ducere. Dief.]

EMUNCTORIA, Forcipes ad emungendum lychnum, inter vasa ac ministeria sacra reponuntur a Durando lib. 1. Rat. cap. 3. n. 28. Occurrit Exod. 25. ubi Mammotrectus: *Emunctorium est instrumentum quo temperantur lapides [lampades,] vel lucernæ.* Glossæ MSS.: *Emunctorium, unde candela muncatur: hinc Emungo.* Papias: *Emunctoria, sunt forfices ad emungendas lucernas.* Græcus Bibliorum interpres ἐπαρυστήσας. [Gloss. Lat. Gall. MSS. Sangerman. *Emunctorium, Instrument à moucher la chandelle.* Hodie *Mouchettes* appellamus.]

° **EMUNCTORIUS**, Ablatus, subreptus. Charta ann. 894. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 676: *Et quicumque contra hoc nostræ immunitatis præceptum aliquid contradicere vel violare præsumpserit, sciat se sicut et alias res Emunctorias compositurum et emendaturum.*

° **EMUNDA** dicitur de ramis exscissis vel decerptis, Gall. *Emonde.* Reg. forestæ de Broton. ex Cod. reg. 4653: *Talis est usus forestæ Brotonniæ, quod omnes illi, qui reddunt pro consuetudine forestæ avenas et garbas.... possunt et debent capere sine emenda semper consuetudinem forestarii in Brotonna, videlicet Emundam desuper suam rotam.* Vide supra *Emondæ.*

✱ **EMUNDATIO.** [Actus emundandi. *Tertull. Baptism.* 5. et 4. *advers. Marcion.* 9.]

EMUNIS, Immunis. Balbus in Catholico: *Emunis et Immunis dicitur, qui liber est a muneribus.*

Emunire, Immunem et *Emunem* reddere, facere. Gloss. Lat. Gr.: *Emunit,* ἀσφαλίζεται, ὀχυροῖ. Charta Pipini Regis Franc. pro Monasterio S. Dionysii: *Petiit ipse Abbas... ut per confirmationem nostram vel deliberationem nostram tale Emunire deberemus præceptum.*

¶ Emunitare, Eadem notione. Diploma Ludovici Germanici apud Eccardum Origin. Hasburgo-Austriac. col. 108: *Qualiter prædictus locus S. Stephani a Duce Alberto fundatus erat, et per constitutionem Chylderici Regis Emunitatus, etc.* [°° *Emunidatus,* ap. Hergott. pag. 34. Cod. Prob. Geneal. Habsburg.]

Emunitas, Hostiensi in Summa, est *Libertas concessa Ecclesiis, vel Ecclesiasticis personis, et rebus aliis ad eas spectantibus: et dicitur ab Extra et Munia, i. officia vel onera, a quibus Ecclesiæ sunt immunes.* Generatim est quodvis privilegium, a Principe concessum, vi cujus, viri, Ecclesiæ, ac prædia sub ejus protectione esse intelliguntur. [Præceptum Childerici I. Regis Franc. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 5: *Liceat ipso Abbate Daumero et successores ejus... sub omni Emunitate vel tuitionis nostræ sermone valeant tenere atque possidere, etc.*] Capitularia Caroli C. tit. 43. [°° ap. Carisiac. ann. 877.] cap. 20: *Eorum, qui nobiscum vadunt beneficia et villæ sub Emunitate maneant.* Capitula ad Legem Salicam cap. 2: *Si quis in Emunitate damnum fecerit.* Synodus Vernensis ann. 755. cap. 19: *Ut omnes Emunitates per universas Ecclesias conservatæ sint.* Adde Capitul. Caroli M. lib. 5. cap. 13. [°° 15.] Chronicon S. Vincentii de Vulturno lib. 1. pag. 679. Spicilegium Acherianum tom. 12. pag. 154. Diplomata apud Doubletum in Hist. Monast. S. Dionysii pag. 699. 700. 701. 822. Walafridum Strab. in Vita S. Galli cap. 12. Ratbertum de Casibus S. Galli cap. 2. 3. 6. etc. Ejusmodi *Emunitatum* formula extat apud Marculfum lib. 1. Form. 3. [Vide *Mundiburnium,* et D. *de Lauriere* Præfat. tom. 1. Ordinat. Reg. pag. IX.] [°° De Immunitatibus ecclesiis et nobilibus concessis videndus Eichhorn. in Histor. Jur. German. § 172.]

Emunitas, Ambitus Monasterii, intra quem *immunitatis* jus erat. [Charta anni 1165. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 1010: *Primum quidem quemdam locum prope Alesinam pantano circumdatam versus Septentrionem, in quo Ecclesia B. Clementis quondam fuerat, nunc autem obruta funditus cernitur, cum Emunitate undique quinquaginta passuum eidem Monasterio ad ædificandum habere jugiter concedimus.*] Chron. Montis-Sereni ann. 1205: *Ædificium Curiæ quæ Præpositi vocatur, construxit. Ambitum Emunitatis claustri muro amplexus est, etc.* Charta Chlotarii Regis, pro fundatione Monasterii Wissemburgensis (fictitia) ibid. pag. 272: *Reliqua vero familia legitimo loco et tempore ter in anno pro justitia facienda ad placitum advocati debet convenire, et in provicium* (proficuum) *advocati, si præsens est, singuli singulos denarios solvere, exceptis his, qui sunt in Emunitate.* Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. cap. 69: *Quendam laicum debitorem suum ab Emunitate monasterii..... vi abstraxit.* [Vide *Dextri,* lin. *Dextrorum præsertim, etc.*]

¶ Emuniter, Absque ulla servitute. Marculfus lib. 2. Form. 36: *Sed ipsum omnibus diebus vitæ tuæ aut hæredis tui Emuniter debeatis possidere, vel quidquid exinde facere volueritis liberam habeatis potestatem.*

Emunitoriæ Res, Quæ sub emunitate consistunt. Charta Ludovici Regis ann. 894. pro Isaaco Gratianopolitano Episcopo, ex Tabular. ejusdem Ecclesiæ fol. 77: *Et quicunque contra hoc nostræ immunitatis præceptum aliquid contradicere vel violare præsumpserit, sciat se sicut et alias res Emunitorias compositurum et emendaturum.*

° **EMURALAMII**, Genus Turcici peditatus. Laonic. Chalcon. lib. 5: *Signiferi, quos Emuralamios nominant, etc.* Hæc post Car. de Aquino in Glossar. milit:

° **EMUSCARIUM**, a Gallico *Emouchoir,* Flabellum ad abigendas muscas, cujus usus in liturgiis sacris. Arest. parlam. Paris. ann. 1321. 9. Maii in Reg. *Olim: Item unum muscarium argenteum, cum uno parvo vase argenteo ad reponendum Corpus.* Vide *Muscarium.*

° **EMUSILIS**, *Rex avidus in auspiciis.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613.

✱ **EMUSSITATUS.** [Adamussim factus. *Fest.* Adde *Plaut. Mil.* 3. 1. 38., ut quidem legit *Non.* 1. 28. *et* 6. 48. et alii. Reponunt plerique omnes *Amussitatus.* Est enim ab *amussis.*]

¶ **EMUTARE**, pro *Immutare,* apud Marculfum lib. 2. form. 13. 14. 23. 24. 30. Sirmondum form. 43. Lindebrogium form. 58. 59. etc. Sed et apud Quintilianum lib. 8. cap. 2. legitur: *Emutatis in perversum dictis.*

¶ **EMUTIRE**, *Edicere, proloqui.* Onomast. ad calcem tomi 3. SS. Aprilis.

° Nostris contra *Esmuys,* qui loqui non potest. Joinvill. in S. Ludov. edit. reg. pag. 24: *Il* (S. Louis) *estoit Esmuys et ne pouoit parler.* Vide supra *Amusus.*

° **EMYM**, *Horribiles vel terribiles gigantes,* in Glossar. ex Cod. reg. 7613.

EN et Ena, Voces nobilium utriusque sexus nominibus præponi solitas apud Beneharnos, scribit Marca lib. 7. cap. 16. num. 5. quæ quidem idem sonant quod *Dominus,* vel *Domina:* nec apud Beneharnos duntaxat, sed et apud Catalanos et Aragonenses, ut ex Raimundo Montanerio in Chronico Regum Aragon. ex Historia Expugnatæ Minoricæ Insulæ, et Chronico Petri Regis Aragon. editis a Michaele Carbonello, passim colligitur. Nescio an huc spectet epitaphium, quod descripsit Catellus lib. 2. Rerum Occitan. pag. 171:

En Ramon Arnaldus jacet hoc in marmore clausus, etc.

Vide Andream Boschum in sua Catalania pag. 574.

☞ Eodem spectare suadet hujus vocis usus alias in Occitania frequens, atque etiamnum vigens in superioribus partibus hujus provinciæ saltem apud plebeios; sed arbitror apud Occitanos iis vocibus illos designari, qui inferioris sunt originis, et reipsa distinguuntur a nobilibus: quorum proprio nomini vox *Dominus* aut *Domina* aliave similis, ut *Miles,* fere semper præfigitur. Codex MS. Bibl. Domini *de Chalvet* Senescalli Tolos. de Hæreticis Albigensibus: *Premisit garcionem suum et precepit ei, ut pararet cenam in castris in hospitio d'Ena Saca.* Et infra: *Ermegaudus Vena de Regalimonte venit ad ipsam dicens sibi, quod duo de illis Bonis hominibus, qui dicuntur heretici, quorum unus vocabatur R. Delboc maritus olim d'Ena Cabriagia, de Albia et socius ejus cujus nomen ignorat ipse, ut dicit, erant in domo Guillelmi de Mauriano.*

° *Ena,* vel *Na* promiscue mulieres natalibus insignes nominibus suis præposuisse dubitari non licet. Id quidem jam monuerat Petrus de Marca, testis hac in re locuples, lib. 3. Marcæ Hisp. cap. 9. pag. 262. Quod pluribus Instrumentis, quæ ad domum *de Guiscard* pertinent, confirmat D. *de Serigny,* in Reg. 4. Armor. gener. pag. 2. et 3. in quibus, ut observat, nusquam *Ena,* sed *Na* perpetuo legitur. Iis addo Chartam donationis pro Claristis de Monte Marsano diœcesis Atar. ann. 1270: *En Gaston et Na Matta;* quæ unica voce perperam scribunt nonnulli. Eviluit tamen postea ejusmodi titulus, uti docet idem de Marca loco laudato, ab eoque abstinuere proceres aliique; cui successit vox *Don,* post nuptias nimirum Ferdinandi regis Aragonum cum Isabella regina Castellæ. Vide infra *Na* 2.

ENACH, Emenda, Scotis, vel satisfactio, quæ datur alicui pro aliquo delicto seu injuria. Occurrit in Regiam Majestatem lib. 2. cap. 12. § 7. lib. 4. cap. 36. § 7.

¶ **ENACTUS**, Actus, constitutus, decretus. Charta Edwardi VI. Angl. Regis ann. 1548. apud Rymerum tom. 15. pag. 173. col. I: *Cum per quemdam actum in Parliamento... inter alia statuta pro republica nostra edita, ordinatum, Enactum et stabilitatum fuerit, quod, etc.* Forte leg. *Exactum.* [° Forte leg. *Edictus.*] [°° Nihil mutandum, Anglis *to enact,* Jubere.]

¶ **ENAFODIA.** Vide *Exafoci.*

¶ **ENAFOTI.** Vide *Enaphoti.*

ENAMELATUS, Enamelyd, vox Anglica, Encaustice, pictura encaustica. Occurrit passim in Inventario ornamentorum Ecclesiæ Eboracensis in Monastico Angl. tom. 3. pag. 170. et seq. *Ammaylare,* ibidem pag. 332. Gall. *Emailler.* [Vide *Smaltum.*]

° **EN-AMONT**, vox vulgaris, Sursum, nunc *En-haut.* Charta Hugon. de Baucio ann 1210. ex schedis Pr. *de Mazaugues: Trado in acaptum perpetuum om-*

nibus hominibus Castilionis.... paludem meam, sicut vadit de Barbegal ad Enamont.

ENANTARE. Fori Aragon. lib. I. fol. 25. edit. 1624 : *Statuimus et ordinamus, quod omnes literæ, quæ impetratæ vel obtentæ fuerint amodo contra forum et consuetudinem regni Aragonum, ad impediendum officium Justitiæ Aragonum, quod ipsa Justitia non possit Enantare, vel procedere, nec Justitiam facere partibus, secundum quod suo officio convenit, etc.* Lib. 3. pag. 49 : *Cum processus, qui habitus est ad unum effectum et finem, prout est Ecclesiasticus, ad alium finem sive Enantamentum quod ad alium effectum tendit, subsequi non debeat, etc.* Lib. 4. pag. 115. v° : *Illi contra quos dicti processus, Enantamenta, vel executiones fient, etc.* Pignorare. Vide *Nantum.* [** *Enantare* est Procedere et *Enantamentum*, Processus, a Latino *in ante.* Vide *Sanchez* in Glossar. Poem. *del Cid*, voce *Enadran.*]

* ENANTAMENTUM, Proscriptio, abalienatio, ab Hisp. *Enajenamiento.* Charta Petri III. reg. Aragon. ann. 1351 : *Licet criminosi aliqui per aliquem ex vobis.... banniti fuerint, vel a pace et treuga ejecti per alios officiales forsitan ignaros de hujusmodi bannimento vel Enantamento... hujusmodi bannitos vel a pace et treuga ejectos receptare non desinunt.*

ENAPHOTI. Anastasius in Paschali PP. pag. 152 : *Fecit jam prædictus Pontifex canistra Enafoti ex argento duo pens. lib.* 10. In Valentino II. pag. 163 : *Obtulit.... canistra Ennafodia duo pens. lib.* 15. ubi canistra videntur esse ἑνὸς φωτός, vel ἐννέα φωτῶν, *unius*, vel *novem luminum*, hoc est ἑνόφωτα, vel ἐννέαφωτα. Vide *Exafoci.*

* **ENARE.** Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Dessennar, Prov. Enare, delirare, furire.* Ibidem : *Enare, furere, Enrabiar, Prov.* Hinc, ni fallor, *Enrabasseur*, pro Demens, furibundus, protervus, in Lit. remiss. ann. 1472. ex Reg. 197. Chartoph. reg. ch. 345 : *Icellui de la Tare disoit... que ledit Jehan Madone estoit faulx, traite, Enrabasseur.* Unde etiam *Enresdie* et *Enrederie*, Protervitas, Gall. *Effronterie, impudence.* Poema inscriptum *Le Mesdisant* :

> Cuers vil a tant de boidie,
> De traison et d'Enresdie, etc.

Chron. Bert. Guescl. :

> Et brochant le cheval si come par Enrederie.

Guill. Tyr. lib. 5. cap. 17 : *Proterve nimis asseverabat.* Quæ Gallice redduntur, *par une Enrederie. Enreué* vero et *Erredé*, pro Pertinax, a ratione devius, Gall. *Extravagant, Opiniatre*, apud Petrum de Font. in Consil. cap. 15. art. 27 : *Et se l'uns ou li autre est si Enreués, ke il ne demandent nul amesurement, etc.* Stat. pro pistoribus ex Lib. statut. artif. Paris. in Cam. Comput. fol. 4. v° : *Se cil qui l'amende a faite, est si Erredés ou si folz que il ne veulle obéir au commandement du maistre, etc.* Vide supra *Delirus.*

ENARGIA. Henricus Rosla in Herlingsberga :

> Sed licet anxietas premat, ac Enargia cunctos,
> Vota tamen solvunt regnatori, etc.

Forte *Anergia*, ex Gr. ἀνεργία, otiositas, segnities.

¶ **ENBROUDATUS**, Angl. *Imbrodered*, Gall. *Brodé*, Acu pictus. *Una capa totaliter de auro... Enbroudata nobiliter cum imaginibus*, apud Rymer. tom. 9. pag. 273. col. 1.

* **ENCABUM**, vel ENCABUS, f. pro Cacabus, Gall. *Chauderon.* Inventar. MS. bonor. Raym. de Villanova ann. 1449 : *Item una tina bagnaressa clausa, in qua sunt stubæ, una cum quodam Encabo æris et aliis fornimentis dictæ tinæ.*

ENCÆNIA, ἐγκαίνια, Templorum dedicationes. Quintilianus Declamat. 323 : *Dedicatio est illa, quæ denuo inducit, quæ sede destinata locat.* Papias : *Encænia, initia, vel novi templi dedicationes.* Gloss. MS : *Dedicationes, Encænia.* Glossæ MSS. ad Conciliorum Canones : *In Enceniis, id est, dedicationibus novis.* Isidorus lib. 1. de Eccl. Offic. cap. 35 : *Quandocumque novum aliquid fuerit dedicatum, Encænia vocatur :* [quæ sunt S. Augustini Tract. 48. in Johan. circa initium. Gloss. MS. Sangerman. Lat. Gall : *Encenia, Commencemens, ou nouvelles festes, si comme dedications d'Eglise, estrennes.*] Fortunatus lib. 3. Poem. 4 :

> Cum Salomon coleret generosi Encænia templi.

Adde eumdem de Vita S. Medardi cap. 19. Theodulfus lib. 2. Carm. 4 :

> Extiterant quondam Solymis Encænia facta.

ENCÆNIÆ, feminino genere, apud Milonem Monachum Elnoniensem in Histor. Translationis S. Amandi n. 4 : *Sacræ scilicet Encænias Basilicæ, etc.*

ENCÆNIUM numero singulari. Eadem notione. Hericus Monach. de Mirac. S. Germani cap. 18 : *Quod sibi constaret evidentissimam impediri Encænii functionem.*

Encæniorum templi varii sunt ritus, quorum præcipuus is, quod Sanctorum reliquiæ recondantur sub altaribus. Charta Alexandri Archiepiscopi Viennensis, in Tabulario ejusdem Ecclesiæ fol. 67 : *Quo opere perfecto, Richardus sanctæ Vivariensis Ecclesiæ Episcopus, ob meo jussu atque rogatu, ad eundem venit Oratorium, et more Episcopali illud consecrari studuit, atque pignora Sanctorum in honore sanctæ Genetricis Mariæ in pila altaris ibidem recondidit, etc.* Huncce ritum observant Scriptores alii, S. Ambrosius Epist. 85. Paulinus Epist. 12. pag. 145. Beda lib. 5. Hist. cap. 12. 21. Cyrillus in Vita S. Euthymii n. 122. Gregorius M. lib 5. Epist. 145. Gregorius Turon. de Gloria Confess. cap. 20. Candidus apud Browerum in Antiq. Fuld. lib. 2. cap. 4. 114. Balsamon. lib. 1. Resp. 38. Synod. VII. cap. 7. Baron. ann. 389. n. 83. etc.

Oleo sacro inunguntur parietes, quod præter authores qui de Officiis Ecclesiasticis scripserunt, docet Historia Dedicationis Ecclesiæ Cavensis num. 5. apud Bolland. 4. Mart.

Lustrantur aqua benedicta intus et exterius. Vide Tabularium Lemovicense ann. 1095. apud Beslium pag. 509. 510. et Hemeræum in Augusta Viromand. pag. 124.

Diebus tantum dominicis Encænia fieri debere sanxit Concilium Cæsaraugustanum ann. 688. can. 1.

Ad Ecclesiarum dedicationes vicinos Episcopos evocatos testantur Scriptores. Gaudentius Brixiensis tract. in Dedicat. Basilicæ SS. 40. Martyr : *Nam ut venerandas Sanctorum reliquias, haberemus, Deus noster tribuit,.... et hodie, ut adepti summorum Sacerdotum præsentiam, dedicationem celebrare mereamur, ipse concessit. Convenerunt enim sanctissimi Antistites et Apostolici viri, ad persolvendum beatissimis Patribus et præceptoribus suis debitæ devotionis obsequium, ut ubertate plenissima benedictionum spiritualium ditaremur.* Fortunatus lib. 3. Poem. 4. ad Felicem de Dedicatione Ecclesiæ suæ :

> Convocat egregios sacra ad solemnia Patres.

Adde S. Augustinum Epist. 251. S. Ambrosium Epist. 5. Vitam S. Athanasii pag. 22. Sozomenum lib. 4. cap. 13. Vitam S. Bernardi Archiep. Viennensis tom. 6. Vitar. Ord. S. Benedicti. Epist. 58. inter Francicas tom. 1. Hist. Franc. Candidum Monachum apud Browerum in Antiq. Fuld. lib. 2. cap. 4. Fulbertum Epist. 118. Hemeræum in Augusta Viromand. pag. 124. etc.

Convivia publica parabantur in Encæniis, de quibus copiose Savaro ad Sidonium lib. 4. Epist. 15. Vide *Dedicatio.*

Deferebantur reliquiæ præcipuæ totius diœceseos, quæ, finita dedicatione, in suas Ecclesias referebantur : de quo more agunt Baldricus in Chron. Camerac. lib. 3. cap. 49. Hist. Translationis S. Lifardi Abbat. cap. 4. in tom. 1. de SS. Ordin. S. Benedicti, Fragm. Hist. Aquitan. pag. 81. edit. 1596. Charta Austindi Burdegal. Episcopi ann. 1062. apud Sammarthanos in Archiep. Ausciens. Hemeræus in Augusta Viromand. pag. 124. etc. Has et cæteras Encæniorum seu dedicationis Basilicarum ceremonias attigerunt Gregorius M. in libro Sacram. pag. 147. ubi Menardus, Ivo Carnot. Serm. 4. de Reb. Eccles. Rhabanus lib. 2. de Instit. Cleric. cap. 45. Durandus lib. 7. Ration. cap. 48. Durantus de Ritib. Eccl. lib. 1. cap. 24. vetus Charta ann. 1186. apud Ughellum in Episcopis Veronensibus pag. 761. etc.

Celebrabantur etiam *Encænia* urbium, ut et eorum anniversarii dies, quorum ritus et ceremonias pluribus descripsimus in nostra CPoli Christiana : præterea Thermarum, Statuarum, et aliorum de novo excitatorum operum publicorum, uti sparsim observamus in ea lucubratione. Vide *Dedicatio.*

ENCÆNIA, Initia. Alanus in Anticlaudiano cap. 3 :

> Et veluti quædam cantus Encænia donat
> Auribus, etc.

ENCÆNIARE, ἐγκαινίζειν, Initiare, vel aliquid prima exercere, vel induere : unde vestem novam *encæniat*, qui primo eam induit vel portat. Ita Jo. de Janua ex Papia : *Encæniare novum aliquid induere.* Gloss. Lat. Gall : *Essaier de nouvel.* [Aliud Sangerman : *Encenio, Commencer, ou de nouvel exercer, ou vestre estrener.*] [* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 521 : *Encenia, idem quod Innovationes, Gallice Estregnetz. Enceniare, Estrener, Gallice.*] Durandus lib. 7. Ration. cap. 1. num. 27 : *Nam et si quis tunica induitur, Encæniare dicitur :* [quod a S. Augustino mutuatus est Tract. 48. in Johan. ubi : *Jam et usus habet hoc verbum : Si quis nova tunica, etc.*] Epitaphium Aligerni Abbatis Casinensis, de Monasterio Casinensi de novo instaurato :

> Quod quia frustratum fuerat tum temporis, ille
> Nisibus omnigenis Enceniarat hians.

Ethelwerdus lib. 4. cap. 4 : *Enceniavit in Wintonia urbe arduam turrim, quæ tum noviter fuerat structa in honore Dei Genitricis Mariæ.* Gesta Rerum Francor. usque ad Robertum, MSS. ex Bibl. Loiselliana ann. 1013 : *Floriacense Cœnobium casuali conflagratum est incendio : sed eo insistente infra biennium est instauratum et Enceniatum.* Innocentius III. PP. in Epist. ad Parisium Archiepisc. Panor-

mitan. apud Lelium part. 2. § 82. pag. 46 : *Noverat enim tanquam doctus, quia Quod nova testa capit, inveterata sapit, et ideo ne acesceret, quod vasi quis infunderet : nam sincerum vas tui pectoris adhuc recens non permisit, nisi recenti Enceniari liquore, nec massam teneram passum est malitiæ aut nequitiæ corrumpi fermento.* [Appendix ad Agnelli lib. Pontif. apud Murator. tom. 2. pag. 192. col. 1 : *Quod autem vir sanctus de Lanificii opere victum sibi quotidianum quæritabat, simplicitatem ejus sanctam commendat ; quia nimirum decebat, ut ovis Domini rationis, quæ illius Agni, qui tollit peccata mundi, vellere Encæniata, non aliunde quam de ovium mundorum videlicet animalium tegmine, suam suorumque sustentaret vitam.* Joh. Longinus in Actis S. Stanislai Episc. Cracov. Maii tom. 2. pag. 273 : *Secundo rationabili modernorum more auctorum, qui nova compilantes opera, reverendis consueverunt Pontificibus, aut prælucidis in Theologia Magistris, vel Doctoribus aliis Encæniare, etc.*]

¶ **ENCÆNISSARE,** Lætari, ut fit in *Encæniis* juxta La Cerdam. Vide *Sancenissare.*

ENCÆNIUM, pro *Exenium,* Donum, munus. Ebrardus Betun. in Græcismo cap. 11 :

Fercula sunt Epulo : sed sunt Encennia Dona,
Quæ quandoque probis causa mittuntur honoris.

Durandus lib. 6. Ration. cap. 7. n. 21 : *Senescalchi vel alii servitores, vel portantes Encænia, non solvunt jejunium, si prægustant cibos ante dominos.* Ubi vetus interpres Gallicus pag. 177 : *Les Seneschaux, les Queux, les Cuisiniers et serviteurs des grands Seigneurs, qui portent presens de viande, etc.* Itinerarium Gregorii XI. PP. : *Offerunt tibi Encænia, etc.* [Bernard. *de Breydenbach* Itiner. Hierosol. pag. 222 : *Quatuor potentissimis viris suis convicinis Encenia transmittit.* Liber de Doctrina Novitiorum Ord. Grandimont. cap. 5. inter Anecd. Marten. tom. 5. col. 1834 : *Encenia non mittas per mensam, nisi forte illi qui juxta te sedet : quia Encenia fratribus facere non ad te pertinet, sed ad Abbatem vel Priorem conventualem, qui de cibis ante se apportatis possunt debilibus et delicatis facere pitantiam pro substentatione naturæ sine scandalo.*] Vide *Exenium.*

* Comput. ann. 1483. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 20. col. 1 : *Quia ex deliberatione consilii fuit conclusum quod fieret Encennium sive donum dicto domino gubernatori, pro suo jocundo adventu, usque ad summam decem librarum Turonensium, etc.* Hinc patet appellationis ratio.

ENCÆNIARE, Muneribus quempiam donare. Joannes a Leydis in Chronico Belgico lib. 13. cap. 2 : *Qui postquam repatriare cum cæteris Principibus decrevisset, legaliter fuit Encæniatus a Wennaro Marchione Ferrariæ.* Utitur præterea lib. 28. cap. 2. ut et Chronicon Belgicum pag. 187. [Vide supra alia notione.]

ENCALCARE. Vide *Encercare.*

¶ **ENCANTARE,** Auctionari, Sub hasta vendere, Italis *Incantare,* Nostris *Vendre à l'encan.* Statuta Arelat. MSS. art. 153 : *Pellierii et Incantatores Arelatis jurent, quod bene et fideliter vendant et Encantent omnes res, quæ sibi traditæ fuerunt ad Encantandum vel vendendum.* Vide *Incantare* 2.

¶ **ENCANUM,** Gall. *Encan,* Ital. *Incanto,* Auctio, hasta publica. Litteræ Petri Infantis Arragon. Senescallo Provinciæ ann. 1332 : *De quibus Encanum publicum tenuerunt in loco S. Felicis.*

* **ENCARCERATUS,** Monachus inclusus in cella privata, idem qui *Reclusus.* Vide infra *Incarcerati.*

* **ENCAUSAR,** *Prov. Fugare, in fugam vertere.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Nostris quoque *Enchaucer, Enchaucher* et *Enchausser,* pro Persequi, insectari, quod et *Enchasser* dixerunt ; unde *Encaus, Enchauz, Encauchier* et *Enchaussement,* Insectatio, persecutio. Villehard. paragr. 71 : *Li Grieu lor tornent les dos ; . . . et li nostres les Enchaucent bien une liue grant.* Chron. S. Dion. lib. 1. cap. 12 : *Moult en ocist en fuiant, il les Enchausa jusques à un flueve, qui est apelez Hester.* Ibid. lib. 5. cap. 24 : *Ebrouinz les Enchauça, et fist d'eulz en cel Enchauz si grant occision, etc.* Lit. remiss. ann. 1361. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 278 : *Yceulx supplians courechiez de ce que il supposoient ledit Estienne estre feru à mort, Enchaucherent icellui Hues, et le battirent.* Aliæ ann. 1376. in Reg. 110. ch. 85 : *Et pour doubte que ycellui son cousin ne feust tuez par ledit de Vaux, qui très-fort l'envaissoit et l'Enchaussoit, etc.* Rursum aliæ ann. 1359. in Reg. 90. ch. 180 : *Ycellui Vincent embrasé de mauvais esperit commença à Enchasser ledit Jehan.* Inde etiam *Encaucer,* Litem persequi, apud Pet. de Font. in Consil. cap. 35. art. 38 : *On demande se li fix, qui tout jors Encauce pour demander hyretage, etc.* Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 110. ch. 209 : *Lequel Berny le poursuioit asprement, . . . et les autres aussi complices dudit Berny lui faisoient grant Enchaux.* Aliæ denique ann. 1358. in Reg. 90. ch. 119 : *Icellui des Poulies vit que . . . il ne povoit eschever et soy départir par le grant et aspre Enchaussement et approchement que ledit Fromage li faisoit, et que plus ne povoit fuir, etc.* Le Roman *de Robert le Diable* MS. :

Quant Robiers voit que l'Encaus ciesse,
Que tout courent al gaaigner, etc.

Le Roman *de Cléomades* MS :

Lors veissiés parmi ces plains,
Et parmi mons, et parmi vaulx
Grans pourrieres et grans Encaus.
Trestout li chans estoit jonchiés
De mors, de navrés, de blechiés, ...
Tant avoit li Enchaus duré.

Ibidem :

Trop longhement et à enuy
Vous tenroie, se recorder
Vous voloie, et tout deviser . . . .
Les fuirs, ne les Encauchiers,
Les retours, ne les ralyers,
Ki y furent donsqu'achevée.

ENCAUSTUM, ex Græc. ἔγκαυστον. Gloss. Gr. Lat. Ἔγκαυστον, *Recremandum.* Papias. MS. : *Encausta, Pictura, quæ vetus molitur.* Rectius Gloss. Eccl. Parisiens : *Pictura, quæ ex cera molitur.* Jo. de Janua : *Encaustum, Tinctura scribendi.* [Perperam Gloss. Sangerman. Latin. Gall. MSS. : *Encaustrum, Encre pour escrire.*] Matth. Silvaticus : *Medad, Medadi, Arab. i. Encaustum scriptorum et maxime Saracenicum, quod Dioscorides atramentum vocat.* S. August. lib. 13. contra Faustum cap. 18 : *Imputet ergo sibi Encausti munditia, quæ corio inhæsit agnino,* i. pergameno. Fortunatus in Ep. ad Syagrium lib. 5. Poem. : *Lacrimantes oculi querelas mihi finxerunt, ad vicem Encausti, et admirabili modo, aqua, quæ delere solet, per fletus scripsit.* De Encaustica pictura ita dicta agunt Plinius lib. 35. cap. 11. lib. 36. cap. 25. Vitruvius, Marbodeus lib. 1. de virtutib. herbar. cap. 3. et alii.

INCAUSTUM, pro *Encaustum,* Ital. *Inchiostro,* Gall. *Encre.* Gloss. Saxon. Ælfrici : *Incaustum vel atramentum,* Blæc. Balterus Monachus in Vita S. Fridolini Abbat. n. 2 : *Et Incaustum seu membrana non adfuit.* Bracton. lib. 5. tract. 5. cap. 17. § 2 : *Licet aliud pergamenum, et aliud Incaustum.* Ita in Fleta lib. 2. cap. 27. § 5. Charta ann. 1228 : *Quæ propter Incausti et chartæ vitium aboleri incipiebant.* Statuta Ordinis *de Sempringham* : *Calefactorium nullus ingrediatur,... excepto Præcentore ad planandam tabulam, quam non scribat tempore laboris, et ad calefaciendum Incaustum, et scriptoribus ad siccandum pergamenum.* Vetus Notitia seu Judicatum, apud Rocchum Pirrum tom. 1. Notit. Sicil. pag. 311 : *Unde ad certitudinem dictæ sententiæ posuimus nostra sigilla et Dominus Rex posuit suum signum per litteras rubeas, et signum Crucis fecit ad suam confirmationem, et fecimus instrumentum Episcopo et Domino Gilberto cum alphabetho cum Incausto* (perperam *incastro*) *rubeo de donatione et contractibus.* Gaufredus Monachus de Cestis in causa Giliberti Porretani : *Attulit chartam, calamum et Incaustum.* Occurrit in Regula S. Cæsarii ad Virgines in Recapit. cap. 7. apud Udalricum lib. 2. Consuet. Clun. cap. 36. lib. 3. cap. 18. Lanfrancum in Decret. pro Ord. S. Bened. cap. 17. Thomam Walsingh. pag. 258. in libro Usuum Cisterciens. Ord. cap. 72. in Statutis Guigonis pro Ord. Cartusiensi cap. 7. § 9. in Monast. Anglicano tom. 1. pag. 277. etc.

* Nostris *Enque,* ut in Charta ann. 1323. ex Reg. sign. *Noster* Cam. Comput. Paris. fol. 169. r°.

SACRUM ENCAUSTUM, Scripturæ species, qua solis Principibus uti fas erat, purpurea videlicet, *cum cocti muricis et conchylii ardore,* in leg. 6. Cod. de Divers. rescript. (1, 23.)

1. **ENCAUTUM,** Scripturæ species, quæ fit per adustionem et cestrum, ἐγκεκαυμένον. Gloss. Lat. Græc. : *Encaustum,* ἐνκεκαυμένον, ἠσφαλισμένον. Lex 4. Cod. Th. de Extraord. muner. (11, 16.) : *Manuque propria perscribant atque Encauto nomina adnectant. Tabulis, vel Encauto et cerussa conscribere,* in leg. 1. eod. Cod. de Veteranis (7, 20.) [Vide Pancirolum lib. 1. var. lect. cap. 77.]

ENCAUTARIA, seu ENCAUTARII, civitatum et provinciarum libri Censuales et publici, in leg. ult. Cod. Th. de Censu (13, 10.) et leg. 9. de Agricol. (Cod. Just. 11, 48.) *Encauti breves,* libri in quibus nomina et modus censualis possessionis continebantur, in leg. un. eodem Cod. de Collegiat. (Cod. Just. 11, 18.)

2. **ENCAUTUM,** Charta ann. 1289. apud Anton. Brandaonum tom. 4. Monarch. Lusitan. pag. 279. v. [* Interdictio, vetitum. Leg. Alph. III. ann. 1251. tom. 1. Probat. hist. geneal. domus reg. Portugal. pag. 53 : *Dominus rex Portugaliæ et comes Boloniæ fecit cum consilio suorum ricorum hominum et suorum filiorum de algo tale Encautum,... Pectetur istud Encautum domino regi per omnes illos, qui ibi cum eo fuerint.* Vide *Incautare.*] Vide *Cautum.*

¶ **ENCEFALUS,** Celebris, summus, a Græco ἐγκέφαλος, qui in capite est. Acta S. Frederici Episc. tom. 4. Julii pag. 461 : *Nomen autem ejus, divina providente clementia, per universam terram in tantum subito factum est Encefalum, ut etiam regales verberaret aures, et a cunctis honoraretur.*

★ **ENCEMATUS**, [Invocatus. DIEF.]

ENCENGIA, [Modus agri.] Vide *Andecinga*.

° *Ensange* et *Encenge*, eodem significatu, nostris. Charta ann. 1394. ex Lib. pitent. S. Germ. Prat. fol. 124. v°. : *Un Ensange et un tercel de pré. Une Encenge de terre arable... Une Encenge de vigne*, in alia ann. 1384. ibid. fol. 130. v°. Vide *Andecinga*.

° **ENCENIA**, f. pro *Encenta*, Locus palis cinctus ad capiendos pisces, vel pro *Exclusa*. Vide in hac voce. Charta ann. 1145. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonstr. col. 426 : *Terras, vineas, aquas, pesquerias, Encenias, molinos, montes... dono*.

° **ENCENIUM**, Convivium ; et illud maxime, quod in solemni alicujus inauguratione paratur : unde vocis origo. Vide in *Encœnia*. Tabul. eccl. Massil. : *Anno* 1496. 1. *Martii, fuerunt soluti de pecuniis capituli, tam in piscibus emptis quam in aliis expensis, pro Encenio facto per capitulum R. D. O. episcopo Massiliæ, die suæ consecrationis factæ Aquis in ecclesia S. Salvatoris, die Dominica* 28. *Februarii, etc.* Acta S. Sebaldi tom. 3. Aug. pag. 770. col. 2 : *Sed illico quadam vice cum post suam prædicationem Encenium charitatis secum facerent, discipulo suo, nomine Dionysio, Bacchi potum ipsis præcepit ministrare.* Vide alia notione in *Encœnia* et *Encœnium*.

★ [*Fête, anniversaire :* « Pro quodam annullo cum lapide zaphiri... empto pro *Encenio* unius ex dominis cardinalibus. (Mandat. Camer. Apost. Arch. Vatic. an. 1439-1443, f. 41. »).

° **ENCENNIA**, Monilia, gemmæ, annuli, aliaque id genus pretiosa, Gall. *Joyaux*. Testam. Joannæ comit. Tolos. ann. 1270. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 594 : *Item legamus et relinquimus eidem Philippæ omnia nostra Encennia, scilicet anulos, et monilia, et certa* (serta) *sive coronas aureas et lapides pretiosos*. Vide supra *Encænnium*.

° **ENCENSERIUM**, Thuribulum, acerta, Gall. *Encensoir*, alias *Encencier*. Acta capitul. eccl. Lugdun. ex Cam. Comput. Paris. ad ann. 1343. fol. 95. v°. col. 1 : *Item unum Encenserium argenti deauratum*. Lit. remiss. ann. 1473. in Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 1159 : *Jehan le Bourrelier prestre... print et vola ung Encencier d'or du poix de six marcs, quatre unces et dix sept esterlins d'or*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Encentiar, Prov. Turibulum, ignibulum*. Vide *Encensiar* et *Incensum* 1.

¶ **ENCENSIAR**, Gall. *Encensoir*, Hisp. *Encensario*, Ital. *Incensorio*. Inventarium ann. 1377. ex Archivo S. Victoris Massil. armar. Massil. n. 988 : *Item Encensiar sive turibulum argenti*.

ENCERCARE, Inquirere, Gall. *Chercher, enchercher*. Tertia Curia Generalis Catalaniæ sub Jacobo II. Rege Aragon. ann. 1311 : *Et inquirant, et indagent, seu Encerquent contra dictos Officiales*. Vide *Circare*.

° Nostris *Encercer* et *Encerchier*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Encercar, Prov. explorare, investigare. Encercamet, Prov. rumor, scrutinium. Enquerre* et *Encerchier*, in Stabil. S. Ludov. cap. 46. Guill. Guiart. ad ann. 1267 :

Ha! comme il est souvent planté
Es chieres nues qu'il Encerce,
Maugré Espaingnols leur rens perce.

Vide supra *Cercare* 2.

ENCALCARE, Eadem notione. Usatici Barcinon. MSS. cap. 64 : *Omnes homines habentes seniores,... neque guaytent personas eorum, nec Encalcent, nec requirant, nec vulnerent, nec capiant*. In tit. capitis, legitur *incalcet*. [°° *Encalsar* Catal. Fugientem insequi. Vide *Encausar*.]

¶ **ENCETECIA**, ENCETEGNA. Vide *Enceteria*.

ENCETERIA, *Machina lignea, qua amphora sustinetur*, in Glossis antiquis apud Casaubon. ad Athenæum, ubi existimo vocem corruptam ex *Incitega*, seu ἐγγυθήκη, uti repositorium vocabant Veteres, quod ad Festum observat Josephus Scaliger.[Papias habet: *Encetegna, Macinola* (Machinola) *lignea, qua amphora sustinetur*. Pro quo Gloss. Vet. Sangerman. legit : *Encetecia, etc.*]

¶ **ENCHERAMENTUM**, An a Gallico *Enchere*, Pretii augmentum, vel Auctio, Licitatio? Computus anni 1202. apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. ad calcem pag. CLXXVI : *Expensa... pro molendinis de Chaalete*, LXXV. *s. Præpositus de dono*, X. *l. pro Encheramento præpositura de Cepeio*. Vide *Incheramentum* [° et mox *Encherare*.]

° **ENCHERARE**, Auctionem facere, Gall. *Mettre l'enchere*. Charta Alfonsi comit. Tolos. ann. 1253. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 492 : *Si aliquis voluerit monetam prædictam Encherare, a nobis vel mandato nostro non possemus Encheramentum recipere, etc.* Vide *Incariare*.

° **ENCHERIA**. Vide infra *Incheria*.

° **ENCHIA**, Coxendix, Gall. *Hanche*. Libert. Bellivis. ann. 1313. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 162. art. 20 : *In venacionibus aprorum retinemus nobis caput et umgulas ; et de venacionibus ursorum Enchiam, etc.* Vide *Anca* 1.

¶ **ENCHIRIDIO**, ut mox *Enchiridium*. Vita S. Aldhelmi Episc. tom. 6. Maii pag. 87. C : *Sed egregio Enchiridione monitos, sedulaque oratione sublevatos ad veritatis reduxerat viam*.

ENCHIRIDIUM, ἐγχειρίδιον, apud Paulum Diac. in Præfat. ad Vitam S. Mariæ Ægypt. [Hoc nomine S. Augustinus excellentissimum Opusculum de Fide, Spe et Charitate insignivit, quod manibus facile gestari posset vel potius continuo deberet, utpote, continens res ad salutem maxime necessarias. Hero de Machinis Bellicis utitur pro Jaculo manuali, et Pollux pro Gladiolo et ejuscemodi armis, quæ sint ad manum et possint facile gestari.]

¶ **ENCHIRIUM**, Manuale a Græco χείρ, Manus. Acta S. Leonis Papæ III. Junii tom. 2. pag. 588 : *Tum epitrachelium quoque et Enchirium auro variegata et ornata*.

ENCHORI, ENCORES, INCORES LAPIDES, apud Gromaticos et Agrimensores, dicuntur indigenæ, nativi, nati in ipso solo, quasi ἐγχώριοι, ut censet Rigaltius. Frontinus : *Sed et lapides Incores signati sint*. Arceriana fragmenta : *Alii ponunt silices, alii Tiburtinos, alii Enchoros, alii peregrinos, alii autem politos et scriptos*. Quibus in locis *Incores* et *Enchori*, lapides sunt, quos idem Frontinus de Condit. agror. et Latinus *petras naturales*, Balbus *nativas*, Innocentius *lapides nativos, quod est ex ipso solo*, Mago denique et Vegoia, *saxa ex ipso metallo* vocant. Nam et *lapidum metalla*, præter Ulpianum dixit Senator lib. 3. Epist. 9. ut et leg. 1. et 13. Cod. Theod. de Metal. (10, 19.) Nec aliud, opinor, sonat ἐγχώρηγον, apud Annam Comn. lib. 4. Alex. pag. 72. Constantinum de Adm. Imp. cap. 29. Codinum Orig. CP. et alios, quibus id vocabuli sumitur pro materia ipso in loco, ubi ædificatur, eruta, quod pluribus disceptamus in Notis ad Alexiadem. His opponuntur *lapides peregrini*, apud Siculum Flaccum de Condit. agror. pag. 5. Ordericus Vitalis lib. 9. pag. 739 : *Subitoque sapientum consilio murum de lapidibus impolitis, et sine cæmento inter civitatem et oppidum ædificavere. Ipsa enim materia opportunum, ut defenderent, se Christianis præstitit auxilium*. Vide Salmasium de Jure Attico pag. 356. Sic denique vocem *Incoris*, pro indigena usurpat Joannes Subdiaconus lib. 6. Vitæ Patrum Libello 1. num. 12 : *Duo fratres erant ei vicini, unus peregrinus, et unus Inchoris*. Sed et *Enchoria avium genera*, dixit S. Hieronym. Ep. 140.

¶ **ENCIMUM**, Occisio mulieris prægnantis vel fetus ejus. Consuetudo Andegav. : *Encis, si est quand l'en fiert femme enceinte, et elle et l'enfant se meurent*. Charta anni 1265. ex Archivo S. Albini Andegav. : *Excepta villicaria seu jurisdictione trium delictorum, videlicet raptus, mutri, et Encimi*. Charta Gallica Heliæ Abbat. Nobiliac. ann. 1293. apud Stephanotium tom. 4. Antiq. Pictav. MSS. pag. 946 : *C'est à sçavoir que la grant Justice, moyene et basse, en cas de rapt, de Encis, de murtre de traison, de bannir, et ès cas qui desservent mort*. Vide Menagii Etymol. Gall. ad vocem *Encis*, et infra *Ensicium*.

° *Ensuis*, eodem sensu, in Lib. nig. episc. Carnot. : *Toute seigneurie et toute justice haute et basse, c'est asavoir rat et murtre et Ensuis en tout mon demaine*. Hinc emendanda Ordinat. ann. 1301. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1167. art. 8. ubi unica voce *Lancis* legitur pro *l'ancis* : *Lancis si est femme enceinte quand l'en a fiert ou enfant l'i est*. Vide *Intuscisum*.

° **ENCINUS**, Machina quæ crepitum edit. Stat. Avellæ ann. 1496. cap. 191. ex Cod. reg. 4624 : *Si aliquis canis vel catula inventus vel inventa fuerit in alienis vineis, altenis vel plantatis vinearum, postquam uvæ ceperint vayrare et maturari, quousque fuerint vindemiatæ, sine croco sive Encino longo ab hasta uno bono semisse seu medio pede, etc.*

¶ **ENCLESIS**. Vide *Encleticare*.

¶ **ENCLETI**, *Gloriosi*. Papias pro *Inclyti*.

ENCLETICARE, Inclinare, ἐγκλίνειν. Alanus in Planctu naturæ : *Caput demissione profunda dejectum, humiliter Encleticabat in terram*.

° Italis *Inchinare*, inflectere, salutare, nostris *Encliner*. Le Roman *de Robert le Diable* MS. :

Li bourgois et li cytoain,
Et li courtois et li villain
Contre lui vont, salut li rendent, . . .
Tout l'Enclinoient as mains jointes.

Hinc *Enclin*, Inclinatio corporis, salutatio, in Mirac. MSS. B. M. V. lib. 1 :

S'uns dolans fait un acroupie,
Et un Enclin devant s'ymage, etc.

Vide infra *Inclinare* 2.

ENCLETICUS, ἐγκλιτικός, Inclinatus. *Enclesis*, seu potius *Enclisis*, ab ἔγκλισις, inclinatio. Idem in Anticlaud. lib. 3. cap. 6 :

Encleticum gerit illa caput, nec corporis ullam
Jacturam patitur, sed lumen legat in imum,
Ut quibus insideat mens Enclesis illa loquatur.

Liber miraculorum S. Eadmundi Angl. Regis apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 828 : *Ad signum vero triumphi insignis Eadmundi hic Encliticus*

morti contiguus, etc. Ibid. col. 888 : *Accubat Encletica nocte eadem* (matrona) *in Ecclesia, ut erat solita, consuete Sancti suffragium præstolatur, etc.* Gloss. Lat. Gall. MSS. Sangerman. : *Enclesis, Inclination; Encleticus Enclin.*]

** **ENCLIPSARE.** Vide *Ecclipsare.*

¶ **ENCLUGIA**, Arvernis, *Encluge*, Gall. *Enclume*, Incus. Instrumentum Ecclesiæ Brivat. ann. 1365 : *Informatio facta super Enclugia Petri Bodet, quæ fuit inventa in hospitio seu fargia, in qua moratur Jacobus de Ulmo.*

* Alias *Encluge.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Encluge, Prov. Incus.* Leudæ major. Carcass. MSS. : *Item pro carga grossa de Encluges, xij. den. Turon.* Versio Gallica ann. 1544 : *Item pour chaque charge grosse d'Enclumes, etc.* Vide infra *Englumen.*

¶ **ENCŒNIARE.** Vide *Encæniare.*

ENCOLPISMUS, ἐγκολπισμός, apud Horatianum lib. 3. Rer. medic. cap. 2. pag. 72. dicitur infusio, quæ fit in sinum, quod alias per pessum aut nastale medici fieri præcipiunt. *Encolpizare*, apud eumdem lib. 4. pag. 83. Encolpismum adhibere : *Primo diffumigatur mulier,... et Encolpizatur pigmentis.* Matth. Silvaticus : *Encolpismus, i. injectio alicujus medicaminis in matricem. Hinc Encolpizare, medicamentum in matricem injicere, quasi insinuare*, Glossar. Græc. Latin. : Ἐγκολπίζω, *insinuo.* [Priscian. 3. 5 : *Encolpismo uti.* Vide Reinesium Var. Lect. pag. 515.]

ENCOLPIUM, ex Gr. ἐγκόλπιον. Anastasius ad Act. 5. VIII. Synodi : *Crucem cum pretioso ligno, vel cum reliquiis Sanctorum ante pectus portare suspensam ad collum, hoc est quod vocant Encolpium.* [Acta SS. Junii tom. 2. pag. 588. de S. Leone III. Papa : *Misimus fraternæ vestræ Beatitudini Encolpium aureum, cujus alterum latus crystallo est inclusum, alterum opere fusili effigiatum.*] Theostericius in S. Niceta num. 33 : Ἐξήνεγκεν δὲ ὅπερ ἐπεφέρετο ἐγκόλπιον ἱστορισμένον, καὶ ἐν ὑποκρίσει τοῦτο προσκυνῶν, etc. De ejusmodi Encolpiis plura diximus ad Alexiadem Anneam pag. 247. 248. Vide *Phylacterium* [** et Glossar. med. Græcit. col. 345. 1709.]

¶ **ENCOLPIZARE.** Vide *Encolpismus.*

* **ENCOMA**, Mensura ad quam exigebantur milites. Vide *Incoma.*

✱ **ENCOMBOMATA**, [Ab ἐγκομβόω, nodo constringo, significat genus vestis, quæ nodo substringebatur corpori. *Pollux l. 4. c. 18.*]

* **ENCOMBRARE**, Oppignerare. Scacar. S. Mich. apud Falesiam ann. 1210. ex Cod. reg. 4653. A : *Judicatum est quod ille a quo petit fieri portionem, debet liberare hoc quod elemosynavit et Encombravit de feudo loricæ et escaetis.* V. infra *Incombrare* 2.

¶ **ENCOMBRARE**, Impedire, etc. Vide *Combri.*

✱ **ENCOMIOGRAPHUS**, [Qui encomium, seu laudationem scribit. *Imp. M. Aurel.* ad *Front. 2. ad M. Cæs.* (edente iterum *A. Maio*) *ep. 9. Encomiographos* istos audimus, Græcos scilicet, sed miros mortales.]

¶ **ENCORES.** Vide *Enchori.*

ENCRATICI. Iso Magister in Glossis : *Encrates, abstinens Græce, hinc Encratici hæretici, qui creaturas Dei damnant, dicunt non esse bonum manducare carnem, et bibere vinum.* Encratitæ, Adoni Viennensi ann. 425. et aliis. Vide *Continentes.*

¶ **ENCUDO**, ἄκμων, *Incus.* Supplem. Antiquarii.

ENCUMBRARE, ut *Encombrare.* Vide *Combri.*

ENCYCLIA, Litteræ Encyclicæ, circulares. Vide Baron. ann. 586. n. 50. Meursium in Gloss. [et Glossar. mediæ Græcitatis.]

* Consule dissertationem Fr. Domin. *Bencini* de hujusmodi Litteris editam Turin. ann. 1728.

¶ **ENCYCLOPÆDIA**, ἐγκυκλοπαιδεία, Disciplinarum series ostendens omnium artium inter se connexionem, seu ut habet Quintilian. lib. 1. cap. 10 : *Orbis ille doctrinæ quem Græci* ἐγκυκλοπαιδείαν *vocant.* Vita S. Ildephonsi inter Concilia Hispan. tom. 2. pag. 569 : *Et omnium scientiarum Encyclopædiam absolveret.* Vitruvius Præf. lib. 6. habet : *Encyclios doctrinarum omnium Disciplina.*

* **ENDECUNUS**, an Tripes? Invent. ann. 1361. ex Tabul. D. Venciæ : *Item unum Endecunus ferreum.* Vide infra *Endes.*

* **ENDEGUS**, Indicus color, Ital. *Indaco.* Stat. Placent. lib. 6. fol. 80. v°. : *Sive de colore seu de medietate ab homine cum suo reppo sartoris albo et Endego, etc.*

✱ **ENDELECHIA**, [Anima munda ; mundana, perfecta etas, perfectio. DIEF.]

¶ **ENDELLUS**, Tantum spatii quantum quis divaricatis cruribus dimetiatur. Vide *Andellus* in *Andena* 2.

¶ ENDENS, Eadem notione ibidem.

* **ENDENEURA**, Idem quod *Indentura.* Vide in hac voce. Invent. Chart. reg. ann. 1482. fol. 213 : *Alius rotulus continens magnam Endeneuram de tractatu inter regem Johannem* (Franciæ) *et regem Eduardum Angliæ.*

✱ **ENDENS.** [Legitur in Cart. N. D. Paris. III, 117, an. 1283 : « Item unum *Endens*, duas pecias continens, quarum una se protendit de mota domini Guidonis. »]

* **ENDEROCARE**, ENDERROCARE, Diruere, dejicere, demoliri. Pactum ann. 1142. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 498 : *Nullo modo eos manuteneam, usque faciam tibi reddi Balagerium et Durnianum, et faciam jurari tibi Granolletum, et faciam Enderocare castellum novum de Villamuro.* Aliud ann. 1143. ibid. col. 500 : *Si castellum Villamuri, quod Guillermus Ato ibi fecit, non poterit ipse comes facere Enderrocare, ad melius quod poterit querreget tantum hoc ipse comes usque Enderocatus sit sine inganno Rogerii.* Vide supra *Derocare.*

* **ENDES**, Coquinarium instrumentum, tripes, Gall. *Trépié.* Invent. ann. 1449 : *Item unum Endes ferri.* Glossar. Prov. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Endes, Prov. tripes.* Vide supra *Anderius.*

* **ENDESA**, Eadem notione. *Item unam Endesam ferream*, in Invent. ann. 1320. ex Tabul. S. Vict. Massil.

¶ **ENDETICUS**, Alligatus. Onomast. ad calcem tomi 5. SS. Junii. Est a Græco ἐνδεῖν, illigare.

¶ **ENDICA.** Vide *Entheca.*

ENDIMITA, *Vestimentum*, Ugutioni, ex Græc. ἔνδυμα, indumentum.

¶ **ENDO**, *Mansuetus.* Glossar. San-German. MS. n. 501. Veteribus Latinis *Endo* vel *Indu* idem erat quod intus, a Græco ἔνδον, unde voces pleræque sequentes

¶ ENDOCANTUM, ἐσφαλιμένον, *Incautum.* Supplem. Antiquarii.

¶ ENDOCLUSUS, ἐνικεκλεισμένος, *Inclusus*, in Glossis MSS. Sangerman. Lege ἐγκεκλεισμένος, ut in Supplemento Antiquarii : *Endoclusa*, ἐγκεκλεισμένη.

¶ ENDODICARE, Indicare Gloss. San-German. et aliæ Lat. Gr. : *Endodecarit*, μηνύσει.

¶ ENDOFESTARE, Infestare. Glossar. Lat. Græc. : *Endofestabat*, ὀργίζετο.

ENDOGENIA, *Natura. Endogenitus, naturalis.* Ugutio. [Jo. de Janua addit : *Endogenice, naturaliter.*]

¶ ENDOGESTUM, *Indigestum.* Papias ; ex quo corrigendus MS. Bituric. ubi perperam, *Endocetum.*

¶ ENDOITIUM, *Initium.* Lexicon Martinii.

¶ ENDOPESCERE, quasi *Impescere*, Immittere. Gl. Lat. Græc. : *Endopesco*, ἐνίημι.

¶ ENDOPETITUS, Impetitus. Gloss. Lat. Græc. *Endopetitus*, ἀνωθεὶς ἐνδοτέρω. Hinc emendenda ficta vox *Endopicus*, de qua Martinius in Lexico.

¶ ENDOPLORARE, Implorare. Supplem. Antiquarii : *Endoplorat*, ἐπικάλεσον, *Implorat*, Melius ἐπικαλεῖ, nisi pro *Implorat*, legas cum Papia, *Imploraio.*

¶ ENDORIGUUS, Irriguus. Gloss. Lat. Græc. : *Endoriguus*, ἔνρειθρος, καθάρειθρος, melius quam in Supplemento Antiquarii, in quo : *Endoriguum*, ἔνριθρον, κατάριθρον. Ῥέεθρον, Fluentum dixit Homerus non semel, et ῥεῖθρον per syncopen alii.

ENDOTHYS. Hieron. Rubeus in Histor. Ravenn. ex MS. ait Maximianum Archiepisc. donasse Ecclesiæ Ravennati *Endothyn bissinam pretiosissimam omnem Christi Dei historiam continentem : præterea adjunxisse ex auro aliam Endothyn ; in qua auro textili pictæ erant omnium qui illum præcesserant, Archiepiscoporum imagines.* Ubi recte viri docti ἐνδύτην aut legi aut intelligi debere censent. Nam et Græcos mappam altaris majorem, seu mantile quod insternitur altari, ita vocitare, auctor est Goarus ad Eucholog. etsi potior videtur conjectura hic ἐνδύτην sumi pro velo, quo altaris pars anterior tegebatur. [Id confirmat Agnellus in libro Pontif. cum ait de S. Victore : *Fecitque Endothim super S. Ecclesiæ altarium Ursianæ ex auro puro cum staminibus sericis ponderosa nimis mediam habens coccam ; et inter quinque imagines suam ibidem cernimus, et subtus figuratos pedes Salvatoris grafia contexta est purpurata.* In hunc locum vide Muratorium tom. 2. pag. 104. ubi integram approbat Cangii nostri explicationem.] Vide Descriptionem nostram S. Sophiæ num. 65. ubi adde apud plerosque Scriptorum ἐνδύτην masculino generi efferri.

¶ **ENDROMA**, pro *Endromis*, Villosa vestis, qua utebantur in δρόμῳ, hoc est, cursu vel palæstra. Luitprand. Hist. lib. 2. cap. 17 : *Enimvero dum ante eum sine femoralibus, curta indutus Endromade, ductus Regis ad pedes concitus caderet, genitalium ostensione membrorum ad risum omnes commovit.* Martialis 4. Epigr. 19 :

Dona peregrinam mittimus Endromidem.

Polluci lib. 3. extr. *Endromides* dicuntur Calcei ad cursum expediti, τὰ τῶν δρομέων ὑποδήματα. Vide Salmasium de Pallio pag. 310.

¶ ENDROMES, *Endromedis, Fors vestemanz comme est peaulz de mouton*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. MSS.

¶ ENDROMIDATUS, Endromide vestitus. Sidon. lib. 2. ep. 1 : *Endromidatus exterius, interius fasciatus.*

¶ **ENDURA**, Albigensium hæreticorum abstinentia. Limborch. Sent. Inquisit. Tolos. pag. 179 : *Mortem tibi infligis, quia posuisti te in illa abstinentia, quam heretici vocant Enduram, in qua Endura jam per sex dies sine cibo et potu stetisti,*

nec voluisti comedere, nec adhuc vis, etc. Non solebant autem illi hæretici in *Endura* se ponere, nisi in extrema infirmitate, ne bonum, quod in hæresi se accepisse somniabant, denuo amitterent: quare et venæ sectione, balneatione adjuncta, mortem etiam sibi accelerabant. Idem Limborch. pag. 59: *Hereticus dixit post hereticationem prædictæ infirmæ, quod non daret sibi cibum aliquem cum pinguedine nisi aquam ad bibendum... quod vellet iterum reconciliari ad sectam Hereticorum, quia peccaverat in ea comedendo post dictam hereticationem, contra ordinationem dicti Heretici.* Et pag. 70: *Dicta Guilielma posuit se in Endura, ut moreretur in ea, et balneabat se et in dicto balneo fecit sibi minui.* Rursus pag. 94: *Quæ se posuerat in Endura, ut citius moreretur.* Item pag. 204: *Posuit se in Endura Hereticorum, in qua Endura sine infirmitate alia multis diebus perdurans fuit hereticata... antequam moreretur.* Vide ibidem pag. 28. 89. 138. etc.

¶ **ENEBRÆ**, Aves in auguriis aliquid fieri inhibentes. Vide *Inhibræ*.

✱ **ENECATRIX**, [Quæ enecat. *Tertull.* 1. *advers. Marcion.* 29. *sub fin.* Duritia Pharaonis nascentium *Enecatrix*.]

¶ **ENECEA**, Pars primogeniti. Vide *Ainescia*.

¶ **ENECTERE**, Explicare, enodare. Vita S. Dunstani, tom. 4. Maii pag. 357: *Rogavit... quatenus sibi visionis suæ somnia nuper promulgata solvendo Enexuisset.*

° **ENEMA**, *proprie vocatur decoctio, quæ per clysterem injicitur.* Glossar. medic. MS. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959.

° **ENEPGUERTH**, ENEPWERT. Vide infra *Morganegiba*.

✱ **ENERBONES**, [Sunt pauperes. DIEF.]

¶ **ENERGIA**, Gr. ἐνέργεια, Operatio, actus, efficacia, conatus, labor. Gloss. Lat. Gall. Sangerman. MSS: *Energia, efficace, effort, agilité, angoisse de courage, labeur, occupation.* Rythmus Satyricus de temporibus Rotberti Regis, apud Mabill. tom. 3. Analect. pag. 533.

Orbis magni monarchiam dolus Landrici nititur
Per energiæ studium solemniter evertere.

ENERGIMA, ex Græc. ἐνέργημα, Operatio. Prudentius in Apotheosi v. 464:

Audiat insanum bacchantis Energima monstri.

Ubi Iso Magister: *Illusionem, vel imaginem, furias, etc. Energima, imaginatio vel fantasia: unde qui fantasias dæmonum patiuntur, Energumeni dicuntur.* Sed hic contra quantitatem peccat Prudentius, cum penultima longa esse debuerit.

° **ENERGITAS**, *La levita*, in Glossar. Lat. Ital. MS. Vide *Energia*.

ENERGUMENI, Papiæ, *Dæmoniaci, Energumeni sunt qui contempta Catholica doctrina, operationes diabolicas imitantur.* Vide Concilium Carthaginense IV. can. 92. Arausicanum I. can. 13. 16. [Antiq. Collectionem Canonum, apud Acherium tom. II. Spicil. pag. 133. et infra *Exorcisare*.]

¶ **ENERVITAS**, Inertia, in Actis SS. Maii tom. 7. pag. 28.

°° **ENESIS**. Vide *Ænesis*.

ENETA. [Avis aquatica, Gall. *Anete*.] Vide *Aneta*.

ENEYA, [Hæreditaria pars primogeniti, Gall. *Droit d'ainesse*.] Vide *Ainescia*.

° **ENFIOTHECARIUS**, ENFITEOCHARIUS, Ad *Emphyteosim* pertinens. Charta ann. 1033. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 15: *Precaria atque Enfiteocharia nomine concedere dignemini tantumodo ad abendum.* Et col. 16: *Abendum tradidi precaria atque Enfiothecaria nomine.* Vide supra *Emphyteosis*.

¶ **ENFITEARE**, *Negare*. Gloss. San-German. MS. n. 501. Papias habet, *Enfiteuri*: quæ vox formata videtur ab ἀμφιθέω, Circumcurro, in orbem eo, nisi legendum sit *Inficiari*.

¶ **ENFITEUCUS**, *Quod ex ficis bonis apparentibus accipitur.* Papias. [°° Pro *fiscis* in cod. reg. 7609. *fisci* habetur. Ita etiam in Glossar. cod. reg. 7644. ubi *Enfiteutici*.]

¶ **ENFITEUTICARIUS**, ut *Emphiteotecarius*, seu in *Emphyteusim* datus. Charta anni 1001. apud Mabill. Diplom. tabella 51: *Quæ prædictæ res juris S. Ravenn. Ecclesiæ Enfiteuticario modo postulatis largiri.*

° **ENFLURA**, a Gallico *Enflure*, Tumor, Ital. *Enfiatura*. Mirac. MSS. Urbani V. PP.: *Passa quamdam Enfluram in cavilia sinistra.*

ENFORTATI. Vide *Efforciare*.

° **ENFORZATI** SOLIDI, Moneta, cujus materia purior erat, minusque adulterata. Lib. censuum eccl. Rom. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 884: *In episcopatu Xanctonensi,.. ecclesia S. Petri de Archiaco tres solidos Enforzatorum illius terræ.* Vide in *Efforciatus*. [°° Vide *Inforciati* in *Moneta*.]

¶ **ENFRACHESCERE**, *Francum*, seu liberum et immunem reddere, Gall. *Affranchir*. Charta Petri Regis Aragon. ann. 1206: *Præterea Enfrachesco et liberos et immunes facio omnes fratres, et homines, et omnes res prædictarum domorum per totam terram meam.* Vide *Affranchire*.

ENFRANQUIMENTUM, Immunitas, Gall. *Affranchissement*. Secunda Curia Generalis Catalaniæ sub Jacobo Rege Aragon. ann. 1299: *Quod non possumus facere donum, vel gratiam, nec venditionem, nec Enfranquimentum, nec aliquo alio modo relaxare bovaticum illis personis. etc.* Vide *Affranquire*.

° **ENFRATICA** *dicit Oribasius vocari quæ facile corrumpuntur in cibis.* Glossar. medic. MS. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959. [°° f. Emphthartica.]

° **ENFRAXIS**. Alex. Iatrosoph. MS. lib. 1. Passion. cap. 106: *Si autem de Enfraxi, i. constipatione, dolores in auribus fiant, etc.* [°° Ἔμφραξις.]

° **ENGAN**, ENGANUM, Ars, machinatio, fraus. Charta ann. 1037. ex magn. Chartul. S. Vict. Massil. fol. 37: *Sine ullo Engan.* Pactum inter Ildefons. Tolos. et Raym. Barchin. comit. ann. 1125: *Sicut vos, vel aliqui per vos, ad utilitatem vestram melius intelligere potestis per fidem sine Engan... Et de hoc spectabo vos sine vestro Engan per menses sex... Et de hoc expectabimus vos sine vestro Engano per menses sex.* Vide *Enganum*.

¶ **ENGANNADOR**, Vox Hispana, Deceptor, Impostor. Legitur in Legibus Alfonsinis part. 7. tit. 16. lege 9.

° Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Engannador, Prov. dolosus, subdolus, Engannar, Prov. Decipere.* Unde *Engignier*, eodem sensu, in Vita J. C. MS.:

Quant virent qu'il les guerpi,
Chil remeisent grain et irié,
Que si estoient Engignié.

¶ **ENGANNARE**, Hisp. *Engannar*, Decipere. Occurrit in Charta Petri Regis Aragon. ann. 1205. ex Spicilegio Acheriano tom. 8. pag. 223. *Enginer*, apud Thomasserium in Bituric. pag. 102.

ENGANNUM. [Fraus, dolus, Hisp. *Enganno*. Charta ann. 1028. pro Ecclesia Ruthenensi, inter Instrum. tom. 1. Gall. Chr. pag. 49: *Erimus adjutorio D. Deo et S. Petro sine Enganno.* Juramentum Canonicorum Aniciі, inter Instrum. tom. 2. Gall. Chr. col. 356: *Et hæc omnia... fideliter et sine Enganno attendam.* Rursum habetur in Vita B. Ildegarii Episc. Barcin. Martii tom. 1. pag. 482. et 491. in Charta Rogerii Comitis Carcasson. ann. 1136. inter Anecd. Martem. tom. 1. col. 386. etc. *Engan*, Marcæ Hisp. col. 1096. 1111. 1112. 1157.] Vide *Ingenium* 1.

ENGARIA, [Præstatio jumentorum vel plaustrorum per viam rectam.] Vide *Angaria*.

ENGASTER. Vide *Hogaster*, Porcellus.

¶ **ENGENIATOR**, Machinator et inventor bellicorum tormentorum operumque, Gall. *Ingenieur*. Computus ann. 1336. Hist. Dalph. tom. 2. pag. 280: *Johanni Engeniatori... flor.* XX. Idem appellatur *Magister ingeniorum* in Computo ann. 1334. Vide *Ingenium* 2.

° Alias *Engigneur*. Froissart. 1. vol. cap. 60: *Il y avoit en Mortaigne un Engigneur trés-bon maistre... si leva au chastel un engin.*

° **ENGINGATUS**, Contextus, ut videtur; si tamen asserta est lectio. Arest. parlam. Paris. ann. 1321. 9. Maii in Reg. *Olim*: *Item unum scutum elevatum acri formæ de armis Burgundiæ Engingatum de serico.* Galli diceremus, *travaillé en soie*.

¶ **ENGLARATUS**, Glarea stratus. Annal. Mutin. apud Murator. tom 11. col. 66: *De anno 1262. Evacuata fuit civitas Mutinæ de omni letamine, et contratæ fuerunt Englaratæ, et multi porticus salegati.*

° **ENGLATA**, pro *Oglata*. Vide in hac voce. Charta ann. 9. Roberti reg. ex Tabul. Gellon.: *Placuit animo Raimundi... ut Gerardo abbati S. Salvatoris Gellonensis... mansum unum cum apendaria dominica in comitatu Lutevense... in casis, casaliciis, curtis, Englatis, ortis... commutaret.*

° **ENGLERIUS**, vel ENGLESIUS, Anglicanus, ab Angl. *English*. Hist. belli Forojul. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 1206: *Cum pluribus balistreriis et arceriis Engleriis venerunt currentes usque ab bivium olim Antonii a porta. Engleriis* editum ex eadem Hist. in Append. ad monum. eccl. Aquilej. pag. 51. col. 2: *Dames Engleschs de Saint Saan*, in Ch. ann. 1310. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 325. v°. col. 2. Vide *Englescheria*.

ENGLESCHERIA, vox formata ex Saxonico *Englisc*, *Anglicus*, quasi, *nativitas Anglica*. Est autem forma juris, qua quis Anglus origine ac nativitate esse probatur. Cujus vocis origo inde nata, quod, ut ait Bracton. lib. 3. tract. de Corona cap. 15. § 3: *In diebus Canuti Regis Danorum, qui post Angliam acquisitam et pacificatam, rogatu Baronum Anglorum, remisit ad Daciam exercitum suum, et ipsi Barones Angliæ erga ipsum Regem Canutum fidejussores extiterunt, quotquot Rex in Anglia secum retineret, firmam pacem per omnia haberent. Ita quod si quis Anglorum aliquem hominum, quos Rex secum adduxit, interficeret, si super hoc defendere non posset judicio Dei, scilicet aqua vel ferro, fieret de eo justitia: si autem aufugeret et capi non posset, solverentur pro eo 66. marcæ,*

et colligebantur in villa, ubi quis esset interfectus, et ideo quia interfectorem non habuerunt: et si in tali villa pro paupertate colligi non possent, colligerentur in hundredo, in thesauro Regis deponendæ. Hac autem via suorum securitati consulendum existimarat Canutus, quod haud ita pridem Æthelredus Rex sub prætextu inspiciendorum armorum uniuscujusque patriæ, uno eodemque die Danos omnes per regnum universum Angliæ occidisset, ut est in Legibus Edwardi Confess. cap. 35.

Post hæc igitur si quis per *murtrum* cæsus esset, Anglorum intererat probare eum qui occisus erat, Anglum esse, non vero Danum, ut a præstatione et solutione 66. marcarum eximerentur: idque probabant per *Englescheriam*, seu *Englescheriæ præsentatione*, coram Coronatoribus, *per duos masculos ex parte patris, et per duas fœminas ex parte matris de propinquioribus parentibus interfecti*, uti pluribus ibidem Bracton. exsequitur § 7. Quæ quidem lex a Danis ad Normannos transiit; nam postquam Normanni Angliam occuparunt sub Guillelmo Notho, suæ securitati modo simili cautum esse voluere, ut si Francigena, id est Normannus, occideretur, illius qui cædem perpetrarat justitia fieret, hoc est, vel plecteretur, vel judicio Dei se defendere ille teneretur; denique si aufugeret, et capi non posset, villa aut Hundredus pro ejusmodi homicidio aut murdro 66. marcas exsolveret vel certe 46. ut est in Lgibus Willelmi Nothi cap. 53. Porro, ut est apud eumdem Bractonum § 2. et in Fleta lib. 1. cap. 30. § 1. et 2: *Interfectus pro Francigena reputabatur, nisi Englescheria rite coram justitiariis præsentaretur.* Abrogata est tandem lex ista Statuto ann. 14. Edwardi III. ann. 1340. ut Stanfordius refert lib. 1. cap. 10. *Anglescheria* scribitur in Fleta. [** *Angleceria*, in Abbr. Placit. Rich. I. pag. 18. col. 2. Vide Ibid. Rich. I. pag. 13. col. 2. pag. 17. col. 1. 2. pag. 19. col. 2. et Philipps. Histor. Jur. Angl. tem. 1. not. 315ᵃ tom. 2. pag. 328. et infra *Francigenæ*.]

¶ **ENGLUMEN**, Incus. Gall. *Enclume*, in inventario munitionum castri Sommeriæ ann. 1260.

* A vet. Gallico *Englume*. Lit. remiss. ann. 1404. in Reg. 159. Chartoph. reg. ch. 213: *Un martel et une Englume à batre faulx à faucher. Une Englume ou Euglumel, i. ob.* in Pedag. Peron. ann. 1295. ex Chartul. 21. Corb. fol. 355. Vide supra *Enclugia*.

ENGORGARE, ex *Ingurgitare*, [Gallice *Engorger*, Obducere, impedire.] Fori Aragon. lib. 3. tit. de Rivis: *De duobus molindinis quorum unum super aliud sit constructum, si illud quod est inferius Engorgat quod est superius, etc.*

¶ **ENGORGATA PISCARIA**. Sententia arbitralis ann. 1292. inter Abbatem et Consules de Gimonte: *Et ad bordas similiter faciendas et super Engorgatis piscariis et piscationibus, etc.*

¶ **ENGRIPHIUS**, *Azymeus, id est, subcinericius panis.* Glossar. Sangerman. n. 501. Melius legeretur *Encryphius*, a Græco ἐγκρύπτειν, intus abscondere, unde ἐγκρυφίας ἄρτος, Luciano.

ENGRUNAGIUM. Tabular. S. Eparchii Inculism. fol. 77: *Requirebat 1. arietem 1. carucam ad sata sua ferenda, 1. gallinam, Engrunagium fabarum, et in mansionario, qui terram illam colebat explegium suum.* Et fol. 130: *Bernardus siquidem Duzac in unoquoque maisnamento mansi et borderiæ, quæstum fabarum, quæ vulgo dicitur Engrunatges, faciebat.*

* **ENGUAYNARE**, Inducere. Comput. ann. 1363. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 261. col. 2: *Solvit magistro Stephano Vesiani pro duobus magnis lapidibus necessariis in quibus debent Enguaynari las paransbadas pontis dormen S. Anthonii. Enhacher*, non dissimili notione, dicitur de agris, quorum partes extremæ inter se implicantur, in Chartul. Latiniac. fol. 259. v°.: *Quatre arpens et demy qui se Enhachent par le bout... Item cinq arpens trois quartiers de terre en une piece Enhachée aux deux bouz.*

* Aliud vero sonat *Engaignier*, Irritare nimirum, in Lit. remiss. ann. 1366. ex Reg. 97. Chartoph. reg. ch. 220: *Icellui Jehan venoit pour Engaignier ledit Robin, auquel il avoit fait paravant signifier une sauvegarde... Lequel Robin Engaignié et esmeu de ce, etc.*

* **ENGUENALHA**, Lues, contagio Mirac. MSS. Urbani V. PP.: *Passus fuit longo tempore unam Enguenalham in coxia.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Engue, Prov. Inguen.* Vide *Inquinaria*.

ENGUERA. Foci Osciæ 1247. f. 9: *Debet dare 60. sol. pignorator pro calonia, et pignus reddere, et Engueras tales quales judicat forus, etc.*

* **ENGUERNARE**, f. pro *Engrennare*, Moletrinæ infundere. Gall. *Engrener*. Libert. Pontis-Urson. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 640. art. 32: *Famulus qui servit et Enguernat, per annonam precium suum recipit quantum pugno suspenso levaverit.* Vide *Ingranare*.

* **ENGUISSE**, vox vetus Gallica, qua Tributum, vectigal, collatio significatur. Charta Humb. Basil. episc. ann. 1404. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 229: *Ab omni steurarum et petitionum, in Gallico dictorum Enguisses, . . . et actionibus quibuscumque exempti sint.* Vide *Quæsta*.

¶ **ENIBRA**, ἐναντία, Contraria. Gloss. Lat. Gr. MSS. Sangerman. dicuntur de avibus contraria seu adversa minantibus in auguriis. Vide *Inhibræ*.

ENICA. Gloss. Eccles. Paris. MS. et Gloss. Regium Cod. 1013. *Enica, Adultera.* [Eadem habet Papias. Glossæ Isid. addunt *Mæcha*: Quid tamen et unde sit *Enica*, haud facile divinatu.] [** Vox hebraica, uti et sequens.]

ENICI, *Idolorum cultores*, in Gloss. MS. Eccl. Paris. sed legendum *Ethnici*.

✱ **ENICTARE**, [Pernoctare, pernoctem vigilare. Dief.]

¶ **ENIGMANEUM**, *Genus masculinum.* Papias. [** e Placido.]

ENIM, non semel redundanter usurpat Lucifer Calaritanus, nulla necessitate vel notione, quemadmodum Græci δέ. *Cur me incusas quod Enim sim.* Interdum pro *autem* usurpatur. Regula Magistri cap. 82: *Hoc enim ne sit in aliquo, frequenter omnes scrutentur a Præpositis.* Anastasius Bibl. in Nicolao I. pag. 209: *Fecit Enim in confessione ipsius sacratissimæ Basilicæ jugulum de auro, etc.* Eckeardus de Casibus S. Galli cap. 3: *Scio, inquit ille, et optime scio, nam Enim semper facit, quod semper fecit, etc.*

* **ENIMENTUM**, Prædium rusticum, maxime si, ut puto, legendum est *Tenimentum*. Vide in *Tenere* 1. Pactum inter Henr. IV. reg. et Pisan. ann. 1081. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 19: *Firmiter statuimus quemquam hominum, nisi communi consensu eorum, nec rasas apprehendere, nec dissipare, nec sigillare infra civitatem Pisæ, neque in burgis, si foras civitatis ipsi habuerint Enimenta.*

¶ **ENJOALARE**, Tradere ornatus gemmeos aureosve, quos Galli dicimus *Joyaux*. Charta Johan. Boherii ann. 1409. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 413: *Item dictus dominus Delphinus debet et promisit Enjoalare dictam Johannam, et eam munire de jocalibus capitis et aliis decentibus secundum statum partium prædictarum.* Vide *Jocalia*.

* Nostris etiam *Enjoeler*. Contr. matrim. inter dom. Bonnam et Amed. Sabaud. ann. 1372. in Reg. Joan. ducis Bitur. ex Cam. Comput. Paris. fol. 19. v°.: *Item est accordé entre lesdites parties que ledit mons. le duc garnira ladite madame Bonne, et ledit mons. le conte la Enjoielera selon son estat. Enjoiller*, in altero ann. 1406. tom. 2. Probat. Hist. Brit. col. 772. Vide infra *Injoquare*.

¶ **ENISACRUM**, ἐρυσίπελας, *Erysipelas, sacer ignis.* Supplem. Antiquarii.

¶ **ENITIA PARS**, Quæ pertinet ad primogenitum, Gall. *Droit d'Ainesse.* Vide *Ainescia*.

¶ **ENITITUM**, pro *Enixum*. Guibert. lib. 1. de Vita sua cap. 3: *Diutinis cruciatibus, agitata, et hora propinquante tortionibus augmentatis, cum in partum naturaliter putaretur Enititum, etc.*

¶ **ENIXISSIMA**, ἀσφαλεστοτάτη, *Tutissima*, in Supplemento Antiquarii.

¶ **ENIXUS** passive, Partus, editus. Concil. Tolet. XVI. inter Hispanica tom. 2. pag. 738: *Ante sæcula ex Dei patris substantia genitus, in fine sæculorum de Virgine Maria, Evangelio teste, Enixus.*

ENLATENRA. Tabularium Carnotense ann. 1225: *Et eadem domus debet fieri de decem Enlatenris.* Occurrit ibi rursum.

* **ENLEIHIS**, Supellectilis lectualis pars; vox fortasse corrupta. Charta ann. 1500. inter Probat. tom. 3. Hist. Lothar. col. 331: *Licheriis, Enleihibus, pulvinaribus, bassaghiis, linteaminibus, etc.*

* **ENMELES**, *Canora vox modis et numeris composita.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613.

* **ENMESSURA**, a Gallico veteri *Emmessure*, vulgo *Charge*, Accusatio, criminatio; quo sensu dicimus *Imposer un crime*. Charta ann. 1318. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 344: *Jehan de Vignoy... fust tenuz en prison... pour la souppeçon de la mort Colinet... Lidiz Jehan de Vignoy aloit délivrés du cas de la souppeçon et de la Emessure* (sic) *devantdite.* Alia ann. 1334. in Reg. 69. ch. 181: *Comme au promovement et denunciation de mestre Symon de Buissy procureur du roy nostre syre, il eust esté donné à entendre... que Jehans Pepins citoienz de Reinz estoit diffamez ou renommez de aler ou envoier aus fausses forges de monnoye... Lediz Jehans Pepins devoit estre absoulz et delivréz des souspeçons, Emmessures et cas dessusdiz.* Ibid. titulus Ch. 91: *Confirmatio absolutionis Stephani Boussiau burgensis de Louvriaco super impositione, sive Enmessura cujusdam asseguramenti per eum infracti.* Vide supra *Amessura*.

* **ENNA**, Lorum vel filum, quod Chartis appenditur. Charta ann. 1315. ex Tabul. S. Victor. Massil.: *Patentes litteras sigillo ceræ rubeæ cum Ennis pergameni sigillatas.* Inquisit. ann. 1342. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 32: *Litteras regias originales in prædicto vidimus insertas,*

sigillatas sigillo regio in cera viridi et in lacz seu Enna de cerico. Enne vero, Anas fera appellatur in Costum. Paris. ex Reg. sign. *Noster* Cam. Comput. fol. 34. r°. : *Le sommier de poulaille, de conins, d'ouës, de perdriz, de mallars, de Ennes et de plouviers, iij. den.*

ENNAFODIUS. Vide *Enaphoti.*

° **ENNANNUM,** Ædificium parvum alteri appensum, f. ab Hispan. *Enano,* parvus, brevis. Libert. Barchinon. MS. ann. 1283 : *Item est consuetudo quod si de lucernis, cloacis, parietibus et Ennannis, qui sunt in honore qui teneatur pro aliquo, etc.* Charta Jacobi II. reg. Aragon. ann. 1301 : *Insinuacionem accepimus continentem quod bajulus Barchinonæ temporibus retroactis nonnullis constituendi Ennanna aliaque ædificia licentiam concessisse, etc.* Quæ Charta sic inscribitur : *Inhibitio facta per dominum regem Jacobum bajulis Barchinonæ super Ennannis construendis.*

✱ **ENNEATICUS,** [Nonarius. *Anni enneatici* dicuntur a *Firmic.* 5. *Mathes.* 3. qui post octavum quemque annum recurrunt : sicut *hebdomatici,* qui post sextum.]

¶ **ENNOMIO,** γραφεὺς κληρονόμων, *Notator hæreditatum,* in Supplemento Antiquarii. Fictum videtur a Græco ἔννομος, legitimus.

¶ 1. **ENNOS,** *Habitator vel profundum.* Jo. de Janua.

2. **ENNOS,** Ennoycus. Ebrardus in Græcismo cap. 9. et Brito in Synonymis :

> Mango caballorum sit porcorumque bubulcus,
> At asini pastor sit agaso, boumque bubulcus,
> Mulio mulorum, Ennoycusque caprarum,
> Nam caper est Ennos, oviumque sit opilio dux.

° **ENNUTIGIUM,** Vespera. Lit. remiss. ann. 1363. in Reg. 93. Chartoph. reg. ch. 259 : *Quasi hora Ennutigii, Guillelmus Aymes de Rigny habens secum unum magnum cutellum seu ensem, etc.* [°°Ignitegium.] Vide infra *Noctanter. Ennuit,* Hodie, vulgo *Aujourd'hui,* in aliis Lit. ann. 1390. ex Reg. 138. ch. 232 : *Je renye Dieu, se tu ne le comperras Ennuit quelque part que tu ailles... Colin Raoulliaus oncle de Barigot lui dit : Beau neveu, va t'en, tu es bien taillié de faire Ennuit une grant folie.*

¶ **ENOCHILIS,** *Piscis stagneus, id est, anguilla.* Gl. Sangerman. n. 501. Græcis ἔγχελυς, Anguilla unde *Enochilis,* non satis recte.

° **ENOCILIS,** *Piscis stagneus, quæ latine anguis.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641. Vide *Enochilis.*

° **ENODATIO,** Solutio, divisio. Vita S. Chrodog. tom. 1. Sept. pag. 770. col. 2 : *Beati viri corpus absque ulla Enodatione membrorum incorruptum reperiunt, et velut recenti depositione... adhuc insolutum manebat.*

✱ **ENODATOR,** [Qui enodat, et explicat. *Tertull. Pall.* 6. Primus *Enodator* vocis. Al. minus recte leg. *edomator.*]

¶ **ENODUS,** ἀόζος, ὁ μὴ ἔχων ὄζον, Odore carens. Gl. Lat. Gr. Sangerman. Alia notione, pro *Enodis,* sine nodo seu simplici sumit Hieronymus, si vera est Erasmi correctoris conjectura : sed pro *Enoda fides,* quod vellet Erasmus, legendum *otiosa fides* probatur in Diariis Trevoltianis Junii ann. 1717. pag. 999. quæ si tanti est, potes consulere.

° **ENOGRATUS.** Chron. Johan. *Bayone* tom. 5. Gall. Christ. col. 880 : *Anno* M. LVI. *Mathildis cœnobii, quod dicitur Andela, religiosa abbatissa,... cujus pignora, argenteus scilicet calix, albique pallii capsula Mediani cœnobii habetur, (Enogratus) mortale hic consummat fœdus.* An ingratiis nostris, Gall. *à notre grant chagrin ?*

ENOLA, in veteri Glossario Saxonico ; redditur Pærl, i. unio, margarita, *perle.* Ubi Somnerus legendum putat *gemmula, lunula,* vel *murænula.* [f. Enulum, wear.]

ENORMATE, *Cui addi minus nihil potest,* in Glossis Isidori. [Excerpta Pith. : *Enormatæ, cui addi minuive potest.* Sed potior est lectio Papiæ qui habet :

ENORMIS, [*Ingens, sine mensura, vel forma, cui nihil addi minuive potest.* Sic Papias. Pro Clarus, illustris, accipitur in Actis S. Cassiani apud Ill. Fontaninum ad calcem Antiquit. Hortæ pag. 344:

> Hinc pius Antistes Zonis, post Martyr Enormis,
> Instruxit verbo, redimivit stigmate pulchro.

Et pag. 359 :

> In Suggesta ergo Pastor suffectus Enormis,
> Sicut eques notas comiter moderabat habenas.]

Vide *Abnormis.*

¶ Enormitare, Normam excedere. Vita S. Forannani, April. tom. 3. pag. 817 : *Ne recedens ab ea justitia, contra eam Enormitet.*

¶ Enormitas, Excessus normæ, mensuræ atque etiam numeri. Diomed. in Præfat. : *Qui rusticitatis Enormitate incultique sermonis ordine sauciant, imo deformant examussim normatam orationis integritatem. Exilitas crurum et Enormitas pedum,* apud Senecam lib. 2. de Animi tranquillitate cap. 18. *Enormitas stipendii,* apud Spartianum in Caracalla cap. 2. et Geta cap. 6. Tertul. de Anima cap. 43 : *Omnis natura aut defraudatione aut enormitate rescinditur.* Guibertus l. 1. de Vita sua cap. 8 : *Confluit Enormitas ut miremur tantam hominum frequentiam. Enormitas scelerum,* in Maceriis Insulæ-Barbaræ tom. 1. pag. 73.

° **ENOTARE,** Notare, detegere. Translat. S. Troph. tom. 2. Jul. pag. 234. col. 2. : *Cumque Domini sacerdotes diu tentarent ex qua parte latentem tumuli thesaurum possent Enotare, etc.*

° **ENQUANTIUM,** Auctio, hasta publica, Gall. *Encan.* Charta ann. 1319. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 349 : *Vindiderunt... emolumentum Enquantii,... et Enquantium ponit ad manum domini regis.* Vide in *Incantare* 2.

¶ **ENQUESTA,** Inquisitio, Gall. *Enquête.* Legitur in Instrumento anni 1338. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 371. col. 1. et alibi.

¶ **ENRABIADA** Hora. Vide in *Hora.*

ENS, pro *Existens,* ab *Esse.* Charta Pisanorum Capitanei, apud Guesnaium in Annalib. Massiliensib. pag. 397 : *Domino et Patronis unius galeæ vocatæ S. Catalinæ, tunc Entis in portu Massiliæ.* [Et infra : *Ex una galea tunc Ente prope plagias civitatis Massiliæ.*]

¶ **ENSA.** *Ad Ensa,* Deinceps, in posterum. Charta ann. 1204. apud *La Faille* tom. 1. Annal. Tolos. pag. 54. Probat. : *Scilicet de omnibus illis quærelis, quas inter se fecerint de illa die ad Ensa, quo concordia antiqua inter homines Tolosæ et homines de Rabastensis olim facta fuerat.*

° **ENSAISINARE,** a Gallico *Ensaisiner,* In possessionem mittere. Charta ann. 1299 : *Ensaisinavit per librum de feodo Malefolii, quod deguerpivit Odoardus Dumontés.* Sed et *Ensaisiner,* pro Capere, subripere, vulgo *Se saisir, prendre,* dixerunt nostri. Lit. remiss. ann. 1413. in Reg. 167. Chartoph. reg. ch. 179 : *Disoit l'en contre icellui Jehan qu'il c'estoit Ensaisiné furtivement d'une coste-hardie,... dont il fu trouvé saisi. Laquelle supplianle eust prins et se feust Ensaisinée furtivement d'une robe de drap vert,* in aliis ann. 1419. ex Reg. 171. ch. 96.

¶ **ENSALMUS,** Incantatio certis superstitiosis precibus constans, inquit Hofmannus in Lexico, cujusmodi fuit oratio illa, *Crux Christi salva me,* a quodam Græco Archiep. composita, de qua Diana part. IV. tom. 3. Resol. 62. Vide Hieron. Bardum Tract. Medico-Politic. Has precum formulas vocant Hispani *Ensalmadores* a verbo *Ensalmar,* Fascinare, vel præstigiis uti, Gallice *Enchanter.* Vide Concil. Mexicanum anni 1585. inter Hispana tom. 4. pag. 378.

° Hisp. *Ensalmo,* Incantationis species, sic dicta quod in ea certis Psalmorum versiculis potissimum uterentur, ut observant Academici Hispani in suo Diction. quibus præiverat Naudæus in Apol. illust. vir. artis magicæ postulat. cap. 14. Exstat opusculum de Incantationibus seu *Ensalmis* auctore Eman. de Valle de Moura Lusitano editum Eboræ ann. 1620.

ENSAPERDA, *Quoddam unguentum,* Papiæ.

° **ENSARIUS,** Ensium artifex. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Ensarius, faiseur d'espées.*

ENSATUS, *Ense armatus.* Joan. de Janua.

° **ENSAYALADUS,** Hispan. *Ensayalado,* Sago indutus. Vita S. Ignat. Loyolæ tom. 7. Jul. pag. 671. col. 1 : *Erant id temporis Ignatio socii tres... eodem panno vestiti... Quos propterea a panni similitudine Ensayalados vulgo, Hispanico vocabulo, appellabant.*

✱ **ENSCONTRUS.** Vide *Inscontrus.* [Fr.]

¶ **ENSEIGNAMENTUM,** Ratio, argumentum, probatio in litigiis, Gall. *Enseignement.* Chartular. Monasterii S. Quintini pag. 132 : *Poterit causam ostendere per Enseignamentum Scabinorum, quare ad illam non ierit submonitionem.* Statuta Lossensia cap. 2. n. 7. apud Johan. Mantelium Hist. Comitum Loss. part. 3. pag. 11 : *Item quand l'on a Enseignement contre quelconque de le devoir panner, etc.*

° Vel potius Judicium, sententia, maxime quæ per judices ædilitios profertur ; *Ensengnement,* in Lit. ann. 1346. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 144 : *Par sentence ou Ensengnement de eschevins de ladite ville de Bethune, etc.* Infra : *Par la sentence ou jugement desdiz eschevins.* Rursum ibid. *Sentence ou Ensengnement.*

¶ **ENSENIATOR,** Vexillifer equestris, ab Italo *Insegna,* Vexillum, Gall. *Enseigne, Guidon.* Chronicon Dominici de Gravina, apud Murator. tom. 12. col. 706 : *Quos* (equites) *quum Rex vidit, regratians Enseniatori, illos, datis armis et equis, acquisitoribus suis liberari mandavit.*

° **ENSENIUM,** Munus, donum, oblatio. Vide infra *Exenium venationis.*

° **ENSENNUM,** Merces, pretium, Gall. *Salaire.* Comput. ann. 1351. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 142. col. 1 : *Quibus* (præconibus) *dedi, factis dictis præconisationibus, pro Ensennis,... xx. den.*

° **ENSERATUS,** Cera imbutus. Comput. ann. 1334. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 87. col. 2 : *Item solvi Petro Duranti piperario de uno palmo telæ albæ Enseratæ, in qua plicavi arrestum regium nundinarum, etc.* Vide infra *Inseratus.*

ENSICIUM, *Occisio facta cum ense*, Ugutioni. Alia videtur apud nostros vocis *Encis* notio. Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 25 : *Rat est fame efforciée. Encis si est feme ençeinte, quant l'en la fiert, et elle meurt de l'enfant.* Vide ibi Notas nostras, [et supra *Encimum*.]

¶ **ENSIFERI**, Ordo militaris Livoniæ, de quo vide Lexicon Hofmanni.

ENSIGNE, Sanguine minuti, phlebotomati, Gallis, *Qui ont esté saignez*, vel ipsa sanguinis minutio. Statuta Ecclesiæ Leichefeldensis in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 244 : *Si Vicarius Ensigne fuerit, duas noctes solummodo quietis habebit, communionem non amittat. Et quod solum 4. Vicarii, videlicet* 2. *ex utraque parte chori quolibet mense solum Ensigne recipient in festis tam* 3. *quam* 9. *lectionum, duplicibus festis, diebus Dominicis et festis omnino exceptis : proviso tamen quod si aliquis vel aliqui de dictis Vicariis diebus Dominicis et festivis ex causa opportuna Ensigne recipiant, quod horis intersint Canonicis et Missis... sub pœna perdendi communiam diurnam.* Charta Gallica ann. 1282. in Hist. Monast. Deiparæ Suession. : *Et si volons... que toutes les Dames et les rendues qui aprés l'auleluie se saineront, aient leur Sainiez ainsi come en autre tams.*

* **ENSILUDIUM**, Ludicra cum ensibus decertatio. Contin. Chron. Estens. ad ann. 1364. apud Murator. tom. 15. Script. Ital col. 487 : *Dominus marchio fecit fieri Ensiludium in palatio suo.* In usu quoque fuit apud nostrates ejusmodi ludus. Lit. remiss. ann. 1426. in Reg. 173. Chartoph. reg. ch. 477 : *Le suppliant se feust transporté à ung lieu près de Bayeux, ouquel avoit grant nombre de gens assemblez pour ung jeu publique qui y estoit, c'est assavoir de l'espée à deux mains.* Aliæ ann. 1450. in Reg. 176. ch. 775 : *Le suppliant et pluseurs autres estant assemblez en nostre ville de Paris en l'ostel de la pie prés S. Gervais, pour aprandre à jouer et eulz ébatre du jeu de l'espée à deux mains soubz maistre Guillemet de Montroy, etc.* Neque aliud sonat vox *Escremie* in Lit. remiss. ann. 1395. ex Reg. 149. ch. 100 : *Lambelin qui tenoit une grosse, et ledit suppliant un badelaire commencierent à eulz esbatre et jouer du jeu de l'Escremie, et en getter l'un à l'autre.* Unde *Escremir*, in aliis ann. 1390. ex Reg. 138. ch. 150 : *Oudinet le Fevre, pauvre varlet feure tira un badelaire qu'il avoit, et en reculant commença à Escremir contre eux qui le suivoient,... en Escremissant, etc.* Chron. MS. Bertr. Guescl. :

> Car il savoit assez d'estour et d'Escremie.

Mirac. MSS. B. M. V. lib. 1 :

> Ele (la Vierge) set tant de l'Escremie,
> Que de tous cex m'Escremira,
> Et par tout me garandira.

* *Esmoucher*, eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1399. ex Reg. 154. ch. 595 : *Icellui Bery commenca à Esmouchier et deffendre de son coustel, et en soy Esmochant en bleça les aucuns.* Aliæ ann. 1403. in Reg. 158. ch. 329 : *Sacha icellui Frelon un petit coustel,... et s'en prist à Esmoucher et demener contre ledit Bourdois,... aussi que s'ils voulsissent jouer du boucier.* Unde etiam *Esquarmuncher*, in Lit. remiss. ann. 1380. ex Reg. 118. ch. 458 : *Lequel exposant... tira un coustel ou baselaire qu'il portoit à sa ceinture, et en féri ledit Besançon en soy Esquarmunchant.* Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120 : *Dimicare, Esquermir.* Vide *Scrama*.

✱ **ENSIPOTENS**, [Fortis, strenuus, qui ense valet. *Coripp.* 4. *Laud. Justin.* 368. Nec non ensipotens membrorum robore constans.]

* **ENSIS** A ESTOC, Cuspidatus. Arest. parlam. Paris. ann. 1268. in Reg. *Olim* fol. 56 : *Sufficienter inventum est quod dictus Boso dictum Ademarum percussit cum Ense a estoc in dextro latere propria manu, et de ipso ictu cecidit dictus Ademarus.* Cui opponi videtur ensis, qui *Batue* nuncupatur, in Lit. remiss. ann. 1385. ex Reg. 126. Chartoph. reg. ch. 188 : *Perrin Bonnot, qui avoit une Espée batue en sa main, de laquelle il avoit joué le jour dessusdit au jeu du bouclier.*

* ENSIS GARNITUS Vagina sua instructus. Charta ann. 1276. ex Tabul. archiep. Auxit. : *Et faciat dicto domino archiepiscopo unum Ensem garnitum trium solidorum Morlanorum in signum cognitionis, etc.*

* ENSIS JUSTITIÆ, Quem defert tortor. Lit. remiss. ann. 1453. in Reg. 182. Chartoph. reg. ch. 316 : *Pierre Regnault bourreau de la ville de S. Omer s'en ala vestir et quérir en la ville une grant espée, que les bourreaux dudit S. Omer ont accoustumé de porter, que on appelle communément l'Espée de justice.*

* ENSIS SEGOVIANUS, Qui et nude *Segovianus* dicitur, in Segovia Hispaniarum urbe fabrefactus. Acta Inquisit. Tolos. ad ann. 1244. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 441 : *Petrus Aura similiter jactabat se de morte ipsorum* (Inquisitorum) *dicendo, quod cum quodam Segoviano percusserat in eos.* Stat. synod. eccl. Carcass. ann. 1270. cap. 2. ex Cod. reg. 1613 : *Prohibemus insuper clericis universis quod Enses Segovianos, cultellos acutos, incongruos non defferant.*

¶ **ENSOINE**, in Litteris anni 1306. dicitur *Consuetudo quædam* apud Audomarenses olim in usu pro *Sonia* seu excusatione quam quis affert, quominus juri stare possit. Vide in *Sunnis*.

* **ENSUCARE**, a Provinciali *Ensuquar*, In caput ictus impingere, Gall. *Assommer ; Suq* Provincialibus, capitis vertex.. Inquisit. ann. 1268. ex schedis Pr. de Mazaugues : *Postea dixit quod audivit dici quod Petrus d'Arassa ; Ensucaverat Stephanum Gergola in dicto territorio.* Infra : *Ensucavit quemdam pastorem.* Rursum : *Vidit eum Ensucatum.*

¶ **ENTA**, f. *Manerum* seu Domus, ubi quis *est* seu habitat. Chartul. S. Vincentii Cenoman. fol. 14: *Idem quoque Odo dedit nobis olcam ad Entam Godefridi sitam, pro excambio illius terre, que erat juxta cimiterium.* Vide *Ens*.

¶ **ENTALLIATUS**, Incisus, Gall. *Entaillé*. Concil. Vallis-Oletan. anni 1323. inter Hispan. tom. 3. pag. 571 : *Jubemus itaque, ut nullus conjugatus comam aut barbam nutriat, deauratos aut Entalliatos sotulares. tunicam cordatam, cappas, vestes virgatas vel partitas portare... præsumat.*

* Unde nostris *Entailleur*, Cælator, *Ciseleur, Graveur*. Lit. remiss. ann. 1379. in Reg. 115. Chartoph. reg. ch. 199 : *Tassin Croiz, Hanequin Godefroy et Jehan Duffle Entailleurs d'images, etc.* Aliæ ann. 1481. in Reg. 209. ch. 185 : *Jacques Hacq poure homme Entailleur de ymages demourant en nostre ville d'Amiens, etc.*

¶ **ENTALUM** *vel Entali est alumen scissum*, Rocho *le Baillif* in Diction. Spagyrico.

* **ENTARE**, Inserere, Gall. *Enter*. Stat. Avellæ ann. 1496. cap. 47. ex Cod. reg. 4624 : *Persona quæ in aliena sorte.... arbores parvas alevatas, ibidem Entatas vel non Entatas, nundum tamen fructiferas... inciserit, erradicaverit, vel ceperit, etc.* Hinc *Anthaisons*, Juniores arbores recens insitæ appellantur, in Lit. remiss. ann. 1448. ex Reg. 179. Chartoph. reg. ch. 287 : *Le suppliant apperceut la chievre qui broustoit ses antes ; que sa chievre avoit mengié et destruit ses Anthaisons. Enthe* vero, pro Meatus, incile, canaliculus, in Lit. remiss. ann. 1391. ex Reg. 140. ch. 281 : *Icellui munier fist un faulz conduit, appellé une fausse Enthe oudit moulin, par lequel conduit pouoit cheoir occultement blé ou farine, senz ce que aucun s'en apperceust.* Vide infra *Entus*.

¶ **ENTASSATOR**, Qui messem congerit et in struem ordinat, a Gallico *Entasser*, In struem componere. Charta Nicolai Abbat. Corbeiensis ann. 1158. ex Tabulario ejusdem Monasterii : *Dicens esse sui juris instante tempore Augusti mensis se positurum in campis nostris secatores segetum, carrucatores frugum decimarumque in horreo nostro, Entassatorem garbarum, batatores bladi, etc.*

** **ENTCERA**, ENTECRU, pro *Integro*, in Tradit. Sangallens. ann. 745. ap. Neugart. Cod. Diplom. Aleman. num. 14. et 15.

¶ **ENTELLINUS**, Idem, ut videtur, quod Cæstus, seu Arma quibus pugiles pugnare consueverant. Ratherius in Apologetico, tom. 2. Spicilegii Acher. pag. 232: *Qui pugnis vel potius cestibus, ut hæc ita pro Virgilianis dictum sit Entellinis, in gremio Ecclesiæ inter se dimicantes.* [** Vide Æneid. lib. 5. vers. 443. sqq.]

ENTELMA, ENTILMA, Præceptum, mandatum, a Græco ἐντέλλομαι, *Mando*, ἔνταλμα apud Georg. Acropolit. cap. 68. Glossæ Nomicæ MSS. Reg. Cod. 396: Μανδᾶτον, ἔντελμα. Leo Ost. lib. 1. cap. 51 : *Hic Symbaticus cum esset Imperialis Protospatarius... Entilma fecit prædicto Abbati de Monasterio S. Sophiæ, etc.* Regestum Petri Diaconi apud Angelum a Nuce : *Ego Symbatico Entilma facio tibi Regem Prando.* Et infra : *Videntes et cognoscentes nostram Entilmam.* In altero Præcepto ibidem : *Entelma facta a Joamatio Imperiali Protospathario et stratigo Langobardiæ, etc.* Perperam *Entolina* habetur apud Luithprandum, pro *Entelma*. Vide Ughellum tom. 8. pag. 68. et Notas ad Cinnamum pag. 475.

¶ **ENTENADUS** FILIUS, Idem qui Privignus, Gall. *Beau-fils*. Hisp. *Andado* vel *Alnado*. Vide locum in *Viduitas*.

¶ **ENTENNA**, *Insecta*. Gloss. in Amalthea.

¶ **ENTERIA**, *Intestina*, ut lego, apud Jo. de Janua. Rectius *Entera*, ab ἔντερον, in Amalthea.

¶ **ENTERRAMENTUM**, Gall. *Enterrement*, Humatio, sepultura. Ludicra provisio Cardinalatus relata superius in *Abbas Conardorum : Tua talis qualis vita et sancta reputatio cum bonis servitiis, Enterramentis ac obsequiis, quæ olim nobis et cathedræ nostræ perforatæ fecisti, etc.* Alludit Scriptor parum gravis ad hæc Gallica verba, *Service, Enterrement, Obseques*, quæ totidem munia sunt defunctis debita, inde ridiculi arrepta causa, quod nostrum Gallicum *Service* perinde significet feralia defunctis et obsequia vivis præstita.

ENTHECA, ENTHICA, INTHICA, Reconditorium, ex Græco ἐνθήκη. Glossarium MS. Ecclesiæ Parisiensis : *Enticam Græco nomine repositam rei copiosæ substantiam appellamus.* [** Ex Isidor. Ori-

gin. lib. 15. cap. 5. sect. 8.] Glossæ Sax. Ælfrici: *Entheca, suppellex*, in-ed-clise, [** Bosworth. in-eddisc] vel in-orf. Glossæ Audomarenses: *Encheca, Repositorium, vel servatorium, sive pecunia, vel opes. Memoriæ Entheca*, apud Placiadem Fulgentium in Biblioth. Labbei tom. 1. pag. 668. Glossæ aliæ MSS.: *Entheca, pecunia commerciis destinata*. Glossæ veteres: *Merces*, ἐνθήκη. Ita *Entheca* promiscue pro pecunia deposita ad quosvis usus, et thesauro, usurpatur. S. Augustinus in Serm. de Diversis 49. cap. 4: *Enthecam nobis habere non licet, non enim est Episcopi servare aurum*. Cassianus lib. 4. de Cœnob. Institut. cap. 14: *Cumque totam Enthecam Cœnobii suam credat esse substantiam, etc*. Anastasius Bibl. in Versione Vitæ S. Joannis Eleemosyn. a Leontio scriptæ num. 14: *Emit Enthecam, et misit in navem*. Num. 55: *Erat autem summa multa Enthecarum suarum: habebant enim tantum vestimenta, et argentum, et alias res altiores, ut computaretur pondus... Centenariorum* 30. [*Entheca cordis*, in Miraculis S. Gibriani, Maii tom. 7. pag. 620. col. 1.] [** Germ. *Schrein des Herzens*. Vide *Armariolum*.] Apud JC. ἐνθήκην, fundum, seu fundi instructum significare observat Salmasius lib. de Modo usurar. pag. 24. 25. Vide Senatorem lib. 2. Epist. 4. Apuleium, Jurisconsultos, etc. [** Pro mantica, hippoperis occurrit in Ruodlieb. fr. 1. vers. 19:

> Nullus et hunc alius sequitur, nisi scutifer unus,
> Qui vehat Enthecam rebus variis oneratam.

Vide ibid. fr. 3. vers. 561. fr. 9. vers. 37. et Murator. Antiq. Ital. tom. 2. col. 885. et 1198.]

ENTHICA, pro *Entheca* haberi in leg. 12. Cod. Th. de Operibus public. (15, 1.) observarunt alii.

INTHICA, in Regula Magistri cap. 27. extremo.

ENTHICA, ibidem cap. 93.

ENDICA, vox etiam Italica. Vita B. Luchesii Tertiarii num. 2: *Frumenta ejus et blada singula observabat, Endicas, ut vulgo dicitur, faciens, etc*.

ENTHECARIUS, *Negotiator*, Ugutioni.

ENTHECARE, In horrea recondere, apud Fulgentium lib. 1. Mythol.

ENTHECA. Eadmerus de Æde sacra Cantuariensi: *Venerabilis Odo corpus B. Wilfridi... in editiori Entheca, ut ipsemet scribit, hoc est in majori altari, quod in Orientali Presbyterii parte parieti contiguum de impolitis lapidibus et cæmento extructum erat, digniter* collocaverat. [Vide *Decussare*.]

⁎ **ENTHECATUS**. [Repositus in theca. Translate. *Fulgent. Mythol*. 1. Quicquid Helicon verbalibus horreis *Anthecatum* possederat.]

** **ENTHRONISTICUM**. Vide in *Thronus*.

ENTILMA. Vide *Entelma*.

⁎ **ENTHYMESIS**. [Animatio, animæ infusio: item cogitatio, inventum. *Tertull. advers. Valentin*. 9. *extr*. Totam enthymesin, id est animationem cum passione, quæ insuper acciderat, exposuit. Adde *advers. Hæretic*. 7.]

ENTOLIN. Luithprandus in Legatione: *Cum Entolin, id est præceptum... non haberent*. ex Gr. ἐντολήν. Glossæ Gr. Lat.: Ἐντολή, *Commissum, Mandatum*. Hinc ἐντολικάριοι. Mandatarii, in Concilio Ephesino pag. 302. edit. 1618. Vide *Entelma*.

ENTOMA, Insectum, quasi ἔντομα. Vita S. Senorinæ Virg. num. 4. de Ranis: *Tunc Senorina garrulas animalium molestorum voces consopire disponens, ne in cæterum perstreperent, imperavit: quod evenit; nam ulterius nullum hujus generis in termino illo conspectatur Entoma*.

° **ENTONADE**, Infundibulum. Vide infra *Plenaderium*.

¶ **ENTONARE**, Hisp. *Entonar*, Gall. *Entoner*, Præcinere, aliis in cantando præire. Statuta Petri Episc. Helen. ann. 1375. inter Concil. Hisp. tom. 3. pag. 607. col. 2: *Cantor chori dictæ Ecclesiæ Helenensis, qui omnibus horis diurnis et nocturnis habet esse in dicta Ecclesia pro Entonando et incipiendo ipsis horis*. Vide *Intonare*.

° **ENTORCA**, ENTORCHA, Cereus intortus, tæda, Gall. *Torche*. Comput. ann. 1372. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 320. col. 1: *Item solvi Bertrando Aujacii speciatori Nemausi, pro iiij. Entorcis sive brandonibus habitis ab eodem, ponderantibus xx. libras, vj. grossos, medium, pro libra; quæ Entorchæ erant necessariæ dominis consulibus Nemausi, etc*. Vide supra *Antorca* et mox *Entorticium*.

¶ **ENTORIDIA**, ἐν τῷ μεταξύ, *Interea*. Gloss. Lat. Gr. Sangerman. Janus in Supplemento Antiquarii legit *Interidea*. Puto legend. *Inter id, ea*, divisis vocibus, hoc est, *Interid* vel *Interea*.

° Castigat. in utrumque Glossar. Leg.: *Endoteridea*, pro *Interidea*. Vide Meurs. lib. 1. Exercit. crit. pag. 69.

° **ENTORTICIUM**, ut supra *Entorca*. Stat. Confrat. S. Affrod. ann. 1393. in Reg. 145. Chartoph. reg. ch. 313. *Accendant et illuminent dicta Entorticia et dictos cereos*. Vide *Entortitius*.

¶ **ENTORTITIUS**, Fax, tæda, Gall. *Torche*. Testamentum Mascaronæ Comitis Ruthen. ann. 1291. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 551: *Damus dictæ Ecclesiæ unum Entortitium quatuor librarum semel*. Charta ann. 1380. ex Archivo S. Victoris Massil. armar. Ruthen. num. 15: *Sacrista S. Genesii tenetur annis singulis in Natale Domini Dare domino Priori unum Entortitium quatuor librarum ceræ factum et operatum sine fraude*. Statuta MSS. ejusd. S. Victoris ann. 1405. et seq.: *Dicta Monialis solvat unum Entortitium duarum librarum*. Vide *Tortisius*.

° **ENTRAPELIA**, perperam pro *Eutrapelia*, εὐτραπελία, apud Alan. in Dial. super deplorat. Gall. calamitatis pag. 456.

¶ **ENTRATA**, Vox Italica, Gall. *Entrée*. Introitus, ingressio. Memoriale Potestatum Regiensium apud Murator. tom. 8. col. 1175: *Dixit Capitaneus dicti domini Marchionis, quod intrare volebat, et si dictus Capitaneus volebat sibi dare Intratam... et habito consilio respondit, quod sibi daret Entratam, sed non libenter*.

° Charta ann. 1217. tom. 1. Probat. Hist. geneal. domus reg. Portugal. pag. 39: *Casalia ipsa... concedimus... cum omnibus suis Entratis et cum omnibus suis foris, quæ in eis ad jus nostrum spectant*. Chron. Bergom. ad ann. 1406. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 927: *Et venit, et fecit Entratam super uno equo rubeo, valoris, ut dicitur, circa florenorum vj*. Vide *Intrata* 1.

¶ ENTRATA, Jus, ut opinor, aliquo intrandi et ibidem hospitandi. Charta Senioris Galisdosani æra 1124. apud Stephanotium tom. 1. Antiquit. Vascon. MSS. pag. 667: *Dono B. Petro Generensi Ecclesiam S. Juliani de Serve cum terris et aliis ad dictam casam pertinentibus, ut sedeat meliorata illa casa, et fabricent jam dictam Ecclesiam, et habeantur ibi Clerici qui cantent in illa Ecclesia die quotidie, et ego, vel filii mei, et posteritas mea per secula cuncta, et habeamus ibi Entrata et exitas, et servitium et bona amore, et nos quod amparemus eam similiter de totas gentes*. Vide *Gistum* et *Procuratio*.

ENTREGA, In integrum restitutio, vox Hispanica, occurrit in Observantiis Regni Aragon. lib. 5. tit. de Fidejussorib. § 32.

° *Entreget* nostris, idem quod vulgo *Jeu de passepasse, tour d'adresse*, Præstigiæ. Lit. remiss. ann. 1408. in Reg. 163. Chartoph. reg. ch. 127: *Le suppliant et Marques par esbatement prindrent des festuz et les mistrent sur le plat d'un coustel mouillié de leurs salives, en feignant qu'ilz savoient bien jouer d'Entreget*. Mirac. Mss. B. M. V. lib. 1:

> En la vile un Juis avoit,
> Ki tant d'engieng et d'art savoit,
> D'Entreget et d'enfantement,
> De barat et d'encantement, etc.

Entrejetterie, eadem notione, apud Guignevil. in Peregr. humani gener. MS.:

> Gieus de tables et d'eschequiers,
> De boulles et de merelliers,
> De dés et d'Entrejetterie,
> Et de mainte autre muserie.

° **ENTREMAILLUM**, Retis species. Gall. *Tramail*. Pactum ann. 1303: *Possint piscare cum copis, et tempore Quadragesimali cum filatis et aliis ingeniis quibuscumque, Entremaillo duntaxat excepto*. Vide *Tramallum*.

° **ENTREMULA**, Viscera, exta, Gall. *Fressure*, sic dicta quod tremula sint. Homag. præstitum Aymer. vicecom. Narbon. ann. 1273. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. col. 59: *Tenetis pro ipsa vicaria... usaticum carnis de bocairia et Entremulas bocairiæ, videlicet de qualibet tabula carnes qualibet septimana, una vice, ad opus avium, et qualibet die sabbati de qualibet tabula unam Entremulam*.

° **ENTREMUTIA**, ENTREMUYA, Infundibulum molendini, nostris alias *Entremuye*, nunc *Trémie*. Pactum inter abbat. et consul. Aureliaci ann. 1350. in Reg. 78. Chartoph. reg. ch. 246: *Item quod bladum ponderatum, quod fuerit ingranatum, non levabunt de Entremutia, in qua projectum fuerit, etc*. Aliud inter Arn. de Villa-nova et homines de Trans. ann. 1283: *Postquam posuerint dicti homines bladum suum in Entremuya, quod monerius non possit removere dictum bladum de dicta Entremuya*. Lit. remiss. ann. 1478. in Reg. 201. ch. 195: *Le suppliant geta le blé dedens le molage du molin, et puis descendit de ladite Entremuye, etc*. Id est, de loco ubi est infundibulum. Vide *Tremuia*.

¶ **ENTRENIER**, forte pro *Entremets*, saltem eadem notione, scil. Medium prandii ferculum. Charta Petri Abb. de Talmundo ann. 1366. de Aquariatu: *Item tenebitur dictus Aquarius dare et ministrare dictis Religiosis, in quatuor festis principalibus... totum generale duntaxat, et Abbas tenebitur facere Entrenier et pictantiam, et ulterius pictantiam in cœna*.

° **ENTUS**, Insitum, Gall. *Ento*. Stat. Astæ pag. 9. v°: *Et teneatur nudo sacramento inquirere et capere lignamina virida et sicca vinearum, et omnia scalvamina et plantas et Entos arborum, etc*. Vide supra *Entare*.

° **ENVANARE**, ab Hispan. *Envainar*, In vaginam mittere: unde metaphorice pro Fossatis aliisve propugnaculis locum includere, munire. Comput. Ms. senescal. Bellicadri ann. 1360: *Dominus*

Guiraudus Amici miles dom. Ruppefortis capitaneus electus ad custodiam turris capitis pontis Avinionensis, qui de ordinatione senescalli Bellicadri, seu ejus locumtenentis, et consilii ejus, præ timore inimicorum, qui tunc occupaverant locum S. Spiritus, fecit Envanare seu bolcrestare turrim prædictam, etc. Vide infra *Invannare.*

¶ **ENUBILARE,** Nubes seu tenebras dissipare, illuminare. Occurrit apud Tertull. adver. Marc. lib. 4. cap. 36. Apolog. cap. 35. de Anima cap. 3. Quiricum Episc. in Epistola ad Tajonem inter Concil. Hisp. tom. 2. pag. 532. Mabillonium Liturg. Gall. pag. 444. etc. Hinc

¶ ENUBILATUS, *Illustratus*, apud S. Paulinum Carm. ad Cytherium versu 667.

¶ **ENUCLEANTER,** pro *Enucleate*, Clare, dixit Anastasius in Vita S. Hadriani Papæ, apud Murator. tom. 3. pag. 179. col. 2.

° **ENUCLEARE,** Crescere. Acta S. Cassiani tom. 3. Aug. pag. 29. col. 2: *Ex eadem hora tam de finitimis quam de longinquis regionibus, Regis æterni magnus atque mirabilis Enucleavit affectus.*

° **ENVERNISSARE,** a Gallico *Vernisser*, Glutinoso liquore linire. Comput. ann. 1362. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 257. col. 1: *Solvit magistro Bernardo pictori, qui depinxit astam dicti penoni et eandem Envernissavit, pro toto ij. gross. iiij. den.*

ENULESTIO, ENULESTINIUM, πλμὸς ὀσπρίων, in Gloss. Gr. Lat. [Janus in Supplem. Antiquarii pro *Enulestium* habet *Enulestum*, ὄσπριον Græcis est legumen.]

° Castigat. in utrumque Glossar. Cod. Sangerm. habet nude *Evulsio*. Vulc. emendat, *Leguminum evulsio:* at regius habet *Evulsitium*.

¶ **ENULUM,** *Caldarium*. Gloss. Isid. Festus habet *Ænulum:* quod est quasi *Ahenulum* diminutivum *Aheni*.

¶ **ENULUS,** νεβρός, *Hinnulus*. Supplem. Antiquarii. Gloss. Lat. Gr. Sangerman.: *Enulon*, νεβρόν.

✱ **ENUNDINO.** [Mercari. *Tertull. Idolol.* 9. Spiritum Sanctum *Enundinare*.]

✱ **ENUO.** [Abnuo. Gloss. Philox.]

¶ **ENUR,** *est Fumus aquæ occultus, ex quo lapides generantur*. Roch. *le Baillif* in Diction. Spagyr.

¶ **ENUSQUAM,** εἴ που, Sicubi, in Glossis Sangerm. Lat. Græc.

¶ **ENXENIUM,** Munus, donum. Appendix ad Vitam S. Humilitatis, Maii tom. 7. pag. 831: *Qui die noctuque mihi dant confortamenta et de suis divitiis Enxenia.* Vide *Exenium*.

° **ENZENGAT,** Frusta mali aurei saccharo condita, Gall. *Orangeat*. Comput. ann. 1357. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 193. col. 1: *Solvit eidem pro... viij. onciis confimentorum, videlicet drageya perlata, Enzengat et manu Christi, etc.*

¶ **ENZENIUM,** ut *Enxenium*. Acta S. Franciscæ Rom. Martii tom. 2. pag. 113: ° *Enzenia nobis portastis, ut nos ex eis consolaretis.*

° **ENZES,** Aucupii species. Constit. Mss. Alfonsi II. reg. Aragon. ann. 1333: *Quod nullus audeat capere columbos alienos ab Enzes, simbells, ne fillats, vel alio modo.*

¶ **ENZIA,** ENZIACUS. Vita S. Hugonis Monachi Æduensis, sæc. 5. Benedict. pag. 98: *Enziacus namque quasi Laudabilis seu Laudativus dici potest. Enzia quoque Argolice, Laudes latialiter nuncupatur.* Origo fortassis Græcum Αἴνεσις, Laus, vel ut legitur apud Callimachum αἰνεσίη.

¶ **EOBLAGIÆ.** Capitul. Aquisgran. 817. ad calcem Chronici Casin. Angeli de Nuce art. 59: *Ut Eoblagiæ Fratribus a Presbyteris in refectorio dentur.* Lege et vide *Eulogiæ*.

EODORBRYCE, vox Saxonica, sepis fractio: ab Eodor, sepes, et Bryce, fractio: occurrit in Legibus Aluredi Regis Westsaxiæ cap. 45. editionis Saxonicæ 36.

EOLOGIA. Formula Andegavensis 2: *Quia conjunxerunt mihi culpas et meas magis necligentias pro furta quid fieri, unde ego in turmentis fui, et Eologias feci, et morte periculum ex hoc incurrere debui, etc.* [Idem videntur quod *Eulogiæ*, Munus debitum, coactum.] [° Idem videtur quod *Elogium*. Vide in hac voce.] [°° *Eologia* pro *Eulogia* in Vita S. Galli ap. Pertz. Script. tom. 2. pag. 12. lin. 11. et pag. 17. lin. 3.]

¶ **EOLUS,** Αἰόλος, Varius. Gloss. Lat. Græc.

✱ **EOPSE.** [Eo ipso. *Plaut. Curc.* 4. 3. 6.]

EORLA, et EORL, Comes, Dux, Consul, Anglo-Saxonibus, vox Danica, ut quidam volunt: quod in dubium vocat Somnerus in Glossario Saxonico. Certe *Jarl*, Danis priscis, Barones appellari observat Wormius. Ethelwerdus lib. 4. cap. 3: *Consules ruunt, quos illi Eorlas solent nominare.*

¶ **EOUS,** Cœlestis, a Græco ἑῷος. Jacobus Cardin. de Canonizatione S. Petri Cælestini, Maii tom. 4. pag. 482:

> . . . Moresque senex complexus Eoos,
> Prosequitur.

Eoa munera, id est, ab Oriente allata in Hymno Epiphaniæ.

EPACARE, Pacare, Gallis *Appaiser*. Baldricus lib. 1. Chron. Camerac. cap. 93: *Walterum multa mercede donabat, plus pollicitus, si quovis modo tantæ pestis molimina Epacaret.*

EPACTA. Papias: *Epactas Latini vocant adjectiones annuas, lunaresque per undenarium numerum usque ad tricenarium in se revolventes, quas ideo adjiciunt, ut lunaris emensio rationem solis sequatur. Luna enim juxta cursum suum* 28. *dies* [29. dies cum dimidio] *lucere dignoscitur, et fiunt in anno lunares dies* 354. *remanentque ad cursum solarem dies* 11. *quos adimunt: absque iis enim non invenies lunam, quota sit in quolibet anno, mense, vel die. Istæ Epactæ semper* 11. *Kl. April. inveniuntur, quo quota fuerit luna, tota erit Epacta eodem anno: continentur enim Epactæ circulo decemnovennali.* Vide Dionysium Exiguum de Ratione Paschæ, Isidorum [°° in Origin. lib. 6. cap. 18. sect. 29. quem exscripsit Papias], et Compotistas: præterea ex neotericis Scaligerum lib. 7. de Emend. temp. Gassendum de Calend. Rom. etc. [et supra vocem *Annus*, pag. 293.]

¶ EPACTA MAJOR, et *Epacta minor*. Charta Umberti Episc. Gratianop. ann. 1012. apud Mabill. lib. 6. de Re Diplom. 581: *Facta est Charta hujusmodi an. ab Incarn. Dom.* MXII. *fer.* V. *luna* XXV. *Indict.* X. *Epacta majore* III. *minore* XXV. *concurrente* III. *cyclo decemnovenali* VI. Cum tot sint *Epactæ majores* quot *Concurrentes*, quos suo loco diximus esse *Epactas* solis, patet *Epactas majores* et solares non distingui; *Minores* vero *Epactæ* eædem sunt quæ lunares. Vide *Concurrentes* et vocem *Annus* pag. 294.

EPACTIO, vel APACTIO, in Tabular. S. Dionys. Lemovic. Chart. 5. Pactum. Vide *Apactare*.

EPADIRE, *Dicere, manifestare*, Ugutioni. [Papias MS. Bituric.: *Epadiam, Dicam, Manifestem ?*]

EPANAGNOSTICON, ut ait Anastasius Bibliothec. ad Synodum VIII. *dicitur Scriptum quod palam legitur.*

¶ **EPANALEPSIS,** Ἐπανάληψις, Repetitio. Ordericus Vitalis in Historia Eccles. apud Duchesnium Scriptor. Norman. pag. 716: *Materiam scribendi nuper ab Uticensi Ecclesia cœpi, sed ampla terrarum regna velut in ecstasim raptus prospexi, longe lateque oratione volitavi, et per plura perlustrans longissimam Epanalepsin protelavi.*

EPANLEUM, *Ascensio tortuosa*, Papiæ. [Vide *Epauleum*.]

¶ **EPANOCLISTUS,** Superne clausus, ab ἐπάνω, Supra, et κλειστός, Clausus. Anastasius in Hormisda: *Regnum de auro purissimo Epanoclistum cum catenulis suis, habens in medio crucem auream.*

✱ **EPAPHÆRESIS,** Apud Græcos est ablatio, detractio. [Transfertur ad tonsionem barbæ. *Martial.* 8. 52. Expingitque cutem, facitque longam Detonsis *Epaphæresin* capillis.]

° **EPAR,** RIS, *Fosse*, in Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120.

° **EPARGUS,** a Græco ἔπαρχος, Præfectus. Instruct. Pisan. legat. ad Alex. imper. CP. ann. 1199. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 1492: *Præterea studeant legati quod omnia pro Pisana civitate data, sint libera, nec aliquo modo supponantur, vel subjaceant Eparco et vestario.* [°° Ap. Liutpr. Antap. lib. 3. cap. 26.] Vide *Epartus*.

EPARTUS, *Perfectus*. Papias. [Legendum *Eparchus* a Græco ἔπαρχος, *Præfectus*. MS. Bituric. habet *Eparcus*.]

EPATULA, *Aqua*. Papias. [°° Glossar. in Cod. reg. 7644: *Epatula, patula aqua*.]

¶ **EPAVA** APUM, in Statutis S. Claudii pag. 73. dicitur de apibus perditis et a nemine repetitis, Gall. *Epave d'abeilles*. Generatim *Epave* vel *Espave*. Practicis nostris dicitur de animalibus errantibus, quorum verus ignoratur dominus, quæque proinde fiunt Dominorum ad quos pertinent hujusmodi jura caduca. Vide D. *de Lauriere* in Glossario Juris Gallici et infra *Espava*.

¶ **EPAULEUM,** *Ascensio tortuosa*. Glossar. Sangerman. num. 501. Unde illud, dicat qui potest. Certe aliud omnino est ἔπαυλιον, quod Græcis est Villa, vel ἐπαυλία, quod est dies secundus a nuptiis, quo muneribus donantur sponsus et sponsa.

° **EPDOMADA,** pro *Hebdomada*. Charta G. comit. Fores. ann. 1219. ex Tabul. S. Th. in Fores.: *Conventui sanctimonialium dedi et concessi mera et bona voluntate in una Epdomada unam quartam salis in foro Montisbrisonis; et hanc quartam debet reddere qualibet septimana ille, qui pro me tenebit mensuram salis.* Hinc

° **EPDOMEDARIUS,** pro *Hebdomadarius*. Testam. Petri de S. Ylario ann. 1177. ex Bibl. reg. cot. 17: *Capellanno de Luirano dimitto . . . . duos superpellicios et unam flaciatam et unum frœnum, quæ habet Petrus Epdomedarius in pignore.* Ubi nomen proprium, non officii, esse existimo.

°° **EPELEMTICA** PASSIO, pro *Epileptica*, in Hincmar. Remens. Annal. ad ann. 866. ap. Pertz. tom. 1. Scriptor. pag. 472. lin. 37. Vide *Epilempticus*, in *Epilepticus*.

¶ **EPENDETON.** Vide *Epidecen*.

¶ **EPENDIX,** pro *Appendix*, in Chartario Eccl. Auxitanæ cap. 55.

¶ **EPENDYTES.** Vide *Epidecen*.

¶ **EPERBOLIRE,** Ebullire. Vita S. Moduennæ, Julii tom. 2. pag. 303: *Vident*

fluvii verticem contra se statim intumescere et Eperbolire.

° **EPERDICA**, vel EPERDITA. Charta Theob. episc. Ambian. ex Cod. reg. 4184. fol. 14. r° : *Quadriga quæ vendit ferrum, de centum Eperdicis debet unam.*

° **EPERLECHA**, Præstationis vel servitii species, idem f. quod *Escaeta*. Charta ann. 1236. in Chartul. Raym. VII. comit. Tolos. pag. 264 : *Confirmantes furna et molendina, aquas, aquarum decursus prædictis dominis Cadarossæ, et Eperlechas in eorum hominibus.*

EPHALMATORES, apud Jul. Firmicum lib. 8. Mathes. cap. 8. sic dicti quod saltu corpora ejacularentur, a Græco ἔφαλμα. Vide Manilium lib. 5.

∗ **EPHEBATUS**. [*Ephebus* factus. *Varr.* apud *Non.* 2. 552. *Ephebatum* mulieravit. Al. leg. *ephebitum.*]

EPHEBIA. Ἐφηβία, *prima pars adolescentiæ*, Papiæ, *vel juvenum eminens pulchritudo, vel collectio Epheborum.* Alexander :

Quo prostant pueri, locus est Ephebia dictus.

Machab. lib. 2. cap. 4. v. 9 : *Super hoc promittebat et alia centum quinquaginta, si potestati ejus concederetur gymnasium et Ephebiam sibi constituere.* Ubi *Ephebia* locus est ubi prostituebantur Ephebi : seu ut est in Mammotrecto, *Prostitutio, vel prostibulum puerorum.* Brocardus in Descript. T. S. lib. 2. cap. 2. Edit. Venetæ 1513 : *Loco lupanarium plerumque in urbibus constituunt Effebias.* Gloss. Isid. : *Ephebion, locus constuprationis puerorum imberbium. Virorum lupanaria*, in Constit. Valentiniani tit. 5. Collat. Legis Mosaïcæ. Vide *Feminare, Molles.*

∗ **EPHEBICUS**. [Ad ephebum pertinens, puerilis. *Apul.* 10. *Met.* Adest luculentus puer nudus, nisi quod *Ephebica* clamyda sinistrum tegebat humerum.]

EPHETA, vox Hebraïca, i. *Adaperire*, quam in Baptismi ritu ac orationibus admittit Ecclesia, impie vero irridet Calvinus ac fœde conspuit, cum eam osculentur Patres Ambrosius, Augustinus, cæterique Scriptores, utpote profectam a facto Servatoris, qui cæci mutique aures et linguam obliniit sputo.

¶ **EPHIBATA**. Vide *Epibata*.

° **EPHIBATI**, *Laici*, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7641. Vide *Epibata*.

¶ **EPHICERNA** et EPICERNA, *Anathema*. Papias. Ab ἐπικήρος, Proscriptus, diris vel letho devotus.

¶ **EPHIPHANIA** pro *Epiphania* constanter scribitur in Lectionario Gallicano, itemque in Missali Gothico, mendose quidem, sed veteri more, ut observat Mabillon. Liturg. Gall. pag. 117. Vide *Epiphania*.

EPHOLÆ, pro *Epulæ*, in leg. 20. Cod. Th. de Paganis. (16, 10.) Vide Conjecturas Jac. Gotofredi.

¶ **EPHORICA** DIGNITAS, in Compendiosa beneficiorum expositione fol. 37. est Dignitas illa Magistratuum, quos Ephoros vocabant Lacedæmones.

EPHOT, vel EPHOD, Amictus, vestis Sacerdotalis. Exstat in Missa veteri ab Illyrico edita Oratio *ad induendum Ephot vel amictum.* Eucherius Lugdun. : *Ephod, vestis Sacerdotalis, quæ superindumentum, vel superhumerale appellatur. Est autem velut in caracallæ modum, sed sine cucullo, etc.* Vide interpretes Biblior. ubi hæc vox Hebraïca non semel reperitur.

¶ **EPIASTER**, Alveus, Gall. *Ruche*, ab *apis*, ut conjecto, dictus : quare f. leg. *Apiaster.* Ebirhardus in Summaria Traditionum vett. Fuldens. cap. 4. apud Schannattum pag. 299 : *Ratboto de Wormazfeld tradidit S. Bonifacio omnem elaboratum suum, hoc est porcos* LX. *vaccas* VI. *oves* XII. *Epiastros.* XL. Vide *Apiastrum*.

¶ **EPIBATA**, *Inscensor*, in Barthii Glossario ex Guiberti Hist. Palæst. *Institor*, Mabillonio ex Vita S. Hugonis Monachi inter Acta SS. Benedict. sæc. 5. pag. 97. ubi sic habetur : *Cui* (Bernoni sancto Abbati) . . . *Hugo per omnia fidissimus adjutor exsistens, qui creditum sibi talentum a Domino, ut Epibata sagacissimus, amplificare studebat.* Fridegodus in Vita S. Wilfridi Episc. cap. 17 :

Frugiferis gravida gaudebant horrea glebis,
Epibatæ faciles ausu sprevere latrones.

Epibatæ, Gr. Ἐπιβάται, proprie dicuntur Milites classiarii, vel qui nave conducta utuntur ; metaphorice vero Laici qui conscenderunt Ecclesiæ navim, cujus proretæ, naucleri, nautæ sunt Clerici. Gloss. Isid. : *Epibatæ, Laici.* Joan. de Janua : *Epybata, Laicus vel superveniens. Hic nihil habet negotii in navi ; sed naulo dato in alias terras transire disponit.* Hinc emendo Canones Hibernos apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 10. ubi : *Antiqui decrevere Sancti, ut Episcopus pro capitalibus peccatis* XXIIII. *annis pœniteat, Presbyter* XII. *Diaconus* VII. *Sic Virgo Lectorque et Religiosus, Ebibatus autem* III. melius enim *Epibatus* legeretur, ut satis patet. Vide Lexicon Militare Caroli de Aquino.

¶ **EPIBATEGI**, ἐπιβατηγοί, Naves vectoriæ. Memorantur leg. 1. § 12. D. de exerc. act. (14, 1.)

¶ **EPICÆDIUM**, vel EPICEDIUM, Carmen ad laudem defuncti decantatum. Placidus Diac. in Supplem. Virorum Illustr. Casin. cap. 8. de Angelo : *Scripsit . . . . carmen heroicum de ineffabili Jesu Nomine . . . Epicædium in mortem Domini De Jesu beneficiis in homines, etc.* ἐπικήδειον, cadavere nondum sepulto, ἐπιτάφιον, completa sepultura, θρῆνος, nullo tempore statuto, solebat decantari.

EPICAUSTORIUM, in Glossis MSS. est : *Eminentior locus in ædificio ad speculandum, vel solarium puellare ;* apud Joan. de Janua, *Instrumentum quod fit super ignem causa emittendi fumum. Item est locus unguentorum ubi se ungebant ad ignem, vel ubi unguenta fiebant ad ignem, vel denique locus discernendi causas ; et in qualibet harum significationum accipitur in Passione S. Thomæ.* Locus habetur apud Ordericum Vitalem lib. 2. pag. 412 : *Ecce januas hic disponam et ad ortum solis ingressum ; primo Proaulam, secundo Salutatorium, in tertio Consistorium, in quarto Tricorium, in quinto zetas hyemales, in sexto zetas æstivales, in septimo Epicaustorium, et triclinia acubitalia, etc.* Papiæ etiam, *Epicaustorium*, est *locus unguentorum.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. MS. : *Epicaustrum, stri, Epicausteres, cheminée, ou le lieu des ontguemans, ou le lieu de discernales causes.* Hist. Subreptionis S. Crucis in Chron. Mellicensi pag. 257 : *Et calices cum aliis cleinodiis in Epicauterio coquinæ in quodam foramine recondidit.*]

° Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg. 4120 : *Epicaustorium, Gallice astres. Alio modo dicitur Tabula vel cathedra.*

¶ **EPICEDIUM**. Vide *Epicædium*.

∗ **EPICERNA**. [Anathema. DIEF.]

∗ **EPICICLUS**. [Parvus circulus super majorem. DIEF.]

∗ **EPICINUM**. [Festivitas pro victoria. DIEF.]

¶ **EPICITHARISMA**, ἐπικιθάρισμα, Ultima pars fabulæ. Tertull. adv. Valent. cap. 33 : *Epicitharisma post fabulam.*

° Citharæ sonus, in fine fabulæ adhiberi solitus ad reficiendos animos, lon gioris auscultationis tædio affectos, ut scribit Martin. in Lexico.

EPICŒNUS. Gloss. Gr. Lat. ἐπίκοινον. *Promiscuum, Epicœnum.* Utitur Quintilianus lib. 1. cap. 7. 10.

° **EPICROCULUM**, *Pallium tenue meretricum, a croceo colore sic dictum.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613. Vide *Epicrocus*.

EPICROCUS. S. Columbanus Ep. 3 : *Idcirco quamvis trisulcus arcuato vulnere scorpius insurgat, in his, de quibus scriptum est extendere linguam suam, sicut arcum mendacii, qui nova quæque, licet Epicroca, judicant, etc.* Ubi leg. Videtur Epichrona ex ἐπίχρονος, vel ἐπιχρόνιος, *vetustus.*

☞ Haud scio an non aliunde quærenda sit vocis *Epicroca* notio, quam a Glossatoribus. Papias habet : *Epicroca, Perlucida.* Janus in Supplemento Antiquarii : *Epicrocum*, τελαυγές, *Lucidum.* Quod hauserunt ab aliis, quibus *Epicrocum genus est amiculi croco tinctum, tenue et perlucidum*, ut habet Festus. Nævius apud Varronem de Lingua Lat. : *Amictus erat Epicroco.* Glossar. Lat. Græc. : *Epicrocum*, ἐσθῆτος εἶδος, ἢ σχοινίον ἁρμένου κατώτερον. Ex his omnibus emendandum Glossar. MS. Bituric. ubi perperam, *Epipigra, Perlucida*, pro *Epicroca*.

¶ **EPICTACIUM**, Mandatum, a Græco ἐπίταξις, quod idem significat. *Epictacium jussionis tuæ*, in Chartario Ecclesiæ Auxitanæ cap. 41.

EPICURIUS, ex Græco ἐπίκουρος, et ἐπικούριος, Adjutor, defensor. Hesych. ἐπίκουρος, βοηθός. Vita S. Vitalis Siculi n. 28 : *Quod eidem civitati fieret Epicurius maximus et defensor.*

° **EPICUSTERIUM**, *Sedes sutorum.* Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120. Vide *Epicaustorium*.

EPIDECEN, vel EPIDICEN, Vestis Monachorum, Ugutioni : sed videtur perperam scripta vox, pro *Ependytes*. Est autem ex Græca formata ἐπενδύτης, qua indigitatur vestis exterior, quæ Monachis Egyptiis pellicea, seu melotes, Occidentalibus ut plurimum lanea. *Superindumentum* vertit S. Augustin. in Quæst. super Judic. lib. 7. cap. 41. Ita usurpat S. Athanasius de Virg. : Ὁ ἐπενδύτης σου μέλας. *Tunica tua sit nigra.* Gloss. Græc. Lat. : Ἐπενδύτης, *Instata*, (legendum forte *Instrata*, vel *Instita*,) *hæc superaria.* Gloss. Lat. Græc. : *Superaria*, ἐπενδύτης. Joan. cap. 21. de S. Petro : Τὸν ἐπενδύτην διαζωσάμενος. Evagrius in Vita S. Antonii cap. 23 : *Lavit Ependyten suum.* Ubi quædam Additiones addunt *scapulare*, quomodo forte hæc vox intelligitur apud Pachymerem lib. 4. cap. 7. Hieronymus in Vita S. Hilarionis : *Pelliceum habens Ependyten.* Perperam vero Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062 : Ἐπενδύτης, τὸ ἐσώτατον ἱμάτιον, ὃς καὶ ὑποκάμισον λέγεται. Ita Suidas confundit ἐπενδύτην, et ὑποδύτην, quæ est *Interula*. Vide Nicol. Fullerum lib. 2. Miscell. Sac. cap. 11. et Salmasium ad Tertul. de Pallio pag. 379. Homagium Gerardi *de Ventadour*, ann. 1362 : *Amotis Capuciis, et jupileis, et amotis zonis, cultellis, et in cotardia, cum de subtus cotardiam, ut dixerunt, tunicam aliam decentem non haberent.*

EPENDETON, in Gloss. Saxon. Ælfrici : Cop, vel hoppada, vel ufresrud,

i. Ependytes, seu vestis quæ aliis insternitur.

EPPENDIS, *Amphibalum*, in Glossis MSS.

EPIDETES, in Vita S. Aventini Presb. cap. 2 : *Vestimentum autem ejus ad membra corporis hirsutum cilicium, tunica squallida, cingulum pelliceum, Epidetem habens laneam, cucullam vetustam.*

EMPEDITIS. Mammotrectus ad Legendam S. Hilarionis : *Empeditis, Vestis Monachorum congruens honestati usque ad pedes descendens in modum Diaconalis Dalmaticæ.*

Nescio an *Ependyten* intelligant Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 94 : *Les Chevaliers qui se combatent pour murtre, ou pour homecide, se doivent combatre à pié, et sans coiffe, et estre rougnés à la reonde, et estre vestus de cotes vermeilles, ou de chemises, ou de doubles Decende courtes jusques au genoill, et les manches copées jusques dessous le coude, etc.*

¶ **EPIDEMIA**, Morbus contagiosus et popularis, ab ἐπὶ et δῆμος, Populus, Gall. *Epidemie.* Passim occurrit. Vide *Epidimia.*

° Nostris etiam *Epidimie.* Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 137. Chartoph. reg. ch. 17 : *Finablement la bosse et Epidimie le print, de laquelle et de la batteure, il ala de vie à trespassement. Impedimie,* in aliis ann. 1400. ex Reg. 155. ch. 583: *Pour l'Impédimie et la mortalité qui a esté et encores est en laditte ville d'Arras et environ, ledit Baudet qui estoit et a esté Impédimié et prins de la bosse. Espidimié,* infra in ch. 299. Vide supra *Empidemia.*

EPIDENDÆ. Felix Monachus Gyrwensis in Vita S. Guthlaci n. 5: *Peractis vero mensium Epidendarumque cursibus, cum pariendi tempus immineret, etc.* Uticensis Codex, uti monet eruditus Mabillon. *mensium Epipendarum dierum cursu* absque copula præfert. Ex quibus satis patet barbaro hoc et incerti licet etymi vocabulo innui totos illos novem menses, quibus uterum gerit mulier. Editio vero Bollandina hoc loco præfert: *Peractis vero mensium hebdomadarumque cursibus.* Ubi Henschenius monet vocem *Epidendarum*, quæ in aliis codicibus reperitur, poni pro *Interpendentium :* sed id meræ est conjecturæ ac incertæ. Alia suggerit eruditus Cotelerius in Notis ad tom. 1. Monumentor. Ecclesiæ Græcæ pag. 715.

° **EPIDERMEN**, perperam pro *Epidecen*, vestis monachorum. Vide in hac voce. Andr. Floriac. lib 4. Mirac. S. Bened. Mss : *Cumque me ad simile opus propatulo jam Epidermine, cum clericali birro aptato, etc.*

¶ **EPIDETES**, EPIDICEN. Vide *Epidecen.*

° **EPIDIALIS**, pro *Epidimialis*, contagiosus. Mirac. Mss. Urbani PP. V : *Patiens febrem Epidialem cum bossa, etc.* Vide in *Epidimia.*

¶ **EPIDIMIA**, Ut *Epidemia*, Morbus popularis. Sæpius occurrit præsertim apud Scriptores Italicos. Hinc

¶ EPIDIMIALIS AER, apud Nicolaum Specialem lib. 1. de Rebus Siculis cap. 15. hoc est Pestilens et contagiosus.

¶ EPIDIMIALIS MORBUS, apud Murator. tom. 12. col. 470.

¶ EPIDIMIARIA PESTIS, in Epist. Johan. de Monsteriolo apud Marten. Collect. Ampliss. tom. 2. col. 1417.

EPIDIPNIS, ἐπίδειπνον, *Postcœna*, [Bellaria, Gall. *Dessert.*] Fragm. Petronii pag. 60 : *Nec ullus tot malorum finis fuisset, nisi Epidipnis esset allata, turdis, siligine, uvis passis, nucibusque fartis.* [Martial. lib. 11. Epigr. 32 :

Hic seras Epidipnidas parabit.

✱ **EPIDIXIS**, [Specimen, demonstratio, ostentatio : Histriones artis suæ specimen dantes *Epidixi ludere* dicuntur in *Inscript.* apud *Maff. Mus. Ver.* 127. 4.]

¶ **EPIDOMETICI**, *Dicuntur qui habebant sub se mensuratores, qui mensurabant hospicia, et in eminente loco describebant nomina eorum, qui ibi habebant hospitari.* Vocabul. Juris utriusque. Vox formata ab ἐπὶ et δομή, Domus, ædificium.

¶ **EPIFORA**, Ἐπιφορά, Medicis, Fluxio in aliquam corporis partem irruens. Gloss. Lat. Gall. Sangerm. MS. : *Epifora, une maniere d'ordure des yeux, la toile.* Vide *Fremiticus.*

° Alex. Iatrosoph. Ms. lib. 1. Passion. cap. 93 : *Nescio an hoc melius sit ad ypopias aliud collirium, vel ad chimosas et Epyforas reumaticas.*

✱ **EPIGERGIUM**, [Fulcrum focarium. DIEF.]

° **EPIGIUM**, *Warcoles*, in Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120. Vide infra *Vercolenum.*

° **EPIGRAMMA**, perperam editum ex Charta Roger. Sicil. reg. ann. 1129. tom. 4. Cod. Ital. diplom. col. 404. pro *Epistagma.* Vide in hac voce.

° **EPIGRAPHIUM**, Epitome. Chron. Trenorch. inter Probat. ult. Hist. ejusd. abbat. pag. 16: *Hic denique Epigraphium inserendum, et de beati Philiberti vita virtutibus gloriosa silendum, vel transitu, quoniam hæc a præcedentibus sufficienter edita pernoscuntur.* Vide *Epilogium* 2.

¶ **EPIGRARE**, pro *Epigrafare*, si bene conjecto, a Græco ἐπιγράφειν, Chartam subscriptione firmare. Chartularium Aptensis Eccles. fol. 110 : *Acta commutationis carta* XIII°. *Julii regnante Rodulfo, Indictione* IV. *Martinus Epigrare et firmare præcepit, manu sua roboravit.*

EPIGRI. Isidorus lib. 19. Orig. cap. 10 : *Epigri et clavi sunt, quibus lignum ligno adhæret.* Ita etiam in Glossar. Isid. Gloss. Saxon. Ælfrici : *Epigri, vel clavi : Nægles,* i. Clavi. Meursius in Gloss. *Epiuri* rescribendum censet. Gloss. Gr. Lat. : Γόμφος, ἐπίουρος, *Compages.* Hesychius : Ἐπίουροι, ἧλοι ξύλινοι. Vide eumdem Meurs. [Verum et ipse Seneca de Benef. 2. 12 : *Nisi in os Senatoris ingessisset Imperator Epigros suos.* Ita Gronovius restituit, cum vulgo legeretur *pigros.* Vide ejus notas pag. 628. et Gataker. in Cinno 2. 19. pag. 273.]

✱ **EPIGROMA**, [Tabula, in qua ab agrimensore descripti sunt limites et mensuræ agrorum : *Not. Tir. p.* 124. Commentarium, epitoma, epigroma.]

° **EPILATUM**, *Leve adjutorium*, ex Glossis ad Alex. Iatrosoph. Ms. lib. 1. Passion. cap. 144 : *In pleureticis enim et ventrem deduci oportet, et non solum clysteri, sed et Epilatis uti necesse est.*

¶ **EPILEMPSIA**, EPILEMPTICUS, etc. Vide *Epilepticus.*

✱ **EPILENTUM**, [Vehiculum puerorum. DIEF.]

EPILEPTICUS. Gloss. Lat. Gr. : *Caducos*, ἐπιλήμπτιν. Emendandum, *Caducus*, ἐπιληπτικός, et in Gloss. Græco Lat. Willelm. Apul. lib. 1. de Gestis Normannorum :

Dum sedi Michael Epilepticus Imperiali Præsidet.

S. Bernardus in Vita S. Malachiæ cap. 30 : *Erat autem Epilepticus, et cadebat frequenter.* Vide Gregor. Turon. lib. 4. Hist. cap. 12. lib. 5. cap. 5.

EPILENTICUS, pro *Epilepticus*, scribitur apud Plinium lib. 3. de Medicina cap. 10. Jul. Firmicum lib. 6. cap. 31. lib. 7. cap. ult. Conradum Marpurg. de Vita S. Elizabeth pag. 288. in Vita S. Samsonis Episcopi Dolensis lib. 2. cap. 3. apud Joan. de Deo in Pœnitentiario lib. 5. cap. 6. etc.

EPILENTISCUS, apud S. Odonem lib. 4. de Vita S. Geraldi cap. 8.

EPILEMPTICUS. Charta Ethelredi Regis Angl. tom. 1. Monastici Anglic. : *Si quis tam Epilempticus philargyriæ seductus amentia, etc.* Utitur etiam Alexander Iatrosophista lib. 1. Passionum cap. 8. et alibi non semel. Vide *Epelemtica passio.*

EPILENCIA. Gloss. Lat. Gall. : *Epilencia, le mal de quoi on chiet.* [Aliæ Sangerman. : *Epilensia, le mal de quoi l'on chiet.*]

¶ EPILENTICUS, *Celui qui a tel maladie, et Epilensiatus, Idem,* in iisdem Glossis Sangerm.

EMPILENTIA. Ugutio : *Empilentia, passio sic dicta, quia mentem apprehendens, et corpus possideat, etc.* Ita apud Cantipratan. *Epilentia,* pro *Epilepsia.*

¶ EPILEMPSIA, in MS. Bituricensi.

EPILENSIA, et EPILENCIA, in Vita S. Lamberti Episcopi Venciensis, et apud Michaëlem Scotum lib. de Physion. cap. 12. Egidius Corboliensis MS. de Virtutib. medicaminum :

Per momenta suos Epilensiæ domat omnem Aurea nequitiam.

EPILENSIS, in Statutis Ordinis *de Sempringham* pag. 735. *Epilenticus* ibid. [et in Capitulis General. S. Victoris Massil. MSS.] *Epilense*, etiam nostris olim. Vide Guillelmum *Tardif* Lectorem Caroli VIII. Reg. Franc. in tractatu de Falconaria parte 2. cap. 5. Gariopontus lib. 1. cap. 7 : *Epilepsia dicta est a mentis et sensus oppressione, quibus occupatis, corpus etiam occupatur.* [*Epilentica passio,* apud Bernardum *de Breydenbach* Itin. Hierosol. pag. 106.

¶ EPILEUTICUS MORBUS, pro *Epilenticus*, tom. 3. Anecd. Marten. col. 1741.

EPILOGARE, *Iterare*, in Glossis MSS. Regiis. Italis, *Epilogare*, idem valet ac recapitulare, seu breviter repetere, ac in Epitomem redigere, ut observat Alexander in Responsione ad Occhial. Andræas Monachus Fontis-Evraldi de Morte B. Roberti de Arbresello : *Pœnitebat ex altera parte ex hoc quod omnia mandata non observaverat, et ut omnia ejus verba dicam Epilogando, se servum inutilem fuisse per omnia plangebat ejulando.* Alanus de Insulis in Planctu naturæ : *Illuc turtur suo viduata consorte, amorum Epilogare dedignans, bigamiæ refutabat solatia.* Rursum : *Tunc Hymenæus solenniori vultu lætitiæ gratiarum actiones Epilogans, etc.* [S. Bernardus de Consideratione : *Libet jam et hunc claudere librum, sed in calce aliqua velim vel ante dicta quasi Epilogando repetere.* Vita B. Agnetis de Montepolitiano num. 67. April. tom. 2. pag. 806 : *Ceteris omissis, quædam Epilogando in præsenti paragrapho, Deo dante, narrabo.*]

¶ **EPILOGATIO**, *Epilogacion, c'est longue chose briefment recitée.* Gloss. Lat. Gall. Sangerman. MS.

1. **EPILOGIUM**. Gloss. Lat. Regium : *Epilogium, novissima pars controversiæ, quæ preces tantum habet, vel narratio miserationis.*

2. **EPILOGIUM**, Epitome. Epist. Alexand. IV. PP. apud Baron. ad ann. 1148 : *Qualiter scilicet 28. titulis eorumque Sacerdotibus tota urbs*(Roma) *distributa sit,*

quatenus posteris nostris, quasi Epilogio comprehensa, lucidiora sint.

° 3. **EPILOGIUM**, Finis, conclusio, ad calcem 2ª. part. Comment. Alber. de Rosate Bergom. JC. ad lectur. Cod. pag. 206 : *Pro fine hujus libri et operis epilogo seu Epilogio gratias agamus Domino et B. V. Mariæ.*

EPILOGONIUS Terminus, Qui ratione potius et animo concipitur, quam per evidentia signa. Vitalis et Arcadius Gromatici : *Terminus a ferro taxatus si fuerit, et subditum nihil habuerit, Epilogonius nuncupatur.*

1. **EPILOGUS**, Epitome. Vita S. Drausii Episcopi Suess. n. 20 : *Paucis de plurimis sub Epilogo recitatis.* [Sermo de S. Valentino Episc. inter Acta SS. Maii tom. 7. pag. 544 : *Hujus talis ac tanti Valentini Præsulis, unde superius Epilogum* (Breve encomium) *fecimus, latuit mortalibus corpus.* Gloss. Lat. Gall. Sangerm. MSS. : *Epilogus, a, um, Epilogues. Epilogus* Latinis, ut ἐπίλογος Græcis, est Peroratio ; sed hoc notum.]

2. **EPILOGUS**, Epitaphium. Ordericus Vitalis lib. 12. pag. 874 : *Versibus hexametris Epilogum brevem super illo edidi.*

° 3. **EPILOGUS**, Mimus, scurra. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Epilogus, gengleur.*

EPILORICUM, ἐπιλουρίκιον, Vestis quæ loricæ insternitur. Regestum Petri Diaconi Casin. n. 146 : *Misit unum Epiloricum de dorso suo oxii deauratum.* Vide Rigaltium et Meursium in ἐπιλουρίκιον, et Dissertat. 1. ad Joinvillam.

¶ **EPIMELETA**, ἐπιμελήτης, Curator bonorum a Magistratu constitutus, leg. 46. § 1. D. de admin. et per tut. (26, 7).

¶ **EPIMELEIA**, Græc. ἐπιμέλεια, Cura, assiduitas. Martianus Capella lib. 2 : *Epimeleia et Agrypnia dilecta Philologiæ mancipia.*

EPIMENIUM, ἐπιμήνιον, Gloss. Isid. : *Epimenia, senia*, seu *xenia*. Gloss. Lat. MS. Reg. Cod. 1013 : *Epimenia, exenia quæ dabantur per singulos menses.* Ita etiam Gloss. Isid. Ugutio : *Epimenia, orum, expensæ, vel exennia, vel tributa, quæ dantur per singulos menses post defectum lunæ, i. post novilunium.* Gildas sapiens de Excidio Britanniæ : *Item queruntur non affluenter sibi Epimenia contribui, occasiones de industria colorantes, et ni profusior ejus magnificentia cumularetur, testantur se cuncta Insulæ, rupto fœdere, depopulaturos.* Paulo ante *annonæ* verbo utitur : *Impetrant sibi annonas dari, etc.* Vita S. Maglorii Episc. Dolensis cap. 27 : *Regi suadebant ut viros strenuissimos navigandi peritos inquireret, qui eandem navem cum tantis Epimeniis Maglorio incolumem præsentarent.* Usus est hac voce Juvenalis Sat. 7. ad quam vide veterem interpretem, et Pithœum.

EPIMETRUM, Quod a conlatoribus, susceptoribus specierum annonarium supra et præter modum collationis dabatur ad levandum dispendium in leg. 15. Cod. Th. de susceptor. (12, 6.) *Pour le deschet*, inquit Jac. Gotofredus.

¶ **EPINEPHRIDIUM**, ἐπινεφρίδιον, Pinguedo renum. Fulg. 2. Myth. : *Epinephridia formandis fœtibus opponuntur.*

✱ **EPINOMEN**, [Idem ac agnomen : vox hybrida, ex ἐπὶ ad, super, et nomen, Italice *soprannome*. *Not. Tir. p.* 35. Nomen, epinomen. Perperam tamen hic legitur *ephinomen.*

EPIPANTI, pro *Hypapanti*, in Charta anni 1119. apud Catellum lib. 5. Rerum Occitan. pag. 870: *Festum B. Mariæ quod vocatur Epipanti*, i. Occursus, Purificationis. Vide *Hypapanti.*

EPIPEDONICUS Terminus, Medius, ἐν ἐπιπέδῳ [id est, in loci superficie.] Frontinus : *Sunt et medii termini, qui dicuntur Epipedonici.*

EPIPHANIA, Festum quod Christiani celebrant ex antiquo ritu 6. Januarii, ut ex Ammiano lib. 21. colligitur. De nominis ratione ambigunt doctiores, etsi in eam videantur ire sententiam, ut putent ita dictum, quod cum hac die Baptismatis Christi solemnitas agatur, tunc primum Christus cœperit gentibus manifestari, qui antea latuerat omnibus, atque adeo ipsi ejus Prodromo, qui in Evang. Joan. cap. 1. 31. ait, *Ego nesciebam illum.* S. Hieron. lib. 1. in Ezech. cap. 1 : *Epiphaniorum dies huc usque venerabilis est, quod huic tempori congruit, quando dictum est, Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui.* Id etiam adstruit Joan. Chrysost. in Homil. de Baptismo Christi, qui auctor est ita dictum festum, quod Christus in Baptismo ἐπεφάνη, id est, demonstratus est, innotuit, cœlesti voce.

Isidorus vero Hispal. lib. 1. de Off. Eccles. cap. 26. vult Epiphania esse dicta, quoniam stella ἐπεφάνη, apparuit in cœlo, quando scilicet Magi Christum jacentem in præsepio adoraverunt. Nam hac die non Baptismum Christi duntaxat, sed et Adorationem Magorum et primum in Cana miraculum celebrant Christiani. Consentit Ptolemæus Silvius in Laterculo : viii. *Id.* (Januar.) *Epiphania, quo die interpositis temporibus, et stella Magis Dominum natum nuntiabat, et aqua vinum facta, vel in amne Jordanis Salvator baptizatus est.* Papias : *Epiphania, Græce Apparitio dicitur, vel manifestatio : hoc enim die Christus sideris indicio Magis apparuit adorandus, vel in Baptismate ostensus est, vel quo primo signo aquam in vinum mutans se propalavit.*

Alii censent abusive *Epiphaniæ*, seu *Epiphaniorum* appellationem huic inditam festo : quippe cum plurimæ Ecclesiæ in diem illum Natalem Domini referrent et Baptisma, quod de Ægyptiacis testantur diserte Cassianus Collat. 10. cap. 2. et Jo. Chrysostomus Hom. in Lucam cap. 2. de Græcis Asiaticis et Syris, Epiphanius in Panar. Hær. 51. Natalis vero Christi ἐπιφανείας, et ἐπιφανίων nomine donetur a Patribus, quia tunc primum apparuit nascendo Christus : factum postea ut Ecclesia CPolitana, quæ Romanæ usum amplexa, natalem Christi cœpit celebrare die 25. Decembr. priorem nomenclaturam diei sextæ Januar. attribuerit, ut quæ prius colebatur tanquam Natalis Christi. Lexicon Græc. MS. Reg. Cod. 2062. et Suidas : Ἐπιφάνεια, ἡ τοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔνσαρκος οἰκονομία. Ita Natalem Domini vocat Zonaras in Juliano, quem Ammianus loco laudato *Epiphania*. Vide Casaubonum ad Annal. Baron. Exercit. 2. cap. 11. eumdem Baron. ad Martyrol. et Jacobum Gotofred. ad leg. 5. Cod. Th. de Spectacul.

° Ridiculi cujusdam apud Parisios usus, parum dissimilis ab eo quem *Charivari* dicimus, in vigilia hujusce festi olim habiti, mentio fit in Lit. remiss. ann. 1353. ex Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 246 : *Cum in vigilia Epiphaniæ Domini . . . ipse Johannes et plures alii sui socii causa solacii ivissent de nocte per villam Parisius percutiendo pelves, prout est in eadem vigilia fieri solitum, etc.* Vide [°° Grimm. Mythol. Germ. pag. 178.] et infra *Montina ;* ubi quid simile legitur. Religiosius alibi colebatur isthæc vigilia, ut discimus ex Ordinar. Rotomag. Ms. : *Vigilia Epiphaniæ, quam plures diverse colunt ; alteri prandent, alteri jejunant : nobis autem jejunando colere congruum videtur : . . . sed ecclesia Rothomagensis non jejunat propter solemnitatem Nativitatis Domini.* Vide infra *Festum Apparitionis* in *Festum* 1.

✱ **EPIPHARE**, [Equum ornare. Dief.]

¶ **EPIPHIA**, *Epiphiorum, Aornemens de chevaulx, si comme freins, petraus. Inde Epiphyare, i. Equum ornare.* Gloss. Lat. Gall. Sangerman. Leg. *Ephippia* a Græco ἐφίππιον.

¶ **EPIPHYLLIS**, ἐπιφυλλίς, Ultimus in summo vitis palmite racemus, qui plerumque parvis rarisque acinis sero maturescit, quoniam postremus conceptus est, ideoque inutilis, et in vindemia plerumque negligitur. Vide Cæl. Rhod. lib. 7. cap. 6. *Epiphyllides sunt et ampullæ meræ*, proverbium in blandiloquos, et verbis magis instructos quam factis. Hæc Fabri Thesaurus. Vide Erasmi Adagia.

✱ **EPIPIA**, [Musca equorum. Dief.]

¶ **EPIPIGRA**. Vide *Epicrocus.*

EPIRHEDIUM, Currus, vox hibrida. Ex Græco ἐπί, et *rheda*, dictione Gallica. Papias : *Epirhedia, majora vehicula.* Contra [MSS. Bituric. et] Ugutio : *Epirhedia, proprie minora vehicula.* Britannicus ad istud Juvenal. Sat. 8. vers. 66 :

.... Trito ducunt Epiredia collo
Cornipedes.

Epirhedium ait currum significare, vocabulumque Romanos, auctore Fabio, ex duobus peregrinis suum fecisse. Gellius vero auctor est quosdam sensisse vocabulum totum esse barbarum. At veteri ejusdem Juvenalis interpreti, *Epirhedia, ornamenta rhedarum, aut plaustra* dicuntur. Jo. de Garlandia in Synonymis :

Sunt supra redam partes Epiredia dictæ.

Acta S. Marcelli PP. lib. 1. cap. 3 : *Quem etiam opprobrio Christianorum in die processionis suæ, ante Epirhedia sua protrahi fecit nudum et ligatum.* Vide Quintilianum lib. 9. cap. 7.

° Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 4120 : *Epiredium, barouestes.* Quo sensu occurrit in Comput. fabr. S. Pet. Insul. Ms. ann. 1367 : *Item pro quodam Epiredio, xij. sol.*

EPIRO, nis. *Memoria*, Ugutioni.

¶ **EPIRRIPTARIUM**, Græcis recentioribus, ἐπιῤῥιπτάριον, Vestis quæ humeris injicitur, ἀπὸ τοῦ ἐπιῤῥιπτεῖν, Injicere. Calyptræ species est, quæ caput et humeros tegit, cujusmodi est Canonicorum Regularium *Froccus* hyemali tempore. Vita S. Stephani Sabaitæ, Julii tom. 3. pag. 545 : *Labore ergo fessus, parvum quod gestabat Epirriptarium deposui ac bibere tentavi per otium.* Vide Gloss. mediæ Græcit.

✱ **EPISCEILUM**, [Superior pars celi. Dief.]

EPISCOPA, uxor Episcopi, seu illius qui postea in Episcopum consecratus est. Concilium Turonense II. can. 13 : *Episcopum Episcopam non habentem nulla sequatur turba mulierum.* Vide Baron. ann. 34. n. 289. Sic *Episcopissa*, uxor, concubina Episcopi. Acta Episcoporum Cenomanensium [° tom. 10. Histor. Franc. pag. 385.] in Mainardo : *Quadam enim die cum ægrotare cœpisset, placuit, ut sanguinem minueret : qui dum esset flebotomatus, nocte insecuta dormivit cum*

Episcopissa, etc. [Abbatissas etiam quandoque dictas fuisse *Episcopas* conjectant Macri fratres ex quodam Ecclesiæ S. Praxedis lapide, ubi de reliquiis a S. Paschali Papa eo translatis fit mentio. Sic ibi : *Quocirca et in ipso ingressu Basilicæ manu dextra, ubi utique benignissimæ genitricis, scilicet dominæ Theodoræ Episcopæ, corpus quiescit.* Erat, inquiunt, Theodora ejusdem Papæ mater, forsan Abbatissa, quæ etiam Antista dicebatur ; nam sicut Episcopus et Antistes synonyma sunt, sic Episcopa et Antista.]

° **EPISCOPALE**, Quod ab episcopo cantatur dictum, in Ordin. eccl. Ambr. Mediol. ann. circ. 1130. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 893 : *In die Parasceve post cantatam Tertiam presbyter vel archiepiscopus vadit post altare, et dicit* Dominus vobiscum. *Et minor diaconus indutus rubea alba ascendit pulpitum, et dicit lectionem Esaiæ prophetæ in majori tono Evangeliorum. . . . Cantatur Episcopale aut sacerdotale, sive diaconile jussu archiepiscopi.* Vide in *Episcopus.*

° **EPISCOPALES**, Qui partes episcopi tuentur, vel ejus familiares. Gualt. Hemingford. de Gest. Eduardi I. reg. Angl. ad ann. 1300. pag. 190 : *Qui præsentatus episcopo, absque difficultate admissus est; sed cum installari debuisset, invenit Richardum priorem in stallo suo reclamantem ut prius et appellantem. At illi Episcopales et quidam falsi fratres appositis manibus extraxerunt christum Domini de loco suo, tradentes custodiæ.* Vide *Episcopani.*

° **EPISCOPALIS**, nude pro Episcopi filius. Charta ann. 1017. ex magno Chartul. S. Vict. Massil. : *Bernardus abbas et monachi S. Victoris fecerunt placitum cum filiis Geraldi Episcopalis.* Erat autem Geraldus filius Ingilranni episcopi Cabellic. et Adalgudæ ejus uxoris. Vide Instr. tom. 1. Gall. Christ. pag. 155. col. 2. Eodem titulo Ricavus subscribit Chartam Bertranni Forojul. episc. patris sui in eodem Chartul. pag. 122. ubi et *Episcopus medius* inscribitur : *Ego Bertrannus gratia Dei annuente Forojuliensis ecclesiæ indignus episcopus,... et ego Ricavus medius Episcopus hoc donum firmo.* Vide *Episcopa.*

EPISCOPALISSIME. Anastasius Bibl. in Versione Vitæ S. Dionysii a Methodio conscriptæ : *Et cum excoluisset Athenas, ac si quidam fructifer amplissimus, Episcopalissime venit Romam, præceptorem etiam in hoc imitatus.* Ubi vir doctissimus Petrus Franc. Chiffletius vim vocis Græcæ haud bene cepisse Anastasium observat, ἐπισκοπωτάτως, *Directe ad scopum, quem sibi Dei instinctu proposuerat, etc.*

¶ 1. **EPISCOPALITER**, Episcopali more, ut decet Episcopum. S. August. Confess. lib. 5. cap. 13 : *Peregrinationem meam Episcopaliter dilexit.* De modis observandis in Coronatione Regis Hungariæ apud Ludewig. tom. 6. pag. 344 : *Assistentibus omnibus Episcopis, similiter Episcopaliter indutis.*

° 2. **EPISCOPALITER**, Episcopali auctoritate. Charta Gaufridi Carnot. episc. ex Chartul. argenteo S. Pet. Carnot. fol. XI : *Has tres ecclesias in ea quam antiquitus habuisse noscuntur libertate a synodo et circada, seu qualibet alia exactione, salvo episcopali jure, permanere Episcopaliter decerno.*

¶ **EPISCOPANI**, Episcopo addicti et subditi. Guibertus lib. 3. de Vita sua cap. 5 : *Cum Abbatiani in Episcopanos, et Episcopani in Abbatianos indebito hoste furerent.*

¶ **EPISCOPARE**. Vide post *Episcopus.*

¶ **EPISCOPATIO**, Dignitas vel jura Episcopatus. Diarium belli Hussitici, apud Ludewig. tom. 6. pag. 180 : *Pro prælatiis, dignitatibus, personatibus, plebaniis aliis et Episcopationibus, et venditionibus indulgentiarum.*

¶ 1. **EPISCOPATUS**, Munus Episcopale, dignitas, reditus. Epist. Ludovici XII. ann. 1498. ad Philippum Electorem Palatin. apud Ludewig. tom. 6. pag. 118 : *Et de parte sua dabit illi bonos Episcopatus in regno suo, et de primis vacaturis.*

° Nostris *Episcopalité.* Charta Ludov. Jun. reg. Franc. ann. 1147. ex Tabul. episc. Paris. fol. 21 : *Quando Episcopatus in manus regias devenerit, consuetudinarios redditus et talliam statuto tempore episcopo debitam, ministeriales nostri et successorum nostrorum ex regio mandato possint accipere.* Lit. Caroli V. ann. 1375. tom. 2. Probat. Hist. Brit. col. 105 : *Tous les profits et émolumens, qui à nous... appartiennent pour raison du régale de ladite Episcopalité... Si vous mandons... que ladite Episcopalité vous lui faciez délivrer, ou à ses gens pour lui.*

¶ 2. **EPISCOPATUS**, Diœcesis Episcopo subjecta. Manasses Archiep. Remens. Epist. ad Lambertum Atrebat. Episc. tom. 5. Miscell. Baluz. pag. 327 : *In toto autem Episcopatu divinum officium interdicatur.* Et pag. 329 : *Eum in Tullensem Episcopatum traduxerat; ubi postquam Tullensis Episcopus eum esse didicit, vocato ad se Duce Theoderico ceterisque Episcopatus sui Principibus, etc.*

3. **EPISCOPATUS**, urbis Venetæ regiones appellantur in Statutis Venetis lib. 1. cap. 8. *Vescovado.*

° **EPISCOPELLUS**, diminut. ab *Episcopus.* Comment. Benzon. Episc. Albens. apud Ludewig. tom. 9. Reliq. Mss. pag. 230 : *Duo igitur Episcopelli sustentant manus unius provinciæ regulelli.* Occurrit præterea apud Lucam Cusent. et Marten. de Offic. divin.

°° **EPISCOPIANI** apud Byzantinos Officiales quidam Chartophylacis, qui Episcoporum ratiociniis vacabant. Vide Glossar. med. Græcit. in hac voce col. 426. et Append. 73.

°° **EPISCOPICIDA**, apud Adalbold. in Vita Henric. II. Imperat. cap. 15.

° **EPISCOPISSA**. Vide *Episcopa.*

¶ **EPISCOPIUM**. Vide *Episcopus.*

EPISCOPUS, ex Gr. ἐπίσκοπος ; quo nomine magistratus aliquos e suis vocabant Athenienses, qui per provincias et regiones suæ ditioni commissas excurrebant, quo eas in officio et fide continerent : Latini vero eos qui præerant pani, leg. ult. § 7. D. de Muner. et honor. (50, 4.) cujusmodi forte fuit ille cujus mentio est in veteri inscriptione apud Joffredum in Notit. urbis Niciensis pag. 6. Eucherius : *Episcopus superinspector, et ideo Propheta ait, Speculatorem te posui domui Israel.* [In Auctario Janssonii ad Gl. Isidori : *Episcopus, visitator.* Amalarius in Eclogis de Officio Missæ : *Græce quod dicitur Episcopus, hoc Latine Superintentor interpretatur, quia superintendit, quia supervidet.*] Glossar. Lat. MS. Regium : *Episcopus, Visitator, superspector, speculator.* S. Augustin. lib. 19. de Civit. Dei cap. 19 : *Episcopatus nomen est oneris, non honoris. Græcum est enim, atque inde ductum vocabulum, quod ille qui præficitur superintendit, curam eorum scilicet gerens.* Ibidem libro primo cap. 9 : *Ad hoc speculatores, hoc est populorum Præpositi constituti sunt in Ecclesiis, ut non parcant objurgando peccata.* Rabanus Poem. 4 :

> Tu decus es populi, vocitaris Episcopus ipse,
> Et Superintendens, dux oris atque gregis.

Et Poem. 10 :

> Nam superintendens pie, Episcopus ipse vocaris.

Vide S. Hieronymum Epist. 85. Synodus Romana sub Eugenio II. PP. cap. 8 : *Episcopum bono opere consistere oportet, ut factis congruentibus luceat, ut optimus speculator exstat, etc.* Et cap. 26. de Episcopo : *Cum sit optimus Prospector.* Nicolaus PP. Epist. 12. Append. : *Frustra speculatores dicimur, si venientem lupum a longe non cernimus. Frustra enim Episcopi, id est, Superinspectores, vocamur, si futurum exitum per antecedentia signa minime contemplamur.* Adnuntiatio Herardi Archiep. Turon. in Concilio Suession. III : *Hoc enim speculatorum officium est, quo nomine nos Episcopi, non merito, sed gratia nominamur a Domino, ut imminentia prospicientes pericula, his quorum salutem suscepere, adnuntient.* In Charta Inæ Regis Anglorum Occidentalium a Spelmanno inter Concilia ann. 725. edita, *Daniel Inspector plebis Dei* subscribit. Vide epistolas Sigefridi Episcopi Moguntini apud Tengnagelium, Amalarium in Eclogis de Officio Missæ pag. 1357. Innocentium III. lib. 1. de Sacrif. Missæ cap. 7. Rabanum lib. 1. de Instit. Cleric. cap. 5. Hincmarum Remens. Opusc. 14. n. 5. etc.

Episcopos Apostolorum successores esse et dici colligitur ex Cypriano Epist. 66. D. Hieronymo Epist. ad Evagrium, D. Gregorio Hom. 26. in Evang. Clemente Ep. 1. ad Jacob. fratrem Domini, etc.

☞ Diversis nominibus variisque titulis olim donati Episcopi pro variis temporibus et personis quibuscum aliquid egere negotii. Hanc in titulis honorariis varietatem vel maxime attulit aut dignitas Ecclesiarum quibus præerant, aut eximia quorumdam ex iis sanctitas. *Summi Sacerdotes* dicti a S. Clemente Epist. 1. ad Cor. cap. 28 : *Summo quippe Sacerdoti sua munia tributa sunt : et Sacerdotibus locus proprius præstitutus est.* Quod ad sæculum XI. usque perseveravit. *Summi Pontifices* in Lege Bajwar. tit. 11. § 2. et ab anonymo Scriptore de miraculis S. Florentii quem citat Mabill. Diplom. lib. 2. pag. 55. Circa initium XI. sæculi Frotharius Nemausensis Episc. *Summus Pontifex* appellatur in Chartario Albiensi, Diplom. ibid. pag. 63. Vocati etiam *Papæ.* Fragmentum Epist. Dionysii Alex. ad Philemonem apud D. *Coustant* tom. 1. Epistolarum Rom. Pontif. pag. 262 : *Hanc ego regulam et formam a Beato Papa nostro Heracla accepi.* Hunc titulum soli Rom. Pontifici reservandum censuit Charibertus Francorum Rex ann. 582. quem tamen subinde aliis Episcopis aliquando rursus concessum legimus usque ad tempora Gregorii VII. Vide *Papa. Principes* appellantur in Canon. Hibern. Spicil. Acher. tom. 9. pag. 25 : *Synodus : Oportet Principem omnia pensare per manus ministrorum in usus parochiæ, et subjectorum et pauperum.* Quod ibid. sæpius recurrit. Episcopos vocat *Præsules* Julius PP. Ep. ad Euseb. apud D. *Coustant* tom. 1. pag. 382. n. 18 : *Jamque antiquos Præsules, qui multos annos in Episcopatu transegerant.* Quo titulo ipsi etiam usi sunt (a Prædictis quippe, modestiæ causa cons-

tanter abstinuere) ut patet ex Charta Johannis Sistaricensis Episc. ann. 812. cui subscribentes Episcopi sese *Præsules* ferunt, apud Mabill. Diplom. pag. 614. Nuncupatos etiam *Presbyteros* legimus in Epist. S. Irenæi ad Victorem PP. apud D. *Coustant* tom. 1. pag. 103 : *Sed et Presbyteri illi qui ante Soterem Ecclesiæ præfuerunt, quam nunc gubernas, Anicetum dicimus.* A Rom. Pontifice compellati *Filii ;* a Presbyteris *Fratres*, ut videre est in Epist. inter Cyprianicas 26. quod et ab Abbatibus et Monachis sæpius factitatum probat Mabill. Diplom. lib. 2. pag. 66. Qui electi erant, sed nondum ordinati dicebantur *vocati Episcopi*. De omnibus tamen qui ita subscribunt id nolim dictum ; constat enim plures jam in Episcopatu seniores hoc modo subscripsisse. Animi ergo summisse de se sentientis potius signum est quam ordinationis nondum acceptæ, nisi res aliunde constet. Denique non semel *Throni Dei* vocati sunt Episcopi in Capitularibus Regum nostrorum : cujus appellationis exempla relata sunt in *Doctor* 1. *Vicarii Christi*, in Capitularibus Caroli Calvi tit. 2. ex Synodo ad Teudonis villam, tit. 27. § 7. ex Epistola Episcoporum ad Ludovicum Regem, et alibi. *Apostolici*, ut dictum est in *Apostolicus* 1. *Sancti* nude apud Gregorium Thaumaturg. in Epistola Canon. Vide Marculfi Præfat. in librum 1. Formul. etc.

° *Humiles* imo et *Humillimos* sese interdum inscribunt episcopi. Privil. Joan. VII. PP. ann. 878. tom. 3. Annal. Bened. pag. 219 : *Datum... per manum Walperti Humillimi Episcopi sanctæ Portuensis ecclesiæ, etc.* Charta ann. circ. 906. in Chartul. eccl. Vienn. fol. 38. v°. col. 2 : *Alexander sanctæ Viennensis ecclesiæ Humilis Episcopus.* Pluries occurrit ibi. Alia exempla videsis tom. 5. novi Tract. de re diplom. pag. 473. etc.

☞ Qui vero fuerit modus eligendi Episcopum primis Ecclesiæ sæculis nostri non est instituti longius persequi. Monere tantum sufficiat Episcopum e Clero Ecclesiæ cui præficiendus erat, de suffragio Cleri et consensu plebis ab Episcopis ejusdem Provinciæ assumtum vix ubique et semper fuisse. Cum tamen difficile prorsus esset ab unoquoque quem vellet eligendum cognoscere, id subinde arbitrio trium aut quatuor virorum aliquando permissum est, certo tempore adsignato quo inter se concordarent. Sic ann. 1265. *per viam compromissi ad certæ candelæ consumtionem* electum Johannem *Mahé* in Episcopum Dolensem legimus in Epist. Capituli Dolensis ad Vincentium Archiep. Turon. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 962. Id etiam in Anglia usu receptissimum fuisse testantur Annales Waverleienses tom. 2. Hist. Anglic. Scriptorum. Exteriori aliqua nota distinctos fuisse Episcopos jam sæculo IV. innuere videtur S. Athanasius in Hist. Arian. de Monach. num. 20. ubi refert publicum scortum ab Arianis secreto in cubiculum Euphratis noctu immissum reperisse dormientem virum quem Episcopum esse ut cognovit totis viribus exclamavit. Verum quæ fuerit illa nota haud in promtu est definire. Sæculo sequenti Cælestinus Epist. 4. apud D. *Coustant* tom. 1. pag. 1066. quosdam Episcopos exagitat quod Monachorum ritu, pallio uterentur, aut præcinctis lumbis sacra peragerent ; additque moribus, non vestimentis Episcopos a Laicis debere distingui. Unde non absurde colligi datur, nullo exteriori habitu a ceteris tunc fuisse distinctos. Quæ pugnantia ut quoquo modo concilies, dicendum videtur eosdem usus non ubique eodem tempore viguisse. Qui plura voluerit adeat Eruditos Viros qui hac de re ex professo scripserunt.

☞ Mortuo Episcopo, Ecclesiæ viduatæ regimen, quoad bona Episcopatus ad Laicos jure propinquitatis aut dominii interdum pertinuisse probat Charta Hasculfi ex Archivo Majoris Monasterii apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 150: *Hasculfus D. G. Dominus Comburnii et signifer S. Samsonis. Cum de jure Iseldis uxoris meæ ad me pertinet vacante sede Dolensi res regere Pontificales, et de terris et hominibus Archiepiscopi tanquam Archiepiscopus disponere; ea que me concedente in presentia mea fiunt, tantum vigoris et roboris efficacie et juris habeant, et ita rata sunt, dum vacat sedes, tanquam si coram Archiepiscopo et eo concedente fierent.*

° Nostris *Veske*, in Charta ann. 1297. *Vesque*, in Poem. Ms. Rob. Diaboli :

Archevesque et Vesque et hermite.

Episcopus Abbas. Vide infra *Episcopi vagantes*.

Episcopus Cardinalis, id est proprius, Gall. *En chef*, in capite, *quomodo Abbatem Cardinalem* dici, supra annotavimus. Gregor. M. lib. 2. Ind. 11. Epist. 24. de Episcopo visitatore : *Et præter ordinationes Clericorum, cætera omnia tanquam Cardinalem et proprium te volumus agere Sacerdotem.* Ita *Presbyterum, Sacerdotem, et Episcopum Cardinalem*, pro proprio Episcopo alibi non semel usurpat, lib. 1. Epist. 77. 79. lib. 2. Ind. 10. Epist. 25. Ind. 11. Epist. 13. 14. lib. 12. Epist. 2. Hadrianus II. PP. Epist. 11. de Actardo Nannetensi Episcopo, qui a paganis Ecclesia sua pulsus fuerat: *Decernimus hunc sanctissimum... Actardum Ecclesiæ, quæ forte suo fuerit viduata rectore, penitus incardinari, quatenus in ea constitutus officia Episcopalia... exerceat, etc.* Idem porro Actardus Nannetensis ad Turonicam sedem postea incardinatus, *Cardinalis Metropolitanus et Archiepiscopus Turonicæ Ecclesiæ*, dicitur in Epistola ejusdem Hadriani PP. ad Episcopos Synodi Duziacensis edita a Sirmondo : ut Frotharius Burdegalensis Archiepiscopus ad Bituricensem Ecclesiam incardinatus, dicitur *Cardinalis factus in Bituricensem Ecclesiam*, in Epist. 8. Joannis VIII. PP. Vide ejusdem Epist. 13. et 14. Epistola Urbani II. PP. de Lamberto Episcopo Atrebat. tom. 5. Spicilegii Acheriani pag. 553 : *Vestram ergo dilectionem literis præsentibus admonemus, atque præcipimus, ut ei deinceps tanquam Cardinali Episcopo, tanquam Beati Petri manibus consecrato subesse et obedire curetis.* Adde Epistolam Hugonis Archiep. Lugdun. ibidem pag. 552. Alia Epist. ejusdem Urbani tom. 3. ejusdem Spicil. pag. 124 : *Per præsentis itaque privilegii paginam... statuimus, ut Atrebatensis Ecclesia deinceps semper Cardinalem sortiatur Episcopum.* Hic autem agitur de Episcopatu Atrebatensi, qui unitus Cameracensi, ab eo avulsus fuit ab Urbano PP. dato ei Episcopo Cardinali, seu proprio. Bulla Anacleti II. Antipapæ pro Erectione Abbatiæ Cephaludensis in Episcopatum, apud Rocchum Pirrum tom. 1. pag. 309: *Præfatam Ecclesiam sedem Episcopalem fore deinceps..... decernimus, in qua Cardinalem Episcopum volumus de cætero permanere, qui per manus Archiepiscopi Messanensis mysteria consecrationis accipiat.* Aliis *Episcopus proprius* dicitur. Herimannus de Restaurat. S. Martini Tornacensis cap. 97 : *Mandavit etiam Clericis Tornacensibus ut ad eum irent, libertatem recepturi proprii Episcopi.* Et cap. 114 : *Novum pastorem Tornacensibus destinat, et eos ab obedientia Noviomensis Episcopi absolvit, usque semper habeant proprium Episcopum auctoritate privilegii sui promulgavit.* Vide Hadriani PP. Epist. 15. Diurnum Romanum cap. 3. tit. 11. Hincmarum Rem. Opusc. 45. cap. 8. 12. Flodoardum lib. 3. Hist. Rem. cap. 21. lib. 4. cap. 6. Concilium Duziacense I. pag. 299. 301. 302. edit. Celloti, et Franciscum Florentem ad lib. 7. Decretal. pag. 267. 268.

Erant præterea Episcopi quibus id indultum erat privilegium, ut Romanæ sedis Cardinalibus accenserentur ; quod quidem jus attributum Archiepiscopo Magdeburgensi aiunt. Historia Fundationis ejusdem Archiepiscopatus edita ab Henrico Meibomio : *Ordinavit et privilegio Apostolicæ auctoritatis sanxit ac confirmavit eum in omni ordine Ecclesiastico primatum habere, omnium Ecclesiarum Archiepiscoporum qui in Germania sunt ordinati... et inter Cardinales Episcopos Romanæ sedis consortium habere : præterea 12. Presbyteros, 7. Diaconos, 24. Subdiaconos Cardinales ad morem sanctæ Romanæ Ecclesiæ ordinare, qui ad principale altare ministrantes quotidie, excepto jejunio, dalmaticis, festis vero, sandaliis uterentur.*

Episcopi Cardinales, Quibus jus eligendi summum Pontificem datum est in Concilio Romano ann. 1059 : *Statuimus, ut abeunte hujus Romanæ universalis Ecclesiæ Pontifice, in primis Cardinales Episcopi diligentissime simul de electione tractantes mox ipsi Clericos Cardinales adhibeant, sicque reliquus Clerus et populus ad consensum novæ electionis accedat, etc.*

Episcopi Cathedrales, ad discrimen Chorepiscoporum, in Capitulari Aquisgran. ann. 803. cap. 6. et lib. 7. Capit. cap. 424. Vide *Cathedra*.

Episcopus Catholicæ Ecclesiæ ita summi Pontifices seipsos indigitarunt non semel. Vide Italiam sacram tom. 1. pag. 396. 502. etc.

Episcopi Commendatarii. Observat Onuphrius, Avenione, sede Pontificum Romanorum ibi translata, nulla habita antiquissimi instituti ratione, nullum fere Cardinalem creatum, qui non haberet Episcopatum, vel in titulum, vel in commendam, vel in perpetuam administrationem, eaque omnia nomina Avenione inventa : eamque consuetudinem ad sua tempora perdurasse, in quibus eo deventum fuerat, ut unus Cardinalis Presbyter vel Diaconus non unum tantum haberet in commenda Episcopatum, sed aliquando tres, quatuor, vel quinque, et aliquando sex : cui rei impositus fuit modus in Concilio Tridentino.

Episcopus Episcoporum, Vide Notata a Savarone ad Sidon. lib. 1. Epist. 6. et Franciscum Turrianum lib. 2. pro Epist. Pontific. cap. 2. præterea Monachum Sangallensem lib. 1. de Carolo Mag. cap. 27.

Episcopi Exempti a Jurisdictione Metropolitani et sedi Romanæ immediate subjecti nonnulli recensentur. Vide Baron. ann. 1057. n. 24. Eugenium II. PP. Epist. 7. Acunha in Episcopis Portensib. in Lusitania part. 2. cap. 1. Ughel-

lum in Italia sacra tom. 1. etc. Vide etiam *Suffraganeus.*

¶ EPISCOPUS FATUORUM, Festi fatuorum præses. Statuta MSS. Capituli S. Audomari: *Item et quia temporibus retroactis multi defectus et plura scandala, deordinationes et mala, occasione Episcopi Fatuorum et suorum evenerint, statuimus et ordinamus quod de cætero in festo Circumcisionis Domini Vicarii cæterique chorum frequentantes et eorum Episcopus se habeant honeste, cantando et officiando sicut continetur plenius in Ordinario Ecclesiæ.* Vide *Kalendæ.*

EPISCOPI FORENSES, in Diurno Romano cap. 1. tit. 8. dicuntur eadem ratione, qua *Presbyteri forenses*, de quibus suo loco, Episcopi scilicet alienæ Diœceseos quam Romanæ.

¶ EPISCOPUS INNOCENTIUM, Qui Choro in festo SS. Innocentium præerat. Hujus ludicri Episcopi quædam ornamenta exhibet Inventarium ornament. et Reliq. Ecclesiæ Noviom. ann. 1419. ex Archivo ejusdem: *Item una parva Crossea argentea ad baculum nigrum pro Episcopo Innocentium. Item tres sendales rubeæ. Item aliæ parvæ sendales pro Episcopo Innocentium.* Et in Breviario ad usum Ecclesiæ sarisburg. edito Londini ann. 1555. et asservato Pontisaræ in Monast. Benedictinarum Anglic. pro Festo Innocentium: *Pueri chori suum habebunt Episcopum.* Vide infra *Episcopus Puerorum.*

¶ EPISCOPI LEGALES, Legitime et canonice electi, vita et doctrina conspicui. Gregor. PP. VII. Ep. 49. lib. 2. tom. Concil. Labb. col. 104: *Iterum cum mentis intuitu partes Occidentis, sive Meridiei, aut Septentrionis video, vix legales Episcopos introitu et vita, qui Christianum populum Christi amore, et non sæculari ambitione regant, invenio.*

* EPISCOPUS MEDIUS. Vide supra in *Episcopalis.*

* EPISCOPI NULLATENSES, Nullius sedis, qui carent clero et populo. Conc. Armen. ann. 1342. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 313: *Episcopi vero nullatenses sunt isti. Dominus Johannes. Dominus Constantinus, etc.*

¶ EPISCOPUS ORDINUM, a sacris ordinibus, quos conferre solet, sic dictus Episcopus coadjutor, vulgo *Suffragant*, in Historia Monasterii S. Laurentii Leodiensis, apud Marten. tom. 4. Ampliss. Collect. col. 1145.

EPISCOPUS PALATII dicitur Leo quidam in Vita S. Adelberti Episc. Pragensis, n. 20. Idem forte qui *Episcopus Regalis Capellæ* dicebatur, apud Bohemos: quippe Charta Caroli IV. Imper. data Pragæ ann. 1366. pro incolis oppidi de Romanis in Delphinatu, quæ habetur in Tabularii Regii Regesto ann. 1363. etc. ch. 97. ita clauditur: *Ego Johannes E. G. Colmucensis Episcopus Regalis Capellæ Boem. Comes, et sacræ Imperialis aulæ Cancellarius vice... Moguntinensis Arch... recognovi.* [Et in Charta Ludovici Regis Aquitanorum pro Monasterio Nobiliacensi apud Stephanotium Antiq. Pictav. MSS. part. 3. pag. 238: *In Dei nomine Reginpertus seu indignus vocatus Episcopus sive Caspalanus Hlodoico Regis Adquitaniorum.*] Sic porro dicti videntur Episcopi, qui ex indulgentia summi Pontificis in Palatio Regum morabantur, ut essent cum quibus ii de rebus Ecclesiasticis tractarent. Concilium Francofordiense cap. 55: *Dixit etiam Dominus Rex in eadem Synodo, se a sede Apostolica, id est, ab Hadriano Pontifice licentiam habuisse, ut Angilramnum Archiepiscopum in suo Palatio assiduo haberet propter utilitates Ecclesiasticas. Deprecatus est eamdem Synodum, ut eo modo, sicut Angilramnum habuerat, ita etiam Hildeboldum habere debuisset, quia et de eodem, sicut et de Angilramno, Apostolicam licentiam habent. Omnis Synodus consensit, et placuit eis eum in Palatio esse debere propter utilitates Ecclesiasticas.* Ad hoc porro delecti Angilramnus Episcopus Metensis et Hildeboldus Archiepiscopus Coloniensis, ut Capellæ Regiæ præessent, atque adeo Cleri Palatini curam gererent. Nam Archicapellani dignitate functi sunt. Hinc Hilduinus Archicapellanus, *sacri Palatii antistes* dicitur Agobardo in Epist. ad Proceres Palatii. Vide *Archicapellanus*, et Codicem Carolinum Epist. 26.

Ejusmodi Episcopos habuisse etiam Croatorum Reges, testatur Thomas Archidiaconus in Hist. Salonitana cap. 15: *Voluerunt etiam Croatorum Reges, quasi specialem habere Pontificem, petieruntque ab Archiepiscopo Spalatensi, et fecerunt Episcopum, qui Croatensis appellabatur, posueruntque sedem ejus in campo in Ecclesia S. Mariæ virginis juxta castrum Tiniense. Hic multas obtinuit parochias, habuitque prædia, et possessiones per totum pene Regnum Croatiæ, quia Regalis erat Episcopus, et Regis curiam sequebatur, eratque unus ex Principibus aulæ.* Sed et Reges Hungariæ, quod colligere est ex Diplomate Calomani Regis ann. 1108. quod exstat apud Joannem Lucium lib. 3. Hist. Dalmat. cap. 4. quod subscribitur a *Petro Absarensi Episcopo et generalis Domini Regis curiæ.*

In Concilio Agathensi ann. 506. subscribit inter Episcopos Gothicos *Petrus Episcopus de Palatio*: at cur ita indigitetur, non omnino constat inter eruditos, cum nulla civitas *Palatii* nomenclatura occurrat in veteribus Notitiis. Neque enim ausim contendere Petrum fuisse ex Episcopis Palatinis de quibus egimus. Marca in Histor. Beneharnensi pag. 847. fieri posse existimat, ut is Palentiæ in Hispania ex Metropoli Toletana, quæ tum a Gothis tenebatur, fuerit Episcopus, ita ut Petrus in aula Alarici tum commorans, Concilio Agathensi interfuerit.

¶ EPISCOPI nomen nonnunquam Presbyteris inditum, qui munia quædam obibant Episcopalia, prædicationem scilicet, baptismi collationem, Presbyterorum variis in locis institutionem et alia id genus. Hinc Sancti complures, inquit Mabillonius in Actis SS. Benedict. sæc. 3. part. 2. pag. 409. præcipue in Belgio, Episcopi dicuntur qui tamen nusquam consecrati sunt Episcopi: quod fusius probat in Præfat. ad partem 1. ejusdem sæculi num. 37. S. Anscharius in Vita S. Willehadi Episc. Bremensis cap. 8: *Hac itaque de causa septem annis prius in eadem Presbyter est demoratus parochia; vocatus tamen Episcopus, et secundum quod poterat cuncta potestate præsidentis ordinans.*

¶ EPISCOPI PORTATILES, Qui Clero carent et populo. Concilium Lugdun. ann. 1449. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 377. n. IV: *Pro ipsis ordinibus nihil recipiant ordinatores, nec Episcopi Portatiles, et ordinandi per tales Portatiles seu Episcopos carentes Clero et populo examinentur.* Vide mox *Episcopi vagantes.*

* *Evesque Portatif*, eodem sensu, in Satyra Menip. pag. mihi 90. Vide notam ibi.

EPISCOPI PRIMÆ SEDIS, Primates, in Concilio Carthag. III. can. 26. Milevit. II. can. 24. Carthag. V. in prooemio, in Capitul. Caroli M. lib. 7. c. 17. [** 29.] etc. [** Vide Glossar. med. Græcit. in Πρωτόθρονος, col. 498.]

EPISCOPI IN VICEM *Metropolitanorum constituti*, in Synodo Vernensi ann. 755. can. 2. 4.

* EPISCOPUS alterius episcopi *capellanus et vicarius* inscribitur, in Lit. remiss. ann. 1372. ex Reg. 103. Chartoph. reg. ch. 159. *Guillaume de Cerceau, de l'ordre des freres Prescheurs; poure Evesque de Capré, oultre Naples dix lieux ou environ, chappellain et vicaire de nostre très-cher et féal cousin l'arcevesque de Rouen, etc.*

EPISCOPORUM, quos *in partibus infidelium* vulgo dicimus, non omnino vetus est inventum, quod quidam tum primum putant introductum, cum Latini Hierosolymitanis provinciis a Sarazenis pulsi, in Latinorum provincias sese receperunt, ubi ad vitæ sustentationem attributæ iis Episcopatuum, uti vocant, *Coadjutoriæ.* Vide Altaserram lib. 1. Dissertat. Juris. Canon. cap. 7.

* *Episcopus Bethleemiticus*, frater Guillelmus *de Valan*, regi Carolo VI. a confessionibus, pensione annua XXIIII. lib. Turon. donatur literis ann. 1385. in Reg. 128. Chartoph. reg. ch. 75.

EPISCOPUS PUERORUM. [Idem qui *Innocentium.*] Concilium Salzburgense ann. 1274. can. 17: *Ad hæc quidam ludi noxii, quos vulgaris elocutio Episcopatus puerorum appellat, in quibusdam Ecclesiis exercentes adeo insolenter, quod nonnunquam enormes culpæ, et gravia damna subsequuntur. Ex ipsis hos ludos in Ecclesiis et a personis Ecclesiasticis de cætero fieri prohibemus, nisi forte pueri 16. annorum et infra fuerint, qui hujusmodi ludos exercent, quibus alii, seniores ipsi nullatenus se misceant ac intersint.* Vide *Kalendæ.* [Testamentum Domini *Le Serop* apud Rymer. tom. 9. pag. 273: *Et etiam capa et casula, tunica et dalmatica, cum omni apparatu, quas habeo pro Episcopo Puerorum.*] [* Hinc *Episcopatus puerorum*, pro Sumtus in festo Innocentium faciendi, in Stat. eccl. S. Dion. Leod. ann. 1350. tom. 2. Monum. sacr. antiq. pag. 442: *Statutum est quod ultimus receptus in canonicum, qui in perceptione erit fructuum, et non fuerit foraneus, cujuscumque sit ordinis, solvet Episcopatum puerorum illius anni et semper, quousque alius de novo receptus fuerit canonicus, nisi canonicus scolaris sub virga existens, ipsum exemerit qui tenetur solvere dictum Episcopatum, quamdiu fuerit sub virga, et si duo sub virga fuerint, ultimus receptus tenebitur.*] [** Vide Chart. Episcop. Mindens. ann. 1319. 1330 et 1392. apud Würdtwein. in Subsid. Diplom. tom. 10. pag. 77. 103. et 152. Haltaus. Calend. med. ævi edit. German. pag. 168. ad diem 28. Decembr. et Dürrii Commentat. histor. de Episcopo Puerorum, quæ prodiit Moguntiæ ann. 1755. Dicitur etiam *Episcopus Scholariorum*, Germ. *Schulbischof.*]

* EPISCOPUS CAPELLÆ REGIS, Idem videtur qui nunc *Maître de la Chapelle* nuncupatur, Inspector. Charta ann. 1262. ex Chartul. AD. S. Germ. Prat. fol. 63. r°.: *Domus in vico de hyrundele contigua ex una parte domui defuncti Danielis vinetarii, et domui Episcopi capellæ regis ex altera.* In alia ann. 1250. ibid.

fol. v°. : *Domus Episcopi de capella domini regis.* Vide *Episcopus Palatii.*

EPISCOPUS TURCORUM, Supremus Mahumetanæ sectæ sacerdos, apud Nangiacum pag. 346.

EPISCOPI VAGANTES, *Qui parochias non habent*, in Concilio Vernensi ann. 755. can. 13. [°° *Vacantes.* Vide *Vacans Ecclesia.*] Σχολάζοντες in Synodo Antioch. can. 16. et apud Zonaram in Theodosio Jun. 'Απόλιδες et σχολάζοντες, in Concilio Ephesino act. 5. pag. 664. Edit Labbei; quibus interdum castra quædam dabantur, in quibus sua munia obirent, ut apud Gregorium Turon. lib. 4. Hist. cap. 18. lib. 5. cap. 5. Interdum etiam ut essent qui ad infidelium conversionem pergerent, ut apud Baldricum Noviom. lib. 2. cap. 37. in Vita S. Ursmari tom. 1. Histor. Franc. pag. 688. apud Baudemundum in Vita S. Amandi n. 9. Petrum Damian. in Vita S. Romualdi n. 62. 64. Vide Mabillonium in Præfat. ad tom. 3. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti n. 37. [et tom. 4. pag. 313. in Vita S. Virgilii Episc. Saltzburg. n. 14.] Alias, ut ait Anselmus Cantuar. lib. 3. Ep. 167. ad Muriardachum Regem Hiberniæ: *Episcopus nisi certam parochiam et populum, cui superintendat, habeat, constitui secundum Deum non potest, quia nec in sæcularibus nomen vel officium pastoris habere valet, qui gregem quem pascat, non habet.* Vide *Chorepiscopus.*

EPISCOPI etiam nullis perinde parochiis donati, concedebantur a summis Pontificibus, exemptis ab ordinarii jurisdictione monasteriis, qui in iis munia Episcopalia exercerent, ex Monachis ab Abbate electi, et in Episcopos ab earum regionum in quibus consistebant Monasteria, Episcopis consecrati: cum alias liceret ex privilegio Monachis exemptis indulto, *cujuscumque ordinis gradum suscipere ubicunque Abbati placeret, et ad Abbates qui consecrandi erant, quemcunque vellent Episcopum advocare,* ut est in Bullario Cluniacensi pag. 9. 11. 12. Exstat hujusce moris exemplum in Bulla Stephani II. PP. pro Monast. S. Dionysii a Mabillonio edita, ex qua hæc excerpsimus: *Nos etiam idem et habere vobis Episcopum per singulare privilegium concedimus, qui de vobis ab Abbate, vel a fratribus, in Monasterio vestro electus, et a fratribus nostris Episcopis de illa regione consecratus, illa vestra Monasteria a vobis ædificata provideri, et vice nostri nominis ubi et ubi fuerint regat, et prædicationi tam in ipso vestro Monasterio, quam in sibi subjacentibus deserviat.* Adde Sirmondum tom. 2. Concil. Gall. præterea librum 1. Mirac. S. Dionysii cap. 6. et supra laudatum Mabillonium in eadem Præfat. n. 35. 36. Idem privilegium sancti Martini Turon. Ecclesiæ fuisse firmant Urbani II. PP. Ep. 11. et 12. apud Mosnerium in Defensione jurium Eccles. S. Martini Turon. cap. 2. [Quod testantur etiam veteres Annales Masciasenses apud Labbeum tom. 2. Biblioth. nov. ubi legitur: *Anno septingentesimo nonagesimo Andegarius Episcopus Monasterii S. Martini obiit.*] Neque id exemplo caret: legimus enim apud Sozomenum lib. 6. pag. 34. Barsen et Eulogium Monachos Edesenos Episcopos creatos, non alicujus urbis, sed honoris duntaxat gratia, tanquam ad recompensada ipsorum præclara facinora, ἐν τοῖς ἰδίοις μοναστηρίοις. Quod si ita sese res habuit (cum non desint qui horum Pontificiorum diplomatum fidem convellere annixi sunt, atque in iis Joannes Launoius in Dissertat. in eam rem edita, et Carolus Cointius in Annalib. Eccl. Fr. ann. 786.) Episcopi isti in Monachorum numero ac ordine non censebantur: cum Episcopis, qui abdicata dignitate in Monasteria concedebant, ordines Ecclesiasticos impertiri, vel munia Episcopalia facere non liceret: in quam rem exstat Epistola Silvestri II. PP. in laudato Bullario Cluniacensi pag. 11. adeo ut Episcopos ejusmodi exemptos fuisse ab obedientia Abbatis par sit credere. Episcopos porro qui abdicata dignitate in Monasteria secedebant, Episcopi nomen retinuisse, contendit Petrus Francisc. Chiffletius in Animadversionib. in S. Ferrandum redivivum pag. 388.

EPISCOPUS ABBAS. Vita S. Ursmari Abbatis Lobiensis: *Et quia locus se obtulit reddendæ dubitantibus et quærentibus rationis, cur scilicet* (S. Ursmarus) *dictus sit Episcopus, cum Lobia non sit sedes Episcopalis, pro tempore expediendum est paucis. Quia enim, ut præfatum est, intentus erat semper lucrandis animabus, et quia multi barbaricæ gentis, ut supradicti Flandrenses, adhuc detinebantur vanis idololatriæ superstitionibus, prædicandi tantum gratia, sicut competebat rudimentis novellæ fidei, est ordinatus Episcopus, quod factum quoque de S. Amando legimus. A quo etiam locus Lobiensis tantam dignitatem est adeptus, partim ob hoc, partim quia locus regius regia munificentia est constructus, ut nulli committeretur, nisi primum ordinatus esset Episcopus. Quæ dignitas perduravit etiam in multos successores, qui leguntur fuisse Episcopi et Abbates: de qua etiam adhuc tantum superest in eo loco, ut Abbati liceat uti sandaliis, tunica Subdiaconali, habere potestatem ligandi atque solvendi, et ubique uti annulo aureo et chirotecis.* In Charta Ludovici Pii apud Meurissium in Episcopis Metensib. pag. 185: *Magnulfus Episcopus et Abbas Monasterii* Gorziensis dicitur: sed an ex Abbatibus Monasteriorum, de quibus egimus, fuerit, incertum. Vide *Abbas Episcopus.*

°° EPISCOPI VILLANI. Vide *Chorepiscopus.*

° EPISCOPUS URBIS, suffraganeus Romani Pontificis, ex Mabil. in Museo Ital. pag. 147.

° EPISCOPUS, f. Chorepiscopus, si mendum non est, ut monent docti Editores ad Mirac. S. Hildeg. tom. 5. Sept. pag. 697. col. 2: *Daniel sacerdos juratus idem dicit. Episcopus loci ejusdem juratus idem dicit.* Haud scio an non intelligendus sit pastor, custos ovium; quo sensu accipienda quoque videtur hæc vox in Actis S. Jeronis tom. 3. Aug. pag. 477. col. 1: *Sanctum virum sacerdotem Dei Jeronem, juxta Noortwych populum regentem, ac in fide Christiana Episcopos instruentem, repererunt.*

EPISCOPARE, *Episcopatum habere, vel gerere*, Ugutioni. Arnulphus Lexov. Episc. pag. 42: *Quod adeo verum est, ut defuncto sæpedicto Episcopo, eum qui successit Episcopari Ecclesia Romana nulla ratione permiserit.* S. Bernardus Episc. 234: *Non poterat Episcopari turpis infamisque persona.* [Et in Vita S. Malachiæ Episc. tom. 1. col. 667. edit. ann. 1690: *Quod nullus alius videretur dignior qui Episcoparetur in prima sede.* Chron. Monasterii Novaliciens. lib. 3. cap. 14: *Erat ibi eo tempore S. Theodorus Episcopus, qui tunc ibi Episcopabat.*] Utuntur Gregorius Turon. lib. 1. de Mirac. cap. 33. Petrus Damian. lib. 1. Epist. 10. lib. 8. Ep. 5. Joan. Sarisberiensis lib. 7. cap. 18. et Epist. 234. Justus Abbas in Serm. ad Cistercienses, Fulbertus Episc. Carnot. Epist. 31. Alexander II. PP. Epist. 18. Eadmerus lib. de S. Anselmi similitudinib. cap. 23. etc. 'Επισκοπεῖν, apud Ignatium in Epist. ad Roman. n. 9.

¶ EPISCOPARE, novum Episcopatum creare. Bartholomæi Scribæ Annales Genuens. lib. 6. ad ann. 1239. apud Murat. tom. 6. col. 481: *Eodem anno Dominus Jacobus Prænestinus Cardinalis Apost. Sedis Legatus venit Januam, et de Janua ivit ad partes ultramontanas, et sicut a Domino Papa habuerat in mandatis, respectu Communis Januæ, et ex summa gratia, Ecclesiam Nauli Episcopavit, et eam univit Ecclesiæ Briniati, existente Episcopo Domino Guilelmo Canonico Januo, et sic de Burgo Nauli fecit civitatem.*

¶ EPISCOPARI, Pro Episcopo se gerere. Vita sancti Raynerii tom. 3. Junii pag. 442: *Ille tanquam Episcoparetur, omnibus studiose intendens, ad fenestram supra viam sese illis ostendit.* Si tamen *Episcopari* hic non sit accipiendum in nativa significatione verbi ἐπισκοπεῖν, superinspectare, superintendere.

EPISCOPALE ROMANORUM, Historia Episcoporum Romæ apud Herkempertum in Hist. Langobard. pag. 20. quæ *Liber Episcopalis* dicitur in Codice Thuano Damasi, seu Anastasii Bibl. de Vitis PP. *Episcopalis liber, qui Gesta Pontificum Romanorum titulatur*, in Concilio apud Theodonis villam ann. 935.

EPISCOPALIA, Episcopatus insignia, *annulus et baculus*, in Historia Trevirensi pag. 231: *Sed quia ab homine excommunicato et laico Episcopalia suscepisti, Episcopalia inquam, annulum et baculum, etc.* Ita rursum pag. 241. Capitulare Francoford. ann. 794. cap. 8: *Gaerbodus, qui se Episcopum esse dicebat, et suæ ordinationis testes non habuit, qui tamen Episcopalia a Magnardo Metropolitano Episcopo consecutus est, etc.*

EPISCOPALIA, Præstationes quæ Episcopis fiunt, *Synodaticum.* Charta Walteri Episcopi Cestrensis in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 61: *Concedimus etiam ut prædictus Abbas et quisque successorum ejus sit Decanus de omnibus Ecclesiis quæ datæ sunt Ecclesiæ suæ in Derbysira,... nec quisquam præsumat eum judicare, nisi solus Episcopus; Episcopalia reddat vel reddere faciat de Ecclesiis Decanatus sui, etc.*

1. EPISCOPIUM, Episcopalis dignitas, Episcopatus: ἐπισκοπή, in Canonib. Apostol. can. 69. Justiniano in Nov. 123. cap. 1. Theophani, Gregorio Presb. in Vita S. Gregor. Theol. et aliis. Ratherius Veron. Episcopus Epist. 1. ad Joan. PP.: *Datum Episcopium est meo domino Hilduino, jure stipendiario.* Vita sancti Wolbodonis:

> Sedit Episcopio ter denis mensibus: in quo
> Febre lacessitus moritur.

Utuntur Stephanus Episc. Leod. in Vita S. Lamberti cap. 4. Walafridus Strabo de Mirac. S. Galli lib. 2. cap. 16. 18. Notitia Wambæ Regis, Monachus Sangall. in Carolo M. lib. 1. cap. 3. Anastas. de Exilio S. Martini PP. Baldricus Noviom. lib. 1. cap. 19. 30. 34. Domnizo lib. 2. cap. 18. et alii passim, imprimis Diurnus Romanus cap. 5. tit. 10.

°° EPISCOPIA, Eodem sensu. Vita Antiq. S. Galli ap. Pertz. Script. tom. 2. pag. 11: *Si ergo per eum Deus liberaverit*

filiam meam, ditabo eum muneribus et dabo ei urbis Constantiæ Episcopiam.

¶ 2. Episcopium, Diœcesis ipsa Episcopo subjecta. Charta ann. 1109. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 268 : *Ipse quoque Johannes Episcopus concessit nobis et quidquid in Episcopio suo habebamus et quidquid exinde acquirere possemus.* Vetus Breviarium ad usum Monast. S. Germani Autissiod. xiii. sæculi, ad diem Novemb. 8: *Instituit* (Episcopus)... *sublimiter fieri ab omni cœtu humano ejusdem Episcopii festivum diem omnium Martyrum, Confessorum ac Virginum qui intra confinia hujus tumulata consistunt.* Vita S. Severi Episc. Abrinc. tom. 1. Febr. col. 191 : *Et quoniam adhuc eo tempore in Episcopio plurimi vanissimo tenebantur idolorum errore.* Vita S. Guilielmi Abbat. Divion. tom. 1. Jan. pag. 59 : *Sed prædictum Monasterium in Vercellensis urbis Episcopio situm, atque ejusdem Episcopi ditioni subjacebat.* Rursum occurrit in Additamentis ad Chronic. Casaur. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 960. et in Capitulari Metensi anni 757. § 5. [** Adde Chart. ann. 990. ap. Marin. in Pap. Dipl. pag. 255.]

3. Episcopium, ipsa Ecclesia Cathedralis. Translatio S. Marci Episc. Atinensis n. 7 : *Et eadem nocte deputatis Clericis, in hymnis et spiritualibus canticis tota nocte pervigiles jussit manere, ut facto mane, ad Episcopium ejusdem urbis cum laude et gloria deportaret.* Occurrit rursum infra. Apud Theophanem Cerameum, homilia quarta habita dicitur ἐν τῷ ἄμβωνι τῆς ἐπισκοπῆς, id est, in Ambone Cathedralis Ecclesiæ. [** Marius Mercator pag. 171 : *Synodo congregata in Ephesiorum metropoli et sedentibus in Episcopio rev. et rel. episcopi Memnonis sanctissimis et Deo dilectissimis Episcopis, etc.*] [Vide Ἐπισκοπεῖον in Glossario mediæ Græcitatis.]

¶ 4. Episcopium, Domus Episcopi. Capitulare 2. anni 802. cap. 9: *De adulteriis et inlicitis causis perpetratis tam per Episcopia et monasteria virorum et puellarum quamque inter seculares homines.* Additio 3. ad Capitularia cap. 79: *Sed priusquam ad consecrationem presbyteratus accedat, maneat in Episcopio discendi gratia officium suum, tamdiu donec possint et mores et actus ejus animadverti.* Synodus Meld. cap. 26 : *Suggerendum est... ut Episcopium, quod Domus Episcopi appellatur, etc.* Vide Appendicem ad Formulas Marculfi cap. 8.

¶ 5. Episcopium, Reditus Episcopatus. Charta ann. 971. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 251 : *Huic Manguene dedit Gualterius Episcopus frater suus S. Ciricum de Episcopio.*

** Episcopalis Audientia. Vide *Audientia* 1. et Codic. Theodos.

¶ **EPISCYNIUM,** Supercilium, ab ἐπὶ et σκύνιον, Cilium, summa palpebra. Tertull. de Pallio cap. 4 : *Censoriæ intentionis Episcynio disperso.* Vide Turneb. Adversar. lib. 7. cap. 20. et Salmas. de Pall. pag. 342.

EPISIMUS, ex Gr. ἐπίσημος. Epistola Joannicii Regis Bulgar. in Gestis Innocent. III. PP. pag. 70: *Misi autem ad præsens in signo parvæ recordationis examita duo Episima dupla, unum est rubeum, aliud est album.* Perperam editum est *examina duo Episima.* Ubi *examita Episima* seu ἐπίσημα, sunt tesseris auro textis vel purpureis clavata. Ita ἐπίσημον ἐσθῆτα apud Laertium in Aristotele interpretantur viri docti. Vide *Asemus.*

¶ **EPISTAGMA,** Sigillum, ut videtur, dictum, ab ἐπισταγμός, Instillatio, quod cera instilletur ad sigillum imprimendum ; nisi forte legendum sit *Epistigma* ab ἐπιστίζειν, Notis compungere ; unde Sussannæus in Vocabular. : *Epistigma, Subscriptio.* Charta Rogerii Siciliæ Regis ann. 1129. apud Murator. tom. 6. col. 623 : *Nec ad regii Epistagmatis nec exemplorum cogantur solutionem.* Et col. 626. in Charta Willelmi Regis Siciliæ ann. 1160 : *Ad hujus autem concessionis et munificentiæ nostræ memoriam ac perpetuo stabile firmamentum præsens hoc privilegium nostrum per manus Matthæi nostri Notarii scribi jussimus, nostroque quo utimur Epistagmate roboratum.*

⁎ **EPISTATES**, [Præses , præpositus alicui rei : *Cato R. R.* 56. Familiæ cibaria qui opus facient, per hiemem tritici modios quatuor, per æstatem modios quatuor semis : villico, villicæ, *Epistatæ*, opilioni modios tres.]

EPISTILE, pro *Epistola*, Fridegodus in S. Wilfrido Episcopo cap. 30 :

Alfrido Regi direxit Epistile Petri.

EPISTOLÆ, Chartæ et tabulæ veteres, diplomata, cæteraque, quibus negotia gerebantur, instrumenta, quod in Epistolæ modum conciperentur, atque adeo illius salutatione, in cujus scribebantur gratiam , inscriberentur. Hujusmodi Epistolarum formulæ exstant apud JC. non paucæ, quæ postmodum, inclinato imperio, crebriores esse cœperunt, uti observare est præsertim ex Senatoris formulis : unde quidam existimarunt a Gothis, Longobardis, Francis, cæterisque Arctois Gentibus in Italicas Gallicasque plagas dimanasse. Et certe apud nos Epistolarum invaluisse usum docent plus satis Formulæ Marculfi et aliorum, et infinita propemodum diplomata. En aliquot in exemplum. Testamentum S. Cæsarii Arelat. Episcop. : *Et si cui aliquid per Epistolam, aut per pitacium, aut verbo, pietatis intuitu contuli, valere volo.* Vetus Charta sub Chlotario Rege apud Doubletum lib. 3. cap. 2. *Sed quia votus meus fuerat, ut per paginam testamenti villas ipsas superius nominatas basilicæ S. Dionysii concedisse, seu ut mos est loci illius, habetur per Epistolas delegasse, etc.* Alia Caroli Martelli, apud eumdem cap. 4 : *Si quis... contra hanc Epistolam donationis nostræ... venire voluerit.* Quæ tamen Charta in formam Epistolæ non concepta est. Tabularium Brivatense ch. 296 : *Quem per Epistolam cessionis in sua elemosyna pro suis luminaribus condonavit.* Mitto reliqua.

De Epistolis Canonicis et aliis agimus alibi suis locis in adjectis. [De *Patentibus* et *Clausis* in voce *Sigillum secretum.*]

¶ Epistolæ Farcitæ, Quæ leguntur in sacris liturgiis, nec solis constant Scripturæ verbis, verum plures etiam continent paraphrases intermixtas, quibus quodammodo *farciuntur*, hincque dicuntur *farcitæ.* Vide in *Farsa* 2.

* Epistolæ Dominicales, Sanctorum, Quæ diebus Dominicis et festivis Sanctorum in sacris liturgiis leguntur. Chartul. majus S. Vict. Massil. fol. 95. v° : *Ipsa semodiata de vinea et terra nominata donavit pro filio suo Aicardo pro psalmis, himnis, canticis, et Epistolas dominicales et sanctorum.*

¶ **EPISTOLARE,** Vide *Epistolarium.*

EPISTOLARIS, Amanuensis, *Ab Epistolis*, Secretarius. Saxo Grammaticus in Præfat. ad Hist. Danicam : *Regius Epistolaris effectus.* Ἐπιστολεύς, in veteri Inscriptione apud Mabillon. tom. 4. Analector. pag. 503. Vide leg. 7. Cod. de Palatin. largit. lib. 12. tit. 23. [** et Glossar. med. Græcit. in Ἐπιστολάριοι col. 428. et Append. col. 73.]

¶ **EPISTOLARITER.** Vide *Epistolatim.*

EPISTOLARIUM, Liber Epistolarum S. Pauli et aliorum, qui legitur in sacris Liturgiis. Leo Ost. lib. 3. cap. 19. (al. 20.) : *Librum quoque Epistolarum ad Missam describi faciens.* Infra : *Similiter fecit et de Sacramentariis... et duobus nihilominus Evangeliis et Epistolario uno. Nam usque ad illud tempus in Plenario Missali tam Evangelia quam Epistolæ legebantur: quod quam esset tunc inhonestum, modo satis advertitur.* Adde cap. ult. ejusdem libri, et lib. 4. cap. 90. al. 92. et Vita Abbat. S. Albani, [necnon Bernardi Monachi Ordinem Cluniac. part. 1. cap. 14.]

Epistolare, Eadem notione in Usib. antiq. Ord. Cisterciensis cap. 54. [et in Hist. Mediani Monasterii pag. 242.]

* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Epistolare, Epistolarium, liber epistolarum, Epistolier.* Inventar. S. Capellæ Paris. : *Un Evangelier et un Epistolier de grans volumes.*

EPISTOLARIUS, Nuntius, Epistolarum lator. Salvianus lib. 5. de Gubern. Dei : *Veniunt plerumque novi nuntii, novi Epistolarii a summis Sublimitatibus missi, qui commendantur Illustribus paucis ad exitia plurimorum.*

EPISTOLATIM, per Epistolas. Alvarus in Vita S. Eulogii n. 3 : *Non odiose, sed delectabiliter Epistolatim in invicem egimus. Epistolariter* eadem notione dixit Scriptor Vitæ S. Gaugerici Episc. Camerac. lib. 1. cap. 10.

* **EPISTOLELLA,** diminut. ab. *Epistola*; brevis lectio, quam *Capitulum* vocant, ex Epistolis S. Pauli aliisque libris sacris desumta, quæ ad Horas ecclesiasticas recitatur, vulgo *Capitule.* Constit. Franc. Pizzolpassi archiep. Mediol. ann. 1440. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 933 : *Volentes insuper et mandantes, quod in diebus, quibus de sancto aliquo divinum celebrabitur officium, Epistolellæ ad Tertiam, Sextam et Nonam speciales, prout inveniuntur in officio Ambrosiano dicantur...... Certas Epistolellas, ut eorum verbo utamur, quæ in Tertiis, Sextis et Nonis ordinatæ sunt, breves quidem valde et compendiosas in Matutinis dicunt, loco ipsarum lectionum.* Vide *Capitulum* 3.

⁎ **EPISTOLICUS.** [*Epistolare*, epistolaris, ut *Epistolicæ* quæstiones, *Gell.* 14. 7. et 8. ubi citat *Varronis* librum eo titulo. Item 7. 10. ubi eadem inscriptione librum *Catonis* appellat. Unde apparet ab illis quoque eam vocem fuisse usurpatam.]

EPISTOLIUM, Litera formata. Synodica Concilii Sardicensis in Fragm S. Hilarii pag. 17 : *Et ne ignorantes eorum accipiant literas communicatorias, id est Epistolia, quos justa Sententia degradavit.* Infra : *Omnes fratres et Coepiscopos nostros tuis admonere digneris, ne Epistolia, id est literas communicatorias eorum accipiant.* Concilium Turonense II. cap. 6 : *Ut nullus Clericorum vel Laicorum, præter Episcopos, Epistolia facere præsumat.*

¶ **EPISTOLOGRAPHUS,** Scriptor Epistolarum. Utitur Notkerus Balbulus lib. de Interpretibus Scripturæ cap. 6.

* **EPISTULA**, pro *Epistola*, Charta, Diploma, apud Meichelbec. tom. 1. Hist. Frising. pag. 52 : *Acta hæc Epistula, accepit eam ipse Timo propriis manibus*

coram testibus seu cæteris adstantibus, atque hæc consentientibus, involuto palleo ipsam Epistulam super altare posita tradidit in manibus, etc. Vide *Epistolæ*.

°° **EPITA**, a Gr. ἔπειτα ap. Virgil. Grammat. pag. 87. et 88.

¶ **EPITAPHISTA**, Scriptor epitaphiorum. Sidonius lib. 1. Epist. 9: *Merito enim collata vestris mea carmina non Heroicorum phaleris, sed Epitaphistarum næniis comparabuntur.*

1. **EPITAPHIUM**, pro sepulcro, in veteri Inscriptione apud Gruterum 669.

2. **EPITAPHIUM**, Quævis inscriptio, apud Sugerium lib. de Reb. in Administr. sua gestis cap. 28. et lib. de Consecrat. Eccles. S. Dionys. pag. 354. Descripsit eruditus Mabillonius in Vita S. Radbodi Hexasticon, hoc titulo: *Radbodi Epitaphium de viatico Christi*, [et aliud Gallicum Guillelmus a Vetulis Fontanellensis Monachus in quodam Regesto MS. fol. 14. quod et hic exscribere visum est. Sic inscribitur : *Epitafle à mettre sur la porte de Marcoussis.*

En l'an sept cens et quatre que regnoit
Hildebert Roy au Royaume de France,
Et que son peuple en paix entretenoit,
Le gouvernant et gardant de souffrance,
Il confera de la volunté france
De Marcoussis la noble seigneurie
Au bon Abbé de la royalle Abbie,
Que l'on nommoit pour lors la Fontenelle,
Est fist bastir une Eglise nouvelle,
Au nom de Dieu et du bon saint Vandrille,
Lequel estoit de Royalle famille,
Avant ce don quatre ans trepassé :
Ce noble Roy en soit recompensé.]

¶ 3. **EPITAPHIUM**, Sermo funebris. Sic suos de Vita venerabilis Walæ Abb. Corbeiensis libros inscripsit Paschasius Radbertus, quos statim ab ejus morte orationis funebris vice aggressus est ; eum ad modum, inquit Mabillonius, quo Ursus S. R. E. Subdiaconus, ejus temporis auctor, Basilii Magni *Epitaphium* appellat Orationem funebrem, quam de eo scripsit Gregorius Nazian. Locus iste habetur in Ursi præfatione ad Vitam Basilii Amphilochio adscriptam, his verbis : *Sane notandum est, quia cum quidam legunt in his actibus, quæ S. Amphilochius scripsit, discrepasse autumant ab his quæ S. Gregorius Nazianzenus in Epitaphio hujus magni viri commemorat.*

° **EPITATISTA**, *Lo scriptor de Epistole.* Glossar. Lat. Ital. MS.

EPITECTICUM, *Epitecticalis terminus*, voces Agrimensorum, forte ita dictus, inquit Rigaltius, quia sit ἐπιδεικτικός, et recturam aliorum terminorum ostendat et commonstret. Auctor incertus : *Lapides nativos, quod est, ex solo ipso, Centuriales in Epitecticum adsignamus.* Item : *Terminus, si aliquid fictum habuerit super se aurum*, (f. æreum) *aut plumbum, aut stannum Epitecticum, hoc est massatium fabricatum inter censa Centuriæ.* Vitalis et Arcadius : *Terminus Epitecticalis, sive in finitione agri, sive Præfecturæ, extenditur in pedes* 400. *et pedes* 800. *in quadrifinio vero si plus quatuor lapidibus fuerint inventi , Epitecticales vocantur : nam terminus iste vocatur maximus.*

EPITENDESION, vox male confecta ex Græc. ἐπὶ τῶν δεήσεων : dignitas in Ecclesia CP. de qua Codinus, et ejus Commentatores. Epistola Michaelis Palæologi Imp. ad Joannem XX. PP. apud Waddingum ann. 1277. n. 4 : *Et honorabilissimo Archidiacono cæteri Imperialis cleri, et Epitendesion ejusdem sanctæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ Georgio Metochitæ, etc.*

° **EPITHANIA**, pro Epiphania, in Constit. canon. Castell. apud Cl. V. Garamp. in Dissert. 6. ad Hist. B. Chiaræ pag. 207.

✶ **EPITHECA**, [Additio, adjectio. *Plaut. Trin.* 4. 3. 18. Nisi etiam laborem ad damnum apponam *Epithecam* insuper.]

¶ **EPITHEMA**, ἐπίθημα, quod rei alicui superimponitur. Vita S. Guilielmi Eremitæ, Febr. tom. 2. pag. 456 : *Infundens oleum consolationis cum vino mordaci Epithematis.*

° Unde *Epithemare*, *Epithema* admovere, in Velsch. Syllog. observat. pag. 87.

¶ **EPITHEMIUM**, pro *Epitimium*, ut infra. Paulus Bernriedensis in Vita S. Gregorii VII. Papæ, Maii tom. 6. pag. 131 : *Mittentes supplices ad apostolicam sedem nuntios, Epithemium pœnitentiæ postulantes.*

° **EPITHETICOS**, Vulgariter. Mirac. S. Bertini tom. 2. Sept. pag. 599. col. 1 : *Plurimaque pro sui numerositate* (*veluti Epitheticῶs loquamur*) *magnus exercitus ab omnibus dicebatur.*

¶ **EPITHYMIA**, ἐπιθυμία, Desiderium. Vita S. Frederici Episc. Julii tom. 4. pag. 460 : *At cum sanctioris vitæ Epithymia, vigiliis et orationibus jejuniisque jugibus, pro Christi nomine corpus suum cœpit affligere, etc.*

¶ **EPITHYMUM**. Vide *Epitumum*.

¶ **EPITIMIA**, ἐπιτιμία, Bona existimatio. Modest. leg. 21. § 2. de Tut. et Cur. (26, 5.) *Manente Epitimia*. Alii exponunt ut *Epitimium*.

EPITIMIUM. Gloss. Gr. Lat. ἐπιτίμιον, Pœna, mulcta : sed proprie pœna legibus Ecclesiasticis indicta Clericis delinquentibus. Anastasio ad VIII. Synod. *Epitimium*, est *increpatio, vel mdulta pœna pro culpis.* Joannes Diacon. lib. 2. Vitæ S. Gregor. M. cap. 45 : *Tristatus est, quia antequam exiret de hac vita, non solvit eum ab excommunicationis Epitimio.* [Albertus Abb. Miciac. Epist. ad Johannem XVII. Papam, apud Mabillon. tom. 3. Analect. pag. 440 : *Monasteriis novos indiculorum biblos corroboretis, quibus ipsæ Congregationes ab omni strepitu quiete Deo servire possint, maxime sub Epitimio excommunicationis.*] Ἐπιτίμιον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ νόμου, apud Palladium in Vita Chrysostomi pag. 21. editionis D. Emerici Bigotii. Vita S. Nili Junioris pag. 47 : Ὅρκοις αὐτὸν καὶ ἐπιτιμίοις φρικωδεστάτοις ἀπό τε τῆς ἁγίας τριάδος καὶ τῶν ἁγίων πατέρων ὑπέβαλε τοῦ καταδέξασθαι αὐτὸν αὐτοῖς ποιμένα, etc. Vide S. Basilium et Anonymum qui ei subjungitur περὶ ἐπιτιμίων, Pachymerem lib. 7. cap. 6. 22. lib. 9. cap. 24. lib. 11. cap. 6. et Notas ad Cinnamum pag. 458. [Præterea Morinum lib. 1. de Pœnit. cap. 1. n. 14. et superius *Epithemium*.]

¶ **EPITIMUM**, Flos thymi. Vide *Epitumum*.

EPITOGIUM, Britannico ad Juvenalis Sat. 6 : *Est genus vestis quod togæ superinduebatur.* Joan. Sarisberiensis lib. 8. Policrat. cap. 11 : *Hic cepa tunicatior, densatus pellibus et Epitogiis, chlamydi penulam superducit.* Occurrit in Notis Tyronis pag. 157. apud Quintilianum lib. 1. cap. 9. Dicitur etiam vestis superior Clerici ἐπιτόγιον, in Vita S. Joannis Theristæ cap. 1. [in Actis MSS. B. Yvonis non semel.] Vide in vocibus [*Alna* et] *Caphardum*. Concilium Londinense ann. 1342. cap. 2. de abusu Clericorum in vestibus : *Epitogiis ac clocis uti patenter videmus.* [Statuta Ecclesiæ Cadurc. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 727 : *Omnibus* (Clericis) *etiam prohibemus, ne Epitogium, tabardum, seu mantam foliatam* (folratam) *usque ad oram curtam sic deferant, quod vestis inferior notabiliter videatur.*] Vide tom. 4. Hist. Academiæ Parisiens. pag. 390. [et Lobinelli Glossarium ad calcem Hist. Britann. *Epythogium foderatum*, apud Rob. *Goulet* in Compendio Jurium Univers. Paris. fol. 13.]

° Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Epitogium, housse.* Aliud ex Cod. 7692 : *Epytogium, houce vel secot.* Leg. *Sercot*. Memor. D. Cam. Comput. Paris. ad ann. 1263. fol. 53. v° : *Injunctum fuit... omnibus clericis* (cameræ) *quod de cætero habeant et defferant Epithogia longa, honesta, ipsaque defferant in camera et extra per villam continue. Conjugati vero in mantellis forratis penna alba vel nigra, et capucia forrata similiter vel Epithogia curta saltem ad honorem et decentiam cameræ supradictæ incedant, veniant et recedant. Epitogium anaptum*, indecens, ut videtur, in Inquisit. ann. 1217. apud Spon. tom. 2. Hist. Genev. pag. 419. Fuit quoque mulierum vestis, ut colligitur ex Testam. Hugæ viduæ ann. 1347. in Chartul. Anton. Massil. fol. 220 : *Item lego Vivandæ Michaelæ de Massilia tunicam et Epitogium meum panni coloris pebrati pro diversis servitiis mihi per eam impensis.*

¶ EPLITOGIUM, pro *Epitogium*. Statuta Cisterc. ann. 1433. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 1585 : *Abbates et Monachi.... a gestatione camisiarum linearum, giponum, tunicarum nigrarum, diploidorum, Eplitogiorum, aut aliorum quorumcumque habituum inordinatorum prorsus abstineant.*

° **EPITOGUS**, ut *Epitogium*. Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120 : *Epitogus i. Sourcot.*

EPITOLIUM, in Notis Tyronis pag. 184. balneares ædes.

EPITOMA. Ermenricus Monachus Augiensis de Grammatica : *Sed et hactenus rivo jucundissimo ac in omni virtutum stemmate præfulgido ex primoribus fontibus totius Europæ emananti Cohæres, Hludovico scilicet dilectissimo Regi nostro, qui licet augustiori limite terrarum, virtute tamen vincit Herculem Centauros domitantem, et agilitate Ulissem. Interroga Sclavos in gyro , et non miraris Epitoma meum.* Id est laudes meas, [vel memoriam i. quæ memoro ; *Epitoma* namque apud Papiam significat *memoriam*.]

¶ **EPITOMARE**, Epitomen facere, non semel apud Scriptores inferioris ævi. Vide Fabri Thesaurum et Lexicon Goclenii.

¶ EPITOMARIUS, *Abbreviator*, Papias.

¶ EPITOMATOR, Idem, in Thesauro Fabri.

EPITOMIUM, pro *Epitome*, apud Ordericum Vitalem lib. 4. pag. 537.

✶ **EPITOMO**. [In epitomen redigo. *Trebell. Poll. XXX. Tyrann.* 30. *de Zenob. ad fin.* Historiæ Alexandrinæ ita perita, ut eam *Epitomasse* dicatur.]

¶ **EPITRACHELIUM**, ἐπιτραχήλιον, Collare. Locum vide in *Enchirium*.

✶ **EPITRAPEZIUS**. [Super mensam. *Hercules Epitrapezius* inscribitur *Silva* 6. *lib.* 4. *Statii*, in qua describitur, et laudatur mensarium vas, quod profecto, ut Itali dicunt, *ad uso di dessert* inserviebat, opus Lysippi referens Herculem dextra poculum, sinistra clavam tenentem, substrata pelle leonis. Laudatur etiam a *Martial*. 9. 44. unde lux magna Statiano carmini accedit.]

° **EPITRIMUS**, Hippodromus, ut post Maffeum monent docti Editores ad Acta

SS. Firmi et Rust. tom. 2. Aug. pag. 420. col. 1 : *Sequenti vero die præcepit sibi tribunal in Epitrimo circi præparari, et sanctos Dei Firmum ac Rusticum conspectibus suis præsentari.*

° **EPITRITUS**, Gr. ἐπίτριτος, Sesquitertius. Dudo apud Duchesn. Hist. Norm. Script. pag. 68 :

> Sesquioctava tonum quoniam proportio claudit,
> Et diatessaron pax Epitrita ligat.

Vide *Diapason* et Lex. Martin.

✱ **EPITROPHIUM**. [Domus in qua aluntur pauperes infantes. DIEF.]

¶ **EPITROPUS**, ἐπίτροπος, Curator, cui rei alicujus cura committitur. Testam. Bernardi Comitis Armaniaci ann. 1302. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1409 : *Constituimus et ordinamus Epitropos et fideicommissarios ac executores et distributores prædicti testamenti nostri R. P. D. Amenevum Archiep. Auxitan. Fecit Testator ipse suos Epitropos et testamenti executores nos præscriptos*, apud Acherium Spicil. tom. 9. pag. 287.

EPITUMUM, EPITIMIUM. Ordericus Vital. lib. 7. pag. 659 : *Ducatum Normanniæ, antequam in Epitumo Senlac contra Heraldum certassem, Roberto filio meo concessi, etc.* Idem lib. 10. pag. 775 : *Ultra pontem Engueniæ in Epidimio spatioso tentoria figi præcepit.* Quibus locis hæ voces *Campum* procul dubio sonant, sed etymon inquiro. Apud Isidorum lib. 17. Originum pag. 9. *Epitimum*, seu *Epithymum, est flos timi, vel thymi.*

EPI TU YKIACON. Anonymus Barensis in Chron. ann. 1032 : *Et adduxit Anatolyki Epi tu ykiacon*, id est, ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν. Dignitas in Palatio CP. qui λογοθέτης τῶν οἰκειακῶν dicitur Pachymeri lib. 1. cap. 13. lib. 2. cap. 21. lib. 5. cap. 13. in Gloss. Lat. Gr. *Domesticus*, est οἰκεῖος, οἰκειακός. Ex quo forte hunc magistratum præfuisse Domesticis Palatii conjectarunt viri docti. Sed in nostra Constantinopoli Christiana, eumdem fuisse cum eo, quem veteres *Comitem rerum privatarum* vocabant, pluribus ostendimus.

EPIURUS, Clavus ligneus, γόμφος, ἐπίουρος, in Gl. Gr. Lat. Occurrit apud Palladium lib. 11. tit. 8. et S. August. de Civitat. Dei lib. 15. cap. 27. Vide *Epigri*.

° **EPLEMA**, *Lo impiastro*, in Glossar. Lat. Ital. MS.

¶ **EPLITOGIUM**. Vide in *Epitogium*.

EPLOCEUS. Vetus Interpres Juvenalis Sat. 6. v. 571 : *Membrana Mathematicorum, ut actus diurnos, quæ assidua tractatione colorem suum mutavit, et Eplocea facta est, colorem fecit, ut succinum.* Leg. forte *Glaucea*.

¶ **EPOCHA**, Mensura temporum seu Terminus fixus a quo numerantur anni; Epocha Christianorum est Nativitas Christi Domini, ex quo Dionysius cognomento Exiguus eam, quæ *Diocletiana* dicebatur, abrogavit. Tot fere fuerunt *Epochæ*, quot populi : sed de iis consulendi Chronologistæ. Vocis etymon ἐποχή, Inhibitio, retentio, sicque dicitur, quod *Epochis*, tempora sistantur et terminantur. Vide *Æra* et *Annus*.

¶ **EPOMIS**, ἐπωμίς, Superhumerale. Vide locum in *Circumpedes*. Sussannæus in Vocabulario : *Epomis apud Erasmum significat capitium magisterii, notat etiam cervicem.*

¶ **EPONDENALE**, f. pro *Expositionale*. Vide in *Spondalis*.

¶ **EPOPTA**, ἐπόπτης, Inspector, inspectator. Utitur Tertull. initio libri contra Valentinianos, ubi totam mysteriorum Atticorum scenam et apparatum explicans ait : *Diutius initiant, linguam consignant, cum Epoptas ante quinquennium instituunt, ut opinionem suspendio cognitionis ædificent, etc.* ubi *Epoptæ* iidem sunt qui *Mystæ* sacra discentes mysteriisque majoribus necdum initiati; aliis tamen Scriptoribus ἐπόπται juxta vim vocis Inspectores erant arcanorum et ad ipsa sacra interiora majoraque mysteria admittebantur. Vide Scaligerum ad lib. 3. Tibulli et lib. 5. de Emendat. temp. et Casaubonum ad Athenæum.

EPOREDICA. Plinius lib. 3. cap. 17 : *Oppidum Eporedia, Sibyllinis libris a populo Romano condi cœptum. Eporedicas Galli bones equorum domitores vocant.* Merula sic dictos putat, quasi *Opperiiders*, Belgice, i. *primos equestris militiæ, magistros equitum*, vel *equisones eximiores*. Alii alia censent. Id constat ejusdem originis haberi debere nomen appellativum Gallici Ducis, *Eporedigis* dicti Cæsari lib. 7.

¶ **EPPENDIS**. Vide *Epidecen*.

¶ **EPROPINARE** CEREVISIAM, Bibere vel eam singulatim divendere. Mirac. B. Stanislai Can. Regul. Maii tom. 1. pag. 782 : *Heduiginis Bycliangyna de Casimiria commisit tempore æstatis cerevisiam braxare, et cum adhuc esset in braxatorio, destructa est a tempestate aeris in tantum, quod omnino alba et fœtida effecta est. Cum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai, et statim meliorata est, in tantum quod eam totam Epropinaret.*

EPTATICUS. [Septem priores libri veteris Testamenti, vulgo *Heptateuque*. Legitur in Anecdotis Martenianis tom. 5. col. 107.] Vide *Heptaticus*.

¶ **EPTEUS**, Septimanus, ab ἑπτά, Septem. Vide *Typica febris* in *Typus*.

¶ **EPUDORATUS**, EPUDORIS, *Sens vergogne, neant honteux*. Gl. Lat. Gall. Sangerman. Sine pudore.

° Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Epudoratus, Epudorius, sans honte, afronté*. Vide *Expudoratus*.

° **EPULÆ**, Cibaria. Lit. remiss. ann. 1359. in Reg. 90. Chartoph. reg. ch. 120 : *Cum dictus Stephanus in stallo... existeret...., ad vendendum publice cibaria et Epulas assatas et decoctas. Idem Guillelmus injurias dicendo tam de persona quam de Epulis, etc.*

° **EPULARE**, pro Epulari, in Vita S. Maximi tom. 1. Jan. pag. 92. col. 1.

EPULATITIUS, *Qui epulis dat operam*. Glossarium Isidori.

✱ **EPULCARE**. [Excludere. DIEF.]

¶ **EPULICENIUM**, *Vas in quo epulæ ad cœnam feruntur*, Ugutioni.

¶ **EPULONIUS**, Epulis deditus. Scriban. de Passione Christi cap. 18 : *Magis diligere breves Epulonios dies, quam breves jejunos Lazari.*

¶ **EPULUM**. Chartular. Vindocin. Ch. 374. ann. 1079 : *Venditoribus inter censum et suæ consuetudinis Epulum* XVIII. *den. reddendi sunt omni anno ad diem festum Palmarum.*

¶ **EPYBATA**. Vide *Epibata*.

° **EPYCEPHIUM**, Capitis tegmen. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Epycephium, couverture de chief.*

° **EPYFORA**. Vide supra *Epifora*.

° **EPYLEUTICUS**, Epilepticus. Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 300 : *Qui ex morbo caduco seu Epyleutica passione frequenter affligitur.*

¶ **EPYMENIA**, *Xenia quæ dantur per singulos menses*. Glossar. Sangerman. num. 501. Lege *Epimenia*, et vide *Epimenium*.

¶ **EPYPHÆA**, *Lippitudo oculorum*. Idem Gloss. Legendum *Epiphea* ab ἐπί et φάος vel φῶς, Oculus.

° **EPYPHIUM**, pro Ephippium. Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg. 4120 : *Epyphia dicuntur ab epi, quod est supra; et phanos, quod est apparere, scilicet illud quod apparet in loco equi, Gallice Paroue.* Vide *Epiphia*.

¶ **EPYPPIA**, *Maccor equorum*. Idem Glossar. Leg. *Ephippia, Macor*, ab ἐπί et ἵππος, Equus.

° **EPYROGUS**, *Fumiere*, in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692.

° **EPYSIUM**, *Colier*, in eod. Glossar.

° **EPYTHALAMUM**, *Garderobe, vel bal, que l'en chante à coucher la bru*, ibidem.

¶ **EPYTHOGIUM**. Vide *Epitogium*.

° **EQUALIA**, Equa, Gall. *Cavalle*, alias *Eque*. Inquisit. MS. ann. 1448 : *Per eum calcavit ipse loquens in ipso castro* (de Grauleriis) *blada cum suis Equaliis, et audivit fieri præconisationes ipsius nobilis Francisci de non calcando in eodem castro suo seu ejus territorio, nisi cum Equaliis per eundem nobilem Franciscum ordinatas seu ordinandas.* Lit. remiss. ann. 1408. in Reg. 163. Chartoph. reg. ch. 139 : *Le suppliant habitant de Tarbe en Digorre loua les jumens ou Eques de Raymond de Fort de Bearn pour piquer ou batre son mil ou blé; lesquelles jumens ou Eques, etc.* Pluries ibi. Vide supra *Equa*.

° **EQUALIS**, *Chorus* vel *chaurus*, χωρός. Salmas. ad Plin. pag. 1258. 1260. ex Castigat. ad utrumque Glossar.

° **EQUANTIA**, Æquatio. Terrear. Bellijoc. : *Debita Equantia prius inter..... confitentes..... facta, etc.* Vide supra *Egalare*.

EQUARE. Vetus Scholiastes Juvenalis Sat. 2. v. 144 : *Gracchi filius habitu gladiatoris plerumque ad infamiam Equabat, retiarius enim fuit*, f. pro *Equa* vehebatur, vel leg. *Equitabat*.

° **EQUARIA**, Equorum grex, Gall. *Haras*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Equaria, Prov. armentum equorum et aliorum jumentorum. Polia, idem.* Charta pro monast. de Fontan. in Reg. 106. Chartoph. reg. ch. 371 : *Si constitueret in eadem silva vaccarias, aut Equarias, vel porcarias, seu caprareas, sive ovilia, dederunt similiter omnes decimas fœtuum et aliorum reddituum.* Vide *Equaritia*.

EQUARITIA, Equorum grex, *Equaria* Varroni lib. 2. de Re rust. *Equile, Equitium*, Tacito, et aliis. Joannes de Janua : *Equaritia, est armentum equorum, vel vaccarum.* Perperam ibi *Equiritia*. Descriptio Monasterii S. Galli apud Canisium tom. 5. Antiq. lect. pag. 781 : *Domus Equaritiæ :*

> Hic fœtas servabis equas, tenerosque caballos.

Cæsarius Heisterbach. lib. 7. cap. 39 : *Venientibus eis in quemdam saltum, poledrus Equaritiam, id est, gregem equarum de longe pascere conspexit.* Lib. 11. cap. 17 : *Habebat Conventus dextrarium pulcherrimum, quem Equaritiæ suæ propter fœtum nobilem deputaverat.* [☞ Tradit. Sangall. ann. 849. in Neugart. Cod. Diplom. Alem. num. 324 : *Dimidietatem Equaritiæ meæ et totam vaccaritiam meam.* Adde chart. Henric. I. Imperat. ann. 929. ap. Erath. Cod. Diplom. Quedlinb. n. 6. pag. 6.]

EQUARIUS. Gloss. Lat. Gr. : Ἱπποφορβός, *Equarius, Equipastor*. Jo. de Janua:

Equarius, custos equorum. Ita in Gloss. Lat. Gall.

° Et equarum custos. Inquisit. ann. 1268. ex schedis Pr. *de Mazaugues : Et quod Equarii et vacquerii Arelatis custodiebant equas et vaccas.* Vide supra *Equezerius.*

✱ **EQUASTRUM.** [Vas vini. DIEF.]

° **EQUATISSA**, *La femina a cavallo.* Glossar. Lat. Ital. MS. Vide supra *Equalia.*

1. **EQUES**, Equus, aut equa. Gesta Regum Francor. cap. 24 : *Ascensisque Equitibus abscessit.* Eckeardus Junior. de Casibus S. Galli cap. 1 : *Sternatur utique, ait, ambulatrix mea... ascendensque Equitem illam velocissimam..... circa Nonam aderat Cœnobio.* Cap. 10 : *Equite ascenso S. Gallum noctu invadens claustrum clandestinus introiit.* Adde Vitam S. Aicadri Abbat. Gemetic. cap. 11. Vitam S. Hunegundis Virg. cap. 13. Chronicon Fredegarii cap. 90. [** Waltharium vers. 216. 602. 1227. 1443.] etc. Ita *Equitem* usurparunt Gellius, Marcellus, Macrobius, Servius, etc.

° 2. **EQUES**, Titulus honorarius militi inferior, ut observat Murator. ex vett. Inscript. tom. 16. Script. Ital. col. 214. Inscript. ann. 1234 : *Dominus Remundus de Annibaldis Eques Romanus et Senensium potestas fecit fieri hoc opus, etc.* Alia ann. 1300 :

Ursus qui legitur, de Floris campo vocatus,
Matthæi filius Equitis de fonte renatus.

Rursum alia ann. 1394 : *Johannes Acutus Eques Britannicus, dux ætatis suæ cautissimus et rei militaris peritissimus habitus est.* Consule ibi Murator. et Dissert. 6. P. Honor. de S. Maria pag. 106. et 107.

¶ EQUITES CHRISTI, Monachi Christianæ militiæ peculiariter addicti. Grandamoldis Matrona sic alloquitur viatores in suo Epitaphio, tom. 4. Annal. Bened. pag. 552 :

Quinque mihi nati fuerant, Equites duo Christi,
Ordine dissimili tres Equites alii.

EQUITES, ita dicti nescio qui viri obnoxiæ conditionis, in Charta Philippi I. Regis Fr. ann. 1050. pro Ecclesia S. Audoeni Rotomag. tom. 13. Spicil. Acher. pag. 287 : *Et beneficium totum quod Gueslinus Clericus tenet a supradicto Roberto de Barnavilla, et 40. acras de terra, et 2. rusticos, et decimam de equabus suis, et duos Equites, scilicet Goscelinum et Osbertum, etc.* Vide *Caballaria*, [** et Guerard. in Prolegom. ad Chartul. S. Petri Carnotens. § 25. Adelungio iidem videntur, qui in Saxonia *Pferdner, Pferdebauern* dicuntur, Rustici equis instructi.]

° EQUES, pro Viro obnoxiæ conditionis, in Charta ann. circ. 1082. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 73 : *Ego Bernardus filius Ospaci trado cœnobio beati Stephani.... prata quæ habeo ad Balpalmas et unum Equitem cum terra sua, qui eadem prata custodit.* Vide in *Eques* 1.

° 3. **EQUES**, Monetæ species, eadem quæ *Scutum* appellabatur. Comput. MS. fabr. S. Pet. Insul. ann. 1460 : *Dom. Guillelmo Morel pro scriptura trium codicum de officio dedicationis, pro quolibet codice unum Equitem. (Tunc temporis l'escu valoit 49. solz.)*

° 4. **EQUES**, Urceus aquarius, Gall. *Aiguiere* vel *Eguiere ;* forte etiam quod equitis formam referret, sic dictus. Testam. Brunon. archiep. Colon. ann. circ. 965. in Suppl. ad Miræum pag. 295. col. 1 : *Cuppam auream, sigillum,... Equitem argenteum a Maguntiaco archiepiscopo datum.... trado.*

° 5. **EQUES**, indeclin. usurpatur in Lit. Joan. reg. Franc. tom. 3. Ordinat. pag. 77. ann. 1356 : *Barragium possint a transeuntibus per locum prædictum exigere et levare, videlicet a quolibet Eques transeuntium per locum eumdem unum denarium Turon.* Comput. ann. 1399. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 154. col. 1 : *De exitis diversimode Eques per dominos consules, etc.*

✱ **EQUESTANCIA.** [Equa ligatio. DIEF.]

EQUESTER, Papiæ dicitur *ille qui certaminibus medius intervenit, per quem utraque pars rectam fidem sectatur, et tunc videtur dici ab æquus.* Sequester. Gl. MS. Ecclesiæ Parisiensis : *Eques et Equester unum est.* Aliud porro sonat apud Guillelmum Bibliot. in Adriano II. PP. pag. 222 : *Cum die quadam a... PP. Sergio consuetudinaliter denariis 40. perceptis domus suæ portas revertens ingredi vellet, ac præ multitudine peregrinorum, quæ ibi fiducialiter more solito, velut ad horreum commune confluxerat, omnino nequiret : misericordia motus, Equestri suo retulit, nil sine tantis fratribus in tantillis denariis sibi esse commune.* Infra : *In qua redundatione cum miraretur Equester non solum defecisse denarios, etc.* An *Equistrator ?* Ita videtur innuere Petrus de Alectis Episcopus Senogalliensis in Itiner. Gregorii XI. PP. : *Equestres, seu habenarum Præsulis directores, erant manipulis induti panno simili.* [Vide *Equinus.*]

¶ **EQUEVALENTER**, Gall. *Equivalamment*, Pari seu tanto valore. Legitur in Instrumento ann. 1271. e Chartulario Fiscamnensi.

EQUIALE, Equile. Glossar. Saxonicum Ælfrici : *Equiale*, hors-ern, i. equorum locus : sic paulo ante *Boviale*, pro *Bovile.*

EQUICINIUM, Officina ubi equi ferrantur. Wichbild Magdeburgense art. 125 : *Nullus faber construere potest in platea angarium, seu Equicinium, hoc est officinam ubi equi sufferrantur,.... sine civium consensu.*

¶ **EQUICIUM**, συνιππία, ἀγέλη ἵππων, *Grex equorum.* Supplem. Antiquarii. Vide *Equitium.*

¶ **EQUIES**, ἐξόδιον, *Exitus.* Supplem. idem. [° Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. MSS. *Exequies.* f. *Exequiæ.*]

EQUIFER, EQUIFERUS, in Glossario Lat. Gall. *Maucheval*, id est, malus equus : ἵππος ἄγριος. Aristoteli. Gloss. Saxon. Ælfrici : *Equifer*, vilde cynnes hors, i. indomitus equus. Glossarium MS. Ecclesiæ Parisiensis, de Equis : *Sunt autem hi de agresti ordine orti, quos Equiferos dicimus. Equiferi*, apud Capitolinum in Gordianis, et in Gordiano III. *Agrestis caballus*, in Epist. 1. Gregorii III. PP. ad Bonifacium Moguntin. *Equus silvaticus*, in Epist. 13. Zachariæ PP. ad eumdem Bonifacium. Vide Notas nostras ad libr. 2. Cinnami.

EQUILIBRATOR [REGIS, Idem, ut videtur, qui alias *Magister Regis*, hodie *Gouverneur du Roi.*] Vide *Æquilibrator.*

EQUILOCUS, seu ÆQUILOCUS, Par. Simeon Dunelmensis de Gestis Angl. ann. 882 : *Elfred Rex Saxonum audacissimus, Ducum navali prælio suffultus, contra paganicas naves in mari congressus est. Ex quibus ipse Equilocus duas potenti virtute naves exuperavit, occisis omnibus qui in eis erant.*

¶ **EQUIMULGA**, Qui mulget equas, apud Sidonium lib. 4. Epist. 1.

¶ **EQUINOCEPHALUS**, Vox ibrida, ab *Equo* et κεφαλή, Caput. Gervas. Tilber. de Otiis Imp. cap. 73 : *Equinocephali jubas equorum habentes, validissimi immensis dentibus, flammam spirantes, etc.*

¶ **EQUINUM**, Equestris palæstra, Equestre curriculum. Electio Potestatis Hortæ ann. 1359. apud Ill. Fontaninum ad calcem Antiq. ejusdem urbis pag. 417 : *Et tenetur die lunæ ante carnisprivium ponere in Equinum dictæ civitatis, veluti consuetum est, unum anulum de argento, valoris medii floreni, ad quod currere possint cives Ortani.*

¶ **EQUINUS**, ἱππικὸς ἄνθρωπος, *Equester, Eques*, in Supplem. Antiquarii.

° **EQUIRIA**, *Cursus equi, Prov. Cors.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Vide infra *Equitatio* 3.

¶ **EQUIRITIA.** Vide *Equaritia.*

1. **EQUISTATIUM**, *Stabulum ubi equi stant.* Johannes de Janua.

° Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Equistatium, estable à chevaux.*

° 2. **EQUISTATIUM**, Officina, ubi equi ferrantur. Lit. remiss. ann. 1368. in Reg. 99. Chartoph. reg. ch. 519 : *Qui marescallus dictum equum posuit in Equistatio, Gallice travail, et ipsum, prout sibi visum fuit, ex pedibus ibidem alligavit.*

¶ **EQUISTRACIUM**, *Estable à chevaulx*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. MSS.

EQUISTRATOR, qui nude *Strator* cæteris Scriptoribus, nostris *Escuier*, ἀναβολεύς, de quo Manilius lib. 5.

Aut onerabit equos armis, aut ducet in arma.

i. herum armatum in equum imponet, uti vult Scaliger. Auctor Vitæ S. Cypriani : *Venerunt ad eum Principes duo, unus Strator officii Galerii Maximi Proconsulis, qui Aspasio successerat, et alius Equistrator a custodiis ejusdem officii, etc.*

° **EQUITA**, Equitis ordo, dignitas. Charta Alph. reg. Castel. tom. 6. Jul. Act. SS. pag. 56. col. 2 : *Quisquis ex illis* (Mozarabibus) *Equitam voluerit in quibusdam temporibus, equitet, et intret in mores militum.* Ubi *Equitare* est inter Equites seu milites adscribi. Vide infra *Equitatura* 4.

¶ **EQUITANTIA**, ut *Equitatura.* Brevis Hist. Cartusiensis, apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 155 : *Eo tempore magis paupertatis et humilitatis ardore succensus dictus Episcopus, voluit Equitantias suas vendere omnes, et diviso pauperibus pretio propriis pedibus in prædicatione discurrere.*

¶ **EQUITARE** SUPER BESTIAS. Vide *Diana.*

° **EQUITARE** BANNITOS, Perquirere, provinciam percurrendo, utrum *bannum* suum servent. Charta Phil. Comit. Fland. pro libert. *franci* et castel. Brug. ex Cam. Comput. Insul. : *Castellanus Equitabit bannitos, si vacaverit, sin autem officiales comitis et castellani Equitabunt, et hoc semel in anno, et si scabinis visum est, bis ; et si adhuc opus est, ter. Ubicumque inceperint, totum perequitabunt ; nisi sinuam* (f. soniam) *aut præ comite aut præ ægritudine monstraverint.... Finita omni equitatione sua, comes habere poterit veritatem suam.* Vide alia notione supra in *Equita.*

1. **EQUITATIO**, [Exercitus vel necessitas eundi in exercitum.] Vide *Hostis*, [** et chart. ann. 1225. in *Albanus*, mox *Equitatura* 2. et *Equitatus* 1.]

✱ [Gallice *Droit de Chevauchée :* « Episcopum Parisiensem... ab omni exercitu et *Equitatione* absolvimus penitus et quitamus. (Cart. N. D. Paris. I. 59, an. 1200.) »]

¶ 2. **EQUITATIO**, Idem quod mox *Equitatura*. Jura Pontis Avenion. inter Acta SS. April. tom. 2. pag. 261 : *Ut de singulis Equitationibus* II. *denarios, de asino* I. *denarium... habeant*.

° 3. **EQUITATIO**, Equorum cursus. Ordinat. ann. 1296. in Reg. *Olim* parlam. Paris. : *Item quod durante guerra regis torneamenta, jostæ vel Equitationes non fiant.*

¶ **EQUITATOR**, Cui cura est equorum. Litteræ Johannis Franc. Regis ann. 1360. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 479 : *Concedimus eisdem (Judæis) quod nulli magistrorum hospiciorum nostrorum, Equitatores, captores, forrerii, aut alii officiari nostri, etc.*

° Nostris olim *Chevaucheur*, officium in stabulo regio. Lit. remiss. ann. 1360. in Reg. 89. Chartoph. reg. ch. 678 : *Ad requestam Girardi de Longo campo Equitatoris nostri ad Avinionem litteras tunc ex parte nostra deferentis, etc.* Vide supra *Caballerius* in *Caballus*.

1. **EQUITATURA**, Equus seu animal quo quis vehitur; vulgo *Chevauchure, monture*. Pandulfus in Vita Gelasii PP. : *Abbas Cluniacensis adveniens.... 30. ei Equitaturas præparavit*. Dynamius Patricius in Vita B. Marii Abbatis Bodanensis cap. 2 : *In urbe Lugdunensi vice alia suas Equitaturas recuperavit*. Chronicon Reicherspergense pag. 275 : *Exercitus et Equitaturæ nostræ ad nimiam erant devolutæ inediam*. Et pag. 282 : *Castrametati sunt juxta quamdam magnam aquam, ubi Equitaturæ nostræ bene gramine refectæ fuerunt*. Petrus Abaelardus in Hist. de Calamit. suis cap. 15 : *Die quadam de nostra lapsum Equitatura, manus Domini vehementer collisit*. Adde S. Bernardum de Vita et morib. Relig. cap. 7. initio, et Epist. 276. Lucam Tudens. æra 1109. Concil. Parisiense ann. 1212. part. 3. can. 12. Guigonem in Vita S. Hugonis Episcopi Gratianopolitani n. 12. eumdem in Statut. Ordin. Cartusiensis cap. 19. Rodericum Tolet. lib. 8. de Reb. Hisp. cap. 13. Hugonem Monachum Epist. ad Pontium Abbat. Cluniac. Petrum Vener. in Statutis Ordinis Cluniac. cap. 40. Joan. Sarisber. Epist. 182. 285. 286. Goffridum Vindoc. lib. 3. Epist. 16. Constitut. Sicul. lib. 3. tit. 38. § 4. Innoc. III. PP. lib. 1. Epist. 14. lib. 15. Epist. 4. Gesta ejusdem PP. pag. 116. 133. Willelmum Neubrig. lib. 3. cap. 23. Stephanum Tornac. Epist. 224. Edit. Molineti, Petrum de Vineis lib. 5. Epist. 49. 70. Matth. Westmonast. pag. 217. Will. Malmesbur. pag. 221. Concilium Ravennense ann. 1317. cap. 11. Miracula S. Eutropii Episc. Santon. num. 29. etc. ✱ [« Suis Cardinalibus ipsum in suis *Equitaturis* sequentibus. (Diar. Burchard. ed. Thuasne, II, 181. ann. 1494.) »] Est etiam

2. **EQUITATURA**, Idem quod *Chevalcheia*, Exercitus. Speculum Saxon. lib. 2. art. 11 : *Reus etiam ab ostagio seu Equitatura tunc liberatur*. [Jacob. Episcop. Accon. Epist. ad Honorium III. Papam, de Gestis in Terra S. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 287 : *Sed sciatis quod plures ex nostris in eadem amissi sunt Equitatura, quam capti ab alienis*. Litteræ Johannis Franc. Regis ann. 1360. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. pag. 478 : *Ipsos ab omnibus impositionibus, subsidiis, maletoltis, gabellis et subventionibus, exercitu, Equitaturis, villarum et fortaliciorum custodiis..... quittos ramanere volumus.* Vide *Hostis*.]

° 3. **EQUITATURA**, Equus clitellarius, jumentum sarcinale. Inventar. MS. ann. 1366 : *Item servire Romanæ ecclesiæ infra Italiam de centum equitibus decenter armatis cum uno equo ad arma, et duabus Equitaturis ad minus per quemlibet et v. c. peditibus.* Vide *Sagmarius* in *Sagma*.

° 4. **EQUITATURA**, Equestris dignitas. Acta S. Franc. de Paula tom. 1. Apr. pag. 156. col. 1 : *Postmodum ad conventum fratrum Minimorum prope Turones accessit* (Gregorius de Vico) *et spretis ac relictis mundo, Equitatura et omnibus quæ habebat, habitum dicti ordinis ibidem suscepit*. Vide supra *Equita*.

° 1. **EQUITATUS**, Exercitus, servitium militare. Charta Nic. abb. S. Joan. Laudun. ann. 1196. ex Tabul. ejusd. monast. : *Homines ipsius pacis talem nobis Equitatum persolvent, quod in die proprio negotio ecclesiæ nostræ propriis sumptibus cum armis venient, ita quod ad villas suas die secunda redire poterunt*. Vide in *Hostis*.

° 2. **EQUITATUS**, adject. Equo instructus. Mandat. senesc. Bellicad. ann. 1489 : inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 50. col. 1 : *Adeo quod ipsi... subjecti ad ipsum bannum et retrobannum, essent prompti et parati ad arma, Equitati et armati decenti modo, prout tenentur.*

EQUITIARIUS, Qui *Equitiorum* curam gerit, Armenti custos. Gloss. S. Bened. cap. de Agricultura : *Equitiarius*, ἱπποκόμος. Firmicus refert *Equitiarium* futurum, qui natus fuit oriente Centauro, lib. 3. cap. 13. Est autem

Equitium, Equorum armentum apud Ulpianum : συνιππία, seu ἀγέλη ἵππων in Gloss. Gr. Lat. Vide Scaligerum ad lib. 5. Manilii, et Leges Forestarum Scoticarum cap. 8. § 1.

° **EQUITIBIALE**, *Gall. Jambes*. Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120.

° **EQUITINA**, Equitum turma, Gall. *Compagnie de cavalerie*. Charta ann. 1356. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 183. col. 2 : *Obtulerunt illi missi pro universitate Nemausensi liberaliter et graciose... de quinque milibus numorum de glavis equitum de facto bene minutorum duarum Equitinarum, et de mille servientibus armatis equitibus.*

¶ **EQUITIO**, Equus quo quis vehitur. Sebast. Fanton. tom. 2. Hist. Avenion. pag. 83. in Charta Consulum Avenion. ann. 1195 : *Concessimus ut de singulis Equitionibus duos denar. de asino unum den. de currello quatuor den. de singulis peditibus singulos obulos, etc.* Supra legitur *Equitatio*. Vide *Equitatura* 1.

° **EQUITISSA**, *Chevaucheresse*, in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. Vide supra *Equitator*.

° **EQUITIUM**, f. Equorum stabulum, vel grex. Vide supra *Equaria*. Charta ann. 1200. apud Berner. inter Probat. Hist. Bles. pag. 4 : *Adelicia Blesensis comitissa ibidem Equitia fecit*. Vide alia notione in *Equitiarius*. [°° Eadem omnino notione. *Custodes Equicii Regis*, memorantur in Abbr. Rotul. tom. 1. pag. 234. b. Sutht. rot. 10. et pag. 273. b. Essex. rot. 12. et tom. 2. pag. 53. b. 71. b. 97. b. etc. *Equi, jumenta et Equitia*, pag. 257. b. Ebor. rot. 5. *Custodia equorum, jumentorum, pullanorum et Equicii*, ibid. pag. 211. b. Ebor. rot. 23. *Equos, equas, et pullanos de Equitio Dom. Reg.* Oxon. rot. 11. pag. 131.]

° **EQUITRACTIO**, Supplicii genus, cum quis ad caudam equi alligatus per urbem trahitur. Chron. Claustro-Neoburg. ad ann. 1227. apud Pez. tom. 1. Script. rer. Austr. col. 481 : *Alium equo ad caudam ligatum et confuse per civitatem tractum rotatur* (l. rotavit).... *quorum unus.... civis Winnensis Equitractionem et postea rotationem pertulit.*

° **EQUITURA**, Equus vel animal quo quis vehitur. Gualter. Hemingford. de Gest. Eduardi I. reg. Angl. ad ann. 1300. pag. 189 : *Habebat enim secum episcopum jubileum, qui ab ejus episcopatu per Sarasenos expulsus morabatur cum eo, cum Equituris sex*. Vide *Equitatura* 1.

✱ **EQUIVALERE**. [Parificari, conferri, assimilari. Dief.]

¶ **EQUONOMUS**, Papiæ, *Ministerialis, vel qui modo Advocatus dicitur*. Leg. *Oeconomus*.

EQUORABILITER, [Navigio, Navigando.] Vide *Æquorare*.

¶ **EQUOTUS**, *Privatus*. Gloss. Isid. Excerpta Pith. *Privatus vita*. Grævius putat legendum *Evitatus*, quod est *Vita privatus* Papiæ. Vide *Evitatus*.

EQUULEUS, Patibulum, furca cui decollatorum Martyrum cadavera affigebant. S. Eulogius lib. 3. Memorial. SS. cap. 8. de Martyre decollata : *Nec mora consternatis corruens membris, Equuleo deorsum versa suspenditur*. Cap. 10 : *Nec mora ut erat lineis indutum cadaver sporta immissum alveo projici Principes mandaverunt, nec sicut cætera occisorum cadavera, aut pro foribus neglexerunt, aut Equuleo suspenderunt*. Cap. 17 : *Confestim exanime corpus cujusdam homicidæ patibulo... capite deorsum suspendi præcepit*. Ita passim lib. 1.

EQUUS. Equi Albi, ut olim triumphantium fuere, quod docent Demsterus lib. 10. Antiquit. Romanorum, et alii Criticorum filii ; ita et principum in solennibus in urbes ingressibus. Sugerius in Ludovico VI. pag. 318. de Innocentio PP. : *Albo et palliato Equo insidentem educunt*. Adde pag. 290. Acta Alexandri III. ann. 1177. de ejus ingressu in urbem Jadertinam ; *Itaque præparato sibi de Romano more Albo Caballo, processionaliter duxerunt eum per mediam civitatem, etc.* Continuator Nangii de Ingressu Caroli IV. Imp. in urbem Lutetiam : *Et fut mis sur un Cheval sur le destrier que le Roy lui avoit envoié à S. Denys, lequel estoit morel : et semblablement monta le Roy des Romains sur celui que le Roy lui avoit envoié, lequel estoit pareillement morel. Et apensement le Roi de France les leur donna de celui poil, qui est plus loin et opposite du blanc, pource qu'és coustumes de l'Empire, les Empereurs ont accoustumé entrer és bonnes villes de leur Empire, et qui sont de leur Seigneurie, sur un Cheval Blanc : si ne vouloit pas le Roy que en son Royaume le feit ainsi, afin qu'il ne peut estre noté aucun signe de domination : et ce temps partit le Roy de son Palais, monté sur un grand Palefroy Blanc, richement ensellé tout aux armes de France, etc.* Vide Hadrianum Valesium ad Berengeri Imper. Panegyricum pag. 205. Johannes VIII. PP. pro Ecclesia et Episcopo Ticinensi : *Sancimus etiam Apostolica auctoritate, tuisque successoribus Crucem habere, et quocunque volueris ferre. Pallium quoque similiter concedimus, nec non Album Equum coopertum equitare in Ramis palmarum, et secunda feria post Pascha*. Bulla alia Honorii III. ann. 1217. pro eodem Episcopo : *Fraternitati siquidem tuæ inter sacra Missarum solennia pallio uti, et tam tibi quam successoribus tuis in pro-*

cessione Palmarum, et feriæ secundæ post Pascha, Equum Album udone coopertum equitare, nec non et Crucem inter ambulandum præferre concedimus. Adde Leonem Grammatic. pag. 470. Scylitzen pag. 682. Edit. Reg. Innocent. III. lib. 1. Epist. pag. 86. Edit. Venet. Jacob. Cardinalem lib. 1. de Coronat. Bonifacii VIII. cap. 9. [** Vide Grimmii Antiquitat. Jur. Germ. pag. 255. sqq.]

¶ Equus, nude, pro Equo majore et cataphracto, quo utebantur potissimum in bellis et præliis. Libert. Dalphin. ann. 1349. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 39. art. 2: *Si ex quo Barones, nobiles, vel alii mandati pro dictis cavalgatis, recesserint de eorum domibus,... amiserint Equum, rossinum vel sommerium quemcumque, ipse dom. delphinus et successores ejusdem teneantur et debeant dictum Equum, rossinum seu sommerium emendare.* Interdum

* Equus Ad Arma dictus: *Chevaulx d'armes*, in Libert. Villæ-novæ Ruthen. ann. 1368. tom. 5. earumd. Ordinat. pag. 396. art. 7. Inquisit. ann. 1270. in Access. ad Hist. Cassin. monast. part. 1. pag. 318. col. 2: *Si contingat infra dictos quindecim dies dictum Equum ad Arma mori, periculum et casus ipsius equi erit dictæ universitatis. Equus conveniens armis*, in Ch. ann. 1116. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 58. *Equi de armis*, in alia ann. 1281. ibid. col. 79. [** *Equus armiger*, in alia ann. 1252. ibid. tom. 2. col. 485.]

* Equus Ambulatorius, Tolutarius, Gall. *Qui va l'amble.* Charta ann. 1097. ex Tabul. S. Pet. Carnot.: *Accepto a nobis quodam ambulatorio Equo centum solidos appretiato, etc.* Dipl. Caroli III. imper. ann. 880. tom. 5. Corp. Diplom.: *Duo equi, unus currens, alter Ambulans, etc.*

Equi Appretiati, dicebantur Equi militares vassallorum qui ad Regum aut Principum *submonitiones* in castra proficiscebantur. Eorum enim, priusquam ad bella aut prælia sese accingerent, equi æstimabantur, ut si in bellis ac præliis interfici, perire, vel mori contingeret, eorum pretium dominis a Rege aut Principe restitueretur, seu, ut tum loquebantur, *restauraretur.* Vetus Charta apud Seldenum de Titulis honorariis 2. part. cap. 5, § 39: *Domino Joanni de Segrave Bannereto pro vadiis suis, Domini Jo. de S. Joanne Bannereti,* II. *Militum et* 41. *Scutiferorum suorum, a* I. *die Octob. quo die Equi sui fuerunt Appretiati, usque ad tertium diem ejusdem mensis, utroque computato per tres dies, cuilibet Bannereto* 4. *solidos, cuilibet Militi* 2. *solidos, et cuilibet Scutiferorum suorum per diem* 12. *denar.* Duplici porro pretio æstimabantur ejusmodi equi militares, majori ac minori: ita ut Scutiferis, qui equis majoris pretii veherentur, majus daretur stipendium, minus qui minoris. Ut plurimum vero majus equorum pretium 25. librarum erat, licet pluris valerent. Hæc universim discere est ex Computis *Thesaurariorum guerrarum Regis*, asservatis in Camera Computorum Paris. ex quibus ad hæc firmanda sequentia descripsimus. Ex Computo Bartholomæi *du Drach*, ann. 1338: *Despense: Pour Chevalier Banneret* 20. *s. tourn. par jour, pour Chevalier Bachelier* 10. *s. pour Escuier monté au pris* 6. *s.* 6. *den. pour Escuier monté au moins de pris* 5. *s. pour Gentilhomme a pié* 2. *s. tourn. pour Sergent à pié* 12. *den. et pour Arbalestrier* 15. *den. tourn.* Computum Joan. *du Cange* ann. 1340: *On compte par jour aus Chevaliers à Banniere* 30. *s. t. aus Chevaliers Bacheliers* 15. *s. t. à Escuier monté sur cheval de* 25. *livres et au dessus,* 7. *s.* 6. *d. à Escuier monté sur cheval du pris dessous* 25. *livres,* 5. *s. t. et à chascun Sergent de pié* 2. *s. t.* Denique Computum ejusdem Barthol. *du Drach* ann. 1350: *L'en a compté par jour pour Chevalier Banneret* 30. *s. t. pour Chevalier Bachelier* 15. *s. t. pour Escuier monté au pris,* 7. *s.* 6. *d. t. pour Escuier monté à non pris* 5. *s. t. pour Archer à cheval,* 4. *s. t. pour Archer et Arbalestrier à pié* 3. *s. t. pour Sergent à cheval* 2. *s. t. et pour homme d'armes à pié* 4. *s. t.* Et mox: *Compte fait aux gensdarmes. Monseig. Gui de Neelle, Sire de Mello, Mareschall de France, Capitaine dessus nommé, pour les gaiges de lui Banneret,* 1. *Chevalier Bachelier et* 26. *Escuiers montez au pris, etc.* Ex præallatis igitur colligitur bifariam censitos equos militares, eosque qui majoris censebantur pretii, *Cheveaux de pris*, appellatos: quæ etiamnum loquendi ratio obtinet. Le Roman *de Roncevaux* MS.:

Et sui monté el bon Cheval de pris.

Le Roman *de Gaydon* MS.:

Un Chevalier sor un Destrier de pris.

Le Roman *de Garin* MS.:

En Destre meinent les Auferrans de pris.

Infra:

Girbert se sist sor le Cheval de pris.

Le Roman *de Girard de Vienne* MS.:

S'or me donnez ce bon Destrer de pris.

[Vide *Emendare equum.*]

¶ Equus Arabicus. Le Roman *d'Athis* MS.:

Chevaulx d'Espaigne et Arabis.

[** Vide *Farius* et Glossar. med. Græcit. in Φάρας, col. 1665.]

Equus Armatus, Præstationis species. Charta ann 1306. in 9. Regesto Philippi Pulcri Ch. 14. ex Tabul. Regio: *Exceptis* 30. *solidis censualibus, quos Faciunt Domino Regi quidam nobiles dicti loci pro Equo armato, etc.*

* Equus Bradus, pro *Badius*, ni fallor, Color equi. Vide supra *Bradus.*

Equi Canonici Militares, Qui ex canone seu in canonem ad militares usus præstabantur, in leg. 3. Cod. Th. de Equorum conlat. (11. 17.) Adde tit. Qui a conlatione tironum vel equor. excus. tit. de Stratoribus, tit. de Oblat. equor. eodem Cod. et Just. Vide præterea quæ ex Frothario Tullensi Epist. 21. de equis adnotamus, qui in canonem, seu in *donum* Regibus nostris ab omnibus dari solebant, in Dissert. 4. ad Joinvillam pag. 154. 155. quibus adde S. Basilium Epist. 423. Capitulare 3. Caroli M. ann. 803. in Addit. cap. 2. Capit. 5. ejusdem ann. cap. 20. et Constantin. de Adm. Imp. cap. 50. 51.

¶ Equus Capitosus. Vide *Equus indomitus.*

Equi Cataphracti, Cooperti. Vide infra *Equus vestitus.*

** Equus Crucitans vel Cructans. Chart. ann. 1335. ap. Guden. in Cod. Diplom. tom. 2. pag. 1065: *Dextrarium meum cum Equo meo Crucitante.* An Tolutarius? Vide *Cructans.*

Equi Curatoricii, in leg. 29. Cod. Th. de Annona et tribut. (11, 1.) *qui curatoricio nomine flagitantur*, in leg. 2. eodem Cod. de Equor. conlat. (11, 17.) ii forte quibus *Curatores* in provinciis ad peragenda negotia utebantur, quique iis a provincialibus subministrabantur. Vide Conjecturas Jacobi Gotofredi.

¶ Equus Cursorius *Abbatis de Gimonte*, in Charta anni 1351. ex Regesto 80. Chartophylacii Regii. Nostris *Coursier*, Bellator equus. Vide *Cursor Equus* in *Cursor* 6.

Equi Detruncati. Concilium Calchutense ann. 787. cap. 19: *Equos vestros turpi consuetudine Detruncatis, nares funditis, aures copulatis, verum etiam et surdas redditis, caudas amputatis: et quia illos illæsos habere potestis, hoc nolentes cunctis odibiles redditis.*

** Equus Dimidius, Mulus, in chart. ann. 1336. in Alsat. Diplom. num. 966. Vide Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 255.

Equus Domitus, vel Equitatus, in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 3. § 4. et in Legibus Forestarum Scoticarum cap. 8. § 2.

¶ Equus Emissarius. Vide *Emissarius.*

¶ Equi Frisii, quos a Frisio aliquo inventore dictos conjicit Carolus de Aquino in Lexico militari, Trabes sunt, ut exponit idem Auctor, ad figuram exagonam dedolatæ, ex quibus clavi prominent, ad hostium ac præsertim equorum incessum infestandum et remorandum. Equos dici existimat, vel quod hostium equos infestant, vel quoniam similes sunt trabibus, quæ domorum fastigia suffulciunt, et a Latinis quidem *Cantherii*, a Gall. *Chevrons*, ab Italis dicuntur *Cavalli*. Horum formam exhibet *Mollet* in Agonibus Martis.

Equi Hermogeniani, olim in pretio, a quodam *Hermogene*, a quo forte distrahebantur, aut curabantur, dicti *Hermogenis Equi*, in leg. 1. Cod. Th. de Equis curulibus (15, 20.); *Hermogeniani* vero in leg. 1. eodem Cod. de Grege domin. (10, 6.) ubi Gotofredus.

Equus Indomitus et Capitosus, cui opponitur *Equus domitus*, in Quoniam Attachiam. cap. 48. § 10. 11.

** Equi Magni, Qui a grege separati in equilibus custodiebantur, in Abbr. Rot. tom. 2. pag. 218. Lond. rot. 20. Vide *Equus Domitus.*

¶ Equus Palliatus. Vide *Equus vestitus.*

Equi Palmati, Palmatii, Equi Cappadoces, olim in pretio, a quodam *Palmatio* Cappadoce ejusmodi equorum curatore et nutritore, qui *Andavili* oppido prope Tyanam habitabat, dicti, ut habet Itinerarium Hierosolymitanum, seu Burdegalense. Vide Gloss. Basilic. in Παλματίους. De his copiose egit Jacobus Gotofred. ad leg. 1. Cod. Th. de Grege dominico (10, 6.). Joannes de Janua *Palmatos* equos, *spadiceos* interpretatur, seu fulvi et rubicundi coloris, sicut est palma, vel quod palmæ figuram in cruribus haberent. In veteri Inscript. apud Sponium tom. 3. Itiner. pag. 24. ubi varia Equorum nomina describuntur.: Palmat. Af. 11. S. Basilius Homil. πρὸς τοὺς πλουτοῦντας, de divitum equis: Ἵπποι παμπληθεῖς καὶ οὗτοι γενεαλογούμενοι ἀπὸ εὐγενείας πατέρων, ὥσπερ οἱ ἄνθρωποι. Vide Eustath. Swartium lib. 3. Analector. cap. 7.

¶ Equus Phaleratus. Vide *Equus vestitus.*

* Equus Pili bay scuri. Charta ann. 1319. ex Tabul. dom. de Vencia: *Cujus Raymundi Latili garcio... equitabat unum roncinum pili bay scuri.* Id est, obscuri, vulgo *Bay brun.*

Equus Servitii. Tabular. Vindocinense fol. 246: *Cæteram terram Girardus Abbas dedit Guiscelino, et concessit*

in feodo habendam Servitio unius Caballi annuatim, ad summonitionem domini Abbatis, vel ipsius vicarii reddendi. Fol. 275 : *In molendino Cortorii habemus unum Equum Servitii, et 2. den. censuales.* Tabular. Absiense fol. 5 : *Finivit et concessit placitum quod in ea habebat, et Equum de Servitio, et omne servitium excepta decima blaiorum, etc.* Alibi : *Et concesserunt se eam garire et defendere de Equo, de placito, et omnibus Servitiis.* Rursum : *Quinque solidos quos in terra Garnerii Audebert pro Equo de Servitio mihi retinueram.* Hinc *Cheval de service,* in Consuetudine Andegav. art. 177. Castellinovi art. 11. 21. Perticensi art. 76. Drocensi art. 12. Dunensi art. 24. etc. Vide *Runcinus.*

Equus ad Stallum, Admissarius, in Legib. Wisigoth. lib. 8. § 4. unde nostri *Estalon.* Vide *Stalonus.*

° Equus Stellatus, Stella in fronte signatus. Tabul. collegii. S. Martial. Tolos. ex Cod. reg. 4223. fol. 82. r° : *Dictus Guillelmus cum bayardo, modicum stellato, etc.* Monstra ann. 1339. inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 182 : *D. Arnaldus de Yspania miles et baro cum Equo bayardo claro, stellato in longitudine frontis, æstimato cl. libras Turon.*

¶ Equus Stratus. Vide mox *Equus vestitus.*

° Equi Vascones. Vide infra *Gascononienses.*

Equus Vestitus, Sago instructus, apud Arnoldum Lubecens. lib. 2. cap. 4. M. Justinus Lippiensis in Lippiflorio pag. 137 :

> Tyro noster adest equitum pulcro comitatu,
> Quos ornant phaleræ, splendida vestis Equi.

Palliatus apud Sugerium in Ludovico VI. pag. 318. *Equus phaleratus,* non semel in Annalibus Colmariensib. S. Basilius Homil. πρὸς τοὺς πλουτοῦντας, de Equis : Τάπητες ἁλουργοὶ κοσμοῦντες τοὺς ἵππους ὥσπερ νυμφίους. Apud Constantin. de Adm. Imp. cap. 51. extr. : Ἱππάρια ἐστρωμένα καὶ χαλινωμένα. *Equus coopertus,* apud Albertum Argent. pag. 131. *Equus stratus.* Anselmus Episcopus Havelbergensis lib. 3. Dialog. cap. 12 : *Isti ingressi urbem cum magna honorificentia suscepti die Dominico, advocati sunt in processionem ad sanctam Dei Genitricem ad Blachernas in tanto honore, ut etiam de Palatio Caballos stratos eis dirigeret cum obsequio Pietas Imperialis, ut sic eos susciperet. Equi cooperti,* seu bellici, vel quibus in bellis utebantur. Charta Edwardi I. Reg. Angl. apud Gulielmum Prynneum in Libertat. Eccl. Anglic. tom. 3. pag. 787 : *Fecit nobis servitium suum... cum Equo cooperto, etc.* Joan. Britton in Legibus Angliæ cap. 53 : *Tantost soit enquis queux fuerent à la disseisine à baner despleyé, ou à Chevaux couverts, ou autre force d'armes. Cheval couvert et ensellé,* apud Willharduinum n. 83. Rotulus Cameræ Computorum Paris. cui titulus *Compte du voyage de Gascoigne qui fu l'an.* 1294. *et* 1295 : *Pour les gages M. Bertran Massole retenu aus gages accoutumés pour luy et* 2. *Escuiers, etc. Et estoit luy et autre à Chevaux couvers, et un autre sans Cheval couvert.* Infra : *Pour* 11. *Escuiers à Chevaus couvers à chascun* 7. *sols.* 6. *d. par jour, et pour deux qui n'ont pas Chevaux couverts, à chascun* 5. *sols.* Hos sic describit Chronicon Colmariense ann. 1298. ubi de Dextrariis : *Hi equi Cooperti fuerunt Coopertoriis ferreis, id est, veste ex circulis ferreis contexta.* Sic etiam describuntur ejusmodi equi vestiti ab Hemricurtio lib. de Bellis Leodiensibus cap. 41 : *A cely temps des werres, et encor par l'espasse de dix ans apres les pais faites, tos Chevaliers et Escuiers d'honneur soy kebatoient sor destriers, ou sor corsiers de tel bonteit, qu'il soy powissent sus assegureir, et estoient for hautes selles de tournoy sans satoir, tos Coviers de covertures overées d'œvres de brosdure de leurs blazons armoiez et estoient armiez de plates de bons harnas de menut fer, et hiet sor les plattes bons riches wardecors d'armes armoiez de leurs blazons, et avoit cascon un heaume sur son bachinet à on timbre bin jolit, et plusiers Saingnors Chevaliers et atres y avoit, qui al desos de lor covertures avoient lors destriers armeis de covertures de menuës mailhes de fier por la dotanche de leurs chevaz.* Philippus *Mouskes* in Hist. Francor. MS. :

> Ses Cevaus fu de fier Couvers,
> Par desure ot un cendal piers,
> A flours d'or les armes le Roi
> De France, et s'ot tout le conroi.

Vide Notas nostras a Villharduinum, [°° Glossar. med. Græcit. in Στρώσια, col. 1468. et Συρτόν, col. 1493. et supra in *Dextrarius.*]

Equos ejusmodi vestitos in Nobilium funeribus offerri solitos, docet vetus Ceremoniale Gallicum. Vide *Heriotum.*

Equum et Arma Patrum *senioribus suis dare* tenebantur majorum Valvasorum filii, qui in eorum beneficia succedebant, ut est in Constitutione Conradi et Henrici II. Imp. lib. 3. Legis Longob. tit. 8. § 4. et lib. 3. Feudor. Vide *Heriotum.*

¶ 1. **ERA** pro *Aira,* Area, seu Ager vel locus incultus, Gall. *Aire.* Chartarium Ecclesiæ Auxitanæ cap. 108 : *De alia Era. Duæ Eræ fuerunt, ambæ erant et adhuc sunt francdads S. Mariæ, ita tamen quod si Cellarius habeat clamorem de eis, quinque solidos habet pro lege de una Era.* Donatio Borelli Comitis Barcin. ann. 964. in Appendice Marcæ Hispan. col. 884 : *Faciant ad jam dictam Ecclesiam... jornals novem ad ipsas vineas, et jornals duos ad messes colligendas, et jornals duos ad ipsa Era ;* id est, locum sive tectum sive apertum, ubi frumentum teritur. Charta Philippi Aug. Fr. Regis ann. 1211. apud Marten. Ampliss. Collect. tom. 1. col. 1100 : *Ab Era S. Venantii usque ad cuneum muri per viam pratorum S. Juliani, et a cuneo muri usque ad Ligerim, totum est de eleemosyna Regum Franciæ.* Ut *Area* quandoque, sic *Era* pro Cœmeterio posset accipi hoc in posteriori loco. Vide *Area.*

¶ 2. **ERA,** Pecuniarum subsidium ab *Æs, æris.* Littera Regis Aragon. Edwardo I. Angl. Regi, apud Rymer. tom. 2. pag. 461 : *Per loca terræ nostræ, ad defensionem ejusdem, adjutorium sive Era colligitur et præstatur ; unde fit armata, cum qua poterimus, etc.* Gloss. Lat. Gall. Sangerm. MSS. : *Era, Ere, Decime, monnoie.*

¶ 3. **ERA.** Supputatio, numerus, sectio capitis, etc. de quo supra in *Æra* 1. Aimoinus in Vita S. Abbonis Abb. Floriac. cap. 11 : *Sed et idem venerabilis Abbo... scribens, quid capitula, Eræ, sive adnotata, quæ in Evangeliis habentur, inter se discrepent, etc.*

4. **ERA.** [Initium aliquod fixum, unde anni numerantur.] Vide *Æra* 2.

°° **ERABAMUS** pro Eramus, Ital. *Eravamo,* in Chron. Salernitano cap. 117. ap. Pertz. Scriptor. tom. 3. pag. 531. lin. 42.

∗ **ERACIUM,** [Cista in qua excutitur farina. Dief.]

¶ **ERADICARE,** Expellere, quasi radicitus avellere. Ottobonus Scriba lib. 3. Annal. Genuens. ad ann. 1196 : *At quum videret se eos minime posse de campo et castris Eradicare, et nihil proficere posse... retraxit se cum militia sua et fortia.*

Eradicarius, Radicitus avulsus. Faustus Regiensis Serm. ad Monachos : *Quid gravius, quando subito, tanquam aliquis repentinus Eradicarius de loco ad quem te Dominus vocaverat,... oblivisci loci illius, in quo primum et dulcissimum immutationis habitum et nomen secularis exueris.*

¶ Eradicatio, Exstirpatio non semel in Bibliis sacris ; interitus, cædes, Tertulliano de Resurr. carnis cap. 27 : *Post Antichristi Eradicationem agitabitur resurrectio.* Juramentum fidelitatis Ordinum regni Daciæ Christierno Regi ann. 1523. apud Ludewig. tom. 5. pag. 322 : *Postremoque cum effusione sanguinis nostri, etiam Eradicatione floris Danice Nobilitatis... victoriam adversus prædictum regnum obtinuimus.*

∗ **ERADICITUS.** [Vim majorem videtur habere, quam *radicitus. Plaut. Most.* 5. 1. 62. Malefacta reperire non radicitus quidem, verum etiam *Eradicitus.*]

¶ **ERAMEN,** pro *Æramen,* Opus ære confectum. Vide in *Æramentum.*

∗ **ERAMENTIUS,** [Ære confectus : « Concas III *Eramentias.* (Thes. eccl. Clarom. mus. arch. dep. 40, an. 980.»)]

° 1. **ERAMENTUM,** pro *Æramentum,* Opus ex ære confectum. Glossar. Lat. Ital. Ms. : *Eramentum, lo instrumento de metallo.*

° 2. **ERAMENTUM,** *Enrieulement,* in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692.

°° **ERANARII,** Qui stipitem accipiebant. Alii scribunt *Arenarii.* Vide in hac voce et Glossar. med. Græcit. in Ἐρανάριοι, col. 432. et Append. col. 74.

ERANEM Equum *vulgus vocat, quod in modum æreі sit coloris.* Papias. [°° Ex Isidori Orig. lib. 12. cap. 1. sect. 53.]

° **ERANGO,** Piscis genus. Tract. de Piscibus ex Cod. reg. 6838. C. cap. 49 : *Aquila secunda pastinacæ species est, quæ dicitur a Genuensibus rospo, id est bufo et pesce ratto, a nonnullis ratepenade, ab Aquitanis tarefranke, ab aliis falco, ab aliis Erango et ferraza. Latera veluti alæ expansæ magis in angulum desinunt quam in priore* (pastinaca) ; *a quibus ratepenade, id est vespertilio, nuncupatur.*

¶ **ERANUM,** Moneta minutior ex ære apud Siculos in usu. Vide locum in *Cantarium.*

° **ERARE,** Ducere nostris olim *Errer,* eadem acceptione. Vide *Erraticus.* Inquisit. ann. 1288. in Access. ad Hist. Cassin. monast. part. 1. pag. 388. col. 1 : *Macellarii tenentur ire per contratas Erando bestias, et ipsas macellare ad expensas curiæ.* Sed et *Errer,* pro Iter facere, ambulare ; unde *Erre,* Iter et quidquid itineri necessarium est, in Annal. regni S. Ludov. edit. reg. pag. 177 : *Si apparelierent leur Erre sanz le conseil dou commun et dou roy... Li conte venoient et Erroient par nuit.* Froissart. vol. 1. cap. 9 : *Cependant la roine Ysabel fist appareillier son Erre et ses besongnes.* Guill. Guiart. :

> Parmi les grans chemins pleniers,
> Rissi pour aler en cele Erre,
> Le comte de Blois de sa terre.

Le Roman *de Rou* ad calcem Joinvill. edit. reg. in Glossar, *Le jour dormoit, la nuit Erroit.* Inde *Desarer*, pro *Aller ça et la*, errare, in Vitis Patrum Mss. :

Un jor se mist à Desarer,
Et leis le rivage à aler.

Hinc etiam *Esrier*, pro Viator, apud Guignevil. in Peregr. hum. gen. Ms. :

De che certes ont grant mestier
Tout peleria et tout Esrier,
Qui passent par icelle terre :
Car on y est tousjours en guerre

Esrer, pro *Derrer*, apud eumd. Vide infra *Escerpa*.

¶ **ERATOR**, *Debitor, reus, obligatus*. Glossar. Sangerman. n. 501. Scribe et vide *Ærator*.

° **ERAVENENDERA**, vox corrupta videtur, f. pro *Cravenendera*, aut quid simile ; quæ tamen idem sonat, ut opinor, quod *Incantator*, præco publicus Libert. Figiaci ann. 1318. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 663. art. 13 : *Ipsique consules instituere poterunt corretarios, prozonetas, Eravenenderas et incantores quos et quot volunt et volent, et distituere eosdem.* [°° F. ab *Arrhabo* formata vox.]

¶ **ERBAGIUM**, Jus herbarum succidendarum. *De pasnagio et de Erbagio*, in Tabulario S. Sergii Andegav. Vide *Herbagium*.

° Vel pascendarum. Charta Gaufr. vicecom. Castridun. ex Chartul. B. Magdal. ejusd. loci : *Erbagium propriis animalibus, et pasnagium porcis, etc.*

¶ **ERBALDUS**, Germanice, Vir audax. Walafridus Strabo in Visione Wetini num. 4 :

Dicitur Erbaldus, verso sermone Vir audax.

¶ **ERBAND**, vel *Erbannum*, Exercitus *herebanno* seu citatione aut submonitione subditorum coactus. Vide *Erbannum* post *Herebannum*.

✱ **ERBAROLUS**. Vide *Herbarolus*. [Fr.]

¶ **ERBATICUM**, Idem quod *Erbagium*. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 21. v°. col. 1 : *Incol. S. Germani... ad tertium annum propter Erbaticum germia* 1. Vide in *Herbagium*.

¶ **ERBEJARE**, Herbas depascere. Statuta Massil. lib. 5. cap. 19. § 5 : *Item quicumque Erbejara in aliena, seu alienis vineis, vel in alieno devenso, vel in alieno prato, vel devenduda solvat pro banno* XII. *den. et de nocte* V. *sol.* Vide *Herbajare*.

¶ **ERBERGAMENTUM**, Lobinello in Glossario ad calcem Hist. Britan. Domus. Gall. *Herbergement*. Vide *Hereberga*.

° **ERBERJAGIUM**, Jus *gisti* ac *procurationis*, seu divertendi in domum vassalli et in ea hospitandi ; vel præstatio pecuniaria pro ejusdem redemptione. Charta ann. 1190. ex Tabul. Nivern. : *Publici professi sunt* (Willelmus comes Nivern. et filius ejus) *se nullum penitus gistium vel Erberjagium in locis sancti Cyrici habuisse.* Vide in *Hereberga*.

° **ERCHIA**, Candelabrum ecclesiasticum in modum *occæ* seu trigoni confectum, nostris *Herce*. Ordinar. Ms. S. Pet. Insul. ann. circ. 1400 : *Feria v.* (hebdomadæ sanctæ) *ad matutinum circa horam quintam vespertinam accenduntur viginti septem cerei super Erchiam positam super altare B. Mariæ in choro, qui per singulos psalmos in nocturnis et per singulas antiphonas, et ad* 3. 6. *et* 9. *responsoria, et antiphonas in Laudibus extinguuntur ; ultimus vero cereus extinguitur cum incipitur antiphona ad* Benedictus. Vide *Hercia* 2.

¶ **ERCIARE**, Occare, Gall. *Hercer*. Chartular. SS. Trin. Cadom. fol. 20. v°. : *In Oistrehan habemus* XXIX. *vilanos plenarios... acram terræ arant per annum... et Erciant et seminant de semine nostro.* Vide *Erptia*.

¶ **ERCIATURA**, Occatio, Gall. *Hersage*. Legitur in eod. Chartulario fol. 61.

° **ERCINIA**, *La roseza de rame*. Glossar. Lat. Ital. Ms.

° **ERCTUM**, Hæreditas, patrimonium. Vide *Herctum*.

¶ **ERCULINUS**, Sciurus, Gall. *Ecureuil*. Paulus Venetus lib. 3. cap. 48 : *Varia producens animalia, ut sunt Rhondes, Armelini, Erculini varii, Vulpes nigræ, etc.*

° **ERECLITARIA**, Ereclitra. Charta S. Bern. abb. Clareval. ann. 1145. inter Probat. tom. 1. Hist. Burg. pag. 46. col. 1. quæ etiam exstat inter Epist. ejusd. num. 426. col. 375. edit. 1690 : *De illis qui pisces vendunt, comes habet quatuor Ereclitarias in quibus episcopus nihil accipit... Similiter in aliis victualibus faciant. Ereclitram habet episcopus in omnibus victualibus quadraginta diebus lx.* Ubi legendum puto *Credentiariam* et *Credentiam*. Vide *Credentia* 6.

° **ERECTIO**, Suspendium, ut videtur. Charta Pipini reg. Aquitan. pro monast. S. Florent. in Reg. 107. Chartoph. reg. ch. 264 : *Si vero in eadem immunitate reus repertus fuerit vel ductus, a nemine distringatur nisi a jam dicti loci mandatorio ; nisi forte exinde ipsius latronis fuerit Erectio* [°° f. *Ereptio* vel *Eruptio*. Vide *Ereptor*.]

° **EREGIA**, *Prov. Hæresis. Erege, Prov. hæreticus.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Italis *Eresia*, eadem notione. Vide infra *Heregia*.

° **EREMANNI**, Iidem qui *Herimanni*. Vide infra in hac voce.

¶ **EREMIA**. Vide in *Eremus*.

¶ **EREMICOLA**, ut *Eremita* S. Hieronymo.

¶ **EREMIPETA**, Qui petit eremum Tertulliano.

EREMITÆ, Monachi qui vitam solitariam in *eremis* agunt, *quorum vita est devitare sæculi tumultus, et permanere in cellulis suis, quatenus vacent orationi et silentio*, aiebat S. Stephanus Fundator Ordinis Grandimontensis, apud Geraldum in ejus Vita cap. 3. Philoni, οἱ ἐρημῖται ; Chrysostomo, οἱ τειχῶν ἔξω ποιοῦνται διατριβὰς ἐν κήποις, ἢ μοναγρίοις, ἐρημίαν διώκοντες ; eidem, ἐρημοπολῖται, Nazianzeno, οἱ τῇ ἐρημίᾳ ἐνδιαιτώμενοι, οἱ τὴν ἐρημίαν κατειληφότες, οἱ τῆς ἐρήμου πολῖται. Vide *Anachoretæ*.

Eremitæ, pro quibusvis Monachis, in Charta Hispanica æræ 1016. apud Antonium *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 5. pag. 445.

Eremitorium, Habitaculum Eremitæ, *Ermitage*. Robertus *de Chorcon* Cardinalis in Tract. de Pœnitentia quæst. 1. cap. 39 : *Sed esto quod nullum inveniat claustrum, nisi tali rapina infectum, vel aliquod Eremitorium, nisi latronibus obsitum. Eremitorium Fratrum Minorum*, apud Albertum Stadensem ann. 1244. H. Knyghton lib. 5 : *Eremitorium in bosco D. Ducis petiit, ibique domum hanc aliquanto tempore coluit.* Occurrit præterea in Vita Endei Abbatis Araniensis n. 7. 21. apud Innocentium III. PP. lib. 13. Epist. 61. et in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 18. 50. Adde Luithprandi Pseudochron. pag. 309.

Eremita, Cui competit ejusmodi cella, qui ei deservit, apud Gul. Prynneum in Libert. Eccles. Anglic. tom. 3. pag. 1250 : *Robertus Capellanus liberæ Capellæ Dom. nostri Regis juxta Knypelgat, et loci ejusdem Heremita, etc.*

Fratres Eremitoriorum, Religiosi Ordinis Fratrum Minorum, qui loca deserta et solitaria, *Eremitoria* nuncupata, sub disciplina Fr. Pauli incolebant. Sed paulo post defecit hoc nomen, inquit Waddingus ann. 1375. n. 44. dum ab Eremitoriis ad occupanda etiam et reformanda majora Cœnobia Conventualium transierunt.

Eremitagium, in Regesto Philippi August. Herouvalliano fol. 172. et lib. 2. Epist. Innoc. III. pag. 415. Edit. Venetæ, [necnon in Litteris Geraldi Episcopi Utic. ann. 1424. apud Stephanotium tom. 2. Antiquit. Occitan. MSS. pag. 495. Galli dicimus *Hermitage*.]

¶ Eremitalis, Spectans Eremitas, in iisd. Litteris Geraldi Episc.

¶ Eremitanus Frater, pro *Eremita*, tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 274. *Eremitanus Ordo Fratrum S. Augustini*, in Venditione anni 1410. Hos Augustinianos, alias discalceatos et intonsos, nunc autem a paucis annis calceatos et tonsos, etiamnum appellamus, *Les Hermites de S. Augustin*, Parisiis *Les Petits Peres*, ad distinctionem aliorum Ordinis S. Augustini Monachorum.

° Eremitæ *Ermoufles* deridendo a dæmonibus appellari videntur, in Mirac. Mss. B. M. V. lib. 1 :

Mais quant tenons par les illiers
Ces nonains, ces convers, ces moines,
Ces chevaliers, et ces canoines,
Ces papelars et ces Ermoufles,
Assés les tient pires qu'escoufles.

Eremuncula, in Vita S. Domitiani.

1. **EREMITARE**, Vitam eremiticam ducere. Laurentius Leodiensis in Episcopis Virdunensib. pag. 327 : *Ibi Rotbertus venerabilis nostri Cœnobii Monachus cum duobus sociis primum Eremitavit, etc.* Utitur etiam Felix Gyrwensis in Vita S. Guthlaci num. 17.

2. **EREMITARE**, vel Heremitare, Vastare. Chronic. Gothor. seu Lusitan. era 904 : *Et maris littora Heremitavit atque destruxit.* Ibid. : *Conimbriam ab inimicis possessam Heremitavit.*

Eremitas, Vastatio. S. Eulogius in Documento Martyrii : *Proponunt vobis... Eremitatem Ecclesiarum, compeditionem Sacerdotum, dispersionem ministrorum.*

¶ **EREMITICA** Silva, Deserta, tom. 4. Annal. Bened. pag. 712. col. 1. Vide *Eremus*.

¶ **EREMITORIUM**. Vide in *Eremitæ*.

¶ **EREMITTERE**, *Contra hostes e munimentis pugnare.* Barthii Glossarium ex Raimundi Agilæi Hist. Palest.

¶ **EREMODICIUM**, Ἐρημοδίκιον, Desertio causæ, quæ fit cum actor vel reus per absentiam suam defugiunt judicium. Juxta Bleynianum Institut. lib. 4. pag. 489 : *Id inter contumaciam et Eremodicium est differentiæ, quod contumacia respectu rei, ad quem mandatum de comparendo dirigitur, proprie dicatur : quemadmodum et Eremodicium respectu actoris, ut ita ad eum, per quem introducitur causa, magis referendum videatur. Vel, ut quidam volunt, et fortasse melius, Eremodicium contrahatur elapso a vera contumacia triennio. Juxta alteram doctrinam Gloss. in Dict. L. Etsi sine §. fi. in verb. eremodiciis. Ex eremodicio lis amittitur, non autem ex deserto vadimonio.*

° Adde ex animadversionibus Pr. *de Mazaugues* : Hesychius ἔρημον δίκην interpretatur μονομερῆ ἀγωγήν, id est, Ju-

dicium ex uno litigatore constans, cum reus, qui se non stetit in judicio, condemnatur; quod in jure Romano non admittitur: nam *Eremodicium* ad rei et actoris absentiam refertur, ex Cujacio. Exstat hæc vox in L. 7. § 12. ff de minorib. (4, 4.) ubi Gothofredus notat apud Gallos dici *Peremption d'instance*. *Heremodicium* non semel legitur in L. 13. ff judicat. solv. (46, 7.) et in L. properandum 13. § 3. et 4. Cod. de judic. (3, 1.) ubi *Eremodicium ventilatur*. Vide Brisson. de Verb. jurid. significat. ad hanc vocem.

¶ **EREMUNCULA.** Vide *Eremitæ*.

EREMUS, Incultus, *Erema terra*, inculta:

. . . Immunis, rastroque intacta, nec ullis
Saucia vomeribus.

Heremps, in Consuetudine Solensi tit. 13. art. 1. 3. 4. *Terme Herme*, in Marchiensi art. 425. Burbonensi art. 331. Arvernensi cap. 28. art. 3. Gloss. Græc. Lat. Ἔρημος, *Deserta*. Lex 4. Cod. de Censib. lib. 11. tit. 49: *Omne territorium censeatur, quoties defectorum levamen exposcitur, ut sterilia atque jejuna his, quæ culta vel opima sunt, compensentur*. Ubi Cujacius notat quosdam Cod. pro *jejuna* habere *Erema*, et Græcos hæc verba sic extulisse, τὰ ἔρημα μετὰ τῶν εὐθαλῶν συμψηφίζονται. Michaël *del Molino* in Repertorio fororum Aragon. in v. *Ganatum: Si illa hæreditas est Herema, et talis quæ non possit rigari nisi de cælo, etc.* Præceptum Caroli M. pro Hispanis ann. 812: *Erema loca sibi ad laborandum porpriserunt*. [Præceptum Ludovici Pii ann. 821. Marcæ Hisp. col. 767: *Cellulas quas ipsi ab Eremo construxerunt*.] Præceptum Carlomanni Regis ann. 881: *Terras quas ex Eremo traxerunt, quiete possideant*. Charta Sanctii Navarræ Regis apud Oyhenartum pag. 99: *Cum omnibus terminis et pertinentiis... cum Eremo et populatu*. Alia Petri Episcopi Aginnensis ann. 1246: *Eundem montem cum suis pertinentiis licet desertum, nemorosum, et Eremum, ad nostrum dominium ratione feudi pertinere dicentis*. Alia Willelmi Comit. Tolosæ ann. 1080: *Ipsum boscum cum omnibus terminiis, affrontationibus, exiis, et regressis suis, omnia et in omnibus, cultum et Eremum, sine reservatione*. [Vita S. Judoci Presbyteri n. 12. inter Acta SS. Benedict. sæc. 2. pag. 569: *Posthæc vero præcepit Haymo, ut incideretur Eremus, qui erat in gyro densissimus, quatenus locus ille habitationem Dei famulo redderet aptam*. Spinetum hic esse intelligendum ex superioribus liquet.] Adrevaldus de Translat. S. Benedicti cap. 1. *Ita ut in Eremi vastitatem loca prius desiderabilia conversa viderentur*. Cap. 2: *Qui locus ad Eremum redactus cœpit esse ferarum... habitatio. Eremæ hæreditates*, in Testamento Jacobi Regis Aragon. ann. 1272. Vide Foros Beneharn. rub. *de Herbages* art. 13.

INHERMÆ TERRÆ, Cultæ, in Charta ann. 1148. apud Joffridum in Nicia pag. 168.

EREMIÆ DIFFICILES, ex Græco ἐρημίαι, apud Luciferum Calaritanum lib. 1. pro S. Athanasio.

¶ **ERENACHUS**, Ecclesiastica dignitas apud Hibernos. Vide *Herenachus*.

✱✱ **EREPTOR**, Libertatis vindex, qui vincula rumpit. Rhaban. Maurus de reverent. filior. ad Ludov. Pium cap. 12: *Ereptori et defensori tuo Domino Christo in omnibus gratias agas*.

¶ **EREPTORIA**, *Adimenda, reddenda*. Gloss. Isid. In Excerptis Pithœan. omittitur *Reddenda*. Credit Grævius, posteriorum temporum Scriptores *Ereptoria*, dixisse bona, quæ eripiuntur seu adimuntur. Vox *Reddenda* fortassis adjecta est, quod injuste ablata sint restituenda.

ERETINA. Charta Desiderii Morinorum Episc. in Chronico Andresi pag. 474: *Quod si forte in hieme, vel ex abundantia pluviarum, vel ex resolutione nivium aquæ nimiæ inundantia fieret, quam vulgo Eretinam vocant, etc.*

✱ **ERGA**, Versus, Gall. *du côté de*. Charta ann. 1010. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 185: *Et per ipsa bia pergentibus in partibus Septentrionis usque ballone, qui descendit Erga campu, qui dicitur de Erverusse*. Libert. civit. Caturc. ann. 1369. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 326. art. 10: *Infra duas leucas a civitate prædicta, Erga dictum locum*. Charta ann. 1406: *Sicut se extendit de fonte et pascurali au brun Erga la Vinhole,... per quam* (viam) *publice itur de nemore nobilis viri Aymerici Borgne domicelli Erga Tarallium ex altera*. Pluries ibi. [✱✱ Prudent. Annal. ad ann. 842. ap. Pertz. tom. Script. 1. pag. 438. lin. 27: *Erga Parisiorum Lotitiam fluvium Sequanæ transiens*.]

ERGALIUM, ἐργαλεῖον. Instrumentum. Luithprandus lib. 6. cap. 3: *Per vertibile, quod supra laquearium est, Ergalium in mensam subvehuntur*. [✱✱ *Argalium* lib. 6. cap. 5. *Ergalium*, cap. 8. ap. Pertz. tom. 3. pag. 338. 339.]

¶ **ERGARE.** Gloss. Isid.: *Ergat, circat*. Leg. *Errat, circat*. Vide Grævium.

¶ **ERGASTARIUM**, Radericus Frising. de Gestis Friderici I. Imper. lib. 2. cap. 2: *Nam et fabrorum et opificum multitudo, et mercatorum copia... sequitur exercitum cum suis papilionibus ac Ergastariis*. Murator. annotat in uno MS. legi *Ergasteriis*. Vide *Ergasterium*.

¶ **ERGASTERIACUS**, Artifex, apud Muratorium tom. 1. part. 1. col. 1.

ERGASTERIUM. Glossæ MSS.: *Ergasterium, Monasterium, vel officina medicorum, vel operatorium*. Iso. Magister: *Ergastron, Operatorium*. Ἐργαστήρια, Tabernæ mercimoniis deputatæ; passim in Cod. Th. et Justin. Vide Jac. Gotofredum ad leg. 4. Cod. Th. de Operib. publ. (15, 1.) [Pro theca sacrarum reliquiarum accipit Bernerus Abbas in Translatione S. Hunegundis Virginis, inter Acta SS. Benedict. sæc. 5. pag. 225: *Summopere efflagitaverant, ut eis concederetur mutationi adesse, sanctaque ossa propriis conspicere oculis... Clauso igitur tandem cum diligentia solertiaque honorabili Ergasterio, cum cereis et thuribulis et crucibus de crypta erumpunt, etc.*]

✱ Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Ergasterium, Ouvrouer*.

¶ **ERGASTICUS**, ἐργαστικός, Efficax, operosus. Martian. Capella lib. 6. pag. 231: *Ergastica schemata, quæ faciendæ cujuslibet formæ præcepta continent. Ergasticus* Jurisconsultis idem est qui Operarius. Vide *Ergaticus*.

✱ Quo sensu occurrit etiam in Cod. Theod. lib. 14. tit. 27. leg. 1. de Alexandrinæ plebis primatib. Ubi consule Jac. Gothof. qui multa de *Ergosiotanis* congerit aliamque a Dionysio in voce *Ergaticus* laudato profert sententiam. *Ergasteriaci*, in Hist. Miscell. Pauli Diac. pag. 718. ad ann. 775. Vide *Ergasteriacus*.

¶ **ERGASTULARIUS**, Pertinens ad ergastulum. Ammian. lib. 14. extr.: *Eunus quidam, Ergastularius servus, ductavit in Sicilia fugitivos*. Utitur Columella, pro eo qui præest mancipiis in ergastulo conclusis.

¶ ERGASTULARIS, Eadem notione. Sidon. lib. 7. Epist. 9: *In tenebris Ergastularibus constitutus*.

✱ Acta S. Valer. inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 3: *Qui* (Photinus) *cum aliis 48. martyribus, persecutorum instantia comprehensus, Ergastularibus tenebris mancipatur*.

✱ **ERGASTULUM**, Compedes, quibus rei vinciuntur in ergastulo, Gall. *Entraves*. Lit. remiss. ann. 1357. in Reg. 89. Chartoph. reg. ch. 278: *Cum dicti justitiarii captum adduxissent eundem Johannem cum duobus pedibus in Ergastulo seu compede ponendo,... nonnulli carnales aut alii ipsius Johannis amici de nocte ad dictum carcerem clandestine accesserunt, murumque lapideum dicti carceris ad latus versus campos perforarunt, et ibidem intrantes dictum compedem seu Ergastulum, in quo dictus Johannes erat positus, cum quodam cutello ad modum sciræ facto scinderunt, et dictum prisionarium a dicto carcere extraxerunt*.

ERGATA, Operarius, Papias: *Ergata, vicinus, vel operator*. Gloss. S. Benedict. cap. de Agricultura, *Operarii*, ἐργάται. Testatur Casaubonus ad Suetonium in Vespas. cap. 2. Epirotarum agmina patriam quotannis relinquere, et ulteriora ditionis Turcicæ adire, operis simul et quæstus faciendi gratia, et ab iis *Ergatas* patrio sermone dici. Italis *Ergata* idem est ac *organum*.

ERGATICUS, uti legunt Notæ Tyronis, idem forte qui *Ergasticus*. Gloss. Græco-Lat.: Ἐργαστικός, *operosus: Ergasticos* enim vocari operas quæ in operibus publicis conductis ab aliquo quasi Principe et magistro gubernantur, ait Hotomannus. Sed an iidem cum *Ergosiotanis*, de quibus in leg. 5. Cod. de Episcop. audient. (1, 4.) addubitant viri docti. Ubi Dionysius Gotofredus probabili conjectura pro *diocætæ ergosiatanorum* emendat *ergositonarum*: ita ut fuerint præfecti eorum qui Alexandriæ frumentum comparabant, quasi ἐργοσιτῶναι: *sitonæ* enim dicuntur qui frumento comparando præficiuntur.

¶ **ERGATIVUM** *Contemplativum*. Papias.

✱ **ERGEDIACRES**, [Labor compulsionis. DIEF.]

¶ **ERGODIOCTES**, Gr. Ἐργοδιώκτης, Exactor operis. Walafridus Strabus in Prologo ad Vitam S. Othmari Abb. Sangall.: *Quem etiam in hac occupatione instantissimum Ergodiocten sine tædio læti sustinuimus*. Vide Glossar. mediæ Græcit.

ERGODOCHIUM, Officina, ex Græc. ἐργοδοχεῖον. Sermo Petri Damiani de S. Severo: *Audiistis, fratres carissimi, ex B. Severi, dum legeretur, historia, qualiter illum Deus de lanificii Ergodochio sustulit*, i. gynæcæo. Vide in hac voce.

ERGOLABUS, Operarius, operarum redemptor. Gloss. Græco-Lat.: Ἐργολάβος, *redemptor*. Lexic. Gr. MS. Reg.: Ἐργολάβους, τοὺς ὑπὲρ τινῶν ἔργων μισθὸν λαμβάνοντας. Infra: Ἐργολάβος, ὁ ἐπὶ μισθῷ κακουργῶν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐργολαβεῖσθαι, ἡ κρίσις. Glossæ nomicæ MSS.: Ἐργολάβος ἐστὶν ὁ χρήματα δεδοχὼς ἐπὶ τῷ ἐκχωρηθῆναι ἀγωγήν. De significatione hujus vocabuli videndi Cujacius lib. 8. Obser. cap. 31. et alii passim.

ERGOSIATANI. Vide *Ergaticus*.

✱ **ERGUA**, pro Erga. *Nolens Ergua ipsum ingratus remanere*, in Charta ann. 1322.

✱✱ **ERGUM**, Causa. Virgil. Grammat. pag. 15: *Etiam ex aliis Ergis genetivus in ium pluralis finiri solet*. Pag. 75: *Cu-*

jus rei Ergum inquirenti mihi, ita exsolvit dicens.

¶ **ERGUMINIS**, *id est, Abbas.* Papias in MS. Bitur. Lege et vide *Hegumenus.*

◦ **ERIA**, *La lana*, in Glossar. Lat. Ital. Ms.

¶ **ERIBANNUM** PLENUM COMPONERE dicebatur qui solvebat 60. solidos, quod non perrexisset in exercitum post evocationem. *Eribannum* legit Muratorius in Legibus Caroli M. tom. 1. part. 2. pag. 98. col. 2. pro *Heribannum*, quod habetur infra in voce *Herebannum.*

¶ **ERICIT**, *Custodit.* Papias. Gloss. San-German. n. 501. *Erictare, Custodire.* Melius Papias, si bene conjecto, ab *Ericius* 2. [** Ἑρκίτης Suidæ ὁ φύλαξ.]

1. **ERICIUS**. Papias: *Icinus, marinum animal, a terrestri Icino nomen traxit, quem vulgus Ericium vocat.*

2. **ERICIUS**, Machina bellica. Otto de S. Blasio cap. 23: *Cæsar itaque omnem reliquum apparatum, quem ad expugnationem civitatis fecerat, scilicet talpas, vulpeculas, Ericios, cattos, (talibus enim censentur nominibus) exuri præcepit.* [Hac notione vocem *Ericeus* usurpavit Cæsar de Bello Civ. lib. 3. quam exponunt Machinam infestis undique horrentem telis. Lambertus in Histor. Comit. Ardens. apud Ludewig. tom. 8. pag. 475: *Turrim... quis nesciat apud Sangatam ab eodem Comite Balduino firmatam et fossatis circumcinctam et Ericiis et propugnaculis munitam.* Et pag. 547: *Reparato exterioris Ardensis munitionis valli fossato et amplificato, et sepibus et Ericis consepto.* Quibus in locis *Ericii* idem sunt quod Livio Portæ pendulæ Nostris *Herse*: qua etiam notione vocem hanc usurpavit Salustius. Sed si veram indigitant originem melius scriberetur *Heritius* cum aspiratione; derivant enim ἀπὸ τοῦ ἕρκειν, Arcere.]

◦ *Erice* vocat Phil. *Mouskes*:

Et si ont bien leurs murs ourdés,
Et de nouvel fais et fondés
Les Erices ont pris et raiens.

◦ **ERICOPARTA**, *Lo gran principe.* Glossar. Lat. Ital. Ms.

¶ **ERICTARE**, Vide *Ericit.*

◦ **ERICUTALIS**, f. pro *Eritudalis*, Dominicus, proprius. Bulla Greg. IX. PP. ann. 1231. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 398: *In Clarholte curtim Ericutalem cum decima, novam curtim cum decima, etc.* Vide *Eritudo.*

ERIGENA, vulgo dictus Joannes, qui *Scotus* Ingulpho pag. 870. vixitque sub Carolo Calvo, et cujus scripta varia circumferuntur, quod Hibernus esset. *Eriugenam*, non *Erigenam* vocari in veteribus Codicibus, monet Sirmondus ad Concilium Valentinum III. *Irenses* porro non semel Hibernos vocat Ordericus Vitalis lib. 11. et 12. nostri *Irois*, ex hodierna etiam appellatione: nam Hiberniam *Erin* vocant. Guill. *Guiart* MS.

Arriva là Richart li Rois,
Normans, Anglois, Iscos, Irois.

Et anno 1212:

Tant i r'ot li Cornevalois,
D'Escos, d'Yrois, et de Galois.

Sed et Hibernos Scotorum nomine innotuisse palam est. Vide Gratianum Lucium in Cambrensi everso pag. 148. 338.

¶ **ERIGERE**, pro *Exigere* bis terque legitur in Litteris anni 1363. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 63.

ERILIS, [Principis filius.] Vide *Herilis.*

◦ **ERILIUS**, *Inferius*, in Glossar. Cassin. ann. circ. 700.

¶ **ERILIZ** *Teutisca lingua, Armorum depositio*, in Legibus Lotharii I. Regis, apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 143. col. 1. Vide *Herisliz.*

¶ **ERIMANIA**, Exercitus. Vide *Arimania* post *Herimanni.*

ERIMARIUS. [Miles sub Comite aliisque Officialibus militans in oppidis et castris.] Vide *Hermanni.*

ERINACEUS, κτεὶς κναφικός. [Pecten fullonium.] Ita emendat Salmasius in Gloss. Gr. Lat. pro *Remaceus.*

◦ **ERINUS**, Hesternus, Gall. olim *Ersoir* vel *Hersoir*, nunc *d'hier.* Charta ann. 1501. in Reg. 4. Armor. gener. pag. 13: *Cum... contractum fuerit matrimonium et die Erina in facie sanctæ matris Ecclesiæ solennisatum, etc.* Judic. ann. 1507. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 88. col. 2: *Satisfaciendo ordinationi Erina die per dictum dominum consulem latæ, etc.* Chron. S. Dion. lib. 4. cap. 8. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 256: *Ersoir, dist-il, à la vesprée... Lors respondi uns de ses compainz: Encore routes tu la viande que tu mangas Hersoir.* Ubi Aimoin. lib. 3. cap. 81. habet: *Cum hesterno vespere... Cui socius: Tu, inquit, pridianas adhuc ructans epulas, etc.* Lit. remiss. ann. 1391. in Reg. 142. Chartoph. reg. ch. 211: *L'exposant meu des injures et villenies que lui avoit faites et dites ledit Perrin, lui dist ces paroles: Ribaut tu me vouloies Ersoir tuer d'un espie, sans ce que je t'eusse meffait, etc.* Vide infra *Herinus.*

¶ **ERIOLUS**, Incile, elix, sulcus aquarius, Gallis *Rigole.* Charta Dumbensis ann. 1379: *Aimonelus debet duos den. pro dimidia exclosa facta in Eriolis domini necessaria ad adzacandum dictum pratum; et debet capere aquam in dictis Eriolis pro adzaquando prata.*

◦ **ERIPENNUS**, Modus agri, idem qui *Arapennis.* Vide in hac voce. Chartul. S. Sulpit. Bitur. fol. 17. v°: *Ego Ramnumnus miles dono abbati Humberto et congregationi sancti Sulpitii decem Eripennos de terra, qui sunt siti retro mansionem clavellum ad Solemgiaco.*

¶ **ERIPES**, Pedibus valens, pro *Æripes*, æreos habens pedes. Appendix ad Agnelli lib. Pontif. apud Murator. tom. 2. pag. 196. col. 2: *Qui dum velocissimus cursibus uteretur, lorpes conversus est de Eripede.* Gloss. Sangerman. ann. 501: *Eripis, Velox.* Aliud Lat. Gall.: *Eripes, Qui a pied d'airein.*

¶ **ERIPICA**, ERIPICARE. Vide *Erptia.*

◦ **ERIS**, *Ventris modicum*, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7613. Ubi emendandum *Contentionis Dea.*

¶ **ERISCLID**, pro *Eriliz* legi in Estensi Codice monet Muratorius loco in *Eriliz* citato.

◦ **ERISIBE**, *Erugo, vel rubigo messium*, in Glossar. Cassin. ann. circ. 700.

¶ **ERISIPELA**, pro Erysipelas, ἐρυσίπελας, Tumor ex ferventi sanguine ortus, Gall. *Eresipele.* Vide locum in *Farsa.* [** *Eresipilatum corpus* ap. Richer. lib. 1. cap. 11. *Erysipilata papula*, ibid. cap. 65. Vide *Erysipelata Turgido.*]

◦ **ERISPILIA**, *La feza e puza.* Glossar. Lat. Ital. Ms. Vide *Erisipela.*

¶ **ERITLID**, pro *Eriliz*, apud Muratorium tom. 1. part. 2. pag. 103. col. 2. ex Legibus Caroli Mag.

¶ **ERITUDO**, *Dominus, dominatio, proprietas*, δεσποτεία. Gloss. Lat. Græc. Sangerman. Melius aliæ apud Janum in Antiquario: *Erus*, δεσπότης, *Eritudo*, δεσποτεία. Ibidem ex Festo: *Nam erus antiqui scripsere a Græco*, ἔρος, *unde* ἔρειρος. Idem Festus habet: *Eritudo, Servitudo*, unde *Erus* etiam pro *Servus*, veriusque accipitur quam pro *Dominus* juxta vim antiqui ἔρος; sed si pro *Herus*, recte dicitur Dominus. Gloss. Sangerman. MSS. n. 501: *Erutudo, Dominatio.* Vide *Heritudo.*

◦ **ERLOTUS**, Ganeo, nebulo. Vide supra *Arlotus.*

¶ **ERMA** TERRA. Vide *Ermus.*

ERMANA, Papiæ, *Calamitas.* Ita etiam in Gloss. MS. Eccl. Parisiensis. [** Leg. *Ærumna.*]

¶ **ERMANTATUS**, Scutis gentilitiis ornatus, Gallice *Armoirié*, vel potius idem qui infra *Esmaillatus*, vel *Esmantatus*, Gall. *Emaillé.* Testamentum Beatricis de Alboreya Vicecomitissæ Narbonæ inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1524: *Item, legamus Conventui sororum Minoretarum de Asilhiano unum salinum argenti, in quo quidem salino est deboyschatus unus dracho Ermantatus cum signis, sive armis nostris, cum brancha, sive arbore de coralhio, cum linguis serpentinis... Item... unum alium salerium Ermantatum cum branchia de corallio et linguis serpentinis.* Vide *Armentatus.*

◦ **ERMASSIUS**, Ager incultus, vel etiam qui coli non potest. Charta Caroli IV. ann. 1327. in Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 492: *Item idem Johannes quemdam Ermassium seu heremum, pro quo servit unam eminam ordei.* Neque aliud forte est *Ernel*, in Charta ann. 1321. ex Reg. 61. ch. 156: *Pour un petit Eurnel* (sic) *seant au dessouz du mostier de Chambors.. lesquiex gire* (f. *groe*) *et Ernel souloient rendre, etc.* Vide *Eremus* et infra *Hermassium.*

◦ **ERMAUDUS**, Lapis pretiosus viridis coloris, smaragdus, nostris *Emeraude;* nisi sit Encaustum, Gall. *Email.* Inventar. ann. 1419. ex Tabul. monast. Montisol.: *Unum calicem cum sex cadimiris, et cum tribus armoribus, et cum patella argenti.* Vide *Emaudus* et *Esmaraldus.*

¶ **ERMELINUS**, ut mox *Ermena*, Pellis muris Pontici. Vide in *Hermellina.*

¶ **ERMENA**, Pellis muris Pontici, Vellus Armeniacum, Gall. *Hermine.* Testament. Beatricis de Alboreya Vicecomitissæ Narbonæ ann. 1367. in Anecd. Marten. tom. 1. col. 1524: *Item, legamus Conventui sororum Minorum Biterris raubam nostram de scarlata sanguinea, cum caputio operato de floribus Ermenis et perlis.* Vide *Hermellina.*

◦ **ERMENII**, pro *Armenii.* Barel. serm. in festo S. Domin: *Prima* (regula) *fuit Basilii, sub qua militant monachi Orientales seu Græci, et fratres Ermenii vulgo dicti; quæ regula est satis dubiosa.* Vide *Erminii.*

¶ **ERMENSUL**, Priscorum Saxonum fanum vel idolum. Vide *Irminsul.*

¶ **ERMINATUS**, Ornatus *erminis. Subtus regalibus indumentiis depictis et Erminatis*, apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 872.

¶ **ERMINEA**, ut *Ermina. Cappæ cum cappuciis etiam suffultis ex Ermineis*, in Epitome Constitut. Eccles. Valent. inter Concil. Hisp. tom. 4. pag. 175.

ERMINII, apud Radulfum de Diceto, et alios, iidem sunt quos Geographi *Armenios* vocant, nec erat quod se hic torqueret Somnerus. Vide *Hermellina.*

ERMINSTREAT, Una e quatuor Angliæ viis militaribus celebrioribus, quam eæ intersecant ac percurrunt, olim a Romanis exstructis. Harum primam *Watlingstreat* (de qua Vita Offæ II. Regis pag. 19.) et *Werlamstreat*, quod per Verolamium duxerit; alteram *Ikenildstreat*, quod ab Icenis initium habuerit;

tertiam *Fosse*, quod fossa, ut putant, utrinque munita fuerit: et quartam *Erminstreat*, Germanico vocabulo appellitant, a Mercurio, quem subnomine *Irminsull*, i. *Mercurii columna*, Germani coluerunt: qui quidem Græcis ἐνόδιος dicitur, quod viis præesse crederetur. Hæ viæ quatuor *Chemini regales* dicuntur in Legibus Edwardi Confess. cap. 12. et 13. quorum *duo*, inquiunt, *in longitudinem regni, alii duo in latitudinem distenduntur*. Hi *pacem Regis* habere dicuntur, ita ut qui delicta in iis committunt, Regis judicio nude subjaceant. Quod et statuitur in Legibus vernaculis Willelmi Nothi § 30. ubi tres tantum ex his viis militaribus recensentur, *Wetlingstreet, Ermingstreet*, et *Fosse*: quarta omittitur *Ikenildstreat*. Notum autem *streat*, his locis, *stratam*, seu viam denotare. Horum itinerum meminit præterea Robertus Glocesterensis in Poem. Anglico MS. ex Bibl. Bodleiana, apud Will. Dugdalum in Antiquitatib. Warwic. pag. 6.

Faire weyes many on ther ben in Englonde,
But four most of all ther ben zunderstonde,
That thurg an old king were made ere this,
As men schal in this boke aftir her telle iwis.
Fram the South into the North takith Ermingestrete
Fram the East into the West goeth Ikeneldstrete,
Fram Southeast to Northwest, thas is sum del grete,
Fram Dover into Chestre goth Watlingstrete.
The ferth of thise is most of alle that tilleth fram [Toteneys,
Fram the one end of Cornwalle anone to Cateneys,
Fram the South west to Northest into Englondes [ende;
Fosse men callith thiske way thay by mony town [doth wende.
Thise foure weyes on this londe kung Belin the wise
Made and ordeyned hem with gret fraunchise:
For whoso dide therein ony thefte obter ony wouz
He madde juggement therof and gret vengeaunce [ynouz.

Vide Galfridum Monumethensem lib. 1. cap. 18. [** Grimm. Mythol. German. pag. 212. sqq.] et infra *Pax Regis*.

¶ **ERMINUS**, ut *Ermina*, in Litteris Caroli Franc. Regis pro Monspeliensibus ann. 1381.

ERMISINUS, pro *Cremasinus*, Gallicæ *Cramoisi*, in Processu de Translat. S. Antonini pag. 768. apud Bolland. tom. 1. Maii.

* Nequaquam; est enim Sericus pannus subtilis, Ital. *Ermisino*, nostris *Armoisin*, ut ex loco laudato patet: *Sandalibus ex Ermisino rubeo, etc.* Ita quoque interpretantur docti Editores. Unde *Armoiseur*, hujusce panni artifex, in Lit. remiss. ann. 1421. ex Reg. 171. Chartoph. reg. ch. 484: *Lesquelz entrerent en la maison d'un Armoiseur et là prindrent chacun une huvette ou capeline.*

* **ERMOFRODITUS**, pro *Hermaphroditus*. Vide infra in hac voce.

¶ **ERMONYE**, pro Armenia. *Nuncii de Ermonye*, apud Rymerum tom. 4. pag. 678. col. 2.

¶ **ERMULA**, *Statua sine manibus*. Papias. Vide *Irminsul*, et mox *Ermulus*.

ERMULUS. Aldhelmus Abbas Malmesburiensis: *Et ubi pridem ejusdem nefandæ natrices, Ermuli, cervulique cruda fanis colebantur stoliditate in profanis, versa vice discipulorum gurgustia, imo almæ oraminum ædes, architecti ingenio fabre conduntur.* Ubi Usserius Armachanus ad *Erminsul* Saxonum deum hic alludi putat, de quo suo loco agimus: sed indubie legendum *hinnuli*, ut habet S. Augustinus. Locum vide in *Cervulus*.

ERMUNIUS. Vide *Infanciones*.

¶ **ERMUS**, pro *Eremus*, Incultus. Diploma Guillelmi et Fulconis Vicecomitum Massil. ann. circiter 1060. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 356: *Et in territorio quod dicitur Albania, cum suis altaribus, et cum suo alode et suis adjacentiis... cum suis garriciis et pascuis cum Ermis et boscliis ipsis, etc.* Chartularium Aptense fol. 25. v°: *Est pecia de terra Erma, quæ habet consortes de uno latus, etc.* Vide *Eremus*.

* **ERNAUDINI**, Monetæ species, eadem quæ supra *Arnaldensis*. Inquisit. ann. 1311. in Reg. *Olim* parlam. Paris.: *Quatuor libras monetæ Ernaudinorum in valore sexaginta quatuor solidorum Turonensium.*

¶ **ERNES**, Spicæ a messoribus derelictæ, a Germano *Ahr*, Spica, *Ernde*, Messis, *Ernden*, Metere, unde quibusdam in locis *Ern*, Spicas derelictas legere, Gall. *Glaner*. Kennettus in Glossario ad calcem Antiq. Ambrosden.: *Conducto ad præparandum usque ad carectam* XXIX. *seliones... ordei cum les Ernes viz.* VIII. *den.*

¶ **ERNESIUM**, Anglis *Earnest*, Arrha, Gall. *Erres, Denier à Dieu*, apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 91: *Hæc indentura testatur, quod Frater Willelmus Abbas de Pipewell vendidit omnia blada sua... Hugoni de Meriton mercatori de Coventre pro* XL. *lib. argenti, de quibus idem Abbas recepit unum denarium racione Ernesii super vendicionem prædictam.*

* **ERO**, *Lignum*, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7613. Aliud sonat apud Plinium.

EROGARE, *Rogam* seu donativum distribuere. Leo III. PP. Epist. 4: *Promittens ei thesaurum absconditum multum, per quod populum Erogare debuissent.* [*Erogare pecunias ex ærario*, apud Ciceronem.] Vide *Roga*.

EROGATARIUS, Eadem notione qua *Erogator*, de qua voce mox. *Erogatarii Ecclesiastici*, qui legata in pios usus erogant et distribuunt. Synodus Pontigon. ann. 876. cap. 14: *Ut quotiens divinum judicium aliquem Ecclesiæ Præsulem e seculo vocaverit, nullus ad suimet perditionem facultates ejus invadat, diripiat; sed Erogatariis et Eleemosynariis Ecclesiasticis, cum ipsius Ecclesiæ constituto œconomo, liberum sit canonico more, juste, rationabiliterque deputata successuro reservare, vel quibuscunque, sicut expedit, pro ejus spiritu distribuere.* Baldus ad l. Nulli C. De Episc. et Cleric. hac etiam voce utitur pro testamentariis executoribus. Vide *Eleemosynarius*.

EROGATOR, Testamentarius executor, qui ultimam voluntatem testatoris exequitur, et ab eo relicta legata in pios vel alios sibi indictos usus, erogat et distribuit. Unde *Distributores* dicuntur ejusmodi executores in veteri Charta apud Ughellum tom. 7. Ital. Sacræ pag. 566. Gloss. Gr. Lat. Ἐξοδιάζω, *Erogo, expendo*. Capitulare Pipini Regis Italiæ ann. 793. cap. 9. et Lex Longob. lib. 2. tit. 20. § 5: *De filia cujus pater per manum Erogatoris omnes servos suos jussit fieri libertos, quia contra legem esse videtur, statuimus, etc.*

ROGATOR pro *Erogator*, in Testamento Audonis Episcopi Veronensis exarato anno II. Ludovici Pii Imp. apud Ughellum.

EROGATOR MILITARIS ANNONÆ, in l. 16. C. de Castrensi pecul. lib. 12. tit. 36. qui *rogam* militibus et stipendia persolvit, de qua dignitate agit Gregorius M. lib. 7. Ind. 2. Epist. 77. et 130. *Erogatio*, distributio, ἐξοδιασμός, in Gloss. Græco-Lat. et in d. l.

EROGATOR OBSONIORUM, apud Senatorem lib. 12. Epist. 11. qui obsonia a Principe collata populo distribuebat.

¶ **EROGATORIUM**. Gloss. Isid.: *Vestiarium, Erogatorium*. Vide *Vestiarium*.

* **EROICUM**, *La bataya*, in Glossar. Lat. Ital. Ms. Vide *Heroicus*.

¶ **EROISA**, Apum examen in arboris cavo. Instrumentum ann. 1083. apud Lobinellum tom. 2. Hist. Brit. col. 173: *De omnibus vasis apum, quæ in tota sylva illa reperta fuerint, quæ vasa truncos vocant vel Eroisa.* Hæc vox forte derivatur ab Aremorico *Er-wez*, in ligno, vel ab articulo *er* pro *ar* et Aremorico *Rusk*, Alveus apum, paululum, ad dulciorem sonum, immutata terminatione.

* Vel *Eroisum*, Germ. *Reusch*, Angl. *Rusc*, nostris *Ruche*, ejusdem originis, atque Latinum *Riscus*, ut vult D. *Falconet*.

¶ **ERONIUS**, pro *Erroneus*, Falsus, Gall. *Erroné*, Angl. *Erroneous*. *Factum justiciariorum prædictorum, ut sibi videbatur Eronium, præcipere vellent revocare*, apud Rymerum tom. 8. pag. 575. col. 1.

EROOD. Charta Premihli Marchionis Moraviæ ann. 1235. pro fratribus Hospitalis S. Francisci Pragensis, apud Waddingum tom. 1: *Absolvimus autem villam illam ab omni jure quod spectat ad usus principum, sive in jure quod datur de capite, vel Erood, vel pro fure.*

* **EROSNA**, male pro *Crosna*. Vide supra *Crosina*, mastruca. Charta ann. 1105. inter Delic. erudit. Lamii part. 3. Hodoepor. Charit. pag. 1100: *Pro ipsa investitione et reflutatione launichild exinde fecerunt istorum ominibus jam dictorum comiti Erosna una.*

* **EROTEMATA**, Quæstiones, passim, auctore D. *Falconet*.

✱ **EROTUNDATUS**, [rotundus factus. Translate *Sidon*, 9. *ep.* 7. Structura verborum lubrica, et lævis, ac modis omnibus *Erotundata*, *h. e.* elaborata, composita, et perfecta.]

¶ **ERPES**, *Cingulus, id est, Impetigo*, in Glossis MSS. ad Alexandrum Iatrosoph. Sic dicitur ἀπὸ τοῦ ἕρπειν, Serpere, repere. Vide alium locum in *Frigulitus*.

¶ **ERPICA**, ERPICARE, ERPICARIUS. Vide *Erutia*.

¶ **ERPIGENUS**, Qui serpit, grassatur, ab ἕρπης, morbus serpens, et γένος, genus. Acta consecrationis Ecclesiæ Cuxanensis ann. 974. in Appendice Marcæ Hisp. col. 909: *Postquam Salvator, Erpigena omnium ineffabiliter calcata morte, resurgens et exuvios atri raptas de fauce profundi, evehit excelsum, etc.*

¶ **ERPILLUM**, *Cicer agreste*. Papias in MS. Bituric. Est pro Græco ἕρπυλλον, de quo Dioscor. lib. 3. cap. 46.

ERPLANT, *id est*, *Terra accrescens*, quasi *aerdet plan*, Terra plana: in Charta Winemari Castellani Gandensis in Prob. Hist. Guinensis pag. 66.

ERPTIA. Adalardus in Statut. Corbeiens. Abbat. cap. *De ordinatione hortorum*: *Ipsi dent unusquisque ad hortum cui deservit in tertio anno aratrum, id est, jugum cum amblacio et conjunctis... et in quarto Erptiam ad hortum excolendum.* Hic *Erpicam*, instrumentum ad terendas glebas interpretatur vir doctus, nostris *Erce*. Ugutio: *Erpica, est instrumentum rusticorum ad terendas glebas, et trahitur a bobus, unde dicitur Erpica, quasi arpica, ab arpe, quod est rapere, quasi arapeta, aratra petens: prius enim terra aratur, postea Erpicatur, et hinc Erpicarius, qui Erpicam trahit et facit.* Ex his patet *Erpicam* non esse hortorum, sed agrorum. [Papias

MS. Bituric. : *Erpicarius*, *Qui Erpicam trahit, qua terra planatur.* Hinc emendandum Glossar. Lat. Gall. Sangerman. MS. ubi : *Eripica, Herce à hercer terre ; Eripicare, Hercer terre* : leg. enim *Erpica, Erpicare.*] [** Vide *Herpix*, Occa, Gall. *Herse.*]

ERRA, pro *Arrha*, quomodo *Erres* dicimus. Glossæ MSS. : *Arra, i. erra. Arraboni, id est, vadimonium, etc.*

* Charta ann. 1338. in Reg. 71. Chartoph. reg. ch. 216 : *Fecit voce præconia palam et publice... præconizare... ut si quis esset qui Erras ponere vellet in dictis domibus,.. quod ipse huc personaliter accederet.*

¶ **ERRADIARI**, Errabundum vagari animi gratia. Miracula S. Amalbergæ, Julii tom. 3. pag. 109 : *Quodam tempore duæ mulieres in territorio de Brabantia juvenes... gradiebantur et Erradiabantur in platea quadam.*

* Deambulare, Gall. *Se promener*. Vide supra *Erare*. *Esbanoier* nostris alias, pro Oblectare se, ludere, recreare. Lit. remiss. ann. 1455. in Reg. 183. Chartoph. reg. ch. 33 : *Lesquelx se retrahirent en ung jardin... pour dancer et eux Esbanoier, comme l'en fait communement aux nopces.* Vita J. C. Mss. :

Li rois ala un jour cachier,
En la forest Esbanoier.

Guill. Guiart. ad ann. 1265 :

Et toutesfois que il vouloient,
Aus chans Esbanoier aloient.

* Unde *Esbanoys*, Lætitia, gaudium, ludus, in Chron. Bert. Guescl. Ms. :

De menestriers y fust moult grant li Esbanoys.

* *Esbatant*, Lætus, hilaris, a verbo *Esbatre*, in Lit. remiss. ann. 1399. ex Reg. 154. ch. 277 : *Icellui Petitpain qui est homme joyeux et Esbatant, etc.* Sic *Esbatre* active sumitur, in aliis Lit. ann. 1374. ex Reg. 105. ch. 509 : *Jehan de Verrignas qui avoit Esbatu les bonnes gens de la ville de Foullay à jouer d'une cornemuse, etc.* Pro ludere vero, animum recreare, passim occurrit. Hinc *Esbatement*, pro *Amusement*, Occupatio jocosa. Charta ann. 1358. in Reg. 90. ch. 92 : *Considerez plusieurs bons, loyaulx et agréables services,.. avec plusieurs bons Esbatemens que nostre amé sergent d'armes Jehan Musart, dit Darras nous a faiz, etc.* Sed et pro loco amœno recreandisque animis apto, legitur in Lit. ann. 1364. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 473 : *Lequel* (hostel de S. Pol) *est hostel solennel et de granz Esbatemens. Tourneant et Esbatiçant*, id est, inambulando, et spatiando in Stat. ann. 1344. tom. 2. earumd. Ordinat. pag. 223. art. 8.

¶ **ERRAMENTA**, Practicis nostris *Erremens*, Ultimus litis status seu ultimæ litigantium actiones. Litteræ Ludovici Franc. Regis ann. 1236. super homagio de Supplevilla in Tabulario S. Clodoaldi : *De expensis autem factis pro dictis querelis et arreragio equi annalis servicii emende, et omnibus Erramentis occasione predictarum querelarum habitis, idem Gaufridus de Capell. partes hinc inde absolvit, et per dictum suum quittavit.* Adjorn. Regis Angliæ apud Rymerum tom. 2. pag. 635 : *Responsuri ac juri parituri secundum omnia Erramenta, et quod justum fuerit audituri.* Arrestum Parlamenti Paris. anni 1322. in Hist. Harcur. tom. 3. pag. 239 : *Quod cum non fecisset, mandaverunt et Petrum de Constantiani prædictos citari coram se ad certam diem, secundum processum et Erramenta prædicta processuros, cum intimatione.* Hujus vocis etymon *Arrha*; quoniam exhibita litis instrumenta in civilibus causis locum habent arrharum in criminalibus olim dari solitarum. Id manifeste nos docet Bellomanerius cap. 61. pag. 318. sub finem, ubi vocem *Erremens* vocibus *Gages de bataille* opponit. *Chascun doit savoir*, inquit, *que li plet des apiaux soit de défauts de droit ou de faire jugement, comment que li apiaux soit demenez, ou par gages ou par Erremens d'où plet le Cour où li apiaux est, doit être demené selon le coutume de lieu, où li apiaux fût faits, selon la Coutume qui couroit ou tant que li apiaux fût fets, etc.* Idem cap. 50. pag. 271. versus finem : *Chacuns de Quemune,.. puet aussint bien apeler de défaut de droit et de faus jugement, comme feroit un etrange, qui ne seroit pas de Quemune, et doit li apiaux demenez par le Seignor, à qui le ressort que le Quemune appartient, et non pas par Gages de batailles, mais par les Erremens d'où plet.* Eumdem vide cap. 7. pag. 49. lin. 7. et 8. et supra vocem *Adrhamire*.

* Petitiones juridicæ, litis instrumenta, imo et jura Chartis vel ex consuetudine firmata. Charta Hug. primogen. comit. Regitest. ann. 1221. in Chartul. Campan. fol. 213. r°. : *Si vero invenerit* (arbiter) *quod ex parte dominæ meæ* (Blanchæ comit. Trecens.) *sit aliquid interceptum... contra me vel gentes meas secundum Erramenta mea ; ipsa ad dictum ejusdem Simonis reddi faciet quod fuit interceptum.* Charta Drochonis de Melloto ann. 1222. ex Chartul. S. Steph. Autiss. : *Compromisimus in eosdem videlicet de terris, quas homines de Egligny venientes ad S. Mauricium tenent ad costumam vel tertias,... tali modo quod dicti tres, quantum ad terras prædictas, inquirent bona fide consuetudines, Erramenta et tenentias, quæ tam nos quam capitulum obtinuimus.* Sentent. arbitr. ann. 1223. ibid. : *De terris vero quæ sunt ad tertias vel costumas, inquisitis omnibus et cognitis quodcunque circa hoc investigare vel inquirere potuimus, etc.* Scacar. S. Mich. ann. 1223. in Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 22. r°. col. 2 : *Radulphus et Rogerus poterunt attornare alium, si voluerint ; ita quod omnia Erramenta prioris attornati computaverunt.* Unde *Errementer*, Litigare, postulare. Lit. remiss. ann. 1378. in Reg. 114. Chartoph. reg. ch. 36 : *Jaquier Girart prist à parler audit Pierre Martin teles paroles en effect : Pierre Martin, tu m'as fait cemondre et Errementer de privileges par ceulx de chapitre de Reims.* Nostris olim *Errammment* et *Errauments*, idem quod Continuo, nunc *Incontinent, aussitôt*. Vitæ SS. Mss. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 360. v°. col. 1 : *Stateus releva de mort Errauments, et si aoura l'Apostre.* Le Roman *de Cléomades* Ms. :

Au roy Errammment respondy,
Que pour chou n'iert pas venus là.

ERRANEI, *Errantes*, in Gloss. Isidori.

✱ **ERRANTIA**, [Erratio. *Accius* apud *Non.* 3. 86. Neque ego *Errantia* animi prave morigerabor.]

ERRARIUS, Errans, vagans. Charta Thomæ Marescalli et Comit. Nottynghamiæ tom. 2. Monastici Anglic. pag. 240 : *Habebunt etiam præfati Canonici cignos suos Errarios, quantos voluerint, natantes et nidificantes cum pullis et cineolis eorum, depascentes et errantes in omnibus aquis meis, etc.*

ERRATICUS, Errabundus, vagus, vagabundus, Italis *Erratico*. Gloss. Gr. Lat. : Πλάνος, *Erraneus, Erraticus, seductor.* Cornel. Fronto : *Erraticus, et potest errare, et solet. Erraticus, animus est qui solet errare, et desinit.* Vita S. Deicoli Abb. Lutrensis num. 15 : *Cumque vir sanctus per eremum, quasi Erraticus viator, convenientia manendi loca disquireret. Erraticum pecus, quod vulgo dicitur Weredif*, in Concilio Islebonensi cap. 27. quod nostris *Espave*. Errandi verbum de pecoribus proprie efferi docet Maro Ecl. 7. vers. 7 :

Huc mihi dum teneras defendo a frigore myrtos,
Vir gregis ipse caper Deerraverat.

Plauto in Bacchid. *Errantia pecora*, solivaga et seorsim pascentia dicuntur. [Le Roman *d'Athis* MS. :

Or ne vous chault à demeurer,
Car tout sui prest de vous Errer.

Ubi *Errer* idem videtur quod conducere.]

* Unde *Errandonner*, Incomposito agmine ire, apud Froissart. 1. vol. cap. 277 : *Si venoient* (les Anglois) *tout Errandonnant, bannieres et pennons ventelans.*

ERRATOR, Papiæ *debitor, reus, obligatus.* Sed legendum *Ærator*.

✱ **ERRATRIX**, [*Front. de differ. vocab. p.* 2199. *Putsch. Erratrix* per se rapta est, ut venatrix : *Erratica*, ut hedera, vitis.]

¶ **ERRENISARE**, Lætari, triumphare, ab εἰρήνη, *Pax*. Vide *Sancenissat.*

¶ **ERRHINUM**, ἔρρινον, Quod tegit nasum. Vide *Nasale.*

¶ **ERROLUS**, Errans, vagus. Alphabetum orationis S. Isidori Episc. Hisp. April. tom. 1. pag. 341 : *Et paterna pietate sume precor Errolum.*

ERROR, *Vaticinatio*, in Gloss. Isidori.

ERROVAGARE, Vagari, errare, hinc inde discurrere, Alemannis *Irrivagen*. Eckehardus Junior de Casib. S. Galli cap. 7 : *Compulit tamdem Cralo fratres Errovagari, post arsuram solitos claustro stabiles vivere.*

* **ERSATUS**, Chartul. Pontisar. : *Dedit Radulfus miles monachis S. Martini Pontisarensis Ersatos de Clery, et ex hoc habuit sexaginta solidos.* An pro *Essartos* ex muratione *s* in *r*? Vide *Exartus.*

ERTHMIOTUM, Conventus vicinorum terræ. Vocem Somnerus deducit a Saxonico e a r d, terra, et g e m o t e, vel m o t e, Conventus. Solebant quippe convenire ad vicinorum inter se discrepantium querimonias summarie audiendas et sedandas, arbitrio comparium Curiæ vel convassallorum. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 57 : *Ita ut ne damnum incurrat... aliquando in divisis, vel in Erthmiotis suum hominem ubique manu teneat, aliquando super ipsam terram.*

ERVATIO, *Enervatio, exinanitio.* Papias.

✱ **ERUBESCENTIA**, [Verecundia, pudor. *Tertull.* 1. *ad Nation.* 16. Exemplum *Erubescentiæ*, scelerum. Adde *Pœnitent.* 10.]

¶ **ERUBESCIBILIS**, De quo erubescendum est. *Fuga Erubescibilis nimis*, in Opusculo Gualvanei de la Flamma, apud Murator. tom. 12. col. 1823.

* Lit. remiss. ann. 1354. in Reg. 83. Chartoph. reg. ch. 5 : *Hanc* (pillorii) *pœnam publicam et Erubescibilem eidem imponentes.*

* **ERUBIGINARE** vel ERUGINARE, *Desrouyller. Eruginator, desrouylleur ou fourbisseur.* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. Vide infra *Eruginator.*

* **ERUCA**, *Escalongne vel chatepelose.*

Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692. Chartul. Latiniac. fol. 240. v°: *La somme d'Eschalongnes, obole.*

ERUCTUARE, Evertere. Acta S. Sabiniani cap. 1: *Tunc loquitur Imperator Crispino Præsidi in ira sua, ut exeat currens in furore suo, et milites principales in toto orbe Eructuent Christianos, et destruant eos.* Alii Cod. habent, *Evertant.*

✱ **ERUCTUS**, [*Gell.* 11. 7. Furfureum panem esitare vinumque *Eructum* et fœtidum portare, *h. e.* impurum, fæculentum, sordidum, corruptum, quasi ructu et vomendo emissum: ab ἐρεύγω, *Eructo.* Alii *crudum*, vel *eruptum* leg.]

¶ **ERUDERATUS**, Expurgatus, sanatus. Vita S. Johannis Abb. Parmensis, sæc. 5. SS. Benedict. pag. 724: *Nactus est manum dexteram ita a cancro Eruderatam, ut nullatenus pristinæ incommoditatis pene inveniretur vestigium. Eruderare* dixit Varro pro Ruderibus expurgare.

° Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Fambréer, Eruderare. Frambée, Eruderatus.* Ubi *Eruderare*, est rudera terere ad mortarium conficiendum, quo pavimenta terrena inducuntur.

✱ **ERUDIBILIS**, [Qui *Erudiri* potest. *Fulgent. de contin. Virgil. p.* 747. *Staver.* Neque enim eruditur, nisi quod *Erudibile* nascitur.]

¶ **ERUDIMENTUM** DOCTRINÆ Papias suum appellavit *Elementarium*, hoc est, Glossarium, in Præfatione.

ERUDIRE, Mederi, remedium dare. Gregorius Turon. in Vita MS. S. Felicis: *Cumque profluente sanguine nullus manum ad Erudiendum auderet apponere, etc.*

¶ **ERUDIS**, Indoctus. Vide *Inrudis.*

¶ **ERUDITAS**, Eruditio, in Actis SS. Julii tom. 1. pag. 112. de S. Sparchio.

ERUDITORIUM, διδασκαλεῖον παιδευτήριον, Academia, Schola publica. Vita S. Deicoli Abbatis Lutrensis num. 7: *Ut... in omnibus transmarinis Eruditoriis nulli pateret secundus.*

¶ **ERUDNÆ**, ἴσιδος, (lege ἔριδος vel ἔριδες, i. Rixæ.) Gloss. Lat. Gr. Sangerman.

° Adde ex Castigat. ad utrumque Glossar. leg. *Erucinæ.* Vide Salmas. ad Hist. Aug. pag. 130.

✱ **ERUERE**, [Evacuare, liberare. DIEF.]

¶ **ERUGA**, pro *Eruca*, Genus plantæ, Gall. *Roquette.* Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 312. in Ordinatione Humberti II. super numero et ordine mensarum: *Cum una libra de carnibus falsis et dimidio rotulo de carnibus bovinis in aqua, cum mustarda et Eruga pro salsamento.* Rursus occurrit ibidem.

°**ERUGINATOR**, Armorum politor, Gall. *Fourbisseur.* Arest. parlam. ann. 1412. in Lib. 1. stat. artif. Paris. ex Cam. Comput. fol. 55. v°.: *Ad supplicationem magistrorum juratorum Eruginatorum seu fourbissorum ensium villæ nostræ Parisiensis, etc.* Vide supra *Erubiginare.*

¶ 1. **ERUGINATUS**, Æruginosus, metaphorice Morosus. Vita S. Severi Archiep. Ravennæ, apud Murator. tom. 2. pag. 189. col. 2: *Si quis superciliosus Eruginata mente et insulsa objectione B. viro detrahat, etc.*

° 2. **ERUGINATUS**, Lebetum faber, Gall. *Chaudronnier*, in can. 4. Conc. Andegav.

¶ **ERUGO**, pro *Hirudo*, Gall. *Sangsue.* Papias: *Erugo, Sanguisuga vel tinea.*

¶ **ERULI**, *Domini.* Gloss. Isid. Excerpta Pyth. addunt *Domnuli.* Vide *Eritudo.*

° **ERUNDO**, χελιδών. Leg. Hirundo, ex Castigat. in utrumque Glossar.

✱ **ERUPTOR**, [Qui *Erumpit*, seu *Eruptionem* facit. *Ammian.* 24. 5. *Eruptores* perterriti reverterunt.]

¶ **ERUS**, ERUTUDO. Vide *Eritudo.*

✱ **ERUSIGIA**, [Agilitas, gestarum rerum subtilis inductio. DIEF.]

° **ERYSIPELATA** TURGIDO, Erysipelas, tumor ex fervente tenuique sanguine cum flavæ bilis permixtione existens, quem Latini sacrum ignem appellant, ut monent docti Editores ad Acta S. Gauger. tom. 2. Aug. pag. 688. col. 2: *Nunc autem quoniam Erysipelata turgido præter spem sensim resoluta, etc.*

ERZA, [Occa Gall. *Herce.*] Vide *Hercia.*

° **ESACAR**, vox vulgaris, Ponere in sacco. Instr. ann. 1213. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 59. col. 2: *Ponit Bertrandus quod Stephanus venit ad Esacar erbam in prato domini episcopi.* Vide infra *Essacare.*

¶ **ESAIANI** Ægypto dicti sunt Acephalorum quidam ab Esaia Diacono, qui e Palæstina missus Alexandriam, ut eorum Episcopus esset, sed non receptus ab omnibus est. Hofmannus ex Breviario Liberati cap. 18.

¶ **ESAMENTUM**, Jus utendi in alieno fundo rebus non suis. Vide *Aisantia.*

° **ESBAIA**, Canalis ad educendas aquas superfluas. Charta Ludov. X. ann. 1314. in Reg. 50. Chartoph. reg. ch. 128: *Pro fimo, quem præpositus noster de Bellomonte... in domibus eorumdem* (prioris et conventus ejusdem loci) *capiebant... pro exclusis et Esbaiis molendinorum nostrorum.* Vide *Baia* 2. et *Esbia.*

¶ **ESBARDARE**, Scandulis tegere, ab Hisp. *Barda*, Scandula, Gall. *Bardeau.* Charta ann. 1382. ex Archivo Massil.: *Item plus pro omnibus adventagiis, vid. 2. palmorum canandi, et pro implendo dictam turrim, et pro avantagio crotæ, et pro angueriis, et Esbardando solerium et crotam.*

¶ **ESBATHAMENTUM**, f. Ambulacrum, vel locus amœnus recreandis animis aptus, a Gallico *Esbatement*, Recreatio animi. Litteræ Garini Abb. Vallium Sarnaii ann. 1261. ex Tabulario Portus Regii: *Quem quidem censum debebat Conventus Portus Regii... terra et prato sitis inter duos rivos duos solidos, et pro Esbathamento tres denarios.*

° Legendum procul dubio *Estachamentum.* Vide in hac voce.

¶ **ESBATRE**, Species ferramenti. Statuta Massil. lib. 5. cap. 52: *De fabris quantum debeant accipere... de palo ferreo et de Esbatre tres obolos.*

° Abest particula *et* in iisd. Stat. Mss. unde verbum esse manifestum est.

¶ **ESBIA**, EXBIA. Canalis ad educendas aquas restagnantes. Usus stagnorum Bressiæ apud Guichenonum Probat. pag. 170. et Revellum pag. 285: *Item, an domini possint Esbias suorum stagnorum in quacumque parte calceataram facere seu Esbiare et illas claudere.* Charta Thossiac. in Dumbis signata *Bonet* ann. 1455: *Licentia datur faciendi molendinum cum omnibus Exbiis et cæteris ædificiis necessariis.* Vide *Bedum.*

¶ ESBIARE, Aquas superfluas et restagnantes educere, mox in *Esbia.*

° **ESBOELLARE**, Eviscerare, Gall. *Eventrer*, alias *Esboeler* et *Esboueler.* Inquisit. ann. 1266. in Reg. *Olim* parlam. Paris.: *Comminatus fuit quod ipsum evisceraret et Esboellaret.* Mirac. Mss. B. M. V. lib. 1.:

Se tu la porte ne nous ouvres,...
T'Esbouelerai comme un chien.

Bestiarius Ms.:

Dou pié trenchant comme alemele
Si forment que tout l'Esboele.

° *Esbouler*, eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1377. ex Reg. 110. Chartoph. reg. ch. 342: *Le suppliant lui respondi derechief que se elle ne se taisoit et ne lessoit en paix le devant dit signifiant, il la Esbouleroit.* Aliæ ann. 1391. in Reg. 142. ch. 65: *Pierre de Choques dist au suppliant que se il aloit querre lesdiz fagos, il Esbouleroit ses chevaulx. Escrabouller*, in aliis ann. 1478. ex Reg. 206. ch. 189.

¶ **ESBONACHIUM**, Jus Competens Majoribus villarum ex *bonnis* seu metis defigendis. Litteræ Officialis Paris. de emptione Majoriæ de Berrone ann. 1266. in Tabulario Calensi: *Vendidit... partem suam vinorum et metatorum sive Esbonachiorum... exceptis censibus et subcensibus.*

ESBONARE, ESBONAGIUM, [Eadem notione.] Vide *Bonna.*

° **ESBONDATIO**, Terminus, limes; a verbo *Esbundare*, nostris *Esbonder*, limitem figere. Charta ann. 1280. ex Chartul. S. Vinc. Laudun.: *Cum quæstio verteretur inter nos episcopum Laudunensem ex una parte et nos abbatem et conventum S. Vincentii ex altera super limitatione seu Esbondatione territorii ecclesiæ S. Vincentii prædictæ contra territorium episcopatus... Item habebunt prædicti religiosi justitiam limitandi, cercheminandi et Esbundandi in treffundo suo.* Alia ann. 1290. ex eod. Chartul.: *Li chemin...... demourra dores-en-avant, à tousjours de telle leesse, comme il est ore tous Esbondés.* Vide *Bonna* 2.

° **ESBORRARE**, *Borram* seu tomentum avellere, artificibus nostris *Esbourrer.* Stat. Avenion. ann. 1243. cap. 120. ex Cod. reg. 4659: *Teneantur Esborrare pannos antequam parentur. Exborare*, in iisd. Stat. ex museo meo. *Esbrouer*, eodem significatu, in Stat. pannif. Rotomag. ann. 1424. ex Reg. 173. Chartoph. reg. ch. 151: *Ne pourra nul mouiller les draps jusques à ce qu'ilz soient seellez tous escruz, ou qu'ilz aient prins congié aux boujonneurs de les Esbrouer seulement. Esbusquier*, in aliis Stat. ex Lib. rub. fol. magno domus publ. Abbavil. art. 13: *Tous pareurs seront tenus de bien et souffisaument parer les draps qui baillés leur seront et y Esbusquier.*

° **ESBOZIGARE**, f. Officinas seu tabernas ædificare, vel in culturam redigere. Stat. ann. 1352. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 152. col. 1: *Item quod nulla persona sit ausa... accipere ab aliquo aliquid de dictis patuis, causa rompendi, Esbozigandi, plantandi seu aliter innovandi in aliquo loco patuorum Nemausi.* Vide supra *Boziga* et mox *Esbuscare.*

ESBRANCATURA, Ramorum abscissio, ex Gallico, *Esbrancheure.* Rogerus Hovedenus pag. 784: *Qui autem forisfecerit in foresta Regis de viridi, sive per culpaturam, sive per Esbrancaturam, etc.* Vide *Branca.*

° **ESBRIGA**, Later, Gall. *Brique.* Proces. crimin. ann. 1488. ex Tabul. D. Venciæ: *Invenerunt... multos lateres fractos et Esbrigas.*

° **ESBUNDARE**, Limites figere. Vide supra *Esbondatio.*

° **ESBURSARE**, Pecuniam e *bursa* seu crumena depromere, Gall. *Débourser.* Apocha ann. 1423. in Tabul. S. Vict. Massil.: *Tam pro pecuniis per eundem dominum baronem mutuatis, quam etiam*

pro alimentis præstitis et aliis usque in præsentem diem Esbursatis et factis, etc. Vide *Exbursare*.

¶ **ESBUSCARE**, Provincialibus *Desboucar*, Vepreta exstirpare, tollere. Ordinatio Judicis Aquensis ann. 1471. Regest. *Columba* fol. 282. ex Camera Comput. Provinciæ : *Videant et inspiciant, si vallata circumquaque sint debite curata, reparata, constructa et Esbuscata... si teneriariæ, sive ripæ aquæ fronteriæ... non sint legitimæ, curatæ, Esbuscatæ et reparatæ.*

* Nostri *Esboutures* dixerunt dumeta. Charta ann. 1457. in Chartul. sign. *Cæsar* Corb. fol. 23. r°. : *Lesquelles terres par longue continuation de temps et au moyen de nosdiz bos se soient abocquies et peuplés en partie d'aucuns menus bos, que on dit Esboutures ou espailles.* Hinc *Congnée Esbouchaire*, securis qua tignarius faber ad dolanda tigna utitur, in Lit. remiss. ann. 1464. ex Reg. 199. Chartoph. reg. ch. 426.

¶ 1. **ESCA**, Modus agri. Fundatio Prioratus S. Petri de Soldiaco ann. 1070. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 481 : *Tres Escas terræ, ubi seminantur duo modii frumenti et amplius.* Forte leg. *Acras*.

2. **ESCA**, Glandatio, *Glandée* Gallis ; *Maste* Germanis et Anglis. Lex Bajwar. tit. 21. § 2 : *Si quis aliena nemora præciderit, si portat Escam, et rubus est, cum solido et simili componat.* Edit. Heroldi, *ubi porcorum Esca et robur est.* Charta Alemann. Goldasti 62 : *Per singulos annos 2. corvadas de grano bono non scusso, 1. de spelda, et alterum de avina, et quando Esca est, porcum solido valentem 1. et quando Esca non est, arietem bonum.* Lex Longob. lib. 1. tit. 23. § 3. [** Rothar. 354.] : *De porcis, si in Esca alterius paverint, et inventi fuerint, etc.*

Escaticum, vel Eschaticum, Ead. notione ac origine. Charta Friderici Imp. ann. 1178. apud Ughellum tom. 7. Italiæ sacræ pag. 1434 : *Cum casis, ædificiis,... pascuis, capilo, aquario, herbatico, Escatico, etc.* Alia Aistulfi Regis Longobard. ann. 753. apud eumdem tom. 2. pag. 107 : *Quod si in ipsis silvis aliquis roncare fecerit, aut si peculia pabulaverit, redditum, Escaticum, seu caseum ad fratres Nonantulæ famulantes perveniant totum.* Occurrit præterea apud eumdem tom. 5. pag. 221. et in Chron. Farfensi pag. 664. Pag. vero 657. *Scaticum*, pro *Escaticum* habetur.

3. **ESCA**, *vulgo dicitur quod fomes sit ignis.* Papias. Ἔσκα, Græcis : Hispanis *hyesca*. [** *Esca* in Diction. Academ. Matrit.] Vide Gloss. med. Græc. Guigo II. Prior Cartusiensis in Statutis ejusd. Ord. cap. 28. § 5 : *Ad ignem focile, Esca, lapis ignitus, ligna, securis.* [Miss. Mozarab : *Offertur vero Episcopo petra et Esca et excussorium.*]

* Munitio Peronæ in Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 1. fol. 97. v°. : *Et ligna et ferrum quod sufficit ad xl. dies secundum cibaria, Escam fuesil et chaillou ad faciendum ignem novum.* Medicis Esca, quævis materia ustioni partium apta, ex D. *Falconet*. Theod. Prisc. lib. 2. cap. 21 : *Escas et cauteres partibus thoracis infigo.* Consule Reines. var. Lect. lib. 3. cap. 1. Ἴσκαι in Alex. Trallian. Vide Glossar. med. Græcit. in hac voce [** Confer Livium lib. 25. cap. 39.]

¶ **ESCAANCHIA**, Escaancia, Escaangia, Iisdem notionibus quibus mox *Escaeta*. Chartularium Monasterii S. Quintini in Insula pag. 125 : *Omnes Escaanciæ et omnia forisfacta partiri debent.* Hic *Escaancia* Jus est Domino competens ratione *forisfacti* seu delicti, ut per se patet. Verum id non ita clarum est in omnibus locis mox subjiciendis. In priori saltem *Escaangia* posset accipi pro certo censu quotannis percipiendo. Charta anni 1238. ex Chartulario S. Vandreg. tom. 1. pag. 500 : *Ita tamen quod nec dicti Radulfus Burgensis et Johannes Louvel, nec eorum hæredes Monachis S. Vandregisilli reddent servitium, nec Escaangiam quam iidem Monachi in dicto tenemento annuatim percipiunt sive percipient. Imo ego et hæredes mei dictis Monachis prædictum servitium cum Escaangia reddere tenemur annuatim supra nostrum aliud feodum. Tenenda igitur Joanni Louvel et suis hæredibus omnia prædicta, quæ eidem vendidi, libere.... reddendo inde mihi et meis hæredibus pro omnibus querelis et Escaangiis quoddam par cyrotecarum, vel tres denarios monetæ currentis.* In antiquo Normanniæ Stylo tit. de Successionibus pag. 301. edit. 1552. *Escaetes* sunt Prædia vel redditus jure successionis possessa, de qua notione Charta anni 1268. ex Chartulario Fiscamnensi : *Juvaverunt insuper.... quod in dicto campo seu dicta terra ratione hereditatis, elemosine, petitionis, conquestus, Escaanchie, domini... nihil de cetero reclamabunt.* Similia leguntur in Charta anni 1270. Chartularii S. Vandreg. tom. 1. pag. 29. et in altera Charta Officialis Rotomag. ann. 1282. ex Tabulario B. M. de Bono-Nuntio Rotom. Charta anni 1285. ex parvo Chartulario Gemeticensi cap. 118 : *Tradidi feodum et hereditagium totam Escaanciam, quam habebam in parochia S. Petri de Warengevilla.* Vide in *Escaeta* voces *Escanchia* et *Eschanchia*.

¶ Escaauntia, Eschaauntia, Bona in fiscum Domini feudi cadentia, cum quis sine hærede moritur. Sic in quatuor Chartis Tabularii Corbeiensis ann. 1219 : *Recognoverunt se in omnibus.... nullum omnino jus habere, nec in majoria nec in mortuis manibus... nec in Escaauntiis illorum, qui ibidem sine hærede moriuntur.* Eadem habent duæ ejusdem Tabul. Chartæ : *Nec in Eschaauntiis illorum, qui ibidem sine hærede moriuntur.*

* Nostris etiam *Escaanche*. Charta ann. 1268. in Reg. 4. Armor. gener. pag. 8 : *Quod in dictis duodecim solidis annui redditus ratione hæreditatis, Escaanchiæ, seu quacumque alia ratione sibi competenti nichil de cætero reclamabit.* Alia ann. 1310. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 368. v°. col. 2 : *Jamais sur ladite terre ne demanderai, ne ferai demander par moi, ne par autre, chose nule par raison d'Escaanche, ne de droiture naturel, etc.* Vide infra *Escahentia*.

* **ESCABOTUM**, Scabotum, a Provinciali *Escaboue*, Grex, Gall. *Troupeau*. Inquisit. ann. 1268. ex schedis Pr. *de Mazaugues* : *Scabotum ovium dicti Andreæ intraverat in quoddam bladum dicti territorii.* Infra : *Vidit accipere pasquerium de singulis Escabotis ovium, quæ pascebant ibi, unum annoje.*

* Aliud sonat *Escabort* ; est enim vox contumeliæ, quæ idem forte significat quod *Escabousseur*, quo homo fraudulentus, vulgo *Trompeur*, indigitatur. Lit. remiss. ann. 1400. in Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 343 : *L'exposant qui est boiteux et mutilez de ses jambes, tant qu'il le convenoit aler à une pontence, par grant chaleur ledit Murat lui dist qu'il estoit un faulx, mauvaix boiteux, Escabort, avec plusieurs autres paroles injurieuses.* Aliæ ann. 1390. in Reg. 140. ch. 22 : *Escabousseur, qui vault à dire ou pais* (d'Aunis) *trompeur de gens.*

* **ESCACARIUM**, a Gallico *Echiquier*, Suprema curia apud Normannos. Charta pro capit. Carnot. ann. 1375. in Reg. 107. Chartoph. reg. ch. 299 : *Item supra nemoribus desuper dictum pontem S. Petri, quæ tenuit in feodali firma seu feodo firmo Johannes de saint Lienart, xx. lib. Turon. ad duos terminos Escacarii.* Vide *Scacarium* in *Scacci* 1.

* **ESCADAFFAULT**, vox vulgaris, pro *Echafaud*, Tabulatum altius eductum. Ch. ann. 1379. in Cod. reg. 8542. 6. fol. 152. r° : *Existens apud Montempessulanum serenissimus princeps dom. Ludovicus regis quondam Francorum filius.... extra portale saunneriæ super quodam Escadaffault, in quo si quidem Escadaffault lata steterat sententia contra villam Montpessulanam, etc.* Vide mox *Eschafaudus* et *Scadafale*.

* 1. **ESCADERE**, Decidere, deficere, Gall. *Déchoir*. Charta S. Ludov. ann. 1263. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 297 : *Si vero contingeret quod aliquod stallorum prædictorum Escaderet pro portione census dictum stallum contingente, aut si combustio, vel aliquis alius casus fortuitus eveniret per quod halla prædicta, sive aliquod stallorum prædictorum dampnificaretur, etc.*

* 2. **ESCADERE**, Advenire, Gall. *Echoir*. Pactum inter Carol. VIII. reg. Franc. et Ferdin. reg. Castel. ann. 1493. inter Observat. ad Hist. Carol. VIII. pag. 667. art. 17 : *Et similiter recipientur et recuperabuntur denarii terminorum Escadutorum et debitorum, sicuti Escadent usque in diem dictæ possessionis.* Vide *Excadere*.

* 3. **ESCADERE**, Jure hæreditario obvenire ; nostris *Exchoiter*, verbum activum, pro *Hériter*, jure hæreditario obtinere. Homag. Poncii *Amenein* ann. 1214. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 28 : *Feci hominagium ligium..... domino Simoni comiti Leycestriæ.... de tota terra Guillelmi Amenein, quæ ipsi erat Escaduta, quam mihi dedit.* Libert. hominum de Boussac ann. 1427. in Reg. 179. ch. 42 : *Item qu'ilz puissent Exchoiter et succéder les ungs ès autres, et avoir les biens, exchoite et succession quelconque les ungs des autres par droit de succession et hoirrerie à eulx appartenans.* Vide *Excadere*.

* **ESCADUCHA**, Occupatio rerum mobilium vel immobilium ex delicto et forisfactura, vel ex alia qualibet causa. Charta ann. 1230. ex Bibl. reg. : *Habeat* (episcopus Biter.) *ea, quæ occupaverat per Escaducham comes Montisfortis. Eschéete*, eodem sensu, in Assis. Hierosol. cap. 146 : *Se le fié vient en la main dou seignor par Eschéete, ou par défaut de service ou autrement, etc.* Vide *Escaeta*.

* **ESCADUTA**, Eadem notione. Charta Ermeng. abb. Montisol. ann. 1231. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 446 : *Excipimus tamen, quod de cætero non liceat bajulo nostro alienare, dare ad acapitum, vel vendere seu impignorare possessiones vel Escadutas nostri monasterii absque nostro consilio et voluntate expressa.*

* **ESCAEMENTUM**, Eodem intellectu. Charta Mauric. Episc. Paris. in Chartul. ejusdem fol. 47. v° : *Hudeardis de Victoricio, assentientibus filiis Reginaldo et Godofrido, dedit in uxorem filiam suam Sancelinam, quæ erat femina nostra de corpore, cuidam libero homini, Drogoni scilicet Saviniaco. Et nos pietatis intuitu eidem Drogoni concessimus...... quod si*

contingeret eum decedere sine liberis, nullum de bonis ejus habebimus Escaementum.

ESCAETA, ESCHAETA, ESCHETA, ESCHEUTA, EXCAETA, ESCADENTIA, ESCASURA. [☞ Adde *Escaanchia, Escaauntia, Escaducha, Escaduta, Escaementum, Escahentia, Excadentiæ* et *Excaducum*, quæ voces suis locis videndæ sunt.] Horum vocabulorum non una semper, sed varia et diversa est significatio. Nam interdum, et ut plurimum, sic appellantur bona, prædia, immobilia vel mobilia quævis, quæ ex delicto et forisfactura vassalli vel alio quolibet casu cadunt in fiscum Domini feudi. Ita Rastallus, et practici Angli. Vide Britton. pag. 27.

Duplicis porro generis *Eschetas* statuunt Leges Baronum Scoticor. seu Quoniam Attachiamenta cap. 48: *Eschetæ enim accidunt, quandoque in mobilibus, quandoque in terris et tenementis:* in mobilibus, veluti ἀδεσπότοις, quæ nullius Domini sunt, Thesauris, rebusque aliis inventis, animalibus confiscalis, etc. in immobilibus, veluti bonis et prædiis damnatorum, proditorum, sine hærede decedentium, [☞ bastardorum *sine hærede defunctorum* et usurariorum apud Glanvill. lib. 7. cap. 16. et in Rotul. Abbrev. passim.] [nothorum, ut apud Perardum in Burgund. pag. 350. debitam talliam non solventium statuto tempore, in Charta ann. 1457. ex Bressia, etc. *Nihil* autem, ut est ibidem § 13. *judicatur Escheta, nisi propter culpam aut transgressionem alicujus partis, quam ipsa res tangit.* Quæ quidem bona, *Caduca* dicuntur jurisconsultis. Gloss. Lat. Græc.: *Caducum*, τὸ χωροῦν εἰς τὸν φίσκον. Ita in Charta Guillelmi Episc. Paris. ann. 1244. apud Brolium in Histor. Paris. lib. 2. pag. 283. 2. edit. et aliis, *caducum* vox usurpatur.

Interdum et sæpe sumuntur hæ voces pro legitimis hæreditatibus, quæ quibusvis obveniunt: unde ut ab escaetis, quæ ex delicto vel ex defectu hæredis Dominis feudi obveniunt distinguantur, sæpe *Eschaetæ* vocabulo additur vox *recta*, id est, *legitima*, ut quæ ex lege obvenit: quæ etiam *Recta hæreditas* dicitur in Legibus Henrici I. cap. 1. Charta ann. 1279. apud Duchesn. in Probat. Hist. Burgund. pag. 94: *Salvo sibi et hæredibus suis recto caduco, sive recta Escheeta, et alio jure futuro, si in præmissis contingeret evenire.* Vide Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 21. [Bellomanerius cap. 14. pag. 79: *Echoite si est quant hiretage descend du côté par la defaute de che que chil qui muert n'a nus enfans, ne nul qui de ses enfans soit issus, si que ses hiretages échoient à son plus prochain parent, si comme à ses freres ou à ses sereurs, et se il n'a nus freres à ses oncles; se il n'a ne freres ne sereurs, ou à ses antains; ou se il n'a ne freres, ne sereurs, ne oncles, ou à ses cousins germains, ou à son plus prochain parent dedant le quart degré de lignage.* Litteræ Guidonis Comitis Nivern. ann. 1231. insertæ Litteris Caroli primogeniti Johannis Franc. Regis. ann. 1356. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. pag. 118: *Si aliquis vel aliqua sine filio vel filia decesserit, Echeeta mortui vel mortue sine merciamento aliquo ad propinquiorem liberum heredem deveniet. Quod si statim hujusmodi propinquior heres Echeetam non requisierit, anno et die reservabitur justo heredi per manum dictorum quatuor burgensium. Si autem ipse propinquior heres infra annum et diem Escheetam non requisierit, dum tamen requirere potuerit competenter, deinceps super hoc nullatenus audietur, ymo ad nos plenarie deveniet Escheeta.* Aliæ Philippi cognomento Audacis ann. 1281. ibid. pag. 216: *Comitatus Pictavensis ex Escheata prædicti patrui nostri ad nos devenerit.*]

ESCAETA CUM HÆREDE. Gervasius Tilberiensis lib. 2: *At cum pater familias, miles, vel serviens, de Rege tenens in capite fata debita solverit, relictis tamen liberis, quorum primogenitus minor est annis, reditus quidem ejus ad fiscum redeunt: sed hujusmodi non simpliciter Eschaeta dicitur, sed Eschaeta cum hærede, . . . de ipsa hæreditate per regios Officiales tam ipse hæres, quam cæteri liberi necessaria percipiunt.* Vide *Custodia, Hæres*, et *Warda*. Varie porro hæ voces exaratæ leguntur:

ESCAETA, in Vitis Abbatum S. Albani pag. 88. apud Radulfum de Diceto ann. 1191. Matth. Paris pag. 391. et alios.

¶ ECHAETA. Charta Itherii de Mengnac Domini de Closis ann. 1278. apud Thomasserium, in Biturig. pag. 110: *Quod Echaëta seu successio ipsorum tam de bonis mobilibus, quam de immobilibus deveniat ad propinquiorem de genere eorumdem.*

ECHATA, et ESCHEETA, ESCHEATAE, Anglis *Escheat*, apud Mat. Paris pag. 179. Littleton. sect. 4. Tho. Walsingh. pag. 100. [et in Charta Theobaldi Comitis Campaniæ ann. 1233. pro Abbate Molismensi.]

¶ ESCHAANCIA. Charta anni 1234. ex Archivo B. M. de Bono nuncio Rotomag.: *Totum illud tenementum meum, quod habui de Eschaancia avunculi mei.*

¶ ESCANCHIA. Charta Officialis Rotomag. ann. 1303: *Juraverunt . . . quod . . . ratione hereditagii, successionis, petitionis, divisionis, dominii, conquestus, Escanchiæ, dotis, dotalitii, seu donationis propter nuptias, seu quacumque alia ratione sibi competente vel competitura in dicto annuo redditu nichil reclamabunt in futurum.*

¶ ESCHANCHIA. Chartular. S. Vandreg. tom. 2. pag. 1670: *In terris, ædificiis, vineis, redditibus, rippariis, censibus, homagiis, redevanchiis, et aliis quibuscumque ad me spectantibus, quæ omnia possidebam de Eschanchia cognati mei Johannis de Fraxinis defuncti.* Vide Hist. Harcur. tom. 4. pag. 1277.

ESCHETA, in Leg. Baron. Scotic. loco cit. in Statutis Roberti III. Regis Scotiæ cap. 28. in Regiam Majest. lib. 2. cap. 55. § 2. 3. in Itinere Camerarii Scotiæ cap. 34. etc.

ESCHEUTA, in Libertat. Montis regalis apud Guichenon. in Histor. Bress. in Consuet. Comitatus Burgund. art. 100. Autisiodor. veteri art. 39. Bituricensi tit. 19. art. 16. 33. etc.

¶ ESCEITA, apud Thomam *Madox* Formul. Anglic. pag. 374: *Ego Ricardus de Waletun quietum clamavi. . . . redditum viginti solidorum, et regale servitium, et wardos, et Esceitas, et cartam, et quidquid juris mihi . . . evenire potuit, etc.*

¶ EXCIDENTIA. Charta M. Abbatis S. Vedasti Atreb. in Chartulario v. ejusdem Abbatiæ pag. 1: *Dominium et justitiam et Excidentias justitiæ nobis integre detinemus.* Charta anni 1243. in Chartular. S. Vandregesili tom. 1. pag. 384: *Quod ego et hæredes mei tam per Excidentiam, quam aliter de cætero habere poteramus.*

¶ EXCIDERE, Obtingere, obvenire, Gall. *Echoir*. Instrument. anni 1242. ex Chartulario S. Vandregisili tom. 1. pag. 505: *Cum omni jure, libertate et domino quod . . . habebam, et quæ mihi et meis hæredibus accidere poterant et Excidere de cætero.* Charta P. Ducis Britanniæ min. ann. 1237. apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 335: *Nos tradidimus domino nostro Regi Franciæ omnes terras, quas de eo tenemus in Francia . . . et etiam terram hæreditariam fratris nostri . . . si interim nobis Excideret, tenendas in manu sua, etc.*

EXCADENTIA, in Consuetud. Siculis lib. 1. tit. 77. [et in Charta Officialis Rotom. ann. 1279. ex Archivo B. M. de Bono Nuncio.] *Terræ Escadentiales*, in Fleta lib. 6. cap. 1.

¶ ESCHASUCA, apud Acherium tom. 8. Spicil. cap. 242.

ESCASURA. Charta de Chableiis in Tabulario Campan. Thuano fol. 189: *Comes habet Escasuras apud Chableias omnium hominum liberorum, et suorum, et omnium extraneorum qui non habent Dominum.* Charta Libertatum Villæ de *Villereys* ann. 1253: *Escasuræ ad propinquiorem hæredem devenient.* [Charta Philippi II. Franc. Regis ann. 1204. apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 1. pag. 7: *Quidquid idem Comes habebat citra mare Angliæ, et quidquid de Escasura ipsius Comitis ad eam jure hereditario devenit, et poterat devenire citra mare Galliæ.* Martenius noster tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1048. habet *Excasura*. Hist. vero Harcur. tom. 4. pag. 2174. *Excasina* perperam.] Vide Roverium in Reomao pag. 259.

¶ EXCASSURA. Charta fundationis Monasterii Veteris pediculi ann. 1172. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliss. col. 887: *Item, domnus Matthæus Vanne et domnus Stephanus Putet dederunt eisdem Fratribus censum manus firmæ cum omni justitia et dominatione, et cum Excassura, si forte evenerit.*

¶ EXCASURA. Acta Abbatum S. Germani Autissiod. cap. 13: *Excasuræ decedentium nequaquam ad alios homines, licet propinquos, sed tantum ad homines Ecclesiæ devolvantur.* Et cap. 10: *Nam cum dimidia pars domus ex quadam Excasura jus Monasterii devenisset, aliam medietatem emit.* Charta P. Comitis Nivern. ann. 1104. pro Burgensibus Autissiod. apud Baluz. tom. 7. Miscell. pag. 326: *Certum est, quod franchi homines suas habent in integrum Excasuras, et habebunt in perpetuum.* Codex MS. reddituum Episcopatus ejusdem urbis: *Excasura, hoc est, manus mortua . . . . Excasuræ emptæ a Guillelmo Armigero . . . Domus de Valen, quæ fuit de Excasura* X. *sol. Excasuræ, sive manus mortua circa* LX. *lib.*

¶ EXCAUCIA. *Pro hereditate vel Excauciis uxoris suæ*, in Litteris Ferrandi Comitis Flandriæ ann. 1214. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 842. Mallem *Excanciis*.

ESCADUCA, in Charta ann. 1243. in Regesto Comitum Tolosæ fol. 88: *Albergas, successiones, Escaducas, furnos, etc.*

¶ ESCADUTA LEGITIMA, in Charta anni 1311. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 579.

¶ ESCASUTA. Vide locum in *Francalia*.

¶ ESCATA. Inquisitiones factæ in loco Oysentii, pro juribus Comitis, Hist. Delphin. tom. 1. pag. 20. col. 2: *Debet respondere domino Comiti de duabus partibus bannorum et Escatarum, quæ eveniunt quum tenentur dicta placita.*

¶ ESCHAAMENTUM. Charta Ludovici filii natu majoris Philippi Aug. pro

Communia Atrebat. ann.1211 : *Duodecim Scabini debent eligere quatuor probos viros, qui debent recipere omnia Eschaamenta civitatis, et de eis debent reddere computationem Scabinis.*

¶ ESCHAEMENTUM. Chartular. SS. Trinit. Cadom. fol. 33. v° : *Quæ ad eum pertinent tam in hominibus, quam in campis . . . in censis, et in reguarz, et in omnibus Eschaementis, quæ ad Dominum pertinent.*

¶ ESCHEEMENTUM, infra in *Forismaritagium.*

¶ ESCHAYDA. Charta Guillelmi Alamelæ ann. 1276. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 526 : *Excepta successione sive l'Eschayda, quæ utrique dictarum partium posset inantea evenire.*

¶ ESCHEANCIA. Charta Archidiaconi Rem. ann. 1241. ex Tabulario S. Nicasii : *Nisi aliquid ratione dotis vel Escheancie reclamabunt.* Charta Curiæ Suess. ann. 1261 : *Tertiam partem totius hereditatis eorum et totius Escheancie, etc.* Rursus occurrit apud Miræum tom. 1. pag. 770.

¶ ESCHEETA. Homagium ann. 1205. apud D. *Brussel* tom. 1. de Feudorum usu pag. 108 : *De portione, quæ me contingit de Escheeta Comitis Barri super Secanam, deveni homo ligius illustris dominæ meæ Blanchæ Comitissæ.*

¶ ESCHEOITES. Charta Commun. Divion. apud Perardum in Burgund. pag. 335 : *Dedi . . . omnes Escheoites in hominibus, quæ ad me venire debent.*

¶ ESCHEYTA, infra in *Evenimentum.*

¶ ESCHOETA, apud Thomasserium in Biturig. pag. 123.

¶ ESCHOITA, apud eumdem Thomass. pag. 732.

¶ ESCHOUETA, apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 487.

¶ ESCHUTA, in Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 134. et alibi. *Espava seu Eschuta apum et quorumcumque animalium,* in Statutis S. Claudii ann. 1448.

ESCAETOR, ESCHAETOR, Magistratus apud Anglos, cujus munus erat, res in fiscum Principis quolibet jure redactas in Provinciis diligenter exquirere et colligere : *Escheators*, vulgo. Articuli Episcoporum Angliæ in Additam. ad Matth. Paris : *In tantum jam crevit malitia, quod Escaetores non ad bona Abbatum et Priorum usui decedentium deputata, manus extendunt, verum etiam ad blada instaurata, etc.* Will. Thorn. ann. 1306 : *Walterus de Glocestr. Eschaetor.* Idem ann. 1316. in Charta Edward. II : *Ita quod nullus Escaetor, seu alius minister noster... se intromittat.* Vide eumdem ann. 1363. Monast. Angl. tom. 1. pag. 48. Concil. Lambethense ann. 1261. cap. *de Custodia Eccles.* Edw. Cokum ad Littletonem sect. 4. Fletam lib. 1. cap. 20. § 60. Prynneum in Libertatib. Angl. tom. 2. pag. 978. etc. In Charta Gallica apud eumdem Thorn. ann. 1388 : *Eschetour.* Ejusmodi erant *Cæsariani, qui bona ad Principem devoluta veluti vacantia occupabant,* in leg. 2. Cod. Th. de Bonis vacantib. (10, 8.)

Habent, ait Spelmannus, vel potius habuere, Magnates aliquot hujusmodi Officialem : suum autem Rex in unoquoque Comitatu Angliæ, qui a Magno Thesaurario annuatim constitutus, fisco militat et piscatur, exacto vero ministerii sui anno, iterum infra triennium non ad idem recipiatur exequendum. Stat. Henrici VIII. cap. 8. et ann. 3. ejusd. cap. 2. [Vide Kennettum in Glossario ad calcem Antiquit. Ambrosden.]

ESCAETRIA, Officium *Escaetoris*, in veteri magna Charta fol. 160. 161. etc.

SUBESCAETOR, Locum tenens ac Vicarius *Escaetoris*, in Fleta lib. 1. cap. 20. § 60. et apud Gul. Prynneum in Libertatibus Eccl. Anglic. tom. 3. pag. 847. *Eschetours et Dessouth-Eschetours,* apud Britton. cap. 21.

° **ESCAHENTIA**, Legitima hæreditas, quæ alicui obvenit vel obvenire potest, nostris alias *Encheue, Eschéeste, Eschéison, Eschoaiste, Eschoete, etc.* Charta Folqueti de la Forsa et Aymer. Bern. ann. 1407. ex Tabul. Flamar. : *Se devestiens totaliter et exuens de omni jure, deverio, actione, possessione, proprietate, parte, portione et Escahentia sibi pertinentibus.* Charta ann. 1270. in Chartul. S. Pet. de Monte : *Houdrois et Hawions donent et aquitent pour Deu et en aumône à l'agleise de S. Pierre lour menandies davant dites, et tous lour preis et toutes lour terres où qu'il les ont, et l'Encheue qu'il doivent avoir après la mort la maraistre Hawion.* Alia ann. 1299. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 63. v°. col. 2 : *Denisot afferma par devant nous en droit qu'il avoit, recevoit et poursuivoit de la succession des devans Jaques son pere et Perronnelle sa mere que de l'Eschéeste de feu Jaquet et de Robin ses freres.... vint livres de Parisis.... pour sa partie, porcion, division et Eschéeste qui li appartenoit.* Rursum alia ann. 1301. ibid. fol. 142. r°. col. 1 : *En ladite composition ait esté reservez à moi ladite Hyolent les aeneages en l'Eschoaiste dudit Gilbert.* Charta ann. 1254. apud Marten. tom. 1. Ampl. Collect. col. 1326 : *Com il eust contenz... pour Eschéison de la descendue, etc. Eschoete,* in Lit. ann. 1293. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 514. art. 1. Vide supra *Escaanchia* et *Escaeta.*

ESCAIRE, Jure hæreditario obvenire, Gall. *Echoir*, alias *Eschayter.* Scacar. Paschæ ann. 1219. in Reg. S. Justi ex Cam. Comput. Paris. fol. 20. r°. col. 2 : *Judicatum est... quod custos talis sit, quod hæreditas puellæ non possit ei Escaire ex morte puellæ vel sororum suarum.* Charta ann. 1294. ex Chartul. episc. Carnot. : *Je Guace de Loygni... fais assavoir à tous que je ay gagé à R. pere en J. C. et seigneur monsgr. Symon par la grace de Dieu evesque de Chartres à faire toute sa volonté haut et bas de la finance du rachat du fié et des appartenances de la terre de Loygni, laquelle m'est Eschayté de la mort monsgr. Girart jadis seigneur de Loygni mon frere.* Vide supra *Escadere* 3.

1. ° **ESCALA**, Locus, ut videtur, ubi religionis causa congregantur Judæi. Testam. Isaac medici Carcass. Judæi ann. 1305. ex Chartoph. reg. Montispessul. : *Item volo et mando Vitali filio et hæredi meo infrascripto, quod ipse faciat fieri nomine meo unam coronam... ad opus rotuli quod ego feci fieri ad opus Escalæ Judæorum Carcassonæ.*

✱ 2. **ESCALA.** [Scala, escalier : « Laborerii per eum facti in lumaca turris introitus palatii apostolici et in *Escalis* dicti introitus. (Archiv. Vatican. Ed. publ. 1460-1464, f. 199.) »]

¶ **ESCALARE**, Gall. *Escalader.* Scalis muros ascendere. *Fortalitia obsessa, assalhiata, debellata, Escalata clandestine nec furtive capta,* apud Rymerum tom. 8. pag. 618. col. 2. [° Vide infra *Eschallare.*]

° **ESCALFATOR**, Instrumentum cibariis recalefaciendis aptum, Hisp. *Escalfador*, Gall. *Réchaud.* Invent. ann. 1361. ex Tabul. D. Venciæ : *Item Duos Escalfatores de aramo.*

ESCALIARE. Eximinus Salanova de Privilegiis Baronum Aragon. : *Item possunt Escaliare in villis regalibus ubi sunt vicini tantum.* Vide *Scalia.*

° **ESCALINGIA**, Terra paludosa, ut opinor ; nisi sit nomen loci. Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5189. fol. 43. r° : *Dominus Guillelmus Demenanni medietatem terrarum de terra Paan S. Valerii et medietatem Escalingiarum.* Vide *Scalinga.*

° **ESCALIS**, Discus, patina. Vita B. Osan. tom. 3. Jun. pag. 684. col. 1 : *Cum mensæ accubuisset, universum tempus in distribuendis rebus, quas suo imponebant Escali, consumebat.*

ESCALIUM. Charta Sanctii Regis Navarræ æræ 1158. apud Blancam : *Confirmo etiam... omnes decimas terrarum, villarum, Escaliorum, et omnium alodiorum suorum, etc.*

¶ **ESCALLARDUM**, a Gallico *Echalas,* Palus, adminiculum, ridica, pedamentum. Chartular. S. Vandreg. tom. 2. pag. 1291. in Charta anni 1279 : *Juravi insuper ego dictus Gaufridus, quod prædicti clausi sarmento, dictis Escallardis ego nec hæredes mei nihil poterimus nec in omnibus in dicto clauso existentibus vel pertinentibus de cætero reclamare.*

¶ **ESCALLATA**, Coccum, Gall. *Ecarlate.* Codex Legum Norman. apud Ludewig. tom. 7. pag. 187 : *Ebur, roballum, lapides pretiosos, insuper Escallatam, warmigrisium, et pelles sebelinas, etc.* Vide *Scarlatum.*

° Comput. MS. ann. 1244 : *Pro quatuor alnis Escallatæ violetæ pro domina comitissa, alna xxviij. sol. cxij. sol.* Testam. Phil. episc. Sabin. ann. 1372 : *Item mantellum estellatum* (l. escallatum) *folratum de penn de Narbona... Item capam et mantellum Escallatæ muretæ cum capuciis folratis dominæ de Podio nepti meæ. Escarlate brune,* purpuram intelligo, in Lit. remiss. ann. 1406. ex Reg. 160. Chartoph. reg. ch. 444 : *Une piece d'Escarlate brune, et une autre d'escarlate vermeille. Esquallate,* in Reg. sign. *Pater* Cam. Comput. Paris. fol. 251. r°.

¶ **ESCALMAMENTUS.** Vide *Eschalmamentus.*

ESCAMBIUM, [Permutatio, Gall. *Echange.* Sententia arbitralis anni 1235. ex Tabulario S. Nicasii Remensis : *Dicebat dictam Ecclesiam alias terras in Escambium et commutationem recepisse.* Occurrit rursus infra, et apud Marten. tom. 1. Anecdot. col. 1277. et alibi non semel.] Vide *Cambiare.*

°° ESCAMBIUM COMPETENS, Præstatio indemnitatis ob rem evictam. Glanvilla lib. 3. cap. 1 : *Et nota quod cum constiterit, eum qui trahitur ad Warrantum, debere ei Warrantisare rem illam, de cetero non poterit eam perdere is, cui Warrantisare debet eam, quia si res illa in curia disrationetur, tenebitur ad Competens Escambium, si habuerit, unde id facere possit.* Vide *Escannicum.*

°° ESCAMBIUM CAMPIONIS. *Si... producatur alius Campio, quam ille qui duellum vadiavit,* apud eumdem Glanvillam lib. 8. cap. 8.

°° **ESCAMEN**, Esca. Esbasis vers 1113 :

Mortis hic est annus viroso Escamine tectus,
Propinat mortem dum fingit ferre salutem.

¶ **ESCAMPSOR**, Nummularius, Gall. *Changeur.* Consuetud. Lemov. art. 42 : *Aurifabri sive deaurarii et Escampsores annulos, monilia, zonas et garlandas argenteas, etc.* ubi versio Gallica sic habet :

Orfevres, Changeurs de bagues, ceintures, perles et semblable orfeverie, etc. Vide *Campsor* post *Cambiare.*

¶ **ESCANCHIA.** Vide in *Escaëta.*

° **ESCANCIUS**, Pincerna, a poculis, Gall. *Echanson.* Charta Ludov. VII. ann. 1138. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 200: *Ita nos Ebrardum servientem nostrum,... et Escancium meum... recipimus custodiendum.* Vide *Escantio* et *Scancio.*

¶ **ESCANDA**, ut *Esca*, Cibaria, si bene conjecto. Mabill. tom. 4. Annal. Bened. pag. 460. ad ann. 1044: *Ex villis monasterio Coriensi subjectis annuus census præbebatur de Escanda, de sicera, de carnibus et de sale.*

¶ **ESCANDALEUM**, Mensuræ genus pro liquidis. Litteræ cujusdam Judæi ann. 1471. Hist. Massil. pag. 307: *Item lego eleemosynæ Judæorum, quæ vocatur Mahor, unum Escandaleum olei annis singulis distribuendum in qualibet vigilia magni jejunii Judæorum.* [°° Vide *Scandalium* 1.]

° **ESCANDILARE**, ut supra *Echandilare*, Mensuras ad examen publicarum mensurarum exigere, nostris alias *Escandillier*, nunc *Echantillonner*. Charta ann. 1489. inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 280: *Jus et facultas Escandilandi et signandi quascumque mensuras tam bladi, vini, olei, salis,... illasque tradendi, visitandi, marquandi, nec non etiam ulnas tam panni, quam etiam telæ, etiam dandi, Escandilandi et marcandi.* Libert. Villæ *de Chagny* ann. 1282. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 381. art. 6: *Peuvent et doivent tenir et avoir boisseaut et mesure de vinz et de oile, qui davent estre Escandilliez à la mesure du soignour. Espaaler, Espaeler* et *Espaler*, eodem significatu Picardis nostris. Charta ann. 1262. in magn. Chartul. nig. Corb. fol. 180. r°.: *Avons vendu... toute nostre mairie... en quelesconkes choses que che fust... en desgren au moelin, du boistel faire* et *Espaeler au moelin.* Alia ann. 1314. in Chartul. Regal. loci part. 1. ch. 70: *Et mesmement* (auront droit) *de penre les mesures dudit molin, ou faire penre par leurs gens, d'Espaaler et de justifier lesdites mesures toutes fois et quantes li cas s'i offerront.* Infra *Espailier.* Charta commun. S. Valer. ann. 1376. ex Tabul. S. Vulfr. Abbavil.: *Item toutes mesures doivent estre taillées et Espalées par le bailly, par le maieur et par les eschevins.* Chartul. 23. Corb. ad ann. 1448: *Pourveu toutes voyes que lesdites aunes, pois et mesures eussent préalablement esté Espalées à l'espal des mesures desdits religieux.* Vide *Eschantillare* et infra *Scandaglare.*

° **ESCANDIS**, Stipes, palus, Gall. *Pieu.* Joan. Germ. Cabill. episc. in vita Phil. Boni apud Ludewig. tom. 11. Reliq. MSS. pag. 33: *Perlongas pixides, quas grossos bombarbes dicunt, ad bases turrium complantantur, eas forti stipite, quem Escandis nuncupant, colligant, etc.*

✱ **ESCANEA.** [Pisa. DIEF.]

° **ESCANGIA**, Permutatio, Gall. *Echange.* Charta ann. 1219. ex Chartul. S. Vinc. Laudun. ch. 221: *Robertus de Erlons feodarius meus in præsentia mea recognovit se quosdam redditus... pro tribus galetis terræ arabilis sitæ apud Erlons in Escangiam contulisse. Ego autem præfatam Escangiam cum Margareta uxore mea ratam habui et firmam approbavi.* Vide in *Cambiare.*

° **ESCANGIUM**, Eadem notione. Charta ann. 1186. ex Chartul. Vallis B. M. diœc. Paris.: *Dederunt vineam suam de Naissel assensu uxorum suarum et liberorum monachis de Valle B. M. in Escangio pro vinea de la Heise.* Nostris *Anteschanger*, pro Vicissim permutare. Charta Hugon. Archiepisc. dom. *de Partenay* ann. 1268. *Lesquaus choses il nos Anteschange, e laisse, e quipte.* Vide *Escambium.*

¶ **ESCANNA.** Vide *Essanna.*

¶ **ESCANNICUM**, ut *Escambium*, Commutatio vel Compensatio. Gall. *Echange.* Instrum. anni 1079. apud Severtium in Episcopis Matiscon. pag. 114: *Eo tamen pacto ut si aliquid inde haberent supra medietatem, unde ipse Hugo Escannicum non haberet, hoc illi dividerent.* Vide *Escambium Competens.*

¶ **ESCANTIO**, A cyathis, pincerna, Gall. *Echanson.* Liber niger Scaccarii pag. 350: *De Escantionibus. Quatuor tantum debent servire simul vice sua, etc.* [° Vide supra *Decancius* et *Scancio.*]

° **ESCAPIAMENTUM.** Vide in *Escapium.*

¶ **ESCAPINUS**, ut *Scabinus*, Assessor in judiciis, Gall. *Echevin.* Placitum anni 783. apud Mabill. lib. 6. de Re Diplom. pag. 501: *Ibique veniens Advocatus S. Dionysii... nobis suggerebat dicens, eo quod inter Riferonem Comitem et suos Escapinios in pago Tellas, in mallo publico, etc.* Vide *Scabini.*

° **ESCAPITIS**, Præstatio, quæ fortuito qualibet ex causa domino feudi obvenit; nisi sit pro *Accapitis*, præstatio scilicet, quæ nomine *relevii* domino capitali redditur. Vide in *Accaptare.* Charta C. dominæ Larreii ann. 1237. ex Cod reg. 9612. A. B. N.: *Concessi... ecclesiæ Alberippæ centum solidos Divionenses censuales percipiendos singulis annis in perpetuum in censibus de Rie ad festum beati Remigii... Si vero census tantum non valeret, id quod deficeret de prædictis centum solidis perciperetur a fratribus dictæ ecclesiæ in Escapitibus prædictæ de Rie.*

ESCAPIUM, Evasio, fuga, Anglis *Escaping*, ex Gallico *Eschapper*, et Angl. *to Escape*, Effugere, evadere, ex *captione* se subducere, [*Scapha*, Aremoricis *Achap*,] unde vocis origo: quæ quidem usurpatur apud Anglos, de reo aliquo detento, et in carcerem misso, qui libertate donatur, antequam judicio, seu judicis sententia et præcepto liberetur. Duplex autem est *Escapium: voluntarium*, cum quis reus in crimine deprehensus et detentus, liber abire permittitur: alterum *neglectum Escape*, dicitur, cum scilicet idem reus detinetur, ac per negligentiam seu incuriam custodis evadit, custode non admodum laborante in eo rursum comprehendendo. Utroque casu, is cujus custodiæ incumbit reus, ejusdem criminis quo reus, damnatur, et si feloniæ, tanguam felo, si proditionis, tanquam proditor punitur. [°° Placit. ann. 33. Edw. I. Oxon. rot. 19. in Abbrev. Placit. pag. 253: *Eo quod custos gaolæ et Castri Oxoniensis permisit quandam Aliciam de Droys, quæ convicta fuit et adjudicata morti, sed quia prægnans fuit remittebatur gaolæ... evadere, et ad evasionem illam consenciens fuit idem custos adjudicatur... et dicit quod clericus est.... et garcio suus quem misit cum prædicta Alicia adjudicatur, quod suspendatur, etc.*

Reorum autem custodia non tantum Carcerarium spectabat, sed et loci incolas adeo ut si reus per eorum incuriam evaderet, ii *Escapii*, quam dixit, pœnam incurrerent. Quinetiam si quis homicidium intra urbem commisisset, et ille ex urbe evasisset, incolæ *Escapii* pœna tenebantur, ut pluribus hanc materiam exequuntur Auctor Fletæ lib. 1. cap. 20. § 75. cap. 48. § 7. Guillelmus Stanford. in Placitis Coronæ lib. 1. cap. 26. et seqq. ut et Rastallus verbo *Escape*, et Cowellus lib. 4. Instit. tit. 18. § 14.

Cum igitur non leve esset onus urbium incolis reos custodiendi, ab eo sæpe exempti leguntur, beneficio Principum. Charta Gilberti Tisoni summi Vexillatoris Angliæ in Monast. Angl. tom. 1. pag. 372: *Sint quieti in civitatibus, burgis,.. et de omni terreno servitio et seculari exactione: similiter de sectis curiæ.... et de murdro, et latrocinio, et Escapio.* Alia Charta ibidem pag. 977: *Et omnia amerciamenta, redemptiones,... necnon omnimoda Escapia felonum, de et in villa, terris, etc.* Charta Henrici III. tom. 2. pag. 660: *Et sint quieti... de murdro, de francoplegio... de Escapiis latronum, de roberiis, etc.* Adde pag. 511: Charta Philippi Ebroicensis pro incolis Mellenti anno 1320. in Tabulario Prioratus sancti Nicasii pag. 72: *Lesdiz habitans de la ville de Meulant et des Muriaux.... ne sont tenus à gaitier les prisonniers estans en notre geole de Meulent et des Muriaux: més s'il avenoit que aucun, ou aucuns malfaiteurs occissent un homme, ou feissent aucun murtre ou autre meffait, ou aucune malfaçon, et il se boutoit en monstier, ou en lieu semblable, lesdits habitans seront tenus à gaitier: més hors la ville ils n'iront point gaitier, ne n'y seront contrains.* Willelm. Thorn. ann. 1268: *Et si ille qui captus fuerit per prædictum Abbatem infra prædictas bundas et metas evaserit de prisona dicti Abbatis, non debebunt respondere de ipso Escapio coram Justitiariis.* Vide Statutum 1. Westmonasteriense cap. 3. et Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 39. 81. lib. 2. cap. 35. et Consuetud. localem *de Menetou*, apud Thomasserium pag. 196. *Incarceratorum Evasio* dicitur in Charta Thomæ Regis Manniæ ann. 1055. tom. 1. Monastici Anglic. pag. 718: *Et quod habeant incarcerationem, et incarceratorum Evasionem, et furcas seu patibulum super terram suam.* Vide Radulfum in Vita sua S. Richardi Episcopi Cicestrensis n. 37. et Gul. Prinneum in Libertatibus Ecclesiæ Anglic. tom. 3. pag. 765.

° ESCAPIAMENTUM, Idem. Charta Henr. VI. reg. Angl. ann. 1457. in Chron. Joan. Wethamst. pag. 425: *Propter Escapiamentum dicti domini Egremond extra prisonam nostram et ipsorum custodiam.* Nostri *Se embler* dixerunt, pro Effugere, evadere, vulgo *S'échapper.* Lit. remiss. ann. 1406. in Reg. 161. Chartoph. reg. ch. 148: *Les supplians forjurerent nostre pais de Normandie,... et furent conduis... jusques à Traessy, auquel lieu... ilz se Emblerent et eschapperent de ceulx qui les conduisoient.* Hinc *Embler le tonlieu*, pro Solvendo vectigali se subducere, vulgo *Frauder les droits*, in Charta ann. 1249. ex Chartul. 21. Corb. fol. 99: *Et s'il avenoit cose par aventure que aucuns Emblast ou forchelat le tonlieu, etc.* Inde etiam accersenda vox *Escap*, Effugium, nunc *Echappatoire*, in Poem. Rob. Diaboli MSS.:

Mais ains ne me vausistes croire,
Ainchois teniez tout à faloise,
Et à Escap et à folie,
A gas et à mélancolie.

° *Eschampée*, eodem sensu, in Assis. Hieros. cap. 93: *Die toutes les raisons et les Eschampées que il pora trover à ce que il ne devra respondre.* Unde *Eschamper*, in Lit. remiss. ann. 1422. ex Reg. 172. ch. 47: *Lequel cheval effroyé et espouvanté acoup se Eschampa de costé, ou recula parmi de grosses pierres.* Vide *Escapium.*

¶ EXSCHAPIUM LATRONIS, in veteri Glossario apud H. Vanleium de ant. Litter. Septentr. pag. 284.

¶ **ESCAR**, Lapideus agger ad ripam fluvii, Gallis *Quai*. Legitur in Statutis Massil. MSS. lib. 1. cap. 51. § 3. ubi Edita habent *Scar*. Vide in hac voce.

¶ **ESCARA**, Combustio. Vide *Scara*.

ESCARAMIS. Gauterius Cancellarius de Bellis Antioch. pag. 454 : *Adeo belli campo clauditur, montium valliumque aditus Escaramis obfuscantur, quod nec unius fugientium illibatus pertransire potuit*. Leg. forte, *et a ramis*.

¶ **ESCARCELLA**, Crumena scortea, Gallis *Escarcelle*, ab Italico *Scarcella*, Crumena. Extractum computi ann. 1336. Hist. Delph. tom. 2. pag. 307. col. 2 : *Item pro duabus pariis caligarum, pro una corrigia et una Escarcella pro Domino*, III. *s*. v. *d*. *gr*.

¶ **ESCARETA**, pro *Escaeta*, quod vide. Litteræ Thomæ Prioris S. Michaelis in periculo maris ann. 1217. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 862. A. : *Exceptis placitis, relevagiis et servitiis vavassorum ad equum, et aliis Escaretis in prædictis maneriis, quæ nobis volumus reservari*.

¶ **ESCARGATA**, ESCARQUAITA, Excubiæ. Vide *Scaraguayta*.

ESCARIA, *Mensa escis plena*, Ugutioni.

¶ **ESCARIARE**, quasi *Esgardiare*, Dijudicare, Cognita causa dirimere. Codex Legum Norman. cap. 19. § 6. apud Ludewig. tom. 7. pag. 301 : *Notandum etiam est, quod desreniator, si verba dimiserit vel mutaverit, que ei in desresnatione fuerint Escariata, ejus desresina reprobatur*. § 7. *Et similiter, si quis coadjutor defuerit, vel verba Escariata dimiserit vel mutaverit, vel etiam si ad desresinam oporteat evocari, vel compelli, vel attrahi*.

* Vel potius Dictare, Gall. *Dicter, suggérer*, a veteri Gallico *Escarir*, eodem significatu. *Eschariare* habet Codex MS. ex Bibl. reg. sign. 4651. Ordinat. MS. super Duellis apud Camerac. : *Uns des eskievins... prent le main de celui ki a apelet et li met sor les Sains, et dont li devise-on et Escarit sen sairement en la veue et en l'oye de sen adversaire*. Ubi in Edicto Phil. Pulc. edito in voce *Duellum : Alors le mareschal ou conseiller... prent l'appellant par ses deux mains, ostées des gantelets, et luy dit que il die les paroles après luy que il dira, et les met sur la Croix*. Hinc *Eskérisseur*, qui dicenda suggerit, in Lib. rub. fol. parvo domus publ. Abbavil. fol. 29. r°. ubi de Duello : *Chil qui claime doit premiers venir ad Sains devant le visconte et devant le maieur et les eskevins, et en leur presence doit baillier sa vouerie et sen droit de chele querelle à sen campion, et li autres au suen, et doit jurer li campions par ledit de l'Eskérisseur, que li viscuens et li maires i meteront ou jour*. [** Germanis *den Eid staben* ; confer *Eschara*, Palus.]

* **ESCARIUM**, Census pro jure pascendi greges persolutus. Charta Henr. imper. ann. 1040. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 38 : *Et ubicumque supra terram ejusdem ecclesiæ residentes greges pascere videntur, nulli herbaticum sive Escarium dare, nisi Aquileiensi ecclesiæ debeant*. Vide *Esca* 2.

ESCARIUS. Vetus Pœnitentiale apud Morinum : *Si est ministerialis, si est negotiator, si est monetarius, si est Escarius, etc.* Infra : *Si est Escarius, non teneat annonam familiæ*. Idem videtur cum Cellerario.

ESCARLETUM, [Coccus, Gallis *Escarlate*.] Vide *Scarlatum*.

¶ **ESCARRAZONATA**. Vide *Excarrazonata*.

ESCARRETA. Inquesta de Foresta Andeliaci in Regesto Herouvalliano Philippi Augusti Reg. fol. 123 : *Habent suam Escarretam per liberationem Vicecomitum, et furcos fagi ad suas domos faciendas*. Forte pro *Carreta*. [Vide *Escarreya*.]

* **ESCARREYA**, Jus palos, quos *Escaras* vocabant, exscindendi. Unde emendanda vox *Escarreta* supra. Charta Phil. Pulc. ann. 1312. in Reg. 48. Chartoph. reg. ch. 159 : *Repertum extitit quod... in dicta foresta habebant... Escarreyam bosci de quercu per livreiam viridarii ad ædificandum*. Lit. remiss. ann. 1355. in Reg. 84. ch. 68 : *Furtive ceperat prædictus Johannes certam quantitatem lignorum, Escaras vulgaliter vocatorum. Fagos, bourrées, Escaras et autres choses*, in Reg. Corb. 13. sign. *Habacuc* ad ann. 1509. fol. xj. v°. Vide *Eschara* 1. infra *Escharso* [** et *Scara* 2.]

* **ESCARRUM**, Angulus Gall. *Encognure*. Pactum inter Guichard. dom. Bellijoc. et Guichard. de Marziaco ann. 1317. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 474 : *Usque ad Escarrum ejusdem muri eundo juxta cimiterium S. Germani, et ab illo Escarro muri usque ad Escarrum domus Johanneti Giraudi, etc.*

* **ESCARTUS**, perperam pro *Essartus*, Ager recens proscissus. Charta Henr. 1. reg. Angl. ann. 1130. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 129 : *De Roberto de la Barduna de uno Escarto et partem decimæ, etc.* Vide *Exartus*.

* **ESCASAMENTUM**, Casa, domus, ædificium. Charta ann. circ. 230. in Chartul. Barbel. pag. 501 : *Gildouinus abbas Fontis Johannis vendidit... vineam... quam eleemosina defuncti Gunterii habebat, insuper et Escasamentum quod adhuc expectabat*. Vide *Casamentum* 2.

ESCASSA. Usatici Barcinonenses MSS. editi a Raimundo Bereng. et Adalmodi Comitib. Barcin. cap. 2 : *Si vero fuerit captus, et in ferris, vel in Escassa missus, per mediam mortem sit emendatus, requisitus, et cæsus, vel vulneratus, sive in tavega missus, vel per redemptionem distractus, sit per mortem emendatus*. Cap. 9 : *Si amplius erit retentus in Escaza, sive in ferris, vel in tavega missus, vel in quocumque vinculo aut custodia, detentus, etc.* Idem videtur quod *cippus*. [forte ad instar grallarum, quas Galli dicimus *Echasses* efformatus.]

ESCASURA, [ESCASUTA, ESCATA.] Vide *Escaeta*.

* **ESCASURA** CHRISTIANA, an Bonorum quæ ad clericos vel ad ecclesiam pertinent ; an eorum quæ a decedentibus ecclesiæ conceduntur ? *Christianitas* enim et bona ecclesiastica et clericos designavit, ut videre est in hac voce. Charta ann. 1263. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 208. r°. : *Danieta domina de Vilorcello recognovit... se vendidisse... Guidoni episcopo Lingonensi... medietatem Escasuræ Christianæ*. Vide in *Escaeta*.

ESCATICUM. Vide in *Esca* 2.

¶ **ESCATILIS**, Qui potest comedi. Tertull. de Patientia cap. 5 : *Post mannæ Escatilem pluviam, post petræ aquatilem sequellam desperant de Domino*.

ESCAUDA, Navis amnicæ species, nostris olim nota. Aresta anni 1258. in 1. Regesto Parlam. fol. 10 : *Quoniam debent solvere costumam apud Pontem Audemari de lignis suis, quæ ipsi faciunt adduci de venda prædicta per aquam in batellis seu Escaudis suis ad lignagia ibidem facienda, etc.*

☞ Eadem, ut puto, notione Le Roman *d'Athis* MS. :

Ne esquippe n'y trouvissiez
Ne feust chargié à sa maniere,
Et si com sa façon requiere :
Car ès Eschas sont les armeures, etc.

* Non alia videtur esse, quæ *Escarpoise* appellatur inter Redit. comit. Hannon. ann. 1265. ex Cam. Comput. Insul. : *Se doit une nef Escarpoise ki seil amainne, viij. solz... Li Escarpoise ki mainne blet u autre grain, doit iiij. solz*.

¶ **ESCAUDEIS**, Species porci. Vide locum in *Baco*.

* Gallica vox est, qua significatur porcus, cujus pili aqua calida avelluntur, Gall. *Echaudé*. Chron. abbat. Corb. MS. fol. 5. v°. : *De porco uslato, etc. De porco Escaudé, etc.* Vide *Excaldare*.

* **ESCAUDETUS**, Panis leviter coctus. *Hescaudel*, in Charta ann. 1329. ex Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 298 : *Item à la saint Remy quarante-deux deniers. Item demy Hescaudel. Escaudis*, unde *Escaudisseur*, qui ejusmodi panes facit, in Stat. pro pistor. Atrebat. ann. 1355. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 511. art. 14 : *Et leur Escaudis et tout autre pain qui est tournez pour vendre, etc.* Et art. 15 : *Chil vuastilier ne cil Escaudisseur, etc.* Charta Pet. de Maloleone ann. 1230. ex Tabul. S. Dion. : *Concesserunt singulis diebus unam michiam in pistrino suo, vel unum Escaudetum in festis, item duas justas vini, etc.* Vide *Eschaudati* et infra *Eschaudetus*.

¶ **ESCAUSERIUS**, f. Scutarius, Gall. *Ecuier*. Chronicon S. Martial. Lemovic. apud Stephanotium tom. 1. Fragm. Hist. MSS. : *Erat in Lemovico castro quidam Miles nomine Petrus, Escauserius S. Martialis. Hic cum Abbati Cluniac. Hugoni familiaris existeret, A. Lemovic. Vicecomiti, ut monasterium S. Martialis Cluniacensibus traderet, sæpissime persuadebat*.

¶ **ESCAZA**, Vide *Escassa*.

* **ESCAZUCHA**, Quidquid fortuito obvenit, sive jure hæreditario, sive alia qualibet ratione. Testam. Raym. VI. comit. Tolos. ann. 1209. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 215 : *Totum residuum quod ego habeo... aliquo jure, vel aliqua ratione, vel successione, vel Escazucha, etc.* Charta Simon. Montisfort. ann. 1211. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 126 : *Similiter habeas... omnes Escazuchas et obventiones præsentes et futuras*. Vide supra *Escaducha*.

¶ **ESCEITA**. Vide *Escaeta*.

¶ **ESCENDERE**, Contingere, Gallice *Echoir*. Supplem. Antiquarii : *Escendit*, συμβαίνει, *Descendit, accidit*.

¶ **ESCENGIA**, Census in blado percipiendus, Gall. *Ensenge*. Charta ann. 1258. ex Tabulario Floriac. : *Girardus quittat et concedit quidquid habet in grangia de Figiaco, scil. vigesimam partem bladorum... receptionem Escengiarum, etc.* [* Vide infra *Esscengia*.]

ESCENLA, Scindula, *Escengle*, Gallis. Charta ann. 1257. in M. Pastorali Eccl. Paris. lib. 9. ch. 25 : *Domos ejusdem grangiæ, sive appenditia cooperta de Escenlis et stramine*. Occurrit etiam in Regesto Herouvalliano Phil. Aug. f. 118.

ESSENDOLA, Eadem notione. Tabular. Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 114 : *Et 1. cartallum de fabis, et 3. trainas de lignis, et 10. faxos de majeria, et 5. Essendolas, obra et manobra, et per vindemias 2. costas*.

° **ESCENNA**, f. pro *Escenla*, Scindula, asser sectitius ad tegendum aptus. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Eyssendol, Prov. scindula, quod scindatur*. Chartar. Norman. ex Bibl. reg. Cod. 4653. A. fol. 84 : *Burgenses de Lyons et de Bellovidere habent in foresta... fagum et quercum per liberationem, si faciant domum tectam de Escenna. Escande* et *Eschaule* nostris, eodem significatu. Lit. remiss. ann. 1398. in Reg. 153. Chartoph. reg. ch. 433 : *Un plain panier de petits coippeaux ou Escandes de bois*. Hinc emendanda Statuta ann. 1399. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 366. ubi *Estende* et *Esterde* editum, pro *Escende*. Charta Joan. Atrebat. comit. Augi ann. 1379. in Reg. 115. ch. 348 : *Donnons à nostre très cher et très amé filz Philippe d'Artois... son franc maisonner de chesne,... et late, Eschaule, etc.*

ESCENUM. In formula 3. ex Andegav. titulus ita concipitur : *Hic est venditio de homine in Esceno posito*. Titulus Form. 28. Marculfi lib. 2 : *Qui se in servitio alterius obnoxiat*. Vide *Sunnis*. [°° Confer *Eschenum*.]

ESCEPTA. Vide *Escheppa*.

° **ESCERPA**, a vet. Gallico *Escerpe*, nunc *Echarpe*, Fascia, balteus, zona : unde *Escerpa*, oblatio, quæ sacerdoti a peregrinantibus fiebat pro benedictione *Escerparum*. Charta ann. 1173. in Chartul. Cluniac. : *Capellanus habere debet confessiones, Escerpas, baptisteria, reconciliationes mulierum, etc.* Lit. remiss. ann. 1379. in Reg. 115. Chartoph. reg. ch. 136 : *Colinet Luillier sacha un grant couteau badelaire qu'il portoit à Escerppe pendu à son col*. Ubi male scriptum *Escreppe*. Vita J. C. MS. :

> Vous alestes en mon sermon,
> Portant Escerpes et bourdon.

Esquerpe apud Guignevil. in Peregr. humani gener. MS. ubi de Eucharistia :

> Et c'est li pains que doivent mettre
> Li pelerin en leur Esquerpe.

Quomodo etiam legendum pro *Esquerre* supra :

> Tantost après me pourpense
> Qu'Esquerre et bourdon me faloit,
> Et qu'avoir me les convenoit :
> C'est cose moult bien avenant
> A cascun pelerin esrant.

Vide in *Burdones* et infra *Escharpa*.

ESCEWINGA, [Tributum nundinarum dominis feudalibus a mercatoribus exsolutum.] Vide *Scavagium*.

° **ESCHAAMENTUM**. ESCHAANTIA, ut supra *Escazucha*. Necrol. MS. Paris. ad xij. Cal. Oct. : *Quoddam Eschaamentum apud Orli, quod venditum fuit quadraginta libris de voluntate capituli, ab Odone archidiacono possessore ejusdem domus*. Charta ann. 1268. ex Chartul. Campan. fol. 520. v°. col. 2 : *Si quod in aliis partibus terræ castri Portuensis ad fratres suos et sorores suas pertinentibus eidem Radulfo ex Eschaantia fratrum suorum et sororum suarum seu hæredum eorumdem in posterum perveniret*. Vide in *Escaeta*.

° **ESCHACUS**, Modus agri, Vasconibus *Escach*. Charta ann. 1346 : *Tres conchatas vinearum, et octo Eschacos vinearum, etc.* Vide infra *Estiro*.

° **ESCHADERE**, a Gallico *Echoir*, Obvenire. Charta ann. 1319. ex Tabul. Savigniac. : *Et quandocumque contigerit redditus et rendam de Drace obvenire vel Eschadere per mortem illius qui tenet dictos redditus, actum est quod dominus Bellijoci teneat Draciacum*. Vide supra *Escadere* 3.

¶ **ESCHAETOR**. Vide *Escaetor*.

° **ESCHAFAUDUS**, Tabulatum vel Tigillum quo tabulata fulciuntur, Gall. *Echafaud, Etaye*. Lit. remiss. ann. 1351. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 128 : *Cum dicti Guillelmus et Johannes quemdam caminum de plastro... reparassent mediantibus estessibus, qui Eschafaudi vulgariter nuncupantur ;... et dum præfati deponuntur per ipsos operarios Eschafaudi, etc.* Hinc *Eschauffauder*, Fulcire, tabulatum construere, et *Eschauffaudis*, ipsa constructio. Lit. remiss. ann. 1414. in Reg. 167. ch. 454 : *Lequel maçon et son compaignon alerent Eschauffauder le lieu où ilz devoient besoingner,... et pour ledit Eschauffaudement faire furent emprunter du merrien*. Aliæ ann. 1471. ex Reg. 195. ch. 642 : *Pour ce que iceulx charpentiers avoient besoing d'eulx establir ou Eschaufauder,... et que à leur establissement ou Eschauffaudis, etc.* Vide *Eschaffaudus*.

ESCHAFFAUDUS, Tribunal, pulpitum editius, Gall. *Eschaffaud*. Ordo ad consecrandum Regem Franc. editus a Renato Benedicto : *Primo paratur solium in modum Eschaffaudi aliquantulum eminens, etc.* De vocis origine vide quæ adnotamus ad Joinvillam, [et Menagium in Orig. Gall.]

° **ESCHAIETA**, ut *Escaeta*, quidquid fortuito obvenit. Charta ann. 1317. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 145 : *Item nonnulla cavadia et quædam corveya cum emolumentis obvenientibus et Eschaietis præmissorum*. Vide supra *Escazucha*.

° **ESCHAILLO**, ESCHAILLONUS, Scala, gradus. Pactum ann. 1354. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 681 : *Nos dalphinus et comes* (Sabaudiæ) *damus et dabimus concorditer potestatem ordinandi et discernendi limitationes hujusmodi sive per Eschaillonum S. Apri, et per ripariam de Bievro, sive per flumen de Guyer,... seu de Eschaillone S. Apri, etc. L'Eschaillon de saint Aure*, in Ch. seq. *Eschalho* ex eadem Charta in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. *Vienne* fol. 35. v°. Nomen loci ab ejus situ inditum.

° **ESCHALACIUS**, a Gallico *Eschalas*, Pedamentum cui vitis innititur. Inquisit. forestæ de Reste in Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 2. fol. 94. r°. col. 1 : *Comes Suessionensis in illa parte forestæ, quæ dicitur Siccum alnetum, habet Eschalacios ad proprias vineas*. Unde *Eschalacier*, Pedare, in Lit. remiss. ann. 1396. ex Reg. 151. ch. 131 : *Pour ce que en icelles vignes.... failloit mettre et employer lors environ dix javelles d'eschalas pour icelles du tout Eschalacier, etc.* Vide infra *Escharsonare*.

° **ESCHALATUS**, Eadem notione. Lit. remiss. ann. 1352. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 489 : *Apportavit ad domum habitationis suæ unum fasciculum sive onus passillorum sive Eschalatorum, Gallice Eschalais, ad quos vineæ ligantur*.

¶ **ESCHALGAITA**, Excubiæ. Regestum *Probus* fol. 12. ad ann. 1262 : *Exceptis nobilibus et illis qui debent gaytam et Eschalgaytam... omni tempore guerræ debent gaytam et Eschalgaitam*. Vide *Scaraguayta*.

° **ESCHALHO**. Vide supra *Eschaillo*.

¶ **ESCHALLA**, Scala, Gall. *Echelle*. Vide locum in *Hurdamentum* post *Hurdicium*.

° **ESCHALLARE**, ESCHELLARE, Scalis muros ascendere, a vet. Gallico *Escheller* et *Eschièler*, nunc *Escalader* : unde *Eschallamentum*, nostris *Eschèlement* vel *Eschiellement*, ipsa admotis scalis ascensio. Lit. remiss. ann. 1362. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 352 : *Plures malefactores ipsum accusaverant fore consentientem de Eschellando quasdam villas, quæ numquam fuerant Eschallatæ, et quæ, si Eschellatæ fuerant, hoc fuit factum ipso ad dictas partes Pulliæ existente,... quia dicto baillivo de prædictis Eschallamentis non constabat ipsum armigerum fore culpabilem, ipsum a dicto carcere relaxavit*. Aliæ ann. 1359. in Reg. 90. ch. 500 : *Plusieurs charretes qui menoient eschielles au chastel d'Alleux, qui estoient pour Escheller icellui. Eschièler*, in Lit. ann. 1365. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 582. *Eschelier*, in aliis ann. 1380. ex Reg. 118. ch. 431. Lit. remiss. ann. 1362. in Reg. 91. ch. 377 : *Plusieurs bonnes villes, chastiaulx et fortaresces... estoient prises tant par Eschélement comme autrement*. Aliæ ann. 1373. in Reg. 104. ch. 145 : *Lequel chastel de Gonzac par l'Eschiellement de nos ennemis fu prins. Eschiélemens et arsins de villes, chasteaulx, maisons*, in aliis ann. 1408. ex Reg. 162. ch. 362. Hinc *Eschalleur*, in ejusmodi ascensione exercitatus, in Lit. remiss. ann. 1445. ex Reg. 177. ch. 189 : *Icellui Gailleteau dist au suppliant que le sire de Pons* (qui estoit en prison) *avoit fait venir deux des meilleurs Eschalleux de son pays, qui avoient failli deux fois à le mettre hors.... Le suppliant lui fist ung petit Eschallement de corde de viij. toises de long*. Le Roman *du Chevalier Délibéré* MS. :

> Pour la grant cité de Dieu prendre,
> Et pour les cieulx beaux Escheller, etc.

Vide *Escalare* et *Scalare*.

¶ **ESCHALMAMENTUS**, Superior pars trunci, ubi arbor in ramos dividitur. Charta Petri de Roteys Vicarii Tolosæ ad Bajulos de conditione materiæ ann. 1272. in Consuetudinib. MSS. Tolos. fol. 27. e Bibl. D. Abbatis *de Crozat* : *Faciatis fieri per magistros et carpentarios vestros fustas bonas et pulcras et de legitimis peciellis, videlicet quod peytrales de cor et de abiete de* VI. *brachiatis et de* V. *et de* IV. *quod illas habeant infra trancos et infra Eschalmamentos... et quod trabeti de terna brachiata habeant suas paiellas infra trancos et infra Escalmamentos, etc.*

° **ESCHAMENTUM**, Hæreditas, successio, quæ alicui obvenit. Charta ann. 1235. ex Chartul. Vallis B. M. diœc. Paris. : *Dedit præterea tres jornellos terræ apud Crucem de Sendeucort, quas habuit de Eschamento Odelinæ sororis suæ, excepta decima*. Vide supra *Eschaamentum*.

ESCHANCHIA. Vide *Waterpain*.

¶ **ESCHANCHIA**, ESCHANCIA. Vide in *Escaeta*.

¶ **ESCHANDELHO**, ESCHANDILIARE, etc. Vide *Eschantillare*.

ESCHANGIARE, ex Gallico *Eschanger*, Commutare. Vetus Charta in tom. 1. Monastici Anglic. *Et unam virgatam Eschangiavi ibidem pro illa virgata*.

ESCHANGIRE, in alia ann. 1197. in Probat. Hist. Vergiac. pag. 122. Vide *Cambiare*.

¶ ESCHANGIUM, Permutatio, Gallice *Echange*, apud Thomasserium in Biturig. pag. 728.

° **ESCHANJATIO**, Permutatio, Gall. *Echange*. Charta ann. 1219. in Chartul. Buxer. part. 6. chap. 26 : *Petrus li Bergiers... dedit in Escangio Deo et B. Mariæ de la Boissere et fratribus ibidem Deo servientibus unam peciam vineæ . . . Istam autem Eschanjationem tenentur*

dictus Petrus li Bergiers et uxor sua... dictis fratribus... imperpetuum,.. garantire. Vide *Eschangiare.*

° **ESCHANSONNUS**, a Gallico *Eschanson*, a poculis, pincerna. Memor. E. Cam. Comput. Paris. fol. 25. v°. : *Petrus d'Espineuse in comitatu Clarimontis in Belvacensi præstitit ad burellum dictum juramentum 27. Sept. 1381. et est Eschansonnus dicti domini Karoli. Eschansonus*, in Instr. ann. 1401. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 159. col. 1.

ESCHANTILLARE, vel ESCHANDILLARE, Mensuras ad examen publicarum mensurarum expendere, exigere: Gallis *Eschantilloner*. Charta Libertatum Montis regalis in Bressia ann. 1287. apud Guichenonum : *Et si dicatur mensura falsa vel ulna, ad mensuras vel ulnas Escantillandas vocentur duo vel tres burgenses meliores de villa, et ille cujus est mensura vel ulna, et in præsentia eorum Eschantilletur, et videatur utrum sit falsa vel non.* Eadem habet Charta Libertatum Villæ Bellijoc. ann. 1274. Hinc *Escandillonage*, apud Sanjulianum in Cabilone pag. 394. pro eo jure, quod in mensuris comprobandis Domino feudi competit.

¶ ESCHANDILIA, Exemplar ad quod mensuræ sunt exigendæ, Gall. *Echantillon*. Arrestum parlamenti Paris. ann. 1472 : *Ulnasque non consuevisse signari, sed Eschandiliari in Eschandiliis publicis.*

¶ ESCHANDELHO, Eadem notione supra in *Bajulus confratriæ*.

¶ ESCHANDILLÆ TABERNARUM, in Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 369.

¶ **ESCHANTILLIO**, a Gallico *Eschantillon*, Exemplar. Inventar. Chart. reg. ann. 1482. fol. 331. v°. : *Transcriptum litterarum domini regis concessarum Cælestinis Parisiensibus, per quas permittitur eis quod possint facere fluere per conductus fontis hospitii S. Pauli usque ad domum suam,... usque ad quantitatem grossiciei capitis unius spinteris mediocris. Cum quo transcripto alligantur Eschantilliones sub quodam sigillo rubeo. De anno* 1402. unde *Escantaillon*, pro *Estantaillon*, legendum in Stat. ann. 1369. tom. 5. Ordinat. Reg. Franc. pag. 253. art. 8.

° **ESCHAOTA**, Fasciculus fili, Gall. *Echeveau*, alias *Eschet*, *Eschevete*, et *Escaigne*. Arest. ann. 1380. 16. Jun. in vol. 7. arestor. parlam. Paris. : *Septem Eschaotas filati albi;... septem Eschaotas tam parvas quam magnas fili nigri.* Lit. remiss. ann. 1397. in Reg. 153. Chartoph. reg. ch. 38 : *La suppliant prins... trois Eschez de fillet.* Aliæ ann. 1401. in Reg. 156. ch. 158. *Deux Eschevetes de fil.* Rursum aliæ ann. 1409. in Reg. 163. ch. 467 : *Le suppliant a prins et emblé ès ysles de Suresnes et de Puteaux ... certaines Escaignes de fil. Trois eschevaulx ou Escaignes de file, qui pouoit valoir huit frans ou environ*, in aliis Lit. ejusd. ann. ex Reg. 164. ch. 184. *Eschief*, eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1394. ex Reg. 147. ch. 95 : *Le suppliant print six ou huit Eschiefs de fil blanc.* Hinc *Eschavoir*, Devolutorium, in Lit. remiss. ann. 1389. ex Reg. 138. ch. 3 : *Laquelle femme desvuidoit du file en un Eschavoir.*

° **ESCHAPOLUS**, Lectualis quædam supellex, vel vestis species. Arest. ann. 1380. 16. Jun. in vol. 7. arestor. parlam. Paris. : *Unum coopertorium panni bruni,.. et unum Eschapolum panni albi. Eschapin* vero, pro Crepida, vulgo *Pantoufle*, in Lit. remiss. ann. 1384. ex Reg. 125. Chartoph. reg. ch. 81 : *Icellui Thevenin estant en une houppelande, sanz autre vestement fors sa chemise et en Eschapins, etc.* At *Eschar*, vestimenti genus videtur, in Lit. remiss. ann. 1466. ex Reg. 201. ch. 110 : *Jehan Chavet laissa... ses esclos qu'il avoit en ses piez, tous piez nuz et en Eschar s'en courut.*

1. **ESCHARA**, Pedamentum cui vitis innititur, vulgo *Eschallas*, vel *Escharas*, quasi *scalula*, Latinis *Ridica*. Quidam a Græco χάραξ vocis etymon accersunt. Gloss. Græc. Lat. : Χάραξ, *sudis, ridica.* Onomast. : *Ridicæ*, μόχλοι. Ulpianus l. 11. § 3. D. Quod vi aut clam, etc. (43, 24) : *Si quis in vineas meas venerit, aut Ridicas abstulerit.* Charta Mauricii Episc. Parisiensis ann. 1189. in Tabul. S. Maglorii : *Boscum habeat in Foresta... ad ædificandum et ad Escharas vinearum, etc.* Occurrit passim in Regesto Philippi Augusti Herouvalliano. [Charta Rotrodi Rotomag. Archiep. ann. 1168. Hist. Harcur. tom. 4. pag. 1388 : *Concedimus insuper in foresta nostra Escharas ad vineas prædictæ terræ.*]

¶ 2. **ESCHARA**, Rocho *le Baillif*, in Dictionario Spagyr. *est Mortua ac livida caro, a carne sana separata.*

° **ESCHARCELLUS**, Cognomen Hildeberti cujusdam, in Charta ann. 1095. haud dubie a veteri Gallico *Eschars*, Parcus, avarus. Glossar. Gall. Lat. ex Cod reg. 7684 : *Escharceté, esparnableté ou sobriété, Parcitas. Eschars, parcus. Escharcément, parce.* Lit remiss. ann. 1384. in Reg. 126. Chartoph. reg. ch. 8 : *Icellui Renouf dist qu'il n'estoit que un Eschars et un larroncel.* Aliæ ann. 1395. in Reg. 149. ch. 151 : *Hennequint dit que le plus Eschars, ou le plus large paieroit ledit escot.* Chron. Bertr. Guescl. MS. :

> Eschars prince n'ira ja honneur conquestant.

Le Roman *de Cléomades* MS. :

> Car ne vault riens princes Escars,
> S'il avoit d'or chargiés mil chars.

Unde *Scharseté*, Ital. *Scarsita*, Parcitas, avaritia. Le Roman d'*Alexandre* MS. part. 2 :

> Orgueilh, Scharsetés, envie, outrecuidiers, etc.

Escarsément, Parce, moderato seu viliori pretio, Gall. *Au plus bas prix*, in Invent. Jocal. Edwardi I. reg. Angl. ann. 1297 : *Item une coupe d'or haute et de ample ouvrage sans pieres, poise cinq marcs, Escarsément prisié le march dix lib.* Ita *Escarsse* dicitur, qui parcus est in solvendo quod debet, in Lit. remiss. ann. 1397. ex Reg. 153. ch. 118 : *Henry Dupuis qui tenoit à ferme l'imposition de la marchandise de pourpointerie de la ville d'Abeville trouva Pierre Loncheron que ledit Henry disoit à lui estre Escarsse pour cause de ladite imposition.* Hinc monetariis *Escharcer*, imminuere, et *Escharceté*, imminutio. Mandat. Joan. reg. Franc. ann. 1351. tom. 2. Ordinat. pag. 428 : *Ne puisse faire l'œuvre de nos doubles dessusdits, plus Escharcée d'un grain de la loy que vous leur deviserez.* Consule *Poullain* de Monet. pag. 432. *Boisard* pag. 24. et 27. etc. Inde etiam accersenda videtur vox *Aescheri*, qua aliquis paucis viris comitatus significatur, in Poem. Garini :

> Mes n'alez mie de gent Aescheri,
> Qu'en ceste terre sont tuit vostre anemi.

Vide *Scardus*.

° **ESCHARFACH**, vox nautica, f. Tabulatum, Gall. *Pont.* Contract. navium Massil. ann. 1268. in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. *Noster* fol. 287. r°. : *Si dominus rex Franciæ voluerit habere aliquas naves ad Escharfach, etc.*

ESCHARGAITA, [ESCHARGUAITA, etc. Excubiæ, Gall. *Le Guet.*] Vide *Scaraguayta.*

° *Escharguete* etiam nostris, pro Excubitor, vulgo *Sentinelle, qui fait le guét.* Lit. remiss. ann. 1395. in Reg. 147. Chartoph. reg. ch. 38 : *Wyardet le permentier Escharguete de nostre chastel de Passavant, etc.* Hinc emendandus Marten. tom. 5. Ampl. Collect. col. 615. ubi *Eschargailes, pro Eschargaites.* Ita *Eschauguette*, pro *Escharuette*, legendum in Ch. ann. 1343. apud Thaumasser. inter notas ad Consuet. Bitur. pag. 429.

¶ ESCHARGAYTARE, Excubias agere. Inquisit. *de Moras* ann. 1262. in Regesto *Probus* fol. 42 : *Illi de castro et de mandamento debent gaytare et Eschargaytare castrum, et illi de burgo burgum.* Visitatio ann. 1347. Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 67. col. 2 : *Item quod quatuor gaytas et duas Eschargaytas in dicto burgo constitui faciat, qui noctium temporibus ibidem in dicto burgo gaytent et Eschargaytent.*

° Nostris *Escargaiter*, *Eschargaitier* et *Eschergaitier*. Vide in *Scaraguayta.* Charta Phil. dom. Jonvil. ann. 1354. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 338 : *Item lidit habitant doivent gaitier et Eschergaitier ladite ville touttefois que mestier serait.* Vita J. C. MS. :

> Cil s'esvillierent qui dormoient,
> Qui malement Escargaitoient.

Unde *Eschaugueter*, pro Insidiari, Gall. *Epier, guetter*, in Lit. remiss. ann. 1483. ex Reg. 209. ch. 268 : *Icellui Michel espia et Eschaugueta le suppliant.* Sed et *Escharqueter*, pro Vexare, molestiam exhibere, Gall. *Tourmenter, chagriner*, occurrit in aliis Lit. ex Reg. 170. ann. 1418. ch. 267 : *Icelui Denisot Escharguetoit et attainnoit tousjours le suppliant en le injuriant. Eschage* vel *Escharge*, in Lit. ann. 1371. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 391. art. 4. de servitio excubiarum intrepretatur doctus Editor : at vocem corruptam esse suspicor, quæ præstationem agrariam significare mihi videtur; idemque fortassis quod *Tasca* 2. Vide ibi.

° **ESCHARIARE**. Vide supra *Escariare.*

° **ESCHARONÇONNUM**, Census qui pro jure tigna seu palos, quos *Escharsones* appellabant, exscindendi, exigebantur. Vide supra *Escarreya.* Reditus Roiæ in Reg. 34. bis Chartoph. reg. fol. 91. v°. col. 2 : *Sex minas de Bernastre ad modium Paris, et valet in talliis et foagiis et Escharonçonnis, xvij. lib. iiij. den. minus.* Vide supra *Escharso.*

° **ESCHARPA**, ut supra *Escerpa.* Charta Rob. Cabilon. episc. ann. 1188. in Chartul. Cluniac. ch. 322 : *Capellanus habere debet confessiones, Escharpas, baptisma, etc.* Vide mox

° **ESCHARPIA**, a Gallico *Echarpe*, Balteus, zonæ species qua vestes constringuntur. Lit. remiss. ann. 1362. in Reg. 93. Chartoph. reg. ch. 76 : *Ipsi servientes nisi fuerunt tollere et amovere dictis mercatoribus enses suos, quos secum in Escharpia deferebant.* Memor. H. Cam. Comput. Paris. fol. 4. r°. ad ann. 1413 : *Johannes de Pulligny, dictus Chappellain, scutifer ordinatus custos... coffrorum in quibus ponuntur seu poni consueverunt Escharpiæ, colleria, monilia seu fermalia, et alia jocalia pro corpore regis.* Antiquus est, Francorumque proprius balteorum alborum usus, maxime in præliis. Guill. Guiart. ad ann. 1304 :

Pour les uns les autres connoistre
A trébuchemens et à tours,
Ont entre eus tous sus leurs atours,
Et les grans gens et les menues
Escherpetes blanches cousues.

Et ubi de prælio ad Montem in pabulis:

Lors fait faire commandement
Par le bannier qui en l'ost crie,
Que tout homme de sa patrie
Face tant, comment qu'il la tranche,
Qu'il soit seigniez d'Escherpe blanche
Pour estre au férir conneus.

Infra:

Ains que li midis fust tournez
Fu tout l'ost le Roy atournez
Sus beaus garnemens et sus ferpes
Çà et là de blanches Escherpes.

° **ESCHARSO**, Pedamentum, cui vitis innititur, Gall. *Echalas*, alias *Escharson*, *Eschaslasson*, *etc*. Lit. remiss. ann. 1361. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 231: *Propter suspectionem furationis... certorum Escharsonum et ceptolorum captorum in vineis vicinorum ipsius Madole, et in suis delatorum, etc.* Aliæ ann. 1356. in Reg. 85. ch. 119: *Item d'avoir emblé en la vigne Simone dou puis de Acy deux faissiaus d'Escharsons. Six jarbes d'escalas ou Escharçons*, in aliis ann. 1419. ex Reg. 172. ch. 20. Aliæ ejusd. ann. in Reg. 171. ch. 15: *Eschaslassons ou bastons à ploier et soustenir vigne, etc. Escherson*, in Lit. ann. 1384. ex Reg. 124. ch. 337: *Jehan Affilet et Guillaume Tribou avoient acheté ensemble un cent d'Eschersons,... et emportez en leurs vingnes.* Chartul. sign. *Ezéchiel* Corb. ad ann. 1423. fol. 198. r°: *Pour le faichon d'un millier d'Escharchons, ij. solz iiij. den. Escharde*, non alio sensu, in Lit. remiss. ann. 1441. ex Reg. 176. ch. 387.: *Avec une Escharde ou baston de chesne qu'il avoit en sa main, etc. Eschesse*, idem quoque videtur in aliis ann. 1374. ex Reg. 106. ch. 182: *Icellui Hennequin entra en sa maison, et prist une Eschesse et puis issy hors, et en féry ledit Golart.* Vide supra *Escarreya*. Hinc

° **ESCHARSONARE**, Pedare, vulgo *Echalasser*. Arest. parlam. Paris. ann. 1314. in Reg. *Olim*: *Judicatum est abbatem et conventum S. Remigii Remensis esse in saisina scindendi boscum suum et ducendi ad domos suas pro vineis suis Escharsonandis, et aliis aisamentis suis.* Vide supra *Eschalacius*.

° **ESCHARTARE**, Interculare silvas et eas in culturam redigere. Gall. *Essarter*; unde *Eschartum*, Ager exaratus. Charta Will. Comit. Pontiv. ann. 1219. in Lib. nig. 2. S. Vulfr. Abbavil. fol. 18. v°: *Johannes comes Pontivi nemus juxta Abbatisvillam, quod bruslium appellatur, Eschartare præcepit... Canonici in quibusdam Eschartis ejusdem nemoris decimam receperant.* Vide in *Exartus*.

¶ **ESCHASSA**, Fulcrum subaxillare. Processus de Vita Yvonis, Maii tom. 4. pag. 571: *Obviavit Henrico sic contracto, eunti cum potentiis seu Eschassis.* Nostris *Echasses* sunt Grallæ. Vide *Escassa*.

¶ **ESCHASUCA**, Eschata. Vide *Escaeta*.

° **ESCHASURA**, Bona, quæ quolibet casu cadunt in fiscum domini feudi. Charta H. episc. Trecens. in Chartul. Floriac. fol. 31. r°: *Cum discordia venisset inter priorem de Diaco ex una parte, et liberos Ysabellis de Aquis ex altera super eo quod idem prior petebat Eschasuram.* Vide supra *Escaducha*.

¶ **ESCHATICUM**. Vide in *Esca* 2.

ESCHAUDATI Panes, qui Parisiensibus *Eschaudez*, leviter cocti. Charta Episcopi Paris. ann. 1202. in Tabulario Episc. Paris. ex Biblioth. Puteana, nunc Thuana, fol. 56: *Ego Episcopus inducere bona fide studebo Capitulum Parisiense, ut panes, qui Eschaudati dicuntur, et oblatæ, et vinum, quæ solent reddi Clericis Parisiensibus in vigilia Ascensionis Domini... quitentur.* Regestum peagiorum Paris.: *Le jour de la feste de saincte Geneviefve, qui est és foiries de Noel, si ont li peagier de petit pont, et le Prevost de Paris à chascune feste 12. sestiers de vin, et 12. Eschaudez, et 2. sols, et 12. Eschaudez petits.*

° **ESCHAUDETUS**, Panis leviter coctus, nostris *Eschaudé*. Charta ann. 1243. in Chartul. S. Dion. pag. 206. col. 2: *Percipient centum panes conventuales et quinquaginta Eschaudetos in pistrino ecclesiæ beati Dionysii.* Alia ann. 1231. ibid. pag. 227. col. 1: *Concesserunt singulis diebus unam michiam in pistrino suo, vel unum Eschaudetum in festis.* Tabul. capit. Carnot. ad ann. 1241: *Cum ecclesia nostra consuevisset et teneretur canonicis ecclesiæ Carnotensis et etiam clericis de choro non canonicis, cibum et potum in tribus processionibus, quas ipsi faciunt ad ecclesiam nostram, exhibere, videlicet feria v. post Pascha quosdam panes, qui vulgariter vocantur Eschaudez, etc.* Vide supra *Escaudetus*.

¶ **ESCHAUGUETA**, Excubiæ, Gall. *Le Guet*. Vide in *Scaraguayta*.

¶ **ESCHAYDA**, Escheancia. Vide *Escaeta*.

° **ESCHEAMENTUM**, Hæreditas, successio quæ alicui obvenit. Charta Odonis episc. Paris. ann. 1199. ex Chartul. ejusd. fol. 51: *Si autem herbergagium aut terram ad aliquem per Escheamentum devenire contigerit, qui non sit mansionarius in villa, etc.* Vide supra *Eschamentum*.

ESCHECCUM, Jurata, seu Inquisitio apud Matth. Paris. ann. 1240: *Si habuerint venationem illam, vi, aut permissione prædecessorum prædicti Abbatis, vel per Escheccum.* Et mox: *Vel si habuerunt venationem per vim, vel ex remissione prædecessorum Abbatis S. Albani per Escheccum, ut idem Abbas dicit.* Ubi Watsius *Escheccum*, vertit increpationem, vetationem, interruptionem, a *Check* Angl. increpare; *Check*, Chaucero, est impedire, inhibere ne faciat, vel eat aliquis.

° *Eschequer*, nescio unde, pro *Jetter de côté et d'autre*, Disjicere, in Lit. remiss. ann. 1382. ex Reg. 122. Chartoph. reg. ch. 151: *Icellui Rogier atout un glaive dont il lanca et Eschequa après eulx, etc.*

¶ **ESCHEEMENTUM**, Escheeta. Vide *Escaeta*.

° **ESCHELLARE**. Vide supra *Eschallare*.

° **ESCHENTIA**, Idem, ut opinor, quod mox *Eschenum*. Charta Anselmi milit. dom. de Buissiaco ann. 1260. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 461: *Quittavit quicquid juris habet, vel habere potest, ratione homagii, servitii, Eschentiæ seu debitionis, etc.*

¶ **ESCHENUM**. Charta Henrici Trecensis Comitis Palatini ann. 1189. ex Archivo Monasterii S. Urbani: *Statutum etiam fuit, quod si homo S. Urbani... in terram meam mansurus venerit, Eschenum suum tantummodo solvet, sed ab eo plus exigere non licebit.* Vereor ne mendum sit in hac voce, cujus eadem forte notio est, quæ *Hostisii*, seu præstationis ab *Hospite* quotannis domino loci exsolvendæ. Vide *Hospes*. [°° Confer *Escenum*.]

° Præstatio, ut videtur, quæ ex condicto a vassallis domino exsolvitur. Charta ann. 1323. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 199. v°: *Dictus Guillermus* (tradidit) *præposituram sive sergentiam perpetuam de dicto Montigneio, de Villa-nova et de Champis... cum omnibus juribus et pertinentiis ejusdem præposituræ, videlicet laudibus venditionum,... percipiendo uno Escheni in medietate des Escheniz villarum prædictarum in festo beati Remigii in capite Octobris.* Ubi forte legendum *Escheviz*, ut et supra *Eschevum*. Vide infra *Escheuta*.

ESCHEPPA, Eskeppa, Mensuræ frumentariæ apud Anglos species. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 823: *Richardus de Revesbia recepit unam bovetam in Sticcefordia per idem servitium per annum, excepto quod Escheppa bracii quam debet dare, erit de avena.* Charta Henrici III. Regis Angl. ibidem pag. 488: *Ex dono Roberti filii Gilberti dimidiam Eskeppam frumenti.* Vide *Sceppa*. [°° *Scapha*, *Scapilus*, et confer Bosworthi Glossar. Anglosaxon. voce Scep.]

Escepta, tom. 2. pag. 96: *Et 30. Esceptas vivæ annonæ de molendino de Hungflet.*

Eskippa. Vide in *Mina*.

ESCHETA. Vide *Escaeta*.

° **ESCHEUDUS**, Canalis ad educendas aquas superfluas. Terrear. Bellijoc. ann. 1529. fol. 131. r°: *Cum jure... construendi becia, Escheudos, terrellos et exclusas necessarias ad dictum sarritorium construendum. Escheue*, pro alveo molendini, in Lit. remiss. ann. 1410. ex Reg. 165. Chartoph. reg. ch. 360: *Icellui Jehan cuidant aler frapper sur la roë du moulin,... chut en l'Escheue, par ou coule l'eaue de la riviere dudit moulin.* Hinc *Escauvaus*, Canalis, per quem aqua effluit, in Lib. rub. fol. parvo domus publ. Abbavil. fol. 35. r°: *Li Escauvaus, qui est deseur le pont Setine, ne puet estre estoupés fors de wason et de ramille.* Vide *Echudium*, *Eschua* et supra *Esbaia*.

° **ESCHEVELLAGIUM**, idem forte quod *Chevagium*, Capitis census, nostris *Chevage*. Recognit. feud. dom. de Veteriponte ann. 1366: *Item vint soulx de cens ou environ et de Eschevellages.* Vide in *Capitale* 5.

° **ESCHEVINAGIUM**, Locus ubi *Eschevini* seu judices urbani congregantur et causas civiles dijudicant, domus publica, vulgo *Hôtel-de-ville*, alias *Eschevinage*. Charta commun. Rotomag. ann. 1204. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 672. art. 5: *Si major et eschevini sederint in Eschevinagio, et loquente majore aliquis verba ejus interruperit, etc.* Art. 7: *Si major et Eschevini sedent in Eschevinagio, et tunc aliquis contrarietur alii in audientia, erit in misericordia majoris et eschevinorum. Eschevinatus*, pro Officio *eschevini*, ibid. pag. 673. art. 12. Libert. Angeriac. ibid. pag. 679. art. 3: *Le sain sonnant, tous les eschevins, conseilliers et pairs s'en vont oudit Eschevinage.* Adde pag. 682. art. 7. Vide infra in *Scabini*.

¶ **ESCHEVINATUS**, Eschivinatus, Gall. *Echevinage*, Officium *Eschevini*. Legitur in Charta Communiæ Rotomag. apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. pag. 308. et apud Chesnium Histor. Norman. pag. 1067.

¶ **ESCHEVINUS**, Eschivinus, Consul, Magistratus, Gall. *Echevin*. Memorantur passim. Vide *Consultores* et *Scabini*.

° **ESCHEURS** vel Esheurs, Vox vulgaris, quæ inclamari solebat in rixis publicis. Vide infra *Haro*. Lit. remiss. ann. 1344. in Reg. 106. Chartoph. reg.

ch. 326: *Jehan Daoust frappa ledit Bernes d'un halot ou bras et le fist sainnier, et commença lors li Escheurs, auquel survint ledit Henry Jorron.* Aliæ ann. 1368. in Reg. 101. ch. 59: *Assés tost après fu apperçu que ledit Enguerran estoit navré et que il se mouroit; dont lors fu crié Escheurs, auquel cry s'enfuirent lesdis Ferron et Regnaut.* Huc spectare videtur *Escheus*, forte pro Rixator, vulgo *Querelleur*, ex Bestiar. Ms.:

Chi mondes est si desloiaus, . . .
Si Escheus et si guerroiant, etc.

° **ESCHEUTA**, Reditus species, alius ab *Escaeta*, fortassis Præstatio, quæ ex condicto a vassallis domino pensitabatur, *Eschié* et *Eschief* vulgo dicta, a verbo *Eschever* et *Eschiéver*, Pacisci, convenire; unde *Eschiévement*, Conventio, pactum. Charta Ren. *de Choiseul* milit. dom. *de Bourbonne* et *de Verecourt* ann. 1316. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 423: *Je ai Eschevei et aboonei apperpetuité pour touzjours... tous mes hommes et fames de ladite ville de Verecourt.* Libert. *de Perusses* ann. 1347. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 32. art. 1: *Mes diz hommes et femmes de Perrices, avec toute leur posterité pour moy, pour mes hoirs... Eschieve et débonne perpétuelment aux débites et redevances et services qui s'ensuient.* Art. 2: *Il payera à moy ou à mes hoirs par chascun an cinq soulz Tournois de rente ou Eschief.* Et pag. 34: *Lequel affranchissement, Eschiévement et débonnement... je promest... bien et loyaument tenir et garder.* Charta Henr. Dalph. episc. Metens. regent. Dalph. ann. 1323: *Tertiam partem judicaturorum, compositionum et Escheutarum quarumcumque ad nos in locis prædictis... spectantium,... venditionibus, judicaturis, compositionibus et Escheutis.* Alia ann. 1405. apud Spon. tom. 2. Hist. Geneven. pag. 115: *Prout in diversis inde confectis literis dictarum donationis, concessionis, et confirmationis sententiæ definitivæ, Escheutæ et commissionis, etc.* Charta Milon. *de Marchais* ann. 1210. in Reg. 66. ch. 122: *Garbagium nostrum, et vicecomitatum nostrum, et omnes Eschiés, sicut erant in blado et denariis... quittum clamavimus.* Reg. Cam. Comput. Paris. sign. *Bel* fol. 119. v°: *Touz émolumens appartenans à ladite ville* (d'Agenville) *tant en hommages, feus, corvées, gelines, courratages, et une rente appellée Eschiez.* Ibid. fol. 128. r°: *En ladite baille* (de Chaumont) *a 54. fuis, qui peuent valoir pour redevance de Eschié par an au jour de la feste S. Remy environ 52. s. Tour.* Charta Phil. V. ann. 1316. in Reg. 53. Chartoph. reg. ch. 20: *Item quosdam alios redditus dictæ villæ* (d'Aubepierre) *vocatos Eschiez. Item quamdam aliam redibentiam, vocatam Eschiez, debitam in quolibet festo S. Remigii,* in alia ejusd. reg. ann. 1318. ex Reg. 56. ch. 510. *Toutes les rentes, les Eschiés de blés,* in Charta ann. 1339. ex Chartul. eccl. Lingon. fol. 281. r°. Alia ann. 1354. in Reg. 84. ch. 21: *Paieront lesdiz hommes de Réecourt et leurs hoirs pour cause de leur Eschié à tousjours chascun an seze livres de Tournois.* Privil. villæ *de Chaseaux* ann. 1312. in Reg. 60. ch. 220: *Chascuns qui ara autres bestes à charrue, porra mettre ses chevaus à la charrue,... se mestier li est, sans payer Eschief, et se il li mettent plus d'un tor, il en deroit l'Eschief entier... Se aucuns de ladite ville deffaut de paier Eschief, ou censive, ou redevance, etc.* Charta ann. 1321. in Reg. 61. ch. 123: *Guyot sires de Clermont... a loué, otroié, confermé, ratiffié et aggréé cestdit abonnement, cestdit affranchissement et cestdit Eschief. Eschets,* eadem notione, in Glossar. Jur. Gall. si tamen legendum non est *Eschiés*. Vide supra *Eschenum* et infra *Eschivire* et *Eschivium*.

¶ **ESCHEUTA**, Escheyta. Vide in *Escaeta*.

¶ **ESCHIES**. Vide *Echudium*.

¶ **ESCHIFFA**, Architectis nostris, *Eschiffre*, Murus scalarum basis, quo tota illarum moles sustinetur. Computum Castellani de Turre ann. 1324: *Pro una Eschiffa et uno furno factis in magno castro* 60. *sol.* 4. *den.* Computum Vienn. in Delphinatu ann. 1318: *Item pro Eschiffis factis* LV. *sol.* Vide *Eschisa*.

° Vox haud bene intellecta; idem quippe quod *Schiffa* et supra *Chiffa*, Munimenti genus, specula, Gall. *Guerite*, alias *Eschiffe*, *Eschiffe* et *Eschiphe*. Lit. remiss. ann. 1360. in Reg. 89. Chartoph. reg. ch. 463: *Comme Guillaume Beauvallet et Odet Chopillet fussent ordenés à faire l'arriereguet en aucunes parties de la ville d'Aucerre, et une nuit entre les autres eulz feissent leurdit arriereguet et feussent venuz à une des Eschiphes d'icelle ville, et à icelle eussent uché et dit, qui est là;... celui qui devoit faire le guet en icelle Eschiphe leur respondi moult rudement, qu'en avez-vous à faire vous?* Rursum occurrunt eædem Lit. Reg. 90. ch. 502. ubi bis legitur *Eschiffles*. Charta Guill. episc. Lingon. ann. 1363. in Reg. 105. ch. 83: *Comme de nouvel en la forteresse de la ville de Montsanion soient cheuz et ruinez deux pans des murs, ensambles les Eschiffres qui sus estoient. Eschif,* in Comput. ann. 1374. tom. 2. Hist. Autiss. pag. 262. Pro domuncula legitur in Lit. remiss. ann. 1474. ex Reg. 195. ch. 1086: *Lesquelz linceulx le suppliant lya par les deux cornetz, et les attacha à une Eschiffle ou petite maisonnette.* Vide infra *Eschopa*.

¶ **ESCHILLA**, Campanula, Italis *Squilla*, Gall. *Cloche*. Instrum. Ecclesiæ Brivat. ann. 1365: *Porta claudetur usque ad horam de Eschilla.* Vide *Skella*.

° Nostris alias *Eschelle* et *Eschielle*. Lit. remiss. ann. 1410. in Reg. 165. Chartoph. reg. ch. 126: *Jehan Dagaut print la corde de la cloche ou Eschelle establie sur icelle tour pour resveiller le guet, et icelle cloche ou Eschielle eust sonné si fort, etc.* Vitæ SS. Mss. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 406. r°. col. 1: *Li abbes les mena en refroitour, ou li premiers signes de l'Eschielle fu sonez.* Vide supra *Chillæ*.

° **ESCHINARE**, a Gallico *Echigner* vel *Echiner*, Multare, egregie verberare. Lit. remiss. ann. 1364. in Reg. 98. Chartoph. reg. ch. 9: *Dictus Johannes dicit quod tædebat eum quod ipsi Philippo non fregerat renes, et Eschinaverat, et morti tradiderat eundem.* Unde *Eskené*, Dimissus, fractus, in Mirac. Mss. B. M. V. lib. 1:

Aval la vile vit un homme . . .
Maigre, remis et Eskené.

ESCHIPARE, Gall. *Esquipper*, Instruere. Vox a re nautica desumpta: naves enim bene adornatæ dicuntur, quæ suis *Scaphis* instructæ sunt. *Scaphas* porro vernacule *Esquifs* appellamus. [°° S c i p, Navis, Anglosaxonibus, etc.] Matth. Paris: *Naves bene Eschipatas bonis et probis marinellis.* Charta Philippi Aug. ann. 1207. in Normannicis Andr. Duchesnii: *Nulla navis de tota Normannia præterquam de Rothomago poterit Eskippare ad Hyberniam.* Vide Henr. de Knyghton pag. 2718. Ab hac porro voce *Esquifs*, derivata alia *Esquiver*, vitare, sese subducere; quod qui in majoribus navigiis tempestate actis et agitatis de vita periclitantur, in scaphas ut plurimum sese demittant, atque ita imminentis mortis periculum vitent. Vide *Eskippare* et *Esquibare*.

° **ESCHIRAPA**, Vasis genus. Arest. ann. 1380. 16. Jun. in vol. 7. arestor. parlam. Paris.: *Duos pitalphos, unam Eschirapam stagni, unam pairolam, etc.*

¶ **ESCHISA**, f. pro *Eschifa*. Computum ann. 1324. Histor. Dalphin. tom. 1. pag. 132. col. 1: *Pro merlando vinteno burgi dictæ villæ, pro faciendis tribus Eschisis, pro emparando et coperiendo magnum chafallum villæ in summa* L. *lib.* III. *s.* III. *d.* Vide *Eschiffa*. [° Idem quod mihi *Eschiffa*.]

ESCHIVIRE, Eschivare, [Sibi vindicare, addicere, assumere, Gall. *S'approprier*.] Regestum feodorum Campaniæ fol. 73: *Ipsi autem Præpositi non poterunt Eschivire forisfactum, quod non erit plus quam* 20. *solid. nisi per Dominam Comitissam, nisi de homine errante: si tamen forisfactum illud non fuerit de furto vel raptu vel de multro. Forisfactum quod non montabit plusquam* 20. *sol. Eschivabit Præpositus et Scribanus, et duo probi homines villæ, quos Domina Comitissa ad hoc faciendum apponet, etc.* [Nostris *Esquiver*, Fugere, est, Vitare vel eludere. Fortassis inde fieri potuit *Eschivare*, Rem quasi furtim auferre, sibique asserere. Vide versionem Gallicam D. *Brussel* tom. 1. de feudorum usu pag. 435. Litteræ ann. 1455. D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 35: *Avons ordené et ordenons que pour Eschiver les fausses postes et le peril qui en peut avenir, etc.* Aliæ ann. 1356. pag. 130: *Item pour Eschever et relever les subgez du royaume des grans mises et depens. Pour Eschever le peril de feu,* ibid. pag. 371.

° *Eschivire forisfactum*, idem mihi videtur quod *Abonare* mulctam ex forisfacto debitam, id est eam moderari atque de ea convenire; quo sensu *Eschever* a nostris usurpatum monuimus supra in *Escheuta*. Hinc

° **ESCHIVIUM**, Præstatio quæ ex condicto a vassallis domino pensitatur, idem quod supra *Escheuta*. Charta ann. 1270. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 172. v°: *Erardus de Ortis domicellus... recognovit se... imperpetuum concessisse Guidoni episcopo Lingonensi... quartam partem omnium Eschiviorum de Ortis, partem suam curvatarum carrucarum servitiorum nativitatis Domini, censuum pratorum, etc.*

¶ **ESCHOCHARE** Linum, Eum terere, seu ejus corticem eximere, Gall. *Broyer*. Polyptych. Fiscam. ann. 1235: *Et debet fena facere, coadunare et adducere, et debet tundere et Eschochare sexaginta cheria lini.* Vide *Exchuchare*.

¶ **ESCHOETA**, Eschoita, etc. Vide *Escaeta*.

° **ESCHOPA**, Eschopia, Essopia, a Gallico *Eschope*, [°° Germ. *Schoppen*. Adel.] Officina, domuncula, tugurium. Liber nig. S. Vulfr. Abbavil. fol. 39. v°: *Domus Petri Lothoringi et Eschopæ subtus domum dicti Petri, cum alia Eschopa versus pontem, debent ecclesiæ de annuo censu xiiij. lib. Paris.* Charta ann. 1291. in Lib. albo domus publ. ejusd. urbis fol. 76. v°: *Septem libras Paris. super tribus domibus seu Eschopiis contiguis sitis in cellaria Abbatis villæ,... et octo libras Paris. quas Jacobus Lormerius debet... ratione duarum Essopiarum seu*

mansionum contiguarum, quæ sita sunt in dicta cellaria. Hinc

° **ESCHOPARIUS**, Qui *Eschopam* tenet, *Eschopier*, in vet. Consuet. municip. Ambian. et *Essopier*, in Lit. ann. 1403. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 599. art. 3. Lit. remiss. ann. 1354. in Reg. 83. Chartoph. reg. ch. 6: *Pro aliquibus casibus, de quibus dictus Petrus erga Johannem dictum Courtois Eschoparium negotiari habebat, etc.* Vide in *Schoppa.*

ESCHOT, [Contributio.] Vide *Scot.*

¶ **ESCHUA**, pro *Esclusa*, Locus ubi concluduntur aquæ, Gall. *Ecluse*, vel idem quod *Eschies* aut *Eschudium*, Canalis ad derivandas aquas superstagnantes. Computus anni 1202. apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. ad calcem pag. CXCVI: *Pro pallicio de Eschuis fossatorum faciendo, et pro minutis expensis et nunciis,* XIX. *l. et* V. *s. Andeg.* Vide *Echudium, Escheudus* et *Exclusa.*

¶ **ESCHUDIUM.** Vide *Echudium.*

ESCHUMELLUS. [° Modus agri, vel forte idem quod *Cheminellus* supra, semita ex utraque parte vineis consita.] Tabular. Fossatense ann. 1282. fol. 144: *Possidebant ex eorum hæreditate duo arpenta et dimidium terræ arabilis, et duos Eschumellos treilleiæ vineæ, etc.*

¶ 1. **ESCHUTA**, Quod obvenit alicui vel hereditario jure vel dominico. Vide *Escaeta.*

¶ 2. **ESCHUTA**, ESCOUTA, Hisp. *Escucha, Espia*, Gallis *Espion*, quibus etiam *Ecoute* est Locus observando quid agatur aut dicatur aptus; hinc illud Gallicum *Etre aux Ecoutes*, Aucupium auribus facere; hinc etiam apud Sanctimoniales *la Sœur aux Ecoutes* dicitur illa quæ Sororis alterius cum extraneo sermonem habentis dicta observat et facta. Computa Dalphin. tit. Graisivod. anni 1334. fol. 42: *Pro diversis espiis seu Eschutis missis per eum diversis temporibus in Sabaudiam ad sciendum statum Sabaudiensium, etc.* XIV. *lib.* Ibid. fol. 238: *Pro diversis consultationibus spiis et Escoutis et aliis imminentibus* VII. *lib.* X. *s.* Vide *Collocare* sub finem.

° Froissart. vol. 1. cap. 17: *Aussi leur convenoit continuellement guetter,..... et envoyer Escoutes,..... parquoy si ces Escoutes oyoient gens emouvoir, etc. Escoutete*, Excubitor, in Hist. compend. Caroli VII. pag. 341. Unde *Faire escout* vel *Donner escot*, pro Explorare, speculari, Gall. *Epier*, in Contin. Guill. Tyrii apud Marten. tom. 5. Ampl. Collect. col. 622: *Li mandoit... que li Crestiens s'en devoient la nuit fuir, et s'il ne le voloit croire, feist faire Escout qui orroit la noise au port.* Ibid. col. 687: *Il avenoit que chascun haut home faisoit l'eschargaite une nuit à son tor, tant que cele nuit eschai au cardinal. Cele nuit donnerent Escot, si comme il soloient faire, et se merveillerent que ce pooit estre.*

° **ESCIERE**, an Tributum, quo pro statione in portu exigebatur? Charta Amauri comit. Montisf. ann. 1239. ex Tabul. Corb.: *Noveritis quod pro xv. libratis redditus, quas assignare debebamus nobili viro G. vicedomino Ambianensi domino Pinconii, assignavimus eidem apud Conflatum in portu remigium et medietatem Esciere.*

¶ **ESCIFER**, Qui fert escas. *Esciferæ volucres*, apud S. Paulinum Natali S. Felicis 4. de Corvis Eliæ.

¶ **ESCIT**, *Lentus*, Glossæ Isidori. Lege *Esculentus* cum Grævio, forteque addendum *Pinguis.* Vide *Esculentia.*

° **ESCLAFARE**, Infligere, impingere, quo sensu vulgari locutione *Flanquer* dicimus. Inquisit. ann. 1210. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 49. col. 2: *Ipse cum decem vel cum viginti armatis venirent ad domum B. de Geolon, et quemcumque prius inveniret,..... Esclafaret ei talem ictum, quod non oporteret ei alium dare.* [°° Vide *Eclaffa.*] *Esclaffer de rire*, pro Cachinnum tollere, vulgo *Eclater de rire*, apud Rabelais. lib. 1. cap. 11. et 20.

° **ESCLATIDOR**, Canalis ad educendas aquas superfluas, seu alveus molendini, idem quod supra *Escheudus.* Charta ann. 1237. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 73. col. 2: *Ita etiam quod juxta prædicta staria tenebit dictus Petrus de Fons locum mundum curatum in profundo de iiij. palmis, et in latitudine per unam cannam et duos palmos, quod libere possit ibi currere aqua de sobrevers, seu Esclatidor molendini canonici.* Vide *Echudium* et infra *Sclaffitorium.*

° **ESCLAVA**, ESCLAVUS, Calceus lignarius, quod *Esclavorum* seu servorum calceamentum esset, vel quod confectus ex *Esclichio* seu ligno sectili sic dictus, Gallice *Sabot*, alias *Esclop.* Leudæ Nem. circa finem 15. sæc. inter Probat. tom. 4. Hist. ejusd. urbis pag. 77. col. 2: *Item pro quolibet Esclavo aut Esclava, duo denarii Turonenses.* Charta ann. 1341. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 368: *Item fustes, trabes, cabirones, latas et alia necessaria ad ædificandum domos et cabanas, vasa vinaria, arquas, Esclops, et aliorum quorumque fustarum supletalia necessaria de dictis nemoribus et forestis acceperant.* Lit. remiss. ann. 1457. in Reg. 187. ch. 291: *Giraut Germer se party du village de Fagiole et s'en tira avec ses Esclops ou solliers de bois chaussés.* Aliæ ann. 1466. in Reg. 201. ch. 110: *Jehan Chavet laissa... ses Esclos qu'il avoit en ses piez, tous piez nuz... s'en courut.*

° *Esclas* Servus, captivus, si tamen legendum non est *Esclos*, apud Marten. tom. 5. Ampl. Collect. col. 646: *Il voidierent le chastel de fames et d'enfans et de fiebles gens, et de tous les Esclas qui dedens estoient... Quant le charpentier vist que li Sarrazins furent tuit fors du chastel, il vint à deus Esclas Crestiens, etc.* Vide *Sclavus.*

° *Esclaut* appellatur Brachium sinistrum, in Lit. remiss. ann. 1407. ex Reg. 162. ch. 16: *Le suppliant frappa icelui Audinet le Noir en l'Esclaut braz, audessus du coude un cop tant seulement, dont mort s'ensuyt.* Nisi legendum sit *Esclant* ut et *Esclange*, pro *Esclauche*, in aliis Lit. ann. 1413. ex Reg. 167. ch. 259: *Icellui Manise feust navré ou costé de l'Esclauche bras.* Aliæ rursus in Reg. 189. ch. 113: *Le suppliant frappa du raillon sur la hanche et sur le neu de la cuisse Esclauche. Esclenche*, apud Guill. Guiart. ad ann. 1297:

A main, ne sai droite ou Esclenche,
Au plus vistement qu'il peut trenche,
Les cordes à quoi l'en le hale.

Hinc potior videtur *Esclanche* quam *Esclauche.*

¶ **ESCLAVINA**, Vestis vilior. Vide *Sclavina.*

¶ **ESCLAUSA**, Locus ubi concluduntur aquæ, Gall. *Ecluse.* Charta anni circiter 1185. ex parvo Chartulario S. Victoris Massil. fol. 146: *Colligat ibi ligna ad reficiendam Esclausam molendini.* Alia ann. 12. regnante Rodulfo ex Archivo ejusd. Monasterii, armar. Arelat. num. 22: *Nos venditores sumus de una Esclausa de subtus Ecclesia, per tale pretium sicut boni homines pretiaverunt.* Vide *Exclusa.*

° Alias *Esclause* et *Esclousure.* Lit. remiss. ann. 1461. in Reg. 192. Chartoph. reg. ch. 25: *Guillaume Largier vint à ladite Esclousure* (infra *Esclause*) *et s'efforca l'ouvrir oultre le gré et volenté du suppliant, lequel déboutant icellui Largier le fist tumber dans le besal ou rase dudit molin.*

1. **ESCLAVUS**, [Captivus, Gallice *Esclave.*] Vide *Sclavus.*

° 2. **ESCLAVUS.** Vide supra *Esclava.*

° **ESCLICHIUM**, Asser, palus, tigillum sectile, nostris *Eclisse*, a verbo *Esclicher*, Dividere, separare. Charta ann. 1337. in Reg. 70. Chartoph. reg. ch. 257: *Concedimus ut ipse* (Johanes) *in dicto flumine* (Rhodani) *infra terminos villæ de Grigneu sitæ juxta dictum flumen, unum vel plura molendina habere et tenere possit et valeat super navigiis, cum Esclichiis firmis, tamen non in alveo dicti fluminis infixa, etc.* Charta ann. 1363. in Reg. 95. ch. 141: *Ladite tour et manoir doivent estre séparés, Esclichés et départiz desdiz hommaige et pairie.* Alia ann. 1371. ex Chartul. 21. Corb. fol. 206. v°: *Requerant en grant instance que ledite vente je come sires voulsisse gréer, consentir et accorder, et les onze muys de grain dessusdits Esclichier, oster et séparer de sondit fief qu'il tient de my. Le résidu des terres ostées et Esclichées de la maison et cense de Guisy*, in Reg. 13. sign. *Habacuc* ejusd. monast. ad ann. 1511. fol. 85. *Esclisier*, eadem acceptione, in Ch. ann. 1459. ex Chartul. 23. ibid. Hinc *Esclissement de fief*, in Comput. MS. baillivi Insul. ann. 1410. Vide infra *Feudum minuere.*

° Aliud vero sonat *Esclissier*, Traha scilicet, quæ ex asseribus compingitur, vehere, in Stat. scabin. Macer. ad Mosam MSS: *Se aucuns marchans . . . vouloient faire roullier leurs vins, qui seroient près du rivage, sans porter, Esclissier ou charrier, ils doivent pour chacune queue de vin vij. den. comme s'ils estoient Esclissiez, etc.* Unde *Esclaidage* dicitur Tributum, quod pro ejusmodi vehiculo exigitur, in iisd. Stat.: *Sont tenus tous fermiers dudit Esclaidage de sougnier toutes fortes cordes, charrios, Esclisses, etc. Ordonnance comment la ferme de l'Esclaidage se doit lever*, ibid.

ESCLIGNIATIO, [vel *Escluniatio*, Jus inquirendi per domos res furto ablatas. Singulare est Justitiariis Comitum Bellovac. sed alibi permissum. Mandari non debet hæc inquisitio, nisi præsente Justitiario aut ejus locum tenente: ita intelligendus Plinius cum ait *Per parietes inquiritur.*] Vetus Inquesta apud Louvetum in Hist. Bellovac. tom. 2. pag. 334: *Dicit quod Episcopus habet omnimodam justitiam in villa, videlicet multrum, raptum, sanguinem, anvoirre,* (leg. *Avoutre*, i. adulterium) *Esclignationem, et viariam.*

° *Escluignement* et *Esclung*, nostris eadem notione. Charta ann. 1262. in magn. Chartul. nig. Corb. fol. 180. r°: *Avons vendu... toute nostre mairie... en quelesconkes chôses que che fust,.... en ajournemens, en cherquemanemens, en Escluignemens, etc.* Lit. remiss. ann. 1401. ex Reg. 156. Chartoph. reg. ch. 389: *Jehan Capon se plaigny de ce vol à justice et requist que Esclung fu fait; lequel Esclung lui fu adjugié; et par icellui Esclung fu trouvé en un fumier en la maison de l'exposante grant planté desdites pommes.* Aliæ ann. 1454. in Reg. 184. ch. 489: *En laquelle ville d'Agenville le lieutenant du bailli de Rue sercha et*

fist Esclung par les maisons et habitations d'icelle ville, et tellement que il trouva ledit sac et laine. Hinc *Esclugnier* et *Escluigner*, pro Perscrutari, in Mirac. MSS. B. M. V. lib. 1 :

Se soutieument les Escluignons,
Moult trouverons en lor affaire
D'angles de coi Dex n'a que faire.

Et infra :

Esclugnier faites sa maison,
Se li murdres n'i est trovés, etc.

Eodem sensu a Lat. Exquirere, *Esquerir* legitur in Lit. remiss. ann. 1373. ex Reg. 105. ch. 22 : *Depuis icellui Vitet entra en l'ostel dudit Robert et Esquist l'ostel pour savoir se il pourroit trouver ledit prestre ; et après ce que il ot cerchié l'ostel, et que il ne pot trouver icellui prestre, etc.* Aliæ ann. 1375. in Reg. 107. ch. 244 : *Furent les lieux visitez et Exquis, tant que ledit file fu trouvé.*

¶ **ESCLOSA**, ut *Esclusa*. Legitur in Charta Sebusiana. Vide *Exclusa*.

¶ **ESCLUSA**, Agger aquis oppositus, Gall. *Ecluse*. *Esclusa molendini*, in Charta anni 1284. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 134. *Molendinum cum duabus Esclusis*, in Chartulario S. Fromondi pag. 1. Vide *Exclusa*.

° **ESCLUSAGIUM**, Pensitatio, quæ a domino feudi exigitur pro jure habendi *esclusam*. Reg. S. Justi in Cam. Comput. Paris. fol. 235. v° : *Esclusagia molendinorum, cloturam culturarum et pratorum.* Hinc *Escluser*, *Esclusam* facere, in Ch. ann. 1339. ex Tabul. S. Joan. Laudun. : *Quant il veulent peschier leur estant d'Escoussant, il peuent Escluser la riviere dessus le pont et faire rigollas pour ladite riviere escouler. Esclusier* vero est Aqua vel luto respergere, vulgo *Eclabousser*, in Lit. remiss. ann. 1393. ex Reg. 145. Chartoph. reg. ch. 269 : *Icellui Sarquin eust commencié à férir en l'eaue d'un baston qu'il tenoit et eust mouillié ledit Pierre ; . . . persévérant de mouillier et Esclusier ledit Pierre, etc.* Vide in *Exclusa*.

¶ **ESCLUVIAMENTUM**, Pensitatio Domino feudi debita pro jure habendi *exclusam*. Charta Hugonis Domini de Husseia ann. 1224. ex Tabulario Corbeiensi : *Ego vero dictam Præposituram.... quitavi in perpetuum cum omni jure ad eam pertinente videlicet justitiis.... assenamentis, vicecomitatu, Escluviamentis, antesolariis, stakis figendis cum omnibus censibus, etc.*

¶ **ESCO**, Γυψῶ, *Cypso superinduco*. Suppl. Antiquarii.

° Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. *Esco*, γυψῶ. MSS. *Ceso*.

° **ESCOBALARIA**, Scoparia, quæ *scopis* purgat, in maj. Chartul. S. Vict. Massil. Vide mox *Escobolerius*. A verbo *Escobare*.

✱ **ESCOBALS**. [Gall. *Balais* : « *Escobals*, palas, furcas, plumals pro scobandis tabulis. (Cart. Magalon. ap. Rev. Soc. Sav. 1873. p. 416.) »]

° **ESCOBARE**, Verrere, *scopis* purgare, Gall. *Balayer*, Provinc. et Occit. *Escoubar* ; unde *Escoube*, Scopæ, vulgo *Balay*, in Lit. remiss. ann. 1406. ex Reg. 161. Chartoph. reg. ch. 130 : *Une grant Escoube ou balay, dont l'en nettoye le blé batu en l'arée.* Stat. ann. 1350. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 138. col. 2 : *Quod quilibet debeat Escobare suam fronteriam et rigare qualibet die Sabbati.* Hinc *Escobat*, Virgis cæsus, in Chron. MS. Monspel. ex Cod. reg. 4656 : *L'an 1364. le pilori fust dressé, . . . et ung homme y fust foeté ou Escobat.* Vide mox *Escobilhæ*.

° **ESCOBER**, Casus seu ingruens necessitas, qua vassallus domino capitali vectigal ex jure vel consuetudine præstare tenetur, idem quod *Auxilium*. Charta ann. 1303. in Reg. 3. Armor. gener. part. 1 : *Petrus Flamenc recognovit et confitetur se esse homo franchus et liberæ conditionis Bernardi Cati domicelli, et promisit dicto domicello domino suo dare ad quatuor causas sive Escobers, prout est de hominibus franchis dare suis dominis in patria* (Lemovicensi) *consuetum, videlicet ad quamlibet causam sive Escober quinque solidos.* Alia ann. 1328. ibid. : *In quolibet casu consueto quatuor Escobers.* Vide *Scobere* 2. et *Scobrones*.

° **ESCOBILHÆ**, Sordes quævis, purgamenta, Gall. *Ordures*, *Balayeures*, Provinc. et Occit. *Escoubilles*. Stat. ann. 1363. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 279. col. 2 : *Quod nulla persona sit ausa prohicere Escobilhas sive fimum infra circumcirca muros civitatis prædictæ, nec in fossatis.* Vide infra *Scoba* 1.

° **ESCOBOLERIUS**, Clericus, cui ex officio ecclesiam *scobis* purgare incumbit ; quod ad Ostiarium spectabat. Testam. Petri de S. Hilario ann. 1177. ex Bibl. reg. cot. 17 : *Capellano de Luirano dimitto unum mantellum, quod Guillelmus Escobolerius habet de me in pignore.* Vide *Scobolerius*.

° **ESCOCHEIUM**, Quod alicui, ut videtur, jure hæreditario obvenit, hæreditas seu successionis pars. Charta Phil. Aug. ann. 1222. in Reg. S. Justi ex Cam. Comput. Paris. fol. 120. r°. col. 1 : *Nos Elæ sorori quondam comitis de Alenchon concedimus Escocheium tenendum in perpetuum, sicut fuit assignatum hæredibus dicti comitis pro excambio de Essayo : ita quod dicta Ela et hæredes sui tenebunt Escocheium de nobis, sicut dominus Escocheii ipsum Escocheium tenere solebat.* Assis. apud Cadom. ann. 1234. ex Cod. reg. 4653. A : *Nullus potest uni eorum qui ei succedere debent aliquid dare vel vendere de his quæ jure hæreditatis debent ad eos devenire ; ita quod partem alterius diminuat, ut fuit judicatum de filio Maleti cui domina Ala dederat Escocheium.* Sed forte loci nomen est proprium.

° **ESCOCIA**, pro *Escroa*, ni fallor, a vet. Gallico *Escroe*, Panni species. Arest. ann. 1397. 2. Mart. in vol. 9. arest. parlam. Paris : *Inferiores hallæ in quibus . . . venduntur pannorum peciæ et Escociæ. Escroes ou pieces de draps*, in Instr. Gall. ad calcem ejusd. aresti. Costum. Paris. ex Reg. sign. *Noster* Cam. Comput. fol. 34. v° : *Les grans tiretaines de Caen, ij. solz. Les Escroes d'icelle ville, xij. den.* Stat. pannif. Rotomag. ann. 1378. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 365 : *Ne doit aucun drapier porter . . . ses draps ou Escroes tistre, fouler ne laver hors de la ville de Rouen.* Pro panno tot ulnarum adhiberi videtur in Lit. remiss. ann. 1397. ex Reg. 153. Chartoph. reg. ch. 136 : *Quatre aulnes de Brusselles et deux Escroues d'autre drap montant à trois quartiers de drap.* [°° Germ. *Kotze* est Vestis intonsa, gausape. Adel.]

° 1. **ESCODATUS**, Hircus castratus, Occit. *Escouatat*. Vide supra *Coittum*. Leudæ min. Carcass. MSS. : *Item de duodena Escodatorum apparatorum, tres denarios.* Id est, pellium hircorum castratorum. *Escoillié*, pro Eunuchus, in Vit. SS. MSS. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 245. r°. col. 1 : *Sainz Mathez l'apostres entrez en cele cité et herbergiez en l'ostel de l'Escoillié de Candace Roi, etc.* *Escouller*, Testiculos avellere, in Lit. remiss. ann. 1389. ex Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 48 : *Laquelle Perrette s'adreçoit tousjours à prandre le suppliant par dessoubz, et disoit que par le sang Dieu elle l'Escoulleroit.* Vide *Excoliatus*.

° 2. **ESCODATUS**, Cui præcisa est cauda. Reg. feudor. Aquit. in Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 39. r° : *Debent trahere currum duæ vaccæ Escodatæ vel sine caudis.*

° **ESCOERIA**, Merx coriacea, seu vectigal quod ex ea percipitur, Belgis *Schoen*, calceamentum. Charta Phil. Pulc. ann. 1292. pro locat. præposit. Ambian. in Reg. donor. Cam. Comput. Paris. fol. 149. r° : *Omne jus nobis competens . . . in theloneo bladi et aliorum granorum, viezeriæ, Escoeriæ, bateriæ, piscis, etc.* Ubi Reg. 70. Chartoph. reg. ch. 252. præfert *Esteria* ; sed male, ut videtur. Pedag. *de Cappi* in Chartul. 21. Corb. fol. 345. v° : *Chascuns fardeaulx d'Escoerie ou de freperie doit ij. den.* Redit. comitat. Hannon. ann. 1265. ex Cam. Comput. Insul. : *Se li avoirs est vendus, u acatés en fieste, et on le porte à col, se c'est Escoherie, u corduans, u crue oevre, li fardiaus doit deux deniers.* Charta Margar. comit. Fland. ann. 1274. ex Chartul. 1. Fland. ch. 266. in ead. Cam. : *Nous avons donné à loyal cense . . . no tonlieu dou blei, de l'Escoherie, de le viés ware, lingers et langes, etc.* Hinc *Escohier*, Artifex coriaceus, in Chron. Bald. d'*Avesnes* MS. lib. 7. cap. 77 : *Le Cambrelenc manda un Escohier pour un sien pelichon rapareiller.* Vide supra *Coherium* et *Escofferius*.

¶ **ESCOFFERIUS**, qui vendit *coria*, Coriarius, Gall. *Tanneur*, apud Sabaudos *Escoffier*, Calcearius, Nostris *Cordonnier*. Charta Thossiac. ann. 1404 : *Hugoninus Giraud Escofferius Thossiani tenet quandam parvam pesam terræ, in qua situs est suus pelanus juxta becium d'ous eschies ex Meridie.* Altera Calomontis ann. 1397 : *Johannes mercator Escofferius.* Hinc *Banchu Escofferiæ* et *Scamnum Escofferiæ*, Officina *Escofferii*, alias *Escoffraie*. Hinc etiam forte *Stallus Escoirs*, in Privilegio Leduini Abb. S. Vedasti ann. 1036. ex Chartulario S. Vedasti Atrebat. pag. 243. ubi sic legitur : *Qui facillas vendit, in anno 1. facillam. Qui ferrum palarum, in anno 1. ferrum. Qui manubria palarum, in anno 1. manubrium. Stallus Escoirs in Sabbato 1. obol.* Etiamnum Ambroniaci platea est dicta de *l'Escoffraie*, in qua plures habitant coriorum et pellium mercatores.

¶ **ESCOGOCIA**, Adulterium, raptus virginum vel viduarum. Donatio ann. 1071. Marcæ Hisp. col. 1162 : *Dono ad præfato cœnobio* (Cuxanensi)*.... omnes apparatus, sive albergas, sive census, sive usaticos, sive homicidia, sive Escogocias, sive arsina, etc.* Vide *Cucucia* in *Cugus*. [° Vide infra *Esguogozamentum*.]

¶ **ESCOLITHA**, Apud Provinciales, Cloaca, eluvies, effluvium, Gall. *Egout*, *Ecoulement*. *Possunt recipere versaduras et Escolithas resclausæ et bedalis*, in Regesto *Columba* ex Camera Comput. Provinciæ. [° Lege *Escobilha*. Vide supra in hac voce.]

° **ESCOLLATA**, perperam pro *Escallata*, in Charta ann. 1335. inter Instr. tom. 10. Gall. Christ. col. 492. Vide supra *Escallata*.

ESCONDIRE, Escondium. Vide *Excondicere*.

° **ESCONSA**, Cæca laterna, nostris alias *Esconse*. Vide supra *Absconcia*. Chartul. eccl. Carnot. ann. circ. 300 : *Debet* (matricularius) *cum luminari sufficienti po-*

sito in Esconsa ostendere sacerdoti orationem.

¶ **ESCONTRUM.** Vide *Excontrum.*

° **ESCOPARE,** ut supra *Escobare,* Verrere, *scopis* purgare, Gall. *Balayer.* Castigat. pœnit. ex Cod. 86. S. Mart. Lemov. sæc. 10 : *Dic mihi, rogo te, quomodo te pœnitentiam agere profiteris, qui quotidie pœnitenda committis ; . . . qui ad ecclesiam rarius quam sæcularis accedis, qui ecclesiam tuis manibus non Escopas, etc.* Vide *Scoba.*

° *Escopir* vero nostris est Spuere, sputis conspurcare. *Inspuere, Escopir,* in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692. Aliud Gall. Lat. ex Cod. 7684 : *Escopissement, crachement, screa, sputamen. Escopir, cracher, screare.* Chron. S. Dion. lib. 1. cap. 20 : *S. Remis récitoit la maniere de la passion Jhesucrist, comme il fu liés à l'estace, batuz et Escopis.* Contin. Guill. Tyr. apud Marten. tom. 5. Ampl. Collect. col. 588 : *Lors Jesus Christ Escopi à terre, et prist un poi de boe, etc.* Vitæ SS. MSS. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 10. v°. col. 2. ubi de S. Anast. : *Li un le batoient de verges, li autre li Escupissoient en la face.* Lit. remiss. ann. 1400. in Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 71 : *Icellui Lambin se prist à Escrupir ou crachier contre terre en injuriant ledit exposant de parole.* Vita JC. MS. :

Il le (J. C.) depinchent, rechinnent li,
Enmis le vis l'ont Escopi
Li fel Juis, li malcuvert.

° **ESCOPARIUS,** ESCOPARIA, Qui vel quæ *Eschopam* seu officinam vel domunculam tenet. Lib. 2. nig. S. Vulfr. Abbavil. fol. 45. v° : *Mathæus Escoparius vij. sol. 1. den. minus ad Natale... Mathildis Escoparia vj. sol.* Ch. ann. 1301. ibid. fol. 136. v° : *Jacobus dictus l'Eschopier et Johanna dicta l'Eschopiere, etc.* Vide supra *Eschoparius.*

° *Escopasse,* Vestis ex tela confecta, vulgo *Souquenille,* in Lit. remiss. ann. 1481. ex Reg. 207. Chartoph. reg. ch. 114 : *Bernard Grant vesti une Escopasse de toille, etc. Escopel* vero, Pertica seu tigillum sectile videtur, in aliis Lit. ann. 1474. ex Reg. 195. ch. 1212 : *Icellui Andrieu lui rebouta le cop d'un Escopel ou baston qu'il avoit apporté en menant ses beufz.* Ut et *Escoperche,* in Instr. ann. 1470. quomodo forte legendum, in Lit. ann. 1315. tom. 1. Ordinat. reg. Franc. pag. 600 : *Lates et Escorberges, etc.* Vide supra *Esclichium.*

ESCORAGIUM. Scacarium Paschæ apud Falesiam ann. 1221. in Regesto Joannis de S. Justo, in Camera Comput. Paris. : *Judicatum est quod forestaria quæ contagrum suum, et Escoragium suum in foresta de Bonsmoulins, quæ destructa est modo de arboribus, nihil in ea capient, sicut in herbagio, vel in brueria, vel hujusmodi terra Escoragium* (sic) *vel Escoragium, cum in foresta illa evenerit.* [Idem videtur quod *Escoriatio.*]

° Hæc utcumque emendare licet ex Cod. reg. 4653. A : *Judicatum est quod foristaria quæ tocagium* (leg. estocagium) *suum et Escoragium in foresta de Bonsmoulins, quæ destructa est modo de arboribus, nihil in ea capiet, sicut in herbagio, vel in brueria vel hujusmodi, nisi tantum estocagium vel Escoragium, cum in foresta illa evenerit.* Vide infra *Escorca* et *Escorciare.*

¶ **ESCORAMENTUM,** ut *Instauramentum,* Suppellex, *Instrumentum.* Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 596. ex Regesto Parlamenti ann. 1408 : *Ad restituendum ante omnia et in domibus ipsius Episcopatus utensilia et instauramenta supradicta vel talia, prout rationis esset, reponendum, aut eorum justum valorem, vel de aliis utensilibus et Escoramentis fulciendum et muniendum dictas domos, prout instructæ et munitæ erant tempore decessus dicti Bernardi.* [° Leg. *Estoramentum.* Vide in hac voce.]

° **ESCORCA,** Cortex, Ital. *Scorza,* Gall. *Ecorce.* Chartul. S. Sulpit. Bitur. fol. 85. v°. : *Habebit vicarius..... de unaquaque quadrigaria lignorum unam buscam, et de Escorcis similiter.* Hinc forte virgam vimineam seu vinculum ex cortice intextum *Escorte, Escortelle* et *Escortoire* appellabant. Reg. Cam. Comput. Paris. sign. *Bel* fol. 156. r° : *En recognoissance dudit fié et service il feront au roy un lien de limier et une Escortelle, sans Escorte.* Lit. remiss. ann. 1395. in Reg. 148. Chartoph. reg. ch. 187 : *Jehan des chiens serviteur et braconier de nostre amé et féal cousin et chambellan Guy seigneur de la Trémoille.... donna de son Escortoire ou verge, qu'il tenoit en sa main, deux ou trois cops audit hoste.* Nisi legendum sit *Estorte, Estortelle* et *Estortoire,* vinculum nempe ex tortilibus virgultis, ut infra in *Extorta.* Vide infra *Escorciare* et *Scortia* 2.

° **ESCORCHERIA,** a Gallico *Ecorcherie,* Laniena, locus ubi mactantur et excoriantur boves, etc. Charta ann. 1316. in Chartul. S. Maglor. ch. 176 : *Nobis episcopo Paris. licebit in aqua et loco prædictis construere seu construi facere unum pontem, qui incipiet de domo Symonis Tyberii sita in Escorcheria Paris. etc.* Stat. ann. 1408. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 356 : *Excoriari seu mactari consueverunt solum et dumtaxat infra dictam villam Bitterris, videlicet in quodam loco diucius ad hoc destinato, vocato lo Escoriador, aliter la boquaria.* Vide infra *Escorgare.*

° **ESCORCIA,** Putamen, Gall. *Ecale.* Stat. pannif. Carcass. renovata ann. 1466. in Reg. 201. Chartoph. reg. ch. 121 : *Item quod nullus possit...... tingere seu tingi facere aliquos pannos... in lana seu filatura cum Escorcia nucis.*

° **ESCORCIARE,** Corticem avellere, Gall. *Ecorcer.* Pactum inter Joan. dalph. et Petr. Barral. ann. 1319 : *Ordinamus quod homines et singulares personæ universitatis prædictæ* (de Alavardo) *in et de nemoribus dictæ vallis non possint inposterum aliquatenus Escorciare seu escorcias vel ruschias percipere seu habere. Escorchage* nuncupatur Præstatio, quæ pro eo jure domino forestæ solvitur, in Ch. ann. 1343. ex Tabul. Castri Radulphi. Vide supra *Escoragium.*

° **ESCORGARE,** Excoriare, pellem detrahere, Gall. *Ecorcher.* Stat. ann. 1352. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 150. col. 2 : *Item quod nulla persona sit ausa Escorgare sive prohicere animalia mortua, nisi in boysseria Nemausi consueta.* Vide supra *Escorcheria.*

ESCORIATIO. Rogerus Hovedenus pag. 784 : *Qui autem forisfecerit in foresta Regis de viridi, sive per culpaturam, sive per foditionem turvarium, sive per Escoriationem moræ,* [hoc est, per evulsionem erices,] *sive per culpationem desub nemore, etc.* [Habetur *Excoriatio* in *Culpatura* 2.]

° **ESCORIO,** Hordei species, Gall. *Escourgeon.* Lit. remiss. ann. 1364. in Reg. 96. Chartoph. reg. ch. 427 : *Furtive ceperat certam quantitatem gerbarum Escorionis.* Vide infra *Scario* 2.

° **ESCORRADORIUM,** Cursus aquæ, rivulus. Charta ann. 1318. ex Tabul. S. Maur. : *Durat pecia terræ de dicto molendino usque ad bozulam sitam in dicto prato ante primum Escorradorium sive ichac versus rivum de Gasquis.* Vide supra *Corratorium.*

✱ **ESCORZAGIUM,** Flagellationis supplicium, pœna. Ex charta an. 1331, apud Revue hebd. du dioc. de Lyon (1883) p. 111 : *(Arbitri) pronunciaverunt... quod tota jurisdictio alta et bassa ville Firminiaci sit et remaneat omnino et directe priori Firminiaci supradicto, exceptis tantum ultimo supplicio et mutilatione membrorum et Escorzagio. In eo autem casu Escorzagii si cognitum fuit per judicem dicti prioris..... pœna pecuniaria sit et remaneat ad priorem... sed debeant insimul fustigare.*

° **ESCOSUS,** *Escis plenus, pinguis, crassus.* Ugutioni.

¶ **ESCOT,** Contributio, *Conjectum.* Vide *Scot.*

° **ESCOTUM,** Symbolum, a Gallico *Ecot.* Lit. remiss. ann. 1358. in Reg. 86. Chartoph. reg. ch. 457 : *Quilibet in ejus simbolo seu Escoto vinum bibere inceperunt.* Vide *Scot.*

ESCOTUS, pro *Scotus,* quomodo nostri *Escots* dicebant, quos hodie *Escossois.* Formula 15. ex Baluzianis : *Vadit tanquam latro, ad aura psallit, ut Escotus mentit, semper vadit toritus, et occidit quod nunquam vidit.* Nempe solemne est peregrinantibus, ut fuere Scoti, mentiri. Joan. Molinetus Valentianensis pag. 25 :

Atheniens, Turcs, Barbarins, Escots,
Gauls, Espaignols, Hongrois, Bretons, Gallots.

[Litteræ Johannis Regis Franc. ann. 1360. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1458 : *Et qu'ils ne feront autres alliances avec lesdits Escos en aucun temps à venir contre les Rois et royaume d'Angleterre.*]

° Alias *Escot.* Lit. remiss. ann. 1391. in Reg. 141. Chartoph. reg. ch. 148 : *Colart de Benachin escuier Escot, familier de nostre chier et bien amé Stewart arcediacre de S. Andrieu, estudiant à Paris, fils de nostre très-cher et très-amé frere le roy d'Escoce, etc.* Vide *Scoti.*

° **ESCOUFFLE,** Monetæ Flandrensis species, a milvo, quem *Escoufle* appellamus, in ea, ut probabile est, insculpto, sic dicta. Lit. remiss. ann. 1392. in Reg. 143. Chartoph. reg. ch. 174 : *Icellui exposant s'en ala en la ville de Ailly sur Noye* (près Amiens) *et print en la bourse dudit Nicolas une piece de monnoie d'argent, nommée Escouffle, du pois de xij. deniers.* Aliæ ann. 1398. in Reg. 153. ch. 483 : *Le suppliant presta audit Alixandre jusques à la somme et valeur de xlviij. solz Parisis, un Escouffle, monnoie de Flandres pour xij. deniers Par. Une piece de monnoye, que l'en dit une Escouffle,* in aliis ann. 1399. ex Reg. 154. ch. 679. Chartul. sign. *Ezechiel* Corb. fol. 260. v°. : 1°. *Le Escouffle vault ij. gros, le gros iij. estrellins.* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Escouble, milvus.*

¶ **ESCOUTA.** Vide *Eschuta* 2.

¶ **ESCRA,** Species vasculi apud Hibernos. Vita S. Moduennæ, Julii tom. 2. pag. 303 : *Protulitque vasculum argenteum, quo potum Hibernenses Principibus haurire solent, quod vocant Escra.*

° **ESCRANNIA,** Præstationis species. Assignat. dotalit. Joan. regin. Franc. ann. 1319. in Reg. 60. Chartoph. reg. ch. 69 : *Item pro Escranniis et coustumis octo modia et septem sextaria. Escregne* vero, vel *Escrienne* etiamnum rusticis,

pluribus in locis, dicuntur cameræ, ubi hyeme mulieres vel puellæ simul convenientes nendo pervigilant ad mediam noctem. Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 138. ch. 130 : *Comme les exposans environ deux heures de nuit feussent alez en la ville de Combertrix de costé Chaalons pour eulx esbatre avec les jeunes filles à marier, et femmes qui filoient ès Escregnes, comme il est acoustumé à faire en temps d'iver, en ladite ville et pays d'environ.* Aliæ ann. 1478. in Reg. 206. ch. 189 : *Willemet Maillart saichant que le suppliant estoit de nuit aux Escriennes,... où estoit entre les autres jeunes filles Maroye Clocque.* Quod ibi linum præparatur seu excutitur, *Escrusserie* dicitur, in Lit. remiss. ann. 1460. ex Reg. 189. ch. 485 : *Lesquelz freres alerent au soir à la serie pour veoir les jeunes filles à l'Escrusserie de lin.* Vide *Screo.*

° **ESCRANNUM**, an idem quod infra *Escrinium?* Comput. MS. ann. 1239 : *Adam de Mellente pro Escrannis factis ad Meledunum, xx. sol.* [** Germ. *Schrannen* sunt ligna concellatim loco sepis posita. ADEL.]

¶ **ESCRINIUM**, Gallice *Escrin*, Scrinium, cimelium. Charta anni 1311. apud Baluzium tom. 2. Histor. Arvern. pag. 141 : *Retinuit dictus donator..... omnia utensilia et jocalia et vasa argentea quæcumque.... et potiora et Escrinia et animalia quæcumque.*

° Arca, arcula ; unde *Escrinée*, et *Escrinet*, quarum artifex *Escrinier* appellabatur. Inventar. Guid. *de Kaours* magist. monet. ann. 1321. in Reg. A 2. Cam. Comput. Paris. fol. 12. v° : *Item un Escrinet a trébucher.* Lit. remiss. ann. 1391. in Reg. 142. Chartoph. reg. ch. 54 : *Il fut ordené que par maniere d'esbatement seroit donné un joyel ou présant au jeu de barres.... avec l'Escrinée, ainsi qu'il est acoustumé à faire au jeu de pris.* Unde emendandæ Lit. ann. 1389. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 279. art. 3. ubi editum *Estrivée.* Aliæ ann. 1404. in Reg. 158. ch. 425 : *La suppliante print un petit Escrinet ou forcier fermant à clef,.... ouquel Escrinet ou forcier avoit un escu en or.* Rursum aliæ ann. 1411. in Reg. 166. ch. 152 : *Colart Monnart Escrignier pour lors qu'il demouroit à Tournay, etc. Pierre Buridan Escrinier ou charpentier de menyserie demourant en la ville de Guise en Thieresse,* in aliis Lit. ann. 1454. ex Reg. 191. ch. 107. Vide *Scrinium.*

¶ **ESCRIS**, Eadem notione. Inventarium Ecclesiæ Aniciensis ann. 1444 : *Item quatuor mappæ de cirico in quodam Escri fusteo rotundo, etc.*

° **ESCRIVETUM**, Theca calamaria, Gall. *Ecritoire.* Charta ann. 1328 : *Item unum Escrivetum de argento.* Vide *Scripturale.*

° **ESCROA**, a Gallico *Escroue*, Professio feudalis, qua scilicet quis feudalium prædiorum cum suis limitibus ac terminis, atque adeo juribus ac oneribus descriptionem domino capitali ex debito offert : *Escroe* enim appellant nostri schedam ; in qua per ordinem res describuntur. Arest. 28. Nov. ann. 1386. in vol. 10. arestor. parlam. Paris. : *Quod dictus miles compelleretur ad tradendum saltem denominamentum et Escroam, quæ contra usum et consuetudinem patriæ et loci est.* Lit. remiss. ann. 1367. in Reg. 97. Chartoph. reg. ch. 406 : *Plusieurs biens, comme blez, vins et autres choses pris de plusieurs bonnes gens, auxquelz pour ce que paiez n'estoient, eussent esté faites et baillées plusieurs cédules ou Escroes de ce qui deu leur estoit ; desquelles cédules ou Escroes, etc.* Vide infra *Scroua.*

° Sed et ligamen pergamenum, *Escroe* appellatur, in Charta ann. 1399. ex Chartul. 23. Corb. : *Icellui bailly.... avoit juré grant serment que ledit procès seroit scellé, et l'avoit reprins en sa main, rentourteillié, et le lye d'une Escroe de parchemin en plaçant et mettant de la cire sur ladite Escroe pour icellui procès sceller.* Haud scio an inde *Escroux*, pro Contractus emptionis vel venditionis conclusio, in Libert. villæ *d'Aigue-perse* ann. 1374. ex Reg. 198. ch. 360 : *Se aucuns marchans ou autres estrangiers achaptoient aucunes denrées dedans ladite ville, et le marché se faisoit en la présence d'aucuns des habitans de ladite ville,...... ou y sourvenoient tantost à l'Escroux du marché, ils y auront leur part.*

¶ **ESCRONELLUM**, Species retis ad capiendos pisces. Vide *Saurarium.*

ESCROWETUS, Prætor, ex Belgico *Scoutet, Escoutet.* Charta Ferrandi et Joannæ Comitum Flandr. ann. 1228. pro Scabinagio Duacensi, apud Buzelinum pag. 517 : *Videlicet quod transactis 13. mensibus Scabini, qui exient a Scabinagio, debent eligere 4. burgenses in villa de Duaco in 4. Escrowetis, etc.* Sed videtur leg. *Escowetis.*

° Unde *Escouteterie*, pro Officio *Escouteti* seu prætoris. Charta ann. 1330. ex Chartul. 2. Fland. ch. 296. in Cam. Comput. Insul. : *Renunchons... à nostre manoir de Ardemborch,.... à le Escouteterie de la ville de Ardembourch, et à toutes les droitures et choses qui y appartiennent.* Vide *Scultetus.*

ESCUA, Escæ, Edulia. S. Isidorus hymno in SS. Torquatum et Socios :

Mittunt asseculas Escua quærere,
Ut fessa dapibus membra reficerent.

ESCUAGIUM, [Obligatio pergendi in exercitum vel præstatio pro feudo militari.] [* Feuda Norman. in Reg. S. Justi ex Cam. Comput. Paris. fol. 160. v°. col. 1 : *Philippus de Blarru tenet unum feodum loricæ de rege ; unde debet unum annum et dimidium diem de custodia apud Vernonem ad custum suum et ad submonitionem domini regis ; et in anno quo facit custodiam, non debet Escuagium, et debet exercitum et equitatum ad suum custum.* Charta ann. 1225. ex Bibl. reg. cot. 19 : *Præfati vero homines et hæredes eorum de tenementis præfatis reddent Escuagia et capitalia auxilia.*] Vide *Scutagium.*

¶ **ESCUALLATA.** Vide *Escuellata.*

° **ESCUALLIUM**, Patena, scutella, Gall. *Ecuelle.* Charta official. Paris. ann. 1332. ex Tabul. S. Germ. Prat. : *Bona mobilia quæ sequuntur, videlicet viginti libras sterlingorum Angliæ,.... unam maletam, quædam Escuallia, duo calcaria, duo paria sotularium, etc. Escuale*, apud D. *Bouquet* tom. 1. Jur. publ. Franc. pag. 320 : *Et me doit-on trouver en ladicte maison pos de covire* (l. coivre) *pailes de covire ou d'airain, pos, platias, Escuales et causserons d'estain.* Ubi male editum *Escucales. Escuellier*, Scutellarum mercator, in Lib. 1. Stat. artific. Paris. ex Cam. Comput. fol. 188. r°. : *Quiconques veult estre Escuellier à Paris, c'est assavoir vendierres d'escuelles, de hanaps de fust et de madre, des auges, fourches, pelles, besches, pesteux, et toute autre fustaille, estre le peut.* Ludi inter duas scutellas mentio fit in Lit. remiss. ann. 1374. ex Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 508 : *Lesquelx jouerent ensemble toute nuit...... à croix et à pille, et entre deux Escuelles, et à autres jeu.* Vide *Escuella.*

¶ **ESCUANGIUM**, ut *Escuagium.* Chartularium S. Vandregesili tom. 1. pag. 515 : *Reddendo inde mihi... decem et octo denarios monetæ currentis annui redditus..... excepto Escuangio Domini Regis, quum venerit in feodo, de quo prædictæ peciæ terræ moventur.*

° **ESCUARE**, Tabulatione, *Scutum* dicta, ad excutiendos imbres munire, alias *Escuer*, nostris. Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 1. fol. 96. r°. col. 2 : *Tornellæ erunt de vj. pedes spissitudinis et x. pedes concavitatis, et duo paria stagiarum, et scutum et krenellum magis altum quam murus...... Tota turris* (de Ribemont) *volvenda, planchanda et solennda* (sic) *et quernelanda et Escuanda ; et turriculam quæ erat ante portam oportet volvere, et desuper facere* 1. *Estage et quernelare et Escuer.* Vide in *Scutum.*

ESCUBIERA, Libertates concessæ Barcinonensib. a Pet. Rege Arag. ann. 1283. MSS. cap. 91 : *Concedimus quod cesset Escubiera, et quod de cætero non sit Escubiera in molendinis.* [Forte idem quod *Escluviamentum.*] [** Forte ab *Escoba* formata vox significat Purgamenta, quod scopis everritur. Vide *Scopaticum* et *Scopatura.*]

¶ **ESCUCHONETUS**, Gall. *Ecusson*, Lamina per quam inducitur clavis in foramen serræ. Inventar. Ecclesiæ Noviom. ann. 1419 : *Item duo coffreti pares trium pedum longitudinis vel circiter ferrati et armurati armis de le Boissiere ; Escuchoneti autem cuprei sunt.*

° Idem potius videtur quod *Scuchonnetus*, Scutum gentilitium. Vide in hac voce. Hinc *Escucéné* et *Escuchené*, Scutis gentilitiis ornatus, in Inventar. MS. jocal. Eduardi I. reg. Angl. ann. 1297 : *Une coupe esmaillié et Escucenée* (infra *Escuchenée*) *desus et desous de France, de Navare, de Flandre, de Braybant et de Pontiu. Esquigironné*, Angulatus, vox heraldica, in Reg. Castel. ad ann. 1404 : *Noble homme Jehan de Garancieres.... dit qu'il avoit laissé le jour précédent son seel à un sien serviteur, auquel avoit empreint deux lions tenans un escusson et trois chevrons ; le premier Esquigironé avec une croisette pour différence des armes du seigneur de Garancieres son frere.*

¶ **ESCUDELEYR**, Scutorum opifex, a Gallico *Ecu*, Scutum. Charta anni 1308. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 783 : *Escudeleyr, freneyr, et celeyr, et carnifices tres denarios* (solvunt) *quilibet pro annata.*

° **ESCUDELLORIUS**, SCUDELLORIUS, Parva scutella, Occit. *Escudelo.* Instr. ann. 1438. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 159. col. 1 : *Item xiiij. Scudellorios, cum aurelha, non brunitos. Item ii. Scudellorios brunitos.* Et pag. 260. col. 1 : *Scutellas, platellos, et alia propter poteriam, et xiij. Escudellorios, etc.* Vide infra *Escutella.*

° **ESCUDELONUS**, Eadem notione. Comput. ann. 1334. inter Probat. tom. 2. ejusd. Hist. pag. 88. col. 1 : *Locavi quinquaginta perabsides, et quinquaginta Escudelonos, etc.* Vide infra *Scudelo.*

¶ **ESCUDERIA**, Stabulum, Gall. *Ecurie.* Histor. Dalphin. tom. 2. pag. 433. col. 1. in Conventionibus Dalphini cum Agouto de Baucio : *Sitque unus ex dictis Scutiferis Forrerius, et alius Magister Escuderiæ seu marescalliæ suæ.* Vide *Scura.*

ESCUDERIUS, Scutifer, ex Gallico *Escuier*, sed proprie famulus : nam ita famulos suos vocabant Monachi, ut supra in voce *Armiger* docemus. Charta Raimundi Abbatis Moissiacensis ann. 1212. in Regesto 3. Tabularii Regii Ch. 13 : *Nos nec alii Monachi quicunque fuerint, et Escuderii nostri, vel eorum, nihil dabimus in portu de Moissiaco, sed ibi liberum transitum et reditum habemus.* Infra : *In uno quoque manso 3. minas frumenti, et 3. minas avenæ, et albergam duobus Militibus, et duobus Escuderiis, etc.* Vide *Escuerius*.

° **ESCUDETUS**, Gall. *Ecusson*, Ital. *Scudetto*, Scutum, insigne. Comput. ann. 1380. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 29. col. 2 : *Solvi magistro Bernardo pictori, pro emendo duos palmos telæ albæ, pro faciendo xij. Escudetos armorum comunis, et sex palmos telæ blavæ pro faciendo xij. Escuts armorum domini nostri regis.*

¶ **ESCUELLA**, Scutella, Gall. *Ecuelle*. Polyptych. Fiscamn. ann. 1235 : *Nicolaus Lohier tenet unum masagium, unde reddit sex solidos ad Natale, et debet culcitram et linteamina in adventu Abbatis, Escuellas et ciphos, etc.* Nostra vox *Ecuelle* sæpe sumitur in Instrumentis pro parva aridorum mensura. Sic in Statutis Gallic. Scabinorum Maceriarium ad Mosam, e Bibl. D. *de Cangé* : *La quarte doit* XII. *d. p. la demie quarte* IX. *d. p. l'Escuelle* VI. *d. p. le picotin à l'avoine....* XII. *d. p.* Enumeratio mobilium, immobilium et redituum Nosocomii Commerciaci e Codice MS. ejusdem urbis pag. 25 : *Les heritages qui appartiennent à la holiere, seans ou ban, et finage de Leronville... doivent chascun an six Escuelles assis sur plusieurs heritages.* Vide *Scutella*.

¶ **ESCUELLATA** SPONSARUM, Species tributi, quod recens nuptæ tenebantur exsolvere. Histor. Dalphin. tom. 1. pag. 143. ex Computo ann. 1202 : *Item pro tributo viduarum maritatarum* VI. *lib.* XII. *s. Item pro Escuallatis* (melius pag. 113. *Escuellatis*) *sponsarum remissæ sunt ei de gratia.* Computa Castellan. Grasivod. ann. 1333 : *De coroatis boum, Escuellatis nuptarum, de successionibus, etc.* Vide *Espaules*.

° **ESCUERIUS**, a Gallico *Ecuier*, Scutifer ; non raro idem quod famulus, præsertim ubi de clericis vel monachis agitur. Charta ann. 1234. ex Bibl. reg. cot. 19 : *Ego Johannes de Ferreriis miles dedi, concessi et feodavi Roberto de Jumeliis Escuerio meo pro homagio suo et servitio, quod mihi fecit, quadraginta solidos annui redditus.* Pactum inter Odon. episc. Paris. et Joan. abb. S. Genov. ann. 1202. inter Instr. tom. 7. Gall. Christ. col. 227 : *Extra septa canonicorum sex servitores, scilicet tres Escuerii abbatis, unus serviens capicerii, etc. Thomas Damport Escuier de chambre du Duc de Bedford,* in Lit. ann. 1432. ex Reg. 175. Chartoph. reg. ch. 178. Vide *Escuderius* et in *Scutiferi*.

° **ESCUIRERE**. Ob crimen aliquod per urbem traducere, f. pro *Escurrere* vel *Excurrere*. Charta ann. 1342. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 697 : *Item quod gentes dicti domini de Revello fecerunt Escuirere et bannire per loca prædicta quemdam hominem et quamdam mulierem..... deprehensam in adulterio.* Vide *Currere* et *Trotare*. [°° f. pro *Excoriari*, Virgis cædere, Provinc. *Escorjar* ; nisi sit pro *Exquirere*.]

° **ESCULARIUS**, an Cocus, qui escas præparat, in Sent. arbitr. Guill. archiep. Lugdun. ann. 1335. ex Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 335. ubi inter varios cives Matisconenses, quorum artes designantur, occurrit *Gauffridus Escularius.* Vide *Esculentia*.

ESCULENTIA, *Pinguedo*, in Gloss. Isid. Libellus, precum Marcellini et Faustini pag. 65 : *Hic erat in eadem urbe Roma Presbyter miræ continentiæ, non vino stomachum relevans, non carnis Esculentia corpus curans, sed oleo solo escas asperiores mitigans, etc.*

¶ **ESCULETUM**, pro *Esculentum*, in Statutis Arelat. MSS. art. 175.

ESCULEUM, Amplum spatium circa ædem. Charta Joannæ Reginæ Castellæ ann. 1225. in Histor. Eccles. Abbavil. cap. 27 : *Retentis nobis et hæredibus Pontivi alta justitia, pomerio et Esculeo.* Etiamnum Picardi nostri *Esculus* vocant spatium quod sibi retinet qui longius prosilire cupit. Chronicon Bertrandi Guesclini MS. :

Pour monter au destrier, prenoit son Esculie.

Vox videtur efficta ab eo spatio quod *scuti longitudinem* occupat, nisi referatur ad spatium 12. pedum, de quo Additio ad Legem Frisionum tit. 3. § 24. Lex Ripuar. tit. 70. § 1. et 2. Leges Rotharis Longob. tit. 18. § 8. [°° 47.] Vide *Scutum*.

° Vel ESCULEUS, Eadem notione qua *Esculus*, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7646. : *Esculus, arbor glandifera.* Quod autem eo sensu intelligenda sit Charta a Cangio laudata, manifestum fit ex Ch. Mariæ comit. Pontiv. ann. 1247. in 2. Lib. nig. S. Vulfr. Abbavil. fol. 20. et 76. quam confirmat Joanna reg. Castel. non ann. 1225. sed 1255. in qua legitur : *Retentis mihi et hæredibus Pontivi* (in dicto nemore de Cresciaco) *alta justitia, pomerio et mellerio. Esculle* vero, Globulus ligneus, qui clava propellitur, idem quod supra *Choulla*, in magn. Coustum. pag. 88. Sed leg. *Estulle*. A voce autem *Esculus*, qua spatium, quod sibi retinet, qui longius prosilire cupit, vulgo *Escousse*, significatur apud Picardos, eodem Cangio interprete, accersendum videtur, verbum *Esculer*, quod de vehementi vento, qui ex impetu interdum stat, dicitur in Chron. S. Dion. lib. 3. cap. 12. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 227 : *Li venz... tournoit les homes si forment, quant il Esculoit, que à bien petit que il n'en moroient.*

° **ESCULSA**, pro *Esclusa*, ni fallor, Gall. *Ecluse*. Terrear. Bellijoc. ann. 1529. fol. 645. r°. *Una cum facultate... manutenendi in dicta riparia de Magier unam Esculsam pro capiendo aquam.*

° **ESCULUS**. Vide supra *Esculeum*.

¶ **ESCUMATOR**, Pirata, Maritimus prædo, Gall. *Ecumeur de mer*. Regestum Parlamenti ann. 1374 : *Coertionem et punitionem omnium prisiarum... per marinarios, Escumatores vel alios factorum perpetratorum.*

° Cujus navigatio *Escumerie* appellatur. Lit. Caroli V. reg. Franc. in vol. 6. arestor. parlam. Paris. ann. 1371 : *Les quelles denrées et marchandises... furent prises et robées en mer par certains Escumeurs de mer de la coste de Normandie.* Lit. remiss. ann. 1407. in Reg. 162. Chartoph. reg. ch. 34 : *Robin Fosse dist au suppliant que se il le vouloit croire ilz seroient riches et auroient la finance des compaignons du pays de Bretaigne, qui estoient venuz d'Escumerie, et arrivez avec eulx audit lieu de Hareffleu. Aquoy le suppliant se consenti, et la nuit ensuiant ainsi que ils estoient couchiez prez de la chambre où estoient couchiez lesdiz Escumeurs, etc.*

° **ESCURA**, Stabulum Equorum, vel Horreum in quo fruges reconduntur, Gall. *Ecurie, grange.* Charta ann. 1354. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 822 : *Cum domibus, albergamentis, boriis, Escuris, grangiis, etc.* Alia ann. 1374. in Reg. 106. ch. 113 : *Item acquisivit quandam Escuram, sitam in castro Lemovicensi prope arborem pigam.* Hinc *Escuier*, Stabulo condere, in Lit. remiss. ann. 1379. ex Reg. 115. ch. 307 : *La mere dudit Regnaut dit à son filz qu'il se demourast à l'ostel... pour Escuier et mettre en toit leurs vaches.* Vide *Scura* et *Scuria*.

° **ESCURARE**, vox pannificum, vulgo *Escurer*, Detergere, Gall. *Dégraisser*. Stat. pannif. Carcass. renovata ann. 1466. in Reg. 201. Chartoph. reg. ch. 121 : *Item quod casu quo reperiatur aliquis pannus,... qui esset vel sit Escuratus, ambroatus, seu alias quovis modo paratus in toto vel in parte, etc.* Stat. ann. 1359. tom. 3. Ordinat. reg. Fr. pag. 416. art. 19 : *Que aucuns ne puisse ou doie soubz ycelle paine Escurer au foulon aucuns draps à sain.* Aliud sonat *Escuré*. Securum scilicet qui sine cura est, in Chron. S. Dion. lib. 1. cap. 2. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 156 : *Les Alains trouverent Escurés, qui d'euls ne se prenoient garde, etc.*

¶ **ESCURATUS**, ut mox *Escurellus*, in Litteris Caroli V. Franc. Regis ann. 1367. pro Monspeliensibus, de forma vestium.

¶ **ESCURELLUS**, Sciurus, Gall. *Ecureuil*. *Pro pelliciis Escurellorum*, in Computo anni 1202. apud D. *Brussel* Tract. de Feudorum usu tom. 2. ad calcem pag. CLVI. Nova Gall. Christ. tom. 2. col. 294 : *Canonici deferant cappas et almutias de griseis... et Capellani de cirogulis sive d'Escurolz.* [° Charta Guill. dom. *de Pesmes* ann. 1250. in Chartul. Campan. Cam. Comput. Paris. fol. 421. v°. col. 1 : *Trois mil et v°. aunes de toilles d'Alemaigne, et trois milliers et v°. d'Escuriaus.*]

° **ESCUTARIUS**, Armiger, Gall. *Ecuier*. Vide *Scutarius*.

° **ESCUTELLA**, Scutella, patena, Hisp. *Escudilla*. Leudæ Nem. circ. fin. 15. sæc. inter Probat. tom. 4. Hist. ejusd. civit. pag. 77. col. 2 : *Item pro quolibet mercerio aut quocumque extraneo vendente Escutellas,... una Escutella. Item de centum Escutellis, quatuor Escutellas*, in Leud. minut. Carcass. Mss. *Aceuelle*, pro *Ecuelle*, in Consuet. Aurel. Mss. Hinc quod scutellæ formam referat vas, in quo ignis thuribuli ponitur, *Escussiau* appellatur in Lit. remiss. ann. 1389. ex Reg. 135. Chartoph. reg. ch. 180 : *Icellui Jehannin prist en l'esglise cathédral d'Aucerre un encencier,... et en vendi deux chesnez et un Escussiau qui estoit audit encencier.* Vide supra *Escudellorius*.

¶ **ESCUTUM**, ut *Scutum*, Tesseræ gentilitiæ, Gall. *Ecu*. Testam. anni 1367. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1525 : *Item legamus Conventui fratrum Minorum Carcassonæ unam cupam argenti deauratam, cum suo pede et signatam circumquaque*, Escus verts, *et in medio unum Escutum cum arboribus.*

° *Escutel*, in Comput. Rob. de Seris ex Reg. 5. Chartoph. reg. fol. 3. r° : *Six selles de guerre garnies de cordouan vermeil à un Escutel de bordeure.*

ESDEVENIMENTUM, [Quod obvenit alicui vel ex hæreditate vel alio modo.] Curia Generalis Gerundensis ann. 1321. sub Jacobo II. Rege Aragonum MS. : *Super exitibus, proventibus, Esdeveni-*

mentis vel juribus officii sibi commissi. [Vide *Evenimentum*.]

¶ **ESDIRE**, ut infra *Excondicere*, Excusare, satisfacere. Charta ann. 1122. ex Chartulario Aptensi fol. 16 : *Nec auferemus tibi vel tuis, nisi pro forisfacto quod nec emendare possitis aut velitis.*

° **ESEDUM**, pro *Essedum*, in Glossis ad Doctr. Alex. de Villa-Dei : *Essedum, currus quod claudi portantur.*

ESENCIA, [Jus fruendi re aliena, Gall. *Aisance*.] Vide *Aisancia*.

° **ESENTUS**, pro *Exemtus*, immunis, Ital. *Esento*. Charta Bern. abb. Casin. ann. 1273 : *Set omnino a præstatione prædictorum sint liberi et Esenti. Essenti*, in Diar. Ital. D. Montisfalc. pag. 324.

° **ESEX**, pro *Esox*. Vide in hac voce. Hist. Richar. Cluniac. tom. 1. Collect. var. script. D. *Le Beuf*. pag. 411. *In adventu ejus et ingressu... diei noctisque unius spatio in clausa monachorum centum magni caperentur pisces Eseces, qui vulgo salmones dicuntur.*

¶ **ESFORCIUM**. Vide *Exforcium*.

¶ **ESGAGIUM**, Fundus oppigneratus, Gall. *Fonds engagé, hypothequé*. Consuetud. Lemovic. art. 69 : *Præterea emphiteotæ et alii qui debent census annuos, si non solvant ad diem statutum casum vel canonem, vel etiam pensionem, non sunt ex hoc de Esgagio puniendi ; sed ille cui debetur census, canon vel pensio potest pignorare pro censu suo, vel canone, vel etiam pensione in terra de qua sibi debetur, nec debet aliqua arte vel ingenio aliquid attentare propter quod Esgagium debeatur seu etiam exigatur.* Vide *Vadium*.

° Mulcta videtur pro censu ad indictam diem non persoluto, vel fidejussio, ut mox

° **ESGAIDUM**, Fidejussio. Charta ann. 1283. in Chartul. archiep. Bitur. fol. 105. v° : *Item voluerunt quod ipsi procuratores, et quilibet ipsorum possint facere talias et Esgaida pro promissis perficiendis.* Vide *Gaid*.

° **ESGARDAMENTUM**, Jus, potestas sententiam, causa inspecta et cognita, ferendi executionique mandandi. Homag. præstat. Aymer. vicecom. Narbon. ann. 1273. inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 59 : *Tenetis pro ipsa vicaria.... Esgardamentum frangendi panes et spargendi per plateam, si ultra rationem.... vendatur panis in foro.* Vide infra *Esgardium* 2.

° **ESGARDIATOR**, Inspector, rebus examinandis præfectus. Lit. ann. 1351. in vol. 2. arestor. parlam. Paris. : *Ut Esgardiatores atque draparii villæ Catalaunensis, etc.* Protocol. vet. ex Cod. reg. 4184. fol. 60. v°. : *Esgardiatores super aliis victualibus ponere.... niteris, etc.* Pro arbitro, videsis in *Esgardium* 1.

1. **ESGARDIUM**, ESGUARDIUM, Judicium, sententia judicis cum cognitione causæ, Gallis *Esgard*. *Escardium*, seu *Scardium*, in Statutis Ordinis Hospital. S. Jo. Hieros. tit. 2. § 23. tit. 8. § 1. 2. et seqq. : *Gallica vox est, et significat rationem, considerationem, seu, ut sic dicam, respectum. Quod quidem scardium est antiquissimum et primum judicium domus Hospitalis*, tit. 19. de Verb. signific. § 9. Constitut. Siculæ lib. 3. tit. 17 : *De vassallo delinquente in Dominum, Dominus potest de eo quod tenet ab ipso, ipsum per Exguardium dissaisire.* Id est, judicio parium suorum interveniente. Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 23 : *Or dit Esgart ou connoissance n'est mie une mesme chose : car l'on fait d'une parolle connoissance de court, ne Esgart peut hom faire d'une parolle, pourquoy il est clere chose que Esgart et connoissance ne est mie une meime chose.* Cap. 29 : *Et se preigne à lui d'Esgart, que court ne peut faire Esgart d'une parolle. La Court Esgarde, demander conseil par Esgart de Cour, se meltre en l'Esgart de la court sauf son retenail*, in iisdem Assisiis Hierosol. cap. 3. 4. 5. 6. 7. 8. etc. *S'aerdre à l'Esgart de sa partie*, cap. 28. *Premier Esgart, second Esgart*, cap. 30. *Se prendre à sa partie d'Esgart*, cap. 29. [° Regula hospit. S. Jac. de Alto passu ann. circ. 1240. ex Tabul. Archiep. Paris. 61 : *Frater si pro aliqua offensa in justitiam* (sic) *per Esguardium fratrum sit, etc. Eswart*, pro Statutum, vulgo *Réglement*, in Lit. ann. 1399. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 337. art. 9.] [Charta ann. 1291. inserta in Litteris ann. 1358. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 294 : *Soixante sols pour l'amende, ou l'Eswart du Maieur et des Eskevins devant diz.* Et pag. 295 : *Se aucuns manuffacterre quois que il fust, estoit pris, en chu lieu, en l'Eskevinage d'Abbeville seroit amenés et jugiez à l'Esbbart des Eskevins.*] Guillelmus *Guiart*. ann. 1209 :

Li Rois voust pour ce qu'en pais fussent
Que l'Esgart de sa Court eussent.

Le Roman *du Renard* MS. :

Itel amande li fera
Come vostre Cour Esgardera.

Alibi :

N'a pas esté a bon escole
Isangrin pour jugement faire,
Dont il li venist miex a taire,
De faire Esgard ne jugement.

Discours et Esgardours, i. Judices, arbitri, in Charta Jocobi Episc. Metensis ann. 1251. apud Hieronym. Vigner. in Alsaticis pag. 140. [*Esgardator*, et *Esgardiator* non semel apud Rymerum.] Hinc formula in pronuntiationibus arestorum, *ayant esgard, etc.* Vide Chronicon Petri IV. Regis Arag. lib. 3. cap. 30. 31. et supra in voce *Consideratio*, mox *Esgardum* 1.

ESGARDARE, Judicare, sententiam ferre. Codex Leg. Normann. cap. 64. apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS. pag. 269 : *Hoc vidi et audivi, et quod curia Esgardaverit super hoc, facere sum paratus.*

° 2. **ESGARDIUM**, Rerum venalium inspectio et examinatio. Arest. ann. 1351. 30. Apr. in vol. 2. arestor. Parlam. Paris. : *Ipsi major et jurati villæ de Hamo habeant juridictionem seu Esgardium super victualibus.* Vide supra *Esgardiator*. *Esgardeure* vero, pro Aspectus, contuitus, in Poem. Alex. Ms. part. 2 :

Joennes et avenans et vermeus et rouvens,
De simple Esgardeure, de biau contenemens.

Regardeure, eadem acceptione. in Poem. *de Vacce* Ms. :

Oilz droiz et apers out et douce Regardeure.

¶ 1. **ESGARDUM**, ut *Esgardium* 1. Litteræ Philippi Audacis Regis Franc. ann. 1277. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordin. Reg. pag. 67 : *Si contra ordinacionem venerint in toto vel in parte, id ad bonum Esgardum Vicecomitis, qui pro tempore fuerit, emendetur.* Edictum Philippi Pulcri Fr. Regis ann. 1302. apud Menesterium Hist. Lugdun. pag. 82. col. 2 : *Si vero de cetero per aliquem vel aliquos contra prædicta fuerit attentatum, ut dictum est, graviter puniantur, damnaque restaurabuntur... ad Esgardum Consilii nostri.* Charta anni 1369. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 350 : *Ad Esgardum duorum proborum virorum per dictas partes eligendorum.* Et apud Rymerum tom. 2. pag. 856. col. 1 : *Ad quos bonorum virorum electorum seu eligendorum hinc inde refertur judicium vel Esgardum, seu in quibus de inquisitione vel examinatione per eosdem facienda fit mentio.* Vide *Auvardum*.

° 2. **ESGARDUM**, Modus, ratio. Charta Adami *de Vilers* ann. 1227. in Chartul. Campan. fol. 339. v° : *Dedit mihi xxx. libratas terræ assidendas ad Esgardum terræ, et dominus Mathæus de Tosquino debet eas mihi assidere ad Esgardum terræ.* Practici nostri dicerent, *Au regard de, etc.*

° **ESGARRARE**, Poplites incidere, nostris *Esgarter*, *Esjarrer*, *Esgerreter*, et *Esjarreter*. Charta official. Lemov. ann. 1326. in Reg. 73. Chartoph. reg. ch. 206 : *Item et quod postmodum iidem clerici... dictum quondam presbyterum Esgarraverunt et sibi poplites ceciderunt.* Joinvil. in S. Ludov. edit. reg. pag. 69 : *Monseigneur Raoul de Wanou... avoit esté Esjareté à la grant bataille, etc.* Lit. remiss. ann. 1394. in Reg. 146. ch. 338 : *Icellui prieur accorda à iceulx supplians certaine somme d'argent pour batre et Esjarreter lesdiz Andreaz.* Aliæ ann. 1417. in Reg. 170. ch. 16 : *Lequel Valeton dist que s'il trouvoit le suppliant, il le Esgerreteroit lui et ses bestes.* Aliæ ann. 1474. in Reg. 195. ch. 1379 : *Lesquelz compaignons alerent en la maison de Tassart Dupuys pour les Esgarter et affouler.* Rursum aliæ ann. 1442. in Reg. 176. ch. 182 : *Lesquelz dirent qu'ilz seroient bien contens qu'icellui Fabre donnast à Pasquier ung cop sur la jambe, et qu'il feust Esjarré d'une jambe seulement. Esgarrade*, Arvernis, idem quod Grave vulnus. Lit. remiss. ann. 1411. in Reg. 165. ch. 267 : *Une grant Esgarrade par le visage, qui vault autant à dire comme une très grant plaie.*

° **ESGRATINEURA**, a Gallico *Esgratigneure*, Cutis evulsio. Lit. remiss. ann. 1352. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 494 : *Vulnus modicum erat, et non apparebat esse nisi quod Esgratineura. Esgriffure*, eodem sensu, a verbo *Esgriffer*, Unguibus notare, vulgo *Egratigner*. Lit. remiss. ann. 1388. in Reg. 132. ch. 273 : *Combien qu'il n'y ait plaie ouverte, ne mehaing, fors seulement ainsi comme une petite Esgriffure à sang. Lui fist une Esgrifure ou esgratigneure sur le nez*, in aliis ann. 1463. ex Reg. 199. ch. 1. Aliæ ann. 1367. in Reg. 97. ch. 396 : *Lequel Rifflart bati, féri et Esgriffa ledit Colin des mains et de poins en la teste et par le visage. Esgraffer*, eadem notione, in Lit. ann. 1455. ex Reg. 189. ch. 41 : *Le suppliant mist icellui Quenivet soubz lui, et lors ledit Quenivet l'Esgraffa au visaige. Arraffler*, eodem quoque sensu, in aliis ann. 1394. ex Reg. 146. ch. 83 : *Lequel Charle navra et Arraffla des ongles ledit Naudin parmi le visaige et ès yeux jusques au sang.*

ESGRINIRE. Liber Ordinis seu Regula S. Victoris Parisiensis MS. cap. 48 : *Mensæ lector aperte, et distincte, et tractim legat, et dum legit aurem accommodet Priori, ut si quando emendaverit, intelligere possit quod emendet, humiliter dicat si non intelligit, versum reincipiat, et hoc totiens faciat, quotiens Priorem propter hoc Esgrinire cognoverit.* Ubi *Esgrinire*, est nostrum *Gronder*, vel *Rechigner*, Grunnire.

¶ **ESGUARDIUM**. Vide *Esgardium*.

° **ESGUOGOZAMENTUM**, Adulterium, seu ejusdem cognitio et judicium. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 :

Escogossar, Prov. curucare. Charta ann. 1142. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 495: *Demandabam... placitare per meam curiam, præter homicidium et Esguogozamentum... Nec placitare* (cogatur) *per curiam meam vel successorum meorum, nisi in duobus delictis, homicidio scilicet et Esguogozamento.* Hinc *Esquoceresse,* Mulier libidinosa, meretrix. Vitæ SS. Mss. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 311. r°. col. 1: *Liquels ournements fait les Esquoceresses et les sers amer en pellerinage, et en les aigues defundre.* Vide *Escogocia* et *Excogociamentus.*

¶ **ESIBILIS,** Aptus ad edendum, Comestibilis. *Panis quoque Esibilis et bene præparatus,* in Regula Reformat. Monasterii 336. Occurrit etiam in Actis SS. Maii tom. 7. pag. 454. Aprilis tom. 3. pag. 888. apud Raim. Duellium Miscell. lib. 1. pag. 83. etc.

° **ESICIARIUS,** Fartor. Testam. Grun. Porcelli inter supposit. Inscript. a Grut. editas pag. 18: *Donabo... bubulariis intestina, Esiciariis femora, etc.* Vide Lambec. ad hoc Testam. lib. 3. de Bibl. Cæsar. pag. 357. et *Esiciatus.*

¶ **ESICIATUS,** Fartus, cujus venter impletus est minutali. Vet. Epigramma de Ansere farto apud Hofmannum in Lexico:

> Eminet impletus pullorum carnibus anser
> . . . . ventrisque soluti
> Traditur e medio Esiciata nitens.

Vide *Isicium.*

ESINGÆ: dicti Reges Cantiæ, ab Ochta cognomento *Ese,* Æthelbyrthi Regis avo: ita Ethelwert. lib. 2. cap. 2.

° **ESIRDATUS,** Tonsus, rasus. Leudæ major. Carcass. Mss.: *Item pro cargua de Esirdatis, iij. sol. Turon.* Ubi versio Gallica ann. 1544: *D'une charge de peaux tondues, etc.*

¶ **ESITAMENTUM,** Jus fruendi rebus non suis, Gall. *Aisance.* Vide *Aisancia.*

ESKEATA. Vide *Escaeta.*

ESKEPPA, Eskippa, Mensura frumentaria apud Anglos. Vide *Escheppa, Mina.*

¶ **ESKIPARE,** Instruere, armare, Gall. *Equipper.* Vide *Esquipare.*

¶ Eskippamentum, Instructio navis, Gallice *Equippement.* Passim occurrit apud Rymerum tom. 5. pag. 4. 6. 12. 24. 67. 127. 134. 135. et alibi.

¶ Eskippare Boves *et ad partes Flandriæ traducere,* apud eumd. Rymer. tom. 12. pag. 137. col. 1. pro Contrudere in navem, Gall. *Embarquer.* Vide *Eschippare.*

¶ **ESLAGIUM,** Ager urbi vel pago vicinior, ex quo decimas percipere solet Rector parochiæ, Normannis *Ailage.* Instrum. autographum ann. 1481. ex Archivis B. M. de Bono-nuncio Rotomagens.: *Asserendo illam peciam terræ fore et esse Eslagium, et in ea habere jus percipiendi decimas.* Septies recurrit in illo Instrumento. Vide *Aalagium.*

° **ESLARGAMENTUM,** Dilatio, procrastinatio, Gall. *Délay,* alias *Eslargessement.* Lit. remiss. ann. 1359. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 33: *Per longum tempus in processu prisionarium, tam per Eslargamentum de assisia in assisiam, quam aliter eumdem* (Aymericum) *detinuit.* Charta ann. 1346. in Reg. 75. ch. 530: *Icellui Guerart et sesdiz complices se estoient meffaiz... de mil livres à apliquier à nous pour cause d'un Eslargessement à lui fait par nostre baillif d'Amiens, pour ce qu'il se deust estre presentez en l'assise d'Amiens en habit lays, et il se presenta en habit de clerc en declinant nostre jurisdiction.* Vide supra *Elargare 2.*

° **ESLARGARE,** Emittere, libertate donare. Lit. remiss. ann. 1354. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 192: *Ipsum clericum infra portas villæ Claromontis prisionarium Eslargavit.* Vide supra *Elargare 1.*

¶ **ESLAVEIDIUM,** Pluviales aquæ per itinera camposque decurrentes, rusticis Dumbensibus *Laveides* et *Availles.* Charta Thossiac. ann. 1462: *Debet sex denarios pro licentia sibi data de capiendo aquam... Eslaveidiorum labentium ab itinere de Thossiaco ad Castellionem Dumbensem.* Et infra: *Omnia Eslaveidia cadentia per itinera de sancto Stephano.*

° Nostris *Lavasse,* alias *Elavasse* et *Eslavasse.* Charta Galt. *d'Estrommel* ann. 1308. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 309: *Disoie encores que lidiz religieus* (du mont S. Martin) *me grevoient ès ce qu'il avoient tourné par un certain cours les yaues tourbles hors de leurdit vivier de Makincourt, et ainssy par temps d'Elavasses, etc.* Non semel ibi. Sentent. arbitr. ann. 1313. in Reg. 53. ch. 50: *Se il avenoit que li yauue dudit biés s'encreussent par Eslavasses, ou en autre maniere par quoy li habitant y fuissent damagiét, lidis religieus... seront tenus de rompre l'escluse. Très souvent les coulis pleines et Eslavasses redondoient ès fossez d'icelle ville,* in Ch. ann. 1448. ex Chartul. 23. Corb.

° **ESLUARE,** Dumeta succidere et in culturam redigere. Charta ann. 1407. in Reg. 3. Armor. gener. part. 2. pag. XXIX: *Cum nobilis Alziacius de Pratocomitali... olim tradiderit Johanni Gontardi.... quamdam rameriam... ad ipsam rameriam Esluandum... et pratum in ea faciendum ad et per sex annos. Eslauer,* eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1425. ex Reg. 173. Chartoph. reg. ch. 335: *Icellui Perrin dist à l'exposant que c'estoit grant honte à lui de se venter qu'il avoit Eslaué le jour plus de demi arpent de bois,... que il en copperoit plus en un jour que l'exposant n'en Eslaueroit en deux.*

¶ **ESMAGIUM,** Jus quoddam Ducis Britanniæ minoris et Nannetensis Episc. commune. Instrum. Ecclesiæ Nannet. apud Lobinellum tom. 2. Histor. Britan. col. 331: *Assignamus ei* VII. *libras currentis monetæ quæ de Esmagio primo exierunt a prima die Maii quousque in integrum persolvantur habendas in perpetuum.* Aliud. Instrum. ejusd. Ecclesiæ ann. 1259. tomi citati col. 421: *Eudo Archidiaconus Nannet. et Renerius Senescallus ejusdem loci. Notum facimus universis, quod nos a nobili viro D. Johanne Duce Britannie... ex una parte, et a R. P. Jaleranno D. G. Nannet. Episcopo ex altera, electi arbitri de contentione, que inter eos vertebatur, super articulis, qui in presentibus litteris, continentur, dictum nostrum proferimus de prædictis articulis in hunc modum. Super articulo de curre nova, quod dicto Comiti et successoribus ejus, remanente dicta turre cum clausura sua, dictus Comes et successores sui solvent in perpetuum Episcopo Nannet. et successoribus suis* LV. *sol. annui redditus super portione quam idem Comes perceperit in Esmagio Nannet... Super archa communi in loco tuto reponenda: Dicta archa deponetur sub fida custodia in feudo Comitis de consensu Comitis et Episcopi, in loco idoneo ab eis eligendo... et Allocatus Comitis unam clavem habebit, et Allocatus Episcopi aliam; et ambo Allocati jurabunt, quod fideliter colligent ea que ad dictum Esmagium pertinebunt et quod unus sine altero vel ipsius voluntate nichil colliget, et quidquid collectum fuerit, fideliter in dicta archa reponetur, nec unus sine altero aliquando liberabit super his quæ ad dictum Esmagium pertinebunt.* Pluries recurrit in eod. Instrumento.

¶ **ESMAILLATUS,** Distinctus, vermiculatus, ornatus, Gall. *Emaillé. Nodulus Esmaillatus, Lozengia Esmaillata, Tassellus argenteus deauratus et Esmaillatus, Tabulatum Esmaillatum, Tassellus argenteus et Esmaillié Gallice, etc.* In Inventario Ecclesiæ Noviom. ann. 1419.

° **ESMAILLIATOR,** Encaustes, Gall. *Emailleur.* Reg. 54. Chartoph. reg. fol. 52. v°. ad ann. 1317: *Item dominus rex concessit Garnoto Esmailliatori unum operatorium supra magnum pontem.* Vide mox

° **ESMAILLIATUS,** Encausto ornatus, distinctus, Gall. *Emaillé.* Inventar. S. Capel. Paris. ann. 1376. ex Bibl. reg.: *Quod caput habet unam coquciam desuper firmatam cum una verula Esmailliata.* Aliud Gall.: *Et a* (le chief) *une coqusse d'argent sur la teste fermant à une viz Esmailliée.* Vide *Esmaillatus* et mox *Esmaldus.*

¶ **ESMAILLUS,** Encaustum, Gall. *Email,* Invent. Noviom. mox laudatum: *In dicta cruce sunt quinque Esmailli.* Ordinarium MS. Eccles. Lexoviensis: *Acolitus deferens crucem cum Esmaillis.*

° **ESMALCTUM,** Encaustum. Vide in *Smaltum.*

° **ESMALDUS,** Eadem notione, Gall. *Email.* Invent. S. Capel. Paris. ann. 1335. in Reg. J. Chartoph. reg. ch. 7: *Item unum pulchrum et pretiosum paramentum thobaliæ altaris, cum magnis Esmaldis aureis ad ymagines,... et deficiebant... septem gemmæ et unus Esmaldus.* Aliud ann. 1363. ex Bibl. reg.: *Item unus pulcherrimus calix aureus cum sua patena aurea nobilissime esmaillata Esmaldis aureis. Esmaillerie,* Opus encausto ornatum, in Lit. remiss. ann. 1417. ex Reg. 169. ch. 526: *Lequel de Gennes ne fut oncques de mestier: mais estoit tant subtif et imaginatif que il faisoit... orfavreries d'or et argent, Esmailleries et autres choses, comme se il eust esté maistre.* Vide infra *Esmaudus.*

¶ **ESMALTATUS,** ut *Esmaillatus,* in Inventario ann. 1347. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 555. et 556.

° **ESMALTULUM,** diminut. ab *Esmaltum,* eodem significatu. Invent. Ms. thes. Sedis Apost. ann. 1195: *Item unam cupam de cristallo,... in pede tria Esmaltula virideria rotunda.*

⁎ **ESMALTUM,** [Gallice *Email,* (B. N. Mss. l. 5180. f. 66).]

ESMALTUS, pro *Esmaillus,* in Inventar. ann. 1347. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 555. et 556. ut et infra in voce *Timbrum.*

° **ESMANDARE,** pro *Esmendare,* Satisfacere, reparare. Ordinat. Caroli delph. ann. 1357. in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. *Vienne* fol. 18. v°.: *Teneatur idem Guido fidejubere sufficienter... de Esmandando, juri stando et parendo in curia nostra.* Vide in *Esmenda.*

¶ **ESMANTATUS,** ut *Esmaillatus. Scutum Esmentatum,* in Instrumento anni 1332. ex Archivis S. Victoris Massil. Vide *Amantatus.*

¶ **ESMARALDUS,** Lapis pretiosus viridis coloris, Nostris *Emeraude,* Anglis *Emerald.* Legitur apud Thomam *Madox* Formul. Anglic. pag. 423.

° **ESMARAUDUS,** Smaragdus, Ital. *Smeraldo,* Gall. *Emeraude.* Inventar.

factum Avenione ann. 1364. apud Garamp. in Disquisit. de sigil. Garfagn. pag. 87: *Item una alia mitra magis nobilis, munita de grossis saffiris, Esmaraudis, balasiis, etc.* Vide *Esmaraldus.*

¶ **ESMATATUS**, ut *Esmaillatus. Scutum Esmatatum*, in Charta anni 1352. ex Archivo S. Victoris Massil. num. 342. armarii Massil.

* **ESMAUDUS**, ut supra *Esmaldus.* Necrol. eccl. Paris. Ms. ubi de calice et laminis argenteis emptis: *Aurum Esmaudorum est ij. marchæ, quinque estellingis minus.*

¶ **ESMENDA**, ut superius *Emenda*, Emendatio, compensatio. Autenticum Jacobi Regis Majoric. ann. 1332. ex Archivo S. Victoris Massil.: *Facta satisfactione aliqua sive Esmenda.* Episcopus Botentinus (Butuntinus) in quadam epistola Massiliensibus directa: *Si qua sunt dampna illata per gentes Regis Aragonum aut foriseca... procurarent quod fieret Esmenda.* Testamentum Guillermi de Turre ann. 1315. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 589: *Donec totaliter ultimam voluntatem... meam, exequias, legata, debita, clamores, et Esmendas solverint et compleverint. Sub refectione, restitutioneque et integra Esmenda omnium et singulorum dampnorum, expensarum, etc.* in Schedis Præsidis *de Mazaugues* non semel.

* *Esmande*, in Ch. ann. 1270. ex Tabul. S. Mich. in Eremo: *Et en oustre en aient pris, heu ou recehu Esmande de sept solz et sex deniers.*

¶ ESMENDARE, Emendare, satisfacere, reparare, compensare. Conventio Caroli Comitis Andegav. et Provinciæ ann. 1251. e MS. D. *Brunet* fol. 59. v°: *Rapinas factas tam in trocellis quam in rebus aliis, in stratis publicis terre vel aque... Esmendent.* Statuta Massil. lib. 1. cap. 54: *Qui duo probi homines... teneantur... facere Esmendari et restitui a molneriis molendinorum damnum datum seu factum in blado male mouto.* Confirmatio transactionis ann. 1463. ex Archivo Præsidis *de Mazaugues: Instrumenta quæ possint dictari, corrigi, refici et Esmendari.*

* **ESMERARE**, Merum seu purum reddere vel purgare, ad *Esmerum* seu ad monetarum in metallo probitatem, vel ad *Legem*, ut cum monetariis loquar, revocare. Vide *Exmerare*. Charta Phil. V. ann. 1317. in Reg. 54. Chartoph. reg. fol. 48. v°.: *Significavit nobis... rex Majoricarum illustris quod cum nos in parte nostra, quam habemus in Montepessulano, nostram faceremus cudi monetam in monetagio nostro, quod noviter de Sumidrio apud Montempessulanum mutatum extitit, ex hoc valde dicto regi, juri et juridictioni suæ præjudicetur, ut dicit, qui cum ad Esmerum auri et argenti Montispessulani, quod ad ipsum pertinet,... totum argentum quod portatur ad dictum monetagium debeat Esmerari, ut dicit; hoc fieri gentes nostræ nullatenus patiantur... Non impediatis quominus Esmeram auri et argenti, in operibus tamen aurifabriæ habere, tenere et exercere possit.* Charta Leon. Sublac. abb. ann. 936. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 804: *Accepimus nos suprascripti venditores a vobis suprascripti emptores... videlicet in argento bono optimo Esmeratos libram justoque pensantem.* Huc etiam referenda quæ ex Stat. Massil. laudantur in voce *Esmerus*, quæ de Encausto minus bene exponuntur. Hinc

* ESMERUM, Id quod monetarii domino, cujus est moneta, exsolvunt ex rei monetariæ probitate. Contract. matrim. ann. 1156. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 556: *Ego Guillelmus Montispessulani dominus in Dei nomine ducens te Mathildem... dono et mitto tibi... balnea Montispessulani et Esmerum argenti.* Cujus vocis originem a *Merus* repetere videtur Cangius in v. *Exmerare*; quæ fortassis accersenda est a Gallica *Esme*, ponderare. Charta ann. 1415. ex Reg. 169. Chartoph. reg. ch. 150: *Lesquelz marchans tiennent secretement en leurs hostelz pluseurs autres grans et greigneurs pois qu'ils appellent Esmes,... pour esmer leurs denréez.* Unde sicut metaphorice *Peser* usurpamus, ita *Esmer* dixerunt pro Æstimare, opinari, censere. Cons. Pet. de Font. cap. 32. art. 3: *Encoi il convient Esmer caubien cascuns i eust de preu et de damage.* Chron. Franc. Ms. desinens ad ann. 1322. sub ann. 1097: *Si estoit li os des Chrestiens Esmés à bien trois cens mille hommes.* Le Roman *d'Athis* Ms:

> Esmer leur veullent combien sont,
> A trois mille les ont Esmez,
> De bien faire tous conraez.

Garin *le Loherans:*

> Tant en i a que nus nes puet Esmer.

Aesmer, eodem sensu, apud Phil. *Mouskes:*

> Droit à l'entor de mi-quaresme,
> Si com l'estor al voir Aesme, etc.

Hinc *Esme* et *Esmance*, pro Æstimatio, opinio, vulgo *Estimation, opinion.* Guill. Guiart. ad ann. 1212:

> Et de gens d'autres nations,
> Que nombrer ne les sarrions
> Par compte certain, ne par Esme.

Alibi:

> Lois et Clotaires li tiers
> Tindrent le roiaume, à mon Esme,
> Puis vint Childeric li deusiéme.

Le Roman *de Robert le Diable* Ms.:

> Et bien le cuident par Esmance
> Qu'il ne fu pas d'itel semblance
> Li blans chevaliers que ils virent.

* Ejusdem originis videntur voces Gallicæ *Aesmer, Aymer, Esmer, Haumer* vel *Hausmer*, pro *Ajuster, dresser, mirer, viser*, Dirigere, intendere, collineare. Lit. remiss. ann. 1374. in Reg. 106. Chartoph. reg. ch. 386: *Fremin print une coignée; et atout icelle va courre sus, et icelle entester ou Aesmer sur le suppliant,... lequel doubtant le cop de ladite coignée Aesmée sur lui, etc.* Aliæ ann. 1408. in Reg. 162. ch. 191: *Andrieu d'Azencourt print hors des mains d'une desdittes bachelettes le baston,... et le Ayma devant ou contre le visage du suppliant, faisant semblant de le en vouloir férir par les dents.* Aliæ ann. 1398. in Reg. 153. ch. 558: *Le suppliant, qui estoit couroucié et eschauffé, tira son coustel,... duquel il Esma et cuida férir sadite femme.* Unde *Faire esmance*, eadem acceptione, in aliis ann. 1452. ex Reg. 184. ch. 248: *Le suppliant voulant obvier au péril... fist Esmance d'un espieu qu'il tenoit, sans navrer aucunement icellui Jaquet.* Lit. remiss. ann. 1416. in Reg. 169. ch. 445: *Jehannin Armenault, qui avoit une pierre en sa main, Hauma son cop et en la gettant droit contre Gauchet.* Aliæ ann. 1418. in Reg. 170. ch. 221: *Icellui Cosseron sacha son espée, Hausma son cop, en cuidant bailler de sadite espée au travers du visage. Hemer*, eodem intellectu, in Lit. remiss. ann. 1386. ex Reg. 130. ch. 58: *Lequel Estienne d'iceulx baston et coutel Hema roidement... contre lesdiz André et Mace, tant que se il les en eust attains, ils eussent esté affolez. Hesmer*, in aliis ann. 1421. ex Reg. 171. ch. 496. Neque forte aliud sonat *Hatisser* in Lit. remiss. ann. 1466. ex Reg. 194. ch. 207: *Le suppliant esmeu de challeur Hatissa ung petit baston, qu'il portoit et fist maniere d'en vouloir ferir icellui Ducastel.*

* **ESMERAUDA**, a Gallico *Emeraude*, Smaragdus. Comput. Ms. ann. 1245: Pro *duabus Esmeraudis xl. sol.* Vide *Esmaraldus* et *Smarauda.*

* **ESMERUM**. Vide supra in *Esmerare.*

¶ **ESMERUS**, Encaustum, Gallice *Email.* [* Male, ut videre est in *Esmerare.*] Statuta Massil. lib. 1. cap. 57: *Statuimus inviolabiliter observandum, ne aliquis homo sit ausus facere argentum nisi in Esmero Communis Massiliæ, et quod ille vel illi qui habebunt inde Esmerum, teneantur speciali sacramento facere in dicto Esmero argentum bene et legaliter, etc.* Pluries occurrit ibi.

* **ESMOTAEUR**, vox vulgaris, f. Flagellum, Gall. *Fléau.* Lit. remiss. ann. 1351. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 444: *Cum uno magno baculo, vocato ad partes Esmotaeur,... nisus fuit eundem percutere.*

* **ESMUNDÆ**. Vide supra *Emondæ.*

* **ESNA**, Scopus uvarum, Gall. *Marc*, alias *Ainsne*, et forte *Esne.* Charta ann. 1278. ex Chartul. Vallis B. M. diœc. Paris.: *Eustachius quondam vicecomes Mesiaci miles, olim in extremis laborans, legavit abbati et conventui Vallis B. M. ut ipsi religiosi possent aquam ponere in Esnis suis vignearum, quas possident in parochia et territorio de Mesiaco.* Alia ann. 1330. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 414: *Les bonnes gens du pais... doivent de tous les vins que il pressent le disime pot, le disime muy, ou le disime tonnel, et demeure touz les Ainsnes au Seigneur.*

¶ **ESNETIÆ** Jus, id est, Primogenituræ, Gallis, *Droit d'ainesse*, apud Spelmannum in *Æsnecia.* Vide *Ainescia.*

¶ **ESO**, pro *Esox*, Piscis genus. Lerbeccius in Chronico Episcoporum Mindens. apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 176: *Esones et alios pisces in copia.* Vide *Esox.*

¶ **ESOCIUS**, Eadem notione. Vide *Esox.*

¶ **ESOLNA**, Assula. Vide *Esporium* et *Essanna.*

¶ **ESONO**. Anastasius Bibl. in Epitome Chronici Casin. apud Murator. tom. 2. pag. 352. col. 2: *Aquinum cum Ecclesiis, villis.... portubus, aquis, aquarumve decursibus, silvis, pedaticis, phociis, Esonibus, nosocomiis, omnia et in omnibus Patri Benedicto in perpetuum concessit.* Si *Phocia* sit pro *Phoca*, Vitulus marinus, dici potest *Esono* esse pro *Esox*, quod vide suo loco.

ESOPHICUS. Alcuinus Poem. 198:

> Hæc studiis floret sacris, Esophica jura
> Perlegit, et tractat claucula dicta senum.

An vox hæc usurpata pro *Philosophica*, an vero legendum, et *Sophica*, lector judicet.

ESOPHORIUM, ἐσωφόριον, Interula, vestis interior. Glossarium Camberonense: *Esophorium, vestis interior, id est, camisia, quæ a Marciano* (Capella) *Interula vocatur.* Glossæ MSS.: *Esophorium, vestis quæ fibula collo penditur.* Anastasius Biblioth. in versione Vitæ S. Joannis Eleemosynarii a Leontio Episc. scriptæ num. 38: *Expoliavit se Esophorium suum, quod illius melius erat, et dat ei.* Epist.

Basilii Maced. Imp. ad Hadr. PP. in fine VIII. Synodi: *Transmisimus autem Sanctitati vestræ... vestimenta diaspra* 3. *Esophorin dicitrinum cancellatum unum.* Hucbaldus Monachus Elnonensis in Vita S. Rictrudis cap. 9. apud Mabillonium : *Crebra ducens jejunia, Esophorio amicitur cilicino.* Ita legendum pro *Elephorio*, ut est editum.

ESORTA, æ, *Canabum.* Ugutioni.

ESOX, Piscis, cujus meminere Plinius, Isidorus lib. 20. cap. 2. Gregorius Turon. lib. 1. de Glor. Confess. cap. 5. Severus, Paulinus et Fortunatus in Vita S. Martini, Adamnanus Scotus de S. Columba cap. 24. Chronicon Montis-Sereni ann. 1171. etc. Glossæ Latinæ Saxonicæ cap. de Piscibus : *Esocius, vel salmo,* Lex : vel Læx, i. salmo. [*Esox, Esocis, Salmo piscis.* Papias in MS. Bituric. Editus, *Esme, Salmo, piscis.* Charta anni 1252. in Histor. Mediani Monast. pag. 319 : *Dederunt... medietatem Esocium, qui vulgo Salmones vocantur.*] Flodoardus lib. 14. Carm. 18 :

Sumunt tres de quinque Esoces, ad prandia tollunt.

Adde Legem Wisigoth. lib. 8. tit. 4. § 29. Hesychio ἔσοξ est piscis, qui non alius ab *esoce :* nam et *isocem* dixit Ardo Mon. in Vita S. Benedicti Abb. Anianensis n. 96. edit. Mabillonii. [vide *Eso.*] [** *Unum Esocem, qui vulgariter Chlobhausen dicitur*, in chart. ann. 1337. apud Huber. in Austria ex Archiv. Mellic. Germ. *Hausen.* ADEL.]

¶ **ESPAERIUS**, Ensium faber, a Gall. *Epée*, Ensis, gladius. Computum Johan. Humberti ann. 1328. ex Adversariis D. *Lancelot : Amandrico Espaerio pro quodam gladio empto, etc.*

* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Espéer, qui vent les espées, spatarius, vel qui facit spatas.*

* **ESPAFUT**, Nostris armorum genus, f. Gladii latioris species. Lit. remiss. ann. 1370. in Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 892 : *Les aucuns armez de costes de fer, les autres portans et aians hachettes, Espafus, espées, boucliers et autres manieres d'armeures.* Aliæ ann. 1384. in Reg. 125. ch. 236 : *Colart prist un Espafut et féri le suppliant de rechief. Jehan de Lourme armé de haubergon et garni d'un Espafu, etc.* in aliis ann. 1415. ex Reg. 168. ch. 240. Vide *Espata.*

* **ESPAGIUM**, f. Jus sibi vindicandi res furatas, et de iis cum earum dominis componendi, ut ipsis restituantur. Charta Henr. III. reg. Angl. ann. 1232. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 584 : *Pro licentia concordandi de Espagiis latronum et robberiis, de seisina et de placitis et querelis, etc.* Vide *Espatgium.*

¶ **ESPALLA**, ut *Spalla*, a Gall. *Epaule*, Armus ferarum, vel etiam porcorum, etc. quem *tenentes* dominis sæpius præstare tenebantur, vel pecunia redimere. Rotulus XII. sæc. de Prioratu S. Pauli de Tartas in Archivo Casæ Dei : *Ex quibus exeunt duo agni... duæ gellinæ ad Kal. et duas Espallas.* Antiq. Recogn. Albæ ripæ in Regesto *Probus* f. 67 : *Tenent insimul de Comite* 1. *curtile... et debent inde* III. *myt. frum. et* IV. *quartas vini et* XII. *denar. pro Espalla.* Similia mox repetuntur ibid. Vide *Spalla*, et *Coppa* post *Cupa* 3.

✱ [« Et habet ipse masus censum, agnum in madio,... et ad Kalendas III sestarios de civada et III sestarios de vinum et III panes et III *espadlas.* (Cart. Conchar. Ruthen. p. 182, XI sæc. »)]

ESPALTUM. Charta Gaufridi Ducis Aquitan. ann. 1076. ex Regesto 66. Tabularii Regii ch. 602 : *Cuncta etiam quæ egomet ad præsens dono, scilicet quantum ex silvis meis necesse fuerit, tam Ecclesiæ, quam officinis, excepto Espalto, vel ea quæ alii fideles de casamentis ad me pertinentibus dedere,... annuo et concedo, etc.* [Vide *Exspaltum.*]

* Et EXPALLUM, Idem videtur quod *Espaud et Espaut* alibi appellatur. Charta Gaufr. episc. Carnot. in Reg. 104. Chartoph. reg. ch. 49 : *Concessit in eadem foresta ubique, excepto in defensis, quæ dicuntur Espaud, pascua equis fratrum, etc.* Alia Otton. ducis Aquit. ex Reg. 185. ch. 157 : *Concedimus quod fratres de Gratia B. M. accipiant imperpetuum de lignis, quantum opus habebunt,... etiam in defensis, quæ dicuntur Espaut.* Forte quod palis ejusmodi loca claudantur, sic dicta. Vide infra *Espaules* et *Espaulum.*

ESPANDAGIUM. Vetus Charta inedita : *Ego G. Comes Andegavensis pro salute animæ meæ et uxoris meæ... dimitto Espandagium quod in Montigniaco scilicet villa Canonicorum B. Petri de Cocia causa foagii mei capiebatur. Præcipio itaque, et sigillo meo confirmo ne amplius capiatur, sed mina legitimæ mensuræ tantumodo capiatur, etc.*

* Intelligendum videtur de præstatione quadam avenæ, quæ ad cumulatam mensuram exigebatur. Aliud est *Espendouere*, Furcæ species scilicet, in Lit. remiss. ann. 1405. ex Reg. 160. Chartoph. reg. ch. 91 : *Le suppliant la frappa* (sa femme) *par le costé au travers des flans d'une Espendouere de bois, dont il chargeoit le fumier. Espensément*, Sparsim, in Bestiario Ms. :

Tant fait qu'en la vigne est montés,
On plus a de roisins plentés ;
Si le crolle si durement,
Que il chient Espensément.
Quant à terre sont espandus, etc.

* **ESPANNUS**, Spithama, quantum manu extensa metimur, a veteri Gallico *Espan*, nunc *Empan.* Comput. Ms. redit. et expens. eccl. Paris. ann. circ. 1381. ex Bibl. S. Germ. Prat. : *Uno trahe* x. *pedum longitudinis et unius Espanni latitudinis.* Stat. ann. 1377. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 304. art. 12 : *Les roolles de copie auront trois Espans de long, et un Espan d'escripture en lé.* Reditus comit. Hannon. ann. 1265. ex Cam. Comput. Insul. : *Et si a li quens comme avouweis... en fenail mois de candeille de chire, quan qu'il en puet Espaner entre ses deux mains, et de le longheche d'Espane et demie.* Vide *Spanna. Espaneir* vero Expiare, crimen eluere, vulgo *Expier*, sonat in Serm. 20. ex Cod. Ms. S. Vict. Paris. : *Que l'an esgardast par quel poine il devroit Espaneir lo peichié que il auroit fait.*

* **ESPARVAGIUM.** Libert. Cadomi ann. 1426. in Reg. 173. Chartoph. reg. ch. 569 : *Item prædicti burgenses poterant conferre... quatuor personis officium deonerandi sal existens in vasis in riparia, et officium de l'Esparvage in riparia d'Oulne. Espériage* legitur in Confirm. earumd. libert. ann. 1466. ex Reg. 202. ch. 51 : *Item peuent les diz bourgeois... donner l'office de l'Esperiage en la riviere d'Oulne.* Ubi naucleri littorarii, vulgo *Lamaneur*, officium significari videtur.

ESPATA, pro *Spatha*, [Gladii latioris genus, Græcis σπάθη. Vincentius *Cigault* de Bello Italico : *Voluit ipse Deus vincere Anglicos per femellam, cum de femella ageretur, et cognitionem rei incognite eidem Pucelle* (Aurelianensi) *attribuit de Espata ab illa nuncupata apud sanctam Katherinam de fert boix existente.*] Vide *Testinia.*

¶ **ESPATGIUM**, Jus sibi vindicandi animalia deperdita, quorum dominus ignoratur. Instrument. Eccl. Aniciensis ann. 1365 : *Quædam equa fuit inventa de Espatgio et ducta ad Curiam.* Vide *Cocha.*

* **ESPATLA**, Armus, aut membrum ferarum, vel porcorum, quod vassalli dominis sæpius præstare tenebantur. Charta ann. 1150. ex Cod. reg. 5132. fol. 106. v°. : *Et tenent bajuli istius honoris ad fevum ij. mansos,... et lxxij. Espatlas de carne.* Vide *Espalla* et *Spalla.*

¶ **ESPAVA**, ESPAVIA, Gall. *Espave*, dicitur de animalibus aberrantibus quorum dominus ignoratur, quæ aut longe fugerunt *Expavefacta*, aut vagantur et dispalantur sine certo custode vel domino, ut habetur in antiqua Consuetudine Perticensi, sed et de rebus aliis mobilibus, quæ domino carent, hominibus ipsis extra regnum natis, rebusque nonnunquam immobilibus, ut prædiis, quæ inter jura dominorum caduca recensentur. Passim occurrit vox *Espaves* in Consuetudinibus Gallicis. Litteræ Johannis Franc. Regis ann. 1352. apud Acherium tom. 10. pag. 220. pro Fundatione Canonicorum S. Audoeni prope S. Dionysium : *Ut dictas forefacturas et Espaves integraliter tradant et reddant gubernatori seu præceptori dictæ domus... et de quacumque forefactura et Espave mobili vel immobili cujuscumque valoris existat, etc.* Ibidem pag. 219 : *Concedimus et donamus per præsentes ad opus dictæ domus, omnes forefacturas tam in hæreditatibus quam in mobilibus, et omnes Espavias, seu Espaves vulgariter, quæ in regno nostro evenient et ad nos pertinebunt, propter crimina lezæ Majestatis, et alia quacumque de causa, cujuscumque valoris existant, convertendas in dotationem dicti Collegii Canonicorum. Espava apum*, in Statutis Monasterii S. Claudii. Vide *Epava, Espavus* et *Expava.*

* Quod de feris etiam, quæ intra alicujus dominium reperiuntur a venatoribus fugientes, intelligitur, ut jam dictum est in voce *Spaviæ.* Charta ann. 1278. in Chartul. episc. Paris. fol. 143 : *Dicens quod illum* (cervum) *capiebat ratione altæ justitiæ, eo quod cervus ille a casu, qui vulgariter dicitur de Espave, venerat ad partes illas.*

* **ESPAVEA**, Eadem notione. Charta ann. 1311. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 517 : *Habent eædem religiosæ S. Mariæ Andegavensis mensuras ad vinum et bladum, et omnes Espaveas seu Espaves ibidem inventas et repertas.* Sed et *Espaves* dixerunt res ex forisfactura fisco addictas. Stat. ann. 1378. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 390. art. 26 : *Et ès forfaitures et Espaves qui seront trouvées par lesdiz maistres des orfevres, du prouffit que nous y avons, lesdiz orfevres en auront le quint denier.*

* **ESPAULA**, a Gallico *Espaule*, Armus. Charta ann. 1225. in Chartul. Arremar. ch. 94 : *Reddet dictus abbas annuatim... tres panes, unum sextarium vini et duas Espaulas porcinas, etc.* Libert. Belliv. ann. 1333. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 162. art. 20 : *In venacionibus aprorum retinemus nobis caput et umgulas ; et de venacionibus... bicharum Espaulam.* Vide supra *Espatla.*

¶ **ESPAULES.** Charta Guillelmi Abb. Floriac. ann. 1296 : *Burgenses de Castellione remanebunt et erunt quitti et*

immunes... de omnibus redebentiis... de omni hospitagio, de ferculis nuptiarum vocatis Espaules, de agrentio, de fusticulis, etc. Vide *Escuellata sponsarum*, et *Espalla*. Charta Officialis Paris. ann. 1264 : *Merramentum... scilicet duo millia et centum de chevrones, item quingentos et duodecim peanios, item quingentos esteuz et Espaules potis, item viginti tria milia de late eidem Abbati (S. Germani a Pratis) reddere et restituere tenetur.* Hic *Espaules* species est materiæ, at quænam illa sit non satis video. Juxta Borellum *Espautier les arbres*, est earum ramos inutiles amputare : sed neque eo indicatur vocis *Epaules* certa notio.

° Prima notione idem est quod *Missus* 1. Jus nempe quod domino competit ex singulis cibis, qui in vassallorum nuptiis apponuntur. Altera vero tigillum seu palum significare existimo. Neque aliud videtur *Espraule*, in Consuet. Camerac. Mss. : *Li carée de mairien doit à le porte une Espraule.* Vide supra *Espaltum* et mox

° **ESPAULUM**, Locus palis circumseptus, nostris *Espaule*, ut jam jam dictum est. Charta Ricardi reg. Angl. in Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 1. fol. 49. v°. col. 2 : *Duella, tam de Marchaio quam de Cainone, sunt archiepiscopi, si fuerint inter homines suos ; et solent fieri in Espaulo apud Cainonem.* Vide supra *Espaltum*.

° **ESPAVUS**, Alienigena, extraneus, qui dimisso proprio domicilio, alio migrat, ibique sedes figit, nostris *Espave*. Notæ ex vet. Reg. commissar. ann. 1378. Cod. reg. 5991. A : *Espaves sont hommes et femmes nez dehors le royaume, de si loigtains lieux, que l'en ne peut ou royaume avoir congnoissance de leurs nativitez : et quant ilz sont demourans au royaume se peuent estre ditz Espaves.* Lit. remiss. ann. 1347. in Reg. 68. Chartoph. reg. ch. 269 : *Comme Jehan de saint Pol se fust alez esbatre avecques une femme Espave venue à S. Riquier et Pontieu, etc.* Charta ann. 1315. in Reg. 80. ch. 605 : *Nonnulli homines et feminæ nostri de corpore, Espavi, aubenæ et bastardi, etc.* Jus vero in *Espavos*, appellatur *Essonie*, in Charta ann. 1270. ex Chartul. Latiniac. fol. 124 : *Erant in possessione cum aliquis extraneus veniebat ad commorandum in dicta villa, quod vulgariter appellatur aubanie vel Essonie, ipse efficiebatur de dominio ipsorum.* Vide supra *Albani* et infra *Expaveyus*.

° **ESPAZERIUS**, Aquarius, æquæductuum exstructor vulgo *Espasier*. Testam. ann. 1336. ex Cod. reg. 8409. fol. 37. r°. : *Ego Bernardus de Lacis Espazerius de Montepessulano facio meum testamentum.* Lit. remiss. ann. 1414. in Reg. 167. Chartoph. reg. ch. 384 : *Icellui Talhade envoya un Espasier dudit Montpellier appellé Jehan Morel,... un fustier ou charpentier appellé Micheau Valdun.* Vide *Spacerium*.

° **ESPEC**, vox vulgaris, nunc *Pivert*. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Espec, picus, quidam avis.*

ESPEDITAMENTUM. Vide *Expeditare*.

° **ESPERATUS**, Desperatus, ad desperationem adductus, Gall. *Désespéré*. Instr. ann. 1384. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 61. col. 2 : *Quod populus minutus videns ita se exheredari, non obstante quod contribuerant dictæ deffensioni, et dicti nobiles non contribuebant, et sic ab utroque latere erant immunes, populus dictarum communitatum quasi fuit Esperatus, et cepit murmurare contra consules et rectores villarum.* *Espoir* vero, pro *Peut-être, vraisemblablement*, Fortasse, probabiliter, apud Joinvil. in S. Ludov. edit. reg. pag. 123 : *Doutaî que se il portoit au roy la pez, que Espoir c'estoit un assacis, un mauvez homme et pourroit occirre le roy.*

° **ESPERGICIA**, pro *Spargicia*, editum ex eadem Odonis Charta inter Probat. tom. 1. Hist. Burgund. pag. 95. col. 1. Vide in hac voce.

ESPERICLUS. Testamentum Gerardi de Abbatisvilla Archidiaconi Pontivensis in Ecclesia Ambianensi ann. 1271. in Hist. Comitum Pontivens. pag. 205 : *Et meliorem culcitram quam habeo Parisius, et unum coopertorium de Espericlis, et quatuor linteamina.* [° Leg. et vide *Esperiolus*.]

° **ESPERIOLUS**, Sciurus, Gall. *Ecureuil*. Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120 : *Esperiolus, animal est, Gallice Escurnes.* Aliud ex Cod. 7679 : *Espiriolus, escureul.* Vide supra *Escurellus*.

¶ **ESPERO**, Calcar, Gall. *Eperon*. Vide locum in *Vicarii servi*.

° Ejusdem nominis monetæ Alemannicæ mentio fit in Chron. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 3. col. 1 : *Item pour ce que mossenhor du Puy... avoit... fait décrier et abatre les petits blancs d'Alamaigne, appellés de la rodete, autrement de l'Esperon, etc.* Ita etiam appellatur baculus ad usum carri, in Lit. remiss. ann. 1452. ex Reg. 181. Chartoph. reg. ch. 115 : *Ung baston que l'en appelle au pais* (Valognes) *ung Esperon Ung baston approprié à l'usage de charrete, appellé Esperon*, in aliis ejusd. ann. ibid. ch. 170. *Esperonne* dicitur in Lit. remiss. ann. 1426. ex Reg. 173. ch. 594 : *Icellui Huguenin ala contre le suppliant à tout une Esperonne à quoy trayent les chevaux à la charrue.* Vide infra *Sparro*.

° **ESPERONNUS**, Calcar. Vide in *Spourones*.

ESPERVERIUS, [Esparvarius, Accipitris genus, Gall. *Epervier*.] Vide *Sparvarius*.

° **ESPEUSALATA**, Modus agri, *conquatæ* pars quarta Reg. feudor. Aquit. in Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 34. r° : *Petrus de Barra vij. denarios et obolum et octavum bladi pro una conquata terræ et quadam Espeusalata, seu quarta parte conquatæ, et una pecia prati. Reymondus de Ugor vij. denarios ob. et octavum bladi pro una conquata et una Espeusalada terræ quæ tenet ibidem.* Vide *Concha* 3.

° **ESPEYSO**, Sponsio. Libert. Montifer. ann. 1291. in Reg. 181. Chartoph. reg. ch. 154 : *Item, qui facit sponsionem seu Espeyso Montisferrando, si succumbat, de ea non dabit, nisi velit, nisi unum sextarium vini.* Vide *Espisio*.

¶ **ESPIA**, vox Hispanica, Explorator, Gall. *Espion*, alias *Espie*. Charta Guillelmi Ducis Aquitaniæ, apud Stephanot. tom. 1. Antiq. Benedict. in Vasconia pag. 511 : *Si quis miserit inde Espiam, et aliquis per viam captus fuerit, qui eum misit salvitatem infregit, et nisi se purgare hinc potuerit, salvitatem ibi non habebit.* Computus Vienn. ann. 1324 : *In expensis nunciorum, Espiarium et aliis necessariis*, xi. *lib.*

° Joinvil. in. S. Ludov. edit. reg. pag. 40 : *Les Turs... sorent par leur Espies que le roy l'avoit deffendu.* Occurrit passim. Vide *Spio*. Unde *Espiement*, Insidiæ, vulgo *Embuscade*. Lit. remiss. ann. 1379. in Reg. 116. Chartoph. reg. ch. 47 : *Icellui Pierre fist pluseurs aguez et Espiemens sur et contre ledit Hennequin Pepin pour le cuidier grever et dommagier en corps et en biens, ou mettre à mort.*

¶ **ESPICIÆ**, Aromata, Gall. *Epices*. Computum anni 1324. Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 182. col. 2 : *In diversis quantitatibus de Espiciis et de salsa et de aliis sibi necessariis in summa* vi. *lib.* iiii. *s.* i. *d.*

° **ESPICIARIUS**, a Gallico *Epicier*, Qui omne genus specierum vendit. Charta ann. 1327. in Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 583 : *Domus Petri dicti le Vaillant Espiciarii, etc. Espié*, inter res aromatarias recensetur, in Lit. ann. 1349. tom. 2. Ordinat. reg. Franc. pag. 320. art. 3. Vide *Espiciæ* et *Speciarius* in *Species* 6.

¶ **ESPICURNANTIA**, Officium obsignatoris litterarum regiarum, a Saxonico Sparran, obdere, obsignare, sigillare. Kennetus in Glossar. ad calcem Antiquit. Ambrosden. : *Per serjeantiam Espicurnantiæ in Cancellaria Domini Regis.* Vide *Spigurnellus*.

° **ESPIETUS**, Pilum, hastile, spiculum, nostris etiam *Espiet*, et *Espiot*, vulgatius *Espieu*, Hisp. *Espeton*. Lit. remiss. ann. 1361. in Reg. 89. Chartoph. reg. ch. 556 : *Quem Marotum cum uno Espieto percussit, ex qua percussione mors fuisse dicitur insecuta.* Arest. parlam. Paris. ann. 1338. in Reg. 71. ch. 296 : *Item sex lanceas, item duos Espieus, etc.* Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 109. ch. 38 : *Icellui Josset... print en sa main un baston, appelé communément Espiet,... et féry le suppliant dudit Espiet un grant cop sur l'espaule. Espriet*, pro Remo, legitur in Lit. ann. 1450. ex Reg. 176. ch. 773 : *Pour ce que le suppliant n'avoit point d'aviron ou Espriet à conduire le batelet.* Aliæ ann. 1450. ex Reg. 186. ch. 7 : *Le suppliant prinst ung baston ferré, appellé Espiot. Le navrerent ou corps d'un Espoit ou espée*, in aliis Lit. ann. 1384. ex Reg. 125. ch. 150. Gladii species est in Lit. remiss. ann. 1355. ex Reg. 84. ch. 735 : *Cum quodam ense seu gladio evaginato, nuncupato Espoy de guerre, supervenit.* Aliæ ann. 1457. in Reg. 187. ch. 65 : *Les supplians portants chascun ung baston ferré, c'est assavoir... Hugonin du Plan ung Espy.* Vide infra *Expiotus*.

° **ESPINAIRIA**. Leudæ maj. Carcass. Mss. : *Item pro cargua d'Espinairia*, iij. *sol. Turon.* Ubi legendum videtur *de speciaria*, ut colligitur ex versione Gallica earumdem ann 1544 : *D'une charge d'episseries, etc. Espode*, species quædam, in Chartul. Latiniac. fol. 240. v° : *Espode, j. den. la livre.*

¶ **ESPINGLA**, Acicula, Gall. *Epingle*. Etymon *Spinula*, juxta Nicottum, vel *Spilren*, quod idem est Celtis et Aremoricis. Computus Vienn. ann. 1318. fol. 123 : *Item pro rauba brunetæ nigræ Dominæ, et pluribus aliis necessariis in dicta rauba, et pro Espingliis et bellis.*

° **ESPINGLARIUS**, Espinglerius, Acicularius, Gall. *Epinglier*, alias *Espingleur*, *Espieuler*. Arest. parlam. ann. 1320. in Lib. 1. stat. artif. Paris. ex Cam. Comput. fol. 157. r° : *Cum inter Espinglarios Parisienses ex una parte, et boutonnarios ejusdem villæ ex altera certa judicata seu arresta .... prolata fuissent, etc.* Aliud ann. 1321. ex Cod. reg. 9822. 2. fol. 164. v° : *Inter Espinglerios et bonneterios villæ Paris. fuit facta quædam ordinatio, etc.* Lit. remiss. ann. 1368. in Reg. 99. Chartoph. reg. ch. 331 : *Icellui Barthelemi dist qu'icellui signifiant rendroit les espingles que il avoit prinses à un Espingleur. Jehan du Parc Espieuler*, in Lib. nig. S. Pet. Abbavil. fol. 22. r°. *Espinglier*, Acicularum theca, in Lit. remiss.

ann. 1456. ex Reg. 183. ch. 113: *Ung petit Espinglier à mettre espingles de drap.* Vide *Espingla* et *Spinula.*

¶ **ESPINGLES**, ut *Espingla*, in Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 216. ex Computo anni 1327: *Pro emendo bursas, zonas, Espinglies, ad dandum Dominabus, etc.*

¶ **ESPIONES**, recensentur inter armaturas et munitiones inventas in castro Carcassonensi ann. 1294. ubi forte idem sunt quod Enses, a Gall. *Espées.* [* f. idem quod supra *Espietus.* Vide in hac voce.]

* **ESPIRIOLUS**, Vide supra *Esperiolus.*

¶ **ESPISIO**, Sponsio, Pignus, Gall. *Gageure.* Consuetud. Lemovic. art. 44: *Item, consuetudo est in dicto castro, quia si aliquis cum altero faciat Espisionem, non tenet nisi ad valorem unius sextarii vini infra villam.* Vide *Espoisso.*

* **ESPLECHIA**, Jus utendi aliqua re. Dicitur potissimum de nemoribus. Pactum ann. 1514. ex schedis Pr. *de Mazaugues: Et ad tres Esplechias dumtaxat, videlicet pro calefaciendo, pro ædificando et pro aratris componendis, de quibus dumtaxat remanebit facultas dominis et hominibus dicto nemore se juvando, non aliter nec alio modo.* Vide *Esplencha* et *Expletum* 2.

¶ **ESPLECTUM**, Espleitum. Vide *Expletum.*

✱ [Reditus: « Ego Ermengardis viscecomitissa filia Rangardis donator sum domino Deo et sancte Fidis illa alberga et illa *Esplecta* que habeo in ipsa villa que vocatur Licairag. (Cart. Conchar. Ruthen. p. 395. an. 1087.) »]

¶ **ESPLENCHA**, Esplenchare, Splenchare, Esplenchia, Explecha. Privilegia Raymundi Berengarii Aquensibus concessa Kal. Maii ann. 1206. apud Pittonem Hist. Aquens. pag. 114: *In recompensationem vestræ fidelitatis... licentiam, franchesiam et libertatem in terris cultis et incultis quibuscumque et quorumcumque locorum distantium circa civitatem meam Aquensem, spatio quinque leucarum, pascendi, pasturgandi quorumcumque animalia vestra, necnon Splenchandi et bosqueinrandi, seu ligna scindendi pro vestro beneplacito tradimus, etc.* Ibi laudatus Historiographus Jus *Splenchandi* exponit Facultatem pecorum pascendorum post messem, quam facultatem, inquit, Arelatenses vocant *lou drech d'Esplencho.* Hanc in sententiam citat Fortium, qui in suis ad Decisiones Stephani notis decis. 9. duplicem distinguit pascendi facultatem, *viridis* pascui et *vacui*: *Viridis* seu pratorum tempore quo herbæ virent, et silvarum tempore quo glans est; *Vacui* seu pratorum exscisso feno, agrorumve collectis fructibus: quod ultimum *Expleches* vocant Arelatenses. Dubitari tamen potest, propter adjunctas voces *Bosqueinrandi seu ligna scindendi*, an *Esplenchandi* facultas in laudata Charta non sit idem quod jus lignorum in nemoribus ad certos usus exscindendorum, ut *Espletum* accipitur in Charta anni 1256. e Tabulario Sangermanensi: *Quæ omnia teneo in feodum cum toto usuario sive Espleto, quod habeo in foresta quæ dicitur Castrum Mauri.* Certe ipsa vox *Explecha* amplius quid interdum significat quam nudam in locis vacuis pascendi facultatem. In Sententia arbitrali ann. 1497. inter Dominos et Communitatem Calliani legimus: *Ex adverso ipsa Universitas de Calliano, seu habitantes in eadem, dicunt et asserunt, ipsos homines habuisse, et in præsentialiter habere, ac fuisse in antiquissima et vera possessione pastorgandi, eyssartandi, leignerandi, fusteiandi, glandeiandi et omnes Explechas in eodem territorio faciendi*: quo in loco vox *Explecha* significare videtur quasvis *aisantias* seu commoditates usuales ex eo territorio percipiendas. Neque satis scio an æque pateant voces *Esplencha* et *Esplenchare* in confirmatione privilegiorum urbis Aquensis per Renatum Provinciæ Regem ann. 1477. apud laudatum Pittonem pag. 118: *Ob illius grata et grandia servitia et alia virtutum merita diversis privilegiis et præcipue facultate depascendi, bosqueirandi, Esplenchandi circunquaque per quinque leucas decoraverunt cunctos Cives Aquenses tanquam bene meritos in prædictis eorum privilegiis, usibus, facultatibus et Esplenchis manutenere et tueri, quocumque impedimento sublato.* His in locis *Esplecha* vel *Esplencha* idem prorsus videtur quod *Expleta;* quæ vox in Consuetudinibus Ausciorum, ut dicetur infra, non solam significat pascendi facultatem, sed etiam venandi, piscandi et ligna in nemoribus exscindendi. Certum tamen est quibusdam aliis in locis ad solum pascendi jus has voces esse restringendas. Conventio Civitatis Arelatensis cum Ludovico II. Comite Provinciæ ann. 1385. art. 19: *Item retinet dicta Universitas pactua Castelleti, Montismajoris et Auriculæ, et quæcumque alia, tam piscationes quam venationes, lignairagia et Esplechas quorumcumque pactuorum territorii Arelatensis.* Altera Conventio inter Dominum de Rupe et Priorem S. Ægidii Arelat. ann. 1379: *Habeat jus, Expletum et usum cum averibus suis, et aliis quibus voluerit, depascendi.* Vide *Expletum* 2.

ESPLETUM. Vide *Expletum.*

* **ESPLINGA**, Acicula, Gall. *Epingle.* Lit. official. Senon. ann. 1336. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 22: *Quædam magna quantitas Esplingarum, et plures aliæ res et nummatæ diversæ de nummatis merceriæ.* Vide supra *Espinglarius.*

¶ **ESPOISSO**, Sponsio, pignus, Gall. *Gageure.* Charta anni 1303. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 783: *Item qui fecerit Espoisso, quicumque sit, solvat unum sextarium vini subcumbens optinenti.* Quæ sic lingua patria habentur in altera Charta anni 1270. pag. 512: *Qui fai Espoisso à Bessa ia ta grans no sera que ia do s'is vol mas 1. sesteir de vi.* Vide *Espisio.*

¶ **ESPOLIÆ**, Messis, fructus, Gall. *Depouille.* Litteræ Officialis Paris. de Emptione Majoriæ de Berrone ann. 1266. in Tabulario Calensi: *Vendidit partem suam Espoliarum de Jamaco et aliunde.*

* **ESPONDARIUS**, Tutor, qui pro pupillo *spondet.* Testam. Bert. de Galhaco ann. 1293. in Reg. 4. Armor. gener. pag. 2: *Constituit executorem testamentarium et tutorem et curatorem Espondarium prædictis liberis suis prænominatum Bernardum de Galhaco fratrem suum.* Vide *Spondarius.*

ESPONDERIUS, [Limitaneus. Testam. Guigonis Dalphini ann. 1267. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 5. col. 1: *Hugo Dux Burgundiæ... Castra sibi assignet in quibus prædictas mille libras percipiet, quæ tamen castra non sint in Esponderiis terræ meæ.* Hoc est in locis limitaneis, seu in confiniis, Gall. *sur les frontieres.* Litteræ Humberti II. Dalph. ann. 1334. ejusd. tom. pag. 247: *Vosque nihilominus castra Esponderia visitetis.*] Statuta Delphinalia pag. 38: *Qualiter nobiles possunt facere domos fortes.... dummodo dictæ domus non fiant in locis Esponderiis, seu limitrophis.* Vide *Spondarius.*

☞ Gallo-Belgis *Esponde* dicitur Lecti pars anterior, qua notione Le Roman d'*Athis* MS:

Prophilias du lit leva,
Par le congié d'Athis s'en va,
Au lit s'en vint droit à l'Esponde,
Mais ny entrast pour rien du monde.

Infra:

Moitié joyeulx, moitié doulant,
Entra au lit passa l'Esponde.

Italis *Sponda*, Margo, ora et alia hujusmodi. [** Vide Forcellinum in *Sponda.*]

* **ESPORARIUS**, Lignarius faber, qui tigilla, *Espaures* vel *Espoures* dicta, parat. Reg. forestæ de Broton. ex Cod. reg. 4653: *Talis est usus forestæ Brotonniæ, quod omnes illi, qui reddunt pro consuetudine forestæ avenas, ... possunt et debent capere... emundam .... lignifabri, et caronnii, et tynerarii, et Esporarii, quando manovre prædictorum operariorum erit inde remota.* Vide mox *Esporium.*

* **ESPORDIUS**, Armorum genus, fortassis quo *spallæ* seu humeri teguntur, Gall. *Epauliere.* Munit. castr. dom. reg. in Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 1. fol. 94. r°. col. 2: *x. loriculæ, v. scuta, x. Espordii ferri.*

ESPORIUM. [* Tigillum, vulgo *Espoure.* Vide supra *Esporarius.*] Charta pro Vicariis Biturigensibus ex Tabul. S. Sulpitii Bituric.: *Habebit.... ex uno quoque asino qui portat ollas ad vendendum, unum potum: de quadrigario Esporiis, unum Esporium, similiter una esolna, et similiter unam latam de lignis quæ intrant.*

* **ESPORLARE**, dicitur vassallus, cum domino capitali propter feudi investituram, *sporlam* seu *relevium* præstat, clientelam profiteri; *Esporler*, in Consuet. Burdeg. art 82. 83. 85. 88. 93. et 94. Reg. feudor. Aquit. in Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 21. v°: *Debent ipsi partiari ambo decem libras Burdegalensium de sporla in mutatione domini solvere in una bursa alba, vel in duabus bursis, quilibet centum per se, si velit Esporlare.* Vide infra *Sporlare* et *Sporta* 2.

* **ESPOUSSORIUM**, Stragulum, vel id quod detergitur. Comput. Ms. ann. 1245: *Pro saccis et Espousoriis, xj. sol. pro houciis lingiis et de burello, cxvj. sol. Espoussete,* non multum dissimili notione, pro sacco vel detrito panno scilicet, in Lit. remiss. ann. 1474. ex Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 1079: *Ouquel chemin le suppliant trouva un Espoussete, en laquelle il bouta les tasses et autres utenciles par lui prinses, et icelles mist au bout de son espée pour porter sur son col.*

* **ESPOZADA**, *Prov. Nimpha, pro beneficio absolucionis, quia abluitur. Sponsa.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

* **ESPRAVICURA**, Servitii species, an cura *Espraverii*, Gall. *Epervier?* Charta ann. 1301. in Chartul. Guill. abb. S. Germ. Prat. fol. 122. v°. col. 1: *Dicta domus remansit et adhuc remanet libera ab omnibus aliis censibus, redditibus, redevantiis, servitute, Espravicuris, pressoragiis, etc.* Vide mox

* **ESPREVERIUS**, quibusdam *Eprevier*, Accipitris genus. Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 202. v°: *Unus Espreverius, unus anser, etc.* Vide *Sparvarius.*

¶ **ESPRINGALA**, Balista validior, qua telum emittitur, Gall. *Springale* vel *Espringale.* Vide locum in *Muschetta*, [* et vocem *Spingarda.*]

¶ **ESQUAQUERIUM**, Scacarium, Gall.

Eschiquier : de quo plura in *Scacarium*. Litteræ Guillelmi Senescalli Aquitaniæ pro Monasterio S. Crucis Burdegal. ann. 1383. ex Archivis ejusdem : *Quasdam litteras nobis præsentatas in castro regio Burdegalæ, videlicet in Esquaquerio dicti castri.*

¶ **ESQUARTA**, Mensura frumentaria, eadem quæ *Quarta*. Litteræ Heliæ Archiep. Burdigal. anni 1192. pro Monasterio S. Crucis, inter Instrum. tom. 2. Gall. Chr. col. 286 : *Item quod mater dictæ mulieris per compositionem in ipsa Ecclesia duas Esquartas frumenti retinuit annis singulis quoad viveret persolvendas.*

° **ESQUEVINAGIUM**, Districtus, jurisdictio *Esquevinorum* seu judicum urbanorum, nostris etiam *Eschevinage* et *Esquevinage*. Arest. ann. 1346. 8. Apr. in vol. 3. arestor. parlam. Paris. : *Dicti scabini erant in possessione judicandi super omnibus personis ..... captis pro quocumque casu in dicta villa Duacensi, Esquevinagio et banleuca. Et aussi, se le débat estoit de chose qui feust advenue dedens leur banlieue, en leur Eschevinaage, seroit jugiée par eschevins*, in Lit. ann. 1370. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 367. Stat. ann. 1355. ibid. pag. 509. art. 1 : *Et quant lidit maires est fait et Esquevin, il vont pardevers Esquevins d'Arras.* Et art. 2 : *Par toute le ville et dedans l'Esquevinage d'Arras, etc. Exavin*, in Ch. ann. 1285. ex Chartul. S. Petri de Monte : *Li maires et tuit li Exavin et toute li communiteis de Lixieres, etc.* Vide infra in *Scabini*.

° **ESQUEVINESSIA**, Gall. *Esquevinesse*, Pellitium ex *Esquirolis* seu sciuris. Lit. remiss. ann. 1351. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 427 : *Quandam pravam vestem de acoleto forratam de Esquevinessiis, quoddam supertunicale forratum de grossis variis . . . cepit.* Reg. feud. et redit. comitat. Clarimon. ex Cam. Comput. Paris. fol. 9 : *Item d'une panne d'Esquevinesse, le vendeur doit ij. den. et l'acheteur ij. den. Escuireus et Esquevinesches, le millier v. sols*, in Reg. sign. *Pater* ex ead. Cam. fol. 248. r°. Ita etiam legendum, pro *Esquemnestes*, in Lit. ann. 1315. tom. 1. Ordinat. reg. Franc. pag. 600. Vide infra *Esquirolus*.

° **ESQUEYRA**, Equile, stabulum equorum, Gall. *Ecurie*. Terrear. villæ *de Busseul* ex Cod. reg. 6017. fol. 24. v° : *Item unam gallinam pro quadam Esqueyra contigua in dicto hospicio juxta viam communem.* Vide supra *Egua* et *Eguezerius*.

° **ESQUIGUEYTA**, ut supra *Eschargaita*, Excubiæ. Reg. feud. Aquit. in Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 32. v° : *Item tenentur* (habitatores Millani castri) *custodire castrum ipsum et villam eorum expensis et in personis et in corporibus propriis et eorum familia de gueytis et Esquigueytis.*

ESQUILLA, [Tintinnabulum.] Esquillatus, [Qui defert *Esquillam*.] Vide *Skella*.

° Nostris *Esquelle* et *Esquille*. Ordinar. Ms. S. Pet. Aureæ-val. : *Tunc pro Prima non pulsabitur illa Esquilla in mane, de qua pulsatur pro Prima de levée. Esquelle*, in Stat. ann. 1390. et 1403. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 358. art. 6. et tom. 8. pag. 601. art. 14. Lit. remiss. ann. 1464. in Reg. 199. Chartoph. reg. ch. 598 : *Lequel Grasset print l'une des brebis qui portoit une Esquille au col.* Vide supra *Eschilla*.

✱ [« Campanas seu *Esquillas*. (Cart. Magalon. ap. Rev. Soc. Sav. 1873. p. 417.) »]

° **ESQUINA**, Imbrex porci, Gall. *Echinée*. Consuet. Mss. S. Crucis Burdegal. ante ann. 1305 : *Cellarius..... dat . . . . unam peciam bovis, et sex dornos dictarum Esquinarum porci.* Leudæ min. Carcass. Mss. : *Item de macellariis quadam die Jovis a quolibet porco, inde remota Esquina, j. denar.*

¶ **ESQUIPARE**, Navem instruere, Gall. *Equipper*. Edictum Philippi Aug. Franc. Regis ann. 1207 : *Nulla navis de tota Normannia, præterquam de Rothomago, poterit Esquipari ad Imberniam, excepta una sola, cui semel in anno de Cæsaris Burgo, licitum erit Esquipare, etc.* Duchesnius in Normannicis pag. 1063. legit *Eskipare*. Vide *Eschipare*.

° Hunc locum sic emenda ex Reg. 13. Chartoph. reg. ch. 150 : *Nulla navis de tota Normannia, præterquam de Rothomago, poterit Esquipare ad Ybermiam, etc.* et interpretare Navigare, Gall. *Mettre en mer, faire voile* ; quo sensu *Equiper* usurpat Froissartes vol. 3. cap. 29 : *Entrerent dedans* (la nef) *et Equiperent en mer.* Ibid. cap. 27 : *Entrerent audit vaissell, et singlerent et Escliperent en mer vers le royaume d'Angleterre.* Ita quoque Guill. Guiart. :

> Chascun d'eus la Crois sus lui mise,
> En mer s'Esquipent à Venise.

° Aliis præterea notionibus *Esquipper* dixerunt nostri. Pro *Eclabousser*, Aqua lutosa respergere, in Lit. remiss. ann. 1434. ex Reg. 175. ch. 370 : *Le suppliant ne scet la cause pourquoy icellui Jehan lui Esquippa l'ordure du ruissel de la rue encontre lui.* Elabi, vel Reflectere, vulgo *Glisser, réjaillir, sauter* sonat, in aliis Lit. ann. 1469. ex Reg. 195. ch. 223 : *Le suppliant getta un baston après les pourceaulx, . . . en telle maniere que en glissant ou Esquippant oultre, ledit baston ala cheoir sur le chief d'une jeune fille. Eskipeson* vero, pro *Equipage, fourniture*, in Ch. ann. 1379. tom. 2. Probat. Hist. Brit. col. 220 : *Et aura aussi ledit duc pour luy et toutes lesdites gens convenable Eskipeson pur leur passage en la mer.*

¶ **ESQUIROLUS**, Sciurus, Gall. *Ecureuil*. Vetus Collectio MS. Statutorum Eccl. Aquensis : *Clerici beneficiati cappas portent de pellibus Esquirolorum forratas.*

° Leudæ min. Carcass. Mss. : *Item de duodena d'Esquiroll. iij. ob.* Unde *Esquirelle*, Pellitium ex *esquirolis*, in Ch. Math. ducis Lothar. ann. 1250. ex Chartul. Campan. Cam. Comput. Paris : *Huardus miles de la Fuillée .... recognovit se recepisse et habuisse octo marchas argenti, mille et quingentas Esquirelles.* Vide *Esquevinessia* et *Squirelus*.

° **ESSACARE**, In saccum mittere, Gall. *Ensacher*. Comput. ann. 1380. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 29. col. 1 : *Solvi Petro Mariote et cuidam alteri extraneo, qui.... portaverunt ad hospitium senescalliæ xxv. sestaria avenæ . . . præsentata domino senescallo, et dicta xxv. sestaria mensuraverunt et Essacaverunt.* Vide infra *Saccare*.

° **ESSAGIUM**, Jus quod ex probata monetarum materia magistro monetario competit, ipsaque rei monetariæ probatio. Ordinat. Caroli dalph. ann. 1357. ex Reg. Cam. Comput. Paris. sign. *Vienne* fol. 18. v° : *Ipse magister.... habeat punctas, levatas, Essagia et electionem Essagiorum . . . Quod nullus Essays ligæ vel ponderis, nec recursus possit haberi ad monetam expeditam.* Vide *Essayamentum*.

° **ESSAITA**, Eadem fortassis notione. Charta Ebali vicecom. *de Ventedorn* inter Probat. Hist. Tutel. col. 438 : *Similiter do .... Essaitam et decimum et præferentiam de omni re, ac sepulturam, et omnia sicuti ad ecclesiam pertinent.*

1. **ESSAIUM**, Examen, *Essai*. Vide *Caiagium*, et *Dealbare*. et Oct. Ferrarium in *Saggiare*, [et mox *Essayum*.]

° Hinc *Essaier* pro *Examiner*, Alicujus periclitari doctrinam. Stat. ann. 1371. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 441. art. 2 : *Que aucun barbier... ne doit faire office de barbier en ladicte ville et banlieue de Paris, se il n'est Essaiez par ledit mestre et les quatre jurez.* Unde etiam *Essaieur de pourceaux*, Inspector suarius, in Lit. remiss. ann. 1378. ex Reg. 113. Chartoph. reg. ch. 314 : *Perrin Landry langoieur ou Essaieur de pourceaux... print douze deniers du langoiement... Le prevost de Montlehery lui défendi vendre et langoyer pourceaux en la chastelenie dudit Montlehery.*

° 2. **ESSAIUM**, Panni species. Charta Maurit. episc. Cenoman. ann. 1227. ex Tabul. monial. S. Juliani de prato : *Inhibemus etiam ne moniales habeant tunicas de cordeto Castridunensi, aut sargia de Bonavalle, aut Essaio de Normannia ;... mantellis etiam non utantur nisi de præfatis pannis,... aut de Essaio de S. Dionysio.*

° Aliud vero sonat *Essaie*, Stramen scilicet, in Lit. remiss. ann. 1406. ex Reg. 161. Chartoph. reg. ch. 163 : *Lesquelx se logerent en un cuignet des bergeries, ou il avoit un tas d'Essaies à brebis ouquel ilz furent, attendant que icelle Gilon venist quant jour seroit affourer icelles brebis.*

° **ESSALATUS**, Sella instructus. Acta Inquisit. Carcass. MSS. ann. 1308. fol. 39. r°. : *Guillelmus frater suus quadam nocte... tradidit sibi mulum, seu mulam, Essallatum et inffrenatum.*

° **ESSALET**. Vide supra *Eissalet*.

¶ **ESSAMPLATUS**, pro *Essartatus*, de quo infra. Instrum ann. 1205. ex Archivo Fontis Danielis : *Junellus Dominus Meduanæ dedit Abbatiæ Fontis Danielis decimam partem reditus sui de terra Essamplata in foresta.* Vide *Exartus*.

° Sic *Essamblir*, pro Dumeta succidere et in culturam redigere, vulgo *Défricher*, in Lit. remiss. ann. 1460. ex Reg. 192. Chartoph. reg. ch. 3 : *Le suppliant a prins à défricher et Essamblir pluseurs terres et héritaiges qui estoient en grans buissons et habiers.*

ESSANNA. Charta Philippi Aug. ann. 1216. in Regesto Herouvalliano fol. 74 : *Si vero contineatur in baco, vel in cocheto merrenum ad dolia facienda, reddent pro quolibet milliario 4. den. et sibi contineantur Essannæ ad clavos, reddent pro quolibet milliario 4. den.* Occurrit ibi pluries ; ubi *Essanna* est id quod vulgus *Essangles* vocat, asseres scilicet sectitii, quibus tecta operiuntur. Fol. 93. *Esçanna* scribitur : *Navis ad lignum, ad fœnum, ad Esçannas, ad minutum merrenum, etc.* Fol. 159 : *Si faciant domum tectam de Essanna.* [Idem videtur *Esolna* in *Esporium*, ut etiam *Essoulla* suo loco.]

° Nostris quoque *Essanne*. Lit. remiss. ann. 1374. in Reg. 106. Chartoph. reg. ch. 119 : *Icellui Raoulet monstroit audit Guiot une Essanne de bois, dont il avoit fait la semblance d'un coustel.* Sed et variis appellationibus idem significaverunt. *Eschaugne* et *Essaugne*, in Chartul. Corb. sign. *Ezechiel* ad ann. 1421.

fol. 95. r°.: *Esseul*, in Coust. Paris. ex Reg. sign. *Noster* Cam. Comput. fol. 37. v°. Lit. remiss. ann. 1426. in Reg. 173. Chartoph. reg. ch. 599: *Le suppliant fist un trou en la couverture d'icelle maison, qui estoit couverte d'Essil ou d'Essaule vieille.* Aliæ ann. 1467. in Reg. 195. ch. 36: *Estienne Noquin dist au supplians qu'ilz tirassent hardiment, et que s'il avoit une petite Essaulne de boys, qu'il retourneroit bien toutes leurs fleches.* Denique aliæ ann. 1483. in Reg. 209. ch. 262: *Colin Robine voult frapper Jehan Blandel d'une Essale, laquelle il print en la couverture de la maison.*

* **ESSARCITUS,** pro Exercitus. Lit. ann. 1356. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 354: *Datum in Essarcitu nostro ante Bretholium.*

¶ **ESSARTUM,** Essartare. Vide *Exartus.*

¶ **ESSARUM.** Edictum Philippi Pulcri Francor. Regis apud *de Lauriere* tom. 2. Ordinat. reg. pag. 159: *Essarum nostrum dictæ villæ parabitur et ponetur in tali statu, quod dicti mercatores absque solutione caagii poterunt suas denariatas et Mercaturas bono modo onerare et exonerare de die et de nocte.* Lubentius legerem *Escarum*, quod puto Aggerem lapideum ad ripam fluminis, Gall. *Quai.* Idem *de Lauriere* in summario hujus articuli ducto ex Gallico exemplari habet.: *Le pavé de la ville, les Quais et les issues seront mis en bon estat, etc.* Vide *Escar.* [* Leg. *Essayum.* Vide infra hanc vocem 2. notione.]

¶ **ESSAVARE**, Exsavare. Trahere. Charta Thossiac. ann. 1461: *Pro licentia piscandi in riparia Sagonæ... absque trahendo seu Essavando aut Exsavando ad terram.* Altera Charta anni 1449. signata *Bonet: Sive trahendo, sive Exsavando ad terram.*

* A veteri Gallico *Essaver* et *Essiaver*, Effluere, decurrere, vulgo *s'écouler.* Sent. arbitr. ann. 1313. in Reg. 53. Chartoph. reg. ch. 53: *Aura dedans ce mur ou clouture un treillich de fer par où les yaues de la ville se porront Essiaver.* Charta ann. 1322. in Reg. 74. ch. 443: *Lequel moelin il feront el dit manoir à Essiaver l'iaue parmi cedit manoir, en faisant venir l'iaue par dessus et Essiaver dessous.* Chartul. Corb. sig. *Ezechiel* ad ann. 1415. fol. 18. r°.: *Regeter le fossé.... et faire tant que le vivier se puis Essaver, et qu'il soit à secq. Esseaver* vero, pro *Vuider*, Evacuare, in altero sign. *Habacuc* ad ann. 1511. fol. 92: *Et il sera tenu ledit prendeur de Esseaver et oster chacun an tout le bos abatu. Esseuwer*, pro Exsiccare, in Ch. ann. 1285. ex Chartul. sign. *Decanus* S. Pet. Insul. fol. 129. v°.: *Sis libres doit il mettre as fosséis faire por les terres Esseuwer. Excegner*, eodem sensu, in cod. reg. 9493. fol. 11. v°.: *Foucé qui Excegne les bas champs.* Hinc mox *Essaveria.*

* **ESSAVEGOTUS,** Corbis species. Charta ann. 1434. ex Tabul. Massil.: *Ordinamus quod piscatores possint reponere et reponi sinant pisces in vasculis quibuslibet, cujuscumque formæ et capacitatis existant, sive sint banastoni, canastelli, sive sint Essavegotorum.*

¶ **ESSAVERIA,** Agger stagni, quo concluduntur aquæ. Charta anni 1269. ex Tabulario S. Nicasii Remensis: *Debemus habere et retinere imposterum vantalla Essaverie vivarii nostri... nec poterimus sedum vel solium dicte Essaverie dicti vivarii altius elevare quam modo sit.*

* Vel potius qua aquæ excurrere possunt seu evacuari, Gall. *Bonde d'un etang*, alias *Essiaviere, Esse*, et *Esseau.* Charta ann. 1281. in Chartul. Montis S. Mart. part. 7. fol. 124. r°. col. 1: *Consent ke li abbés et li couvens... pussent... faire noviaus cliiers, Essaviers et raieres. Jehan Grossin musniers ouvrist les Esses de son moulin*, in Lit. remiss. ann. 1473. ex Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 1008. Lit. ann. 1295. in Memor. E. Cam. Comput. Paris. fol. 801. v°: *En travers la cauchié doit avoir un Esseau, que le seigneur de Corbon et Guillaume du Mesnil doivent mettre et tenir en estat; car il ne sert que à eulx à esseaver leurs prez.* Unde *Essaigouere*, Incile, sulcus aquarius, vulgo *Rigole, tranchée.* Lit. remiss. ann. 1400. in Reg. 155. ch. 362: *Icellui Servatu saichant lesdiz deux champs... estre moult chargiez d'eaues,... vint à leurdiz champs aiant une pelle ferrée en sa main, et faisant voie et Essaigouere aux eaues. Essayau*, Fluxio, corrivatio, Gall. *Ecoulement*, in Ch. ann. 1308. ex Reg. 72. ch. 309: *Il pourront... eslarguir le cours de l'yaue..... pour avoir mieuls l'yaue son Essayau.* Inde etiam *Essau*, et *Essiaw*, pro vulgari *Evier*, Emissarium aquarium. Chartul. Corb. sign. *Cæsar* fol. 86. r°: *Congié pour faire... un Essau en son estable.* Belloman. MS. cap. 24: *Il ne m'afiert pas à faire mon essuyer ne mon Essiaw de ma quizine, etc. Essuyer*, in Ch. ann. 1400. ex Chartul. Latiniac. fol. 217.

¶ **ESSAYAMENTUM,** Jus seu Emolumentum Inquisitoris et Probatoris monetarum, a Gall. *Essay.* Ordinatio anni 1342. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 420. col. 2: *Remedia vero ligæ et ponderis punctas, levatas, Essayamenta, et alia jura et privilegia habeatis, quæ in nostris monetis antea habebatis.* [* Vide supra *Essagium.*]

¶ **ESSAYATOR** Monetarum, Inquisitor, Probator, Gall. *Essayeur.* Legitur in Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 215. col. 1.

¶ 1. **ESSAYUM,** Gall. *Essay*, Probatio. Charta Hugonis Comitis Marchiæ; apud Stephanotium tom. 5. Fragm. Hist. MSS.: *Notum facio omnibus, quod intuitu Dei et salutis nostræ Essayum monetæ nostræ Grandimontis Ecclesiæ in puram et perpetuam eleemosynam dedimus.* Rursum occurrit tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 414. col. 1. Vide *Essaium.*

* *Dicti magistri monetarum, possint facere fieri sua Essaya de dicta boyta*, tom. 2. Hist. Dalph. pag. 417. col. 1.

* 2. **ESSAYUM,** Locus onerandis et exonerandis navibus aptus. Edict. Phil. Pulc. ann. 1309. in Reg. 13. Chartoph. reg. ch. 172: *Essayum nostrum dictæ villæ parabitur et ponetur in tali statu, quod dicti mercatores absque solutione caagii poterunt suas denariatas et mercaturas bono modo onerare et exonerare.* Ita etiam habet Reg. 72. ch. 176. ut videre est in v. *Caya.* Unde patet male editum *Essarum* tom. 2. Ordinat. reg. Franc. pag. 159. quod iterum probat vox Gallica *Essay*, eadem notione, in Ch. Rob. de Veteriponte ann. 1330. ex Chartul. S. Joan. in valle: *En fesant touz les pons, Essays et chaucées de Dalence, de Chevreau et de la Chauciée.*

* **ESSCENGIA,** Modus agri, idem quod *Andecinga.* Vide ibi. Charta ann. 1236. in parvo Reg. S. Germ. Prat. fol. 44. v°. col. 2: *Recognoverunt se vendidisse abbati S. Germani de pratis Paris. quandam Esscengiam terræ sitæ, ut dicitur, apud Paretum juxta cimiterium ecclesiæ ejusdem villæ.* Vide *Escengia.*

1. **ESSE.** Status, *Estat, condition, comportement.* Capitularia Caroli C. tit. 11. cap. 5. [** apud Valentian. ann. 853. Adnunt. Karol.]: *Et Comites ac cæteros fideles nostros admonemus, ut ipsi sic suum esse et vivere ordinent, qualiter propter illorum necessitatem vicini eorum ac pauperes non opprimantur.* Ordericus Vitalis lib. 6. pag. 601: *In omni Esse suo venerabili pollebat modestia, etc.* Lib. 8. pag. 688: *Et in omni Esse suo sese modeste gerere nitebatur.* Lib. 11. pag. 840: *In Claustro Monachorum diu sedit, Esse eorum consideravit.* Alio vero sensu videtur accipi vox Gallica, *Estre*, in consuetudine Nivernensi tit. 26. art. 13. tit. 31. art. 1. 6. 16. 27. tit. 34. art. 5. 7. 16. ubi pro gentilitate, seu consanguinitate videtur sumi, vel certe pro *Statu* ac conditione. Giotus Pruvinensis in Biblia MS. de Cartusiensibus:

Leur ordre ne blasme, ne lor Estre,
Més por riens ge n'i voldroie estre,
Trop ont estroit et dur convine.
Chascun fet pour lui sa cuisine.

¶ 2. **ESSE** pro Ire, ut Galli dicimus *Etre* pro *Aller.* Breviarium Hist. Pisanæ, apud Murator. tom. 6. col. 171: *Ad quod castrum vincendum Pisani Fuerunt cum quinquaginta navibus, plattis et schafis, etc.* Vide *Fuit.*

* Comput. ann. 1357. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 190. col. 2: *Pro loqueriis novem ronssinorum, quos equitarunt quatuor ex dominis consulibus,... cum Fuerunt ante ad eventum uxoris Petri Scatisse.* Phrasis Gallica: *Lorsqu'ils ont eté au-devant.*

* 3. **ESSE** ad Aliquem, Gall. dicimus, *Estre à qu'elqu'un*, De alicujus familia esse. Lit. remiss. ann. 1357. in Reg. 89. Chartoph. reg. ch. 55: *Quidam nuncius dicens se Esse ad dominum Montismorenciaci, bustam quendam de armis dicti domini secum deferens, etc.*

* 4. **ESSE** de Guerra, Gall. *Estre en guerre*, Bellum gerere, esse in armis. Charta Eduardi reg. Angl. ex Cod. reg. 8387. 4. fol. 57. v°.: *Cum barones partium illarum* (Vasconiæ) *quasi continue ad invicem Sint de guerra, etc.*

* 5. **ESSE** Desuper, Supereminere. Vide supra *Desuper esse* 2.

** 6. **ESSE** Inter, Interesse, adesse. Charta Sangallens. ann. 745. ap. Neugart. Cod. Diplom. Alem. num. 15. tom. 1. pag. 21: *Ego Quolfivinus Fui inter ubi hunc cartala facta est.*

ESSEDUM, Esseda. Servius ad illud Virgilii, Georg. lib. 3. vers. 204:

Belgica vel molli melius feret Esseda collo.

ait *Belgica Esseda esse Gallicana vehicula.* [Papias MS. Bituric.: *Esseda sunt Gallorum vehicula, quibus Reges victi captivi ducuntur. Essedum, Basterna, vehiculum.* Hinc emenda Glossar. Sangerman. MS. n. 501. ubi perperam: *Esserta, Basterna.*] Glossæ Isonis Magistri: *Essedum, genus vehiculi Gallicani, i. Sambuch, quasi assedum, ab assidendo dictum.* Jornandes de Reb. Goth. cap. 2. de Britannis: *Non tantum equitatu, vel pedite, verum etiam bigis, curribusque falcatis, quos more vulgari Essedas vocant.* Ubi malim *Esseda*: nam *Essedum* dixit Propertius lib. 2. El. 1. vers 86:

Esseda cælatis siste Britanna jugis.

Lib. 4. El. 3. vers. 9. de iisdem:

Hibernique Getæ, pictoque Britannia curru.

De *Essedis* et *Essedariis* Britannicis agunt etiam Cæsar lib. 4. de Bello Gall. cap. 24. et 33. et Cicero lib. 7. Ep. 6. et 10. Vide Ausonium Epist. 21. [et Pitiscum in Lexico Antiquit. Rom. et Carolum de Aquino in Lexico Militari.]

* **ESSELLA,** Assula, segmentum. Lit.

remiss. ann. 1351. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 125 : *Dictam monetam abscondit retro caminum operatorii sui, et posuit ante de Essellis ne reperiretur. Essellete*, in Stat. ann. 1384. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 101. art. 14. Unde *Esselleter*, inter asseres premere, in Arest. ann. 1395. 13. Febr. ex vol. 8. arestor. parlam. Paris. : *Ordinatum fuerat quod non venderentur panni... tincti mala tinctura,... neque etiam inter asseres pressurati, quod Gallice vocant Ensselletez*. Stat. pro pannif. Paris. ejusd. ann. ibid. : *Quiconque vendra draps qui aient esté ou soient Essellez, ou maltaints, ou non entresuivans en teinture, etc.* Hinc etiam *Esselée*, Sepimentum ex assulis, in Charta ann. 1347. ex Chartul. Regal. loci part. 1. ch. 156 : *Item une estable tenant à ladite maison close d'une Esselée, et est li combles à apentis*. Vide infra *Essoulla* et *Estella*.

ESSENDOLA. Vide *Escenla*.

° **ESSENNUM**, Retis species, Sagena, Gall. *Seine* vel *Senne*. Charta Ric. reg. Angl. ann. regni ejus 1. in Reg. 165. Chartoph. reg. ch. 130 : *Exceptis molendinis et anguillis, quæ captæ sunt ad Essennum*.

1. **ESSENTIA.** Substantia, subsistentia : vox Scholasticis et Philosophis non hodiernis duntaxat familiaris, sed et veteribus. Quintilianus lib. 3. cap. 7 : Οὐσίαν, *quam Flavius Essentiam vocat : neque sane aliud est ejus nomen Latinum*. Adde eumdem lib. 2. cap. 15. S. Hilarius in fragm. pag. 34 : *Essentia ex eo, quod semper est, nuncupatur : quæ quia extrinsecus opis ad continendam se nunquam eguerit, et substantia dicitur, quod intra se id, quod semper est, et in æternitatis suæ virtutem subsistat*. S. Augustinus lib. 2. de Morib. Manichæorum cap. 2 : *Itaque ut nos jam novo nomine ab eo, quod est esse, vocamus Essentiam, quam plerumque substantiam etiam nominamus*. Id vocabuli Ciceroni asseruisse Senecam observavit Muretus lib. 5. Variar. utitur etiam Sidonius in Epithal. Polemii.

¶ 2. **ESSENTIA**, *Status, Conditio*. Gasp. Barthii Glossarium ex Hist. Palæst. Baldrici Dolensis : *Postquam vero fuerunt Turci edocti de nostra Essentia, cœperunt paulatim urbe exire, nostros peregrinos undique coangustare, non solum ex una parte ; sed undique erant latentes obviam a nobis a mare et ad montaneam*. Vide *Esse* 1.

¶ 3. **ESSENTIA**, Possessio. Henric. Huntindon. de Contemptu mundi, apud Acherium Spicil. tom. 8. pag. 182 : *Nescio quid magis afferebat ei certa spes in futurum regnandi, quam patri suo ipsa Essentia regni, quia patri magnum regnandi spatium jam præterierat*.

° 4. **ESSENTIA**, Usus, jus utendi. Charta W. *Mermerel* milit. ann. 1226. ex Tabul. Fossat. : *Concessi etiam eis* (monachis) *Essentiam tocius terræ meæ apud Bonolium, quittantes eis quicquid solebant mihi dare pro herbagio*. Forte pro *Esentia*. Vide in *Aisantia*.

° 5. **ESSENTIA**, Existentia, qua res actu existit, ratio existendi. Testam. cardin. Talayr. de Petragor. ann. 1360. ex Cod. reg. 4223. fol. 110. r°. : *Salubri meditatione pensantes quod præsentis vitæ conditio statum habet instabilem, et ea quæ visibiliter habent Essentiam, tendunt visibiliter ad non esse, etc.* Occurrit etiam inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 459. Arest. ann. 1414. 12. Maii in vol. 11. arestor. parlam. Paris. : *Optio quoque hujuscemodi locum habebat,... quando in uno batello seu una navi xix. dolia seu peciæ vino plenæ ejusdem formæ seu Essentiæ, qualitatis existebant, et ad unum solum mercatorem pertinebant*.

° **ESSENTUS.** Vide supra *Esentus*.

ESSERE, ADESSERE, pro *Esse*, occurrit in veteribus Chartis aliquot apud Perardum in Tabulis Burgundicis pag. 33. 34. 35. et 36. Vetus inscriptio Romæ in Eccl. IV. Coronator. : *Cod estis fui, et quod sum Essere abetis*.

° **ESSERMENTARE**, Sarmentis vineam purgare, vel pampinare. *Espuler*, pro *Ebourgeonner*, in Lit. remiss. ann. 1405. ex Reg. 160. Chartoph. reg. ch. 112 : *Laquelle Jehanne demanda à icelle Laurence s'elle seroit bien à elle pour Espuler ès vignes*. Charta ann. 1357. in Reg. 89. ch. 521 : *Item octo corveyas a mulieribus.... solvere consuetas pro vineis domini dicti loci* (de Nantiau) *Essermentandis, Gallice Essermenter*. Ita *Esserber*, pro Herbas evellere, sarrire, vulgo *Sarcler*, dixerunt. Lit. remiss. ann. 1372. in Reg. 103. ch. 324 : *Lequel Remion estoit en un jardin, qui estoit son oncle Robert le Moine du bourg de Véelle ou il Esserboit*.

¶ **ESSERTA.** Vide *Essedum*.

° **ESSERTUM**, Ager exaratus, ad culturam recens proscissus. Charta Henr. Hosati inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 585 : *Dedi totam decimam Esserti mei de Standene*. Vide *Exartus*.

¶ **ESSETUS.** Computus anni 1202. apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. pag. CXLVII. ad calcem : *Pro galeis reparandis* x. *sol. Pro cordis ad essetos pendendos circa murum* XII. *s. et dimid.*

° **ESSINUM**, Modus agri. Charta pro eccl. Laudun. ann. 1374. in Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 442 : *Item dicti decanus et capitulum acquisierunt... tria Essina et viginti quatuor virgas nemoris*. Vide supra *Aissinus*.

¶ **ESSINUS**, Species mensuræ frumentariæ, Gall. *Aissin*. Charta Theobaldi de Valliaco ann. 1168. ex Tabulario Corbeiensi : *Quartam partem cujusdam molendini, quam antea jure hæreditario apud Valliacum a S. Petro tenui, deinceps sub jure suo libere possidendum concessi B. Petro de Corbeia, hac interposita conditione, ut quamdiu in domo mea et hæreditate mea manerem, sexdecim Essinos annonæ de eodem molendino acciperem*. Charta Curiæ Suessionens. ann. 1252. in Tabulario S. Medardi : *Se vendidisse recognovit... reditus subnotatos, quos se habere dicebat... videlicet viginti Essinos bladi hyemalis uno bueto minus*. Vide *Assinus*.

° **ESSIULARE**, Sibilare, Gall. *Siffler*. Acta MSS. Inquisit. Carcass. ann. 1308. fol. 36 v° : *Unus dictorum hæreticorum Essiulet, et quidam alius, qui veniebat ad eos, ut credit, respondit similiter sibulando*.

° **ESSO.** Charta ann. 1023. apud Murator. tom. 1. Antiq. Italic. med. ævi col. 188 : *Et si qualiscumque omo servus vel angilla jam dicti archiepiscopi battiderit... ad Esso componat, sicut ad liberi homines et ad liveras feminas*. Id est, eamdem mulctam componat, ac si liberum hominem verberasset.

° **ESSOIGNIA**, ESSOIGNARE. Vide infra in *Sunnis*.

° **ESSOLIUM**, Axis, Gall. *Essieu*, alias *Esseul* et *Essoul*. Charta ann. 1239. inter Probat. Hist. Sabol. pag. 349 : *Ita etiam, quod omnes transeuntes mercatores per cheminos forestæ supradictæ, qui coustumas dicto Jacobo debuerint, poterunt capere in dicta foresta pro unaquaque quadriga duodecim hairas eisdem necessarias, et Essolium novum. Un Essoul de char*, in Lit. remiss. ann. 1375. ex Reg. 107. Chartoph. reg. ch. 12. Aliæ ann. 1388. in Reg. 132. ch. 325 : *L'une des roës d'icellui chariot yssi hors de l'Esseul, pour ce qu'il n'y avoit point d'esse*.

¶ **ESSONIA**, Excusatio causaria, Ejuratio vadimonii propter impedimentum, Gallice *Essoine* vel *Exoine*. *Essoniator*, Excusator in causis et litigiis, Gall. olim *Exoineur*, *Exoniateur*. *Essoniare*, Excusationem proponere. Vide *Sunnis*.

¶ **ESSONIUM**, Impedimentum. Chirographum ann. 1209. apud Marten. Ampliss. Collect. tom. 1. col. 1092 : *Comitissa vero jurari fecit super animam suam, quod ipsa et successores sui Domini Campaniæ infra quadraginta dies, postquam ab Essonio suo fuerint expediti, reddet Simoni vel hæredibus suis Musteriolum in eodem statu, in quo eos illud constiterit accepisse*. Litteræ Matthæi Ducis Lotharing. ann. 1220. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 881 : *Ipsi autem infra quadraginta dies, postquam de Essonio, vel de guerra sua liberati erunt, tenentur mihi reddere per juramentum suum castrum illud ita munitum et in eo puncto, in quo eis traditum fuerit bona fide*. Vide in *Sunnis*.

° Hinc *Dessonier* et *Dessouniier*, Impedimento liberare, expedire. Charta ann. 1270. ex Chartul. S. Petri de Monte : *Et doit Dessonier ces choses davantdites de toutes rantes et de toutes droitures qu'elles doient*. Alia circ. ann. 1280. ibid. : *Et doie Dessouniier à mien toutes ces choses davantdites et retenir*. Vide infra in *Sunnis*.

° **ESSOPIA.** Vide supra *Eschopa*.

¶ **ESSOULLA**, Assula, seu asser sectitius ad tegendum aptus. Chartular. S. Vandregisili tom. 1. pag. 84 : *Et præterea veteres Essoullas de Monasterio, quæ non poterant mitti in opere, et insuper quidquid libertatis et proventus in supradicto Monasterio habere consuevi*.

° Nostris *Esseule*. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Esseule, comme de quoy l'on couvre les maisons, scindula. Item pour cent millier d'Esseule, ij. solz. vj. den.* in Reg. sign. *Pater* Cam. Comput. Paris. fol. 249. v°. Vide supra *Essella*.

° **ESTA**, Sedes in foris et nundinis, ubi merces venum exponuntur, mensa, Gall. *Etau*. Charta ann. 1301. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 169. v°. col. 2 : *Jura furnorum, molendinorum, Estarum, tabularum, etc. Establerie*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1412. ex Reg. 166. Chartoph. reg. ch. 365 : *Sur les estauls ou Estableries de la corraterie de Besiers, etc.* Unde *Establier*, qui ad *stallum* merces suas divendit, in Stat. ann. 1369. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 253. et *Baston estaullier*, quo fulcitur ejusmodi mensa, in Lit. remiss. ann. 1478. ex Reg. 206. ch. 76. Vide *Stabellum* et *Stallum* 1.

° **ESTABILITAS**, Vox fori Normannici, cum scilicet res, de qua est controversia, in manu regis ponitur, donec judicio decisa fuerit. *Héritage qui est demandé par Establie*, in Consuet. Norman. cap. 66. et 91. Scacar. apud Cadom. ann. 1236. in Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 25. r°. col. 2 : *Guillermus de Reniers miles petiit ab hominibus suis quædam servicia. Ipsi dixerunt se fecisse illa servicia ; sed nec* (per) *feodum, nec per costumam miles habuit saisinam illorum serviciorum. Petebant homines Estabilitatem : miles tanquam saisitus volebat se deffendere per duellum tantum. Judicatum est quod homines debebant et pote-

vant habere breve de sordemanda. Vide *Stabilia* 2.

ESTABLIA. Monast. Anglic. tom. 1. pag. 922 : *Sint quieti de thesauro portando, de chaciis, Establiis, scotallis regalibus, de purprestura, etc.* [Judicium Scacarii Normanniæ XIII. sæculi, apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. pag. 965 : *Audivi ibi, quod minor bene potest procedere per duellum vel Establiam,* hoc est, Breve Ducis Normanniæ, quo in manu Regis ponitur feudum vel tenementum, donec oborta de eo lis dirimatur.] Vide *Stabilia* 2.

* Primo loco *Establiam* interpretor de stabulo, seu obligatione vassallorum recipiendi equos domini in stabulo; alterum vero sic emendo ex Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 27. v°. col. 1 : *Audivi ibi quod minor bene potest perdere* (sic sine nota abbreviationis) *ad finem per duellum vel per Establiam.* Ubi idem quod supra *Estabilitas.*

¶ **ESTACAMENTUM.** Vide *Stacamentum.*

* **ESTACARE** PLACITUM, Illud firmare *vadiis* receptis; quod ad judicem vel dominum pertinebat. Vide in *Stacamentum.*

* **ESTACATURA,** Locus palis circumseptus ad capiendos pisces. Charta Claremb. dom. Cappar. ann. 1235. in Chartul. Arremar. ch. 221 : *Prior de Cappis debet piscem per totam aquam de Follis... exceptis vannis et becis et Estacaturis molendini.*

¶ **ESTACHADA** BATALIA, Duellum seu certamen singulare, *ligatum,* initum et perfectum, ut opinor, ab Hispano *Estacada,* locus clausus ubi pugnatur. Charta ann. 1065. Marcæ Hisp. col. 1136 : *Damus vobis... medietatem de totas ipsas justitias, exceptus... de ipsa civitate... fecerint homicidium, aut fregerint pacem, aut habuerint aliquod placitum unde batalia sit Estachada.*

¶ **ESTACHAMENTUM,** Sepimentum, ut conjecto, seu locus palis, Gall. *Estages,* clausus. Gall. Christ. tom. 4. col. 808. Johannes II. Abbas Claraevallensis ann. 1281 : *Literis suis profitetur, sibi minime licere facere Estachamentum in quodam loco, nisi de voluntate Episcopi Lingonensis.* Vide *Estecha.*

* Vel potius Agger aquis oppositus, quo scilicet aquæ concluduntur; quod fulciatur palis sic dictus, Gall. *Ecluse.* Charta quæ supra indigitatur his concipitur verbis in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 230. r°. : *Saichent tuit que nous de la volunté et dou consentement de Guy evesques de Leingres avons fait un Estamchement dessoz Gevroles.* Vide infra *Estanchia.*

¶ **ESTECHARE,** Alligare, Gall. *Attacher.* Ordinatio ann. 1340. super Officio Marescalliæ, Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 394 : *Item ipsos equos fretari, estreliari, acomari, letterias eis fieri et bene Estachari facere cum omni diligentia teneatur.*

* **ESTACHIA,** Acicula, in quo vestis constringitur. Comput. MS. ann. 1239 : *Pro liiij. duodenis laqueorum et pro Estachiis habitis per Odonem de Cormall. cxiiij. sol.* Vide *Stacha.*

ESTACO, Taberna, officina. Charta ann. 1163. apud Ughellum tom. 7. Ital. sacr. pag. 268 : *Concedo prænominatæ Ecclesiæ... et absque servitio 3. Escatones in civitate Laodiciæ, cum suis omnibus continentiis, ut in eis ipsi Malfetani maneant, stent, ac super Stacones, prout voluerint, ædificent atque laborent. Habent itaque prædicti Estaconi ab oriente viam, ab occidente habent portum maris, etc.*

* Locus, ubi quis sedet, stat, nostris alias *Estaçon.* Charta ann. 1308. in Reg. 40. Chartoph. reg. ch. 31 : *Nos quatre Estaçons mouvans de l'éritage nostre seigneur le roy, assis en la ville d'Orliens, fesanz le coing de la chaucerie.* Lit. remiss. ann. 1401. in Reg. 156. ch. 40 : *Godefroy porta lors ledit mandement en l'ostel ou Estaçon de Pierre Bertaut clerc de ladite prevosté.* Aliæ ann. 1412. in Reg. 167. ch. 41 : *Lesquelx entrerent ou change ou Estaçon d'un nommé Andrieu Griu changeur.* Hinc *Estacenex,* Campsores seu nummularii, qui ad mensam sedent, appellantur in Pedag. Divion. MSS. : *Li estaulx des changeours et des Estacenex, chascun paiera iij. solz en ladite foire.* Vide infra *Estagilis.*

* **ESTAGA,** Domus, in qua quis stat, habitat. Vide in *Stagium* et *Stare* 4.

* **ESTAGARIUS,** in Charta Phil. Pulc. ann. 1222. ex Reg. B. Cam. Comput. Paris. fol. 150. r°. pro *Estagiarius,* ut ex ead. Ch. legitur in *Stagium,* Qui *estagam* seu domum habet in aliquo loco, nostris *Estagier.* Lit. remiss. ann. 1380. in Reg. 116. Chartoph. reg. ch. 262 : *Lesquelx Regnaut et Chiviere s'entrestoient fait adjorner en la court du sire de Clerc, dont ils sont Estagiers.*

¶ **ESTAGERIUS,** ut *Estagiarius.*

ESTAGGA, Idem quod *Estagium,* Gallis *Estage.* Charta W. D. de Montispessulani ann. 1103 : *Dono etiam vobis totum sestairalaticum omni die et nocte in Montepess..... et si Dominus Montispess. acciperet letdam de villanis de Sustantionensi Comitatu qui haberent domos in Montepess. et non starent in Montepess. per Estaggam, habeatis sestairalaticum.* Id est. qui in Montepessulano domos habere tenentur. Vide *Stagium.*

* **ESTAGIA,** Domus, habitatio. Vide in *Stagium.*

¶ **ESTAGIARIUS,** Qui *Etagium* seu Domum habet in aliquo loco vel qui debet *Stare* in castro Domini. Vide *Stagium.*

* **ESTAGILIS,** Officina, apotheca. Charta ann. 1224. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 295 : *Boscos, bartas, domos, casalaggios, Estagiles, vineas et prata, etc. Maison Estagiere,* in Lit. remiss. ann. 1466. ex Reg. 202. Chartoph. reg. ch. 37 : *Le suppliant trouva grant nombre de personnes, qui venoient de la grange et estoient ja plus près de la maison Estagiere de son frere que de ladite grange.* Vide *Estaco.*

¶ 1. **ESTAGIUM,** a Gall. *Etage,* Cœnaculum, domus, vel obligatio, qua vasallus tenetur *Stare* in castro Domini sive ad illud custodiendum sive ex alia ratione. Regestum Campaniæ fol. 43. apud Dom. *Brussel* tom. 2. de Feudorum usu pag. 689 : *Clarembaudus de Capis, ligius de duobus feodis, scilicet de Vicecomitatu, et de Capis et Gii cum suis appenditiis. Et debet Estagium pro Vicecomitatu.* Pro *debet Estagium* mox infra legitur, *et debet custodiam.* Rursum occurrit eadem notione ibid. tom. 1. pag. 124. Pro Cœnaculo vero seu Tabulato, in Charta Officialis Autissiod. ann. 1278 : *In quibus* (domibus) *sunt quatuor Estagia cum cellario.* Litteræ Officialis Paris. ann. 1291. ex Tabulario Calensi pag. 270 : *Recognoverunt in jure coram nobis se adcensasse quandam domum... continentem a parte vici in primo Estagio de fronte duas thesias dimidio pede minus vel circiter, et in longo sex thesias vel circiter, et in Estagio superiori tres thesias, etc.* Vide *Stagium.*

¶ ESTAGIUM FACERE, Canonicis idem est quod *Præsentem esse,* Gall. *Resider.* Charta Petri Abb. S. Benigni Divion. ann. 1259. ex Archivis ejusdem Abbatiæ : *Qualiter Canonici debent facere Estagium. Canonici prædictæ Capellæ in eadem de cætero facient Estagia personaliter anno quolibet per duos menses et septimanas in ipsa Capella antiquitus institutas... Capellani, qui Missas habent vel habebunt in prædicta Capella, residentiam continuam in ea facient.*

* 2. **ESTAGIUM,** Mansio, commoratio, idem quod *Residentia.* Charta ann. 1246. ex Chartul. S. Pet. Carnot. : *Prædictus miles et Petronilla uxor ejus, necnon et armiger prædictus numquam de cætero habebunt nec facient Estagium suum sive residentiam suam in terra vel dominio seu potestate monasterii S. Petri Carnotensis.*

* 3. **ESTAGIUM** STAGNI, an idem quod supra *Estachamentum ?* Charta ann. 1265. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 996 : *Excambiavimus... etiam unum Estagium cujusdam stagni in terra nostra prope terram ipsius Eudonis super rivulo, qui descendit de Saent Gonery ad aquam, quæ vocatur seu nuncupatur Aute.*

* **ESTAGNA,** Mansio, commoratio. Vide in *Stagium.*

* **ESTAGNUM,** Stannum, ESTAGNATUS, Vas stanneum, quævis suppellex ex stanno; unde *Estaymier,* ejusmodi vasorum artifex, vulgo *Potier d'étain.* Lit. remiss. ann. 1391. in Reg. 142. Chartoph. reg. ch. 117 : *Les supplians porterent vendre ledit plon à un Estaimyer* (sic);... *et ce fait ledit Estaymier ou autre les dénonça.* Invent. ann. 1361. ex Tabul. D. Veneciæ : *Item duodecim parasides Estagnatos... Item duos frascos de Estagno.* Instr. ann. 1438. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 260. col. 1 : *Poterii præffati... promiserunt... bene et diligenter furnire præsentem villam Nemausi... de bona poteria, scutellis Estagnatis, scudelloriis, etc. Estanh,* pro *Estain,* ibidem non semel. Vide *Stannum* 3.

* **ESTAGRARIUM.** Vide infra *Estragerium.*

¶ **ESTALAGIUM,** ut *Estallagium.* Inter varia regii domanii officia in villa Laudunensi recensetur *Officium Estalagii super calceyam et introitus domorum,* in Memoriali D. Cameræ Comput. Paris. pag. 57. ann. 1362.

* Sive in foris et mercatis, sive in domo seu, ut aiunt, ad *fenestram* officinæ, nostris *Estaillage, Estallage* et *Estellaige.* Charta Unfredi *de Rohon* confirmata a Carolo IV. ann. 1324. in Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 42 : *Concessi Roberto Postello... domum suam... ab omni servitio quietam... exceptis istis,... quatuor* (nummis) *Estalagii, etc.* Chartul. Latiniac. fol. 242. v°. : *Quiconques soit cordouanner... tenant ouvrer et fenestres ouvertes sur rue au dit Laigny. il doit par chacun an pour le droit d'Estaillage douze den. Tour. Estaillaige,* in Libert. Jonvil. ann. 1354. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 296. art. 14. Charta ann. 1208. ex Chartul. 23. Corb. : *Jou ay vendu et escangié... toutes les justices que jou avoie à Corbye, les cambaiges, les Estallages, etc.* Terrear. Castell. ad Sequanam ex Cod. reg. 9898. 2 : *Item que mondit seigneur de Lengres, avec mondit seigneur de Bourgoigne, a droit de prendre... de toutes personnes foraines,... qui viennent demeurer audit Chastillon ung trehu, qui s'appelle francmarchief et Estellaige, qui est tel que pour eulx affranchir de ventes perpétuelement en icelle ville, etc.* Vide *Stallagium* in *Stallum* 1.

* **ESTALARIA,** Pali in fluvio fixi ad sustinendum rete eisdem annexum in

piscium capturam, nostris *Estalliere* et *Estalée*. Reg. forest. de Broton. ex Cod. reg. 4653 : *Monachi Gemeticis* (habent) *vj. haistrias ad Estalariam de Wigeria.* Lit. remiss. ann. 1395. in Reg. 147. Chartoph. reg. ch. 256 : *Guillot Noguet disoit avoir une Estalée de tramaux à pescher poissons de mer.* Vide *Estalarius* et *Stalaria* 2.

¶ **ESTALARIUS**, Pali in fluvio fixi ad piscationem. Charta anni 1279. ex Chartulario S. Vandreg. tom. 1. pag. 970 : *De omnibus aliis participibus meis tam in Estalariis Sequanæ, quos habebamus, quam in batello de la Meslerée et redditibus seu pertinentiis ejusdem batelli currentis in aqua Sequanæ ad portum de Calido becco.*

¶ **ESTALE**, f. Vas ad usum mensæ, ab Anglicano *Stall*, Mensa. Mandatum anni 1428. apud Rymerum tom. 10. pag. 392. col. 1 : *Duo millia vasorum de electro, ut in Estalibus, parapsidibus, discis, sausariis et ollis.*

¶ **ESTALLAGIUM**, [Tributum pro licentia vendendi *ad Estallum.*] Vide in *Stallum.*

° **ESTALLAMENTUM**, Assignatio, addictio, oppigneratio. Charta Henr. VI. reg. Angl. in Chron. Joan. Whethamst. pag. 376 : *Omnimodis debitis et compotis nobis debitis et pertinentibus, quæ vigore litterarum nostrarum patencium, seu brevium nostrorum de magno vel privato sigillo, aut per Estallamentum sive assignaciones respectuata existunt, omnino exceptis.* Vide supra *Estabilitas.*

¶ **ESTALLUM**, Mercatorum sedes in foris et nundinis. Codex MS. censuum Episcopatus Autissiod : *Omnes de villa residentes ad Estallum debent per quamlibet quindenam unum obolum, et illi extra villam vendentes similiter ad Estallum debent in quolibet sabbati unum obolum.* Et infra : *Quisquis vendat unctum diebus sabbatis ad Estallum, quilibet debet obolatam.* Vide *Stallum.*

° **ESTALLUS**, Relicta ad propagationem quercus, nostris *Etalon ;* unde *Estallonner*, silvam ejusmodi *estallis* instructam relinquere. Reg. forest. de Broton. ex Cod. reg. 4653 : *Isti* (forestarii) *debent servare Estallos de haya Mauri.* Chartul. Corb. 13. sign. *Habacuc* ad ann. 1514. fol. 224 : *A charge qu'ils seront tenus Estalonner lesdits bos de cent estalons en chascun journel bons et souffisans.*

° **ESTAMENHA**, Lanea interula, vel panni species, nostris *Estamine*. Comput. ann. 1399. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 153. col. 1 : *Pro Estamenha pro coquo,* I. *gross. medium. Pro iiij. palmis telæ, etc.* Leudæ maj. Carcass. MSS. : *Item pro cargua d'Estamenhis, iij. sol. Turon.* Ubi versio Gallica ann. 1544 : *D'une charge d'Estamine, etc.* Chron. S. Dion. tom. 8. Collect. Histor. Franc. pag. 343 : *Et toutesvoies fist-il tant vers l'abbé que il enporta une coule et une Estamine.* Vide *Estamina.*

¶ **ESTAMINA**, Textum subtile, Nostris *Estamine*. Charta Guillelmi de Burgo Officialis Lugdun. pro Monasterio Insulæ Barbaræ, in Maceriis hujus Monasterii tom. 1. pag. 202 : *Camerarius det et dare teneatur cuilibet Monacho... in festo omnium Sanctorum quasdam Estaminas ad valorem sexdecim solidorum Viennensium.* Vide *Staminea* et *Estamenha.*

¶ ESTAMINETA, Eadem notione. *Vestimentum de Estamineta,* in veteri Indiculo ornamentorum S. Martialis Lemovicensis.

¶ **ESTANCHIA**, Agger aquis oppositus, a Gallico *Estancher*, Impedire ne fluat aqua. *Juxta levatam vel Estanchiam,* in Adversariis V. Cl. D. *Aubret.*

° Quod palis fulciatur sic dictus. *Estanchat*, eodem sensu, in Charta ann. 1334. ex Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 1383: *La mote de Neuzy, les maisons estans en icelle, les fosses avec leurs giés et l'Estanchat estanz environ, etc. Estanche* vero, pro Vivario piscium, in Charta ann. 1386. ex Reg. 129. ch. 190 : *Estanches ou carpieres à garder et nourrir poisson.* Vide supra *Estachamentum* et infra *Stancarium.*

¶ **ESTANCIA**, pro *Escancia* vel *Eschaancia.* Quod obvenit alicui. Charta Margaretæ Comitissæ Flandriæ ann. 1251. e Tabulario Audomarensi : *Extraneos hospites in suo prædicto feudo non recipiant... præter illos, ad quos hæreditas adveniet, prædicto fundo jure successorio, reliqui per maritagium vel per Estanciam fundum intraverint.* Vide *Escaeta.*

° Hinc *Estanchié*, Qui jure hæreditario succedit. Charta ann. 1348. in Chartul. Godef. dom. Asperim. fol. 25. v°. ex Bibl. reg. : *Comme nous aiens entendu qu'il est à présent escheus à releveir .... uns fiefs tenu dou chastel de Kievraing,... et que li hoirs et Estanchiés doudit fief a refuseit et débatut à délivrer liget pour le cause doudit fiés à noble home no chier et bien amei mons. Aubert Turk chevalier, etc.*

° **ESTANFORDIUS**, Panni species in burgo *Stenfordia* texti, unde nomen. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7679 : *Pannarii sunt nimia cupiditate fallaces: vendunt enim pannos albos et nigros,... radiatos, Estanfordios... male tenendo pannos et ulna curta cum pollice fallaci.* Vide infra *Stanfortis.*

° **ESTANNUS**, Idem videtur quod *Stagium*, Obligatio scilicet, qua vassallus tenetur *Stare* in castro domini sui, sive pro eo tuendo contra hostes, sive ex alio debito. Charta Phil. III. ann. 1279. in Reg. 71. Chartoph. reg. ch. 284 : *Cum cives Xantonenses in nostra curia proposuissent se dominis Xantonensibus ad exercitum non teneri, nisi eadem die, qua a suis domibus recedunt, possint reverti, Estannis dumtaxat exceptis ;... præceptum fuit restitutionem sibi fieri... de eo quod ab eis pro nobis levatum fuerat pro financia dicti exercitus, rata dictæ financiæ, dictos Estannos contingente, pro nobis retenta.* Vide infra *Estilguachia* et *Stagium.*

° **ESTAPLA**, a Gallico vet. *Estaple*, nunc *Etape*, Emporium, forum publicum, in civitatibus præsertim maritimis constitutum, ubi merces extraneæ publice distrahuntur. Privil. mercat. Harefloti ann. 1344. in Reg. 68. Chartoph. reg. ch. 126 : *Donabimus fustes et ligna necessaria pro ædificandis domibus pro curia dicti gubernatoris, et pro pondere et pro aliis ædificiis necessariis ad Estaplam mercaturæ in villa prædicta.* Lit. Phil. VI. ad ann. 1336. in Reg. B. 2. Cam. Comput. Paris. fol. 66. r°. : *D'un tonnel vendu en l'Estaple sur la charrete,* xij. *den. Par. Une Estapple de guedes,* in aliis ann. 1397. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 186. Unde *Estappler*, Venum exponere, in Chartul. Corb. 13. sign. *Habacuc* ad ann. 1514. fol. 227 : *Les bledz et autres grains que on vendt sans Estappler et sans mesurer au marchié, etc.* Aliud sonat *Estappe*, Palum nempe, in Lit. remiss. ann. 1479. ex Reg. 205. ch. 321 : *Faire rompre et coupper les paulx et Estappes de la pescherie.* Vide *Estapula* et *Stapula* 1.

¶ **ESTAPULA**, Emporium, forum. Instrum. ann. 1314. de Stapula Regis Franciæ, apud Rymer. tom. 3. pag. 482. col. 1 : *Olim mercatoribus lanarum regni vestri et aliarum partium conversantibus in eodem, qui Estapulam suarum mercaturarum prædictarum apud Anwers extra regnum nostrum tenere solebant, venientibus, etc.* Testam. Guillelmi Montispessulani ann. 1211. apud Acher. Spicil. tom. 9. pag. 166 : *Istius publicationis ultimæ voluntatis juratas depositiones sub præsentia et testificatione multorum suscepit dominus G. de Flexio Magal. Episcopus in Estap. suo de Montepessulano.* Statuta Scabinorum Maseriæ ad Mosam e Bibl. D. *de Cangé : Touchant l'Estaplage. Primo, Tous marchans forains, qui vendront vins à Maisieres et ès fauxbourgs, doivent pour queue* VI. *den.* Vide *Stapulæ.*

° **ESTAQUA**, a vet. Gallico *Estaque* vel *Estache*, Postis, palus, unde pro Pila, columna. Joinvil. in S. Ludov. edit. reg. pag. 118 : *Je alai au roy là ou il se seoit en un paveillon, apuié à l'Estache du paveillon.* Inventar. ann. 1362. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 266. col. 2 : *Item quædam caxia cum Estaquis de cristallo, et quibusdam reliquiis.* Hinc *Estaque* appellatur locus pilis suffultus, ubi judices sedent, vel ipsum *pilorium*, in Lit. remiss. ann. 1458. ex Reg. 188. Chartoph. reg. ch. 16 : *Ainsi que le suppliant... se partoit de l'Estaque ou auditoire dudit lieu de Corbie, etc. Estaque,* pro paxillo, vulgo *Poteau*, legitur in Ch. ann. 1249. ex Chartul. 21. Corb. fol. 99. v°. et apud Bellom. MS. cap. 69 : *Aucune fois avient il que un hons tret avecques autres aus Estaques.* Ubi signum palo affixum significatur. *Estiquete*, eodem sensu. Lit. remiss. ann. 1397. in Reg. 152. ch. 259 : *Comme le suppliant et plusieurs autres compaignons de la ville de Neelle... eussent pris jeu aux grans billes à férir à l'Estiquete, etc.* Aliæ ann. 1387. ex Reg. 131. ch. 109 : *Lesquelx compaignons de leurs arcs trayoient aux bersaulz et à l'Estiquette, etc. Jouerent ensemble aux platines de fer de chevaulx au plus près de deux Esticquetes,* in aliis ann. 1457. in Reg. 189. ch. 213. Hinc fortassis *Estempel* dicitur Decursio, sive pedestris sive equestris, quia loco metæ, palus stans figitur, in lib. 4. Consol. Boetii MS. :

> Quant aucuns court à l'Estempel,
> Il court pour gaaigner le chapel ;
> C'est li loiers qu'il doit avoir.

Ejusdem originis vox *Estombel*, qua Palus cuspide ferrea munitus ad stimulandum boves significatur. Lit. remiss. ann. 1470. in Reg. 196. ch. 266 : *Le suppliant print son baston que l'on appelle* (en Auvergne) *Estombel, duquel il touchoit ses bœufs.* Vide infra *Estecha.*

° **ESTAR**, Domus, ubi quis *stat*, manet, Vide in *Stare* 3.

¶ **ESTARE**, Domus, ubi quis *stat* seu habitat. Testam. Guidonis Gueregiati ann. 1177. Spicilegii Acheriani tom. 9. pag. 152 : *Factum est atque completum in castello de Armazanicis in Estari, quod fuit R. de Armazanicis.* Vide *Stare.*

° Charta ann. 1171. ex Chartul. Casæ Dei : *Concedo... unam partem Estaris ;... de Estari non debent quartana, sed caminum. Estre,* eadem acceptione, in Charta ann. 1328. ex Reg. 65. Chartoph. reg. ch. 112 : *Guillaume le Hayer nous segnifia que li avoit acquis... un Estre... oveques métayrie à quatre beux et prez et pasturages.* Lit. remiss. ann. 1384. in Reg.

125. ch. 105: *Guillot Perier ala en l'ostel et l'Estre de Michau des Haies, dit Mace, et entrast ou tait ou Estable aux bestes d'icellui Estre. Estaire*, pro *Estre*, Stare, vulgo *Estre debout*, in Vita J. C. MS. ubi de S. Joseph :

El temple derier l'uis se trait,
Sa verge tint, iluec s'Estait.

Estre en Estant, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1394. ex Reg. 147. Chartoph. reg. ch. 81: *Comme ilz furent touz levez pour eulz en aller d'icelle taverne, firent traire un pot de cervoise en l'aire de l'ostel, eux estant en Estant pour boire au départir.*

¶ **ESTASIS**, pro *Extasis*, a Græco ἔκστασις, Raptus animi extra sensus, Gall. *Extase*. Legitur in Agnelli libro Pontif. apud Murator. tom. 2. pag. 66. col. 1.

° **ESTATICUM**, Thesaurus. Vide in *Scatz*.

° **ESTATUS**, a Gallico *Estat*, Ordo. Comput. ann. 1380. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 28. col. 2: *Ad finem ut tres Estatus se possent congregare, et dominus noster papa prælatis daret licentiam, etc.* Vide *Status* 6.

° **ESTAULAGIUM**, Præstatio pro *Staulis* seu *stallis*, pro jure scilicet ea habendi in foris et mercatis, nostris etiam *Estaulaige*. Vide *Staulus* 2. Charta ann. 1270. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 145. r°.: *Dicti homines capituli et canonicorum de civitate et burgo et suburbio Lingonensi eodem modo solvent ventam et Estaulagium, sicut et homines nostri de civitate et burgo et suburbio Lingonensi;... et si contingat nos vel successores nostros hominibus nostris vendere Estaulagium, promittimus et tenemur bona fide pro nobis et successoribus nostris, qui pro tempore fuerint, vendere prædictis hominibus eodem modo sicut nostris.* Libert. villæ *de Grancey* ann. 1348. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 160. art. 3: *Octroyons qu'ilz soient... franc et quitte d'Estaulaiges, d'esminaige et de toutes vantes des choses vendues et eschetées par leur.* Vide supra *Estalagium*.

° **ESTAURAMENTUM**, Quidquid ad vitæ necessaria pertinet, ut *Stauramentum*. Reg. visitat. Odon. archiep. Rotomag. ab ann. 1248. ad 1269. ex Cod. reg. 1245. fol. 90. v°.: *Visitavimus hospitale de Novo-castro... Habent satis Estauramenta, ut pote bladum, avenam, carnes, vinum, cervisiam, et sinceram.* Vide infra *Estoramentum*.

° Hinc *Estauceure*, pro Vestitus, et ornatus quilibet; unde *Estaucier*, Vestire, ornare, tom. 1. Fabul. pag. 126:

Et feist faire Estauceure,
Et preist telle vesteure,
Come à jone home convanroit.

Ibidem pag. 129:

Come vallez fu Estauciée,
Et fu de boens houziaus chauciée,
Et de robe à home vestue.

Inde etiam fortassis *Este*, pro Ornamentum ecclesiasticum, capa scilicet, vulgo *Chape*, in Charta Rodulp. ducis Lothar. ann. 1341. ex Hist. Med. monast. pag. 353: *Lidis religious, abbé et convent ont promis... de recevoir à procession tous nos successeurs ducs de Loherenne à toujours maix, lai premere foix qu'ils vanront en lor englise,... et venir à l'encontre revestis en lor Estes jusques à lai premere porte.*

° **ESTAZOS**, Officina, apotheca. Charta Ludov. de Bellojoco ann. 1290. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 646: *Item nec etiam pro aliis bonis immobilibus lotgiis sive Estazos, etc.* Vide supra *Estaco*. Quid autem fuerit nostris *Pourcel estayé*, explicant Lit. remiss. ann. 1421. ex Reg. 171. ch. 412: *La char d'un pourcel Estayé, qui est à dire, les ossemens et costellettes qui estoient dessus le lart dudit pourcel.*

¶ **ESTECHA**, Postis, palus, paxillus, Gallis *Estache*, vel *Esteche*. Charta Joan. de Vergeio Senescalli Burg. anno 1278: *Inter illos 4. postes vel Estechas qui vertuntur juxta domum, etc.* Vide *Staca*. Willelm. *Guiart*. in Philippo Augusto :

A douloueres et à hasches
Vont desrompant piex et Estaches.

Infra :

Les Estaches du pont assaillent.

Idem Anno 1025 :

Cil qui sont de hardies taches,
Embatient le feu és Estaches.

Hinc, cum palis vel ad palos pugna, *Estacheis* dicitur in Chronico Bertrandi Guesclini MS. :

A nos François se vont fierement assemblant,
Fier fu l'Estecheis, quant se vont encontrant.

Infra :

Là peust onoir marteleis grant,
Et grant Estacheis, et fouleis pesant.

° Et *Estace*, Chron. S. Dion. lib. 1. cap. 20. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 171: *Comme il* (Jesus-Christ) *fu liés à l'Estace, batuz et escopis.* Lit. remiss. ann. 1392. in Reg. 144. Chartoph. reg. ch. 77: *Le jour de la feste S. Laurens un chat eust esté lié ou estachié à une Estache ou estoc estant en une fosse plaine d'eaue, et eust esté ordené et crié publiquement de par les seigneurs dudit Montflacon* (sic)... *que qui estrangleroit ledit chat aus dens, les mains liées derriere le dos, il auroit quarante solz Parisis.* Hinc *Prendre Estache*, Navim ad palum alligare, quam ob rem tributum exigebatur. Lit. Caroli VI. ann. 1383. in Reg. 124. ch. 222. et in Memor. E. Cam. Comput. Paris. fol. 67. v°.: *Ottroyons que les maistres mariniers dudit royaume de Castelle soient francs de prendre Estaches pour leurs nefs et navires en touz les pors de nosdiz royaume et seignories.* Unde emendandum *Escache* tom. 4. Ordinat. pag. 430. art. 14. Inde *Estachette* dimin. in Lit. remiss. ann. 1348. ex Reg. 77. ch. 228: *Icellui vallet se jouoit d'un coustel à autres compaignons estant ou chemin d'entre S. Denis et Paris à un jeu que l'on dit à l'Estachette.* Vide supra *Estaqua* et infra *Staca* 2.

° **ESTELAGIUM**, Idem quod supra *Estalagium* et *Estaulagium* Redit. præposit. Ambian. in Reg. 34. bis Chartoph. reg. fol. 91. r°. col. 2. part. 1: *In Estelagio, quod in Sabbato colligitur, lx. sol.*

° **ESTELLA**, Assula, segmentum, nostris etiam *Estelle*. Arest. ann. 1303. in Reg. *Olim* parlam. Paris. fol. 106: *Nitebantur facere rengias, Estellas et forellos, ac cætera opera de corio et ligno necessaria pro ensibus.* Ubi significantur assulæ, quibus compingitur vagina. Lit. remiss. ann. 1386. in Reg. 130. Chartoph. reg. ch. 163: *Ipsa significans Johannem Bergoin maritum suum quadam Estella fustea... percussit.* Aliæ ann. 1379. in Reg. 114. ch. 349: *Icellui Jehannot... oy le cop d'une busche appellée Estelle.* Rursum aliæ ann. 1410. in Reg. 164. ch. 289: *Comme le suppliant s'en feust alé querir en une estaillerie, nommé ayse,... une voiture d'Estaille. Estoille*, in aliis ann. 1425. ex Reg. 173. ch. 348: *Icellui Charmillon prini une busche à faire feu, nommée esclat ou Estoille.* Non alia, ut videtur, notione, *Estenet* in Lit. ann. 1396. ex Reg. 151. ch. 147: *Icellui Astruc d'un Estenet de bois qu'il avoit en sa main, féry ledit Vigier un cop sur la teste.* Et *Eytene*, in aliis ann. 1460. ex Reg. 190. ch. 134. *Esteil* vero, Postis, vulgo *Poteau, jambage de porte*, in Lit. remiss. ann. 1409. ex Reg. 163. ch. 321: *Icellui Perrinet bouta sa hache entre l'uis et le postel ou Esteil, ou il le devoit clorre.* Vide supra *Essella*.

° **ESTELLATUS**. Vide supra *Escallata*.

° **ESTELLUS**, Pali in fluvio fixi ad sustinendum rete eisdem annexum in piscium capturam. Charta ann. 1034. ex Tabul. S. Vict. Massil.: *Ego Clemens episcopus Cabillonensis dono... de aqua ad piscandum de superiori Estello usque in illum Estellum, qui est prope gurgitem, quem vocant patenam.* Vide supra *Estalaria*.

1. **ESTEMA**. [° Membri, ut videtur, absciscio, mutilatio.] Fori Oscæ ann. 1247. sub Jacobo I. Reg. Arag. f. 32: *Si homo infantionis occideret hominem infantionis, talem homicidam potest Dominus ejus occidere in captione, fame, siti, aut frigore, non faciendo de illo aliquam justitiam vel Estemam. Quod si justitia corporalis habeat fieri de eo, tradatur Bajulo Regis, quia omnes justitiæ, aut Estemæ corporales spectant ad dominum Regem.* Observantiæ Regni Arag. lib. 9. tit. de Salva infantionum, § 10: *In causis vero criminalibus, et ubi debet fieri Extema corporis aut membri, recurrendum est ad Dominum Regem, etc.* [Vide *Extema*.]

Stema, in iisdem Observant. lib. 6. tit. de Privilegiis Militum § 10.

¶ 2. **ESTEMA**, Papiæ, *Ramusculi, quos faciunt, cum gradus cognationum partiuntur, ut puta ille filius, ille pater.* Est pro *Stemma*. Eadem, qua Papias, notione Plinius dixisse videtur lib. 35. cap. 2: *Stemmata vero lineis discurrebant ad imagines pictas.*

¶ **ESTEMARE**. Vide *Extema*.

° **ESTEPA**, Palus, tigillum. Vide *Stepa*.

ESTER, Ignis sacer, morbi species. Acta S. Dympnæ Virg. num. 9: *Habet enim ignis ille apud Archiatros plura nomina: dicitur quippe Ignis sacer, ignis persicus, et ignis infernalis, et est qui Ester dicitur Græco vocabulo.* Ex Gr. ἀστήρ, Titio, torris.

¶ **ESTERA**, Seditio. Charta Guidonis Comitis Flandriæ pro Ecclesia S. Barthol. Bethun. ann. 1257: *Omnes justitiæ sanguinis, latronis, violentiæ, mesleyæ, burinæ, Esteræ et immuratorum.*

° Hinc *Estere*, Seditiosus, in Lit. remiss. ann. 1480. ex Reg. 206. Chartoph. reg. ch. 461: *Ung surnommé le Scellier homme fort Estere et de grant couraige, etc.*

° **ESTERIA**. Vide supra *Escoeria*.

¶ **ESTERIUM**, pro Æstuarium, Canalis quo intrat æstus maris. Lobinellus in Glossario ad calcem Hist. Britan. Fundatio Monasterii Sarmaciæ Ord. Grandimont. ann. 1192. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 646: *Concessimus memoratis Priori et Bonis hominibus in dicto loco servientibus prata de Audillec, sicut duo Esteria, pro quibus mare ascendit et descendit, distinguunt.*

° Nostris *Ester* et *Estier*. Charta Henr. V. reg. Angl. ex Cod. reg. 8387. 4. fol. 44. r°.: *Aqua appellata la Blanqua descendit usque ad bocam Sterii de Correyano, ubi dictum Esterium cadit in mari, vocato Geronda.* Alia ann. 1312. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 522.

v°. : *Une piece de terre... ainsi comme elle se levet, o le fons du fossé, qui est et fiert à l'Estier du port dessous le chasteau,... ainsi comme ledit Estier et ledit fossé se estandent.* Lit. remiss. ann. 1400. in Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 390 : *Comme les supplians feussent en un vaisseau, nommé gabarre, estant sur eaue en un lieu nommé l'Ester du port de Corsse près de ladite ville de saint Jehan d'Angely,... oudit Ester sur l'eaue estoit aussi un autre gabarre... et estoit en la fin dudit Ester à l'entrée de la ditte riviere.* Vide *Exterium.*

ESTERLINGUS, STERLINGUS, voces Anglis, et inde cæteris nationibus familiares in re monetaria. Trifariam vero accipitur *Esterlingus*, seu *Sterlingus* : primo pro monetario pondere, deinde pro qualitate monetæ, tertio denique pro quapiam monetæ specie.

ESTERLINGUS, priori significatione, seu pro monetario pondere. Assisa Davidis I. Regis Scotiæ de Ponderibus et mensuris : *Imprimis Sterlingus debet ponderare* 32. *grana boni et rotundi frumenti.* Eadem habentur in Assisa de Pond. et mens. Roberti III. in illius Statuto cap. 22. § 6. sed additur secus ea tempestate esse, *propter minorationem monetæ.* Statuta Edw. I : *Denarius Angliæ, qui vocatur Sterlingus, rotundus sine tonsura, ponderabit* 32. *grana frumenti in medio spicæ, et* 20. *Denarii faciunt unciam, et* 12. *unciæ faciunt libram.* Adde Fletam lib. 2. cap. 12. § 1. et Foros Morlanenses art. 18. Hocsemius in Adolfo a Marka Episc. Leod. cap. 18. ait, *in provincia Coloniensi unciam* 20. *Sterlingos ponderare, sterlingum* 36. *vel circiter hordei grossi grana, sive speltæ,* 8. *vero uncias marcam adæquare.* In Regesto *Pater*, in Camera Computor. Paris. fol. 204. dicitur *Esterlingus* appendere 4. obolos Turon. : *Chascun Estellin doit pezer* 3. *oboles Tournois.* Solidus vero ponderalis appendebat 12. obolos. Vide in *Marca.*

☞ Eadem vox *Estellin* pro unciæ parte minutiori, etiam ubi non fit sermo de re monetaria, pluries accipitur, in Edicto Johannis Franc. Regis ann. 1350. apud *de Lauriere* tom. 2. Ordinat. Reg. pag. 352. n. 13 : *Bled couste trente-huit sols le septier. La paste du pain d'un denier de Chailly pese cinq onces et demie ; et le pain cuit quatre onces treize Estellins.* Occurrit eodem num. ut et seqq. passim. Vide *Estrelingus.*

ESTERLINGUM, pro monetæ qualitate, usurpat Matth. Paris. ann. 1247 : 50. *millia librarum denariorum Viennensium, quorum quilibet denarius valet.* 3. *obolos Esterlingorum.* Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 37 : *Moneta nostra, videlicet Sterlingi, non deferatur extra regnum per mercatores regni.* Joan. Sarisber. Ep. 31 : *Centum marchas Sterlingorum... tradidit.* Jo. Bromptonus : *Promisit se daturum Regi Franciæ* 4000. *millia Sterlingorum pro expensis suis.* Matth. Paris ann. 1235. pag. 104 : *Marcas bonorum et legalium Esterlingorum,* 13. *solidis et* 4. *Esterlingis pro marca qualibet computatis.* Lambertus Ardensis pag. 256 : *Pecuniam denariorum Esterlingorum... ei distribuit.* Charta Henrici III. Reg. Angl. ann. 1261. apud Prynneum in Libertatib. Angl. tom. 2. pag. 981 : *In centum marcis bonorum, novorum, et legalium Sterlingorum. tresdecim solid. et* 4. *Sterling. pro qualibet marca computatis, etc.* Eadem fere habentur pag. 1035. Le Roman *de Garin le Loherans* MS. :

Et trois cens mars de Deniers Esterlins.

Le Roman *de Rou* MS. :

Més je ne suis mie venus
En cest païs ô tans escus,
Pour ses Estellins recevoir,
Més pour la terre toute avoir.

Statuta MSS. Aurificum Parisiensium : *Nul Orfevre ne peut ouvrer à Paris d'argent, que il ne soit aussi bons, comme Esterlins, ou meilleurs.*

STERLINGUS, pro monetæ specie, quam *denarium Sterlingum* vocabant. Matth. Paris. ann. 1247 : *Præcepit Dominus Rex... ut quicumque deinde Esterlingus in regno suo pondere non legalis inveniretur, statim funderetur.* Infra : *Eodem tempore moneta Esterlingorum, propter sui materiam desiderabilem... cœpit deteriorari et corrumpi per illos falsarios monetarum, quos Tonsores appellamus, adeo ut vix interiori circulo nummi parcendo, limbum literatum totaliter asportarent.* Ordinatio Philippi Regis Franc. et Henr. II. Reg. Angl. pro subsidio Terræ Sanctæ ann. 1184 : *In terra Regis Angliæ cismarina* 2. *den. Andegavensis monetæ, et in Anglia unus Sterlingus persolvetur.* In Tabulario S. Bertini ann. 1230 : *Sub pœna mille marcharum Sterlingorum majoris ponderis.* In veteribus Tabulis Cameræ Comput. Paris. legi S. Ludovicum statuto ann. 1265. vetasse ne *Esterlingi* altiori pretio quam 4. Turonensium caperentur, idque ad 15. mensis Augusti, eoque elapso illorum penitus usum interdixisse. De sterlingorum Anglicorum *recti ponderis* in Francia valore, idem statuitur Statuto Philippi Pulcri ann. 1289. mens. Aug.

☞ Statutum S. Ludovici mox a Cangio laudatum edidit *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. Reg. pag. 95. cui alterum præmisit ejusdem anni ibid. pag. 94. ubi *Esterlingi*, seu *Estellins* (Gallica sunt hæc duo Statuta) quatuor Turonensibus pariter æstimantur. Currebant autem in Galliis nostris *Esterlingi*, quod in iis plures olim provincias Angli possiderent.

* Charta ann. 1219. ex Bibl. reg. : *Tenetur integre sine difficultate persolvere in proximis nundinis S. Johannis Trecensis apud Trecas... triginta marcas bonorum novorum et legalium Sterlingorum, scilicet, xiij. solidis et quatuor Sterlingis pro marca qualibet computandis.* Idem pretium *Sterlingi* assignatur in Ch. ann. 1232. apud Cencium inter Cens. eccl. Rom. Alia ann. 1324. in Reg. C. Chartoph. reg. ch. 28 : *Estellins chacun baillie pour cinq petiz deniers, gros Tournois d'argent à un O chacun pour quinze deniers.* Liber nig. S. Petri Abbavil. scriptus ann. 1487. fol. 53. r° : *Lesquelz vingtz sols d'Estrelins sont estimez chacun an à six escus, qui vallent vij. livres, iiij. sols.* Vide infra *Stellingus.*

De vocis etymo et origine discrepant viri docti, quorum sententias breviter retexam, uti lectori, quæ magis arriserit, liceat amplecti. Lindwodus ad Provinciale Cantuar. Eccl. lib. 3. tit. 13. a voce Anglica *Starling*, quæ *Sturnum* sonat, deducit, et dictum vult quod in nummis Eduardi Confessoris deprehenderit quatuor aves effictas ad Crucis ibi depictæ latera. Sed an Sturni sint, vel Columbæ, vix quispiam pro certo affirmarit. Deinde in cæteris Regum Anglo-Saxonum nummis nullam prorsus reperire est dilineatam avem.

Buchananus ait Scoticum vulgus *Sterlingum* dictum existimare, a castro *Starlin*, et *Striveling*, nuncupato. Verum etsi sterlingorum mentionem fieri in veteribus Regum Scoticorum legibus certum sit, nemo tamen sanæ mentis inde sterlingorum originem manasse censeat, nisi certis argumentis probetur in eo castro cusos primum sterlingos.

Watsius sterlingos denominatos censet, a *starro*. Ita vero apocham, seu *adquietantiam*, vocabant Judæi Anglici, ita ut probati nummi sic appellati sint, quod scilicet tam boni purique essent, ut eos non recusarent vel ipsi Judæi : vel a voce Anglica *Starre*, id est, stella, quod plerique veterum Anglicorum nummorum stella insigniti sint. Nam et *Starlingus*, perinde ac *Sterlingus* scribi annotavit Spelmannus.

Somnerus vocis originem a Saxonico accersit, **steore**, i. e. lex, canon, regula, quod ejusmodi nummi, pondere, forma et materia *legales* sint, seu regulares. Unde vulgo probata moneta, *bona et legalis*, dicitur : *ling*, addito in vocis productionem, uti in plusculis Anglicis vocabulis factum observat.

Postrema denique super vocis etymo sententia, quam amplectuntur Cambdenus in Scotica, Spelmannus, Jacobus Waræus in Antiq. Hibernic. cap. 25. et alii, ea est quam ex Annalibus Anglicis erutam scribunt, a Germanis scilicet Daniæ vicinis, quos ab Orientali situ, *Esterlingos* appellamus, *Esterlingos* nummos nuncupatos : seu, ut in iisdem Annalibus habetur, quod ii in Angliam aliquando venientes artem purgandi argenti et feriendi intulerint : vel (quod mihi videtur probabilius) quia Normanni nostri, ut primum in Angliam sedem fixerunt, Willelmo Notho duce, veteres regionis incolas, origine Saxonicos, nulla alia denominatione donarent, quam ea quæ apud Francos in usu passim habetur, *Esterlingorum* nempe, qua appellatione ii Germaniæ populi, qui in Daniæ confiniis habitabant, vulgo innotescebant. Unde cum Anglo-Saxonicorum Regum monetam denotare vellent, quæ probatior erat quam Francica et Normannica, *monetam Esterlingorum*, id est, Regum Saxonum dicebant, eam scilicet quæ ante Normannorum in Angliam ingressum in commerciis obtinebat. Paulo aliter Cambdenus, scribens Esterlingos a Joanne Rege in Angliam primum evocatos ad argentum in suam puritatem redigendum. Utcumque se res habeat, constat ante Normannos Anglicos vix in quopiam diplomate aut scriptore vocem *Sterlingorum* usurpatam reperiri. Primus enim, ni fallor, Ordericus Vitalis eam extulit, vocabulo parum immutato, jam ab ann. 1066. nam *libras Sterilensium* vel *Sterilensis monetæ*, vocat non uno loco, pag. 495. 523. 544. 580. 602. 768. 786. 788. quæ aliis *Sterlingorum* dicuntur. Sed et observandum pag. 495. Anglicam monetam a *Sterilensi* videri distinguere, dum ait Mainerio Abbati 44. *libras Angliæ monetæ* Monasterio S. Ebrulfi erogatas a Lanfranco Archiep. Cantuar. et a Rogerio *de Sappo* 40. *libras Sterilensium* eidem missas Abbati : ubi Anglica moneta pro *usuali*, Sterilensis vero pro probata sumitur.

Jam vero Saxones Germanicos, a quibus originem duxere Anglici, *Osterlingorum*, seu *Esterlingorum* appellatione Scriptoribus nostris innotuisse, probant plus satis Annales Francorum veteres, qui ita dictos observant quod ad austrum, seu ad Orientem habitarent, aliorum Saxonum respectu, qui ad Septentrionem et ad Occidentem vergebant.

Quippe olim Saxonia, seu potius Saxonum ditio, procul in Germaniam protendebatur; dividebaturque in tres potissimum provincias, quarum una ad Orientem, altera ad Occidentem, tertia ad Aquilonem porrigebantur. Hanc Saxoniæ partitionem docet plane Witikindus lib. 1. Gest. Saxon. pag. 7. dum ait *in Orientales populos, Angarios, atque Westualos*, Saxones fuisse divisos. Quod etiam ante Witikindum agnoverat Poeta Saxonicus lib. 1. de Gestis Caroli M. ann. 772. vers. 24 :

Quot pagos, tot pene Duces, velut unius artus
Corporis in diversa forent hinc inde revulsi,
Sed generalis habet populos divisio ternos,
Insignita quibus Saxonia floruit olim.
Nomina nunc remanent, virtus antiqua recessit.
Denique Westfalos vocitant in parte manentes
Occidua, quorum non longe terminus amne
A Rheno distat. Regionem solis ad ortum
Inhabitant Osterlingi, quos nomine quidam
Ostvalos alio vocitant, confinia quorum
Infestant conjuncta suis gens perfida Sclavi.
Inter prædictos media regione morantur
Angarii, populus Saxonum tertius, horum
Patria Francorum terris sociatur ab Austro,
Oceanoque eadem conjungitur ex Aquilone.

Osterlingorum denominationis rationem ipsa prodit appellatio. Dicti enim, quia ad Austrum, aliorum Saxonum respectu, habitabant. Haud procul ab Obacro statuuntur a Poëta Saxon. ann. 775. vers. 40 :

Inde movens Carolus regiones venit ad illas,
Quos Osterlingi retinent, seditque locatis
Ad fluvium castris, qui nunc Ovacra vocatur.

Ex quibus abunde patet Osterlingos eosdem esse qui alias in Annalib. Francor. et in Vita Caroli M. ann. 775. *Austrelindi* vocantur, ubi perperam libri omnes editi, *Austreleudi*, præferunt. [** Utroque loco Poetæ Saxon. Pertz. legit *Osterliudi*.] Nec scio, quod fere ausim affirmare, an mendum irrepserit in Annal. Franc. Metens. ann. 688 : *Pippinus successibus prosperis Orientalium Francorum, quos illi propria lingua Osterlindo vocant, suscepit principatum.* Nam pro *Francorum* restituendum censuerim, *Saxonum*, et pro *Osterlindo*, facili emendatione, *Osterlinds*.

Fuit igitur Saxonum gens in tres potissimum distributa populos, *Osterlingos* nempe, *Angarios* seu *Angrarios*, et *Westfalos*. Postremorum manet etiam appellatio in Westfaliæ provincia, Rheno finitima.

De Osterlingis crebra est mentio in Annalibus Franc. Hi numero cæteris præpollebant, ut est in Annalib. Bertinianis ann. 841 : *Saxonibus, qui Stellinga appellantur, quorum multiplicior numerus in ea gente habetur.* Ubi obiter observandum jam inde non modo *Osterlingorum* nomen in *Sterlingorum* appellationem contrahi cœpisse, sed et littera *r*, in *l*, mutata, *Stellingos*, vocatos, uti vocem hanc in re monetaria extulisse Francos posterioris ævi constat. [Litteræ Philippi Augusti Francorum Regis ann. 1211. apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. pag. 31 : *Et volui et concessi eisdem (Monetariis,) quod ipsi pro mercede operariorum* (f. *operarum*) *eorum habeant et percipere valeant de* XVI. *marchis et* XL. *Stellingis* LX. *solidos et* IV. *denarios ad marcham de civitate Trecensem.*] Willelmus *Guiart*, ann. 1204 : *Qui coustassent tant d'Estellin.*

° **ESTERMINARE**, Extra terminos ejicere, abigere. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Eyssilhar, Prov. exulare, Exterminare.* Acta MSS. Inquisit. Carcass. ann. 1308. fol. 44. v° : *Quidam beguinus fuerat absconditus seu Esterminatus, quia volebat decipere et tradere inquisitoribus Petrum et Guillelmum Auterii hæreticos.* Vide *Exterminium*.

⁎ **ESTERNULUS**, [Avis. Gall. étourneau. DIEF.]

° **ESTESSUS**, Gall. *Etaye*, Fulcrum, tabulatum. Lit. remiss. ann. 1351. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 128 : *Cum dicti Guillelmus et Johannes quemdam caminum de plastro.... repararent mediantibus Estessibus, qui eschafaudi vulgariter nuncupantur, etc.*

¶ **ESTEVENENSIS**, vel STEPHANENSIS MONETA. Vide in *Moneta Baronum*.

° A Gallico *Estevene*, Stephanus. Bestiar. MS. :

Li coulons qu'est stephanin
Nos doit saint Estevene nonchier,
Qui pour Dieu se laissa pener.

Unde *Estevenon*, nomen proprium mulieris, Stephania, in Ch. ann. 1297. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 11. r°. col. 2 : *Jehan Fouguet le Genne et Estevenon sa femme, etc.*

¶ **ESTIBULATIO**, pro *Stipulatio*, Sponsio, promissio. Vide in hac voce.

¶ **ESTICKE**, Numerus anguillarum. Vide *Stica*.

¶ **ESTIFER**, *Ferens estatem vel estum.* Jo. de Janua.

¶ **ESTIGIA**, Idem quod *Hostisia*, ut patet ex Charta Benjamini Abb. Branensis ann. 1213. cujus inscriptio est, *De duabus Estigiis ;* tenor vero *Nos duas Hostisias, quas habebamus, etc.* Habetur in Tabulario S. Medardi Suessionensis. Vide *Hospitatus* in *Hospes*.

° **ESTILGUACHIA**, Obligatio, qua vassallus tenetur excubias agere in castro domini sui, idem quod supra *Eschargaita*. Charta Guid. vicecom. de Combornio ann. 1284. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 424 : *Ipsos* (homines nostros) *ab omni questa, tallia, Estilguachia et manobra,... excepta Estilguachia, si cum aliquo barone vel bona villa nos seu successores nostri guerram haberemus, liberamus.* Vide supra *Estannus* et mox

° **ESTILLUS**, Somnus, Angl. *Sleepe*. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Estillus, sompne.*

° **ESTIMA**, Æstimatio, pretium, valor, Gall. *Estimation*. Charta ann. 1299 : *Bajulus ad instantiam illius qui recipit damnum et emptoris talarum facit pignorare malefactores usque ad Estimam prædictam factam per taxatores eosdem.* Alia ann. 1326. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 104 : *Quia vero Estima pretii Estimam rerum ad dictam donationem pertinentium videtur excedere, etc.* Vide *Æstimium* et infra *Extima*.

° **ESTIMAGIUM**, pro *Esmagium*, in Charta ann. 1163. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 617. Vide in hac voce.

° **ESTIMERE**, Facultates et omnia quæ sunt in bonis, idem quod *Averium*. Charta Rob. de Cociaco dom. *de Pinon* ann. 1213. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 116 : *Si quis mansionariorum de Pinon in ipsa villa manere renuerit, ejus possessionem, quæ vulgo Estimere nuncupatur, sine reclamatione possidebimus.*

ESTIMIUM, *Æstimatio, quæ species est opinionis, velut de visu.* Papias. Hinc nostris *Estime*. [Vide supra *Æstimium*.]

° **ESTIMUM**, Major ætas, cui sua est existimatio, opinio. Charta ann. 1183. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 169 : *Hoc est sacramentum et pactum, quod dominus Wecello et Gabriel ejus filius de Camino fecerunt hominibus et communi Tarvisii : quod pactum et sacramentum filii prædicti Gabrielis, quando erunt ad Estimum, nisi fuerint clerici, debent facere.*

° **ESTIRO**, Modus agri. Reg. feudor. Aquit. in Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 27. r°. : *Nec ab aliquo vivente tenebant aliquid, nisi ab ipso domino rege, exceptis decem Estironibus terræ, quos dicti Arnaldus et Vitalis de Sauboar tenent,... et exceptis septem Estironibus terræ, quos prædictus P. de Cabanes tenet cum iiij. den. Burdegal. de feodo.* Privil. concessa ab Eduardo reg. Angl. habitatoribus Salveter. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 658 : *Item statuimus quod quilibet burgensis dictæ villæ possit retinere de terris et possessionibus, quas habebit circa villam, duo boves per aratrum excolere poterunt bono modo, et unum Estironem terræ pro orto, et ad opus vinearum unam conquatam terræ.* Vide supra *Espeusalata*.

1. **ESTIVA**, [Johanni de Janua, *dicuntur loca in nemoribus, ubi in estate bestiæ sub umbra morantur, ut vitent calorem ; unde Estivare, ad umbram in estate quiescere.*] Vide *Æstiva*.

¶ 2. **ESTIVA**, Dolium. Inventar. ann. 1341. ex Archivo S. Victoris Massil. armar. Arelat. num. 1 : *Item unum inbucum magnum et aliud parvum, unam Estivam de fuste.*

° Hinc forte *Estivelot*, vasis genus, in Lib. rub. fol. parvo domus publ. Abbavil. fol. 117. v°. ad ann. 1365 : *Un pot de demi lot d'estain, trois Estivelos et deus sausserons d'estain.*

° **ESTIVAGIUM**, Jus quod ex piscibus percipiebatur. Charta ann. 1318. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 305 : *Item sur le prin et l'Estivaige piscium apud Caynonem, etc.*

1. **ESTIVALIA**, *Ocreæ*, in veteri Vocabulario Juris utriusque. Species calceorum sunt, de quibus jam in *Æstivalia*. *Estivalibus etiam largis seu botis altis pro calceamentis utantur*, in Capitulo generali S. Victoris Massil. ann. 1312. *Nullus vir vel mulier audeat portare in suis Estivalibus sotularibus vel botinis punctas dictas de Polayna*, in Litteris Caroli V. Franc. Regis ann. 1367. pro Monspeliensibus de forma vestium. Vide mox *Estivallus*.

° *Estuvaux*, in Lit. remiss. ann. 1415. ex Reg. 168. Chartoph. reg. ch. 312 : *Uns Estuvaux, deux besasses, etc. Estivall.* apud Joinvil. in S. Ludov. edit. reg. pag. 26. Le Roman *de Perceval* ibid. in Glossar. :

Uns Estivaus forrés d'ermine
Chauça li rois, etc.

ESTIVALLUS. Statuta Ord. Cartusiensis ann. 1368. 2. part. cap. 1. § 1 : *Quicunque incisos sotulares, quos vulgus Estivallos vocamus, portaverit aut inter duo linteamina jacere præsumpserit, etc.* [Rursum occurrit in quodam Codice MS. S. Martialis Lemovic. n. 58. pag. ult. ubi de Raymundo Abb. et in Computo J. Humberti sub Guigone Dalphino ann. 1328. *Estivellus*, in Spicilegio MS. Fontanell. pag. 422. Vide *Estofferius* et] *Æstivalia*.

⁎ **ESTIVARE**, [Ad umbram in estate sedere. DIEF.]

¶ **ESTIVATICUS**, Æstivus. Vide *Corrogata*.

¶ **ESTIVELLUS**. Vide *Estivallus*.

¶ **ESTIVUM**, Æstas, Gall. *Esté*. *Præsenti Estivo, præterito Estivo*, passim in lib. Sentent. Inquisit. Tolos. a Ph. Limborch. edito.

° **ESTOBLAGIUM**, Præstatio pro facul-

tate depascendi porcos in stipulis, nostris *Estoblage* et *Estoublage* ; a voce *Estouble*, Stipula vel culmus, nunc *Esteule* : unde *Esteuler*, Stipulas colligere, in Ch. ann. 1343. ex Chartul. S. Vinc. Laudun. : *Que nous avons aisement de Esteuler audit terroir de Bucy.* Charta ann. 1114. ex Tabul. episc. Carnot. : *Item confirmamus eis Estoblagia et quadrigagia, quæ ultra nos super ipsis terris habent.* Alia ann. 1242. ex Cod. reg. 5456 : *Item totam decimam Estoblagii porcorum et herbagii ovium, quos burgenses habent, percipient.* Alia ann. 1309. in Reg. 13. Chartoph. reg. ch. 118 : *Le pasnage et l'Estoublage des pors aus homes de la ville, lx. solz Par.* Denique alia ann. 1401. in Reg. 162. ch. 341 : *Iceulx prévostz et chacun d'iceulx... doivent avoir sur l'Estoblage d'icelle forest chacun six deniers Tournois.* Lit. remiss. ann. 1470. in Reg. 196. ch. 280 : *Ainsi que les supplians faisoient pasturer leurs beufs arans en une Estouble ou garet, etc.* *Estroble*, eadem notione, in aliis ann. 1469. ex Reg. 197. ch. 107 : *Les supplians firent mener leurs beufz et porceaulx en leurs Estrobles ou chaumes dudit champ pour illecques les faire paistre.* Vide *Estoublagia* et *Stoublagium.*

* **ESTOCAGIUM**, ut *Estochagium*, Jus stipites exstirpandi. Locum vide supra in *Escoragium. Etançot*, Truncus, stirps, in Lit. remiss. ann. 1415. ex Reg. 169. Chartoph. reg. ch. 38 : *Estienne Clément... chei à terre sur un tronc d'arbre coppé, que l'en dit au pais* (Lyonnois) *Etançot.* Idem forte sonat vox *Esgot*, nisi sit pro Surculus, in Lit. Phil. ducis Aurel. ann. 1361. ex Reg. 124. ch. 357 : *Oudit usaige peuent prendre... la fouchiere et les racines d'icelles érachier et fauchier à quelconques ferremens qu'il leur plaira, hors l'Esgot des chesnes.*

* Aliud sonat *Estoicage* in Ch. Andr. *de Chauvingni* dom. Castri Radulfi ann. 1325. ex Reg. 65. bis ch. 278 : *Avons franchi... Ameline fame feu Grangier... et touz leurs hoirs masles et femeaux... de taille,... vendes, Estoicage et de toutes autres costumes.* Ubi idem videtur quod *Estocage* in Consuet. *de Surene* art. 3. Census scilicet, qui pro *relevio* solvitur. Vide *Extocare.*

¶ **ESTOCHAGIUM**, Lignatio seu Jus percipiendi ligna in silvis. Charta Theodorici *de Sanzeilles* ann. 1217. in Tabulario S. Nicasii Rem. : *Forestarius Estochagium suum in nemore accipiat.* Altera Nicolai de Ruminiaco ann. 1214 : *Famuli nemora custodient et suum Estochagium... ad medietatem inter se divident.* Vide *Stoc.*

¶ **ESTODIRE**, pro *Studere*, Curare. Charta Childeberti III. Franc. Regis, ann. 694. apud Felibianum Hist. Sandionys. pag. xv : *In autoricio eus Estodiant defensare.*

* **ESTOFFA**, nostris *Estoffe*, Res seu materia quævis, unde aliquid conficitur vel ornatur. Arest. parlam. ann. 1368. in Lib. 1. stat. artif. Paris. fol. 306. r°. ex Cam. Comput. : *Consueverunt dicti mercerii... a mercatoribus foraneis Estoffas eboris, iwcor, seu burnei, et alias diversas denariatas ad dictum eorum ministerium cutellorum necessarias..... emere..... Consueverunt etiam dicti mercerii suas Estoffas diversis artificibus villæ Paris. tradere ad opus et ministerium cutellorum faciendum.* Charta Rob. abb. Marchiens. ann. 1312. in Reg. 48. Chartoph. reg. ch. 106 : *Et se en aucun temps, tant comme il le* (manoir) *tenront, gros marien y falloit par enviesissure, livrer leur devons l'Estofe au devant dit manoir.* Stat. ann. 1407. in Reg. 162. ch. 188 : *Aucun dudit mestier... ne face cauderons, cauderetes ou pos d'arain de vielle Estoffe sans reffondre. Le suppliant devoit paier le mire et les Estoffes qu'il conviendroit pour saner la playe*, in Lit. remiss. ann. 1469. ex Reg. 195. ch. 260. Unde *Estofer*, Instruere, munire. Pactum ann. 1318. in Reg. 59. ch. 150 : *Li habitant estoient tenuz et devoient amener nostre vins à leur voitures pour Estofer nostre hostel.* Hinc *Estoffure*, Ornamentum, vulgo *Garniture*, in Invent. MS. eccl. Camerac. ann. 1401 : *Un cornet d'yvoire sans Estoffure.* Et *Estoferesse*, Sacculorum seu crumenarum artifex, Gall. *Boursiere.* Lit. remiss. ann. 1378. in Reg. 114. ch. 64 : *Alipson l'Aignelette Estoferesse de bourses demourant à la Croix du Tirouer, etc. Estoufferresse*, eodem sensu, in aliis Lit. ann. 1369. ex Reg. 100. ch. 429 : *Jehanne la Poulaine Estoufferresse de bourses de soye en la rue de la Harpe à Paris. Gens d'Etoffe*, Virtute illustres, apud Froissart. 2. vol. cap. 27 : *Thomas Trivet n'avoit en sa compaignie que cent lances ; mais c'estoient tous gens d'Etoffe.* Vide *Stuffare.*

¶ **ESTOFFATUS**, Instructus, munitus, Gallice *Etoffé.* Chronicon Bonæ Spei pag. 264 : *Tenebuntur exhibere mille et sexcentas corrueas de curribus munitis et Estoffatis rationabiliter sine dolo.* Charta Walteri de Hamello ann. 1217. ex Tabulario Corbeiensi : *Volui etiam et concessi, quod si decima ipsa undecim modios bladi, sex scilicet frumenti et quinque avenæ ad mensuram Corbeiæ plenarie Estoffatos singulis annis non valeret, defectum undecim modiorum prædictorum de meo teneor adimplere.* Ubi *plenarie Estoffatos* idem est quod bene mensuratos et impletos. Vide *Stuffare.*

¶ **ESTOFFERIUS**, Cælator, intertextor, Gall. alias *Estoffeur.* Extractum Computi Joan. Humberti de exitu sigilli D. Guigonis Dalphini ann. 1328. in Adversariis Domini *Lancelot* : *Item, pro unis estivallis et quatuor paribus sotularium ad opus Domini solvit Granjono Estofferio Gratianopolitano*, xx. *Turonenses argenti... Item solvit cuidam Estofferio qui moratur Gratianopoli ante domum Johan. sellerii pro estivallis Domini*, xviii. *sol.* Ordinatio Humberti II. pro Hospitio Dalphinali ann. 1336. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 308. col. 2 : *Item, Johannes Vitoni et Franciscus sint Codurerii nostri... Item, Colinus sit Estoferius noster.* Vide *Stuffare.*

* Leg. *Escofferius*, qua notione etiam intelligendum. Vide in hac voce.

¶ **ESTOLIUM**, [Classis, navis, vel etiam Exercitus terrestris.] Vide *Stolus* 2.

* **ESTOLUM**, Classis, Gall. *Flotte.* Lit. Sold. ad Pisan. apud Lamium inter not. ad Hist. Sicul. Bonincont. part. 1. in Delic. erudit. pag. 209 : *Quando nostrum Estolum exiit, eum imperamus ut non tangant aliquem* (de) *vestra gente.* Vide *Stolus* 2.

* **ESTON**, inter minutas fruges. si tamen bene lectum est, recensetur. Charta ann. 1244. in Chartul. S. Corn. Compend. fol. 124. r°. : *Si vero vechia non triturata vendita fuerit, vel abbus Eston non trituratam retinere voluerit, habebit ipse duas partes et major tertiam.* Forte pro *Escou*, aut quid simile. Vide supra *Escorio.*

* **ESTOPA**, a Gallico *Etoupe*, Stupa. Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 336 : *Cape de Estopis et ponas sibi in vulnere, adeo quod ulterius non valeat sanguinare.* Unde nostris *Estoupillon*, Id quo aliquid obturatur. Aliæ ann. 1427. in Reg. 173. ch. 80 : *Le suppliant coppa l'Estoupillon d'une cane ou cruche qu'il portoit, en laquelle avoit de la servoise.* Vide infra *Extopare.*

¶ **ESTOPPARE**, Impedire, a Gallico *Estoupper*, Angl. *to Stop.* Obturare. Charta Edwardi IV. Angl. Regis ann. 1473. pro Episcopo Dunelmensi, apud Rymer. tom. 11. pag. 783. col. 2 : *Et quod nec præfatus nunc Episcopus, nec successores sui, occasione præmissorum seu alicujus eorum, nec acceptationem præsentium, de libertate prædicta* (obolorum fabricandorum) *aliquo modo in futurum Estoppentur seu præjudicentur ; set omnibus libertatibus et regaliis suis per antea gaudeant et utantur, præsentibus non obstantibus.*

* **ESTOQUETUS**, Hisp. *Estoque*, Verutum, gladius. Invent. ann. 1361. ex Tabul. D. Venciæ : *Item unum Estoquetum.* Vide *Stochus.*

* **ESTOQUUM.** De Estoquo, Punctim, Gall. *d'Estoc.* Lit. remiss. ann. 1400. in Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 462 : *Dictum Johannem Squatii a parte retro in squinis sive renibus uno magno ictu de Estoquo percussit Johannes Vincentii.* Unde *Estiquer, Estocer, Estochier* et *Estoquer* nostris, pro Punctim ferire, Hisp. *Estoquear.* Lit. remiss. ann. 1367. in Reg. 99. ch. 208 : *Icellui Ancel et ses complices férirent et Estoquerent de bastons ferrez et de coutiaux après ledit exposant.* Aliæ ann. 1365. in Reg. 98. ch. 671 : *Hannequin de la Wagne chaudrelier cuidâ et voult Estochier et férir ledit Jehan d'un coutel.* Aliæ ann. 1372. in Reg. 104. ch. 96 : *Icellui Heulin eust trait son coustel, duquel Estoca par trois fois ledit Jehan.* Occurrit rursum ibid. ch. 241. Aliæ ann. 1374. in Reg. 105. ch. 274 : *Icellui bastard et ses complices se avancerent vers la porte de la ville que il trouverent fermée et y Estiquerent de lances et de piques en faisant assaut fourmel. Icellui Jehan Estiqua ou ficha de son plançon sur le rondel, tant qu'il le fendi*, in aliis ann. 1418. ex Reg. 170. ch. 197. Vide infra *Stocum.*

¶ 1. **ESTOR.** Johanni de Janua, *Vorator, epulo, manducans, mandax, ardelio, ab Edo, es.* Gloss. Lat. Gall. Sangerman. MSS. : *Estor, ris, Mangeur, Gouliart.* Vide *Estrix* et *Goliardus.*

* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Estor, Goliart, ou grant mangeur. Estrix, Gloutonne.*

¶ 2. **ESTOR**, oris, *Clavus quo temoni aptatur jugum*, apud Laurentium in Amalthea.

* **ESTORAMENTUM**, Quidquid ad vitæ et vestitus necessaria pertinet, nostris *Estoirement* et *Estorement*, eadem notione, et pro omni apparatu, sive bellico, sive domestico, a verbo *Estorer*, Instruere, vulgo *Meubler.* Annal. regni S. Ludov. edit. reg. pag. 318 : *Le Roi Estora ladite meson de liz et d'autres ostillemenz, qui leenz estoient nécessaires.* Reg. visitat. Odon. archiep. Rotomag. ab ann. 1248. ad 1269. ex Cod. reg. 1245. fol. 23. v° : *Plura habent Estoramenta et sufficientia usque ad annum.* Charta ann. 1351. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 918 : *Comme lesdiz moines aient peu de bois pour leur Estoirement de chaufer et ardoir, ne pour leurs édifices faire, etc.* Pactum inter Joan. ducem et episc. Maclov. ann. 1365. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1603 : *Des blez... que ils feront charger pour convertir en vins ou autres vivres et denrées pour lours Estoremenz*

etc. Lit. ann. 1374. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 55. art. 2 : *Ordonnons que Marie nostre fille soit contente de cent mil frans que nous lui avons ordonné donner en mariage, avecques tels Esturemens* (infra non semel *Estoremens*) *et garnisons, comme il appartient à fille de roy de France.* Christ. Pisana in Hist. Caroli V. part. 2. cap. 9 : *Et ainssi de tous Estoremens de guerre se pourvey.* Infra : *Envoya le roy gens d'armes en bel et bon Estorement.* Charta ann. 1357. in Reg. 89. ch. 103 : *Huches, huchiaus et autres communs Estoremenz d'ostel, etc. Pierre Canin avoit baillé à tiltre de loier audit Demia certains instrumens ou Estoremens.* in Lit. remiss. ann. 1399. ex Reg. 154. ch. 518. Vide supra *Estauramentum* et infra *Estornamentum.*

¶ ESTORAMENTA LECTORUM. Quidquid ad instruendos lectos necessarium est, forte pro *Instrumenta.* Charta Philippi VI. Franc. Regis ann. 1340 : *Quod fuerint in possessione et saisina talis libertatis et immunitatis quod dictus Archiepiscopus existens in villa Remensi, aut gentes suæ, lectos, culcitras, cussinos, coopertoria, aut alia Lectorum Estoramenta, in domibus istorum conquerentium capere nequeunt, nisi ad hoc eorumdem conquerentium voluntas occurrat.*

* **ESTORCHERA,** Joan. Germ. Cabillon. episc. in Vita Phil. III. ducis Burgund. apud Ludewig. tom. 11. Reliq. Mss. pag. 68. ubi caput 40. inscribitur : *De cohortibus quas Estorcheras appellant.* Perperam haud dubie pro *Escorcheras* : ibi enim sermo est de iis militum turmis, quos *les Escorcheurs* vocabant ; de quibus ita Monstrel. in vol. 2. ad ann. 1437. fol. 150. v° : *Lesquels* (François) *on nommoit en commun langage les Escorcheurs. Et la cause pourquoy ils avoient ce nom, si estoit pour tant que toutes gens qui estoient rencontrez d'eux, tant de leur party comme d'autre, estoient dévestuz de leurs habillemens tout au net jusques à la chemise : et pour ce quand iceux retournoient ainsi nuds et dévestuz en leurs lieux, on leur disoit qu'ils avoient esté entre les mains des Escorcheurs.* Lit. remiss. ann. 1441. in Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 85 : *Aucuns compaignons de guerre, nommés ou pays* (Laonnois) *les Escorcheurs, avoient, ou les aucuns d'eulx, bouté le feu en une maison.* Vide infra *Scoriarii* et *Excoriatores.*

¶ **ESTORIATUS,** Acu pictus, figuris intextus. Charta ann. 1377. ex Archivo S. Victoris Massil. armar. Massil. n. 988 : *Item unam stolam pulchram Estoriatam imaginibus B. Mariæ cum manipulo.* Vide *Historiare* 2. et *Historiatus.*

¶ **ESTORIUM,** ut infra *Estoverum*, Subsidium, nutrimentum corporis, et generalius quidquid convenit necessariumve est ad victum, vestitum, conditionem, ut olim *Estovoir.* Charta Henrici Regis Angliæ circ. ann. 1155. apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. pag. 111. ad calcem : *Viduâ post mortem mariti sui... si de castro recesserit, statim provideatur ei domus competens, in qua possit honeste morari, quousque dos sua ei assignetur secundum quod prædictum est, et habeat rationabile Estorium suum.*

* **ESTORNAMENTUM,** Quidquid ad navim instruendam conducit. Charta ann. circ. 1256. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 522. *In quibus* (pecuniis) *idem dom. rex tenetur dom. comiti pro navibus suis de Ruppella, quas habuit idem dom. rex, et pro Estornamento ipsarum... Vel si non placeat dom. regi solvere hujus pecuniam ; quod saltem dom. comiti tradam unam de navibus suis cum Estornamento ejus, etc.* Vide supra *Estoramentum.*

* Aliud sonat *Estoscement*, Caute scilicet, in Lit. remiss. ann. 1378. ex Reg. 113. Chartoph. reg. ch. 233. *Michelet de Voir a telement menée ladite Simonne, que il a eu compaignie à elle, et les a ledit Mathe trouvez ensemble couchiez en sa propre maison Estoscement enfermez.*

* **ESTORRESSA,** Emendatio, mulcta, compensatio. Charta ann. 1308. in Reg. 70. Chartoph. reg. ch. 341 : *Pro quolibet porco mentito, quem habent ultra numerum quem asserent se habere, quinque solidos pro pœna seu Estorressa sui mendacii solvere tenentur.*

ESTOUBLAGIA. Charta Odonis Archiep. Rotomagensis ann. 1262. in Regesto archivi regii 31. fol. 27 : *Costuma denarii et oboli, vendæ, furni, molendina, molta sicca, Estoublagia, quarriagia, messeria, servitia vavassorum, servitia rusticorum, etc.* Vide Concilia Ecclesiæ Rotomag. pag. 268. Vox formata ab *Estouble.* Will. *Guiart* in Historia Francica MS. ann. 1304 :

> La ens gist d'armes et de nus,
> Par jaschieres, et par Estoubles.

Infra :

> Et grant planté de charretons,
> Par Estoubles et par bruieres.

Ubi *Estouble* videtur esse quod *Esteule*, stipula, vel culmus. Unde *Estoublage* fuerit onus colligendi vel censitandi stipulas post peractam messem, ad rusticarum ædium tecta. Sed hæc sunt meræ conjecturæ. [Vide *Manducalis.*]
[* Vide supra *Estoblagium.*]

ESTOVERIUM, significat apud Practicos, ait Cowellus, quandoque nutrimentum corporis, quandoque potestatem capiendi ex aliena silva lignum foco, aratris et sepibus reparandis necessarium.

Prima notione dicitur *Sustentatio rationabilis*, in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 3. § 5. Statuta Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 22. n. 4 : *Vidua... quousque dos sua sibi assignetur,..... habeat rationabile Estoverium suum interim de communi.* Statuta secunda Roberti I. Regis Scot. cap. 22. § 5 : *Si idem captus fuerit de felonia, tunc residuorum catallorum suorum, ultra Estoverium suum prædictum, Domino Regi remaneat.* Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 122 : *Le Seignor li doit donner ses Estouviers souffisament, tant come il sera en cel sien service, tout soit ce que il n'ait mie en fié Estouvieres heus.* Adde cap. 250. 267. Willelmus Guiartus de S. Thoma Cantuariensi :

> Mais il trouva tel recouvrance,
> El vaillant Roy Lois de France,
> Qui lui bailla son Estouvier
> Sept ans, sans soi de lui mouvoir.

[Le Roman *d'Athis* MS. :

> Or vous convient moult enseignier,
> De pou parler de pou mouvoir,
> C'ils nous diront vostre Estovoir.]

Vide Bracton. lib. 2. cap. 40. § 1. lib. 4. tract. 1. cap. 38. § 2. cap. 41. § 1. Fletam lib. 1. cap. 26. § 2. lib. 2. cap. 41. § 33. 34. cap. 25. § 1. Brittonum pag. 117. Skeneum de Verborum significat. Vide *Estoverium*, Glossarium ad Willharduinum, et infra in voce *Stuffare*, [supra vero in *Estorium.*]

Altera notione. Statutum 2. Westmonasteriense cap. 29 : *De Estoveriis bosci, proficuo capiendo in bosco, de nucibus et glandibus et aliis fructibus colligendis, etc.* Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 849 : *Quicquid ei necesse fuerit ad usus proprios, et ad omnia Estoveria sua, tam ad omnes grangias suas intra forestam, etc.* Adde pag. 875. 938. 1001. et Brittonum cap. 60. [Thom. *Madox* Formul. Anglic. pag. 122.]

* Quidquid alicui necessarium est. *Estavoir*, in Bestiario Ms. :

> Tousjours est par coustumement
> En une place solement ;
> Nule fois ne s'en quiert mouvoir,
> Car tout i a son Estavoir.

* *Estevoir*, Res quævis, negotium, quidquid ad aliquem spectat, in Charta ann. 1262. ex Chartul. S. Pet. Insul. sign. *Decanus* ch. 156 : *Et le m'ait donné frankement sans les quatre coses, c'on apiele justice haute, ensi ke jou suis tenus de l'église aidier et consellier, et de venir et d'aler à ses consaus et à ses Estevoirs, soulonc çou ke jou serai requis de par li.*

¶ 1. **ESTRA,** Porticus, Gall. *Galerie.* Inquisitio anni 1279. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 20. col. 2 : *Et vidit et audivit, quando dominus Petrus de Morgiis in Estra domus Episcopalis Dyensis recognovit, et confessus fuit publice, etc.* Charta concordiæ initæ inter Hugonem II. Episc. Gratianop. et Guigonem Comitem qui vocatur Delphinus, in Chartulario Eccl. Gratianop. : *De Estra Aimonis statutum est, ut destrueretur, quando Estræ Episcopi destructæ essent.* Charta Thossiac. ann. 1404 : *Tenet quamdam domum altam et bassam cum Estris existentibus ante dictam domum : habet plateam Stamni sublus Estras suas. Estre* vel *Estrée*, Gallis veteribus erat Iter, a quo dici potuerunt *Estræ*, quod facilem aditum pandant. Vide *Strata.*

* Atrium aliis ædificiis, murisve aut alio sepimento circumdatum et superius apertum, Gall. *Cour*, in Inquisit. ann. 1279. supra laudata, ut mihi videtur. *Estre*, eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1398. ex Reg. 145. Chartoph. reg. ch. 513 : *Guillemet le Prévost demoura en l'Estre ou la court dudit hostel,... et il estant oudit Estre ou court il oy bien crier les commissaires sur les faulx marchans de sel.*

*2. **ESTRA,** Ædificium alteri appensum, vel domuncula, tugurium, Gall. *Appentis, maisonnete.* Charta ann. 1329. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 273 : *Gallinas renduales debitas per particulas quæ secuntur ;... borda deffuncti Matthæi Eyraudi, meteria deffuncti Gileti de Caturco, Estra deffuncti Colini Morelli, Estra Borrellerii.* Neque aliter interpretor Chartam ex Chartul. Gratianop. 2. loco propositam supra. *Estre* et *Estrage*, eodem sensu, nostris. Recognit. feud. dom. *de Buri* ann. 1366 : *Une place assis en la ville de Cangi jouste l'Estre Noel Foacier d'une part, et jouste l'Estre feu Regnaut Pinart.* Lit. remiss. ann. 1397. in Reg. 153. ch. 119 : *Hugues Crestien avoit fait faire un Estre sur les murs de ladite ville de Vienne.* Aliæ ann. 1466. in Reg. 194. ch. 212 : *Le suppliant et sa femme allerent demeurer en ung petit destrage* (sic) *qu'ilz avoient prins à rente.... ouquel Estrage ils ont tousjours demouré. Estraige* vero, pro Area, ubi frumentum excutitur, in Lit. remiss. ann. 1462. ex Reg. 198. ch. 279 : *Ainsi que le suppliant battoit du blé... en l'aire ou Estraige de l'ostel de lui et de son frere.* Aliud sonat *Estre* in aliis Lit. ann. 1477. ex Reg. 203. ch. 61 : *Le suppliant... passant son chemin par l'Estre de Beauchesne, ouquel Estre demouroit lors un nommé Jehan*

Berry, etc. Ubi iter, seu via publica significatur. Vide infra *Estrada*.

° 3. **ESTRA**, Fenestra, præsertim ubi merces levioris momenti venum exponuntur, *Estro* Provincialibus, nostris quoque *Estre*. Sic intelligenda videtur Charta Thossiac. ann. 1404. in *Estra* 1. prolata. Le Roman *d'Athis* Ms. :

Aux Estres soit demaia en hault.

Infra :

Et quant sera le grant tournois,
Montés aux Estres se verrois.

° *Estaure*, eadem notione, in Judic. ann. 1312. in Reg. *Olim* parlam. Paris. fol. 135 : *Issues, saillies, huisseries, huvrelas, appentis, Estaures, ou manuels apuys, ne autres manieres d'ouvrages ou édifices és fros de la ville de S. Richier.* Pro loco ubi quis stare potest, *Estre* legitur, in Memor. D. Cam. Comput. Paris. fol. 176. v° :

Le premier Lundi de Quaresme,
Du mois de Mars le jour huitiéme,
Qui est en la fin de l'iver,
Messire Guy de Champdiver
Fu installé en la présence
Du maistre chancellier de France
En la Chambre des Comptes maistres,
Et ly fu ordené ses Estres
Au bout dessoubz pour ly lever,
Quand il vouldra, senz ly grever.

Quæ ultima non unam ob causam exscripta censebit oculatus lector.

¶ **ESTRADA**, Via strata, Gall. *Estrade*, Ital. *Strada*. Chartular. Camalariensis Monast. Diœc. Anic. : *Donavit unum campum à l'Estrada et alterum ad aulanerium.*

° Charta ann. 1080. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 311 : *Manifestum est quia Petrus comes interpellavit et rancuravit... de ipsis aquis, et de ipsa herba, et de ipsa petra, et de ipsis Estradis.* Hinc *Estrader*, Itinera obsidere, vulgo *Battre l'Estrade*, in Lit. remiss. ann. 1444. ex Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 206 : *Ung jour ainsi que le suppliant et ses compaignons aloient Estrader par le pais, ilz trouverent ung homme...... chevauchant une jument, laquel ilz lui osterent.*

° **ESTRAERIUM**, ESTRAGERIUM. Vide *Estrajeriæ*.

ESTRAJERIÆ, Caduca, derelicta, bona quæ in fiscum ex quavis causa cadunt, proprie alienigenarum et *extraneorum*, quos nostri vulgo *Estrangers* vocant : hic enim *je*, tanquam *g* effertur. Regestum Cameræ Comput. Paris. : *Estrahiere, c'est quant un homme par ses demerites est executé par crime de leze Majesté, et vaut autant à dire comme confiscation au Souverain.* Tabulæ conventionis Roberti Teneremundæ Domini cum Canonicis Camerac. ann. 1302. apud Lindanum in Tenerem. lib. 3. cap. 6. num. 23 : *Si Catallum Estrajers inveniatur in teneamento Ecclesiæ Cameracensis, etc... si vero illud quod est Estrajers sit terra vel immobile, etc.* Arrestum ann. 1307. in Tabular. S. Quintini in Insula pag. 11 : *Super eo quod dicti Religiosi asserebant se esse in saisina capiendi, levandi, apportandi, et habendi Estrajeriam, seu forisfacturam in suo districtu de Insula.* Edictum Philippi Magni Regis Franc. 28. Maii ann. 1320. de Receptoribus domanii : *Item ils ne signifieront à personne de quelconque estat ou condition qu'elle soit les aventures qui escherront en leurs receptes, comme mainmortes, Estrajers, et autres revenus, etc.* Computum terræ Campaniæ ann. 1348 : *Mains mortes, fors-mariages, et autres avantures en cette baillie. De l'Estrajere de Humbelet justicie à la Ferté sur Aube. Justitia spaviæ, quod Gallice dicitur Estrahere*, in 1. Reg. Parlamenti ann. 1260. fol. 22. *Espaves ou Estrajers*, in Consuet. municipali Salæ et Bailliviæ Insulensis tit. 1. art. 27. *Estrejures de bastards*, in Consuetud. S. Audomari art. 7. *Extrajure*, in antiqua Monstroliensi art. 44. [*Estrayeure et chose espave*, in Boloniensi art. 111.] *Attrajere* in Consuet. Vitriac. art. 1. ubi jus istud explicatur, et art. 15. 36. 79. in Calvimontensi art. 50. Lotharingiæ tit. 6. art. 5. etc.

¶ EXTRAHERIA. Litteræ Philippi Franc. Regis in Chartulario S. Quintini in Insula pag. 60 : *In casu possessionis et saisinæ habendi, capiendi et levandi Extraheriam et foresfacturam.... intentata super predictis Extraheria et forefactura.* Et pag. 62 : *In casu proprietatis ratione Extraheriæ sive forefacturæ.* Alium locum vide in *Expava*.

¶ EXTRAHITURA. Charta anni 1224. e Tabulario Corbeiensi : *Omnes Extrahituræ, infractiones tramitum, emendationes sanguinum, etc.*

° ESTRAERIA, ESTRAHERIA, ut *Estrajeriæ*. Notæ in veteri Reg. commissar. ann. 1378. ex Cod. reg. 5991. A : *Estrayeres sont les biens demourez de tels albains et espaves, qui sont demourans ou royaume, et vont de vie à trépassement sans hoir naturel de leurs corps nez ou royaume. Estrayeres pareillement sont les biens des bastars, qui vont de vie à trépassement, sanz hoirs naturels de leurs corps ; et tels biens appartiennent au roy. Plusieurs autres seigneurs veulent nommer tels biens, biens vacans ; et par ce les lievent comme biens vacans : mais ilz ne doivent mie ainsi estre entendu ; car biens vacans, sont biens d'aventure, comme ung cheval eschappé que l'en ne sceit à qui il est, une bourse trouvée en ung chemin, ung homme incongneu trové mort ou murdry en ung chemin. Et telles choses et semblables appartiennent au hault justicier, et les doit garder en forme ou valeur ung an, et rendre à celui qui y vouldroit clamer et monstrer droit.* Charta ann. 1233. ex Tabul. S. Gauger. Camerac. : *Item si aliqua fuerit Estraeria, præpositus nihil habet in omnibus istis.* Alia ann. 1280. ex Chartul. S. Vinc. Laudun. : *Item in Estraeriis exceptis mobilibus foraneorum, quæ erunt episcopi Laudunensis... Tali modo quod tota commoditas Estraeriæ, quæ erit in villa et territorio de Creutis, etc.* Locat. præposit. Ambian. ann. 1292. in Reg. 70. Chartoph. reg. ch. 252 : *In omnibus bannis fractis, Estraeriis seu derelictis, etc. Estraherias et espavas ex aliis casibus quibuscumque pertinentes eisdem concedimus*, in Ch. Phil. Pulc. ann. 1292. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 398. r°. Redit. comit. Hannon. ann. 1265. ex Cam. Comput. Insul. : *Si a li quens à Jemappes le truef et le Estraijer. Estrayures*, in Pacto ann. 1324. ex Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 2. Tabul. S. Joan. Laudun. ann. 1375 : *Item une vigne qui leur vint par Estraiere. Estrée*, eadem acceptione, in Charta ann. 1320. ex Reg. 59. ch. 459 : *Se aucune Estrée, ou espave, ou autre forfaiture en cas de haute justice y avient, etc. Espaves et Estraners*, in Libert. Insul. ann. 1392. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 544. art. 13. pro *Estraijer*, ut supra. Unde *Estréer son fief*, Feudum domino capitali remittere, in Assis. Hierosol. cap. 190 : *Qui se veaut départir dou pais, ou en aucune maniere laisser son fié, il le doit comander au seignor ; car la comande est plus seure chose, et mains y a de périll que l'Estréer.... Mais garde se bien en quel point il Estraiera ou comandera son fié, etc.*

° ESTRAGERIUM, Idem videtur quod *Estraeria* ; nisi sit Tributum, quod a novis incolis, pro jure standi in castro, domino pensitabatur. Charta ann. 1189. inter Probat. Hist. Sabol. pag. 357 : *Petrus vero de Brion dedit prædictæ abbatiæ census de Motaia, et medietariam, et hortos, et nemus, et venditiones, et Estragerium, et omne dominium suum.* Minus bene *Estagrarium* ex eadem Charta editum inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 354.

EXTRAHURA, Idem quod *Estrajeria*. At JC. Anglis dicitur proprie res derelicta, *Wayvium* : præsertim vero animalia et pecora, quæ oberrantia repeeriuntur in feudo aliquo, quæ post annum et diem, nisi a Domino vendicentur, ad Dominum feudi pertinent. Cowell. lib. 2. tit. 1. § 45. et Rastallus in verbo *Estray*. Adde Jo. Britton. pag. 26. 30. 81. etc. Vide *Extraria, Wayvium* : præterea Christophorum de S. Germano in Dial. de Fundamentis legum Angliæ cap. 18. pag. 59. v°.

¶ EXTRAHURATA, Eadem notione, apud Rymerum tom. 14. pag. 366. col. 2.

¶ **ESTRAMEN**, Stramentum, culcita, Gall. *Paillasse*. Acta SS. Junii tom. 2. pag. 61. de SS. quatuor Martyr. Gerundens. : *Jacente dicta puella in quodam Estramine, quia aliter stare non poterat nisi jacendo.* Alterum locum vide in *Galnapis*.

° A Gallico *Estrain*, stramen, vulgo *Paille*. Charta ann. 1299. in Chartul. S. Vandreg. : *Noef vins garbes d'Estrain, c'est asavoir sexante de formentas, sexante d'orjas et sexante d'avenas.* Le Roman de *Robert le Diable* Ms. :

Et commande c'on li voist
A porter ferre, Estrain et paille
Dessoubz le vaute, ou le chienaille,
Là face là le lit au fol.

Estrein, in Poem. Garini :

Tu ne vaus pas l'Estrein sor coi tu gis.

Vide *Stramen* 2.

° **ESTRANGURIA** GUTTA, Morbi genus, catarrhus, fluxio. Charta ann. 1263. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 553 : *Propter infirmitatem validam guttæ Estranguriæ, quæ me quasi continue vexat.* Vide *Gutta* 2.

ESTRE, pro *Esse*, in Pacto Legis Salicæ tit. 76. § 1. edit. Heroldi, unde nostrum *Estre*.

ESTRECIATUS, Arctatus, Gall. *Estreci*, ex voce *Strictus*. Rogerus Hovedenus pag. 783 : *Inquirendum est...... de viis Domini Regis Estreciatis.* Joan. Britto de Jure Anglico pag. 32 : *Puis soit anquis de gors levez en euves communes, et des euves et des chemins estoppez, ou Estreites, etc.* [Guillelmi Archiep. Tyr. continuata Historia Belli sacri apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 732 : *En ce tant avint en Antioche que une gent que l'en appelle Turquemans s'escumerent par Estrif d'atainement et d'ennui, que l'en lor faisoit, et se pristrent à grever la terre d'Antioche, et à corre et à grever les casiaus et tuer les vilains.* Le Roman *d'Athis* MS. :

Nous n'en pourrons eschaper vif,
Entré sommes en fol Estrif.

Sic infra *Estrier*, Premere, urgere

Des gués leur tollent la charriere,
Et les Estrient par derriere.]

* *Chemins que on a estoupés ou Estrechiés*, apud Bellom. Ms. cap. 9. *Estrener*, pro Cogere, vulgo *Contraindre, forcer*, apud Guill. Guiart. ad ann. 1269 :

Tost sont cil de là si menez,
C'on les a de fuire Estreuez.

¶ **ESTREGBORDS**, Axes, Tabulæ abiegnæ, apud Kennetum in Glossario ad calcem Antiquit. Ambrosden.

¶ **ESTRELINGUS**, ut *Esterlingus*, Parvum pondus, minuta pars unciæ. Obituarium MS. Eccl. Morinensis fol. 8 : *Duo panes celarii ponderis, quilibet duarum unciarum et quinque Estrelingorum.* Chartular. M. S. Vedasti Atrebat. : *Une miche doit peser* 34. *onces* 12. *Estrelins et demi.*

* **ESTRENA**, Munus, donum, Gall. *Etrene*. Stat. pro Jud. Apamiens. ann. 1279. inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 71 : *Si qui Judæorum Apamiensium faciat filiolum, non sit ausus dare eidem filiolo pro Estrena, nisi usque ad xij. denarios Tolosanos.* Necrol. Ms. eccl. Bitur. : *Quilibet canonicus habebit duos solidos pro Estrenis.* Sermo in die Circumc. ex Cod. Ms. XIV. sæc. S. Vict. Paris. : *Aujordui solent metre lor créance an Estrenes. et dient que bien ne puet avenir à icelui qui n'est Estrenez. Estraigne*, pro Tempore quo *strenæ* dantur, in Charta ann. 1327. ex Reg. 65. Chartoph. reg. ch. 263 : *Item trente sols Tournois de menus cens, portans los et ventes, à paier chascun an aus Estraignes. Estrene*, Reditus species, in Ch. Phil. VI. ann. 1328. ex Reg. donor. ejusd. reg. fol. 29. v°. : *Item les illes du chié du pont et les Estrenes d'Alomme, c'est assavoir la coppe des souches. l'erbe et autres petites illettes, qui sont en Loire, prisié vint livres l'an.* Vide *Strena*.

¶ **ESTRENGUEDOIRA**, Instrumentum doliariorum, Gall. *Estreignoir*. Munitiones et machinæ bellicæ castri Sommeriæ in Occitania : *Item* IIII. *limæ*, II. *Estrenguedoiras ad stringendum dolia, etc.*

ESTREPAMENTUM, vox forensis, Destructio, quasi exstirpamentum. In Brevibus Regiis Anglicis non semel occurrit *vastum et Estrepamentum facere*. Vide Rastallum verbo *Estrepment*. Charta Alemanica 17. apud Goldastum : *Quidquid in saltu Swarzuval... hodierna die Extirpatum et cultum haberent. Faire Wast ou Estrepement du tenement tenu en doüaire*, in Statuto Glocestriensi ann. 6. Edw. I. cap. 13. Stabilimenta S. Ludovici lib. 1 : *Li Bers les doit ardoir, et les prés arer, et les vignes Estreper, et les arbres cerner.* Will. *Guiart.* in S. Ludovico :

N'est à trois lieues près des portes
Remese de vigne cepée,
Qui ne soit arse, ou Estrepée.

¶ **ESTRIDA**, *quam veteres canapum nominaverunt*. Papias. MS. Bituric. habet : *Excreta, Plena malitia. Hæc est ira quam Canopum veteres nominaverunt.* [☞ Pro *ira* legendum *terra*, scil. Ægyptus, terra tribulationis.]

¶ **ESTRIF**, ESTRIS. ESTRIVIUM, ESTRIVUM : Species sagittæ. Epistola Guidonis de Dampetra ad Philippum Aug. ann. 1113. apud Marten. Ampliss. Collect. tom. 1. col. 1114 : *Gualerannus de Corbelles et Robertus tradiderunt mihi de munitione de Tornoilles hæc quæ sequuntur :* XI. *balistas corneas*, VII. *ad Estrivum et* III. *ad duos pedes et unam ad tor... et duas Archas quarellorum unam ad Estrif, et alteram ad duos pedes, et* II. *tors, etc.* Computus ann. 1202. apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. ad calcem pag. CXCVII : *Consergui Lorriaci* 64. *miliaria* (carellorum) *à Estrif, et* 15. *miliaria ad duos pedes.* Ibidem pag. CXL : *Pro* 20. *millibus quarellorum à Estris* 70. *lib. et pro bistis et pro ducendo Parisius* 48. *s.* Et pag. CLXXIX : *Et pro clavibus et pro Estrivis ad balistas* 24. *s.*

* Vel potius *balistæ*, quæ a forma, vel a materia, aut a ratione eas tendendi, aut ab iis quæ emittunt, denominationem habebant, ut jam monui supra voce *Balista*. Munit. castr. dom. reg. in Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 1. fol. 93. r°. : *Pictaviæ, x. balistæ ad Estref et ij. balistæ ad duos pedes... Losdunum, iv. balistæ ad duos pedes et vj. ad Estrevium, xx*[m]. *quarelli ad Estrevium.* Vide infra *Stapha* 2.

* Aliud sonat *Estrif*, in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Estriver, certare. Estrif, certamen, Estriveur, certator.* Infra : *Estriver, noyser, jurgare.* Guill. Guiart. :

L'Estrif en la mer recommance.

Hist. Franc. MS. ubi de Guerino episc. Silvanect. : *Il estoit l'un des hommes, qui mieux cognoissoit les vaillans et preudommes chevaliers du roy Philippe. car en maint Estrifs les avoit veus.* Le Caton *en Roman :*

Fols est qui en la mer Estrive,
Qui nagier puet selonc la rive.

* *Estrif* et *Estrivement*, pro Jurgio. rixa. Annal. regni S. Ludov. edit. reg. pag. 178 : *Li empereres* (Frederic) *estoit contraires à l'Eglise.... et duré avoit longuement cet Estrif. Fust meu un Estrif de paroles*, in Lit. remiss. ann. 1377. ex Reg. 111. Chartoph. reg. ch. 17. Aliæ ann. 1415. in Reg. 169. ch. 200 : *Acause de ce se sourdy entr'eulx si grant attaynement ou Estrivement, etc. Sans Estris de jugement*, in Lit. ann. 1359. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 364. quod in aliis passim sic exprimitur : *Sine strepitu judicii.* Vide in *Planum*.

¶ **ESTRILIARE**, Equum distringere, Strigili defricare, Gall. *Etriller*. Ordinatio ann. 1340. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 394. col. 2 : *Item. ipsos equos fretari, Estriliari, acomari, letterias eis fieri et bene estachari facere cum omni diligentia teneatur.* Vide *Striliare*.

¶ **ESTRIS**, ESTRIVIUM. Vide *Estrif*.

* **ESTRIVERIA**, a Gallico *Etriviere*, Habena scandularia, lorum cui stapes alligatur. Arest. parlam. Paris. ann. 1304. in Reg. *Olim* fol. 64 : *Declarantes quod licet dicti selarii sui officii ratione pectoralia, Estriverias et culerias de duobus coriis suere non possint, etc.*

* **ESTRIVUS**, Strigilis, Gall. *Etrille*, in eod. Arest. : *Declarantes quod licet dicti selarii sui officii ratione..... nec strigiles seu Estrivos* (non possint) *facere aut fabricare, etc.* Vide *Estriliare*.

ESTRIX, *Femina gulosa*. Jo. de Janua. [Gloss. Lat. Gall. Sangerman. MS. : *Estrix, Mangeresse ou Gloutonne.* Vide *Estor.*]

¶ **ESTROMENTUM**, Instrumentum. Charta, in Placito Chilperici III. Franc. Regis ann. 716. apud Mabill. lib. 6. de Re Diplom. Charta 32.

¶ **ESTRUERE**, pro Exstruere, componere. Appendix ad Agnelli lib. Pontif. apud Murator. tom. 2. pag. 188. col. 2 : *Græcis et Latinis literis eruditus, multa volumina Estruit.*

* Nostri *Estroer*, pro Perforare, vulgo *Trouer, percer*, dixerunt. Le Roman *de Garin :*

Sor son escu féri un sodoier,
Que il li fist Estroer et percier.

¶ **ESTRUMENTUM**, pro Instrumentum, Charta, in Chronico Monasterii Novaliensis apud Muratorium tom. 2. part. 2. col. 752.

¶ **ESTUARIUM**, pro *Æstuarium*, Balneum, apud Bernardum *de Breydenbach* Itiner. Hieros. pag. 223.

¶ **ESTUFFAMENTUM**, Omne genus panni, quem Galli *Etoffe*, Angli *Stuff* vocant. Occurrit apud Rymerum tom. 10. pag. 619. col. 1.

¶ **ESTUGERUM**, ut mox *Estugium*. Inventarium ann. 1377. ex Archivo S. Victoris Massil. armar. Massil. n. 988 : *Item unum calisem argenti super deauratum cum patena et armis luporum, et cum Estugero ; item quasdam canetas argenti cum Estugero corii bolhiti.*

ESTUGIUM, ex Gallico *Estuy*, Theca, occurrit non semel in Charta ann. 1231. apud Catell. in Occitan. pag. 901 : [*Estugium de corio bolhito*, in Inventario ann. 1358. ex Archivo S. Victoris Massil. Vide *Estugerum*.]

* Inventar. MS. eccl. Aniciens. ann. 1444 : *Item quoddam Estoy corporalium de panno nigro Damacii. Estui* præterea appellarunt naviculam, in qua pisces servantur. Lit. remiss. ann. 1396. in Reg. 151. Chartoph. reg. ch. 194 : *Icellui Rondel les passa en un petit batel oultre la riviere de Saine et jusques à l'Estui dudit Bachelier, lequel ilz despecerent, et en icellui prindrent xxiij. anguilles. Estuyer*, pro Scrinio, conditorio, arca. apud Froissart. vol. 1. cap. 148 : *Ces brigans brisoient maisons, coffres et Estuyers, et prenoient ce qu'ils trouvoient.* Hinc *Estuyer*, Theca includere, in Lit. remiss. ann. 1373. ex Reg. 104. ch. 365 : *Lequel suppliant dist audit Perrin : me welz tu tuer en franchise, Estuye ton coustel, ou je le te osteray.* Unde *Restuyer*, pro Gladium in thecam seu vaginam recondere, in Lit. remiss. ann. 1387. ex Reg. 135. ch. 21 : *Lequel Jaquet descendi de sur son cheval, et Restuya son espée qu'il avoit tiré.* Sed et *Estuyer*, pro Horreo condere, legitur in aliis ann. 1413. ex Reg. 167. ch. 167 : *Icellui Guillaume..... qui en Estuyant en son hostel ledit foing avoit très-bien beu, etc.*

ESTUNUM. Testamentum Heccardi Comitis Augustodun. apud Perardum pag. 26 : *Uno fanono viridi, cum brusdo, uno de gliso, uno Estuno* (f. de stuno) *cum sirico amnistrare.*

* **ESTURGIUS**, a Gallico *Esturgeon*, Acipenser. Vide supra *Asturgius*.

* **ESTURJONUS**, Eadem notione. Charta ann. 1312. in Reg. 48. Chartoph. reg. ch. 49 : *Omnis estraeria extranea, sicut de Esturjono, de thesauro invento... ad jus et superioritatem regalem spectantibus, nobis perpetuo remanebunt.* Vide *Sturgio*.

¶ **ESTUS**, Status, Quod aliquis *est*. Vetus Formulæ Andegav. art. 25. de eo qui seipsum vendit : *Vindedimus a vobis Estus nostros cum omni peculiare quod habemus aut locare poteremus, manso et terra vel viniolas, etc.*

ESUADIRE. Charta MS. W. D. Montispessulani ann. 1013 : *Vicarius, nec illi qui placitabunt placita Montispessulani*

pro eo non Esuadirant ullum placitum Montispesullani propter hominem illum.

° *Esuadriant* editum inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 361. Vide supra *Estacare placitum*; unde hæc forte emendari possunt. [°° Forte idem quod *Vadiare*. Vide in hac voce. ADEL.]

¶ **ESVANUARE**, f. *Esvaluare*, Æstimare, compensare, Gall. *Evaluer*. [° Nequaquam; de jure enim agitur, quo quis fundum ad manum suam ponere potest propter censum non solutum.] Instrum. anni 1282. ex Chartulario S. Vandreg. tom. 1. pag. 508: *Quam dictam masuram dictus Robertus et ejus hæredes poterunt justiciare et Esvanuare per redditum supradictum sine aliquo contradicto.* Aliud Instrum. Gall. ann. 1298. ibid. pag. 509: *Laquelle masure dessus dite édifiée ledit Guillaume et ses héritiers pourront justisier et Esvanuer sans contredit pour la rente sourtenue,* vel potius *soustenue,* ut habet secundus amanuensis.

ESUMARE, inquit Spelm. pro *Essoniare*. Computus antiquus penes Camerarium Scacarii: *Et cum dies placiti mei venit, non potui pro mea infirmitate adire, sed nisi Esumatores qui me Esumaverunt apud Cantarbur.* Sed non advertit vir doctus scriptum *Esuniatores*, et *Esuniaverunt* pro *Esumatores*, etc. Vide *Sunnis.*

✱ **ESURIALIS**. [Ad *Esuriendum* pertinens. Joculariter parasitus apud *Plaut. Capt.* 3. 1. 8. *Esuriales ferias* vocat dies, quibus ad cœnam vocatur a nemine, et *Esurire* cogitur: quemadmodum dicuntur *feriæ novendiales, denicales*, etc.

¶ **ESURUS**, Famelicus. Acta SS. April. tom. 2. pag. 379:

Esuris alimenta simul, nexisque levamen,
Hospitibus pandens aditum, etc.

ESUS. Pastus, [procuratio. Charta ann. 1153. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 157: *Rogaverunt me supradicti Monachi, ut quasdam consuetudines, quas eis dominus Gaufredus pater meus dederat, confirmarem, scilicet censum, ostagium, Comitis Esum, maritationem, terre emptionem, corporis sui redemptionem.*] Charta ann. 1342. [ex Tabulario Nantoliensi in Pictavibus:] *Amplius Dom. Prior habet a me unum Esum cum duobus paribus epularum coxatarum et assatarum.* In Tabulario S. Michaelis Ulterioris portus ann. 1101. Guillel. Comes Augi dimittit *consuetudinem edendi, quam in eadem abbatia die festivitatis S. Michaelis cum suis hominibus ipse et Comitissa habebant.*

° **ESWARDIATOR**, Inspector, rebus examinandis præfectus, *Eswarde*, in Stat. MSS. scabin. Macer. ad Mosam: *Lequel sergent au rapport des Eswardes... y apposera à ses depens ledit marc au feu sur chacune tonne ainsi souffisament eswardée.* Unde *Eswardage*, quod ejusmodi inspectori solvitur ibid: *Les fermiers de l'Eswardage des harens en la ville de Maisieres doient avoir pour chacune mande de harens, deux harens.* Arest. parlam. Paris. ann. 1373. 27. Aug. in Reg. 22. fol. 83. r°: *Præpositi, jurati, scabini, Eswardiatores communiæ Tornacensis, etc.* Vide supra *Esgardiator.*

° **ESYAMENTUM**, Quidquid alicui proprium est, quo pro libito uti potest. Charta ann. 1445: *Quæ omnia sita sunt extra villam Allavardi foris posterlam alborum, et cohærent Esyamenta dicti nobilis Joannis Gilbergii a partibus biziæ et occidentis, etc.* Vide infra *Eysia.*

° **ET** interdum pro *Vel* in veteribus Chartis, ut monent probantque Auctores novi Tract. diplom. tom. 4. pag. 576.

° **ETALLIZARE**, Componere, conficere, ut videtur. Docum. artium ante ann. 900. scripta apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 371: *De vitri arena. Arena, unde vitrum Etallizatur, est enim et lapis, et ipsi vitri coloris.* Leg. fortassis *Cristallizatur*. Vide supra *Cristallum*. [°° An *Metallizatur*?]

¶ **ETALLUM**, Locus ubi venalia proponuntur, Gallis *Etal* vel *Etau*, Pluteus venalitius. Instrument. anni 1241. ex Archivo S. Gildasii de Nemore: *Constancia nobilis Domina Pontis-castri dedi Abbatiæ S. Gildasii de Nemore quoddam Etallum, quod habebam apud Pontem-castri.... ita tamen quod mansionarius, qui fuerit in dicto Etallo, bannum meum ad vinum meum venundandum, sicut Burgenses mei de Pontecastri custodiat.*

ETARCHARTEA. Lex Bajwar. tit. 9. cap. 11. § 2: *Superiorem vero virgam, quam Etarchartea vocamus, quæ sæpis continet firmitatem, si eam injuste resciderit, etc.* In quibusdam MSS. *Etarita* legi monet Lindenbrogius. Anglis, Icenis præsertim, *Edar*, et *Ethar* idem sonare testatur Spelmannus. [°° *Etar*, Sæpis et *Gartja*, Virga. Vide Graffii Thesaur. Ling. Fr. tom. 1. col. 157. tom. 4. col. 256.]

° Vide Schilt. Glossar. in *Etheron*. *Ethaliers* apud Cenomannos vocantur Virgultorum fasces, quibus agri clauduntur. *Estamperche*, Pertica erecta, in Lit. remiss. ann. 1458. ex Reg. 187. Chartoph. reg. ch. 319: *Un engin ou estoit lié une Estamperche.*

¶ **ETARITA**. Vide *Etarchartea.*

° **ET CÆTERA**. Vox primum in notis, brevitatis causa, a notariis adhibita, quæ dehinc, cum instrumenta luculentius scribebant, explicabatur. Passim legitur: *Dantes, etc. Cedentes, etc. Constituentes, etc. Promittentes, etc.* Etiam nunc in usu apud nostros notarios sub hac formula: *Promettant, etc. Obligeant, etc.*

¶ **ETELECHE**. Vide *Filaterium.*

¶ **ETERNALITER**, In æternum. Non semel occurrit. Vide *Æternaliter.*

° **ETERNARE**, Æternæ memoriæ commendare. Litteræ Alberonnis de Veldsberg Dapiferi, apud Ludewig. tom. 4. pag. 43: *Ne gestarum rerum memoria processu temporis evanescat aut pereat, discretorum virorum prudentia eas solet per litteras Eternare.* [°° *Civium sigillis fecimus Eternari*, in charta ann. 1252. ap. Kopp. Init. Fœder. Helvet. pag. 6.] Vide *Æternare.*

¶ **ETEROCLITUM**, Idem quod *Diversiclinium*. Vide in hac voce.

¶ **ETESA**, Armorum vel armaturæ species. Odo l. 2. de varia Fortuna Ernesti Bavariæ Ducis inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 320:

Ad fera bella viri veniunt, quos inter in armis
Sexcenti fulgent equites clypeisque coruscant.
Lunatas Morini peltas, Etesasque comati
Apportant Galli, Germani quas agitata
Funda jacit glandes; hi fustibus, ære minantur,
Præustis animas jaculis penetrantibus illi.

ETFUNDUS, Fundus, ager. Ordericus lib. 7. pag. 657: *Ingentem exercitum Galliæ in duas partes dimisit Rex Henricus, ut nostros opprimeret Etfundos geminis irruptionibus.*

¶ **ETHATIA**. Pactus Legis Salicæ tit. 2. art. 8: *Si quis porcum anniculum furaverit Malb. inzymis Ethatia* CXX. *den. qui faciunt sol.* III. *culpabilis judicetur, excepto capitale et delatura.* Locus hic videtur corruptus Eccardo, qui legendum censet, *in azymis sehsatia.* Vocula *in*, inquit, hoc loco est præpositio nostra *in*, *Zymis* idem est ac *Zuuymis*, Duplum et duplex a *Zuuey*, *Zuuy*, Duo formatum. *Sehsatia* vel *Sechsatia* compositum est ex *Sechs*, Sex, et *Tia*, Decem, quod supra etiam *Tehun*, nobis Saxonibus *Tein*, Germanis cæteris *Zehn* effertur, unde sexaginta designat. Hac ratione *in zymis sehsatia* erit *in duplo sexaginta*; Germanice: *Zweymahl sechzig*: Bis enim sexaginta denarii faciunt CXX. qui in lege nominantur.

° **ETHEETA**, pro *Eschaeta*, ni fallor. Charta ann. 1224. ex Chartul. Campan. fol. 87: *Contra alios homines suos ligios de feodo dicti comitis non existentes, quos modo habet vel in futurum per Etheetam est habiturus, non obligat se erga Theobaldum comitem Campaniæ supradictum.* Vide in *Escaeta.*

ETHELINGI, [Nobiles.] Vide *Adalingus.*

✱ **ETHEUS**. [Pallidus. DIEF.]

¶ **ETHICA**, nude, vel *Ethica febris*, quam Medici *Hecticam* a Græco ἑκτικός, Habitualis, ab ἕξις, Habitus, Febris solutu difficilis, Gall. *Hectique.* Occurrit in Actis S. Martii tom. 3. pag. 869. Maii tom. 4. pag. 480. Junii tom. 1. pag. 793. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 503. etc. *Ethicus morbus*, in Anecdotis Martenianis tom. 3. col. 1892.

¶ ETHISIS. Eadem notione, apud Tiburtium Navarrum in Miraculis S. Francisci Solani, Julii tom. 5. pag. 896.

° **ETHICALIS** FEBRIS, Hectica, Gall. *Fievre étique.* Acta B. Amadei tom. 2. Aug. pag. 604. col. 2: *Cum quædam puella.... febre Ethicali afficeretur, essetque multum extenuata, etc. Ecthicalis*, ibid. pag. 582. col. 1. Vide *Ethica.*

° **ETHICE**. Inter aliquot monasteria abbati Cluniacensi subjecta memoratur *Monasterium sancti Eugendi Ethice*, in Charta Frider. I. imper. ann. 1153. ex Chartul. Cluniac. ch. 214. Forte pro *Euthice*, feliciter.

✱ **ETHION**. [Gaudiosus. DIEF.]

° **ETHIQUETA**. Vide infra *Etiquetta.*

¶ **ETHNA**. Litteræ Bartholomæi Camerarii Franciæ ann. 1220. mense Novemb. ex Archivo Sangerman: *Et sciendum, quod ipsi Burgenses habebunt Ethna sua pressorata ad quintam ollam ad torcular Abbatis prædicti in eodem territorio ædificatum.* In Chartulario AB. fol. 48. recentior manus correxit, *Et vina.* Non male, ut puto.

° Vox, ut opinor, mendose scripta, pro *Esna*. Vide supra in hac voce.

¶ **ETHNIKE**. Donatio Deodati Clerici facta Monasterio Sithiensi ann. XXXII. regni Karoli gloriosissimi Regis [°° Guerard. pag. 66.]: *Mancipia cum omni Ethnike et peculiari eorum, campis, silvis, pratis, etc.* Charta Waldberti pro eod. Monasterio apud Folquinum: *Vendidi et tradidi... mancipium unum cum omni Etneke et peculiari suo, etc.* Forte idem est quod Familia, a Græco ἔθνος, Gens, natio, et metaphorice Societas et genus hominum. Vide tamen ne idem sit quod *Etica*. [°° Anglosaxonibus Ead, Possessio, unde Eaden, Angl. *given up, conceded, granted*, apud Bosworthum. Vide *Alodis.*]

✱ **ETHOS**. [Mores: item res *Ethica*, *h. e.* philosophia morum. *Sidon. carm.* 15. 101. Physica vel logico, logicum vel jungit ad *Ethos*.]

° **ETHYRODIANI**, *Hæretici, qui dicunt Mariam virginem ante partum, non post partum.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613. [°° Ap. Papiam *Ethivodiani*, sed leg.

Elvidiani, ex Isidor. Orig. lib. 8. cap. 5. sect. 57.]

° **ETIA**, Modus agri. Charta pro canonicis Castrivil. ann. 1378. in Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 158: *Sub quadam masura sita ou Churtri, cum duabus Etiis vingnearum sitis in Buxi, triginta solidi Turonenses.* Vide supra *Estiro*.

¶ **ETICA**, *Proprietas, Eticon, Proprium.* Gloss. Isid. Neutrum intelligit Grævius.

° **ETIQUETTA**, a Gallico *Etiquette*, Schedula inscripta. Inventar. Chartar. reg. ann. 1482. fol. 96: *Nunc includuntur litteræ in quodam saculo cotato in Etiquetta vii^{xx}. xvj.* Ibid. fol. 114: *In Ethiqueta sive membranula pergameni, etc.*

ETLEHA. Capitulare de Villis cap. 40: *Ut unusquisque judex per villas nostras, singulares, Etlehas, pavones, fasianos,.... semper habeant.* Leg. *Et Lehas.* Nostri etiamnum *Layes*, apri feminas vocant.

ETLIDUS. Vide *Lidus* post *Litus*.

¶ **ETNEKE**. Vide *Ethnike*.

° **ETRIDIA**, *Indigne vel moleste*, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7613.

° **ETRONUS**, *Senza regno.* Glossar. Lat. Ital. MS.

° **ETTHESAAL**. Leg. Danicæ lib. 3. ₰ 71. apud Ludewig. tom. 12. Reliq. MSS. pag. 183: *Item statuendum est, quod in quolibet saal sit summa xxx. marcarum in prompta pecunia et nullus cognatus emendare cum cognato suo cognatum, tamen si pace privatus fuerit, tunc solvant cognati duo Etthesaal semel et non sæpius.* Vide *Gorsum*.

ETUNIARE, pro *Idoneare, Etuniatus*, pro *Idoneatus*, in aliquot Codd. Legis Ripuar. tit. 39. cap. 2. uti monet Steph. Baluzius. Vide *Idoneus*.

° **ETYMOLOGICARE**, Etymologiam vocis scrutari, explicare. Vita S. Domin. tom. 1. Aug. pag. 559. col. 2: *Dominicus, qui* (Domini) *custos, vel a Domino custoditus Etymologicatur, etc.*

¶ 1. **EVACUARE**, Vacuum seu irritum reddere. Epistola Stephani VI. Papæ adv. Selvam et Hermemirum: *Volens ipsius sanctorumque Apostolorum ejus instituta.... penitus Evacuare.* Vide *Exvacuare*. [° Vide hanc vocem in *Vacuus*.]

° 2. **EVACUARE**, Ventrem exonerare, vox Italica, Gall. *Vuider*. Charta ann. 1196. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 92: *Et dixit, quod pater Ezali Ervaconni debebat canes curiæ ducere ad Evacuandum pro suo feudo, quod a curia tenebat.*

° **EVACUARIUM**, Apochæ species. Vide in *Vacuus*.

° **EVACUATIO**, Abdicatio, rei possessæ dimissio; *Evacuationis Charta*, qua quis ad majorem auctoritatem coram judicibus vel testibus rem aliquam ad alium transfert. Charta ann. 1105. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 367: *Facta carta Evacuationis vel diffinitionis hujusmodi xv. Kal. Julii... Sign. Guillelmus Udalgarii, qui hanc scripturam donationis et Evacuationis fieri firmavi et testes firmare rogavi.* Vide *Exvacuare* et *Finis* 1.

EVACUATORIA, [Apochæ species.] Vide *Vacuus*.

EVADARI, *Reposcere, flagitare.* Papias, [et Gloss. Isidori.]

° *Evadant*, pro Invasor, aggressor, in Lit. pro restaur. commun. Tornac. ann. 1370. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 378. art. 26: *Que s'aucuns forains couroit sus, ou faisoit assault ou invasion contre les bourgois,... et les bourgois... mutiloit ou metoit à mort l'assaillant ou Evadant, etc.*

¶ **AVADIATUS**, Is a quo ratione *forisfacti vadium* seu pignus ablatum est. Charta Florenciæ Calensis Abbatissæ in Tabulario ejusd. loci pag. 183: *Si autem vel latro vel alius homo aliquid forefactum faciens in illa prata inventus et captus vel Evadiatus fuerit... justitia omnino nostra est.* Vide *Vadium*.

° **EVAGATORIUM**. Ita inscribitur Peregrinatio Felicis Fabri Dominicani. Vide Amœnit. liter. tom. 3. pag. 51. et Bibl. Script. Prædicat. tom. 1. pag. 872.

¶ **EVAGIUS**. Charta Theobaldi Abb. Floriac. ann. 1250: *Item dictus Hugo debet citare Evagios et alios balliviæ suæ coram Cellerario.* Puto legendum *Estagios* vel *Estagiarios*. Vide in hac voce.

✱ **EVALLEFACIO**. [Expello, et quasi extra vallum ejicio. *Varr.* apud *Non.* 3. 158. Retrimenta cibi, quæ exierant per posticum, *Evallefecerunt*.]

¶ **EVALUATIO**, Gall. *Evaluation*, Æstimatio. Legitur in Registro Parlamenti ann. 1450. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 396.

¶ **EVANADOTUS**, εὐανάδοτος, Cibus qui facile digeritur. Vide *Incorporatio*.

° Vox Græca bonæ notæ, Cibus optimus, εὔχυμος, εὔπεπτος. Glossar. medic. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959: *Euanadotum vinum, Alexandro bene nutribile, ab Eu, quod est bene; et anadosis, redditio.*

EVANGELIARIUM, Liber, in quo continentur Evangelia, quæ in singulis Missis leguntur aut cantantur, quem, ut hodie habetur, a D. Hieronymo compositum scribit Honorius Augustod. l. 1. cap. 88. [Gesta Gaufredi de Loduno, apud Mabillonium tom. 3. Analect. pag. 391: *Collectarium epistolarum, Evangeliarium, Missale et duos ordinarios.*]

EVANGELISTARIUM, Eadem notione. Chronicon Fossæ novæ ann. 1196: *Quatuor Evangelistaria argentea, 12. cruces argenteæ.* Vide Monasticum Anglic. tom. 3. pag. 384. Εὐαγγελιστάριον Græcis recentioribus, de quo pluribus Leo Allatius Dissert. 1. de Libris Eccles. Græcor. ubi de lectione Evangelii in Ecclesia multa commentatur. [°° Vide Montef. Palæogr. Gr. pag. 386. 387.]

° Nostris *Evangelier*. Invent. Gall. S. Capel. Paris.: *Un Evangelier et un épistolier de grans volumes.* Reg. sign. *Pater* Cam. Comput. fol. 164. v°. ubi de inauguratione regis et reginæ: *L'Evangile leue, li graindres des arcevesques et des évesques doit prendre l'Evangelier et porter au roy et à la royne à besier.*

°° **EVANGELISMI** FESTUM, Dominica Rogate. Vide in *Dominica*.

° **EVANGELISTA**, Lætus nuntius. Eo nomine intitulatur S. Nicolaus in Charta ann. 1325. ex Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 528: *Ce fu fait l'an de grace mil ccc. vint et chinc le Vendredi jour de feste saint Nicholas Euuangeliste.* An quod nomen Græcum Νικόλαος, victor populi, boni ominis est? an quia puellis, ut fert vulgi opinio, connubium proxime futurum nuntiat.

EVANGELIUM, seu Evangelii lectiones ex veteri instituto stantes audiisse fideles pluribus probat Henric. Valesius ad lib. 3. Philostorgii cap. 5. pag. 208. [et D. *Coustant*, tom. 1. Epist. Rom. Pontif. col. 738.] Evangelium nudato ense in Vigilia Natalis Domini, in Matutinis, Moguntiæ legit Carolus IV. Imperator, ut est in M. Chronico Belgico pag. 286. Continuator Nangii ann. 1378. de eodem Carolo: *Et pour ce que de coustume l'Empereur dit la septiesme leçon à Matines, revestu de ses habits et enseignes Imperiaux, il fut avisé par les gens du Roy, que ou Royaume ne le pourroit il faire, ne souffert ne lui seroit.* Berrius in Carolo VII. pag. 87. de Sigismundo Imp.: *Le lendemain vint l'Empereur à la Messe S. Pierre de Rome, et le Pape chanta la Messe, et l'Empereur dit l'Evangile en l'habit de Diacre.* Vetus ceremoniale MS. cap. *Comme on fait un Empereur: Le Pape doit chanter la Messe, et le Roy de France y peut estre, et doit dire l'Epistre: en son absence, le Roy de Sicile la doit dire: l'Empereur doit dire l'Evangile, et y estre couronné Empereur à S. Pierre de Rome, etc.*

¶ EVANGELIA PARVULA, hoc est, Evangeliorum particulas in Schedulis descriptas, inter superstitiosa phylacteria recenset S. Hieronymus in Matthæum cap. 23.

¶ EVANGELIUM PLENARIUM, Liber ecclesiasticus, in quo omnes ex Evangelio lectiones in sacris liturgiis recitari solitæ continentur. [° Mallem quatuor Evangelia simul compacta intelligere.] Hariulfus l. 2. Chronici Centul. cap. 10: *De libris, Evangelium unum auro scriptum cum tabulis argenteis auro et lapidibus pretiosis mirifice paratum unum: aliud Evangelium plenarium unum.* Vide *Missale plenarium*.

PURGATIO PER S. EVANGELIUM. Anastas. Bibl. in Pelagio PP: *Qui Pelagius tenens Evangelia, et Crucem Domini super caput suum, in ambonem ascendens, satisfecit cuncto populo et plebi, quia nullum malum peregisset contra Vigilium.* Marcellinus Comes de eodem Pelagio: *Apud S. Petrum ambone ascenso, Evangelioque super caput suum posito, juramento se crimine purgavit.*

DIVINATIO PER EVANGELII INSPECTIONEM. Vide *Sortes Sanctorum*. [°° Et Glossar. med. Græcit. in Ζυγὸς τοῦ εὐαγγελίου col. 468.]

EVANGELIUM IN DORSO PORTARE. Tabularium Ecclesiæ Landavensis, in Monast. Anglic. tom. 3. pag. 192: *Et Rex circuiens totum territorium, et portans Evangelium in dorso, cum Clericis ferentibus Cruces in manibus, et aspersa aqua benedicta, simul cum pulvere pavimenti Ecclesiæ et sepulchri, in omnibus finibus perambulavit per totum, facta maledictione et excommunicatione ab omnibus uno ore, illis specialiter quicunque locum istum cum suo territorio, et finibus istis subscriptis, ab Ecclesia Landaviæ, et a Pastoribus illius in æternum separaverit; data autem benedictione servaturis in pace.* Similia habes pag. 198: *Et Rex Arthruis circuiens territorium totum in giro suo, sparso pulvere sepulchri S. Cinwanchi discipuli S. Dubricii per totum confinium, antecedente sancta Cruce, cum aspergine aquæ Benedictæ, et præsente Episcopo Comeregio, cum suo Clero, solus Rex portabat Evangelium in dorso confirmans eleemosynam factam pro anima patris sui.*

° EVANGELII CONCENTUS, Canticum Evangelicum *Magnificat* recte interpretatur Mabill. ad vit. S. Arnulfi sæc 6. Bened. part. 2. pag. 550: *In vigilia Dominicæ Asscensionis ad concentum sancti Evangelii intra synaxim vespertinam, etc.* Neque enim, ut monet Vir doctissimus, alia pars sancti Evangelii cantata fuisse videtur tunc temporis in synaxi vespertina. Id autem omnino aperte probat Officium proprium S. Emmer. tom. 6. Sept. Act. SS. pag. 512. col. 2. et pag. 514. col. 1. ubi ad Vesperas legitur: *Antiphona ad Evangelium;* quæ etiam nunc in monasterio S. Emmerammi ad

Magnificat cantatur, ut ex priore ejusdem monasterii testantur docti Editores.

¶ **EVANGELIUS** Domini Abbatis, hoc est, Capellanus, ut conjicit Mabillonius Annal. Bened. tom. 5. pag. 299. ad annum 1092.

¶ **EVANGELIZARE**, Scripturas probare, Practicis.

¶ **EVANTATGIUM**, Jus præcipuum, prærogativa, Gall. *Avantage.* Charta Officialis Claromontensis ann. 1354. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 319: *Post mortem tamen dictæ Ysabellis sint et remaneant... in omni eventu de constitutione dotis prædictæ duo millia dictorum florenorum auri... in Evantatgium ac majoritatem procreatis liberis ab ipsa Ysabelle et ab alio viro, si contingebat, procreandis.* Vide *Aventagium.*

* **EVANUARE**, Dissipare, e conspectu tollere, Gall. *Faire évanouir.* Vita S. Walth. tom. 1. Aug. pag. 264. col. 2: *Sed sanctus singulas species illusorias, edito signo crucis Evanuavit.*

EVANUTUS, Elapsus. Petrus de Alectis Episcop. Senogall. in Itinerario Gregorii XI: *Evanutis octo diebus Pentecostes, adest dies sanctæ Trinitatis.* Utitur non semel.

¶ **EVARE**, *Provocare.* Glossar. Sangerman. n. 501.

* Eo spectare videtur vox *Esvaudie*, qua jurgium, rixa significatur, in Lit. remiss. ann. 1412. ex Reg. 166. Chartoph. reg. ch. 240: *L'exposant espouenté d'icelle noise sailli de son hostel... et rencontrant Martin Fromont lui dist: Qui te fait faire ces Esvaudies?*

EVASIO Latronum, in Fleta lib. 1. cap. 20. § 12. Vide *Escapium.*

EVASTARE, pro Vastare, ἐκπορθοῦν, in Gl. Græco-Latinis.

* **EUBANUS**, *Uno ligno*, in Glossar. Lat. Ital. MS. [☞ An *Ebenus*, Germ. *Ebenholz?* Adel.]

* **EUCARMEN**, Antiphona, quæ ad oblationem in Liturgia sacra canitur. Grad. Albiense xi. sæc. ex Bibl. reg.: *Offertoria vocantur Eucarmina, quæ super hostias oblatas Domino canit Ecclesia.*

¶ **EUCHARIS**, εὔχαρις, Gratiosus. Interpres Eccli. 6. 5: *Lingua Eucharis in bono homine abundat.* Gloss. Lat. Gall. Sangerman. MSS.: *Eucaris, Gratieux.*

EUCHARISTIA, ex Gr. εὐχαριστία, sacrum Christi Corpus in Missæ sacrificio confectum, de qua appellatione audiendus in primis Michael *Dufresne* Soc. Jesu Presbyter, frater ὁ μακαρίτης, in Dissertation. sacris ac historicis ineditis de Antiquis Sacramentorum ritibus. diss. 4. cap. 2: *Præterea huic etiam Sacramento ab institutione factoque Servatoris, idque præcipuum Eucharistiæ nomen inditum est. Quippe sacri testantur Evangelistæ, cum illud institueret, Patri Redemptorem egisse gratias*, εὐχαριστῆσαι. *Ita* cap. 26. *Matthæus, de Calice saltem.* Et accipiens Calicem gratias egit: εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς. *Tum Luc.* 22. *cap. de ipso pane:* Et accepto pane, *inquit*, gratias egit, εὐχαριστήσας ἔκλασε. *Paulus denique easdem omnino usurpat voces hoc de Sacramento agens in Epist.* 1. *ad Corinth. cap.* 11. Accepit panem, et gratias agens fregit, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε. *Hoc igitur Sacramentum id nominis ab exemplo Servatoris obtinuit, quod etsi non extet in Scriptura, usurpat illud Syrus Paraphrastes antiquissimus, usurpat Ignatius in sua ad Smyrnenses Epistola, Justinus, Irenæus, aliique primorum Ecclesiæ sæculorum scriptores; ut nihil dicam de recentioribus. Quo in vocabulo, quod a parte una totam Domini designat actionem, qua Deo Patri gratias egit, antequam panem vinumque consecrans, merito nonnulli observant quomodo Filius Dei umbras legis ad veritatem traduxerit. Quippe mos fuit populo Judaico convivium illud in quo Paschalis Agnus edebatur, poculo claudere, quod Poculum laudis appellabant. Exploratum autem ab gratiarum actione dictam Eucharistiam, ut pluribus explicat Homil.* 6. *in Matthæum Chrysostomus: nec enim probatur quod in Libris Orig.* εὐχαριστίαν bonam gratiam *S. Isidorus interpretatur: cui S. Thomas assentitur* 3. *pag.* 73. *a.* 4. *quod nomen petitum ait vel ex significatione futuræ gloriæ, quia gratia Dei vita æterna, ad Rom.* 6. *vel ex re quam continet, Christo videlicet, qui summa Gratia.* Eucharistiæ vocem passim usurpat Cyprianus Epist. 11. et alibi, ut et Patres alii, cujus aliquot et præcipuos ritus hic perstringemus.

* *Eucharistici* panis forma præscribitur in Stat. MSS. eccl. S. Laur. Rom.: *Ordinarunt quod sacratissimum Corpus Domini nostri Jesu Christi in parvis formis et rotundis factum sit, et non per frusta pro infirmis reservetur.*

Olim quotidie sacram Eucharistiam sumebant fideles, quod jam inde ab Apostolis usitatum fuisse docent non uno loco eorum Acta, ut et Cyprianus de Orat. Dominica. [Et quod maxime notandum, Canon. Apost. 6. et 7. a communione separantur omnes sive Clerici sive Laici qui Sacris intersunt, et sanctis Mysteriis abstinent.] At desiit mos iste Romæ, Hieronymi potissimum ætate, ut ipsemet testatur in Epist. ad Lucam et Beticum, et in Apologet. ad Pammachium: Mediolani vero sub S. Ambros. ut patet lib. 4. et 5. de Sacrament. in Africa denique usque ad S. Augustini ætatem, ut colligere licet ex d. lib. S. Ambrosii de Sacrament. et lib. 2. de Serm. Dom. S. Chrysost. Homil. 61. ad populum Antioch. 3. in Epist. ad Ephes. et 17. ad Hebræos, eodem Augustino Epist. 118. cap. 2. etc.

☞ Refrigescente sensim charitate, eo deventum est ab Eucharistia abstinentiæ, ut coacti fuerint Episcopi leges ferre ad compellendos fideles ad sacram communionem præcipuis saltem festivitatibus. Pascha, Pentecoste, Natali Domini communicandum statuunt Eliberitani Patres in Fragmentis can. 2. Idem decernit Concil. Epaon. can. 35. Agathense can. 18. habet: *Seculares qui Natale Domini, Pascha et Pentecosten non communicaverint, Catholici non credantur, nec inter Catholicos habeantur.* Simili modo in Capitularibus Regum nostrorum lib. 2. cap. 45. præcipitur, *Ut si non frequentius, vel ter laici homines in anno communicent, nisi forte quis majoribus quibuslibet criminibus impediatur.* Vide Concilium Turon. III. can. 50. Reginonem lib. 2. cap. 195. Burchardum lib. 5. cap. 17. Ivonem part. 2. cap. 27. Gratianum dist. 2. de consecrat. cap. 16. *Et si non.*

Eucharistia in manus fidelium data S. Augustinus Serm. de Temp. 252: *Omnes viri quando communicare desiderant, lavant manus suas, et omnes mulieres nitida exhibent linteamina, ubi corpus Christi accipiant.* Vide Baron. ann. 690. n. 55. Binium ad Concil. Toletan. I. Menardum ad Sacramentar. Gregorii pag. 378. Henric. Valesium ad Eusebii Hist. Eccles. lib. 7. cap. 9. Virum doctissimum Joan. Mabillonium in Præfat. ad tom. 3. sæculi 3. Benedictini num. 11. Card. Bona lib. 2. Rerum Liturgic. cap. 17. num 3. etc.

☞ *Eucharistiam* accipientes, cum dixisset sacerdos: *Corpus Christi*, respondebant, *Amen.* S. August. Serm. 272: *Audis Corpus Christi, et respondes Amen.* Et lib. 12. cont. Faustum cap. 10: *Habet enim magnam vocem Christi sanguis in terris, cum eo accepto ab omnibus respondetur, Amen.* Idem testantur Cornelius PP. Epist. ad Fabium Antioch. Hieronymus Epist. ad Pammach. Ambrosius lib. 4. de sacram. cap. 5. et alii.

Eucharistiam domum delatam, et in arca asservatam, scribunt Tertullianus sub finem libri ad Mart. lib. 2. ad uxor. [S. Cypr. lib. de Lapsis.] S. Augustin. lib. 3. contra Crescon. cap. 11. Basil. M. Epist. 289. Joan. Moschus cap. 29. 79. etc. Verum id can. 3. Concilii Cæsaraugustani vetitum, quo anathematizatur is qui Eucharistiæ gratiam acceptam in Ecclesia non consumpserit. Vide Baron. ann. 57. n. 149. 150. ann. 293. n. 2. [Concil. Tolet. I. cap. 14. Capitul. lib. 7. cap. 473.]

Eucharistiam in sacra Liturgia a se confectam, in Communionis Symbolum, sibi mutuo impertiebant Sacerdotes ac Episcopi; cujus moris exemplum habetur apud Evagrium lib. 1. cap. 13. initio.

☞ Eam ob rem etiam mittebatur Episcopis et Sacerdotibus qui sacro non interfuerant. Testis est Irenæus Epist. ad Victorem PP. apud D. *Coustant* tom. 1. Epistolar. Rom. Pontif. pag. 106: *Verum qui te præcesserunt Presbyteri, quamvis minime observarent (eundem ac tu morem) Ecclesiarum Presbyteris qui observabant, Eucharistiam miserunt.* Vide Epist. Innocentii ad Decentium ibid. pag. 856.

Eucharistiam a jejunis sumptam testantur [Tertullianus lib. 2. ad uxor. cap. 5. S. Ambrosius Serm. 8. in Psal. 118. n. 48.] S. August. Epist. 118. cap. 6. Concil. Carthag. III. can. 29. S. Eligius Noviom. Episc. Homil. 8. S. Dorotheus doctr. 9. Walafridus Strab. lib. de Reb. Eccles. cap. 19. Capitula Theodori Cantuar. cap. 50. etc. [S. Johann. Chrysostomus Epist. 143. calumniatores refellit, qui eum accusarant, quasi Eucharistiam quibusdam non jejunis tradidisset. In quibusdam tamen Ægypti Ecclesiis post cœnam offerebatur Sabbato, dabaturque non jejunis, si Socrati lib. 5. cap. 22. et Sozomeno lib. 7. cap. 19. fides habeatur.]

Eucharistiam, seu Hostiam sanctam, de manu Episcopi sumebant Presbyteri recens promoti, quam usu quotidiano usque ad quadragesimum diem consumebant. Vide Fulbert. Carnot. Ep. 2.

Eucharistia olim data, suscepta Extrema Unctione. Vide usus antiquos Ordin. Cisterciensis cap. 93. Riculfum Suessionensem in Statut. ann. 889. cap. 10. et quæ annotat Menardus ad Sacrament. Gregorii pag. 334. [et Mabill. in Præfat. ad tom. 3. sæculi 3. Benedict.]

☞ *Eucharistiam* a sæculo iv. in Ecclesia adservatam fuisse etiam sub utraque specie, testis est S. Chrysostomus in Epist. 4. ad Innocent. PP. apud D. *Coustant* tom. 1. pag. 783: *Neque hic malum stetit; sed ubi sacra erant reposita ingressi milites, quorum aliqui, ut comperimus, initiati non erant, viderunt omnia quæ intus erant, et Sanctissimus Christi Sanguis, ut in tanto tumultu, in prædictorum militum vestes effundebatur.* Mediolani in dolio aureo, ut scribit S. Ambr. Epist. 4. n. 4. quod in Sanctuario

repositum erat, servabatur. Nec aliter intelligendus, ut arbitror, Anastasius in Vita Nicolai PP. I. apud Murat. tom. 3. col. 253 : ***Fecit autem [Nicolaus] in Basilica Salvatoris... Cruces de argento purissimo, quæ pendent ante Figuram substantiæ Carnis ejusdem Domini nostri Jesu Christi.*** Vide Cyprianum lib. de Lapsis, Basilium Epist. 389. Cyrillum Alexand. in Præfat. adv. Antropomorphytas, Vitam Sancti Galli cap. 19. etc.

☞ ***Eucharistiam Presbyter semper habeat paratam, ut quando quis infirmaverit aut parvulus infirmus fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur***, lib. 1. Capitul. cap. 155. lib. 5. cap. 57. Vide lib. 6. cap. 178. Walterum Aurel. cap. 7. Reginonem lib. 1. cap. 69. Burchardum lib. 5. cap. 10. Ivonem part. 2. cap. 20.

* ***Eucharistia***, quæ asservatur, post quindecim dies renovanda statuitur ibid. : ***Ordinarunt quod de xv. in xv. diebus sacratissimum Corpus Christi renovetur, et capsa seu vas in quo reponitur super calicem bene mundetur,... et quotienscumque Corpus Christi renovatur, fenestra in qua reponitur ab araneis et pulveribus mundetur et pannus circum circa ponatur, quos rectores ipsi mundos et sine pulveribus servare teneantur.***

Eucharistia infantibus statim post baptismum etiam lactentibus data, ut est in Ordine Romano, et apud Alcuinum in Ordine ad Baptismum, et Hugonem a S. Victore lib. 2. Speculi Eccl. cap. 20. Vita MS. S. Gervasii Diaconi Cenomanensis Mart. : ***Dicebant enim quod in hora qua sæpedictus Pontifex, peracto baptismate in os illius infantis, sicut moris est, sanctum Christi Corpus misit, in labiis illius guttam sanguinis vidit, etc.*** Cæteris porro infantibus non modo datam Eucharistiam, sed etiam porrectum sacrum Calicem, scribunt S. Cyprianus lib. de Lapsis, S. Augustinus Epist. 23. 106. 107. lib. 3. de Trinitate cap. 10. lib. 3. contra Cresconium cap. 11. contra 2. Epist. Pelagianor. cap. 22. lib. 4. cap. 4. lib. 1. contra Julian. cap. 4. 6. lib. 3. cap. 1. lib. 1. de Peccator. merit. cap. 19. 20. Jesse Ambian. Episc. etc. Adde Lanfrancum Epist. 33. et ibi notas D. Lucæ Acherii, Menardum ad lib. Sacram. Gregorii pag. 106. Joan. Garnerium ad Marium Mercatorem tom. 1. pag. 79. et Card. Bona lib. 2. Rerum Liturg. cap. 19.

* Ejusdem ritus meminit antiquissimus Ordo eccl. Ambros. ubi et Hostiam sacro Sanguine intinctam iisdem porrectam fuisse observare est, apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 844. Peracto baptismate sequitur communio, quæ sub his verbis ministrabatur : ***Corpus Domini nostri Jesu Christi sanguine suo tinctum conservet animam tuam in vitam æternam. Amen.***

Eucharistiam, seu *Hostias consecratas* in libro Manuali, itinerantes Presbyteros Hibernicos a collo suspenso deferre olim solitos, testatur Silvester Giraldus in Topogr. Hibern. dist. 2. cap. 19. [Idem de Monachus extra Monasterium exeuntibus innuit inscriptio quam initio cujusdam codicis, in quo Gregorii M. expositio in Ezechielem continetur, antiquissimo charactere scriptam legisse se monet Mabill. Analect. tom. 4. pag. 40 : ***Oportet Monacho ubicumque exierit, Eucharistiam semper secum vehat.*** Vide Gregorium M. Præfat. in Job, et lib. 3. Dialog. cap. 36.]

Eucharistiam, seu panem Eucharisticum, in sanguine intinctum sumebant interdum Laïci, quod *mixto sacrificio communicare* vocat Missa antiqua ex Codice Ratoldi Abbatis Corbeiensis, quod tamen non semel vetitum. Vide Micrologum cap. 26. Paschalem II. PP. Ep. 32. Ivon. Carnot. part. 2. Decret. cap. 85. Concilium Londoniense ann. 1175. can. 16. Ernulfum Roffensem Episcopum Ep. 2. tom. 2. Spicileg. pag. 432. Joan. Abrincens. de Off. Eccl. pag. 19. præterea Marcam ad Canon. 28. Concilii Claromontani, et ad calcem Hist. Beneharn. in Addition.

* Sanguine intincta præcipue ægrotis data ut eam facilius deglutirent : unde Paschalis II. PP. in Epist. 32. in qua hunc ritum pro laicis improbat, exceptionem addit hanc : ***Præter in parvulis, ac omnino infirmis, qui panem absorbere non possunt.*** Missale MS. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 844 : ***Impositio manuum super infirmum :*** nempe Olei sancti unctio, subinde additur : ***Communica eum, et dic : Corpus Domini nostri Jesu Christi sanguine suo tinctum conservet animam tuam. etc. Oratio : Domine sancte Pater, te fideliter deprecamur. ut accipiente fratre nostro sacrosanctam hanc Eucharistiam Corporis et Sanguinis Domini nostri Jesu Christi, etc.*** Rituale MS. Monast. Bobiens. ibid. col. 845 : ***Et cum viderint eum ad exitum appropinquare, dandum est illi Corpus et Sanguinem Domini, etiamsi ipso die comedisset... Et cum posuerit in ore ipsius Eucharistiam, dicat sacerdos : Corpus Domini Jesu Christi Sanguine suo inlitum intinctum mundet te, etc.***

☞ *Eucharistia* ori moribundorum infusa, lib. 5. Capitul. cap. 120. 140. et in Canonibus Isaaci Episc. Lingon. tit. 1. § 5. et 20.

Eucharistiam mortuis datam, et in os missam, antequam humo mandarentur, observare est ex Concilio III. Carthag. cap. 6. et Autisiod. can. 12. 36. Crisconio cap. 247. ubi id vetatur.

Eucharistiam dari energumenis, vetant Capitularia Attonis Episc. cap. 76 [Si dociles sint, permittunt Concilia Araus. can. 14. et Arelat. II. can. 39.]

* *Eucharistiam* ægrotis deferebant laici, cum presbyter infirmus aut absens erat. Stat. synod. Guid. Lexov. episc. ann. 1321. ex Cod. reg. 4653 : ***Nec permittant*** (sacerdotes) ***diocesanos deferre infirmis sanctum Corpus Domini, nisi in necessitate, cum sacerdos fuerit absens vel infirmus.*** Vix perspicio quo spectat caput 12. Stat. eccl. Turon. ann. 1396. b. ex cod. reg. 1237 : ***Inhibetur presbyteris ne hostias sacratas dent pueris nullomodo, nisi communicandi causa in die Paschæ.*** Obscurior videtur Gallica versio ibid. : ***Il est deffendu aus prestres que ilz ne donnent par nulle maniere aus enfans les hosties sacrées, fors le jour de Pasques pour paour d'escomminges.*** Quod de *Eulogiis* videtur intelligendum. Vide *Eulogiæ* 2.

Eucharistia in *navibus* delata legitur apud S. Ambros. lib. de Obitu Satyri fratris, lib. 3. de Offic. cap. 36. Gregorium M. PP. lib. 3. Dial. cap. 37. Matthæum Paris ann. 1247. Joinvillam in S. Ludovico pag. 8. et 112. Sed id peculiari privilegio sancto Regi indultum a Legato Apostolico, scribit in ejus Vita Gaufridus de Belloloco cap. 9. ut nempe sacram Eucharistiam in Ægyptum profecturo in navigio suo deferre liceret : ***quod alii peregrini quatumcumque magni facere non solebant.*** Vide *Missa sicca*.

Sacram Eucharistiam in vase aureo in equo albo delatam in solenni in urbem Romam summi Pontificis ingressu, scribit Martinus Ballaius sub ann. 1533 : ***Lui etant assis sur une chaire portée sur les espaules de deux hommes, et en ses habits Pontificaux, hormis la tyare, marchant devant lui une haquenée blanche, sur laquelle reposoit le Sacrement de l'Autel, et estoit ladite haquenée conduite par deux hommes.***

¶ EUCHARISTIA, Pro sacra pyxide, seu Ciborio, Gall. *Ciboire*. Hist. MS. Beccens. Monast. ex Archivo ejusd. pag. 96. n. 2 : ***Festinato ivit Abbas, sed nullam in Eucharistia invenit hostiam.*** Et pag. 581. num. 17 : ***Dedit dono Ecclesiæ S. Petri de Pratellis Eucharistiam, ubi Corpus Domini debet esse super altare.***

EUCHARISTIA, pro Festo sancti Sacramenti, non semel in Ordinario MS. Ecclesiæ Rotomagensis.

* Occurrit etiam in Obituar. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5191. fol. 121. v°.

PURGATIO PER EUCHARISTIAM, iis, quas *vulgares* vocant, videtur accenseri, cum unicum *Sacramentum*, seu *juramentum* pro Canonica receptum sit ; etsi ab ipsis summis Pontificibus et Episcopis legatur inita, et in Conciliis approbata ; in quibus ejusmodi purgatio per divinæ *Eucharistiæ*, seu Sacramenti Dominici perceptionem, Sacerdotibus potissimum imponitur, a quibus juramentum exigere nefas ducebant, ne manus, per quam Corpus et Sanguis Christi conficitur, juramento pollueretur. Concilium Triburiense cap. 21. : ***Laicus per juramentum si necesse sit, se expurget ; Presbyter vero vice juramenti per sanctam consecrationem interrogetur, quia Sacerdotes ex levi causa jurare non debent. Manus enim per quam Corpus et Sanguis Domini conficitur, juramento polluetur? Absit, etc.*** ubi *Consecrationem* intelligo, non in Sacerdotem, sed Corporis et Sanguinis Christi Sacramentum, inter Missarum solemnia : quod indicat Concilium Wormaciense cap. 10 : ***Si Episcopo aut Presbytero causa criminalis, hoc est homicidium, adulterium, furtum, et maleficium imputatum fuerit, pro singulis Missam celebrare debet, et communicare, et de singulis ibi imputatis innocentem se ostendere.*** Idem Concilium cap. 15 : ***Sæpe contingit, ut in monasteriis furta perpetrentur, et qui hæc committant, ignorentur. Idcirco statuimus, ut quando ipsi fratres de talibus se expurgare debuerint, Missa ab Abbate celebretur, vel aliquo cui ipse Abbas præceperit, præsentibus fratribus, et sic expleta Missa, omnes communicent in hæc verba : Corpus Domini sit mihi ad probationem hodie.*** Vide Notas Binii ad hoc Concilium, et Capitulare Aquisgran. de Vita et conversatione Monachorum cap. 64. Leges Kanuti Regis cap. 5. edit. Saxonicæ, et apud Bromptonum, Presbytero, si *Sacramentales* non habeat, *super sanctum Corpus Domini se purgare* permittunt.

Ita apud Ditmarum lib. 2. pag. 25. cum Abraham Frisingensis Episcopus, quod a Julitta Henrici Bavarici Ducis uxore, ac tum vidua, impensius dilectus fuisset, ab aliquot invidis infamaretur : ea extincta, in die ejus depositionis, ab eodem Antistite Missam cantante sic expurgata est : ***Ante communionem, is versus ad populum, quæ merita ejus fuerint, circumstantibus indixit : hoc, inquiens, delictum, quo diffamata fuit, si hæc unquam commisit, faciat omnipotens Pater Filii sumet Corporis et Sanguinis salutare remedium mihi provenire ad***

judicium, et ad debitam damnationem, animæque ejus ad perpetuam salvationem. Ac tunc cum mentis ac corporis innocentia sumpsit unicum cunctis fidelibus remedium. Crediditque populus, quamvis sero, et cum detractione injusta plus ei profuit, cum nocere studuit. Nec absimile illud quod profert exemplum Adam Bremensis cap. 147. et ex eo Albertus Stadensis ann. 1051. ubi ait in Concilio Moguntino, *Spirensem Episcopum Sibiconem, cui adulterii crimen intendebatur, examinatione Sacrificii purgatum esse.* Sic apud Reginonem ann. 941. Fridericus Archiepiscopus conspirationis in Imperatorem accusatus, *publica se examinatione, perceptione Corporis et Sanguinis Domini coram populo in Ecclesia purgavit.*

Eodem perinde se judicio purgavit Gregorius VII. apud Lambertum Schafnab. ann. 1077: *Absoluto eo* (Henrico Imp.) *ab excommunicatione, Papa Missarum solemnia celebravit, confectaque sacra oblatione, Regem cum cætera, quæ frequens aderat, multitudine, ad altare evocavit, præferensque manu Corpus Dominicum, Ego, inquit, jampriden a te tuisque fautoribus litteras accepi, quibus me insimulabas Sedem Apostolicam per simoniacam hæresim occupasse,... et licet multorum idoneorum certe testium adstipulatione crimen refellere queam,... ego tamen ne humano potius quam divino niti videar testimonio, ut satisfactionis compendio omnem omnibus scandali scrupulum de medio auferam, ecce Corpus Dominicum, quod sumpturus ero, in experimentum mihi hodie fiat innocentiæ meæ, ut omnipotens Deus suo me hodie judicio vel absolvat objecti criminis suspicione, si innocens sum: vel subitanea interimat morte, si reus. Hæc et alia, ut solenne est, præfatus verba terribilia, quibus Deum causæ suæ æquissimum judicem, et innocentiæ assertorem adesse precabatur, partem Dominici Corporis accepit, et comedit, etc.* Vide eumdem ann. 1050. *Extitit,* inquit Glaber Rodulph. lib. 5. cap. 1. *quidam nostro tempore in Clericali habitu, dum jure culparetur quodam crimine, contigit ut sumeret audacter judicio examinis donum Eucharistiæ, Calicis videlicet sanguinis Christi: cui protinus per medium umbilici egredi visa est pars candidissima quam sumpserat ejusdem sacrificii, dans procul dubio evidens indicium reatus se indigne percipientis. Illico vero confitens, quod prius negaverat, digne pœnituit.*

Non pauca alia istiusmodi per Eucharistiam purgationis a Presbyteris, Clericis, ac Monachis initæ exempla suggerunt Scriptores: in quibus præ cæteris insigne admodum est, quod ex Tabulario Flaviniacensi descripsere Sirmondus post Concilium Remense ann. 894. et Chiffletius in Historia Trenorchiensi pag. 242. quo Gyrfredus Monachus Flaviniacensis objectum sibi crimen cædis Adalgarii Episcopi Heduensis in Synodo per Eucharistiæ sumptionem diluit, ubi hæc habentur: *Quod tertio sub testificatione S. Spiritus clamari jubentes, et nihil prorsus verisimile reperientes, sanciverunt communi consilio, ut quia nec convictum, nec etiam confessum experiebantur, tamen quia ventilatum, et usquam locorum erat divulgatum, ut ab omni suspicione liberrimus redderetur, in viciniori Synodo, quam omni reverentia dignus Gualo Antistes erga filios Ecclesiæ celebraret, Corporis Christi et Sanguinis illo examine, quod solum verius probatur et terribilius, immo salubrius creditur, a flagitio divulgato publice expiaretur. Eo scilicet tenore eumdem prius testificantes, ut si in aliquo conscius tanti piaculi foret, nullo modo ad sacra sumenda accederet: et si forte temerarie præsumeret, censura sancti Spiritus, et auctoritate Apostolorum Principis ab ipso vivifico redemptionis nostræ pretio extorris fieret, et cum Juda Domini proditore damnatus, æternis irremediabiliter suppliciis addiceretur. Sin vero immunem se esse per omnia pernosceret, fisus misericordiæ Dei, tanti muneris donum ad salutis suæ remedium saluberrime percipere non diffideret; quod omnibus usquequaque satis fuit. Igitur Pastor piissimus misericordia motus, illius causa apud Flaviniacum Cœnobium et castrum publicum sanctam Synodum propriæ Ecclesiæ colligens, juxta statuta supradictorum Antistitum, Missarum solenniis deductis, omnibus in unum qui adfuere in primori Ecclesia S. Petri collectis, jam suprafatum præmonuit virum, ut sicut sibi ipsi conscientia dictaret, ad sacra sumenda, aut etiam refugienda quoquo vellet modo seipsum præfigeret. Quique in nullo hæsitans, Deum sibi et ipsum quod percepturus erat redemptionis pretium in testimonium et judicium invocans, fidissime, omnibus in prospectu positis, quæque supra fuerant præfixa votis omnibus peregit.* Mox additur in purgationis ejusmodi fidem datum accusato instrumentum. Historia Trevirens. pag. 245. de quodam Sacerdote de hæresi suspecto: *Contra ille timens, ne Presbyterii privaretur honore, respondit ob hujus suspicionis notam abolendam libenter velle summæ examinationis subire sententiam. Quod dictum cum placuisset omnibus, jussus est Missam celebrare, et sacrum Canonem, qui Secreta, vel Actio dicitur, sicut cætera, excelsa voce decantare, ut qui mysterio pretiosi Corporis et Sanguinis Christi præsumpsisset detrahere, ipsius probaretur virtute. Missa itaque decursa, ubi ad communicandum perventum est, Episcopus verba imprecationis hujusmodi intulit, dicens: Si vivificum hoc salutis nostræ Sacramentum, quod manibus tenes, non vere Corpus Christi et Sanguinem esse ausus es impio ore garrire, cum istius mysterii contestatione interdico quoquomodo præsumas accipere: si vero non ita, sed Catholice profiteris, accipe, et accepit. Verumtamen qualiter idem redemptionis munus ad damnationem sui in os ejus intraverit referre supervacaneum non judicavi. Cum enim esset in examinationis anxietate constitutus, omnipotenti Deo de admissis pœnitentiam, de futuris custodiam pollicens, corde contrito supplicavit, et obtinuit ab instanti confusione liberari.* Aliud exemplum ejusmodi judicii per sacram Eucharistiam initi in Imbricone Augustensi Episcopo recitat Bertholdus Constansiensis ann. 1077. Prædictis denique addendum videtur quod habent Leges Hoeli Boni Regis Walliæ cap. 25. ubi de Sacramentis et jurejurando: *In alio casu novem dies dantur Domino ad connumerandum qualiter juramentum præstiterit: Sacerdoti vero ad idem dantur induciæ usque ad tempus quo possit Missam celebrare.*

Fatendum tamen non ipsis duntaxat Sacerdotibus propriam fuisse ejusmodi per divinam Eucharistiam purgationem: cum hanc ab Eulalio Arvernensi Comite, a quo matrem suffocatam ac strangulatam fama erat, exegerit Cantinus ejusdem civitatis Episcopus, apud Gregorium Turon. lib. 10. cap. 8. Cum enim ad communicandum ventum esset, et Eulalius ad altare accessisset, *ait Episcopus: Rumor populi parricidam te proclamat esse, ego vero utrum perpetraveris hoc scelus, an non, ignoro: idcirco in Dei hoc et Beati Martyris Juliani statuo judicio. Tu vero si idoneus es, ut adseris, accede propius, et sume tibi Eucharistiæ particulam, atque impone ori tuo. Erit Deus inspector conscientiæ tuæ. At ille accepta Eucharistia communicans abscessit.* Eamdem legem olim præscripsit Adrianus PP. Lothario Regi Lotharingiæ. Chronicon Reicherspergensis Monasterii ann. 870: *Lotharius Rex ab Adriano vocatus Romam venit, qui cum ab eodem Præsule interrogaretur, si monita prædecessoris sui Nicolai PP. hactenus observasset, et jusjurandum custodisset, et ille mentitus, omnia se observasse respondisset: et Proceres et Optimates qui cum eo venerant, eadem testificarentur, nec ulla persona inveniretur, quæ contra Regem legitimum auderet certamen inire controversiæ: Adrianus PP. dedit Regi, et omnibus consciis, qui accedebant, communionem Corporis et Sanguinis Domini de manibus suis ad Missarum solemnia: ita ut si vera essent quæ ipsi testificati fuerant, proficeret eis in vitam æternam. Ita Lotharius Roma egressus morbo corripitur, et Placentiam civitatem perveniens, diem clausit extremum 6. id. Aug. Omnes etiam sui, qui ausu temerario communionem sub tali contestatione porrectam sumere præsumpserunt, divino judicio percussi, ab hac luce substracti sunt, antequam subsequens anni rediret principium.* Eadem narrant Annales Francorum Metenses, et Regino ann. 869. Florentinus Wigorn. ann. 870. et Radulphus de Diceto ann. 872.

Simili pariter lege obstringere voluerat Henricum Imp. Gregorius VII. PP. quod ille renuit, consciencia sua prohibitus, uti habet Schafnaburgensis ann. 1077. Meminit præterea Helgaudus in Vita Roberti Regis Franc. ejusmodi per Eucharistiam examinationis, formulamque indicat: *Præsuli cuidam de Domino non bene sentienti, et quærenti pro quibusdam causis probationem in corpore Domini nostri Jesu Christi, indigne tulit Rex... et scripsit ei in his verbis: ... Miror qua ratione quæsieris pro tuis iniquissimis imperiis, et pro infestato odio, quod erga Dei servos habes, examinationem in Corpore et Sanguine Domini, et cum hoc sit quod a dante Sacerdote dicitur, Corpus Domini nostri Jesu-Christi sit tibi salus animæ et corporis, cur tu temerario ore et polluto dicas, si dignus es accipe, cum sit nullus qui habeatur dignus? cur divinitati attribuis ærumnas corporis, et infernum doloris humani divinæ connectis naturæ?* Adde Albertum Stadensem ann. 1224. et Guibertum lib. 3. de Vita sua cap. 13.

Priusquam autem quis admitteretur ad ejusmodi purgationem, tenebantur, sacramento ad sancta Evangelia præstito prius, se culpa exuere. S. Leo PP. aut quis alius, ex MS.: *Statutum ait, ut per quatuor sancta Evangelia testetur, qui verum dicere probatur, antequam Communicet, et deinde sub judicis flamma relinquatur.* Vide Judicia Withredi Regis Cantuarior. cap. 23.

° **EUCHARISTIALE,** Vas in quo Eucharistia asservatur, in Pontif. Mogunt. Ms. fol. 110. v°. *Eucharistiale vasculum,* in altero antiquissimo Pontif. Vide infra *Missa Eucharistialis.*

¶ **EUCHETÆ,** vel EUCHITÆ, Græcis Εὐχῆται, Orantes. Sic dicti sunt quidam hæretici, qui solas preces ad salutem satis esse somniabant. De his Epiphan.

Hær. 80. August. Hær. cap. 58. Rhodig. 2. 16.

° **EUCHIMUS**, Gr. εὔχυμος, Optimus. Alex. Iatrosoph. MS. lib. 1. Passion. cap. 31: *Sint omnes cibi Euchimi*. Ubi Glossæ: *Euchimi, bonos humores generantes*. Vide supra *Euanadotus*.

° **EUCHONOMUS**, pro Œconomus, semel et iterum in Charta Henr. comit. ex Lib. albo episc. Carnot. et in alia Phil. I. reg. Franc. ann. 1105. ibid.

° **EUDILIA**, *Service fait à homme*. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684.

EUDOXUS, ex Gr. εὔδοξος, Gloriosus. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 6:

Cui queat Eudoxus moriens committere caulas.

[°° Forte Fidelis, Εὐδοξία enim recta fides dicitur ab Epiphan. Vide H. Stephan. Thesaur. ling. Græc. edit. Didot. tom. 3. col. 2231.]

EVE et *Treve*, dicuntur nativi de avo et tritavo, quorum majores servitutem servierunt. Ita Skeneus lib. de Verb. significat.

EVECTIO, Diploma, codicillus, libellus, quo cursu publico utendi facultas datur. Gloss. Gr. Lat.: Σύνθημα, *sigillum, evectio*. Alibi: Ἐκκομιδὴ πράγματος, *Evectio, exportatio*. Nestorius Patr. CP. contra Pelagianos apud Marium Mercatorem pag. 130: *Evectionem regiam non habentes, cursu regali iter quo pacto conficient?* Theodericus Rex apud Senatorem lib. 5. Ep. 5.: *Ut sive Gothus sit, aut Romanus, qui sine nostra, vel eorum, quorum interest, Evectione vere dum præsumit attingere, per unum equum centum statim solidos a te cogatur exolvere*. Idem lib. 6. Ep. 3. *Præfectorum Prætorio* muneris fuisse innuit *Evectiones* dare. Passim in Cod. Theod. et Justin. tit. De cursu public. de Munerariis, De Commeatu, etc. apud Symmachum lib. 1. Epist. 6. lib. 4. Ep. 48. lib. 7. Ep. 95. lib. 9. Ep. 20. S. Augustinum lib. 5. Confess. cap. 13. et Ep. 55. Serm. de Temp. 180. B. Hieron. in Hilarione, Gregorium Tur. lib. 9. Hist. cap. 9. Marculfum lib. 1. form. 11. Sulpitium Severum lib. 2. Hist. Paulinum lib. 4. de Mirac. S. Martini, Sidon. lib. 5. Ep. 20. etc. Exstat præterea formula istius Evectionis apud S. Athanasium Apologia 2. de fuga sua pag. 787. eumdem vide in Epist. ad Solitar. pag. 821. Hinc

EVECTIO, pro ipsis *Equis*, seu *Equitaturis*, ubi de visitationibus Episcoporum et Archidiaconorum, etc. in Statutis Hugonis V. Abbatis Cluniac. pag. 1467. Bibl. Cluniac. in Concilio Toletano VII. can. 4. Lateranensi III. sub Alexandro III. can. 4. Lateranensi IV. sub Innocentio III. can. 11. 33. Albiensi ann. 1254. can. 58. Viennensi ann. 1267. can. 2. Londinensi ann. 1268. cap. 19. Synodo Santonensi ann. 1282. can. 4. (ubi Concilium Sarisberiense ann. 1217. can. 77. habet *equos*:) apud Stephanum Tornac. Epist. 130. 690. in veteri Charta apud Jacob. Petitum post Pœnitentiale Theodori pag. 685. etc.

EVECTIO NAVALIS, apud Victorem Vitensem lib. 3. de Persecut. Vandal. pag. 42. pro ipsis navibus: *Omnis simul civitas Evectione Navali de proximo confugit*. Fredegar. ann. 767: *Inde Navali Evectione per Ligerim fluvium usque ad Sellus castrum... pervenit*.

EVECTIUNCULA, apud Paulum Diacon. Emeritensem lib. de Episc. Emerit. in S. Masona cap. 10. ubi perperam editum, *Eventiunculis*. Vide *Synthema*.

° **EVEGERE**, pro Evehere. Gall. *Voiturer*. Charta ann. 869. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 721: *Et ipso nostro grano vel vino redditum quamque exenia et operas... studere et triturare, atque Evegere facere, dare et consignare debeamus*. Alia ann. 957. ibid. tom. 3. col. 719: *Illi vero, qui de villa Lemonta videntur esse, non debent olivas premere, nec ligna ad ipsas olivas dare, nec Evegere ipsum oleum, sed tantum debent omnes colligere, et vasa eorum ad utilitatem prædictæ olivæ, quantum opus est, debent dare, seu et simul omnes debent ceteri adjuvare ad incaricandum, prout necesse fuerit*. Vide *Evectio*.

° **EVELLATIO**, Destructio, quasi Evulsio. Charta ann. 1331. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 524: *De quibus* (fossatis) *erant et eorum prædecessores fuerant in possessione pacifica vel quasi a tempore Evellationis seu destructionis murorum, et implectionis fossatorum seu vallatorum Tholosæ*. Vide mox

° **EVELLATUS**, Evulsus. Hist. translat. S. Corn. PP. tom. 7. Collect. Histor. Franc. pag. 374: *Demptis acutis vepribus, surculisque silvarum radicitus Evellatis omnibus, etc.* Nostri *Esrachier* et *Esrager*, eodem sensu, dixerunt. Charta ann. 1343. in Chartul. S. Vinc. Laudun.: *La poursuite... de bos coppé ou Esrachié, etc.* Lit. remiss. ann. 1379. in Reg. 115. Chartoph. reg. ch. 262: *Icellui Hennequin empoigna ledit Colin par sa barbe en le tirant et sachant si fort qu'il en Esraga une partie*. *Esragier* et *Esrajer*, eadem acceptione. Vita J. C. Ms.:

Pour chou fist Diex l'arbre Esragier.

Mirac. Mss. B. M. V. lib. 1:

Et si durement l'enraja,
C'a ses dens sa langue Esraja.

Errager, in Poem. Alex. Ms. part. 1:

Un Grieu qui tint sa lance, qui ert venus jouster,
Du poing li Erraga, le cuir en fist vouler.

° **EVELLENS-PALUM**, Cognomen, Gall. *Arrache-pel*. Chartul. S. Petri Carnot. ch. 10: *Ingelgerius de Merevilla et Odo cognomine Evellens-palum, etc.*

¶ **EVELLERARE**, Vellere, spoliare. Willelmus Brito lib. 7. Philipp. v. 189:

Dum lupus ejus oves dumis Evellerat aspris.

¶ **EVENDEGATUS**. Vide in *Evindicare*.

¶ **EVENDICARE**, Sibi asserere, obtinere, Gall. *Revendiquer*. Charta Hedeni Ducis ann. 704. apud Marten. Ampliss. Collect. tom. 1. col. 14:... *Qui Dominum tradidit, et insuper inferat tibi una cum cogente fisco auri libras* V. *argenti pondo* XV. *et nec sic quidem quod repetit Evendicare valeat*. Vide *Evindicare*.

* **EVENDO**, [Vendo. Borrich. cogit. 275.]

° **EVENIENTER**, Casu, fortuito. Vocabul. compend. ex Summa Januens. voce *Accido: Evenienter, advénamment, eschéamment*.

¶ **EVENIMENTUM**, Possessio obveniens alicui: quod varie fit, ut supra dictum est in *Escaeta*. Charta anni 1371. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 377: *Totum jus et omnem actionem, successionem, Eveminentum* (l. evenimentum) *et escheytam, quæ mihi nobili Annæ... pertinere poterunt*.

° **EVENTAGIUM**, Jus præcipuum, prærogativa. Charta Theob. comit. Campan. ann. 1224. de partitione inter liberos masculos baronum post obitum parentum suorum, in Chartul. Campan. ex Cam. Comput. Paris.: *Si haberent inter se domum fortem, secundonatus haberet eam cum omni Eventagio de feodis, carrucagiis, pratis, vineis, aquis, stagnis, quæ essent infra parrochiatus villæ in qua esset domus illa... Ita quisquis eorum haberet in suo castello Eventagium castelli, sicut superius est expressum*. Vide supra *Aventagium* 1.

EVENTAMENTUM, Eventus, casus, Gall. *Evenement*. Schedula MS. oblata Concilio Constantiensi: *Reducentes ad memoriam processum, acta, Eventamenta, sententias et pronuntiationes dudum Pisis contra Petrum de Luna... factas, facta et latas, etc.*

° Locum citatum vide apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 1209. ubi rursum legitur: *Prædictos processus, acta, Eventamenta et sententias... cassamus et annulamus*. Unde manifestum fit de litis instrumentis intelligendum, legendumque fortassis *Erramenta*. Vide supra in hac voce.

1. **EVENTARE**, Aerem sibi vel alteri concitare, vel captare, *Eventer*. Mich. Scotus lib. 1. Mensæ Philosophicæ cap. 5: *Est quærendus locus tranquillus et frigidus, et a vento Eventatus*. Lib. 4. cap. 17: *Et cum ille Eventaret se, etc.* [Le Roman. *de Partonopex* MS.:

Gaudins est oissus du tornoi,
Partonopex enmaine o soi
Pour ax esbatre et Esvanter,
Se vont un poi pour ax ester.]

° Hinc nostris *Esventour*, Flabellum. Lit. remiss. ann. 1384. in Reg. 126. Chartoph. reg. ch. 43: *Le suppliant trouva d'aventure un Esventour de plumes, duquel il esventa le feu, où l'en faisoit la-ditte fausse monnoye*. Ejusdem originis *Esventoir*, et *Esventeure*, pro Dolii umbilico, vulgo *Bondon*. Lit. remiss. ann. 1391. in Reg. 140. ch. 294: *Le treu ou Esventoir parmi lequel l'en mettoit le vin oudit tonnel*. Aliæ ann. 1413. in Reg. 168. ch. 97: *De laquelle queue de vin le suppliant but par pluseurs foiz a un chalumeau par le bondon ou Esventure*.

° 2. **EVENTARE**, Alia notione, apud Alex. Iatrosoph. Ms. lib. 2. Passion. cap. 129: *In quibus autem non satis Eventare aut desiccare opus habemus, utilissimi sunt sacelli de furfuribus facti*.

° **EVENTATIO**, Aeris captatio et ejusdem impressio. Lit. remiss. ann. 1398. in Reg. 153. Chartoph. reg. ch. 314: *Vulneravit in capite, ita quod infra quatuor dies, forte propter suum malum regimen et Eventationem seu majoris aeris quam oportebat sumptionem, diem suum clausit extremum*.

¶ **EVENTIO**, pro Eventus, Casus, dixit Bernardus Monachus in Ordine Cluniac. part. 1. cap. 17.

1. **EVENTURA**, Fortuna Gall. *Avanture*. Lambertus Ardensis pag. 251: *Senes et decrepitos, eo quod veterum Eventuras, et fabulas, et Historias ei narrarent,... venerabatur*. Vide *Aventura*.

° 2. **EVENTURA**, Caducum, seu quidquid ex confiscationibus et *escaëtis* domino feudi aut prædii quasi fortuito obvenit. Stat. super redit. Dalph. in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. *Vienne* fol. 48. r°.: *Erunt domino grossæ emendæ pretium prædictum excedentes et compositiones grossæ, Eventuræ extraordinariæ et confiscationes*. Vide *Aventura* 3.

° **EVENTUS**, Adventus, Gall. *Arrivée*. Comput. ann. 1357. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 190. col. 2: *Pro loqueriis novem ronssinorum, quos equitarunt quatuor ex dominis consulibus,... cum fuerunt ante ad Eventum uxoris Petri Scatisse*. Deliber. consul. Nem. ann. 1358. ibid. pag. 203. col. 2: *Quod solvatur financia, et manulevetur usque*

ad Eventum illorum, qui accedere debent apud Biteris, etc.

° **EVERA**, *La mondicia*, in Glossar. Lat. Ital. Ms. Vide *Everriatores*.

¶ **EVERBERARE**, *Vi quadam excitare, impetrare*. Barthii Glossarium ex Baldrici Hist. Palæst.

EVERCLUM. Papias: *Sagenæ, retia, verundum Græce, vulgo Everclum dicitur*. [°° In Gloss. cod. reg. 7644: *Vulgo autem Nerunclum dicitur*.] Latini *Everriculum, et verriculum* rete piscatorium vocant. Ulpianus in. l. Injuriarum, D. de Injuriis (Lib. 47. tit. 10. fr. 13. § 7.): *Si quis me prohibeat in mari piscari, vel Everriculum, quod Græce σαγήνη dicitur, ducere*.

¶ **EVERCORES**. Vide *Euves*.

¶ **EVERENDA**, *Distollentia*. Papias.

° **EVERNARE**, malim pro Invitare, quam pro Enervare, ut suspicantur docti Editores ad Acta S. Fiacrii tom. 6. Aug. pag. 604. col. 2: *Multis enim fallaces divitiæ malignandi præstitere occasiones: dum vel ad luxuriem Evernant, vel ad superbiam inflant*.

∗ **EVERRÆ**, [Dicuntur purgatio quædam domus, ex qua mortuus ad sepulturam ferendus est, quæ fit per everriatorem, certo genere scoparum adhibito: ab extra verrendo dictæ. *Fest.* in *Everriator*, ubi alii scribunt *Exverræ*, et *Exverriæ*, et *Exvertæ*.]

¶ **EVERRIATORES**, *Qui defunctorum umbras colligunt*. Glossar. Sangerman. num. 501. Quid hæc sint nos docet Festus, a quo *Everriator vocatur, Qui, accepta jure hæreditate, justa facere defuncto debet: quæ si non fecerit, seu quid in ea re turbaverit, suo capite luat: Id nomen ductum a Verrendo. Nam exverræ sunt purgatio quædam domus, ex qua mortuus ad sepulturam ferendus est, quæ fit per Everriatorem, certo genere scoparum adhibito, ab extra verrendo dictarum*.

¶ **EVERSALICA** Minor, Scripturæ genus. Vide in *Scriptura*.

EVERTERE Pecora, Caballos, Injuria occidere, vel disperdere dolo malo: in Legibus Wisigoth. lib. 8. tit. 4. § 20. tit. 5. § 7. et in Lege Burgund. tit. 49. § 4.

EVEX, [Episcopus, Gall. *Evesque*, ut videtur Hofmanno, haud sine probabilitate.] Versus scripti in Codice Evangeliorum, in Chronico Novalicensi cap. 19. tom. 2. Hist. Francor. pag. 227:

Frodoinus qui pridem Pastor et inclytus Evex;
Nam per decies quater stabuli custos oviumque est.

¶ **EVEXUM** Poli Clima, in Translatione S. Guthlaci, April. tom. 2. pag. 55. idem quod Virgilio *Convexum cœlum*; *Convexum* autem, ut exponit Festus, *est ex omni parte declinatum, qualis est natura cœli, quod ex omni parte ad terram versus declinatum est*. Verum fortassis etiam legendum, *Convexum poli clima*.

¶ **EUFORTUNIUM**, Bona fortuna, in Vita B. Lidwinæ n. 10. April. tom. 2. pag. 308. Glossar. Lat. Gall. Sangerm. [° et ex cod. reg. 7684.]: *Bonne fortune*.

° **EUGA**, f. Inguen, Gall. *Aine*, Mirac. Mss. Urbani PP. V. *Habebat febrem pestialem et bossam in Euga*.

∗ **EUGASTORIUM**, [Bona taberna. Dief.]

° **EUGE**, *Esjoys-toy*, in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684.

¶ **EUGIUM**, pro Nota silentii in Musicis. Tempora silentii quinque modis accidunt, quæ ad Hebræorum accentus accommodans Franciscus Junius Hebrææ Grammaticæ lib. 4. cap. 9: *Primus*, inquit, *intervalli modus est diastema δίχρονον, quem prisci Latini Eugeum vel Eugium, duo justa tempora capiens: secundus est diastema χρόνιον, quod unius est temporis, Latine Distina: tertius est diastema ἡμιχρόνιον, dimidium justi temporis complectens: quartus est τεταρτημόριον χρόνον, quadrantem habens temporis, quale spatium apud Musicos suspirium vulgo appellatur; quintus est diastema ἄχρονον, quod angustissimum temporis spatium obtinet ac prope nullum*. Sed silentii quantitates seu tempora proprie dicentur: intervalla autem sunt proportiones sonorum inter ipsos, ut diatessaron. Illud Eugium videtur sumi ab ea significatione, qua est paxillus, quo sonus duorum temporum velut obstruatur; sicut *Distina* est a Distinendo, id est, remorando. Hæc paulo fusius post Martinium.

¶ **EUGUMENUS**, mendose pro *Egumenus*, vel *Hegumenus*. Vide *Hegumeni*.

¶ **EUHODIA**, Gr. εὐοδία, Prosperum iter. Utitur Tertull. ad Scapul. cap. 4.

¶ **E VICINIO**, Statim Petrus de Vineis lib. 2. Epist. 44: *Ad offerendum itaque nobis in hac parte subsidium vestra devotio non moretur, quod totum et integrum E vicinio vobis... reddere pollicemur*.

° **EVICOME**. Passio Alberti pueri tom. 2. April. pag. 836. col. 2: *Et ad suos* (sanguinem) *in panis massam (quem illi Evicomen, quasi Dei auxiliatoris omen, appellant) fundendum mittunt*.

EVICTIO. Vetus Calendarium Romanum editum ab Ægidio Bucherio ad Victorii Canonem Paschalem, mense Octob. *Evictio Tyranni*, i. victoria relata de Tyranno.

∗ **EVICULATUS**, [Genitalibus privatus. Dief.]

° **EVIDARE** Fabas, Excutere, siliquis exuere, Gall. *Ecosser*. Lit. remiss. ann. 1351. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 652: *Cum ipsæ mulieres certam quantitatem fabarum... pro certo pretio Evidare promisissent, etc.*

¶ **EVIDENTIA**, Præsentia, conspectus. Charta Guillelmi D. Montispessulani ann. 1103. *Facta* dicitur ix. *Kal. Febr. in Evidentia et audientia Stephani de Cerviano... et in Evidentia et audientia Guillelmi Bertrandi de Monte-rotundo*. Simili modo altera ejusdem anni Charta Guillelmi Episc. Nemaus. *Facta* dicitur *feria* vii. *luna* xiii. *nono Kal. Febr. in Evidentia et audientia Stephani de Cerviano et... in Evidentia et audientia Guillelmi Bertrandi de Monterotundo*. Vide *Videntia*.

EVIDENTIÆ, Chartæ, tabulæ, instrumenta, testimonia, quibus jus prædiorum firmatur, quod rem evidentem faciant, unde ut plurimum ejusmodi diplomatum initia ita concipiuntur: *Notum sit omnibus præsentibus et futuris. Evidentiæ Ecclesiæ Christi Cantuariensis* habentur cum cæteris Anglicis Historicis editis ann. 1652. in quibus continentur variæ donationes prædiorum huic Ecclesiæ factæ. Vide Edw. Cokum ad Littletonem sect. 485. [et Hist. Harcur. tom. 4. pag. 1464.]

° **EVIDENTALE** Judicium, apud Perard. in Burg. pag. 149. Idem quod *Evinditale Judicium*. Vide ibi.

° **EVIDERE**, Evidens esse. Chron. Angl. Th. *Otterbourne* pag. 4: *Ejus vero* (Angliæ) *sufficientia, sive excellens prærogativa ex hoc Evidet quod, etc.*

¶ **EVIGESCERE**, Vigorem amittere, marcessere. Tertull. de Anima cap. 38: *Quæ cibis sustineatur, denique derogatis eis Evigescat*.

EVIGILANS-Canem. Ordericus Vitalis lib. 3. pag. 487: *Post obitum Herberti Senioris* (Comitis Cenomanensis) *qui vulgo Evigilans-canem cognominabatur, propter gravissimas infestationes, quas a perfidis affinibus suis Andegavensibus incessanter patiebatur, etc.* Et lib. 4. pag. 532. de eodem Herberto: *Et vulgo, sed parum Latine, cognominari Evigilans-canem pro ingenti probitate promeruit. Nam post mortem Hugonis patris sui, quem Fulco senior violenter subjugarat, in eundem arma levans, nocturnas expeditiones crebro agebat, et Andegavenses homines et canes in ipsa urbe, vel in munitioribus oppidis terrebat, et horrendis assultibus vigilare cogebat*. Acta Episcoporum Cenoman. pag. 315: *Erat autem uxor ejusdem Marchisii Gesrendi nomine, filia Herberti Cenomanorum Comitis, qui vocatus est Evigilans-canem*. Neque id nomen joculare Herberto duntaxat proprium fuit: nam in Tabulario S. Albini Andegav. occurrit nescio quis Miles, *Martinus, Evigila-canem* pariter cognominatus.

EVIGILANS-Stultum: sic appellabant boni illi Monachi campanam, quæ pulsabatur ad Matutinos: quod tepescente eo ævo pietate, *stultos* eos, qui e lecto exurgerent, quo procederent in Ecclesiam ad concinendos hymnos matutinos, existimarent. Vetus Charta ann. 1183. in Tabulario Domus Dei Andegav.: *Item quatuor Capellani in Eleemosynaria positi non habebunt præter unum tintinnabulum, neque sonabunt, antequam tintinnabulum quod Evigilans-stultum dicitur, sonuerit*. Stultum scilicet, cujusmodi fuit Vigilantius ille, qui nocturnas vigilias carpebat, atque ob id *Dormitantius* a S. Hieronymo appellatus est.

¶ **EVIGILARE** Dormientes, Expergefacere, Gall. *Eveiller*, in Actis SS. Martii tom. 1. pag. 806. et Julii tom. 2. pag. 408.

°° **EVIGILATOR**, Ἀφυπνιστής, Officium monasticum apud Græcos, cui scilicet cura incumbit evigilandi monachos. Vide Glossar. med. Græcit. in hac voce col. 160. et Append. 32. d. *Excitator* vero Ἐξυπνιστής, qui cæteros monachos in sacris liturgiis dormitantes excitat. Vide ibid. col. 408.

¶ **EVIGORARE**, Vigore privare. Tertull. de Pallio cap. 4: *Exuviæ mollitæ et Evigoratæ et exeduratæ*. Idem Apolog. cap. 17: *Anima libidinibus ac concupiscentiis Evigorata*.

° **EVIMATURUS**, pro *Ævimaturus*, senex, γέρων, in Castigat. ad utrumque Glossar. Vide *Evitaneus*.

° **EVIMETA**. Tabul. S. Vict. Massil.: *Hæc scriptio anno* 1035. *incarnationis Domini est facta,... et a nonnullis roborata, quæ sit sine Evimeta intacta*. [°° *Sine ævi meta*, i. e. in perpetuum.]

¶ **EVINCTI**, *Coronati*. Papias. *Revincti*.

EVINCULARE, E vinculis solvere, liberare, apud Sugerium in Ludov. VI. cap. 1.

EVINDICARE, Evincere, rem seu possessionem judicio, vel lata sententia sibi asserere, obtinere. Placitum Chlotarii III. Regis Franc. in Actis SS. Ord. S. Benedicti pag. 617: *Jubemus ut memoratus Chaino Abbas vel pars basilicæ sui S. Dionysii ipsa villa Nocito una cum omne merito, vel integritate sua, inspecta ipsa strumenta, sicut per ipsas declaratur, abque repetitione memorata Angantrude vel suis hæredibus omne tempore habeant Evendegatum*. Adde pag. 619. Flodoardus lib. 2. Hist. Remensis cap.

4 : *Quasdam quoque res a quibusdam pervasas, apud Regiam Majestatem, agente præfato Sonnatio Archidiacono, Evindicasse reperitur.* Adde lib. 2. cap. 6. 17. 19. lib. 3. cap. 10. 16. Concil. Duziac. I. part. 2. pag. 204. Annales Bertin. ann. 867. Chron. Besuense pag. 520. 522. Hincmarum Opusc. 13. n. 7. Opusc. 17. pag. 260. Opusc. 35. pag. 606. Marculfum lib. 2. form. 9. Vitam Aldrici Episc. Cenoman. pag. 135. 136. 140. Baldricum lib. 1. Chr. Camerac. cap. 85. Chartam Caroli C. apud Baluzium in Append. ad Capitul. n. 65. etc. [** Vide Haltaus. Glossar. German. voce *Behaben mit Urteil*, col. 119.]

EVINDICATORIUM. *Charta Evindicatoria, Præceptum Evindicatorium*, in Chronico Laurisham. ann. 776. Sententia judicis, qua quis in rei controversæ possessionem mittitur, vel in ejus possessione contra invasores conservatur ; ubi hæc formula inseritur : *Taliter visi fuimus judicavisse, ut de hac causa omni tempore ipse Abbas habeat Evindicatum atque elitigatum, et sit illis in postmodum ex hac re sublata causatio.* [*Præceptum Evindicationis*, in Gestis Aigliberti Episc. Cenoman. apud Mabill. tom. 3. Analect. pag. 189. *Certa* pro *Carta Evindicatoria*, in Necrologio Laureshamensi inter Vindemias Litter. Fred. Schannatti pag. 36.]

EVINDITALE Judicium, vel forte *Evindicale*, datum videtur contra eum qui re cujuspiam ablata, in jus vocatus, ad placitum, nulla missa vel nuntiata *sunnia*, seu excusatione, venire distulit : tunc enim is cui res ablata erat, eam judicio secundum loci legem lato *Evindicabat*, seu *evincebat*. Exstat illius formula apud Marculfum lib. 1. form. 37. *Judicium Evindicatum*, in Formulis MSS. Cod. Reg. 1197.

° **EVINGO.** Vide *Unitas.*

✱ **EVIRESCO,** [Virorem amitto, expallesco. *Varr.* apud *Non.* 2. 258. Atque exsanguibus dolore evirescat colos.]

° **EVIRGINARE**, Virginem corrumpere. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Despuizelar. Prov. Evirginare, corrumpere.*

¶ **EVIRIATUS,** pro *Eviratus*. Gloss. Lat. Græc. Sangerm. : *Eviriatus*, ἀπόκοπτος, ὁ εὐνοῦχος, Castratus.

¶ **EVISCUS,** Planta medicinalis. Vide locum in *Bauculus.* [** et Forcell. in *Hibiscus*, Gr. Ἴβισκος, Germ. *Eibisch.*]

¶ **EVITANEUS,** *Qui in ævo durat.* Gloss. Isid. in Editione Grævii. Cangius noster melius legit *Ævitaneus*, ab *Ævitas*, ut *Ætaneus* ab *Ætas*. Gloss. Lat. Gall. Sangerman. MS. : *Evitaneus, Perdurable.*

¶ 1. **EVITARE,** Vitam auferre, Occidere. Papias : *Evitatus, Vita privatus, vel perterritus.* Hoc verbo usus est vetus Poeta apud Ciceronem tertia Tusculana:

Hæc omnia vidi inflammari,
Priamo vitam Evitari.

Vide Lipsii lib. 11. Antiq. Lectionum cap. 11. unde Grævius censet corrigendum quod in plerisque Glossis habetur: *Evirat, Exanimat, Evacuat ;* legendum quippe juxta hunc Scriptorem *Evitat* pro *Evirat.*

° 2. **EVITARE,** Impedire, prohibere, Gall. *Empêcher*. Chron. Veron. ad ann. 1243. apud Murator. tom. 8. Script. Ital. col. 634 : *Et ab alio capite dicti pontis erat Entius rex filius ipsius imperatoris cum Parmensibus extrinsecis, defendentes et Evitantes quod victuaria non intrarent in Parma.*

EVITUDO. Bonitus Subdiac. in Vita S. Theodori Ducis n. 13 : *Hujus profectionis rumor, varias distentus per urbes, æmulos tuos ingenti Evitudine vibrat.* Ubi Bollandus *An evidentia et claritate ? an hebetudine et stupore ?*

✱ **EULOBIUM.** [Bona fama. Dief.]

1. **EULOGIA,** Εὐλογία, ipsum Eucharistiæ Sacramentum. S. Paulus 1. ad Cor. 10. 16 : Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν, *Calix benedictionis, cui benedicimus.* Quia Christus dum hocce divinum Sacramentum instituit, *gratias agens, benedixit, dedit discipulis suis, etc.* Μυστικὴ εὐλογία, pro Eucharistia apud Cyrillum in Epist. ad Calosyrium. Interdum pro hostiæ particula quæ communicantibus porrigebatur, apud eumdem Cyrillum Epist. ad Nestorium, et Clement. Constit. lib. 8. etc. Atque hac notione *Eulogiæ* vocem accipi censent quidam in Vita S. Melanii Episc. Rhedon. n. 22. quod improbat Bollandus. Vide S. Augustinum Epist. 86. Jo. Moschum cap. 25. et Chartam Fulconis Comitis Andegavensis apud Sammarthanos in Abbatibus Roncerei. Postmodum

2. **EULOGIÆ** vocabulo donati panes, qui in Ecclesia offerebantur ad Sacrificia, et benedicebantur, ex quibus pars aliqua seligebatur ad Christi corpus conficiendum. Germanus Patr. CP. in Mystica Theoria : Ἡ δὲ προσφορά, ἡ καὶ ἄρτος, καὶ εὐλογία, καὶ ἀπαρχὴ λεγομένη, ἐξ ἧς τὸ κυριακὸν σῶμα διατέμνεται, etc. Distribuebantur autem eulogiæ istæ iis qui ob impedimentum quodpiam diebus festis et Dominicis *communicare non erant parati*, ex Decreto Pii PP. apud Burchardum lib. 5. cap. 28. et Concilio Nannetensi cap. 9. atque adeo ipsis Catechumenis, qui jus sumendæ Eucharistiæ non habebant : quibus id erat loco Sacramenti, vel etiam *Sacramentum* quoddam, uti appellat S. Augustinus lib. 2. de Peccat. remiss. cap. 26. laxiore videlicet notione, quia precibus sanctificabatur. Unde non desunt qui in Concilio Carthaginensi III. can. 5. quo vetatur per Paschales dies Catechumenis *Sacramentum* dari, Eulogias intelligi censent. Atque inde, panem illum ἀντίδωρον vocarunt Græci, quod vicem δώρου præstaret, hoc est, divinæ Eucharistiæ, quam δῶρον, et ἅγια δῶρα nuncupabant, ut in voce *Munus*, observamus. [** Vide Glossar. med. Græcit. in Εὐλογία, col. 437.]

Distribuebatur, inquam, post Missam per Sacerdotem cunctis præsentibus, paulo ante dimissionem. Leo IV. Papa de Cura pastorali : *Eulogias post Missas in diebus festis plebi distribuite.* Liturgia S. Basilii : Μετὰ τὴν εὐχὴν ἐξέρχεται ὁ ἱερεὺς, καὶ στὰς ἐν συνήθει τόπῳ δίδωσι τὸ ἀντίδωρον, εἶτα ποιεῖ ἀπόλυσιν. Et summa cum animi submissione et cultu ex manu Sacerdotis, oris osculo prius salutata recipiebatur. Cabasilas : Οἱ γοῦν σὺν εὐλαβείᾳ πάσῃ δέχονται, καὶ καταφιλοῦσιν τὴν δεξίαν, ὡς ἂν προσφάτως ἀψαμένην τοῦ παναγίου σώματος τοῦ Χριστοῦ σωτῆρος, καὶ τὸν ἐκεῖθεν ἁγιασμὸν, καὶ δεξαμένην, καὶ μεθαδοῦναι τοῖς φάνουσι πιστευομένην. Quippe ait S. Augustinus lib. 2. de Peccat. remiss. cap. 26 : *Hic panis quamvis non sit Corpus Christi, sanctus est tamen, et sanctior cibis quibus alimur.* Unde θεῖος ἄρτος, *divinus panis*, dicitur Pachymeri lib. 5. Hist. cap. 8 : Ἐν μεταλήψει τοῦ θείου ἄρτου, ὃν ἀντίδωρον λέγουσιν.

Atque inde, quemadmodum sacra Eucharistia, a jejunis manducabatur, et si quis jejunus non esset, et si acciperet, vicino porrigebat ad manducandum : quod etiamnum observari in Ecclesia Græca tradunt Allatius lib. 3. de Eccl. Occid. et Orient. consens. cap. 9. § 1. et Goarus ad Euchology. De Eulogiis post Missam distributis agit etiam Pius Papa et Martyr lib. 2. Quinque libror. cap. 117. et ex eo Hincmarus in Capitulis Presbyteris suæ parochiæ datis ann. 752. cap. 7 : *Ut de oblatis quæ offeruntur a populo, et consecrationi supersunt, vel de panibus quos deferunt fideles ad Ecclesiam, vel certe de suis, Presbyter convenientes partes incisas habeat in vase nitido et convenienti, ut post Missarum solennia, qui communicare non fuerunt parati, Eulogias omni die Dominico, et in diebus festis exinde accipiant, et illa unde Eulogias Presbyter daturus est, ante in hæc verba benedicat, et sic accepturis distribuat, etc.* Eadem habent Concilium Nannetense ann. 895. cap. 9. et Regino de Vita et conversatione Presbyter. cap. 61. Fundatio Monasterii S. Vincentii ad Lisbonam : *Factum est autem, ut populus ad Ecclesiam iturus, peractis Missarum solenniis, Eulogiis vel pane benedicto cuperet præmuniri. Ita enim quotidie consueverat.*

Eulogiarum primam institutionem Synodo Antiochenæ sub Constantio celebratæ videtur adscribere Balsamon ad can. 2. sed illas antea in usu fuisse ex Scriptoribus constat. Vide S. Augustin. lib. 3. contra Petilianum cap. 16. Atque hæc quidem *Eulogias* publicas spectant, quæ scilicet populo post peractam sacram Liturgiam distribuebantur. Aliæ porro fuere

3. **EULOGIÆ** privatæ, quas Episcopi ac Presbyteri ultro citroque dabant et accipiebant, ab ipsis a quibus mittebantur, benedictione consecratæ, et ut plurimum *panes* ab iis *benedicti*, quo nomine interdum appellantur, ut a Flodoardo lib. de Pontificib. Roman. in Calixto pag. 603 :

Panem pro grato benedictum munere legat.

Qui quidem mittendarum ultro citroque ab Episcopis et Sacerdotibus Eulogiarum mos inde forte fluxit, quod olim Episcopi qui invicem communicabant, in communicationis indicium vicissim sibi Eucharistiam mitterent, ut testatur Eusebius lib. 5. Hist. cap. 26. quod postea vetitum in Concilio Laodiceno apud Balsamonem : Περὶ τοῦ μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ πάσχα εἰς ἑτέρας παροικίας μεταπέμπειν. Unde *Communicare se de Eulogia alterius*, in Vita sancti Melanii Episcopi : *Post cujus* (Missæ) *celebrationem, antequam recessissent ab invicem, dedit eis beatus Pontifex in caritate cum Dei gratia et sua benedictione : Beatus vero Marsus præferens jejunium Dei caritati, et Eulogiam, qua communicare debuit, vilipendens, particulam quam acceperat a S. Melanio, in sinu suo cadere permisit.* Infra : *Post cujus absolutionem. mox versus est serpens in pristinam Eulogiam, quam assumens B. Marsus, gaudens se communicavit de ea, quod prius malo suo facere neglexerat.* Vita B. Stephani Abb. Obazinensis lib. 1. cap. 23 : *Et ex his, quæ sibi offerebat, Eulogias fratribus illis, prout poterat, exhibebat.*

Eulogiæ vero, sive panes, sive cibi alii, in mensa ab Episcopis, Abbatibus, aut Sacerdotibus benedictione consecrabantur, ac postea distribuebantur, ut est in Vita S. Huberti cap. 12. Capitula Monachorum ad Augiam directorum cap. 7 : *Ut in refectorio facta benedictione veniant duo Presbyteri ad Abbatem frangentes panem, et dant ipsi Eulogiam cæteris fratribus, antequam accedant ad men-*

sam. Mittebantur etiam cum literis salutatoriis, quarum formulam exhibet Marculfus lib. 2. form. 42. 43. 44. ad quas pariter literas spectant Epistolæ 9. 10. et 11. ex iis quæ scriptæ sunt ad Desiderium Episcopum Cadurcensem apud Canisium tom. 5. Antiq. lection. Has *Eulogias salutis* appellat Gregorius Turon. in Vita S. Maurilii Episc. Andegav. cap. 8: *Eulogias salutis sibi dari ab eodem fideliter postulavit: quas dum B. Sacerdos sanctificatas illi de more porrigeret, languor qui Monachum diutius fatigaverat,.... evanuit.* Has etiam attigit Poeta Christianus in *Gratiarum actione pro susceptis Eulogiis,* editus a Guill. Morellio:

Quid quod crebro etiam mittis pia verba salutis,
Pluribus et donis hicque domique oneras.
Sic mea nunc redolet proles velut inclita rara
Munera divino quæ benedicta cluunt.

De ejusmodi *Eulogiis* ac panibus benedictione consecratis agunt passim Scriptores, quos indicasse suffecerit: S. Basilius in Regula cap. 133. Paulinus in Epist. ad Alypium, et in Epist. ad Romanianum, S. Fructuosus in Regula edita in pace cap. 23. Regula S. Columbani cap. 10. Regula Magistri cap. 76. Gregorius Turon. lib. 4. Hist. cap. 16. lib. 5. cap. 14. lib. 6. cap. 5. lib. 8. cap. 2. 20. lib. 10. cap. 16. de Gloria Confess. cap. 31. Fortunatus lib. 11. Poem. 8. 11. Hincmarus Remensis in Capitul. ad Presbyt. parochiæ suæ cap. 7. 16. Theophanes ann. 40. Theodosii junior. Additio 1. ad Capitula Caroli M. cap. 68. Flodoardus lib. 2. Hist. Remens. cap. 11. pag. 219. lib. 3. cap. 3. pag. 590. Vita sancti Thuribii Episcopi Cenomanensis num. 7. Vita S. Genovefæ num. 11. Vita sancti Salvii Ambian. num. 4. Vita S. Præjecti n. 6. Vita S. Melanii Episcopi, Vita S. Medardi cap. 7. Vita S. Sori Eremitæ n. 6. Medibardus in Miraculis S. Walpurgæ lib. 2. n. 3. Baudemundus in Vita S. Amandi n. 25. Vita S. Joannis Abbat. Reomaensis lib 1. n. 13. lib. 2. n. 4. Petrus Damiani in Vita S. Romualdi n. 88. Eckeardus Junior de Casib. S. Galli cap. 2. Ratherius Veronensis in Synodica ad Presbyteros pag. 262. Aimoinus lib. 3. Hist. Franc. cap. 21. Patriarchium Bituricense cap. 30. pag. 37. etc. His addenda quæ in hanc rem congessere Baronius ann. 313. Albaspinæus lib. 1. Observat. Eccles. cap. 8. Pithœus ad Capitula Caroli M. Durantus lib. 2. de Ritibus Eccles. Haeftenus lib. 4. Disquisit. Monastic. tract. 7. disq. 4. Sirmondus lib. de Azymo cap. 6. Card. Bona lib. 2. Rerum Liturgic. cap. 23. etc.

4. **EULOGIÆ** dicta præterea quævis munera, quæ offeruntur, non tam ex debito, quam ex convenientia: verbi gratia, [lib. 1. Reg. cap. 25. 27. Quod Davidi ab Abigail offertur a Vulgato Interprete *Benedictio,* a LXX. Εὐλογία dicitur.] In Regula S. Benedicti cap. 54. vetantur Monachi *a parentibus suis nec a quoquam hominum, nec sibi invicem Litteras, Eulogias, vel quælibet munuscula accipere, aut dare sine præcepto Abbatis.* [His concinunt Acta Reformationis Monasterii *Blankenau* ann. 1420. apud Schannattum Diœces. Fuld. pag. 323: *Prohibemus omnes vanas deductiones... et quod nullæ Eulogiæ sive litteræ dirigantur.*] In Concilio Meldensi ann. 845. cap. 45. ubi prohibentur Episcopi munuscula a Presbyteris exigere, hæc verba adduntur: *Decet tamen Presbyteros cum voluntariis Eulogiis tempore congruo visitare et venerari suos Episcopos.* Ita apud Leonem IV. PP. Ep. ad Episcopos Britanniæ cap. 3. non cogendos Presbyteros ad sacra Concilia *Eulogias* deferre statuitur; ut apud Hincmarum Remensem in Capitulis ad Archidiaconos cap. 5. *Eulogias* nisi sponte oblatas a Presbyteris accipere vetantur iidem Archidiaconi. Eodem sensu ac significatu passim usurpatam vocem hanc pro munusculis quibusvis observare est apud Gregor. M. lib. 11. Ep. 49. Eginhard. Epist. 52. Theophanem pag. 84. [Fortunatum in Vita S. Radegundis Reginæ lib. 2. num. 6. inter Acta SS. Benedict. sæc 1. pag. 327.] In Definitione Synodi II. Duziacensis de Doda Monacha cap. 2. etc. [Pro eleemosynis vero habetur in Vita S. Wlmari Abb. num. 11: *Sanctus vero Wlmarus indesinenter reficiebat eas (Sanctimoniales) inquiens: Abundanter ministrabit vobis Dominus alimentum, sicut per Evangelium pollicetur dicens:* Primum quærite regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis. *Sed sicut vir Domini prædixerat, ita sæpius contigit evenisse. Nam aliquando antequam exhortatio finiretur, tabella percutiebatur adnuntians Eulogias advenisse.* Occurrit rursus hac notione num. 13.]

5. **EULOGIÆ** denique vox postmodum accepta pro munere debito, seu, ut tum loquebantur, pro *dono coacto,* vel pro quavis pensitatione vel præstatione, adeo ut in malam partem sæpe usurpetur. Polyptychus Floriacensis: *Unusquisque mansus ingenuilis et servilis debet in Eulogiis panes* 6. *ad carnem den.* 2. *etc.* Chronicon Virdunense Hugonis Flaviniacensis: *Ea lege ut ipsi quoad vivant, illo fruantur, et debitum synodale Ecclesiæ S. Mammetis solvant, paratam et Eulogias.* Charta Isaaci Lingonensis Episcopi in Tabul. Flaviniacensi: *Nostrum quoque memoriale et successorum Pontificum hujus sanctæ Lingonensis Ecclesiæ debito venerationis obsequio percelebrent, et debitum synodale, quod S. Mammeti debetur, paratas scilicet et Eulogias statutis temporibus persolvant.* Alia Roberti Episcopi Lingonensis ex Tabulario Cluniacensi Ch. 160: *Ea videlicet conditione ut salvum et integrum in ea perseveret jus Lingonensi Ecclesiæ, suis scilicet temporibus, paratæ et Eulogiæ reddantur.* Chronicon Besuense pag. 524: *Ut omnibus annis in corvata Monachorum jornalem unum de tritico, et alium de avena persolverent, et Eulogias, et in cera* 2. *denarios.* Et pag. 548: *Et carroperam et censum cum Eulogiis.* Denique pag. 609: *Archidiaconibus... debita servitia exhibeant, paratas et Eulogias suo tempore communiter persolvant.* Charta Udonis Episc. Tullensis ann. 1069. apud Hieronymum Vignerium in Hist. Alsat. pag. 128: *Non hospitabitur Comes, nec inde accipiet ullum debitum vel servitium propter* (i. præter) *Eulogias et carratas vini quas ei dant officiales.* Charta Caroli Calvi apud Sanjulianum in Tornutio pag. 510: *Exquirere... aut mansionaticum, aut paratam aut parafredum aut Eulogias non præsumant.* Tabular. Eccles. Augustodunensis ann. 937: *Repererunt etiam in villa Frodolfenci mansos* 4. *vestitos et ingenuiles, quæ solvit Eulogias.* [Primordia Calmosiacensis Monast. lib. 1. n. 4. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 1164: *Cum his quoque (agris scilicet pratis, etc.) Eulogias, quas ex parte Ecclesiæ ipse Theodoricus et antecessor ejus consueverant accipere simul contradidit: videlicet porcum unius anni, denarios* 12. *et* 12. *panes, et tria receptacula in anno.*] Adde Perardum in Burgundicis pag. 60. [** et Eginhardi Epist. 52. Vide *Eulogium* 2. et 3.]

¶ EULOGIÆ SYNODALES. Vide *Synodalis census.*

EULOGIARIUS, in Notis Tyronis pag. 192. Eulogiarum confector, aut donator.

¶ **EULOGICUS.** In pervetusto Necrologio Bibliot. Floriac. tom. 3. Annal. Benedict. pag. 147. num. 86. laudato: *Anno Incarnationis Domini* DCCC. LXVIII. *panis oblatus est Sennis ad benedicendum, ex quo plurimi Deo gratias agentes, Eulogicos sumpserunt.* Vide *Eulogia* 3.

EULOGIOSE. Baldricus lib. 2. Chr. Camerac. cap. 1: *Hujus vero familiares mærore affecti, Dominum triste incusabant, et maxime in S. Mariam Eulogiose fremebant.* Ubi Colvenerius recte, ni fallor, *elegiose,* reponit, id est, flebiliter, dolenter. Vide *Elegus.*

1. **EULOGIUM,** pro *Elogium.* Liber de disciplina Scholarium cap. 1: *Nugatoriæ loquacitatis Eulogio perusa,* ubi S. Thomas: *Eulogium, sapientia, bona fama, vel testimonium dicitur.* Matthæus Paris in Vitis Abbatum S. Albani pag. 73: *Fecerat plura de ipso Eulogia in laudem ipsius.* Vide Andr. Monachum in Vita S. Ottonis Episcopi Bamberg. lib. 2. cap. 11.

2. **EULOGIUM,** Epistola missa ad aliquem, vice muneris quod *Eulogia* vulgo dicitur. Epistola Caroli M. ad Offam Regem: *Cum deceat Reges potentes et famosos amicitiæ fœdere convinciri, ... vestræ Serenitati hoc Eulogium duximus destinandum.*

¶ 3. **EULOGIUM,** Munusculum. Vita S. Liudgeri Episc. lib. 1. cap. 25: *Munere prævio studuit sibi placare eum, mittens quasi Eulogium, vas testeum pergrande melle plenum.*

¶ 4. **EULOGIUM** ANGELICUM, Salutatio Angelica. Menoti sermones Quadragesim. fol. 1. recto: *Recurramus ad thesaurariam ipsius, videlicet gloriosissimam Virginem Mariam offerentes ei Angelicum Eulogium: Ave gratia plena.*

¶ 5. **EULOGIUM,** Dispositio, propositum. Concilium Trevir. ann. 1310. num. 74. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 256: *Et nihil est quod magis debeatur hominibus, quam ut eorum supremæ voluntatis Eulogia impleantur.* Eadem habentur in Statutis MSS. Augerii II. Episc. Conseran. ann. 1280. Vide *Elogium.*

* Testamentum, ut supra *Elogium* 2. Bulla Innoc. IV. PP. in Chartul. Compend. fol. 43: *Mandamus quatenus prædictos abbatem, majorem et alios ut ab hujusmodi præsumptione desistant, juxta desiderium decedentium de bonis ipsorum, ut tenentur, extremum Eulogium exsequantur,... compellas.* Testam. ann. 1440. inter Probat. Hist. Sabol. pag. 403: *Concedens.... omnimodam potestatem dictis suis fidei-commissariis et executoribus præsentis sui ultimi Eulogii, etc.*

¶ 6. **EULOGIUM,** Prædictio, vaticinium. Sebastianus Perusinus in Vita B. Columbæ Reatinæ tom. 5. Maii col. 320: *Huic numero forte alludit Virginis Eulogium, quo prædixit, etc.* Et col. 388: *Impletum est Eulogium et irrefragabile vaticinium, quod prædixerat.*

¶ 7. **EULOGIUM**, Dictum sapienter, aptum responsum. Vita S. Gumberti tom. 4. Julii col. 70: *Illud tamen viri sapientis semper ad memoriam revocabat Eulogium.* Vide S. Carauni tom. 6. Maii col. 750: *Spiritus S. gratia repletus, castitatis flore comptus, hoc reddebat eis Eulogium.* Hac notione Tullius in Catone Majore cap. 20: *Solonis sapientis Elogium est, etc.*

8. **EULOGIUM**, Sermo, dictio quævis. Passionarius Galeni in Præfat : *Si quis intente desiderat cognoscere intentionem totius libri, prius cursim relegat hæc prænotata capitula, quæ brevi Eulogio in fronte hujus libelli prænotata repererit.*

¶ 9. **EULOGIUM**, Consuetudo. Chron. Wormat. apud Ludewig. tom. 2. pag. 84 : *Wolframus ergo custos Ecclesiæ S. Pauli, miratus eum longi concubinatus Eulogio perstitisse, hortari cœpit quod incestus copulam commutatione matrimonii adornaret.*

* Vox in malam partem interdum, sumpta, ut *Elogium* 1. Vide in hac voce.

* **EULOIA**, Munus debitum, præstationis species. Notitia vet. ex Cod. reg. 3562. initio : *Prima area, quam tenet Langaudus, habet in longum pedes xxv... debet denarios iiij. cum Euloias.* Vide *Eulogiæ* 5.

¶ **EUMENICUS**, Infernus. Acta SS. Julii tom. 4. pag. 103. de S. Ansuero Mart.: *Per quos Slavi doctrinis docti roris mellici, et erepti a latrinis carceris Eumenici.* Sic per ἀντίφρασιν ab εὐμενής, Benevolus, amicus, dicitur infernus carcer, quemadmodum ab eadem radice εὐμενίδες appellantur Furiæ, licet immites fingantur et ut plurimum malevolæ. Gr. Lat. Gall. San-German. MS. : *Eumenis, Forcenerie d'enfer.*

✱ **EUMETRIA**. [Justa proportio : *Veget.* 4. *Veterin.* 2. Hæc *Eumetria* equi convenit staturæ honestæ ac mediæ.]

¶ **EUMORPHUS**, Græce εὔμορφος, Formosus, in Translatione S. Wandregisili, inter Acta SS. Benedict. sæc. 5. pag. 203.

EUNICIZATUS, *Castrato*, in Glossar. Lat. Ital. Ms. pro *Eunuchizatus*. Vide in *Eunuchus*.

¶ **EUNICUS**. Vulcanius : *Eunicus*, εὔνικος. Idem est qui mox *Eunuchus*.

EUNUCHUS, Dignitas in palatiis Imperatorum, cui cubiculi augustalis cura erat, Cubicularius. Leo Nov. 98 : Καὶ τῆς εὐνῆς ἀγυπόπτους φύλακας εἶναι, τοῦτο γὰρ ἡ κλῆσις ἐγγυᾶται. *Eunuchus sacri Cubiculi ministeriis adhæsurus*, in l. penult. C. Just. de Præpos. sacri cubic. (12, 5.) Evagrius lib. 4 : Οἱ τοῖς βασιλικοῖς ἐξυπηρετούμενοι κοιτῶσιν, οὓς εὐνούχους ἡ συνήθεια καλεῖ. Apud S. Ambrosium Epist. 27. ad Valentinianum II. quidam Gallicanus Præpositus Cubiculi *Eunuchus Regius* nuncupatur, velut apud Isidorum Pelusiotam alius, *Eunuchus Palatinus*. *Eunuchi* inter præcipuos aulæ Davidis Magnates recensentur lib. 1. Paralip. Primus vero Eunuchorum ἀρχιευνοῦχος dicitur in Chronico Alexandr. ann. 5. Valentiniani, et in Synaxariis et Menæis 28. Decemb. in S. Domna. Μέγας τοῦ παλατίου εὐνοῦχος, apud Theophanem ann. 1. Mauricii. Scribit Julianus Imp. in Misopogone, antequam Imperium iniret, Eunuchum fuisse nomen honoris, suo vero tempore contumeliæ : et Lampridius, Heliogabalum plerosque Eunuchos rationibus et procurationibus præposuisse, iisque veteres dignitates sustulisse Severum. [** Vide Glossar. med. Græcit. in Ἀρχιευνοῦχος col. 130. et de Eunuchorum monasteriis ead. voce in Append. col. 27. d.]

✱ [Legitur in Cart. N. D. Paris., 1, 321, an. 1011 : « Signum Alcheri, archipresbiteri et *Eunuchi*. »]

¶EUNUCHARE, Castrare, Eunuchum facere, apud Brompt. pag. 1046. Usus est Varro apud Nonium.

¶ EUNUCHIZARE, Eadem notione, in Actis SS. Martii tom. 1. pag. 650. Julii tom. 3. pag. 753. etc.

¶ EUNUCHINUS. S. Hieron. Epist. 22. ad Eustochium : *Impudenter erigunt facies Eunuchinas.*

¶EUNUCHINATUS, apud Tertullianum.

EVOCATORIÆ, Epistolæ, quibus absentes ad Comitatum evocabantur a Principe, aut quibus iis, qui Principis aspectum ambiebant, veniendi facultas dabatur. Nam sine *Evocatoria* ad Comitatum venire omnibus non licebat, leg. 3. C. Theod. (6, 23.) et Justinian. (12, 16.) de Decur. et Silent. : *Permissa veniendi ad Comitatum licentia præter Evocatoriæ securitatem.* Utriusque generis formulam exhibet Senator lib. 7. Epist. 34. et 35. Jornandes de Reb. Getic. cap. 57. ait Zenonem Imp. Theodoricum Ostrogothorum Regem *Evocatoria ei destinata, ad se in urbem venire præcepisse.* Adde Sidon. lib. 8. Epist. 12. et Zachariam PP. Epist. 9. ad Bonifac. Mogunt. Episcop. præterea Juretum ad lib. 4. Symmachi Epist. 5.

EVOCATUS. Gloss. MS. Eccl. Paris. : *Evocati, qui militant sine sacramento.* Vetus Gloss. cap. de Militia : *Evocatus*, ταξίαρχος. Vide Isidor. lib. 9. cap. 3. et JC. [** Glossar. med. Græcit. voce Ἰουάκατος, col. 518.]

¶ **EVOLAGIUM**, Jus aquæ et piscium stagni, alibi *Volagium*. Qui fruitur jure *Evolagii* debet solvere census fundorum stagni dum aquis plenum est, nisi alia fuerit conventio, secundum Chartas et Terrearia Calomontis. Sic testis oculatus Vir Cl. D. *Aubret* in Adversariis.

* **EVOLATUS**, Dicitur de arbore ventorum vi ad terram dejecta. Reg. 54. Chartoph. reg. ad ann. 1317. fol. 33 r° : *Dominus rex concessit Stephano coquo dominæ reginæ unam cadrigatam bosci sicci, stantis, et viridis jacentis et Evolati pro suo ardere in foresta regia de Bieria.* Et fol. 44. r° : *Unam quadrigatam.... bosci sicci, tam stantis et erepti, quam viridis jacentis seu prostrati.* Vide supra *Cabulus*.

* **EVORATUS**, mendose unica voce editum ex Charta Henr. VI. imper. ann. 1191. apud Lam. in Delic. erudit. inter not. ad Chron. imperat. Leon Urbevat. pag. 201 : *Hæc omnia sæpe dicto monasterio omni Evorata, etiam firma jubemus permanere.* Ubi leg. *Evo rata*.

* **EUPERPIA**, *La belleza*, in Glossar. Lat. Ital. Ms. pro *Euprepia*. Vide in hac voce.

✱ **EUPHORMIO**. [Pulcher forma. Odo Cluniac. in Patrol. latin. CXXX, 650, C.]

✱ **EUPLOCAMUS**, [Calamistratus, *Lucil.* apud *Non.* 1. 155. *Euplocamo* digitos, discerniculumque capillo.]

¶ **EUPREPIA**, *Pulchritudo, decor.* Gloss. Sangerman. n. 501. a Græco εὐπρέπεια, Decor eximius. Prosa S. Martialis in MS. S. Martialis Lemovic. n. 40 :

Concelebremus sacram
Hujus diei Euprepeiam.

Fridegodus in Vita S. Wilfridi Episcopi cap. 40 :

Ut tua præcluibus gliscens Euprepia sceptris.

* **EVRAYDARE**, In carcerem conjicere, vel manum injicere in aliquem. Charta ann. 1331 : *Item quod nulla persona.... recolligat fayditos, bannitos, latrones.... infra dictum castrum nec ejus territorium ; imo si videret eos, quod ipsos capiat seu Evraydet, aut saltem manifestet.*

¶ **EVROC**. Vide *Ewoech*.

¶ **EURYTHMIA**, εὐρυθμία, Concinnitas, corporis decens et aptus motus. Anonymus in Translatione S. Sebastiani cap. 13 : *Ecce vir quidam ephebus Eurythmiam domni Sebastiani prætendens, etc.*

✱ **EUSCHEME**. [Decore, speciose : præsertim si de vestibus, et habitu sermo sit. Vox Græca, qua utitur *Plaut. Mil.*. 2. 2. 58. et *Trin.* 3. 1. 24.]

* **EUSEBIA**, Gr. εὐσέβεια, Pietas, misericordia. Formula quæ passim occurrit in libris, qui prelo primum subjecti sunt ; ac præcipue ad calcem Psalterii in Bibl. Cæsarea asservati, ubi fol. ult. v°. hæc legebam ann. 1751 : *Præsens spalmorum* (sic) *codex venustate capitalium decoratus,... et ad Eusebiam Dei industrie est consummatus,.... anno Domini* 1457. Vide supra *Characterizare*.

* **EUSSINUS**, Arboris species, Ilex, ni fallor, Gall. *Yeuse*. Vide *Euves*. Charta ann. 1391. in Reg. 148. Chartoph. reg. ch. 59 : *Item quod in dictis nemoribus.... sunt arbores modicæ et batæ, et nullomodo abiles pro hedificiis construendis vel reparandis,... videlicet buxi, Eussini, etc.* Nostris *Eusse de l'ueil*, Pars oculi orbiculata, ut videtur. Lit. remiss. ann. 1453. in Reg. 182. ch. 7 : *Le suppliant frappa Jehan Chiron... d'un baston sur l'Eusse de l'ueil. Eux*, et *Euz*, pro *Yeux*, in Annal. regni S. Ludov. edit. reg. pag. 166. et in Vita ejusd. reg. ibid. pag. 389. *Eusse*, pro *Esse*, Rotæ retinaculum, in aliis Lit. ann. 1386. ex Reg. 129. ch. 195 : *L'exposant osta l'Eusse de l'esseau d'icelle charrete.*

* **EUSTOMACHIUS**, *Bonus stomacho*, in Glossis ad Alex. Iatrosoph. Ms. lib. 1. Passion. cap. 3 : *Sint omnes cibi euchimi et Eustomachii.* Vide *Eustomachus*.

¶ **EUSTOMACHUS**, εὐστόμαχος, Conducens stomacho. Theod. Prisc. de Diæt. cap. 7 : *Ovum molle plus est Eustomachum, quam sorbile.*

* **EUTERONOMIUM**, pro *Deuteronomium*, Secunda lex. Abrogat. festi Stult. ann. 1394. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 140. col. 1 : *In qua quidem archa recondita erant urna aurea, manna, tabulæ testamenti, virga Aaron, liber de Euteronomio reconditus in latere archæ... In libro de Euteronomio, secundæ legis, id est Evangelii, intelligitur in Christo consumatio.*

¶ **EUTHECA**, Theca pretiosior, ab εὖ et θήκη, Repositorium. Transmissio reliquiarum S. Odulphi an. 1274. apud Johan. Mantelium in Hist. Lossensi part. 2. pag. 32 : *Hunc enim toti terræ nostræ, ob multiplicia miraculorum insignia, venerabiliter in sacratissimis Ecclesiæ nostræ Euthecis et pretiosissimis gazophylaciis reconditum.*

¶ **EUTICE** Flere, in Vita B. Petri Urseoli Ducis Venet. apud Mabill. sæc. 5. Bened. pag. 886. idem videtur quod abundanter flere ab εὖ et τήκω, Liquefacio, unde efformari potuit εὐτήκως Græce pro quo Latine dictum *Eutice*.

¶ **EUTYCHES**, Gr. εὐτυχής, Felix, apud Fridegodum in Vita S. Wilfridi cap. 21.

EUTYCHEUM, ita dictum videtur Prætorium Præfecti Augustalis Alexandriæ, in leg. 1. C. Th. de Alexandrinæ plebis Primatibus, (14, 27.) cujus subscriptio ita concipitur : *PP.* (i. proposita) *Alexandriæ Eutycheo.* Vox efficta ex Gr. εὐτυχεῖον, forte quod ab Alexandria Romam et Constantinopolim advenirent *Felices Embolæ*, atque adeo in Prætorio Præfecti Augustalis ea pararentur. Ep. 32. MS. Mich. Pselli : Εἰ μήπω λέγεις τὴν εὐτυχῆ Ἀντιόχειαν, τὴν χρυσῆν Ἀλεξάνδρειαν. Vide Cujac. lib. 23. Observ. cap. 3. et J. Gotofredum ad hanc legem.

EWA. Glossar. Keronis : *Lex, Ewa, Testamentum, Ewa.* Vox Germanica ve-

tus, Anglo-Saxonibus etiam familiaris. Capitulatio Caroli M. de Partibus Saxoniæ edita ab Holstenio cap. 7 : *Similiter quidquid aut eorum omnibus factum fuerit, omnia tripliciter faciant restaurare, et secundum eorum Ewa componere.* Ibidem cap. 10 : *De malefactoribus, qui vitæ periculum secundum Ewa Saxonum incurrere debent.* Adde cap. 8. Legem Aleman. tit. 6. Capitula ad Legem Bajwar. § 11. Capitularia Caroli M. lib. 3. cap. 65. lib. 4. Addit. 2. cap. 34. [** 35.] lib. 6. cap. 250. Legem Longob. lib. 1. tit. 14. cap. 9. [** Carol. M. 30.] *Ewe*, in Legib. Normannicis Willelmi Nothi cap. 17. Vide Steph. Baluzium ad Capitular. pag. 1075. 1186. [** Vide Grimm. Mythol. German. pag. 58. Eichhorn. Hist. Jur. German. § 144. not. e. Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 1. col. 510.]

EFA, si Vendelinum audimus, idem sonat ac *Ewa*, in Lege Salica Edit. Heroldi tit. 31. ubi *Landovefa*, eidem est, jus publicum, *lex hominum*. Hunc adi.

¶ **EUVES**, vox Provincialis, Ilices, Gallis *Yeuses*. Transactio ann. 1501. ex Schedis Præsidis *de Mazaugues : Non possint... aliquas evercores, nec Euves aglanderatas acomare.*

¶ **EWALAPUT**. Vide *Walapaus*.

* **EUVANNAMENTUM**, Umbraculum, ligneum projectum, Gall. *Auvent. Euvant*, in Stat. Avenion. lib. 1. rub. 46. art. 1. pag. 129 : *Ad decorem civitatis ordinamus, ne posthac projecta seu tigna, vulgo dicta Euvans, quæ extra parietes domus protenduntur, fiant.* Inquisit. super destruct. bast. Sabranorum ann. 1363. ex Cod. reg. 5956. A. fol. 82. r° : *Item Euvannamentum turris factum circumcirca... devastatum... Item Euvannamentum januæ turris totaliter destructum.*

¶ **EWARIA**, f. Officium Aquarii, ab Anglico *Ewer*, Aqualis. Charta anni 1447. apud Rymerum tom. 11. pag. 182. col. 1 : *Sciatis quod per quandam supplicationem, nobis per dilectum servientem nostrum Robertum Boley, servientem Ewariæ nostræ, exhibitam, accepimus qualiter, etc.* Item : *Valetto Ewariæ nostræ.*

* Officium ejus qui reditus ex aquis percipit ; *Ewage* enim, ea notione, occurrit in Charta Margar. comit. ann. 1274. ex Chartul. 1. Fland. ch. 268. in Cam. Comput. Insul. : *No feuage par tiere et par ewe,... nos throsnes, nos cambages et nos Ewages de Valenchienes. Eve*, pro *Eau*, aqua, legitur in Mirac. S. Ludov. edit. reg. pag. 392. Occurrit præterea in Ch. ann. 1326. inter Probat. Hist. Sabol. pag. 248.

EWBRICE, *Adulterium et infractum conjugium* exponitur in Legib. Edmundi Regis § 4. apud Bromptonum ubi perperam *Ewice* editum : vox Anglo-Saxonica effecta ex Ew, conjugium, et Bryce, violatio : Belgis, etiamnum *Ewen*, sive *Hewen*, est matrimonii lege jungi : *Evebreken*, legem sacramenti violare, adulterari.

¶ **EWE**. Vide *Euva*.

¶ **EWER**, Anglis, Aqualis, Gall. *Aiguiere*. Occurrit apud Rymerum, tom. 8. pag. 117. col. 1. et apud Th. *Madox* Formul. Anglic. pag. 432.

EWŒCK, Oppidani, villani. Occurrit in Legibus Hungaricis, apud Sambucum. At Albertus Molnarius in Dictionario Hungarico Latino habet *Evroc*.

EWRII, Hungaris, Finium custodes, viarumque observatores, quarum securitati, ne in iis furtum committeretur, invigilabant : divisi erant in centurias et decurias. Vide Decreta S. Stephani Regis Hung. lib. 2. cap. 17. lib. 3. cap. 1.

* **EUXONIA**, Idem quod *Essonia*, Excusatio ob ingruens impedimentum proposita. Charta ann. 1496. in Lib. nig. S. Petri Abbavil. fol. 112. v° : *Si impeditus fuero, eis meam Euxoniam denunciare faciam et procurabo.* Vide *Essonium* et in *Sunnis*.

* **EUZARE**, f. Manubrium aptare, Gall. *Emmancher*. Stat. Montis-reg. pag. 269 : *Item statutum est quod ferrarii teneantur... Euzare sapam seu massam pro denariis sex.*

* **EUZIERIA**, Provincialibus, idem quod *Area* 1. Ager, qui nec colitur, nec aratur. Charta ann. 1197. ex Tabul. S. Vict. Massil. : *Confrontatam cum affari Jacobi de Balma eundo usque ad Euzieriam del Vidil sequendo lo valon, draya in medio.*

* **EUZOMA**, *Juscella*, in Gloss. ad Alex. Iatrosoph. Ms. lib. 2. Pass. cap. 67 : *Multas Euzomas semper fugere oportet.*

¶ **EX** DE POST, Ex eo tempore, Gall. *Du depuis*, vulgatius nunc *Depuis*. Legitur apud Baluz. tom. 2. Histor. Arvern. pag. 342. ex Regesto Parlamenti anni. 1403.

¶ EX NUNC, Ex hoc tempore, *Ex tunc*, Ex eo tempore, passim apud Scriptores ævi medii.

¶ EX POST, Eadem notione, apud Acherium Spicil. tom. 6. pag. 207.

** EX IN ANTEA, Eodem sensu, in Pace Princip. ad Rhen. ann. 1259. ap. Kindling. Anecd. Monast. tom. 3. pag. 197.

✱ **EXACERARE**, [Purgare. DIEF.]

✱ **EXACERBESCO**, [*Inacerbirsi*, valde acerbus fio. *Apul. Apolog.* Quis est tam mitis, quin *Exacerbescat* ?]

¶ **EXACIARE**, Exacuere, excitare, ut opinor. Rather. Veronens. de Contemptu Canonum, apud Acherium tom. 2. Spicil. pag. 199 : *Falsa veris, opinabilia certis atque conjungam, rumusculos hic congerens pro valentia vestros, quo vos utique Exaciem cunctos, quæ dicatis, quæve de me, quali quoque sensu dicere valeatis, per quamdam præveniens anticipationem hujuscemodi, similem cui ante me, credo, de se nullus fecit, de me promere tento ipse relatum. Legat ergo qui volet et de me proferat, pejus quidquam si valet.*

¶ **EXACINARE**, Acinos ex uvis eximere. Medicina Salern. pag. 103. edit. 1622 : *Belle nutriunt Exacinatæ* (uvæ,) *pectus et pulmonem juvant : stomachum, jecur et lienem corroborant.*

¶ **EXACISCLARE** ARCAM, in antiquis Inscriptionibus, quid significet, inquirit Ph. a Turre Monument. vett. Antii pag. 355.

* Discerpere, in frusta scindere, Gall. *Mettre en pieces. Ascle* vocant rustici Dombenses cujusvis rei particulam, fragmentum. Bertolo in Antiq. Aquilej. pag. 222. *Exacisclare*, Destruere est id, quod *ascia* est constructum.

* **EXACTA**, Exactio. Dipl. Pipp. reg. ann. 753. tom. 5. Collect. Histor. Franc. pag. 700 : *Nec ulla Exacta, nec consuetudines, nec illos dinarios quatuor, de omnes naciones qui ibidem ad ipso marcado adveniunt, etc.* Vide *Exactura*.

EXACTARE, pro *Exigere*. Diploma Dagoberti Regis pro Monaster. S. Dionysii : *De ipso mercado ex ipsa mercimonia Exactare potuerit.* Aliud ejusdem Dagoberti : *Quidquid exinde fiscus noster poterat Exactare.* Vide [Chartam emunitatis Childeberti Regis Franc. apud Mabill. tom. 3. Analect. pag. 222. Theodorici II. Reg. Fr. apud Miræum tom. 1. pag. 128. col. 1.] Præceptum Caroli M. pro Hispanis edit. a Steph. Baluzio, [aliud ejusd. Caroli Præceptum edit. tom. 1. apud Marten. Ampliss. Collect. col. 48. Chartam Ludovici Pii apud Miræum tom. 2. pag. 982. col. 2. alteram Chartam ejusd. Imper. Marcæ Hisp. col. 767.] Capitula Caroli C. pag. 37. 109. 1. Edit. [** Synod. Belvac. ann. 845. cap. 5. Apud Silvac. ann. 853. cap. 9.] Chronicon S. Vincentii de Vulturno pag. 679. tom. 4. Actor. SS. Ord. S. Benedicti pag. 618. Passim.

** EXACTATIO, Exactio, in Capit. Carol. C. locis modo laudatis.

¶ **EXACTIO**, *Crudelitas*, Barthius in Glossario ex Gauterio de Bellis Antiochen.

EXACTIONARE, Idem quod *Exactare*, Exigere, per vim auferre. Occurrit semel ac iterum apud Joann. de Beka in Chronico Trajectensi pag. 46. 57. 1. Edit. [et supra in *Depactiare*.]

¶ **EXACTIONARIUS**, Exactor. *Ut nullus Judex publicus aut Exactionarius*, apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 75.

* **EXACTIVUS**, Qui exigi solet, Gall. *Exigible*. Chartul. B. M. de Josaphat : *Furnus monachorum Josaphat, qui juxta portam Drocensem situs est, liber et immunis sit in perpetuum ab omni Exactiva consuetudine, quam in illo antecessores mei vel ego antea de jure exigere consuevimus. Exactif*, Qui exigit, in malam partem sumitur, in Lit. ann. 1474. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 325. col. 2 : *Cotin, qui est homme Exactif et fort importun, etc.*

EXACTOR, Publicanus, τελώνης. Gloss. S. Benedicti : *Exactor*, ἀπαιτητής. Apud Harmenopulum lib. 1. cap. 12. § 31. Ἀπαιτητής δημόσιος. Glossæ Biblicæ MSS. : *Exactores, expectatores tributi*. S. Augustin. lib. 2. de Civit. Dei cap. 19. *Exactores* vocat, quos Lucas cap. 3. *Publicanos*. Idem Epist. 124 : *Ut nullas Exactorum molestias pateretur.* Salvianus lib. 5. de Gubernat. Dei : *Leviores his hostes quam Exactores sunt : et res ipsa indicat, ad hostes fugiunt, ut vim exactionis evadant.* Senator lib. 5. Epist. 39 : *Exactorum quoque licentia fertur amplius a provincialibus extorqueri, quam nostro cubiculo constat inferri. Exactor tribut. civit. Gall.* in veteri Inscript. *Exactor vel publicus minister*, in Bulla Agapeti PP. apud Sanjulianum pag. 278. Adde Legem Longob. lib. 3. tit. 1. § 42. [** Lothar. 1. 41.] et quæ passim habentur in Codice tit. de Exactionib. tributor. et alibi. [** Vide Savin. Histor. Juris Rom. med. temp. tom. 1. § 129.] *Exactor tributorum*, in Capitul. Caroli M. lib. 5. cap. 217. [** 369.] *Exactor fiscalium præstationum*, apud Firmicum lib. 4. cap. 3. lib. 6. cap. 3. *Exactor Regiarum annonarum*, apud eumdem lib. 3. cap. 12. *Exactores rerum publicarum*, in Charta Hlothari Imper. filii Ludovici Pii, in Tabulario Ecclesiæ Viennensis fol. 4. pro facultate erigendi mercatum absque teloneo : *Igitur comperiant publicarum rerum Exactores, etc. Exactores publicarum*, i. rerum, vel consuetudinum ac præstationum, in Capitul. Caroli M. lib. 6. cap. 122. [** 124.] *Exactores Reipublicæ*, in Charta Lotharii Imp. apud Beslium pag. 260. [** *Rei publicæ judices et Exactores*, in chart. ann. 798. apud Schannat. in Histor. Wormat. tom. 2. num. 1.] *Exactor loci*, in Trad. Fuldensib. lib. 2. Trad. 209. *Exactor sæcularis*, in Charta Henrici I. Regis Franc. ann. 1036. apud Loisellum in Bellovaco pag. 253. *Exactor regalium operum*. Chronicon Fontanellense cap. 16 : *Exactor operum regalium in Aquisgrani Palatio*

regio, sub Heinhardo Abbate.. a Domino Rege constitutus est. Vetus Inscriptio : *Q. Annio Januario Exactori operum publ.* [*Exactor sacri Palatii*, apud Johannem Mon. in Prologo ad Vitam S. Odonis Abbatis Cluniac. inter Acta SS. Benedict. sæc. 5. pag. 150. ubi Mabill. conjectat publicæ pecuniæ Præfectum intelligendum esse.] Ἐξάκτωρ, apud Jo. Tzetzem chil. 5. cap. 17. v. 610. Joannes Euchaitarum Episcop. :

Μυστογράφος χθὲς εὐγενὴς νεανίας,
Καὶ σήμερον πάρεστιν Ἐξάκτωρ νέος.

[Vide Glossarium mediæ Græcitatis.]

¶ **EXACTURA**, Exactio. Baluz. tom. 1. Hist. Arvern. pag. 29. ex Chartulario S. Odilonis : *Omnes consuetudines malas et importunas... Exacturas, vestituras etiam de omnibus terris... perdonavit.*

* **EXACUCERE**, Punctim ferire. Lit. remiss. ann. 1400. in Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 288 : *Idem Matheus retrocessit modicum, et uno ictu vibravit et Exacucit in latere seu ventre ejusdem Jacobi sub costa ; de quo ictu idem Jacobus... fuit mortuus.*

EXADELPHUS, Ἐξάδελφος, Fratris filius, patruelis. Julius Africanus lib. 7. Hist. Apost. : *Et accepit Hyrtacus Exadelfus Imperium ejus.* Chronic. S. Vincentii de Vulturno lib. 3 : *Alter Grimoaldus Exadelfus ei successit.* Sic etiam ex sorore nepotem vocat Petrus Damian. lib. 6. Epist. 29. pag. 567.

EXADITUARE, *Excludere ab adytis*, in Gloss. Isid.

EXADONIARE, [*Idoneum* seu innocentem se probare.] Vide *Idoneus*.

¶ **EXADUM**, Species vehiculi. Vide *Broeta*.

¶ **EXADUNARE**, ut *Adunare*, Addere, conjungere. Greg. Monachi Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 594 : *Adunata et Exadunata sunt modiola* CCCC. *et in monte de Caballara et in Seliora modios* VII.

¶ **EXADVOCATUS**, Qui fuit Advocatus, in Lexico Martinii.

EXÆQUARE, [Æqualiter partiri. *Dividere et Exæquare*, apud Marculfum lib. 2. form. 13. in Appendice form. 39. 47. 49. Sirmondum form. 25. Bignonium form. 18.] Gloss. Lat. Gr. : *Exæquatio*, ἐξίσωσις. *Divisio et Exæquatio inter consortes*, apud Marculfum lib. 1. cap. 20.

* **EXAERES**, *Navis exordium.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613.

* **EXÆRUGINARE**, *Fourbir ; inde Exæruginator, fourbisseur.* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Exaggare, Démonceler*, f. pro *Exaggerare*. Vide infra *Examorare*.

EXAFOCI. Anastasius in Benedicto III. PP. : *Obtulit Canistra Exafoci ex argento purissimo.* Sed legendum indubie *Exafota*, ex Gr. ἑξάφωτα, id est, canistra sex luminibus, lucernis, vel candulis instructa. Ita in Leone II. *Canistra Enafoti*, et *Canistra Enafodia*, perperam pro *Enafota*, id est, unius luminis, ἑνὸς φωτός, nisi quis malit legere *Enneafota*, seu ἐννεάφωτα, novem lucernis instructa. Atque ex his emendandus idem Anastasius pag. 123 : *Canistrum ex cede Cafotii pensant. libras* 12. *et semis.* Legendum enim *Excædecafoti*, seu ἑξκαιδεκαφώτιον, *sedecim luminum*, quomodo rectius præferunt alii Codd. *Excedecafoti*. Vide *Afocis*.

¶ **EXAGA**. Vide in *Exagium* 3.

EXAGEG. Vide *Alchaz*.

EXAGELLA, Trutina, seu potius quota pars quæ unicuique hæredum ex successione obvenit : legitima pars hæredis, cum aliis veluti ad *exagium*, seu trutinam exæquata. Ennodius, in Vita B. Epiphanii Episc. Ticinensis pag. 418 : *Ninguido aere, et quali solent homines ad tecta confugere, Ravennam egressus est, et per omnes Æmiliæ civitates celer venit, tanquam ad sepulcri receptaculum properans, omnibus Sacerdotibus in itinere positis munificus, communis, affabilis, et quasi Exagellam relinquens, seipso præstantior.* Id est, Sacerdotibus omnibus, ac si hæredibus, ex suis bonis concessa legitima portione. Utitur etiam S. Zeno Veron. Serm. 6. ad Neophytos. Hinc *Exagellario titulo* possidere, aut relinquere. Regula Magistri cap. 91. ubi de bonis Monachi : *Audite regulæ nostræ a patribus salubre statutum consilium. De portione ejus tres fiant partes æqualiter, una distributa Abbatis manibus pauperibus vel indigentibus erogetur : aliam vobis, vel fratribus suis pergens ille ad Comitatum Sanctorum Exagiliario munus titulo derelinquat : tertiam vero partem viatici sui utilitate deferat secum Monasterii usibus profuturam.* Ubi legendum videtur *Exagellario*.

* **EXAGGATIO**, *Agrévance*, in Glossar. ex cod. reg. 7692. Forte pro *Exaggeratio*. Vide mox

* **EXAGGERARE**, Exasperare, Gall. *Aigrir, irriter*. Epist. Hinc. Rem. ann. 870. tom. 7. Collect. Histor. Franc. pag. 534 : *Contra domnum regem in tantum te sine ratione contumaciter erexisti ut... et a te Exaggeratus duriora ingerenda tibi proponeret... Sed tu, addens pejora prioribus, sic domnum regem... iterum Exaggerasti, ut, etc.*

✱ **EXAGGERATOR**. [Quidquid novum insonuerit, aut auctor, aut exaggerator est famæ. *h. e.* amplificans, augens.]

¶ **EXAGIES**, ἄρτου ἐντυπή, *Panis subactio.* Supplem. Antiquarii. Gloss. MSS. Sangerman. habent *Exagios*. Lege *Exagium*, ut mox in hac voce.

¶ **EXAGILIARIUS**. Vide *Exagella*.

1. **EXAGIUM**, Trutina, et certæ ponderationis genus, inquit Cujacius. Gloss. Græco-Lat. : Ἐξάγιον, *Pensitatio*. Ἐξαγιάζω, *Examino, perpendo*. Rursum : Ἄρτου ἐντυπή, *Exagios*, leg. *Exagium*, ponderis scilicet nota quæ pani imprimitur, σταθμὸν interpretatur Casaubonus ad Suetonium. Matth. Silvaticus in Pand. : *Exagion est nomen ponderis, et est idem quod aureus, et est sexta pars* 3. *etc. Exagium*, apud Saladinum de Ponderibus, *est pondus unius* 3. *cum dimidia* 90. *granorum tritici*. Additque Solidum solo nomine differre ab Exagio. Versus MSS. :

Exagium solido differt a nomine solo,
Si solidum quæris, tres dragmas dimidiabis.

Hac notione passim *Exagium* usurpat Constantinus Africanus in libris de Morborum curat. In veteri Inscriptione præcipitur submota *micandi* consuetudine pecora *sub Exagio* vendi. *Ratio docuit utilitate suadente consuetudine micandi summota, sub Exagio potius pecora vendere, quam digitis concludentibus, etc.* Nov. Theodosii de Pret. solid. : *De ponderibus, ut fraus penitus amputetur, a nobis aguntur Exagia, quæ sine fraude debeant custodiri.* Cassianus Collat. 1. cap. 22 : *Sive illa quorum pondus ac pretium ærugo vanitatis arrodens, Exagio seniorum adæquari non sinit.* Zeno Serm. 6. ad Neophytos : *Habetis aginam, Exagium facite, quemadmodum vultis ponderate.* Adde Zonar. tom. 3. pag. 162. Ἐξάγιον vero pro pondere apud veteres Medicos non semel usurpatum, observat Jo. Crato ad Dioscor. lib. 2. Parabil. cap. 67. et Leonhardus Fuchsius ad Myrepsum sect. 1. cap. 5. [Charta Richeri Virdun. Episc. ann. 1099. apud Mabill. lib. 6. de Re Diplom. Ch. 166 : *Coram Camerario fidelitatem tam de pondere, quam de Exagio, hoc est de metalli* (monetarum) *sincerate, rite faciat.*] Vide Dissertationem nostram de Nummis Imperat. Constantinopolitan.

2. **EXAGIUM**, Examen, purgatio, judicium Dei. Vetus Instrumentum apud Guesnaium in Annal. Massiliens. ann. 850 : *Illum transgredientis terminum, petierunt sibi aliud spatium, in quo possent facere Exagium, quo peracto, Dei judicium contra se videntes, recesserunt dolentes.* Vide *Examen* 1. et *Essayum*.

3. **EXAGIUM**. Vetus Charta ann. 1025. tom. 7. Spicilegii Acheriani : *Mansum unum, quem tenet Guibaldus, cum curte et Exagio suo, et cum ipsis arboribus.* Alia apud Columbum lib. 1. de gente Simiana n. 11 : *Hoc est, mansum unum cum Exagio suo pertinente ibidem in Apta civitate, etc.* Alia ibid. n. 12 : *Mansos duos cum chartis,* [*curtis*] *et Exagiis suis, cum campis cultis et incultis, etc.* Ubi *Exagium* videtur esse *Exiagium*, Exitus, proventus. Vide *Exitus*.

¶ **EXAGUM**, EXAGA, Eadem notione. Divisio bonorum, quam fecit Braidingus Benedicto Aniano, apud Mabillonium tom. 2. Annal. Bened. pag. 719. col. 2 : *Curtes, Exagæ et regressæ, terras et vineas cultas et incultas, ortos, oglatis, arboribus, etc.* Et paulo post : *Et in villa Calvaniacus similiter domos, curtes, oglatos, ortos, Exaga et regressa eorum, terras et vineas, etc.* Rursus occurrit ibid. Chartularium Aptensis Ecclesiæ fol. 92. verso : *Arnaldus Presbyter dat et cedit ad Ecclesiam S. Mariæ et S. Castoris mansum cum exago suo.* Ibidem fol. 125 : *Cedo tibi ipsa vinea cum ipso campo, cum ipso casale, cum Exago suo, quod ibi consistit.* Ibidem fol. 129 : *Quantum visus sum habere in casalicis, curtis, Exavis, vineis, campis, etc.* Et fol. 140 : *Vendidimus vobis casales disruptas cum curtis et Exagis suis, etc.* Chronicon Novaliciense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 746 : *Commutavimus cum ædificiis, cortiferis, exavis, ortis, vineis, campis.* Ead. habentur apud Mabillon. lib. 6. Diplom. pag. 507. *Exagum cumunale*, vulgari idiomate, *La sortie commune*, in Authentico Arelat. fol. 14. verso : *Consortes de uno lacus Exago Cumunale de uno fronte cum rata publica.*

¶ **EXAGUSTA**, *Infesta*. Papias in MS. Bituric. Editus habet : *Exhausta, Infecta.*

* **EXALABRARE**, *Alabro* filum evolvere, Gall. *Devider*. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Exalabrare, desvoyder.* Vide supra *Alabrum*.

¶ **EXALAPARE**, Alapis cædere. Passio SS. Cypriani et Justinæ, Anecd. Marten. tom. 3. col. 1646 : *Comes autem jussit eum suspensum ungulari ; beatam autem virginem crudis nervis in manus cædi, et Exalapari a duobus spiculatoribus.* [** Vide *Expalmari*.]

✱ **EXALARE**, [Evaporare. DIEF.]

✱ **EXALBO**, [Dealbo. *Tertull.* 4. *advers. Marcion.* 10. Si fuerint delicta vestra tanquam roseum, velut nivem *Exalbabo*.]

¶ **EXALMATUS**. Synodus Oriolana ann. 1600. inter Hisp. Concilia tom. 4. pag. 739. col. 1 : *Invaluit quorumdam hominum superstitiosa nequitia, qua sub religionis prætextu et salutis corporalis*

ementita spe, miseros homines inducunt, ut relictis artis medicinæ remediis ad ligaturas et alias superstitiones confugiant. Quod ne posthac fiat, omnes et quascumque incantatorum, vel ut vulgo dicitur, Exalmatorum orationes, preces et figmenta a nostra diœcesi explodimus, cum sint superstitionibus et erroribus plena. Vide *Ensalmus.*

EXALODIS, Idem quod *Alodis,* Proprium, proprietas. Tabul. Monasterii Brivatensis : *Placuit... ut res congruas tam Ecclesiasticas, quam Exalodes una cum consensu... Regis Karoli et Ranulphi Episcopi inter se communicare et concambire debuissent.* In Probat. Hist. Arvern. pag. 10. apud Justellum.

° **EXALRARE,** f. Fodere vel exhaurire. Charta ann. 1228. in Lib. nig. S. Petri Abbavill. fol. 308. r° : *Et sciendum quod ego et hæredes mei dicta fossata vel marisca, sine licentia prædictorum prioris et conventus expressa. non potero noctare, vel Exalrare, vel aliquem cursum facere.*

¶ **EXALTARE,** pro *Exartare, r* in *l* mutato, ut alibi sæpe, et in ipso sequenti exemplo, ubi *Flichium* est pro *Frichium* pari mutatione. Silvas in culturam redigere. Litteræ Officialis Paris. anni 1273. in Tabulario Calensi pag. 59 : *Recognovit, quod omnes terras de censiva dictæ Abbatissæ et Conventus, seu campiparte moventes et in flichiis existentes Exaltare poterit et reducere ad agriculturam.* Vide *Exaltatus.*

¶ 1. **EXALTATIO,** Exstructio, vel Restauratio. *Exaltatio turris incendio dirutæ,* apud Marchisium Scribam lib. 5. Annal. Genuens. ad ann. 1222.

¶ 2. **EXALTATIO,** Fastus. Tertull. de Cult. fœm. cap. 3 : *Exaltatio non convenit professoribus humilitatis.* Diversis notionibus, sed notis accipitur apud vulgatum Interpretem veteris Testamenti, ut Exod. 17. 15. Psalm. 149. 6. Prov. 3. 35. etc.

¶ EXALTATIO MONETÆ, apud Rymerum tom. 12. pag. 67. et 85. de accessionibus factis pretio monetarum, Gall. *Augmentation.*

°° EXALTATIO CRUCIS, Festum Ecclesiast. 14. Sept. Vide Glossar. med. Græcit. in Ὕψωσις, col. 1651.

° **EXALTATUS,** Ager exaratus, in culturam redactus, idem quod *Exartus.* Charta ann. 1059. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 14 : *Do etiam ego Robertus comes eidem ecclesiæ* (Ulteriorisportus)... *decimam... omnium Exaltatuum earumdem sylvarum, ubicumque fiant.* Vide *Exaltare* et mox *Exaltus.*

° **EXALTERATUS,** a Gallico *Altéré,* Imminutus, depravatus. Lit. remiss. ann. 1363. in Reg. 94. Chartoph. reg. ch. 39 : *Ex hiis gravi desolatione percussus, ac sensu suo quasi Exalteratus, etc.*

¶ **EXALTIO,** Elevatio. Anonymus apud Spelmannum : *Absis est illa pars circuli, in qua principium Exaltionis in suo circulo incipit elevari.*

° **EXALTUS,** pro *Exartus,* ex frequenti mutatione *r* in *l* ; Ager proscissus, exaratus. Assign. dotal. Joan. reginæ Franc. ann. 1319. in Reg. 60. Chartoph. reg. ch. 69 : *Item pro novis Exaltibus duo modia, quatuor minæ.* Vide supra *Exaltatus.*

° **EXAMARICARI,** Amariorem facere, inamarescare. Vetus Interp. Comment. Orig. in Matth. : *Plorat Petrus sua amaritudine pecccati, Examaricans in pœnitentia fletum suum.*

¶ **EXAMANTISSIMUS,** pro *Amantissimus,* id est, valde dilectus. *Ego Sulpitius dono tibi Examantissima conjux, etc.* apud Marten. in nova Collect. vett. Scriptorum part. 2. pag. 2. edit. 1700.

✱ **EXAMARE,** [Amare desino. *Not. Tur. p.* 60. Amat, adamat, examat.]

¶ **EXAMBICARE,** pro *Excambicare,* vel *Excambiare,* Rem cum re commutare, Gall. *Echanger.* Charta anni 1339. in Hist. Comitatus Ebroic. Probat. pag. 12 : *Quod si Eustachia uxor mea aliquid in donatione mea ratione dotis reclamare voluerit post decessum meum, hæredes mei tenebuntur Exambicare dominæ dictæ dictam dotosam de valore ad valorem alibi in hæreditate mea.* Vide *Cambiare.*

¶ **EXAMBIRE,** pro *Ambire,* Desiderare. S. Cyprianus in Epistola ad Hispanos de Basilide : *Ut Exambiret reponi se injuste in Episcopatum, de quo fuerat juste depositus.*

1. **EXAMEN,** EXAMINATIO, Purgatio, Judicium Dei. *Examinatio ignea,* in Actis Concilii Lateran. sub Alexandro II. PP. apud Baron. ann. 1063. n. 22. Regino ann. 941 : *Publica se Examinatione, perceptione Corporis et Sanguinis Domini, coram populo in Ecclesia purgavit.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 62 : *Ab Adventu Domini usque ad Octabas Epiphaniæ... non est tempus leges faciendi, i. vel jurandum pro fidelitate domini, vel concordia, vel bellum, vel ferri, vel aquæ, vel alias leges Examinationis tractari. Legitimo Examine monstrare, etc.* cap. 87. *Ad Dei judicium se Examinare,* in Capitulis Caroli C. tit. 39. § 3. [°° ap. Carisiac. ann. 873.] Vide *Judicium Dei.*

¶ EXAMEN PEDALE. Vide *Vomeres igniti.*

EXAMINATIO PLAGARUM. Anastasius in Hormisda PP. pag. 34 : *Hic invenit Manichæos, quos etiam discussos cum Examinatione plagarum exilio deportavit.*

° Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Examen, esprouvement, vel languete de balence.*

2 **EXAMEN,** pro *Origo,* apud Abbonem in Præfat. ad libros de Bellis Parisiac.

° 3. **EXAMEN** DOTIS, JC. dicitur Donatio, quæ uxori a marito fit in compensationem dotis, quam ipse ab ea accepit ; unde nomen. Vide supra *Dos* 1.

° EXAMEN ABBATUM. Electi in abbates monasteriorum, ecclesiæ Lugdunensi subditorum, in capitulo solemni ratione solebant interrogari, ut discimus ex Actis ejusd. capit. in Cam. Comput. Paris. ad ann. 1341. fol. 171. r° col. 2 : *Pro ipso* (electo in abbatem S. Regneberti) *examinando ipsum adduxerunt ad capitulum, et ipsum introduxerunt in domo thesauri, ubi ipsum, præsentibus dictis dom. Guidone et Hugone in litteratura, videlicet lectura, cantu et quæstione juris examinaverunt.* Quod et erga abbatissas fiebat, præter quæstionem juris, ut docetur infra.

°° **EXAMENTUM.** Virgil. Grammat. pag. 9 : *Sunt tamen quædam nomina, quæ duas per omnia declinationes habere noscuntur, ut lætitia lætamen, calciamentum calciamen, Examentum examen, etc.*

EXAMETUM, EXAMITUM, Pannus holosericus, Græcis recentioribus ἑξάμιτος, de qua voce Meursius in Gloss. Leo Ost. lib. 3. cap. 19 : *Alia Exameta Phrygio nihilominus in gyro circumdata. Dalmatica Exameta auro et albis a pectore pedibus manibusque insignita.* Adde cap. 73. Occurrit apud Will. Tyrium lib. 13. cap. 27. lib. 21. cap. 23. in Vitis Abbatum S. Albani pag. 92. apud Æneam Sylvium Epist. 142. Ughellum tom. 7. Ital. Sacr. pag. 289. etc. Ex quibus emendanda Gesta Innocentii III. PP. pag. 70 : *Examina duo episiva dupla,* pro *Examita duo episima dupla.* Rectius pag. 138 : *Dalmaticam de optimo Examito rubeo, etc.* Pag. 150 : *Pretiosam vestem de exameto rubeo.* [Apud Ill. Fontaninum ad calcem Antiq. Hortæ pag. 401 : *Idem Papa dicitur dono dedisse Ecclesiæ Ortanæ unam planetam de Examito rubeo cum aurifigio decenter ornatam.*]

XAMITUM, in Chartis variis apud Ughellum tom. 1. pag. 1083. 1085. tom. 7. pag. 1274. 1275. Ξάμητος, apud Anonymum de Nuptiis Thesei.

SCIAMITUM. Liber Anniversariorum Basilicæ Vaticanæ apud Jo. Rubeum in Vita Bonifacii VIII. fol. 345 : *Item undecim planetas diversorum colorum de Scyamito, panno Tartarico, et Diaspro.* Bocacius : *Vestita d'uno Sciamito verde.*

SAMITA. Chron. Reichersperg. : *Et misit ei... duodecim Samitas, et duos scyphos aureos... fratri Saladini Sabidino misit sex Samitas et duas vestes Imperiales.*

SAMETUM, in Chron. Valciodorensi pag. 579. et in Vita Balduini Lutzemburg. Archiep. Trevir. lib. 2. cap. 10.

SAMITUM, SAMITTUM, *rubeum, croceum, viride Samitum,* apud Conradum Moguntinensem Episc. in Chronico ; *Rubeum Samitum* apud Joannem de Vitriaco lib. 3. initio. Occurrit præterea apud Arnoldum Lubec. lib. 2. cap. 5. Matth. Paris pag. 122. Petr. Blesens. Epist. 66. Vincent. Belvac. lib. 31. cap. 143. lib. 32. cap. 35. Rollandinum in Chron. lib. 1. cap. 13. in Vita Caroli Abbat. Villariensis cap. 4. n. 18. in Synodo Coloniensi ann. 1280. in Præfat. etc.

SAMIS et SAMIT. Vincentius Belvac. lib. 30. cap. 85 : *Deferunt canistrum... ornatum undique serico vel Samite, atque margaritis et monilibus circumdatum.* Hinc emendandus Will. Brito lib. 12. Philipp. pag. 244 :

... Nullum
Indumenta tegunt, nisi Samis byssus, et ostrum.

Perperam enim *Samnis* editum. *Samit lividum, Samit purpureum,* in veteri Charta apud Catellum lib. 5. Rer. Occitan. pag. 901. Le Roman *de Garin* MS. :

L'enfant Girbert envoia un Samit,
Et le mantel à son col li pandi.

Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii, ann. 1351 : *Pour 6. pieces de Samit vermeil en graine, pour faire cotes et manteaux fourrez de menu vair aux Chevaliers nouveaux nommez dessus, la veille de leur Chevalerie, etc.*

¶ EXAMINATUM RUBEUM, in Chronico Episcoporum Hildeshem. cap. 25. apud Leibnitium Scriptor. Brunsvic. pag. 749.

AURISAMITUM, Samitum ex auro, *Drap d'or.* Vetus Charta apud Rocchum Pirrum in Episcop. Agrigent : *Unam cappam de diaspero Aurisamito vel Tartarisco aureo de sindone foderatam, etc.*

Ejusmodi vocabulorum primigenia quibusdam videtur origo *Samit* : cum et hodie *alutam,* seu scorium tenue, et pilis ademptis emollitum, et in usum vestium concinnatum *Samisch* vocent Belgæ, inferioris Germaniæ dialectus *Semen,* ut auctor est Cluverius lib. 1. Germ. antiq. cap. 16. unde postea traducta vox ad quosvis pannos læviores, atque adeo holosericos. Kilianus *Sammet* Theutonicum seu nostrum *Samit,* quasi *Samnitum sericum* dictum putat. Sed et Barthius ad lib. 12. Philipp. vocem a loco quodam ortam putavit. Verum hæ videntur levioris momenti con-

jecturæ, cum potius Græcæ originis censeri debeat vocabulum, ut ἐξάμιτος dictus fuerit sex liciis seu filis textus, quemadmodum μονόμιτος, simplici licio, τρίμιτος, ternis liciis, πολύμιτος, multis liciis, etc. Ebrardus Bethuniensis in Græcismo cap. 10 :

Est, mihi crede, Mitos filum, sed fabula Mithos :
A Mitos, Examitum ; de Mithos, Mithologia.

¶ **EXAMINA.** Vide *Exametum*.

1. **EXAMINARE** dicuntur apes, quæ una coeunt, et in examen congregantur. Apuleius de Virtutibus herbarum cap. 6 : *Ne apes Examinent et effugiant.* [Unde apud Barthium in Glossario *Examinati* dicuntur in *Examina* seu agmina redacti, ex Baldrici Hist. Palæst.]

⁕ *Exainer*, eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1465. ex Reg. 194. Chartoph. reg. ch. 75 : *Le suppliant ala aider..... à mettre à point un exain ou bournay de mouches à miel, qui icellui jour estoit Exainé ou vergier d'icellui Charretier.*

⁕ 2. **EXAMINARE**, Ad disquisitionem vocare. Leg. S. Steph. reg. Hungar. tom. 1. Sept. Aet. SS. pag. 548. col. 1 : *Nemo etiam quemlibet clericum in publico nisi ecclesia Examinare præsumat.*

⁂ **EXAMINATA** Pecunia, ut *Parata pecunia.* Vide *Paratus* 2. et *Examinatum Argentum.* Chart. ann. 1256. in Wenck. Hist. Hassiac tom. 2. num. 154. pag. 181 : *Pro* 80. *marcis et una Examinatæ Pecuniæ.*

⁕ **EXAMINATIA,** Examen, doctrinæ periclitatio. Stat. Univers. Aurel. ann. 1336. ex Cod. reg. 4223. A. fol. 55. r°. : *Quando imminebit bachalariorum Examinatia facienda, etc.*

¶ 1. **EXAMINATIO,** Examen. *Habita super eis Examinatione et inquisitione diligenti inventum est, etc.* in Transactione Caroli II. Regis et Comitis Provinciæ cum Capitulo S. Salvatoris Aquensi ann. 1292. ex Schedis Præsidis *de Mazaugues.* Vide *Examen* 1.

⁕ 2. **EXAMINATIO,** f. Invocatio. Cærem. Rom. MS. fol. 9. ubi de Consecratione Papæ electi in Episcopum : *His dictis electus procumbet cum mitra in faldistorio ante altare in suis scabellis, et per unum ex subdiaconis fit letania. Nam Examinatio antiqua sanctorum et alia præcedentia omittuntur.* Nisi *sortes sanctorum* hic indigitari quis existimet. Vide *Examen* 1. [⁂ Vide *Sancta* 1.]

EXAMINATOR, Dignitas apud Longobardos. Vide Chartam Siconis Principis in Chron. S. Sophiæ Benevent. pag. 628. [*Examinatores* post *Geolarios* recensentur inter Officiales Præpositturæ Paris. in Edicto Caroli Pulcri Franc. Regis ann. 1325. Vide Tract. de Politia tom. 1. lib. 1. tit. 11. cap. 1. 2. 3. etc.]

⁕ **EXAMINATORIUS,** Ad probationem conducens. Tertul. de Scorp. cap. 7 : *Utique per tormenta ignium et suppliciorum, per martyria fidei Examinatoria.*

¶ **EXAMINATUM** Argentum, Probatum, Gall. *De bon aloy,* in Chronico Ecclesiæ Hamelensis Auctore Johanne de Polda, apud Leibnitium, Scriptor. Brunswic. tom. pag. 510. *Argentum igne Examinatum,* in Psalmo 11. 7. *Sicut examinatur argentum,* Ps. 65. 10.

¶ **EXAMINATUM** Rubeum, Examitum. Vide *Exametum.*

⁕ **EXAMORARE,** f. pro *Exammontare,* Ex acervo detrahere, Italis quippe *Ammontare* est Congerere, acervare, cui addita præpositione *Ex,* oppositum significare voluit Stephanus de Infestura MS. ubi de Innocentio VIII. PP : *Ubi aliqua domus fœni reperiebatur, absque ulla licentia, ac si ipsorum esset, Examorabatur ; et sic cives Romani et habitantes in Urbe tam ab inimicis quam a defensoribus nostris deplectebantur omni die.* Vide supra *Exaggare.*

EXAMPLARE, [Ampliare, extendere, augere. Joan. Longinus in Vita S. Stanislai, Maii tom. 2. pag. 222 : *Qui suam horridam et olidissimam libidinem in brutorum amorem Examplabat, animum a bellicis artibus ad sordida quæque et nefanda traducens.* Charta anni circiter 1100. ex Archivo S. Victoris Massil. armar. Ebrodun. num. 9 : *Mansiones.... modo Examplatæ sunt in antea, quia latior erat via quam modo.*] Vide *Exemplare.*

¶ **EXAMPLARIUM,** Examplata Terra. Vide *Exemplum.*

✱ **EXAMPLEXOR.** [Amplexor, complector. *Auct. ad Herenn.* 4. 52. Et tu per Deos, inquit, hunc examplexare.]

✱ **EXAMURCO.** [Est sublata amurca oleum defæcatum reddere. Translate. *Apul.* 4. *Met. de corio ursæ detracto.* Soli siccandum tradimus : ac dum cælestis vaporis flammis *Examurcatur,* etc.]

¶ **EXANCINGUM,** f. Modus agri, idem quod *Ancinga.* In Charta fundationis Abbatiæ S. Salvatoris apud P. *Benoit* Hist. Tull. p. lxxx. Probat. inter ea quæ dat Udo Episc. Tullensis in alodo Steivelt enumerat, *Annonam Exancingi et croadi et pastum copiosum multitudini porcorum.* Vide *Andecinga.*

¶ **EXANCLARE,** pro *Exantlare,* apud Papiam. Vita S. Rigoberti MS. e Bibl. B. M. Roncensis : *Statuit S. Rigobertus novem mansis Ecclesiæ S. Hilarii adjacentibus puteis intra Monasterii septa non deessse oborta occasione Exanclandis, rudera latrinarum efferre, etc.* Putei *Exanclandi,* hoc est Exhauriendi et purgandi. Vita MS. S. Winwaloei, fol. 70. v° : *Quod autem firme et inreprehensibiliter sive relatu, sive exemplaribus pro certo Exanclamus* (i. e. *exantlamus,* eruimus) *illud procul dubio intimare curabimus.* Gloss. Lat. Sangerman. MS. : *Exanclare, Puisier,* Haurire. Simplex *Anclare* apud Livium est Ministrare ; item Haurire apud Festum, a *Græco,* inquit ἀντλῶ : quod etymon indicat præferendum esse *Antlare,* hac ultima notione.

¶ **EXANCORARE,** Anchoras vellere, solvere, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. MSS. *Desencrer.*

⁕ **EXANESCERE,** pro Evanescere, aut saltem eodem sensu, in Chartul. S. Joan. Laudun. ch 137 : *Quoniam ea quæ geruntur, cum ex transitu temporum, tum ex defectu hominum adnullata Exanescunt, etc.*

¶ **EXANGUACHA,** Custodiæ, Gall. *le Guet.* Vide *Guaccia.*

EXANGULARE, *Per angulos inquirere,* in Glossis MSS. Regiæ Bibliothecæ.

EXANGYSIS Julius Africanus lib. 5. Hist. Apostol. : *Quid jam vobis pro Exangysi relinquam ?* Ubi recte monet editor Græcam vocem esse ἐξεγγύησιν, id est, vadimonium, pignus.

⁕ **EXANHELARE,** Peroptare. Hist. episc. Autiss. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 132 : *Ad quam* (electionem) *nonnulli non zelo spiritali, sed anxia honoris ambitione Exanhelabant.*

✱ **EXANIMABILITER.** *Næv.* apud *Non.* 4. 384. Ubi vidi, exanimabiliter timidis pedibus protinam me dedi. *mezzo esanimato mi diedi a fuggire.*]

✱ **EXANIMALIS.** Qui est sine anima, exanimis. *Plaut. Bacch.* 4. 8. 6. Neque Bellona mihi unquam, neque Mars credant, ni illum exanimalem faxo.]

¶ **EXANIMARE,** neutr. Animam agere, exspirare. Vita SS. Paterni et Scubilionis, April. tom. 2. pag. 429 : *Quidam puer Milevo nomine a serpente percussus est, quo jam Exanimante Sanctus vir accessit, ne puer morte decederet.*

¶ **EXANTHEMA,** ἐξάνθημα, Quod effloruit metaphorice Pustulæ subrubræ, Leves eruptiones humorum per cutem florescentium. *Papulas, Exanthemata et impetigines tollit,* in Epistola Alphonsi Ciaconii ad Principem Cardinalem, apud Marten. tom. 3. Collect. Ampliss. col. 1323.

EXANULARE, Annulum deponere, apud Sugerium lib. de Administr. sua cap. 31.

¶ **EXANUM.** Vide *Exagum.*

✱ **EXAPERIO.** [Prorsus aperio. *Augustin. Confess.* 10. Quis exaperit istam tortuosissimam et implicatissimam nodositatem ?]

EXAPLA, *Exempla,* in Gloss. Pith. [cum Isidorianis. Glossar. Sangerm. n. 501 : *Exapla, Sex inplica.* Papias MS. Bituricensis : *Exapla, Sex implica, Sex angularis.* Editus vero : *Exaplois, Exemplaribus.* In omnibus emendandum cum Reinesio in variis : *Hexapla, Secupla :* Gloss. Græc. Lat. : Ἐξαπλοῦν, *Sextuplum.* Respiciunt, ut conjecto post Græyium, Glossarum sutores *Hexapla* Originis.]

✱ **EXAPTO.** [*Apul.* 11. *Met.* Visus est quiete proxima, dum magno Deo coronas exaptat, etc. *h. e.* apte imponit, vel apte nectit Dei capiti imponendas.]

⁕ **EXAPTOTUS,** *De sey pede.* Glossar. Lat. Ital. MS. Vide *Exapla.*

⁂ **EXAQUARI,** Aquæ spatium emeti. Richer. lib. 2. cap. 59. ap. Pertz. Script. tom. 3. pag. 600 : *Navesque paratas cum remis invenit, quas tirones cum armis ingressi, navigant ac Exaquantur.*

¶ **EXAQUATIO,** Privilegium Ledunii Abb. S. Vedasti Atrebat. de censu ann. 1036. e Chartulario v. ejusdem loci pag. 243 : *Si venditur aut emitur vinum ad Exaquationem, id est, ad probationem, de unoquoque tonello debet emptor* ii. *denar. et venditur* ii. *denar.*

⁕ **EXAQUATORIUM,** Canalis, per quem aqua decurrit. Pariag. inter reg. et abb. Gemondi ann. 1322. in Reg. 65. Chartoph. reg. ch. 53 : *Item retinuerunt dicti abbas et scindicus sibi et dicto monasterio molendina... cum paxeriis, Exaquatoriis, etc.*

¶ **EXAQUESCERE,** Aquosum fieri. Utitur Censorinus de Die Nat. cap. 18.

EXAQUIA. Michaël *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. voce *Magnates : Magnates Aragonum possunt recipere in commandam oves et alias bestias sive ganata villanorum, et cum eis facere ad Exaquiam, id est, ad medias : ita tamen quod ex hoc herbajarii Domini Regis non lædantur propter dictam communionem, sive commandam.* Vide Chronicon Petri IV. Regis Arag. lib. 3. cap. 9.

⁕ Quasi *Exæquia ;* ibi enim sermo est de animalibus, quæ colono nutrienda traduntur, quorum quæstus et damnum inter eos ex æquo dividuntur : quod *Exiguer* appellant Consuet. Nivern. tit. 21. art. 9. 10. 14. Bituric. tit. 17. art. 1. 2. 3. Burbon. art. 553. etc. Vide supra *Catallum.*

✱ **EXARATIO.** [Actus exarandi, seu arando eruendi. *Capell.* 9. *p.* 204. Etruria Tagetis *Exaratione* celebrata, *h. e.* qua in agro Tarquiniensi, inter arandum Tages ille exstitit, de quo *Cic.* 2. *Divin.* 23.]

EXARATUM. Vide *Exartus.*

¶ **EXARCHATUS.** Vide *Exarchus.*

¶ **EXARCHIATRUS,** Qui *Archiatri* seu Medici Principis comitatus munere defunctus est. Vide Cod. lib. 10. tit. 52. leg. 6. de Profess. et supra vocem *Archiatri.*

EXARCHUS, Ἔξαρχος, Gloss. Græc. Lat Ἔξαρχοι, *Proceres, Principes.* Ἔξαρχοι τῶν φρατριῶν, Duces factionum, apud Cedrenum.

EXARCHI ITALIÆ, vel *Ravennæ,* qui ab Imperatoribus CPolit. in Italiam cum Imperio mittebantur. Quorum ea erat potestas, *ut ministerium Imperialis fastigii peregisse* in Italia dicantur in Diurno Romano cap. 2. tit. 4. Horum passim meminerunt Gregor. M. lib. 1. Epist. 32. Anastasius Bibl. in Vitis PP. pag. 47. 49. 50. 59. 60. 63. 66. 69. 70. 72. 77. 83. 107. Leo Ost. in Chronico Casin. Horum præterea seriem habes apud Hieron. Rubeum et Scaligerum in Canonib. Isagogicis pag. 155. Vide *Catapanus,* [et Glossar. mediæ Græcitatis.] [** Dicitur etiam *Præfectus.* Vide Savin. Histor. Jur. Roman. med. tempor. tom. 1. § 113. not. *g.*]

EXARCHATUS RAVENNÆ a Pipino Ecclesiæ Romanæ concessus. Anastas. in Stephano III. PP. Paul. Diac. lib. 6. Hist. Longob. cap. 61. Annal. Francor. ann. 756. etc.

EXARCHUS AFRICÆ. Apud Gregor. M. Ep. 59. et 72. libri 1. inscriptæ sunt, *Gennadio Patricio et Exarcho Africæ.*

EXARCHUS, Dignitas, ut videtur, militaris, in vet. Inscript. apud Gruter. 528. 7.

EXARCHI dicuntur Pipinus et Carolus Martellus Majores domus, non semel in Chronico Fontanellensi cap. 2. 3. 9.

EXARCHUS DIOECESEOS, Dignitas Ecclesiast. quæ Patriarchica minor, major vero Metropolitana erat, uti pluribus probant Justellus ad Canones Eccl. universæ. Morinus lib. 1. Exercit. cap. 15. Sirmondus in propemptico cap. 3. Allatius de Consensu Ecclesiæ lib. 1. cap. 8. Meursius, Ludovicus Thomassinus. etc. Vide Notitiam Græcam post Codinum Goari pag. 406. et Joannem Cameniatam de Excidio Thessalon. cap. 30. Nicolaus. I. PP. Epist. 8. ad Michaelem Imp.: *Porro scripsit nobis Imperium vestrum, ut Theognostum, qui a fratre et Coepiscopo nostro Ignatio super quasdam provincias Exarchatus pondus suscepisse dignoscitur, etc.*

EXARCHUS, Dignitas in Ecclesia CPolitana apud Codinum de offic. cap. 1. n. 41. de qua Gretzerus et Goarus ad eumdem pag. 15. 176.

EXARCHI MONASTERIORUM, in Novella Justiniani 135. cap. 4.

** EXARCHONTES. Ex Liutprandi Legat. habet Cangius in Glossar. med. Græcit. Append. col. 70. voce Ἐξαρχόντης. *Haud multo post magistro Exarchontæ accurrunt.*

EXARCHUM REGNI BURGUNDIÆ, *et summum Principem Consilii sui, et in omnibus faciendis agendisque suis præcipuum,* Heraclium Archiep. Lugd. instituit Fridericus I. Imp. Bulla sua aurea anni 1157. quam descripsit Paradinus lib. 2. cap. 35. [et Auctores novæ Gall. Christ. tom. 4. Instrum. col. 17. Idem Imp. eamd. dignitatem contulit Johanni *de Belles mains* Heraclii successori Præcepto ann. 1184. quod refert Menesterius inter Probat. Hist. Lugdun. pag. 35. col. 1.]

EXARCIA, Funalis apparatus navium, Hispanis *Xarcias,* nostris *Cordage.* Gloss. Gr. Lat. Ἐξαρτία παντὸς πράγματος, *hoc instrumentum.* Græci Byzantini ἐξάρτησιν appellabant instrumentum navis. Ita Harmenopulus lib. 2. tit. 11. § 9. Vide Notas ad Cinnamum pag. 452. Charta Alfonsi Regis Arag. ann. 1325: *Quod si forsan dictæ galeæ, vel ex eis aliqua, aut aliquæ perderentur, vel Exarciæ illarum,... quod restitueremus valorem ipsarum cum Exarciis et apparatibus earumdem.* Secunda Curia Generalis Catalaniæ sub Jacobo Rege Arag. ann. 1299. MS: *Quod non possit aliquis extrahere de terra nostra istas res prohibitas scilicet peguntam, cepum, alquitranum, fustam, canabum, filum, Exarciam, ferrum, nec arma.* Chron. Petri IV. Regis Arag. lib. 3. cap. 24: *Anam presentar à ladita Verge una galera ab totes ses Exarcies d'argent en reverentia de la victoria, etc.* Vide *Sarco,* Oct. Ferrarium in *Sarte,* et Gloss. med. Græcit. in Ἐξάρτιον.

¶ EYSSARTIA, SARCIA, Eadem notione. Statuta Massil. lib. 3. cap. 16: *De Sarcia non facienda nisi de canabo femello. Statuimus quod corderii omnes de Massilia teneantur speciali sacramento se non facturos per se, vel per alios, gumenas, vel prohicios, vel amannos, vel hostas, nisi de canabo femello et filo subtili, et si quis contra hæc fecerit, ipsam Essartiam dictam perdat, si eam habeat; sin autem illius Essartiæ dictæ estimationem.* Ibid. § 2: *Similiter eisdem pœnis subjaceant omnes de Massilia quicumque fecerint fieri alicubi prædictam Eyssartiam, si eam apportaverint.*

* Nostris *Essarcie.* Charta ann. 1338. in Reg. B. Cam. Comput. Paris. fol. 135. r°: *Pierres Eaviaz chevaliers ira quérir vers Narbonne et Bediers quatre cent mariniers avironneurs, et les amerra ès parties par deça pour les mettre en deux galées, que les gens du roy li baudront toutes garnies d'armeures, de cordailles et d'autres apparauls, que l'en appelle Essarcie.*

* **EXARCOLA.** Jovius Hist. lib. 4: *Janizari peculiari prærogativa Exarcolam, hoc est, pileum album aurea anteriore fascia, et cristis insignem acinaci impenetrabilem, demissaque per tergum lata cauda cervices munientem, pro galea gestant.* Hæc post Carolum de Aquino in Glossar. milit.

¶ **EXARDIUM,** EXARDUM. Vide *Exartus.*

¶ **EXARENTASMA,** f. Ornamentum, ut Aulæum, vel aliud hujusmodi a Græco ἐξαρτίζειν, Ornare, instruere. Hugonis Falcandi Histor. Sicula, apud Murator. tom. 7. col. 256: *Nec vero nobiles Palatio adhærentes silentio præteriri convenit officinas, ubi in fila variis distincta coloribus serum vellera tenuantur, et sibi invicem multiplici texendi genere coaptantur... Hic Exarentasmata circulorum varietatibus insignita, majorem quidem artificum industriam, et materiæ ubertatem desiderant, majori nihilominus pretio distrahenda.*

* Ad quem locum rursus idem Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 406. hæc annotat: Carusius *Exanthemata* legendum suspicatur, ita ut fuerint telæ floribus intextis speciosæ, unde fortassis pro *Circulorum* emendandum opinatur *Flosculorum.*

* **EXARERE,** Exarescere. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Exarere, Estre sec.*

* **EXARIATA.** Vide supra *Eissasiata.*

EXARICHUS, Agrorum colonus, arator, Hispanis. Vitalis Episcopus Oscensis, apud Hieron. Blancam in Comm. Rer. Arag. pag. 731: *Si quis Peyterius fuerit Exarichus Infancionis, peytabit ut alii, et de omnibus bonis suis.* Fori Oscæ ann. 1247. f. 5: *Cum homo aliquis habet in sua hæreditate Exaricum, si forte alius homo habuerit clamum de prædicto homine, et propter illum pignoret ipsum Exaricum, talis est Forus, quod si Exaricus vult se defendere secundum directum, etc.* Fol. 30: *Cum Christianus oves pignorat Judæo, aut etiam Saraceno, pro aliqua querimonia quam habet de suo Exarich Christiano, etc.* Adde Observantias Regni Arag. lib. 6. tit. de Privilegiis Militum, § 5.

✱ **EXARIDUS.** Omnino aridus. Translate. *Tertull. Resurr. carn.* 30. Statum enim Judæorum deformari quodam modo emortuum et *Exaridum,* etc.]

* **EXAROCRARE,** Succernere, Gall. *Bluter.* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Exarocrare, passer vel beluter.* Forte pro *Excernere.*

* **EXARRARE,** Augere vel instruere. Bonincont. part. 1. Hist. Sicul. in Delic. erudit. pag. 328: *Deinde suasionibus pontificis excitati numero navium ampliore classem Exarrant, bellum contra Fridericum intentaturi.* Vide supra *Exarcia.*

¶ **EXARSUS,** Incensus. *Adhuc sua malitia Exarsus,* in Actis S. Austregisili, Maii tom. 5. pag. 233 *.

¶ **EXARTARE,** EXARTARIUS. Vide in *Exartus.*

* *Excerter,* in Lit. remiss. ann. 1389. ex Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 97: *Jean Poinchon estant allé en un pré,... qui estoit à Thomas Frapilly pere de sa femme, pour lui aider à Excerter et gitter de ruyne ledit pré, etc.* Vide in *Exartus.*

EXARTHRARE, Membra dissolvere, disrumpere, ex Græco ἐξαρθροῦν, apud Julianum Antecessor. Nov. 125.

✱ **EXARTICULATUS.** [Parum articulatus, inarticulatus. *Tertull.* 1. *ad Nation.* 8. Si ergo Philomela vixit, potuit effutire aliquod obtusum et *Exarticulatum* sonum tinnitumque.]

* **EXARTUARE,** Artus seu membra dissolvere, disrumpere. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Exartuare, desmembrer.* Vide *Exarthrare.*

EXARTUS, EXARTUM, EXARTES, ESSARTUM, ASSARTUM, SARTUS, SARTUM: voces unius ejusdemque notionis, quam ita prodit liber Scacarii Anglici parte 1. cap. 13. *Essarta vulgo dicuntur quæ apud Isidorum Occationes nominantur: quando scilicet forestæ, nemora vel dumeta quilibet pascuis et latibulis ferarum opportuna succiduntur, quibus succisis et radicitus evulsis terra subvertitur et excolitur.* Mox subdit, *vastum,* ab *Essarto* differre, quod *vastum* dicatur nemus, seu foresta, in qua succisæ multæ arbores, quasi *vastatum.*

De horum vocabulorum etymo discrepant viri doct. Spelmannus *Essartum* a Latino *Exertum* dictum putat, quod est evulsum et eradicatum. Alii a *Sarrire,* quod est sarculis fodere, purgare; unde *Sarrura* et *Sarritura,* frugum vinearumque a noxiis herbis purgatio. Alii denique ab *Exaro,* unde *Exaratum,* ager exaratus, proscissus, et per contractionem *Exartum,* uti scribi passim in vetustioribus Chartis observare est. Quam ultimam sententiam fulciunt Tabulæ veteres in Chronico Besuensi, ann. 5. Ludov. Imp. pag. 513. ubi *Exaratum* scribitur: *Ædificiis desuper positis, campisque, pratis, sylvis, Exaratis, pomiferis, etc.* [** Vide Grimm. Antiquit. Jur. German. pag. 524.]

EXARTUM usurpat Lex Burgund. tit. 13: *Si quis... in sylva communi Exartum*

fecerit : aliud tantum spatii de sylva hospiti suoconsignet, et Exartum quem fecerit, remota hospitis communione possideat. Tit. 41 : *Si quis in Exarto suo focum fecerit, etc.* Ita et tit. 55. § 2. et tit. 67. et in Lege Bajwar. tit. 16. cap. 1. § 1. et 2. in Lege Longob. Edit. Heroldi tit. 13. in Capit. Car. M. lib. 7. tit. 200. [** 276.] in Concilio Aurelian. III. cap. 28. Cabilonensi cap. 18. apud Ordericum Vital. lib. 3. pag. 466. etc. Charta Albitii Comitis (Genevensis) apud Guichenon. in Hist. Press. pag. 215 : *Trado quoque villam de Chiviliaco... cum pascuis, Exartis, et cunctis pertinentiis eorum.* Charta ann. 1196. in Probat. Hist. Drocens. pag. 241 : *Et quidquid in toto territorio Laussiniaco diruptum et extirpatum est, quod vulgo dicitur Exsars.*

EXARTES. Charta Caroli Regis in Tabulario Ademarensi : *Karolus gratia Dei Rex. Quia veniens carissimus avunculus noster Ruodolfus Comes, humiliter petit Magnificentiam nostram, quatenus sanctis Fratribus sub monastico ordine in cellula quæ Dervum vocatur, conferremus stirpes, vel, ut vulgo dicitur, Exartes quosdam, quos ex rebus Tricassinensis Comitatus ipsi proprio labore de heremo ad agriculturam perduxisse noscuntur,... Cauzlenus Notarius ad vicem Hludovici recognovit.*

EXARTARIA. Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 25 : *Exartarias vero quas fuerunt Bernardi Bernarii, ipse Bernardus Bernarius dimisit prædictam decimam de prædictis Exartariis in manu Hugonis Episcopi, etc.* Occurrit in Tabulario Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 56.

ESSARTUM. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 17 : *Placitum quoque forestarum,... de Essartis, de cæsione, de combustione, de venatione, etc.* Capitula Placitor. Coronæ sub Ricardo 1. Rege Angl. apud Rogerum Hovedenum : *Et videnda sunt in regardo nova Essarta et vetera imbladata post ultimum regardum, etc.* [Charta anni 1212. inter Instrum. tom. 4. nov. Gall. Christ. col. 199 : *Dedi etiam eisdem Fratribus ad ædificationem ejus vallem cum declivis lateribus a stagno usque ad Essartum magistri Johannis, etc.* Index MS. Beneficiorum Eccl. Constantiens. fol. 81. verso e Musæo D. *de Cangé : Transaction faite ... pour les dixmes novales des fiefs et Essarts de ladite paroisse.*] Le Roman *du Renard* MS. :

Tant est alez les tros menus,
En son Essart en est venus.

Le Roman *de Guillaume au Court-nez* MS. :

Veez le lé où il gist prés de lez cel Essart.

EXSARTUM, in Chronico Fontanell. cap. 6. pag. 203.

ASSARTUM, apud Matth. Paris pag. 180. in Additam. pag. 100. apud Will. Thorn. ann. 1178. Bractonum lib. 4. Tract. 1. cap. 38. § 11. in Fleta lib. 2. cap. 41. § 1. etc.

ASSARTA, fem. gen. tom. 1. Monast. Angl. pag. 113.

EXARDIUM et EXARDUM, in Charta Ludovici Regis Franc. ann. 1147. apud Sammarth. in Abbat. Barbell.

SARTUS. Charta Gerardi Decani S. Quintini ann. 1127. in Tabulario Abbatiæ Montis S. Martini : *Silvestris autem terra quæ Sartus vocatur, ab Ecclesia obtinebitur.* Adde Hemerum in Augusta Viromand. pag. 120.

SARTUM, Charta Placitor. Coronæ apud Hovedenum pag. 785 : *Nova autem Sarta erunt in manu Regis. Si vetera Sarta inbladata sunt de frumento, vel siligine, etc.* Adde Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 106. 316.

QUIETUS ET LIBER *a Sartis, vel Essartis*, in Privileg. Henr. I. Regis Angl. apud Spelm. et tom. 1. Monastici Angl. pag. 316. ubi sic : *Liberam et quietam esse constituit... ab omnibus auxiliis, et lestagiis, et Sartis, et clausuris, et omnibus operibus Castellorum, et parcorum, et pontium, etc.* Spelmannus putat *quietationem* istam spectare *boscorum*, ut vulgo loquimur, *degradationes*, ita ut si quis in forestis *Essarta* fecerit, in illum non inquiratur.

EXARTARE, SARTARE, ESSARTARE, ASSARTARE, Interlucare silvas, et dumeta succidere, et in culturam redigere, Gallis, *Essarter*. Lex Bajwar. tit. 16. cap. 1. § 2 : *Habeo testes qui hoc sciunt, quod labores de illo campo semper ego tuli, nemine contradicente Exartavi, mundavi, possedi usque hodie, etc.* Lex Burgund. Addit. 1. tit. 1. § 1 : *Observandum viam publicam, vel inter agros communiter divisam, nec possideri, nec intercludi, nec Exartari posse.* Sed hic *Exartari*, videtur accipiendum pro *artari*. Charta Caroli M. apud Perardum in Tabulis Burgundicis pag. 13 : *In silvis Exartandis, et terris laborandis.* Charta ann. 1231. in Tabulario Campaniæ Thuano fol. 295 : *Cum nos vellemus Essartare, et ad terram arabilem redigere nemora nostra, etc.* [Charta anni 1233. apud Thomasserium in Biturig. pag. 233 : *In nemore quod Exsartabitur. Boscos non potero Essartare*, apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1106. Charta Johannis Domini Commerciac ann. 1312. in MS. Codice ejusdem urbis fol. 172 : *Et ne devoient lesd. pourteries rien vendre desd. bois et donner ny Dessarter sans l'octroie Desdits Signours de Morville.*]

EXARTARIUS, Operarius, qui *exartat* silvas. Charta Alienordis Reginæ Angl. apud Beslium pag. 598 : *Exartarius pro fossorio 3. den. dabit.*

¶ EXARTATOR, Eadem notione, in *Cinerarius*.

¶ EYSSARTARE, EYSSARTAJARE. Sententia arbitralis ann. 1497. inter Dominos et Universitatem Calliani : *Sunt in possessione... de eodem territorio disponere... pro Eyssarteiando, fusteiando, rusqueiando, etc.* Mox dicitur *Universitas de Calliano fuisse in possessione pastorgandi, Eyssartandi, leignerandi, fusteiandi, glandeiandi et omnes explechas in eodem territorio faciendi.*

¶ EYSSARTUS, pro *Exartus*, non semel ibidem.

SARTARE, in veteri Charta apud Hemereum in Augusta Virom. ann. 1191 : *Vallis Geraldi et medietas nemoris de Berencourt, quod dicitur Forestel, Sartanda et excolenda conceduntur, etc.* Hinc emendanda Lex Vervini ann. 1233. art. 2. ubi perperam editum *terram Sarrandam*, pro *Sartandam*.

ASSARTARE, apud Will. Thorn. ann. 1178. *Asserter vignes, bois*, in Consuet. Bituric. tit. 15. art. 8. et Trecensi art. 177.

° **EXASIA** vel EXASIUM, Canalis, ut videtur, per quem aqua superflua excurrit. Charta Alani de Montetenero in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 543 : *Cum omnibus et singulis dictorum molendinorum pertinentiis, scilicet, chauceiis, Exasiis, exclusis, etc.* Vide supra *Escheudus* et *Exaquatorium*. [** German. infer. *Œse* est Stillicidium, canalis, haustrum, *Œsen*, Haurire. ADEL.]

¶ **EXASTERANS**, *Ubertim fluens, vel exhauriens.* Papias.

° **EXATERIUS**, Idem forte qui alienigena, vel qui dumeta succidit. Constit. Petri I. reg. Aragon. ann. 1200 : *Sancimus ut nullus in mansis nostris vel ecclesiarum... acaptes sive exactiones aliquas exigere vel facere præsumat... Exaterios et bordarios, pelliparios, sutores, textores et omnes ministeriales sub hac pace et securitate constituimus.* Vide *Exartare* et *Exarichus*.

¶ **EXATERRA.** Glossæ saltem sæculi ad calcem Collectionis Canonum MS. e Bibl. D. *Chauvelin* Custodis sigillorum regiorum : *Extorrens* (Extorris) *Exaterra, vel alienus.*

EXATICUM. Papias : *Cantarinum, genus ordei, i. Exaticum.* [Sic dictum, *quod spicæ ejus sex ordines habeant*, ut est in MS. Bituric. Vide *Cantarium*.]

° Unde emendandum Glossar. vet. ex Cod. reg. 7646. ubi pro *Exaticum*, legitur *Effaticum*.

EXAUCTORITAS, Exauctoratio, qua quis suo gradu dejicitur, in leg. 35. Cod. Th. de Cursu. (8, 5.)

° Vide Loisell. Tract. de Ordin. cap. 9. art. 9.

¶ **EXAUDIBILIS**, Facilis et promtus ad exaudiendum. Occurrit in Testamento Rudesindi, tom. 3. Concil. Hisp. pag. 183. col. 2. et in Chronico Siciliæ, tom. 3. Anecd. Marten. col. 13.

° Charta ann. circ. 1065. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 426 : *Ecce B. Martine, quod grate obtuli, exacte requiris ; vere, ut decet, Exaudibilis es in voto, sed carus in negotio.* Quod jam pridem a Clodoveo rege dictum fuerat ex Chron. filii Petri Bechinni ad ann. 693 : *Clodoveus inde rediens Turonis venit, et multa B. Martino obtulit, equum etiam suum, quem ante pugnam dederat ; datis centum solidis nullatenus movit, sed datis aliis centum solidis, statim solutus est. Tunc rex ait : Vere B. Martinus bonus est in auxilio, sed carus in negotio.*

¶ EXAUDIBILITER, in Exceptione Urbani II. Papæ ab Aganone Episcopo Augustod. inter Instrum. tom. 4. novæ Gall. Christ. col. 83.

° **EXAUDINARE.** Charta ann. 1117. in Access. ad Hist. Cassin. part. 1. pag. 234. col. 2 : *Et concedimus ipsi homines, et qualemcumque terram ad sanum Exaudinaverit, in hereditatem habeant ad respondendum, etc.* An pro *Excaudicare ?* Vide infra in hac voce.

° **EXAUDITIO**, Benevolentia. Charta Loth. reg. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 654 : *Si piis petitionibus summo regi Christo in cœnobiis militantium nostræ Exauditionis aurem declinaverimus, etc.* Ubi aliæ ejusd. reg. Chartæ habent, *Clementiæ*.

✱ **EXAVELLARI.** Vide *Axivellari*. [FR.]

° **EXAUGERARE**, Augere, accrescere. Charta Galt. episc. Camerac. ann. 1095. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 508 : *Ad usus autem fratrum in hoc loco Domino famulantium beatique Augustini regulam observantium Exaugerandos, etc.*

° **EXAUGESCERE**, Deficere. Acta S. Gauger. tom. 2. Aug. pag. 688. col. 2 : *Quorum* (miraculorum) *quia multiplex copia et series materiosa succrescit ; contraque meum ingeniolum in superiori labore consumptum, penitus Exaugescit, etc.*

✱ **EXAURATUS**, [Particip. ab inusit. *exauro, indorato*, inauratus, ut *Exaurati*

crateres apud *Auct. fragm.* c. 15. quod cum *Censorino* edi solet.]

EXAUREARE, Aura seu leviori vento in aere sese purgare, aerem captare, quod faciunt falcones, *s'Airier*. Fridericus II. Imp. lib. 1. de Arte venandi cap. 54: *Consueverunt namque rapaces circa medium diem sublime volare, præcipue in æstate, et in diebus calidis ad refrigerandum se in sublimi, et Exaureandum.*

° **EXAURICULARE**, Aures abscindere, supplicii genus in fures præsertim statutum, quod *Essoreiller* nostri dicebant. Vide supra in *Auris*. Inquisit. ann. 1351. ex Tabul. Bellijoc.: *Exauriculatus per officiarios Bellijoci.*

∗ **EXAUSPICARE**, [*Plaut. Capt.* 3. 5. 108. *Exauspicavi* ex vinculis: nunc intelligo Redauspicandum esse in catenas denuo, *h. e.* auspicium hujus itineris ex vinculis duxi: quare ut malo auspicio huc veni, ita ad vincula mihi denuo redeundum est, quasi ad auspicia repetenda.]

¶ **EXAUTORIZATUS**, Quasi extra auctoritatem, Qui defugit auctoritatem et disciplinam contemnit. Meisterlini Historia rerum Noriberg. apud Ludewig. tom. 8. pag. 20: *Legio denique Germanica Romæ caput Cæsaris custodiens per vigilias licentiata et Exautorizata, ignominiæ suæ ultorem Deum habuit.*

¶ **EXAVUM**. Vide *Exagum*.

∗ **EXBALLISTARE**, [ballistæ ictu prosternere. Festive *Plaut. Pseud.* 2. 1. 9. Nunc inimicum ego hunc meum Ballionem *Exballistabo* lepide. Sic *Bacch.* 4. 4. 58. De ducentis nummis primum intendam ballistam in senem.]

EXBANNIARE, EXBANNIRE, Bannire, proscribere. Tho. Walsingham. ann. 1306. pag. 90: *Flandrenses omnes ex Anglia Exbanniavit. Exbannire*, apud Petrum de Vineis lib. 5. Epist. 111. et 112. ubi formula *exbannitionis* refertur. [Rursum occurrit in Breviario Hist. Pisanæ ad ann. 1172. apud Murator. tom. 6. col. 186. in Chron. Trivetti ad ann. 1213. apud Acher. tom. 8. Spicil. pag. 723. in Chronico Siciliæ, apud Marten. Anecd. tom. 3. col. 66. etc.] Vide *Bannum*.

¶ EXBANNIMENTUM, ut *Bannimentum*, Proscriptio. Diploma Jacobi Insulani Card. ann. 1415. apud Ill. Fontaninum in Appendice Antiq. Hortæ pag. 463: *Et vos et vestrum quemlibet ab omnibus Exbannimentis, condemnationibus, pœnis, censuris ac processibus, sententiis, diffidationibus... absolvimus.*

¶ EXBANDITI, Proscripti, in Bulla Bonifacii PP. IX. in eadem Appendice pag. 444. *Exbanniti*, ead. notione, apud Murator. tom. 12. col. 1041.

¶ **EXBIA**. Vide *Esbia*.

¶ **EXBLATARE**, Reditus terræ, vineæ vel prædii percipere. Placitum anni 862. inter Instrum. tom. 1. novæ Hist. Occit. col. 113: *Iste Duvigildus hoc* (curtem, terram et vineam) *invasit de illorum potestate malum ordinem injuste infra istos duos annos, et Exblatavit hoc injuste.* Vel est pro *Expletavit*, quod idem significat apud auctores medii ævi, vel pro *Exbladavit*: ut enim *Imbladare* dixerunt Agrum *blado* vel segete conserere; sic et *Exbladare* dicere potuerunt, *Bladum* colligere, et inde quosvis fructus demetere. Vide *Bladum*.

∗ **EXBOLA**, [Fax aut telum missile: *Varr.* 6. *L. L.* 6. Nævius in Tunicularia: *Exbolas* quassant, ejiciunt.]

° **EXBONATIO**, Metarum positio juridica, nostris *Esbonnage*; a verbo *Esbonner*, Limites figere. Charta Ingelranni Codic. ann. 1267: *Consenserunt quod fiat Exbonatio alia a prædicta ipsarum banníleugarum; nos pro hæredibus et successoribus nostris in hoc consentimus, quod fiat, et ipsam Exbonationem, quæ fiet, observabimus in futurum.* Alia ann. 1293. in Chartul. S. Corn. Compend. fol. 201. v°. col. 1: *Item quiconque voudra Esbonner oudit terroir par nous ou par nostre commandement, sera fais li Esbonnages; et pour chascune bonne deux deniers Parisis seront paié.* Vide supra *Esbondatio*.

° **EXBONNARE**, Ex pacto statuere, moderari; unde *Esbonner*, subditorum servitia aut præstationes vendere, commutare, vel certis finibus definire. Charta ann. 1161. in Chartul. Thenol. ex Cod. reg. 5649. fol. 8. r°.: *Dotem etiam altaris de Aeeniis, sicut testimonio et sacramentis legitimorum hominum Exbonnata est,... Thenoliensibus cedere debere dixerunt.* Alia ann. 1378. in Reg. 114. Chartoph. reg. ch. 98: *Icellui chevalier Ancel sire de Pontmolain franchi et Esbonna ses hommes et femmes de serve condition... Il estoient paravant ledit Esbonnement audit chevalier.* Lit. manumiss. ann. 1387. in Reg. 163. ch. 353: *Avons iceulx Jehan Tinet et Peronnelle sa femme... Esbonné et par ces présentes Esbonnons, mettons et ostons hors de la servitude de mortemain et formariage.* Vide *Abonare* 2.

° **EXBORARE**. Vide supra *Esborrare*.

° **EXBRANCARE**. Ramos avellere. Charta ann. 1316. ex schedis Pr. *de Mazaugues: Si ipsam arborem Exbrancaverit, teneatur... emendare xij. denarios. Estrouver*, eadem notione, in Charta ann. 1358. ex Reg. 90. Chartoph. reg. ch. 157: *Si poet lidi censiers toutes les sauls... Estrouver de trois ans en trois ans.* Nisi forte legendum sit *Estronner* vel *Estroncer*, hoc est, ad truncum usque scindere, quomodo de salicibus fieri solet. Vide *Exbranchiare*.

EXBRANCHIARE, Ramos avellere, ex Gallico *Esbrancher*. Fleta lib. 2. cap. 41. § 5: *Inquiratur utrum bosci deteriorati fuerint de subbosco, et Exbranchiatura et deterioratio subbosci, et Exbranchiaturæ scribantur per se.*

¶ **EXBRIGARE**, Extra *brigam* ponere, Lite et jurgio liberare. Charta anni 1350. apud Ludewig. tom. 6. pag. 413: *Quam venditionem ratam et gratam et invariabilem tenere spondemus, bona fide et absque dolo... eadem bona Exbrigando ab omni impetitione usque ad finem anni et diei venditionis, more consueto et observato.* Vide *Briga*.

EXBROMARE. Apitius lib. 6. de Re culin. cap. 1: *Rapas quoque ut Exbromari possint, levabis de olla, et iterum lavabis.* Ubi alii Codd. habent *Expromi*. Vide *Bromosus*.

¶ **EXBUÆ**. Vide *Exibus*.

¶ **EXBURSARE**, Pecuniam e *Bursa* seu crumena depromere, Gall. *Débourser*. Charta ann. 1478. apud Menesterium in Probat. Hist. Lugdun. pag. XXIX: *Debebunt præfati Consules... dare et realiter Exbursare atque solvere, etc.* Litteræ Caroli VIII. Regis Franc. Duci de Borbonio, apud Marten. tom. 2. Itiner. litter. pag. 386: *Scripsi generali Balhardo de Normandia quatenus larga manu Exburset omnia, quæ per vos ordinata fuerint.* Etiam occurrit in Actis S. Secundi, Martii tom. 3. pag. 808. Vide *Bursa*.

∗ [« Benedicto de Guithalottis: florenos auri de camera 15. cum dimidio, quos ipse in Feraria de suis propriis pecuniis *Exbursavit*. (Mandat. camer. apostol. Archiv. Vatic. 1417-21. f. 39). »]

¶ **EXCAANCIA**, Quod obvenit alicui, Gall. *Ce qui Echoit à quelqu'un*. Charta Corbeiensis: *Tertiam partem terræ... quæ devoluta est jure hereditario ad uxorem meam prædictam de Excaantia Roberti de S. Albino defuncti... residuas autem duas partes Excaanciæ ejusdem Ecclesiæ Corbeiensis Capitulo vendidimus.* Vide *Escaeta*.

° **EXCADENTIA**, Legitima hæreditas, quæ alicui obvenit. Charta ann. 1261. ex Chartul. 23. Corb.: *Dicta siquidem domicella... receperat excambium, videlicet totam Excadentiam, quæ ipsi Johanni ex parte patris et matris poterat obvenire.* Vide supra *Escahentia*.

EXCADENTIÆ. *Excadentiæ Curiæ* in Regno Siciliæ, nostris *Parties Casuelles*: Caduca bona quæ in fiscum cadunt, seu ex commisso, seu alia quavis ratione. Bulla Alexandri IV. ann. 1255. in Regesto Vatic. lib. 1. Epist. 574: *Cum igitur intendamus ad præsens eidem nobili in regno Siciliæ de aliquibus bonis ad demanium, seu Excadentias Curiæ pertinentibus,... providere, etc.* Ita Constitut. Siculæ lib. 1. tit. 84. 85. lib. 3. tit. 5. Diploma Constantiæ Imperatricis apud Rocchum Pirrum tom. 1. pag. 131. Fleta lib. 6. cap. 1. etc.

SCADENTIÆ, apud Petrum Diaconum lib. 4. Chron. Casin. cap. 96.

SCADITIO, Eadem notione, in Præcepto Pandulfi Principis Capuæ, apud Camillum Peregrinum in Hist. Longobard. lib. 1. pag. 231. ubi perperam servitii militaris speciem fuisse ait. Aliud Præceptum Roberti II. Capuanorum Principis ann. 1128. apud Angelum a Nuce pag. 521: *Similiter et terras quas relinquunt homines qui sine hæredibus moriuntur, quæ dicuntur Scaditiones.* Vide *Escaeta*.

¶ **EXCADERE**, In aliquem cadere, ei obvenire, Gall. *Echoir*. Charta P. Episc. Meldensis ann. 1229. in Tabulario Meldensi fol. 59: *Si vero terra bladata Excadat in prædictis villis et territoriis sive justitiis earum, sicut erit bladata ad propinquiorem heredem deveniet.* Vide *Escaeta*.

¶ **EXCADUCUM**, Quod alicui obvenit jure hæreditario, aliave ratione. Charta ann. 1273. e Tabulario Portus Regii: *Johannes de Ormaio miles dedi* XV. *lib. Paris. annui redditus, quæ mihi obvenerunt in Excaduco sive successione Johannis dicti Briare Militis.* Vide *Escaeta*.

EXCAETA. Vide *Escaeta*.

° **EXCAITA**, Quidquid in fiscum cadit, seu ex commisso, seu alia quavis ratione. Bened. abb. Petroburg. de vita Henr. II. reg. Angl. edit. Hearn. tom. 2. pag. 569. ad ann. 1189: *Ricardus rex constituit Johannem... custodem et receptorem omnium Escaitarum suarum in Anglia.* Vide *Escaeta*.

ESCALCEATI, Hæretici, qui excalceatos ambulare debere homines adserebant, inquit Philastrius. [Salvianus lib. 3. de Gubern. Dei habet: *Ambulare Excalcios præcipit.*]

EXCALDARE, Leviter coquere, in aquam calidam immittere, *Eschauder*. Petrus Cellensis lib. 5. Epist. 7: *Est proverbium, Excaldatus aquam timet.* Vide Apitium lib. 8. cap. 6.

EXCALDARE SE, In thermis lavari. *Excaldationes*, lavationes in calidis balneis, apud Vulcatium Gallican. in Avidio Cassio, et Spartianum in Albino. Vide ibi Casaubon. et Salmasium, et supra *Eschaudati*. Joan. Britton. cap. 1: *Et puis vist le Coroner et les jurors que lui voer le cors et les playes et les coups,*

ou si ascun ait esté estranglé, ou Eschaudé, ou par autre peine à mort issue.

* Nostris alias *Eschauder*, pro Exasperare, ad iracundiam provocare. Lit. remiss. ann. 1392. in Reg. 143. Chartoph. reg. ch. 75 : *Icellui Guillaume meu de couroux contre Jean sans terre en le voulant Eschauder, etc. Eschauffé* vero pro *Etouffé*, Calidis vaporibus suffocatus, in aliis Lit. ann. 1455. ex Reg. 187. ch. 138 : *Pour ce qu'il faisoit froit ledit de la Vernale faisoit bailler du feu avec du charbon de pierre audit prisonnier,.... lequel on trouva mort et Eschauffé.* Ita quoque intelligendus videtur Joan. Britton. supra laudatus. At minus nota mihi vox *Eschau*, in Lit. remiss. ann. 1379. ex Reg. 116. ch. 54 : *Le valleton soillart de laditte cuisine sonna une paelle... Le maistre d'hostel leur dist, est-il maintenant temps d'estre en cuisine, et print laditte paelle et la frota sur un chotier ou Eschau de laditte cuisine, ainsi comme on a acoustumé à faire, et après ce le ressua.* Locus forte, ubi vasa coquinaria mundantur. Vide supra *Escheudus*.

¶ **EXCALGAYTUS**, Excubiæ. Vide *Scaraguayta*.

EXCALLERIUS. De hac voce audiendus Ammiratus lib. de Familiis Neapolitanis pag. 56 : *Essendo chiamato à tempi de Federigo Imperadore sotto l'anno 1248. Jacobo Tomacello Imperiale Excallerio, ne sapendo quel che volesse dire, ho finalmente ritrovato, non dinotar altro, che Proposto, o Proveditore delle fabriche regie. Perciocche sotto il Re Carolo primo si legge di giudice Francesco da Melfi, et un altro essere Excallerio delle mura di Manfredonia, et perche si vede, che queste opere erano fatte* ad Extallium, *che e quelle che si dice, dar in sommo, non so se da questa voce fosse formata quell' altra dell' Excalerio.*

¶ **EXCAMBIARE**, Permutare, Gall. *Eschanger*, in Chart. Ludov. Pii inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. part. 1. pag. 224. in altera ejusd. Imp. apud Baluz. tom. 2. Capitul. col. 1424. apud Th. *Madox* Form. Angl. pag. 155. etc. Vide *Cambiare*.

¶ EXCAMBIRE, Eadem notione, in Charta Gilonis de Cuisiaco Militis ann. 1238. ex Archivo Cameræ-fontis.

¶ EXCAMBITARE, apud *Madox* Form. Angl. pag. 187.

¶ EXCAMBIATOR, Trapezita, mensarius, supra in *Cambiare* et apud Th. *Blount* in Nomolexico.

¶ EXCAMBITIO, Permutatio, in Charta anni 1169. apud Miræum tom. 2. pag. 829. col. 1. in altera Charta anni 1178. apud Thomasserium in Biturig. pag. 139. et alibi pluries.

¶ EXCAMBIUM, Eadem significatione, in Charta Azonis Episc. Atrebat. ann. 1235. Concilio Turiasonensi, inter Hispanica tom. 3. pag. 494. in Edicto Philippi VI. Franc. Regis ann. 1328. etc. Vide *Excangium*.

¶ EXCAMERE, ut *Excambire*. Chartular. SS. Trinit. Cadom. fol. 30 : *Dedit terram Fraxini, quam Regina Excamsit sanctæ Mariæ Bajocensi.*

¶ EXCAMIARE. Eodem intellectu, supra in *Exquamiare* post *Cambiare*.

¶ **EXCANCIA**, Bonum caducum, obveniens, de quo supra in voce *Escaëta*. Charta Guidonis Comitis Flandriæ ann. 1237. in Tabulario S. Barthol. Bethun. : *Nullum aliud jus, nullumve aliud dominium, nullamve Excanciam . . . potest habere.* Charta Petri Episcopi Atrebat. ann. 1259. ex eod. Tabulario : *Cum omni justitia, dominio et Excantiis quæ ad dictum redditum pertinere noscuntur.*

* **EXCANDALUM**, Damnum, detrimentum, Gall. *Esclandre*. Stat. ann. 1400. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 400 : *Ex præmissis Excandalum pullulabit, nisi per nos super præmissis de remedio provideatur opportuno.* Vide infra *Scandalum* 1.

✱ **EXCANDEFACERE**. [Incendere. *Varr.* 3. *R. R.* 2. *ad fin.* Triumphus, et collegiorum cœnæ, quæ tunc innumerabiles, *Excandefaciebant* annonam macelli, *h. e.* pretium annonæ augebant, incendebant.]

¶ **EXCANDENTIA**, Paleæ leviores et cætera purgamenta e frumentis in area tritis *cadentia*. Charta anni 1221. in Tabulario S. Richarii : *Pro Straminibus, hautumnis et omnibus Excandentiis, et quidquid in grangia reclamare poterat, novem sextarios avenæ percipiet.*

¶ **EXCANDIDARE**, Candidum reddere, dealbare. Remigius Autissiod. Homilia in feriam IV. post Dominicam IV. Quadragesimæ : *Sed quid prodest exterius Excandidare cutem?* Vide *Candidarius*.

EXCANGIUM, EXCHANGIA, ex Gallico *Eschange*, Permutatio. In Monastico Anglic. tom. 1. pag. 326 : *Decem acras in Excangio pro vigulto meo, etc.* Et infra : *Dedi eis in Exchangiam corucroftam vicinam suis ædificiis.* [Charta Philippi Aug. Franc. Regis, in Ampliss. Collect. tom. 1. col. 1003 : *Interim donat et concedit uxori suæ domum suam de Cruissi cum omni terra pro Exchangio domus de Livreio.*] Vide *Cambium* post *Cambiare*.

EXCANONICARE, Canonicatum alicui auferre, apud Petrum Blesens. Epist. 21.

¶ **EXCANTIA**. Vide *Excancia*.

EXCAPILLARE, Papias : *Excapillare, Exerere, discooperire.* Glossar. MS. Eccles. Paris : *Excapillato, Exerto brachio ad mammam.* Vide *Expapillare*. [** et *Effasilatus*.] [Lex Salica ex MS. tit. 76. apud Eccardum pag. 137. *De muliere cæsam vel Excapillatam*, id est, Cui denudati sunt capilli, Gall. *Decoiffé*. *Si quis mulierem Excapillaverit, ut ei obbonis ad terra cadat, sol.* XV. *culp. jud.* Et mox : *Si servus mulierem ingenuam percusserit aut Excapillaverit, aut manum suam redemat, aut sol.* V. *reddat.*]

¶ EXCAPILLATUS, Denudatos et sparsos habens capillos. Passio SS. Agapes et Chioniæ, April. tom. 1. pag. 249 : *Omnes autem sui sive uxor sive ancillæ, Excapillatæ in occursum ejus venerunt.*

EXCAPITARE, Decapitare, caput amputare. Henricus Huntindonensis lib. 2. pag. 365 : *Novem semper Excapitati sunt, et decimus remansit.*

* **EXCAPSATUS**. Helymandus ad ann. 1150. tom. 7. Bibl. Cisterc. pag. 194. col. 2 : *Quædam* (acus) *ut vulgo dicitur, Excapsatæ, quædam admittendis idonea filis foramina præferentes, etc.* Ubi Aciculæ, Gall. *Epingles*, et Acus, vulgo *Aiguilles*, significantur, unde *capsam* appellasse verisimile est acus foramen, quo cum careant aciculæ, *Excapsatæ*, dictæ sunt.

¶ **EXCARCERARE**, E carcere educere, in Synodo Hispal. ann. 1512. inter Hisp. tom. 4. pag. 6. col. 2.

¶ **EXCARITUS**, In *scaras* seu partes distributus, etc. Vide *Scarire*.

EXCARNARE, Carne spoliare. S. Zeno Veronensis Serm. 8. de Exodo, *Excarnatam ambram tractabilem* vocat hectica febre laborantem.

¶ **EXCARNIFICARE**, Σκρκοφαγεῖν, Gloss. Lat. Gr. MSS. Sangerm. Carmen vorare ; Latinis est Dilaniare.

EXCARPSUS, pro *Excerptus*. Vide Capitulare 4. Caroli M. ann. 805. Epistolam Cathwlphi ad Carolum M. sub finem, Lambecium lib. 2. Commentarior. de Biblioth. Cæsarea pag. 854. et quæ annotat Stephanus Baluzius ad Capitular. tom. 2. pag. 1067.

EXCARRAZONATA. Vetus Inquesta ann. 1211 : *Item prohibuit homines Comitis Tolosani qui faciebant Excarrazonatam in loco in quo est modo Castrum Vasionense, ne eam facerent, et excommunicavit : et Episcopus fecit portare ligna dictæ Excarrazonatæ ad Palatium ad comburendum.* Joannes Columbus a quo refertur, lib. 2. de Gestis Episc. Vasionensium, id vocabuli sibi ignotum esse, forteque mœnium aliquod genus significare ait. [Sebast. Fanton. tom. 2. Hist. Avenion. pag. 356. legit *Escarrazonata* : quod vocabulum a Latino-barbaro *Eschara*, Pedamentum, efformari potuit, vel forte a *Scara*, Acies, et *Zonare*, Cingere : quia hujuscemodi præsidio veluti *cingebantur* copiæ militares, ut ab hostibus facilius sese defenderent. Hæc munitionis species eadem forsitan est, quæ Latinis Vallum, Nostris *Palissade* : quæ notio si vera est, ab *Eschara* et *Zonare Escarrazonata* effingi potuit perfacile.]

EXCARRICARE, [Exonerare.] Vide *Carricare* 1.

¶ **EXCARTELLATUS**, Quadripartitus, Gall. *Ecartelé*. Dicitur de scutis gentilitiis quadrifariam divisis : *Portabit nomen et arma Excartellata in medietate de Beaufort et de la Tour*, in Contractu matrimonii ann. 1445. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 734.

* Hinc *Escartelaige* appellatur lapis sepulcralis quadratim dissectus, in Epitaph. quod legitur part. 3. ult. Hist. Trenorch. pag. 257 :

> Soubs ce pierreux Escartelaige,
> Gist un notable personnaige,
> D'Olchisy et Pristy curé,
> Receveur loyal estimé
> De ce monastere en son aage,
> Maistre André Fugier bon corage
> Estoit.

¶ **EXCASINA**, male pro *Escasura*. Vide in hac voce post *Escaeta*.

¶ **EXCASSURA**. Vide in *Escaeta*.

EXCASTRARE, Ἐξοπλίζειν, alibi ἐκτέμνειν. *Excastratio*, ἐκτομή, in Gloss. Gr. Lat. Gloss. Isid. : *Excastratus, Excoliatus.* Scribonius Largus cap. 9 : *Sinapi ex aceto tritum, et non Excastratum.* Vide Gellium lib. 9. cap. 9. et infra *Incastrare*.

* Adde ex Castigat. in utrumque Glossar : *Excastro*, ἐξοπλίζω, *debello*, in Cod. reg.

¶ **EXCASURA**. Vide in *Escaeta*.

EXCATTARISARE. Fragment. Petronii : *Quid, inquit Habinnas, Excattarisasti me, ut tibi emerem fabam vitream?*

¶ **EXCATURIZARE**, Aqua calida perfundere. Gloss. Lat. Gall. Sangerm. MS. : *Excaturizo, as, Eschauder.*

¶ **EXCAUCIA**. Vide *Escaeta*.

* **EXCAUDICARE**, Caudices avellere. Tertull. lib. de Pudic. cap. 16 : *Ut intelligas quanta securi censuræ omnem silvam libidinum cædat et eradicet et Excaudicet, etc.*

1. **EXCAVERE**, *Præcavere*. Gloss. Isid.

* 2. **EXCAVERE**, *Bannire*, Edicto publico proscribere, interdicere ; unde *Excavementum*, Proscriptio. Arest. ann. 1372. ex Tabul. S. Joan. Laudun : *Pro dictarum obligationum debito sive summis non solutis, debitores a dictæ pacis terminis banniverant ei banniebant, quod bannimentum, Excavementum vocaverant et*

vocabant, ipsosque bannitos.... a dicta pace expellebant eis inhibendo et dicendo ne terminos dictæ pacis deinceps intrarent ; quod si facerent, eos caperent et in terra infoderent... In possessione et saisina... compellendi per expulsionem seu exclusionem et interdictionem dictæ communiæ ac jurium et libertatum ejusdem, quæ exclusio, Excavementum dicebatur;... ipsosque malefactores, si rebelles aut absentes se redderent, a dicta communia Excavendi et excludendi.

¶ **EXCAUSARE**, f. *Causam* seu litem intendere, instruere. Vett. Formulæ Andegav. art. 50 : *Quicquid exinde ad vicem meam prosequere et Excausare, vel admallare eas faceas : et quicquid per hunc mandatum egeris, feceris, gesserisve, etenim me habiturum esse cognusce ratum.*

° **EXCAUSARIUS**, Qui *causas* seu vices alterius agit. Codex S. Mart. Lemov. ubi plura de juribus *Excausarii : Excausarius non habet potestatem distringuere judicem sancti Martialis, neque wadium accipere, nisi tantum abbas.*

¶ **EXCEDECAFOTI**. Vide *Exafoti*.

° **EXCEDERE** Hominem. Decedere, mori, in notula marginali Cod. reg. 7887. fol. 16. r° : *Excessit hominem Jordanus proconsul* Lemovicensis, ut videtur : codex quippe erat ad usum S. Martialis Lemov. Vide infra *Exire* 4.

EXCELLARE, *Cum uxore esse*, In Gloss. Isid. infra *Excilare, Cum uxore esse in libertate.* [*Excilare* male dictum putat Grævius pro *Excellare*. Est autem *Excellare*, si bene conjicit Reinesius, Extra cellam vivere, relicta prfessione monastica, libere cum uxore in sæculo vivere.]

° **EXCELLENS** Dominus, dicitur Doctor medicus, in Testam. Jac. de Grassa ann. 1519 : *Ordinavit suos... dispositionis finalis executores... Joannem de Grassa,... et Excellentem dominum Augustinum Grifony in medecina doctorem civitatis Grassæ.* Quippe ad *Doctorem* pertinere non opinor.

EXCELLENTIA, Titulus Principum, atque adeo Imperatorum. Anastasius Bibl. in Hadriano PP. pag. 106. de Carolo M. : *Eosque recipiens ejus Excellentia, denuo repedavit Papiam.* Ibidem : *Excellentissimus ac benignissimus Carolus Rex : Excellentissima Hildegarda Regina. Vestra Augustalis Excellentia,* in Epist. 5. Nicolai PP. ad Michaelem Imp. CP. et Epist. 55. Adde Capitula Caroli C. tit. 5. cap. 8. Alcuinum Ep. 23. Epistolas Francicas tom. 1. Hist. Franc. 39. 40. 49. 52. Joannem VIII. PP. Epist. 52. 54. Gregor. VII. PP. lib. 1. Epist. 18. lib. 3. Epist. 10. Joan. Mabillonium tom. 2. Analector. pag. 687. et quæ observavit Bivarius in Comment. ad Pseudomaximi Chron. pag. 65. et seqq. [Observat. Mabillonius lib. 2. Diplom. cap. 7. summos quoque Pontifices *Excellentiæ* titulo quandoque fuisse donatos ; Eo quippe, inquit, Hadrianum Papam affecit Carolus M. in Epistola apud Chesnium tom. 2. Epist. 22. eumdemque Alcuinus Epist. 33. Leonem III. Kenulfus Rex Merciorum apud Willelmum Malmesbur. fol. 16. Paschalem II. Ivo Carnutensis. Hunc quoque titulum Leutherico Senonum Antistiti tribuit Fulbertus Carnut. Episcopus, eumdemque S. Bernardus Ricuino Tullensi.] [°° Charta ann. 1182. ex Chartul. S. Corn. Compend. fol. 112. r°. col. 1 : *Domino suo Dei gratia venerabili Silvanectentium episcopo, G. Thenoliensis abbas salutem et reverentiam. Sciat Excellentia vestra, etc.*]

° Eo præterea insignitur Dalphinus, in Charta ann. 1391. ex Reg. 141. Chartoph. reg. ch. 95 : *Notum fieri volumus universis nos reperiisse in recognitionibus dalphinalibus.... per dom. Guigonem Borrelli commissarium in hac parte ab Excellentia dalphinali specialiter deputatum receptis.*

° Per Excellentiam, Phrasis Gallica, *Par excellence*. Excellenter, egregie. Lit. Caroli reg. Franc. primog. ann. 1357. ex Bibl. reg. : *Nos igitur qualiter in ipsa sacrosancta capella divinum servitium fuit hactenus Per excellentiam celebratum, etc.*

¶ **EXCENNIUM**, ut *Exennium*, Munus, donum. Linborch. Sent. Inquisit. Tolos. pag. 63 : *Aliquæ personæ apportaverunt eis ibi Excennia de comestibilibus.* Vide *Excenium*.

° **EXCENTOR**, pro Executor. Decreta Placent. ad calcem stat. fol. 114. r° : *Significato nobis per presbiterum Gerardum rectorem ecclesiæ sancti Protaxii de Placentia et Manfredum ferrarium fabricum Excentores quondam presbiteri Oberti, etc.*

¶ **EXCEPTACULUM**, ut Receptaculum, quo aliquid excipimus. Tertull. de Spectaculis cap. 2 : *Non sumsimus aures ad Exceptaculum maliloquii.*

¶ **EXCEPTARE**, Excipere, demere, numero eximere, Gall. *Excepter*, Ital. *Eccettuare*. Gregor. Monachus in Chronico Farfensi, apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 457 : *Exceptatæ sunt res de opitanis, quæ in hoc Monasterio reservatæ sunt.* Et col. 512 : *Hugo Abbas tradidit ei in feudum ipsas res usque in Saltum et usque Turanum... Exceptavit Ecclesiam S. Agathes.* Rursum occurrit col. 593. Vide *Exceptuare*.

° *Essieuter*, apud Bellom. MS. cap. 7 : *Nous en Essieutons les cas qui touchent au roy.* Vide infra *Excepto*.

¶ **EXCEPTATIO**, Exceptio. *Nullam exinde fecimus reservationem vel Exceptationem*, in Cambio anni 969. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 960.

° **EXCEPTATUM** Officium, an Usu receptum ? Ordo eccl. Ambros. Mediol. ann. circ. 1130. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 915 : *Expositio Exceptati..... Statui ordinem Exceptati officii tam de psalmis cum antiphonis, quam de homeliis, et de vesperis, et matutinis, et missis Dominicalibus seu psalterio, ubi incipiatur post Epiphaniam, hactenus a multis dubitatum, secundum morem et institutionem Mediolanensis ecclesiæ posteris per futurum compendiose perstringere et evidenter patefacere.*

° 1. **EXCEPTIO**. *Exceptionis pagina*, apud Maff. Istor. diplomat. pag. 172. ex Instr. med. sæc. VII. Libellus seu Charta, qua quis prædium sub annuo censu ad vitam utendum accipit vel concedit, ut observant Auctores novi Tract. diplomat. tom. 1. pag. 267. quod a notariis, qui *Exceptores* appellabantur, aiunt illi, notis excipiebatur, sic dicta ; nisi forte ita nuncupatam malis ab exceptionibus in ea appositis ; nimirum quod censu non soluto, vel morte usufructuarii interveniente, ad dominum prædium illud reverteretur. Vide *Præstaria* et *Precaria* 1.

° 2. **EXCEPTIO**, Festum S. Martini quarto Idus Maii in Gallia celebratum, cujus appellationis rationem prodit Odo Cluniac. in Hierol. Macri voce *Subventio : Hæc est igitur gloriosa, solemnisque Exceptio, qua archipræsul Turonensis Martinus ab exilio revertens, ab alumnis suis officiose adeo excipitur.* [°° Hagiologion Franco-Galliæ, quod ex Martyrol. Bituric. edidit Labbeus : *Septimo Idus Mart. Apud Saxiacum Exceptio reliquiarum SS. Cancii, Canciani, etc.*]

° **EXCEPTIONES**, Excepta, pro *Excerptiones* et *Excerpta*, non semel occurrunt, ut videre est apud Baluz. in notis ad Ant. August. dialog. de Emendat. Gratian. pag. 425. [°° et apud Savin. Histor. Jur. Roman. med. temp. part. 2. cap. 9. § 49. not. b.]

EXCEPTO, adverbium, Præter. S. Isidorus : *Habuit enim Christus animam prudentem, intellectualem, Excepto divina natura, ut humanitas integra fieret.* Ita Cod. MS. Gesta Dagoberti Regis Franc. cap. 35 : *Excepto Comitibus plurimis, qui Ducem super se non habebant.* Adde Leges Wisigoth. lib. 5. tit. 7. § 12. Leg. Longob. lib. 2. tit. 18. § 3. [°° Aist. 3.] Capit. 5. Caroli M. ann. 803. cap. 2. Chron. S. Vincentii de Vulturno pag. 690. Epistolas Francicas tom. 4. Hist. Franc. Epist. 559. Anastasium in S. Zepherino PP. Concilium Narbonense ann. 589. cap. 4. Capitul. ann. 804. cap. 61. Capitul. 1. ann. 806. cap. 1. 3. etc. Occurrit etiam non semel in Veteri Testamento, Genes. cap. 9. etc.

° Nostris *Essieuté*, eadem acceptione. Charta ann. 1302. ex Chartul. 21. Corb. fol. 101 : *Hormis et Essieuté tout le fief que je tieng de monseigneur le comte de saint Pol. Excepté*, pro vulgari *Sauf*, in Lit. remiss. ann. 1400. ex Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 70 : *Un frere de l'ordre de S. Augustin, nommé frere Richart, respondit audit Courdant, en disant tu es un mauvais ribaut de ce que tu dis... Lequel Courdant courroucié lui respondi telles paroles : vous y mentez, Excepté chappellenie.* Hoc est, salvo honore clericali.

Exceptis, Eadem notione. Julius Africanus lib. 6. Hist. Apost. : *In quo spatio amplius quam sexaginta millia virorum baptizati sunt, Exceptis parvulis et mulieribus.* Id est, *præter parvulos et mulieres.* Utitur alibi Marcellinus Comes in Justiniano : 20. *Leones*, 30. *pardos, Exceptis aliis feris in amphitheatro simul exhibuit.* Stephanus Eddius in Vita S. Wilfridi cap. 6 : *Ita ista* (Brunechildis) *Exceptis Sacerdotibus et Diaconibus, novem Episcopos occidere jussit.* Vita B. Gregorii Trajectensis : *Ut ante obitum suum 400. circiter Monachorum, Exceptis pulsantibus, et aliis minoribus personis... pater extiterit et præceptor.*

EXCEPTOR, Notarius, amanuensis, qui acta judiciorum describit, judicis sententiam excipit. Glossæ Isonis Magistri ad Prudentium : *Scribas, Exceptores, qui dicta judicis et responsa Martyris excipiebant.* Collatio 1. Carthagin. cap. 10 : *Qui Excipiendi funguntur officio.* Jul. Firmicus lib. 3 : *Seu scribas vel Exceptores, etc.* Ennodius in Vita S. Epiphanii Episc. Ticinensis : *Notarum in scribendo compendia, et figuras varias verborum multitudinem comprehendentes brevi assecutus, in Exceptorum numero dedicatus enituit.* In Ecclesia B. Laurent. Mart. Romæ :

Hinc pater Exceptor, Lector, Levita, Sacerdos.

Vetus Inscriptio : *Exceptor Præsidis Provinciæ.* Auctor Homiliæ de Natali S. Genesii : *Cum secretus adhuc Dei famulus in Exceptorum ordine militaret,... piam dexteram ab excipiendo..... temperavit.* Acta SS. Tergeminorum n. 19 : *Neon autem Exceptor, qui ipsa gesta scripsit.* Petr. Diac. lib. 4. Chr. Casin. cap. 66 : *Logothetam, Exceptorem et Auditorem*

Imperii illum constituit. S. Augustin. Ep. 108 : *Si enim notarius non mendose Excipit, aut scripsit.* Et 110 : *A notariis Ecclesiæ Excipiuntur quæ dicimus.* Vide eumdem lib. 3. contra Crescon. cap. 29. Collat. 1. Carthag. cap. 1. Concilium Calchedon. act. 1. pag. 96. 117. edit. 1618. et S. Eulogium lib. 3. Memorial. Sanctorum cap. 2. et 15. Occurrit passim in Notit. Imp. in Cod. Theod. et Justin. etc. [** Vide Savin. Histor. Jur. roman. med. temp. tom. 1. cap. 2. § 16. et Cramer. Supplem. ad Brisson. pag. 22. not. 8.]

PRIMICERIUS EXCEPTORUM, Primus Exceptorum, seu primus inter Exceptores Hujus dignitatis formulam habet Senator lib. 11. for. 25.

EXCEPTORES, Ἐκλήπτορες, *Publicorum vectigalium Exceptores*, apud Julianum Antecess. [** Vide Glossar. med. Græcit. in Ἐκλήπτωρ, col. 336.]

EXCEPTORIA, EXCEPTORIUM. Gloss. Isid. et Glossæ MSS. Ecclesiæ Paris. : *Exceptoria, cisterna, lacus, collectoria.* Papias : *Exceptorium, collectorium, lacus.* Gloss. Gr. Lat. : Ἐκδοχεῖον, *Exceptorium.* Hoc sensu cisternas δεξαμενὰς vocant Græci Gloss. Gr. Lat. : Δεξαμενή, *Cisterna, lacus.* Hesychius : Δεξαμεναί, ὑδάτων δοχεῖαι. *Exceptoria aquarum,* Ecclesiastic. 39. 22. ubi Mamotrectus, *receptacula.* Gr. Interpres, ἀποδοχεῖα ὑδάτων. Itinerarium Hierosolym. : *Sunt ibi et Exceptoria magna aquæ subterraneæ et piscinæ magno opere ædificatæ.* Infra : *Ibidem modo jussu Constantini Imperatoris basilica facta est,... habens ad latus Exceptoria, unde aqua levatur, et balneum a tergo, ubi infantes lavantur.* Siculus Flaccus : *De superioribus vicinisque agris defluentes aquas Excipiunt, ne inferiores terræ laborent.* Cæsarius Arelat. Serm. 9. ad Monachos : *Ecce præparo Exceptorium cordis mei influenti per vos aquæ divinæ, etc.*

¶ **EXCEPTUARE**, *Exceptionibus cavere.* Gocl. Lex Phil. Addimenta ad Chronicon Casauriense, apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 984 : *Exceptuasti in Batuniano viginti modiorum terram.* Vide *Exceptare.*

* Ital. *Eccettuare. Salvis etiam superius Exceptuatis in statuto,* in Stat. crimin. Riper. fol. 28. v°. Correct. stat. Cadub. cap. 109 : *Præterquam in concessis et Exceptuatis casibus per statuta.*

¶ **EXCEPTUATIO**, Exceptio. Chron. Casaur. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 976 : *Nullam fecisti reservationem, nec Exceptuationem.* Similia leguntur in Charta ann. 969. apud Baluz. tom. 2. Capitul. col. 1542.

¶ **EXCEPTUM**, Præceptum. Charta Sigismundi Regis Burgund. de fundatione S. Mauritii Agaunensis in Maceriis Insulæ Barbaræ tom. 1. pag. 31 : *Instituimus, ut omnes obediant ei, et sine Exceptis illius nihil agatur.*

* **EXCERCITIUM**. Vide infra *Exercitium* 1.

¶ **EXCEREBRARE**, Cerebrum excutere ; Ad insaniam adigere, Gall. : *Faire tourner la cervelle.* Gloss. Gr. Lat. : Ἐξεγκεφαλίζω, *Excerebro.* Vet. Interpres Isaiæ 66. 3 : *Qui mactat pecus, quasi qui Excerebret canem.* Tertull. adv. Marc. lib. 4. cap. 11 : *Inflatus es utribus veteribus et Excerebratus es novo vino.* Hoc autem significatu legitur *Excerebratus,* in Vita S. Morandi, Junii tom. 1. pag. 352.

* Nostris *Escerveler.* Chron. S. Dion. lib. 3. cap. 13. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 228. ubi de Hermenegilde : *L'escervela d'une coignié.* Lit. remiss. ann. 1469. in Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 315 : *Icellui Pierre print ung queminel et s'en ala vers ledit Jehan, en disant que d'icellui il donroit si grant cop, qu'il le Escherveleroit.* Le Roman *de Robert le Diable* MS. :

> Là u les troeve chà et là,
> Robiers tant en Esciervela,
> Et tant en occist de sa lance.

¶ **EXCEREBRATIO**, Cerebri amissio, insania, Gall. *Cervelle tournée.* Acta SS. Julii tom. 2. pag. 519 : *Videretur periculum Excerebrationis et dementationis ipsi imminere.*

* **EXCERNERE**, *Fluere,* in Gloss. ad Alex. Iatrosoph. MS. lib. 1. Pass. cap. 142 : *Quod si... non secundum naturam venter Excernat, sed inordinate, plusquam debet, fluat, ut ipsam dejiciat virtutem, etc.*

* **EXCERPTUM** IVONIS, Liber, cujus meminit Reginbertus episc. Brixin. in Ch. ann. 1140. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonstr. col. 688. Vide *Exceptiones.*

EXCERVICARE. Lex Salica tit. 36. § 1 : *Si quis... ritortas quibus sepes continetur, capulaverit, aut tres cambortas Excervicaverit, etc.* In margine Edit. Heroldi, *wt-kerven,* i. *concidere.* Vetus Interpres Philonis Judæi quæst. 76. in Genesim : *Hoc modo deficiente continentiæ verbo Excervicante contumaces, vitiorum intemperantia decurrit.*

¶ **EXCESSIO**, vel EXCESSUS, Immoderatio, intemperantia, Gall. *Excés,* Ital. *Eccesso.* Roland. Patav. de Factis in Marchia Tarvisina lib. XI. cap. 18 : *Et nisi quod dubitabant Ecclesiæ indignationem incurrere, plus forsitan in suis Excessionibus processissent.* Cod. Estens. habet, *Excessibus.*

¶ **EXCESSIVITAS** EXPENSARUM, Superfluitas, nimietas, Gall. *Dépenses Excessives,* in Concilio Tarraconensi ann. 1591.

* *Excessiveté,* eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1362. ex Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 472 : *L'exposant avoit confessé avoir prins par Excessiveté de vin lesdittes choses.*

* **EXCESSIVUS**, Immodicus, immoderatus, Ital. *Excessivo,* Gall. *Excessif.* Lit. remiss. ann. 1361. in Reg. 97. Chartoph. reg. ch. 588 : *Prædictus Hugo qui de sua natura multum Excessivus et calidus..... existebat, etc.* Aliæ ann. 1381. in Reg. 119. ch. 290 : *Irruendo fortiter contra eosdem Excessivos ictus baculorum et ensium, etc.* Correct. stat. Cadub. cap. 134 : *Cuicunque condolenti de livellorum exactione nimia et Excessiva, etc.*

¶ **EXCESSOR**, Immoderatus, inobediens. Promissio Alberti Ducis Austriæ ann. 1341. apud Ludewig. tom. 5. pag. 528 : *Contra eosdem rebelles et Excessores sæpe dicto Marchioni vel sibi substitutis manu potestativa assistere, adhærere et coadjuvare debebimus.* [** Occurrit in Chart. ann. 1445. ex Diplom. Kilon. ap. Westphal. Monum. Cimbr. tom. 4. col. 3311.]

¶ **EXCESSUALIS**, Excedens, immoderatus. Vita S. Adalberti, Junii tom. 5. pag. 100 : *Eatenus temperat appetitum, ut satisfaciat usuali delectationi, non Excessuali succumbat oneri.*

1. **EXCESSUS**, quod excedit, nostris *le Surplus.* Statuta Collegii Navarræi Paris. ann. 1315. apud Joan. Launoium : *Si autem quis ab extra venerit, et sex diebus comederit, solvet bursam similiter cum Excessu, etc.*

* 2. **EXCESSUS**, Flagitium, delictum, Gall. *Excès,* Ital. *Eccesso.* Inquisit. ann. 1268. ex schedis Pr. *de Mazaugues : Puniendo etiam curia Arelatis pro Excessibus commissis.* Annal. Bertin. ad ann. 839. tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 202 : *Quo palam omnibus ad genitoris vestigia suppliciter procidente, et præteritorum Excessuum veniam humiliter postulante, etc.* [** Vide Haltaus. Glossar. German. col. 488. et 1817. Mulcta delicti dicitur *Excessus* in Epistol. ann. 1303. ap. Lappenb. in Docum. Init. Fœder. Hanseat. pag. 229.]

** 3. **EXCESSUS** CLERICORUM dicuntur, cum in officiis obeundis nimium agunt. Vide Decretal. lib. 5. tit. 31. de Excess. Prælat. Gallice *Excès de pouvoir.*

¶ **EXCHAETA**, apud Th. *Madox* in Formulari Anglic. pag. 194. Idem quod superius *Escaeta.*

¶ **EXCHALCIARE**, Ære spoliare, Nummos auferre. Porphyrio in Horat : *Belle te nummularius ille Exchalciavit.* Jocus est in furacem, nummos de mensa subtractos in calceos sibi infarcientem. Vide Cæl. Rhod. 19. 9.

¶ **EXCHALGAYTA**, Excubiæ. Vide *Scaragayta.*

* **EXCHANGIUM**, a Gallico *Echange,* Permutatio. Charta ann. 1219. in Chartul. Thenol. ex Cod. reg. 5649. fol. 29. v°. : *Hoc Exchangium factum fuit apud Chans in præsentia mea.* Vide *Excangium.*

¶ **EXCHEETA**, Idem quod *Escaeta,* in Computo anni 1292. apud D. *Brussel* pag. CLXXX. ad calcem tomi 2. de Feudorum usu.

* **EXCHERTUS**, Insertus, additus. Stat. Perus. pag. 3 : *In qua sententia per dictum nostrum consilium pronuntiatum extitit inter cætera, feuda quæcumque, res, bona, et jura feudalia, quas et quæ dictus dominus Jacobus frater noster carissimus a nobis tenebat, fore commissas et commissa nobis, et nostris Exchertas et Excherta.*

* **EXCHINTONATA**, Fascis cingulo astricta, ut videtur, ab Italico *Cintolo,* cingulum, cinctus. Stat. Avellæ ann. 1496. cap. 46. ex Cod. reg. 4624 : *Si vera dossas prædictorum fresagiorum vel leguminum..... ceperit, et inde faldatam, Exchintonatam,..... aut aliter usque ad quantitatem unius situlæ et infra exportaverit, solvat pro qualibet vice pro bampno solidos v.*

¶ **EXCHIRGAITIA**, Excubiæ. Vide *Scaragayta.*

EXCHUCHARE. Vetus Charta in Tabulario Fiscanensi fol. 71 : *Si arbor ipsi abscissa fuerit, homines ipsius possunt ibi Exchuchare ad stipitem, quamdiu robur ipsius arboris ibi jacuerit.* f. pro *Exsuccare,* Gall. *Essucer.* [** Vide *Eschochare.*]

✶ **EXCIBILATORES**, [Sunt qui furantur de bonis antequam heres possit hereditari. DIEF.]

* **EXCICOTUM**, EXICOTUM, Symbolum, Gall. *Ecot.* Lit. remiss. ann. 1362. in Reg. 93. Chartoph. reg. ch. 195 : *Cum dicti fratres ab ipsa taberna recederent absque eo quod Excicotum sive scotum solvissent... Aliud Exicotum sive scotum debebat.* Vide supra *Escotum.*

¶ **EXCIDENTIA**, EXCIDERE. Vide in *Escaeta.*

* **EXCIDIUM**, Jus domini superioris in bona vassalli decedentis, simul et quod nomine *relevii* domino exsolvebatur ab hærede, ut eorum possessionem adire legitime posset. Charta Hugon. abb. S. Germ. Prat. in Chartul. ejusd. monast. sign. tribus crucibus fol. 66. v°. col. 2 : *Parvulo autem qui remanserat viam universæ carnis ingresso, possessionis ejus-*

dem hæreditas per Excidii consuetudinem ad nostrum dominium redacta est. Fratres itaque et parentes prænominati Adalardi diligenter commoniti ut ipsam possessionem ab universo debito liberarent, et Excidium nostrum a nobis relevarent; illis vero redimere sive relevare nolentibus, Gillebertus miles... super eam propter Excidium nostrum xxxij. libras nobis accomodavit. Vide *Relevare.*

¶ **EXCILARE.** Vide *Excellare.*

° **EXCIMATICUS**, pro Schismaticus, in Charta ann. 1065. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 198 : *Et cum omnibus hereticis et Excimaticis tenebrosa partem possideat.*

EXCIMICARE, Ἐκκορίζειν, Gloss. Gr. Lat. MS.

° Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. : *Excimico*, ἐκκορπίζω.

¶ **EXCINIUM.** Vide *Exenium.*

EXCIPIUM. Isidorus lib. 18. cap. 7 : *Venabula dicta sunt quasi venatui habilia. Excipia, quia venientem excipiunt, quasi Excipiabula, excipiunt enim apros, etc.* Respexit illud Martialis in Apophoretis Epigram. 30 :

> Excipient apros, expectabuntque leones,
> Intrabunt ursos, sit modo firma manus.

Ubi *Excipere* artis venatoriæ est vocabulum. Gratius in Cynegetico :

> Ille etiam valido primus venabula dente
> Induit, et proni moderatus vulneris iram,
> Omne moris Excepit onus.

At auctor Gloss. Arabico-Lat. et idem Isidorus in Glossis [ut et Gloss. Sangerm. n. 501.] videntur legere *Excipulum*, aiuntque venabulum ita appellasse veteres. [Gloss. Lat. Sangerman. MS. : *Excipulum, Espie à bouter contre le port Sanglier.*]

° *Excipulum* quoque habet Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Excipulum, espiet à férir sangler.*

EXCIPULUM, Ἐκδοχεῖον, in Gloss. Gr. Lat. [Plinius lib. 25. cap. 7 : *Incisæ conto* (herbæ) *subditis Excipulis, ventriculo hædino, humor lactis videtur effluere;* ubi intelligit vasculum, quo liquor excipitur, ne effluat ; sed lib. 9. cap. 22. de anguillis Benaci lacus et Mincii fluvii, fossam intelligit vel instrumentum quoddam, quo pisces excipiuntur : *Hiemato,* inquit *lacu, fluctibus glomeratæ volvuntur, in tantum mirabili multitudine, ut in Excipulis ejus fluminis ob hoc ipsum fabricatis, singulorum millium globi reperiantur.*] Vide *Excipium.*

° **EXCISURA**, Imum fossati solum, vel ejus incisura. Charta H. episc. Matiscon. ann. 1234. in Chartul. Cluniac. : *Quod de vercheria sua et de clauso vineæ in Excisura fossatorum cadet et obveniet, et quod infra fossata continebitur, ecclesiæ Cluniacensi dedit.*

° **EXCITATORIA**, Rixa, jurgium. Lit. remiss. ann. 1361. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 26 : *Supranominatis propter hoc ad iram excitatis, accidit quod in illa Excitatorie* (leg. *Excitatoria*) *dictus Johannes Mensart ex gantellis ferreis vel calibeis et ense suis præfatum Johannem le Borgnet... percussit.*

EXCLAMARE, Alta voce pronuntiare. Vox liturgica, quæ in libris Ecclesiasticis Græcorum per ἐκφωνεῖν passim redditur. Diurnus Romanus cap. 7. tit. 17 : *Omnes diaconites et pauperes Christi, qui ibidem conveniunt, Kyrie eleyson Exclamare studeant.* Vide Gloss. med. Græcit. in Φωνή.

° Nostris *Esclamasse*, Exclamatio seu expostulatio. Lit. remiss. ann. 1367. in Reg. 97. Chartoph. reg. ch. 462 : *Icelle Hurée dist à ladite suppliante que elle avoit les choses dessusdites, et que elle les lui rendroit, ou elle feroit telle Esclamasse, que elle en auroit honte et blasme.* Gloss. Gr. Lat. : Ἐξαλαπίζω, *Exclamo.* Rectius codex Sangerm. : *Expalmo.* Vide *Expalmare* 1.

1. **EXCLARARE.** Anonymus [Nicolaus de Jamsilla Muratorio] de rebus Friderici II. Imp. : *Cumque... armati omnibus armis quasi ad pugnam venissent... et se Exclarassent in aciem ante civitatem, etc.* Idem : *Visa est quædam acies equitum in quodam loco eminenti Exclarata consistere, etc.* Id est, Expansa.

° 2. **EXCLARARE**, Declarare, pronuntiare. Stat. crimin. Saonæ pag. 127 : *D. Horatius Lercarius gubernator Saonæ, visis dictis litteris, et habitis summariis informationibus oretenus a personis fide dignis de contentis in eis, Exclaravit nullam dandam esse solutionem dicto M. vicario occasione revisionis processuum criminalium, attenta decima parte condemnationum, quæ ei solvitur.*

¶ **EXCLAVATIO.** Bartholomæus Scriba l. 6. Annal. Genuens. ad ann. 1230 : *Requisitis primo Astensibus, quod prædictos detentos facerent liberari et termino dimitti, tandem ex Decreto Consilii Januæ obsides de Aste, qui erant in Janua, dati fuerunt dicto Guillelmo Embriaco, ut eos custodiret pro Communi Januæ, et quod easdem commoditates et Exclavationes eis posset facere, quæ sibi et aliis secum captis fierent et fiebant.* Ut per *Commoditates* bonam, sic per *Esclavationes*, a Gallico *Esclave*, Captivus, malam intelligo tractationem. Vide *Sclavus.*

¶ **EXCLETUM.** Greg. Mon. in Chronico Farfensi, apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 395 : *Et cuidam viro Presbytero concessit res cum piscinis* v. *ad linum macerandum in Decano, et de Excleto in casale Surinæ, et vineam de Riello.*

⁎ **EXCLINARE**, [Extra inclinare. *Not. Tir.* p. 109. Clinat, inclinat, *Exclinat.*]

° **EXCLIPTICARE**, *Deficere, deffalhir, Prov.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

° **EXCLORARE.** Stat. Taurin. ann. 1360. cap. 205. ex Cod. reg. 4622. A : *Si quis alium in Taurino vel districtu malo et irato animo sine gladio percusserit in personam, vel personaliter Excloraverit vel pulsaverit in capite sine sanguine, solvat duplum.* Vide infra *Excrolare.*

¶ **EXCLOSA**, ut mox *Exclusa.* Locus habetur in voce *Eriolus.*

° **EXCLOSORIUM**, Aquarii canalis valvula, cataracta, vulgo *Pale.* Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 335 : *Item quod dictus Girinus... venit de nocte ad retrocursum, sive le rerebiez aquæ molendini, vocati del Faugias, et ibi Exclosorium dicti retrocursus aquæ cepit.* Hinc *Esclourre un moulin* dicitur, cum demissa cataracta et aqua alio decurrente, molendini rota versari cessat. Lit. remiss. ann. 1411. in Reg. 165. ch. 268 : *Le suppliant dist que le moulin ne moudroit plus de tout le jour, ainsois l'Esclourroit.*

¶ **EXCLOTORIA**, Eadem significatione. Charta concordiæ inter Capitulum Autissiod. et Præmonstratenses S. Mariani ann. 1216 : *Fratres S. Mariani viam habent liberam sibi et suis, quando opus fuerit, per aquam, terram, pontem, inter præliatorium et molendina, ad exclusam et Exclotoriam nostram, quæ est in ponticulo, per quem aquæ derivantur ad eos, et Exclotoriam illam, quamdiu molendina non moluerint, libere et absque contradictione per se vel per suos levare poterunt.*

° *Exclotouaire* et *Escloutoire* vero, Retis species, tragula, Gall. *Traineau.* Lit. remiss. ann. 1385. in Reg. 128. Chartoph. reg. ch. 65 : *Un engien nommé Escloutoire, duquel on prent les oiseaux à la nuit.* Aliæ ann. 1397. in Reg. 153. ch. 140 : *Lesquelz prinrent à un harnois, appellé Esclotoueres, à prendre oiselles de nuit, plusieurs poissons.* Denique aliæ ann. 1408. in Reg. 162. ch. 182. bis : *Depuis que ledit Jehannin eust souppé, s'en ala aus Esclotouaires autour de la maison, etc.*

1. **EXCLUDERE**, Erogare, promere, in leg. 16. C. Th. de Erog. milit. ann. (7, 4.)

° 2. **EXCLUDERE**, Præcludere, Gall. *Boucher l'entrée.* Judic. inter episc. Lingon. et ducem Burg. ann. 1153. inter Probat. tom. 1. Hist. Burg. pag. 48. col. 1 : *Quæro*, inquit episcopus, *ut novos muros Divionis* (dux) *destruat, quia abbatias nostras Excludunt et super terram nostram fiunt.*

EXCLUSA, ex Gall. *Escluse. Clusa*, Locus ubi concluduntur aquæ. *Conclusio aquarum*, in Lege Wisigoth. lib. 8. tit. 4. § 30. Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 18 : *Defixisque per flumen palis, aggregatis lapidum magnorum acervis Exclusam fecit, etc.* Fortunatus lib. 10. Poem. 12 :

> Inde per Exclusas cauta rate pergimus undas,
> Ne veluti piscem me quoque nassa levet.

Synodus Metensis ann. 753. cap. 4 : *Ut ipsos per nullam occasionem ad pontes et ad Exclusas, aut navigio detineatis.* Charta Henrici III. Regis Angl. in Monastico Anglic. tom. 1 : *Et ripam Savernæ in foresta sua ad tenendam Exclusam piscariæ vel molendini de Ettona.* Alia Humberti I. Comitis Sabaudiæ apud Guichenonum : *Donamus Exclusam ad capiendos pisces factam, et in aqua quæ vocatur Lisa, positam.* Tabularium Dervense : *Faciebat proclamationem de firmamento cujusdam molendini, quod dicunt Exclusam.* Vide Probat. Histor. de *Chasteauvillain* pag. 5. etc.

¶ Eclusa, in Charta Th. Abbatis S. Germani a Pratis pro manumissione hominum de Antogniaco ann. 1248. e Tabulario ejusdem Abbatiæ.

¶ Exclusus. Capitul. Pipini Regis ann. 755. in Synodo Vernensi cap. 26 : *Et de peregrinis similiter constituimus.... ut ipsos per nullam occasionem ad pontes vel Exclusos aut navigatio detineatis.* Capitular. ejusd. Regis ann. 757. cap. 6 : *Ad pontes et ad Exclusos aut navigio non teneatis.* Baluzius in indice ad calcem tomi 1. Capitul. utrobique legit *Exclusæ.*

¶ Exclusatorium. Tabular. S. Cypriani Pictav. fol. xlv. in Hist. MS. pag. 269 : *Damus illis viam per terram nostram ad omnia transeuntia et ripam per terram nostram, concedimus illis ad Exclusatoria jactare sine ulla contradictione.*

Clusa, Eadem notione, apud. Lambert. Ardens. pag. 143.

Sclusa, in Lege Salica tit. 24. § 3 : *Si quis Sclusam de farinario alieno ruperit, etc.* Statuta Corbeiensa Adalardi lib. 1. cap. 7 : *Omne materiamen quod ad illud molinum emendandum pertinet. adducere, Sclusam emendare, molas adducere, etc.* Adde Capitulare ann. 813. cap. 35. [Pithœus in Glossario Legis Salicæ ex Anonymo in Pipino : *Astulphus Rex Langobardorum supradictam justitiam vetando Sclusas Longobardorum petiit.*

Aimoinus vocat *Clausuras:* quæ sunt montium aditus augusti, ut dictum est suo loco.]

Slusa, in Charta anni 1136. in Hist. Guinensi pag. 91. ex Flandrico *Sluyse.*

Exclusagium. Pensitatio quæ a domino feudi exigitur pro jure habendi exclusam. Charta Ranulfi *Meschines* in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 398 : *Dedi in puram Eleemosynam... Exclusagium et stagnum de piscaria et molendino de Wederhalle.* Alia Henrici III. R. Angl. ibid. pag. 587 : *Et duo Molendina in eodem manerio cum aquis, Exclusagiis, et cum tota moltura ejusdem manerii.* Adde tom. 2. pag. 8. [et vide *Escluviamentum.*]

Slusagium, Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 868 : *Ex dono Richardi filii Lucæ, Slusagium unum super terram suam, ad molendinum Monachorum fulloricum.*

Exclusator, Cui competit pensitatio ex facultate habendi *exclusam* alicui concessa. Vetus Notitia in Tabulario Eccl. S. Laudi Andeg. : *Hæc est convenientia inter Sanctimoniales Ecclesiæ Caritatis et S. Laudi Canonicos de supradicto ductili, ut æqualiter mittant Canonici et Sanctimoniales quæcumque necessaria fuerint ad ædificationem ductilis... et æqualiter accipiant omnes profectus, qui inde exituri sunt de piscibus, excepto quarto pisce Comitis, et quarto pisce Exclusatorum.*

1. Exclusaria. Ballivia seu Præfectura *Exclusarum,* in Monasteriis. Innocent. III. PP. l. 13. Ep. 55: *Bucheria Domini, Exclusaria, tabernaria, et forestaria.*

* 2. Exclusaria, ut *Exclusa,* Locus ubi concluduntur aquæ. Charta Phil. Pulc. ann. 1308. in Reg. 201. Chartoph. reg. ch. 120 : *Item molendinum de Torota cum Exclusaria.*

Exclusaticum, Tributum quod a prætereuntibus ad *exclusas* pensitatur. Tabulæ Caroli M. apud Doubletum pag. 708. 709 : *Nullum telloneum, neque Exclusaticum, neque decimum, nec barganaticum, etc.* Infra : *In nullo modo, nullo telloneo, ut nullo Exclusatico, infra Regna Franciæ et Italiæ seu ubicumque, neque decimum exigere, nec exactare non debeatis.* [Annal. Benedict. tom. 4. pag. 304 : *Urso Miles restituit S. Petro Carnutensi medietatem de Exclusatico molendinorum ejusdem Cœnobii.*]

* **EXCLUSARIUS**, f. pro *Exclusorius.* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Exclusarius, portier. Exclusor, idem.* Vide mox *Exclusor* 1.

* **EXCLUSI**, Obsessores, Gall. *Assiégeans.* Elmham in vita Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cop. 62. pag. 167 : *Tanto inclusorum anxia furibundaque severitas correspondenti certamine in Exclusorum præjudicium instancius anelabat.* Vide supra *Excludere* 2.

1. **EXCLUSOR**, Exclusorius. Ugutio : *Exclusor, janitor, qui foras excludit homines.* Jo. de Janua : *Atriensis, i. janitor, ostiarius, Exclusarius, patiginarius, januarius.*

* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Exclusor, Exclusorius, hostiarius, janitor.* Aliud Gall. Lat. ex Cod. 7684 : *Exclusor, janitor, portier.*

2. **EXCLUSOR**, Faber ferrarius vel argentarius. S. Augustinus Enarrat, in Psalm. 67 : *In arte argentaria Exclusores vocantur, qui de confusione massæ noverunt formam vasis exprimere.* Vita S. Egwini Episc. Wigorn. cap. 3 : *Et cum conflandi ferrum locus esset aptissimus, et fabris, et ferri Exclusoribus maxime repleretur.* [Adde Epistolam Gibbonis Floriac. ad Gregorium V. PP. pag. 404.]

Exclusores Dæmonum, dicti Exorcistæ. Translatio S. Joannis Abbat. Reomaensis n. 9. de Energumeno : *Unde cum collo ejus statim hærerent, pro more, Exclusores dæmonum ferri præfati patris, ita agitatur, ut exenteratim disrumpi... cerneres.*

EXCOCIARE. Monastic. Anglic. tom. 2. pag. 71 : *Et pratum de Elmore, quod Rogerus de Cokeham Excociavit.*

* F. Glebas frangere, vel dumetis purgare.

* **EXCODICARE**, *Circa codicem terram aperire,* in Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613. Aliud Lat. Gall. ex Cod. 521 : *Excodicare, cherfoir.* Pro *Serfouir,* Sarrire, runcare. [** Vide Murator. Antiquit. Italic. tom. 2. col. 1012. D. et Forcell. in hac voce.]

EXCŒCATIO, inter pœnas judicum sententiis decretas interdum recensetur. Vide *Abacinatus.*

EXCOGERE, pro *Cogere* non semel apud Innocentium Agrimensorem pag. 227. 232.

¶ **EXCOGOCIAMENTUS**, Adulterium, vel raptus virginum aut viduarum. Charta Bernardi Atonis Vicecomitis ann. 1114 : *Excepto placitum de Judeis... et exceptis ipsos homicidios et Excogociamentos, quos ego et uxor mea et infantes nostri retinemus in nostro dominio.* Vide *Cucucia* in *Cugus.* [* Vide supra *Esguogozamentum.*]

¶ **EXCOLA**, Alienigena, apud Eymerum tom. 3. pag. 766. col. 2.

¶ **EXCOLATA**, Carnis decoctum, aposema, Italis *Scolata.* Miracula B. Ægidii, April. tom. 3. pag. 245: *Rogo ut mihi facias Excolatam, ut ex ea vobiscum manducem hoc sero.*

* **EXCOLATUS**. *Sotulares Excolati.* Vide infra in *Subtalares.*

EXCOLENTIA, a voce *Excolere.* Lex Longob. lib. 3. tit. 9. § 8. [** Lothar. I. 26.] : *Si ultra tres numerus* (fratrum) *excreverit, unus semper propter domesticam curam, atque rerum communium Excolentiam remaneat.*

EXCOLIATUS, *Excastratus,* in Glossar. Lat. MS. Reg. : *Ecouillé* a κόλεος, testiculus *Couille.* Vide *Extesticulatus.* Gloss. MS : *Ementulare, Escoulier.* Gloss. Gr. Lat. : Μονορχις, *unitestis, unicoleus.* [*Vide supra *Excodatus* 1.]

EXCOLICUS. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 53 :

> Hactenus Excolicum quanto sudore sacellum
> Emerit, exposui.

¶ **EXCOLIDUS** Ager, Squalidus, incultus, apud Auctorem de Limitibus Agrorum.

* *Esconlonrable,* eadem notione, in Bestiar. Ms :

> En tai et en limon se moulle,
> Et illuec se devoitre et soulle,
> Pour estre plus Esconlonrable.

✱ **EXCOMEDO**. [Totum comedo, consumo. *Apul. Herb.* 8. Herba scelerata *Excomedet* putredinem.]

* **EXCOMIARE**, Licentiam abeundi facere, imo ejicere, expellere. Decr. Placent. ad calcem Stat. fol. 107. v° : *Præterea volumus quod si in aliqua vicinantia vel contrata habitaverit aliqua mulier inhonestæ vitæ vel famæ, ita quod de* (ea) *ipsi vicini propter ejus inhonestatem male contententur, talem Excomiari facere debeatis.* Italis *Scommiare,* Veniam abeundi petere. Vide *Comiatus.*

* **EXCOMMIATUS** *vel expulsus,* in Stat. Castri Rebaldi lib. 1. pag. 22. r°.

* **EXCOMMUNICARE**, Obtestari. Placit. ann. 920. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 18. col. 2 : *Cum ibidem fuissent, domnus Ugbertus episcopus Excommunicavit homines commanentes de jam suprascriptas villas per Dominum Patrem omnipotentem et Jhesum Christum filium ejus unicum Dominum nostrum, ut veritatem dicant.* Aliud sonat vox Gallica *Excommunier,* Exsecrari nempe et imprecari, in Fragm. versionis Passionis D. N. J. C. secundum Matth. laudato tom. 17. Comment. Acad. Inscript. pag. 725 : *Et cil* (S. Pierre) *encommençoit Excommunier et jurier ke ju ne sai ke cist hom soit ke vos dites.* Ubi Textus sacer cap. 26. v. 74. habet : *Tunc cœpit detestari et jurare quia non novisset hominem.* Et S. Marcus cap. 14. v. 71 : *Ille autem cœpit anathematizare et jurare, etc.* Vide in *Excommunicatio.*

EXCOMMUNICATIO, A communione fidelium prohibitio. Leges Alfonsi IX. Regis Castellæ 1. part. tit. 9. leg. 1 : *Descomulgacion es sentencia que extranna et aparta al home contra quien es dada, à las veces de los Sacramientos de la santa Eglesia, et à las vegadas de la companna de los leales Cristianos. Et descomulgacion tanto quiere decir como descomunaleza que aparta, et descommulga los Cristianos de los bienes espirituales, que se facen en santa Eglesia. Et son dos maneras de descomulgamiento, la una mayor que vieda al home que non pueda entrar en la Eglesia, nin haya parte en los Sacramentos, nin en los otros bienes que se facen en ella, nin se pueda accompanar con los otros fieles Christianos. La otra es menor, que departe à ome tan solamiente de los Sacramentos, que non haya hi parte nin pueda dellos usar.* S. Cyprianus Epist. 28 : *Si quis... ausus fuerit ante sententiam nostram Communicare cum lapsis, a communicatione nostra arceatur.* Epist. 41 : *A communicatione cohibere* dixit. S. Augustinus de Genesi ad literam lib. 11. cap. 40 : *Tanquam Excommunicatus, sicut etiam in hoc paradiso, id est, Ecclesia, solent a Sacramentis altaris visibilibus homines disciplina Ecclesiastica removeri.* Idem lib. 1. de Corrept. et gratia cap. 15 : *Quia et ipsa quæ Damnatio nominatur, quam facit Episcopale judicium, qua pœna in Ecclesia nulla major est.* Excommunicatio, quam disciplina invexit Ecclesiastica, successit veteris synagogæ gladio, et præfigurata eo fuit, ut docent Cyprianus lib. 1. Epist. 11. et Hieron. Epist. 1. ad Heliodor. Augustin. de Fide et oper. cap. 2. Vide Baron. ann. 57. n. 11. et seqq. Morinum in Exercitat. Eccl. lib. 2. etc. [Varias vero Excommunicationis formulas apud Baluzium tom. 2. Capitul. col. 663. et seqq. in Hist. Eccl. Meld. tom. 2. pag. 173. in Statutis Eccl. Trecor. ann. 1371. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1121.]

* Varie hanc vocem, ut et verbum *Excommunicare* reddiderunt nostri. *Escumeniement,* in Ch. Theob. comit. Campan. ann. 1256. apud *Brussel* tom. 2. de Usu feud. pag. 1018. col. 2. *Escommeniement,* in Lit. Phil. Pulc. ann. 1314. ex Reg. sign. *Pater* Cam. Comput. Paris. fol. 153. v°. *Excommeniement.* in Lit. remiss. ann. 1456. ex Reg. 183. Chartoph. reg. ch. 103. Aliæ ann. 1359. in Reg. 87. ch. 231 : *Icellui Colin eust esté Escomminchié en plusieurs Escomminges, etc. Esconminge,* in aliis ann. 1389. ex Reg. 135. ch. 210. *Escumenge,* in Lit. ann. 1305. ex Reg. 160. ch. 259. *Escumminge,* in Reg.

sign. *Noster* Cam. Comput. fol. 291. r°. *Escumenier*, in Ch. Guid. episc. Lingon. ann. 1262. ex Chartul. Campan. fol. 208. col. 1. *Escomenier*, in Chartul. Carnot. ad ann. 1306.

¶ EXCOMMUNICARE ECCLESIAM, Interdicere, vetare ne in ea divinum peragatur officium, apud Canisium tom. 6. Lect. antiq. pag. 1155.

Excommunicationis species sex recensent Canones Hibern. lib. 30. cap. 1 : *A celebratione, a communicatione Missæ, a cohabitatione, a benedictione, a conloquio pacifico, a commeatu*. Adde cap. 4. 7. 8. et 11. et lib. 44. cap. 32. et Scripta S. Patricii pag. 26. 32. Has fere attigit Concilium Vernense ann. 755. cap. 9 : *Et ut sciatis qualis sit modus istius excommunicationis, in Ecclesiam non debet intrare, nec cum ullo Christiano cibum vel potum sumere, nec ejus munera quisquam accipere debet, vel osculum porrigere, nec in oratione se jungere, nec salutare, antequam episcopo suo sit reconciliatus*. [Quæ omnia uno versiculo resumuntur :

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Cujus regulæ exceptiones altero versu sic exprimuntur :

Utile, lex, humile, res ignorata, necesse.]

Vide præterea Isidorum in Regula cap. 16. Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 42. [** 62.] lib. 6. cap. 92. 140. [** 93. 142.] lib. 7. cap. 216. [** 295.]

EXCOMMUNICATIO A PACE, *Missa, et mensa*, Episcopis inflicta qui parochiam alienam invadunt, in Canonib. Hibern. lib. 1. cap. 22.

MAJOR et MINOR EXCOMMUNICATIO. Synodus Nemausensis ann. 1284 : *Dicitur autem Major Excommunicatio, cum dicit Prælatus, Excommunico te... Talis excommunicatio separat excommunicatum a communione fidelium, et participatione et perceptione Sacramentorum. Minor autem Excommunicatio*, [quæ locum non habet in Galliis,] *dicitur, cum quis communicat excommunicato majori excommunicatione : et tunc participans excommunicato, est remotus a perceptione Sacramentorum : ita non debet recipere Eucharistiam vel alia Sacramenta, quousque fuerit absolutus. Interdictum dicitur cum dicit Prælatus, Interdico te ; vel dicit, Suppono te Ecclesiastico interdicto ; vel, Interdico seu prohibeo tibi ingressum Ecclesiæ : et talis interdictus, et ille qui est Majori Excommunicatione ligatus, non debent intrare Ecclesiam quandiu sunt in sententia, sed nec juxta Ecclesiam stare, quando divina officia celebrantur*, etc. [Lib. 6. Capitul. cap. 190. et Isaacus Lingon. Episc. tit. 9. cap. 8 : *Ut excommunicatus a Sacerdote, quamdiu in ipsa est Excommunicatione majores natu vel Episcopos accusare non præsumat. Quod si præsumpserit, non recipiatur, sed aut Majori Excommunicationi subjaceat, aut ab Ecclesia pellatur*. Hinc Excommunicationem majorem puto idem atque anathema : quod olim ab Excommunicatione simplici distinguebant.] De minori Excommunicatione, Sulpitius Severus lib. 3. Hist. Sacræ, ubi de Synodo Cæsaraugustana : *Additum etiam, ut si quis damnatos in communionem recepisset, sciret in se eandem sententiam promerendam*. Bertholdus Constant. ann. 1089 : *In tertio autem gradu* (anathematis) *eorum communicatores posuit, quos etsi non Excommunicaret, adeo tamen eos externa communione commaculatos asseruit, ut in Catholicam societatem sine absolutione et pœnitentia recipi non deberent, videlicet qui excommunicatis salutatione, osculo, oratione, convictu, et ignoranter communicassent*. Vide Pachymer. lib. 7. cap. 6.

☞ Aliæ rursus distinguuntur Excommunicationis species. Antiquissima est Excommunicationis distinctio *Medicinalem* inter et *Mortalem*. Medicinalis erat cum quis, crimen suum confessus, injunctam pœnitentiam ultra subibat. Ea vero aut ad mortem usque, pro gravioribus scilicet criminibus, aut ad præfinitum tempus præscribebatur. Mortalis qua quis ob hæresim aut crimen in quo obstinate perseverat ab Ecclesia habetur ut Ethnicus et Publicanus. Utriusque meminit Augustinus Serm. 357 : *Nos vero quempiam a communione prohibere non possumus, quamvis hæc prohibitio nondum sit Mortalis, sed Medicinalis, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo sæculare sive ecclesiastico judicio nominatum atque convictum*. Vide Dupin. tr. Hist. de Excommunicationibus.

☞ Recentior distinctio quam *a jure*, et *ab homine* appellitant, vel *sententiæ ferendæ*, et *latæ sententiæ*, seu *ipso facto incurrendæ*. *A jure* dicitur quam lex delinquentibus intentat. *Ab homine* vero quæ a Superiore cum aliqua temporis, personæ locive circumstantia profertur. *Sententiæ ferendæ* vocant quam meretur quis ob factum a Lege interdictum. *Latæ* autem *sententiæ*, vel *ipso facto*, ea est quæ eo ipso quo, etiam nemine conscio, fit actio prohibita, incurritur, ita ut nulla alia requiratur sententia. Hujus profecto difficile erit vel unum exemplum apud Antiquos reperire. *Casus in quibus*, recentioribus sæculis, *quis excommunicatur ipso facto a jure* fusius recensentur in Statutis Ecclesiarum Cadurc. Ruthen. et Tutel. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 742. et seqq.

☞ Olim Excommunicatio ab anathemate nihil differebat. At in sequioribus sæculis haud leve discrimen inter utrumque interjectum est. Gratianus causa 3. qu. 4. refert *Engeltrudam uxorem Bosonis non solum Excommunicatione, quæ a fraterna societate separat, sed etiam Anathemate, quod ab ipso Christi corpore, quod est Ecclesia, recidit, crebro percussam esse*. Vide cap. 11. qu. 3. *Nemo Episcoporum* et *Audi*, cap. 5. qu. 2. *Præsenti*, etc. Concil. Turon. ann. 570. cap. 24 : *Necatori pauperum, qui res pervadit ecclesiasticas, psalmus* CVIII. *dicatur, ut veniat super eum illa maledictio, quæ super Judam venit, qui dum loculos ferret, subtrahebat pauperum alimenta, ut non solum Excommunicatus, sed etiam Anathematizatus moriatur*. Et Hadrianus PP. II. Epist. 25 : *Non solum Excommunicationis nexibus innodabitur, verum etiam vinculis anathematis obligatus in gehenna cum diabolo deputabitur*.

° *Excommunicationum* species earumque ferendarum ritus exhibet Pontif. Ms. eccl. Elnensis : *Super Excommunicationis et absolutionis formam prænotandum est quod triplex est Excommunicatio ; minor, major et anathema ..... Anathema vero, id est sollempnis Excommunicatio, pro gravioribus culpis profertur hoc modo, etc. Et est notandum quod in prolatione anathematis debent duodecim sacerdotes episcopum circumstare et lucernas, id est candelas ardentes, in manibus tenere, quas in conclusione, id est in fine anathematis, projicere debent in terram et pedibus conculcare : quæ candelæ, sicut sal infatuatum projici et ad nullum usum ulterius poni possunt*. Ejusdem moris testis est Charta Eustacii de Campanis ann. 1210. inter schedas Mabill. : *Omnes isti* (sacerdotes) *sacris vestimentis induti, pulsatis campanis, candelis accensis, Excommunicabunt illos, qui hanc eleemosinam ab usibus eorum alienare præsumpserint*. Vide in *Candela*.

[✱ In sententia excommunicationis lata a Bernardo Belli-loci abbate in capellanum sancti Hilarii Bonevallis, legimus : « Preterea vobis mandamus sub pena excommunicacionis, predicta quathinus finita missa, indutis sacris vestibus, minus casula, una cum cruce, stola et aqua benedicta ante domum habitacionis dicti excommunicati personaliter accedatis et ibidem dictas sententias denuncietis alta et intelligibili voce, dicendo psalmum *Deus, venerunt gentes* cum oracione consueta *Hostium nostrorum* probicientesque tres lapillos versus domum dicti excommunicati, primum in signum maledictionis, secundum ad terrorem populorum, tertium ut nimio rubore confusus ad sanctam matrem Ecclesiam se convertat, taliter super his vos habentes et dictas sentencias denuncietis ut a nobis possitis de inhobedientia seu contemptu merito redargui seu puniri. » (Arch. dép. Haute-Vienne, Solignac, II, 1388.)]

° Nec minori pompa atque apparatu lata Excommunicationis sententia adversus Chartarum futuros violatores, ab iis, ad quos spectabat earum utilitas ; quod etiam a monachis, ex licentia tamen Romani pontificis, factum non semel legitur. Charta Rob. abb. Corb. ann. 1136. ex magno Chartul. nig. ejusd. monast. fol. 89. v° : *Ut autem hoc privilegium permaneat ratum, auctoritate Domini Dei nostri et clavigeri cœli B. Petri et dom. papæ Innocentii II. et nostra, qui eorum vice, auctore Deo, huic ecclesiæ præsideo ; ego et sacerdotes nostri sacramentalibus jugi divini stolis induti, et omnes fratres reliqui tenentes lucernas ardentes in manibus nostris, conservatoribus hujus sancti et devote peracti privilegii portas inferi horribiles claudimus, et civitatis Jherusalem cœlestis duodecim portas ex singulis margaritis pandimus. Scienter vero violatoribus hujus privilegii nos idem omnes de manibus extinctas projicientes lucernas, regni cœlestis januas claudimus et horribiles inferi portas pandimus, ut cum Datan et Abiron et cum Juda de fure traditore viventes, hoc est scientes in eas decrusi, et cum divite carnali filio sancti Abrahæ in flammis sulfureis sepulti, non adjiciant ut inde resurgant*. Bulla Alex. PP. III. ex Cod. reg. 5956. A. fol. 68. r° : *Præterea abbati* (Vindocinensi) *et successoribus ejus præcipimus, ut quocienscumque tu* (episcopum Carnot. alloquitur) *vel tui successores eis justitiam negaveritis, tociens ipsi oppressores monasterii sui nostra auctoritate Excommunicent, et quos excommunicaverint, in vestræ diocesis ecclesiis non suscipiatis, sive suscipi consentiatis*.

☞ Regum et Principum id singulare fuit privilegium, ut si cui excommunicato Rex communicaret, statim Ecclesiasticæ communioni restitueretur. Id ex Capitularibus Regum auctoritate Episcoporum constitutis refert Ivo Carnot. Epist. 171 : *Si quos culpatorum Regia potestas, aut in gratiam benignitatis receperit, aut mensæ suæ participes*

effecerit, hos et Sacerdotum et populorum conventus suscipere ecclesiastica communione debebit; ut quod principalis pietas recipit, nec a Sacerdotibus Dei extraneum habeatur. Idem exstat in Conc. Toletan. XII. cap. 3. Vide Gregor. Tur. lib. 5. Hist. cap. 19. et lib. 7. cap. 7. Regibus nostris id quoque concessum est a Rom. Pontificibus, ut in terra Regia nemo excommunicationem vel interdictum ferre posset, nisi speciali mandato Sedis Apostolicæ. Literæ Philippi VI. ann. 1335. apud *de Lauriere* tom. 2. Ordinat. Regum Franc. pag. 103 : *Ad nostrum pervenit auditum, quod licet a Sede Apostolica Nobis et nostris prædecessoribus per plures Rom. Pontifices, per privilegium sit indultum, ut nullus in terra Regia Excommunicationis, vel interdicti sententias proferat, absque mandato Sedis Apostolicæ.* Sed hoc privilegium non omnibus Gallis sapit.

☆ Nemo, sive ex ministris, sive ex familia regis, absque ejusdem aut senescalli illius consensu excommunicari debet, ut definit Scacar. Rotomag. ann. 1205. in Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 25. v°. col. 2 : *Item ecclesiastica persona non debet Excommunicare baronem vel baillivum regis, vel servientem, vel clericum domus suæ, rege non requisito vel senescallo suo.*

☆ An vero jure aut injuria lata fuerit ab archiepiscopo sententia excommunicationis vel interdicti, judices fore eligendos inter diaconos presbyterosve, omissis episcopis, conveniunt Philippus Augustus rex Francorum et Richardus rex Angliæ in Pacto ann. 1195. ex Reg. 3. Chartoph. reg. ch. 5 : *Si contigerit quod archiepiscopus Rothomagensis in terram regis Franciæ aut suorum sententiam interdicti vel excommunicationis miserit, dominus rex Franciæ poterit assignare ad Andeliacum et ad ea quæ archiepiscopus ibi habet et ad ejus pertinentias, usque dum duo diaconi vel presbyteri, quos rex Franciæ per sacramentum suum bona fide ad hoc elegerit, et duo diaconi vel presbyteri, quos nos per sacramentum nostrum bona fide elegerimus, decreverint utrum interdictum vel excommunicatio juste latum fuerit, an injuste. Si decreverint quod juste, rex Franciæ prædicto archiepiscopo reddet Andeliacum et ea quæ interim exinde levaverit, et ad verbum dictatorum faciet emendari. Si vero decreverint quod injuste positum fuerit, ea quæ rex Franciæ de Andeliaco et de ejus pertinentiis levaverit, in deperdito erunt archiepiscopi, et archiepiscopus interdictum vel excommunicationem solvet.*

Excommunicatio inter pœnas monasticas recensetur in Regula S. Benedicti cap. 23. 24. 25. in Regula S. Isidori cap. 16. sub finem, in Regula Magistri cap. 19. 23. 80. etc. Ea autem varia fuit, interdum *a mensa*, interdum *ab oratorio*, ut est in Regula Magistri cap. 13. Cæsarius Arelatensis serm. 14. ad Monachos Lerinenses : *Illis ipsis qui apud nos gravius delinquunt, nullam tristiorem, nullamque acerbiorem possumus invenire sententiam, quam a corpore congregationis abscisi sine prece abscedant. A mensæ participatione privari,* in Regula S. Donati cap. 69. ubi exponitur cujusmodi est ea excommunicatio, ut et in Regula Magistri cap. 23. Vita S. Benedicti Abbat. Anianensis : *Tanta erat ejus sollicitudo, ut si vel modica grana leguminum, vel exiguæ porri comæ cauliumque folia ab eo neglecta invenirentur, mox digna Excommunicationis advertebat sententia, cujus probaretur esse delictum.* Veteres consuetudines Ordin. S. Benedicti de septem modis pœnitentiæ : *Primus ammonitio semel ac iterum atque tertio. Secundus correptio publica coram omnibus absque Excommunicatione. Tertius Excommunicatio pro levioribus culpis. Quartus Excommunicatio pro gravioribus culpis. Quintus verberum vindicta, vel corporis castigatio. Sextus oratio communis ab omnibus. Septimus expulsio de Monasterio.* [Excommunicatio Monastica sicut et Ecclesiastica in majorem et minorem dividitur. Utriusque formam videre est apud Schramb. Chronic. Mellicens. pag. 331. col. 2 : *Excommunicatio regularis Minor est privatio a communis mensæ Fratrum consortio, ut quando quis in terram comedit, etc. Major est quando frater excluditur tam a refectorio quam a choro, ita ut publice solus nil audeat incipere aut facere, vel quando separatur a Conventu in loco privato, sive in carcere includitur.*] Vide Cumeanum Abbatem de mensura pœnitent. cap. 2. et Vitam S. Eupraxiæ virg. n. 20. De hac excommunicationis specie pluribus disserit Haeftenus lib. 8. tract. 5. disq. 1. et seqq. Ad ejusmodi excommunicationes monasticas referri potest Charta Hugonis Abbat. S. Dionysii ann. 1193. ex Tabul. ejusdem Monast. : *Eos autem, qui contra hanc constitutionem nostram aliquatenus venire præsumpserint, de clavo et corona domini solenniter in capitulo nostro accensis candelis Excommunicavimus.* [Alia Lucianæ Abbatissæ Faræmonasterii ann. 1168. Hist. Meld. tom. 2. pag. 57 : *Et si quis hanc nostram institutionem quassare præsumpserit, et inde damnum ad pretium duodecim denariorum fuerit, sciat se inde reum esse, et a quatuor Sacerdotibus in Capitulo coram omni Conventu excommunicatum.* Notandus est hic ritus, quo Sacerdotes in Capitula Monialium introducuntur ad promulgandam excommunicationem, quam ipsæ non poterant promulgare.]

☞ Apud Cistercienses, Dominica Palmarum, generalis quædam excommunicatio ferebatur a Capituli Præside in conspiratores, incendiarios, fures, proprietatem habentes, aliosve maleficos, ut habetur in Statutis ejus Ordinis ann. 1183. 1184. 1300. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1255. 1257. 1497. ex antiquis vero Constitutionibus Ordinis Vallis-Caulium promulgabatur Dominica Passionis, ibid. col. 1658. et 1660.

Excommunicari Cibo. Pœnitentiale Egberti Archiep. Eborac. cap. 25 : *Si quis Clericus superbire præsumpserit, sæpius proprio Excommunicetur Cibo.* Id est, *in pane et aqua pœniteat*, ut est in cap. 32.

Excommunicatio ob Debita *non soluta* interdum inflicta, ut colligitur ex Stabilim. S. Ludov. lib. 1. cap. 121. et ejusd. Edicto ann. 1245. Pontesiæ exarato. Vetus Consuetudo Franciæ lib. 3 : *Si un homme,* animo indurato *se laisse en Excommuniment par an, l'Official dit qu'il le peut convenir sur crime de heresie. Toutefois puis que l'Excommuniment est pour cause de debte, ce n'est mie si propre heresie que l'en le doive poursuivre.* In Concilio Marciacensi ann. 1326. cap. 55. *Vetatur, ne locus ullus pro pecuniario debito supponatur Ecclesiastico interdicto, sine Sedis Apostolicæ speciali licentia.* Concilium Herbipolense ann. 1287. cap. 29 : *Nonnulli, sicut audivimus, pro maritorum seu filiorum debitis, uxores seu matres Excommunicant, ordinaria fulti jurisdictione. Quod juri et æquitati contrarium reputantes, id fieri de cætero prohibemus, nisi mater et uxor succedant in bonis mariti, seu filii, defunctorum.* Videtur deesse *patris*. Habentur exempla ejusmodi excommunicationum in Manuali placitorum, in Parlamento 3. Febr. ann. 1364. et apud Radulphum de Rivo in Engelberto a Marka cap. 5. Vide Stephanum Tornac. Epist. 39. 40. et tom. 6. Spicilegii Acheriani pag. 481. 494. En aliud ineditum : *In nomine, etc. Quod anno 1350. venerabilibus et discretis viris N. N. ex parte una, et nobili viro D. Galchero de Lauda Milite Trecensis diœcesis, ex altera, etc. Joannes Maurelli Præpositus Ecclesiæ S. Crucis Leodiensis Curiæ Cameræ D. Papæ generalis Auditor, discretis viris Trecensi et Parisiensi Officialibus ad quos præsentes litteræ pervenerint, salutem in Domino. Vobis committimus quatenus nobiles et magnificos viros dominos Joannem de Noeriis, Comitem de Joigniaco, Senonensis diœcesis, Robertum de Grattis, Dominum de Murisallo, Eduensis diœcesis, Gaufridum Dominum de sancta Liveria, Cathalaun. diœc. et Hugonem Dominum de Vulpilleriis, Lingon. diœces. Milites, Galterum de Lauda, Dominum de Soylleriis, Trecensis diœcesis, et Anseletum de Brecuria. Rothomagensis diœcesis, domicellum et familiarem commensalem D. N. Papæ, ab Excommunicationis sententia in eos lata propter solutionis moram cujusdam debiti 1500. florenorum auri, etc. absolvatis. Actum anno et mense prædictis.* Vetantur etiam hujusmodi excommunicationes in Consuet. Britan. art. 6. [Jam eas prohibuerat Bonifacius PP. VIII. ann. 1302. Sub ejus tamen Successoribus iterum valuisse, imo ab ipsismet usurpatas, ubi de re eorum agebatur, certum est ex Charta ann. 1341. inter Instrum. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 437 : *Anno 1341. Ind. 9. die 22. mens. Aug. Illustris Princeps Dom. Humbertus Dalphinus Vienn. tam in solutum et recompensationem sexdecim millium et ducentorum auri ponderis Florentiæ, in quibus tenetur SS. Patri Benedicti PP. XII. quam Dei et S. Matris Ecclesiæ contemplatione, ut absolutionem Excommunicationis qua tenetur ligatus pro dicto debito mereatur obtinere.*] Cæterum huc referri potest, qui olim obtinuit mos inhumanus, ut creditori liceret mortuum debitorem humo mandari prohibere, nisi debito satisfactum esset; cujus quidem meminit S. Ambrosius in Tobia cap. 10 : *Quotiens vidi a feneratoribus teneri defunctos pro pignore, et negari tumulum, dum fœnus exposcitur.* Et Edictum Theoderici Regis cap. 75 : *Si quis autem sepeliri mortuum, quasi debitorem suum adserens, prohibuerit, honestiores bonorum suorum partem tertiam perdant, et in quinquennale exilium dirigantur : humiliores cæsi fustibus perpetui exilii damna sustineant.* [☆ Conf. Paul. R. S. lib. 5. tit. 26. § 3.] Vide Menæa in S. Donato 7. Augusti.

Excommunicatorum corpora insepulta, nec corrupta. Vide *Imblocatus*.

Excommunicati tenebantur intra annum absolutionem ab Episcopis impetrare, et Ecclesiæ satisfacere, ad idque cogebantur a judicibus sæcularibus. Edictum S. Ludovici ann. 1228. a nobis allatum in Not. ad Joinvillam : *Et si aliqui per annum contumaces extiterint, ex tunc compellantur redire ad Ecclesiasticam unitatem, ut quos a malo non retrahit timor Dei, saltem pœna temporalis compellat. Unde præcipimus quod Ballivi nostri omnia bona talium excommunica-*

torum mobilia et immobilia post annum capiant, nec eis aliquo modo ea restituant, donec prædicti absoluti fuerint, et Ecclesiæ satisfecerint. [Et in Stabilim. ejusdem Regis lib. 1. cap. 123 : *Se aucuns est excommuniés un an et un jour, et li Officiaus mandast à la justice laie, que il le contrainsist par la prise de ses biens, ou par le cors... Et si ne le doit pas prendre pour que ce soit de detes, més la justice doit tenir toutes les choses en sa main, sauf son vivre jusques à tant que il se soit fet absoudre. Et quand il sera absous, il paiera neuf lib. d'amende, dont les soixante s. seront à la justice laie, et les six liv. seront à l'autre justice, et les doit avoir par la main de la justice laie. Et se il étoit souspeçonneus de la foy, la justice laie le devroit prendre adoncques, et envoier au juge ordinaire; car quand sainte Eglise ne puet plus fere, elle doit apeler l'aide des Chevaliers, et la force.... Et quand li juges l'auroit examiné, se il trouvoit que il feust Bougres si le devroit fere envoier à la justice laie, et la justice laie le doit faire ardoir.*] Interdum etiam ad absolutionem petendam a judicibus Regiis cogebantur sub pœna carceris, ut ibi docuimus ex Chronico Abbatum Castrens. cap. 19. Vide eumdem Joinvillam pag. 13. In Anglia ad id tenebantur intra 40. dies, quibus elapsis, Ordinarius Cancellarium regni de ea re certum faciebat, qui continuo ad Vicecomitem *breve* mittebat, quod de *excommunicato capiendo* dicebatur; vi cujus excommunicatum in carcerem compingebat. Si ille Ecclesiæ satisfecisset, tunc aliud *breve* ad Vicecomitem mittebatur, quod de *excommunicato deliberando* vocabatur. Ita Bracton. lib. 5. de Except. cap. 23. § 3. 4. Fleta lib. 6. cap. 45. § 2. et Rastallus verbo *Excommengement*. Quod si denique post dictos 40. dies Barones vel alii et eo amplius excommunicationem in se latam sustinuissent, eorum subditi ab eorum fidelitate absolvebantur, et eorum terra interdicto supponebatur, eorumque feuda in manus superioris domini transibant, quousque injuriam passis et Ecclesiæ ab eisdem fuisset satisfactum competenter, ut est in Chartis Anglicis apud Gul. Prynneum in Libertatibus Anglicis tom. 2. pag. 358. et 410. [et in Tabulario Episcopatus Ambian. f. 5. v°.] Agunt de hac re Concilia varia, Tributiense ann. 821. cap. 5. apud Campiniacum ann. 1238. cap. 18. Bitterrense ann. 1246. cap. 36. Copriniacense ann. 1260. cap. 15. Lambethense ann. 1261. cap. de *Excommunicatis* capiendis, Burdegalense ann. 1262. cap. 1. 2. Coloniense ann. 1266. cap. 38. Langiense ann. 1278. cap. 6. apud Pontem Audomari cap. 1. Synodus Santonensis ann. 1282. cap. 2. Senonensis sub Petro Archiep. cap. 2. Avenionensis ann. 1326. cap. 41. Concil. Londinense ann. 1342. cap. 13. Synodalia Statuta Anonymi ann. 1287. cap. de Sententiis tom. 2. Concil. Angl. Provinciale Ecclesiæ Cantuariens. lib. 3. tit. 28. lib. 5. tit. 17. Vide præterea Stabilim. S. Ludovici lib. 1. cap. 121. et aliud ejusd. Edictum Pontesiæ exaratum ann. 1245. a nobis laudatum ad ead. Stabilim. Hemereum in Augusta Viromand. in Regesto pag. 51. Legem Friderici I. Imp. apud Conrad. Usperg. ann. 1187. veterem Consuetud. Normann. cap. 21. etc.

☞ Durius etiam aliquando actum est contra excommunicatos, præsertim cum absolutionem petere et Ecclesiæ facere satis non festinabant; lapides projiciebant in domum excommunicati, feretrum deferebant quasi illius funus curaturi, aliaque similia factitabant quæ nec a jure nec ab Episcopis permitterentur, ut discere est ex Concilio Avenion. ann. 1337. apud Baluzium in Conc. Galliæ Narbon. pag. 352. ubi genuinam lectionem restituimus ex ipso Concilii autographo quod vidit vir probatæ fidei D. *le Fournier* : *Statuimus quod abinde in antea nullus ecclesiasticam jurisdictionem exercens, contra Excommunicatos ab ipsis, quantocunque tempore Excommunicationis sententiam animo sustinuerint indurato, procedat ad faciendum projici lapides in domum Excommunicationis sententia innodati, vel faciendum venire capellanum indutum veste sacerdotali, vel alios ad domum Excommunicati prædicti, vel portandum literbiam seu ferret* (l. *libitinam seu feretrum*) *vel alia similia quæ a jure non reperiuntur expressa, sed aliis a jure provisis* (l. *permissis*) *remediis utatur ad pœnam contumacium aggravandam.*

* Addere placet antiquius eadem de re monumentum, aliaque, unde manifestum fiat ubique eosdem viguisse ritus. Juram. præst. a recipiendis in studio Montispess. ex Ch. S. Ludov. ann. 1230. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 350 : *Juro .... quod contra eumdem* (episc. Magalon), *ejusque ecclesiam non me scienter opponam, nec etiam aggravandi excommunicatos per eum, aut per ejus vicarium seu officialem, qui in sua malitia persistentes, ad obedientiam sanctæ matris ecclesiæ venire contempserint, per projectionem lapidum, et portationem feretri seu beræ ante domos ipsorum excommunicatorum; et alias juxta modum et consuetudinem in dicto episcopatu, contra tales excommunicatos ab antiquo observatos.* Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 116. Chartoph. reg. ch. 168 : *Toutes les festes et Dimenches le curé de la ville venoit tout revestu à grant procession portanz la croix et l'eaue benoite, à l'uis dudit Jaquelin chanter et getter pierres à sa porte.* Aliæ ann. 1383. in Reg. 122. ch. 379 : *Lors icellui Perrin... lui dist : male santé te suye; nous te saluons bien et courtoisement, nous ne sommes pas escomeniez, ... et tu nous huches, aux veaulx, aux veaulx.* Rursum aliæ ann. 1449. in Reg. 180. ch. 64 : *Le suppliant fist porter, ainsi qu'il est acoustumé de faire oudit pays* (de Comminges), *quant ung homme est ainsi excommenié, engregié et rengregié, une biere, ou l'on mect les mors, devant l'huys d'icellui Jehan Loo.*

* Inflicta quoque non semel excommunicatio bestiis agros depopulantibus, facta tamen prius ipsis monitione; cujus moris testis est Comput. ann. 1479. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 342. col. 1 : *Item solverunt pro litteris monitoriis a curia domini officialis impetratis, ad instantiam dominorum consulum Nemausi, contra mures, darbos et talpas et alia animalia fera dampnum inferencia in fructibus excretis in campis.* Solemnis vero est hac in re sententia officialis Trec. ann. 1516 : *In nomine Domini. Amen. Visa supplicatione seu requesta pro parte habitantium loci de Villanoxa Trecensis diœcesis nobis officiali Trecensi in judicio facta, adversus bruchos seu erucas, vel alia non dissimilia animalia, Gallice Hurebecs nuncupata, fructus vinearum ejusdem loci a certis annis, et adhuc hoc præsenti anno, ut fide dignorum testimonio, et quasi publico rumore asseritur, cum maximo incolarum loci et vicinorum locorum incommodo depopulantia, ut prædicta animalia per nos moneantur, et remediis ecclesiasticis mediantibus compellantur a territorio dicti loci, abire, etc. visisque, etc. Nos auctoritate qua fungimur in hac parte, prædictos bruchos et erucas et animalia prædicta, quocumque nomine censeantur, monemus in his scriptis sub pœnis maledictionis et anathematisationis, ut infra sex dies a monitione in vim sententiæ hujus, a vineis et territoriis dicti loci de Villanoxa discedant, nullum ulterius ibidem, nec alibi in diœcesi Trecensi nocumentum præstitura. Quod si infra prædictos dies, jam dicta animalia huic nostræ admonitioni non paruerint cum effectu, ipsis sex diebus elapsis, virtute et auctoritate præfatis, illa in his scriptis anathematisamus et eisdem maledicimus.* Hanc sententiam et alias haud absimiles aliorum officialium refert Theoph. Raynal. in tract. de Monit. et Excomm. cap. 12. qui consulendus omnino est, ut et Malleolus de Exorc. Vaïrus de Fascin. et Mart. *de Arles* in tract. de Superstit. contra maleficia seu sortilegia, quæ hodie vigent in orbe terrarum, edito Romæ ann. 1560. Vide supra *Darbus*.

¶ Excommunicator, Qui sententiam fert excommunicationis. Statuta Synodalia Ecclesiæ Leodiens. in Anecd. Marten. tom. 4. col. 874 : *Si autem sic absolutus convaluerit ab infirmitate sua, tunc accedat ad suum Excommunicatorem cum litteris ejus qui eum absolvit, continentibus absolutionem, et qualiter fuerit absolutus; et tunc ipse absolutus faciat id quod Excommunicator ei injunxerit super his pro quibus fuerat excommunicatus.*

EXCOMMUNIONES, Excommunicati, passim in Canonibus S. Patricii cap. 17. 18. 20. 27.

EXCOMMUNIS, Excommunicatus. Concilium Arelat. II. cap. 30 : *Ut Ecclesiæ inimici habeantur Excommunes.* Turonense II. cap. 24. ex Cod. Bellovac. : *Non solum Excommunis, sed etiam anathematizatus moriatur.* Alii Codd. habent *Excommunicatus.* [Canon. Hibern. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 2 : *Clericus inter epulas cantans... Excommunis sit.*]

¶ **EXCOMMUNITER**, Communiter, una. Litteræ Prælatorum Normanniæ super contentione juris patronatus Ecclesiarum ann. 1200. apud Acher. Spicil. tom. 9. pag. 155 : *Et quatuor Presbyteri et quatuor Milites jurabunt super sacrosancta, et Episcopo exinde Excommuniter, sive Archiepiscopo, quod ipsi octo dicent, ad quem spectare debeat donatio Ecclesiæ de jure patronatus.*

¶ **EXCOMMUNUS**, ut *Excommunis.* Veteres formulæ Andegav. apud Mabill. Analect. tom. 4. pag. 248 : *Et a liminibus Ecclesiarum, Basilicarum vel omnium Sacerdotum Excommunus, accipiat illam maledictionem, quem Judas Scariotis accipiat.*

¶ Excomnus, Eadem notione, in Charta ann. 766. apud Felibianum Hist. San-Dionys. pag. xxix.

¶ **EXCOMPARATIO**, Comparatio, acquisitio. Charta Adalindis Comitissæ, apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 14 : *Quantum Acfredus Comes et ego suprascripta Adalindes ibidem habuimus tam de alode, quam de Excomparatione, id est, domos coopertas, casales, curtes, hortos, etc.*

¶ **EXCOMPUTARE**, Computare, numerare. Bulla Clementis VI. ann. 1349. Histor. Dalphin. tom. 2. pag. 609. col. 2 : *Sed dictam summam in prima solutione*

facienda de hujusmodi pecunia solvenda tibi omnino Excomputare, etc.

° **EXCONCILIARE** Altare. Interdicere, vetare ne in eo sacra peragatur Liturgia. Bulla Leonis PP. IX. ann. 1050. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 107 : *Insuper auctoritate apostolica judicamus ut nulli archiepiscoporum, episcoporum... aliquem pertinentem ad ipsum monasterium excommunicare vel anathematis vinculo innodare, seu aliquod altarium ejusdem loci vel aliquam ecclesiam Exconciliare liceat.* Vide in *Reconciliare.*

EXCONDICERE, Excusare, satisfacere, purgare se sacramento, affirmare. Capitula Caroli C. tit. 39. [** ap. Carisiac. ann. 873.] § 3 : *Ad mallum veniant, et ibi aut se legaliter, ut permisimus, Excondicant : aut si se Excondicere non potuerunt, quod male fecerint legaliter emendent.* Hincmarus Opusc. 31 : *Quia fratri Hadulfo missaticum tuum commiseris,... de quo missatico non se Excondixit.* [Vide *Exdicere.*]

Escondire, Eadem notione. Pactum inter Episcopum Meldensem et Comitem Campan. ann. 1218. in Tabulario Camp. Bibl. Thuan. f. 276. et in Tabular. Eccl. Meldensis fol. 18 : *Et si ad submonitionem prædictam non venerint, Escondient quod non audierint submonitionem, vel emendabunt quod non venerunt. Si autem venerint ad submonitionem, Escondient, vel emendabunt illud quod eis objicietur a Præposito de his quæ pertinent ad mercatorum, etc.* Occurrit ibi pluries. Charta Communiæ Nantoliensis ann. 1233. quæ est Radulphi Comitis Suession. : *Et dicta die tenetur mihi vel servienti meo emendare per 7. sol. et dimid. monetæ Suessionensis, vel se Escondire quilibet, cui admissum imponeretur super alio quam super latrocinio, septima manu hominum. Et si latrocinium imponatur, Escondiet se vicesima una manu hominum. Et si dicta die placiti Excondita non capiam, extunc non potero aliquem super his querelare ; imo omnino extunc quieti et absoluti remanent, quantum ad illa Escondita.* [Extractum libri *S. Just* fol. 27. r°. apud D. *Brussel* tom. 1. de Feudorum usu pag. 173 : *Abbas S. Michaelis dicebat se non esse submonitum. Serviens in assisia attornatus dicebat se submonuisse eum ad manerium suum de Bretevilla, absentem tamen ; sed serviens, qui custodiebat manerium, dicebat se citasse. Abbas dicebat, quia Baro Regis est, et quod ad vocem talis servientis non debebat intrare legem de Escondicenda submonitione. Judicatum fuit quod debebat.* Illud autem observant, in contentionibus hujuscemodi eum, qui *escondierat* submonitionem *emendam* non exsolvisse, licet servientes præsentes essent et jurare parati se submonitionem fecisse, quoniam, ut ait *Des Fontaines* apud *de Lauriere* in Glossario, *Leur offre à jurer encontre le serment de ciaux qui Escondirent le semonce ne peut rien faire.* Qua in re eadem erat et franci hominis et villani conditio. Sed cum Dominus propter defectum *gagia* seu pignora ceperat, si francus homo illa repeteret, ei reddebantur ante *escondium*, secus autem villano, nisi fuisset prohibitus suo sacramento. Ratio discriminis est juxta laudatum *des Fontaines ; Que moult plus est tenu li frans hom à son Seigneur par le raison de l'iretage, ke li vilains par ses rentes payant, par quoi on puet plus guidier pour le franc hom qui ne sceut pas le semonce, ke pour le vilain.* Quod explicat regulam 30. Institut. Loyselli lib. 1. tit. 1.] Curia Generalis Cataloniæ ann. 1321. MS. : *De bausiatoribus et traditoribus, qui fidem suam noluerunt Escondire... possint præstare auxilium et favorem reptato volenti se Escondire, sicut possunt alii Barones Cataloniæ.* Vide *Bosiare* et *Intercipere.* Chronicon Petri IV. Reg. Aragon. lib. 3. cap. 31 : *E apres mossenyer Gil Royg de Liori dixeren que eren apparellats d'Escondir la fe de Don Petro de Exerica.* Leges Willelmi Nothi vernaculæ cap. 50 : *Si est ascons qui blamez seit dedinz le hundred e 4. humes le retent, si 12. main s'espurget, e se il s'en fuist dedenz la chalenge, li Sire rende sun were : e si l'un chalenge le seignour, que per li s'en seit alé, si s'Escundie sei 6. main, e s'il ne pot, envers li Rei l'ament, et cil soit utlage.* Id est : *Si quis absconsus est, qui intra hundredum accusatus, et a 4. hominibus rectatus sit, duodecima manu se purget, et si fugerit post calumniam, dominus reddat weram suam, et si quis calumniaverit, seu in jus vocaverit dominum, quod per suum factum abierit, purget se sexta manu ; quod si non potest, emendet versus Regem, et sit utlagatus.* Hic enim cæcutiit Seldenus. Adde cap. 16. Le Roman *du Renard* MS. :

Si que j'en feroie un joise,
De chaude yaue et de fer chaud,
Mais mon Escondire que vaut :
Lasse chaitive mal ostrue.

Alibi :

Gel com jugeront mi baron,
Qui l'en doit faire de larron,
Et con de felon trahitour,
N'en partirés sans mauvais tour,
Se ne vous povés Escondire
De quanque l'en vous voudra dire.

Le Roman *de Thibaud de Mailly* MS. :

Au plet en Champfleury
A la grand departie,
Tuit y sommes semons,
Nuns ne s'en Escondie,
Ne je ne voi nului,
Qui ja s'en essonie.

Interdum ea vox pro *vetare* usurpatur. Pactum Tongrense ann. 1403. in Magno Recordo Leodiensi pag. 25 : *Lidit fermetteurs ne puissent Escondire de faire leur chace, quant chacun d'eux venra à son tour, de ce afaire, sans mettre en ce Escondit ne empeschement.* Et pag. 57 : *Que li Maire de Liege ne autre li puist deffendre ou Escondire, etc.* Et pag. 41 : *Et de ce ne peut on venir à loy, ne Esconduire nul, se ce n'est pour monstreir paiement par quittance, etc.* Adde pag. 119. Hinc vulgaris vox *Esconduire* apud nos, pro, aliquem re infecta dimittere, vel repellere.

¶ Excondituм. Privilegium Fratris Andreæ de Coloors domorum Militiæ templi in Francia Præceptoris ann. 1215. in Tabulario S. Remegii Rem. : *Si maluerimus aliquis Fratrum nostrorum secundum consuetudinem loci illius super hoc faciet Esconditum, ad quam emendam vel Esconditum faciendum tenebimur quotiens fuerimus requisiti.*

° *Escondist*, Damni reparatio, compensatio, quæ parti læsæ tribuitur, in Libert. Castrivil. ann. 1286. apud D. *Bouquet* tom. 1. Jur. publ. Franc. pag. 414 : *Qui dira lait de cords à autre,... cinc sols d'amande et l'Escondist... Qui clamera homme marié coup, sexante sols, et femme mariée de bon nom, putain, sexante sols et l'Escondist. Escondit,* Denegatio, vulgo *Refus*, in Lit. remiss. ann. 1413. ex Reg. 167. Chartoph. reg. ch. 273 : *Nonobstant l'Escondit et reffuz fait par icellui Paillole, etc. Esconduit,* alio significatu, in Ch. ann. 1333. inter Probat. tom. 2. Hist. Burg. pag. 201. col. 1 : *Promet lidis messire Henris... non mie venir encontre pour lui ne pour autre, ne pourchacier que d'autres y veigne en recaler, ne en Esconduit.* Id est, neque occulte, neque aperte, quod vulgariter dicebant, *Ne en repost, ne en appert.* Vide supra *Apparentia* 3.

Escondium. Charta Guillelmi de Marigneo Armigeri ann. 1257 : *Et sciendum est, quod si ego dictus Guillelmus Armiger, vel meum mandatum aliqua animalia sæpe dictorum hominum vel hæredum suorum invenerim in aliquo forefacto nemorum meorum, potero capere vadimonium, si mihi placuerit ; sed oportebit ut procedam per plegios : et si dictus homo cujus habeo vadimonium, petit ostensionem loci, oportebit quod ego sæpedictus Armiger vel meum mandatum eam concedat : et si forefactum cognoverit, oportebit quod emendet, videlicet pro quolibet animali 2. den. Turon. Si autem negaverit, gagiabit unum Escondium, et ego dictus Guillelmus vel meum mandatum capiam juramentum Escondii in domo Militum Templi de Marigneo per manum meam coram Templariorum, ad usus et consuetudines patriæ.* Infra : *Et si aliquos jam dictorum hominum vel hæredum suorum in dictis nemoribus meis secantes, vel in callibus animalia servantes invenerim, secationem vel servationem ad usus et consuetudinem emendabunt, vel etiam Escondibunt per manum meam, et manus hæredum meorum coram Templariis vel eorum mandato.*

Excondire, Excundire, Idem quod *Excondicere.* Jacobus I. Rex Aragon. in Constitutionib. Cataloniæ MSS. : *Si aliquis nobilis aliquem Militem suum reptaverit, vel aliquam aliam querimoniam habuerit, et ipse Miles velit se Excondire de reptamento illo secundum Usaticos Barcinonenses, et de aliis querimoniis directum facere, secundum quod debuerit, et dominus Scondimentum suum, vel directum noluerit accipere, etc.* Alibi, *se de bausia Excondire.* Occurrit ibi non semel, et in Curia Generali Barcinon. sub Petro II. Rege Arag. cap. 22. ubi *Excundire* scribitur. Curia Generalis Catalan. ann. 1321 : *Quod possit fidem suam Excundire per batalliam.* Libellus Catalanicus MS. de Batallia facienda : *Et si aquell qui reptat es no vol venir à la Cort, ne Escundir sa fe, deu len forçar la Cort, etc.* Vide Probat. Hist. Turenensis pag. 35.

¶ **EXCONSULES**, *dicti quod jam a Consulatu exierint sive discesserint peracto vicis suæ anno.* Glossar. Sangerman. n. 501. ex Isidoro lib. 9. Orig. cap. 3. *Exconsules* memorantur apud Lampridium, Sidonium lib. 1. Epist. 11. et alibi.

¶ Exconsulares, Eadem notione non semel.

° **EXCONTRARE**, Permutare. Petrus de Vineis lib. 5. Epist. 57 : *Licentiam eis taliter Excontrandi de nostra gratia concedere dignaremur.* Vide *Excontrum.*

EXCONTRUM, Permutatio, quod *contra* aliam rem, seu pro alia reddatur. Proprie autem est, cum obses loco alterius obsidis cum licentia discedentis, aut dimissi datur. Petrus de Vineis lib. 5. Ep. 57 : *Supplicarunt obsides de Montefalconis,... apud Capuam commorantes, ut cum velint pro seipsis Excontrum personarum condecens exhibere, videlicet fratrem pro fratre, etc.*

° **EXCOPARE**, Verrere, *scopis* purgare. Stat. Saluciar. collat. 3. cap. 89 : *Quod quilibet habens domum in platea Saluciarum, teneatur ipsam ejus domum usque*

ad medium plateæ bene Excopare. Vide supra *Escopare.*

EXCOPIARE, Exscribere, Gall. *Copier.* Chronicon Windesem. lib. 1. cap. 2 : *Libros SS. Patrum per eos describi fecit et Excopiari.* [Legitur apud Marten. tom. 4. Collect. Ampliss. col. 1152. et alibi.] Vide *Copia.*

EXCORDARI. Commodianus Instr. 21 : *Excordaris, homo, si putas ut ipsi te salvent.* Id est, aberras.

EXCORDATUS, Corde privatus. Sugerius in Ludovico VI. cap. 16 : *Quia vecors vivus fuerat, mortuus est Excordatus, Cor siquidem extis ereptum fraude et iniquitate turgidum, palo imponunt, etc.*

* *Escuersser*, Dolore cordis affici, graviter se habere, vulgo *Avoir mal au cœur, se trouver mal.* Lit. remiss. ann. 1405. in Reg. 160. Chartoph. reg. ch. 96 : *La suppliante en soy esbatant, elle qui estoit grosse d'enfant... se feust bleciée et Escuerssé tellement qu'il convint qu'elle partist dudit hostel.* Vide supra *Cordia* 3.

⁎ **EXCORDOR**, [Excors sum, insanus. *Commodian. Instruct.* 21. Excordaris, homo, si putas, etc.]

EXCORIARE, Virgis vehementius cædere, Gall. *Escorcher.* Fridericus I. Imper. de Pace tenenda : *Si quis quinque solidos valens, aut amplius, furatus fuerit, laqueo suspendatur. Sin minus, scopis et forcipe Excorietur et tondeatur.* Arnoldus Lubec. lib. 2. cap. 37 : *At illi indignati, virgis Excoriaverunt eos, et decalvatos ad dominum suum remiserunt.* Vide Sicamam ad Leges Frisionum tit. 9. Gloss. Saxon. Ælfrici : *Excoriatus*, Be Beflæ, a Beflean, decorticare, excoriare, unde forte nostrum *Befler quelqu'un*, Subsannare, irridere quempiam tanquam cæsum virgis. [** Vide Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 3. col. 470. voce *Bifilljan.*] [In Legibus Rotharis, apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 43. col. 2. *Excoriare,* est Corium detrahere : *Si in flumine animal cujuscumque mortuum fuerit, aut ubicumque, et alius homo cujus non fuerit, Excoriaverit, componat solidos* XII.] [** Vide Leg. Sal. emend. tit. 68. supra *Decorticare Caballum.*] [Occurrit iterum hac notione in Memoriali Potestatum Regiensium ad annum 1218. et in Consuetud. Auscicorum MSS. ann. 1301. art. 88. et 89.] [** Gesta Episc. Virdun. cap. 2. apud Pertz. Scriptor. tom. 4. pag. 40 : *Vidimus coxam hominis cum cruore usque ad nates Excoriatam.* Vide *Decoriare* et mox *Excorticare.*]

* Supplicii genus, in Charta ann. 1328. ex Reg. donor. in Cam. Comput. Paris. fol. 30. r° : *Item en tous cas là ou l'en fait justice, li mounier de la ville* (de Baugency) *font l'exécution à leur coust, soit pendre, ardoir, boulir, enfouir, Escorcher et fuster. Excoriation*, Morbi genus, in Lit. remiss. ann. 1427. ex Reg. 174. Chartoph. reg. ch. 42 : *Icellui Jacques fut surprins d'une très griefve maladie, nommé Excoriation ou autrement, et pour avoir et trouver garison d'icelle feust alez en la ville de Bourges, de là à Tours, et dudit Tours à Lyon sur le Rosne, et de là à Avignon, etc.*

Excoriare Cruces, Aurum et argentum ab iis expilare, apud Radevicum lib. 3. de Gest. Frider. cap. 10.

¶ **EXCORIATIO**. Vide *Escoriatio.*

* **EXCORIATOR**, Lanius, Gall. *Boucher.* Charta Phil. Pulc. ann. 1295. in Reg. 69. Chartoph. reg. ch. 2 : *Cum valleti Excoriatores Parisienses liberaliter concesserint quod ultima subventio, quæ pro necessitate regni nostri a subditis nostris exigitur et levatur, ab eisdem præstetur et levetur hac vice, etc.* Vide supra *Escorcheria.*

* 1. **EXCORIATORES** metaphorice nuncupati, qui lites Provocant in Synod. Andegav. ann. 1302. apud Bochet. pag. 1174.

** 2. **EXCORIATORES**, Quædam militum turba. Vide *Estorchera* et *Scoriatio.* Felic. V. PP. Epist. ann. 1442. in Alsat. Diplom. num. 1326. tom. 2. pag. 369 : *Quasdam Excoriatores vulgariter sic nominatos, aliosque armigeros et iniquitatis filios.* Chart. ann. 1445. num. 1343. ibid. : *Der Telffin des künigs von Frankkrich sun, mit den Franzosen und bosen lüten, den man spricht den Schindern, etc.*]

⁎ **EXCORNIS**, [qui sine cornibus est. *Tertull. Pall.* 5. Muræna bestia edentula, et *Exunguis*, et *Excornis.*]

¶ **EXCORPORARE** Se, A corpore seu societate discedere. Vincent. Lirin. Commonitorii cap. 2 : *Julianus se collegarum sensui aut incorporare neglexit, aut Excorporare præsumpsit.*

* **EXCORRENTIÆ**, Caduca bona, quæ in fiscum *excurrunt* vel cadunt, seu ex commisso, seu aliqua quavis ratione. Charta Amalr. vicecomit. Narbon. in Reg. 13. Chartoph. reg. ch. 22: *Retinemus feoda et retrofeoda,... incursus et Excorrentias ipsorum feodorum et retrofeodorum.* Vide *Excadentiæ.*

¶ **EXCORRIGIARE**, Corrigiam solvere. Vide *Decorrigiare.*

1. **EXCORTICARE**, [Caudam animali detrahere, Gall. *Ecouer.* Vett. Formulæ Andegav. art. 34: *Et ipsa animalia per sua menata aliquas mortas fuerant, et ipsa pecora illi Excorticassit, posteaque mortas fuerunt... Et ipsi illi taliter locutus fuit, quod nec sua animalia numquam menassit, nec per sua menata ipsa animalia degere numquam habuissit, nec de manus suas Excorticatas numquam fuissent.*] Vide *Decorticare.* [** Corium detrahere.]

* 2. **EXCORTICARE**, Corium detrahere, Gall. *Ecorcher.* Chron. Ast. ad ann. 1311. apud Murator. tom. 11. Script. Ital. col. 233 : *Tunc omnes, qui capti erant a Brixianis, Excorticabantur, et pellis et caput extendebantur super muros civitatis.*

* **EXCORTIZARE**, Cutem evellere. Lit. remiss. ann. 1377. in Reg. 111. Chartoph. reg. ch. 217 : *Dictus exponens quandam situlam fusteam, in qua erat aqua, accipiens, aquam ipsam super caput dicti Mignoti effudit, quam effundendo, situla ipsius Mignoti vultum attigit et modicum Excortizavit.*

* **EXCORZARE**, Corticem avellere. Ital. *Scorzare,* nostris *Ecorcer,* Stat. Taurin. ann. 1360. cap. 121. ex Cod. reg. 4622. A : *Item quod nullus audeat vel præsumat Excorzare plantas aliquas seu arbores alienas.* Vide supra *Escorciare.*

¶ **EXCOTERE** Bladum, Excutere, exterere, flagellare perticis. Sententia arbitralis inter Dominos et Universitatem Calliani ann. 1497: *Ordinamus quod pro necessitate liceat dictis hominibus ad succurrendum Excotere de blado excreto in dictis Mauris ante tempus medii mensis Julii, et quantitatem bladi sit Excoti intimare debeant dicto calcadurerio.*

* Nostris alias *Escourre* et *Escoudre.* Lit. remiss. ann. 1379. in Reg. 114. Chartoph. reg. ch. 349: *Icellui Jehannot gaignoit sa journée pour batre et Escourre blé.* Aliæ ann. 1450. in Reg. 186. ch. 45 : *Il seroit bon qu'ilz alassent batre ou Escourre du blé.* Aliæ ann. 1459. in Reg. 188. ch. 250 : *Le suppliant estoit en sa grange ou il Escoudoit ou batoit des gerbes de seigle... ayant ung fleau ou Escoussour, ainsi que l'en a accoustumé de faire au pays d'Auvergne.* Unde *Escoux,* f. Area ubi frumentum excutitur, in Terrear. dom. *de Nerenx* ex Cod. reg. 9899. fol. 40. r°. : *Item plus quatre deniers et malhe Tournois de cens pour une Escoux... Item plus demie geline de cens pour une peason et Escoux.* Vide *Excussorium* in *Excussor* 1.

* *Ecoter,* rusticis Dombensibus, idem quod vulgo *Etêter,* Arborem decacuminare. Hispanis, *Ecotados* in arte heraldica, Rami amputati significantur.

* **EXCREARE**, pro Exscreare. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Escreare, Esriler.*

1. **EXCREDERE**, Facere ut aliquis non credatur. Synodus Rajocensis ann. 1300. cap. 63 : *Excommunicamus sortilegia de Sacramentis Ecclesiæ facientes,... et qui ad conjungendum et disjungendum falsa matrimonia, vel ad Excredendum aliquem, scienter deponent testimonium falsitatis.*

* 2. **EXCREDERE**, Mutuare, nostris alias *Croire.* Acta S. Sebaldi tom. 3. Aug. pag. 771. col. 2: *Sed cum hospitaliter illum tractare vellet, et vas lucidum, in quo potus cernitur, non haberet, a vicino quodam vitrum solenne Excredidit.* Vide supra *Credere* 1.

** 3. **EXCREDERE**, Eximere sontem aut captivum a vinculis, sponsione data. Epistol. ann. 1330. in Guden. cod. Diplom. tom. 2. pag. 1056: *Deprecamur ... quod idem noster concivis a sui captivitate usque ad Domini nostri Coloniensis adventum Excredatur.* Vide Haltaus. Glossar. Germ. col. 73. voce *Ausburgen.* Ita etiam intelligenda sunt, quæ laudantur in *Excredere* 1. et in *Excreditus.*

* **EXCREDITUS**, Cujus sponsio seu cautio nondum accepta est. Charta ann. 1327. tom. 2. Hist. Trevir. Joann. Nic : ab *Hontheim* pag. 111. col. 1: *Si capti fuerimus... tunc infra annum et diem post nostram captionem, et quamdiu Excrediti et inducíati fuerimus, aliquam exactionem solvere non debebimus pro nostra liberatione.* Vide in *Recredere.*

* **EXCREMENTUM**, Incrementum, accretio. Charta Phil. Aug. ann. 1207. in Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 110. r°. col. 2 : *Damus terram, quæ fuit Johannis Mauduit et Roberti Mauduit, integre cum omnibus Excrementis et melioramentis, quæ in eadem terra. Escroistre,* pro *Accroitre,* Accrescere, augere, in Ch. ann. 1322. ex Tabul. S. Petri Carnot. : *Esgardans que iceulx religieux estoient moult estreins et moult enserrés dedens les fermetés de nostre chastel de Bruroles, et ne se povaient pas bien largir ne Escroistre sans nostre assentement, etc.* Alia ann. 1458. ibid. : *Voulons... aussi Escroistre et augmenter les biens de l'Eglise, et non les diminuer.*

¶ **EXCRESCENTIA**, Excrescens, Fortuita Clericorum obventio, Gall. *Le casuel.* Charta Elisabeth Reginæ Angl. ann. 1560. pro Capellano suo, apud Rymer. tom. 15. pag. 580. col. 2: *Cum præeminentiis, jurisdictionibus, libertatibus, privilegiis, titulis, quotidianis distributionibus, Excrescentiis, allocationibus, aliisque proficuis, commoditatibus, etc. Fructus, quotidianas distributiones, Excrescentes, etc.* ejusdem tomi pag. 704. col. 1.

¶ **EXCRETA**. Vide *Estrida.*

* **EXCRETORIA** Casa, Ab aliis secreta ac seorsim posita, interpretibus doctis Editoribus ad vitam B. Schetzel. tom. 2. Aug. pag. 178. col. 2 : *Veniens autem ad Excretorias ejusdem viculi casas, si quem*

ibi pauperculum et honestæ conversationis hominem manere cognosceret, ad eum libentius divertebat. Ubi, iisdem notantibus, editio Chiffletii ac tria MSS. habent *Extractorias.*

* **EXCROLARE**, Italis *Scrollare*, Quassare, agitare, nostris *Croler.* Stat. Taurin. ann. 1360. cap. 162. ex Cod. reg. 4622. A: *De pœna illius qui incideret seu Excrolaret alienam arborem.* Vide infra *Grollare.*

EXCRUSTARE, Crustam auferre. Monasticum Angl. tom. 1. pag. 210: *Duas imagines... quarum unam auro et gemmis Excrustavit.* [Radulphus Cadom. de Gestis Tancredi, inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 196: *De argento milites creare iste pervertendo et depravando vocat Ecclesias Excrustare.* Vide novam Gall. Christ. tom. 3. col 863.] Vide *Decrusare.*

*Metaphorice pro Spoliare, detrahere. Charta ann. 1146. inter Probat. tom. 2. Hist. Lothar. col. 324: *Si quis autem hæc beneficia ecclesiæ data Excrustare voluerit, anathema sit, donec ecclesiæ satisfecerit.* Franco Legiens. apud Jarland. Chrysop. ex Cod. Clareval. sæc XII. in festo Invent. S. Crucis: *Quod autem rex* (Salomon) *Excrustavit totum aurum de ligno.*

* **EXCRUTARE**, pro *Excrustare*, Eodem significatu. Charta Henr. episc. Tull. ann. 1163. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 660: *Neullus cujuscumque conditionis homo, sive nobilis sive ignobilis, super his omnibus injuriosus ecclesiæ vestræ existat, vel aliquid horum Excrutare præsumat.*

* 1. **EXCUBARE**, E cubili surgere, Gall. *Sortir du lit.* Comœd. sine nomine act. 6. sc. 4. ex Cod. reg. 8163: *Mane nimis est, ante lucanum applicui, nondum Celius Excubavit, ostia clausa sunt.* Vide *Excubitare.*

¶ 2. **EXCUBARE.** Vide *Excubiæ* 4.

* **EXCUBIA**, Vigil, excubitor. Stat. Avenion. MSS. cap. 15. ex museo meo: *Ab hoc tamen statuto excipimus notarios, scriptores et cursores, et Excubiam turris episcopalis.*

1. **EXCUBIÆ**, proprie sunt Vigiliæ custodum, παννυχίδες, νυκτοφυλακίαι, νυκτηγερσίαι, ut est in Glossariis. At sequioribus sæculis hæc vox sumpta est pro quovis gravamine, aut quavis injusta molestia, quæ subditis infertur a dominis. Lex Long. lib. 3. tit. 9. § 2. [** Lothar. I. cap. 8.]: *De illis hominibus qui res suas alienaverunt, ubicumque super eas resident, distringat eos Comes per Excubias publicas, sicut lex continet.* Ubi Glossa, *id est, servitium ad pontes restaurandos.* [Muratorio tamen *Excubia* nihil hic aliud sonare videtur quam urbium custodia.] Paschalis I, PP. in Confirmatione privilegiorum Eccles. Ravennat. apud Rubeum lib. 5. pag. 237: *Nec nullum molestia, aut angarias, aut gravamina, aut Excubias quilibet inferre parti sanctæ tuæ Ecclesiæ, etc.* Charta Caroli Imp. in Chronico Farfensi pag. 658: *Aut homines ejusdem Monasterii... distringendos, vel ad publicas Excubias compellendos, aut ullas redibitiones, vel quaslibet occasiones requirendas, etc.* Adde pag. 667. Fundatio Abbatiæ Pinarolensis ann. 1078: *Similiter cum areis suis, teloneis, aliisque Excubiis, et conditionibus jure inde exigendis.* Charta Marini PP. ann. 883. apud Ughellum tom. 4. pag. 896: *Pro omni Excubia et expeditione tam palatina quam hostili, etc.* Alia Widonis Imper. ann. 895. ibid. pag. 1342: *Nullasque redhibitiones, aut publicas Excubias, nullas angarias facere sive persolvere cogantur.* Adde pag. 1345. Vide *Scubiæ.*

2. **EXCUBIÆ**, Vigiliæ Ecclesiasticæ. Gloss. MSS. Eccl. Parisiensis: *Excubia, officia vigiliarum. Excubias celebrare, agere,* apud Liberatum Diac. cap. 20. in Vita S. Arnulfi Episc. Metensis cap. 23. 25. in Vita S. Virgilii Arelat. Episc. apud Lambertum in S. Heriberto Coloniensi Archiep. n. 13. etc.

EXCUBIUM, Eadem notione. Isidorus Pacensis Episc. in Chron. æra 680: *Fassus est,... quod quadam nocte se ab hostiariis Ecclesiæ B. Petri Apostoli expetiisse Excubium, etc.* id est, ut in ea excubias seu vigilias ageret.

3. **EXCUBIÆ**, pro *Exuviæ*, Reliquiæ Sanctorum. Vita MS. S. Juliani Episc. Cenoman.: *Equi qui lecticam sanctarum gestabant Excubiarum, etc.* Vita S. Popponis Abbat. n. 59: *Sæpe limina adiens Apostolorum, sæpe etiam, atque, ut ita dicam usitatius, Excubias cæterorum frequentans sanctorum.* Ibi enim *Exuvias*, id est, reliquias legendum puto.

4. **EXCUBIÆ**, Jus quod *Wardæ* dicitur, *Droit de garde*, quod scilicet Vassalli ac Tenentes debent in Castris Dominorum. Charta Theobaldi Comitis Blesensis ann. 1131: *Habeo talem consuetudinem in burgo de Camariaco, quod homines castri illius burgi pergunt mecum in exercitum, et in expeditionem, et si ibi castrum firmavero, illud claudent de palis et virgis, et in castro nihil plus facient præter hoc quod corpus meum Excubabunt.*

* Pactum inter Reg. Carol. II. comit. Prov. et capit. S. Salvat. Aquens. ann. 1292. ex schedis Pr. *de Mazaugues*: *Dicebant etiam Excubiam seu custodiam faciendam in dicto burgo de die vel de nocte, cum armis vel sine armis ad præfatum dominum regem seu præfatam curiam jure debito pertinere.* Hinc *Excubicibilis.*

¶ **EXCUBIALE** OBSEQUIUM, Obsequium excubitoris seu vigilis, apud Johannem Sarisber. lib. 2. Polycratici cap. 27.

¶ **EXCUBIARE**, Excubare, Excubias agere. Franchesiæ habitatoribus Bellivisus ann. 1256. concessæ per Guillelmum de Bello-videre, Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 59. col. 1: *Item, habitatores castri et burgi debent Excubiare et gaytare, ... Excepto quod Nobiles gaytare et Excubiare tenentur.* Charta Henrici de Soliaco pro habitantibus Castrum de Aiis ann. 1301. apud Thomasserium in Biturig. pag. 123: *Quotiescumque Burgenses, si moniti fuerint a Præposito villæ vel ejus mandato, villam tenebuntur Excubiare.*

* **EXCUBICIBILIS**, Qui *excubias* agere tenetur. Charta ann. 1457: *Recognoscentes dicti assensatarii se fuisse et esse causa et ratione præmissorum assensatorum justiciabiles et Excubicibiles seu queytabiles ejusdem domini, causa et ratione dicti ejus castri, justitiæ et castellaniæ de Droiz.*

¶ **EXCUBICULARIUS**, Defunctus munere cubicularii, leg. 13. Cod de Excusat. libert. [** Cod. Theod. lib. 11. tit. 16. Const. 15. de extr. s. sord.]

EXCUBITARE, EXCUBITUM. Gloss. Gr. Lat.: Παραχοιμῶμαι, *Excubito.*: Ἐκχοίτησις, *Excubitum. Excubitare* igitur dicitur qui e strato exsurgit, sed proprie qui ad alterius salutem vigilat. Gloss. Gr. Lat.: Παννυχίς, *hoc Excubitum, pervigilium.* Παραχοίμησις, *Excubitum.* Alibi: Ἀγρυπνία, *lucubratio, Excubitum, pervigilium.* Hinc *facere Excubitum*, est vigilare. Vegetius lib. 3. cap. 8. et Modestus de Vocabul. rei militaris: *De singulis centuriis quaterni equites et quaterni pedites Excubitum nocte faciunt.* Rufus in Legibus militaribus: Καταλιπὼν τὰς περιαγρυπνίας καὶ ἐξκούβιτα.

EXCUBITUS, Eadem notione. Jul. Firmicus lib. 3. cap. 14: *Faciet Scutarios, vel Imperatorum Protectores, vel qui proprio Excubitu salutem Principibus servent.* Sic vero potissimum appellabantur universim cohortes custodiæ Palatinæ addictæ. *Constantinopolitanum enim Palatium ob Imperatoris salutem multorum præsidiis militum custodiebatur,* ait Luitprandus lib. 1. cap. 4. et lib. 5. cap. 9. Corippus lib. 3.

Ingens Excubitus divina palatia servans.

Idem lib. 1.

... Clypeis pia terga tegebat
Ingens Excubitus.

Anastasius in Hist. Eccl.: *Populus Scholariorum et Excubituum.* Idem in Histor. exilii S. Martini PP.: *Fecit eum inclausum sub multa custodia, præcipiens Excubiti custodibus, ut nullus penitus sciret civitatis, quia est in eodem Excubitu.* [Agnelli liber Pontif. apud Murator. tom. 2. pag. 178. col. 1: *Fregerunt januam ipsius Excubiti calce percussi, et extraxerunt eum foras.*] Τῶν ἐξκουβίτων τάγμα, cohors excubitorum, apud Annam in Alexiade lib. 4. et Constantinum de Them. pag. 36.

¶ **EXCUBITATOR**, ut *Excubitor*, sed malus, qui non excubat, nisi ut circumveniat. Bodonis Chron. Clusin. apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 367: *O dementiam! Domini pulchrum exercitum, sive Virginum choros filii diaboli circumdant, sed supervacaneo labore Excubitatores atteruntur.*

¶ **EXCUBITI.** Papias MS. Bituric.: *Liba, Panes, tonsuræ, barbæ, qui Excubiti dicuntur.*

EXCUBITOR. Gloss. Gr. Lat. Ἀγρυπνητής, *Vigil, Excubitor.* Alibi: Παννυχιστής, *Excubitor.* Rursum: Παρακοιμητής, *Excubitor.* Procopius lib. 2. Vandal. cap. 12: Ὡς τῶν ἐξκουβιτώρων ἡγεῖτο, οὕτω γὰρ τοὺς φύλακας Ῥωμαῖοι καλοῦσι. *Timarchus Excubitor*, apud Gregor. M. lib. 8. Epist. 52. His qui præerat, *Comes Excubitorum* dicitur, Nicephoro Patr. CP. in Heraclio, et aliis a Meursio et Fabroto ad Cedrenum, et Alamanno ad Procop. Hist. arcan. laudatis. [*Excubitor Tribunus*, apud Suetonium in Claudio cap. 42. et *Excubans Tribunus*, in Nerone cap. 9. Apul. lib. 2. Doctr. Plat. pag. 26: *Excubitorum loco militet juventus pro utilitate cunctorum.* Utitur etiam Cæsar de Bello Gall. lib. 7. Hæc igitur vox potuisset prætermitti.] Vide Gloss. Basil. [** Glossar. med. Græcit. in Ἐξκουβίτωρ col. 403. et Append. col. 70. Σκούλκαι, col. 1396. et Τετράδιον, col. 1450.]

EXCUBITORIUM, Idem quod Excubitus, Locus palatii in quo excubabant milites excubitores. Anastasius in Collectaneis: *Duxeruntque in custodiam Excubitorii.*

¶ **EXCUBITUM**, EXCUBITUS. Vide *Excubitare.*

EXCUBIUM. Vide *Excubiæ* 2.

¶ **EXCUBIUS**, Excubitor, vigil. Ordinatio Humberti Dalphini ann. 1348. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 274: *Ecclesia, Sacrista, et Capitulum de Romanis habuerunt... pro servitio Ecclesiæ, Sacristæ et capituli inter cæteros cellarium, panaterium, boycellerium, mantilium datorem, coquum, coqulum, porterium, Excubium, campanarum pulsatorem, etc.*

¶ **EXCUBUS**, ut *Excubitor.* Johan. Sa-

risber. lib. 2. Polycrati cap. 27: *Vulgo dici solet, Quovis Excubo vigilique mendacior est.*

° **EXCUDIA**, *Excutia* Plauto, Vestiaria scopula, Gall. *Vergette*. Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120: *Excudia, Gallice Escou-veste.* Vide infra *Exscudis*.

° **EXCUGUATHIÆ**, Excubiæ, vigiliæ. Lit. ann. 1079. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 46. art. 5: *Jurent autem publice dicti consules... de eorum officio mandare vel facere mandari gathias et Excuguathias et alias custodias, quando videbitur expedire curiæ nostræ. Gatas et Excurgatas* editum ex iisdem Lit. in Reg. 129. Chartoph. reg. ch. 119. tom. 7. earumd. Ordinat. pag. 155. Sed minus attente lectum est; ibi enim habetur: *Gachas et Excurgachas*; et infra *Gache vel Excurgache*. Vide supra *Eschargaita*.

¶ **EXCULARE**. Chronicon Siciliæ, inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 7. Imperator *cepit dictum Maniachium per barbam et Exculavit eum.* Id est, interfecit, ut laudatus Editor interpretatur in Glossario ad calcem tomi 5. procul dubio quod articulus, unde hic locus excerptus est inscribatur *de Deceptione et morte dicti Maniachii* (sic) nullaque sit alia vox in integro articulo, qua occisio illa significetur. Haud contemnenda sane ratio; vereor tamen ne forte legendum sit *Exoculavit*: ex oculorum evulsione mors subsequi potuit.

EXCULCATOR. Vide *Collocare*.

EXCULEUS, *Importunus*, in Gloss. Arabico-Lat.

° **EXCULIT**, *Dicit aut sculpit*, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7613.

° **EXCULPARE**, Exculpere, Ital. *Scultare*, Gall. *Sculpter*. Charta ann. 1402. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 175. col. 1: *Magistro Johanni Jouglaris, pro ejus labore et salario impensis in faciendo seu Exculpando duas ymagines lapideas, positas in capella castri regii Nemausi.*

¶ **EXCULPATIO**, Culpæ liberatio. Roland. Patav. de Factis in Marchia Tarvisina lib. 4. cap. 3: *Rogamus eos propter ipsorum Exculpationem, et ne cresceret aliqua rixa in Padua, quam Dominus noster Imperator optabat in pace tenere præ cæteris locis, quod paucis diebus parum longe de civitate secederent.*

EXCULTARE. Ratherius Veron. de Qualitatis conjectura. [tom. 2. Spicilegii Acher. pag. 203.]: *Sede, non tibi dicit; non sedentem vero Excultare nequaquam omittit.* Vide *Collocare*.

¶ **EXCUNDIRE**. Vide in *Excondicere*.

¶ **EXCUNEATUS**, Cuneo spectatorum ejectus. Apuleius lib. 3. Florid.: *Extimus quisque Excuneati queruntur.* In theatris subsellia erant per cuneos disposita; circa cuneos viæ, ubi spectabant, qui locum non habebant in subselliis: hos *Excuneatos* vocat Apuleius. Tertull. de Spectaculis: *Apud spectacula in via statur.*

° **EXCUNIARE**, Collocare, condere, vel Excutere. Charta ann. 1065. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 198: *Iterum concedimus... adunare omnem laborem ex ipsas nominatibas terras, et Excuniare in scripta area Pictula Fabrita pertinente scriptæ nostræ sanctæ Neapolitanæ ecclesiæ in sempiternum.*

° **EXCUPARE**, Exsecare, rumpere, Ital. *Scoppiare*. Arest. ann. 1341. 12. Sept. in vol. 3. arestor. parlam. Paris.: *Cum ensibus evaginatis quandam canaberiam..... cum suis complicibus Excupaverat.* Lit. ann. 1366. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 390: *Animalia sua grossa ut alia in vineis ipsis vindemiatis per modum pasqueragii immittunt; quæ vineæ ex eo dampnificantur, destruuntur et multimode Excupantur.*

¶ **EXCUPATOR**, Qui scopis purgat. Leges Palat. Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii, tom. 3. pag. XL: *In nostro reposito sint duæ personæ, quæ Excupatores nominentur; ipsi enim tam cameras nostras quam palatia scobare et mundare teneantur.*

° **EXCURGACHÆ**, EXCURGATÆ. Vide supra *Excuguathiæ*.

1. **EXCURSUS**, Qua aquæ excurrere possunt, seu evacuari. Charta ann. 1217. apud Duchesnium in Probat. Hist. Castaneor.: *Dedi.... liberam licentiam faciendi et habendi in dominio meo et feodo de Chaillec quemdam Excursum liberum et immunem ab omni costuma et exactione ad excurrendas aquas de maresiis de Langun... Aquæ autem... excurrent, et tenentur excurrere... per prædictum Excursum, etc.* Vide Gall. Christ. Sammarth. in Abbat. Absiæ ann. 1217.

° 2. **EXCURSUS**, Præstatio, quæ in avena exsolvebatur, ob *Excursum* seu *percursum* subditis a domino concessum; vel pastio in alterius domini pascuis. Vide *Percursus*. Charta Odon. I. ducis Burg. ann. 1101. inter Probat. tom. 1. Hist. Burg. pag. 34. col. 1: *Item Excursum, quem mareschalci et armigeri ducis apud Longum-vicum inter villam faciebant, ulterius fieri prohibeo. Percursus* legitur in Ch. Hugon. II. ann. 1102. ibid. pag. 35. col. 1.

1. **EXCURTARE** CABALLUM, in Lege Salica tit. 40. § 15. in Lege Aleman. tit. 70. § 2. 3. *Caudam auferre*, Gallis, *Escouer* [et *Escourter*.] Leges Wisigoth. lib. 8. tit. 8. § 3: *Si quis alieni caballi comam turpaverit, aut caudam Curtaverit.*

° 2. **EXCURTARE**, Contrahere, Gall. *Accourcir*, Ital. *Scortare*. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 90: *Canape capsam levans aqua balneatur; tunc canape restringitur ac Excurtatur, et Excurtato canape, campana elevari potest ad locum deputatum.*

¶ **EXCUSA**, Gall. *Excuse*. Ital. *Scusa*, Excusatio. Concil. Lugdun. ann. 1527. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 413: *Johannes Ferlat Notarius civis Lugdun. Procurator R. P. D. Stephani de Niceyo Abb. dicti Monasterii, ad hoc ab eo fundatus, in publico docuit procurationis instrumento, producto et dimisso, allegans ipsius R. Abb. gravem infirmitatem, petendo propter ipsam a personali præsentia Excusam.*

¶ **EXCUSADI**. Vide *Excusati* sub finem.

¶ **EXCUSAMENTUM**, Excusatio, apud Martian. Capellam lib. 8. pag. 272.

1. **EXCUSARE**, Recusare, renuere. Gloss. Gr. Lat.: Παραιτοῦμαι, *Excuso, recuso, evito*. Pontius Diaconus in Vita S. Cæsarii: *Magis enim dignus efficitur, qui quod meretur, Excusat.* S. Benedictus in Regula cap. 65. et Grimlaicus in Regula Solitar. cap. 15: *Non liceat... collum excutere de sub jugo regulæ, quam sub tam morosa deliberatione licuit ei Excusare.* Regula S. Basilii cap. 69: *Si licet alicui Excusare opus quod ei injungitur, et aliud quærere?*

° Inquisit. ann. 1288. in Access. ad Hist. Cassin. part. 1. pag. 388. col. 1: *Interrogatus a quo tempore acuratius Excusat domum suam a præstatione gallinæ, dixit quod, etc.* Vide mox *Excusatio*.

2. **EXCUSARE**, Purgare se a crimine. Gloss. Græc. Lat.: Ἀπολογοῦμαι, *Excuso me*. Gloss. aliæ MS.: Ἐκκούσσευεν, ἐκδικᾶται. Sic *Excusatio* in Gloss. vet. apud Menardum: *Apologia vel apologesis, Excusatio. Hinc apologeticus, sermo Excusativus.* Gloss. Gr. Lat.: Ἀπολογία, *Excusatio, purgatio, satisfactio.* Vide Petrum Fabrum lib. 3. Semestr. cap. 23. pag. 357.

3. **EXCUSARE**, Absolvere, reum liberum dimittere. Hist. Episcop. Eystetensium ann. 1129: *Probabili septem probabilium virorum testimonio canonice Excusatus.*

EXCUSATI autem potissimum dicebantur dimitti servi, aut liberti, qui cum pro qualibet culpa ad Ecclesiam veniæ impetrandæ causa confugissent, dominis reddebantur, de omni pœnarum genere securi, et ad servitium consuetum redibant, datis prius a dominis ad Evangelia sacramentis de concessa venia, et quod nullam iis pœnam pro ea culpa, a qua absoluti erant, irrogarent. Quod si domini sacramenta violassent, excommunicatione, tanquam perjuri, mulctabantur. Ita passim in Concilio Aurelianensi I. can. 1. et 3. Aurel. III. can. 13. Aurel. IV. can. 24. Aurel. V. cap. 22. Ilerdensi sub Joanne II. PP. can. 8. apud Gregor. Turon. lib. 5. Hist. cap. 3. 4. 49. lib. 9. cap. 20. de Vitis Patrum cap. 5. in Vita S. Joan. Abb. Reomaensis lib. 1. cap. 3. n. 16. etc.

EXCUSATI in Monasteriis, videntur ii qui ad Ecclesias vel ad Monasteria confugiebant, et majoris securitatis gratia iis se quodammodo in servos dabant. Charta Caroli M. in Chronico S. Vincentii de Vulturno lib. 1. pag. 679: *Vel reliquas possessiones quæ.... ibi sunt datæ, vel delegatæ, seu etiam Excusatos, seu offertos, qui in præfatis Monasteriis legitime jam subjecti sunt, vel qui devote offerre se cum suis rebus voluerint.*

EXCUSATI, Liberi, *Quieti*, nos *Quittes* dicimus. Charta Henrici Magnopolensis Domini ann. 1323. apud Pontanum lib. 7. Rer. Danicar. pag. 434: *Ac pro omnibus obligationibus.... quitos dimittimus et Excusatos.* Alia Waldemari Daniæ Regis apud eumdem: *Et tunc pro tali equo dato suo... liber est et Excusatus.*

EXCUSATI. Andreas Dandulus in Chron. MS. in Urso Duce Venet. ann. 879: *Hic in Heraclia civitate de qua progenitores sui originem duxerant, palatium construxit, et licentiam tribuit in Rivoalto paludes cultandi, et domus ædificandi contra orientem et insulam, quæ Dorsum durum vocatur, eo consulente composita est: quæ gentibus aliquibus ad servitia Ducis deputatis, qui Excusati Ducatus dicti sunt, concessa est: et usque in hodiernum diem omnes in eodem degentes territorio,* [melius quam *sextario*, quod legitur apud Murator. tom. 11. col. 188.] *piscatores et aucupatores, de his quæ capiunt tenentur tributum annuum persolvere Duci.* Ex eo exscripsit, quæ habet Petrus Marcellus in Urso Particiaco Duce XIII. Sansovinus in Venetia lib. 6. sequentia ex veteri Instrumento profert: *Excusati de Muriano, et eorum nomina, et sunt 44. Excusati de Mazorbo, et isti sunt de majoribus, et sunt 24. etc. hæc sunt nomina Excusatorum qui serviunt in palatio, et sunt 124. nomina Excusatorum nostri Palatii, et sunt 198.* Sansovinus hoc loco *Excusatos* dictos censet quasi *Scutatos*, quos *Scutiferos* vocavit ætas posterior. Sed vix est ut id probem: quin potius hac videntur appellatione donati propter indulgentiam munerum civilium et personalium, qua gaudebant ex quadam officii et functionis prærogativa, uti sunt hi de quibus est titulus *De Excusationibus artificum*, Cod. Theod. lib. 13.

Vide quæ de his observamus in Notis ad Alexiadem Anneam.

Excusati, in Chartis Hispanicis, videntur perinde appellati qui ab oneribus publicis excusantur, et soli *Glebæ* serviunt. Charta æræ 1049. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti tom. 5. pag. 465. v.: *In villa Castro 2. Casatos: in Cupiellos 4. Escusatos: in Raneto 2. Casatos, etc.* Charta Sanctii Regis pro fundatione Monasterii Deiparæ de Naxara æræ 1090: *Sanctum Pelagium de Cerasso cum sua hæreditate; alium sanctum Pelagium in ejusdem Cerassi suburbio, cum suo Excusato.* Charta Ferdinandi I. Regis Castellæ æræ 1100. apud eumdem *Yepez* tom. 1. pag. 38. Appendic.: *Hæc supradicta omnia decima damus cum suos Excusatos.* Alia Alfonsi VII. Regis æræ 1175. tom. 7: *Et prædictum Monasterium habeat duodecim Excusatos in Zamora, et in termino suo, quos ipsi Monachi elegerint, et sint Excusati de martiniega, et de fossado, et de fossadera, et de omnibus servitiis et exactionibus regalibus, excepta moneta ferrea: et ipsi Excusati persolvant omnia tributa ipsi Monasterio, et quartam pro aliis operibus, etc.* [Charta Aldefonsi Castellæ Regis æra 1230. apud Stephanotium tom. 4. Fragm. Hist. MSS. pag. 288: *Do et concedo Deo et S. Joan. Baptistæ Monasterio de Burgis....* x. *Excusatos in barrio sancti Johannis vicinos directos qui domui S. Johannis et Priori et Monachis serviunt quoscumque Prior sancti Johannis elegerit excusandos: et sint illi* x. *Excusati ab omni pecto, posta, fossado, fossadera, pedido, facendera, et ab omni prorsus regio et alio tributo et gravamine in perpetuum, et ab omni regia exactione semper liberi et immunes existant.* Regula Toribii Archiep. Limæ inter Concilia Hispan. tom. 4. pag. 676. col. 1: *Oeconomus Ecclesiæ et ejus Fabricæ, habet munus exigendi omnes redditus qui ad eam pertinent, tam de novenis et mediis, quam de Exceptis vulgo Excusados, superfluis et redemptionibus domorum, censibus, sepulturis, eleemosynis et aliis rebus.*]

EXCUSATICUM. In Capitulari Sicardi Principis Beneventani edito a Camillo Peregrino, cap. 29. ita concipitur, *Ut non tollatur a tertiatoribus Excusaticum et porcos.* Textus vero capitis deest in MS. ubi quid sit *Excusaticum*, non est proclivis divinatio. Sunt quibus est glans quercea, qua pascuntur porci, ita ut *Excussaticum* legendum sit, quod excutiantur glandes a quercubus ad victum porcorum. Sed hæc non omnino arridet conjectura. Alii legendum volunt *Exclusaticum*, de qua voce alibi. Sed quid habet commune exclusaticum cum porcis? Alii denique volunt *Excusaticum* esse ipsam pensitationem quæ exsolvebatur pro excusatione seu immunitate a muneribus publicis, quæ ἐξκουσσεία appellatur in Diplomate Imperatoris Joannis Palæologi pro Narbonensibus, a nobis descripto in Familiis Augustis Byzantinis.

° Feliciori, ut videtur, conjectura proponit Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 8. restituendum *Escaticum*, quo significatur præstatio, quæ pro esca seu glandatione porcorum exsolvi solitum erat, ut dictum est in *Esca* 2. Vide supra *Escarium*.

° **EXCUSATIO**, Excusatum, Immunitas ab aliquo onere, Gall. *Exemption.* Inquisit. ann. 1371. in Access. ad Hist. Cassin. part. 1. pag. 427. col. 2: *Item universitas tenetur Excusato tarenis sex.* Et pag. 429. col. 1: *Homines de Vallerotunda tenentur cameræ pro Excusatione bajuli et castaldi anno quolibet in tarenis xviij. et ipsi homines non tenentur dare castaldum, neque bajulum rectori.*

EXCUSATOR, in Lege Alemannor. tit. 6. § 2. et 5. Reus qui se a crimine excusat, aut certe qui rem quampiam sibi petitam debere negat.

EXCUSATORIA, Epistola, qua quis se excusat. Vide Diurnum Romanum cap. 3. tit. 14.

° Vel etiam qua alicujus excusatio approbatur. *Excusatio* quoque interdum appellata, ut videre est apud Baluz. tom. 2. Capitul. col. 599.

° **EXCUSATUM.** Vide supra *Excusatio.*

¶ **EXCUSATUS**, Excusatio. Acta S. Cassiani apud Illust. Fontaninum in Appendice Antiq. Hortæ pag. 358.

Compellunt illi, defenditur ipse viritim,
Hi precibus pugnant, ille Excusatibus obstat.

¶ Excusatus, adjective. Vide *Excusati.*

¶ **EXCUSSARE**, Frequenter excutere, apud Tertullianum de Virg. veland. cap. 7.

° *Escouir* et *Escourre* nostris, eadem notione. Lit. remiss. ann. 1415. in Reg. 168. Chartoph. reg. ch. 287: *Icellui Vincent Escoui ledit espie en disant j'en ferai ainsi. En escouant lequel espie, le fer sailli hors du manche ou de la hante, et vola dedens la gorge dudit Jehan.* Aliæ ann. 1450. in Reg. 176. ch. 774: *Le suppliant commença à hocher ou Escourre les poires.* Mirac. MSS. B. M. V. lib. 3.:

Quant on fait son mantel Escourre,
Ne s'en va pas toute la pourre.

° Unde *Esquoux*, pro Excussus, in Lit. remiss. ann. 1403. ex Reg. 158. ch. 176: *Et ainsi que icellui suppliant apperceut que tout le glan dudit chesne estoit abatu, choisi et Esquoux.* Vide supra *Escotere.*

¶ Excussatus, Excussus, apud Paulum leg. 46. § 6. D. de administ. tut. (26, 7.)

Excussio, Frumenti nempe. Concilium Vernense ann. 755: *De opera tamen rurali, arato, aut vineæ sectione, Excussione, vel sepe,* (die Dominico) *censuimus abstinendum.* Totidem habentur in Capitulis Caroli M. lib. 7. cap. 200. [** 276.]

Excussio, Alia forte notione, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 40: *Pundbreche* (infractura parci) *fit pluribus modis, emissione, evocatione, receptione, Excussione.* Intelligitur forte crimen ejus qui venationem alterius de manibus excutit.

✱ **EXCUSSIO.** [*Escussione*, actus escutiendi, seu spoliandi aliquem bonis suis. *Gloss. Philox. Escussio.*]

EXCUSSO, a Gallico *Ecusson*, Scutum, insigne. Comput. ann. 1498. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 71. col. 1: *Item pro armis sive Excussonibus habuit frater Franciscus Berarderii summam trium librarum.* Vide supra *Escudetus.*

¶ 1. **EXCUSSOR**, Spicarum in area tritor, Gall. *Batteur en grange.* Charta anni 1253: *Omnia quæ pertinent ad grangiam.... Excussores ligare tenebuntur.* Occurrit in altera Charta anni 1220. ex Tabulario B. M. de Charitate.

Excussores Segetum in *granicis* ponere, inter jura dominica recensetur. Charta Philippi Reg. Fr. ex Tabul. S. Victoris Paris.: *Custodes decimæ ponere debet Ecclesia S. Victoris et Theobaldus de Ultrevoisin: Excussores etiam quotquot necessarii fuerint ex consensu partium apponentur. Et tam custodes quam Excussores, et tractores, qui in campis decimas colligunt, fidelitatem facient Ecclesiæ S. Victoris. Excussores nihil habent facere de foragiis, nisi quæ extra clausuram projiciat.* Vide in *Mestivarius.*

Excussorium, Area ubi frumentum excutitur. Gloss. Sax. Ælfrici: *Excussorium*: flor on huse Belgis *Vloer.*

2. **EXCUSSOR**, *Parricida, homicida, sicarius, satelles, latro, etc.* in Gloss. MS. Eccl. Paris.

° **EXCUSSURA**, Excussio, qua grana e spicis in terram cadunt. Excerpta ex Lib. Mirac. S. Genov. Cod. reg. 4182. apud D. *Le Beuf* tom. 3. Dissert. pag. 42: *Si vero expectarent donec aer humidus serenaretur, Excussuram iterum messis maturissimæ formidabant. Escoussure de loups,* Luporum præda appellatur, in Reg. forest. comit. Alencon. ex Cam. Comput. Paris. fol. 101. r°.: *Item l'Escoussure de loups, c'est assavoir quant une beste est estranglée de loups; et il les treuvent, dient qu'il la peuent prendre.* Vide *Recussa.*

EXCUTERE. Eripere de manibus alterius, *Enlever, Tirer des mains de quelqu'un.* Lex Salica tit. 10. § 9: *Si qua pecora propter damnum messis alienæ inclausa fuerint, aut minentur, qui ea Excutere vel expellere præsumpserit, etc.* Lex Wisigoth. lib. 7. tit. 2. § 20: *Si quis furem captum aut reum alicui Excusserit.* Lib. 8. tit. 3. § 14: *Si quis expellenti de frugibus pecora Excusserit.* Utitur hac notione Paulus lib. 1. Sentent. tit. 30. [Persius Satyra 6. vers. 100:

Calidumque trientem
Excutit e manibus.

Literæ ann. 1231. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 117: *Quod si forte caperetur* (burgensis) *burgenses possent captum Excutere a quocumque capiente sine se mefacere.*] In Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 51: *Excutere namium, est si quis viam tollat, et avertat retro namium ipsum.* Adde cap. 40: *Oculum, auriculam, nasum, manum, pedem Excutere,* in Lege Ripuar. tit. 26. *Digitum de pede Excutere,* in Edicto Rotharis Regis Longobard. tit. 44. § 25. 26. etc. [** 114. sqq.] [*Excutere oculos,* Plautus dixit pro Eruere.]

° Nostris alias *Estordre, Estortre.* Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 110. Chartoph. reg. ch. 212: *Icellui Gieffroy pour soy eschapper s'Estordi escout de lui, et en soy Estordant et eschappant, etc.* Aliæ ann. 1389. in Reg. 136. ch. 200: *Icellui exposant.... en soy Estordant desdiz sergens, etc.* Aliæ ann. 1387. in Reg. 132. ch. 187: *Estienne le Jay arresta le suppliant,... et tantost d'iceulx se Estorti, et se tray devers son pere.* Aliæ ann. 1397. in Reg. 152. ch. 74: *Pour ce qu'ilz ne le vouloient laissier aler, veant et sentant les grans villenies et injures que on lui faisoit, se Estorty tant qu'il s'eschappa de leurs mains. Esteurdre* et *Esturdre,* eodem significatu. Lit. remiss. ann. 1385. in Reg. 126. ch. 278: *Quant l'exposant se senti ainsi batu et villenné, il s'Esturdi d'eulx et leur eschappa. Icellui Hastenc s'Esteurdi pour avoir son baston,* in aliis ann. 1398. ex Reg. 154. ch. 16. Guill. Guiart:

Pour s'ame à l'ennemi Estordre.

° **EXCUTIA** Ventriculi, Instrumentum ad everrendum stomachum, apud Heister. Institut. chirurg. cap. 100. ex animadv. D. *Falconet.*

¶ **EXCUTUM**, pro *Scutum*, infra in *Vicarii servi.*

¶ **EXDICERE**, ut supra *Excondicere*, Excusare, etc. Vetus Formula apud Mu-

ratorium tom. 1. part. 2. pag. 81 : *Si vero appellaverit, Exdicat se.* Altera Formula apud eumd. tom. 2. part. 2. pag. 91. col. 1 : *De torto approbet appellator, si potuerit : sin Exdicat se appellator, aut emendet.* Et pag. 132. col. 1 : *Petre, te appellat Imperator, aut ejus Advocatus, quod tu habuisti epistolam ipsius domni Imperatoris in despectione. Non feci. Ergo Exdic te solus.* Et infra : *Petre, appellat te Martinus, quod tu malo ordine tulisti sibi solidos* VI. *toloneum illic, ubi non fuit rectum... Da sibi vadimonium, si recordatus fueris, ut ei illud teloneum secundum suam legem emendes ; sin autem, ut te Exdicas secundum tuam legem.*

EXDIGNUS, *Non dignus*, in Glossis Arabico-Lat.

EXDOMARII, Sine domibus et foris versantes. Decreta Colomani Regis Hung. lib. 1 : *De civilibus Exdomariis* 8. *denarios præcipimus colligi.*

EXDORSUARE. Gloss. MS. Eccl. Paris.: *Exdorsuandum, Judicandum.* [Idem habent Glossæ. Isid. ad quas recte monet Grævius pro *Judicandum* legendum esse, ut apud Nonium. *Nudandum dorso.* Hac notione Plautus dixit, *Murenam Exdorsua;* et Apuleius, *Disquammari et Exdorsuari pisces solere.*]

* **EXDOSSARE**, Italis *Sdossare*, E dorso deponere, levare. Stat. Avellæ ann. 1496. cap. 46. ex Cod. reg. 4624 : *Si vero dossas prædictorum fresagiorum vel leguminum Exdossaverit vel ceperit, etc.*

✱ **EXDUTÆ**. [Exuviæ. *Fest.*]

EXECARE, pro Exsiccare. Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120 : *Execare, Essorbir.*

* **EXECATORIUM**, Canalis, per quem aqua decurrit, pro *Exaquatorium.* Vide supra in hac voce. Pariag. inter reg. et monast. Grandis-silvæ ann. 1290. in Reg. 152. Chartoph. reg. ch. 25 : *Item molendina cum suis paxeriis et Execatoriis et aliis pertinentiis suis et marguillis... sint perpetuo per medium inter dictum dominum regem et dictum monasterium. Cum suis paxeriis et Execatoribus*, ex eadem Charta pariagii in Reg. 77. ch. 431.

* **EXECATUS**, *Excisus*, ἐκτετμημένος, pro *Exsecatus.* MSS. *castratus*, ex Castigat. in utrumque Glossar.

EXECRABILITAS, utitur Apuleius lib. de Philosophia.

EXECRARI dicitur mensa altaris, si superior tabula in qua principaliter fit consecratio, mota, vel in sui forma mutata, vel enormiter, puta ultra medietatem, fracta sit : tunc enim iterum consecrari debet. Vide Durandum lib. 1. Ration. cap. 6. n. 32.

* **EXECREARE**, *Esboucler*, in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692. pro *Exenterare*, ut opinor. Vide in hac voce.

* **EXECUTA**, Idem quod *Precaria*, prædii ecclesiastici concessio ad vitam sub annuo censu. Charta Alberti archiep. Magdeburg. ann. 1383. apud Ludewig. tom. 12. Reliq. MSS. pag. 473 : *Item nos et nostri successores nullam Executam seu precariam extraordinariam faciemus in bonis ecclesiasticis temporalibus et mundanis.* [☞ Idem quod *Precaria* 2. Questa, roga, tributum quod exigitur, Germ. *Bede.*]

¶ 1. **EXECUTARE**, Exsequi, perficere, Gall. *Executer.* Conventus Episcoporum apud Caspem in Aragonia, inter Concil. Hisp. tom. 3. pag. 646 : *Ita quod illud, quod nos nomen... publicaremus, vel alias pro Exsequutione capitulorum inter dicta parlamenta concordatorum faceremus, aut Executaremus quovis modo, haberetur pro facto constanti, valido atque firmo.* Constitutiones Ludovici de Canossa Episc. Bajoc. ann. 1518 : *Et mandata nostra absque mora exequantur et exequi procurent, atque Officiariis nostris reportent Executata et relatata, sub pœna pecuniaria et emenda arbitraria.* Testamentum Audæ de Lasserano Dominæ de Bonluco ann. 1351 : *Item dicta Domina testatrix, et suum supradictum testamentum Executari valde possit, ordinavit, etc. Litteræ Executatæ*, in Decreto Curiæ Paris. ann. 1446. ex Chartulario Æduensi. *Executare promissum*, apud Baluzium tom. 7. Miscell. pag. 100.

* Lit. ann. 1365. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 568 : *Qui servientes habeant et habebunt de cetero plenariam potestatem Executandi, levandi, arrestandi, pignorandi et capiendi omnia bona, etc.*

¶ Executare Bona Debitoris, Eum sublatis pignoribus ad solvendum æs alienum adigere. Consuetud. Tolosæ art. 3 : *Quamvis etiam fuerit allegatum primo principalem debitorem fore conveniendum, et bona sua Executare, etc.*

* **EXECUTARE**, Extremo supplicio afficere, Gall. *Exécuter.* Memor. H. Cam. Comput. Paris. ad ann. 1423. fol. 164. v°.: *Fuit appunctatum et deliberatum quod domum factum per regem... super hæreditagiis deffuncti magistri Johannis de Rouvres... propter ejus demerita Executati, expeditur ;... et ita de cetero pro aliis quibus similiter donum fiet per regem super bonis et hereditagiis illorum, qui propter eorum demerita per justitiam Executabuntur.*

* **EXECUTERE**, Eadem notione, in Arest. parlam. Paris. ann. 1343. ex Chartul. Guill. abb. S. Germ. Prat. fol. 62. v°. col. 1 : *Qui per nos seu alios condempnati et Executi ad mortem fuerunt, etc.* Hinc

* 1. **EXECUTIO**, Pœna capitis, animadversio, Gall. *Exécution*, in eod. Arest. ibid. col. 2 : *Alia bona... ipsis acquisita per condempnationem et Executionem dicti Hugonis... Quodque dictus Hugo* (de Crusiaco) *per nos condempnatus ad mortem, et justiciatus fuerat propter plures errores, corruptiones, favores et infidelitates, quos contra nos et rempublicam commiserat, eo tempore quo ipse fuerat præsidens in parlamento nostro Parisius.*

* 2. **EXECUTIO**, Pignorum ablatio. Libert. Dalph. ann. 1349. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 48. art. 33 : *De quibus* (commissis) *non esset ad debitam Executionem deventum, etc.*

* 3. **EXECUTIO**, Exsecutoris testamentarii potestas. Necrol. Ms. eccl. Paris. ad Non. Oct. : *Quæ quidem volumina fuerunt posita et incathenata in libraria ecclesiæ in una bancha nova, sumptibus Executionis dicti defuncti. Exéquterresse*, pro *Exécutrice*, cui exsequenda committitur suprema voluntas, in Ch. ann. 1320. ex Tabul. episc. Paris. : *Aeole Marie par la grace de Dieu royne de France dessus dicte, principale Exéquterresse du testament, ordenance ou derreniere volenté de nostredit chier seigneur et pere.*

* 4. **EXECUTIO** Campi, *Duelli* seu monomachiæ exsecutio. Charta Ludov. VII. reg. Franc. ann. 1152. in Chartul. Maurign. ch. 83 : *Et cum abbas Landricus Executionem campi et bellum vellet adducere Maurigniacum, etc.* Vide supra *Campus* 3.

* **EXECUTOR** Negotii Crucis, Ad provocandas expeditiones sacras deputatus, qui cruces et privilegia cruci adscripta distribuebat. Charta ann. 1264. ex Bibl. reg. : *G. miseratione divina Tyrensis archiepiscopus Executor negotii Crucis in regno Franciæ, nec non in Cameracensi, Leodiensi, Tullensi, Metensi et Virdunensi civitatibus et dyocesibus a sede apostolica deputatus, etc.* Vide in *Crux*, pag. 680. col. 2.

EXECUTORES, in libris Jurisconsultorum, dicuntur qui judicum mandata, et decreta exequuntur. *Executor Comitis, judicis, civitatis*, in Lege Wisigoth. lib. 12. tit. 2. Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 225. [☞ 378.] : *Si quis hanc constitutionem violaverit, in magistratu positus* 10. *librarum auri pœna mulctabitur. Si Executor est, in Decanicis Ecclesiarum recludatur pœnas luiturus, et officium perdat.*

¶ Executores Chalenti, Eadem, ut opinor, notione ; *Chalentum* enim hic idem puto quod *Calengum* vel *Calengam*, seu litem vel actionem qua quis rem suam repetit apud Judices. Litteræ Philippi Franc. Regis ann. 1307. apud *le Brasseur* Hist. Ebroic. Probat. pag. 29 : *Restat quod frater noster prædictus et ejus successores tenebuntur solvere singulis annis Executoribus Chalenti et aliis feodis et eleemosynis in castellania de Meullento* 427. *libras et* 3. *solidos et* 8. *denarios Turon. et nos et successores nostri Reges Franciæ reddemus et solvemus residuum de quo est onerata castellania de Meullento.* Quæ sic exprimuntur in alia ejusdem Regis Charta Gallica ann. 1298. ibid. pag. 25 : *De ce rendra nostre tres chier frere Loys Comte d'Evreux aux Executeurs Chols et aultres fiefs, etc. Feudatariis* annumerantur *Executores Chalenti*, quod, si recte conjecto, suum tenerent officium fiduciario jure, ut *Servientes* seu Apparitores non raro tenebant. Vide in *Serviens.*

Executores, Exactores. Isidor. lib. 10 : *Exequutor, ab exequendo, idem et Exactor.* Petrus Chrysol. Serm. 25 : *Idem ipse est et Executor et debitor. Impietas Executorum*, apud Sidon. lib. 4. Epist. 24. quæ eadem Epist. dicitur *Exactorum circum latrantium barbara instantia.*

Executores denique *appellati* judices vel alii a Principe delegati, qui Episcoporum in Conciliis, contra sæculares, statuta executioni mandari curarent, ab ipsis Episcopis ad id fere semper postulati. Concilium Milevitanum II. cap. 16 : *Placuit præterea ut Exequutoribus in omnibus justis desideriis impertiatur.* Cap. 25 : *Si in matricibus Cathedris Episcopus negligens fuerit adversus hæreticos, conveniatur a vicinis Episcopis,... quod si ex die quo convenitur, intra sex menses, si in ejus provincia Executio fuerit, et non eos ad unitatem Catholicam convertendos curaverit, non ei communicetur.* In Cod. Canon. Eccl. Afric. *Executores* ἐπεξεργασταὶ dicuntur can. 96. Ἐκδίβασται. Ἤρεσεν πρὸς τούτους ὥστε Ἐκδιβαστὰς ἐν πάσῃ τοῖς τῆς ἐκκλησίας χρειώδεσι πέντε ἐπιλεγῆναι αἰτηθῆναι, οἵ τινες ἐν ταῖς διαφόροις ἐπιμερισθήσονται ἐπαρχίαις. Concilium Toletan. IV. can. 3 : *Omnes autem qui causas adversus Episcopos aut judices aut potentes, aut contra quoslibet alios habere noscuntur, ad idem Concilium concurrant, et quæcunque examine synodali a quibuslibet prave usurpata inveniuntur, Regii Executoris instantia, justissime his, quibus jura sunt, reformentur ; ita ut pro compellendis judicibus vel sæcularibus viris ad Synodum Metropolitani studio idem Executor a Principe postuletur.*

☞ Romanorum quoque Pontificum Exsecutores fuere, *qui tamquam Exsecuturi apostolicæ sedis sententiam* destinabantur, ut loquitur S. Augustinus in sua ad Cœlestinum PP. Epistola. Ho-

rum munus erat, ut recte exponit D. *Coustant* tom. 1. Epist. Rom. Pontif. col. 1062. eos quorum intererat convenire, ac de dicta sententia admonere et certiores facere, ut si intra certos dies judicata re stare nollent, velut rebelles haberentur ac segregarentur. Hinc et actus ille quo conveniebantur *Conventionis* perinde et *Exsecutionis* nominibus donabatur: quod demonstrat idem D. *Coustant* locis adductis, quos videre potes loco citato. Nobis satis sit observare Afris parum placuisse hujusmodi Exsecutores, ut patet ex eorum Epistola ad eumd. Cœlestinum PP. num. 5: *Exsecutores etiam clericos vestros quibusque petentibus nolite mittere, nolite concedere; ne fumosum typhum sæculi in Ecclesiam Christi, quæ lucem simplicitatis et humilitatis diem Deum videre cupientibus præfert, videamur inducere.* Innuit Augustinus in Epistola jam laudata n. 4. clericos illos Exsecutores potestatum et militarium manuum præsidium, quo apostolicæ sedis sententiam exsequerentur, interdum adhibuisse. Sed hic Afri fastum in eis, non violentiam arguunt, inquit Coustantius noster hic omnino consulendus.

¶ Executor Officii, in antiquo Ecclesiæ Sarisburiensis Breviario edito Londini ann. 1555. passim dicitur idem qui alibi *hebdomadarius Sacerdos*, is scilicet qui per hebdomadam integram in Choro fungitur munere Sacerdotis.

* Ordinar. Ms. S. Petri Aureæ-val.: *Missa finita, Executor officii incipiat* Deus in adjutorium, *et dicuntur Vesperæ de B. M.* Infra: *Executor officii, sive ebdomadarius, etc. Eseugiteur*, pro *Executeur*, in Charta ann. 1274. ex Chartular. Vallis N. D.

¶ Executor Testamenti, Illius curator, quem spectat testatoris placita perficere, Gall. *Executeur Testamentaire.* Imperantibus in Francia stirpis Merovingicæ Regibus, raro Curatores testamentorum instituebantur; quod testatores hisce temporibus gravissimas imponerent hæredibus pœnas et mulctas, si suas ultimas voluntates rescindere præsumerent. Accedebat excommunicatio a Conciliis Gallicanis decreta in omnes et singulos, qui quovis colore bona Ecclesiis legata retinerent. Verum octavo sæculo hic usus cœpit abrogari, tumque hæredes mortuorum bona omnia, nulla testamentorum habita ratione, invaserunt sæpissime. Hinc Exsecutorum oborta necessitas. Quanta fuerit eorum potestas, non docet Donatio Raymundi de Medullione facta Raymundo filio, cum emancipatus fuit anno 1281. Vult pater, *Ut castra Barreti, Villæ-franchæ et Sadaroni possint* (Executores Testamentarii) *sua propria auctoritate absque alicujus Judicis licentia capere et possidere, fructus et obventiones percipere, quousque plenarie prædictæ eleemosynæ, remunerationes, sive dona fuerint soluta.* Infra: *Et quod dictus Raymundus non patietur aliquod impedimentum fieri contra voluntatem prædicti patris, quæ quidem si per dictum Raymundum non fuerint observata, feudum superius sibi datum committatur, ex eo quod prædicta non observaret.* Denique additur: *Et pro exequenda ultima voluntate præd. Dom. Patris nostri quondam, venditionis titulo tradimus vobis castrum et villam de Molanis sub hac forma, videlicet, quod dict. castrum teneatis in feudum francum ab executione prædicta, quousque dicta executio finita fuerit.* Hæc ex Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 106. Vide ibi Venditionem prædicti castri de Molanis, *Executorio nomine et ex potestate* Exsecutoribus *data et commissa in prædicto Testamento* facta *propter magnam et evidentem utilitatem et necessitatem executionis prædictæ, et pro exequenda ultima* testatoris *voluntate.*

¶ Executrix Testamenti, apud Th. *Madox* Formul. Anglic. pag. 427.

** Executor Donationis. Vide *Salamannus.*

¶ Executoriæ Litteræ, Specialia Pontificum maximorum mandata seu rescripta, quæ pro beneficiorum provisionibus concedebantur, forte sic appellatæ, quod ad certos Executores eas dirigerent summi Pontifices. Ab initio hæc mandata non imponebant necessitatem, erantque quasi precariæ seu monitoriæ Litteræ in gratiam eorum pro quibus scribebantur. Deinde præceptoriæ, quibus sub pœna collationem præcipiebant, si Ordinarii non obtemperarent; ac demum Excutoriæ, quibus certis mandabatur personis, ut Ordinarios reluctantes compellerent ad conferendum. Tandem summis Pontificibus ultra progredientibus, monitoriæ et præceptoriæ Litteræ antiquatæ sunt, solusque Executoriarum usus remansit, quibus Executores dari cœperunt, nedum ad compellendum, sed et ad conferendum, et revocandam Ordinarii recusantis collationem. Ita Bleynianus Instit. lib. 1. pag. 96.

* Executorialis Litera, Quæ judicium exsequendum alicui committit. Pactum inter Joan. ducem Brit. et legatos papæ ann. 1441. ex Bibl. reg.: *Cum litteris Executorialibus etiam brachii secularis invocatorialibus, etc.*

¶ 1. **EXEDA,** *Basterna,* Papias et Gloss. Sangerman. n. 501. Lege et vide *Esseda* in *Essedum.*

¶ **EXEDERE,** pro *Excedere,* Gall. *Exceder,* Modum exire. *Delinquant seu Exedant,* in Capitulis General. MSS. S. Victoris Massil.

¶ 1. **EXEDITIO.** Vita S. Althelmi n. 13. Maii tom. 6. pag. 86: *Et cujuscumque Exeditionis sive belli turbatio inter confines fieret, loca supradicti Patris sanctitate et scientia reverenda, libera ab omni statuerunt fore servitio.* Continuator Bollandi in Glossario ad calcem reddit *Exactio,* sed puto mendum esse et pro *Exeditio* legendum *Expeditio,* Gall. *Expedition,* Exercitus, apparatus belli et bellum ipsum.

* Satis arrideret Seditio; nisi fortassis idem sit quod sequens

* 2. **EXEDITIO,** Exitus, egressus, Gall. *Sortie.* Tract. Ms. de Re milit. et mach. bellic. cap. 5: *Et viso quod dicti castellani vident se coactos quod aquam non habent bibendi pro se et animalibus suis intus castellum, nec habere possunt extra castellum Exeditionem.*

EXEDRA, Gr. Ἐξέδρα, Gloss. Gr. Lat.: Ἐξέδρα, *Triclinus.* Joan. de Janua, et auctor Mamotrecti ad 4. Regum cap. 23: *Exedra, i. cathedra, thronus, sedes, sella, suggestus. Vel Exedra est camera secreta, vel locus thesauri, vel locus subselliorum, i. absida, vel camera, vel locus quidam separatus a palatio. Vel Exedra est genus fenestræ, quæ exterius dilatatur, et interius coartatur. Item invenitur Exedra pro gazophylacio, et etiam pro thalamo.* Ita fere etiam Gloss. MS. Eccles. Parisiens. ex Walafrido Strabone lib. de Reb. Eccles. cap. 6. ubi ait *Exedram, esse absidam quandam separatam modicum a templo vel palatio, et dictam quod extra hæreat.* [*Gloss. Mss. Biblicæ ex Bibl. reg.: *Exedræ dicuntur Domunculæ juxta templum, in quibus habitabant ministri, et reponebantur vasa; et dicebantur Exedræ quia extra ædem. Item Exedræ dicuntur sedes assessorum ab assidendo, quasi assidræ.* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 521: *Exhedra, Gallice Trelleiz.*] Sunt igitur *Exedræ* conclavia a reliquis ædificiis separata, quæ interdum porticibus adjungebantur, uti colligitur ex vet. Inscript. 65. 3. 172. 3. Regula S. Antonii ad Monachos cap. 18: *Ne loquaris in Ecclesia, nec resideas in Exedris Monasterii.* [Vita S. Sulpicii Pii n. 19: *Hic locus non longe a Basilicæ ponitur domo, ubi Dei Sanctus in cujusdam Exedræ loco refectionis gratia cum fratribus recumbebat.*] Monachus Altisiodorensis in Chr. ann. 905: *Exedras quoque B. Lupi et S. Columbæ bracteis aureis atque argenteis fabrili artificio sculptis ambivit.* Concilium Nannetense can. 6: *Prohibendum etiam... ut in Ecclesia nullatenus sepeliantur, sed in atrio, aut in porticu, aut in Exedra Ecclesiæ.*

Interdum *Exedræ* dicuntur throni Episcoporum in Bematibus, seu ipsa Bemata, vel sacra templorum adyta. Glossæ MSS.: *Exedra, vel Cliothedrum, sedes Episcopalis.* Papias: *Exterior sedes, ubi Papa sedet, quando populus concitatur.* [Vel ut habet MS. Bitur. *quando communicat populus.*] S. Augustinus lib. 22. de Civit. Dei cap. 8: *In gradibus Exedræ, in qua de superiore loquebar loco, etc.* Idem in Gestis cum Emerito Donatistarum Episcopo: *Cum Deuterius Episcopus Metropolitanus Cæsariensis una cum... Episcopis in Exedram processisset,* scilicet Ecclesiæ majoris Cæsariæ, etc. Vide Henric. Valesium ad Euseb. lib. 3. de Vita Constantini cap. 50.

* Exedriola, in Vita 2. S. Columbæ tom. 2. Jun. pag. 232. col. 1: *Virgnous... in quadam exedra, quæ oratorii adhærebat parieti, devotus orabat... Sed et illius Exedriolæ separatum conclave, ubi se Virgnous, in quantum potuit, latitare conabatur, etc.*

* **EXEGNIUM,** pro *Exenium,* munus, donum, oblatio. Charta ann. 1196. apud Cl. V. Garamp. in Ind. ad Hist. B. Chiaræ pag. 515. col. 2: *Promisimus... annuatim facere Exegnium unum in nativitate Domini.*

¶ **EXEMARE.** Vide *Exeniare* post *Exenium.*

¶ **EXEMINA,** Mensura vinaria. Vide *Eximina* et *Hemina.*

* **EXEMMIUM,** [Stirps, progenies, genus. Dief.]

¶ **EXEMPLA,** fem. gen. pro *Exemplum,* pluries apud Mabill. tom. 2. Annal. Benedict. pag. 705. Alibi non semel mendose scribitur pro *Ex epistola,* ut multis probat Stephanus Baluzius tom. 2. Capitul. col. 1241. et seq.

EXEMPLABILE, *Quod alicujus comparatione exempli simile est.* Papias.

** **EXEMPLANS,** ut *Exemplar.* Vide locum in *Exemplator.*

EXEMPLAR. In quo differunt *Exemplar* et *Exemplum* docet Rollandinus in Summa de Notaria: *Exemplar* dicitur *originalis scriptura. Genus videlicet ex quo generatur vel ducitur Exemplum, quod quidem appellatur Originale, Aucenticum. Exemplum vero quod etiam vocatur Intextum, vel Sumptum, est scriptura exemplata, generata, vel sumpta ex priori sive originali scriptura, unde versus:*

Exemplar genus est, Exemplum quod trahis inde.

Et :

Exemplar generans, Exemplum quod generatur.

Vide Salmasium de modo usurar. cap. 1. Et Goclenium in Lexico Philosoph. pag. 307.

1. **EXEMPLARE**, Describere, exemplar exprimere, effingere, Gall. *Copier*. Papias : *Exemplare*, *Assimilare*. Gloss. Græc. : *Exemplum*, ἀντίγραφον, ἀντίτυπον. *Exemplo*, ἀντιγράφω. Gregorius Turon. lib. 1. de Miracul. cap 64 : *Ille vero . . . nocturno tempore, famulante lumine, fideliter Exemplavit.* Ratbertus de Casibus S. Galli cap. 5 : *Cum nequaquam invenisset* (Chartam) *quia omnino non erat, delatum est ei quod Amalgarius eam Exemplari tradere voluisset.* Eckeardus Junior cap. 3 : *Epistolas Canonicas Græcas... multis sudoribus ille Exemplaverat.* Alanus de Insulis lib. 4. Anticlaudiani :

In studiis Exemplat eam, factumque sororis
Respiciens, ejus facto sua facta sigillat.

Et lib. 6 :

..... Mortisque figuram
Exemplans moritur vivens.

Idem in Planctu naturæ : *Dentes quadam sui coloris consonantia eboris faciem Exemplabant.* Utitur in eodem libello non semel, et in Anticlaudiano lib. 1. cap. 7. lib. 3. cap. 1. 2. 5. lib. 7. cap. 3. ut et Sidon. lib. 4. Epist. 16. Ruricus lib. 1. Epist. 8. Gregorius Tur. de Vitis Patrum cap. 6. Marculfus lib. 1. Form. in Præfat. Rusticus Episc. Burdegal. in Epist. ad Eucherium edita a Sirmondo ad Sidonium lib. 2. Epist. 11. S. Bonifac. Moguntin. Episc. Epist. ad Zachariam PP. apud Serrar. de Reb. Mogunt. lib. 3. cap. 15. Walafridus Strabo in Præfat. ad Visionem Wettini Monachi, etc. Adde Baronium ad ann. 745. n. 33. Columbum in Episc. Vivariensib. lib. 3. n. 2. etc.

2. **EXEMPLARE**, Explanare. Glossæ Biblicæ MSS. : *Exemplavi*, *Explanavi*, *Exemplis dilucidavi.* [Vide *Exemplificare* 3.]

3. **EXEMPLARE**, apud S. Augustinum Epist. 59. sumitur pro traducere et ludibrio palam exponere.

¶ 4. **EXEMPLARE**, Interlucare silvas. Vide *Exemplum* 2.

° 5. **EXEMPLARE**. Exemplo probare. Vita S. Claræ tom. 2. Aug. pag. 761. col. 1 : *Docet novitias Christum plangere crucifixum, et simul, quod verbis docet, factis Exemplat. S'Exempler*, Exemplum ex aliquo sumere, vulgo *Prendre exemple*, apud Froissart. in vol. 3. cap. 33 : *Sachez que si vous estes pris de force, vous serez là dedans tous mis à l'espée : parquoy les autres s'y Exempleront.*

°° **EXEMPLARI**, Imitari. Ruodlieb. fr. 6. vers. 36 :

Exemplaris Adam, qui culpam vertit in Evam.

EXEMPLARITAS, qua quis se præbet in exemplum. Rythmus de B. Marco Minorita :

Splendor Exemplaritatis et sanctitatis integræ.

[Utitur eadem notione Menotus in Sermon. Quadragesim. fol. 144. v°.]

° Charta ann. 1525. ex Tabul. S. Germ. Prat. : *Quæ plantula observantiæ regularis illuc per Dei gratiam translata, tantorum patrum Exemplaritate vitæ et verbo doctrinæ, velut imbre spirituali, convalescat.*

¶ **EXEMPLARITER**, Ad exemplum, Gall. *Exemplairement.* Hist. Archiep. Rotomag. apud Marten. tom. 1. Collect. in 4°. part. 2. pag. 243 : *Quatenus Exemplariter correcti, et posteris sibi similibus sint terrori, et parvulis spei.*

¶ **EXEMPLARIUM**. Vide in *Exemplum* 2.

¶ 1. **EXEMPLATIO**, Descriptio, exemplum. Gall. *Copie.* Mabill. lib. 1. de Re Diplom. cap. 2. n. 9. ex Epistola Wicardi Abbat. ad Frotharium Tull. Episc. : *Mittimus dignationi vestræ donationem illarum rerum exemplatam, pariter cum ipsa et domni Imperatoris Exemplationis chartam.* Diploma Sigismundi Imp. ann. 1434. apud Ludewig. tom. 5. pag. 301 : *Coram nobis in jus comparent ad videndum et audiendum literas hujusmodi imperiales, ut præmittitur, et faciendum exemplar, vel dicendum causas rationales, quare hujusmodi transumtio et Exemplatio fieri non deberent.* Processus de S. Wernhero, April. tom. 2. pag. 733 : *Quia præscriptorum munimentorum, litterarum ac scripturæ productioni et Exemplationi.. præsens interfui.* Vide *Exemplare* 1.

¶ 2. **EXEMPLATIO**, Dumetorum purgatio, exstirpatio. Vide in *Exemplum* 2.

Exemplatorium, simili notione. Vide ibidem.

°° **EXEMPLATOR**, Librarius, qui exemplar exprimit, describit. Statut. Schol. Vercell. ann. 1228. apud Savin. in Histor. Jur. rom. med. temp. tom. 3. pag. 669 : *Item habebit commune Vercellarum duos Exemplatores, quibus taliter providebit quod eos scolares habere possint, qui habeant Exemplantia in utroque jure et in theologia, competentia et correcta, tam in textu, quam in Glossa. Ita quod solutio fiat a scolaribus pro exemplis secundum quod convenit, ad taxationem rectorum.*

° **EXEMPLATURA**, Descriptio, exemplum. *De quorum actorum Exemplatura et scriptura, etc.* in Stat. Placent. lib. 6. fol. 83. r°. Vide *Exemplatio* 1.

¶ 1. **EXEMPLATUS**, Descriptus, Gall. *Copié.* Vide *Exemplatio* 1.

2. **EXEMPLATUS**, Eruncatus. Vide in *Exemplum* 2.

° **EXEMPLICARE**, In exemplum proferre. Gesta quarumdam soror. ord. Prædicat. ex Cod. reg. 5642. fol. 33. r°. : *Soror Eligenta de Subtzmacte retulit priorissæ suæ ex familiaritate, quod numquam petiit aliquid a Deo quin continuo optineret, et Exemplicavit de copula maritali, a qua petiit a Deo absolvi, ut se tranferret ad frugem vitæ.*

1. **EXEMPLIFICARE**, Idem quod *Exemplare*, Ad exemplar describere. Charta Edw. III. Reg. Angliæ. tom. 2. Monast. Anglic. pag. 408 : *Nos autem irrotulamentum ordinationis prædictæ... tenore præsentium duximus Exemplificandum.* Est etiam

2. **EXEMPLIFICARE**, Exemplum præbere. Inscriptio in Abbatia S. Martini Ambiani :

Hic Christo chlamydem Martinus dimidiavit :
Ut faciamus idem, nobis Exemplificavit.

Ebrardus Bethuniensis in Græcismo cap. 15 :

Scandalizare malum dictas Exemplificare.

Vide Will. Malmesbur. in Vita S. Aldhelmi cap. 5. Cæsarium Heisterb. lib. 6. cap. 5. et Joannem de Janua in voce *Parum*, [Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 198. 207.]

¶ 3. **EXEMPLIFICARE**, *Narrare*. Papias. Vide *Exemplare* 2.

1. **EXEMPLUM**, Argumentum, figura. Epistolæ Pontificum Romanor. Ep. 67. [et apud Miræum tom. 1. pag. 643. col. 1.] : *Præfulgidos atque nectareos regalis potentiæ vestræ per Arvinum Ducem suscepimus apices, in quibus referebatur, quod Palatii Ravennatis civitatis musiva atque marmora, cæteraque Exempla, tam in strato, quamque in parietibus sita, vobis tribueremus.* Anastasius in Leone III. PP. pag. 123 : *Fecit autem in Patriarchio Lateranensi triclinium majus... et in circuitu laminis marmoreis ornavit, atque marmoribus in Exemplis stravit.* Ibid. pag. 127 : *Et in pavimento marmoreis Exemplis stratis.* Ita pavimentum *Exemplis stratum*, idem est ac tessellatum, in quo diversæ formæ et figuræ exprimuntur. Hinc vestes variis *Exemplis*, et figuris ornatæ ἐξεμπλωτὰ dicuntur apud Eustathium ad Od. 2. et ἐξεμπλωτὰ πευκία apud Nicetam in Codice Babaro-Græco, tapetes *Exemplati* et figurati, pro quo in Græco est ἀλουργοὶ τάπητες. Ita Nicolaus Alemannus in Dissert. de Lateranensib. Pariet. lib. 3. cap. 2. et Salmasius.

2. **EXEMPLUM**, Idem quod *Exartum*, *Essartis*, [Silvæ vel dumeta in terram cultam redacta. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 28 : *Concessi... Abbatiæ S. Vincentii Cenoman. duas partes totius decimæ de feodo de la Bastine de omnibus Exemplis tam in plano quam in nemore factis et faciendis.*] Charta ann. 1126. in Tabulario Vindocinensi : *Joannes filius Goffridi Comitis Vindocinens. calumniatus est Exempla Wastinæ, quæ adjacent Villæ Dei, et saisivit.* Regestum Castrum Castri Lidi in Andibus fol. 50 : *De nemoribus militum et feodalium de foresta, ipsi habent sua, tali conditione, ut ipsi non poterunt Exemplare, nec vendere, nec dare omne forestagium.* Fol. 47 : *Exempla etiam nemoris S. Joannis, quod de feodo Belismensi constat, quantum juxta feodum Gusæ continetur, habet in dominicum.* In eodem Tabular. f. 54 : *Nul ne puet vendre bois ne pleysseys és viez Essauples de Burçoy, ne és noviaus, sans asentement au Seignor de cette forest.* Vide Hist. Monast. S. Nicolai Andegav. pag. 63. 64. 87. [et Lobinel. Hist. Britan. tom. 2. col. 211.]

¶ Examplum, in Notitia initæ pacis inter Gaufridum Comitem Andegav. et Gervasium Episcop. Cenoman. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 159 : *Statuit ei dare illico de Examplis intra foresten Guastinæ, etc.*

Exemplarium, Examplarium, Eadem notione. Charta Ludovici Regis Franc. ann. 878. ex Tabul. Eccles. Barcinon. in Append. ad Capitul. n. 110 : *Et villam Campinos cum Examplariis, ædificiis, casticiis et vineis, etc.* Charta Willelmi Comitis Belismensis apud Ægidium Bry in Hist. Comitum Perticensium : *Dedimus etiam Ecclesias de Domfronte, et decimas omnium agriculturarum quæ fiunt in Exemplariis forestarum prædictarum.*

Exemplata Terra, Eruncata, virgultis purgata. Charta Philippi Reg. Franc. ann. 1260. apud Sammarth. in Abbat. Fontis Danielis : *Decimam partem totius redditus... de terra Exemplata et Exemplenda in eadem foresta.* Charta Philippi Regis Fr. ann. 1206. in Regesto Philippi Pulcri Reg. Franc. ann. 1299. Tabularii Regii num. 57 : *Et decimam partem totius redditus ejusdem juelli* (de Meduana) *de terra Exemplata et Examplanda in eadem foresta de Fossa Loven, etc.* Alia ejusdem Philippi Pulcri Regis Franc. ann. 1310. ex 47. Regesto Tabularii Regii n. 77 : *Plateas, landas, bruerias, et Examplata seu essarta, etc.*

¶ Exemplare, Eruncare. Chartular.

B. M. de Bono-nuncio Aurelian. tit. VDA. in Transactione ann. 1205: *Illud nemus Exemplare non poterit.*

° Nostris alias *Exempir* et *Exemplir.* Lit. remiss. ann. 1451. in Reg. 181. Chartoph. reg. ch. 65: *Pour laquelle cause icellui suppliant... print ung sermeau* (ou *fermeau*) *à Exempir hayes et buissons.* Aliæ ann. 1477. in Reg. 203. ch. 61: *En allant icellui suppliant ainsi Exemplir, essarter et deschaller les terres de son maistre, etc.*

EXEMPLATIO, EXEMPLATORIUM. Charta Gaufredi Comitis Andegavensis in Tabulario Eccles. S. Laudi fol. 81: *Et prope ipsum locum Exemplationem quam permisi facere Joannem Clericum in eadem foresta.* Alia ann. 1067. tom. 11. Spicilegii Acheriani pag. 294: *Dedimus .... unam mediaturam terræ cum pratis quæ ad illam pertinent; et Exemplationes bosci de Boeria, quæ erant meæ propriæ.* Charta Goffridi Comitis Andegavorum ann. 1040. apud Sammarthanos in Episcop. Andeg.: *Et terram veterem quam ibidem habere dinoscimur, pariterque cum novalibus et Exemplationibus quæ postmodum ibi facta sunt.* [Perperam *Exemptationibus* in Annal. Benedict. tom. 4. pag. 732. col. 2.] Alia Goffridi alterius Comitis Andegav. apud eosdem Sammarth.: *Et prope ipsum locum Exemplationem quam permisit facere... in eadem foreste.* Charta Caroli C. apud eosdem in Episcopis Vivariensib. n. 34: *Districtum quoque ex burguitate,... Melatem quoque usque ad aquæductum, cum Exemplatorio, silvis, et insulis, etc.* Infra: *Usque ad summum montis Conati, et usque ad Exemplatorium.* Vide Columbum in iisdem Episcopis lib. 1. n. 25. lib. 2. n. 49. Quidam his locis *Exemplatorium* esse putant locum in quem rivus influit. Sed cum silvis adjungatur, quæ aliquando *exemplatur*, malim existimare *sartum* significare.

Harum vocum originem vix agnoscunt ipsi, apud quos obtinent, Andegavenses: neque enim pro vero dare velim ab *Eximplere* ortas, ut *essarta*, silvarum partes fuerint *Eximpletæ;* alii melius forte divinabunt.

° 3. **EXEMPLUM**, *Arpago*, ϰρέαγρα. Germ. codex. *Hoc excipulum.* Castigat. in utrumque Glossar.

° **EXEMPTARE**, a Gallico *Exempter*, Eximere, liberare, immunem facere. Arest. parlam. Paris. ann. 1306. in Reg. *Olim: Ipsius communiæ* (de Poix) *homines ac bona eorum... Exemptaverunt totaliter a jurisdictione et potestate dicti domini et hæredum suorum.*

¶ 1. **EXEMPTIO**, qua Monasteria ab episcopali jurisdictione eximuntur. Vide *Monasteria exempta.*

° 2. **EXEMPTIO.** Charta ann. 1201. in Chartul. Cluniac.: *Abbas Cluniacensis non exiget de prædicta domo* (Lewensi) *nisi centum solidos nomine census annui, nec aliquam ibi faciet Exemptionem.* Sed legendum existimo *Exactionem.*

EXEMPTO, pro *Excepto*, adverbialiter, in Bibl. Cluniacensi pag. 543.

EXEMPTOR, Carnifex. Thomas Cantiprat. lib. 1. cap. 25. § 8: *Nec mora, Exemptore vocato, jubet, aperto pectore martyris, cor ejus evelli.* Apud Papiam MS. *Exemptores, Tabellarii,* in Edito *Tabularii* dicuntur. Sed legendum videtur *Exceptores.*

° **EXEMPTUS.** Lit. ann. 1367. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 93: *Cum in villa, terra, castro et castellania, de Busenceyo, sibi titulo Exempto obvento, etc.* Ubi doctus Editor emendandum proponit *Emptionis* vel *Ex empto;* quo quidem sensus apertus fit.

EXENARRARE. Glossarium MS. Ecclesiæ Parisiensis: *Exenarrabant, ignorabant.*

° **EXENDOLA**, Scindula, asser sectitius ad tegendum aptus; *Exil*, in Lit. remiss. ann. 1406. ex reg. 160. Chartoph. reg. ch. 399: *Demi cent de tuille, deux faisseaux d'Exil.* Unde *Exsil*, pro Vagina seu theca ex scindulis compacta, in aliis Lit. ann. 1464. ex Reg. 199. ch. 519: *Ung becquet en ung Exsil en sa main, etc.* Inquisit. super destruct. bastidæ Sabran. ann. 1363. ex Cod reg. 5956. A. fol. 81. v°.: *Item plancatum ante furnum copertum de Exendolis devastatum.* Vide supra *Escenna.*

¶ **EXENIA**, fem. ut *Exenium, Quod undique non venirent ad eos Exeniæ a fidelibus transmissæ*, in Actis SS. Julii tom. 1. pag. 115.

¶ **EXENIARE.** Vide post *Exenium.*

¶ **EXENIM**, *Valde.* Gloss. Isid. Putat Grævius *Enim* delendum esse, et significari *Ex* in compositis habere potestatem augendi, ut in *Exaugeo, etc.* suamque opinionem confirmat auctoritate Papiæ, apud quem: *Ex præpositio interdum pro valde accipitur, sic ut Excelsus.*

1. **EXENIUM**, EXENNIUM, Idem quod *Xenium*, Munus, donum, oblatio, atque adeo quævis præstatio vel tributum sub nomine doni. Papias: *Exenium, Donum, Servitium.* Glossæ MS.: *Gaza, multa Exenia.* Gloss. Græc. Lat. Cod. Reg. 85: Ξένιον, *Hospitale, unde Latin. Exenium.* Idem Gloss. Edit.: Ξένιον, τὸ δῶρον τὸ πεμπόμενον ξένῳ, *Hospitale.* Mamotrectus ad Ecclesiastic. cap. 20: *Exenia, id est, dona de longinquo missa, ab e et xenos, quod est peregrinum.* Editio hodierna habet *Xenia.* Catholicon parvum: *Exenium, vel Excinium, Present. Exenium nuptiale,* in Legib. Rotharis Reg. Longobard. tit. 67. [☞ 184.] quod ab amicis vel agnatis novæ nuptæ datur. Justus Episcopus Urgelitanus in Epist. ad Sergium Papam: *Quoddam tibi in corporali specie spiritale Exenium dirigere procuravi.* Hincmarus Remensis in Quaternion. ad Carolum Regem: *Quia idem frater noster ab eo Exenium acceperit, et patris sui beneficium ei donaverit.* Honorius III. PP.: *Superflue dubitastis... quin teneantur vicesimam solvere de proventibus illis qui ex gratia, intuitu officii, vel loci Ecclesiastici provenire noscuntur, nisi forsan aliqua Exennia sint, quæ ad esculentum, vel poculentum pertineant.* Alanus de Insulis lib. 4. Anticlaudiani:

Et veluti quædam cantus Exenia donat.

Ita Cod. MS. pro *Encenia.* Occurrrit passim hisce notionibus apud Scriptores, in Lege Longob. lib. 2. tit. 1. § 6. [☞ Roth. 184.] in Annal. Francor. Bertin. ann. 867. apud Paulum Warnefrid. l. 4. de Gest. Longobard. Alcuinum Epist. 84. Paulum Diacon. in Vita S. Masonæ Episcopi Emerit. cap. 2. Ingulfum pag. 877. Ordericum Vitalem pag. 868. Petrum Damiani in Vita S. Odilonis Abbat. Cluniac. pag. 17. Fridegodum in Vita S. Wilfridi cap. 44. Hincmarum in Capitulis ad Presbyt. parochiæ suæ cap. 12. 13. Guibertum lib. 1. Hist. Hierosol. cap. 22. Guill. Tyrium lib. 7. cap. 13. Anonymum in libro Miraculor. S. Mauri Abb. cap. 17. Anonym. Poetam de Episcopis Eboracensibus pag. 559. Simeonem Dunelmensem ann. 1044. et 1147. Gervasium Dorobern. Willelmum Briton. l. 4. Philipp. pag. 141. 145. [Guillelmum Parisiensem Episcopum in Rhetorica divina cap. 50.] Mussatum lib. 4. de Gestis Henrici VII. rubr. 2. Thomam Archidiaconum Spalatensem cap. 19. Petrum de Vineis l. 3. Epist. 67. Bractonum lib. 5. tract. 5. cap. 4. Fletam lib. 2. cap. 71. § 11. Thwroczium in Ludovico Rege Hungar. cap. 4. et alibi, in Formula 37. ex Baluzianis, etc.

Vocem porro Ulpiano notam in lege 6. D. de Offic. Procons. (1, 16.) observat Dempsterus ad l. 1. Antiq. Roman. Rosini, scribens in MS. Codice legi *Exeniorum*, pro *Xeniorum*, uti Editi præferunt. Vide Felicem Osium ad Mussatum pag. 98. et supra *Encænium.*

EXENIARE, Dona conferre, in Chronico Fredegarii cap. 45. [et in Appendice ad Agnelli librum Pontificalem, apud Murator. tom. 2. pag. 212. col. I. Hincque corrigendus locus Chronici Siciliæ, inter Anecdot. Mart. tom. 3. col. 79. ubi legitur: *Cui Dominæ Universitas hominum dictæ Panormitanæ urbis Exemavit in dicto transitu plures et diversas res comestibiles.* Legendum enim *Exeniavit.*]

° EXENIUM DE COQUINA, Dapes, ferculum. Feoda Norman. in Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 153. v°. col. 2: *Henricus Waupal tenet terram suam per sergenteriam, et debet servare portam dou baile castelli Rothomagensis per liberationem sex denariorum in vicecomitatu unaquaque die, et quando rex jacebit Rothomagi debet habere unum sextarium de vino et quatuor panes et quatuor Exenia de coquina, quæ omnia movent de ducatu.* Vide supra *Coquina.*

° EXENIUM VENATIONIS Ecclesiæ Romanæ in præcipuis anni festivitatibus exhibendum, cujus mittendi formula extat in Cod. reg. 4189. fol. 12. r°: *Vos requirimus... districtius injungentes quatenus venationis Exenium, ut moris est, sic devote sicque honorifice in proximo futuro festo Nativitatis Dominicæ nobis pro Romana ecclesia faciatis,... ita quod quinque diebus ante festum Nativitatis prædictæ, dictum Exenium, vestro nomine coram nostra præsentia præsentetur.* Infra: *Ensenia venationis in festivitatibus Nativitatis et Resurrectionis Domini.*

✱ 2. **EXENIUM.** [Donum: « (Regine Cypri) facere unum *Exenium* valoris librarum L^ta parvorum, pro quolibet locorum ad que accedet ipsa regina. (Venise, *Senato misti*, LX. f. 218. an. 1440.) »]

¶ **EXENNIUM.** Vide *Exenium.*

¶ **EXENODOCHIUM**, pro *Xenodochium*, in Codice MS. Cathedralis Mutin. haberi testatur Muratorius tom. 1. part. 2. pag. 120.

¶ **EXENSIS**, *Hors de sens*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. MSS. Leg. *Exsensus*, ut apud Gellium.

¶ **EXENTERARE**, Sontis interanea seu viscera extrahere. Cornelius *Zantfliet* in Chronico, apud Marten. tom. 5. Collect. Ampliss. col. 392: *Post pauca tres præcipui totius mali promotores vivi comprehensi sunt et Bavaro præsentati; quorum primarius, Jacobus dictus Babdu, in quatuor portiones apud Trajectum extitit depeciatus et Exenteratus, Helias de Flemalia in agro decollatus, Ægidius Lamberti ad arborem suspensus.* Vide *Exinterare.*

EXENTERATIO, EXENTRICATIO, Pœnæ species in læsæ majestatis reos, apud Anglos, apud quos eorum interanea seu viscera extrahuntur et comburuntur. Th. Walsinghamus in Ricardo II: *Auditum et confessum turpissima scelera, tractioni, suspendio, decollationi, Exenterationi, et quaterizationi, ut usu vul-*

gari loquar, adjudicavit. Et pag. 354: *Adjudicatus est tractioni, suspensioni, Exentricationi, combustioni interiorum, et quarterizationi.* Sententia edita in Hugonem Dispensatorem sub Edw. II. apud Knyghtonem: *Et pur ceo que vous abbetastes et procurastes discorde entre nostre Seigneur le Roy et la Royne et les altres del Realme, si serez Emboellez, et puis ils seront ars.*

EXEQUIÆ, apud S. Zenonem Veronensem in Serm. de Fide, Spe et Caritate, dicuntur lintea quibus defunctorum corpora involvuntur, vel certe ipsum, ut aiunt, funus. [Interdum Officium est pro Defuncto sollemniter celebratum, etiam absente cadavere. Charta ann. 1442. ex Schedis D. *Lancelot*: Audierat Johannem de Liveriis Episc. Vivar. *apud Valentiam dies suos clausisse extremos et ibidem corpus suum traditum fuisse ecclesiasticæ sepulturæ; quare si aliis DD. Canonicis consonum videbatur, dicit fore honestum missam et Exequias celebrari debere... qui quidem Canonici... ordinaverunt Missam sollempnem et Exequias celebrandas fore incontinenti.* Testamentum Rotherami Ebor. Episc. ann. 1498. in Libro nigro Scaccarii pag. 679: *Do etiam et lego omnibus locis, in quibus habeo perpetuas Exequias, tales denariorum summas, quales executores mei æstimabunt honestas et salubres animæ meæ... et si forte executoribus meis, vel ad minus tribus eorum videbitur, quod Exequiæ tales erunt multum honorosæ [onerosæ] aliquibus locis... volo, quod commutent prædictas Exequias in numerum Missarum, cicius quo bene fieri poterit, pro salute animæ meæ post mortem meam per eos celebrandarum.*]

° *Exeques* nostris alias, eadem acceptione. Inventar. eccl. Camerac. ann. 1371. ex Tabul. ejusd.: *Item un drap lequel on suet mettre as Exeques des mors sur le lusel ou autre representation du corps.* Stat. ann. 1376. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. ann. 1376. pag. 188. art. 20: *Et s'il advenoit que aucun sergent d'armes trespassast en quelque lieu que ce feust, qui n'eust de quoy l'en lui peust faire son service et ses Exeques, etc.* Vide infra *Funeralia* et *Heriotum*.

EXEQUIALES, [Monitores funerum.] Vide *Pulsatores*.

EXEQUIARE, *Exequias* celebrare. Vita B. Eusebiæ Abbatissæ Hamaticensis n. 12: *Tunc ex more funebribus exequiis Exequiatur.* [Bernard. Guido in Histor. Conventuum Ord. Prædicat. apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 516: *Exequiebatur corpus ejus in Ecclesia.* Nonius: *Exsequiantur, ab Exequiis, ut convivantur, epulantur.* Affert locum Varronis.] *Exequialis honor*, apud Willelm. Briton. lib. 12. Philipp. extremo.

° **EXEQUIARIUS**, quo *exequias* curat et dirigit, pecuniamque ob id erogandam distribuit. Acta Mss. monast. S. Arbogasti Argent.: *Cum distributione decem solidorum ab Exequiario monasterii.* Vide supra *Annualarius*.

EXEQUITARE, Ex equo dejicere, Gall. *Démonter*. Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. cap. 62: *Victoria itaque Romani potiti, Normannos Exequitatos et deprædatos per vicos et oppida persequebantur.* [Camillus Peregrinus in Hist. Princip. Langobard. apud Murator. tom. 2. pag. 251. col. 2: *Dum Capuam repeteremus, a Græcis capti exutique sumus et Exequitati: ablatisque equis et spoliis et ministris cunctis, homines argento redempti sunt. Equos recollegimus quinque.*] Occurrit apud Erchempertum in Hist. Longob. cap. 61. et in Epist. 326. tom. 4. Hist. Franc. At in Speculo Saxonico l. 2. art. 72. § 4. sumitur pro *Equitare*. Vide *Eques*.

EXEQUIUS. Testamentum MS. Guill. Jordani Comitis Ceritaniæ Id. April. ann. 42. Philippi Regis: *Et ipsas franchedas de villa Targasona, et albergas et omnes Exequios quæ habeo in villa Marechexanes, etc.* [Editum est in Appendice Marcæ Hisp. col. 1224. et seq.] Vide *Exaquia*.

° 1. **EXEQUTARE**, Pignora auferre, Gall. *Exécuter*. Charta ann. 1379. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 20. col. 1: *Præcepistis et injunxistis Henrico de Broua subvicario regio Nemausi, nec non pluribus servientibus regiis, quod Exequtarent me et bona mea realiter et de facto.* Vide supra *Executare* 2.

° 2. **EXEQUTARE**, Pœna capitis plectere. Lit. remiss. ann. 1357. in Reg. 89. Chartoph. reg. ch. 275: *Fuit ratione dicti homicidii... ad ultimum supplicium condempnatus et Exequtatus.* Vide supra *Executare* 3.

° **EXEQUTORIA**, Practicis nostris *Exécutoire*, Literæ quibus exsecutio judiciaria permittitur. Lit. ann. 1411. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 627. art. 6: *Valeant eorum officium exercere et exequi... absque aliqua requisitione facienda seu petenda ab ordinariis dictarum senescalliarum sive ipsorum locorum, et absque annexa seu Exsequtoria aliquali eorumdem.*

EXERCIPES, Cursor, qui in currendo pedes exercet. Gloss. Lat. Gr.: *Exercipes*, ταχυδρόμος, δρομεύς, κούρσωρ.

EXERCITALES, Milites, qui in exercitu militant. Capitulare Sicardi Principis Benevent. ann. 836. cap. 7: *Si quispiam Exercitalem aut militem, vel quamlibet aliam personam simpliciter ambulantem præsumpserit occidere.* Cap. 20: *Ut non præsumat aliquis tertiatorem Exercitalem aut militem facere.* Cap. 21: *Si tertiator absconse Exercitalis factus fuerit, aut miles.* Occurrit in Legibus Wisigoth. lib. 9. tit. 2. § 9. in Legib. Longob. lib. 1. tit. 9. § 21. tit. 14. § 1. 3. lib. 3. tit. 1. § 18. [°° Liutpr. 62. (6, 9.) Rothar. 20. 23. Pippin. 2.]

Expeditio Exercitalis, in Capitulis Caroli Calvi tit. 31. § 27. [°° Edict. Pist. ann. 864. Vide Haltaus. Glossar. voce *Reise*, col. 1544. et mox *Exercitus* 1.]

Exercitale Iter, Gall. *Marche d'armée*, in Capitulis Caroli M. lib. 2. cap. 14. et inde in Capitulis Caroli C. tit. 20. [°° i. e. Convent. Carisiac. ann. 857: *De pace vero in Exercitali Itinere servanda usque ad marcham, etc.*]

° Exercitale seu Hostile Iter, Exercitus, obligatio pergendi in hostem. Charta Carlomanni ann. 6. regni ejusdem in Reg. 111. Chartoph. reg. fol. 169: *Pro persona libertatis suæ iter Exercitale, sicut ceteri homines faciat... Ceteri vero pro persona ingenuitatis suæ, sicut diximus, itinera hostilia exerceant.* Vide in *Iter*.

¶ Exercitales Homines, Milites qui colebant mansos sibi mercedis loco attributos. [°° Homines liberi qui expeditionem exercitalem facere possunt. Vide Edict. Pistens. art. 27. Aliter sentit Carpent. in *Exercitator*.] Donationes Ecclesiæ Saltzburgensi factæ apud Canisium tom. 6. pag. 1151: *Et ipse Dux... tradidit ibidem in alimoniam ancillis Dei... villam quæ vocatur Einherga cum commanentibus ibidem servis et aliis Exercitalibus hominibus triginta.* Infra: *Dedit etiam... casam et curtem cum omnibus appenditiis suis et mansis* LX. *inter servos et tributales necnon et Exercitales homines.* [°° *Viri Exercitales*, apud Erchemp. in Histor. Langob. cap. 34.]

Mansi Exercitales, [Qui *Exercitalibus* hominibus attribuebantur ad culturam.] Vide *Mansus*.

°° Placitum Exercitale. Vide in *Placitum*.

° **EXERCITALITER**, Cum armis rebusque aliis militaribus. Epist. Caroli M. ad Fulrad. inter Anecd. Pez. tom. 6. part. 1. col. 73: *Ita vero præparatus cum hominibus tuis ad prædictum locum venies, ut inde, in quamcumque partem nostra fuerit jussio, et Exercitaliter ire possis, id est, cum armis atque utensilibus, nec non et cætero instrumento bellico, in victualibus et vestimentis.* Vide *Exercitualiter*. [°° *Pandonulfus.... Exercitaliter super Calvum profectus est, stipatus agmine Neapolitum, ibique munitionem extruens residebat*, in Erchemp. Histor. Longob. cap. 45. Armata manu.]

✱ **EXERCITAMENTUM**. [Exercitatio. *Apul. Florid. n.* 15. Mentium documenta, corporum exercitamenta.]

EXERCITARE, Bellare, bellum gerere, vel in exercitum pergere. Capitulare ann. 807: *Memoratorium qualiter ordinavimus, propter famis inopiam, ut de ultra Sequanæ omnes Exercitare debeant.* Adde Capitul. 4. incerti anni Caroli M. cap. 7. Capitula Caroli C. apud Marsnam ann. 847. etc. Capitulare Sicardi Principis Beneventani ann. 836. cap. 19: *Ut ubi Exercitare volueritis a nobis nullam læsionem habeatis.* Acta S. Prudentii Episcopi Garrayacensis apud Bivarium: *Aragonensis Rex Ildefonsus tam longo tempore cum exercitu suo in Saracenos Exercitando extitit, ut, etc.*

° **EXERCITAS**, [°° Exercita.] Actus præsertim judicialis. Instr. ann. 1384. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 74. col. 2: *Item ponunt,... quod domini senescalli, judex major,... et fere majores officiarii regii linguæ Occitanæ fuerunt in dicta civitate Nemausi, et cotidie sunt et confluunt, in eadem Exercitas justiciæ, prout ad quemlibet ipsorum tangit, tam per se quam suos servientes, familiares et ministros, faciendo et exercendo. Exerciter*, eodem sensu, in Charta ann. 1318. ex Chartul. S. Nicas. Mellet.: *Ont esté en bonne saisine paisible Exerciter toute maniere de justice au lieu contentieux. Excersité*, pro *Exercice*, exercitatio, in Reg. Corb. 13. sign. *Habacuc* ad ann. 1511. fol. 112: *Parquoy plusieurs desdits confreres se sont retardez et retardent de l'Excersité dudit joeu de l'arcq a main.*

° **EXERCITATOR**, Operarius mercenarius; quomodo etiam intelligendus *Exercitalis homo* in *Exercitales*. Lit. Henr. comit. Trecens. ann. 1156. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 315: *Omnis alius Exercitator, illic inhabitans, cui non esset data facultas cum bobus terram colere, duodecim denarios, secundum aliorum consuetudinem solveret.* Vide in *Exercitatores*.

EXERCITATORES Monachi, in Vita S. Macharii Alexandr. Abb. cap. 5. et 7. in Vitis Patrum, dici videntur qui aliis *Circatores*.

Exercitator Equorum, apud Jul. Firmicum l. 8. *Exercitator corporum*, παιδοτριβής, γυμναστής, apud Macrobium lib. 2. cap. 24. [*Exercitator* nude inter eos, qui *in navi præeminentiam habent*, numeratur apud Rymerum tom. 12. pag. 692. col. 1. Vide *Exercitor*.]

✱ **EXERCITIO**. [Exercitatio: ab *exercitus*, ut *Fest.* docet. *Cato* apud *Gell.* 11. 2.

extr. Inertia plus detrimenti facit, quam *Exercitio.*]

¶ **EXERCITIOSUS**, Exercitatus. Richerii Chronic. Senon. in Hist. Mediani Monasterii pag. 329 : *Veniens igitur ad villam... invenit illum angelum sathanæ Rainaldum Baillivum Domini de Salmis in malitia nimis Exercitiosum.*

° 1. **EXERCITIUM**, Usus, jus utendi aliqua re. Lit. ann. 1368. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 210 : *Abbiensis episcopus et sui prædecessores... habuerunt omnimodam altam, mediam et bassam juridiccionem, merum et mixtum imperium, et eciam Excercitium habebat a forestis regis per duas leucas vel circa.* Charta ann. 1270. in Chartul. S. Germ. Prat. sign. AD. fol. 74. v°. col. 1 : *Quædam domus prout se comportat,... et cum tertia parte usus seu Exercitii putei, qui est intus domum Guillelmi de Maronciis.* Vide *Usagium.*

° 2. **EXERCITIUM**, Ars, Ital. *Esercizio.* Stat. Taurin. ann. 1360. cap. 327. ex Cod. reg. 4622. A. : *Qulibet verberans lanam... debeat præstare juramentum... de non batendo sive verberando aliquam lanam pravam seu insufficientem, et de non ponendo ipsam in aliquibus tramis aut aliquo Exercitio pannorum.*

¶ **EXERCITOR**. Ulpianus leg. 1. § 15. Dig. de exercitoria actione: *Exercitorem cum dicimus, ad quem reditus et obventiones omnes proveniunt, sive is dominus navis sit, sive a domino navem per aversionem conduxit, vel ad tempus, vel in perpetuum.*

¶ 1. **EXERCITUALIS**, Gloria militari illustris. Cassiod. lib. 11. var. Epist. 1 : *Respicite Patritium, Liberium, Præfectum etiam Galliarum, Exercitualem virum, etc. Rex Manfredus curas Exercituales aggrediens,* id est, militares, apud Baluzium tom. 6. Miscell. pag. 221.

° 2. **EXERCITUALIS**, Militaris, ad exercitum spectans. Epist. 40. Theod. reg. Ital. tom. 4. Collect. Histor. Franc. pag. 7 : *Exercituales juventur expensæ : quia illos in totum devotio non debet deserere, quos pro se laborare cognoscit.*

¶ **EXERCITUALITER**, Armata manu, cum exercitu. Legitur apud Baluzium tom. 6. Miscell. pag. 293. et Ludewig. tom. 5. pag. 529. Vide supra *Exercitaliter*.

EXERCITUARE, Castra sequi, conscribere militem, Sambuco ad Leges Hungaricas.

¶ **EXERCITUM**, neutro gen. legitur in quodam veteri Chron. ad annos 778. et 779. inter Fragmenta Hist. MSS. Stephanotii tom. 4. apud Duchesnium tom. 2. pag. 6. et Muratorium tom. 2. pag. 257. col. 1. in Capitulari Sicardi Princip. Langobard.

1. **EXERCITUS**. *Exercitum* debere dicuntur vassalli, cum dominorum expeditionibus bellicis interesse, ac pro iis dimicare tenentur. Henricus Huntindon. lib. 7. de Guillelmo Rufo Rege : *Suos Exercitibus frequentissimis et geldis continuis vexabat.* Vetus Charta apud Gariellum in Episcopis Magalon. pag. 276 : *Et Exercitum faciant D. Regi, sicut et cæteri de parte Regia.* [°° *Ad mandatum domini sui... extra opidum Exercitum facient,* in Chart. ann. 1312. in Alsat. Diplom. tom. 2. pag. 101.] Charta Philippi August. ann. 1185. in Hist. Vastinensi lib. 5 : *Ita et quod universi homines illius libertatis ad omnes citationes nostras nobis Exercitus et equitationes debebunt, quocumque eos ducere voluerimus.* Charta Gastonis Vicecomitis Beneharnensis ann. 1215 : *Præter Exercitum quem mihi duxi et meis hæredibus retinendum.* Aresta ann. 1294. in Regesto Parlamenti B. f. 105 : *Dom. Rex remanebit in saisina percipiendi Exercitum, seu servitium Exercitus ab Abbate S. Savini ratione homagii et juramenti fidelitatis quæ ab Abbate fiunt D. Regi.* Fol. 107 : *Exercitum et equitationem habere. Exercitalis obeditio,* in Capitulari 3. Caroli M. ann. 811. Occurrit passim. Vide *Hostis,* [°° et *Placitum Exercitus Regis* in *Placitum.*]

° Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Exercitus, Chevauchée, ou assemblée, ou ost.*

¶ 2 **EXERCITUS**, Aulicorum turba, Proceres, optimates. Idatius in Chronico : *Apud CPlim Marcianus a militibus et ab Exercitu, instante etiam sorore Theodosii Pulcheria Regina efficitur Imperator.* Translatio S. Germiniani Mutin. Episc. ann. 1106. apud Murator. tom. 6. col. 90 : *Nullus enim locus, nulla platea, nulla domus, nulla porticus, nullum atrium saltem vel modicum a conventu populorum poterat inveniri vacuum. Adest etiam ad hoc spectaculum Princeps Mathildis cum suo Exercitu, omnes unanimiter præstolentes tanti patris translationem.* Similis est locutio Lucæ 23. 11 : *Sprevit autem illum* (Jesum) *Herodes cum exercitu suo :* ubi Græcum etiam habet, σὺν τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ. Vide Valesiana pag. 79. [°° et Glossar. med. Græcit. in Στρατόπεδον, col. 1461.]

¶ EXERCITUS BESTIARUM, Grex ferarum in silvis, apud Kennettum in Gloss. ad calcem antiquit. Ambrosden.

° **EXERCIUM**, Munus, negotium. Stat. Cadub. cap. 28. pag. 57. v° : *Intelligatur etiam de illis, qui ad aliquod officium vel Exercium communis per consilium deputati fuerint, et non interfuerint, et quod de prædictis sibi nulla fiat remissio.*

¶ **EXERE**, Ejicere. Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 133 : *Quod nisi Gaufridus de Langolio infra octo dies juri apparebit, ipse erit penitus foris banitus et quod omnes tam milites quam rustici qui eum viderint, ipsum capiant, vel a terra domini Regis Exant.* Forte pro *Exeant* active sumto, Gallice *Qu'ils le fassent sortir.*

¶ **EXERES**, *Naves sex ordinum.* Papias MS. Bituric. Sic dicuntur *Trieres* vel *Triremes*, trium ordinum.

° **EXERMIS**, Exarmatus. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Exermis, Désarmé.*

¶ **EXERQUIA**, ut *Exorquia.* Vide locum in *Cucucia* post *Cugus.*

¶ **EXERS** MACILENTIA, in Vita Sancti Guthlaci, April. tom. 2. pag. 45. pro *Iners macilentia,* quo sensu *Dolor iners,* apud Senecam.

¶ **EXERSERUNT,** pro *Exeruerunt,* ab *Exerere,* Educere vel exportare. *Exerserunt dictum carrocium de Ecclesia majori in plateam ipsius Ecclesiæ cum magno gaudio,* in Chronico Parmensi ad ann. 1281.

✱ **EXERUGO.** [Vetus quidem Grammaticus apud *Hieron. Columm.* asserens *eructo* ab *erugo* derivari, producit hunc *Ennii* versum : Contempsit fontes, quibus *Exerugit* aquæ vis. *Al.* *mallent* exaruvit *pro* exaruit.

¶ **EXEUS**. Vide *Exius.*

✱ [« In villa quæ dicitur Bassiago mansos tres... cum curtes et ortos, cum *Exeos* et regressos. (Cart. Conchar. Ruthen. p. 182. XI. sæc.) »]

EXFAIDUM. Placitum Chlodovei III. Reg. ann. 3. editum a Mabillonio tom. 3. SS. Ord. S. Benedicti pag. 619 : *Nisi inventum fuit quod contra rationis ordinem ipsa subsadina contradixisset, vel in ac causa introissit, sicut fuit judecatum, ut in Exfaido et fredo solidos quindenos pro hac causa fidem facere debirit, quod ita et in præsenti persistere ausus est, fecisset.* Vide *Faida.*

¶ **EXFAMILIARIS**, f. e familia. Vide *Dagewardus.*

¶ **EXFAVILLARE**, *Exeruere.* Papias.

¶ **EXFEBRUARE**, *Expurgare ; Februare enim purgare est.* Glossar. Sangerman. num. 501. *Februare* Varroni Purgare est seu Lustrare : quod flammis ferventibus fieri solebat ; hinc a *Fervere* dictum putant *Februare.*

° **EXFELCORARE**, Stercorare, fimo pinguefacere, Gall. *Fumer*, alias *Affiensser.* Charta Rob. Hunocurt. abb. ann. 1196. in Chartul. Mont. S. Mart. part. 7. fol. 121. v°. col. 1 : *Terram suam... simili modo excolendam dominavit* (leg. donavit) *excepto quod non marlabitur, sed Exfelcorabitur, ubi modo Exfelcoranda est.* Reg. B. Corb. sign. *Habacuc* ad ann. 1510. fol. 19 : *Et maineront* (les fermiers) *tous les fiens qu'il conviendra chascun an pour Affiensser les vingnes. Fambrer* et *Fiambrer,* eodem significatu, in Chartul. Latiniac. fol. 162. v° : *Aussi fumer et Fiambrer les terres et prez.* Et fol. 232. v° : *Seront tenus lesdits preneurs... de deffricher prez et terres fumer et Fambrer près et loing.* A voce *Fambray* et *Fembroy,* Fimus. Lit. remiss. ann. 1390. ex Reg. 139. Chartoph. reg. ch. 230 : *Icellui Jehannin avoit mené aux champs deux chevaux avec une charette ou tumberel chargié de Fembroy ou marlays.* Aliæ ann. 1480. ex Reg. 207. ch. 64 : *Pour curer et nettoyer icelle maison de Fambray.* Vide infra *Fiens* 1.

° **EXFEODARE,** In *feudum* conferre. Charta Bald. comit. Fland. ann. 1201. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 237 : *Hoc ei* (abbatiæ Niniv.) *statuens decretum, ne deinceps ejus advocatia de manu Flandrensium comitum dari vel Exfeodari prævaleat.* Vide *Infeodare.*

EXFESTUCARE, [Abdicare, per *Festucam* dimittere, abjicere. Passim occurrit.] Vide *Festuca.*

EXFIAT, pro *Exeat,* in veteri Inscriptione apud Gruterum 755. 1.

EXFIBULARE, Fibulam detrahere, solvere. Utitur Prudentius.

° **EXFIDA** , Pensitatio pro facultate pascendi pecora, ut videtur ; nam *Fida* Academicis Cruscanis, *Terreno venduto, e assicurato per pascolo del bestiame,* ipsum scilicet pascuum. Inquisit. ann. 1371. in Access. ad Hist. Cassin. part. 1. pag. 427. col. 2 : *Item fida et Exfida montanearum est dicti officii* (cellararii). Et pag. 429. col. 1 : *Camera Cassinensis habet... herbaticum, videlicet fidam et Exfidam.* Nisi intelligere malis de facultate depascendi primam et secundam herbam aut aliis depascendam locandi.

EXFINARE, Terminare, definire. Charta anni 1141. apud Ughellum in Episcopis Cumanis : *Sicut Exfinat viam quæ pergit ad stratum, etc.* Ibi rursum.

° Pactum inter episc. Neapolit. et abb. SS. Sergii et Bacchi apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 455 : *A parte Occidentis est terra vestra,... quomodo inter se tres termines Exfinat.*

EXFOLIARE , Folia decerpere , apud Apicium lib. 4. cap. 2.

EXFORBIARE. Vetus Charta apud Ughellum tom. 9. pag. 905 : *Qui... hæc pagina hujus præcepti inanire quæsierit, vel de eis quæ continentur, minuere, aut Exforbiare voluerit, habeat maledictionem, etc.* Forte *Exforciare,* per vim auferre. Vide in hac voce mox.

EXFORCIARE, Vim inferre. [°° Pippin.

Reg. Capitul. Aquitan. ann. 768. ap. Pertz. vol. Leg. 2. pag. 14. cap. 7: *Quicumque homo super suum parem dum ad nos fuerit aliquid abstraxerit aut Exfortiaverit, secundum suam legem tripliciter componat. Exforciaverit*, in Capit. ann. 789. ibid. pag. 15.] Vetus Notitia apud Beslium in Regibus Aquitan. pag. 23: *Ipse Agnaldus venisset super homines in sua forcia ex villa Cavadado; et Exforciasset et eos batuisset injuste.* Tabularium Brivatense Ch. 114: *Ipsas res prædictas ab ipso servo ipsi prædicti per malas occasiones invadendo tulerunt, vel Exforciaverunt.* Perperam ibi scriptum *Exforniciaverunt.* Vide *Efforciare.*

EXFORCIUM, Auxilium, ex Gall. *Effort*, [Ital. *Sforzo.*] Epistola Roberti Siciliæ Regis apud Albertinum Mussatum lib. 7. de Gest. Henrici VII. rubr. 4: *Ac eos prompta vestri Exforcii... adhibitione juvare.* Utuntur non semel Anonymus de Gestis Friderici II. Imp. pag. 769. 800. Petrus de Vineis lib. 2. Ep. 54. et alibi, Richardus de S. Germano ann. 1198. et 1228. etc. *Esforcium*, in Foris Aragon. lib. 9. tit. de Homicidio. [*Exsforcium*, in Epistola Roberti Regis Hierusalem et Siciliæ apud Murator. tom. 10. col. 500. *Exfortium*, apud eumdem Murator. tom. 12. col. 505. 513. et 793.] Vide in *Incalcare.*

° Lit. ann. 1373. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 620: *Et que ledit viconte, à qui ledit malfaiteur a esté délivré, requiert aux diz supplians leur Effort pour aler faire ladicte exécution.*

° **EXFORTIATOR**, Qui vim alicui infert. Stat. eccl. Reat. ann. 1303. apud Marten. tom. 8. Ampl. Collect. col. 1511: *Anathematizamus omnes et singulos, tam clericos quam laicos, invasores, occupatores, Exfortiatores, malefactores et detemptores possessionum.... ecclesiæ Reatinæ.* Vide *Exforciare.*

¶ **EXFOTUIT**, Ἐξέθαλψε, *Fovendo exclusit.* Supplem. Antiquarii.

EXFRACTOR. Vide *Effractor.*

° **EXFRACTUS**, pro Extractus. Scacar. Paschæ apud Rotomag. ann. 1228. in Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 23. r°. col. 1: *Judicatum est quod de puero Exfracto de ventre matris, utrum postea fuerit usus vita, etc.*

EXFREDIARE, Quasi extra pacem ponere, violare, a Saxon. frede, vel friðo, pax, friðian, protegere. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 81: *Si quis ad arma prosiliat, et domum Exfrediet, nec tamen aliquem percutiat, dimidio forisfacto culpa consistat.*

EXFRETARE, *Navigare ultra*, in Gloss. Isid. et apud Papiam, Fretum enavigare.

EXFRUCTARE, Exfructuare, Fructus percipere. Tabularium Casauriense: *Ad usum fruendum, ad laborandum, ad Exfructuandum.* [Additamenta ad Chronicon Casaur. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 953: *Ut omnem ipsam suprascriptam curtem et res ejus habeamus ad usum fruendi, laborandi, Exfructuandi. Usuare et Exfructuare*, in Charta anni 855. Marcæ Hisp. col. 789. Hinc metaphora ex agris ducta in dictis B. Ægidii, inter Acta SS. April. tom. 3. pag. 230: *Beatus qui Exfructat corpus amore Altissimi.*]

° Hinc *Exfruit* nostris, pro *Usufruit, jouissance*, Ususfructus. Charta ann. 1310. in Reg. 47. Chartoph. reg. ch. 98: *Item les Exfruis des jardins prisiés à quarente solz.* Lit. remiss. ann. 1410. in Reg. 164. ch. 251: *Jehan le Marois délaisseroit au suppliant la propriété d'icelles terres, réservé à lui l'Exfruit sa vie durant seulement.* Unde *Exuffructaire*, Usufructuarius, vulgo *Usufruitier*, in Charta ann. 1380. ex Reg. 117. ch. 85: *Laquelle terre du Bec de Mortemer, dit Crespin, avecques ses appartenances, ledit des Bordes avoit achetée de Jehan de Chaallon comme Exuffructaire, et de Loys de Chaallon comme propriétaire.* Vide infra *Usufructare.*

¶ Exfructicare, Eadem notione, in Privilegio Caroli Crassi, apud Mabillonium tom. 3. Annal. Benedict. pag. 688. col. 1.

EXFUNDARE, Exfundata. Pactum Arechis Principis Beneventani cum Neapolitanis: *Si censilis homo de Liburia patitur oppressiones a parte de Neapolim, et voluerit Exfundare se de ipso fundo, ponit post regiam domus suæ ipsum fustem, sicut antiqua fuit consuetudo, et vadit ubi voluerit. Si autem pars de Neapolim cum parte Langobardorum potuerit revocare ipsum tertiatorem, in ipsum fundum, et fundare illum ibi, potestatem habeant, et serviat ambobus partes, sicut antea servivit.* Idem Pactum: *Si orta fuerit contentio de fundis Exfundatis, et dixerit una pars, quia ista fundora de talibus tertiatoribus fuerint.* Ibidem non semel *Fundora, Fundata, sive Exfundata* occurrunt; locos produxi in *Fundora.* Charta Pandolphi Ducis Longob. apud Ughellum in Beneventanis Archiep.: *Concedimus cum omnibus rebus Exfundatis quæ fuerunt de hominibus quæ ex hoc sæculo absque hæredes migraverunt.* Adde pag. 599. 601. 603. 604. Ubi *Fundare*, est in fundi possessionem mittere; *Exfundare* vero, ipsius fundi possessionem dimittere et abdicare. Apud Nonium Marcellum *Exfundare*, est *a fundo avertere*, ubi ex Cœlio Antipatro lib. 7. Annal. hæc citat: *Respublica amisso Exfundato pulcerrimo oppido.* [In Onomastico ad calcem SS. Junii tom. 2: *Exfundare, Funditus evertere.*]

° **EXFUSTICARE**, in Disquisit. Pasquerii lib. 8. pag. 747. perperam pro *Exfestucare.* Vide in hac voce.

¶ **EXGALATIO**, Egalatio, Æquatio, æqua partitio census et servitiorum inter vassallos cohæredes, Gall. *Egalisation, Partage egal.* Censualis Codex Calomontis: *Secundum Exgalationem inter dictas partes factam.*

EXGARDIUM. Vide *Esgardium.*

° **EXGRAVARE**, Ital. *Sgravare*, Levare, alleviare. Mirac. S. Rosæ tom. 2. Sept. pag. 465. col. 2: *Quo voto facto, in continenti se sensit a dicta pœna Exgravari, et sic sanata est.* Hinc

EXGRAVATOR. Charta MS. Matthæi, Barnabovis, et Galeacii Dominorum Mediolani ann. 1354: *Potestates et Vicarios, Capitaneos et Rectores, Exgravatores, Judices appellationum, Exactores, etc.*

° Officium municipale apud Italos, qui de querelis et molestiis judicat. Constit. reipub. Senens. ann. 1288. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 84: *Item quod nullus possit nominari vel recipi in . . . judicem, qui debet recolligere pecuniam comuni Senensi debitam, seu avere comunis, vel pro Exgravatore, vel aliquod aliud officium comunis Senensis, etc.* Charta ann. 1315. in Delic. erudit. Lamii inter notas ad Hist. Sicul. Bonincont. part. 2. pag. 350: *Actum in castro Citernæ . . . præsentibus . . . sapiente viro dom. Guttio de Prato majori syndico et Exgravatore, etc.* Stat. Pallav. lib. 1. cap. 4. pag. 6: *Et ab ejus processu, cognitione et pronuntiatione seu deffinitione non possit peti Exgravator seu consilium sapientis, nec adversus prædicta possit de nullitate, seu quavis alia exceptione opponi.*

° **EXGRUNIRE**, Exgrunitio, Grunnire, Grunnitus. Richal. abb. lib. Revelat. apud Pez. tom. 1. Anecd. part. 2. col. 383: *Et sicut ipsi scitis aut notare potestis quam frequenter idem frater Exgrunit et excreat, ad hoc solum a malo spiritu inductus, ne audiat vocem illam optabilem spiritus boni; . . . quia ei semper excreationes et Exgrunitiones excitantur, quibus auditus ejus obturatur.*

¶ **EXHABITARE**, Locum habitatoribus viduare. Anonymus de Gestis Manfredi et Conradi Regum apud Murator. tom. 8. col. 590: *Et in securitatem Principis excelsum montem Centurbii, quem olim Exhabitari fecerat Imperator, pro tutiori statione conscendunt.*

¶ Exhabitatio, Loci desertio, ibid. col. 589: *Qui sub fortuna regia viribus instauratis, perurgens obsidionis instantia, superbiam montis ejusdem per extremæ desolationis et Exhabitationis excidium potenter edomuit.*

¶ **EXHÆREDARE**, Bonis possessis spoliare. Sugerius in Vita Ludovici Grossi apud Duchesnium tom. 4. pag. 288: *Henricus Imperator, vir affectus parti et totius humanitatis expers, qui et genitorem Henricum crudelissime persecutus Exhæredavit.* Rigordus de Gestis Philippi Aug. Apud Duchesnium tom. 5. pag. 32: *Unde Rex Angliæ vehementer iratus, eos* (G. de Ranchonio et Vicecomitem de Castelloduno) *Exhæredare juravit.* [°° Vide Beseler. *Erbvertræge*, tom. 1. pag. 18. et Haltaus. Glossar. vocib. *Enterben* et *Sich enterben.* col. 384.]

¶ Exhæreditare, Eadem notione. Capitul. lib. 6. cap. 282: *Ne forte parentes contra justitiam fiant Exhereditati, et regale obsequium minuatur.* Salvianus lib. contra Avarit.: *Si illi tunc ob Deum donantes omnia sua, etiam se ipsos Exhæreditavere viventes, etc.* Vide Concil. Mogunt. can. 6. Turon. can. 51. Cabillon. can. 2. *Exhæreditari* apud Ludewig. tom. 5. pag. 619. dicitur de terris, quarum nullus hæres est.

EXHÆRES, Ἀποκληρονόμος. Testamentum S. Remigii apud Flodoardum lib. 1. Hist. Rem. cap. 18: *Hæc ita do, ita lego, ita testor: cæteri omnes Exhæredes estote, suntote.* Adde Marculfum lib. 2. form. 17. Vox Plauto et aliis nota.

¶ **EXHALATUS**, Mors, qua quis *Exhalat* animam. Miracula B. Simonis de Lipnica, Julii tom. 4. pag. 531: *Unde illa mox capitis collique tumorem incurrit pergrandem. Exhalatumque e vicino præstolans semiviva recipitur ac emortua.*

¶ Exhalatus, adjective, Exanimatus. Acta S. Bonifacii Mart. Maii tom. 3. pag. 281: *Vidit eos inter tormenta positos... alium stipite in collo infixum et Exhalatum in terram.*

✱ **EXHALITUS**. [Halitus foras expressus. *Not. Tir.* p. 165. *Exhalat, Exhalitus.*]

¶ **EXHAURITORIUS**, Qui exhaurit. Gloss. Isid.: *Antlia, Rota Exhauritoria.*

¶ **EXHAUSTA**. Vide *Exagusta.*

✱ **EXHAUSTIO**. [Actus *Exhauriendi.* Adhibetur a *Serv.* ad *Virg.* 2. *G.* 398. Aspera tamen vox est (vel ipso fatente) si in carmine usurpetur.

° **EXHEDRA**, Vide supra *Exedra.*

° **EXHERDARE**, Tortilibus virgultis, quæ *Hardes* appellabant, ad majorem ignominiam collo innectis, furcæ appendere, suspendere. Lit. remiss. ann. 1358. in Reg. 86. Chartoph. reg. ch. 110: *Qui Petrus eidem dicitur respondisse, ...*

quod in hujus despectum ipsum supplicantem Exherdari faceret aut suspendi. Vide *Hardes*.

° **EXHEREDARE** Se, Bona sua dissipare ac disperdere, Gall. *Se ruiner*. Instr. ann. 1438. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 258. col. 2 : *Præffati, inquam, poterii dixerunt quod .... non possent vivere, quinymo se Exheredarent, si tenebant contenta in statutis prædictis.*

¶ **EXHEREDARI**, Extra familiam, quæ naturalis est hæres, exire. Constitutio Leduini Abb. S. Vedasti ann. 1020. apud Edmund. Marten. Ampliss. Collect. tom. 1. col. 382. D : *Si noluerit, vel non potuerit redimere, dabit ei licentiam vendendi, non alicui extraneo, sed proximo generis sui, aut alicui ejusdem legis, ne alodium placiti videatur Exheredari.* Vide *Exhæredare*.

° **EXHEREDATIO**, Exhereditatio, Bonorum spoliatio, dissipatio, jactura, Gall. *Ruine*. Stat. ann. 1368. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 140 : *Quod jam cessit et gravius cedere posset in futurum in rei publicæ scandalum et grave dampnum, ac dictorum nostrorum subditorum oppressorum... Exheredationem, grandeque præjudicium et jacturam.* Aliud ann. 1419. tom. 11. earumd. Ordinat. pag. 42 : *In gravamen et Exhæredationem subditorum Dalphinalium, etc.* Reg. feudor. Aquit. in Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 33. r° : *Item debent ipsum juvare pro ejus Exhereditatione evitanda.* Vide *Exhæredare*.

° **EXHESTERNA**, ἀπὸ χθές. Germ. *ex hesterno*. Reg. *ab hesterno*. Castigat. in utrumque Glossar.

1. **EXHIBERE**, Præbere alimenta et ad vitam necessaria apud JC. Lactantius de Mortib. Persecutor. n. 7 : *Hæc quoque tolerari possunt, quæ ad Exhibendos milites spectant.* Et num. 11 : *Dapibus suis sacrificabat pene cotidie, ac vicariis epulis suis Exhibebat.* [Nicolaus Trivettus in Chronico ad ann. 1165 : *Transivit igitur* (S. Thomas Cantuar.) *ad S. Columbam, Rege Francorum eum humaniter tractante, et in necessariis Exhibente, cui etiam successoribusque suis in Ecclesia Lugdunensi præbendam perpetuam assignavit.*]

Exhibitiones, Præbitiones, præstationes, tributa, etc. Charta Andreæ Laudensis Episc. apud Ughellum : *Cunctasque Exhibitiones quæ hactenus ad Laudensem comitatum de ipsa civitate, et suburbano ejus redhibitæ sunt, etc.* Usurpatur etiam eadem notione in Charta Henrici Regis Franc. ann. 1048. Locum vide in *Vicaria*.

° 2. **EXHIBERE**. Acta S. Alex. tom. 6. Sept. pag. 282. col. 2 : *Euntes ministri in vico Baccatensi præparaverunt fornacem, quoniam thermæ publicæ in eodem loco populum Exhibebant.* Id est, ut notant ibi docti Editores, Occasione thermarum erat ibi populi multitudo.

° 1. **EXHIBITIO**, pro adject. *Exhibitus*, in Lit. ann. 1350. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 34. *Eshendissement*, pro Auxilium, adhortatio, a verbo *Eshendir*, Adjuvare, excitare, in Sent. Baillivi Duac. ann. 1382. ex Reg. 126. Chartoph. reg. ch. 38 : *Lui* (suppliant) *maintenu desordenéement oudit lieu, ainsi que pour vouloir faire Eshendissement oudit fait.* Infra : *Eshendir*.

°° 2. **EXHIBITIO**, Mandatum judicis, bannus. Chart. ann. 1316. in Guden. cod. Diplom. tom. 2. pag. 453: *Sculthetus... post primam et secundam Exhibitionem, quæ Gebott vulgariter dicitur..... tertiam Exhibitionem suam... posuit et locavit.* Eadem Germanice exstant ibid. pag. 458. ubi *gewann sinen dritten Bann.* Vide alio sensu post *Exhibere* 1. et JC.

° **EXHIBITOR**, Qui exhibet, literarum seu instrumenti lator, Gall. *Porteur*. Procurat. ann. 1340. ex Tabul. Flamar. : *Ordinavit procuratorem suum .... generalem ac etiam specialem, videlicet Guillelmum de Gorsolis, sive sancti Ripperii domicellum, Exhibitorem præsentis publici instrumenti.*

¶ **EXHIBUCE**. Vide *Exibus*.

° **EXHIGERE**, pro Exigere, passim in Chartis.

✱ **EXHILARATIO**. [Actus exhilarandi. *Augustin.* 8. *de Gen. ad litt.* 8. *Exhilaratio* voluntatis.]

¶ **EXHIMITUM**, ut supra *Examitum*, Pannus pretiosior, holosericus. Locum vide in *Dimitum*.

° **EXHINONORARE**. Vide infra *Exinhonorare*.

° **EXHITA**, Egressus obviam alicui. Comput. ann. 1380. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 26. col. 2 : *Eundo quæsitum ronsinos in Exhita facta dicto domino cardinali d'Amiés.* Et pag. 28. col. 1 : *Pro quinque Exhitis per dominos consules factis tam dominæ duchessæ, quam domino senescallo Bellicadri.*

° **EXHIUS**, Exitus. Charta ann. 883. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 21 : *Cum mansis, pratis, pascuis, silvis, Exhiis et regressis, etc.* Vide *Exitus*.

EXHOMINARE, Hominem exuere, ἐξανθρωπισθῆναι. Alanus de Insulis in Planctu naturæ, de Sodomitis :

Humanos hominis exuit usus,
Non humanus homo. Degener ergo
Bruti degeneres induit artus,
Et sic Exhominans Exhominandus.

¶ **EXHOMOLOGISTA**, Confessarius, seu Administer sacræ pœnitentiæ, ab ἐξομολογεῖν, Confiteri. Scriptura Johannis de Ribera ad Concilium Composteil. inter Concil. Hispan. tom. 4. pag. 98. col. 2: *Plurimi reperiuntur, qui domestico Exhomologistæ peccata præ verecundia celant, quæ extraneis libere produnt.*

EXHONORARE, *Vituperare*, in Glossis Arabico-Lat. [Gall. *Deshonorer*, Probrum, infamiam inferre, Labem aspergere. Interpres Ecclesiastici 10. 23 : *Semen autem hoc Exhonorabitur, quod præterit mandata Domini.* Et ℣. 32 : *Quis honorificabit Exhonorantem animam suam ?*] Est etiam *honorem*, id est, feudum adimere. Rathbertus : *Quid putas Imperator ? numquid vindicare te putas, hunc virum Exhonorando, et qualibet terrarum parte exulare jubendo ?*

EXHOSPITARE, Sugerius in Ludovico VI. pag. 321 : *Cum autem antequam cum filio exissemus, cum venerabili Ecclesiæ Priore Hervæo sepulturam ejus ante altare S. Trinitatis, ex opposito tumuli Caroli Imperatoris, mediante altari providissemus, occupato loco Carlomanni Francorum Regis, quia nec fas, nec consuetudo permittit Reges Exhospitari, quod proposueramus, fieri non potuit.* Id est, Regum corpora de tumulis suis extrahi, et alio transferri. Vide *Dehospitare*.

¶ **EXHUMARE**, Cadaver ex *humo* effodere, Gall. *Exhumer*. *Exhumatio*, Effossio, Gall. *Exhumation*. Utrumque legitur in Concilio Regiensi ann. 1285. can. 7. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 193.

° **EXHUMERATUS** Pannus, Vox artis pannificæ. Arest. ann. 1395. 13. Febr. in vol. 8. arestor. parlam. Paris. : *Ordinatum fuerat quod non venderentur panni... tincti mala tinctura,... nec insuper Exhumerati, quod dicitur vulgari nomine Espaulez.* Cujus vocis vim explicat Stat. ann. 1403. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 171. art. 17 : *Nul ne pourra avoir drap Espaulé, c'est assavoir drap duquel la chaenne ne soit aussi bonne ou meilleur comme les lisieres.*

¶ **EXIBUS**, *Pinguedo*. Gloss. Isid. Excerpta Pith. : *Exibuæ, Pinguedo.* Apud Festum legitur : *Exbuetes, Exinteratas, sive Exbuæ, quæ ebiberunt, quasi epotæ ;* ubi vide Scaligerum. Post Grævium dicam : Sed quid hoc ad pinguedinem ? Quærant acutiores.

° **EXICIUS**, Exul, extorris, Gall. *Exilé*, alias *Eschis*. Charta Phil. VI. ann. 1337. ex Bibl. reg. cot. 15 : *Quod multi Januenses... erant Exicii, exules et apolides civitatis suæ prædictæ.* Belloman. cap. 45. MS. : *Mais en tiex cas, se il voloit prouver que li barons fust Eschis les dix mois dessusdis et plus par mellée, ou par dettes, ou par bannissement, tele prueve ne li vaudroit pas ; car il avient souvent que chaus qui sont Eschis pour tiex choses vont et viennent à le fois là ou leur femmes repairent, couvertement et en repost ; et en tiex venuez porroient il engendrer. Eskiex et Eskix,* eodem sensu, apud Pet. de Fontan. cap. 31. art. 2 : *Quant li maufeterres est Eskiez de se terre... S'il est Eskix de se terre pour tel cas ki n'i puist entrer. Eschassé* vero, pro Absens, remotus, in Lit. remiss. ann. 1393. ex Reg. 145. Chartoph. reg. ch. 484 : *Lesquelz freres, qui estoient Eschassez de la conté de Boulongne pour le fait et occasion de nos guerres.* Vide *Exiticius*.

° **EXICOTUM**. Vide supra *Excicotum*.

EXIDONEARE, [*Idoneum* reddere, Purgare.] Vide *Idoneus*.

¶ **EXIENS**, Moribundus, Gall. *Moribond*, de quo etiam dicimus, *C'est un homme qui s'en va.* Processus de Vita S. Yvonis, inter Acta SS. Maii tom. 4. pag. 557 : *Domine Yvo, veniatis pro Deo ad audiendum confessionem cujusdam infirmi Exeuntis in domo quadam.*

EXIGENDA, vox fori Anglici : ita autem dicitur conditio ejus qui quinquies in Comitatu aperto exactus, aut vocatus ad comparendum, non venit, ideoque exlex propter contumaciam proclamari potest. Ita Cowellus. Adde Rastallum verbo *Exigent*, et Brittonum pag. 5. 14.

¶ 1. **EXIGENTIA**, Gall. *Exigence*, Prout res postulant exiguntque. *Pro temporis Exigentia sermonem facere*, apud Barthium in Adversar. 44. cap. 9. ex Prudentio juniori in Vita S. Mauræ. *Juxta honestatis Exigentiam*, in Epistola anni 1497. apud Ludewig. tom. 6. pag. 106. *Juxta ordinis sui Exigenciam*, in Instrumento anni 1503. apud Th. *Madox* Formul. Anglican. pag. 336. *Juxta Exigentiam status*, in Litteris patentibus Caroli V. Franc. Regis pro Monspeliensibus ann. 1367. *Secundum sui naturam et causæ Exigentiam*, in Venditione Vicecomitatus Bellaniæ 25. Aprilis ann. 1410. ex Schedis Præsidis *de Mazaugues*.

2. **EXIGENTIA**, Tributum, exactio. Rogerus Hovedenus pag. 592 : *Concessit quod... quieta sint de telonio et omnibus aliis consuetudinibus et Exigentiis.*

Exigentia, Debitum quod exigitur. Bromptonus. pag. 1183 : *Nisi Tancredus Rex Siciliæ... pacem celerius cum ipso fecerit de omnibus Exigentiis, quas ab ea exigebat.*

° **EXIGENTIÆ**, Necessaria, quæ quis, habita suæ conditionis ratione, exigere potest. Charta Godefr. Camerac. episc. ann. 1232. ex Chartul. S. Sepul. ch. 36 : *Habebit capellanus ad minus pro suis*

Exigentiis decem libras Cameracensis monetæ... Contentus autem erit capellanus proventibus superius expressis, ita quod nihil prorsus a domo S. Johannis pro suis Exigentiis, sive pro competentia sui beneficii poterit exigere. Vide *Exhibere* 1.

¶ 1. **EXIGERE** SE, Rem possessam dimittere, cedere, Gall. *Se dessaisir*. Judicium ann. 782. inter Instrum. tom. 1. novæ Hist. Occitanæ col. 26 : *Et ordinavimus Milone Comite, ut de ipsas villas se Exigere fecisset, et Arloyno assertore et mandario Danielo Archiepiscopo per suum saionem revestire fecisset.* [* Vide infra *Exire Se*.]

* 2. **EXIGERE**, Exire. Lit. ann. 1334. in Reg. 69. Chartoph. reg. ch. 236 : *Alquerius de Deodata... eques et armatus perpuncta... equitando equum magnum, et Exigendo de loco de Columberio de domo hæredum Guillelmi de Bello-loco, etc.*

* 3. **EXIGERE**, pro Eligere. Charta ann. 1222. ex Cod. reg. 10197. 2. 2. fol. 21. v°. : *Insuper quicumque exactus est pro patrono causæ, ille exactus tenetur proponere verbum illius, qui ipsum Exegit.*

* **EXIGUUS**, pro *Humilis*, eo titulo Chartam sub Alex. archiep. ann. 910. in Chartul. eccl. Vienn. fol. 49. v°. col. 2. subscribit *Remegarius sanctæ Valentinensis ecclesiæ Exiguus episcopus.* Vide *Extremitas.*

EXILIARE, In exilium agere, Gall. *Exiler*. Lex Aleman. tit. 35. § 1 : *Exiliet eum de provincia.* Lex Bajw. tit. 1. cap. 11. § 4. tit. 2. cap. 10. § 1 : *Hoc in potestate Regis vel patris sui ibit, ut Exiliet eum, si vult.* Annales Franc. S. Nazarii ann. 786 : *Ibidem comprehensi sunt, et exinde Exiliati.* Ann. 787 : *Fraudulentissimos eorum in Franciam Exiliavit.* Leo Ost. lib. 1. cap 32 : *Siconolfi filio de Salerno Exiliato.* Lib. 2. cap. 9 : *Joannes PP. de Roma Exiliatus venit Capuam.* Eckehardus Junior de Casib. sancti Galli cap. 16 : *In curtes longius sitas pane sordidiore aquaque alendos Exiliaverat.* Dositheus lib. 3 : *A quo Exiliatus est.* Adde Miracula S. Bavonis lib. 1. cap. 14. lib. 2. cap. 11. Capitul. 2. ann. 813. cap. 13. Vitam Ludovici Pii ann. 818. Vitam S. Wolphelmi Abbat. n. 33. etc. [Vide *Exilium*.]

¶ EXILIARIUS, Qui mittit in exsilium. Gloss. Lat. Gall. Sangerman. MS. : *Exiliarius, Cils qui exile.*

¶ EXILIATIO, Exsilium, Gall. *Exil.* Charta Lamberti Episc. Lingon. ann. 1018. pro Monasterio S. Valentini, inter Instrum. tom. 4. Gall. Chr. col. 139 : *In hujus Exiliationis lacrymosam convallem secum omne propaginis suæ traduxit genus.*

* Chron. Angl. Th. *Otterbourne* pag. 110 : *Et post Exiliationem ambos, inconsultis magnatibus, ad solum proprium revocavit* (Edwardus II. rex). *Assil* et *Essil*, eodem sensu, in Pœn. ducat. Aurel. apud Thaumass. ad calcem Assis. Hierosol. pag. 468 : *Se aucun n'a nul biens en tel forfet, il seuffre Assil perdurable.* Infra : *Essil.*

1. **EXILIUM**, Dissipatio, destructio. *Exiliare*, destruere, dissipare. Statutum Marlebridgense sub Henrico III. Rege Angl. cap. 25 : *Firmarii tempore firmarum suarum vastum, venditionem, vel Exilium non facient de domibus, boscis, vel hominibus, nec de aliquibus, quæ ad tenementa quæ ad firmam habent, spectant, etc.* [** Placit. ann. 8. Johan. Reg. Bedf. rot. 9. in Abbreviat. Placit. pag. 54 : *Milo de Everesh summonitus ad ostendendum quare ipse vastaverat boscum et terram Roberti... Robertus perdonavit eidem Miloni Exilium terræ, etc.*] Fleta lib. 1. cap. 11 : *Vastum et destructio fere æquipollent, et convertibiliter se habent in domibus, boscis et gardinis, sed Exilium dici poterit, cum servi manumittantur, et a tenementis suis injuriose ejiciuntur.* Adde lib. 4. cap. 9. § 9. et Bracton. lib. 4. tract. 5. cap. 18. § 1. Villharduinus n. 220 : *Ne remest nulle riens à Essilier fors la cité de Versoi.* Chronicon Flandrense cap. 75 : *Puis alla vers Peronne ardant ou Essilant tout le païs.* Adde cap. 89. Le Roman *de Vacces* MS. :

Ne soffrez vos homes Essilier ne porprendre.

Le Roman *de Garin* MS. :

Le resne avons Essilié et gasté,
Et meint moustier coutre terre geté.

[Le Roman *de Partonopex* MS. :

Quant verront le leu de venger,
Pour moi destruire et Eissiller.

Le Roman *de la Violette* MS. :

Je n'y sçay aultre jugement,
Fors de l'ardoir isnelement...
Sans le sceu de vos bons amis,
Ne soit son corps à Exil mis.]

Hinc etiam Picardi verbum *Essiller* usurpant pro, *bona dissipare. Essileurs de biens*, apud Philippum *de Beaumanoir* cap. 58.

* Bestiarius. MS. :

Chest goupil, qui tant set barat,
Que nous apelon chi renart.
Senefie le mal goupil,
Qui le peuple met en Essil.

* 2. **EXILIUM**, Peregrinatio, iter in longinqua. Vita S. Lugid. tom. 1. Aug. pag. 348. col. 1 : *Quadam autem die S. Lugidius ecclesiam circuiens, invenit post ecclesiam quatuor viros, qui in Exilium ire cogitabant ; quibus Lugidius ait : Vos cogitatis ire in Exilium ; ego autem dico vobis, quia locus, ubi nunc pedes vestri stant, ibi corpora vestra sepelientur.* Vide *Exul.*

¶ **EXILTA**, *Erronum marinus.* Gloss. Isid. La Cerda legit : *Erronum manus.* An bene, dicat qui potest.

EXIMENTUM, Idem quod *Exitus*, Fructus, et proventus prædii. [Judicium ann. 1165. Marcæ Hisp. col. 1340 : *Cumque de Eximentis inter eos quæstio verteretur,* (*prædictus enim Guillelmus Raimundi tertiam partem omnium fructuum, qui cultura et cura habitatorum Dertosæ proveniebant, inter Eximenta computabat,*) *diffinivit prædicta curia, ea tantum Eximenta recte appellari, quæ ad jus proprium ac fiscum regium pertinent, sive ea in leudis, questis, placitis seu aliis quibuscumque usaticis, sive etiam terris, vineis, hortis consistant ; fructus autem hereditatum eorum qui in civitate habitant, sive hi clerici sint, sive milites, sive burgenses, nullo modo inter Eximenta computari, præcipue quia ipse in eis senioraticum vel adempramentum et mandamentum habet districtum.*] Charta Raimundi Comitis Barcinon. ann. 10. regni Leovici Regis junioris : *Et habeas tertiam partem de omnibus Eximentis ejusdem civitatis ac villæ, omniumque terrarum sibi pertinentium.* Alia Ildefonsi Regis Aragon. æræ 1211 : *Omnia Eximenta et expleta quæ exient de prædicto honore.* [Charta Philippi Pictav. Episc. ann. 1230. apud Stephanotium tom. 3. Antiq. Pictav. MSS. pag. 797 : *In terragiis omnium bladorum, leguminum, linorum, carrharum, et in omni Eximento terrarum frostarum quæ de arbergamentis non fuerint, percipient semper dictus Abbas et sui similiter duas partes, et tertiam servientes.*]

EXIMEQUI, *Proxenetæ*, in Gloss. Isid.

EXIMERE, Interimere, occidere. Leges Luithprandi Regis Longob. tit. 12. § 1 : *Si quis frater fratrem suum in peccatis Exemerit, etc.* [** Murat. *Occiderit.* Luitpr. 17. (3, 3.)]

EXIMIETAS, *Sublimitas*, in Gloss. Isid. et apud Papiam. Gloss. Gr. Lat. Ἐξοχή, ἡ ὑπεροχή, *Excellentia, Eximietas, Eminentia.* Titulus honorarius, et compellatorius, qui occurrit non semel apud S. Augustin. Epist. 82. 129. 133. 135. 158. Radbertum in Epitaphio Walæ Abb. Corbeiens. pag. 513. etc.

¶ **EXIMII**, Optimates. *Eximii regni*, apud Radbertum in Vita Ven. Walæ Abb. lib. 1. cap. 13. sub finem ; *Primi et Eximii palatii*, lib. 2. cap. 17.

* **EXIMINA**, pro *Hemina*, mensura frumentaria. Charta ann. 1362. in Reg. 93. Chartoph. reg. ch. 241 : *Item unum malhollium... ad censum unius Eximinæ ordei.* Infra: *Eyminæ.* Vide *Hemina.*

¶ **EXIMIUM**, pro *Exenium*, Munusculum. Statuta Arelat. MS. art. 175 : *Neque consules, neque judices... accipiant aliqua munera vel Eximia ab aliquo cive.*

¶ **EXIMMUTUARE.** Vide *Exminutuare.*

¶ **EXINANIRE.** *In nihilum redigere*, in Barthii Glossario, ex Raimundi Agilæi Hist. Palæst. Pluries occurrit in Scripturis. *Exinanire* Latinis est Evacuare, Exhaurire, Exonerare. De Filio Dei dicitur apud Apostolum : *Semetipsum Exinanivit formam servi accipiens, etc.* [** Vide Forcellinum.]

* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Anienter, amandrir, adnichiler, Exinanire.*

* **EXINANITAS**, Exinanitio. Castigat. in utrumque Glossar. : *Exinanitio, vacuitas*, ἀποκένωσις. MSS. *Exinanitas.* [** Mar. Mercator in Cyrilli Episc. Alexandr. Respons. contra Theodoret. pag. 296 : *Si vero ipsum verbum, quod erat in forma et æqualitate Dei et patris, exinanisse se dicitur, quomodo rursus vel qua ratione exinanitum sit, si recuset Exinanitatem. Exinanitas autem Dei verbi est ejus, quod nescit pati conversionem, agere aliquid vel dicere humanorum, etc.* Vide ibid. pag. 262. 315. et 375.]

* **EXINANITUS**, Qui deliquium animi patitur, Gall. *Evanoui.* Lit. remiss. ann. 1350. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 501 *Quodam vase tenente chopinam per ipsum supplicantem accepto, percussit in capite dictum Chicardum, unde mors inopinata secuta est ; credens dictus supplicans dictum Chicardum esse solummodo prædicto ictu læsum seu Exinanitum, etc.*

* **EXINHONORARE**, Probro afficere. Pasch. Radbert. in vita vener. Walæ tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 286 : *Idcirco errat qui arbitratur Arsenium in periculum exsilii vel capitis vocari... quod Augustum et filios Exinhonoraverit.* Mabill. sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 503. edidit : *Exhinonoraverit.* Vide *Exhonorare.*

EXINTEGRO, Plene, integre, in leg. 28. Cod. Th. de Suscept. (12, 6.) [et in Instrumento anni 1327. apud Ludewig. tom. 5. pag. 481.]

EXINTERARE, Intestina eruere. Pardulus Episc. Laudunensis in Epist. ad Hincmarum Remensem : *Quæ* (volatilia) *oportet primum Exinterare, et diligenti cura sale humores exsiccare.* [Vide *Exenterare*.]

¶ **EXINUARE**, *Exemplare, Aperire.* Gloss. Sangerm. n. 501. Puto legendum *Exsinuare*, vel *Insinuare*, quod est in notitiam alicujus adducere.

* Hinc, ut videtur, *Exinete*, Dumetum quod *exinuatur*, in Lit. remiss. ann.

1410. ex Reg. 164. Chartoph. reg. ch. 356 : *Comme le varlet du suppliant feust alé aux champs... pour couper un poy de branches en une haye ou espine... pour eulz esbatre et oster Exinete, afin de faire une haye pour prenre un lievre.*

✽ **EXIPERE**, pro Excipere, in Procurat. ann. 1340. ex Tabul. Flamar. et alibi passim.

¶ **EXIPPITARE**, *Rare oscitare*. Gloss. Isid. Paulo aliter apud Papiam : *Exippito, as, are, Oscitare, os aperire, hiare*, et in Glossario Sangerm. n. 501 : *Exippitare, Hiare, os aperire.*

1. **EXIRE** de aliquo crimine, eo absolvi : *Exire de latrocinio*, in Lege Salica tit. 49.

✽ 2. **EXIRE**, Offerre, liceri, Gall. *Mettre l'enchere*. Stat. ann. 1371. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 309. col. 1 : *Et sic continue recipere novas oblationes seu excitas ab eisdem seu aliis volentibus amplius Exire seu offerre... Item quod nullus corraterius sit ausus revelare aliqualiter exitores qui Exierint seu Exire voluerint, etc.* Lit. ann. 1375. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 62 : *Et qui voluerit plus Exire, Exeat,... et nullus fuerit seu apparuerit qui ad ipsa plus voluerit Exire seu offerre. etc.* Charta ann. 1388. in Reg. 133. ch. 127 : *Non invenit præco aliquem, qui in dictis bonis majorem excitam fecerit, seu majus pretium se daturum obtulerit, quam magistrum Johannem de Betiziaco civitatis Biterrensis, qui die præsenti Exivit ac se dare obtulit... summam sexcentorum francorum auri.* Hinc

✽ Exita, Auctio, licitatio, Gall. *Enchère*. Lit. ann. 1375. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 68 : *Præconizare fecit quod quinque supradictos et designatos census emere seu in eis Excitam seu oblacionem aliquam facere volentes, venirent et compararent die præsenti hora vesperorum in curia ordinaria et coram Bauduchio commissario prædicto, Exitas seu oblaciones eorum... facturi.* Charta ann. 1395. in Reg. 148. ch. 287 : *Dicta bona subhastari fecisse,... et non reperiisse aliquem alium exitorem, qui in prædictis bonis et hereditagiis dicere seu Exitam facere vellet. Registrando etiam Exitas et encherias*, in Ch. ann. 1489. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 50. col. 2. Vide supra *Dica* 2. Inde etiam

✽ Exitor, Licitator, Gall. *Enchérisseur*. Lit. Ludov. ducis Andegav. ann. 1376. in Reg. 109. Chartoph. reg. ch. 334 : *Ad incantum publicum diu ducti ad precium quingentorum francorum auri quondam nomine regio existente et offerente, cum nullus alter Exitor nec emptor tutus reperiretur, etc.* Occurrit præterea in locis jam jam laudatis.

✽ 3. **EXIRE** de Conventione, Pactum perfringere, violare, Gall. *Ne point tenir une convention*. Charta Petri comit. Autiss. ann. 1199. in Reg. J. Chartoph. reg. ch. 1 : *Hæc faciam jurari domino regi ab omnibus illis militibus et hominibus comitatuum Altissiodori et Tornodori, qui hæc nundum juraverunt, quos in manu mea teneo ; ita quod si Exirem de aliqua istarum conventionum, ad dominum regem irent cum omnibus feodis suis absque fidem mentiri.*

✽ 4. **EXIRE** Hominem, f. pro *Exuere*, loquendi formula haud infrequens, Decedere, mori. Charta ann. 1152. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 615 : *Eodem anno Radulfus Monfortensis dominus hominem Exivit ; cum autem appropinquaret dies ejus, etc.* Vide supra *Excedere*.

✽ 5. **EXIRE** Se, Excedere. Gall. *S'en aller*. Charta ann. 1374. in Reg. 3. Armor. gener. part. 2. pag. xviij : *Bajulus .... audita supplicatione dictæ nobilis Morosæ,... ordinavit quod dictus serviens se a dicto hospicio Exeat.*

✽ **EXIRETANUS**. Theodor. *de Niem* de vita et fatis Johan. XXIII. tom. 2. Conc. Constant. col. 340 : *Nec istis lucris contentus* (Balthasarus dictus Joan. XXIII. PP.) *sed amplius ditari satagens, quosdam eloquentes et audaces apostatas, de Spoleto in vicinis partibus oriundos, quos Italici Exiretanos appellant, et nuncios dicti Bonifacii* (IX. PP.) *ad prædicandas in Almania et adjacentibus provinciis indulgentias et peccatorum remissiones de omni peccato largissimas fieri procuravit.*

¶ **EXISCERARI**, pro *Exsecrari*. Papias in MS. Bituric. : *Exisceratur, Detestatur, horret*. Melius in Edito : *Execratur, Detestatur, horret.*

¶ **EXISSA**, *Disrupta*. Papias MS. Bituric. Puto legendum *Exscissa*, ab *Exscindo*.

¶ **EXISTENTIALITAS**, Vis existendi, qua quid existit. Utitur Marius Victorinus in Responsione ad Candidum Arrianum, apud Mabillonium Analect. tom. 4. pag. 161.

EXISTIMARE. Charta commutationis anni 935. ita subscribunt apud Ughellum in Episcopis Bergomensib. pag. 613 : *Petrus qui Existimavi ut supra me subcripsi. Aroaldus qui Existimavi ut supra me subscripsi, etc.*

¶ 1. **EXITA**, pro *Exitus*, Gall. *Sortie*. Vide *Entrata*.

✽ 2. **EXITA**, Licitatio. Vide supra in *Exire* 2.

✽ 3. **EXITA**, Vectigal pro evehendis mercibus ex aliquo loco persolutum. Charta ann. 1366. in Reg. 137. Chartoph. reg. ch. 55 : *Pro Exita sive exitu seu passagio centum et sexaginta sex balarum pellium agnellorum*. Vide *Exitus* 5.

¶ **EXITARE**, *Dubitare*. Papias in MS. Bitur. Lege *Hæsitare*.

EXITATORIE. Vide supra *Excitatoria*.

¶ **EXITIABILITER**, Perdite, damnose, cum exitio S. Aug. lib. 6. Confess. cap. 7 : *Compereram, quod circum Exitiabiliter amaret*. Epistola Capreoli Episcopi Carthag. inter Concilia Hispan. tom. 2. pag. 198 : *Tantum igitur abest Deum Dei filium incommutabilem atque incomprehensibilem ab inferis potuisse concludi, ut nec ipsam adsumtionis animam credamus Exitiabiliter susceptam, aut tenaciter derelictam.*

¶ **EXITICIUS**, Exul, extorris. *Exiticiisve aut bannitis*, apud Rymer. tom. x. pag. 120. col. 2. *Exititii seu banniti*, in Charta Bonifacii IX. PP. ann. 1396. apud Ill. Fontaninum in Appendice Antiq. Hortæ pag. 424. *Rebelles et Exititii dictæ civitatis*, ibid. pag. 459. in Diplomate ann. 1415. Ibid. pag. 460 : *Providemus etiam et jubemus quod aliquis Exititius dictæ civitatis non possit nec debeat in præfata civitate restitui vel remitti, nec de eorum bandis extrahi.* Rursum occurrit infra, ut et lib. 3. Rer. Sicul. Sallas Malaspinæ apud Baluzium tom. 6. Miscell. pag. 278. in Epistola Philippi Mariæ Ducis Mediolan. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1567. etc.

¶ **EXITIRE**, Periclitari. Vide *Ecitum*.

¶ **EXITITIUS**. Vide *Exiticius*.

¶ **EXITIUM**, ut *Exitus*. *Aquis aquarumve decursibus, Exitia et regressia earum*, apud Mabillon. tom. 3. Annal. Benedict. pag. 696. col. 1.

✽ **EXITOR**, Licitator. Vide supra in *Exire* 2.

EXITURA, Jus exituræ, *Droit de sortie*. Ἐξιτήριον, apud Phavorin. in Lexico. Charta Rogerii Ducis Apuliæ pro Monasterio Cavensi ann. 1092 : *Prædictum vero Monasterium mercimonia sua absque omni datione, solutione, seu Exitura, libere vendat, etc.* Occurrit præterea in Statuto Honorii IV. PP. pro regni Neapolit. incolis ann. 1285. Vide *Fundicus* in *Funda*.

EXITURÆ, *Impetigines*, Matthæo Silvatico.

1. **EXITUS**, Græcis ἔξοδος, Expensæ rationum : unde ἐξοδιάσαι, in Vet. Testamento. Proprie autem dicuntur *Exitus*, Reditus annui, vel alia terrarum commoda qua exeunt et proveniunt ex re aliqua, ut fructus terræ, et exitus tenementi. *Issues*, apud Littletonem sect. 193. nostri *Revenus* dicunt. *Exues*, in Testamento Roberti II. Ducis Burgundiæ ann. 1297. apud Duchesnium. Statutum 2. Westmonasteriense cap. 43 : *Et sciat Vicecomes, quod redditus, blada in grangia, et omnia mobilia, præter equitaturam, indumenta, et utensilia domuum, continentur sub nomine Exituum.* Vetus Charta in Monastico Angl. tom. 2 : *Donationem de tota terra... cum Exitu duorum annorum, etc.* Vide Regiam Majestatem lib. 2. cap. 22. § 2. cap. 46. § 1. et Skenæum lib. de Verbor. significat. in *Exitus terræ*. Occurrit passim.

✽ *Issue*, eadem notione, in Ch. ann. 1332. ex Chartul. S. Mart. Pontisar. fol. 28 : *Profiz, Issues et émolumens qui d'icelui pré pourront venir ou Issir.* Hinc

✽ Exitus Lignorum dicuntur Assulæ et recisamenta, vulgo *Copeaux*, quæ ex ligno exeunt et proveniunt, in Lit. remiss. ann. 1353. ex Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 810 : *Cum Robertus emisset .... coispellos seu Exitus lignorum, quæ Johannes Gossellini carpentaverat, etc.*

2. **EXITUM** Facere, pro *Exuere*, Devestiri, quasi *Exire ex re aliqua*, Rem dimittere. Tabularium Prioratus Persiaci in Burgundia apud Perardum : *Istas... res warpiverunt, et se Exitum fecerunt pro amore Domini.* Charta Mathildis Comitissæ apud Franciscum Mariam in illius Vita : *Et mihi Mathilda Marchionissa foras exinde werpivit, et Exitum fecit.* Regestum Petri Diac. Casin. num. 244 : *Nos foras guerpivimus, et exinde ab omnibus Exitum foras fecimus, et ipsa supradicta Ecclesia S. Felici investivimus, et investiri dimisimus.* Vetus Charta in Chr. Laurisham. ann. 776 : *Sed per festucam ante nos se dixit Exitum.* Occurrit præterea in vett. formul. 69. 153. 155. 156. apud Lindenbrogium.

3. **EXITUS**, Filii, liberi, qui de aliquo *exeunt*. Statutum Westmonasteriense 2. ann. 13. Edw. 1. Regis Angl. cap. 1 : *In omnibus enim prædictis casibus, post prolem suscitatam et exeuntem ab ipsis quibus tenentur, sicut conditionaliter fuit datum, huc usque habuerunt hujusmodi feoffati potestatem alienandi tenementum sic datum, et exhæredandi Exitum eorum contra voluntatem donatorum, etc.* Infra : *Licet Exitus, si quis fuerit, obiisset.* Habetur ibi non semel. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 607 : *Qui genuit Robertum de Alfreton Baronem... qui per Agnetem uxorem ejus habuit Exitum, Thomam filium et hæredem, etc.* i. ex quo natus est, etc. Galli dicunt, *duquel est issu*. Occurrit eadem phrasis pag. 869. [Charta anni. 12. Henrici IV. Angl. Regis, apud Th. *Madox* Formul. Anglic.

pag. 16 : *Genuit Johannem Shapwyk Capellanum, et priorem prædictum de modo viventem, hæredem prædictorum Willelmi et Thomæ pro defectu Exitus. Sine Exitu de corpore dicti Willelmi*, pag. 432. ejusd. Formul.]

¶ 4. **EXITUS,** in rationibus Expensum. Caffarus in Annal. Genuens. apud Murator. tom. 6. col. 284 : *Præterea in fine eorum Consulatus introitum et Exitum Reipublicæ totum, quomodo et unde receperant, sicuti et ubi distribuerant, in concione facta palatii coram omnibus per ordinem in scriptis apte et lucide ostenderunt ; cujus enim pecuniæ de prædicto introitu et Exitu, etc.* Hoc est, de accepto et expenso, Gall. *Recette et mise.* Commissio data Guillelmo Remervillæ ann. 1469. ex Schedis D. de S. Quintino : *Ac de eadem summa compotum teneatis ac faciatis introitum fideliter atque probe, pariterque et Exitum.*

¶ 5. **EXITUS,** Vectigal pro evehendis mercibus ex aliquo loco, Gall. *Droit d'issue,* vel *de sortie.* Diploma Lotharii II. Imp. pro Wibaldo Abb. Stabulensi ann. 1137. apud Marten tom. 2. Ampliss. Collect. col. 99 : *Nullum pontaticum, nullum transitum vel Exitum, nullum denique terra aquave vectigal... persolvant.* In quibusdam Consuetudinibus municipalibus Francicis *Droit d'issue,* idem sunt quod *Laudimia,* Gall. *Lods et ventes,* aliave similia, quæ subditi dominis feudalibus debent exsolvere, cum fundum emunt, vendunt, aliave ratione comparant vel alienant. Hac notione accipitur in Consuetudinibus Aquarum Tarbellicarum tit. 9. art. 19. 20. 22. 27. 28. 34. 38. Baionæ tit. 5. art. 42. Sed in Consuetud. Hedenensi art. 4. *Droit d'issue* de eo dicitur, quod dominus percipit, cum quid e sua in alienam jurisdictionem transfertur : de quo jure etiam fit mentio in Consuetud. S. Pauli in pago Atrebat. Vide Glossarium *de Lauriere* voce *Issue.*

° 6. **EXITUS,** pro *Exercitus,* ni fallor, Expeditio militaris. Charta commun. Rotomag. ann. 1204. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 675. art. 27 : *Si communia præcepto domini regis vel justitiæ suæ debeat exitum facere, major et eschevini providebunt quos statuant remansuros ad urbem Rothomagensem custodiendam ; et qui post horam nominatam exeundi, inventus fuerit in dicta civitate... erit in misericordia domini regis, et in misericordia communiæ de domo sua prosternenda, vel de centum solidis, si domum non habuerit.*

° 7. **EXITUS,** Actus, factum. Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 110. Chartoph. reg. ch. 159 : *Dictus Johannes de la Treille fuit longo tempore et continue ante mortem suam homo insanus, capitosus, quasi furiosus, et faciebat Exitum furiosi.*

¶ Exitus Fori, de eo dicitur, si bene conjecto, qui deserit *forum* seu jurisdictionem legitimi domini, ut *exeat* seu transeat in alienam. Charta Roberti Comitis Mellenti tom. 4. Hist. Harcur. pag. 2173 : *Si miles vel alias et quicumque aliquando coitatevit castrum vel Exitum fori fecit, capiatur, et donec inde nobis satisfecit, teneantur feoda.*

¶ Exitus Mensis. In veteribus Instrumentis non semel occurrunt hæ voces *Introitus* et *Exitus mensis,* ad quarum notionem observandum a majoribus nostris menses in duas æquas partes divisos fuisse. Prioris partis, quam *Introitum* vocabant, dies naturali ordine numerabant, ita ut prima dies mensis esset prima *Introitus mensis,* sicque pergebant usque ad diem 15. Posterioris vero partis seu *Exitus* dies ordine retrogrado, ut Romani Kalendas numerabant ; ultima igitur dies mensis erat prima *Exitus mensis,* penultima secunda et sic de cæteris. Lapis marmoreus in claustro B. M. Deauratæ : *Anno Domini* MCCLXXXIII. *tertia die Exitus mensis julii obiit domna Ancelina soror domini Petri de Castro novo pro qua fit Officium, etc.* Charta ex Archivis ejusdem Monasterii : *Et fuit actum hoc septimo die Exitus mensis januarii, Philippo Rege Francorum et Petro Episcopo Tholosano anno ab Incarnatione Domini* MCCCIII. [* Vide *Mensis intrans.*]

Exitus Placiti. Jo. Fortescutus de Laude Legum Angliæ cap. 20 : *Materiæ facti, quam legis Angliæ periti Exitum placiti appellant... veritas per leges civiles testium depositione probari debet, in qua duo testes idonei sufficiunt ; sed per Leges Angliæ veritas illa non nisi 12. hominum de vicineto, ubi factum hujusmodi supponitur, sacramento, judici constare poterit.* Adde cap. 26.

¶ Exitus Villæ, Quod Majori et Juratis alicujus villæ solvere debebat Burgensis, qui in aliam migrabat villam seu urbem oppidumve. Arrestum Parlamenti ann. 1266. relatum apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. Reg. pag. 315 : *Petebant Major et jurati Compendii contra Johannem le Riche, Burgensem modo Corbiensem, quod cum ipse fuisset et adhuc esset Burgensis suus, nec unquam eis solvisset Exitum ville, solveret eis talliam sicut et alii Burgenses dicte ville, vel saltem Exitum ville et partem debite ville eis redderet. Et ad hoc petebant per Curiam eum compelli.* Quod factum est, ut in sequentibus habetur. Hoc autem parlamenti judicium consonum est Edicto Philippi Pulcri ann. 1287. n. 6. ibidem : *Item, il est ordené que se aucuns, ou aucune reçu à la Bourgeoisie, ou à recevoir en la fourme dessusdite, s'estoit partis ou partoit de cy en avant, d'aucun lieu, ou d'aucune Commune, il payera les tailles, les frez de la ville, de tant comme il fut tailliez, ou gitě sus li, avant qu'il fut reçuz et avoez comme Bourgeois à l'autre ville. dont il aura requis la Bourgeoisie, ou la partie de doite pour Yssue de la ville.* Vide *Gabella Emigrationis.*

⁎ **EXIVELLARI.** Vide *Axivellari.* [Fr.]

EXIUS, Exitus. Tabularium Bellilocense num. 130 : *Cum terris et pratis et cum ipsis broliis, cum Exiis, et regressibus.* Occurrit ibi pluries. Ita in formula 28. ex Baluzianis, Aliæ Chartæ ejusdem Tabularii habent vulgo *Exitibus.* [Chartularium Ecclesiæ Aptensis *Exeis.* Instrumentum Ecclesiæ Ruthen. tom. 1. Gall. Christ. pag. 53. col. 2 : *Cum curtes et hortos, cum Exeis et ingressis et egressis. Cum Exeis et regressis,* in Donatione ann. 810. inter Instrum. tomi 1. novæ Hist. Occitanæ col. 36. *Cum Exea et ingressea,* in Charta ann. 922. Marcæ Hisp. col. 842. *Cum Exiis et regressiis,* ibid. col. 819. ex Charta ann. 888. Vide ibid. col 823. Acta SS. Martii tom. 3. pag. 719. Chartam ann. 825. tom. 4. Gall. Chr. Instrum. col. 265. 266. etc.] Vide *Exitus.*

EXLEGALITAS, Exlegare. Vide *Exlex.*

1. **EXLEX,** Alterius legis, seu Religionis, qui extra legem est. Gloss. Lat. MS. Reg : *Exlex, extra legem.* Fulcherius Carnot. lib. 1. Hist. Hieros. cap. 11. de Christianis : *Cum civitatem ingressi fuissent, confestim cum feminis Exlegibus concubuerunt plures ex eis.* [Charta Theobaldi Episc. Ambian. de compositione inter Bernardum de Morelio et homines ejusdem villæ : *Si quis aliquem verbis contumeliosis Exlegem nominavit, decem solidos pro lege Domino dabit.*]

2. **EXLEX,** Qui beneficio legis privatur, adeo ut lege agere non valeat. [Barthius in Glossario ex Hist. Palæst. Fulcherii : *Exlex, Excommunicatus, is ad quem nec divini nec humani juris quicquam pertineat.*] Leges Edwardi Confess. cap. 19 : *Pueri vero qui ante malefactum fuerint nati vel generati, non erunt Exleges pro malefacto post generationes eorum peracto.* Adde cap. 37. Continuator Florentii Wigorn. ann. 1127 : *Clericus ab ordine deponatur, laicus vero Exlex et excommunicatus habeatur.* Ordericus Vital. lib. 10. pag. 327 : *Absit a me ut credam quod bonus Miles violet fidem suam ; quod si fecerit, omni tempore velut Exlex despicabilis erit.* Charta anni 1240. in Tabulario Campan. Biblioth. Regiæ fol. 365 : *Si quis dixerit aliquem Exlegem, vel aliquid quod sit æquivalens tali convitio, 5. sol. reddet Dominis, et Majori 6. den.* Bracton. lib. 3. tr. 2. cap. 11. § 1 : *Si infra tempus illud non venerit, pro Exlege tenebitur, cum Principi non obediat, et extunc utlagabitur, sicut ille qui est extra legem, sicut Langhelesman.* Adde lib. 5. tr. 5. cap. 31. § 7. Apud nostros dicebatur ille *Perdre respons en Court,* cui juri stare haud licebat, aut cujus testimonium in jure nullum erat. Occurrit sæpe hæc formula apud Petrum de Fontanis.

Exlegare, Exlegem facere, beneficio legis exuere. Matth. Westmonast. ann. 1020 : *Rex Anglorum Cnuto... apud Orencestriam Concilio congregato Æthelwardum Ducem ibi Exlegavit.* Vide eumd. ann. 1021. Occurrit passim apud Scriptores Anglic. Ingulfum pag. 899. Rogerum Hoved. ann. 1065. 1070. Simeonem Dunelm. de Gestis Angl. ann. 1017. 1052. 1055. 1063. 1065. 1074. etc.

Exlegalitas, *Calumniari de Exlegalitate,* in Legibus Edw. Confess. cap. 38. dicitur is qui postulatur, vel accusatur tanquam *Exlex.* [Chronicon S. Trudonis apud Acher. tom. 7. Spicil. pag. 421 : *Pars maxima de illa Luiponis conjurata factione, adhuc tunc truncas manus portantes in signum damnationis et Exlegalitatis suæ,* hoc est, si bene interpretor, factorum contra legem, facinorum, et malefactorum. Vide *Exlex* 3.]

3. **EXLEX,** Factum contra legem, injuria, maleficium, delictum. Charta anni 1236. in Tabulario Ecclesiæ Ambian. Ch. 271 : *Ego Petrus Major de Fontanis... notum facio quod cum propter multiplices injurias, Exleges, et damna quæ irrogaveram Capitulo Ambian. etc.*

Desléel, in Vita. S. Ludov. edit. reg. pag. 381 : *Il disoit que li jugemenz de sa court estoit fauz et Desléel. Escalavorgement,* eadem acceptione, in Vit. SS. Mss. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 76. v°. col. 1 : *Car la Incarnations n'estoit mie faite tant solement pour la réparation de l'humain Escalavorgement, etc.* Unde *Escalavorgans,* Perditus et dissolutus, vulgo *Libertin,* ibid. fol. 187. r°. col. 2 : *Uns Escoliers, qui estoit avant vains et Escalavorgans, fu faiz chastes et contenanz.*

¶ **EXLORATORES,** Nebulones, iidem qui *Holerii,* de quibus in voce *Hullæ* 1.

° *Exploratores* rectius editum tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 499.

EXMELLARE, *Scalpellum vel lanceola quibus inciditur cutis.* Ita Glossæ MSS. ad illud Alexandri Iatrosophistæ lib. 1. Passion. *Scarificantes venas cum acuto Exmellari.*

¶ **EXMEMBRARE**, Mutilare. Ratherius Veron. Epist. ad Joannem II. Papam, apud Acher. tom. 2. Spicil. pag. 249 : *Adjiciens amicabile satis consilium, melius scilicet esse, ut secederem, quam Milonis dolo aut Exmembrarer, aut interficerer.* Vide *Emembrare.*

EXMERARE Argentum, in Capitulis Caroli C. tit. 31. [** Edict. Pist. ann. 864.] § 13. est *merum*, seu purum reddere vel purgare. Id nempe requirebatur in denariis, ut puro essent argento, et non mixto, et *pensam*, seu legitimum pondus haberent. Synodus Francoford. cap. 5 : *De denariis, si mero sunt argento, et pleniter pensantes.* Le Roman *de Parise la Duchesse* MS. :

S'il voit le roge or, et l'argent Esmeré.

Vide *Merus*, [* et supra *Esmerare.*]

* **EXMETARE**, Metas ponere. Charta Andr. reg. Hungar. ann. 1214. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 19: *Prædicta igitur sylva et pratum a duobus pritaldis nostris... sic est Exmetata. Prima meta exit, etc.* Vide supra *Exbonatio.*

* **EXMETHODIUM**, pro *Odeum*, Genus ædificii, legebatur apud Sueton. in Domit. edit. Mediol. ann. 1475. monente D. de Montefalc. in Diar. Ital. pag. 230. Ipsum consule.

¶ **EXMINA**, pro *Hemina*, Mensura frumentaria, legitur in Obituario S. Geraldi Lemovic. fol. 2. et 30. Vide *Hemina.*

EXMINUTUARE, *Pauperem facere*, in Gloss. Isid. Ugutio habet *Eximmutuare, Depauperare, pauperem facere.* Forte, *Exsumptuare.* Vide in hac voce.

EXNAMMIARE, [Namium seu pignus auferre.] Vide *Namium.*

¶ **EXNUDIUS** Tertiana, Ἀπὸ τρίτης ἡμέρας, *Nudius tertius.* Supplem. Antiquarii.

* Ex Castigat. in utrumque Glossar. : *Ex nudius tertianus.*

* **EXOBLIGARE**, Ab obligatione liberare, Gall. *Dégager.* Charta ann. 1195. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 144 : *Et si aliquid de rebus et possessionibus dictæ civitatis Castellanæ... per nos aut per ipsum quondam dom. Petrum de Attegia, vel per suos heredes et successores mole fuerit debiti obligatum, illud ex prædicta summa argenti recolligere et Exobligare sub inferiori pœna promittimus.*

¶ **EXOCATACŒLI**, Ἐξοκατάκοιλοι, Præcipui Patriarchæ Constantinop. Officiales et Consiliarii, qui in publicis cœtibus Episcopos præcedebant. Sex enumerat Hofmannus post Macros fratres in Hierolexico, magnum Oeconomum, magnum Sacellarium, magnum Scenophylacem, magnum Chartophylacem, Præpositum parvo sacello et Protecdicum. Memorantur in actis Conc. Florent. De vocis etymo multi multa dixerunt. Potior mihi videtur opinio Roberti Creyghton in notis ad historiam ejusd. Concilii, ubi primitivum, inquit, nomen ab initio fuit ἐξωκατακέλλιοι, cujus terminatio jam corrupta est in κοῖλοι vel κῆλοι a barbaris, et vulgo Græcorum ἐξω, quod extra thronum Patriarchæ sederent, sed omnino primi et proximi : et κατακέλλιοι, Residentiarios significat a κέλλη et κελλίον, sedes, domuncula. Asserit idem Scriptor ibidem Exocatacœlos quinarium numerum nunquam superasse. Hunc, si cupis, consule. [** Vide Glossar. med. Græcit. in hac voce, col. 409. sqq. et Append. col. 71.]

* 1. **EXOCCUPARE**, Occupationibus liberare. Ugutio : *Exoccupare, expedire.* Joannes Sarisber. lib. 1. Polic. cap. 4 : *Si majoribus*, (Magistratibus) *quod quidem rarum est, eos Exoccupari contigerit.* Lambertus in Vita S. Heriberti Archiep. Colon. n. 12 : *Laborabat Exoccupari ulterius curis vitæ hujus.* Hinc *Exoccupatus*, ab occupationibus liber, otiosus : qua voce utuntur passim Scriptores, idem Sarisber. lib. 1. Policr. cap. 8. Philippus Eystetens. Episc. in Vita S. Willibaldi cap. 35. Vita S. Henrici Imp. cap. 29. Gerardus Abb. Silvæ major. in Vita S. Adelardi cap. 4. 5. Regula S. Bened. cap. 5. Petrus Venerab. lib. 1. Epist. 24. Hugo Flaviniacensis in Chron. pag. 243. Liber. usuum Cisterciens. cap. 37. etc.

* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Exoccupare, deslivrer, deslier.*

2. **EXOCCUPARE**, De possessione dejicere, occupantem et possessorem expellere. Vetus Charta sub Henrico I. Rege, ex Tabular. Dervensis Monasterii : *Et adhuc promisit... quandam se daturum Ecclesiam, si eam posset aliquo modo Exoccupare suis Militibus.* Quibus scilicet inbeneficiata erat. Radulphus de Diceto ann. 1106 : *Militibus patris concurrentibus ad Exoccupandum pontem, milites filii a ponte repelluntur.* Chronicon Andrense pag. 379 : *Militibus concurrentibus ad Exoccupandum pontem*, qui nempe occupatus fuerat ab hostibus.

* **EXOCEREARE**, pro *Exocreare.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Descausar, Prov. Discalcire, Exo cereare camberias vel stivalia.*

* **EXOCHAS**, Gr. ἐξοχάς, Tuberculum in ano genitum. S. Aug. epist. 149. edit. 1576 : *Corpore autem in lecto sum. Nec ambulare enim, nec stare, nec sedere possum, rhagadis vel Exochadis dolore et tumore.* Vide Martin. Lexic. in hac voce.

EXOCIONITÆ, in Historia Ecclesiastica Anastasii Bibliothecarii, Ariani dicti quod Constantinopoli in loco *Exocionio* dicto conventus suos agerent, uti pluribus probamus in Constantinopoli Christiana.

1. **EXOCULARE**, Oculos evellere, excæcare, in Chronico Uspergensi in Philippo Imp. in Statutis Venetor. lib. 6. cap. 79. etc. Plautus in Rudente :

Vos adeo, ubi ego innuero vobis, si non ei caput Exoculassitis,
Quasi murtela juncis, item ego vos virgis circumvinciam.

Willelmus Brito libro 5. Philippidos :

Exoculat ter quinos, etc.

Charta ann. 1266 : *Dictus Vicarius debet et tenetur, per se vel per alium, suspendere, et Exoculare, amputare membra, fustigare condemnatos cum suis expensis,... debet cogere homines in cavalcatis, et dictos homines cadellare* (alias *capdelare*) *per se vel per alium idoneum in expensis jam dicti Domini* (de Salve)... *debet recipere castrum de dicta vicaria pro jam dicto Domino, quando sibi redduntur a vassallis, et vexillum in jam dictis castris dicti Domini ponere. Et quando dictus Dominus habet guerram, debet dicere et præcipere vassallis dictorum castrorum ex parte dicti domini, quod dicta castra muniant, et fideliter custodiant secundum morem terræ.* Occurrit etiam apud Joannem de Parisiis de Potestate Regia et Papali cap. 22. et apud alios.

¶ 2. **EXOCULARE**, Oculis seu conspectui subducere, abscondere. Vita B. Ursulinæ Parmensis April. tom. 1. pag. 727 : *Jejunia, disciplinas, orationes... omni sollicitudine et prudentia exquisita Exoculare intendebat.*

EXODIUM, Exodiarius. Jo. de Janua : *Exodium, initium cantilenæ. Hinc Exodiarius, præcentor, qui cantum incipit ante alios.* Notæ Tyronis pag. 173 : *Exodium, Exodiarius.* Vetus Inscriptio Romæ 637. 1 : *Sum victus ipse fateor a ter Consule Vero patrono, nec semel, sed sæpius, cujus libenter dicor Exodiarius.* [Glossar. Sangerman. n. 501 : *Exodiarius, in mimis est turpitudo detestabilis.* Hac quoque voce usus est Ammianus lib. 28. cap. 4. *Exodiarius* est Actor *Exodii*, seu qui fabulæ affert *Exodium.* Est autem *Exodium* Isidoro in Glossis, *Cantio in theatris ludicra et scurrilis*, versibus intexta quæ quod penitus extra fabulam esset, nomen accepit. Hac notione *Exodii* vocabulum usurparunt Suetonius et Livius. Veteres alii pro exitu vel fine cujuscumque rei acceperunt. Festus : *Exodium, Exitum.* Nonius : *Exodium est finis, a Græco tractum, quasi* ἔξω τῆς ὁδοῦ, *id est, contra viam.* Varr. ἑκατόμβη περὶ θυσιῶν. *Socrates cum in vinculis publicis esset, et jam bibisset* κώνειον *in Exodio vitæ.* Idem ταφὴ Μενίππου. *Quod cœperas modo in via narrare, ut ad Exodium ducas.* Hinc]

Græcis recentioribus ἐξόδιον, *Exequias* sonat, ut observat Meursius, ex Closs. Gr. Lat. : Ἐξόδιον, *Exequiæ.* Ἐξοδιαστικόν, ritus exequiarum, in Eucholog. Ἐξόδια ῥήματα, ultimæ morientium preces, in Vita S. Hesychii Thaumaturgi n. 4. Ἐξοδιακὸς κράββατος τοῦ νεκροῦ in Synodo VI. Act. 15.

* Vide Suppl. M. Velseri ad Amœnit. Liter. tom. 5. pag. 129. et 130.

¶ **EXOINA**, Exoimna, Gall. *Exsoine, Essoine, etc.* Ejuratio vadimonii, Excusatio quam quis affert, quominus juri stare possit. Vide *Sunnis.*

¶ **EXOLERARE**, Olera auferre. Vide *Olerare.*

¶ **EXOLUTIM**, Quasi Exsoluto timore, secure. Lupus Ferrar. Epist. 127 : *Verum quia non misistis equum, nec idoneum qui me Exolutim ferret, habebam.* Vide *Exsolute.*

EXOMIUM, Ἐξωμίς, Substricta ac brevis tunica, circa humerum desinens. Fabius lib. 5. cap. 10 : *Non possum togam prætextam sperare, cum Exomium pullum videam.* Ita emendat vir doctus pro *Exordium.* [*Tum vili ad corpus Exomide seu cilicio cinctus*, in Annal. Bened. tom. 5. pag. 379. Festo *Exomides sunt comici vestitus exertis humeris.*]

¶ **EXOMNIARE.** Vide *Exsomniare.*

EXOMOLOGESIS, Ἐξομολόγησις, Peccatorum confessio, apud S. Cyprianum Ep. 11. 13. etc. et lib. de Lapsis, Tertullianum, Pacianum Ep. 3. etc. Vide Pamelium ad eosd. Auctores, et Isid. lib. 6. cap. ult.

Exomologesis, Litania publica. Concilium Moguntinum ann. 813. can. 31 : *Inter litanias et Exomologeses hoc differt, quod Exomologeses pro sola peccatorum confessione agantur : litaniæ vero indicantur propter rogandum Deum, et impetrandum in aliquo misericordiam ejus. Sed nunc, utrumque vocabulum sub una designatione habetur.* Atque hac ultima notione usurpatur in Concilio Tolet. XVII. cap. 6.

** **EXONERATIO.** Vide *Stapula* 1.

* **EXONERE.** Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641 : *Exonaris, nascaris.* Vide infra *Exoria.*

EXONIA, [ut *Exoina*, Excusatio, quam quis affert, ut non stet juri. *Exoniare*, Excusare, *Exoniator*, Excusator, *Exonium*, Excusatio.] Vide in *Sunnis.*

¶ **EXOPERARI**, Absolvere, perficere.

Gloss. Græc. Lat. : Ἐξεργάζομαι, *Exoperor.*

EXOPINARE. Fragm. Petronii pag. 50: *Viderint qui de hoc alibi* [⁑ *Exopinassent*, al.] *Exopinissent ; ego si mentior, Genios vestros iratos habeam.*

EXORABULA, Exorandi modi, apud Apuleium Florid. lib. 4.

✱ **EXORATIO**, Exorationum Epistolæ, Quibus aliquid exoratur. Silvest. PP. Epist. an. circ. 1001. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 428 : *Exorationum epistolis, quoties te monuimus, et ab his periculis eruere te desudamus.*

EXORBARE, Excæcare. Leo III. PP. Ep. 4 : *Uxorem vero Leonis Imperatoris Exorbavit, et filium ejus parvulum interemit.* Et infra : *Neque uxorem Leonis Imp. Exorbaverunt.*

¶ **EXORBITA**, Via latior. Vide *Carreria.*

¶ **EXORBITANTIA** Motuum, Violentissimus motus et maxime impetuosus. River. Cent. 4. observ. 35. ubi de uterina specie mali hypocondriaci gravioris : *Affligit potius mulieres quam sexum masculinum, ex debiliore, imbecilliore et teneriori systematis nervosi textura, et spirituum animalium eorumdem majori raritate, et faciliori promptitudine in varias motuum Exorbitantias.*

1. **EXORBITARE**, Ab eo quod rectum est, recedere. Utuntur Sidon. lib. 5. Epist. 16. lib. 8. Epist. 11. Jul. Firmicus de Errore profan. relig. Tertull. in Exhortat. ad castit. S. Augustinus lib. 9. de Civit. et alii sine numero.

✱ Vel ab usu recepto et consueto jure deviare, quo sensu sæpissime occurrit apud JC. Faber Jurispr. Papin. tom. 11. Princ. : *Jus vero succedendi ex pupillaria substitutione, speciale est et Exorbitans, ut loquuntur, a regulis juris communis.* Vide Calv. Lex. Jurid. voce *Exorbitantia.*

✱2. **EXORBITARE**, De possessione dejicere, possessorem expellere. Epist. prior. Cartus. *de Schene* in Angl. ex Tabul. Derv. : *Illustris rex Francorum Carolus... animo ferventi, virtute parliamenti sui omnes Anglicos habentes possessiones infra ligianciam suam, de eisdem possessionibus Exorbitavit.* Vide *Exoccupare* 2.

✱ **EXORBITATIO**, Effrænatio, immoderatio, Gall. *Excès, dérèglement.* Charta ann. 1400. inter Addit. ad observat. in Carol. VI. pag. 775 : *Propter multas prægnantes causas nos urgentes et intolerabiles Exorbitationes, etc.* Vide in *Exorbitare* 1.

¶ Exorbitatio Disciplinæ, apud Tertullianum de Idololatria cap. 14. [⁑ *Exorbitationes a catholica veritate*, apud Marium Mercatorem pag. 5.]

¶ **EXORBITATOR** Judaismi *et destructor*, apud Tertullianum lib. 3. adv. Marc. cap. 6. Vide *Exorbitare* 1.

¶ **EXORCHIA**, Exorchus. Vide *Exorquia.*

EXORCIDIARE, pro *Exorcisare*, in antiquissimis Cypriani Codicibus Concilii Carthag. legi monet Rigaltius ad Commodianum. Quæ quidem vox etiam legitur in Archelai Mesopotamiæ Episcopi disputat. adversus Manichæum edita ab Henrico Valesio post Socratis Historiam : *Præcepit autem electis suis... ut cum desiverint manducantes, orarent et mitterent super caput oleum Exorcidiatum, etc.* Missale Gallicanum vet. pag. 472 : *Opus ad baptizandam. Præfatio antequam Exorcidietur.* Et pag. 477 : *Exorcidio te, fons aquæ perennis, etc.* [et apud Martenium tom. 1. de Antiquis Ecclesiæ ritibus pag. 169 : *Exorcidio te creatura aquæ, in nomine Dei Patris omnipotentis, etc.*]

EXORCIZARE, apud Scriptores Ecclesiasticos, est per divina adjurando vim inimicam expellere. Ulpianus in lege 1. D. de extraord. cognit. (50, 13.) : *Si incantavit vel imprecatus est, vel, ut vulgari verbo impostorum* (Christianorum) *utar, si Exorcizavit, non sunt ista medicinæ genera.* Duplex autem est in hominem dæmonum potestas, interior et exterior, quando videlicet animam vitiis et peccatis captam et obnoxiam tenent, vel sensus exteriores interioresque perturbant, et furorem quemdam inferunt : ergo qui malis illis curandis, sive Catechumenorum, sive Energumenorum in Ecclesia præsunt, *Exorcistæ* vocantur, preces ipsæ *Exorcismi.* Vide S. Augustinum lib. de Vita beata sub finem, disput. 2. diei, et Isidor. lib. 8. Orig. cap. 12. De divina vero Exorcistarum in dæmones potestate, qua eos de obsessorum corporibus exire compellunt, multa habent Tertullianus lib. ad Scapul. et in Apol. Cyprianus tract. ad Demetrian. et lib. 1. Epist. 6. et lib. 2. Epist. 2. Epist. 2. Lactantius lib. 2. cap. 21. Justinus Martyr, Arnobius, Octavius Felix, etc.

Exorcismus, Isidoro lib. 2. de Eccl. Off. cap. 20. *est sermo increpationis contra immundum spiritum in Energumenis sive Cathecumenis factus, per quem ab illis diaboli nequissima virtus et inveterata malitia, vel excursio violenta fugetur.* S. Leo M. Epist. 4. ad Episcopos Siciliæ cap. 6 : *In baptizandis electis, qui secundum Apostolicam regulam, et Exorcismis scrutandi, et jejuniis sanctificandi, et frequentibus sunt prædicationibus imbuendi, etc.* Ferrandus Diacon. Carthagin. : *Celebrato solenniter scrutinio, per Exorcismum contra diabolum vindicatur, cui se renuntiare constanter respondit, etc.* Vide *Abrenuntiare*, et *Scrutinium.*

Excorcismus usurpatur etiam in rebus inanimatis, quæ scilicet benedicuntur cum adjuratione qua ab iis repelluntur dæmones : ita *Exorcismum florum, olei, chrismatis olei, olei Catechumenorum, etc.* habet Ordo Romanus : et *Aqua Exorcizata* quibusdam dicitur, quæ vulgo *benedicta*, ut supra docuimus. Optatus lib. 2 : *Exorcizatis et lavatis sine causa parietes, ut hoc nequitiæ genere subrueretis simplicissimorum hominum mentes.* Infra : *Quid iniquius quam Exorcizare Spiritum sanctum, altaria frangere, Eucharistiam animalibus projicere ?* Althelmus de Laude virgin. cap. 21 :

Sic Exorcizans lychnos benedixit aquosos.

Exorcismata, Incantationes, in Constitutionibus Siculis lib. 3. tit. 42. § 3.

Exorcista. Gloss. Lat. MS. : *Exorcista, adjurans. Exorcistæ* tertium Ordinis Ecclesiastici gradum constituunt, qui *cum ordinantur, accipiunt de manu Episcopi libellum in quo scripti sunt Exorcismi, accipientes potestatem manus imponendi super energumenos, sive baptizatos, sive Catechumenos*, ut est in Concilio Chartag. IV. can. 7. Ita etiam Ordo Romanus, Sacramentarium Gregorii, Missale Francorum vetus pag. 399. Isidorus lib. 2. de Eccl. offic. cap. 13. Alcuinus lib. de Divin. offic. Amalarius lib. 2. de Eccl. offic. cap. 9. Rabanus lib. 1. de Instit. Cleric. cap. 10. Ivo Carnot. serm. de Excellentia sacror. Ordinum, Honorius Augustod. cap. 177. Stephan. Eduensis Episc. lib. de Sacrament. cap. 3. Gillebertus Lunicensis Episc. de Usu Ecclesiastico, etc. Ad vocis originem, et Exorcistarum munus alludit Firmilianus in Epist. ad S. Cyprianum : *Quod hodie etiam geritur, ut per Exorcistas voce humana et potestate divina flagelletur, et uratur, et torqueatur diabolus.* Ut et Paulinus Epist. 24. sub finem : *Exorcista dæmoniis terribilis.* Et Nat. 4. Felicis pag. 545 :

... Primis Lector servivit in annis,
Inde gradum cepit, cui munus voce fideli
Adjurare Malos, et sacris pellere verbis.

Infimum Exorcistarum gradum statuere videtur Fortunatus lib. 10. Poem. 25 :

De tirone duces veniunt, de milite princeps,
Ut reliquos taceam, Justinianus erat.
Hoc et in Ecclesia Christo tribuente refertur,
De Exorcista aliquo Pontificalis honor.

Vide Synodum Atrebatensem ann. 1127. pag. 32. Vitam S. Arnulfi cap. 5. in Bibl. Floriac. Anastasium Bibl. in S. Caio, et S. Silvestro pag. 10. 13. Capit. Caroli M. lib. 7. cap. 27. [⁑ 42.] etc. Exorcistarum mentio occurrit apud veteres Scriptores Christianos passim, Cyprianum Epist. 2. 76. Tertullianum lib. ad Scapulam, Minutium in Octavio, Augustinum lib. 2. de Gratia Dei de peccato orig. cap. 40. et lib. 2. de Nuptiis et concupisc. cap. 29. in Epistola Cornelii PP. ad Fabium Antioch. apud Euseb. lib. 6. Hist. Eccl. cap. 31. apud S. Ignatium in Epist. ad Antioch. in Concilio Arelat. I. Laodiceno can. 24. Carthagin. IV. can. 7. 9. apud S. Hilarium lib. de Synodis, S. Epiphanium in Expositione fidei Catholicæ, Severum Sulpitium de Vita S. Martini cap. 3. Exorcistarum meminere etiam Scriptores aliquot pagani, Ulpianus loco laudato, Lucianus Epist. 30. et Julius Firmicus lib. 3. Matheseos cap. 5. et 9. Exstat. liber Italicus Hieronymi Menghi Observantini, *dell' Arte Essorcistica*, edit. Bononiæ ann. 1584. [⁑ Adde Glossar. med. Græcit. in Ἐξορκιστής, col. 406. et Append. pag. 70. Alteserram de Jurisdict. Eccles. lib. 11. cap. 4.]

¶ **EXORDIA**, fem. gen. Judicium ann. 782. inter Instrum. tomi 1. novæ Hist. Occitanæ col. 24 : *Cumque ibi residerent præscripti Missi et Judices... ad rectas justitias terminandas, et causarum Exordias dirimendas, etc.*

EXORDIARIUS, *Qui incipit, vel exordium facit.* Ugutio. Vide *Exodium.*

¶ **EXORDINACIO**, Decretum, definitio. Placitum ann. 873. apud Mabillon. Diplom. lib. 6. Ch. 103 : *Condiciones sacrimentorum, ad quas ex Exordinacione Salamon Misso, Irimberta, seo et Judices, qui jussi sunt causas dirimere, etc.* Forte redundat syllaba *ex* mendose repetita.

EXORDINARE, Turbare, extra ordinem ponere. Gerardus Abbas Silvæ Majoris in S. Adelardo cap. 9 : *Cumque remeasset, ordinabat si quid ex suis Exordinatum fuisset.* [Sigebertus Monachus Epist. ad Leodienses ann. 1102. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliss. col. 592 : *Taceo Guacherum, qui Apostolici assensu approbatus et prior ordinatus fuit, subito Exordinatum* (ex ordine dejectum seu depositum) *et excommunicatum, et alium ei superordinatum.*] Vide *Ordo.*

✱ Charta Car. Crassi imper. ann. 885. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 341 : *Præcipientes ergo jubemus... ut... nullus... ipsam ordinatam congregationem perturbare vel Exordinare juste præsumat.* Vide mox

✱ Exordinator, Qui sacris ordinibus alium privat. Annal. Bertin. ad ann. 866. tom. 7. Collect. Histor. Franc. pag.

94 : *Contra omnes leges ecclesiasticas sæpefatus Vulfadus pro ordinatione episcopali maledictione indutus est sicut vestimento. Cujus Exordinator, potius quam ordinator, Aldo Lemovicensis episcopus, in ipsa ordinatione febre correptus, in brevi moritur.* Vide supra *Exordinare.*

¶ Exordinatio, Perturbatio, Gall. *Desordre.* S. Benedictus Reg. cap. 65 : *Hinc suscitantur invidiæ, detractiones, æmulationes, dissentiones, Exordinationes.*

¶ **EXORDITUS**, pro *Exorsus. Primores igitur Exorditi precibus instabant,* in Vita S. Columbæ Reat. Maii tom. 5. pag. 378.*

¶ **EXORIA**, Exordium. Gloss. Lat. Gall. Sangerman. MS. : *Exoria, Exorie, Naissance.*

* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Exoria vel nascentia, naissance.*

EXORIUS, *Immanis, Insipiens.* Papias. Leg. *Exormis.*

EXORMIS, *Immanis,* in Gloss. Isidori.

¶ **EXORNAMENTUM**, ut Ornamentum. *Exornamenta Templorum,* apud Acherium tom. 8. Spicil. pag. 289.

EXORNARE, Nudare ornatu. Anastasius Bibl. in S. Hadriano PP. pag. 104 : *Ecclesias B. Petri et Pauli Exornare fecit ejus Sanctitas, et cuncta eorum cymilia et ornatus in hanc civitatem introduxit.*

EXORQUIA. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 62 : *Statuerunt siquidem prædicti Principes, ut Exorquiæ nobilium videlicet et Magnatum, tam Militum, quam Burgensium, omni tempore in Principum potestate deveniant, videlicet omnia illorum allodia : quod quidem Principi placuit legis habere vigorem. De mobilibus vero illorum faciant ipsi Exorchi quodcumque voluerint tam parentibus quam Ecclesiis, sive pro illorum animabus ea attribuant.* Cap. 98 : *De rebus et facultatibus de pagensibus sterilibus Exorchis illis ab hoc sæculo decessis, eorum seniores habeant partem illam, quam deberent habere insimul filii, si ibi remansissent, ab Exorchis procreati.*

☞ Haud scio an *Exorchus* idem sit qui sine hærede, Gall. *Sans hoir, Exorchia* vero bona defuncti, cujus nullus est hæres legitimus, proximus et directus, nullus filius, nulla progenies directa. Hæc notio cum locis citatis cohæret satis, nec cum sequentibus pugnat. Bernardi Vicecomitis Ceritaniæ Donatio ad Monasterium Cuxanense ann. 963. Marcæ Hisp. col. 883 : *Dono... quantum habeo... in honore S. Michaëlis de Coxano atque infra omni vicecomitatu meo, scilicet homicidiis, cuguciis, arsiniis et Exorchiis et omni senioratione.* Charta ann. 1238 : *Et ostem, et cavalcatas, et sequis, et cucucias, et Exorquias, et homicidia, et intestationes, et arsinas, etc.* Alia Rogerii Comitis Fuxensis ann. 1250 : *Enfranquimus omnes et singulos homines de valle de Meranges et eorum proles in perpetuum de Exorquia, intestia, arsina, cugucia, etc.* Michael Carbonellus in Chron. Hisp. fol. 97 : *Especialement los enfranqui quels vene los usos e coustums mals : ço es intesties, Exorquies, cucucies, etc.* Voces *Intestatio, Intestia* et *Intesties* in his locis vero *Exorquia* adjunctæ favere videntur nostræ interpretationi. Pro *Exorquia, Exerquia* legitur in *Cugucia* post *Cugus.*

* **EXORS**, *Excepté,* in Glossario. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684.

* **EXOSA**. Charta ann. 1118. apud Muratori. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 214 : *Et de bestiis, et vitulis, et porcis, et pecoribus, et jumentis, et volatilibus, seu qualibet rem, ferrum, arigentum, seu Exosam, suprascriptis hominibus de Tapascio usque in Bronam consuetudo fuerit reddendum.* Vocem ab amanuensibus corruptam suspicatur Cl. Editor.

* **EXOSSARE**, *Ossa auferre vel extrahere. Item pro Debilitare vel infirmare : ossa enim sunt solidamenta corporis et robur.* Glossar. Bibl. Ms. anonymi. Aliud Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Afebli, Exossatus.*

EXOSSATUS Ager, *sine ossibus, i. lapidibus.* Papias. [Epistola Baldrici ad Monachos Fiscamn. apud Mabill. tom. 5. Annal. Bened. pag. 523 : *Institi paulisper Agris Exossandis, oleis plantandis, etc.*]

EXOTICUS, *Odibilis,* in Glossis Arabico-Latinis.

¶ **EXOVAR**, Exovarium, Dos, Gall. *Dot.* Pactum matrimonii inter Arnaldum de Castro-Bono Vicecomitem et Eliesendam de Cardona ann. 1206. Collect. Ampliss. tom. 1. Col. 1071 : *Et concedo prædictos decem millia solidorum sua dotis sive Exovar, et illa decem millia solidorum sui sponsalitii, ut habeat super omnem meum honorem, quem ego habeo, vel habere debeo in Comitatu de Ceritania.* Ibidem col. 1070. in Charta Ermengaudi Comitis Urgellensis : *Convenimus vobis Arnaldo de Castro-Bono Vicecomiti dare Eliesendam de Cardona neptem nostram in uxorem, et cum illa in Exovario decem millia solidorum Barchinonensium, etc.*

¶ **EXOUCONTII**, Arii sectatores sic dicti, quod docerent Filium Dei ἐκ τῶν οὐκ ὄντων, i. e. ex nullis substantiis factum esse.

¶ **EXPAALTARE** Canem, ut infra *Expeditare. Nullus dominicos Canes Abbatis et monachorum Expaaltari cogat,* apud Th. *Blount* in Nomolexico.

¶ **EXPACTIO**, Pactio, in Charta Bolkonis Ducis Silesiæ pro Rege Bohemiæ ann. 1337. apud Ludewig. tom. 5. pag. 615.

⁎ **EXPALLIDUS**. [Valde pallidus. *Tertull. Resurr. carn.* 57. Corpus frigidum et *Expallidum.*]

EXPALLUM, Exspaltum. Charta Gaufredi Ducis Aquitaniæ ann. 1076. apud Beslium pag. 475 : *Cuncta etiam quæ egomet ad præsens dono, scilicet quantum ex meis silvis necesse fuerit, tam Ecclesiæ, quam officinis, excepto Exspalto, vel ea quæ alii fideles de casamentis ad me pertinentibus dedere, etc.* Alia Willelmi Ducis Aquitanorum ex Tabulario S. Cypriani Pictavensis : *Dono et concedo.... omnes consuetudines meas quæ erant in obedientia nomine Exoletia, videlicet præposituram et bannum, et ucham, et Expallum, et bannum et friscingam, et pullos, et anseres, et annonam, etc.* [Gallis alias *Espaulx* erat mensuræ genus. Informatio obsidionis Constantinopolis ann. 1453. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1820 : *Oudit siege s'y avoit plusieurs bombardes et autres instrumens pour abattre le mur, et entre les autres une grande Bombarde de metail, tirant pierre de neuf Espaulx et quatre dois d'entour.*] [* Vide supra *Espaltum.*

EXPALMAMENTUM, vox Italica, *Spalmamento,* ex *Spalmare,* Ungere navem. Relatio legationis Ambasssiatorum Ducis Andegav. ad Judicem Sardiniæ ann. 1378 : *Intrant portum Marsiliæ cum dicta galea, ubi per totum diem residuum fuerunt pro apunctando et apunctamento faciendo cum dicto Joanne Casse de naulo et Expalmamento faciendis.*

1. **EXPALMARE**, Palma manus cedere, percutere, depellere. Gloss. Gr. Lat. : Ῥαπίζειν, *Expalmare, Alapare,* Gloss. Isid. : *Expalmare, Depellere.* S. Augustinus in Psalm. 103. Conc. 3. de Christo. *Ille contemptus, ille Expalmatus, ille consputus, etc.* Petrus Blesensis serm. 18. de Christo : *Vide eum in horto ligatum, in atrio Pontificis Expalmatum, sputis illitum.* Et serm. 3. *Colaphis Expalmatum,* pro quo et Serm. 24. ait, *Palmatum colaphis.* Acta Proconsularia SS. Didymi et Theodoræ n. 4 : *Judex dixit, Expalmate eum arctius, etc.* [S. Laurent. Justinian. in Ligno vitæ tract. 1. de Fide cap. 6 : *Ducitur et Expalmatur qui vere est palma victoriæ, spinis coronatur, qui peccatorum spinas venit confringere.*] Vide Oct. Ferrarium in *Spalmare* et supra *Exalapare.*

¶ 2. **EXPALMARE** dicuntur Sacerdotes, cum peracta Communione digitos abluunt, ut fit in sacris liturgiis. Statuta Eccl. Aurelian. apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 1276 : *Nullus Sacerdos audeat bis in die celebrare, excepta die Nativitatis Domini et S. die Paschæ... hoc tamen addito, quod si Sacerdos perfuderit in prima Missa, hoc est Expalmaverit, quod ille non præsumat celebrare.* Id est, Si digitos abluerit, et ablutionem sumserit, non præsumat secundo celebrare ob infractum jejunium. Vetus Pontificale MS. Eccl. Autissiod. de ordinatione Presbyterorum : *Pontifex.... se communicet corpus Christi et sanguinem accipiendo : quo communicato antequam Expalmet, veniant dicti novi Presbyteri ad eum et communicet eos.* Missale Autissiod. ann. 1518. in Cœna Domini : *Tunc presbyter facit quod in se est, ut in aliis Missis consuetum est, et cum Expalmat, incipitur Communio.* In altero Missali ejusd. Ecclesiæ ann. circiter 1404. exarato habetur, *et cum Epuniat,* perperam, ut et in alio circa ann. 1540. typis mandato, ubi legitur *et cum Epanuat. Pelvis ad usum Expalmationis,* in veteri Necrologio Ecclesiæ Carnut. ubi *Expalmatio* forte significat hanc manuum lotionem quæ sumta digitorum ablutione fieri solet ab Episcopis Sacra peragentibus.

* 3. **EXPALMARE**. Italis *Spalmare,* Gall. *Espalmer* , Navem illinire bitumine, sebo, etc. Charta ann. 1388. in Tabul. Massil. : *Item pro tribus quartaronis quintalis cepi ad ungendum seu Expalmandum ipsam dextreriam.* Vide *Expalmamentum.*

EXPALMITARE, In palmitem excrescere. Pactus Legis Salicæ tit. 37. § 3 : *Si quis per alienam messem jam Expalmitantem sine via transierit.* Ubi Editiones aliæ : *Si quis per alienam messem, postquam in culmum erigitur, etc.*

⁎ **EXPALPO**. [Valde palpo, blandior, blandiendo extorqueo. *Plaut. Pœn.* 1. 2. 144. Exora, blandire, *Expalpa.*]

* **EXPANCIARE**, *Panciam* seu intestina animalium evacuare. Stat. Taurin. ann. 1360. cap. 8. ex Cod. reg. 4622. A : *Ordinaverunt quod nulla persona, sive beccarius, sive quicumque alius, non præsumat Expanciare, seu evacuare aliquam panciam seu budellas alicujus bestiæ in macello Taurini.*

EXPANDIOSUS. Vita S. Samsonis Episcopi Dolensis lib. 1. cap. 20. in Actis SS. Ord. S. Bened. : *Grave valde apud se reputans illud Monasterium, quippe quod jam tumultuosum et Expandiosam per patriam erat.* Id est, cujus fama longe expandebatur.

EXPANSALE. Joann. de Janua : *Aculeus, est etiam Expansale in quo expanditur pannus, vel cutis ad faciendum pergamenum.*

¶ **EXPAPILLARE**, Nudare, exerere ad papillam usque. Gerardus in Vita S. Adalhardi Abb. n. 30 : *Præparantur ru-*

dentes, impelluntur naves, et velis auræ patentibus, solvuntur anchoræ; Expapillatis brachiis aptantur remiges et antennæ. [** Vide Festum.]

¶ **EXPARATA.** Vide *Exparta.*

EXPARES. Epistola Incerti ad Pipinum Regem, tom. 2. Hist. Francor. pag. 664: *Quoniam vero omnia quæ dicta sunt, ille servulus vester viva voce vobis potest narrare, fuerunt quidam Expares, quos et amicos habere putabam, pectore venenoso currentes, antequam venissem, meam conati sunt accusare miseriam.* An ii, quos vulgo *Exprès* dicimus, qui ad rem certam peragendam mittuntur?

EXPARTA, *Partu vacua, Exparata, vacuata.* Papias. Ita etiam Isid. Gloss. [Varro lib. 2. de Re Rustica cap. 5: *Pecudes Expartæ,* Effœtæ.]

¶ **EXPARTATIO**, Discessus, Gallice *Depart.* Instrum. anni 1150. ex Archivo Ecclesiæ Massil.: *In portu antiquo laudamus, quod homines Ecclesiæ nihil tribuant pro applicatione et Expartatione navium, vel pro qualibet alia mercatura sua.*

* Nostris *Espartir*, pro Dispergere, Dissipare. Lit. remiss. ann. 1387. in Reg. 130. Chartoph. reg. ch. 266: *Lesquelx compaignons se mistrent et Espartirent en plusieurs lieux pour dancer et esbatre en la dite feste.* Aliæ ann. 1394. in Reg. 147. ch. 17: *Lequel de Blainville haroit son chien aus pourceaus... pour les effréer et Espartir, afin que le suppliant ne les peust avoir ne appréhender.*

* **EXPARTIA,** *Aliena.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641. Vide *Experti.*

¶ **EXPARTUA,** *Patula aqua.* Gloss. Isid. Grævius existimat scripsisse Glossarum auctorem, *Expatata, Patula loca,* quod *Expatare* sit, teste Festo, *In locum patentem se dare* Vide Scaligerum.

¶ 1. **EXPATRARE,** Perpetrare. Supplem. Antiquarii: *Expatravit,* ἐπελέσεσεν *Perpetravit.* Legendum ἐπετέλεσεν.

¶ 2. **EXPATRARE,** Exhæredare, ibidem: *Expatro,* ἐκκρίνω ἐπὶ συνουσία. Gloss. Lat. Gr. Sangerman.: *Expatrare,* ἐκκρίνειν. Affine est subsequenti.

EXPATRIARE, A patria recedere. Libertates concessæ ab Henrico D. Solliaci incolis villæ *des Ays* ann. 1301: *Non poterit jus reclamare, nisi fuerit Expatriatus, vel nondum venerit ad ætatem. Expatriez ou voyagers,* in Consuetudine Namurcensi art. 11. 33. Camerac. tit. 5. art. 9. [Leodiensi cap. 11. *Expaïsé,* in Valentianensi art. 22. Vide *Dispatriare,* et *Forispatriatus.*

¶ **EXPATULARI,** Humerum frangere, Gallice *Espauler.* Gloss. Lat. Gall. Sangerman. MS.: *Expatulari, Despauler, c'est hoster l'espaule.*

✱ **EXPAUSATUS.** [Delassatus. *Veget.* 5. *Veterin.* 38. *Expausatum* jumentum, *h. e.* quod a labore requievit.

¶ **EXPAVA,** [* Vel potius *Expavus.* Vide supra *Espavus,* et mox *Expaveyus.*] Animalia aberrantia, quorum dominus ignoratur, quæque proinde fiunt juris Domini principis locorum, ubi aberrant. Privilegium Philippi Regis Franc. in altero Chartulario Monasterii S. Quintini in insula pag. 60: *Bona mobilia et immobilia in districtu prædicto bastardorum, Expavorum, extraneorum seu aubanorum, quæ ad casum extraheriæ pertinent.* Vide *Espava.*

* **EXPAVEYUS,** Alienigena, extraneus, qui dimisso proprio domicilio, alio migrat, ibique sedes figit, idem qui supra *Espavus.* Charta ann. 1317. in Reg. 58. Chartoph. reg. fol. 14. bis v°.: *Hugo de Sarqueus et Odardus... constituti sunt collectores manuum mortuarum, foris-maritagiorum hominum et feminarum, albenorum, bastardorum, Expaveyorum in toto comitatu Campaniæ.*

¶ **EXPECIFICATIO,** Gall. *Specification,* Specialis declaratio, expressa rei designatio. Charta Aymerici Archipresbyteri de Luzciaco ann. 1278. apud Stephanotium tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 899: *Et ressarcituros dicto domino Abbati et ejus successoribus, vel mandato suo ea et eas ad simplex dictum suum sine aliqua taxatione judicis et sine ulla probatione, declaratione, cognicione ceu Expecificatione, et sine oppositione aliqua facti vel juris ab iisdem, vel eorum altero facienda.* Vide *Specificatio.*

EXPECTABILIS, Expectatus, Eximius, illustris. Prudentius contra Symmachum lib. 2:

Imputat attonitæ virgo Expectabilis urbi.

Vita MS. S. Magnobodi Episc. Andegav. cap. 40: *Secundum humanæ propaginis genealogiam Expectabiles.* Vita S. Winoci cap. 1: *Genere quidam expectabiles, et vita probabiles.* Occurrit præterea in Vita B. Mariani Abb. Ratisp. cap. 2. et in Chronico Monasterii Cavensis apud Ughellum tom. 7. pag. 512. Sic *Exspectatum,* pro *spectatum* dixisse Symmachum lib. 2. Epist. 79. observat Juretus. Adde Epist. 20. inter Francicas tom. 1. Hist. Franc. Gloss. Gr. Lat.: Προσδόκιμος, *Opinatus, Expectatus.*

¶ **EXPECTACULUM.** Spectaculum, in Appendice ad Agnelli Librum Pontif. apud Murator. tom. 2. pag. 196. col. 1. et in Vita S. Eparchii Confess. Julii tom. 1. pag. 115.

* **EXPECTANTES,** Stat. Ardacens. ann. 1356. cap. 33. apud Raim. Duell. tom. 1. Miscell. pag. 125: *De electione Expectantium. Item quando nova fieri debet electio canonicorum ipsius ecclesiæ, qui dicuntur Expectantes.*

EXPECTANTIA, pro *Expectatio,* in Speculo Saxon. lib. 1. art. 33.

EXPECTARE, pro *Spectare,* occurrit non semel apud Innocentium Gromaticum pag. 236. [Rymerum tom. 8. pag. 578: *Hæc Historia Expectat vos, et ostendit quid debeatis facere,* in Sermone edito ad calcem Joannis Abrinc. de Off. Eccl. pag. 372. edit. 1679.] [** Vide alia in *Expectare.*]

** **EXPECTARE** Jus Suum, dicebatur actor qui citatum reum per tres dies separatim indictas usque ad finem judicii stans expectabat, causamque ita jure obtinebat. Vide Sentent. Sigismund. reg. ann. 1431. apud Haltaus. in Glossar. German. voce *Erstehen sein Recht,* col. 408.

* **EXPECTATIO**, Contemplatio, Gall. *Considération.* Charta Conani ducis Brit. ex Bibl. S. Germ. Prat.: *Notum sit vobis omnibus me dedisse... Alano Rupho meo militi pro servitio suo in Expectatione sui warisum.* Vide *Expectare.*

** **EXPECTATIO** Mariæ. Vide *Festum Exspectationis. Hebdomas Expectationis* est quæ festum Pentecostes præcedit.

** **EXPECTATIVA,** Spes succedendi in feudum vacaturum. Vide Vet. Auctor. de Ben. lib. 1. cap. 27.

** Expectativæ gratiæ, Canonistis sunt quibus designantur successores præbendatorum ante horum obitum; quod ne fieret concilia non semel providerunt. Vide Decretal. Gregor. IX. lib. 3. tit. 5. cap. 19. Concil. Trident. Sess. 24. cap. 19. et Marcam. de Concord. lib. 6. cap. 9. sect. 4. Formulæ Expectativarum Gratiarum a sede Romana concessarum exstant apud Würdtwein, in Subsid. Diplom. tom. 5. pag. 2. sqq.

EXPECTORARE, *Exsolvere, firmaculum a pectore removere.* Ugutio et Jo. de Janua. [Festus habet: *Expectorat, Ex pectore ejicit.* Ennius apud Ciceronem Tuscul. 4. 8: *Tum pavor sapientiam mihi omnem ex animo Expectorat.* Verbum illud, ut antiquum nimis repudiat Fabius 8. 3. Non semel utitur Accius apud Nonium, idemque est quod e pectore educere. Hac quoque notione accipitur in Actis SS. Maii tom. 7. pag. 275. ubi de S. Huberto. Gerardus Silvæ-majoris Abbas in Vita S. Adelardi n. 21: *Tandem vir Dei inter eos medius caduceator deambulat, et utrisque consultum pacis Expectorat,* id est, suadet, *ex pectore*, ex animo. *Expectoratus affectus*, Amor e pectore ejectus, in Concilio Ilerdensi inter Hispana tom. 2. pag. 284.]

* **EXPECTORATUS,** Dicitur de veste a superiori parte plus æquo aperta. Stat. synod. Mss. eccl. Carnot. ann. 1538: *Præcipimus vestes clericorum, maxime in sacris constitutorum, esse talares, non Expectoratas, non fronciatas, non partitas, sed clausas undecumque a collo desuper.* Vide *Expectorare.*

¶ **EXPECULIATI,** Servi peculio privati. Amalth.

¶ **EXPEDENDUS,** pro *Expetendus,* in Privilegio ann. 696. apud Felibianum Hist. San-Dionys. pag. xvi.

¶ **EXPEDIBILE.** Quod expedit. *Aptum nobis et Expedibile visum est, etc.* in Concilio Tolet. IX.

¶ **EXPEDICATUS,** Cui pedes fuerunt amputati. Codex Legum Norman. cap. 23. apud Ludewig. tom. 7 pag. 196: *Tripliciter autem dampnantur homines, prout vite merita hoc requirunt; aut per corporis destructionem, ut de suspensis, incensis, suffocatis, cecatis, mancatis, Expedicatis.*

* Textus Gallicus ex Cod. reg. 4651. habet: *Comme de ceux qui sont pendus, ou ars, ou enfouiz, ou qui ont les yeux crevez, ou les poings ou les piez couppés.* Vide *Expeditare.*

* **EXPEDICULARE** Se, Pediculos eximere, Gall. *S'épouiller.* Consuet. Mss. canon. regul. Plenipend. diœc. Bitur.: *Illo tempore quo post prandium, dormitorium est petendum, liceat cuilibet super lectum suum stare et legere, vel se Expediculare, vel pannos suos consuere.*

¶ **EXPEDIENTIA**, Res expediens. Literæ missiles a Rege Siciliæ ad Imperatorem, apud Ludew. tom. 5. pag. 475: *Maxime quia communis exigebat decentia et Expedientia suadebat, quod refirmata utrorumque caritas ad votiva incrementa proficeret, et turbationis olim exortæ reliquias dispositiva sinceritate deleret.*

EXPEDIMENTUM, Impedimentum, sarcinæ, *Bagage.* Epistola S. Thomæ Cantuar. Archiep. apud Baron. ann. 1167: *Dixit se non habere* (literas) *præ manibus, quia miserat eas cum Expedimento suo usque Wintoniam.*

EXPEDIOSE, Expedite, prompte, compendiose. Vita S. Aicadri Abb. Gemeticensis cap. 11. apud Mabillonium: *Qui missi fuerant, de Viatico Expediose tractabant.*

1. **EXPEDIRE**, Dominum, seu dominium alicujus dimittere, homagio domini renuntiare. Vitalis Episc. Oscensis, pag. 732: *Per quem Forum habes, quomodo potest Infancio se Expedire a Domino Rege, dimittendo beneficia Regi, et comandam debet recipere et custodire fideliter, sicut dominus naturalis; qua Expeditione facta, potest cum. alio, vel aliis, guerram Regi facere, salvo quod*

non potest ignem in terra Regis apponere: et si ad campale bellum cum aliquibus venerit contra Regem, debet transire in adjutorium Regis cum equo, et armis, ut in dicto Foro, etc. Infra : *Expeditus de ussancia, non remanet in Regno, nec in senioria Regis, et quacumque parte anni se Expediat, ammittit beneficium Regis pro toto illo anno et sequentibus.* Vide Foros Regni Aragon. lib. 7. tit. de Expeditione Infantionum, Observantias Regni Aragon. lib. 6. de Conditione Infantionum § 8. tit. de Privileg. Militum §. 16. et Michaëlem *del Molino* in Repertorio f. 292.

2. **EXPEDIRE,** Mittere, legare : dicimus, *Expedier un message.* Primum Testamentum Widradi Abb. Flavin. apud Mabillonium : *Quod vero Deus avertat, ne ibidem sanctus ordo tepescat, potestas maneat Monachis ibidem habitantibus, ad unum de sanctis Monasteriis Expedire, et per eorum salubre consilium eorum regulam emendare.*

* 3. **EXPEDIRE,** Destinare, proponere, accingere. Charta ann. 1292. apud Schwart. in Hist. finium princip. Rug. pag. 223 : *Item burgenses qui se ad petendum mare Expedierint, pro sua libera velificabunt voluntate et commodo nostro.*

* **EXPEDITAMENTUM,** Vectigal, tributum, quo persoluto quis *Expeditus* dicitur. Pactum inter Januens. et march. de Carreto ann. 1292. tom. 4. Cod. Ital. diplom. col. 1920 : *Quod in navigando, redeundo, veniendo facient sicut Januenses,..... et quod Expeditamenta solvent, sicut et quantum solvent Januenses.*

EXPEDITARE Canem, vox *Forestariis* familiaris : Canum pedes quodammodo mutilare. Legibus enim forestarum cautum erat, ut accolarum, atque adeo ipsorum Forestariorum canes *Expeditarentur*, ne cervos aut lepores regios venarentur, et ud ad feras insequendas minus essent pernices. Fiebat autem *Expeditatio canum* duobus modis, scilicet abscissione trium *ortellorum*, seu unguium pedis anterioris, puta juxta ipsam cutem, vel excisione montis pedis; quem *Pellotam* vocant. Tenentur qui in forestis degunt, molossos et majores omnes canes sic habere expeditatos sub pœna 3. solid. 4. den. Regi pendendorum : renovandaque est expeditatio quolibet triennio, juxta Legem Joannis Regis Angl. pag. 180. et Edw. I. de Forestis, quæ exstat apud Matth. Paris ann. 1215. Prynneum in Libertatib. Eccl. Anglic. tom. 3. pag. 843. Refert Manwodus cap. 16. § 12. *Expeditationem* istam inventam fuisse ab Henrico II. Rege Angl. vocabuloque initium dedisse in Assisia de Woodstock art. 6. Sed modum hunc de cohibendis canibus longe esse antiquiorem constat ex Legibus Canuti Regis de Foresta cap. 31. et 32. ubi eam *Expeditationem, genuiscissionem* appellat, Anglice vero *Horing.* Illius præterea mentio est in Legibus Henrici I. cap. 17. ubi *misera canum Expeditatio* dicitur. Sed et de eodem Henrico sic Ordericus Vitalis lib. 11. pag. 823 : *Omnem ferarum venationem totius Angliæ sibi peculiarem vendicavit. Pedes etiam canum qui in vicinio silvarum morabantur, ex parte præcidi fecit, et vix paucis nobilioribus ac familiaribus privilegium in propriis saltibus venandi permisit.* Meminit denique expeditationis canum idem Matth. Paris ann. 1225. pag. 224. et Charta Henrici III. Regis Angl. tom. 2. Monast. Angl. pag. 661 : *Sint in perpetuum quieti de sectis Swanemotorum, et omnium aliorum placitorum forestæ, et de Expeditamentis canum, et de omnibus summonitionibus, placitis, querelis... ad forestarios et viridiarios pertinentibus.* Expeditatis canibus opponuntur qui integros pedes habent. Idem Monasticum Angl. tom. 2. pag. 165 : *Habebunt etiam iidem Canonici ad prædictas vaccarias quatuor canes cum integris pedibus, duos ad unam, et duos ad alteram, solutos noctibus, et ligatos diebus : qui si inventi fuerunt soluti a prima hora diei usque ad vesperam, custodes eorum erunt in forefacto domini, et canes in misericordia ejus.* Charta Hugonis Episcopi Dunelmensis in eodem Monastico tom. 3. pag. 92 : *Et pasturam ad omnia averia sua habebunt undique in eadem : et pedes canum eorum non sint ibi, neque ad wacheriam de Werdale truncati : sed pastores ducant eos ligatos pro feris, ad averia sua servanda pro lupis. Crura enervare* dixit eodem fere sensu auctor Queroli : *Utinam tibi crura ipsa enervasset, ne unquam inde movisses pedem.*

Impediare, Eadem notione. Vetus Inquesta apud Will. Dugdalum in Antiq. Warvicensis provinciæ pag. 665 : *Et dicunt quod audierunt antecessores dicere, quod tempore quo manerium de Sutton prædictum fuit in manibus Regem Angliæ, tota chacea fuit afforestata, et omnes canes infra forestam solebant esse Impediati, et amputati sinistro ortello. Et postquam devenerunt in manum Comitis Warwici,..... licentiam habere et tenere canes opertias (sic) ex omni genere canum, et non Impediati.*

Expeditatæ Arbores, apud Fletam lib. 2. cap. 41. § 31 : *Inquiratur de quercubus et aliis arboribus Expeditatis in foresta,... vel si aliquo ingenio alio dictas quercus cædere fecerint.* Nostris *Arbres abattus par le pied.*

1. **EXPEDITIO,** Glossar. Lat. Gr. : *Expeditio,* ἔξοδος ἐκδημητικὴ στρατιωτῶν. Sed sequioribus sæculis hæc vox usurpatur pro obligatione eundi in exercitum domini. Charta ann. 1124. apud Hemereum in Augusta Viromand. pag. 96 : *Si extra provinciam exercitum duxerit, homines villæ juxta antiquam consuetudinem Expeditionem ei tantum faciant.* Chronicon Montis-Sereni ann. 1171 : *Ut Imperatori Saxoniam advenienti 20. talenta de ipsa Ecclesia redderentur, insuper etiam regalis Expeditio ei administraretur.* Historia Episcop. Bremens. ann. 1142 : *Concessit etiam omnes colonos Ecclesiæ ab omni censu, Expeditione, villæ, vel urbis munimine, et petitione precaria liberos et immunes. Expeditio hostilis,* in Lege Longob. lib. 1. tit. 4. § 17. Charta Caroli Crassi Imp. pro Ecclesia S. Salvatoris Francofordiensi : *Et ab illo Abbate, cui prædicta capella commissa fuerit, nulla unquam hostilis Expeditio exigatur, nec ullus ei inde quicquid auferre præsumat.* Tabularium Campaniæ Bibl. Reg. fol. 363 : *Homines villæ ibunt in Expeditionem et exercitum.* Tabular. Eccles. Parisiensis : *Condonamus illis, ne ulterius in hostes nostros vel Expeditiones ire non compellantur. Expeditio exercitalis,* in 3. Capitul. Ludovici Pii cap. 7. Charta Ludovici VIII. ann. 1223. apud Hemereum in Aug. Viromand. : *Cum nos ex spirituali dominio Expeditionem et servitium pro Expeditione ad submonitionem nostram haberemus super villam, et super omnes homines ut hospites villæ Humolariensis, etc.* Vide Burchardum de Casib. S. Galli cap. 12. et infra in verbis *Hostis, Cavalcata, Equitatus.*

¶ 2. **EXPEDITIO,** Renuntiatio. Vide *Expedire* 1.

¶ 3. **EXPEDITIO,** Agendi celeritas, diligentia, Gall. *Expedition.* Litteræ Johannis Franc. Reg. ann. 1360. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. pag. 446 : *Attamen quia ipsi mercatores et vectuarii tam in eorum Expeditione quam aliter, per nonnullos venditores suorum piscium et alios in dicto ministerio deputatos Parisius, qui ad hoc fore dicuntur minus apti, ydonei et insufficientes, super hoc sepius impediuntur, etc.* Aliæ ejusdem anni Litteræ ibid. pag. 449 : *In augmentatione hujusmodi numeri* (venditorum minutatim piscium), *sollicionès (solutiones) et Expeditiones dictis vectuariis faciende, facilius et celerius fient, et sic dicti mercatores et vectuarii sepius Parisius accederent et abinde recederent.* Iis in locis agitur de *expedita* ac diligenti solutione.

¶ 4. **EXPEDITIO,** Distributio. *Faciendo Expeditionem dictarum tunicarum* (Monachis) in Litteris anni 1362. ex Regesto 92. Chartophylacii Reg. Ch. 155.

* 5. **EXPEDITIO,** Solutio, pecuniæ, rei alicujus commodo applicandæ, numeratio, traditio. Lit. ann. 1367. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 65 : *Ita quod prædictam florenorum summam, pro prædictis castris concessam, in Expeditione reali dictorum castrorum et in defensione patriæ, et non in alios usus, solvere teneantur; nec alias solutiones vel Expeditiones monetæ levandæ... facere possint, nisi de consilio eligendorum a subditis, cum auctoritate nostri gubernatoris.*

¶ Expeditio Causarum, Promulgatio decursus causarum ex judicis ordine, Gall. *Promulgation des rôles.* Litteræ Johannis Franc. Regis ann. 1363. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 652 : *Precipimus et per Curiam nostram precipi volumus et injungi omnibus actoribus, quod ex quo publicatum fuerit Expeditionem causarum alicujus Proposîture, Baillivie, etc.*

EXPEDITIONALES Servi, quibus in *expeditionibus* uti solebant domini, in Lege Burgund. tit. 10. § 1 : *Si quis servum natione barbarum occiderit, lectum, ministerialem, sive Expeditionalem,* 55. *sol. inferat.*

* **EXPEDITIONALITER,** Armata manu, cum exercitu. Vita Ludov. Pii tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 89 : *Æstate vero subsequente jussu patris Ludowicus rex Warmaciam simpliciter, non Expeditionaliter venit, etc.* Vide *Expeditio* 1.

EXPEDITOR, apud Sambucum in Gloss. ad Leges Hungaricas, est *Qui liberat ab onere.* Unde

Expeditoriæ Literæ, Quietantiales, in Jure Hungarico.

EXPEDITORIÆ Res, Arma bellica, quibus quis in expeditionibus bellicis utitur. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 19 : *Suevus tam res Expeditorias, hoc est arma bellica, seu Hergeweth, quam hæreditarias, non solum in septimo tollit gradu, etc.* Vide art. 22. 24. lib. 3. art. 15. § 3.

EXPEGATORIUM, Retis species, qua capiuntur perdices, coturnices, phasiani, etc. Describitur a Petro de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 25.

* **EXPELARE,** Italis *Spelare,* Pilos radere, avellere, Gall. *Dépiler* et *Peler.* Stat. Montis-reg. pag. 203 : *Item statutum est quod aliqua persona non possit tenere, ponere vel Expelare coria in aqua Elleris juxta pontes ubicumque sint, per*

spatium quinque theisarum. Vide infra *Expilatus.*

* **EXPELLERE,** Compellere, Gall. *Contraindre.* Charta ann. 1264. ex Chartul. Campan. fol. 369. v°. col. 1 : *Quandoque baillivus Trecensis, quandoque baillivus Pruvinensis, quandoque præpositus de Nogento, quandoque præpositus de Braio, quandoque præpositus Villemauri coram se nos conveniant, et etiam* (l. coram) *ipsis sine causis rationabilibus comparere Expellant. Expeller,* eodem sensu, quo Latinum *Expellere,* pro *Repousser,* in Lit. remiss. ann. 1450. ex Reg. 180. Chartoph. reg. ch. 93 : *Icellui Dupuis tira une dague,..... et s'efforça d'en frapper le suppliant, lequel mist la main au devant et Expella le coup.* Vide *Expelleuta.*

EXPELLEUTA, apud Julianum Antecess. Constit. 124. § 6. qui in Novella Justiniani 128. § 6. ἐξπελλευτής dicitur : *Impulsor,* qui scilicet canonem publicum Canonicariis solvere ultro renuentes compellebat. Vide *Compulsores.*

¶ **EXPENDIBILIS,** f. Legitimi ponderis, ab Expendere, ponderare. Gregorius Monachus in Chronico Farfensi, apud Muratorium tom. 2. part. 2. col. 398 : *Ad annualiter persolvendum argenti solidorum* CC. *denarios Romaniscos Expendibiles, et in pingui vini decimatas centum.* [* Rectius, Qui in usu est, qui *expendi* possit. Vide *Expenditus.*]

¶ **EXPENDITIO,** Expensæ. Thomas Monachus in Actis S. Etheldredæ Abb. Junii tom. 4. pag. 525 : *Hoc est decem millia anguillarum, quæ omni anno in villa quæ Wellam dicitur, pro Expenditione redduntur fratribus ad victualia.*

¶ 1. **EXPENDITOR,** Qui expendit seu exsolvit. Vide locum in *Aquagangium.*

* 2. **EXPENDITOR,** Idem qui Dispensator, œconomus, Gall. *Maître d'hôtel.* Acta B. Amadei tom. 2. Aug. pag. 582. col. 2 : *Decreverunt ipsi illustrissimi principes ac imposuerunt domino Joanni Giapano, tunc ducali Expenditori et secretario, ut cibaria pro ejusdem patris et sociorum suorum necessitate convenientia ex ducali dispensa quotidie transmitteret.*

✱ [« Fabianum magistrum domus sive *Expenditorem* defuncti cardinalis. » (Diar. Burchard, éd. Thuasne, II, 36, an. 1493.)]

¶ **EXPENDITUS,** Expensus, exsolutus. Charta Edwardi III. ann. 1338. apud Rymerum tom. 4. pag. 559. col. 2. de pecunia Papæ solvenda : *Præsertim cum pecunia prædicta circa negotia Ducatus prædicti Expendita fuisset.* Rursum occurrit infra.

1. **EXPENDIUM,** pro *Dispendium.* Charta ann. 1152. in Tabulario Ecclesiæ Viennensis : *In quo respectu guerræ cum magno comitatu demorantes, de propriis facultatibus vehemens passi sunt Expendium.* [Barthius in Glossario ex Hist. Palæst. lib. II. c. XIV : *Nam totam terram in Expendio miserant.* Hoc est, spoliarant et vastaverant.]

¶ 2. **EXPENDIUM,** Expensæ, sumtus, Gall. *Depense.* Anonymus de Gestis Manfredi et Conradi Regum, apud Muratorium tom. 8. col. 610 : *Solemnes nuncii destinantur, qui sibi tanquam Regi venturo aurum, thus offerebant et myrrham, ac ei de propriis peculiis, et civitatum ipsarum, thesauros promittentes pro Expendiis necessariis ampliores.*

* Bulla Gelas. II. PP. ann. 1119. ex Tabul. S. Andr. Avenion. : *Nec clericis Avenicensibus ullo modo liceat pastus, Expendium, nec omnino aliquid commodi temporalis exigere.* Charta ann. 1127. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 33 : *Si aliquod Expendium factum fuerit, vel pro placitis, vel pro adquisitione honoris, faciant illud isti prædicti præpositi usque ad decem solidos.*

EXPENSARE, pro *Expendere,* usurpavit Scævola, in leg. 41. D. de Fideicom. libert. (40, 5). [Chron. Andreæ Danduli apud Murator. tom. 12. col. 497 : *Et sciatis quod, si quas expensas contingat vos facere pro eundo ad Regem, si forte abesset, vel aliter vos contingeret Expensare pro dicto facto.* Hoc est, Expensas facere. Vide mox *Expensere.*] Alias *Expensare,* pro *Compensare,* dixit Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 13.

EXPENSATICUS, Liberalis, qui largas expensas facit. Lambertus Ardensis pag. 167 : *Munificus, liberalis, et Expensaticus.*

¶ EXPENSERE, Expensas, sumtus facere : Gallice *Depenser. Expensas et custus, quos ipse Dux fecerit seu Expenserit,* apud Lobinellum tom. 2. Histor. Britan. col. 1300.

✱ **EXPENSE.** [Impense, vehementer. *Cic.* 5. *Att.* 2. *a med.* Cum me *Expense* e sua villa, numquid vellem, rogasset. *Alii rectius leg.* ex Pansæ villa. *Theodor. Priscian. de diæta* 15. Cœliacos expense desiccant.]

✱ **EXPENSIO.** [Actus expendendi, sumtus. *Impp. Valens, Gratian. et Valentinian. Cod. Theod.* 6. 4. 24. Ne quis semel præstitutæ *Expensionis* transeat modum. *Symmach.* 5. *ep.* 74. (*al.* 76.) Cessantibus novis *Expensionibus.*]

✱ **EXPENSO.** [Pondero, examino, numero. *Plaut. Pseud.* 2. 2. 31. Res rationesque heri curo, argentum accepto, *Expenso,* et cui debet, dato.]

¶ **EXPERDENS,** λῃστής, Fur, in Glossis Latino-Gr. Sangerman. MSS. in Supplemento Antiquarii et apud Laurentium in Amalthea.

¶ **EXPERGENCIUS,** Vigilantius, diligentius. Privilegium Agiradi Episc. Carnot. apud Felibian. Hist. San-Dionys. pag. XVI : *Liceat eis talem Gubernatorem elegire, qui honestis moribus sit, non generositatis nobilium, sed in Dei amore Expergencius atque sagacius imbutum.*

¶ **EXPERGESCERE,** Expergefacere, excitare : *Interea cœperunt me mordacissimis verbis ab inerti studio Expergescere Fratres,* apud Ardonem in Præfat. ad Vitam S. Benedicti Anian. num. 2.

* *Esperriger,* eodem sensu, in Mirac. Mss. B. M. V. lib. 1. ubi de Dæmonum visione :

> Tous li pais Esperrige et arde,
> D'anemis voit plus de cent mile, etc.

EXPERGIFICUS, Ἐξεγερτικός, apud Apuleium lib. 2. Florid.

✱ **EXPERGO.** [A somno excito. *Acc.* apud *Non.* 2. 278. Heu vigiles properate, expergite pectora tarda sopore : exsurgite.]

** **EXPERIARI,** pro *Experiri.* Ermold. Nigellus lib. 3. vers. 151 :

> Namque semel quicumque duello hos Experiari
> Cœperit, ipse luet et genus omne suum.

¶ **EXPERIMENTALITER,** Experiendo, experimento, Gall. *Par Experience. Experimentaliter comprobare,* in Charta Ludovici Regis Siciliæ e MS. D. *Brunet* fol. 108. *Experimentaliter clarere,* in Charta ann. 1409. ex Schedis D. *de Mazaugues. Experimentaliter cognoscere,* in Vita B. Coletæ cap. 5. n. 32. et apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 477.

EXPERIMENTARE, pro *Experiri.* Utuntur non semel Octavius Horatianus lib. 4. Rerum medicarum pag. 89. 90. Alexander Iatrosophista lib. 2. Passion. et alii.

* Nostris alias *Expermenter,* vulgo *Tenter, sonder.* Sermo Maurit. episc. Paris. in Circumc. ex Cod. S. Vict. Paris. : *A icest jor solement li mauvés Crestien, selon la costume des Paiens, soloient faire sorceries et charmes ; et por ce solent enquerre et Expermenter les aventures, qui sont à avenir.*

* **EXPERIMENTATOR,** Circumforaneus pharmacopola, Gall. *Operateur,* alias *Esprouveur.* Arest. ann. 1410. 29. Nov. in vol. 11. arestor. parlam. Paris. : *Johannes Cognati Experimentator et venditor, ex eo quod tyriacam inutilem et ineptam vendebat, etc.* Lit. remiss. ann. 1409. in Reg. 163. Chartoph. reg. ch. 278 : *Jehan de la Tour poure jeune homme vendeur et Esprouveur de triacle...... fist faire à son varlet son espreuve si forte, que trois ou quatre heures après icelle faite, il ala de vie à trespassement.* Vide infra *Exprobare.*

EXPERIMENTATUS, Expertus, *Experimenté,* in Regula S. Fructuosi cap. 20. [et apud Murator. tom. 12. col. 454.]

* Arest. ann. 1449. 17. Maii inter Instr. ad vit. Guill. Menag. pag. 523 : *Ipsum appellantem, literatum, Experimentatum,.. in suum locumtenentem commiserat. Avoir grant Expériment.* Multarum rerum usum habere, in Lit. Caroli VI. ann. 1402. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 519 : *Acertenez... du grand Expériment qu'il* (le duc de Bourgogne) *a des besoignes de nostre royaume, etc.*

* **EXPERIRE,** pro Experiri. Antiq. Malleac. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 181 : *Cum vicinia hostilis exercitus Experisset, etc.* [** *Experiri* pro *Reperire,* in Vita S. Galli ap. Pertz. Script. tom. 2. pag. 19. lin. 41. pro *Reperiri* ibid. pag. 18. lin. 16.]

¶ **EXPERITUS,** *Non peritus vel valde doctus.* Papias.

* *Espertement,* Prudenter, in Lit. remiss. ann. 1388. ex Reg. 135. Chartoph. reg. ch. 108 : *Icellui Berout appuya telement son coustel à la poitrine dudit exposant, que s'il ne se feust Espertement reculé, il l'eust tué, ou mis en péril de mort.*

✱ **EXPERJURO,** [Valde juro. *Afran.* apud *Non.* 7. 45. *Experjurabant,* exsecrabant se, ac suos.]

* **EXPERNARE,** Spernere, parvi æstimare, Gall. *Dépriser.* Pactum ann. 1174. inter Soldan. et Pisan. apud Lam. in Delic. erudit. inter notas ad Hist. Sicul. Benincont. part. 1. pag. 196 : *Ad nullum servientem duanæ non debent dare aliquid,... et nullum tortum non debent habere nec recipere, et nulla eorum merces non se debet Expernare, ut minus se venderet.*

¶ **EXPERTI,** *Extranei, extra partem notitiæ.* Gloss. Isid. Melius Papias : *Expers, extra partem, vel patriam, alienus, extraneus. Expertia, Extranea,* vel ut habet Johannes de Janua, *Extraneitas.* Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Expers, sens partie.*

✱ **EXPERTIO,** [Verbale ab *Experior,* experimentum, probatio, *prova. Vitruv.* 8. 5. *Expertiones* et probationes eorum sic sunt providendæ.]

¶ **EXPERTUM,** Experimentum. *Cujus ingenium, mores et merita ab adolescentia sua probavimus et novimus ab Ex-*

perto, in Epist. Henrici III. Reg. Angl. apud Rymerum tom. 1. pag. 787. col. 2.

* **EXPETERE**, Obtinere, recuperare. Charta Roricon. episc. Laudun. ann. 15. Loth. reg. ex Chartul. S. Vinc. Laudun. ch. 6: *Idem monachi et eorum abbas, Melcallannus nomine, nitebantur Expetere terram villarum abbatiæ S. Vincentii, quam nostri fideles a longis temporibus in beneficio tenebant.*

⁎ **EXPETESSO**, *vel* Expetisso, [Antique pro *Expeto*: a *petisso*, vel *petesso. Plaut. Mil.* 4. 1. 13. Tuam *Expetissit* pulcritudinem.]

⁎ **EXPIAMENTUM**, [Expiatio. (Gloss. MS. Bibl. Nat. nº 7642.)]

1. **EXPIARE**, ex Gallico *Espier*, Speculari. Tudebodus l. 2. Hist. Hieros.: *Totamque terram in Expiando miserunt*, i. Gallice, *en Espiant et cherchant de tous costez*. Vide *Spia*. [** Occurrit pluries in Chronic. Salernit. ap. Pertz. Script. tom. 3. pag. 489. lin. 29. pag. 498. lin. 14. etc.]

* 2. **EXPIARE**. Glossæ Cæsar. Heisterbac. in Reg. Prum. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* pag. 680. col. 2: *Accipit prævenda in omni corvada panes duos et cervisiæ sextarios duos: et si Expiaverit in ipsa corvada, accipit panem unum et cervisiæ sextarium unum.* An si mediam tantum corvadam expleverit?

* 3. **EXPIARE** Sepulcrum, vox paganicæ religionis, Purificare, benedicere. Cæremon. Ms. S. M. Crassens.: *Post hæc a sacerdote Expietur sepulcrum aspersione aquæ sanctæ et hodore* (sic) *incensi.* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Apaysement, purgement, expiamen. Apaysier, adoucir. nétoyer, Expiare.*

¶ **EXPIARIUM**. Gloss. Isid.: *Mappa, Gausape, Tegilla, Expiarium.* Pro *Tegilla* alii legunt *Togilla*, et pro *Expiarium* Grævius suspicatur olim scriptum fuisse *Sudarium*, quo sudor detergetur, aut hujus notionis vox alia, ut *Orarium.* Sed tam dici potuit Isidoriano Glossatori *Expiarium*, quam Johanni de Janua, *Manupiarium, Gausape quasi manus pians.*

¶ **EXPIGNORARE**, Rem appositam pignori liberare, Gall. *Degager.* Appendix ad Agnelli Librum Pontit. apud Murator. tom. 2. pag. 208. col. 1: *Plurima bona huic Ecclesiæ contulit*, VII. C. *libras in Expignorando possessiones Ravennatis Ecclesiæ expendit.*

* **EXPILARE**. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641: *Expilat, occultat, exterminat, vel elapidat.*

* **EXPILATUS**, Pilis orbatus. Vita S. Walth. tom. 1. Aug. pag. 266. col. 2: *Denique postquam sanctus in fata concessit, equus ille Expilatus emarcuit, et usque ad interitum suum elanguit.* Vide supra *Expelare.*

* **EXPIOTUS**, Pilum, hastile, spiculum, Gall. *Espieu.* Lit. remiss. ann. 1382. in Reg. 121. Chartoph. reg. ch. 171: *Cum arundine sive hasta sui Expioti, et cum postibus cujusdam basti seu sellæ, quam juxta ipsum casualiter invenit, dictum Jacobum percussit.* Vide supra *Espietus.*

⁎ **EXPLACABILIS**, [Qui valde placabilis est. *Not. Tir. p.* 106. Placabilis, implacabilis, *Explacabilis.*]

EXPLACITARE, [Ex *placito* seu lite evadere.] Vide *Placitum.*

¶ **EXPLAITABILIS**. Vide *Explectabilis* post *Expletum* 1.

* **EXPLANARE**, Eruncare, interlucare silvas. Charta ann. 1143. in Chartul. Pontiniac. ch. 120: *Nemus etiam Explanare et in agriculturam redigere, si voluerint, concedit.* Vide supra *Exemplare* 4. et infra *Explicare* 2. Hinc

* 1. **EXPLANATIO**, Ager exaratus, proscissus. Charta Rotroci comit. Pertic. ann. 1190. ex Chartul. S. Dion. Novigent.: *Concessi eisdem monachis decimas Explanationum nemoris factarum et faciendarum.*

¶ 2. **EXPLANATIO**, Finis, quasi Expletio. Guidonis Disciplina Farfensis cap. 6: *Ad Explanationem Sacræ omnia signa pulsentur.* Et cap. 18: *Ad inchoationem Sacræ duodecim cerei accendantur ante altare: ad Explanationem Missæ omnia signa pulsentur.*

EXPLANTARE, Eradicare, Gall. *Déplanter.* Utitur Petrus Blesensis Epist. 129. [Occurrit etiam in Actis SS. Martii tom. 1. pag. 412. de B. Petro a Castro novo.]

¶ **EXPLECHA**, Explechia, ut *Expletum* 2. Charta pro Communia Balneoli ann. 1208. inter Schedas D. *Lancelot*: *Certum est quod Domini non habent quistam neque tallam, neque per vim Explecham in hominibus habitantibus villam.* Vide alia notione in *Esplencha.*

* **EXPLECHARE**, Uti re aliqua. Sent. arbitr. ann. 1303: *Quod dictus dominus comes* (Pictav.) *seu ejus successores, vel alii quicumque infra limitationes supradictas devesii supradicti causa depascendi seu aliter Explechandi sua animalia ex nunc inantea non immittant nec immittere audeant seu præsumant, nec ligna scindere contra voluntatem dicti domini abbatis, seu aliter Explechare.* Vide infra *Explectare.*

* **EXPLECHIA**, Reditus, proventus terræ, prædii. Charta ann. 1212. ex Tabul. Montis-maj.: *Willelmus abbas... pro hujusmodi restitutione constituit Willelmo prædicto comiti usumfructum in solidum, quamdiu vixerit,... in molendinis, vineis, pascuis,... et in omnibus Esplechiis, etc.* Vide *Expletum* 2.

¶ **EXPLECIA**, ut *Expletum* 2. *Explecias, exitus et proficua*, apud Rymerum tom. 4. pag. 354: *Cum omnibus exitibus et proficuis inde provenientibus, ac etiam Expleciis*, in eod. tomo pag. 736. Rursum occurrit *Explecia* et *Explicia* eodem significatu tom. 12.

¶ **EXPLECTABILIS**, Explectum, Explegitor, Explegium, Expleitum. Vide in *Expletum.*

* 1. **EXPLECTA**, Jurisdictio. Libert. loci de Viridi-folio ann. 1369. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 278. art. 7: *Quæ quidem nemora atque devesias ab omni Explecta officiariorum et firmonorum* (firmariorum) *regiorum quorumcumque eximimus.* Vide *Expletum* 1.

* 2. **EXPLECTA**, Supellex quævis. Charta ann. 1311. in Reg. 46. Chartoph. reg. ch. 227: *Exceptis et retentis domino nostro regi ante omnia quæ sequuntur, vayssella seu Expleta, quæ in domo dicti castri pro domino rege esse solebat.* Vide infra *Expleta* 2.

* **EXPLECTAMENTUM**, Facultas utendi re aliqua, ipseque usus. Charta ann. 1299. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 77. vº: *Noveritis quandam causam diu agitatam extitisse... inter procuratorem dicti domini regis procuratorio nomine ex una parte, et priorem domus de Rameria ordinis de Corona nomine dictæ domus ex altera, super usu et Explectamento nemorum de Marsilhagueria, alias vocati de la Rameria.* Infra: *Calfagium aut Explectamentum.* Libert. Montisfalc. ann. 1369. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 53. art. 12: *Quod omnes habitatores dicti loci et pertinenciarum suarum, nunc et in futurum habeant sua Explectamenta pro se ipsis et suis animalibus in aquis, herbis et nemoribus.*

* **EXPLECTARE**, ut supra *Explechare*, Frui, uti. Charta ann. 1302. ex Tabul. S. Germ. Prat.: *Nos abbas prædictus et successores nostri ex nunc in perpetuum tenebimus et Explectabimus, possidebimus, et levabimus census et reditus sitos apud Theodasium una cum una granchia. Esploiter*, pro Negotiari, pecuniam fenori dare, vulgo *Faire valoir*, in Bestiario Ms.:

> Apela trois de ses serjans,
> Et bailla à l'un cinq besans...
> Les cinq besans Esploita tant,
> Qu'il en gaaigna autretant.

* **EXPLECTIVUS**, Dici videtur de silva, cujus arbores exciduntur. Charta ann. 1247. in Chartul. Raym. VII. comit. Tolos. pag. 104: *Servitia, homagia,... emptiones et pignora,... tallivos et Explectivos, etc.* Ubi *Explectivus* opponitur *Tallivo*, id est, silvæ cæduæ.

* **EXPLECTUM**, Instrumentum, id omne quo rei alicui perficiendæ utimur, nostris *Esploit* et *Exploit.* Libert. Granat. ann. 1291. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 19. art. 7: *Quicumque de nocte intraverit vineis* (vineas) *ortos aut prata alterius,... et cum panerio, vel saco, vel capucio, aut cum alio Explecto fructus extraxerit;... et si tantum modo manibus et sine alio Explecto extraxerit, etc.* Charta Phil. dom. Jonvil. ann. 1354. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 338: *Item lidit habitant, qui ont ou auront Esplois de cherues en ladite ville, nous devront pour chascun Esploit trois courvées de cherrue.* Lit. remiss. ann. 1378. in Reg. 113. ch. 243: *Comme se feussent meues certaines paroles... pour cause de certains Exploiz et cordailles de vaisseaux de mer, etc.* Aliæ ann. 1452. in Reg. 181. ch. 225: *Maistre Jehan de Tours, exécuteur de nostre haulte justice en la ville de Thoulouse,... tenant l'Exploit avec lequel il avoit acoustumé de descapiter gens par justice, etc. Esploicte*, eadem acceptione, in aliis Lit. ann. 1467. ex Reg. 200. ch. 196: *Les supplians prindrent leurs Esploictes, dont ilz faisoient leur fossé.* Vide *Aploidum* et *Expletum* 4. Exstat alia notione in *Expletum* 1.

* **EXPLEMENTUM**, Vide in *Expletum* 2.

¶ 1. **EXPLETA**, Jus pastus, venationis, piscationis et lignationis, de quo jam in *Esplecha.* Consuetudines Ausciorum MSS. ann. 1301. art. 54: *Item est consuetudo ibidem quod homines de Ruscio habeant usum et Expletam lignorum omnimodam depascendi cum animalibus suis herbas, folia, glandes et ceteros fructus arborum silvestrium, aqua et alia necessaria predictis animalibus per omnes pertinentias et laborantias civitatis predicte, in quantum in die ire et redire possunt... Habent ultra hæc dicti cives Expletam omnimodam apud Auxium et ejus pertinentias..... venandi omnem venationem cum canibus et retibus vel filatis, et quocumque alio modo voluerint venari, et recipiendi, capiendi et piscandi in omnibus aquis, exceptis piscariis et stagnis, columberiis, claperiis et deffensiis.* Art. 55: *Consueti sunt insuper et usi cives predicti incedere* (incidere) *ligna et fustes ad suam omnimodam voluntatem pro suis Expletis et necessariis suis, illi tamen qui habitant et larem habent in civitate predicta et ejus pertinentiis, per omnes forestas et nemora Comitatus prædicti, libere et absque aliquo denario, excepto quod qui operatur cum dolabro, debet solvere unum denarium Morlanum.* Vide alia notione in *Expletum* 2.

° 2. **EXPLETA**, ut jamjam *Explectum*. Charta ann. 1252 : *Qui Durantes dixit domino Amalrico, quod monachi dicti monasterii... ruperunt cabanam, quam fecerant in dicto opere, et picones et palas et Expletam et alia aptamenta inde asportaverant.* Vide supra *Explecta* 2.

¶ **EXPLETAMENTUM**, EXPLETARE. Vide in *Expletum*.

° **EXPLETIO**, Reditus, proventus terræ, prædii. Chartul. S. Joan. Angeriac. fol. 133. v° : *Ego Geraldus de sancto Asterio dedi Deo sanctoque Joanni... rusticos de Massalia quæ in Dupla, et Expletionem terræ, et tertiam partem de quarto.* Vide supra *Explechia*.

° **EXPLETTUM**, Opera domino debita, Gall. *Corvée*. Charta ann. 1406 : *Quittaverunt ab omni et quocumque alio genere servitutis, et quidquid juris,... deverii ac Expletti dicti conjuges assensatores habebant.* Vide *Expletum* 3.

¶ 1. **EXPLETUM**, Actus quivis juridicus, quem quis habens jurisdictionem exercet per se vel per ministros suos. Charta Edwardi I. Regis Angl. de Jurisdictione Episcopi Agennensis apud Rymerum tom. 1. pag. 425 : *Rex universis... Noveritis, quod cum venerabilis pater J. Dei gratia Agenn. Episcopus nobis exponeret, quod gentes nostræ in jurisdictione Agenn. communi nobis et sibi, aliqua Explectaverunt et adhuc Explectabunt per se ipsos et solo nomine nostro, ratione jurisdictionis Agennensis... Nos, licet prædecessores nostri eadem Explecta fecissent... nolentes eisdem Explectis insistere... nonobstantibus Explectis nostris... salvis etiam nobis omnibus aliis Explectis et juribus... Et quod per aliquod Explectum talium appellationum... non possit contra hoc aliquod præjudicium generari.* Litteræ Ludovici Regis Franc. ann. 1315. apud eumd. Rymer. tom. 3. pag. 522. col. 1 : *Item, intentionis nostræ non existit, nec volumus quod gardiatores... jurisdictionem dicti Ducis* (Aquitaniæ) *ratione gardiæ hujusmodi, aliquatenus impediant, vel aliquid Explectum justitiæ faciant, nec, etc.* Litteræ Philippi VI. Franc. Regis ann. 1330. 8. Febr. : *Item statuimus concedentes quod Officiarii nostri in terris Dominorum dicti Ducatus* (Aquitaniæ) *jurisdictionem habentium non faciant aliqua Expleta, nisi in casibus ressorti et superioritatis, et in casibus istis Officiales et Servientes nostri, citationes, adjornamenta et executiones et alia Expleta per manus Dominorum jurisdictionem hujusmodi habentium, aut eorum Officiariorum fieri requirant et permittant, nisi ipsi Domini, vel eorum Officiarii super hoc requisiti, in his faciendis vel exequendis fuerint negligentes.*

° Item, Emolumentum quodlibet inde proveniens. Charta ann. 1419. in Stat. Delphin. pag. 91. v° : *Item fuit ordinatum per judices inhiberi exactoribus Expletorum ipsarum Delphinalium curiarum, ne a decem libris et infra, pro apodixa solutionis, recipiant nisi unum liardum.*

EXPLETUM, Denuntiatio, vadimonium et quævis actio in litigiis. Arrestum Parlamenti Paris. ann. 1446. ex Chartulario Æduensi : *Per arrestum dictæ Curiæ nostræ dictum fuit, dictum opponentem ad bonam et justam causam contra dicta Expleta se opposuisse, et quod ob hoc remanebat dictus Episcopus Æduensis defensor et opponens in administrationis spiritualitatis et temporalitatis dicti Archiepiscopatus Lugdunensis gaudencia, de qua sicut dictum est, per dictos Cousinoti et Varmeni desaproprietatus seu expulsus fuerat.* Litteræ Josselini Maclov. Episc. ann. 1382. apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britann. col. 648 : *Nobis dixerunt quod totum territorium et temporale nostrum et Ecclesie predicte in manu Ducis ejusdem accipiebant, et acceperunt de facto, cum de jure non possent, et nobis perhibuerunt totum Expletum de premissis.* Consuetudo Andegav. art. 411 : *Aucun ne sera receu à faire adjorner autre en demande de retrait, s'il n'est sujet ou resseant au pays auquel il fera bailler ledit ajournement, s'il ne baille pleige suffisant dudit pays et resseant en iceluy audit Sergent, auquel il requerra l'ajournement avant le faire bailler, lequel pleige sera tenu de recevoir les adjournemens, significations et Exploits dependans dudit retrait. Exploict de Sergent, Exploict de Justice*, in plerisque Regum nostrorum Edictis, ut et in Consuetud. Britan. art. 77. 92. 229. Bituric. tit. 2. art. 29. 32. Apparitoris relatio est et declaratio de vadimonii denuntiatione a se facta, exsecutione, obsignatione bonorum vel personarum comprehensione, etc.

¶ EXPLETUM, Manus injectio, ablatio pignorum. Charta Senescalli Rhedonensis ann. 1250. in Archivis Eccl. Dolensis : *Cum non inveniamus in Comitatu Britanniæ extra feodum vestrum de bonis Guillelmi Buticularii Militis, inde Capitulo Dolensi de summa novies viginti et octo librarum satisfieri possit, Paternitati vestræ mandamus* (Dolensem Episc. alloquitur) *quatenus tradatis eidem Capitulo jus quod habet in buticulagio Dolensi idem Guillelmus, et si illud non sufficiat, de bonis ejus ad valorem dictæ summæ nomine pignoris tradatur Capitulo, et bannum faciatis et Expletum sicut de pignore.* Venditio ann. 1329. e Chartulario Æduensi : *Voluerunt insuper... se ac hæredes et successores suos compelli a nobis seu a nostra Curia... per captionem, distractionem seu alienationem et Explectum omnium bonorum suorum.*

¶ EXPLECTARE EXPLETARE, Quemlibet jurisdictionis actum exercere ; Apparitoris munus obire, Gall. *Exploiter*. Charta pariagii Regem inter et Episcopum Mimat. ann. 1306. ex Tabulario Mimatensi : *Ad Episcopum et Ecclesiam Mimatensem pertinet jus... cudendi monetam ære contaminatam et monetam argenteam, levandi compensum seu paxiagium pro pace servanda et omnia alia Explectandi pro majori potestate et seignoria sua, quæ ad majorem potestatem, regaliam et majus dominium pertinere noscuntur.* Edictum Philippi Franc. Regis ann. 1293. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1251 : *Si gentes nostræ justitiando, sicut ad nos pertinet, aliquid saisiant, capiant, vel Expletent, vel saisire vellent, capere aut Expletare, etc.* Aliud ejusd. Regis Edictum eodem ann. pro Comite Hannoniæ col. 1256 : *Philippus Dei gratia Francorum Rex Ballivo Viromandensi salutem... Hoc proviso, quod ressortum dictæ terræ Ostrevanni nullatenus per justitiam vel dominium Alemanniæ vel Hannoniæ, sed per nostrum Franciæ ressortum et superioritatem nostram, quam ibidem habemus, justiciari et Explectari permittas. Volumus insuper quod Servientes tuæ balliviæ non permittas in terra Ostrevanni justiciare vel Explectare, nisi in casibus ressorti et aliis casibus ratione superioritatis ad nos pertinentibus.* Occurrit hac notione apud Menesterium in Probat. Hist. Lugdun. pag. LVII. col. 1. et pag. 75. col. 1. alia vero notione mox infra in *Explectum* 2.

¶ EXPLECTATIO BONORUM, In ea manus injectio, eorum ablatio, apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 321. Rymerum tom. 10. pag. 203. col. 2. et in Privilegiis Equitum Melitensium pag. 21.

¶ EXPLECTATIO JURISDICTIONIS, Exercitium vel actus jurisdictionis, in Charta pariagii ann. 1306. jam laudata in *Expletare*.

¶ EXPLETATIO PERSONARUM, Manus injectio in personas. Litteræ Philippi VI. Franc. Regis ann. 1329 : *Ad hoc compellendo per captionem et Expletationem personarum et bonorum eorumdem, si et infra regnum nostrum potuerint reperiri. Exploicter le vassal*, in Consuetud. Aurelian. est in ejus bona manus injicere, cum dominus feudalis vassalli feudum *Expletat*, hoc est, illius feudi fructus facit suos vassallum spoliando.

¶ EXPLECTABILIS, EXPLAITABILIS, etc. Obnoxius *Explectationi*, qui *Explectatione* personæ et bonorum cogi potest ad solvenda domino debita servitiaque exhibenda. Venditio anni 1320. Historiæ Dalphin. tom. 1. pag. 81 : *Hugo de Breyssiaco domicellus... vendit... Henrico de Turre... los Meyers de Sayssеu et homagia eorumdem, tailliabiles et Expleytabiles* (vel *Explaitabiles*, ut habetur ibidem pag. 69.) *cum posteritate eorumdem ad voluntatem et misericordiam dicti domini Henrici emptoris.* Emtio anni 1329. e Chartulario Æduensi : *Vendiderunt... mansum... cum omnibus et singulis juribus aliis et pertinentiis prædictorum mansorum tailliabilibus et Explectabilibus de alto et basso, serva conditione et manu mortua.* Charta Dumbensis anni 1371 : *Bernardus Mitod recognoscit se esse hominem ligium, quittum, justiciabilem, Explectabilem et taillabilem pro medietate sui et suorum hæredum, sine reclamatione alterius domini Baronis vel superioris, et tenere de directo dominio Antonii de Saxo domino Barbarellli domum, etc.* Charta Villæ-novæ in Dumbis ann. 1426 : *Joannes Baro recognoscit se esse homo tailliabilis, corveabilis, justitiabilis, Explectabilis, manus mortuæ et servæ conditionis, atque burgensis domini Ducis Borbonii. Homines taillabiles et Explectabiles* rursus memorantur in Litteris anni 1358. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. pag. 318. Charta ann. 1446. apud Thomasser. in Bitur. pag. 106. etc.

2. **EXPLETUM**, EXPLETIUM, Reditus, proventus terræ, prædii, *Espleito*, Occitanis ; [*Expleit*, in Chartulario Aureliensi fol. 49. et 52.] Gallis practicis, *Explets, Exploits* ; Anglis *Esplees*. Chronicon Vosiense part. 1. cap. 66 : *Hoc anno Burgenses de Subterranea ad invicem juraverunt, ut nullum omnino Monachis darent Expletum, quod vocatur Tailliada.* Bracton. lib. 2. cap. 18. § 2 : *Item nec Expletia capere possit, quia nondum venit tempus messium nec vindemiarum. Si autem fructus non maturos perceperit, ista non debent dici Expletia, cum sint potius ad damnum quam ad commodum.* Charta Rotroci Comitis Perticensis ann. 1126. apud Souchetum in Notis ad Vitam Bernardi Abb. Tiron. : *Volumus et largimur ex nunc ipsos usus, actus, Expletum, et possessionem, nullas ferre saisinas, vel præscriptionem, etc.* Alia Raimundi Vicecom. Turenæ ann. 1276. apud Justellum : *Cum omnibus redditibus, tailliis, quæstis, servitiis, et Expletis et aliis obventionibus, etc.* Fleta lib. 5. cap. 8. § 9 : *Poterit quis habere liberum tenementum sine usu et Expletiis.* Fori Oscæ Jacobi I. Regis Aragon. ann.

1247. f. 4 : *Et qui tenet ipsum* (haver) *in pignore, debet accipere in compotum, si quod Explectum acceperit de ipsa hæreditate.* Infra : *Et antequam accipiat Expleytos, traxerit illam de pignore ille de quo est hæreditas, etc.* [Privilegium Ermengaudi Comitis Urgell. ann. 1162. inter Concil. Hisp. tom. 3. pag. 374. col. 2: *Ex ipsa vero die, qua præfata castra in manu Comitis esse incipient, et redditibus et censibus et Expletis quæ de ipsis castris exierint prænominata castra custodiantur.*] Tabular. Eccl. Cadurcensis : *Espleita minuta per capten et per terras quas tenet Hugo, habet intra ejus Espleitam propter utilitatem quam consequuntur de terra, etc.* Occurrit passim. Cowellus vocem ab *expleo* deducit, quod vix crediderim. Forte quod ex *placito*, seu pacto cum *firmariis*, domino cedit ex proventibus agri.

Expletum, sumitur etiam pro dominio et prædio, cujus fructus percipit dominus. Charta Arnaldi Comitis Inculismensis ann. 1199: *Pro eo quod prædicti homines, et eorum animalia in terris meis, pascuis, et Expletis deambulabant.* Et infra: *Et volo et concedo ut liberi et securi, et eorum animalia per terras et pascua mea et Expleta eant et redeant absque ullo servitio.* Galli dicerent, *dans mes revenus.*

Expleta, æ. Testamentum Raymundi Comitis Tolosæ apud *la Faille* tom. 1. Annal. Tolos. Probat. pag. 127 : *Dispono ut omnes Expletæ, quæ exierint in hoc anno de omnibus meis bouariis de Tolosano mittantur in potestate hospitalis de Hyerusalem et domus Militiæ Templi, et illæ Expletæ distribuantur et dividantur amore Dei et in redemptionem peccatorum meorum.*

Explegium, Eadem notione, in Charta A. Comitis Inculism. ex Tabular. S. Eparchii fol. 13. 14 : *Cum... multis modis gravaremus in collectis, in mestivis, in avena, gallinis, caseis, et multis aliis exactionibus et servitiis occasione Explegii, quod habebam in quibusdam terris, extrinsecus positis, etc. Explée* dicitur fol. 27. v.

¶ Explegitor, f. Qui percipit *Explegia*, nisi quis malit Exploratorem intelligi, Gall. *Espion :* quo posito forte melius legeretur *Explicitor* vel *Explicator*, quia solent exploratores *explicare* quod inspiciunt. Litteræ Episcopi Hereford. ad Henricum Regem Angl. ann. 1263. apud Rymer tom. 1. pag. 755. col. 2 : *Quidam malivoli vestri sanguinem nostrum sitiunt, qui nos Explegitorem reputant, dicentes quod nichil in Marchia, quod vobis non revelamus.*

Expletivus, Idem quod *Expletum.* Regestum Comitum Tolosæ in Camera Comput. Paris. in Charta ann. 1247: *Et vendidit ei dictus R. Joannes totam illam condaminam terræ, quæ vocatur del Bacudel... terras cultas et incultas, boscos et barcas, prata et pascua, taillivos et Expletivos, venationes et forestagia, etc.* Alia ann. 1236. ibid. fol. 51 : *Prata et pascua, nemora et barras, et alberetas, et ramerios, et devesios, et adempra, et Expletivos, et forestagios, etc.*

¶ Explementum, Eodem significatu. Charta Erardi Episc. Autiss. ann. 1272 : *Nos dictas* xx. *libras... Decano et Capitulo, consensu ipsorum super hoc accedente, assidemus et assignavimus percipiendas ab ipsis perpetuo super proventibus sigilli curiæ nostræ Autiss. et Explementis ipsius curiæ.*

Expletare, *Expleta* seu reditus terræ vel prædii percipere : *Exploiter*, in Consuetud. municipalibus passim, [quod maxime dicitur de dominis feudalibus, qui ex vassallorum prædiis fructus colligunt et faciunt suos.] Edictum seu Statutum Philippi Pulcri Regis Franciæ de Nobilibus ann. 1302. art. 5 : *Ordinamus quod res, bona, maneria, et jura dictarum regaliarum manuteneantur, custodiantur, et Explectentur absque detrimento ac devastatione, ac si nostra essent.* Adde Continuatorem Nangii ann. 1327. [Charta Officialis Autissiod. ann. 1276. de Præpositura S. Germani ejusd. urbis : *Cum Præpositura a tempore a quo non extat memoria, descendisset de hærede in hæredem usque ad ipsum Johannem, et eam aluquandiu tenuerat, possederat et Explettaverat sine lite.* Litteræ Johannis Franc. Regis ann. 1356. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1414 : *Cum temporalitas Episcopatus Andegavensis ad nostram regaliam ratione obitus Episcopi dicti loci nuper devenerit, vobis* (Senescallo) *tenore præsentium committimus et mandamus quatenus temporalitatem prædictam ponentes, omnes redditus, fructus et emolumenta ejusdem cum suis pertinentiis universis levare et Expletare nomine nostro... faciatis.* Vide alia notione in *Expletum* 1.]

¶ Explectare, Silvas vel arbores succidere, Gall. *Exploiter.* Fundatio Monasterii de Bosco-Raherii Ord. Grandimont. post annum 1172. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 572 : *Dicti Fratres in dictis forestis et in omnibus defossis* (f. *defensis*) *earumdem factis vel faciendis a nobis vel successoribus nostris indifferenter capiant et Explectent quidquid ad usum et ædificationem ipsorum, et domorum suarum, et omnium pertinentiarum suarum viderint expedire.* Apud Stephanotium tom. 2. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 449 : *Habebit etiam unum hominem, qui Explectabit ad collum nemus de Broeis ad omnia necessaria domus suæ.*

Expletator, Qui *Expleta* seu reditus percipit. Tabular. Nantoliense : *In Pictonib. an.* 1479. *homines mansionarii et Expletatores dicti territorii.* [*Exploicteurs* in Consuetudine Andegavensi art. 168. sunt Operarii demetendis segetibus adstricti. Vide *Expletum* 3.]

Expletamentum, Idem quod *Expletum*, in Charta Philippi Regis Fr. ann. 1317. apud Argentreum in Hist. Armoric. lib. 5. cap. 34. [Lobinellum in ead. Hist. tom. 2. col. 472. Thomasserium in Biturig. pag. 730. et strictiori significatu pro cæsione lignorum apud Acherium Spicil. tom. 10. pag. 279.]

¶ 4. **EXPLETUM**, Opera domino debita tempore messis : *Exploit*, in Consuetudine Andegavensi. Donum Agnetis *de Bré* in Tabulario Vosiensi fol. 33 : *In manso Stephani Dagrefol et Acouzac* II. *sol. in Aug. et* I. *popadam, et* I. *gallinam et Expletum .... in manso de Crotas* II. *sol. ad S. Mariam in Aug. et* IV. *den. et* III. *sextar. de segl. et* IV. *de civada adferat de Comborn et* I. *gallinam et* I. *popadam et Explectum et suem. In manso Albrudes des Pirizas* I. *mod. d. gl. et* II. *sol. in Aug. et* IV. *sext. de civadae et* VI. *de vinada et Expletum et trogam et* I. *gallinam.* Vide *Expletator* in *Expletum* 2.

¶ 4. **EXPLETUM**, Corbis species ad colligendos fructus. Sententia arbitralis ann. 1292. inter Abbatem et Consules de Gimonte : *Si forte accipiant racemos, ficus vel alios fructus causa comedendi, ad aliquam missegariam vel talam minime teneantur, nisi cum sacco, panerio vel alio Expleto extraxerint dictos fructus.* Vide *Explecta* 2. et *Explectum.*

* 5. **EXPLETUM**, Exemplum, descriptio, Gall. *Copie.* Inventar. ann. 1476. ex Tabul. Flamar. : *Item plus quoddam aliud instrumentum possessionis, in quo continetur inter cetera Expletum litterarum exequtionis cum processu vigore ipsarum facto super receptione possessionis locorum de Flamarenxis . . . Super Expleto quarumdam litterarum a dicto domino judice parvi sigilli Montispessulani et curia parva obtentarum.*

¶ Expletum Belli, Bellicum facinus, incursio, Gall. *Exploit de guerre.* Epistola Caroli VII. Franc. Regis apud Acherium Spicil. tom. 7. pag. 300 : *Licet alias vobis scripsissemus vos caritative et amicabiliter adhortando... ut... ab illationibus damnorum et aliis Expletis belli adversus eum* (Archiep. Colon.) *et ejus Ecclesiam, terram et gentes abstineretis.*

* **EXPLETUS**, Immunis, exemptus. Ch. Jord. de Insula ann. 1171. inter Probat. Annal. Præmonst. tom. 1. col. 365 : *Concedo vobis et familiæ vestræ, pecoribus, jumentis et agnelis vestris padogutiam liberam, sive Expletam ab omni censu et exactione.*

¶ **EXPLETURA**, ut *Expletum* 2. Proventus, redditus. Tabular. S. Nicolai Andegav. *Goffredus puer de Candeio dedit S. Nicholao seipsum cum decima suorum reddituum et expleturarum de Candeio.* Annal. Andegav. pag. 205 : *Donavit S. Nicolao... quidquid habebat in Ecclesia S. Sigismundi, scilicet medietatem presbyteragii et omnium Expleturarum aliarum quæ ad Ecclesiam pertinent.*

EXPLEXTARE, Distrahere, exigere, Gall. *Debiter.* Edictum Johannis Franc. Regis ann. 1363. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 623 : *Quod dictum sal semel dumtaxat debeat et possit gabellari et non ultra, imo ex quo fuerit semel gabellatum emptor salis possit dictum sal ubique libere portare et vendere, et aliter modo quolibet Explextare.*

¶ **EXPLEYTUS.** Vide *Expletum* 2.

EXPLICABILITER, adverb. apud Diomedem lib. 1. Artis Grammaticæ.

¶ 1. **EXPLICARE** Locum, Jurisdictionem omnem in eo exercere. Instrum. anni 1297. Gall. Christ. tom. 2. col. 453 : *Item Episcopus per gentes suas poterat condemnare, vel facere absolvi per sententiam secundum quod ei videretur et tenere et Explicare Locum tamquam verus dominus.*

* 2. **EXPLICARE**, Eruncare, colere, laborare, Charta ann. 1137. in Chartul. S. Joan. Angeriac. fol. 136. v° : *Damus... terram arabilem, quantum poterit Explicare per omnes sationes una carruca integra cum tria paria boum.* Alia Hugon. de Baucio ann. 1210. ex schedis Pr. *de Mazaugues : Homines Castilionis . . . possint in prædicta palude se Explicare, et fructus quos inde habuerint, quibuscunque voluerint possint etiam dare vel vendere.* Infra : *Quicumque hominum Castilionis noluerit particeps esse ad solvendum prædictos xxx. solidos censuales annuatim, ille sine voluntate aliorum in prædicta palude de ulla re non possit se Explicare. et etiam quicumque hominum Castilionis ibi modo habitantium noluerit particeps esse ad solvendum hoc acaptum, non possit se absque aliorum voluntate in prædicta palude Explicare ; sed quicumque de cætero ibi stare advenerit, soluta tamen parte sua annuatim de censu prædicto in prædicta palude possit lucrari et laborare, sicuti homines Casti-*

lionis ibi laborantes. Nisi idem sit quod supra *Explectare.*

¶ **EXPLICIO.** Vetus Inscriptio apud Mabill. tom. 3. Analect. pag. 514: *Anno centesimo post Explicionem numeri S. Victori Episcopi ciclum recapitulantem.* Hoc est post finem seu post absolutam primam periodum cycli Victoriani.

EXPLICIT, Finitur, absolvitur, cui opponitur *Incipit.* Voces frequentes in MSS. verbi gratia, *Explicit Plinii historiarum mundi liber primus, Incipit secundus.* Constat *Explicit* vocabulum minime Latinum esse, quamvis a Latino sermone ortum: sed *Explicitum* Martialis lib. 14. Epigr. 1. *Explicitum tractatum* Ulpianus dicunt, finitum significans, seu absolutum. Annotant Editores Prisciani Grammaticæ, hæc verba in fine libri 8. in MSS. Cod. inveniri: *Artis Prisciani viri disertissimi Grammatici Cæsariensis doctoris urbis Romæ Constantinopolitanæ præceptoris mei liber octavus de verbo Explicitus feliciter.* In libro veteri Psalmorum apud Anton. de Yepez in Chron. Ord. S. Benedicti tom. 1. pag. 92: *Explicitus est liber iste a Notario Sebastiano Diacono, notum perfectionis diem 4. Kalend. Februarii æræ 987. etc.* Orosius lib. 7. cap. ult.: *Explicui, adjuvante Christo, secundum tuum præceptum... ab initio mundi usque in præsentem diem, etc.* Sulpitius Sever. lib. 1. Hist.: *Salomon cœptum templi opus vigesimo anno Explicuit.* Lib. 2: *Nihil territus, cœpta Explicuit.*

Explicit. Papias MS.: *Explicit, cujus prima et secunda persona non habetur in usu, quia neutrum est, nec ad homines pertinet, sed ad librum refertur.* Jo. de Janua: *Explicit, ab explico, as, derivatur. Explicit et Explicuit, verbum defectivum, i. terminatur, et finitur, vel finiuntur et terminantur, nec invenitur de eo plus.* Hieronymus ad Marcellam: *Scire debemus apud Hebræos in fine librorum unum e tribus solere subnecti: ut aut Amen scribant, aut Sela, aut Salom, quod exprimit pacem, unde et Salomon pacificus dicitur: ut solemus nos completis opusculis ad distinctionem rei alterius sequentis, medium interponere, Explicit aut Feliciter, aut aliquid ejusmodi.* Testamentum Corocottæ Porcelli, cujus meminit idem Hieronymus, ita clauditur: *Explicit testamentum Porcelli sub die Kl. Lucerninas Clibanato et Piperato Consulibus feliciter.* Matthæus Vindocinensis Carmen suum in Tobiam sic claudit:

> Explicit, explicitum Thobiam qui legit, instet
> Thobiam merita religione sequi.

Vide Scaligeriana pag. 15. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. MS: *Explicit, Il est finis, Expliciunt, Eux sont finis, et se decline Explicit, Expliciunt, et non plus.*]

¶ **EXPLICIUM,** Idem quod *Expletum* 2. Redditus. Kennettus Antiqui. Ambrosden. ad ann. 1330. pag. 414: *Prior S. Frideswido Oxon... fuit seisitus de prædicto manerio... capiendo inde Explicia ad valentiam quinque solidorum et amplius.*

* **EXPLICTA,** ut supra *Explechia*, reditus. Charta ann. 1096. ex magno Chartul. S. Vict. Massil. fol. 37. v°: *Donamus, imo vendimus molnare de Pirois Deo sanctoque Victori absque malo ingenio et sine omni usu et Explicta et quista et retinemento.* Vide in *Expletum* 2.

* **EXPLOITAMENTUM**, Reditus, proventus terræ, prædii, Charta ann. 1281. in Chartul. S. Dion. pag. 438. col. 2: *Omnes alias possessiones, Exploitamenta, racheta, ventas, et alias obventiones, etc.* Vide in *Expletum* 2.

* **EXPLUERE,** Effundere. Tract. Ms. de Re milit. et mach. bellic. cap. 46: *Bombarda cerbotana ad longe pillulas suas Expluit, quia virtus unita est fortior dispersa.*

** **EXPLUMARE,** Plumas evellere. Reinard. lib. 1. vers. 1303:

> Malo quod edidici gallum Explumare vel aucam,
> Ducere quam rigida relligione chorum.

EXPŒNITENTES, [Qui publicam egerant pœnitentiam.] Vide *Pœnitentes.*

EXPOGNA. Charta libertatum Montis Regalis ann. 1287. apud Guichenonum Hist. Bress.: *Burgenses Montis Regalis debent coquere quartallum bladi pro 5. denariis Viennensibus sine Expognas, et sine aliqua alia re vel mercede.* In Dumbis et Bressia rustici hodie *Epoigne* vocant exiguum panem rotundum ex frumento et butyro confectum.] Vide *Pugneia.*

EXPOLIUM, Spoliatio. Papias: *Expolia, hostium præda dicta a palliis, quasi Expallia, victis cum detrahuntur. Expoliare, nudare, mundare, mactare.* Vita S. Leodegarii Episc. cap. 2: *Quorumdam animi ob hujus causam Expolii dolore tacti.* Et cap. 16: *Cernens autem vir ille jam post Expolium mortem sibi imminere.* Paulo ante *spolium* eadem notione habet: *Cuidam optimati eo usque intulit Spolium.... donec pene aufferret omne ejus prædium.* Utuntur præterea Marculphus lib. 2. form. 1. Concil. Bracar. II. cap. 7. etc. Hinc *Expoliare hominem*, in Lege Salica tit. 15. et 17. Vide Isid. lib. 18. cap. 2. extremo.

Expolia, Æ, *Præda, sic dicta ab expoliando.* Johannes de Janua.

EXPOMONOGERON. Tradit Ambrosius Morales lib. 16. cap. 36. Ordonium Monachum librum scripsisse, cui titulum fecit *Expomonogeron.* Quid hæc vox sonet, non plane percipio, licet Græca videatur. [** Alii *Exomologeses* librum inscribunt, qui est instar Rationalis divinorum officiorum. Vide Fabricium tom. 5. pag. 172.]

EXPOMPARE, *Vituperare, detestari.* Johannes de Janua in Catholico.

¶ **EXPONDERE,** pro *Spondere*, in Præcepto Chlotarii III. Regis Franc. apud Felibianum in Histor. San-Dionys. pag. VIII. et in Addit. ad Chron. Casaur. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 931.

* *Faire Esponse*, eodem sensu, in Lib. cens. terræ *d'Estilly* ann. circ. 1430. ex Cod. reg. 9493. fol. v°: *Aucun des farescheurs de ladite faresche ne pourront faire Esponse des choses obligées à ladite faresche, s'ilz ne font Esponse de toute la faresche.* Vide supra *Espondarius* et infra *Expositio.*

¶ **EXPONDERIUS,** Limitaneus. Visitatio castrorum Dalphini ann. 1347. Hist. Dalph. tom. 1. pag. 66. col. 1: *Castra.... Exponderia personaliter et continuatis diebus sine interpolatione qualibet visitetis.* Vide *Esponderius.*

* **EXPONENCIA,** Expositio, promulgatio. Libert. Figiaci ann. 1318. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 659: *Attendentes igitur .... honestorum incholarum ipsius* (villæ) *prestinam probitatem, quorum assidua fidelitas atque prompta devocio nostris prædecessoribus et nobis exhibitæ, prout rerum Exponencia et vulgaris opinio attestantur, usque hunc innolevit.*

1. **EXPONERE,** pro *Deponere*, non semel occurrit. Non. Marcellus lib. 4: *Exponere, deponere. Nomen virginitatis Exponere*, apud Arnobium: *Exponere Episcopos*, in Fragmentis S. Hilarii, pro *deponere. Togæ Expositio*, apud Tertull. de Pallio. *Exponere veterem hominem*, apud eumdem lib. de Resurrect. carnis. *Expositionem peccatorum de lavacro repromittit*, lib. de Præscript. hæret. [** Marius Mercator pag. 20: *Quia nullum quod Exponerent onus habuere.* Proprie est navem exonerare, e navi dimittere, ut in sequenti. Vide Forcellinum.] Virgil. lib. 10. vers. 287:

> .... Socios de puppibus altis
> Pontibus Exponunt.

Vide tom. 5. Spicilegii Acheriani pag. 534.

Exponere *hominem ad occidendum*, Aliquem adsciscere, ut alium occidat, in Lege Frision. tit. 2. § 1. 2. 3. 9. *Elocare*, in Lege Salica tit. 31. § 1. 3. [** Pro Dimittere, concedere, elocare, occurrit in Chart. Theoder. Episc. Misn. ann. 1473: *Ipsumque agrum perpetue Exponere pro dicto annuo censu.* Vide Haltaus. Glossar. German. voce *Lassen*, col. 1195.]

* 2. **EXPONERE,** Impendere, Gall. *Employer.* Necrol. eccl. Paris. Ms. ad Non. Oct.: *Obitus pro magistro Guillelmo Evrardi in theologia professore, quondam canonico Parisiensi, qui dedit nobis sex viginti scuta auri Exposita in reparacione domus feodi de Casteneto.* Comput. ann. 1479. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 338. col. 1: *Exposuerunt tam in carnibus, pane et vino, ac frucha xj. solidos, vj. den. Item Exposuerunt pro pane albo, empto pro dicta cœna, videlicet xv. solidos*, in altero Comput. ann. 1488. ibid. pag. 48. col. 1.

* 3. **EXPONERE,** Expellere, ablegare. Charta Barthol. Laudun. episc. ann. 1141. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 318: *Visum est Hugoni* (abb. Præmonst.) *sorores suas, quæ in eadem valle penes se morabantur, veluti nimis sibi propinquas removere ..... Ego autem nolens eas ab episcopio meo Exponi, etc.*

EXPONTANEUS, pro *Spontaneus*, in Capitulari 3. ann. 789. in Append. cap. 2: *Propria Expontanea voluntate, etc.* nisi legendum sit, *et spontanea.*

* Nostris alias *Espoyne* et *Esponge*, eadem acceptione. Libert. Auxon. ann. 1229. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 394. art. 1: *Et ce nous ont il donné communément de leur Espoyne grey et senz force faire.* Charta ann. 1249. in magn. Chartul. nig. Corb. fol. 124. r°: *Et che ont il gréé et otriié par leur Esponge volenté. Sponge*, eodem sensu, in Charta ann. 1330. ex Chartul. 2. Fland. ch. 296. in Cam. Comput. Insul.: *Renunchons de nostre Sponge volenté, nient à ce contraint, à nostre manoir de Ardemborch.*

* **EXPONTONUS**, Hasta minor, Ital. *Spontone*, Gall. *Esponton.* Stat. Avellæ ann. 1496. cap. 124. ex Cod. reg. 4624: *Nulla persona .... portare audeat .... aliquem cultellum seu Expontonum .... majorem et longiorem uno pede et dimidio.* Vide *Spontonus* 1.

¶ **EXPORTELLUM**, An parva porta exterior, an foramen majus in modum fenestræ, inquit Bollandi continuator. Miracula S. Paulini Episc. Julii tom. 3. pag. 272: *Cum enim in carcere esset cum multis, ipse solus per Exportellum exivit; custodes carcerem custodientes, nullus eum vidit nec impedimentum præstavit.* [* Italico *Sportello*, ostiolum. Vide infra *Sportellum.*]

EXPOSITE, Ἐκθετικῶς, ἀναπεπθυγμένως, Explicate, apud Gellium lib. 3. cap. 2.

° **EXPOSITIO**, Cautio, obligatio, Gall. *Caution*. Charta Henr. Rem. Archiep. ann. 1235. ex Chartul. Campan. in Cam. Comput. Paris. fol. 114: *Nos sumus plegii erga dominum regem Navarræ super Expositione rerum nostrarum patrimonialium, reddendi apud castrum Theodorici Blancham filiam suam, uxorem nepotis nostri Johannis filii comitis Britanniæ karissimi fratris nostri, si dictus Johannes, quod Deus avertat, decederet sine hærede.* Alia Gaufr. vicecom. Castrid. ejusd. ann. ibid. fol. 283. r°. col. 2: *De hoc sumus plegii super Expositione rerum nostrarum.* Vide supra *Exponderе*.

EXPOSITIONES Censuales, apud Julianum Antecess. cap. 73. dicuntur *exemplaria publici census* in veteribus Scholiis ejusdem Juliani, ἐκθέσεις apud Justinianum.

✱ **EXPOSITIS**. [Pulpiti species: *Exposites II*. (Thes. Eccl. Clarom. Mus. Arch. dep. p. 41. an. 980.) »]

EXPOSITUM, Expositio, commentarius, Testamentum Riculfi Episc. Helenensis ann. 915: *Librum Rabanum unum, Expositum in Evangelium et Epistolas, Eptaticum unum, Expositum super librum Genesis unum, etc.*

° **EXPOST**, Postea, exinde. Charta ann. 1331. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 527: *Item et quod Expost incontinenti executis præmissis, etc.* Lit. ann. 1371. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 393: *Quas quidem litteras Expost, de nostra speciali gratia dicimur confirmasse.*

✱ **EXPOSTULATUS**. [Expostulatio, *Symmach. 9. ep. 13. Expostulatibus* modum facere.]

°° **EXPRÆSIDES**. Vide Glossar. med. Græc. in Ἀπάρχοντες, col. 132.

¶ **EXPREHENDERE** Vitia, pro Reprehendere, Reprimere, apud Rymerum tom. 15. pag. 305. col. 1.

¶ **EXPRENSA** Charta, Idem quod *Expressa*, seu quod Charta exprimit. Chartularium Matisconense fol. 83: *Quidquid in dotalitium tuum insertum est in Carta Exprensa, totum tibi dono.*

EXPRESSARE, Exprimere. Thomas Walsinghamus pag. 231: *Post Expressata negotia sua.* [Charta Philippi Pulcri Franc. Regis ann. 1307. inter Instrum. Hist. Ebroic. pag. 29: *Villis et earum pertinentiis superius Expressatis et assignatis.* Charta Johannis de S. Amore ann. 1375. in Maceriis Insulæ Barbaræ tom. 1. pag. 214: *Sub dictis formis et conditionibus in litteris dictæ unionis Expressatis.* Epistola Jacobi Regis Aragoniæ apud Acherium tom. 8. Spicil. pag. 280: *Causis inferius Expressatis.* Hinc emenda Chartam Caroli IV. Imp. ann. 1355. apud Ludewig. tom. 6. pag. 385. ubi legitur, *Punctis et clausulis de verbo ad verbum prout Expressanter superius, etc.* Lego *Expressantur*.]

° Nostris etiam *Expresser*. Charta ann. 1292. ex Tabul. S. Joan. Laudun.: *Dis sous de Paris avecques la rente qui deseur est Expressée. Esprainte*, pro *Empreinte*, Impressio, nota, in Lit. remiss. ann. 1420. ex Reg. 171. Chartoph. reg. ch. 275: *Ouquel patron de cire n'y avoit que l'Esprainte et enseigne du tuel de la serrure. Espraindre* vero, pro *Exprimer*, Succum ex re aliqua exprimere, in aliis ann. 1381. ex Reg. 119. ch. 372: *Comme... Baudrot Fermelet et Jehanne sa femme eussent bouté un tinel dedens le trou d'un viez ourme cheu, afin de Espraindre verguz en un auge, etc.*

° **EXPRESSIM**, Expresse, distincte, Gall. *Expressément*. Charta ann. 1203. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 303: *Acta sunt hæc apud Ucetiam in capitulo canonicorum, præsentibus et Expressim consentientibus, etc.*

°° 1. **EXPRESSIO**, Enunciatio, verbum, Gall. *Expression*. Marius Mercator pag. 406: *Quod vero in Expressionum summa noster sermo vincatur, non negabo; sed non idcirco Christi mysterium non credatur, sed magis sit merito mirabilius. Quanto enim omni est mente superius et sermone, etc.* Virgil. Grammat. pag. 69: *Unde et hii, qui non octo, sed plures orationis partes annumerare volunt, adverbium in duas partes dividunt, unam prisco nomine adverbium vocantes, alteram expressorium. Ecce enim adverbia, quæ nominibus et aliis adverbiis applicamus, non tam adjunctionem solitam, quam sensuum Expressionem significant.* Vide *Exprimatio, Veritatis integrator et Expressor*, dixit Tertull. in Apolog. 46.

¶ 2. **EXPRESSIO**, Clausula in instrumentis *expressa*. Liga anni 1338. apud Ludewig. tom. 5. pag. 488: *Quoad omnes et singulos suos articulos, Expressiones, promissiones et sponsiones mutuorum subsidiorum, etc.* Charta anni 1356. ejusd. tom. pag. 580: *Sub omnibus conditionibus, modis et verborum Expressionibus.*

¶ **EXPRESSITAS**, Diligentia, celeritas, Ital. *Prezza*. Dominicus de Gravina in Chronico, apud Murator. tom. 12. col. 719: *Tunc jussum est per Marescallos exercitus parari trabuccos, pontes et scalas plurimas.... et sic convocatis magistris quam pluribus incipiunt facere ingenia ipsa cum Expressitate magna.*

°° **EXPRESSOR**, Expressorium. Vide in *Expressio* 1.

° **EXPRETA**, *Valde consumpta*, in Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613.

¶ **EXPRETUS**, pro Spretus, Contemtus, apud Rymerum tom. 8. pag. 577.

EXPRIMARIO, Qui *Primarii* munus obiit. Novella Valentiniani de Episc. judicio tit. 12: *Non corporatus urbis Romæ, vel cujuslibet urbis alterius, non curialis, non Exprimario, non aurarius... ad Clericale munus accedat.* [°° *Ex primario* scil. ordine.]

¶ **EXPRIMATIO**, ἔκφρασις, *Expressio, Eloquutio*. Supplement. Antiquarii cum Glossis Lat. Græc. Sangerman. MSS. Vide *Expressio* 1.

¶ **EXPRIMENTALITER**, ut *Experimentaliter*, Experimento, *Par Experience*, apud Rymerum tom. 7. pag. 354. col. 1.

¶ **EXPROBARE**, Probare. demonstrare. Clemens IV. Papa S. Ludovico, apud Acherium Spicil. tom. 6. pag. 488: *Virtuosa pietatis studia, quibus vocare solicitus per evidentia operationis indicia Exprobaris, apostolica sedes digna meditatione considerans, etc.*

° Stat. ann. 1314. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 19. col. 2: *Ostendere teneantur monetam auri quam ponere habebunt... ad Exprobandum si est ibi aliquis denarius de illa moneta falsus.* Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 110. Chartoph. reg. ch. 300: *Fuit tamen materia in dicta piscide existens illico in judicio per expertos in talibus examinata et Exprobata; et repertum quod hoc erat bonum et finum triaculam absque macula pravitatis.* Vide supra *Experimentator* et mox *Exprobrare*.

¶ **EXPROBRARE**, Examinare, ad probandum vel reprobandum. Charta Ludovici Domini Bellijoci pro civibus Tysiacensibus, apud Acherium Spicil. tom. 9. pag. 261: *Item addimus, quod quando mensuræ in villa Tysiaci captæ fuerint, duo burgenses, vel tres de villa Tysiaci Exprobrationi ipsarum mensurarum advocentur, et sine duobus vel tribus burgensibus dictæ villæ non possint Exprobrari.* Vide *Exprobare*.

¶ **EXPRODITA**, *Exclusa*. Gloss. Isid. et Papias.

EXPROMISSUM. Capitula ad Legem Alamannor. cap. 38. Edit. Baluzianæ: *Si quis ingenuum aut ingenuam, Expromissum cujus fuit in terra miserit, 40. solidis sit culpabilis.*

EXPROMPTARE, Expromere, apud Fulgentium Placiadem de Virgiliana continentia, semel ac iterum.

✱ **EXPROPERATUS**. [Valde properatus. *Inscript.* apud *Grut.* 669. 10. Hic Aquilæ cineres miserabilis urna sepultos Contegit: et fatis *Exproperata* nimis Occidit infelix, etc.]

¶ **EXPROPRIARE**, Quod alicui proprium est auferre, spoliare. Dicta S. Ægidii inter Acta SS. Aprilis tom. 3. pag. 235: *Quæ sibi bona quæ Dei sunt appropriat, Deus eum Expropriat.*

EXPUDORATUS, Absque pudore. Glossar. Isid.: *Expudoratus, impudicus.* Fragmentum Petronii pag. 16: *Caput præterea durum, frontem Expudoratum, cornu acutum... habet.* [° Vide supra *Epudoratus*.]

¶ **EXPUGNALIS**, Ad expugnandum seu oppugnandum aptus: *In muris, turribus, pontibus et domibus ac aliis defensalibus et Expugnalibus*, apud Rymerum tom. 4. pag. 508. col. 1.

¶ **EXPULPARE**. Janus Lauremberg. in Supplem. Antiquarii: *Expulpo*, ἐκσαρκῶ, *Carmen exscindo.*

✱ **EXPULSATUS**. [Pulsatus, vexatus, afflictus. *Ammian.* 23. 6. Seleucia per duces *Expulsata, h. e.* expugnata.]

° **EXPULVERARE**, Pulverem excutere, abstergere, Gall. *Epoudrer*. Rather. Veron. lib. 6. Præloq. apud Marten. tom. 9. Ampl. Collect. col. 962: *Quo collyrio oculi inunguendi, quo bono an noxio pulvere Expulverandi, etc.* Hinc vox Gallica *Espoutre*, qua rei cujusvis minutiæ significantur. Stat. ann. 1415. in Reg. 170. Chartoph. reg. ch. 1: *Un minot de sel des Espoutres, c'est assavoir du fons et nettaieures desdiz nefz et bateaux.* Vide infra *Pulveratus*.

✱ **EXPUMICO**. [Pumice polio. *Tertull. advers. Valentin.* 16. Ab omnibus injuriis passionis *Expumicat*.

¶ **EXPUNCTA**, *Fibras pectorum*, in Gloss. Isid.

✱ **EXPUNCTIO**. [Actus expungendi. *Tertull. Idolol.* 16. Operæ meæ *Expunctio, h. e.* præstatio.]

¶ **EXPUNGERE**, quod proprie Delere est, sic exponit Papias: *Expungit, Excerat. Expungit, Expugnat, efficit, peragit.*

°° **EXPURGARE** Se, Innocentiam probare. Statut. Lubec. ann. 1263. art. 42: *Quicquid homo coram judice vel judicio recognoscit, de hoc melius convinci potest, quam se possit Expurgare.* Occurrit passim. Vide Guillelm. Nothi Leg. vernac. cap. 50.

EXQUAMIARE, [Permutare.] Vide *Cambiare*.

° **EXQUILLA**, Tintinnabulum, campanula. Stat. Petri abb. Cassin. tom. 2. Hist. ejusd. monast. pag. 541. col. 2: *Liceat tamen missam illam dicere ante missam majorem, usque ad pulsationem Exquillarum.* Vide supra *Esquilla*.

✱ **EXQUISITIO**. [Inquisitio, investigatio. *Imp. Justinian. Cod.* 5. 9. 9. *extr.*

Neque aliam in ea re *Exquisitionem* fieri. Adde *ibid.* 7. 17. 1.]

¶ **EXQUISITUM.** Donatio Rostagni Episc. facta Roman. Eccl. circa ann. 950: *Dono ad ipsam Casam Dei... vinea una usque in Exquisitum... totum et ab integrum dono ad ipsam Casam Dei usque in Exquisitum*, id est, Absolute, omnimode. Præceptum Ludov. Pii ann. 815. inter Instr. tom. 4. Gall. Chr. col. 264: *Totum et ad integrum, vel in Exquisitum prædictæ Ecclesiæ S. Vincentii Martyris et Congregationi ibidem Deo famulanti in nostra concessimus eleemosyna.* Charta noni sæc. labentis inter ead. Instr. col. 269: *Totum et ad integrum vel in Exquisitum... dono, trado, etc.*

° Ubi unica voce *Inexquisitum* legendum esse existimo. [°° Eodem sensu vulgo dixerunt *Quæsita et inquirenda* vel *exquisita et inexquisita*, scilicet omnia proprietatis jura tam explorata quam intermissa, neglecta et ab altero occupata.] Vide infra *Inexquisitus* et mox

° **EXQUISITUS**, Quod quis qualibet ratione, præterquam emptione, acquirit; quo ab *Inexquisito*, pecunia scilicet empto, distingui videtur. Charta ann. 20. Imper. Ludov. Pii ex Chartul. eccl. Vienn.: *Hæc omnia infrascripta, tam Exquisita quam inexquisita, prælibato sancto Maximo Regensi episcopo suisque consociis, quorum corpora secus eum fore videntur humata,... vendo. Exquis*, pro Extortus, subreptus, in Charta ann. 1471. ex Chartul. Latiniac. fol. 98. v°: *Et s'aucune chose en estoit, ce seroient sentences particulieres, Exquises par iceulx demandeurs par inductions, menasses et autrement.* Vide *Exquisitum*.

¶ **EXREFECTUS.** Impransus, qui prandium incœptum dimittit, interrumpit. Sancti Wilhelmi Constitut. Hirsaug. lib. 2. cap. 20: *Benedictionem nullus causa prandii negligit, si cum ministris tempore quo Nona canitur, reficit. Nam Exrefectus eam accipit, iterumque ad refectionem redit.*

¶ **EXSARTARE**, Exsartus. Vide *Exartus.*

¶ **EXSAVARE.** Vide *Essavare.*

¶ **EXSCAMBIARE**, Permutare, Gall. *Eschanger.* Charta Ricardi *Tropin* ann. 1245. ex Archivo B. M. de Bono-nuncio Rotomag.: *Si necesse fuerit valore ad valorem Exscambiare.* Vide *Cambiare.*

EXSCARITUS. Vide *Scarire.*

EXSCATURIZARE. Will. Brito in Vocab. MS. in voce *Assare*: *Nota quod pulli prius Exscaturizantur in aqua calida, ut facilius deplumentur: deplumati ustulantur, ut subtiles plumæ, quæ manibus extrahi non possunt, comburantur.*

° Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Exscaturizare, Eschauder pour oster plume, comme qui eschauderoit un poulet pour le plumer.*

° **EXSCELERATUS**, pro Sceleratus. Mirac. S. Audom. tom. 3. Sept. pag. 405. col. 1: *Non longe post obitum ejus, fuit quidam vir pravis moribus Exsceleratus, atque avaritiæ iniquitate accensus, etc.*

¶ **EXSCHAPIUM.** Vide *Escapium.*

EXSCUTUM, Scutum, ex Gallico *Escu.* Vide *Vicarii servi.*

° **EXSCUDIS**, Instrumentum, quo pulvis excutitur. Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg. 4120: *Exscudis, Gall. Escuche, et derivatur a verbo Excutio, quia excutit pulverem et stupas de dentibus mataxæ mundando.* Vide supra *Excudia.*

¶ **EXSECRATIO**, pro *Excreatio.* Antiquæ Consuetud. Fontanell. ex Cassiani Collatione 10: *Cum dicitur Oratio a Sacerdote, tantum a cunctis præbetur silentium, ut nulla vox alia a Sacerdote auditur, nec sputum emittitur, non Exsecratio obstrepit, etc.*

✱ **EXSECRATOR.** [Qui exsecratur, et detestatur. *Tertull. Pudic.* 15. *Exsecrator* impuritatis. Adde *Augustin. ep.* 166. *sub fin.*]

° **EXSENODOCHIUM**, pro *Xenodochium.* Charta ann. 787. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 587: *Constat sancto Exsenodochio, quod divina adjuvante clementia Datheus archipresbyter s. Mediolanensis ecclesiæ.... intra hanc Mediolani civitatem juxta ecclesiam majorem instruere et confirmare videtur..... Confirmo ut sit Exsenodochium prædictorum parvulorum in domo mea.*

✱ **EXSENSUS.** [Qui est sine sensu, *insensato.* Unde *exsensam mentem* dixit *Nævius* apud *Gell.* 19. 7. et *Non.* 4. 345. sed non est imitandus.]

✱ **EXSEQUIOR.** [Exsequias facio. *Varr.* apud *Non.* 2. 298. Ipsum propter vix liberti semiatrati *Exsequiantur.*]

¶ **EXSEQUITIO**, pro Exsecutio, apud Rymerum tom. 2. pag. 138.

° **EXSEQUTOR**, Judex, vel alius a principe delegatus, ut statutum executioni mandari curet. Charta ann. 1335. ex Tabul. Flamar.: *Cæteris servientibus, bajulis, castellanis, Exsequtoribus et officiariis regiis, etc.* Vide in *Executores.*

° **EXSEVIA**, Qua aquæ excurrere possunt et evacuari, idem quod supra *Essaveria.* Charta an. circ. 1200. in Tabul. S. Petri Carnot.: *Calceiam sui stanni possunt in altum erigere, prout eis visum fuerit melius expedire: suas etiam Exsevias in eadem calceia, ubicumque voluerint, eis licet tollere et locare.*

¶ **EXSFORTIUM.** Vide *Exforcium.*

° **EXSIGILLARE**, Sigillum appositum dissolvere, Gall. *Rompre le scellé.* Charta ann. 1328. in Reg. 65. Chartoph. reg. ch. 261: *Item quod nocte subsequenti dicta domus, quæ pluribus sigillis fuerat sigillata, fuit per aliquos Deum vel hominem non verentes Exsigillata et aperta.* Vide supra *Dissigillare.*

° **EXSILIARE**, In exsilium agere, Gall. *Exiler.* Translat. S. Viti mart. sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 528. num. 6: *Accusaverunt venerabilem Adalhardum, et ejecerunt eum de honore suo absque culpa, et Exsiliaverunt sine causa.* Vide *Exiliare.*

✱ **EXSILICA**, [seu *Exilica* causa, quæ adversus *Exsulem* agitur. *Festus.*]

¶ **EXSIM**, Εὐθέως, *Exemplo*, *statim.* Supplem. Antiq. [° Pro *Exin*, ut vult. Vulc. in Castigat. ad utrumque Glossar.]

✱ **EXSINUATUS**, [particip. ab *exsinuo*, e sinu emissus. Expansus. *Propert.* 3. 13. 3.]

¶ **EXSISA**, pro *Assisa.* Tributum in publicis *assisis* ex optimatum et populorum consensu impositum. Instrumentum ann. 1490. apud Rymerum tom. 12. pag. 391. col. 2: *Exsisis, gabellis, vel daciis, vini, frumenti et aliorum victualium, aliter quam pro usu navium eorumdem emendorum, dumtaxat exceptis: quas Exsisas, gabellas et datias dicti subditi Regis Angliæ in dicta civitate Pisarum solvent.*

¶ **EXSOLARE**, *Extra solum suum habitare.* Glossar. Sangerman. num. 501.

° Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641: *Exsolavit, sine termino fecit. S'Esseuler* nostris, Digredi, vulgo *s'Ecarter.* Lit. remiss. ann. 1375. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 136: *Un buef se Esseula des autres et s'égara par l'espace de six ours ou de plus.* Aliæ ann. 1382. in Reg. 122. ch. 67: *Après ce que ledit Jehannot ot soupé avecques ledit gardien des moulins, se Esseula et destourna jusques à ce que grant partie de la nuit fu passé.*

✱ **EXSOLIDO**, [Idem ac consolido. *Not. Tir. p.* 66. Obsolidus, *Exsolidat.*]

EXSOLUTE, Absolute, indubitanter. Anonymus Gromaticus: *Ipse finem Exsolute facit.* Idem: *Sine dubio Exsolute finem facit.* [Vide *Exolutim.*]

EXSOMNIARE. Gloss. Græc. Lat.: Ἐξυπνίζομαι, *Exsomnio, expergisco, expergefacio.* [Janus Lauremb. in Supplemento Antiquarii: *Exomnio*, διυπνίζομαι, *Evigilo.*]

¶ **EXSPALTUM.** Vide *Expaltum.*

¶ **EXSPATHARIUS**, ut infra *Spatharius*, Custos corporis Imperatoris. Vide locum in *Basilicus.*

° **EXSPECTARE**, pro Spectare. Charta ann. 1389. apud Lamium inter notas ad Hodoepor. Charit. part. 2. in Delic. erudit. pag. 471: *Sub infrascriptis modis inferius adnotatis pertineat et Expectet in solidum et pleno jure ad dicta communia sanctæ Crucis.* Vide *Expectare.*

¶ **EXSPINARE**, *Spinas auferre vel extrahere.* Johannes de Janua.

¶ **EXSPINIS**, *Extra spinas vel sine spinis.* Idem Joh. de Janua.

¶ **EXSPOLIARE** Vitem, Ejus adminicula et pedamenta auferre, in Legibus Rotharis, apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 40. col. 2.

EXSPOLIUM. Vide *Spolium* [et *Expolium.*]

° **EXSTIMAMENTUM**, Æstimatio, Ital. *Stimamento.* Stat. an. circ. 1225. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 342: *Et propter hanc communicationem non intelligatur terra diminuta ad Exstimamentum et ingroxamentum terrarum.* Vide supra *Estima.*

¶ **EXSTOLIUM**, Exstoleum. Idem quod *Stolium*, Classis. Chronic. Siciliæ inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 81: *Faciebat armare in Messana suum Exstolium galearum grossarum.* Occurrit ibid. col. 77. et alibi; *Exstoleum* vero in Chronico Andreæ Danduli, apud Murator. tom. 12. col. 456. 460. etc. *Exstoleum*, ibidem col. 422.

¶ **EXSTROMENTUM**, pro *Instrumentum*, in Charta Chlodovei III. ann. 691. apud Felibianum Hist. San-Dionys. pag. xi.

✱ **EXSTRUCTORIUS**, [Qui Exstruit. *Tertull. Car. Christi* 17. Dei verbum *Exstructorium* vitæ.]

¶ **EXSTRUSCARE**, Evellere. Andreas de Marinis in Epist. ad Rupertum Regem Rom. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1697: *Quamobrem adeo vitiis inveteratis mos consentit, ut ferro durata cutis Exstruscanda sit protinus, et reformanda orbis terrarum et totius Romani imperii facies deformata.* Vide *Extruncare.*

° **EXSUCHIUM**, *Scaccorum* ludus, ni fallor. Charta ann. 1379. ex Cam. Comput. Aquens. inter schedas Pr. a S. Vinc.: *Possint incedere sine lumine sine pœna, et ludere ad taxillos, ad Exsuchium, etc. Et possint, ludere ad Eissuc sine pœna*, in alia ejusd. ann. ibid. Vide infra *Eyssuchum.*

EXSUFFLANTISSIMUS, vox ejusdem originis, cujus mox *Exsufflare.* Formula 56. ex Andegav. de dissolutione matrimonii: *Domino non dulcissimo, sed amarissimo et Exsufflantissimo jocali meo illa, etc.*

EXSUFFLATIO, vel *Insufflatio*, in Baptismi ritibus usurpata occurrit passim apud Scriptores Ecclesiasticos, qua inter renuntiandum ter repetita, significat Baptismi candidatus sese dæmonem,

cui fœdam hactenus servierat servitutem, exsecrari penitus et abominari. Apud Dionysium cap. 2. Hierarchiæ Catechumenus jubetur a Pontifice conversus ad Occidentem Sathanam ter ἐμφυσῆσαι, *insufflare*. Cui ceremoniæ proxime accedunt Moscovitæ, apud quos, ut est apud Gaguinum et Hebersteinium, susceptores ac fidejussores, baptizandi nomine, ter interrogati, num diabolo renuncient, toties respondentes in terram exspuunt. Sed et in Baptismo Sacerdos ter in faciem illius qui ad Baptismum comparatur, sufflat, signum exprimens crucis capitis motu, orisque, ut est in Sacramentorum libro Gregorii, iis adjectis vocibus, *Exi ab eo Sathan, etc.* De qua quidem exsufflatione agunt Cyrillus Catech. 2. Optatus lib. 4. Augustinus lib. 6. Contra Julian. cap. 2. lib. 2. de Nuptiis et concupisc. cap. 17. 18. lib. 5. Hypognost. et alii Patres passim, ut mirum sit Calvinum lib. 4. Instit. cap. 19. ejusmodi ritum irridere ausum, tanquam rem, ut loquitur, inanem atque fictitiam, quæ ab omni memoria totius Ecclesiæ consensu fuit comprobata, ut e Justino etiam Martyre constat dialog. cum Tryphone, Tertulliano lib. de Corona, lib. de Spectact. Cypriano, aliisque innumeris. S. Augustinus Epist. 105: *Quod exorcizantur et Exsufflantur infantes.* Idem. lib. 2. Contra Pelagium et Celestin. cap. 40: *In remissionem peccatorum non fallaci, sed fideli mysterio baptizantur, etiam prius exorcizatur et Exsufflatur potestas contraria, cui etiam verbis eorum a quibus portatur, sese renuntiare respondent.* Sulpitius Severus dial. 3: *Videt post tergum Avitiani dæmonem miræ magnitudinis assidentem, quem eminus (ut verbo, quia ita necesse est, parum Latino loquamur) Exsufflans, Avitianus se Exsufflari existimans, Quid me inquit, Sancte, sic aspicis?* Gregorius Turon. de Vitis Patr. cap. 18: *Dedit autem ei Dominus et gratiam curationis, ita ut Insufflatis energumenis protinus dæmonia ejiceret a corporibus obsessis.* Vide Rabanum lib. 1. de Instit. Cleric. cap. 27. etc. Hinc

EXSUFFLARE, Contemnere, despuere, rejicere: Græcis, ἐμπτύειν, ἐμφυσᾶν et κατα φυσᾶν metaphora ducta ab exsufflationibus dæmonum. Vide Vitam. S. Eudociæ Mart. n. 33. Tertullianus de Idololat: *Quo ore Christianus fumantes aras despuet et Exsufflabit.* S. Augustinus Epist. 162: *Blasphematur hæreditas Christi, Exsufflatur baptisma Christi.* Ibid. *Exsufflata sacramenta.* Vide eumdem Epist. 50. 168. 170. 172. Tractact. 2. in Ep. S. Joan. lib. 3. contra Epist. Parmeniani cap. 4. lib. 1. contra. Donatist. de Bapt. cap. 1. lib. de Unitate Eccles. cap. 18. lib. 2. contra Grescon. cap. 4. 5. Dungalus contra Claudium Taurinensem: *Quia Christus Exsufflatur.* Idem: *Adversus dissipatores Ecclesiæ, adversus Exsufflatores Christi, adversus blasphematores Sanctorum ejus. Exsufflare idola,* apud Notkerum in Martyrol. 12. Januar. Vita S. Fulgentii: *Christum Regem Regum miserabiliter Exsufflaverat. Insufflare,* eadem notione, in Actis S. Ananiæ et S. Petri Martyr. cap. 1. n. 7: *Et signo Crucis muniens labia oris sui, Insufflavit simulacra, et statim elisa sunt.* Prudentius lib. Perist.: *Ingressus ille, ut hos paratus* (sacrificii) *perspicit, Insufflat ipsos ceu videret dæmonas.*

SUFFLARE, Eadem etiam notione, apud S. Augustin. Epist. 56. ad Dioscorum: *Nomen Anaxagoræ, quod propter literarum vetustatem omnes, ut militariter loquar, literatores libenter Sufflant.* Dungalus: *Unus homo blasphemare, reprehendere, conculcare, projicere, ac Sufflare præsumit.* Vide Concilium Trosleianum ann. 909. cap. 1. Matthæum Westmonast. ann. 1085. et 1242. Arnoldum Abb. Bonæ-Spei de Operib. sex dier. pag. 98. et Henric. Valesium ad Eusebii Histor. Eccl. lib. 7. cap. 10.

✱ **EXSULABUNDUS**, [Qui *Exsulat*, vel Exsulaturus est. *Gloss. Philox. Exsulabundus.*]

✱ **EXSULATICIUS**, [Qui ad *Exsulem* pertinet. *Gloss. Philox. Exsulaticius.* φυγάς.]

✱ **EXSULATIO**, [*Exsilium. Flor.* 1. 22. Clarissimos principes *Exsulatione* multavit.]

¶ **EXSULITAS**, Exsilium. Vita S. Boniti Ep. Arvern. n. 4. inter Acta SS. Benedict. sæc. 3. part. 1. pag. 90: *Non multo post inibi, ut moris erat, homines venundari, atque Exsulitatis captivitatisque pœna damnari, suo nusquam præcepit fieri decreto.*

✱ **EXSULOR**, exsulo, *Voss.* de vit. 711.]

EXSUMPTUARE, Papiæ, *Pauperum facere,* Sumptibus exhaurire; *Pauperare,* ut est in Gloss. Lat. MSS. Reg. Cod. 1013. Gloss. Isid.: *Exsumptuavit, pauperavit.* Baldricus lib. 1. Chr. Camerac. cap. 120: *Domesticos sane Exsumptuabat, locupletabat alienigenas.*

✱ **EXSUPERATOR**, et *Exuperator*, [superator, victor. In nummo Constantini M. apud *Eckhel D. N. V. T.* 8. *p.* 83. *Exuperator omnium gentium.*]

✱ **EXSUPPURO**, [pus amoveo. Translate. *Tertull. Pall.* 5. *extr.* Non facile quis has purulentias civitatis eliciet, et *Exsuppurabit.* Al. leg. *exvaporabit.*]

EXSURDARE, Surdum facere. Lex Aleman. tit. 60. § 1: *Si quis alterius aurem absciderit, et non Exsurdaverit, etc.* Glossar. Latin. Græc.: Ἐκκωφῶ, *Exsurdo.*

⁕ **EXSURPARE**, pro Usurpare, ut videtur. Libert. Figiaci ann. 1318. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 672. art. 59: *Sed... ne valeat aliquid restringi contra prædictorum congruum et debitum intellectum, aut etiam ampliari, et perinde aliquid* (quod) *per hanc præsentem largicionem non conceditur, sibi credant Exsurpari, etc.*

EXSUS, Exitus. Primum Testamentum Widradi Abbatis Flavin. [in Actis SS. Bened. sæc. 3. part. 1. pag. 684. et 685: *Totum illum clausum, quem nos jussimus plantare ad integrum, cum Exso et regresso, una cum manso, etc.* Infra: *Cum Exso et regresso in integrum. Cum Exitu et regressu*, in Testamento Guillelmi Ducis pro Cluniaco. Sed legendum *Exio.* Vide *Exius.*

⁕ **EXSUTORIUM**, f. Locus ubi aliquid exsiccandum exponitur. Stat. Avellæ ann. 1496. cap. 46. ex Cod. reg. 4624: *Que extraxerit seu exportaverit alienum canapum vel linum in et de aliena canaperia, linerea, nasoyro, Exsutorio vel repositorio, etc.*

⁕ **EXTÆDIARI**, Tædio affici. Vita Ludov. Pii tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 117: *Ebo tandem moleste ferens talibus Extædiari, consilio petito aliquorum episcoporum, ipse in se quamdam confessionem prædicavit.* [⁂ Vita Deoderici I. Mettens. Episc. cap. 7. ap. Pertz. Script. tom. 4. pag. 468: *Possem recensere plures cujusque ordinis ea tempestate insignes set nolo Extaedientur aliorum mentes vel aures.*]

⁂ **EXTAGIUM**. Vide *Stagium.*

¶ **EXTAGNARE** SANGUINEM, Gall. *Etancher le sang,* Sanguinem sistere, claudere. Vide *Stagnare.*

¶ **EXTAIRUS**, Exortus. Tabularium Vosiense fol. 82: *Ego Geraldus Derrocira dono B. Petro Vosiensi eorum domino Stephanum Rainaldum de Brola, filias ejus et filios omnes quoque ab his Extairos, etc.*

EXTALES, Exta. Gloss. Ælfrici: *Extales,* s n æ d e l, *vel* B æ c - þ e a r m, i. Exta, Longanum. Papias: *Extales et ani idem sunt, i. viæ alvi purgandi.* Jo. de Janua: *Extales, viæ alvi purgandi: unde in* 1. *Reg. cap.* 5. *v.* 9. *Computrescebant prominentes Extales eorum, etc.* Marcellus Empiric. cap. 31: *Extalem prominentem vino lavari prius, deinde cedro ungi, et pollice propelli introrsum oportet.* Gariopontus lib. 3. Passionarii cap. 21: *Tenasmon est passio intestinorum, quod Longaonem vel Extalem dicimus, etc.* Alcuinus Poem. 5:

> Nec non Extales... multa pœna pudenda
> Curavit citius, Domino tribuente medelam.

Petrus Blesensis Epist. 102: *Mures... qui Extales, id est, interiora corrodunt.* In Gloss. Lat. Græc.: *Extalis,* ἀρχός.

⁕ EXTALIA, Clunes. Mirac. S. Aug. Cantuar. tom. 6. Maii pag. 398. col. 1: *Calcanei Extalibus arctabantur infixi, etc.*

EXTALIATUS. Charta Guillelmi Comitis Marsici ann. 1179. apud Ughellum tom. 7. Ital. sacræ pag. 704: *Cujus Ecclesiæ subsidio villanos quindecim in eadem terra nostra Marsici erogavimus, octo videlicet Extaliatos, quorum nomina hæc sunt, etc.* Infra: *Quos volumus semper habere liberam potestatem emendi hæreditagia ab hominibus nostris Marsici, excepto ab angarariis et Extaliatis, etc.* Alia ann. 1296. ibidem pag. 714: *Cujus Ecclesiæ subsidio villanos* 15. *in eadem terra nostra Marsici erogavimus,* 8. *videlicet Extaliatos, quorum nomina hæc sunt... angarerios vero* 7. *quorum nomina hæc sunt, etc.* Ubi *Angariarii* videntur fuisse operis seu *Corveis, Extaliati* vero *talliis* obnoxii: nisi vox orta sit ab

EXTALIUM. Constitutiones Siculæ lib. 1. tit. 61: *Locorum bajuli, qui a magistris Camerariis et a Curia nostra, quamquam in credentiam, vel in Extalium bajulationem recipiuntur, etc.* Et tit. 68: *Bajulationes omnes ubique per Regnum Kalendis Septembris inchoari præcipimus, sive in Extalium, sive ad credentiam collocentur.* Charta ann. 1281. apud Ughellum tom. 7. Ital. sacr. pag. 301: *Cujusdam horti... quem nunc tenet in Extalium Philippus Mustaczolus.* Ammiratus lib. 1. de Famil. Neapolit. pag. 56. ait *dare ad Extalium,* idem sonare, quod *dar in sommo,* et si vocis originem ignorare se fateatur. Vide *Extallium.*

⁕ **EXTALLERIUS**, Qui ad *Extallum* tenet, idem qui *Firmarius.* Charta ann. 1399. tom. 1. Hist. Cassin. pag. 281. col. 1: *Mandantes dilectis in Christo monachis, conversis, oblatis, subditis, parochianis, laboratoribus, Extalleriis, pensionariis, censuariis, etc.* Vide mox

⁕ **EXTALLIUM**, EXTALLUM, Prædium seu villa alteri elocata ad certum tempus, sub præstatione annua vel annonaria, vel rerum ad victum necessariarum, vel denique pecuniaria, idem quod *Firma* 3. Charta ann. 1286. tom. 1. Hist. Cassin. pag. 88. col. 2: *In Extallium concedimus, damus et tradimus tibi Johanni... subhastatione præmissa, plus exinde offerenti omnes terras, possessiones, et jura, et proventus prædicti nostri monasterii* (S. Bened. de Teano)... *Convenimus tamen tibi quod si infra prædictum tempus*

qui Extallii (quinque scilicet annorum) *discensionum scandalum seu guerrarum emergerit, vel tempestatem aeris ingentem adeo venire contingerit, quod prædictum Extallium in partem vel totum tu, vel tui hæredes percipere non possetis,... liceat tibi... dictum Extallium tenere et percipere, quamdiu vobis fuerit de toto prædicto dampno... integre satisfactum.* Formul. MS. Instr. fol. 34. v°.: *Discretus vir N. canonicus Pictavensis vendidit, dedit et concessit in Extallum seu ad firmam... omnes et singulos fructus, reditus et proventus præbendæ et beneficiorum, quæ optinet in civitate et diocesi Pictavensi.* Vide *Extalium.*

¶ **EXTANTIA**, Bona quæ *exstant* alicujus. Charta Guidonis Comitis Flandriæ pro Capitulo S. Bartholom. Bethun.: *Sciendum est nullum aliud jus, nullumve aliud dominium, nullamve Extantiam aliam in toto vel in parte... habere in dicta terra.* Ibidem: *Habere debent omnes Extantias bastardorum... habent infra villam... tot et tales justitias, tot et tales Extantias, tot et talia dominia, etc.*

¶ **EXTAR**, *Olla ubi exta coquebantur*, Gloss. MSS. Sangerman. Plautus adjective dixit, *Extaris olla*, eadem notione.

* **EXTARIATA**, pro *Sextariata*, Modus agri. Charta ann. 1233. ex Tabul. Busser.: *Ranulphus vendidit duas Extariatas terræ abbatissæ et conventui de Busseriis ordinis Cisterc. diœcesis Bituricensis.* Vide *Sextarata.*

* **EXTASIS**, *Defectus cordis, Gallice Pasmeson.* Glossar. Lat. ex Cod. reg. 521.

EXTELARIUS Cervus, *domesticus, mansuefactus*, quem venatores præmittunt in silvam, quo cervi alii et hinnuli nihil metuentes periculi, illius facti socii, facilius in eorum casses aut tela incidant, cervo domestico collare, aut aliud quodlibet signum habente, ne venator erret in mittendo telo. Unde *Extelarius* dicitur, quod extra teli periculum habendus sit. Ita Wendelinus. In Gloss. Lat. Gr. *Extelare*, est ἐλευθερῶσαι. Lex Salica tit. 36. § 3. Edit. Heroldi: *Si quis cervum domesticum signum habentem furaverit qui ad venationem faciendam mansuetus factus est, et Telarium* (l. *Extelarium*) *potuerit adprobare, quod Extelarius fuisset, etc.* [** In aliis edit. *et testibus potuerit adprobare, quod eum in venatione habuisset.*] De cervis domesticis agunt Justinianus de Rerum divisione, et Lex Longob. lib. 1. tit. 19. § 13. 14. [** Rothar. 320. 321. 322.]

EXTEMA, Extemare, Estemare. Eximinius Petrus de Salanova Justitia Aragonum apud Hieron. Blancam pag. 748: *Bene recolit Dominatio vestra, qualiter illi, qui fecerunt in regno Valentiæ Extemam, in Regno Aragonum secundum forum Aragoniæ fuerunt castigati, quia justitia corporalis, seu Extemæ, ad vos spectant, et non debent fieri nisi per justitias vestras, vel illos, qui merum imperium habent in locis suis.* Fori Aragonenses lib. 1. pag. 14. v. edit. 1624: *Absque cognitione judiciaria et debita secundum Forum non occidemus, non Extemabimus, nec exiliabimus, etc.* Lib. 3. pag. 31: *Quicumque Infancio... fecerit justitiam aut Extemam de aliquo homine Regis, etc.* Jacobus. I. Rex Aragoniæ in Foris Oscæ ann. 1247. fol. 8: *Pro quo* (crimine) *posset homo justitiari, vel Estemari, vel infamari perpetuo, etc.* Adde Observantias Regni Aragon. pag. 25. 35. etc. Vide *Estema.*

¶ **EXTEMPORALITER**, Extra tempus. Guibertus lib. 1. de Vita sua cap. 3. sic loquitur de se ipso recens edito: *Adeo miseranda erat exilitas, ut cadaveruli Extemporaliter nati species videretur.*

EXTENDARIUM, Vexillum. Vide *Standardum.*

EXTENDERE, Æstimare, appretiare: vox fori Anglici, quæ occurrit passim apud Bractonum, Fletam et Anglicos Practicos. Britton. pag. 188. v: *Par mesmes les Joureurs soient les terres Estendues à la very valuë.*

Extenta, Æstimatio, ex Anglico *Extend*, Æstimo. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 548: *Hæc est Extenta terrarum... de terris et tenementis Prioris de Derhurste,... quantum valeant instaurare, et quantum deinstaurare, etc.* Tom. 2. pag. 321: *Et quia onera prædicta et reprisæ eorumdem tenementorum... in multo excedunt valorem eorumdem per æstimationem et Extentam per probos et legales viros... factam, etc.* [*Pro Extenta et valore Comitatus Richemundiæ*, apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 394. *Extenta jurium Comitis Sabaudiæ apud Costam sancti Andreæ et Boczosellum*, in Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 85.] Vide Fletam lib. 2. cap. 71. § 2. Skenæum lib. de Verbor. significat. v. *Extent.* [Occurrit eadem vox apud Thomam *Madox* Formul. Anglic. pag. 122. Rymerum tom. 2. pag. 728. etc.]

Extensor, Æstimator publicus, cujus munus est res hæreditarias inter comparticipes æstimare et partiri. Bracton. lib. 2. cap. 34. § 1: *Officium Extensorum est, in rebus hæreditariis extendendis et appretiandis, quod in primis videant, quid et quantum sit in dominico in quolibet manerio, scilicet quot acræ terræ arabilis, vel quot virgatæ, et quantum valeat acra vel virgata per annum,... et in summa omnia, quæ sunt de corpore manerii, et de quibus commodum posset evenire.* Adde Fletam lib. 5. cap. 9. § 5. 8. 9. 12.

¶ Extendere Se. *Exercitus se Extendit ad* 150000. *armatorum*, hoc est, Complectitur 150000. armatos apud Ludewig. tom. 6. pag. 167.

* *Estendellier*, pro *Etendre*, in Mirac. MSS. B. M. V. lib. 1:

Ensevelir ja le voloient
Et mettre en biere, quant le voient
Remuer et Estendellier.

Ejusdem originis vox *Estendelle*, Linteum, quod super mensam extenditur seu expanditur. Lib. rub. fol. parvo domus publ. Abbavil. fol. 162. v°. ad ann. 1391: *Huit nappes de hostel, un autre Estendelle de fin linge, etc.*

* **EXTENSE**, Fuse, copiose, abundanter. Joan. ab Insula apud Lamium in Delic. erudit. pag. 23: *Alibi Extense a me alias scriptum fuit.*

* **EXTENSITAS**, Extensio. Catalog. oper. B. Raym. tom. 5. Jun. pag. 699. col. 1: *Liber de Intensitate et Extensitate.*

EXTENSIO, *Regio*, in Glossis Isidorianis.

¶ **EXTENSIVA** Inæqualis, Inæquata, Species scripturæ. Vide *Scriptura.*

¶ **EXTENSOR**. Vide in *Extendere.*

¶ **EXTENSUM**, Notariorum vox, Archetypum, majus scriptum, unde *nota* seu commentariolus exscriptus est. Processus ann. 1459. ex Regesto *Columba* Cameræ Comput. Provinciæ: *Et inde facta decenti collatione de nota cum suo Extenso.*

¶ **EXTENTA**. Vide in *Extendere.*

✱ **EXTENTUS**, [Extensus, intentus, prolatus. *Cic.* 2. *Orat.* 59. *Extento* brachio, paulum etiam de gestu addidit.]

* **EXTERCUS**, pro Stercus. Stat. ann. 1408. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 356. art. 2: *Ad hoc ut gentes non valerent infici ex putrefaccione sanguinis,... et eciam ex Extercoribus fetidis et aliter sordiciis provenientibus ex dictis animalibus.*

EXTERGIFACIUM, *Mantile, quo facies extergitur*, Ugutioni.

EXTERGIMENTORIUM, *Togilla, gausape, mantile*, Ugutioni.

* **EXTERIOR**, Qui extra urbem vel castrum manet. Charta ann. 1227. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 387. art. 8: *Si quis autem Exterior de manentibus in castro conquestus fuerit, jus recipiat et faciat in castro coram quatuor electis.*

¶ **EXTERIORES** Fratres, Iidem qui *Conversi*, apud Mabillonium in Actis SS. Benedict. sæc. 5. pag. 316. sic procul dubio dicti quod rebus exterioribus et temporariis vulgo occuparentur.

¶ **EXTERIUM**, pro *Æstuarium.* Tabularium Majoris Monasterii: *Hildebertus cognomine Escharsellus civis Nannetensis habuit ibidem duos molendinos in Exteriis marinis.* Vide *Externi.* [* Vide supra *Esterium.*]

¶ **EXTERIUS** Discere, pro Memoriter discere, scripsit Buschius de Reform. Monast. apud Leibn. tom. 2. Script. Brunsvic. pag. 930. [** Germ. *Auswendig lernen.*]

* Occurrit passim in Lib. de Imitat. Chr. *Scire Exterius.* Locutio Belgica, ut observat D. *Falconet, van Buyten leeren.*

EXTERMINARE Terminos, Effodere, evellere, extra fines ponere, in Lege Longob. tit. 96. [** Roth. 240.] [* Vide supra *Esterminare.*]

EXTERMINATIO, Terminus, finis, limes. Charta Caroli C. ann. 865. in Tabulario Abb. Belliloci in Lemovicibus n. 4:... *Farinariis, pascuis, exitibus, et regressibus, et omnibus legitimis Exterminationibus.* [Similia prorsus habes in Præcepto ejusdem Caroli ann. 840. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 40. et in Charta ann. 856. inter Instrum. tom. 1. novæ Hist. Occitanæ col. 100.]

¶ **EXTERMINATUS** Furor, Audax et ignitus furor. Memoriale Potestatum Regiensium ad annum 1265: *Et tunc intraverunt civitatem dicti Mutinenses et Guelphi, et incœperunt prœlium cum illis de Sesso, et expulerunt eos extra civitatem cum Exterminato furore.* Gallice *Determiné* vocamus virum audacem, temerarium et maxime confidentem.

1. **EXTERMINIUM**, proprie, Extra terminos ejectio. Gloss. Lat. Gr.: *Exterminium*, ἀφανισμός. Occurrit non semel apud veterem Bibliorum interpretem, Tertullianum adversus Judæos, Petrum Blesens. Epist. 86. et alios. Salvianus lib. 5. de Gubernat. Dei: *Spoliati reculis suis, et Exterminati ab agellis suis, etc.*

* 2. **EXTERMINIUM**, Exitium, strages, Ital. *Esterminio.* Chron. Pet. Azar. ad ann. 1362. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 395: *Rusticus, licet invite, venit in castro Maragnani, sperans quod, quum in ipso castro esset, poneretur in Exterminiis.* Acta S. Franc. Rom. tom. 2. Mart. pag. 164. col. 2: *Vidit animas proditorum habentes maxima Exterminia et tormenta.*

✱ **EXTERMINUS**, [Qui est extra terminum, exsul, expulsus. *Tertull. carm. de Sodom.* 3. Atque hinc *Exterminus* ito.]

EXTERNARE, *Extraneum facere*, in Gloss. Isidor. Utitur Apuleius in Apolog. ubi Casaubon. [Hac notione Itali dicunt *Esternare.*]

* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Externare, Estranger.* Lit. remiss. ann.

1389. in Reg. 137. Chartoph. reg. ch. 95 : *Aymé ne voulut point souffrir que aucuns de ces varlés demeurast à son service ; mais les en Estrangea et débouta du tout.* Vide infra *Extraneare* 2.

EXTERNATUS, Amens. Glossæ Latino-Græcæ : *Externatus*, ἐκτὸς φρενῶν.

EXTERNARI, *Retro inclinari. Externata, id est, a se alienata, i. extra se nata.* Papias Synodus Rom. sub Bonifacio II. sess. 1. apud Holstenium in Collect. Rom. pag. 27 : *Miseremini homini humili et Externato animo.*

° Aliud sonat *Esternir*, Sternere scilicet, spargere, in Lit. remiss. ann. 1378. ex Reg. 113. Chartoph. reg. ch. 216 : *Comme les diz Colin et Simonnet eussent Esterny du blé en la grange dudit Raoulin et enbatu, etc.*

¶ **EXTERNI**, vel EXTERNA. Charta Othonis Aquitan. Ducis pro B. M. de Sabluncellis, inter Instrument. tomi 2. Gall. Christ. col. 478 : *Rursus confirmo illis locum qui dicitur de Mansagro cum nemore et terra culta sive inculta, dulci et salsa, et cum Externis, et cum captione volatilium, quadrupedum et piscium.* Hac voce *cum Externis*, inquit D. Sammarthanus, intelligitur fortasse præstatio solvenda a mercatoribus, vel aliis transeuntibus, aut advenientibus, aut negotiatoribus in hac regione. Sed puto legendum *Exteriis*. Vide *Exterium*.

° **EXTERNICIUM**, Substramen, Gall. *Litiere*. Vide infra *Sternicium*.

° **EXTERNUS**, pro Hesternus, Stat. ann. 1454. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 286. col. 1 : *Quod die Martis proxime Externa, quidam mercator sive mulaterius... applicuit in Nemauso cum certis chargiis allecorum, etc.* Acta invent. SS. Vict. et Satyri tom. 5. Sept. pag. 495. col. 1 : *Accesserunt ad altare majus dictæ ecclesiæ novæ, in quo Externa die reposita fuit capsa, etc.*

EXTERRENUS, [EXTERRIMUS, EXTERRANEUS EXTERRICINEUS.] Gloss. Gr. Lat. MS. : Ἀπόδημος, *Peregrinus, Exterrimus, Exterrenus.* Forte *Externus*, vel *Exterraneus*. Vox *Exterrimus* abest in Edito. Festus : *Exterraneus, Ex alia terra.* [*Exterraneus, quoque dicitur, et qui ante tempus natus, vel potius ejectus est. Dictus autem Exterraneus, quod eum mater exterrita alvo ejecit.* Martinius hic recte legit, *Exterricineus*.]

¶ **EXTERSORIUM**, Mantile, Gallis, *Essuie-main.* Occurrit semel et iterum in Statutis Ecclesiæ Leodinenses ann. 1287. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 839.

° *Essuyon*, in Lit. remiss. ann. 1471. ex Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 586 : *Des toullons ou Essuyons à escuelles.*

✱ **EXTERSUS**, [Actus *Extergendi. Plaut. Curc.* 4. 4. 22. Linteumque *Extersui*, *h. e.* ad estergendum aptum. Al. minus recte leg. *Extersum*.]

EXTERTIUM. Charta Hugonis Ducis Burgund. ann. 1077. tom. 6. Spicilegii Acheriani : *Præter hæc omnia ex meo jure unam condaminam, quæ sufficiat ad Extertium unius carucæ, ipsam quoque carucam instauratam et integram similiter do.* Ubi Editor ad marginem, *f. exercitium.*

° **EXTERULA**, Vestis exterior, quæ *Interulæ* opponitur. Hist. Franc. Sfortiæ apud Murator. tom. 21. Script. Ital. col. 358 : *Cardinalis Capranicus abjecto pileo, abjectoque pallio, exuta etiam linea Exterula a victoribus eodem fugiens comprehenditur.*

EXTESTICULARE, Castrare. Willelmus Malmesbur. lib. 4. pag. 124 : *Dum sese segniter expurgat, cæcatus et Extesticulatus est.*

EXTESTINUS, *Alienæ gentis, extraneus*, Papiæ Gl. Isidori : *Extestinum, extraneum.*

✱ **EXTEXO**, [Retexo, destruo quod textum est. Translate. *Plaut. Bacch.* 2. 3. 5. *Extexam* ego illum pulcre jam, si Dii volunt, *h. e.* auro eum spoliabo : vel omnia ejus consilia et rationes pervertam et destruam.]

° **EXTIMA**, Æstimatio, ut supra *Estima*. Lit. Ludov. ducis Andegav. ann. 1378. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 12. col. 1 : *Exhigere et levare possint pro centum sestariis... quinque grossos argenti... ad advaluationem et Extimam supradictam.* Instr. ann. 1391. ibid. pag. 111. col. 1 : *Item quod dicti consules, volentes facere dictam Extimam, eligunt multos homines diversorum statuum ad dictam Extimam faciendam, qui... promittunt et jurant secundum eorum bonas conscientias extimare dicta bona.* Vide *Extimare*.

¶ **EXTIMARE**, pro Æstimare, apud Acherium Spicil. tom. 8. pag. 279. Baluzium Hist. Arvern. tom. 2. pag. 363. Interdum pro *Existimare* accipitur apud Scriptores Ecclesiasticos.

¶ EXTIMATIO, pro Æstimatio, apud eumd. Acherium loco citato, et apud D. *Brussel* de Usu Feudorum tom. 1. pag. 674.

¶ EXTIMATOR, pro Æstimator, in Privilegiis anni 1348. ex Archivis Præsidis *de Mazaugues.*

¶ EXTIMATUS, pro Æstimatus, apud Rymerum tom. 7. pag. 18. col. 1.

¶ EXTIMUM, ut *Extimatio*, Æstimatio. Synod. Pergam. ann. 1311. apud Muratorium tom. 9. col. 576. A : *De registris et Extimis faciendis de bonis Ecclesiarum, ut collectæ et onera æqualiter persolvantur.* Eugenius IV. in Constitutione ann. 1440. in Bullario Carmel. pag. 197 : *Taxam et Extimum imposuerunt, et catasto in Archivio Ecclesiæ Pistoriensis collocarunt.*

° **EXTIMARUM**, Vocem corruptam suspicor pro *Sextarium* vel *Carterium*, aut quid simile ; certe Mensura annonaria indicatur. Charta ann. 1361. in Reg. 103. Chartoph. reg. ch. 78 : *Raimundus Beneyti et Bernardus ejus frater serviunt unum Extimarum frumenti census pro quadam pecia vineæ.* Vide supra *Extariata*.

° **EXTIMUM**, Census, tributum, quod, facta prius bonorum æstimatione, exigitur, Ital. *Estimo*. Stat. Vercell. lib. 1. pag. 22. v°. : *Item quod loca sive homines ipsorum locorum, qui sunt in Extimo communis Vercellarum, tam in curte Vercellarum quam in districtu, licet in libris Extimi contineatur scriptum homines habitantes in tali loco solvere debeant partem eis evenientem de prædictis.* Vide infra *Fumans*. Pro æstimatione extat in *Extimare*.

IN EXTINCTO. Chronicon Fredegarii cap. 110 : *Carlomannus devotionis causa in Extincto succensus, Romam advenit.* Id est, *divino instinctu*, vel *in instanti*.

° **EXTINCTUS.** *Ad Extinctum candelæ* liceri, usque eo scilicet quoad candela exstinguatur, phrasis Gallica, *Jusqu'à l'extinction de la chandelle.* Lit. ann. 1344. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 25 : *Legitima subhastatione præcedente..... ad Extinctum candelæ ardentis vendi et livrari legitime feci..... bona infrascripta.* Vide infra *Stinctus*.

° **EXTIPENDIUM**, pro Stipendium. Libert. Brianc. ann. 1343. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 727. art. 12 : *Unus grossus Turonus argenteus seu valor singulis diebus, quibus extra dictam bailliviam steterunt in Dalphinales cavalgatas, pro suis Extipendiis et salario solvatur.*

EXTIRPARE. Leges Edwardi Confess. cap. 6 : *Si latro vel raptor est, reddat : et si illud penitus Extirpaverit,... in integrum ei, cui damnum intulit, restituat.* Ubi *Extirpare*, est consumere, amittere. Vide *Stirpare*.

° **EXTO**, pro Esto, in Stat. crimin. Saonæ cap. 27. pag. 54 : *Statuerunt quod pueri,... si cum frondis vel lapidibus manu jactis inter se rixati fuerint, condemnentur,... Exto quod non fuerint, doli capaces, vel etiam fuerint minores ætatis annorum quatuordecim,... etiam si lapsi vel lapides jacti per eos nullum percusserint.*

EXTOCARE. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 71 : *Dedi etiam eis pratum... quod Rogerus de Tocheham de grava quadam Extocaverat.* Alio pertinet vox *Estocage* in Consuetudine *de Surene* art. 3. ubi ita dicitur census 4. denariorum, qui pro relevio feudi domino solvitur.

° Eruncare, interlucare silvas, truncos, qui *Estocs* dicuntur, evellere. *Estoquer* vero, pro Glebas frangere, in Lit. remiss. ann. 1416. ex Reg. 169. Chartoph. reg. ch. 98 : *Un maillot de boys, duquel l'en Estoque les terres des champs, etc.* Vide supra *Estocagium*.

¶ **EXTOLEUM.** EXTOLIUM, Classis. Vide *Exstolum* et *Stolium*.

° **EXTOLICUS**, *Superbo*, in Glossar. Lat. Ital. MS. An eo sensu intelligenda vox *Estous*, unde *Estoutie* in Mirac. B. M. V. MSS. lib. 1 :

Un en i ot qui desor tous
Estoit crueus, fol et Estous,
Et maintes fois par s'Estoutie
Fist honte, anui et felonie
Au saint prodome, au saint provoire.

Vide *Extollatio*.

¶ **EXTOLLATIO**, Elevatio, elatio. *Pro Extollatione, promotione, expositione, manutentione, etc.* apud Rymerum tom. 14. pag. 596. et 597.

¶ EXTOLLENTIA, Eadem notione, in Bibliis sacris non semel, Agnelli Libro Pontif. apud Murator. tom. 2. pag. 108. col. 2. Actis SS. Julii tom. 3. pag. 128. tom. 4. pag. 58. et apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 4. pag. 311. etc.

EXTOLNEARE, Teloneo, quod Angli *Toln* vocant, liberare, in Legibus Ethelredi Regis Angl. § 23. apud Brompt. [Vide *Ostensio*, Tributum.]

° **EXTONQUIUS**, Instrumentum piscandi. Charta Bonæ princip. Sabaud. ann. 1424. inter Stat. Perus. pag. 31 : *Eis licitum sit die noctuque ac libere et impune piscari et piscari facere ad rette, navissam, trubiam, lignoliam, bertavellos, Extonquios, extortam, et alia quævis ingenia, etc.*

° **EXTOPARE**, Obturare, obstruere, Ital. *Stoppare*. Stat. Avellæ ann. 1496. cap. 64. ex Cod. reg. 4624 : *Si aliqua persona clauserit seu Extopaverit, vel obturaverit... aliquam seu aliquas vias publicas, etc. Estocquier*, eodem sensu, in Reg. Corb. 13. sign. *Habacuc* ad ann. 1515. fol. 247 : *A esté ordonné au cevelier de le cuisine de faire Estocquier et restouper, tant par hault comme par bas une courouye d'eaue.* Vide *Estoppare*.

EXTORPARI. Leges Edmundi Regis § 4. apud Bromptonum : *De servis si qui furentur, senior ex eis capiatur, et occidatur, vel suspendatur, et aliorum singuli verberentur ter, et Extorpentur, et trun-*

cetur minimus digitus in signum. Forte *extirpentur.* Vide Notas ad Cinnamum pag. 458. et infra *Strepare.*

¶ **EXTORQUAMENTUM**, Tributum *extortum.* Instrum. anni 1236. apud Duchesnium Histor. Bethun. lib. 3. pag. 113. Probat.: *Quittat de omnibus Extorquamentis, taliis, corveis et aliis exactionibus.* Vide *Extortiones.*

¶ 1. **EXTORQUERE**, Expellere. Canones Hiber. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 5: *Non oportet intra domum Dei cibum carnalem comedere, nec accubitos ad dormitationem sternere. Inde Christus vendentes et ementes Extorquebat dicens: Domus mea domus orationis vocabitur.*

° *Esturquer*, Pulsare, pellere, in Lit. remiss. ann. 1467. ex Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 7: *Ostellet Guisot Esturqua ou bouta aucunement contre la mahutre Colin Marchant,... et à cette cause dist: pourquoy m'as-tu Esturqué?*

¶ 2. **EXTORQUERE**, Torquere, aliquid ab aliquo quærere tormentis, Gall. *Donner la torture. Major pars nacionis Britanniæ voluisset ipsos Extorquere, ut ipsi notificarent, etc.* apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 870.

3. **EXTORQUERE**, dicitur terminus, qui deflectit, nec recta linea procedit. Incertus Gromaticus: *Maritimus limes frequentius solet recte statui, quod interpretatur: Non Extorquet.* Idem: *Gammatus limes frequentius corrumpit, Extorquet, et saltum dat,... jugum facit.* Siculus Flaccus: *Flexus, qui de limite Detorquetur.*

Extorquere Pedem, quod vulgo dicimus, *Donner une entorse au pied.* Chronicon Moriniacense lib. 2: *Corruit, et sic pedem Extorsit, quod in omni vita sua recta ambulare non potuit.*

° *Estorcer*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1454. ex Reg. 187. Chartoph. reg. ch. 220: *Ainsi que Jehan de Morges s'efforça de frapper et poursuir le suppliant, se Estorcy la jambe blécée et. la soy rompy en deux.*

¶ **EXTORRENS**, pro *Extorris.* Glossæ MSS. x. saltem sæculi ad calcem Collectionis Canonum e Bibliot. Domini *de Chauvelin* Custodis Sigillorum Regiorum: *Extorrens, Exaterra vel alienus.*

° *S'Estourner*, Subtrahere se, discedere, vulgo *se cacher, s'éloigner,* in Lit. remiss. ann. 1396. ex Reg. 149. Chartoph. reg. ch. 329: *Après le trespassement d'icellui deffunt, ledit Symon, quant ce vint à sa congnoissance, s'Estourna pour doubte de rigueur de justice.*

¶ **EXTORRENTIA**, Exsilium. Charta Philippi Regis Franc. ann. 1306. in Tabulario Mimatensi: *Jure tamen commissionis vel Extorrentiæ cujuscumque ad nos nihil proprium de locis Communitatis venire poterit, quin nobis et dicto Episcopo absque recompensatione aliqua sit commune.*

EXTORRES, apud Cyprianum Epist. 19. 20. dicuntur, qui ne Christum negare cogerentur, dimissis omnibus, se subtrahebant, qui etiam inter Confessores adnumerabantur. Nam etsi coram judice libera voce minus confiterentur, tamen facti potius, quam verborum ista confessio videbatur: dum, ut Christi fidem salvam custodirent, neve religionis dispendium paterentur, bona sua fisco possidenda dimitterent, carosque suos dulcemque patriam relinquerent, in externas regiones migrantes.

° **EXTORTA**, Fasciculus ex tortilibus virgultis, quo inter piscandum aliquando utuntur. Locus est supra in *Extonquius.*

EXTORTIONES, JC. Anglis, Rastallo et Cowello lib. 4. tit. 18. § 51. sunt corruptelæ Subvicecomitum, aliorumque Officialium. Definitur autem *Extortio, illicita quævis pecuniarum emunctio, vel expilatio, qua colore officii sui quis utitur.* Alias *Extortiones* dicuntur quævis exactiones illicitæ, *Malætoltæ* Rollandino in Chr. lib. 8. cap. 5. [Hoc sensu legitur in Charta Rogerii I. Regis Siciliæ ann. 1129. apud Murator. tom. 6. col. 623. et altera Theobaldi Comitis Campaniæ ann. 1233. pro Abbate Molismensi.] Vide *Malatolta* in *Tolta.*

° **EXTORTURA**, Tormentum, Gall. *Torture.* Instr. ann. 1384. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 71. col. 1: *Diversos cruciatus, Extorturas dabant, donec de hiis quæ interrogabantur ad votum ipsorum deponebant.* Sed leg. fortassis, *et torturas.* Vide *Extorquere* 2. *Esteurse*, Distortio, in Lit. remiss. ann. 1426. ex Reg. 173. Chartoph. reg. ch. 431: *Le suppliant fist tant qu'il gangna ladite espée par Esteurse de bras sur icellui Regnault. Estorse* vero, idem quod Pressus sonat, in Chartul. S. Maglor. Paris. ch. 190: *Ce sont les coustumes des presséors de Charronne.* 1°. *Qui aura au presséor le marc d'un tonel de vin creu en vigne, qui doit dime et prainte, il doit avoir de la seconde Estorse, ou de la tierche, deus setiere de vin.* Hinc *Estore*, metaphorice, pro Contentio, conatus, Gall. *Effort*, in Poem. Rob. Diaboli MS.:

> Car ce est la fins et l'Estorse,
> A l'iermite ay pris tel amorse,
> Dont jamais ne me quier oster.

° **EXTRA-AGERE**, Ab eo quod conventum est recedere, contra conventiones agere. Charta ann. 811. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 957: *Quod si in aliqua tardietate aut neglectu vel controversia inventi fuerimus Extraagere de ea, quæ superius adfixis conditionibus, etc.* Vide supra *Exorbitare* 1.

¶ **EXTRACAUTIS**, *Foris versos. Extraculas, Foris versos.* Glossæ Isid. Pro *Extracautis* legendum puto *Extracaules*, i. e. Extra caulam, et pro *Extraculas, Extracolas,* quasi colentes seu habitantes extra. Pro *Foris versos*, lubentius legerem *Foris versantes.* Scaliger emendat *Extrarius*, quem vide ad Festum. Vide etiam *Extrarius.*

° **EXTRACHA**, Idem quod *Extracta* 1. quæ vox rectius intelligi videtur de Tributo, quod pro mercibus extrahendis penditur. Charta ann. 1352. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 101: *Pro quolibet troussello averi ponderis sex denarios Turonenses, tamen de Extracha nichil levatur. Estrace*, Origo, genus, in Bestiario MS.:

> Que dirons dou niticorace,
> D'un oisel de mauvais Estrace?
> Fresaie a nom en droit Roumans,
> Cest oisel est ort et puans.

EXTRACLUSUS, Ager, Frontino est, *qui intra finitimam lineam et centurias interjacet, ideo Extraclusus, quia ultra limites finitima linea cluditur.*

¶ 1. **EXTRACTA**, Amplitudo, spatium amplum, Gall. *Etendue*, Angl. *Extent.* Concordia inter Regem Angliæ et Vicecomitem Fronciaci ann. 1313. apud Rymerum tom. 3. pag. 518: *Item quod tertia pars leudæ seu Extractæ S. Æmiliani, quam celebris memoriæ D. Edwardus genitor noster gratiose restituit prædecessoribus prædicti Comitis... restituatur eidem tenenda de nobis et hæredibus nostris.* Similia habes pag. 517. Vide *Extracha.*

2. **EXTRACTA**, Excerpta, archetypi exemplar, vel notæ inde sumptæ, nostris *Extraits*, Anglis, *Estreats*, Brittoni pag. 35. *Estrette.* Matth. Paris. ann. 1254: *Habeant Extratas rotulorum.* Occurrit etiam in Fleta lib. 2. cap. 32. § 12. et apud W. Thorn. ann. 1384.

° **EXTRACTORIUS**. Vide supra *Excretoria casa.*

EXTRACTUS, Idem quod *Extracta* 2. in Statutis Roberti III. Scotor. Regis cap. 27.

¶ **EXTRACULA**. Vide *Extracautis.*

° **EXTRAERIA**, Jus in bona delinquentium. Charta Joan. abb. S. Remig. Rem. ann. 1341. in Reg. 74. Chartoph. reg. 664: *Retenta omni jurisdictione alta, media et bassa, excepta tamen Extraeria, si contingat, quod absit, aliquo tempore evenire.* Vide supra *Estraeria.*

EXTRAFAMILIATUS, Qui sui juris est, extra familiam positus, emancipatus, vel qui uxorem duxit. Statutum Philippi Aug. Regis Franc. de Decimis Saladinis, apud Rigordum ann. 1188: *Si autem filius eorum, vel gener crucem habens, hæres legitimus, Extrafamiliatus fuerit, vel et si Miles non fuerit, et crucem non habeat, pro eo respectum non habebit.* Ubi *Extrafamiliatus filius* opponitur ei, qui *in manupastu* patris constitutus est, et *in familia positus* dicitur Papiano lib. Responsor. tit. 24.

° **EXTRAFIDARE**, Fidejubere, per fidem suam aliquem vadari, Gall. *Cautionner.* Charta Phil. comit. Fland. pro libert. Brug. ex Cam. Comput. Insul.: *Illi autem, in quorum parte homo occisus est, debent Extrafidari per bonos plegios quatuor ad minus.*

EXTRAFILATUS, Papiæ, *Exerto humero, quasi extra manum præferens.* [°° Vide Festum.] Hinc forte vox nostris familiaris. *Extrafilé*, vel *Estrafilé*, de eo, qui cœsim vulneratus fuit. [° Neutrum dicimus; *Estafiladé* vero vulgariter usurpatur, a voce *Estafilade*, plaga cœsim inflicta.]

¶ **EXTRAHERIA**, Extrahitura, Extrahura. Vide *Estrajeriæ.*

¶ **EXTRAIRE**, Ire extra, Discedere. Gregorii Monachi Chron. Farfense apud Muratorium tom. 2. part. 2. col. 432: *Isti tres Extraiverunt a servitio S. Mariæ.*

¶ **EXTRAJUDICIALITER**, Extra formam judicii. *Non in forma judicii, sed Extrajudicialiter*, apud Rymerum bis tom. 5. pag. 381. *Judicialiter sive Extrajudicialiter*, apud Lud. *Laguille* in Probat. Hist. Alsat. pag. 161. col. 2.

✱ **EXTRAMEATUS**. [Et *Extromeatus.* Actus meandi extra. *Not. Tir. p.* 85. Meatus, *Extrameatus, Extromeatus.*]

✱ **EXTRAMUNDANUS**. Ut *Extramundana* intelligentia, *Capell.* 9. *p.* 308.]

EXTRANEÆ Mulieres, in leg. 44. Cod. Th. de Episc. (16, 2.) et in Leg. Bajwar. tit. 1. cap. 13. § 1. 2. quæ Græcis συνείσακτοι, quarum consortia interdicuntur Clericis. Ita etiam appellantur a Ruffino, quæ aliis *Subintroductæ* dicuntur.

1. **EXTRANEARE**, Alienare. Charta Sanctii Regis Navarræ æræ 1045. apud Sandovallium in Episcopis Pampilonensibus: *Quæcumque exalienata vel Extraneata a perversis hominibus ab eadem Ecclesia fuerat.* Nostri etiam *Estranger*, pro *alienare* dixere. Vetus Consuetudo Normanniæ cap. 33: *L'en doit savoir, que le Duc de Normandie a par raison de la Duché la garde de ceux, qui sont en nonage, jusques à tant qu'ils aient* 21 *an accompli, par cette raison, que quant il seront issus hors de garde, il peuvent enquerir des saisines, qui à eux appartiennent; et est tenu à leur rendre, se*

elles ont esté induëment Estrangées. [Le Roman d'*Athis* MS. :

Savis mon pere me het tant,
Ne me connoist à son enfant,
Ains m'a Estrangié de sa terre,
De tout son cuer me porte guerre.

Edictum ann. 1356. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. reg. pag. 140 : *Item pour ce que les gens desdits trois etats nous ont avisé et montré moult gratieusement, comment plusieurs choses avoient été Estrangées ou temps passé par dons excessifs et inutiles.*]

¶ EXTRANIARE. Charta ejusdem Sancii apud Jos. *Moret* Antiq. Navar. pag. 610: *Damus et confirmamus... Malleolum quem senior Azenari Sanchiz miserat pro anima sua ad prædictum Sanctum in villa Formella, et pater meus Garsea Rex sæculi cupiditate inflammatus a parte S. Æmiliani habuit Extraniatum.*

° Charta ann. 1317. ex Chartul. 21. Corb. : *Ne poons vendre, despendre, n'Estrangier en autrui main, etc.* Alia ann. 1330. in Chartul. S. Mart. Pontisar. fol. 40. v°. : *Ne pourront aucune des dittes pieces de terre séparer, ne deviser l'une de l'autre, ne vendre, ne Estrangers, fors toutes ensemble.*

° 2. **EXTRANEARE**, Extraneum facere, expellere, nostris *Estranger*, eadem acceptione. Chron. Joan. Whethamst. pag. 371 : *Laborarunt cum summo eorum conatu ad elongandum et Extraneandum nos a vestra maxime desiderata præsencia, etc.* Vide supra *Externare.*

° **EXTRANEUM** Esse, Insolens, quod extra ordinem est, Galli *Etrange*, eodem significatu, dicunt. Arest. ann. 1361. 4. Sept. in vol. 10. arestor. parlam. Paris.: *Dicebat insuper quod Esset Extraneum quod capitaneus terræ de Nigella, quæ sic est nobilis, fieret, etc.* Acta S. Domin. tom. 1. Aug. pag. 607. col. 2 : *Unum tamen de solicita hujus horti custodia, quod, quanto Extranius, tanto carius enarrabo.*

EXTRANEUM Facere, Idem quod *Exitum facere*, de quo supra, Devestire, possessione exuere. Tradit. Fuldens. lib. 3. trad. 243 : *Qui seipsum de subnotatis locis, si in eis aliquid proprietatis haberet, vel habere deberet, fecit Extraneum adversus me, quatenus ego legitimam in eis haberem potestatem in meam eleemosynam tradendi, etc.* Vita S. Sifredi Episcopi Carpentoracensis, apud Vincent. Baralem pag. 133 : *Actibus sæculi se Extraneum faciens, nunquam in foro, nunquam in vico, nisi animarum lucris videbatur.*

°° **EXTRANEUS**, Ex aliena terra vel potestate. Sæpe occurrit in Polyptycho Irminonis ; vide ibi Guerardi indicem generalem.

✱ [Legitur in polyptyco Massiliense, an. 813. mus. arch. dep. pag. 6. et sqq. : « Arbertus, mancipium, uxore *Extranea.* » .... Siverina, marito *Extraneo*.... Dominica, marito *Extraneo*, baccalaria.]

✱ **EXTRAPROVINCIALIS.** [Concil. Rotom. ann. 1189. can. 7 : *Ab Extraprovincialibus vel transmarinis episcopis* p. 95.]

EXTRARIA, Modus tenendi hundredum pag. 130 : *Item dicunt, quod unus bos niger vel unus equus,... provenit de Extraria infra dominium ad festum Paschæ ultimo præteritum : et præceptum fuit Baillivo proclamari in foro et in Ecclesia, prout moris est, et modo ad istam eandem Curiam, præter quod dictus bos niger venditur de Extraria infra istud dominium, et modo proprietas pertinet domino, quia remansit post annum et diem, et proclamatio debita modo fuit facta.* Vide *Estrajeria.*

EXTRARIUS, Papiæ, *Extraneus, alienigena.* Claudianus Mamertus lib. 1. de Statu animæ cap. 7 : *Sicut oculi sine formis corporum, atque Extrario lumine contemplari nequeunt, etc.* [*Extrariam lucem* etiam dixit Lucretius lib. 4. *Extrarium arbitrum* Suetonius in Vespasiano cap. 5. *Extraria bona* Apuleius Apol. Terent. Phorm. 4. 1. 13 : *Hanc conditionem si cui tulero Extrario.* Extrarium ab Extraneo sic distinguit Festus : *Extrarius est, qui extra focum, sacramentum jusque sit ; Extraneus ex altera terra, quasi Exterraneus.* Aliter utrumque distinguit Corn. Fronto apud Calepinum, quem potes consulere.] Joannes Archithrenius lib. 1. cap. 17.

. . . Necdum comes improbus instat
Proximus, urgenti cedens, Extrarius errat.

Utuntur etiam JC.

° Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613 : *Extrarium, extra ordinem, extraneum. Extrarius locus*, qui est extra domum, in Vita S. Elphegi tom. 2. April. pag. 634. col. 1. *Estraigne*, pro *Etranger*, in Poem. Rob. Diaboli MS. :

Voiant toutes les gens Estraignes, etc.

° **EXTRATERIUS**, Qui ex extraneo dominio venit. Charta ann. 1265. in Chartul. 2. Fland. ex Cam. Comput. Insul. fol. 39. r° : *In emolumentis quæ proveniunt ex bastardis, vel de exteris, vel Extrateriis, qui vulgaliter Estraier vocantur, ecclesia duas partes, et comes tertiam partem habebit.* Vide supra *Estraeria.*

° **EXTRATES**, per oppositionem ad *Nostrates*, usurpant Scriptores Dominicani apud Echard. tom. 1. pag. 459.

EXTRATICUS, pro *Straticus*, στρατηγός, *Strategus*, seu potius *Exstratigus*, ἐκστρατηγός, qui *Strategi* functus est magistratu. Anastasius Bibl. in Constantino PP. : *Theodorus Patricius Extraticus.* Rursum in Gregorio III : *Ablata sunt a Sergio Patricio Extratico ipsius insulæ Siciliæ.*

EXTRAVAGANTES, in Jure Canonico dicuntur Pontificum Romanorum Constitutiones, quæ *Extra* Corpus Canonicum Gratiani, sive *Extra* Decretorum libros vagantur. Ita Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. cap. 71. ubi de Joanne XXII. PP. : *Hic multas fecit constitutiones utiles, quæ hodie cum in corpore Juris non contineantur, Extravagantes dicuntur.* Ita etiam Anton. Augustin. et Franc. Florens.

° **EXTRAVASATUS** Sanguis, Extra venas effusus, passim apud Medicos, monente D. *Falconet.*

¶ **EXTREMARE**, *Extremum facere vel ultimum, vel purgare, auferre extrinsecus*, Joan. de Janua.

° **EXTREMA-UNCTIO**, Unum e septem Ecclesiæ sacramentis, ordine quintum, de quo S. Jacobus in Epist. cap. 5. v. 14. sic dictum quod iis, qui in extremis agunt, subministrari solet. Illud a Spiritu Sancto institutum fuisse, quod an alibi legatur nescio, definiunt Statuta Corisopit. ann. circ. 1380. ex Cod. reg. 1547 : *Extrema-unctio est sacramentum institutum a Spiritu Sancto, per Apostolos promulgatum.*

° Varii fuere in ejus administratione ritus ac cæremoniæ. Et quidem quinque corporis sensus unctionem sacram antiquissimo ritu excepisse videntur, dehinc aliæ etiam corporis partes, ut docet imprimis rituale MS. ad usum, ni fallor, ecclesiæ Lugdun. ex Cod. reg. 940 : *Infirmus ungitur ad oculos, aures, nares, labia, manus, collum, guttur, pectus, scapulas, renes, pedes, et ubi dolor plus tenet.*

° Inungendus indumentis lineis vestiebatur, aut cooperiebatur, pluresque in cubiculo accendebantur candelæ, ut discimus ex Stat. synod. eccl. Tornac. ann. 1366. pag. 29 : *Ad sacramentum Extremæ-unctionis sæpe presbyteri moneant populum, ut indifferenter a quatuordecim annis et supra singuli, cum necesse fuerit, inungantur, ut pauperes qui pro egestate se excusant, si non possint infirmi habere multitudinem candelarum, vel indumenta linea, qui causa reverentiæ in hoc sacramento exhiberi solent, non propter hoc dimittant eos inungere, quia sufficiat una candela ; et inuncti cum stupa diligenter in singulis membris extergantur, et stupæ comburantur.*

° Non una quoad hoc Sacramentum vulgi animos invaserat superstitio ; has explicat Synod. Wigorn. ann. 1240. tom. 2. Conc. Angl. pag. 247 : *Sunt autem quidam, ut audivimus, qui post perceptionem hujusmodi sacramenti sanitati pristinæ restituti, nefas reputant vel uxores suas cognoscere, vel carnes comedere, vel etiam aliqua ratione nudis pedibus ambulare.* Quam falsam persuasionem non statim desiisse, probat Synod. Guid. episc. Lexov. ann. 1321. ex Cod. reg. 4653 : *Doceant sæpe sacerdotes populum hoc sacramentum* (Extremæ-unctionis) *licite reiterari,... et post susceptum licite reverti ad opus conjugale.* Consule Mabill. Præfat. ad Sæc. 1. Bened. pag. 47.

°° **EXTREME**, Ultimo loco, Virgil. Grammat. pag. 85.

° **EXTREMIA**, Extremita, Vocatio ad arma, Gall. *Alarme.* Stat. Avellæ ann. 1496. cap. 114. ex Cod. reg. 4624 : *Quandocumque tempore alicujus guerræ cornabitur vel pulsabitur ad Extremiam in Avilliana, quilibet homo Avillianæ et ibi habitans ætatis xxv. annorum... debeat exire incontinenti cum suo arnexio seu arnesco sibi injuncto.* Et cap. 125 : *Nisi tubicinaretur vel pulsaretur in Avilliana ad Extremitam.* Vide *Stormus* et *Stremita.*

1. **EXTREMITAS**, Titulus animi submissioris, quo de se loquendo utebantur Prælati Ecclesiastici, Jonas Aurelian. Episc. in Epist. ad Pipinum Aquitaniæ Regem, et in Epist. ad Matfredum, Landericus Paris. Episc. in Privilegio pro Monasterio S. Dionysii, Agobardus Lugdun. de Judaicis Superstit. cap. 1. etc.

° 2. **EXTREMITAS**, Austeritas. Raccolta Angel. Calog. tom. 21. pag. 218. ubi de S. Romualdo : *Mira ubi regularium exercitationum frequentia, vigiliarum assiduitas, jejuniorum Extremitas, etc.*

¶ **EXTREMIZARE**, Extremum spiritum agere. Miracula B. Kingæ Virg. Julii tom. 5. pag. 754 : *Quem dum Extremizaret, B. Cunegundi obtulit, et sanum de repente videre meruit.* Picardis nostris *Extremiser* est moribundo conferre extrema Ecclesiæ Sacramenta.

¶ **EXTRENA**, Strena, munusculum, Gall. *Etrenne.* Consuetudines Tolos. rubr. de Donationibus : *Item omnia illa, quæ in crastinum diei, qua vir duxit uxorem, dantur vel mittuntur pro Extrenis viro vel uxori, sunt similiter dicti mariti.* Vide *Strena.*

¶ **EXTRENUITAS.** Jonas Aurelian. in Præfat. ad libros de Institutione laïcali : *Tuæ nuper Strenuitatis litteras suscepi, quibus meam Extrenuitatem commonefecisti, etc.* Lege et vide *Extremitas.*

EXTREUS, *Abortivus, qui de exercitio ejicitur extra.* Papias. Legendum forte

exsicio, vel *excicio*, pro exercitio, ut sit nostrum *Encis*, de qua voce diximus ad Stabilimenta S. Ludovici. [Vide *Encimum*.]

✱ **EXTREX.** [Occiput, posterior pars capitis. DIEF.]

EXTRICARE, Papiæ, *Exterminare, profligare*. Anastasius Biblioth. in S. Joanne PP. : *Eodem tempore Justinus Imperator vir religiosus summo ardoris amore religionis Christianæ voluit hæreticos Extricare*. Ita *Extricare* apud Columellam lib. 4. est locum aliquem purgare mundare.

EXTRILIDUS, Exalbidus, apud Gellium lib. 19. cap. 1. [ubi : *Atque ibi hominem conspicimus impavidum et Extrilidum*. Hunc Faber interpretatur, Extra læsionem positum.]

° **EXTRINCARE**, Eruncare, in culturam redigere, excolere. Charta ann. 1185. inter Instr. tom. 10. Gall. Christ. col. 323 : *Willelmus* (S. Audomari castellanus) *dedit perpetuo in eleemosynam prædictæ ecclesiæ* (S. Andreæ de Nemore) *quinque carrucatas nemoris ad Mensuram Monstrolii Extrincandas ad medietatem propriis expensis ecclesiæ, et seminandas de proprio, etc. Ut autem istam medietatem fratres libenter acciperent,... dedit eis unam carrucatam nemoris omnino liberam Extrincandam... Cum igitur pater meus, sicut supra dictum est, prænotatæ ecclesiæ concessisset quinque carrucatas ad medietatem Excolendas, etc.* Vide *Extricare*.

✱ **EXTRINCECUS.** [Exterior, *Extérieur* : « Dantes... plenam et liberam potestatem eligendi... tres... monachos de dicto conventu, sive sint de residentibus in conventu, sive sint de prioribus intrincecis vel *Extrincecis* dicte domus. (B. N. coll. Burgund. 82. Cart. Cluniac. 14. Aug. 1260. Moissac.) »]

✱ **EXTRO.** [Exeo, apud veteres. *Afran.* apud *Non.* 2. 279. Simul limen intrabo, illi *Extrabunt* illico.

¶ **EXTROMIS**, *Extremus*. Gloss. Isid. Lege ut apud Festum *Extimus*, cui contrarium *Intimus*.

EXTRUNCARE, Truncis seu stipitibus purgare, *Essartare*. Charta Guarini Episc. Ambianens. ann. 1138. ex Tabulario Abbatiæ S. Fusciani pag. 8 : *Godefridus et Gislebertus Ecclesiæ sæpe dictæ terram, quam Extruncaverant, in Castellione dederunt : et furnellos suos in Altis Avesnis*. Glossæ Isid. : *Extruncis, arbor truncata*. [Vide *Extruscare*.]

✱ **EXTUBERASCO.** [Idem ac extubero. Particip. *Extuberascens* apud *Jul. Val. res gest. Alex. M.* (edente A Maio) 1. 29. Eminentias quinque, quibus in cetero æquore *Extuberascentibus* decus urbis est maximum.]

° **EXTUMULARE**, De tumulo extrahere, effodere. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Extumulare, Deffouir*.

✱ **EX TUNC.** [Ex illo tempore, *Apul.* 7. *Met.* Ex tunc pœnæ reservatus. Alii melius leg. *Extremæ pœnæ*. Addunt quidam locum *Val. Max.* 1. 5. *in fin.*, sed ibi *et tunc* est legendum.

° **EXTURARE**, Returare, aperire, Gall. *Déboucher*. Vita B. Vict. PP. III. pag. 433. col. 1 : *Conceptam diu ambitionis flammam clibanus Exturatus evomuit*.

°° **EXTUS**, Exter, alienus. Erchempert. Hist. Longobard. cap. 58. ap. Pertz. pag. 275. tom. 3. Scriptor. : *At ille durius hoc accipiens Extus factus est illis*. Ubi al. *hostis*.

¶ **EXTUSSIRE.** Limborch. Sentent. Inquisit. Tolos. pag. 119 : *Pridie Nonas Januarii ann. D.* 1311. *tempore quo blada Extussiuntur*. Lege *Excutiuntur*.

° *Estoussir* pro *Tousser*, Tussire, apud Guignevill. in Peregr. humani generis MS. :

Ne deussiés ainsi venir
Sans parler, ou vous Estoussir.

¶ **EXVACUARE** dicitur ille qui causa cadebat in litigiis, cum sententia Judicum cogebatur scripto declarare se nullum jus habere in res controversas, easque ab adversario legitime possessas esse aut deinceps possidendas. Hanc declarationem vulgo vocabant *Exvacuationem* ; quia per illam litigator *Evacuabatur* seu spoliabatur rebus, quas sibi perperam arrogabat. Placitum ann. 852. in Probat. novæ Hist. Occitanæ col. 99 : *Ad tunc nos supradicti interrogavimus Odilone, si potebat habere aliam scriptura, aut ullum judicium veritati, aut per testimonia, ut ipsas res ad partibus suis vindicare valuisset. Ad tunc ipse Odilo se recognobit vel Exvacuabit, quia de ipsas res superius dictas... ego prendidi injuste mea propria præsumptione absque judicio de potestate Gondesalvio Abbati, dum ipse jure suo legibus retinuisset, quando suam recognitione simul et Exvacuasione scripti fecit. Cum nos vidissemus suam recognitione et Vacuasione... hordinavimus vel crebimus judicio, ut Bidegisus saione nostrum, ut super ipsas res venisset, et Odilone exinde exegere fecisset, et secundum legem ipso Ramnone ab omni integritate revestire fecisset a partibus Gondesalvio Abbate, sicut et fecit*. Notitia judicati ann. 874. Marcæ Hisp. col. 797 : *Sic me recognosco vel Exvacuo ab interrogatione Judicum et præsentia bonorum hominum in villa Verneto in Ecclesia S. Saturnini, et ut sacramenta fecerunt isti testes veraciter recepti per jussionem Senioris mei, et ea quæ feci recte et veraciter me recognosco vel Exvacuo in vestrorum judicio vel suprascriptorum præsentia. Facta recognitione vel Exvacuatione sub die* VIII. *Kal. Apr. ann.* XXXIV. *regnante Karolo Rege*. Similis exstat *Exvacuationis* formula ibid. col. 781. Alia apud Stephanotium tom. 8. Fragm. Hist. MSS. pag. 54. ann. 21. regnante Carolo Rege : *Recognosco me Aldebertus mandatarius, quod negare non possum, et sic facio meam professionem atque Exvacuatione, quia de ipso villare superius nominatum, unde ego per vocem Seniori meo interpellavi sonario mandatarium Arifonso Abbate injuste et malum ordine eum interpellavit atque mallavit, quia plus debet esse ipse villares cum finis et terminis suis, sicut scriptum est, alodes legitimus de ista jam dicta casa Dei atque venerabili loco suo Arifonso Abbate vel ad ejus Congregatione per illorum authoritates et pro regia donatione*. Infra *Evacuare* recurrit eadem notione. Notitia judicii ann. 869. apud Baluz. tom. 2. Capitul. col. 1490 : *Iterum prædicti Judices Recosindo mandatario Salomonis Comitis dixerunt : Fac cito Exvacuationem sicut superius responsum dedisti. Sic me Exvacuo ego Recosindus ab interrogatione Judicum, quod non possum diffamare ipsos testes et scripturas, nec testes ampliores nec meliores ut legibus convincere possim, ut beneficius debeat esse nec per scripturas, nec per nullum indicium veritatis, nec in isto placito, nec in alio, nec nulloque tempore, et hæc mea Exvacuatio vera est, quod negare possum in vestro supradicto judicio. Facta Exvacuatione sub die* XV. *Kal. Sept. ann.* XXVIIII. *regnante Karolo Rege. Recosindus subscripsi et feci*. Vide *Vacuus*.

✱ **EXUBERATUS.** [Sub ablactatus, ap. DIEF. ; a lacte remotus.]

° **EXVENTRARE**, a Gallico *Eventrer*, Exenterare. Mirac. S. Ludov. episc. Tolos. tom. 3. Aug. pag. 795. col. 2 : *Cum coquinarius dictum piscem Exventraret seu separaret, reperit in pisce multam pecuniam*.

° **EXUERE** HOMINEM, Mori. Charta ann. 961. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 624 : *Hugo comes... tactus infirmitate qua hominem Exuit, etc.* Formula loquendi Scriptoribus medii ævi usitatissima. Vide supra *Excedere*.

EXUERE SE *de re aliqua*, Rem relinquere. Concilium Duziacense I. cap. 15 : *Nisi ab ipsis rebus, quas invaserat, se mox Exueret, etc.*

EXUERE SE *de latrocinio*, in Pacto Legis Salicæ tit. 50. est purgare se in jure non esse reum furti : *Istud si fecerit, Exuit se de latrocinio*. Quo loco aliæ Edit. habent *exivit* ; sed perperam. Lex 12. Cod. Th. de Accusat. (9, 1.) : *Neganda est accusatis licentia criminandi, priusquam se crimine, quo premuntur, Exuerint. Exuere se de crimine*, apud Gregorium Turon. lib. 9. cap. 16. Cæsarius in Vita S. Cæsarii Arelat. *Ego me Exuo, etc.* Chrysost. hom. 2. in Epist. ad Rom. : Τότε ἔγκλημα ἀποδυσάμενος τῆς ῥαθυμίας.

¶ **EXVERRÆ**, Sordes quæ everruntur. Vide *Everriator*.

EXUGIA, in Gloss. Anglo-Saxon. exponitur per gihsunga ; et gescinco, ubi Somnerus, forte, *Axungia*.] [°° Apud Bosworthum Gesanco, *exugia* et Micgern, *exugium*. Culex quod sanguinem exsugat ita dictus videtur.]

°° **EXUL** pro Peregrinus, passim. Exemplis firmat Maius Classic. Auctor. tom. 5. pag. 405. not. 2.

¶ 1. **EXULARE**, active sumitur pro Mittere in exsilium vel servitutem, in Actis S. Athanasii Episcopi Neapol. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 1059 : *Captivos... innumerabiles Saracenorum Exulabat efferitas insatiabilis*. Et infra : *Eodem igitur tempore quo Ludoycus piissimus Augustus Beneventanam provinciam Exulatione Sudan crudelissimi Ismaëlitum Regis advenit eruendam. Exulatio* hic Muratorio videtur sumenda esse pro tyrannide vel servitute. Pro *Exsilio* usurpavit Florus : *Clarissimos Principes... Exulatione multavit*.

° 2. **EXULARE**, f. pro *Exiliare*, Dissipare, destruere. Epist. monach. B. M. de Josaphat. ad Innoc. PP. ex Tabul. ejusd. monast. : *Propter exilem et exiguam dicti monasterii facultatem ; quod quidem propter guerras taliter extitit Exulatum ac redditibus attenuatum, etc.* Vide *Exilium*.

EXULATITIUS. Glossæ Cyrilli : Φυγάς, *Fugitivus, Exulatitius, fugitivosus*.

¶ **EXULATUS**, Exsilium. Messala Corvin. pag. 19. *In Exulatum perrexit*.

¶ **EXULTARE** HORAM, Horam canonicam recitare. Bernardi Monachi Ordo Cluniac. part. 1. cap. 74. num. 36 : *Qui propter Missam suam ad regularem Horam non occurrere possunt... finita Missa ibidem ante altare quiete Exultabunt Horam*.

EXUMBRES, Ascii, seu ἄσκιοι, in Glossis Isidori.

°° **EXULTIO**, Finis ac depositio faidæ. Vide Haltaus. Gloss. Germ. col. 2000. voce *Urphede*.

¶ **EXUNARE**, ut *Adunare*, Congerere. Chronicon Farfense Gregorii Monachi, apud Murat. tom. 2. part. 2. col. 471 : *Et*

in Ponticello modia II. *millia Exunata... in fundo Virgiliano modios* XX. *adunata.* Ibid. col. 967. in Additamentis ad Chronicon Casaur. : *Silvas et terras cultas et incultas Exunatas per singulas petias per mensuras insimul faciunt modios trecentos.* Et col. 985 : *Silvæ per singulas petias Exunatæ insimul faciunt per mensuram modiorum mille.*

✱ **EXUNCTUS,** [Particip. ab *exungo. Plaut. Trin.* 2. 4. 5. Quid factum est eo ? (*argento*). Comesum, expotum, *exunctum*, elotum in balineis, *h. e.* unguentis emendis absumptum.]

° **EXUNGUARE,** pro *Exungulare,* unguem evellere. Mirac. S. Rosæ tom. 2. Sept. pag. 474. col. 2 : *Illa autem* (monialis) *pecuniæ dono allecta unam de unguimus digitorum manus virginis violenter evulsit... Monialis autem prædicta cernens, quia sacrilegium, quod commisit, bono modo tegi non poterat, pro eo quod ex digito Exunguato patenter quædam difformitas resultaret, etc.*

EXUNGULARE, [Ungularum ferrearum tormento cruciare. Passio S. Mammarii in Africa apud Mabillonium Analect. tom. 4. pag. 102 : *Tunc Præses jussit eos equuleo suspendi et Exungulari, et super plagas eorum sal et calcem et acetum superaddici.*] Vide *Ungulare.*

¶ **EXVOLARE,** Amandare, rejicere, apud Mabill. Liturg. Gallic. pag. 467 : *Interrogo vos qui ista* (Gesta SS.) *inter apocryphas litteras Exvolanda censetis, per quos constat Canon Scripturarum omnium divinarum ?*

EXUPERARE, Superare, subjugare, Latinis *Exuperator omnium gentium,* in Nummo Constantis. *Exuperatorius mensis,* Novembris a Commodo dictus, apud Lampridium. Simeon. Dunelm. ann. 882 : *Duas potenti virtute naves Exuperavit.* Vox Latinis notissima.

Est enim *Capere,* vel *Prehendere.* Leges Edmundi Regis cap. 2 : *Vult etiam, ut ibi fur pro certo cognoscetur, Thwelsindi... consocientur, et Exuperent eum vivum vel mortuum, alterum quod poterunt.* Ita in Legibus Alfredi cap. 7. apud Bromptonum *Exsuperetur, et Episcopi judicio reservetur.* Ubi Saxonice habetur gevilde, quod idem ac *Prehendito,* vulgo *Capias :* unde Forensium apud Anglos Breve *Capias :* dictum a gevealdan, et gevildan, regnare, dominari, imperium tenere.

Exuperantissimus, pro ἐξοχότατος, dixit Apuleius in Hermetis Asclepio.

EXURGEBAT, pro *Poterat,* apud Anastasium Biblioth. in Joanne V. PP. : *Sed et cœptum frumenti similiter vel alia diversa, quæ Ecclesia Romana minime Exurgebat persolvere.*

¶ **EXURGITARE,** *Exhaurire.* Laurent. in Amalthea ex Isidoro.

° **EXURIRE,** pro Esurire, in Comœdia sine nomine act. 2. sc. 5. ex Cod. reg. 1638 : *Exuriant* (ancillæ) *farsitæ, stent gerræ, agant inertes.*

°° **EXUVIALIA,** Arma defuncti, Germ. *Heergewedde.* Chron. Osnabr. ad ann. 1424. ap. Meibom. Rer. Germ. tom. 2. pag. 248 : *Inter Johannem Episc. et consules Osnabr. fuit conventum quod Hervadia sive Exuvialia, etc.* Vide Haltaus. Glossar. German. col. 883. et infra *Heervadium.*

° **EXUVUS,** Exitus. Notit. MS. rer. monast. Gellon. : *Almeradus manso uno cum curte, et ortos, et Exuvos, et regressus suos, etc.* Vide *Exius.*

¶ **EYBAMD.** Charta Emenonis domini Auxelioduni pro hominibus Burgi S. Martini, apud Thomasserium in Biturig. pag. 697 : *Ut nemo illorum pergat ad pugnam, quæ alio nomine vocatur Eybamd, neque bottagium vini alicui reddat.* Vide *Herebannum.*

¶ **EYCHALGAYTA,** Excubiæ. Vide *Scaraguayta.*

° **EYCHARGUETA,** Excubiæ. Charta ann. 1387. ex schedis Pr. *de Mazaugues : Et se asserunt esse francos et liberos... ad modum nobilium, tempore guerræ faciendo pro custodia dicti castri Eycharguetas.* Vide supra *Eschargaita.*

° **EYCHEYUTA,** Quidquid qualibet ratione domino obvenit. Libert. Brianc. ann. 1343. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. 725. art. 8 : *Concessit dictus dom. dalphinus omnia jura sibi competencia et competitura in laudimiis,... et omnibus aliis obvencionibus et Eycheyutis, etc.* Vide *Escaeta.*

¶ **EYGUATGIUM,** Eygacium, Alveus, canalis. Inventar. Recognit. num. 18. cap. 41. de Vouta fol. 333. verso : *Item pro Eyguatgio molendini nuncupati Guyot, sive pro transitu atque in possessione ipsius charrerii, etc.* Fol. 336 : *Item pro Eygacio dicti prati...* II. *denar.* Fol. seq. : *Item pro quodam Eyguatgio ad riganda prata.* Denique fol. 339 : *Pro Eygatgio sive perceptu atque in territorio, etc.* Vide *Echudium.*

° **EYGUESINUM** Avere, Equorum et Equarum grex. Pactum ann. 1501. ex schedis Pr. *de Mazaugues : Quod si et ubi ipse magnificus dominus non haberet aliquas equas, sive avere rossatinum sive Eyguesinum, etc.* Vide supra *Eguesinum animal.*

¶ **EYLNESCIA,** Hæreditas primogeniti. Vide *Ainescia.*

¶ **EYMERAUDUS,** Smaragdus, Lapis pretiosus, Gall. *Emeraude,* in Inventario Ecclesiæ Anic. ann. 1444 : *Perlis Eymeraudis.*

¶ **EYMINA,** Species mensuræ. Vide *Hemina.*

° Mensura frumentaria. Charta ann. 1324. ex Tabul. Flamar. : *Retentis sibi ac suis una Eymina frumenti et sex molduris.* Hinc

° **EYMINATA,** Modus agri. Testam. ann. 1469. ex eod. Tabul. : *Item plus mediam Eyminatam prati in pertinentiis dicti loci.* Terrear. S. Maurit. in Fores. ad ann. 1472 : *Dictus confitens tenetur solvere... in quadam Eyminata terræ, etc.* Vide in *Hemina.*

¶ **EYNEIA,** ut *Eylnescia.* Vide *Ainescia.*

¶ **EYNICIUS,** Natu major, Gall. *Ainé. Eynicia filia,* apud Th. *Blount* in Nomolexico.

° **EYSCHEUTIA,** Quidquid fortuito obvenit, sive jure hæreditario, sive alia qualibet ratione. Contract. matrim. inter Margar. *Bermunde* et Fulc. de Fortia ann. 1349. ex Tabul. Flamar. : *Pro omni parte, portione, frayreschia, successione, Eyscheutia, etc.* Vide supra *Escazucha.*

° **EYSIA,** Quidquid alicui proprium est, quo pro libito uti potest. Charta ann. 1507 : *Decursum aquæ bialeriæ molendinorum, troillati, batitorii et aliarum Eysiarum ipsius recognoscentis, etc.* Vide supra *Esyamentum.*

¶ **EYSIAMENTUM,** Jus utendi rebus non suis. *Madox* Formul. Anglic. pag. 163 : *Cum omnibus libertatibus, Eysiamentis et pertinenciis dictæ terræ spectantibus.* Vide *Aisantia.*

¶ **EYSSADONUS,** Parvus ligo. Vide *Eissadonus.*

° **EYSSARIATA.** Vide *Eissariata.*

¶ **EYSSARTAJARE,** Eyssartare. Vide in *Exartus.*

¶ **EYSSARTIA.** Vide in *Exarcia.*

¶ **EYSSARTUS,** pro *Exartus.* Vide in hac voce.

° **EYSSUCHUM,** *Scaccorum* ludus, ut opinor, idem quod supra *Exsuchium.* Stat. ann. 1337. ex Tabul. S. Vict. Massil. : *Quod nulla persona audeat nec præsumat ludere ad taxillos, nec ad paginas, ad Eyssuchum, etc.*

¶ **EYTE,** Insula vel locus humilis, humidus et paludosus. Vide Kennettum in Glossario ad calcem Antiquit. Ambrosden.

EZCIPHAM. Sampirus Astoricensis in Chron. æra 971 : *Rex quidem jam securus perrexit ad domum suam cum victoria magna in pace. Deinde post duos menses Ezcipham, id est, exercitus, ad ripam Turmi ire disposuit, et civitates desertas ibidem populavit.* Vox Arabica, ni fallor.

° **EZRIZENY,** Retis genus. Charta Joan. archiep. Prag. ann. 1386. apud Pez. tom. 6. Anecd. part. 3. pag. 76. col. 2 : *Item præfati nostri censuales homines... in aqua Multavæ cum parsis seu retibus, quæ vulgariter sachi et Ezrizeny appellantur, poterint piscari duntaxat.*

EZZISCZUN. Lex Bajwar. tit. 9. cap. 11. § 1 : *Si illam sepem ruperit, vel dissipaverit, quam Ezzisczum vocant, cum uno solido est restitutio.* [Baluzius legit *Ezzisezum.*] Vide *Etarchartea.*

F

F. LITTERA numeralis, 40. denotat; unde versus :

Sexta quaterdenos gerit F quæ distat ab alpha.

Eidem literæ si recta linea superaddatur, 40. millia significat.

F. *In superscriptione cantilenæ, ut cum fragore, seu frendore feriatur, efflagitat.* Ita Notkerus Balbulus Opusc. *Quid singulæ literæ significent in superscriptione cantilenæ.*

F. pro *Ph*, occurrit passim apud Scriptores inferioris ætatis ; sed et in veteribus aliquot Inscriptionibus. Locos indicavit Josephus Scaliger indice 19.

☞ Occurrit præterea *F* pro *V* et vice versa : quo spectat Ambrosii Moralis observatio in Eulogii Vitam pag. 193 : *Tam in his duobus exemplaribus, quam in aliis pervetustis libris Mozarabum Christianorum litteris descriptis, quos mihi videre hucusque contigit, F pro V, et V pro F semper cernitur appositum. Itaque hic Referentia, non reverentia fuit scriptum ; et semper Provanus non Profanus.* Jam supra vidimus *Devensum* pro *Defensum*. Sic et Latinum *Vates* a Græco φάτης, et *Vesica* a φύσικα docent esse derivata. Hispani *F* in *H* mutant quam frequentissime ; sicque dicunt *Hablar* pro *Fabulari*, *Hace* pro *Fasce*, *Halcon* pro *Falcone*, etc. Pro *B* positum *F* infra videmus in *Faro* pro *Baro*.

¶ **FABA**, *est tertia pars scrupuli unius.* Roch. *le Baillif* in Dictionar. Spagyrico.

¶ FABA ASIANA, vel *Campanica*, Phaseolus, Gall. *Haricot* : quod leguminis genus Belgæ vocant Fabas Turcicas vel Romanas. Acta SS. Junii tom. 3. pag. 451. de S. Raynerio : *Vocavit virum suum, et aspiciens vidit lapidem ascendere de maxilla, ad modum Fabæ Asianæ, id est Campanicæ, quam digitis accipiens traxit.*

* FABA FRESA, *Feve frésée, a faba et frasus, quod est fractus.* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7684 : *Faba frach. Prov. fabe fresa, faba fracta,* in Gloss. Provinc. Lat. ex Cod. 7657. Cui opponitur *faba solida*. Vide infra *Fresa* et *Fresus*. Ludi ad fabas mentio fit in Lit. remiss. ann. 1460. ex Reg. 190. Chartoph. reg. ch. 106 : *Certain jeu, nommé à las Fabes et à une salliere du fust.*

* FABAS DICERE. Vide *Dicere Fabas*.

EABAGENA, Præstatio ex fabis. Vide *Mestivarius* in *Mestiva*.

¶ **FABALIA**, Idem quod *Fabaria*. Tertull. lib. de Anima cap. 31 : *Pythagoras ne per Fabalia quidem transeundum discipulis suis tradidit.*

FABANA, Fabæ decoctæ. Vita S. Carilelphi : *Tantam Fabanam coxit, ut per totam hebdomadam satis haberet.* Perperam, inquit Meursius, in MS. *Fabianam*. Φαβάτον, Græci recentiores dicunt, ut idem observat.

FABARIA, in Pacto Legis Salicæ tit. 27. § 6. Campus fabis consitus. Vide *Favaria*.

FABARE, Eadem notione, in Observantiis Regni Aragon. lib. 8. tit. de furtis : *Si dominus invenerit aliquem de die in sua vinea, horto, vel Fabari, colligendo fructus, etc.*

FABARIUM, Pensitatio de fabis. Charta ann. 1241. in M. Pastorali Eccl. Paris. lib. 10. Ch. 21 : *Ita quod nihil amodo percipiet, nec in campiparte, nec in decima, nec in ædificiis, nec in lignis, nec in Fabario, nec in straminibus, item nec in veciis, etc.*

FABARIUS, Cantor, qui cibis vescebatur, qui mollem vocem reddunt. Vet. Glossar : *Vocalis, Fabarius, Cantor*. Isidorus lib. 2. de Divin. Offic. cap. 12 : *Antiqui pridie quam cantandum erat, cibis abstinebant, psallentes tamen, leguminibus caussa vocis assidue utebantur. Unde et Cantores apud Gentiles Fabarii dicti sunt.*

* FABARII, *Cantatori di pagani*. Glossar. Lat. Ital. Ms. f. pro *Fabularii*.

FABATARIA, Vasa amplissima, in quibus *fabatia*, de qua Apicius, vel puls fabata solebat apponi, apud Lampridium in Heliogabalo. [Vide Martinii et Hofmanni Lexica.]

¶ **FABATRUM**, Φάβατος κόκκος, *Granum fabæ*. Supplem. Antiquarii. [* Ex Castigat. in utrumque Glossar. leg. *Fabatum*. Vide Salmas. ad Hist. Aug. pag. 187.]

¶ **FABEA**, Παιδίσκη, Puella, *Fabeus*, παῖς, *Puer*. Gloss. Lat. Gr. MSS. Sangerman.

¶ **FABELLA**, Sermo brevis. Vita S. Adalberti Mart. April. tom. 3. pag. 179 : *In extremo anhelitu, cum tamen adhuc magna pars animæ superstes foret, astantibus, quarum ille adolescens unus erat, hanc Fabellam ægra voce retulit : Heu mihi ! Qualis eram et quantum diversus ab illo.*

* **FABELLARE**, Fubulari. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Fabellare, c'est parler*. Vide *Fabulare*.

¶ **FABELLATIO**, Μυθολογία, Sermo de Fabulis. Gloss. Lat. Gr. MSS. Sangerman.

* **FABER**. Piscis genus. Vide supra *Aurata* et *Citula*.

* **FABER** DE CORONA, idem qui Regius. Charta Phil. Pulc. ann. 1300. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 119. r°. col. 2 : *Cum nos quatuor denarios Parisienses, quos Perroto Fabro de corona dedimus, pro ferris fabricandis pro nemoribus ad opus nostri, per diem percipiendos... adjunxerimus, etc.*

** FABER GROSSARIUS. Vide *Fabri grossarii* et in *Grossarius*.

* **FABERCULUS**, *Petit feure ; Fabrissa, femme de feure*, in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684.

¶ **FABERRA**, Φάβα, *Faba*, Supplem. Antiquarii.

FABERRIME, pro *Affabre*, dixit Apuleius Florid. lib. 2. [et Metamorph. lib. 2. et 11.]

¶ **FABEUS**. Vide *Fabea*.

¶ **FABIACUM**, Præstatio ex fabis. Charta ann. 1211. in Chartulario Eccl. Carnot. n. 180 : *Viciacum, Fabiacum, ordeiacum, investitiones, submonitiones hominum, etc.* Vide *Fabarium*.

¶ **FABIANA**. Vide *Fabana*.

¶ **FABICORA**, *Proverbium in eos qui domesticis alimentis usi cum aliis laborant.* Papias MS. Bituric. Editus habet *Fabricora*.

* **FABILIA**, perperam inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 401. pro *Fatalia*. Vide in hac voce.

* **FABILIS**, Dicendus, memorandus. Hist. invent. S. Baudel. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 4. col. 1 : *Cum hoc donum quanto est revelatum tardius, tanto Fabile talentum eos latebat, major bonitatis Dei magnificentia eis subtracta erat.* Vide supra *Fabellare*.

¶ **FABIOLA**, *est flos fabarum*. Roch. *le Baillif* in Diction. Spagyrico.

* **FABIOLUM**, inter ornamenta vel vasa ecclesiastica annumeratur, in Ord. Ambros. eccl. Mediolan. ann. circ. 1130. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 881 : *Cicendelarius observator portat patenam cum manutergio volutam.... et casulam argenteam et Fabiolum argenteum, et duas alas textus Evan-*

geliorum. An leg. *Fasciolum?* Vide in hac voce.

¶ **FABISOR**, pro *Favitor*. Gall. *Fauteur*. Papias MS. Bituric.: *Fabisor, Fautor, favens.*

* **FABOLARI**, pro Fabulari, in Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641: *Fabolor, fabellor.* Vide *Fabulare.*

¶ **FABONIUM**, FABONIUS. Vide *Favonium, Favonius.*

¶ **FABRARIA**, Ars ferraria. Statuta Massil. lib. 5. cap. 52: *Ordinamus præsenti capitulo quod fabri exercentes.... ministerium Fabrariæ per se, vel per alios in Massilia, vel ejus territorio non accipiant pretium, vel mercedem ultra modum infra scriptum, videlicet pro ferrando equo* IV. *den. de pede uno, etc.*

* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Fabraria, Prov. Fabreria.*

FABRATERIA, *Ornatus fabrorum, vel domus, vel locus, ubi fabricæ sunt*, Ugutioni. Glossæ MSS.: *Fabrateria, Fabrica, qua sedent fabri, vel ornatus equorum.* [Aimoinus in Vita S. Abbonis Floriac. sæc. 6. Benedict. part. 1. pag. 44: *Certe qui volunt exsequi in Fabrateria mendacii cupiditates suas pravas, ipsi nituntur condere leges iniquas.* Pro ipso opere utitur idem Abbo in Epist. *Qui nunc Hierosolymis exulat pro suorum mendaciorum Fabrateria.*]

* **FABREFACTUS**, Ars, fabrica. Chron. de S. Maria Magdal. Ms. ad ann. 1279: *Caput vero ipsius postmodum in concha pretiosissima ex auro puro et lapidibus pretiosis miro artificio ac decoro Fabrefactu inclusit, ubi devote corpus et caput reservatur et miraculis evidentibus declaratur.*

1. **FABRICA**. FABRICÆ, pro operibus publicis, leg. 13. Cod. Th. de Prætorib. (6, 4.) leg. 14. 30. de Oper. publ. (15, 1.) etc. *Fabricatio publica*, opus publicum, leg. 2. de Sepulcr. (9, 17.) viol. Vide leg. 37. de Decurion. (12, 1.) eod. Cod. Proprie vero *Fabricæ* dictæ, in quibus arma fabricabantur. Ammian. lib. 14: *Tribunos Fabricarum insimulassent, promittens arma.*

* Occurrit, eadem notione, in Correct. stat. Cadubr. cap. 116: *Sancimus quod quotienscumque contigerit effici aliquod opus pro communi,... massarius communis.... teneat in quaterno computum.... hominum centenarii, qui laborarent sive operas darent ad Fabricam vel opus illud quod fieret.* Pro exstructione vel refectione murorum urbis seu castri accipi videtur in Charta ann. 1319. ex Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 318: *Item pro Fabrica dictæ villæ, duo modia frumenti.* Nisi eodem sensu intelligas, quo infra *Fabrica* 4. adeo ut civilibus perinde atque ecclesiasticis bonis attributa fuerit hæc vox.

2. **FABRICA**, Gallis, *Forge*, Ordinatio Hospitii S. Ludovici Reg. Franc. ann. 1261: *Cambellani habent..... 12. pecias candelæ minutæ, et Fabricam ad tres equos.* Occurrit ibi pluries. Id est, Cambellani habent quidquid ferri necesse est pro tribus equis, ex fabrica Regia.

* Charta ann. 1317. in Reg. 58. Chartoph. reg. fol. 3. r°: *Item concessit Felisio de Autisiodoro Fabricam seu forgiam, quam nunc habet supra magnum pontem Parisius.*

Accipi etiam videtur hæc vox pro quovis ædificio, in Lege Burgund. addit. 1. cap. 1. § 7. et in Lege Bajwar. tit. 8. cap. 2. § 1. in qua alii Codd. habent *basilica*, ut monet Steph. Baluzius, adeo ut *fabrica* et *basilica* idem fuerint. [Litteræ Alberti Imp. ann. 1300. apud Ludewig. tom. 6. pag. 40: *Quæque Fabrica in Nurinberg solvet* (Burgravio) *unum solidum annuatim.*]

* Pro quavis officina, quo sensu *Fabbrica* utuntur Itali, legitur in Charta ann. 1048. apud Lamium in Delic. erudit. inter notas ad Hodoepor. Charit. part. 3. pag. 1034: *Una cum casis et hedificiis et universis Fabricis suis, etc.*

¶ 3. **FABRICA**, Opificium quodvis ferrarium. Tradit. Fuldenses Schannatti pag. 403: *Slavi* CXX. *singulas libras lini* (debent) *Scutatores scuta* XII. *et una Fabrica.* Extractum computi anni 1327. Histor. Dalphin. tom. 2. pag. 216: *Cum Dominus veniret de Jostis Tollini solvit pro Fabrica* XXI. *den.* Hoc est, pro calceando equo, qua notione non semel accipitur vox *Fabrica* in Instrumentis Dalphinalibus.

¶ 4. **FABRICA**, Proventus Ecclesiæ, illius reparationi aliisque divinum cultum spectantibus destinati, Gallis *la Fabrique.* Addit. 4. ad Capitul. cap. 58: *Quod in unaquaque ecclesia cui Episcopus præest, quatuor tam de reditibus quam de oblationibus fidelium fieri debeant portiones; ut una sit Episcopi, alia clericorum, tertia pauperum, et quarta Fabricis ecclesiasticis adplicetur.* Litteræ Caroli VI. Franc. Regis ann. 1385. inter Anecdot. Marten. tom. 1. col. 1614: *Interdum contingit, ut in Ecclesiis in quibus Prælati fructus, reditus et proventus unius anni, et Fabrica fructus alterius anni percipere consueverunt.* Testamentum ann. 1423. apud *Blount* in Nomolex. Angl.: *Item lego Fabricæ ecclesiæ cathedralis Hereford.* XII. *den. Item lego Fabricæ capellæ B. Mariæ de Bromyard* XL. *den. Fabrica Ecclesiæ*, in Obituario Morinensi f. 32. Occurrit præterea apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 430. tom. 4. Concil. Hispan. pag. 6. col. 2. pag. 19. col. 2. etc.

* *Fabrice*, eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1476. ex Reg. 204. Chartoph. reg. ch. 183: *La Fabrice de la parroisse de maille, etc.*

¶ FABRICALES LITTERAS appellat Clemens IV. Papa ann. 1267. in Epistola ad Archiepiscopum Hispal. inter Anecd. Marten. tom. 2. col. 476. Litteras quibus Rom. Pontifex Regi concederet licentiam accipiendi partem proventuum ad *Fabricam Ecclesiæ* pertinentium.

¶ FABRICALES DECIMÆ, Ead. notione, ibid.

✱ **FABRICABILIS**. [Qui fabricari potest. *Gloss. Philox.*]

¶ **FABRICARE**, Clavis figere. Acta SS. Aurei et Sociorum Mart. Junii tom. 3. pag. 51: *Deinde duxit eos ad nemus... et eos ibi Fabricari fecit ad duas arbores, cum catenis et compedibus per fabros, ponens duos custodes super arborem.*

¶ **FABRICARIUS**. Gloss. apud Martinium in Lexico: Ξύλα ἐργάσιμα, *Ligna Fabricaria.*

* **FABRICATOR**, Cui ædificiorum cura demandata. Charta Jacobi Adriens. episc. ad calcem Stat. Mss. eccl. S. Laur. Rom.: *Qui tres scilicet canonicus et duo laici eligendi, vocentur magistri operarii seu magistri Fabricatores ecclesiæ S. Laurentii in Damaso.*

¶ **FABRICATOR** ECCLESIÆ, Ædis sacræ procurator, Æditiuus, Gall. *Marguillier.* Index MS. beneficiorum Ecclesiæ Constant. fol. 89. verso: *Decem libras Turon. .... levandas super communiam ejusdem Canonici, si contigerit ipsum residentiam personalem facere; sin auten, supra fructibus prebendæ capientur per Fabricatorem Ecclesiæ.* Vide *Fabricerius.*

FABRICATURÆ, Vasa aurea aut argentea, aurum omne, argentumve factum, aut in vasa conflatum, in Formulis antiquis apud Lindenbrog. 49. 67. 72. 75. 77. 78. 83. in Formula 18. ex Baluzianis, Form. 82. ex Andegavensibus, etc. Gesta Regum Francorum cap. 13: *Aurum quoque multum et argentum, Fabricaturasque speciosissimas tradens Legato, etc.* Primum Testamentum Widradi Abbatis Flaviniacensis: *Et quod superius memorari debueramus, tam aurum, quam argentum, vel reliquas Fabricaturas seu ministeria Ecclesiæ, etc.* [Litteræ Deodati Clerici pro Monasterio Sithiensi ann. 32. Caroli Regis ex Archivo Audomar.: *Fabricaturas Ecclesiarum auro argentoque, drappalia, etc. vobis per venditionis titulum, accepto pretio, Ecclesiæ vestræ a die præsenti transfirmo.* Extenta jurium Comitis Sabaudiæ ann. 1309. tom. 1. Histor. Dalphin. pag. 86: *De quolibet vendente... caseos, coria, Fabricaturam auri, cyphos, etc.*]

¶ **FABRICATUS** TESTIS, Subornatus, Gallice *Suborné*, in Depositione variorum testium coram Officiali Rotomag. ann. 1395. ex Archivo B. M. de Bono-Nuncio Rotomag.

FABRICENSES, Qui in sacris fabricis arma cudebant et fabricabant, de quibus est titulus in Cod. Th. (10, 22.) et Justin. (11, 10.) quorum Præpositi, *Primicerii Fabricæ* dicebantur. Erant Fabricæ et Fabricenses sub dispositione Magistri officiorum. Vide Cujac. Gothofred. etc.

¶ **FABRICERIUS**, Æditimus, Curator ædis sacræ, Gall. *Marguillier.* Diploma anni 1530. in Dissertatione V. Cl. Muratorii tom. 2. Anecd. pag. 315: *Convocatis... venerabilibus Canonicis et Fabriceriis sacelli S. Johannis Baptistæ Modoetiæ .... cupientesque.... Canonici et fabricerii huic honesto voto satisfacere, etc.* Vide *Fabriquerius.*

* Nostris alias *Fabriqueur, Fabriceur* et *Fabrisseur.* Lit. remiss. ann. 1461. in Reg. 198. Chartoph. reg. ch. 215: *Jehan Pinart procureur et Fabriqueur de la parroisse de la Revestizon, etc. Jehan Mareschal Fabrisseur de la paroisse de Maille*, in aliis ann. 1476. ex Reg. 204. ch. 183. Infra: *Fabriceur de ladite parroisse.*

FABRICIÆ BUCCELLÆ, Gall. *Oublie.* Vide *Nebulæ.*

¶ **FABRICINA**, Officina ubi faber operatur. [** Vel potius ipsa opera in hujus officina fabricata. Guerard.] Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 72. v°. col. 1. [** Brev. 13. sect. 104.]: *Hado faber prosolvit medietatem mansi de Fabricina sua.*

FABRICINIUM, Idem quod *Fabricatura.* Capitula Caroli C. tit. 31. [** Edict. Pist. ann. 864.] cap. 23: *Aurum vel argentum, vel quodcumque Fabricinium ex auro vel argento, etc.* Occurrit ibi iterum.

✱ **FABRICOLA**. [Parva fabrica. DIEF.]

¶ **FABRICORA**, *Proverbium in eos qui domesticis alimentis usi cum aliis laborant.* Papias. MS. Bituric. habet, *Fabicora.*

FABRI GROSSARII, Ferrarii, vel ærarii, ut vocantur a Plinio lib. 34. cap. 8. In Statutis antiquis Abbatiæ Corbeiensis lib. 1. cap. 1: *Fabri grosarii sex, artifices duo.* Vide in *Grossarius.* [** Germ. *Grobschmid.* ADEL.]

✱ **FABRICATIO**. [*Tertull. Apolog.* 12. Non sentiunt injurias et contumelias suæ *Fabricationis* Dii vestri.]

FABRILES UVÆ, Fumi vapore siccatæ.

Cælius Aurel. lib. 4. Chron. cap. 3: *Item Uva, et magis fumi vapore siccata, quam Fabrilem appellant.* Adde lib. 2. cap 7. 13. lib. 3. cap. 2.

° **FABRILITER**, Fabri arte. Charta ann. 1315. ex Bibl. reg.: *Ostia dictæ turris prius firmata,... Fabriliter aperiri fecerunt, et amotis serraturarum præpediis, introierunt ibidem.* Utitur Prudent. Apotheos. v. 519.

FABRILLA, et FABRISSA, *Uxor fabri*, Ugutioni et Joanni de Janua. [° Vide supra *Faberculus*.]

✱ **FABRIO**. [Idem ac fabrico. *Venant.* 2. *carm.* 12. 23. Quod nullus veniens Romana gente *Fabrivit*, Hoc vir barbarica prole peregit opus.]

¶ **FABRIQUERIUS**, ut *Fabricerius*, Synodus Oriolana ann. 1600. tom. 4. Concil. Hisp. pag. 737. col. 2: *Fabriquerios qui fabricæ ecclesiasticæ præficiantur, homines divites, pecuniosos, conscientiæ integritate insignes.... elegant, quibus fabricarum redditus.... et totius anni proventus committantur Fabriquerii collectos fructus absque majori consensu Parochianorum ... minime vendant; et elapso annuali munere, intra mensem accepti et expensi rationem reddant.* Vide *Fabricator*.

FABRIRE, Fabricare. Fortunatus lib. 2. Poem. 8:

Quod nullus veniens Romana gente Fabrivit,
Hoc vir barbarica prole peregit opus.

° **FABROSUS**, *Verboso*. Glossar. Lat. Ital. Ms. Vide supra *Fabolari* et mox *Fabulare*.

1. **FABULA**, Pactum, conventio, *Pourparler*. Glossarium vetus: *Fabula, id est, pactum conditionis.* Qua notione vocem hanc usurpat non semel Lex Longobard. lib. 1. tit. 9. § 9. tit. 23. § 2. tit. 30. § 3. lib. 2. tit. 1. § 1. Leges Rotharis Regis tit. 53. 65. tit. 105. § 30. etc. apud Heroldum. [°° Roth. 144. 351. 191. 178. Vide Grimm. Antiq. Jul. Germ. pag. 433.]

In Foris Hispanicis lib. 3. tit. 1. § 6. lib. 5. tit. 2. § 4. dicitur ille *morir sen fabla*, seu *mori sine fabula*, qui moritur intestatus, tabulis testamenti non confectis. *Mori sine lingua*, apud Tyrium. Vide *Gamales*, et *Inordinatus*.

2. **FABULA**, pro Rumore, apud Senecam lib. 3. de Benefic. cap. 23. et aliis locis, S. Hieronymum Ep. 33. ad Castrutium, Tertullianum Apologet. cap. 21. etc. Fortunatus Carm. ad Justinum Imp.:

Currit ad extremas fidei pia Fabula gentes.

Epistola Sigeberti Regis ad Desiderium Episc. Cadurcensem tom. 1. Hist. Franc.: *Dum Fabula currente a pluribus et fidelibus nostris cognovimus, etc.* Gregorius Turon. lib. 5. cap. 49: *Fabulam fingit, quod Guntrannus Rex capere vellet Turonicam civitatem.*

3. **FABULA**, Historia, narratio. Vita S. Eparchii Abbatis Inculism. cap. 17: *Fabulas eremitarum eis sæpius exponebat.* [Fortunatus Presbyter in Vita sancti Medardi Episcopi, apud Acherium Spicil. tom. 8. pag. 410: *Vos, vos, inquam, qui dicimini Pastores, Abbates, Rectoresque Ecclesiarum, vos, hæc Fabula, non fabula, sed res veraciter gesta respicit, vos instruit, vos ammonet, etc.*]

FABULARE, *Fabulari*, Confabulari. Gloss. Lat. Gr. *Fabulat*, μυθεύεται, λαλεῖ, κωμῳδεῖ. Italis *Favellare*, Loqui. [°° Hispanis *Fablar*, hodie *Hablar*.] Regula S. Cæsarii ad Virgines: *Dum psallitur, Fabulare omnino, vel operari non licet.* Vetus Charta apud Beslium pag. 388: *Nunciansque Hugoni ut invicem Fabularentur.* Alia Alfonsi Regis Castellæ, æræ 1129. apud Anton. *de Yepez* tom. 6: *In sua vita, in quantum cum loquela sua poterit Fabulare.* Occurrit etiam in Synodo Rom. sub Eugenio II. PP. cap. 15. apud Joann. Sarisber. Ep. 190. in Vita S. Samsonis Episc. Dolens. lib. 1. cap. 23. 55. in Epistola scripta sub nomine Jesu Christi sub Carolo M. etc. Atque hac notione vox ista non semel usurpatur a Plauto. *Fabulas conferre*, dixit Capitolinus in Pertinace; *Fabulæ privatæ, literatæ*, pro privatis ac doctis sermonibus, Lampridius in Heliogabalo, et in Alexandro Severo. [°° Marius Mercator pag. 353: *Si passus est, quomodo impassibiliter? Si impassibiliter, quomodo passus est? Fabulemur ineffabiliter, ut sentiatur insensibiliter.*]

° *Flaboier*, pro Fabulas narrare, nugas dicere apud Guignevil. in Peregrinat. hum. gener. Ms.:

Qu'est che, a dit le paisant,
Que m'alez vous chi Flaboiant?

¶ **FABULARIUS**, Fabulator, qui scribit vel narrat Fabulas. Lambert. Ardens. apud Ludewig. tom. 8. pag. 473: *Tot et tantorum ditatus est copia librorum, ut Augustinum in Theologia, Areopagitam Dionisium in Philosophia, Millesium Thalem Fabularium in neniis Gentilium, in cantilenis gestoriis sive in eventuris nobilium, sive etiam in fabellis nobilium, joculatores quoque nominatissimos æquiparare putaretur.*

✱ **FABULATIO**. [Faceta narratio, vel collocutio. *Capell.* 6. p. 189. Cura districtior tibi forensis fabulationis partibus alligata aciem industriæ melioris obtudit.]

¶ **FABULATORIUM**, Locus Monasterii, ubi Fratres confabulantur. Utitur Martinianus Monachus a Mabillonio laudatus tom. 3. Annal. Bened. pag. 324.

° **FABULATORIUS**, Superfluus, inutilis. Stat. comitat. Venais. sub Clem. PP. VII. ex Cod. reg. 4660. A cap. 23: *Quia in testium attestationibus ordinandis, aliqui ex dictis notariis... verbis Fabulatoriis, infructuosis utuntur, statuimus quod verba superflua omittendo inantea, etc.*

FABULO. Gloss. Isid. *Fabulas componens. Fabulones, fabularum inventores.* Utitur Macrobius lib. 2. Saturn. cap. 1. [°° Ubi alii legunt *Sabulo*. Vide Forcell. in hac voce.] [Glossar. Sangerman. num. 501. habet: *Fabulonus, Fabularum inventor.* Vide Lexicon Hofmanni. Nostri *Fableor* dixerunt. Vetus Poëta MS. e Bibl. Coislin:

Un Roi un Fableor avoit
A qui deduire souloit.]

° **FABULOSE**, Fabulando, Gall. *Dans la conversation*. Fragm. Hist. Brit. Armor. tom. 7. Collect. Histor. Franc. pag. 49: *Accedens* (Nomenoius) *Ad Conoveum monasterii Redoni abbatem, virum simplicem et innocentem, et sub specie veritatis illum seducens, exposuit illi Fabulose, ut erat alloquax, de dignitate regni Britanniæ.*

✱ **FABUNDUS**. [Loquax. DIEF.]

FACCES, *Lenticula aquatica*, in Gloss. MS. ad Alexandrum Iatrosophistam. Vide *Falcata*.

✱ **FACCHINUS**. [Italis *Facchino*: «Quos sequebantur duodecim *Facchini* sive pauperes portatores XXIIII intortitiorum. (Diar. Burchardi, ed. Thuasne, II, 291. an. 1497.)»]

° **FACCINERIUS**, Fascinator, præstigiator, alias nostris *Facinier*. Lit. cujusdam inquisit. ann. 1432. apud Marten. tom. 8. Ampl. Collect. col. 162: *Ager Dominicus ibidem quasi squalet incultus, licet magnas executiones de multis hæreticis et Faccineriis fecerim a duobus annis.* Lit. remiss. ann. 1455. in Reg. 187. Chartoph. reg. ch. 109: *Le pere des supplians venant de la ville de Riom... commença à crier aux supplians,... tuez ces ribaulx Faciniers et Facinieres.* Aliæ ann. 1456. in Reg. 189. ch. 87: *Estoit commune renommée ou pais qu'icellui Jehan estoit sorcier et Facinier.* Vide *Fachinerarius*.

¶ **FACECITAS**, Elegantia. Vita S. Galterii Abb. auctore Monacho ejus discipulo, inter Acta Sanctorum Aprilis tom. 1. pag. 757: *Non hic attendas dictorum Facecitatem, aut verborum rusticitatem, sed rei quam narraturus sum veritatem.* Vide *Facetia*.

FACELLA, diminut. a *facula*, uti hoc a *face*, vox Petrarchæ et Danti nota, *Faccellina*, Senensibus. Occurrit in Actis S. Tharaci Martyris. Pachymeres lib. 6. cap. 31: Φακέλλους ἐκ παπύρων ποιήσαντες.

FACELLA, apud Lampridium in Heliogabalo, quid sit, vide apud Casaubonum.

° **FACELLUM**, *Lo cicero*, in Glossar. Lat. Ital. Ms.

° **FACEMINÆ**, *Cantilenæ, quas cantant mulieres pro pueris dormientibus, vel pro sopiendo pueros.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 521.

FACENDEIRA, [Cultura prædii rustici species *corvatæ*, ab Hispan. *Fazer*, Facere, operari.] Charta Aldefonsi Regis Castellæ æræ 1218. in Histor. Segoviensi cap. 18. § 2: *Absolvo etiam omnes Clericos et Sacerdotes totius regni mei ab omni Facendeira, et fossadeira, et posta, et qualibet alia pecta in perpetuum.* Vide *Fazenda*.

° FACENDERA, Servitii seu *corvatæ* species. Charta Ildef. reg. Castel. inter Acta SS. tom. 6. Jul. pag. 55. col. 1: *Essent excusati et absoluti ab omni alio pecto et Facendera in toto regno.* Alia ibid. col. 2: *Facenderam faciant in civitate Toleti.*

1. **FACERE**, Commorari. Exodi cap. 34: *Fecit ergo ibi cum domino Moyses 40. dies et 40. noctes, etc.* Papianus in leg. Miles, ad leg. Jul. de Adulter. (lib. 48. tit. 5. fr. 11. § 5.): *Ne sibi computarentur dies, quos in custodia Fecisset.* Adde leg. 14. D. de Statu lib. (40, 7.) In Monumentis Christianis: *Fecit annos* XX. *etc.* pro *vixit*, passim habetur, apud Gruterum 447. 3. 838. 12. 842. 7. 1051. 1. 1176. 9. In Actis Apostol. cap. 18: Ποιήσας χρόνον τίνα. Et cap. 20: Ποιήσας τε μῆνας τρεῖς. Occurrit hæc loquendi formula non semel apud Scriptores, Senecam Epist. 67. Capitolinum in Maximo, Julianum Antecess. Constit. 15. § 57. in Collat. Carthag. cap. 142. apud S. Jacob. Ep. 4. in Actis S. Theogenis Mart. n. 12. S. Fructuosi n. 2. in Actis SS. Nicandri et Marciani apud Carracciolum sub finem, apud Gaufridum lib. 2. de Vita S. Bernardi cap. 3. Anastasium Bibl. in S. Marcello PP. in Hist. Eccl. pag. 77. 99. Domnizonem lib. 2. cap. 18. Lupum Ferrar. Epist. 4. etc. Vide Glossar. Pithœi ad Julianum Antecess. [°° et Marin. Pap. Diplom. num. 78. not. 34.]

Ubi Fecit mensis talis dies tot, etc. Loquendi formula frequens in Actis quinti et sexti sæculi, pro diei ac mensis charactere. Nicetius Episcop. Epist. 2. tom. 1. Concilior. Gall. pag. 323: *Per festivitatem S. Martini, quam undecima die Facit November.* Vetus Epitaph. in Monast. S. Crucis Burdegalensis: *Hic re-*

quiescit bone recordationis humilis KPI. Monmolenus, qui vixit annus CCC. (circiter) *septuaginta, aput quem nullus fuit dolus malus, qui fuit sene ira jocundus, hoc est accepit transitum sub die* VI. *Iidus Augustas, ubi fecit Augustos dies septem, anno* V. *regnum Donni nost. Chlodovei res* †. Alia bina Epitaphia conjugum paris, inventa in Ecclesia S. Acheoli juxta Ambianum ann. 1660 : †. *Leudelinus hic requiescit in pace, vixit annus* L. *defunctus est ubi Ficit genar. dies* XV. † *Valdolina hic requiiscit in pace, vixit annus* XXX. *defuncta est, ubi Ficit Julius dies* XXVIII. Tabular. S. Cyrici Nivern. ch. 28 : *Theotbaldus scripsit et dictavit in mense Octobris ubi Fecit dies* 13. *anno* 1. *regnante Ludovico Imperatore.* Hujusmodi diem et mensem adscribendi formulas similes proferunt placita vetera optimæ notæ, quæ Jo. Mabillonius eruit ex veteribus corticeis membranis Monasterii S. Dionysii, quas una cum eodem viro doctissimo ac humanissimo videre contigit in Chartophylacio ejusdem Monasterii ann. 1671. et tom. 4. Actorum SS. Ord. S. Benedicti inseruit pag. 617. 618. 620. Ea autem fere semper ita clauduntur : *Datum quod Fecit mensis Augustus dies duodecim. Datum quod Fecit mensis Junius dies quinque, etc.* Vide Vitam Aldrici Episc. Cenoman. num. 69. et Acta Episcopor. Cenomanensium tom. 4. Analector. Mabillonii, ubi hæc formula passim occurrit, [et infra *Quod fecit.*]

2. **FACERE**, Gall. *Faire avec quelqu'un*, hoc est, Rem conficere, negotium peragere, pacisci. Gregorius M. lib. 2. Ind. 2. Epist. 32: *De Neapolitana vero urbe... vobis indicamus, quia ut cognovimus, cum Arnulpho se Fecit, et reipublicæ contra fidem venit.* Anonymus Barensis in Chr. ann. 1073 : *Et secundo die intrante Febr. Fecit cum ipso Duce.* An. 1089 : *Mortuus est Urso Archiep. et electus est Helias, et Fecit Bari cum Boamonte.* Idem ann. 1080 : *Ipse Dux Fecit fine cum Bari, et mense Aprili Fecit Taranto cum illo et Trane.*

¶ 3. **FACERE**, Colere, arare. Capitul. de villis cap. 8 : *Ut judices nostri vineas recipiant nostras, quæ de eorum sunt ministerio, et bene eas faciant.* Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman., fol. 27. verso col. 1 : *Radoardus lidus et uxor ejus lida... Faciunt in vinea arpen.* IIII. *in unaquaque ebdomada et curvadas* II. Ibid. fol. 28. col. 2 : *Macebodus colonus... Facit in vinea dimid. arpen. et Facit ortum dominicum.* Donatio anni 1164. apud Acherium Spicil. tom. 8. pag. 196 : *Adhuc etiam dederunt terram illam quæ est ad Rocam caducam, quam Faciunt Pontius Balzans et Pontius Alonis, et terminatur, etc.*

¶ 4. **FACERE**, Dare, præbere. Charta Geraldi Abb. S. Joannis Angeriac. ann. 1385. ex Chartulario ejusd. Monasterii pag. 458 : *Item qualibet die pro Fratribus mortuis nominatis in Capitulo debet Facere dominus Abbas et vinum in refectorio de Conventu.* Ibid. pag. 459 : *Item Camblentus debet Facere per medietatem Quadragesimæ... centum pauperibus cuilibet duo allecia.* Item pag. 460 : *Debet Facere jadellos et scutellas et tersoria ipso die ad faciendum Mandatum.* Rursum occurrit pag. 464.

¶ 5. **FACERE**, Tradere vel disponere. Leges Luithprandi Regis [** 64. (6, 11.)] apud Murat. tom. 1. part. 2. pag. 64. col. 1 : *De eo præcipimus, qui filiam in capillo in casa habuerit, et filium non reliquerit legitimum, ut de rebus suis amplius per nullum titulum cuicumque per donationem, aut pro anima sua Facere possit, nisi partes duas, tertiam vero relinquat filiæ suæ, sicut gloriosissimus Rotharis Rex disposuit.*

¶ 6. **FACERE**, Dicere affirmare. Leges Rachis [** 3.] tom. 1. part. 2. apud Murat. pag. 86. col. 1 : *Si quis Langobardus qualemcumque hominem aldium aut servum suum Facere voluerit* (i. e. suum esse voluerit contendere) *et ipse ad palatium venerit ad proclamandum.*

7. **FACERE** AQUAM dicitur navis, quam aqua per rimas occupat : phrasis Gallica, *Faire eau.* Vita S. Deivotæ Virgin. apud Vincentium Barralem : *Ipsa autem navicula, quia fuerat destituta et sicca in littore, Faciebat multam aquam in sentina sua, etc.*

¶ 8. **FACERE**, HOMINES, Milites conscribere, Gall. *Lever les troupes, Faire des hommes.* Occurrit apud Rymerum tom. 3. pag. 540. col. 2.

¶ 9. **FACERE** INDE, Inde recedere, apud Bernardum monachum Ord. Cluniac. part. 1. cap. 34. [** Facere, Proficisci, apud Tertull. de Pallio cap. 3. *Ad illum Facit*, ubi alii legunt *vasit.*]

¶ 10. **FACERE** LECTUM, Gall. *Faire un lit*, Lectum sternere. Processus de Vita S. Yvonis, Maii tom. 4. pag. 557 : *Lectos ipsemet Faciebat et cubabat eosdem* (pauperes.)

11. **FACERE** LITERAS, Dare, mittere, scribere ad aliquem. Lupus Ferrar. Epist. 7. *Feci autem literas ad Audoinum de tua reversione.* Saxo Grammat. lib. 13 : *Literas ad Lotharium Facit.*

¶ 12. **FACERE** NIHIL, Nulli esse obnoxium oneri. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 55. verso col. 1 : *Sivaldius tenet dimidium pratum, habebat de terra arabili bun.* VI. *et Nihil inde ante Faciebat. Remigius tenebat pratum* 1. *et Nihil Faciebat.* Vide *Nihil fecit.*

¶ 13. **FACERE** SE AD UNUM. Privilegium Ferdinandi Gonzalez pro Monasterio S. Æmiliani, inter Concil. Hisp. tom. 3. pag. 177. col. 1 : *Domus octo Faciunt se ad unum :* hoc est, habentur quasi una, seu uni et eidem obnoxiæ sunt præstationi.

* 14. **FACERE**, Esse. *Fecit* pro Fuit, apud Greg. Turon. Hist. Franc. lib. 3. cap. 37 : *Gravem eo anno et solito asperiorem hyemem Fecit.* Galli dicimus : *Il a fait un grand hiver. Faire que fol*, pro Stulte agere, in Lit. remiss. ann. 1390. ex Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 232 : *Avez fait que fol de ce faire : car vous n'y avez riens gaignié. Faire*, valere, se habere sonat, in aliis Lit. ann. 1389. ibid. ch. 108 : *Le seigneur d'Estouteville demanda comment le Faisoient le seigneur et la dame de Montmorency, cuidant que icellui Robert feust à eux.*

* 15. **FACERE**, Assignare , statuere. Scacar. apud Cadom. ann. 1234. in Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 27. v°. col. 1 : *Quando domina petit dotalium suum, reus non habebit nisi unam essogniam ; et post defautam, citabitur reus ad assisiam ; et si venerit, dabit defautam et Faciet dotalium ; si non venerit, rex Faciet.*

* 16. **FACERE**, Cantare. Acta Mss. capit. Paris. : *De funeralibus reginæ Franciæ cum omnibus cæremoniis* 15. *Febr.* 1513. *Missam decantavit reverend. dom. Genonomanensis : archiepiscopus Lugdunensis evangelium Fecit, cui assistebant abbas S. Genovefæ et Guillelmus Hector canonicus : epistolam vero dom. Senonensis, cui assistebat abbas de Rota portans librum et Thomas Du Prat canonicus.* Reg. visitat. Odon. Archiep. Rotomag. ex Cod. reg. 1245. fol. 509 : *xj. Kal. Januarii Rothomagi Fecimus nostrum O.*

FACERE MISSAM. Vide *Missa.*

* FACERE ANTE ET RETRO, Salutationis apud Monachos species. Vide in *Inclinatio* et *Ante et retro.*

* FACERE AUDIRE, Deferre, nunciare. Charta Bern. de Turre in Chartul. Celsinian. ch. 857 : *Si autem ad tempus statutum requirere noluerit, provocabunt eum ad hoc ipsum seniores hujus loci : quod si eos audire noluerit, Facient hoc ipsud michi audire matrique et fratribus, etc.*

* FACERE CAPAS. Vide supra in *Capa* 1.

* FACERE CARNES, Ital. *Fare carne*, Prædari, stragem edere, facere sanguinem. Steph. de Infest. Ms. ubi de Innoc. VIII : xxj. *Januarii* 1486. *die Sabbati de mane, cum quidam armati exivissent portam viridariam, causa Faciendi carnes, obviaverunt hostibus.*

* FACERE CENSUS, Exsolvere, præstare. Lit. ann. 1366. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 678. art. 18 : *Quod liceat emphiteotis dictos sensus Facientibus, eosdem census, pro precio quo darent alteri, retinere.*

* FACERE SUUM CURSUM, Effectum obtinere. Lit. ann. 1411. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 600. art. 6 : *Pars rea debet, si voluerit, vocari facere emptorem ad videndum oppositionem ipsius, cur incantus non debeat Facere suum Cursum.* Vulgo dicimus, *Aller son cours.*

* FACERE DOMINUM, Alicui clientelam profiteri. Judic. ann. 1265. in Reg. *Olim* parlam. Paris. fol. 148 : *Dicebat ballivus quod bona ipsa pertinebant ad dominum regem, secundum consuetudinem terræ, et maxime villæ Feritatis Milonis, in qua pater ipsorum diu burgensis fuerat, et ibi decesserat sine Facere alium dominum infra annum et diem, postquam venit ibidem, per quod factus fuerat homo de corpore domini regis. Se faire à quelqu'un*, Alicujus domesticum et familiarem se dicere. Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 98 : *Audriet fut examiné par serment, il repondit qu'il estoit à nostre oncle de Bourgogne ; convaincu que non, il se Fist a nostre très-cher et très-amé oncle le duc de Berry ; et après convaincu pareillement, il se Fist à nous.*

* FACERE ECCLESIAM, Illam restaurare. Charta ann. 1060. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 151 : *Novimus ex antiquitatis auctoritate institutum, ut si quis Fecerit ecclesiam per sacrorum seriem apicum futuræ posteritati ratum faciat et notum... Locum sancti Martini,... qui temporibus priscis sub monasticæ regula religionis viguit, ad priorem statum... revocare disposuerunt.*

* FACERE FACTA SUA, Petitiones suas in jure allegare et probare. Arest. ann. 1371. 30. Aug. in vol. 6. arestor. parlam. Paris. : *In cæteris partes ipsæ non possunt sine factis expediri ; Facient igitur facta sua, et inquesta facta curiæ nostræ reportata, fiet jus.* Vide *Factum* 3.

* FACERE FEUDUM. Vide infra in *Feudum.*

* FACERE FICUS. Vide infra in *Ficha* 2.

* FACERE FILIOLUM, Puerum e sacro fonte baptismatis suscipere. Vide infra in *Filiolagium.*

* FACERE FIRMUM, SE FORTEM, vulgo *Se faire fort*, Spondere, in se recipere. Terrear. Apchon.: *Johannes Borghade Filius... Pro Petro Borghade ejus patre, pro quo promisit Facere firmum et de rata habendo, etc.* Ibidem : *Pro quo se fortem*

Fecit et promisit Facere firmum, etc. Vide in *Fortis.*

° FACERE HABERI, Gall. *Faire avoir,* Recuperare, restituere. Charta ann. 1221. ex Lib. albo episc. Carnot. : *De meriagio dicimus, quod episcopus debet ibi habere suum servientem, et de collecto meriagio habebit episcopus partem suam et major suam ; et si fuerit defectus in meriagio, debet hoc serviens episcopi monstrare majori, et major debet Facere haberi defunctum eumdem.*

° FACERE HONOREM, Honorare, vulgo *Faire honneur.* Chron. Bergom. ad ann. 1386. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 855 : *Et fecerunt fieri pro Faciendo honorem cuique plus quam centum tortas, etc.*

° FACERE ICTUM, Petitionem conjicere. Gall. *Porter un coup.* Lit. remiss. ann. 1359. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 284 : *Volens ictum, quem dictus Eraílli Facere volebat, impedire, manus suas.... obviam dicto gladio levavit, ita quod dictum ictum totaliter impedivit.*

° FACERE INVIDIAM, Phrasis Gallica, *Faire envie.* Acta Mss. Inquisit. Carcass. ann. 1308. fol. 36. r° : *Videbat quod dicti homines portabant in zonis suis cultellos seu ganivetos, qui sibi multum placebant et Fecerunt ei magnam invidiam.*

° FACERE NATURAM, Semen emittere. Lit. remiss. ann. 1382. in Reg. 122. Chartoph. reg. ch. 38 : *Le suppliant confessa, pour doubte d'icelle gheyne et de rigueur de justice, qu'il avoit Fait nature en la bouche d'icelle femme, combien qu'il n'en eust riens fait.*

° FACERE SE NESCIENTEM, Italis *Fare il nescio,* Ignarum agere, rem de qua quis interrogatur, profiteri se ignorare. Inquisit. de forest. Breheval. in Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 5. fol. 127. v° : *Jureia facta super consuetudine, quam milites et presbyteri, exigunt in foresta Brehevallis per hos milites. Milo de Mesnil, Symon de Mesnil, Radulphus de Felins,... qui Fecerunt se nescientes.*

° FACERE PARTEM, vox forensis, In aliquem litem intendere, Gall. *Se faire partie.* Charta ann. 1333. in Reg. 69. Chartoph. reg. ch. 339 : *Citatis competenter relicta et liberis cæterisque carnalibus amicis dicti Johannis Journet, ad Faciendum partem contra dictum clericum, si sua crediderint interesse.* Vide in *Pars.*

° FACERE PULCRAM FACIEM, Gall. *Faire bon visage,* Aliquem Benigno vultu excipere. Acta Mss. Inquisit. Carcass. ann. 1308. fol. 36. r° : *Prædicti hæretici Faciebant ipsi testi pulcram faciem, et ostendebant ei signum dilectionis.*

° FACERE SANGUINEM, Nostris, *Faire sang,* Vulnerare, adeo ut sanguis effluat. Charta ann. 1445. in Chartul. Latiniac. fol. 42. v°. : *Icellui de Sasseville d'icellui espie le enferra et navra en la main entre deux doys, et lui Feist sang et plaie ouverte.* Alia ann. 1465. ex Chartul. S. Petri Carnot. : *Lesquels batirent plusieurs desdiz religieux, leur Faisant sanc et plaies. et les mutilans de coups orbes, tellement que mort s'en ensuit en la personne de frere Eustache Choart.*

° FACERE TACENTEM, Præstare ut quis ab instituta petitione desistat. Charta ann. 1256. in Reg. 31. Chartoph. reg. fol. 96. col. 2 : *Promiserunt in manu nostra quod ipsi Tacentes Facient Guillemum Gaufridi Pallart defuncti,... Marquisiam et Mirabilem sorores ejusdem Guillelmi... ab illo debito, in quo sibi tenemini ratione dicti Gaufridi patris eorumdem.* Vide *Tacitus.*

° FACERE TALITER, Gall. *Faire en sorte.* Vide infra *Taliter.*

° FACERE TANTUM, Phrasis Gallica, *Faire tant,* Tantum elaborare. Charta Guill. *de Hodenc* ann. 1241. ex museo D. *Clairembault : Guillermus Crispini Fecit tantum erga me de terra de Ferrariis, quod exinde ipsam in hominem recepi.*

° FACERE TESTAMENTUM, Illud exsequi, testatoris placita perficere. Charta Henr. II. reg. Angl. pro libert. Norman. in Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 35. r° col. 1 : *Quod clarum fuit et residuum, relinquatur executoribus ad Faciendum testamentum defuncti.*

° FACERE TRANSITUM, Transire. Acta MSS. Inquisit. Carcass. ann. 1308. fol. 11. r°. : *Cum ipse Faceret transitum per Tarasconem, ivit ad domum Petri de Galacho... Crastinum de pulcra die recessit.*

° FACERE VIDERI, Oculis subjicere, Gall. *Faire voir.* Lit. remiss. ann. 1352. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 494 : *Ivit ad domum barbitonsoris dictæ villæ ad Faciendum videri et parari parvam plagam, quam ex dicta percussione habuerat. Se faire à veoir,* Venire in conspectum, in aliis Lit. ann. 1393. ex Reg. 144. ch. 266 : *Aucuns de ses amis adviserent icellui Hennequin qu'il se destournast et qu'il ne se Feist point à veoir devant ledit Raoul.*

° FACERE URINAM, Mingere, Gall. *Faire de l'eau.* Lit. remiss. ann. 1351. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 122 : *Invenit dictum Johannem ad hostium patris et matris suorum Facientem urinam.*

° FACERE USAGIUM, Quod ex usu vel consuetudine debetur præstare. Charta ann. 1250. in Chartul. Sabaud. fol. 139. v° : *Quod si comes poterit probare... quod dicta guageria sit de feodo suo, dictus Entelmus Faciet ei usagium, ad quod teneatur de consuetudine vel de jure.* Vide in *Usagium.*

FACES. Polyptychus Floriacensis : *Solvit pullos 3. cum ovis 15. et alios pullos vindemiales cum ovis. Solvit sinapem et Faces.* Vide *Facula* 2.

° **FACESSIA,** Urbanitas, comitas. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Facessia, courtiosye, débonnaireté.* Elmham. in vita Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 34. pag. 88 : *Rex quoque, cui nichil generositatis regiæ, seu perfectissimæ Facessiæ defuit, etc.* Vide *Facetia.*

FACETIA, pro *Facundia.* Chunradus de Fabaria de Casib. S. Galli cap. 8 : *Non juris Facetia, sed armorum copia, in qua confidebat, etc.* Et cap. 9 : *Post multam Minervæ Facetiam, cum omni dignus potestate clamaretur a cunctis, etc.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Facessia, Courtoisie, élegance, debonnaireté.* Vide *Facecitas* et *Facessia.*]

FACETIA, in singul. pro *Facetiæ,* dixit Apuleius in Apolog.

FACETIARI, Per facetiam aliquid dicere. Proverbium apud Will. Malmesburiensem lib. 1. de Gestis Pontificum pag. 213 : *In proprias laudes Facetiari, jactantia est.*

* **FACETIOR,** [*Facetiis* utor. *Sidon.* 3. *ep.* 13. Qui, quod verbis inverecundis aurium publicarum reverentiam incestant, granditer sibi videntur *Facetiari.*]

° **FACETUS,** Urbanus, bonis artibus et studiis expolitus. Stat. eccl. Constant. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 218 : *Herbertus quosdam canonicorum, qui sibi minus urbani, minusque Faceti videbantur, ab ecclesia Constantiensi radicitus, tanquam illiteratos et inutiles, extrudit.*

°° **FACEZEIROS,** Cervical, pulvinus in quem *faciem* ponimus in lecto collocati, Lusit. olim *Faceiro.* Gall. *Oreiller.* Chart. Monast. de *Tarouca,* apud S. Rosa de Viterbo Elucidarii tom. 1. pag. 425 : *Ita quod faciant de culcitra et de pulvinari Facezeiros pro ad monachos.*

FACHA, Columbæ majoris species, apud Fridericum II. lib. 1. de Arte venandi cap. 9. *Faecha,* cap. 26. *Fakecha,* eodem cap. pag. 62. *Facheta,* cap. 54. pag. 126. Ex Græco φάσσα, *palumbus, palumbes,* in Glossis Gr. Lat. et apud Aristot. et alios.

° **FACHARIA,** ut *Facheria,* Prædium, quod colitur a colono partiario. Charta ann. 1208. inter Instr. tom. 1. Hist. Nem. pag. 47. col. 2 : *Medietatem Fachariæ seu magistriæ in prædicto molendino.* Stat. Avenion. ann. 1243. cap. 53. ex Cod. reg. 4659 : *Commune dedit partem suam de molendinis ad Fachariam, ad accaptum.* Vide Mercur. Franc. mens. Oct. ann. 1735. pag. 2225.

¶ **FACHERIA,** Prædium quod colitur a colono partiario, vel cujus fructus in dominum prædii et colonum æquali portione dividuntur, Massiliensibus *Facherie.* Charta ann. 1395. ex Archivo S. Victoris Massil. : *Pontius Lobiere Præpositus Tolonensis dat et concedit ad Facheriam, sive rentam, jura, domos, terras, perceptiones, census, servitia, trezena, tascas et arrota, quæ habet in castro de Soleriis.* Fundatio Parthenonis S. Pontii ann. 1205. ex Archivo Cathedralis Massil. : *Quecumque acquisieritis Massilie proprias vel ad Facheriam feceritis, sive ad Facheriam dabitis, etc.* Charta Barrali de Baucio pro Monasterio S. Pontii ann. 1263 : *De cætero non teneamini nec debeatis dare vintenum de aliquibus possessionibus quæ nunc possidetis... ita tamen quod si terras vestras daretis ad Facheriam aliquibus hominibus, nos de parte dictorum hominum debeamus habere vintenum.* Occurrit præterea in Statutis Massil. lib. 2. cap. 29. lib. 3. cap. 32. Vide *Medietarius* et *Partionaria colonia.*

¶ **FACHERIUS,** Conductor prædii, reive alterius, quam tenet ad *Facheriam.* Conventio anni 1215. inter Abbatem Psalmodii, et Guillelmum et Petrum Ricardum : *Et est sciendum quod Guill. Ricardus et fratres ejus et consobrinus eorum Petrus Ricardus cum Facheriis suis, et debent habere decem vellata in tenemento de Ribaires.* Statuta Arelat. MSS : *Statuimus quod Facherii et alii qui tenent rem aliquam a dominis, teneantur facere dominis copiam transcribendorum Instrumentorum a quibus tenent res prædictas, et versa vice domini Facheriis, qui tenent res prædictas pro eisdem, facere teneantur.* Instrum. anni 1306. ex Archivo S. Victoris Massil. Armar. Massil. 1071 : *Habitatores et Facherii territorii supradicti.* Massilienses vocant *Préfachie* eum qui *facto pretio* aliquid accepit. Occurrit passim in Statutis Massil. Vide *Partionarii.*

¶ **FACHETA.** Vide *Facha.*

¶ **FACHIA,** Silva ex arboribus incæduis, Gall. *Futaye.* Libertates S. Palladii in Bitur. ex MS. Coislin. n. 522 : *Item pro quolibet porco lactente, quem habebunt in dicto nemore, quod remanet ad Fachiam, solvant unum denar. Turon. ita tamen quod de quolibet porco lactente, quem habebunt in alio nemore communi et usagiario... nihil solvent.* Vox ducta a *Fagis.* Vide *Fagia.*

° **FACHILATOR,** Fascinator, præstigiator. Stat. eccl. Castrens. ann. 1358. part. 2. cap. 10. ex Cod. reg. 1592. A. : *Statuimus insuper quod rectores..... denuncient*

omnes et singulos parrochianos suos usurarios, concubinarios, sacrilegos, divinatores, Fachilatores et maleficos. Vide supra *Faccinerius* et infra *Falchilla.*

* **FACHINATIO**, pro Fascinatio. Stat. S. Flori MSS. fol. 59. v°. : *Divinationes, sortilegia, Fachinationes,... et alia quælibet consimilia,... prohibemus. Fachurar, Prov. fascinari. Fachuras, Prov. fascinus,* in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

¶ **FACHINERARIUS**, Fascinator, sortilegus, præstigiator, Occitanis *Falchiner.* Statuta Eccl. Biterr. ann. 1342. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 651 : *Item, incantatores, augures, sortilegos et sortilegas, aruspices, vel divinatores et maleficos... quos vulgariter Fachillners appellamus.* Statuta Eccl. Nemaus. ejusd. tom. col. 1036 : *Item Fachinerari et divinerarii, auguratores et facientes experimenta diabolica, etc.*

* **FACHINUS**, Ital. *Facchino,* Bajulus, gerulus. Correct. stat. Cadubr. cap. 40 : *Non audeant nec debeant Fachini, vel alii merzarii ire per contractam Cadubrii vendendo merces, etc.* Ubi *Fachinus,* idem qui nostris *Porteballe,* Minutarum mercium bajulus. Haud scio an huc spectet vox *Fachart,* in Lit. remiss. ann. 1480. ex Reg. 206. Chartoph. reg. ch. 570 : *Le suppliant dist à icellui Gerard qu'il n'estoit que ung Fachart.* Forte idem quod *Facheux,* importunus, odiosus.

✱ [« Fratres Araceli noluerunt illud (corpus civis Januensis) portare, asserentes se non esse *Fachinos* et cardinales duntaxat portare. (Diar. Burchard. ed. *Thuasne,* II, 50, an. 1493). »]

1. **FACIALIS**, Faciale, Orarium, linteum tenue, quo facies extergitur. Gloss. Lat. Græc. : *Faciale,* προσόψιον. Item, Δὸς προσωπίδιον, *da Facialem.* Colloquium Scholasticum, ξύστραν, προςόψιον, ποδεκμάγιον, λήκυθον, *strigilem, Facialem, pedulem, ampullam.* Hypomnesticum de Anastasio Apocrisiario, inter Anastasii Bibl. Collectanea pag. 259 : *Donata etiam particula sancti orarii, id est, Facialis, quæ sibi fuerat ab eo dimissa.* Martyrol. vetus in S. Timotheo : *Ut cognosci nequirent, Facialibus velantes facies.* Versus inscripti Phylacterio, apud Hermannum lib. 3. de Miracul. S. Mariæ Laudun. cap. 1 :

Spongia, crux Domini, cum sindone, cum Faciali
Me sacrat, atque tui genetrix et virgo capilli.

Φακεόλιον, Græcis recentioribus. Gloss. MS. Reg. Cod. 930 : Θέριτρον, θέρινον ἱμάτιον, καὶ τὸ θρέπανον, καὶ τὸ φακεόλιον. Pallad. in Hist. Laus. : Οὐκ ὀθόνην ἐφόρεσεν ἐκτὸς φακιαλίου. Adde Nomocanonem editum a Jo. Bapt. Cotelerio cap. 50. et quæ ibi observat vir doctissimus, ut cæteros Glossographos.

* 2. **FACIALIS**, Ad faciem spectans. Annal. Victor. MSS. ad ann. 1334 : *Hic* (Benedictus XII.) *decretalem edidit quæ incipit : Benedictus Deus in donis suis, ad decisionem quæstionis inter theologos diu-cius agitatam de Dei Faciali visione sanctorum et aliorum beatorum ante diem judicii.*

FACIALITER, Secundum faciem. Stephan. Juliacus in Vita B. Coletæ n. 8 : *Intuebatur vero Facialiter duobus decorata coloribus, albedine scilicet et rubedine.* [*Facialiter notus,* in Lexico Phil. Goclenii.]

* **FACIBILIS**, Qui fieri potest. Reg. sign. *Pater* Cam. Comput. Paris. fol. 136. r°. col. 2 : *Licet præmissa difficilia sint, sunt tamen Facibilia, sicut credit, si fuerint cum diligentia prosequta.*

¶ **FACIENDA**. Vide *Fazenda.*

✱ [« Et accipio de Poncio monacho propter hujus terræ *Faciendam* xxxv. solidos de denariis Pictavinos et unam mulam ad præstandum Rome. (Cart. Conchar. Ruthen. p. 53, an. 1076). »]

1. **FACIES** Ecclesiæ, Ostium, limen. Willelmus Neubrigensis lib. 3. cap. 26. de Alienora Aquitana Henrici III. Regis Angliæ conjuge : *Solutamque a lege prioris viri, in Facie Ecclesiæ, quadam, ut ita dicam, illicita licentia, ille mox suo accivit conjugio.* Formula nostris trita : *Se marier en Face de sainte Eglise.*

¶ 2. **FACIES** pro *Fascia,* Tæniola transversa scuti gentilitii, Gall. *Fasce.* Diploma Maximiliani Augusti, quo Episcopum Cameracensem Ducem creat, inter Instrum. tom. 3. novæ Gall. Chr. col. 8 : *Videlicet scutum quadripartitum habens in superiori dextra et inferiori sinistra, in campo argenteo tres Facies rubeas, latas, manubriis brevibus rubeis.*

¶ 3. **FACIES** Gladii, ut in sacris Scripturis *Os gladii,* Acies, Gall. *Fil de l'épée. In Facie gladii ceperunt* (civitatem) in Ogerii Panis Annal. Genuensibus ad ann. 1204.

¶ Facies Raspata. Præ ira rugis sulcata. Chronic. Domin. de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 560 : *Dux autem ipse, quia juvenis fortis erat et levis, visis insidiis suæ mortis, viriliter manibus se defendens, atque horribilibus vocibus, evasit manus illorum, excussis crinibus aureis et Facie raspata.* Vide *Raspare.*

* **FACIETAS**, mendose pro Societas, in Lit. Caroli IV. imper. ann. 1355. tom. 2. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* pag. 186. col. 2 : *Ut dum Facietates quæstusque in Italia surgere contigerit, se mutuo... coadjuvent ad exterminandum congregationes hujusmodi.*

¶ **FACIETERGIUM**. Vide *Facitergium.*

* **FACILETUM**, ut *Facitergium,* Mappa, qua facies tergitur, in Act. MSS. monast. S. Arbogasti Argent.

* **FACILIS**, Præceps, inconsultus, ingenio fervidus. Greg. Turon. Histor. lib. 2. cap. 27 : *Unus levis, invidus ac Facilis, cum voce magna, elevatam bipennem urceo impulit, etc.*

¶ **FACILLA**, Falcula, Gallis *Faucille.* Privilegium Ledwini Abb. S. Vedasti Atrebat. de censu ann. 1036. e Chartulario V. ejusd. Abbatiæ pag. 243 : *Qui vendit hastas, in anno 1. hastam ; qui Facillas vendit, in anno 1. Facillam ; qui ferrum palarum, in anno 1. ferrum.* Catalecta veterum Poetarum de pictura mensium :

Augustum penitus torret Phaetontius ardor,
Quem recreat fessum gello, Facilla, melo.

Sic legendum puto, non *tabella* pro *Facilla,* ut emendat Grævius ad Glossas Isid. in vocibus *Baucatem* et *Gellonem.*

FACILLARE. Vita S. Deicoli Abbatis Lutrensis n. 35 : *Cumque nefas tale cresceret, et nemo esset, qui Facillaret, quasi licenter miserum caput tanto utebatur incestu.* Ubi Bollandus, *Facillare, est quasi fauces aperire,* i. cum nemo esset, qui de his ne quidem hiscere auderet. [A *Facilla* dictum puto *Facillare,* quod sit quasi *Facilla* secare, unde *Facillare* eo loci resecare facile interpretarer, i. cum nemo esset, qui exortum malum strenue compesceret.] Alias *Facillare, est strangulare, sive fauces opprimere,* [a *fauce* quasi *Faucillare.* Gloss. Lat. Græc. : *Facillare.* στραγγαλίσαι.]

¶ **FACILLATURA**, Omne segetum genus *facilla* secatum. Engelb. *Maghe* in Chronico Bonæ-Spei pag. 124 : *De Facillatura fratres de Corires de messoribus suis duas partes eidem Gillardo dabunt et tertiam sibi retinebunt.* Ibidem pag. 176. in Sententia arbitrali : *Des debas ki estoient entre segneur Nicholon... l'Abet et le Convent de Bonne-Esperance... des deux parties dou Facillage de ces terres.*

FACILUS, Faculus. Testamentum S. Everardi Comitis apud Miræum in Cod. Donat. piar. cap. 21 : *Spatham unam cum aureis hilcis, et cuspide aurea, et Faculum unum de auro et gemmis, baltheum unum, etc.* Infra : *Spathas duas, unam cum hilcis argenteis et aureis simul, Facilum de argento et auro unum, baltheos, etc.* Mox : *Alterum Facilum cum gemmis aureum.* [*Facilum* interpretantur Pugionem, Gall. *Poignard.* Vide ejusdem Miræi Diplom. Belg. edit. 1723. pag. 21.]

FACIMA, Favena. Charta ann. 1207. apud Ughellum tom. 7. Ital. Sacr. pag. 594 : *Si ipse Presbyter 8. Facimas de musto et puteolo minus ab eodem Monasterio habuerit,... liceat ipsi capere de rebus ipsius Monasterii, quantum minus fuerit ipsius 8. Favenis de musto et puteolo, etc.*

¶ **FACINA**. Litteræ Archiepiscopi Ebredun. ann. 1290. Hist. Delph. tom. 2. pag. 54 : *Concedimus Bonino Meynerii et Johanni Boni de Bergamo, ad fodiendum et operandum quandam argenti fodinam... ut menam, quam inde extraxerint, possint et debeant ducere in terram nostram et non alibi, et facere fornellum, molendinum, et etiam Facinam suam in territorio Ciliaci..... et operari et affinare ipsam menam, et fundere et probare expensis suis propriis.* Legendum foret *Fabrina* vel *Fabrica,* Gall. *Forge :* haud scio tamen an mendum sit, cum

¶ Facinaria, Eadem notione, ut videtur, occurrat in Chartular. S. Sulpitii Bituric. f. 27 : *Cum cazis, casualibus, curtifaris, vineis, campis, pratis, pascuis, officinis, Facinariis.* At f. leg. *Farinariis.*

* **FACINORITAS**, f. pro *Facinorositas,* Scelus. Lib. 1. rer. Danic. apud Ludewig. tom. 9. Reliq. MSS. pag. 127 : *Accusari curavit legitimis modis archiepiscopum Upsalensem gravibus irretitum criminibus, depositione dignis, convictum, aut Facinoritate, aut aliis competentibus viis, quibus possunt crimina inclarescere.*

* **FACIO**, pro *Factio,* fabrica. Comput. eccl. Paris. ann. circ. 1381. ex Bibl. S. Germ. Prat. : *Item quærendi aessellas cum merreno, pro Facione portæ granchiæ.* Vide *Factio.*

✱ **FACIOLA**, [Ora vestimenti. Dief.]

* **FACIOLUS**, Leguminis species, phaseolus, Ital. *Fagiolo,* Barel. serm. in Septuag. fol. 2. v°. col. 1. edit. ann. 1527 : *Nepos unius cardinalis ingressus ordinem grossa legumina et male condita comedebat ; dum interrogaretur a cardinali quid comedisset per multos dies, fabam, inquit et Faciolos.*

¶ **FACIONARIUS**, συσκευαστής, in Gloss. Lat. Græc. Sangerman. Laurentio in Amalthea *Facionarius,* idem est qui Factiosus. Vide *Factionarii.*

* **FACIONATUS**, Polonici fori vox. Stat. confirm. ann. 1505. inter Leg. Polon. tom. 1. pag. 330 : *De termino facietenus, alias Facionato. Item terminus facietenus datus, alias qui Facionatus dicitur, in una septimana dari debeat, sic dum res aliquæ arrestantur cum ministeriali, tamen si non restituit ille apud quem fit arrestatio, ponit terminum ministerialis illi, apud quem est arrestatio facta, comparendi coram capitaneo in una septimana. Citatio* seu in jus vocatio videtur, quæ personam *citatam* alloquendo fit,

non scripto; aut ita ut ipse per se respondere teneatur. Vide in *Citatio*.

¶ **FACISTERCULUM**, Facistergium. Vide *Facitergium*.

¶ **FACISTOLIUM**, Facistorium, ab Hispano *Facistol*, Pluteus, analogium, Gall. *Pupitre, Lutrin*. Synodus Mexicana ann. 1585. in Conciliis Hisp. tom. 4. pag. 384: *Cujus* (Cantoris) *in Facistolio cantare et servitores Ecclesiæ cantare docere... officium erit*. Ibid. pag. 398. jubetur *canenda ordinato ad id Facistorio prævideri*. Occurrit *Facistorium* apud Baluzium Miscell. tom. 6. pag. 275. sed pro sella plicatili, Gall. *Fauteuil*. Vide *Faldistorium*.

☼ Inventar. MS. thes. Sedis Apost. ann. 1295: *Item unum Facistorium parvum de ebano, quod jungitur simul, sicut una tabula*.

FACITERGIUM, Facistergium, etc. Isidorus lib. 19. cap. 25. et ex eo Papias: *Facitergium et manutergium, a tergendo faciem, vel manus, dictum*. [Papias MS: *Facistergium, a tergendo faciem, linei panni esse solent*.] Willel. Brito in Vocab. MS: *Sudarium dicitur Facitergium, quo sudorem extergimus a facie*. Joan. de Janua: *Facitergium, i. togilla, sive parvulum gausape ad tergendum faciem*. Gl. Lat. Gall.: *Facitergium Touaille*. [in Sangerm. *Touaille à torcher la face*.] Itali *Fazzoletto*, linteum tegendæ faciei dicunt. Theodulfus lib. 1. Carm. pag. 139:

Quo facies humore levi palmasque solemus
Tergere, quis dandum textile munus habet.

Regula S. Isidori cap. 14. de supellectile Monachi: *Stratus erit storea, et stragulum, pellesque lanatæ duæ, galnabis quoque et Facistergium, geminusque ad caput pulvillus*. Fortunatus in Vita S. Radegundis cap. 2: *Facistergio jacentem pulverem colligens*. Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 8: *Facitergium dependentibus villis intextum, quod Sanctus super caput in die obitus sui habuit*. Adde Regulam Magistri cap. 17. 19. 81. Regulam S. Cæsarii ad Virg. cap. 42. Codicem Epistolarum S. Bonifacii Archiep. Mogunt. Epist. 157. etc. [☼☼ Germ. super. *Fazeletlein, Fatzolin, Falscheinlein*, est Mappula. Adel.]

¶ Facietergium, in Vita S. Nicetii, April. tom. 1. pag. 98.

· Inter vestes sacras etiam vulgo reponitur in Chronico Fontanellensi cap. 16. in Hist. Episcopor. Autisiod. cap. 44. in Charta Hugonis Ducis Burgundiæ ann. 1077. quæ exstat in Spicilegio Acher. tom. 6. in Testamento Riculfi Episcopi Helenensis ann. 915. apud Baluzium, in alia apud Antonium *de Yepez* in Chron. Ord. S. Bened. tom. 5. pag. 425. etc. [Chartularium V. S. Vedasti Atrebat. pag. 200: *Duo pallia aurea et Facistertulum aureum*. Et infra: *Dalmaticæ* VIII. *Tunicæ Subdiac*. XI. *Facistercula tria et duo Offertoria opere plumario*.]

· ¶ Facterdium, Eadem notione. *Pallia* XXI. *pallam* I. *Facterdia de serico oserosa* XXIV.

Facistergium, pro quavis mappa, etiam altaris, usurpat Helgaudus in Roberto Rege Franc.: *Facistergio altaris prolixo operit, simul cum cypho, etc*.

FACITERGULA, Idem quod *Facitergium*, Mappa. Historia de Fratribus conscriptis: *Pulpitum etiam Facitergula cocco imaginata circumdari jussit, gradusque ejus tapetio velari*. Hariulphus lib. 3. Chronic. Centul. cap. 3: *Capellum auro paratum* 1. *ex pallio* 1. *Facitercula* 2. *cappæ* 377. Translatio S. Liborii Episcop. Cenoman. cap. 24: *Raptis feminarum Facitergulis eam contexere*.

FACITUS, pro *Factus*. Charta Jacobi Reg. Arag. ann. 1326. [Spicil. Acher. tom. 8. pag. 279.]: *Extunc dicti mercatores non expectata seu obtenta requisitione aliqua, seu Facita, a vobis vel vestris officialibus nobis facienda, aut facita justitia, etc. Facitore*, pro *fattore*, dicunt etiam Itali. Vide Pergaminum in *Fare*. *Facitur*, pro *fit*, dictum ab antiquis observat Nonius cap. 10. n. 19.

¶ **FACIUM**, Fascis, fasciculus, Gall. *Faisceau, Botte*. Conventio inter Guillel. et Petrum Ricardi cum Abbate Psalmodii ann. 1215: *Illi qui veniebant causa accipiendi levatas, debebant afferre triginta duas libras panis et unum baral plenum vini, et unum Facium porrorum, et unam eminam fabarum nigrarum*.

☼ 1. **FAÇO**, Fax, ut videtur. Testam. Galth. comit. Brenæ ann. 1309. ex Bibl. reg.: *Item ecclesiæ B. M. Virginis de Casali legamus...... unum cereum centum rotulorum ceræ et unum Façonem ceræ*.

☼ 2. **FAÇO**, a Gallico *Façon*, Opificium, artificis opera, ut infra *Factio* 4. Comput. MS. ann. 1239: *Pro Façone robarum et capparum suæ familiæ in Pentecostes, etc. Façon*, Vectem sonat, in Lit. remiss. ann. 1442. ex Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 136: *Icellui Vincent print la Façon ou petit levier du char, etc*. Pro facie occurrit in Poem. Garini:

Mes li dus à la clere Façon.

☼ **FACTACALIA**, an Permutatio? Charta ann. 1247. ex Chartul. Raym. VII. comit. Tolos. pag. 104: *Servitia, homagia et Factacalias, emptiones et pignora, etc*.

☼☼ **FACTALE** Judicium. Vide in *Judicium*.

¶ **FACTERDIUM**. Vide *Facitergium*.

¶ **FACTIBILE**, Quod potest fieri, Gall. *Faisable*, apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 839.

FACTICIOSUS, *Dædalus*, πολυμήχανος, Gloss. Gr. Lat. [Promtus ad multa machinanda.]

1. **FACTIO**, *Malitia, unde Factiosi, malitiosi*, in Glossis MSS. Jo. de Janua: *Factio, actus faciendi, vel ficta actio. Cum enim aliquis fingit se aliquid facere causa commodi alicujus, et facit, ut incommodet illi, Factio proprie dicitur: unde et Factio dicitur proditio, unde Factiosus, qui fingit se facere, ut prosit, facit tamen, ut noceat, unde et Factiosus dicitur proditor. Fautio et Fautiosus, a Faveo, aliud significat*. [Capitul. lib. 6. num. 384: *Si quis scelerata Factione facultatem deprædationis dederit, vel si quis factam diviserit, vivus comburatur*.] Gloss. Gr. Lat.: *Factiosus*, νεωτεριστής. *Factionem*, συσκευή. Aliud Gloss.: *Factio*, σκευωρία, συσκευή. Glossæ MSS. ad Concilium Carthaginense cap. 10: *Querimoniam, querelæ, id est, maleficia, Factio*. Vide *Festum*.

2. **FACTIO**, Leges Inæ Regis Westsax. § 30. apud Brompton.: *Qui furem ceperit, habeat inde* 10. *sol*..... *et parentes ejus abjurent ejus Factioni*. Et § 78: *Non cogatur liber cum servo cognationem solvere, nisi velit eum Factione liberare, nec servus cum libero*. Quibus locis Editio Saxonica Lambardi fæhþe habet, quod idem sonat ac feida, faida, guerra. Leges Henrici I. cap. 70. iisdem fere verbis: *Non cogitur liber cum servo neggildare, nisi velit ei Facionem facere, nec servus cum libero*. Concilium Duziacense I. pag. 224. Edit. Cellotii: *Eam sua Factione et quasi per forciam, et non per justitiam vindicare curavit*. Henricus Rosla in Herlingsberga:

Tum bene conjectans, quod ei nova Factio surgat.

Quod vero *Factio* hic vocatur, *fauctio* dicitur Sugerio in Ludov. VI. cap. 16: *Interim ad Regem mittunt Ludovicum, Fauctionem significant, et quid super his præcipiat, consulunt*. Idem cap. 20: *Hostes, cognito ejus adventu, mirabantur Fauctionem adeo cœlatam ei innotuisse*. Ubi *factio* et *fauctio*, ejusdem videntur originis, et sonare non *favorem* ac animi consensum, qui alicui impenditur, sed faidam, seu capitalem inimicitiam. In Legibus Henrici I. Reg. Angliæ cap. 88. legendum *Factionem*, eadem notione, pro *fractionem*: *Et portet Factionem erga cognationem*, i. faidam. Vide Doubletum in Hist. San-Dionys. pag. 826.

Fautiosus, Defector, qui a principe suo deficit. Sugerius in Ludovico VI. cap. 7. de Thoma de Marna: *Ipse, qui dicebatur pater ejus, Engerannus de Bova,..... illum de castro ejicere ob ejus Fautiosam tyrannidem moliebatur*. Et cap. 16: *Cujus Fautiosi diis et hominibus exosi oppidi possessor Guido, etc*.

3. **FACTIO**, Corvata, exactio operarum. Charta Mathildis Comitissæ apud Ughellum tom. 2. pag. 217: *Quod de nostris arimannis de Monticulo nullos alios usus, vel Factiones deinceps requisierit*. [Eadem notione usurpari videtur vox *Faisances*, in Consuet. Norman. cap. 93.] Vide *Faucio*.

☼ Item, Tributum, vectigal, Ital. *Fazione*. Charta ann. 1115. apud Murator. in Antiq. Estens. pag. 318: *Ego jam dictus Fulcus marchio nullam in meam, nec in meis heredibus reservo potestatem ibidem hospitandi, seu aliquam Factionem faciendi quovis modo; sed sit libera et absoluta a nobis ab omni angaria et servitute*. Stat. Mutin. rubr. 49. pag. 10. r°.: *Quod potestas sive rector civitatis Mutinæ teneatur compellere omnes laboratores possessionum, quas ipsi habent, ad faciendas Factiones antedictas* (scilicet pontes, stratas) *et præstationes civitatis Mutinæ, quas cives faciunt de suis possessionibus*. Correct. stat. Cadubr. cap. 72: *Mandamus quod quicumque civis...... se absentaverit de territorio Cadubrii et ejus districtu per sex menses continuos, et non substinuerit onera omnia et Factiones, quæ et quas alii cives et vicini substinent, etc*. Vide infra *Fesancia*.

¶ 4. **FACTIO**, Fabrica. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii tom. 3. pag. xxxvi: *Annis singulis rationem reddere constringetur de his quæ in Factione sive reparatione armorum fuerunt expensa*.

☼ Opificium, artificis opera. Obituar. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5191. fol. 143. v°.: *Qui Nicolaus Martini clocherius dedit ecclesiæ Factionem campanæ canonicorum ipsamque campanam reddidit factam in mense Augusti anno* 1437. Inventar. S. Capellæ Paris. ann. 1363. ex Bibl. reg.: *Item pulcra mitra broderiæ de nova Factione ad perlas et gemmas*. Vide supra *Faço* 2.

¶ 5. **FACTIO**, Facinus pravum, delictum. Vita S. Godebertæ Virg. April. tom. 2. pag. 33: *Adjiciebat etiam Petri negationem, Latronis in cruce confessionem, lugubrem peccatricis Mariæ lamentationem, quam facile lacrimis pœnitentialibus Factionum suorum promeruerint remissionem*.

☼ 6. **FACTIO**, Concessio, pactum, contractus. Charta ann. 833. apud Murator.

tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 926 : *Interrogavimus..... ut si aberent aut præceptum vel judicatum aut testem, vel qualibet Factionem, quod ipse monasterio S. Petri pertineret ad parte S. Antemi, ita ostendere. Qui et ipsi partem una cum ipso abbate refutaverunt et dixerunt : Certe nec judicato, nec præcepto, nec ulla Factionem, necque per nulla rationem non habemus.* Vide *Factum* 2.

° 7. **FACTIO**, Forma, effigies, Ital. *Fazione*. Inventar. S. Capellæ Paris. ann. 1376. ex Bibl. reg. : *Item caput S. Blasii repositum in Factione episcopi mitrati*. Ibidem : *Item unum sanctuarium de S. Martino in Factione militis equitantis. Ad instar unius hominis equitantis*, in Inventar. ann. 1363. ibid. Aliud Gallicum : *Item un sanctuaire de S. Martin fait en façon d'un ymage qui chevauche.*

FACTIONARII, Qui *factionibus* Circorum præerant : δήμαρχοι, Byzantinis Scriptoribus, *factionum domini*, Lampridio. Gloss. Gr. Lat. : Ὁ τάγματος ἡγούμενος, *Factionarius*. Gloss. Lat. Græc. : *Factio*, τάγμα. Hac notione usurpat lex 1. Cod. Th. de Equis curul. (15, 20.) Est etiam in eodem Gloss. *Factionarius*, συσκευαστής, factiosus, qui alteri negotium facessit. Vide Bulingerum lib. de Circo cap. 47.

¶ **FACTIOSUS**, Malitiosus. Vide *Factio* 1.

°° **FACTITAMENTA**, FACTITATIO, FACTITATOR, FACTITIUS, apud Tertullianum. Vide Forcellinum.

✱ **FACTITATIO**. [Actus factitandi, ut *Factitatio* corporum, apud *Tertull. advers. Hermog.* 31. *et* 32.

✱ **FACTITATOR**. [Qui factitat. *Tertull. advers. Prax.* 18. Idolorum factitatores atque cultores. Adde *Apolog.* 21.]

° **FACTI-TECTA**, pro Sarta-tecta. Helg. Flor. Epit. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 110 : *In meliorandis a se monasterii Facti-tectis, etc.*

¶ **FACTIVUS** SERMO, Practicus, actione suffultus, in Vita S. Catharinæ Senens. tom. 3. April. pag. 879.

1. **FACTOR**, in Gloss. Lat. MS. Reg. Cod. 1013. est *Dictor*. Alias

FACTOR, est idem ac *fautor*, qui alicujus partibus favet. Aimoinus lib. 3. de mirac. S. Bened. cap. 6 : *Id* (castrum) *Geraldus quidam partibus favens Adhemarianis tenebat, exclusis Factoribus Hugonis, qui partem ejusdem Castri ab Adhemaro sibi præreptam non mediocriter indignabatur.* Hugo Flaviniac. in Chron. pag. 193 : *Perpetuo anathemate cum suis auctoribus, Factoribus, sequacibus a luminibus sanctæ Ecclesiæ separatus, etc.* Nangius in Chr. ann. 1265 : *Multique alii hæretici et Factores eorum gladio anathematis feriuntur.* Adde Historiam Cortusior. lib. 9. cap. 2. et lib. 11. cap. 6. Vide *Faucio*.

°° FACTOR, Creator. *Rerum Factor*, Walthar. vers. 1161. *Factor omnipotens*, Ecbas. vers. 383. *Factor solis*, apud Corippum de Laud. Just. lib. 1. vers. 340. *Factorem elementa tremiscunt*, Johann. lib. 1. vers. 288. Adde lib. 3. vers. 125. etc. Occurrit etiam ap. Tertullinum et Salvianum. Vide Forcellinum.

° 2. **FACTOR**, Qui res alterius agit, vel ejus nomine administrat, Ital. *Fattore*; unde *Factorius*, ad hujusmodi procuratorem spectans. Charta ann. 1482. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 226 : *Volentes disponere de bonis et rebus dicti hospitalis pro libito eorum et contra voluntatem dicti rectoris et Factorum suorum.* Formul. MSS. ex Cod. reg. 7657. fol. 17. r°. : *Gaspar mercator, Factor et procurator seu negotiorum gestor nobilis viri Melchionis,... nomine Factorio antedicto fecit et constituit, etc.*

FACTORES, Procuratores mercatorum, Italis *Fattori*, nostris *Facteurs*. Vide *Drapperius* in *Drappus*.

° Privil. Rupel. ann. 1372. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 574. art. 12 : *Mercatores burgenses et ipsorum Factores, familiares, etc. Faiteurs*, in Lit. ann. 1364. tom. 4. earumd. Ordinat. pag. 432. art. 27.

FACTORES SCELERIS, apud Ulpianum, ut est in Pandectis Florent. pro *fautores*, et Baldricum Noviom. lib. 1. cap. 61. *Facteurs*, nude, in Consuetud. Hannoniensi cap. 32. 33. etc. *Faiteulz*, in Magno Recordo Leodiensi pag. 55. qui crimen perpetrarunt. Concilium Silvanectense ann. 990 : *Eos quoque, qui hujus traditionis fuerunt inventores, auctores, Factores, cooperatores, etc.* Ita usurpant lex 6. D. de Re militari (49, 16.) et lex. solent. D. de Custod. et exhib. (48, 3.)

° *Faituelles*, eodem intellectu, in Charta ann. 1424. tom. 2. Hist. Leod. pag. 446 : *Et nientmoins que les Faituelles soient tenus de relivreir celle filhe deséagié saine et salve.*

¶ **FACTORIA**, Quæstorium, fiscus : Italis *Fattoria*, Quæstoris munus. Parisius de Cereta in Chron. Veron. ad ann. 1277 : *Eorum bona confiscata fuere cameræ seu Factoriæ Dominorum de Scala.*

° **FACTORIUS**. Vide supra *Factor* 2.

¶ **FACTUARIUS**, Factor, agens, procurator. Charta Henrici Regis Angl. ann. 1402. de solutionibus propter nuptias Blanchiæ filiæ suæ faciendis, apud Rymerum tom. 8. pag. 238 : *Ut intentiores ac ferventiores Reddituarii pariter et Factuarii nostri sint ad solvendam summam quadraginta milium Nobilium prædictam.*

1. **FACTUM**. Sic appellata, ut auctor est Sirmondus in Notis ad Sidonii Epithalamium Polemii, Constitutio quædam Honorii et Theodosii Augg. ad Agricolam Præf. Pr. Gall. in Codice Autisiod. quæ ab Hincmaro *Edictum* dicitur. Vide quæ de hac voce observat præterea Salmasius ad Capitolinum pag. 259. ubi *Factum* idem esse, quod πραγματικὸν Græcis, seu *Pragmatica Constitutio*, argute docet.

☞ Solitæ autem sunt Pragmaticæ istiusmodi sanctiones, nonnisi in publicis causis fieri, ad preces civitatum et provinciarum et ad suggestionem plerumque Judicum et Præsidum provinciarum : sicque dictæ sunt, quod longo tractatu et consilio habito solemniter et multa verborum dissertatione formarentur ; qua ratione quidquid fit, Græcis πραγματικὸν dicitur. Sic *Constitutionis* Fl. Constantini Tyranni, qua sanxit ut VII. provinciarum Galliæ conventus Arelati, Imperii tum sede, agerentur quamque primus in Ausonianis Lectionibus vulgavit Scaliger, inscriptionem in scripta scheda hanc fuisse testatur ad Symmachum Juretus : *Factum Fl. Constantini ad Agricolam Præfectum Præt. Galliarum.* Plura vide apud Salmasium in Notis ad Vitam Gordiani. Hæc ex Hofmanni Lexico.

2. **FACTUM**, Inquit Spelmannus, a Forensibus Anglicis dicitur scriptum solenne, quo firmatur donum, concessio, pactum, contractus, et hujusmodi : alias charta, instrumentum contractus in scriptis conceptum, aut in scripta redactum, apud Cowellum lib. 3. Instit. tit. 22. § 10. Monasticum Anglicanum tom. 2. pag. 246 : *Prædictus vero Willelmus postea per concordiam quietum clamavit libere et pacifice ab omni servitio dictam advocatiam,...... ut patet per Factum suum.* [°° Placit. Pasch. ann. 8. Edw. II. Kanc. rot. 13. in Abbrev. Placit. pag. 320 : *Ricardus cognovit prædictum scriptum esse Factum suum, et non ostendit aliquod Factum speciale, quin Joanni in prædicto debito debeat teneri nisi quod prætendit prædictam verificationem, quæ in casu isto contra prædictum Factum non est admittenda, etc.*] Vide *Indentura*.

¶ 3. **FACTUM**, Facti seu litis expositio, vox Practicis nostris notissima, de qua sic Cl. Dom. *Fleury* Hist. Eccl. lib. 98. tom. 20. pag. 339. ubi de Urbani VI. Papæ adv. Clementem VII. defensione ad Castellæ Regem : *Nous avons ce Factum du Pape Urbain assés conforme au recit que j'ai fait de son election, et c'est la premiere fois que j'ai trouvé le mot de Factum emploié en ce sens.*

¶ 4. **FACTUM**, Territorium, prædium. Venditio anni 1408. in Archivis D. Marchionis *de Flamarens : Vendendo dederunt... Bernardo de Gorsolis... Factum quod dicitur de Sentis... cum terris, pratis, nemoribus et cum eorum juridictionibus et pertinentiis.* Recognitio facta per Templarios Abbati Psalmodii ann. 1265 : *Recognoscimus vobis totum Factum seu affare de la Venne.* Hoc est, Recognoscimus nos a vobis tenere prædictum seu feudum *de la Venne*. Vide *Factus*.

° Idem quod *Affare*. Charta ann. 1267. in Reg. 4. Armor. gener. pag. 2 : *Raymundus de Rastello et dom. Bertrandus de Ayrolis taliter convenerunt se insimul de venditione, quam fecerat Raymundus Ruphus de Condorseto de Facto seu affari bastidæ de Costacalida.* Testam. Rostagni de Pratocomit. ann. 1429. ibid. in Reg. 3. part. 2. pag. XXXIV : *Item plus lego eidem Alsiacio totum Factum meum et hæreditatem, quod et quam habeo et possideo in loco de Montebocherio...... Volo et ordino quod dictum Factum et hæreditas supra, etc. Faire*, Actum, factum, in Lit. remiss. ann. 1411. in Reg. 165. Chartoph. reg. ch. 145 : *Je vueil bien que chacun sache que je faiz ce Faire. Faisance* vero et *Fesance* usurparunt nostri, ut tempus, quo aliquid factum est, designarent. Lit. ann. 1360. apud Marten. tom. 1. Ampl. Collect. col. 1473 : *Vous faisons savoir que à la Fesance de cestes, nous estiens tout sains et en bon point.* Epist. Joan. *le Maingre* ann. 1407. apud eumd. Marten. tom. 2. Anecd. col. 1381 : *Après font mencion vos distes lettres de vostre avénement à Rome, et que encore à la Faisance d'icelles vos distes lettres, n'avez fait révérence à Gregoire.*

¶ 5. **FACTUM**, Expeditio militaris. Hoc significatu *Factum Vasconiæ* legitur apud Rymerum tom. 1. pag. 589. col. 2.

¶ VIA FACTI, Gall. *Voie de fait*, Vis illata, seu violenta et coacta cum aliquo agendi ratio. *Omnia facta guerræ, inimicitiæ et Viæ facti cessabunt*, apud Rymerum tom. 13. pag. 746. col. 1.

¶ 6. **FACTUM** REI ALICUJUS, quod ad eam rem attinet, ut Gallice dicimus, *En fait de religion, En fait de politesse.* Chronic. Richardi de S. Germano, apud Murator. tom. 7. col. 130 : *Factum canapis omnino remittitur. Vendentibus vinum sive ad minutum sive ad grossum, nihil requiritur.* Hoc est, quod spectat canapem, omnis exactio remittitur.

¶ 7. **FACTUM**, Rei alicujus conditio,

status. Charta ann. 1310. ex Schedis Præsid. *de Mazaugues : Cum ipsæ ignorent Factum et qualitatem dictarum recognitionum.* Galli dicimus *le Fait et la qualité.*

FACTA ARMORUM, Hastiludia, *Torneamenta ;* Gallis, *Faits d'armes.* Jo. Brompton. in Ricardo I. pag. 1261 : *Rex Ricardus, in Angliam transiens, statuit Facta armorum, quæ vulgo Torneamenta dicuntur, in Anglia exerceri.*

¶ FACTA MANUALIA, in Regest. Cameræ Comput. ann. 1358. fol. 100 : *Ad facta manualia procedentes in dicta rixa ;* hoc est, ad vim manifestam.

¶ IN FACTO ESSE, Gall. *Etre au fait,* Rem apprime scire. Julian. Cæsarin. Card. Epist. ad Eugenium IV : *Quanto fuisset consultius intimare mihi prius ista, qui sum hic in Facto, ut postea Sanctitas vestra avisata de omnibus maturius deliberaret.*

1. **FACTURA**, *Creatura.* Sedulius lib. 1. Paschalis operis de Deo :

> . . . Cui convenit unam
> Facturam servire suam.

[Otto Frising. Episc. lib. 1. de Gestis Friderici I. Imp. cap. 5 : *Non enim hic ad effandum de theologica et ineffabili generatione seu nativitate attollimur, sed tantum de ea quæ a Philosophis genitura, a nobis Factura, seu creatura dici solet, disputationem instituimus.*] [** Vide Tertullianum de anima cap. 4. Occurrit hæc vox pluries apud Mar. Mercatorem pag. 42. 276. 312. in hæreticorum quos refellit dictis, ubi de filii ex patre et spiritu sancto processione agunt.]

2. **FACTURA**, Forma. [* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Factura, faiture, forme.*] Anonymus Gromaticus : *Omnes limites maritimi aut Gallici in una Factura current.* Apud eumd. *Termini Factura tornatiles,* i. rotundi, *Lapilli Factura tornatiles, sive alia Factura breviores.* Ruricius Lemovic. Episc. lib. 1. Ep. 14 : *Equum. qualem jusseras, destinavi, mansuetudine placidum, membris validum, firmum robore, forma præstantem, Factura compositum, animis temperatum, etc.* Adde lib. 2. Epist. 34. Itali *Fattezza* dicunt. Apud Claudium *Corte* Italum lib. 1. cap. 21. inscribitur *della forma et Fattezza del cavallo.* Ita *Fattura* Lanfranco Cicalæ Poetæ Provinciali, apud Joannem Nostradamum cap. 39. est egregia corporis compositio :

> Nos miseri, lasciando fra le mura
> La bella spolia, che fra tante nata
> Al nostro tempo viste, o celebrate
> Non è, chi s'assomigli à tua Fattura.

☞ Eadem notione *Faiture* dixerunt Poetæ nostrates. Le Roman *d'Athis* MS. :

> Vers le Duc vint à grant alure,
> Bien le cognut à sa Faiture.

Ibidem :

> Ce est Athis le bien amé,
> Le preux, et le bien renommé,..
> Au corps de tres belle Faiture.

Hinc iisdem *Faitis* vel *Fetis* pro formosus, egregie compositus. Le Roman *de la Rose* MS. :

> Les sourcils blonds et bien tretis,
> Et les yeux doulces et Fetis,
> Qui rioyent toujours avant
> Que la bouche le plus souvent.

3. **FACTURA**, Alia notione. Vetus Donatio apud Perardum in Burgundicis pag. 64 : *Hanc donationem fecit... hoc est, per suum cultellum et Facturam, et per hoc pergamenum, etc.* [Suspicor legendum *Festucam.* Vide *Investitura.*]

4. **FACTURA**. Charta Henrici I. Fr. R. ann. 1057. in Hist. S. Mariæ Suession. pag. 437 : *Omnem autem justitiam, scilicet in Facturam, vicariam, et omnia ad justitiam pertinentia, etc.* Sed legendum *infracturam.*

¶ 5. **FACTURA**, Merces operæ, Gall. *La façon,* Quod pro re aliqua facienda solvitur. Computationes ann. 1270. apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. pag. 411 : *De Factura de* LXXXVIII, *march. in ollis et magnis scutellis* XIX. *lib.* XVI. *sol... de Factura* CCCLXII. *march. in parvis scutellis, etc.* Tabularium S. Vincentii Cenoman. : *Martinus... dedit in vadimonium Ingelbaldo cerario suas vineas, tali tenore quod medietas vini esset pro Factura,* (i. e. cultura, qua notione etiam dicimus *Façon de vignes) dando decem solidos, et alia in precio census. Et ego Hugo Vicarius accommodavi Martino* X. *libras supra illam vineam quæ juxta murum est, dando in unoquoque anno decem solidos pro Factura ; et ita quod pro Factura habeam medietatem vini, et altera in precio census.* Chartularium ejusdem Monasterii fol. 69 : *Sed postquam molendinum erit factum, talem partem quam accipiam, talem ad Facturas molendini mittam.* Et fol. 119 : *Eisdem Monachis eleemosinavi duo jugera terræ, quæ possidet Alesia Laraborie, habenda post mortem illius Alesiæ, et Facturam quam habebat illa Alesia in hortis de virgulto Monachorum.* An hic idem, an alius et quisnam sit intellectus oculatiori definiendum relinquo.

¶ 6. **FACTURA**, f. Pictura textilis, Gall. *Broderie.* Obituarium vetus FF. Minorum Claromont. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 727 : *Dedit indumenta rubea de damasco completa, scilicet casulam, dalmaticas Diaconi et Subdiaconi, cum cappa processionali de eodem panno cyrico cum Factura et orificiis.*

¶ 7. **FACTURA**, Sortilegium, maleficium, Italis *Fattura,* Incantatio, Gall. *Charme.* Synodus Pergam. ann. 1311. apud Muratorium tom. 9. col. 561 : *Aut incantationes, sacrilegia, auguria, vel maleficia, quæ Facturæ, sive præstigiæ vulgariter appellantur, vel invocationes dæmonum pro futuris, vel jam commissis aliquibus præsciendis.* Bernabæus Senensis in Vita S. Bernardi, Maii tom. 5. pag. 285* : *Unde modo aliquo surgere non valebat absque duorum auxilio, et hoc malefica arte Facturæ, seu nicromantiæ, debilitatus et paralyticus.* Et tom. 7. pag. 782. in Miraculis S. Ubaldi ; *Benedico te, ô panis... ut sis destructio et annihilatio omnium Facturarum, ligationum, fascinationum et incantationum.* [* Nostris alias *Faiture* et *Faicturerie.* Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 109. Chartoph. reg. ch. 39 : *Raymon . . . qui publiquement estoit renommé et diffamé de faire charmes, charoiz, sorceries et autres mauvestiez,... mis certains sorceries, choroiz et Faitures soubz le sueil de l'uys de l'ostel, etc.* Aliæ ann. 1446. in Reg. 178. ch. 46 : *Laquelle Jaquette et aussi son mari estoient notoirement et publiquement diffamez et accusez de cas de hérésie et Faicturerie, et avoir donné ou fait avoir pluseurs maladies à pluseurs personnes... par leurs sorceries et Faicturerie. Faiturier* Delphinatibus, sortilegus, veneficus. Vide infra *Fatuarii.*] Hinc.

FACTURARI, [Fascinari.] Processus ad Vitam S. Antonini num. 18 : *Contigit lamiaria lamiis seu fascinari, vel Facturari factura dæmoniorum aut strigum, etc.*

¶ **FACTURIRE**, Cupere facere. Odo de varia Ernesti Bavariæ Ducis fortuna, inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 361 :

> Hi (Panothi) sicas ad bella leves, acidoque ferentes
> Spicula felle lita, in Cyclopes plurima damna
> Fecerunt ; Dux unde dolens, et supplice questu
> Regis Facturiens vindictam, deligit acres
> Mille viros, pergensque viam vix quinque dierum
> Illos invadit, etc.

Quidam verbum *Facturire* tribuunt Plauto, sed alii retinent *Factare.*

FACTUS, Modus agri. Capitularia Caroli M. lib. 5. cap. 151. [** 303. ex Capitul. pro pago Cenomann. ann. 800.] : *Visum est nobis... statuere, ut quicumque de predictis hominibus quartam Facti tenet cum suis animalibus, Seniori suo pleniter unum diem cum suo aratro in campo dominico aret.* Charta Caroli Calvi Regis Fr. ann. 22. regni Ind. 10. pro Monasterio S. Martini Turonensis ex 47. Regesto Tabularii Regii n. 136 : *Quarum villarum nomina hæc sunt, id est, Burgagalus cum capellis et mansodominicato, et Factis nonaginta duobus, in quibus sunt coloniæ Cuciacus, et Areolus, Victena, etc.* Occurrit ibi pluries. Charta ejusdem Caroli C. ann. 845. apud Beslium in Episcop. Pictav. : *In villa Bidisciaco casam dominicatam cum Ecclesia... et Factos 10... in villa Sion terram S. Circi Factum 1. aspicientem ad Bidisciacum... In Anadone Factos 5. in villa Fano Factum 1. et in Portiaco alterum.* Polyptychus Eccles. Floriacensis : *Habet in ipsa villa Factos, id est mansos, 60.* Vetus Charta in Actis Episc. Cenoman. pag. 235 : *Quod nos concessimus Acileo illo Facto, quem genitor suus Acibertus, qui vocatur Achita,... tenuit, vel moriens dereliquit, usque annos quinque, ipse Achileus de ipso Facto aliud exinde non reddat, præter tantum regalia in campo dominico procurare faciat.* Occurrit etiam non semel in Tabul. S. Mauri ad Ligerim. Vide *Facia,* [et *Factum* 4.] [** Grimmius Antiq. Jur. Germ. pag. 538. mansos dictos esse factos ut dispositos, constructos, scribit, ita ut mansus factus opponeretur abso. Varroni factus est tanta olearum quantitas, quanta uno tempore et opere commolitur, vel centeni modii. Vide Forcellinum.]

¶ **FACUL**, *Facile,* Gloss. Sangerm. n. 501. Utitur Varro, ut et *Difficul* pro *Difficile.* Vide Festum et Nonium.

¶ 1. **FACULA**, Jacobus Auria lib. 10. Annal. Genuens. apud Muratorium tom. 6. col. 573 : *Vel dicitur Janua a Jano Deo principiorum, qui pingitur habere duas facies, scilicet ante et retro, sicut civitas Januæ prospicit ante mare et retro terram ; et dicitur habere duas Faculas, id est, duas partes, Oriens et Occidens, sicut civitas Januæ habet duas portas, scilicet portam maris et portam terræ.*

2. **FACULA**, Latinis, Tæda ex arboribus pinei generis : recentioribus vero quivis caudex, stipes ad ardendum ; *Busche.* Capitulare de Villis cap. 62 ; *Quid de lignariis, et Faculis, quid de axilis, et alio materiamine, etc.* Marculfus lib. 1. form. 11. in Tractoria Legatorum : *Ideo jubemus, ut locis convenientibus eisdem a vobis evectio simul et humanitas ministretur, hoc est, veredos seu paraveredos tantos, panis nitidi modios tantos,... leguminum carra tanta, Faculas tantas, etc.* [** Baluzius legit : *legumina, ligna, carra tanta, faculas tantas, itemque victus ad caballos eorum.*] Tabularium S. Remigii Remensis : *Sunt simul exceptis lignariis et carris, quæ in ipsis villis fiunt, 867. Facularum, 977. perticarum circulorum, 156. scindularum, etc.* [Codex MS. Irminonis Abbatis Sanger-

man. fol. 60. v°. col. 2: *Solvunt... ova* XXX. *axiculos* C. *et totidem scindolas,* XII. *dovas, circulos* VI. XII. *Faculas.* Rursum legitur fol. seq. col. 2.] [** Vide plura apud Guerardum in indice, qui interpretatur *faculam*, Frustum ligni resinosi, in virgas tenues fissum, ad lumen faciendum, tædæ genus. Aliis etiam usibus inservientia frusta ligni faculas dictas esse testis est Varro de Ling. Lat. lib. 4. cap. 13: *Utuntur in vinea alligando, fasces, incisos fustes, Faculas.* Cato de Re rustic. cap. 37: *Ridicas et palos, quos pridie in tecto posueras, siccos dalato, Faculas facito.*]

* Gloss. Cæs. Heisterbach. in Reg. Prum. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* pag. 668. col. 1: *Faculæ sunt ligna arida, quæ vulgariter appellantur aspen.*

FACULAS ACCENDERE, Supertitionis species, quam exagitant passim Concilia. Arelat. II. cap. 23: *Si in alicujus Episcopi territorio infideles aut Faculas accenderint, aut arbores, fontes, vel saxa venerentur, etc. Candelam deferre,* in Concil. Nannetensi cap. 20. Adde Capitul. Caroli M. lib. 7. cap. 236. [** 316.] Vide Concil. Bracarense apud Burchard. lib. 10. cap. 21. Synod. Trullan. can. 65. Concil. Toletan. XII. can. 11. XVI. can. 2. [** Canut. Leg. Mundan. cap. 5. Leg. Presbyt. Northumbr. cap. 48.]

FACULARE, *Faculas, vel faces fingere vel facere,* Joanni de Janua.

¶ **FACULENTUS**, *Face plenus.* Papias. *Plenus luce, lucidus, clarus.* Johan. de Janua.

¶ **FACULTA**. Vide *Falcata.*

** **FACULTAS**, Collegium doctorum ejusdem artis in scholis medii ævi, Gallis *Faculté.* Vide Savin. Histor. Jur. Roman. tom. 3. cap. 21. § 85. not. B.

* **FACULTATARIUS**, Cui datur facultas aliquid agendi. Decis. Rotæ ad calcem Fontanel. de Pact. nuptial.: *Mater Facultataria, quæ habebat ex testamento mariti facultatem aliquid agendi, disponendi, determinandi pro liberis.*

FACULTATICULA, Bona, prædia, qualiacumque sunt, quomodo *bonuscula*, apud Sidonium lib. 9. Epist. 6. et in leg. 29. Cod. Th. de Petition. (10, 10.) Concilium Parisiense IV: *Etiam et Facultaticulam Ecclesiæ... simili conditione pervasit.* Charta S. Karileffi in Actis Episcopor. Cenoman. pag. 84: *Nullas functiones vel exactiones de prædicta facultate penitus requirantur, sed sub integra emunitate Facultaticula, etc.* Vide Vitam Aldrici Episc. Cenom. num. 36. [et Vitam S. Bernardi Tiron. April. tom. 2. pag. 248.] *Facultatula*, apud S. Hieronym. adversus Vigilantium cap. 5. in Miraculis S. Ursmari n. 3. etc. *Facultatulam* dixit idem Hieronym. Ep. 27. cap. 4. Epist. 47. cap. 1.

✱ **FACULTER** [Antiqui dicebant pro facile. *Fest.* in *Facul.*]

¶ **FACULUS**. Vide *Facilus.*

FACUNDIA, Facultas. Capitula Ludov. Pii ann. 826. cap. 6: *Et ultra ille, qui quæsierit, Facundiam de servitio illius dicendi non habeat.* Charta Luithprandi Regis Longobard. apud Ughellum in Episcopis Aretinis: *E nullam Facundiam... contra te vel tuos successores habeat aliquod de suprascriptis Ecclesiis loquendi.* Lex Longobard. lib. 1. tit. 36. § 6. [** Liutpr. 96. (6, 43.)]: *Decernimus, ut nullam Facundiam requirendi habeat.* Occurrit præterea lib. 2. tit. 8. § 6. tit. 21. § 13. 20. 24. tit. 35. § 6. etc. [** Liutpr. 105. (6, 52.) 16. (3, 2.) 57. 108. (6, 4. 55.) 54. (6, 1.)]

FACONDE, nostri usurparunt pro facultatibus ac divitiis. Le Roman *d'Alexandre* MS.:

> Riches d'avoir et de Facondes.

** SEPTIFORMIS FACUNDIA, Septem artes liberales, S. Benedicti Crispi poem. medic. ap. Maium Classic. Auct. tom. 5. pag. 391.

✱ **FACUNDITAS**, [Idem quod facundia, sed minus usitatum. *Plaut. Truc.* 2. 6. 13. Facile sibi *Facunditatem* virtus argutam invenit.]

¶ **FACUS**, *Vermiculus*, apud Papiam.

FADA. Vide *Fadus.*

FADERFIUM, FADERPHIUM, PHADERPHIUM. Vox Longobardorum, quæ in Boerianis Glossis, *Dos* exponitur. Lex Longob. lib. 1. tit. 9. § 12. [** Roth. 201.]: *Et si filios de ipsa muliere habuerit legitimos, habeant filii morgingap, et Faderphium suæ matris.* Lib. 2. tit. 14. § 15. [** Roth. 199.]: *Tunc illa vidua, quæ in domo patris aut fratris regressa est, habeat sibi morgengab et methium; de Faderfio autem, id est, de alio dono, quantum pater aut frater dederit ei, quando ad maritum ambulaverit, mittat in confusum cum aliis sororibus.* Edit. Boeriana habet *Phaldefium. Phaderfium*, lib. 2. tit. 1. § 4. [** Roth. 182]: *Habeat ipsa mulier morgengab, et quod de parentibus ejus adduxerit, id est, Phaderfium.* Sunt igitur *Faderfia*, dona, quæ pater filiæ, quam nuptui dat, in dotem concedit. Vox deducta a Saxonico f æ d e r, aut Germanico, *Fader*, i. pater, et E r f, hæreditas, quasi dicas, *paterna hæreditas.* Vide Sibrandum a Sicama ad Leg. Frision. tit. 15. [** et Grimm. Ant. Jur. Germ. pag. 429. Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 3. col. 430. *Fio, feoh,* est Pecus, pecunia. Gloss. Longob. in cod. Vatic. *fardefio,* in cod. Cavens. *farderfido*, i. e. *quod adduxit de parentibus.*]

* **FADIA**, Justitiæ denegatio aut dilatio ultra tempus a legibus statutum; item, Facultas feudatario concessa vendendi fundum; qua notione *Fadiga* utuntur Hispani. Pactum ann. 1150. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 533: *De toto honore Agathensi, nemo eorum possit aliquid alienare aliquomodo, donec in alterum sit Fadias.* Charta ann. 1219. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 68. col. 1: *Et non distringemus homines vestros pro firmancia, donec a vobis repulsam seu Fadiam habuerint.* Vide *Fadiga.*

FADIATUS DIES, in quo aliquis *defecit*, seu juri, aut assignationi non stetit, qui diem *vadiatum* non servavit: unde forte vocis origo, in Consuetud. Tolosæ part. 4. tit. de Feudis art. 13.

¶ **FADIGA** dicitur, cum judex, vel feudalis dominus, vassallo jus sibi fieri, aut quod ejus servitii est indicari aut probari postulanti, vel plane denegat, vel Curiæ suæ placita differt ultra quam Leges feudales permittant. Appendix ad Marcam Hispan. col. 1343: *Ad hæc Guillelmus Raimundi respondebat se ideo guardam ipsius zudæ non fecisse quia nec suam cartam sic intelligebat, nec partem suam, quam in ipsa civitate et ejus terminis habere debebat, ac manifeste monstrare vel tradere nolebat, nec ad judicium seu laudamentum suæ curiæ eam adducere, vel super hoc ipsum audire nunquam amplius nisi usque modo voluit. Comes vero respondebat quod si unquam aliquam dilationem super hoc fecit, semper eam cum assensu Guillelmi Raimundi fecit... Propter hoc judicavit prædicta curia quod si Guillelmus Raimundi posset legitimis testibus ea quæ dicebat comprobare, videlicet quod in domino suo Comite supradictam Fadigam fecisset, imputet sibi Comes supradictas expensas sexaginta milium aureorum, etc.* Vide *Defectus* 3. *Fadia* et *Fatigare* 1.

¶ **FADISTORIUM**. Vide *Faldistorium.*

FADUS, FADA, Dæmonis species: Gallis *Faie*, vel *Fée*; vox efficta forte a *Nympha.* Scholiastes Theocriti Idyll. 3. v. 11. Νύμφαι εἰσι τὰ ἐν γυναικείῳ σχήματι ἐν τοῖς ὄρεσι φαινόμενα δαιμόνια. Vide *Fauni.* [Alii a verbo *fari, fatus,* etymon deducunt. Itali *Fata* etiamnum dicunt, Occitani *Fades.* De iis ita Arnobius lib. 1: *Qui Faunos, qui Fatuas, civitatumque genios... reverentur.*] *Fadas*, et *Hadas*, has vocant Hispanici Fabularum, seu *Romanorum*, Scriptores. Gervasius Tilleberiensis MS. de Otiis Imperial. decisione 3. cap. 88: *Multi testantur,.. se vidisse Silvanos et Pæanes, quos Incubos nominant, Galli vero Dusios dicunt,... quosdam hujusmodi larvarum, quas Fadas nominant, amatores audivimus, etc.* Cap. 94. de quodam equo mirabili: *Quid dicam, nescio, si verus equus fuit,... aut si Fadus erat, ut homines asserunt.* Chron. Bertrandi Guescl. MS.:

> Encore disoit-on, que c'étoit destinée,
> Et que le sans de quoy elle s'étoit sesoudée,
> Li venoit proprement par parolle de Fée.

Le Roman *de Partenay*, ou *de Lezignan*, MS. *tiré du Latin et rimé par le commandement de Guillaume l'Archevesque:*

> Le chasteau fut fait d'une Fée,
> Si comme il est par tout retrait.

Hinc *Faerie*, pro spectris. Guillelmus *Guiart* in Hist. Francica MS.:

> Plusieurs parlent de Guenart,
> Du Lou, de l'Asne, de Renart,
> De Faeries, et de songes,
> De fantosmes, et de mensonges.

☞ Inde etiam *Faé*, pro Præstigiator. Le Roman *de la guerre de Troye* MS.:

> Mout ont Jason entr'auls loé,
> Bien dient tos qil est Faé.

Vide *Caseneuve* et Menagium in Etymolog. Gall. [** et Grimm. in Mythol. German. pag. 232. qui etymon deducit a *fatam.*]

¶ **FÆCHA**. Vide *Facha.*

¶ **FÆCILENTUS**, pro *Faculentus*, vel ut alii scribunt *Feculentus*, fece plenus, in Vita S. Celsi Episc. Trevir. tom. 3. Febr. pag. 396.

FÆCISCERE, Fæce infici, fæcem redolere. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. cap. 37: *Ipse calix confricetur, ne forte aliquantulum Fæciscat.*

✱ **FÆCOR**, [Fæcis odor. (Anal. Gramm. p. 103.)]

FÆRBENA. Vox Saxonica, in Legibus Presbyterorum Northumbrensium cap. 47. [** 50.] quæ idem, quod C y r l i s c, id est, *rusticus*, sonat, ut censet Spelmannus tom. 1. Concilior. Angl. pag. 499. [** A n f e a r b o n d a, *Bovarius?*]

FÆSTINGMEN, Homines commendati, vassalli: ex Saxon. f æ s t i n g, commendatus, et man, homo. Charta Cenulphi Regis Merciorum ann. 821. tom. 1. Monastici Angl. pag. 100: *Nec Rex suum pastum requirat, vel habentes homines, quos nos dicimus Fæstingmen, nec eos, qui accipitres portant, vel falcones, etc.* Ubi *habentes* idem valet ac *divites.* [Charta Berhtwulfi itidem Reg. Merciorum ibid. fol. 123: *Ut illud monasterium* (Breodun) *sit liberatum ab illis incommodis, quæ nos Saxonica lingua Festingmen dicimus.* Ubi Th. *Blount* in Nomolex. Anglic. *Festing-*

men a Saxon. **festenmon**, Fidejussor. accersit : an felicius judicet Lector. Vide *Feastingmen*.] [** Alia charta ann. 855. apud Leo, Rectitudines personarum, pag. 196.]

FAGATUM, vel potius *Fagotum*, Fascis, Gallis et Anglis *Fagot*, occurrit apud Willel. Thorn. ann. 1307. Vide *Fagotus*.

¶ **FAGEA** VAGINA, Quæ est ex cortice fagi, olim Francis nostris in usu ut testatur Anonymus S. Galli monachus in Vita Caroli M. : *Post hæc baltheus spatæ colligatus. Quæ spata primo Vagina Fagea, secundo corio qualicumque, tertio linteamine candidissimo cera lucidissima roborato ita cingebatur, ut per medium cruciculis eminentibus, ad peremptionem gentilium auraretur.*

* **FAGECIDÆ**, vel FAGICIDÆ VENÆ. Glossar. medic. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959 : *Fagecidæ, Alexandro sunt venæ juxta fauces intra os, quæ flebotantur vice venarum, quæ sunt sub lingua.* Alex. Iatrosoph. MS. lib. 1. Passion. cap. 137 : *Scio etiam et* (venas) *Fagicidas incisas, vena non inventa sub lingua.* Ubi Glossæ : *Phagicidas, i. venas sub gula.*

* **FAGEL**, Tunicæ vel peræ seu manticæ species. Vide infra *Magaldus*.

** **FAGELLUS** Vide *Fragellus*.

¶ **FAGETUM**, Idem videtur quod mox *Fagia* 1. Charta ann. 1139. apud Miræum Diplom. Belgic. tom. 2. pag. 966 : *Allodium in proprii Fageti loco, qui hæreditas Domini nuncupabatur.* [* Ital. *Faggeto*. Charta ann. 1205. ex Chartul. monast. de Escureio : *Simon dominus Joinvillæ contulit Deo et ecclesiæ de Esseurei.... septem fagos, pro libitu, in Fageto villæ, quæ dicitur Mossier.*]

1. **FAGIA**, [vel FAGIUM] Silva ex *fagis*, Gallis *Faye*. Tabularium Ecclesiæ Cadurcensis : *Donamus in villa de Corn in uno manso 2. panes, et 2. gallos, et in Fagio paissio 40. porcos per singulos annos.* Vide *Faia* 1.

* *Feignas*, eadem acceptione, in Charta ann. 1412. ex Reg. 166. Chartoph. reg. ch. 272 : *Item Jehanne tient une terre et un Feignas contigu, contenant cinq meyterées de terre.* Pro Glande fagea, Gall. *Faine*, legitur in Charta ann. 1341. ex Reg. 72. ch. 250 : *Cum contra sindicos universitatis et singulares castri et bajuliæ de Angulis... denuntiatum fuisset... glandes, Fagias et alios quoscumque fructus ipsarum forestarum et arborum in eisdem existentes cossando, colligendo, etc.* Vide *Fagina* 2.

2. **FAGIA**, Alia notione, in Statut. Mediolanens. part. 2. cap. 272 : *Teneatur judex stratarum bis in anno visitare stratas mastras, et Fagias, et pontes super eis existentes, etc.* Adde cap. 284. [Ubi *Fagia* molem significare videtur qua continetur aqua. Ceterum *Fagotaille* vocant in Bressia quidquid moli muniendæ inservit, quod ex fascibus, vulgo *fagots*, sæpissime id fiat.]

* Pro districtu et territorio usurpari videtur, in Decret. ad calcem Stat. Placent. fol. 97. v°. : *Sine aliquo velamine in capite vel alibi in publico, ut supra, et præsentibus duobus consulibus justitiæ Fagiæ suæ, et aliter cessio facta non valeat.* Quo sensu intelligi etiam possunt Statuta Mediol. hic laudata.

* **FAGICIDÆ** VENÆ. Vide supra *Fagecidæ*.

** **FAGIDA**. Vide *Faida*.

¶ **FAGILUM**, f. ut *Fagetum*. *Facta est hujus rei firmatio... ad Fagilum Bernardi de Bustodio, quod est inter vetus vicum et Baiolum*, apud Baluzium tom. 7. Miscell. pag. 211.

¶ 1. **FAGINA**, Mustella major, Gall. *Fouine*, Hisp. *Foina*. Concil. Tarracon. ann. 1591. inter Hispan. tom. 4. pag. 614. col. 2 : *Nulli Canonici, vel Clerici... vestes rubeas, vel virides, nec forraturas pellium de martis, de Faginis... portare præsumant.* Concil. Dertus. cap. 1. Hispan. tom. 3. pag. 663 : *Neque* (Clericus) *folleratus deferat pellium de marthis, de Fagnes.* Vide *Faina*.

2. **FAGINA**, *Glandis fageæ*, uti vocatur a Plinio lib. 16. cap. 5. copia. *Fayne*, in Consuetudine Arvern. cap. 31. art. 38. [*Faisne* vel *Foisne*, in Nivern. tit. 17. art. 17.] Chrodegangus Episcop. Metensis in Regula Canonic. cap. 7. apud Acherium : *Si contigerit, quod illo anno glandis, vel Fagina non sit, et non habeat unde hanc mensuram de carne impleant, etc.* Tabularium Dervensis Monast. ann. 1027 : *Et si pro tempore felicitatis silvæ occurrerit, et esus glandium vel Faginæ fuerit, etc.* Charta Hugonis Leodiensis Episcopi ann. 1202. apud Barthol. *Fizen* in Hist. Leod. pag. 447 : *Præterea dedimus in aisanciis pasturarum, et usum Faginæ et glandium, etc.* [Charta Henrici Ducis Limburgi ann. 1200. apud Miræum tom. 1. Diplom. Belg. pag. 726. col. 2 : *Damus præterea aisantias totius terræ meæ in campis, aquis, silvis et pascuis, etiam Faginæ et glandium, gratis.*] [** Charta Lupold. Archiep. Mogunt. ann. 1055. apud Guden. Cod. Diplom. tom. 1. pag. 21 : *Faginum dedi in duobus locis, agellos silvestres, etc.*]

¶ FAGININA SILVA, ut Faginea vel Fagina, in Breviario Folquini MS. ex Archivo Audomarensi.

¶ **FAGINULA**, Fagus. Miracula B. Simonis de Lipnica, Julii tom. 4. pag. 555 : *Duo lapilli ad instar granorum Faginulæ, alias Bukwie* : nunc Germanis *Buche* vel *Buch-baum*, Belgis *Bueckenboom*.

** **FAGINUS**. Vide *Fagina* 2.

FAGIOLUM. Gesta Innocentii III. PP. pag. 147 : *Pandulphus cœpit ædificare Fagiolum super quoddam monumentum antiquum, quod illius domui adeo erat vicinum, ut a fundibulariis de hoc in illam lapides jacerentur.* [Vide *Fagia* 2.]

* An Locus ubi phaseoli crescunt, ab Italico *Fagiolo*, phaseolus ? Vide supra *Faciolus*.

✱ **FAGIRE**, [Comedere. DIEF.]

✱ **FAGIUM**, [Summum edificium. DIEF.]

* **FAGIZANIA**, *Divina apparitio, apparicion, Prov.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

¶ **FAGNES**. Vide *Fagina* 1.

¶ **FAGOLIDORI**, φαγολοίδοροι. S. Hieronymus in Prologo ad Ezechielem Prophetam : *Si autem amici mei et hunc subsannaverint, dicite eis quod nemo eos compellat ut scribant. Sed vereor ne illud eis eveniat quod Græce significantius dicitur, ut vocentur* φαγολοίδοροι, *quod est, manducantes sannas*, vel ut alii legunt, *senecias*. Quibus intelliguntur homines impendio maledici, qui convitiando alantur ac saginentur. Verum mendosa est, ut conjiciunt prudentiores, Hieronymi lectio. Ac primum quidem hæc verba, *Quod est, manducantes sannas*, vel *senecias*, a quodam sciolo, qui interpretari voluerit vocem a se minime intellectam, addita fuisse verisimillimum est. Quod vero spectat vocem ipsam φαγολοίδοροι, cum omnino præter analogiam linguæ Græcæ componatur, (non enim dicunt φαγόλωτος, sed λωτοφάγος) eam fictam esse et alterius loco suppositam existimo : quare lubens cum Erasmo et Roberto Stephano legerem φιλολοίδοροι, Quibus, scilicet, studio est calumniari et carpere, velut id suo morbo faciant, non merito aliorum. Ineptas vocis *Seneciæ* explicationes vide suo loco.

* 1. **FAGOTARE**, Fasces conficere, Gall. *Fagotter*. Lit. remiss. ann. 1418. in Reg. 170. Chartoph. reg. ch. 182 : *Quidam Guillelmus in dicto nemore frondes lignorum Fagotando, etc.* *Fagot*, Fustis, vulgo *Bâton de fagot*, in aliis Lit. ann. 1380. ex Reg. 118. ch. 74 : *Icellui Raulesson, filz dudit maire, qui tenoit en sa main un grand Fagot, dist au suppliant qu'il retourneroit.* *Fagoteur*, vox contemtus, homo nihili, in Lit. remiss. ann. 1393. ex Reg. 145. ch. 436 : *Le suppliant dist à icellui Thomas qu'il n'estoit mie en sa puissance, ne d'un tel Fagoteur mengeur de soupes, que s'il eust veu icellui Quenetier frapper, qu'il ne lui eust courru sus.*

* 2. **FAGOTARE**, Fascibus munire. Memor. H. Cam. Comput. Paris. ad ann. 1423. fol. 160. r°. : *Colardus Martini de novo institutus in officio custodis stagnorum forestæ de Waissy, pionarius pour gasonner calciatas dictorum stagnorum et pro Fagotendo* (sic) *et repparando et rolens* (sic) *ipsorum stagnorum.* Vide in *Fagia* 2.

¶ **FAGOTARIUS**. Vide in *Fagus*.

* **FAGOTELLUS**, Fasciculus, diminut. a *Fagotus*. Comput. ann. 1483. ex Tabul. S. Petri Insul. : *Pro ramaciis... convertendis, tam in fasciculos quam in Fagotellos, etc.*

¶ **FAGOTUS**, a Gall. *Fagot*, Fascis. Chartular. Latiniac. : *Quadriga quæ portat trosselos, vel Fagotos, vel pondera solvet in exitu portæ pro qualibet pecia duos denarios.* Vide mox in *Fagus*.

FAGUS, Jus conficiendi fasces, et eos auferendi ex silvis, quos *Fagots* vocamus. Innocentius III. lib. 2. Epist. pag. 415 : *In parochia des Escoues pasnagium quitum, et 22. Fagos absque aliqua traditione annuatim, quando volueritis, accipiendas.* Charta Henrici I. Ducis Brabantiæ ann. 1206. apud Miræum in Cod. Donat. piar. cap. 100 : *Et usum lignorum in silva mea,... et cum uno plaustro tantum, qui usus in nostro vulgari Fagus appellatur.* Inquisitiones Costumarum de Andeliaco in veteri Regesto Cameræ Computor. Paris. signato P. fol. 19 : *Jurati dixerunt, quod Dom. Rogerus Torel habet in prædicta foresta per liberationem Vicecomitis... suum herbergagium ad virgam de pleno pugno ad terram,... et habet ad ignem suum Fagum Boloniæ, et furcum, et frondes, sine defectione arboris.* Occurrit passim in Regesto Herouvalliano Philippi Augusti. [Bullar. Fontanell. fol. 41. v°. : *Lesdits Religieux prenoient en la forest... seize chartées de Fou chascun jour.*]

FAGOTARII, Qui fasces lignorum in forestis conficiunt, *Fagotiers*, in Regesto Philippi Aug. fol 129. Vetus Inquisitio Forestar. ibidem fol. 170 : *Item Fagotarius eorum vadit post asinos, et facit fagotos duos de eo, quod remanet post onera asinorum.*

* **FAGUUS**, Fagus, Gall. *Hêtre*. Charta Phil. Pulc. ann. 1300. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 120. r°. col. 2 : *Concedimus quod... tres Faguos ad Natale, usagium ad ardendum et ædificandum sufficienter ad opus domus ipsius militis de Juez, per ostensionem a viridario dictæ forestæ faciendam,... habeant. Fail-*

hard, eodem sensu, in Lit. ann. 1373. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 682. art. 21. *Fol*, ibid. ex Ch. ann. 1293. pag. 514. art. 3.

FAHNELEN, FANÆLEN, VANLEHEN, Germanis dicuntur majora feuda, quæ cum traditione vexilli conferuntur a solo Principe. [** Principibus a solo imperatore.] Vox deducta a fana, Saxonico, Germanico, vexillum, et Lehen, feudum. Bulla Aurea Caroli IV. Imp. ann. 1356 : *Feudis Principum exceptis, et illis, quæ Vanlehen vulgariter appellantur, quorum investituram et collationem soli Imperatori, vel Regi Romanorum specialiter reservamus.* Charta Witzlai Principis Rugianorum ann. 1322. apud Pontanum lib. 7. Rerum Danicar. pag. 432 : *Quibus de dictis terris homagium fecimus jure feudali, quod Fanælen nuncupatur.* Chronicon Laurishamense pag. 32 : *Septem principalia beneficia, quæ vulgo appellantur Vollehen, morte septem nobilissimorum Ecclesiæ fidelium in unam personam Godefridi in brevi devoluta sunt.* Ubi Freherus emendandum aut intelligendum *Fanlehen*, recte existimat. [*Fahnlen, Fanenlen* scribit Spelmannus quem consule, si vacat.] Vide *Feudum vexilli.*

1. **FAIA**, Fagus, seu arbor glandifera, vel glandem fageam ferens. Lex Longob. lib. 1. tit. 19. § 8 : *Si quis roborem, aut quercum, seu cerrum, quod est modo laiscum, aut glandem, quod est Faia,... inciderit.* Ubi Leges Rotharis Regis tit. 101. § 62. pro *modo laiscum*, habet *medula ischat.* [** Roth. 305. Walterus legit : *Si quis robur, aut cerrum seu quercum, quæ est modola, hisclum aut glandem, quod est Faia* ; al. *Fagia.*] Tabular. S. Eparchii Inculism. fol. 4 : *Et de silva nostra, quæ vulgo appellatur Faia præpositalis.* Silva fagis consita. [Charta Guill. Bartholomæi pro monast. S. Juniani apud Stephanot. tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 729 : *Partem meam, quam habebam in alodis de Mauseas et in Faia Ricardi, Deo et S. Juniano dono jure perpetuo.*] Vide *Fagia* 1. et *Fagina* 2.

2. **FAIA**. Vetus Membrana in Sanctuario Capuano pag. 529 : *In vigilia revelationis S. Stephani, infra scriptæ Ecclesiæ venire debent cum Faiis ad Ecclesiam Capuanam, etc.* Ubi Michael Monachus : *Hic Faia seu Faius est machina hujusmodi formæ : pertica alta et gracilis seu arundo intra 3. circulos æque distantes immittitur : baculi et circuli adornantur : eminet signum Crucis in vertice, et a pede Crucis, bracteæ seu vittæ papyraceæ tres vel 4. coloribus et incisuris pulcræ deorsum pendent, circulis alligatæ, ne moveantur. Quare Faius seu Faia rotundæ metæ seu turris formam repræsentat.* Belle hæc quidem, at unde vocis origo ? hic hæret Monachus. Forte, inquit, ab initio ejusmodi machina dicta Pharus seu Phara, postea corrupta voce *Faius* et *Faia*. Forte denique per *Faia* intelliguntur rami fagorum, quos *Faias* Longobardi appellabant, quos eæ Ecclesiæ deferrent. Quid si legendum *baiis*, id est, palmarum ramis? nam præterquam quod ita appellabantur a Græcis nuperis, constat Stephanum Protomartyrem cum palma in manu vulgo depingi in signum martyrii.

3. **FAIA**, Alia notione. Vetus Charta apud Dominicum lib. de Prærog. allod. sub finem : *Illa vinea de illa Faia super via Rigaldo fratri Bosoni dimitto.* [Forte posset et hic intelligi *Faia*, Silva fagis consita, ita ut *Vinea de Faia* sit vinea prope silvam fagineam. *Faia* vel *Faya* Dumbensibus est Ovis, sed hæc nihil ad præcedentia.]

FAICIA. Tabularium Ecclesiæ Uticensis ann. 1241. fol. 51. verso : *Recognoscimus vobis... totum honorem infra scriptum, videlicet quandam Faiciam, quæ vocatur Faicia dels Codalizes, quæ est in fischa D. Episcopi Uticensis, in parochia S. Laurentii,... et aliam Faiciam, quæ est in eadem fischa, etc.* [Instrum. anni 1332. ex Archivo S. Victoris Massil. : *Crescanus de Biens Judæus civis Massil. vendidit Johanni de Vapingo civi Massil. unam Faiciam orti. Faisce* eadem notione etiamnum dicunt Massilienses quamdam terræ ligulam ; alii Provinciales *Faisso de terre.*]

FAISSA, FAISSIA, Ead. notione. Charta in Ruthenensi Comitatu exarata ann. 1306. ex 2. Regesto Philippi Pulcri Regis Franc. Tabularii Regii num. 7 : *Item ab hæredibus Guillelmi Boc ignobili, qui ab ignobili acquisiverat Faissiam juxta terram mansi de Boisso pretio 30. libr. Turon. debilis monetæ, etc.* Infra : *De alia vero medietate dicti mansi et Faissiarum, quam per permutationem... acquisiverunt, etc.* Rursum : *Quia dictum mansum de Quezaguet cum duabus suis Faissis et juribus universis... acquisivit, etc.* Idem videtur quod *Fazenda.* Vide in hac voce, et *Factus.*

FAISA. Charta Alexandri PP. ann. 1160. in Tabulario Humolariensi : *Item apud Ursellum tres Faisas, et tria nemora, etc.* [Tabular. S. Victoris Massil. : *In alio loco medietatem de una Faisa, etc.*]

¶ FAIXA, in Tabular. Eccl. Aptensis Ch. 1. *Faixa devensi.*

FAXIA. Tabular. S. Theofredi in Velavis : *Sicut descendit Faxia de monte in vallem.*

* FAYSSIA, Modus agri, forte ab ejus forma sic dictus, quod sit ad instar ligulæ seu *fasciæ*, vel quod in longum protendatur. Formul. MSS. ex Cod. reg. 7657. fol. 47. r°. : *Præscriptam autem Fayssiam vineæ, superius in dotem et dotis nomine Alaetæ constitutam et assignatam, cum omnibus juribus et pertinentiis suis promisit.* Charta pro eccl. Laudun. ann. 1374. in Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 442 : *Item tres Faissas seu petias de curtillo seu virgulto, circa tres virgas terræ continentes. Terra seu Fayssia*, in Recogn. burgi S. Andeoli. *Faissete*, eodem sensu, in Charta ann. 1328. ex Reg. 65. ch. 209 : *Une faissete, qui fu Robin le Grant, qui tient vint et cinq vergues. Terre en fache* cultæ opponitur, in Charta præpositi Castelli in Bria ann. 1323. ex Reg. 62. ch. 109 : *Le Champart de trois cent arpenz ou environ de terre, partie en Fache, et partie coulturée.*

FAXA, Eadem etiam, ut videtur, notione. Vetus Charta ann. 1126. Petri Abbatis Axianensis : *Dmitto tibi Raymundo... tertiam partem de manso Guigon. quod est in villa de Vallesias, præter unam Faxam de terra, quæ est ante portam Jo. Revelli.* Ubi *Faxa*, videtur esse *facies*, nos diceremus, *sauf une face de terre, qui est devant la porte, etc.* Hispanis, *Faxa*, est *Fascia*, ita erit terræ ligula. [Testamentum Adelaidis Vicecomitissæ Narbon. ann. 989. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 103 : *Dono eis mansum unum cum ipsa curte et orto, et Faxam unam de terra et dimidium campum, etc. Faxas supra condaminam*, in Chartulario Aptensi fol. 72. v°.]

¶ FOXA, Eadem, ut videtur, notione. Epistola Alexandri III. PP. ad Berengarium Abb. inter Concil. Hispan. tom. 3. pag. 377 : *Allodium vallis Aradi cum ipsa Foxa, quæ fuit Richellis Comitissæ.*

** **FAICOSUS**. Vide in *Faida.*

* **FAICTOR**, ut *Factor* 1. Fautor, qui alicujus partibus favet. Lit. Caroli VI. ann. 1418. tom. 10. Ordinat. reg. Franc. pag. 486 : *Legationes præterea et ambaxiatas suorum adhærentium et Faictorum pro libito destinarunt.*

FAIDA, exponitur *Inimicitia*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 7. § 15. lib. 2. tit. 14. § 10. [** Rothar. 74. 162.] interdum vindicta, quæ pro morte propinqui aut agnati exigitur ; *Vindicta parentum, quod Faidam dicimus*, apud Reginonem lib. 2. de Ecclesiast. discipl. cap. 5. et Burchardum lib. 1. cap. 94. Gloss. : *Faida, vindicta mortis.* Rhenanus lib. 2. Rerum Germanic. pag. 95 : *Faidam vocabant Franci simultatem apertam, qua unus aliquis uni vel pluribus bellum denuntiat. Ab hac Gallicani scribæ Faidosum appellant, qui Faidam exercet. Germanis notum nimis vocabulum est.* Præsertim vero definitur, gravis et aperta inimicitia ob cædem aliquam suscepta. Neque tamen omnis simultas fuit *Faida* sed capitalis illa, quæ apud Germanos et Septentrionales populos obtinuit, penes quos privatæ inimicitiæ per totam cognationem diffundebantur : adeo ut si ex ea quis interfectus fuisset, cædis pœna a tota cognatione exigeretur, ac in eam pro libito vindicaretur. Synodus Ticinensis ann. 855. in Appendice cap. 3 : *Si inter hæc forte eundem latronem occidi contigerit, nulla is, qui eum occidit damnatione mulctetur, neque ullas inimicitias a parentibus, aut ullam persecutionem ab ullo ejus amico vel propinquo sustineat.* A Saxonico fæhð, seu fehðe, vel Germanico *Fehde*, et *Feide*, i. hostis. inimicus, vocem deducunt Lambardus, Spelmannus, Somnerus et alii : Sibrandus a Sicama, a *Veed*, capitalis inimicitia. Vide Dissertationem nostram ad Joinvillam de Privatis bellis, et Gregorium VII. PP. lib. 2. Epist. 5. Apud Olaum Wormium in Lexico Runico, *Faatt*, exponitur *privata simultas.* [** Vide Graffii Thesaur. Ling. Franc. tom. 3. col. 384. Phillips. de Jur. Anglosax. not. 34. et 497. ejusd. Hist. jur. Anglic. tom. 2. pag. 253.]

FEIDA, scribitur in Capitulari de Villis cap. 4 : *Pro homicidio et incendio, unde Feida exire potest.* [** Hoc loco et sequenti Pertzius e codice reposuit *Frauda*, quod *freda, fredum* interpretatur.]

¶ FEIDA REGIA, ibidem pro satisfactione, quæ ex delicto Regi debetur : *Pro Feida vero nostra,... familia vapuletur.*

** FAGIDA. Ludovici Imper. Constit. ann. 866. in Chron. Casin. cap. 6. ap. Pertz. Script. tom. 3. pag. 224 : *Fagidis enim quicumque eundo et redeundo commotionem fecerit, vitæ incurrat periculum.*

FAIDAM LEVARE, in Lege Longobardorum lib. 1. tit. 9. § 18. [** Liutpr. 13. (2, 7.)]

PROPTER FAIDAM FUGERE, in Capitulari Compendiensi ann. 757. cap. 18. [** 21.]

FAIDAM PACIFICARE, *Pacare ; per sacramentum pacificare*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. § 34. lib. 2. tit. 7. § 2. [** Ludov. Pii 21. Vide *Faidam componere.*] in Capit. Caroli M. lib. 4. cap. 27. 55. in Capit. Caroli C. tit. 34. [** Ap. Pistas ann. 869.] § 10. interjecto solenni jurejurando confirmare se depositis odiis in concordiam rediturum.

FAIDAM REQUIRERE, in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. § 17. [** Roth. 389.]

Pro Faida *pretium recipere vel solvere*, in Lege Longob. lib. 1. in Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 134. [** 205.] in Capit. addit. 4. cap. 93. [** 140.]

Faidam Jurare, apud Hincmarum in Epist. ad Carolum Reg. a Cellotio edita, et tom. 2. Spicilegii pag. 825. in Capitul. Carlomanni tit. 2. § 3. 10. etc.

Faidam Portare Alicui, Bellum domesticum indicere. Occurrit passim in Legibus Edmundi Regis Angl. cap. 1. [** § 2; wege þa fæhðe.] Saxon tit. 2. § 5. in Capit. Caroli C. tit. 12. cap. 5. tit. 39. cap. 2. in Capit. Carlomanni Regis tit. 2. cap. 3. 10. 11. [** Apud Silvac. ann. 853. Apud Carisiac. ann. 873. Apud Vernis palat. ann. 884.] in Legib. Henrici I. Regis Angl. cap. 88. etc. Sic *inimicitias denuntiare* dixit Seneca Epist. 77. *Indicere simultatem*, Suetonius in Nerone cap. 25. *inimicitias indicere*, Sidonius lib. 7. Epist. 9. [** In Leg. Sax. tit. 2. § 5. est *Dominus compositionem persolvat vel Faidam portet.* Ita etiam in Leg. Edmund. cap. 1. princip.: He wege sylf þa fæhðe, quod in Leg. Henr. 1. cap. 88. § 11. redditur: *Ipse sibi portat homicidii faidiam.*]

Propter Faidam *occidere*, in Lege Saxonum tit. 3. § 4.

Componere Excepta Faida, in Lege Saxon. tit. 12. § 5. [** et tit. 13. § 1. Conf. Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 656. not.] *Componere, cessante Faida, id est, inimicitia*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 7. § 1. tit. 9. § 4. [** Roth. 45. et 75.] quod exponitur § 15. tit. 7. [** Roth. 74.]: *Ut Faida, quod est inimicitia, post compositionem acceptam postponatur, et amplius non requiratur, nec dolus teneatur.*

¶ Faidam Componere, est Læso satisfacere, in Legibus Luitprandi [** 127. (6, 74.)], apud Muratorium tom. 1. part. 2. pag. 76. col. 2: *Si Romanus homo mulierem Langobardam tulerit, et mundium ex ea fecerit, et post ejus decessum ad alium maritum ambulaverit sine voluntate hæredum prioris mariti, Faida et anagrip non requiratur, quia postquam marito Romano se copulaverit, et ipse ex ea mundium fecerit, Romana effecta est, et filii qui de eo matrimonio nascuntur, secundum legem patris Romani sint, et ideo Faidam et anagrip minime Componere debet qui eam postea tulit, sicut nec de alia Romana.*

Faidam Habere, in Lege Longobardorum lib. 2. tit. 1. § 11. [** Liutpr. 119. (6. 66.)]

Faidam Deponere, *id est, inimicitiam pacificare*, in Lege Longob. lib. 2. tit. 14. § 10. [** Roth. 162.] Vide præterea eamdem Legem Longob. lib. 2. tit. 2. § 1. 2. 3. tit. 13. § 2. tit. 54. § 2. [** Roth. 188. 190. 215. Grimoald. 8.] Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 6. [** 8.] Capitulationem ejusdem Imp. de partibus Saxoniæ cap. 3. Capitul. Caroli C. tit. 34. cap. 10. tit. 39. cap. 3. [** Ap. Pistas ann. 869. apud Carisiac. ann. 873. etc.

** Faidas Nancisci, In Se Cumulare. Ruodlieb. fr. 1. vers. 63:

> Et propter Faidas sibi multas undique nactas
> A patria dulci quod debuit exiliari.

Ibidem fr. 3. vers. 234:

> Et Faidas in te non cessabas cumulare
> Donec e patria fugiens petis extera regna.

Faidia, Idem quod *Faida*. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 88: *Si quis post hæc hominem occidat, ipse sibi portat homicidii Faidam.* Et mox: *Si quis propter Faidiam, vel causam aliquam, de parentela se vellet tollere, etc.* Edictum S. Ludovici anno 1245: *Mandantes tibi præcipimus, quatenus de omnibus guerris et Faidiis tuæ Balliviæ ex parte nostra capias, et dari facias rectas treugas, etc.*

¶ Faidus, Eadem notione, in Decretione Chlotarii II. § 9: *Dominus status sui juxta modum culpæ inter fredum et Faidum compensabitur.*

Infaidiare, Inimicitias exercere, gerere, suscipere, adversus aliquem stare, impetere, etc. in Legibus Edmundi Regis apud Culintonam editis § 2.

De *Faidis* seu bellis privatis Dissertationem integram instituimus ad Joinvillam, quæ est 29. Adde præterea, quæ collegit Michael *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. in verbis *Diffidamentum, Batalla, Capitaneus, Fractor pacis, Guerra, etc.* Honoratum Bonnorium Salonensem in Arbore certaminum 4. parte cap. 15. 16. 17. 22. 67. 68. 70. 71. Foros Aragon. fol. 181. v. 182. etc.

1. Faidire, *Faidam*, seu inimicitiam excitare. Charta ann. 1181. apud Catell. lib. 2. de Comitib. Tolos. pag. 214: *Si aliquis homo vel femina de Tolosa Faidiat, ut guerram faceret Comiti, etc.* [Charta ann. 1223: *Homines monasterii cum non essent de aliquo maleficio convicti, vel confessi, Faidivit.... et tam Faiditorum quam interfectorum bona contra justitiam occupavit.* Vide *Faidire* 2.] Philippus *Mouskes* in Phil. Augusto:

> Quar li Poitevin li aidoient,
> Et le Roy Jean moult Faidoient.

Vide Jacobum Pergaminum in *Ferire*.

Faidimentum. Aresta ann. 1261. in 1. Reg. Parl. f. 115: *Cum D. de Limoso peteret Faidimenta et Altam justitiam in terra a D. Rege sibi data in Albigesio, etc.* Charta S. Ludovici Reg. ann. 1264. apud Sammarthanos in Episcopis Albiensib.: *Et intelligitur de Faidimentis illorum Faiditorum, qui fuerunt, vel erunt Faiditi a civitate Albiensi.* [Charta Philippi III. Regis Franc. ann. 1273. pro Monaster. S. Tiberii apud Stephanot. tom. 1. Antiquit. Occitan. MSS. pag. 404: *Pro qua* (alberga decem militum) *monasterium præstat nobis viginti solidos Turonenses annuatim, heresibus insuper et Fardimentis* (l. *faidimentis*) *quæ inibi sicut in aliis villis monasteriorum terræ illius habemus, salvis quoque, etc.* Transactio inter Abbatem et Monachos Crassenses ann. 1351. ex libro viridi fol. 52: *Possidet medietatem castri de Rivo-grandi et redituum ejusdem cum medietate jurisdictionis altæ et bassæ et cum incursu hæresis Et Faidimentorum.*]

* Faidiare, Pro hoste se gerere, adversus aliquem stare, contra fidem sacramento firmatam in dominum insurgere. Charta ann. 1234. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 101: *Item de rebus faiditorum, qui contra nos vel contra fidem.... se Faidiaverunt, et qui de cætero contra nos vel contra fidem se Faidiabunt, fuit inter nos et eumdem episcopum ordinatum, quod nos prædictorum res faiditorum accipere poterimus.* Vide in *Faida*.

1. Faiditus, Hostis, qui in *Faida*, seu guerra est. Monachus Vallis Sarnai cap. 83: *Ruptarii et Faiditi, et multi alii, qui antea erant inimici occulti Comitis, etc.* Perperam *faidici* editum. Charta ann. 1218. in Regesto Carcassonensi fol. 10: *Præterea Faiditos de terra, seu ruptarios, et quoslibet alios inimicos et proditores Comitis prædicti non recipiemus scienter.* Conventiones inter Carolum I. Comitem Andegav. et Provinciæ, et Arelatenses ann. 1251. art. 19: *Quia vero damna Faiditis Arelatensibus, a suis concivibus in domibus et rebus aliis illata noscuntur, etc.* Quam vocem non intellexit Bonifacius Avinio interpres Gallicus. Adde Chron. Guillel. de Podio-Laurentii cap. 25. 37. 41. et Concilium Tolosanum ann. 1228.

* Faidire, Aliquem ut hostem edicto proscribere. Inquisit. ann. 1210. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 49. col. 1: *Debebat his, qui eicerentur a civitate seu Faidirentur, reddere unum castellum domini comitis, et eis facere expensas de redditibus comitis.* Vide *Faidire* 1.

¶ 2. Faiditus, pro *Bannitus*, seu edicto publico proscriptus, accipi videtur in Statutis Arelat. MSS. art. 86: *De Conspirantibus: Qui contra fecerit ipse sit Faiditus sive bannitus ab Arelate.* Neque alia fortassis notione usurpanda hæc vox in Conventione ann. 1251. mox laudata.

¶ Fayditus, de homine propter facinora profugo vel exulante dici videtur in Statuto Stephani Abb. S. Victoris Massil. ann. 1355: *Volentes tollere abusus qui per nonnullos Fayditos qui ad nostrum confugerunt monasterium multa maleficia et enormia perpetrantes ad nostrum monasterium quasi in asilium confugientes, unde domus orationis facta est spelunca latronum, furum, homicidarum, assiscinorum et aliorum adsimilium, etc.*

Faidosus, ut *Faiditus*, Eginhardus Epist. 17: *Asserens, se ad hanc remansionem magna cogi necessitate, pro eo, quod Faidosus sit, et cum inimicis suis et his, qui vitæ ejus insidiantur, hoc iter agere non audeat.* Vide Capitula Legis Salicæ cap. 2. § 2. Legem Bajwar. tit. 2. cap. 8. Legem Saxon. tit. 2. § 6. Legem Fris. tit. 2. § 5. Capitul. 2. ann. 805. cap. 5. Capit. Caroli M. lib. 3. cap. 4. lib. 5. cap. 215. [** 367.] Capit. ann. 13. Imperii cap. 28. Legem Longob. lib. 1. tit. 37. § 2. [** Carol. M. 20.] Leon. III. PP. in Capit. cap. 28. etc.

** Faigosus, Eadem notione. Heinric. IV. Imperat. Constit. de Pace ann. 1084. ap. Pertz. Leg. tom. 2. pag. 55: *Ut nemo quavis culpa Faicosus ab adventu Domini usque in octavas Epiphaniæ... tollere præsumat arma, etc.* Infra pag. 57: *Securitatis gratia omnibus præcipue Faicosis hujus dominicæ pacis statuta traditio est, sed non ut post expletam pacem rapere audeant, etc.*

¶ **FAIDIDI**, dicti interdum Albigenses, si fides Pittoni in Annal. Eccl. Aquensis; neque enim unde id acceperit docet. Idem habet Commentator Convent. Arelat. in art. 21. 1a. Convent. nota 5. Sic tamen appellari potuerunt quod quasi profugi et exulantes erant. Vide *Fayditus* supra.

* **FAIDITAS**, Gravis et aperta inimicitia; vel a fide defectio. Sat. S. Ludov. ann. 1228. in Reg. feud. senescal. Carcass. fol. 493. r°.: *Bajuli nostri solliciti sint et intenti terram purgare ab hæreticis et hæretica pravitate et Faiditate.* Vide in *Faida*, supra *Faidiare* et infra *Fayzimentum*. [** *Hæretica Fæditas*, passim.]

FAIDIUM pro *Feudum*, in veteri Charta, apud Sammarthanos, in Abbatib. S. Stephani de Vallibus pag. 893.

* **FAIELLUM**, Silva minor ex fagis, vulgo *Fayel*. Charta ann. 1213. in Reg. 4. Armor. gener. pag. IV: *Quinque acras terræ inter haiam transversam et Faiellum et subtus Faiellum.* Vide supra *Fagetum*.

* **FAILLITA** Poena, Mulcta ob desertum vadimonium statuta. Charta ann. 1379. ex schedis Pr. de *Mazaugues*: *Dicta curia habet ibidem.... pœnas Faillitas.... Item pœnæ Faillitæ solvuntur per hunc*

modum: de prima citatione, si sit contumax, solvit denarios vj. de secunda, solidum unum, etc. Vide *Fallire.*

° **FAINA**, Mustela, Gall. *Fouine*, alias *Fayne*, Occit. *Faino*, Ital. *Faina*. Leudæ min. Carcass. MSS.: *Item de pellibus vulpis et Fainis et de murilegis silvestribus, de duodena iiij. den.* Lit. remiss. ann. 1396. in Reg. 150. Chartoph. reg. ch. 321: *Une houppelande à homme fourrée de Faynes, et deux robes à femme fourrées de gros ver.* Vide *Fagina* 1.

FAISA. Vide *Faicia.*

¶ **FAISANCIA**, *Faisance*, in Consuetud. Norman. cap. 93. Operarum præbitio, opus tributarium ad quod tenetur cliens erga dominum. Codex Legum Norman. apud Ludewig. tom. 7. pag. 225: *Dum eis remaneat de feodo, per quod omnia jura et Faisancie, jurisdictiones et dignitates feodi perfici dominis plenarie valeant et persolvi.* Et pag. 226: *Potest autem antenatus in postnatos justitiam exercere pro redditibus et Faisanciis ad dominos feodi pertinentibus, pro aliis autem actionibus nequaquam.* [° Vide infra *Fesancia.*]

° **FAISENDA**, Expeditio militaris, idem quod *Factum* 5. Charta ann. 1229. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 344: *Comes Tolosæ habuit sacramentum in Albia, quando Francigenæ recesserunt propter Faisendam, quam prædictus comes habebat contra ecclesiam et Francigenas.* Vide infra *Fazendera.*

° **FAISIO**, Fasio Fazio, Prædium rusticum, *mansus*, ager, idem quod *Fazenda*. Charta ann. 1343. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 514: *Cum mansis, capmansis, bordariis, tenutis, Faisionibus, affariis, etc.* Compromis. inter Guill. de Gorsol. et Guill. de Brolio ann. 1341. ex Tabul. Flamar.: *Cum esset controversia inter nos de et super quibusdam Fasionibus, vocatis de Janval et deus cloptz, quæ ego dictus domicellus asserebam et dicebam ad me pertinere et deberi exinde plures redditus.* Charta ann. 1477. pro prior. de Mauzan. in Pago infer. Lemov.: *Prænominati vero de Meynia, pro se et suis nomine prædicto,... recognoverunt... se tenere a prædicto domino priore præsente,... videlicet mansos seu Fasiones de Meynia, de Palissas, de la Chevalerie, de la Durantie, de la Font, de la Coste, de Puerasis, medietatem de la Joufrerie, et tertiam partem de Rusac, nec non etiam et molendinum dicti prioratus de Mauzanis: et ratione eorumdem mansorum, Fasionum et molendini superius nominatorum, sibi debere anno quolibet et perpetuo de perpetuo censu seu reditu, ac teneri solvere quinquaginta solidos monetæ currentis, decem sextaria siliginis, novem sextaria avenæ, novem sextaria frumenti mensuræ Treinhaci* (Treignac) *novem jornalia hominis, novem gallinas et agrearium.* Ibidem: *Mansos et Fasiones.* Rursus: *Mansos sive Fasiones.* Alia ann. 1328. in Reg. 3. Armor. gener. part. 1: *Quictavit... domos, ortos, ayralia, terras et Faziones prædictos.* Vendit. vicecom. Turen. ann. 1350. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 156: *Cum... mansis, camansis, bordariis, tenementis, Fazionibus et auffariis, etc.* Vide supra *Affazio.*

° **FAISIUM**, Fascis, onus. Charta Phil. Pulc. ann. 1288. in Reg. S. Ludov. ex Chartoph. reg. fol. 106. v°.: *Arrestata fuerunt... quadraginta quinque Faisia boquenarum, viginti tres pontes cordoani.* Alia ann. 1378. ex Schedis Pr. a S. Vincent.: *Gollerius et Colleria portans... solvit pro Faisio denarios quinque Provinciales.* Vide infra *Faissus.*

° **FAISNATOR**. Charta sub Rodulfo rege in magn. Chartul. S. Vict. Massil. pag. 350: *Et est ipsa donatio appennaria, quam Durannus Faisnator tenuit, quantum homo invenire potuerit... Ipse presbyter, qui decantabit apud S. Saturninum, ipse teneat et possideat.* An idem significat quod *Faisnieur*, in Lit. remiss. ann. 1415. ex Reg. 168. Chartoph. reg. ch. 344: *Pour garder icelui corps mort, ont esté commis certains Faisnieurs et gardiens.* Quo designari videntur presbyteri servandis humandisque defunctorum corporibus præpositi.

¶ **FAISSA**, Faissia. Vide *Faicia.*

° **FAISSELLUS**, Fasciculus. Vide *Fessellus.*

¶ **FAISSUS**, ut infra *Fassus*, Fascis, Gallis *Faisseau*. Instrumentum ann. 1451. ex Archivo S. Victoris Massil.: *Dominus Rex habet lesdam piscium recentium et salatorum, videlicet de qualibet saumata denar. 4. de quolibet Faisso hominis denar. 2.*

° Nostris alias *Fais*. Chartul. Celsinian. ch. 781: *In unumquemque mansum, unum Fais de feno.* Lit. remiss. ann. 1400. in Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 251: *Il avoit pris un Fais de foing, c'est assavoir ce qu'il en povoit entrer en un lien de blé.* Vide infra *Fayssus*. *Faisse* vero, pro Fustis, paxillus, in Lit. remiss. ann. 1360. ex Reg. 89. ch. 450: *Lequel suppliant tenoit un petit baston, appellé Faisse, aussi comme un petit paisseau d'une haie.* Vide supra in *Fagotare* 1.

¶ **FAITA**, pro *Faida*, legitur apud Muratorium tom. 1. part. 2. pag. 95. col. 2.

° **FAITUM**, Tributum, vectigal, Gall. *Charge*. Lit. ann. 1350. in Reg. urbis Paris. fol. 17. v°.: *Taliter onerata, quod Faita seu honera hujusmodi villa ipsa non potuit, jam diu est, nec posset de cetero ex suis redditibus sustinere.* Vide supra *Factio* 3 et *Faxius.*

¶ **FAIUS**. Vide *Faia* 2.

° **FAIXA**, Prædium rusticum, ager, ut supra *Faisio*. Charta ann. 1152. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 539: *Et ipsam Faixam, quæ se jungit cum alia Faixa de Berengarii de Vallauquez, et in eadem Faixa est mansus, qui fuit Saldon.* Aliæ ann. 1166. ibid. col. 605: *Et omnes Faixas, quas in riparia illius parochiæ pater meus vel avus habuerunt.* Vide in *Faicia.*

¶ **FAKECHA**. Vide *Facha.*

¶ **FAKIRI**, Monachi Muhammedani. Vide Lexicon Hofmanni.

1. **FALA**. Ordericus Vitalis lib. 6. pag. 624: *In territorio Balgenzaii cuidam pagensi, Taurus nomine, Fala erat, quæ sæpe gregem armentorum relinquens in saltum currebat, etc.*

☞ Haud scio an huc spectet, vox Teutonica *Falsch*, qua homo mendax, fraudulentus, sui compendii cum damno aliorum studiosus denotatur, ut author est Schilterus in Glossar. Teuton. Hæc enim satis conveniunt homini, qui gregem sibi commissum dimittit. [°° Non de homine hoc loco agitur sed de tauro, unde scribendum *cuidam pagensi taurus, nomine Fala, erat, qui, etc.*]

2. **FALA**, Turris lignea. Vide *Phala* 1.

° 3. **FALA**, ut *Hala* 1. Locus ubi merces venum exponuntur, in tit. ad marg. Reg. 108. Chartoph. reg. ad Lit. ann. 1375. ch. 64: *Mandamentum dominorum compotorum mentionem faciens de quadam domo sita in buto vici straminis juxta Falas Paris.* Ubi textus habet: *Une place seant au bout de la rue du feure en un angle tenant au degré et aux Hales de la mercerie de Paris.* Vide infra *Falha*, *Falla* 2. et *Phala* 2.

¶ **FALACIA**. Vide *Falasia.*

° **FALAHUS**, *Fedititius*, in Glossar. Wacht. pag. 1886.

1. **FALANGA**, Phalanga, Falangus. Papias: *Phalanga, fustis, cui aliquid deligatur.* [Plinius 7. 56: *Prælium Afri contra Ægyptios primi fecere fustibus, quos vocant Phalangas.*] Nonius: *Palangæ dicuntur fustes teretes, qui navibus subjiciuntur, quum attrahuntur ad pelagus, vel quum ad littora subducuntur: unde etiam nunc Palangarios dicimus, qui aliquid oneris fustibus transvehunt.* Gloss. Lat. Gr.: *Phalangarii*, οἱ ταῖς δοκοῖς ἀποκρεμῶντες βάρη, καὶ πλείονες ἅμα βαστάζοντες. Hesychius: Φαλάγγια, στρογγύλα, ξύλα καὶ σύμμετρα. Pollux: Τὰ δὲ τῶν νέων ξύλα, οἷς ὑποβληθεῖσιν ἐφέλκονται αἱ νῆες, Φαλάγγες, ἢ φαλάγγια. Agobardus lib. Adversus Fredericum cap. 21: *Sicut et illi duo, qui unum botrum in Falango portabant, unum opus faciebant indifferenter, nisi quia eundem botrum unus post dorsum, alter ante faciem habebant.* [° Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg. 4120: *Phalangæ, Gall. Motes vel motines.*]

Phalanga, apud Petrum Damian. lib. 2. Epist. 15: *Sicque velut hædum in Phalangam pendulum alter post alterum bajulare cœperunt.* Occurrit eadem inflexione in Spec. Sax. lib. 1. art. 63. § 6. Guillel. de Guignavilla in Peregrinatione animæ:

Mon balay je nomme ma langue,
Et mon fourchon, et ma Palangue,
Dont toute ordure je baloie,
Je housse, ramonne, et netoie.

Pallingus, Eadem notione. Luithprand. in Legat. cap. 33: *Residentibus itaque nobis ad mensam sine latitudine longam, Pallingi latitudine tectam, longitudine seminudam.*

Walenga, pro *Falanga*. Rollandinus in Chron. lib. 3. cap. 15: *Cum lanceis, ensibus, Walengis, acutis, et clypeis, et omni armorum genere, etc.*

° 2. **FALANGA**, pro Phalanx. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Falanga, falanx, Compaignie, tourbe, avantgarde, légion.* Vide *Phalanga* 2.

° **FALANGAGNUM**, Tributum, quod pro facultate figendi *falangas* seu fustes aut palos ad ripam, ad quas religentur naves, exigebatur; quo sensu intelligendum quoque est *Falangaticum*. Privil. concessa Pisan. a Soldano ann. 1269. apud Lamium in Delic. erudit. tom. 3. pag. 278: *Et lignum quod gabbiam non habuerit cum cuperta, unam tarenum auri tantum, et nihil aliud, neque plus,... et maxime occasione Falangagni seu portus.* Vide infra *Phalangaicum.*

¶ **FALANGATICUM**, Species tributi forte exsolvendi pro mercibus, quæ *falangis* exportantur. Charta Caroli IV. Rom. Reg. pro ordine sacræ Militiæ Teutonicæ, apud Ludewig. tom. 6. pag. 45: *Concedimus etiam eidem sacræ domui.... libertatem aquarum, herbarum et lignorum... et ut de ipsis per totum imperium nihil ratione portatici, plateatici, Falangatici, ripatici, thelonei, vel alicujus alterius exactionis, solvere teneatur.* Vide *Falangagnum.*

¶ **FALANGIARIUS**, λιθοφόρος, Qui gestat lapides. Gloss. Lat. Græc. Sangerman. Isidorus in Glossis et Papias in MS. Bituric. habent: *Falangarius, ut gladius.* Locum mutilum lubens suppleret Grævius: *Falangarius, qui falangis ut gladiis utitur.* Vide *Falanga*. [° Adde ex Castigat. ad utrumque Glossar. Leg. *Falan*

garii, ἀχθοφόροι. Vide Meurs. in Minot. pag. 152.]

FALANGUS. Giraldus in Topogr. Hiberniæ, apud Bromptonum : *Gens ista... vice palliorum Falangis nigris utitur*. At in edito Giraldo Distinct. 3. cap. 10. est *phalingis laneis*, i. Camdeno interprete, sagis sive lacernis villosis. Harum descriptionem pluribus refert Gratianus Lucius in Cambrensi everso cap. 13. [* Vide *Phala*.]

° **FALARE**, Fabulari, libere loqui. Leg. Portug. sub Alph. reg. tom. 1. Probat. Hist. geneal. domus reg. Portug. pag. 11 : *Si male Falaverint de regina et filiabus ejus... non sint nobiles*. Vide supra *Fabellare*.

FALARICA, [*Genus arcæ* (l. lanceæ) *grandis, aut genus teli*. Glossar. Sangerman. num. 501.] Vide *Phalarica*.

° Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Falarica, engin à jetter pierres*. Aliud ex Cod. 7641 : *Fallarica, lancea magna, telum mulieris*.

¶ **FALARUS**, περιτραχήλιον, Monile, collare. Gloss. Lat. Græc. Sangerman.

¶ **FALASIA**, FALACIA, FALLAZIA, Modus agri, f. ab editiori loco sic dictus, nisi idem sit quod *Falcata*. Calendarium MS. anniversar. B. Mariæ de Argentolio : XIII. *Kalend. Martii, anniversarium D. Roberti magistri, qui dedit caritatibus de Argentolio pro anniversario quatuor libras super Falacia Symonis Egri*. Ibidem : *Anniversarium fratris Petri de Boysiaco Prioris de magno Puteo, qui dedit nobis* XII. *sol. annui reditus super Fallasia Auberti piscatoris*. Ibidem : III. *Non. Maii, anniversarium Agnetis Lahaselle, quæ dedit nobis Fallaziam Aden*. Rursum : *Idib. Decemb. anniversarium fratris Guillelmi de Thoriaco.... pro quibus habemus medietatem Falasiæ... quæ bene valet* XII. *sol. annui redditus*. Vide *Falesia*. [* Idem, ut videtur, quod infra *Falesia* 2.]

¶ 1. **FALCA**, pro Fascis, fasciculus, Gallice *Botte*. Litteræ G. Magalonensis Episc. ann. 1116. apud Stephanotium tom. 5. Fragm. Hist. MSS : *Statuimus autem ut fratres has ecclesias possidentes talem censum ecclesiæ nostræ unoquoque anno reddant, id est, duos modios frumenti, tertium ordei,... et centum Falcas ceparum et* XVIII. *denarios*.

¶ 2. **FALCA**, Pars quædam navis. Informationes Civit. Massil. de passagio transmarino in Cod. MS. Sangerman. : *De formis et mensuris galearum... Item sentha à tayrat* VI. *palmos cum quarto. Item de Falca* III. *palmos minus quarto*. Rursus ibid. occurrit. [** Vide Jal. Antiq. Naval. tom. 2. pag. 157.]

* 3. **FALCA**, an idem quod *Falcata*, vel mensuræ species ? Charta comit. Theob. ann. 1222. in Chartul. Campan. fol. 330. v° : *Debebat assignare xxx. libratas terræ, ... et Falcas avenæ de redditibus, in aliis redditibus de Chamaio*.

¶ **FALCABILIS**, Qui falcari potest, seu falce secari, apud Th. *Madox* in Formul. Anglic. pag. 31.

* Charta Phil. Pulc. ann. 1305. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 280. r°. col. 2 : *In domibus, pratis Falcabilibus et non Falcabilibus, etc.* Alia ann. 1306. in Reg. 47. Chartoph. reg. ch. 87 : *Concessimus... quinquaginta acras domaniorum et pratorum non Falcabilium*. Id est, ni fallor, secunda falce minime secandorum.

FALCAGIUM, Jus herbas desecandi in forestis vel pratis. Aresta Candelosæ ann. 1259. in 1. Regesto Parlamenti fol. 100 : *Dictum fuit hominibus de Leonibus, quod non haberent Falcagium, quod in foresta de Leonibus dicebant sibi quitatum esse*.

¶ **FALCARE** PRATA dominorum suorum tenebantur vassali, interdum tamen non sine aliqua mercede. Charta ann. 1292. apud Kennett. in Antiquit. Ambrosden. pag. 320 : *Per duos dies prata domini Falcabunt*, (homines de Hedingdon) *tertio vero die herbam ibi falcatam vertent, etc. pro falcatione et aliis supradictis circa dictum fœnum... solventur eisdem hominibus de denariis domini singulis annis proximo die quo falcare incipient quinque solidi*. Charta ann. 1363. ibid. pag. 496 : *Et dicunt quod quilibet falcator habebit ad vesperam singulis diebus quamdiu falcabit fasciculam fœni quantum potest capere sursum cum falce sua sine auxilio aliorum*. [* Pactum inter dom. et habitat. *de Bourbonne* ann. 1315. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 155 : *Item chascuns feux de ladite ville paiera au seigneur un jour de faucille*. Vide infra *Falcatio*.]

¶ **FALCARIA** PRATI, *Falcariata prati*, Idem quod mox *Falcata prati*. Occurrit passim in Reg. *Probus*.

¶ 1. **FALCARIUS**, δρεπανοποιός. Gloss. Lat. Græc. Qui falces facit. Alias, qui falce metit. Isidoro : *Gladiator, qui falcem gerit*. Vide *Falcatores*.

* 2. **FALCARIUS**, Qui falce metit, nostris alias *Fauciller* et *Fausilleur*. Charta ann. 1407. in Reg. 162. Chartoph. reg. ch. 184. bis : *Quædam pecia prati,... continens dietam sexdecim Falcariorum.... Item alia pecia prati,... continens septem dietas unius Falcarii*. Lit. remiss ann. 1390. in Reg. 139. ch. 68 : *Compaignons Fauciliers pour fauciller les blefs*. Aliæ ann. 1415. in Reg. 168. ch. 385 : *Comme le suppliant... eust envoié Faussilleurs pour Faussillier son blef, etc.*

° **FALCASTRARE**, Falcare, *falcastro* desecare : unde *Falcastratio*, ipsa sectio. Stat. Casimiri ann. 1347. inter Leg. Polon. tom. 1. pag. 37 : *De Falcastratione alicujus prati. Bartoidus deposuit querelam contra Andream, quod pratum ipsius Falcastrasset et gramina abscidit*. Vide *Falcastrum* 1.

1. **FALCASTRUM**. Isidorus lib. 20. cap. 14 : *Falcastrum, instrumentum ferreum curvum, cum longo manubrio ad densitatem veprium succidendum. Sic dictum, quia recurvum ad similitudinem falcis. Idem et Runco dicitur*. Gregorius M. lib. 2. Dial. cap. 6 : *Et dare ferramentum jussit, quod ad falcis similitudinem Falcastrum vocatur, ut de loco quodam vepres abscinderet, quatenus illic hortus fieri deberet*. Interpres Græcus habet ξυλοκόπιν. Occurrit in Vita S. Egwini Episcop. Wigorn. cap. 4. apud Faustum in Vita S. Mauri Abb. cap. 2. et in Gloss. Anglo-Saxon. Ælfrici. Vide *Bidubium*.

2. **FALCASTRUM**, Falx militaris. Historia MS. Excidii Acconis ann. 1291 : *Portantes ibidem... lanceas, Falcastra, cassides et loricas*. Nisi ensis fuerit in modum *falcis* curvatus, qui *Fauchon* dicitur Scriptoribus nostris. Regestum Peagiorum Bapalmæ : *Le espée, ou Fauchon, chacun* 1. *obol*. Nicolaus de Braia in Ludovico VIII :

Non arcus, non hasta gravis, non sæpe bipennis,
Non desunt Falces, gladiis armantur acutis.

Liber Anglicus inscriptus *Justice of peace*, pag. 77. b. : *Cum aliis ignotis de covina sua, et associatis, vi et armis, scilicet gladiis, baculis, vagis, Falcastris, arcubus, et sagittis, etc.* Occurrit non semel apud Willelmum *Guiart* in Hist. Francor. MS :

Plommées fermement tenues,
Fauchons, juisarmes esmoulues.

Idem in S. Ludovico :

Fauchons, et coutiaus, et espées.

Alio loco :

Aus Fauchons, aus coutiaus à pointes.

Idem ann. 1295 :

Hasches, espies, juisarmes, lances,
Fauchons, coutiaus, ars, arbalestes,
Et sajettes de traire prestes.

Et ann. 1296 :

Aus Fauchons tranchans et aus hasches,
Pour fairir à une main faites,
S'entrenuaisent de retraites,
D'estos et de tailles diverses.

Vide Fletam lib. 1. cap. 24. § 12. et in *Falso*.

FALCATA PRATI, Quantum unus *sector* per diem *falcare* potest de prato, [*une Fauchée de prey* non semel in Recensione bonorum publici valetudinarii Commerciaci in MS. Cod. ejusd. urbis f. 22. etc.] Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 28 : *Et pratum debet habere illam magnitudinem, ut per* 3. *dies jugiter* 16. *sectores operentur sine aliquo lucro*. Charta Richeri Abb. S. Valerici ann. 1219. in Tabul. Campaniæ : *Exceptis sex jugeribus terræ,... et exceptis sex Falcatis prati, ubi illas commodius poterimus invenire*. Tabularium S. Vitoni Virdunensis : *Habemus* 4. *quartarios alodii et* 15. *Falcatas prati, etc.* Ibidem : *In Formestor est mansus indominicatus culturæ,* 3. *prata ad Falces* 30. *piscatio per legas* 3. Regestum feodorum et servitiorum, in Camera Comput. Paris. f. 216 : *Lige de* 12. *Fauchées de pré, et demy arpent de vignes*. Chron. Besuense pag. 632 : *Inquisitione facta inventi sunt* 52. *jugera terræ, et* 4. *Falces de prato*. Pag. 676 : *Dederunt etiam quatuor Falces prati in suo broulo S. Sequani*. Et pag. 700 : *Addidit is et Falcem prati prope Arcionensem siti*. Adde pag. 114. ubi perperam editum *facces* pro *falces*, et pag. 624. Chronicon S. Benigni Divion. pag. 448 : *Est in Dornone unum pratum, quod possunt secare Falces centum*. Charta Gallica ann. 1566 : *Item un prey contenant douze Faulcyes ou environ, seant au ban de Gelocourt, etc.* Vide *Sectura prati* in *Secare*.

¶ FACULTA, mendose pro *Falcata*. Charta Officialis Remensis ann. 1288. in Tabulario Compendiensi : *Dederunt in eleemosynam supra dictis Abbati et Conventui tertiam partem duarum Facultarum prati siti juxta brolium*.

¶ **FALCATIO**, Feni sectio, quam servus domino debet, Gall. *Fauchage*. Charta Andreæ de Calviniaco pro hominibus S. Kartesii ann. 1251. apud Thomasserium in Biturig. pag. 90 : *Immunes erunt talleis, charreis, Falcationibus, fenacionibus, etc. Falcatio fœni et messio bladorum*, apud Th. *Madox* Formul. Anglic. pag. 134.

* *Corveya falcium* appellatur in Ch. Joan. de Cabilone episc. Lingon. ann. 1331. ex Chartul. ejusd. eccl. fol. 272. v° : *Item corveyæ falcium a dictis xxx. familiis hominum bis in messibus, valent xxx. sol*. Hinc *Paier la Faulcille*, Operam debitam cum falce præstare, in Charta Phil. dom. Jonvil. ann. 1354. ex Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 338 : *Item chascuns feux paieroit la faucille en messons de blez*. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg.

7684 : *Faucherie, fauchement, Falcatio.* Vide *Falcare* et *Homo pro falce.*

¶ **FALCATOR**, Feniseca, Gall. *Faucheur.* Pluries occurrit apud Scriptores ævi medii : utitur etiam Columella.

✱ [In Charta an. 1269. ap. Cart. N. D. Paris II. 164. legitur : « Durandus *Falcator.* »]

FALCATORES, Milites *falcibus* instructi, apud Thwroczium in Salomone Hungariæ Rege cap. 52. Glossæ Isid : *Falcarius, gladiator falcem gerens.* Vide Ciceron. 5. in Catilin. Fletam lib. 1. cap. 24. § 12. et Mandatum super juratis ad Arma, in Append. ad Matth. Paris. pag. 149.

FALCATORIA, Navis species, [forte eadem quæ nostris *Felouque,* alias *Falouque.*] Senator lib. 2. Epist 20 : *Decernimus,... ut quantitas* (l. quantas) *in Ravennati urbe Falcatorias potueris reperire, frumentis fiscalibus oneratas ad nos usque perducas.* Ubi quidam legunt *sulcatorias.* [** Vide Jal. Antiq. Naval. tom. 2. pag. 157.]

¶ 1. **FALCATURA**, Fenum falce succisum. Concordatum inter Guidonem Abb. S. Germani Autiss. et Droconem de Melloto super nemore de Brueria ann. 1289 : *Possunt et debent bestias suas facere pasci in eodem* (prato) *absque contradictione in aliqua, prima tamen Falcatura submota et percepta.*

* *Fauçage,* eodem intellectu, in Charta ann. 1416. ex Chartul. 23. Corb. : *Et aveuc ce demourroit et debvoit demourer l'erbage et Fauçage au droit desdits complaingnans.*

¶ 2. **FALCATURA** Prati, Idem quod *Falcata prati.* Charta Thossiac. ann. 1462 : *Pratum continens Falcaturam duorum hominum prati.* Kennettus in Glossar. ad calcem Antiquit. Ambrosden. : *Tenet in Bondagio, et debet unam Folcaturam per dimidium diem,* i. feni sectionem.

* **FALCAUSTRUM**, *Fauchar.* Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120. Lit. remiss. ann. 1393. in Reg. 145. Chartoph. reg. ch. 370 : *En laquelle forge le suppliant print un baston, nommé Fauchart.* Vide *Falcastrum* 2. et infra *Faucho.*

* **FALCETARE**, *Portare,* in Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641.

* **FALCETUS**, Ital. *Falceto*, Falcula, nostris alias *Fauchet.* Stat. Riper. cap. 12. fol. 4. v° : *De quolibet Falceto sive ranzia, pro introitu vel exitu sex denarii. Un fauchet de fer à taillant,* in Lit. remiss. ann. 1377. ex Reg. 111. Chartoph. reg. ch. 345. *Faucquet* et *Faulcquet,* in aliis ann. 1459. ex Reg. 189. ch. 363 : *Ung baston, que on appelle Faucquet, . . . du taillant dudit faulcquet, etc.* Rursum aliæ ann. 1467. in Reg. 200. ch. 71 : *Ung Fauquet ou raverlon en façon de serpe enmanché en ung long baston. Fauchet* vero Rastellum sonat, in aliis Lit. ann. 1480. ex Reg. 206. ch. 567 : *Les Fauchetz ou boignetz, desquelz icelles femmes amassoient les avoynes. . . . Le suppliant frappa de son Fauchet, qui n'estoit que ung baston de bois sans ferrement.*

* Hinc *Faire le fauchet,* quod aliter dicitur *Donner le croc en jambe,* quia crus adversarii crure recurvo implicatur ad eum prosternendum. Lit. remiss. ann. 1418. ex Reg. 170. ch. 164 : *Le suppliant fist du pié le Fauchet par derriere, tant qu'icellui Gobin chey à l'envers.* Vide infra *Gamba* 1.

FALCHILLA, Veneni species, vel sortilegium. Lit. remiss. ann. 1384. in Reg. 126. Chartoph. reg. ch. 146 : *Imponendo dicto exponenti commisisse falsum in suo officio* (notarii) *et portari fecisse Falchillas ad intocitendum* (l. intoxicandum) *Dictum Gallardum.* Vide supra *Fachilator* et *Facillare.*

¶ **FALCHIO**, Idem quod mox *Falcio.* Statuta Eccl. Aquensis MSS : *Statutum fuit quod nullus canonicus, nullus clericus portare audeat cultellum, armonem, Falchionem pennatum, clavem, ensem, aut alia arma.* Vide *Falco* 2.

¶ **FALCICULA**, Falcula, Gallis *Faucille,* in Chartulario Monasterii SS. Trinitatis Cadom. fol. 47. verso.

¶ 1. **FALCIDIA**, Lex a P. Falcidio Tribuno temporibus Augusti lata, qua statuebatur, ut hæres quartam partem bonorum sibi relictorum, si plus æquo legatis oneraretur, acciperet, cæteras partes legatariis relinqueret : quare Falcidia pro quadrante hæreditario non semel accipitur in nostris instrumentis, qui quadrans ab hærede, a quo supra dodrantem legatum fuit, retinetur. Sed de his Jurisconsulti. Formula Lindenbrog. 62 : *Præter ista omnia reservavimus in Falcidia heredibus nostris villas illas in pago illo, in ea ratione ut facta mea in omnibus studeant conservare atque defendere.* Idem occurrit in nova Collect. Formul. apud Baluz. num. 28. Consule Pitiscum in Lexico Antiq. Rom. [** In Formulis et testamentis medii ævi fere semper nomine Falcidiæ venit Portio legitima, quæ filiis debetur ; nonnunquam simpliciter quadrans est, ut in Chart. ann. 932. inter Formul. Goldast. num. 33 : *Et Falsicia* (sic) *exinde in alia nostra terra in roncale et Falsicia de illum cortinum, etc.* Vide Savin. Histor. Jur. Roman. med. temp. tom. 1. cap. 9. § 41. not. p. § 40. not. c.]

** 2. **FALCIDIA**, Defectus, ut *Fallere* pro Deficere. Vide in hac voce. Charta Magni Reg. Sueciæ ann. 1344. ap. Lappenb. in Origin. Hanseat. pag. 375 : *Sola pace, quæ cunctarum contentrix est bonorum, et ex cujus Falcidia cuncta dilabuntur antea conquisita, etc.*

* **FALCIFICARE.** Vide *Falsificare* 4.

¶ **FALCIGRANUS**, *Falcigravius, Fallizusgravus.* Otto Morena in Hist. Laudensi : *Imperator.... Raynaldum Cancellarium suum et Ottonem Fallizum-gravum Mediolanum dirigens, jussitque eis, etc.* Hunc in locum Murator. tom. 6. col. 1021. monet *Falcigranum* sive *Falcigravium* alibi vocatum, id est, Palatinum Comitem, ex Leibnitio ad Morenam pag. 619. Vide in *Comes.*

FALCILE, apud Adalardum in veteribus Statutis Abbatiæ Corbeiensis lib. 1. cap. 1. est Falx, qua herbæ vel avenæ secantur : nostris *Faucille.*

¶ Falcilia, Ead. notione, in Charta anni 1308.

* **FALCILLA**, Falcula, Gall. *Faucille.* Charta ann. 1180. in Chartul. S. Corn. Compend. fol. 127. r°. col. 2 : *Aliquis ex parte majoris in campis vel culturis ecclesiæ Falcilla non debet metere vel segetem evellere. Farchiel,* pro *Falchiel,* eodem intellectu, in Lit. remiss. ann. 1398. ex Reg. 153. Chartoph. reg. ch. 220 : *Et cellui qui le* (pied de bœuf) *copperroit en beau jeu d'un bougon, ordonné à maniere de Farchiel, etc.* Vide *Falcile* et infra *Faucilla.*

FALCILLAGIUM, ex Gallico *Faucillage,* Præstationis vel *corveiæ* species. Aresta in Nativitate B. Mar. ann. 1257. in Reg. 1. Parl. fol. 3 : *De releviis, corveis, terragiis, Falcillagiis, forisfactis, excadentiis, etc.* Regestum censuum et feodorum Carnotensis Comitatus fol. 57 : *Le Faucillage et le fenage d'ilec, c'est à savoir pour l'herbage, que ceux de Senonches ont en la forest, et por estre quitte des prés fener, dont chascun hostel doit* 4. *den.*

¶ **FALCIO**, Armorum species. Statuta ann. 1282. Ordinis Cisterc. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 1482 : *Ne quis Monachus vel Conversus præsumat secum arma deferre, sumere, vel habere, videlicet enses, vel gladios, Falciones, sicas, aut cultellos acuminatos, aut cetera armorum genera.* Vide *Falco* 2.

¶ **FALCISTORIUM**, ut infra *Faldistorium,* Sella amplior et brachiata, Gallis *Fauteuil,* Annal. Bened. tom. 4. pag. 239 : *Cum ex equo descendisset* (Benedictus VIII. Papa) *posito Falcistorio ad judicandum resedit.*

¶ **FALCITARE**, *Putare, secare,* videlicet falce, Papias et Glossar. Sangerman. num. 501. Gloss. Isid. : *Falcitat, putat, secat, æstimat.* Ubi abundat verbum, *æstimat.*

* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Falcitare, faucher ou soyer de faucille. Falcare, faucher de faux.*

¶ **FALCITENENS**, Falcifer, armatus falce. Radevicus Frising. Canonicus de Rebus gestis Friderici I. Imp. lib. 2. cap. 11 :

Libram Phœbus subiit cum Falcitenente,
Luci non prævaluit die decrescente,
Vita minus habuit morte prævalente,
Otto quando corruit, raptus heu repente !

Sic mors cum falce depingi solet.

* **FALCLA.** Charta Theob. episc. Ambian. ex Cod. reg. 4184. fol. 14. r° : *In festo beati Firmini martyris debet habere thelonarius de thesaurario quatuor sestarios vini et de feodo suo quartam partem Falclarum.* An Ferculorum ?

1. **FALCO.** Gloss. Gr. Lat. : Κίρκος, *Falco* : accipitris species ; nostris *Faucon, sic dicta,* ait Joannes de Janua, *quod ungues habeat recurvos ad similitudinem falcis.* Seu potius ad similitudinem *falconum,* qui in Gloss. Lat. Græc. dicuntur δάκτυλοι ποδῶν ἔσω βλέποντες. Gloss. Lat. MS. Reg. Cod 1013 : *Falcones, genus avium, pollices pedum incurvos habentes.* Festus, et Glossæ Isidori, *Falcones* pariter dicti aiunt, qui pollices pedis intra curvos habent. Aliud etymon habet Silvester Giraldus in Topogr. Hibern. dist. 1. cap. 8 : *Falcones igitur a falcando, quia in falcis modum in circumeundo perlustrant.* Vide eumdem lib. 1. de Expugn. Hibern. cap. 29. et lib. 1. Itiner. Cambr. cap. 12. Primus autem Julius Firmicus hoc verbo videtur usus lib. 5. cap. 7. lib. 7. cap. 4. Capitula Caroli M. ann. 769. cap. 2 : *Omnibus servis Dei venationes et silvaticas vagationes cum canibus, et ut accipitres et Falcones non habeant interdicimus.* Adde lib. 7. Capitul. cap. 125. Synodus Ticinensis ann. 850. cap. 4 : *Non canibus, aut accipitribus, vel capis, quos vulgus Falcones vocat, per se venationes exerceat.* Adde Concilium Cabilonense II. cap. 9. Liptin. cap. 3. et Hericum Monachum de Miraculis S. Germani Autisiod. cap. 48. Epistola Hedilberti Regis Cantiæ ad S. Bonifacium Archiepisc. Moguntinum : *Unam rem præterea a vobis desidero exhiberi,... hoc est, duos Falcones, quorum ars et artis audacia sit grues ville libenter captando arripere, et arripiendo consternere solo.* Idem Bonifacius Epist. ad Athebaldum Regem Merciorum : *Direximus tibi accipitrem unum, et duos Falcones, duo scuta, etc.* Le Roman *d'Aubery* MS. :

.... Avoit Faucons mués.

Sunt porro *falconum* species diversæ, quas cum adjunctis, seu epithetis, vulgo Scriptores indigitant, de quibus singulis agunt Frideric. II. in libris de arte venandi cum avibus, Albertus Magnus lib. 23. de Animalib. Petrus de Crescentiis lib. 10. de Agricultura, etc. Vide præterea Belissarium Aquavivam de Aucupio, Jacobum Augustum Thuanum de Re accipitraria, et alios. Idem Fridericus lib. 2. cap. 2 : *Aves rapaces, quibus homines utuntur, et apud nos usi sunt ab antiquo, sunt istæ : Girofalci, Sacri, Gentiles, Peregrini gentiles, et Laynerii, quæ quidem sub uno genere comprehenduntur, videlicet Falcone.* Capiuntur autem *Falcones*, aut in nido, et *Nidularii* vocantur, vulgo *Niais*, Friderico II. *Nidasii :* aut jam adulti, et *Ramales*, Friderico *Ramagii*, dicuntur, vulgo *Branchus :* adultiores, antequam tamen primum deplumentur, *Horni*, seu *Hornotini*, sunt, vulgo *Sores :* postquam jam annum egerunt, et plumas exuerunt, hos anniculos et deplumatos, *Mutatos*, seu *Muez* appellant. Vide *Gyrofalco, Sacrus, Lainerius, Gentilis, Smerilionus, Nidasius, Ramagius, Saurus, Mutatus*, ubi de singulis quædam attingimus : præterea Petrum Crescentium l. 10. de Agricult. cap. 8. 9. 10. et Nicolaum Uptonum lib. 4. de Milit. Officio pag. 187. Vide *Capus* [et *Acceptor*.] [** *Custodia Falconum* vide in *Falconagium*.]

¶ 2. **FALCO,** Lanceæ species, ad modum falcis recurvæ. Statuta Synod. Ecclesiæ Nemaus. ann. 1284. cap. 7. n. 4. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 1044 : *Enses non deferant* (Clerici) *nec cultellos acutos, nec lanceas, seu Falcones, nisi forte causa probabiliter sui timoris, seu guerræ, non ad perculiendum, sed ad tuendum, et terrorem.* Attamen quæ hic recensentur armorum species non ad tegendum, sed ad nocendum aptæ. Vide *Falzo*.

* 3. **FALCO,** Piscis genus. Vide supra *Erango*.

¶ **FALCONA,** Tormenti bellici minoris formæ species. Gall. *Fauconneau*. Epist. ad Archiducem Austriæ de obsidione Varadinensi ann. 1589. apud Ludewig. tom. 6. pag. 327 : *Tormenta sua bellica, ex quibus quatuor majora, vulgo Singerin, item quatuor Falconas et alia insuper plurima, in fossas erectas pertrahere . . . cœpit.* Vide *Falconium*.

FALCONAGIUM, Tributi species, a falconibus, ut par est credere, primitus appellatum, tametsi ad alias præstationes postea derivatum, quod in aliis ejusmodi non semel observare est in hoc Glossario. Charta Philippi Pulcri Regis Franc. ann. 1297. in Regesto Rubeo Cameræ Comp. Paris. qua concedit Abbati sancti Germani Parisiensis, *sex modios avenæ, et 10. solidos vel circiter Paris. annui et perpetui reditus, debitos ratione cujusdam coustumæ, quæ vocatur Falconagium, quos apud Cormelias habebamus.*

* Charta Phil. Pulc. hic laudata non ad abbatem S. Germ. Prat. spectat, sed ad Philippum de sancto Germano in Laya, coquum regium. Alia ejusd. reg. ann. 1301. in eod. Reg. fol. 178. r°. col. 1 : *Petro Salnerii scancioni nostro damus et concedimus avenam et denarios de Falconagio debitos nobis annuatim in parrochiis de Montigny et de Erment.* Rursum alia ann. 1276. ibid. fol. 258. v°. col. 1 : *Gallinam et dimidiam, cum tribus denariis de Sauconnage annui redditus, percipere solebamus.* Ubi leg. *Fauconnage*, ut in Charta dotalitii Joan. reginæ Franc. ann. 1319. ex Reg. 60. Chartoph. reg. ch. 69 : *Item super le Fauconnage triginta modia, tres minas ad mensuram de Betisiaco.*

** Custodia Falconum. Servitium feodale apud Anglos. Rotul. Hundred. tom. 1. pag. 1. sub Edward. 1 : *Et pro Custodia duorum Falconum et mutatur servicium falconum in sexaginta solidos per annum.* Regibus Angliæ porro jus erat *explorandi nidos falconum et pullos inde capiendi ubique in Wallia*, ut legitur in Abbr. Rotul. tom. 2. pag. 119. Ibid. pag. 205 : *Rex assignavit Henr. Tendour... ad omnes Falcones silvestres, cujuscumque speciei fuerint, quos infra Regnum Angliæ, tam in forestis, chaceis, warennis, parcis et omnibus aliis locis, tam infra libertates quam extra, inveniri contigit, capiendos et ad opus regis custodiendos, etc.* Ibid. pag. 181 : *Rex assignavit... Egid. de Bello Campo ad capiendas prisas Regis de omni genere Falconum per mercatores et alias infra regnum Angliæ ducendorum.*

FALCONARIUS, Falconibus præpositus, dignitas Palatina, Gallis *Fauconier*, Italis, *Falconiere*. Capitulare de Villis cap. 47 : *Venatores nostri et Falconarii, vel reliqui ministeriales.* Hincmarus Remensis de Ordine Palatii cap. 24 : *Similiter quoque 4. Venatores, et quintus Falconarius, etc.* Adde Epistolam Karoli M. ad Pipinum filium Regem Italiæ, et Capitulare 3. ann. 811. cap. 4. Charta Cenulfi Regis Merciorum tom. 1. Monastici Anglic. pag. 100 : *Nec eos, qui accipitres portant, vel Falcones, vel caballos ducunt sive canes, etc.* Qui Falconariis præerat, is apud nos *Magnus Franciæ Falconarius* appellatur. In computo hospitii Regis 1. Jan. ann. 1312. fit mentio *Petri de Monteguignardi Militis Magistri Falconarii.* Le Roman *de Garin le Loherans :*

Fauconier Mestre de ses oisiax en fist.

Atque is Græcis Byzantinis πρωτοϊερακάριος dictus fuit, cujus dignitatis, præter Codinum, meminit Pachymeres lib. 1. cap. 8. lib. 10. cap. 25. Quæ vero fuerint Magni Falconarii jura et prærogativæ in Palatio Regum Franciæ, docet Historia MS. rerum gestarum sub Ludovico XII. et Francisco I. Scripta a Roberto *de la Mark*, Domino *de Fleurange et de Sedan*, Marescallo Franciæ, ex qua sequentia a nobis olim excerpta : *La Fauconnerie du Roy est une chose ordinaire, et a le grand Fauconier, qui est un fort bel Office en France, et l'est pour l'heure presente un honeste Gentilhomme et de bonne maison qui s'appelle René de Cossé, premier Panetier de France. Ledit grand Fauconnier a d'Estat quatre mil florins, et a 50. Gentilshommes sous luy, qui ont bon Estat, et 50. Fauconniers aydes, et ont les dits Gentilshommes cinq ou six cens francs d'Estat, et les aydes 200. et depart ledit grand Fauconnier tous ses Estats, et a bien 300. oyseaux sous luy : et peut le dit grand Fauconnier aller voler par tout le Royaume de France, où bon luy semble, sans que personne luy puisse donner empeichement, et tous les marchands d'oyseaux luy doivent tribut, et n'oseroient vendre un oyseau en ville du Royaume de France, ny à la Court sans consentement dudit grand Fauconnier, sur peine de confiscation de toute leur marchandise. Et a ledit grand Fauconnier plusieurs beaux droits. Et faut que le roy lui achepte tous les oyseaux, et a un Contrerolleur, et un Tresorier, et gens ordonnez pour les payemens, aussi bien que pour la Vennerie, ou autre Estat du Royaume de France ; et sont toujours ordinaires suivans le Roy partout où il va, aussi bien que font les Venneries, osté, que quand ce vient à l'esté, ils vont mettre leurs oyseaux en mue ; mais toujours il en demeure quelque nombre pour voler les perdreaux, avec les vautours, et lenerets et les tiercelets. Et a une autre façon de faire merveilleusement belle entre la Vennerie et la Fauconnerie : car quand ce vient à la Sainte Croix de May, qu'il est temps de mettre les oyseaux en mué, les Venneurs viennent tous habillez de vert avec leurs trompes et les gaules vertes, et chassent les Fauconniers hors de la Cour, pour ce qu'il faut qu'ils mettent leurs oyseaux en mue, et le temps des Venneurs approche pour courre les cerfs à force : et quant ce vient à la Sainte Croix de Septembre, le grand Fauconnier vient à la Cour, et chasse tous les Veneurs de la Cour, pour ce qu'il est temps de mettre les chiens aux chenils, car les cerfs ne valent plus rien, etc.*

☞ *Falconarios* suos habuere etiam Summi Pontifices, ut patet ex Charta Gregorii IX. pro Monasterio Malleacensi in Antiquit. Benedict. Pictav. apud Stephanotium tom. 4. pag. 407 : *Et specialiter procurationes quas deberi mihi dicebam et meis præpositis, Falconariis, Venatoribus, servientibus.* [** *Falconarii regum Angliæ* memorantur in Abbrev. Rotul. tom. 2. pag. 266. Jeresey. rot. 26. *Portitor Falconum cameræ regis*, ibid. pag. 339. Sutht. rot. 31. De Falconariis in aula Turcica vide Glossar. med. Græcit. voce Γερακάροι, Append. col. 48.] Vide *Falkenarius*.

Falconariorum diversiones, inter gravamina, quæ subditis inferebantur, recensentur in Charta Roberti Regis Franc. pro Monasterio Sandionysiano, apud Doubletum pag. 826 : *Namque*, ait Rex, *Venatores atque Falconarii capiendi specie salvamenti, pæne vernaculos B. Dionysii devastantes, eos populabantur, abactorumque more spoliantes prædabantur.*

FALCONERIA, Venatio cum falconibus, veteribus prorsus incognita, cum primus ex Scriptoribus Julius Firmicus sit, qui *nutritores accipitrum, Falconum, cæterarumque avium, quæ ad aucupia pertinent*, memoret. Charta Ottonis III. Imp. ann. 986. apud Ughellum in Januensibus Episcopis : *Cum omni jurisdictione, cum piscaria, Falconeria, et omnibus venationibus Capitis Montis.*

¶ **FALCONERIUS,** Idem ac *Falconarius*. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. tom. 3. Junii pag. 25 : *Sex alii Falconerii, non tamen generosi, in nostra domo assumantur.* Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 177 : *Item, Guilloto Falconerio, duo falcones sui, si unum possit recuperare, et quinquaginta libræ dentur.* Ibidem pag. 334. col. 2 : *Falconerios, Brenerios, et Lavenderias habere voluit et ordinavit dictus Dom. Dalphinus consuetos.*

¶ **FALCONETA,** Idem quod *Falcona*, Genus tormenti bellici. Epist. ad Archiduc. Austriæ de Obsidione Varadinensi apud Ludewig. tom. 6. pag. 331 : *Alias adhuc tres fortissimas fossas in proximo vineto extruxerunt, quibus 4. machinas, Falconetas vulgo, induxerunt.* Vide *Falconium*.

FALCONISTA, apud Will. Hedam in Joanne II. Episc. Traject. Idem qui *Falconarius*.

FALCONIUM, φαλκούνιον, Canano pag. 190. Machina bellica, nostris *Fauconneau*. Vide *Muschetta*.

¶ **FALCTENUS,** vel Falctes, Massiliensibus *Falene*, Gener. Gall. *Gendre*.

Charta anni 1358. in Archivo S. Victoris Massil. : *Dulcelina uxor nobilis Guill. de Rocafort instituit heredem nobilem Valentinum de Rocaforti Falctem suum.* Vide *Fezelenus.*

¶ **FALCTI**, vel FALETI dicebantur Usurarii quidam Lombardi et Itali sæculo XIV. adversus quos exstat Edictum Johannis Francorum Regis anno 1353. apud D. *de Lauriere* tom. 2. Ordinat. Reg. pag. 523. [* Vide infra *Falleti.*]

¶ **FALCUMBERGENSIS** DENARIUS. Vide *Moneta Baronum.*

1. **FALCUS**, pro *Falce.* Formula 15. ex Baluzianis: *Latrat vulpis, sed non ut canis: Faltus* (l. falcus) *mit semper inanis; cauda proferit, jam non fronte, cito decadet ante cano forte.* i. falcus, vel falco volat semper inanis, cauda ferit, non rostro, cito decidet ante validos canes.

* 2. **FALCUS.** Bulla Greg. PP. in Lib. nig. 2. S. Vulfr. Abbavil. fol. 9. v° : *Quatuor Falcos prati apud Vaccariam.* Sed leg. *Falces.* Vide supra *Falcatio.*

1. **FALDA**, Vox a Saxonico f a l d, seu Cambro-Britannico f f a l d, deducta, quæ *Stabulum* vel caulam vulgariter, proprie vero *septum*, claustrum, cum ad aliorum animalium, tum ad hominis præsidium significat. Triplex autem in veteribus Tabulis hujus vocis notio deprehenditur. Nam primo pro *ovili*, hoc est, pro sepimento ex caulis vel cratibus facto, quo pastores nocte includunt oves, tum ad stercorandum arva, tum ne in segetes spatientur. In Charta vernacula seu Gallica in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 903. *Falda*, *Faude*, et *Faldagium*, *Faudage* dicitur. Ita apud Brittonum pag. 109. v. Vide Consuetud. Bononiensem art. 176.

FALDA igitur interdum sumitur pro crate, qua illa conficitur. Custumarium de *Hecham*: *Portabit Faldas domini.* Walsinghamus in Ricardo II. pag. 255: *Et ideo in primis ad diffiduciandum Abbatem, Faldas, quas fecerat in Fauconwod, et silvis aliis, esse frangendas ipsa nocte, etc.* Mox.: *Ipsa nocte ante quietem universa... in Fractione Faldarum, excisione portarum, et domus subversione... perpetrarunt.* Rursum: *Consultum est de Faldis in silvis, de silvarum portis, etc.* Monasticum Anglic. pag. 165: *Et de bosco meo, sive arborum succisione, sufficientem materiam ad faciendas domos et Faldas duarum vaccariarum. Faulde des Charbonniers*, in Statuto pro foresta Compendiensi ann. 1563. art. 29. Quibus locis *Faldæ*, sunt crates seu *cleiæ Faldarum*, quibus silvæ, vaccariæ, et carbones clauduntur, et continentur. [Etiamnum Gallo-Belgæ *Faulde*, vel *Faude* appellant Carbonariam fornacem cratibus vulgo circumseptam, quam Gallice dicimus *Charbonniere.*]

FALDA, pro septo, quo equi, aut alia quævis animalia includuntur. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 395: *Præterea concessi eisdem, quod habeant equos et porcos suos intra forestam meam, et habeant duas Faldas in foresta mea,... ad capiendam equos et pullos suos semel in anno, et signandum.* Fleta lib. 2. cap. 76. § 11: *Expedit juvencula et vaccas... in Falda bene straminata noctanter custodiri.* Adde cap. 86.

* Chron. Pet. Azarii apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 355: *Faidas ad palancatum erectas posuerunt,... summo mane obsessores aggressionem fecerunt, et projectis lignis, etc.* Hinc *Faude* et *Fauldée de charbon*, Fornax carbonaria, quia cratibus instruitur. Lit. remiss. ann. 1457. in reg. 189. Chartoph. reg. ch. 229: *Le suppliant venoit du bois couvrir et mettre à point une Fauldée de charbon qu'il y avoit fait.* Aliæ ann. 1459. ibid. ch. 351: *Une Faude de charbon.* Unde *Fauder*, Carbonem coquere, in Chartul. Corb. sign. *Ezéchiel* ad ann. 1419. fol. 74. r° : *Porront braser, Fauder et cauffourer, sans empirier lesdiz bos, et ne porront riens copper du gros mairieng.*

FALDA denique sumitur pro libertate habendi *Faldam*, quæ libertas *Faldsoca* dicitur: s o c enim Saxonibus *libertas.* Nulli quippe olim licuit vel in terris propriis *Faldam* erigere, aut gregem alere, nisi domino feodali, seu manerii, hoc ex jure publico gaudenti. Est igitur libertas *Faldæ*, seu *Faldagium*, prærogativa dominicalis, tenenti plebeio non competens. Atque hac notione passim usurpari videas in veteribus Chartis. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 340: *In Snethesam unam carrucatam terræ cum Falda propria.* Tom. 2. pag. 209: *Et quod oves Canonicorum eant in pastura cum propriis ovibus ejus ubique, et quod sint levantes et cubantes in propria Falda Canonicorum prædictorum.* Ibid. pag. 625: *Quadraginta agras terræ . . . cum libertate habendi Faldam suam.* Tom. 1. pag. 302: *Haberet et Faldas, ubi omnes homines villæ præter Seneschaldum, qui propriam Faldam habet, tenentur ponere oves suas.* Adde tom. 2. pag. 275. [Chartularium SS. Trinitatis Cadom. fol. 55: *Duo sunt Bercarii qui habent unam virgatam terræ, et debent custodire videntes... et post* XII. *dies Natalis habebunt Faldam super terram suam, et erunt quieti a biderepes, etc.* Similia leguntur ibid. fol. 60.] [** *Faldam levare* i. e. erigere in Abbr. Placit. pag. 52. ann. 7. Joh. reg. Norf. rot. 13.]

FALDSOCA vero vox, habetur in veteri Charta apud Spelmannum : 40. *acras terræ cum dimidia Faldsoca.* Occurrit etiam in Monastico Angl. tom. 1. pag. 478: *Et Faldsocam per omnes campos.* Ubi perperam editum *Faldsognam.* Idem Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 275: *Cum tota alia terra, et cum libertate Faldæ, et pasturæ, et suarii, etc.*

FALDÆ SECTA, dicitur illa Tenentium servitus, qua tenentur oves suas in *faldam* dominicam immittere ad stercorandos illius agros. Vetus Charta apud Spelmannum: *Concessimus totam terram... cum falda, et secta Faldæ de hominibus nostris, et omni libertate, quæ ad faldam pertinet.* Hodie, inquit Spelmannus, oves Domini et Tenentium uno pascuntur grege, sub pastore a Domino dato, in cujus stipem Tenentes ideo contribuunt et pastor ille Tenentium oves æque ac Domini curans, una omnes in *falda* Domini reponit, quod et in Galliæ locis plerisque usurpatur.

FALD-GANGE-PENING, dicebatur nummus a vassallo Domino fundi solutus, ut a *secta faldæ* liberaretur; ne scilicet oves ejus ovile vel caulam Domini, fundi dominicalis stercorandi gratia, sequerentur.

* 2. **FALDA**, Fimbria, gremium; Academ. Cruscan. Sinus, limbus et pilei umbella. Constit. Feder. reg. Sicil. cap. 90: *Quod nulla domina sive mulier audeat portare sive induere vestes, cujus fimbriæ sive Faldæ sint ultra palmos quatuor, et quod nullus sutor audeat facere vestes habentes majores Faldas seu fimbrias.* Charta ann. 1306. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 743: *Nicolaus filius quondam domini Montecli spoliatus et derobatus in civitate Cremonæ... de decem et octo Faldis feltri.* Vide *Faldia*, *Faldones*, et infra *Fauda.* [** Conf. Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 3. col. 514.]

FALDAGIUM, Idem quod *Faldsoca*, Privilegium scilicet, et erigendæ et circumagendæ *faldæ*, seu ovilis, per arva inculta, eorumdem stercorandi gratia, et gregis fovendi. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 337: *In Brunham* 2. *carrucatas terræ, et unum Faldagium, et* 1. *molendinum.* Pag. 340: 2. *carrucatas terræ, cum* 1. *Faldagio et molendino.* Pag. 412: *Cum Faldagiis et brueriis suis apud Norwicum.* Tom. 2. pag. 275: *De Faldagio habendo ad ducentos bidentes ad plus in villa, etc.* [** Vide Merlin. Repert. tom. 5. pag. 104.]

¶ FALDATUM, Eadem notione. Formul. Anglic. Thomæ *Madox* pag. 299: *Ego Walterus Looht de Colesburn dedi Monachis de Brueria pasturam ad ducentas oves: et ego habeo fenes et Faldata de præfatis ovibus, et tamen non possum nec debeo ponere faldam eorum ultra la Gresfurlung, etc.*

FALDARE, *Faldam* in agrum immittere, illius stercorandi gratia. Fleta lib. 2. cap. 73. § 5: *Faciant... terras dominicas marlari, compostari, de ovili Faldari, appruari, et emendari.*

FALDAO, Sedes, seu sella brachiis conclusa, a f a l d Saxonico, quod, ut supra diximus in *Falda*, non modo stabulum ovile, sed etiam quodvis septum significat. Exstat apud Theodulphum Episc. Aurelian. lib. 2. Carm. 15. Epigramma cujus titulus est: *In Faldaone Episcopi*, et principium, *Sessio Teudulfi placeat precor, etc.* Fredegarius in Chron. cap. 34: *Ubi ad ventrem purgandum in Faldaone sedebat, sagitta saucius moritur.* Vide *Faldistorium.* Nescio, an ejusdem originis vox Gallica *Faude*, de qua Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris:

Hucques de pris, tres-riches mantelines,
Venans sans plus jusqu'au dessous des Faudes.

[Ubi *Faude* braccas, Gall. *Haut de chausses*, vel *Garde-chausses* significare videtur. Nec alia notione] Raimundus Montanerius in Chron. Aragon. cap. 124: *Et dona li tal cop par les Faldes en la cuxa, que la cuxa li passa, et la sella, et apunta lo cavall.*

¶ **FALDARE**, FALDATUM. Vide in *Faldagium.*

* **FALDATA**, Fasciculus. Stat. Avellæ ann. 1496. cap. 46. ex Cod. reg. 4624: *Si vero dossas prædictorum fresagiorum vel leguminum exdossaverit vel ceperit, et inde Faldatum... exportaverit, etc.* Infra: *Pro qualibet brazata seu Faldata, etc.* Stat. Perus. pag. 54: *Si quis ceperit usque quatuor uvas, solvat solidos quinque, et ab inde supra usque ad cavaglonum, Faldatam, corbellatam, solvat pro banno solidos decem.*

* **FALDERICA**, *Lo Mangano.* Glossar. Lat. Ital. MS.

FALDEFIUM. Vide *Faderfium.*

FALDEN. Hariulphus lib. 3. Chronici Centul. cap. 3: *Capsæ Evangeliorum duæ ex auro et argento paratæ, Faldene addito ex argento fabricatum ad opus ipsarum.* Vox, ut videtur ejus originis, cujus *falda*, septum: est enim hoc loco *Falden*, operculum, quo Evangeliorum textus ambitur et concluditur.

¶ **FALDESTOLIUM**, *Faldestorium*, *Faldestorum.* Vide *Faldistorium.*

FALDIA, Vestis muliebris, in Statutis Mediolanensib. 2. pag. 462. Ital. *Falde.* Vide *Faldones.*

FALDISTORIUM, Sella plicatilis, uti

nuncupatur ab Aimoini Continuatore lib. 5. cap. 33. *Plictilis*, in Chartula plenariæ securitatis, scripta sub Justiniano, apud Brissonium lib. 6. Form.: *Sella ferrea plictile valente tremisse uno, sella lignea plictile valente nummos aureos quadraginta, etc.* Vox porro *Faldistorium*, a Germanico *Falden, quod est plicare*, apud Keronem, ita ut iis accenseatur sellis, quas Athenæus lib. 12. Synesius de Regno, Hesychius, et alii a Græcis ὀκλαδίας vocant. Sebastianus Cobarruvias ab Hispanico *Falda*, i. vestimentum femineum cum plicis, deducit. Alii denique ejusdem esse originis volunt, qua *Faldao*, de qua voce supra, quod prorsus non abnuerim. [Skinner. in Etymolog. Faldistorium, sedes Episcopi elatior et cancellis circumclusa, ab Anglo Sax. *Falde*, septum, et *dtoy*, locus.] Vide Oct. Ferrarium in *Faldistoro*. [Eruditiss. Murator. tom. 3. pag. 646. notula 18. a Longobardico *Falden*, Plicare, et *Stoul*, Sedes, in qua euphoniæ causa *l*. mutetur in *r*, unde *Faldestorium*, est pro *Faldestolium*, arcessit etymon, illudque existimat, ut re vera est, ipsi rei accommodum, nec longe quæsitum.] [** Vide Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 3. col. 514.] Utcumque sit, ridicule omnino Paris de Grassis lib. 1. cap. 3. *Faldistorium* dictum scribit, quasi *Fandistorium*, hoc est, locum fandi et perorandi. Papias: *Clepo, Clericorum* (MS. *Deorum*) *Faldestorium*. [Bernardus Thesaurar. de Acquisitione T. S. apud Murator. tom. 7. col. 729: *Habebat enim loco Faldestorii regii saccum foliis arborum plenum*.] Acta Hadriani IV. PP.: *Descendit, et in præparato sibi Faldistorio sedit*. Acta Alexandri III: *Papa in eminentiori loco positus in Faldistorio suo resedit*. Jacobus Cardinalis de Coronatione Bonifacii VIII. PP. lib. 2. cap. 2:

> Cumque genu flexo sedi prostratus, et auro
> Procubuisset herus, simul omnis et infula circum
> Pontificum supplex in Faldistoria pectus
> Funderet, etc.

Occurrit præterea in Chronico Casin. lib. 3. cap. 19. (al. 20.) in Chron. Fossæ novæ ann. 1196. in Ceremoniali Rom. non semel, in Actis Concilii Lugdunensis ann. 1274. apud Durandum in Ration. lib. 4. cap. 30. n. 1. etc.

FAUDESTOLA, Eadem notione. Matthæus Paris in Vitis Abbatum S. Albini: *Unam cathedram, quam Faudestolam vocant*. Ubi expressa Gallica vox vetus, *Faudestuef*, et *Faudestueil*, nunc contractius *Fauteuil*. *Le Lusidaire* MS.:

> El Faudestuef d'or l'aserront,
> Illuecques le couronneront.

Computum Stephani *de la Fontaine* ann. 1352. in Camera Comput. Paris. *Faudestueil* vocat. [Inventarium supellectilis Caroli V. Regis a Menagio in Etymologico Gallico laudatum; *Item, une chaire en maniere de Faudesteuil*. Le Roman *de Blanchandin* MS.:

> Desor un Faudestuel vermeil
> S'apoierent en un conseil.]

Le Roman *de Roncevaux* MS.:

> Dou Faudestuef s'estoit levez en piés.

Le Roman *de Gaydon* MS.:

> El tref avoit un Faudestuef assis,
> Qui por Thiebaut i fust posés et mis.

Occurrit præterea in veteri Flandriæ Chronicon cap. 51. 72.

FALTESTALIUM, Eadem perinde notione. Ademarus Cabanensis pag. 164. [** Pertz. Scriptor. tom. 4. pag. 125. lin. 72.]: *De Capella Regis Roberti Evangelium ex auro et argento, Dalmaticam..... Faltestalium argentatum, vestimentum integrum sacerdotale, etc.* [In edito habetur *Faldistolium*.]

FALDESTOLUS. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. cap. 47: *Et affertur illi Faldestolus, in quo sedeat, etc.*

FALDESTOLIUM. Romualdus Salernitanus in Chronico MS.: *Imperator deposito pallio, de suo Faldestolio surgens, etc.* Vide *Cliothedrum*, et *Clepo*.

¶ FAUDESTOLIUM, apud Edmundum Marten. lib. 1. de antiq. Ecclesiæ Ritibus pag. 196.

¶ FADISTOLIUM, Constitut. Ecclesiæ Valent. inter Concilia Hisp. tom. 4. pag. 179: *Dum divinum Officium celebratur, ne laici Clericis se immiscentes illud perturbent, nullo modo cathedras chori superiores neque inferiores, a primo Fadistolio usque ad caput Chori conscendere, neque in illis sedere audeant.*

¶ FALDESTORUM, Chronicon Fossænovæ, apud Murator. tom. 7. col. 882: *Dominus Cardinalis obtulit... optimam tirallam super altare, pulchra sandalia cum caligis, bonum Faldestorum, etc.*

** VALDESTOLUM, in Gloss. ad Paneg. Berengar. lib. 6. vers. 144. Locus est in *Cliothedrum*.

FALDONES. Helmodus lib. 1. cap. 1: *Pro laneis indumentis, quos nos appellamus Faldones, illi offerunt tam preciosos martures. Paldones* habet hoc loco Adam Bremensis cap. 227: *Ad vestem anhelamus marturinam, quasi ad summam beatitudinem: itaque pro laneis indumentis, quæ nos dicimus Paldones, illi offerunt tam pretiosos martures.* Kyliano, *Falie*, est palla, cyclas, vestis muliebris totum corpus circumdans: eidem *Paltrok* est etiam palla. [** Vide Graff. Thesaur. Ling. Francic. tom. 3. col. 331. voce *Pal*.] Hispani, *Faldones*, ut auctor est Sebastianus Cobarruvias, appellant, *los que cuelgan de las almaticas a una parte, y a otra*.

FALDRAVA. Charta Margaretæ Warvicencis Comitissæ in Monastico Anglicano tom. 2. pag. 986: *Totam decimam de agnis, de caseis, et velleribus,... de vitulis et de ruschis, et de Faldravis, et de chiricsetis*, [In Hist. Harcur. tom. 4. pag. 2223. habetur *Faldranis*, forte a recto *Faldranus*: qua voce posset intelligi Hœdus, a Saxonico f e l d, Campus, et r a n, Capra, ita ut *Faldranus* sit hœdus capræ campestris seu domesticæ, ad discrimen capreoli ex silvestri caprea progeniti.]

FALDSOCA, Vide *Falda*.

FALDWRTHI. Charta Edwardi Confessoris apud Spelmannum: *Volo præterea, ut sancta Maria et Benedictus, et Abbas, et fratres Ramesiæ habeant socam in omnibus, super omnes homines, qui sunt mortwrthi, ferdwrthi, et Faldwrthi in illo hundredo et dimidio, cujuscumque homines sunt.* Quædam hic commentatur Spelmannus ex conjectura, aitque, has voces confectas ex w u r ð i, dignus, aptus et idoneus, et f a l d, f e r d, et m o t: ita ut *Faldwrthi*, fuerint, qui idoneæ sunt ætatis *faldari*, hoc est, stabiliri in certo aliquo contubernio seu decania, Saxon. f r i b o r g a, ut de eo constet ubinam exigendus sit, si in Regem deliquerit: *Motwrthi*, qui conscribi mereantur in placita et conventus publicos, m o t enim conventum sonat: denique *Ferdwrthi*, seu *Fredwrthi*, qui eo adoleverint, ut jurentur in pacem regiam, vel qui evocentur in militiam, quam hæc ætas, *Expeditionem* appellavit, Sax. f r i d.

¶ **FALENCA** PRATI, pro *Falcata prati*, ni fallor. Donatio anni 1240: *Dono iterum cum quarruagio, usagio et octo Falencis prati, quæ nuper dedi Hospitali S. Spiritus*, c. *arpenta boschorum, etc.*

¶ **FALERÆ**, Ἱπποκόσμια, Equorum ornamenta, in Glossis veterib. Gualvaneus Flammeus apud Murator. tom. 12. col. 1031: *Fuit insuper magnificus in equitaturis et equorum Faleris*. Vide *Phaleræ*.

° Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120: *Falera, resnes*. Comput. Ms. ann. 1245: *De quadam Falera data Vannereto, xx. sol. Turon.*

¶ FALERAMENTUM, Idem quod *Phaleræ*, Græc. φάλεραι, Ornamenta equorum, interdum etiam equitum et virorum nobilium; unde ad alia transfertur per metaphoram. Statuta Ordinis Cisterc. ann. 1233. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 1355: *Caveant de cetero Hispaniæ et Vasconiæ, et alii omnes Abbates Ordinis, ne sellis equorum curiosis, aut frenis ornatis laminis, vel lunulis stanneatis, nec strepis utantur ferreis, sed absque omni Faleramento curioso sint hæc omnia.* Vita S. Remigii Rotom. Archiep. inter eadem Anecd. tom. 3. col. 1667: *Non enim oblectabant ejus animam Faleramenta divitiarum, nec aulicorum copia ministrorum, cujus erat omnis ab intus gloria de conscientia pura et fide non ficta.* Gesta Abb. Gemblac. apud Acherium tom. 6. Spicil. pag. 505: *Venerabilis itaque Erluinus patris proprii studio literalis scientiæ imbutus documentis, cum in præsenti sæculo cerneret nihil agi utilitatis, cœpit æstuare... dans operam ut postpositæ vitæ lubricæ Faleramentis, Cœnobitarum sponte conglomeretur phalangi.*

¶ FALERARE, *Ornare, colorare*, Laurentio in Amalthea ex Vocabulario Ecclesiastico, ubi mallet *Phalerare*: quo usus est S. Ambrosius in Lucam lib. 2. cap. 18. *Falerare sonipedes*, Equos sternere, ornare, in Miraculis S. Swithuni, Julii tom. 1. pag. 331. Hinc cum pompa et apparatu aliquid agere, in Charta fundationis Sacræ Capellæ Bituric. tom. 2. novæ Gall. Christ. col. 28: *Ad cujus gaudia triumphantis* (Jerusalem) *militans assidue filia pro suæ possibilitatis modulo Falerando, Altissimo repræsentat.* Vide *Equus Phaleratus* et *Phalerare*.

¶ **FALERE**, neutro genere, apud Varronem est Architecturæ genus, quod feminino gen. sic explicat Laurentius in Amalthea: *Faleræ, Pilæ lapideæ quæ pro stereobate substruuntur stylobatæ, suntque projecturæ pulvinatæ, opportunas sedes præbentes defatigatis, ut videre est in peristyliis Monachorum.*

¶ **FALERITA**, Quod spectat *Faleras*, seu equorum ornamenta. Ordinatio ann. 1336. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 310. col. 2: *Pro borratura et Falerita usque ad summam* CXX. *florenorum*.

FALESCERE, Carere, cessare, finire, *Faillir, Manquer*. Althelm. de Laude virg.:

> Integritas animæ regnans in corpore casto
> Flos est virgineus, qui nescit damna senectæ,
> Nec cadit in terram, ceu fronde ligustra Falescunt.

Ubi perperam Canisius *fatiscunt* reponit. Nec scio, an ita etiam legendum cap. 16:

> Donec tortoris sævi tormenta Falescunt.

Et cap. 17:

> Sic miles Christi frænabat marmora ponti,
> Ut merito Sancti non unquam fama Falescat.

Ubi Canisius monet, *Fatescat* haberi in MS.

FALESIA, Gall. *Falese*. Sic Normanni nostri vocant maris editiores margines rupesque mare claudentes. Turnebus lib. 1. Advers. cap. 23. a *Phalerum* deducit, quæ vox apud Varronem lib. 3. de Re rustica, crepidinem quamdam significat. Sed id etymon improbat Jos. Scaliger, putatque a *Fels* vel *Fales* voce Germanica, quæ rupem sonat, petendum. Quid si a *Phalis*, vel *Falis*, quæ sunt turres editiores? Hesychius: Φάλαι, φάλαιναι. Supra: Φάλαι ὅροι, σκοπιαί. Ita restituunt viri docti. Will. Brito lib. 8. Philip. de *Falesa* oppido in Norman.:

Vicus erat scabra circumdatus undique rupe,
Ipsius asperitate loci Falesa vocatus.

Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 165: *Concessi, quod habeant largam, liberam et rationabilem viam super Falesiam Petrariæ per totam longitudinem dicti falesii*. Charta Petri D. Marleti ann. 1234: *In domanio meo est medietas altæ Falesiæ ante Chautou*. Historia Bellorum Hierosol. MS. vernacula: *On ne puet le castiel assegier ke d'une part, pour çou ke il siet sour une haute Falise*. Balduinus de Condato MS.:

Tant soit fort li mur ne massis,
Ne en haut lieu et fort assis,
Et hostiaux sor Falise murée, etc.

[*Perceval* apud Borellum:

Li chasteaux sur une Faloise,
Fu ferme par si grand richesse.]

Vide Edw. Cokum ad Littletonem sect. 1.

° A Celtico *Falz*, rupes, accersit D. *Bullet* in Diction. Celt. Charta ann. 1211. in Chartul. S. Dion. pag. 263. col. 1: *Confessi sunt quod sibi in dicta aqua* (Sequanæ) *nec Falesias frangere, neque cum lotris* (lorris) *piscari, sine licentia abbatis sive coquinarii beati Dionysii, aliquatenus liceat*. Reg. 13. Corb. sign. *Habacuc* ad ann. 1512. fol. 149. v°: *Quatre journeaulx et demi seant au bout des Falises du marés commun de Blangy*.

¶ **FALETI**. Vide *Falcti*.

° **FALETRA**, *La parola ydolatria*. Glossar. Lat. Ital. Ms. Vide *Falletra*.

¶ **FALGARE**. Spelmannus in *Aldermannus*, ex legibus Aluredi cap. 33. perperam legit *Falgavit*, pro *Fulgavit*. Vide *Folgare*.

° **FALHA**, Locus ligno arborumve ramis rustice contectus. Vide supra *Fala* 3. Charta ann. 1341. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 250: *Item quod habent* (homines de Angulis)... *usum recipiendi, scindendi... arbores... de dictis nemoribus,... ad faciendum brandas, Falhas, cabanas, ovilia, etc.* Provinc. *Falha* est *falx, facula, deffectus*, ut habet Glossar. Prov. Lat. ex Cod. reg. 7657.

° **FALHITA** Mulier, Prostibulum, meretrix, quia ab officio *fallit* seu deficit. Vide *Fallere*. Proclam. civit. Apt. ex Tabul. S. Vict. Massil.: *Item quod mulieres Falhitæ et vacabundæ debeant super superiori veste, super brachio sinistro in loco patenti, portare signum meretricale*.

¶ **FALIE**, Idem quod *Phala*, vestis. Vide in hac voce et in *Faldones*.

° *Falot*, eadem, ut videtur, acceptione, in Lit. remiss. ann. 1359. ex Reg. 90. Chartoph reg. ch. 475: *Un chaperon double, un Falot et uns ganteles de baleine*.

FALINGUS. Vide *Falangus*.

FALIONES. Charta Ademari Comit. regnante Rodoldho Rege indict. 12. ex Tabul. Silvaniacensi: *Donate Archimbaudo filio meo allodos bonos* 10. *cum mansis* 55. *et servis et ancillis, et omnibus suprapositis, et spadam meam minorem et sigillum de safiro, ubi Irmingardis sculpta est, et duos Faliones, et caballos* 4. Vide *Faldones*.

° **FALIS**, *Pronus*, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7641. f. pro *Facilis*.

¶ **FALISCUS**, *Culter vel securis*, Papiæ. MS. *Falliscus* præfert. Alibi: *Forca, quam nunc Faliscum appellamus, nunc Culter dicitur, alias Securis, qua Pontifices in sacris utuntur*.

FALKELAND. Vide *Folcland*.

¶ **FALKENARIUS**, Eadem notione ac *Falconarius*. Charta Agnetis Ducissæ Silesiæ pro Monasterio Grissoviensi ann. 1295. apud Ludewig. tom. 6. pag. 523: *Neque nostri aut successorum nostrorum Aucupatores, Venatores, Falkenarii aut quicumque Officiales debent accedere, agere vel facere stationem in villa prædicta Calndorf*.

FALKESMOTE, Curia quædam Londoniensis, in qua judicia exercebantur. Vox conficta ex f a l k. [Saxon. f o l c, Populus,] et m o t e, concilium, conciliabulum. Henricus I. Rex Angliæ in Charta pro Londoniensibus: *Et amplius non sit, miskenninga* (id est, mislocutio) *in Hustenge. neque in Falkesmote, neque in aliis placitis infra civitatem*. [Vide *Falmotum*.]

¶ 1. **FALLA**, *est Turris lignea*. Glossar. vet. S. Andreæ Avenion. Vide *Phalæ*. Veteres *Falla* usurpasse pro *Fallacia*, testis est Nonius, apud quem: *Me non vocavit, ob eam rem hanc feci Fallam*.

° Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Falla, bretesche*.

° 2. **FALLA**, ut *Halla* 1. Locus ubi merces venum exponuntur. Inventar. Chart. reg. ann. 1482. fol. 55. v°: *Littera sub sigillo præpositura Parisiensis, per quam constat Johannem de Monte-acuto militem, vicedominum Laudunesii ac hospitii regis supremum magistrum, habuisse in Fallis Parisiensibus caput amputatum, propter plura crimina lesæ majestatis per eum commissa... De anno* 1409. *in mense Octobri. Ante plateam fori publici seu Fallarum*, ibid. fol. 91. v°. ex Chr. ann. 1330. Et fol. 94. ex alia ann. 1332: *In Fallis seu hallis Parisiensibus*. Vide supra *Fala* 3.

° 3. **FALLA**, Alia, ut videtur, notione, f. Leguminis species, in Charta ann. 1343. ex Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 232: *Pro uno quartone et dimidio Fallarum existentibus in quadam cartonata terræ, etc.* f. pro *Fabarum*.

FALLACIA, Levior culpa ex oblivione præsertim: nostris *Faute*. Usus veteres Ordinis Cisterciensis cap. 68: *Similiter super articulos manuum satisfaciant omnes in loco, in quo sunt, quoties Fallaciam in Oratorio incurrerint non divertentes dextrorsum vel sinistrorsum*.

° *Faillanche*, eodem sensu, in Bestiar. Ms.:

Et se dit j'avons Faillanche
Par nos sens, ou par oublianche.

Sans faillance, Certo, haud dubie, vulgo *sans faute*. Le Roman *de Robert le Diable* Ms.:

Car il cuident bien sans Faillance
Au blanc armé avoir failli.

Vide *Fallum* 1.

⁎ **FALLACIES**, [*Fallacia*, *Apul*. 5. *Met*. *Fallacie* germanitatis inducta.]

⁎ **FALLACIOSUS**, [Fallaciis plenus. *Gell*. 14. 1. *ad fin*. Quibus hujusmodi ambages *Fallaciosæ* confutantur. *Id*. 7. 3. *a med*. Argumenta vafra et *Fallaciosa*. *Apul*. 8. *Met*. *Fallaciosa* promissio. *et* 9. *ibid*. *Fallaciosa* mulier.]

⁎ **FALLACITAS**, [Fallacia, fraus, seductio. (Gloss. Cyril).]

¶ **FALLACIUM**, Ludibrium. Barthius in Glossario, ex Hist. Palæst.: *Verumtamen hoc Fallacium est totum*.

° **FALLARICA**. Vide supra *Falarica*.

FALLASIA. Vide *Falasia*.

° **FALLENTIA** apud JC. pro Exceptio, quia ibi regula *fallit*, ex Animadv. Pr. *de Mazaugues*.

FALLERA, pro *Phalera*, *Harnesium*, Instrumentum rusticum. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 256: *Et quod eant cum bigis et carris et Falleris super tenementum suum de Grenhull*. [Bernardus *de Breydenbach* Itiner. Hierosol. pag. 177: *Jam non ypocryses pallia querunt, sed crimen Falleras exuit omnes*. Hoc est, exuit id omne, quo tegi posset.] Gloss. Lat. Gr.: *Faleræ*, ἱπποκόσμια. Glossæ aliæ MSS.: *Falerus*, περιτραχήλιον. Vide *Faleræ*.

¶ **FALLERE**, vel Fallire, Deficere, desinere, Gall. *Faillir*, *Cesser*, *Finir*. Instrumentum de terris S. Catuodi, apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. pag. 252: *Et tunc vadit fossa Catuodi quasi ad horam nonam per abrupta loca usque dum pervenit ad unam nodulam. Tunc namque Fallit fossa et accipitur nodula per ipsam petram, quæ est in ipsa nodula*. Vide *Fallire*.

° *Affaillier*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1424. ex Reg. 173. Chartoph. reg. ch. 11: *Auquel suppliant nos ennemis ont fait soustenir et porter plusieurs griefs, oppressions et peine corporelle, tant de famine comme autrement, dont il fut mal disposé et en Affaillia si fort que, etc.*

° Hinc nostris *Faux* dicitur Pars corporis, ubi truncus desinit. Mathæus de Couciaco in Histor. Caroli VII. pag. 670: *Depuis le Faux en bas, comme les jambes et les pieds d'un griffon velu et à grands ongles, et depuis le Faux en amont en forme d'homme. Du Faux du corps en aval*, in Stat. ann. 1399. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 388. art. 14. Unde *A la faute du grand pont*, pro ad extremam partem pontis, seu ubi pons *fallit*, in Lit. ann. 1358. tom. 3. earumd. Ordinat. pag. 313. Vide *Faltus*.

¶ **FALLESIRE**, Debitum servitium non facere, ab aliquo deficere, ei deesse, Gall. *Faillir*. Moretus Antiquit. Navarræ pag. 45: *Propter quod fuistis meos fideles quando venit illo Imperatore, et non Fallesiestes, et propter quod populetis, etc*. Vide *Fallire*.

° **FALLETI**, Societatis mercatorum Italicorum, qui usuram sæpius exercebant, nomen. Charta ann. 1351. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 503: *Bona societatis Falletorum de Alba, prædicto domino et genitori nostro confiscata fuerunt. La compaignie des Fallez*, in alia ann. 1342. ex Reg. 74. ch. 428. Vide *Falcti*.

¶ **FALLETRA**, *Adulatoria verba*. Gloss. Sangerm. MSS. num. 501. Est pro *Phalerata verba*, ut occurrit apud Terentium.

¶ **FALLIA**, Defectus, quo quis ibi abest, ubi ex officio deberet adesse, et substractio stipendii propter absentiam. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii tom. 3. pag. 1: *Necnon sit sollicitus quantum poterit, quod sciat veritatem Falliarum, quæ fient tam per nostros domesticos, quam per*

alios nostros officiales Fallias facientes; et illas executioni debitæ faciat mandari. Vide *Fallire.*

¶ 1. **FALLIARE**, Dignitate depellere, German. *Fallen*, De gradu dejicere. Lambertus Ardensis: *Hic rapiebat, illic Falliabat, aut rebus expoliabat; isti injuriosam objiciebat calumniam... in milites efferus et amaricosus, in cives acerbus et contentiosus.*

° 2. **FALLIARE**, Officio deesse. Leg. palat. Jacobi II. reg. Majoric. inter Acta SS. tom. 3. Jun. pag. L. col. 2: *Ob hoc ut ipsi domestici et alii prædicti occasionem non habeant Falliandi.* Vide *Fallia.*

1. **FALLIBILIS**, *Subdolus, insidiosus.* Papias.

° 2. **FALLIBILIS**, Labilis, qui facile *fallit* seu deficit. Prolog. com. inter Serm. Barel.: *Et quantum sit Fallibilis quam ipsa mortalis vita.* Vide *Fallere.*

FALLICETUM, eidem Papiæ, *Licentia Judæorum, vel justitia.*

FALLIMENTUM, Culpa, Gall. *Faute.* Usatici Barcinonenses cap. 61: *Et qui honorem per illum non tenuerit, emendet illi Fallimentum et desonores, quos ei fecit cum avere et sacramento manibus propriis jurando.* Adde cap. 61.

✱ **FALLIO**, [Assatura. Dief.]

FALLIRE. Lex Salica tit. 9. § 1: *Si quis voluerit alterum occidere, et colpus ei Fallierit.* Phrasis Gallica: *Si le coup lui a failli*: Id est, *si ictus fefellerit.* Germanis *faelen* et *feylen*, est falli, labi, errare. Sed nescio, an legendum *sallierit*, cum editio Heroldi præferat: *Et colpus prætersalierit.* [*Foloier*, eadem notione, pro falli, errare, usurparunt veteres Galli. *Les Proverbes* MSS.:

Qui par soi velt ouvrer,
Sans conseil demander,
Sovent Foloiera.

Des Fontaines in Consil. cap. 18: *Se li arbitres Foloie à donner se sentence*, i. Si arbiter erraverit in sententia dicenda.]

Fallire, vel Fallere, Deesse rei alicui. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 28: *Qui Fallerit hostes vel cavalcadas seniori suo, cui eas facere debuerit, aut emendet illi eas in duplo, si senior voluerit, aut emendet ei totum damnum et missiones et perdas, quas senior per fallimentum illius fecerit, etc.* Id est, qui exercitui non interfuerit, et equitationem, quam debet, non fecerit. Cap. 29: *Qui viderit seniorem suum necesse habere, et Fallerit ei de juvamine et de servitio, quod ei debuerit facere, etc.* Id est, qui non juvarit, vel opem non dederit.

¶ **FALLISCUS.** Vide *Faliscus.*

° 1. **FALLITA**, Facultatum defectus, inopia dissolvendi æris alieni, Gall. *Faillite*, Ital. *Fallimento.* Stat. Avenion. lib. 1. rubr. 40. art. 1. pag. 115: *Statuimus quod si quis foro cesserit seu, ut vulgo dicitur, banquamruptam vel Fallitam fecerit, etc.* Hinc

° Fallitus, ibid. art. 3. pag. 116: *Eum autem decoctorem seu Fallitum declaramus, qui tempore solutionis non satisfecerit, etc.*

° 2. **FALLITA**, Vadimonium desertum, Practicis nostris *Défaut.* Stat. comitat. Venaiss. cap. 12. ex Cod. reg. 4660. A: *Notarii officia exercentes singulis diebus juridicis, quibus curia tenebitur, antequam discedant a curia, scribere in uno quaterno omnes contumacias et dictas Fallitas... teneantur.*

° *Faille* vero et *Faloise*, pro Fallacia, deceptio, commentum, fabula, nugæ, ineptiæ, in Poem. Rob. Diaboli Ms.:

Quant qu'il vos compte, c'est tout Faille.

Ibidem:

Mais ains ne me vausistes croire,
Ainchois teniez tout à Faloise,
Et à escap et à folie,
A gas et à mélancolie.

Falourde, eodem sensu, in Mirac. B. M. V. Mss. lib. 2:

Une grant trufe, une Falourde,
Une fastrasie, une bourde
Oiant plus volentiers, etc.

Unde *Falorder*, Decipere, irridere, vulgo *Duper*, *se moquer*, in tom. 3. Fabul. pag. 70:

Li clers esraument se porvoit,
Qui les veut aler Falordant,
Vez ici, fet il, un besant, etc.

Neque aliud significare videtur *Fardoille* apud Guiartum ad ann. 1304:

Sans conter truffles et Fardoilles.

° *Fastroulle*, et *Fatroulle*, eodem significatu: unde *Fatroulleur*, gerrarum seu ejusmodi ineptiarum auctor. Lit. remiss. ann. 1423. in Reg. 172. Chartoph. reg. ch. 322: *Je ne tien compte de vo prime et de vo tierche, ce ne sont que Fastroulles.* Aliæ ann. 1429. ex Reg. 174. ch. 326: *Icellui Berthelemieu dist au suppliant que ce n'estoient que Fatroulles de son fait: lequel lui respondi que il n'estoit point Fatroulleur.* Rursum aliæ ann. 1403. in Reg. 158. ch. 224: *Icellui Perrin dist au suppliant qve il n'estoit que un Fatroulleur et le cuidoit ainsi esbaboyner, et que tout ce qu'il disoit, estoit mensonge.* Vide infra *Famfaluca* et *Fatuare.*

¶ **FALLITUS**, a *Fallire*, Reus violatæ fidei. Instrum. de condicto singulari certamine inter Carolum Jerusalem et Siciliæ, et Petrum Aragonum Reges, inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 104: *Et tanquam perjurus, devictus, falsus, Fallitus, infidelis, proditor et infamis sit et perpetuo habeatur.* Eadem habes apud Rymer. tom. 2. pag. 228. 229. 232. 233.

° Nostris *Failli*, eodem sensu. Lit. remiss. ann. 1388. in Reg. 132. Chartoph. reg. ch. 284: *Jehan de Bourgeauville dist au suppliant qu'il battroit bien un si Failli et foireux chevalier comme il estoit, et ledit exposant respondi qu'il n'estoit ne Failli, ne foireux.* Vide supra in *Fallita* 1.

FALLIUM. Charta Lotharii Regis Franc. ann. 987. pro Eccl. S. Cucufatis in Catalania, apud Michaelem Carbonellum in Chron. Hispan. fol. 8: *Et Ecclesias S. Genesii, et S. Martini, et S. Felicis, quæ sunt ad ipsum Fallium, etc.* [Vide *Fallum* 2.]

¶ **FALLIZUS** Gravus. Vide *Falcigranus.*

° **FALLODIA**, Falodia, Faces in signum lætitiæ accensæ, Gall. *Illumination.* Chron. Bergom. ad ann. 1386. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 857: *Et facta fuerunt Fallodia super turres tribus noctibus continuis.* Annal. Placent. ad ann. 1447. ibid. tom. 20. col. 892: *Et facta sunt excelsa Falodia et amœni sonitus campanarum.* Et col. 895: *Facta sunt festa campanarum, quæ pulsatæ non fuerunt diebus 25. elapsis, et facta sunt excelsa Fallodia.* Vide in *Phalæ.*

° **FALLOGIA**, Eadem notione. Annal. Estens. ad ann. 1409. apud eumd. Murator. tom. 18. col. 1066: *Novum hoc... Ferrariam universam implevit gaudio civitatem, et per diem integram ac sero acta fuerunt magnorum crebrorumque ignium multiplicata Fallogia in plateis et vicis omnibus civitatis.*

° Falo, Eodem significatu, in Chron. Mutin. ibid. tom. 15. col. 598: *Et ex hoc facti fuerunt magni Falo Mutinæ.* Vide *Falo.*

1. **FALLUM**, ex Anglico *Faile*, deficere: *failing*, defectus. Parliamentum de depositione Regis Ricardi II: *Citra Pascha proximo extunc sequens sine Fallo rediret in Angliam.* Galli dicunt *sans faute.* [Instrum. anni 1418. ex Archivo Castri Nannett.: *Cognoscimus nos esse obligatos realiter absque Fallo ad unam Missam semel in ebdomada dicendam.* Miracula S. Zitæ Virg. April. tom. 3. pag. 519: *Ego feceram nimis magnum Fallum* (i. delictum) *quod subterraveram bindam* S. *Zitæ in ista terra.* Vetus Poeta MS. e Bibl. Coislin.:

Demain ferons une bataille
Enmi ces chans sans faille.

° In Fallo, Casu, fortuito, præter voluntatem. Chron. Bergom. ad ann. 1406. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 970: *Volendo ipse Nolus dare dictis de Pisonibus amenando coltellum, quem habebat in manu, in Fallo percussit unum filium Pini de Cavaricis in una tibia.*

2. **FALLUM**, videtur etiam modus agri apud Anglo-Saxones. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 425: *De duabus acris, et 3. rodis terræ, et 30. Fallis in Lartwait,* [Vide *Fayllium.*]

° 3. **FALLUM**, Stannum. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. Reg. 7692: *Fallum, Estain.*

¶ **FALMOTUM**, Conventus, Cœtus, a Saxonico f o l c, Populus, et M o t e, Concilium. Donatio Guidonis de Meriton Militis Fratribus Templis Salvatoris apud Kennettum Antiqu. Ambrosden. ad annum 1164: *Testes donationis sunt Fulco Sacerdos de Meriton, Luvellus de Horspath et totum Falmotum meorum hominum et suorum.* Quo in loco *Falmotum* solam significat vassallorum domini congregationem. Sed alia fuere *Falmota* hisce parvis cœtibus solemniora, quæ scilicet in urbibus vel provinciis celebrabantur. *Falmotum* urbis vel oppidi, quod vulgo *Burgmote* appellabant, tum cogebatur, cum cives negotium habebant aliquod extraordinarium; *Falmotum* vero provinciæ, *Schiremote* dictum, unoquoque anno congregabatur. Huic intererant Equites omnes ceterique Vassalli liberæ conditionis, qui præstito Regi fidei et homagii sacramento Magistratum eligebant *Scheriff* vocatum, qui per annum integrum in tota provincia jurisdictionem exerceret amplissimam. Verum hujus Magistratus electio penes solum Regem esse cœpit anno 1315. ut docet Kennettus in Glossario ad calcem Antiquit. laudatarum. Vide *Falkesmote* et *Folkesmote.*

¶ **FALO.** Albertus Mussatus lib. 13. de Gestis Henrici VII. Cæsaris rubrica 8: *Sed ecce in summo Gorgonæ fastigio ignem emicare, quod signum Falo ipsi nuncupabant, conspexere. Hujus indices signi Roberti Apuliæ Regis galeas in Elbam declinasse declaravere, ibique identidem damna intulisse incolis, mox et in portum Pisanum descendisse. Verum Falonis indicio Gorgonei classem Pisani in tutum redegere, illæsamque servavere.* Ubi Villanus sic notat: Vox *Falo* acula accentiuncula notanda est *Faló.* Significat autem flammam seu flammæ splendorem, vel potius repentinam flammæ apparitionem; et videtur esse unum ex iis verbis, quæ a Græcis ad nos recta migrarunt; illis enim φαλὸς, splendidum vel album derivatione à verbo φάω, quod est Luceo. Consimile huic verbo, quod

obiter dixerim, est nauticum *Fano*, quod Græcis, φανός, a verbo φαίνω, quod inter alia est Luceo, appareo. Galli dicunt *Falot*, quod videtur affine τῷ *Faló* Etruscorum. Vide Menagii Etymologias Gallicas.

° **FALODIA.** Vide supra *Fallodia*.

FALQUERII. Religiosi Turci. Vide Waddingum ann. 1314. 9. [°° Gall. *Faquir*.]

° **FALQUETRARE**, Falce secare. Gall. *Faucher*. Charta ann. 1348. ex Tabul. S. Vict. Massil. : *Afirmabat dictus prior pagesios et habitatores terræ S. Leontii scientes teneri Falquetrare, et alios, qui non sciunt Falquetrare, teneri quolibet anno facere unum jornale ad Falquetrandum sua prata propria dicti prioratus.* Vide supra *Falcatio*.

FALSADOR, Falsadorium. Vide *Falsarius* 1.

¶ **FALSAMENTUM**, Adulteratio, falsificatio. Charta Guidonis Regis Hierosol. anno 1190. apud Guesnaium in Annal. Massil. : *Excepto furto, homicidio, traditmento, Falsamento monetæ, etc.*

1. **FALSARE**, Decipere. In Glossis Isidori : *Falsatus sum, deceptus sum.*

2. **FALSARE**, Adulterare, scriptum corrumpere. Rabanus Maurus lib. contra Judæos cap. 13 : *In tantum namque eorum processit impietas ut, etiam Scripturam Propheticam Falsare conati sint.* Sexta Synodus CP. art. 14 : Τοὺς δὲ φαλσεύσαντας τὰ εἰρημένα δύο βιβλία, etc. Occurrit ibi non semel, [et in S. Euseb. Cremon. Martii t. 1. p. 373.]

° *Faulser*, eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1413. ex Reg. 167. Chartoph. reg. ch. 178 : *Lequel compaignon avoit Faulsé ou fait Faulser à un jeune clerc certaines lettres royaulx.* Quod crimen *Faussairerie* appellatur, in aliis Lit. ann. 1362. ex Reg. 93. ch. 122 : *Guiart de Mesnil proposa Faussairerie de rasure de ladite somme contre ledit exposant, et que l'en avoit fait de sep livres soixante livres ès dites lettres obligatoires... Il confessa ladite fausseté de rasure.* Vide infra in *Falsoneria*.

¶ Falsare Pondera, Adulterare, minuere. Concilium Legion. ann. 1012. can. 34. inter Hispan. tom. 3. pag. 192 : *Panatariæ quæ pondus panis Falsaverint, in prima vice flagellentur.*

3. **FALSARE**, Falsam esse rem quampiam contendere. Lex Ripuar. tit. 59. § 2 : *Et si quis in posterum hoc refragari vel Falsare voluerit, a testibus convincatur.* Ita *Falsare chartam*, est falsam asserere, in Capitul. 3. ann. 819. cap. 10. *Chartam falsam efficere*, lib. 3. Capitul. cap. 43. Tabular. S. Ambrosii Bituric. sub Roberto Rege : *Si quis autem homo seu femina hanc cartam Falsare voluerit : componat centum libras auri, aut seipsum reddat eidem Ecclesiæ ejusdemque habitatoribus ad servile opus peragendum.* Leges Edgari Regis art. 9. apud Bromptonum : *Si accusatus se de hoc non idoneaverit, et nisi accusationem Falsaverit, redimat se wera sua*, i. falsam esse arguerit. Vide 1. penult. D. de Falsis. (48, 10.)

4. **FALSARE** Curiam, in Regiam majestat. lib. 3. cap. 21. § 7. idem valet ac appellare a judicio Curiæ tanquam falso et pravo. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 71 : *Qui Judicium Curiæ recusat, Curiam Falsat, et qui Curiam Falsat, Principem damnat. Fausser la Cour*, in Assisiis Hierosolymit. MSS. cap. 103. quod idem valet ac

Falsare Judicium, Appellare a judicio. Dupliciter autem *falsabatur Curia*, vel *Judicium*, primo, cum simplex ac nuda erat appellatio ; secundo, cum appellationi adjungebatur crimen aliquod, quod Judicibus impingeretur, veluti si odii, lucri, vel alia prava causa judicium egisse appellans contenderet. Prima appellatio in Curia domini superioris consueto juris ordine procedebat, altera duello definiebatur. Appellans enim, Judicem aut Judices seu Pares suos pravum judicium ac iniquum ex prava causa egisse duello se probaturum profitebatur, eoque nomine cum ipsis Judicibus monomachiam inibat. Quod ab ipsis veteribus Francis accersunt non insulse viri docti, apud quos Comes seu Judex, qui in judicando peccasset, plectebatur, adeo ut contingeret etiam, ut a partibus læsis interdum occideretur iniquus Judex, ejusque cædes non magna mulcta lueretur, ut videre est in Lege Salica Edit. Heroldi tit. 54. 57. Sed de *Falsatione judiciorum* plura jam a nobis observata sunt ad Statuta S. Ludovici lib. 1. cap. 6. quibus subdere videtur operæ pretium locum Hugonis Falcandi de Calamitatib. Siciliæ pag. 690 : *Hanc ergo sententiam vice consensuque omnium Boamundus Comes, ut erat vir eloquens, in præsentia Regis exposuit. Tunc Richardus Comes exclamavit, injuste se gravari, odium æquitati præferri : paratum se probare, quod iniquam falsamque protulisset sententiam. Quibus verbis Boamundus Comitem prohibuit Curiæ respondere, dicens, injuriam hanc non in eos, qui judicaverant, sed in caput regium principaliter redundare. Dehinc injunctum est Archiepiscopis et Episcopis qui aderant, ut in auctorem tantæ contumeliæ, quod æquum esset, de juris severitate decernerent. At illi juxta Constitutiones Regum Siciliæ decreverunt, Comitem Richardum non solum de terra sua, verum etiam de membris et corpore Regis misericordiæ subjacere, eo quod judicium Curiæ Falsum dicere præsumpsisset. Captus igitur et militum custodiæ traditus, Taurominium jussus est perduci, et ibidem in Castello... summa diligentia custodiri.* Quæ quidem non modice illustrant, quæ habentur in Statutis S. Ludovici lib. 1. cap. 76. ubi sane appellari a judiciis Regiarum Curiarum posse, sed Regiam Curiam falsari non posse decernitur : *car l'on ne trouveroit mie qui droit en feist : car li Rois ne tient de nului fors de Dieu et de lui.* Addam etiam formulam ejusmodi appellationum, desumptam ex Tabulario Episcopatus Parisiensis Bibliothecæ Puteanæ fol. 149 : *Philippus D. G. Franc. Rex dilecto et fideli suo Episcopo Parisiensi salutem et dilectionem. Cum fidelis et devotus frater noster P. Alençon. et Carnotensis Comes, et Almaricus de Meulento Valletus noster asserant se ab audientia vestra ad nostram Curiam super quodam Judicio, tanquam pravo et Falso dato in vestra Curia contra eosdem pro Roberto de Haricuria Milite appellasse : mandamus vobis quatenus sitis coram nobis ad instans Parlamentum ad diem octabarum B. Martini hiemalis, et vobiscum habeatis Andream Groingnet, Joannem Angier, et Philippum Paon judicatores vestros super pravo et Falso Judicio dictis Comiti et Almarico responsuros, et significetis dicto R. de Haricuria, quod ad dictum diem intersit, si sua crediderit interesse : inhibentes vobis, ne pendente hujusmodi appellatione aliquid innovare præsumatis in præjudicium Curiæ nostræ, et dictæ appellationis. Dat. Paris. die Jovis post festum Apostolorum Petri et Pauli.*

Cognitio vero de falso judicio facto ad Regem unice spectavit. Statut. Marlebridgense sub Henrico III. Rege Angl. cap. 21 : *Nullus de cætero, excepto Domino Rege, teneat placitum in Curia sua de Falso Judicio, facto in Curia tenentium suorum, quia hujusmodi placita specialiter spectant ad Coronam et dignitatem Domini Regis.* Vide Gul. Prynneum in Libertatib. Eccl. Angl. tom. 3. pag. 551.

° *Fausser jugement*, apud Petr. de Font. in Consil. *Fausséeur* et *Fausserres*, Appellator, et *Faussement*, ipsa appellatio, ibid. cap. 21. et 22. Vide supra in *Appellatio* 1.

FALSARIA Monetæ, Crimen falsæ monetæ, cujus cognitio solum Regem spectat, ex Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 10.

1. **FALSARIUS**, Sica, pugionis vel cultelli species. Albericus in Chron. MS. ann. 1214. de Pugna Bovinensi : *Ante oculos ipsius Regis occiditur Stephanus de Longo Campo, in capite percussus longo, gracili trialemello, quem Falsarium nominant.* Chronic. Flandr. cap. 15. de eodem prælio : *Matthieu de Mommoranci tenoit un Faussart en sa main, et en derompoit les presses.* Le Roman *de Roncevaux* MS. :

> Et grans juizarmes, et Faussars acerez.

Le Roman *de Gaydon* MS. :

> Lancent à lui les Faussars acerez.

Le Roman *de Guillaume au Courtnez* MS. :

> Et arbalestes, javelos et Faussars.

Cronicon MS. Bertrandi Guesclini :

> D'espées et de Faussars ot sur lui plus de cent.

Alibi :

> Maint bacinets aussi œuvré joliement,
> Panons, dars, et Faussars, qui tranchent souefvement.

Iterum :

> Gettent dars et Faussars, moult en vont ociant.

Falsador, Eadem, ni fallor, notione, apud Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 8 : *Decet etiam antedictum (navigium) habere sagittaminum numerum infinitum, et præcipue ex eis, quæ Falsadores vulgariter appellantur.* Et cap. 21 : *Duodecim magistri ad faciendum Falsadoria atque tela.*

¶ 2. **FALSARIUS** Litterarum, Qui Litteras supponit vel adulterat. Statuta Synod. Eccl. Leodiensis ann. 1287. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 879 : *Statuimus de Falsariis declarando Falsarios Litterarum Domini Papæ esse auctoritate canonis excommunicatos.* Vide *Falsare* 2.

✱ **FALSATIO**, [*Falsificamento. Hieronym.* 2. *in Rufin.* 5. *Falsatio* Apostolorum ab hæreticis.]

¶ **FALSATO**, adv. Dolose, fraudulenter. Charta fundationis S. Mauritii Agaunensis tom. 1. Hist. Insulæ Barbaræ pag. 30 : *Reliqua vero corpora congerantur in tutissimum locum, atque aptissimum in unum condantur locum, et sub eximia custodia sanctissimi Custodes deputentur, ne forte, quod absit, Falsato ex eis furentur.*

FALSATOR, Falsarius, in Lege Salica tit. 32. § 8. [°° in Chart. ann. 728. apud Schœpflin. in Alsat. Diplom. tom. 1. pag. 10.] [et in Miraculis S. Vincentii Madelgarii tom. 3. Julii pag. 680 : *Rigebat juratoris brachium, nec verba proferre, nec valebat contrahere porrectam*

manum... signantes facies suas execrantur Falsatorem et venerantur Dei amicum.]

¶ Falsator Christianus, f. Qui fidem Christianam ejuravit. Charta ann. 1114 : *Donamus vobis prescriptis fratribus Lapeto et Bernardo... tertiam partem de totis placitis, de Christianis Falsatoribus et latronibus, qui fuerunt* (f. fuerint) *capti de S. Juliano usque ad Crucem S. Affrodisii.* Et certe qui fidem ejurabant mulctæ ad minimum pecuniariæ subjiciebantur, quæ ad fiscum domini pertinebat.

° **FALSATOR** Monetæ, Qui monetam adulterat, in Stat. Cadubrii lib. 3. cap. 44. et alibi passim.

✱ **FALSATUS**, [*A falso, falsificato, falso,* corruptus, adulteratus. *Hieronym. 2. in Rufin.* 5. *a med.* Liber Hilarii *Falsatus* ab hæreticis.]

¶ **FALSCETUS**, Levior aura. Chron. Danduli apud Murator. tom. 12. col. 450 : *Non illa lucidissima et quietissima fuit, suavi et prospero vento flante, navigantibus nobis absque strepitu et cum ordine magno,... ut sibloti sive Falsceti silerent.*

¶ **FALSDARIUS**, Idem qui *Falsarius* 2. Concil. Tarraconense ann. 1329. can. 8. inter Anecdot. Marten. tom 4. col. 286 : *Et si aliquis litteris indulgentiæ Archiepiscopi Toletani in nostra provincia* (Tarraconensi) *usus fuerit, tanquam Falsdarius puniatur.*

° **FALSE**, Dolose, fraudulenter. Lit. remiss. ann. 1350. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 250 : *Dicendo eidem Hugoni, quod False ipsum a suo servitio in tempore mortuo sui operis ejecerat, cum in bono ipsum deservisset.* Vide *Falsato.*

¶ **FALSETUM**, Tonus acutus, Gall. *Fausset.* Rubricæ MSS. Ecclesiæ Bellovac. in Vigilia Nativitatis : *Omnes antiphonæ psalmorum incipiunt cum Falseto.* Vide *Fausetum.*

° **FALSETUS**, Sedes brachiis conclusa, Gall. *Fauteuil.* Inventar. Ms. thes. Sedis Apostol. ann. 1295 : *Item duos Falsetos de boccaramine.* Vide *Faldao.*

¶ **FALSIDIA**, apud Martenium in Anecdotis pro *Falcidia* ; quod vide.

✱ **FALSIDICENTIA**. [Falsiloquium. *Jul. Val. res gest. Alex. M.* (edente *A. Maio*). Increpare vatem *Falsidicentiæ* cœperat.]

1. **FALSIFICARE**, Idem quod *Falsare,* [Rem falsam asserere, seu quempiam falsidicum probare.] Charta Ludovici VI. Reg. Fr. ann. 1110. apud Jacob. Petitum, post Pœnitentiale Theodori pag. 581 : *Horum itaque* (servorum) *probationes, aut liberi suscipiant, aut contradicendo Falsificent.* Ægidius de Roya ann. 1230 : *Fernandus Comes Flandriæ... Brugensibus dedit privilegium, quod Scabinos impositos amovere non posset, nisi secundum legem Falsificati essent.* Id est, convicti de *falso judicio.* [Gesta Tancredi num. 102. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 175 : *At Boamundus, ut ipse non imprudens, rei seriem scrutatur, quisnam somniator ille esset, quibus populum ambagibus involvisset, quem fossoribus locum significasset, utque ipse insiluisset, fodisset, invenisset : statim fallaciam deprehendit, inventionem irritam, inventorem conjecturis Falsificat argutis.*]

2. **FALSIFICARE**, ex Gallico *Fausser,* Trajicere, perfringere. Joan. Monachi Majoris Monast. lib. 1. Hist. Gaufred. D. Norman. : *Imposita est capiti ejus cassis multo lapide pretioso relucens, quæ talis temperaturæ erat, ut nullius ensis acumine incidi vel Falsificari valeret.* Robertus *de Bourron* in Hist. Arthuri et Merlini MS. : *Li haubert sunt si fort et si tenant, qu'il ne puent maille Fausser.* Le Roman *de Kanor* ann. 1294. MS. : *Ne peut le cop tenir qu'il ne soit entrés en la coiffe et li baçin Faussés.* Le Roman *de Roncevaux* MS. :

> Faussent ces broingues, où li ors est batus.

Alibi :

> Son haubers firent Fausser et desmailler.

Guill. *Guiart.* MS. ann. 1267 :

> Bacinez foudre, embarrer hyaumes,
> Haubers Fausser, et espaulieres.

Le Roman *d'Alexandre* MS. :

> L'aubert Fausse et desront, ô l'acier Viennois.

¶ 3. **FALSIFICARE**, Adulterare, corrumpere scriptum, monetam, etc. Gall. *Falsifier.* Ottoboni Scribæ Annales Genuenses ad ann. 1175. apud Murator. tom. 6. col. 353 : *Pisanis vero monetam Lucensem, quam malitiose cudebant et Falsificabant, sub juramento debito interdixit.* Chron. Parmense ad ann. 1293. apud Murator. tom. 9. col. 824 : *Liber Societatis Cruxatorum et populi Parmæ de consensu et conscientia dicti Capitanei per Dondedeum ejus Notarium in pluribus locis Falsificatus et cassus fuit.* Privilegia Friburg. civitati concessa a Bolione Duce Furstenbergensi ann. 1337. apud Ludewig. tom. 6. pag. 41 : *Pannos et stamina non Falsificata, cujuscumque valoris et coloris fuerint, licite possint vendere, et incidere per ulnas.*

¶ 4. **FALSIFICARE** Curiam, Idem quod *Falsare judicium,* Appellare a judicio. Apud Anglos usu et consuetudine Regni receptum erat ut qui *Curiam Falsificaret* seu *judicium,* præsertim cum de iniquitate judicii querebatur, coram ipsa Curia tactis sacrosanctis Evangeliis juramento id affirmare teneretur ; quod duello definiebatur apud Francos. Hujus moris testis est Hickesius Præfat. in Grammat. Anglo-Saxon. pag. 26. ubi ex Annal. R. Hovedeni pag. 283. hæc exscribit : *Conquestus enim erat Regi idem Johannes, quod cum calumniatus esset in Curia Archiepiscopi terram quamdam de illo tenendam jure hæreditario, et diu inde placitasset, nullam inde potuit assequi justitiam, et quod ipse Curiam Archiepiscopi sacramento Falsificaverat secundum consuetudinem Regni. Cui Archiepiscopus respondit : nulla justitia defuit Johanni in Curia mea, sed ipse, nescio cujus consilio, an propriæ voluntatis motu, attulit in Curia mea quemdam Toper* (id est, librum Hymnorum) *et juravit super illum, quod ipse pro defectu justitiæ a Curia mea recessit, cum statutum sit in Regno vestro, quod qui Curiam alterius Falsificare voluit, oportet eum jurare super sacrosancta Evangelia.* Vide *Falsare Judicium.*

¶ **FALSIFICATIO**, Adulteratio quæ fit imitando alicujus chirographum. Charta apud Th. *Blount* in Nomolex. Anglic. : *Scias quod dedimus Adæ de Essex Clerico nostro, pro servicio suo, omnes terras et tenementa quæ fuerunt Will. de Scrubby, cujus terræ et tenementa sunt excaeta nostra, per feloniam quam fecit de Falsificatione sigilli nostri.*

° **FALSIFICATUS**, Falsi accusatus. Charta Andr. reg. Hungar. ann. 1231. apud Cencium inter Cens. eccl. Rom. : *Quia multi læduntur per falsos prestaldos, citationes vel testimonia eorum non valeant, nisi per testimonium diocesani episcopi vel capituli, nec Falsificatus prestaldus possit se justificare, nisi eorumdem testimoniis in factis majorum.* Vide *Falsificare* 1.

FALSIGRAPHUS, Qui falsa scribit. Vox hibrida, apud Joan. Sarisber. lib. 3. Metalog. cap. 5. Josephus Iscanus lib. 2. de Excidio Trojano :

> ... Fingit enim, nullique hac parte secunda
> Falsigraphus commenta docet.

Falsigraphia, apud Alanum de Insulis in Planctu naturæ pag. 301. 319.

° **FALSILIA**, Falcula, Gall. *Faucille.* Lit. remiss. ann. 1357. in Reg. 85. Chartoph. reg. ch. 86 : *Unam Falsiliam ad scindendum blada habilem.* Vide supra *Falcilla.*

° **FALSILOGUS**, Plauto et Prud. *Falsiloquus,* mendax. Acta S. Lupi episc. Trecens. tom. 7. Jul. pag. 75. col. 1 : *Hinc Falsilogus Pelagius, hinc auctor veritatis Christus.*

✱ **FALSILOQUIUM**, [Mendacium. *Augustin. procem. Retractat. ad fin.* Ex multiloquio incidunt in *Falsiloquium.*]

✱ **FALSIMONIA**, [Fraus, fallacia. *Plaut. Bacch.* 3. 6. 12. Quos cum censeas tibi amicos, reperiuntur falsi *Falsimoniis.*]

✱ **FALSIPARENS**, [Qui falsum habet parentem, id est cujus pater is esse creditur, qui minime est. *Catull.* 68. 111. Quod quondam cæsis montis fodisse medullis Audit *Falsiparens* Amphitryoniades.]

° **FALSITAS** Judicii, Iniquitas. Charta Joan. comit. Pontiv. pro commun. Abbavil. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 57. art. 19 : *Sciendum est etiam quod quicumque scabinos de Falsitate judicii infamaverit, nisi eos legitime convincere poterit, unicuique novem libras et aureum obolum persolvere tenebitur.* Vide *Falsificare* 4.

° **FALSITAS** Masculorum, Eorum corruptio et adulteratio. Stat. Mantuæ lib. 1. cap. 22. ex Cod. reg. 4620 : *D. potestas Mantuæ... cognoscere possit de... masculorum Falsitatibus, quibuscumque plagiis, sodomia et quoquo modo luxuriantibus contra naturam.*

✱ **FALSITESTIS**, [*Falso testimonio,* falsus testis. *Gloss. Philox.*]

FALSITIA, Faltum, ex Gall. *Fausseté.* Henr. Knyghton : *Accusatus est de multis transgressionibus, fraudibus, Falsitiis et traditionibus.*

¶ **FALSIVOMUS**, Mendax, vaniloquus. Vita sancti Guthlaci tom. 2. Aprilis pag. 42 : *Ut quid Falsivomis pectoribus vanas minas depromitis.*

FALSO, Falsonus, Lanceæ armorum species, *Fauchon* Gall. de qua voce supra in *Falcastrum.* Synodus Nemausensis ann. 1284. de Clericis : *Enses non deferant, nec cultellos acutos, nec lanceas seu Falsones, nisi forte ex causa probabili tuitionis, seu guerræ.* [Eumdem locum jam ad vocem, *Falco* 2. supra citavimus. Et quidem apud Marten. qui eadem Statuta inter Anecdot. sua edidit, legitur : *Falcones,* non *Falsones.* At vox, *Falsones* occurrit in Statutis Synod. Eccles. Cadurcensis, etc. ann. 1289. inter eadem Anecd. tom. 4. col. 726 : *Balistis et arcus, lanceas, Falsones, costalarios seu alia arma non deferant.* Statuta Arelat. MSS. : *Non defferatur sine licentia Consulum... per Arelatem per greriam accutam, vel gazarniam, vel Falsonum longum, vel alia arma, nisi cultellum, etc.*] Vide *Falsarius* 1. et *Falzo.*

¶ **FALSONARIA**, Adulteratio, depravatio, Gall. *Falsification,* de mercibus dici

tur, mensuris, scripturis, etc. Charta Johannis de Montigniaco in Chartulario Abbatiæ B. Magdalenæ de Castroduno fol. 7. verso : *Contentio quæ inter me ex una parte et Mauricium Abbatem et Canonicos B. Mariæ Magdalenæ de Castriduno ex altera vertebatur super hoc quod ego Falsonariam mensuram ville Rothomagi, que villa est Canonicorum, et justiciam et emendationem ex eadem Falsonaria provenientem, erga eosdem Canonicos reclamabam, ita pacificata fuit... ita tamen quod quando in supradicta villa Rothomagi pro falsitate mensurarum... contigerit capienda emendatio..., sibi* 5. *solidos accipient et Majori suo de eadem villa* 20. *denarios pro districto.* [** Confer Glanvillam lib. 14. cap. 7. Vide *Falsoneria.*]

FALSONARIUS, Falsarius, ex Gall. *Faussonnier*. Charta Majoriæ Rotomagensis et Falesiæ : *Latro, Falsonarius judicabitur per communiam, et ponetur in pillorico, ut omnes eum videant et cognoscant. Falsonarii et retonsores denariorum,* apud Bractonum lib. 3. tract. 2. cap. 1. § 3.

☞ Unde *Falsonarius* dici potius videtur qui falsæ monetæ reus est, seu qui monetam adulterat. Certe non alia notione accipitur in Charta ann. 1194. e Chartul. Latiniac. : *Si quis Falsonarius inventus et captus fuerit non ad cambitores, sed ad Abbatem tantum de illo tota justicia spectavit.*

° **FALSONERIA**, Falsonneria, Monetæ adulteratio, nostris *Faulsonnerie.* Bened. abb. Petroburg. de vit. et gest. Henr. II. reg. Angl. tom. 1. pag. 131. ad ann. 1176 : *Si quis rectatus fuerit coram justiciariis domini regis de murdro, vel latrocinio,... vel de Falsoneria, etc.* [** Assis. Henr. reg. fact. apud Clarendon cap. 1.] Charta ann. 1354. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 140 : *In præmissis dampnabiliter agendis furtum, roberiam ac Falsonneriam committendo, etc.* Alia ejusd. ann. ibid. ch. 13 : *Comme plusieurs roberies, mauvaistez, Faulsonneries et autres malefaçons ont esté et sont faites... en plusieurs nos monnoies, etc.* Lit. ann. 1388. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 242. art. 26 : *Sur les Fauçonneries qui se font dans lesdites monnoyes, etc.* Vide infra *Falsus-saulnerius.* Sed et *Faulsonnerie* dixerunt, ubi de scripto supposito vel adulterato agitur. Lit. remiss. ann. 1451. in Reg. 181. ch. 37 : *Icellui Guillemette, faignant avoir à nom Phelipot Chausses, eust au suppliant passé audit nom quictance desdittes choses. Laquelle Faulsonnerie ainsi commise et perpétrée, etc.* Vide supra *Falsare* 2. et *Falsonaria.*

¶ **FALSONUS**. Vide *Falso.*

FALSOSUS, *Circumventus deceptus.* Gloss. Arabico-Lat. [Gloss. Isid. : *Falsosum, Circumventosum, deceptosum.*]

° **FALSUS**, Præstatio, quæ domino pensitabatur pro falcibus aliisque rusticis instrumentis acuendis. Vide *Agusadura* et *Agusare.* Charta ann. 1152. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 540 : *Clamando illis furnum de Limoso et omnes justitias et mensuram ipsam, quæ vocatur emina,... et omnes Falsos et putatorias, et decimum de tota annona de mercato.*

° **FALSUS-BURGUS**, a Gallico *Fauxbourg,* Suburbium. Charta ann. 1380. ex Tabul. Flamar. : *Hospicium suum sibi, ut dicit, datum ad perpetuum per magnificum et potentem virum dominum Fuxi comitem, situatum in Falsis-burgis sancti Honorati.*

° **FALSUS-SAULNERIUS**, Qui monetam adulterat, idem qui *Falsonarius,* nostris alias *Faussonnier.* Arest. parlam. Paris. ann. 1399. inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 264 : *Dictus le Galoys Falsussaulnerius reputatus communiter erat. Fausonniers de monoyes,* in Stabil. S. Ludov. cap. 39. Hinc *Monnoyes d'or et d'argent Faussonnées,* in Lit. ann. 1365. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 596. Vide supra *Falsoneria.*

¶ **FALTERNUM**, *et amenum, Succinum ad similitudinem vini et mellis dictum.* Papias.

FALTESTALIUM. Vide *Faldistorium.*

FALTUS, [Confluentia, ubi duo amnes conjunguntur et confluunt. Appendix ad Vitam B. Nicolai Albercati, Maii tom. 7. pag. 662 : *Monasteriolum oppidum agri Senonensis ad Faitum Jeannæ et Sequanæ,* vulgo *Montereau Faut-Yone.*] Vide *Falcus.*

✱ **FALUPPA**, [Palea. Dief.]

° **FALUS**. Appendix 1. ad Herici lib. 2. de Mirac. S. Germ. Autiss. tom. 7. Jul. pag. 285. col. 1 : *Novi factum operis et leni Falo, quamvis imperite, memoriæ posterorum mandare studemus.* Ubi docti Editores suspicantur legendum esse *brevi filo,* vel *stylo,* aut quid simile.

FALVUS, Fulvus color, Gall. *Fauve,* Papias : *Falvus, fulvus, elvus color.* Fridericus II. Imp. lib. 2. de Arte venandi cap. 24. de Falconibus : *Item Falvi aut sunt simpliciter Falvi, et absolute, qui non habent marginem in dorso neque in cauda, aut tendunt ad rubedinem secundum magis et minus, etc.* Occurrit ibi pluries. Feras falvas, *Bestes fauves,* vulgo appellamus eas, quarum pili sunt fulvi coloris, ut cervum, cervam, damam, et capream.

° Comput. Ms. ann. 1244. *De quodam roncino Falvo dato Johanni Tonquin, xiij. lib. xij. sol.*

¶ **FALX**, Obligatio servilis, qua quis tenetur domini fenum falce demetere. Charta anni 1182. inter Instrum. tom. 4. novæ Gall. Christ. col. 191 : *Salvis corvea et Falce et furca et aliis consuetudinibus.* Charta anni 1261. in Hist. Mediani Monast. pag. 327 : *Homines dictæ villæ... furcam et Falcem et saclam et carruchas et vecturas annonæ et feni... persolvent Ecclesiæ memoratæ.* Vide *Falcata.*

Falx Missuria. Chartula plenariæ securitatis, exarata sub Justiniano, apud Brisson. lib. 6. Formul : *Arca granaria minore ferro legata valente siliquas aureas duas, Falce Missuria valente siliqua aurea una, cupo uno, etc.* Forte legendum : *Lance missuria.* Vide *Missorium.*

° **FALZO**, Falzonus, Lanceæ armorum species Stat. synod. eccl. Sabin. 14. sæc. : *Clerici cultellos acutos et incongruos non deferant seu Falzones.* Annal. Estens. apud Murator. tom. 18. Script. Ital. col. 934. *Ea hora cum uno Falzono, quem portaverat, domum dictæ mulieris viduæ secrete introivit.* Vide *Falso.*

¶ **FALZUS-GRAVUS**, Comes Palatinus, in Hist. Laudensi apud Murator. tom. 6. col. 1035. Vide *Falcigranus.*

¶ **FAMA**, pro *Fames,* legitur apud Anast. Biblioth. in Vita Johannis II. Papæ in editione Muratorii.

FAMARE, Fama vulgare. Hieron. Dungersheimius de Laudibus S. Scholastici num. 2 : *Qui usque ad Justiniani Imperatoris sanguinem lineam deducere Famatur avitam.* [Acta SS. April. tom. 2. pag. 709. de S. Wernhero : *Nec sola fama, sed mera veritas hoc Famabat, et Famat de præsenti.* Rursus legitur pag. 915. et apud Rymerum tom. 8. pag. 207. ubi in malam partem accipitur. Vide *Infamare.*]

° Chron. Joan. Vitodur. in Thes. Hist. Helvet. pag. 53 : *Dum adhuc viveret, pecuniam apud eos deposuisse Famabatur.* Sermo mag. Joan. Parvi in Conc. Constant. ex Bibl. Heilsbr. pag. 111 : *Sicut fur et latro in ovile ovium Famaris intravisse.* Hinc

¶ Famatus, Famosus, *Famatissimi avi tui,* inquit Hericus ad Carolum Calvum, apud Mabill. tom. 3. Annal. Bene dict. pag. 206.

° Famata Persona, Censura vel vituperio publice notata. Stat. Cadubr. lib. 3. cap. 43 : *Si quis emerit vel servaverit scienter aliquod furtum, vel aliter receperit, in centum solidos condemnetur pro qualibet vice, et ad reddendum furtum domino compellatur ; et intelligatur scienter, si a persona Famata furtum receperit, vel a famulo, vel famulis alienis cum aliis morantibus.*

FAMBULO. Vide *Gurgo.*

¶ **FAMELITAS**, Fames. *Cum de nuditate sua revestiti et de Famelitate sua refocillati essent,* apud Acherium tom. 7. Spicil. pag. 404.

¶ **FAMELLA**, Ancillula, Famula Hroswitha Monacha, de S. Pelagio, inter Acta SS. Junii tom. 5. pag. 209 :

> Respice Hroswitham miti pietate misellam,
> Me tibi subjectam devota mente Famellam.

¶ **FAMELLUS**, Servulus, Famulus, ibid. pag. 212 :

> Dumque focus gremio fureret fornacis in amplo,
> Mox caput abscissum Christi sumpsere Famelli.

Rursum occurrit in Miraculis S. Severi Episcopi April. tom. 3. pag. 771.

° *Famel* nostri vocabant ferrum, quo sagitta seu jaculum muniebatur. Lit. remiss. ann. 1416. in Reg. 169. Chartoph. reg. ch. 317 : *Laquelle vire estoit ferrée d'un fer, nommé Famel.* Forte pro *Flamel* vel *Flame.* Vide infra *Flammea.*

FAMEN, Sermo, verbum. Onomast. : *Famen,* φάτις, βάξις. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Famen, Locution, parole.*] Abbo lib. 2. de Obsid. Paris. vers. 144 :

> Almis Faminibus sospes procedit egrotus.

Ælnotus in Vita S. Canuti in Prooemio :

> Obstructas aperit aures et Famina reddit.

Henricus Rosla in Herlingsberga :

> ... Collectas Famine tali
> Compellat turmas, etc.

Andreas Capellanus in Eroticis : *Præterea mendacibus non debet uti Faminibus, sed et cavere, ne sermone minus effuso utatur.* Anastasius Biblioth. in Præfat. ad Sermonem Theodori Studitæ de S. Bartholomæo : *Opuscula nonnulla composuit, inter quæ et sermonem hunc de B. Bartholomæo satis utilem, obscuris dictionibus... Græco edidit Famine, etc.* Utitur Henricus Altisiodor. lib. 3. v. 19. lib. 4. v. 11. 31. 298. lib. 5. v. 133. Dudo de Actis Norm. Orderic. Vital. lib. 3. Will. Brito lib. 2. v. 404. 589. lib. 8. v. 681. lib. 9. v. 33. etc. [** Thietmar. lib. 2. vers. 6 :

> ... Cunctos quos vicerat iste superbos
> Famine divino, etc.

Adde lib. 2. cap. 21. etc.]

¶ **FAMENAGIUM**, Idem videtur quod *Familia* 1. Capitul. gener. ann. 1362. sub Guillelmo Abb. S. Victoris Massil. postea PP. Urbano III. : *Confirmamus donationes de Famenagiorum factas per G. quondam Priorem de Gigortiis.*

FAME Necare, Jurisdictionis species, apud Aragonenses. Fori Oscæ ann. 1247. sub Jacobo Rege Aragon. fol. 32: *Si homo infantionis occiderit hominem infantionis, talem homicidam potest dominus ejus in captione, Fame, siti, aut frigore, necare, non faciendo de illo justitiam, vel estemam.* Vide *Estema*. Observantiæ Regni Aragon. lib. 6. tit. de Privileg. Militum § 9: *Si vassallus domini, non habentis merum nec mixtum imperium, in loco occiderit vassallum, dominus loci potest eum occidere Fame, frigore, et siti. Et quilibet dominus loci habet hanc jurisdictionem necandi Fame, frigore, et siti in suo loco, licet nullam aliam jurisdictionem criminalem habeat.* Adde lib. 1. tit. de Pignorib. § 3. et lib. 9. tit. *Actus Curiarum*, § 4.

¶ **FAMERE**, Esurire, Gall. *Avoir faim*, apud Menotum Serm. pag. 166.

° Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Famegar, Prov. Famere, esurire.* Annal. Mediol. ad ann. 1385. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 801: *Quas* (literas) *statim ut legit, furore repletus inquit dictis abbatibus oratoribus: Fametis aut sititis? Intelligentes prædicti abbates hæc verba, et videntes se supra pontem dicti fluminis, etc.* Vide mox

° **FAMESCERE**, Fame laborare, perire. Lit. remiss. ann. 1351. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 195: *Ipsos, uxores et liberos suos necessario oportebat Famescere et etiam mendicare.* Aliæ ann. 1357. in Reg. 85. ch. 187: *Ipse supplicans, qui tunc considerata caristia bladarum non habebat de quo posset sibi vel uxori suæ de victualibus providere, fuit consors et particeps, una cum aliis duobus pauperibus hominibus, qui modo simili Famescebant, de furando unum porcum salsatum.* Adde Chron. Estense apud Murator. tom. 18. Script. Ital. col. 405. B. de Amor. in Spec. sacerdot. Ms. cap. 46. de Misericordia:

Pasce Famescentes, pota nimium sitientes.

Fameilleus, famelicus, in Bestiar. Ms:

Tant est mauvais et perecheus,
A la rive atent Fameilleus.

Ibidem:

Li goupils est moult artilleus,
Quant il est auques Fameilleus.

° **FAMESCITAS**, Fames. Lit. remiss. ann. 1352. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 329: *Propter sterilitatem... immensamque Famescitatem, quæ ipsum, ejus uxorem et pueros suos urgebat, etc.* Vide *Famelitas*.

¶ **FAMEX**. Gloss. Lat. Gr. Sangerm. et Supplem. Antiquarii: Famex, θλάσμα, *Contusio*. Gloss. Gr. Lat.: Θλάσμα, *hic Famex, palearia, contusio*. Gloss. Isid. et Papias: *Famis, Contusio faucis*. Excerpta Pith.: *Famix, Contusio, fauces, ramix.*

FAMFALUCA, et Famfoluca, voces incognitæ Somnero, cui in Glossis Saxonicis per v a p u l efferuntur. [°° Scaturigo, πομφόλυξ. Vide Grimm. Ant. Jur. pag. 681.] Nescio, an inde nostri suum *Fanfelue*, vel *Fanfeluche* hauserint, quibus vocabulis rem nihili ac quisquilias denotant. [Vide Menagium v. *Fanfreluche*.]

° *Fafellue*, Commentum, fabula, ejusdem originis, in tom. 1. Fabul. pag. 48:

Elle li dist tant de bellues,
De Truffes et de Fafellues, etc.

Faffeuer, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1407. ex Reg. 161. Chartoph. reg. ch. 329: *Icellui Lourdel dist que c'estoient toutes tromperies ou Faffeuers.* Vide supra in *Fallita* 2. et infra *Farluge*.

FAMICUS, *Locus tabernarum in urbe, quem frequentant propter famem pellendam.* Jo. de Janua. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Famicus, Liex de tavernes.*]

¶ **FAMIDICUS**, Carrulus, qui quidquid fama fertur, aliis dicit. Vita B. Notkeri Balbuli, April. tom. 1. pag. 588: *Interrogat denique Episcopus post aliquot dies, ubinam tamdiu moraretur suus Famidicus; sic enim hominem nominare solebat et solitus erat, nova semper sibi aliqua clam apportantem.* [°° E Ekkeh. IV. Cas. S. Galli cap. 3. apud Pertz. pag. 96. lin. 15.]

° **FAMIDRETUM**, Mulcta a judicibus publice imposita; forte a *Famare* et *Drictum* sic dicta. Vide *Directum* 1. Ordinat. super redditibus Dalphin. in Reg. sign. *Vienne* fol. 48. r°. ex Cam. Comput. Paris.: *Item vendentur simili modo juridictio, judicatura, seu Famidretum levandum et recipiendum usque ad sexaginta solidos et descendendo; et erunt domino grossæ emendæ pretium prædictum excedentes et compositiones grossæ, eventuræ extraordinariæ et confiscationes.*

¶ **FAMIDUS**, Famelicus, loborans fame. Charta Emehardi Episc. Herbipol. ann. 1097. inter Vindemias Litter. Frederici Schannatti pag. 178: *Agiliter exeat, pauperes quosque et debiles, scabidos et Famidos, turgidos et thabidos quærat et colligat.*

✱ **FAMIGER**, [Qui fert famam, nuncius. *Gloss. Philox. Varr.* 5. *L. L.* 7. Hinc etiam *Famiger*, affabile, et sic composita alia item, ut declinata multa. Alii rectius leg. *Famigerabile* pro *Famiger, affabile*: illic enim de fama sermo est, ejusque derivatis tantum.]

✱ **FAMIGERABILIS**, [*Conosciuto per fama*, celebris, clarus, fama notus. *Apul.* 1. *Met.* Satis *Famigerabile* spectaculum. *et* 2. Provincia *Famigerabilis*. V. vocem præced.]

1. **FAMIGERATUS**, Famosus, διαφημιθείς, apud Apuleium lib. 2. Florid. [*Famigeratior*, in Chronico Citizensi apud Eccardum in Hist. March. Misnens. pag. 519. *Famigeratissimus*, in Vita B. Jacobi Eremitæ sæc. 4. Benedict. part. 2. pag. 150.]

✱ 2. **FAMIGERATUS**, [Divulgatus, celebris. *Apul. Florid. n.* 15. *Famigeratum* antiquitus fanum. *Mela* 2. 7. *ante med.* Creta multis *Famigerata* fabulis, adventu Europæ, Pasiphaes, et Ariadnæ amoribus.]

¶ **FAMIGERENDUS**, Celebrandus, laudandus. Epitaphium Blasii Abb. Mortui-Maris, Anecd. Marten. tom. 3. col. 1445:

Corpus habet tellus, virtus pennata sepulcrum
Horruit, æterno Famigerenda die.

✱ **FAMIGERO**, [Evulgo. *Gloss. Philox.*]

¶ **FAMIGRARIUS**, Comes, ut conjecto, vel urbis Præfectus. Locus est in *Bassa*. Vide *Falcigranus*.

1. **FAMILIA**, Hac voce indigitantur Servi, coloni, in prædiis rusticis commanentes, dominis prædiorum famulatum et servitium exhibentes. Glossæ Basilic.: Φαμιλίας, οἰκετῶν, ἀνδραπόδων. Charta Caroli Cal. pro Tornutiensi Monasterio apud San-Julianum: *Et Truncinum villam, cum Familia utriusque sexus, et omni re ad se pertinente.* [Capitul. de Villis § 2: *Ut Familia nostra bene conservata sit, et a nemine in paupertate missa.* Appendix ad Marculfum. Formul. 8: *Fultus per hunc libellum manumissionis te fratrem nostrum, quem servilis conditio hactenus addictum tenuit inter hujus ecclesiæ Familiam, etc. Familia Ecclesiæ*, in Capitul. Aquisgran. ann. 816. cap. 6. Capitular. lib. 1. cap. 82. lib. 5. cap. 210. *Familia Familiæ Ecclesiæ*, hoc est, Servi eorum qui Ecclesiæ servitio addicti sunt, in Charta Humberti Dalphini inter Ordinat. Regum nostrorum tom. 3. pag. 272. Adde Baluzii notas ad Capitul. et Chartam Henrici Imp. ann. 1102. apud D. *Brussel* tom. 2. de Usu feud. pag. 802.] [°° *Monasterii Familia* in Walafrid. Vita S. Otmari cap. 12. Sæpe in Statut. antiq. S. Petri Corbeiensis.] Hanc vocem JC. et Scriptoribus veteribus, pro cœtu servorum uni domino subjectorum notam constat.

☞ Triplicis generis distinguuntur hujuscemodi *Familiæ* in Historia Novientensis Monasterii, inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 1128. ubi sic habetur: *His itaque curtibus subjecta Familia trifarie secernitur. Prima ministerialis, quæ etiam militaris recta dicitur, adeo nobilis et bellicosa, ut nimirum liberæ conditioni comparetur. Secunda vero censualis et obediens permagnifica et sui juris contenta. Tertia nihilominus est, quæ servilis et censualis dicitur. Sed tamen omnes sub dominio Episcopi et ab ipso rectoris constituti consistunt.* Ibidem col. 1131. memoratur *Familia ministerialis, servilis et censualis*. [°° Chart. Ludov. Pii ann. 817. pro hoc cœnobio in Alsat. Dipl. num. 82. *Cum tota familia tam libera quam servili*, in chart. Otton. II. Imper. ann. 977. ibid. num. 160. Chart. S. Petri Carnot. ann. c. 1120. ap. Guerard. Chartul. tom. 1. pag. 371: *Cunctis Famulis, tam servituti obnoxiis quam liberis.* Contra Familia a ministerialibus segregatur in chart. Adelbert. Archiep. Mogunt. ann. 1130. in Guden. Cod. Dipl. tom. 1. pag. 92: *Ut ipsi ministeriales majori præposito serviant... familia autem tota ad fratres omnino pertineat.* Medium locum inter liberos et servos *Familiares* occupant in chart. Maurimonast. ann. 1120. in Alsat. Dipl. num. 247: *Facta est autem hæc traditio per..... præterea per multos alios sapientes et probos, tam liberos, quam Familiares et servos.*]

2. **FAMILIA**, Terræ portio, uni familiæ alendæ sufficiens, et in eam rem destinata, *Mansus, carucata, hida*. Beda lib. 3. Hist. cap. 3: *Donavit terram 50. Familiarum ad construendum Monasterium.* Cap. 13: *Habens terram Familiarum 7000.* Ita et cap. 16. et 22. Quibus locis Interpres Saxonicus *hidam* habet. Ita etiam hanc vocem usurpat lib. de Monasterio Wiremutensi cap. 4. 9. 15. ut et Simeon Dunelm. in Hist. Regum Angl.: *Ut confestim ei terram 70. Familiarum largiretur.* Brompton.: *Dedit ei Monasterium 30. Familiarum in loco, etc.* Infra: *Donavit Episcopo... terram 40. Familiarum ad Monasterium construendum.* Eadmerus in Vita S. Wilfridi cap. 47: *Donavit servo domini terram 87. Familiarum.* Stephanus Eddius in Vita ejusdem Wilfridi utitur voce *mansionum*, cap. 8. et 39. Vide *Mansio*. Hist. Translat. S. Sebastiani: *Cauciacum, quæ septingentarum Familiarum esse perhibetur, ad templi fabricam spatiandam dedit.*

3. **FAMILIÆ**, in militia videntur appellari *Tirones*, qui ad militiam educabantur, aut instruebantur, nondum in numeros aut signa relati, quibus annonæ perinde ac militibus de publico præbebantur, quæ inde φαμιλιαρικά dicuntur Mauricio lib. 2. Strateg. cap. 2. De ejusmodi familiis copios egit Jaco-

bus Gothofredus ad leg. 17. Cod. Th. de Erogat. milit. annonæ, et ad leg. ult. de Jure fisci.

¶ 4. **FAMILIA.** *Conventuales Monachorum congregationes Familiæ nominantur... quia Præfectus Monachis eos non aliter, quam pater filios tractare debet.*

5. **FAMILIA**, in Scacariis. Vide *Scacagium.*

6. **FAMILIA** PUPILLÆ, *id est, summitas.* Matthæo Silvatico.

FAMILIARESCERE, pro *Familiaris fieri,* vox Sidonii leg. 7. Epist. 2.

FAMILIARES, De familia alicujus, qui a servis separantur in leg. 3. Cod. Th. Ne præter crimen majest. (9, 6.) Gloss. Gr. Lat. : Οἰκεῖος, *Familiaris.* Præsertim vero *Familiares* vocabant, quos Reges ac Principes in familiam suam peculiariter adsciscebant. [Testam. Johan. *Gasqui* Episc. Massil. ann. 1344. ex Tabular. ejusdem Eccl. : *Volo quod Familiaribus meis de gagiis et salariis eis plene satisfaciat ; residuis autem servitoribus meis, etc.*] *Familiares Regales,* in Charta Willelmi Regis Siciliæ ann. 1172. apud Rocch. Pirrum. Will. Tyrius lib. 21. cap. 16 : *Georgius Sinaites Imperialis aulæ Familiaris.* Rogerus Hoveden. pag. 725 : *Robertus de Turneham Familiaris Regis.* In Ratificatione Testamenti Regis Philippi Pulcri per Ludovicum Hutinum, Martinus *des Essars* dicitur *Familier du Roy.* Qua etiam appellatione donatur Egidius de Compendio in Regesto Dierum Trecensium. Exstat Diploma Joannæ Reginæ Neapol. ann. 1344. qua Petrum de Aquila Minoritam in suum Capellanum et Familiarem assumit. Habetur præterea formula assumendi in *Familiarem,* in Monumentis Neapolitanis, tom. 3. Waddingi Hist. Minor. subjectis pag. 3.

* Charta ann. 1274. Cod. Colbert. 2591 : *Je miles de Galatas chevalier et Familieres dou tres noble empereor de Constantinoble, etc.*

FAMILIARES CURIÆ, occurrunt apud Hugonem Falcandum non semel pag. 672. 676. 777. qui dignitatem ipsam *Familiaritatem Curiæ* nuncupat. Erant autem ii præcipui Regis consiliarii, quibuscum res majoris momenti disceptabat et dijudicabat. Idem scriptor : *De solvendo quoque matrimonio præcepit Curiæ Familiaribus , ut convocatis Episcopis, aliisque personis Ecclesiasticis, et auditis utriusque partis allegationibus, quod inde dictaret æquitas , expedirent.* Alibi de Guillelmo II. Rege : *Familiares autem Curiæ non in eo gradu, quo fuerant, aut dignitatis æqualitate voluit permanere. Nam Gayto Petro summa rerum omnium potestate concessa, super omnes eum eminentiori loco constituens... interesse quidem Conciliis, et Familiares appellari, sed ejus in omnibus imperio subservire.* Acta Innocentii III. PP. pag. 10 : *Statuit eum Familiarem Regium.* Pag. 18 : *Quinetiam Familiares instituebat Regios, quos volebat.*

FAMILIARITAS, Dignitas *Familiaris.* Acta Innocentii III : *In regiam eum Familiaritatem admittens.* Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. cap. 17. de Ponifacio IX. PP : *Item revocavit litteras Familiaritatis, quas multis concessit, qui Familiares ejus continui non exstiterant.* [Memorantur etiam *Literæ Familiaritatis Cardinalium* in Constitutione Eugenii IV. Papæ Bullarii Carmelit. pag. 185. col. 1.]

FAMILIARES *Curiæ Delphinalis,* in Statut. Delphinat. pag. 39.

FAMILIARES, præterea dicti, qui ex familia Monachorum habebantur, licet nec ex Monachis, nec ex Conversis essent. Leges Alfonsi IX. Regis Castellæ 1. part. tit. 13. lege 7 : *Familiares son llamados, o confadres, los que toman senal de habito de alguna orden, et moran en sus casas seyendo senores de lo suyo, e non se desamparan dello.* Statuta Cluniacensia S. Petri Venerab. cap. 48 : *Statutum est, ne hi, qui vocantur Familiares, hoc est, nec Monachi, nec Conversi, quorumdam Monasteriorum pessimi destructores, nec etiam pro maximo lucro alicubi recipiantur. Causa hujus instituti fuit, Familiarium illorum multis nota perversitas, qui nec Deo servientes, nec manibus operantes, nec aliud utile domibus providentes, ad garriendum, ad detrahendum, ad dissipandum, quæ poterant, in quibusdam Monasteriis alebantur et vestiebantur.* Ejusmodi *Familiarium* mentio est in Nomastico Cisterciensi pag. 255. 416. 342. Vide *Oblati.*

☞ Exstat in Historia MS. Monast. Beccensis pag. 497. et 498. Catalogus *Familiarium* ejus Abbatiæ, qui *omnium Congregationis bonorum spiritualium participes* declarantur. Horum præcipui et illustriores sunt : *Maurilius Archiep. Mathildis Regina. Henricus Rex Franc. Philippus Rex Franc. Ernaldus Archiep. Joannes Episc. Matildis Imperatrix.* Memorantur quoque in Chartulario S. Vandreg. tom. 2. pag. 2027. ann. 1124. ubi notatur Missa quotidie pro *Familiaribus* celebranda. Hinc apud nos etiamnum inter Primæ preces ab Acolytho canitur : *Commemoratio omnium fratrum, Familiarum Ordinis nostri atque benefactorum nostrorum ;* cui Superior subjungit : *Requiescant in pace.* [** Vide Jac. Hommey, Supplem. Patrum pag. 493. sqq. in Notis ad Epistol. S. Hildeberti et Schannat. Histor. Episcop. Wormat. tom. 1. pag. 143.]

FAMILIARITAS, Familia. *Familiaritati vel dominio alicujus inhærere,* in leg. 3. Cod. Th. Ne præter crimen majest. (9, 6.) i. ex familia alicujus esse. Bonifacius Archiep. Moguntin. in Epist. ad Zachariam PP : *Postquam non ante annos prope 30. sub Familiaritate et servitio Apostolicæ Sedis... voto constrinxi.* [Notione paulo diversa Carolus Simplex Rex Fr. ann. 901. apud Acherium tom. 6. Spicil. pag. 414 : *Monasterium* (Corbeiense) *in tutela ac Familiaritate nostra suscepimus.*]

* FAMILIARES PSALMI. Vide in *Psalmus.*

FAMILIARITER, Per familias. Frontinus : *Agros in montibus Romani acceperunt Familiariter.*

1. **FAMILIARIUM.** Cornel. Fronto lib. de Nominum verborumque differentiis : *Familiarium, quod servo competit, ut sagum, gladius.*

¶ 2. **FAMILIARIUM**, Suppellex domestica et familiaris. Capitula Gener. MSS. S. Victoris Massil : *Si tallias, procurationes, sive etiam census, et vestiaria seu Familiarium Prioratus vel officii, logeria et salaria de tempore suo idem inventus fuerit non solvisse.*

¶ **FAMILIARIUS**, Familiaris. *Qui erat Familiarius noster et consiliarius,* apud Rymerum tom. 2. pag. 196.

* Charta ann. 1337. ex Tabul. S. Vict. Massil. : *Pro salario et stipendiis dandis bartitonsoribus dicti conventus, monachorum servitorum et Familiariorum. Familier* nostris, eodem significatu. Charta Caroli V. reg. Franc. ann. 1378. ex Tabul. Regniac : *Il ont fait édifier ung hostel ou maison à leurs dépens pour mettre eulx et leurs biens, Familiers et serviteurs à sauveté.* Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 60 : *Guillaume de Seurpigny escuyer ou Familier de l'abbé de S. Pierre le Vif de Senz. Thevenot sujet et Familier de nostre amé Guillaume de Maleval,* in aliis Lit. ejusd. ann. ibid. ch. 69. Vide in *Familiares* et in *Famuli.*

¶ **FAMIS**, FAMIX. Vide *Famex.*

FAMOSA, nude, pro Libellis famosis. Glossæ Basil. : Φάμουσα, λίβελλοι περὶ ἀνωνύμων βιβλίων τῶν δηλούντων φλυαρίας. Adde Joan. Tzetzem Chil. 9. cap. 489. Ita usurpat lex 7. Cod. Th. de Famos. libell. (9, 34.) Anna Comnena lib. 12. Alexiad. : Φάμουσά τινα γράφοντες κατὰ τὴν τοῦ βασιλέως ἔρριπτον σκηνήν.... δηλοῖ δὲ ἡ λέξις τὰ φάμουσα λοιδορήματά τινα ἔγγραφα, etc.

¶ FAMOSUS, Qui maledictum aut convicium dicit et qui ejusmodi convicii conscius, in Capitul. lib. 7. cap. 200 : *Hi qui in blasphemiam alterius cantica composuerint, vel qui cantaverit ea, extra ordinem vindicetur. Nam lex exiliari jubet eos qui libellos Famosos excogitant aut proponunt. Notatur infamia quicunque, dum appellat judicem, convitium dixerit. Non tantum is qui maledictum aut convitium dixerit Famosus efficitur, sed et is cujus consilio factum esse patuerit.* [** Ex interpret. Paul. Sent. V, 4.]

* **FAMOSE**, Publice, palam, in ore atque oculis omnium. Inquisit. ann. 1315. in Chartul. Arremar. ch. 30 : *Quod ipse pluries, publice et Famose audivit dici a pluribus bonis et fide-dignis.* Chron. Leon. Urbevet. in Honor. IV : *Licet impotens ad id* (Papatum) *crederetur, et penitus inhabilis Famose diceretur, etc.* Vide supra *Famare.*

FAMOSITAS, Fama, opinio, in Vita S. Endei Abbatis Aranensis n. 2. [et apud Acherium Spicil. tom. 7. pag. 602. Gloss. Lat. Gr. Sangerm. : *Famositas,* κακοφημία, mala fama.]

¶ **FAMOSUS**, pro *Famelicus* dici videtur, in Vita S. Petri Cœlestini :

> Quos tres Famosi tetris thoracibus angues
> Torvi oculos, linguasque vagi, quin ore reciso
> Invadunt tremulos illosque vorare laborant.

Primæ tamen syllabæ quantitas brevis obstat. Aliquando pro *Injuriosus* dici adnotat Sirmondus in Glossario ad calcem Concil. Gall. Vide *Famosa.*

¶ **FAMUL.** Vide *Famulosus* in *Famuli.*

✶ **FAMULABUNDUS.** [Famulatorius. *Tertull. 3. advers. Marcion. 7. ex Daniel. c. 7. Omnis gloria Famulabunda.*]

FAMULAMEN, pro *Famulatus,* in Epistolis Ruodeperti Magistri et Monachi S. Galli, apud Andr. Dandulum in Chron. MS. ann. 998. [et apud Mabillonium Analect. tom. 4. pag. 40.] [** Ruodlieb. fr. 2. vers. 136. fr. 3. vers. 191. 581. fr. 19. vers. 12.]

* **FAMULARE.** Charta ann. 1245. ex Chartul. Cluniac. : *Ministret omnibus monachis vestimenta , cuilibet monacho cucullam annuatim, staminia et Famularia duplicia.* Alicui fortasse legendum videbitur *Femoralia* ; sed utrum bene nescio, nam vox *Famulaires* , eodem sensu, legitur in Chron. S. Dion. tom. 5. Collect. Histor. Franc. pag. 266 : *De robes se vestoit à la maniere de France, après* (emprès) *la char usoit de chemises et de Famulaires de lin.* Ubi Eginhardus cap. 23. habet, *Feminalibus lineis.* Vide *Famulares* et *Familiarium* 2.

FAMULARES, [pro *Familiares.* Vita S. Philippi Archiep. Bituric. inter Anecdot. Marten. tom. 3. col. 1932 : *In ultima in-*

firmitate ex qua obiit, vocavit socios suos et Famulares, et audivit computum suum. Occurrit etiam apud Rym. tom. 8. pag. 428.] Miracula S. Aigulfi Abb. Lerin. cap. 6: *Tres calices cum patenis inde rapiens (quod horribile est dictu) in Famularibus suis occultavit.* Sed nemo non videt legendum *femoralibus*, quod non advertit vir doctus, qui *famulare* manticam esse putavit.

** **FAMULATORIA EXPENSA** in Chart. ann. c. 1120. in Chartul. S. Petri Carnot. pag. 371. Locus ubi cibaria, etc. familiæ cœnobii dispensantur.

* **FAMULATUS**, *Servientis* officium. Charta ann. 1165. ex Chartul. S. Vandreges: *Concedimus Willelmo Anglico quietudinem domus suæ ab omni consuetudine, salvo tamen censu, et custodiam vivarii nostri de Caldebecco et Famulatum ejusdem villæ jure hæreditario, quæ ad domum ipsam .... pertinent.* Alia ann. 1183. ex Tabul. S. Petri Carnot: *In molendinis de Falesia habebant videlicet Famulatum et custodiam et farinagium et unam minam molturæ per unamquamque ebdomadam.* Vide in *Famuli* et mox *Famulus Ligius.*

FAMULI, Servi, in leg. 1. C. Com. serman. (7, 7.)

FAMULATUS, Servitus: *Famulatus nexibus liberare*, in leg. 3. Cod. Th. de liberali causa. (4, 8.) [Diploma Ottonis M. in Chron. Mindensi pag. 734: *Hominibus quoque Famulatum ejusdem monasterii facientibus, etc.*]

¶ FAMULATURA, Eadem notione. Capitula General. MSS. S. Victoris Massil.: *Statuimus quod quandocumque contigerit, quod Priores forenses seu Monachi devotione conpuncti voluerint aliquociens preter honus Monasterii in dicto Monasterio Deo impendere Famulatura* (sic), *etc.* Sed forte legendum *Famulatum.*

** FAMULATIUM REGALE in Anonymi Vita Ludov. Pii cap. 23.

¶ FAMULOSUS, *Serviens.* Glossar. Isidor. Emenda, inquit Grævius, *Famul, Oscis serviens.* Hausit ex Servio: vide illum in *Famul* et *Familia.* Ennius 8. apud Nonium:

Mortalem summum fortuna repente
Reddidit ut summo regno Famul optimus est.

FAMULUS, Idem qui *Valetus, Scutifer*, nostris *Escuier.* Charta ann. 1307. apud Fredericum Sandium in Consuetud. feudalib. Gelriæ pag. 39: *Nos Herbertus de Putten, Famulus, etc.* Diploma Magni Ducis Brunswicensis ann. 1357. sic clauditur: *Testes hujus rei sunt Geverhardus et Burchardus de Werberge, Nobiles: Lippoldus de Vreden et Balduinus de Dalem, Milites: Henricus de Veltheim, et Burchardus de Asseburg, Famuli.* Quo loco *Famulus* idem est, qui *Ministerialis*, Germanicis Scriptoribus. Fabricius in Chronico Misnensi: *Illo tempore non amplior nobilium virorum titulus fuit, quam ut strenui Famuli nominarentur, quod literis probari potest, Equites vero aurati, ut dicerentur Milites. Terra trium Famulorum*, habetur in Monastico Anglic. tom. 2. pag. 969. sed nescio, an legendum *familiarum.* Vide *Familia, et Valeti.* [** Haltaus. Glossar. German. col. 1621. sqq. voce *Schildknechte.*]

FAMULI FEODALES, Vassalli. Charta Mauricii de Bellavilla Dom. *de Genasche*, ann. 1265: *Et septima pars illius mestivæ est Famulorum feodalium.* Infra: *De isto autem gagio habebunt 5. solid. et Famuli feodales 2. solid.*

¶ FAMULI *Ecclesiæ feodati et præbendarii.* Charta Henrici Episc. Tullens. ann. 1163. in Append. ad Capitul. Baluzii col. 1560: *Ita tamen quod Archidiaconus et Archipresbyter ecclesiasticam justitiam, cum opportunum fuerit, super parrochianos exerceant, præter ministeriales, scilicet villicum, decanum, scabinionem, et Famulos ecclesiæ feodatos et præbendarios quotidiana ab ecclesia sumentes stipendia.*

* FAMULUS LIGIUS, Vassallus, qui domino suo, ratione feudi, fidem omnem contra quemvis, præstat. Reg. Phil. Aug. ex Cod. reg. 4653. A. fol. 170: *Theobaldus de Faverilles tenet in famulatu medietatem præpositure; unde est Famulus ligius.*

* FAMULUS REGIS, *Serviens*, apparitor. Libert. Pontis-Urs. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 641. art. 35. et 36: *Famulus regis, qui edicit vinum in vendicionem, de unaquaque edicione, unum nummum, etc. Famulus regis duodecim nummos recipiet pro vademoniis fiundis.*

FAMULATUS, Vassallatus. Gaufredus Malaterra lib. 1. cap. 4: *Adjiciens Tarentum, et Hydruntum sive Galipolim cum omnibus appenditiis, et quidquid Gaufridus de Conversana sub ipso habebat cum ipso Famulatu ejusdem.* In Tabulario S. Dionysii Novigente, occurrit *Famulatus separatus a feodo Militum.*

FAMULITAS, Eadem notione. Vetus Charta apud Ughellum in Episcopis Veronensibus: *Hæc sunt, quæ Episcopus Theobaldus ab Episcopatu, videlicet feudum fratris ejus, quod pro Famulitate tenebat, et nummos inde acceptos libr. 700. in allodio tribui fecit.* Nisi legendum sit *familiaritate* ita ut feudum fuerit addictum iis, qui e familia Episcopi erant, quod sequentia videntur suadere: *Similiter dedit nepoti suo feudum, quod fuit Bersoldi, qui fuit de familia, etc.*

✱ **FAN.** [Longum cingulum quo pueri ligantur in cunis. DIEF.]

¶ **FANÆLEN.** Vide *Fahnelen.*

* **FANAFRACHA.** Comput. ann. 1488. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 48. col. 1: *Item pro decem libris cum dimidia sturollorum et Fanafrachis, videlicet 1. sol. x. den.* f. pro *Favafracha.* Vide supra in *Faba.*

* **FANALE**, FANALIS, Fax, lucerna, pharus, Ital. *Fanale*, Gall. *Fanal.* Annal. Placent. ad ann. 1461. apud Murator. tom. 20. Script. Ital. col. 909: *Deportata fuerunt in his funeralibus et exequiarum pompa vexilla quindecim, cum clypeis totidem super vestibus equorum novem et Fanalibus quadraginta octo.* Stat. crimin. Saonæ cap. 34. pag. 72: *Non audeat vel præsumat aliqua persona portare de nocte per civitatem aliquas fasces, tisonos, seu ignem aliquem, nisi forte brandonum, Fanalem, lanternam, etc.*

¶ **FANALIA.** Acta SS. Junii tom. 3. pag. 449. de S. Raynerio: *Si quidem lumen oculorum amiserat, patiebatur namque guttam in oculis, quæ dicitur vulgo Fanalia, unde et apertis oculis et lucentibus nihil videbat.* Ubi Henschenius: *Fanale* Italis dicitur Laterna; an hinc tractum nomen ad oculi morbum non divino. Vide *Fantilia*: quod idem videtur.

¶ **FANARIUM**, Fax, lucerna, pharus, Gall. *Fanal*, Italis *Fanale.* Jacobus Aurias lib. 10. Annal. Genuens. ad ann. 1283: *Galeæ autem Januenses die ac nocte cum Fanariis dictas naves insequebantur.*

* Privil. concessa Pisanis a Soldano ann. 1269. apud Lam. tom. 3. Delic. erudit. pag. 278: *Et lignum quod gabbiam non habuerit cum cuperta, unum tarenum auri tantum, et nihil aliud, neque plus quacumque ratione vel causa, et maxime occasione... Fanarii.*

FANATICUS. [Gloss. Sangerman. n. 501: *Fanatici, qui futura canunt, dicti a Fauno.*] Vide *Fanum.*

* **FANATOR**, Qui fenum versat furcillis. Vide *Fenator.*

* **FANCELASTRA**, Ancilla, serva, Ital. *Fantesca.* Vide infra in hac voce. M. Ant. Blanc. JC. Patav. in Tract. de Compromis. quæst. 3. num. 8: *Amplia et extende hanc conclusionem, ut non tantum habeat locum in filio naturali nato ex concubina, ut supra; sed etiam habeat locum in filio naturali ex Fancelastra extra domum, vel quæ cum ipso domino habitat et vagatur per vicos et plateas, et postea revertatur domum. Nam largo modo ipsi tales filii appellantur naturales.* Leg. forte *Fantelastra.* Vide infra *Fanticella.*

¶ **FANCULUM**, *Fœniculum.* Gloss. Isid. Hinc corrige Excerpta Pithœana, ubi perperam: *Fanculum, Funiculum*, et *Fanculum, Seniculum. Feniculum* autem *Latini vocant*, teste Isidoro lib. 18. Orig. cap. 11. *quod ejus tyrsi seu radicis succus acuat visum cujus virtus traditur, ut serpentes annuam senectutem ejus deponant. Hoc olus Græci μάρατρον vocant.* Hanc herbam Galli *Fenouil*, Germani *Fenchel*, Belgæ *Fenckel* vel *Venckel* appellant.

FANDALUTES. Epistola Arnoldi Archiepiscopi Narbonensis de Victoria, obtenta a Christianis contra Miramomelinum Hispaniæ, apud Ughellum tom. 1. Ital. Sacr. 189: *Dictum est tunc in exercitu, quod Rex Valentiæ patruus Miramolini esset cum Saracenis militibus cismarinis, qui Fandalutes dicuntur, etc.*

¶ **FANDATUS.** Camillus Peregrinus in Hist. Principum Langobard. apud Murator. tom. 2. pag. 267. col. 1: *Abstulit vacias duas pensantes libras triginta, et Fandatos duplices septem.* Lege et vide *Fundatus.*

* Haud scio an huc spectet vox *Fandofle*, qua machinæ bellicæ species significatur, in Chron. S. Dion. lib. 5. cap. 26: *Forment commencierent* (les Wandes) *à assaillir la ville de javeloz et de fondes et de Fandofles et de tiex estrumens comme il avoient.*

* **FANDO**, Navigii species. Index vetust. privil. Nonant. scriptus ann. 1279. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 331: *Et ut nullus audeat .... cum Fandonibus et navibus navigare, neque pontem vel transitum facere, neque piscare in ipsis fluminibus Panario et Gena.*

¶ **FANELLUS.** Rolandinus Patav. de factis in marchia Tarvisina lib. 11. cap. 4: *Tales in hoc campestri certamine sunt probati, ut dici possint merito quasi veloces accipitres, cum irruunt in sturnellos, aut volantes aquilæ cum sæviunt in columbas.* Pro *Sturnellos* Codex Estens. habet *Fanellos.* Italis *Fanello* est avicula quædam canora. [* Academ. Crusc. Linaria. Chron. Estense ad ann. 1302. apud Murator. tom. 15. Script. Ital. col. 348: *Die Dominico de mane dominus marchi sibi præsentari fecit per certos milites Fanellos, gardellos, papagallos.*]

¶ **FANGA**, Limus, Gall. *Vase, limon.* Satuta Massil. MSS.: *Pro singulis banastonis projectis in portu, teneantur extrahere unam caupolatam de Fanga suis expensis.* Abest hæc vox in Edito lib. 4. cap. 6.

¶ **FANGIA**, Lutum, Gallis *Fange, Boue*, in Libro Recognitionum servitiorum

Domini Villænovæ in Dumbis. Vide *Fangus*.

FANGIUS. Statuta Mediolan. part. 1. cap. 204: *In quolibet præcepto executorio apponitur quantitas Fangiorum seu famulorum usque ad quam judex concedet.*

FANGUS, Lutum, Italis *Fango*, Gall. *Fange*, apud Petrum de Crescentiis lib. 4. de Agric. cap. 35. [Vide *Fanga* et *Fangia*.]

° Nostris alias *Fanc*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Fangua, Prov. lutum, labina, quod ambulantibus lapsum inferat. Vanga, quia vagando fedit. Fangos, Prov. lutatus, lutosus.* Stat. Montisreg. pag. 207: *Quælibet persona in platea in rectitudine domus suæ teneatur auferre fimum seu Fangam.* Charta ann. 1342. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 403: *Un vivier emprès les fontennes de Desierrée, qui est aterriz et plainz de Fanc.* Hinc *Fanger*, Luto inficere. Lit. remiss. ann. 1478. ex Reg. 206. Chartoph. reg. ch. 11: *Le manteau ou cappe que le suppliant portoit furent touz Fangez et broullez de la boue, qui estoit là où il cheut.* Unde etiam *Fangier* et *Fangis*, Locus cœnosus, cloaca, vulgo *Bourbier*. Aliæ Lit. ann. 1390. ex Reg. 140. ch. 22: *Lequel Marot couru hastivement à un Fangis, ouquel avoit grant quantité de pierres, etc.* Vita J. C. Ms.:

> Quant li Juy ont la crois faite
> Qu'il eurent del Fangier traite.

¶ **FANIA**, ut *Fagia*, Silva proprie fagis consita, Gall. *Faye*, Hannoniensibus *Faigne* vel *Fagne*: unde *la Faigne de Terlon, de Chimai, de Mariembourg*, quæ totidem sunt nemora. Charta Dagoberti I. pro Monasterio Laubiensi ann. 640. apud Ægidium Wauldæum: *Dono Landelino Mauroso ex prædone converso prædium meum in Fania Wallare dictum.*

° **FANICULUS**, diminut. a *Fano*, Manipulus sacerdotalis: item, Altaris ornamentum, velum, aulæum, idem quod *Cortina*. Vide in *Cortis* 2. Inventar. S. Capellæ Paris. ann. 1335. in Reg. J. Chartoph. reg. ch. 7: *Item de eadem sorte una casula, duæ capæ,... duæ stolæ, et tres Faniculi... De eadem sorte una stola, unus Faniculus, una alba.* Aliud incerti anni ejusd. Capellæ ex Bibl. reg.: *Item duo Faniculi altaris ad quatuor aquilas de perlis. Item duo alii Faniculi ad arma Franciæ, Arragoniæ et Castellæ.* Vide infra *Fanonellus* et *Festaculus*.

°° **FANISFARUS.** Vide *Farium*.

FANNATIO, vox forestarum: Tempus, quo pariunt damæ, quo scilicet prohibentur venationes exerceri, et omnimoda alia negotia, quæ aut parturientes damas, aut fœtus adhuc tenellos agitent, vel perturbent. Vide *Ferina, Sona. Fan* vero quasi *Infans*, ut quibusdam placet: quippe Gallis *Faon*, est hinnulus, νεβρός, hinc *faoneson*, seu *foineson*. Charta Henrici Reg. Angl. de Foresta cap. 8: *Tertium suanimotum teneatur in initio* 15. *dierum ante festum S. Joannis B. Propter Fannationem bestiarum nostrarum.* Charta alia Ricardi I. de Foresta, apud Rogerum Hoveden. pag. 784: *Prohibendum est etiam ad placita forestæ, ne aliqua caretta exeat chiminum in foresta Regis, neque porci sint in foresta Regis tempore de Foinesun, scilicet* 15. *diebus ante Nativitatem S. Joan. Bapt. et* 15. *diebus post idem festum.* [Charta ann. 1367. apud Kennett. in Antiq. Ambrosden. pag. 502: *Tenentes de Brehull, etc. habere debent communem pasturam omnium averiorum suorum in omnibus locis forestæ... omnibus temporibus eis placentibus, præter cum capris bidentibus et porcis ætatis unius anni in mense Fannationis, videlicet quindecim dies ante festum Nativitatis S. Johannis B. et quindecim post.*]

FANNATUM Frumentum, Eventilatum, vannatum. Anglis *Fanned*, nostris *Vanné*. Domesdei fol. 45. de ministerio Cellerarii Wigorniæ: *In septimana recipiet* 10. *sextarios frumenti Fannatos, et* 10. *mittas brasii.*

° **FANNONUS**, Fax, pharus. Charta ann. 1352. ex Tabul. Massil.: *Periculum de nocte navigantibus in mari Massiliæ imminere maximum defectu Fannoni.* Vide supra *Fanale*.

FANO, Sindon, mappa, [quælibet fascia,] ex Germanico *Fahnen*, vel *Fanen*, quo vocabulo etiamnum dicuntur vela vel sipara ex hastilibus dependentia, [nisi mavis a Lat. *Pannus* deducere. unde Germani *Fannus* dixere, *p* in *f* mutato, ut solent sæpius.] [°° Vide Graffii Thesaur. Ling. Franc. tom. 3. col. 521. 522.] Lex Aleman. tit. 59. § 6: *Si autem testa transcapulata fuerit, ita ut cervella appareant, ut medicus cum pinna aut Fanone cervellam tangat, cum* 12. *solid. componat.* Tit. 84: *Levent illam terram... et commendent in sua manu, ille involvat in Fanone, et ponat sigillum.*

° *Fano* pro specillo vulnerario accipi videtur in tit. 59. Leg. Aleman. hic laudato: quo etiam sensu intelligit M. Lydius in Glossis ejusd. ad Nicol. *de Clemangis*, ut observat Reines. Var. Lect. lib. 3. cap. 1.

Fano, vel Phano. Papias: *Fanon dicitur Corporale.* [Rabanus de Inst. Cleric. lib. 1. cap. 18: *Mappula sive mantile, sacerdotis indumentum est, quod vulgo Phanonem vocant, quod ob hoc eorum tunc manibus tenetur, quando Missæ officium agitur, ut paratos ad ministerium mensæ Domini populus conspiciat.*] Leo IV. PP. de Cura pastorali: *Nullus cantet sine lumine, sine amictu, sine alba, stola, Fanone, et casula.* Vetus Charta apud Perardum: *Cum patena argentea, uno Fanono viridi cum brusdo, uno de glizo, uno de stuno.* Chronicon Casin. lib. 3. cap. 73: *Fanones aurei pro subdiaconibus tres.* Infra: *Fano Imperialis aureus totus.* Acta Murensia: *Decem stolæ cum Fanonibus.* Petrus Abaelardus: *Nulla de serico sint ornamenta, præter stolas et Phanones.* Adde Chr. Fontanell. cap. 15. 16. [°° Pertz. Script. tom. 2. pag. 292. lin. 10. Statuta Cœnob. Andlaviensis cap. 21. in Alsat. Diplom. tom. 1. pag. 180.] Antiq. Fuld. lib. 1. tradit. 39. etc.

☞ Erant autem olim *Fanones* ex lino, non ex panno, contexti, ad instar albæ mappulæ. Hinc *Fanonem* vel *mappulam* vocat S. Willemus lib. 1. Consuetud. Hirsaug. cap. 19. Unde etiam apud nostros vox *Manipule* jam frequentioris est usus quam *Fanon*, qua olim utebantur. Gl. Lat. Gall. Sangerm.: *Manipulus, Ce que le prestre met en la main senestre, Fenon.*

¶ Fano, apud Macros in Hierolexico, subtilissimum est sericum velum variegatum, quo utitur Papa, cum Pontificaliter celebrat, quodque post albam induitur, et circa collum ligatur, ad modum caputii ac supra caput ejus imponitur, usque quo planeta induitur, supra quam deinde ad modum *mozettæ* adaptatur, pallio superposito: itaque pars Fanonis inferior infra planetam conditur. Colores quibus variegatur, quatuor esse et quidem eosdem, qui in Ephod Vet. Testam. erant, testantur laudati fratres.

Fano, Vexillum exercitus, Germ. *Fahne*, uti supra observatum. Charta originalis, quam vidimus, Ottonis II. Imp. ann. 982. [apud Mabill. Diplom. lib. 6. Instrum. 131.]: *Qualiter Conradus filius Rodulfi Comitis in die belli, quod fuit inter nos et Saracenos, sub Fanone nostro, hoc est sub imperiali vexillo, legali ritu tradendum nobis commendavit omne prædium suum, quod habet in Regno Lothariensi, etc.*

¶ Fano, Vexillum Ecclesiæ, Gall. *Gonfanon, Banniere*. Guidonis Disciplina Farfensis lib. 1. cap. 1: *Vestiantur cappis ad* Gloria laus *canendum: processio ornamentorum quemadmodum venit, ita stet per ordinem; Fanones hinc et inde facie ad faciem.* Adde Vitam S. Udalrici sæc. 5. Benedict. pag. 428.

Fanonus, Eadem notione, apud Hugon. Flavin. ann. 1097.

¶ Fanonnus, ut *Fano*, Manipulus sacerdotalis. Inventar. Ecclesiæ Noviom. ann. 1419: *Tres albæ paratæ cum duabus stolis uno Fanonno et duobus coleriis.* Occurrit ibidem non semel.

Fanum, in Monastico Angl. tom. 1. pag. 363.

Fanones Offertorii, [Quibus oblationes, id est, panis Eucharisticus involvitur. f. a Teuton. *Fanen, fanden*, Involvere; nisi iterum a Lat. *Ponnus*: quod malim.] Ordo Romanus: *Populus dat oblationes suas, id est, panem, et vinum, et offerunt cum Fanonibus candidis.* Amalarius in Eclogis de Officio Missæ: *Cum Fanonibus offerunt, quoniam legimus in passione Domini sudarium usurpatum esse: aliter quippe Fanones de lino efficiuntur, etc.* Hariulfus lib. 3. cap. 3: *Fanones ad offerendum auro parati* 14. [Idem in Vita S. Angilberti sæc. 4. Benedict. part. 1. pag. 116: *Fanones de pallio auro paratos decem.* Occurrit rursum ibid. in Vita S. Ansegisi n. 7. pag. 634. Vita S. Wiboradæ sæc. 5. pag. 51: *Calicem et patenam, vel corporale, sed et Fanonem cum quo solita es offerre, omnia pura et munda aqua lavare præcipias.* Infra *Linteum oblatitium* vocatur. *Fanones linei, serico parati ad offerendum ad altare*, in Fragm. Breviar. Caroli M.] Offertur autem *oblata*, seu hostia consecranda, cum fanone a Primo Cantorum, ut est apud Durandum lib. 4. Ration. cap. 30. n. 27.

¶ Fano Salmonis, Illius pinnæ, sic dictæ quod *fanones* quodammodo repræsentent. Consuetud. Antiq. Fontanell. f. 94. verso col. 1: *Caudam Salmonis abscissam post primum Fanonem, qui est versus caudam.*

¶ **FANON**, *Laterna* Gloss. Sangerman. n. 501. Est nostrum *Falot*, quod alias dicebant *Fanot*, a Græco φανός, Lucidus. Vide *Falo*.

° **FANONELLUS**, ut supra *Faniculus*, Ornamentum altaris. Inventar. S. Capellæ Paris. ann. 1363. ex Bibl. reg.: *Item solebant esse duo Fanonelli altaris ad quatuor aquilas de perlis, quæ non inveniuntur. Item duo alii Fanonelli altaris ad grifones et aquilas aureas super campum rubeum.* Vide *Fano*.

° **FANSO**, Lanceæ armorum species. Stat. Synod. eccl. Carcass. ann. 1270. cap. 2. ex Cod. reg. 1613: *Prohibemus insuper Clericis universis, quod... cultellos acutos, incongruos non defferant seu Fansones; sed nec alia armorum genera secum portent.* Vide supra *Falzo*.

1. **FANTASIA.** [Phantasma, spectrum; item Pompa, apparatus.] Vide *Phantasia*.

° 2. **FANTASIA.** Arbitrium, opinio, Gall. *Fantaisie*. Chron. Estense ad ann.

1308. apud Murator. tom. 15. Script. Ital. col. 361: *Dominus Raynaldus de Marcharia... fecit capi dom. Ubertum de Baldaria et... sibi caput amputari fecit;... et hoc non propter offensas illatas domino Raynaldo, sed propter Fantasiam, credendo satisfacere dom. marchioni Francisco.*

✱ **FANTASIS.** [Cella in anteriori parte capitis. Dief.]

¶ 1. **FANTASTICUS.** Inordinatus, ad arbitrium effictus, *Fantasque. Textura Fantastica*, apud Guill. Lindwood. in suo Provinciali pag. 55. edit. 1679.

° 2. **FANTASTICUS**, Idiota, hebes, sensu carens, Gall. *Imbécille*, alias *Fantastic.* Lit. remiss. ann. 1352. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 507: *Dictus Garnerus interdum Fantasticus vel quasi ydiota, etc.* Aliæ ann. 1392. ex Reg. 144. ch. 128: *Estienne Marcon home lunatic, ou par aucuns intervalles, ou decours, ainsi que Fantastic ou incensible, etc.*

° **FANTATIONA.** Gloss. super tres lib. Salomon. et Lament. Jerem. in Bibl. Heilsbr. pag. 12: *Si virgo peperit, Fantationa fuit.*

° **FANTESCHA**, Ancilla, serva, Ital. *Fantesca.* Stat. Cadubr. lib. 3. cap. 25: *Possit quilibet major viginti quinque annis pueros sibi datos ad castigandum castigare et verberare impune, idem possit facere quilibet de famulis, Fanteschis et aliis, quos secum habet in familia.*

° **FANTICELLA**, vox Italica, eodem significatu. Stat. crimin. Riper. fol. 18. r°: *Qui vero pedisequam, seu Fanticellam, sive massariam stupraverit, vel carnaliter cognoverit, si fuerit pater familias, et illa fuerit virgo, condemnetur dictus paterfamilias in libris quinquaginta parvorum pro dicto stupro, ultra salarium ipsi Fanticellæ debitum pro tempore, quo secum steterit.* Adde Stat. Placent. lib. 6. fol. 68. r°. Vide supra *Fancelastra.*

¶ **FANTILIA.** Vita S. Raquerii Pisani, Junii tom. 3. pag. 452: *Soffredus... Medicus filiam habebat parvulam... habentem guttam Fantiliam.* Ubi Henschenius: Gutta quidem vulgo dicitur quæ alias Arthritis: sed quid *Fantilia?* An Infantilis? Vide *Fanalia.*

✱ **FANULUM.** [Parvum fanum. *Fest.* in *Hanula.* Hanula parva delubra, quasi fanula.]

FANUM, pro Gentilium Templis Christiani proprio vocabulo usurpabant. S. Ambrosius Epist. 29: *Quid est enim nisi Fanum, in quo est conventus gentilium?* Commodianus Instr. 24:

Exis inde foris, iterum tua Fana requiris.

Fana idolorum, in Capitularibus de partibus Saxoniæ cap. 1. etc. Est autem proprie fanum, ἱερὸν τὸ ἐν ἄλσει, in Glossis Gr. Lat. Hinc

Manducare aut bibere juxta Fana, ex immolaticiis forte, grande Christianis piaculum. S. Columbanus de pœnitentiarum mensura cap. 36: *Si quis autem laicus manducaverit juxta Fana, id est, postquam Sacerdos illi prædicavit, quod sacrilegium hoc erat, et postea mensæ dæmoniorum communicaverit, etc.* Ubi Cumeanus Abbas cap. 7: *Si quis ad Fanum communicaverit, etc.* Vide *Immolaticiæ.* [** Gregor. Turon. Vitæ Patrum cap. 6: *Erat autem ibi Fanum quoddam diversis ornamentis refertum, in quo barbaris opima libamina exhibens, usque ad vomitum cibo potuque replebatur.* Vide Grimm. Mythol. German. pag. 51. sqq.]

¶ Fanunculum, Parvum fanum. Vita S. Dunstani, Maii tom. 4. pag. 558: *Quadratam paribus angulis Ecclesiam in modum Fanunculi construere jussit.*

Fanatici, Gentiles Fredegarius in Hist. Epitom. cap. 65: *Quod ab his gentibus fertur eorum deum fuisse locutum, quem Fanatici nominant Wodanum.* Gesta Regum Francor. cap. 10. de Chlodoveo: *Eratque ipse tunc Fanaticus et paganus.* Annales Franc. Lambeciani ann. 798: *Illi Abotridi Fanatici erant.* Apud Prudentium, *Fanaticos, fanorum Sacerdotes*, interpretatur Iso Magister in Glossis. [Occurrit eadem notione apud S. Hieronym. cap. 6. in Isai. et S. Augustin. in Psal. 40. Gloss. Lat. Gall. Sangerman.: *Fanaticus, Garde de temple, ou devin.*] Vide Galfridum Monemuthensem lib. 2. cap. 1.

1. **FARA**, Phara, Generatio, linea, [unius ejusdemque generis ac familiæ homines, qui si in aliquem locum, simul omnes, non admissis alienis, commigrassent, ut observat Valesius in Notitia Galliarum, ibique structis ac conjunctis casulis vicatim habitare cœpissent, locus ab habitatoribus *Fara* appellabatur; unde nomen habent multa loca in Galliis;] vox Longobard. Paulus Warnefrid. de Gestis Longob. lib. 2. cap. 9: *Gisulfus non prius se regimen ejusdem civitatis et populi suscepturum edixit, nisi ei quas ipse eligere voluisset, Langobardorum Pharas, hoc est, generationes, vel lineas tribueret.* Lex Longobard. lib. 3. tit. 14 [** Roth. 177.]: *Si quis liber homo migrare voluerit aliquo, potestatem habeat... cum Fara sua migrare, quo voluerit.* [Quod de rebus aut substantia malim intelligere; unde Italis *Affare*, eadem notione.] [** Vide Graffii Thesaur. Ling. Franc. tom. 3. col. 573. qui intelligit Res mobiles, German. *Fahrend Gut.* Est *Fôra*, Alimentum, stipendium ap. eumdem Graff. col. 597. quo spectare videtur vox Fara apud Longobardos, qua denotatas fuisse conjicio omnes qui a familiæ unius principe alebantur et in ejus comitatu erant, tam liberos quam mancipia: *Faramannum* porro apud Burgundos inde nominatum principem stirpis quem Anglosaxones *Hlaford* dixerunt a voce *Hlaf*, Panis.] Chronicon Casin. lib. 1. cap. 36: *Curtem suum, quæ dicitur Fara Majoris.* Cap. 47: *Fara Majoris, et Fara, quæ Bajana dicitur... Et obtulit huic Monasterio eamdem Faram, quæ simul 5800. terræ modios continet.* Lib. 2. cap. 31. *Fara Ripa ursa.* Sic porro illæ curtes appellatæ, quæ certis generationibus addictæ essent. [Gregorius Monachus in Chronico Farfensi, apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 534. C: *Unde recepit in commutationem a domno Hugone Abbate res hujus Monasterii territorii Reatini infra fines Atissæ sub monticello super fluvium Sangrum, ubi Fara ædificata fuit modiorum quingentorum.*] Utitur etiam Otfridus Evangel. lib. 4, 16, 24:

Furista ouh in wara
Thera armilichun Fara.

¶ 2. **FARA**, f. Species nauli seu pretii pro navigatione exsolvendi. Schilterus ex Somnero: *Transire Sax. Faran... Sed et maris transfretationem, et aquæ trajectum cum naulo, Germanis Fahrgelt, Fare dicimus.* Bernhardus de Breydenbach. Itin. Hierosol. pag. 15.: *Item quilibet peregrinus ipsi patrono pro hujusmodi omnibus per eum, ut præfertur, faciendis vel exponendis, quadraginta duos ducatos, ita tamen quod illius summe dimidiam partem in Venetiis exsolvat, reliquum vero in Japha sive Joppen absque Farra.* [** Vide *Fara* 3.] *Faram facere*, in Tabul. S. Audoeni Rotomag. dicitur de illa præstatione annua, qua tenentur qui naves habent piscatorias juxta Sequanam intra limites territorii prædictæ Abbatiæ quotannis ad condictam diem convenire cum naviculis, retibus et cæteris pro Monachis pisces venaturi: quod quidem etiamnum a Sequanæ accolis vocatur, *Faire la Fare pour Messieurs de S. Ouen.*

° *Fare*, Retis genus, in Charta Phil. Pulc. ann. 1289. ex Consuet. Genovef. Mss. fol. 35. v°: *Sunt tamen duo alia ingenia, quæ sic vocantur, La Fare et le quidel, quibus piscari permittimus per totum annum, exceptis duobus mensibus Mayo et Aprili.* Hinc *Faire la Fare*, de quo supra, cum ejusmodi instrumento piscare.

° 3. **FARA**, Fraus, dolus, nunc Germ. *Gefæhrde.* Auctor. Monopol. Philosoph.: *Judæus, qui sine dolo et Fara vixit cum Christiano.* [** Vide Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 3. col. 575. et Haltaus.]

° **FARA-CANTHARA**, Lychnuchi, qui arborum speciem præferebant, a quibus canthari seu disci pendebant. Anast. Bibl. in Paschali I. PP. tom. 3. Maii pag. 400. col. 2: *Item, ubi supra, fecit Fara-Canthara ex argento numero octo, pensantia insimul libras sexaginta.* Vide *Pharus.*

¶ **FARALITIUS**, f. pro *Foralitius*, Extraneus, aliunde apportatus. Agnellus in Vita S. Joannis Pontif. apud Murator. tom. 2. pag. 64. col. 2: *Et si diligentius inquiras, multus ornatus Faralitius majorum vasculorum, tam coronæ quamque et calices appensorii, quos in ornamentis cernimus habere Ursinam Ecclesiam, etc.*

FARAMANNI, apud Burgundos, quædam videtur fuisse hominum conditio: sed cujusmodi fuerit, incertum. Lex Burgundion. tit. 54. § 2: *De exartis novam nunc et superfluam Faramannorum competitionem et calumniam a possessorum gravamine et inquietudine hac lege præcipimus submoveri, ut sicut de silvis, ita de exartis,... habeant cum Burgundionibus rationem: quoniam, sicut jam dudum statutum est, medietatem silvarum ad Romanos generaliter præcipimus pertinere.* Occurrit iterum *Faramanni* § 3. ubi opponuntur *Romanis*, id est, veteribus terræ incolis. Unde conjicere est, *Faramannos* fuisse quosdam ex Burgundis, sic appellatos ex *fara*, generatio, et *man*, homo, seu potius eos, quibus in *locis* vel agris et prædiis *hospitalitas erat delegata*, ut est in § 1. i. quibus agri ad habitandum concessi erant, ac proinde eosdem, qui

Farand-manni, aliis *Pede pulverosi*, Extranei ex Saxonico f a r a n d, [vel f a r a n] ire, et man, homo. Hinc *Lex de Farand-man*, seu de *Pede pulveroso*, in Legibus Burgorum Scoticor. cap. 140. ubi appellati Adventitii, advenæ, *albani.* Vide Skenæum de Verbor. significat. Vide *Fara* 1. et *Faro.*

° Huc spectat vox *Farramas*, quæ gravis injuriæ loco est, in Lit. remiss. ann. 1463. ex Reg. 199. Chartoph. reg. ch. 144: *Icelle Katherine dist à la suppliant telles ou semblables paroles: Farramas, putain, pannanesse, cabalz rabatu... La mere de la suppliant dist à icelle Katherine qu'elle avoit appellé sa fille Farramas.* Forte, quæ extraneis prostituta est.

° **FARANA**, an pro Farina? Steph. de Infestura Ms. ubi de Innoc. VII: *Antequam dictus ambasciator intraret ostium aulæ, ubi dictus Turcus pro tribunali sedebat, quidam Turcus de adhærentibus et*

circumstantibus dicti Turci accessit ad eum, et cum uno panno lineo in hostio dictæ aulæ a capite usque ad pedes eum dicto panno abstersit, perinde ac si Farana vel pulvere fuisset repletus.

° **FARAS**, *Arabice, Equus*. Glossar. medic. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959. Vide *Farius* 2.

¶ **FARASSIA**, Aniciensibus *Farasse*, Strues lignorum, quam in compitis urbis accendunt in pervigilio Nativitatis S. Johannis Baptistæ. Vide *Farocium*.

° Dombensibus aliisque adjacentibus provinciis *Ras* vel *Rasse:* unde, *Faire un ras*, ejusmodi lignorum struem accendere. Forte a voce *Farat*, congeries quævis, acervus, ut apud Rabel. lib. 1. cap. 3. Hinc pro grege, in Lit. remiss. ann. 1391. ex Reg. 142. Chartoph. reg. ch. 216: *En faisant le partage des dittes bestes à laine, Michiel Bascer s'efforca de prendre... l'une des plus belles, qui feust ou monceau et Farat desdittes brebiz. Farcholez* vero, ligni species, in aliis Lit. ann. 1473. ex Reg. 195. ch. 827: *En soy ingérant icellui Anthoine de vouloir frapper le suppliant parmi le visaige d'un baston de Farcholez, qu'il tenoit en sa main.*

°° **FARAX** *pro Secundum, præpositio*, ap. Virgil. Grammat. pag. 89.

¶ **FARCIMEN**, Intestinum fartum, Gall. *Boudin, Saucisse*. Buschius de Reform. Monast. cap. 38: *Qui unum duntaxat habuit Farcimen in pariete cellæ suæ appensum, quod debuit resignare... Rogavit nos ut Farcimen illud posset retinere, addens quod illud de mane solet comedere.* Varro lib. 5: *A fartura Farcimina in exteis appellata.*

¶ **FARCIMINA**, Genus sunt aggeris, vel suggestus tormentarii, impactis primum alte in terram trabibus solidatum, tum vero erectum, nexumque aliis atque aliis sarmentorum et ramalium fascibus, per certa spatia colligatis ad modum farciminis pulmentarii. Galluccius de Bello Belgico lib. 9: *Jussit milites aliquos in fossam descendere, ex eaque sacculos quosdam coriaceos oblongos, nitrato pulvere farctos (vulgus ob similitudinem formæ Farcimina seu Lucanicas vocat) in cavas munitionum partes, ac sub tormentis dispositis conjicere.* Hæc post Carolum de Aquino in Lexico militari.

¶ **FARCIMINUM**, Vegetio lib. 17. Scabies jumentorum, quam vulgo dicimus *Farcin*.

∗ **FARCINA**, [Sunt carnes secate (Dief).]

¶ **FARCINIA**, Species vestis. Statuta Andegav. ann. 1503. pag. 177: *Ut colletos in suis diploidibus seu Farciniis et vestibus in competenti altitudine deferant.* Vide *Duplodes*.

° **FARCINOSUS**, Scabie infectus, Gall. *Qui a le farcin*. Phil. *de Greves* cancellar. Paris. serm. 68. in Psalter: *Equus morvosus et Farcinosus, etc.* Vide *Farciminum*.

FARCITÆ Epistolæ. Vide *Farsia*.

° **FARCOLATA**, Farculata, Farcimen, fartum. Charta ann. 1221. tom. 1. Hist. Cassin. pag. 317. col. 1: *In Quadragesima sex panes et unam scodellam de Farcolata.* Infra: *Unam scodellam de Farculata.* Pluries ibi. Vide *Farsatura*.

¶ **FARDELLA**, Modus agri continens decem *acras*, ut dicetur infra in *Feudum Loricæ*.

¶ **FARDELLARIUS**, Qui *fardellum* portat. Charta Archambaldi Borbonii pro Habitantibus Willamfrancam, apud Thomasserium in Biturig. pag. 226: *Quisque Fardellarius qui forum frequentavit, quatuor denarios.* Ubi *Fardellarius* fortassis est mercator inops qui merces suas fasce colligatas supra dorsum deferre cogitur ad vendendum, nostris *Porteballe*, quibus etiam *Fardelier*, est bajulus. Vide

¶ **FARDELLUS**, Onus, Sarcina, Gall. *Fardeau*, a Græco φόρτος, idem. Regest. Comput. Delphin. ann. 1335. fol. 162: *Item pro duabus Fardellis portandis in quibus erant organa et rauba Domini 70. sol.* In Hist. Delphin. tom. 2. pag. 305. habetur *Fartellis*. Rerum Leodiens. Hist. apud Marten. tom. 4. Ampliss. Collect. col. 1287: *Forarius domini Leodiensis venit cum Fardellis, et non est permissus intrare palatium.* Pluries occurrit *Fardellus*, apud Rymerum, ut tom. 2. pag. 6. col. 2. tom. 8. pag. 178. col. 1. etc. Vide *Bala*. [°° Chart. Margareth. Comitiss. Flandr. ann. 1252. ap. Lappenb. Init. Hanseat. pag. 63: *Unus Fardellus mercennarii, habens in se piper, ceram, pelves, vittas, pepla vel manicas... si per caput ligatus est, debet transeundo 4. denarios, etc.* Vide *Fardellarius*. Chart. Willel. Comit. Hannon. ann. 1327. ibid. pag. 440: *Item de uno Fardello, dicto kiep, pellium hircorum 4. den. sterl.* Belgice *Fardeel*, Anglice *Fardel*, Fascis. *Ferian* Anglosaxonibus *Forian* Saxonibus, est Ferre.]

° Alias *Fardage* et *Fardaige*. Lit. remiss. ann. 1392. in Reg. 143. Chartoph. reg. ch. 185: *Icellui Monin et ledit Olivier prindrent une jument pour porter leur Fardaige.* Aliæ ann. 1415. ex Reg. 169. ch. 84: *Un des chevaulx qui portoit bouges et autres Fardages.* Unde *Fardeleur*, qui sarcinas portat, vulgo *Porte-faix*, in Lit. remiss. ann. 1374. ex Reg. 105. ch. 275. et in aliis ann. 1397. ex Reg. 152. ch. 228. Inde etiam *Fardeler*, in fascem colligere, apud Juven. de Ursin. in Hist. Caroli VI. pag. 296. *Enfardeler*, eodem sensu, in Comput. Rob. de Seris ann. 1332. ex Reg. 5. fol. 5. r°: *Item pour une flossoye pour Enfardeler la selle dessus dite.* Lit. remiss. ann. 1411. in Reg. 165. ch. 396: *Lequel Boussart et icelle femme prinrent et Enfardelerent tout l'or, argent, vaisselle, etc.* Ejusdem originis *Enfardelier*, Locus publicus, ubi merces transvehendæ in fasciculum aptantur. Lit. ann. 1359. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 357: *Ordonnons que toutes choses enfardellées à Paris, pour porter hors, soyent en Enfardelier veues et visitées.*

FARDING, Ferdingel, ex Saxonico f e o r d, Quarta, [et ꝺ e l; vel ꝺ æ l e Pars.] Ita f a r d i n g usurpatur pro quarta parte rei, verbi gratia terræ, vel nummi. F e r d i n g e l, terræ quarterium in Domesdei. Consulet Spelmannum, qui plura volet. [Vide *Feorwendel* et *Ferto*.]

° **FAREATICA**, Farris commercium. Pactum inter Bonon. et Ferrar. ann. 1193. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med ævi col. 893: *De Fareatica, quæ fiet in territorio majoris ecclesiæ, debent dare duos solidos Imperiales.*

¶ **FARERSIA**, idem quod infra *Farreschia* post *Fratres*. Charta Guillemi de Calviniaco Domini de Castro Radulphi ann. 1218: *Istam autem partem pro Farersia eis factam immunem reddo.*

° **FARESTOL**, Lucernæ species, vox vulgaris. Inventar. ann. 1218. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 67. col. 1: *Item inveni... quatuor candelabra, septem Farestols, tres ferri, reliquos ligni.* Et col. 2: *Unum Farestum et lanternam, etc.*

FARETRUM, pro *Faretra*, βελοθήκη, in Gloss. Gr. Lat. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Faretra, Repositoire à sajettes.*]

° **FAREUS**, *de Farro*. Lat. Ital. Ms.

FARFALIUS. Decretum Childeberti Regis ad Legem Salicam cap. 6: *De Farfalio ita convenit, ut quicumque in mallo præsumpserit Farfalium minare, sine dubio suum weregildum componat, quia omnino volumus, ut Farfalius reprimatur. Et si forte acquiescet istum Farfalium custodire, vitæ periculum per omnia incurrat.* Al. *sustineat*. Codex MS. quem vidi, habet *Farefalius*: Baluzius *Farfaliis*. Ubi hæc Spelmannus: Silent hic Glossographi, et ego de exotico non audeo pronuntiare. *Ferfallen* autem, alias *verfallen*, Bavaris idem significat quod Gall. *Forfaire*, et *Forfait*. Etymologicum Theutonicum vetus, *Verfellen, stuprare*, vulgo feloniam facere. Saxonibus etiam f e r e t f æ r, cassus, f æ l e n cadere, delinquere. [°° Vide Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 848. *Forfall* Scandicis populis est impedimentum, *Exonium*.]

☞ Feliciter doctissimus Eccardus in suis ad Legem Salicam notis *Farfalium* interpretatur *Adsalitionem* seu assultum: quod nomen a *Fallen* Ruere, cadere, labi, irruere, adsalire deducit. Hinc *Fal*, inquit, in Glossis Rabani Mauri MSS. est *Casus*, irruitio, adsalitio, pro quo nos *Fall* dicimus. *Far* apud veteres sæpe, præsertim in compositione, pro *For* vel *vor* usurpatur. Ita Kero et alii *Farworfan*, Projici; *Farakisiit*, Perspexerit, et centum his similia habent. Ut autem *Forbatutus* suo loco, Qui prius percusserat, exponitur; ita hic *Farfalius* significat prius factam adsalitionem sive assultum inimicum. Hinc autem cum turbæ multæ ex vindicta sequantur, præsertim, si authorem adsalitionis eas publice minatum fuisse, atque ita cogitanter perpetrasse, constet, weregildum ille suum merito componere sive vitam redimere aut mortem subire cogebatur. Huc usque vir perspicacissimus: qui jam ex eo suam probarat sententiam, quod præter rationem in Lege Salica a Carolo M. emendata prætermissa fuisset Lex *de adsalitione inimica*, nisi *Farfalii* nomine intelligendus sit assultus. [°° Quibus arridet Eccardi interpretatio melius fortasse scribent *Farstal* vel *Forstal*. Graffio Thes. Ling. Franc. tom. 3. col 823. et Haltausio Glossar. Germ. col. 486. *Farfalius* idem est quod *Fravali*, hodie Germ. *Frevel*, Temeritas, protervitas.]

° **FARFARA**, *Ungula caballina*. Leg. videtur *Caballina*. Glossar. medic. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959.

FARGA, [Fabrica ferraria, ut conjecto, Arvernis *Fargé*, Gallis *Forge*.] Vide *Bicocaria*, [*Fargia* et *Forgia*.]

FARGANA. Leo Ost. lib. 3. Chr. Cas. cap. 57: *Profectus hinc*, 190. *Farganas fratribus in dormitorium misit. Alia vice pro piscibus misit tarenos mille.* Ubi quidam legendum censent *sarganas*. Sunt autem σαργάναι Hesychio et Suidæ, sportæ viminææ, crates ex juncis, usui forte Monachorum aptæ in dormitorio. [°° Germanis *Forahana* et *Forhana* hodie *Forelle* est Trutta, Gall. *Truite*. Vide Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 3. col. 678. et infra *Fario*.

° *Sarganas* lubens legerim; sed lodices intelligendas opinor, idem proinde esse quod *Sargia*. Vide *Sargineum*.

¶ **FARGIA**, Officina fabri ferrarii, Arvernis *Farge*, Gall. *Forge*. Instrum. Eccl. Brivatensis ann. 1365: *Informatio facta super enclugia Petri Bodet, quæ fuit*

inventa in hospitio seu Fargia, in qua moratur Jacobus de Ulmo.

° **FARGUA**, Fabrica ferraria, Gall. *Forge.* Charta ann. 1340. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 178: *Quas* (punherias) *Poncius Dominici faber servit quocumque anno pro octava parte pro indiviso Farguæ communis dictæ villæ, etc.* Vide *Farga.*

FARIA, *Verba multa*, in Glossar. Isid. et Arabico-Lat. Papiæ, *Multa eloquia.* Hinc forte nostris *Fariboles*: [a *Fari, Farius* dictum, quod superest in compositis *Bifarius, Trifarius, etc.*]

¶ **FARIÆ** Carnes, *Faraonicæ scilicet,* in MS. Bituric.

° **FARICARPSTIA**, *Gallice Trémoure; et componitur de fariis et capio,* in Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg. 4120. Aliud ann. 1352. ex eod. Cod.: *Farnicaptia, Gallice Tremouye, quia far capit.* Utrobique legendum videtur *Farricaptia*, ut in altero ex Cod 7679: *Farricaptia, Trémuée.*

° **FARICELLUS**, Qui frumentum in farinam molendum curat; Ital. *Farricello*, farriculum sonat. Stat. Placent. lib. 6. fol. 68. r°: *Quilibet mulinarius, Faricellus seu granarolus teneatur ire ad domum cujuslibet requirentis pro accipiendo blada ad macinandum, et ea deferre ad molendinum et macinare, et facere et reddere bonam rationem et mensuram de farina, secundum quod bladum fuerit sibi datum, sive ad pondus, sive ad mensuram.* Vide infra *Farnariolus.*

° **FARINA**, *Fecrundæ*, in. vet. Glossar. ex Cod. reg. 7641.

° Farina Bona, Italis, proverbialis locutio, Bono et sincero animo. Serm. Barel. fer. 4. hebd. Passion.: *Iste non facit hoc pro bona Farina, bono animo.*

FARINAGIUM, Pensitatio ex farina, quæ fit molendinariis pro frumento molito. Tabular. Burguliense ann. 1214. fol. 101: *Prior debet moltam, de unoquoque sacco unum boissellum, et plenum Farinagium.* Charta Joannis Decani Ambian. ann. 1220. in Tabulario ejusd. Eccles. n. 155: *Cum inter nos et molendinarios nostros contentio verteretur super Farinagio, quod prædicti molendinarii in molendinis nostris pro asinis et vanno percipiebant, tandem compositio intervenit in hunc modum. Quicumque bladum suum in vehiculo suo molendum deduxerit ad molendinos nostros, nihil solvet de Farinagio. Qui autem in asino molendini bladum suum molendum detulerit, pro modio dabit pro Farinagio 4. boissellos, etc.* Charta Matthæi Comitis Bellimontis ann. 1200: *Concedo etiam eis molturam suam liberam et immunem ab omni Farinagio, et ab omni servitio, etc.*

° *Farinage*, eadem acceptione, in Charta ann. 1315. in magno Chartul. nig. Corb. fol. 67. v°: *Je maintenoie tout le Farinage du muelin de Conchy et tout l'erbage des bos de Conchy appartenir à mi... lesdis religieus maintenans au contraire qu'à yaus appartenoit le moitié des devans dis Farinage et herbage. Férinage*, in Charta ann. 1310. ex Reg. Phil. Aug. Cod. reg. 9607. 3. ch. 97: *Item la moitié du Férinage, que cil, qui ladite ferme tient, prent au moulin de Founichon.*

FARINALE, Molendinum. Gloss. Saxon Ælfrici: *Farinale*, M e a l e h u s, i. farinæ domus.

FARINARIUM, Idem quod *Farinale*, Moletrina, seu *molendinum*, ubi ex frumento molito farina conficitur. Utuntur passim Lex Salica tit. 24. §. 3. tit. 33. § 3. Tradit. Fuld. pag. 551. Aimoin. lib. 2. Miraculor. SS. Georgii et Aurelii n. 19. Acta Episcopor. Cenoman. pag. 300. Hariulfus lib. 2. Chr. Centul. cap. 7. lib. 3. cap. 32. lib. 4. cap. 6. Chronicon Besuense pag. 517. Veteres Chartæ in Hist. Monmorenciaca pag. 15. apud Perardum in Burgundicis pag. 41. 149. Beslium in Episc. Pictav. pag. 39. 44. in Comit. Pictav. pag. 238. [Felibian. in Hist. Sandionys. inter Probat. Ch. 26. etc.]

✱ « In Agliniaco, mansa tria cum *Farinariis* et piscatione, pro quibus ipsi dederunt IIII. mansa in diversis locis. (Constit. Concil. Pistar. an. 864. mus. arch. dep. p. 20). » — « Quarta una cum terra arabili, vineis, pratis et *Farinario* uno. (Carta Guillelmi, Aquitan. ducis, an. 985. ibid. p. 34). »]

Farinaria. Capitulare de Villis cap. 18: *Ad Farinarias nostras pullos et aucas habeant juxta qualitatem farinariæ.* [Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 85. v°.: *Habet ibi Farinarias duas.*]

1. Farinarius, Idem quod *Farinarium.* [Charta ann. 632. tom. 2. Hist. Meld. inter Instr. pag. 2: *Farinarium vero qui est super fluvium Maternam ad Pontem rapidum ipsi Monasterio habere cupio. Similiter alterum Farinarium situm in Briegio super fluviolum Alba.* Occurrit præterea in] Chronico S. Benigni pag. 412. in Chron. Abbat. S. Joan. de Vineis pag. 40. etc. Occurrit etiam in Donationibus factis Eccles. Salisbur. cap. 4. [et in Codice MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 12. col. 1. et fol. 45. col. 1. etc.]

°° 2. Farinarius, Homo moletrinæ præpositus, molitor. Charta ann. c. 1112. ap. Guerard. in Chartul. S. Petri Carnot. pag. 634: *Do Deo sanctoque Petro ... videntibus his... Odone Farinario.*

° 3. Farinarius, Qui farinan vendit, Ital. *Farinaiolo.* Libert. Barchin. Mss. ann. 1283: *Quilibet civis Barchinonæ potest molere bladum suum ubicumque voluerit sine impedimento alicujus, exceptis Farinariis,... qui debent molere ad molendina regalia.*

° **FARINGA**, *Faux*, ex Gloss. in Alex. Iatrosoph. Ms. lib. 2. Passion. cap. 111: *Cognoscendum est non ex inferioribus esse* (sanguinem) *sed ex Faringa et arteria fit.*

FARINOLA. Passio S. Maximi Presb. n. 13: *Et veniens de amne, portans Farinolam in ulnis suis, obviavit Magnentium.* Ubi leg. forte *Sarcinulam.*

° **FARINOSIUM** *sive Alveolus, Locus ubi farina cadit a molendino, Gallice Mais.* in Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg. 4120. *Fariniere* nuncupatur, in Lit. remiss. ann. 1453. ex Reg. 182. Chartoph. reg. ch. 153: *La Fariniere où chiet la Farine en moulant.*

✱ **FARINOSUS**, [Farinarius. *Veget.* 2. *Veterin.* 30. *Farinosa* congeries.]

¶ **FARINULA**, Diminut. *farinæ*, apud Vulg. Interpret. 1. Reg. 17. 13. et infra in *Sorbellum.*

¶ **FARINUM**, pro Farina, infra in *Sextarale.*

¶ **FARIO**, *Qui fatur.* Laurent. in Amalthea ex Ausonio. *Item Piscis*, ex Lexico Philol. Nostris *Truite.* [°° Apud Ausonium in Mosella, vers. 128. Isidor. Orig. lib. 12. cap. 6. sect. 6: *Et varii a varietate, quos vulgo Tructas vocant.*]

FARIOLA. Matth. Silvaticus: *Tisana, i. aqua ordei, vel Fariola.*

¶ **FARIOLUS**, *Propheta qui fatur.* Laurentius in Amalthea ex Glossis.

FARISEA. Vide *Farius equus.*

¶ **FARISEUS**, pro *Pharisæus.* Vide in *Phariseare.*

FARISTEL, Viarum obstructio, a Saxon. f a r, iter, via, et s t a l, stabulum, obstructio. Vide *Forestel.*

°° **FARIUM**. Virgil. Grammat. pag. 36: *Latinitas tanta sit et tam profunda ut multis ac fanisfaris sensibus explicare necesse sit. Quis enim latinitatem sensatus putet tam angustam haberi tamque artatam, ut unumquodque verbum uno tantum Fario unoque sensu contentum esse videatur*, Derivatum forte a Fari. Vide *Fario* et *Farius* 1.

¶ 1. **FARIUS**. Charta Harvichi pro Monast. Prumiensi apud Martenium Ampliss. Collect. tom. 1. col. 56: *Quod nos nec feci nec facere rogavi, præter istum quem firmissimum volo esse, quoque tempore fuerit ostensus, nullum sociatus effectum, nisi vacuus et inanis appareat; auctorem vero criminis vel Farium nec multum tum tempore patiatur judiciaria habere potestas.* An idem quod Teuton. *Farira*, Insidiator, a *Fara*, quod dolos, fraudes, insidias significat. Vide Schilter, in *Faran.* [°° Leg. *parum.*]

° Rursum hæc vox occurrit, non magis aperto sensu, in Translat. SS. XII. Fratrum tom. 1. Sept. pag. 155. col. 1:

> .... Concivem denique cives
> Non dominum sensere sui, quem corporis ingens
> Vix (l. vis) animique novo Fario titulaverat hosti.

Hic hærent docti Editores, suspicanturque hostem communem humani generis indigitari. [°° Vide *Farium.*]

2. **FARIUS** Equus, Arabicus, generosus: Arabibus *Faras.* Unde φάρας, apud Achmetem in Onirocriticis cap. 223. ἵππος ὁ φάρας ὁ εὐγενής, etc. et cap. 152. 159. φάρας Ἀραβικός, apud Nicetam in Isaacio lib. 1. n. 2. Leo Imp. in Tact. cap. 18. § 137. ait, Saracenorum equos φαρίους appellari. Raymundus *de Agiles* pag. 162: *Assumptis omnibus pecuniis suis Cæsaream et Camelam adibant, ut ibi equos Farios mercarentur.* Infra pag. 165: *Cœperunt ostendere illi de parte Comitis equos Farios, et divitias suas.* Ead. pag.: *Qui cum accepisset a Comite Raimundo 5000. solidorum, et duos equos Farios optimos, etc.* A voce φάρας nostri equos generosos, ut sunt Arabici, *Ferrandos*, vocarunt, ut docemus in voce *Ferrandus.* Equos vero ejusmodi Arabicos in pretio fuisse, alibi pariter docemus. Le Roman de *Garin*:

> Hue s'en retorna sur le roux Arabi.

Alibi:

> Bien fu armé, s'ot le rox Arabi.

Alpharaces cavalli, iidem qui *Farii*, vox nempe conflata ex præpositione *al*, Arabibus familiari, et *Faras*, equus generosus. Matth. Silvaticus in Pand.: *Al, et el, articulus apud Arabes significat id quod apud nos vulgariter addimus præponendo nominibus, la, le, li, lo.* Joannes VIII. PP. in Epistola ad Aldephonsum Regem Galliciæ apud Sampirum: *Aliquantos utiles et optimos Mauriscos cum armis (quos Hispani cavallos Alpharaces vocant) ad nos dirigere non omittatis.* Ubi *Maurisci*, non sunt quasi minores Mauri, quod vult Altaserra; sed ita dicuntur enuntiatione Longobardica, quomodo *Franciscum, Angliscum*, et similia usurpant Scriptores. *Caballi Maurisci*, in Epist. 3. Leonis III. PP. proinde iidem, qui *Numidæ* et *Ægyptii*, quos commendant etiam Gratius in Cynegetico v. 518. et Arianus seu Xenophon Junior in lib. de Venat. cap. 24. Vide, quæ observamus ad Alexiadem pag. 408. 409. Ab *Alfaras* Arabico, formata vox *Auferant*, nostris

olim familiaris. Le Roman *de Girard de Vienne* MS :

Malt sont lasé li Auferant cremu.

Infra :

Mais quant j'oi braire les destres Auferans.

Le Roman *de Garin* MS :

En destre menent les Auferrans de pris.

Alibi :

Il remonterent és Auferrans destriers.

° Quod ejusmodi equi aliis cursu maxime præstantiores sint, hinc fluvium rapidissimi cursus, *Arabis* vocarunt. Bestiar. Ms. :

Entre aus et la terre as Fourmis,
Keurt un fleuve moult Arabis.

Farisea. Vox ejusdem originis, pro equa faria. Ordericus Vitalis de Boemundo lib. 10. pag. 794 : *Et celerem equam fortissimamque, quam Fariseam appellant, cum uno Milite ascendit.* Hinc *har-faras, stercus caballinum*, apud Matthæum Silvaticum.

Ex prædictis videtur emendandus Procopius lib. 1. Goth. cap. 18. ubi Belisarium exhibet equo bellicosissimo insidentem, qui toto fuscus corpore, anteriorem capitis partem ad nares eximio candore insignem habebat. Mox addit : Οὗτον Ἕλληνες μὲν φαλιὸν, Βάρβαροι δὲ Βάλαν καλοῦσι. Legerim enim φάραν. [°° Vide Glossar. med. Græc. voce Φάρας col. 1665.] Hisce addendum videtur, quod Hieronymus de Nominibus Hebraicis, *Affanez*, equorum domitorem interpretatur.

☞ Ubi legendum forte *Apharez* vel *Apharesh*, ab articulo Hebraico *a* et *Pharash*, Eques. Haud scio etiam an emendanda sit superius vox φάραν pro Βάλαν, maxime cum Britones nostri Armoricani albedinem hanc in animalium fronte etiamnum *Baill* nuncupent, et *Baillet* vel etiam nude *Baill* equum aliudve animal hoc albore notatum : quod a quibusdam Gallo-Flandris *Bayard* appellatur. Quos autem Barbaros hic vocat Procopius, Gallos esse conjicere licet.

FARLEGANI, Fornicatores, adulteri, ex Saxon. forlegere, Fornicator, adulter, mœchus : forliggan, Fornicari, adulterari, mœchari : forliggand, Lupanar. Unde nescio an nostrum *Forligner*, deducatur, de iis, qui conjuges inferioris sortis ac conditionis sibi adsciscunt : tametsi probabilius censeatur, ejusmodi nuptias quasi *foris* seu extra *lineam* nobilem contractas appellatas. In Lege Frisionum titulus 9. inscribitur : *De Farlegani*, in eoque agitur de adulteriis et stuprationibus. Sikama rescribendum censet, *de horleganis*, id est *hoerleggers*, seu de concubinis. [Videri tamen possunt, inquit Martinius, dixisse *Farlegen* crassiori sono pro *Verlegen*. Hoc autem erit cubando errare, ut significetur, titulum esse de ἀνομίας κοιτῶν, de inconcessis παρακοιτίαις, habentibus αἰσχρουργίας.] [°° *Farlegarnessi*, Concubitus illicitus, fornicatio, adulterium, ap. Schmeller. in Glossar. Saxonico. Vide Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 2. col. 88. voce *Farligan*.]

° **FARLUGE**, Mundus muliebris, ita nuncupatur a Bareleta serm. de choreis : *O vanæ mulieres ! deferunt secum mille Farluge ; ex una parte levitates, ex alia coralla, ab alia pectorale, ex alia cultros : desunt eis forpices, ut apparerent fabri equorum.* Vide supra *Famfaluca*.

° **FARMACA**. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7651 : *Fachuriera, Prov. Farmaca, farmacier.*

✱ **FARNAICUS**. [Cippus. Dief.]

¶ **FARNARIA**, f. Fusoria fornax monetalis, Gall. *Fonderie*. Compositio anni 1177. inter Raimundum Comitem Provinciæ et Raimundum Archiep. Arelat. ex Chartulario Arelatensi : *In civitate Arelatis debent facere Farnariam simul quæ sit eis communis in viriles portiones, vel si duas facerent in Farnaria Comitis debet habere Archiepiscopus dimidiam partem, et in Farnaria Archiepiscopi debet habere Comes dimidiam partem. De moneta vero talis est convenientia, etc.* Et infra : *De Farnariis siquidem ita condictum et promissum est ; ut neque Archiepiscopus sine Comite neque Comes sine Archiepiscopo... in civitate Arelatis vel in burgis Farnariam facere possit.* Vide *Pharnatia*.

° **FARNARIOLUS**, Qui Frumentum in farinam molendum curat. Stat. Taurin. ann. 1360. cap. 69. ex Cod. reg. 4622. A : *Item quod in quolibet casali possint esse duo amassatores grani et unus Farnariolus, et non plus ; et si contrafecerit molinarius dicti casalis solvat solidos viginti pro bampno, et non ultra, et removeatur dictus Farnarolius* (sic). Vide *Faricellus* et *Fornariolus*.

✱ **FARNEUS**. [Ad farnum pertinens, ut *Farnei* fungi, apud *Apic*. 7. 13. ubi alii leg. *faginei*.]

¶ **FARNUM**. Charta ann. 1259. apud Eccardum de Orig. familiæ Habsburgo-Austr. col. 244 : *Tabernis, molendinis, Farnis, aquæductibus et decursibus, etc.* Ubi legendum videtur *furnis*. [° Pro *Farinarium*, cum abbreviatione scriptum suspicor. Vide in hac voce.] [°° *Furnis* legitur apud Marq. Herrgott tom. 2. Geneal. Habsb. pag. 351.]

✱ **FARNUS**. [*Farnia*, arbor de genere quercuum, quæ describitur ab *Aldrovand.*, habens folia cerro similia, longiora tamen, angustiora, duriora, et ad atrum inclinantia, quibus incisuræ sunt minus latæ, cum asperitate aliqua in parte superna. Meminit hujus arboris *Vitruv*. 7. 1. Adde *Pallad*. 1. 9. ubi tamen al. leg. *fraxinus* : dubitant etiam de loco *Vitruvii*.]

FARO, pro *Baro*. Fredegarius Scholast. cap. 41 : *Burgundiæ Farones vero, tam Episcopi, quam cæteri leudes, etc.* Utitur præterea hac voce cap. 44. et 55. Confer *Faramannus*.

¶ **FAROCIUM**. Vide *Farossium*.

FARONUS, Pharus, ex Hispanico *Faron*. Curia Generalis Catalaniæ, acta Cervariæ ann. 1369. MS. sub. Petro Rege Arag. : *Ulterius ordinamus, quod Faroni, seu Fars, durante guerra præsenti fiant per loca maritima, in quibus fieri sunt assueta, sumptibus tamen eorum, qui facere sunt astricti.* [Vide *Farossium*.]

¶ **FAROSSIUM**, Farocium, Pharus, faces et lucernæ in portubus maris vel turribus accensæ, Gall. *Fanal* et *Phare*, Turris aut excelsus locus ubi hujusmodi ignes accenduntur, Massiliensibus *Farot*. Litteræ Senescalli Provinciæ Massiliensibus ann. 1329. ex Archivo S. Victoris Massil : *Mandantes et fieri facientes continue Farossia seu lumanaria in locis consuetis.* In alio ejusd. Archivi Instrumento ann. 1328 : *Fiant Farocia in montanis assuetis.* Vide *Farassium*.

¶ **FAROTUM**, Eadem notione. Charta anni 1460. ex Archivo S. Victoris Massil. : *A Farato usque ad plagiam portæ Galliæ inclusive.*

° **FARRA**. Vide *Fara* 2.

¶ **FARRACUM**, *Puls ex fare facta, vel pinguis cibus generaliter*. Johan. de Janua. Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Farracum, Fromentée ou viande crasse.*

° **FARRAGINALE**. Vide *Ferraginale*.

✱ **FARRAGINARIA**. [Farragines, seu varia frumentorum genera simul commixta ad pecora per hiemem pascenda. *Colum*. 11. 2. *post. med.* *Farraginaria* quoque, pecori futura per hiemem præsidio. Ita leg. *Gesnerus*, sed *Pontedera Antiq. Gr. et Lat.* p. 583. monuit, hoc esse monstrum verbi, et multis argumentis probavit pro *farraginaria* legendum *farrago hordearia*, quam quidem lectionem in textum recepit *Schneiderus* ; hinc supra allatam vocem toto Latio exsulare jubemus.]

¶ **FARRAGIUM**, Idem quod *Farrago*. Concilium Tarracon. ann. 1591. inter Hispan. tom. 4. pag. 541 : *Nec de frugibus duntaxat, frumento... solvi præcipimus* (decimas).... *et his quæ in herba, sive fœno ad equorum et aliorum animalium cibum meti et depasci sæpius in anno solent ; etiam quæ vulgo Farragia et alia id genus appellantur.* Charta Radulphi Abb. de Viconia ann. 1206. e Chartulario Monasterii S. Quintini in Insula pag. 28 : *Tres vaccas servabit, eisque tamquam suis Farragium providebit... eodem Farragio quo sui equi vescentur nostri.* Occurrit iterum in Chartulario S. Vandregisili tom. 1. pag. 88. et alibi.

FARRAGO, Forrago, Equorum vel animalium pabulum ex frugum leguminumque miscellanea, *ocymum* Varroni, Gr. ὤκυμον, Ital. *Farraina, Fourage* : vel etiam stramen, palea. Charta Ludovici Comitis Blesensis ann. 1199. in Tabulario Eccl. Carnotensis n. 116 : *A festo autem sancti Remigii usque ad tempus messium rursum habebit Major granicam libere ad usus suos, sicut suam, cum Farraginibus, et paleis, et viciis. Et has Farragines et paleas, etc.* Ita in alia n. 230. [et etiam in Charta R. Abbatis S. Salvii Monstrol. ex Tabulario Compendiensi.] *Forrago*, in Charta Reginaldi Episcopi Carnotensis ann. 1206. in Eodem Tabulario n. 50 : *Sive in pratis, sive in straminibus, sive in Forraginibus, vel aliis quibuscumque, etc.* [Tabularium Ecclesiæ Ambian. de juribus Canonicorum in villa *de Camons* : *Et quidquid post excussionem manipulorum decimæ remanebit sive in Foragine sive in aliis proventibus, similiter dividetur.*] Vide *Fodrum*, et Plinium lib. 18. cap. 16. ubi et *Farrago*, Idem quod *secale*, Gall. *Segle*. Adde *Farragium*.

✱ **FARRARIUS**. [Ad far pertinens. *Scævola Dig*. 7. 1. 58. Sempronio do, lego ex redactu fructuum, oleris, et porrinæ, quæ habeo in agro Ferrariorum. Alii leg. *farrariorum*, sed prius præstat, et videtur locum denotare, in quo ager sit. *Cato R. R.* 10 *Farraria* fistula. — 2. *Farrarium* absolute. *Vitruv*. 6. 9. *ad fin.* Horrea, fœnilia, farraria, pistrina, extra villam facienda videntur, *h. e.* locus, ubi farrago, et similia jumentorum pabula, præter fœnum, conduntur.]

¶ **FARRATIOR**, *Fructuosior*. Papias. A *Farre*, nisi legendum sit *Ferracior*.

¶ **FARRES**, πολτός, *Puls*, a *Farre*. Supplementum Antiquarii. Vide *Farracum*.

° **FARREUM**. Charta Iterii Tociac. dom. ann. 1147. inter Probat. Hist. Autiss. pag. 15. col. 1 : *Et hoc quod possident apud Sucium, sicut septum est de Farreis et palitio, etc.* Sed legendum vi-

detur *Fosseis*, vallis scilicet seu fossis. Vide *Fosseium*.
° Ita *Farrée* pro *Ferreis*, Percussio palmæ in faciem, occurrit in Vita J. C. Ms. :

Du col li donnent grans colées,
Et en le fache grans Farrées...

Vide *Ferita*.

° **FARRICAPTIA**. Vide supra *Faricarpstia*.

✱ **FARRUGO**. [Immundicies alicujus rei. Dief.]

° **FARRUM**, Far, Ital. *Farro*, Stat. Genuens. lib. 4. cap. 58. pag. 114. r° : *Appellatione autem victualium, quoad ea quæ prædicta sunt, sint et intelligantur infrascripta, scilicet frumentum, ordeum, spelta,... Farrum, oleum, nuces, etc.* Vide infra *Fransire*.

¶ **FARS**. Vide *Faronus*.

1. **FARSA**, Tumor, qui totam cutem exulcerat. Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosophistam : *Erpes estiomenus, i. se comedens, quod Salernitani Farsam vocant*. Constantinus African. lib. 8. Commun. locor. Medic. cap. 10 : *Colera rubea si sit simplex, et ad id quod membrum videatur descendere, facit apostema, quod vocatur Formica, et aliud Farsa : quæ si cum sanguine misceatur, Erisipela inde generatur*. Vide eumdem lib. de Gradib. pag. 374. et 382. Marbodus de Herbis lib. 4. cap. 20 :

Ulcera desiccat mala, restringit quoque Farsam.

Italis *Fersa*, est calor immensus. Dantes : *Come il ramarro sotto la gran Fersa de' di canicular cangiando siepe, folgore par, se la via attraversa*. [Jano Laurenbergo in Supplemento Antiquarii : *Farsa*, νακτή, *nacta*.]

¶ 2. **FARSA**, Italis *Frottola*, nostris *Farce*, definitur ab Academicis Cruscanis, *Commedia mozza, e imperfetta ; dal Greco* φάρσος,*che vale vesta mozza ;* melius a Menagio, Carmen multis et variis rebus refertum seu *farcitum ;* unde vocis origo. Inde etiam *Farsa* dictæ quædam Paraphrases, inter Scripturas vel preces in Ecclesia cantari solitas, intermixtæ, quibus ejusmodi Scripturæ vel preces veluti *farciuntur*. Vetus Ceremoniale Lirensis Monasterii : *Qualiter debeant cantare* Kyrie eleyson *cum Farsa. Quando in diebus festis dicitur* Kyrie eleyson *cum Farsa*. Quo intelligi datur additio quæ etiamnum diebus festis solemnioribus in quibusdam ecclesiis, Senonensi videlicet, Cenomanensi, etc. post *Kyrie* cantatur hoc modo *Kyrie, fons bonitatis, Pater ingenite, a quo bona cuncta procedunt, eleyson Christe, etc.* Circa originem ac dispositionem *Farsæ*, consulendus Crescimbeni all' istoria della volga poesia lib. 4. cap. 3. ubi et de quodam pulmento Provincialibus noto, quod *Farsum* vocant, belle loquitur.

° Reg. visitat. Odon. archiep. Rotomag. ab ann. 1248. ad 1269. ex Cod. reg. 1245. fol. 216. v° : *Visitavimus monasterium monialium S. Trinitatis Cadomensis . . . . In festo Innocentium cantant lectiones cum Farsis : hoc inhibuimus*. Quæ lectiones, ejusdem compositionis erant atque *Epistolæ Farcitæ*, quarum specimen supra allatum emendare licet ex Comment. Acad. Inscript. tom. 17. pag. 716. Cui addendum alterum exemplum ex tom. 2. Hist. Theat. Franc.

¶ **FARSATURA**, Farcimen, fartum, Gall. *Farce*. Statuta antiqua S. Audoeni Rotom. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 1208 : *Sicut interdicimus usum carnium, ita Farsaturas de tritis carnibus denegamus*.

¶ **FARSATUS**, pro *Fartus*, Gall. *Farci*. *Ova Farsata*, id est, cum farcimine, Gall. *des œufs farcis*, in Consuetudinibus Solemniacensibus pro festis diebus.

° **FARSETUS**, Vestis species, thorax, Ital. *Farsetto*. Constit. Feder. reg. Sicil. cap. 107 : *Item quod prædicti comites, magnates, barones, milites, et uxores eorum possint habere in ætate guarnimentum unum de serico, sub eo Farsetum vel dublectum ac juppam de serico*. Nostri *Farce* vocabant id omne, quo aliquid fartum erat. Stat. ann. 1341. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 548. art. 7 : *Que nul ne face coisins,... qui ne soit d'aussi bonne Farce comme la couste*.

FARSIA, [ut *Farsa* 2.] Charta Odonis Episcopi Parisiens. ann. 1198. post Notas ad Petrum Blesensem ultimæ Editionis : *Missa similiter cum cæteris horis ordinate celebrabitur ab aliquo prædictorum, hoc addito, quod Epistola cum Farsia dicetur a duobus in cappis sericeis*. Incertum quid hæc vox denotet, a qua dictæ

Epistolæ Farcitæ, in Visitatione Thesaurariæ S. Pauli Londinensis ann. 1295 : *Unum troperium... in cujus initio notantur omnes Sequentiæ, et in fine ponuntur omnes Epistolæ Farcitæ*. Ibidem : *Gradale de Choro, quod vocatur Puerorum, sine officio ; in cujus fine ponuntur Epistolæ Farcitæ*.

☞ Obscurum jam non est quid sint *Epistolæ Farcitæ*, quæve hujus vocis origo. Earum quippe specimen edidit Martenius noster lib. 1. de Antiq. Eccl. Rit. cap. 3. art. 2. ex vetusto Missali S. Gatiani Turon. ann. circ. 600. unde ejusmodi Epistolas dictas fuisse *Farcitas* patet, quod ex vario idiomate Latino scilicet ex Gallico compositæ essent atque *Farcitæ* in hunc modum : Lectio Actuum Apostolorum : *Por amor de vos pri Saignos Barun, se et vostuit, excostet la leçun de Saint Esteure le glorieux Barrun. Escotet la par bonne entention, qui a ce jos reçu la passiun*. In diebus illis Stephanus : *Saint Esteures fut pleins de grant bonté. Emmen tot celo qui creignent en Dieu feseit miracle. O nom de Dieu mende ascuntrat, et auces a tot dona lante, por ce haierent autens li ive*. Surrexerunt. *Encontre lui se dresserent trestuit, discrent ensemble mauveis mes, celui il a deable qui parole en lui, etc.* Eodem S. Stephani die in Cathedrali Aquensi etiamnum cantatur Epistola alterno commate Latino et vulgari : quod *Planctus S. Stephani*, vernacule, *leis plants de San Esteve*, dicitur. Idem obtinuisse in Divionensi Ecclesia testatur Epistola quæ legitur in Mercur. Gall. ann. 1726. mens. Febr. Exstant præterea *Epistolæ Farcitæ* in Epistolario S. Juliani Brivat. quæ jam præ nimia earum prolixitate non cantantur, nisi in festo S. Nicolai aliisque perpaucis. Denique earumdem Epistolarum occurrit mentio in Ordinariis MSS. Narbonensi et Cabilonensi, teste Martenio loco supra laudato. Vide *Farsa* 2.

¶ **FARSILE**, *Quod farturam recipit*. Laurent. in Amalthea ex Apitio.

° **FARSITUS**, dicitur de eo, qui cibis oppletus est, in Comœd. sine nomine act. 2. sc. 5. ex Cod. reg. 8163 : *Exuriant* (ancillæ) *Farsitæ*.

° **FARSSITUS**, Fartus, Gall. *Farci*. Reg. feudor. Aquit. sign. JJ. rub. in Cam. Comput. Paris. fol. 37. v° : *Cum dominus rex vult facere transitum per partes suas, et mandat ei ante, quod paret sibi prandium debitum, debet ei dare subtus castrum de Bedessan, unam vaccam Farssitam, secundum modum antiquum*.

FARSURA, pro *Fartura*, apud Petrum Blesensem Epist. 86. [°° et Tertullianum. Vide Forcellinum in *Fartura*.]

FARSWEROTOS. Vide *Furswirotos*.

✱ **FARTALLIA**. [Patella. Dief.]

¶ **FARTELLUS**. Vide *Fardellus*.

¶ **FARTHING**. Vide *Ferto*.

° **FARTILLES**, *quod fures ibi cileantur*, *furca*, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Leg. *Furcillæ*. Vide in hac voce.

¶ **FARTO**. Vide *Fartorium*.

¶ **FARTOR**, *Nomenclator*, in Glossario Sangerman. MS. n. 501. Apud Festum explicatius : *Fartores, Nomenclatores, qui clam velut infarcirent nomina salutatorum in aurem Candidati*. [°° Etymon petendum a verbo *Fari*.] Candidatis seu Petitoribus in primis elaborandum erat, ut singulos cives nossent, eorumque nomina tenerent ; cum autem in tanta populi multitudine et tantis vitæ occupationibus hoc fieri vix posset, ministrum instituerunt, qui Candidatis nomina omnium civium, ut quisque occurrebat, suggereret, eumque *Nomenclatorem* vocarunt Cicero pro Muræna *Monitorem*, Festus vero *Fartorem* dixit, et ex eo Glossator Sangerm.

¶ **FARTORIUM**, Laniarium, Gall. *Tuerie*, Parisiis *Echaudoir*. Charta Boleslai Ducis Silesiæ ann. 1311. apud Ludewig. tom. 6. pag. 456 : *Rite et rattionabiliter vendidimus Fartorium seu curiam mactatoriam in Aureo-monte, in civitate vel extra civitatem, ubicumque expedire videbitur, ædificandum, cum omni usufructu et utilitate, qui inde proveniunt et provenire possunt, et cum omni jure et dominio, sicut dictum Fartonem habuimus et tenuimus, Hermanno Scriptori, etc.* Vide *Mactatorium*.

¶ **FARTUM**, Prædium rusticum, ni fallor, omnibus rebus quæ ad culturam pertinent instructum, idem quod *Affare*, [° Sed legendum opinor *Factum*. Vide supra *Factum* 4.] Testamentum Florentii de Castellana ann. 1398. ex Schedis Præsidis *de Mazaugues* : *Voluit... quod totum Fartum de Luco sibi serviat, et de ipso Farto sibi domina et seignoressa*.

¶ **FARTUS**. Vide in *Ferto*.

° **FARUM**, ut supra *Farrum*. Libert. S. Marcel. ann. 1343. in Reg. 163. Chartoph. reg. ch. 89 : *Item quod ala Fari dicti loci transmutabitur retro domum*.

1. **FARUS**, *Cœnator, Cœnatorium*, Papiæ.

¶ 2. **FARUS**, Fretum, Gall. *Detroit*. Chronicon Siciliæ inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 59 : *Nos* (Bonifacius VIII. Papa) *de vestra discretionis et circumspectionis industria plenam in Domino fiduciam obtinentes, et volentes ut eo lubentius rebelles iidem, civitates, castra et loca tam ipsius insulæ, quam aliarum etiam regni prædicti partium citra Farum ;* intelligo Messanense fretum, Gall. *Le Phare* seu *Le Detroit de Messine*. [°° *Regnum Siciliæ tam ultra Farum quam citra*, in Chart. Frider. II. Imper. ann. 1216. in alia ann. 1219. apud Pertz. Leg. tom. 2. pag. 229. 232. etc.]

¶ 3. **FARUS**, Lucerna sive Lychnuchus orbicularis et circularis. Vide *Pharus*.

° 4. **FARUS**, Fasciculus, ut videtur, seu onus, sarcina. Jura vicecom. Narbon. ann. circ. 1260. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 546 : *Habet ab omnibus hominibus... portantibus ligna cum suis animalibus Narbonam, ratione intradæ, de quolibet animali, unam saumatam li-*

gnorum, et de cupolata duos Faros hominum semel in anno de animalibus.

¶ **FARWESOTU.** Vide *Furswirotos.*

° **FARZIUS,** Vestis species. Chron. Placent. ad ann. 1388. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 583 : *Utuntur... Farziis magnis et parvis a lectis et cortinis de tela circumcirca dicta lecta.* Vide supra *Farsetus.*

° **FASANUS,** Phasianus, Gall. *Faisan.* Libert. villæ *de Coynau* concessæ a Joan. dalph. ann. 1312. in Reg. 150. Chartoph. reg. ch. 113 : *Item concedimus eisdem, quod venari possint modis omnibus, quibus voluerint,... ad omnia setarum genera et avium,... exceptis perdicibus et Fasanis, quos non debet capere, nisi cum avibus.* Stat. Taurin. ann. 1360. cap. 304. ex Cod. reg. 4622. A : *Nulla persona..... exeat civitatem in die fori seu Sabbati pro emendis Fasanis, perdicibus, leporibus, etc.* Stat. Cadubr. lib. 3. cap. 81 : *Ad fillum sive laqueum vel ad retia nemo capiat Fasanos vel perdices.* Vide infra *Fascianus.*

✱ **FASCALIS,** [Ad fascem pertinens. *Inscript.* apud *Fabrett. p.* 274. *n.* 154. Maximo *Fascali* Aug. N. Bictoria cojugi incomparabili. Idem *Fabrettus* hic adnotat, fasces hinc inde cum securibus in lapide repræsentari, unde intelligimus, hunc Maximum fuisse Augusti cujusdam lictorem, cujus professio hac voce cadentis Latinitatis propria significatur.]

° **FASCELLA,** ut *Fasciola.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Cengla, Prov. cingula, fascia, Fascella, fasciale, qua pueri involvuntur.*

¶ **FASCEMINA.** Vide mox] *Fascennina.*

FASCENNINA, Fascennia, Ital. *Fascinata,* Propugnacula urbium, seu arcium ex *Fascinis,* seu ligneis fascibus confecta. Ugutio : *A fascis, hæc fascennina, i. clausibilis vallatio, sicut circa castra et civitates, quæ solet fieri quibusdam lignis.* Ita enim Glossæ Pithœanæ, ex quibus emendandæ, quæ Isidorianæ habent *Fascemina.* Gloss. Lat. Gall. : *Fascennia, Palis de bois, ou closture environ chastiaus.* Nos etiamnum *Fascines* dicimus. Occurrit in Hist. Obsid. Jadrens. lib. 1. cap. 4. lib. 2. cap. 19.

¶ **FASCES,** ut apud Romanos summi magistratus indicium fuere, ita apud Scriptores medii ævi pro suprema potestas usurpatur hæc vox. Testamentum Rodulfi Episc. Bituric. sæc. 4. Bened. part. 2. pag. 161 : *Placuit etiam huic inseri testamento ut nec meo, nec parentum meorum* (dominio) *nec Fascibus regiæ magnitudinis, nec cujuslibet terrenæ dignitatis subjaceant.* Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Fascis, Faissel, ou enseigne de honneur.* Ubi additur hic versiculus :

Pondera sunt Fasces, Fasces dicuntur honores.

1. **FASCIA,** [Modus agri, idem ut videtur, qui *Faicia.* Antiq. Recog. Revel. Vienn. *Probus* fol. 58. verso : *Nicholaus Rex tenet de Comite unam Fasciam de bosco de Brochiis et debet inde* xii. *den. censuales, et tenet* 1. *petiam bosci ibidem libere.* Stephanotius tom. 10. Fragm. MSS. pag. 258. ex Tabulario B. M. de Rupe-forti : *Anno* mclxxxxiv... *concedimus... quidquid juris habemus in Fascia quæ est inter nemus et aquam.*] Vide *Fasciola, Funiculus, Suppellicium.*

° f. pro *Faicia.* Vide supra in hac voce. Chartul. S. Vincent. Laudun. ch. 81 : *Notum esse volumus... integram terræ Fasciam unam et de duabus Fasciis duas partes ad decimam garbam in territorio de Dagniis perpetuo habendas dedisse, tertiam duarum Fascium partem, Willelmo participe nostro concedente.*

¶ 2. **FASCIA** et Fascium, passim occurrunt in Antiq. Recogn. Vien. Regesto *Probus,* pro Fascis : ut *Fascia ligni,* Gall. *un Fagot de bois ; Fascium feni.* Gall. *une Botte de foin.* Vide *Fascius.*

° *Faschiel,* eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1442. ex Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 114 : *Comme le suppliant eust marchandé..... de coupper et abatre certaine quantité de bois et en faire des fagos et Faschiel.*

FASCIAMENTA, Fasciæ sepulcrales. Alcuinus Ep. 71 : *Numquid non Fasciamenta mortui eodem verbo solvere poterat, quo mortuum vitæ redditum de sepulcro prodire jussit ?* Vide *Pectorale.*

° **FASCIANUS,** ut supra *Fasanus.* Chron. Estense ad ann. 1344. apud Murator. tom. 15. Script. Ital. col. 537 : *Fascianorum, pavonum, columbarumque et reliquarum avium ad ingentem numerum consumtum satis constat.*

° **FASCIATORIUM,** Fascia qua frons sacro chrismate inuncta obvolvebatur, idem quod *Chrismale.* Reg. Bern. abb. Cassin. tom. 2. Hist. ejusd. monast. pag. 460. col. 1 : *Item ut rectores ecclesiarum monere debeant semper populum et præsertim parrochianos, quod per lavationem panni vel Fasciatorii compaternitatem non debeant contrahere, sed solum per baptismi et confirmationis sacramentum.* Quomodo etiam legendum, pro *Fassatorium,* ibid. pag. 465. col. 1 : *Item si aliquis per ablutionem Fassatorii seu panni compaternitatem contraxerit contra canonum instituta, etc.*

° **FASCICULARIUS,** Bajulus, Gall. *Portefaix.* Gloss. Cæs. Heisterbac. in Reg. Prum. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* pag. 673. col. 2 : *Fascicularii, qui ferunt pondera, unusquisque denarios duos.* Vide *Fardellarius.*

¶ **FASCILLA,** Falcula, Gall. *Faucille.* Charta Ingelranni III. Codiciacensis Toparchæ ann. 1207. in Hist. Codiac. pag. 166 : *Concedo... herbam meam nemoris de Laujou ad Fascillam.* Vide *Facilla.*

°° **FASCILONES** apud Monachum Sangallensem e cod. reposuit Pertzius lib. 2. cap. 21. ubi vulgo legebatur *Flascilones.* Idem esse videtur quod *Fasciola.*

° **FASCINA,** vox Italica, Lignorum fascis, Gall. *Fascine* vel *Fagot.* Tract. Ms. de Re milit. et mach. bellic. cap. 58 : *Inter dictas perticas ponantur Fascinæ lignaminum.* Stat. Montis-reg. pag. 188 : *Quod si aliquis imponeret ignem in aliquibus paleis,..... aut lignis vel Fascinis existentibus extra casiamentum, et nihil aliud concremaretur, nisi ipsæ paleæ, fenum, ligna et Facinæ, etc.*

FASCINABULUM. Notæ Tyronis pag. 182 : *Fascinum. Fascinabulum. Fascinabellum. Præfascinat, etc.*

¶ **FASCINARE.** Gloss. Isid. : *Fascinat, Gravat.* Papias : *Fascinat, Adulando impetit, laudando decipit, gravat.* Id est, nocet fascino : quo significatu Latinis notum verbum *Fascinare.*

° *Enfaxcigner,* pro vulgari *Ensorceler.* Fascinare, in Lit. remiss. ann. 1461. ex Reg. 198. Chartoph. reg. ch. 294 : *Le mari de la suppliant lui dist qu'elle l'avoit Enfaxcigné. Fesne,* fascinum, vulgo *Charme, ensorcelement,* in Stat. eccl. Turon. ann. 1396. cap. 78. ex Cod. reg. 1237 : *Si peccaverint* (precaverint) *ad fascinum vel qualescumque precationes, excepto simbolo et oratione Dominica, etc.* Ubi versio Gallica : *Si aucun chante à Fesne aucuns chantemens, etc.*

FASCIOLA. Ugutio, partim ex Isidoro lib. 19. cap. 33 : *Fasciola dicitur, qua vulnera ligantur. Fasciale vero Latinis cingulum, quo puer circumligatur in cunis.* [° Hinc *Faisser,* pro Vulnera alligare, curare, Gall. *Panser.* Lit. remiss. ann. 1443. in Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 297 : *Icellui Toulhon fut confessé et receut son Createur ; et après fut Faisse et aparillé.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Faysser. Prov. fasciare.*] Diminutivum a *Fascia,* cujus vocis crebra occurrit mentio in Regulis Monasticis, cum agunt de Monachorum vestibus, ubi maxime itinerantium fuisse observare est. Bernardus in Consuetud. Cluniacensib. MSS. cap. 3 : *Non debet equitare sine Fasciolis plusquam una leuca.* Cap. 62 : *Ablatis calcaribus, et Fasciolis ad Monasterii introitum petat veniam.* Lanfrancus in Decretis pro Ordine S. Benedicti cap. 7. ait ad Camerarium pertinere, ut procuret *fratribus in iter profecturis cappas, Fasciolas, calcaria.* Idem cap. 14. Monachum *Fasciolatum, aut cinctum, sive cum cappa,* in claustrum introire vetat, quod hæc sint itinerantium. Bernardus Mon. MS. cap. 4. et Udalricus lib. 3. Consuetud. Cluniac. cap. 11. *Fasciolas* Monachis tribuunt *propter tibias infirmantes,* id est, si id exigat infirmitas. Vide lib. 1. Miracul. S. Dionysii cap. 14. Regula Magistri cap. 81. statuit, ut Monachi habeant in hieme *pallium stamineum, braccas laneas, et Fasciolas, aut pedules.* Vult præterea, ut *Fasciolæ laneæ* non sint, sed *lineæ, ut aliquid distet a Clerico Monachus.* Denique Conventus Aquisgran. ann. 817. cap. 22. *Fasciolas* duas Monachis concedit, et duas alias, *quibus necesse est itineris causa.* Iis interdicuntur in Concilio Cloveshovensi ann. 747. cap. 38 : *Nec imitentur sæculares in vestitu crurum per Fasciolas, etc.*

Quærunt ipsi monachi, quod genus vestis fuerint *Fasciolæ* his locis. Haeftenus cum *pedulibus* confundit, ut et Lucas Acherius ad Udalricum, qui *Gamaches* vertit. [His proxime accedit Editor Vet. Disciplinæ monast. qui *Fasciolas* leves quasdam ocreas esse existimat, ex eo maxime quod itinerantibus propriæ videantur.] Palam est, supra laudatos Scriptores pedules a fasciolis perpetuo distinguere. Verum non est cur ad exoticas notiones recurramus, cum Latina se offerat ; sunt enim Ciceroni lib. de Aruspic. resp. *Fasciolæ,* quæ, Ulpiano D. de Auro et arg. leg. (34, 2. fr. 25. § 4.) *Fasciæ crurales* dicuntur : nostris *jarretieres ;* [quod mire illustrat S. Wilhelmus lib. 1. Constit. Hirsaug. cap. 16 : *Pro signo Fasciolarum, inculcatum calceorum signum præmissum, addito, ut utrumque indicem tibiæ circumferas.*] Eginhardus in Carolo M. : *Fasciolis crura et pedes calciamentis constringebat.* Monachus Sangallensis lib. 1. cap. 36 : *Fasciolæ crurales vermiculatæ, etc.* [°° Vide *Fascilones.* Fiscorum describend. Formulæ apud Pertz. Leg. tom. 2. pag. 177 : *Est ibi genitium..... in quo repperimus sarciles* 5. *cum Fasciolis* 4. *camisiles* 5. Qualis autem fuerit calceatura Francorum, supra attigimus in voce *Armiger,* quibus hæc addere placet ex Joanne Puricello in Monumentis Basilicæ Ambrosianæ pag. 70. ubi Bernardi Regis Italiæ, Pipini filii, effossum et apertum tumulum describit, ipsiusque Bernardi vestes regias : *Superstites adhuc e corio rubro calcei utrumque pedem contegebant iidemque ligneam quisque soleam, hinc inde coriaceis insutam, habebant. Tam vero apte presseque ad suum quisque pedem juxta ordinem digi-*

torum congruebant, in acutum versus primorem digitum desinentes, ut calceus dexter non nisi dextro pedi, quamdiu integer ille erat, sinisterque sinistro adaptari potuisset. Cæterum quisque calceus duabus tantum corii partibus invicem consutis pedem ita contegebat, ut anterior corii pars in suprema versus crura extremitatem aliquantulum scissa in longum esset, illicque pedi ligamine astringeretur, ad eum prorsus modum, quo rusticana hodie calceamenta factitari solent. Calcaria deinde ærea pedibus aptata describit. A fasciis denique cruralibus nata vox *Fesse*, seu uti vulgo dicimus, *Face*, vel *Fasce*, in armorum insignibus. Guill. *Guiart*. MS. ann. 1304: *Ot main escu portrait à Fesse.*

FASCIOLUM, Operimentum capitis, quod Chaldææ incolis tribuit B. Odoricus de Forojulio in Peregrinat. sua n. 3: *Portant autem super capita sua Fasciola aurea de perlis pretiosis.* Idem forte quod *Fasciolas* vocat S. Hieronymus Epist. 2. de Vita Clericorum: *Crebra munuscula, et sudariola et Fasciolas, vestes ori applicitas, et oblatos ac degustatos cibos, blandasque et dulces litterulas, sanctus amor non habet.* Neque aliud videtur a φακιολίοις Turcarum, de quibus Ducas cap. 37. quæ nunc *Turbans* seu *Tulipantos* vocant. Testatur Leunclavius in Pandecte Turc. num. 240. Græcos etiamnum sic appellare Turcicos *Tulipantos*, quod ex fasciis seu fasciolis convolutis et complicatis conficiantur, etiam Achmes innuit cap. 226. Φακιόλια, Saracenis etiam tribuit auctor Vitæ S. Nili Junioris pag. 56: Ἤρχοντο ὡσεὶ δέκα καβαλλάριοι, ἐνδύματα, καὶ ὅπλα, καὶ πακιόλια, καὶ ὅλον τὸ σχῆμα ἔχοντες τῶν Σαρακηνῶν. Infra: Περιελόμενοι δὲ τὰ φακιόλια ἀπὸ τῶν προσώπων αὐτῶν, etc. Glossæ Basilic. φακιόλιον exponunt ζωνάριον et *Semicinctium* Latinorum. Alii crumenam et marsupium. Lexicon. Gr. MS. Reg. Cod. 2062: Φασκώλιον, ἱμάτιον, ἢ σακούλιον. Aliud Cod. 930: Φασκόλιον, ἱμάτιον, φορίον. Φασκόλιον δέ ἐστι μαρσίπιον. Ita fere Hesychius. Ismaelitarum *vittata capita* dixit Hieronym. in Vita Malchi. Vide *Facialis*, [et Glossar. mediæ Græcit.]

¶ **FASCITERGUM**, ut supra *Facitergium*, Mappula ad tergendam faciem. Occurrit apud Acherium tom. 6. Spicil. pag. 430.

¶ **FASCIUM**, Fascis, *Fascium fœni*, Gall. *Botte de foin*, in Antiq. Recogn. S. Georgii Esper. fol. 27. Vide *Fascia* 2.

⚬ Convent. Saonæ ann. 1526: *Quando ipsi Quilianenses subditi communis Januæ vendunt canepam in Saona, extorquent denarios sex pro singulo Fascio, ultra id quod per alios solvitur.*

¶ **FASCIUNCULUS**, Parva fascia, ut conjecto. Vide locum in *Burrene*.

¶ **FASCIUS**, ut *Fascium*, pro Fascis. *Duos Fascios fœni et duos paleæ*, in Inquisitione Jurium in loco Albonis Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 123. col. 1. [⚬⚬ *Persolvere per annum fœnum Fascium unum*, in Instrum. inquisit. a missis Imperat. factæ c. ann. 800. post Irminonem pag. 343. ex Fumagalli cod. Dipl. Santambros. pag. 173.]

1. **FASCULUM**, pro *Vasculum*. Gloss. Lat. MS. Reg. Cod. 1013. et Isidori: *Vasculum, Discus, Fasculum.*

2. **FASCULUM**, Fossorium. Vetus Charta Hispanica ann. 955. apud Sandovallium: *Et cum cepissem fodere, divino judicio flagellatus sum, usque adeo quod factus sum cæcus, et milites mei, qui immunes erant a culpa, qui cum Fasculis cœpissent fodere, lumen amiserunt.* Huc forte spectat locus ex Glossario Gr. Lat.: Σκαφίον, ἤτοι δρὺξ κηπουρικός, *Aciscculum.* Codex MS. S. Germani Parisiensis habet..... κηπουρική, *Aciscumulum.*

⚬ Ligo, Gall. *Houe*, alias *Faissoir*. Lit. remiss. ann. 1467. in Reg. 201. Chartoph. reg. ch. 3: *Icelle femme frappa le suppliant sur la teste d'un sarceau ou Faissoir.* Vide *Fossorium*.

⚬ **FASCULUS**, Fascis, Gall. *Botte*. Terrear. Ms. Bellijoc. fol. 11. r°: *Quartam partem unius fessi feni seu Fasculi.* Vide supra *Fascium*.

¶ **FASELARIA**, Faseli siliquæ vel grana, apud Lampridium in Antonino Heliogabalo.

¶ **FASELLUS**, ut Faselus Virgilio, et Faseolus Columellæ, Fabula. Gall. *Feve de harricot*. Vide locum in *Matutinellum*.

⚬ **FASENDA**, Prædium rusticum, ager, idem quod supra *Faisio*. Charta ann. 1332. ex Tabul. Flamar.: *Tenet ab ipso, tanquam a directo domino sive feudali, Fasendam unam dicti Guillelmi, sitam in parrochia de Tonaco in manso de Podio Lamoros, inter Fasendam de la Ribeyrola ex parte una, et castanetum Gerardi de Chalano... ex altera, et Fasendam Heliæ Bugat ex alia, et costale de la Bermundia ex reliqua.* Vide *Fazenda*.

FASEOLUS. Vide Petrum de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 26.

¶ **FASERIA**, f. pro *Raseria*, Mensura annonaria. Charta anni 1125. apud Miræum Diplom. Belg. tom. 1. pag. 377. col. 2: *In festivitate S. Martini decem Faserias siliginis et duodecim solidos.*

FASIDIS, *Grassus*, in Gloss. Arabico-Lat.

FASILIA, in Gloss. Lat. Gr. Λοβοὶ, [Siliquæ.]

⚬ *Faisil* nostris, quodvis rei alicujus purgamentum. Stat. pro bono publico ex Lib. rub. fol. magn. domus publ. Abbavil. art. 47: *Que le Faisil de leurs forges, quant il* (les maréchaux et autres ouvriers en fer) *le mettront hors, il le portent hors des portes de le ville et le mettent ès fossez, esquelles on a prins le savelon.*

⚬ **FASILLARIUS**. Vide infra *Fassiliarius*.

⚬ **FASIO**. Vide supra *Faisio*.

¶ **FASISTORIUM**, Sella plicatilis, sedes honoratior. Codex MS. S. Martialis Lemovic. de modo celebrandi Synodum, apud Stephanotium tom. 2. Fragm. Hist. MSS: *Cum ad locum pervenerit, ubi parata est cathedra ad sedendum, mittit Episcopus thymiama in thuribulo, et incensat Diaconus textum Evangelii, quod jam posuerat in quadrato ornato, quod Fasistorium dicimus.* Vide *Faldistorium*.

⚬ Analogium seu pluteum hic potius designari facile crediderim.

¶ **FASITUS**, *Solutus, consumptus, a fatisco.* Papias.

⚬ **FASIUS**, Panni vel telæ species. Inventar. ann. 1389. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 364: *Petiæ iv. Fasii pro cossinis.*

FASMA, Lingua, idioma. Hesychius: Φήματα, ῥήματα, φάσματα, Ethelverdus lib. 4. cap. 3: *Nam ex Latino Rhetorico Fasmate in propriam verterat linguam volumina, etc.* [Fridegodus in Vita S. Wilfridi sæc. 3. Bened. part. 1. pag. 188:

Permulcentque, nefas! perverso Fasmate Regem
Spernere syngraphas furtivis rebus adeptas.

Papias MS. Bituric.: *Fasma, fabula quædam, notum.* Perperam in Edito, *fasina*.] [⚬⚬ Thietmar. Chronic. lib. 5. cap. 26. vers. 11:

Inclite rex regum, modo suscipe Fasma tuorum.]

⚬ **FASOLARIUM**, Locus, ubi *Faselus* crescit. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Faycell, Prov. fasellus, Fasolarium, herba vel locus ubi abundat.*

FASOR, [*Saginator*. Papias.] Vide *Sagma*.

⚬ **FASSATORIUM**. Vide supra *Fasciatorium*.

⚬⚬ **FASSICULUS**, Pro Fasciculus. Charta Margar. Comitiss. Flandr. ann. 1252. apud Lappenb. Init. Fœder. Hanseat. pag. 57: *Fassiculus gladiorum 2. den.* Vide *Fassus*.

⚬ **FASSILIARIUS**, Qui fasces cujusvis rei furatur et exportat. Stat. Taurin. ann. 1360. cap. 125. ex Cod. reg. 4622. A: *Item si aliquis de Taurino, vel ibi stans, furatus fuerit.... somatam vel ronzinatam* (feni) *solvat pro bampno solidos x. de die, de nocte vero solidos xx. et non ultra: Fassiliarius vero, pro fasso de die solidos iij. de nocte solidos v.* Infra *Fasillarius*. Vide *Fassus*.

⚬ **FASSINA**, Fascis. Vide mox.

⚬ **FASSINERIUM**, Congeries, cumulus, strues lignorum, Gall. *Pile*. Stat. Avellæ ann. 1496. cap. 52. ex Cod. reg. 4624: *Quæ ceperit vel exportaverit aliqua aliena ligna..... de ligneriis vel teysis, seu alio amasso seu Fassinerio lignorum, ubicumque sit, pro qualibet brazata vel Fassina... solvat domino solidos duos.*

FASSIO, in Legibus Hungaricis, Præsens relatio voluntatis et contractuum coram magistratu. Sambucus. [*Fassio, Confessio*, Papiæ. Gloss. Lat. Gall.: *Fassio, Confession, regelrissement.*]

¶ **FASSISERIUS**. Vide *Fasticerius*.

⚬ **FASSOLIUS**, Faselus, leguminis species. Stat. Montis-reg. pag. 321: *Item pro quolibet sestario Fassoliorum, etc.* Vide infra *Fasulus*. [⚬⚬ et Glossar. med. Græcit. voce Φάσουλον, col. 1668. Vide *Faba Asiana*.]

FASSUS, Fascis, Ital. *Fascio*, Gall. *Faisseau*. Charta ann. 1345: *Solvat pro pœna 10. sol. de somata, 3. de Fasso, etc.* Occurrit ibi pluries, [ut et in Chartulario Prioratus S. Petri de Domina.] Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 238: *Concessit Abbati duos Fassos dorsales ramorum grossorum bosci ipsius...... capiendos singulis diebus.* Vide *Teda*.

FASTA, Papiæ, *Honorata dicta, aut locuta.* Forte ex Gr. φατά, dicta. Vide *Fatare*.

⚬ **FASTE**. Acta S. Lupi episc. Trec. tom. 7. Jul. pag. 81. col. 2: *Si quis Christianorum quemlibet severitate coartasset legis, vel oppressisset pondere tyrannicæ potestatis, Lupi placatus grata oratione, quocumque teneretur, solvebat eum Faste.* Forte pro Statim.

FASTELLA, Ligamen, Italis, *Fastello*. Anastasius Bibl. in Benedicto II. PP. pag. 57: *In Ecclesia B. Valentini.... fecit coopertorium super altare, cum clavis et Fastellis, et in circuitu palergium chrysoclavum.* Alii Codd. habent, *cum clavis in Festellis*: Alii denique *Fistellis*. Vide *Fastilis*.

⚬ Forte pro *Fascetta*, vox Italica, fasciola; ut et infra *Fasteria*, pro *Fasceria*, eodem significatu.

⚬ **FASTERLA**, Eadem forte notione. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. cap. 77. de Officio Parasceves: *Et crux ab armario duabus Fasterlis, dum Missa minor cantabatur, cooperta, apportatura duobus albatis de altari S. Jacobi ante altare principale.* [Legitur in edito *Fastelis*.]

FASTERMANNES. In Legibus Edwardi Confess. cap. 38. inscribitur: *De emptionibus sine fidejussionibus, quod Anglice*

dicitur Fastermannes. Mox additur : *Prohibitum erat etiam in eadem Lege, ne quis emeret vivum animal, vel pannum usatum sine plegiis et bonis testibus.* Vox deducta a Saxonico fast, vel fæst, firmus, stabilis, constans ; et man, homo. [** Vide Phillips. Histor. Jur. Anglosax. not. 419.]

¶ **FASTERNA.** Sic lego in Inventar. Ornament. Eccl. castri Achardi ann. 1200. ex Tabul. S. Cypriani fol. 104 : *Albæ* XIII. *mapulæ operatæ* III. *planetæ* XIII. *Fasternæ* III. *cortinæ* V. *dorsalia* V. *vexilla* II. Idem videtur quod *Fasterla.* [* Vide supra *Faniculus* et infra *Festaculus.*]

✱ **FASTICARE.** [Frequenter facere. DIEF.]

¶ **FASTICERIUS,** pro *Pasticerius,* Gall. *Patissier,* Cupedinarius, Pistor dulciarius. Computum ann. 1333. in Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 273 : *Guillelmo Fasticerio regio pro tortis palmisanis factis per eum in eodem festo, etc. taren.* XVIII. D. *Lancelot* legit *Fassiserius.*

FASTIDIACIO, Superstitionis species. Capitulare Gregorii II. PP. pro Bavaris, § 8 : *Ut incantationes et Fastidiaciones, sive diversæ observationes dierum Kalendarum, quas error tradidit paganorum, prohibeantur, sicut maleficia et magorum præstigia, etc.* Ex *Fasti dies,* videtur vox deducta. [** Forte *Fascinationes.*]

✱ **FASTIDILITER.** [Fastidiose. *Varr.* apud *Non.* 2. 336. Quibus instabilis animus, ardens mutabiliter avet habere, et non habere, *Fastidiliter,* inconstanti pectore.]

* 1. **FASTIDIRE,** Existimare, putare ; si tamen mendum non est. Charta Wilgfr. episc. Virdun. ann. 973. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 321 : *Non enim Fastidiendum est illis pabulum divini verbi sufficere, insuper et corporis necessaria ministrare, etc.* [** Gloriari.]

* 2. **FASTIDIRE,** Fastidium movere. Vita S. Audoen. tom. 4. Aug. pag. 807. col. 1 : *Ista pauca breviter concludenda sunt, ne sermo incultus Fastidiat.*

* **FASTIDITAS,** Fastidium, tædium. Vita S. Adalbert. tom. 5. Jun. pag. 102. col. 1 : *Quorum* (sanatorum) *nomina sive numerum colligere supersedimus, ne, per verbosam styli vagationem, legentibus forsitan quamlibet ingeramus Fastiditatem.*

FASTIDIUM, pro *Fastigium.* Vetus Inscriptio apud Gualterum in Tabulis Siculis pag. 51 : *Columnas cum Fastidiis et parietibus templi, etc.*

FASTIGARE, Extollere, elevare, vox usurpata a Plinio, Solino, Mela, Martiano Capella, Sidonio, Leontio Episcopo, Joanne Sarisberiensi, et aliis.

FASTIGATISSIMUS, quasi *Fastigiatissimus,* ad suprema dignitatum fastigia eductus, apud eumdem Sidon. lib. 1. Epist. 9. *Fastigatissima felicitas,* suprema, lib. 2. Epist. 4. [Gloss. Lat. Gall. Sangerman. : *Fastigatus, Elevé en honneur.*]

¶ **FASTIGATIO** MENTIS, Animi magnitudo, Sublimitas. Acta SS. Martii tom. 2. pag. 448. de S. Isychio : *Qui nobilis generis ortu conspicuus, natalium titulos mentis Fastigatione sublimavit. Fastigiatione,* in Vita S. Apollinaris apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 779.

FASTIGIUM, *Summitas,* Servio ad 1. Æneid. Inferioris vero ætatis Scriptoribus, nescio quod ornamentum in ædibus sacris. [Baldachinum interpretatur Macer in Hierolex.] Anastasius Bibl. in S. Silvestro PP : *Fecit Constantinus Augustinus Augustus Basilicas istas, quas et ornavit : basilicam Constantinianam, ubi posuit ista dona, Fastigium argenteum battutile, quod habet in Fronte Salvatorem, sedentem in sella, etc.... Fastigium ipsum, ubi stant Angeli, etc. farum ex auro purissimo quod pendet sub Fastigio, etc. Fecit autem Valentinianus.... Fastigium argenteum in Basilica Constantiniana, quod a barbaris sublatum fuerat, quod pensabat, etc.* In S. Hilario : *In medio cancellis æreis et columnis, cum Fastigiis et epistyliis undique ornatum ex musivo, etc.*

¶ FASTIGIUM, Turris. Paschasius in Vita S. Adalhardi sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 340 : *Sepulta sunt autem decenter membra carissimi senis in basilica B. Petri Apostoli sub Fastigio inter ejusdem medioximæ quatuor ecclesiæ centra.* Gerardus lib. 1. Mirac. ejusd. Adalhardi ubi de Sepultura : *Si quidem sepultus.... ante gradum cancelli.*

FASTILIS, Idem videtur quod *Fastella.* Vetus Notitia in Tabulario Casauriensi ann. Ludov. Imper. filii Lotharii 8 : *Quod coram prioribus regni sui Dominus Imperator prædictas res propter munera, quæ ei dederat, Fastilem optimum aureum reddere voluit.* Vide *Fastella, Fasterla.*

* **FASTINARE,** Fenum siccare furcillis versando, Gall. *Faner.* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Fastinare, fesner.*

✱ **FASTIO.** [Incanto ; adulando decipio. DIEF.]

FASTIVA. Otto Morena in Hist. rerum Laudens. pag. 53 : *Postea Imperator castellum suum, ut bene retroductum fuit, statim bene aptari, firmiterque ex duplicibus Fastivis viminum cooperiri fecit, ex simplicibus enim in primis erat coopertum ; deinde optimis feltris, coriisque... illud armari præcepit.* Legendum forte *fascinis,* i. fascibus, ex Ital. *Fascina.*

1. **FASTUS,** *uum,* pro *Fasti, orum,* dixisse Varronem, Lucanum, et aliquot alios, observatum a Prisciano l. 6. Sed et *Fastus,* pro *fasti* dixit Hieronymus, seu quis alius, in Epist. ad Demetriadem : *Licet ediderit virilis sexus memorabiles Consulatus, et amplissimi ordinis Fastus illustris familiæ nomina frequens audierit, etc.* Turtius Rufius Asterius Quintus Ex-consul Ordinarius atque Patricius in Codice MS. Juvenci :

> Asteriique tui semper meminisse jubeto,
> Cujus ope et curis edita sunt populis.
> Quæ quamvis summi celebrent per sæcula Fastus,
> Plus tamen ad meritum est, si viget ore tuo.

[Vide Scaligerum ad Festum.]

* 2. **FASTUS,** pro Faustus. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Fastus, Benastruc, Prov.*

* **FASULUS,** Faselus, leguminis species. Charta ann. 874. confirmata ann. 1118. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 833 : *Sunt insimul seminationes de Fasulis modiorum viginti.* Vide supra *Fassolius.*

* **FASURITIO,** *Avicennæ est medicina ad scabiem.* Glossar. medic. Ms. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959.

¶ **FASWIROTOS.** Vide *Furswirotos.*

** **FATALES** DEÆ, ut *Fadæ,* Gall. *Fées,* apud Nigellum Wirekerum in Speculo Stultorum. Vide Grimm. Mythol. Germ. pag. 695. Dicuntur *Fatuæ* in Excerpt. e cod. Basil. sæc. XV. apud eundem Grimm. pag. XLVI.

¶ **FATALIA,** Tempus a lege præstitutum ad causas appellationum apud judices instruendas et terminandas. Edictum Philippi IV. Franc. Regis ann. 1303. in Codice MS. Consuetud. Tolos. fol. 34 : *Item, In causis appellationum interpositarum a sententiis latis pro nobis contra privatas personas, Fatalia non currant, ubi pro certo constabit stetisse per Procuratores nostros vel judices appellationum, quominus infra Fatalia terminentur.* Aliud Philippi VI. ann. 1338. apud *de Lauriere* tom. 2. Ordin. Reg. pag. 127. n. 32 : *Item, Duximus statuendum, ut in causis appellationum prosequendis contra Procuratores regios, si dicti Comites, Barones et Nobiles ac eorum subditi fuerint diligentes adeo, quod per eos non steterit quominus fuerint terminatæ, sed per dilationes petitas ex parte Procuratorum nostrorum vel quia assiziæ non sederent totiens, quod causæ ipsæ potuerint terminari, non currant, nec currisse dicantur Fatalia contra ipsos.* Sic *Dies Fatales* L. 2. Cod. de temp. appell. (7, 63.) l. ult. Cod. ubi senat. (3, 24.) is est, quo nisi introduceretur in judicium causa appellationis, interire solebat. Vide Cujacium Observat. l. 12. cap. 4.

* **FATALIS,** Imminens, instans. Lit. excusat. Will. prior. S. Pancr. *de Lewes* ann. 1259. in Chartul. Cluniac. ch. 207 : *Noverit sanctitas vestra quod nos..... sine maximo et Fatali corporis nostri periculo ire nullatenus valebamus.*

¶ **FATALITAS,** Gallice *Fatalité,* Mors, sic dicta, quod fataliter accidat et necessario. Epistola, ut videtur, Manfredi filii nothi Friderici Imp. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 1181 : *Divus Cæsar genitor noster rebus humanis assumtus, sicut Domino placuit, debitum Fatalitatis exolvit, reddens animam Deo vivo.* Fridericus II. Imp. ad Ottonem Bavariæ Ducem apud Tolnerum in Probat. Hist. Palatinæ pag. 149 : *Humanitatis commune debitum.... ex inevitabili lege Fatalitatis exolvit.* Generatim leg. 1. Cod. de jure emphiteut. (4, 66.) *Fatalitas* dicitur quivis casus vi humana superior.

FATAMIA, *Plaga, ut meridiana vel occidentalis.* Papias. [In MS. Bituric. *Fathamia.*] [** In Glossar. cod. reg. 7644. *Fathauna,* ut e Glossis.]

FATARE, *Fato destinare,* Joan. de Janua. Festo *Fatari,* est *multa loqui,* [in quodam Chronico Turonensi, Prædicere.] [* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Fatare, destiner.* Elmham. in vita Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 67. pag. 189 : *Quidam..... cura propriæ salutis postposita,... extra præfatos limites easdem mansiones et hospicia, quæ prius habuerant, occupabant ; quorum duos, sinistro Parcarum livore Fatatos, rex sic hospitatos reperit, quos..... suspendi fecit in arbore.*] [** *Fatatu, Germ. bescheyrt,* in Vocab. Germ. Lat. ann. 1477. ADEL. *Fatatum, geordnet oder bescheret,* in Gemma Gemmarum. Uterque ex Joann. Januensi.]

¶ **FATELES.** Vide *Fatoles.*

* **FATERA,** in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Faula, Prov. fabula, Fatera.* Glossar. Lat. Ital. Ms. : *Fatera, la fabula.* Vide infra *Fatuitates.*

FATERI, Dicere. Etherius et Beatus lib. 2. adversus Elipandum Toletanum Archiep. : *Libelli tui, in quibus nos hæreticos esse Fateris, jam per publicum.... vulgati sunt.* Paschasius Ratbertus in Vita Walæ lib. 1. cap. 7 : *Quo audito illi cœperunt prospicere, is si esset, quem Fatebamur,* i. dicebamus. Aimoinus de Translat. SS. Georgii et Aurelii n. 3 :

Inter quos quidam ejusdem viæ loca hujusmodi Fatebantur importunitatibus passim præpedita, quatenus nec magno Comitatu quisquam vallatus illud iter secure aggredi valeret. Vide Baluzium ad Capitul. pag. 1265.

¶ **FATIALES**, *Dies solempnes.* MS. Bituric.

¶ **FATIBILIS**, Advena, extraneus. Charta Johannis IX. Archiep. Ravennat. ann. 898. in Bullario Casin. tom. 2. pag. 88 : *Reservata tamen nobis, et successorum nostrorum in præfato monasterio ordinatio et potestas. Et quando Domino placuerit ab hac luce migrare abbatem,* (eligatur) *qui in ipsa congregatione fuerit, semper exercens Regulam Monachorum et Congregationem; et idem Abba, si Fatibilis præfuerit, a Pontifice sæpedictæ S. Ecclesiæ Ravennatis ordinetur.* Vide *Fatitii.*

✱ **FATIBULA.** [*Diomed.* 3. *p.* 488. *Putsch.* Dramata Latine fabulæ appellantur, sive *Fatibulæ.*]

° **FATICA**, Concessio vel locatio officii alicujus ad diuturnum tempus, puta in *emphyteusim;* vel id quod præter pretium corollarii vice in ejusmodi locationibus conceditur, vulgo *Pot de vin.* Vide infra *Fatiga* 2. Constit. capit. eccl. Barchin. ann. 1423. rubr. 18. ex Cod. reg. 4332 : *Nullatenus..... promittendo secrete, seu alio quocumque quæsito colore aliquam spem, de Fatica concedant, vel de eadem spem dent modo aliquo, quousque instrumentum contractus ejusdem fuerit præsentatum.* Exstat alia notione in *Fatigare* 1.

° **FATICHA**, Sessio juridica, idem quod *Assisa.* Sent. arbitr. inter Jac. reg. Majoric. et Gastonem comit. Fuxi ann. 1304 : *Apud Orden fiat Faticha per bajulum de Belver, et apud Taltandre fiat Faticha super civilibus querimoniis per bajulum de Belver.* Vide in *Fatigare* 1.

° **FATICIUS**, f. pro Factitius : ibi enim aut de novo homine aut de filio, qui naturali et legitimo opponitur, sermo est. Rather. Veron. lib. 2. Præloq. apud Marten. tom. 9. Ampl. Collect. col. 839 : *Quid enim mendicans* (pater) *clamitat, nisi te novitium, te assumtum, te illud quod nuper ab his inventum est, qui se homines facere jactant, id est, Faticium, te allevaticium, te nothum, spuriumque demonstrat?*

° **FATIDIOSUS**, *Renidens, annuens, consentiens, vel deridens.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613.

¶ 1. **FATIGA**, Labor præsertim ex itinere, Fatigatio. Gall. *Fatigue,* Hisp. *Fatiga,* Ital. *Fatica.* Longinus in Actis S. Stanislai Maii tom. 2. pag. 247 : *Pollicens se ejus sepulcrum, cum consorte sua, pedestri visitaturum Fatiga. Post longas laboriosi itineris Fatigas,* in Epistola anni 1415. inter Anecd. Marten. tom. 2. col. 1610. Vide *Fatigare* 2. et *Fatigiæ.* Alia notione sumitur *Fatiga juris* infra post *Fatigare* 1.

° 2. **FATIGA**, Pensitatio, quæ domino principali pro alienando feudo exsolvitur. Consuet. Catal. Mss. cap. 51 : *Jus est scriptum, quod si forte in aliquo feudo eodem essent duo vel tres domini vel plures, uno tenente ipsum feudum pro alio, si infimus vel medius vendere voluerit jus vel directum quod ibi habent, Fatiga et ferma et etiam tertium seu laudimium totaliter integrum spectat ad dominum majorem.* Vide supra *Fatica.*

1. **FATIGARE**, Vexare, præsertim de litigatorum vexationibus. Glossæ antiq. MSS. : *Vocare, Fatigare, Lassare.* Capitulare ann. 806. cap. 9 : *Sunt et alii, qui justitiam legibus recipere debent, et in tantum fiunt in quibusdam locis Fatigati, usque dum illorum justitiam per fidejussorum manus tradunt, etc.* Adde lib. 3. Capit. cap. 21. Lex Longob. lib. 2. tit. 35. § 5. [Grimoald. 4.] : *Cum sacramento suo se defendat, nam per pugnam, ut supra dictum est, non Fatigetur.* Tit. 55. § 15. [°° Liutpr. 70. (6, 17.)] : *Dicat juratus, quia non asto animo eum per pugnam Fatigare quærat.* Formula vetus 48. apud Bignon. : *Tibi exinde nullas calumnias, nec Fatigationes, nec repetitiones agere... debeamus.* Adde form. 51. Legem Bajwar. tit. 12. cap. 2. § 2. Concil. Agath. can. 21. Aurelian. II. can. 5. Toletan. III. can. 20. 21. Wormat. can. 24. etc. Gregor. M. in Sacrament. : *Parce, quæsumus, Domine, parce populo tuo, et nullis jam patiaris adversitatibus Fatigari.* Idem lib. 10. Epist. 74 : *Litigiis Fatigare. Fatigare arguiis,* apud Sidon. lib. 6. Epist. 2. *Per pugnam Fatigare,* in Diplomate Henrici Imp. ann. 1081. apud Ughellum tom. 3. pag. 419. Occurrit non semel in Cod. Theod. et apud Veteres Scriptores, Ammianum pag. 101. 1. Edit. Valesii, veterem Interpretem Concilii Constantinop. sub Flaviano Act. 7. non semel, Joannem Diacon. in Vita Gregorii M. lib. 94. cap. 4. Hildebertum Cenomanensem Episcop. Epist. 67. 76. etc. Vide Savaron. ad Sidon. lib. 1. Epist. 8. Salmasium ad Vopiscum pag. 482. et Menag. in Orig. Francic. v. *Fascher.* Hinc

Fatigare, pro, in jus vocare, vel alicui quidpiam controvertere. Fori Aragon. lib. 7. fol. 129 : *Nec reperiri poterit, quod pater suus nec avus aliquo tempore fecerint servitutem regalem, et sit Fatigatus pro sua infantionia, etc.* Id est, *qu'il soit inquieté pour sa noblesse.*

Fatigatio, Vexatio, exactio, etc. in Formulis veterib. Bignonii cap. 48. 51. et in Legibus Henrici I. Reg. Angl. cap. 7.

Fatigare de Directo, *Fatigatio,* et *Fatica de Directo,* voces fori Catalanici et Hispanici, quæ defectum juris, seu justitiæ reddendæ dilationem denotant, *Defaut de droit,* practicis nostris : quo nempe quis jus petens sibi fieri a domino, *fatigatur,* seu vexatur, si ei denegetur, vel adversarius stare recto seu juri renuat. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 58 : *Nemo sit ausus ei desemparare, nisi primum Fatigaverit se de directo.* Cap. 74 : *Et teneat illud fallimentum, per Fatigamentum directi, si ille adversarius, qui ad placitum fallerit, non habuerit Es sine engan.* Cap. 98 : *Sicut malum, quod factum est per Fatigationem de directo, nullatenus debet esse emendatum, ita illud, quod factum fuerit super proferimento de directo, nullatenus debet remanere, ut non sit redirectum.* Cap. 110 : *Si quis dixerit, se esse Fatigatum de Justitia in Principem, vel in Episcopum, aut in dominum suum, seu in adversarium suum de directo,... si hoc probare noluerit, emendet omnia malefacta, quæ propter hoc hac occasione fecerit.* Constitutiones Cataloniæ inter Dominos et Vassallos MSS. cap. 39 : *Si vero Princeps iste injuste daret damnum Barono, vassallos auferendo ei, feudum, seu alodia, sine juris Fatica, tunc Baro inventa prius juris Fatica in ipso domino suo potest injungere hominibus sui alodii, ut ipsum adjuvent contra Principem ipsum, si super hoc insurgendo contra eum vellet insurgere.* Cap. 48 : *Si aliquis dominus accepit potestatem castri, vel emparavit feudum, quod tenetur pro eo, scilicet ratione defectus servitii, vel per Faticam directi.* Adde cap. 49. et 50. Concilium Helenense ann. 1065. et Contitutio Jacobi I. Regis Arag. pro Treuga Domini : *De prædicta autem pace vel de scripta treuga, querela ad Episcopum, vel ad ejus Canonicos, seu Fatigatio omni tempore fiat,... et ipsi, in quibus Episcopus vel Canonici prædictæ sedis se Fatigaverint de reductione præfatæ pacis, etc.* Curia Generalis Catalan. ann. 1291. MS. : *Si dominus vel Curia fuerint in Fatica reddendæ justitiæ, vel solutionis seu satisfactionis faciendæ, vel etiam negligentes, etc.* Alia Charta : *Data prius Fatica 30. dierum, infra quos sit licitum retinere, etc.* Ubi *Fatica* videtur accipi generatim pro dilatione. Alia Jacobi Infantis Reg. Aragon. filii et hæredis Major. et Montispess. data apud Majoricas 4. Kl. Mart. 1259. qua *quamdam peciam terræ in heremum* Bertrando de Rivopullo concedit : *Liceatque vobis et vestris post 10. dies, ex quo in prædicto Dom. Rege, vel nobis vel nostris Faticati eritis, totam hanc acquisitionem vestram cum omnibus melioramentis, quæ ibi feceritis vendere, dare et stabilire, sive alienare, etc. Salvo tamen in omnibus et per omnia censu, jure, dominio, laudimio, et Fatica D. Regis prædicti, et nostri et nostrorum.*

¶ Fatiga Juris, Eadem notione. Litteræ Jacobi Regis Aragonum ann. 1258. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1051 : *Concedimus etiam et indulgemus Abbati* (Crassensi) *et ejus successoribus... quod aliquis, vel Vicarii, vel Bajuli, vel nostri Locum-tenentes... non possint... distringere eos... ad jus faciendum vel firmandum pro aliqua querimonia civili, vel criminali, nisi prius in ipsis manifesta Fatiga juris inventa fuerit, cum denuntiatione legitima præcedente.* Eadem repetuntur in Epistola Clementis IV. Papæ tom. 2. col. 595.

Fatiga de Directo, supra, et in Constitut. Petri I. Regis Aragon. edita Barcinone ann. 1228. Vide *Pignorare.*

2. **FATIGARE**, Ire aliquo cum molestia. Gregorius M. lib. 12. Epist. 27 : *Ita fac, ut labor ejus, quo hic ad nos Fatigatus est, vacuus non sit.* Charta Erici Regis Daniæ ann. 1423. apud Pontanum lib. 9. Hist. Danicæ pag. 571 : *Et ob hoc præfatos dominos ad diem placiti, et ad invicem convocavimus, et nos cum eis Fatigavimus, et propter pacem, concordiam et compositionem tractavimus, etc.*

Fatigare, Iter suscipere. Vetus Scheda de Ordinat. Episcopi in Appendice ad Capitul. Regum Francor. Edit. Baluzii : *Interrogantur ab Episcopo : Quid est, fratres, quod vos Fatigastis? Illi respondent : Ut nobis concedas Patronum.* Occurrit ibi rursum. [Vide *Fatiga.*] [°° Liudprand. in Legat. cap. 15 : *Quid causæ sit quare te huc Fatigasti, frater edissere.*]

3. **FATIGARE.** Canones Hibern. lib. 33. cap. 5 : *Debitor reddet, quantum rata solvit, et quantum Fatigatus fuerit; si vero humanus fuerit, ratæ non quæret usuram, nisi quod tantum solvit, et quantum Fatigatus fuerit. Si vero inhumanus fuerit, uno anno crescet usura, et quintam partem debiti in omni mense.* Ubi, *quantum fatigatus fuerit,* est, quantum ex debito non soluto creditor damni acceperit.

¶ 4. **FATIGARE**, pro Cavillari, ut et *Fatigationes,* pro Cavillationibus et dicteriis dixit Sidonius lib. 1. Ep. 8. *Fatigatoria verba,* pro Facetiis lib. 5. Ep. 17.

° 5. **FATIGARE**, Exercere. Lit. remiss.

ann. 1356. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 786: *Quia dudum certis de causis publice et solempniter per Franciæ regnum extiterat proclamatum et publicatum, quod quælibet persona, cujuscumque conditionis aut status existeret, per exercitii continuationem se induceret ad trahendum de balista seu Fatigandum ad arcum et sagittam.* Sed forte leg. *Sagittandum.*

° **FATIGATIO,** Vexatio, molestia, præsertim quæ ex litium anfractibus oritur. Synod. Ucetic. ann. 1139. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 321: *Super ecclesia de Beciano controversia est a longis retro temporibus agitata, unde nimirum utrumque cœnobium multas et difficiles Fatigationes sustinuit, etc. Fatigationes,* eadem acceptione in Litter. Remiss. ann. 1375. ex Reg. 107. Chartoph. reg. ch. 302: *Icellui Guarmel fist convenir ledit escuier en la court de l'église à Tournay en cas d'asseurement juratoire, pour lui donner plus de peine et de Fatigation.* Vide in *Fatigare* 1. et 4.

✱ **FATIGATORIUS.** [*Sidon* 5. *ep.* 17. Verba erant dulcia, jocosa, *Fatigatoria, h. e.* faceta.]

FATIGIÆ, Molestiæ, labores, Gall. *Fatigues.* Chronicon Windesemense lib. 2. cap. 32: *Pro Fatigiis et expensis.* Lib. 1. cap. 35: *Quantis laboribus et Fatigiis.* Occurrit in Legibus Hungaricis. [Vide *Fatiga.*]

FATIGIUM, Idem quod *Fatigiæ.* Glossar. Lat. MS. Regium Cod. 1013: *Anhelitus, suspirium, Fatigium.* Visio Taionis: *Quumque ab eis interrogaretur, quam ob causam tam grande extaret Fatigium.* Perperam *Fastigium* scribitur hoc loco apud Isidorum Pacensem æra 680. ut et paulo infra: *Ut ejus remuneraret tam vastum Fastigium,* [°° *Fatigium* est in edit. ann. 1729.] [Translatio S. Mennatis apud Marten. tom. 6. Ampl. Collect. col. 983: *Si non fecerimus, incurramus nihilominus voti simul Fatigiique dispendium.*] Occurrit præterea apud Elipandum Episc. Toletan. in Epist. ad Felicem Urgelitanum, Bedam in Chronic. lib. 2. cap. 18. ex Edit. Chiffletii, in Lege Longobard. lib. 1. tit. 30. § 6. apud Leon. Ost. lib. 3. cap. 28. Erkempertum in Hist. Longob. in Charta anni 908. apud Paschasium Radbertum in Epitaphio Walæ lib. 1. cap. 2. lib. 2. cap. 1. 11. Ughellum in Episcop. Bergomens. etc.

FATIGOSUS, Fatigationi idoneus, Gall. *Homme de Fatigue.* Utitur Michael Scotus in lib. de Physionomia: locus non succurrit.

✱ **FATILOQUIUM.** [Prædictio. *Apul. de Deo Socrat.* Vel Sibyllæ *Fatiloquia* versificet.]

¶ **FATIM,** *Multum significat.* Papias. Hinc *Affatim.* Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Fatim, Moult, habundament.*

✱ **FATIO.** [Verba Prisc. p. 1250.]

¶ **FATIRO.** Charta ann. 855. in Append. ad Marcam Hispan. col. 788: *Ego Atila dono equas* III. *et boves* II. *et vakas* II. *et frenomulare* I, *et Fatiro* I.

✱ **FATISCERE.** [Lassare, marcescere, abundanter aperiri. DIEF.]

FATISIA. Vetus Charta apud Ughellum in Episcopis Veronensibus pag. 742: *Item broilum alienavit: item Fatisias ab Episcopatu alienavit, et pradum unum.*

° Idem forte quod supra *Faicia* et *Faisio.* Vide in his vocibus.

FATITII, [Advenæ, adventitii.] Charta Ottonis III. Imp. ann. 997. in Bullario Casinensi tom. 2. pag. 58: *Ut nullus homo magnus aut parvus terram ipsius colentes, aut habitantes, aut Fatitios inquietare, distringere, aut eorum possessiunculis tollere aliqua occasione præsumat.* Adde pag. 83. [Vide *Fatibilis.*]

FATOLES, FATELES. Charta Rudesindi Episc. Dumiensis æræ 930. apud Anton. de *Yepez* in Chronic. Ord. S. Benedicti tom. 5: *Plumatios digniores paleos* 10. *alios subminores* 8.... *almucellos morgones* 6. *Fatoles paleos* 2. *etc.* Alia æræ 1016. ibid.: *Almoçalas de Paleo et de Grentisco, cum suos plumatos paleos, et Græciscos, et suas sabanas literatas, et Fateles alfanegues, etc.*

° **FATONUS,** an pro *Latonus?* Vide in hac voce. Stat. datiar. Riper. cap. 12. fol. 5. v°: *Item de quolibet pense folaselli, Fatoni laborati et non laborati, brasilii, soldi decem.*

✱ **FATOR.** [Multum loquor, frequent. a *fari. Fest. Fatantur,* multa fantur.

FATUÆ MULIERES, Meretrices. Vet. Charta apud Gul. Prynneum in Libert. Eccl. Angl. tom. 3. pag. 812: *Cum quadam Fatua muliere in lecto suo nudus cum nuda extitit deprehensus.*

¶ **FATUARE,** Infatuare, alicujus consilia corrumpere et perimere. Hist. Harcur. tom. 4. pag. 1316. in Descriptione vitæ Willelmi Ducis: *Ne forte Rex Ludovicus animadvertat nostræ intentionis propositum, non veniam abhinc contra te amplius in placitum: verum crede quod mandavero tibi, signo per me et te facto ostenso per legatum, et rimare ingenioso conamine Regem Ludovicum ire Fatuare, quia vult nos et vos omnes perdere.*

° Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Fatuare, diffatuare, Enfoller, Prov. Enfatrouiller,* eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1455. ex Reg. 183. Chartoph. reg. ch. 71: *Je ne crois pas ton papier, tu m'en as autrefois Enfatrouillé: mais tu ne m'en Enfatrouilleras plus.* Vide supra in *Fallita* 2. *Fattras* vero, pro vulgari *Fracas, bruit.* Contentio, jurgium, in aliis Lit. ann. 1420. ex Reg. 171. ch. 224: *Fault-il tant faire de Fattras de ce mouton?... Il n'en fault point tant parler.* Ubi de moneta, *Mouton* dicta, agitur.

FATUARI, Μωραίνειν, in Gloss. Gr. Lat. Desipere.

° **FATUARII,** *Qui futura hariolantur,* apud Laurent. in Amalth. Vide supra *Factura* 7.

¶ **FATUINA** ROSA, Sine odore. Vide in *Rosa.*

° **FATUITATES,** Nugæ, gerræ. Testam. Joan. Fabri Episc. Carnot. ann. 1390. inter Instr. tom. 8. Gall. Christ. col. 381: *Eos* (executores) *rogo intime, quod papyros, quas Vitæ soleo appellare, eidem domino Petro Solier et non alteri tradant, quod meæ Fatuitates vulgarentur amplius, quod non expedit homini, qui statum habuit in vita.*

° **FATUIZARE,** Insanire. Barel. serm. in fer. 5. in Cap. jejun.: *O quanti amisso lumine rationis Fatuizant, etiam et sancti viri et timorati.* Idem serm. in Dom. 1. Quadrag.: *Unde quod lunatici Fatuizant in innovatione lunæ?* Vide mox *Fatuus.*

✱ **FATUOR.** [Est divino furore corripi, a *Fatua* uxore *Fauni. Justinus* 43. 1. *Fauno* fuit uxor nomine *Fatua,* quæ assidue divino spiritu impleta velut per furorem futura præmonebat: unde adhuc qui inspirari solent, fatuari dicuntur. — 2. Est item ineptire. *Senec. Apocolocyn. ante med.* Audi me, et desine fatuari.]

FATUOSUS, pro *Fatuus,* apud Ingulfum pag. 855.

FATUS, pro *Fatum,* in Fragm. Petronii pag. 21. Vetus Inscriptio: *Fructum alium meritorum suorum reportare Fatus malus negavit.* Alia: *Virginem eripuit Fatus malus, etc.*

° 1. **FATUUS,** Hebes, stupidus, insanus, idiota: unde nostris *Fatuité,* Stupor sensuum. Arest. parlam. Paris. ann. 1399. inter Probat. ult. Histor. Trenorch. pag. 264: *Ipse Furet Fatuus seu idiota devenerat, etc.* Lit. remiss. ann. 1394. in Reg. 146. Chartoph. reg. ch. 129: *On demanda icellui Jehan pourquoy il s'estoit ainsi laissié cheoir en la rivière; lequel plain de Fatuité ou de maladie qu'il avoit, respondi que ilz avoient fait grant pechié de l'en tirer hors.* Vide supra *Fatuizare.*

° 2. **FATUUS,** adject. Contumeliosus, probrosus. Inquisit. ann. 1260. in Reg. *Olim* parlam. Paris.: *Idem Thomas posuit in prisione ipsum priorem et injecit manus in eum, licet prior solummodo verbis Fatuis ipsum offenderet... Conviciis et verbis probrosis alteri ab altero dictis et impositis, etc.*

¶ **FAVA,** Faba, Gall. *Feve,* Hisp. *Haba* vel *Hava,* Ital. *Fava.* Occurrit in Catalogo Rom. Pontif. a Petro ad annum 757. inter Concilia Hisp. tom. 1. pag. 18.

¶ FAVAT, Idem, in Necrologio Ecclesiæ Carnot.: *Acquisit etiam apud Menuesin generaliter quidquid Major habebat in granica Capituli, scilicet duos trituratores, vechiat, pesait, letilat, Favat.*

° Qua voce non fabæ, sed pisa, viciæ, lenticulæ, aliæque leguminum species designantur. Vide *Favateria.*

¶ **FAVATERIA,** pro *Fevateria,* ut conjecto, Jus, jurisdictio seu districtus feudi. Computa Grasivod. ann. 1337: Castellanus Oysentii computat *de laudimiis et venditionibus de quibus mistrales nichil percipiunt* LVII. *lib.* VII. *sol. De laud. et vend. in Favateria Raimundi, deducto jure mistralis,* XXVII. *lib. De laud. et vend. in Favateria domini Oberti de Bardoncetria* VIII. *sol. gross.*

° De agro fabis consito malim interpretari, Provinc. *Faviero:* unde Gallicum *Faviere,* in tom. 3. Fabul. pag. 190:

Il y avoit une Faviere,
Qui ja estoit toute cossée.

° **FAUCARE,** Falce secare, a Gall. *Faucher.* Reg. Forest. de Broton. ex Cod. reg. 4653: *Robertus Hose debet Faucare et debet fenare un jour.* Pluries ibi. Vide supra *Falcare.*

¶ **FAUCES,** pro *Falces,* apud Rymerum tom. 2. pag. 262: *De cultellis, de Faucibus, etc.*

¶ **FAUCES** ALPIUM, Non semper dicitur, inquit Spelmannus, de ipsarum angustiis, quas *clausas* vocant, uti in *faucibus*: sed pro ipsis radicibus, a Germ. obsoleto *Fauziu,* i. e. Pedes. [°° Spelmannus hæc se didicisse scribit ex Goldasto ad Ekkehard. Cas. S. Galli cap. 1. apud quem *Fauces* occurrunt pag. 79. lin. 37. Pertz. et *Fauces Juliæ* pag. 37. lin. 49. Utroque loco nomen proprium oppidi, alterum hodie *Fuessen.*]

° **FAUCHEIA,** Quantum unus sector per diem *faucare* potest in prato. Charta ann. 1326. in Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 356: *Unam Faucheiam in prato, quod est ante villam... Item duas Faucheias prati, sitas in pratis Disson. Fauchiée de prey,* in Instr. ann. 1357. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 371. art. 6. *Faux de pré,* in Ch. ann. 1375. ex Tabul. S. Joan. Laudun. Vide *Falcata.*

¶ **FAUCHETUM,** Furca, Gall. *Fourche.* Chartularium S. Martini Pontisarensis in Charta anni 1313: *Redecima quam percipit de fructibus... tam de minutis paleariis, quæ producuntur extra gran-*

chiam ad Fauchetum, quam de aliis fourragiis.

* **FAUCHO**, a Gallico *Fauchon*. Falx militaris seu ensis in modum *falcis* curvatus. Lit. remiss. ann. 1352. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 317 : *Prædictum Johannem de quodam Fauchone seu ense... in brachio usque ad magnam sanguinis effusionem vulneravit dictus monachus.* Aliæ ann. 1351. ibid. ch. 71 : *Idem Anglicus impetuose resistens evaginavit ensem suum, seu Fauchon vulgaliter nuncupatum. Idem Guyotus ipsum Johannem de quodam gladio, Gallice Fauchon nuncupato, percussit in brachio et vulneravit*, in aliis Lit. ann. 1357. ex Reg. 89. ch. 177. Vide *Falcastrum* 2.

* **FAUCIA**, ut supra *Faucho*. Stat. Vercell. lib. 3. fol. 107. v°. : *Intelligantur arma offensibilia, spata,... Faucia, misericordia, ranchonum, et his similia.*

FAUCIDIA. Primum Testamentum Widradi Abbatis Flavin. ann. 1. Theodorici Regis exaratum : *Præterea ista omnia reservavimus in Faucidia hæredibus nostris, Pagaciacum in pago Neverninse, curtem quam dicunt Montem Porcionis, etc.* Id est, *in Falcidia*, seu legitima parte hæreditatis. Vide Jurisconsultos, [et *Falcidia* suo loco.]

* Perperam unica voce apud Mabill. sæc. 3. Bened. part. 1. pag. 686. Pessime *Infancidia* apud Plancher. inter Probat. tom. 1. Hist. Burg. pag. 3. col. 1.

¶ **FAUCILIA**, Falcula, Gallis *Faucille*, in Histor. Dalph. tom. 1. pag. 57. col. 1. *Securibus, Fauciliis, etc.*

¶ **FAUCILLA**, Eadem notione, in voce *Stannum*.

* **FAUCILLA**, Falcula, Gall. *Faucille*, alias *Fauchile* et *Fauxille*. Reg. Episc. Nivern. ann. 1287 : *Item quilibet, qui vendit falces, Faucillas in dicto festo, debet duos denarios. Soyer herbe à la Fauchile*, in Ch. ann. 1321. ex Chartul. 23. Corb. : *Chacun feure qui vent Fauxilles, doibt une Fauxille*, in Chartul. Latiniac. fol. 240. v°. *Faucillon*, in Lit. remiss. ann. 1475. ex Reg. 204. Chartoph. reg. ch. 67 : *Ung grant Faucillon, duquel on a acoustumé de chaumer.* Vide supra *Falcilla*.

¶ **FAUCILLARE**, Στραγγαλῆσαι, *Suffocare, Strangulare*, in Supplemento Antiquarii, a voce *Fauces*.

FAUCIO, Fautio, Fauctio, Factio, a *Faveo*. Joannes de Janua : *Fautio, laus vel consensus in malo, sicut amicitia, consensus in bono, etc.* Gloss. Lat. Gall. : *Faucio, onis, Consentement en mal. Fautor, fautoris, le Veux*, [l. *loeur*] *Consenteur. Nota, quod Fautoria, vel Faucio est inter malos, amicitia inter bonos.* Hinc *Defaucio*, quæ *Faucioni* opponitur. Gloss. Lat. Gr. : *Defautio*, ἀποτροπή, ψόγος. Vide *Factio*. [* Vide infra *Fautalis*.]

* **FAUDA**, Gremium, ventrale, vestium tegmen, Gall. *Tablier ; Faudiou* vel *Faudau*, in Diction. Prov. *de Pellas*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Fauda, Prov. gremium, sinus.* Lit. remiss. ann. 1396. in Reg. 150. Chartoph. reg. ch. 231 : *Presbiter bassiavit incontinenti femoralia sua usque ad genua, et cepit dictam uxorem dicti supplicantis ad capud, volens eam osculari ; quo facto dictam amplexavit et eam projecit ad terram, et cum sibi levaret raubam sive Faudas raubæ, etc.* Pro veste militari, braccarum species, apud Boet. lib. 4. Consolat. MS. :

> L'un fiert et l'autre se revange,
> N'y ot haubert, Faude, ne mange,
> Ou demourast anel, ne maille.

Falte, eadem notione in Ordinat. Caroli ducis Burg. MS. ann. 1473 : *Les hommes d'armes seront armez, habillez et montez ainsi qu'il est declairié cy-après ; c'est assavoir de curache complette, salade à baviere, barbuce ou armet de gorgent, flancars et Faltes.* Ibidem : *Faltes ou brayes d'achier.* Quod partem corporis, ubi truncus *fallit* seu desinit, tegant, braccæ ita appellatæ videntur. Vide *Faldao* et *Falda* 2.

FAUDESTOLA, Faudestolium. Vide *Faldistorium*.

FAUDICUS, *Ille, qui vera dicit, cui cuncta favent*, Ugutio. [Gloss. Lat. Gall. Sangerman. : *Faudicus, Voir disant, a faveo et dico, quasi ejus dictis favetur.* Eadem habet Johannes de Janua.]

* **FAVE.** Vox asterisco notata in Chron. Patav. ad ann. 1279. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 1147 : *Dictus dominus Jacobus domini Gonzolini Paduam venit, ostendens fastum et maximam superbiæ promtitudinem, habens majorem partem Fave quam dicunt ecclesiæ.*

✱ **FAVELAGO.** [Scrofularia minor. Dief.]

1. **FAVELLARE**, *Sermocinari*, ὁμιλεῖν, in Gl. Gr. Lat.

* 2. **FAVELLARE**, Favere, blandiri, Gallice, *Favoriser, flatter*, alias *Faveller ;* unde *Favele*, Blanditia, *Cajolerie*. Instr. ann. 715. apud Murator tom. 6. Antiq. Ital. med. ævi col. 377 : *Ex quo natus sum, semper ad episcopum sancti Donati abuemus consegrationem, et ipsius diocia sumus. Simili modo fortia patemus, et non præsumemus Favellare.* Le Roman de Vacce MS. :

> Tant dist Bernart au roy, et tant li Favela,
> Tant loa Normandie, et Huon tant blasma.

Pastor, cantilena tom. 2. Poem. reg. Navar. pag. 183 :

> J'ai oi maint flamengel,
> Ki trop nos Favelle,
> Et sont de vanter isnel.

Fabul. tom. 2. pag. 225 :

> Galestrot, bele douce amie,
> Je te comant deseur ta vie
> Que tu soies preus et isnele,
> Et si saches de la Favele,
> Tant que nostre preu en traion.

¶ **FAVELLUS**, Fulvus, Gall. *Fauve*. *Equus Favellus*, in Computis Dalphin. T. Graisivod. ann. 1334. fol. 30. *Runcinus Favellus*, apud Th. *Madox* Formul. Angl. pag. 423. [* Vide *Falvus*.]

¶ **FAVENA.** Vide *Facima*.

* **FAVENTIA**, Consensus domini pro alienando feudo. Locum vide in *Favere*.

FAVERCA, usurpari videtur, inquit Spelmannus, in MS. Rivalensis Monasterii, pro molendino terrario, vel pro fodina, ubi ferrum eruitur. [** An pro *Fabrica* ? Vide *Favergium*.]

FAVERE dicebatur dominus, quoties vassallo facultatem alienandi feudum suum concedebat. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Faveo, Assentir, ottroier, aidier, donner faveur. Favor, Aide, loange, assentement.*] Tabularium Vindocinense Thuanum : *Et ipse Favendo concessit, et donum super altare posuit.* Ibid. fol. 88 : *De futuro vero convenientiam fecit, ut si ab hominibus suis aliquas comparationes quarumcunque rerum facere potuerint, ipse libenter Faveat, suum præbeat autoramentum.* Occurrit ibi f. 36. 66. 74. 131. 146. Chronic. Besuense pag. 561 : *Quod quidem conjux sua, et filius ejus Fautores libenter concesserunt.* Tabular. Vindocinense Thuanum num. 10 : *Qui etiam fidejussor fuit de Faventia uxoris ipsius.*

Favor, Ipse consensus Domini pro alienando feudo, *laudimium*. Tabularium Angeriacense fol. 58 : *Dedit tertiam partem totius terræ de Curionio, Favore et consilio illorum, a quibus habebat illud beneficium, scilicet Favore Arberti de Roifec et Kalonis Vicecomitis de Oiniaco, atque Julianæ Vicecomitissæ uxoris suæ.* Tabularium Vindocin. Charta 102 : *Facile eum a constituto deflexit, et Favorem donationis sui fevi ab ipso exegit.* Ch. 307 : *Dedimus illi* 100. *sol. Pictavenses, et uxori ejus tres aureos, pro Favore et memoria.* Vide Gallandum lib. de Franco allodio pag. 56.

¶ **FAVERGIUM.** Visitatio castrorum Delphinalium ann. 1347. tom. 1. Hist. Delphin. pag. 66. col. 2 : *Item invenerunt unum chaffaylium in exitu portæ dicti burgi de Monte versus Favergii, qui ceciderat, et ideo fuit injunctum Cellario, quod ibidem de dicta mayeria fieri faciat unam muetam bastardam cum quatuor culiis.*

* Nomen loci proprium. Vide in *Errata* Glossarii. [** ubi hæc : Nomen loci prope Turrim Pinni in Dalphinatu, alibi dictum *Fabricæ*, Gall. *Forges*, unde *Faverges*, vernacule.]

¶ **FAVERIA** Cassidis, Superior cassidis pars, ut videtur ; at unde ducta vocis origine mihi incompertum, nisi mendum sit pro *Aurifaveria* vel *Aurifrasia*, quod hæc cassidis pars auro argentoque distingui solebat ; vel etiam brevius pro *Faneria, Baneria*, parvum vexillum quo illa pars interdum ornabatur. Miracula MSS. B. Ludovici Arelatens. Archiep. apud Stephanot. tom. 10. Fragm. Hist. pag. 310 : *Fuit percussus quadam sagitta magnæ balistæ, quæ infra viseriam cassidis intravit et pariter sine vulneratione capitis : hoc reputans etiam sibi miraculose accidi precibus B. Ludovici, et illico simili jactu magni viratorii super Faveriam dictæ cassidis percussus cecidit retro se, qui stetit aliquo intervallo tanquam mortuus.*

* *Favart*, Armorum species, in Convent. inter commissar. reg. et Ayton Dorea ann. 1337. ex Reg. Cam. Comput. Paris. sign. *Croix* fol. 187. v°. : *Et doit livrer et mettre en chascune galée vj^{xx}. varetons, iij^{c}. lances, v^{c}. dars, Favars, lances longues ferrées, roncies de fer, et touz autres garnemens et armeures.*

* **FAVERIUS** Columbus, Agrestis, ut videtur, vulgo *Pigeon ramier*. Stat. Taurin. ann. 1360. cap. 151. ex Cod. reg. 4622. A. : *Nulla persona audeat capere... columbos alienos cum filatis vel aliquibus ingeniis, nisi essent columbi Faverii.*

* **FAVETUM** vel Fovetum, Vallum, fossa, interprete D. Maurit. ad Chartam ann. 1290. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1094 : *Nobis tradita et assignata fuerunt videlicet omnia nemora, pascua, landæ, hayæ, Faveta, rocheria, terræ arabiles et inarabiles, etc.* Vide supra *Farreum*. Nisi idem sit quod mox *Faulaium*.

¶ **FAUGINATOR**, f. Fossor, ab Occitan. *Fousiga*, fodere. Charta ann. 1471. ex Schedis Peiresc. apud Præsid. *de Mazaugues : Injunxit modernis æstimatoribus.. quatenus... vocatis prius partibus quæ tanguntur, sapitoribus, Fauginatoribus, valladeriis, magistris expertis et aliis necessario evocandis.*

¶ **FAVILLARE**, ἀσβολεῖν, i. *Favilla aut fuligine inquinare*, in Gloss. Lat. Græc. Sangerman. MSS. In Vita S. Guthlaci

April. tom. 2. pag. 42. E. est Favillas emittere : *Maligni vero inter Favillantium voraginum atras cavernas discurrentes.*

¶ FAVILLARE, Comburere, inflammare, Gallice *Embraser*. Hist. Illationis S. Benedicti sæc. 4. Bened. part. 2. pag. 358 : *Monasterium vero... divina protegente dextera remansit illæsum, quando cætera omnia hostile Favillavit incendium.*

¶ FAVILLATUS, In favillas vel cineres redactus, apud Dudonem lib. 1. Hist. Norman.

¶ FAVILLACEA FULIGO, apud Solinum cap. 48. de Judæa.

¶ FAVILLATICA HUMUS, apud eumdem cap. 27.

FAVILLESCERE, In favillas abire, apud Fulgentium Placiadem de Virgiliana continentia.

FAVISOR, FAVISSOR. Joan. de Janua : *Favissor est piscator, qui semper rogat, et favet Deo, ut sibi bene eveniat : et dicitur a Faveo.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerman. : *Favissor, Pescheur.*] [** Vide S. Rosa de Viterbo Elucidar. tom. 1. pag. 437. voce *Favaceiro.*] Gloss. Anglo-Saxon. : Ælfrici : *Adulator, vel Favisor*, Liccetere. [*Ego quietis et concordiæ et pietatis autor, conciliator et Favissor*, apud Apuleium Apolog. 2. pag. 219. Pro *Favissor* Lipsius mavult *Fautor.*] [** Vide Forcellinum.]

FAVITOR, Qui partibus alicujus favet. Gloss. Isidori : *Favitor, Fautor.* Passio SS. Perpetuæ et Felicitatis n. 11 : *Ut cœperunt me Favitores mei oleo defrigere, quomodo solent in agonem.* Plautus Amphitr. :

Sat habet Favitorum semper, qui recte facit.

[*Socii et Favitores*, in Edicto Johannis I. Regis Francorum ann. 1353.]

¶ FAVITORIUS, Eadem notione, in eod. Edicto.

* **FAULA**, *Prov. Fabula, fatera, libistita*, in Glossar. Prov. Lat. ex Cod. reg. 7657.

* **FAULAIUM**, f. Ager incultus ad pascuum maxime pecudum. Charta ann. 1350. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 165 : *In foresta vel nemoribus, pratis, pasturagiis, Faulaiis, stangnis, viveriis, etc.* Vide supra *Favelum*. [** Germ. *Pfuhl* est Palus. ADEL.]

FAUNI, Dæmones. Vita S. Agili Abbat. Resbac. cap. 8 : *Warascos prædicaturi accelerant, qui agrestium fanis decepti, quos vulgi Faunos vocant, gentilium quoque errore seducti, in perfidiam devenerant, Fotini seu Bonosi virus infecti.* Quo loco *agrestes* dicuntur *Fauni*, quia silvestres dii fuisse finguntur a Poetis, belluino more vitam agentes in silvis : unde *Fauni ficarii* dicuntur apud Hieremiam cap. 50. Adde Isid. lib. 8. Orig. c. ult. [Acta Episcoporum Cenoman. apud Mabillonium tom. 3. Analect. pag. 352 : *In domo Nicholai Præpositi fantasia, quod in libris gentilium Faunus solet appellari, minus credentes, et in fide Christi modice catholicos, ut mulieres plerasque et simplicis ætatis pueros, noctibus jugiter exterrebat.*] [** Adde Presbyt. Ultraj. Apud Pertz. Script. tom. 2. in notis ad Vitam S. Bonifacii pag. 340. et Grimm. Mythol. German. pag. 272. et 330. Joann. Januens. ex Isidor. : *Vulgo incubi vel incubones, a Romanis vero fauni ficarii dicuntur.*] Vide *Fadus*.

¶ **FAUNIUS**, Papiæ, *Modus antiquissimus.*

¶ **FAUNUS**, Hinnulus, a Gallico *Faon*. *Tresdecim damas unum pickettum et duos Faunos cepit*, apud Rymerum tom. 5. pag. 828. col. 1.

¶ **FAVO**, *Operimentum quoddam.* Papias. Litteræ ann. 1425. apud Rymerum tom. 10. pag. 346 : *Tres albas cum paruris stolis, et Favones de eodem panno et colore.* Ubi legendum *Fanones*. Vide *Fano*.

¶ **FAVONIUM**, *Odium leve et sine causa, velut a vento collectum.* Gloss. Isid. quibus Papias et Excerpta monstrosam vocem addunt, *Fribnianus*. Gloss. Sangerman. n. 501. pro *Favonium* legit *Fabonium*.

¶ **FAVONIUS**, Spurius, nothus, Gall. *Batard*. Papias : *Favonios veteres vocabant quos nos Spurios dicimus, qui ex patre incerto, matre vidua geniti sunt ; Favonios enim quædam animalia dicunt, qui hausto Favonio spiritu concipere dicuntur : unde matrem potius quam patrem sequuntur.* [** Ex Isidor. Orig. lib. 9. cap. 5. sect. 25.] [* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Favonius, vent, vel enfant né hors mariage.*]

* 1. **FAVONUS**, Eadem notione, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Favonus, ex patre incerto et matre vidua.*

* 2. **FAVONUS**, *La Compagnia.* Glossar. Lat. Ital. MS.

* **FAVOR**, in malam partem accipitur in Arest. parlam. Paris. ann. 1343. ex Chartul. Guill. abb. S. Germ. Prat. fol. 63. r°. col. 1 : *Quodque dictus Hugo* (de Crusiaco) *per nos condempnatus ad mortem et justiciatus fuerat propter plures errores, corruptiones, Favores et infidelitates, quos contra nos et rempublicam commiserat, eo tempore quo ipse fuerat præsidens in parlamento nostro Parisius.* Vide alia notione in *Favere*.

* **FAVORABILIS**, Favorem seu laudem captans. Chron. Viti Arenpeckii ad ann. 1181. apud Pezium tom. 1. Script. rer. Austr. col. 1203 : *Fuit autem rex Angliæ Richardus homo ferocissimus, Favorabilis, gloriæ cupidus, pecuniæ liberalis.*

* **FAVORABILITER**, Cum favore, benigne, Gall. *Favorablement*. Lit. ann. 1369. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 284 : *Ipsorum consulum et habitatorum* (Calciatæ) *supplicationi et requestæ Favorabiliter annuere volentes, etc.*

✱ **FAVORALIS**, [Idem ac favorabilis. *Not. Tir. p.* 134. Favor, *Favoralis*, favorabilis.]

1. **FAVORARE**, [De pascuis dicitur, ubi animalia pascendo *vastum* non fecerunt. Fleta lib. 2. cap. 41. § 13 : *Inquiratur... quantum per æstimationem pastura Regis Favorata fuerit aut deteriorata.*] Vide in *Vaccaria*.

* 2. **FAVORARE**, Favere, favorem impendere, Gall. *Favoriser*. Charta Henr. reg. Angl. ann. 1457. in Chron. Joan. Whethamst. pag. 419 : *Consideramus eciam nobiles fructus unitatis, amoris, requiei et pacis, quas quilibet princeps tenetur procurare, Favorare, et stabilire inter subditos.* Vide *Favorizare*.

¶ **FAVORISCARE**, Idem quod mox *Favorizare*. Testam. Johan. Thomassini ann. 1452. ex Schedis Præsid. *de Mazaugues : Rogo Majestatem Regis Renati domini mei et patroni, ut in protectionem suam habeat filios meos, et eos Favoriscat beneficiis et gratiis suis.*

FAVORIZARE, Favere, favorem impendere, Gall. *Favorizer*. Ericus Upsaliensis lib. 3. Hist. Suecicæ pag. 92 : *Patri Regis minimum Favorizans.* [Occurrit alibi non semel.]

¶ FAVORISATIO, Favoris actio, apud Johan. Berberium in Viatorio utriusque Juris part. 3. Rubr. de Substitutionibus.

¶ FAVORIUS, Ex favore profectus, in Vita S. Dunstani, Maii tom. 4. pag. 346.

¶ FAVOROSE, Cum favore, apud Ludewig. tom. 5. pag. 515.

¶ FAVOROSUS, *Favore plenus*, apud Johannem de Janua. [* Occurrit etiam apud Marten. tom. 8. Ampl. Collect. col. 178.]

FAUS, Silva ; idem quod *Fagia ;* de qua voce supra. Charta Longobardica in Bullario Casinensi tom. 2. pag. 12 : *Ego Rotharis Abbas in sycola* (leg. *silvola*) *et in Fao jugis* 40. *et* 8. *terra aratoria seu vitis, omnia ad pertica legitima, etc.* [Statuta Massil. lib. 3. cap. 14 : *Omnes rasoiræ cum quibus radetur sint ligni de Fauo deuze ;* melius in MS. *de fauo vel deuse.*]

FAUSETUM, ex Gallico *Fausset*. In musica cantus acutioris species. Regula Ordinis *de Sempringham*, pag. 717 : *Organum tamen et decentum, Fausetum, et pipeth omnino in divino officio omnibus nostris utriusque sexus interdicimus.* Anglis *a Faucet*, dicitur *fistula, tubulus.* Fortunatus ad Clerum Parisiensem :

Cymbalicæ voces calamis miscentur acutis.

Le Roman *du Renard* MS. de Gallo gallinaceo cantaturum se dicente :

Je te dirai une chançon,
N'aura voisin ci environ,
Qui bien n'entende mon Faucet.

A *Faucibus* forte, unde vox acutior emittitur. Vide *Falsetum*.

¶ **FAUSILLUM**, pro *Focillum*, si bene conjecto, lignatio, lignum ad focum necessarium, Gall. *Chauffage*. Instrum. anni 1165. ex Archivo Ecclesiæ Massil. : *In montibus ultra Wilnam homines Episcopi et Ecclesiæ Fausillum colligent sine omni usatico et servitio.* Vide *Focale*.

* Malim interpretari de ligno seu herba comburenda, quæ *faucilla* colligitur, Provincialibus vulgo *Fauciou*.

FAUSSARIUS. Gloss. Ælfrici, cap. de nominibus ferarum : *Faussarius*, steð a. Ubi Somnerus, *forte Stotarius*.

* **FAUSSUS**, pro *Falsus*. *Faussa posterna*, Pseudothyrum, Gall. *Fausse-porte*. Reg. Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rubr. fol. 17. v°. : *Pratum de Faussa posterna, quod non tenet a dicto duce.*

FAUSTICONTIN. Ethelwerdus lib. 4. cap. 9 :

Aurilargus exanime corpus reliquit
Monarchus Britannum.
Nobilis ex stirpe frondens Saxonum,
Eadgarus anax : namque sermone Latino
Fausticontin nuncuparunt beatam.

** **FAUSTIM**, FAUSTE, Germ. *Abenteuerlich oder seliglich oder tœdlich.* Vocab. Lat. Germ. ann. 1482. ADEL.

¶ **FAUSTITUDO**, *Felicitas*, Johanni de Janua ; *Felicitez, bien heurtez*, Glossar. Lat. Gall. Sangerm.

¶ **FAUSTOR**, pro *Fautor*. Papias : *Faustor, Favens, consentiens, laudator.* Vide *Fabisor*.

* **FAUSTUS**, Faustitas. Vita B. Julianæ tom. 1. Sept. pag. 316. col. 2 : *Propterea fauste mirabilis, Faustu festive mirabilis, etc.* Vide *Faustitudo*.

* **FAUTALIS** CUSTOS, Veredicus, qui sit bonæ famæ, cui fides haberi debeatur, sacramento adstrictus de dicenda veritate aut de officio bene gerendo, idem atque *Faudicus*. Vide in hac voce. Pactum inter capit. Rem. et habitat. villæ de Hermondivilla ann. 1319. in Reg. 60. Chartoph. reg. ch. 28 : *Jurati dictæ villæ ponent custodes Fautales pro bonis de die et nocte in villa et territorio custodiendis ;... requirere tenebuntur*

(majorem capituli) *quantum ad juramentum Fautalium custodum præstandum... item si aliquis de terra capituli custodibus Fautalibus, sermentatis et pastoribus dictæ villæ de suis mercedibus et salariis satisfacere noluerit, etc.* Nostris *Fautable*, eadem acceptione. *Un des sergens Fautables du ban S. Remy*, in Charta ann. 1321. ibid. ch. 202. Lit. remiss. ann. 1393. ex Reg. 145. ch. 493 : *Lesquels eschevins Fautables de Vanderesse... se transporterent au conseil à leurs maistres et eschevins de Vervin, selon la loy duquel la ville de Vanderesse se rieugle. Foitable*, eodem intellectu, in Stat. scabin. Macer. ad Mosam MSS. : *Tous les sept eschevins avec leur greffier et le sergent Foitable dudit eschevinage se assemblent en leur chambre, etc.* Vide in *Major*. [** Forte a Germ. *Vogt*, vulgo *Faut*. *Feldvogt* quibusdam in locis est custos agrorum. ADEL.]

¶ **FAUTIO**. Vide *Faucio*.

¶ **FAUTIOSUS**. Vide *Factio* 2.

° **FAUTONUS**, *Pieno de favore*. Glossar. Lat. Ital. MS. Vide supra *Favorosus*.

¶ **FAUTORIA**, Favor, consensus, approbatio. Charta Jacobi Insulani Card. S. Eustachii anni 1415. apud Illust. Fontaninum in Antiq. Hortæ pag. 457 : *Fautoriam, adhæsionem seu obedientiam, etc.* Sententia Inquisitionis Tolos. pag. 295 : *Necnon et omnem favorem seu Fautoriam receptationem, etc.* Occurrit rursus pag. 203. 250. et apud Acherium Spicil. tom. 6. pag. 149. Rymerum tom. 5. pag. 162. Martenium tom. 4. Anecd. col. 226. necnon in Concilio Tarraconensi ann. 1242. Vide *Faucio*.

° *Fauterie*, eodem sensu, in Lit. ann. 1409. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 463. Vide supra *Favor*.

° **FAUTRUM**, Pannus coactilis, idem quod *Feltrum*. Vide in hac voce. Charta Theob. comit. ann. 1222. in Chartul. Campan. fol. 316. v°. : *Qui redditus consistunt in theloneo vini,... Fautrorum,... et in roagio bladi*. Le Roman *de Cléomades* MS. :

Les batailles l'une après l'autre
Le petit pas, lance sour Fautre, etc.

° *Fautrer* vero, pro Ejicere, vulgo *Chasser, mettre dehors*, in Poem. inscripto *Le Riche homme et le Ladre* MS. :

Car en leurs cours (*des Cardinaux*) ne peut entrer
Uns poures clers ; mais est Fautrés,
Quant du portier est encontrés.

° **FAUTUS**, pro Fructus, ni Fallor, in Bulla ann. 879. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 13. col. 1 : *Cunctis autem eidem loco hæc nostræ præceptionis jura servantibus sit pax Domini nostri Jhesu Christi, quatenus illi Fautum bonæ actionis recipiant.*

¶ **FAUZIL**, f. Filix, Gall. *Fougere*, Italis *Felce*. Statuta Massil. lib. 1. cap. 38. § 2 : *Quisque qui cordoanum apportaverit sive adobaverit teneatur sacramento, quod mittat ad minus tertiam partem doros, vel de Fauzil, mixtim.*

¶ 1. **FAX**, *Lætitia*. Papias. Forte quod noctis tempore lætitiam afferat.

✱ 2. **FAX**, [Facula, funale. DIEF.]

FAXA, [Hispanis *Fascia*. Occurrit in Concilio Limano anni 1582.] Vide *Faicia*.

¶ **FAXANUS**, Phasianus, Gall. *Faisan*. Charta ann. 1345 : *Venari ad capreolos, cuniculos, Faxanos, etc.*

° Occurrit præterea in Stat. Vercell. lib. 4. pag. 69. v°. Vide supra *Fasanus*.

¶ **FAXIA**. Vide *Faicia*.

¶ **FAXIATUS**, pro *Fasciatus*, Fascia ligatus, ornatus, apud Jacobum Auriam lib. 10. Annal. Genuens. ad annum 1284.

¶ **FAXINA**, Fascis, Ital. *Fascina*, Gall. *Fascine*. Legitur in Ottonis Morenæ Hist. Laudensi apud Murator. tom. 6. col. 1041.

¶ **FAXIOLUS**, pro *Phaseolus*, Species fabæ, Gall. *Faseole*, Ital. *Faggivoli*, in Memoriali Potestatum Regiensium ad ann. 1172. et 1282.

✱ **FAXIRE**, [Sepelire. DIEF.]

¶ **FAXIS**, pro Fascis, Gall. *Faisseau*, in quadam Epistola Ducis Januens. ann. 1358.

¶ **FAXIUS**, Fascis, Onus, Gall. *Faix*, Italis *Fascio*. Aurias lib. 10. Annal. Genuens. ad ann. 1285. apud Murator. tom. 6. col. 589 : *In qua* (navi) *cepit quatuor Pisanos et Faxios duodecim brandonorum, et duos saccos lanæ*. Statuta Massil. lib. 5. cap. 19. § 7 : *Item, quicumque furabitur vites de nocte, vel de die de aliena, vel alienis vineis, solvat pro banno pro qualibet frossa* X. *sol. et pro quolibet Faxio* V. *sol.* Et § 11 : *Item, quicumque capiet de alieno honore fabas, cicera, vel lentes sive lentillas, vel alia legumina, vel bladum, solvat... pro Faxio* X. *sol.*

✱ **FAXOLUS**. [FAZOLETUM, sudarium : « Item unus *Faxolus* cum fimbreis aureis et unus coxinus de cetino rubeo. (Invent. Calixt. III, an. 1458, in archiv. Romano). »]

° **FAXULUS**, Faseolus, species fabæ. Chron. Placent. ad ann. 1369. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 510 : *Starius Faxulorum vendebatur sol. xxxv. qui communiter vendi solebat sol. x.* Vide *Faxiolus*.

¶ **FAXUS**, ut *Faxius*, in Chartular. S. Petri de Domina fol. 107. v°. : *Tres trainas de lignis et decem Faxos de mauria.* Vide *Fassus*.

° *Pro Faxo seu onere*, in Stat. Taurin. ann. 1360. cap. 134. ex Cod. reg. 4622. A. Occurrit præterea non semel in Stat. Vercell. pag. 81. 122. 125. etc.

° **FAYCIA**, Eadem notione. Libert. Montisfer. ann. 1291. in Reg. 181. Chartoph. reg. ch. 154 : *Item de Chartada seu charretada circulorum, unam Fayciam eorum non majorem nec minorem, sed mediocrem, pro leyda.*

¶ **FAYLLIUM**. Charta ann. 1204. ex Archivo Fontis Danielis : *Jubellus Dominus Meduanæ dedit Abbatiæ Fontis Danielis quidquid habebat in Fayllio de Chavaneria, et terram quæ est juxta Fayllium de Poilleyo et exclusas suas et piscarias in aqua Meduanæ*. Vide *Fallum* 2.

° **FAYSANNUS**, Phasianus, Gall. *Faisan*, in Comput. ann. 1495. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 65. col. 2. Vide supra *Faxanus*.

° **FAYSSA**, Equorum ornatus quidam. Comput. ann. 1334. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 85. col. 1 : *Item pro una Fayssa, xviij. den. Fay*, pro Stabulo vel grege equorum, apud Froissart. vol. 1. cap. 277 : *Les Anglois eurent cognoissance des François par leurs chevaux, qui entrerent au Fay des chevaux desdits François*. Vide infra *Feda* 2.

¶ 1. **FAYSSIA**, Fascia. Computum J. Humberti sub Guigone Delphino ann. 1328 : *Item bonæ mulieri pro quatuor Fayssis*... VI. *sol.*

° 2. **FAYSSIA**, Modus agri. Vide supra *Faicia*.

° **FAYSSUS**, Fascis, onus, idem quod *Trossa* 3. Reg. cap. eccl. Lugdun. ad ann. 1345. fol. 113. r°. col. 1. in Cam. Comput. Paris. : *Stephanus de Garda* (debet) *suo nomine et aliorum hominum... unum fays feni,... duas partes dimidii Fayssi feni, etc.* Et fol. 125. v°. : *Dimidium onus feni*. Vide supra *Faissus*.

° **FAYZIMENTUM**, Defectio a fide. Charta ann. 1313. in Reg. 52. Chartoph. reg. ch. 207 : *Propter Fayzimenta et hæreses commissas per eos exhæredati fuerunt*. Vide supra *Faiditas*.

° **FAYZITUS**, Proscriptus, exul, vel profugus. Acta Inquisit. Carcass. MSS. ann. 1308 : *Noe tamen scivit ipse tunc quod essent hæretici ; imo dixi sibi quod erant quidam Fayziti de Tholosano*. Vide *Faiditus* in *Faida*.

° **FAZELLUS**, pro Faselus. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Fazellus, navis parva ad transeundum huc et illuc.*

FAZENDA, Idem quod *Affarium*. Prædium rusticum, ager : est enim Occitanis, *Fazendas*, quod nostri *Affaire*, negotium dicunt : *Facienda* Itali efferunt. Fulco Episcopus Tolosanus, qui obiit ann. 1231. apud Catellum pag. 900 :

Dieus, que commensamens es de touta Fazenda.

[** Lusit. olim eodem sensu. Vide S. Rosa de Viterbo Elucid. Append. pag. 41.] Charta MS. ann. 1268 : *Ego B. Cat, filius quondam D. Azemarii Cat Militis,... recognosco, me tenere a vobis D. Hugone Dei gr. Comite Rhutenensi... in feudum liberum et francum Fazendam meam de S. Amantio,... item appendariam sive Fazendam de Comba meira,... item mansum seu appendariam de Brunissac, etc.* Profertur alia Charta in verbo *Pagesia* sub *Pagus*.

FAZIENDA, Apparatus rusticus. Fori Jaccenses apud Blancam in Commentar. Rer. Arag. pag. 595 : *Et dimissis ganatis, et omnibus suis Faziendis, sequantur appellitum*. [Charta Sancii Regis Arag. æra 1122. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 245 : *In agris, in vineis, in furnis et in totis Faciendis.*] Le Roman *d'Alexandre* MS. :

Riches d'avoir et de Facendes.

Vide *Faicia*, *Frachenda*.

FOSIA. Charta Occitanica ann. 1298. in Regesto Philippi Pulcri ann. 1299. n. 13. ex Tabulario Regio : *Item vineas ad operationem seu Fosiam quadraginta hominum per unam diem ad summam sex solidorum rendualium, etc.* Infra, *Fazenda* habetur : *Scilicet ipsam domum et vineas ad operationem seu Faziendam 73. hominum per unam diem ad valorem 8. libr. annui reditus.*

° **FAZENDARIUS**, Officium monasticum, qui res et negotia monasterii curat. Charta ann. 1228. apud Baluz. inter Probat. Hist. Tutel. col. 535 : *Ad supplementum autem festi institutum fuit ut singuli Fazendarii, sicut est cellerarius coquinæ, qui facit lardum et cœnam et panem ad artocreas et cætera quæ necessaria sunt, plenarie faciant, et cellerarius major pigmentum*. Vide *Fazenda*.

° **FAZENDERA**, Expeditio militaris. Charta Sancii reg. Navar. pro hominibus de Larraga æra 1246. in Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 68 : *Concedo eis etiam... quod ipsi, neque illorum homines sive bestiæ non vadunt ad meam aliquam Fazenderam, neque in Fazenderam illius* (l. ullius) *hominis ; sed inexercitum vadat de unaquaque casa unus homo*. [** For. Pennæmaj. ann. 1199. apud S. Rosa de Viterbo pag. 438 : *Qui habitaverint in domibus aut in hæreditatibus alienis, non serviant neque faciant Fazendeiram, nisi dominis suis, in quorum domo aut hæreditate sederint.* Debita servitia omnis generis ita dicta viden-

tur; neque aliud est *Facienda* in For. Vis. ann. 1187. ibidem, pag. 437. voce *Fazenda : Milites et clerici qui in veteri civitate de Viseo casas habuerint, possideant eas sine regali Facienda, et mercatores et pedones similiter.*] Vide supra *Faisenda.*

° **FAZIO.** Vide supra *Faisio.*

¶ **FAZOLETUM,** Sudarium, in Onomastico ad calcem tomi 1. SS. Maii.

∗ **FAZOLETUS.** [Confer italicam vocem *Fazzolleto :* « Unus *Fazoletus* cum Ihus in medio de auro, cum armis Rmi. domini cardinalis, cum capello, cum mitra episcopali ad partem et litteris aureis in circuitu, cum floquis de serico et de auro, et nonnullis aliis novitatibus factis de serico et de auro. (Inv. Card. Barbo ex transcriptione Müntz, 1457). »]

° **FAZOSSA** MEDULLA, Fax, tæda. Comput. ann. 1363. inter Probat. Hist. Nem. tom. 2. pag. 259. col. 2 : *Solvit dicto Dauniso pro medullis Fazossis consumptis per dictos dominos consules in excubiis faciendis et custodibus visitandis,* 1. *florenum.* Occurrit rursum ibidem.

¶ **FEALITER,** FEARE, FEAUDUS. Vide *Feudum.*

FEASTINGMEN. Charta Wiclafi Regis Merciorum in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 123 : *Hoc modo per ævum liberabo a pastu Regis, et Principum, et ab omni constructione regalis villæ, et a difficultate illa, quam nos Saxonice Feastingmen dicimus.* [Vide *Fæstingmen.*]

° **FEATUM,** *Feudum,* prædium, nostris *Féage.* Charta ann. 1266. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 378: *Item pro quodam Feato, quod numquam fuit traditum ad censum, unum sextarium ordei.* Lit. remiss. ann. 1478. in Reg. 205. ch. 97: *Ung petit Féage, nommé le fief de Villiers.* Charta ann. 1456. ex Tabul. Cartus. B. M. de Parco : *Comme feu Guillaume Guermont en son vivant fust seigneur d'un petit Féaige,... et parceque ne leur parut aucun héritier, nous eussions recueilli ledit Féaige par puissance de fié et mis en noustre main, etc.* Vide infra *Feodagium* in *Feudum.*

° **FEBA,** pro Luna, ut opinor. Graduale Alb. eccl. XI. sæc. ex Bibl. reg. in prosa S. Cæciliæ : *Sic venusta ut sol atque Feba.*

FEBRETICUS, Qui febri laborat. Vita S. Apiani Monachi n. 17 : *Plurimos ibi Febreticos curavit.*

FEBRIA, pro *Fibra.* Laurentius Decanus Pictaviensis in Planctu super morte Giberti Episcopi Pictaviensis : *Aurum quoque modo lentiscebat in laminas, modo vanescebat in spumam, ut vasa ministerii coloraret. Videres etiam in filo mollescere, torqueri in Febrias, et in opus textile per manus artificum deservire.*

FEBRIFUGIA, Herbæ species, quæ forte *febrem fugat,* in Capitulari de Villis c. ult. [°° Erythræa Centaurium, secundum Reussium ad Hortul. Walafr. Strabi.]

FEBRIRE, Febre laborare, πυρέσσειν, in Gloss. Gr. Lat. *Avoir la fiévre.* Spartianus in Adriano : *Venit et de Pannonia quidam natus cæcus ad Febrientem Adrianum.* [Sidonius lib. 6. Ep. 1 : *Quis Febriens ægrotanti tactu pulsam distinguat incolumem.* Vita B. Hugonis de Lacerta apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 1175 : *Cum vir Domini Febrire inciperet, etc.*] Utuntur passim Medici.

°° **FEBRIS** ITALICA. Annal. Fuldens. ad ann. 877 : *In hoc anno Febris Italica dolorque oculorum Germanicum populum graviter vexavit.* Et ad ann. 889 : *Italica Febris tussiendo perplurimos vexabat.* Vide Ekkehard. IV. de Cas. S. Galli pag. 89. lin. 48. Pertz.]

° **FEBRIS** SANGUINEA, *sive de sanguine, dicitur febris ebulitionis et fervea sive ignea, propter multitudinem caloris,* in Tract. de Febr. Pet. de Alamannia scripto ann. 1454. ex Cod. reg. 6983. fol. 116. v°.

¶ **FEBRIS** VISINOCHA, perperam pro *Synocha,* a Græco συνεχής, quæ numquam quidem intermittit, ut docet Ettmullerus, attamen certo tempore excandescentiam habet sensibilem Hist. brevis S. Juliani Turon. apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 1075 : *Sicque nunc algorem, nunc calorem pati, ut Visinochis Febribus fieri solet, etc.* [° Vide *Synochus.*]

° **FEBRUS,** ut *Februus,* pro Februarius. Inscript. marmorea in turri Vicentiæ apud *Manni* tom. 2. de Sigill. antiq. pag. 86 :

Februs erat, Christique suis hiberna pruinis
Tempora transierant mille trecenta decem.

¶ 1. **FEBRUUS** MENSIS, pro *Februarius,* apud Muratorium tom. 3. pag. 595. col. 1. Martenium Anecd. tom. 5. col. 106. et supra in *Cyclus aureus.* [°° Reinard. Vulp. lib. 1. vers. 891 :

Quid defixus iners hæres, velut inter Ianum
Februus et Martem, si tibi cura fugæ est ?

Adde vers. 669.]

° 2. **FEBRUUS,** *Demon, démoni, Prov.* in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

° **FECA.** Charta Joan. reg. Angl. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonstr. col. 412 : *In stagnis et molendinis, in melle et spervariis, in Fecis et ferinis, etc.* Sed leg. videtur *Feris.*

° 1. **FECIA,** Fæx, sedimentum, Ital. *Feccia.* Stat. Vercell. lib. 7. pag. 170. r° : *Item statutum est quod nulla persona, cujuscumque conditionis existat, audeat vel præsumat decoqui facere Fecias prope civitatem Vercellarum per unum milliare.* Occurrit præterea in Stat. Taurin. ann. 1360. cap. 94. ex Cod. reg. 4622. A.

° 2. **FECIA,** Alia, ut videtur, notione, in Stat. datiar. Riper. cap. 12. fol. 4. r° : *De qualibet soma luminis Feciæ, soldi duo.*

° 3. **FECIA** vel FECIUS, Lignum construendis rusticorum domibus aptum, f. excisi ex arboribus rami. Tabul. S. Sergii Andegav. : *Homines vero qui eamdem terram excoluerint, de eodem bosco facient suas domos de palis et Feciis, sicuti homines domni Artaldi.*

¶ **FECIDUS,** Feculentus, Fece plenus. Privilegium Henrici de Soliaco ann. 1081 : *Vinum Fecidum vel betatum non poterit vendere.*

° **FECIOR,** Sponsor, fidejussor, vel arbiter. Charta ann. 1051. ex Tabul. S. Vict. Massil. : *Ego Amalricus de ista venditione habui contentionem cum nepotibus meis, videlicet Bosone... et cum Carbonello propter illos ; et ego donavi Feciores in manibus Carbonelli Ottonem, ut de meo altero alode donet nepotibus meis Bosoni... et tantum quantum pertinet ad illos in ista terra quam vendo, et alterum Feciorem Guirannum ad Pontium Boirellum meum nepotem, ut si partem debet habere in ipsa terra similiter faciam ei ; et si ego non fecero, istam terram non requirant, unde facta est hæc venditio ; sed ad Feciores se convertant, quia talis est nostra convenientia.*

° **FECONDIA,** Sermo, verbum, pro *Facundia.* Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120 : *Fecondia, parolle.*

¶ **FECOSA,** Dejectiones, Gall. *Matieres fécales.* Litteræ Caroli, Joannis Franc. Reg. primogeniti ann. 1358. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. pag. 237 : *In dicto vico de nocte immunditias et Fecosa portando, ac ibidem dimittendo que corda et corpora ibidem inhabitantium corrumpunt et infestant.*

1. **FEDA,** Fides, ex Germ. *Feid.* Capit. de Villis cap. 62 : *Quid de Feda fracta, vel freda, quid de feraminibus, etc.* [°° Pertz. *Fida facta.*] Vide *Fides fracta.*

¶ 2. **FEDA,** Ovis, Gall. *Brebis.* Statuta Massil. lib. 2. cap. 33 : *Constituimus ut nullus macellarius vendat in Massilia scienter... carnes Fedæ, vel arietis pro multone.* Ibid. § 4 : *Ita ut emptor intelligat de carne Fedæ quod de Feda est, et similiter de aliis carnibus manifestent emptori.*

° Glossar Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Feda, Prov. ovis, berbita, fetans, bidens. Fedas, Prov. grex.* Lugdunensibus, *Feye.*

° 3. **FEDA,** *Emenda,* mulcta, ut opinor. Charta ann. 1111. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 379 : *Alii autem usagii, quos ab antiquis temporibus abbas in omni villa Fredelaci habuit, sunt isti: omnes lisdæ et justitiæ septem solidorum, obolo minus, et Fedæ, et alii qui a clericis et laicis memoriter retinentur.* Vide infra *Fedum.*

° 4. **FEDA** *in quibusdam antiquis libris reperitur, et est fex vini vel aceti.* Glossar. medic. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959.

° **FEDALE,** Quidquid jure feudi possidetur. Pactum ann. 1163. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 594 : *Obligo vobis... totum jus quod habeo, vel aliquis a me vel per me habet in militibus prædicti honoris, in hominibus et feminabus, in feudis et Fedalibus, in terris et vineis, etc.* Vide in *Feudum.*

° **FEDATICUS,** Jus feudale. Charta ann. 1163. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 599 : *Donamus... omnem leudam et omnes Fedaticos de Tolosa, scilicet omnium rerum vestrarum quidquid illud sit, ut libere et quiete habeatis et possideatis jure perpetuo.* Vide in *Feudum.*

¶ **FEDATOR,** f. pro *Foditor.* Liber niger Scaccarii pag. 365 : *Omnes Fedatores et nigri stagni emptores, et de stagno primi fusores, etc.*

∗ **FEDATUS,** [Maculatus. DIEF.]

FEDIUM, pro *Feudum,* in Charta Philippi I. Reg. Fr. ann. 1091. apud Fabrum Canterellum Tract. de Feud. in Probat. pag. 1. [Vide in *Feudum.*]

° **FEDOSUS,** Feculentus. Glossar. Lat. Ital. Ms. : *Fedosus, puzolente.* Vide *Fecidus.*

¶ **FEDUCIA,** ὑποθήκη, *Pignus. Feduciat,* ὑποτίθεται, *Oppignerat. Feduciatus,* ὑποτιθέμενος, *Oppigneratus,* in Supplem. Antiquar. Vide *Fiducia.*

° **FEDUM,** ut supra *Feda* 3. Pariag. inter comit. Fuxi et monast. S. Anton. Apam. ann. 1149. in Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 526 : *Consentio... medietatem justitiarum castri vij. solidorum, minus obolo, præter Feda et justitias clericorum et familiæ nostræ quæ mihi retineo.* Alia notione, vide in *Feudum.*

¶ **FEDUNCULUS,** πιστός, *Fidelis.* Supplem. Antiquarii.

° **FEDUS,** Feudum, in Charta ann. 1056. inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 125. Vide *Feudum.*

¶ **FEELTAT** ET HOMENATGE, id est, Fidelitatem et hominium, in Charta S. Illidii Claromont. ann. 1215.

° **FEEUDARE,** In feudum dare, in notis ad Gesta consul. Andegav. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 256.

¶ **FEFAMENTUM**, *Feffamentum, Fefare, Fefum, etc.* Vide in *Feudum.*

✱ **FEFELLITUS**, [pro *Falsus.* Petr.]

FEGANGI, vel Fengangi, in vett. Gloss. *Furtum manifestum.* Vox Longobardica. Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 101. § 1. [** Rothar. 258.] *Si quis liber homo furtum fecerit, in ipsum furtum tentus fuerit, id est, Fegangit, usque ad decem siliquas furtum ipsum, sibi nonum reddat.* [Apud Muratorium tom. 1. part. 2. pag. 37. col. 1. habetur, *id est, Fingendi.*] Idem Edictum tit. 6. [** Grimoald. 9.]: *Si ancilla furtum fecerit, dominus ejus componat tantum ipsum furtum,... pro culpa, quod est Fegange, non requirantur, nec exigantur a domino ancillæ.* Leges Luitprandi tit. 119. § 1. habent *Feugangi.* [** 147. (6, 94.) Murat. *Fegangi.*] Lex Longob. lib. 1. tit. 25. § 2. 48. 59. *Fegangi.* [** Adde Rothar. 296. et 375. Variæ lectiones sunt *Figangus, fegangit, finganoli, figandus, fegandi, figang, fegange.* Gloss. interl. ad Roth. 375: *i. e. non sit culpabilis ut privatus sit.* In Glossar. Longob. cod. Vatican.: *Figangi, culpa. Figangitus, tentus in furto.* In cod. Cavens.: *Figanti i. e. ut semper habeat sibi.* Vide Grimm. Antiq. jur. German. pag. 637.]

FEGATUM, Jecur, ex Italico *Fegato.* Judicatum, vel Pactum pacis sub ann. 1124. apud Ughellum tom. 1. Ital. Sacr. pag. 905: *Tanquam si abstraxeris Fegatum de corpore meo.* [* Vide *Ficatum.*]

FEGUM, Feidum. Vide in *Feudum.*

¶ **FEIDA.** Vide *Faidæ.*

* **FEIELA**, Mensuræ species. Charta ann. 1362. in Reg. 93. Chartoph. reg. ch. 241: *Item super quodam campo cum oliveriis... octo Feielas olei.* Vide *Folietta.*

FEIRA. Vide *Feriæ* 3.

¶ **FEIRATUM**, pro *Ferratum.* Vide in hac voce. Inventar. ann. 1341. ex Archivis S. Victoris Massil.: *Item Feiratum unum cum ysolono* (l. ysopo.)

¶ **FEISFECHO**, Fetischefo, Voces unius ejusdemque originis quæ ovem seu vervecem pinguem significant, a Saxon. F e d a n, Fovere, pascere, nutrire; et F e o vel F e o h, Pecunia, itidem et Pecus. Pactus leg. Salicæ tit. 4. § 3. Edit. Eccardi: *Certe, si tres aut amplius verveces fuerint, qui furati sunt, malb. Feisfecho, et Fetischefo,* M. cccc. *den. qui faciunt solid.* xxxv. *culpabilis judicetur.*

* **FEISSIA**, Modus agri, prædium rusticum. Charta ann. 1308. in Reg. 13. Chartoph. reg. ch. 7: *Item* (acquisivit) *a Guillermo de Mongros ignobili Faissiam Royal juxta mansum de la Costa.* Vide supra *Faicia* et *Faisio.*

FELAGUS, Fidelis, ex Saxonico f æ l e, fidus: vel a f e, et l a g, ligatus, *socius individuus.* Leges Edwardi Confess. cap. 15: *Si dominum non haberet Felagus ejus, id est, fide cum eo ligatus.* Adde cap. 35. Vide *Fratres conjurati.*

FELAX, *hæc Catta*, αἴλουρος. in Gloss. Gr. Lat.

* In Codd. reg. et Germ. *Felis* ex Castigat. in utrumque Glossar.

* **FELCARII** vel Felearii, Servorum manumissorum species. Privil. Caroli Crassi imper. ann. 883. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 752: *Sintque ab omni publica exactione inmunes, tam ipsi quam omnes eorum homines, liberi et servi, libellarii atque Felearii.* Dipl. Otton. 1. imper. ann. 963. ibid. tom. 5. col. 968: *Publica exactione immunes, tam ipsi, quam omnes eorum homines, liberi et servi, libellarii atque Felcarii.* Vide *Felagus.*

FELD, [Felde, vox Saxonica, Campus. Paulus Warnefridus de Gestis Longobard. lib. 1. cap. 20: *Habitaverunt in campis patentibus, qui sermone Barbarico Feld appellantur.*] Vide *Strand.*

* **FELE.** Vide mox *Felena.*

* **FELEARII.** Vide supra *Felcarii.*

FELECTUM, [f. Dominium.] Chronicon Novalicense cap. 18: *Tunc pater Frodoinus misit duos ex suis .... cum Raimperto Advocato de Felecto ipsius Monasterii.*

* **FELEHUS**, Phoca, Gall. *Veau marin.* Dialog. creatur. dial. 42: *Interea Felehus, quod animal est marinum, vitulus appellatus, ferocissimus, etc.*

FELENA, *Cerva*, Ugutioni.

* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Felena, biche. Fele, idem.* Vide mox

* **FELESENNUS**, Felezenus, Pronepos, Provinc. *Feleno*, Gall. *Arriere-petit-fils; Felezena, Arriere-petite-fille*, Proneptis. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Felena, Prov. neptis, nepticula.* Charta Caroli reg. Sicil. et comit. Prov. ann. 1298. ex Cod. reg. 4659: *Item cum dicatur quod olim antiquitus in civitate prædicta* (Avenione) *tractatum fuit, statutum et inviolabiliter observatum, quod filiæ per patrem vel matrem dotatæ, ad successionem ipsorum parentum, fratrum vel sororum earum, nisi sub certa forma in dicto statuto contenta, nullo unquam tempore venire deberent. Tandem patre vel matre vivente, filia mortua, filiis vel filiabus relictis, volunt filii vel filiæ avo suo vel aviæ succedere vel legitimam suam petere, in eo scilicet casu, in quo mater ipsorum secundum formam prædicti statuti, petere vel habere nequiret. Volumus et mandamus ut in liberis eorum, qui Felezeni et Felezenæ censeri possunt, in successionibus avi vel aviæ et materni et maternæ idem observari facere debeatis, et velut eorum mater ex vigore dicti statuti expellebatur a successionibus talibus, sic ipsi modis omnibus expellantur, dum tamen dos data eorum matri vel aviæ legitimam portionem attingat.* Inquisit. ann. 1448: *Joannes Borelli senior... respondit ... hæc dici audivisse ab ejus patre, qui fuit camerarius dom. Agouti de Agouto nepotis seu Felesenni dictæ dom. Raybaudæ .... Quod in hujusdem præstatione dum ille, qui hujusdem homagium recipiebat nomine curiæ, osculum, ut est moris, recipere vellet ab eadem dom. Raybauda, ipsa tum ad hoc obtulit supradictum ejus nepotem seu Felosennum* (sic) *tunc pupillum, quem in suis brachiis propriis accepit, dicendo: Vesi quis oscularet; ob quod ipse dominus qui hujusdem homagium recipiebat, dictum pupillum osculatus fuit.* Charta reginæ Yoland. Comit. Prov. ann. 1420: *Item quod si dos aliqua in pecunia assignetur per aliquem filiæ, nepti, Felesenæ, aut sorori dicti assignantis, etc.* Codicil. 1. Caroli Andeg. ultimi com. Prov. ann. 1481: *Item legavit dom. noster rex .... generosæ domicellæ Helionoræ de la Rocha, Felezenæ strenui quondam comitis Troyæ, magni senescalli Provinciæ, summam duorum millium scutorum.* Formulæ Mss. ex Cod. reg. 7657. fol. 18. r°: *Considerans multa grata et accepta servitia et beneficia sibi impensa per Rixendam Felezenam suam, filiam T. et Sanxiæ conjugum, ... donavit dictæ Rixendi Feleysenæ* (sic) *suæ tanquam benemeritæ ... singula bona et jura sua,... salvis ... duodecim denariis, quos jure leguati donavit T. et T. Felezenabus suis, videlicet earum cuilibet sex denarios.* Occurrit præterea *Felezenus* in Charta ann. 1366. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 302. col. 2. quod minus bene de Genero interpretatur D. *Menard* in Glossar. ibidem.

* **FELGA**, an Filix, Gall. *Fougere?* Charta Hug. de Gornayo pro monast. *de Belbec* in Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 378: *In cunctis nemoribus suis herbagium, pasnagium, Felgam et liberam ad fenum faciendum.* Hinc

FELGARIA, [Res parta, acquisita, ut videtur, a Teuton. *Felgen*, Vindicare, appropriare, nisi mavis a *Felgh* deducere quod *flexura* exponitur in Glossis Florentinis.] Charta Sisnandi Episc. Iriensis seu Compostellani æræ 952. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ord. S. Bened. tom. 4. pag. 434. v: *Per ubi dividunt per Agilario trans ruptas, dirutas, arbores, babeias, Felgarias, ac quicquid ibi conclusum est, habeat sanctus Stephanus in perpetuum.* Charta sequens ejusdem Sisnandi paulo aliter habet: *Per ubi divident cum artillero, terras ruptas et inruptas, cum arbores, bausas, et Felgarias, etc.*

* Locus filice plenus. Placit. ann. 891. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 170: *Villam Caderillam ab integrum, et in manso commendato, seu et in brugarias, necnon et Felgarias, quidquid ibi visa fuit habere ... solemniter condonaverat.* [**Ita *Felicum* pro *filicum* apud Ermold. Nigell. lib. 3. vers. 355.]

¶ **FELIATUM**, *Curvatum.* Gloss. Isid. et Papias. Mendose pro *Filiatum*, quod occurrit apud veteres Glossatores. Vide infra *Filiatus.*

FELIBRIS, *Adhuc lætus vivens*, Papiæ. Glossæ Isidori, *Fellebris*, habent: [*Fellebrem, Adhuc lætum viventem;*] pro quo non male Martinius scribendum censet *adhuc lacte viventem*, subrumum, a *Fellando*, seu *Fellitando*, quod est sugere. Hinc etiam corrigendæ Isid. Glossarum editiones, ubi perperam *Fellitat, Fugit;* legendum enim *Sugit.* Nonius, *Fellare, Exsugere.* Solinus cap. 57. de Cappadocia: *Nequaquam mater pullo ubera præbet Fellitanda.* Idem cap. 8. de Angue: *Plurimo lacte riguæ bovis suctu continuo saginata, Fellebri satiate exuberatur.* Arnob. lib. 2. adversus Gentes: *Exsugerent Fellitantes mammas.*]

* **FELICARE**, Felicitare, Felicem reddere. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Felicare, fere beneuré. Felicitare, idem.* Vide Ordinat. reg. Franc. tom. 5. pag. 285.

FELICITER, Vox adscribi solita ad calcem veterum MSS. quæ in Acclamationibus publicis frequens, ut apud Lampridium in Commodo. Hieronymus ad Marcellam: *Ut solemus nos completis opusculis ad distinctionem rei alterius sequentis, medium interponere Explicit, aut Feliciter, aut aliquid istiusmodi.* Vide leg. 6. § 4. Cod. Th. de Collatione donat. (11, 20.)

* **FELICIUM** Militare, Ad militis dignitatem et honorem ascensus, promotio, vel eadem de re congratulatio. Comput. ann. 1362. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 254. col. 2: *Solvit ... pro octo brandonibuz ponderantibus xl. lib. 1/2 et novem libras candelarum ceræ præsentatas domino Bernardo de Colonhas in suo militari Felicio, pro toto, xvij. lib. vj. sol. vj. den.*

* **FELICULA**, *in Antidotario exponitur Polipodium.* Glossar. medic. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959.

* **FELIRE**, Vox pardorum, in Carm. de

Phil. ad calcem Cod. reg. 6816: *Pardus hiando Felit.*

¶ **FELIS**, Anser silvestris. Vide locum in *Gantæ.*

☼ **FELIX**. Vide *Felgaria.*

∗ **FELLEMONIA**. [Dolus. Dief.]

FELLIBILIS, *Subdolus, amarus.* Papias.

FELLICULA. Mamotrectus ad 31. Ecclesiastici: *Cholera, quæ est una de quatuor humoribus, quæ Fellicula vocatur, id est, fellis effusi.*

¶ **FELLINEUS**. Papias: *Fellineis oculis,* id est, cæsiis.

¶ **FELLITARE**. Vide *Felibris.*

¶ **FELLITUS**, Felle mixtus. *Fellitum et venenosum poculum*, apud Baluzium Miscell. tom. 6. pag. 281.

∗ **FELLIUM**. [Psalterium. Dief.]

¶ 1. **FELLO**, Strumæ. Miracula S. Etheldredæ inter Acta SS. Junii tom. 4. pag. 549: *Morbus quem vulgo Fellonem nuncupant, felle suo viroso me miserum graviter occupavit, occupatum perflavit, ut tumor ille letalis undique porrigeretur, dextro et in sinistro humero, dorso et pectori utris instar supereminneret, et ab humano mento quasi palearia penderent. Veneni quidem vis intrinseca, cutis livore forinseco satis notabatur... arterias gutturis et colli vias coarctavit, neque voci neque cibo meatum reliquit.*

2. **FELLO**, Felo, Perfidus, rebellis; Lindwodo, Edw. Coko, et Anglis, omnis malefactor, cui debetur pœna mortis, Gallis *Felon*, Italis *Fellone*. Ex Saxon. fælen, et felen, et Theutonico *Fælen*, delinquere, errare, cadere. [Hickesio in Grammat. Theotisc. pag. 94. ab Anglo-Saxonico Felle, Crudelis, unde Anglicum *Fell*. Assentit Schilterus in Gloss. Teuton.] Alii vocis originem arcessunt a Latino *Fel*, quod qui crimina perpetrant, ea *felleo animo* perpetrare dicuntur. [Alii a Græco φηλεῖν, Decipere, illudere: quod a φήληξ, Ficus immatura, præ se tamen ferens speciem maturitatis; unde φήληξ Impostor, Suidæ] Quidam *Feloniam* dictam scripserunt, quasi *falloniam*, a fallendo. [☼ A *Fara*, Dolus, fraus, deducit Haltaus. Gloss. Germ. col. 435. voce *Far*.] Capitula Caroli Calvi tit. 23. cap. ult. [☼ Epistol. Episc. ann. 858.]: *Non tibi sit curæ, Rex, quæ tibi referunt illi Fellones atque ignobiles.* Ratherius Veron. Episc. in Qualitate conjectur.: *Quod sic vellet eum* (castrum) *tenere pro suo gratu, sicut pro uno Fellone, quia per donum Imperatoris... illud, cum mentiretur, teneret.* Infra: *Cum nemo possit ferre, ut malum audiat aliquem dicere de suo seniore, nisi qui maximus Fello convincitur esse.* Domnizo lib. 1. de Vita Mathildis cap. 1:

Damnant Fellones, cruciant furcisque latrones.

Vide Regiam Majest. lib. 2. cap. 56. lib. 4. cap. 12. Quoniam Attach. cap. 18. Littleton. sect. 745. Walsinghamum pag. 278.

Catalla felonum, inter prærogativas altæ Justitiæ recensentur in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 143. 767. etc.

Felo de se, JC. et Practicis dicitur is, qui sibi ipsi mortem sponte consciscit: is successorem non habet in Catallis præter fiscum. Vide Bractonum lib. 3. tract. 2. cap. 31. § 1. et Cowell. lib. 2. tit. 12. § 4. lib. 4. tit. 18. § 16.

Felonia, inquit Cowellus, *est omne crimen capitale, infra læsam majestatem*, ut sunt incendia, raptus, homicidia, latrocinia, et hujusmodi, quæ vitæ dispendio luuntur, cum ea olim delicta *wera*, seu pecunia redimerentur. Sed id sustulit Henricus I. Rex Angl. sub ann. 1108. suspendio furibus damnatis, ut habent Florentius Wigorniensis, et Hovedenus, hoc anno. Matth. Westmonast. ann. 842: *Theodulphus Aurelianus Episcopus apud Ludovicum Imp.... Feloniæ a quibusdam æmulis suis accusatus.* Nostris

Felonia proprie dicitur Delictum vassali in dominum: qua notione passim usurpatur in Consuetudinibus municipalibus. Vide Raguellum. Hostiensis: *Felonia est culpa seu injuria, propter quam vassallus amittit feudum.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 43: *Qui Feloniam fecerit, terram suam foris fecit.* [☼ Plura vide apud auctores jur. feudal; unum locum addam II. Feud. tit. 26. § 24: *Domino committente Feloniam, ut ita dicam, per quam vasallus amitteret feudum.... proprietatem feudi ad vasallum pertinere, sive peccaverit in vasallum, sive in alium.*]

¶ Felonia, *Felonum* seu perfidorum et rebellium bona. Kennettus in Glossar. ad calcem Antiquit. Ambrosden.: *Cum messuagiis, gardinis, ædificiis, Feloniis, eschaetis, etc.*

¶ Felonia, Perfidia. Codex Legum Normannicarum apud Ludewig. tom. 7. pag. 284: *Assaltavit in Felonia et verberavit me et michi plagam fecit.* Hoc est, imparatum me aggressus est.

☼ Fraus, dolus: quo sensu occurrit in Stat. apud D. *de Chastueil Gallaust* in Hist. Ms. Poet. Provinc.:

L'engan et la Felonia
Que mou la falsa Clergia.

¶ Felonice, pro Perfide. Charta Eduardi II. Regis Angliæ ann. 1322. apud Rymer. tom. 3. pag. 939: *Et quosdam Felonice interfecerunt... ignem in prædicta villa de Britton posuerunt, et partem domorum et bonorum ibidem Felonice combusserunt.*

¶ Felonice, Occulte, fraudulenter. Charta ejusd. Eduardi ann. 1323. apud Rymer. tom. 4. pag. 7: *Quia Rogerus de Mortuo-Mari... eandem prisonam fregit, et ab eadem turri noctanter et Felonice evasit.*

☼ Aliud sonat *Félonneusement*, Fortiter nempe, cum impetu, in Poem. *de Giron le Courtois: Se hurte encontre le chevalier si Félonneusement, qu'il lui convint vuyder les arçons et tomber à terre moult rudement.* Hinc *Renfélonir la guerre*, Bellum acerbius gerere, in Lit. remiss. ann. 1379. ex Reg. 115. Chartoph. reg. ch. 291: *Lequel Gillebert fu mis à mort; et pour ce que ledit sire de Morbecque avoit esté à ce,... Renféloni la guerre, dont dessus est faite mention.*

☼ *Felenesse gent* appellatur Judæorum populus, in Vita J. C. MS:

Ensi l'encusoient forment
Icele Felenesse gent.

☼ Haud scio an inde, an potius a Latino *Fel*, quo ad iracundiam facile accendimur, *Affelonner* et *Affelonnir*, pro Irasci, olim diximus. Lit. remiss. ann. 1383. in Reg. 124. Chartoph. reg. ch. 126: *Huguenin.... bien Affellonnez, ce sembloit, se adreça pardevers ledit Tuebuef, et leva le baston en haut pour le frapper.* Aliæ ann. 1387. in Reg. 131. ch. 15: *Guillaume Bolerin fu moult courrouciez et Affelonnis.* Aliæ ann. 1393. in Reg. 149. ch. 330: *Ledit Jehan se Affélonnissoit toujours en menassant ledit Huguenin d'attrapper et adherdre aus mains, etc. Affollonir*, in aliis ann. 1393. ex Reg. 145. ch. 410: *Lequel Raoul quant il se vit ainsi villené et desmenti, comme courroucé et Affolloni se départi d'icelle place. Enfélonnir*, eadem acceptione. Lit. remiss. ann. 1385. ex Reg. 127. ch. 187: *Colin le tamisier dist auxdiz hommes armez, qui veoit Enfélonnir et demener oultrageusement, etc.* Aliæ ann. 1413. in Reg. 167. ch. 142: *Le suppliant se apperceu que icellui Nicaise par trop avoir beu ou autrement se Enfélonnissoit. Enfélonner*, apud Froissart. vol. 2. cap. 41.

FELONICA, Charta Caroli C. ex Tabulario Arulensi in Hispania, apud Baluzium in Append. ad Capitul. n. 63: *Nostram deprecatus est Clementiam, ut prædictum Monasterium denuo cum Monachis ibi consistentibus, et cum cellulis ibidem aspicientibus, id est, cum Ecclesia sancti Martini ad ipsas Felonicas, in via, quæ discurrit ad ipsas clusas,... sub nostro reciperemus mundiburdo ac tuitione, etc.* Nomen est proprium ejusdem loci, qui melius *Fullonicas* dicitur in veteri Notitia ann. 876. pro eodem monasterio Arulensi in Append. ad Marcam Hispan. col. 798.]

¶ **FELONITIA**, Vanitas. Vide in *Follis* 1.

☼ **FELOSENNUS**, pro *Felesennus*. Vide supra in hac voce.

¶ **FELPARIA**, f. pro *Feltaria*, quod idem sit ac *Feltrum* infra. Litteræ anni 1376. apud Rymer. tom. 7. pag. 116. col. 1: *Concessimus vobis quod stapula nostra lanarum, coriorum et pellium lanutarum, necnon plumbi, stanni... necnon casei, butyri, plumæ, gaulæ, mellis, Felpariæ et cepi, etc.* Similia leguntur pag. 118.

FELTE. Baudovinia in Vita S. Radegundis cap. 4: *Adhuc de Regali secum habens ornamento Felte fusum, ex auro et gemmis vel margaritis factum, habentem in se auri solidos mille, quem... transmisit venerabili Domino Janni Reclauso, etc.* Quidam MSS. habent hoc loco, *cyphum*.

☼ **FELTH**. Aimoin. mon. Floriac. lib. 2. de Gest. Franc. cap. 13: *Quo tempore Langobardi, relicta Rugorum patria, venerunt in campis patentibus, qui sermone barbarico Felth appellantur.*

¶ **FELTORTUS**. Vide *Filtortus*.

☼ **FELTRARIA**, Officina ubi coactilia conficiuntur. Vide *Feltrum*. Charta c. ann. 1120. in Chartul. S. Petri Carnot. pag. 317. num. 69: *Donavit... domum petrinam Feltrariæ huic contiguam.* Huic chartæ subscribit inter alios testes *Hermannus Feltrerius*, qui in ch. num. 71. dicitur *Fultrarius*, in ch. num. 110. *Feltrarius*, in chart. num. 128. *Feltreius*. Videtur is esse qui officinæ illi præerat.

¶ **FELTRIX**, ut *Veltrix* seu *Velter*, Canis velox. Glossæ Ratisbonenses MSS. apud Eccardum in notis ad Legem Salicam tit. 6. art. 4: *Feltrices, Winda.*

FELTRUM, Filtrum, Filtrus, Pheltrum, *Filtra*, seu *Feltra*, sunt lanæ coactæ, quas infuso et addito aceto ferro resistere, auctor est Plinius lib. 8. cap. 48. cujusmodi *Gambesonem*, quem etiam feltri nomine auctores quidam agnoscunt, describit Nicetas in Isaacio lib. 1. n. 8. unde *Coactilia* dicuntur Ulpiano in l. 25. D. de Auro et arg. leg. (34, 2.) et in Gloss. Gr. Lat.: Πιλωτόν, *Coactile*; eorum confectores *Coactiliarii*, Græcis πιλωτοποιοί, in eodem Gloss. et *lanarii coactores*, in veteri Inscript. [Vide Joan. Gonpylum ad Alexandrum Trallian. l. 1. Descriptio censuum monast. Centul. Sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 104: *Vicus fullonum cuncta fratribus Filtra administrat.*]

Vox vero *Feltrum* ab Anglo-Saxonibus videtur deducta, quibus, ut et Anglis

etiam, felt, lanam coactilem sonat. Gloss. Ælfrici : *Centrum, vel Filtrum*, felt. Hinc Belgæ *Vilt*, Itali *Feltro*, Galli *Feutre* formarunt. Matth. Silvaticus : *Filtrum, i. pannus lanæ incontextus.* Idem : *Pilima*, (πίλημα) *Filtrum.* [Balbus in Catholico : *Filtrum, filum dicitur, quia ex pilis animalium fiat, unde filtratus.* Kilianus : *Vilt, pannus coactilis. Tegmen stricturis compactum ex vilis grossioribus, vulgo Feltrum, Germ. Filtz.*] Jo. Villaneus lib. 5. cap. 29 : *In su un povero Feltro fu levato Imperadore.*

° Circa hujusce vocis originem consule præterea Schilt. in Glossar. voce *Filz. Feutrier*, qui ex *feltro* operatur, in Lib. pitent. S. Germ. Prat. et in Lit. ann. 1331. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 84. *Feurtrier*, in Chartul. Latiniac. fol. 246. v°.

Sed et recentiores Græci inde ἀφέλετρον mutuati sunt, quod habetur apud Leonem in Tacticis cap. 6. § 8. a qua voce primam literam demendam censet Meursius, et legendum φέλετρον apud Leonem. Verum, ut non temere assentiar, facit vetus Poeta vernaculus, apud Falcetum lib. 2. de Poetis Francic. cap. 14. in hoc Carmine :

> N'en vol prendre cheval, ne la mule Afeltrée,
> Peliçon, vair, ne gris, mantel, chape fourrée.

Le Roman *de Gaydon* MS. :

> La Dame sist sor la murle Affautrée.

[Le Roman *d'Athis* MS. :

> Ung destrier lui ont admené,
> Le sien trouvent Desafeutré.

Idem :

> Chascun de son Afeutrement
> A terre chey durement.

Quod de ornamentis equorum atque potissimum de palliis seu pannis, quibus interdum cooperiebantur, intelligendum arbitror.] [** Tradit. Sangallens. ann. 744. apud Neugart. in Cod. Diplom. Alem. tom. 1. pag. 17 : *Et cavallos 5. cum saumas et rufias et Filtros, cum stradura sua ad nostrum iter ad Romam ambulandum.* Othloni Vita S. Wolfkangi Episc. cap. 35 : *Unus autem de capellanis sub saugmario abscondens se Filtro.*] Ugutio : *Centro, onis, dicitur pulvinari vel velum de multis pannis, vel qui facit Filtra ad ipsum Filtrum.*

Filtrum, inter exercitus, aut certe militum impedimenta sæpe reponitur. Lex Bajwar. tit. 2. cap. 6. § 1 : *Si quis in exercitu aliquid furaverit, pastorium, capistrum, frenum, Feltrum, etc.* Tageno Patav. : *Exterriti, relictis tentoriis et Filtris, montana profugi ascenderant.* Vincentius Belvac. l. 30. cap. 80. de Tartaris : *Cum ad Bellum ire volunt, cursores præmittunt, qui secum nihil præter Filtra sua deferunt.* Vide eumdem cap. 86. lib. 32. cap. 4. Speculum Saxon. lib. 3. art. 89. Constit. Frider. I. Imper. ann. 1158. apud Goldastum tom. 3. Constit. Imperial. [Rolandinum Patavinum de Factis in Marchia Tarvisina lib. 10. cap. 5.] etc.

Tentoria Filtrea, [Quæ ex pellibus aut ex lana crassiori compacta conficiuntur.] Thwroczius in Chronico Hungariæ de Tartaris : *Cum suis Tentoriis Filtreis, jumentis, pecoribus, terram vacuam Hungariæ peragrabant.* Tentoria etiam *Filtrina* iisdem Tartaris adscribit Thomas Archid. Spalat. cap. 38. Turcomannis, Sanutus lib. 3. part. 12. cap. 1 : *Domus Filtrea*, i. ut interpretor, *tentorium.* Arnoldus Lubec. lib. 2. cap. 9. de Sultano Iconiensi : *Dedit etiam ei* (Henrico Duci Saxon.) *sex domos Filtrinas, secundum morem terræ illius.*

¶ Feltrum Croceum Judæi ad distinctionem deferre coguntur. Litteræ Regis Angliæ ann. 1277 : *Unusquisque ipsorum* (Judæorum) *postquam ætatem septem annorum compleverit, in superiori vestimento suo quoddam signum deferat, ad modum duarum tabularum de Feltro Croceo longitudinis videlicet sex pollicum et latitudinis tres pollicum.* Vide *Judæi.*

¶ Feutrum, in Charta S. Ludovici, apud. D. *Brussel* tom. 1. de usu Feudorum pag. 598.

¶ Feutrum. Codex MS. Grandimontensis apud Stephanotium tom. 1. Fragm. Hist. : *Fratres ceperunt capellos de Feutro portare.*

Filtrum, [Feltrus.] in supellectili lectaria monachica, [Keroni, Matta, alias psiathium, storea.] Occurrit apud Guigonem II. Priorem Cartusiensem in Statut. ejusdem Ord. cap. 38. § 1. cap. 57. § 2. Bernardus Prior Portarum Epist. 1. ad Inclusum : *Ad lectum habeto stramen, Filtrum, coopertorium de grossis ovium pellibus rustico panno coopertum, etc.* Vita S. Galterii Abbatis Pontisarensis num. 10 : *Lectus ejus Filtrum erat, et vilis matta cilicio tecta.* [Scriptura Principis Adelgastri pro Monasterio S. M. de Obona inter Concilia Hispan. tom. 3. pag. 90 : *Damus... mantas sex, quinque Feltros et septem lectulos.*]

¶ Filtur. Scramb. Chron. Mellic. pag. 322. col. 1 : *Lectus autem sit stratus straminum aut Filturum cum panno laneo grosso desuper posito.*

Vestes de Filtris. Vincentius Belvac. lib. 32. cap. 8. de Tartaris : *Filtra de lana camelorum, quibus vestiuntur, faciunt.* In regula S. Benedicti habentur *Chlamydes de Feltro.* [Frustra quærerentur.]

Loricæ ex Filtris, [Ex funiculis orbiculatim contextæ, quas lineas vocabant.] Eckehardus Junior de Casibus S. Galli cap. 5 : *Fabricantur spicula, Filtris* (perperam *piltris* editum,) *loricæ fiunt, et wannis scuta simulantur.* Guillelmus Apul. lib. 3. Rerum Normanic. :

> Proque repellendis saxorum, vel jaculorum
> Ictibus, objectis rubicundis undique Philtris
> Ad pugnam veniunt.

Vide *Gambeso.*

Capelli Filtræ, in Statutis Hugonis V. Abbatis Cluniac. in Bibl. Clun. pag. 1467. et in Bulla Gregor. IX. pro Benedictinis. Le Roman *de Guillaume au Court-nez* MS. :

> Chapeau de Feutres, et bons haubers saffrez.

Etiamnum ex filtris, et coactis lanis fiunt nostri pilei, quos *Feutres* appellamus. Statuta Ord. Præmonstrat. dist. 2. cap. 13 : *Pileis autem de Filtro albo sine curiositate uti licebit.* Supra : *Pileo nullus utatur, nisi de licentia Abbatis sui, qui non cuilibet nec de facili concedere debet pilei usum, nisi pro manifesta necessitate. Debent autem pilei esse de panno albo, vel pelle alba, sive de utroque, qui ita portari debent sub caputio, ut non multum appareant, maxime in Conventu.* [** *Chapeliers de Feutre*, apud Stephan. *Boileau* tit. 91.]

¶ Fitreus Capellus, in Consuetud. MSS. Cluniac.

Calcei Filtrati, in Chron. Windeshem. lib. 1. cap. 42. Chronicon Fontanell. pag. 245 : *Filtra ad soccos faciendum* 12. Statuta Adalardi Abb. Corbeiens. lib. 1. cap. 3 : *Soccos Filtrinos duos, calcearios quatuor.* [Acta SS. Benedict. sæc. 3. part. 1. pag. 102. de S. Germani Altissiod. reliquiis : *Sagia de haira* 1. *calcias Filtrinas paria* 1.]

Idola de Filtro, *ad imaginem hominis* confecta, adorasse Tartaros, tradunt Vincentius Belvacens. lib. 30. cap. 7. et B. Odoricus Forojul. in sua Peregrinat. num. 21. [** *De simulacris de pannis factis*, in Indicul. Pagan. ann. 743.]

Cinis Filtri, apud Constantinum Afric. l. 1. de Morbor. curat. cap. 9.

¶ Feltrus, in Testamento Ermengaudi Comit. Urgellensis ann. 1010. Append. ad Marcam Hispan. col. 973 : *Ad Salla Episcopo dossales duos tapecios, et Feltros duos obtimos.*

Filtrus, in Charta Aleman. Goldasti num. 58. habetur.

¶ Filtro. Spicileg. MS. Fontanell. pag. 237 : *Nocturnorum calceorum, id est, botarum cum Filtronibus ad hyemem* (unum par) *et aliud sine Filtro ad æstivas noctes.*

¶ Filtronium, apud S. Willelmum lib. 1. Constit. Hirsaug. cap. 16 : *Pro signo Filtronii, nihilominus signum calceorum facies, hoc addens, ut cum duobus digitis manum sinistram, ubi magis est spissa, contingas.*

** Fultrum, Charta. Margar. Comit. Flandr. ann. 1252. in Lappenberg. Origin. Hanseat. pag. 52.

Viltro. Udalricus lib. 3. Consuet. Cluniac. Monast. cap. 11 : *Duo femoralia, duo paria calceorum cum corrigiis, unum par Viltronum ad hiemem in nocte, et alterum sine Viltrino ad æstivas noctes, duo paria caligarum, etc.* Tibialia, seu crepidas ex filtro, seu grossiori et villoso panno, recte interpretatur Editor ; constat enim, *Viltrum* pro *Filtrum* aliquot Scriptores usurpasse. *Soccos ex Filtro* seu *Filtrinos*, vocant Adalardus et Chronicon Fontanellense, uti supra monuimus. Vita MS. Caroli M. jussu Friderici Imp. exarata lib. 2. ubi de divisione Imperii : *Cortinæ, stragula, tapetia, Viltratoria sagmata, etc.* Ubi Eghinhardus pag. 105. perperam habet *fulcra coria*, pro *viltratoria.*

** Glossæ ad Herrad. Landsperg. apud Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 3. col. 519. voce *Filz : Filze vel tepit, saga cilicina, quæ et vela caprilatia, geizzin, quandoque vocantur, quia de pilis caprarum ad differentiam lanæ ovium facta erant, de quibus et cilicia fiunt, unde illa saga cilicina dicta sunt, etc.*

Feutre et Fautre, Poetis nostratib. Guillel. *Guiart.* ann. 1214 :

> Escus au col, lances sus Fautres.

Le Roman *de Garin :*

> Lance sor Fautre acueillent lor chemin.

Chron. MS. Bertrandi *du Guesclin :*

> Chascun lance sus Feutre, ès estriers s'afficha.

Vide Sebastianum Cobarruviam in voce *Fieltro.* [Hinc emendandus Borellus in Dictionar. Gall. ubi *Faucre* pro *Fautre*, quasi a Lat. *Fulcrum*, legit apud *Perceval :*

> Et met la lance el Faucre, et point.

Ibidem :

> Escu au col, lance sor Faucre.]

¶ **Fema** Vinha, Vinea stercorata, in Consuet. Beneharn. art. 15.

° **Femagium**, f. Præstationis species pro mercibus, quæ in *fundecos* invehebantur exsoluta ; nisi sit pro *Fumagium*, idem quod *Foagium.* Vide in *Funda* 1. Charta ann. 1329. in Reg. 66. Chartoph.

reg. ch. 273: *Item Femagium de fundecis, menbragium carnificum castri Turonensis, festagium domorum, etc.*

FEMARE, pro *Fimare*, Agrum stercorare. Capitul. 2. ann. 813. cap. 19: *Terram aratoriam studeant Femare.*

FEMELLA, Femina, mulier. Glossæ Græc. Lat. Θῆλυ, *Femilla.* In Actis S. Quirini Mart. lib. 2. num. 17. 24. *Femellæ avium*, in Additamentis ad Matth. Paris pag. 271. Fleta lib. 2. cap. 1. § 17: *De Femellis nubilibus maritos competentes refutantibus.* [Statuta Ecclesiæ Trecorensis inter Anecdot. Marten. tom. 4. col. 1098: *Tres personæ super masculo* (de sacro fonte suscipiendo) *sint, duo viri et una mulier: et in Femella duæ mulieres et unus vir.* Vincentius *Cigault* de Bello Italico, ubi de celeberrima virgine Aurelianensi: *Voluit ipse Deus Anglicos vincere per Femellam.*] Vide *Fimella.*

FEMELLARIUS, in Glossis Isidori: *Feminis deditus, quem antiqui Mulierarium vocabant.* [Papias: *Mulierarium virum, Femellarium antiqui dicebant.*] Idem qui *Femellosus*, in Gloss. Lat. Gall. *Femellosus, Feminaux.* Ugutio: *Femellarius, mulierarius, i. feminino operi deditus, vel femineos habens mores, vel voluptati femininæ deditus et obnoxius.*

° Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. *Femellarius, homme fémenin.*

¶ **FEMELLOSUS.** Vide *Femellarius.*

° **FEMELLUS,** Femineus. Inventar. ann. 1361. ex Tabul. D. Venciæ: *Item novem poutres inter masculos et Femellos unius anni.* Hinc *Enffans féméaulx*, Puellulæ, in Charta ann. 1402. ex Reg. Joan. ducis Bitur. in Cam. Comput. Paris. fol. 37. r°: *Il nous pleust iceulx enffans Féméaulx et de sexe fémenin habiliter, franchir,... et à iceulx faire pareille grace que nous avons* (faite) *à elle et à ses enffans maslez, etc.*

¶ **FEMILLA.** Vide *Femella.*

FEMINA, Uxor, nostris *Femme.* Capitularia Caroli Cal. tit. 31. [°° Edict. Pistens. ann. 864.] § 31: *Si Femina maritum, aut maritus Feminam accepit, illud conjugium dissolvatur.* [Acta MSS. S. Wenvaloei: *Quidam vir nomine Petranus, quadam nocte, dum sua Femina dormiebat, etc.* Occurrit iterum in Tabulariis Majoris-Monasterii, S. Vincentii Cenoman. etc. in Addit. ad Leg. Aleman. § 21.] Vide *Mulier.*

¶ FEMINÆ *Lunam commendant*, Superstitionis species, in Indiculo Superstit. et pagan. tom. 1. Capitul. col. 152: *De eo quod credunt quia feminæ lunam commendent, quod possint corda hominum tollere juxta paganos.*

°° FEMINÆ AGRESTES, SILVATICÆ, Nymphæ, *Fadæ.* Burchard. Wormat. Decret. edit. Colon. ann. 1548. pag. 198: *Credisti... quod sint Agrestes Feminæ, quas silvaticas vocant, quas dicunt esse corporeas, et quando voluerint ostendant se suis amatoribus, et cum eis dicunt se oblectasse, et item quando voluerint abscondant se et evanescant.*

¶ FEMINA DE CORPORE, Obnoxia censui de capite, servilis conditionis D. *Brussel* tom. 1. de Feudorum usu pag. 223. ex Regesto magnorum dierum Campaniæ: *Cum quidam in villa Meldensi in justitia domini Regis murtratus fuisset et relicta ipsius multrati Femina de Corpore Abbatis et Conventus S. Pharaonis Meldensis tanquam suspecta de multro prædicto capta detineretur in prisione domini Regis; petebant Abbas, et Conventus, nomine dictæ Ecclesiæ dictam feminam seu curiam de ipsa sibi reddi.*

¶ FEMINA FRANCA, Libera, in Capitul. 6. ann. 803. cap. 8. Alia notione *Femme Franche* dicitur in Consuet. Camerac. tit. 1. art. 6. ea quæ feudum possidet ante nuptias acquisitum, vel quod hæreditario jure post nuptias ei obvenit.

° FEMINA LIGIA, Ea dicitur, quæ domino suo, ratione feudi vel subjectionis, fidem omnem contra quemvis præstat. Charta Blanchæ comit. Trec. ann. 1209. in Chartul. Campan. ex Cam. Comput. Paris.: *Dilectus et fidelis meus Symon de Joinville in præsentia mea recognovit se dedisse Ermeniardi uxori suæ in dotalitium medietatem omnium, quæ de me tenebat. Ego vero ad preces ejusdem Ermeniardis et petitionem Symonis ipsam in ligiam Feminam de medietate prædicta recepi.*

¶ FEMINA LUDINIA. Notitia ann. 874. in Append. ad Marcam. Hisp. col. 797: *Inveni in breve senioris mei quod pater suus ei dimisit Femina Ludinia, qui fuit parentes istius parentelæ, quem ego prosequor... Unde advenit ista Femina Ludinia in isto breve, qui fuit soror abiæ tuæ.* Haud scio an nomen sit proprium, an accersenda sit hæc vox a *Ludices* quæ meretrices significat in Gloss. Isid.

¶ FEMINA MINOFLIDUS, Infimi status, apud Alamannos. Vide *Minofledus.*

¶ FEMINA *Regia aut Ecclesiastica*, Quæ Ecclesiæ vel Regis servitio est addicta, in Leg. Ripuar. tit. 16. § 1. *Feminæ ad opus Regis servientes*, in Capitul. 2. Caroli M. ann. 813. cap. 19.

¶ FEMINA REGINÆ, Reginæ assecla, *Dame d'honneur.* [° Recentior est earum institutio, quam ut ad ann. 1255. referatur: puellam ergo, quæ a cubiculo est, intellige, vulgo *Femme de chambre.*] *Pro drapis lanæ pro Regina et Feminis suis* XIII^{xx}. *lib.* XXIIII. *sol.* III. *den.* apud Dom. *Brussel* tom. 1. de Feudorum usu pag. 470. ex Rotulo anni 1255.

° FEMINA PECCATI, *Femme de Péchié*, Meretrix, scortum, in Lit. remiss. ann. 1386. ex Reg. 130. Chartoph. reg. ch. 109. *Le suppliant avoit transporté un petit lit garni de la maison d'une Femme de péchié.* Aliæ ann. 1459. in Reg. 188. ch. 209: *Le suppliant trouva une jeune Femme de péchié à laquelle il donna certaine somme d'argent, pour venir coucher avec lui. Une femme de mal recapte ou petit gouvernement*, eadem notione, in Lit. remiss. ann. 1458. ex Reg. 187. ch. 309. Vide *Recaptare.* [°° *Femina Communis.* Vide Haltaus. Glossar. German. col. 484. voce *Frauen-Haus.*]

° FEMINA VITÆ, sine addito, Eodem significatu, in Lit. remiss. ann. 1376. ex Reg. 109. Chartoph. reg. ch. 145. Aliæ ann. 1390. in Reg. 138. ch. 224: *Perrinet Danisy trouva Perrinet de la Croix hostellaint et tavernier, qui parloit moult injurieusement à une Femme de vie, appellée Jeannete d'Orléans, qui se hébergoit, quant il lui plaisoit en l'hostel dudit Perrinet de la Croix, et aussi faisoient toutes les autres Femmes de vie, qui venoient audit lieu. Femme de joye*, appellatione etiam nunc usitata, dicitur in aliis Lit. ann. 1383. ex Reg. 124. ch. 312. De earum vestitu agunt Literæ remiss. ann. 1405. in Reg. 160. ch. 27: *Icelle Jehannette leur sembloit fermement bien femme dissolue, pour ce qu'elle avoit sa robe lassée au costé et vestue, comme Femmes communes se vestent.*

¶ IN FEMINAM RECIPERE, dicitur de domino feminæ hominium recipiente, in Instrumento ann. 1216. apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. pag. 273: *Dominus Rex... recepit Bl. Comitissam de eodem Comitatu* (Campaniæ) *in Feminam suam sicut de Ballio, et postea Th. filium ejus salvo ballio matris sue de eodem Comitatu in hominem recepit nullo contradicente.* Verum non ubique usitata hæc formula: apud anglos quippe *homagium* feminarum aliis quam hominum concipitur verbis; neque enim femina dicet domino, inquit Littleton. sect. 87: *Jeo deveigne vostre Feme, pur ceo que n'est convenient que Feme dira, que ele deviendra Feme à aucun home, fors que à sa baron, quant ele est espouse.* Vide *Hominium.*

FEMINALIA, quæ et *Femoralia*, quibus *femen*, seu *femur*, tegitur. S. Hieronymus in Epist. ad Fabiolam: *Lineis Feminalibus, quæ usque ad genua et poplites veniunt, verenda celantur, et superior pars sub umbilico vehementer astringitur.* Adde Isidor. lib. 19. cap. 22. Theganus de Gestis Ludovici Pii cap. 19: *Nihil illis diebus se induit præter camisiam et Feminalia, nisi cum auro texta.* Gloss. Gr. MS. Reg. Cod. 1673: Περισκέλη, φιμηνάλια, βρακία. Suidas: Φιμηνάλια, ἀναξυρίδας, βρακία. Lexic. Græc. MS. Reg. Cod. 2062: Φιμηνάλια, βρακία, περίσκελα. Aliud Cod. 930: Ἀναξυρίδας, φιμηνάλια, βρακία, ἢ τὰ ° βειαθέαι, ἢ καὶ ἀβραδικὰ ὑποδήματα. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Feminalis, Braie à femme.*]

✱ **FEMINAMAS.** [Androginus; hermaphroditus. Tert.]

FEMINARE, Viris se subjicere, more feminarum, quod faciunt molles et subacti. Cælius Aurelian. lib. 4. Chron. cap. 9: *Nemo enim pruriens corpus Feminando correxit, vel virilis veretri tactu mitigavit.* Collatio Legis Mosaïcæ tit. 3. *Moyses dicit: Qui manserit cum masculo mansione muliebri, aspernamentum est, ambo moriantur, rei sunt.* Ubi Levit. cap. 20: *Qui dormiērit cum masculo coitu femineo.* Constitutio Valentiniani, ibidem: *Omnes, quibus flagitiosus luxus est viri corpus muliebriter constitutum alieni sexus damnare patientia, nihilque habere discretum cum feminis, etc.*

° Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Feminare, effeminare, Debilitar, Prov.*

✱ **FEMINATUS.** [*Cic.* vertens particulam *Trachinior. Sophocl.* 2. *Tusc.* 8. *extr.* Sic *Feminata* virtus afflicta occidit. *h. e.* effeminata, infracta, perdomita.]

° **FEMINULA,** Muliercula, diminut. a *Femina*, in Actis S. Austregis. tom. 5. Maii pag. 229. ° col. 2.

¶ **FEMORACIUM,** Fimetum, sterquilinium, locus ubi fimus congeritur, Gall. *Fumier, Fosse à fumier*, et *Femourier* quibusdam in locis. Statuta Massil. lib. 6. cap. 32: *Statuimus et ordinamus quod de cætero nulla persona faciat juxta muros et vallata Massiliæ, areas, nec Femoracia, nec lignaria, nec viridaria.* Rursus cap. 80: *Ordinamus quod facientes sueilhas sive Femoracia teneantur easdem facere subtus terram.* Vide *Femorasses.*

¶ **FEMORAILE,** Eadem notione. Charta Piperacensis Abbatiæ: *Petrus Dayas villæ Alti-Pedii juratus dixit se habere quandam domum cum suo curtili et Femoraili sitam in dicta villa.*

° *Femorairials*, in Lit. ann. 1350. ex Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 124. pro quo male editum *Senioralibus* tom. 2. Ordinat. reg. Franc. pag. 480. art. 17. ex iisdem Literis.

FEMORALIA, quæ et *Feminalia*, et *Braccæ.* De femoralibus Monachorum, vide Regulam Magistri cap. 4. Regulam Solitariorum cap. 49. et observata a Menardo ad Concord. Regul. et ab Haefteno. [*Femoralia turgida et incisa* ne

deferant Clerici prohibet Concilium Tolet. ann. 1582. Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Femorale, Braie à homme*] [** *Curtum Femorale*, in Paneg. Bereng. lib. 6. vers. 66. Isidor. Origin. lib. 19. cap. 22. sect. 29: *Femoralia appellata, eo quod femora tegant. Ipsæ et braccæ, quod sint breves et verecunda corporis iis velentur.*]

° Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7679: *Femoralia, Cuissieres.*

¶ **FEMORARIUM**, ut mox *Femorasses*, in Edicto Joannis Reg. Franc. ann. 1371: *Quod possint et valeant, videlicet plateas et carreyrias et pontes facere mundare et auferre Femoraria, sucos et alias orduras.*

° Charta ann. 1270. ex Reg. S. Ludov. in Chartoph. reg. fol. 75. v°.: *Item duæ buadæ cum Femorario, decem solidos.*

FEMORASSES, [ut *Femoracium*, Fimetum. Vox etiamnum nota Sebusianis et Dumbensibus: quibus *Femera*, vel *Femora des Femorasses*, Loca sunt plena aquis e stabulis vicinisque fimis effluentibus.] Arestum Parlam. Paris. penult. Januar. ann. 1319. pro Archidiacono Uticensi: *Quendam ortum cum suis pertinentiis et confrontationibus in loco vocato A la Crueria, etiam et quendam locum, ubi tenebantur Femorasses, scilicet sub censu 2. Remondensium quolibet anno Archidiacono qui esset, solvendorum.* Infra: *In dicto loco de Crueria, ubi tenebantur dicti Femorasses, fecit ædificari quandam turrim.*

° **FEMULA**, Puella. Vita S. Zenon. tom. 2. Apr. pag. 71. col. 1: *Cœpit per os Femulæ regis filiæ dæmon clamare, etc.*

FEMUR. *Viri inter Femora fornicantes*, annum 1. pœnitere jubentur. in Pœnitentiali MS.

° **FEMURALIA**, pro *Feminalia* vel *Femoralia*. Vide in hac voce. Glossar. Lat. ex Cod. reg. 4120: *Femuralia, proprie brachæ mulierum, quia tegunt femora mulierum.*

¶ **FEMUS**, pro *Femur*, legitur in *Interfemus*. [** Vide Oudendorp. ad Apul. Metamorph. lib. 8. pag. 590. et Probi Art. min. cap. 550.]

° **FEN**, Species, modus, ratio, pars artis vel doctrinæ, vox Arabica. Avicennæ opera in *Fen* dividuntur, ex Animadvers. D. *Falconet*.

° **FENACIL**, vox vulgaris, Feni acervus. Stat. ann. 1350. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 138. col. 2: *Item quod nulla persona sit ausa facere palheres neque Fenacils infra civitatem Nemausi, nec tenere paleam sive fenum, ultra unam cadrigatam.* Haud scio an idem sonet vox *Fench*, in Lit remiss. ann. 1397. ex Reg. 152. Chartoph. reg. ch. 290: *Lequel tison laditte Marion bouta dessoubz un warat d'estrain, qui estoit emprez, ou dedens une Fench joignant à la seuronde derriere de la maison dudit Jehan Pelart.* Vide mox *Fenarius*.

FENAGIUM, Gall. *Fenage*, [Feni, seu pro feno, pecuniæ præstatio.] Regestum censuum et Feodor. Carnoti fol. 55. in Camera Comput. Paris.: *Les rentes des prez, et la coustume, que l'en appelle Fenage.* Vide Consuetud. Durdanensem in Processu verbali. [Antiquit. Recogn. S. Georgii Esper. Regest. *Probus* fol. XXVI. verso: *Bernardus Moners et participes sui... dant Comiti...* XX. *den. cens. pro Fenagio... et per dictum Fenagium debent esse liberi de Fenagio de S. Georgio.* Chartularium SS. Trinit. Cadom. fol. 83: *Omnes supradicti... reddunt* XX. *garbas frumenti et* XX. *ordei et* XX. *avenæ de garbagio... et* VI. *Andegavenses ad festum S. Johannis pro Fenagio.* Charta ann. 1199. apud Lobinellum Hist. Britan. tom. 2. pag. 197: *Dedi etiam eis et quitavi Fenagium et avenagium quod percipiebam singulis annis.* Occurrit in Hist. Delphin. tom. 1. pag. 116. 123. et supra in *Asnagium*.] Vide *Fenaterium*.

¶ **FENALE**, Eadem notione, Pactum anni 1272: *Excipiuntur usatica, laudimia, consilia, quarti, quinti, sexeni, septeni, octavi, feuda, Fenalia, albergæ, etc.* Fundatio Abbatiæ B. M. Dalonis ann. 1114. inter Instrum. tom. 2. novæ Gall. Christ. col. 201: *Donamus etiam supradictis fratribus terras de Fenalibus suis acquirere poterunt.* Sed hoc in posteriori loco legendum *Fevalibus*, vereor etiam ne *Fevalia* legendum sit in priori.

° **FENALIS**, *el parte che nuncia batalie.* Glossar. Lat. Ital. MS. forte pro *Fecialis*.

¶ **FENALIS** Mensis, Gall. *Mois Fenal*, sic dicitur Julius, in Collectione Edictorum Leodiensium edit. 1714. pag. 19. et 120: *Donoit l'an de gransce* MIII^c XXI. *le* X. *jour de mois de Juillet, que on dit Fenal Mois.* Iterum memoratur ibidem pag. 26. Statutum anni 1336. in Codice MS. urbis Commercii pag. 79: *Item à chascun bled chascun conduict nous doit chascun an un silleur et en Fenaulx un faulcheur.* Aperta est vocis origo, a *Fenum* quippe quod mense Julio potissimum secatur, *Fenalis* mensis dictus est: apud Romanos vero *Fenisecium* vel *Fenisicium*, nostris *Fenaison*, mensi Junio tribuitur in veteri Romanorum Kalendario apud Græsvium Thesauro Antiquit. Roman. tom. 8. col. 25. Vide *Fenile*. [** *Heuuimanoth*, apud Eginhardum, Germ. hodie *Heumonat*.]

° *Fenail mois*, in Charta redit. comitat. Hannon. ann. 1265. ex Cam. Comput. Insul. *Mois défenal*, eodem sensu, in Ch. ann. 1309. apud Thaumasser. inter notas ad Consuet. Bellov. pag. 418: *Données à Nivelle l'an de grace NS. 1309. le Mierquedi prochain après les octaves S. Pierre et S. Pol, ou mois Défenal.* Vide infra *Fenarium*.

¶ 1. **FENARE**, Fenum secare et siccare, Gall. *Faner*. Charta Jurium Prioris S. Salvatoris in Diœcesi Autissiod. ann. 1157: *Ad corvadas Fenandi et frumenta colligenda capellanus interesse debet.* Tabular. B. M. de Bono-Nuntio Rotomag.: *Ad prata nostra Fenanda.*

° 2. **FENARE**, perperam pro *Ferrare*, ferro equi soleam munire, in Comput. ann. 1380. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 28. col. 1: *Item pro Fenando aliquos dictorum ronsinorum in Avinione, et pro aptando duas bridas, quæ erant fractæ.* Vide in *Ferrum* 1.

FENARIA, Domus, [rustica, ædicula, vel etiam ædium appendix, locus ubi fenum aliaque grana frumentaria reconduntur; Hispan. *Fenedal*, nostris *Fenil*, Provincialibus *Feniero*, dicitur locus, ubi fenum congeritur; an inde deducenda vox *Fenaria*, judicet Lector.] Charta ann. 1316. apud Fantinum Castruccium tom. 1. Hist. Avenion. pag. 176: *Item domus seu Fenaria de na Genolha, quæ est juxta domum liberorum Raimundi Prælati.* Infra: *Item una logia seu Fenaria Nicolai de Sabaudia, etc.* [Vide *Feneria*.]

° Inventar. MS. ann. 1366: *Quod hospicium est deputatum pro Fenaria seu palestrenaria domini nostri Papæ.*

° **FENARIUM**, Tempus, quo fenum secatur, Gall. *Fénaison*. Charta commun. Clarimont. ann. 1248. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 600. art. 12: *Retinemus tres corvadas de hominibus et feminabus; unam in Fenario, et duas in messe.* Vide supra *Fenalis mensis*.

1 **FENARIUS**, Gallice *Fenier*, Feni venditor, in Statutis artium mechanicarum Parisiensium.

° **FENARIUS**, Locus, ubi fenum congeritur et asservatur, vel feni acervus. Lit. remiss. ann. 1397. in Reg. 151. Chartoph. reg. ch. 287: *Qui Bonitus tenebat tunc in manu sua quemdam baculum, vocatum gayar sive croucit, cum quo trahitur fenum de Fenario pro animalibus.* Vide infra *Fenerius*.

¶ **FENATAGIUM**, a *Fenagio* distinguitur, idemque forsitan est, quod infra *Fenatio*, ni mavis pro *Fenestragium* accipere. Acquisitio homagii Baroniæ Medullionis per Humbertum Dalphinum ann. 1293. Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 35. col. 2: *Concessit cum juribus aliis.... focagiis, Fenatagiis, serviciis, censibus, taschis, quartonibus, Fenagiis, bannis, justitiis, cavalcatis, fidelitatibus, homagiis, etc.*

¶ **FENATERIA**, ut *Fenagium*, Præstatio feni. Antiquit. Recogn. Capreriarum Regest. *Probus* fol. XXIX. v°: *Omnes fere ponunt per juramentum, quod quidquid est apud Chevreres est de feudo Comitis et tenetur de eo, quicumque illud teneant, et quod Comes habet abegeriam super omnes homiues omnium Nobilium de Chevreres, et forum quando ducit exercitum, et Fenateriam, et bannum, sicut super homines suos, et quod omnes libere tenen tes de Castellania debent ei cavalcatam, quando opus est ei et sibi placet. Et quod Nobiles de Chevreres habent similiter Fenateriam super homines Comitis, hoc tamen modo quod, si ipsi mittant garsiones vel nuntios suos ad domum hominum Comitis pro Feno ibi capiendo, nec potest capere garsio vel nuntius de feno nisi quantum potest apportare super caput suum. Si autem mittant aliquem cum equo, nec potest capere nisi quantum poterit ponere super collum equi per se sine auxilio alicujus, et non possunt Fenum capere in domo alicujus nisi semel in anno.*

° Seu Jus capiendi fenum. Charta ann. 1256. in Dalphin.: *Item Fenateriam in pia nemoris de Merderel in certis et positis. Item fenateriam in pia nemoris de Cenonis in certis et positis. Foignée*, eodem sensu, in Ch. ann. 1372. ex Chartul. 21. Corb. fol. 265. v°.: *Nuef vingt et dix journaux de terre,.. qui ne doivent Foignées, dismes, etc.* Vide infra *Fenerium* et *Fenerius*.

FENATICUS, Fœniceus. Hesychius: Φοινίκεον, πυῤῥόν, Papias.: *Spadices, quos Fenaticos vocant, profusos, mirteos.* Jo. de Janua: *Spadix, et hæc spadica, palma, unde spadix, subrubeus, fulvus, sc. colore palmæ, unde et spadices dicuntur equi palmati, i. equi fulvi et rubicundi coloris, sicut palma, vel qui palmæ figuram in cruribus habent.* Vide *Equi palmati*.

1. **FENATIO**, [Siccatio feni, cum versatur furcillis.] Charta Libertat. S. Karterii in Biturigib. ann. 1256: *Quiti et immunes erunt a talliis, charreis, falcationibus, Fenationibus, et omnimodis biennis, etc.* Charta ann. 1248. ex Tabular. S. Germani Prat.: *Fena pratorum meorum de brolio homines de Antogniaco et de Verreriis Fenabunt, et homines de villa Haimonis de Feno quadrigas chariabunt.*

° Qui huic servitio addicti erant, *furcam in pratis debere* dicebantur, ut in Bulla Alex. PP. III. ann. 1171. ex Chartul. S. Vincent. Laudun. fol. 78. *Furcam ad prata fenanda*, in Ch. Barthol. episc. Laudun. ann. 1132. ibid. fol. 82.

2. **FENATIO.** Vide *Fannatio.*

FENATOR, qui *Fenisex*, Persio, Columellæ, et aliis, [vel Qui fenum versat furcillis, Gallis *Faneur.*] Charta Odonis Comitis Corboliensis ann. 1111. apud Doubletum lib. 3. pag. 845 : *Dimisi quasdam consuetudines, quas ibi accipiebam, scilicet Frescengagium, et Fenatores.* [Instrum. anni 1209. ex Archivis S. Vincentii Cenoman. : *Contentio quæ vertebatur inter Monachos S. Vincentii et Galterum Militem super Fenatoribus, villicaria, decimis molendinorum, etc. sic est sedata... Itaque villa de Soudai remansit Monachis... ab omni exactione, scilicet Fenatoribus, villicaria et omni gravamine.* Charta Libertatum Claromontis ex Codice MS. : *Liberantes prædictos homines ab omni... tallia... Fenatoribus, falcatoribus, etc.* Charta Hugonis Domini Feritatis Bernardi ann. 1233. in Archivis Abbatiæ de Pietate Dei, vulgo *L'espau : Nihil mihi et hæredibus retinens... neque Fanatorem neque vindemiatorem.* Statutum anni 1336. in Codice MS. urbis Commercii pag. 79 : *Nous doit chascun an un silleur, et en fenaulx ung faulcheur, cile qui auroit waingnaige et deux Feneurs chascun an.*]

FENCEMONTH, vox forestariorum, inquit Spelmannus, alias *Defense-month*, i. mensis vetitus, prohibitionis mensis, quo scilicet venari in forestis non licet, nec animalia in silvas immittere ad pasturam, ne parturientibus damis molestia inferatur. Sumit hic mensis initium a 15. die ante festum S. Joannis B. cum *agistores* et ministri forestæ pro *fannatione bestiarum* conveniunt, et finitur 15. diebus dictum festum sequentibus. Vide *Fannatio.*

¶ **FENDEO,** *Falanx, multitudo.* Rhabani Mauri Gl. apud Diecmann. a *Fante* et *Fanter*, Satellites, famuli. Vide Schilterum in hac voce.

¶ **FENDICÆ,** Hiræ, ilia, lucanica, a *findo*, quod ex fissis carnibus fierent. *Non Fendicas, quæ et ipsæ sunt hiræ*, apud Arnobium lib. 7. contra Gentes. Vide Martinii Lexicon in *Feudica.*

° **FENDITUS,** a Gallico *Fendu*, Ruptus, fissus. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Fendedura, Prov. fisura, rima, rimella.* Comput. MS. fabr. S. Petri Insul. ann. 1366 : *Item datum pro quadam parva campana Fendita refundenda viij. franc. regal.* Hinc *Fendon*, pro Tabula scissa, in Consuet. Camerac. MSS. : *Li caretée de planque* (doit) *un Fendon taillié à cungnié de plaine paume. Fandace* et *Fendace*, pro Scissura, apertura, rima, in Lit. remiss. ann. 1375. ex Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 96 : *Par une Fandace de l'uys virent les faulx marchanz dessusdiz couchiez devant le feu.* Aliæ ann. 1386. ex Reg. 129. ch. 218 : *Icellui Jehan en soy jouant frappa desondit badelaire... a l'endroit d'une Fendace, qui étoit en laditte cote de fer près de la gorge.* Unde, ni fallor, *Plume fentisse ne escorchiée*, in Stat. ann. 1341. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 547. art. 1.

✱ **FENDO,** [Ad iram concito apud veteres. Verbum est obsoletum, cujus composita *offendo*, et *defendo* sunt in usu. *Priscian.* 11. *p.* 923. *Putsch.* — 2. In *Gloss. Isid.* legitur *fensus*, iratus.]

¶ **FENERIA.** Idem quod *Fenaria.* Recognitionum Inventar. 18. pag. 41. de Vouta fol. 327 : *Item plus pro quodam apillagium cujusdam domus sive Feneriæ suæ sitæ infra castrum.*

° Bulla Pauli III. PP. ann. 1538. pro secularisat. S. Egidii : *Medietas horrei et Feneriæ in eodem oppido sancti Ægidii, etc.*

° **FENERIUM,** Eadem notione, qua supra *Fenateria.* Charta admortisat. pro capit. Anic. ann. 1417. in Reg. 170. Chartoph. reg. ch. 60 : *Item pro quodam Fenerio feni, quod habet et percipit annuatim in pratis nobilis Pontii la Roda.*

° **FENERIUS,** Locus, ubi fenum congeritur et asservatur, nostris alias *Fénérier.* Charta ann. 1341. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 250 : *Quodlibet aliud genus clausurarum ad claudendum ortos, prata, blada, Fenerios, etc.* Lit. remiss. ann. 1453. in Reg. 182. ch. 328 : *La femme de feu Fremin vint illec dire audit Cotier qu'elle avoit print laditte moutardelle ou Fénérier, et qu'elle la rendoit voluntiers. Foingnier*, qui fenum vendit, in Lib. stat. artif. Paris. ex Cam. Comput. fol. 68. v°. : *Quiconques veult estre Foingnier à Paris, estre le peut, c'est assavoir vendierres ou achetierres de foing.* Vide supra *Fenarius.*

¶ **FENES,** f. Stercoratio ovium, eadem notione, qua *Faldatum* : quod vide post *Falda.*

¶ **FENESTA.** Codex MS. Consuetudinum Fontanell. fol. 94. col. 2 : *Ecce ordinatio refectorii de illis qui debent habere Fenestam.* Intelligo ferculum peculiare vel potius bellaria, quæ sic dicta fuerint, quod per *fenestram* cellæ penariæ ministrarentur : quare lubentius legerem *Fenestram.*

FENESTELLA. Charta ann. 1031. ex Tabul. Angeriacensi, apud Beslium pag. 401 : *Hoc autem volumus inserere, quod oblivioni tradetur Fenestellæ, quod super supradicta reddidimus unum equum cum sella et freno pretio* 100. *solid.*

° Nomen officii vel dotis videtur, in Necrolog. Autiss. inter Probat. Hist. Autiss. pag. 253. col. 2 : *Ipso die exivit vita johannes sacerdos et canonicus, Fenestella optimus.* An ad cognomen Valeriorum spectaret hæc denominatio ?

°° De *Fenestellis* in thecis sanctorum vide in *Brandeum* 1.

FENESTRA, et *Fenestra versatilis*, in Monasteriis Monialium, *per quam danda et recipienda* traducuntur, quam vulgo *le Tour* appellamus. Occurrit non semel in Statutis Ordinis *de Sempringham* pag. 719. 727. 730. 757. Vide Eigilem in Vita S. Sturmii Abbat. cap. 1. [°° Statut. Antiq. Abbat. Corb. cap. 7. lib. 2. et supra *Fenesta.*]

° Locus etiam aliquando intelligitur colloquiis destinatus, Gall. *Parloir.* Vita S. Domin. tom. 1. Aug. pag. 587. col. 1 : *Venit die quadam tardius ad sorores.... Dominicus, et convocatis omnibus ad Fenestram, etc.*

FENESTRARIUS, seu FENESTRARIA, Cui fenestræ seu per fenestram res traducendi cura incumbit, in Statutis de *Sempringham* pag. 730. *Tourière.* [Statuta Concilii Trevir. ann. 1227. apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 122 : *In quolibet monasterio ordinetur monialis Deum timens, discreta, pudicitiæ et religionis amatrix, quam Fenestrariam vocant, quæ diligenter custodiat fenestram, quam sonante Completorio firmiter seret.*]

¶ FENESTRERIA, Eadem notione, in Charta ann. 1403. ex Schedis Præsidis *de Mazaugues : Item Fenestreriæ mediam justicialem, etc.*

°° FENESTRÆ in tectis ædium. Disciplina clericalis cap. 25. § 1 : *Ascendens tectum ad Fenestram per quam fumus exibat.* Joan. Capuan. Direct. vitæ human. in adnotat. ad Disc. Cler. Schmidtii pag. 157 : *Ascendebam super domum et accedens ad fenestram.* Græcis dicebantur Ἀναφώτιδες. Vide Glossar. med. Græcit. in hac voce, Append. pag. 17.

FENESTRÆ, Ubi vænum exponuntur merces levioris momenti. Charta Frederici II. Imp. ann. 1226. pro Ecclesia Asculana : *Licet habere et tenere plancam portatilem ad vendendum mercimonia, et tenere Fenestram apertam, etc.* Tabularium Episcopatus Autissiodorensis : *Omnes, qui tenent Fenestras, vendentes allia vel erucas, debent in quolibet sabb. obol. de suo mercato.* [Et infra : *Quilibet venditor alliorum et erucarum tenens Fenestram debet in quolibet sabbati obolatum mercedis suæ.* Litteræ Mauritii Parisiensis Episcopi ann. 1171. e Chartulario Monasterii Montis Martyrum : *Unam Fenestram qua panis venditur.* Charta anni 1220. ex Archivo Portus Regii : *Petronilla Alvernensis contulit Abbatiæ de Portu Regio* x. *sol. Paris. singulis annis in Fenestra, quæ est supra Magnum pontem.*]
Leges Burgorum Scoticor. cap. 67 : *Nullus qui facit panem ad vendendum, abscondat panem ; sed ponat in sua Fenestra, vel foro, ut communiter vendatur.* Libertates MSS. villæ S. Desiderii in Campania ann. 1228 : *Non licebit die Mercurii alicui aliquod vendere in staulis vel Fenestris, nisi in communi foro, etc.* Tabularium Monasterii S. Bertini : *Omnes, qui tenent Fenestram panis in Arques, dedent Amanno de Arques qualibet septimana in die Dominica panem valoris veteris oboli. Menus Fenestriers, et petits Comporteurs*, in Impositionibus Parisiensibus ann. 1349. in Regesto Memorial. Cameræ Comput. sign. C. fol. 62. Vide 1. Regestum Parlamenti sub ann. 1257. fol. 3. et Consuetud. Bituric. Thomasserii pag. 331.

° Nostris etiam *Fenestre*, eadem acceptione. Charta ann. 1197. ex Tabul. S. Petri Carnot. : *Hominibus autem villæ Villonis et Capellæ regis portas et Fenestras erigere ad vendendum et hospitandum... concedo.* Lit. remiss. ann. 1409. in Reg. 164. Chartoph. reg. ch. 7 : *Pour ce que icellui d'Estaples par coustume de ladite ville* (de Douay) *devoit tantost après estre banni à la moyenne Fenestre de la hale. etc.* Aliæ ann. 1453. in Reg. 185. ch. 299 : *Le suppliant marchant espicier estant en l'ouvrouer ou Fenestre de l'ostel où il demeure, etc. Fenestre ou bouticle de plusieurs denrées et marchandises*, in aliis ann. 1445. ex Reg. 177. ch. 166. Hinc *Fenestrier*, Minutæ mercis propola. Stat. ann. 1294. in Reg. 205. ch. 304 : *Item que nulz Fenestriers ou Fenestriéres, ou regratiers ou regratieres ne puissent faire chandelle... pour vendre.*

° *Fenestras et ostia tollere* licitum iis, quibus jus est domum occupandi ob census non solutos. Inventar. Chart. Monast. fol. 11. r°. : *Cartæ tres... de viginti solidis censualibus... super quamdam domum ad quatuor terminos persolvendis... Et possumus tollere hostia et Fenestras pro censu prædicto. Fenestre à bosse ou trailles sur rue*, in Chartul. Corb. sign. *Cæsar* fol. 5. v°. : *Fenestre Beauvoisienne*, ibid. fol. 100. r°. *Fenestre Flamange*, in Lit. remiss. ann. 1405. ex Reg. 160. Chartoph. reg. ch. 31.

¶ FENESTRÆ MARTIS. Epitaphium Gauslini Archiepisc. Bituric. :

Octavas Martis superabat Apollo Fenestras,
Cum fera mors famulis rapuit hæc gaudia mœstis.

Hunc in locum Mabill. tom. 4. Annal. Benedict. pag. 354. hæc notat : Ubi

primum hos versus legimus, visum est eos interpretari de mense Martio, cujus die octava Gauslinus obierit. At consulto Necrologio, in quo die 2. Septembris ejus obitus notatur, per *Octavas Martis Fenestras*, quas Apollo seu sol superasse dicitur, interpretamur horam octavam Martis seu feriæ tertiæ, quæ hoc anno (1029.) cum 2. die Septembris coincidebat.

° In laudatis versiculis ex Epitaphio Gauzlini legendum *lustrabat*, pro *superabat*, ex Cod. MS. reginæ Suecorum, nunc in Bibl. Vaticana sign. 592. alias 125. in quo legitur vita ejusdem Gauzlini, auctore Andrea Floriacensi monacho. Verum ex altero Epitaphio ibidem descripto efficitur haud felicem prorsus esse Mabillonii conjecturam, qui *Martis fenestras* interpretatur diem Martis seu feriæ tertiæ : unde mendum esse in laudato ibidem Necrologio patet :

Te recipit tellus viij°. Martis in Idus, etc.

Quod iterum confirmatur ex notis chronologicis, quæ Epitaphium excipiunt in eodem Codice MS. : *Obiit autem venerabilis Gauzlinus abba Floriacensium et archipræsul Bituricensium anno Dominicæ Incarnationis* 1029. *Indictione* 12. *anno sui regiminis* 25. *porrò a restauratione templi* 4. *viij. Idus Martii, mediæ Quadragesimæ Dominica, ipsius noctis prima conticinii hora.*

° 2. **FENESTRA**, Lampadis genus. Vide infra *Ferletum*. Codex reg. 7887. fol. 3. v°. : *Hæc sunt ornamenta quæ A. de Brucia subprior dedit Deo et beato Marciali,... Fenestram quæ illuminat corum, etc.* Haud scio an eadem notione in Testam. Abbon. canonici ann. 1191. inter Probat. Hist Nem. pag. 32. col. 2 : *Dedit domui Dei duas culcitras cum cussinis et Fenestram ferream ;* an vero idem sit quod sequens

° 3. **FENESTRA**, Ciborium seu armariolum, ubi reponitur pyxis, in qua sacra Eucharistia asservatur. Stat. MSS. eccl. S. Laurent. Rom. : *Quotienscumque Corpus Christi renovatur, Fenestra in qua reponitur, ab araneis et pulveribus mundetur.* Lit. remiss. ann. 1382. in Reg. 120. Chartoph. reg. ch. 214 : *Lesquelz pillars emporterent,... une boiste où le Corps N. S. sacré reposoit, laquelle ils prindrent en une Fenestre de ladite eglise.*

✱ [« Johannolo magistro a lignamine... pro duobus candelabris pro cerio pascali et una *Fenestra* de corpore Christi. (Mandat. Camer. Apostol. Arch. Vatic. I, 17-21. f. 175. »)]

° 4. **FENESTRA**, Apertura in silvis majoribus, ubi tenduntur casses ad rusticulas capiendas. Charta ann. 1301. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 138. r°. col. 1 : *Et se comance la première devise au coodres de Pauleon, près la Fenestre Guillaume de Chaumes, et s'en vet joignant la forest droit au trancheaz Renaut Guarin.* Quarum aperturarum jus, *Fenestrage* appellabant. Vide in *Fenestragium* 2.

1. **FENESTRAGIUM**, Jus istud exponendi panem vel alias merces in fenestris. Liber censuum et *custumarum* urbis Carnotensis ann. 1302. in Camera Comput. Paris. fol. 55 : *Le Fenestrage d'iceuc, c'est à savoir pour chascune personne, qui vent pain à fenestre en la partie, que le Comte a à Chastiauneuf, vaut* 15. *sols.* Charta ann. 1294 : *En deniers, en blages, paages, Fenestrages, vinages, veirages, etc.* [°° Concord. inter Abbat. de Faversham et homines ejusd. villæ in Abbrev. Placit. ann. 5. Edward. I. Kanc. 44. pag. 313 : *De quadam custuma, quæ vocatur Fenestrage, videlicet de percipiendo de quolibet mercatore vendente mercatoria in fenestra sua, quolibet die sabbati de qualibet fenestra unum quadrantem.*]

° Seu Vectigal, quod ab exponentibus merces suas in fenestris exigitur. Charta ann. 1271. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 440 : *Avenagium, buscherium, Fenestragium, moutonagium, etc.* Reditus comitat. Namurc. ann. 1289. ex Reg. sign. *Le papier aux ayssellee* in Cam. Comput. Insul. fol. 73. r°. : *Encor i a* (à Namur) *Li cuens les stalaiges, les wetaiges et les Fenestraiges.*

2. **FENESTRAGIUM**, præterea nostri appellabant, cum in hastiludiis, qui decertaturi erant, antequam in arenam descenderent, armorum suorum insignia ædium suarum fenestris aptabant, quo cunctis, ut dimicaturi, innotescerent. Jacobus Valerius in Tractatu MS. *du droit d'armes de Noblesse*, ubi de Torneamentis : *Quant ce viendra au Fenestraige pour cloer son blason, le heaume doit estre couvert trois dois ou environ du blason du chef de la banniere.* Vetus Ceremoniale MS. *Au cry des Tournois : Dit, que l'on faisoit Fenestre la veille du Tournoy, et pour faire Fenestre le Lundy, et pour tournoier le Mardy. En un autre cri : Or oyez, Chevaliers et Escuiers, qu'on vous fait à savoir un riche pardon d'armes, et tres-noble Tournoiement de par le blanc, et de par le vermeil, lesquels seront en la ville du Mans le* 7. *jour de May, pour estre as hosteux, et lendemain faire Fenestres, et des blazons de leurs armes à faire Fenestre, et celuy jour faire le vesprée de leur monstres pour lendemain tournoier.* Idem Valerius enarrans, ut armorum insignia ædium fenestris aptabantur : *Item doivent estre esleus deux Diseurs comme Juges, lesquels doivent appeller les Rois d'Armes et Heraulx, afin qu'il leur dient le nombre des heaulmes, bannieres, et penon, tant d'une marche, comme de l'autre : afin que lesdits Juges puissent partir plus justement les Fenestres dudit Tournoy. Item doivent estre portées les bannieres et penons ausdites Fenestres, ensemble leurs heaulmes et tymbres : et sous lesdits heaulmes doivent estre cloez les escuçons de leurs armes. Et se doivent mettre par ordre des plus nobles de ceux, qui auront le plus veu, pour la garde de la banniere, et pareillement du penon. Item la veille du Tournoy les Roys d'Armes et Heraulx doivent porter lesdites bannieres et penons, et les heaulmes et tymbres toute ensemble esdites Fenestres environ l'heure de dix heures devant None : et se doivent lesdits Roys d'Armes et Heraulx départir, pour servir les nobles, et iceluy Tournoy.* Infra : *Il est de coustume de tout temps, que pour chascun blazon cloer, est deub au Roys d'Armes et Heraulx, qui attachent, et cloent ledit blazon,* 8. *sols Par. Fenester les bannieres*, ibidem. Ratio etiam *Fenestram*, ut aiebant, *faciendi*, pluribus describitur a Renato Rege Siciliæ, in Tract. de Torneamentis pag. 60.

¶ FENESTRAGE, in Tractu Alnetensi est jus habendi *Fenestras* seu aperturas in silvis majoribus, per quas mane et vespere transeant Rusticulæ majores, et decidant in casses qui ibi tenduntur.

° 3. **FENESTRAGIUM**, Jus *fenestras* seu aperturas faciendi in domo sua. Charta ann. 1392 : *Quandam domum fortem, cum... juribus, introitibus, exitibus, apilagiis, Fenestragiis et pertinentiis universis. Fenestris*, Apertura, in Pacto inter abbat. et commun. S. Richarii ann. 1324. ex Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 2 : *Si aucuns veaut faire un Fenestris de une fenestre tant seulement entre deus potiaus, etc. Fenture*, eodem intellectu, in Lit. remiss. ann. 1395. ex Reg. 148. ch. 197 : *Le mary vit par un pertuis ou Fenture le ribault, qui estoit en l'ostel avec ladite femme.* Vide supra *Fenditus*.

FENESTRARE, Ugutioni, *Fenestras facere, vel præparare.* Fortunatus in Vita S. Albini Episc. Andeg. num. 18 : *Statimque duo cœci sunt pariter illuminati, tandem aliquando sumentes lumina diei ab umbra defuncti, nimirum agnoscentes ejus adminiculo se posse lumen consequi, cujus virtute potuisset paries Fenestrari.* [Gocelinus Monachus in Vita S. Augustini Cantuar. Maii tom. 6. pag. 398 : *Nitebat cæsaries, non arte, sed gratia calamistrata, cœlesti nive dealbata, patriarchaliter liliosa, frons speculativa Dominicæ cruci patebat, quam media coma pro columna formose Fenestrabat.* Ibidem pag. 394 : *Facies amabilis et reverenda, frons mediante coma suis columnis resultabat Fenestrata ;* hoc est, aperta inter cincinnos naturales a dextris et a sinistris pendulos, quos arte componi prohibent Statuta antiqua inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 1190. his verbis : *Prohibemus etiam ne Clerici, caractere neglecto, comas nutriant, aut Fenestratis tondeantur.* Vide *Fenestratus*.]

° Aliud vero sonat *Fenestrer*, Amicæ scilicet fenestris, more amantium, astare, in Lit. remiss. ann. 1453. ex Reg. 184. Chartoph. reg. ch. 394 : *Pierre de la Croix mist avant de aler Fenestrer et amer par amours une josne fille, nommée Jehannette.*

¶ **FENESTRARIA**, FENESTRARIUS. Vide *Fenestra*.

FENESTRATIM, Obiter, per transennam. Theodericus Monachus de Invent. S. Celsi Episc. Trevir. n. 4 : *Nos autem per tapinosin præcelsa gesta Fenestratim propalantes, humilibus oportet consentire.*

¶ **FENESTRATUS**, Fenestris apertus, perforatus, Plauto et Vitruvio. Inventarium Eccl. Aniciensis ann. 1444 : *Item alia parva mappa de canapi ad modum telæ cum tribus barris in uno capite et in medio cum aliis tribus de filo Pers et in capite Fenestrata.* Hoc est, si bene conjecto, ad instar rhomborum vitreorum, quibus ad fenestras uti solent, figurata. Vide *Calcei Fenestrati* in *Falceus*.

° Hinc metaphorice *Corde fenestrato*, pro Perspicaci et intima penetrante præcordia, ut interpretantur docti Editores ad Acta S. Lupi episc. Trec. tom. 7. Jul. pag. 74. col. 2 : *Quam* (Genovefam) *dum corde Fenestrato conspiciunt, etc.*

° **FENESTRELLA**, FENESTRELULA, diminut. a Fenestra, fenestella. Cæremon. Rom. MS. fol. 6. v°. : *Interim vero prior diaconorum aperta sacrarii Fenestrella, qua populus expectans videri potest, etc.* Instr. ann. 1479. apud Ughell. tom. 1. Ital. sacr. edit. 1717. col. 508 : *Deliberatum fuit quod fieret una Fenestrelula in lapide, qui super hanc arcam jacebat, ad hoc ut sanctissimum corpus videretur, factaque Fenestrelula, etc.*

° **FENESTRIUNCULA**, Eadem notione, in Hist. episc. Autiss. pag. 502. ubi de Guidone de Mello.

¶ **FENEUS**, *Pauper, sine fide.* Papias. Vide *Fœneus*.

FENGANGI. Vide *Fegangi*.

FENGELDUM, Pecunia, vel tributum ad arcendos hostes erogatum, a Saxo-

nico fen, hostis, et geld, pecunia, tributum, in Chartis Anglicanis tom. 1. Monast. Anglic. pag. 372. tom. 2. pag. 812. 827.

¶ **FENICIUM**, a Græco φοῖνιξ, color ruber, unde Ovidio *Phœniceæ vestes*, eædem quæ purpureæ. Consultationes Zachæi Christiani et Apollonii Philosophi lib. 2. apud Acherium Spicil. tom. 10. pag. 65 : *Et si fuerint delicta vestra ut Fenicium, ut nivem dealbabo ea ; si autem ut coccum, ut lanam candidam efficiam. In Fenicio obscuritas peccatorum, in cocco mens cruenta signatur.* Hæc Zachæus, qui reddit Græcum Isaiæ 1. 8. φοινιχοῦν, per *Fenicium* : melius scripsisset *Phœniceum*. Vulg. Interpres habet *Coccinum*. Jo. de Janua : *Fenicium, Herba fullonum quæ nigram facit tincturam ; unde Esa 1. Si fuerint peccata nostra quasi Fenicium.* Melius dixisset *coccineam* vel *rubram*.

° **FENICOBOLANUS**. Vide *Mirobolanus*.

° **FENICULUM**, Locus, ubi fenum congeritur et asservatur, Gall. *Fenil*. Obituar. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5191. fol. 184. r°. : *Johannes de Saffris... dedit... dimidiam domum suam,... exceptis stabulo et Feniculo.* Vide *Fenile*.

° **FENIERA**, *Prov. Vexillum*, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

° **FENIFICARE**, Fenum furcillis versare et siccare, Gall. *Faner*. Charta Hugon. abb. ann. 1193. in Chartul. S. Dion. pag. 355. col. 2 : *Fenum etiam Fenificabunt et in gargias* (l. grangias) *ducent*. Vide *Fenare*.

FENILE, in Gloss. vett. *Locus, ubi fenum ponunt*. Gl. Gr. Lat. : Χορτοχόπιον, *Fenile, Fenisecium*, χορτόβολον, *Fenilium, Fœnisicium*, in veteri Kalend. mense Junio, Tempus, quo fenum secatur. Adde Varron. lib. 6. Lex Salica tit. 18. § 3 : ... *Si quis scuriam cum animalibus, vel Fenile incenderit.* Adde Legem Bajwar. tit. 1. cap. 14. [Virgilium ipsum, Georg. 3. vers. 321 :

Nec tota claudas Fenilia bruma.

Et Ovidium Metamorph. 6.

Positasque cremet Fenilibus herbas.]

° **FENISETA**, Columellæ Feniseca, Gall. *Faucheur*. Andr. Floriac. in vita MS. S. Gauzl. Bituric. archiep. lib. 1 : *Salensis loci Fenisetæ, operi mediante jam die insistentes ; prospiciunt comminus quemdam reverendæ canitiei senem, etc.*

¶ **FENNA**, pro *Femina*, legitur in Charta an. circiter 1100. fol. 183. Chartularii Matisconensis.

° **FENNIQUUS**. Libert. S. Marcel. ann. 1343. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 387. art. 19 : *Concessit eisdem quod venari possint ad omnia Fenniqui generis.* Leg. : *ad omnia ferarum genera*, ex aliis Lit. notante D. *Secousse*. Vide *Feramen*.

¶ **FENS**, pro *Fenum*, habetur in *Frossa*.

¶ **FENSUS**, *Iratus*. Gloss. Isid. Vox antiquata, unde *Offensus, Infensus*.

¶ **FENTATUS**, f. pro *Fœdatus*. Vide in *Effondatus*.

° **FENULA**, f. Rastelli vel furcillæ species, qua fenum versatur. Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120 : *Fenula, fenon.*

¶ **FENUTIO**, a φοῖνιξ, Color ruber, Pellis Purpurea. Vide *Parthicæ pelles*.

¶ **FEODA-FIRMA**. Vide *Feudofirma*, in *Feudum*.

⁎ **FEODALICIUM**, [Supellex. Dief.]

° **FEODARE** Societatem, Eam, fide data, inire vel firmare. Gesta consul. Andegav. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 29 : *Barones Turonici pagi Feodaverunt societatem, et beneficium ecclesiæ largiti sunt.*

FEODIUM, *Feodum, Feodagium, Feodare, Feoderare, Feodatus, etc.* Vide *Feudum*.

° **FEORALIS**, Qui agros alicui ad utendum dat sive locat. Charta ann. 1121. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 1133 : *In primis juravit Petrus de Valle poni de suo tenimento de manso solidos iv. et staria iv. de grano, et iv. de milio, et iv. de favis. Hæc sunt Feoralis ; cætera scilicet et placitum et guaittam, et alogamentum de manso, et albergariam redantur donacatæ curte, et eundo aut redeundo datur Feorali panis et vinum et annonam semel aut bis plus in annum.* Pluries ibi.

FEORWENDEL, Modus agri : quarta, ut videtur, pars acræ : nam Saxonibus, feorð, est quartus. Monasticum Angl. tom. 2. pag. 913 : *Medietatem unius Feorwendel terræ de meo dominio, in eadem villa, et alteram medietatem unius Feorwendel, quam Augerus tenet.* [Vide *Farding*.]

° **FEOUDIUM**, Feudum. Charta Haton. episc. Trec. ann. 1126. in Chartul. Pontiniac. ch. 132 : *Dicebant etiam se... quicquid illi ab eis ibidem Feoudia tenebant quoquo modo, Pontiniacensi monasterio ex eisdem Feoudiis concessuri erant, pariter concessisse.* Occurrit rursum in alia ann. 1400. ex Tabul. Flamar.

1. **FERA**, pro *Feria*, Nundinæ, ex Gall. *Foire*. Fulcoinus Monach. de Ogerio Carmentriacensi : *Præter censum, qui solvitur ad Feram in mense Maii, etc.* [Instrum. ann. 1040. apud Mabill. tom. 4. Annal. pag. 441 : *Domino et sancto Leopardino concessit ipse benignus Princeps Archembaldus ipsius loci Feram annualem, et Feras omnes de cunctis hominibus ad feram venientibus, totum districtum in ipsa fera.* Ubi observandum vocem, *Fera*, 2°. loco poni pro jure ipso *Feræ* quod persolvebant nundinatores. Memoriale Potestatum Regiensium, Auctore Anonymo, ad ann. 1211. apud Murator. tom. 8. col. 1082 : *Et eo anno incœpta fuit Fera S. Mauritii, et fuit facta ad Pontem Platum in contrata S. Mauritii superius stratæ.*] Occurrit præterea in veteri Charta apud Marcam in Hist. Beneharn. lib. 5. cap. 9. n. 4. et in Libertatib. villæ de Moneto in Biturigib. apud Thomasserium lib. 1. cap. 65. Vide *Feriæ* 3.

¶ Fera, Jus nundinarum quod Domino competebat. Privilegium Ludovici Imp. concessum Ramninco Abb. S. Sulpitii Bituric. ex Chartul. ejusd. Monast. fol. 30 : *Præterea concedimus in vestiaria et calcearia Fratrum monachorum sicut fuerat olim, omnes Feras annuales mercati cum integritate et districtum.* Eadem notione usurpari in Charta ann. 1040. modo observavimus.

2. **FERA**, Prædium rusticum, quod *Affare* alii vocant. Vide in hac voce. Charta Bernardi Vicecomitis Carcassonæ ann. 1108 : *Et aliam Feram cum mansionibus meis, ubi sto.* Infra : *In villa Limoso unam Feram cum suis mansionibus, et cum suis ortis, etc.* Vide *Feira* [in *Feriæ*.]

3. **FERA**, Apri femina : nam et *Feros* pro apris dixerunt veteres, uti monitum a Salmasio ad Capitolinum pag. 268. Charta Fundationis Abb. S. Mariæ Santonens. ann. 1047. apud Sammarthanos : *Statuimus ut quotannis Abbatissa misso venatore suo, quoquomodo poterit, habeat de præfata silva ad recreandum femineam imbecillitatem, aprum unum cum sua Fera, cervum cum cerva, damum cum dama, caprum cum caprea, etc.*

Fera Regalis, *quam Angli Staggon appellant*, in Legibus forestarum Canuti Regis cap. 21. 24. 26. 34. ubi *Feræ regales* distinguuntur a *Feris forestæ* ; est autem *Staggon*, Anglis *Stagge*, cervus, cujus venatio regalis dicitur. [*Feræ majores* vocantur in Lege Bajwar. tit. 19. § 7.] Observat Nonius *ferum*, singulariter appellari cervum a Virgilio lib. 7. Æneid. vers. 489 :

Pectebatque Ferum, puroque in fonte lavabat.

Narrat vero Luithprandus lib. 3. cap. 4. Lanthbertum Mediolan. Archiepisc. Burchardo Suevorum Duci, *quasi hoc esset privilegium amoris, concessisse cervum, quem is suo in brolio venaretur, quod nulli unquam nisi carissimis magnisque concesserat amicis.*

Feræ Forestæ, in iisdem Legibus forest. cap. 21. 22. 27. ubi aper *bestia forestæ* dicitur, non vero *capreoli, lepores* et *cuniculi*. [⁎⁎ *Bestiæ silvestres et omnes aves quæ alias aves capiunt* non vero *lepores et vulpes*, in chart. Adam. de Stanelai inter Placit. Johann. reg. in Abbrev. Placit. pag. 93. Ebor. rot. 2. in dorso.] Quippe, ut est apud Hyginum in Astronom. lib. 2. pag. 73. nobiles venatores circa lepores non versantur : unde carpitur Callimachus, quod Dianam dixerit leporum sanguine satiari. Libertates villæ de S. Paladio in Biturigib. ann. 1279 : *Per totam dictam forestam... venari poterunt ad omnia animalia ita quidem, si magnam feram, cervum, aprum, capreolum, vel aliam grossam Feram ceperint, tenebuntur eam Præposito vel Servientibus præsentare, etc.* Legibus porro Friderici Imp. lib. 2. de Feud. tit. 27. § 5. retia tendere, aut laqueos vetantur omnes, *nisi ad ursos, aut apros, vel lupos capiendos.* Aprorum tamen venationem Regibus propriam fuisse insinuat Theganus de Gestis Ludov. Pii cap. 20 : *In mense Augusto, quando cervi pinguissimi sunt, venationi vacabat, usque dum aprorum tempus advenerat.*

Feræ Bannitæ, quarum venatio interdicta est, in Chartis ann. 1056. 1065. in Probat. Histor. Limburg. pag. 29. et apud Zyllesium pag. 40. Alia Henrici Imp. ann. 1049. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 365 : *Ut nemo absque licentia et voluntate præfati Episcopi successorumque suorum infra prædictos ejusdem foresti terminos banni conclusione vetitos præsumat venari, aut aliquod genus Ferarum, quod in forestarum jure banni interdicitur, lege qualibet, venatoria industria capere, vel decipere.* Charta alia tom. 2. pag. 543 : *Ibique erat Bannus Bestiarum prædictorum dominorum.* Sed hic agitur de prato, non de silva.

4. **FERA**. Matth. Silvaticus : *Pecus, i. animal monstruosum, quod generatur in utero mulieris, quod Salernitanæ mulieres vocant Feram.* Occurrit hæc vox, sed alia notione, apud Thomam Archidiacon. in Hist. Salonitana cap. 41. et in Historia Acutheis de Gestis civium Spalatensium cap. 2 : *Quatuor cladibus antedictis, videlicet epidimia, fame, Fera, et ferro tota illa provincia... flagellata est.* Ubi *Fera* videtur esse *pestis*.

¶ 5. **FERA** Regussabilis. Vide *Sphæra Italica*.

¶ **FERACULUS**, *Aliquantulum ferax*. Jo. de Janua ; unde emendandæ Gl. Lat. Gall. Sangerm. : *Feraculus, Felonnet, a ferox.*

¶ **FERAGO**. Vide *Ferrago.*

* **FERAGALE**, FERAGIALE, FEREGIALE, FERREIALE, Idem quod *Ferrago*, Agri portio, in qua ad viridis tantummodo pabuli saginam ordeum, vel granum quodvis invicem mixtum seritur, viridarium. Charta admort. Caroli VII. in Reg. Cam. Comput. Paris. alias Bitur. fol. 151. r° : *Item super una eminata terræ, cum borda et Feragiali, quam Arnaldus Villarii tenebat, xvij. den. Tur. et obol. Turon.* Et fol. v° : *Item super una eminata orti, cum Ferreiali ad podium Martini, etc.* Fol. 152. v° : *Item super sex punheriatis Feregialis,... unam carteriam frumenti.* Denique fol. 153. r° : *Item super uno Feragali ad ortos de retro villam, ... unam pictam Turon.* Vide infra *Ferragale.*

* **FERAGIUM**, Pabulum viride ex ordeo, vel grano quovis, aut palea, sive feno, Gall. *Fourrage;* nisi sit Tributum pro *feris* seu nundinis exsolvendum. Charta Unfredi *de Rohon* confirmata a Carolo IV. ann. 1324. in Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 42 : *Concessi Roberto Postello.... domum suam... ab omni servitio quietam, exceptis istis, quatuor nummis... Feragii.* Vide *Feraticum* et *Ferragium.*

FERAGULUM, *Coopertorium*, Gloss. Bibl. MSS.

* 1. **FERALE**, Italis, Lanterna, in Gloss. Franc. Barber. ad *Docum. d'amore.* Vide infra *Ferletum.*

* 2. **FERALE**, Peccatum mortiferum. Charta ann. 1045. ex Tabul. S. Vict. Massil : *Nos fratres Petrus et Feraldus, metuentes Feralia nostra nostrorumque parentum innumerosa crimina, ex possessionibus nostris largimur S. Christi martyri Victori, etc.*

¶ **FERALITER**, Ferarum more. *Contra Pisanos fremebant illico Feraliter, et dentibus frendebant*, in Chronico Pisano apud Muratorium tom. 6. col. 105. Utitur etiam Petrus Damiani in Epistola a Mabillonio laudata tom. 4. Annal. Bened. pag. 577. et Fulgentius Mytholog. 3. 1.

FERAMEN, Fera venatica, *Ferum* et *Feramio*, Occitanis. Capitulare 1. Caroli M. ann. 802. cap. 39 : *Ut in forestis nostris nemo Feramina nostra furari audeat, etc.* Capitulare de Villis cap. 36 : *Et Feramina nostra intra forestes bene custodiant.* Perperam *Fertaminibus* editum cap. 62. Charta Pipini Regis Franc. pro Monast. S. Dionys. : *Nec non et diversa Feraminum genera, seu et forestarios cum ipsorum mansibus in ipsa foreste per diversa loca commanentes.* Alia Caroli M. pro eod. Monasterio : *Cum utriusque generibus Feraminum, cervorum, capreolorum, etc.* Eginhardus Epist. 7 : *Convicti de quodam furto, furando Feramina in dominica foreste.* Capitula Caroli C. : *In Ligurio porcos et Feramina accipiat.* Adde Capitulare 2. ann. 813. cap. 18. Philippus *Mouskes* in Histor. Franc. MS. ubi de Guillelmo Rufo Rege Angliæ :

> Ciers i mist et bisses, et dains,
> Puis Counins, lievres, et Ferains,
> Et maniere de sauvaigine.

Infra :

> Et s'as les glises abatues,
> U tu as la forest plantée,
> Qui de Fierains est habitée.

FERAMUS, Idem. Lex. Aleman. tit. 99. § 4 : *Si rubeus Feramus cum ipso sagittatus est, etc.* Quo loco *rubeus Feramus* nostris dicitur *Beste fauve;* Gallis *Beste noire.* [☞ Germ. *Rothwild.*] Occitani *Feramio*, lupum, vel quamvis aliam feram silvestrem nuncupant, vel quodvis plantasma.

FERANCUS. Rigordus in Philippo Aug. de Franc. : *Quos cum multis post idem Valentinianus præliis attentasset, nec vincere potuisset, proprio eos nomine Francos, quasi Ferancos, i. Feroces appellavit.* Respexit forte Rigordus Belgicum *Vranghe*, quod est *acerbum, asperum, trux, ferox*, unde etymon accersit Wendelinus. Vel potius id hausit ab Adone Viennensi in Chronico : *Francos lingua Attica Valentinianus Imperator a feritate et duritia atque audacia appellari primus voluit.* Præfatio ad Legem Salicam : *Gens Francorum inclyta, audax, velox et aspera.* Isidorus lib. 9. cap. 2. de iisdem : *Alii eos a Feritate morum nominatos suspicantur, eo quod bruti sint.* Gesta Francorum cap. 13 de Francis : *Quia populus Ferocissimus est. Feritas barbarica*, in leg. 2. Cod. Th. de Postlim. (5, 5.) Ferocitatem eamdem Gallis ipsis veteribus adscribit Egesippus lib. 2. cap. 9 : *Veniamus ad Galliarum incolas, populos natura Feroces, et naturalibus muris ferociores, etc.*

* **FERARIA**. Glossar. medic. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959 : *Ferariam vel ficatiam vocant mimorbiam, quæ est schorphana, et urtica mortua a quibusdam vocatur, eo quod folia urticæ similia habeat, non tamen urentia.*

¶ **FERARIUM**, Locus, ut videtur, in quo feræ venaticæ concluduntur. Excepta Chron. Vetero-Cellensis apud Eccardum de orig. Domus Saxon. col. 102 : *Plures milites ibi percussit et Ferarium Regis destruxit.* Col. 103 : *Wilhelmus Marchio intravit Bohemiam cum exercitu valido et Ferarium Regis ante Pragam devastavit, ac Percussis plurimis militibus prospere revertitur.*

✱ **FERASCO**. [Ferus fio. (Gloss. S. Germ.)]

¶ **FERATICUM**, Tributum pro *feris* seu nundinis solvendum. Donatio ann. 1086. apud Miræum tom. 1. Diplom. Belgic. pag. 268. col. 2 : *Locum illum ab omni sæculari lege vel consuetudine liberum, banno scilicet, latrone, inventione, furto, foro, Feratico, teloneo, ambitum etiam, præcincturam atrii vel claustri, etc.* Vide *Fera* 1.

FERATRUM, *dicitur a fera, et sunt Feratra, tecta silvarum spissa.* Ita Papias, et Jo. de Janua. Id est, loca in silvis spissiora, in quæ feræ sese recipiunt.

* **FERCIA**, apud Poetam Latinum XII. sæculi, Secunda scaccorum persona, quæ alias *Virgo*, nunc *Domina* vel *Regina* appellatur, ut scribit D. *Freret* in Dissert. quæ exstat tom. 5. Comment. Acad. Inscript. pag. 255. ubi hanc vocem accersendam docet a Persarum lingua, quibus *Ferz* vel *Ferzin* primarium aulæ præfectum sonat, seu secundum a rege : unde Poetis nostratibus *Fierce*, *Fierche*, et *Fierge.* Mirac. B. M. V. MSS. lib. 2 :

> La grans roine, la grans dame
> Ki du ciel est roine et Fierce, etc.

Ibidem :

> Ne ja n'ara peon, n'aufin,
> Roi, chevalier, Fierge, ne roc, etc.

Le Roman *de la Rose :*

> Car on n'have pas les garçons,
> Fols, chevaliers, Fierges, ni rocs.

Poema Vetulæ :

> Roy, roc, chevalier et auphin,
> Fierge et peon, etc.

Rursum :

> La royne que nous nommons Fierge.

Poema Alex. MS. part. 2 :

> Roy. Fierce, chevalier, auffin, roc et cornu
> Furent fet de saphir, et si ot or molu.

¶ **FERCO**. Vide *Ferto.*

FERCOSTA, Navigii species. Statuta Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 25 : *Si aliqua navis, vel Fercosta, vel aliud vas appulsum fuerit.*

¶ **FERCTUM**. Vide *Fertum* 1.

FERCULA, Quæ pro nuptiis celebratis Curiani seu Sacerdoti ex jure præstabantur, [vel ab iis exigebantur, etiam sub excommunicationis pœna. Vide *Missus* 1.] Charta C. Archiep. Senonensis ann. 1200. in Tabul. Maurigniacensi n. 79 : *Omne beneficium nuptiarum, sive fuerit in Ferculo, sive fuerit in alia re, etc.* Statuta Synodalia Odonis Episcopi Parisiens. cap. 7. § 4 : *Prohibetur districte sub pœna suspensionis, ne ullus Sacerdos aut Capellanus exigat aliquid ante benedictionem nuptialem, sive pro testimonio ferendo, sive pro matrimonio celebrando occasione Ferculorum, quæ debentur pro nuptiis : celebrato autem matrimonio, recipiat Fercula sua, et exigat, si necesse est sicut consuetum est.* Id etiam statuitur in Constitutione Odonis Legati contra Simoniacos lata in Concilio Provinciali Syriæ ann. 1254 : *Item et pro officio circa celebrationem nuptiarum impendendo, quoddam Ferculum et duas ampullas vini, vel aliquod simile pretium a nubentibus exigunt et extorquent.* Bulla Alexandri PP. ann. 1234. apud Perardum in Burgundicis pag. 434 : *Si autem ultra 4. denarios datum fuerit pro eis, duæ partes erunt Prioris, et tertia pars erit Sacerdotis, et Fercula pro nuptiis celebratis, vel quod datur nomine Ferculorum.* [*De Ferculis nuptiarum vocatis Espaules*, in Charta Guillelmi Abb. Floriac. ann. 1296.] Vide *Verinuptum.*

* Debebantur quoque in purificationibus mulierum, ut colligitur ex Charta ann. 1178. in Chartul. S. Vinc. Laudun. ch. 92 : *Habebit* (presbyter parochiæ) *baptisteria, confessiones, refectiones in nuptiis et in purificationibus mulierum constitutas, etc.*

¶ FERCULARE, ut Ferculum, Gall. *Mets.* Charta Petri Abb. S. Crucis de Talemundo ann. 1366. de officio Aquarii : *Item tenebitur dictus Aquarius in vigiliis festorum principalium.... duo Fercularia plenaria ministrare, videlicet in quolibet ferculo tres pecias marlucii, etc.*

¶ FERCULARIUS, Dapifer, de cujus dignitate in aulis Regum infra dicitur in *Senescallus.* Post Heinricum Fr. Reg. Annam Reginam, Philippum Heinrici filium et Regem jam designatum, Robertum et Hugonem fratres ejus, Rodulfum Comitem, Mainardum Archiep. Senonensem, Rainaldum Camerarium, *Guillermus Fercularius* subscribit Chartam, cujus meminit Mabillonius tom. 4. Annal. Benedict. pag. 552.

¶ FERCULATUS, Ferculis pastus. Andreas Abb. in Vita S. Johannis Gualberti, Julii tom. 3. pag. 346 : *In qua diu penuria ita erant exultantes et gaudentes, velut solent lætari homines ceteri deliciis multiplicibus Ferculati, et opibus nimis ditati.*

FERCULUM GENERALE. Charta Joannis Thesaurarii S. Quintini ann. 1094. ex Tabulario Humolariensi Ch. 30 : *Ordinavit etiam caritas eorum, ut in die S. Trinitatis, quæ ante Domini adventum quibusdam in locis celebratur, die scilicet*

meæ nativitatis, quamdiu viverem, et in anniversaria mei transitus commemoratione refectio eorum uno quolibet generali Ferculo communiter et indesinenter ampliaretur, etc. Vide *Generale.*

FERCULUM, Gestatorium, sella gestatoria. Anastasius Bibl. in Hist. de Exilio S. Martini PP. pag. 86 : *Jussit eum surgere a Ferculo, et stare.* Supra *Gestatorium, Gestatorium sedile, et portatorium,* dixit. Cantica Canticorum : *Ferculum fecit sibi Rex Salomon de lignis Libani, columnas ejus fecit argenteas.* In quem locum Aponius : *Ferculum a ferendo nomen accepit.*

☞ Notum est apud Latinos *Ferculum* fuisse Gestamen, quo in pompa uti solebant : quocirca Tullius lib. 1. Off. dixit : *Cavendum est ne tarditatibus utamur in ingressu mollioribus, ac similes pomparum Ferculis esse videamur.* In iis ferculis deferri consueverant simulacra oppidorum, coronæ, machinæ et id genus alia. Consule lexic. militare Caroli de Aquino voce *Ferculum.*

FERDELLA Terræ, Quarta pars virgatæ terræ, ut colligit Spelmannus ex vetere MS. cujus hæc laudat : *Decem acræ terræ faciunt secundum antiquam consuetudinem unam Ferdellam, et 4. Ferdellæ faciunt virgatam, et 4. virgatæ faciunt unam hidam, et 4. hidæ faciunt unum feodum militare.* [*Madox* Formul. Anglic. pag. 54 : *Ego saisivi prædictum Thomam inde per ramum arboris, ad tenendum in capite de me per servitium quinque partis unius militis, cum quinque Ferdellis terræ de Bacwella.*] Vide *Ferdingel.*

¶ **FERDELLUS**, Fasciculus. Acta SS. Junii tom. 3. pag. 396. de S. Alena : *Et iterato per eosdem repositum in quatuor Ferdellis in præsenti capsa altera die.* Vide *Fardellus.*

FERDFARE, in Fleta lib. 1. cap. 47. § 23. est *Quietantia eundi in exercitum.* Vide *Firdefare.*

FERDINGEL, Modus agri. Domesdei tit. Somerset, Ermenton : *Huic manerio pertinent consuetudines istæ : de Ferdingel 30. den. etc.* Ubi Spelmannus observat, Agrimensores Anglicos *Forthindel* usurpare de quarta parte acræ : putat tamen hoc loco *Ferdingel* intelligi, vel de quarta parte virgatæ 5. acras continentis, vel de quarta parte carucatæ, vel ejusmodi alicujus mensuræ. [Vide *Ferdella.*]

¶ **FERDINGMANNUS**, Thesauri custos. Batavicum vocabulum. Joan. Skenæus de verborum significatione pag. 66.

FERDONI. Vide *Ferto.*

¶ **FERDWRTHI.** Vide *Faldwrthi.*

FERDWYTA, juxta Fletam lib. 1. cap. 47. § 15. est *Quietantia murdri in exercitu.* Id est, ut interpretatur Edw. Cokus ad Littletonem sect. 96. *liberum esse de oneribus armorum.* Occurrit in Monast. Angl. tom. 1. pag. 390. Vide *Firdwita.*

¶ **FEREÆ** Judaicæ, pro *Feriæ Judaicæ,* ut arbitror, seu Dies, quos Judæi colunt ab opere servili *feriando* seu cessando. Canones antiqui pœnitentiales, apud Acherium tom. 11. Spicil. pag. 72 : *Auguriis vel incantationibus servientem a conventu Ecclesiæ separandum ; similiter et Judaicis superstitionibus vel Fereis inhærentem.* Vide *Feriæ.*

° **FEREBERES**, *Wepsum,* in Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641.

✱ **FERENARIUS.** [Vexillifera ; Sagittarius. Dief.]

FERENDARIUS, Procurator, qui vice alterius in judicio causam agit : Germ. *Fursprech.* Occurrit non semel in Speculo Saxonico lib. 1. art. 60. 61. 62. 63. lib. 3. art. 14. 30. etc. [°° Vide Haltaus. Glossar. Germ. col. 559. voce *Fürsprecher.*]

° **FERENDUM**, Officii ecclesiastici species. Formula, qua alicui vices archiepiscopi committuntur, in Formul. MS. fol. 46. v° : *Ecclesias aut dignitates, et præbendas, beneficia et Ferenda, ac startias, quæ in civitate et diocesi prædictis per cessionem, renunciationem vel mortem, vel alio quovis modo vacaverint in posterum, vel hactenus vacaverunt, quorum ad nos collatio, provisio seu electio quocumque spectat, personis idoneis libere conferre possis.*

¶ **FERENTARII**, Nonio, *Milites levis armaturæ, quod quidquid opus esset, auxilio ferrent excursu levi, armis gravibus non impediti.* De iis etiam Varro lib. 6. et Festus. Sallustius de Bello Catilin : *Postquam eo ventum est, unde a Ferentariis prælium committi posset, etc.* Annal. Novesiens. apud Marten. tom. 4. Ampliss. Collect. col. 673 : *His Ferentarii et nautæ aliquot, qui ad hoc operam suam Parmensi elocabant attractis naviculis occurrunt.* Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Ferentarius, Porteur de baniere, ou de saiette, ou de fonde.*

° Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Ferentarius, qui fert vexillum, Bandayrier, a bandiera, Prov. vexillum.* Vide *Ferentes.*

¶ **FERENTARIUM**, Ferculum processionale. Joan. Longinus in Vita S. Stanislai Episc. Maii tom. 2. pag. 254 : *Omnis illa multitudo processionaliter ordinata, vexillis quam plurimis et Ferentariis præcedentibus, Episcopo consistente in medio.*

FERENTES, Milites Bannereti. Anonymus de Rebus Friderici II. Imp. pag. 887 : *Factum est itaque, quod dum prælibatus Vicarius prope Schiaccam magnum Siculorum exercitum congregasset, et illi potissime, qui vocati in partibus illis vexilla ferebant, appellati vulgari linguositate Ferentes, fidem Regis Karoli profiteri viderentur, etc.* Vide *Bannereti.*

FERERIUS, [Idem f. qui *Feretrarius* infra.] Ceremoniale Roman. lib. 1. sect. 2. pag. 29 : *Fererius tapetum (portat) et parvum scabellum, et cussinum.*

¶ **FERET**, pro *Fertur.* Scriptura anni 891. inter Concilia Hisp. tom. 3. pag. 162. col. 2 : *Pergit per terminos de Populeros, et Feret in rivolum Chave.*

° **FERETITAS**, pro Feritas, quod proprium est feritatis. Charta ann. 1357. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 448 : *Dictæ feræ et bestiæ silvestres... gentibus diversa dampna inreparabilia inferunt ; et cornua, dentes, et ipsorum Feretitates contra ipsos erigunt.*

° **FERETRALE**, Nomen loci, a feretro, ut videtur ; f. quod prope cœmeterium vel patibulum situs erat. Charta ann. circ. 1077. inter Probat. tom. 2. Occit. col. 294 : *Dono etiam extra muros prædictæ urbis Tolosæ terras omnes, quas habeo ante portam civitatis, ubi vocant ad Feretrale.* Vide *Feretrum* 1.

¶ **FERETRARIUS**, Custos sacrarum Reliquiarum in *feretro* reconditarum. Acta SS. Junii tom. 4. pag. 579. de S. Etheldreda : *Et in cloacam projecit* (imagines) *non designans eis locum usque ad fratris Roberti Bykeling Feretrarii et Monachi Elyensis adventum.*

1. **FERETRUM**, Νεκροφορεῖον, Isidoro lib. 18. cap. 19 : *Ubi funus defertur. Sarcofagus,* in veteri Inscriptione apud Gruterum 607. 1. seu capsa, vel arca, qua effertur corpus humandum. Gloss. Gr. Lat. : Φορίον, *Lectica, Feretrum.* Servius et Isid. lib. 20. cap. 11 : *Feretrum, Locus, ubi mortui feruntur, et est Græcum nomen, nam Grece φέρετρον dicitur.* Gloss. Ælfrici : *Feretrum,* Bære. Unde nostris *Biere.* Fortunatus lib. 6. Poem. 7 :

Interea vehitur tristi lachrymosa Feretro,
Solvit et exequiis obsequialis amor.

Leges Henrici I. cap. 86 : *Amici extrahant mortuum, deferentes in Feretrum, et portantes eum ad Ecclesiam.* Hinc *Fiertes,* et *Fiertres* loculos aut capsas, in quibus Sanctorum corpora vel reliquiæ reconduntur, dicimus. Hugo Flaviniac. pag. 122 : *Ornamenta Ecclesiastica quamplurima et Feretrum, ubi sunt reliquiæ Sanctorum, etc.* Bercarius Presbyter in Hist. Episcopor. Virdunensium n. 19 : *Feretrum, ubi sunt nunc reliquiæ Sanctorum, honestissimo decore composuit.* [Epistola Prioris S. Milburgis de Venelot in Anglia circiter ann. 1166. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 476 : *Egrediente Conventu cum Feretro comitante innumerabili multitudine hominum utriusque sexus, ad processionem, ut moris est Ecclesiæ nostræ, etc.* Et tom. 3. col. 644. C. in Chronico Johan. Iperii Bertiniano : *Sedata quodammodo seditione, Ecclesiæ thesauri distrahuntur, ciboria, Feretra, ceteraque jocalia auro et argento decrusantur, etc. Item in conductu processionali Feretri B. Mariæ, etc.* in Obituario MS. Eccl. Morinensis fol. 30. ubi semel et iterum recurrit vox *Feretrum* ead. notione.] Will. *Guiart.* ann. 1205 :

Et si enclos et encagiés,
Come un cors saint en une Fierte.

Feretra reliquias Sanctorum continentia ad corrogandas eleemosynas in reædificationem Ecclesiarum aut in alias necessitates cum processionibus circumlata, non semel legere est. Has *processiones ad offerendum* vocat Ægidius Aureæ Vallis in Hist. Episc. Leod. cap. 55. Vide *Reliquiæ.*

Feretro Caballario Vehi, apud Bedam in S. Benedicto Episcopo cap. 21. et in Vita S. Erkenwaldi Episcopi Londoniensis.

Inferetrare, Feretro inferre. Lambertus Ardensis pag. 19 : *Hujus autem reverendissimum sanctissimæ Virginis corpusculum populo demonstravit, et Inferetravit venerabilis Ecclesiæ Morinensis Episcopus Milo secundus.*

° 2. **FERETRUM**, Pyxis, in qua sacra Eucharistia reconditur. Ordinar. MS. eccl. Rotomag. : *Finitis matutinis* (Dominicæ in Ramis palmarum) *deferatur Corpus Domini ad locum determinatum in Feretro a duobus sacerdotibus de secunda sede in albis, et sint duodecim famuli circa Feretrum portantes duodecim torchias.*

¶ **FEREUM.** Litteræ anni 1285. apud Rymer. tom. 2. pag. 262 : *Venditor extraneus... de salmaca Ferei vel pannorum laneorum 2. den.* An legendum *Ferri ?*

¶ **FERHELETO.** Vide *Ferthebero.*

¶ **FERHO.** Vide in *Ferto.*

¶ 1. **FERIA**, Transitus est qui cymba fit in ulteriorem ripam. *Trajectus.* Sed hoc a Saxon. fær seu fare, Iter, et Eie, aqua. Hinc fær-sceat, naulum. Gr. πορθμὸς a πορεύω, trajicio, transveho : atque inde portus. Ita Spelmannus.

2. **FERIÆ**, Singuli dies hebdomadis dicti, ut est apud Hieronymum, non quod in iis feriandi necessitas incumbat, sed a septimana Paschatis, quæ

erat immunis ab opere faciendo, et feriata. Unde cum sex illi dies post Pascha feriati essent, et ea esset prima anni Ecclesiastici hebdomas, inde factum, ut omnes dies septimanæ vocarentur Feriæ. Lex enim est Constantini M. qui hebdomadas ante et post Pascha, ἀπράκτους et feriatas sancivit. Sed usus obtinuit, ut posterior tantum esset feriata, ut est in Syn. in Trullo can. 66. Will. Brito in vocabul. MS.: *Feria idem est, quod cessatio, unde et diem solennem antiquitus Feriam appellabant, i. cessabant ab operibus servilibus...Et nota, quod Judæi dies sabbati appellant, nos autem Ferias dicimus, quod omni die feriare, i. cessare a peccato debemus, unde dicimus primam Feriam, sc. diem Dominicum, secundam, tertiam, quartam, quintam, sextam, sabbatum.* Similia habet Joann. de Janua. Tertullianus lib. de Jejunio cap. 2: *Proinde nec stationem, quæ et ipsæ quidem suos dies habeant, quartæ Feriæ et sextæ.* Primus igitur hebdomadæ dies Dominicus dicitur: qui post sequitur, secunda Feria; et sic deinceps. Vide Durand. l. 7. cap. 1. n. 10. 11. et Henric. Valesium ad Eusebii lib. de Martyr. Palæstin. cap. 1. Beda in Hymnis:

Nostro more dies Feriæ sunt nomen habentes.

[** *Feria* 8. *Epiphaniæ Domini*, in chart. ann. 1314. ap. Haltaus. Chronol. med. ævi pag. 49. i. e. in octava Epiphaniæ; *Feria* 3. *proxima ante festum Galli*, in chart. ann. 1302. apud Guden. Cod. Diplom. tom. 3. pag. 964. i. e. Die Martis qui præcedit Festum S. Galli.]

* *Fere*, eadem acceptione, in Vita S. Ludov. edit. reg. pag. 310: *Il fesoit chascun jour chanter messe du jour à haute voiz et à note, convenable à la Fere ou de la feste.*

* FERIA AD ANGELUM. Ordinar. MS. eccl. S. Vulfr. Abbavil. XIV. sæc.: *Feria quarta jejunii ante Natale, quæ dicitur ad Angelum.* Ab Evangelio, *Missus est Gabriel Angelus*, quod in ea feria cantari solet, sic nuncupatur.

** FERIA COEGI NATI, Quarta post Dominicam *Lætare*. Dicitur etiam *Feria* vel *Dies magni scrutinii*.

¶ FERIÆ DE EXCEPTO dicuntur in Ecclesia Ambrosiana juxta Macros in Hierolex. omnes currentes dies ab ultima Dominica Adventus, usque ad Christi Nativitatem, quod majori solemnitate celebrentur.

FERIÆ LEGITIMÆ, in Pœnitentiali Romano, Theodori, et Bedæ, crebro occurrunt, verbi gratia: *Si infra* 30. *annos adolescens fornicationem faciat, tres quadragesimas, et legitimas Ferias... pœniteat.* Id est, jejunet tres quadragesimas, præter *Ferias legitimas*, seu dies, in quibus indicta sunt jejunia ab Ecclesia, [hoc est, Feria secunda, quarta et sexta, quibus jejunare in Ecclesia consuetum erat.] Infra: *Presbyter cum puella fornicans, annos quatuor, et tres quadragesimas in anno, et Ferias quartam et sextam in pane et aqua.*

** FERIA MAGNIFICAT, Quinta post Dominicam *Oculi*. Dicitur etiam *Salus populi*.

* FERIA QUINTA MAGNA, Majoris scilicet hebdomadæ, in Tract. pacis ann. 1466. inter Leg. Polon. tom. 1. pag. 209.

** FERIÆ ROGATIONUM, Dominica *Rogate* et feriæ duæ quæ eam sequuntur.

¶ FERIA SEXTA MAGNA, Dies Parasceves, Feria sexta majoris hebdomadæ. Miracula B. Simonis de Lipnica tom. 4. Julii pag. 561: *Incipiens a Feria sexta magna usque ad Feriam secundam Paschæ.*

¶ FERIA SEPTIMA, pro Sabbatum, in Vita S. Folcuini Episc. Tarven. sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 628: *Transiit autem anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo quinquagesimo quinto, Indictione tertia, Feria septima vesperascente.* [** *Feria septima major*, Vigilia Paschæ.]

¶ FERIÆ SOLEMNES, Dies festi, quibus ab opere servili cessandum. Rudolfus in Vita B. Rabani Episc. Mogunt. sæc. 4. Bened. part. 2. pag. 16: *Dies erat natalitius Sanctorum martyrum Januarii et Magni: præceptum est omnibus... ut ea die a rurali ac servili opere vacarent, diemque festum agerent. Contigit in villa quadam... ut unus eorum... cum suis exiret in agrum,... ceteris solemnes Ferias celebrantibus.*

** *Feria* 2. *qua cantatur Sicut oculi servorum* 5. *Idus Martii ann.* 1185. in Gall. Christ. tom. 3. Probat. col. 49. Secunda post Dominicam *Invocavit*.

* *Les Foiriées de Noël*, in Lit. remiss. ann. 1390. ex Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 189.

FERIARI, Diem festum colere, ab opere servili cessare. Hayto Episc. Basileensis cap. 8: *Feriandi vero per annum isti sunt dies, etc.* Passim. [Active sumitur in Vita B. Meinwerci tom. 1. Junii, pag. 521: *Et Papiam rediens sanctum Pascha ibidem Feriavit.*]

* Nostris *Férer, Foirer* et *Foirier*. Stat. eccl. Turon. ann. 1396. cap. 52. ex Cod. reg. 1237: *Pronuntiandum est laicis, ut sciant tempora Feriandi per annum.* Ubi versio Gall.: *Il est assavoir aus laiz le temps de Férer les festes.* Stat. ann. 1330. inter Consuet. Genovef. MSS. fol. 2. v°.: *Nulz fourbeurs ne peut, ne ne doit au jour de feste, que li commun de ville Foire, fourbir.* Charta ann. 1314. in Chartul. S. Maglor. ch. 54: *Lequel arbitre..... en pourra ordener..... toutesfois que il li plaira à jour Foirié ou non Foirié.* Occurrit præterea in Lit. ann. 1381. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 594. art. 12.

FERIALES, Libri, in quibus conscripta erant festa Martyrum. Epistola Chromatii et Heliodori Episcoporum ad B. Hieronymum de opere Martyrologii colligendo: *Ut famosissimos Feriales de archivio S. Eusebii Cæsareæ Palestinæ Episcopi inquirens, Martyrum ad nos dirigas festa.* Vide *Feriale* suo loco.

¶ FERIALES DIES, Dies hebdomadis officio Sanctorum vacantes. Constitutiones Cardinalis Mendozæ tom. 4. inter Concil. Hispan. pag. 25. col. 1: *Celebratur singulis diebus Ferialibus, quæ non sint festa de præcepto, Missa de mane, quæ terminetur ante ortum solis.*

FERIATICI DIES, Feriæ hebdomadis. Capitul. Caroli M. ann. 813. cap. 28: *De faidosis hominibus, qui solent incongruas commotiones facere, tam in Dominicis diebus, quamque et aliis solennitatibus, sicuti et in Feriaticis diebus.*

¶ FERIATUS DIES, Festivus. Concil. Pisanum tom. 6. Spicileg. Acher. pag. 271: *Suam convocationem die Feriato indixerunt, scilicet ipso die Sancti Johannis Baptistæ. Feriati dies*, quibus divino cultui vacatur, in Capitul. Caroli C. cap. 8.

* *Férable*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1388. ex Reg. 132. Chartoph. reg. ch. 179: *Après pluseurs choses, fut par ledit Guiot et Regnaut son frere parlé de monsieur saint Gregoire, en disant que c'estoit un glorieux saint, et qu'il avoit esté cordouennier. Voirement estoit il cordouennier, dist ledit Perreau suppliant; mais sa feste n'est pas Férable.* Unde S. Gregorium, qui Magnus inscribitur, sutoriam artem exercuisse acceperint, penitus ignoro: is tamen hic designatur, cum de eo sermo sit, cujus festum mense Martio celebratur.

3. **FERIÆ**, Nundinæ, Mercata, Italis *Fiere*, Gallis *Foires, Feyres et Marchez*, apud Brittonum pag. 21. 23. 30. etc. Ita porro appellatæ, quod ut plurimum in Sanctorum Patronorum festivitatibus, vel Ecclesiarum encæniis ac dedicationibus institutæ fuerint, cum scilicet vicinorum populorum ad illas frequens fit concursus. Charta Ludovici VI. Regis ann. 1117. ex Tabular. Maurigniacensi: *Nundinas, quas Ferias vulgariter appellamus.* Acta Episc. Cenoman. [tom. 3. Analect. Malbillonii pag. 321.]: *Dederunt B. Juliano unam Feriam in Civitate Cenomanensi in anniversario die Consecrationis matris Ecclesiæ tribus continuis diebus celebrandam, scilicet die Dominica et die Lunæ.* Consuetudo Lorriaci ann. 1187: *Quando homines de Lorriaco ibunt Aurelianis cum mercatura sua, pro quadriga sua solum nummum persolvant in urbis egressu, scilicet quando non ibunt causa Feriæ, etc.* Charta Philippi Regis Francor. ann. 1195. in Tabul. Prioratus S. Nicasii Meduntensis fol. 15: *Feriam quoque, quam nomine alio mercatorum nundinas dicunt, etc.* Charta Fundationis Abbatiæ sancti Stephani Cadom. apud Lucam Acherium in Notis ad Vitam Lanfranci: *In territorio Cadomi Feriam 3. dierum, ita ut quoties quilibet horum dierum in secunda Feria emerit, totum mercatum magni burgi sit S. Stephani.* Occurrit passim, in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 410. tom. 2. pag. 37. in Fleta lib. 2. cap. 63. § 2. in Miraculis S. Aigulfi cap. 2. apud Will. Thorn. ann. 1125. tom. 13. Spicilegii Acheriani pag. 298. etc. Vide *Nundinæ*, [** et S. Rosa de Viterbo Elucidarii tom. 1. pag. 440. sqq. voce *Feira*.]

✶ [« Sciatis me concessisse Deo et sanctæ Fidi de Horsam et monachis ejusdem loci ut habeant *Feriam* quoque anno, videlicet trium dierum in vigilia festi et in secunda die festi, cum omnibus illis consuetudinibus quas *Feria* debet habere et pacem habeant venientes ad *Feriam* et redeuntes. (Cartul. Conchar. Ruthen. an. 1108, p. 370). »]

FEIRA, et FIRA, Eadem notione. Charta Hugon. I. D. de Feritate, in Historia Monasterii S. Audoeni Rotom. pag. 460: *Præterea Ecclesiam Bilci et Feiram S. Martini Feiram etiam S. Michaelis, et Feiram S. Margar. et Ecclesiam de Osbervilla, etc.* Vide tom. 13. Spicilegii Acheriani pag. 289. Charta Petri Regis Aragonum in Constitutionibus Catalaniæ MSS.: *Nundinas sive Firas et mercatos nostros sub eorum regimine et securitate ponimus.*

* *Faire*, in Charta Joan. de Pontivo comit. Albæmal. ex Reg. 65. Chartoph. reg. ch. 280: *Je weuil et ottroi que lesdiz religieux aient une Faire au jour de la S. Martin de yver, et que il aient touz les profiz, qui de ladite Faire puissent istre. Feire*, in Ch. ann. 1328. inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 243.

¶ FIRUM, Eodem significatu. Acta consecrationis Eccl. Villæ Bertrandi ann. 1100. in Append. ad Marcam Hispan. col. 1222: *In eodem quoque loco vel in omnibus spatiis a crucibus determinato ab ullo viventium placita non celebrentur, et mercatus vel Fira sive nundinæ non teneantur, etc.*

In Foris Aragonensibus et eorum Ob-

servantiis, *Feria* dicitur *haberi loco auctoris:* ita quod, si quis equum vel rem aliam quamvis in *Feria* seu nundinis emat, non teneatur dare auctorem ei, a quo emit. Vide Michaelem *del Molino*, in Repertorio, in verbis *Autor* et *Feria*. [** Idem apud Anglos obtinuit. Leg. Edow. Confessor. cap. 39: *Quod circa S. Martini consueverant animalia in Foro mercari sine plegio.*]

** FERIA AURELIANENSIS. Charta Ludov. Jun. ann. 1170. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 505: *Rotroldus Parisiensis pondus et chordam ad mensuranda isembruna in Feria Aurelianensi, quæ dicitur Feria Martii.*

* FERIÆ CALIDÆ ET FRIGIDÆ apud Trecas olim celebres, ratione temporum quibus habebantur sic appellatæ, prima scilicet in festo S. Joannis mense Junio, altera ad S. Remigium 1ª. Octobris. Charta ann. 1299. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 63. r°. col. 1: *Monseigneur Estienne de Chanlice chevalier, sires de saint Bouere, si comme il disoit, dist et afferma qu'il avoit, prenoit et recevoit de son patremoine en la ville de Troyes en la Foire froide, en la bourse nostre seigneur le roy de France*, 40. *livres tournois petiz de rente.* Alia ann. 1301. ibid. fol. 183. r°. col. 2: *Cent soulz au paiement de la Foire froide de Troyes, et cent soulz au paiement de la Foire chaude de Troyes.* Adde Regist. sign. *Noster* ejusd. Cam. fol. 170. r°. ubi dies *feriarum* superius assignati indicantur: unde emendandus videtur Computus Roberti de Seris in Reg. 5. Chartoph. reg. fol. 11. v°. ubi legitur: *La foire chaude de Troyes, qui est à la saint Remy.* Vide in *Nundinæ*.

* FERIAM LEVARE, Nundinas instituere. Tabul. Major. monast.: *In terra nostra apud Vallem levavit domus Guido, qui nobis illam dederat, Feriam ad festivitatem S. Andreæ... Mortuo autem illo, filius ejus Haimo cepit movere sermonem et dicere quod pater suus non instituerat Feriam illam per consensum ejus.*

¶ FERIARI, Nundinas tenere. Charta ann. 1290. ex Chartulario S. Vandregesili tom. 1. pag. 715: *Noverit Universitas vertra quod ego teneor reddere singulis annis viris Religiosis Dominis meis Abbati et Conventui S. Vandregesilli pro quadam masura, quam ego accepi ab ipsis ad firmam perpetuam...* VII. *solid. communis monetæ currentis annui redditus... persolvendos, cum juribus, costumis, redevanciis, officio Feriandi, et cum aliis jurisdictionibus villæ suæ et nundinarum suarum.*

* Nundinas frequentare, adire. Charta Rob. dom. Drocarum pro S. Arnulfo in Aquilina ann. 1184: *Feria insuper S. Arnulphi et octo diebus ante festum ejusdem sancti et octo subsequentibus festum, justitia, viaria et conductus omnium Feriantium. Foirier*, Nundinis præfectus, in Consuet. Castell. ad Sequanam ex Cod. reg. 9898. 2: *Toutes manieres de marchans de quelque marchandise que ce soit, se peulent loigér et prandre estaul sans licence du Foirier.* Infra: *Gouverneur de la foire.*

FERIÆ JOVIS, *Paganiæ*, seu superstitionis paganicæ species, Christianis interdicta, quæ die Jovis fiebat. Indiculus superstitionum, seu paganiarum in Concil. Liptin. ann. 743: *De Feriis, quas faciunt Jovi vel Mercurio.* S. Eligius, apud S. Audoenum in ejus Vita lib. 2. cap. 15: *Nullus diem Jovis absque festivitatibus sanctis, nec in Maio, nec ullo tempore in otio observet.*

FERIÆ MESSIVÆ, Vacationes autumnales, apud Papianum lib. respons. tit. 13. et in Lege Longob. lib. 2. tit. 1. § 11: *A* 15. *Kal. Augusti, usque ad* 15. *Kal. Sept.* quo temporis spatio eadem Lege justitium indicitur. Harum meminit Fulbertus Carnot. Epist. 18. 39. Aliæ enim feriæ sunt solemnes, divini cultus causa institutæ in honorem Dei, aliæ indictæ, quæ messium vindemiarumque gratia indicuntur; aliæ denique repentinæ, quæ arbitrio Principis constituuntur, leg. 4. cum seqq. C. de Feriis. (3, 12.) *Ferias de Messions*, in Foris Beneharn. Rubr. *de Ferias*, art. 1. *Induces mestives*, in Consuet. Turon. art. 56. *Feriæ messivæ et vindemiales*, in Concilio Toletano VII. can. 6. ubi etiam *de Feriis Paschalibus* 15. *diebus, et Natalis Domini* 7. in quibus a litibus cessabatur. [** Adde Concil. Erphesfurt. ann. 932. in Caus. 15. qu. 4. c. 2. et Roye de Missis dominicis ad justitiam cap. 4.]

* FERIÆ MESSIUM, Vacationes, quæ messium gratia indicuntur mense Junio, Septembri vero vindemiarum. Libert. Barcinon. MSS. ann. 1283: *Item quod in aliqua causa post litem contestatam non conceduntur Feriæ messium vel vindemiarum, scilicet mensis Junii et Septembris.* Charta ann. 1365. ex Cod. reg. 5187. fol. 8. r°.: *Noverint universi quod anno Domini* 1365. *die lunæ post festum beatorum Jacobi et Christofori xxviij. die Julii, quæ fuit prima dies juridica, post Ferias messium in curia Lugdunensi.*

* FERIÆ PESTILENTIALES. Chron. Guill. Bardini ad ann. 1425. inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 41: *Eodem anno et mense Julio pestis horrida Tolosam vastavit... DD. de parlamento Tolosam deseruerunt, et novæ indictæ sunt Feriæ, quæ aperte fuerant vocatæ pestilentiales.*

¶ FERIA REPENTINA, Vacatio insperata, extraordinaria, quæ nulla lege statuitur, sed ex arbitrio concedentis pendet. Statuta Universitatis Paris. tom. 6. Spicileg. Acher. pag. 390. IV: *Nota, quod Rector Universitatis de consensu aliarum Facultatum potest indicere Feriam repentinam, vel cessationem facere in tota Universitate, et omnes indistincte tenentur obedire sub pœna perjurii et privationis privilegiorum Universitatis.* [** De vacationibus in scholis medii ævi vide Savin. Hist. Jur. Rom. tom. 3. cap. 21. § 92.]

* FERIA BEATI THOMÆ, Quæ in festo S. Thomæ habebatur. Charta ann. 1110. ex Tabul. S. Albini Andegav.: *Donavit Helias comes Cenomanensis Deo et S. Albino... medietatem Feriæ beati Thomæ Apostoli, etc.* Perperam editum *Terræ* inter Opera Hildeberti pag. 50.

¶ FERIÆ TREUGALES. Vide in *Treva*.

* 4. FERIÆ, Constit. S. Pauli Narbon. ann. 1127. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 34: *Si aliquis minutus fuerit, ipso die et in crastinum suum accipiat conductum. Si vero ægrotus fuerit, misericorditer procuretur. Sed si sanus fuerit, suum conductum non abstrahat de Feriis, nisi de causa supervenientium amicorum, et hoc non frequenter faciat, sed in canonica cum fratribus comedat.* Perperam hic editum *Feriis* nemo non videt: sed qua ratione emendandum non ita manifestum est; forte legendum *Serris;* clausum enim *Serra* sonat, ut videre est in hac voce secunda notione, extra quod cibum efferre raro licebat.

¶ FERIACHA. Vide *Feriarcha*.

* FERIALE, Liber, in quo *feriarum* officia continentur. Consuet. Monast. S. Crucis Burdegal. ante ann. 1305. MSS.: *Cellerarius habet tenere chorum infra ecclesiam bene munitum de libris,... videlicet octo psalteria cum Feriali et cum hymnis totius anni,... unum dominicale, unum sanctorale, etc.* Vide *Feriales* in *Feriæ* 2.

FERIALIS, pro *Feralis. Feriale malum*, apud Paulinum lib. 4. de Vita S. Martini. Idem, lib. 2: *Feriali murmure dentes.* Lib. 3: *Ferialia dicta paterent.* Et lib. 5: *Ferialia busta tyranni. Ferialis secta*, in l. 2. Cod. de Judæis. (1, 9.) *Ferialmente*, Bocaccio pro crudeliter. *Feralis* vero vox hac notione crebra in Cod. Theod. [Alia notione accipitur in *Feriæ* 2.]

FERIARCHA, *Arma subitis bellis reddita.* Ita Papias MS. At editus [cum MS. Bitur.] habet *Feriacha*, et *recondita.* [** In Glossar. cod. reg. 7644: *Ferrata* (leg. feriata) *arma, sopitis bellis recondita.* Macrob. Somno Scip. lib. 1. cap. 7: *Achilles... ab armis cum suo milite feriabatur.*]

FERIATICA. Isidorus Mercator in Concilio Laodiceno can. 37: *Non oportet a Judæis vel Hæreticis Feriatica, quæ mittuntur, accipere, nec cum eis dies agere festos.* Ubi Græca Editio τὰ ἑορταστικὰ λαμβάνειν habet: ἑορταστικὰ vero intelligenda censet Filesacus lib. 1. Select. cap. 7. pag. 84. quæ ad festi celebritatem apparata erant, seu ornatus, seu voluptatis seu usus gratia, eaque esse, quæ Canones Apostolorum cap. 70. τῆς ἑορτῆς τὰ ξένια vocant.

¶ FERIATICI DIES. Vide in *Feriæ* 2.

* FERIATUS SUBDIACONUS, an Qui diebus ferialibus ministrat? Stat. MSS. eccl. Tull. ann. 1497. fol. 17. v°.: *Diacono exeunte ultimum stallorum, reddit incensum puero, qui quidem intrat chorum et incensat Feriatos subdiaconos, et eos quos de habitu ecclesiæ invenit in inferioribus stallis.*

FERICULA, Θηράφιον. Gloss. Gr. Lat. Parvula fera.

¶ FERIDES, Vulnera. Miracula B. Raymundi Lullii, Junii tom. 5. pag. 689: *Recepit super caput quatuor vulnera sive Ferides, videlicet lapidum duo, gladii autem alia duo.* Vide *Ferita*.

FERIFERUS, Furens, in Gloss. Isid. *Feriferæ, feræ furentes*, apud Papiam.

FERILE, seu FERRILE, *ubi ferrum reconditur*, in Charta veteri apud Ughellum tom. 5. Ital. sacræ pag. 1538.

1. FERINA, *Venaison*, in Gloss. Lat. Gall. Gloss. Gr. Lat.: Ἀγρίμαῖον, *Ferina.* Eckehardus Junior de Casib. S. Galli cap. 1: *Cum tales pridie pro Ferina juberentur die nocteque laborare, ursum de lustro unus attulerat.* Infra: *Odorem Ferinæ hauriunt et carnium.* Carmen de Curia Romana:

Si mare transmittat pisces, si terra Ferinam.

Franciscus Canonicus Pragensis 2. parte Chron. lib. 1. cap. 26: *Placeat vestræ magnificentiæ, ut ego ad solemnitatem Domini Electi de Ferinis providerem.* Infra: *Tres currus variis Ferinis refertos Domino Electo transmisit.* Andreas Monach. lib. 2. Vitæ Ottonis Episcop. Bambergensis: *Ferinæ cervorum, bubalorum, et equulorum agrestium, ursorum, aprorum, porcorum, omniumque ferarum copia redundat omnis provincia.* Ἄγριον χυνήγιον, in Nomocan. Coteler. n. 449. [Jo. de Janua: *Ferina, Venatio:* unde Virgilius Æneid. lib. 1. vers. 219:

Implentur veteris bacchi pinguisque Ferinæ.]

* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 521: *Ferina, Sauvagine, Gallice.*

* 2. **FERINA**, pro Farina: unde *Ferinarius*, ad farinam pertinens. Charta Jacobi I. Aragon. reg. ann. 1241: *Volumus igitur quod... pondere et pesam* (sic) *Ferinæ, totum eciam factum Ferinarium et flaciarum prædictarum, quibuscumque modis sit, perveniant et spectent in posse bajuli nostri Barchinonæ.*

FERINASONA. Charta Edw. I. Regis Angl. apud. Gul. Prynneum in Libertatib. Eccles. Angl. tom. 3. pag. 674: *Pro uno damo tempore pinguedinis, et una dama tempore Ferinesonæ eisdem Decano et Capitulo per annum reddendis.* Vide *Fannatio.*

☞ Hinc emendanda Charta apud Th. *Blount* in Nomolexico Anglic. ubi perperam *Fermisona* editum pro Ferinesona, a voce hybrida *Ferina* et Anglos. *Sone*, Grex, qua denotatur tempus quo feræ rugiunt et congregantur ad coitum: quodnam vero illud sit discere est ex laudata Charta: *Quod idem Hugo et hæredes sui de cætero quolibet anno possint capere in prædicto parco* (de Blore) *unam damam in Fermisona inter festum S. Crucis in Mayo et festum S. Martini et purificationem B. Mariæ, et unum damum in pinguedine inter festum S. Crucis in Septembri imperpetuum: ita quod qualemcunque bestiam tempore pinguedinis vel Fermisonæ bersaverint, vel cum prædictis canibus ceperint, illa bestia eis remanebit; et si sit in Fermisona, allocabitur eis pro dama.* Alia ibidem: *Cum mittamus dilectum valettum nostrum Johannem de Fulham ad instantem Fermisonam in parcis nostris ibidem, prout vobis et sibi melius ad opus nostrum fore videritis faciendum, capiendum, etc.* [** Bene se habet lectio *Fermisona*. Vide *Firmatio* 4. Anglis olim *Fermissoune*, Gall. *le temps pendant lequel la chasse est fermée.*]

⁂ **FERINUNT**, [Pro *feriunt*. (Fest.)]

¶ **FERIONES**, *Joculariter Feneratores, quod usuris feriunt.* Laurent. in Amalthea ex Turnebo.

¶ 1. **FERIRE**, Appellere. Gall. *Aborder*, Italis *Ferire*, Ad locum aliquem pertingere. Oberti Cancellarii Annales Genuens. apud Murator. tom. 6. col. 305: *Pisani cum hoste, quam diu præparaverant, videlicet galeis* xxi. *Ferierunt ad litus Albinganæ civitatis.* Et col. 306: *Galeæ nostræ in flumine Sicco Ferierunt nocte, et una super alteram currens, etc.* Ibid. col. 580. ex Jacobo Auria: *Galeæ vero Pisanorum volentes redire Pisas, quatuor ex eis in gulfo Nebii Ferierunt in terra, nihil mali per Dei gratiam Januensibus alicubi inferentes. Ferire ad terram*, ibid. col. 589.

* 2. **FERIRE**, Terminari, Gall. *Aboutir*. Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 1. fol. 95. r°. col. 2: *Debent claudere burgum de ultra parvum pontem, ita quod tornellæ Ferient in Secanam contra tornellas de ultra magnum pontem.*

FERITA, Vulnus, percussio, a *Ferire*, vulnerare, vox Italis nota. Paulus Warnefridus de Gestis Longob. lib. 3. cap. 31: *Talem Autharis Feritam facere solet.* Charta ann. 1345: *Si insultum vel Feritam cum sanguine, vel sine sanguine fecerit, etc.* [Georgii Monachi Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 479: *Et ibi plagam et Feritam fecerat in homine domini Abbatis.*] Occurrit passim in Lege Longobard. [Poetis nostratibus *Ferreis*. Le Roman *d'Athis* MS.:

> Là estoit fiers les chapleis,
> Des espées les Ferreis.

Vide *Ferides* et *Feruta.*]

¶ Ferita Facere; Idem quod mox *Feritare*, apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 34: *Si quis inhonoraverit patrem aut matrem 3. annos pœniteat. Quod si manum levaverit, aut Ferita fecerit 7. annis exsul pœnitentiam agat.*

1. **FERITARE**, Ferire, pugnare. Dudo lib. 3. de Morib. Norm. pag. 136: *Nullaque gens auderet Feritare cum Richardis.* Eidem *Feriter*, pro *Fortiter*. [Guillelmus Gemmetic. lib. 2. Hist. Norman. cap. 6. apud Duchesnium pag. 225:

> Si gens torva, ferox, jam jam Feritaverit in me,
> Improba nou servans fidei retinensque tenorem.]

* 2. **FERITARE**, Feritatem sequi. Hericus in vita metrica S. Germ. Autiss. tom. 7. Jul. pag. 229. col. 1:

> Tunc cum barbarico Feritaret Gallia ritu, etc.

¶ **FERITAS**, Nomen plurimorum in Galliis locorum, ut *Feritas Bernardi*, vulgo *la Ferté Fernard*, apud Baluzium Miscell. tom. 7. pag. 344. *Feritas Gilberti*, la *Ferté Gilbert*, apud Rymerum tom. 12. pag. 625. etc. Idem est quod Munitio, Castrum undique firmatum et clausum. Vide Duchesnium Hist. Monmoren. Instrum. lib. 7. cap. 4. Histor. Castilion. lib. 8. cap. 1. Instrum. et infra *Firmitas*.

FERITORES. Aug. Mussatus pag. 33: *Duæ siquidem erant acies, prima ejus ordinis, quem Feritorum vocant.* Ubi Laurentius Pignorius: *Feritores* gerebant vexillum quadratum, *il pennone*, ut placet Vincentio Borghinio, et legitur apud Villanum lib. 7. et 9. cap. 70. vexilla Regia seu Imperii, cum Aquila, nobis *Bandiere*, ductabant cæteras turmas. Villanus vero his locis habet *Feditori*. Dicto cap. 70: *Uguiccione veggendo che non potea schiffare la bataglia, fece assalire le guardie dello spianato, ch'erano i Sanesi; e colligiati, e altri, a suoi Feditori, intorno di 150. Cavalieri, ond'era capitano con pennone Imperiale.* Ubi *Feditori*, videntur esse confœderati, fide astricti, a *fede*: vel dicti quasi *Faiditi*, de qua voce supra egimus. [Anonymi Chronicon Veron. ad ann. 1333. apud Murator, tom. 8. col. 684: *Et* xiv. *dicti mensis exiverunt civitatem Ferrariæ, aciebus et Feritoribus ordinatis contra ipsum dominum Legatum et ejus exercitum, per terram et aquam Padi contra ipsos viriliter pugnantes.*] Vide Pergaminum in *Ferire*.

☞ Errat Cangius, ut recte monet Carolus de Aquino in Lexico Milit. ad hanc vocem; *Feritores* itaque Milites sunt, a feriendo sic nuncupati: unde Italis *Feditori* a *fedire*, quibus idem sonat ac ferire. Hinc Academici Cruscani *Feditore* Latine exponunt Sauciator, vulnerator.

* Vim Italici vocabuli minime assecutum esse Cangium etiam monet Muratorius tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 532. cum *Feritores* suspicatus est eosdem esse atque confœderatos, fide astrictos, vel quasi *Faiditos*: nam *Feritores*, vel *Feditori*, a *Ferire* et *Fedire*, quod Italis unum idemque sonat, appellabantur, qui primi ad feriendum ac lanceis impetendum hostem deligebantur. Ejusdem notionis atque originis est vox Gallica *Féreur*, in Poemate *de Giron le Courtois* MS.: *Saphar. . . . le meilleur chevalier Féreur de lance, que on sceust ne près, ne loing.*

* **FERITORIUM**, Instrumentum feriendo vel tundendo aptum. Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg. 4120: *Feritorium, Gallice li Anceute, a Ferio.* Lit. remiss. ann. 1478. in Reg. 194. Chartoph. reg. ch. 364: *Ung serens et ung fer à Ferrer chanvre.*

¶ **FERITORIUS** Cultellus. Vide *Cultellus*.

* **FERITUM**, idem quod *Ferita*, Vulnus, percussio, nostris alias *Férement*. Charta ann. 1096. tom. 1. Probat. hist. geneal. domus reg. Portugal. pag. 2: *Qui ejexerit lancea aut alia arma per ira fora de sua casa, sessaginta solidos pro Feritum.* Lit. remiss. ann. 1365. in Reg. 98. Chartoph. reg. ch. 743: *Le suppliant doubtant la crudélité dudit Ridel, féry icellui d'un baston, que il portoit, par la teste, pour occasion duquel Férement mort s'ensuit. Féreis* ejusdem originis, pro *Choc, combat*, Congressus, apud Joinvil. in S. Ludov. edit. reg. pag. 49: *Estoit le Féreis de maces et d'espées.*

FERIUM, [Prædium.] Vide *Affarium* 1.

¶ **FERLA**, pro *Ferula*, Scipio quo senes et infirmi solent uti, Fulcrum axillare, Gall. *Bequille*: quæ vox hoc significatu non a *Feriendo*, sed a *Ferendo* derivari videtur. Vita B. Jacobi Veneti, Maii tom. 7. pag. 473: *Non poterat solus incedere, nisi quibusdam ligneis fulcimentis, quas Ferlas vocant, fultus.* Miracula B. Simonis, April. tom. 2. pag. 720: *Quod erat claudus pede dextro, ita quod ire non poterat sine Ferla.* Rursus occurrit pag. 724. *Ferla vacua*, hoc est, Ferula pura, nulla cuspide præmunita, in hoc Jacobi Cardinalis carmine de Coronatione Bonifacii VIII. inter Acta SS. Maii tom. 4. pag. 470:

> .... Vacuas gestantes pollice Ferlas,
> Diffusas repetunt acies, illasque recursant
> Sæpius, etc.

* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Ferla, Prov. ferula, herba valde calida. Ferlada, Prov. ferulentum, ferularium.*

* **FERLETUM** et Ferletus, Laternæ vel lampadis genus. Ordo eccl. Ambros. Mediol. ann. circ. 1130. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 895: *Ebdomadarius, sonito signo tubæ ad matutinum, debet portare in secretarium de ecclesia æstiva unum Ferletum plenum oleo, accensum, ut lectores videant quidquid in obscuro matutino dicendum est. Et istud Ferletum debet esse illius lectoris, qui in postremo indicaverit officium.* Ibid. col. 906: *Ideo minores præparant Ferletos et phialas, ita ut subdiaconi possint eas accendere in matutinis.* Rursum col. 908: *In prima turma accendunt Ferletos, qui stant in parietibus.*

* **FERLINA** vel Ferlinus, Hisp. *Ferlin*, Italis *Ferlino*, Monetæ species, eadem quæ *Ferlingus*. Vide in hac voce. Charta ann. 1273. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 745: *Et ea de causa requisitus sit potestas et consilium et commune Mutinæ,... quod satisfaceret dicto domino Saraceno de dictis dampnis et injuria: et satisfacere noluerunt, contra quod reformatum sit in consilio et massa populi.... ad scrutinium, cum Ferlinis datis, etc.* Nostris *Frélin*. Lit. remiss. ann. 1445. in Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 371: *L'un desquelx* (compagnons) *dist à l'autre qu'il avoit getté deux Frélins à une fois, qui n'estoit pas chose accoustumée audit jeu* (de breland). *Ferrin*, f. pro *Ferlin*, in Stat. ann. 1378. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 644. Neque aliud sonat *Ferrot*, in Lit. remiss. ann. 1385. ex Reg. 127. ch. 41: *Une petite piece d'autre*

argent, appellée Ferrot. Ejusdem quoque notionis est *Frélucque,* in aliis Lit. ann. 1459. ex Reg. 189. ch. 358 : *Le duc de Bourgoigne a fait courir ou pays de Boullenois et autres pays d'environ aucunes monnoies noires de son coing, de petite valeur, que aucuns appelloient Frélucques, dont en aucun temps l'en alouoit et distribuoit les huit, et en autre temps les douze ou les seize, pour ung denier ; et eurent cours jusques environ à ung an, que nostredit frere et cousin fist faire deffendre esdiz pays le cours desdittes monnoies noires.* Aliæ ann. 1454. in Reg. 184. ch. 478 : *Pour ung virelan de noire monnoie, nommé au pays* (Ponthieu) *Frélusques.* Denique eadem est moneta, quæ *Furrelique* nuncupatur, in Lit. remiss. ann. 1375. ex Reg. 107. ch. 66 : *Lequel Robert changeur a acheté et prins monnoie, appellée Poitevines ou Furreliques.* Ob modicum hujusce monetæ valorem sic appellata videtur : res quippe nihili, *Fréluches* dicimus, ut notatur supra in *Famfacula.* Vide infra *Ferto.*

FERLINGUS, Quadrans, vel quarta pars denarii, a Saxon. f e o r ð l i n g , seu f e o r ð i n g , a f e o r d, quartus. Assisa panis et cerevisiæ ann. 51. Henr. III. apud Spelman. : *Quando quarterium frumenti venditur pro 12. den. tum panis wastelli de Ferlingis ponderabit* 5. *libr. et* 6. *solid. Ferlins* nostris. Will. *Guiart.* ann. 1211 :

Par quoi chascun ostel encore
Rend là par an quatre esterlins,
Ou la value de Ferlins.

Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Reg. ann. 1350 : *Un gobelet d'or à couvercle pesant* 2. *marcs,* 1. *once,* 3. *esterlins, et* 3. *Ferlins. Frelin,* in Chronico MS. Bertrandi Guesclini :

Ne me fault nuls secours en noie n'en jardin,
Pour un homme tenir, car par S. Matelin,
S'il y en avoit deus, n'en donroie un Frelin.

Ferlingus Terræ, apud Edw. Cokum ad Littleton. sect. 1. *Quarentena terræ* exponitur, diciturque continere 32. acras. [Ex Spelmanno tamen in voce *Acra,* decem *acræ* faciunt *Ferlingatam,* quatuor *Ferlingatæ* faciunt *virgatam*, quatuor *virgatæ* faciunt *hidam,* quinque *hidæ* faciunt *feodum Militis.*] Monastic. Anglic. tom. 1. pag. 280 : *Unam virgatam terræ de dono Galfredi de Morba, et dimidium Ferlingum Terræ de dono Magistri Roberti, etc.* Pag. 925 : *Totam terram ejusdem Ricardi,... scilicet* 4. *Ferlingas Terræ cum pertinentiis suis.* Occurrit præterea pag. 577. 586. 684. tom. 2. pag. 8. 205. 250. [in Hist. Harcur. tom. 4. pag. 2207. apud Thomam *Madox* in Formulari Anglic. pag. 41. 76. et supra in voce *Burghard.*] [** In Electoratu Brunsvicensi *ein Vorling* etiamnum est mensuræ agrariæ species. Adel.]

¶ 1. **FERMA**, ut *Firma,* Prædium alteri elocatum ad certum tempus, apud Stephanotium tom. 4. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 408. Hinc *Tradere ad Fermam,* Prædium seu villam ad tempus elocare, Gall. *Donner à Ferme,* in Spicilegio Fontanellensi MS. pag. 214. Vide *Firma.*

° 2. **FERMA**, Alia notione. Vide supra *Fatiga* 2.

° **FERMADA**, *Prov. Sponsa,* in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

° **FERMALIA**, Sponsio, pignus, Gall. *Promesse, Gageure, Enjeu,* alias *Fermaille.* Lit. remiss. ann. 1365. in Reg. 98. Chartoph. reg. ch. 627 : *Idem Galiotus respondit, quod hoc in veritate sciebat et de hoc nullatenus ambigebat, subjungendo quod ipsa contra Johannem d'Escoublehaut centum francos auri in Fermalia sive gaigeura poneret. Fermeille,* in eod. Reg. ch. 714. Aliæ Lit. ann. 1363. in Reg. 101. ch. 46 : *Comme par plusieurs fois il eust esté parole de faire le mariage,... combien que fiensailles, ne Fermailles n'eussent pas esté sur ce faites, etc.* Rursum aliæ ann. 1375. in Reg. 108. ch. 95 : *Quand il orent beu, firent une Fermaille de commun accort, que le premier qui diroit oyl, paieroit l'escot.* Denique occurrit in Lit. ann. 1382. ex Reg. 120. ch. 335. *Fremaille ou gaigeure,* in aliis ann. 1387. ex Reg. 132. ch. 156. Vide *Firmancia.*

° **FERMALIUM**, Fermallium, Fibula, Gall. *Boucle, agraffe,* alias *Fermail* et *Fremail.* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Fermail, Boucle, atache, fibula.* Aliud Provinc. Lat. ex Cod. 7657 : *Fermalh, Prov. firmaculum, fibula.* Annal. Mediolan. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 808 : *Fermalium unum auri pro attachando mantellum, cum sapphiro uno grosso et balassis v. minoribus et perlis lxv. grossis et diamantis vj.* Comput. MS. ann. 1239 : *Pro uno Fermallio auri ponderante xij. stellingos, xxxj. sol.* Charta ann. 1302. ex Chartul. 21. Corb. fol. 101 : *Je Bernard chevalier, sires de Moroeul,... voel que elle* (ma fille) *ait le couronne d'or et le Fremail à couvercle. Fermillere, Fermillet, Fermoillet,* eodem sensu. Lit. remiss. ann. 1319. in Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 363 : *Lyenardin Hamon, qui avoit appendu aus boutons ou Fermillere de son jupon ou autre garnement, une boursete.* Aliæ ann. 1430. in Reg. 174. ch. 360 : *Un marchant apporta au suppliant unes heures pour y faire un Fermillet d'argent ; et ledit Fermillet fait, etc. Un Fermoillet d'argent du pris de huit sols Parisis ou environ,* in Lit. ann. 1384. ex Reg. 126. ch. 51. *Forcesainte,* fibula appellari videtur, quod illa cingulum astringitur, in Lit. remiss. ann. 1404. ex Reg. 159. ch. 75 : *Une paire d'esperons à façon d'argent, une Forcesainte d'argent, etc.* Nisi capsulam reliquiarum malis intelligere. Vide infra *Forcerius.* Hinc *Fermailleur,* Fibularum artifex, in Lib. 1. statut. artif. Paris. fol. 154. r° : *Quiconques veult estre Fermailleur de laton à Paris, c'est assavoir faiseur d'amaux, de fermaux et de fermoers à livres, estre le peut.* Inde etiam malleolus, vulgo *Cheville du pied, Fermail* appellari videtur, quod cum pede infibuletur, in Lit. remiss. ann. 1424. ex Reg. 172. ch. 485 : *Comme icellui Ogier estoit cheu de dessus un noyer, et s'estoit tout froissié le corps et rompu l'os du Fermail, qui est audessus de l'os du pié.* Vide *Fermeilletum* et *Firmaculum.*

FERMARIUS, Qui conducit *fermam.* Vide *Firma* 3.

¶ **FERMEILLETUM**, Fibula, Gall. *Boucle, agraffe,* alias *Fermail.* Inventar. Eccles. Noviom. ann. 1419 : *Item unum colerium de simili sicut dicta alba pro presbytero ad unum Fermeilletum argenteum deauratum ad quinque lapides.* Annotat Borellus *Fermeillet* olim fuisse catenam seu collariam auream. Ad fibulas, quas *Fermaux* appellabant, quod spectat, aureæ erant vel argenteæ, lapidibus pretiosis exornatæ, Nobilium propriæ, tantique ab omnibus æstimatæ, ut inter præcipua honororia recenserentur. Testamentum Clementiæ uxoris Ludovici X. Fr. Regis in Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 219 : *Item, à nostre chier Cousin le comte d'Alençon nostre meilleur Fermail que nous ayens en France. Item, à nostre chier Cousin le Duc de Bourbon nostre meilleur Fermail emprés. Item, à nostre chier Cousin le Comte de Beaumont nostre meilleur Fermail emprés les deux. Ovide* MS. apud Borellum :

Fermax, cains, aniax, aumones,
Guimples, filandres, et tuiriax.

Vide *Fibulatorium.*

° **FERMENCIOLA**, *Houleste,* in Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120.

FERMENTACEI, et Fermentarii, a Latinis per contumeliam appellati Græci, quod ex fermentato pane Corpus Christi conficerent, ut est apud Algerium lib. 2. de Sacr. cap. 10. et S. Anselmum lib. de Azymo et fermentato cap. 2. ut illi vicissim Latinos *Azimitas* vocabant. Rigordus ann. 1201. *Fermentarios hæreticos* Græcos vocat. Wibertus in Vita S. Leonis IX. PP. lib. 2. cap. 9 : *Ea tempestate orta est hæresis Fermentaceorum, quæ calumniatur sanctam Romanam sedem, imo omnem Latinam et Occidentalem Ecclesiam, de Azymis vivificum Deo offerre sacrificium.* De utroque, azymo scilicet et fermentato, ita Gregorius VII. lib. 8. Epist. 1 : *Nos vero azymum nostrum inexpugnabili secundum Dominum ratione defendentes, ipsorum* (Græcorum) *Fermentatum nec vituperamus, nec reprobamus, etc.* Sic vicissim Græci ipsi azymo vel fermentato pane in sacrificiis uti satis indifferens existimabant. Nicetas Archiepiscop. Nicomediensis apud Anselmum Havelbergensem Episc. lib. 3. Dialog. cap. 19 : *Si ergo forte essem, ubi nullatenus Fermentatum habere possem, et azyma præsto et paratum esset, et ego missam cantare, ac Domino sacrificium altaris offerre vellem, ego profecto azyma non horrerem, sed fiducialiter ad offerendum sacrificium Deo immaculatum consecrarem, et fideliter communicarem, etc.*

FERMENTADA. Charta Guillelmi Ducis Aquitan. ann. 1027. in Regesto Constabulariæ Burdegal. fol. 170 : *Et cum leporada, et la Fermentada, et cum totas pertinenzas, etc.* f. pro agro, in quo *frumentum* seritur.

✱ **FERMENTATICIUS.** [Fermento imbutus, ut *Fermentaticius* panis apud *Isid.* 20. *Orig.* 2. Alii leg. *Fermentarius,* vel *Fermentatius,* sed *Fermentaticius* retinendum ; nam *Clibanicius* etiam, et *Focacius* alius dicitur.]

FERMENTUM. Gravis est et intricata omnino controversia, sed et necdum omnino enodata a viris doctis, quid sit *Fermentum* apud Anastasium in S. Melchiade : *Hic,* inquit, *fecit, ut oblationes consecratæ per Ecclesias ex consecratu Episcopi dirigerentur, quod declaratur Fermentum.* Eadem ferme de Siricio scribuntur : *Hic constituit, ut nullus Presbyter Missas celebraret per omnem hebdomadam, nisi consecratum Episcopi loci designati susciperet declaratum, quod nominatur Fermentum.* Rem, seu moris istius rationem, exponit Innocentius I. Epist. ad Decentium cap. 5 : *De Fermento vero, quod die Dominica per titulos mittimus, superflue nos consulere voluisti, cum omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ, quarum Presbyteri, quia die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt, idcirco Fermentum a nobis confectum per Acolythos accipiunt, ut se a nostra communione, maxime illa die, non judicent separatos.* [*Quod per parochias* (extra urbem constitutas) *fieri debere non puto : quia nec longe portanda sunt Sacramenta.* Index vett. Canonum inter Concil. Hisp. tom. 3. pag. 33. col. 2 : *De Fermento quod*

civitatis tantum Presbyteris die Dominico dirigatur.] Hisce auctoritatibus solenne fuit Græcis Latinos incessere, qui azymis in sacrificio uti solent : eæque olim objectæ Anselmo Episcopo Havelbergensi Lotharii Imper. Legato ad Joannem Comnenum Imp. in ea collatione, quam ille habuit in Absida S. Sophiæ cum Niceta Archiepiscopo Nicomediensi, de causis dissidii inter utramque Ecclesiam, lib. 3. Dialog. cap. 13. a qua quidem objectione, ut sese expediret idem Anselmus, cap. 15. ait, existimare se verius, *Constitutum hoc Romanorum Pontificum Melchiadis et Siricii non de Fermentata hostia, sed de eulogiis potius intelligendum videri, quæ per singulos Dominicos dies per Ecclesias distribui jubentur.* Quæ est etiam Baronii sententia ann. 313. num. 49. et seq. quæ eo videtur probabilior, quod Concilium Laodicenum can. 14. vetet τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα εἰς ἑτέρας παροικίας πέμπεσθαι. [Vide *Fertilia.*] Alii contra volunt *Fermenti consecrati* voce ipsam Eucharistiam designari, atque in iis viri doctissimi, Joannes Mabillonius lib. de Azymo cap. 10. et Cardinal. Bona lib. 1. Rerum Liturgic. cap. 23. n. 16. 17. Sirmondus mediam init viam in lib. de Azym. atque ex eo fermentum a prædictis Pontificibus dictam existimat Eucharistiam, non quod ex pane fermentato esset, sed quod ipsa, ex quocumque pane fieret, Ecclesiis ad quas mittebatur, fermenti vicem præstaret, eisque unionis inter se vinculum esset, sicut fermentum massæ, cui commiscetur. Horum omnium plura scire aventi, sententias expendere per nos liceat, dum ad alia properamus.

☞ *Fermenti* nomine vere intelligendam esse Eucharistiam seu Eucharistiæ particulam, quæ sacrificiis a Presbyteris offerendis veluti fermentum fuerit, ut explicat Sirmondus, suadere videntur perantiquæ Glossæ MSS. super Canones Apostolorum et Decretales Pontificum in S. Emmerammi Monasterio asservatæ, ex quibus hæc refert Mabillonius tom. 4. Analect. pag. 60 : *De Fermento quod dicit* (Innocentius I.) *mos est Romanis, ut de Missa quæ cantatur in Cœna Domini, et in Sabbato sancto, et in die sancto Paschæ, et in Pentecosten, et in Natali Domini die sancto per totum annum servatur, et ubicumque per stationes, si ipse Papa ad Missam præsens non fuerit, de ipsa Missa mittitur in calicem, cum dicit,* Pax Domini sit semper vobiscum. *Et hoc dicitur Fermentum. Tamen Sabbato sancto Paschæ nullus Presbyter per Ecclesias baptismales neminem communicat, antequam mittatur de ipsa Sancta, quam obtulit dominus Papa.*

° **FERMENTUS**, Firmus, securus. Inventar. MS. ann. 1366 : *Quod* (fortalitium) *antea a nemine tenebatur ; sed in libero et Fermento allodio possidebat. Ferni*, eodem, ut videtur, sensu, in Bestiar. MS. :

> Salemons dist en sa sentence,
> Que Crist est de Dieu sapience,
> Uns esperis montepleable,
> Soutil, mouvant et entendable,
> Plain de pitié et amiable,
> Asseur et Ferni et estable.

¶ **FERMES**, vel Fermis, Sponsor, fidejussor, Gall. *Répondant, caution,* Hisp. *Fiador.* Charta Veremundi Iraxensis Abb. æra 1120. apud Jos. Moret. Antiquit. Navarræ pag. 618 : *Sed dedimus mutuum in villa, quæ dicitur Diacastello, agrum unum et vineam unam... et dedimus Fermes seniori Garsiæ Lopiz nominatim seniorem Fortun Sansoiz de Muneta, et Lope Ferroniz de Ecoien.... ut post hanc commutationem nullus habeat homo vocem malam vel querimoniam ei pro ipso agro vel pro ipsa vinea.* Vide *Fidiator.*

° **FERMEUS**, Arca, Gall. *Coffre*, quia clave *firmatur* seu clauditur. Stat. ann. 1388. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 274. art. 3 : *Et ponetur seu includetur pecunia collationem hujusmodi, per deputatos prædictos, in uno Fermeo, qui ponetur in audientia, in quo erunt duæ seræ et duæ claves diversæ.*

¶ **FERMISONA**. Vide *Ferinesona.*

¶ **FERNISIUM**, Gall. *Vernis*, Glutinosa liquorum compositio, quæ lignis ad nitorem et conservationem inducitur. Schramb. Chronic. Mellicense pag. 476. col. 2 : *Porro ipsas schindulas terpentino Fernisio operuimus, fratre Joanne de Megles illud cum fatigiis magnis coquente, patribus ac fratribus cæteris non cum parvis laboribus ipsum inducentibus schindulis magna cum diligentia.... Et fuerunt illæ novissimæ schindulæ quasi quadringentæ iliceæ seu quercinæ de vasis veteribus vinorum, aliis schindulis deficientibus, et ibi de industria fecimus Fernisium nigrum.*

° **FERNERALIS**. Instr. inter stat. Perus. pag. 3 : *In qua sententia per dictum nostrum consilium pronuntiatum extitit inter cætera, feuda quæcumque, res, bona, et jura feudalia, quas et quæ dictus dominus Jacobus frater noster carissimus a nobis tenebat, fore commissas et commissa nobis et nostris exchertas et excherta, nosque nostra propria dicta feuda, res et bona, et jura feudalia et Ferneralia auctoritate apprehendere, capere, ad manum nostram ponere et retinere debere et posse.* Ubi *Fraternalia* legendum opinor ; ibi enim de bonis, quæ a fratre tenebantur, sermo est.

FERNOVA, Vox barbara, qua significatur una e 12. speciebus auguriorum, quæ sic definitur a Michaële Scoto de Physionomia cap. 56 : *Fernova, est augurium, quando tu exiveris domum tuam causa faciendi aliquid, et eundo vides hominem, vel avem eundo vel volando, ita quod se ponat ante te in sinistra parte tui : et istud est tibi signum bonæ significationis super negotium.* Vide *Venta.*

¶ **FERONIA**, Πολυστέφανος, in Glossis Lat. Gr. Sangerman. Gloss. Isid. : *Feronia, Dea agrorum.* Nemorum est Virgilio Æneid. 7. vers 800 :

> .... Viridi gaudens Feronia luco.

Vide ibi Servium.

° **FEROR**, pro Furor, ut videtur, in Lit. ann. 1357. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 448 : *Ob ipsarum ferarum timorem, Ferorem et terrorem, etc.*

° **FERPARIUS**, Idem quod mox *Ferperius.* Necrol. S. Saturn. Carnot. : *V. Cal. Jul. obiit Thomas Ferparius... III. Cal. Sept. obiit Simon Victerus pro cujus anima habetur stallum Ferparii in mercato.*

° **FERPERIA**, Vestes interpolæ, seu earumdem negotium et forum, vulgo *Fripperie,* alias *Forperie, Frepperie* et *Fresperie.* Lit. Phil. Audacis ann. 1278. in Lib. 2. stat. artif. Paris. ex Cam. Comput. fol. 129. v°. : *Mulieres et aliæ pauperes et miserabiles personæ Ferperiam et parvos sotulares aliasque minutas mercaturas consueverunt vendere, etc.* Comput. præposit. Paris. ann. 1321. ex Reg. sign. *Noster* ejusd. Cam. fol. 246. v°. : *De Ferperia et alutaria pro vij*[xx]. *xiiij. lib. per annum.* Pedag. Peronæ in Chartul. 21. Corb. fol. 334. v°. : *Item ung fardeaulx de Fresperie* (infra, *Flesperie*) *reffoullée doit ij. s. ob.* Et fol. 336 : *Item brouette qui maine Frepperie doit ij. den.* Pedag. Divion. circa med. xiv. sæc. : *Li estaulx de la Forperie paiera chascun xij. den.* Hinc

° **FERPERIUS**, Ejusmodi vestium interpolator. Gall. *Frippier*, alias *Ferpier.* Reg. episc. Nivern. ann. 1287 : *Item Sabbato ante Nativitatem Domini, quilibet.... Ferperius debet ij. den.* Charta ann. 1309. in Reg. 13. Chartoph. reg. ch. 34 : *Supra domum Adæ de Corbolio Ferperii, quæ est contigua domui Gregorii Aquart Ferperii. Ferpier,* in Lit. remiss. ann. 1389. ex Reg. 137. Chartoph. reg. et tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 82. et 84. *Flépier,* apud D. *Le Beuf* tom. 1. Dissert. pag. 209. *Feupier* denique, in Charta Renaldi vicecom. Falesiæ ann. 1295. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 242. v°. col. 2 : *Item les estaus des Feupiers pour x. solz.* Vide supra *Ferparius* et *Frepatæ vestes.*

✱ [« Item super granchia Thierrici de Remis, *Ferperii,* sita ante ecclesiam sancti Honorati Parisius, xvi. solidos. (Cart. N. D. Paris. iii, 87, an. 1283.) »]

FERQUIDUS, Par, similis : vox Longobardica. Lex Langob. lib. 1. tit. 19. § 2. [** Roth. 147.] : *Ipse qui focum portavit, damnum Ferquidum, id est, simile, componat.* § 16. [** 335.] de cane occiso : *Reddat Ferquidum, aut similem.* Ita et § 20. tit. 23. § 3. 7. lib. 2. tit. 15. § 4. [** Roth. 342. 354. Liutpr. 151. (6, 98.) Roth. 174.] Capitulare Radelchisi Principis Beneventani cap. 17. de servis fugacibus : *Et si non reddantur ab eis, aut si nullo modo inveniri potuerint, reddantur Ferquidi eorum.* Regestum Petri Diaconi Casinensis num. 393 : *Et restaurate nobis Ferquidum, id est, simile.* Ex his emendare licet Chartam veterem apud Ughellum tom. 1. Italiæ sacr. pag. 491. ubi vox hæc perperam exarata. [** Vide Graff. Tesaur. Ling. Franc. tom. 4. col. 646.]

° **FERRA** Molendinorum, Instrumenta ferrea, quæ ad molendinum pertinent, et maxime ferrum, quod in media mola statuitur. Vide *Ferramentum de molino.* Charta ann. 1233. ex Chartul. Campan. fol. 437. v°. col. 2 : *Si vero dictum frumentum dictis terminis solutum non fuerit, licebit nobis propria auctoritate et sine meffacere, capere Ferra omnium molendinorum suorum de Pruvino.*

° **FERRA** Regia, Præstationis species. Arest. ann. 1398. 24. Maii. in vol. 9. arestor. parlam. Paris. : *In septimana magna ante Pentecostes eramus in possessione et saisina levandi... supra fabros grossum ferrum fabricantes... sex denarios Paris. pro jure, nuncupato Ferra regia.*

FERRACIA, [f. Tributum, quod pro viis publicis reficiendis a prætereuntibus exigitur : nostri quippe viam stratam *Chemin ferré* interdum vocant.] Charta Galeacii Comitis Virtutum anni 1375 : *Contulit et dedit pedagium, toltam et Ferraciam, qui in castro Uguilliarum... percipiuntur.*

° **FERRAGALE**, Ferragile, Ferragillum, quod et *Terra Ferragilis* dicitur, Agri Portio, in qua ad viridis tantummodo pabuli saginam ordeum, vel granum quodvis invicem mixtum seritur, viridarium. Charta ann. 1400. in Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 149 : *Item unam aream cum Ferragali confrontatam a parte Austri cum Petro Spaza.* Alia ann. 1415. in Reg. 168. ch. 328 : *Item unum Ferragile, situm loco vocato ad molendinum Cathalani, facit unam eymınam*

frumenti... Item pro quadam borda, orto et Ferragillo contiguis... tres eyminas frumenti... Item pro duabus punheriatis terræ Ferragilis... unum denarium Tolos. Vide supra *Feragale.*

° **FERRAGIA**, Eadem notione, Italis *Ferrana.* Inquisit. ann. 1448. in Dalphin.: *Dicitur dedisse quendam locum ad faciendam domum in quadam Ferragia, quæ est inter ambas villas castrorum de Gauleriis superioribus et inferioribus.*

°1. **FERRAGINA**, Eodem intellectu. Testam. Guill. Monetarii ann. 1218: *Majori filio meo Johanni lego... totam Ferraginam meam, cum suo orto et aliis suis omnibus pertinentiis.* Charta ann. 1378. in Reg. 113. Chartoph. reg. ch. 200: *Petrus Chalurni laborator Fiterris unam Ferraginam,... sub usatico annuo duorum sextariorum ordei.* Pluries ibi.

¶2. **FERRAGINA**, ut *Ferrago.* Charta XI. sæc. ex Archivis S. Victoris Massil.: *Omne decimum suæ laborationis amplo animo diligentissime tribuit S. Victori Goirandus de Gonfanono. Filii sui cujusdam condamine seducti, ob uberrimam vinetarum habundantiam... de tribus Ferraginis dant in castello Gonfanono cum amajoramento.*

° **FERRAGINALE**, FERREGINALE, FERRIGINALE, Eadem acceptione. Form. vendit. in Formul. MS. Instr. fol. 63: *Vendidit et concessit ad perpetuum dominium... quoddam Ferraginale et quoddam casalinum, cum paleario.* Ibid. infra: *Ferraginale.* Charta sub Ludov. VI. ex Bibl. reg. cot. 15: *Vindimus vobis in comitatu Narbonense... Ferreginale nostro, qui nobis advenit de parentorum, et abet affrontationes ipse Ferriginale de parte Horientis, etc. Unum bonum Ferriginale,* in Ch. ann. 1233. apud Cencium inter Cens. eccl. Rom. Vide in *Ferrago.*

¶ **FERRAGINALIS.** Vide post *Ferrago.*

¶ **FERRAGIUM**, Stramentum, palea, fenum, Gall. *Fourrage.* Charta ann. 1262. ex Chartulario S. Martini Pontisar.: *Pacifice gaudeant Monachi S. Martini Pontisar. tam de seramine et grano, quam de omnibus aliis Ferragiis ubicumque voluerint circumferendis.* Vide *Ferrago* et *Fodrum.*

° **FERRAGNALE**, Eodem sensu. Inquisit. ann. 1371. in Access. ad Hist. Cassin. part. 1. pag. 433. col. 2: *Item Ferragnale unum cum arangiis et cum ædificio verlasciorum juxta mœnia terræ.*

FERRAGO, Agri portio, in qua non ad frumenti copiam, sed ad viridis tantummodo pabuli saginam, ordeum, vel granum quodvis invicem mixtum seritur. Unde a Latino *Ferrago*, deducta vox censetur. [Papias in MS. Bituric: *Ferago, Fruges in herba colore virides.*] Gloss. MS. Regium Cod. 1013: *Ferrago, viridis,* γραστίς. Castellani *Herennales* vocant, Itali *Ferragina*, et *Ferraina.* Vetus Judicatum ann. 1191. apud Catellum lib. 4. Rer. Occit. pag. 491: *Propter decimas et primitias hortorum, clausorum, et Ferraginum, quorum et quarum quidam homines Carcassonæ decimas et primitias eis dare nolebant.* Infra: *Quidam sunt in hac villa, qui decimas et primitias nobis dare nolunt de hortis, clausis et Ferraginibus.* Codicillus Rostagni de Podio alto, tom. 7. Spicilegii Acheriani pag. 275: *Volo, quod Prior . . . habeat et possideat Ferraginem meam, quæ est prope sanctum Veredimium, quæ dicta Ferrago confrontatur ab Oriente cum quadam via publica, etc.* Infra: *De proventibus dictæ Ferraginis, etc.* [Charta ann. 1019. ex Archivo S. Victoris Massiliens. Armar. Aquens. Diœc.; *Donamus duas cartairadas de vinea et Ferraginem ad caminum, et aliam Ferraginem, que est juxta viam, etc.* Charta anni 1196. in parvo Chartul. ejusd. S. Victoris: *Et super gasto quod ruperat W. Bernardi super Ferraginem G. de Torreves, nihil edificent.* Pluries memorantur *Ferragines* in Archivis ejusdem Abbatiæ: Massiliensibus etiamnum *Afferage*, fertilis ager est et opimus. Chartular. Aptense fol. 50. verso: *Dono . . . . Ferraginem unam ad Brusculum et juxta villam semodiatam de vinea unam, et in alio loco Ferraginem unam prope Ecclesiam S. Johannis.* Statuta Massil. lib. 5. cap. 19: *Si per campos, vel Feragines seminatas, vel hortos laboratos sive cultos transibit equitando, etc.*] Vide Columbum lib. 3. de Episc. Sistaricens. num. 24. Guesnaium in Annalib. Massiliensibus pag. 292. 335. [novam Gall. Chr. tom. 1. pag. 80. Instrum. col. 1. Append. ad Marcam Hispan. col. 1161.] etc.

° Charta ann. 1139. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 321: *In Ferragine quoque, quæ viridarium dicitur, etc.* Vide supra *Ferragale.*

FERRAGINALIS, Idem quod *Ferrago.* Charta Veremundi Regis Hispan. apud Ambros. Moralem in Notis ad S. Eulogium: *Et omnes suos hortos, unum in Arvale, et alium in ripa fluminis, et suos Ferraginales ubicunque illos habuit.* [Charta Seniofredi Comit. Barcinonensis ann. 961. in Append. ad Marcam Hispan. col 877: *Concedo.... alodem meum proprium quem habeo in Comitatu Rossilionense...... id est, casas, curtes, et hortos et hortalibus, et ipse Ferraginale, etc.*]

FERRAMENTARIUS, Faber ferrarius, apud Jul. Firmicum lib. 3. Math. cap. 13.

¶ **FERRAMENTUM** DE MOLINO. Gloss. Græc. Lat.: Ἐργαλεῖον, *Ferramentum.* Nostri *Fer de moulin* vel *Croix de moulin* vocant ferrum illud quod in media mola statuitur, Germanis *Muhleisen.* Pactus Leg. Salicæ tit. 24. cap. 2: *Si quis Ferramentum de molino alieno furaverit, etc.* quod *Ferrum mulinarium* dicitur in Lege Alaman. cap. 99. § 25. Vide *Ferra Molendinorum.*

¶ FERRAMENTUM, Gladius vel quodvis aliud instrumentum ferreum. Pactus Leg. Salicæ tit. 20. cap. 8: *Si vero sanguis exierit, ita componat veluti eum de Ferramento vulnerasset. Ferramenta quæ in hostem ducunt,* in Capitul. de Villis cap. 42. [** Vide Forcellinum. Marius Mercator. pag. 101: Ὄργανον καὶ ἐργαλεῖον τῆς θεότητος, *quæ latine instrumentum, magis autem armamentum vel Ferramentum deitatis . . . possumus dicere.* De Christo agit.]

° Reg. S. Bened. cap. 32: *Substantiæ monasterii et Ferramentis vel vestibus, seu quibuslibet rebus, provideat abbas fratres. Fermant, Ferment* et *Fermeau,* Falx, vulgo *Serpe.* Lit. remiss. ann. 1397. in Reg. 152. Chartoph. reg. ch. 192: *Un hostil esmoulu, nommé Fermant ou corbec, dont il entendoit à couper bos.* Aliæ ann. 1391. in Reg. 140. ch. 214: *Une serpe, appellée selon la coustume du pais* (a Péronne) *courbec ou Ferment. Une sarpe à long manche, que l'en appelle Ferment,* in aliis ann. 1447. ex Reg. 176. ch. 574. Aliæ ann. 1451. ex Reg. 181. ch. 65: *Ung fermeau* (vel *Sermeau*) *à exempir hayes et buissons.* Denique aliæ Lit. ann. 1474. in Reg. 195. ch. 1172: *Une sarpe longue, appellée au pais* (du Maine) *ung Fermeau, à coupper espines.* Nisi legendum sit *Cermeau,* quod ibi ter repetitur. Vide supra *Ferminiculum.*

FERRANDUS, Color in equis sic appellatus. Charta, scripta sub Roberto Rege, in Tabulario Abbat. Conchensis in Ruthenis ch. 209: *Et laxo sancti Salvatoris et sancta fide caballum meum Ferrandum.* Willelmus Brito lib. 12. Philipp. de Ferrando Comite Flandriæ, capto in Prælio Bovinensi:

> At Ferrandus equis evectus forte duobus,
> Lectica duplici temone vehentibus ipsum,
> Nomine quos illi color æquivocabat, ut esset
> Nomen idem Comitis, et equorum, Parisianis
> Civibus offertur Luparæ claudendus in arce.

Similia habent Rigordus et alii sub ann. 1215. Albericus in Chronico MS.: *Accidit etiam casu mirabili, quod equi lecticam Ferrandi trahentes, essent coloris Ferrandini.* Will. *Guiart.* de eodem Comite:

> Ferrant portent dui auferrant,
> Qui tous deux sont de poil Ferrant.

Charta ann. 1158. in Spicilegio Acheriano tom. 13. pag. 312: *Si fratres dederunt ei 300. solidos, et unum palafredum Ferrant.* Rollandinus in Summa Notariæ cap. 5: *Unum runcinum Ferrantem cum cifeto, et cum uno freno et sella extimatum, etc.* Le Roman *d'Auberi* MS.:

> Et Cuens Guibert, qui le poil a Ferrant.

Le Roman *de Garin* MS:

> Dont sist li Dus sor le Ferrant de pris.

Alibi:

> Prenez vos garde de moi et de ma gent,
> Ne tendez mie as chevaus, as Ferrans,
> As beles robes, à or, ne à argent.

Brunetus Latinus lib. 5. cap. 53. de Equis: *Et in colore dei tu gardare lo baio, el Ferante, rotato, o nero, o biancho, o fallago, o daltra maniera, etc.*

¶ FERRANTUS, Eadem notione, apud Th. *Madox* Formul. Anglic. pag. 423: *D. Bartholomæus de Lega legavit uxori suæ palefridum Ferrantum.*

At cujusmodi fuerit istiusmodi color haud omnino constat, tametsi probabile sit eum esse, quem *Varium* nostri vocabant, uti suo loco docemus, vulgo *Pommelé,* quod etiam ex veteri Chronico vernaculo probavimus in Notis ad Alexiadem Annæam pag. 409. ut et vocem ortam a colore equorum Arabicorum, quos *Faras* appellabant. Vide in *Farius.*

° Quis fuerit color ille, definire videntur Annal. Victor. Mss. ad ann. 1214: *Messores et operarii utriusque sexus et ætatis, operibus prætermissis, veniebant de campis ad viam, falcibus ad collum suspensis et rastris, et catervatim currebant cernere cupientes in vinculis Ferrandum, quem prius in armis formidabant, illudebantque ei rustici, puellæ et pueri, maxime pro eo quod duo albi equi, qui communiter Ferrandi vocantur, quadrigam seu lecticam, in qua vehebatur, trahebant,.... illudebant dicentes, modo bene est, nam Ferrandus Ferrandum trahit.* Adde Vitam S. Walth. tom. 1. Aug. pag. 266. col. 1.

° **FERRARE**, Compedibus vincire, nostris etiam *Ferrer.* Arest. parlam. Paris. ann. 1373. in Reg. 111. Chartoph. reg. ch. 301: *Ipsos copulatos quaternatim in manicis ferreis posuerant, et eos per spatium decem mensium detinuerant sic Ferratos.* Lit. remiss. ann. 1386. in Reg. 129. ch. 88: *Lequel exposant fu mené à Poissy en nos prisons et rendu à notre soubzbailli, qui tantost le fist Ferrer.* Pro Ferro signare, in aliis Lit. ann. 1479. ex Reg.

206. ch. 247 : *Le suppliant.... a marqué et Ferré dudit martel dix-sept ou dix-huit chesnes et ung hestre.* Vide alia notione in *Ferrum* 1.

° **FERRARIA,** Fodina ferraria. Stat. pro reformat. regni Navar. ann. 1322. in Reg. A. Cam. Comput. Paris. fol. 160. r° : *Item dicti decem homines de novo positi in custodia dictæ bardenæ, solvantur de emolumentis dictarum Ferrariarum.* Vide in *Ferrum* 1.

° **FERRARIUS** Equorum, Qui equos calceat, in Stat. Vercell. lib. 3. pag. 59. r°. Conc. Terracon. VIII. ann. 1317. inter Constit. Mss. reg. Aragon. : *Moneantur* (clerici) *quod nec tafurarias exerceant.... carbonarii vel Ferrarii.* Vide in *Ferrum* 1.

¶ 1. **FERRATA,** Clathrus ferreus. Vita S. Ambrosii Senens. tom. 3. Martii pag. 195. n. 70 : *Collocatum namque fuit prædictum sepulcrum super quatuor columnis marmoris, in cujus circuitu Ferrata quædam admodum pulcra facta fuit.* Anastasius Biblioth. in Vita S. Paschalis PP. tom. 3. Maii pag. 393 : *In ejusdem venerabili Basilica ante aditum qui ducit ad corpus in loco Ferratæ altare constituit, in quo et venerandum B. Sixti.... corpus honestissime collocavit.*

° Vox Italica. Annal. Placent. ad ann. 1451. apud Murator. tom. 20. Script. Ital. col. 902 : *Pars illorum de Canedo noctis tempore intravit Bononiam, vi et opera cujusdam molendinarii banniti, qui Ferratam grossissimam, ubi Renus exit, secuit, cum magno tamen labore, industria et tempore.*

¶ 2. **FERRATA,** Situla, sic dicta propter circulos ferreos quibus cincta est. Transactio inter Abbatum et Monachos Crassenses ann. 1351. ex lib. Viridi fol. 53 : *Similiter quando aliqua de cistulis vel Ferratis putei cadit casualiter in puteum, D. Abbas dicti Monasterii, dat illis qui extrahunt hoc de puteo unam libram panis frumenti.* Eod. sensu ibidem recurrit.

° Vas vinarium, nostris alias *Ferrat.* Chartul. Floriac. fol. 183. r° : *Item dictus Hugo debet habere in festis annualibus in quolibet duos denarios, et vinum et panem pretio unius oboli, et duas Ferratas vini.* Stat. eccl. Castrens. ann. 1358. ex Cod. reg. 1592. A. fol. 76. r° : *Unum Ferrat sive unam butillam terream.* Lit. remiss. ann. 1405. in Reg. 160. Chartoph. reg. ch. 11. *Un vaisseau de fer, dit Ferrat, ordonné à tirer l'eaue hors du puys. Ferart,* eodem sensu, in aliis Lit. ann. 1472. ex Reg. 197. ch. 218: *Icellui chappellain vint portant ledit Ferart ou seille tout plain d'eaue et le getoit sus lesdis hommes et femmes.* Vide mox *Ferratum.*

° **FERRATERIUS,** Faber ferrarius, Gall. *Forgeron,* alias *Ferratier.* Charta ann. 1375. in Reg. 109. Chartoph. reg. ch. 401 : *Item emit dictus cardinalis* (Albanensis) *a Raymondo de Petris, Ferraterio Montispessulani, unum hospicium. Ferraterius speronorum,* Calcarium artifex, Gall. *Éperonnier,* in Comput. ann. 1363. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 261. col. 1. Lit. remiss. ann. 1417. in Reg. 170. ch. 38 : *Adhemar Merle, Ferratier,.... en la séneschaucée de Carcassone, etc.* Vide in *Ferrum* 1.

FERRATUM, Vas forte, in quo aqua benedicta defertur, quod in quibusdam Galliæ Provinciis *Sellet* vocatur, quasi *Seillet :* nam *Seille* hydriam dicunt, unde forte legendum *Sellatum,* in Necrologio Ecclesiæ Reiensis apud Sammarthanos ann. 1316 : *.... Obiit R. I. C. P. Petrus Gantelmi Episcopus Reiensis, qui reliquit Ecclesiæ.... unam capam de diapr.* [vel diaspre] *et unum Ferratum, et ysopum de argento.*

☞ Recte legisse Sammarthanos existimo : nam Provinciæ habitatoribus ejusmodi vas etiamnum dicitur *lou Ferrat,* quod ex cupro vel ferro fieri solet. *Ferratum ,* eodem sensu occurrit in Charta ann. 1329. ex Archivo S. Victoris Massil : *Quatuor cruces de cupro, et aliam de fusto.... item unum Ferratum.*

° Necrolog. eccl. Paris. Ms. ad IV. Non. Aug. : *Idem Hugo dedit nobis ad opus celarii nostri omnia Ferrata et dolia, quæ parisius habebat.* Invent. ann. 1476. ex Tabul. Flamar. : *Item plus unum Ferratum fusti pro oriendo aquas de puteo, circulatum ex circulis ferri.* Vide supra *Ferrata* 2. et infra *Ferratus.*

¶ **FERRATUM** Iter, Via strata, Nostris *Chemin Ferré.* Charta D. *Aubel* in Bellijocensi pago ann. 1460 : *Juxta magnum iter Ferratum tendens de Lugduno apud Matisconum.* Vide *Viæ ferratæ.*

° **FERRATURA,** Fibulæ claviculus, Gall. *Ardillon ;* vel ipsa fibula. Lit. remiss. ann. 1355. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 553 : *Quia transeundo extremitas Ferraturæ, vocatæ mordant, zonæ ipsius Johannis sommelerii adhesit mantello dicti Ingerranni.* Aliis notionibus, vide in *Ferrum* 1.

¶ **FERRATURA** Cendalii, Gallis *Fourrure de cendal.* Mendum est pro *Forratura cendalii,* in Historia Dalph. tom. 2. pag. 334. col. 1. Vide *Fodratura,* et in *Ferrum* 1.

° **FERRATUS,** ut supra *Ferratum.* Inventar. ann. 1218. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 67. col. 1 : *Item inveni duos Ferratos cupreos, et tertium stagni.*

° **FERRAZA,** Piscis marini genus, Italis *Ferraccia.* Vide infra *Pastinaca.*

¶ **FERRE** Maritum, de pellice dicitur, quæ sibi conciliat animum mariti alieni, et facit ut iste pudicam uxorem relinquat, in Legibus Langobard. apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 50. col. 2. *Ferre puellam,* de viro puellam rapienti, ut eam secum habeat in uxorem, ibid. pag. 53. col. 1. Sic ibid. pag. 56. *Mulier libera servum Ferens,* ea est quæ servum sibi copulat conjugio Legibus prohibito.

° **FERREA,** Equi solea, Gall. *Fer de cheval.* Burcard. Argent. de vita Alex. VI. PP. : *Dictum fuit plures vel multos ex equis suis ferratos fuisse Ferreis argenteis. Ferrée* vero, Ligonis species, vulgo *Houe* vel *Hoïau,* in Lit. remiss. ann. 1453. ex Reg. 182. Chartoph. reg. ch. 61 : *Le suppliant, qui avoit une Ferrée en sa main se print à deffaire le foussé et le remplir ; et incontinent Jehan Bruneau, qui pareillement avoit une Ferrée en son poing et dont il besongnoit, frappa le suppliant de ladite Ferrée.* Aliæ ann. 1464. in Reg. 199. ch. 461 : *Icellui Brisset s'en vint au suppliant sa Ferrée en son poing, et la lança en cuidant bailler sur la teste.*

FERREBRACHIA, Cognomentum Guillelmi fratris Roberti Guiscardi, ob præclaram in bellis fortitudinem. Willelmus Apuleiensis lib. 1. de Gestis Norman. de eodem Guillelmo :

> Is quia fortis erat, et Ferrea dictus habere
> Brachia, nam validas vires animumque gerebat.

Et lib. 2 :

> ... Vir Ferrea dictus habere
> Brachia Guillelmus, etc.

Ita *Ferreum latus* appellarunt Dani quemdam Biorno, *ob eximiæ strenuitatis claritatem,* inquit Sueno in Hist. Danica cap. 7.

° Eodem *Brachii ferrei* nomine donatus Guillelmus IV. comes Pictav. ut post Beslium observat Menagius in Hist. Sabol. pag. 67. Hinc vox Gallica *Fierabras ;* qua appellatione designatur Diabolus in Mirac. B. M. V. Mss. lib. 1 :

> . . . . Fierabras,
> Cest anemis qui maint mal brace, etc.

° Quomodo *Ferrebrachia* a Ferrum et Brachia, ita a Ferrum et Vestire, nostri *Fervesti* et *Fervestu* dixerunt, pro Armatura ferrea vestitus. Lit. remiss. ann. 1371. in Reg. 102. Chartoph. reg. ch. 218 : *Comme les supplians eussent trouvé ledit advocat, ... qui les guetoit lui huitieme, armez et Fervestus, etc.* Aliæ ann. 1379. in Reg. 115. ch. 65 : *Lesdiz de Saucourt et leurs complices armez et Fervestiz et garniz d'armeures, etc. Trois compaignons armez et Fervestuz de harnois et d'espées,* in aliis Lit. ann. 1418. ex Reg. 170. ch. 172.

° **FERREGERANT,** pro *Fregerant,* in Inquisit. ann. 1268. ex schedis Pr. *de Mazaugues.*

° **FERREGINALE.** Vide supra *Ferraginale.*

° **FERREINIS,** Idem quod *Ferrago* et supra *Ferragale.* Charta ann. 1148. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 427 : *Et ista ecclesia sanctæ Mariæ de Retorta ibi habeat... hortos et Ferreines et eras et vias.*

° **FERREMENTUM,** Ferrum omne rei alicui necessarium. Charta ann. 1392. ex schedis D. *Chaiæ,* Aquens. advoc. : *Item convenerunt quod dictus dominus* (Guigonetus de Jarente dom. de Monteclaro) *pastam necessariam ad opus soleriorum suis sumptibus strudi faciet et illam exolvet, videlicet trabes et fustes et alia necessaria ad opus hujusmodi, et omnia Ferrementa habebit.* Vide supra *Ferramentum.*

°° **FERREOLUM,** Vas vinarium ferro ligatum. Formul. fiscor. describ. ann. 812. apud Pertz. Leg. vol. 1. pag. 180 : *Utensilia, Ferreolum 1. patellum plumbeam 1.*

¶ **FERREOLUS,** Parvus verres, Aleman. *Ferckel.* Codex MS. Irminonis Abbatis Sangerman. f. 72. verso col. 1 : *Ainfredus.... solvit ad nativitatem Domini porcos* II. *Ferreolos* II. *coniadas* VIII.

° 1. **FERRERIA,** Officina ferraria. Gall. *Féronnerie.* Charta Math. de Montemor. ann. 1280. in Chartul. Campan. ex Comput. Paris. fol. 355. v°. col. 2 : *Quicquid habent hæredes in Maurisilva et taliam de Moustiers,.... et Ferreriam cum pertinentiis suis.* Alia Phil. Pulc. ann. 1298. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 5 : *Martino de Rautal, servienti nostro armorum, custodiam domus cujusdam, quam habebamus in Ferreria burgi Pampilonensis...., concedimus. Item en coustumes de la Féronnerie, des boulengiers, etc.* in alia ejusd. reg. ann. 1297. ex Lib. rub. Cam. Comput. fol. 17. v°. col. 1. Vide supra *Ferraria* et infra *Ferro* 2.

° 2. **FERRERIA,** Situla. Inventar. ann. 1361. ex Tabul. D. Venciæ : *Item unam Ferreriam. Ferriere,* vas vinarium, apud Rabelais. lib. 2. cap. 28. Vide supra *Ferrata* 2.

° **FERREUM,** pro Ferrum. *Ferrea,* Vincula, compedes. in Reg. parlam. Paris. Vide infra *Impruntare.*

° **FERRIA,** Situla. Inventar. ann. 1218. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 67. col. 1 : *Item inveni duodecim grillonos et vaccas ferri, et quasdam Ferrias. Ferrieu,*

eadem notione, in Charta ann. 1358. ex Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 409 : *Huit pos de kievre, deux Ferrieus, six poales, etc.* Vide supra *Ferrata* 2.

✱ **FERRIATA.** Ut FERRATA 1 : « Mandavit mihi tradi clavem cancelli sive *Ferriate* in qua capita apostolorum Petri et Pauli in basilica Lateranensi custodiuntur. (Diar. Burch. ed. Thuasne II, 425, an. 1498. »)]

¶ **FERRICULA,** *Ferruginea, nigra, ferrei coloris.* Papias.

✱ **FERRIFODINA,** [Ferraria, ubi ferrum foditur. Improbat hanc vocem *Varr.* 7. *L. L.* 33. non quod sit contra analogiam, sed quod in usu non sit.]

° **FERRIGINALE.** Vide supra *Ferraginale.*

¶ **FERRILE.** Vide *Ferile.*

° **FERRIOLUS,** Ferrugineus. Stat. Vercell. lib. 4. pag. 83. r° : *Teneantur fornasarii prædicti de qualibet fornasata lapidum facere tres montonos, scilicet unum de blanchis, et alium de Ferriolis, et alium de vermeliis.*

¶ **FERRIONUS,** FERRONNUS. Vide *Ferrum* 1.

° **FERRIPEDARE,** Ferrea solea equi soleam munire, Gall. *Ferrer.* Vide in *Ferrum* 1.

✱ **FERRITERIUM,** [Locus, ubi ferrum teritur, *h. e.* ubi servi compedibus ferreis vincti asservantur. *Plaut. Most.* 3. 2. 55. Inde in *Ferriterium*, postea in crucem recta.]

✱ **FERRITERUS,** [Servus vinctus ferreis compedibus, quia ferrum terit. *Plaut. Trin.* 4. 3. 14.]

¶ 1. **FERRO,** Baculus, sive scipio ferro armatus. Charta Sancii Reg. apud Jos. Moret. Antiquit. Navar. pag. 616 : *Deinde ego et Comes Gundisalvus uterque fuimus in B. Æmiliano et dedi talem absolutionem, ut omnes undique partibus venirent causa orandi cum sportella vel Ferrone.*

° 2. **FERRO,** Faber ferrarius, Gall. *Forgeron, ouvrier en fer,* alias *Ferron.* Pactum inter Phil. reg. et Guill. episc. Paris. ann. 1222. inter Instr. tom. 7. Gall. Christ. col. 93 : *Concedimus ut episcopus Paris. et successores sui Paris. episcopi habeant apud Paris. unum draparium, unum cordubanarium, unum Ferronem pro fabro et ferrone, etc.* Lit. remiss. ann. 1390. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 194 : *Ysabeau de Courtenay, veuve de Guillaume de Roigny, se remaria à un pauvre Ferron et maréchal, homme de très-petit et vil estat, nommé Henriet Eullet de Ferrieres en Gastinois.* Charta ann. 1404. in Reg. 160. ch. 101 : *Nul ne soit du mestier de faire le fer, exceptez les filz des Ferrons. Ferrons et vendeurs de fer,* in Stat. ann. 1350. tom. 2. Ordinat. reg. Franc. pag. 371. art. 189.

° **FERRODIUS,** Mensuræ species. Bulla Greg. IX. PP. ann. 1227. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonstr. col. 343 : *Annuum redditum dimidii Ferrodii frumenti, quem habetis de allodio de Chiry.* Leg. forte *Sextarii.*

¶ **FERROLHOS,** Pessulus, Gall. *Verrou,* mutato scilicet *v* in *f.* Charta ann. 1424. ex Archivo S. Victoris Massil. : *Aperiendo, et claudendo portam cum clave et Ferrolho.* Altera ann. 1396. ex eod. Archivo : *Portas aperiendo et claudendo una cum vecte sive Ferrolho et clave.*

¶ **FERRUGO,** *Obscuritas, aut ferri rasura.* Papias.

1. **FERRUM,** Equi solea, *Fer de cheval.* Regestum Constabulariæ Burdegal. fol. 106 : *Dixit se teneri facere D. Regi sex Ferra nova equi cum clavis suis in mutatione Domini.* [Leges Jacobi II. Reg. Majoric. tom. 3. Jun. pag. 23 : *Qui etiam Marescallus nobis itinerantibus a nostra comitiva non recedat, munitus clavis et Ferris et his similibus.*]

¶ FERRUS, Eadem notione. Acta S. Raynerii Pisani tom. 3. Junii pag. 432 : *Ferrati enim equi qui illuc equitabant, sine aliquo ferro in pedibus regrediebantur, et qui suos Ferros reservabant, optimos habere pedes perhibebantur.*

° Ejusmodi soleæ, ignominiæ proscriptionisve causa, ostiis apud Italos affigebantur, ut discimus ex Lit. Greg. IX. PP. ann. 1231. apud Cl. V. Garamp. in Disquisit. de Sigil. Garfagn. pag. 20 : *Ostia, quorum claves habere non poterant, clamoso infringendo tumultu, clericis ne res contentas in cellariis quoquo modo contingerent, arctius interdicto ; quorumdam ostiis equorum Ferris affixis, et nec hiis contenti, etc.*

FERRARE, Ferrea solea equi soleam munire. Domnizo lib. 1. de Vita Mathil. cap. 10 :

> Ornatos magnos secum tulit atque caballos,
> Sub pedibus quorum chalybem non ponere solum
> Jusserat, argentum sed ponere, sic quasi ferrum,
> Esse repercussum clavum voluit quoque nullum,
> Ex hoc ut gentes possent reperire quis esset.

Willel. Tyrius lib. 13. cap. 27 : *Miserat autem prædicto viro... nobili palafredum albissimum, argento Ferratum, etc.* Jo. Brompton. pag. 911 : *Mulam etiam, quam equitabat, auro fecit Ferrari, prohibens omnes suos, ne quando ferratura caderet, sustollerent.* [Ordinatio officiorum Curiæ Humberti II. Dalphini ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 394. col. 2 : *Item dictus Marescallus diebus singulis de mane et sero adobari et estriliari faciat equos... et ad oculum videat, si existunt bene Ferrati.*] Occurrit etiam in Statutis Ordinis *de Sempringham* pag. 743. in Institut. Cap. Gener. Cisterc. cap. 36. [apud Bernardum in Consuetud. Cluniac. part. 1.] in Fleta lib. 2. cap. 14. § 4. in Foris Bigorrensib. art. 40. in Charta ann. 1038. apud Buzelinum pag. 528. etc. Jo. Villaneus lib. 4. cap. 18 : *Havendo ornato il suo cavallo di freno d'oro, e Ferrato di fine arjento.* Le Roman *de Rou* MS. :

> Pour fere gens parler de soi,
> Fist tous les quatre fers dorer,
> Ne vout mie dire Ferer.

SUFFERRARE. Eadem notione. Speculum Saxon. lib. 2. art. 12. § 4 : *Cuilibet equo quatuor manipuli infra diem et noctem erogentur, et in anterioribus pedibus equi Sufferrentur.* Jus feudale Saxon. cap. 34. § 15 : *Equi eorum debent in anterioribus pedibus Sufferrari, et non retro.*

¶ 1. FERRATOR, Cui ex officio calceandorum equorum cura incumbit. Instrum. ann. 1240. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 142. col. 1 : *Præterea erant alia duo officia ejusdem conditionis, officium scilicet coquinæ et Ferratoris, quorum libertas cassata fuit in compositione facta inter Burgenses et D. Archiepiscopum.* Unde

¶ FERRURA, Hujusce officii nomen. Charta Henrici V. Regis Angliæ apud Rymer. tom. 9. pag. 250 : *Scias quod assignavimus te ad tot ferra et clavos equorum, quot pro equis stabuli nostri, in præsenti viagio nostro ferrandis, necessaria fuerunt, ac fabros et ferrum, et omnia alia quæ officio Ferruræ necessaria fuerint seu quamdolibet opportuna.*

¶ 2. FERRATOR, Qui equos calceat. Miracula B. Ambrosii Senens. tom. 3. Martii pag. 205 ; *D. Gesca uxor Fei Ferratoris de populo S. Martini.*

° *Sigillum Raimondi Ferratoris,* apud *Manni* tom. 3. de Sigill. antiq. pag. 140. *Ferrier* et *Martellus ferrador,* quo scilicet in calceando equos utitur *ferrator,* in Comput. ann. 1334. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 84. col. 2. et pag. 87. col. 1. Vide *Ferrarius et Ferraterius.*

¶ FERRATURA, Ferrea equi solea. Charta Lucii III. PP. ann. 1184. apud Miræum tom. 2. Diplom. Belgic. pag. 1189. col. 2 : *Pro se et duobus scuteriis et tribus equitaturis fenum et avenam habeat, et candelas, et Ferraturas equorum de curia ipsa percipiat.* Occurrit apud Murator. tom. 12. col. 1077 : *Una ferratura equi,* in Charta ann. 1252.

¶ 1. FERRIPEDARE, Idem quod *Ferrare.* Bartholomæus Scriba lib. 6. Annal. Genuens. ad ann. 1230. apud Murator. tom. 6. col. 463 : *Qui Ermemolinus in signum puræ dilectionis et pacis Communi Januæ bisantios* VIII. *millia destinavit, et insuper tantam pecuniam, unde optimus equus compararetur, et ex parte sua præsentaretur Communi Januæ coopertus optimo auro, et Ferripedatus claponis argenteis.* [° Stat. Montis reg. pag. 268 : *Item statutum est, quod nullus ferrarius... præsumat Ferripedare aliquam seu aliquas bestias, cujuscumque generis censeantur, in via, etc.*]

¶ FERRI, Laminæ ferreæ quibus ad cruciandos Martyres utebantur. Acta S. Cononis tom. 7. Maii pag. 7 : *Domitianus Comes dixit ministris, incendite Ferros, et ponite super eos.*

¶ FERRA, Vincula, compedes, catenæ. Charta Edwardi III. Regis Angliæ ann. 1333. apud Rymer. tom. 4. pag. 552 : *In Ferris, in prisona nostra salvo et secure custodiri faciatis.* Galli dicimus *Etre dans les fers,* pro Vinctum esse compedibus.

¶ FERRATUS, Catenatus. Inquesta pro canonizatione Caroli Blesensis apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. pag. 568 : *Alanus Radulfi Presb. Rector de Plebetenede Leon. Dioc. dicit quod cum ipse esset prisonarius Anglicorum magne comitive... et fuisset Ferratus grossis ferris, fuit liberatus per merita D. Caroli.*

¶ 2. FERRIPEDARE, Compedibus vincire. Vita S. Angeli Carmelitæ tom. 2. Maii pag. 824 : *Et dictum S. Angelum in terram posuit ut eam Ferripedaret* (Saracenus.)

IN FERRO MITTI, Catenis ferreis vinciri. Anonymus de Gestis Constantini M. : *Et missi sunt in Ferro, et adducti Ravennam. Ferro vinciri,* in Lege Longob. lib. 2. tit. 13. § 5. [°° Carol. M. 133. ex Capitul. Ludov. Pii ann. 829.]

FERRO IN UTRAQUE MAXILLA COMBURI, in Chartis Bruningi Abb. Laurishamensis in Chronico Laurishamensi pag. 74. *In utraque maxilla Ferro ad hoc facto etiam candente caraxari et comburi,* in Charta Henrici Imperat. ibidem pag. 75.

FERRI ONUS, Pœnæ levioris species apud Anglos, ut est in Fleta lib. 1. cap. 26. § 4.

¶ FERRUM BATTUDUM, Procusum, excutum, nostris *Fer émoulu.* Formula 30. inter Sirmondicas : *Et sic est veritas absque ulla fraude vel conludio, et in sua culpa secundum legem ipsum Ferro battudo fecit.*

¶ FERRI, Ferramenta. Acta S. Cassii Episc. Narniensis tom. 5. Junii pag. 491 : *Idem D. Vicarius claudi et obserari, cooperculo ex eodem lapide ad id insculpto*

et parato, et Ferros hinc inde cum plumbo liquato firmari mandavit.

¶ FERRARE TONELLOS, Dolia circulis ferreis munire. Computus ann. 1202. apud D. *Brussel* tom. 2. de Usu Feud. pag. CLXXXIX : *Et pro tonellis Ferrandis et aliis operibus* XIIII. *l.* Hinc

¶ FERRATI, nude sæpius occurrit in eodem Computo pro Dolia. ibid. pag. CXLII : *Pro travallis et pro circulis et pro vectura duorum Ferratorum* LX. *s.* Et pag. CLV : *Pro sex Ferratis Medontæ parandis et pro duodecim duodenis circulorum* IIII. *l. etc.* Vide *Ferreolum.*

¶ FERRATERIUS, Ferrarius, in antiquo Catalogo MS. B. Mariæ Deauratæ Tolos. ann. 1328.

¶ FERRONNUS et FERRUNNUS, Eadem notione. Index MS. redituum Episcopat. Autissiodor. circa ann. 1290 : *De Ferronis. Omnes vendentes ferrum debent unum den.* Computus ann. 1202. apud D. *Brussel* tom. 2. de Usu Feud. pag. CLXXXIV. *De dietis Ferrunnorum de Hodengel.* C. *et* X, *s... De dietis Ferrunnorum fabricarum Rabio* VI. *l. et* XI. *s.*

¶ FERRATURA, Quidquid ad serariam artem spectat. Vita S. Francisci de Paula tom. 1. Aprilis pag. 151 : *Maritus suus qui tunc erat et adhuc est serurarius, onus habebat fabricandi Ferraturam, videlicet seras, claves et alia necessaria ad clausuram Conventus.*

¶ FERRURA, Ferramentum. Computus Richardi Parentyn ann. 1425. in Antiquit. Ambrosden. pag. 574 : *Et in decem clavis emptis de eodem pro Ferrura ejusdem* X. *den.*

¶ FERRUM ALBUM, Gall. *Fer-blanc.* Charta Officialis Paris. ann. 1530. apud Rymer. tom. 14. pag. 394 : *Notum facimus... vidisse litteras... sigillatas in cera rubea sigillo rotundo cum duplici cauda pergamenea, incapsato capsa Ferri albi sanas siquidem et integras.*

FERRI MOLENDINORUM, apud Innocent. III. PP. lib. 14. Epist. 79. [Vide *Ferramentum.*]

FERRUM OBLATARUM, quo scilicet *oblatæ*, seu hostiæ ad sacrificium conficiuntur. *Ferrum, ferramentum characteratum, in quo sunt coquendæ hostiæ,* apud Bernardum in Consuetud. Cluniac. MSS. cap. 55. et 77. Gillebertus Lunicensis Episcopus de Usu Ecclesiastico : *Pixis cum oblatis, et Ferrum eorum.* Adde usus veteres Cistercienses cap. 114. et Udalricum in Consuetud. Cluniac. lib. 3. cap. 13. Vide *Oblata.*

¶ FERRUM TRABALE, Ensis ad modum trabalis clavi, instar litteræ S. recurvi, effictus. Carmen de Varia fortuna Ernesti Bavariæ Ducis, auctore Odone lib. 8. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 370 :

Hoc dicto gladium stringit, citus ordine rupto
In medios vadens Persas, Ferroque trabali
Bestius ille gygas, terræ jumenta virosque
Prosternit, fundens multum super arva cruorem.

FERRUM PICTAVENSE, olim in pretio. Joannes Monachus Majoris Monasterii lib. 1. Hist. Gauffredi Ducis Norman. pag. 19 : *Allata est ei hasta fraxinea, Ferrum Pictavense prætendens.* Vetus Poeta MS. :

S'ot glaive courte et grosse à Fer Poitevinal.

Idem Poëta :

Le droit Seignor n'en odrent-il guerpir
Eins le deffandent as acier Poitevins.

Alibi :

Parmi le cors mist l'acier Poitevin.

Rursum :

Il ceint l'espée de l'acier Poitevin.

Ibidem :

Et fu armé sor le cheval de pris,
D'aubere et d'iaume, d'escu Poitevin.

BURDEGALENSE FERRUM laudat Froissartes 2. vol. cap. 117 : *Lesquels furent recueillis de ces longs glaives aux Fers de Bourdeaux.* Idem tom. 4. cap. 6 : *Puis leurs furent baillez leurs glaives à pointes acerées de Fer de Bourdeaux.* Chronicon Bertrandi Guesclini MS. :

Un Escuier y vint qui au Comte lança
D'une espée de Bourdeaus, qui moult chier li cousta.

¶ FERRARICIA FOSSA, Fodina ferraria, in Capitul. de villis Caroli M. cap. 62.

¶ 2. FERRUM, Trutina, seu trutinæ jus, quod nimirum pro ponderibus publicis exsolvitur. Conventio inter Jacobum Aragoniæ Regem et Montispessulani Dominum ann. 1278 : *Cum, ut dicit, pondera et Ferrum et sesteriale sive mensura bladi pertinent ad dictum Dominum Regem.*

FERRI SPANISCI, Trutinæ, ex ferro Hispanico. Charta ann. 859. in Tabulario Eccles. Viennensis fol. 19 : *Dum incognitum non habetur, et honorabilibus et nobilibus filiis Ecclesiæ Clericis et laicis, qualiter nos suscepimus aurum de thesauro prænominati B. Mauricii libras 5. de auro cocto, calicem et patenam, pensante unaquæque libram ad Ferros Spaniscos, ipsas libras de manu præfati Domni Adoni Archiep. accepimus, etc.*

3. FERRUM CANDENS seu *Ferri candentis judicium*, quo quis innocentiam suam tuebatur, nuda manu ferrum candens deferendo, hac illæsa. Veteris Ethnicorum superstitionis reliquias esse docent, quæ habet Sophocles Antigona :

Ἡμεῖς δ' ἕτοιμοι κἄν μύδρους αἴρειν χεροῖν,
Καὶ πῦρ διέρπειν, καὶ θεοὺς ὁρκωμοτεῖν, etc.

Ubi Scholiastes : Εἰώθασι δὲ ὀμνύοντες, καὶ πίστεις διδόντες, μύδρους βαστάζειν, καὶ πῦρ ὑπερβαίνειν· τοὺς γὰρ μὴ ἐνόχους τῷ ἁμαρτήματι ᾤοντο, καὶ ἐν τούτοις μὴ ἀλγεῖν. [** Vide Grimm. Antiq. Juris German. pag. 912. sqq.]

Id porro purgationis vulgaris genus varie efferunt ævi recentioris Scriptores : quippe *Judicium ferri* vocant Leges Canuti Regis de Forestis cap. 13. Leges Edwardi Confess. cap. 9. 16. Leges Willelmi Nothi cap. 62. etc. *Judicium Ferri calidi,* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 64. [** et in chart. Maj. Monast. Turon. ann. 1037. post Irminonem pag. 355.] [*Legale candentis Ferri Judicium,* in Charta ann. 1062. ex Tabul. Majoris Monast.] *Ferri candentis Judicium,* Historia expeditionis Asiaticæ Friderici I. Imp. pag. 87. *Candentis calybis examen,* Ordericus Vitalis lib. 5. pag. 564. *Examen igniti Ferri,* Eadmerus lib. 1. Hist. Novorum pag. 48. 1. Edit. et Alexander. III. PP. Epist. 19. ex iis, quas Sirmondus edidit. *Judicium igniti Ferri,* Matthæus Paris ann. 1085. et Bromptonus ann. 1088. et vetus Charta apud Jacobum Petitum post Pœnitent. Theodori pag. 665. *Ferrum ignitum,* Tortarius de Miraculis S. Benedicti. *Ignitum Judicium,* Tabularium Angeriacense fol. 20. et Tabularium Molismense. *Igniferum Judicium,* Dudo lib. 2. de Actis Normann. pag. 85. [*Ferrum Judicii,* Charta anni 1082. Hist. Harcur. tom. 4. pag. 1327.] *Ferreum Judicium,* Decreta Calomanni Regis Hungariæ lib. 1. *Ferrum Judiciale,* Gillebertus Lunicensis lib. de Usu Ecclesiastico, Charta Sanctii Regis Aragon. æræ 1116. in Historia Pinnatensi lib. 1. cap. 54. et Bromptonus pag. 846. Διὰ μύδρου ἀποδεῖξιν. Acropolita cap. 50. pag. 52. *Ferrum,* nude, Statuta Willelmi Regis Scotiæ cap. 15. 16. Statuta Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 7. Charta Alexandri Comitis Cupersanensis ann. 1102. apud Ughellum tom. 7. Ital. Sacræ pag. 864. Jus Feudale Saxonum cap. 24. § 19. Gervasius Dorobernensis pag. 1511. Chronica Sclavica cap. 25. Bracton. lib. 3. tract. 2. cap. 15. § 3. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 554. etc.

Jernbyrd, vel *Jarn-byrth,* Danos et Suecos ejusmodi judicium appellasse, scribunt Isaacus Pontanus in Daniæ Descriptione pag. 772. et Petrus Resenius in Notis ad Jus Aulicum Canuti II. Regis pag. 617. et Joannes Loccenius lib. 4. Antiquit. Suegotthic. cap. 4. etiamnumque hodie *signum veri* vernacula lingua, signum candentis ferri vocari : vulgo enim *Fern-legen* dicere. Vide *Sfursiern.*

Hinc variæ loquendi formulæ, in ejusmodi judicio ferri candentis enuntiando apud Scriptores. *Ferrum calidum nuda manu portare,* apud Ordericum Vitalem lib. 6. pag. 629. *Ferro ignito se purgare,* apud Galbertum in Vita Caroli Comitis Flandriæ n. 156. 162. *Per calidum Ferrum se purgare,* in Regiam majestatem lib. 4. cap. 3. § 4. *Ferro candenti se expurgare, purificare,* ibidem cap. 15. 20. *Contactu Ferri calidi* quidpiam *probare,* apud Hildebertum Cenoman. Epist. 10. ex iis, quæ editæ sunt tom. 13. Spicilegii Acheriani in Appendice. Ὑπέχειν τὸν μύδρον, apud Pachymerem lib. 2. Hist. cap. 1. *Ferri judicium portare,* in Decretis Calomanni Regis Hungariæ lib. 1. ubi Editor perperam dixit esse, *compedibus puniri. Ferri judicium deportare, et portare,* in Chartis laudatis a Duchesnio in Notis ad Bibliothecam Cluniacensem pag. 156. 157. et a Mabillonio tom. 5. Vitar. SS. Ord. S. Bened. pag. 762. *Ferrum candens manibus portare,* in Speculo Saxonico lib. 1. art. 39. *Ferrum ignitum portare,* in Wichbild Magdeburgensi art. 92. § 2. *Judicium portare,* nude in Legibus Edmundi Regis Angliæ. Tabular. Molismense : *Et ibidem a viris prudentibus judicatum, quod Molismenses, qui tertias se habuisse referebant, si possent, hoc 2. hominum sibi nil attinentium sacramento, aut unius suorum approbare ignito judicio tenturam habuissent idoneam : nec ob hoc tamen Prior de Ecclesiolis usuarium nemoris quod reclamabat, probatione præeunte convenienti, amitteret. Firmato itaque Molismenses, sicut judicatum fuerat, judicio, die, qua portandum fuerat, in loco, qui Villaris dicitur, tam ipsi, quam sæpefatus Prior cum suis convenerunt, etc.* [Charta Goslani Episcopi e Chartul. S. Magdalenæ Castrodunensis fol. 29 : *Eo insuper adnexo quod judicia seu ignito Ferro fiant sive aqua in curia Comitis vel ejus Præpositi insumpta vel aliunde per Comitis justitiam adducta portata et administrata fuerint in prænominata B. Mariæ Ecclesia.*]

Spectavit porro ejusmodi Purgationis genus eos, qui vel ob ætatem, vel ob *mahemium,* seu ægritudinem aliquam, aut quemvis corporis defectum, duellum inire non poterant : præsertim vero liberos homines, sicut *aqua* rusticos, ut est in Regiam Majestatem lib. 4. cap. 3. § 4. Quod etiam innuit Eadmerus lib. 1.

Hist. Novor. pag. 48. docentque exempla varia istius Purgationis.

Apud Aragonenses *villanos* spectasse videtur innuere Charta Sanctii Regis Aragon. : *Et ideo mando et judico, ut si aliquis homo rusticorum voluerit extrahere de Monasterio isto terram, aut aliquam hæreditatem, veniat ad S. Joannem, et juret super illud altare : et postquam juraverit, accipiat Ferrum calidum judicialem, sicut mei villani faciunt, et omnis terra. Similiter et si illos villanos sancti Joannis habuerint pleito cum meis villanis, vel cum meis merinis, vel cum infantionibus ; sicut mei se salvant in mea sede, sic mando, ut et ipsi se salvent in sede sancti Joannis per Judicialem Ferrum : et proinde pono et mando hoc judicium, quia multi sunt inflati spiritu maligno, quia non timent perjurium de jure, et ideo quod juraverit, salvum fuerat per ferrum.*

Sed et spectavit Monachos, et Clericos, ut *Duellum* sæculares. Vetus Notitia apud Charlonium in Notis ad Historiam Inculismensem Corliæi : *Unde factum est, ut ob hanc causam peteret Toarcium, et Vicecomitem adiret, paratus aut calidi Ferri Judicio, secundum legem Monachorum, per suum hominem probare, aut scuto et baculo juxta legem sæcularium defendere.* Tabularium S. Dionysii de Capella diœcesis Bituricensis Ch. 118 : *Judicaverunt igitur ut suum confirmarent testimonium per Ferrum ignitum, quod ipsi facere non veriti sunt, et homo, qui pro eis* (Monachis) *tulit, nullam sensit læsionem.* Tabularium Majoris Monasterii Ch. 37 : *De qua re portato calidi Ferri Judicio per hominem nostrum Haimonem de Boëleto, probatum est contra illum, etc.* Et Charta 122 : *His itaque determinationibus circumquaque finiens, hujusmodi infra se obtinet privilegium, ut si forte incolarum aliquis in aliquo excedit, unde aut bellum faciendum, aut solitum candens Ferri Judicium sit deportandum, et vel alio quolibet modo, quo peccari potest, delinquit, etc.* Tabularium Abrincatense ann. 1061 : *Excommunicati ab Episcopo ad ejus satisfactionem et absolutionem venient : Judicium Ferri igniti et aquæ ferventis Abrincis portaretur, si Clerici lapsi in culpam degradationis forte invenirentur, quia ad Episcopum pertinet ordinatio, et ad ejus judicium pertineret degradatio.* Adde vetus Diploma apud Virum Doctissimum Jo. Mabillonium tom. 5. Vita. SS. Ord. S. Bened. pag. 765.

* Habita criminis ratione, gravioris vel levioris erat ponderis ferrum gestandum, ut colligitur ex antiquiss. Pontif. Ms. Cod. reg. 943 : *Incipit adjuratio ferri vel aquæ fervidæ. In simplo unum pondus, in triplo tria ferrum æquiparet pondera.* Hinc istud judicium *Pondus* interdum appellabatur.

Jam vero quibus ritibus ac ceremoniis perageretur judicium per ferrum candens, multis docent Leges Adelstani Regis, apud Bromptonum pag. 856. et Concilium Grateleanum ann. 928. cap. 7 : *De ordalio præcipimus in nomine Dei et præcepto Archiepiscopi, et omnium Episcoporum, ne aliquis intret Ecclesiam, postquam ignis infertur, unde judicium califacere debet, præter Presbyterum, et eum, qui ad judicium iturus est. Et sint mensurati 9. pedes a staca usque ad marcam, ad mensuram pedum ejus, qui ad judicium ire debet..... Et quando judicium paratum erit ingrediantur ex utraque parte duo homines, et certi sint ut ita calidum sit, sicuti prædiximus ; introeant totidem ex utraque parte, et det eis osculari textum sancti Evangelii, et signum sanctæ Crucis ; et nemo faciat ignem diutius quam benedictio incipiat ; sed jaceat ferrum super carbones usque ad ultimam collectam : postea mittatur super staphas* (al. staplas) ; *et non sit illic alia locutio, quam ut precentur sedulo Deum Patrem, ut veritatem suam in eo manifestare dignetur. Et bibat accusatus aquam benedictam, et inde conspergatur manus ejus, qua judicium portare debet, et sic adeat. Novem pedes distinguantur inter terminos. In primo signo secus stacam teneat pedem suum dextrum ; in secundum, sinistrum pedem ; in tertium signum, quando ferrum projiciet, et sanctum altare festinet. Insigilletur manus ejus, et inquiratur die tertia si mulaminum* (i. si inusta) [melius forte *velamen.* Vide *Mulaminum* suo loco.] *sit intra consigillationem.* Eædem Leges Adelstani § 30 : *Si quis judicium ferri vel aquæ vadiaverit, accedat ante tribus noctibus ad Presbyterum, qui sanctificare debet eum, et pascat se pane, et sale, et aqua, et herbis, et audiat Missas singulorum ipsorum trium dierum, et offerat et eat ad sacrosanctam Communionem ipsa die, qua ordalium examinari debebit, et juret, quod jure publico sit innocens illius accusationis, antequam ad ordalium veniat... Si ferrum calidum sit, tres noctes transeat antequam inquiratur, et videatur manus ejus, etc.* Ordericus Vital. lib. 5. pag. 584 : *Tandem multorum diffinitione Optimatum præfixum est in Curia Regis, ut culpatus vir ad abstergendam nefarii maculam facinoris, apud Rotomagum in præsentia Cleri subiret candentis examen calibis. Quod ita factum est : scintillans ferrum nuda manu portavit, Deique nutu non adustus apparuit, et inde cum Clerus tota plebe alta voce Deum laudavit. Malivoli hostes armati aderant ad spectaculum, ut si reus deprehenderetur per ignis judicium continuo reatus, amputato rei capite, puniretur per gladium.* Christianus in Vita S. Wenceslai cap. 65 : *Ille nihil dubitans ; verum in Sancti fidens merita, candens ferrum ab igne sumpsit, longeque a termino gessit : et ni ab aliis prohiberetur, tres fortassis fecisset metas.* [Vide Baluzium tom. 2. Capitul. col. 655.]

Pachymeres lib. 1. Hist. cap. 12. scribit, eum, qui se ad Purgationem per ferrum candens offerebat, triduano prius jejunio et oratione se parasse : custoditum interim, et manu velo involuta, cui sigillum apponebatur, ne quis eam unctionibus adversus ignis sensum roborantibus muniret : tum productum in medium, arrepto nuda manu ignito ferro, ter definitum spatium emensum. Quædam enim sunt, quæ vim ignis retundunt. Sic in Athenarum obsidione turrim ligneam, alumine oblitam, Sylla incendere frustra conatus est : lignaque viscata et ovo perfusa, vestis immo contacta a deflagratione, ut scribunt Theophrastus et Plinius lib. 29. cap. 3. tuta sunt. Ita olim illi, qui apud Hirpinos per prunas ardentes nudis incedebant vestigiis in Apollinis honorem, de quibus Virgilius lib. 11. Æn. vers. 787 :

.... Et medium freti pietate per ignem
Cultores multa premimus vestigia pruna.

Medicamento plantas tingebant, ut ait Varro apud Servium : quam in rem consulendi præterea Busbequius in Epist. 4. Legat. Turcicæ, et Camerarius Meditation. Histor. Cent. 2. cap. 18. quibus addo quæ habet Albertus M. de Mirabilibus mundi : *Si vis in manu tua portare ignem, ut non offendat, accipe calcem dissolutam cum aqua fabarum calida, et aliquantulum magranculis, et aliquantulum malvavisci, et permisce illud cum eo bene, et deinde line cum eo palmam tuam, et fac siccari, et pone in ea ignem, et non nocebit.* Infra : *Experimentum mirabile, quod facit homines ire in ignem sine læsione in manu. Recipe succum bismalvæ, et albumen ovi, et semen psilii, et calcem, et pulveriza, et confice, cum illo albumine ovi succum raphani commisce, et ex hac confectione illinas corpus tuum, vel manum, et dimitte siccari : et postea iterum illinas, et post hoc poteris audacter sustinere ignem sine nocumento.*

Quod porro ait Pachymeres, jejuniis et orationibus præviis, atque adeo sumta divina Eucharistia, se ad ejusmodi judicia subeunda parasse accusatos, id omnino firmant supra laudatæ Leges Æthelstani Saxonicæ cap. 23. et Sueno mox laudandus : ut et per continuum triduum (verum post peractum, non vero ante initum judicium) obsignatam manum servatam : quod etiam habet Ordo ad has Purgationes, apud Lambardum in voce *Ordalium*, et Hugonem Machoudum in Observat. ad Robertum Pullum : quibus adjungenda videntur quæ recitat Ambrosius Morales lib. 11. Hist. Hispan. cap. 48. pag. 57.

Addit præterea idem Pachymeres μύδρον hunc, seu ferrum istud ignitum, ἅγιον, *sanctum*, appellatum, quod scilicet a Sacerdote benediceretur, ut colligitur ex Honorio Augustodunensi lib. 11. cap. 18. ea oratione, quam recitant Aventinus lib. 4. Annalium Boior. pag. 249. Edit. 1627. Lambardus in Gloss. ad Leges Saxonicas v. *Ordalium*, et Goldastus tom. 2 Rerum Alamannic. pag. 178. Adde Opera Alcuini pag. 1191. Scribit Acropolita cap. 50. Michaelem Comnenum, seu Palæologum, postmodum Imperatorem, quem ad μύδρον, seu judicium ferri calidi subeundum, ad diluendum impositum crimen, adigere volebat Imperator Theodorus Lascaris, sic eidem reposuisse : οὐκ οἶδ' ὅπως τὸ τοιοῦτον κέκληται ἅγιον : mox, admissa conditione, sic Metropolitam Philadelphiensem compellasse : Ἔνδυσαι μὴν αὐτὸς τὴν ἱεράν σου πᾶσαν στολὴν, καθὼς εἴωθας ἐν τῷ θείῳ εἰσέρχεσθαι βήματι, καὶ ἐντυχάνειν θεῷ, εἶτα δὴ ταῖς σαῖς χερσὶν ἐκπύρωσόν μοι τὸν σίδηρον,..... καὶ ταύταις δὴ ταῖς χερσὶν ἐπίθες ἐν χειρί μου τὸν σίδηρον, καὶ τεθάῤῥηκα εἰς τὸν δεσπότην Χριστὸν ὡς πᾶσαν μὲν οὗτος ἁμαρτίαν μου παρορᾶσεται, θαυματουργήσει δὲ τὴν ἀλήθειαν. At metropolita respondit, ejuscemodi Purgationes Canonibus prohiberi, Barbarorumque, hoc est, Latinorum eas esse proprias, nec apud Romanos seu Græcos receptas, nisi ex peculiari præcepto Imperatoris. [Adde Phranzem lib. 1. cap. 1.]

Ritus denique omnes in Purgatione per ferrum candens pluribus exsequitur Andreas Sueonis, Archiepiscopus Lundensis lib. 7. Legum Scanicarum cap. 15. cujus titulus est *De judicio candentis ferri : Gestaturus ferrum lota manu nihil debet contingere, priusquam ferrum levet, nec caput, nec crines, nec aliquod vestimentum, ne per tactum alicujus succi, vel unguenti per fraudem potius quam per innocentiam, ferri candentis effugiat læsionem. Triplex autem ferri judicium, quod usus recipit, invenitur. Unum quod in 12. ignitis vomeribus calcandis consistit, quibus personis conveniat, qualiterque*

debeat exerceri, sufficienter credimus declaratum. Est item aliud ferri judicium, illi soli conveniens, qui pro furti crimine convenitur, quod Trygsiern in lingua patria nominatur, ab alveolo, qui per 12. pedum vestigia debet a baculis, quibus ferrum superponitur, elongari : quod accensum, prius præstito ab adversario juramento, quod Aasuoren eed appellatur, sumptum a baculis in ipsum alveolum nuda manu debet immittere reus ipse, et immissum, si forte resilierit, vel extra ceciderit, resumet iterum, et projiciet, donec ipsum ibi contigerit contineri. Est item tertium ferri judicium, illis gestaturis ferrum attinens, quibus prædicta judicia non incumbunt, quod ignitum sumptum a baculis reus ipse donec processerit novem vestigiis deferre tenetur. Et tunc primo a se jactare, a quo jactu ipsum lingua patria Scudsiern appellat, et si dicatur ab adversario insufficienter vel minus legitime detulisse, probet duobus testimoniis se deferendi modum legitimum observasse. Hoc est autem circa quodlibet ferri judicium observandum, ut nullum eorum debeat in septimana, quæ diem festum habeat, exerceri. Duobus quidem primis diebus, in secunda videlicet et tertia feria, reus in pane et aqua et vestimentis laneis jejunabit, et in quarta subibit judicium. Hoc completo incontinenti, vel pedes, si vomeres calcati fuerint, vel manus, si ferrum gestatum fuerit, panno aliquo involventur, cui diligenter astricto, sigillum etiam apponetur, ne quid adveniat fraudulenter, quod vel possit extinguere ustionem, vel auferre saltem apparentiam ustionis. Hoc velamen in pedibus vel manibus usque ad sabbatum permanebit. Eodem die coram actore adversario usque ad solis descensum post meridiem expectando : et si nec tunc advenerit, coram astantibus auferendum, qui statim cum nudam manum vel pedes conspexerint, vel innocentem reum, vel culpabilem judicabunt, et si fuerit innocens judicatus, persolvet laboris sui pretium Sacerdoti : si vero culpabilis, ad actorem illius mercedis solutio, juxta Ecclesiæ vel Provinciæ consuetudinem, pertinebit.

° Ritibus ac cæremoniis ejusmodi purgationis, supra propositis subjungenda sunt quæ ex Tabul. Major. monast. excerpsimus : *Ad hoc tandem producta res est, ut consuetudinario calido ferri judicio probari facere domnus abbas permitteret falsum esse, quod Sigebrannus assereret. Vadiatum est itaque judicium, et ad portandum locus designatus et terminus; ad quem terminum cum fuisset domnus abbas paratus, ille non fuit. Postea altera ad istud sub hac conditione determinata fuit, ut quilibet amborum altero tunc esset imparato paratus, compellari inde non deberet ulterius. Die igitur placita ad condictum locum, qui fuit Calumna, domnus abbas venit, tarde licet venit et Sigebrannus : aderat etiam Eusebius Andegavensis episcopus. Traditus est homo ad portandum judicium atque susceptus, et in diem tertium de more servatus. Eo die tertio scilicet calefactum est judiciale ferrum, homo præsto fuit ad portandum, et tota ad finiendum causa parata. Tunc Sigebrannus judicium istud non se recepturum esse dixit.*

° Huic judicio præibant etiam peccatorum confessio atque absolutio et balneum; cui probationi subeundæ accusati accedebant vestibus sacris induti, ut testatur Andreas Floriac. Ms. lib. 2. Mirac. S. Bened. : *Sed ut testis falsitatis expiatus culpis, lautus balneis, vestibus sacris indutus, vultu acclinis improbam manum igneo constantius admovet ponderi ; non cauteriatus, ut moris est reis, deprehenditur : sed media templi testudine, disploso ventre, vesicæ pandit fœtido strepitu.* Quæ ultima, si, illæsa manu, pro criminis argumento habita sunt, risum teneatis. Merito itaque suspecta aliquando fuit innocentia hac purgatione probata.

Interdum chirotecæ forma ferrum induisse delatos, auctor est Saxo Grammaticus lib. 10. Hist. Danicæ pag. 171 : *Percunctatus, an monitis suis obsecuturi essent, si ad flagrantis ferri tactum manum ejus læsione vacuam conspexissent, universis haud dubie parendum respondentibus, candentem ferri laminam, chirotecæ formam habentem, expediri jussit, eique brachium cubito tenus inseruit, ac protinus per omnes interrite circumlatam ante Principis pedes excussit, dextramque nulla ex parte corruptam in eodem incolumitatis colorisque habitu religiosæ omnium admirationi conspiciendam monstravit.* Habet ex eo Albertus Stadensis ann. 971.

Asservabatur porro *ferrum judiciale*, Episcopi benedictione consecratum, in iis Ecclesiis vel Monasteriis, quæ ejusmodi judiciorum vulgarium jus habebant. Quod docet Charta Fontanellensis ann. 1082. nuper edita inter Concilia Rotomag. Ecclesiæ, ex qua sequentia excerpsimus : *De qua libertate, tempore Guillelmi Regis Anglorum et Principis Normannorum, quæstio ex parte mota est inter Guillelmum Archiepiscopum Rotomagensem, et Girbertum Abbatem Fontanellensem hac occasione, quia quidam Monachus præfati Monasterii ferrum judicii, quod ex antiquo jure in eodem Monasterio erat, per ignorantiam et ex quadam simplicitate in alios usus transformavit. Cumque Abbas ferrum aliud supra nominato Archiepiscopo sibi benedici postularet, et Archiepiscopus dubitans, utrum ex antiqua consuetudine ferrum haberet judicii, quod Abbas postulabat, denegaret, tamdiu res indeterminata remansit, donec ad præsentiam prædicti Regis deferretur, etc.*

Proferunt infinita actæ per *ferrum candens* purgationis, et probatæ innocentiæ exempla Scriptores, quos quidem indicasse suffecerit, Annales Francorum Metenses ann. 858. Vita S. Hildegundis dictæ Joseph. n. 14. Chronicon Magdeburgense MS. ann. 952. Radulfus de Diceto ann. 970. Saxo Grammaticus lib. 10. 13. et 14. pag. 171. 294. [Abbo Floriacens. in Epist. pag. 410.] Eadmerus lib. 2. Hist. Novor. pag. 48. 1. Edit. Ditmarus lib. 1. pag. 18. Albericus in Chron. MS. ann. 967. Ordericus Vitalis lib. 5. pag. 584. lib. 10. pag. 780. Magnum Chronicum Belgicum ann. 1000. et pag. 96. Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandriæ num. 156. 162. Matth. Paris. ann. 1085. Godefridus Monachus S. Pantaleonis ann. 1172. Chronicum Marcianense ann. 1183. Gobeiinus Persona in Cosmodromio ætate 6. cap. 50. 52. Cæsarius Eisterbach. l. 1. Miracul. cap. 5. l. 3. cap. 16. 17. lib. 10. cap. 35. 36. Bromptonus pag. 878. 942. 983. Willelmus Heda pag. 278. 1. Edit. Innocentius III. PP. in Epistola ad Novariensem electum, apud Ughellum in Episcopis Albingaunensibus, [Cantacuzen. lib. 3. Histor. cap. 27. pag. 439. 440.] Krantzius l. 8. Vandaliæ cap. 30. Pontamus in Histor. Danica pag. 140. 141. Annales Ecclesiæ Wintoniensis in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 35. etc.

Judicii denique vel Purgationis per ferrum candens mentio occurrit, præter laudatos Scriptores, in Capit. 3. ann. 813. cap. 46. apud Agobardum lib. Contra judicium Dei cap. 1. in Legib. Æthelstan. Regis Saxonicis cap. 14. 23. in Capitulis Theodori Cantuar. cap. 47. in Concilio Treburiensi ann. 895. cap. 22. in Concilio Ænhamensi ann. 1009. cap. 26. apud Burchardum in Lege familiæ, Ivonem Carnot. Epist. 75. 205. 280. Joann. Sarisber. Epist. 122. Hildebertum Cenomanensem Epist. 17. Gregorium IX. PP. l. 5. tit. 35. cap. 8. Andream Suenonis Archiepisc. Lundensem lib. 3. Legum Scanicar. cap. 7. lib. 5. cap. 15. 23. lib. 7. cap. 6. 7. 8. 13. lib. 9. cap. 9. 12. lib. 13. cap. 2. 3. 4. Silvestrum Giraldum in Descript. Cambriæ cap. 14. in Charta Henrici Claudi Imp. apud Browerum l. 3. Antiq. Fuldens. cap. 15. in Chron. Colmariensi ann. 1278. in Decretis S. Ladislai Regis Hungar. lib. 1. cap. 28. lib. 3. cap. 1. in Decretis Calomani Regis Hungar. l. 2. cap. 44. in Fragm. Hist. post Albertum Argent. ann. 1215. etc. Vide *Duellum*.

Purgationem per ferrum candens, ut et alias ejusmodi purgationes vulgares, interdixere summi Pontifices, Concilia, et Principes : atque in primis, Stephanus in cap. Consuluisti, c. 2. q. 2. Alexander III. Epist. 19. ex iis, quas Sirmondus edidit, Innocentius III. cap. Ex literis, de Excessib. Prælator. Honorius III. in cap. Dilecti, de Purgatione vulgari, Synodus Bajocensis ann. 1300. cap. 35. Concilium Palentinum ann. 1322. cap. 26. Fridericus I. Imp. in Legib. Sicul. lib. 2. tit. 31. Jacobus I. Rex. Aragon. ut et judicia aquæ ferventis et similia, in Foris Oscæ ann. 1247. f. 35. Alexander II. Rex Scotiæ in Statut. cap. 7. § 3. etc.

° *Ferri candentis* judicium, quanquam legibus, canonibusve interdictum, permittere nonnunquam judici et domino feudali licitum erat. Hæc docent Libert. bastidæ *de Avoy* ann. 1308. in Reg. 40. Chartoph. reg. ch. 62 : *Item duellum, vel judicium aquæ ferventis, vel Ferri candentis in dicta bastida non fiat, cum sit legibus et canonibus improbatum ; nisi aliter dominus senescallus Carcassonensis et abbas Candelii, vel ejus judex secundum criminis qualitatem cognoscerent faciendum.*

Tradunt Saxo Grammaticus lib. 10. Ericus Upsaliensis lib. 1. Hist. Suecicæ extremo, et alii Scriptores Dani, Suenonem Ottonis, qui Rex Daniæ dictus est ann. 981. Christianum factum duellum abrogasse, decrevisseque ut igniti ferri gestatione postea se purgarent : quod decretum aiunt ann. 985. alii ann. 1000. Quando vero deinceps abolitum in Dania ferri igniti judicium, pluribus expendit Olaus Wormius in Monumentis Danicis lib. 1. cap. 11. et in Additamento ad eadem, pag. 6. 7. Abrogatum vero in Suecia a Magno et Birgero Regibus circa ann. 1260. tradit Loccenius lib. 3. Histor. Suecanæ pag. 86. et lib. 2. Antiquit. Sueogotthic. cap. 4. et Johan. Stiernhookus l. 1. de Jure Sueonum vetusto cap. 7. Vide *Vomeres*, *Duellum*, [*Ordalium*, *Lada* et *Ignis*.]

° Ut sensim aboleretur barbara ejusmodi consuetudo, requirebatur utriusque partis consensus, sine quo rei definiendæ infirmum habebatur istud judicium. Stat. Montispess. Mss. ann. 1204 : *Duellum vel judicium candentis ferri, vel aquæ ferventis, vel alia canonibus vel legibus improbata nullomodo in*

curia Montispessulani rata sunt, nisi utraque pars convenerit.

° 4. **FERRUM**, Vomer, seu agrorum cultus, qui *ferro*, id est vomere, fit. Charta ann. 1309. in Reg. 45. Chartoph. reg. ch. 128 : *Et se marchiez ne se faisoit, li rendroient lidit frere, avant que ils peussent rien prandre ès dittes terres auxdittes religieuses, les Fers et les semences au los de bonnes gens gaigneurs.* Hinc

° FERRUM, nude, f. pro Servitio, quo vassallus agros domini arare tenetur. Charta ann. 1205. ex Lib. albo episc. Carnot. : *Dictus Nevelo concessit hominibus de Deconfectura herberjagium de Gratelou et de Corbigneio in perpetuum habendum omnibus pecudibus,... exceptis ovibus de pascendo et etiam porcis, sine Ferro, etc.*

° FERRUM CRUDUM, Non laboratum ; nisi sit nomen loci. Reg. feudor. Aquitan. in Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 21. v° : *Amanevus de Mota domicellus... recognovit et dixit quod tenet de affario, quod fuit Bernardi de Bovisvilla, medietatem patriæ, justitiæ de Lingonio, et medietatem de Ferro crudo, et feodum de Boler.*

¶ **FERRUMEN**, *Peccatum, sordes, nota ferri.* Papias. Plinio Ferrumen est ligatura, qua ferrum et alia metalla conjunguntur et consolidantur, Gall. *Soudure.*

¶ **FERRUNNUS.** Vide *Ferrum* 1.

° **FERRUS**, Ferrum, quo hostiæ ad sacrificium eucharisticum conficiuntur. Inventar. S. Capellæ Paris. ann. 1335. in Reg. J. Chartoph. reg. ch. 7 : *Item Ferri ad faciendum panem seu hostias pro celebrando.* Vide in *Ferrum* 1.

FERSA, Scabies, Gall. *la Farse.* Vide in *Sturolæ.*

FERSPEKEN, FERSPILLAN. Leges Henrici I. Reg. Angl. cap. 61 : *Nemo potest de feudo domini sui placitare sine eo, nec cogi decet rectum ejus Ferspeken, nec Ferspillan : de omnibus, et quibuscumque causis communibus vel emendabilibus implacitetur aliquis, si petierit, debet habere terminum requirendi et habendi dominum suum, etc.* Apud Somnerum in Glossario Saxonico, færspell occurrit, ubi ex Paraphrasi quadam Saxonica *nuntium subitaneum* significare subodoratur, ex fær, subitaneus, et spell, nuntius, legatus ; spæce vero, sermonem, causam, litem denotat, unde færspeken, nuntius litis. Hæc discutiant linguæ Saxonicæ peritiores. [°° Apud Wilkins. *Forspeken nec Forspillan*, quod est Loquendo vel placitando perdere.]

°° **FERSTA**. Vide *Festum* 5.

FERT. Ita appellabant unum ex auguriis per avium volatus, de quibus in verbo *Venta*, quæ nec fausta, nec infausta erant. Michael Scotus de Physionomia cap. 56. enumeratis singulis auguriorum nominibus, hæc subdit : *Sciendum est, quod auguriorum quædam significant bonum eventum, ut Conferth et Emponenth : quædam malum eventum, ut Viarum et Harenari : et quædam medium inter utrumque, ut Fert, et Confert.* Huc sane referri debere vetus Comitum atque adeo Sabaudiæ Ducum, ut vocant, *divisiam*, FERT, quam ante annum 1300. sibi adscripsisse, pluribus probat Guichenonus in Hist. Sabaud. pag. 140. et et 141. omnino fere contenderim. Nam cum hactenus vocis istius significatio apud Scriptores incerta prorsus maneat, fieri, inquam, potest, ut ille ex illustrissimis istis Principibus, qui primus lemma istud usurpavit, in animo habuerit æqualitatem fortunæ, quam cæteris prætulerit, seu mediam vitæ rationem, quæ nec *altum saperet*, aut prosperis rerum successibus erigeretur, aut adversis deprimeretur, quod in ejusmodi auguriis, illud quod *Fert* appellabatur, denotabat. Certe id lemma usurpatum a Sabaudis Principibus circa tempora, quibus ea adhuc obtinebant, evincit ætas, qua vixit Joan. Scotus, nempe sub Friderico II. Imp. ut observ. in verbo *Cervelleria.*

☞ Alias, sed futiles omnino, ejusdem *divisiæ* origines referunt Scriptores nonnulli, quibus nihil sapit præter fabellas aut prodigiis similia. Has, si vacat, reperire est in Diction. Trevoltiano ubi confutantur.

FERTELLA, FERTELLUM, Mensuræ species, apud Brabantenses : Quadrans. Ejusdem originis ad *Ferthing*, de qua voce mox in *Ferto*. Vetus Charta Brabantensis : *De duobus vero saccis, quorum uterque novem sextaria obtinet, duæ Fertellæ sumuntur, quarum quælibet tertiam partem sextarii teneat.* Magnum Chron. Belg. ann. 1315 : *Caritas adeo magna fuit, ut Fertellum siliginis venderetur in Antuerpia pro 60. Grossis veteribus Turonensibus.* [Charta ann. 1238. apud Miræum tom. 1. Diplom. Belg. pag. 421 : *Quæ terra solvit annuatim ad Nativitatem Domini quadraginta et tres denarios Bruxellenses et novem Fertellas avenæ, cum mensura quæ dicitur Honteister, nomine census, etc.*]

° FERTHELUM, Idem. Charta Phil. comit. Fland. ann. 1163. in Chartular. 1. Fland. ex Cam. Comput. Insul. ch. 325 : *De Ferthelo duos denarios.* Vide *Fertella.*

¶ **FERTHEBERO.** Pactus Leg. Salicæ tit. 37. § 4. edit. Eccardi : *Si quis per malum ingenium in curtem alterius, vel in casam, vel ubilibet aliquid de furato miserit, nesciente domino cujus possessio est, ubi inventum fuerit qui hoc miserat, malb. Ferthebero,* MMD. *den.... culpabilis judicetur.* Ubi Codex Guelferbytanus habet, *Frictebero.* Utrumque emendat Vir doctissimus legendumque putat *Ferheleto*, quod idem est ac Occultaverit, ab Anglo-Sax. Helan, Celare, abscondere, et particula intensiva Fer aut Ver.

FERTHING. Vide *Ferto.*

FERTHINGMANNI, in Statutis Gildæ Scoticæ cap. 6. 14. videntur appellari, qui nostris *Quarteniers*, quorum munus est urbis *quarteria*, seu partes, curare. Junguntur enim ibi aldermannis et Decanis. Vox deducta a Saxonico ferðing, quartus, et man, homo.

FERTO, FERTUM, FERDONUM, FIERTO, FERTHING, etc. Voces ejusdem ac unius notionis, sed et ejusdem originis ac ferðing, quarta pars marcæ, ut ex Guntheri loco mox laudando constat. Sambucus apud Hungaros *Fertonem* 84. denariis constare ait. Quinque solidos Fertoni comparat Lambertus Ardensis. Historia Episcoporum Bremensium in Hildeboldo : *Et magna pecunia data fuit Frisionibus pro homicidiis ipsorum, ita ut qui fratrem, vel cognatum suum amiserat, vix Fertonem, vel dimidium reciperet pro eodem.* [Charta anni 1270. apud. Ludewig. tom. 1. pag. 105 : *Cujus mansi annuam pensionem, scilicet quinque Fertones... decrevimus singulis annis dividendam, velut inferius continetur. Marca dimidia cedat Monasterio B. M. in Fylwastorp... dimidius autem Ferto dabitur Confratribus, etc. Ferto cedet ad luminaria comparanda.* Occurrit iterum tom. 5. pag. 17. Statutum Joannis Episc. Argent. ann. 1366. apud Schilter. in Gloss. Teuton. V. *Fior* : *Ut nobis Fertone nostro legato, vel alias jure in eis non* (nobis) *quæsito, illis coheredibus ipsas res et bona relicta reddat et tradat.* [*Ferconem* pro *Fertonem*, in Bulla Alexandri III. PP. perperam legit Buzelinus lib. 2. Gallo-Flandr. cap. 21. quam vocem non intellexit. [*Ferco* iterum occurrit in Codice MS. Consuetud. Eccl. et Capituli Coloniensis.] Vide Caus. 12. quæst. 2. c. 31. Sancimus et Ephemerides Monast. S. Galli pag. 158.

FREITON, in Tabulis Gallicis. Juramentum seu sacramentum, quod Monetarii fecerunt Comiti Pictavensi ann. 1265 : *Et jurons, que nos ne recevrions nus des deniers des ouvriers par qu'il istic plus de trois fors, et de trois foibles au Freiton, c'est à savoir que li fors doivent estre de 15. sols et 5. den. etc.*

° Nostris *Fertin* et *Fierton.* Lit. remiss. ann. 1397. in Reg. 151. Chartoph. reg. ch. 259 : *Un escu d'or et xxiiij. sols en blans et un peu de menu Fertin d'argent.* Chartul. Montis S. Mart. part. 3. fol. 78. v° : *Nous avons à Lisle en Flandres un Fierton de rente sur une maison.* Hinc *Fiertonneur*, Monetæ ponderator, in Ch. Phil. Aug. ann. 1214. et in Lit. ann. 1354. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 151. *Firtonneur*, in aliis ejusd. ann. ex Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 13. Vide supra *Ferlina* et infra *Freto.*

¶ FARTUS. Innocentius IV. cap. 2. de Sent. et re jud. 6 : *Posset etiam merito reprehendi, quod mille quidem Fartorum annuam pensionem in qua pro eodem regno ipsi Ecclesiæ Romanæ tenetur, per novem annos et amplius solvere prætermisit.*

FERTO ARGENTI. Chronicon Montis Sereni ann. 1127 : *Sub annua pensione Fertonis argenti, etc.* Adde ann. 1217. [Goldast. tom. 1. Rer. Aleman. pag. 93 : *Iste dedit curiam Zingeron, quam habebat Hospitale infirmorum locatum pro tribus Fertonibus argenti annuatim.*]

FERTO AURI, apud Arnoldum Lubec. lib. 7. cap. 2. [de Conrado Episc. : *Dicunt quidam eum in pauperum eleemosyna Fertonem auri omni septimana expendisse.*]

FERDO. Guntherus in Hist. CP. cap. 8 : *Regio fisco persolvebat nummum aureum, qui Perpera vocari solet, Ferdoni, id est, quartæ parti marcæ unius æquivalens.* [Canisius edidit : *Qui perperam vocari solet Ferdoni, etc.*]

FIERTO, apud Malbrancum lib. de Morinis cap. 45. et lib. 11. cap. 47. Statutum Ludovici VIII. Regis : *Hoc modo quod si Fiertonem ultra 2. marchas fecerint, mihi hoc admittant.* Lambertus Ardensis : *Annua pensione pro uno Fiertone, vel pro 5. solidis ab ipsis hæreditario jure tenere debebat.* Infra : *Singulis annis unum Fiertonem, vel 5. solidos reddidit Cœnobitis.*

FERTUM. Idem Lambertus Ard. pag. 28 : *Pro tribus Fertis argenti, et cifo uno mazdrino.* Chronicon Andrense pag. 352. habet : *Pro 3. Fertis argenti et cipho uno mazerino.*

¶ FERTHO et FORTHO, in Obituario MS. Bellijoci an. circ. 900. vel 1000 : *Nonas Julii obiit Chrispinus de Palude, pro cujus anima dedit Paganus filius ejus* XIII. *marcas argenti meri, et unum Ferthonem.* Alibi : *Forthonem.*

¶ FIRDO. Privilegium Ludovici Pii pro Monast. Ebersheim. ann. 824. apud Schilter. in Gloss. Teuton. : *Sex Firdones publici ponderis sive* XXX. *siclos Argentinensis monetæ.* Mox : *Unum Firdonem sive tres uncias Argentinensis monetæ.*

Ubi sic annotat Vir eruditissimus: Siclos hodie vocamus Schillingos, quorum xxx. conficiunt tres florenos, est itaque *Firdo publici ponderis* libra Gallica, semiflorenus, Franc, quarta pars libræ Argentoratensis. Hinc

Ferto Ceræ, pro Libra Ceræ, in anniversar. Aleman. Ecclesiæ, apud Goldast. tom. 2. Rer. Aleman. pag. 151: *Ad memoriam hujus Sancti singulis annis tenentur dare unum Fertonem Ceræ in festo B. Galli.* [** Chart. Cœnob. Seligenthal. ann. 1294. in Guden. Cod. Diplom. tom. 3. pag. 728: *Quam curiam, cum eædem sanctimoniales sex septimanis et unum diem in earum potestate rite et rationabiliter habuissent pro Fertone Ceræ singulis annis usque ad obitum meum iterato in feodo recepi.*

¶ Ferho Thuris, Ejusdem notionis et originis, Libra thuris; nisi etiam legendum sit *Ferto.* Fridericus Schannat. Vindem. Litter. pag. 88: *Semper in festo S. Petri quo de ad Vinculis agitur, Ferhonem Thuris præsentemus.*

** Ferto Piperis. Charta ann. 1314. in Guden. Syllog. Diplom. pag. 329: *Et in signum hæreditatis... Ferto Piperis in pondere singulis annis in festo B. Michahelis persolvatur.*

** Ferto Redditüum. Testament. ann. 1285. in Guden. Cod. Diplom. tom. 2. pag. 247: *Do et lego plebano Wetflariensi... Fertonem reddituum de bonis in Retenbach annis singulis persolvendum.*

** Ferto Panis, Certum pondus, quarta pars marcæ, in Chart. Bruggens. ann. circ. 1300. apud Lappenb. Init. Hanseat. pag. 217: *Panis trium denariorum... debet ponderare 14. marc. et dimidiam. Panis duorum denariorum... 10. marc. Fertone minus Panis denariatus... 5. Fertones 3. lot. minus.*

Firto. Chronicon Abbatiæ S. Trudonis lib. 6. pag. 403: *Vasque argenteum ad vinum trium Firtonum pondus habens.* Charta Willelmi Castellani S. Audomari ann. 1175. in Tabulario Monasterii S. Bertini: *Porro gallinæ... sub annua pensione 5. Firtonum et unius loti redactæ sunt.* [Charta Arnoldi Trevir. Archiep. pro Monasterio S. Trudonis ann. 1177. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 590: *Quod de singula navi Firtonem tantum Coloniensium denariorum eadem Ecclesia de jure solvere debeat comperimus.* Charta Hugonis Abb. Corbeiensis ann. 1172. ex Tabulario ejusdem loci: *In feodum a nobis... accepit, tali videlicet pacto, quod dimidiam marcam et dimidium Firtonem pro stramento, cum marca et dimidia et dimidio Firtone, quæ propter decimam de Hesnes debet: quæ simul adunata novem Firtones faciunt.* Rursum occurrit in Chartulario Monasterii Aquicinctensis fol. 40. apud Miræum Diplom. Belg. tom. 1. pag. 285. etc.]

* Ferto Petronalis, an Denarius qui S. Petro solvebatur? Charta ann. 1067. apud Pez. tom. 6. Anecd. part. 1. col. 250: *Rursum lege divina et praxi universæ ecclesiæ Fertones Petronales, decimas manipulares in colendis et tractu temporis innovandis agris, de omnibus fructibus terræ, quotannis a militibus fideliter persolvendas..... adjudicavimus.* [** leg. *Patronales.*]

¶ Fertonales Decimæ, Quarta pars decimarum, vel Decima quæ ad quartam partem exigitur. Jagello R. Poloniæ in Constit. Perricoriensi ann. 1415. Statut. fol. 290. apud Schilter. in Gloss. Teuton.: *Nisi forte aliquis de jure pro censibus et Decimis Fertonalibus debeat exigere latos grossos monetæ Pragensis.* [** Germ. *Hellerzins*, census nummis solvendus.]

☞ Usus erat in Ecclesia Argentinensi antiqua consuetudine firmatus, ut quilibet Clericus moriens unum *fertonem* Episcopo legaret. Statuta Bertholdi Episc. Argent. ann. 1435. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 556: *Jus et consuetudinem ecclesiæ nostræ Argentinensis ab antiquo servatam, scilicet quod et qualiter decedentes Clerici saltem Fertonem legare Episcopo teneantur, inviolabiliter præcipimus observari.* Formulam hujusmodi donationis refert Schilterus in Gloss. Teuton. his verbis: *Coram nobis Judice curiæ Arg. constitutus N. N. Canonicus N. legavit reverendo in Christo patri et domino nostro, domino Episcopo Arg. qui pro tempore fuerit unum Fertonem argenti puri, secundum laudabilem consuetudinem inter eundem dom. Episcopum ac Clerum sub sua jurisdictione in civitate et diœcesi Arg. existentem hactenus observatam. Actum* 1513. Quid vero per *Fertonem* intelligendum, an quarta totius hereditatis pars, an quarta pars tantum unius marcæ argenti, ambigitur: ultimum probat idem Schilterus ex Charta ann. 1415: *Quod si de cætero, evenire contigerit quod Antistes nostræ Argentinensis Ecclesiæ vel Electus ejusdem quicumque, non obstante Fertone, id est, quarta pars marcæ argenti, per decedentem sibi ut Ordinario legata, bona decedentis Clerici vel ecclesiasticæ personæ, post mortem sibi per se vel suos officiales attrahere vel usibus suis applicare conaretur, hæredes defuncti bonis sic derelictis indebite spoliando, quod tunc nos capitulariter et conjunctim, requisiti assistere debemus et defendere, ut suo Fertone contentus remaneat.* Alia ann. 1419: *Item quod Episcopus... Fertone, id est quarta parte marcæ argenti, per Clericum decedentem sibi ut Ordinario loci legato contentus, bona defuncti vel Ecclesiæ,... vel hæredibus proximioribus ipsius defuncti cedere permittat.* Plura vide apud laudatum Auctorem. Hinc emendandus Laurentius in Amalthea: *Verton seu Ferton, quarta pars rerum ecclesiasticarum quæ cedit Episcopo, quam rediment sacrificuli aliquot nummis, dictam Verton Germanis.* [** Chart. Conradi Archiep. Mogunt. ann. 1392. in Guden. Cod. Diplom. tom. 3. pag. 601: *Clericorum... qui in suis testamentis vel ultimis voluntatibus nobis juxta consuetudinem nostræ Ecclesiæ Fertonem puri argenti legaverint.* Vide Constit. ann. 1400. in Wurdtwein. Subsid. Diplom. tom. 1. pag. 375.]

Ferting et Farding, apud Anglos, in nummo argenteo dicitur quarta pars denarii, qua notione accipitur apud Littletonem sect. 551. Sumitur etiam quandoque pro nummo aureo quartam *Nobilis* partem valente, hoc est, 20. denarios veteres, qui hodie 5. solidos excedunt. A Saxonico feorð, quartus, unde feorðling Saxonibus, pro quadrante, Anglis *Farthing.* Henr. Knygthon. ann. 1345: *Eodem tempore Nobile et Obolus, et Ferthing de auro cœperunt florere in regno.* Vide statuta secunda ann. 9. Henrici V. cap. 7. Lingua antiqua Norvagica, *Fiorthung*, sive *Fierdung*, et moderna Norvagica et Danica *Fierding*, quartam partem rei alicujus significat, ut testantur Stephanius ad Leges Castrenses cap. 9. et Resenius ad Jus aulicum Canuti II. Regis pag. 611. Vide Christophorum Hartknochum in Dissert. 16. ad Chronic. Prussiæ num. 6.

Farthing. Littleton. sect. 551: *Livrer al grantée un denier, ou un maile, ou un Farthing per voy d'attornement.*

¶ **FERTORES**, *Ferto libantes.* Gl. Isid. *Vide Fertum.*

* **FERTONGO**, *Scoria ferri, cataferri idem, est illud quod fabri ferrarii de fornacibus ejiciunt globatum.* Glossar. medic. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959.

FERTORIUM, Sella gestatoria. Cælius Aurelianus lib. 1. de Tardis passionibus cap. 1: *Adhibenda igitur vectatio pro viribus ægrotantis, Fertorio, vel sella procurata.* Paulo ante, *portatoriam sellam* dixit, ut et lib. 2. cap. 13. *Fertoriam sellam*, lib. 1. cap. 4. lib. 2. cap. 1. *Gestatoriam sellam*, lib. 1. cap. 5. *Fertorium lectum*, lib. 5. cap. 1. *Cathedram*, lib. 1. cap. 5. unde *Cathedrarii* servi, apud Sidonium lib. 1. Epist. 11. qui *Lecticarii* aliis, φορειοφόροι, in Gloss. veteri. Liber Miraculorum S. Anastasii Mart.: Ἀναλαβόμενοι οὖν αὐτὴν οἱ παῖδες αὐτῆς, ἐπὶ φορείου ἀπήρχοντο.

FERTOSUS. Historia Wambæ Regis Toletani pag. 820: *Si jam asperas et inhabitabiles montium rupes percurristi, si jam Fertosa et silvarum nemora pectore confregisti.* Idem forte quod *conferta.* Vide *Fretosus* in *Fretum.*

1. **FERTUM**, Genus panis, in Glossis MSS. Isidoro et Papiæ *dicitur oblatio, quæ ad altare fertur et sacrificatur a Pontificibus, a quo Offertorium nominatur.* [Idem habet Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Fertum, Offerende.* Festus: *Ferctum, genus libi dictum, quod crebrius ad sacra ferebatur, nec sine strue, altero genere libi; quæ qui afferebant Struferctarii appellabantur.* Vide *Fertores. Ferta* Melitenses vocant eleemosynam, quæ tempore offertorii in Ecclesia colligitur.] Vide *Fertura.*

¶ 2. **FERTUM**, Nundinæ, Gall. *Foire*, Angl. *Fair.* Charta Matthæi Comitis Boloniæ apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 97: *Concessi etiam ob amorem Sancti* (Jodoci) *et utilitatem Ecclesiæ Fertum ejusdem quod est* VIII. *Kal. Augusti, per quindecim dies prolongari, et cum omni libertate ratum et perpetuum haberi.* Vide *Feriæ* 3.

¶ 3. **FERTUM**, Quarta pars marcæ. Vide in *Ferto.*

* 4. **FERTUM.** Porta de Ferto, [** Parisis] Eadem, quæ *Inferni*, ut et S. *Michaelis*, vulgo appellatur; quod ultimum nomen sortita est a Michaella Caroli VI. filia, ut scribit Juvenal. de Ursinis ad ann. 1394. Hist. ejusd. reg. Hist. episc. Autiss. tom. 1. Bibl. MSS. Labbei pag. 508: *Petrus de Mornayo episcopus acquisivit magnam partem domorum episcopalium, quæ sunt Parisiis contiguæ portæ, quæ nominatur Inferni, licet antiquitus solebat nominari de Ferto.*

FERTURA, Idem quod *Fertum* 1. quasi *Offertura*, Oblatio. Gloss. Sax. Ælfrici: *Fertura*, m e s s e l a c, i. hostia, munus, oblatio Missæ.

¶ **FERVA**, Idem quod *Rata*, Bonorum inter fratres sororesque dividendorum portio; quare lubens legerem *Frareschia* aut quid simile. Locus est in *Cota.* Vide *Fraternitas* 6.

* A Gallico *Férue*, eodem significatu. Charta ann. 1281: *Lesqueles* (possessions) *estoient lessiées pour tele partie, comme il asseroit à madame Ele, jadis mere dudit Jehan, pour sa portion et pour sa Férue de l'éritaige et des possessions du devant dit Nicholas Malesmains. A la Férue*, vulgo *A mesure*, Pro rata. Charta Phil. Pulc. ann. 1308. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 340. r°. col. 1: *Et à la Fé-*

rue qu'il nous baillera rente en nostre thrésor, on le deschargera.

° **FERVERE**, Fervefacere. Carmen Adalber. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 69 :

Non sunt lautores, contemnunt Fervere vestes.

FERVETUS, una e 12. speciebus auguriorum, de quibus in voce *Venta*. Sic autem definitur a Michaele Scoto lib. de Physionomia cap. 56 : *Fervetus, est augurium, quando tu exiveris domum tuam causa faciendi aliquid, et eundo prius, invenis vel vides avem vel hominem pausantem ante te in sinistra parte tui, et illud est tibi malum super negotio.*

¶ 1. **FERULA**, Vestibulum, seu porticus ad ingressum Ecclesiæ. Vita S. Basilii S. Amphilochio adscripta, Junii tom. 2. pag. 953 : *Ingrediturque sanctæ Ecclesiæ Ferulam, qua etiam Ariani intraverant.*

¶ 2. **FERULA**, Tabula lignea, cujus percussione monachi congregantur. Charta ann. 1417. ex Archivis S. Victoris Massil. : *Congregabat capitulum ad sonum Ferulæ.* Ubi in aliis Chartis, *ad sonum tabulæ*. Vide *Tabula*.

3. **FERULA**, Baculus pastoralis, pedum, *cambuta :* insigne pastoralis dignitatis, atque adeo Papalis. Honorius Augustod. lib. 1. cap. 216 : *Baculus... qui et virga pastoralis, et caputta, et Ferula, et pedum dicitur.* Vita Aldrici Episcopi Cenoman. num. 44 : *Misit ei baculum pastorale, quod Ferula vocatur.* Luithprandus lib. 6. cap. 21. et ult. de Benedicto PP. exauctorato agens : *Pallium sibi abstulit quod simul Pontificali Ferula, quam manu gestabat, domino Papæ Leoni reddidit, quam Ferulam idem Papa fregit.* Eadem habet auctor Appendicis ad Reginonem ann. 964. Anonymus apud Baronium ann. 1100. de Electione Paschalis II. PP. : *Est locatus, in utrisque curulibus, sedibus scilicet eburneis, data est ei Ferula in manu.* Cencius Camerarius in Ceremoniali, de inauguratione Cælestini III. PP. : *Idem electus sedet ad dexteram in sede porphyretica, ubi Prior Basilicæ S. Laurentii dat ei Ferulam, quæ est signum regiminis et correctionis.* [Occurrit apud Mabillonium tom. 3. Annal. Bened. pag. 117. Martenium tom. 4. Anecd. col. 78. etc. *Ferula Apostolica*, in Vita S. Bernwardi Episc. Hildesh. n. 24. sæc. 6. Bened. part. 1. pag. 215. *Ferula pastoralis*, ibid. n. 41.] *Ferulæ Episcoporum*, in Annal. Francor. Bertinianis ann. 868. 869. apud Anonymum Salernitanum cap. 1. etc. Νάρθηξ Patriarcharum CP. apud Pachymerem lib. 11. cap. 1. [°° Σκυτάλη, Protecdico propria. Vide Glossar. med. Græcit. col. 1404.] *Ferula Abbatum*, apud Leonem Ostiens. lib. 3. cap. 65. et Eckeardum Jun. de Casib. S. Galli cap. ult. Vide *Baculus, Cambuta*.

° Pedum episcopi, *Ferula* ; abbatis vero *Baculus* appellatur, in Charta ann. 829. inter Probat. Hist. monast. S. Emmer. Ratisbon. pag. 23 : *Baturicus præsul reddidit prior eidem abbati cum Ferula sua concambium, quod ab eo accepit ; et abbas cum Baculo suo eodem modo reddidit episcopo concambium, quod cum illo gesserat.* Ubi notandum in redditione rerum permutatarum, easdem adhiberi ceremonias, quas in investituris usurpabant.

FERULA PERCUTI, Pœna olim fuit Monachorum delinquentium, ut liquet ex Regula Monachorum n. 11. et auctore Vitæ S. Wolstani. [*Ferula, Pamelle*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.]

° 4. **FERULA**, Subalaris scipio, Gall. *Béquille*. Mirac. S. Berthol. tom. 6. Jul. pag. 488. col. 1 : *Morabatur in hospitali quidam pauper, nomine Luitoldus, multo tempore claudus. Hic, cum diu Ferulis sustentantibus se omnibus per cellam notissimus traxisset,... dimissis in eodem loco Ferulis, absque baculorum sustentatione, de ecclesia progressus est.*

° **FERULARIUM**, FERULENTUM. Vide supra *Ferlada*.

° **FERULATIO**, Percussus ferularum. De ea ut et urticatione, picatione, sinapismo, et aliis rubificantibus G. Rolfinc. Method. med. special. lib. 4. sect. 9. pag. 11. Hæc ex animadversionibus D. *Falconet*.

¶ **FERUM**. Fundatio Monasterii Ferretensis circa ann. 960. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 78 : *Istas res superius nominatas... non possit commutare, nec alienare, neque a Fero donare, neque per vocem Vabrensis ipsum Monasterium destruere voluerit, non habeat licentiam ad faciendum.* Mendum est quod resarcire licet ex aliis donationum Chartis. Legendum ergo *neque ad fevum donare*.

¶ **FERUNIA**, φλεγμονή, *Tumor, inflammatio*. Supplem. Antiquarii. Lege et vide *Fervura*.

° *Férongle*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1376. ex Reg. 110. Chartoph. reg. ch. 78 : *Feru par trois fois du pié icelluy exposant, en lui baillant plusieurs menaces, et disant qu'il avoit un Férongle ou ventre, qu'il li creveroit avant ce qu'il fust mienuit.* Vide mox *Fervura*.

FERVORIUM. Ugutio : *Frixorium, Fervorium, patella vel sartago.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Fervorium, Chauderon.*]

¶ **FERVOROSUS**, Fervens. Dicta B. Ægidii inter Acta SS. Aprilis tom. 3. pag. 240 : *Ob Fervorosum caritatis actum.*

° *Fervément*, Ferventer, in Lit. ann. 1337. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 458 : *En tele maniere que les religieux, qui sont et seront en icelle, puissent mieulx et plus Fervément vacquer ou service de nostre Seigneur.*

° **FERURA**, Vulnus, percussio. Lit. remiss. ann. 1361. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 242 : *Dictus supplicans et sui complices præfati ipsum* (Arnulphum) *capere vel gravare minime potuissent, nisi ignem accendissent et Feruram fecissent, ex quo igne fuit domus dicti Arnulphi incensa et ipse etiam extitit vulneratus.* Vide *Feruta*.

FERUSCULA, Parvula fera, animalculum. Histor. Episc. Autisiod. cap. 20 : *Item aliam bacconicam... habet hominem et mulierem, et ad pedes eorum Ferusculas.* Ibidem : *Bacconicam anacteam... cum duabus Ferusculis pennatis.* Vide *Fera* 3.

¶ **FERUTA**, Vulnus, Ital. *Ferita* vel *Feruta*, Gall. *Blessure*. Chron. Parmense, apud Murator. tom. 9. col. 791 : *Quas domos cum omnibus eis existentibus combusserunt et dextruxerunt in totum : et hoc fuit occasione mortis Francisci de Catena per eos factæ, et Ferutæ in dominum Ferardum de Bosseto.* Ibid. col. 818 : *Dictus dominus Potestas armata manum cum M. peditibus de populo more solito equitavit Coltarium ad domum Tortini de Turtis, et eam funditus diruerunt, occasione unius Ferutæ factæ per eum, in una taberna, ut dicebatur, in Guidonem Ferrapecoram.* Vide *Ferita*.

¶ **FERVUNCULUM**. Vide *Furundum*.

FERVURA, pro *Fervor*, Inflammatio. Vetus Moschionis interpres : Ζέσις, *Fervura*. Glossæ S. Benedict. cap. de Medicina : *Fervura*, φλεγμονή. Agobardus in Epist. ad Bartholomæum : *Quamvis excusationes istæ, super quibus movemini, non multum distent a vesicis turgentibus, vel sicut alia Editio dicit, Ferwuris Ægyptiis illatis, etc.* Exod. 9. v. 9. 10. ubi Græcus Interpres, φλυκτίδες ἀναζέουσαι, etc.

° Utitur præterea Tertull. in Scorp. *Sed dominus sustentata Fervura delicti, etc.*

FESANCIA, FAISANCIA, Gall. *Fesance* et *Faisance*, vox fori maxime Normannici, Corvata, exactio operarum, præstatio, tributum, vectigal, cui *faciendo* quis ex jure cogi potest. Charta ann. 1290. pro monast. Montisburg. in Reg. 173. Chartoph. reg. ch. 548 : *Quæ omnia concessit tenenda libere, pacifice et quiete ab omnibus serviciis, Fesanciis et demandis.* Alia Phil. Pulc. ann. 1312. in Reg. 48. ch. 136 : *Pro hujusmodi usagio solvere tenebuntur dicti firmarii annis singulis redibentias atque Faisancias, quas cæteri dictæ forestæ usagiarii solvere consueverunt.* Lib. rub. Cam. Comput. Paris. ad ann. 1317. fol. 560. r°. col. 1 : *In denariis, frumentis, avenis, releveiis, tredecimis, redibentiis, Fesanciis, etc.* Ch. ann. 1309. ibid. fol. 347. v°. col. 2 : *Les gardes et teles redevances, comme le roy puet et doit avoir, pour raison de menbre de haubert, non contrestant la Fesance des sis saietes desusdites.* Alia ann. 1311. ibid. fol. 394. v°. col. 1 : *Lesqueles choses dessusdites et devisées oveuc toutes les appartenanches d'icelles que il soient,... en pasturages, en rentes, en Faisances, en redevances, en franchises, en seignories, en prieres, en corvées, etc.* Denique alia ann. 1310. in Reg. 47. Chartoph. reg. ch. 68 : *Derrechief en ladite ferme sont dues autres rantes, Faisances et redevances.* Adde Ordinat. reg. Franc. tom. 4. pag. 716. *Faisande*, eodem intellectu, in Charta ann. 1285. ex Reg. 56. ch. 91 : *Pour toutes rentes et pour tous services, pour toutes Faisandes, et pour toutes autres choses.* Vide supra *Factio* 3.

¶ **FESCENINA**, FESCENNINIA. Gasp. Barthius in Glossario : *Fescenninia, Jucundi cantus nutricii*, ex Hist. Palest. Fulcherii Carnot. Cardinalis de Aragonia in Vita Gregorii PP. IX. apud Murator. tom. 3. pag. 576. col. 1 : *Et puerilis linguæ garrulitas procacia Fescenina cantabat.*

¶ FESCENINI *versus* ii sunt Festo, *qui canebantur in nuptiis, ex urbe Fescenina dicuntur allati, sive ideo dicti, quia fascinum putabantur arcere.* Gloss. Lat. Gall. Sangerman. : *Fescinia, mulier quæ expellit fascinium. Fescenniæ, Chansons que l'en dit en bersant enfans pour endormir. Fescennius, Nuptial.*

° **FESIA**, FEZA, pro *Fera*, ni fallor, Bestia, Ital. *Fiera*. Inventar. jocalium ann. 1389. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 366 : *Cupæ xxiv. argenti deauratæ, factæ ad Fezas cum esmaillo uno pro qualibet et armis... Bacilia duo deaurata, facta ad Fesias cum orlis esmaillis et aliis operagiis.* Conjecturam utcumque firmant quæ leguntur ibidem. : *Cupæ xij. argenti factæ ad feras, ad arma.*

° **FESORATA**. Vide infra *Fessoriata*.

° **FESSA**, ut supra *Fascia* 1. Modus agri. Bulla Alex. III. PP. ann. 1181. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonstr. col. 730 : *Duas Fessas quas habetis apud Marsas, quas Stephanus quondam episcopus Metensis liberas fecit.* Vide supra *Faicia* et infra *Fessoriata*.

FESSÆ, Nates, ex Gall. *Fesses*. Vide Miracula S. Bertini cap. 16. apud eruditum Mabillonium tom. 3. Actor. SS. Ord. S. Bened.

FESSARA, *Gallina*, in Glossis MSS.

¶ **FESSARDARIA**, Fessardia, Modus agri. Obituarium vetus MS. Fiscamn.: *Octavo Calendas Maii, Anniversarium Petronille Hoguel, et habet de redditu decem quarteria bladi ad mensuram granarii de venditione Ricardi le Tortier, et in parva Fessardaria domum quæ fuit Ricardi de Paris, que solebat reddere quatuordecim solidos.* Instrum. anni 1257. in Chartulario ejusd. Monasterii: *Noverint universi quod ego Ricardus de Paris, de assensu et voluntate Sibilie uxoris meæ, vendidi et omnino dimisi abbati et conventui Fiscanensi totum tenementum meum quod habebam in parochia S. Gervasii Rothomagensis, in parva Fessardia inter terram Richardi le Borsier, etc.* [* Vide supra *Fessa*.]

* **FESSELLUS**, Fasciculus, manipulus, Gall. *Faisceau, gerbe.* Charta Phil. Pulc. ann. 1308. in Chartul. abbat. Regal. Loci ch. 1: *Unum obulum pro quolibet Fessello meranni ad collum.* Ibid. ch. 7. *Faissellus.* Lit. Remiss. ann. 1356. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 789: *Cum idem Jensonus et quidam ejus famulus ivissent de nocte in quodam campo,... et in dicto campo ligassent tres Fessellos avenæ, etc. Buches de fessel*, quæ in fasciculum collectæ venduntur, appellari videntur, in Reg. sign. *Pater.* Cam. Comput. Paris. fol. 249. v°. Vide infra *Fessus*.

* **FESSINA**, Instrumentum vimineum ad piscandum, vulgo *Fessine*, a Gallico *Fesse* vel *Faisse*, vimen tortum, ut vocant vimineorum operum artifices. Charta ann. 1243. ex Tabul. priorat. S. Martin. de Lavardino: *Homines de Lavardino piscabuntur ibidem, prout piscantur in aliis aquis nostris de Lavardino, videlicet cum tribilis seu banastis, Fessinis seu juncheriis, etc.* Alia ann. 1326. in Reg. B. 2. Cam. Comput. Paris. fol. 32. r°.: *Et pour ce que desdiz engins* (à pescher) *les noms sont mescogneuz en plusieurs liex, nous les vous nommerons cy dessouz en escript :... ramées, Fessines, fagoz, nasses, etc.* Occurrit præterea in Stat. ann. 1388. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 779. art. 47. *Faisine*, in alio ann. 1402. ibid. tom. 8. pag. 535. art. 72. *Faisaul*, in Stat. ann. 1327. ex Reg. 65. Chartoph. reg. ch. 69: *Item li Faisaul courront en la maniere qu'il a esté accoustumé.* Male editum *Faisant* tom. 2. earumdem Ordinat. pag. 12. art. 8.

¶ **FESSORADA**, ut *Fessardaria*. Stephanotius in Fragm. Hist. MSS. tom. 7. pag. 175. ex Codice Saviniacensi: *Bernardus Clericus dedit ad Ecclesiam B. Petri de Mormanto et D. Gausmaro Abbati quatuor Fessoradas de vinea in territorio ejusdem Mormantis, propter fratrem suum Monachum, etc.*

* Fessoriata, Fesorata, nostris *Fessorée, Fessouriée* et *Fessourée*, Modus agri, quantum quis uno die *fessorio* fodere potest; unde nomen. Charta ann. 1295: *Item tres Fessoriatas prati cum verneto, sitas in yllas retro molendinos suos.* Reg. capit. eccl. Lugdun. ad ann. 1347. ex Cam. Comput. Paris. fol. 130. r°.: *Item duas cupas... super quadam vinea,... et continet circa decem Fesoratas vineæ. Fessoyrata* passim in Reg. sign. *Probus.* Charta ann. 1412. in Reg. 166. Chartoph. reg. ch. 272: *Item Hugues et Hugonnet Dodin tiennent la moitié par indivis d'une Fessorée de vigne.* Non semel ibi. Reg. Cam. Comput. sign. *Bel.* fol. 90. r°.: *Environ quarente Fessoriées de vignes.* Redit. comit. Campan. in Cod. reg. 8312. 5. fol. 102. v°.: *Item il a à Bar une vigne, que l'en appelle Byonne, et contient xiiˣˣ. Fessourées.* Vide *Fossoriata*.

* **FESSORIUS**, Ligo, Gall. *Houe.* Lit. remiss. ann. 1416. in Reg. 169. Chartoph. reg. ch. 219: *Duos ligones sive Fessorios ad fodendum vineas destinatos.* Quam vocem varie efferunt nostri. Lit. remiss. ann. 1387. in Reg. 131. ch. 6: *Un instrument, appellé Fessour, dont l'exposant avoit acoustumé ouvrer en laditte vigne. Fessoir à foïr vignes*, in aliis ann. 1391. ex Reg. 141. ch. 301. *Fessouer*, in Lit. ejusd. ann. ex Reg. 140. ch. 210. *Fessoour ou houe*, in aliis ann. 1405. ex Reg. 160. ch. 150. *Fessoul*, in aliis ann. 1408. ex Reg. 162. ch. 326. Aliæ ann. 1416. in Reg. 169. ch. 410: *Le suppliant avec son Feçoir, ou hoe, etc. Son houe ou Fesseur*, in aliis Lit. ann. 1476. ex Reg. 204. ch. 136. Aliud vero apud Arvernos sonat *Fessouoir* vel *Fessouer*, Instrumentum scilicet ligneum, quo prata rigantur. Lit. remiss. ann. 1395. in Reg. 148. ch. 275: *Jehan Blandin prist le Fessouoir, dont il avoit arousé sondit pré, et en féry icellui Estienne telement que mort s'en ensuye.* Aliæ ann. 1472. in Reg. 195. ch. 734: *Un Fessouer, qui est ung instrument de bois pour destourner et prendre l'eaue* (en Auvergne). *Un Fessouer qui sert à arouser les prés au païs* (d'Auvergne), in aliis Lit. ann. 1471. ibid. ch. 619. Vide infra *Fossorium*.

* **FESSOYRATA**. Vide in *Fessoriata*.

* **FESSURA**, vox Italica, Rima, fissura. Stat. Placent. lib. 6, fol. 74. v°.: *Sit desuper una Fessura per quam in dicto schrineo vel capsa possint poni omnes denarii.*

* **FESSUS**, Fascis, seu acervus, Gall. *Tas.* Lit. remiss. ann. 1364. in Reg. 97. Chartoph. reg. ch. 92: *Cum dictæ scalæ per quemdam hominem in uno Fesso seu fessello feni absconditæ portarentur, etc.* Terrear. Bellijoc.: *Octavum unius Fessi seu fasculi feni.* Vide supra *Faissus* et *Fasculus*.

¶ **FESTA**, fem. gen. f. Oblatio, seu offerenda quæ tribus præcipuis anni solemnitatibus fieri solebat. Stephanot. in Fragm. MSS. Hist. Aquit. tom. 4. pag. 19: *Pontius de Lendano dedit unum filium suum S. Petro, et cum eo infante fecit donationem ex hæreditate sua omnia quæ habebat in Ecclesia de Lendano, scilicet matriculam et sepulturam, et tres Festas et unum recetum, et in mansione Monachi v. recetos de pane et vino et carne.* Vide. *Ferta*.

* **FESTACULUS**, Ornamentum altaris, velum, aulæum. Inventar. S. Capellæ Paris. ann. 1376. ex Bibl. reg.: *Item duo fanones, alias Festaculi, altaris ad quatuor aquilas perlarum, et duo alii Festaculi sive fanones altaris de opere Brugiensi.* Inventar. aliud Gall. ejusd.: *Deux fanons d'autel à griffons et à aigles de perles, dis Festacles.* Vide supra *Fanicula*.

1. **FESTAGIUM**, Vectigal, aut tributum, quod domino villæ, aut feudi, penditur, pro facultate habendi et exstruendi domum in *villa*. Nam ut *culmen* in Lege Salica, pro domo, id est, pars pro toto, usurpatur, sic apud Gallos nostros *Fastigium* domus, quod *Feste* dicitur, pro ipsa domo sumtum est: utpote quod eo posito, tunc demum domus appellari, eaque confecta dici possit. Atque ita *Fastigium* usurpat Charta Hugonis Ducis Burgundiæ pro Communia Coicheiensi ann. 1252. apud Perardum pag. 476: *Et quod eis præstare debent singuli singulis annis in festo Nativitatis Domini unam gallinam, et 5. solidos pro singulis Fastigiis domorum, et etiam pro foris, etc.* Galli dicerent *pour chaque pignon*: nam ita domus culmen vocamus. Vide in *Pinna* 4. Libertates Sacri Cæsaris ann. 1327. apud Thomasserium lib. 3. cap. 16: *Festagium, hoc est, pro le fest cujuslibet domus certam pecuniam, etc.* [In Biturig. pag. 422. habetur *Fetagium*. Charta Petri Comitis Autissiod. pro Habitantibus villam de Malliaco, apud eumdem Thomasserium in Biturig. pag. 709: *Quinque solidos monetæ Altissiod. pro Festagio domus suæ michi dabit.*]

Ejusmodi porro *Festagium* non semel occurrit in veteribus Tabulis. Charta Hervei Comitis Nivernensis ann. 1218: *Omnes, qui in dictis villis mansionarii sunt, et erunt, singulis annis dabunt singuli de Festagio pro singulis domibus die festo SS. Apost. Simonis et Judæ 5. solid. Turon.* Alia Aimerici Vicecomitis Thoarcensis in Regesto 31. Chartophylacii Regii fol. 110: *Festagia domorum* 20. *sol.* Tabularium Constabulariæ Burdegalens. in Camera Comput. Paris. fol. 198: *Hominibus nostris de Olerone et Hæredibus eorum confirmamus quietanciam de Festagiis, et omnibus tallagiis, et exactionibus, etc.* Regestum Normanniæ signat. P.: *Donant etiam 2. denarios pro Festagio domus quando nova est.* Regestum Andegavense: *Vinagium vero vel vinum, quod de propriis vineis Capituli B. Martini sumitur ultra Ligerim, per Ligerim liberum debet habere transitum, quod nihil pro eo debet dari, exceptis consuetis Festagiis, quæ dat Decanus.* Regestum Philippi Aug. fol. 69: *De fructu forestæ unaquæque mansura prædicta debet capere in tribus annis unum charetil per manum forestarii, donando singulis annis sex garbas, et pro Festagio domus suæ: quando facit eam novam, aliquis istorum donat forestario 12. den.* Charta Alphonsi Comitis Pictav. pro Libertatib. Rupellæ: *Sciatis, nos dedisse.... quietantiam de Festagiis et omnibus talliagiis et exactionibus et de omni pedagio, tam in villa nostra de Rupella, quam alibi, etc. Festagium Blesense*, in Charta ann. 1244. apud Hubertum in Hist. S. Aniani Aurelian. et in alia ann. 1240. in Probat. Hist. Blesensis pag. 16. [*Festagium Castriduni*, in Chartul. B. Magdalenæ Castrodun. fol. 12. verso.] *Festage*, in Consuetud. Dunensi art. 26. 27. 28. Bituric. tit. 6. art. 3. *de Menetou* art. 19.

Id præterea juris distinctius exponitur in Charta Roberti Comit. Drocensis ann. 1272. in Tabul. Castelli Lidi *(Château du Loir)* fol. 69: *Sachent tuit que comme nous eussons en nostre ville dou Chasteau dou Loir taille sus nos bourgois, et sus lour mesons de nostre ville devant dite, et nous aions entendu et esgardé dou conseil de prodes homes le preu de nostre ville dite, Nous voulons et ottroions desmes en avant, que la ville dou Chasteau dou Loir devant dite, et les mesons et les appentis, qui sont et qui pourront estre dou tousjours à venir, soient mis à Festage. C'est à sçavoir que chescun borgeois, ou autre qui aura meson, ou apentis en nostre ville, soient tenus rendre à nous, et à nos heirs, chescun an trois sols de Festage de Tournois, ou monnoie courant, et l'apentis des oit derniers Tournois, etc.* Adde Perard. in Burgund. pag. 405. et Chopinum de Sacra Polit. lib. 3. tit. 4. n. 12. Vide *Festum* 5.

* Declarat. super privileg. Calvimont. ann. 1338. in Reg. 71. Chartoph. reg. ch. 155: *Comme il soit convenu oudit privilege, que pour tant de maisons, comme lesdiz habitans ont en la ville de Chaumont, il nous doivent rendre pour chascune, chascun an à certain jour, six deniers sus peine d'amende; et imposoient*

lesdiz réformateurs ausdiz habitans que par leur malice il avoient ladite redevance raportée aus festes des maisons tant seulement, en amenuisant et usurpant à nostre dommage la cense des autres maisons, chambres et bertheschez et autres, qui toutes sont maisons où l'en puet habiter. Ex quibus apertum est censum pro domibus exolvendum, latius patuisse, quam vectigal, quod *Festagium* nuncupabant : hoc quippe pro qualibet domo unicum exsolvebatur ; census vero pensitabatur ab omnibus, qui in una eademque domo manebant, patribus-familiæ. Quod innuit eadem Charta : *Pour une chascune maison, en laquelle on tendra feu et ménage en laditte ville et parrochage, et y aura chief d'ostel, celui à qui la maison sera, nous paiera six deniers tant seulement par an pour cause de cens ; et se en une maison a plusieurs chiefs d'ostel, chascun chief a son conduit, ou a son ménage, pour un chascun chief d'ostel, celui à qui la maison sera, nous paiera six deniers par an pour cause de cens.* Idem est ergo census ille domorum atque *Foagium* 1. seu Census, qui pro singulis focis exigebatur, sive in una essent domo, sive in diversis domibus ad discrimen *Festagii*, quod unicum pro domo, quantacumque esset, pensitabatur, modo unus in ea habitaret pater-Familias.

2. **FESTAGIUM**, Jus, quod colonis et villarum incolis competit sumendi in foresta Dominica, seu Domini feudi, culmen, vel *festum* ad conficiendam domum. Inquisitiones costumarum Andeliaci, de foresta : *Et omnes homines debent habere Festagium, scilicet festum, et 6. chevronos, et pro hiis debent bodellum 6. denar.* Idem Regestum Normannicum P. : *Sanctus Laurentius in Lyons furcam* (habet) *ad hospitandum, et brancas ad ardendum, et Festum ad hospitandum, et ideo debet servare porcos Regis, vel reddere 4. solidos, et quærere les Bigres.* Idem Regestum : *Coustumagii de ramagio habent mortuum boscum de costuma, et residua carpentariorum, cum testis capellorum, et 2. furcas, et unum Festum ad hospitandum per liberationem, etc. quisque autem dat pro 2. furcis et pro la feste 14. denar. Turon.* Ex quibus patet, jus exigendi *Festagium* a colonis primitus inductum ob facultatem iis a domino concessam extrahendi fastigii in silvis dominicis.

3. **FESTAGIUM**, præterea dicitur de furnis, molendinis, et aliis rebus ejusmodi, cum feriantur, vel otiantur : *Fester* enim est festum agere, et otiari. Computum Domanii Comitatus Pontivi ann. 1369. in Camera Comput. Paris. : *Festages des fours et molins payez et rabatus aux fermiers d'iceluy, à Vincent Charles fermier de Martaingneville qui rabatus li ont esté de sa ferme pour 60. jours qu'il fut en Festage pour les Englez, etc. pour une semaine que ledit molin fu en Festage envers Toussains pour l'ost de Tournehen, et que les Englez passerent le blanquetasque, et aussi que l'armée de la mer ordennée par le Roy retourna au Crotoy, etc.*

¶ 4. **FESTAGIUM**, Gall. *Festage*, Jus epuli, *Droit de Festin*. Vide *Festum* 2.

° 5. **FESTAGIUM**, Retributio quibusdam festivitatibus propria ; unde nomen. Stat. MSS. eccl. Brioc. cap. 28 : *De quinquaginta duobus diebus, in quibus lucrabitur canonicus distributiones et obventiones quaslibet, exceptis Festagiis... Canonicus præsens reputabitur ad distributiones, panem et obventiones quaslibet ordinarias et extraordinarias, dum tamen in fine anni reperiatur in ecclesia eadem sex mensium personalem fecisse residentiam, Festagiis in quatuor majoribus festivitatibus anni, videlicet Nativitatis, Resurrectionis ac Penthecostes Domini, necnon Omnium Sanctorum exceptis, quorum emolumenta... debentur præsentibus in civitate personaliter et non aliis.* Ibid. cap. 39 : *Ad obviandum rixis ac dissentionibus sæpius inter ipsos* (canonicos) *suscitatis occasione perceptionum emolumentorum, quæ debentur pro Festagiis in quatuor majoribus festivitatibus anni, etc.*

° 6. **FESTAGIUM**, Idem quod *Auxilium*, Tributi et vectigalis species, quam vassallus domino capitali, pro ingruente aliqua necessitate, præstat; quia gratiosa est collatio, sic dicta. Arest. inter comit. et monach. Vindocin. ann. 1332. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 741 : *Avec ce doivent Festage une fois durant la vie du conte : mais ceux de Vendosme si doivent ledit Festage en quatre cas ; c'est assavoir quant li conte va premiers oultre mer, et quant il marie sa fille ainsnée, et quant il est prins en guerre pour son propre fait, et en la guerre de son seigneur lige.*

° **FESTALITER**, Solemni ritu. Charta ann. 1093. ex Tabul. S. Nicol. Andegav.: *Quotiens breve pro defuncto S. Nicolai Monacho in monasterium S. Florentii delatum fuerit : sicut pro uno monacho foris defuncto ex consuetudine tabula pulsabitur, officium cantabitur et in crastino Festaliter missa celebrabitur.*

° **FESTARE**, a Gallico *Fester*. Diem festum agere, a consuetis operibus cessando. Obituar. Ms. eccl. Rotomag. : *Omnes obitus evenientes in festis Festatis a populo mane, si solemnes, rejiciuntur in diem sequentem.* Vide *Festivare* 1. *Festier*, pro convivio excipere, in Lit. remiss. ann. 1363. ex Reg. 95. Chartoph. reg. ch. 124 : *Lesquelz burrent tous ensamble... en la maison de un ami,... lequel les receust et Festia bien honnorablement.* Aliæ ann. 1453. in Reg. 182. ch. 9 : *Icellui Portalier convia le suppliant à certain jour ensuivant pour le vouloir Festier en sa chambre.* Vide supra *Festagium* 4. Pro Hastiludio pugnare, in Poem. Alex. Ms. part. 2 :

Et li rois et tuit cil qui vodrent Festier.

° *Fester* vero, Vacare, otiari, in Mirac. B. M. V. Mss. lib. 1 :

Que tout adès en l'uevre estoit,
Nule fois ele ne Festoit.

¶ **FESTEIARE**, Diem festum agere, tripudiare, Gall. *Festoier*. Charta ann. 1497 : *Ordinamus... quod dicti domini in festis Maii proxime futuri solvere habeant carnes unius vaccæ, et carnes præterea debitas in uno prandio, et dicti homines panem et vinum, taborinos, et mulieres, ad Festeiandum et cariandum... et omnes intersint in signum veræ pacis et unionis.* Vide *Festivare* 1.

° **FESTERNA**. Pactum ann. 1224. in Armor. gener. Reg. 3. part. 2. pag. 111 : *Hæc est forma pacis inter comitem Maurianensem ex una parte, et Stephanum de Villario... ex altera, de querella de Festerna et de la comba S. Ragneberti.* Vide infra *Festrum*.

¶ **FESTIALIS**, in Gloss. Lat. Gall. Sangerman. *Prestre, oreur*. Joan. de Janua : *Festialis, Sacerdos vel orator per quem bellum indicitur et pax componitur, qui et Fecialis dicitur.*

⁕ **FESTICE**. [Læte. *Varr.* apud *Non.* 6. 22.]

° **FESTICHURA**. Vide infra *Festissura*.

° **FESTIGARE**, f. pro *Investigare*. Vide infra *Specillum*.

° **FESTIGIARE**, pro Fastigiare, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Festigiare, exaltare, culminare, Eysaussar. Prov.*

FESTILIA, *Dies festi*, in Glossis Isidor. Papias habet *Festalia*, eadem forte quæ Græci ἑορταστικὰ appellabant. Concil. Calchedon. Act. 10. de Episcopo Iba : Ἔθος ἐστὶν ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα, ἢ πρὸ τῆς ἡμέρας, διδόναι αὐτὸν ἐκ χειρὸς τοῖς κληρικοῖς φανερά τινα ἑορταστικὰ· ταῦτα μέλλων διδόναι ὁμιλεῖ πρότερον, καὶ οὕτως δίδωσιν. Infra eadem ἑορταστικὰ, εὐλογίαι dicuntur : Εὐλογιῶν παρεχομένων, εἰκὸς ἦν ἅπαν τὸ σύστημα τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν παρεῖναι. [°° Vide Glossar. med. Græcit. col. 415.]

1. **FESTINANTIA**. Breviloq. ex Ugutione : *Agina dicitur foramen, in quo se trutina vertit, vel dicitur Festinantia.*

2. **FESTINANTIA**, Festinatio : *Festina celeritas*, in leg. 52. Cod. Th. de Hæret. (16, 5.) Acta Hadriani IV. PP. : *Celeriter properabat ad urbem, et tanta Festinantia, ut, etc.* [Itinerarium Gregor. XI. PP. : *Mare ingreditur cum Festinantia.*] Utitur etiam vetus Interpres Concilii VI. Oecumenici Act. 12. Passio S. Vitalis Mart. num. 3. Helmodus lib. 1. cap. 68. S. Bernardus in Vita S. Malachiæ, Anonymus de Gest. Friderici II. Imp. pag. 776. Petrus de Vineis lib. 2. Epist. 44. lib. 3. Epist. 83. Cortusii in Hist. lib. 2. cap. 8. Concilium Tolosan. ann. 1229. cap. 1. et Arelat. ann. 1234. cap. 5.

¶ 3. **FESTINANTIA**, Juramentum, sacramentum. Anton. Minuccius de Prato Veteri Rubr. 8. cap. 6. apud Schilter. : *Festinantia quæ fit ante tres liberos homines, servari debet, nisi juri vel naturæ contraria sit.*

° 4. **FESTINANTIA**, Vox chimicorum. Vide infra *Fixio*.

° **FESTINARE**, Deducere. Process. de B. Petro de Luxemb. tom. 1. Jul. pag. 599. col. 1 : *Curando tale apostema cancrosum cum unguentis resolutivis, Festinat ipsum ad aperturam, et inde facta apertura, quæ corrosiva de natura materiæ adustæ, Festinat ipsum ad mortem.* Vide *Festivare* 2.

° **FESTINATIO**, Convivium, Gall. *Festin*. Charta ann. 1377. ex Bibl. reg. : *Post dies aliquos et Festinationes sollemnes, etc.* Vide supra *Festagium* 4. et *Festare*.

¶ **FESTINGMEN**. Vide *Fæstingmen*.

⁕ **FESTINIS**. [Festinus. *Titin.* apud *Non.* 8. 3. Hæc res me fecit *Festinem*.]

° 1. **FESTIS**, Obsequium, Hispan. *Festejo*. Charta Alph. VI. reg. Castel. tom. 6. Jul. pag. 54. col. 1 : *Ideoque absolvo vos ab omni Feste pristinæ subreptionis* (f. subjectionis) *et præscriptæ libertati trado.*

° 2. **FESTIS**, Fastigium, culmen, Gall. *Faite* vel *Feste*. Consuet. Norman. part. 1. cap. 26. ex Cod. reg. 4651 : *Apud Bajocas fracta Feste domorum possessio, quæ sine franca materia est constructa, ad dominum, de quo tenetur, debet revenire.* Ubi textus Gallicus : *Si comme à Baieux, la pocession de la maison dont le Feste est rompu et dépéchié, qui est sans franche matiere, c'est sans carrel et sans mortier, doit revenir à celui de qui elle est tenue.*

° **FESTISSARE**. Vide mox in *Festissura*.

° **FESTISSURA**, Festichura, Imbrex, Gall. *Faitiere*, alias *Festissure*. Comput. ann. 1441. ex Tabul. S. Vulfr. Abbavil.: *Item pro duabus Festissuris, xvj. den.* Alius ann. 1386. ejusd. eccl. : *Pro quin-*

dena Festichurarum in tecto, x. den. Comput Ms. fabr. S. Petri Insul. ann. 1472 : *Item pro xij. Festissuris ad ponendum tecto navis, pro qualibet Festissura, x. den.* Reg. 13. Corb. sign. *Habacuc* ad ann. 1524. fol. 219 : *Festissures pour xxiiij. solz le cent.* Hinc

° FESTISSARE, Imbricibus tectum munire. Comput. ann. 1370. ex Tabul. S. Petri Insul. : *Item cuidam tectori straminis, pro duabus grangiis apud Leskin recoperiendis et magna grangia Festissanda,... vj. lib. vj. sol. viij. den.* Unde *Refestir*, imbricibus vel stipulis tectum restaurare, in Chartul. Corb. sign. *Ezechiel* ad ann. 1421. fol. 97. r°. : *Marchanda... à Jehan Hanequin couvreur d'esteulle de faire et reffeitonner en la cense de Vers che qui s'ensuit ; est assavoir.... de relatter les combles et recouvrir tout de noeuf ;... et aveuc ce doit renmanteller tout de noeuf partout là où il appartenra, et sera tenus ledit Jehan de rebrocquier, rebattir, Refestir tout partout en ledite cense, là où il sera besoing de faire.*

FESTITATULA, pro *Festivitatula*, seu parva festivitas, apud Avitum Vienn. Epist. 79. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Festivitacula, Petite feste.*]

° **FESTIVALIS** BADERIUS. Vide supra *Baderius* 2.

¶ 1. **FESTIVARE**, Diem festum agere a consuetis operibus cessando. Miracula B. Ambrosii Senens. tom. 3. Martii pag. 239 : *Ubi præfatus pater singulariter et multipliciter Festivatur.* Et pag. 245 : *Cujus dies transitus solemniter Festivatur in quibusdam Ecclesiis Italiæ.* Leges Jacobi II. Regis Majoric. tom. 3. Junii pag. XXVIII : *In quibus locis et diebus in reverentia sanctarum Reliquiarum Festivare consuevimus.* Vide *Festum S. Theclæ.*

2. **FESTIVARE**, vel FESTINARE, Convivio excipere apud Cantipratanum. [Vita S. Erconwaldi Episcopi tom. 3. Aprilis pag. 785 : *Et ad orandum Deum dilectumque ipsius Erkonwaldum aliis Festivantibus, tu solus non attendis.* Gesta Trevir. Archiepisc. apud Marten. tom. 4. Ampliss. Collect. col. 389 : *Ibidem continue ipse Rex cum principibus, et nobilibus, totoque vulgo, specialiter in die Natalis Domini solemnissimam habens curiam convivando Festinavit.*] In Vita Balduini Lutzemburg. Archiep. Trevir. lib. 2. cap. 3. 13. lib. 103. cap. et in Statutis. Collegii Navarræi Parisiensis apud Jo. Launoium in Histor. ejusdem collegii pag. 30.

FESTIVER, FESTINER, FESTIN. Vox ducta a festis, in quibus Christiani mutuis se conviviis, quæ *Agapas* vocabant, excipiebant : de quibus S. Augustin. Epist. 64 : *Comessationes et ebrietates, ita concessæ et licitæ putantur, ut in honorem etiam beatissimorum Martyrum, non solum per dies solennes, (quod ipsum quis non lugendum videat, qui hæc non carnis oculis inspicit) sed etiam quotidie celebrentur.* Infra : *Cum istæ in cœmeteriis ebrietates et luxuriosa convivia non solum honores Martyrum a carnali et imperita plebe credi solent, sed etiam solatia mortuorum.* Vide eumdem l. 1. de Morib. Eccles. Cathol. cap. 34. Cumeanum de Mensura pœnitentiæ cap. 1. initio, et quæ observat Savaro ad Sidonii lib. 4. Epist. 15. lib. 5. Epist. 14. et in voce *Agape.*

° 3. **FESTIVARE**, Gaudio recreare. Alex. Iatrosoph. Ms. lib. 1. Passion. cap. 75 : *Si e contrario pessime eis et maniades satis accessiones fiunt, propter quod oportet Festivare, etc. Festoier*, Oblectamentum, vel Festum, in Serm. 45. ex Cod. 14. sæc. S. Vict. Paris. : *Plusor s'asanblent aus places et aus ruës, si deparolent lor voisins et les vis et les morz... Or ne cuidiez pas que cil qui einsi lou font, que lor Festoiers plesse à Deu.*

° **FESTIVATOR**, Præfectus piæ alicujus societatis, seu cui vexillum, in quo patronus ejusdem sodalitii depictus est, deferendum committitur. Charta Maurit. episc. Cenoman. ann. 1223. ex Tabul. Major. monast. : *Habebit ille qui festivat oblationem, sicut hactenus noscitur habuisse. Si autem non fuerit Festivator, monachi habebunt medietatem et sacerdos aliam ; et similiter sacerdos medietatem habebit, Festivatore præsente, de denariis oblatis, si de eis monachi ratione aliqua aliquid detinerent.*

¶ **FESTIVITAS**, Festum, dies festus. Diarium belli Hussitici apud Ludewig. tom. 6. pag. 187 : *Condicta certæ Festivitatis die, populum eis junctum cum venerabili corporis Christi Sacramento, ad Tabor sonoris vocibus deducunt.* Concil. Toletan. XIII. inter Hisp. tom. 2. pag. 699 : *Si quis Episcoporum a Principe vel Metropolitano admonitus, designato sibi dierum rationabili ad veniendum spatio, sive pro Festivitatibus summis, Pascha scilicet, Pentecoste et Nativitate Domini celebrandis... ad constitutum diem venire distulerit.* Occurrit ibid. tom. 3. pag. 167.

¶ FESTIVITAS, Anniversaria defuncti commemoratio, in Observat. præviis ad Vitam S. Sturmii sæc. 3. Bened. part. 2. pag. 267 : *Quatenus hi eadem mirabilia divinæ operationis audientes, gratias divinæ Majestati referrent, et omnis jucunditas ipsius Festivitatis in ejus laude personaret.* Hæc sumsit Mabillonius ex Candido monacho qui ibid. habet : *Anniversariam Sturmis primi Abbatis fundatoris Monasterii Fuldæ memoriam, et omnium Fratrum nostrorum de hac luce defunctorum in natale S. Ignatii martyris Christi.... in Missarum celebratione, psalmodiis et oratione sancta celebrare sancivit.*

FESTIVITATES *Feriales feminabus, non hominibus*, in Charta ann. 1226. apud Roverium in Reomao pag. 253. ubi disquirit de festis istis femineis.

FESTIVITATES VENDERE. Decreta Calomani Regis Hungariæ lib. 2. cap. 43 : *Nullus Festivitates vendere præsumat*, id est, in festis diebus, ni fallor.

FESTIVITAS FRACTA, cum quis in die festo opus aliquod exegit, cujus forisfacti mulctam Archidiaconi ad se pertinere contendebant. S. Anselmus Cantuar. lib. 4. Epist. 99 : *Audivi quod Archidiaconus vester accepit homines meos quasi pro forisfactura fractæ Festivitatis, et de iis plegios accepit, nec ante eos voluit dimittere, quam plegios haberet, quod nec sibi nec alicui personæ licet super homines meos.*

✱ **FESTIVITATULA**. [Parva festivitas. (Alcim. Avit. Ep. 79.)]

¶ **FESTIVOSUS**, Festinus, promtus, alacer. Litteræ Humberti II. ann. 1348. tom. 2. Hist. Dalph. pag. 574. col. 2 : *Confestim cum armis veniant ad exercitum nostrum infra burgum Miribelli, nemine remanente, exceptis illis castrorum esponderiorum, de quibus nullum volumus removeri, in hoc adhibentes diligentiam Festivosam.*

¶ **FESTIZARE**, Italis *Festeggiare*, nostris *Festoier*, Ludis publicis operam dare. Chron. Domin. de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 757 : *Et ecce per Neapolitanam civitatem dicti regales incipiunt magnifice equitare et Festizare.* Occurrit rursus ibid. col. 580. Vide *Festeiare.*

° **FESTO**, Sertum, corolla foliata, Ital. *Festone*, nostris *Feston*. Acta B. Amad. tom. 3. Mart. pag. 894. col. 2 : *Ipsa porta desuper et a lateribus ornata est picturis et foliaminibus cum suis terminis et floribus commixtis fructibus, quæ vulgo dicuntur Festoni.*

FESTRA, pro *Fenestra dicitur, parva fenestra, unde Macrobius in Saturnal. Festra quidem est minusculum ostium in sacrario.* Jo. de Janua. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Festra, Fenestrette.*] Vide Festum.

FESTRAGIUM. Charta Guigonis Comitis Forensis ann. 1253. pro Libertatibus Villarezii : *Pro hac siquidem libertate in dicta villa.... census bladi, denariorum et gallinarum duplicabunt, et duplicatum solvent annuatim in festo B. Martini hiemalis, et ad nullum aliud Festragium teneantur, vel cogantur.* Etsi in MS. sic exaratum sit, legendum tamen *Festagium* censuerim : nisi *Festragium* dictum sit pro *Fenestragium.* Vide in hoc verbo.

¶ **FESTRUM**, Fastigium, culmen, Gall. *Faite.* Charta Domini de Luiriaco in Foresio ann. 1417 : *Quemadmodum Festrum dictæ domus importat a pede usque ad summum.* Vide *Festum* 5.

° *Festre*, eadem acceptione, in Charta ann. 1464. ex Reg. 199. Chartoph. reg. ch. 424 : *Trois leveures d'un Festre de maison neufve couverte de tuille, seant audit Froyes en la rue de la grant taverne.* Infra : *Frestre.*

FESTUCA, FISTUCA, Signum et symbolum traditionis, vel translatæ possessionis, quam tradebat emptori venditor, aut qui modo quovis rei possessionem in alium transferebat. Frequentia autem hujus traditionis, ait Bignonius, ex facilitate descendit, quod *Fistuca* obviam sæpe occurrat. [Charta Fulquini pro Monast. Gemblac. ann. 950. apud Miræum tom. 1. Diplom. Belgic. pag. 141. col. 2 : *Per hanc chartulam donationis sive per Festucam*, (hanc villam) *ad opus Sanctorum tradimus.* Et quidem ejusmodi chartis stipula seu *Festuca*, ut legitimæ essent, inserebatur, unde *stipulatio* dicta.] Exstat in Tabulario Campaniæ Bibl. Regiæ pag. 535. Charta ann. 1258. qua Abbas Arreviarensis ex Bulla Apostolica : *Mercatores Romanos de bonis mobilibus Campsorum ubicumque possent in distractu Comitatus Campaniæ inveniri, Regis nomine, per traditionem cujusdam Apostolicæ Paleæ, secundum quod in tradendis possessionibus de consuetudine in istis partibus observatur.... investit.* Existimant alii, *fistucam* idem valere ac fustem, seu baculum, quo investituræ passim factæ leguntur ; Glossæ Latin. Gr. : *Festuca*, κάρφος, ῥάβδος : qua sane notione hæc vox usurpata videtur, idque infra docemus in voce *Fustis*, et verbo *Investitura*, ubi de baculo. [° Ejusmodi est ligni frustum, longitudine semipedale et crassitudine unciale aut circiter, in Chartophylacio ecclesiæ Paris. asservatum, in cujus quatuor faciebus hæc insculpta habentur, teste D. *Le Beuf* tom. 2. Dissert. pag. 90 : *Ebrardus et Hubertus de Spedona villa, servi scilicet beatæ Mariæ Parisiensis per hoc lignum Fulconi decano rectum fecerunt in capitulo sanctæ Mariæ de conquestu antecessorum suorum, quem tenuerunt absque canonicorum permissione.* Quo quidem symbolo possessionem bonorum, quæ jure *manusmortuæ* ad ecclesiam perti-

nebant, dimittere se significarunt.] Alii denique Francos nostros hac voce allusisse volunt ad *stipulationem*, de qua Jus Romanum, quam Isidorus lib. 5. Orig. a *stipula* deductam opinatur: *Veteres enim*, ait ille, *quando sibi aliquid promittebant, stipulam tenentes frangebant, quam iterum jungentes sponsiones suas agnoscebant*. Scio, aliam a Varrone et JC. dari hujus vocis originem, de qua Menagius in Amœnitatibus juris pag. 401. 2. Edit. Certe eo respexisse recentiores, par est credere: siquidem traditiones interdum *culmo*, interdum *stipulatione subnixæ* dicuntur in veteribus aliquot Tabulis, uti in voce *Culmus* observamus. Vide *Stipulatio*. [** De *Festuca* egerunt Grimmius Antiq. Germ. pag. 121. sqq. et Haltaus. voce *Halm*, Glossar. German. col. 782.]

Per Festucam *Intercurrentem* vel *Intercedentem, etc.* [Id est per traditionem factam.] Vide *Lacina*.

Festucam in Laisum (i. sinum) *jactare*, in Lege Salica tit. 48. Vide *Laisus*.

Cum Festuca *fidem facere*, [Id est, tradita alteri parti festuca,] in eadem Lege Salica tit. 52. § 2. et in Lege Ripuaria tit. 30. § 1.

Per suam Festucam *se exutum facere*, in Formul. veter. cap. 19. 39. 43. Placitum Childeberti III. Regis editum a Mabillonio: *Ut dum contra ipsa strumenta nihil habebat, quod diceret, nec quod apponeret, per sua Festuca se exinde* (f. exutum) *in præsenti dixit esse*. Vetus Notitia apud Perardum in Burgundicis pag. 32: *Per Festucam... easdem res legaliter guarpiverunt*. Alia apud eumdem pag. 65: *Et per festucam et fustum se per omnia exutum fecit*. Adde Probat. Histor. Vergiac. pag. 43. Chronicon Laurisham. pag. 59. Mabillonium tom. 4. SS. Ord. S. Benedicti pag. 342. n. 19. etc. Projiciebatur nempe *festuca* in ejusmodi *disvestionibus*. Capitularia Caroli M. lib. 6. cap. 285. [** 370.]: *Ut ergo omnis suspicio a nobis cunctis Sacerdotibus, et sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus funditus auferatur, profitemur omnes, stipulas dextris in manibus tenentes, easque propriis e manibus ejicientes, coram Deo et Angelis ejus, ac vobis cunctisque Sacerdotibus, ... nec talia facere nec facere volentibus consentire, sed magis Deo auxiliante resistere*. Ademarus Cabanensis pag. 164. de Carolo Simplice: *Congregati* (Proceres Francorum) *in campo more solito ad tractandum de publica regni utilitate, unanimi consilio, pro eo, quod ignavæ mentis erat idem Rex, Festucas manibus projicientes, rejecerunt eum, ne esset eis ultra senior*. Le Roman de *Charité* MS:

Abés respons-moi, que fais-tu,
Qui jadis rompi le Festu
Au monde, etc.

Per Festucam Werpire, Eadem notione, projecta nempe vel tradita festuca, apud Marculfum lib. 1. for. 13. Charta Ottonis III. Imp. ann. 997. apud Hermannum Stangefolium lib. 2. Annal. Circuli Westphalici pag. 203: *Et sicut mos est Laicorum, cum Festuca semet ab eo exuit prædio*. [In Obituar. MS. Ecclesiæ Morin. p. 8. notatur quod prima die cujuslibet mensis Vicarii Ecclesiæ Morin. tenentur ire in Capitulum, et ibi resignare suos vicariatus per traditionem unius *festucæ*.]

Per Fistucam *commendare, dare*, apud eumdem Marculfum lib. 3. form. 21. lib. 2. form. 4.

Per Fistucam *partiri*, apud eumdem lib. 2. form. 14.

Sacramentum per Fistucam *adhramire*, in Formulis veter. cap. 2. [Charta Chlodovei Regis ann. 692. apud Mabill. Diplom. pag. 474: *Quod et ita per Fistuca visus est achranmisse*.]

Fistuca Nodata. Vetus Charta Longobardica apud Ughellum tom. 3. Ital. sacræ pag. 49: *Omnia, quæ supra leguntur, legitimam facio vestituram per cultellum, Fistucum nodatum, wantonem, et wasonem terræ atque ramum arboris, me exinde foras expuli et werpivi, et absitum feci, et ipsius Ecclesiæ Monasterio ad proprietatem ad habendum concessi*. Adde pag. 51. 61. [Charta ann. 997. apud Mabill. tom. 4. Annal. pag. 116: *Quam traditionem atramentario, penna et pergamena manibus suis de terra levatis, Lege Salica fecit per Fistucum nodatum, ramum arborum atque per cultellum et guasonem*. Oblatio facta S. Sepulcro in Jerusalem in manu Abbatis S. Victoris Massil. ex Archivo hujus Monasterii: *Petrus Notarius judex domini Imperatoris per wasonem terræ et Fistucam nodatam, seu ramum arborum, atque per cultellum et wantonem, seu wandaligine et sic per hæc cartula Lege mea Salica*.] Occurrit eadem formula passim in Tabulario Casauriensi, in Charta Mathildis Comitissæ apud Franciscum Mariam in Mathildi lib. 3. pag. 105. in aliis ann. 1109. et 1121. apud Chiffletium in Luminibus Salicis cap. 6. in aliis ann. 961. 1028. 1029. apud Chiezam in Hist. Pedemont. cap. 20. 21. et 39. Guichenonum in Probat. Hist. Sabaud. pag. 18. 21. 23. etc.

Exfestucare, Idem quod *Festucam* tradere, abjicere, rem abdicare, *Déguerpir*, [Leodiensibus, *Effestuer*,] quod qui rei dominium in alterum transferebat, aut illius juri renunciabat, *Festucam* seu stipulam possessori tradebat in signum dominii translati. vel eam in terram projiciebat, tanquam re, quam in alium transferebat, se exueret. Adelbertus Abbas Heindenheimensis: *Omnibus ergo Canonicis usque ad unum Episcopo consentientibus et præbendam pro Deo et pro denominata recompensatione Exfestucantibus*. Adde pag. 353. Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandr. n. 65: *Fidem et hominia, quæ hactenus vobis servavimus, Exfestucamus, damnamus, abjicimus,... finita responsione ista, arreptis festucis, Exfestucaverunt illorum hominum fidem, etc.* Adde n. 141. 152. Cæsarius lib. 2. Miracul. cap. 12: *Miser juvenis a villico persuasus, creatorem suum ore suo negavit, manu Exfestucavit, diabolo homagium faciens*. Charta Conradi Imp. ann. 1143. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 158: *Potestatem, quam jure advocatiæ super ministeriales Ecclesiæ Frisingensis habere videbatur.... secundum consuetudinem Curiæ omnino Exfestucavit*. Charta Manassis Episc. Lingonensis ann. 1186. in Tabulario Monasterii Albæripæ lib. 2: *Nihil sibi de omnibus retinens, sed omnia Exfestucans*. Vetus Charta ann. 1231. apud Duchesnium in Hist. Guinensi pag. 497: *In manu mea.... legitime resignavit et Exfestucavit*. Vide pag. 74. Occurrit passim, in Chron. Abbat. S. Trudon. lib. 11. pag. 483. lib. 12. pag. 506. apud Othon. Frising. lib. 7. Chr. cap. 24. de Gest. Frider. lib. 1. cap. 6. Ægidium Aureæ Vall. in Episcop. Leod. cap. 14. et 21. Albertum Aq. lib. 5. cap. 35. Anonymum in Miracul. S. Ursmari per Flandr. n. 12. in veteribus Chartis apud Bollandum 6. Feb. pag. 920. Duchesnium in Hist. Guin. pag. 58. 131. 182. 499. in Chron. Andrensi pag. 379. etc. *Cum Exfestucatione werpire*, in Charta Desiderii Episc. Morin. ann. 1177. apud Malbrancum lib. 10. de Morin. cap. 29. et 37. et in Tabulario S. Bertini. Vide Gallandum lib. de Franco alodio pag. 325. 326. Scribitur et *Effestucare* apud Buschium in Chron. Windesem. lib. 1. cap. 17. [** Vide Haltaus. Glossar. Germ. voc. *Verschiessen* et *Sich Verschiessen*, col. 1884. supra voces *Effestucare* et *Effestucatio* suis locis.]

Festucare, Idem quod *Exfestucare*. Charta ann. 1151. apud Duchesn. in Hist. Guin. pag. 667: *Ac legitima donatione tradidimus, coram his testibus Festucavi, etc.* Charta Philippi Comitis Flandriæ ann. 1159. in Tabulario Monasterii S. Bertini: *Triginta septem mensuras, quas a me tenebat, in manus meas reddidit et Festucavit*. [Gerardus in Vita S. Adalhardi sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 358: *Nihil potuisti sine Dei permissione: modo utamur Dei jussione:* Dimittite, *inquit*, et dimittemini; *quod ego primus faciam, vos me sequimini. Fit sine mora ab omnibus: Festucantur omnia*.]

Infestucare, in possessionem mittere, *adheritare*. Charta ann. 1300. in Hist. Guinensi: *Par l'enseignement et le jugement des hommes devant dis, nous fumes adheritez, et li dis Hues desheritez: et enwerpi et Enfestuca une fie, autre et la tierche, si que n'y en eut, ni retient, et nus en fumes enheritez bien et à loi, etc.*

¶ **FESTUM**, Dies solemnis memoriæ alicujus mysterii vel Sanctorum sacratus. Non eadem vero omnium festorum solemnitas, alia enim alia celebrior, ratione officii vel cæremoniarum quarum pompa in quibusdam major, in aliis minor. In solemnioribus a consuetis operibus abstinere fuit solitum a vespera ad vesperam. Statuta Augerii Episc. Conseran. Sæc. 13: *Dies Dominicos et festivos absque aliquo servili opere a vespere in vesperam devote ac reverenter in vestris Ecclesiis coli facite*. Hujus vero moris vel præcepti qui transgressores inveniebantur, ut scribit Episcopus Carcassonensis ann. 1275. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1151: *Per tres dies Dominicos vel Festivos in camisia et braccis stare debebant ante altare, dum missarum solemnia celebrabantur*. In statutis vero Synod. Ecclesiæ Trecorensis apud eumdem tom. 4. col. 1109: *Si divites sint, solvant quinque solidos ad luminare suæ Ecclesiæ; si pauper, quinque dies Dominicos sequatur processionem in camisia et femoralibus, habens super collum instrumentum cum quo operabatur*. [* Stat. eccl. Carcasson. ann. 1270. cap. 14. ex Cod. reg. 1613: *Qui... in Festis eisdem seu diebus Dominicis inventus fuerit opus servile vel illicitum operari, ad nos infra octo dierum spatium transmittatur infrascriptam pœnitentiam recepturus, ut videlicet per tres dies Dominicos vel festivos, dum missarum celebrantur sollempnia, stet in sua ecclesia in loco eminentiori præ cæteris in camisia tantum et in braccis, cum virgarum manipulo, cum quo a sacerdote ecclesiæ præsidente unam recipiat disciplinam*.] Festa autem proximæ hebdomadis inter Missarum solemnia post communionem annuntiabantur a Diacono, ut discimus ex ordine Romano ad usum Monasteriorum apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 105: *Postea quidem* (communione scilicet peracta) *accipiens Diaconus calicem in*

dextera parte altaris, elevans eum in manibus suis, pronuncians Natalitia Sanctorum in ipsa hebdomada venientia, ita dicendo: Illa feria veniente, Natale est S. Mariæ, aut Confessoris, vel alius Sancti cujus evenerit, secundum martyrologium. Et respondent omnes, Deo gratias.

FESTA DOMINICA, Martyrum, Confessorum, apud Christianos, instituta vel ab ipsis Apostolis, vel Conciliis. S. Augustinus Epist. 118. cap. 1: *Illa autem, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe observantur, dantur intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quarum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri, sicut quod Domini Passio, et Resurrectio, et Ascensio in cœlum, et Adventus de cœlo Spiritus sancti, anniversaria solennitate celebrantur.* Isidorus lib. 1. de Eccl. Offic. cap. 34: *Festivitates Apostolorum seu in honore Martyrum solennitates antiqui Patres in venerationis mysterio celebrari sanxerunt, vel ad excitandum imitationem, vel ut meritis eorum consociemur, atque orationibus adjuvemur: ita tamen, ut nulli Martyrum, sed ipsi Deo Martyrum offeramus, quamvis in memoriis Martyrum constituamus altaria.* Eadem habet Rabanus lib. 2. de Instit. Cleric. cap. 43. Alcuinus lib. de Offic. div.: *Sanctorum dies, quibus de hoc sæculo migraverunt, solenniter et cum magna exultatione celebramus adeo, ut in ipsis, abstinentiæ aliquantulum rigore laxato, paululum remissius vivamus.* Infra: *Cum antiquos natalitia sua, vel suorum affinium, quibus in hanc miseram effusi sunt vitam, tanta alacritate invenimus celebrasse, ut etiam omni corporeæ voluptati licenter operam darent: quanto nos spirituali hilaritate sanctorum Patrum natalitia convenit celebrare, quibus non ad miserias nascuntur, sed de miseriis ad gaudia transierunt sine fine possidenda, non nos corporalibus illecebris resolventes, ut faciebant pagani, verum canticis spiritualibus, Hymnisque cœlestibus in Christo tripudiantes, ut Christiani. Quamvis non denegemus etiam corporaliter aliquantulum remissius, quam cæteris esse vivendum, propter quosdam, ut reor, hebetiores, qui nihil putant esse festivum, nisi quod viderint corporali delectatione mellitum.* Vide Durandum lib. 7. cap. 1. Baronium de Martyrolog. Rom. cap. 4. in Annal. ann. 58. n. 81. ann. 263. n. 14. Covarruviam lib. 4. Var. resolut. cap. 19. et Filesacum lib. 1. Select. cap. 6. ubi plura de festis Christianorum. [** Græcis Δεσποτικαὶ ἑορταὶ ea festa dicuntur quæ Christi Domini sunt, scilicet Nativitas, Epiphania, Passio, Resurrectio, Assumptio, Pentecoste et Resurrectio Mortuorum. Vide Glossar. med. Græcit. col. 414.]

FESTA ANNALIA, ANNUALIA, Præcipua totius *anni* festa, unde nomen. Odo Cluniac. 1. de Vita S. Geraldi cap. 15: *Si tamen in eisdem feriis Festivitas Annualis evenisset, abstinentiam ita solvebat, ut, etc.* Charta Hugonis Ducis Burgundiæ pro fundatione S. Capellæ Divion. ann. 1172. apud Perardum: *In Festis Annalibus, id est, in Nativitate Domini, in Pascha, in Pentecoste, et in omnium Sanctorum.* Ita in Charta Alphonsi Imp. apud Hieron. Vignerium in Hist. Alsatica pag. 148. Regestum Parlam. B. fol. 51. verso sub ann. 1279: *In 4. Festis Annualibus, videlicet Nativitatis Domini, Resurrectionis Dominicæ, Pentecost. et omnium SS.* 1. Reg. f. 123: *Qui faciunt burgesiam apud Castrum Nantonis in tribus Festis Annualibus, etc. Festa Annualia*, in Statuto Philippi Pulcri ann. 1302. cap. 57. 59. in Charta Odonis Episcopi Paris. ann. 1199. apud Sammarth. in Gall. Christ. *Dies Annales*, in Ordinat. Hospitii S. Ludovici Regis ann. 1261. *Feste Annuaul*, in Charta vernacula Hugonis Ducis ann. 1268. apud Duchesnium. *Festes annuelles*, apud Joinvillam in Hist. S. Lud. pag. 124. Adde veteres Consuetudines Bituricenses apud Thomasserium pag. 250. 275. *Festivitates præcipuæ, Domini Natale, Pascha, Pentecoste, et si quæ principales reliquæ solennitates*, quas Presbyteri et Diaconi, qui in villulis deserviunt, cum Episcopis suis in civitatibus celebrare tenentur, in Concil. Arvern. cap. 15. Missas quippe, ut in hisce festis majoribus, in oratoriis facere aut tenere prohibentur Presbyteri in Concilio Agath. can. 21. ita Laïci præcipui seu *natu majores, Pascha et Principales Festivitates sub præsentia Episcopi tenere* jubentur, in eod. Concilio Arvern. can. 15. et Aurelian. IV. can. 3. In Agathensi vero can. 18. statuitur, ut *sæculares, qui Natale Domini, Pascha, et Pentecosten non communicaverint, Catholici non credantur, nec inter Catholicos habeantur.* Quæ quidem festa *Festivitates Festivitatum* appellantur a Brunone Signiensi Episcopo apud Petrum Diaconum lib. de Viris illustr. Casin. cap. 34. Bernardus Mon. in Consuet. Cluniac. MSS. cap. 52: *Restant illæ nominatissimæ solennitates totius universalis Ecclesiæ speciali gaudio suscipiendæ, prædicandæ pariter et celebrandæ, Natalis Dom. nostri J. C. sanctum Pascha, Pentecosten, summorum Apostolorum Petri et Pauli, atque Assumptio S. Mariæ. Istæ igitur Festivitates cæteras, quasi quodam superlativo gradu, transcendunt, in quibus omnia superiori narratione latius explicata, ex asse complentur.* Vide Chartam ann. 1247. in Hist. Monasterii S. Mariæ Suession. pag. 454. et aliam ann. 1294. apud Gallandum de Franco alodio pag. 252.

* FESTUM ARDUUM, Eminens, præcipuum. Stat. Mss. eccl. Brioc. cap. 12: *Pulsetur pro capitulo congregando campana, quæ pulsatur arduis Festis.* Vide supra *Arduitas*. [** Germ. *Hohes Fest.*]

¶ FESTA BRACHIORUM, quæ et *Manualia* dicuntur, inferioris ordinis et minoris solemnitatis Festa, in quibus ea tantum opera prohibebantur quæ sine *equis et carrucis* fieri non possunt. Statuta Eccl. Meldens. ann. 1493. tom. 2. Hist. Meldens. inter Instr. pag. 542: *Quo nimia multitudo Festorum indigentibus non sit oneri, neque tædium generare indevotis... videatur, prohibitionem negociationis in non solemnioribus Festis, quæ Manualia seu Brachiorum vulgo appellantur, in quibus videlicet ipsa prohibitio per totam diem ad ea duntaxat opera et negotia quæ sine equis et carrucis fieri possunt se extendebat.* Et infra: *Præcipuorum autem et aliorum non præcipuorum, vulgo quondam Brachiorum et Manualium, nunc vero devotionis seu ad devotionem nuncupatorum Festorum observationis ordo subsequitur, etc.* Adde Statuta Eccl. Senonensis sec. XVI.

¶ FESTUM CANTORIS dicitur in multis Galliæ Ecclesiis Festum primæ classis, teste Macro in Hierolex. quia tunc ad Cantorem spectat officium ordinare; eadem ratione *Festum Succentoris*, vocatur Festum secundæ classis.

¶ FESTUM COLIBILE, Quod colitur, in Statut. Avenion. ann. 1570. edit. 1612. lib. 2. Rubr. 32. art. 1: *Diebus Festis colibilibus, etc.*

¶ FESTUM *dividitur in Festum Duplex, et in Festum Simplex. Festum Duplex dividitur in Principale Duplex, in Majus Duplex, in Minus Duplex, in Inferius Duplex... Festum Simplex dividitur in Invitatorium Triplex, Invitatorium Duplex, Invitatorium Simplex.* Ita Breviarium vetus asservatum in Monasterio Benedictinarum Anglic. Pontisar.

FESTUM DUPLEX, cum duo Festa concurrunt eodem die, quo casu dignioris Festum agitur, alterius sequenti. Quædam autem *Festa* dicuntur *in totum duplicia*, quædam *simpliciter duplicia*, quædam denique *semiduplicia*. Dicuntur quædam *duplicia* in quibusdam Ecclesiis, pro eo, quod responsoria, tam majora, quam brevia, et versus a duobus cantantur, et quia omnia incipienda a duobus incipiuntur, et quia antiphonæ in Matutinis et Vesperis duplicantur: dicuntur enim Completæ, et ante Psalmum et post, sicut est Festum Natalis Domini, S. Stephani, S. Joannis Evang. Circumcisio Domini, Epiphaniæ, Purificationis, Annuntiationis, Resurrectionis, Ascensionis, Pentecostes, S. Joannis, B. Apostolorum Petri et Pauli, S. Laurentii, Assumptionis B. Mariæ, Nativitatis ejusdem, et Dedicatio Basilicæ. Atque hæc sunt majora duplicia. Vide Ordinat. Præmonstrat. cap. 15. pag. 914. *Minora* autem *duplicia Festa* sunt 2. et 3. feria infra octavas Pentecostes, Commemoratio S. Pauli Apostoli, Octava Apostolorum Petri et Pauli, et Assumptionis, et quodlibet Festum, quod unaquæque Ecclesia duplex ordinaverit celebrari. *Semiduplicia Festa* sunt, in quibus præmissa omnino non observantur; sed tantum tertium, sextum et ultimum responsoria cantantur a duobus, nec incipiuntur a duobus, nec duplantur antiphonæ, licet versus et brevia responsoria a duobus dicantur. Et sunt hæc semiduplicia Festa SS. Andreæ, Nicolai, Luciæ, etc. Ita Beletus cap. 57. et Durandus lib. 7. Ration. cap. 1. n. 31.

* Ordinar. Ms. S. Petri Aureæ-val.: *Quocienscunque facimus in ecclesia solemnitatem novem lectionum, sive duplex simplex, sive duplex magnum, etc.* Hujus appellationis rationem innuere videtur Liber pension. S. Vict. Massil.: *Invenimus... propter solemnitates diversorum sanctorum, quorum corpora in eodem monasterio requiescunt, anno quolibet sexaginta et septem Festa duplicia, in quibus datur duplex refectio, sive portio seu pitantia omnibus supradictis.* Atque ut monachis refectio duplex, ita in ecclesiis cathedralibus nonnullis duplex retributio canonicis iis diebus præstabatur; quod de Massiliensi ecclesia potissime mihi affirmatum est.

¶ FESTA PER TOTUM DUPLICIA, De quibus fit in utrisque Vesperis. Statuta Synod. Ecclesiæ Argentin. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 532: *Festa a Clero nostræ civitatis et diœcesis cum officio de Festis per totum duplicibus instituto, etc.*

FESTA QUADRUPLICIA, in Statut. Ord. Præmonstrat. dist. 2. cap. 1: *In Festis, quæ apud alios vocantur triplicia, apud alios Quadruplicia, majora, aut præcipua, etc.*

¶ FESTUM DE QUARTO DUPLICI, Major solemnitas. Charta Petri Abbatis S. Crucis de Talemondo Lucionensis Diœc. ann. 1366: *Item quotiens Conventus fa-*

ciet servitium pro benefactoribus dicti Monasterii... Et quotiens ibit in processione revestitus vel aliter extra Monasterium... vel quando Conventus revestitus erit pro recipiendo aliquem Prælatum... tenebitur dictus aquarius et dare et administrare dicto Conventui, sicut supra dictum est de solemnitatibus et Quartis Duplicibus.

FESTUM, seu FESTIVITAS TRIPLEX, de cujus officio multa in secunda parte Ordinarii MS. Ecclesiæ Rotomagensis, qua voce intelliguntur majora festa, ut Natalis, Paschatis, etc.

☞ Ideo autem ejusmodi Festivitas *triplex* nuncupatur, quod ter Antiphona ad *Magnificat* recantatur, scilicet ante illud canticum, in fine ejusdem ante *Gloria Patri*, etc. et rursus post hunc versum. Quod etiamnum fit in Diœcesi Parisiensi in solemnioribus illis antiphonis quæ Natalem Christi præcedunt.

* A triplici chorista, vel triplici campana sic dictum malim, quam ab antiphona ter ad *Magnificat* recantata.

FESTUM TRIUM LECTIONUM, ibidem et in Statutis antiq. Cartusiensib. 1. part. cap. 30.

* FESTUM TERSALE, Eadem notione. Consuet. Mss. monast. S. Crucis Burdegal. ante ann. 1305 : *In Festis tersalibus ponuntur septem cerei, in solemnibus viginti ; ... et nota quod nisi sit Festum tersale vel solemne, cerei non accenduntur in Vesperis, neque in Matutinis.*

* FESTUM QUINQUE CEREORUM, in Pontif. Ms. Senon. ad usum eccl. Paris.: *Ipso die* (in Cœna Domini) *pulsentur campanæ ad missam et ad versum, sicut mos est in Festis quinque cereorum.*

FESTUM NOVEM LECTIONUM, in quo novem Lectiones dicuntur in Matutinis, cujusmodi sunt majora Festa. [Statuta Ecclesiæ Biterrensis ann. 1368. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 638 : *Item, statuimus quod Festa illorum Sanctorum quorum nomina in Missæ canonibus specialiter recitantur, sub novem Lectionum officio celebrentur.*] Liber Ordinis sancti Victoris Parisiensis cap. 3 : *In omnibus Festis novem Lectionum debent Fratres cotidie tenere silentium.* Vide Ordinar. Præmonstrat. cap. 15. pag. 915.

FESTUM 12. LECTIONUM, in quo 12. Lectiones. Vide Statuta antiqua Cartusiensia 1. part. cap. 29.

FESTUM DOMINICALE, seu QUOD DOMINICALI MORE CELEBRATUR, in Ordinario MS. Ecclesiæ Rotomag.

* Obituar. Ms. Rotomag. ad diem 2. Jan. : *Octabæ S. Stephani, Festum dominicale.*

FESTA IN CAPPIS, Majores solennitates, in quibus inter Missæ solemnia et Vesperas deferuntur Cappæ a ministris Chori Ecclesiæ. Tabularium Fossatense fol. 122 : *Dederunt eidem Ecclesiæ albas paratas,... de quibus induuntur in Festis, quæ fiunt in dicta Ecclesia in albis, vel in Cappis, etc.* Consuetudines Eoveshamensis Monasterii in Anglia : *Et ad omnes collationes Festivitatum tam in Cappis, quam in albis, etc.* Mox : *Debent etiam habere caritatem de cellario ad prandium singulis diebus octabarum principalium Festivitatum, quæ octabas habent, exceptis diebus, quibus sunt in Cappis.* Vitæ Abbatum S. Albani : *In Festis, quæ in Cappis fiunt et maxime præcipuis,* pag. 80. 83. [Vide Statuta Ecclesiæ Pictav. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 1074.] Observat Watsius in Missa Mozarabum aliquando occurrere *Festum trium,* vel *sex,* vel *novem Capparum.* [*Festum Caparum* sæpius occurrit in Statutis Card. Trivultii Abb. S. Victoris Massil. ann. 1531. Sed hæc Monachos potissimum spectasse colligitur ex Gocelino in Hist. Translat. S. August. sæc. 6. Bened. part. 2. pag. 759 : *Ut annuatim ejus Festivitas in Cappis celebraretur, uti Monasteriali usu dicitur.*]

¶ FESTUM UNIUS ORDINIS, Idem videtur quod hodie Festum duplex minus. Liber de doctrina Novitiorum Ord. Grandim. cap. 1. apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 1827 : *Officium vero B. Mariæ etiam in Festis unius Ordinis non dimittas, sed secrete dicas taliter, quod tumultum non facias.*

* FESTA REPENTINA, Quæ arbitrio cujuspiam constituuntur. Stat. universit. Aurel. ann. 1307. ex Cod. reg. 4223. A fol. 17. v°. : *Nulla quoque festa dabunt vacationes a lecturis, nisi quæ celebrantur a clero et populo ; ex quo relinquitur quod Festa repentina, pro crastinationibus aut aliis inventionibus quibuscumque, sibi noverint interdicta.* Vide *Feriæ messivæ* in *Feriæ* 3. et *Repentinæ Feriæ.* Licet de Festis Dominicis et Sanctorum ex professo commentatus sit Baronius in Notis ad Martyrologium, quædam tamen de iis, quæ observationem aliquam postulant, hic leviter attingemus, ordine literarum servato.

FESTUM S. AGNETIS celebrari cœptum est propter quoddam miraculum, quod octavo die suis contigit parentibus ad ejus tumulum lamentantibus. Ita Beletus cap. 75.

FESTA ANIMARUM, seu Commemoratio Defunctorum 2. Novembr. Gall. *la Feste des Ames,* nempe *des Trépassez.* [Charta ann. 1044. apud Mabill. tom. 4. Annal. pag. 459 : (Bruno Episcopus Leucorum) *Capellano assignat.. privatas Missas, primam Missam ad corpus defuncti, peras scilicet peregrinorum benedicendorum, nuptias... sepulturam albatorum, confessiones, Festum sanctarum Animarum absque candela.* Statuta Eccl. Cadurcens. etc. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 766 : *Festa communia Animarum defunctorum generaliter celebrantur in crastinum omnium Sanctorum, et in crastinum B. Hilarii, et in quibusdam etiam locis de consuetudine speciali in crastinum octavarum Paschæ et Pentecostes, et si in his sit Festum duplex, transfertur ad diem sequentem commemoratio defunctorum, et celebrantur hæc Festa defunctorum usque post Missas, nec propter officium defunctorum debet omitti dictis diebus officium regulare.* Memorantur præterea quatuor Festa Animarum in Charta ann. 1288. ex Tabular. S. Victoris Massil.] Matth. Westmon. ann. 1244 : *In crastino Animarum convenientes omnes Angliæ Magnates, etc.* Adde eumdem ad ann. 1246. et Annales Colmarienses ann. 1286. Id Festum, vel potius Commemorationem instituisse primum in suis Monasteriis sanctum Odilonem Abbatem Cluniacensem, ex quo ad cæteras Ecclesias transiit, scribunt Petrus Damiani in Vita S. Odilon. Radulfus de Diceto ann. 966. Sigebertus ann. 998. Udalricus in Consuet. Cluniac. lib. 1. cap. 42. Durandus lib. 7. cap. 35. etc. Vide Ditmarum lib. 6. pag. 70.

* Post Natale Domini apud S. Florum celebratum olim fuisse, docent Lit. remiss. ann. 1478. ex Reg. 206. Chartoph. reg. ch. 97 : *Le Jeudy d'après Noël que l'en faisoit au païs* (diocèse de S. Flour) *Feste et solempnité des Trespassez,... le suppliant apperceut Jehan del Roux,... lequel avec ung pic remplissoit ung fossé ou raze,... auquel il dist : Il fust mieux que vous fussiez à l'église, car il est aujourd'huy la Feste des bonnes ames. La Feste aus mors,* in Charta Phil. Pulc. ann. 1298. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 41.

FESTUM ANNUNTIATIONIS DEIPARÆ, de quo copiose Baronius ad Martyrologium. [** Die 25. Mart.] Tantum moneo, Festum istud *Marzache* olim a nostris appellatum, quod in mensem Martium incidat. Regestum Censuum et Feodorum Carnotensis urbis f. 67 : *Sachent tous, qu'en l'an de grace 1286. le Jeudi d'emprés la Marzache, que Henry, etc.* De hoc Festo sic Nomocanon nuper editus a V. C. Jo. Bapt. Cotelerio can. 2 : Τοῦ εὐαγγελισμοῦ τὴν ἑορτὴν τὸ σέβας ἀπονέμειν, ὅτι σεβασμία πασῶν τῶν ἑορτῶν. [** Vide Glossar. med. Græcit. voc. Εὐαγγελισμός, col. 443. et Χαιρετισμός, col. 1724.

¶ FESTUM APOSTOLORUM, de quo Micrologus cap. 55 : *Festivitas SS. Jacobi et Philippi et omnium Apostolorum.* Hæc olim apud Latinos Kalendis Maii, qui dies hodie Apostolis Jacobo et Philippo tantum dicatus, apud Græcos vero 30. Junii, celebrari solita. [** Latinis ante seculum octavum Festum Apostolorum die 29. Junii celebratum fuit, deinde Petri et Pauli tantum.]

* FESTUM APPARITIONIS, Idem quod *Epiphania,* cum scilicet Christus Magis seu Gentibus apparuit, id est, se se manifestavit, nostris etiam *Apparition.* Obituar. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5191. fol. 40. r°. : *viij. Idus Januarii fit Festum annale de Apparitione Domini ; quod institutum est anno Domini 1300. in generali capitulo Maii.* Lit. remiss. ann. 1386. in Reg. 130. Chartoph. reg. ch. 177 : *Comme les genz de la ville de Ronsay en Brie aient acoustumé à eulx jouer environ la Feste de l'apparition et batre leurs bacins après soleil couchié et le jour de ladite Feste, etc.* Aliæ ann. 1415. in Reg. 169. ch. 61 : *Le Dimenche xij*e*. jour de Janvier, qui fu le jour de l'Apparition au pois, etc.* Ubi designatur vigilia octavæ Epiphaniæ, quam *Les Rois brousés* vulgus appellat. Vide supra *Epiphania.*

* FESTUM APPARITIONIS S. MICHAELIS, quæ et *Inventio specus S. Michaelis* dicitur, in Cæremon. MS. S. Mariæ Crassensis, celebratur die octava Maii. Vide *Festum S. Michaelis.*

FESTUM ARCHITRICLINI. Vetus Inquesta apud Puricellum in Monumentis Ambrosianæ Basilicæ pag. 1073 : *Vidit enim, quod viventibus Imperatore Federico et filio ejus, in Festo Architriclini custos Canonicorum, Jacobus nomine, ad petitionem Domni Ambrosii, tunc Abbatis, portavit crucem.* Paulo supra *dies Architriclini* appellatur, quo vocabulo Dominicam secundam post Epiphaniam, in qua Evangelium Joannis cap. 2. de Nuptiis in Cana recitatur in Ecclesia Mediolanensi, recte conjicit idem Puricellus. Factum porro ipsum miraculum in Cana 6. Januarii, ac proinde ipso Epiphaniæ die consentiunt Scriptores omnes.

¶ FESTUM ARMORUM CHRISTI, Idem quod infra *Festum Coronæ Christi.*

* FESTUM ASCENSIONIS in ecclesia collegiata S. Petri Insulensis, ut et in aliis ecclesiis, actione exprimebatur ; qui enim ex Ordinario ejusd. eccl. officio hac die præerat, cum modicum panis et vini degustasset, cantato responsorio, *Non vos relinquam,* ambonem ascendebat, ubi ex monte effícto cœlum petere videbatur ; tunc pueri sympho-

niaci veste angelica induti decantabant, *Viri Galilæi, etc.* [** Vide Busch. de Reform. Monaster. apud Leibnit. Scriptor. Brunsvic. tom. 2. pag. 500. et Glossar. med. Græcit. voce Ἀνάληψις, col. 69.]

Festum Assumptionis Deiparæ, de quo Baron. ad Martyrol. et Steph. Baluzius ad Capitular. Reg. pag. 1171. Beletus cap. 146. et alii, a Baronio laudati. Quando vero et qua occasione in diœcesi Morinensi feriatum esse incœperit, produnt Annales Francor. Bertiniani ann. 862. Vide Vitam S. Theodardi Episcopi Narbonensis apud Catellum pag. 760. [** et Glossar. med. Græcit. voce Μετάστασις, col. 918. Crebrius apud Graecos Scriptores Κοίμησις seu Dormitio indagitari solet.]

* Mense Aprili celebratum fuisse reperio in Chartul. Godefr. dom. Asperim. ex Bibl. reg. fol. 43. r°. : *Donné l'an mil ccc. xlix. le mardy après l'Assumption nostre Dame le xviij. jor dou mois d'Avril.* Sed mendum est pro *Aoust*, in quo mense dies 18. ad diem Martis reapse pertinet eo anno.

Festum Azymorum, Pascha, apud Ordericum Vitalem lib. 11. pag. 816.

Festum S. Blasii. Cur hac die populus lumina pro domibus, vel animalibus accendere soleret, atque adeo eleemosynas largiri, docet Honorius Augustod. lib. 3. cap. 25.

** Festum Brandonum. Vide *Brandones.*

* Festum Broncheriæ. Vide supra *Broncheria.*

¶ Festum Calendarum, in Charta Massiliensi ann. 1522 : *Singulis annis solvere teneantur census ad Festum S. Johannis Bapt. et ad Festum Calendarum.* Quod utrum Kalendas Januarias spectet, an Nativitatem Christi in dubium venire potest. Et quidem Massiliæ etiamnum *Calenes* vocant Festum Nativitatis Christi : quo nomine etiam donatur cœnula quæ apud ipsos in vigilia hujusce solemnitatis more Romanorum fit non sine apparatu ; ducta forsan vocis origine, quod Massiliensibus haud infrequens, a Græco καλέω, voco, quod ad hanc cœnulam propinquos et agnatos vocare soleant : nisi mavis deducere a καλεῖν, convivari, κάλεσμα, convivium, epulum, compotatio. Vide Gloss. med. Græcit. et *Kalendæ.*

¶ Festum Campanarum nuncupatur in quibusdam provinciis Festum Annunciationis Deiparæ : forte quod hac die ad Salutationem Angelicam solemnius pulsantur Campanæ.

* Festum Candelæ, Festum dedicationis alicujus ecclesiæ, seu potius dies festus patroni cujusdam loci. Lit. remiss. ann. 1380. in Reg. 118. Chartoph. reg. ch. 52 : *Comme le premier jour de May l'an 1373. ou environ, Jehan de la Mote, lors demourans en la ville de Froyenne ou baillage de Tournesis, feust armez pour aidier à garder la Feste de la chandelle ou deducasse, estant en ladite ville avec le bailli d'icelle ville.* Aliæ ann. 1403. in Reg. 158. ch. 19 : *Comme le suppliant feust alez en la ville de Lilers, à un jour que l'en faisoit la Feste de la chandeile en laditte ville, pour soy esbatre, etc.* Vide supra *Candela* 2. et *Dedicatio.*

Festum Cathedræ *S. Petri Antiochiæ*, 22. Febr. quod *Natale Petri de Cathedra* dicitur in veteri Martyrologio apud Bucherium 8. Kl. Martii. Vita S. Lauriani Episcopi MS. : *Erat enim solennitas Cathedræ, quam celeberrimam ex more plebs habebat Romana, eo quod sessio Pontificalis Apostoli eo die primum fuisset dedicata, id est, quinto decimo Kl. Febr.* De hoc festo agunt S. Augustinus in Append. de Divers. Serm. 74. Concil. Turon. II. can. 22. Petrus Damiani lib. 1. Epist. 20. Beletus cap. 83. Durandus lib. 7. cap. 8. Baronius ad Martyrolog. Bollandus 18. Januar. et 22. Febr. Baluzius ad Capitular. Reg. pag. 1172. Vide infra *Festum B. Petri Epularum.*

* *Festum beati Petri sublimati ad cathedram* nuncupatur in Ch. ann. 1243. ex Chartul. Campan. fol. 403. col. 2. Alia Garn. *de Willi* cancell. eccl. S. Fursæi de Peron. in Reg. 52. Chartoph. reg. ch. 167 : *Ce fu fait l'an de grace mil trois cent et treze, el mois de Fevrier, le Lundi devant la Feste S. Pierre yver souz pierre.*

* Festum de Clavibus *et Lancea Christi solemne ordinavit* (Innocentius VI. PP.) *in Alemania et Boemia observandum et recolendum temporibus successivis.* Annal. Victor. MSS. ad ann. 1355. Vide *Festum Coronæ Christi.*

Festum Compassionis B. Mariæ. Vide Synodum Coloniensem ann. 1423. cap. 11.

* Vulgo *Notre Dame de Pitié*, quod celebratur die Veneris ante Dominicam Palmarum : *Festum Compassionis seu Septem dolorum*, in Breviar. Rom. Vide Haltaus. in Calendar. med. ævi pag. 71. ubi refert quod in collegiis quibusdam Jesuitarum sit societas religiosa, quæ appellatur *Fraternitas Compassionis.*

Festum Conceptionis B. Mariæ aiunt institutum ab Ildefonso Archiepisc. Toletano, ut est in ejus Vita. Alii ex quadam revelatione ab Herberto Abbate Ramesiensi, ut Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 240. et Gaufredus Vosiensis cap. 12. Ab Anselmo denique Cantuariensi Archiepiscopo, Concilium Londoniense ann. 1328. can. 2. Cœptum in Gallia celebrari circa annum 1145. ex S. Bernardi Epist. 174. colligit Baronius ad 8. Decembr. quem vide, ut et Lucam Tudensem lib. 3. contra Valdenses cap. 20. Quando vero apud Græcos cœperit, vide Combefisium tom. 1. Auctar. Bibl. Patr. pag. 1223.

* Tabul. S. Petri de Regula : *Anno Incarnationis Domini* 1154. *ego Atto prior, præsente domino Vasatensi episcopo Guillelmo Arnaldi collaudante, cum totius capituli nostri benigna unanimitate, statuimus ut Festum de beatæ Dei Genitricis Mariæ Conceptione, quod jam fere per totam Galliam devotissime ab omni Christiano percelebratur populo, hoc et a fratribus nostris et a tota plebe venerabiliter deinceps solemnizetur.* In ecclesia vero Parisiensi celebrari cœpit ann. 1288. ut ex Necrol. MS. ejusd. eccl. colligitur : *Anno Domini* 1288..... *obiit Ranulphus quondam Paris. episcopus, qui..... dedit nobis trescentas libras Paris. ad emendum redditus, pro Festo Conceptionis B. M. V. celebrando quolibet anno in ecclesia nostra.*

* Festum Conceptionis *S. Johannis Baptistæ* ad xxij. Sept. notatur in Calendar. S. Martial. Lemovic. ex Cod. reg. 1138.

* Festum Consecrationis Corporis Christi, Idem quod *Corporis Christi*, in Proces. super vita et mirac. Caroli ducis Brit. qui obiit ann. 1371. apud Cl. V. Garamp. in Dissert. 5. ad Hist. B. Chiaræ pag. 179.

Festum Conversionis S. Pauli, cur celebretur, pluribus docent Innocentius III. lib. 1. Epist. pag. 29. Edit. Venetæ, et Durandus lib. 7. cap. 4.

Festum Coronæ Christi. Henricus Rebdorff. ann. 1357 : *Hic etiam PP.* (Innocentius VI.) *ad supplicationem Regis Caroli speciale Festum in honore instrumentorum Dominicæ Passionis, videlicet hastæ, clavorum, et aliorum, in partibus Alemanniæ et Bohemiæ solenniter celebrandum indixit, feria* 6. *post Octavam Resurrectionis Dominicæ, et super hoc indulgentias dedit, et hoc fecit propter reverentiam Imperialium insignium, quod aliqua de prædictis instrumentis Rex Romanorum, seu Imperator in sua tenet custodia. Cujus quidem Coronæ festum in Regno Franciæ celebravit.* Magnum Chron. Belgic. pag. 304 : *Carolus IV. Imp. a Rege Franciæ obtinuit spinam unam de Corona Domini. Unde promeruit a PP. Innocentio VI. Festum fieri de Corona et Clavis Domini, quod celebratum feria* 6. *post octavam Paschæ, cum proprio cantu, et officio divino.* Auctor vero Vitæ Innocentii VI. pag. 117. *Festum de Lancea et Clavis Domini* vocat [Consule, si placet, Haltausium in Calendar. Germ. pag. 91. Ludewig. Dissert. de Noriberga insignium Imperii titulari in Append. et Seelen. Dissert. de Festo Lanceæ et Clavorum Christi.] Vide *Lancea Constantini M.* et *Regalia* 2.

Festum Coronæ Domini, seu Susceptionis Coronæ Dominicæ a S. Ludovico, in Usibus antiquis Cisterciensib. cap. 65. Vide Hist. nostram Gallo-Byzantinam lib. 4. n. 11. 12. 13.

* Obituar. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5191. fol. 166. r°. : *ij. Idus Augusti Festum duplex de Corona Domini.*

* Festum Coronæ, Alia notione. Vide supra in *Corona.*

Festum Corporis Christi, seu, ut vocant, *Sacrosancti Sacramenti*, celebrari primus instituit Urbanus IV. PP. 5. feria post Octavam Pentecostes, ann. 1264. Thierricus Vallischolar. in Urbano pag. 241 :

> Sic digne statuit, ut in anno Corporis hujus
> Tam Festum celebre fiat in orbe semel,
> Post Pentecostes octavas luce Jovis, nam
> Consumi Christus fecerat ista die.
> Hocque sui terno fecit Papatus in anno,
> Officiumque novum continet ista dies.

Adde Hocsemium in Episcop. Leod. cap. 6. Thomam Walsinghamum pag. 111. Quid vero Festo isti indicendo occasionem præbuerit, pluribus edisserit Chapeavillus in Tractatu Historico de Vera Origine Festi Corporis Domini, post 2. tom. Rerum Leod.

* Festum S. Crispini Parvi. Lit. Caroli V. ann. 1379. in Reg. 118. Chartoph. reg. ch. 456 : *Les varlez cordoanniers de nostre bonne ville de Paris requérans que comme passez sont cinq ans ou environ, ils aient ordonné à faire célébrer en l'honneur de mons. S. Crespin le Petit..... une messe chascune sepmaine au jour du Lundi en l'église nostre Dame de Paris,.... et aient en dévotion de y faire une confrarie ;.... ottroions par la teneur de ces Lettres que ilz puissent fonder, faire et tenir ladite confrarie en nostre dite ville de Paris chascun an,.... et ycelle faire crier par ladite ville à la clochette.*

Festum S. Joannis Baptistæ Natalis. S. Augustin. Homil. 44. cap. 2 : *Quia in magno sacramento natus est Joannes, ipsius solius juste Ecclesia Natalem diem celebrat et Natalis Domini celebratur ; sed tanquam Domini... Passionum diem servis plurimis celebramus, Nativitatis diem nemini nisi Joanni.* Vide eumdem Serm. 21. de Diversis, et Serm. 23.

Festum Decollationis S. Joannis Baptistæ. Vide Beletum cap. 147.

* *Saint Jehan Décolace*, in Lit. remiss. ann. 1376. ex Reg. 109. Chartoph. reg. ch. 278. Celebratur 29. Augusti.

FESTUM DISCIPULORUM CHRISTI, Idem quod sequens.

FESTUM DIVISIONIS APOSTOLORUM notatur in Martyrologiis Bedæ, Usuardi, et aliorum 15. Julii, quo scilicet Apostoli in diversas orbis provincias profecti sunt, ac dispersi sunt : unde *Festum de Dispersione Apostolorum*, apud Albertum Stadensem ann. 1098. appellatur. Kalendar. S. Victoris Parisiensis : *2. Id. Julii Divisio Apostolorum ad prædicandum.* Chronic. Elwangense, et Compilatio Chronologica ann. 1291 : *Rex Romanorum Rudolphus obiit in Divisione Apostolorum.* Chronicon Montis S. Agnetis can. 10. ann. 1041 : *In crastino Divisionis Apostolorum.* Huc respexit Paulinus Natali 9 :

> ... Lux populis festiva recurrit,
> Qua sanctus quondam cœlo demissus ab alto
> Spiritus ignito divisit fulmine linguas.

Vide Baron. ann. 44. n. 13. 14. [In Missali Hierosolymitan. Equitum Argentorati ann. 1505. impresso, ut scribit Hofmannus in Lexico v. *Apostolorum Festum*, reperitur sub die 16. Julii commemoratoria Missa, quando Apostoli ad prædicandum per orbem divisi sunt, sub titulo : *Divisio Apostolorum.*]

** FESTUM EVANGELISMI. Vide in *Dominica.*

* FESTUM EUCHARISTIÆ, Idem quod *Corporis Christi*, in Lit. ann. 1356. ex Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 777. et in Necrol. MS. Fratrum Min. Silvanect.

FESTUM EXALTATIONIS S. CRUCIS. Vide Beletum cap. 151. Durand. lib. 7. cap. 29. Auctorem Vitæ Gregorii IX. PP. a Bosqueto editum pag. 221. Baron. ann. 628. num. 2. Puricellum in Monumentis Ambrosianæ Basilicæ pag. 426. etc.

** FESTUM EXSPECTATIONIS MARIÆ, Die 18. Decembr. aliis 16.

¶ FESTUM S. FILIASTRI. Vide in *Filiaster.*

* FESTUM FLORUM. Chron. Patavin. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 1119 : *Nono Kalendas Junii*, [** f. leg. *Julii.*] *dum fieret solemnitas Festi florum, sumta occasione festi, populus consulte armatur.* Et col. 1120 : *Ludos annuos instituunt ipsa die victoriæ, scilicet in vigiliis S. Johannis de Junio, cum floribus et pulegiis ad flumina cantantes incedunt.*

* FESTUM HERBARUM, Idem quod *Assumptionis Deiparæ* ; appellationis rationem profert Witeckindus in Pulo ecclesiast. : *Ferre solent mulieres in templa fasciculos herbarum,... ob quam causam Festum hoc vulgo Herbarum vocatur.* [** Sigillum Mariæ gloriosæ Virginis apud Haltaus. in Calend. med. ævi ad hunc diem : *Cur autem mos inolevit, quod flores et herbæ in ejus festivitate consecrantur, ob duas causas fieri comprobantur, quia ea die cantant : Circumdabant eam flores rosarum et lilia convallium... Alia causa est, quia de jure omnes fructus novi ante gustum deberent benedici... statuit ecclesia, ut in ejus festivitate primitiæ frugum benedicerentur a sacerdotibus.*]

FESTUM HYPAPANTES, seu *Occursus Domini*, 2. Febr. celebrari cœptum CPoli anno 15. Justiniani M. ut auctor est Theophanes. Vide Durandum lib. 2. cap. 6. num. 5. Baronium, etc. et infra in verbo *Hypapante.*

FESTUM S. JACOBI die 25. Julii celebratur, non quod hoc die decollatus fuerit, sed in Paschate, ut auctor est Honorius Augustod. lib. 3. cap. 163.

* FESTUM, seu *Festivitas Jherusalem quando capta fuit a Christianis* notatur ad xiv. Julii in Calendar. S. Martial. Lemov. ex Cod. reg. 1138.

* FESTUM INCARNATIONIS DOMINICÆ, Idem quod *Annuntiationis Deiparæ.* Lit. remiss. ann. 1408. in Reg. 162. Chartoph. reg. ch. 395 : *Die xxv. Martii ultimo præteriti, qua die celebratum fuit Festum Incarnationis Dominicæ, etc.*

* FESTUM INNOCENTUM. Vide infra *Festum B. M. Magdalenæ* et *Kalendæ.*

FESTUM INVENTIONIS S. CRUCIS, ut 5. Non. Maii solenniter celebraretur, instituit Eusebius PP. Microlog. cap. 55. Hoc festo carent Græci, ut ex eorum Menologiis constat.

FESTUM S. JOANNIS ANTE PORTAM LATINAM, *est illa dies*, inquit Honorius Augustod. lib. 3. cap. 160. *qua Johannes Apostolus a Domitiano Cæsare ante eandem portam in dolium ferventis olei est missus, sed divinitus liberatus.* Vide Beletum cap. 126.

FESTUM S. JOANNIS EVANGELISTÆ, seu *Dormitio*, incidit in diem Nativitatis S. Joannis Bapt. *Sed quia ob celebre officium illic agi non potuit, Ecclesia 27. Decembris die ejus festivitatem instituit, quando ab exilio rediit, vel ipsius Ecclesia dedicata extitit.* Ita Honorius August.

* FESTUM S. JOANNIS dicti *Confessoris*, fundatoris scilicet monasterii Reomaensis an. circ. 440. memoratur in Charta ann. 1360. ex Reg. 109. Chartoph. reg. ch. 121. Hujus memoria celebris est in antiquis martyrologiis ad. v. Cal. Febr.

* FESTUM DE LANCEA CHRISTI. Vide supra *Festum de Clavibus.*

FESTUM S. LAURENTII inter ea, quæ celebrari debent, recensetur, in Capitulari Aquisgranensi ann. 817. cap. 46. in Concilio Lugdunensi, et in Provinciali Cantuariensis Eccl. lib. 2. tit. 3. Vide Durandum lib. 7. cap. 23. et Beletum cap. 75. 145. præterea Guillelmum Neubrig. lib. 2. cap. 35.

¶ FESTUM LAZARI præcipitur in antiquis Statutis Synod. Ecclesiæ Æduensis apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 475 : *Festa vero Nazarii et Celsi martyrum et Beati Lazari injungentur solemniter observari.*

¶ FESTUM LUMINUM, Idem quod supra *Festum Hypapantes*, sic dictum quod solemnis in eo fit cereorum benedictio. Chron. S. Ægidii apud Leibnit. tom. 3. Brunsvic. Script. pag. 573 : Ὑπαντὴ *Domini, id est, Festum Purificationis, hoc est, Festum Luminum dico.*

¶ FESTUM LUMINUM, vocabatur præterea a primis Christianis anniversaria baptismi dies, Græcis præsertim olim celebrata. Gregorius Naz. Orat. 39. initio : Ἡ γὰρ ἁγία τῶν φώτων ἡμέρα, εἰς ἣν ἀφίγμεθα, καὶ ἣν ἑορτάζειν ἠξιώμεθα σήμερον, ἀρχὴν μὲν τὸ τοῦ ἐμοῦ χριστοῦ βάπτισμα λαμβάνει, τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς, τοῦ φωτίζοντος πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.

FESTUM MACCHABÆORUM, in quod exstant complures Sanctorum Patrum Homiliæ. Vide Beletum cap. 142.

** FESTUM MAGNÆ DOMINÆ, apud Hungaros Assumptio.

* FESTUM B. M. MAGDALENÆ ludibriis atque ineptiis apud moniales celebre, ut *Kalendæ* apud clericos. Reg. visitat. Odonis archiep. Rotomag. ex Cod. reg. 1245. fol. 18. r°. : *Item inhibemus ne de cetero in Festis Innocentum et B. M. Magdalenæ ludibria exerceatis consueta, inducendo vos scilicet vestibus secularium, aut inter vos seu cum secularibus choreas ducendo.*

* FESTUM B. M. DE ADVENTU, Idem quod *Conceptionis. La Nostre Dame des Avans*, in Charta ann. 1356. ex Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 629. in alia ann. 1397. ex Reg. 152. ch. 83. in Lit. remiss. ann. 1398. ex Reg. 153. ch. 242. etc.

* FESTUM B. M. CANDELABRICÆ, Idem quod *Candelaria* 1. festum Purificationis B. M. in Stat. magn. Lamb. prior. Squillac. in Append. ad tom. 6. Annal. Bened. pag. 638. col. 2.

NATALIS S. MARIÆ AD MARTYRES, 3. Id. Maii in Libro Sacram. Gregor. M. festum, quod etiam *Dedicatio Ecclesiæ B. Mariæ ad Martyres* nuncupatur. Illud instituit Bonifacius IV. PP. converso Romano Pantheo in Ecclesiam S. Mariæ et omnium Martyrum. Vide Paulum Diac. lib. 4. Hist. Langob. cap. 37. lib. 5. cap. 11. Honorium Augustod. lib. 3. cap. 161. et Beletum cap. 127.

¶ FESTUM B. MARIÆ DE NIVE a Nicolao PP. V. in Provincia Rotomagensi institutum ann. 1454. rogante Guillelmo de Estoutevilla Cardinali et Archiep. Rotomag. ut discimus ex Bulla ejusdem Nicolai inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1829.

* *Nostre Dame de la nef sixieme d'Aoust*, in Ch. ann. 1417. ex Tabul. capit. Carnot.

* FESTUM B. M. CLEOPHÆ ET SALOME. Charta Fulcon. episc. Paris. ann. 1347. ad calcem Hist. trium Mariar. Joan. *de Venette* ex Cod. reg. 7581 : *In Festo B. M. Cleophæ, quod est vicesima quinta die Maii ; et in Festo B. M. Salome, quod est vicesima secunda die Octobris.*

FESTUM S. MARTINI recensetur inter festa, quæ celebrari debent, in lib. 6. Capitul. cap. 189. in Capitulari Aquisgran. ann. 817. cap. 46. in Capitulis Walterii Aurelian. cap. 18. in Concil. Lugdun. sub Innoc. III. etc. Vide Capitulare Ahytonis Episcopi Basileensis cap. 8. et Beletum cap. 163.

¶ FESTUM S. MARTINI BULLIENTIS, vulgo etiamnum *S. Martin Bouillant*, quod æstate 4. scilicet Julii celebretur. Computus ann. 1202. tom. 2. de Usu feud. pag. CLIX : *A die Martis ante Pentecostem usque ad diem Martis ante Festum S. Martini Bullientis... Petrus de Argeriis de* XXIIII. *diebus usque ad diem Martis ante S. Martinum Bulientem* VI. *lib.*

* FESTUM S. MARTINI HIEMALIS, quod die undecima Novembris celebratur, in Ch. ann. 1260. ex Tabul. Fiscan. et alibi passim. *Donné tesmoing mon seau le Samedi avant la saint Martin de verton l'an* 1351. in Ch. *de Baude Doré* amiraldi ducis Britan. Italis, *Vernino*, hiemalis, hibernus.

** FESTUM GLORIOSÆ MATRIS, DOMINICÆ MATRIS. Vide *Festum Annuntiationis Deiparæ.*

FESTUM S. MICHAELIS, *est illa dies*, inquit Honorius Augustod. lib. 3. cap. 167. *qua populus Christianus cum paganis pugnavit, et victoriam per S. Michaelem Archangelum obtinuit.* Vide Cathwlphi Ep. ad Carolum M. tom. 2. Hist. Franc. pag. 667. Beletum cap. 129. 153. et Durandum lib. 7. cap. 12.

* FESTUM MINISTERIORUM, *La Feste des mestiers*, in Lit. remiss. ann. 1394. ex Reg. 146. Chartoph. reg. ch. 432 : *Environ la S. Martin d'iver le suppliant alla tendre fillé pour cuidier prendre un ou deux lievres ou connilz, pour donner à ses amis, ausquelz il entendoit faire honneur*

à la Feste des mestiers, qui est accoustumé d'estre faite chacun an à Pontoise en l'onneur et révérence de la Vierge Marie, et au profit de son église.

FESTUM NATIVITATIS CHRISTI, festorum omnium *Metropolis* appellatum a Joanne Chrysost. Orat. de B. Philogonio, et ab Isaacio invectiva I. in Armenios cap. 12: Πρώτη ἑορτὴ καὶ ῥίζα, καὶ ἀρχὴ καὶ ἑορτῶν ἑορτὴ, καὶ μητρόπολις πασῶν ἑορτῶν. [** Vide Glossar. med. Græcit. col. 414. S. Augustinus Epist. 119: *Noveris diem Natalis Domini non in Sacramento celebrari, sed tantum in memoriam revocari, quod natus sit, etc.* Vide Joan. Nicænum Archiepisc. in Orat. de Nativit. Dom. edita a Combefisio pag. 300. 301. In Capitularibus lib. 2. cap. 35. et Concilio Mogunt. cap. 36. in Natali Domini dies quatuor celebrari jubentur. Hoc vero festo, si in feria sexta aut septima contigerit, carnibus vesci licet *propter excellentiam,* ut est apud Gregorium lib. 3. Decret. tit. 46. cap. 3.

FESTUM NATIVITATIS S. MARIÆ. Quomodo institutum fuerit, docet Honorius Augustod. lib. 3. cap. 16. his verbis: *Quidam solitarius vitam ducens sanctissimam, audivit annis singulis die Nativitatis S. Mariæ Genitricis Dei harmoniam concentus Angelorum in cœlo: qui cum miraretur, quid hoc esset, et orasset intente, dictum est illi per Angelum, quod ea die nata sit S. Maria. Cujus Nativitatis cum ignoretur ab hominibus in terra, venerabiliter eam excolunt in cœlis Angeli. Quod ille referens Ecclesiæ statuta est ejus Nativitas solenniter celebrari.* Adde Beletum cap. 149. et Durand. lib. 7. cap. 28. præterea Vitam Gregorii IX. PP. apud Bosquetum pag. 222. Vide supra *Festum Concept. La Septembrate* vocant hoc festum Statuta MSS. *pour les Seliers et les Peintres de Paris: Nul ne peut ouvrer au Dimanche, ne aux quatre Festes nostre Dame, c'est assavoir à la Myaoust, à la Septembrate, à la Chandeleur, et en Mars, etc.* [** Appellatur *Septembraiche,* in Ch. ann. 1270. ex Tabul. Carnot. *Septembresce,* in Stat. ann. 1311. tom. 5 Ordinat. reg. Franc. pag. 272. *Septembreche,* in Lit. remiss. ann. 1383. ex Reg. 123. ch. 175.] *L'Angevine* appellatur apud Andegavenses seu *Andegavina,* quod censuum ac redituum prædiorum in ea Provincia solutiones fere omnes in hoc festum incidant, non vero, quod illud institutum fuerit a S. Maurilio Andegavensi Episcopo, uti censuit Bordinius in Hist. Andegav. pag. 16. cum ejus celebritatis memoriam tum primum auditam in Galliis plerique velint sub Carolo Calvo, quod in Capitulis Walterii Episcopi Aureliianensis, editis a Cellotio cap. 18. illius meminerit, de ea vero sileant Herardus Turonensis, Hincmarus Remensis, Isaac Lingonensis, et Theodulfus, et ipsi Aurelianenses Episcopi. Istius porro nomenclaturæ crebra est mentio in Regesto Ludovici Regis Siciliæ in Camera Comput. Paris. fol. 74: *Jean Hardoul doit foi simple à 6. den. de devoir au jour de l'Angevine par chascun an.* Fol. 54: *Rentes, que plusieurs personnes doivent à l'Angevine.* Fol. 63: *Des rentes et froment deus chascun an au jour de l'Angevine.* Fol. 72: *Messire Brient de Coismes Chevalier, homme lige à cause de la terre de Gabis, a 12. den. de service par an au jour de l'Angevine.* Adde quæ observavit vir doctissimus, ipseque Andegavensis, Ægidius Menagius in Orig. linguæ Francicæ pag. 676.

* Lit. remiss. ann. 1355. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 284: *Icellui Huet, qui de Derval en Bretaigne, estoit venuz à Angiers à la foire, appellée l'Angevine, le jour de Feste Nostre Dame en Septembre. La seurveille de la Feste Nostre Dame l'Angevine en Septembre,* in aliis Lit. ann. 1451. ex Reg. 185. ch. 115.

FESTUM OMNIUM SANCTORUM. *Scriptum est in Gestis Pontificalibus,* inquit Alcuinus lib. de Divin. Offic. *quod S. Bonifacius PP.* (IV.) *quandam domum Romæ, Pantheon nomine, quæ erat consecrata in honore omnium dæmoniorum, eliminatis omnibus spurcitiis, sacraverit Ecclesiam in honore sanctæ Dei Genitricis, omniumque Sanctorum. Unde constitutum est, ut plebs universa per totum orbem in Kl. Novembribus, sicut in die Natalis Domini, ad Ecclesiam in honore omnium Sanctorum ad Missarum solennia convenire studeat, illud attendentes, ut quidquid fragilitas humana per ignorantiam aut negligentiam in solennitatibus Sanctorum minus plene peregisset, in hac sancta observatione solveretur.* Honorius Augustod. lib. 3. cap. 168: *Festivitatem Omnium Sanctorum Gregorius PP. Junior instituit, quam prius Bonifacius PP. in honore S. Mariæ et omnium Martyrum servandam censuit.* Chronicon Reichersperg. ann. 831. Gregorium IV. PP. ait, Ludovici Pii consensu, statuisse, ut secundum Romanam consuetudinem per totam Galliam ea festivitas Kal. Novembr. deinceps ageretur: quam sanctam constitutionem ab eo tempore servat omnis in toto terrarum orbe Catholica Ecclesia. Adde Sigebertum ann. 835. Durandum lib. 7. cap. 34. et Baronium ad 1. Novemb. in Martyrolog. *Memoria Omnium Sanctorum,* apud Ditmarum lib. 6. pag. 71. apud Græcos Festum omnium SS. celebratur die Dominica proxima post Dominicam Pentecostes. Vide Evangelistarium Gr. et Theoph. Cerameum Homil. 41.

* FESTUM OZANNÆ, Dominica palmarum, in cujus solemni processione *Osanna* cantatur. Lit. remiss. ann. 1392. in Reg. 142. Chartoph. reg. ch. 284: *Environ la Feste de l'Ozanne, etc.* Vide supra *Dominica Osanna.*

FESTUM PALMARUM, apud Conradum Usperg. ann. 1106. Dominica, quæ præcedit Pascha: βαιοφόρος Græcis. Luithprandus lib. 3. cap. 5: *In ea, quæ est ante* βαιοφόρον, *quod nos Palmarum ramos dicimus, hebdomada, etc.* Vide *Dominica Palmarum* [** et Glossar. med. Græcit. voce Βαΐς, col. 166.]

* Charta ann. 1079. ex Chartul. Vindoc. ch. 374: *Venditoribus inter censum et suæ consuetudinis epulum xviij. denarii reddendi sunt omni anno ad diem festum Palmarum.*

FELTUM PASSIONIS S. PETRI. Vide Catwlphum in Epist. ad Carolum M. tom. 2. Hist. Fr. pag. 667.

FESTUM S. PETRI AD VINCULA, Kal. Augusti, institutum ferunt, jussu Eudoxiæ Augustæ Imp. Theodosii uxoris, ut populus revocaretur a gentilis superstitionis pompa, quam quotannis celebrabat ea die, pro victoria Octaviani Aug. de Antonio et Cleopatra Kal. Augusti relata. Ita Honorius Augustod. lib. 3. cap. 164. Beletus cap. 141. Durandus lib. 7. cap. 19. Andreas Silvius ann. 439. et Chronicon M. Belgicum pag. 14. etc. At scaliger lib. 5. de Emend. temp. Actiacam victoriam 3. die Sept. non autem Kal. Augusti contigisse probat: unde elicit, aliud solenne veteris superstitionis fuisse.

FESTUM S. PETRI EPULARUM, ita appellatum *Festum Cathedræ S. Petri Antiochiæ,* quod ethnici hac die ad parentum sepulcra convivia agerent: quæ quidem festivitas *Cara cognatio* nuncupabatur. Vetus Glossarium cap. de Diebus festis: *Cara cognatio,* τιμησιγγενία: ubi reponunt viri docti φιλία, vel τιμία συγγένεια. Kalendarium rusticum apud Gruterum pag. 138. in mense Febr. *Lupercalia, Cara cognatio, Terminalia.* Aliud Kalendarium a Bucherio editum habet hac die *Caristia,* ut 9. Kl. Mart. *Feralia,* 7. Kl. *Terminalia; Lupercalia* denique 15. Kal: Mart. Kalend. Herwarti, 8. Kl. Mart. *Caristia.* Ita *Caristia* idem valet ac *Cara cognatio.* Appellationis posterioris rationem indicat Ptolomæus Silvius in Laterculo: 8. *Kal. Mart. Depositio S. Petri et Pauli. Cara cognatio, ita dicta, quia tunc, etsi fuerint vivorum parentum odia, tempore obitus deponuntur.* Papias ex Glossis antiquis MSS.: *Caristia, dies festus inter cognatos.* Agebantur porro in hoc ethnicorum festo solennes epulæ ad parentum sepulcra, Φιλικὰ συμπόσια, in Chronic. Alexandrin. pag. 268. quæ quidem, ut abolerentur superstitiones, Ecclesia festum cathedræ S. Petri Antiochiæ hac die celebrari præcepit. Beletus cap. 83. ex quo Durandus lib. 7. cap. 8. *Dicitur,* inquit, *Festum B. Petri Epularum. Fuit enim consuetudo veterum ethnicorum, ut singulis annis mense Februarii certo quopiam die epulas ad parentum suorum tumulos apponerent, quas nocte dæmones consumebant, cum inde non minus falso quam ridicule animæ refici credebantur. Putabant enim hujusmodi epulas ab animabus circa tumulos errantibus absumi. Hæc autem consuetudo atque hujusmodi falsæ opinionis error a Christianis vix extirpari potuit. Quod quidem, cum viri sancti animadvertissent, ac penitus illam consuetudinem extinguere voluissent, instituerunt Festum de Cathedra S. Petri, tam de illa, quæ fuit Romæ, quam quæ Antiochiæ, idque eodem die, quo abominanda illa ab ethnicis fiebant, ut solenni hoc festo pravæ illius consuetudinis festum omnino extingueretur. Unde etiam ab illis epulis festum hoc appellatum est B. Petri Epularum.* Vide Concil. Turonense II. can. 22. et Capitul. Caroli M. lib. 6. cap. 194. [** 197.]

* Vitæ SS. MSS. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 62. r°. col. 2: *Ceste feste de la cathédration de S. Pierre soloit estre apelée Feste de les viandes de S. Pierre. Coustume fu anciennement des paiens, ensi comme maistres Jehanz Belethz dist, que il offroient chascun an ou mois de Février à certain jour viandes sus les tombes de lor parenz, et qui de nuit li Diable les gastoient, et il cuidoient que les ames, qui aloient de lez les tombes, lesqueles il apeloient umbres, les gastaissent... Ceste coustume de ceies viandes à paines que l'on la pot oster as Crestiens.*

* FESTUM S. PETRI AD EQUITES. Lit. remiss. ann. 1389. mense Sept. in Reg. 136. Chartoph. reg. ch. 163: *Le jour de la saint Pierre aux chevaliers derrainement passé, etc.*

FESTUM PRÆSENTATIONIS, cujus auctor dicitur Anselmus de *Chantemerle* Episcopus Redonensis, qui obiit anno 1389. Vide Gall. Christianam.

* Quod a Gregorio PP. XI. approbatum ann. 1374. Philippo de Maceriis suggerente Carolus V. in Capella regis ac deinde, anno scilicet 1374. in aliis ecclesiis celebrari jussit; cujus institutionem a Clemente VII. PP. confirmari obtinuit idem Philippus ann. 1385. Hæc pluribus docet D. *Le Beuf* in Dissert. quæ extat

tom. 17. Comment. Acad. Inscript. pag. 504. 505. et 509. Hildebrando de Diebus festis pag. 41. idem est atque *Festum Purificationis*. [** Vide Glossar. med. Græcit. voce Ἀπόδοσις τῆς θεοτόκου, col. 101. et Εἴσοδια col. 357.]

** Festum Primitiarum, apud Anglosaxones S. Petri ad Vincula.

¶ Festum Purificationis S. Mariæ observandum præcipitur lib. 2. Capitul. cap. 35. et alibi.

Festum Reliquiarum, seu Commemoratio Sanctorum, quorum reliquiæ sunt in ea Ecclesia, in qua celebratur. Statuta antiqua Ordin. Cartusiensis 1. part. cap. 28. § 7: *Festum Reliquiarum solenniter celebramus; Conversi tamen et mercenarii debent laborare, sed non circa domum superiorem. In hoc festo dicuntur Capitula plurimorum Martyrum; Responsoria vero et Antiphonæ, sicut in Festo omnium Sanctorum.* Et § 12: *In Octavis Festi Reliquiarum Ecclesiæ superioris, fiat festum Reliquiarum Ecclesiæ inferioris; non tamen cessatur ab operibus.* Adde cap. 32. § 1. part. 2. cap. 12. § 6.

* Festum Relevationis B. Stephani, id est, Relevationis seu Inventionis, quod 3. Aug. celebratur, in Lit. remiss. ann. 1376. ex Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 336.

* Festum Rosæ, Lit. remiss. ann. 1366. in Reg. 97. Chartoph. reg. ch. 613: *Comme le jour de l'Ascension, icellui Goeron, demourant au bourc la royne, venoit de la Feste de la Rose, qui avoit esté cellui jour en la ville de Baigneux.*

** Festum Sacramenti, in Northof. Chron. Marcan. ap. Meibom. Script. tom. 1. pag. 403. Festum Corporis Christi.

Festum Sanctificationis Deiparæ. Statuta ann. 1368. Ord. Cartusiensis 1. part. cap. 2. § 8: *In Festo Sanctificationis Beatæ Mariæ fiat officium, sicut in Nativitate ejusdem, nomine Nativitatis in nomen Sanctificationis transmutato.*

* Festum Sanctissimi Sacri, Idem quod *Corporis Christi*. Epist. abbat. Bened. Paris. congregat. ann. 1352. in Lib. nig. priorat. S. Petri Abbavil. fol. 509. r°.: *Festum Sanctissimi Sacri seu Eucharistiæ Domini. Festum sacræ venerationis Eucaristiæ*, in Charta Phil. V. ann. 1319. ex Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 64. Lit. remiss. ann. 1358. in Reg. 81. ch. 857: *In die festivitatis sanctissimi Sacramenti, Charlotus Berengarii et Johanninus le Page in villa Paris. quia festivitas baculi parrochiæ SS. Sacramenti celebratur, tripudiare iverunt. La Feste du Sacre Nostre Seigneur*, in aliis Lit. ann. 1448. ex Reg. 179. ch. 164. Poema cui titulus *Les Adventures advenues en France* ab ann. 1214. ad ann. 1412:

Mil et trois cent dix-huit, quand le chier temps passa,
Dompt Gill l'Augustin, qui en ce temps régna,
Par consail aux saiges la Feste Dieu trouva.
Dieu gart, qui en estat tousjours la maintendra.

* Festum Septem Dolorum. Vide supra *Festum Compassionis B. M.*

* Festum Septem Fratrum. Annal. Dominican. Colmar. ad ann. 1268: *Circa Columbariam non pluit duodecim septimanis, videlicet a festo Matthiæ usque ad Festum septem Fratrum. Les sept Freres*, in Calend. antiquo Metensi ad diem septimam Julii.

* Festum Septem Gaudiorum B. M. ad 11. Calend. Sept. notatur, sed manu recentiori, in Martyrol. eccl. SS. Steph. et Sebast. Narbon. ex Cod. reg. 5255.

* Festum Sancti Sepulcri memoratur in Charta ann. 1179. ex Chartul. Miciac.

Festum Stellæ. Vide *Stella*.

¶ Festum S. Theclæ. Concil. Terracon. ann. 1329. cap. 35. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 294: *Mandamus, quatenus observent constitutiones editas in sacro Concilio Terracone super observatione Festivitatis B. Theclæ virginis et martyris, quæ nono Calendas Octobris festivari intitulatur, per suas civitates et diœceses in abstinentia cibali et servilis operis faciant celebrari.*

* Festum S. Thomæ cum choreis et hastiludio celebratum apud Corbeienses. Chartul. Corb. sign. *Cæsar* fol. 95. v°.: *A esté donné congié... de faire et commencher la Feste de monseigneur S. Thomas, d'y bien y faire hourt et y dansser, comme il est de raison.*

Festum Transfigurationis Domini. Hanc festivitatem, inquit Beletus cap. 144. factam constat sub finem hiemis, et circa principium veris, cum videlicet de illa legitur Evangelium. Notat vero idem Scriptor, Christi sanguinem eadem hac die ex novo vino, si inveniri possit, aut aliquantulum ex matura uva in calicem expressa, et racemos benedici, indeque homines communicare, etc. [** Vide Glossar. med. Græcit. voce Θαβώρ, col. 482.]

¶ Festum Translationis Jesu, idem quod *Transfigurationis*, in Testamento Rotherhami Episcopi Eborac. ann. 1498. in Lib. nig. Scaccarii pag. 667: *Ego Thomas Rotherham Archiepiscopus Eboracensis sanus mente, laus Deo, sexto die mensis Augusti in festo Translacionis Jhesu, et festo ejusd. nominis, etc.*

Festum SS. Trinitatis. [Statuta Synod. Ecclesiæ Leodiensis ann. 1287. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 851: *Item, statuimus, quod Festum Trinitatis dominicæ post octavam Pentecostes, quæ vocatur octava Trinitatis, cum* IX. *lectionibus et debita solemnitate fiat.*] Vide Rupertum lib. 11. de Divin. Offic. cap. 2. Microlog. cap. 60. Drogonem lib. Miraculor. S. Winnoci cap. 4. lib. 2. Decretal. tit. 9. cap. 2. et Baron. præterea Concilium Arelat. ann. 1260. can. 6.

* Unum in hieme, alterum in æstate celebrari solitum sequentia innuere videntur. Chartul. S. Nicasii Mellet.: *Actum anno Domini 1253. die Mercurii post Trinitatem æstivalem. Le Dimanche jour de la Trinité d'esté, quatrieme jour de Juing l'an* 1357. in Tabul. episc. Carnot.

* Festum Valletorum, id est Juvenum et innuptorum. Lit. remiss. ann. 1374. in Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 301: *Comme d'ancienneté il ait en la ville Donnemarie en Montois en Brie une confrarie, appellée la Feste aux varlés, laquelle est par chascun an le Dimenche plus prochain après la saint Denis.* Aliæ ann. 1383. in Reg. 122. ch. 379: *Le Dimenche jour de la Feste aux varlez de la ville de Doucilli, que l'en appelle la feste du baston S. Pierre, etc.*

Festum Visitationis, ab Urbano VI. institutum, et a Bonifacio IX. confirmatum, vel potius publicatum, occasione schismatis in Ecclesia componendi, ut habent Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. pag. 268. et Mag. Chronicon Belgicum pag. 322. Adde Baron. Metropolim Salisburg. tom. 1. pag. 170. etc.

Festum Aman, apud Judæos institutum in memoriam supplicii Amanis, qui in eo patibulo, quod Mardochæo paraverat, suspensus est, ut habetur in lib. Esther, et apud Josephum lib. 11. cap. 6. Celebrabatur autem hoc festum 14. et 15. mensis 12. *Adar*, qui Februario et Martio respondet. Hujus meminit lex 18. Cod. Theod. de Judæis, cælicol. etc. (16, 8.) ad quam consulendus Jacob. Gothofredus, [et Altercatio inter Theophilum Christ. et Simonem Jud. apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 11: *Scimus Aman maledictum a patribus nostris pro merito suo esse suspensum, qui genus nostrum perierat in perditionem, in cujus morte peracta revoluto anno gratulamur, sollemnia votorum festa celebramus, quod a patribus nostris accepimus.*]

* Festum Cabanarum, an Tabernaculorum, de quo Levit. cap. 23. v. 34. Testam. Isaac medici Carcasson. Judæi ex Chartoph. reg. Montispes.: *Item volo et mando quod dictum modium vini detur et dividatur quolibet anno per quatuor partes et per quatuor festivitates, videlicet in Festo cabanarum unam sarcinatam.*

Festum Asinorum, cujus Officium, quod die Christi Natalitio celebrabatur, ut et nomenclaturæ rationem, accipe ex Ordinario Ecclesiæ Rotomagensis MS.: *Nota, Cantor, si Festum Asinorum fiat, processio ordinetur post Tertiam. Si non fiat Festum, tunc fiat processio, ut tunc prænotatur. Ordo processionis Asinorum secundum Rothomagensem usum. Tertia cantata, paratis Prophetis juxta suum ordinem, fornace in medio navis Ecclesiæ linteo et stuppis constituta, processio moveat de claustro, et duo Clerici de secunda sede in cappis processionem regant, hos versus canentes*, Gloriosi et famosi. *Chorus*, Gloriosi. *Vers.* Cujus ortum. *Chorus*, Gloriosi. *Vers.* Quem futurum. *Chorus*, Gloriosi. *Vers.* Impiorum Judæorum. *Chorus*, Gloriosi. *Vers.* Sed Judæi. *Chorus*, Gloriosi. *Vers.* Israel infideli. *Chorus*, Gloriosi. *Vers.* Gentes unde. *Tunc processio in medio Ecclesiæ stet, et sex Judæi sint ibi parati, et ex altera parte Gentiles, et omnes Gentes vocent ita Vocatores*, Omnes Gentes, Dominus homo fit. *Hic vertant se Vocatores ad Judæos*, O Judæi, verbum Dei. *Vers.* Vestræ legis testes. *Judæi respondeant*, Nos mandatum vobis. *Vocatores ad Gentiles dicant*, Et vos Gentes non credentes. *Gentiles respondeant*, Deum verum Regem rerum (f. Regum.) *Vocatores, prius Moysem, ita dicentes*, Tu Moyses Legislator. *Tunc Moyses, tenens tabulas legis apertas, indutus alba et cappa, et cornuta facie, barbatus tenens virgam in manu, dicat*, Vir post me veniet exortus. *Hoc dicto, Vocatores eum ducant ultra fornacem, dicentes*, Iste cœtus, psallat lætus. *Chorus*, Quod Judæa. *Vocatores dicant ad Amos*, Amos mentis. *Tunc Amos senex barbatus spicam tenens, dicat*, Ecce dies venient. *Vocatores, Chorus*, Quod Judæa. *Vocatores dicant Ysaiæ*, Ysaias verbum qui scit. *Ysaias barbatus, alba indutus, per mediam frontem rubea stola distrinctus, dicat*, Est necesse virga Yesse. *Vocatores, etc. Vocatores ad Aaron*, Aaron, doce populum. *Aaron ornatus Pontificalibus indumentis, et mitra, barbatus, tenens florem, dicat*, Virga Jesse florida. *Vocatores, etc. Vocatio Jeremiæ*, Qui vocaris Iheremias. *Iheremias sacerdotali habitu ornatus, et barbatus, tenens rotulum, dicat*, Sic est, hic est Deus noster. *Vocatores, etc. Vocatio Danielis*, Daniel judica voce Prophetica. *Daniel indutus viridi tunica, juvenilem vultum habens, tenens spicam, dicat*, Sanctus Sanctorum veniet. *Vocatores, etc. Vocatio Abacuc*, Abacuc Regis cœlestis. *Abacuc, senex*

claudus, Dalmatica indutus, habens in pera radices et longas palmas, habens unde gentes percutiat, comedens, dicat, Opus tuum inter * bini, *Vocatores, etc. Duo missi a Rege Balec, dicant*, Balaam, veni et fac. *Tunc Balaam ornatus, sedens super asinam*, (hinc festo nomen,) *habens calcaria, retineat lora, et calcaribus percutiat asinam, et quidam juvenis, tenens gladium, obstet asinæ. Quidam sub asina dicat*, Cur me calcaribus miseram sic læditis? *Hoc dicto Angelus ei dicat*, Desine Regis Balac præceptum perficere. *Vocatores Balaun*, Balaun, esto vaticinans. *Tunc Balaun respondeat*, Exibit ex Jacob rutilans. *Vocatores, etc. Vocatio Samuelis*, Accede, Samuel. *Samuel religiose indutus, dicat*, in Israel faciet Rex Verbum. *Vocatores, etc. Vocatio David*, Dic tu, David, de nepote causas. *David ornatus regalibus ornamentis, dicat*, Universus grex conversus adorabit Dominum. *Vocatores, etc. Vocatio Osee*, Aufer Osee, plebi Hebrææ cæcitatem. *Osee barbatus dicat*, Deus nuntiavit de filio David in præsenti. *Vocatores, etc. Vocatio Johelis*, Johel, leva vocem cum cæteris. *Johel diversum habens cultum, et barbatus dicat*, Effundam de Spiritu meo, dicit Dominus. *Vocatores, etc. Vocatio Abdiæ*, Fac, Abdia, præconia venturi Salvatoris. *Abdias diversum habens cultum, barbatus, dicat*, Et in monte Syon salvatio erit. *Vocatores, etc. Vocatio Jonæ*, De persona Christi, Jona, quæ sunt in te mystica? *Jonas calvus, alba indutus, dicat*, O Judæi, hujus rei signum gemis fatuum. *Vocatores, etc. Vocatio Micheæ*, Effice, Michea, quod credat plebs. *Micheas diversum cultum habens, barbatus, dicat*, Descendet Dominus, cui non est terminus. *Vocatores, etc. Vocatio Naun*, Naun, plebi Judaicæ dic. *Naun senex respondet*, Super montes Evangelizantis. *Vocatores, etc. Vocatio Sophoniæ*, Esto nobis, Sophonia. *Sophonias barbatus dicat*, In medio tui, Syon, Rex regnabit. *Vocatores, etc. Vocatio Aggei*, Audiamus os Aggei, ut exponat. *Aggeus, senilem vultum gerens, dicat*, Veniet cunctis Gentibus Rex desideratissimus. *Vocatores, etc. Vocatio Zachariæ*, Veni, Zacharia, Fili Barachiæ. *Zacharias barbatus dicat*, En Rex tuus venit justus, Filia Syon. *Vocatores, etc. Vocatio Ezechielis*, Profer nobis, Ezechiel, adventum. *Responsio ejusdem*, Per clausam januam Rex intrabit solus. *Vocatores, etc. Vocatio Malachiæ*, Palam nobis refer, Malachia. *Responsio ejusdem*, Scimus, hoc dicentem Deum. *Vocatores, etc. Vocatio Zachariæ, Patris S. Johannis*, Zacharia, os aperi. *Ipse ornatus quasi Judæus, dicat*, Per viscera dulcifluæ Dei misericordiæ. *Vocatores, etc. Vocatio Elizabeth*, Illud, Elizabeth, in medium. *In persona alba quasi prægnans, dicat*, Quid est rei, quod me mei. *Vocatores, etc. Vocatio S. Johannis Baptistæ*, Da, Baptista, ventris cista clausus. *Ipse nudus pedes tenens textum, dicat*, Venit talis, sotularis, cujus non sum. *Vocatores, etc. Vocatio Simeonis*, Quid dixisti, Symeon, cum in tua? *Symeon senex respondeat*, Dei nostri Salvatoris conspexerunt cæli. *Vocatores, etc. Vocatio Virgilii*, Maro, Maro, vates Gentilium, da Christo. *Virgilius in juvenili habitu, bene ornatus, respondeat*, Ecce polo demissa solo. *Vocatores, etc. Interim Nabuchodonosor quasi Rex paratus ostendens imaginem duobus armatis, dicat*, Huc venite, vos armati. *Tunc armati, ostendant imaginem Pueris, dicentes*, Regi gratum famulatum. *Interim ostendant imaginem tribus pueris, dicentes*, Huic sacro simulacro. *Tunc Pueri imaginem respuentes, dicant*, Deo soli digno coli. *Hoc audito Armati Pueros ducant Regi dicentes*, Quia tuum stabilitum non timet is. *Tunc ostendant Pueros Regi, dicentes*, Rex, tua salventur. *Tunc Rex iratus dicat*, Ergo tales assumantur. *Tunc Armati ducentes Pueros ad fornacem, dicentes*, Reos digne jam in igne. *Tunc mittantur Pueri in fornace, et accendatur. At illi facti liberi, dicant*, Benedictus es, Domine Deus, etc. *Rex hoc audiens admirans, hoc dicat*, En, quid cantant illi tres? *Armati dicant*, Deum laudant. *Tunc vocatores dicant Regi*, Puerum cum Pueris Nabuchodonosor. *Rex fornacem ostendens, dicat*, Tres in igne positi Pueri. *Vocatores, etc. Vocatio Sibyllæ*, Tu, Tu, Sibylla, vates illa. *Sibylla coronata, et muliebri habitu ornata, dicat*, Judicii signum tellus sudore. *Vocatores, etc. Quo finito, omnes Prophetæ et Ministri in pulpito cantent hos versus*, Ortum prædestinatio parvo sabbati spatio. *Hoc finito, Cantor incipiat ad introitum Chori Responsorium*, Confirmatum est cor Virginis. *Prophetæ et Ministri regentes Chorum secundum suum ordinem incipiant ad Missam Officium*, Puer natus, Kyrie, et Gloria, etc.

☞ Longe ridiculosior erat festivitas quæ Bellovaci olim die 14. Januarii celebrabatur. Ut enim Virginem Mariam in Ægyptum cum puero Jesu fugientem repræsentarent, pictoribus nimium creduli pulcherrimam eligebant puellam, quæ infantem in signum gestans, et super asinum, ad id eleganter ornatum, sedens, ab Ecclesia Cathedrali ad parochiam S. Stephani magno cum apparatu ducebatur, comitante Clero et populo. Ad parochiam cum pervenisset pompaticus ille cœtus, sanctuarium ipsum ingrediebatur puella, quæ cum asino a parte Evangelii prope altare collocabatur; moxque incipiebat Missa solemnis cujus *Introitus, Kyrie, Gloria, Credo, etc.* hac modulatione *Hinham* concludebantur; sed quod magis stupendum, Rubricæ MSS. hujusce festi habent: *In fine Missæ Sacerdos versus ad populum vice, Ite Missa est, ter Hinhannabit: populus vero vice, Deo gratias, ter respondebit, Hinham, Hinham, Hinham.* Hæc ægre retulimus, utpote quæ theatro magis conveniant quam Ecclesiasticæ cæremoniæ; attamen cum ab instituto nostro non omnino abhorreant, Prosam quoque subjiciemus quam coronidis instar inter Missarum solemnia decantabant; hanc nobis suppeditavit præter Edita MS. codex 500. annorum: unde de antiquitate illius festi judicare licet.

Orientis partibus,
Adventavit Asinus,
Pulcher et fortissimus,
Sarcinis aptissimus.

Hez, Sire Asnes, car chantez,
Belle bouche rechignez,
Vous aurez du foin assez
Et de l'avoine à plantez.

Lentus erat pedibus,
Nisi foret baculus,
Et eum in clunibus
Pungeret aculeus.
Hez, Sire Asnes, etc.

Hic in collibus Sichem,
Jam nutritus sub Ruben,
Transiit per Jordanem;
Saliit in Bethlehem.
Hez, Sire Asnes, etc.

Ecce magnis auribus
Subjugalis filius
Asinus egregius
Asinorum dominus.
Hez, Sire Asnes, etc.

Saltu vincit hinnulos,
Damas et capreolos,
Super dromedarios
Velox Madianeos.
Hez, Sire Asnes, etc.

Aurum de Arabia,
Thus et myrrham de Saba
Tulit in Ecclesia
Virtus Asinaria.
Hez, Sire Asnes, etc.

Dum trahit vehicula
Multa cum sarcinula,
Illius mandibula
Dura terit pabula.
Hez, Sire Asnes, etc.

Cum aristis hordeum
Comedit et carduum;
Triticum a palea
Segregat in area.
Hez, Sire Asnes, etc.

Amen, dicas, Asine, (*hic genuflectebatur*)
Jam satur de gramine:
Amen, amen itera
Aspernare vetera.
Hez va! hez va! hez va, hez!
Bialx Sire Asnes car allez;
Belle bouche car chantez.

Nec minori pompa decentiorive cultu eadem hæc festivitas Æduis celebrabatur. Asinum vestiebant aureo panno, cujus angulos ferre nonnisi quatuor e præcipuis Canonicis concedebatur; alii vero adesse tenebantur *in vestitu decenti sicut in die Nativitatis;* sicque tandem asinum frequenti stipatum turba solemni ritu ducebant: adeo ut quo magis hæc ridenda videantur, eo religiosiori cultu observata fuerint. Hæc abolere censuris ecclesiasticis non semel tentarunt Episcopi, sed frustra, altissimis quippe defixa erat radicibus, donec supremi Senatus accessit auctoritas, qua tandem hoc festum suppressum est.

* Variis temporibus atque cæremoniis, pro diversarum ecclesiarum more, peragebatur hoc festum, ut ex prolatis supra colligitur. Ubi non aderat ipsamet asina, ipsius effigies retro altare collocabatur. Ordinar. MS. eccl. Camerac. fol. 36. r°. ad Dominicam Palmarum: *Asina picta remanet retro altare usque post Completorium iv. feriæ.* [☞ Vide Haltaus. Chronol. in *Dominica Palmarum*, pag. 225. edit. German.]

FESTA, seu SOLEMNITATES CANDELARUM, dicuntur apud Cartusienses solenniora festa, in quibus in sacris officiis accenduntur candelæ, in Statutis antiq. ejusd. Ord. 1. part. cap. 31. § 2. 5. cap. 32. ubi eæ recensentur, scilicet: *Natalis Dom. S. Joannis, S. Stephani, Innocentium, Circumcisionis, Apparitionis, Purificationis, etc.* Mox subjungitur: *In Vesperis et Matutinis, et Missa, itemque Vesperis duas candelas accendimus: et si quis voluerit plures accendere in prædictis præcipuis festis, ultra quatuor non accendat.* Adde cap. 41. § 27. Statuta ejusd. Ord. ann. 1368. 1. part. cap. 2. § 36. 37: *Moniales possunt festum* XI. *millium Virginum solemniter ac cum Candelis, et Monachi cum Capitulo celebrare.... In festo S. Hugonis Lincolniensis, quod cum Candelis celebramus, etc.* Adde cap. 3. Forte, quia in aliis diebus unica accenderetur. [Ejusmodi festi meminit Liber de doctrina Novitiorum Ord. Grandim. cap. 1. apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 1826: *Quia diebus ferialibus et Festis unius Candelæ, etc.*] Vide Ordinarium Præmonst. cap. 1. [In

lib. de doctrina, etc. mox laudato cap. 1 : *Sed in Festis duarum Candelarum vel trium, et infra octavas quæ cum duabus Candelis accendendis in Vesperis et Matutinis celebrantur*. In antiquis Constit. Ord. Vallis caulium apud eumdem. tom. 4. col. 1057. festa quibus duæ candelæ accenduntur majores sunt solemnitates, ut Natale Domini, Pascha, etc.]

FESTA CAPITULI, in Ordine Cartusiensi, dicuntur *Solemnitates, in quibus de consuetudine fit collatio in Capitulo Monachorum*. Hæ porro sunt : *Nativitas Domini, Epiphania, Purificatio Virginis gloriosæ, Annuntiatio, Resurrectio, Ascensio, Pentecoste, Nativitas S. Joan. Bapt. Festum B. Mariæ Magdalenæ, Festa Assumptionis et Nativitatis Dei Genitricis, S. Michaelis, et omnium Sanctorum, et S. Hugonis Lincolniensis*. Ita Statuta nova sub Guillelmo Rainaldo Priore 1. part. cap. 3. n. 2. *Festa, quæ Capitulum habent*, in Statutis antiq. ejusd. Ord. part. 2. cap. 8. § 10 : *Festum 12. lectionum non habens Capitulum*, cap. 14. §. 22.

FESTUM CARBONUM. Vide *Carbo*.

FESTUM KALENDARUM, FESTUM FATUORUM, FESTUM HYPODIACONORUM. Vide *Kalendæ*.

FESTUM IMPERATORIS. In veteri Inquesta Mediolanensi, apud Puricellum in Basilica Ambrosiana pag. 1068. mentio fit *Festi, quod celebratur annuatim pro Imperatore Federico, et filio ejus Anrico,...... in die Architriclini* ; ut et pag. 1071. 1072. *Processionis, quæ fiebat ad honorem Domini Imperatoris Federici et filii*. Vide ibi eumdem Puricellum.

FESTUM MANDIBILE, apud Will. Thorn. in Chron. ann. 1393. Gall. *Festin*. Est enim in Glossar. Lat. Gall. *Mandibilis : Manjables*. Ita porro ille : *Missa vero a præfato Priore more suo inter eos celebrata, cum Abbate ab eisdem diligenter prius requisito, Festa mandibilia in papilionibus, caricis et palliis deauratis Ecclesiæ prædictæ coopertis... iidem prælati pariter tenuerunt*.

FESTUM MIRABILIUM, *la Feste des Merveilles*. Charta Petri de Sabaudia Archiepisc. Lugdun. ann. 1312 : *Nobis etiam ac successoribus nostris retinemus Festum, appellatum Mirabilium, cohercionem et punitionem inobedientium, et delinquentium in non faciendo debitum suum circa dictum festum, prout est apud Lugdunum alias consuetum*. In alia Charta apud Paradinum lib. 2. Hist. Lugd. cap. 73. *Festivitas Miraculorum* dicitur : *Nos vero Canonici hanc censuram istius mansi ad mensam fratrum in omni tempore damus, et constituimus in festivitate Miraculorum*. Acta Capitularia Ecclesiæ Lugdun. ann. 1345. MSS. ex Camera Comput. Paris. fol. 151. v°. : *Qua die instante Bartholomæo de Balma Cancellario Curiæ secularis Lugdun. ordinaverunt* (Canonici) *et sibi præceperunt, quod Mirabilia faciat cridare ad diem Lunæ ante festum proximum Natalis S. Johannis Bapt*. At quod fuerit festum illud, adhuc quærunt Lugdunenses. Tametsi non desunt, qui illud esse putant institutum ob miraculum, quod accidit in Christianorum Martyrum corporibus in Ararim projectis sub Severo Imp. de quo quidem Paradinus lib. 1. cap. 32.

☞ Ut ut sit de origine hujus festi, certum est, id quod pio religiosoque animo cœptum erat, successu temporum ex populari abusu in deterius collapsum esse. Quam ob rem ann. circiter 1401. hoc festum abolevisse dicitur Philippus II. Lugdun. Archiep. Vide tom. 4. Gall. Christ. col. 173.

FESTUM OLIVARUM, Dominica, ni fallor, quæ Pascha præcedit. Conradus Uspergens. in Frider. I. : *Imperator vero nobili potitus triumpho, in Olivarum Festo in Beati Ambrosii Basilica, una cum oliva triumphalem gestavit victoriæ palmam*. Vide *Dominica Palmarum* in *Dominica*.

AD FESTUM REDIGERE. Burchardus Wormaciensis Episcopus in Lege familiæ : *Sin autem occisor aufugerit, et capi non potest, quicquid habet, ad Festum redigatur, et proximi ejus, si inculpabiles sunt, firmam pacem habeant*. Videtur legendum, *ad fiscum*.

* FESTUM REGARDI, *Feste du regart*, an idem quod vulgo *Entrevue* appellamus, Congressus, colloquium ; ut a matrimonium contracturis fieri solet. Lit. remiss. ann. 1374. in Reg. 106. Chartoph. reg. ch. 207 : *Comme le jour de Nostre Dame mi-aoust derrenierement passée sur l'anuitier, le suppliant feust alez veoir la Feste du Regart, qui se faisoit en l'hostel du prévost des marchands* (de Paris) *d'une sienne fille, etc*. Eo etiam spectare videntur aliæ Lit. ann. 1423. in Reg. 172. ch. 418 : *Laquelle Jehannette requist à icelle femme que elle feust le Dimenche ensuiant à la grant Feste d'icelle Jehannette, ainsi que l'en a acoustumé de faire en la ville de S. Quentin les Dimenches avant que on espouse*. Vide supra *Changare*.

2. **FESTUM**, Curia generalis, quæ ut plurimum in diebus festis solenmioribus cum conviviis publicis celebrari solebat. Unde *Festum*, non semel pro convivio solenni usurpatur. Brompton. : *Mandavitque Regi, quod ad Festum suum properans cibos salsatos sufficienter inveniret*. Vide *Firma*. Conradus Usperg. ann. 1181 : *Imperator apud Moguntiam maximum Festum et convivium celebravit, convocatis ibidem Principibus et Baronibus totius regni*. Idem in Henrico VI. : *Tempore Paschali maximum Festum nuptiarum celebravit, cum multis Principibus et Baronibus in campo magno, qui vocatur Concio legis*. Willelmus Neubrigensis in Præfat. Historiæ, de Arthuro : *Post hæc cum triumpho multiplici reducit eum in Britanniam, et facit eum cum subactis Regibus et Principibus Festum celebrare famosissimum, præsentibus tribus Britonum Archiepiscopis*. Matth. Paris ann. 1135 : *Rex ab omnibus acclamatus, et regale Festum splendide celebravit*. Hermannus de Lerbeke in Chron. Comitum Schawenburg. pag. 37 : *Cum.... pro filia Regis Angliæ, quam duxit uxorem, Festum nuptiarum in Noviomago solenniter ageret, etc*. [* Annal. Victor. MSS. ad ann. 1304 : *Rex fecit ibidem* (in monasterio Malidumi) *Festum suum in Natali Domini, ubi fuit prius fere tota nobilitas Gallicana*.] [Charta ann. 1381 : *Item quod nulla persona privata vel extranea audeat vel præsumat in Massilia vel extra de die vel de nocte facere Festum in quibusvis strumentis*.] Fortunatus lib. 2. de Vita S. Martini, de Convivio Maximi Imp. cui accubuit Martinus :

> Certatum acciti regalia Festa colentes.

FESTA CONVIVIA, in leg. 4. Cod. de Sacrif. pagan. (1, 11.) Joan. de Condato MS. :

> Par tout les veoie et öioie,
> Demener grant joie et grant Feste.

Idem Poeta :

> Partant s'il tiennent court ou Feste,
> Il doivent mener joie honneste.

Le Roman *de Garin* MS. :

> Sor une table o Fromont suet mengier
> As hautes Festes, quant il sa grant cort tient.

Le Roman *de Phelippe de Macedoine* MS.:

> Car icel jor que il fu nez,
> Li Amiraus sa cort tenoit,
> Et un grand Feste faisoit,
> El jor de sa nativité.
> Ses Barons avoit asemblé.

Infra :

> Tuit li Baron de bonne geste
> Furent mandé à cele Feste.

Le Roman *de Florimont composé l'an* 1188. *par Haimes*, ou *Haimon* MS. :

> Le jor, que Phelippes fu nez,
> Fu li barnages assamblez,
> Li Amiraus sa cort tenoit,
> Et une grande Feste fesoit.

Chronicon Flandr. cap. 52 : *Le Roy de France feit un jour de Pentecouste l'une des plus grandes Festes, qui onques fut faites au Royaume de France, et y feit semondre tous ses hauts Barons, etc*.

FACERE MAGNUM FESTUM, quod nos dicimus, *Faire grande réjouissance*. Vide Epist. Lotharii Imp. editam ab Angelo de Nuce post Chron. Casin. et quæ notavimus in Dissert. 5. ad Joinvillam pag. 163. *Dies festissimi*, apud Vopiscum in Tacito. Hinc

FESTUM, pro quovis convivio, quod inde nos *Festin* dicimus. Michael Scotus lib. 4. Mensæ Philosophicæ cap. 9 : *Quidam Miles habens Festum fecit Sacerdotem primo lavari, etc*.

FESTUM FACERE ALICUI, Aliquem benevole excipere, *Festeggiare*, Italis ; Gallis, *Faire Feste à quelqu'un*. Vincent. Belvac. lib. 32. cap. 39 : *Daniel et Vasilico frater ejus Festum nobis fecerunt*. [Acta S. Franciscæ Romanæ tom. 2. Martii pag. 127 : *Dominus vero majus Festum facere volens cum sua devota ancilla, se fecit magis ponderosum*.] Chronic. Flandr. cap. 102 : *Où il trouva le Roy à l'Hostel de S. Pol, qui moult grand Feste lui feit*. Adde cap. 2. [** Ἑορτὴν ποιῆσαι, Aliquem convivio excipere. Vide Glossar. med. Græcit. col. 414.]

* FESTAGIUM, Jus epuli, convivium, nostris *Festaige*. Arest. ann. 1346. 11. Maii in vol. 2. arestor. parlam. Paris. : *Cum decanus et capitulum Andegavensis ecclesiæ essent in possessione levandi et percipiendi ab episcopo ejusdem ecclesiæ... quinque Festagia singulis annis, quinque diebus seu festis cujuslibet anni.... Idem episcopus dicta Festagia in bonis cibariis, et dictum O in bonis speciebus et vinis similiter, ut moris est,.... solvere maluit*. Lit. remiss. ann. 1475. in Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 1444 : *Le suppliant avoit entention de tuer ung porceau et certains chevreaux, qu'il vouloit abiller pour faire le Festaige de l'amessement d'une sienne fille, qui estoit accouchée d'enfant*. Vide in *Festare*.

FESTA PRINCIPALIA ET MEDIOCRIA, [f. Oblationes quæ in iis offerri solent.] Vide *Burjuratus*.

¶ 3. **FESTUM**, Funus, exequiæ. Epist. Petri de Condato ad Thesaurarium S. Framboudi tom. 2. Spicileg. Acher. pag. 559 : *Elegerat autem D. Rex* (S. Ludovicus) *sepulturam suam apud S. Dionysium, et sepulturam filii sui Comitis Nivernensis in Ecclesia Regalis-montis....... ubi de ipso fieret magnum Festum*.

4. **FESTUM**, Nundinæ, quæ in Festis

Patronorum vulgo fiunt, in veteri Charta. Le Roman *de Garin* MS. sub finem de Pipino :

Dix Festes fist en France le païs,
Une de Bar, deux en mist à Provins,
L'autre de Troies, le quarte de Laigni,
Et trois en Flandres, la novisme au Landis,
Et la disisme li renommez Lignis.

° Lib. rub. fol. parvo domus publ. Abbavil. fol. 28. v°. : *Quant li homs est semons devant le visconte, et il raamist se Feste, il doit avoir respit duskes à se revenue. Feste* vero, Funis species, in Stat. ann. 1415. ex Reg. 170. Chartoph. reg. ch. 1 : *Item à Beaumont sur Oise aura un maistre, appellé le maistre du pont d'icellui lieu, lequel ira audevant des bateaux montans et avalans,... et portera certaines cordes, appellées Festes, et autres à ce nécessaires.*

5. **FESTUM**, Ugutioni, est *lignum illud in summitate domus, ad quod omnia diriguntur tigna, et in quo conveniunt.* Fyrst, Anglo-Saxon. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Festum, Solempnitez ou Festée de maison.*] Charta Philippi Augusti anni 1285. pro Ecclesia Ferrariensi apud Morinum in Hist. Vastinensi pag. 706 : *Propter ejusmodi quittationem, omnis domus, quæ unum Festum habuerit, annuatim Ecclesiæ* 5. *solidos solvet, et si aliquem plures domos habere contingit, unam habebit pro granchia ad sex denarios de censu, etc.* Vide *Festagium, First-falli, First-ful,* [°° et Graff. Thesaur. Ling. Franc. vol. 3. col. 638.]

°° Fersta, Summitas montis Vosagi in chart. ann. 854. Alsat. Diplom. tom. 1. pag. 84. *Virst* in chart. ann. 1315. ibid. tom. 2. pag. 109. et in alia ann. 1316. pag. 120. *Fürst* in alia ann. 1400. ibid. pag. 307.

° 6. **FESTUM**, Ecclesia, ubi solemnis *statio* assignata. Ordinar. eccl. Ambros. Mediol. an. circ. 1130. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 872 : *Sciendum est, quia in Dominicis diebus finita antiphona, quæ est post Evangelium, si Festum celebratur, septimanarii vadunt ad Festum.* Et col. 876 : *Deinde proficiscuntur ad Festum cum processione, cantando cantus Letaniarum secundum diem, cui ipsa ecclesia Festi ipsius data est... Sed cum ad ecclesiam, ubi Festum est, pervenerint, etc.* Vide *Statio* 1.

° 7. **FESTUM**, Processio. quæ cum pompa et apparatu fit. Annal. Victor. MSS. ad ann. 1306 : *Feria tertia post Ascensionem factum est Parisius maximum et sollempnissimum Festum a prælatis regni et civibus Parisiensibus, qui cum maximo apparatu et cereis innumerabilibus grossis, rege præsente et fratribus et baronibus regni, conduxerunt caput S. Ludovici regis in vase pretiosissimo collocatum, a monasterio S. Dionysii in Francia usque ad capellam regis Parisius.*

° 8. **FESTUM**, Consecratio episcopi, quæ in diebus festis magno cum populi concursu fieri solet. Reg. visitat. Odon. archiep. Rotomag. ex Cod. reg. 1245. fol. 32. v°. : *Mathæus de Esseyo ex parte dicti electi a nobis petiit, ut ipsi electo accomodaremus domos nostras, et ad Festum suum essemus.* Ubi de consecratione episcopi Constantiensis agitur. Eodem nomine designatur etiam solemnis episcopi in thronum inductio. Lit. remiss. ann. 1388. in Reg. 135. Chartoph. reg. ch. 184 : *Comme le jour que nostre amé et féal conseiller l'évesque d'Evreux, n'agaire nostre confesseur, fist sa Feste à Evreux, nous eussions esté logié en son hostel audit Evreux, etc.* Is enim Parisiis ordinatus ann. 1384. possessionem ecclesiæ suæ tantum adeptus est ann. 1385.

° 9. **FESTUM**, Instrumentorum musicorum sonus, maxime in lætitiæ signum. Stat. Universit. Aquens. ann. 1483. pag. 21 : *Quod dictus electus* (rector) *teneatur ire receptum, cum magno Festo tympanorum sive aliorum instrumentorum, infulas rectoriales in ecclesia S. Salvatoris secunda die Pentecostes.*

° 10. **FESTUM**, Ludus mimicus. Comput. ann. 1393. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 124. col. 2 : *Item joculatoribus, qui dicta die, et etiam in nocte dictæ diei, fecerunt Festum in processione, et post per villam faciendo tripidiare gentes, ij. scuta.*

° 11. **FESTUM**, Chorea, Gall. *Danse.* Lit. remiss. ann. 1350. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 213 : *Plures habitantes...... ducentes Festum suum, ut moris est,........ unus, vocatus Noe, Festum dictorum habitantium de Valle dirupisset seu delamavisset.*

° 12. **FESTUM**, Actus pius, religiosus. Acta Mss. Inquisit. Carcasson. ann. 1308. fol. 51. r° : *Dixit ipsi testi si volebat ire ad tenendum Festum cum eo apud Vicum, etc.* Id est, Celebrare.

¶ **FETA**, Ovis, *Fede* vulgari Provinciæ idiomate. Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Fetans, Beste menue, comme berbis, chievres, pourciaux.* Instrum. Archivi Aptensis ann. 1097 : *Si in itinere quod agere dispono in Jerusalem non defunctus fuero, dabo per gaudium ipsum vasculum plenum vino puro, et Fetas tres, et capras duas, et fruscos duos de alveario meo. Quod finxi figo, quod dixi firmo.* Isai. 40. 11 : *Sicut pastor gregem suum pascet : in brachio suo congregabit agnos, et in sinu suo levabit, Fætas ipse portabit.* Vide *Feda.*

¶ **FETAGIUM.** Vide *Festagium* 1.

° **FETARE**, *Enfanter. Fetura, Enfenture.* Glossar. ex Cod. reg. 7684. Vide *Feta.*

✱ **FETELLUS.** [Vitulus. Dief.]

° **FETICA** Justitiæ, f. pro *Fatica*, Justitiæ reddendæ dilatio, vel etiam denegatio. Vide in *Fatigare* 1. Charta super negotio marcharum in regnis Franc. et Arragon. ann. 1406. ex Reg. 168. Chartoph. reg. ch. 323 : *Quod si officiarius requisitus facere noluerit, ex hoc solo causetur defectus et Fetica justitiæ.*

° *Fétardie* vero nostris, Incuria, oscitantia, desidia ; unde *Fétart*, Negligens, tardus, piger. Mirac. B.M.V. Mss. lib. 1 :

Assez puet on trouver de cheus,
Ki Fétart sont et parecheus....
Pour Dieu ne nous Aféstardons,...
Car tant li desplaist Fétardie,
Ne li plaist rien que Fétart die.

Guignevil. in Peregr. hum. gen. Ms. :

Non pas que je chechi te die
Pour mettre toi en Fétardie.

¶ **FETICUM.** Charta Balduini Episc. Noviom. pro decimis *de Arten* ann. 1049. ex Archivo S. Eligii : *Et insuper cupiens ipse absolvi ab omni cura sæculari, petit servitium de nostro Fetico sibi minui, cujus timens impedire devotioni, perdono servitium in vita sua debitum nobis, præter duos milites in unoquoque anno ad hostes Regis, et post ejus obitum heredes sui revocentur integre ad servitium.* Legendum videtur *Feudo* vel *Feodo.*

FETILLERUS. Fori Aragon. lib. 9. tit. *de Divinis, sortilegiis, sive Fictileriis.* Deinde, *cum plures.... pro suis negotiis recurrerint ad eos, qui fingunt se divinare, et ad sortilegos, ac etiam Fetilleros.* Occurrit rursum infra. Ubi *Fictilerii* et *Fetillerii* sunt, qui *phylacteriis* magicis utuntur, unde voces formatæ. [° Vide supra *Faccinerius.*]

¶ **FETISCHEFO.** Vide *Feisfecho.*

¶ **FETTUCIA**, Segmentum subtile ex quacumque materia, etiam lapide aut ligno. Vox Italis nota. Locus in *Boletta.*

✱ **FETUCA.** [Portans fetus. Dief.]

¶ **FETUTINA**, *Res fetide et sordide*, in Gloss. Sangerman. MSS. n. 501. Apud Papiam : *Fetutina, Res fetida et inquinatissima ac muliebris.* Apuleio, *Fetutina*, loca sunt sordida et fetita. [°° Vide Forcellin. in *Fætutina.* In Glossar. cod. reg. 7644. ut ex Placido : *Fetutinis, i. sordibus*, (Maius *sordidis*) *occasionibus quæ per mulieris fetum facere possunt.*]

¶ **FEU**, pro *Feudum*, apud Acherium Spicil. tom. 6. pag. 268.

° **FEUAGIUM.** Vide infra *Fouagium* 2.

¶ **FEVALIS**, Fevataria, Fevator, etc. Vide in *Feudum.*

° **FEUCARE**, Stercus emittere, si tamen legendum non est *Fientare*, a Gallico *Fienter*, in Mirac. Mss. Urbani PP. V : *Roncinus erat per totum corpus valde inflatus, nec Feucabat nec urinabat.*

° **FEUDAGIUM**, Feudarius, Feudicialis. Vide in *Feudum.*

°° **FEUDASTRUM.** Vide *Feudum Ignobile.*

¶ **FEUDICÆ**, Hiræ, ilia. Legendum puto *Fendicæ.* Vide in hac voce.

FEUDUM, seu Beneficium, Oberto lib. 2. Feudor. tit. 23. est illud, *quod ex benevolentia alicui ita datur, ut proprietate quidem rei immobilis beneficiatæ penes dantem remanente, ususfructus illius rei ita ad accipientem transeat, ut ad eum hæredesque suos masculos et femineos, si de his nominatim dictum fuit, in perpetuum maneat, ob hoc, ut ille et sui hæredes fideliter domino serviant, sive id servitium nominatim, quale esse debeat, expressum sit, sive indeterminate promissum sit.* Brevius Cujacius ad lib. 1. Feud. tit. 1 : *Feudum est jus in prædio alieno, in perpetuum utendi, fruendi, quod pro beneficio dominus dat ea lege, ut qui accipit, sibi fidem et militiæ munus aliudve servitium exhibeat.* Leges Alfonsinæ part. 4. tit. 26. lege 1 : *Feudo es bienfecho, que da el senor a algunt ome, porque se torna su vassallo, et le face homenage de serle leal. Et tomo este nombre de fe, que debe siempre guardar el vasallo al senor.* Ex quibus patet, *Feudum* idem esse cum *beneficio*, de quo sat multa diximus suo loco, ac nomine tantum differre.

° Id autem sedulo notandum est, ubi de feudorum conditionibus agitur, ea quæ proferuntur coangustanda esse intra locorum limites, de quibus sermo est ; non vero de universo usu intelligenda.

☞ Quamquam diligenter et copiose satis de feudis scripserit eruditissimus vir D. Cangius, operæ nihilominus pretium duximus, præsertim cum ea sit hujus materiæ natura ut nec ingrata nec inutilis videatur, de ea uberius iterum dicere, atque de omni loco ea colligere quæ ad nostrum institutum maxime pertinuerint ; qua in re non aliquam opem nobis feret Tractatus de Usu Feudorum quem nuper edidit V. Cl. D. *Brussel.* Atque ut a variis diversisque hujus vocis significationibus ordiamur, observandum 1°, quod hactenus haud satis est animadversum, *Feudum* nude poni pro ipso feudi servitio sive clientela, Gall. *Mouvance :* quod ita certum est ut vox, *servitium*, pro ipso feudo aliquando accepta fuerit. Adamus Bre-

mensis lib. 4. cap. 9: *Castra autem et Servitia ejus ab hostibus direpta sunt.* Et Helmodus lib. 1. cap. 55: *Comitiam ejus, urbes, et Servitia Henricus de Batwide beneficio Adelberti assecutus est.* Nec alio sensu vox, *Feudum*, intelligenda videtur, ubi de concessione aut mutatione feudorum agitur, præsertim cum indicatur ipsum prædium. Id fuse probat D. *Brussel* Tract. cit. lib. 1. cap. 1. præcipue vero ex Charta Philippi Augusti ann. 1204. in qua feudum a terra infeodata distinguitur: *Propter hoc autem nos eidem Amiciæ et hæredibus suis in perpetuum damus castrum S. Leodegarii in aquilina, et totam Aquilinam in feodo et dominico. Damus etiam eidem Amiciæ et hæredibus suis Feodum Bardarum et de Folleso.* 2°. Hoc nomine designatur et ipsius prædii servilis conditio, et vicissim quidquid ab illo feudo jure feudali tenetur. Postrema hac significatione accipitur in Charta Ludovici Grossi ann. 1125: *Et omnia quæ illis de Feodo nostro data sunt, unde ipsi saisiti sunt, jure perpetuo habenda et obtinenda concedimus.* 3°. Sumitur pro ipsa terra in feudum concessa. Ita in Aresto ann. 1153. pro Episcopo Lingonensi contra Burgundiæ Ducem: *Quatenus Feodum reddat, et quidquid præterea de eo accepit.*

☞ Feuda ab origine personalia fuisse atque ad vitam concessa, et jure usufructuario possidenda, certum videtur. Qui usus mediante sæculo XIV. in regno Neapolitano adhuc obtinebat, ut colligitur ex Litteris Roberti Regis Siciliæ ann. 1332. tom. 2. Hist. Dalph. pag. 239. col. 1: *Decernimus.... nullum privilegium et rescriptum valere seu esse alicujus vigoris aut efficaciæ per Nos jam cuicumque concessum.... exceptis concessionibus jam factis Reginæ carissimæ consorti nostræ de quibuscumque bonis Feudalibus vacantibus vel vacaturis.* Nam si hæreditaria fuissent, vacatura feuda indistincte non concessisset. [** Clausula perquam vulgaris in Litteris exspectativæ feudalis generalis. Vide auctores de jur. feud. et supra *Apertio Feudi* in *Aperire*, 1. Omni tamen tempore feuda data sunt ad vitam, immo ad certum tempus.] Apud Francos vero sensim pedetentimque jure hæreditario ad hæredes subinde transierunt; quod labente sæculo IX. incœpit: nam ex eo tempore a Regibus secundæ stirpis facillime feudatariis concessum est, ut beneficia sua ad posteros transmitterent, unde pro temporum facilitate deinceps feudorum proprietatem ita sibi arrogarunt, ut illa inter liberos dividerent, expetito tamen prius principis consensu. Regino in Chron: *Anno Dominicæ Incarnationis 940. Uto comes obiit, qui permissu Regis quicquid beneficii aut præfecturarum habuit quasi hæreditatem inter filios divisit.* Id autem tardius accidisse apud Germanos eruitur ex Charta ann. 1118. qua beneficium Abbatiæ S. Maximini Trevirens. ablatum, ab Henrico Imperatore restituitur. Quod tamen de tota Germania dictum nolim; constat enim alicubi sub Conrado I. feuda hæreditario jure possideri cœpisse. Vide *Beneficium*, [** et Eichhorn. Histor. Jur. German. § 364.]

☞ Sed non eadem fuit semper constansque feudorum conditio. In primæva institutione ad solos nobiles feuda pertinuisse atque ab iis servos et ignobiles prohibitos fuisse vix dubium est: unde feuda *honores* vocitarunt. Sic Goffridus Vindocin. lib. 5. Epist. 27: *Deus qui permisit vos Honorem Credonensem habere.* Et Robertus de Monte ann. 1161: *Caput autem sui Honoris, scilicet Ambasiam tenebat de Rege Henrico.* At circa XII. sæculum sicut nobiles ita et plebeii homines feuda etiam nobilia possederunt, non tamen ideo nobiles reputati, quamvis feudorum prærogativis gauderent. *Petrus de Fontaines* cap. 3. n. 4: *Pour ce se tes vilains a acaté un fief, et il couke, et il lieve en ton vilenage, ne laira il mie kil ne voit ta à semonce ke tu li fis du matin au vespres, ou tele comme tu feras, et se on dist seur son franc-fief, il ne requerra mie jour de Conseil, se il ne veut pour les semonces ki ne fust pas rainable. Mais si catel, et ses convenances sont justichables par loi vilaine, s'il n'est mie gentixhom de lignage, etc.* Sæculis XI. et XII. omnia in feudum concedebantur, Grueria, teloneum, pedagium, rotagium, apum examina, imo, si quibusdam fides, ipse, quo vivimus, aër. Cujus moris hæc aptissima videtur fuisse ratio, ut scilicet in expeditionibus bellicis, quæ his temporibus frequentissimæ erant, plures haberent milites qui servitia militaria iis præstare tenerentur. Eamdem ob rem mediante sæculo XII. instituta sunt feuda bursæ seu cameræ, cum nimirum loco tenementi annua pensitatio ex fisco solvenda pro præstandis iisdem servitiis adsignabatur.

Beneficiorum militarium seu feudorum originem aliunde, quam a Longobardis, quorum inventores fuisse dicuntur, recte quidam, opinor, accersunt: cum apud Scriptores rerum Romanarum legamus data militibus ac veteranis capta ex hostibus prædia, ea conditione, ut militarent, quæ propria fuit feudorum. Atque, ut rem ab ipsis primordiis non repetamus, id potissimum firmat locus Lampridii, in Alexandro Severo: *Sola, quæ de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus et militibus donavit, ita ut eorum ita essent, si hæredes illorum militarent.* Et alter Vopisci in Probo: *Veteranis omnia illa, quæ angustæ adeuntur Isauriæ loca privatis donavit: addens, ut eorum filii ab anno octavo-decimo, mares duntaxat, ad militiam mitterentur.*

☞ Feudorum originem e moribus Francorum rectius repetendam existimat Alteserra lib. de Orig. et statu feudor. pro moribus Galliæ cap. 1. Franci scilicet, inquit, rerum potiti in Gallia, prædia divisere Ducibus et Militibus, idque beneficiario jure sub lege fidei et servitii, priusquam Longobardi Italiam attigissent. Hoc jure Aureliano Duci Milidunensis pagus beneficii nomine datus a Clodovæo. Aimoinus lib. 1. cap. 14: *Unde cum Clodovæus regnum suum usque Sequanam, atque postmodum usque Ligerim fluvios ampliasset, Milidunum castrum eidem Aureliano cum totius Ducatu regionis jure beneficii concessit.* Et Mummolo Patricio eodem jure Machovillam apud Avenionem datam a Guntrano Rege testatur Gregorius Turon. lib. 4. Hist. cap. 45: *Et Amo quidem Ebredunensem carpens viam usque Machovillam Avennici territorii, quam Mummolus munere meruerat regio accessit, ibique fixit tentoria.* Unde jam a Francici Regni cunabulis passim celebrantur Regii *Leudes*, sive *Leodes*, id est, Fideles, qui a Rege prædia tenebant sub lege fidei et servitii.

Veteres beneficiorum, ac proinde feudorum leges attigimus in voce *Beneficium*, quas etiam prosequutus est Gerardus Niger lib. 1. de Feudis tit. 1. ut et Fridericus I. Imp. in ea Constitutione, quam profert Radevicus lib. 4. cap. 7. et ex eo Guntherus lib. 8. Ligurini.

* A *Beneficio* prorsus *Feudum* distinguat necesse est, qui omnia confundere noluerit. Prima voce, Romanis quoque nota, prædium significatur concessum alicui sub annua præstatione et ad vitam tantum utendum; altera vero, proprietas rei alicujus designatur, etiam ad hæredes transitura, retentis solummodo clientela et superiori dominio, cum quibusdam servitiis, maxime militaribus, ex pacto statutis. Et quidem inauditum, eo saltem intellectu, *Feudi* vocabulum ante sæculum XI. unde falsi merito suspecta habentur instrumenta antiquiora in quibus legitur. Consule Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 594. ubi hæc erudite disquirit.

* Hæc certe legitima apud nostros vocis *Feudi* acceptio; alii nihilominus aliter eam habuerunt: nam mediante sæculo XIV. ut observatum est supra, Neapolitanis, et sæculo XV. Danis personalia erant feuda, ut docet Chron. incerti Auctoris ad ann. 1420. apud Ludewig. tom. 9. Reliq. Mss. pag. 124: *Nota, quod si Dania vel jure vel consuetudine uteretur Romanorum, tunc plana videbatur causa et expedita, ut filii surrogarentur. Sed quemadmodum jus aut consuetudinem Romani Feudi Dania non agnoscit, ideo concessio Gerardo patri facta, non erat realis, sed personalis.* Ubi per *Romanos*, intellige eos omnes, quibus *Feudi* nomen secunda notione familiare erat.

* *Feudi* autem naturam constituit apud Aquitanos aliosve *sporla* vel *investitura*, id est quod domino capitali propter investituram seu *relevii* nomine a vassallo penditur. Reg. feud. Aquit. in Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 14. v°: *Item dixerunt quod dicta villa* (de Burgo) *non habet terras nec possessiones communes, secundum quod habent villæ Lumbardiæ et multæ aliæ, quæ ipsi non possunt dicere quod ipsi, scilicet universitas, habeant in feudum a domino rege, cum secundum nostram consuetudinem non sit Feodum, nisi sit ibi sporla sive investitura.*

* Hinc data semel investitura, alius in possessionem ejusdem feodi a Domino mitti non poterat, ut solemni judicio declaratum legimus in Charta Phil. Aug. ann. 1216. ex Chartul. Campan. Cam. Comput. Paris: *Judicatum est a paribus regni nostri, videlicet A. Remensi archiepiscopo, W. Lingonensi, W. Cathalaunensi, Philippo Belvacensi, Stephano Noviomensi episcopis, et O. duce Burgundiæ, et a multis aliis episcopis et baronibus nostris, videlicet G. Altissiodorensi, R. Carnotensi, G. Silvanectensi et J. Lexoviensi episcopis, et Guillelmo comite Pontivi, R. comite Drocarum, B. comite Britanniæ, G. comite S. Pauli, W. de Rupibus senescallo Andegavensi, W. comite Juivigniacensi, J. comite Bellimontis et R. comite de Alenconio, nobis audientibus et judicium approbantibus, quod hominagium Erardi de Brena vel dictæ Philippæ de comitatu Campaniæ nullatenus recipere debebamus, quamdiu Blancha comitissa et Thomas filius ejus vellent jus facere in curia nostra et prosequi; quia usus et consuetudo Franciæ talis est; quod ex quo aliquis saisitus est de aliquo feodo per dominum feodi, dominus feodi non debet alium recipere in hominem de eodem feodo, quamdiu ille, qui saisitus

est de feodo per dominum feodi, velit et paratus sit jus facere in curia domini feodi et prosequi.

° Feudorum Normannorum emolumenta a rege, dum in ipsius custodia sunt, percipiuntur. Memor. E. Cam. Comput. Paris. ad ann. 1383. fol. 41. v°: *Per generalem consuetudinem Normanniæ, si quis tenet in Feudum aliquam rem aut possessionem a domino rege seu duce Normanniæ, rex vel dux jure suo habet et sibi pertinent, si casus accidat quod cadat in garda, gardam hujusmodi et aliarum possessionum ubicumque existentium in partibus ducatus Normanniæ et a quocumque teneantur, et de emolumentis earumdem debet uti et gaudere tempore dictæ gardæ durante.*

° A Feudis exclusas fuisse feminas hactenus ab omnibus fere receptum est, ea potissimum ratione, quod servitia ex feudis debita præstare et exsequi nequaquam possint; nam nec in hostem pergere, nec inter judices sedere possunt. Cur ergo ecclesiasticis, quæso, feuda concedebantur, qui a præliis sua professione abstinere debent? an non illæ, sicut et ipsi, homines belligerantes suppeditare potuerunt? Sed et pro feminis plurima militant exempla. Cum paribus Franciæ in causa Roberti comitis Flandriæ ann. 1315. judicat Mathildis comitissa Attrebatensis, ita et Margareta comitissa Flandrensis cum de comitatu Clarimontensi actum est. Vide infra in *Par.* Consule D. *Bouquet* tom. 1. Jur. publ. Franc. pag. 332. et seqq. Non idcirco tamen idem omnino fuisse masculorum atque feminarum jus ad feuda ex hæreditate obtinenda facile putaverim. Et primo quidem, femina feudum jure hæreditario non habebat, nisi masculo deficiente. Charta Wolfkeri Patav. episc. ann. 1197. apud Hansiz. tom. 1. Germ. sacr. pag. 344: *Statuimus quod per omnem ipsam generationem eventus mortis non possit auferre de hac progenie masculina totum vel singularem partem feudi prætaxati. Concedimus etiam quod si sexus masculinus in generatione ipsa defecerit, feminæ ejusdem propaginis succedendo utantur in prædictis jure sub* (f. seu) *titulo feodali. Nulla tamen dictarum feminarum præsumat hujusmodi participatum, nec inde actionem concipiat, quamdiu sexus masculini hujus generis persona, licet unica, sit superstes.* Requirebatur præterea ut ejusmodi in succedendo ordinis, Charta, qua feudum instituebatur, mentionem faceret. Charta Humb. delph. ann. 1349. ex Reg. 79. Chartoph. reg. ch. 33: *Sed ne Feudum hujusmodi naturam novi feudi censeatur habere, volumus et concedimus ex certa scientia et ex privilegio speciali, quod non obstante quod sit donatio et infeudatio nova, feudum ipsum amodo inantea habeat et retineat, et habere debeat et retinere naturam totalem et conditiones antiqui feudi et paterni, in quo succedant et succedere possint et debeant quicumque liberi, hæredes seu successores ex testamento, et etiam ab intestato, mares et feminæ, agnati, cognati et collaterales, habiles et inhabiles, ascendentes et descendentes et legitimo matrimonio ab eodem vel posteritate ipsius, secundum quod est in veris, antiquis, paternis et bene conditionatis feudis de jure debitum seu de consuetudine consuetum.* Alia ann. 1368. in Reg. 101. ch. 101: *Quod dominus Disderius* (miles) *ejusque hæredes... recognoscant a dicto domino nostro dalphino .... castrum Montis Rigaudi .... et omnia alia prædicta sibi ex causa dictæ permutationis tradita et tradenda ad homagium et in feudum francum, nobile, antiquum et bene conditionatum, quod naturam habeat feudi antiqui, paterni et bene conditionali, in quo succedere valeant mares et mulieres ex testamento et ab intestato, juxta libertates generales Delphinatus, et recognitionem ex inde facere in mutatione domini et vassalli infra tempus a jure statutum.* Vide *Feudum antiquum.*

° Frustra iis opponeretur Charta Laurentii episc. Metens. ann. 1271. ex Reg. 3. feud. episcopat. Metens. in Bibl. reg. fol. 161. r°. ubi hæc leguntur: *Johannes Metensis episcopus nepotem suum infeodasse dicitur de eodem* (comitatu Sarræpontis) *et eodem episcopo defuncto, bonæ memoriæ Jacobus, quondam Metensis episcopus ejus successor, Lorettam relictam illius neptem propriam infeodasse dicitur carnaliter, sicut ille, ... contra Alemanniæ et Metensis ecclesiæ consuetudinem, ex qua baroniis non succedunt aliquatenus mulieres.* Ibi enim de *Baronia*, quæ ex concessione, non jure successionis possidebatur, sermo est; cujus alia erat conditio atque simplicis feudi. Et certe feuda, quæ ab ecclesiis dependent, per totam Alemanniam promiscue masculis et feminis ex usu recepto conceduntur.

° Feudum marito propter nuptias uxori donatum, ipso mortuo, ejus feudum appellatur. De quo pro libitu disponere, etiam in secundi mariti favorem, ei licitum erat, uti colligitur ex Charta ann. 1407. in Cod. reg. 8387. 4. fol. 36. r°: *Nos Philipa uxor dudum et nuper relicta nobilis viri, dum vixit, domini Mathæi de Gornay, qui statu baronis et honore vexilli, dum in humanis agebat, prædictus existebat, ac Thomas Felde procuratorio nomine, ... desiderantes ac etiam affectantes nobilem virum dominum Johannem Tiptot, cui ego supradicta Philipa ad præsens existo matrimonialiter copulata ad honorem et statum, statui et honori prædictis pares et consimiles pro conservatione honoris, quem ego prædicta Philipa ex præfato meo marito, dum vixit, optinui, provehi et exaltari, ... honoris et status hujusmodi adipiscendorum gratia et ex nostra pura, libera atque spontanea voluntate ad hoc moti etiam et inducti omne jus tallium et possessionem, ... cum omnibus mero et mixto imperio, ... et emolumentis, costera maris ac omnibus aliis juribus..... volumus tradi et realiter liberari, tanquam bene merito, nobili viro domino Johanni Tiptot supradicto et suis hæredibus imperpetuum.*

° Non feudum quodvis, sed illud tantum quod a rege tenebatur, a communiæ servitiis liberabat: quod docet Charta commun. de Roia in Reg. 34. bis Chartoph. reg. fol. 22. v°. col. 1. part. 1: *Homines qui in villa sunt ociosi feodum tenentes, qui ingenuos faciunt se, et milites non sunt, volumus et præcipimus, ut vel de communia sint vel villam vacuent, nisi Feodum de nobis teneant.*

Feudi porro vocabulum sub Carolo Crasso primo auditum, pridem observatum a viris doctis: in ea scilicet Constitutione, quam edidit de Expeditione Romana circa annum 884. a Frehero, Goldasto, et aliis publicata, in qua hæc leguntur: *Cuicumque secundum hanc legem expeditio imperetur, si ad curiam Gallorum, hoc est, in campum, qui vulgo Rungalle dicitur, dominum suum non comitetur, et ibi cum militari apparatu non repræsentetur, Feodo, præter hos, qui cum gratia dominorum suorum remanserunt in conspectu nostro, absque spe recuperationis privetur.* Eadem vox bis deinde ibidem repetitur. Verum, etsi non desint, qui Chartam hanc falsi suspectam putent, circa tamen ea tempora auditam, nempe Carolo Simplice, Rodulpho, et Lothario Regibus regnantibus, ex veteribus Tabulis adstruit Dominicus de Prærogat. alodior. cap. 15. § 1. Charta quippe Pipini Regis pro Monasterio Figiacensi in tom. 13. Spicilegii Acheriani, in qua ea vox reperitur, falsitatis notas præfert. Certe *feudi honorandi* meminit Charta Lotharii I. Imp. ann. 846. in Bullario Casinensi tom. 1. pag. 27. sed nemo est qui fictitiam esse non facile perspiciat. Neque nævo perinde caret Charta alia Caroli Mag. descripta in Chronico S. Michaelis Vird. pag. 403. ubi *Feudi* mentio fit. In Tabulario S. Theofredi in Velavis sub ann. 990: *Dederunt de terra, quam habebant ad Fevum, etc.* [°° *Fenum* est in prima editione. Vide etiam *Ferum.*]

Feudorum Leges Lothario adscribit Gervasius Tilleberiensis: *Hic,* inquit, *Legem feodorum primus instituit, sanciens, ut nullus Feodum audeat vendere, seu impignorare, vel quocumque modo alienare, sine permissione majoris domini, ad quem Feodum spectare dignoscitur. Huic sanctæ constitutioni, quia futuris tantum, et non præteritis formam dabat negotiis, Fridericus Imperator addidit hæc: Nos autem ad pleniorem regni utilitatem providentes, non solum in posterum; sed etiam omnes hujusmodi primo factas alienationes cassamus, et in irritum duximus, nullius temporis præscriptione impediente.*

°° Varias vocis conformationes ut *Feudus, Feaudus, Fevum,* etc. vide infra pag. 275. col. 3.

De vocis etymo varia varii tradidere. Feudum a *Fœdere* quidam deducunt. Obertus lib. 2. tit. 4. et Joannes de Janua a *Fidelitate*, vel *Fide:* cui sententiæ accedunt Cujacius, et plerique alii. Hotomannus a *Feed*, voce Germanica, quæ bellum sonat, quod prædia bello quæsita militibus distribuerentur. Pontanus in Chorographia Danica, a *Feide*, voce, quæ Danis *militiam* sonat: alii a *Faida*, quod est *inimicitia*. Fredericus Sandius in Præliminari ad constitutiones feudales Gelriæ n. 11. a voce Germanica *Fiod*, vel *vehd*, quod Bellum publico vel privato consilio susceptum significat: bellorum namque, inquit, necessitas feuda peperit. Matthias Berneggerus in Disquisit. de Regno Hungar. § 206. contendit *Feudum* vocabulum esse Hunnicum, seu Hungaricum, nempe *foeld*, quod significat *terra*. Etymon perinde suo more, hoc est, absonum, prodit Goropius Bekanus lib. 5. Hermathenæ pag. 102. Denique Seldeni sententia est, quam amplecti videtur Faber Cantarellus in tractatu de Feudis, vocem *feudum* a Saxonico ortam, formatamque ex feo, feh, et feoh, merces, stipendium, h postmodum in d mutato: ni inquit, placeat had, vel hod adjicere, quod Saxonice etiam classem, statutum et ordinem significat, ut perinde dicatur *Feodum*, quasi feohad, vel feohod, id, quod statu vel ordine stipendiario possidetur. [°° Hodie vulgo statuunt ultimam vocis partem esse *ôd*, Possessio. Confer *Alodis*, et Eichhorn. Introd. in Jus German. § 7. not. k.]

Variæ autem recensentur Feudorum species, quas ordine literarum breviter attingemus. [° *Feudi* nomine sæpius donata videre in sequentibus est officia seu ministeria, vel emolumenta iis ads-

cripta; quod a priori hujus vocis notione alienissimum est. Vide infra in *Feudum ministeriale*.]

° FEUDUM ABREVIATUM, Gall. *Fief abrégié*, cujus præstationes ex pacto limitatæ sunt, idem quod *Restrictum* appellant. Charta ann. 1403. ex Chartul. 21. Corb. fol. 321. v°: *Le maison et tenement de Guiffart est tenue de my en Fief Abrégié, à cause de ma terre de Hamel*. Vide *Feudum Talliatum*.

¶ FEUDUM ADVOCATIÆ seu *Avoeriæ*, Gall. *Avouerie*. Vide in *Advocatia*. Idem Alteserræ cap. 3. quod *Feudum Gastaldiæ*, illud enim definit quod datur pro actu vel gestione rerum Domini, vel Principis, vel pro custodia arcis, vel territorii: Gastaldus quippe sive Castaldus Longobardis est proprie actor. Vide *Gastaldus*.

FEUDUM ÆDIFICII. Charta Philippi Aug. ann. 1185. pro Ferrariensi oppido, apud Morinum in Hist. Vastinensi pag. 707: *Qui domum in feodo habuerit, eam ab Ecclesia Ferreriarum tenebit ad censum* 5. *sol*. Et mox: *Domum vero suam de Feodo, cum alio Feodo suo, ad censum* 12. *denariorum in villenagio tenebit*. Vide *Feudum Burgense*.

FEUDUM ANNUUM, seu stipendium, quod ad annum datur, pro officio, dignitate, vel quolibet ministerio, in Fleta lib. 2. cap. 71. § 12. [°° Vide Feud. lib. 1. tit. 2.] De ejusmodi feudis ita consuetudo Normanniæ art. 157: *Dignitez et offices tenus en fiefs sans fond ou glebe, doivent hommage et non relief*. Charta Henrici III. Regis Angliæ apud Prynneum in Libertatib. Angl. tom. 2. pag. 960: *Et de Feodis solvendis illis, quibus tenemur in Curia prædicta, ad præsens providere nequivimus*. Alia ejusdem Regis pag. 977: *Assignantes ei annuum Feudum* 20. *marcarum annuatim percipiendum ad scacarium nostrum, etc*. Alia denique pag. 1059: *Et quia Judæi quosdam reditus de terris et tenementis Christianorum, tanquam perpetuos dudum recipere solent per manus Christianorum, qui etiam Feuda dicebantur, etc*. Hinc in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 2. 3. 4. 5. *de Feodis Cancellarii, Justitiarii, Camerarii, Senescalli, Constabularii, Vicecomitis, etc*. inscribuntur; et in Statutis Roberti III. cap. 25. est *de Feudo Vicecomitis*; in Fleta lib. 2. cap. 7. *de Feodo Camerarii*. Hugo de Cleeriis de Senescallia Franciæ: *Vade servitum Feodum tuum Marescalciæ, et hospitare Hugonem, quia habes istud Feudum a Comite*. Statutum Edwardi Regis Angliæ pro officio Senescalli Vasconiæ, in Regesto Constabul. Burdegal. fol. 81: *Dictus judex percipiat annuatim pro Feudo suo* 150. *libras dictæ monetæ*. Infra: *Item ordinatum est, quod sit unus Defensor Regis in diœcesi Petragoricensi, qui petat et defendat jura Regis, etc. et percipiat annuatim pro Feudo suo* 50. *libras dictæ monetæ*. Alibi: *Senescallus Vasconiæ principalis faciat, ordinet, et constituat per totum Ducatum Subsenescallos, Judices, Defensores, etc. et cuilibet eorum conferat Feoda et vadia in ista ordinatione superius adnotata*. *Feudi Dapiferariæ* meminit Freherus in Origin. Palatinis. *Feodi Cambellani et Majoris*, Charta Philippi Aug. ann. 1185. pro Ecclesia Ferreriarum apud Morinum in Hist. Vastinensi pag. 708. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. cap. 9. de Custode Vini: *Et inde habet in Feodum vinum, quod per totum annum de vasis vineariis stillat, etc*. Ubi supra scribitur, i. *in beneficio*. *L'ordonnance et la maniere de créer les Chevaliers des bains*, apud Edw. Bisseum: *Et le Barbier ostera le baing, et tout ce qu'il a entour, aussi-bien dedans comme en dehors, et le prendra pour son Fié. Et le chandelier prendra pour son Fié tous les garnemens avec tout l'arroy, etc*. Occurrit ibi pluries. *Pagar il Fio*, Danti est solvere stipendium: ubi *fio* idem valet ac *fevum*, feudum. Vide Cujacium ad lib. 3. de Feud. tit. 1. et Skenæum de Verbor. significat. verbo *Feudum*.

° FEUDUM ANNUUM MANUALE, Reditus annuus, qui ex officio concesso a datore percipitur. Charta Caroli IV. imper. ann. 1346. tom. 2. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* pag. 163. col. 1: *Volentes, si de bonis quibuscumque regni Romani vel imperii, tibi et ecclesiæ tuæ impignoratis vel obligatis, aliquibus personis Feuda Annua Manualia, videlicet in pondere, numero vel mensura existentia, porrigantur;... quod tu vel successores tui, stante dictorum bonorum obligatione, Feuda Annua Manualia hujusmodi liberare et redimere valeatis, videlicet unam marcam annuorum redditiuum, pro decem marcis usualium in pecunia numerata*.

FEUDUM ANTIQUUM, quod et *paternum*, quibusdam dicitur, illud est, quod ab antiquo cuidam familiæ ita concessum est, ut a masculis tantum possideatur; [Hæc fuit omnium feudorum ab origine conditio, quæ ad stirpem tertiam usque Regum nostrorum perseveravit,] nisi feminæ charta infeudationis illius capaces existant, [quod sub initia XII. seculi in usu esse cœpit, discere est ex Mathilde Henrici I. Angliæ Regis filia quæ in Ducatum Normanniæ successit, sicut Eleonora in Ducatum Aquitaniæ,] et ad agnatos deficiente linea primogenitorum transeat, alienatione interdicta: cujusmodi conditionis formula exstat in Chart. quam descripsit vir multæ eruditionis Dion. Salvagnius Boissius lib. de Usu feudor. cap. 2. pag. 15. *Feudum* vero *antiquum a paterno* distinguit Zazius lib. de Feud. part. 2. § 7: *Antiquum* enim dici ait, *quod ab aliquo ex antecessoribus acquisitum est, qui communis agnationis ultra quartum gradum origo fuit. Si vero a patre, vel ab aliquo usque ad quartum gradum, nempe avo, proavo, abavo, proveniat*, tunc *Paternum* appellari. Ita etiam Baldus in § Hoc quoque, de Success. feud. et Cowellus. Simile est tenementum, quod Angli, *Teneure par hommage Ancestrel* vocant, illud scilicet, quod quis a domino tenet, ab antecessoribus suis possessum, a tempore, cujus non exstat memoria. Ita Littleton sect. 143. Charta Ainardi *de Rossillon* ann. 1342. apud V. Cl. Dion. Salvagnium pag. 33: *Quod quidem, ut asseruit, habet et habere debet alias naturam Paterni Feudi, nobilis, et Antiqui, in quo per viam testamenti possint et debeant succedere, quicumque liberi et hæredes masculi et feminæ, agnati, cognati, descendentes et ascendentes, habiles et inhabiles de personis, et ab intestato succedere possint et debeant in eodem omnes illi, qui de jure possunt et debent in hujusmodi Feudis successionem habere*. Arestum ann. 1382: *In feudum ligium nobile et Antiquum, et taliter conditionatum, quod transferri non possit in alias personas, nisi de cognatione dicti Guillelmi*. Charta Humberti Delphini Viennensis 14. Maii ann. 1349. in Statutis Delphinatus pag. 39: *Omnia et singula Feuda et retrofeuda Delphinatus præsumuntur et intelliguntur esse Antiqua, nisi ipse dominus Delphinus, vel successores sui, ipsa vel aliqua ex ipsis, clare ostenderent esse nova*. Charta Cremonensis ann. 1244: *Et hoc de suo recto et honorabili Feudo Antiquo et Antiquissimo*.

Licet vero feudum novum sit, et de novo concedatur, potest tamen concedi jure feudi antiqui: et tunc naturam sumit feudi antiqui, et illius jure regitur non tantum in persona primi vassalli, sed etiam omnium descendentium. Atque ejusmodi feudum doctores vulgo vocant, *Feudum ex pacto et providentia Antiquum*, ut est apud Thomam de Martinis Tract. de Generib. et qualitatib. feudor. Exstat in veteri Regesto Cameræ Comput. Paris. Charta Galeacii Comitis Virtutum ann. 1371. qua *Castrum Donati erigit in nobile, rectum, Antiquum, paternum et gentile Feudum*. In alia ann. 1377: *In Gentile, paternum, Antiquum, honorificum et perpetuum Feudum*. Vide Ughellum tom. 2. pag. 161. 162. tom. 4. pag. 874. et Probat. Hist. Ducum Burgund. pag. 92.

FEUDUM APERIBILE et LIGIUM. In Vita Balduini Lutzemb. Archiepiscopi Trevirensis lib. 3. 4. 5. 6. 7. Id est, quod, licet ad Ecclesiam spectet, post Episcopi mortem *aperitur*, id est, vacat, quomodo *aperti honores* dicuntur, et de quo postea electus hominium ligium præstat. Vide *Aperire*.

° Alia est hujusce feudi notio; idem scilicet quod infra *Feudum Reddibile*, in Charta ann. 1329. tom. 2. Hist. Trevir. Joann. Nic. ab *Hontheim* pag. 113. col. 1: *Item domus et turris nostræ in Brucken apud Treverim, quæ sunt ligiæ et Aperibiles domino nostro Trevirensi contra omnem hominem et ad suam voluntatem*. Alia ibid.: *Recepi,... a dom. Baldewino archiep. Trevir. castrum seu fortalicium meum Rapwilre in Feudum Ligium et Aperibile sibi, quandiu vixerit, et post eum suis successoribus et ecclesiæ Trevirensi, contra omnem hominem, ad omnem ipsorum voluntatem*. Occurrit rursum ibid. pag. 114. col. 1. [°° Vide Haltaus. Glossar. German. voce *Aufgebig Lehn*, col. 57. Castrum domino ad necessitates belli contra quosvis aperiendum.]

° FEUDUM ARCARAGII, Quod a vassallo possidetur ea conditione, ut in expeditionibus bellicis servitium *arcarii* seu sagittarii domino præstet. Charta Simon. Montisfort. ann. 1211. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 126: *Facies tu et tui michi et meis servitium tempore guerræ ad unum arcarium, cum a te fuerit petitum*. Alia ann. 1314. in Reg. 52. ch. 34: *Ea vero quæ... alii arquerii tenent in dicto loco,... nomine arcaragii, pro quibus servitium arquerii domino regi facere tenentur, etc*. Charta Phil. V. ann. 1316. ex Reg. 59. ch. 79: *Ad supplicationem Aymerici de Podio domicelli condomini de Peyrenchis vobis* (senescallo Tolos.) *committimus et mandamus, quatenus quosdam redditus in dicta villa situatos, quos a quibusdam personis, quæ ipsos a nobis ad Feudum Arcaragii tenere dicebantur, asserit se emisse,... ad feudum nobile, mediante competenti financia, nostro nomine reducatis*. *Feudum archaragii*, ibidem non semel.

¶ FEUDUM AD PLENA ARMA vel *de plenis armis*, cujus *Feudati* armis omnibus et equis instructi domino capitali servitium præstare per 40. dies tenebantur. Hist. Harcur. tom. 4. pag. 2172: *Matheus de Gamaches tenet Feodum de plenis ar-*

mis... Alix de Bavent Feodum ad plena arma. Quod ibidem sæpius recurrit.

° FEUDUM BANDORUM, *Feudales* seu vassalli qui vexillum domini in bello comitantur. Instr. ann. 1385. tom. 5. Cod. diplom. Polon. pag. 81. col. 1: *Ubi principalis exercitus extiterat, Feudo Bandorum sive vexillo, etc.*

FEUDUM BURGENSE, seu ignobile, Zazio parte 2. de Feudis, est, quod a minimis valvasoribus, vel etiam a plebe, paganis, id est, privatis in feudum conceditur. *Fief rural*, cui opponitur *Fief noble*, in Consuetud. Nivernensi tit. 4. art. 27. 28. et 29. Vide *Feudum Ædificii*.

FEUDUM BURSÆ, Idem quod *Feudum de Camera*. Ut enim *Camera* dicitur Thesaurus Regius, ita *bursa* pro fisco usurpatur: atque ita Petrus de Fontanis in Consilio a nobis edito cap. 14. § 23. fiscum, *Bourse* reddit, in Lege 1. Cod. Si adversus fiscum. (2, 36.) Regest. feod. Campan. fol. 61. v.: *Guillelmus de Gornay homo de 10. libris in Bursa. Philippus de Crespeio ligius de 30. libr. Bursæ, salva fidelitate Regis et Comitissæ de Vermendesio.* Fol. 64: *Dominus Bartholomæus de Roya homo de 40. libr. Bursæ.* Fol. 110: *Adam de Bellomonte fecit homagium ligium, post dominos suos, quos primitus habebat, de 30. lib. quas habet singulis annis in nundinis S. Aigulfi in Bursa.* In Regesto Feodor. et Servitior. Campaniæ fol. 146: *Lige de 50. livres à vie en Bourse.* Passim ibi. Regestum Parlamenti Paris. sign. B. fol. 41. inter Aresta ann. 1277: *Ordinatum fuit, quod injungeretur Marescallo Campaniæ, ut solvi faciat Feoda, quæ Milites habent in Bursa Comitis Campaniæ.* Juxta regulas Feudorum, annui reditus quivis in feudum dari possunt: quia annui reditus computantur inter immobilia. Ita Zazius parte 2. de Feud.

FEUDUM BURSÆ, seu *Bursale* appellant præterea Consuetudines nostræ municipales aliquot, feudorum reditus partem aliquam, quæ a primogenito secundogenitis pro eo, quod in iis habent, jure, ex successione paterna datur; *Fief boursal*, Consuetudo Cenomanensis art. 282. *Fief boursier*, Carnotensis art. 17. ut qui ejusmodi feuda possident, *Boursaux*, Perticensis art. 77. 78. Vetus Consuetudo Andegavensis et Cenomanensis parte 7. tit. *des Successions: Aucuns usages locaux sont en aucunes Chastellenies, et fiefs desdits pays, que tels gens coutumiers départiront bien tels aquests entre eux comme le domaine, Fié, ou heritage tenu à foi et homage exaument, et à l'un pourroit demeurer si hebergement i avoit en sa portion de terre ou autre chose, et porteroit la fois pour tous les autres, supposé, qu'il ne tenist le quart, ni le quint. Mais quant la terre cherroit en rachat par la mort de l'home ou de la foi, les autres fareschaus rendroient à la bourse, et feroient leur part du rachat, et chiet tout le domaine en rachat, et appelle on le Fié boursal, c'est à savoir terre aquise de bourse coustumiere, lequel usage local est acondamnez selon l'opinion des assistans, et à ramener à la coustume general.* Ejusmodi etiam videtur istud genus feudi, de quo Bracton. lib. 4. Tract. 3. cap. 9. § 6: *Feodum est id, quod quis tenet ex quacumque causa sibi et hæredibus suis, sive sit tenementum sive sit redditus, ita quod redditus non accipiatur sub nomine ejus, qui provenit ex camera alicujus.*

☞ *Feudum bursale* rectius definire videtur D. *de Lauriere* tom. 1. Gloss. pag. 462. illud quod inter plebeios divisum ab iis ex pecunia viritim data a Domino capitali redimitur. Nec aliud profecto indicare arbitror verba ex Consuetud. Andegav. et Cenoman. citata.

° FEUDUM BURSALE, Diversa prorsus notione ab iis, quæ supra explicantur; sed a definitione quam *De Lauriere* proponit tom. 1. Glossar. jur. Gall. pag. 462. non longe aberrans; in quo autem ab eo differat facile addisci potest ex Chartul. feud. eccl. Carnot. fol. 155. r°: *C'est ascavoir que la coutume et condition du Fié Boursier est telle, que toutes fois que vasseur muë, est deu pour chacune foy cinq sols et quint denier, quant le cas y échet, et par chacun an à la S. Remi tel cens que l'héritage de ung chacun doit, dont les aucuns tiennent à deux et trois et quatre ou à plusieurs foys, et pour chacune foy donnent cinq sols et quint denier, toutes les fois que vasseur muë, en quelque maniere que ce soit, comme dit est.* Recog. feud. 19. Jul. ann. 1695. ex eod. Tabul.: *Les terres énoncées audit acte relevant du Chapitre en Fief boursier, à foy et hommage et cinq sols de rachat pour chacune piece de terre à chaque mutation de vassal et à toutes morts et mutations, quant le cas y échet, selon la coutume de nos Fiefs boursiers, et oultre à titre de cens annuel et perpétuel, portant lods, gands, ventes, défauts, saisines et amandes, quand le cas y echet... Ledit cens à raison de deux deniers Tour. pour chacun septier, payable par chacun an le jour de S. Remi. Feudum* vero *bursæ* appellatur, non quod ex fisco dominico, sed quod ex *bursa* vassalli reditus solvendus expromatur.

FEUDUM CAMERÆ, vel *Canevæ*, aut *Cavenæ*, dicitur, cum aliquid annuum ex *Camera*, i. fisco Regio, vel ex aliquo loco thesaurario, vel ex vectigalibus, vel ex mensa argentaria solvitur. [°° Feud. lib. 2. tit. 1. § 1. et tit. 58. princ.] Leges Alfonsinæ parte 4. tit. 26. Lege 1: *La otra manera es à que dicen Feudo de Camara. Et este se face quando el Rey pone Maravedis à algunt su vassallo cada ano de su Camara et este feudo atal puede el Rey toller cada que quisiere.* Ejusmodi feuda in rectis feudis non computantur, licet recti feudi servent naturam præterquam in successionibus, scilicet in servitiis præstandis, in danda et præstanda investitura in sacramento fidelitatis, etc. Vide Zazium part. 12. de Feud. § 31. et Rosentalium de Feud. cap. 2. § 30. 31. Bracton. lib. 2. cap. 35. § 6. ait, de feodo vel redditu, qui datur ex Camera, sine tenemento, de quo possit redditus provenire, non fieri homagium, præterquam Regi. Mox addit, non valere homagium, si redditus sit annuus, et de Camera, nisi constituatur et proveniat ex certo tenemento. Formula porro ejusmodi feudorum de Camera concessionis sic concipitur in Chartis Friderici II. Imperat. ann. 1250. pro Guigone Delphino Viennensi, in veteri Regesto Delphinatus Herouvalliano: *Attendentes devotionis et fidei puræ zelum, quem Wigo Dalphinus Viennensis dilectus consanguineus et fidelis noster habet erga Majestatis nostræ personam: considerantes quoque grata servitia, quæ idem culmini nostro fideliter exhibuit hactenus, exhibet in præsenti, et exhibere poterit in antea majora, de annuo Feudo trecentarum unciarum auri percipiendarum de Camera nostra singulis annis in festo Resurrectionis Dominicæ,... sibi in fide et devotione nostra persistenti de gratia nostra duximus providendum, etc.* [Charta Conventionis inter Henricum II. Regem Angliæ et Robertum Comitem Flandriæ in Lib. nig. Scacarii pag. 15: *Et propter prædictas conventiones et prædictum servitium, dabit Rex Henricus Comiti Roberto unoquoque anno quingentas libras Anglorum denariorum in Feodo.*] Exstat in 4. Regesto Memorialium Cameræ Computor. Parisiensis fol. 47. hominium Regi Johanni præstitum pro simili feudo Cameræ, quod vice formulæ hic describendum duximus: *A tous ceux qui ces presentes lettres verront et oirront Rogier de Beauchamp Chevalier au Roy d'Angleterre, Salut. Je fais à savoir à tous, que le Roy de France Monseigneur m'a donné de sa grace deux mil florins à l'escu de rente annuelle, à prendre, percevoir et avoir chascun an, tant comme je vivrai, sur son Tresor à Paris, si comme il appert par ses Lettres à moi données sur ce l'an de grace 1360. le 6. jour de Janvier, ainsi signées,* Per Regem vobis præsente Tolosæ, *pour laquelle rente je suis entrez en la foy et en l'hommage de mondit Seigneur le Roy de France, et lui ay promis et promet foy et loyalté, et le servir loyalement à mon pouvoir de ce qu'il aura à faire de moy, toutes fois que de par luy en seray requis, contre toutes personnes quelconques, excepté tant seulement mondit Seigneur le Roy d'Angleterre et ses enfans. En tesmoin de laquelle chose j'ay seellées ces Lettres de mon seel, dont je use communément. Donné à Londres le 26. jour de Juillet* 1362. Complurium ejusmodi Regibus nostris præstitorum ab exteris hominiorum meminit Tillius, ubi de bellis inter Reges Francicos et Anglicos. Nonnulla etiam alia descripsit Fredericus Sandius in Commentar. ad Consuetudines feudales Gelriæ tit. 1. cap. 1. n. 7. 8. 9. 10. etc. Vide, quæ de iis annotavimus in 13. Dissertatione ad Joinvillam.

☞ *Feudum* autem *Canevæ* seu *Cavenæ* dicitur, cum vassallo ex cellario Domini, feudi nomine, præbetur annona. Sic Galbertus duas quadrigatas vini annuas a Duce Normanniæ percipiebat. Ordericus Vital. lib. 6: *Duas quadrigatas vini de Principe Normannorum in Feudo tenebat singulis annis, ex quibus unum modium ad celebrandas Missas perenniter concessit Monachis.*

° Duo sunt diversi generis feuda. Primum scilicet, cum aliquid annum ex *Camera*, id est fisco regio, alicui solvitur; alterum vero, cum vassallo ex cellario domini, feudi nomine, præbetur annona. *Caneva* enim est Cella penaria seu vinaria. Vide *Canava* 1. et *Canepa* 1.

FEUDUM CAPITALE, [Gall. *Fief en chef* vel *chevel*,] dicitur illud, quod nullo medio a Rege, aut eo, qui supremo jure gaudet, dependet, ut sunt Ducatus, Comitatus, Baroniæ. Vetus Consuetudo Normanniæ MS. 1. part. sect. 3. cap. 23: *Les Fiemens chevels, sont icels, lesquiex sont tenus en chef, si comme Comtées, Baronnies, et Fieus de hauberc, Sergenteries franches, et tous autres Fiemens, qui sont tenus en chief, qui ne sont pas sousmis au Fieus de hauberc: et as Seigneurs de tels Fiemens doivent paier leurs hommes trois aides chevels selon la Coustume de Normandie. Les Fiemens par dessous sont appellez tous iceux Fiemens, qui descendent des chevels fiemens, et sont soumis à iceus Seingneurs, si comme sont Vavassouries, qui sont tenues par hommages et par services, si comme ou par service de chevel masle et autres Fiemens, qui sont tenus par les acres de terre de leurs chiefs Seingnors.* Vide novam Consuetudin. Normann. cap. 34. 35.

☞ Nihil certe ad mentem suam aptius proferre poterat Doctissimus Cangius; attamen si consulatur vetus Commentarium in eamdem Consuetudinem, statim intelligi datur *Feudum Capitale*, ab alio quam a Rege, aut eo, qui supremo jure gaudet, posse dependere. Hæc sunt autem verba Consuetudinis quæ explicantur: *Les autres Fiefs qui sont tenus en chief ne sont pas soumis à nul fief de Haubert. Ce texte*, verba sunt Commentarii, *entend de soumission de vilain Fief, et non pas de soumission de noble Fief. Et ne veut pas dire que se ung noble Fief étoit tenu d'un Fief de Haubert, qu'il ne fust pour ce Fief en chief: car les Fiefs de Haubert mesmement sont soumis aux autres, et les Baronies et les Comtez, mais veut le texte dire qu'ils ne sont pas tenus à aucun Fief de Haubert comme vilain Fief. Et est l'entente de ce texte, comme il peut apparoir par ce qu'il met après: les Fiefs par dessoubs sont qui descendent de Fiefs Chevels et sont soumis à eux, si comme Vavassouries, qui sont tenuës par sommage et par service de cheval, et les autres Fiefs qui sont tenus par autres services.*

* Feudum Carpentariorum, *Quo sarta tenerentur diligenter tecta*, ut legitur in Tract. de Feudis eccl. Aquilej. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 651.

¶ Feudum Casamenti, Quod a casa Dominica dependet; proprie prædia Ecclesiarum et Monasteriorum titulo Advocatiæ et Defensionis subinfeodata. Ivo Carnot. Epistol. 284: *Adjecimus etiam, ut quicquid hactenus de Casamento Carnotensis Ecclesiæ, concessione possidentium, et præsidentium per annum et diem quiete possederint, de cetero nostra concessione quiete possideant.* Quæ consuetudo ab Ecclesiasticis ad Laïcos subinde transiit. Hæc tamen feudi species non ubique statim recepta fuit; at labente seculo xii. passim *Casamentum* pro feudo usurpari reperitur. Charta Theobaldi ann. 1198: *Ego Theobaldus Trecensis Comes Palatinus; notum facio tam præsentibus quam futuris: Quod ego dedi D. Radulpho cognomine Plunquet, villam quæ dicitur Veuderie quæ est prope Castellionem, in Feodo et Casamento sibi et hæredibus suis.* Vide *Casamentum* 1.

Feudum Castrense, feudi species, qua quis certa pecuniæ quantitate, vel tenemento aliquo donatur, ut castrum sibi a domino collatum custodiat ac tueatur: *Burglehen* Germanis appellatur, [☞ *Burgutlehen.* Vide Eichhorn. Introduct. in Jus German. § 195. *Feudum Castellanum*, in chart. ann. 1269. in Alsat. Diplom. tom. 1. pag. 460. num. 649.] ut auctor est Freherus in Origin. Palatinis. Wichbild Magdeburgense art. 7. § 4. de Romanis: *Consultabant præterea ut arces illas pro commodo inhabitantium jure aliquo communirent ac locarent: acceptisque nonnullis Militaris ordinis viris, illas fortalicitis et munitionibus præfecerunt, ac sub eo jure, quod Castrense seu Emphyteuticum jus dicitur, sub Feudo Castrensi collocarunt.* Jus Feudale Saxon. cap. 37. § 5: *Feudum castri non potest Castrensis alteri conferre, etc.* Chronicon Laurishamense pag. 89: *Et partem agri dominicalis in Castrense beneficium... distribuit.* [Charta ann. 1300. apud Ludewig. tom. 2. pag. 246: *Henricus D. G. Fuldensis Ecclesiæ Abbas, etc. nobili viro Philippo Domino de Minzenberg consanguineo nostro centum marcas denariorum Coloniensium, tribus fallentibus pro denario computatis, Castrense Feudum castri Bingenheim deputavimus in hunc modum, ut ipse Castrensem idoneum sibi in dicto castro substituat, qui custodiam faciat castralem et residentiam.*] Exemplum investituræ *Castralis beneficii*, uti appellatur, profert Freherus in Originibus Palatinis, lib. 1. pag. 82. quo quidam Popo *de Durn* a Ludovico Comite Palatino Rheni investitus, profitetur tam pro se quam pro hæredibus suis, in Castro Heidelbergensi *Castrale beneficium* perpetuo se deserviturum, habiturumque in eodem castro, loco sui unum Militem continue residentem, etc. Quod quidem feudum Popo recepit, acceptis a Comite centum marcis argenti Coloniensis ponderis. Vide Jus feudale Saxon. cap. 3. § 4. cap. 29. § 12. cap. 37. § 4.

* Feudum Chauderiarum quid sit, explicat Charta Radulphi vicecomit. Bellim. ann. 1205. ex Tabul. Major. monast.: *Cum domus monachorum de Vivonio quoddam servitium mihi deberet per manum Bartholomei Baril, videlicet quod equum quærebat mihi ad cacabum meum deferendum, quando ego ibam in exercitum, etc.* Cujus Chartæ inscriptio talis est: *De Feodo Chauderiarum, quod solebat habere vicecomes Bellimontis.* Vide supra *Chauderea.*

¶ Feudum Censuale, Tenura terrarum sub annuo censu infeodata. Liber niger Scaccarii pag. 75: *Tunc prædictus Episcopatus de quodam tenemento, quod tenuit R. de Monasteriis Feodo Censuali, scilicet de duobus hidis, unum fevavit militem.* Vide infra *Feudofirma.*

¶ Feudum Censuatum, de quo infra in *Feudum Honoratum*, quod itidem sub annuo censu datur; a *Censuali* tamen videtur differre, quod *honoratum* simul nominatur.

¶ Feuda Choralia, Feuda Communiæ, jura scilicet, tenementa et alia quæ ad Choram seu Communiam alicujus urbis vel societatis spectant. Statuta Collegii Ardacensis art. 27. apud Raimund. Duellium lib. 1. Miscell. pag. 122: *Verum coloni ad oblagiam, et ad Feuda Choralia spectantes, ad nullam prædictarum exactionum vel contributionum sint astricti.*

* Feudum Claustrale, Reditus, commoda ac proventus canonicorum alicujus ecclesiæ, idem quod *Præbenda.* Lib. sal. S. Thomæ Argent. fol. 19. ad ann. 1334: *Idem quoque circa adaptationem curiarum et Feudorum Claustralium, ne talibus non præbendatis in posterum adaptari valeant, duximus statuendum.* Ibid. fol. 27: *Specificatio redituum pertinentium ad Feudum Claustrale, quam habet Johannes Wezelonis cantor et Petrus Volsche canonici... Primo redditus xxv. solidorum super duobus et uno vierdige... Item duo quartalia, unum tritici, aliud siliginis annuatim infra festa B. M. Virginis de granario ecclesiæ S. Thomæ.*

* Feudum Colus, Gall. *Fief de quenouille*, Quod inter feminas partitur. Lit. remiss. ann. 1366. in Reg. 97. Chartoph. reg. ch. 644: *Icellui Michiel advocat en la ville de Rouen avoit dit à la dame de Gargoulay que elle avoit droit, et que c'estoit Fief de Quenoulles qui se devoit partir.*

¶ Feudum Comitale, Idem videtur quod *Nobile* infra. Charta ann. 972. in Append. ad Marcam Hispan. col. 900: *Ego Borellus G. D. Comes et Marchio et conjux nostra Ledgardis Comitissa... vindimus tibi alodem nostrum proprium, qui mihi advenit ad me Borrel per genitorum meorum, et ad me Ledgardis per meum decimum, id est, Ecclesia de S. Stephani qui est in Puig de Granolers, quod tu tenes per Fevum Comitale et per fevum de castrum Gurbo.* Epistola Silvestri II. PP. ad Sallam Episc. Urgell. ann. 1001. ibid. col. 958: *Cum Fevo et alode Comitale. In valle Andorra omnes alodes Comitales, etc.*

* Feudum Communale, Prædium quod ad *Communiam* seu universitatem urbis vel oppidi pertinet. Charta ann. 1055. in magno Chartul. S. Vict. Massil. fol. 41: *Petiam minorem in medio habet unum vasum et a parte aquilonis vineas de Fevo communale, a meridie terram archiepiscopalem.*

* Feudum Conditionabile, vel Conditionatum, Certis conditionibus concessum. Charta ann. 1334. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 1358: *Homagialia vel Conditionabilia Feuda, retrofeuda, nobilia et innobilia, etc.* Alia ann. 1337. in Reg. 101. ch. 103: *In Feudum francum et nobile, Conditionatum tamen pactis, conditionibus et conventionibus suprascriptis.* Charta ann. 1341. in Reg. 4. Armorial. gener. pag. 12: *Sub ejus immediato dominio et segnhoria in Feudum francum, nobile et anticum, bonis conditionibus Conditionatum.* Alia Humb. dalph. ann. 1349. in Reg. 79. Chartoph. reg. ch. 33: *Concedimus... in Feudum redibile, Conditionatum modis et conditionibus infrascriptis, etc.* Homag. ann. 1413. in Reg. 3. Armor. gener. part. 2. pag. 13: *Confessus fuit... se tenere... in Feudum francum, nobile et antiquum ac bene Conditionatum, etc.* Adde Ordinat. reg. Franc. tom. 9. pag. 40. art. 13.

* Feudum Coquinæ, vel Quoqui, Quidquid nomine feudi ex coquina percipiendum annuatim assignabatur. Charta ann. 1230. in Chartul. S. Dion. pag. 226. col. 1: *Petrus de Maloleone... obtuli monasterio beati Dionysii quintam partem hæreditatis meæ,... quam quintam partem assignavi in hiis, quæ percipiebam in coquina abbatis S. Dionysii, ratione Feodi Coquinæ, quod feodum tenebam ab eo.* Alia ann. 1231. ibid.: *Dom. Emelina relicta Philippi de Gargeis militis recognovit coram nobis, quod cum perciperet in Coquina abbatis B. Dionysii quædam jura, tam in piscibus quam in carnibus, quam in quibusdam aliis, ratione Feudi, quod tenebat ab eodem abbate. Feodum Quoqui*, in Ch. ann. 1224. ex Chartul. Maurigniac. ch. 95.

¶ Feudum Corporale, Gallice *Fief de corps*, Quo vassallus debita servitia per seipsum Domino capitali præstare tenetur. Vide Assisias Hierosol. pag. 156. *Feudum Corporale* præterea dicitur illud quod in terris aliisque domaniis positum est, ad discrimen eorum quæ *Incorporalia* vocant, quod sine tenemento sint.

Feudum in Curia, seu *in Curte* dicitur, cum dominus castri, vel villæ, certam partem vel ex Camera territorii sui, aut ex teloneis, vel ex villa aliquid infeudat, quod minus sit parte alia, quæ remansit. Vide Rosentalium cap. 2. § 40.

Feudum extra Curiam est, quando dominus castri, vel villæ, jurisdictionem quidem et districtum in villa vel castro cum modica aliqua possessione habet, quam alteri infeudat, cum cæteræ possessiones aliorum sint propriæ. Ita Zazius part. 11. de Feud. § 1. ubi fusius rem explanat.

¶ Feudum extra Curtem, dicitur illud quod pendet ab aliquo Domino extra metas justitiæ dominii sui. Baro de Beneficiis lib. 1. cap. 9. [☞ Vide Pætzii

librum de Jur. feod. § 3. not. d. Dicitur etiam *non landsassiacum.*]

FEUDUM DANGERII, Nostris *fief de danger*, in Consuetud. Trecensi art. 37. Calvimontensi art. 56. Barrensi art. 1. etc. sic appellatum, quod ejus amittendi periculum immineat, nisi mature hominium et fidelitatem exhibuerit vassallus, vel si is, inconsulto domino, seu nondum præstito hominio, feudi sui possessionem adeat. Constitutio Friderici I. Imp. apud Radevicum lib. 4. cap. 47 : *Si quis infeudatus major 14. annis sua incuria vel negligentia per annum et diem steterit, quod feudi investituram a primo domino non petierit, transacto hoc spatio Feudum amittat.* Vide *Dangerium.*

* FEUDUM DECIMALE, Emolumentum, quod ex fructuum decima percipitur, jus decimæ. Charta ann. 1417. ex Chartul. eccl. Glasg. Cod. reg. 5540. fol. 92. v° : *Vicarius pensionarius curam ibidem gerens animarum, pensionem recipiens perpetuam annuatim xij. marcarum usualis monetæ regni Scotiæ,... cum Fevo Decimali locorum infrascriptorum, videlicet de Murays, de Torres, etc.*

¶ FEUDUM DOMINICUM, Idem forte quod *Capitale*, vel quod Gall. dicitur *Chef lieu d'une Seigneurie*, a quo alia feuda etiam nobilia dependent. Litteræ Johannis de Britannia ann. 1231. apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. pag. 1636 : *Insuper nos et hæredes nostri non poterimus aliquo modo accrescere nos in aliquo Feodo dicti Vicecomitis* (de Rohan) *vel hæredum suorum Dominico, vel gentili, vel in retrofeodo.*

FEUDUM ECCLESIASTICUM, inquit Zazius part. 2. de Feud. dicitur triplici respectu, 1. quod ab Ecclesia datur, 2. quod ab ea recipitur, 3. quod datur et recipitur a Clerico, licet non tanquam ab Ecclesia. Feudo istiusmodi opponitur *Feudum sæculare*. Brevius, feudum Ecclesiasticum est, quod ab Ecclesiasticis et Ecclesiis possidetur. Ita accipitur in Regiam Majest. lib. 3. cap. 25. § 2. 3. cap. 34. [** Adde Glanvillam lib. 13. cap. 23. sqq.] Tabul. Conchensis Abbatiæ in Ruthenis Ch. 483 : *Et accipiet Sacerdos Fevum de Ecclesia de manu Abbatis, etc.* In Concilio Claromontano ann. 1095. vetatur Presbyter effici homo Laici : *Sed si Feudum a Laico Sacerdos tenuerit, quod ad Ecclesiam non pertineat, talem faciat ei fidelitatem, quod securus sit. Homagium* vero pro dignitatibus Ecclesiasticis, v. g. Decani, Episcopo factum legimus apud Louvetum in Hist. Bellovac. lib. 1. pag. 338. Tabular. S. Cyrici Nivern. : *Feoda Dom. Episcopi Nivernensis, pertinentia ad Dominum Nivernensem. Et primo Feoda Ecclesiæ Nivern. Decanus Nivern. Archidiaconus Nivern. Thesaurarius, Cantor, etc.* Regestum Feodorum et servitiorum fol. 141. in Camera Computor. Parisiens. : *Henri de Culant Celerier de S. Estienne de Troies, Lige de la Celererie de l'Eglise de S. Estienne.* Fol. 167 : *Le tresorier de S. Kyriace de Provins maistre Guillaume Vasco Lige de la Tresorerie à lui donnée l'an 1258.*

☞ Porro e feudis Ecclesiasticis, ut observat Alteserra cap. 4. alia sunt libera quæ nec censum nec servitium militare debent, sed tantum obsequium precum pro salute Principis. Horum meminit Helgaldus in Vita Roberti : *Præterea Patri Benedicto et suis piscatoriæ Ligeritti fluminis benignissimus adhibuit, scripto firmavit, et ex his nihil aliud quam intercessionis illius quæsivit suffragia.* Ingulphus in Chron. Croylandiensi ubi de Bertulpho Rege Merciorum : *Emancipo ab omni debito Regis, et omnis alterius Domini, et hominis, cujuscumque fuerit dignitatis, excellentiæ vel honoris, ut nihil a modo de sacri vestri Monasterii Croyland Monachis litteratis et Laicis, servis aut tenentibus vestris exigere poterunt, præter orationes vestras aut beneficia spiritualia.* Alia vero non libera, quæ præstant militiam et censum. Quæ quidem notiora sunt quam ut probatione indigeant. Nemo quippe horum temporum historiam vel leviter attigit qui Episcopos et Abbates galeatos citius obviam non habuerit quam infulatos. Sed abs re non fuerit observare hanc Ecclesiasticorum feudorum servitutem in Angliam a Guillelmo Conquestore invectam fuisse, ut testis est Matthæus Paris sub ann. 1070 : *Rex Willelmus... Episcopatus quoque et Abbatias omnes quæ Baronias tenebant, et eatenus ab omni servitute sæculari libertatem habuerant, sub servitute statuit militari, inrotulans singulos Episcopatus et Abbatias pro voluntate sua, quot milites sibi et successoribus suis hostilitatis tempore voluit a singulis exhiberi.*

** FEUDUM ELEEMOSYNARE, Idem quod *Ecclesiasticum*, scilicet quod ab Ecclesia tenetur. Vide *Eleemosyna Libera et Eleemosyna pura* in *Eleemosyna* 2.

¶ FEUDUM EPISCOPALE, Prædium quod ab Episcopo jure beneficii possidendum Laico conceditur. Charta ann. 1122. inter Probat. Hist. Monmorenc. pag. 37 : *Ego Girbertus Dei gratia Parisiensis Episcopus... Ecclesiam et altare B. Mariæ de Moncellis, Monasterio B. Martini de Pontisara concessi, annuente Burcardo de Montemorenciaco, qui eum de Episcopali Feudo possidebat.*

* FEUDUM EQUORUM A SARCINIS, Cujus possessor tenetur equum commodare sarcinis ferendis aptum patriarchæ Aquilejensi, quoties proficisceretur ad imperatoris curiam, in Tract. de Feud. ejusd. eccl. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 651.

FEUDOFIRMA, vel FEUDI FIRMA, est tenura terrarum, vel tenementorum alicui et hæredibus concessa pro annuo reditu, qui tertiam vel ad minus quartam veræ æstimationis æquat, absque aliis servitiis, quam quæ in Charta concessionis, seu feoffamento exprimuntur. [Et quidem interdum ea lege concedebatur ut servitia militaria præstaret. Charta Henrici Regis Angliæ ann. 1155 : *Si aliquis teneat de nobis per Feodifirmam vel soccagium, vel burgagium, et de aliquo teneat per servitium militare, nos non habebimus custodiam hæredis, nec terræ suæ quæ est de Feodo alterius, occasione illius Feodifirmæ, vel soccagii, vel burgagii, nisi ipsa Feodifirma debeat servitium militare.*] Hujus autem tenuræ conditio talis est, ut si tenens per biennium reditum suum detineat, tum dominus, seu feoffator, actionem ad terras sibi et hæredibus suis recuperandas habeat. Ita Britton. pag. 164. Cowellus lib. 2. Instit tit. 2. § 16. tit. 4. § 1. lib. 3. tit. 25. § 2. et Rastallus verbo *Feeferme*. Idque *Firmam in feudo tenere* appellabant. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 56 : *Si quis vero Firmam in Feudo teneat, et homagium inde fecerit, sive in eo manens sit, vel non sit, et eum diligit, satisfaciat domino suo in curia sua, vel in curia domini, de quo ipsum Feodum est.* Charta alia Henrici Regis Angl. tom. 1. Monastici Angl. pag. 106 : *Et quoddam pratum... in Feodofirma perpetuo habendum pro 20. solidis reddendis unoquoque anno, etc.* Et pag. 112 : *Concessit... dimidium gurgitis de Duny ad Feodam Firmam in escambium, etc.* Matth. Paris ann. 1250 : *Partem suam in silvis... pro magna summa pecuniæ ut sibi in viaticis provideret, ad Feudofirmam dimisit.* Charta Philippi Pulcri ann. 1314. in Reg. Chartophylacii Regii 49. Ch. 190 : *Nous faisons à savoir, etc. que comme Pierres Sires de Chambly tenist à Fieferme de nous nos moulins de Monfort sur Rille... lesquels moulins feu Pierre de Chambly nostre Chambellan, tenoit à ferme de nous pour ladite somme, etc. luy quittons pour toujours ladite pension, qu'il nous payoit pour lesdits moulins, etc.* Habetur formula dationis ad manufirmam in libro Anglico *Justice of peace* pag. 147. et apud Willelmum Thorn. sub ann. 1206. Vide eumdem ann. 1283. pag. 1935.

☞ *Feudofirma* alio sensu accipienda videtur, cum in Chartis donationum quæ Ecclesiis Monasteriisve fiunt, occurrit ; neque enim iis conditionibus mox a D. Cangio recensitis Viris Ecclesiasticis tribui potuisse arbitror. Itaque tunc *Feudofirma* idem fortassis quod *Feudum perpetuum*, vel potius quod tunc dicebatur *Manu-firma, Main-ferme*. Charta Episcopi Wigornensis ann. 1177. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 2 : *Walterus filius Willelmi de Stanei, concessit donationem quam pater ejus Willelmus dedit Monasterio S. Mariæ de Bordesleia, scilicet totam terram de Osmerclega cum omnibus quæ ad eam pertinent, cum omni libertate haiæ ejusdem terræ, in Feudofirma.*

FEUDIFIRMARIUS. Leges Burgorum Scoticorum cap. 138 : *Feudifirmarius non potest firmarium facere de aliqua terra, nisi reddatur domino capitali, et ipse faciet illum firmarium, etc.*

* FEUDUM FIRMUM, Prædium, aliudve in perpetuum, si ad Ecclesiam, vel ad multos annos, si laicis, concessum sub annua præstatione vel servitio. Charta pro capit. Carnot. ann. 1375. in Reg. 107. Chartoph. reg. ch. 299 : *Item supra nemoribus desuper dictum pontem sancti Petri, quæ tenuit in feodali firma seu Feodo Firmo Johannes de saint Lienart, viginti libræ Turon. ad duos terminos escacarii.* Arest. ann. 1384. ex Cod. reg. 9822. 2. fol. 148. v° : *Fuit allegata consuetudo in Normannia, quod quandocumque aliquis ab alio recipit aliquid ad Feudum firmum, et est modus loquendi à Fié Ferme in Gallico, et pro illo facit et solvit aliquam redevanciam, etc.* Vide *Feudofirma*.

* FEUDALIS FIRMA, Eadem notione. Charta Caroli VII. ann. 1423. in Reg. Cam. Comput. Paris. alias Bitur. fol. 69. r° : *Ad nostri notitiam devenit inclitæ memoriæ Ludovicum regem prædecessorem nostrum, sub anno Domini 1264. religiosis abbati et conventui* (S. Mich. in periculo maris) *ad Feodalem Firmam tradidisse terram S. Johannis de Thoma, etc. Fieufferme*, in Lit. Phil. VI. ann. 1331. ex Bibl. reg. *Firmariæ Feodales*, in Consuet. Norm. part. 1. cap. 27. ex Cod. reg. 4651.

* FEUDATA FERMA dicitur etiam, cum de concessione ad vitam agitur. Inventar. Chart. reg. ann. 1482. fol. 66. v° : *Tractatus inter regem et Blancham ducissam Aurelianensem, per quem rex concessit et tenere, vita comite, Fermas Feudatas balliviatus Cadomi, vicecomitatus Algiæ, castrorum de Braya comitis*

Roberti et de Gornayo, quæ quidem post decessum dictæ ducissæ reverterentur ad coronam. De anno 1376.

° FEUDUM FLAMIGERORUM. Memor. E. Cam. Comput. Paris. fol. 31. r°. : *Die* 15. *Nov*. 1382. *expeditum fuit pro religiosis des Billetes Paris. quod terminum duorum annorum sibi per regem concessum, incepit* 15. *Sept*. 1382. *super sufferencia tenendi quoddam feodum, nuncupatum Feodum Flamigerorum in villa Paris. situatum. Feudum ad Flamingos*, in Lit. admort. ann. 1381. vulgo *Fief aux Flamans*, a religiosis, qui *Billetes* nuncupantur, eodem anno, permutatione inter ipsos et Guill. *de Hangest* facta, acquisitum.

FEODUM FORINSECUM, in Fleta lib. 2. cap. 14. § 1. videtur appellari stipendium quod a *Thesaurario Garderobæ Regiæ* aliis, quam ex domo et hospitio Regis præstatur et exsolvitur ex fisco Regio : cui opponitur *Feudum in curte domini*, de quo Obertus lib. 1. tit. 2.

FEUDUM FRANCUM illud dicitur, in quo vassallus ad servitia non tenetur, fidem tamen domino servare debet, eoque nomine hominio obnoxius est. [** Feud. lib. 2. tit. 104.] Hæc Zazius lib. de Feudis part. 8. § 44. et Rosentalius lib. de Feud. cap. 2. § 33. Ita in libello de Recuperatione Terræ sanctæ, circa finem, *Franca Feuda* dicuntur, *quæ speciali servitio non sunt onerata*. Vetus Consuetudo Normanniæ MS. 1. parte sect. 3. cap. 9: *Nous apelon Franc Fieu, quant aucun tient franchement son fieu, et tous ses sousmis l'en font le service, qui apartient à icele franchise*. Tabularium Tutelense ann. 1265 : *Ut omnia teneant ab Abbate et successoribus in Francum Feodum sive allodium, ut pro his homagium francum nobis Abbati et successoribus nostris, amplius facere teneantur*. Charta Raymundi *des Baux*, cogn. Junioris ann. 1274. mens. Febr. qua profitetur, tenere se a Bertrando *de Clahensais* Episcopo S. Pauli Tricastin. Castella Suzæ et Buxedonæ *in Feudum Francum et gentile*. Mox additur: *Item fuit concessum, quod ipse Raimundus de Baucio et ejus hæredes semper in mutatione domini vel vassalli teneantur facere homagium ligium flexis genibus, et jurare fidelitatem cum illis articulis qui in dicto juramento continentur, videlicet dictus Episcopus et successores possint suum vexillum seu baneriam mittere, in signum dominii et recognitionis dicti Castri, seu in fortalitio, etc*. Charta ann. 1306. in Regesto Philippi Pulcri Reg. Franc. ann. 1295. Tabularii Regii num. 165 : *Prædicta vero omnia idem D. Bertrandus et ejus successores tenebunt a D. Rege et ejus successoribus Regibus Franciæ in Feodum Franchum et honoratum sub homagio ligio et fidelitatis juramento*.

Videntur tamen exemta fuisse ejusmodi *Feuda Franca et honorata* a redditione castrorum ; quod potissimum colligitur ex hominio Guillelmi filii Ducissæ Mathildis Dom. Montispessulani mens. Martii ann. 1189. Raimundo Comiti Tolosano et Mergoriensi facto : *Quæ omnia habeo et teneo de te ad Feodum Francum et honoratum, ita quod nullum supradictorum castrorum vel villarum tibi vel tuis, nec alicui Comiti Melgorii reddere teneor*. Vide *Feudum Honoratum*.

° FEUDUM FRANGUM, dictum etiam illud, quod censui erat obnoxium; *francum*, ut opinor, nuncupatum, quod ab homine *franco* seu liberæ conditionis, licet non nobili, possideretur. Charta ann. 1300. ex Tabul. Flamar. : *Ego Geraldus la Folhosa confiteor me tenere et habere in Feodum Francum a Bernardo Bermundi domicello quoddam nemus ... situm in parrochia de Conaco* (Petragor.)... *sub censu unius cartonis frumenti ad mensuram Monthiniaci, et sub acaptamento pertinente ejusdem unius* (cartonis) *frumenti censualis seu rendualis. Ego dictus Geraldus promitto... eidem domicello ... soluturum me... annis singulis in festo beati Michaelis perpetuo annuatim, et acaptamentum, ut est moris, in dominorum mutationibus et hæredum. Item promitto ego me... eidem domicello dictam terram supra confrontatam non avoaturum ab aliquo alio domino fortiori ac potentiori, nec etiam positurum in superioribus vel nobilioribus manibus eisdem, nec specialiter in manu alicujus gubernatoris sive rectoris qualicumque, excepto nisi de licentia, de consensu expresso ejusdem domicelli*.

FEUDUM FRANCALE, in Consuetud. municip. Vianæ in diœcesi Aginnensi, in Regesto Constabul. Burdeg. fol. 53 : *Possunt vendere vel infeodare, aut res suas immobiles dare, excepto Feodo Francali Militari, quod emere vel recipere non possunt* sine licentia Regis Angliæ. Quæ totidem verbis habentur in Consuet. Valentiæ in ead. diœcesi fol. 141. In Regesto Homagiorum Aquitaniæ, *Vitalis Seron* profitetur, se tenere a Rege Angliæ Duce Aquitaniæ *in Feudum Francale ratione Ducatus duas partes vineæ, quæ est in Parochia, etc*. In eodem Regesto fol. 11 : *Dixerunt se esse homines ligii et Francales dicti Domini Regis*. Atque hoc feudum *Francale* aliud non videtur ab eo, quod *Feudum Francum*, id est, nobile, et quod a viris ignobilibus teneri et possideri non potest.

° Charta ann. 1320. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 246 : *Item in Feudis Frontalibus* (l. francalibus) *extimatis valere ratione altæ justitiæ, in redditu annuo tresdecim libras, tres solidos Turon*. Alia ann. 1326. ex Reg. 64. ch. 400 : *Item Feuda nobilia et francalia, justiciabilia, existentia sub juridictione Auriaguesii, etc*.

FEUDUM FURCALE, Cui *Furcæ*, seu superioris justitiæ jus competit. Charta R. Abbatis Carofensis ann. 1308. ex Regesto 2. Philippi Pulcri Regis Franc. in Tabul. Regio, n. 11 : *Item quod habitantes in dicta bastida possint emere et recipere ad censum vel in domo a quacunque persona volente vendere vel infeudare, aut res suas immobiles dare, excepto Feudo Furcali et Militari, quod emere vel recipere non possint, nisi de nostro vel successorum nostrorum processerit voluntate*. Vide *Furca*.

FEUDUM FUTURUM, aut DE FUTURO, dicitur illud, de quo quis infeudatur post mortem possessoris. Nam *Dominus potest duobus solum Feudum conferre, uni possessionem, et alteri exspectationem, quæ dicitur Conventio, si moriatur absque hærede feudali possessor*, qui quidem dicitur *Infeudatus de futuro*, in Jure feudali Saxonum cap. 7. 8. 9. 29. 30. et 37.

FEUDUM GARDIÆ, quod alias *Annale* vocat Zazius art. 2. de Feud. cui opponitur *Perpetuum*, ut sunt omnia feuda : cum scilicet custodia castri, domus, etc. mercedis nomine conceditur. Auctor Breviloqui : *Guardia, Feuda sunt, quæ constituuntur aliquibus propter custodiam rei domini constituentis : Guardio dicitur ille, cui talis custodia est commissa*. Vide Rosental. lib. de Feud. cap. 2. § 32. [** Feud. lib. 1. tit. 2. Alia notione *Feudum Gardiæ* vel *custodiæ* est quod Galli dicebant *Garde noble*, Tutelæ usufructuariæ species. Vide *Warda*.]

¶ FEUDUM GASTALDIÆ. Vide *Feudum Advocatiæ*.

° FEUDUM GENTILE, Quod ab ingenuis tantum teneri potest. Libert. Podii Mirolii ann. 1370. in Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 103 : *Item pariter concedimus,... quod quæcumque persona... dicti loci burgensis oblias, Feoda Gentilia ac redditus usque ad summam trecentarum librarum rendualium acquirere possit*. Charta ann. 1309. in Reg. 13. ch. 175 : *Comme Simon Piquois ait acquis en Fief gentil, etc*. Infra, *Fief noble* appellatur. Vide *Feudum nobile* et *Feudum rectum*.

° FEUDUM DE GUERRIS, Quod propter servitium militare conceditur. Reg. S. Justi in Cam. Comput. Paris. fol. 213. r°. : *Undecim solidi et dimidius censuales, Feodum de Guerris*.

° FEUDUM HABITANTIÆ, in Tract. de Feudis eccl. Aquilej. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 648 : *Tenebatur is feudum, cui assignatum fuerat, inhabitare. Est enim ab inhabitando deductum. Quod si ædificiis nudum contigisset, aut inhabitabile ruina postea repræsentasset, a fundamentis debebat instaurare vel collapsa reparare, ut Habitantiæ Feudum suas figendo sedes cum conjuge et liberis pro vocabuli proprietate retinere honestissime posset*.

** FEUDA HÆREDITARIA, ubi ordines successionis juxta civilis juris normam statuuntur. Vide Feud. lib. 2. tit. 48. et Pætz. de Feud. jur. § 105.

¶ FEUDUM DE HARO, Cui scilicet clamoris *de Haro* cognitio aut jurisdictio, vel, ut apertius dicam, cui superioris justitiæ jus competit. Chartularium Gemmet. tom. 1. pag. 32 : *Nous avons ou dit lieu* (de Morville)... *deux demy fiefs de Haro et deux de Liage*.

° FEUDUM HOMAGIALE, Cujus possessor *homagium* debet : non omnia quippe feuda homagium præstabant, ut videre est infra in *Feudum Militare. Homagialia vel conditionabilia Feuda*, in Charta ann. 1334. ex Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 1358. Alia ann. 1350. in Cod. reg. 9861. 2. 2. fol. 41. v°. : *Rogantes... quatenus bona, quæ prædictus quondam Johannes de Bergheim, nomine feodali, a vobis possidebat, præfato Wernhero nato suo in Feodum Hominigiale .... conferre dignemini*. [** Adde Haltaus. Glossar. German. voce *Huld-Lehn*, col. 968.]

¶ FEUDUM HONORABILE, Idem quod infra *Honoratum*. Instrum. ann. 1336. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 559 : *Ipsi domino Regi et successoribus suis Boemiæ Regibus, ab eoque domino Rege per osculum inter nos hinc inde prælibatum et reassumptione Bireti, ipsum Ducatum nostrum cum terris et pertinentiis ipsius in Feodum Honorabile recipimus, pariter et habemus, decernentes, etc*. [** Vide Haltaus. Glossar. German. voce *Ehren-Lehn*, col. 270.]

¶ FEUDUM HONORARIUM, Eadem notione. Charta ann. 1204. apud Gallandum : *Ego Petrus Dei gratia Rex Aragon. Comes Barcinon. Dominus villæ Montispessulani et Mariæ Reginæ uxoris meæ nomine do tibi Pontio Petro et successoribus tuis in Feudum Honorarium totam medietatem castri de Ropiniano*.

FEUDUM HONORATUM, nulli servitio obnoxium : proinde idem, quod *Francum*. Pactum initum inter Petrum Regem Aragon. et Jacobum Regem Majoricarum super Regno Majoricar. 13. Kal. Febr. 1278 : *Nos Jacobus... recipimus a vobis D. Petro Rege Aragonum fratre*

nostro et successoribus vestris Regib. Arag. in Feudum Honoratum sine omni servitio... totum prædictum regnum Majoricarum, etc. Homagium factum a Guillelmo filio Mathildis, Ducissæ D. Montispessulani Raimundo Comiti Melgorii, mense Mart. ann. 1189 : *Quæ omnia habeo et teneo de te ad Feodum francum et Honoratum, ita quod nullum supradictorum castrorum vel villarum tibi vel tuis, nec alicui Comiti Melgorii reddere teneor.* Et infra : *Et hæc omnia habeo et teneo a te D. Raymundo Comite Melgorii ad Feodum Francum et Honoratum, pro quibus omnibus præscriptis facio vobis hominium et fidelitatem.* Charta Bertrandi D. Castri *de Paris* in Comitatu Ruthenensi, 3. Non. Mart. ann. 1274 : *Recognosco... vobis D. Henrico Comiti Ruth... me tenere... in Feudum francum et Honoratum et nomine Feudi Honorati, ad fidelitatem tamen et homagium, omne ego quod possideo... in dicto Castro de Paris.* Alia Raimundi Comitis Tolosani ann. 1242. in Regesto Tolos. : *Et pro hac donatione sive quitatione Dominus Comes prædictus pro se et heredibus suis donavit in liberum et Honoratum Feudum villam nomine Bessitam in Rutenensi diœcesi... ad omnem eorum voluntatem in perpetuum faciendam : ita tamen quod prædictus Gaillardus et Domestica ejus uxor et hæredes eorum sint pro Feudo prædicto homines et Milites prædicti Comitis,* quibus additur etiam *hominium.* Alia Guillelmi, filii Mathildis Ducissæ, D. Montispessulani ann. 1185. Jun. : *Hæc omnia prædicta dono, laudo, trado et concedo in perpetuum tibi et tuis ad Feodum Honoratum, et tu Raymundus Aerradus et hæredes et successores tui, qui hoc Feudum tenebunt, facietis mihi et hæredibus meis nomine hujus Feodi hominium et servitium.* Exstat Charta B. Episcopi Magalonensis, Domini et Comitis Melgoriensis, qua dat *in Feudum Honoratum* et *censuatum* 4. denarios de 10. denariis, quos ratione dicti Comitatus percipiebat, Jacobo Regi Arag. Domino Montispessulani. Adde Histor. Beneharn. lib. 8. cap. 27. n. 10. et Gariellum in Episcopis Magalon. pag. 244. 269. Ejusmodi etiam feuda, quæ in *releviis* ferrum lanceæ, sparverium, austurem, chirothecas, et similia præstare tenentur, *Fiu Hondrat,* seu *Feuda Honorata,* vel *Honoris,* vocant fori Beneharnenses tit. 1. art. 27.

☞ *Feudum* tamen *honoris* ab *honorato* seu *honorario* distinctum fuisse in Aragonia scribit Gallandus in Tract. MS. de Feudis, illudque adsignat discrimen, quod *feudum honoris* ea conditione daretur, ut ex reditibus castri seu villæ, milites ad ipsius castri defensionem necessarios aleret feudatarius ; *feudum* vero *honorarium* sub fide tantum et hominio possideretur. Idem itaque Gallando *feudum honoris,* quod aliis *feudum soldatæ.*

☞ Utcumque sit, certum videtur *feuda honorata* non ubique ab omnibus servitiis exemta fuisse ; in Charta enim ann. 1298. feudatarius manumitti dicitur *ab omni vinculo servitutis atque homini seu homagii* quod ratione *Feudi honorati* facere tenebatur ; sed præstat Chartam ipsam legere quam invenies voce *Manumissio* ad lin. Eamd. vocem, etc.

Feudum Ignobile est, quod a manerio aliquo dependens, rusticis et hæredibus eorum ob servitium aliquod ignobile conceditur, et Liberum tenementum vulgo appellatur. Cowellus lib. 2. tit. 2. § 8. Vide *Feudum Burgense, et Sergentia.*

¶ Feudum Immediatum, Quod a capitali Domino immediate tenetur ; *Feudum Mediatum,* quod aliter *Retrofeodum* dicitur. Transactio inter Philippum Pulcrum Franc. Reg. et Episcop. et Capitul. Eccl. Vivar. ann. 1307 : *Et de his, quæ ab iis, vel ab altero eorumdem tenerentur in Feudum mediatum, vel immediatum, etc.*

* Feudum Integrale, Integrum, non divisum. *Fiés enterins,* in Stabil. S. Ludov. cap. 8. tom. 1. Ordinat. reg. Franc. pag. 115. Charta ann. 1363. in Reg. B. Chartoph. reg. ch. 20 : *Feudum integrale, quod dicti conjuges tenebant ab eodem domino baillum habente, eratque dictus scutifer homo ligius, et feudalis ipsius domini baillum habentis ad causam dicti bailli de feodo supradicto.*

Feudum Integrum, in Consuetudine Castelli novi in Thimeraio art. 10. et 21. et Carnotensi art. 15. dicitur illud, quod ratione *equi servitii* valet 60. solidos *de racheto.*

¶ Feudum Jurabile et Reddibile, Ultramontanis præsertim notum ; Est, inquit Jacobinus de S. Georgio de Feudis n. 29. pro quo juratur fidelitas Domino. *Non jurabile,* quando conceditur eo pacto, ut fidelitas non juretur. Vide Boissium de Usu. Feud. cap. 4. Instr. ann. 1325. tom. 2. Hist. Dalph. pag. 204. col. 2. quo Johannes Comes Forensis pro pluribus castris et feudis se hominem ligium de Dalphino constituit : *Item castrum de Cussiaco cum ipsius castri mandamento... quod castrum tenet ab ipso Comite Forensi Jurabile et reddibile Johannes de Mays Dom. de Cussiaco.* Ibid. non semel occurrit. Aliam hujusce appellationis causam nobis aperit doctissimus D. *de Lauriere* in Gloss. Juris Gallici ; ea scilicet potissimum ratione ejusmodi feudum *jurabile* dictum fuisse quod, quemadmodum vassallus feudatum castrum domino capitali redditurum se, cum ei libuerit, sacramento suo pollicebatur ; ita idem castrum vassallo restituturum se, cum eo ad suum commodum usus fuisset, jurabat capitalis dominus. Id probat ex Charta ann. 1297. quam consule, si lubet, ad vocem *Rendable.*

* Testam. Hugon. ducis Burg. ann. 1314. ex Cod. reg. 9484. 2. fol. 157. r°. : *Se nous morons sans hoirs de nostre corps, nous laissons et quittons à nostre amé et foiaul cosin monsieur Odart, seigneur de Montagu, la jurablette et rendablette dou chasteuil de Montagu.*

* Feudum Justum, Idem atque *Rectum,* quod ad hæredes transit in infinitum. Charta ann. 1289. apud Ludewig. tom. 10. Reliq. MSS. pag. 162 : *Feuda... collata illustribus principibus dom. Friderico et dom. Theodorico, ipsius domini Landgravii filiis, communia contulimus cum ipsorum patre, possidenda titulo Justi Feudi.*

Feudum Laicale, *Laicum, quod non tenetur de Ecclesia, sed est de feodo mere temporali,* inquit Lindwoodus. Charta Henrici II. Regis Angl. tom. 2. Monastici Angl. pag. 260 : *Centum solidatas terræ de Laico Feudo, etc.* Joannes Brompton. pag. 1169 : *Reddidit etiam ei omnes Laicos Feudos, quos Henricus pater ejus illi dederat.* [Index MS. beneficiorum Eccles. et Diœcesis Constantiensis fol. 22. verso : *Et totum manerium supra et infra dictas domus est in eleemosina, alia est in Feudo Laicali.*] Adde Matth. Paris. pag. 675. Matth. Westmonast. ann. 1175. 1226. Historiam Comitum Pontivi pag. 117. etc.

* *Fieu lay et d'aumosnes,* in Lit. remiss. ann. 1388. ex Reg. 132. Chartoph. reg. ch. 275. Consuet. Norman. part. 1. cap. 29. ex Cod reg. 4651 : *Tenentur etiam quædam libera tenementa, sine homagio et paragio, in Feodo laicali, etc.* Charta Ricardi episc. Ambian. ann. 1208. in Lib. nig. 2. S. Vulfr. Abbavil. fol. 14. r°. : *Willelmus illustris comes Pontivi et Monsterolii nobis asseruit, quod cum Johannes, cognomine Gallus, de ipso in Feodum Laicale teneret duas partes decimæ de Kokerel, etc.* Vide *Decimæ Militares.*

* Feudum Legale, Proprium, legitimum, quod feudorum legibus adstrictum est, memoratur sæpius in Tract. de Feud. eccl. Aquilej. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 639. et seqq.

* Feudum Legum, Quidquid judici vel justitiæ officiario in emolumentum officii assignatur. Charta Seguini Matiscon. episc. ann. 1259. in Chartul. Cluniac. ch. 257 : *Omnes terras, possessiones ac jura... ab eisdem abbate et conventu et ecclesia Cluniacensi accepit* (idem Jacobus) *in Feodum Legum.*

* Feudum Liale, Idem quod *Ligium,* quo scilicet vassallus domino suo fidem suam debet, ab Italico *Lealta,* fides, fidelitas. Charta ann. 1195. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 616 : *Unde dictus dominus patriarcha cum baculo, quem tenebat in manu, investivit prædictos fratres... ad rectum et Liale Feudum, de castris et curiis camini... Et fratres juraverunt ipsi domino patriarchæ fidelitatem pro prædicto feudo.* Nostris, *Fief de Liage.* Vide *Ligius.*

Feudum Liberum. Charta Communiæ Abbatisvillæ cap. 24 : *Statutum est etiam, quod nullum vavassorem, vel Liberum feodum, in terra mea habentem, burgenses de Abbatisvilla in suam Communiam recipere poterunt, nisi de assensu meo et domini sui.* Adde cap. 25. Homagium Hugonis *d'Arpajon* Domicelli ann. 1264 : *Feudum Liberum et honoratum. Liberum militare Feudum,* in Chron. Abbat. S. Trud. pag. 459. *Feoda Libera Ecclesiarum parochialium,* apud Rogerum Hovedenum pag. 779. [☞ Vide Haltaus. Glossar. German. voce *Frey-Lehen,* col. 508.]

* Consuet. Norman. part. 1. cap. 26. ex Cod reg. 4651 : *Liberum autem dicimus Feodum, quod servitiorum inhonestorum obtinet libertatem, ut de prati servitio et de curatione bieii molendinorum, etc.*

Feudum Ligium, [Gall. *Fief de liage.*] Vide *Ligius.*

¶ Feudum Loricæ. Vide post *Feudum Militare.*

* Feudum Loricale, Idem quod *Feudum Loricæ,* in Consuet. Norman. cap. 25 : *Baronibus et militibus, qui tenent de eis Feodum Loricale, vel de tenentibus suis in Feodo Loricali, Franc fiè entier de haubert,* in Charta Phil. Pulc. ann. 1301. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris fol. 129. v. col. 2.

¶ Feuda Magistrorum *et Clericorum Computorum Campaniæ.* Sic vocabant annuos reditus qui ex nundinis aliisque Campaniæ consuetudinibus ad illos jure beneficii pertinebant. Memoriale A. Cameræ Computorum fol. 61. apud D. *Brussel* de Usu Feud. lib. 1. cap. 1. pag. 55 : *Hæc sunt jura seu Feoda pertinentia ad Magistros et Clericos Compotorum in Campania, scripta ann. 1290. Omnes emptores præposituraram, portagiorum, et aliarum consuetudinum, si valor eorum usque ad mille libras ascenderit, debent solvere* XIIII. *libras Turonenses, de quibus Magistri Compotorum debent habere* XIII. *libras quolibet anno ; et Clerici Compotorum* XX. *s. Turonenses. Item,*

omnes emptores rerum nundinarum quantumcumque fuerint venditæ vel admodiatæ, debent similiter reddere XIIII. *libras, distribuendas ut supra. Omnia vero jura seu Feoda quæ debentur tam Magistris quam Clericis Compotorum pro præposituris, portagiis, et aliis consuetudinibus venditis debent recipi inter festum Omnium Sanctorum et Brandones quolibet anno, exceptis illis quæ debentur de venditionibus nundinarum, quæ semper recipiuntur in exitu utrarumque nundinarum successive venientium per ordinem, temporibus consuetis.*

* FEUDUM MANGANICUM, Cujus erat illa ministrare, quæ ad artes mechanicas spectabant. Vide Tract. de Feud. eccl. Aquilej. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi 651.

* FEUDUM MANUTERGII, in veteribus Chartis S. Crucis Aurelianensis appellatur prædium quoddam, subdecano ejusdem ecclesiæ assignatum ab episcopo Aurelianensi, cui ea ratione *manutergium* seu mantile, dum sacra peragit, subministrat ille subdecanus. Vide Tract. de Nobilit. Haberti cantor. et canon. S. Aniani Aurel. pag. 182.

FEUDUM MATERNUM, quod primo est a femina acquisitum, quæ sit ex ascendentibus, et sit cognationis caput, tit. de Benef. fem.

¶ FEUDUM MEDIATUM. Vide *Feudum Immediatum.*

FEUDUM MILITARE, vel *Feudum Militis*, quod a vassallo *Milite* possidetur: qui quidem vassallus ad hoc, ut servitium præstet domino in expeditionibus bellicis, Militari cingulo donatus esse tenetur. [** Feudum unde militare servitium præstandum est.] Matth. Westmonast. pag. 454: *Ad augmentandam igitur profectionem suam in Scotiam, fecit Rex per Angliam publice proclamari, ut, quotquot tenerentur fieri Milites successione paterna, et qui haberent unde militarent, adessent apud Westmonasterium, etc.* *Feudum Militare*, in Constitut. Sicul. lib. 1. tit. 85. *Feudum Militare liberum*, in Chronico Trudonensi lib. 9. pag. 459. Ordericus Vitalis lib. 5. pag. 574: *Et ex paterna hæreditate Feudum Militis possedit.* Monasticum Angl. tom. 1. pag. 47: *Servitium Petri Caron et hæredum suorum de Feodo unius Militis de Setona,... et servitium de Feodo duarum partium unius Militis... pro servitio Feodi trium Militum, etc.* Tom. 2. pag. 826: *Prædictum manerium tenetur de D. Rege per servitium dimidii Feodi Militis.* Adde Hovedenum pag. 549. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 23. 141. 271. 664. Ughellum tom. 6. pag. 866. Feoda Normanniæ pag. 1045. [** Haltaus. Glossar. German. voce *Ritterlehn*, col. 1551. etc.

☞ *Militiæ* interdum nude appellantur ejusmodi feuda. Gervasius Tilber. in Otiis Imper. apud Leibnit. tom. 1. Script. Brunsvic. pag. 943: *Hic* (Henricus VI.) *legem instituit apud Teutones, ut Militiæ, more Gallorum et Anglorum, successionis jure devolverentur ad proximiores cognationis gradus; cum antea magis penderent ex Principis gratia.* Vide in *Miles* ad fin. *Militia*, alias *Feudum Militis.*

Qui vero ejusmodi feuda possidebant, *Feudati*, et *Feodati Milites*, dicuntur Simeoni Dunelmensi et Bromptono ann. 1086. qui quidem tenebantur Regem in expeditionem pergentem comitari per 40. dies armis omnibus et equis instructi: si vero feudum dimidii esset Militis, per 20. si denique quartæ partis Militis, per 10. Ita Littleton sect. 95. Statutum Henrici II. Regis Angl. apud Hoveden. pag. 614: *Quicumque habet Feodum unius Militis, habeat loricam et cassidem, et clypeum et lanceam; et omnis Miles habeat loricas et cassides et clypeos et lanceas, quot habuerit Feoda Militum in dominio suo.* Vetus Normannorum Jus municipale MS. 1. part. sect. 3. cap. 8. ait, Anglis Normanniæ Ducatum tenentibus, *que tous ceus, qui porseent Fieu de hauberc sont tenus à avoir cheval et armes: et des cen que il avoient aage de 21. an, il doivent estre ses chevaliers que il soient trouvez prez et appareilliez au mandement del Prince ou de leur Chiefs Seigneurs.*

☞ Primas inter vassallos obtinuisse feudatarios milites certum videtur; imo eos ab iis qui nude ratione feudorum vassalli appellabantur, distinguit Rupertus Comes Palatinus Rheni in Charta ann. 1356. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 576: *Nec non vassallis, feudis, Feudatariis Militibus, clientibus, civibus, judicibus, etc.* Distincta etiam ab aliis illorum hominii formula; unde *vitam* et *membra sua* domino suo feudali jurabant. Charta ann. 1182. ex majori Chartul. S. Victoris Massil.: *Milites Castri de Bromeses fecerunt hominium domino Abbati et juraverunt ei vitam et membra sua sicut Feudatarii Milites jurant dominis suis.*

* Hinc *Feuda militaria* ignobilibus tenere prohibitum erat, etiam cum *nobilia* iis permittebantur. Libert. villæ Montisfalc. diœc. Caturc. ann. 1292. in Reg. 199. Chartoph. reg. ch. 503: *Item quod habitantes dictæ villæ possint... feudum nobile tenere, excepto Feudo Militari, quod emere et recipere non possint, nisi de domini regis... permissione.* Deinde vero et *Militaria* habere potuerunt, regia licentia etiam non requisita. Libert. villæ Florent. ann. 1369. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 388. art. 4: *Concedimus... consulibus et habitatoribus dictæ villæ, et imposterum habitaturis, quod ipsi possint et valeant acquirere hinc ad quinque annos, et acquisita tenere deinceps ac perpetuo, Feuda nobilia et militaria, absque financia aliquali; dum tamen dicta feuda nullum faciant homagium.*

FEUDUM LORICÆ, nostris, *Fief de haubert*, [a veste militari quam *Haubergeon* nominabant,] vulgo nuncupatur, quod aliis [Anglis præsertim,] *Feudum Militare*. [Hæc feudi species vix alicubi nota fuit, præterquam in Normanniæ et Angliæ provinciis.] Leges Henrici I. Reg. Angl. cap. 2.: *Milites, qui per loricas terras suas deserviunt.* Apud Matth. Paris pag. 38. male, *defendunt*, pro *deserviunt*, scribitur. [Ex Regesto ann. 1272. sign. *Qui es in cœlis*, fol. 198: *Johannes de Falesia Scutifer, dicit quod tenet dimidium Feodum loricæ, pro quo debet, sicut dicit, auxilium exercitus et cavalcatæ quando per Normanniam levatur, aut servitium per* XX. *dies eundo et redeundo; et si servitium dictorum* XX. *dierum captum fuerit, auxilium prædictum non debet capi nec levari.* Ex his discere est quæ fuerint feudi loricæ servitia.] Adde Ricardum Hagustaldensem de Bello Standardico pag. 311. eumdem Matthæum Paris pag. 167. Normannica Duchesnii pag. 1142. Robertum de Monte ann. 1159. etc. Vide in *Miles.*

Jam vero qua terræ seu agri quantitate constiterit feudum *Militare*, varie definiunt Chartæ veteres. Codex MS. apud Spelmannum: *Virgata terræ continet 24. acras; 4. virgatæ constituunt unam hidam: et 5. hidæ constituunt Feudum Militare, cujus relevium est 100. solid.* Alter: 10. *acræ faciunt secundum antiquam consuetudinem unam fardellam: et 4. fardellæ faciunt unam virgatam: et 4. virgatæ faciunt unam hidam: et 4. hidæ faciunt unum Feodum Militare.* Tertius denique Codex MS.: 16. *virgatæ terræ faciunt integrum Feodum Militare, etc.* 13. carrucatis terræ constitisse feodum unius Militis, docet vetus Charta in Monastico Angl. tom. 1. pag. 661: *Salvo forinseco servitio quantum pertinet ad dimidiam bovatam terræ, quam dictus Joannes tenet in manu sua, unde 13. carrucatæ terræ faciunt Feudum unius Militis, prout continetur in chartis, etc.* vel octo ut alia tom. 2. pag. 825: *Salvo tantummodo mihi et hæredibus meis forinseco servitio Domini Regis, quod dicitur Scutagium, quantum pertinet ad 12. bovatas terræ, unde 8. carrucatæ faciunt Feodum unius Militis.* Viginti libratis terræ, seu 20. librarum annuo reditu. Liber de Modo tenendi Parlamentum tempore Edwardi Regis, filii Regis Ethelredi: *Comitatus constat ex 20. Feodis unius Militis, quolibet Feudo computato ad 30. libratas: Baronia constat ex 13. Feodis et tertia parte unius feodi Militis secundum computationem prædictam, unum feodum Militis constat ex terris ad valentiam 20. librarum.* Vide *Caballaria*, *Membrum Loricæ*, in *Membrum* 2.

☞ Mirum certe quam parum sibi constent veteres Chartæ in adsignanda agri quantitate pro feudo unius militis, idque magis, quod in Chartis ejusdem regni ejusdemque provinciæ hæc occurrat varietas. Exemplis a D. Cangio allatis hæc addere placet ex Libro nig. Scaccarii pag. 64: *In Bixla sunt decem hidæ, quas antiquitus tenebat Episcopus Cicestriæ in dominio suo, Comes autem Augensis auferens terram illam Episcopo et Ecclesiæ fefavit in quatuor Milites. Episcopatus de* (f. et) *Ecclesia recuperaverunt inde de terra illa quinque hidas in dominium, et duo Milites tenent alias quinque hidas de Episcopo pro duobus Feodis.* Ibid. pag. 323: *Osbertus Archidiaconus tenet* XI. *carrucatas terræ, unde* XIIII. *carrucatæ faciunt Feodum Militis.* Quod pluries ibid. occurrit. Et pag. 338: *Ego Robertus Caro teneo* V. *carrucatas terræ pro uno Feodo Militis.* Unde vero repetenda sit ejusmodi varietas non video, nisi a mensura quæ diversa est pro diversis locis, aut forte ab ipso feudatoris libitu qui, prout ipsi videbatur, infeudationis conditiones exprimebat.

* FEUDUM MINISTERIALE, Officium, ministerium, cui stipendium feudi nomine addictum est. Tract. de Feud. eccl. Aquilej. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 649: *Ministeriale Feudum, quod a ministerio nuncupatur, non alia causa institutum videtur, nisi ut sedes patriarchalis quæ pulcherrimam amplissimamque ditionem habet, congruentibus et fere necessariis adjuta ministeriis, optime regi posset. Ministeriales enim operam et obsequium, cui fundi addicti erant, multifariam ex præscripto subministrare solebant.... Feudum autem diversa sumsit nomina pro qualitate ministerii.*

* FEUDUM MONETÆ, Fundi, ut videtur, cudendæ monetæ seu monetariis assignati. Reg. S. Justi in Cam. Comput. Paris. fol. 155. v°. col. 1: *Willelmus Norgout tenet terram suam de Warengerviller de Feodo Monetæ... Robertus Burgensis tenet de Feodo Monetæ apud Arpenillam.*

FEUDUM MORTUUM, *Fief mort*, in Con-

suetudine Aquensi in Aquitania tit. 8. art. 5. 7. *qui est proprement soubsacasement, ou rente seiche*, cui opponitur *Feudum vivum*. Vide *Census siccus*.

* FEUDUM MURARIORUM, Quo qui donabatur, muris in ecclesia palatioque Aquilejensi construendis fidem suam obligabat, in Tract. de Feud. ejusd. eccl. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 650.

FEUDUM NOBILE, Baldo in C. inter dilectos, de Fide instr. et Zazio part. 2. de Feud. est quod possessorem suum nobilitat, vel eum, qui prius erat, nobilem ostendit. Hujus generis sunt, inquit Cowellus lib. 2. tit. 2. § 8. apud Anglos, quæ *Maneria* vulgo appellantur, quorum domini jurisdictionem aliquam in tenentes sui feudi habent.

¶ FEUDUM NOBILE ET ANTIQUUM, Quod propriam feudi naturam habere dicitur, in Charta ann. 1293. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 36: *Item quod jam dictus Raymundus et ejus successores de prædicto feudo eidem dato,... servire teneantur et debeant, sicut cæteri vassalli nobiles tenentes Feuda Nobilia et antiqua habentia propriam naturam feudi, eorum Dominis servire consueverunt, et debent, et tenentur secundum generalem consuetudinem Nobilium vassallorum antiqua et Nobilia Feuda habentium in Comitatu Viennensi.*

FEUDUM NOBILE ET GENTILE. Charta ann. 1242. apud Guichenonum in Probat. Hist. Sabaudic. pag. 90: *Dedit... nomine Gentilis et Nobilis Feudi Castrum Bardi, etc.*

FEUDUM NOVUM vocant Feudistæ, quod de novo concessum, sive infeudatum fuit in personam primi investiti, in quo initium cepit. Differt vero ab antiquo, quod antiquum in omnem agnationem transeat, novum in liberos et descendentes tantum primi infeudati. Vide *Feudum Antiquum*. V. Cl. Dion. Salvaingum de Jurib. domin. cap. 2. Cowellum lib. 2. tit. 2. § 9. et Rosentalium de Feudis cap. 2. § 14. 16. 18. 22.

FEUDUM NUMMORUM, Idem quod *Bursæ*. [** Reditus pecuniarii in feudum dati. Vide *Feudum Cameræ*.] Regestum Feodorum Campaniæ f. 52: *Galterus de Antri de Feodis nummorum Castritierri homo fuit Guillelmi de Berne. Joannes homo de 10. libr. Castritierri et de 10. libr. Ulcheii.* Fol. 61: *Petrus de Poanci ligius de 100. libr. et cum Feodus ordinetur, 100. libræ ponentur apud S. Pharonem, donec alibi ponantur.* Idem videtur quod in Assisiis Hieros. MSS. cap. 175. *Feudum Byzantinorum* appellatur, cujus lemma sic concipitur: *Se aucun Seignor done Fié en Bezans à home ou à feme en aucun leu moti.* Adde cap. seq. Charta Hugonis Ducis Brabantiæ ann. 1024. in Regesto Herouvalliano Philippi Augusti f. 105: *Prædictus autem Dominus Philippus Rex Francorum mihi assignavit in feodo 200. marcas argenti singulis annis percipiendas in Purificatione B. Mariæ, etc.* Tabular. Campaniæ: *Ego Simon Dom. de Passavant Not... quod Comitissa Campaniæ mihi assignavit 30. libratas annui reditus habendas singulis annis in nundinis Barri, et donavit 200. libras in denariis computatis. Ego itaque propter hoc donum deveni homo suus ligius et filii sui Comitis Campaniæ, juravique sibi, quod ipsos juvabo bona fide contra omnem creaturam, quæ possit vivere et mori,... Actum ann.* 1216. Vide Chartam Alphonsi Imp. Hisp. ann. 1258. apud Perard. in Burg. pag. 491. et Monastic. Angl. tom. 1. pag. 967. [** Chartam anni 1265. in Alsat. Diplom. num. 684. aliam ann. 1279. ibid. num. 719.]

* FEUDUM OBITUUM, Fundi officiis ecclesiasticis in obitus anniversario peragendis attributi. Charta ann. 1351. ex Reg. D. *De Clairambault: Tradimus in feodum francum seu assensamus ad perpetuum, nomine dictorum dominorum abbatis et conventus* (de Calmo) *duas petias terræ moventes de Feodo Obituum dictorum dominorum.*

* FEUDUM OBLIALE, Quod censui *obliarum* obnoxium est. Parag. ann. 1320. in Reg. 50. Chartoph. reg. ch. 529: *Retinuit etiam* (prior de Reumis) *omnia Feuda militaria et Oblialia, quæ ab ipso priore... tenentur.* Vide *Obliæ* in *Oblata* et Glossar. Jur. Gall. vocibus *Obliage* et *Oublial*.

¶ FEUDUM ORDINARIUM, Quo vassallus Domini feudalis homo nude constituitur. Vide *Hominium ordinarium*, in *Hominium*.

FEUDUM PARAGERIUM, *Fief Parager*, in Consuet. Norman. art. 134. 135. quod in *Paragium* tenetur. Vide *Paragium*.

FEUDUM PATERNUM, Quod ab uno ex majoribus nostris, qui communis agnationis caput fuerit, acquisitum est: vel quod a patre, vel ab aliquo ascendentium usque ad quartum gradum inclusive obtentum est, ut colligitur ex cap. 1. § 1. de Feud. Success. Vide Zazium part. 3. de Feud.

* FEUDUM PATRIMONIALE, idem atque *Paternum*, quod a patre, vel ab aliquo ascendentium obtentum est. Instr. ann. 1385. tom. 5. Cod. diplom. Polon. pag. 81. col. 1: *Contra ipsum Hennickium fuit propositum et objectum taliter, quod Feudum suum Patrimoniale post obitum patris sui, debito tempore juxta consuetudinem Rigensis diœcesis, a domino suo scienter et pertinaciter, una cum fratre suo Otthone postulare contempsit et neglexit.*

** FEUDUM PECUNIÆ vel PECUNIARIUM. Idem quod *Feudum Nummorum*.

* FEUDUM DE PENTHECOSTES, Cujus præstatio ad Penthecostem solvitur. Comput. Ms. ann. 1239: *Guillelmus de Virsione pro suo Feodo de Penthecostes ad Meledun. xx. lib. Turon.*

FEUDUM PERSONALE, quod ad recipientis hæredes non transit et est feudum habitationis. Zazius.

* FEUDUM PISTORUM, Quod emolumenti loco pistori adscriptum est. Tract. de Feud. eccl. Aquilej. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 649: MCCLXXIX. *Oculo Cinctano, Jacobi filio, jugera quædam ministerialia in agro Septimi, quæ Bartholomæus Pilosus tenuerat antea, tradita fuisse, ut patriarchæ pistoriam præstaret operam, Johannes Lupicus scriptum reliquit.*

FEUDUM PLANUM, nude et nullo medio a domino dependens: *Plain fief*, in Consuetudinib. municipal. Nivernensi tit. 37. art. 9. 10. Aurelianensi cap. 1. art. 47. 48. 67. 68. Carnot. art. 65. Dunensi art. 15. 21. Burbonensi art. 373. 388. Autisiod. art. 52. 67. 72. Melodun. art. 74. 75. Claromont. art. 199. Trecensi art. 45. 190. Laudunensi art. 260. et Remensi art. 222. Charta ann. 1230. apud Perardum in Burgundicis pag. 417: *Notum facio, quod ego teneo in Plano Feodo Castrum meum de Maulain a D. Rege Franciæ. Ligius de Plano Feodo*, in Regesto Feodorum Campaniæ fol. 101. *Vassal* de *Plain fief*, in Consuetudine Montargensi cap. 1. art. 18. Aurelian. cap. 1. art. 19. et in Charta ann. 1266. apud Chiffletium in Beatrice pag. 94. Vide *Homagium planum*, in *Hominium*.

¶ FEUDUM PLEJURÆ, Gallis *Fief de plejure*. Quo vassallus pro Domino fidejubere tenetur aut *plegium* dare: quod vadimonium ad annualem præstationem, quam Domino ob feudum debet vassallus, æstimatur in Consuet. Normann. art. 205. Adde consuet. Britan. art. 90.

* FEUDUM PORTÆ, Officium, cui portæ cura commissa est sub homagii præstatione. Liber homag. episc. Carnot. ad ann. 1378. ex sched. D. *Courbon du Terney* ejusd. eccl. canon. et archid.: *Magister Bertaudus ad Dentem janitor domus episcopalis, ad causam dictæ portæ et pertinentiarum ejusdem, fecit et præstitit R. in C. P. D. Ebloni episcopo Carnotensi homagium tale quale prædecessores sui facere et præstare consueverunt, et tenetur et injunctum est per dom. episcopum eidem janitori ut infra tempus assuetum tradat adveuta sua.* Vide in *Portarius* 1.

FEUDUM PRÆPOSITALE, Quod ad Præpositum alicujus Cellæ seu Obedientiæ Monasticæ ab Abbatia dependentis, pertinet. Pancarta MS. titulorum Abbatiæ S. Stephani de Vallibus apud Xantones in Charta 28: *Benedictus Girardi Fedium Prepositale et quicquid in decima S. Augustini habebat, Petro Abbati Vallium... pro 40. solidis prorsus vendidit.* Vide *Præpositus*.

* Chartul. S. Joan. Angeriac. fol. 66. v.: *Fœdium Præpositale, hoc est, redecima, calumniabatur.* Vide *Redecima*.

FEUDUM PRESBYTERIALE, quo nomine *Mansus Ecclesiasticus*, qui ad Presbyterum Ecclesiæ pertinet, de quo in voce *Mansus*, intelligitur. Concil. Bituric. ann. 1031. cap. 21: *Ut sæculares viri Ecclesiastica beneficia, quod Fevos Presbyterales vocant, non habeant super Presbyteros. Feudum Presbyterii*, in Tabul. Bellilocensi Ch. 32. et in Bibliotheca Cluniacensi pag. 1390. *Beneficium Presbyterii*, in Charta Guillelmi IV. Ducis Aquitan. apud Beslium pag. 308. *Feodum Sacerdotale*, in Tabulario Monasterii Dolensis Ch. 27. *Spiritale beneficium*, in Tabulario Absiensi f. 31. Charta ann. 1076. in Tabulario Angeriacensi fol. 60: *Ego Helias Rufus concedo Deo, etc. in præsentia D. Oddonis Abbatis Ecclesiam Oixiaci, et fiscum Presbyteratus, et Cemeterium, etc.* Fol. 62: *Achardus de Borno, confirmat Ecclesiam de Oixiaco, Feodum Presbyterale, burgumque totum, etc. Fiscus Presbyteralis*, fol. 68. *Fiscus Presbyterii*, fol. 73. Alia Charta ann. 1037. fol. 177: *Et totum Fiscum Ecclesiæ quod pertinet ad Presbyterum propter Ecclesiæ servitium.* Tabularium Santonense: *Ecclesia de Tousac, et Cœmeterium ejus et Sanctuarium, quod Feudum Presbyteri dicitur.* Vide Thomasserium in Consuetud. Localib. Bituric. cap. 41.

☞ *Feudum Presbyteriale*, strictiori, quam par erat, notione accepisse videtur D. Cangius. Neque enim hac voce significatur tantum *Mansus Ecclesiasticus*, sed et Oblationes, et quidquid Sacerdoti Ecclesiam administranti persolvitur pro exequiis, baptismatibus, etc. quod passim et *Sanctuarium* et *Jura Sanctuarii* appellatur. Id subodorari poterat Vir sagacissimus ex Tabulario Santonensi quod ipse paulo superius citavit. Sed sententiam nostram diserte probat Chartularium Monasterii S. Sulpitii Bituric. fol. 22. ubi quidquid ad *Feudum Presbyteriale* pertinebat diligenter explicatur: *Eidem Abbati sancti*

Sulpitii Evrardus concedit omne Fevum Presbyterale, intra et extra Ecclesiam Nobiliacensem, hoc est, offerendam, sepulturam, baptisterium, relevationes feminarum, benedictiones sportarum et nuptiarum, visitationes infirmorum, confessiones, vigilias, trigenaria, decimas. Adde Chartul. S. Cypriani Pictav. in Hist. MS. ejusd. Monast. pag. 365: *Concessit Ecclesiam S. Martialis in pago Xantoniaco cum offerenda et toto Fœdo Presbyterali. Item. Concessit Ecclesiam... cum omni Fedo Presbyterali vel cum omnibus rebus ad ipsam Ecclesiam pertinentibus.* Et Chartam Didonis de Androca ann. 1110. apud Mabill. tom. 3. Analect. pag. 471: *Dono Deo et sanctæ Fidi Ecclesiam de Fornils cum Fevo Presbyterali et cum tota mea parte de decimis, quam ego tenebam in dominio, exceptis Fevalibus.* Vide *Fiscus Sacerdotii.*

FEUDUM PRIMUM, seu domini superioris, *Prin fief,* in Consuetud. Bayonensi tit. 5. art. 10. 11. 33. 37. 38. 42. tit. 8. art. 1. 9. 10. tit. 13. art. 7. tit. 17. art. 14. et 16. et Consuetud. Labourt. tit. 6. art. 13.

¶ FEUDUM PROCURATIONIS, Gallice *Fief de paisse et de giste,* pro quo condictis vicibus hospitium et convivium Dominis a vassallo debentur. Vide *Procuratio.*

☞ FEUDUM PROPRIUM, Quod proprie ita dicitur. Vide Feud. lib. 1. tit. 2. § 1.

FEUDA QUATERNANA, vel *Feuda quaterna,* ut est in Constitutionibus Siculis lib. 1. tit. 37. dicuntur *magna Feuda, quæ in quaternionibus doanæ regiæ inveniuntur inscripta,* eodem lib. tit. 39. § 2. tit. 41. lib. 3. tit. 21. 22. His opponuntur *Feuda non quaternata,* eodem lib. tit. 52. § 2. tit. 85. Statuta Honorii IV. PP. pro Regno Neapol. ann. 1285. apud Odoricum Rainaldum num. 48: *Si contingat feudatarium crimen committere, per quod publicanda fuerint bona ejus, aut ipsum sine legitimis hæredibus fati munus implere, si Feudum ejus fuerit quaternanum, nihilominus immediatus dominus illud cum onere servitii consueti personæ concedat idoneæ, Regi postmodum præsentandæ, ut ejus super hoc habeatur assensus. Si vero quaternanum non fuerit, etc.* Vide Rosental. cap. 2. § 42.

☞ FEUDUM QUOTIDIANUM, Quotidiani servitii. Chart. Bartholom. Abbat. S. Maximin. ann. 1226. apud Guden. in Cod. Diplom. tom. 3. pag. 1094: *Cum inter nos ex una parte et Liberium laicum ex altera, super quibusdam decimis, quas idem L. ratione Feodi Cottidiani, quod ab ecclesia nostra habere dinoscitur, ad se pertinere proposuit, questio verteretur, etc... Ipse vero L. nobis serviet quoad vixerit, in officio minuendi; heres quoque ipsius qui pro tempore fuerit, ut artem discat minuendi, diligentiam omnimodem adhibebit, etc.* Vide *Feudum Annuum.*

FEUDUM RECEPTABILE, ET NON REDDIBILE, in Aresto ann. 1390. descripto in Hist. Castilion. pag. 106. 107. est illud, in quo, seu in cujus castro, vassallus tenetur *recipere,* seu admittere dominum capitalem, cum ei libuerit illo uti ad suum commodum; ita tamen ut vassallus ex eo excedere, illudque totaliter *reddere* domino non teneatur. In Testamento Caroli Ducis Lotharingiæ ann. 1424. dicitur Castellum de *Billestein* esse *Rendouble et Receptauble au Duc.* Vide Dissertat. 30. ad Joinvillam pag. 350.

☞ FEUDUM RECEPTABILE, est illud in cujus castro vassallus tenetur *recipere* dominum capitalem. Charta Phil. Pulc. ann. 1300. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 45: *Comme nostre amez et feauz Tiebaus de Lohereine, sire de Rumillei, ait recognu à tenir de nous à touz jours mais et de nos hoirs en Fié Receptable, sens faire estant, les choses que s'ensuent. C'est assavoir Nuef-Chastel en Lohereine et les appartenances, Chasteau et les appartenances, Froart et les appartenances, et tele partie comme il ait à Grans avec les appartenances. Lesqueles choses li dus de Lohereine ses peres li donnait quant il se mariat, selonc ce que li dons est plus pleinement contenus en certeines lettres, qui en ont esté faites, et nous ait fait hommage lige des dittes choses, etc.*

FEUDUM RECTUM, dicitur, quod ad hæredes transitorium sit in infinitum, inquit Zazius de Feud. part. 12. seu, ut Cujacius, cujus possessio recta est. *Rectum et gentile Feudum,* in Charta ann. 1228. apud Ughellum in Episcop. Eporediensib.

☞ Charta ann. 1250. ex Lib. albo episc. Carnot.: *Possidebimus in perpetuum a domino episcopo et successoribus ejus Carnotensibus ad unum Rectum et liberum Feodum, ad usus et consuetudines Carnotensium feodorum, sine aliqua redibentia majoriæ sive serjanteriæ.* [☞ Vide Feud. lib. 2. tit. 20. Chart. ann. 1252. in Murator. Antiq. Italic. tom. 1. col. 607. aliam ann. 1232. in Alsat. Diplom. num. 463.]

FEUDUM REDDIBILE, cujus castrum reddi debet domino capitali, cum ei libuerit, a vassallo, qui inde cum tota sua familia excedere tenetur, [ita tamen ut eidem vassallo postea restituatur. Vide Boissium de Usu Feud. cap. 8.] Tabulæ ann. 1340. *Concessit in Feudum antiquum, et Reddibile, etc.* Chronicon Metense tom. 6. Spicilegii Acheriani: *Feodum de Marimont cum appendiciis suis Reddibile... acquisivit.* Occurrit passim in veteribus Tabulis. Ea autem feudorum conditio *Redda* dicitur in Charta Bernardi Abbatis Tutelensis in Lemovicibus in Hist. Turensi pag. 39. *Redditio,* et *Redditus,* in alia ann. 1239. in Hist. Vergiac. pag. 170. 171. et Ducum Burg. pag. 75. Extant in Codice Thuano 93. fol. 56. et seqq. *Consuetudines Cataloniæ inter dominos et vassallos tenentes castra pro dominis, seu alia feuda,* in quibus ejusmodi feudorum reddibilium conditiones et jura exacte enucleantur et deciduntur. Vide Dissert. 30. ad Joinvill. pag. 349. 350. [Rosental. de Feud. cap. 1. § 78. et supra *Feudum Jurabile* et *Aperibile.*]

☞ Vulgatior ratio usuque receptior reddendi castra in Delphinatu erat ut, mortuo vassallo, vel in alia qualibet mutatione, vexillum capitalis Domini in altiori et principali turri poneretur per unum vel plures dies, prout in Charta infeodationis expressum fuerat. Charta ann. 1340. apud Boissum de Usu Feud. cap. 8: *Quæ quidem reddibilitas sic intelligitur et declaratur, videlicet quod in mutatione Domini, ac etiam mutatione vassalli, Dom. Delphinus et successores sui in dicto feudo possint et debeant ponere et poni facere vexillum suum in signum majoris dominii, et tenere ibidem dictum vexillum per unam diem naturalem duntaxat.* Alia ann. 1249. ibid.: *Et in qualibet mutatione domini et vassalli, etiam dicta castra redduntur Dom. Delphino et suis tenenda per tres dies duntaxat cum vexillo Delphinali.* Erant præterea castra quæ domino reddere tenebatur vassallus *ad magnam et parvam fortiam; à grande et petite force,* ut legitur in Consuetud. Barrensi. Vide in *Fortia* 2.

☞ Is erat apud Catalanos usus, ut decima die, a quo castrum dominus acceperat, illud vassallo restitueret. Consuet. Catalan. Mss. cap. 7: *Et finitis decem diebus, postquam receperit dominus libere potestatem, dominus debet de antiqua et approbata consuetudine Cataloniæ in decima die reddere castrum vassallo, si fuerit ab eo requisitus.*

FEUDUM REGALE, Feudum majus, seu quod regale aliquid in se habet, de quo quis a Rege absoluto, nec superiorem agnoscente, instituitur, cujusmodi sunt ea, quæ *Libertates regales* habere dicuntur. Ita Cowellus lib. 2. Instit. tit. 2. § 7. qui *Comitatus Palatinos* intelligit, de quibus in hac voce.

☞ Charta Frider. II. imper. ann. 1220. inter notas ad Chron. imper. Leon. Urbevet. apud Lamium in Delic. erudit. pag. 248: *Item addimus et damus eis* (Tusciæ comitibus palatinis) *in rectum et Regale Feudum atque concedimus castrum Corzani, positum in partibus Romaniolæ, cum tota curia sua et cum omnibus pertinentiis suis.*

✱ FEUDORUM RELEVEIA. [Ut *releveyum* sub RELEVARE *Feudum*: « Salvo jure et... et retento nobis spate placito cum pertinentibus ad placitum spate, *Releveiis* feodorum lorice integrorum. (Cart. Lud. IX, an. 1259, de Syli. Monast. in Mus. Arch. dep. p. 167). »]

¶ FEUDUM RESTRICTUM. Vide in *Feudum Talliatum.*

¶ FEUDUM RESUMTIBILE, Gall. *Fief de reprise,* dicitur prædium quod prius ab omni præstatione liberum, et a quolibet servitio sive reali, sive personali immune, Domino capitali ob certum stipendium subditur, statimque ab illo recipitur seu feudi nomine cum debitis servitiis. Aliud ab eo quod

¶ FEUDUM REVERSIBILE, Gallis *Fief de retour,* vocant, quod nimirum mortuo sine liberis vassallo ad Dominum capitalem revertitur. Vide *Feudum Talliatum.*

☞ FEUDUM RURALE, Ignobile, servitiis addictum, quod a rustico possideri potest, nostris *Fief rural.* Charta ann. 1311. in Reg. 46. Chartoph. reg. ch. 71: *Dicentes in contrarium ipsum Feodum non esse nobile, sed potius Rurale, et melius et verius esse emphiteosim, quia exinde debebantur et originaliter debita fuerant et adhuc debebantur servitia.* Vide *Feudum Burgense.*

☞ FEUDUM SACERDOTALE. Vide in *Feudum Presbyteriale.*

☞ FEUDUM SARCTORUM, Quod vestium sartori attribuebantur. Tract. de Feud. eccl. Aquilej. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 650: *Ad fundos tres ministerii sarctoris susceptum, ut honeste semper vestita præsulis familia in publicum procederet.*

☞ FEUDUM SCUTELLARUM, Quod ad ministerium *scutellarum* spectat. Tract. de Feud. eccl. Aquilej. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 649: *Feudum, quod ministerii scutellarum nomine diu servaverat, etc.* Infra: *Scutellarum sive paropsidum Feudo.*

FEUDA SCUTIFERA, seu *Scutiferorum,* Germanis *Schildlehen,* de quibus lib. 4. de Feud. tit. 74. Jacobus de S. Georg. et Zazius part. 12. de Feud. § 10.

FEUDUM SERGENTERIÆ. Vide in *Serviens.*

☞ FEUDUM SIGILLI, Quod officio sigillatoris adscriptum est. Declarat. Joan. de Sacrocæsare milit. ann. 1318. in Reg.

112. Chartoph. reg. ch. 6: *Item le Fief de seaul de Maalay-le-roy, ou il a xxx. solz de terre ou environ, qui sont tenues en fief de nous... Item l'escripture et li Seaulx de ladite prévosté sont prisiés par an lxxv. solz Tournois.*

FEUDUM SIMPLEX, quod simplici et perpetuo jure quis tenet sibi et hæredibus suis. Ita Cowellus lib. 2. tit. 2. § 12. et Rastallus. Littleton. sect. 1: *Tenant en Fée simple, est celui qui a terres ou tenemens à tener à lui et à ses haires à touts-jours; et est appel en Latin*, Feodum simplex, quia feodum idem est quod hæreditas, et simplex idem est quod legitimum vel purum: et sic Feodum simplex idem est, quod hæreditas legitima, vel hæreditas pura. Hæc idem Littleton. Habentur formulæ complures infeodationum ejusmodi feudorum in Charta feodi in libro Anglico, inscripto *Justice of peace*, pag. 145. v. et seqq. [** Alias *Feudum simplex* idem est quod *planum*, siclicet, quod vasallus a domino primo, nullo *subdomino* medio, tenet. Vide Eichhorn. Introd. in jus German. § 198. et chart. ann. 1333. in Guden. Cod. Diplom. tom. 3. pag. 284.]

¶ FEUDUM SIRVENTALE, Certis ac definitis servitiis obnoxium. *Fié de Sergent*, in Assisiis Hierosol. cap. 190. *Feudum servientis*, in Charta ann. 1230. Charta ann. 1139: *Ut habeas et teneas tu vel tui de me ad fevum vel de meis ad meum servitium... Istum Fevum est Sirventale.* Vide *Sirventia*.

FEUDUM SOLDATÆ dicitur, cum nobili alicui de annua pro alimentis præstatione sub titulo feudali provisio fit, non tamen ex camera, aut ex cavena, aut vectigalibus, etc. idque post mortem dantis et accipientis finitum. Zazium part. 12. de Feud. § 32. *Fief de Sodoier*, in Assisiis Hierosol. MSS. cap. 244.

FEUDUM SOLIDUM, Idem quod *Ligium*, in Constitutionibus Catalaniæ inter dominos et vassallos MSS. cap. 44. Vide *Solidus* 1. et *Homagium solidum* in *Hominium*.

¶ FEUDUM SPIRITUALE, Idem quod *Feudum Advocatiæ*, quod ea lege datur ut feudatarius armis jura tueatur Ecclesiæ a qua feudum tenet. Vitæ Patriarcharum Aquileiensium in Anecdotis Murator. tom. 3. pag. 248: *Eo autem tempore et anno Rex Bohemiæ vassallus Ecclesiæ Aquileiensis habens ab hac Feudum Spirituale, pro redemtione civitatis Austriæ misit Vicarium suum cum magno exercitu.*

* FEUDUM STERNENDI LECTICAS, Emolumentum huic ministerio assignatum. Tract. de Feud. eccl. Aquilej. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 650: *Quibus Feudi ratione id negotii datum esset, ut patriarchalem lecticam paleis sternerent, veteres asportarent.*

* FEUDUM SUBALTERNUM, Ex alio dependens, secundarium. Charta ann. 1542. inter Probat. tom. 3. Hist. Lothar. col. 395: *Ita ut dictus noster consanguineus dux Lotharingiæ Antonius et ipsius hæredes, non tantum cum membris aut statibus particularibus dependentibus ex feudo et Feudo Subalterno ab imperio, etc.* Vide *Subalternus* et mox

* FEUDUM SUPPOSITUM. Consuet. Norman. part. 1. cap. 33. ex Cod. reg. 4651: *Feoda Supposita dicuntur illa feoda, quæ a capitalibus feodis descendentia eisdem supponuntur, ut vavassoriæ serviles, tam per summagium quam per equum masculum, et alia feoda, quæ per acras tenentur de domino capitali.* Ubi textus Gall. *Les fiefs par dessoubz, sont ceux qui descendent des fiefs chevelz, et sont soubmis à eulx.*

* FEUDUM TABELLARIORUM, seu *Feudum litterarum ocius perferendarum*, in Tract. de Feud. eccl. Aquilej. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 650. Vide infra *Summagium* in *Sagma*.

FEUDUM TALLIATUM, dicitur verbis forensibus *hæreditas in quandam certitudinem limitata*, seu feudum certis conditionibus concessum, verbi gratia alicui, et liberis ex legitimo matrimonio nascituris. Unde si is, cui feudum datum est, moriatur absque liberis, feudum ad donatorem redit: *talliare* enim est ad quamdam certitudinem ponere, vel ad quoddam certum hæreditamentum limitare. Ejusmodi sunt *terræ et tenementa sub tallia data, concessa, vel obventa*, apud Henricum Knygthonum lib. 5: *Terræ tamen et tenementa, quæ sub tallia eis provenerant, post eorum decessum ad rectos hæredes redire statuuntur.* Alibi: *Similiter exhæredati sunt, et forisfecerunt omnia tenementa, terras et possessiones pro se et hæredibus suis in perpetuum, iis exceptis, quæ sub tallia provenerunt, etc.* Ex quibus patet, *Feuda talliata* in *confiscationem* non cadere.

Diversum porro videtur *Feudum talliatum* a feodo, quod *Restrictum* vocat Consuetudo Ambianensis art. 71. 84. 132. *Fief restreint et abbregé*, quod scilicet certis conditionibus, atque adeo interdum censui obnoxium sit. [Bellomanerius cap. 28. pag. 142: *Il sont aucun Fiefs que l'on appelle Fiés Abregiez; quant l'en est semond pour serviche de tex Fiés, l'en doit offrir à son Seigneur ce qui est dû par le raison de l'abregement, ne autre chose li sires ne puet demander se li abregement est prouvez ou connus, et il est fet souffisament par l'otroy dou Comte: car je ne puis soufrir abregier le plein serviche que l'en tien de moi sans l'otroy dou Comte, combien qu'il y ait de seigneurs dessous le Comte l'un apres l'autre, soit ainsint, qu'il se soient tout accordé à l'abriégement, et s'il se sont tout accordé, et li Quens le sçait, il gaigné l'homage de cheluy qui tient la chose, et revient l'homage en la nature de plein serviche, et si le doit amender chil qui l'abregea à son home de 60. liv. au Comte.* Ex art. 25. jam cit. Consuetud. Ambian. apte colligitur *Feudum restrictum* dictum fuisse illud cujus relevium 60. solid. Paris. cambellagium vero 20. minus esset. Sic enim habet: *Tous fiefs qui sont tenus à soixante sols Parisis de relief, et à vingt sols de chambellage, ou par plus grande tenuë, sont reputez nobles et tenus en plein hommage.*] Vide 1. Regestum Parlamenti Paris. fol. 130. verso, statutum 2. Westmonasteriense ann. 13. Edward. I. cap. 1. 50. Chartam feodi pag. 149. Littletonem sect. 13. 14. 18. et seqq. Cowellum lib. 2. § 12. 13. et Rastallum verbo *Fée taille*.

* FEUDUM TALLIATUM altera notione dicitur illud, cujus quædam portiones diversis personis ad vitam vel ad certos annos assignantur. Charta Henr. reg. Angl. ex Cod. reg. 8387. 4. fol. 112. v°: *Concessimus præfato consanguineo nostro castrum, villam, manerium et dominium de Lesparre,... proviso semper quod si aliquæ aliæ personæ ad tunc habuerint aliquem statum pro termino vitæ vel annorum, seu in Feodo Talliato ex concessione nostra seu aliquorum progenitorum nostrorum in castro, villa, manerio et dominio prædictis, seu aliqua parcella eorumdem, valerent eodem statu libere et pacifice uti et gaudere .... Quod si contingeret .... aliquas hujusmodi in Feodo Talliato in castro, villa, manerio et dominio prædictis .... supervivere, tunc post hujusmodi statum pro termino vitæ vel annorum, seu Feodi talliati debite completum et finitum, ... præfato consanguineo nostro .... remanerent habenda et tenenda.*

** FEUDUM THEUTONICALE vel JURIS THEUTONICI. Vide Haltaus. Glossar. German. col. 1777. voce *Teutsch*.

FEUDUM VASSALLATICUM, Vassalli servitio obnoxium, in veteri Charta apud Gariellum in Episcopis Magalon. pag. 64. [** Vide Haltaus. Glossar. voce *Mannlehn*, col. 1308.]

FEUDUM VERUM, cui opponitur *Feudum de futuro*, in Jure Feudali Saxonum cap. 29. § 12. [*Feudum verum* definit D. *Brussel* de Usu Feud. lib. 1. cap. 14. illud quod a Principe aliove capitali Domino gratuita et liberali donatione conceditur.]

FEUDUM VEXILLI, aut *Feudovexillum*, quod cum vexillo confertur, quo quis cum vexillo investitur, cujusmodi sunt majoris dignitatis feuda, quæ nostri *Fiefs de bannieres* vocant, quod vexilla in aciem cum vassallis suis educant, qui ea possident. Ejusmodi *Feudovexilla*, Germani *Fahnlehen*, vel *Vanlehen*, vocant; est enim *Fan*, vexillum, *Lehen*, feudum. Vide Wiguleium Hondium in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 312. 332. Speculum Saxon. l. 3. art. 58. § 2: *Nullum est Feudum vexilli, de quo possit illustris seu princeps fieri, nisi illud sibi a Rege conferatur.* Art. 60. § 1: *Imperator confert cum sceptro spiritualibus, et cum Vexillis sæcularibus, Feuda omnia illustris dignitatis.* Art. 62. § 2: *Septem etiam Vexillorum in Saxonia sunt definita, Ducatus Saxoniæ, Palantia, Marchia Brandeburgensis, etc.* Art. 52. § 3: *Imperator.... confert Comitatus, seu Comitias, Vexillaque Feudalia.* [Bavari litteræ pro conferendo Principatu Brandeburgensi Ludovico filio ann. 1328. apud Ludewig. tom. 2. pag. 275: *Conferentes eidem ac infeodantes et investientes.... per sceptrum regale, sub vannulis et Vexillis, ut est moris.*] *Feudovexillum*, in jure feudali Saxon. cap. 16. § 3. 4. 7. cap. 34. § 1. Vide Hieronymum Vignerium in Hist. Alsatica pag. 143. Dissert. 9. ad Joinvillam pag. 196. et supra *Fanhelen*.

¶ FEUDUM VIARIÆ, Gall. *Voirie*. Vide *Viarius*.

¶ FEUDUM VICARIÆ, Gall. *Viguerie*. Feudi species apud Occitanos notissima, cujus ab initio seculi XI. etiam feminæ capaces erant, ut colligitur ex Charta Roberti Regis ann. 1027. inter Probat. Hist. S. Germani a Pratis pag. 24: *Ad ultimum vero, nos et uxor nostra Regina Constantia uxorem Garini, Harsendam nomine, ad cujus hæreditatis beneficium tantummodo camporum Vicariæ respiciebant, ante nostram præsentiam convocavimus.* Vide *Vicarius*.

¶ FEUDUM VICECOMITATUS, Quod seculis XII. et XIII. hæreditarium esse cœpit, in præfectura totius Comitatus vel unius ejusdem Comitatus urbis positum erat. Quæ autem fuerint ejusmodis feudi pertinentiæ, jura et prærogativæ discere licet ex Charta Guillelmi Debarris et Helvidæ ejus uxoris ann. 1348. ex Chartul. Campaniæ in Camera Computorum fol. 408: *Ac etiam, quicquid habebamus vel habere debebamus in castro et villa Pruvini, et circumcirca Pruvinum, ac in parochia de Branchisiaco, in parochia de Loan, in parochia de Villagruis, in*

parochia de Villariis-Domini Georgii, in parochia de Montefiguli, in parochia sancti Martini de Charnetronc, in parochia de Bonosacco, et in quibuscumque locis, ac in rebus quibuscumque, tam in hominibus Ecclesiæ de Nigella quam in omnibus rebus aliis, ratione Vicecomitatus Pruvinensis. Adde Chartular. Carnotense ann. 1302. fol. 64: *Messire Gauchier de Rochefort, chevalier, tient la Vicontée de Chartres, de la Contesse, ès villes qui s'ensiévent. C'est à savoir, à Gourdées et les appartenances, et la joustice haute et basse ; Gilainville et les appartenances, et la seigneurie, Macouiller, et les appartenances, et la serjanterie, et la joustice haute et basse, et ès dites villes, et à Sours, plusieurs chouses et hommes de cors. Et à Chartres, plusieurs rentes et plusieurs dignitez, si comme il est contenu en un escript. Et puet tout ce valoir quanque il tient de la Contesse, environ* III^{c}. *lib. par an de rente. Et doit ledit viconte servise d'ost, soit tiers de Chevaliers, et doit rachat. Et environ* II^{c}. *rierefiez.* Vide in *Vicecomes.*

* FEUDUM VICECOMITALE, Idem quod *Vicecomitatus.* Charta ann. 1308. in Reg. 40. Chartoph. reg. ch. 166 : *Excepto Feodo Vicecomitali, qui tenetur ab episcopo Engolismensi.*

¶ FEUDUM VICEDOMINII. Vide *Vicedominus.*

* FEUDUM VILLANUM, Tenementum, quod a *villano* possidetur sub onere præstationis, census et operarum, quod *villanum* servitium nuncupatur. Lit. Phil. VI. ann. 1342. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 504 : *Pour ce que ledit Evesque* (de Baieux) *a regardé que plus seroit . . . proffitable chose, s'il demouroit fié noble, que ce ne seroit que ledit Jehan le tenist comme Villain Fié dudit évesque, mesmement comme se il demouroit Fié Villain, il ne charroit, ne pourroit chaer en garde dudit évesque, ne n'y prendroit ledit évesque les faisances que fié noble doit faire, etc.* Lit. remiss. ann. 1385. in Reg. 127. ch. 275 : *Et est icellui manoir tenu en censive et en Fief villain.* Vide supra *Feudum rurale* et in *Villenagium.*

* FEUDUM VINEARUM. Lit. remiss. ann. 1479. in Reg. 205. Chartoph. reg. ch. 317 : *Ouquel Fief de vignes à plusieurs hommes tenens, qui tiennent en particulier au droit de complant, devoir feodal, etc. Combien que selon l'usence et coustume de nostre pays de Poictou . . . . . il ne soit loisible à aucuns tenenciers dudit fief icellui ouvrir ne vandanger, sans le congé . . . . des seigneurs dudit fief, etc.*

* FEUDUM VINI, Cujus præstatio ex vino constat. Charta ann. 1215. in Chartul. S. Vincent. Laudun. ch. 193 : *Dedi etiam eidem ecclesiæ* (S. Vincentii) *duos modios albi vini ad Feodum Vini, quem a domino Laudunensi episcopo teneo.*

¶ FEUDUM VIVUM, Gall. *Fief vif, ou rente fonciere,* in Consuetud. Aquensi tit. 8. art. 2. 6. 8. 11. in quo tenens seu vassallus tenetur habere seu tenere ignem vivum, *Feu vif,* id est, perpetuam residentiam. Vide supra *Feudum mortuum.*

FEUDUM, marito vivente, propter nuptias est mulieris donatio [** *is ire gedinge*], ipso mortuo ejus *Feudum* [** *rechte len*] appellatur. Speculum Saxon. lib. 3. art. 75. § 2.

CRESCERE DOMINUM IN FEODO, est augere feudum domini per accessionem et acquisitionem, in Charta ann. 1230. apud Perardum in Burgundicis pag. 417. De ejusmodi *augmentis feudorum,* pluribus egit vir clarissimus Dionysius Salvaingus Boissius lib. de Feudorum usu cap. 19. Vide *Servitium Meliorare.*

FEUDUM MINUERE vetantur vassalli, id est, partem illius dare, vel alienare ; præsertim si servitium domino inde pereat vel *minuatur,* quomodo *obsequium regale minuere* dicitur in Capitulari 4. ann. 805. cap. 13. Nam cæteroquin minora feuda partitionem ac divisionem admittunt. Guntherus lib. 8. Ligurini :

Marchia, seu Comitis possessio, sive Ducatus
Integra permaneant : Feudalia cætera multis
Participanda patet, domino dum quisque fidele
Spondeat obsequium, jurandaque fœdera præstet.

Constitutio Friderici I. Imper. apud Radevicum lib. 4. cap. 7 : *Non modicas accepimus querelas, quod beneficia eorum et Feuda, quæ vassalli ab eis tenebant, sine dominorum licentia pignori obligaverant, et quadam collusione, nomine libelli vendiderant, unde debita servitia amittebant, et bonorum Imperii nostræ felicis expeditionis complementum minuebant, etc.* Alia Charta ann. 1176. apud Hieron. Vignerium in Genealog. Alsatic. pag. 120 : *Hoc addito, quod Feudati mei, si quid dare voluerint in eleemosynam de Feudis suis, unde servitium nec reditus mei decrescant, et illi habeant liberam potestatem dandi, etc.* Tabularium Lehunense Ch. 85 : *Eo siquidem tenore, quod non licebit ei vel hæredibus suis Feodum imminuere, vel dividere.* Adde Galliam Christian. tom. 4. pag. 146.

Ita tamen feudorum partis alicujus alienationes a dominis permittebantur, dummodo vassallus retineret tantum terræ aut feudi, quo servitium consuetum domino exhiberet, et, ut vulgo loquuntur Consuetudines municipales, *pourveu qu'il retinst de quoi servir le fief.* Tabularium S. Crucis Talemondensis fol. 3 : *Addidi.... ut si quis ex isto meo honore voluerit loco sanctæ Crucis ac Monachis ibidem Deo servientibus de possessione sua dare vel vendere, non prohibeatur ; sed potius commoneatur, tantillo interdicto, ut dominus suus inde suum non perdat servitium.* Tabular. Cœnobii Dolensis : *Concedimus etiam, ut quicumque ex nostris casatis vel feodatis partem aliquam sui fisci sive casamenti, quod a nobis habet, dare voluerit, libere hoc agere possit, ita tamen ut non totum det, sed partem retineat capitis.* Magna Charta Angliæ cap. 32 : *Nullus homo liber det de cætero amplius alicui de terra sua, quam ut de residuo terræ suæ posset sufficienter fieri domino Feodi servitium ei debitum, quod pertinet ad feodum illud.* Statutum de Prærogativa Regis ann. 17. Edw. II. cap. 7 : *Nullus, qui de Rege tenet in capite per servitium Militare, potest alienare majorem partem terrarum suarum, ita quod residuum non sufficiat ad faciendum servitium suum, sine licentia Regis.* Tabular. Monast. Longipontis in diœcesi Paris : *In primo anno, quo Philippus filius Philippi Regis Francorum accepit uxorem Helizabeth filiam Guidonis Trosselli, residens apud Montem Lethericum inter proceres suos, firmavit quæcumque Ecclesia de Longoponte tenuerat usque ad diem illum, videlicet villam, quæ dicitur Ver, ab omni exactione liberam, consuetudinem Militum de Fisco Montis Leterici dandi Ecclesiæ, excepto quod dominus servitium suum non perdat, potestatem habentium.* Charta Renaldi Comitis in Chron. Besuensi pag. 681 : *Donavit quicquid de Feodo suo unusquisque de eadem villa..... prædictæ cellæ fratribus dederat, dummodo ex hoc totum Feodum suum ipse non amittat, etc.* Alia ann. 1060. apud Louvetum in Bellovaco : *Confirmavit adhuc.... ut si aliquis ex Militibus suis de Fisco suo Ecclesiæ donare voluerit, absque suo jussu donet indifferenter, ita scilicet ut Militare servitium non amittat.* Charta Ludov. VII. Reg. Franc. ann. 1141. in Tabul. Prioratus Neronis villæ fol. 6 : *Si vero aliquis homo noster pietate ductus de Feodo nostro eisdem Monachis aliquid impertire voluerit, auctoritate nostra ei concedimus, et donamus, eo scilicet tenore, ut servitia et consuetudines nostras propter hoc non amittamus.* Charta fundationis Abb. S. Stephani de Fonteneto in Normannia, in Regesto 106. Tabularii Regii Ch. 370 : *Concessi eis et confirmavi, quod homines et milites mei et homines Militum meorum habeant potestatem donandi sive vendendi eisdem Abbati et Monachis competenter de tenementis suis quod voluerint : ita tamen quod tantum remaneat de Feodo in manu donatorum, quod ipsi possint sufficienter respondere mihi et hæredibus meis de omnibus ad me et hæredes meos pertinentibus, etc.* Assisiæ Hierosolymit. MSS. cap. 190 : *Se un home qui a Fié, qui soit coneu à vil, recreant, couart, ou que il soit bossu, ou que il soit mahaigné d'aucun des membres, ou yvrogne, ou entechié de aucun mauvais et vilain vice ; mais que il soit fis de Chevalier et de Dame, né en loial mariage, l'on ne le peut pas contredire que il n'achete le Fié, de quoy le Seignor peut estre empiré, ou amermé de son servise, etc.* Vide Constit. Siculas lib. 3. tit. 5. § 2. et Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 124. Ordericum Vitalem pag. 583. 587. 588. 589. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 974. etc. præterea Andream Suenonis lib. 4. Legum Scaniæ cap. 10.

* FEUDUM DIVIDERE non licebat vassallo, quando unius tantum militis servitium ex illo feudo præstare tenebatur ; secus vero, si plures milites exhibere debebat : atque tunc domino assignabat partem feudi pro ratione debiti servitii, ex Assis. Hierosol. Mss. cap. 184 : *Nul ne peut desmembrer fié, se le fié ne doit service de plus d'une chevalerie ; et qui veaut desmembrer fié, qui doit service de pluseours chevaliers, il doit donner partie de son fié pour partie de son service que le fié doit, ensi que plus dou fié demore au seignor qui le desmembre. Ecclisser son fief,* eodem significatu, in Lit. ann. 1402. ex Reg. 4. Chart. fol. 96. et in Comput. balliv. Insul. ann. 1410. *Dépeschement de fié,* feudi divisio seu imminutio, in Lit. Phil. VI. ann. 1342. ex Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 504 : *Comme Jehan de Moulineaux nous eust signifié que il avoit acheté de Guillaume Guichart chevalier certains héritages assis en la paroisse de Bernieres sur la mer ; lesquiex par tant de temps, qui n'est mémoire du contraire, ont esté tenuz par un fié de chevalier franchement, avecques court et usage en basse justice des évesques de Baieux, jusques à tant que n'aguaires, pour ce que l'en disoit que ledit chevalier y avoit fait aucuns de dépeschement de fiez, nostre amé et féal conseiller l'évesque aprésent de Baieux avoit* (fait) *prendre et arrester en sa main la court et l'usage dudit fié acause de dépeschement.* Vide infra *Longinquare.*

* Cum autem Feudum dividebatur, sive inter hæredes, sive inter alios, quocumque modo possessores, tunc suam quisque feudi partem, nullo medio, a domino capitali tenebat, quod contra

receptum hactenus usum, definitum legitur solemni judicio ann. 1210. cui cum rege præfuerunt dux Burgundiæ, comites Nivernensis, Boloniæ, Sancti Pauli, de Domnapetra, et alii proceres multi, ex Cod. reg. 9822. 2. fol. 9. r°: *Magnates de regno Franciæ unanimiter convenerunt et assensu publico firmaverunt, ut a primo die Maii imposterum ita sit de Feodalibus tenementis. Quicquid tenetur de domino, lege vel alio modo, si contingeret per successionem hæredum vel quocumque alio modo divisionem inde fieri, quocumque modo fiat, omnes qui de illo Feodo tenebunt, de domino feodi principaliter et nullo medio tenebunt, sicut unus antea tenebat, priusquam divisio facta esset; quandoque contigerit pro illo totali Feodo tenebit* (f. leg. deberi) *servicium tenebitur exhibere et illi domino deservire et reddere rachatum et omnem justitiam. Quicquid autem antea factum est et usitatum usque ad proximum diem Maii, maneat sicut est factum; sed de cætero fiat, sicut est supra dictum.* Vide infra *Feudum Sequi.*

FEUDUM PERDERE, seu *Forisfacere Feodum propter Feloniam,* in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 88. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 32: *Qui seniorem suum vivum in bello reliquerit, dum eum adjuvare possit, aut malo ingenio ei de pugna defecerit, perdere debet omnia, quæ per illum habuerit.* Ita de eo *qui seniorem suum despexerit, et per superbiam eum pensabiliter diffidaverit,* cap. 33. et de eo *qui se sciente seniorem suum a manu vel a lingua occiderit, vel filium suum legitimum, aut adulteraverit uxorem ejus, vel tollerit ejus castrum, et non reddiderit sine peronimento, aut fecerit ei malum, quod non possit ei redigere nec emendare, etc.* Adde cap. 38. Vetus Consuetud. Franciæ lib. 2: *Le vassal pert son Fief, quand par mal talent il met la main sur son Seigneur à tort, se il arme contre lui, se sans congié il pesche en ses estangs, et où il chasse en sa garenne, se il fortrait sa femme, ou fille pucelle.* Per assisias Hierosol. MSS. cap. 186. et 195: *L'on peut perdre son Fief en trois manieres: l'un est l'an et jour, l'autre toute sa vie, et la tierce luy et ses hiers. L'an et jour le peut home perdre par deffaut de service. Toute sa vie le peut hom perdre, et pert par deffaut d'homage et par autres choses, et lom peut perdre et pert pour Dieu renoier, et pour estre traitour vers son Seignor.* Et cap. 193: *Ce sont les choses de quoi il me souvient ores pour quoy l'on peut et doit par l'assise ou usage du Royaume de Jerusalem estre desheritez lui et ses heirs. Qui est herege* (heretique,) *qui se renoie, qui met main sur le cors de son Seignour, qui vient à armes contre son Seignour en champ, qui vent sans le congié de son Seignour sa cité, ou son chastiau, ou sa forteresse à son ennemi, tant come il a à boire, ne à manger tant ne quant, qui traist son Seignour, et le livre à ses ennemis, qui porchasse la mort et le desheritement de son Seignour, et est de ce atteint et prové, qui vent par l'assise son Fié, qui est appellé de trahison, vencu en champ, ou defaillant de venir soi deffendre en la Court de son Seignour de la trayson que l'on li met sus, se il est semons, si come il doit.* Cap. 194: *Ce sont les choses, pourquoi il me semble que l'on peut et doit estre desherité sa vie. Se un home tient un Fié dou Seignor de qui il li doive homage, et se il ne le fait, ou il ne l'euffre à faire, si come il doit, dedans un an et un jour, etc. qui est attaint de foy mentie vers son Seignor, il pert le Fié toute sa vie, etc.* Adde Libros Feudor. Regiam Majest. lib. 2. cap. 63. Leges Alfonsinas parte 4. tit. 26. lege 8. Constitut. Siculas lib. 3. cap. 18. § 17. Consuetud. Andegav. art. 187. et seqq. et Feudistas passim. Vide *Forisfacere.*

¶ FEUDUM COMMITTERE, Idem quod *in Commissum cadere,* Gall. *Tomber en Commise,* quod fit cum dominia ex delicto vassalli ad dominum feudi redeunt. *Commettre son Fief,* in Consuetudinibus municipalibus nostris passim. Charta ann. 1281. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 106: *Quæ quidem si per dictum Raymundum non fuerint observata, Feudum superius sibi datum Committatur, ex eo quod prædicta non observaret.* Vide *Committere.*

FEUDUM RETINERE, quod Practici nostri dicunt, *Retenir par puissance de Fief,* ut est in Consuetud. Senon. art. 85. et aliis passim. *Retenir et reunir à sa table le Fief par puissance de Seigneurie,* in Consuet. Ambian. art. 18. 43. Silvanect. art. 226. et Claromontensi art. 93. Regestum Constabulariæ Burdegal. fol. 101: *Probatur et est notorium et publicum, quod nemo nec nobilis nec innobilis potest nec consuevit acquirere Feudum nobile, nec vendere, si teneatur immediate a D. Rege et Duce, quousque primo illud Feodum dicto D. Regi, vel gentibus suis præsentaverit, et viderit, an illud pro pretio, quo fuerit venditum, retinere voluerit: et si voluerit, potest illud retinere eodem pretio, ut dominus superior et directus.* Subdit Instrumentum: *Dummodo a Domino Feodi non fuerit missus in ejus possessionem.*

° FEUDUM CONDUCERE, Illius investituram a domino feudali recipere. Vide supra *Conducere* 3.

° FEUDUM EXIGERE, Illius investituram a domino feudali petere. Instr. ann. 1385. tom. 5. Cod. diplom. Polon. pag. 81. col. 2: *Cum quadam vice Feudum suum Exegisset, et se infeudari ab eo* (domino) *postulasset, etc.* Vide supra in *Feudum Patrimoniale.*

° FEUDUM JUSTITIARE, Jus suum in eo exercere, vel manum injicere. Lit. Alfonsi comit. Pictav. ann. 1269. in Reg. 11. Chartoph. reg. fol. 153. v°.: *Significavit nobis venerabilis pater episcopus Mimatensis, quod vos arcetis seu Justitiare vultis Feudum Guidonis de Montonge, quod feudum tenere debet dictus Guido a domino Castri et dominus Castri ab ipso episcopo, et idem episcopus a nobis.* Vide *Justitiare.*

° FEUDUM OSTENDERE, Feudalium prædiorum cum suis limitibus ac terminis, atque adeo juribus ac oneribus descriptionem domino offerre, quod *Feudum tradere in scriptis* pluries dicitur in Lib. nig. episc. Carnot. ad ann. 1333. 1334. etc. Chartul. AB. S. Germ. Prat. fol. 2. r°. col. 1: *Anno 1256. Henricus gener domini Symonis de Emento militis apud Emantum* (sic) *fecit homagium dom. abbati S. Germani de pratis Parisius de feodo quod tenet ab ipso, et promisit se infra adventum primum dom. abbatis reddituram dictum Feodum in scriptis, et dicturum si quid alienatum sit de dicto feodo.* Infra: *Promisit se traditurum et declaraturum in scriptis prædictum Feudum.* Gall. *Donner aveu et dénombrement.* Charta ann. 1263. in Reg. S. Ludov. ex Chartoph. reg. fol. 62. r°.: *Mandamus vobis* (comiti Fuxensi) *quatinus Feudum, quod a nobis tenetis, senescallo nostro Ostendatis seu ostendi faciatis... Pro prædicto mandato domini regis complendo,... ad Ostentionem dicti feudi tradidit* (dictus comes) *quandam cedulam recognitionis dicti feudi.*

° FEUDUM NEGARE, Clientelarem professionem denegare, cui oppositum *Recognoscere.* Reg. Phil. Aug. sign. 34. bis in Chartoph. reg. part. 1. fol. 40. r°. col. 2: *Guillelmus Dispensator apud Canvillum* 1. *Feodum recognitum et dimidium negatum. Galfredus de Saie* 1. *Feodum recognitum et* 1. *Feodum negatum.*

° FEUDUM POSTULARE, Illius investituram a domino feudali petere. Vide supra in *Feudum Patrimoniale.*

° FEUDUM REFUTARE, idem quod *Feudum negare.* Tract. inter Amed. V. comit. Sabaud. et Joan. abb. Ambron. ann. 1285. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 955: *Qui apertas felonias et injurias manifestas contra nos et ecclesiam nostram committere non expavit, et ad ultimum dictum Feudum Refutavit, fidelitatem debitam nolendo inde facere.*

° FEUDUM REINTEGRARE, Tantum terræ aut feudi ad servitium domini consuetum assignare, quantum a vassallo datum alienatumve fuerat. Charta ann. 1270. in Chartul. Cluniac. ch. 369: *Si appareat possessiones vel jura aliqua de feudo supradicto per nos vel aliquem nostrum aut dictum quondam patrem nostrum alienatas esse seu extra manum nostram positas, in dictæ Cluniacensis ecclesiæ præjudicium et gravamen, nos de eisdem possessionibus et juribus sic alienatis et extra manum nostram positis, aut aliis possessionibus et nostris juribus de proprio nostro allodio æquivalentibus, plene et integre seu perfecte Reintegrabitur Feudum supradictum, vel alias gratum abbatis Cluniacensis plene super hoc faciemus.* Vide *Feudum minuere.*

° FEUDUM SEQUI dicitur vassallus, qui pro feudi parte, quam alter tenet, domino capitali clientelam profitetur. Charta ann. 1250. in Chartul. Sabaud. fol. 137. v°.: *Si aliqua de bonis illis, pro quibus dictus Radulfus erit homo ligius comitis, ad partem dicti Petri pervenerint ex successione paterna vel divisione, quam inter se facient dicti fratres, vel alio quoquo modo, dictus Radulfus pro dicto Petro fratre suo erga comitem respondeat et Feodum Sequatur, et comes homagio ligio ipsius Radulfi pro rebus, quæ ad partem dicti Petri pervenerint, sit contentus.* Alium tunc temporis obtinuisse in Francia usum, superius observabam.

° FEUDUM TERTIO vel *quarto medio possidere,* nostris *En tiers* vel *quart fief.* Stat. ann. 1408. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 320: *Pour les rentes, que gens non nobles auront acquises en tiers Fief, en paieront un an tant seulement; et de quart fié et au dessoubz, neant... Et est à entendre que les gens non nobles, qui auront acquis comme dessus est dit, ne paieront aucune finance en cas qu'il y aura trois moyens frans entre le roy et les possesseurs.*

FEUDI JUDICIUM. Charta ann. 1180. apud Georgium Pilonum in Hist. Bellunensi pag. 90. v°.: *Ad hæc Becellus de Camino remisit Judicium Feudi Nosatino et Arioldo, quod super eos fecerat, tamen si attenderint, ut superius legitur.* Infra: *Item unicuique ex suis vassallis, qui istud sacramentum fecerint ad commune Conigliani, et firmum tenebit, similiter remisit Judicium Feudi.*

FEUDUM FACERE, id est *Homagium,* occurrit non semel in Actis Capitularibus Ecclesiæ Lugdun. ann. 1341. fol. 78. et alibi. [Fragmenta MSS. Hist. Aqui-

tanicæ apud Stephanot. tom. 4 : *Petrus de Blot Domicellus Fecit Feudum Domno Episcopo Claromontensi de mansis quæ habebat apud Raillac et Dasazat ac in villa Belliloci an.* 1160. *Item, an.* 1240. *Eblo de Ventadorio Fecit Fevum Domino Episcopo pro castris de Chalus, Champagnat, Miremont, Montelat, et aliis.*] [* Fidem jurare. Charta ann. 1410. in Memor. G. Cam. Comput. Paris. fol. 142. v°. : *Amedeus comes Sabaudiæ... Notum facimus quod nos illustrissimo domino meo domino regi Francorum hodie Fecimus Feodum et homagium fidelitatis, ad quod sibi tenebamur ratione vicecomitatus Malileporarii in Normannia.* Vide *Feoditas.*]

¶ FEALITER, id est, *Jure Feodali.* Chartul. S. Vincentii Cenoman. fol. 29 : *Dicebant quod ter in anno debebat comedere hæres illius terræ in Abbatia B. Vincentii Cenomanensis Fealiter ; e contra Monachi negabant.*

FEUDALIS, Vassallus. Tabularium Bellilocense Ch. 97 : *Totum quem visus sum habere in ipso manso aut unus ex meis Feudalibus.* Charta Ecclesiæ Tutelensis, scripta sub Odone Rege : *Scalas castrum meum cum omni castellania, et cum universis Feudalibus. Feudales Milites,* in Charta Frotardi Vicecomitis Caturcensis sub Rodulpho Rege scripta. *Feudales liberi Trajectensis Ecclesiæ,* in Charta Adelbodi Fpiscopi ann. 1021. apud Willelm. Hedam pag. 282. 1. Edit. [** Vide Haltaus. Glossar. German. voce *Frey-lehn-mann,* col. 508.]

* FEODALIS, Vassallus, qui ratione feodi ab alio pendet. Stat. ann. 1368. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 140 : *Homines nostri Feodales, qui in castellaniis, præposituris et sedibus, aliisque locis regiis,... ex debito feodorum suorum,... justitiam facere et reddere tenentur, etc. Homme de fief,* in Charta ann. 1382. ex Tabul. S. Joan. Laudun. Terrear. Castell. ad Sequanam ex Cod. reg. 9898. 2 : *Item s'aucun dudit Chastillon corroucié à son seigneur se départ dudit Chastillon, ils appartiennent aux chaziers, autrement dit Féodaulx, d'illec, de rammener et conduire seurement devant son seigneur.*

¶ FEDALIS, Eadem notione. Charta Fundationis Bassacensis Abbatiæ ann. 1002. inter Instrum. tom. 2. novæ Gall. Christ. col. 473 : *Et si omnis parentela mea moriendo defecerit, tota possessio mea et Fedales mei ad Monasterium... sine ullo retentu dono jure perpetuo.*

¶ FEVALIS, in Charta ann. 1078. inter Fragm. MSS. Hist. Aquitan. apud Stephanot. tom. 5. pag. 25. verso, et in alia ann. 1191. tom. 8. Spicileg. Acher. pag. 205. et alibi.

FEUDATUS, in Charta anni 1176. tom. 4. Galliæ Christ. pag. 146. [et in Edicto S. Ludovici ann. 1233.]

¶ FEDATUS. Hist. MS. S. Cypriani Pictav. pag. 349. in Charta Bernardi Quatorbarbis ex Tabulario S. Cypr. fol. 98.

* FEUDICIALIS, Ad *feudum* pertinens. Charta Bertholdi comit. *de Henneberg* ann. 1322 : *Advocatiam nostram, quæ a nobis descendit jure Feudiciali... libere donavimus.*

FEODARIUS, Feudatarius, apud Willel. Thorn. lib. 2. cap. 15. [* In Charta ann. 1219. ex Chartul. S. Vincent. Laudun.]

¶ FEUDARII, Majores vassalli, qui a Domino feudali nude pendebant ratione *tenuræ.* In Delphinatu *Feudarii* bis in anno solebant convenire, ac tenere *placita,* ibique de mutuis controversiis, iis maxime quæ feuda spectabant, judicare. Horum judiciis Dominus præerat, aut ejus loco qui *retrogardas* de eo tenebant. Inquisitio Oisentii tom. 1. Hist. Dalph. pag. 20 : *Dominus Hugo Ricardi est homo ligius comitis et tenet de eo... tres partes Reregardæ totius Oisentii... Et quando Feudarii tenent placita, qui ea debent tenere bis in quolibet anno, debet esse præsens loco Domini Comitis, et cavere ne ipsi Feudarii gravent homines D. Comitis... Et debet respondere D. Comiti de duabus partibus bannorum et escaetarum quæ eveniunt cum tenentur dicta placita, et tertiam partem capiunt Feudarii supradicti.* Vide *Pares.*

¶ FEUDATARII, Iidem qui *Feudarii.* Inquisitio S. Laurentii de Lacu tom. 1. Hist. Dalph. pag. 94 : *Et capit ibi* (D. Comes) *omnia banna regalia per totum, et alia banna præter quæ in feudis, in quibus Feudatarii capiunt parva banna, et cognoscunt de causis realibus quæ vergunt inter tenentes ipsa feuda.* Horum vero præcipua hæc erat prærogativa, ut in placitis et feudis ipsorum nihil capere posset Baillivus. Inquisitiones pro juribus Dalphinat. tom. 1. Hist. cit. pag. 141 : *Dom. Petrus Romans, et Gualterius de Meissegnas, et Humbertus de Claromonte sunt homines Ligii Comitis, et tenent de eo castrum de Claromonte et Balliam ejusdem castri, et capiunt ratione Balliæ tertiam decimam partem bladorum... et tertiam partem omnium bannorum, et excaetarum quæ possunt ibi accedere Comiti tam in terris quam in denariis, salvis tamen usagiis Comiti debitis, præterquam in placitis Feudatariorum et feudis ipsorum, ubi nihil capiunt.* Eadem notione occurrunt *Feudatarii* in Constit. Petri Reg. Aragon. ann. 1202. in Append. ad Marcam Hispan. col. 1394.

* FEODARIUS, Qui alicujus vassallum se, fide data, profitetur. Chron. Angl. Th. *Otterbourne* pag. 76 : *Ita quidem, quod ipsi et heredes sui deinceps forent Feodarii ecclesiæ Romanæ.* Occurrit præterea in Ch. ann. 1219. ex Chartul. S. Vincent. Laudun. Vide in *Feudum.*

FEUDATARIUS, Vassallus, passim.

¶ FEUDOTARIUS, Eadem notione, apud Ludov. *La guille* in Probat. Hist. Alsat. pag. 54.

¶ PHEUDATARIUS, in Epist. Lauri Quirini de Turci potentia, ad Pium PP. II. ex Biblioth. Regia num. 205.

FEUDATARIUS, vel FEODATARIUS, apud Anglos, est Officialis a Magistro Curiæ Wardorum, seu pupillorum, sub sigillo Curiæ illius, uni vel pluribus Comitatibus datus. Hic in cognoscendis rimandisque feudis, ad Regem pertinentibus, et ad tenuras pro Rege manifestandas, tuendasque operam navat : Escaetori ideo adjunctus, omnibusque nervis regiam promovens utilitatem. Pupillorum terras lustrat, valorem annuum investigat, prodit, indicit, censum recipit, et Curiæ receptori defert. Viduis item tenentium Regis dotem assignat. Spelman.

FEODATI, *Fievez*, apud Suger. de Administr. sua cap. 10.

* FEUDARIUS, *Feudo* investitus, idem quod infra *Fevator.* Placit. ann. 1122. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 420 : *Alia etiam instrumenta cartarum, quæ testabantur eandem ecclesiam laicos habuisse ad feudum de abbatis Juncellensis, longam etiam possessionem per se et Feudarios suos ostenderunt.* Privil. villæ de Burgo in ducatu Aquit. ann. 1451. ex Reg. 198. Chartoph. reg. ch. 379 : *Item dixerunt quod alii Feudarii et tenenciores in palude de Barba et in villa, certa denaria reddunt nobis.* Rectius in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 14. v° : *Dixerunt quod sunt aliqui Feodatarii et tenensores in palude de Barba et in dicta villa, qui certa deveria reddunt domino regi.*

¶ FEVONES, Eadem notione, apud Menesterium in Probat. Hist. Lugdun. pag. IX : *Dedit etiam nobis dono supradictus Comes Willelmus quidquid acquisituri eramus in locis istis de Fevonibus ; Fevones quoque, scilicet Willelmus de Lavieu, etc.* Ubi perperam editum *Fruonibus* et *Fruones.*

FEODATARIUM, Jus, quod uxori competebat in feodis mariti. [* Seu Donatio propter nuptias, ut supra ad lin. *Feudum marito vivente,* monui.] Charta Rainaudi Archiepisc. Lugdun. ann. 1215 : *Et 3. dem. frumenti, et 3. dem. siliginis, et 3. dem. ordei, debitales in illa parte, quam tenet Margarita uxor Gaufridi Gros, et 5. sol. et 4. ob. debitales et investituras in ambabus partibus, non obstante Feodatario pro parte Margaritæ.*

FEODAGIUM, [Jus feudi ejusdemque districtus, territorium.] Charta Hemerici Vicecomitis Rupiscavardi ann. 1256. in 7. Regesto Archivi Reg. : *Feodagia illius partis castri de Brusac Petragoric. diœcesis, quæ Helias dictus Flameng Miles avohabat, et cognoscebat a nobis, cum Feodagio omnium, quæ prædictus Helias habebat seu habere poterat in Castellania Castri prædicti, etc.*

* *Féage, Fieffage* et *Fieufement,* nostris, Feudum ipsum seu feudi conditio. Charta ann. 1296. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 247. v°. col. 1 : *Avons baillié et fieufé en fin et en pardurableté ottroyé à Fieufement et à annuel rentes, etc.* Alia ann. 1361. in Reg. 92. Chartoph. reg. ch. 10 : *Avons baillié à Regnaut Willot... en pur Fieffage, à fin et perpétuel héritage nostre manoir de Berengerville.* Lit. Joan. comit. Tancarvil. ann. 1380. in Reg. 119. ch. 231 : *Icellui sire Jehan puisse avoir et édiffier à son proffit un coulombier à pié et roë,... parmi ce que icellui sire Jehan Costart et ses hoirs seront tenus de nous faire et à nos successeurs par maniere de Fieffage le nombre de vj. sols de rente. Les deniers et revenus d'un Féage,* in Ch. ann. 1511. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1379. Vide supra *Featum.*

¶ 1. FEUDAGIUM, Eadem notione. Charta Guigonis pro Monasterio Vallis-Benedictæ ann. 1184. tom. 4. Gall. Christ. inter Instr. col. 23 : *Concesserunt... omnia sua nemora... et in Feudagiis suis perpetuam libertatem acquirendi sine aliqua fraude* (l. laude) *et consensu et sine aliquo usiatico et dominio.*

* 2. FEUDAGIUM, Feudi traditio, possessiove. Reg. feudor. Aquit. in Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 20. v° : *Insuper recognovit prædicta domina Margarita de Turenna, quod tenet ab eodem domino rege in feodum immediate, castrum de Genciaco cum pertinentiis, videlicet castrum de Montitnir jure Feudagii.*

* FEODATIO DESAVENANS, Illegitima, minime conveniens ; cum scilicet valor feudi censum ex eo solvendum longe superat. Vide supra *Desavenans.*

FEODITAS. Will. Thorn. ann. 1281 : *Consuetudinem et auxilia ad relevationem Abbatiæ S. Augustini,... Feoditatem etiam et relevium* 25. *sol.* Idem ann. 1283 : *Quod præfati homines de Stonore facerent eis redditum, relevium, Feodita-*

tem, sectam ad Curiam suam, etc. Ubi *Feoditas* videtur vox formata ex Gallico *Feauté*, fidelitas, homagium, sacramentum fidelitatis. *Faire fief, recevoir le vassal à fief*, in Consuetudine Arvern. cap. 22. art. 5. 25. ubi feodum sumitur pro hominio et fidelitate, seu *foi et homage*, ut est in art. 4.

° *Feuté*, eadem acceptione, in Charta ann. 1394. ex Chartul. 21. Corb. fol. 81 : *Ja fust il que ledit monseigneur Charle fust en la Feuté desdits religieux desdites terres et les eust relevé par son procureur... Item ledit Ferry par lui ou son procureur souffisamment fondé est et sera tenus... entrer en la Feuté et souffrance desdits religieux.* Vide Belloman. MS. cap. 48. pag. 127. v°. col. 2.

° FEODALE, Quidquid *feodi* ratione debetur. Charta ann. 1224. in Chartul. Maurigniac. ch. 95 : *Confessus est in jure abbas Maurigniacensis, quod recepit pluries episcopum Carnotensem in domo sua, et solvit expensas ejus,... et alia quæ appellantur Feodalia. Seigneurie féodatoire*, dominium, quod jure feodi gaudet, in Ch. ann. 1417. ex Chartul. Latiniac. fol. 173.

¶ FEARE, Terram vel prædium in feudum concedere. Charta Kadelonis ex Chartul. Sangerm. fol. 8. tom. 2. Gall. Christ. inter Instr. col. 418 : *Obtuli... omnia propria quæ possidebam in parochia S. Mariæ Peratæ, atque Albiensi, exceptis casamentis unde meos homines Feaveram.*

° *Efféoder*, eodem sensu, in Descript. feud. comitat. Camerac. ex Tabul. ejusd. eccl. *Fieffer* vero, pro Prædium ad multos annos conducere, in Instr. ann. 1406. ex Bibl. reg. : *Toutes voies ou cas que ledit chevalier la* (fiefferme) *vouldroit Fieffer audit pris ancien et bailler bon contreplege, sont d'accord de l'accepter.*

¶ FEFARE, in Lib. nigro Scaccarii pag. 75 : *De duobus hidis unum Fefavit militem.*

¶ FEODARE. Charta ann. 1269. ex Chartul. S. Vandregesili tom. 2. pag. 1573 : *Concessi... in excambitationem prædictæ pechiæ terræ quam ipsi Religiosi mihi Feodaverunt.* Occurrit alibi.

¶ FEODISARE. Charta Hellini Trevir. Archiep. ann. 1152. apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 72 : *Neque Dux Feodisare eos coget, immo etiam dare et accipere in fide et veritate prohibebit.*

¶ FEODERARE, A debitis ob feudum servitiis aliquem eximere, seu in *feudum francum* erigere. Epist. G. de Villa Hardoini ad Blancham Comitissam Campaniæ, inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 810 : *Intimamus vobis præterea quod scripta feodorum vestrorum sunt in Ecclesia S. Stephani Trecarum, et in scriptis continentur duo millia et ducenti milites ; quorum mille et octoginti sunt, tam ligii, quam munitionis observatores, exceptis illis quos Comes H. et Domina nostra Comitissa, et Comes Th. Feoderavit.*

FEOFFARE, Feudum in aliquem conferre, investire, donare. *Feoffator*, Donator. Chronicon Cambriæ : *Rex Willelmus cogn. Bastardus... Conquestor Angliæ... Feoffavit Hubertum de Vaux de Baronia de Gillesland... et Feoffavit Robertum de Strivers de Baronia de Burgo, etc.* Occurrit apud Will. Thorn. ann. 1281. 1283. *Feofari per chartam*, in primis Statutis Roberti I. Scotiæ Regis cap. 2. Differt autem *Feofare* a *donare*, quod *Feofare*, sit feodum simplex feofatario conferre ; *donare* vero sit conferre *Feudum talliatum*, hoc est ad certam conditionem. Hanc differentiam observat Littleton. sect. 57. Vide Bractonum lib. 2. cap. 5. §6.

☞ Hinc facile colligitur quid sit *tenere per feudum vel per cartam*, ut legitur in Bulla Alexandri PP. III. ann. 1178. e Chartular. Latiniac. : *In unoquoque molendinorum sito super rivum de Conchis quod tenetur ab Ecclesia per Feudum vel per cartam.* Ubi *tenere per feudum* dicitur, qui liber est ab omni servitio ; *per chartam* vero, qui certis ac definitis servitiis in Charta expressis obnoxius est.

¶ DARE PER FEUDUM, Idem quod in feudum concedere. Charta 977. Marcæ Hisp. col. 916 : *Nullus Comes neque Episcopus non sit ausus dare ipsum cœnobium per Feudum ad nullum hominem.*

° *Dare à feu*, in Chartul. Celsinian. ch. 12 : *Bernardus prior... ipsam ecclesiam et omnia ad eam pertinentia archipresbytero Amblardo à Feu dedit ; propter hoc homo suus fuit.*

° EXTRA FEODUM PONERE, A jure feudali eximere ; quod præstabat dominus superior, cum aliquid a vassallo suo ecclesiæ conferebatur. Charta ann. 1227. in Chartul. Clarifont. ch. 28 : *Cum vero eandem decimam idem Robertus a me teneret in feodum, ipsam elemosinam laudavi similiter et approbavi et extra Feodum posui.* Occurrit pluries in eodem Chartulario.

¶ FEUDARE, Idem quod *Feoffare*. Homagium Philippi Nobilis factum Henrico I. Duci Brabantiæ ann. 1209. apud Miræum tom. 1. Diplom. Belg. pag. 407 : *Ipse vero Dux de tota terra Alost ... me legitime Feudavit, et ego de præfata terra... præfato Duci feci homagium ligium.*

REFEOFFARE, In feudum denuo concedere, seu potius rursum investire. Henric. Knyghtonus ann. 1291 : *Ad Refeoffandum electum in tota regalitate et dignitate, etc.*

FEOFFAMENTUM, Datio ad feodum, donatio feudi, sæpe simplex donatio, inquit Cowellus lib. 2. Inst. tit. 7. § 2. Vide tom. 2. Monastici Angl. pag. 201. et Will. Thorn. pag. 2078. *Feoffement*, apud Littletonem sect. 1. 57.

¶ FEOFAMENTUM, in Charta ann. 1287. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 60.

¶ FEFFAMENTUM apud eumdem Formul. Anglic. pag. 356. *Fefamentum*, in Libro nig. Scaccarii pag. 63.

° Nostris, *Fieffement*. Charta ann. 1394. in Reg. 146. Chartoph. reg. ch. 224 : *Le bail et Fieffement à lui fait à héritage de ladite sergenterie.* Pro feudi reditu et emolumento, in Charta ann. 1319. ex Reg. 59. ch. 243 : *Item les resseans desdites vavassories et les receans* (sic) *des bordages dessusdiz et des Fieffemens, etc. Fieffé*, Charta ipsa, qua prædium in Feudum vel ad censum traditur. Lit. remiss. ann. 1405. in Reg. 160. ch. 121 : *Pour le temps que le suppliant estoit tabellion à Caen, certain Fieffé et contrait de héritaige fut passé devant lui, etc.*

¶ FEODERARIUS, Dominus capitalis a quo feudum dependet. [° Male, idem quippe videtur quod *Feudatarius*, qui feudo investitus est, ut indicat particula *vel*, hic disjunctiva. Et certe *achaptamentum* debebatur in mutationibus sive dominorum sive feudatariorum.] Homagia facta D. Johannæ de Castro-novo ann. 1275. apud D. *Brussel* de Usu feud. tom. 1. pag. 122 : *Guillelmus de Ulmo, Johannes de Fonte-Baudonis, et Iterius de Campo-Milonis debent in mutationibus Dominorum vel Feoderariorum duos solidos pro achaptamento, sine homagio.*

FEOFFATOR, Rastallo et JC. Anglis *Feoffor*, Dominus, qui terram ad feodum concedit, vel qui prædium *tenentis* in feudum simplex erigit, aut certe qui investit aut donat. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 375 : *Qua quidem carta visa, compertum est, inter cætera, contineri in eadem, quod Feoffatores subscripti dederunt Benedicto quondam Abbati de Seleby, etc.* Tom. 2. pag. 25 : *Tenuit... tenementa... per feofamentum antecessorum de Lovetot, tenendum de Feofatoribus suis, videlicet de illis de Lovetot.* Littleton. sect. 57 : *Le Feoffot est proprement ou home enfeoffa un auter en ascuns terres, ou tenemens en fée simple. Celuy qui fist le Feoffment, est appell Feoffour, et celuy à qui le feoffement est fait, est appel Feoffée.* In Consuetudine Meldensi art. 134. Rex dicitur esse *le souverain Fieffeux*, seu *Fieffeur*, id est, supremus feoffator.

¶ FEUDATOR, Vassallus, feudatarius. Henrici VII. Roman. Imper. sententia in Robertum Regem Apuliæ anno 1. ejus Imperii, apud Murator. tom. 10. col. 530 : *Vassallos quoque, Feudatores et omnes et singulos, qui eidem fidelitatis et feudi, vel alia quacumque ratione vel causa ad aliqua paranda servitia personalia vel realia tenerentur, ab omni vinculo fidelitatis, subjectionis, et obedientiæ ei vel suis hæredibus faciendæ absolvimus penitus et in totum.*

FEOFFATUS, Donatarius, vel qui feudo investitur. Passim apud JC. Anglos. *Fieffé*, in Consuetudinibus nostris municipalibus, Pontivensi art. 103. Calvimontensi art. 77. Insulensi tit. 1. art. 62. etc.

FEOFIRMA. Vide *Feudofirma* supra.

¶ FEAUDUS, in Charta Archambaldi D. Borboniensis ann. 1217. apud Thomasserium in Consuetud. Bituric. pag. 230 : *Nec debet ducere burgenses in exercitum nisi per terram suam, et per Feaudos suos.*

¶ FEODUS. Tabularium Majoris Monasterii : *Eudo de Litreio dedit B. Martino de Comburnio duodecim dietas terræ ab omni servitio liberrimas, juxta viam quæ ducit ad Rocam spinetorum, et quemdam Feodum quem habebat in castro et tota castellania Comburnii.*

FEUDUS. Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 680 : *Vos omnes, qui patris mei homines fuistis, et Feudos vestros in Normannia et Anglia de illo tenuistis, etc.*

¶ FEVUS. Charta Bernardi Comitis Bisuldunensis ann. 1078. tom. 1. Gall. Christ. pag. 39 : *Redemi... omnes Fevos militum quos in Bisuldunensi confinio S. Maria habebat.* Ibidem non semel occurrit.

FEIDUM. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 56 : *Illam partem de decimo, quam habebat Natelmus Torrencus de eo per Feidum in parochia S. Joannis.* [Testamentum Raimundi Comitis Melgoriensis tom. 9. Spicileg. Acher. pag. 135 : *Dimitto B. Petro Sedis Magalonæ et Canonicis ejusd. loci... quidquid habeo... vel in aquis vel in terra, exceptis Feidis quæ de me habent in hoc terminio Milites.*]

¶ FEDIUM, Feudum. Charta Philippi I. ann. 1091. apud D. *Brussel* de Usu feud. tom. 1. pag. 201 : *Ego Philippus Dei gratia Francorum Rex concedo Abbatiam S. Mellonis de Ponte-Isaræ Willelmo Rothomagensi Archiepiscopo et omnibus successoribus suis, et dono in Fedium, ut eam de me et de successoribus*

meis perpetuo teneant ad honorem et exaltationem sanctæ Rothomagensis Ecclesiæ. Quæ vero sequuntur observatu dignissima : *Hoc autem erit servitium quod pro præfato Fedio faciet mihi Rothomagensis Archiepiscopus. Per singulos annos veniet ad unam ex curiis meis, sive Belvacum, sive Parisius, sive Silvanectum, si fecero eum convenienter submoneri, nisi ipse legitimam excusationem habuerit. Cum autem ad curiam meam venerit, mittam ei conductum ad Calvum montem, sive ad Pontem-Isaræ. Sed et ad placita mea veniet per Vilcassinum, si et ego eum inde fecero convenienter submoneri.*

¶ FEDUM, in Tabular. Majoris Monasterii : *Quoniam beneficia quæ conferuntur Ecclesiis majorem proprietatis vigorem habent, cum a Dominis de quorum Fedo, et ab his de quorum patrimonio sunt conceduntur.* Occurrit passim in Tabulario S. Cypriani Pictav.

¶ FEFUM, a quo potius Gallicum *Fief* quam a Fevo effictum videtur. Charta Rogeri cognomento Burdini ex Tabul. S. Martini Pontisar. : *Domino Odone de Kalmis et Domino Gelduino de Crecciaco castro, quorum Fefum erat, concedentibus.*

¶ FEGUM, Vox apud Siculos adhuc notissima. Registrum Farfensis Abbatiæ num. 1156 : *Concedimus... exceptis oblationibus... et exceptis Fegis sive beneficiis... et omnia ipsa Fega et manualia, et infra præfata castella ad hoc opus perficiendum constituemus.*

¶ FEODUM. Charta D. Stephani *de Villars* pro Girino Abbate ann. 1150. tom. 1. Maceriarum Insulæ Barbaræ pag. 82 : *Accipimus in Feodum a D. Girino Abbate... quicquid juris vel usagii habebamus.* Et alibi passim.

¶ FEVIS. Rotulus sæculi XII. de Prioratu S. Pauli de Tartas in Archivo Casæ Dei : *Ebrardus pelliciarius et filiis ejus dederunt dimidiam appendariam de Feve et de alode.*

¶ FEVIUM. Chartularium Ecclesiæ Auxitanæ : *Berardus quidam Miles de Pertgeda Fevium quod habebat de Comite, dedit S. Mariæ Auscienci.*

¶ FEVODUS. Litteræ Officialis Atrebat. ann. 1290. ex Chartario Montis S. Eligii Atrebat. : *Asseruit dicta Domicella... se habere sufficiens excambium sive adboutamentum de dote sua recuperanda... videlicet ad totum Fevodum, sive suprafevodum, quem idem Hugo tenet de D. Comite Attrebatensi.* Ex Chartul. Monasterii Aquicinctensis fol. 39 : *In terris vero quas ei dedimus, accipiant casati Fevodum suum.*

* FEVODIUM, Quidquid *feudi* titulo possidetur. Charta ann. 1117. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 400 : *Aymericus filius alterius Aymerici jam dicti, qui patri Jherosolimis mortuo in vicecomitatu* (Narbon.) *successerat, fecit mihi hominium propriis manibus suis, sicut facere debebat, accepit Fevodia, quæ habebat de ecclesia per manum meam... Post hæc, antequam faceret mihi juramentum, quod facere debebat, deprecatus sum eum, ut fidelem amicum et hominem meum, quatenus diceret mihi Fevodia, quæ tenebat de ecclesia, et alios ecclesiæ honores, quos tenuerant pater, materque quæ præsens erat, et ipse atque bajuli eorum.*

FEVUM, pro *Feudum*, ex quo nostri *Fief*, ut ex *feudum*, Burgundi *Fied* formarunt, ut est in Consuetudine Ducatus Burgundiæ cap. 3. etc. Charta exarata sub Lothario Rege in Tabulario S. Mariæ de Fontibus apud Cadurcos : *Illo Fevo de Limanico, quæ fuit Ranulfo avo meo, quæ tenuit de Comite, Hugoni dimitto et Gerardo filiis suis : et illo Fevo, qui fuit Guinaberto, dimitto medietatem Hugoni, etc.* [Charta ann. 1038. ex Archivo S. Victoris Massil. : *Funditus perpetualiter subnixa firmitate roboramus, donamus tam in Fevo quam in alode.*] Vide tom. 8. Spicilegii Acheriani pag. 220. Marcam in Hist. Beneharn. lib. 4. cap. 5. § 2. Probat. Hist. Monmorenciacæ pag. 30. etc. Interpres Græcus Concilii Lateranensis 4. cap. 45. *Feudum* et *Feudatarii*, φῖον et φιῶται, reddidit, inspecta scilicet Gallica pronuntiatione, *Fié*, et *Fievé*.

¶ FIVUM, Feudum. Vita S. Tygris tom. 5. Junii pag. 75 : *Concessit autem vallem Costianam, in gyrum Maurianæ structam, et rustes et Fivum quæ muris et tectis Ecclesiæ ministrarent.*

FEUM. Codicillus, seu testamentum Raimundi Comitis Tolosani et Rutenensis ann. 960 : *Illo alode de Limanico, quod Grimaldus habet a Feode Raimundo, etc.* Infra : *Et alio alode, quod de Ponsione acquisivi, quod Bernardus de Nante habet a Feo S. Salvatoris.* [Charta Ludovici VII. Reg. Fr. ann. 1165. e Chartul. Monasterii Montis-Martyrum : *Rem laudavit Teudo de Nantolio, de cujus Feo decima esse dinoscitur.* Idem occurrit in Tabul. S. Vincentii Cenoman.]

¶ FEUS, Charta Bertrandi Comit. Forcalquer. ann. 1044. ex magno Chartul. S. Victoris Massil. fol. 148 : *Dono et Feus quod dicitur de Callialdo et omnia quæ ad ipsum Feus pertinent, videlicet cum mansis, campis, etc.* Occurrit præterea inter Instrum. tom. 1. Gall. Christ. pag. 4. col. 2.

* FEVATOR, Qui *feudum* tenet, feudatarius. Charta ann. 1056. inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 125 : *Alodium autem ejusdem ecclesiæ supradictis monachis habere concessi eo tenore, quod ipsi Fevatores, qui tunc temporis reliquas partes ejusdem ecclesiæ tenebant, vel subsequaces eorum tenerent, cum monachis supradictis, omnibus aliis postpositis emptoribus, levius concordarent.* Alia ann. 1197. ex Tabul. S. Petri Carnot. : *Mei juris esse monachi concesserunt albanum et Feuatorem.* Sed ibi legendum videtur *Feneratorem*. *Fiefvier*, in Ch. ann. 1287. tom. 2. Hist. Leod. pag. 403.

FEVATARIUS, Feudatarius a *Fevum* : *Fivatier*, in Consuetudine Labourtensi tit. 1. art. 4. et Solensi tit. 2. art. 8. tit. 10. art. 1. 6. 7. 8. 10. etc. Beneharn. tit. 1. art. 26. 27. 28. Charta Raimundi Comitis Tolosani ann. 1183 : *Sed prædictus Fevatarius non debet istud feodum dare ad feodum.*

¶ FEVATORIUS, pro *Feudatarius*. Testamentum Guifredi Comitis ann. 1035. tom. 6. Spicileg. Acher. pag. 433 : *Hæc omnia mando venire in sua potestate, sine ullo Fevatorio.* Sæpius ibidem occurrit.

FEVATUS, Eadem notione, in Charta ann. 1056. apud Chiffletium in Hist. Trenorchiensi pag. 311. Chronicon Andrense pag. 425 : *Si aliquis suorum Fevatorum de fevo ipsius centum solidatas, vel tantum ut suum hominatum non perderet, donare voluisset, concessit.* Ubi perperam editum *fenatorum* et *feno*. [Tabular. S. Nicolai Andegav. : *Quidam Miles Quirmahocus nomine dedit Ecclesiam S. Paterni... excepto quod si sui Fevati homines in nostra terra hospitarentur, etc.* Rursus occurrit in Charta 25. Dunensis Chartularii.]

FEODATUS. Sugerius in Ludovico VI : *Rex Francorum Ludovicus, ea, qua supereminebat Regi Anglorum Ducique Normannorum Henrico sublimitate, in eum semper tanquam in Feodatum suum efferebatur.* [Charta Adolphi Imper. Roman. ann. 1292. apud Ludewig. tom. 5. pag. 485 : *Nec non Egram civitatem, et castrum cum suo territorio, castris, hominibus, bonis Feodatis, seu non feodatis, vassallis, judiciis.*]

FEVATARIA, Jus feudi, in Charta Amedei Comitis Sabaudiæ, apud Guichenonum in Episcopis Bellicens. pag. 58. [Vide *Favataria*.]

INFEODARE, In feodum vel feudum conferre, *Infeoder*. Burchardus de Casib. S. Galli cap. 11 : *Ac alias possessiones pro 190. marcis et 100. libris denariorum invadiavit, vel etiam infeodavit.* Idem cap. 8 : *Quidquid per Infeodationem ab utrisque alienatum est.* Conradus Fabariens. cap. 8 : *Res Ecclesiæ damnabiliter et irrecuperabiliter disposuerat Infeodare.* Wenceslaus Brack in Terminis Juristarum :

Arestare frexen, dic Impheodare belehnen.

INFEARE, Eadem notione. Vetus Instrumentum apud Puricellum in Ambrosiana Basilica pag. 432 : *Contulit ... huic Ecclesiæ prædia... ita ut nulli unquam Archiepiscopo aut Abbati liceat ex eis omnibus alicui aliquid Infeare, vel per libellum aut cambium, seu quovis modo alienare.*

SUBFEODARE, Gall. *Donner en arriere fief*. Charta Philippi Regis Franciæ ann. 1271. in 30. Regesto Chartophylacii Regii ch. 221 : *Totum tenebit a nobis ad feudum honoratum, sic quod possit Subfeodare, vel in acapitum dare, retento de Templo dominio, canone, vel servitio.*

* RETROFEUDARE, RETROFFEUDARE, In *Retrofeudum*, Gall. *Arriere-fief*, conferre. Libert. villæ Florent. ann. 1369. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 389. art. 7 : *Concedimus quod habitatores dictæ villæ Florentiæ... valeant perpetuo bona sua Retrofeudare, et dum bona Retrofeudata vendentur, laudare et vendas eorumdem recipere.* Instr. ann. 1474. ex Tabul. Flamar. : *Promisit dictus Stephanus Aviot acceptor et affeudatarius, quod non Retroffeudaret dictas pecias terræ, prati et nemoris.* Vide infra *Refeudum*.

¶ FEUDUM, pro quolibet utili jure, quod ad feudi Dominum capitalem pertinet, Gall. *Droits utiles d'un fief*. Charta Caroli M. ann. 3. ipsius Imperii in Hist. Mediani Monasterii pag. 159 : *Nullus Judex publicus injuste ad causas audiendum, vel Feuda* (sed legendum *Freda*) *exigendum, nec mansiones seu paratas faciendum, nec ullas redibitiones injustas requirendum... exactare præsumat.* Pactum inter Jacobum Aragoniæ Regem et Montispessulani Dominum ann. 1272 : *Est etiam sciendum quod de supradictis ab utraque parte excipiuntur usatica, laudimia, consilia, quarti, quinti, sexeni, octavi, Feuda, fenalia, albergæ, boyrania et alia servitia quæ ad jurisdictionem aliquam seu merum vel mixtum imperium non pertinent.*

¶ FEUDUM, pro Servitium feudi. Charta ann. 1285. apud Kennett. in Antiquit. Ambrosden. pag. 305 : *Qualiter extincta sunt Feoda domini Abbatis quæ ab ipso petita sunt patebit inferius.*

¶ FEUDUM, Jus, facultas. Charta ann. 1230. apud eumdem Kennett. ibid. pag. 209 : *Dicunt etiam quod idem Johannes debet habere Feodum in bosco domini Regis videlicet attachiamentum de spinis de bosco suo, etc.*

* FEUDUM, Donum in perpetuum, vel ad hæreditatem. Lit. ann. 1351. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 98 : *Duximus*

ordinandum, quod solucio debitorum quorumcumque,... tam ex mutuo quam ex donis imperpetuum, vel ad vitam, seu ad voluntatem... differetur usque ad finem dictarum treugarum, exceptis Feodis antiquis ad hæreditatem, et elemosinis perpetuis ab antiquo fundatis.

° FEUDUM, Census ob assignatam possessionem exsolvendus, nostris *Feuwage*. Libert. Montisfalcon. ann. 1369. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 53. art. 6 : *Quod si dominus noster rex prædictus, aut parīarius vellent mensurare terras dictorum habitatorum, et reperiebatur aliquod incrementum ultra Feudum solvi consuetum, quod possessor illius seu excessus feudi, etc.* Et pag. 54. art. 14 : *Quod quilibet habitator dicti loci et pertinenciarum ejusdem, terras et possessiones suas meliorare valeat, jure dominus* (dominorum) *earumdem in Feudo solito semper salvo.* Charta ann. 1350. in Chartul. Godefr. dom. Asperim. fol. 6. r°. ex Bibl. reg. : *Item prendrera lidis Symons cascun an à le Saint Denis sour les Feuwages de Heusies, pour perfaire lesdites deux cent livrées de terres, cent xiiij. souls, xj. den. Tour. de tel monnoie c'on doit lesdis Feuwages.*

¶ FEUDUM, Joanni Skenæo de verborum significatione pag. 60. sumitur pro mercede ac stipendio quod datur servo propter suam operam.

° Quidquid ad annum datur pro officio, dignitate, vel quolibet ministerio, Ital. *Fio*, Gall. *Honoraire*. Charta Phil. comit. Fland. ann. 1211. ex Cam. Comput. Insul. : *Custodes, qui singulis noctibus per annum vigilantes, castellum S. Audomari custodiunt, et præter Feodum suum et præbendam antiquitus sibi constitutam in avena et caseis, etc...... nihil omnino deinceps præter Feodum et præbendam suam exigere audeant.* Constit. Senens. ante ann. 1288. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 83 : *Qui potestas recipiat et recipere possit pro quolibet mense, pro rata temporis, Feudum sibi statutum, exceptis quingentis libris denariorum, qui remanere debeant penes camerarium Senensem.* Stat. Pistor. ann. circ. 1200. ibid. col. 545 : *Statuimus ut unusquisque judex civitatis Pistorii, sedens pro tribunali, habeat per annum Feudum octo librarum, etc. Salarium seu Feudum* potestatis Astensis, in Stat. ejusd. civit. collat. 2. cap. 3. pag. 12. v°. Stat. nova crimin. Cumanæ cap. 60. ex Cod. reg. 4622. fol. 79 : *Si aliquis scriba maleficiorum communis Cumarum receperit ultra Feudum suum aliquid occasione officii sui, comdempnetur in libris decem, et removeatur ab ipso officio.* Vide *Feudum annuum.*

¶ **FEUGANGI.** Vide *Fegangi.*

FEUGERA, Filix, vulgo *Feugere*, [vel *Fougere*,] in Fleta lib. 2. cap. 41. § 33. Vide Consuetud. Solensem tit. 13. art. 4.

° **FEUGERIA**, Filix et locus filice abundans. Pactum inter Guich. dom. Bellijoci et Guich. de Marziaco ann. 1317. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 474 : *Pro una livraria de Feugeria, sita el pron juxta lo Feugerey Stephani de la Buffenderi, etc.* Vide *Feugia*, infra *Filatarium, Fogeria* et *Foucheria.*

FEUGIA, Idem quod *Feugera*. Libertates Oppidi Jasseroni in Bressia ann. 1283. apud Guichenonum : *Feugiam vero colligere et extrahere possint in dictis nemoribus dicti homines per se, vel per alios.* Ubi f. leg. *Feugeriam.*

¶ **FEUM**, FEUS, pro *Feudum*. Vide in hac voce.

⁎ **FEVOALIUS.** [FEUDALIS, vassallus : « Donamus ecclesiam nostram quæ Tribonum dicitur omnipotenti Deo et sanctæ Fidis..... et cum totum censum et servicium illius loci et cum totos *Fevoalios*. » (Cartular. Concharum Ruthen. p. 12, an. 1051.)]

° **FEVODIUM.** Vide in *Feudum.*

¶ 1. **FEUTRUM**, Subcoacta, pannus coactilis, Gall. *Feutre*. [° Charta ann. 1323. ex Tabul. Massil. : *Recuperavit capellum de Feutro retentum prætextu pedagii petiti. Unum capellum album de Feutro*, in Ch. ann. 1332. ex Tabul. S. Germ. Prat. Haud scio an *Feustreure* locus sit ubi *feutrum* præparatur, in Lit. remiss. ann. 1374. ex Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 275 : *Près laquelle fernestre estoient aucuns varlés portans fardeaulx à la Feustreure.*] Vide *Feltrum.*

° 2. **FEUTRUM**, Vagina, ensis theca, quod ex *feutro*, ut videtur, compacta. Lit. remiss. ann. 1357. in Reg. 87. Chartoph. reg. ch. 31 : *Johannes cum ense suo in Feutro seu vagina existente eumdem Radulphum in capite percussit.*

° **FEVUM**, pro *Feudum*. Vide in hac voce.

° **FEXA**, Prædium rusticum, ubi animalium greges aluntur, a voce Gallica *Fex*, quæ gregem sonat. Testam. Raim. Roger. de Limoso ann. 1108. ex Bibl. S. Germ. Prat. : *Idem* (dono) *in villa Limoso unam Fexam cum suis mansionibus et cum suis ortis et cum exiis et regressiis et cum omni superposito suo ;... et aliam Fexam cum mansionibus meis, ubi ego sto.* Libert. villæ de *Tannay* ann. 1352. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 62 : *Se un Fez de brebiz ou de moutons est prins en temps deu, l'en ne paiera que deux solz Tournois pour une foiz.*

° **FEXHE.** Juram. episcop. Leod. inter Monum. sacræ Antiq. tom. 2. pag. 461 : *Idem* (jurare debet) *quod pacem, quæ dicitur de Fexhe, inter dominum Idulphum de Marka Leodiensem episcopum, capitulum, cives Leodienses et alios de patria factam observabit.*

FEXU, Capitalis : sic in MS. quodam Saxonico vox exposita, inquit Spelmannus.

° **FEYMERUS**, Scabinus, judex civilis, a voce Germanica, ut videtur ; sed mihi ignota. Exstat *Tractatus contra Feymeros seu scabinos occulti judicii* editus a Marq. Frehero Heidelb. 1610. et Helmstad. 1663. ad calcem Comment. de Secretis olim in Westphalia aliisque Germaniæ partibus usitatis, postea abolitis. [°° Secreta hæc judicia dicebantur *Fehme* vel *Feyme*.]

° **FEZA.** Vide supra *Fesia.*

¶ **FEZELENUS**, Massiliensibus *Falene*, Gener, Gall. *Gendre*. [° Male, Nepos enim vel Pronepos significatur hac voce ut supra videre est in *Felesennus*.] Instrumentum ann. 1288 : *Inter obsides qui dati sunt Regi Aragonum pro liberatione Caroli II. Jacobus Fezelenus domini Guillelmi de Aqueria.* Vide *Falenus.*

¶ FEZELENA. Requesta anni 1332. in Tabulario S. Victoris Massil. : *Bartholomeæ neptis seu Fezelenæ suæ.*

¶ **FEZORIA.** Charta ann. 1064. in Tabular. S. Victoris Massil. : *Goiranus Senior misit Guidonem monachum in Fezoria.* Ubi ad marginem manu recentiori annotatur, *forte in ignem* : mallem ego in carcerem, ab Ital. *Fezzo*, Sordidum, putidum. Sed hæc divinando.

FF. Litteræ quibus Libri Digestorum notantur a JC. quæ nullam habere rationem, esseque omnino ex Notariorum invento, id est, qui notis scribebant, censet Cujacius lib. 12. Obser. cap. 40. Vide aliorum conjecturas in Lexico Juris, et apud Sebast. Cobarruviam in Thesauro Linguæ Castellanæ verbo *Digestos.*

☞ Horum omnium longe probabilior videtur Ferandi Adduensis conjectura qui in Explicat. in Pandectas tom. 2. Thesauri Jur. Rom. col. 505. Antiquos duplici *ll* usos fuisse putat ; quod duplici *ff* simillimum est. Hac vero notula quinquaginta Pandectarum libros, vel Libros legum, vel etiam melius Leges tantum significare volebant. Et quidem certum est Leges scribi solitas per duplex *LL*. [°° Est littera D cum linea transversa. Vide Savin. Histor. Jur. Roman. med. tempor. tom. 3. cap. 22. § 163.] Nec minus arridet ejusdem Ferandi opinio circa notam paragraphorum §. Existimat igitur scriptores cum Legem aliquam longiorem citare vellent, ut facilius locum demonstrarent, *subcapite* vel primas tantum litteras scripsisse in hanc formam *sc*, qua nunc paragraphum significamus. Plura vide apud eumdem loco citato.

FF. In Testamento S. Fulcranni Episc. Lutevensis apud Bollandum 13. Febr. binæ hæ litteræ exaratæ conspiciuntur, quæ cibi, vel potionis, aut alterius rei cujuspiam mensuram denotant, n. 5 : *Et per singulos annos ad festivitatem S. Genesii donet Canonicis ad collationem ff. tres de pulmento, et ff. duos de vino.* Occurrit ibi pluries. Ita non semel in Tabulario Ecclesiæ Brivatensis, ubi hæ litteræ non sunt FF. sed SS. cum linea transversa : et sane sic restituendæ apud Bollandum, significantque *sextarium*, aut sextarios, ut observat non semel Jacobus de Partibus in Notis ad Alexandrum Iatrosophistam, præsertim ad cap. ult. libri 3.

FIADA, Vadimonium. Vox Hispanica. Fori Leirenæ : *De pugna, quæ fuerit in Fiada, si Miles fuerit victus, det* 10. *solid. si peon, quinque.* Vide *Fiadura.*

° **FIADURA**, vox Hispanica, Fidejussio, vadimonium. Charta Aldef. reg. Castel. ann. 1181. apud Baluz. Hist. Tutel. col. 495 : *Concedo habitatoribus de Fornellos et de Orbanella,... ut nunquam solvant pignora, nisi solummodo propter propria debita, aut Fiaduram ab ipsis factam.* Vide *Fiada.*

¶ 1. **FIALA**, perperam pro *Fiola*, Instrumentum musicum. Cæsarius lib. 6. Miracul. cap. 7. apud Macrum in Hierolex. : *Cum vice quadam jocularem introduxisset, et ille dulcedine Fialæ dormientem excitasset.* Vide *Filiola* 2. *Phiala*, et *Vitula.*

° 2. **FIALA**, Phiala, vas vinarium. Correct. stat. Cadubr. cap. 75 : *Jubemus quod nullus hospes sive tabernarius..... audeat..... in ejus taberna sive hospitio tenere Fialas, quæ non sint justæ mensuræ...... Jurati ad hoc teneantur conficere unam bonam mensuram et justam, et cum ipsa justificare, vel facere justificari omnes Fialas et alias mensuras dictorum hospitum et tabernariorum.*

° 3. **FIALA** Mozarabibus, nobis operimentum lineum sacri calicis ad Missam, ut docent docti Hagiographi ad Offic. Mozarab. tom. 5. Jun. Act. SS. pag. 219. col. 1 : *Ponit calicem super aram, et accipit Fialam sine sanctificatione, et ponit super calicem dicendo, etc.* Sed legendum esse *Filiolam* jam dictum est in voce *Filiola* 2.

¶ **FIALARIUS**, Minister in palatio Apostolico, cui incumbebat pro lucernis ellychnia adaptare et præparare. Macer

in Hierolex. ex Cencii Camerarii Ceremoniali MS.

* **FIANCIALA**, Sponsalia, Gall. *Fiançailles*, alias *Fiancée*, quod et de convivio inter sponsores agi solito intelligitur. Arest. ann. 1409. 19. Mart. in vol. 11. arestor. parlam. Paris. : *Pro sponsaliis seu Fiancialiis duos solidos, etc.* Lit. remiss. ann. 1414. in Reg. 167. Chartoph. reg. ch. 437 : *Icellui Mahieu estant à une feste qui se faisoit à une plevye ou Fianciée, etc. Fiansaige*, Desponsatio seu promissio de contrahendo matrimonio. Lit. remiss. ann. 1404. in Reg. 158. Ch. 385. bis : *Jehan le Maire fiança par paroles de futur la fille d'un nommé Raoul,... pour quel Fiansaigé, etc.* Unde *Estre plevy en fiance* dicebatur, qui fidem suam sic dederat. Aliæ Lit. ann. 1441. in Reg. 176. ch. 98 : *Perrotin de Solier povre jeune compaignon charretier ou hannier de la ville de Vrely, estant plevy en Fiance à une jeune fille, etc. Fiancer* vero, Pignora auferre sonat, in aliis Lit. ann. 1385. ex Reg. 126. ch. 270 : *Les supplians crurent que les quatre Alemans estoient ennemis de nostre royaume et pour ce les prinrent, Fiancerent et aprisonnerent, et ainsi qu'ils les amenoient, etc.* Vide *Fidentialia*.

¶ **FIANCUM**, Ital. *Fianco*, Gall. *Flanc, côté*, Latus. Occurrit in Miracul. Zitæ, April. tom. 3. pag. 515.

¶ **FIARNALDI**. Vide in *Filius*.

* **FIAS** vel Fiat, Nomen cujusdam candelæ. Stat. S. Capel. Bituric. ann. 1407. ex Bibl. reg. : *Ordinamus insuper quod pro dicendis matutinis a festo S. Remigii usque ad Pascha matricularii distribuent quatuor lectrinis capellanorum et vicariorum dictæ capellæ quatuor candelas, nuncupatus Fias.* Stat. ann. 1398. apud D. *Le Beuf* inter Probat. Hist. Autiss. pag. 131. col. 1 : *Item in singulis diebus in matutinis ac etiam vesperis et vigiliis, quando non videtur clare in choro, tenetur dictus thesaurarius et sacristiæ officium tenens ministrare candelas bonas, quæ dicuntur communiter Fiat.*

¶ **FIAT**. Compendiosa beneficiorum expositio fol. 21 : *Signaturæ autem Papales expediuntur ab ipsa sanctitate per Fiat simplex, vel per Fiat geminatum, vel per Fiat proprio motu, vel per Fiat, ut petitur. A Cancellario per Concessum, Concessum ut petitur, Concessum in forma, Concessum in præsentia D. N. P.*

FIATUR. Vide *Fitur*.

* **FIBBIA**, vox Italica, Fibula. Invent. jocal. ann. 1389. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 361 : *Centura una facta ad rosettas perlarum, cum mazio et Fibbia argenti.*

FIBEBELLA, *Lumina, solis ortus, vel lunæ*. Papias. [In MS. Bituric. *Fiba, luna, Fibella, luna, solis ortus, vel lumen.*] Abest hæc vox in MS. Navarræo. Legendum forte *Phebe, bella*, id est, pulcra luna, cum scilicet oritur : nam et lunam in sua plenitudine vulgo nostri *la belle* vocant. *La belle luit*, i. luna lucet. [** Papias in cod. reg. 7609 : *Febe, Febella, etc.* Glossar. in cod. reg. 7644 : *Feba, luna, alibi Febe, alibi Febeia, alibi Febea.*]

FIBELLA, Parva fibra. Vide Casaubonum ad Capitolinum, [et *Fibebella*.]

✱ **FIBIA**. [Fibla, fibula : « Due *Fibie* de argento pro missali cum armis Eugenii. » (Invent. Calixt. III, an. 1458, in archiv. Romano.)]

¶ **FIBLA**, pro Fibula, in Testam. Ermentrudis apud Mabill. Liturg. Gall. pag. 463 : *Fibla aurea gemmata ad mento dari constituo.*

* Guido de Vigev. de Modo acquir. et expugn. T. S. MS. : *Et dictæ cordæ habeant in capite Fiblas, ita quod pondus unius equi simul conjungi et affiblari subito et incontinenti in aquam poni* (possit).

✱ **FIBRARE**. [Nervos extendere ; fortiter movere, jacula projicere, candere. Dief.]

* **FIBRETA**, Fascis, quia fibula constringitur. Stat. Astæ, ubi de Intrat. portar. : *Fibretæ sive bogletæ subtellariorum ponantur et solvant pro miliari libras v.*

* **FIBRICORA**, *La lana*, in Glossar. Lat. Ital. MS.

¶ **FIBROLUS**, *Turpis aut vanus*, in Gloss. Sangerman. MSS. num. 501. Legendum *Frivolus*, Gall. *Frivole*. [** Vide Isidor. lib. 9. cap. 7. sect. 26. et Forcell. in *Fribusculum*.]

* **FIBROSUS**, *Magro e pieno de vene*. Gloss. Lat. Ital. MS.

1. **FIBULA**. Charta Raimundi Comitis Tolosani ann. 1088. tom. 8. Spicilegii Acheriani : *Quem portum cum aqua et piscationibus, et littoribus sibi pertinentibus, et Fibulam cum finitima palude sibi pertinenti, etc.* [Per *Fibulam* forte intelligenda lingula terræ, quæ ad instar fibulæ duo simul annectit, ut agrum cum palude, etc. Vide *Faicia*.]

* 2. **FIBULA**, Spiculum, aculeus. Cod. lib. 3. tit. 43. leg. 3 : *Quintanus contax sine Fibula*, qui antea lege 1. ejusd. tit. χυνταυὸς κόνταξ χωρὶς τῆς πόρπης, vibratio Quintiana absque spiculo sive aculeo. Eadem significatione qua πόρπη hic usurpatur, in Glossar. Gr. Cangii omittitur. Hæc ex animadversionibus D. *Falconet*. Vide *Fibulatorium*.

FIBULARE, Fibularium. Vide *Fibulatorium*.

FIBULATORIUM, a *Fibula*, qua vestis subligatur, vox deducta, unde quibusdam pro ipsa fibula sumitur ; et certe Gloss. Gr. Lat. huic expositioni favet : Πόρπη, ὑποχορπιστικῶς, *Fibulatorium*. Ita ut fuerit *parva fibula*. Ugutio : *A fibula, Fibulatorium, illud, quod apponitur mantello, per quod mittuntur fibulæ, ne dissipetur mantellum.* Quo loco Joannes de Janua habet *Fibularium*. Constitutiones Cataloniæ MSS. : *Nec portent aurum vel argentum, ... nec Affibilas cum auro vel argento.* Locum integrum vide in *Laqueatæ vestes*. Anastasius in Gregor. III. qui id inter sacra ministeria reponit pag. 72 : *Contulit dona diversarum specierum, ... amulas superauratas paria* 2. *pendentes, Fibulatoria numero* 5. Idem in Leone IV. pag. 197 : *Cantharam exauratam* 1. *baucas exauratas* 3. *Fibulatoria majora et minora* 5. Leo Ost. lib. 1. cap. 19 : *Listam unam auream cum margaritis, et Fibulatorium nihilominus aureum, etc.* Fibulas aureas pro donariis oblatas Ecclesiis habet etiam Anonymus de Miraculis S. Remacli cap. 11. et 24. apud Mabillonium. Ejusmodi *Fibulatoria, Firmacula* vocabant nostri, (vulgo *Fermail*) quibus scilicet vestes *clauderentur* et astringerentur. Froissart. 2. vol. cap. 154 : *Et si eut pour le prix un Fermail à pierres precieuses, que Madame de Bourgogne prit en sa poitrine.* De fibulis aureis et gemmatis copiose egerunt Petr. Faber lib. 1. Semestr. cap. 16. Chiffletius in Anastasi Chilperici cap. 16. et Salmasius ad Tertullian. de Pallio pag. 62. 63. nos etiam quædam in Notis ad Joinvillam pag. 48. [Vide *Fermeilletum*.]

At Suidas φιβλατούριον, περιβόλαιον Περσικὸν interpretatur. Proinde videtur fuisse etiam *fibulatorium*, non ipsa *fibula*, sed vestimentum, quod subinde fibulis variis subnectebatur. Gloss. Lat. MS. Regium : *Limbus, ora vestis auro texta, vel Fibulatorium*. Ejusmodi fuit *sagum* illud *fibulatorium*, cujus meminit Pollio in Regilliano : *Arcus Sarmaticos, et duo saga velim ad me mittas, sed Fibulatoria, cum ipse miserim de nostris. Fibulare*, pro *alligare*, dixit Columella lib. 1. cap. 6. ut *fibulationes* Vitruvius.

FICACIUM. Ugutio : *Cassidilis, vel cassidile dicitur sacculum, pera, sarciperium, Ficacium, marsupium, etc.* [** Germ. *Ficke*, Marsupium. Adel.]

¶ **FICALINUS**, Ficalis, ut infra *Fiscalinus* et *Fiscalis*, in Charta Lotharii Imp. apud Ludovicum *Laguille* Histor. Alsaciæ pag. 4. Probat. Vide in *Fiscus*.

* **FICARE**, Figere, Ital. *Ficcare*, Gall. *Ficher*. Stat. Mutin. rubr. 390. pag. 85. r°. : *Et si vellet eos vel eas tenere in manibus cum fune ad pascendum, debeat Ficare palum et eas capras et hircos ligare cum illo fune ad palum.* Hinc *Fiche* dicitur Palus, qui in terram infigitur, in Charta ann. 1460. ex Chartul. Latiniac. fol. 75 : *Qu'ils puissent mettre et ficher sur la terre et seigneurie desdits religieux..... pieux ou Fiches pour lyer et rettenir lesdits bac, barge ou basteaulx.* Inde etiam *Fiche* et *Ficheron*, Instrumentum, quo vitis terræ committitur. Lit. remiss. ann. 1413. in Reg. 167. Chartoph. reg. ch. 167 : *Un grant instrument, appellé Fiche, à quoy on plante les vignes en l'isle de Ré. Une barre de fer, que on appelle une Fiche, à planter vigne*, in aliis ann. 1466. ex Reg. 194. ch. 212. Lit. remiss. ann. 1416. ex Reg. 169. ch. 392 : *Un Ficheron ferré de fer à trois pointes.* Neque alterius originis est vox *Ficar*, Lampadis species, quod nempe fusti infixa, sic appellata, apud Joan. *Chartier* in Hist. Carol. VII. ad ann. 1458. pag. 303 : *Toutes lesdites torches furent rallumées, c'est à sçavoir nouvelles torches, Ficars et fallots.*

¶ **FICARIA**, Ficus arbor, Gall. *Figuier*, potius quam Ficetum, seu locus ficis arboribus consitus, ut Calepinus exponit. Pallad. lib. 4 : *Aliqui inter Ficarias caprifici arborem serunt, ut non sit necesse per singulas pro remedio eadem poma suspendi.*

¶ **FICARIUM**, Vas in quo ficus feruntur. Gloss. Græc. Latin. Sangerman. : Συκοφορεῖον, *Ficarium, Fiscella*.

¶ **FICARIUS**. Gloss. Isid. : *Ficarius, Faunus*. Johannes de Janua : *Ficarius, qui colligit ficus. Item Ficarius dicitur quidam Deus silvestris, scilicet Pan, vel Faunus, vel Satyrus, et dicitur a Ficus ; unde Hieremiæ* 50. *dicitur : Habitabunt dracones cum fatuis Ficariis, ubi dicit Glossa interlinearis i. e. cum hominibus sylvanis. Alii dicunt, quod Ficarii dicuntur Fauni et Satyri, qui inter ficus et alias arbores morantur, qui Esaiæ* 34. *Onocentauri et Pilosi appellantur*. Gloss. Lat. Gall. Sangerman. : *Ficarius, Cuelleur de figues ou Dieus sauvages, folot, fantiau.* Cantatorium MS. Abbatiæ S. Huberti fol. 1 : *Rex eorum Filimerante cum Gothis Gethicas et Schiticas terras ingressus, repperit ibi quasdam magas, quas Alirumnas dicunt, et eas suspectas habens, per solitudines fugatas exturbavit : cum his silvestres homines, quos Faunos Ficarios dicunt, coeuntes.* Isid. sub finem lib. 8. Orig. : *Quem vulgo Incubonem vocant, hunc Romani Faunum Ficarium dicunt, etc.* Vide Lexic. Martinii.

* **FICAROLUM**, an Tributum, quod pro figendis palis ad quos religentur naves, exsolvitur? Vide supra *Ficare*. Lib. cens. eccl. Rom.: *Romana ecclesia debet habere... totum Ficarolum et tres partes de ripatico.*

* **FICATIA**. Vide supra *Feraria*.

FICATUM. Papias MS.: *Epar, Græce: Jecur, i. Ficatum.* Postrema verba absunt ab Edito. Alibi: *Gecur, quod ibi ignis sit conditus; vel quod gerat cor, Ficatum.* Italis *Fegato*, [Hispan. *Higato*. Glossar. Lat. Gall. Sangerman: *Ficatum, Josier, foye.*] Sic porro jecur quodvis dictum volunt, quod olim jecur anserinum multa ficu farciretur.[Horat. lib. 2. Sat. 8.:

Pinguibus et ficis pastum jecur anseris albi.]

Gloss. Græc. Lat. Συκωτὸν, *Ficatum*. [Gloss. Isid: *Ficatum, quod Græci συκωτὸν vocant.*] Perperam *Ficotum* habent Acta Martyrii S. Theodoriti [apud Mabill. Analect. tom. 4. pag. 132.]: *Nam sacrificium, quod acceperat, particulatim disrumpebat ejus Ficotum, et ejiciebat per os foras.* Infra: *Diversas accipiens escas, suo tantum pastus est Ficoto.* Vide Salmasium ad Solinum, [Reinesium Var. Lect. 3. 4.] [* supra *Fegatum*.]

* **FICEDULA**. Organum musicum nescio quod, inquit D. *Falconet* in Animadv. suis ad Glossar. *Egregius plectri Ficedulæ modulator* laudatur J. B. Fontana Brixiensis, in Inscript. Patav. Tomas. pag. 208. an quod *Ficedulæ* formam vel cantum redderet? [** Pro *Fidicula*. Confer Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 3. col. 451. voce *Fidula*.] Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Ficedula, Mauvis, Ficedulensis, idem.*

* **FICELLUS**, Fasciculus, Gall. *Faisceau*. Charta fundat. Reg. loci ann. 1308. inter Instr. tom. 10. Gall. Christ. col. 143: *Duos denarios pro qualibet quadrigata merrani apud Choisiacum adducta, unum obolum pro quolibet Ficello merrani ad collum.* Vide supra *Fessellus*.

* 1. **FICHA**, Canalis, ut videtur, palis munitus, unde nomen, per quem aqua decurrit. Charta Gaufr. episc. Meld. ann. 1211. in Chartul. Campan. fol. 175. col. 1: *De stagno diximus, scilicet de piscatione stagni, quod abbas potest facere piscari ibi, quando venit Nogentum... De Ficha aquæ diximus, quod debet requiri licentia a domino Nogenti et a monacho B. Dionysii, qui tenebit domum de Alno.* Stat. Taurini ann. 1360. cap. 153. ex Cod. reg. 4622. A: *Nullus de cætero audeat vel præsumat deviare vel deviari facere per se vel per alium aquam bealeræ, cloachæ decurrentem in Ficha seu bicoca magnæ Duriæ.*

* 2. **FICHA**. FICHAM FACERE, Ital. *Fare le fiche*, Hispan. *Hacer la higa*, nostris *Faire la figue*, Medium unguem ostendere, signum derisionis et contemtus. Stat. Palavic. lib. 2. cap. 12. pag. 85: *Ordinatum est quod si aliqua persona contra Dominum Deum nostrum, vel Dominam sanctam Mariam ejus Matrem vel aliquem ex sanctis per Ecclesiam veneratis, Ficham Fecerit, pro qualibet vice puniatur et condemnetur in libris quinque.*

* FICUS FACERE, Eadem notione. Lit. remiss. ann. 1449. in Reg. 180. Chartoph. reg. ch. 47: *Dictus de Remato cum ambabus suis manibus fecit Ficus dicto Sermes eum despectando, dicendo sibi; Je t'en fau la Figua et t'en despiege.*

* **FICHETTA**, FIQUECTA, Fibula. Invent. jocal. ann. 1389. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 361: *Centura argenti cum mazettis duobus et Fiquectis xliij.* Et col. 362: *Fichetta una auri esmaltata violeto ad modum violæ.* Vide supra *Affectura*.

* **FICHETUS**, Claviculus, Gall. *Fichet*, Invent. jocal. ann. 1389. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 363: *Cotardita una scarlatæ granæ, laborata ad Fichetos cum floribus boraginis.*

* **FICHIA**, Palorum infixorum series. Vide infra *Fixura* 1. Charta P. episc. ann. 1212. in Chartul. episc. Paris. fol. 93. v°: *Concessimus in perpetuum in aqua nostra apud parvum pontem, ex superiori parte illius ejusdem pontis, Fichiam unius domus ædificandæ in illa archa, in qua est molendinus Willelmi de camera... Pro illa autem Fichia dictus Radulfus et hæredes sui... quatuor libras censuales... persolvere tenebuntur.* Alia ann. 1313. in Chartul. S. Maglor. ch. 169: *Super discordia quæ... vertitur seu verti speratur super Fichia, refectione seu reparatione viæ seu itineris molendini nostri de gurco, sito in Sequana supra magnum pontem Paris. et super mutatione Fichiæ et augmentatione et prolongatione versus partem superiorem gurgitis dicti molendi, etc.* Rursum alia ejusd. ann. ch. 168: *Faire édifier deus moulins bouterez, dont la jouée ou les piex, qui seront fichiez ou assis pardevers le costé de la peleterie, ne pourront de riens estre assis, ne mis, ne fichiez, ne passer ou estendre plus avant pardevers ledit costé, que la joue ou la Fiche qui y souloit estre, pour porter et soustenir ledit moulin.*

FICHORRA, [Piscationis species.] Vide *Batuda*.

¶ **FICIALIS**, *Dies solempnis, Sacerdos, vel urbanus.* Papias MS. Bituric. Legendum *Fecialis*, vel *Festialis*, ut habetur supra. Vide in *Fiscus*.

¶ **FICILIS**, *Culter sutorius*, in Glossis MSS. Sangerm. Vide *Fico*.

¶ **FICILUS**, Os brachii Radius dictum. Vita B. Augustini Eremitæ, Maii tom. 4. pag. 625: *Duo ossium frusta brachii, vulgariter vocata Ficili.*

¶ **FICITAS**, Fructus fici, apud Nonium cap. 2.

¶ **FICITOR**, Collector ficorum, apud eumdem ex Nævio.

FICO, Genus calceamenti monachici, vel forte rusticorum. Certe Italis *Fico* rusticum significat. Proinde *Fico* Hibernis fuerit *Calceus rusticorum*. Gloss. Saxonicum Ælfrici: *Fico*, sco, i. calceus. [Et quidem interdum ex materia lignea confectos *ficones* colligitur ex Vita S. Brigidæ tom. 1. Febr. pag. 132: *Tunc invenit a Deo bonum consilium, et implevit duos Ficones suos carbonibus ignis, et infixit pedes suos in eis.* Inde tamen minime concludendum *ficones* constanter calceos fuisse crassioris formæ et materiæ; nam pro calceis Episcoporum usurpat.] Anonymus in Vita S. Cuthberti Episc. n. 14: *Ficones novi, quibus calceatus est, in Basilica nostra inter reliquias pro testimoniis usque hodie habentur.* Adde n. 17. Vita S. Aidani Episc. Fernensis cap. 2. n. 13: *Surgens de lecto, tenuit Ficonem circa unum pedem, cucurritque velocius ad silvam in occursum S. Maedhog.* Occurrit pluries in Vitis Sanctorum Hiberniæ. [Vide *Ficilis*.]

¶ **FICOLEA**, *Palus ficulneus*, apud Festum.

¶ **FICOLHITA**, perperam pro *Fithwita*, in Charta Henrici Reg. Angl. ex Chartophylacio regio Reg. 92. n. 58. Vide *Futhwita*.

* **FICONITUS**, *Præsagus, augur, Devin, Prov.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

¶ **FICOTUM**. Vide *Ficatum*.

1. **FICTA**, Venetis *Fitta*, Dolor acutior in aliqua parte corporis, quasi in ea aculeus defixus esset, cujusmodi est in pleuresi, quem *Telum* vulgo alii vocant, nostri *Pointe*. Vita S. Eligii auctore Audoeno lib. 2. cap. 23: *Quidam.... pessima laborabat ægritudine, denique dira atque intolerabili percussus Ficta, et morte jamjamque imminente, et jam a statu spiraminis arcebatur.* Gregorius Tur. lib. 5. Hist. cap. 5: *Dormienti apparuit B. Tetricus,... et hæc dicens, virgam, quam habebat in manu, pectori ejus cum ictu valido impulit. In quo ille evigilans, dum cogitat, quid hoc esset, Ficta in loco illo defigitur, ac dolore maximo cruciatur.* Idem lib. 3. Miracul. S. Martini cap. 10: *Erat autem subitaneus (dolor) tanquam clavus affligens, atque ita Fictam gravissimam dabat, ut plerumque eclysim generaret, etc.* Academicis Cruscanis, *Fitta*, est *dolore pungente di quando in quando.*

* 2. **FICTA**, Idem quod *Fictus* 4. Census, locatio, pensio, reditus, vectigal certum et fixum. Charta ann. 888. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 23: *Cedo vobis farinaria, qui est constructus super Latacia, et in ipsa riparia prato dominicario, præbodenas, Fictas, totum et ab integrum vobis cedo.* Alia ann. 1400. in Stat. Perus. pag. 23: *Item de et pro culmagiis, qui quidem census, decima et Ficta et reditus, etc.*

FICTABILIS, *Fictalitius, Fictatio.* Vide *Fictus* 4.

¶ **FICTILERIUS**. Vide *Fetillerus*.

¶ **FICTILIARIUS**, Ὀστρακοποιός, *Figulus*, in Gloss. Gr. Lat. perperam in MS. *Ficliarius*.

FICTITIA, Simulatio. Fleta lib. 2. cap. 76. § 2: *Cum cariatoribus præsens existat Præpositus tota die, ut sine Fictitia dietam finiant et laborent.* Galli dicerent, *sans Feintise.*

* *Sans fraulde et malice ou Fainctise aucune*, in Stat. ann. 1378. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 647. art. 2. Qua notione intelligi etiam potest vox *Finesse*, in Lit. remiss. ann. 1451. ex Reg. 181. Chartoph. reg. ch. 172. ubi legitur: *Jouer une finesse.* Aliæ ejusd. ann. in Reg. 184. ch. 239: *Leur administrer bastons ou armeures deffensables pour faire leurs Finesses.* Ibi enim simulatione oblectamenti nocere intendebant ii, de quibus hic agitur. Vide infra *Fictuositas*.

¶ **FICTOR**. Vide *Fictus* 4.

** **FICTOR FORENSIS**, Circumforaneus homo, Germ. *Marktschreier*. Histor. Archiep. Bremens. de Borchard. Grellen, vers. 128:

Verum vero conserat verbis inoffensis,
Ne mendax appareat aut Fictor Forensis.

¶ **FICTORIA**. Vide *Fitora*.

* **FICTORIUM**, Limes in agro positus et infixus, ut explicatur, ad Dipl. Loth. reg. ann. 982. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 648: *Inde ascendit per ipsam serram usque in ipso Fictorio de monte Pininello, etc.* Vide mox *Fictus* 6.

* 1. **FICTUALIS**, Ital. *Fittuario*, ut *Fictalitius* in *Fictus* 4. Stat. Astæ collat. 11. cap. 16: *Statutum est quod si collonus, vel inquilinus, vel Fictualis partiarius, vel emphiteota alicus recepit investituram, vel locationem seu conductionem ab aliquo, etc.*

* 2. **FICTUALIS**, adject. Ad *Fictum* pertinens. Stat. Mantuæ lib. 2. cap. 24. ex Cod. reg. 4620: *Si vero res fuerit emphiteotica, vel Fictualis, vel decimalis, etc.* Vide supra *Fictaliciæ res*.

* **FICTUARIUS**, Eodem intellectu. *Pos-*

sidere precario Fictuario nomine, in Stat. Vercell. lib. 1. pag. 42. r°.

¶ **FICTUM**. Vide *Fictus* 1.

* **FICTUM**, Locationis pretium, Ital. *Fitto*. Stat. Vercell. lib. 1. pag. 16. v°.: *Statutum est quod omnia Ficta, quæ communi debentur, et causæ seu res propter quæ debentur, et illi qui Ficta reddunt communi, etc.* Et lib. 2. pag. 41. v°: *Ita etiam quod pro tempore præterito Fictum domino vel quasi domino conveniens solvi debeat.* Vide *Fictus* 4.

¶ **FICTUOSE**, Ficte. *Quod malitiose seu Fictuose aliquam causam non proponet, quominus prædicta...... exequatur*, in Charta Hugonis Abb. Corbeiensis ann. 1278. ex Tabulario ejusdem Monasterii.

* **FICTUOSITAS**, Fictio, simulatio, inanis species. Joan. de Cardalhaco serm. in Circumcis. Dom.: *Dico tertio quod est aliud nomen a quo multi intitulantur hodie in hoc mundo, quod est nomen apparenciæ et Fictuositatis, et tali nomine utuntur ypocritæ, qui solum habent nomen fictum et aparenciarum sanctitatis.* Vide supra *Fictitia*.

¶ **FICTURA**, (f. pro *Fissura*) *Sectura*. Gloss. Isid. Præceptum Odonis Reg. Franc. pro Eccles. Ausonensi, inter Concilia Hisp. tom. 3. pag. 164. col. 1: *Deinde per stratam per serram longam discurrentem super villam Matacanis, et pervenit ad Ficturam qui discurrit in Lubricato; deinde a rivo lato usque in Lubricatum.* Eadem notione qua *Fictus* 4.

1. **FICTUS**, vel FICTUM. Tabul. S. Severi apud Marcam in Hist. Benearn. lib. 3. cap. 12: *Item Hover villam, et in Gottis allodium, unumque villanum de Lera, et silvam, atque Fictum de Bussel trado B. Petro, etc.* [Forte eadem notio est, quæ infra vocis *Fictus* 4.] [* Idem omnino videtur quod supra *Fictum*, uti et sequens.]

2. **FICTUS**, Alia notione. [Aliam esse vix crediderim.] Charta Conradi Imper. apud Ughellum in Episcop. Cremonensib. pag. 807: *Ut ei districtum suum tollant, et Fictum de molendinis, ac de navibus censum solitum, etc.* Charta Friderici I. Imp. ann. 1153. apud eumdem tom. 4. pag. 1293: *Cum omnibus pertinentiis, cum operibus, servitiis, districto, Ficto, placito, cæterisque aliis, etc.* Vide Statuta Veneta lib. 3. cap. 8. 9. et supra *Affictus*, et infra *Fictus* 4.

3. **FICTUS**. Glossæ MSS. ad Alexandri Iatrosophistæ libros Passionum: *Fictus, i. anus Fictus, dicitur a fumoribus, i. stercoribus.*

4. **FICTUS**, Idem quod *Affictus*, de qua voce supra; Census, locatio, pensio, reditus, vectigal fixum et certum: nam et *fictum* pro *fixum* dixisse Veteres observat Salmasius ad Solinum. Italis *Fitto*, et *affitto*. [Hinc in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Fictor, Seigneur*, (a quo scilicet aliquid ad *fictum* seu censum certum tenetur) *composeur ou ourneur*.] Papias: *Fictum dicitur, quod inter duos componitur omni anno reddendum, qui et census.* Charta anni 1033. apud Ughellum tom. 5. pag. 1589: *Dedit.... libellario nomine ad Fictum censum reddendum, etc.* Charta Theodori Marchionis Montisferrati anni 1324: *Cum fidelitatibus, successionibus, penis, bannis, multis, Fictis, partiariis, et tertiis, cum fodris, taleis, etc.* Alia ann. 1384: *Non teneatur... ad solutionem Ficti, seu incantus illarum possessionum.* Alia ann. 1246: *Sine tertio et affaitamento, et Ficto proinde Monasterio dando.* Occurrit præterea in Statutis Venetor. ann. 1242. lib. 3. cap. 8. in variis Chartis apud Hieron. Rubeum in Hist. Raven. pag. 308. Ughellum tom. 5. pag. 676. 677. 678. [Murator. tom. 6. col. 1188. ubi de Gestis Friderici I. Imp. Mabillonium tom. 4. Annal. Benedict. pag. 544.] etc. Rollandinus in Summa Notariæ cap. 1. observat, *Fictum* sumi interdum pro *precaria*, seu emphyteusi. Vide *Libellus*, et Oct. Ferrarium in Orig. Ital. [** Vide *Fictum*. Chart. Friderici I. Imper. ann. 1183. ap. Pertz. Leg. tom. 2. pag. 172: *Pactum pontis Padi, et Fictum ejusdem pontis et regalium.* Eadem in Pace Constant. § 21.]

FICTATIONES, in Charta Ottonis M. Imp. apud Ugellum in Episcopis Laudensibus.

FICTABILIS, *Censualis*, qui censum persolvit. Charta ann. 1327. in Regesto Privilegiorum Civitatum Lombardiæ: *Cum accepissent et derobassent Anziano de Livarascha massario, et Fictabili Monachorum, etc.* Alia Blanchæ Sabaudæ uxoris Galeacii Comitis Virtutum: *Ab eis, vel eorum massariis, aut Fictabilibus auferendis, etc.* [** In chart. Carol. IV. Imper. ann. 1366. apud Glafey Anecdot. pag. 22. *Fictabiles* esse *Victuales* putat Haltaus. Glossar. German. col. 187. voce *Brotessen*.]

FICTALICIÆ RES, Datæ ad censum. Charta Lotharii II. Imp. apud Ughellum tom. 4. pag. 815: *Et omnia jura et possessiones, et tenutas earum, alodes, transfictalicias, emphyteoticarias, precarias, libellarias, Fictalicias, etc.* [* Stat. Mantuæ lib. 2. cap. 24. ex Cod. reg. 4620: *Si petierit quis hujusmodi Rem emphiteoticam vel Fictaliciam, etc.* Vide in *Fictus* 4.]

* FICTALICIUS, Inquilinus, fundi ad *fictum* conductor, Ital. *Fittaiuolo*. Stat. Pallav. lib. 2. cap. 24. pag. 92: *Si qua universitas, collegium, vel singularis persona... spoliaverit, turbaverit vel molestaverit... aliquem laboratorem, mezadrum, colonum, Fictalitium vel inquilinum, etc.* Vide *Fictualis* et *Fictuarius* suis locis.

* 5. **FICTUS**. Stat. Astæ collat. 11. cap. 68. pag. 32. v°: *Ordinatum est quod aliqua persona non capiat Fictum ab aliquo revenditore vel revenditrice, qui vel quæ vendat ante aliquam ecclesiam vel porticum alicujus ecclesiæ de Ast.* Forte Larva.

* 6. **FICTUS**, pro *Fixus*, uti dixisse Veteres observat Salmasius ad Solinum. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 154: *Levatorium super barcharum pontem causa palos Fictos in aqua debarbandi levatur.*

FICTWITA, Præstationis species, Anglis, in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 503. [Vocabularium Anglo-Gall. MS. in Beccensi Tabulario: *Fict-wyta, Quitte de meslée*. Vide *Futhwita*.]

* **FICUNDEUM**, Ficetum seu locus ficis arboribus consitus. *Salectibus et salicetis, virgariis, Ficundeis cunctis, etc.* in Charta ann. circ. 951. apud Ughell. tom. 1. Ital. sacr. edit. ann. 1717. col. 722.

FICUS. Papias: *Mariscæ, exta prominentia, quæ vulgo Ficus dicitur.* Ebrardus Betun. in Græcismo cap. 12:

Est Ficus, morbus; est Ficus fructus et arbor.

[** Celsus lib. 6. cap. 3. hunc morbum græce σύκωσιν appellat. Vide Forcellinum.] [Morbum hunc fetidum etiam memorat Martialis Epigr. 1. 65:

Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci,
Dicemus Ficos, Cæciliane, tuos.

Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Ficus, Ficz, une maladie.* Vita S. Anselmi Episc. Lucensis cap. 74: *Erat vir quidam, qui Ficus ægritudine vehementer virente, etc.* [* Acta S. Domin. tom. 1. Aug. pag. 558. col. 2: *Quædam mulier... passa fuit malum Fici in naso et labio superiori per duos annos et amplius; et habebat nasum et labium grossum plusquam ovum gallinæ, et multum fœtebat.*] Est etiam equorum morbus, Italis *Fico*, de quo sic Petrus Crescentius lib. 3. de Agricult. cap. 56: *Accidit quandoque, quod pes læditur subtus ungulam in medio solæ ex ferro vel alia re dura intrantem usque ad tuellum, ex quo tuellus læditur, ex qua læsione, cum ungula non inciditur circunquaque, ut debet, nascitur super tuello quædam carnis superfluitas, quæ superat solæ superficiem, Ficus vulgariter nominatur.* Vide præterea Jordanum Rufum Calabrum MS. lib. 2. de Equorum medicaminibus ad Fridericum Imperat.

☞ Alius est morbus qui *Fil* dicitur in Ordinat. Johannis Franc. Reg. ann. 1363. tom. 3. Ordinat. pag. 611: *Nul boucher pourra ne devra tuer en ladite boucherie aucune grosse bête qui ait le Fil, et ou cas qu'il seroit trouvé sur aucun il perdroit la bête et seroit arse devant son huis.* Est autem *Fil* seu *fi* aut *fy*, ut jam dicimus, Boum lepra vel elephantiasis.

* Eo spectat vox *Fieux*, quas Bos morbo. nostris *Fy* nuncupato, laborans significatur. Lit. remiss. ann. 1396. in Reg. 151. Chartoph. reg. ch. 78: *Après que icellui buef eust esté abatu et tué.... nostre prévost fist icellui esgarder par bouchers et les maistres du mestier; lesquels jasoit ce que ledit buef ne fust pas Fieux,... par leur rapport et relation fu ledit buef condempné à enfouir.* Stat. carnif. art. 4. in Lib. rub. fol. magn. Abbavil.: *Que nulz ne vende ossi point de char soursemée, ne ayant Fy.*

* Hinc nostris *Fy Fy* dicunt, ut fastidium contemtumve, imo et odium significent. Lit. remiss. ann. 1381. in Reg. 119. ch. 402: *Johannes de Manso cum certos processus apostolicos publicaret et exequeretur contra quosdam homines in villa de Rupella,... ex hiis indignati contra ipsum archipresbiterum et executorem se protinus insurgentes et commoti, Fy Fy de te et tuis hujusmodi processibus apostolicis.*

* FICUS FACERE. Vide supra in *Ficha* 2.

SUB FICU ET VITE, Proverbialis loquendi formula, qua rerum abundantia significatur, sat frequens in veteri Testamento. Joannes Berardi in Prologo ad Chron. Casauriense: *Omnis illa regio... frequentibus villis atque casalibus inhabitabatur, et quasi sub Ficu et vite, vel in propriis prædiis erat hominum illius tem poris incolatus.* Benjaminus Tudelensis in Itiner. pag. 27: *Comedentes et bibentes quisque sub Vite et Ficu sua.* Utitur etiam Ordericus Vital. lib. 4. pag. 533. et Arnoldus Lubec. lib. 2. cap. 1.

* **FIDA**. Vide supra *Exfida*.

¶ **FIDAGIUM**, Idem quod infra *Fidantia*, Præstatio, tributum. Charta Guillelmi I. Reg. Sicil. tom. 2. Bullar. Casin. pag. 175: *Sed idem sacrum cœnobium, vel ab omni pedagio, aquatico atque quolibet Fidagio, per totum jam dictum nostrum Siciliæ regnum totaliter sit immune.*

FIDAMEN, Fides. Cyprianus, seu Tertull. in Carmine ad Senatorem vers. 53:

Corrige delictum Fidamine, corrige mentem.

FIDAMORA. Charta Guillelmi Regis Siciliæ ann. 1173. apud Ughellum tom. 8. Italiæ sacræ: *Concedimus etiam in dicto Monasterio cædua lignorum absque ullis forestagiis, et volumus etiam et inhi-*

bemus, ut nullus sit, qui Fidamoras ei auferat.

☞ Quid si legeretur terminatione Longobardica, *Fidatiora*, ab Italico *Fida*, qua voce Academici Cruscani intelligunt Pascuum pascendis animalibus locatum atque assecuratum ; quod loco laudato haud ægre aptari potest.

¶ **FIDANCERIA**, FIDANCIARIA. Vide in *Fidantia*.

FIDANTIA, Fidejussio, sponsio, *Fidanza* Italis, *Fiança* Hispanis. [Charta ann. 1060. in Append. ad Marcam Hispan. col. 1120 : *Faciant Fidantias et sacramentos tales ad prædictam Luciam quales homo debet facere ad suum Seniorem de cui tenetur suorum castros.* Alia ann. 1206. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. pag. 1071 : *Et ego P. Dei gratia Rex Aragonum facio vobis Ermengaudo Urgellensi Comiti, et ipsi Eliesendæ libenter prædictam Fidantiam, et convenio vobis omnibus attendere.* Occurrit præterea in Chron. Modoetiensi apud Murator. tom. 12. col. 1176.] Le Roman *de Jordain de Blaye* MS. :

Dame Erembors a les Fiances prises.

Charta Libertatum *de la Perouse* ann. 1260. apud Thomasserium : *A la Paerose ne doit hon prendre, si Fiance voet donner, etc.*

FIDANTIA et FIDENTIA, Salvagardia. Anonymus de Desolatione Monasterii Morimundensis in agro Mediolanensi : *Prædictus Abbas Florius ad protectionem domus suæ procuraverat Fidentiæ et securitatis literis præmuniri.* [Bartholomæus Scriba lib. 6. Annal. Genuens. ad ann. 1230. apud Murator. tom. 6. col. 463 : *Et destinuerat Januenses quos contumeliose tractaverat et tractabat, qui Januenses ad Fidentiam ipsius Soldani causa negotiandi illuc accesserant.* Instrum. ann. 1240. ex parvo Chartul. S. Victoris Massil. pag. 181 : *Quicquid ad dictum Monasterium pertinet in tota valle Massiliæ, et ejus territorio seu tenemento, sub guidagio, et protectione, et Fidancia nostra recipimus.*] Charta ann. 1314. apud Ughellum in Archiep. Mediolan. : *Dirupta Fidantia per eos multis vicibus promissa.*

FIDANTIA, Fidejussor, vel *Manulevator :* voces Hispanis familiares. Vetus Charta apud Marcam lib. 5. Hist. Beneharn. cap. 12 : *Et si hoc denegaret, per unamquamque Fidanciam 300. sol. daret,... et postea in eadem firmitate staret.* Alia ibidem cap. 21 : *Dederunt Fidancias... Vicecomitissæ... Arnaldum de Lescun,... quod nec aliquis descendens de stirpe Guillelmi Ariol inquietet, nec turbet supradictas domos, etc.* Jacobus I. Rex. Arag. in Foris Oscæ ann. 1247. fol. 7 : *Si aliquis homo fuerit Fidantia pro aliquo homine, vel pro alia qualibet causa, etc.*

FIDANTIA DE DIRECTO, qua quis rectum se alicui seu jus facturum spondet. Vide Foros Aragon. pag. 14. v. Edit. 1624. et Michaelem *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon.

FIDANTIA JURIS, in iisdem Foris pag. 96.

FIDANTIA SALVITATIS, apud eumdem. Molinum, qua quis rem *salvam* alteri præstat et cavet, *Garantit*. Vide eumdem Scriptorem.

FIDANTIA DE RIEDRA, apud eumdem. Vide *Riedra*.

FIDANTIA DE LA SPERA, et FIDANTIA DE LA TORNA, *quæ dabatur et præstabatur olim, quando aliquis reptabatur ad batalliam, etc.* Idem. Vide *Torna*.

FIDANTIA, *quæ ignem facit*, in Observantiis Regni Aragon. lib. 2. tit. de Satisdando, § 1. qui focum et ædem habet in loco.

FIDANTIA *de prima et secunda Cruce*. Vide *Crux*.

FIDANTIA, Præstatio, tributum. Falco Beneventan. ann. 1122 : *Mandavit ut neque sibi, neque Comiti Jordano auxilium præstarent, et daret eis et concederet Fidantias et pensiones, quæ a Castello Fenuculo... exibant.* Charta Rogerii Regis Siciliæ ann. 1137. apud eumdem : *Dimittimus et condonavimus vobis... Fidancias subscriptas, videlicet denariorum redditus, salutes, angarias, terraticum, etc.* Adde pag. 310. 314. Charta Caroli II. Siciliæ Regis ann. 1289. aqud Rainaldum in Annalib. Ecclesiast. ann. 1285. 5 : *Fidantias ab omnibus remitti facienus, et remittemus eisdem. Fidantiarum autem remissio, est concessio libertatis, ut cives Beneventani possint libere proprias vineas et terras excolere, ipsarumque fructus et fruges recolligere, sine aliqua exactione vel munere, vel etiam datione.* [Idem totidem verbis legitur apud Marten. tom. 2. Anecd. col. 232. in Epist. Clementis PP. IV. qua Regnum Siciliæ Carolo S. Ludovici fratri in feudum concedit. Occurrit præterea in Enumeratione jurium Comit. Biterr. ann. 1252.]

AFFIDANTIARE, Fidantia, seu vade rem præstare. Fori Oscæ ann. 1247 : *Dictum autem affirmative potest mutari et renuntiari semper, antequam causa sit Affidantiata. Causa diffidantiata,* in Observantiis Regni Arag. lib. 6. tit. de Generalib. privileg. § 17.

FIDANCERIA. Iidem fori f. 5 : *Si quis miserit fidantiam, et dixerit fidantiæ suæ : Si damnum vobis evenerit, de ista Fidanceria, super istam domum, etc.*

¶ FIDANCIARIA. Iidem Fori fol. 21 : *Villanus de Parada tenetur fide jubere pro suo domino, quotiescumque necesse fuerit ipso domino, et dominus trahat ipsum de ipsa Fidanciaria,. ita quod pro illa non veniat ei damnum, vel paria. Et si forte pariabit pro ipsa Fidanciaria, de cetero non intret, pro illa ipsa Fidancia, etc.*

FIDARE, Fidere. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 56 : *Habeant perfectam fidem, et veram locutionem, ita ut omnes... possint se in illis Fidare, etc.* Itali *Fidare* hac notione dicunt.

¶ **FIDATA**, Idem quod *Fidantia*, præstatio, tributum. Chron. Farfense, auctore Gregorio Monacho, apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 421 : *Manualia quæ fecit Beraldus Abbas in Scandrilia Ecclesia S. Joannis Alberti, et omnes Fidatæ de ipsa terra de rebus prædictis hujus Monasterii prædicti infra Romam, terra et campus Agonis cum casis, hortis et cryptis quas tenent Stephanus Presbyter ; terra et vineæ quas tenet Stephania Leonis Curta-Braca.*

FIDATOR, Cui aliquid commendatur, deponitur. Fori Oscæ ann. 1247. sub Jacobo I. Rege Aragon. fol. 9 : *Nullus debet pignorare vicinum suum, si Fidator vel debitor suus non est.*

¶ **FIDATUS**, Cui fides haberi potest, fidelis. Acta varia de schismate Pontificum Avenion. apud Marten. tom. 2. Anecd. col. 1316 : *Item, quod quilibet ex prædictis duobus dominis debeat secum ducere... centum balistarios, quantum fieri poterit, honestos et Fidatos... pro custodia et defensione dictarum partium.*

FIDEDICERE, Fidejubere. Gloss. Lat. MS. Regium : *Consponsores, alterutrum Fidedicentes.* Alibi : *Vadatur, promittit, pollicetur, Fidedicit.* Ita etiam in Gloss. Isidori. Apuleius de Deo Socrat. : *Quis pro te Deus Fidedicet ?* Ita enim rescribunt viri docti, pro *fidem dicet.* Anianus lib. 1. Sentent. Pauli cap. 9 : *Si minor majorem Fidedicat, licet ipse teneri non possit, tamen, quem Fidedixit, teneri potest.* Ubi *Fidedicere aliquem* est, quod Græci dicunt ἐγγυᾶσθαί τινα. Est igitur *Fidedicere*, per fidem suam aliquid promittere, quod et *fidepromittere* unico verbo dixit idem Anianus ibid. in Sentent. Pauli. [☞ et Gaius lib. 3. sect. 92. 112. 116.]

FIDEDICTOR, Sponsor. S. Augustinus Epist. 23. de baptizandis pueris : *Quando ad baptismum offeruntur, pro eis parentes tanquam Fidedictores respondent.* Tabularium Conchensis Abbatiæ in Ruthenis Ch. 32 : *Et de hoc dedi Fidedictorem Girberto de Cabdenago, etc.*

FIDEDICTUS, pro quo spondetur, apud Scriptorem Vitæ S. Lupicini Abbat. Jurensis n. 9.

FIDEDICTIO, Fidejussio. Historia Fundationis Monasterii Gladbacensis cap. 18 : *S. Petrus eo tempore sua suscepit cum Fidedictione, quod Cœnobium prædictum cum omni affectu debent reædificare, etc.* Mox : *In hæc Fidejussionis verba dimissus, etc.*

FIDEDIGNI, Testes ἀξιόπιστοι. *Tales homines, quorum fides admittitur*, in Legibus Luithprandi Regis Longob. tit. 70. § 1. [☞ 95. (6, 42.)] et Ratchis tit. 4. § 1. [☞ tit. 1.] Præsertim vero ita dicuntur testes producti ex Clero, vel Monasterio, qui ex ipsa Clericaturæ, aut Monachismi professione, nullo interposito sacramento, fide habentur digni, cum quidpiam in judicio attestantur. Lex Longobardorum *lib. 2. tit. 47. § 11.* [☞ Henric. II. cap. 1] : *Decernimus, ut nec Episcopi, nec Presbyteri, nec cujuscumque ordinis Clericus, non Abbas, non aliquis Monachus, vel Sanctimonialis in qualicumque controversia sive criminali, sive civili jusjurandum qualibet ratione compellatur subire : sed advocatis suis propriis idoneis hoc officium debeant delegare.* [☞ Sifridi Archiep. Mogunt. chart. ann. 1237. pro Cunrado nobil. de Merenberg. apud Guden. in cod. diplom. tom. 1. pag. 545 : *Vallato contractu ex parte nostra Fidei dacione, ex altera vero juramento, corporaliter præstito.*] Regiam Majestat. lib. 1. cap. 19. § 9 : *Presbyter nil recipiat, nisi sub testimonio Fidedignorum.* Charta Olai Roschildensis Episcopi ann. 1318. apud Isaacum Pontanum lib. 7. Hist. Dan. : *Promiserunt in manus D. Regis, ac Dominorum Othonis Comitis ab Hoya, et Henrici Domini Magnatolensis, ac multorum Fidedignorum, Militum, et Armigerorum, etc.* Vide Fletam lib. 1. cap. 41. § 5. et aliis locis. Hinc

FIDEDIGNITAS, pro Testimonio a Clericis et Monachis præstito. Decreta Sigismundi Regis Hungariæ ann. 1435 : *Cum hominibus et testimoniis Capitularibus et Conventualibus, quæ communiter Fidedignitates vocantur.* Alibi : *Personis autem testimonialibus Capitulorum et Conventuum, pro singulis diebus, quibus in itinere Fidedignitatis processerint, solvantur 12. denarii, etc.*

FIDEFODODINCUL. Observantiæ Regni Aragon. lib. 8. tit. de injuriis, § 2 : *Nota, quod de consuetudine Regni antiqua, quia hoc verbum, Fidefododincul, est vulgare Aragonum, et communiter usitatum, si contra aliquem prorumpatur, non inducit caloniam : secus, si adjiciat ultra,*

quia tunc caloniam incurrit de consuetudine Regni.

¶ **FIDEFRAGIUM**, FIDEFRAGUS. Vide in *Fides.*

FIDEICAPTIO. Vide in *Fides.*

° **FIDEICOMMISSUM**, Testamentum, instrumentum fide sua assertum. Testam. ann. 1165. apud Murator. in Antiq. Estens. pag. 324: *Quidquid habeo in Casale atque in Scodesia in meo domnicato, filiæ meæ Donellæ, vel ejus liberis, filia mea defuncta, medietatem per Fideicommissum relinquo.* [°° Vide J C.]

✱ [Legitur sensu vulgari: « Pro remedii animæ Freduloni, comiti condam, per *Fidei commissum* quod nobis injunxit in pago Ruthenico... omnem medietatem ab integrum. (Basilicæ Ruthenorum donamus). » In mus. arch. dep. p. 17, an. 856.]

¶ FIDEICOMMISSARIUS, Testamenti executor. Chron. Farfense, auctore Gregorio Monacho, apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 587: *Quidam autem Franco nobilis vir, qui vocabatur de Doaroa, et Seuguo, ambo socii et Fideicommissarii cujusdam Joannis Muti pro ejus anima confirmaverunt per chartam donationis in hoc Monasterio quasdam res ipsius in territorio Sabinensi.* Ibidem col. 596: *Item Saxo judex Romanus filius Elpiczonis concessit in hoc Monasterio res cujusdam Cencii, cujus erat Fideicommissarius.* [°° Vide *Manufidelis*, et Haltaus. Glossar. Germ. voce *Treuhænder*, col. 1805.]

° *Foyement* appellatur in Charta ann. 1355. tom. 2. Hist. Leod. pag. 420: *Item que Foyemens ne puist vendre heritaiges partenans alle exécution de testament de cely, qui Foyemens les aurat constitué, etc.*

¶ **FIDEI-MACHIA.** Vide in *Fides.*

¶ **FIDEIMANUS** et FIDELES-MANUS, Viri probatæ fidei, quibus rei promissæ executio mandatur. Charta ann. 1067. apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 72: *Tradidi Sprimont pro Genape in Fideimanus ad opus Ecclesiæ, si aut in itinere mortuus, aut reversus Genape Ecclesiæ non solidarem, et mutuata non restituerem. Fideimanus hi sunt, Fiezelinus et Albertus de Braz, Adelardus de Hamne. Fidejussores hi sunt, Francho frater Alberici, Warnerus, etc.* Instrum. Rodulfi Præpositi S. Johannis Leodiensis ann. 1177. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 905: *Ex his omnibus diligenter procurandis Fideles-manus Decanum Magistrum Benedictum, Nicolaum de Superioriponte et Julianum Cellerarium consensu Ecclesiæ adhibuit... ut horum trium quasi funiculo triplici, sollicitudo rei constitutæ indissolubilis et sufficiens, gratia Dei cooperante, permaneat.*

FIDEJURARE. Tabular. B. Mariæ Columbensis diœces. Carnot.: *Radulfus pater et Radulfus filius et alii fratres Milites, qui ibi erant, Fidejuraverunt, quod ab illo die, etc.* Gloss. Lat. Gr.: *Fideipromissores*, πιστιεπαγγέλται.

FIDEJUSSORES TOLLERE dicebatur judex, qui in jus vocatum, aut accusatum de aliquo crimine, vadem dare ad dictam diem juri se stiturum, cogebat. Vita S. Præjecti Episc. et Mart. cap. 3: *Obtinuitque cum Principe, ut Missos ex latere dirigeret, qui eum per Fidejussores nuntiarent, et in aula Regis facerent præsentari.* Mox: *Et quomodo per Fidejussores venisset, explicitus depromit.* Vetus Notitia apud Perardum in Burgundicis pag. 35: *Dedit Maurinus Fidejussorem nomine Autardo, de sua præsentia. Per Fidejussores ad præsentiam Regis deduci*, in Capitul. Caroli M. lib. 3. cap. 34. in Capitul. Caroli C. tit. 12. cap. 1. 4. 5. 7. tit. 20. cap. 6. tit. 29. cap. 8. tit. 31. cap. 23. tit. 39. cap. 4. *Per Fidejussores ad palatium Regis venire*, in Capitul. Caroli M. lib. 5. cap. 43. 147. [°° 98. 278.] *Per Fidejussores ad placitum Regis venire*, in Addit. 4. Lud. Imp. cap. 72. in Capitul. Caroli C. tit. 32. cap. 3. *Sub Fidejussione ad palatium venire, compelli*, in Addit. 4. Lud. Imp. cap. 77. *Per Fidejussores mitti ad præsentiam Regis*, in Addit. 4. Lud. Imp. cap. 76. *Per Fidejussores constringere, ut reveniat ad palatium*, in Capitul. Caroli C. tit. 39. cap. 1. *Per Fidejussores ad mallum adduci*, in Capitul. Car. C. tit. 39. cap. 3. Epist. 69. inter Francicas tom. 1. Hist. Franc.: *Non aliter fiat, nisi in placito, quod vobis supra scriptus Pontifex denuntiaverit, memorato Diacono vestro per Fidejussores una cum indiculo vestro ante parvitatem nostram faciatis venire.* Adde Joannem VIII. PP. Epist. 228. Leges Guillelmi Nothi: *Omnis homo, qui voluerit se teneri pro libero, sit in plegio, ut plegius eum habeat ad justitiam, si quid offenderit: et si quisquam evaserit, talium videant plegii, ut solvant, quod calumniatum est, etc.* Ejusmodi Fidejussorum mentio est apud Gregorium Turon. lib. 4. Hist. cap. 43. lib. 8. cap. 7. 12. 43. lib. 9. cap. 8. in Concilio Metensi ann. 753. cap. 1. etc. Hinc *Pignerari* dicuntur rei, seu in jus vocati. Conventus Ticinensis ann. 853. cap. 3: *De liberis hominibus, qui... contra legem ad placita protrahuntur, et ideo Pignerabantur, constitutum est, ut secundum legem patroni eorum eos ad placitum adducant, et si quis contra hanc nostram auctoritatem, et eorum legem Pignerare aut distringere præsumpserit, etc.* Quod si reus Fidejussores non haberet, *in custodia servabatur*, ut est in Capitulari Pipini Regis Italiæ cap. 36.

Occurrit autem passim hæc formula in privilegiis et immunitatibus Ecclesiis concessis, qua judices vetantur in eorum terris, *ad audiendas altercationes ingredi, Freda de quibuslibet causis exigere, aut mansiones vel paratas tollere*, ut apud Marculfum lib. 1. form. 3. 27. 28. etc. Quo verborum circuitu nihil aliud intelligitur, quam ut judex in terris, in quibus immunitas concessa est, jus non dicat, aut justitiam non exerceat. Charta Caroli Simplicis apud Sammarthanos in Archiep. Narbon.: *Quod in sua parochia... gravissima increverit consuetudo, de eo, quod Comites atque judices, ceu ministri illorum, Sacerdotes Domini, sive reliquos Ecclesiæ ministros ad placitum suum violenter ducere, et Fidejussores tollere, atque eos more Laicorum distringere præsumant.*

☞ *Fidejussores* etiam debitoribus suis dabant creditores, ut pignora scilicet quæ illi dederant, tutius recipere possent. Id patet ex Legibus Luithprandi Regis apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 76. col. 2: *Si ad guadiam suam solvendam quispiam liber homo tres Fidejussores habuerit liberos homines.* Et paulo post in veteri formula: *Petre, te appellat Martinus, quod ipse dedit tibi vadia decem solid.* VI. *Kal. Augusti. Vult suscipere per Fidejussores.* [°° Luitpr. 35. sqq. (5, 7.) Vide Edict. Theodor. cap. 135. infra *Obstagium* et *Salmanni.*]

FIDEJUSSORES, Testamenti executores, in Testamento Hugonis I. Episcopi Tolosani, apud Catellum in Hist. Occitana pag. 858.

FIDEJUSSORES dicti etiam patrini, apud S. Eligium in Homilia descripta tom. 5. Spicilegii Acheriani pag. 212. lib. 2. Capitul. cap. 46. et apud alios laudatos in Dissert. 22. ad Joinvillam pag. 275.

° **FIDEJUTRIX**, quæ pro alio fidejubet. Charta ann. 1391. in Reg. 3. Armorial. gener. part. 2. pag. xxvj: *Et pro ipso se constituit Fidejutricem... honesta mulier nobilis Falcona Meyresiæ.*

° **FIDELE**, Prædium, quod a vassallis seu *fidelibus* tenetur et colitur. Testam. S. Aldegund. ann. circ. 646. in Suppl. ad Miræum pag. 559. col. 2: *Ad stipendia et usus eorum* (canonicorum) *tribui... mansos servorum quinque et Fidelia triginta, pratos duos, etc.* Vide in *Fideles.*

¶ **FIDELES MANUS.** Vide *Fideimanus.*

¶ **FIDELIATOR**, Qui et *Magister fidelium*, Germ. *Seelgerether*, dicitur is penes quem erat dispositio piarum fundationum et donationum. Vide Hist. Fuldens. pag. 54. [°° et Haltaus. Glossar. German. col. 1669. voce *Seelgeræter.*]

1. **FIDELIS.** Christiani dicti *Fideles* post susceptum baptismum, quia *fidem* susceperunt. S. Ambrosius lib. 1. de Sacram. cap. 1: *In Christiano viro prima est fides. Ideo recte Fideles dicuntur, qui baptizati sunt.* S. Augustinus Tractat. in Joann.: *Interrogas hominem, Christianus es? respondet tibi: non sum; adhuc quæris ab eo, Catechumenus, an Fidelis?* Idem Epist. 67: *Frater Paulus narrat gaudia de Gabiano, quod non solum Christianus; sed etiam Fidelis sit valde bonus per Pascha proximum baptizatus.* Vide eumdem de Verbis Apostoli Serm. 13. Innocent. I. Ep. 22. cap. 2: *Quæro, si una eademque sit uxor ejus, qui ante Catechumenus, postea sit Fidelis.* Pontius Diac. in Vita S. Cypriani: *Quid Christiana plebs faceret, cui de Fide nomen est?* [Caffarus lib. 1. Annal. Genuens. apud Murator. tom. 6. col. 250: *Ut lumen quod tempore Infidelium quondam in unoquoque anno ad sepulcrum venire solebat, nunc per misericordiam suam istud idem Fidelibus suis hodie in die resurrectionis suæ ostenderet.*]

¶ FIDELES, Dicti etiam ipsi Sancti qui Deo jam potiuntur. Instrum. ann. 1076. tom. 8. Spicileg. Acher. pag. 157: *Si apud Regem Regum perpetuam salutem obtinere cupimus, nos ejus Martyres cæterosque Fideles, quos in cœlorum curia prævalere credimus pro nobis necesse est intercessores adquirere studeamus.*

2. **FIDELIS**, Subditus, vassallus, qui fidem suam domino obstrinxit, *fidelitatem juravit*. Gloss. Lat. Gr.: *Fidelis*, πιστός, δοῦλος. Gloss. Lat. Gall.: *Fidelis, Feal. Fideles homines sui*, apud Lampridium, famuli. [Chartul. Gemmeticense tom. 1. pag. 48: *Et avons droit de prendre de chacun de nos Hommes de Foy chacun an six deniers Tournois de charoy.*] Domnizo lib. 1. de Vita Mathild. cap. 11:

> Ut juraret ei rogat ipsum more Fidelis.

Idem lib. 2. cap. 17:

> Filius esse Petri si vult Rex atque Fidelis.

Tabularium Dolense ann. 927: *Ibidem adjungo ad hujus dedicationis honorem, ut omne beneficium, quod ex me nunc vel deinceps nostri Fideles habent, aut habebunt, etc.*

° Nostris, *Fael* et *Feiaul*. Charta comit. Nivern. ann. 1250. ex Chartul. S. Steph. Autiss.: *Nostre amée et nostre Faelle Adeline la mareschaude de Nevers, etc.* Pactum ann. 1273. inter Probat. tom. 2. Hist. Burg. pag. 37. col. 2: *Se lidiz Feiaul ou lour avancer non avent fait autrefois dus homaiges, etc. Foial*, in

Lit. ann. circ. 1360. apud Marten. tom. 1. Ampl. Collect. col. 1478.

¶ FIDELES IMPERII, Subditi, Gall. *Sujets*: qua notione accipienda vox *Fidelis* in antiquioribus Instrumentis. Gesta Henrici VII. lib. 2. Rubr. 7. apud Murator. tom. 10. col. 352: *Optio sit Patavinæ civitati quatuor eligere quos maluerint, Fideles dumtaxat Imperii.*

° FIDELES IMPERII DE JANUA, Subditi reipublicæ Genuensis. Lit. Phil. VI. ann. 1334. in Reg. 69. Chartoph. reg. ch. 7: *Pontius Almandini et hæredes Johannis Naturalis, qui marcham habent contra illos, qui se dicunt Fideles imperii de Janua.*

FIDELES REGIS, Subditi, vassalli Regis, in Legibus Luitprandi Regis tit. 70. § 1. [°° 95. (6, 42.)] in Lege Longob. lib. 2. tit. 26. tit. 51. § 14. tit. 52. § 1. [°° Lothar. I. 52. Rachis 7.] in Capitul. Caroli M. lib. 2. cap. 17. lib. 4. cap. 34. lib. 6. cap. 96. [°° 97.] in Vita Ludovici Pii ann. 839. apud Nithardum lib. 1. ann. 834. Baldricum lib. 1. Chr. Camerac. cap. 61. in Charta anni 1069. apud Duchesn. in Hist. Monmorenc. pag. 23. etc. Vide Fabrum Canterellum in Tractatu de Feudis, Goldastum ad Ratpertum de Casib. S. Galli cap. 8. etc.

INFIDELES, Qui fidem Regi, quam jurarunt, non servant. Capitularia Caroli M. lib. 4. cap. 34: *Pro Infideli teneatur, quia sacramentum fidelitatis, quod nobis promisit, irritum fecit.* Concilium Dusiacense I. pag. 299. 1. Edit.: *Regis quoque Infideles contra Ecclesiasticam auctoritatem armata manu defendit.* Vide Leg. Longob. lib. 1. tit. 34. § 2. 3. [°° Carol. M. 123. Ludov. p. 28.]

° Charta Acfredi ducis Aquit. in Chartul. Celsinian. ch. 13: *Actum v. Idus Octobris Celsinanias, anno v.* (forte pro xv.) *quod Infideles Franci regem suum Karolum inhonestarunt et Rodulfum in principem elegerunt.* Extraneos hac voce designari, maxime in Capit. Caroli C. ann. 865. apud Baluz. tom. 2. Capitul. col. 197. art. 4. auctor est D. *Bouquet* tom. 1. Jur. publ. Franc. pag. 105. Cui assentiri nequaquam possum non una de causa. Et primo quidem ejusmodi *Infideles* passim in illo Capitulari *suos* rex appellat. Dehinc in articulo præcedenti *fidelitatem* regi promisisse dicuntur. Denique ii *Infideles* proprietates habent, quas, ob eorum a fidelitate promissa defectum, fisco addicendas rex judicat. Quid hæc cum extraneis? Hæc sunt verba art. 3. jam laudati Capit.: *Ut qui fidelitatem nobis promiserunt, et post illud sacramentum ad Infideles nostros in nostrum damnum se conjunxerunt, proprietas illorum in nostrum indominicatum recipiatur.* Stat ergo bene Cangiana interpretatio; neque alii sunt hic *Infideles*, quam qui *Fidem-mentiti* alibi nuncupantur. Vide *Fidem Mentiri* in *Fides*.

INFIDELES, Qui fidelitatis sacramentum domino feudali non servant. Brompton. ann. 1088: *Terras Infidelium suorum fidelibus suis distribuit.*

INFIDELITAS, in Lege Longob. lib. 1. tit. 34. § 2. [°° Carol. M. 123.] Leges Kanuti § 90: *Infidelitas erga dominum, secundum legem sæculi inemendabile est.* Vide Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 10. Flodoardus lib. 4. Hist. Remensis cap. 35: *Insimulati sunt de Infidelitate ipsius senioris sui.* Et lib. 2. cap. 20: *Depositus est ab Episcopatu pro Infidelitate Imperatoris.*

° 3. FIDELIS, Uxor. Charta ann. 1011. in magno Chartul. S. Vict. Massil.: *Ingilrannus episcopus, cum Fidele sua Adalgude, dat ecclesiam S. Perpetuæ de Bruniola.*

FIDELITAS, Fides, quam quis Regi suo vel Principi servare debet, subditus, qui et *Fidelis*, potissimum. *Fidelitatem Regi promittere*, in Capitularib. Caroli M. lib. 3. cap. 8. 88. in Capitul. Caroli C. tit. 32. cap. 2. 3. tit. 39. cap. 4. Apud Marculfum lib. 1. form. 40. etc. Produnt formulam sacramenti fidelitatis Regi a subditis facti, eadem Capitularia Caroli C. tit. 13. cap. 13: *Ego illi Karolo Hludowici et Judith filio ab ista die in ante Fidelis ero secundum meum savirum, sicut francus homo per rectum esse debet suo Regi. Sic me Deus adjuvet et istæ reliquiæ.* Habetur aliud paulo prolixius *fidelium sacramentum* tit. 22. cap. 1. Ubi observandum, *fidelitatem* Regi fieri *per sacramentum*, quod ei proprium fuit. Capitulare 2. et 4. ann. 805. cap. 9: *De juramento, ut nulli alteri per sacramentum Fidelitas promittatur, nisi nobis, et unicuique proprio seniori ad nostram utilitatem et sui senioris.*

FIDELITAS, Anglis *Fealtie:* nostris *Feauté: Fiduciam* Angli appellant, inquit Cowellus lib. 2. tit. 3. § 13. Est autem servitus realis a quolibet feudatario domino in ipsa institutione præstanda. Fulbertus Carnotensis: *Fidelitatem dicimus jusjurandum, quod a vassallo præstatur domino. Jusjurandum Fidelitatis vassallaticæ*, apud Radericum lib. 2. de Gestis Frider. cap. 20. *Sacramentum Fidelitatis jurare*, in Capitul. 3. ann. 789. cap. 2. ubi habetur ejus formula. *Jurare Fidelitatem*, apud Simeonem Dunelmensem lib. 3. de Dunelmensi Eccles. cap. 22. et in Hist. Angl. ann. 1086. *Fidelitatem facere et hominium*, apud eumdem Radevicum lib. 1. cap. 11. [*Faire feute et homage*, apud Guillelmum Tyriens. Archiep. in Hist. Belli sacri.] [° *Faauté*, in Charta Otton. comit. Burg. ann. 1242. inter Probat. tom. 2. Hist. Burg. pag. 15. col. 2: *Dovent audit dux de Bergoigne faire Faauté et légée des ces quatre chastiaus. Foyauté*, in Lit. Bald. Bellim. ann. 1299. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1311. *Fueté et loiauté*, in Chron. S. Dion. tom. 3. Collect. Hist. Franc. pag. 326. *Fouté*, in Ch. ann. 1240. ex Chartul. S. Joan. Laudun. Unde *Foutu chevalier* dicitur, qui fidem sacramento firmatam non servat, in Lit. remiss. ann. 1416. ex Reg. 169. Chartoph. reg. ch. 448: *Berthelemy Gentil dist de Maugiron d'Eistsac chevalier, qu'il estoit un faulx, mauvais, traitre et fuitif et Foutu chevalier.*] Differt tamen *Fidelitas* ab *homagio*, etsi homagio adjunctum sit sacramentum fidelitatis, ut est apud Nicol. Uptonum lib. de Militari Officio cap. 18: *Differt homagium a Fidelitate, quia homagium est ille actus præstationis juramenti cum sua solemnitate, et fit in principio; sed Fidelitas est obligatio permanens, habens perseverantiam et tractum temporis, etc.* Clarius Littleton. sect. 91. et 92: *Fealti idem est, quod* Fidelitas *en Latin. Et quant franc tenant fera Fealtie à son Seignior, il tiendra sa maine dexter sur un lievr, et dirra issint: Ceo oyez-vous, mon Seignior, que jeo à vous serra foyal et loyal, et foy à vous portera des tenemens, que jeo claim à tener de vous, et que loyalment à vous ferra les customes et services queux faire à vous doy as termes assignés, si come moy aide Dieu et les saints; et basera le lievr, mais il ne genulera, quand il fait Fealty, ne ferra thiel humble reverence, comme avant est dit en homage. Et graund diversitié y ad pour enter feasans de Fealtie et de homage. Car homage ne poit estre fait fors que al Seignior mesme, més le Senechal de Court le Seignior, ou Bailife, puit prendre Fealtie pour Seignior.*

Diximus fidelitatis sacramentum adjunctum esse homagio, quod verum est, si quidem vassallus primo homagium facit domino, deinde fidelitatis sacramentum. Utriusque formulas et discrimen sic observat Bracton. lib. 2. cap. 35. § 8: *Sic debet homagium facere: debet quidem tenens manus suas utrasque ponere inter manus utrasque domini sui,... et debet dicere: Devenio homo vester de tenemento, quod de vobis teneo, et Fidem vobis portabo de vita et membris et terreno honore contra omnes gentes, etc. Et statim post faciat domino suo sacramentum Fidelitatis, hoc modo: Hoc audis, Domine N. quod fidem vobis portabo de vita et membris, corpore et catallis et terreno honore, sic me Deus adjuvet et hæc sancta Dei Evangelia. Et quidem hoc adjiciunt in sacramento, et bene, quod fideliter et sine diminutione, contradictione, vel impedimento et dilatione injusta, terminis statutis faciet servitium domino suo et hæredibus suis.* Ita Fleta lib. 3. cap. 16. § 21. Adde Littleton. sect. 88.

Ex quibus patet homagii et sacramenti fidelitatis discrimen: ac homagium quidem fieri a vassallo, genibus flexis, manibus in domini manus immissis: sacramentum vero fidelitatis a vassallo stante, et tactis sanctis Evangeliis. Charta ann. 1229. apud Marcam lib. 8. Hist. Beneharn. cap. 22. n. 2: *Recognoscimus, quod vos nobis fecistis homagium, et præstitistis insuper Fidelitatis juramentum, sicut vestri antecessores nostris prædecessoribus sunt facere consueti.* Charta ann. 1247. apud Sammarthanos in Episcopis Aptensibus: *Et corporale nobis fecit homagium, suscipientibus per nos et successores nostros, ponendo manus proprias infra nostras: et promittens jurejurando supra sancta Dei Evangelia Fidelitatem nobis servare, prout in formula Fidelitatis exprimitur, videlicet incolume, tutum, utile, honestum, facile, possibile.* [Charta homagii ann. 1310. ex Schedis Præsid. *de Mazaugues: Recognoscunt... homagium ei facere et Sacramenta Fidelitatis, scilicet tutum, incolume, honestum, utile, facile et possibile.*] Sed et inde observare est, *homagium* et *Fidelitatem* passim simul jungi. Fridericus I. Epist. ad Ottonem Frising. Episcop.: *Hominio et Fidelitate nobis facta coronam regni de manu nostra Petrus Rex Danorum suscepit.* Idem Otto lib. 1. de Gestis Frider. cap. 2: *Ad pedes Imperatoris, satisfactionem offerens, humiliter Dux venit hominiumque sibi cum sacramento Fidelitatis exhibens, Ducatum ab illo suscepit.* Radevicus lib. 1. cap. 2: *Tunc ad curiam venientes, Friderico Fidelitatem fecerunt atque hominium, et beneficia de manu illius susceperunt.* Apud Petr. Blesensem Epist. 102. *Homagia* et *Fidelitates.* Apud alios, *Homagia Fidelitatis.* Trithemius cap. 20: *Cum honore magno suscipitur, et Homagio Fidelitatis suscepto per dies septem commoratus, etc.* Jo. Beka in Ottone IV. Episcopo Traject. 36: *Accedentes quoque singulatim Primates ad regale solium præstiterunt eidem debitæ Fidelitatis Homagium.* Ptolomæus Lucensis ann. 1126: *Rogerium Siculum facto sibi homagio, Juramento Fidelitatis firmato, ipsum de Ducatu Apuliæ et Siciliæ investivit. Fidelitatis astrictus homagio,* apud Albertin. Mussatum. *Homa-*

gium et Fidelitatem ligantiæ facere, apud Matth. Paris ann. 1257.

Sunt quidam hæredes, inquit Bracton. lib. 2. cap. 35: *qui tenent ad homagium faciendum, et ad sacramentum Fidelitatis:* quidam tantum ad sacramentum fidelitatis secundum diversitatem tenementorum. Verbi gratia de tenemento, quod tenetur ad terminum, non fit homagium, sed tantum fidelitatis sacramentum. Rursum de socagio villano nullum omnino competit homagium, sed fidelitatis sacramentum.

Homagium Minor facere potest; *nullum tamen juramentum Fidelitatis, antequam ad ætatem pervenerit, præstabit.* Idem n. 4. et Fleta lib. 3. cap. 16. § 14. Nam ut est in Regiam Majestatem lib. 2. cap. 60. § 2: *Tenetur dominus recipere homagium recti hæredis, sive fuerit infra ætatem hæres ipse, sive plenam habuerit ætatem, dummodo masculus sit.* Recepto vero homagio idem hæres in ipsius domini custodia remanebit, donec plenam habuerit ætatem. Ibid. cap. 68. In aliquot Consuetudinibus municipalibus ætas faciendi homagium definitur annus vigesimus completus, in Aurelianensi art. 24. in Dunensi art. 12. in Consuetudine Castelli Novi art. 44. in Arvernensi cap. 22. art. 28. decimus quartus pro masculis, et duodecimus pro feminis in Peronensi art. 58. decimus quartus in feminis in Aurelianensi d. art. 24. Statutum Baronum Andegavensium et Cenomanensium mense Maio ann. 1246. in Tabulario Andegavensi Cameræ Comput. Parisiens. fol. 32: *Est autem ætas hæredis masculi faciendi homagium domino, et habendi terram suam, quam cito hæres ingressus fuerit vicesimum primum annum.* De nobilibus vero puellis hæredibus sic ibidem statuitur: *Ordinavit, quod femina non maritata postquam quintum decimum annum compleverit, habeatur legitimæ ætatis ad faciendum homagium domino, et ad habendam terram suam.* At quoad masculos, ea Statuta spectant potissimum sacramentum fidelitatis, quod feminæ non præstant, ut infra docemus: ita quod si contingeret Minorem homagium facere, non ideo a custodia domini seu alterius liberatur. Sic Philippus Augustus mense Aug. ann. 1214. et Girardus Episcopus Catalaunensis mense Sept. ejusd. anni Theobaldum Comitem Campaniæ ad homagium admisere, *salvo dotalitio Blanchæ Comitissæ matris, et salvo ballio Comitatus Campaniæ et Briæ, quod debebat tenere, donec filius ejus haberet* 21. *annos, de quo idem Theobaldus exire non posset ante prædictum ætatis annum, nisi per eam, et de voluntate illius.*

At Consuetudines nostræ aliquot municipales sacramentum fidelitatis non admittunt, nisi in homagiis ligiis. Turonensis art. 115: *Le vassal doit faire hommage simple à son Seigneur, nue teste, les mains jointes, et le baiser: et celui, qui doit hommage lige, le doit faire mains jointes sur les Evangiles, nue teste, desceint, et le baiser en faisant les sermens requis.* Id ipsum statuitur in Andegavensi art. 138. in Cenoman. art. 150. et in Pictavensi art. 113. Formulam sacramenti fidelitatis describunt Andegavensis art. 138. et Cenomanensis art. 150.

FIDELITATEM CUM AFFIDATIONE FACERE, non vero homagium, tenetur maritus de dote, quam uxor de priore marito habet, ex Regiam Majest. lib. 2. cap. 48. § 10. Ubi *cum affidatione* idem valet, ac *sub fidei vel sacramenti interpositione*, eod. lib. cap. 57. § 10. quo loco dicitur fidelitas præstari dominis a mulieribus et earum hæredibus, sub eadem forma et iisdem verbis, quibus homagium fieri solet. Et cap. 29. § 3. ejusdem libri: *Feminæ de jure nullum homagium facere possunt, licet plerumque Fidelitatem dominis suis facere solent.*

¶ FIDELITATES TENERE, f. Sacramenta fidelitatis pro Domino capitali recipere. Charta ann. 1205. tom. 8. Spicileg. Acher. pag. 224: *Et ego Bernardinus bajulus Domini Regis qui etiam teneo Fidelitates prædictorum castrorum.*

FIDELITATEM, non vero *homagium*, Regi faciunt Episcopi consecrati de Baroniis suis eleemosynatis, seu de Regalibus: ratio est, quia non proprio, sed alieno nomine, scilicet Dei et Ecclesiæ terras possident et tenent. Vel quia de feudo et eleemosynato non fit homagium, ut est in Regiam Majest. lib. 2. cap. 64. 65. et apud Bractonum lib. 2. tract. 2. cap. 35. § 4. Ubi additur, electos in Episcopos ante consecrationem homagia sua facere consuevisse. De sacramento fidelitatis, Regibus ab Episcopis præstito, multa habet Juretus ad Epist. 35. et 190. Ivonis Carnot. Formulæ illius exstant in Privilegiis Ecclesiæ Hamburg. pag. 199. 200. in Concil. Dusiac. I. part. 1. cap. 5. part. 2. cap. 32. 33. etc. Porro sacramentum fidelitatis Regi tenentur facere Episcopi *infra* 40. *dies post susceptionem Regalium*, ut est in Charta S. Ludov. Regis mens. Febr. ann. 1260. pro Episcopo Aurelian. in 30. Regesto Archivi Regii Chr. 471. Vide Jacob. Petitum ad Pœnitentiale Theodori pag. 476. 477. Describitur formula hujus Sacramenti in Regesto nigro Castelleti Parisiensis, hisce verbis: *C'est la maniere, et comment les Prelats et gens d'Eglise font serment de feauté au Roy nostre Seigneur. Il convient ausdits Prelats et gens d'Eglise mettre la senestre main sur le pis, et la dextre sur le livre et l'estole au col. Vous jurez sur les saintes Evangiles de Dieu et par vos ordres, que vous serez loiaux et feaux au Roy de France, nostre Seigneur, qui cy est, et à ses Successeurs Roys de France, son honneur, son Estat, son corps, ses membres, et son heritage, vous lui garderez contre toutes personnes, qui peuvent vivre et mourir, et se conseil vous demande bon et loyal, vous lui donnerez, et se le sien vous dit, vous lui celerez, et ainsi vous le jurez. Et puit doit le Prelat baiser le livre.* Hodie vero paulo aliter concipitur.

Sed et Presbyteri omnes fidelitatem tantum, non vero hominium faciunt dominis Laicis, etiam de propriis feodis. Concilium Claromontanum, et Epistola Synodi Rotomagensis ann. 1095. apud Ordericum Vital. lib. 9. pag. 722: *Nullus Presbyter efficiatur homo Laici, quia indignum est, ut manus Deo consecratæ mittantur inter manus non consecratas: quia est aut homicida, aut adulter, aut cujuslibet criminalis peccati obnoxius. Sed si feudum a Laico Sacerdos tenuerit, quod ad Ecclesiam non pertineat, talem faciat ei Fidelitatem, quod securus sit.* [Sigebertus ad ann. 1176: *Episcopi vero et Abbates homagium non fecerunt, sed sacramento se constrixerunt.*]

Formulam sacramenti fidelitatis sex includere supra attigimus, ex Charta ann. 1247. videlicet *incolume, tutum, utile, honestum, facile, possibile.* Quod ex Epistola 101. Fulberti Episcopi Carnotensis fluxisse probabile est, quæ inserta a Gratiano 22. q. 5. de Forma, in qua hæc ille scribit ad Guillelmum Aquitanorum Ducem: *De Forma Fidelitatis aliquid scribere monitus, hæc vobis quæ sequuntur, ex librorum auctoritate notavi: Qui domino Fidelitatem jurat, ista sex in memoria semper habere debet: incolume videlicet, tutum, honestum, utile, facile, possibile. Incolume videlicet, ne sit domino in damnum de corpore suo. Tutum, ne sit et damnum de secreto suo, vel de munitionibus, per quas tutus esse potest. Honestum, ne sit ei in damnum de sua justitia, vel de aliis causis, quæ ad honestatem ejus pertinere videntur. Utile, ne sit et in damnum de suis possessionibus. Facile, vel possibile, ne id bonum, quod dominus suus leviter facere poterat, faciat ei difficile: neve id, quod possibile erat, reddat ei impossibile. Ut autem fidelis hæc nocumenta caveat, justum est, sed non ideo sacramentum meretur. Non enim sufficit abstinere a malo, nisi fiat, quod bonum est. Restat ergo, ut in eisdem sex supradictis consilium et auxilium domino suo fideliter præstet, si beneficio dignus videri vult, et salvus esse de Fidelitate quam invenit. Dominus quoque fideli suo in his omnibus vicem reddere debet; quod si non fecerit, merito censebitur malefidus, sicut ille, si in eorum prævaricatione vel faciendo vel consentiendo deprehensus fuerit, perfidus et perjurus.* Quorum quidem sex verborum explicatio inserta iisdem habetur verbis in homagio ann. 1296. apud Columbum lib. 3. de Episcop. Vasion. n. 26. [* Charta Raym. VII. comit. Tolos. qua concedit in feudum R. de Baucio castrum et villam Camareti ann. 1237. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 382. Vide mox ad lineam *Communis.*] Adde aliam ann. 1246. apud Sammarthanos in Episcopis Aptensibus. Huc etiam referri possunt Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 5: *Omnis homo fidem det domino suo de vita et membris suis, et terreno honore, et observatione consilii sui per honestum, et utile, fide Dei salva, et terræ Principis salva, etc.* Vide Glanvillam lib. 7. cap. 18. Rastallum in V. *Homage*, et Spelmannum in voce *Fidelitas.* In Statutis antiquis Cartusiensib. part. 2. cap. 32. § 2: *Nolumus, quod domus nostri Ordinis recipiant homagia, sed Fidelitates fide et juramento vallatas.*

☞ Huic veteri sacramenti fidelitatis formulæ, quam *bardis Longobardisque hominibus dignam* vocat Hotomannus, alia successit, in qua omissis iis sex verbis, horum tamen tacita fiebat mentio in hunc modum: *Omnia et singula adimplebit... et observabit quæ in Capitulo de Forma antiqua et nova sacramento Fidelitatis comprehenduntur*, ex Charta homagii ann. 1480. inter Schedas Præsid. *de Mazaugues.* Vide Salvaingum de Usu feud. cap. 4. et lib. 2. de Feud. tit. 5. 6. et 7.

* Iis sacramenti fidelitatis formulis addenda videtur illa, quæ legitur in vet. Cæremon. B. M. Crassens. Ms.: *Juro ego Willelmus filius, qui fui Stephaniæ feminæ, tibi Leone abbati, filius qui fuisti Stephaniæ feminæ, quod de ista hora in antea vel deincebs fidelis ero tibi de tua vita et de omni tuo honore per directam fidem sine tuo engan, sine fraude et malo ingenio et sine ulla deceptione, me sciente, per Deum et hæc Sancta sanctorum, et talem conventionem facio ego et filius meus Gausbertus, ut post mortem meam filius meus firmiter, sicut ego, juret abbati S. Mariæ sine avere.*

* Hominio præstito eoque altera die recognito seu pro rato habito, subsequebatur fidelitatis sacramentum, ut docet Charta ann. 1236. ex Reg. 30.

Chartoph. reg. ch. 142 : *Jacobus Dei gratia illustris rex Aragonum... recognovit se eidem* (episcopo) *præcedenti die homagium sibi fecisse,... et statim facta recognitione homagii, dictus dominus rex dom. Johanni de Montelauro episcopo supradicto et ecclesiæ Magalonensi præpositis super altare S. Firmini in Montepessulano, Corpore Jesu Christi, cruce, reliquiis et textu Evangeliorum aperto, sacrosanctis Evangeliis manu tactis, sacramentum Fidelitatis in modum præstitit subsecutum : Audi tu Johannes episcope Magalonensis, ego Jacobus Dei gratia rex Aragonum et Majoricarum, comes Barchinonæ et Urgelli et dominus villæ Montispessulani, filius quondam Mariæ illustris reginæ Aragonum et dominæ villæ, Montispessulani, ab ista hora inantea personam tuam non capiam, vitam et membra tua tibi non tollam, nec homo nec femina meo consilio vel meo ingenio; et si in illo honore, quem tu hodie habes et possides, et canonici Magalonenses habent et possident in communia, vel inantea tu acquisieris et canonici Magalonenses acquisierint, ego Jacobus tollerem vel forisfactum ibi facerem, cum tu me açomonras per sacramentum, vel si præsens non fueris aut ecclesia Magalonensis tum forte episcopum non habuerit, præpositus vel prior Magalonensis consilio capituli Magalonensis me çomonra per sacramentum, infra xl. dies cabalmen o rendrai o zo emendarai, vel ad tuam voluntatem m'en contenrai et ad mercedem canonicorum similiter, et si homo vel femina in illo honore, quem tu habes et possides, et canonici habent et possident, vel inantea tu acquisieris vel canonici acquisierint, tibi vel canonicis aliquid tolleret vel forisfactum faceret, si per me illud reddere nollet, vel directum tibi et canonicis facere nollet, cum tu me çomonras per sacramentum, aut si præsens non fueris, vel ecclesia Magalonensis tunc forte episcopum non habuerit, præpositus vel prior Magalonensis cum consilio capituli Magalonensis me çomonra per sacramentum, tibi et canonicis Magalonensibus adjutor ero sine enganno, sicut in hac carta continetur, et clericus legere et intelligere potest, et ita tenebo et adimplebo sine omni enganno, me sciente, tibi præfato Johanni de Montelauro Magalonensi episcopo et catholicis successoribus tuis, et canonicis Magalonensibus præsentibus et futuris. Sic Deus me adjuvet et istæ sanctæ reliquiæ et sancta Dei Evangelia quæ corporaliter manu mea tango.* Vide infra in *Hominium.*

° Communis vero parque omnino erat dominum inter et vassallum fidei professio : nam ut fidelitatem domino vassallus, ita et vassallo dominus personam illius, et feuda, ac in iis jura se conservaturum pollicebatur. Charta ann. 1337. in Reg. 101. Chartoph. reg. ch. 103 : *Promittens dictus dom. Lambertus pro se et suis hæredibus et successoribus per pactum expressum solemni stipulatione vallatum et super sancta Dei Evangelia per eum corporaliter tacta juravit dicto dom. dalphino præsenti, suo ac hæredum et successorum suorum nomine stipulanti, quod ipse erit perpetuo bonus et fidelis vassallus dicto dom. dalphino et suis, pacta, conventiones et conditiones prædictas, et alia quæ bonus homo facere et servare tenetur bono domino suo, faciet et servabit, omniaque et singula, attendet, complebit et inviolabiliter observabit dicto dom. dalphino et suis, quæ in sex capitulis fidelitatis, videlicet incolume, tutum, honestum, utile, facile, et possibile, et in quibuscumque aliis capitulis formæ fidelitatis novæ et veteris continentur. Dictus vero dom. dalphinus pro se et suis hæredibus et successoribus universis et singulis promisit pacto expresso, solemni stipulatione vallato, et supra sancta Dei Evangelia tacta corporaliter juravit dicto dom. Lamberto præsenti, stipulanti et recipienti pro se et suis hæredibus et successoribus prædictam infeudationem et donationem in feudum, ac omnia et singula pacta, conventiones et conditiones prædictas omni tempore perpetuo ratas, gratas et firmas habere, attendere et servare, ac eas et ea attendere et complere, ac vicem pro vice reddere dicto dom. Lamberto, hæredibus et successoribus ejus, et nullo tempore contra facere vel venire, nec alicui contravenienti seu contravenire volenti consentire, juris vel facti aliqua ratione.* Vide in *Hominium.*

° A fidelitatis sacramento eximebantur vassalli, nisi contrarius reclamaret usus, cum feudum a marito uxori testamento concedebatur. Testam. ann. 1142. apud Murator. in Antiq. Estens. pag. 330 : *Volo ut uxor mea Aichiva habeat totum illud, quod habeo in curte Urbanæ, ita tamen hoc, quod in feudo est, vassalli teneant ab ea sine Fidelitate, excepto si ille vassallus est, qui per medium mansum, vel per unum, vel per duos, usus sit facere Fidelitatem.*

° Fidelitas Jurata, Sacramentum fidelitatis. Reg. feud. Aquit. in Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 21. r° : *Pro quibus omnibus debet* (Guil. Ramundi de Genciaco) *facere dicto dom. regi homagium ligium, Fidelitatem juratam, et facere jus et recipere coram eo et suo mandato.*

° Fidelitas Villæ, Sacramentum fidelitatis a cive præstitum. Charta commun. Clarim. ann. 1248. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 600. art. 9 : *Si quis vero Fidelitatem villæ fuerit ementitus, vingt cinq solz persolvet pro emenda.*

☞ Alia erat formula fidelitatis quam Decani rurales Archidiaconis præstabant de conservando eorumdem jure. Hujus fidelitatis meminit Charta ann. 1201. e Chartular. Meld. : *Talem ordinacionem fecimus, quod rurales Decanos Meldensis Episcopus, Archidiaconis inconsultis, possit eligere, instituere et mutare, salva tamen Fidelitate quam de conservando jure Archidiaconorum consueverunt præstare.* Fidelitatem quoque exigebant beneficiorum ecclesiasticorum patroni ab iis in quos ea conferebant. Charta ann. 1177. ibid. : *Set antequam curam animarum ab Episcopo percipiat, ad nos mittetur facturus nobis Fidelitatem in nostro capitulo, quod nullam irrogabit vel consentiet irroganti nobis injuriam vel dampnum super rebus quas in parochia ejus habemus.* Eam denique jurabant Capellani Parochis in quorum districtu capellaniam possidebant. Charta ann. 1216. ibid. : *Capellanus per Episcopum institutus jurabit in institutione sua Fidelitatem presbytero de Limogni de jure parochiali ejusdem eidem in omnibus conservando.*

° Fidelitatis solemne sacramentum præterea exigebant episcopi ab iis, quibus parochiam regendam committebant. Charta Odon. episc. ann. 1202. in Chartul. episc. Paris. fol. 53. v° : *Nobis fuit præsentiatus Theobaldus canonicus S. Genovefæ ad curam animarum parrochiæ de monte ; et idem Theobaldus curam animarum ejusdem parrochiæ suscepit a nobis, et præsentibus sacrosanctis Euuangeliis et deosculatis ab eodem, promisit nobis sicut episcopo Parisiensi in verbo sacerdotis et super ordinem suum justitiam, obedientiam et Fidelitatem, quamdiu regeret parrochiam memoratam.*

¶ In Fidelitate Dei et S. Petri Placitare. Litteræ Seguini Condomensis Abbatis tom. 2. Gall. Christ. inter Instr. col. 443 : *Ex integro dedit super altare S. Petri... ita ut S. Petrus cum suis proprie in dominio in perpetuum possedisset... ut si... ipse Comes... vim vellet inferre... vel ulla occasionis intentione placitum commonere, ipsi in Fidelitate Dei et S. Petri placitarent, et si opus esset, et contra omnes defensarent ;* hoc est, ni fallor, sub protectione et tutela Dei et S. Petri.

° Fidelitatem Facere, Per fidem suam promittere. Chartul. S. Petri Carnot. : *Ita tamen ut carpentarii monachorum, antequam boscum cædant, vel domino Firmitatis, si forte abfuerit, forestariis ejus, faciant Fidelitatem, quod non nisi ad usus monachorum de bosco capiant.*

° Fidelitatem Facere, Quod unicuique proprium est fideliter tribuere. Charta Galteri Laudun. episc. ann. 1171. ex Chartul. S. Vinc. Laudun. ch. 75 : *Abbas* (S. Vincentii) *et dom. Jacobus suum ibi* (in nundinis) *ministerialem communem habebunt, qui de hiis quæ de stallagiis et theloneo provenerint, tam abbati quam domino Jacobo faciet Fidelitatem. Féablement,* fideliter, in Lit. ann. 1371. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 450 : *Que les informations que faicte en auront, et tout ce que par eux en sera trouvé, il rapportent Féablement pardevers nozdis baillif, prévost, etc.*

° **FIDELLA,** Fidicula, lyra. Hist. Ratispon. ad ann. 1464. apud Oefelium tom. 2. Scriptor. rer. Boicar. pag. 516. col. 1 : *Cunradus de Nurinberga... expertissimus... in organis, lutina, cithara, Fidella ac fistula, tibiis ac buccina, et in omnibus instrumentis musicalibus.* Vide *Fidicinare.*

° **FIDENCIA,** Præstatio, quæ in fidejussionibus dandis domino debebatur, ut *Fidantia.* Vide in hac voce. Libert. Brianc. ann. 1343. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 726. art. 8 : *Gallinis seu caponibus, Fidenciis, retrofidanciis,... et omnibus aliis obventionibus, etc.*

¶ **FIDENTIALIA,** Sponsalia, Gall. *Fiançailles.* Statuta Synodalia Ecclesiæ Constantiensis cap. 60. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 821 : *Non fiant sponsalia sive Fidentialia cum repentalitiis* (sic vocabant mulctam pecuniariam) *quia libera debent esse matrimonia, nec metu pœnæ adstringi.* [° Vide supra *Fiancialia* et infra *Fiducialia.*]

¶ **FIDENTIARIUS,** Familiaris, amicus. Chartul. Ecclesiæ Auxitanæ cap. 77. de Clodoveo Rege Franc. : *Eique tum per se, tum per Fidentiarios suos crebrius et officiosius suggerere et insinuare cepit.*

° **FIDERE,** Esse, fieri. Charta Aldef. reg. Aragon. pro incolis Tutelæ æra 1165. in Reg. 53. Chartoph. reg. ch. 595 : *Placuit michi libenti animo et spontanea voluntate et propter amorem quod bene Fideat Tutela populata et totas gentes veniant ibi populare, etc.*

FIDES, quæ et *Fides Catholica,* de qua est titulus in Cod. Th. et Justin. Lactantio lib. 4. de Vera sapient. cap. 30. extremo, Ecclesia Catholica dicitur esse *Domicilium fidei.* Ipsi fideles *Domestici fidei* appellantur a Patribus, uti alibi docuimus. In veteri Inscriptione Emeritæ, Constantinus Mag. dicitur *pacis et*

justitiæ cultor, publicæ quietis fundator, Religionis et Fidei auctor.

¶ Fides, nude pro Fidei formula, in Vita S. Eligii inter Fragm. de Rebus Gestis Dagoberti I. Reg. Franc. apud Duchesn. tom. 1. pag. 631 : *Edidit* (Martinus PP.) *contra hæreticos Fidem magnifice, valde atque accurate, quam etiam cum subjuncta epistola Galliarum partibus destinavit.*

Fides Christianitatis. Charta Fulconis Comitis Andeg. : *Et promittit, et dedit Fidem Christianitatis in manum Teberti Præpositi, quod nunquam foderum clamaret.* Vide *Christianitas.*

¶ Fidem Brachio Dare Sacramento, Duellum indictum et juratum tenere. Charta ann. 1056. apud Mabill. tom. 4. Annal. pag. 564 : *Paratus aut calidi ferri judicio secundum legem Monachorum per suum hominem id probare, aut scuto et baculo juxta legem secularium defendere.* Cum duellum prætulisset Vicecomes, *obtulit Abbas hominem S. Albini, qui et sacramento fidem faceret, et Sacramento Fidem Brachio daret.*

Fidem Facere, Fidem suam de re quavis, verbi gratia de pecunia solvenda, alteri obstringere ; in Lege Salica tit. 53. et 54. Edit. Heroldi ; *S'obliger envers quelqu'un.* Charta Chlodovei III. Regis, edita a Mabillonio : *Sicut fuit judicatum, ut in exfaido et fredo solidos quindenos pro hac causa Fidem Facere debirit, etc. Sacramento Fidem Facere,* in Lege Ripuar. tit. 58. § 21. tit. 66. § 1. *Manu Fidem Facere,* apud Gregor. Turon. de Glor. Confess. cap. 68. *Fidem in manum alicujus dare,* apud Dodechinum in Chron. ann. 1158. Precaria Hadoindi Episcopi Cenomanensis : *Et si negligens aut tardus de ipso censu apparuero, Fidem exinde Faciam, et ipsum monasteriolum tempore vitæ meæ non perdam.* Alia Precaria Meroli Episcopi Cenomanensis eadem ferme habet in Actis Episcopor. Cenoman. pag. 208. [Vide Vitam Aldrici Episc. Cenoman. pag. 155. 158. 160. 161. 170.]

¶ Per Fidem Beneficam Renunciare, Formula renuntiationis, qua quis profitebatur se ultro et bona fide renuntiasse certis privilegiis quibus in jure uti licebat. Charta ann. 1264. ex Archivis Sangerm. : *Henricus Chauzon coram nobis constituti se fecerunt et constituerunt plegios, redditores, solutores, et principales debitores, quilibet eorum in solidum ; et per Fidem Beneficam Renuntians privilegiis cruce-signatis et crucesignandis, indulto et indulgendo, omni juris auxilio.*

¶ Fidei-Captio, Sacramentum. Tabularium Calense pag. 77 : *Ut hoc ratum permaneret, hoc Fidei-Captione ego Petrus et mei filii confirmavimus, etc.*

Fides Ligia. Arnulfus Lexoviensis Epist. 5. ex iis, quæ editæ sunt tom. 13. Spicilegii Acheriani : *Præterea, quod de jure Archidiaconatus hominio mihi et Fide Ligia tenebatur obnoxius.* Vide *Ligius.*

° Charta ann. 1394. ex Pancarta episc. Carnot. : *Je Regnault d'Angennes, premier escuier tranchant du roy nostre sire, et seigneur de la Loppe, tiens à deux Fois et homages liges le chastel et chastellerie de la Loppe avec toute justice.*

Fides Salva, Servata, illæsa. *Fidem Salvare,* Illæsam conservare. Capitulare Ludov. Pii ann. 828. cap. 4 : *Instruendi sunt, qualiter ipsam Fidem erga nos Salvare debeant.* Infra : *Omnino, si Salvam voluerit suam Fidem et promissionem habere, manifestum faciat.* Annales Franc. ann. 789. de Tassilone Duce Bavariæ : *Et Bajoarii cœperunt dicere, quod Tassilo Fidem suam Salvam non haberet, sed postea fraudolans appareret.* Quo loco Chronicon Reicherspergense, *quod Fidem promissam violasset.* Anna Comn. lib. 14. Alexiad. pag. 428 : Δεῖν ἐλογίσαντο τὸν υἱὸν τοῦ Πλεκτράνου εἰς σῶαν πίστιν ὀρκίσαι τοῦ αὐτοκράτορος, i. oportere censuerunt, ut filius Bertrandi salvam et integram fidem Imperatori juraret.

° Fidem Levare, Manum vel digitum levando per fidem suam promittere. Lit. remiss. ann. 1460. in Reg. 192. Chartoph. reg. ch. 80 : *Ipse Georgius promisit sibi quod nullum faceret malum, levando Fidem sive digitum.*

Fideidonationes, de iis, qui invicem sibi *fidem dant* de futuro matrimonio contrahendo. Synodus Cicestrensis ann. 1289. cap. 29 : *Fideidonationes domesticas, etiam de matrimonio contrahendo fieri prohibemus, etc.*

¶ Fidei-Machia, Pugna pro fide. Vita S. Abundii tom. 1. Aprilis pag. 91 : *At animadvertentes Orthodoxi inanes fucos stantes ad divina præsepia, et non patientes horum perfida contagia, Fidei-Machiæ opposuerant præsidia.*

Fidem Mentiri dicebantur, qui contra *fidem factam,* sacramento firmatam, in dominum insurgebant. Synodus Vermeriensis ann. 752. cap. 9 : *Si quis necessitate inevitabili cogente in alium ducatum seu provinciam fugerit, aut seniorem suum, cui Fidem mentiri non poterat, secutus fuerit, etc.* Annales Franc. veteres ann. 778 : *Saxones, gens perfida, Mentientes Fidem, egressi de finibus suis, venerunt ostiliter usque ad Rhenum fluvium, etc.* Vita Ludov. Pii ann. 833 : *Tandem ergo conventum est..... in locum, qui ab eo, quod ibi gestum est, perpetua nominis ignominia notatus est, vocatur Campus Mentitus. Quia enim ii, qui Fidem Imperatori promittebant, Mentiti sunt, locus, in quo id contigit, testis nequitiæ in suo nomine remansit.* Annales Franc. Fuld. ann. 858 : *Illi vero Fidem Mentiti, et Karolo conjuncti, etc.* Ordericus Vitalis lib. 12. pag. 881 : *Perjuriique nefas ultro committentes, mihi Fidem suam Mentiti sunt.* Vide eumdem pag. 495. 534. 657. 881. 922. Galfridum Monemuth. lib. 8. cap. 2. Rodericum Tolet. lib. 4. Hist. Hisp. cap. 10. Huntindonens. pag. 390. Fragmentum de Willelmo Conquestore pag. 30. Gesta Consulum Andegav. ubi de Edelthelo, Petrum de Vineis lib. 1. Epist. 21. pag. 162. lib. 3. Epist. 85. etc.

Fidem igitur *mentiri* dicebatur vassallus, qui fidem hominio promissam domino suo haud servabat. Philippus Bellomanerius cap. 61 : *Appel de Foi Mentie est de tele foi, qu'à omage appartient, en tele maniere, que li apeleres mist à son home sus, qui foi le devoit par le reson de l'omage.* Deinde exemplum proponit in vassallo, qui adulterium cum domini uxore, quam custodiendam acceperat, commisit. Eodem etiam cap. : *Fois et loiatés est de si France nature, qu'elle doit estre gardée, et specialement à celi, à qui elle est promise : car à l'hommage on promet fere à son Seigneur foi et loiauté.* Unde concludit, vassallum non posse feudum suum deserere, cum a domino ad expeditionem submonetur : *Ce ne seroit pas loiatés de renoncer el point, que ses Sires s'en doit aidier.* Sic porro officium vassalli erga dominum ex hominio observant Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 197. ita ut si contra peccet, reus sit *Fidei Mentitæ. Et pour ce me semble-il, que il est tenus de non mettre, ne faire mettre main sur son cors, ne consentir, ne souffrir à son pooir, que autre li mette, ne ne doit prendre, ne faire prendre, ne tenir aucune chose de son Seignor sans congié outre son gré, se il ne le fait par l'esgart, ou par la connoissance de la Court de son Seignor, de celle Seignorie, où son fié est, pour quoi il a fait homage. Ne ne doit home, ne feme, conseiller contre son Seignor, se le Seignor ne le donne à son Conseil. Ne ne doit pour home, ne pour femme, parole monstrer en Court, se il n'est à son Conseil, de que il se mete en esgart, ou en connoissance de Court, de chose, qui contre son Seignor soit. Ne ne doit porter armes contre son Seignor, se ce n'est avec un autre sien Seignor, à qui il soit tenus de foi ains que à lui. Ne ne doit faire à son escient, ne porchiasser la honte ne la damage de son Seignor, ne consentir que autre li face. Ne ne doit à la feme de son Seignor, ne à sa fille, requerre vilainie de son cors, ne souffrir, ne consentir à son escient, ne à son pooir, que autre li face, ce est assavoir de gesir à li charnellement, coment que ce soit, se ce n'est par mariage, ne à sa sœur, tant come elle est damoiselle en son hostel, ne soffrir, ne consentir à son escient, ne à son pooir, que autre li face. Et doit conseiller loyaument à son Seignor à son escient de ce, que il demandera conseil.* Capite sequenti : *Et home doit tant plus à Seignor par la foi, que il li est tenus, que le Seignor à lui, que home doit entrer en ostage por son Seignor getter de prison, se il l'en requiert, ou fait requerre par certain message : et chacun home, qui a fait homage à autre, est tenus par sa foi, s'il treuve son Seignor en besoin d'armes à pié entre ses ennemis, ou en leuë, qu'il soit en perill de mort, ou de prison, de faire son loial pooir de remonter le, et de rejetter le de celui perill : et se il autrement ne le peut faire, il doit donner son cheval, ou sa beste, sur quoi il chevauche, se il la requiert, et aider à le mettre sus, et aider le à son pooir à son cors sauver. Et qui faut à son Seignor des avant dites choses, il Ment sa Foi vers son Seignor, et se le Seignor l'en peut prover par recort le Court, il pora faire de lui, et de soues choses, come home attaint de Foi Mentie. Et qui fait aucune desdites choses por son Seignor, le Seignor est tenus par sa foi de delivrer le à son loial pooir celui ou ceaus de ses homes, que il a mis en ostage pour sa delivrance, et ce celui, ou ceaus de ses homes, qui le montent, come est dit cy-dessus, sont pour achaison de ce pris et emprisonnés. Il est tenus à son Seignor d'entrer pour lui en ostage, pour dethe, et en plegerie de tant vaillant, comme le fié que il tient de lui vaut, et dequoi il est son home, vaudroit raisonnablement à vendre par l'assise. Et qui ce defaut à son Seignor, je crois que il doit perdre le fié à sa vie, que il tient de lui, etc.* Cap. 209 : *Se home Ment sa foi vers son Seignor, et le Seignor à son home, et il l'occist, ou fait occire, ou pourchasse sa mort, ou la consent, ou la seuffre, se il la seit, et la peut garder, et deffendre, se il ne l'a fait à son pooir, et se il faire ne le peut, que il au mains le garnisse au plutot que il pora, pour garder s'en ; ou se il le prent, ou fait prendre ; ou pourchasse, ou consent, ou seuffre, que il soit pris par ses ennemis, se il peut deffendre, ou garder, se il ne le fait à son pooir, et se il faire ne le peut, que il l'en guarnit par soi, ou*

par autre le plustost que il pora. Ou se il le tient, ou fait tenir en prison, ou souffre, que autre le tiegne: si il l'en peut getter, et il ne le gette à son pooir, ou à bone foi. Ou se il le fiert par ire, ou fait ferir, ou consent, ou seuffre, que il soit ferus, ou laidis, et le peut deffendre, et il ne le fait à son pooir. Ou se il li court sus, ou fait courre pour mettre main en son cors, ou en des choses de la Seignorie et celle, dont il est son home, ou pour lui desheriter, tout ne le fait-il, ou se il le fait faire, ou ce il li met sus, qu'il a esté ou veaut estre mesprenant vers lui de sa foi, ou que il fist trahison vers lui, ou pourchassé, ou souffri, ou consenti, ou sot, ou ne le garda, ou au mains ne l'en garnit, ou aucune autre maniere de trayson, ou de Foie Mentie li met sus, et il ne l'attaint, si come il est divisé en l'autre chapitre, que le Seignor peut son home attaindre de sa foi, ou l'om son Seignor. Ou il gist charnellement à sa fille, ou la requiert de folie, ou li porchasse pour autre à faire. Ou se il quiert, ou fait pourchasser l'une des choses avant dites à la fille de son Seignor, ou à la seur, tant come elle est damoiselle en son hostel, ou seuffre, ou consent, que autre le face, se il peut destourner, et il ne le fait, ou au moins n'en face son pooir. Et de laquel des choses dessus dites, que l'un mesprent vers l'autre, il Ment sa Foi.

Ex quibus patet, *fidem mentiri* etiam dominum, si quam vassallo hominium facienti pollicitus est, non servaverit: quia fidem uterque secundum diversa domini ac vassalli officia pollicetur, vassallus domino, dominus vassallo. Unde in vetere Poëmate vernaculo, *le Roman de Garin*, cum Garinus Pipinum convenisset, ut Harderico Suessionensem Comitatum, quem ab eodem Pipino tenebat, auferret, Pipinus reponit:

Ne m'enseignez pas à ma Foi Mentir,
Ja fu les jors, Hardres de moi la tint.

[Le Roman *de la guerre de Troyes* MS.:

Trop l'en engigna ce poisse moi,
Leidement li Menti sa Foi.]

Quod vero spectat ad pœnam fidei mentitæ, quam incurrit vassallus, sic ea exprimitur iisdem Assisiis eodem capite: *Se le Seignor attaint son home de Foi Mentie, il est encheu en sa merci de cors et de Fié, et de quanques il a. Et se il veaut avoir droit, et il le requiert à sa Court, que elle li conoist, quel droit il en doit avoir, je cuit que la Cour esgardera que il peut faire de son cors justice, selon ce que le mesfait fera de trayson, ou de Foy Mentie, et qu'il peut son fié et toutes les autres choses prendre, et faire en, come de chose de traitour et de Foi Mentie.*

Sed et quam *fidei mentitæ* vicissim incurrit dominus, ita ibidem pœna recensetur: *Si l'ome attaint son Seignor en Court, qu'il ait mespris vers lui de sa foi, et il l'en requiert à avoir droit par esgart, ou par conoissance de Court, je cuit que la Cour esgardera ou conoistra que l'home est quite vers lui de sa foi, et à son fié sans service toute sa vie.*

Subdunt eædem Assisiæ, si dominus vassallum, ac vicissim vassallus dominum, de fide mentita conveniant, quam probare non possunt, non probantem pœnam fidei mentitæ incurrere, ac judicium de fide mentita a Paribus Curiæ fieri debere. Eædem Assisiæ cap. 211: *Qui ment sa Foi l'un à l'autre, celui à qui l'on la ment, sera quite de sa foi qu'il doit à celui qui li a sa Foi mentie: et celui qui la ment, n'est mie quite portant, aine est aussi bien tenus come devant.*

In Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 53. vassallus de fide mentita interpellatus a domino litem ei movere non potest, donec se purgaverit: *Si dominus de felonia, vel Fide mentita compellat hominem suum, non respondeat quibuslibet implacitationibus ejus, donec quietus sit.* Vide, quæ de formula *Sine mefacere, et sine Fidem mentiri*, adnotavit vir clarissimus et summæ eruditionis Dionysius Salvaingus Boissius lib. de Usu Feud. cap. 18.

Fidementitus, *Fidefragus* in Speculo Saxonico lib. 1. art. 40. *Fidei suæ fraudator*, in Capitulari Francoford. ann. 794. cap. 1. Le Roman *de Garin:*

Et dist la Dame, Vos i avés menti,
Come traitres, parjures, Foi menti.

In Assisiis Hierosol. cap. 62. in iis, qui *garandiam ferre* non possunt, ponuntur *les Fois mentis.*

° Qui hoc crimine convictus erat apud Florentinos, inverso capite pingebatur populo exponendus. Poggius lib. 2. Hist. Florent. apud Murator. tom. 20. Script. Ital. col. 237: *Rodolphus vero qui exercitui præerat, vir, ut ipsemet fatebatur, mobilis animi, Fabriani oppidi recipiendi spe injecta, transitionem fecit. Qua ex re, ut moris est eorum, qui fidem frangunt, capite inverso Florentiæ publicis in locis depictus est.*

Fidementirosus, in Foris Alcaçonensib. æræ 1267: *Testimonia mentiriosa, et Fidementiroso pectet 60. solid.*

Mentiri, nude *pro fidem Mentiri.* Charta Abbonis pro fundatione Monasterii Novalicensis ex Tabulario Ecclesiæ Gratianopolitanæ f. 60: *Et illa portione, quem de Maurengo Clerico pro sua infidelitate, quod nobis Mentivit, et per verbo dominico conquisivimus, dum et ipse nobis mentitus fuit.* Hincmarus Opusc. 60. pag. 832: *Ab Imperatore defecit, et illi Mentitus, ad Lotharium confugit.* Abbo lib. 2. de Bell. Paris. vers. 567:

Nuncius interea Regalem concutit aurem,
Gallia quod Mentita sibi sit.

Historia Translat. Sebastiani n. 91: *Ad locum sic forte venitur, qui ex eventu ruptæ fidei, et sacramentorum, Mentituscampus extunc appellatur.* Eadem habet auctor Vitæ Lud. Pii loco supra allato. Vide tom. 3. Hist. Franc. pag. 891. Annales Fr. Loisellii tom. 2. Hist. Franc. pag. 761. etc.

Fides Fracta, Fides mentita, *Fidefragium.* Gloss. Gr. Lat.: Ἀγνωμονῶ, *Tergiversor, Fidem solvo, Fidem rumpo.* Vetus Notitia judicati apud Perardum in Burgundicis pag. 35: *Et si Autardo jam dicto Maurino non repræsentaret, faciat partibus Fredelono pro Fide fracta, sicut Lex est.* Vide Speculum Saxon. lib. 1. art. 40. *Fidem Frangere,* habent etiam JC. in leg. 10. D. de In jus vocando, (2, 4.) et in leg. 2. Cod. de Hæred. vel act. (4, 39.)

Fidefragus, in Speculo Saxonico lib. 1. art. 40. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Fidifragus, Brisefoy.*]

Fidefragium, Perjurium, in Legibus Hungaricis, fides fracta, mentita. Charta Sigismundi Imp. ann. 1415. apud Pontanum lib. 9. Rerum Danicar.: *Multasque alias felonias contra hujusmodi fidelitatis debitum, nec non Fidefragia et traditiones ipsi domino feudi commiserint.*

Fides Læsa, Idem quod *Fidefragium.* Rogerus Hovedenus in Ricardo I. pag. 692: *Appellavit Conradum Marchionem de Fide læsa, et de perjurio, et de proditione facta adversus Regem.* Et pag. 758: *Dominus noster Rex Franciæ calumniatur te de Fide læsa et perjurio, quia jurasti et fidem dedisti, quod venires hodie ad colloquium.* Matth. Paris ann. 1247: *Lites de Fidei læsione et perjurio prohibentur a Rege, quando super his conveniuntur laici coram judice Ecclesiastico.* Epistola S. Thomæ Arch. Cantuar. apud Baron. ann. 1167: *Quod non liceat Episcopo coercere aliquem de perjurio, vel Fide læsa.*

¶ Fides Manualis, Quæ manu in alterius manum posita præstatur. Charta ann. 1383. tom. 2. Hist. Meld. inter Instr. pag. 242: *Quod autem dictum est in isto articulo de Fide manuali et juramento.*

°° Fidemanualis. Vide *Manufideles.*

Fides Violata, in Lege Frider. I. Imper. ann. 1187. apud Conradum Uspergensem. Concilium Francoford. ann. 794. cap. 3. de Tassilone Duce Bavariæ: *In quibus fraudator Fidei suæ extiterat.*

¶ Fides, Præstatio, tributum. Chartular. Latiniac.: *Nullus mercator non debet dare Fidem ad exitum portæ de rebus quas portat vel mutat, nisi de fourura et armatura ferri.* Vide *Fidantia.*

¶ Fideus, pro *Finus,* hoc est, purus, Gallice *Fin.* Diarium belli Hussitici apud Ludewig. tom. 6. pag. 183: *Item quod vestes superbas non portent nec portare permittant, contra Dominum Deum pretiosas nimis, sicut purpuratas, prætextas, pictas, deargentatas, czotatas, cingulos, argenteos Fideos, et omnes decores seu ornatum pro superbia dispositum.*

° Fidei Ordo, Militaris ordo institutus contra Albigenses. Vide in *Ordo* 6.

✱ **FIDIAMUS.** [Amicus fidem servans. Dief.]

FIDIATOR, Fidejussor, Sponsor, Hispanis *Fiador.* Vetus Charta apud Marcam lib. 5. Hist. Beneharn. cap. 24: *Et ipsi posuerunt Fidiatores Arramon, Arnault, ... et Bernardus de Nay posuit Sicard d'Assat.... utrique in præsentia Gastonis, ut firma sit illa terra emptoribus, etc.* Alia apud eumdem lib. 5. cap. 24: *Et si forte denuo querelam renovarent, aut in aliquo violentiam inferrent, per manum unius Fidiatoris centum solid. Morlanæ monetæ solverent, et damnum eis restituerent.* Vide eumdem lib. 4. cap. 20. [Chartul. Eccl. Auxitanæ: *Et Leberonio et filius ejus Carbonels firmaverunt et dederunt Fidiatores.* Vide *Fermes.*]

Fidiatura, Ipsa actio fidejubendi, fidejussio, Hispanis *Fiadora.* Charta Sancii Regis Aragoniæ, apud eumdem Marcam lib. 4. Hist. Beneharn. cap. 20. n. 1: *Et si tantum non quæsierit Domnus Galindo stare in mea terra, quod ponunt istum illi Fidiatores in manus meas, antequam aliqua mala faciat, et sedeant soluti de Fidiatura.*

¶ **FIDICINARE,** λυρίζειν, Canere lyra. Gloss. Lat. Gr. MSS. Sangerm.

FIDICULA, Βασάνου γένος, in Gloss. Gr. Lat. Alibi: Ὄνυχες, οἱ ἐς τὰς βασάνους, *Fidiculæ.* Gloss. Lat. MS. Reg.: *Fidiculæ, genus tormentorum, sicut laminæ.* [Gl. Lat. Gall. Sang.: *Fidicula, Petite corde, ou une maniere de tourment.*] Ita Isidorus et Papias *ungulas* cum *Fidiculis* confundunt. Præterea observat Contius ni lib. ad Leges Majestatis, Græcam metaphrasim in l. Nullus, Cod. ad Leg. Jul. Majest. *Fidicularum tormenta* vertisse *unguium pœnam.* Iso Magister in Glos-

sis : *Fidiculæ, funes ad flagellandum. Quamvis Fidicula a fidibus dicatur : in hoc tamen loco* (Prudentii) *significat ungulas, vel genus tormenti, quo rei in eculeo suspensi torquentur, ut fides et veritas inveniatur.* Ibidem : *Fidicula genus tormenti, vel ferri subtilissimi, quo incidebantur Martyres.* Certe *Fidiculæ* veteribus videntur fuisse chordulæ seu funes, quibus rei distendebantur. Suetonius in Tiberio cap. 62 : *Ut veretris delegatis Fidicularum simul urinæque tormento distenderet.* Valerius Maximus lib. 3 : *Fidiculas laxavit, solvit eculeum.* Vide leg. 1. et 2. Cod. Th. de quæstion. (9, 35.) [et Hierolex. Macri in hac voce.]

FIDICULINA, Ὄργανον, βασανιστήριον, in Gl. Gr. Lat.

¶ **FIDIUXOR**, pro Fidejussor, in Placito ann. 862. tom. 1. Hist. Occitan. inter Instr. col. 114 : *Ibique cum supradictorum judicio præsentavit Duvigildus scripturam et suum auctorem, nomine Petrone, qui ipsius res et legibus autoricare debeat, sicut ille et Fidiuxorem datum habebat.* Occurrit ibid. col. 76. in Instr. ann. 842.

FIDUCIA, JC. est, cum res aliqua, mutuandæ pecuniæ gratia, mancipatur, vel in jure ceditur. Gl. Lat. Gr. : *Fiduciatus*, ὑποτιθέμενος. *Fiduciat*, ὑποτίθεται. *Fiducia*, πεποίθησις, ὑποθήκη, ἐνέχυρον. Gloss. Gr. Lat. : Ὑποθήκη, *Hypotheca, obligatio, Fiducia.* Ὑποθηκιμαῖος *Fiduciarius.* Sic *Fiduciam* pro *hypotheca*, usurpant Sidonius lib. 4. Epist. 35. et alii passim, quos laudat Salmasius de Modo usurar. pag. 590. et seq. et 686. et lib. de Usuris pag. 69. *Rem in Fiducia ponere*, in Edicto Rotharis Regis tit. 62. § 4. pignori dare. [✠ 174. Murat. : *in fiduciæ nexu positum. Fiduciæ nexu obligare*, ap. Marin. Pap. Dipl. num. 73. lin. 14.] [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Fiducia, fiance. Fiducialis, fiable.* Charta ann. 1114 : *Debetis vos aut vestri homines accipere Fiduciam cum uno de nostris bajulis, et placitare ipsum placitum cum illo bajulo... accipiat noster bajulus ipsam Fiduciam per vos et per nos.*] Will. *Guiart.* in Hist. Franc. MS. ann. 1202 :

Vint Robert li Quens d'Alençon
Sa terre rendre au Roy de France.
Son homme devint par Fiance.

Idem in Ludovico VIII :

Aprés la prise des Fiances,
S'en vint li Rois de France arriere.

¶ *Fiduciam*, quæ Gallice *Fiance* redditur, atque in pluribus hominiorum formulis occurrit, interpretatur D. *Brussel* de Usu Feud. lib. 2. cap. 10. Consilium quo vassallus Dominum suum juvare tenetur in placitis : quod aliis verbis, *sequi et juvare dominum de placito*, dicebatur ; nec alia notione intelligendam censet vocem *Fiance* apud Guiartum mox laudatum, sed hoc non ita certum videtur ut de sacramento fidelitatis recte accipi non possit.

FIDUCIA, Fidejussor, qui fiduciam præstat, in Charta ann. 1204. in nupera Concilior. Rotomagensis Ecclesiæ Editione pag. 177. Tabular. Absiense : *Insuper etiam dederunt tres Fiducias, ... ut defendant idem pratum fratribus Absiæ, si ipsi defecerint.*

FIDUCIA, Fides, fidelitas, sacramentum fidelitatis. Petrus Tudebodus lib. 2. Hist. Hierosol. pag. 781 : *Cui dixit Imperator, ut ejus homo fieret, et Fiduciam ei faceret, quemadmodum Boemundus, et alii Principes fecerant.* Vetus Charta apud Gariellum in Episcop. Magalonensib. pag. 134 : *Guillelmus Sibyllæ filius Montispessulani dominus in Ecclesia S. Petri apud Magalonam, et super altare S. Nicolai, more Solito, Joanni Magalonensi Episcopo... Fiducias fecit, fidemque clientelæ sacramento obstrinxit.* [Conventio facta inter Philippum August. Clericos et Barones apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. Regum Fr. pag. 39 : *Primum capitulum est quod Clerici trahant causam feodorum in curiam Christianitatis, propter hoc quod dicunt quod Fiduciæ, vel juramentum fuerunt inter eos inter quos causa vertitur, et propter hanc occasionem, perdunt domini justitiam feodorum suorum.*]

¶ FIDUCIA, Tutela, protectio, *salvagardia.* Præceptum Caroli M. pro Hispanis, tom. 1. Capitul. col. 500 : *Demandamus ut neque vos neque juniores memoratos Hispanos nostros, qui ad nostram Fiduciam de Hispania venientes, etc.*

¶ FIDUCIA, Vis, efficacitas. Epist. Philippi I. ad Bernardum Majoris Monasterii Abbat. ann. 1093 : *Nunc obnixe deprecor ut me, licet immeritum, deinceps in orationibus vestris suscipiatis, quatinus per eas in præsenti et in futuro merear adjuvari : confido enim quod magnam apud Deum habent Fiduciam.*

FIDUCIARE, Pignori aliquid dare. Vetus Inscriptio Monumenti Romæ : *Ea conditione, ne Fiducient, ne vendant, neve alio quo genere in sepulcrum, sive monumentum, et alienare ulli potestas sit.* Paulus lib. 3. Sentent. tit. 7 : *Rem legatam, si testator postea pignori, vel Fiduciæ dederit.*

INFIDUCIARE, Papiæ : *Impignorare, pro pignori dare.* Occurrit hac notione in Lege Longob. lib. 2. tit. 29. § 2. [✠ Liutpr. 58. (6, 5.)] Charta Sicardi Principis Beneventani in Chronico S. Sophiæ : *Res illas,... quas Allo liber homo Infiduciatas, aut in pignus tenuit a servis nostri Palatii.* Capitula data Presbyteris cap. 9. edita a Baluzio in Appendice ad Capitul. : *Nullam habeat potestatem quolibet modo alienandum, neque Infiduciandum, neque venundandum, etc.* Charta ann. 1053. apud Puricellum in Monumentis Basilicæ Ambrosianæ pag. 429 : *Alicui dare, vel commutare, seu libellare, vel venundare, aut in beneficium dare, sive per pignus Infiduciare, etc.*

FIDUCIARE, Per fidem suam promittere, fidem suam veluti *Fiduciam*, aut pignus obligare. Ugutio : *Fiduciare, Fiduciam præstare, quod vulgariter solet dici Affidare.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Fiduciare, Fiencier, affier.*] Contin. Aimoini lib. 5. cap. 56 : *Deinde ipse apud Castrum Moretum Regi obviam veniens, ei Fiduciavit, quod Communiæ deinceps non consentiret.* [Concil. Arvernense ann. 1095. cap. 9. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 123 : *Hoc etiam est in pace Domini, quod si quis Baronum violaverit Domini pacem, Comes et omnes alii eant super eum, si Archiepiscopus eos submonuerit, et hoc Fiduciavit Archiepiscopus et Comes et omnes alii.* Charta Ludovici VII. ann. 1165. ex Chartul. Monast. Montis-Martyrum : *Hanc summam coram nobis Fiduciaverunt se reddituros.* Charta Archembaldi de Bornonio anni 1200. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. pag. 1028 : *Quod ego juravi super Sacrosancta, et Fiduciavi carissimo domino meo Philippo Franc. Regi.*] Littleton. sect. 514 : *Les 12. Chivalers Fieront lour serment, etc.* Le Roman *de Garin* MS. :

Et il li a Fiancé et plevi.

Alibi :

Ainçois li fait li Fiancer et plevir
Que son Segnor emportera deci.

Chron. Flandr. cap. 69 : *Et fut la paix confermée entre les deux Rois de France et d'Angleterre, et Fiancée des deux parties.* Et cap. 71 : *Et pour ce s'Entrefiancerent, que jamais ne departiroient l'un de l'autre.*

¶ FIDUCIARIUS, Etiam cum de beneficiis Ecclesiasticis agitur aliquando nihil turpe sonat. Testis est Claudius Espenceus Theologus Paris. qui ann. 1565. Vitam S. Godonis metrice edidit. In præfatione enim scribit se id operis agressum grati animi causa, quod scilicet S. Godonis *sacratum beneficium aliquot annos sibi commendatum Fiduciarius administrasset.* Ubi *Fiduciarius* idem esse videtur ac *Commendatarius.*

✠ FIDUCIARIA MANUS. Vide *Manus.*

¶ FIDUCIARIUS, *Feaulx*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerman. Fidelitatis sacramento obstrictus. Bodinus de Republ. lib. 1. cap. 9. pag. 107 : *Immunes a vectigalibus esse, ac semper fuisse Fiduciarios, argumento est quod, qui a nobis vassallus, Langobardorum legibus Leude appellatur, quæ vox liberum significat. Aldius autem ex justa servitute manumissus.*

¶ FIDUCIATIM, in Gloss. Lat. Gall. Sangerman. : *Qui rem aliam Fiduciatim accipit, i. in fiducia et tutela.*

¶ FIDUCIATUS, Fiduciam habens. Vita S. Godehardi tom. 1. Maii pag. 510 : *Sancta ejus opinione Fiduciati, simul cum infirma concite properabant.* Le Roman *de la guerre de Troyes* MS. :

De ce soies seures et Fis,
Que en la terre sejornerons.

° **FIDUCIALIA**, Sponsalia, Gall. *Fiançailles* ; in iis quippe *fiducia* seu fides mutuo datur. Arest. ann. 1401. 11. Mart. in vol. 9. arestor. parlam. Paris. : *Magnas pecuniæ summas pro sacramentis administrandis exigere satagebant dicti curati, videlicet pro Fiducialius duos solidos, pro bannis, viginti octo denarios, etc.* Vide supra *Fiancialia.*

° 1. **FIDUCIALITER**, Cum fiducia, Gall. *Avec confiance.* Proverb. cap. 3. v. 23 : *Tunc ambulabis Fiducialiter in via tua, et pes tuus non impinget.* Hinc *Fiducialius*, in Charta Ludov. Pii ann. 816. tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 498 : *Ut ibi Fiducialius necessitates ipsius jam dictæ sanctæ Dei ecclesiæ exercentes, etc.* [✠ Vide Virgil. Grammat. pag. 3.]

° 2. **FIDUCIALITER**, Prout is debet, qui fidem suam alteri vel domino obstrinxit. Hist. Ratispon. ad ann. 1475. apud Oefelium tom. 2. Script. rer. Boicar. pag. 516. col. 1 : *Henricus de Abensperg episcopus Ratisponensis... expeditis feliciter in eadem curia* (Romana) *quæ pro utilitate episcopatus sui et Bavariæ principis ducis Ludovici arduis expeditionibus fideliter ac Fiducialiter gerebat, etc.*

° **FIDUCIARIUS** HÆRES, FIDUCIARIA TUTELA. De iis aliisque vocibus quæ huc spectant, consule Calvini Lexicon novæ editionis.

° **FIDUCULUS**, Instrumentum quo rei torquentur. Stat. crimin. Saonæ cap. 15 : *De fractoribus carcerum... Quod si ad actum proximum fractioni venerint, puniantur a libris viginti usque in centum Genuæ, vel duobus Fiduculis singuli torqueantur, aut ad triremes in annum mancipentur arbitrio magistratus.* Vide *Fidicula.*

¶ **FIDUNCULUS**, Πιστός, Cui fides habe-

tur. Gloss. Lat. Græc. Sangerman. [° Vulcanius emendat, *Fidaculus*.]

¶ **FIDUS**, Notarii scriba, Gall. *Clerc de Notaire*. Instrum. Societatis ad Regnum Siciliæ pro Jacobo de Borbonio ex Cod. MS. Biblioth. Coislin.: *Et ego Lucas de Comite de Neapoli publicus... Notarius... rogatus interfui, eaque omnia sic fieri vidi, et per meum Fidum me ad alia negotia occupato fideliter scribi feci.*

✱ **FIDUSTA**. [A fide denominata, ea, quæ maxime fidei erant (ut a *vetus vetustus*, ab *onus onustus*.) *Festus*.]

¶ **FIDUSTUS**, Maximæ fidei, apud Festum.

¶ **FIEDICUS**, *Propheta*, in Glossis Sangerman. MSS. num. 501.

¶ **FIENDUS**, pro *Ficiendus*, apud Paschasium in Vita S. Adalhardi sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 234: *Erat ergo discretio tua in nullo... exorbitans a proposito, facilitate complendi singulis expedita; generaliter vero Fiendi cunctis congrua.* Occurrit præterea apud Murator. tom. 12. col. 497. Gassendum in Notitia Eccl. Diniensis pag. 155. et Ludewig. tom. 5. pag. 543.

¶ 1. **FIENS**, Vox veteris Galliæ, hodie *Fiente*, Fimus. Index utensilium de Ruminiaco in Tabulario S. Cornelii Compend.: *Una calderia et unum Rotherium, duæ forchæ à Fiens.* Gall. *Fourche à fumier.* Litteræ ann. 1348. inter Ordinat. Reg. Franc. tom. 3. pag. 97: *Que nulz de quelque estat que il soit, ne soit si hardiz de mettre ou faire mettre fuerres, Fiens, boës, cureures ne autres ordures sur les carreaux du Roy.*

° Hinc vel potius a voce *Fambray* seu *Fembroy*, quæ fimum etiam significat, *Fiembrer*, Stercorare, fimo pinguefacere, in Lit. remiss. ann. 1454. ex Reg. 184. Chartoph. reg. ch. 507: *Le suppliant conduisoit ung char chargié de Fiens pour Fiembrer et engraissier ses terres.* Vide supra *Exfelcorare*.

° Aliud vero sonat *Fianter*, Pedes nempe equorum fimo purgare, in aliis Lit. ann. 1460. ex Reg. 190. ch. 78: *Le suppliant demanda à ung sien paige,.... s'il avoit pensez et Fiantez ses chevaulx;... et se print à lever le pié de l'un d'iceulx pour savoir s'il estoit Fianté.*

¶ 2. **FIENS**, pro *Factus*, apud Lobinellum tom. 5. Hist. Britan. pag. 69.

FIERADUCA, Vestis species. Statuta Massiliensia MSS. ann. 1276: *Garnachia, sive Fieraduca, sine rugis.*

FIERBOTE, Lignum necessarium ad ardendum, Quod Lege communi quis potest percipere in terris aut prædiis sibi legatis aut concessis, dummodo necessarium non excedat, tunc enim vastum committeret. Rastallus. Vide *Lignagium*.

¶ **FIERE**, pro *Fies*. Vide in *Fitur*.

¶ **FIERENTUR**, pro *Fierent*, apud Ludewig. tom. 5. pag. 306. in Diplomate Sigismundi Imperat. ann. 1343.

FIERI, pro *Esse*, usurpari ab Interprete S. Irenæi notat Billius lib. 1. Observat. cap. 33.

° Charta ann. 1043. ex Bibl. reg. cot. 17. qua Raimundus Bona sua uxori suæ Arsindi concedit: *Et si infante abueris, qui de me Fiant creati et de te nati, habeant ipsi.*

FIERTO. Vide *Ferto*.

° **FIERTRA**, Capsa, in qua sanctorum reliquiæ reconduntur, nostris etiam *Fiertre*. Martyrolog. S. Fidis ex Cod. reg. 5198: *viij. Kal. Sept. Officium plenum fiat pro fratre dompno Johanne de Ango et parentibus suis: dedit enim nobis pulcram Fiertram argenti sanctæ Fidis.* Vide *Feretrum* 1.

¶ **FIESSUM**, Idem quod Proprium ut videtur, sed unde? Charta Childebramni Comitis pro Monasterio S. Petri de Ysodro ann. 817. vel 832. inter Instrum. tom. 4. novæ Gall. Chr. col. 46: *Quidquid in ipsa vicaria Ysodro in Fiessum habere et de genitore meo Dibilungo Comite quondam a legitima hereditate pervenit ad me... totum ad integrum Ysodro ad jam dictam Abbatiam Religiosorum cedo.* Crederem esse *Feudum*, Gall. *Fief*, si hæ voces tum fuissent in usu.

FIETA, Mensura liquidorum. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 10: *Fieta una vini similiter datur eis.*

¶ **FIETUR**, pro *Fiet*. Vide in *Fitur*.

° **FIETUS**, perperam pro *Fictus*, Census, locatio, reditus. Charta Caroli IV. imper. ann. 1355. tom. 1. Cod. Ital. diplom. col. 1349: *Concedimus omnia et singula castra, civitates, loca,... cum vasallis, vasallibus, servitutibus, Fietibus, obedientiis, etc.* Vide supra *Fictum*. Est autem *Fiete*, doliariorum instrumentum, in Lit. remiss. ann. 1386. ex Reg. 129. Chartoph. reg. ch. 187: *Un des otilz que ledit tonnelier portoit nommé dimd* (vel *dund*) *ou Fiete.*

¶ **FIETWITA**. Vide *Fyhtwita*.

° **FIEUSA**. Libert. novæ bastidæ de Thornaco in Occit. ann. 1307. in Reg. 44. Chartoph. reg. ch. 54: *Item de pelle vulpis, de una libra ceræ,... de una Fieusa, unum denarium.* Ubi *Fiola* habet consimilis Charta in Reg. 38. Vide in hac voce.

° **FIEUTA**, an Jus feudale? Pactum inter reg. et abbat. de Becco ann. 1308. in Reg. 40. Chartoph. reg. ch. 104: *Possidebimus dictos boscos cum Fieuta eorum, seu Fieute Gallice, ubicumque et executione emendarum eorumdem.*

FIFBURGENSES. Vide Somnerum in Gloss. Saxon. voce *Fif-burhingas*.

✱ **FIFETERA**. [Bestia maritima quæ aquam adtrahens et iterum effundendo naves dimergit. Dief.]

FIFFULS, Mensuræ frumentariæ apud Anglos species. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 149: *Et in eisdem festivitatibus singulos Fiffuls de frumento ad wastellos de granario.* Infra: *Habere debent Monachi singulos Fiffuls de granario ad wastellos.*

FIGERALIS. Charta ann. 1250. Garciæ Examinii locum tenentis in Cuissa pro D. Infante Petro Portugall.: *Versus Raphalem et versus Figeralem tuum, sicut includitur.*

° 1. **FIGERE**, Finiri, desinere, terminari. Contractus inter Monasteria S. Facundi et S. Petri de Exlonza in regno Legionensi tom. 3. Concil. Hispan. pag. 153. col. 2: *De prima parte quæ discurrit de Gallecuellis et Figet in termino de Elena... Quarta vero pars de termino de valle Farcello et Figet in valle de Flena.*

° 2. **FIGERE** quid apud chimicos sonat, docet Arnaldus in Rosario Ms. lib. 2. cap. 1: *Figere, est desponsare, solvere et congellare. Figé*, nude, pro Coagulato, vulgo *Caillé*, in Ordinat. hospit. reg. ann. 1285. ex Reg. sign. *Noster* Cam. Comput. Paris. fol. 51. v°: *Item Galeran des Nappes, qui fait le Figé le roy, prendra par jour une provende et vj. den. pour son cheval pour fein et pour hesbargege, pour robe xxx. solz par an, et forge, et pour restor pour un cheval.*

¶ **FIGHWITHA**. Vide *Fyhtwita*.

¶ **FIGIDA**, *Tela, quod omnibus sint contraria, a Figendo.* Papias in MS. Bituric. Ibidem: *Figida, Saturnia stella, quod omnibus sit contraria.* Sed hoc posteriori significatu, non *Figida*, sed *Frigida* legendum suadet Virgilii versus 336. Georg. 1:

Frigida Saturni quo sese stella receptet.

Cum autem ait, stellam hanc omnibus esse contrariam attendit illud Propertii 4. 1. 84:

Est grave Saturni sidus in omne caput.

° **FIGLIARIA**, f. Filia spiritualis ob susceptionem e sacro fonte baptismatis, Gall. *Filleule*, vel Collactanea, Ital. *Figliana*. Acta Mss. notar. Senens. ad ann. 1284. ex Cod. reg. 4725. fol. 25: *Item* (relinquo) *quadraginta solidos Tecchæ meæ Figliariæ.* Vide infra *Filiada*.

° **FIGLUS**, vel Riglus, f. Fibula, Gall. *Fiche*. Charta ann. 1193. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 894: *De ceteris aliis mercationibus et rebus debent dare Bononienses pro nave, excepto quod de ferro laborato, scilicet de Figlis, et de tallonis, etc.* Ubi Reg. Bonon. habet, *de Riglis*.

✱ **FIGMEN**. [Figmentum, simulacrum. *Prudent. Apotheos.* 798. Factor utroque hominen meditans de *Figmine* junctim Ædificare sui similem. Adde 1035. Et *Capell.* 3. p. 49.]

¶ **FIGMENTARE**, *Fingere, simulare*, Ugutioni.

¶ **FIGMENTARIUS** Cantor, Poeta. Acta S. Hoarvei MSS: *Harvianus magnæ industriæ, plurimarumque linguarum peritus, sed Cantor Figmentarius erat. Novos enim fingebat cantus rythmicis compositionibus, quibus imponebat neumatum modos antea inauditos, qui quamvis in voluptuosis Regum degeret curiis, et inter aulicos delectabiles et jocundus jocularis, tamen metuebat semper Dominum.*

° Musices peritus hic designatur, ut colligitur ex Vita ejusd. sancti tom. 3. Jun. pag. 366. col. 1: *Præ cæteris autem arte musices excellebat, in cantilenis ad modos aptandis, et tripudiis ordinandis ad numeros*

¶ **FIGMENTER**, Ficte, falso, *Figmenter magis quam sapienter responsum præcedenti tractatu fecerunt*, in Sententia ann. 1319. inter Instrum. tom. 1. Annal. Tolos. D. *La Faille*, pag. 102.

¶ **FIGMENTUM**, Simulatio, prætextus, ficta ratio, *Feignemens*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerman. Litteræ Philippi Reg. Franc. ann. 1275. tom. 3. Ordinat. pag. 62: *Nec eis de cætero aliquam exactionem sub couverto vel Figmento mutui vel alterius fraudis imponent.*

¶ **FIGUA**, Ficus, Gall. *Figue*. Cod. MS. redditum Episcopatus Autissiod.: *Res quæ non debent paagium, Figuæ, amigdalæ, risus, dates, etc.*

¶ **FIGUAIDA**. [* Pascuum pascendis animalibus locatum. Vide supra *Fidamora*.] Ottonis M. Diploma pro Monast. Farfensi, apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 477: *Concedimus quoque similiter omnia communia pascua, hoc est, Figuaidas.*

° **FIGUERIA**, Ficetum, Gall. *Figuerie*. Charta ann. 1415. in Reg. 168. Chartoph. reg. ch. 328: *Item pro uno molendino pastelli cum quatuor sextariatis terræ,... sitis ad combam viridarii, sive ad Figueriam.*

¶ **FIGULATIO**, Fictio, formatio. Tertull. de Carnis resurrect. cap. 5: *Totam hominis Figulationem Deo nostro cedunt.* Rursum utitur lib. de Anima cap. 25. [** *Figulare*, apud eundem Tertullianum. Vide Forcellinum.]

* **FIGULINA**, Opus seu vas figlinum. Acta S. Marcel. tom. 2. Jan. pag. 13. col. 2 : *O didascalicum doctorem, ita Figulinam ad gloriam sui imperfectam reformantem ut utriusque officii momentaliter reciperet plenitudinem.*

¶ **FIGURA** Judicii, Juris formula, præscripta judicandi ratio, Gall. *Formalité*. Declaratio Episc. Æduensi facta a Priore S. Symphor. ann. 1395. in Chartul. Æduensi : *Super suis pluribus excessibus et delictis, de quibus cognovit et cognoscere visus fuerat in Figura Judicii, et per modum processus ordinarii articulis datis pro parte Procuratoris sui... factum in scriptis et in Figura Judicii ac in modum jurisdictionis ordinariæ, etc. Sine Figura Judicii et absque omni juris solemnitate*, apud Acherium Spicil. tom. 9. pag. 236. et tom. 10. pag. 226. *Sine strepitu et Figura Judicii*, apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. pag. 472.

FIGURALITAS, Figuratio, tropologia. Fulgentius Placiades de Virgiliana Continentia : *Ergo sub Figuralitate historiæ plenum hominis monstravimus statum.*

FIGURALITER, pro *Figurate*, ἐσχηματισμένως, in Gloss. Gr. Lat. *Figuranter*, dixit Diomedes Grammat. lib. 1. [*Figuraliter*, Tertull. de Test. animæ cap. 2. Aug. de Genesi ad litt. lib. 1. Sidon. lib. 8. Epist. 14.]

¶ **FIGURARE**, Rei alicujus figuram et signum esse. Epist. Evantii inter Concilia Hispan. tom. 3. pag. 87 : *Otium Sabbathi negligimus ; quia propter illam futuram requiem, quam istud Sabbatum Figurat, etc.*

¶ **FIGURATIVUM**. Annal. Novesienses apud Marten. tom. 4. Ampliss. Collect. col. 597 : *In eodem sacello Missam de B. Virgine in Figurativo quotidie decantari suis sumptibus ordinavit ;* id est cum notis.

¶ **FIHTWITA**. Vide *Fyhtwita* et *Futhwita*.

1. **FILA**, [Terræ spatium. Hierolexicon Macri ex Privilegio Caroli M. : *Concedimus etiam novem Filas ad salem faciendum*. Et infra : *Alias tres Filas ad salem faciendum.*] Vide *Biga* 1. [** Confer. *Filum Salinæ*.]

¶ 2. **FILA**, Species *Fustæ*, seu materiei ligneæ, eadem quæ inferius *Fileria*. Vide locum in *Fusta*.

¶ **FILACISTA**. Vide *Filatista*.

1. **FILACIUM**, Filum crassius, quo in Curiis judiciariis brevia et rescripta, trajecta, invicem constringuntur, ne pereant, Gall. *Filace*. Will. Thorn : *Istud breve est in Filaciis Marescalli*. Talium filaciorum custodes Anglis *Filazer* dicuntur, quos ad quatuordecim in *Banco communi* esse testatur Spelmannus. Vide Cowellum. Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris :

Chables, cordeaux, estoupes, lins, Fillace.

¶ 2. **FILACIUM**, Rete, laqueus, cassis, Gall. *Filet*. Charta Bernardi de Turre apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 784 : *Quod dictum est superius, quod dicti homines possint capere lepores et cuniculos in vineis suis, addimus quod hoc faciant sine fureto et retibus et Filaciis*. Vide *Filatum* 1.

¶ **FILACTERIUM**, Longa et odiosa oratio. Hac notione Itali *Filatera* dicunt. Chron. Domin. de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 671 : *Tunc abiit Miles idem, et cum dictis nobilibus Bitontinis ratiocinans super causa, pluribus hinc inde Filacteriis alegatis, etc.* Vide *Filaterium*.

FILANDERIA, Quæ lanam vel linum in fila deducit. *Filanderiæ lanæ vel lini*, in Consuetud. Tolosæ part. 2.

FILARE, Fila rhombo circumvolvere. B. Ordericus de Forojulio in sua Peregrinat. n. 4 : *Ibi viri nent et Filant*. [Papias : *Nere, Filare*. Chartular. S. Quintini in Insula pag. 123 : *Si aliquis Filatrici lanam sub mercede Filandam commiserit*. Vide Goclenii Lex. Philos. et Acta SS. Aprilis tom. 2. pag. 274.]

** **FILARGIRIA**, Φιλαργυρία, Amor pecuniæ, apud Gerhard. in Vita S. Oudalrici cap. 9. Pertz. vol. Script. 4. pag. 396. lin. 41. Vide *Fylargiria*.

* **FILAROLUS**, Fusus, ut videtur, Gall. *Fuseau*. Stat. crimin. Riper. cap. 226. fol. 29. v° : *Nulla persona audeat ordiri facere, nec aliquam telam panni alti facere fieri de lana filata ad Filarolum.*

¶ **FILASSERE**, a Græco φυλάσσειν, Custodire, tueri, servare. Acta S. Frederici Episc. Julii tom. 4. pag. 462 : *Filassere gregem Dei nequeo, quia lupum a me ipso abigere non valeo.*

* **FILATARIUM**, Locus ubi abundat filix, filictum. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Feusiera, Prov. filicetum, Filatarium*. Vide supra *Feugeria*.

FILATERIUM, pro *Phylacterium*. Ugutio : *Filaterium, Membranula vel brevicellus, in quo lex scripta est, et conservatur, quam deferebant ante frontem vel pectus, ut sic viderentur religiosi, etc.* [Gloss. Latin. Gall. Sangerm. : *Filaterium, Membret ou brevet de jactance ou de vanité, que les Pharisiens portoient, où estoit escrite la Loy.*] In Glossa super cap. 25. Genes. : *Inaures dicuntur Filateria idolorum*. S. Gregor. lib. 12. Ep. 7 : *Adulowaldo Regi transmittere Filateria curavimus, id est, crucem cum ligno S. Crucis*. Ricardus Prior Hagustald. de Episc. Hagustald. cap. 9 : *Fecit igitur illam(redditionem)cum quodam pulcro Filaterio, scilicet cruce argentea, in qua Sanctorum..... reliquiæ continebantur.* [Ordinarium Sangerman. inter Instrum. Histor. ejusdem Abbatiæ pag. CLXVI. col. 2 : *Hebdomadarius vero Missæ portabit crucem cum duabus Filateriis, et venient processionaliter per navem Monasterii*.] Atque hinc emendandum veterem Interpretem Juvenalis Sat. 3 alibi monuimus : *Nam et niceteria Filateria sunt, quæ ob victoriam fiebant, et de collo pendentia gestabantur*. Perperam enim bis ibi editum *syllateria*. Rectius apud Ugutionem : *Niceteria dicuntur Filateria, quæ gesta * etheleche faucta* (facta) *de summitatibus armorum, quæ a victis acceperant, et ea collo suo suspensa gerebant, quoties victores extiterant, quasi signa victoriæ, et ideo Filateria talia, in quibus designabantur victoriæ, Niceteria dicta sunt.*

¶ Filacterium, Theca minor sacrarum Reliquiarum, quæ ad collum *Filacteriis* seu vittis appensa in processionibus portabatur. Bernard. Ordo Cluniac. part. 1. cap. 32 : *Signa autem omnia pulsantur, sicut cum Fratres Filacteria portant, antequam egrediantur ab Ecclesia, propter Reliquias, similiter cum redeunt ad introitum Ecclesiæ*. Et cap. 50 : *Omnis scilicet Basilica ornamentis suis ex integro decoratur, Filacteria appenduntur, etc.* Vide Miracula S. Vincentii Maldelgarii tom. 3. SS. Julii pag. 679.

Philaterium, apud Radulphum Glabrum lib. 3. cap. 2. extremo.

Phillaterium, apud Nangium in Chronico ann. 1015. Ita Galli *Filatiere*, dixerunt. Le Roman *de Garin :*

Ne Filatires, ne Crucifis dorez.

Vide Dissert. 26. ad Joinvillam pag. 310. Aliud porro hac voce innuitur in Computo Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis ann. 1352 : *Pour une chambre pour la Royne d'Espagne, où il ot coutepointe, etc. Et pour faire le sourtail de 15. Fillatieres, qui sont armoiées aux armes d'Espaingne et de Bourbon, etc. Et pour ouvrer la chambre du neu de 7. poins, avec les Fillatieres, pour façon, anneaux, cordes et rubans, etc.* Alibi : *Pour la chambre de Mons. le Dauphin, où il a grant coustepointe, et un cheveciel, qui fait demy ciel ouvré de mesmes la coustepointe, et ou milieu a une Fillatiere, où son tymbre est armoié de ses armes, et 3. courtines, etc.*

* *Filathiere* et *Philathiere*, eodem sensu, in Chron. S. Dion. lib. 3. cap. 25. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 247. *Fillatiere* vero ex Comput. Steph. *de la Fontaine* in Glossario, idem videtur quod nos *Cordeliere* dicimus, funiculus scilicet variis nodis implicitus.

✱ [« *Filacteria* I. (Thes. eccl. Claromont. an. 980, mus. arch. dep. p. 39). »]

FILATICIUM, [Filum crassius, ut videtur.] Processus de Translatione S. Antonini : *Demum dictum sanctum corpus caligis ex Filaticio, ut dicunt, albo, et sandalibus ex ermesino rubro,... more Archiepiscoporum calceatum extitit.*

* **FILATIO**. Terrear. Castil. in Bressia ann. 1497 : *A quadam piro fixa seu limite lapideo respiciendo per rectam Filationem et lineam*. Galli diceremus : *de droit fil*, Recta linea, directo.

FILATISTA, *Qui vel quæ pro mercede filat*. Johan. de Janua. [Rectius in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Filacista, Fileur ou Filarresse pour loyer. Filacissa*, Columellæ.]

* *Filatisca*, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Filayris, Prov. Filatisca, qui vel quæ pro mercede filat*. Vide infra *Filatrix*.

* **FILATORIUM**, Locus, ubi funes texuntur. Gall. *Corderie*. Decret. ann. 1538. ex Tabul. castri *de Chissé* in Turon. : *Item unam aliam terræ peciam prope Filatorium desuper antiquos arcus dicti Montis Ricardi assidatam, duo arpenta decem cathenatas continentem. Fillouer*, ibid.

¶ **FILATORIUM** Nocturnum, Mulierum una *Filantium*, confabulantium et lucubrantium vigilia, Gall. *Veillée*. Ne ad hujuscemodi mulierum congregationes viri accedant, severe prohibent Statuta Ecclesiæ Trecorensis anni 1462. inter Anecdota Marteniana tom. 4. col. 1166. et 1176.

* **FILATRIX**, Quæ fila torquet et ducit, Gall. *Fileuse*, Ital. *Filatrice. Fileresse*, in Arest. ann. 1304. ex Reg. *Olim* parlam. Paris. fol. 107. Charta commun. Calniaci ann. 1213 : *Si aliquis Filatrici lanam sub mercede filandam, aut paratori pannos aut hujusmodi res operario alicui ad parandum commiserit, et Filatrix aut parator, etc.* Vide supra *Filatista*.

* **FILATULIA**. Joan. Garzonius de Dignitate urbis Bonon. apud Murator. tom. 21. Script. Ital. col. 1167 : *Ad hæc complures sunt insanæ substructiones, quæ Filatulia vulgus vocat, quas arces diceres, quæve arte circumvolvuntur.*

1. **FILATUM**, Rete, Cassis, *Filet à prendre perdrix*. [Consuetud. Ausciorum MSS. ann. 1301. art. 54 : *Habent ultra hoc dicti cives... omnem venationem cum canibus et retibus vel Filatis*.] Vide in *Sordus* [et supra *Filacium* 2.]

* Stat. Taurini ann. 1360. cap. 151. ex Cod. reg. 4622. A : *Nulla persona audeat*

capere... columbos alienos cum Filatis vel aliquibus ingeniis. Constit. Alfonsi II. reg. Aragon. ann. 1333. Mss. : *Quod nullus audeat capere columbos alienos ab enzes, simbells, ne Fillats, vel alio modo. Filanche*, et *Filandre*, eadem acceptione, nostris. Lit. remiss. ann. 1403. in Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 235: *Les dessus nommez estoient alez ès dites rivieres pescher au feu et à Filanches.* Privil. piscat. Bitur. ann. 1403. in Reg. 207. ch. 138: *Item ont droit et accoustumé d'avoir et tenir avec eulx Fillanches, etc.* Lit. remiss. ann. 1392. in Reg. 142. ch. 301 : *Le suppliant apperceut en l'estang une Filandre ou filez à peschier et à prendre poisson.* Hinc nomen piscis cujusdam in Tract. Ms. de Pisc. cap. 5. ex Cod. reg. 6838. C : *Congrum Massilienses nominant Filat, quia instar retis pisces involvit et implicat.* Charta Phil. Pulc. ann. 1292. in Reg. donor. Car. Pulc. et Phil. VI. ex Cam. Comput. Paris. fol. 149. r° : *Omne jus nobis competens... in theloneo bladi,... piscis, allectis,... Filati et omnis generis animalium et pecudum. Filardeau* vero vocant minutum lucium. Lit. remiss. ann. 1392. in Reg. 143. ch. 238 : *Un bon cheveneau, des barbillons, Fillardeau, et autre menu poisson. Fillardeau*, in aliis ann. 1043. ex Reg. 157. ch. 374.

¶ 2. **FILATUM**, f. Congeries seu glomus filorum. Translatio S. Trophimæ in Actis SS. Julii tom. 2. pag. 234 : *Tandem aliquando mulier quædam, fluvio, Dei nutu, quo sordes vestium vel operatio coli ablui solent, cœpit tundere super sanctissimæ Trophimenis tumulum fortiter, quod vulgo mulierculæ Filatum vocant.*

° 3. **FILATUM**, Filum. Arest. ann. 1380. 16. Jun. in vol. 7. arestor. parlam. Paris. : *Tres chadenas* (sic) *de Filato albo, septem eschaotas Filati albi, unam chabenam Filati nigri, etc.* Vide Ordinat. Reg. Franc. tom. 7. pag. 502. art. 16.

¶ 1. **FILATURA**, Ars *Filandi* seu nendi, apud Bernhardum *de Breydenbach* Itiner. Hierosol. pag. 190.

° 2. **FILATURA**, Provinc. *Filadura*, Filum crassius. Charta ann. 1316. in Reg. 53. Chartoph. reg. ch. 334 : *Plures panni lanei fiebant in villa Tholosæ per nonnullos textores, in quibus pannis texendo immiscebantur Filaturæ, vocatæ tramadas, sive Filaturæ falsi lanagii, propter quod dicti panni fiebant et erant viciosi... Nam tales Filaturæ, vocatæ tramadas, seu falsi lanagii, colores tincturarum capere non poterant commode. Filaille* autem nuncupatur Congeries seu glomus filorum, in Memor. E. Comput. Paris. fol. 40. r° : *Item ne doivent laissier passer aucune Filaille de laine.*

° 1. **FILATUS**, *Filement. Filatura, Fileure*, in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. Vide supra *Filatura* 2.

° 2. **FILATUS**, dicitur de auro vel argento in stamina tenuato. Inventar. Ms. thes. Sedis Apost. ann. 1295: *Item unum frixium laboratum super xamito rubeo ad imagines integras de auro Filato, cum tobalea de Alamania.*

° 3. **FILATUS**, Piscis genus. Vide supra in *Filatum* 1.

° **FILAXA**, *Lo vaso da vino*. Glossar. Lat. Ital. Ms.

° **FILÇA**, Filcia, Ordinatio, præceptum, mandatum. Ital. *Filza*. Stat. ant. Florent. lib. 1. cap. 55. ex Cod. reg. 4621. fol. 29. v° : *Mandata et Filçæ ad minus per annum debent servari et custodiri.* Quod filo simul junctæ erant, ita appellatæ : unde Fasciculus chartarum, nostris *Liasse, Filça*, dicitur ibid. lib. 2. cap. 1. fol. 50. r° : *Relinquendo penes judicem causæ, in Filça notarii dicti judicis, originalia instrumenta mandatorum, etc.* Stat. Mantuæ lib. 1. cap. 33. ex Cod. reg. 4620 : *In quo syndicatu producere et exhibere* (notarii) *teneantur et debeant omnes eorum libros, quaternos, vachettas, Filcias et quascumque alias scripturas in dicto eorum officio pro dicto tempore factas.* Vide infra *Filza* et *Filacium*.

FILCTALE. Bracton. lib. 3. tract. de Corona cap. 1 : *De Ballivis, qui faciunt cervisias suas, quas quandoque vocant Sothale, quandoque Filctale, ut pecunias extorqueant ab eis, qui sequuntur hundreda sua et baillivas suas.* Ubi Codex MS. Spelmanni habet *Scotale* et *Fildale*, quæ voces compotationis genus denotant, quod Vicecomitum Baillivi a suis Hundredariis, seu a suæ jurisdictionis incolis exigebant, conflata ut plurimum ex iis pecunia ; quod Henrici III. ætate sublatum docet idem Bracton. Confectæ autem ejusmodi voces ex a l e, cervisia ; tametsi harum notionem non omnino planam fatetur Spelmannus, quem consule, si lubet, super etymis Saxonicis, quæ non plane arrident.

° 1. **FILECTUM**. Pars lumbi, Gall. *Filet*. Inquisit. ann. 1270. in Access. ad Hist. Cassin. part. 1. pag. 316. col. 1 : *Quicumque de eodem castro occidit porcum ad tallam, præstat lumbellum, qui communiter et vulgariter dicitur Filectum, curiæ dicti castri.*

°° 2. **FILECTUM**, Filicum manipulum. Reinard. Vulp. lib. 1. vers 848 :

Ostiolo impendent densa Filecta super.

Vide *Filicetum*.

¶ **FILEIA**, Series. Acta SS. Maii tom. 6. pag. 175. de S. Jacobo Philippo : *Prout in instrumento super inde facto,.... quod extat in Fileia* (id est, ephemeride) *dicti anni.* Recte Bollandi Continuator, adnotat *Fila, Filza, Fileia* unum idemque apud Italos significare, scilicet continuationem, sive contextum, aut ut, inquit, barbare loquar, *infilationem* plurium actionum seu rerum ejusdem generis. Vide *Filacium* 1.

° **FILENDARIUS**, Filorum mercator, nostris *Fillandrier*. Reg. S. Justi in Cam. Comput. Paris. fol. 192. r° : *Hala Filendariorum pro parte quam tenent.* Lit. remiss. ann. 1377. in Reg. 111. Chartoph. reg. ch. 384 : *Et aussi font les Fillandriers et drappiers d'icelle ville* (de Courbeville) *une autre confrarie de S. Gratian... Lesquelx Fillandriers et drappiers en l'ostel de leur bastonnier. Fillachere*, eodem intellectu, cujus ars *Fillacherie* appellatur, in Stat. ann. 1390. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 356. et 358.

¶ 1. **FILERIA**, Species trabis, qualis est illa, quæ portat canterios in ædificiis, Gall. *Filiere*. Extenta jurium quæ levantur a Comite Sabaudiæ apud S. Symphorianum de Auzone ann. 1309. in Hist. Dalph. tom. 1. pag. 98. col. 2 : *Item fustum quod vocatur Panna duodecim denarios. Item una duodena Fileriarum, unam quarum unus homo non posset portare, debet duodecim denarios. Item duodena Fileriarum, quarum unam unus homo posset portare, debet sex denarios.* Extractum computi ann. 1321. tom. 2. ejusdem Hist. pag. 159. col. 1 : *Libraverunt gabellatores in pretio triginta novem duodenarum Fileriarum magnarum, et duodecim duodenarum billonorum et traborum, etc.* Vide *Fila* 2.

¶ 2. **FILERIA**, Alia notione, apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. tom. 2. col. 342 : *Paganus de Maidon dedit Monachis de Molereio quidquid habebat ultra cheminum Bernardi usque ad Fileriam de Daillé, etc.* f. Modus agri, vel Ager cannabe consitus.

° 3. **FILERIA**, Quæ filia ducit, ut supra *Filatrix*. Stat. Montis reg. pag. 275 : *Statutum est quod Fileriæ, quæ filant lanam, non faciant aliquam fraudem.*

° **FILERIS**, Species trabis, qualis est illa, quæ portat canterios in ædificiis, Gall. *Filiere*. Comput. Ms. ann. 1382. eccl. S. Vulfr. Abbavill. fol. 6. v° : *Item Johanni de Fortmanoir pro reparando fenestras de Fileribus pro granatoriis grangiæ capituli, vj. sol.* Vide infra *Filleria*.

¶ **FILETIUS**. Vetus Inscriptio apud Fleetwood. in Sylloge Inscript. antiq. pag. 364 : *Julius Balerianus qui vixit annis B. xx. natali suo D. Sodaliciarius Bonus Amoratus Filetius usque at Fotsa.* Hanc sic explicat laudatus Editor : Julius Valerianus qui vixit annis bene xx. natali suo decessit, Sodalis, Bonus, Amatus, et Amicus, humanus, charus, φιλητέος, usque ad Fossam, i. e. Sepulcrum.

° **FILETTUM**, Rete, Gall. *Filet*. Chartul. Buxer. part. 12. ch. 11. ann. 1267 : *Ego Guido dominus de Choun... confiteor religiosos Buxeriæ habere in dictis aquis usuagium plenum piscariæ seu piscationis ad navem, Filettum, etc.* Vide supra *Filatum* 1.

° 1. **FILETUM**, Eadem notione. Charta ann. 1287. in Chartul. Guill. abb. S. Germ. Prat. fol. 218. v°. col. 2 : *Dicti homines de cætero piscare poterunt in riparia dictæ villæ ad pannerium,... nec habere poterunt in dicta riparia naves nec Filetum.*

¶ 2. **FILETUM**, Filum, linum, Gall. *Fil, Filet*. Privileg. Leduini Abb. S. Vedasti Atrebat. de censu ann. 1036. e Chartulario ejusd. loci : *Quinque solidatæ lanæ 1. den. Quinque solidatæ Fileti 1. den... Majus pensum lanæ, Fileti, uncti, etc. 111. den.* Occurrit iterum in Chartulario V. ejusdem Abbatiæ pag. 29.

FILFORI. Vide *Silfori*.

¶ **FILGERIA**, Filgerium, Filix, Gall. *Fougere*. Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 80 : *Dedit perpetualiter in foreste sua de Burceio pasnagium et percursum centum porcorum in glande et Filgeria.* Instrum. ex Archivo Majoris Monasterii apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 342 : *Damus et concedimus... Capellas cum omnibus feodis nostris Deo et S. Martino et Monachis Majoris Monasterii in manu D. Radulfi Prioris Castri Goscelini, cum hoc ramo Filgerii.*

° **FILGUS**, Fragorum planta, Gall. *Fraisier*. Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120 : *Filgus, fem. gen. Fresier.*

° **FILHETA**, Puella, meretrix, quomodo etiam *Fillete* dicimus. *Filettes de pis*, in Lit. remiss. ann. 1416. ex Reg. 169. Chartoph. reg. ch. 458. Comput. ann. 1479. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 341. fol. 2 : *Item pro fogassia abbatissæ et Filhetarum, ut est moris, v. solidos.*

° **FILHOLT**, vox Germanica, Multum amicus, propitius. Versus qui ad caput Cod. opuscul. Frowini abb. leguntur ex Append. ad tom. 6. Annal. Bened. pag. 657. col. 2 :

Vive precor Berhtolth, sit tibi Dominus, rogo,
Filholt ; a te quod liber sim, docet iste liber.

¶ 1. **FILIA**, Puella, quomodo Galli dicimus *une Fille*, in Pactu leg. Salicæ tit. 70. § 1.

° 2. **FILIA**, f. pro *Filgeria*, Filix, Gall.

Fougere. Charta ann. 1317. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 80: *Usagium..... ad ardendum in foresta nostra de Cuisia ad frondes sive branchas fagi viridis, et ad Filiam seu Filias, sive minores arbores ex stipite majorum arborum dictæ faugi* (sic) *viridis procedentes.* Vide supra *Filatarium.*

° **FILIA** ORDINIS, dicebatur Mulier, quæ alicui religioso ordini venerationem quamdam peculiarem impendebat, bonisque suis et officiis serviebat. Necrol. Fratr. Min. Trec. Ms.: *iv. Non. Julii, obitus illustris DD. Simonæ nobilis et potentis DD. Caroli de Pictavia... consortis, Filiæ ordinis specialissimæ.* Vide in *Filius.*

¶ FILIA PETRI. Vide in *Filius.*

FILIÆ, dicuntur Monasteria, quæ ab aliis, majoribus, peculiari quadam familiaritate dependent. Charta Willelmi Episcopi Lingonensis ann. 1215. ex Tab. ejusdem Ecclesiæ, de forma vivendi fratrum Vallis Scholarium: *Et si forte in Ecclesia Vallis Scholarium fuerit aliquid emendandum, vel corrigendum in Capitulo, vel Priorem eligendo. vel deponendo, tres Filiæ primævæ liberam habeant potestatem in matrem, visitando, corrigendo Priorem etiam, si causa evidens extiterit, deponendo, et alium substituendo.* Gesta Innocentii III. PP. pag. 137: *Scripsitque Abbati et Conventui Pontiniacensis Cœnobii, ut ipsam Ecclesiam S. Martini reciperent in Filiam specialem, et ad ipsam dirigerent Abbatem et Conventum de Monachis et Conversis, quod ipsi libenti animo perfecerunt.* [Charta Friderici Imperat. ann. 1162. inter Instrum. tom. 4. novæ Gall. Christ. col. 19: *Quoniam prædicta Ecclesia Lustriacensis cum suis appenditiisque in Lausannensi Episcopatu sita est, et cum iis Prioratibus videlicet Talveriensi Prioratu cum suis appendiciis ex Ecclesia S. Jonii, et Ecclesia Burdegalensi et appendiciis earum ad Saviniacense Monasterium tanquam Filiæ spectant.* Quatuor sunt celebres Abbatiæ Cistercii *Filiæ*, Claravallis, Firmitas ad Gronam, Pontiniacum et Morimundus, totidemque sunt Parisiis Ecclesiæ Collegiatæ, quæ Cathedralis Ecclesiæ *Filiæ* nuncupantur.]

° Claravallis inter *filias* Cistercii tertio ordine reponenda est. Sed neque ecclesiæ Parisiensi id peculiare censendum, ut quatuor habeat ecclesias collegiatas, quæ *Filiæ* nuncupentur: idem quippe Autissiodori alibique obtinet usus. Hinc prioratus *Fillete* appellatur, in Lit. remiss. ann. 1392. ex Reg. 144. Chartoph. reg. ch. 184: *Pasquier le Court, religieux de l'abbaye de la Coulture près le Mans, demourant en une Fillette ou prioré de laditte abbaye, appellée la Marcete du bois, près du chastel la Suze.*

° **FILIÆ-DEI**, vulgo *Filles-Dieu*, vocabantur Feminæ religiosæ, quæ in monasterio vel hospitali degebant. Lit. admort. ann. 1377. in Reg. 111. Chartoph. reg. ch. 337: *Prata contigua ex una parte hæreditagiis ecclesiæ B. Mariæ de monte prope Pruvinum, in qua ecclesia manent quædam mulieres, quæ sunt Filiæ-Dei nuncupatæ.* Extat Parisiis ejusdem nominis monasterium.

° **FILIADA**, Filia spiritualis ob susceptionem e sacro fonte baptismatis. Chartul. Andr. notarii Massil.: *Attenta potissimum fragilitate personæ suæ ad decrepitum declinantis, dedit sive donavit donatione pura, rata et irrevocabili inter vivos, Huguetæ Filiadæ suæ, tanquam bene nutritæ et condignæ, licet de majori dono et gratia foret digna, etc.* Vide supra *Figliaria.*

° **FILIALIS.** Charta ann. 1293. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 160: *Ipsum manuteneatis et deffendatis et gaudere faciatis Filialibus et obventionibus ac aliis juribus dictæ terræ et baroniæ.* Ubi legendum existimo, *Feudalibus.* Vide in *Feudum.*

FILIALITAS. Epistola Calojoannis Imperatoris Bulgarorum, ad Innocentium III. PP. in Actis ejusdem Pontificis: *Hoc autem petit Imperium nostrum ab Apostolica Sede, ut nos simus in Ecclesia Romana, sicut matris Filialitate firmati.* Forte *filiolitate.* [Nihil emendandum. Jo. de Janua: *Filialitas, Filiatio, qua quis dicitur filius vel filia.* Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Filialitas, Filiacion.*]

¶ **FILIALITER**, *En maniere de fil ou de fille,* in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. Occurrit apud Ludewig. tom. 5. pag. 477.]

1. **FILIARE**, Capere, *Tomar*, Hispanis. Charta Lusitanica apud Brandaonum lib. 14. Monarch. Lusitan. cap. 5: *Dixit de ipsa hæreditate, fuit ipsa Filiata, in tempore de Mayor Garcia Sogra de Roderico Velasci, et de illa vendiderunt, etc.* Alia cap. 16: *Sciatis, quod ego do vobis alviam pro vestra aldea, pro lealdade et fidelitate, quam fecistis: et mando vobis ipsam torrem, et ipsum portum, et non leixetis ibi morare aliquem hominem de illis, qui ibi erant, quando infans Dominus Alfonsus eam Filiavit.*

° 2. **FILIARE**, *Filium edere, Enfantar, Prov.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

FILIASTER, Privignus. Glossæ Isidori: *Filiaster, Privignus, qui ante natus est.* Gloss. Gr. Lat.: Θυγατρίδης, *neptis, Filiaster.* Gloss. Ælfrici: *Filiaster,* s t e o v t o h t e r. Gloss. Lat. Gall. *Filiaster, Filiastres.* Vetus Inscriptio 645. 4: *Ceionius Magnus Filiastro Benemerenti.* Alia 681. 8: *Epitynchano Filiastro M. Antonius Hermeros B. M. F.* Occurrit et in alia, quæ exstat Lugduni apud J. Spon. pag. 46. [et Menesterium Hist. Lugdun. pag. 56.] Præterea item apud Adelbertum Abb. Heidenheimens. pag. 365. in Capitularibus Caroli M. lib. 5. cap. 5. in veteri Charta apud Perardum in Burgund. pag. 108. in Vita S. Mengoldi Mart. cap. 2. n. 8. apud Fulbertum Ep. 33. Leon. Ost. lib. 1. cap. 10. in Concilio Moguntino I. cap. 57. in Chronico S. Sophiæ Beneventan. p. 614. etc. [°° Charta ann. 1153. inter Probat. tom. 2. Hist. Lothar. col. 343: *Gobertus de Aspero monte, cum uxore sua Ayleide et Filiastro suo Valtero, id est Petri filio de Mirowalt, eandem terram ipsis fratribus liberam et absolutam concesserunt.*] Le Roman *d'Aubery* MS.:

> Dit Hermensens, bien devroie desuer,
> Quant mes Fillastres m'a fait si atorner.

[Le Roman *de Partonopex* MS.:

> Et son Fillatre Eneas,
> Quar certes ses fils n'est i pas.]

¶ FILIASTER, Gener, Gall. *Gendre*: qua notione *Filiastre* etiamnum dicunt Lugdunenses. Albertus Argent. ad ann. 1346: *Ludovicus Marchioni Misnensi* (Friderico Severo) *Filiastro suo magnam, ut contra se non esset, pecuniam assignavit.*

° Lit. remiss. ann. 1482. in Reg. 207. Chartoph. reg. ch. 319: *Humilem supplicationem Stephani Perelli generi seu Filiastri deffuncti Johannis Tantillionis... patriæ nostræ Dalphinatus, etc.* Aliæ ann. 1419. in Reg. 171. ch. 146: *Jehan du Crot Fillastre ou gendre dusuppliant, etc.*

¶ FILIASTER, pro Filio sororis, apud Leibnit. Script. Brunsvic. tom. 1. pag. 829: *Festum Sanctorum Mariæ et Filiastri, qui* XIV. *Cal. Aug.* Haud dubie S. Jacobi qui frater Christi in Evangelio dicitur. [°° Est Festum *SS. Marinæ et Philastrii.* Vide Haltaus. Chronolog. med. ævi edit. German. pag. 118.]

FILIASTRA, Privigna. Capitulare Arechis Princip. Benevent. cap. 8: *Nuverca, id est, matrinia, aut previgna, id est, Filiastra.* Occurrit in Concil. Vermeriensi ann. 752. cap. 2. 11. Compendiensi ann. 757. cap. 4. 12. 43. Moguntin. ann. 813. cap. 56. ann. 847. cap. 29. Wormatiensi cap. 63. in Capitul. lib. 5. cap. 7. 18. 19. in Lege Longob. lib. 2. tit. 8. § 1. [°° Rothar. 185. etc. Le Roman *d'Aubery* MS.:

> Aidiez-moi tuit ma Fillastre à vengier.

✱ **FILIASTICA**, [Que Compangit filum. (DIEF).]

¶ **FILIASTINUS** AMOR, Quo pater diligit filios. Epistola Henrici Regis Anglic. ad S. Anselmum quæ 92. est lib. 4. inter Epistolas B. Anselmi: *Filium meum et filiam meam tibi committo, ut paterna dilectione eos foveas, et de iis Filiastino amore curam geras.*

° **FILIATAS**, TIS, *La Filiacione*, in Glossar. Lat. Ital. MS.

¶ **FILIATICUM.** Vide in *Filiolus.*

1. **FILIATIO**, Obedientia et subjectio, quam Monachi Abbati suo debent. Hugo Flaviniacens. in Chron. pag. 252. de se verba faciens: *In Conciliabulo illo fratres et filii nostri sanctæ obedientiæ libellum repudii conscripserunt, Domno Episcopo Filiationem per legatos ejus offerentes; ei villam servari promittentes, et in omnibus mihi abrenuntiantes.* Adde pag. 253.

¶ 2. **FILIATIO**, Qualitas filii. Epistola Concilii Francoford. ad Episcopos Hispanos, inter Concilia Hispan. tom. 3. pag. 108: *Nestorius itaque in suis expositionibus simulat se dicere unum filium et unum Dominum, sed refert Filiationem ad solum Dei Verbum.* Utitur etiam Fredericus Imp. Conradum filium alloquens in Chronico Siciliæ, inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 12. Vide *Filietas.*

FILIATIO, Titulus honorarius, quo Episcopos compellant Summi Pontifices. Vide Ughellum in Italia sacra pag. 1. tom. 108. Occurrit passim. Vide *Filiolitas.*

¶ FILIATIO, *Adoptatio*, in Glossario Gasp. Barthii ex Hist. Palæst. Raimundi Agilæi.

¶ FILIATIO CISTERCII, tom. 3. novæ Gall. Chr. col. 797. Vide *Filiæ.*

° 3. **FILIATIO**, Jus filii in bona paterna. Chartul. Celsinian. ch. 617: *Avus ejus, qui istam terram dedit sancto Petro, unum* (campum) *dedit patri ipsius Johanni in Filiationem, et alterum uxori suæ in dotem.* Alia notione, vide in *Filiolus.*

1. **FILIATUS.** Papiæ: *Curvatum.* Johan. de Janua: *Filiatus, i. curvatus, a filum dicitur, quia cito curvatur.* Gloss. Lat. Gall.: *Filiatus, Convers.* [Sangerm.: *Filiatus, Courvez ou Courbes.*]

¶ 2. **FILIATUS**, Patri similis, ut filium decet. Gerardus in Vita S. Adalhardi sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 350: *Lux denique orbis Carolus Imperator, viam universæ carnis ingressus defecit, filiumque suum Ludovicum moriendo Imperatorem effecit; sed non tam bene Filiatum, sicut decuisset Imperium. Non enim secutus est viam patris.*

¶ **FILICA**, *Curialis.* Jo. de Janua; *Courtois*, in Gloss. Lat. Gall. 3. Sangerm. a Græco φιλικός, Amicabilis.

¶ **FILICARIUM.** *Locus ubi filix abundat.* Jo. de Janua; *Lieu ou habunde fouchere,* in Gloss. Sangerm. *Filictum,* Columellæ, nostris *Fougeraie.*

✱ **FILICELLUM,** [Panni species; Una planeta rubea de *Filicello.* (Invent. Calixt. III. an 1458. in archiv. Vaticano).]

° **FILICETUM,** *Lo Logo de felese,* in Glossar. Lat. Ital. MS. Vide supra *Filatarium.*

¶ **FILICO**, Malus et nequam homo, nullius usus et operæ. Festus: *Filicones, Mali et nullius usus, a filice* dicti. Vide Turneb. Advers. lib. 21. cap. 12. [° Vide *Fillones.*]

FILICON, ex Græco φιλικόν, Pensitatio, quæ ex benevolentia, amice, et ultro præbetur, in Lege 32. Cod. Th. de Navicularis, (13, 5.) quomodo *donum, mutuum, etc.* nostri postea usurparunt. Ita exactiones suas, etiam veteres, specioso nomine palliarunt.

¶ **FILIDRISSA,** Herba quæ nascitur in trunco quercus. Vita S. Francisci de Paula, April. tom. 1. pag. 127: *Capias duas summitates Filidrissæ ejus quæ nascitur in trunco quercus, et facias illam bullire cum ciceribus; cumque advenit febris paroxysmus, bibas brodium illud.* Vox est ibrida a Latino Filia, et Græco δρῦς, quercus.

¶ **FILIETAS.** Qualitas filii. Concil. Francoford. in Epistola ad Episcopos Hispan.: *Adoptivus siquidem non habet aliam significationem, nisi ut Jesus Christus non sit proprius Filius Dei nec ex Virgine et in Filium; sed nescio ex quo servo adoptatus in Filietatem, ut vos dicitis.* Semel atque iterum *Filietas* de Verbo dicitur in Fragmento Candidi Arriani et in Responsione Marii Victorini, apud Mabillonium tom. 4. Analect. pag. 115. et 175. [°° Sæpe occurrit apud Marium Mercatorem in scriptis Nestorii.]

1. **FILIOLA,** Filia spiritualis ob susceptionem e sacro fonte baptismastis, Gall. *Filleule.* Testamentum Johannis Renawdi ann. 1322. in Formular. Anglic. Thomæ *Madox* pag. 430: *Item lego cuilibet filiolo et Filiolæ meæ* VI. *s.* VIII. *d.* Vide *Filiolus.*

¶ 2. **FILIOLA,** Hisp. *Hijuela,* Tolosanis *Filleule,* apud Mozarabes, Operimentum sacri calicis tempore Missæ. Rubrica post sanguinis consecrationem apud Mabillonium de Liturg. Gall. pag. 42: *Hic elevetur calix coopertus cum Filiola.* Et pag. 443: *Ponat calicem super aram et accipiat Filiolam sine sanctificatione, et ponat super calicem dicendo, etc.* Missale MS. Ecclesiæ Aniciensis circa ann. 1300: *Postmodum offert hostiam cum patena dicens: Grata tibi sit, etc. Ad calicem: Offerimus tibi Domine, etc. Ad Filiolam: Hanc oblationem quæsumus, Omnipotens, etc.* Hinc emendanda Acta SS. tom. 5. Junii pag. 219. ubi perperam editum *Fialam.*

° Vide Ordinar. Fratrum Prædicat. edit. a P. Joan. de Palencia et Exposit. Missæ P. *le Brun* tom. 2. pag. 302.

FILIOLAGIUM, FILIOLATUS. Vide *Filiolus.*

FILIOLITAS, Titulus honorarius, quo ut plurimum Summi Pontifices utuntur, cum ad Principes fideles scribunt, a quibus *Patrum* appellatione donantur. Rescriptum Episcoporum Synodi Duziacensis ad Ep. 27. Hadriani PP.: *Tradidit nobis Epistolam a vestra Paternitate Filiolitati nostræ directam.* Joan. VIII. Ep. 3. ex iis, quas Sirmondus edidit: *Nos etenim, quamvis illum, quem interim Filiolitatis amore complectimur, oppido reprehensibilem non negemus.* Idem Ep. 8. ex editis: *Quod Filiolitatis vestræ petit industria.* Joannes X. PP. Epist. ad Carolum III. Regem: *Unde hortantes vestram Filiolitatem monemus, etc.* Adde Epist. 315. Vide *Filiatio* 2.

FILIOLUS, Υἱάφιον, ὑποκοριστικῶς, in Gloss. Græc. Lat. Proprie nostris, *Parvulus filius, quem de sacro fonte levamus.* Joh. de Janua. [Gall. *Filleul.*] Capitulare Aithonis Episcopi Basil. cap. 21: *Filiolus, aut Filiola spiritualis de fonte, aut de confirmatione. Filius adoptivus.* Steph. Eddius in S. Wilfrido cap. 56: *Et sancto Pontifici nostro Filius adoptivus factus est.* S. Bonifacius Moguntin. Epist. 17: *Qui in matrimonium acceperit illam viduam, cujus ante Filium in baptismo adoptivum suscipiebat. Filius de baptismo,* in Consilio Autisiod. cap. 25. *Filius in baptismo,* apud Gennadium de Script. Eccles. in Severiano Gabalensi. Liber Dodanæ Manualis cap. 60: *Qui te ex meis suscipiens brachiis, per lavacrum regenerationis Filium adoptavit in Christo. Filiolus de baptismo,* apud Anastasium Biblioth. in S. Petro Apost. *Filiolus de Fonte,* apud Ademarum Cabanensem in Chr. ann. 826. *Filius in baptismate,* in Vita et Passione S. Eusebii Episcopi Vercellensis, et apud Harigerum in Vita S. Landoaldi lib. 1. cap. 2. *Imperatoris ex sacro fonte baptismatis Filius,* apud Theganum cap. 36. in Vita S. Eusebii Episc. Vercellensis, etc. Ethelwerdus lib. 3. cap. 3: *Et Filium a charismate nominavit, ut modo sub manu Episc. solemus accipientes parvulos, Filios nominare.* [Tabularium Rothon.: *Arthurius donavit Filiolo suo nomine Freoc, filio sororis suæ Wiulowen, quando totondit eum in Clericum, eo quod antea stetit sub illo in Lisprat a fonte baptismatis, medium Ran Tomaioc,* IV. *modios de brace, per cibum et potum, et postea firmavit nepoti suo Freoc et bis Filiolo.* Hoc est, a baptismo simul et a tonsura clericali.] Vide Cap. Car. M. lib. 6. cap. 172. [°° 175.] Capit. S. Bonifacii Mogunt. cap. 26. Leges Henrici I. cap. 79. Stephanum Tornac. Ep. 237. etc.

¶ FILIOLUS, pro Filius fratris, Gall. *Neveu,* apud *Blount* in Nomolex. Anglic.: *Ego Johannes Lovet... dedi... Waltero le Blount fratri meo et Johanni filio suo, Filiolo meo, quindecim solidos annui reditus.*

FILIOLATUS, FILIOLAGIUM, Donum, quod *filiolo* a susceptore seu patrino in adoptionis spiritualis tesseram confertur. Chronicon Ademari Cabanensis ann. 826: *Eroldus cum uxore sua et magna Danorum multitudine veniens ad Imperatorem Moguntiaco, et apud S. Albanum, cum his, quos secum adduxit, baptizatus est, fuitque Filiolus Imperatoris de fontibus, et multis muneribus ab eo donatus, per Frisiam, qua venerat, reversus est; in qua provincia dedit ei Imperator in Filiolatu unum Comitatum, qui Driusti vocatur.* Tabularium Abbatiæ S. Amantii Inculism.: *Guillelmus Pontoners dicebat terram, quæ est subtus Ecclesiam, patrem suum habere in Filiolatum a patre prædicti Arnaldi Bochardi, et ideo habuit* 10. *sol.* [Lobinellus tom. 2. Hist. Britan. pag. 86. ex Tabulario S. Florentii: *Giraldus ex Toarcensis castri primoribus, qui Amalberto in baptismo suscepto, in signo Filiolatus, Masnilii parochiæ medietatem concessit.*] Gesta Consulum Andegav. cap. 9. n. 10: *Obtinuit, ut eum Militem constitueret, et causa Filiationis modicum terræ ei largiretur, quo posset eo gratiosius et accuratius servire.* Et n. 11: *Qui solus remanens homagio et ligiatione Consuli facta, terram patris vel fratris defunctorum suscepit regendam, cum illa, quam ei Comes amore Filiolatus dederat.* Unde pro *filiatio* legendum supra *filiolatio* videtur. Eadem notione

FILIOLAGIUM. Lambertus Ardensis in lemmate capitis: *Quomodo Arnoldus Balduini filius curam egit amitæ suæ Elstrudis, et filii ejus, et Sifridi, Ardolphi, et quomodo ei totam Bredenardam in Filiolagium contulit.* Mox in ipso textu: *Hanc igitur terram memorandus Flandriæ Comes Arnoldus, ut jam diximus, pater Balduini Barbati, ad honoris sui et nepotis augmentum, et ad Ghisnensis terræ fines dilatandos, in feodi quoque crementum, cognato suo Germano et Filiolo libere possidendam, et in perpetuum hæreditario jure tenendam contulit Ardolpho.* Le Roman *d'Amile et d'Amy* MS.:

> Fillieus, dist-il, je vous ay moult aimé,
> Mais d'une chose ait fait grant lascheté,
> De Fillolage ne vous ay point donné,
> Or le vous voil bel et gent presenter.

Legi Diploma Philippi VI. Reg. Franc. ann. 1343. mense Maii, quo Philippo Alençonio filiolo suo, et ex fratre Carolo nepoti 6000. libratas terræ concedit, in cujus dorso hæc verba habentur: *Charte contenant comme la terre de Donffront fut baillée en assiette pour* 3730. *ll.* 9. *sol.* 4. *den. obol. en rabatant de* 6000. *liv. de terres, que le Roy Philippes avoit données en Filleurage à Mons. Philippes d'Alençon.* Exstat in eamdem sententiam Charta alia hocce verborum contextu in Tabulario Regio Reg. 78: *Philippes par la grace de Dieu Roy de France. Sçavoir faisons à tous presens et avenir, que comme Perros Plainchamps, fist bastart Olivier Plainchamps, nous a fait exposer, que en Filiolage li furent données pour Dieu plusieurs berbis, lesquelles ledit Olivier son pere prist par devers soy, et les fist long-temps garder, tant qu'elles vindrent à grand nombre, etc.* 24. *May* 1350. *à Laigny sur Marne.*

° *Estrena* nuncupatur in Stat. Judæor. Apamiens. ann. 1279. inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 71: *Si qui Judæorum Apamiensium faciat filiolum, non sit ausus dare eidem Filiolo pro estrena, nisi usque ad xij. denarios Tolosanos. Filloliage,* in Charta Isabel. Rom. reginæ ann. 1305. inter Probat. tom. 2. Hist. Burg. pag. 122. col. 2: *Baillons et cessons... à nostre amé filioul et nevoul Robert, fil de nostre très chier seignour et amé frere Robert duc de Burgoingne, pour cause de Filloliage, et pour autres plusieurs causes bonnes.*

° Aliud interdum sonat *Filiolagium*: cum enim gener aliquando *filii* nomine donatus sit, *Filiolagium* appellarunt Donum, quod ratione matrimonii genero fiebat, ut in Lit. ann. 1361. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 544: *Non obstantibus quod hujusmodi villa, castrum, castellania, præpositura et ressortum dicti loci de Firmitate super Albam, cum aliis terris prædictis, dicto filio nostro* (Johanni Galeaz) *ratione et ad causam quibus supra* (matrimonii scilicet Isabellis filiæ Joannis regis cum dicto Galeaz) *in pariatu, Filiolagio, seu aliter qualitercumque...... traditæ existant seu etiam assignatæ.* Vide supra *Filiaster* 2. et mox *Filius.*

FILIATICUM, Idem quod *Filiolatus.* Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 49: *Et habeo duos mansos, quos dedit Episcopus Isarnus Radulfo avo meo pro Filiatico.*

Constat autem ex Scriptoribus, a susceptoribus collata ferme semper filiolis

post baptismum munera, in signum adoptionis, vi cujus bonorum suorum partem aliquam iis deberi existimabant. Asserus de Ælfredi rebus gestis ann. 878. de Godrum Rege Paganorum: *Quem Ælfred Rex in filium adoptionis sibi suscipiens, de fonte sacro baptismatis elevavit: cujus chrismatis solutio 8. die in villa Regia, quæ dicitur Wedmor, fuit: qui, postquam baptizatus fuit, 12. noctibus cum Rege mansit. Cui Rex cum suis omnibus multa et optima ædificia largiter dedit.* Beda lib. 4. Hist. cap. 13: *Erat autem Rex gentis ipsius Ædilwach, non multo ante baptizatus in provincia Merciorum, præsente ac suggerente Rege Wlfhere, a quo etiam egressus de fonte, loco filii susceptus est, in cujus signum adoptionis duas illi provincias donavit, etc.* Henricus Huntindon. lib. 2. Histor. pag. 318: *Ejus autem industria conversus est Rex Adelwold Rex Sudsex primus ad fidem, cui de lavacro suscepto dedit in signum adoptionis insulam With.* Rogerus Hovedenus ann. 994. de eodem Ethelwaldo Rege: *Quem rex honorifice suscepit, et confirmari ab Episcopo fecit, sibique in filium adoptavit, et regio munere donavit.* Adde Dudonem lib. 2. et 3. de Actis Norman. pag. 84. 100. et Gobelinum Personam in Cosmodromio pag. 193. Denique huc spectant, quæ habet Scylitzes de Michaele Imp. Theophili filio pag. 544: Τῶν συμπαιζόντων αὐτῷ καὶ συνηνιοχούντων καί συναμιλλωμένων ἐκ τοῦ θείου ὑιοθετούμενος τὰ τέκνα βαπτίσματος, τὸν βασιλικὸν κατεκένου πλοῦτον, ἑκατὸν ὀγδοήκοντα, καὶ τοὐλάχιστον πεντήκοντα τῷ καθεκάστῳ παρεχόμενος λίτρας.

* **FILISTIUM**, *La ruma dopia*. Glossar. Lat. Ital. MS.

¶ **FILIUM**, ut infra *Filum aquæ*, Gall. *le Fil de l'eau*. D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. pag. 945. col. 2. ex Codice Feudorum Campaniæ: *Comes Campaniæ potest sequi homines sanctuarios de custodia sua, usque ad la Beurouve in omni parte citra aquam; et Filium de la Beurouve est per molendinum Comitis S. Pauli de Cloia.*

* Charta Joan. reginæ Castel. et comit. Pontiv. ann. 1257. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 303: *Damus Ferrando primogenito et hæredi nostro Noellam super Summam,... et quicquid ibi habebamus,.... sicut Filium seu profundior cursus Summæ vadit usque infra mare.* Vide infra *Fillum* 2.

FILIUS, vox usurpata etiam in brutis: nam et Isidorus *filios* de ovibus dixit: de hirundinibus, vetus Interpres Juvenalis Sat. 10. v. 230. παιδία de ranis, Hesychius in Γύρινον, ut et Synesius de aliis animantibus.

¶ FILIUS, Ætate minor, sic a majoribus compellatus ad animi paterni testimonium. Vide *Pater*.

FILIIS, pro *Filiabus*, usurpant lex 2. Cod. Th. de Secund. nupt. (3, 8.) et lex 2. de Lenonib. (15, 8.)

¶ FILII, pro Liberis, filiis nempe et filiabus, in Lege Salica tit. 62: *Si quis mortuus fuerit, et Filios non dimiserit, etc.* Ubi Lex Ripuar. *Si quis absque liberis defunctus fuerit, etc.*

* FILIUS, Juvenis masculus. Lit. remiss. ann. 1411. in Reg. 165. Chartoph. reg. ch. 229: *Lequel sergent avoit pris et arresté un jeune Filz de l'aage de dixhuit ans.*

* FILIUS, Gener, ut supra observatum est in *Filiolagium*. Hinc Saul Davidem generum suum, *Filii* nomine compellat 1. Reg. cap. 24. v. 17.

* FILIUS, Famulus. Reg. Corb. sign. *Habacuc* ad ann. 1510. fol. 59. v°: *A esté ordonné que Colau Bertould, palfrenier de l'église, prendera ung josne Filz honeste et propice, pour le aidier à abiller les chevaulx.*

FILIOS, Cæsarum dignitate a se donatos compellabant Imperatores, ut ii vicissim Augustos, *Patres* appellabant. Vide Lactantium de Mortib. Persecutor. n. 20. 32.

¶ FILIOS, passim Reges salutant summi Pontifices in epistolis suis, ut Gregorius M. Adilbertum Anglorum Regem lib. 5. Epist. 60. Vide etiam Epistolam 59. Quod etiam Episcopis sæculo VI. in usu erat, ut probant Aureliani Arelatensis Episcopi ad Teudebertum Regem, Desiderii Cadurcensis ad Sigebertum et Dagobertum Epistolæ apud Duchesnium Hist. Fr. tom. 1. pag. 857. et seqq. Huc spectat quod Innocentius III. scribit ad Atinatensem Episcopum, nempe *Apostolicæ sedis consuetudinem in suis literis hanc tenere, ut Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos Fratres; ceteros autem Reges, Principes, vel cujuscumque ordinis Filios, in nostris literis appellemus.* Sed illud non insuper habendum, quod Matthæus Albanensis Episcopus et Apostolicæ Sedis Legatus, *carissimum Filium nostrum* Ludovicum Regem, cognomento Grossum, vocat in Chartario S. Martini de Campis. Hæc post Mabillonium lib. 2. Diplom. cap. 2. num. 7.

* FILIUS ABBAS. Vide supra in *Abbas*.

¶ FILIUS BAPTISMATIS. Vide *Filiolus*.

FILIUS DALGO. Vide *Hidalgus*.

FILIUS ECCLESIÆ. S. Ambrosius Epist. 32. ad Valentinianum Imper.: *Quid enim honorificentius, quam ut Imperator Ecclesiæ Filius esse dicatur? quod enim dicitur, sine peccato dicitur.* Joannes Papa: *Si Imperator Catholicus est, (quod salva pace ipsius dicimus) Filius est, non Præsul Ecclesiæ.* Ceremoniale Cencii Camerarii, de Inauguratione Cæsaris: *Tunc surgens Dominus Papa ter quærit ab eo, si vult esse Filius Ecclesiæ: quo ter respondente, Volo, Dominus Papa dicit: Et ego te recipio ut Filium Ecclesiæ: et mittit eum sub manto, et ille osculatur pectus Domini Papæ*: Ubi observanda formula adoptionis, et *mittit eum sub manto*, de quo more copiose egimus in dissert. 22. ad Joinvillam. Gregorius VII. PP. lib. 3. Epist. 11: *Noverit fraternitas tua, quoniam Rogerius Comes frater Roberti Ducis Apostolicæ Sedis Benedictionem et absolutionem requirit, ejusque Filius vocari et esse desiderat.* Willelm. Brito lib. 8. Philipp. de Philippo Aug.:

> Hæc Rex ut juri contraria, juris amator,
> Filius Ecclesiæ, ob matris revocavit amorem.

Vide Bertoldum ann. 1095.

FILII ECCLESIÆ, Clerici et Sacerdotes uni Ecclesiæ addicti, apud Anastasium in Bonifacio III. et in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. § 41. [** Lothar. I. 20. Parrochiani.] [* Charta ann. 1201. ex Tabul. S. Gauger. Camerac.: *Cum autem advocatus custodiæ nemorum servientem apponit, ipse serviens coram Filiis ecclesiæ jurare debet, quod nullum hominem aut animal arrestabit, nisi ad forefactum accipiat.* Alia ann. 1231. in Chartul. Clarifont. ch. 135: *In plena ecclesia de Stabulis coram Filiis ecclesiæ, tam ipse pater meus quam ego ipsi ecclesiæ Clarifontis in perpetuum quitavimus.* Quæ et de parochianis intelligi possunt.] [** Inscript. apud Schannat. Episcop. Wormat. tom. 1. pag. 173: *Anno dom. 1452. 16. Kal. Jan. ob. rever. Dom. pater frater Petrus de Gengenbach, hujus monasterii reformator, Filius conventus Argentinensis Ord. Prædicat.*]

¶ FILII FAMILIAS, *Fils familier, franc, legitime*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.

* FILIUS FAMILIARIS, qui adhuc sub tutela paterna est. Lit. remiss. ann. 1443. in Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 297: *Girauld Courtes, Filz familier de Guillaume Courtes de la ville de Riom, etc.*

FILIUS GEORGII. Gesta Francor. expugnant. Hierusalem sub finem:

> Rodbertus Flandrensis, probus Miles, inclitus,
> A Turcis appellatur Georgii Filius.

Gualterus Terwan. in Vita sancti Caroli Comitis Flandr. de eodem Roberto cap. 5: *Ob invincibilem animi constantiam, ab ipsis quoque Arabibus ac Turcis Filius Georgii scribitur appellatus.*

Porro Arabes Robertum Flandrensem appellarunt *Filium Georgii*, non quod a S. Georgio genus traxisse existimarent, sed quod ipsum esse S. Georgium Militem inclytum, et apud Græcos eo nomine celeberrimum, existimarent. Nam Arabes, ut et Syri, *Filium hominis*, pro homine, *Filium iniquitatis*, pro iniquo dicebant, ut observat Abrahamus Ecchellensis in Hist. Arab. cap. 1. pag. 150. Vide, quæ de S. Georgio observat Seldenus in Titulis honorariis. Nos etiam quædam ad Joinvill.

¶ FILIUS GIEZI, Leprosus, sic dictus, quod Giezi a Deo lepra percussus fuit, uti narratur 4. Reg. 5. Georgius Christian. tom. 1. Rerum Mogunt. pag. 14. ex decima de S. Aureo lectione: *Prima istius urbis mœnia in campestri loco spatioso, ubi nunc est domus Filiorum Giezi, i. Leprosorum.*

FILII HERNAUDI, per contumeliam appellati a *Pullanis*, milites Christiani, qui ad Terræ sanctæ tuitionem, relicta ultro patria, et *pro christo exulantes*, properabant, *tanquam fatui et idiotæ*, uti narrant Jacobus de Vitriaco lib. 1. Hist. Hierosol. cap. 72. et Sanutus lib. 3. part. 8. cap. 2. et 5. Statuta Ordinis Hieros. tit. 19. de Verbor. signific. § 33: *Per Filios Arnaldos intelliguntur hi, qui novissime post alios, Ordinem nostrum sunt professi, quasi tirones. Quod quidem vocabulum, quod et ipsum Gallicum est, in Terra sancta frequens et commune fuit. Nam qui illic ex patribus Christianis nati erant, Polani dicebantur, qui vero in partibus citramarinis nati eo veniebant, ab eis Filii Arnaldi vocabantur.* Otto Morena in Hist. Rerum Laudensium pag. 46: *Erat autem ibi ad illam obsidionem* (Cremæ) *quædam magna societas solummodo pauperum et egenorum insimul congregata, qui derisione Filii Arnaldi appellabantur, etc.* De *Pullanis* agimus in hac voce. [* Vide supra *Arnaldus.*]

* FILIUS HOMINIS, Rusticus, qui agrum colit. Charta Guill. Cenoman. episc. ex Tabul. Major. monast.: *Ita quod nec ipsi, nec hæredes eorum, aliquis miles vel burgensis, templarius vel hospitalarius, nec aliquis Filius hominis in villa vel in vineis potest facere pressorium.* In alia Charta de eadem re pro *Filius hominis*, legitur *Agrestis.* Alibi, *Filius hominis* passim pro homine, usurpatur.

* FILIUS LEGALIS, Legitimus, secundum leges natus. Chartul. Celsinian. ch. 286: *Cedo ad supradictum locum in tali tenore, ut si Filium legalem habuero teneat et possideat, et post obitum suum remaneat ad locum jam supradictum; et*

si Filium Legalem non habuero, remaneat S. Petro, sine ullo contradicente.

* FILIUS MAJOR, Titulus honorarius apud Catharos seu Manichæos ministrorum, qui veluti episcoporum vicarii erant. Examen testium ann. 1288. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 121 : *Recepit manuum impositionem in Verona in domo Catharorum...... a domino Alberto episcopo sectæ de Bagnolo, et a domino Michaele, qui est Filius major in ipsa secta, et ab ipso eodem Albertino, qui et ipse erat Filius major et visitator eorum in dicta secta in Lombardia.*

¶ FILIUS MARITALIS, Mariti Filius, naturalis et legitimus, ex legitimo thoro procreatus. Testamentum Armandi *d'Alegre* ann. 1263. in Chartario Casæ-Dei : *In primis Hugonetum Filium meum legitimum et Maritalem instituo in hæredem.* Timeo ne legendum sit *naturalem* ; tritissima quippe hæc locutio, *Filius naturalis et legitimus.* Vide Rymerum tom. 8. pag. 177.

* FILIUS MATERIALIS, Ex illegitimo thoro a patre procreatus, spurius. Stat. ant. Florent. lib. 1. cap. 3. ex Cod. reg. 4621. fol. 13. r° : *Nec ducet aliquis officialis forensis, aut aliquo modo retinebit in palatio aut domo suæ habitationis.... aliquem Filium suum legiptimum, materialem vel naturalem.... in numero.... suorum officialium vel familiæ.* Ibid. lib. 5. cap. 33 : *Ordinatum est quod omnes et singuli legitimi et Materiales, sive Materiales tantum sive qui vulgo bastardi appellantur, etc.*

¶ FILIUS MATRIS SUÆ, Spurius. Mabill. tom. 5. Annal. Benedict. pag. 491. laudat Instrumentum anni 1111. quod subscribunt *Herluinus pædagogus Ludovici Regis filii, Galterius Filius Matris suæ.*

* Exstat Charta hic laudata in Chartul. Maurign. num. 90. ubi inscribitur ann. 1192. *Filz de lisce* nuncupatur, in Lit. remiss. ann. 1354. ex Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 181. *Mauvais filz,* in aliis ann. 1442. ex Reg. 176. ch. 265 : *Guillaume Glacon dist au suppliant : Tu es un très mauvais Filz, qui vault autant selon la coustume du pais, tu es un très mauvais fils de putain.*

FILIUS S. PETRI dicuntur potissimum Imperatores ac Principes, qui Sedi Apostolicæ venerationem quamdam peculiarem impendunt, qualem filii patribus : quod pluribus observavit Nicolaus Alemannus in Dissertat. de Lateranensib. parietinis cap. 11. Domnizo lib. 2. de Vita Mathild. cap. 18 :

> Filius esse Petri si vult Rex, atque fidelis.

FILIA PETRI, Dicta Mathildis Comitissa, Bonifacii Ducis relicta vidua, Gregorio VII. PP. lib. 1. Epist. 11. lib. 2. Epist. 9. et Domnizoni lib. 2. non semel. Idem cap. 3 :

> .... Pacem putat esse futuram
> Filiolæ Petri, Christi famulæque fideli.

Rangerius Episcopus Lucensis de eadem :

> Filiolæ Petri violæ post lilia dentur.

Post Chartam ejusdem Mathildis, quæ describitur a Dominico in Assertore Gallico cap. 9. habentur in originali hæc verba : *P. Episcopus servus servorum Dei Verdunensis Ecclesiæ dilectis fratribus sal. et Apostolicam benedictionem. Quod Comitissa Mathildis dilecta Filia B. Petri Virdunensi Ecclesiæ sponte dedit, nos in illud hoc nostro scripto assensum præbuimus, ac proprio sigillo designari jussimus.* Ex Schedis Peiresciamis. Vide *Filius Ecclesiæ.*

FILIUS PŒNITENTIALIS, dicitur Sacerdotis, a quo *pœnitentiam* quis accepit, seu cui confessus est peccata sua, qui *Pater spiritualis,* seu πνευματικός vulgo appellatur. Concilium Sarisberiense ann. 1217. cap. 9 : *Et cum peccans Sacerdos peccare faciat populum Dei, maxime a Filia sua spirituali et Pœnitentiali se abstineat, et ab omnibus, quibus dispensaverit Ecclesiastica sacramenta : sciens, quod in detestationem tanti peccati secundum Canones et SS. Patrum statuta, 15. anni debentur, et postea detrusio in Monasterio.* Constitutiones Synodales Episcopi anonymi ann. 1237. tom. 2. Concil Angl. : *Maxime autem a Filia sua Pœnitentiali se contineat, etc.*

FILIUS SPIRITUALIS, Eadem notione. Concil. Dalmaticum ann. 1199. cap. 4 : *Districtius inhibemus, ne aliquis Sacerdos filii sui vel Filiæ Spiritalis privatam confessionem alicui revelare præsumat.* Alias

FILIUS SPIRITUALIS ejus dicitur, a quo in baptismo exceptus est. Inscriptio Christiana apud Seldenum ad Marmora Arundel. : ΙΩΑΝΝΗϹ ΡΟΥΦΙΝΟΥ ϹΜΥΡΝΑΙΟϹ ϹΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡ.... ΔΩΡΗΣΑΜΗ ΤΟΚΗΠΙΟΝ ΤΟΥΤΟ ΘΕΟΔΩΡΩ ΤΩ ΕΜΩ ΓΝΕΕΚΓΟΝΩ + ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩ + ΥΙΩ [Vide *Filiolus.*]

FILIUS SPIRITUALIS, Adoptatus. Vetus Scheda apud Baluzium in Append. ad Capitul. num. 88 : *Avunculo, qui eum in Spiritalis Filii vicem susceperat.* Vide *Adoptio,* et Oct. Ferrarium in *Figliol d'anima.*

FILIUS TONITRUI, dictus S. Joannes Evangelista. Rupertus lib. 4. de Divin. Offic. cap. 22. de S. Joann. Evang. : *Hic Tonitrus Firmamenti, opera manuum ejus annuntians, qui verba cœlorum eloquentium in fines terræ fecit audiri, scilicet quod Verbum Deus, Deus absconditus, in sole posuit tabernaculum suum, etc.* Theophanes Cerameus Homil. 48 : Ὁ μεγαλόφωνος υἱὸς τῆν βροντῆς. Vide Notas nostras ad Alexiad.

¶ **FILLA,** Laquei in ima Chartarum ora inserti, e quibus pendet sigillum, Gall. *Lacs.* Conventiones MSS. inter Ludovicum Reg. Siciliæ et Cives Arelat. ann. 1386 : *Sigillatum sigillo magno pendente dicte domine nostre Regine et Comitisse, in cera rubea cum Fillis cirici crocei et rubei.*

* **FILLADISSERIUM,** Filum sericum crassius. Leudæ major. MSS. Carcasson. : *Item pro libra de Filladisserio, ob. Turon.* Ubi versio Gall. ann. 1544 : *D'une livre de filozelle, etc.* Vide infra *Firosellum.*

* **FILLAGNUS.** Stat. Placent. lib. 5. fol. 65. r° : *Quicumque intraverit vineam seu Fillagnos alicujus tempore uvarum, sine præsentia vel licentia illius, ad quem spectant, solvat pro introitu soldos xx. Placent.*

* **FILLERIA,** a Gallico *Filiere,* Species trabis, qualis est illa, quæ portat canterios in ædificiis. Comput. eccl. Paris. ann. circ. 1381. ex Bibl. S. Germ. Prat. : *Item xiiij. pecias pro pennis et Filleriis.* Vide *Fileria* 1. et supra *Fileris.*

¶ **FILLIUM** AQUÆ, ut infra *Filum aquæ,* Gall. *le Fil de l'eau.* Chartular. Gemetic. tom. 1. pag. 126 : *Quantum terra vestra se in longum estenditur et in latum usque ad Fillium aquæ.*

* **FILLONES,** Nebulones, cujusmodi sunt quos nostri inde fortean *Filous* vocant : verberones. Kero Monach. : *Verbera, Fillo. Verberum, Filloum, Fillonokertu.* Theodulfus Epigram. 3. in Analectis viri eruditissimi Mabillonii tom. 1. de Bilingue :

> Ecce nugax labiis Filo quidam certa susurrans
> Nunc joca, nunc fletus, nunc quoque turpe canit.

Infra :

> Haud secus instabiles percurrit elluo montes
> Infestus juvenum, quos agit aula levis.

Ratherius Veron. Episc. in Qualit. Conjectur. pag. 200 : *Dicit pro eo, quod est animosus atque pauperrimus, nolit ministrum vel Capellanum habere, quem Fillonem non audet appellare:* Eckeardus junior de Casib. S. Galli cap. 5 : *Ecce Ungri, Fillones illi fugitivi, nunciis me fatigant.* [Geraldus *de Brie* in Epistola ad Consules Albienses ann. 1421. inter Anecd. Marten. tom. 2. col. 1712 : *Devotioni vestræ notum facimus per præsentes hæresiarcham et Filonem illum Johannem Carrerii, scandalum orbis, et læsæ majestatis reum, per Ecclesiam cum suis fautoribus et complicibus, justo Dei judicio condemnatum.*] Vide Menagium in Orig. Gallic. voce *Filou,* et supra *Fello* 2. et *Filico.*

¶ 1. **FILLUM,** Filum, series, ordo v. g. granorum continue insertorum, Italis *Filo* et *Filza.* Litteræ Ducis Venetiarum ann. 1387. apud Rymer. tom. 7. pag. 562. col. 1 : *Filla viginti tria perlarum grossarum, quæ fuerunt numero perlæ septingentæ quinquaginta septem, et unum rubinum in tabulla ligatum in auro.*

* 2. **FILLUM,** Cursus aquæ rectus, Gall. *Le Fil de l'eau.* Sentent. arbitr. ann. 1500 : *Fecerant... unam arcam nemoris, quæ fecit divertere aquam a suo Fillo, etc.* Vide *Filum Aquæ.*

¶ **FILO.** Vide *Fillones.*

¶ **FILOCAPTUS,** Amore captus, ex Græco φιλεῖν, Amare, et Latino, Capere. Fr. Marianus in Vita B. Joannis Bonvisii inter Acta SS. Maii tom. 5. pag. 102 : *Cœpit ita tribulationes concupiscere et in tantum se in ipsis delectari, velut de ipsis Filocaptus, ut, etc.*

¶ **FILOCOPUS,** *Ameur de jactance, qui veut apparoir en ses œuvres,* in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. Johanni de Janua, *Amator jactantiæ, qui vult ut labor suus appareat propter vanam gloriam, a copos, labor, vel ops, visio.* Sed vereor ne legendum sit *Filocompus,* a φιλόκομπος, Jactantiæ amator. Vide *Filopompus.*

¶ **FILOGRAMUS.** Chartam ann. 977. subscribit Bernardus *Gramaticus, eleemosynarius* Ermengaudi Archiep. Narbon. avunculi sui cum hocce titulo : *Bernardus Filogramus,* a Græco, ni fallor, φιλογράμματος, Litterarum studiosus.

* **FILONUM** inter varia ligna recensetur, in Stat. datiar. Riper. cap. 12. fol. 5. r° : *De qualibet libra æstimationis cujuslibet Filoni, pro exitu denarii sex.*

FILOPARES, ait Salmasius, res dicuntur, quæ sunt *filo pari,* id est magnitudine et figura, lineamentisque formæ plane pares : *filum* enim idem omnino quod lineamentum, Græcis χαρακτήρ, περιγραφὴ εἰδοῦς. Lucretius lib 2 :

> Debent nimirum non omnibus omnia prorsum
> Esse Pari Filo, similique affecta figura.

Ita etiam *filum* usurpant Plautus et A. Gellius. Anastasius in Gregorio III. PP. pag. 72 : *Quas* (columnas) *statuit circa Presbyterium ante Confessionem, tres a dextris, et tres a sinistris, juxta alias antiquas sex Filiopares.* Ubi alii Codd. habent *philopareas.* Idem in Gregor. IV : *Albas majores numero 29. Alaban-*

dinas majores numero 20. *albas modicas habens circum capitis coronam diverse Filopares.* In Leone III. pag. 122 : *Item velum alythino rotatu habens periclysin rotas cum cancellis, et in medio crucem cum gemmis, et* 4. *rotas de Tyrio Filopares.* In Leone IV : *Gabatas de argento purissimo numero* 6. *tres quidem Filopares signo Christi, etc.*

¶ **FILOPOMPUS**, *Amator jactantiæ.* Papias in MS. Bituric. ex φίλος, Amicus, et Pompa. Vide *Filocopus.*

FILOSA. Itinerarium Greg. XI. PP. pag. 318 : *Via incœpta obviant Pontifici histriones, cum Filosis via tractatur, etc.*

* Colus, Gall. *Quenouille*, Massiliensibus *Filoy.* Mirac. MSS. Urbani PP. V : *Dum cum Filosa sua filando iret per viam, etc.* Formulæ MSS. ex Cod. reg. 7657. fol. 28. v° : *Abstulit sibi certam quantitatem cibi, unam Filozam, unum capellum, etc.*

* **FILOTUM**, f. pro *Filatum*, Congeries seu fasciculus filorum. Chartul. S. Dion. Exoldun. : *Ita dicimus de quadrigis et equis portantibus telas, Filotum, lanam, etc.*

* **FILOZA.** Vide supra *Filosa.*

FILTORTUS. In Lege Salica titulus 44. sic concipitur in Edit. Heroldi, *de Filtortis, qui Lege Salica vivunt.* In Edit. Tilliana, *de Filtortis, hoc est, qualiter homo furatas res intertiare debet.* Ubi Wendelinus *Filtortos* dici ait, pro *Flitortos*, lingua Flandrica *Vlietaert*, id est, *Fugitivos.* Est ergo, illo auctore, *Filtortus* hoc loco, qui vel fugit, vel de fuga est suspectus, vel cui absenti ac tanquam fugitivo furtum videtur imputandum.

☞ Perobscuram hanc vocem, quam neque Wendelinus neque alii Commentatores assecuti sunt, interpretari tentavit Eruditus Eccardus in notis ad Legem Salicam tit. 50. haud infelici, ut videtur, conatu. Agitur quippe in eo articulo quomodo quis crimen furti aut damni vel violentiæ alteri factæ a se removere possit. Violentia autem, vis, damnum, injuria et injustitia quæcumque medii ævi Scriptoribus *tortus* vel *tortum* vocatur. Hinc vocem compositam esse putat ex *fil* vel *fel*, a Germ. *Fehlen*, Falli, errare, et Latino barb. *Tortus*, Gall. *Tort* : adeo ut *Filtortus* vel *Feltortus*, ut habet Guelferbytanus codex, sit Falsa injuria, vel etiam Falso injuriatus, aut cui falso crimen latrocinii imputatum est. Simplicius Schilterus in Gloss. Teuton. *Filtorta* exponit Res intertiatas, a verbo *Filen*, Commendare, et *Terte*, Tertius. Porro ibi sermo fit de rebus apud alterum inventis quæ tertio commendari debent. Judicent horum idiomatum peritiores.

* **FILTRARE**, *Filtrum* seu lanam coactam operari. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Filtrare, feutrer.* Vide *Feltrum.*

¶ **FILTRUM**, *Filtronium, Filtur, etc.* Vide *Feltrum.*

¶ **FILVA**, Species navigii minoris, idem, ut conjicio, quod Italis *Filucca*, Nostris *Felouque*, Phaselus. Nicolaus Specialis de Rebus Siculis lib. 7. cap. 17 : *Ut ipsos defensores urbis in multarum partium defensione distraherent, quo debilitatam urbem viris bellatoribus facilius superarent, cathenam quæ portum urbis concluserat, præmissis portennis, quas vulgo alii Filvas, alii Copas vocant, magnisque navibus succedentibus infringere conabantur.*

* 1. **FILUM**, Recta linea, rectus ordo, Ital. *Filo*, nostris *Fil.* Mabill. tom. 2. Mus. Ital. pag. 168 : *Archidiaconus cum aliis diaconibus et subdiaconibus ordinati stant juxta altare in duobus Filis.* Rursum pag. 227 : *Prior diaconus cardinalis cum diaconis, subdiaconis, scriniariis et judicibus, descendit ante altare et facit duas acies seu Fila, unam ex una parte, et unam ex reliqua æqualiter dividendo.*

* 2. **FILUM**, Tæniola, in arte heraldica. Lit. Caroli VI. ann. 1386. in Reg. 135. Chartoph. reg. ch. 91 : *Scutum coloris sereni cœli sive asuris, cum benda ejusdem coloris liliorum flosculis auri rutilantis seminata, cum duobus Filis sive tractis argenti.*

* 3. **FILUM.** Opus Fili, Gall. *Ouvrage à filets.* Inventar. MS. Sedis Apost. ann. 1295 : *Item unum alium flasconem de argento deauratum, cum pede quadro et circulis laboratis de opere Fili.*

FILUM Aquæ, Cursus aquæ rectus : Gallis *le Fil de l'eau. Filum aquæ, seu medium aquæ*, in Statutis Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 16. § 1. Charta Joannæ Comitissæ Flandr. ann. 1230. pro Marquetano Monasterio apud Buzelinum lib. 2. Gallo Flandr. cap. 30 : *Usque ad Filum aquæ, per quod navigium ducitur.* Occurrit etiam apud Bractonum lib. 4. tr. 1. cap. 28. § 4. et in Consuetud. *de Menotou sur Cher*, art. 21. et Burbonensi art. 341. *Secunda aqua navigare*, in Annalibus Eginhardi ann. 826.

Filum Salinæ. Bulla Alexandri IV. PP. ann. 1255. apud Ughellum tom. 1. pag. 68 : *Unam pedicam terræ et dimidiam de Anserano, unum Filum Salinæ in pedica sanctæ Aureæ, et tres Filos Salinæ in pedica ultra Tiberim.* Adde pag. 125. 136. 137. 140. Charta Benedicti PP. apud eumdem Ughellum tom. 1. pag. 136. 143 : *Et Filum Salinæ in integrum situm in 7. Filas. Item ei Baccanensi et in Genucula Fila novem, omnia Fila Salinarum, quæ ad vestrum Episcopium pertinere noscuntur.* Ibidem : *Per fossatum ipsius vallis pergit a pede Fili Salinarum, concludente totum campum usque in pedicam, quæ vocatur Viscoli, et Piscina Galiarda concludente ipsam pedicam, quæ sunt Fila* 30. *et pergente juxta Fila, quæ stant, etc.* [Greg. Monachus in Chronico Farfensi, apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 524 : *Item Guinisius Negotians et Saxa jugalis ejus dederunt Filum Salinæ in pedica veteri.* Ibid. col. 421 : *In portu Ostiæ tenet Stephanus Presbyter terras et vineas et Fila in Saline et in Colline similiter.*]

¶ Filum Directum, Recta linea, rectus ordo, Gall. *Droite ligne.* Charta Thossiac. ann. 1451. signata *Bonnet : Quandam domum cum curtili de retro, prout se extendit tendendo Directo Filo a dicto curtili ad corserias villæ Thossiaci.*

Filum de Pallio Projicere, in argumentum remissionis injuriæ. Eigil in Vita S. Sturmii Abbatis Fuldensis cap. 18. de Pipino Rege : *Tollensque manu sua de pallio suo Filum, projecit in terram, et dixit : Ecce in testimonium perfectæ remissionis Filum de pallio meo projicio in terram, ut cunctis pateat, quod pristina deinceps annulletur inimicitia.* Vide *Vestire.*

¶ Filum de Paternostris, Series sacrorum globulorum, vulgo *Chapelet*, in Histor. Delphin. tom. 2. pag. 275.

* **FILX**, Filix, Gall. *Fougere.* Chartul. S. Dion. Exoldun. : *Si autem aliquis equus portaverit Filces super dictum baat, debet sex denarios.*

* **FILZA**, vox Italica, quæ res quaslibet transmisso filo sibi mutuo cohærentes significat. *Filza corallorum seu ambrarum*, in Mirac. S. Rosæ tom. 2. Sept. pag. 446. col. 2. globulos precatorios ex corallio vel succino indicat. Charta ann. 1306. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 743 : *Spoliatus et derobatus... de decem Filzis de Paternostris.* Vide *Terzolla.* Hinc

* **FILZATA**, Panni species, ex transmissis filis contexta. Stat. pro pannific. Astæ pag. 83. r°. : *Quod nullus possit facere Filzatas, nisi habeant filum tortum in duabus filis.*

¶ **FIMARE**, Stercorare, Fimo pinguefacere, Gall. *Fumer.* Charta Roberti Abbat. Corbeiensis in Archivo ejusdem Monast. : *Terras quoque quas Fimaverat, in quibus agriculturam clamabat, concessimus ei.*

¶ Fimatura. Stercoratio, ibidem : *Donec Fimaturam suam pro rusticana consuetudine recepisset.* Id est, donec collegisset fructus e terris recens stercoratis.

¶ Fimarius Currus, Quo Fimus exportatur, Lamberto Ardensi, apud Ludewig. tom. 8. pag. 600. ubi legendum *Curris Fimariis* pro *Curtis Fimariis.* Gl. Lat. Gall. Sangerm. : *Fimarius, Fienteur, c'est qui porte fiens. Bos vel equus qui portat fimum.* J. de Janua.

Fimarium, Fimetum, locus ubi reponitur fimus quo agri stercorantur, in Statutis Davidis II. Regis Scotiæ cap. 15 : *Si aliquis injuste et contra legem alterius canem interfecerit, vigilabit et custodiet ejus Fimarium.* [** Houard. *Firmarium.*] *post annum et diem.* Gall. *Fumier.* Charta ann. 1254. in M. Pastorali Ecclesiæ Paris. lib. 9. Ch. 45 : *Necnon Fimarium, paleam, et stramina existentia in porprisio prædicto, etc.* Will. *Guiart.* in Hist. Franc. MS. ann. 1304 :

S'en vont vers Vendinc à grantes routes,
Par biaus chemins, et par Femiers.

* Fimarius, Eadem notione. Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 143. r°. : *Similiter habet justitiam de Fimariis eodem in hominibus illis, quorum Fimarios invenerit in chemino.* Vide *Fimare.*

* **FIMARIUS** Lectus, Feretrum, in quo defunctorum cadavera efferuntur tumulanda. Testam. ann. 1325. in Reg. 75. Chartoph. reg. ch. 293 : *De quibus sexaginta solidis Turon. accipio pro lecto meo Fimario decem solidos Turonenses.* Sed legendum procul dubio, *Funerario.* Vide infra *Lectus* 1.

✱ **FIMBREÆ.** [Fimbriæ : « Unus faxolus cum *Fimbreis* aureis. (Inv. Calixt. III, ann. 1458, in archiv. Vaticano.) »]

FIMBRIÆ, Pallæ, quibus Sanctorum sepulcra tegebantur. Gregorius Turon. lib. 7. cap. 22 : *Illud inter jurgia exprobrans, quod eum velim a sancti Antistitis Fimbriis separare.*

* **FIMBRIARE**, Acu pingere. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 4120 : *Fimbriare, Brodeir.*

* **FIMBRIATUM**, Fimetum, ut videtur, seu locus ubi reponitur fimus, a Gallico *Fambray* et *Fembroy*, fimus. Vide supra *Exfelcorare* et *Fiens* 1. Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg. 4120 : *Fimbriatum, Gall. Funchide.*

FIMBRINA, nude, in Gloss. Arabico-Lat. et mox : *Fimbri, Bombyx.* Sed videtur legendum, *Fibrina*, et *Fibri.* Vide *Bever.*

FIMELLA, vel Femella, Ferrum Januæ affixum, per quod circellum ei insertum ducitur, ut ad ejus strepitum janitor fores aperiat, Occitanis *Femelle.* Gloss. S. Benedicti cap. de ferramentis

pag. 170 : *Femella*, ἀμφίδρυς. Regula Magistri cap. 95 : *Quæ Regia Monasterii aforis circellum habeat ferreum in Fimella, quo ab adveniente concusso, cujuslibet supervenientis intus indicetur adventus.*

¶ **FIMELLUS**, Privilegium Wifredi pro Monasterio Rivipullensi, inter Concil. Hispan. tom. 3. pag. 165. col. 2 : *De alio vero latere descendit de monte super Fimellos et pervenit per torrentem, qui est ultra villa Jordanos, et infundit in Fezer.*

¶ **FIMENA**, pro *Femina*, in Præcepto Chlotharii III. tom. 1. Annal. Benedict. pag. 694. col. 1.

✱ **FIMETON**, [Aurum. Dief.]

FIMITIUM. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 256 : *Percipit Prior* 4. *acras frumenti, et* 4. *avenæ, in culturis, post Fimitium, ex liberatione servientis.* Ubi Editor ad marg. Lege, *fœnisicium*. Verum non secatur fœnum in *culturis ;* sed *bladum*, aut avena in iis seritur. Proinde malim *Fimitium* tempus esse, quo agri fimantur.

FIMORARE, Fimare, *Fumer*. Fleta lib. 2. cap. 76. § 3 : *Terra sabulonosa fimo puro non Fimoretur.*

¶ **FIMORATIUM**, Fimetum, locus ubi fimus aliaque stercora projiciuntur. Statuta Massil. lib. 1. cap. 59 : *Statuimus ut si aliqua persona patuum habet vel habebit infra Massiliam alicubi, ubi fit vel fiet Fimoratium quod illa persona cujus patuum est,... ita claudere, et alte teneatur ne ibi fiat vel possit fieri Fimoratium vel fimus, aut scobilla aliquatenus projici.* Ibid. lib. 2. cap. 41 : *Totum aliud lutum quod exibit de prædictis operatoriis projiciant seu projici faciant in suis Fimoratiis*, Vide in *Fimare.*

* **FINA**. Charta ann. 770. apud Meichelbec. tom. 1. Hist. Frising. pag. 69 : *Tradidi casas, curtes, pratas, pascuam, aquas earum* (l. aquarum) *decursos, territorium, Finas, silvas, saltores, planities, vel quicquid jure possidere videbamur.* An pro *Fines* ? Vide *Finis* 4.

¶ **FINABILITER**, Omnino, prorsus. Instrum. ann. 1225. apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 379 : *In quibusque Dominicis nostris liberi sint, quiti et immunes Finabiliter ab omnibus peagiis et consuetudinibus.* Occurrit rursus apud Th. *Madox* Formul. Anglic. pag. 38.

¶ **FINACIO**, Compositio de certa pecuniæ summa persolvenda ; vel a voce *Finis* interdum ejusdem significationis, vel a Germanico *Finantz*, Usura, fenus : quia pro fenore componi solet. Hinc nostrum *Finance*. Tabularium Calense pag. 117 : *De Finacione forimaritagii Johannis de Belloto in Bria... Item asseruit, quod ipse Johannes duxit in uxorem Petronillam filiam Gilleberti de Docies feminam de corpore Monasterii S. Faronis Meldensis, et non de Kala, propter quod idem Johannes Finavit cum fratre Richardo Procuratore generali ipsius Monasterii de Kala... ad* VII. *lib. et* II. *sol. Turon. et ad* IV. *sextarios avenæ bonæ et venalis.* Vide *Financia* et *Finare.*

* **FINADAGIUM**, Præstationis species, forte illa, quæ ob immunitates intra certos fines concessas persolvitur. Charta ann. 1340. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 178 : *Item partem octavam pro indiviso Finadagii dictæ villæ, quæ octava pars ascendit ad unam eminam avenæ.* Vide mox

* 1. **FINAGIUM**, Eodem significatu. Charta Hervæi de Rotis milit. ann. 1239. ex Chartul. S. Ymerii fol. 38 : *Relaxavi pro salute animæ meæ et antecessorum hominibus meis de Rotis Finagium, quod mihi faciebant.* Vide *Finis* 4.

2. **FINAGIUM**, Confinium, finis ac limes agri, ex Gallico *Finage*, in Consuetud. Meledunensi art. 302. Senonensi art. 145. Trecensi art. 169. et aliis. Utitur Joann. Eremita lib. 2. de Vita S. Bernardi cap. 12. [Charta Theobaldi Comitis Campaniæ ann. 1258 : *In redditibus sive proventibus, feodis et rebus aliis, quæ ipsi in dictis villis et in Finagiis eorumdem habent.* Charta fundationis Marciliaci anni 1239. inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 100 : *Concesserunt... omnes terras quas tenent ad carrucam suam et Finagium de Marciliaco. Item prata quæ habent in Finagio de Marciliaco.* Occurrit rursus apud D. *Brussel* tom. 1. de Feudorum usu pag. 275. Marten. tom. 1. Ampl. Collect. col. 1091. in Chartulario B. M. de Accincto pag. 44. et 52. in Chartulario S. Quintini in Insula pag. 170. etc.]

1. **FINALIS**. Vetus Charta ann. 936. apud Catellum lib. 1. Hist. Comitum Tolosæ pag. 89 : *Cum silvis et forestis, et cum omnibus Finalibus et mercariis, et sirnumjugiis, etc.* Forte *fivalibus*, id est, viris feodalibus, vassallis : nam et *fivum* pro *fevum*, occurrit.

¶ 2. **FINALIS**, Neuma. Ordinar. Argent. ann. 1364. apud Marten. de Divin. Offic. pag. 508 : *Graduale et Alleluia cum suis versibus ad Vesperas per hanc hebdomadam pleniter sicut ad Missam cantantur, sed Finales prætermittuntur.*

* **FINALIS** Dies, Quo controversia vel questio definiri debet, ultra quem non datur dilatio. Charta Herman. episc. Herbipol. ann. 1233 : *Asserens Finalem sibi diem ad causæ determinationem a nostro sculteto in Ebern, coram quo utique lis præsens contestata fuerat, non præfixum.* [** Vide Haltaus. Glossar. German. voce *Endhaft*, col. 315.]

* Finalis Justitia, Judicium, quo lis finitur. Charta Alb. Magdeburg. archiep. ann. 1216. tom. 1. Corp. diplom. pag. 157 : *Et de bonis ipsorum, quæ in sua habeat marchio waranda, Finalem faciet justitiam secundum jus fidelium suorum.*

¶ 1. **FINALITER**, Demum, tandem, crebro occurrit, sed improbat Vossius de Vit. Ling. Lat. 4. 32.

* Acta MSS. Inquisit. Carcass. ann. 1308. fol. 62. v° : *Finaliter invitavit me ad prandium, quod sibi multum deprecatus annui. Finablement*, in Lit. remiss. ann. 1389. ex Reg. 137. Chartoph. reg. ch. 17.

* 2. **FINALITER**, Perpetuo usque ad finem. Charta ann. 1213. in Reg. 3. Armor. gener. part. 2. pag. IV : *Pro autem hac participatione bona fide Finaliter tenenda, dedit michi sæpe dictus Johannes decem libras Turonenses.*

* **FINAMENTUM**, Finis. Charta super negotio marcharum in regnis Franc. et Aragon. ann. 1406. in Reg. 168. Chartoph. reg. ch. 323 : *In conclusione, Finamento et decisione negotiorum marcharum hujusmodi, etc.*

1. **FINANCIA**, Præstatio pecuniaria. [Gall. *Finance*.] Vetus Charta in Historia Episcoporum Lodovensium pag. 106 : *Absque omni exactione toltæ, quæstæ, talliæ, guacciæ, et Financiæ.* [*Financia pecuniaria*, in Litteris Johannis Reg. Franc. ann. 1358.] Occurrit præterea in Charta anni 1305. in Hist. Vastinensi pag. 313. [apud D. *de Lauriere* t. 1. Ordinat. Regum Franc. p. 305. r°. Rymerum tom. 8. pag. 211. Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 968. in Legibus Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii tom. 3. pag. 1.] et alibi sæpe. Vide *Finis* 2. et *Finacio.*

* 2. **FINANCIA**, Pecunia ; quo sensu etiam *Finance* dicimus. Mirac. MSS. Urbani PP. V. : *Petebant eidem Johanni Financiam in summa ducentorum auri francorum, quam quidem Financiam, neque minorem, ullatenus solvere posset.*

¶ **FINANCIO**, Eadem notione, apud D. *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. Regum Franc. pag. 304. 2°. col. 2.

* **FINANHA**, Pars quædam domus rusticæ. *Turris cum Finanha et crota*, in Recognit. burgi S. Andeoli. Vide *Crota* 3.

¶ 1. **FINARE**, *Financiam* præstare ; Componere, præsertim de certa pecuniæ summa exsolvenda. Instructio Philippi IV. Franc. Reg. pro *Financiis* recipiendis ann. 1302. apud D. *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. pag. 351 : *Non enim intentionis nostræ existit, quod illi qui in mobilibus et hereditagiis valorem ducentarum librarum Turon. non habent, ad Finandum cogantur.* Litteræ ejusd. Regis ad Episcopum Albiensem ann. 1303. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1338 : *De veniendo, vel mittendo hac vice in nostrum Flandrensem exercitum, vel Finando, aut præstando subventionem aliam pro eodem excusati penitus et immunes nihilominus habeantur.* Præceptum Philippi VI. tom. 2. Ordinat. pag. 25 : *Cum nos audita supplicatione dilectorum nostrorum Capituli et Capellanorum Ecclesiæ Attrebatensis dicentium, quod vos ipsos compellatio ad Finandum vobiscum de et super quibusdam rebus, etc.* Instrumentum anni 1234. ex Archivis Majoris Monasterii : *Conventio fuit inter Gaufridum Priorem de Donge et Creisson et Bonostru de Guerrandia Judæos, quam Finaverunt taliter, quod dictus Prior et res Prioratus remanserunt liberæ ab omnibus debitis prædictorum Judæorum.* Præceptum S. Ludovici anni circiter 1235. apud D. *Brussel* tom. 2. de Feudorum Usu ad calcem pag. XXXIV : *Ordinatum fuit ad revelationem malarum consuetudinum, quod de patre ad filium, vel alio modo, quando relevare convenerit ; nisi Finator possit Finare cum domino suo, dominus tenebit domanium suum per annum, si ibi sit terra arabilis, quæ culta sit.* Tabular. Calense pag. 65. ann. 1262 : *De quo quidem racheto dicti Galterus et Agnes ejus uxor recognoverunt coram nobis se Finasse cum dicta Abbatissa.* Chartular. S. Vandregesilli tom. 2. pag. 1993. ex Instrumento anni 1277 : *Cum Abbas et Conventus S. Wandregesilli juxta tenorem ordinationis nostræ Finaverint cum Ballivo nostro Caleti super retinendis perpetuo acquisitis per ipsos, etc.* Visitatio Prioratus de Jaligniaco per Archiepiscopum Bituric. ann. 1283. apud Stephanotium tom. 13. Fragm. Hist. MSS. pag. 258 : *Finavit Prior de Firmitate super Aligerim de novem libris pro procuratione.* Et pag. 272. in Visitatione Prioratus Celsiniarum : *Finavit Prior Dambert et Prior de Chamant pro dictis procurationibus* XX. *libr.* IV. *sol.* Charta Caroli VI. Reg. Franc. apud Menester. Hist. Lugdun. inter Instr. pag. 122. : *Per metum, aut longam detensionem carceris Finare et componere compulsi fuerunt.* Eadem notione *Finer* usurparunt nostri. Ordinat. Johannis Fr. Reg. ann. 1355. tom. 3. Ordinat. pag. 30 : *Il a convenu que plusieurs ayent Finé.* Ibid. pag. 266 : *Nous ne pouvons bonnement Finer, se n'estoit par le domaine et re-*

venue du prouffilt et emolument des monnoyes.

¶ Finator, Qui *Financiam* debet ratione *relevit*. Vide *Finare*.

¶ Finatio, Eadem notione qua *Financia*. Instrum. ann. 1277. in Chartulario S. Vandreg. pag. 1998 : *Cum Abbas et Conventus S. Wandregesilli...... Finaverint cum Ballivo nostro Rothomag. Finationem hujusmodi pro nobis recipiente super, etc.* Edictum Philippi cognomento Audacis Regis Fr. ann. 1274. apud D. *de Lauriere* tom. 2. Ordinat. Reg. pag. 485 : *Dicerent etiam eos jus non habere exigendi a tabernariis denarios qui Finationes Celariorum nuncupantur.* Vide *Finis* 1.

° 2. **FINARE**, *Financiam* seu præstationem pecuniariam exigere. Charta Petri abb. S. Remig. Rem. ann. 1212. in Chartul. Campan. ex Bibl. reg. fol. 23. r°. : *Præpositus comitissæ mortuam manum vel forismaritagium Finare vel levare non poterit, sine præposito S. Remigii de Cortisor.* Quod tamen de compositione hujusmodi præstationis posset intelligi. Aliud sonat *Finer*, Reperire scilicet, in Lit. remiss. ann. 1390. ex Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 192 : *Bonnebouche et Marot s'enfuirent tous deux pour doute de justice, et allerent chacun querir mire, pour faire appareiller leurs blessures. Ils n'en peurent Finer que trois jours aprés. Finé* vero, Qui extra patriæ fines exire cogitur. Lit. ann. 1374. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 79 : *Senz estre du tout deshers et Fineiz du pais, ils ne pourroient supporter les prises de leurs voitures, blez, vins, etc.*

FINCARE. Eximinus Petri Salanova Justitia Aragonum, apud Blancam in Comment. Rer. Arag. pag. 332 : *Et si contra tria prædicta fecerint, Fincant pro talibus, quales esse debent secundum consuetudinem Hispaniæ.* Videtur legendum *fineant*, vel *finiant*, hoc est, solvant. Vide *Finis*. [Nihil emendatione opus, ut videtur; nam *Finca* Hispanis est certa pecuniæ summa : unde *Fincare* pro solvere, dixerunt.] Nisi idem sit quod

FINCHARE, in Charta Adelphonsi Regis Aragonum pro Cæsaraugustanis, apud Mich. de Molino pag. 265. et Blancam pag. 640 : *Dono vobis fueros bonos, quales vos mihi demandastis, quomodo habent illos bonos infançones de Aragone, quod bene populetis et Finchetis ibi.*

° Unum idemque sonant *Fincare* et *Finchare*, nimirum Manere, esse, ab Hispan. *Fincar* voce obsoleta. Vide Dictionar. Academ. Hispan. in hoc vocabulo.

FINCTUS. Synodus Romana II. sub Silvestro can. 13 : *Testimonium Clerici adversus laicum non admitti, Finctus est enim.* Ita utraque Editio. Forte *sanctus*.

☞ Glossæ Isid. : *Finctus fuerit, Apicem obtinuit dignitatis, dicitur Flaminalis.* Sic et Excerpta, nisi quod pro *obtinuit* in illis scribitur *obtinet*. Pro *Fluminalis* legendum *Flamen dialis*, sicque hic locus est constituendus : *Finctus fuit, Apicem dignitatis obtinuit, dicitur Flamen dialis. Finctus* est pro *Vinctus*. Vincti autem dicuntur Flamines diales, quia semper erant velato capite, illudque habebant cinctum filo. De his Virgilius :

Velati lino et verbenis tempora vincti.

An ab hujusmodi flaminibus Clerici dicti sunt *Fincti* seu *vincti* in laudata Synodo Romana?

° **FINDALIS**, f. pro *Feudalis*. Charta ann. 1178. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 196 : *Omnia mea bona feudo vel fundo, quæ habeo, vel habere debeo in findo* (f. feudo) *quod de Bas de Salios, et hoc in perpetuum; retineo tamen mihi Findales corroatas.* Vide in *Feudum*.

° **FINDIL**. Testam. reginæ Mafaldæ ann. 1256. tom. 1. Probat. hist. geneal. domus reg. Portugal. pag. 33 : *Item sorori meæ domnæ Constantiæ mando speculum meum Findil, de melioribus quæ vidi.* An speculum plicatile, Gall. *Pliable*, quo mulieres præsertim utuntur, a Lat. Findere, Gall. *Diviser*, *séparer*, Hisp. *Hender*, unde *Hendido*, *fissus*.

¶ **FINETENUS**, Omnino, perpetuo. Zacharias PP. Epist. ad Bonifacium Episc. tom. 3. Concil. : *Sed auxiliante Deo, illud, quod prædicamus, Finetenus observandum censemus.*

FINGA, vel Fingia, *quoddam genus simiarum villosum comis et armis prominentibus, docile ad feritatis oblivionem.* Ugutio a *Fingere* deducit. Galli *Singe* vocant. [☞ Lege *Sphinga*, ex Isidor. Origin. lib. 12. cap. 2. sect. 32. ubi Arev. habet, *Sphinges*, alii *Singæ*.]

¶ **FINGENDI**. Vide *Fegangi*.

° **FINGERE** Se, Levi seu molli brachio agere, labori parcere, nostris etiam *se Faindre, se menager*. Lit. remiss. ann. 1352. in Reg. 81. Chartoph. reg. 293 : *Cum dictus bajulus videret quod non Fingebant se et quod ipsum volebant interficere, posuit se ad deffensionem.* Lit. ann. 1383. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 27 : *En ouvrant à journées, ils se Faignent et espargnent.*

FINGIA, *Dicitur quoddam genus panis, qui farinulam modicam accipit et frumentum modicum, et habet humectionis plus quam omnis panis, unde et Fingiæ nomen accepit propter humorem et candorem.* Ugutio. [Vide *Finga*.]

✱ **FINGIBILIS**. [Qui fingi potest. *Cœl. Aurel.* 1. *Tard.* 4. *n.* 104. Aurium tinnitus, vel præ oculis scintillarum *Fingibilis* visus.]

FINIABILIS, *Terminabilis, extremus*, in Notis Isonis Magistri pag. 337.

FINICULUM. Charta Aldrici Episcopi Cenoman. in ejus Vita num. 31 : *Et de vino optimo modios 4. et insuper potionem de Finiculo modium unum.* Legendum forte *viniculo*, ut opponatur *vino optimo*.

° **FINILES** Lapides, Terminales, qui vice termini positi sunt, in Charta ann. 1265. ex Reg. S. Ludov. fol. 22. v°. in Chartoph. reg.

¶ **FINIRE**. Vide mox in *Fini*.

1. **FINIS**, est Judicialis illa transactio, qua quis ad majorem facti auctoritatem coram Justitiariis Reges terras vel tenementum ad alium transfert, et eorum subscriptionibus firmat. Bractoni lib. 5. tract. 5. cap. 28 : *Finis ideo dicitur finalis concordia, quia imponit finem litibus, et est exceptio peremptoria.* Glanvilla lib. 8. cap. 1 : *Finis est amicabilis compositio, et finalis concordia ex consensu et licentia Domini Regis, vel ejus Justitiariorum.* Vide eumd. cap. 3. Brompton. pag. 1103. Cowellum lib. 1. tit. 21. lib. 2. tit. 13. Skenæum de Verbor. significat. et Spelmannum in *Freda*, et *Finis*. *Quærela de Fine facto in Curia non observato*, pertinet ad Vicecomitum jurisdictionem, in Regiam Majest. lib. 1. cap. 3. § 3. [Charta Johan. Regis Angl. in Lib. nigro Scaccarii pag. 383 : *Post triduum vero pœnituit illum Finis illius, et dixit, quod Finem illum tenere non potuit.*] Huc spectat proverbium, quod habetur in Consuetudine Perticensi art. 61 : *Quand argent faut, Finaison nulle*, i. Cum deficit pecunia, nullus *Finis*, seu nulla et irrita compositio.

° Conventio, pactum. Charta ann. 1130. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 452 : *Finem aut societatem ullam cum eo vel cum ea non habebo.*

¶ Finatio, Compositio, conventio. Charta permutationis ann. 1253. et Chartular. Meld. : *De hujusmodi autem Finatione habent dicti homines litteras nostras et litteras Capituli Meldensis.*

Finem Facere, Componere de lite, de crimine, [vel de alia qualibet re.] Liber census et debitorum Bigorræ, fol. 14 : *Descriptio concordiæ Sancii de Labarta, quam habuit cum domino suo Centullo Comite de Bigorra, quando se in captionem Comitis misit, et guerram suam Diffinivit, et Comiti dedit fidem suam, etc.* Fol. 15 : *Postea Raymondus Garsias Fecit Finem cum Comite tali pacto, etc.* [Litteræ Edwardi Angl. Regis ann. 1294. apud Rymerum tom. 2. pag. 650 : *Sciatis quod assignavimus vos... ad recipiendum Fines vice nostra ab Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Prioribus et cæteris viris Religiosis, personis Ecclesiasticis, Dominabus, Viduis et aliis mulieribus quibuscumque, ac etiam ab aliis, a quibus Fines hujusmodi recipiendos videritis, et qui Fines nobiscum Facere voluerint pro servitio, quod nobis debent, et facere tenentur in instanti expeditione nostri Vasconiæ.* Et pag. 923. in Litteris anni 1303 : *Volentes tamen ipsorum Prælatorum, Religiosorum, Mulierum ac aliorum, qui ad arma minus potentes.... existunt, parcere gratiose... publice proclamari facias, quod ipsi Prælati, Religiosi, Mulieres, qui servitium suum nobis debent, et Finem pro eodem servitio nobiscum Facere voluerint, veniant coram Thesaurario et Baronibus nostris... ad Faciendum Finem nobiscum pro servitio suo prædicto, et ad eundem Finem, videlicet viginti librarum pro feodo unius Militis, nobis idem in eodem crastino solvendo; alioquin quod sint ad nos cum equis et armis, etc.* Similia legere est pag. 237.] Vide Chron. Besuense pag. 688. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 53. Matth. Paris pag. 501. 586. Regiam Majestatem lib. 1. cap. 3. 27. lib. 4. cap. 18. Fletam lib. 2. cap. 7. § 3. Thom. Walsingham. pag. 180. Catellum in Hist. Comit. Tolosæ pag. 229. Marcam in Hist. Beneharn. lib. 4. cap. 5. n. 2. etc.

° Finem Facere, Litem intentatam dimittere. Charta ann. 1128. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 446 : *Facio tibi G. Montispessulani plenarium Finem sine tuo inganno. Similiter ego G. Montispessulani facio tibi comiti Bernardo plenarium Finem de omnibus querimoniis et petitionibus, quos ego adversus te B. comitem faciebam et facere aliquo modo poteram.*

Finire, Eadem notione, apud Roger. Hoveden. pag. 783 : *Inquirendum est etiam, quæ viduæ non Finierunt pro se maritandis, et finis capiatur ad opus Domini Regis.* Brompton. pag. 1105 : *Quando Rex Scotiæ cum Domino Rege Finivit.*

Capere Finem *vel mercedem*, in Fleta lib. 2. cap. 41. § 25. 44. Inquisitiones de forisfacturis forestar. in Additam. ad Matth. Paris art. 21 : *Item inquirendum est..... qui Justiciarii Finem ceperint de forestariis, ut ponerentur in ballivis suis*

forestarii, ut permitterent ipsos esse in balliva forestæ sub ipsis, ad damnum Domini Regis, etc. Ii, qui pactum inierunt cum forestariis, aut ab iis pecuniam acceperunt.

FINEM LEVARE et *prosequi* dicitur in jus de re aliqua vocatus, cum causæ suæ agnito defectu, a judicibus concordandi licentiam impetrat, pactumque, quod cum actore super controversia init, coram eisdem judicibus recognoscit. Ita *Finem levare* apud Anglos, idem fere est, quod apud nos, *Passer sentence de condamnation.* Statutum de finibus levatis editum ann. 27. Edw. I. cap. 1 : *Quia Fines in Curia nostra levati finem litibus debent imponere, et ideo Fines vocantur, maxime cum post duellum et magnam assisam in suo casu ultionum locum finalem teneant in perpetuum, etc.* Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 25 : *Concesserunt cuidam Richardo Comiti Gloucestriæ per Finem inde Levatum...... unum messuagium, etc... similiter Nigellus de Mandeuil, hoc idem fecit per Finem inde Levatum coram eisdem Justitiariis, et eodem anno, et concessit tres carrucatas terræ, etc.* Et pag. 325 : *Sciendum est, quod cum Johannes de Breus pervenit ad ætatem, quidam Levatus fuit in Curia Regis inter ipsum et Reginaldum avunculum suum, per quem omnes terræ hic nominatæ remansere D. Reginaldo et hæredibus, etc.* Denique pag. 557. *Finis Levatus* dicitur esse *Finalis concordia.* Laudatur ab Edw. Cocko ad Littleton. sect. 183. Statutum de modo levandi fines. Vide Christophorum de Sancto Germano in Dial. de Fundamentis Legum Anglic. cap. 23. pag. 69.

¶ FINE CANONICO *terminare controversiam,* apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 342.

FINIS, etiam dicitur pecunia Regi persoluta, pro licentia transferendi prædia : Anglis *the kynges sylver,* i. *argentum Regis.* Spelm. [Vide superius *Finem facere.*]

FINIS, Pacta summa pecuniæ, quæ ineundorum prædiorum causa vel domino persolvitur a native tenente, vel elocanti a conductore, olim *Gersima* dicta. Spelm.

FINIS præterea est mulcta gravior, gravioribus delictis, vel a Rege et Magistratu imposita, vel a domino manerii : Saxonibus, *Wita major.* Nam quæ levioribus impingebatur, *Wita* simpliciter, et *Amerciamentum* dicitur, quæ gravissimis, *Redemptio.* Cowell. lib. 4. tit. 16. § 37. et Spelman. [*Finibus pro ictibus, effusione sanguinis, etc.* apud Rymerum tom. 7. pag. 117.]

° Gualt. Hemingf. de Gest. Eduardi III. reg. Angl. ad ann. 1340. pag. 319 : *Pro hac autem concessione remisit dominus rex et condonavit omnia catalla felonum et fugitivorum, evasiones incarceratorum, Fines, exitus, forisfactiones et amerciamenta murdrorum.*

FINEM HABERE. Leo Ost. lib. 3. cap. 48. (al. 50.) : *Quod illi cognoscentes, et malum timentes, acceperunt consilium intra se, ut si quo modo possent, fœdus cum Henrico Imperatore componerent, dicentes : Nullum ulterius ab eo Finem habebimus, sed junctus Romanis,... omnes nos de partibus illis expellet.* Phrasis Gallica : *Nous n'aurons pas de fin avec lui,* id est, nulla deinceps nobis cum illo erit conventio, nisi, etc.

FINIRE, Componere. Edictum Rotharis Regis Longobard. tit. 44. § 33. [°° 127.] : *Omnes vero plagæ aut feritæ,... quæ evenerint per hunc tenorem, sicut supra decretum est, Finiantur,* id est, componantur. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 70 : *Qui pacem facit cum aliquo de vulnere vel malo, quod inflixerit, distincte cum testibus et gratuita parentum ejus unanimitate Finiat, ut ei scilicet sic non requiratur ab ingenitis, etc.*

Item dimittere, quasi per compositionem. Vetus Charta apud Guichenonum in Probat. Hist. Bressensis pag. 8 : *Notum..... quod Udalricus dominus de Balgiaco reddidit, et reliquit, et Finivit pro salute animæ suæ... omnes consuetudines et prenditiones, etc.* Notitia ann. 1108. apud eumdem in Bibl. Sebusiana Cent. 2. cap. 19 : *Existimans, se posse quasdam ibi malas consuetudines exercere, quas Berardus ille in vita sua Finierat.* Infra : *Contestans, ne aliquis de progenie sua, quod Finierat ipse, præsumeret appetere, etc.*

DIFFINIRE, Eadem notione. Charta Bernardi Vicecomitis Carcassonæ ann. 1108 : *Et solvo et Diffinio Domino Deo et sanctæ Mariæ de Grassa totum hoc, quod habeo, etc.* Vide Michaelem *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. in voce *Diffinimentum*, et Observantias Regni Aragon. lib. 8. tit. de Homicidio § 12.

2. FINIS. Vita S. Sabini Episc. Canusini num. 19 : *Dum Missarum solenniis a Diacono Finis ex more datur,* i. dum dicitur : *Ite, Missa est.*

3. FINIS, pro Domo, in leg. 20. Cod. Th. de Episc. (16, 2.)

4. FINIS, Idem quod *Terminus,* de qua voce infra, pagus, regio certis finibus limitata ac circumscripta. Chronicon Besuense pag. 523 : *Vendiderunt etiam et alias suas res, sitas in Fine Vendourensi, et in Fine Pontensi, et in Fine Lulensi, etc.* Pag. 516 : *Quæ sunt sitæ in ipso pago, et in Fine Lucensi, seu in ipsa villa Luco.* Pag. 531 : *Similiter dedit in ipsa Fine jornalem unum, et in alia Fine, quæ dicitur Campaniæ, dedit jornales duos.* Vide Formul. 37. ex Baluzianis initio, præterea Nicolaum Bergerium de Itinerib. Romanis pag. 492. Salmasium ad Hist. August. [°° et Guerard. Indic. Gener. ad Irminon. Polyptych.]

°° FINES LIBRORUM. Sentent. de scolarib. Mogunt. ann. 1191. apud Guden. cod. Diplom. tom. 1. pag. 299 : *Quicumque scolares gratis essent in pane dominorum, nichil deberent in scolis, nisi justitiam scolasticam; item imnutiones, Fines Librorum et pennas.* Forte Pecunia persoluta pro libris.

¶ AD FINEM QUOD, Gall. *Afin que,* Ut, quo, in Legibus Palatinis Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii tom. 3. pag. LXIII. apud Rymer. tom. 8. pag. 425. et alibi. *Ad Fines consilium celebrandi, aut pro aliis affariis,* in Aresto Parlamenti Tolos. ann. 1498.

° AD FINES, Gall. *Afin,* Propterea ut. Charta ann. 1507. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 87. col. 2 : *Tunicam prædictam ad Fines illam visitandi et palpandi eisdem expertis et probis prædictis tradidit.*

° FINITIMITAS, Extremitas, confinium. Charta Ludov. XI. ann. 1474. ex Cod. reg. 8428. 3. fol. 211. v° : *Ad regnorum Finitimitatem mediis aliquibus nusquam oppositam..... respectum habentes, etc.*

¶ FINITIMUS, Extremus : *Gravi morbo Finitimæ vitæ, etc.* in Vita S. Dunstani, tom. 4. Maii pag. 349.

FINITIO, Mors, qua vita finitur. Vetus Inscriptio 810 : *Sane Nevia Prisca si permanserit usque in diem Finitionis suæ, recipietur ibi juxta maritum suum.*

° FINITUM, Territorium certis limitibus circumscriptum. Charta ann. 1244. ex Chartul. Campan. fol. 440. col. 1 : *Beatrix domina de Noa recognovit se nichil juris habere in nemore de Gaudo, quod est dom. regis Navarræ, immo Finitum ei dominus rex sponte sua et ex mera gratia concessit ei, quod, quamdiu vixerit, in domo sua de Noa capiat ligna in dicto nemore.*

¶ FINITUS, Mortuus, vita functus. Bernard. Ordo Cluniac. part. 1. cap. 74. art. 28 : *Duo majora signa non pulsantur, nisi in festivitatibus quæ fiunt in cappis... et ad officium fratris qui intra Monasterium est Finitus.* Miracula S. Paulini, Julii tom. 3. pag. 272 : *Cum ego fui in curia B. Alexandri, ego vidi eum Finitum, spiratum et mortuum.*

° 1. FINIUM, Compositio inter litigantes. Pactum inter Alan. vicecom. *de Rohan* et ejus senescal. ann. 1255. ex Tabul. Blein. : *Item in omnibus Finiis, quæ fient a nobis, dictus Olivarius debet capere et habere suum servitium, scilicet de viginti solidis, duodecim denarios.* Vide supra in *Finis* 1.

° 2. FINIUM, Pagus, regio certis finibus limitata, nostris *Fin.* Charta ann. 1260. ex Tabul. S. Germ. Prat. : *Tertiam partem Finii ejusdem villæ* (de Joyaco). Libert. hominum *de Grancey* ann. 1348. in Reg. 161. Chartoph. reg. ch. 69 : *Item qu'il puissent planter vignes et édifier en toute la fin de Grancey. Les fins de vostre recepte,* in Lit. ann. 1351. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 99. Vide *Finis* 4.

∗ FINOCCHIARIA. [Gall. *plat pour présenter des grains de fenouil :* « Primus cubicularius precedebat portans *Finocchiariam* cum *pinocchiatis.* (Diar. Burch. I. 124. an. 1484). »]

¶ FINTINIRE dicitur hirundo, in voce *Baulare.*

FINTWITA. Vide *Fyhtwita.*

FINUS, Excellenter bonus, ex Gall. *Fin.* Ital. *Fino,* pro *Finitus,* quomodo etiam *Fini* usurpamus, pro re, cui nihil addi potest, seu, ut vult Casaubonus ad Persii Sat. 5. tanquam finem ultimum assecuta. Joannes a S. Geminiano in Vita S. Finæ Virg. : *Quod excellentem vel optimum gradum bonitatis obtinet, Finum vel Finissimum vulgariter appellatur.* [*Finum argentum,* in Charta Galteri Archiep. Senon. ann. 1231. de controversiis Episcopi Autissiod. et Comitis super moneta. *Aurum Finum,* apud Rymerum tom. 5. pag. 50. in Actis SS. Junii tom. 5. pag. 656. ubi de B. Raymundo Lullo, et alibi. Le Roman *d'Athis* MS. :

Artumides cil ne s'oublie
De faire deul pour ses amis ;
Perithous estoit Fenis,
Et cil l'amoit, c'est d'amour Fine.]

° *Smaragdines finæ,* in Testam. Guill. de Meleduno archiep. Senon. ann. 1376. ex Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 338. Stat. S. Capellæ Bitur. ann. 1407. ex Bibl. reg. : *Cappas nigras* (deferent) *ad modum Romanæ curiæ apertas cum camallis fulratas, scilicet canonici de minuto vario, capellani vero et vicarii de agniculis albis, nitidis atque Finis, hyemali tempore.*

FIOLA, pro *Phiala,* Ampulla, nostris *Fiole.* Vetus Interpres Juvenal. Sat. 10 : *In aurata Fiola, cum vinum coloratum acceperis, time venena.* Utitur Matth. Paris pag. 146. [Occurrit præterea in Inventario Eccl. Noviom. ann. 1419. Item usurpatur pro Instrumento musico.] Vide *Vitula.*

FIOZA. Libertates MSS. Salvæterræ in Ruthenis ann. 1284: *De qualibet Fioza carnis porci, quæ inventa fuerit in foro propinquiori ante Nativitatem Domini, semel in anno unum denarium* (dabit.)

° Sensu pariter mihi ignoto occurrit in Libert. forestæ de Arcis ann. 1319. ex Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 182: *De una saumata ollarum, de una Fioza et de quatuor libris ceræ, unum obolum Turon.* Vide supra *Fieusa.*

° **FIQUECTA.** Vide supra *Fichetta.*

° **FIRA,** Firia, Certa, ut videtur, ligni quantitas simul collecta. Stat. Montisreg. pag. 319: *Pro quolibet pede de Fira castaneæ de longo et de largo, denarium unum cum dimidio. Item pro quolibet pede de quibuscumque Firiis aliorum lignorum, tam viridorum quam siccorum, ad mensuram signatam juxta portam Berduli, denarios duos.*

¶ **FIRA,** Firum. Vide *Feriæ* 3.

FIRDEFARE, Profectio in bellum, *hostis, exercitus, cavalcata.* Vox Saxonica, ex f i r d vel f i r d e, exercitus, expeditio, et f a r e, profectio: proinde idem quod *heribannum*, in Legibus Canuti Regis cap. 91. apud Brompt. et in Legibus Henrici I. Regis Angliæ cap. 10. inter delicta, quorum cognitio ad solum Regem spectant, recensetur illius, *qui burghbotam, vel brigbotam, vel Firdefare supersederit.* Id est, in expeditionem profectus non fuerit.

¶ **FIRDERINGA.** Vide *Fyrderinga.*

FIRDSOCNE, Immunitas a militia, ex f i r d Saxonico, exercitus, et s o c n e, libertas, immunitas.

FIRDSTOLL. Vide *Frithstoll.*

FIRDWITA, Militiæ detrectatæ mulcta, a Saxon. f y r d, expeditio, et v i t e, mulcta. Vide Leges Canuti part. 2. cap. 12. 14. 62. 75.

¶ **FIREBARE,** f. a Saxon. f y r e - t o r, Pharus, vel turris editior ubi ignis accenditur aut ad naves per noctem dirigendas, aut in hostes submonendum. Ordinat. sub Eduardo II. pro vigil. observ. apud *Blount* in Nomolex. Anglic.: *Quod sine dilatione levari et reparari facias signa et Firebares super montes altiores in quolibet hundredo: ita quod tota patria, per illa signa, quotiescumque necesse fuit, præmuniri* (f. præmoneri) *potest.*

FIREBOTE, Fierbote, [vel *Fyrebote*, ut habetur apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 145.] Idem Anglo-Saxonibus valet, quod nostris *Estoverium*, vel *Aisiamentum*, jus scilicet quod quis habet in alterius silva, ligna succidendi ad foci, ædium, sepium, et agriculturæ suæ sustentationem. Vide *Housebote.*

¶ **FIRI,** pro *Fieri*, apud Fridegodum in Vita S. Wilfridi sæc. 3. Bened. part. 1. pag. 184:

Sic testes scelerum Firi potuere suorum.

° **FIRKEN.** Vide infra *Fyrken.*

FIRLOTA, Mensuræ genus apud Scotos, *galones* 2. et *pintam* continens, pondere autem 41. libr. ut habet Spelmannus. Statuta Willel. Regis Scotiæ cap. 9. § 2: *Liber homo dabit ad molturam molendini decimum sextum vas,... et magis, de 20. bollis unam Firlotam.* § 3.: *Et de celdra magis, unam Firlotam.*

1. **FIRMA,** Juramentum, sacramentum, nostris *Affirmation.* Proprie vero Firma, est Sacramentum quod *petens* seu actor facit in jure de bona conscientia, suæque causæ bonitate, unde *Firma juris* appellatur a Practicis Hispanis: Jurisconsultis, *Juramentum calumniæ.* Consuetudines Catalaniæ inter dominos et vassallos MSS. cap. 49: *Natura feudi est, quod ille, pro quo tenetur, possit eum sibi retinere pro fatiga, et in hoc casu debet facere Firmam ille alius pro quo tenetur immediate, et accipere tertium.* Libertates concessæ urbi Barcinonensi a Petro Rege Aragon. ann. 1283. MSS.: *Nemo potest reptare aliquem de batallia in Curia Barcinonensi, nec Curia consuevit recipere Firmam, nisi tantum de treugis fractis, vel bausia, vel traditione.* Alia Charta ejusdem Petri pro Barcinonensibus: *Statuimus, quod querelator quicunque fuerit Firma juris utrique facta, si juraverit se non habere Advocatum, etc.* Vide Foros Aragon. pag. 137. 140. etc. et Michael. *del Molino* in hoc verbo. Hinc

Firmare Directum, Juramentum calumniæ præstare, affirmare se in ea causa *directum* seu jus habere. Eædem Consuetudines Catalaniæ cap. 48. *Et vassallus veniet coram domino, et dicet: Domine, paratus sum Firmare Directum: licet sibi contradixerit aliis vicibus, vel velit esse paratus stare cognitione judicis sui super defectu servitii debiti, seu super Firma, quam contradixerit ei, non teneatur dominus ejus recipere Firmam suam, etc.* Usatici Barcinonenses MSS. cap. 18: *Omnes homines debent Firmare Directum Senioribus suis, ubicumque Seniores illorum eis mandaverint in suo.* Cap. 23: *Magnates seu Milites, si contenderint Firmare Directum Senioribus suis, sicut eis facere debuerunt, et propter hoc seniores apprehenderint potestatem de suo castro, vel emparaverint eis suum fevum, non debent illis reddere nec castrum, nec fevum, donec eis Factum Directum habeant, et redirectas omnes missiones, quas Senior fecerit per apprehensionem castri, et per ejus custodiam et emparamentum fevi. Si aliter illis dederint potestatem, non Firment eis Directum, donec habeant castrum recuperatum, nisi senior habuerit guerram, ad quam castrum opus habeat, aut stationem in ipso castro.* Cap. 36: *Potestatem de suo castro et Firmamentum de Directo nullo modo contradicat homo Seniori suo, sicut debet dare ei potestatem, et facere directum, quod quamdiu contradixerit, baudator suus erit.*

Ferme de Dret, in Chronico Petri IV. Regis Arag. lib. 3. cap. 12. Consuetudo Aquensis tit. 16. art. 4. et 5: *Ferme, est venir par le defendeur toucher à la main du Bayle, en affirmant qu'il a bon droit. Contreferme est par le demandeur en mesme maniere aussi qu'il a bon droit, etc.* S. Martinus Dumiensis Episc. lib. 4. de Virtutibus cap. 4: *Nihil tibi intersit, an Firmes, an jures. Firmare*, pro *affirmare*, usurpat lex 1. Cod. Th. de His, qui per metum judic. (11, 34.) Vide *Firmare* 1. suo loco.

Fermer olim nostri, pro *pacisci* dixerunt. Le Roman *de Vacce* MS.:

La fille au Duc Huon ont à Richart Fermée.

Infra:

Ni ont mie longues Fremailles,
S'emprés furent les espousailles.

Vide *Firmare* 7. suo loco. [Le Roman d'*Athis* MS.:

Tous chevaulchantz vers la cité,
Qu'avant qu'ils viegnent à l'entrée
Leur convenance ont si Fermée, etc.]

¶ Firmare interdum nude usurpatum pro *Firmare directum.* Conventio inter Carolum I. Andegav. Comit. Provinciæ et Cives Massil. ann. 1257. 14. Non. Jun.: *Et quod Rectores dictæ universitatis et Consiliarii et Syndici, per quos dicta civitas regebatur, fuerant pluries citati et moniti per Aquensem curiam, et a Senescallo Provinciæ requisiti, ut venirent in curia Aquensi Firmare secundum formam dictæ pacis, videlicet parere et cognitione dictæ curiæ obedire pro quæstionibus quæ fiebant contra eos... et cum nollent Firmare, ut tenebantur, curia prædicta ut Firmarent magnas imposuit eis pœnas.*

°° Firma Dei, Juramentum, apud Thietmar. lib. 7. cap. 8.

2. **FIRMA,** Scriptoribus Anglicis, Convivium, cœna, et omnis denique mensæ apparatus, exponitur: voce a Saxonico f e o r m, vel f e o r m e, victus, cœna, cibarium, prandium; unde f e o r m i a n, cibum præbere, convivio excipere. Henricus Huntindonensis lib. 6. pag. 367: *Tosti igitur furibunde discedens a Rege et a fratre suo, perrexit ad Hereford, ubi frater suus corrodium regale maximum paraverat: ubi ministros fratris sui detruncans, singulis vasis vini, medonis, cervisiæ, pigmenti, morati, siceris, crus humanum, vel caput, vel brachium imposuit: mandavitque Regi, quod ad Firmam suam properans cibos salsatos sufficienter inveniret, alios secum deferre curaret.* Eadem verba habent Matthæus Westmonaster. Ranulfus Cestrensis, et Henricus Knyghton. Brompton. vero aliis rem explicat: *Mandavitque Regi, quod ad Festum suum properans, cibos salsatos sufficienter inveniret, etc.* Trevisa, qui Ranulfum Anglice vertit, *tho his Feste* etiam habet. Clarius Ordericus Vitalis lib. 4. pag. 514: *Verum postquam tuta sunt opinati, conviviis provincialium, quæ vulgo Firmam appellant, illecti, ad terram egrediuntur, ambo Comites ex improviso eos invadunt, epulas cruore confundunt, etc.* Atque ita capiendam hanc vocem in Domesdei, ubi crebro occurrit, censet Spelmannus: *Comes Meriton Borne T. R. E.* (id est: tempore Regis Edwardi) *reddebat Firmam unius noctis.* Alibi: *Tempore Adeldredi patris Regis Edwardi reddebant hæc tria maneria dimidiam Firmam noctis.* Rursum: *Reddit Firmam trium noctium, hoc est, 100. libr.* Ibidem: *Tunc reddidit hoc manerium 10. noctes de Firma, modo 100. libras ad pondus, et 100. solid de gersuma.* Alio loco: *Reddebat unum diem de Firma, et valebat 95. libr. 6. den. et post valuit 50. libr. modo 3.* Alibi: *Hæc tria maneria... reddunt Firmam unius diei... de hoc manerio ablatæ sunt terræ, quæ redd. Canonicis T. R. E. Firmam 4. septimanarum.* Ubi *Firma noctis*, pro cœna, ut *Firma diei*, pro prandio: *Firma* denique 7. *septimanarum*, pro *pastu* tantidem temporis videtur usurpari: ita tamen ut ejusmodi *pastus*, quemadmodum nostris dicuntur, in redditus pecuniarios interdum conversos fuisse, ex laudatis locis liquido appareat. Quæ quidem priscum morem, qui in Anglia diutius perstitit, arguunt, annuos prædiorum redditus non ad certam duntaxat annonariam, sed ad rerum, quæ ad victum conducunt, præstationem redigendi. Sic tamen ut non pro libito imponerentur ii a dominis prædiorum, sed specierum, quas quilibet agri modus deberet, numerus, vel qualitas Legibus præscriberentur. Quippe Ina Rex in suis Legibus cap. 70. statuit, ut ex 10. *hidis* terræ, seu aratris vel carrucatis, exhiberentur *mellis dolia* 10. *panes* 300. *cervisiæ Wallicæ, i. potentioris ambræ* 30. *cervisiæ tenuioris ambræ* 30. *boves adulti* 2. *aut verveces* 10. *anseres* 10. *gallinæ* 20. *casei* 10. *butyri ambra* 1. *salmones* 5. *fodri seu pabuli libræ* 20.

anguillæ 100. Quod si hæc ad unam hydam seu carrucatam reducantur, erunt pro qualibet, mellis dolium 1. panes 30. vervex 1. gallinæ 2. anguillæ 10. etc. Hæc porro in Anglia obtinuere etiam post Normannorum ingressum, atque adeo usque ad Henricum II. quod potissimum discere est ex libro Scacarii Anglici, cujus auctor creditur Gervasius Tilleberiensis, Marescallus Arelatensis, cujus etiam liber exstat de Otiis Imperial. MSS. Locum a Spelmanno, verbo *Firma*, et Seldeno in Notis ad Eadmerum, descriptum, cum rem haud adeo tritam doceat, hoc loco perinde describimus: *Sicut traditum habemus a patribus, in primitivo Regni statu post conquisitionem, Regibus de fundis suis non auri vel argenti pondera, sed sola victualia solvebantur, ex quibus in usus quotidianos domus Regiæ necessaria ministrabantur: et noverant, qui ad hoc deputati fuerant, quantum de singulis fundis proveniebat. Cæterum ad stipendia et donativa militum, et alia necessaria de placitis militum vel conventionibus, et ex civitatibus, vel castellis (a quibus agricultura non exercebatur) pecunia numerata succrescebat. Toto igitur Regis Willelmi tempore, perseveravit hæc, intitutio, usque ad tempora Regis Henrici filii ejus: adeo ut viderim ego ipse quosdam, qui victualia statutis temporibus de fundis Regiis ad Curiam deferri viderint. Certumque habebant Officiales domus Regiæ, a quibus Comitatibus triticum, a quibus diversas species carnium, vel equorum pabula, vel quæque necessaria debebantur. His vero solutis secundum constitutum modum cujusque rei, Regii Officiales computabant Vicecomiti, redigentes in summam denariorum:*

Pro mensura, scil. tritici ad panem centum hominum solid. unum.
Pro corpore bovis pascualis solid. unum.
Pro ariete vel ove iiii. den.
Pro præbenda 20. *equorum similiter iiii. den.*

Succedente vero tempore cum idem Rex in transmarinis et remotis partibus, sedandis tumultibus bellicis operam daret, contigit ut fieret sibi summa necessaria ad hæc exempla numerata pecunia. Confluebat interea ad Regis Curiam querula multitudo colonorum, vel (quod gravius sibi videbatur) prætereunti frequenter occursabat, oblatis vomeribus in signum deficientis agriculturæ. Innumeris enim molestiis premebantur occasione victualium, quæ per plurimas Regni partes a sedibus propriis deferebant. Horum igitur querelis inclinatus Rex definito magnorum concilio destinavit per Regnum, quos ad id prudentiores et discretiores cognoverat, qui circumeuntes et oculata fide fundos singulos perlustrantes habita æstimatione victualium, quæ de aliis solvebantur, redegerunt in summam denariorum. De summa vero summarum, quæ ex omnibus fundis surgebat in uno Comitatu, constituerunt Vicecomitem illius Comitatus ad Scaccarium teneri, addentes, ut ad scalam solveret, hoc est, propter quamlibet numeratam libram 6. den. Rati sunt enim tractu temporis, de facile posse fieri, ut moneta tunc fortis, a suo statu decideret. Nec eos fefellit opinio: unde coacti sunt constituere, ut Firma maneriorum non solum ad scalam, sed ad pensum solveretur.

FIRMATIO, Ciborum suppeditatio, ad mensam admissio. Leges Inæ Regis Westsax. cap. 34. apud Bromptonum: *Si cirliscus homo forisbanniti Firmationis accusetur, per suam ipsius weram neget.* Editio Saxonica cap. 29. habet f e o r m i n g e: ubi Lambardus ita vertit: *Paganus si accusetur fugitivo subministrasse cibum, etc.* Apud Somnerum f e o r m i n g et f e o r n u o n g, est cibariorum exhibitio.

FIRMA, in Vitis Abbatum S. Albani sumitur pro quadam pecuniæ portione, quæ forte vice cibariorum exsolvitur, uti supra observatum. Pag. 36: *Habemus igitur de maneriis nostris* 53. *Firmas: Firmam vocamus* 46. *solidos. Tot ergo habemus Firmas, quot sunt septimanæ in anno, et unam in antecessum, quæ hoc modo proveniunt. Qualibet hebdomada* 46. *solidos recipiunt Cellarii nostri, etc.* Observat porro Somnerus in Glossario Saxonico, ab ejusdmodi *firmis* Anglicis inditum nomen *firmæ* villis vel prædiis elocatis.

3. **FIRMA**, Prædium seu villa alteri elocata ad certum tempus, sub præstatione annua vel annonaria, vel rerum ad victum necessariarum, vel denique pecuniaria. Hinc *datio ad Firmam*, pro contractu, quo sub annuo reditu fundi ad aliquot annos possidendi dantur. S. Anselmus lib. 3. Epist. 100: *Ecclesias vero non do laicis, cum do eis mea maneria ad Firmam, etc.* Henric. Huntindonensis in Will. Rufo: *Episcopatus et Abbatias vendebat, aut in manu sua retinens, ad Firmam dabat, etc.* Will. Malmesbur. ann. 1089: *Rex Willelmus Ecclesias et Monasteria fere totius regni Angliæ in manu sua Pastoribus defunctis retinens, gravi omnia depopulatione vastabat, et instar Firmarum Laïcis commendabat. Ecclesiam ad Firmam ponere,* apud Simeonem Dunelmensem ann. 1100. [*Ad Firmam vendere seu in custodiam tradere,* in Edicto Philippi Pulcri ann. 1302. inter Probat. Hist. Lugdun. pag. 86. col. 1.] Concilium Eboracense apud Rogerium Hovedenum in Ricardo I: *Ut omnis evagandi licentia Monachis adimatur, strictius prohibetur, ne reditus, quos Obedientiarias vocant, ad Firmam teneant.* Adde cap. ult. ext. *Ne Prælati vices suas, etc.* [Charta ann. 1240. apud Miræum tom. 1. Diplom. Belgic. pag. 480. col. 2: *Promittimus vobis et Ecclesiæ vestræ annuatim nomine Firmæ sive canonis.... in Trajecto solvere decem marcas Colonienses legales.*] Vide Concilium Westmonast. ann. 1127. Londoniense ann. 1237. [☞ Haltaus. Glossar. German. voce *Pacht*, col. 1454.] etc.

☞ *Firma a Ballivia* seu nuda administratione distinguitur in Edicto Philippi Pulcri ann. 1302. inter Probat. Hist. Lugdun. pag. 85. col. 1: *Item jurabunt Senescalli et Baillivi, quod a Bajulis, Vicecomitibus, Præpositis, aut aliis subditis officiis suis, sive sint in Firma, sive in Baillivia, non recipient gistum, pastum, etc.*

FIRMA ALBA, vel *Blanca Firma*, seu *Alba Firma*, est, inquit Spelmannus, census annualis, qui Centenario sive Domino hundredi penditur. Ideo *Alba* dicta, quod non ex more prisci sæculi, in annona, quæ nunc *Blake maile* nuncupata fuit, (hoc est, census vel firma nigra) sed argenteo, quasi *censu albo,* reddebatur. Normanni dicunt *Blanche Ferme*, nos Galli voce latioris notionis, *Fermes à l'argent*, id est, prædia, quorum census, non annona, sed numerata pecunia exsolvitur: *Album* enim, ut Græci recentiores ἄσπρον seu albam monetam, argenteam appellabant. Liber niger Scaccarii Anglici lib. 1. cap. 4. apud Spelmannum: *Coloni noverint a patribus suis edocti quantum de Alba Firma pro singulis libris solvere teneantur.* Infra: *In libro judiciario* (nempe Domesdei) *in quo totius regni descriptio diligens continetur, et tam de tempore Regis Edwardi, quam Regis Willelmi, sub quo factus est, licet singulorum fundorum valentia exprimatur, nulla prorsus de Alba Firma fit mentio.* [☞ Utroque loco Spelmannus habet *de Albo Firmæ*.] *Unde probabile videtur, quod facta illa descriptione tempore jam dicti Regis, de Albo Firmarum fuerit a studiosis ejus constitutum, propter causas, quæ inferius annotantur.* In Regiam Majest. lib. 2. cap. 41. § 4. et cap. 47. § 4. opponuntur *Soccomanni et alii libere tenentes per Albam Firmam* Militibus, tanquam plebei, Nobilibus. Vide *Dealbare.*

* Non semper pecunia exsolutus hic census. Charta Jacobi reg. Scot. ann. 1450. in Chartul. eccl. Glasguens. ex Cod. reg. 5540. fol. 96: *Episcopi Glasguenses teneant de nobis dictas terras,... reddendo inde annuatim... nobis,... hæredibus et successoribus nostris unam rosam rubeam, ad festum nativitatis beati Johannis Baptistæ apud Glasgu, nomine albæ Firmæ, si petatur, et orationum suffragia devotarum tantum pro omni alio onere.*

* FIRMA FEODALIS. Vide supra *Feudalis Firma* in *Feudum*.

FIRMA LIBERA, Brittono cap. 66. dicitur esse, *ubi terræ aut tenementa sic tenentur, ut natura feudi per feoffamentum mutetur a servitio Militari in certa servitia annua, ita ut nec maritagium, nec relevium inde requirere possit, nec aliud servitium in feoffamento expressum. Tenere per Liberam Firmam,* in Fleta lib. 2. cap. 71. § 13.

FIRMA MANUS. Vide *Manufirma.*

¶ FIRMA MOBILIS, ad distinctionem *Manufirmæ*. Charta S. Ludovici ann. 1252. tom. 4. Hist. Harcur. pag. 1353: *In feodo* IV. *sextaria frumenti, et ad Firmam mobilem octo modios.*

FIRMA NOBILIS, Prædium, quod a viro nobili ad firmam vel emphyteusim tenetur. Anonymus Scriptor de Subsidio Terræ sanctæ, in Gestis Dei per Francos, inter alia expeditionis Hierosolymitanæ subsidia suggerit, ut a Templariis et Hospitalariis, *bona, quæ habent citra mare ad Firmam nobilem, primo trium vel* 4. *annorum cum incremento, et demum, vel ex nunc, si sufficienter fieri possit, in perpetuam emphyteusim tradantur, etc.*

¶ FIRMA PURA *et irrevocabilis*, Eadem notione. Charta ann. 1469. in Tabular. S. Victoris Massil.: *Capitulum seu devotus Conventus Monasterii S. Victoris dedit ad facheriam Puræ Firmæ, et irrevocabilis nobili viro Marqueto... quamdam vineam de novo acquisitam.*

¶ FIRMA PERPETUA, Idem quod *Manufirma.* Charta S. Ludovici ann. 1263. ex Chartul. S. Vandreges. tom. 1. pag. 746: *Notum facimus universis... quod nos Firmam Perpetuam concessimus... quatuor viginti quinque acras.* Charta ann. 1239. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. pag. 223: *Notum sit ... quod Abbas et Conventus Glowcestr. crediderint ad perpetuam Firmam omnes decimationes.*

FIRMA PRÆPOSITURARUM, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 13. 19. Vide *Præpositus.*

RECTA FIRMA, Legitima, quæ jure ad aliquem pertinet, in Legibus Henrici I. cap. 1. Richardus Hagulstadensis ann. 1135: *Exceptis Rectis Firmis meis, etc.*

Ferme droit, in Consuetud. Britanniæ art. 369. Vide Commentatores.

Firma, Prædium, villa, nostris *Ferme*. Brompton.: *Rex autem Ethelredus cum mœstitia et confusione ad Firmam suam in Comitatu Salopiæ jacebat.*

Firma Regis. Leges Aluredi Regis cap. 2: *Si quis ad Ecclesiæ mansionem pro qualicumque culpa confugiat, quæ ad Firmam Regis non pertinet, etc.* Saxonica Editio habet cyninges feorme, quæ verba Lambardus de *villa regia*, Somnerus, de *victus* vel *mensa* interpretantur. [** Thorpe in Indic. ad Leges Anglosax. interpretatur: Unde census regi debetur.]

¶ Firma, Census sive reditus annuus ob *Firmam* debitus. Litteræ Edwardi Regis Angl. ann. 1369. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1509: *Et quod procurator Firmas sive Apporta quæ de terris et possessionibus illis solvi debent ad terminos statutos bene et fideliter solvet, et de arreragiis, si quæ fuerint, de Firma dictarum terrarum et possessionum, de tempore quo ultimo fuerunt in manibus nostris respondebit.* Statuta Synod. Eccl. Trecorensis ann. 1372. apud eumdem tom. 3. col. 1123: *Et si contigerit ipsum ad longum tempus suum beneficium affirmare, et ante tempus Firmam accipere, et infra terminum; beneficio cedat, vel decedat, vel beneficio canonice privetur, et alteri in beneficio seu in fructibus ejus jus competat, et dicta Firma et solutione non obstante.* Kennett. in Glossar. ad calcem Antiq. Ambrosden.: *Reddendo inde annuatim antiquam Firmam, et de incremento* xl. *s. pro omni servitio.* Ibidem: *Hugo de Plesseys concedit pro se et hæredibus suis, quod omnes homines teneant terras suas in eodem manerio pro eadem Firma per quam eas prius tenere consueverunt.* Hinc

¶ Firmam Portare, non semel occurrit in Chartul. SS. Trinitatis Cadomensis, sed præsertim fol. 28. verso, ubi de Anglia: *Villani metunt annonam 16. diebus in Augusto, et Sokemans* iv. *supradicti portant Firmam ad Wincestre.* Id est, fructus ex conventione reddendos.

¶ Ad Firmam Committere. Chartul. S. Vincentii Cenoman. fol. 106: *Ita tamen quod si Prior de Petrariis jam dictam domum alicui laico ad medietariam vel ad Firmam Commiserit.*

¶ Ad Firmam Recipere. Statuta Synod. Eccl. Nemausensis inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 1066: *Item, prohibemus districte, ne aliquis Clericus futuros reditus alicujus Ecclesiæ nostræ diœcesis emat, Recipiendo ad Firmam ipsam Ecclesiam cum reditibus ipsius Ecclesiæ sub certo pretio, sine nostro consilio et assensu, nisi Prior seu Rector ipsius Ecclesiæ ad studium Theologiæ ire voluerit. Et tunc etiam regularibus vel laicis Ecclesiam ad Firmam, id est à Presfoch, concedere non præsumat.*

¶ Ad Firmam Solvere. Charta ann. 3. Richardi II. Regis. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 65: *Cum Radulphus de Basset... nuper concessit et ad Firmam dimisit D. Priori et Conventui de Chacombe... sub certis conditionibus; et Solvendo viginti quatuor libras ad Firmam per annum.*

Firma, Rastallo, proprie dicitur Mesuagium capitale in villa seu burgo, ex quo dependet omnimodum domanium, quod ad voluntatem, vel ad vitam alicui relinquitur. Ita etiam appellatur reditus, qui super ejusmodi mesuagium reservatur.

Firmarius dicitur is, *cui terra conceditur ad terminum annorum*: qui quidem *nihil juris vindicare potest præter usumfructum*, ait Fleta lib. 3. cap. 12. § 7. lib. 5. § 21. nostris *Fermier*. Ingulfus pag. 906: *Illi vero responderunt... terras et tenementa Firmariis tradidisse.* Ordericus Vitalis lib. 11. p. 805: *Qui municeps erat et vicecomes et Firmarius Regis.* [Statuta Synod. Eccl. Trecorensis ann. 1372. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 1123: *Super fructibus ejusdem beneficii jus his in eis per Firmarium sub pœna dupli, etiam excommunicationis, et centum librarum usualium nobis applicandarum nullatenus molestetur seu impediatur.*] Adde Leges Henrici I. Regis Anglic. cap. 56. [*Madox* Formul. Angl. pag. 335. Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 611. et Kennett. in Gloss. ad calcem Antiquit. Ambrosden.] Vide *Præpositus*.

¶ Fermarius, Eadem notione, in Statutis Eccl. Ambian. apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 1259: *Firmiter inhibemus ne Capitula collegiata... Fermarii, coloni, subditi, vel debitores sibi aliquid non persolvant.*

Firmaria, Locus forte in Monasteriis, ubi *Firmarii* excipiuntur. Chronicon Andrense pag. 414: *Donavit... decem* (raserias frumenti) *ad mensam Monachorum, 5. autem ad Firmariam, 5. vero ad hostellariam*, [Charta Walteri Prioris de *Wytham* Ordinis Cartus. ann. 1318. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 316: *Hac tamen conditione omnia ista supradicta dictus Johannes percipiet in nostra Firmaria a nobis et successoribus, quod ipse dum potens ut habilis fuerit ad laborandum, etc.*]

° Potius *Infirmaria*, conclave infirmorum, ut ex allatis locis colligendum existimo. Vide *Firmatarius*.

¶ Firmarii, Qui vectigalibus colligendis præsunt; nostris *Maltotiers*. Charta Philippi Regis ann. 1319. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arverniæ pag. 151: *Item, volumus et concedimus eisdem quod Præpositi nostri, Firmarii seu Censarii non judicent neque taxent emendas quas petent a subditis suis.* Compendium jurium et consuetud. Universitatis Paris. per Robertum *Goulet* fol. 11. verso: *Omnes supradictos officiarios voluerunt Christianissimi Reges Franciæ... esse et fore perpetuo ab omnibus subsidiis, obventionibus vectigalibus,... immunes, expresse receptoribus subsidiorum et vectigalium, omnibus Firmariis et aliis Officiariis Regiis prohibentes, ne hujusmodi officiarios aliquo modo molestent.*

4. **FIRMA**, [Vestis muliebris.] Vide *Aspergo*.

° 5. **FIRMA**, Vectigal, tributum, exactio. Pactum inter Alan. vicecom. *de Rohan* et ejus senescal. ann. 1255. ex Tabul. Blein.: *Allocatus noster potest capere vadia competentia pro suo servitio Firmarum et taliarum.* Lit. ann. 1370. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 348: *Dominus rex... ordinavit quod electi super facto subsidiorum... compelli nequeant ad faciendum Firmas per eos traditas retroactis temporibus et imposterum tradendas, bonas et solubiles, ob defectum fidejussorum aut alio quovis modo; nec non Firmas in manu regia receptas;... negligenter levando dictas Firmas, etc.* Vide infra *Firmancia* 2.

* [Firmæ XVII. urbis Parisiensis. «Ob dictus episcopus, inter alia jura sibi in dicta villa nostra Parisiensi spectantia, jus coustume piscium marinorum, thelonei pannorum, pedis furcati, pedis rotundi, pedagii pontis de Charentonio et de Malo Molendino, pedagii Parvi Pontis, trillerii Castelleti, corii et allute, gallice cordouen, oleorum et pinguedinum, bladi, chantelagii, rotagii vinorum, quinquallerie, frapperie, peliparie seu pelleterie et lingerie, curagii tellarum et canabii, fructus et accuminis, que *firme decem septem* in numero erant ab illo tempore semper habuerat et adhuc habebat. (Cart. N. D. Paris III. 305. an. 1487). »]

° 6. **FIRMA** Dotis in Aragonia, idem quod *Morganegiba*, Donum quod maritus uxori offerebat die nuptiarum. Consule Fontanel. de Pact. nupt. tom. 2. claus. 7. gl. 1. part. 1.

¶ Firma Manu Sua. Formula quæ passim occurrit in Chartarum subscriptionibus pro signo manus suæ. Vide *Firmare* 2.

¶ **FIRMABILIS**, Diuturnus. Vita S. Bernardi Episc. Calinensis tom. 2. Martii pag. 234: *Melius arbitror unius mortis metam attingere, quam in Firmabiles pœnas quotidianis mortibus deperire.*

¶ Firmabilis Vacca, Pinguis, crassa. Instrum. ann. 3. Henrici VI. Angl. Regis apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 145: *Et prædictus Ricardus et assignati sui, deliberabunt præfato Willelmo Skrene vel hæredibus suis, in Festo S. Michaelis... unum taurum, 30. vaccas Firmabiles et abiles, vel 8. s. pro quolibet capite.*

¶ **FIRMACIA**, Multa pecuniaria. Charta ann. 1204. apud *la Faille* Annal. Tolos.: *Solverunt... totum hoc quod eis petebant... exceptis debitis et baratis et Firmaciis et feodis.* Vide in *Firmancia*.

FIRMACULUM, *Idem quod Firmatorium, quod quid firmatur*, Ugutioni. *Fermail*, Fibula, fibulatorium. Vita S. Roberti Abbatis Molismensis n. 14. de Comitissa Nivernensi: *Cum Firmaculum aureum haberet ad collum suum, tam auri materia, quam incisione lapidum pretiosum, etc.* Matth. Paris.: *Capam choralem dilaceravit et Firmaculum, quod vulgariter Morsus dicitur, avulsit, quod auro et argento et gemmis fuerat pretiosum.* Idem ann. 1251: *Annulos, zonas pretiosas, Firmacula aurea, etc.* Ita etiam ann. 1255: *Annulis, zonis, Firmaculis, etc.* Rainardus Abbas Cisterciensis in Institutis ejusdem Ord. cap. 13: *Ne in Ecclesiarum libris aurea vel argentea, sive deargentata, vel deaurata habeantur retinacula, quæ usu Firmacula vocantur.* Adde Institutiones Capituli ejusdem Ord. ann. 1256. distinct. I. cap. 7. Willelmus de Guignevilla in Peregrinatione animæ:

> Sur quoi l'en met un affichail,
> Qui autrement est dit Fermail.

Martialis Parisiensis in Arestis Amoris:

> Dessus si avoient leurs manteaux
> Tant de grosses perles barrez,
> Fermans a moult riches Fermaux.

Vide Notas nostras ad Joinvillam pag. 48.

¶ 1. **FIRMAGIUM**, Vectigal, tributum. Charta Richardi Regis Angl. ann. 7. ejus regni tom. 4. Hist. Harcur. pag. 1281: *Prædicti Monachi... sint quieti de theloneo et portagio et passagio et pedagio et pasnagio et de mediatione vini.* Vide in *Firmancia*.

° 2. **FIRMAGIUM**, Mulcta pecuniaria. Charta ann. 1309. in Reg. 45. Chartoph. reg. ch. 31: *Propositum extitit... quod dictæ ædificationes in nullo erant præjudiciales dom. nostro regi, pro eo... quia jurisdictio alta et bassa et emolumentum Firmagiorum pertinebant ad dominum nostrum regem.* Infra: *Cum emolumentis*

Firmagii. Vide in *Firmancia* et infra *Firmamentum* 2.

FIRMALE, FIRMALLUS, Fibula, *Firmaculum*, de quo supra. Gall. *Fermail.* Italis *Fermaglio.* Vide *Balascus.*

FIRMALLUS. Concilium Albiense cap. 15 : *Clericus botones, vel Firmallos aureos vel argenteos... deferre in aliquibus vestibus non præsumat.*

° FIRMALLIUS, Fibula, Gall. *Agraffe,* alias *Fermail.* Charta ann. 1351. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 503 : *Unum Firmallium in auro, cum una aquila et uno leone de auro. Frameille,* in Lit. remiss. ann. 1397. ex Reg. 153. ch. 53 : *Item deux Frameilles d'argent en façon de chappelet.* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Monile, Fermeil, que l'en met à la poitrine des femmes.* Vide *Firmale.*

¶ 1. **FIRMAMENTUM**, Tectum. Pactus Legis Salicæ tit. 13. art. 3 : *Quicumque alienam domum violenter disturbaverit, et domus si pro Firmamento Iberus habuisse probatur, qui hoc fecerit* MDCCC. *denariis culpabilis judicetur.* Ubi Eccardus : Firmamentum hic est tectum. Tectum enim domuum lignearum postes continet, complectitur et firmat : unde et cœlum, simili ab ædificio sumto, Firmamentum vulgo vocatur, quod idem est ac si orbis Tectum diceretur.

¶ 2. **FIRMAMENTUM**, ut infra *Firmanciæ,* Mulctæ, etc. *Firmamenta omnium causarum civilium et criminalium,* in Donatione Petri Regis Aragonum ann. 1212. Spicil. Acher. tom. 10. pag. 178.

° Charta Poncii Terniac. præpositi in Chartul. Cluniac. : *Vendo tertiam partem Firmamentorum et tertiam partem placitorum.* Vide supra *Firmagium* 2.

¶ 3. **FIRMAMENTUM** STAGNI, f. Fundus stagni. Instrum. ann. 11. Johannis Regis apud *Madox* Formul. pag. 27 : *Sciendum quoque est, quod prædictus Abbas et Monachi habebunt in baiis suis corbellas suas in Lavaleisun aqua, et piscationem de Firmamento Stagni Thirnemolendini usque ad ipsum molendinum, etc.*

° 4. **FIRMAMENTUM**, Sera, clausura. Stat. ant. Florent. lib. 5. cap. 97. ex Cod. reg. 4621 : *Quædam capsa fiat et habeatur cum duobus Firmamentis el clavibus, etc. Frémure,* eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1405. ex Reg. 160. Chartoph. reg. ch. 174 : *Le suppliant... rompit ou leva la clameure* (l. claveure) *ou Frémure de certain Coffre, etc.* Vide *Firmare* 6.

° **FIRMAMENTUS**, Census ex *firma* debitus. Testam. Ermessindis comit. Fuxens. ann. 1229. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 348 : *Dimitto ut persolvant ipsos Firmamentos Marschi de Taus vel cc. solidos, etc.* Vide in *Firma* 3.

FIRMANCIA, Fidejussor : *Fermança,* apud Raimundum Montanerium cap. 167. *Plege ou Fermance,* in Consuetudine Solensi tit. 32. art. 4. in Foris Beneharn. Rubr. *de Fermenças.* [Instrum. ann. 1164. tom. 3. Spicileg. Acher. pag. 196 : *Hanc præfatarum rerum donationem inconvulsam fecerunt... et Firmantias dederunt Bertrandum Bollaroth et Pontium Bertrandi et Petrum Bertrandi fratrem ejus, ut Monasterio in pace tenere faciant.* Statuta Massil. lib. 5. cap. 31 : *Quod rector Massiliæ non recipiat pro juratore, vel pro Firmantia, vel pro redditore pignorum, pro aliquo, aliquem Officialem communis Massiliæ.*]

° Pactum inter Arnaud. de Villanova et homines de Transio ann. 1283 : *Item fuit actum ut supra quod dicti homines teneantur facere Firmanciam pro ipso domino Arnaudo et suis successoribus, quandocumque fuerint requisiti; et ipse dominus Arnaudus et sui successores debeant et teneantur illos servare indemnes omnino a fidejussione, quam pro eis fecerint. Fermasso, Prov. fidejussor, sponsor,* in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

FERMANCES VESIALERES, in eadem Consuet. Solensi tit. 1. art. 6. tit. 6. tit. 7. art. 2. Tabularium Ucetiensis Ecclesiæ ann. 1156. fol. 8 : *Firmantias et justitias Episcopo..... adjudicaverunt.* Hugo Flaviniac. in Chr. pag. 244 : *Salvam Firmantiam ei obtuli* 4. *mill. solidorum.* Tabulæ nuptiales Bernardi Comitis Convenarum et Mariæ Montispessulanæ mens. Decemb. ann. 1197 : *De his omnibus et singulis supra dictis ex parte Comitis Convenarum est Firmancia et debitor per sacramentum corporaliter præstitum R. Comes Tolosæ, etc.* Infra : *Sunt de omnibus supradictis Firmanciæ et debitores quisque in solidum G. de Balcio, etc.* Concilium Tolosan. ann. 1228. cap. 8 : *Si movens guerram, vel pacis violator ad mandatum redire noluerit ; Firmancia vel sacramentum solum non recipiatur ab eo, sed pignora vel obsides, vel persona propria in bona custodia teneatur.* Adde Concilium Monspeliense ann. 1214. cap. 39. ex Edit. Garielli, (nam nuperus Editor Conciliorum ignoravit vim vocis, quam asterisco notavit) et Tolosanum ann. 1229. cap. 31. 38. et eumdem Gariellum in Episcopis Magalon. pag. 176.

¶ FIRMANTIA, Fidejussio, sponsio. Consuetud. Ausciorum MSS. art. 27 : *Item consuetudo est ibidem quod in quocumque casu præstatur fidejussio de stando juri, quod cives civitatis ipsius dent unum fidejussorem, vel duos, de iis qui degunt vel habitant civitatem prædictam. Firmabunt autem in manu domini sub cujus jurisdictione degunt, et prædicta Firmantia seu fidejussio, cum prestanda fuerit, præstetur et exigatur, etc.* Statuta Raimundi Arelat. Archiep. tom. 1. Gall. Christ. inter Instr. pag. 98. col. 2 : *Cognitionem vero Firmantiæ ad præsens in nobis retinemus. Cum autem con....* (leg. Consul miles) *de alio milite vel quolibet de populo Firmantiam acceperit, pro se et pro aliis Consulibus accipiat.* Statutum pro Officiis feudalibus Abb. S. Barnardi de Romanis tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 142. col. 1 : *In placitis vero causarum totius terræ Abbatis debet accipere Firmantias et audire, et de expensis quæ de eisdem causis levantur, habet tertiam partem, dominus vero per omnia duas partes.*

¶ FIRMANTIA, Idem videtur quod *Firma* 2. Convivium, cœna. Charta ann. 1182. ex majori Chartul. S. Victoris Massil. : *Debent insuper facere Firmantiam et stagium Abbati et Priori Majori.*

FIRMANCIÆ, interdum dicuntur mulctæ pecuniariæ, exactæ ab iis, qui *firmancias* dederant, et causa exciderant, vel quævis prestationes. Charta W. D. Montispessulani ann. 1103 : *Dono tibi..... totam Vicariam totius Montispessulani.... scilicet omnes Firmantias, et omnia districta omnium hominum.... habitantium in Montepess.* Infra : *Nec homo, nec femina pro eo Firmantium accipiet, quod ad vicarium pertinet.* Charta Ademari de Muroveteri ann. 1191 : *Scilicet castrum de Omelacio cum omni dominio ejus, et dominatione et districtione, et hominiis, et satisdationibus, et Firmanciis, et justitiis,.... quartis, usaticis,..... garricis, cascivis, devesis, mansis, mansuris, etc.* [Charta Ildefonsi Regis Aragon. pro Eccl. Forojuliensi ann. 1203. tom. 1. Gall. Christ. inter Instrum. pag. 85. col. 1 : *Firmiter inhibentes, quod nec ego, nec aliquis successorum nostrorum, vel bajulus noster... aliquas Firmancias accipere vel aliquas justitias possit vel debeat exigere, vel exercere.* Sententia lata per Archidiac. Ebredun. et Episc. Vapicens. ann. 1238. ex parvo Chartul. S. Victoris Massil. fol. 133 : *Et quod relinquat omnes justitias et Firmancias in omnibus casibus, exceptis tribus, adulterio, homicidio ac capitali bello.*] Vide Catellum in Hist. Tolosana pag. 36. 89. Baluzium in Notis ad Concilia Narbon. pag. 160. tom. 8. Spicilegii Acher. pag. 168. tom. 13. pag. 318. Gariellum in Episcopis Magalonensibus pag. 72. 100. 159. 178. etc.

¶ FIRMANTIA, eadem forte notione, pro mulcta pecuniaria, in Ordinat. Johannis Franc. Reg. ann. 1361. tom. 3. Ordinat. pag. 499 : *Imo si quis* (quid) *in contrarium actum fuerit, ad statum pristinum reducant et reduci faciant indilate, ordinationibus, Firmantiis, mandatis factis vel faciendis, allegationibus, oppositionibus, etc.* In altero exemplari legitur *Financiis,* non ita male.

° 2. **FIRMANCIA**, Vectigal, tributum, præstatio. Inquisit. ann. 1268. ex schedis Præs. *de Mazaugues : Requisitus qualiter scit quod esset bajulus, dixit quod vidit quod dominus Barallus fecit ipsum bajulum, et recipiebat fructus et obventiones et Firmancias pro domino Barallo.* Vide supra *Firma* 5.

1. **FIRMARE**, Securitatem dare [vel per se, vel per fidejussores.] Annales Franc. Loisselliani ann. 757 : *Sic et ejus homines majores natu, qui cum eo erant, Firmaverunt.* [Breviarium Hist. Pisanæ apud Murator. tom. 6. col. 168 : *Anno* 1075. *in Festivitate S. Sixti Pisani ceperunt Almadiam civitatem et Firminum Regem, qui uno quoque anno tributum Pisanis dare suo juramento Firmavit et civitatem ad honorem Pisanæ reipubl. tenere. Et ita Regi statim Firmaverunt terram, et coronam Romano Imperatori assignaverunt.* Instrum. ann. 1233. ex Chartul. S. Victoris Massil. fol. 133 : *Item dictus D. W. compellebat homines Ecclesiæ ire ad malefacta vicinorum, et Firmare et litigare in manu sua pro causis civilibus.*] [°° Vide in *Firma* 1. Pro Traditionem confirmare occurrit *Firmare* in Leg. Baiuv. Conf. Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 556. et 115.]

° Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Fermar, Prov. fidejubere, Firmare.* Hinc nostris *Fermer,* pro Jurejurando promittere, affirmare. *Pour pais et pour aliance Fermer ensamble,* in Chron. S. Dion. lib. 1. cap. 16. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 167. Reg. sign. *Pater* Cam. Comput. Paris. fol. 163. v°. ubi de inauguratione regis : *Li arcevesques..... ou aucuns des évesques.... doivent demander au roy que il promette et Ferme par son serement à garder et à faire garder les droitures des evesques et des églises.* Lit. remiss. ann. 1407. in Reg. 161. Chartoph. reg. ch. 279 : *Simonnet et Jehan le Maire Fermerent ensemble d'aller assailir ledit prestre. Fermer,* pro Firmare, Gall. *Rendre ferme,* in Stat. ann. 1415. ex Reg. 170. ch. 1.

FIRMARE DIRECTUM. Vide *Firma* 1.

¶ FIRMARE IN PALAM, pro Coram. Charta Guillelmi Comitis ex Chartul. Ecclesiæ Auxitanæ : *Ego reddo et Firmo in palam altari S. Mariæ.*

FIRMARE CANTUM, *psalmos, hymnos, etc.* dicuntur, qui, priusquam in Ecclesia cantent, in cantu sese exercent, ut recte cantare discant. Galli dicerent, *Asseurer son chant.* Liber Ordinis S. Victoris

Paris. MS. cap. 22: *Quando autem in claustro Novitius sedet, debet Firmare psalterium suum, et cordetenus ad verbum reddere.* Cap. 31: *Fratribus, quibus injunctum est cantum suum cotidie Firmare et reddere, debet Armarius singulis libros, in quibus cantant, specialiter assignare,..... similiter his, qui psalmos et hymnos suos Firmare habent, psalteria et hymnarios, prout opus fuerit, distribuat. Ex quo autem Armarius alicui fratri aliquem librum ad aliquem Firmandum et reddendum specialiter assignaverit, ea illa hora, qua id facere habet, nemo illum accipiat, etc.* Rursum: *Ii vero, quibus specialiter assignati de cantu libri sunt, et psalteria, et hymnarii, postquam lectiones suas Firmaverint, non debent eos, sive in die, sive in nocte abscondere; sed in communi servatorio cum cæteris communibus libris reponere.* Infra: *Fratribus quibus injunctum est cantum suum Firmare, debet Armarius, vel aliquis de senioribus, quibus Abbas in Capitulo jusserit, assistere, qui et eos si erraverint, corrigant, et lectiones eorum, quando reddere voluerint, audiant.* Denique: *Qui psalmos suos Firmant, vel cantant, submissa voce legant, ne alios disturbent.* [Vide Bernardi Ordinem Cluniac. part. 1. cap. 27.]

¶ 2. **FIRMARE** Manu sua Firma. Nihil frequentius occurrit in Chartarum subscriptionibus. Sæpe etiam nude ponitur, *Firmare,* quod idem est ac manus suæ signo confirmare; vel subscribere. Chartul. Ecclesiæ Aptensis fol. 123. verso: *Facta Cartula eleemosynaria ista* XVI. *Kal. Julii ann.* XXX. *regnante Conrado Rege feliciter. Signum Norperti qui hanc Cartulam eleemosynariam istam scribi fecit, et testes Firmare rogavit manu sua Firma.* Ibidem non semel recurrit. Chartam ann. 1000. tom. 6. Spicileg. Acher. pag. 430. sic subscribunt: *Poncius Archiep. Firmavit, Amelius Firmavit, etc.* Ibidem tom. 10. pag. 165: *Hanc chartam* (ann. 1110.) *manibus suis Firmavit, et testes Firmare rogavit.* Charta ann. 1080. Goscelini Burdigal. tom. 2. Gall. Christ. inter Instrum. pag. 274: *Igitur præfatus Willelmus præsentibus his aliisque nobilibus viris,* XII. *Kal. Julii Firmavit hoc beneficium.* His affine est quod habetur in Archivis Ecclesiæ Turon.: *Ego Joannes Dolensis Ecclesiæ nunc consecrandus Episcopus, huic sanctæ Turonensi Ecclesiæ et tibi, Pater Vincenti, tuisque successoribus canonice substituendis, obedientiam, subjectionem et reverentiam promitto, et super hoc sanctum altare propria manu Firmo †.*

¶ 3. **FIRMARE**, Munire. Litteræ ann. 1224. in Histor. Mediani Monast. pag. 313: *Dux mihi licentiam concessit Altampetram refirmare, vel castrum alibi in terra mea ubicumque voluero Firmare.* Charta anni 1312. apud Kennet. in Antiq. Ambrosden. pag. 363: *Licentiam dedimus.... quod ipse mansum suum.... muro de petra et calce Firmare et kernellare possit.*

° *Fermer,* eodem sensu, in Charta Theob. comit. Barri ann. 1260. ex Chartul. Cam. Comput. Paris. fol. 140. r°. col. 1: *Com descors fust entre moi et mon signour Ferri duc de Lorregne et marchis dou chastel de S. Alairemont, que je avoie Fermé; lequel il disoit que je ne pooie Fermer, ne ne devoie, etc.*

¶ 4. **FIRMARE** Se, subsistere, considere. Vita S. Petri Mart. tom. 3. Aprilis pag. 689: *Quidam fratres levitate ducti juxta cellam ejus transeuntes, plurium collocutionem audientes, Firmaverunt se, ut quinam essent deprehenderent.* [° Cærem. Rom. lib. 1. cap. 5: *Cum autem pontifex voluerit intrare aliquam insignem urbem; Firmabit se in aliqua ecclesia vel domo extra portam civitatis, et ibi capiet pluviale et mitram.*]

¶ 5. **FIRMARE**, Elocare, ad firmam concedere. [° Nequaquam, idem quippe quod *Firmare* 6. Sera occludere.] Statuta Humberti Bellijoci ann. 1233. tom. 9. Spicileg. Acher. pag. 184: *Nemo pro debito quod debet, de indumento, quod indutum habet, potest vadiari, nec de ostio domus suæ potest vadiari, nec domus Firmari pro debito. Affirmare,* eadem notione, occurrit in Statutis Eccl. Trecorensis ann. 1372. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1123. et Kennett. in Antiq. Ambrosden. pag. 354. Vide *Affirmare* 1.

6. **FIRMARE**, Gallis *Fermer.* Cæsarius lib. 4. cap. 75: *Pixidem ei clausam, sed non Firmatam porrexit.* Ubi observandum aliud esse *claudere,* apud *Firmare.* Est enim *firmare, seram* vel *firmaculum* obdere. [Hinc in Vita B. Alcuini sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 157: *Firmans itaque ostium sera abiit.* Vita B. Coletæ tom. 1. Mart. pag. 574: *Per spatium quinquaginta annorum inclusa continue permansit et Firmata.*] Adde Continuatorem Florentii Wigorn. ann. 1138. 1162. pag. 667. 675. Concilium Budense ann. 1279. cap. 43. etc.

Firmatura, ex Gallico *Fermeture,* Sera, clausura, in Regula Templar. cap. 40. [Computus ann. 1202. apud D. *Brussel* de Usu Feud. tom. 2. pag. CCVIII. ad calcem: *Pro Firmatura Longi-campi* LX. *s.* Epist. Johannis de Monsterolio de Descriptione Monast. Caroli-loci apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 1390: *Si de Firmatura totius ambitus Abbatiæ interroges, aiunt quindecim stadia circuitione complecti, infra cujusmodi ambitum sine hortis et virgultis, bis septem aquarum receptacula ad piscium custodiam comprehenduntur.* Acta S. Syriæ tom. 2. Junii pag. 64: *Visa et visitata ipsius capsæ Firmatura, quam bene seratam et firmatam.... invenimus.*]

Affirmare, pro *Firmare,* Claudere. Matth. Paris ann. 1251: *Obtulit duo monilia, et jussit ea feretro indelebiliter ad memoriam sui clavis fortiter Affirmari.* [Sic et *Deffermer* dixerunt Poetæ nostrates pro Aperire, *Ouvrir.* Le Roman *de Floire* MS.:

La porte li ont Deffermée,
Floire s'en ist lance levée.

Le Roman *d'Athis* MS.:

Les ventailles ont Deffermées,
Et les coifes jus avalées.]

¶ 7. **FIRMARE**, Despondere, Gall. *Fiancer.* Charta circ. 1100. in Tabular. S. Victoris Massil.: *Cum eo firmiter locutus est usquequo mulieres fuerunt Firmatæ. Post hæc venit dies constitutus ut acciperent suas uxores, etc.*

° *Fermer,* eadem notione, in Lit. remiss. ann. 1451. ex Reg. 181. Chartoph. reg. ch. 69: *Icellui Louvel avoit Fermée une jeune femme, et devoit en brief icelle espouser.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Fermat, Prov. sponsus.* Vide in *Firma* 1.

¶ **FIRMARIA**, Carcer. Willel. Wyrcester Annal. Rer. Anglic. in Lib. nigro Scaccarii pag. 428: *Tristi tamen Firmaria hostes me clauserunt.* Alia notione vide in *Firmaria* 3.

¶ **FIRMARIUM**, Tabula. Inventarium ornament. et Reliq. Ecclesiæ Noviom. ann. 1419: *De boutonnis capparum de capiternis feretri seu chassiæ B. Eligii, de Firmariis librorum, de garnistura mitræ.* Vide *Firmaculum.* [°° Alio sensu vide in *Fimarium* post *Fimare.*]

¶ **FIRMARIUS**, Vicarius seu presbyter cui Ecclesiæ deservienda committitur. Statuta antiqua Eccles. Cenoman. apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 1396: *Statuimus ut Firmarii seu capellani, quibus Ecclesiæ committuntur, obedientiam juramento promittant.* Extrav. comm. de decimis: *Sed Ecclesiastica persona, quæ in Ecclesia sua, vel beneficio (quod residentiam personalem requirit) non residet; sed facit in eodem per Firmarium vel vicarium deserviri, deputando ipsi vicario, vel Firmario certam suorum proventuum portionem, etc.* Huc spectant Statuta Eccl. Aurelian. art. 54. apud eumdem Marten. ibid. col. 1279: *Statuimus ut Capellani nullatenus ad Firmas accipiendas admittantur, nisi prius Archidiaconorum suorum assensu requisito et obtento.* Vide in *Firma* 3.

° Charta ann. 1321. in Chartul. S. Maglor. Paris. ch. 113: *Petrus de Villaribus capellanus Firmarius et locum tenens curati ecclesiæ S. Eustachii, etc. Martinus de Migneries presbyter Firmarius ecclesiæ parrochialis S. Sulpitii de Nogento,* in Ch. ann. 1450. ex Tabul. S. Germ. Prat. Alia ann. 1456. ex Chartul. Latiniac. fol. 177. v°: *Prestre Fermier ou vicaire de l'église parrochial de Croissy.* Vide infra *Mercenarius.*

° Firmarius dictus etiam monachus, cui ad tempus præpositura regenda dabatur ab abbate. Charta Rich. abb. ann. 1372. ex Bibl. S. Germ. Prat.: *Attendens præposituram meam de Anthogniaco..... esse ac fuisse.... dabilem ad firmam majorem vel minorem, secundum temporum varietatem, non tantum religiosis, sed etiam secularibus personis, religiososque præpositos, Firmarios nuncupari, ipsosque ad nutum abbatis, quicumque fuerit pro tempore, omnino revocabiles;.... in ipsaque præpositura nichil spiritualitatis existere, nec eam sortiri naturam beneficii ecclesiastici quovis modo, etc.*

FIRMATARIUS, Officium monasticum, cui forte incumbit, reparationum seu sarta tectorum monasterii cura illiusque *firmandi,* nisi idem sit, cui *Firmariæ* cura incumbit, vel certe *Firmariorum:* nam *Fermeteurs* vocant etiamnum Leodienses, quos nostri *Fermiers* dicunt, qui scilicet tributa exigunt. Vide Magnum Recordum Leodiense pag. 33. etc. Vetus Scheda apud Angelum a Nuce pag. 497: *Firmatarius* (Casinensis) *debet facere reparare Palatium Infirmarii, cum subjacentiis suis.*

°° **FIRMATE**, Adverb. apud Virgil. Grammat. pag. 72.

¶ 1. **FIRMATIO**, Fidejussio, promissio Instrum. ann. 1335. apud Ludewig. tom. 5. pag. 603: *Si... dictus Dominus Casimirus Rex Poloniæ,... sex millia marcarum eo modo, quo debet, eidem Domino Regi Boemiæ vel filiis ejus non solverit, aut conditiones seu obligationes pro ipsa solutione factas, Firmationes in specialibus literis contentas et expressas non fecerit, nec compleverit.* Vide *Firmitas* 1.

¶ 2. **FIRMATIO**, Idem quod infra *Firmitas* 3. Præceptum Ludovici Pii tom. 1. Capitul. col. 680: *Et ut hæc auctoritas... firmiorem obtineat vigorem, et deinceps inconvulsa valeat perdurare, duas inde pari tenore conscriptas Firmationes fieri jussimus.*

¶ 3. **FIRMATIO**, Arx, castrum muni-

tum. Litteræ ann. 1224. in Hist. Mediani Monast. pag. 318: *Quod ego Albertus in Firmatione dicti montis salvus non essem, Dux mihi concessit licentiam Altampetram refirmare.*

¶ 4. **FIRMATIO**, Vox venatica, qua significatur tempus quo ultima fetura grandescit viribusque firmatur. Instrum. ann. 1240. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 304: *Noveritis quod ego Herebertus dedi et concessi pro me et hæredibus meis, D. Hereberto filio Matthæi..... tres damas tempore pinguedinis in parco meo de Betthameton, et tres damas tempore Firmationis.* [** Vide *Ferinesona.*]

¶ 5. **FIRMATIO**, Ciborum suppeditatio. Vide in *Firma* 2.

* 6. **FIRMATIO**, Fides, fiducia, Gall. *Assurance.* Chron. Andr. Danduli ad ann. 1312. apud Murator. tom. 12. Script. Ital. col. 498: *Aliter cognoscemus expresse quod verba vestra nullum dant effectum, nec aliquam Firmationem ; sed quod astute unum ore dicitis, et corde aliud cogitatis.*

¶ 1. **FIRMATOR**, Qui alicui chartæ testis subscribit. Charta ann. 1066. tom. 3. Gall. Christ. inter Instrum. col. 205: *Acta est autem hæc Charta publice... Firmatores sunt... Archiep. Guinamandus.... Gosfredus Decanus.*

* 2. **FIRMATOR**, Qui ad *firmam* tenet, Gall. *Fermier.* Chartul. Celsinian. ch. 435: *Firmatores hujus vineæ sunt, Christoforus et Eustorgius.* Vide *Firma* 3.

1. **FIRMATORIUM**, *Quo pallium tenetur in humeris, vel cingulum in lumbis, fibula.* Joh. de Janua. [*Fermoer,* in Gloss. Lat. Gall. Sangerman.] Vide *Firmaculum,* et *Firmale.*

* 2. **FIRMATORIUM**, Munitio, id omne quo aliquid *firmatur.* Libert. Petræ assis. ann. 1341. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 647: *Quicumque voluerint, possint absque licentia alicujus construere pontem super flumen Agoti, et Firmatoria facere, ubicumque videbitur eis fore expediens, facta emenda seu satisfactione Petro Olrio condomino dictæ bastiræ seu successoribus suis de emolumento portus, qui nunc est in dicto loco, nec non et aliis ad quos pertinebit de rippis seu Firmatoriis dicti ponti.* Vide supra *Firmare* 3.

∗ **FIRMATRIX**, [Firmator. (Corip. Laud. Justin. 2, 16.)]

¶ **FIRMATURA**, Munitio. Charta ann. 1239. apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. pag. 39: *De Firmatura autem castri de Marcilleio concessit, quod ipse Radulphus firmet ipsum castrum secundum quod sibi melius placuerit.* Vide *Firmare* 3. et 6.

* **FIRMATUS**, Locatus, conductus tiro, Gall. *Apprenti.* Acta MSS. Inquisit. Carcass. ann. 1308. fol. 60. v°.: *Ipse qui loquitur, jam erat Firmatus et allocatus... pro addiscenda arte sutoria.* Unde *Afermage* appellatur ejusmodi locatio, in Lit. remiss. ann. 1414. ex Reg. 168. Chartoph. reg. ch. 163: *Lesquelx compaignons firent l'Afermage du suppliant avec icellui Bertrand.*

¶ **FIRMERIUM**, Fibula, Gall. *Agrafe.* Inventarium ornament. et Reliq. Ecclesiæ Noviom. ann. 1419: *Item tres libri pontificales... et habent asseres coopertas de argento, et in duobus majoribus sunt duo pipeti argentei et sine clausuris, et alter sine pipeto qui habet unum Firmerium cum dimidio.* Vide *Firmaculum.*

* **FIRMICULARIUS**, Fibula. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7679: *Firmicularii, fermaillers, dicuntur a firmaculis, quia firmant vestes ante pectus.* Vide supra *Firmallius.*

* **FIRMIGARANS**, Idem qui *Fidelis*, subditus, vassallus, qui fidem suam domino obstrinxit. Charta pro hominibus de Stagello ann. 1331. in Reg. 69. Chartoph. reg. ch. 174: *Bernardus et uxor ejus et infantes eorum et omnis posteritas ipsorum sint leales et Firmigarantes ad sanctam Mariam Crassam et ad ejus monachos omni tempore sine engan.* Vide supra *Fidelis* 1.

1. **FIRMITAS**, Securitas data alicui, *Asseurance, Seureté,* ἀσφάλεια. Annales Franc. Bertin. ann. 864: *Quem pater e vestigio insequens sub Firmitatum conditionem ad se venire facit, et ei honores donat.* Capitul. Caroli C. tit. 16. cap. 15: *Et si adhuc dubitatis, et aliam Firmitatem quæritis, etc.* Adde tit. 27. cap. 3. 8. tit. 36. cap. ult. [Charta ann. 1038. ex Archivo S. Victoris Massil.: *Funditus perpetualiter subnixa Firmitate roboramus, donamus, tam in fevo quam in alode.* Litteræ ann. 1303. tom. 1. Histor. Dalphin. pag. 203: *Solvatis... videlicet duo millia librarum in annum præsentem, et postea de anno in annum tria millia librarum usque ad plenam satisfactionem dictorum viginti millium librarum, prout in Firmitatibus, quas a nobis habet super hoc dictus Marchio, continetur, nam super iis Firmitates validas a Dalphino et D. Johanne ejus primogenito filiis nostris habemus.*

2. **FIRMITAS**, Pactum. Capitul. Caroli C. tit. 21. cap. 1: *Quia necesse erat, ut inter nos Firmitas facta fuisset secundum Dei voluntatem.* Cap. 3: *In illa Firmitate, quam ego cum patre suo... feci.* Ita tit. 23. cap. 7. tit. 26. cap. 1: *Chartæ Firmitas.* Chronica Augustensis ann. 1059: *Seditio inter Hainricum Augustæ Episcopum et Diepoldum Comitem pro Comitatu ad altare S. Mariæ per cartæ Firmitatem tradito. Firmitatem facere per chartam,* Leg. Alemann. cap. 1. § 1. 2. [** Vide Hincmar. Annal. ad ann. 866. et ad ann. 869. Pertz. pag. 471. lin. 40. et pag. 485. lin. 15.]

3. **FIRMITAS**, Privilegium, *emunitas,* præceptum, quod scilicet *perpetuam obtinet Firmitatem,* ut est apud Marculfum lib. 1. form. 1. et alibi passim. Ratbertus de Casibus S. Galli cap. 5: *Hortatus est eos, ut per aliquem fidum hominem eandem Firmitatis cartam domno Imperatori dirigerent.* Supra, *emunitatis præceptum* dicitur. Adde cap. 8. Theodorus Campedonensis de S. Magno cap. 25: *Dedit ei totum ipsum saltum cum marcha Firmitatis, quæ in epistola sua fecit conscribi.* Et mox: *Et ne quisquam ex successoribus ejus tanti obsisteret boni, fecit conscribi suæ Firmitatis epistolam, etc.* Walafridus Strabus de Vita S. Galli cap. 21: *Jussit fieri conscriptionem Firmitatis, etc. Epistola Firmitatis,* in Lege Aleman. tit. 2. Occurrit passim in Lege Longob. lib. 3. tit. 8. § 2. [** Ludov. Pii 31.] apud Aimoin. lib. 4. Hist. Franc. cap. 62. Babolenum in Vita S. Germani Abb. Mart. n. 8. Aribonem in Vita S. Corbiniani cap. 29. etc.

4. **FIRMITAS**, Munitio, Castrum undique firmatum seu clausum: *Fermeté,* in Consuetud. Calvimontensi art. 8. Gloss. MS. Regium Cod. 1197: *Munitiones, Firmitates.* Annales Francorum Loiselliani ann. 776: *Et nimia festinatione Saxonum casas seu Firmitates subito introivit.* [Diploma Ludovici VII. ann. 1146. tom. 2. Gall. Christ. inter Instrum. col. 231: *Episcopus autem... nobis et successoribus nostris et regno fidelitatem juravit, et universas Firmitates ac fortalitia civitatis quoties ad Podium veniremus ad voluntatis nostræ præceptum se redditurum nobis firmavit.* Instrum. ann. 1215. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 848: *Ego Odo Dux Burgundiæ, notum facimus universis, quod si Comes Nivernensis apud Grisolias voluerit facere Firmitatem, etc.* Notitia Anonymi ann. circ. 1229. ex 2°. Chartul. Campaniæ apud D. *Brussel* tom. 2. de Usu feud. pag. 736: *In castro Chableiæ quod Clastrum vocatur, D. Noerii nullam prorsus habet justitiam, nec in muris, nec in fossatis, nec in tota Firmitate.*] Occurrit præterea apud Ethelwerdum lib. 4. cap. 3. pag. 845. Henricum Huntindon. lib. 8. pag. 372. 373. Adonem Viennensem in Chronico, Ordericum Vital. lib. 9. pag. 738. Matth. Paris. pag. 53. 65. Joann. Brompton. pag. 993. 1039. in Chron. Besuensi pag. 556. in Historia Episcopor. Autisiod. cap. 53. in Annalib. Francor. Bertinianis pag. 221. in Epist. 61. ex Francicis tom. 4. Hist. Franc. etc. Philippus *Mouskes* in Henrico I.:

> Li ot tolu par sa gierre
> Et ses castiaus et ses cités,
> Et ses bours et ses Fermetés.

Idem in Chilperico:

> Castiaus saisi, cités,
> Bours et viles, et Fermetez.

Le Roman *d'Alexandre* MS.:

> Onques ne pot garir Chastiaus ne Fermetez.

Infra:

> C'est une Fermeté, qui moult est redoutée.

Le Roman *de Garin* MS.:

> Riches est li sires, qui a tel Fermeté.

Alibi:

> Donjon, ne marche, recet, ne Fermeté.

Le Roman *d'Aubery* MS.:

> Tant vos donrai chastiax et Fermetez,
> De mon Royaume serés Sires clamez.

Le Roman *de Gaydon* MS.:

> Et dis chastiaux et autant Fermetez.

Le Roman *d'Amile et d'Amy* MS.:

> Et saisirois toutes vos Fermetez.

Hinc diminutivum *Ferté,* quo nomine donantur etiamnum complura in Gallia castra. Le Roman *de Guillaume au courtnez* MS.:

> Por l'amor Dieu qui oncques ne menti,
> Guillaume prist Orenge, la tor et la Fierté.

Le Roman *de Garin:*

> Le Siege a mis environ la Ferté.

Le Roman *d'Aubery:*

> Je vous croistrai forment vos heritez,
> De deux chastiaux, et de quatre Fertez.

* FIRMITAS, Urbis vel castri ambitus, vulgo *Enceinte, Fermeture,* in Ch. ann. 1460. ex Chartul. Latiniac. fol. 75.

5. **FIRMITAS**, Exactio in rebus venalibus Joann. Hocsemius in Episc. Leod. lib. 1. cap. 15: *Fuit autem forma concordiæ, quod quoad 18. annos tunc futuros de sola cerevisia Firmitas levaretur, etc.* Adde cap. 26. lib. 2. cap. 13. pag. 398. *La Ferme de la biere.* [Chron. Cornelii *Zantfliet* apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 193: *Statuere intendebant Firmitatem super vino et sale, etc. Sed quoniam hoc per omnes erat abjuratum, dispensatio a sede Apostolica impetratur, et per quinquennium Firmitas levari permissa est.*]

° *Fermeté*, eodem significatu, in Charta ann. 1287. tom. 2. Hist. Leod. pag. 398 : *Du discord de la Fermeté ; que la Fermeté cesse doresnavant dedans la cité de Liege.*

¶ FIRMITATIS ARCHA, Ferro munita, arcula ferrata, nostris *Coffre fort.* Litteræ Johannis Reg. Franc. ann. 1360. tom. 3. Ordinat. pag. 479 : *Nisi reperta fuerit dicta res in scrinio vel archa Firmitatis, de quibus clavem deferat dominus vel domina domus.*

° 6. **FIRMITAS**, Fides sacramento firmata. Capitul. Caroli C. tit. 32. apud Baluz. tom. 2. Capitul. col. 146 : *Firmitas autem quam a prædictis hominibus missi nostri debent recipere, ista est ; De ista die inante Karoli, Hludouvici imperatoris filii, regnum illi non forconsiliabo neque werribo. Sic me Deus adjuvet et istæ sanctæ reliquiæ.* [°° Vide *Firmitas*, 1. et 2.]

¶ **FIRMITUDO**, Arx, castrum munitionibus vallatum. Confœderatio inter Comit. Flandr. et Comit. Hannoniæ ann. 1176. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 586 : *In confinio etiam terrarum nostrarum quod vulgo marcha dicitur, non debemus, nec possumus alias construere Firmitudines, quam illas quæ modo ibi sunt.* Vide *Firmitas* 4.

° **FIRMONORUM.** Libert. loci de Viridifolio ann. 1369. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 278. art. 7 : *Quæ quidem nemora atque devesias ab omni explecta officiariorum et Firmonorum regiorum quorumcumque eximimus.* Ubi emendandum opinor, *Forestariorum.* Vide infra *Firraneum.*

° **FIRMUM**, Querceus cortex. Charta Th. comit. Pertic. ann. 1214. in Reg. forest. comitat. Alencon. ex Cam. Comput. Paris. fol. 55. v° : *De arboribus quas in usu nostro capimus, non habent copellos nec esmundas : de omnibus arboribus, quas damus et capimus ad nostros usus, Firmum, quod dicitur Galice tans, dictus Gervasius et dicti ejus hæredes habent.*

¶ **FIRMURA**, Sera, clausura. Liber niger Scaccarii pag. 367 : *Et in tali Firmura, quod quilibet eorum habeat clavem suam et diversam.*

° *Fermeté*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1403. ex Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 225 : *Et ce fait, alerent à un ventaile dudit vivier, et là l'un d'eulx rompi la Fermeté dudit ventaile, etc.* Vide *Firmare* 6.

° **FIROSELLUM**, Filum sericum crassius, Gall. *Filoselle.* Stat. Astæ ubi de Intrat. portar. : *Firosellum de seta solvat pro qualibet libra ponderis lib. v.* Vide supra *Filladisserium.*

° **FIRRANEUM.** Charta Caroli II. reg. Sicil. ann. 1303. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 216 : *Decimas de... armentis jumentorum, bubalorum, vaccarum, gregibus ovium et porcorum, pecunia fidantiæ, Firraneorum, etc.* Ubi vir eruditus legendum opinatur *Forestarum*, ut infra. Vide supra *Firmonorum.*

FIRSTFALLI, Culminis ruina, ex Saxon. et Germ. f i r s t, laquear, tigillum, *festum*, culmen, et f a l l ruina. Lex Bajuvar. tit. 9. cap. 3 : *Si quis desertaverit, aut culmen ejecerit,... aut incendio tradiderit uniuscujusque, quod Firstfalli dicunt, etc.* Habetur præterea cap. 4. § 5. *Firsfalli* præfert Editio Heroldi cap. 13. § 3.

FIRSTSUL, Columna, qua domus culmen sustentatur, ex German. et Saxon. f i r s t, culmen, et s u l, vel s y l, columna. Lex Bajwar. tit. 9. cap. 6 : *Si quis eam columnam, a qua culmen sustentatur, quam Firstsul vocant.*

FIRTALA, Mensura annonaria in Morinensi seu Bononiensi et Flandrensi tractu. Chronicon Andrense pag. 361 : *Terram... sub firma manu dedit per duas Firtalas frumenti, et quinque Firtalas avenæ.* Occurrit ibi non semel pag. 362. 366. 370. 372. 396. 397. 405. etc. et in Charta Balduini Comitis Fland. ann. 1056. in Tabul. S. Bertini. Vide *Ferto.*

FIRTHE, seu potius *Fyrht*, vox Saxonica, pro terriculamento, phantasmate, spectro. Somnero, f y r h t o, est stupor, horror. Leges Kanuti Regis cap. 27. apud Bromptonum : *Gentilitas est, si quis idola colit,... aut in sorte vel in Firthe,* (leg. *Fyrth*) *vel in similibus fantasiis vel præstigiaturis aliquid agat.* [°° Leges Canut. secular. cap. 5. ubi Schmidt. *faculas* vertit, quasi esset F y r s t e.]

FIRTHUNGA, vel FYRTHUNGA, Expeditio, seu profectio militaris : *expeditionis apparatus*, in Legibus Kanuti Reg. cap. 31. Edit. Brompton. *Expeditio*, nude in cap. 32. [°° Leg. Canut. secul. cap. 10.]

FIRTO. Vide *Ferto.*

¶ **FISANA**, *est Aqua ordei*, in Gloss. S. Andreæ Avenion. XIII. sæc. exarato ; pro *Ptisana*, nostris *Ptisane.*

° **FISCA.** Vide infra *Fista.*

¶ **FISCALATUS**, Nomen officii in superiori justitia, Procuratoris scilicet fisci. Concilium Limanum I. ann. 1582. tom. 4. Concil. Hispan. pag. 244. : *Officia Notariatus aut Fiscalatus neque vendantur neque locentur, sed hominibus probis atque industriis gratis ab Episcopo conferantur.*

FISCALIA, Annonæ, tributa, quæ fisco inferuntur. Julius Africanus lib. 5. Hist. Apost. pag. 64 : *Nam dum custodiuntur, fures insidiantur, dum solvunt Fiscalia, dum ædificant promptuaria, etc.* S. Ambrosius in Ep. ad Romanos cap. 13 : *Ideo dicit tributa præstari, vel quæ dicuntur Fiscalia, ut subjectionem præstent.* Scholiastes Juliani Antecess. cap. 72 : *Quando is, qui nihil possidet, Fiscalia dare cogitur.* Ita usurpat leg. 3. C. de Episcop. (1, 3.) et leg. 7. Cod. Th. de Annona. (11, 1.) *Fiscale onus, Pensitatio Fiscalis*, in leg. 17. 12. eod. tit. Cod. Theod. Bulla Cælestini V. PP. apud Ughellum tom. 1. Ital. sacr. pag. 429 : *Ab omnibus et singulis Fiscalibus, mutuis, et collectis, exactionibus, et functionibus, etc.* Adde pag. 430. [Tabularium S. Johannis de la Pena lib. Goth. fol. 18. apud Moret. lib. 2. Antiquit. Navarræ pag. 489 : *Quia non solum ego sed et pater meus et avus meus et omnes Reges liberi et absque Fiscalia fuerunt, tam de Christianis quam etiam de paganis. Et quia libertas nostra antiqua est.* Hispanis *Fiscalia, Exaccion del fisco.*]

¶ **FISCALION**, τὸ Βασιλικόν. Gloss. Lat. Græc. Vide *Fiscus.*

FISCALIS, *Fiscalinus, Fisglinus, etc.* Vide *Fiscus.*

¶ **FISCATIO**, Fictio, illusio. Chronicon Siciliæ ad ann. 1325. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 92 : *O inflata scientia, quæ veteres verbo resolutorio quasi sophismati logicali in Fiscationem prædictam ex manifestis falsis medio inepto læsit.* Lubens legerim *Fuscationem* a *Fuscare*, Tenebrosum facere.

° **FISCATUM**, f. Series palorum terris continendis vel capiendis piscibus infixorum, ut supra *Fichia.* Charta ann. 922. apud Murator. tom. 6. Antiq. Ital. med. ævi col. 326 : *Cum planiciebus, ripis, rupinis, molendinis, piscationibus, Fiscatis, reddibitionibus, etc.* Vide infra *Fixura* 1.

¶ **FISCATUS**, pro *Viscatus.* Carmen de varia Ernesti Bavariæ Ducis fortuna lib. 6. in Anecdot. Marten. tom. 3. col. 355 :

> Quis nesciat, inquam,
> Quod clauso regno, Fiscatis Dedalus alis
> Arcieas Minoa timens enavit ad oras ?

Sic Ovidius de Arte am. 1. 391. dixit :

> Non avis utiliter Viscatis effugit alis.

°° **FISCELLULA**, Fiscella, parvus fiscus. Gumpoldi vita Venceslai ducis cap. 8. apud Pertz. Script. tom. 4. pag. 216 : *Fiscellulas utriusque dorso dependentes gravidis implens racemis.*

FISCHA. Vide *Faicia.*

¶ **FISCIA**, φίσκος, ὁ συνήγορος, *Fiscus*, in Supplemento Antiquarii.

° Ita Gloss. Lat. Gr. at in Castigat. ad utrumque Glossar. legitur : Germ. *Fisci advocatus, fisci patronus*, φισκοσυνήγορος. Vide Salmas. ad Hist. Aug. pag. 96.

¶ **FISCIACUS**, Idem quod *Fiscus*, prædium. Instrum. ann. 858. tom. 8. Spicileg. Acher. pag. 143 : *Pro quantitate sui atque difficultate itineris, quia longius ab urbe distabant,* (Canonici Æduenses) *penuriam sæpissime pati solebant cotidiani victus : ut quando penitus hæc occasio tolleretur, receptis eisdem rebus atque militaribus viris distributis, i. Caramanno et Tillido villis, cum Fisciaco ad se pertinente, delegavi in usus eorum in viciniori et pinguiori loco Marcassolium villam.* [° Haud scio an nomen loci.]

¶ 1. **FISCINA**, *Instrumentum piscandi.* Papias. Vide *Fissina.*

° 2. **FISCINA**, *Faisselle à faire fourmage.* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Fisina, lo vase da fare caseo*, in Glossar. Lat. Ital. MS. Columellæ, *Fiscellus.*

FISCLA. Gloss. Longob. S. Germani Paris. ex Gloss. : *Fistula, vulgo Fiscla dicitur.*

FISCLUM. Gloss. Saxon. Ælfrici : *Fisclum* : E l e - s e o c c h e, ad verbum, *oleum ægrotorum.* [Isidor. lib. 20. Orig. cap. 14 : *Fisclum, quasi Fisculum, a colando oleo dictum, vel quasi Fiscella olei.*]

FISCO, Culcitra straminea, vulgo *Paillasse.* Fr. Juncta in Vita B. Margaretæ de Cortona n. 17 : *Tunicas, Fiscones et opertoria lecti.* Constitut. Ord. Prædicat. dist. 1. cap. 9 : *Super stramina et Saccones laneos dormire licebit.* Bulla Innocentii IV. PP. pro Damianitis Barcinonensib. ann. 1243. apud Waddingum : *Scapularia et mantellum cum pellibus, ac subtilares cum pedulibus, et utendi Fisconibus fœno vel palea plenis, et cervicalibus vobis licentiam impertimur.* Alia ejusdem Pontificis pro universis Damianitis ann. 1247. habet hoc loco *saccones : Licet autem unicuique habere Sacconem de palea vel de fœno, et cervical.* Alia Urbani IV. ann. 1263. pro Sororibus Minorum Monasterii Humilitatis B. Mariæ Parisiensis apud Ughellum : *Liceat autem unicuique Sacconem plenum habere de palea, vel de fœno, vel stramen, aut saltem fœnum vel stipulam pro Saccone, etc.* At quod *fisco* et *sacco*, locis præallatis, *saccus* appellatur in Regula Templariorum cap. 70 : *Credimus enim prorsus Saccum, culcitram, et coopertorium unicuique sufficere.* Columellæ vero lib. 12. cap. 48. *Fisco* est fiscina juncea : unde *Fisculus*, parvus fiscus, eidem cap. 49.

° **FISCOCINTUS.** Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Coton, Prov. Fiscocintus, subax.*

¶ **FISCONUS**, Eadem notione, qua

Fisco, in Constitut. Caroli II. Reg. Siciliæ: *Pro quolibet lecto integro assignando per Magistros juratos et Bajulos... solvatur granum unum. Lectus integer intelligatur materatium, vel Fisconus, vel culcitra, quod, qui vel quæ habeat linteamina et culcitram.*

° **FISCOSA** Infirmitas, Ficus, morbi genus. Mirac. S. Fiacrii tom. 6. Aug. pag. 619. col. 1: *In parvo tempore omnis infirmitas Fiscosa, supereminentia et superfluitas, sine aliquo gravamine, ceciderunt.* Vide supra *Ficus.*

¶ **FISCULUS.** Vide *Fisco* et in *Fiscus.*

FISCUS. Papias: *Fiscus, saccus est publicus, unde fiscina et fiscella.* Hausit ex [°° Isidor. Origin. lib. 20. cap. 9. sect. 7. hic vero ex] S. Augustino in Psalm. 146: *Fiscus saccus est, unde et fiscinæ et fiscellæ dicuntur.* Jo. de Janua: *Fiscus, vel bursa Regis, ubi publicus census reponitur.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Fiscus, Sac ou bourse de Roy ou l'en met publiques cens, ou revenues, ou fourfaitures.*] Gloss. Ælfrici: *Fiscus, vel saccus publicus*, b i g g i r d e l Somnero b i - g y r d l, est *zona.*

Fiscus, pro re, quæ fisci est, et ad fiscum, seu ad dominium alicujus pertinet. [Præceptum Pipini Aquit. Regis ann. 846. tom. 2. Gall. Christ. inter Instrum. col. 253: *Quidquid etiam de præfatis rebus Monasterii jus Fisci exigere poterat, totum ei concedimus Monasterio.*] Concilium Valentinum ann. 885. cap. 10: *De Fiscis et villis, quas constat dominio Ecclesiæ a fidelibus olim fuisse contraditas, et nunc potestati sæcularium subditas, etc.* [Charta Caroli III. apud Mabill. tom. 3. Annal. pag. 696: *Regembaldus Abbas innotuit nobis qualiter eadem et Fisca sibi pertinentia sub Manillone et Mundeburde atque immunitatis tuitione progenitores nostri priscis temporibus constituissent.* Charta Bernonis Episc. Matiscon. ann. 930. vel 931. tom. 4. Gall. Christ. inter Instr. col. 275: *Expetiit ab eo D. Albericus Comes illustris ex rebus aliquid terrenis subtrahi S. Vincentii Matiscon. Fiscum videlicet unum in pago Lugdunensi cum adjacente Ecclesia SS. Amoris et Viatoris.* Codex MS. Irminonis Abbatis Sangerman. fol. 126. col. 2: *Pertinet autem eadem terra per suggectionem ad Fiscum Spicarias.*] Eckeardus Junior de Casib. S. Galli cap. 1: *Nondum adhuc illo tempore Suevia in Ducatum erat redacta: sed Fisco regio regulariter parebat, sicut hodie et Francia.* Chronic. Reichersperg. ann. 1088: *Admontense Cœnobium his temporibus fundavit,... quia Fiscus Episcopalis erat.*

° *Fisci* erant privilegia; ex quibus unum memoratur in Charta ann. 1315. ex Reg. 53. Chartoph. reg. ch. 50: *Ex fisci privilegio continente: Fiscum posse rem communem in solidum ratione partis suæ, solum et in solidum vendere.*

¶ Fiscus Regius, Ærarium Regium. Epistola Henrici Huntindon. ann. 1553. tom. 8. Spicileg. Acher. pag. 186: *Magna expectatione susceptus* (Gilbertus) *cœpit avaritiæ crimini deservire, multa perquirens, pauca largiens. Moriens siquidem nihil divisit, et infinitam thesauri copiam Rex Henricus in ejus deliciis invenit. Ocreæ etiam Episcopi auro et argento refertæ in Fiscum allatæ sunt.*

° Fiscus Apostolicus, Ærarium Romani pontificis, in Stat. Avenion. lib. 1. rubr. 41. art. 1. pag. 119.

Fiscus Regius, Regis domanium, villa regia, prædium dominicum. Capitulare de villis cap. 3: *Franci, autem, qui in Fiscis aut villis nostris commanent, etc.* Adalbertus Floriac. in Hist. Translat. S. Benedicti num. 2: *Namque idem ager Floriacensis Fiscus regius erat.* Flodoardus lib. 1. Hist. Rem. cap. 20: *Manens juxta regii villam Fisci, quam Rosetum vocant.* Chronicon S. Petri Vivi pag. 761: *Locum Mauriaci, qui Fiscus regalis et capella Regum Francorum est.* Henricus Huntindon. lib. 6: *Normannia Fiscus regalis erat.* [Formulæ vett. Alsaticæ apud Eccardum ad calcem Leg. Sal. pag. 236: *Concessimus ad ipsum titulum Pastoralem curtem seu Fiscum juris proprii et regalis.*] Occurrit passim, in Annalibus Franc. Metens. ann. 879. apud Robert. de Monte ann. 1038. Fulcuinum de Gestis Abbat. Lobiens. cap. 1. Fortunatum de Vita S. Medardi cap. 15. 19. Baldricum lib. 2. Chr. Camerac. cap. 21. in Vita S. Mauri, n. 50. etc.

¶ Fiscales Terræ et *Fiscales villæ* nude dicuntur quæ ad Regium domanium pertinent, in Conventu apud Andelaum ann. 587. sub Guntramno Rege, tom. 1. Capitul. col. 13. apud Marculfum lib. 2. formul. 52. et in Append. ad Marcam Hispan. col. 792.

Fiscus Dominicus, in Vita S. Bathildis Reg. n. 8. [Præceptum Childeberti I. Regis Fr. ann. 528. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 4: *Actum Madoallo Fisco Dominico. Data* xiii. *Calendæ Februarii anno* iv. *regni nostri.* Capitulare Wormatiense cap. 8: *Ut de rebus Ecclesiarum quæ ab eis per triginta annorum spatium sine ulla interpellatione possessæ sunt testimonia non recipiantur, sed eo modo contineantur sicut res ad Fiscum Dominicum pertinentes contineri solent.* Et infra: *Volumus ut omnes res Ecclesiasticæ eo modo contineantur sicut res ad Fiscum nostrum pertinentes contineri solent.* Codex MS. Irminonis Abbatis Sangerman. fol. 55. col. 2: *Winegaudus tenebat de Fisco Dominico campos* ii.... *Gondoinus tenet de Fisco dominico jornales* ii.] [°° Guerardo in Glossar. ad Polypt. Irminon. *Fiscus* est: Prædium majus, indivisum, ejusdemque administrationis, partim a domino, partim ab ipsius obnoxiis cultum. Locos vide ibid. in indice.]

✱ [« Do ei Anassiacum, *Fiscum* meum indominicatum, cum appendiciis suis et servis et ancillis. (Donatio Radulfi III, regis Burgundiæ, an. 1011, mus. arch. dep. p. 43.) »]

Fisco Sociare, *Fisco sociante, socio, cogente, discutiente*: Formulæ, quæ passim in veteribus Tabulis occurrunt, quibus res fisco publico adjuncta aut adjungenda innuitur. Appendix Codic. Theodos. Constit. 14: *Facultatibus eorum Fisco nostro Sociatis.* Const. 19: *Non solum bona sua largitionibus nostris jussimus Sociari, verum etiam, etc. Fisci viribus Sociare, adsociare*, in eod. Cod. Th. et apud Papianum tit. 9. etc. Vita S. Romarici MS.: *Villas eorum Fisco Sociari præcepit.* Vita S. Isidori Episcopi Hispaliensis n. 13: *Ecclesiarum prædia, quæ pater suus Fisco Associaverat.* Ita vocem *Sociare*, pro *adjungere*, usurpat Edictum Chlotarii II. Regis in Concilio Parisiensi V. cap. 18: *In exilio deportentur, et facultates eorum propinquis hæredibus Socientur.* Adde Capitulare 2. ann. 813. cap. 6. Vide leg. 13. eod Cod. de Paganis, etc. (16, 10.) Chron. Farfense pag. 655. etc. [Unde in eadem formula interdum *jungere* usurpant. Charta ann. 1013. in Append. ad Marcam Hispan. col. 995: *Libras decem Fisco S. Petri jungendas, etc.*]

Sociante Fisco. Charta 47. inter Alamannicas Goldasti: *Qui contra hanc donationem a me factam venire præsumpserit, Sociante Fisco multam repetitionem componat, id est, auri lib. 2.* Vide Chartam seq. et 58. Tradit. Fuld. lib. 2. cap. 27. Marculfum lib. 2. form. 4. 6. 7. 11. 18. 52. etc.

Socio Fisco. Formulæ veteres cap. 27. et 37: *Una cum Socio Fisco auri uncias tantas, etc.* Charta Rodulfi Archiepisc. Bituric. ann. 851. in Tabul. Bellilοci: *Si litem, calumniam, sive aliquid oppositionis facere voluerit, cui litem intulerit, auri libras 30. argenti pondera. 60. una cum Socio Fisco coactus exsolvat, et quod male petit, vindicare non valeat.* Privilegium S. Amandi, descriptum tom. 2. SS. Ord. S. Bened. pag. 1294: *Et insuper inferat vobis cum Socio Fisco auri libras decem, etc.* [Charta Guitonis pro Monasterio S. Hilarii de Nobiliaco apud Stephanotium tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 275: *Qui contra hanc epistolam aliqua maligna cupiditate ductus calumniam aut repetitionem generare.... conaverit, inferat partibus Monasterii et Socio Fisco solidos* d. *componat.*]

Cum Consocio Fisco. Primum Testamentum Widradi Abbat. Flaviniac.: *Una cum Consocio Fisco auri libras 30. argento pondere quingenta coactus exsolvat.*

Cogente Fisco. Charta Rodulfi Archiepisc. ann. 858. in Tabul. Bellilocensi: *Deinde Cogente Fisco auri libras 15. argenti pondera 30. coactus exsolvat.* Vide Chartam Alam. 81. apud Goldastum, Baldricum lib. 1. Chron. Camerac. cap. 27. Tradit. Fuld. lib. 2. trad. 38. 39. etc.

Discutiente Fisco. [Formulæ veteres apud Baluzium tom. 2. Capitul. col. 497: *Fisco Discutiente solidos triginta multæ componat.* Ibid. col. 499: *Et ob hoc solidos tantos una cum Fisco Discutientibus multæ componat.*] Charta Alam. 77. apud Goldast.: *Ad ipsum Monasterium restituat, et in Discutienti Fisco multa componat, id est, auri uncias duas, etc.* Aliis verbis in Charta 60: *Qui contra hanc donationem venire tentaverit, Partibus Fisci multa componat, id est, auri uncias 6. etc.*

¶ Fisci Viribus Addicatur. Vetus Formula ejusdem notionis. Capitulare Caroli Mag. cap. 13: *Si vero Laicus fuerit et honestioris loci persona, medietatem facultatum suarum amittat Fisci Viribus profuturam.* Capitulare Ludovici Pii ann. 826. cap. 6: *Quod si fecerit, domus illius Fisci Viribus addicatur.* Quod non semel in iisdem Capitularibus occurrit.

¶ Fisci Cellarium. Præceptum Chilperici ann. 716. apud Mabill. Diplom. pag. 485: *Dum et ante hus annis proavus noster Dagoberchthus quondam Rex solidus cento excmtis de Massilia civitate sicut ad Cellario Fisce potuerant esse exactati, ad Basileca peculiaris patroni nostri domni Dionysii, etc.*

Fiscus, *Feudum, beneficium*, præsertim vetustioribus Scriptoribus: quia in primæva feudorum institutione Principes *terras fiscales*, seu patrimoniales *Fidelibus* suis seu subditis concedebant in beneficium et feudum, idque ad vitam. Unde fisci nomen retinebant, quia non omnino alienatæ erant, sed censebantur semper esse de dominio donatoris ac *feofatoris.* Unde non desunt, qui voce *feudum* confectam ex *fiscus* putant: ita ut cum nostri *fiesc* pro *fisco* dicerent, vocem *fiesc*, in *fief* verterint, unde postmodum *feudum* formarint. Vetus Lapis in Ecclesia S. Germani Pratensis Parisiis: *Hic pausante sancto Germano, in die translationis, dedit ei Rex Pipinus*

Fiscum Palatiolum cum appenditiis suis omnibus. Annales Franc. Metenses ann. 847 : *Deditque illi Comitatus et Fiscos plurimos.* Adde ann. 885. 887. Baldricus Noviom. lib. 2. cap. 35 : *Ipsum locum in Fisco tenebat.* Ordericus Vital. lib. 10 : *Plerique Francorum, qui binis cogebantur dominis obsecundare, pro Fiscis, quibus abunde locupletati sub utriusque Regis turgebant ditione, etc.* Vetus Charta apud Marcam in Hist. Benebarn. lib. 4. cap. 11. num. 1 : *Dedit ei in Fiscum et filiis suis, et suæ progeniei 12. conductus, etc.* Tabularium Dolensis Monasterii in Biturigib. : *Concedimus etiam, ut quicunque ex nostris casatis vel feodatis partem aliquam sui Fisci sive casamenti, quod a nobis habet, dare voluerit, libere hoc agere possit, etc.* Tabular. S. Sulpitii Bituricensis circa ann. 1000 : *Quod si forte evenerit, quod ipse vel hæredes ejus, quod absit, defecerint, omnis Fiscus revertetur in proprium S. Sulpitii.* Epistola 297. ex iis, quæ habentur tom. 4. Hist. Francor. : *Jam quod regiæ dignitatis, et de Fisco Regis Francorum est, Regis Anglorum feudum impudenter esse asserunt.* Adde Monachum Sangallensem lib. 1. cap. 14. 16. Fulbertum Carnot. Epist. 96. Odonem de Miracul. S. Mauri Abb. cap. 4. Diplom. Belg. lib. 1. cap. 8. Probat. Hist. Guinensis pag. 45. 47. Prob. Hist. Monmorenc. pag. 67. etc.

¶ Fiscus Sacerdotii, sive *Presbyteratus*, Domus cum certa agri portione, quam assignare solebant in Ecclesiæ dotem ipsius fundatores, quamque ab omnibus oneribus faciebant immunem. Hoc etiam nomine intelligenda jura Sacerdotalia, Gall. *Droits Curiaux*, quæ illi fundatores et Domini feudales aut sibi diu retinuere, aut aliquando ipsi Presbytero deservienti concesserunt. Ejusmodi sunt oblationes, et ea quæ persolvi solent pro baptismis, exequiis defunctorum, imo et pro pœnitentiis et *manuattrectationibus*, id est forte, matrimoniis. Tabularium Vosiense fol. 3 : *Concesserunt Deo et S. Petro Vosiensi omnem Fiscum Sacerdotii ex eadem Ecclesia, ex baptisteriis scilicet, ex pœnitentiis, ex manuattrectationibus, et ex omnibus quæ ad Fiscum Sacerdotii pertinent, promiseruntque se nihil omnino quæsituros ex omnibus præter quartam partem sepulturæ.* Tabularium Angeriacense fol. 60 : *Ego Elias Rufus concedo Deo.... in præsentia D. Odonis Abbatis Ecclesiam Oixiaci, et Fiscum Presbyteratus, et cemeterium, etc.* Vide *Feudum Presbyterale.*

Apud Marculfum lib. 1. form. 2. *Fiscus* opponitur *proprietati : Ergo dum et ille Episcopus, aut Abbas, aut inluster vir Monasterium in honore ilius, in pago illo, aut super Proprietate, aut super Fisco, noscitur ædificasse, etc.* Quod quidem aliis verbis exprimitur in form. 12. et 33 : *Villas illas, sitas in pago illo, quas de munere regio, aut de alode parentum, vel undecumque ad præsens tenere videtur.* Ubi *villæ de munere regio* possessæ, sunt *fisci* beneficia, feuda : *alodes* autem *parentum*, ipsa *proprietas.*

☞ Et quidem *bona fiscalia* generatim vocabant beneficia quæ a Rege vel Principibus, aut etiam ab Ecclesiis, certis sub conditionibus ad vitam dabantur. Hæc a propriis seu patrimonialibus belle distinguntur in Charta ann. 1510. apud Rymer. tom. 13. pag. 285 : *Sub obligatione omnium bonorum nostrorum Patrimonialium et Fiscalium.* Et paulo post : *Sub obligatione et ypotheca omnium bonorum nostrorum et præfatæ serenissimæ Reginæ Castellæ filiæ nostræ Præsentium et Futurorum.* Ubi *bona præsentia* sunt patrimonialia, *futura* vero fiscalia. Vide Notas Bignonii ad Marculfum.

* In Fisco Habere, id est, Titulo beneficii possidere. Testam. Guill. dom. Montispessul. ann. 1114. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 391 : *Decano autem de Poscheriis et posteritati suæ dimitto et dono totum illud, quod habeo in Fisco, et castellaniam de Spoluca, et castellum novum, et castellaniam de Melgorio, et totum alium Fiscum, quem habeo de comite Melgoriensi, ubicumque sit.*

Infiscare, Idem quod *Inbeneficiare*, Prædium in *fiscum*, vel *beneficium* aut feudum alicui conferre. Flodoardus lib. 1. Hist. Remens. cap. 26 : *Angilrannus... traditionis hujus ignarus, a Rege Venderam sibi potulat dari. Quod ubi Rex annuisset, audiens domnus Hincmarus Præsul, qui sedem tenebat Ecclesiæ Remensis, hanc Infiscari villam, etc.* Baldricus lib. 2. Hist. Camerac. cap. 18 : *Quod* (Monasterium) *postquam viris militaribus Infiscatur, pro imminutione rerum, ad raritatem fratrum redigitur.* Vita S. Theodorici Remensis num. 13 : *Is audiens villam Infiscari jure proprietatis, quæ ejus Ecclesiæ subjecta dono regali dinoscebatur.*

¶ Fiscaliter Tenere, Idem quod *Feodaliter*, jure *fisci* seu feudi possidere, passim in Tabular. Savigniac. et apud Stephanotium tom. 7. Fragm. Hist. MSS.

* Charta ann. 1116. apud Menag. in Hist. Sabol. pag. 51 : *Quidam homines sui per successionem ab antecessoribus Berlæi jure hæreditario Fiscaliter tenebant.*

* Fiscalis Pœna, Mulcta, quæ ad fiscum pertinet. Pariag. inter reg. et episc. Caturc. ann. 1320. in Reg. 59. Chartoph. reg. 621 : *Incursus hæresum, forefacturæ, commissa, pœnæ Fiscales et publicationes bonorum.... ad nos et episcopum communiter pertinebunt.*

¶ Fisci Officium, Idem quod alibi *fisci Servitium* dicitur, quod scilicet a fiscalinis seu qui *fisco* aut prædio deserviebant, debebatur. Capitul. lib. 6. cap. 108 : *Et ipse Officio Fisci servire cogatur.* Ibid. cap. 99 : *Aut ipse in Servitio Fisco nostro serviturus semper societur.*

¶ Fiscale Servitium, pro ipsis servis fiscalibus usurpari videtur in Epist. Silvestri PP. II. ann. 1002. in Append. ad Marcam Hispan. col. 959 : *Et in Comitatu prædicto Empuriense ipsum alaudem quem dicunt Uliano cum terminis et adjacentiis suis et cum Servitio Fiscale, et Ecclesias quæ ibi sunt fundatæ, etc.*

Fiscalini, qui *Fisco*, seu prædio Principis deserviebant, erantque ei quodammodo addicti. Gloss. Saxon. post Leges Henrici I. : *Fiscalinus, villanus.* Ita passim accipitur in Capit. ad Legem Salicam § 12. in Lege Longob. lib. 2. tit. 32. § 6. [☞ Car. M. 25.] in Capitul. Caroli M. lib. 3. cap. 26. in Capitulari 5. ejusdem Caroli M. ann. 803. cap. 15. in Capitul. Caroli C. tit. 39. cap. 3. etc. ubi cum colonis fere semper junguntur, atque etiam *Servis Fiscalinis*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. § 30. [☞ Lud. P. 10.] *Litis* æquiparantur in lib. 3. tit. 20. In Capitul. Caroli M. lib. 3. cap. 16 : *De liberis hominibus uxores Fiscalinas regias habentibus.* Acta Episcopor. Cenoman. pag. 297 : *Curiam antecessorum Episcoporum, quam Colonias vocant, Fiscalinorum admodum plenam,... dedit Fulconi Andegavorum Comiti.* Adde Aimoinum lib. 3. Hist. cap. 56. et Rhenanum lib. 2. Rerum German. pag. 94.

☞ Sed ut accuratior habeatur de Fiscalinis notio, eos in duas classes distinguendos arbitror ; nec enim eorum omnium eadem fuit conditio. Alii servi erant proprie dicti, utpote qui nullo Liberorum jure nullaque prærogativa gauderent. Hi passim in Capitularibus Regum Franc. ut observare cuique promtum est, *Servi Fiscales* appellantur. Tales reipsa exstitisse multa probant, ac 1°. quidem libertate caruisse diserte dicitur in Capitul. 3. Dagoberti tit. 6 : *Si minores personæ sunt quæ se inlicita conjunctione polluerunt, careant libertate, Servis Fiscalibus adgregentur.* Et in Capitul. 1. Caroli M. cap. 4 : *Et ut nemo fugitivos Fiscales suos, qui se injuste et cum fraude liberos dicunt, celare neque abstrahere cum perjurio vel alio ingenio præsumat.* 2° Si quid peccant, ictibus vapulant ; quæ servorum pœna est. Capitul. ann. 829. tit. 2 : *Si vero servi ecclesiastici aut Fiscalini nostri aut Comitum aut vassallorum nostrorum hoc facere præsumpserint* (denarium merum rejicere) *sexaginta ictibus vapulant.* 3°. Si quando liberi homines uxores fiscalinas, aut feminæ liberæ homines fiscalinos ducerent, lege cautum erat, adeo de servitute fiscalinorum constabat, ne ii qui ducebant, ob ejusmodi conjunctionem, Liberorum juribus caderent. Capitul. 2. Caroli M. cap. 22 : *De liberis hominibus qui uxores Fiscalinas, et feminis liberis quæ homines similiter Fiscalinos regios accipiunt, ut non de hæreditate parentum, vel de causa sua quærenda, nec de testimonio pro hac re abiciantur.* 4°. Ipsa distinctio exprimi videtur in Capitul. de Villis cap. 52 : *Volumus ut de Fiscalibus, vel servis nostris, sive ingenuis, qui per fiscos aut villas nostras commanent.* Et in Capitul. 5. Caroli M. cap. 15 : *Ut homines Fiscalini sive coloni, aut servi, etc.*

☞ Alii vero, quos *fiscalinos* vel *colonos* in Capitularibus nude vocatos sæpissime reperies, feudatarii, vassalli, tenentes, homines fisci erant, qui etiam, cum ad fiscum regium pertinebant, *homines regii* dicebantur. Capitul. 4. Caroli M. cap. 21 : *Homo regius, id est, Fiscalinus, etc.* Joachimus Vadianus lib. 2. de Collegiis, etc. pag. 75 : *Ex publicis autem servis Regii seu Fiscalini dicti nostris quorum vectigal et usufructus ad fiscum pertinebat.* Horum longe melior conditio ; alios quippe servos ibi subditos terrasque possidebant jure proprietatis ; si quidem ex Lege Wisigothorum lib. 5. art. 16. ipsis concessa est licentia et mancipia et terras vendendi, modo *conservis fiscalinis.* Sed latius exinde patuit hæc licentia, ut liquet ex Charta Caroli III. Regis Franc. pro Monasterio Compendiensi in Tabulario ejusdem : *De fiscis quoque nostris donavimus licentiam ; ut si quis Fiscalinus de alode suo voluerit tradere vel vendere, vel ad S. locum, vel illius loci Canonicis, ut liberam potestatem id faciendi habeat.* Adde Beslium in Pictav. pag. 365. et 368. Quodnam vero præcipuum fuerit illorum servitium discere licet ex Capitul. lib. 5. cap. 303 : *Pro nimia reclamatione quæ ad nos venit de hominibus ecclesiasticis seu Fiscalinis, qui non erant adjurnati quando in Cinomannico pago fuimus, visum est nobis una cum consultu fidelium nostrorum statuere ut quicumque de prædictis hominibus quartam facti tenet, cum suis animalibus seniori suo pleniter unum diem cum suo aratro in campo dominico aret, et postea nullum servitium ei manuale in ipsa hebdomada a seniore suo requiratur.*

☞ Notanda denique omnino est Fis-

calinorum distinctio inter equites et pedestres, quæ occurrit in Charta Lotharii Imper. pro fundatione S. Stephani Argentin. ann. 845. tom. 5. Gall. Christ. inter Instrum. col. 465 : *In pago Prisgaudi Nuningavilla, cum suis appendiciis,..... mancipiis, servis et ancillis, colonis et Fiscaliciis, tam de equestre quam pedestre ordine, banno, etc.* [** *Fiscalinis*, Alsat. Diplom. num. 101.] Unde conjicere licet interdum Fiscalinos ad exercitum submonitos et evocatos fuisse, eosque pro uniuscujusque conditione, aut equis aut pedibus servitium præstasse dominis quorum erant Fiscalini.

¶ Ficiales, pro *Fiscales*, in laudata Lotharii Charta. *Ficales* edidit *Laguille* in Hist. Alsat. pag. 4.

Fiscales, Iidem qui *Fiscalini*. Capitulare de Villis cap. 52 : *De Fiscalibus vel servis nostris, sive ingenuis, qui per fiscos aut villas nostras commanent.*

Fiscales, Iidem qui *Fiscalini*, in Capitul. ad Leg. Salicam ; sequioribus vero sæculis, vassalli, interdum *tenentes*, qui *homines fisci* dicuntur apud Eckeardum Juniorem de Casib. S. Galli cap. 1. pag. 43. et mox : *Nam victimas et cætera, quæ libebat sponte nolentibus dare Fiscalibus, vi quidem auferebant.* Tabular. S. Dionysii de Capella in Biturigib. Ch. 27 : *Ut quidquid omnes Fiscales mei eis dare voluerint Monachi, perpetuo habeant.* Et Ch. 30 : *Dimisi omnes Ecclesias, quas hactenus ego et Fiscales mei injuste possidebamus : si vero Fiscales mei facere noluerint, quod ego facio, pro certo sciant, quod ego non ero eis ulterius nec testis, nec defensor, nec adjutor.*

¶ Fiscales Populi. Decretum Flavii Regis tom. 2. Conc. Hispan. pag. 504 : *De terris vero vel vineis, quas pro eodem tributo quicumque supradictorum curam publicam agentium vobis privatis vel Fiscalibus Populis abstulit, etc.* Ibidem pag. 705. in Confirmatione ejusdem Flavii pro Concil. Tolet. XIII. : *Sancitum est, ut omne tributorum* (l. tributum) *præteritorum annorum usque in anno primo regni nostri quod in privatis sive in Fiscalibus populis relucet, absolutionis perpetuæ debeat sanctione laxari.*

¶ Fiscalis, nude, Procurator fisci, Gall. *Procureur Fiscal.* Conc. Mexicanum ann. 1585. tom. 4. Conc. Hispan. pag. 309 : *In causis in quibus ex officio procedunt postquam Fiscalis testes nominaverit, caveat susceptor ut Fiscali subministret pecunias, quibus possit testibus ad ferendum testimonium venturis sumptus præbere competentes, idque in actis redigatur ; tempore vero quo expensas taxabunt, faciant sibi a Fiscali rationem reddi sumptuum erogatorum hujusmodi ; quos etiam taxent, et ex taxatione, eos Fiscalis a reo recipiat susceptorique restituat.* Specialius *Fiscalis* dicitur Promotor, cujus est in judicio Inquisitionis libellum accusati delicta complectentem Inquisitori judici præsentare, testes producere, etc. de quibus consulendi, qui de Inquisitione data opera scripserunt.

¶ Fiscalini Missi. Vide *Missi Fiscales.*

Fisgilini, pro *Fiscalini*, apud Burchardum Wormaciensem in Lege familiæ : *Jus erit familiæ, ut de weregeldo Fisgilini hominis quinque libræ ad cameram reddantur, et duæ libræ et dimidia amicis ejus contingant.* Occurrit ibi semel ac iterum.

Fiscani, Fisco regio præpositi. Joan. Brompton. pag. 1258 : *Super quibus trina conficerentur scripta, quorum unum apud Fiscanos, aliud sub custodia viri fide digni... maneret.*

¶ Fiscalitas, Dominium. Acta SS. Julii tom. 4. pag. 93. de S. Reginswinde : *Ita dumtaxat ut eumdem locum nostræ Fiscalitatis subicem..... manu semper potestativa possideas.*

* Fiscalis Porta, Autissiodori appellari videtur illa, ad quam vectigalia, quæ fisci regii sunt, exigebantur. Hujus passim mentio fit in Chartis 13. sæc.

Fiscare. Lex Salica tit. 54. Edit. Heroldi : *Si quis gravionem ad res alienas tollendum invitaverit, et eum legitime jachtivum aut admallatum non habuerit, qui eum rogat, ut injuste aliquid tollat, etc.* Ubi ad marginem ex alio MS. *Fiscare debeat.* Est igitur *Fiscare* idem quod *confiscare*, in fiscum proprium redigere. [Unde in Leg. Henrici II. Imper. ad calcem Leg. Sal. pag. 200 : *Hæreditas vero interfectoris in Fiscum redigatur.* Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Fiscare, Fisquer, c'est appliquer ou mettre en la bourse ou tresor royal.*] Gloss. Græc. Lat. : Ταμιεύω, *Fisco, proscribo*, Ταμίευσις, *proscriptio.*

Fiscarii, Publicani, fisci redemptores, Firmico.

Fiscatus, Fisco seu feudo investitus, vassallus, qui fiscum seu beneficium, ab aliquo dependens possidet. Gesta Abbatum Laubiensium pag. 599 : *Auxit ipse Abbas Fiscatis suis solidos, fiscis fiscos superaddens et solidos.* Tabularium Burguliense fol. 122 : *Ecclesia ipsa de fisco meo est, me ignorante de Fiscato meo homine ipsam olim pretio acquisistis.*

¶ Fisculus, Villula, prædiolum. Diploma Caroli Crassi Imper. pro Antonio Abbate Stabulensi ann. 882. apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 32 : *Ut concederemus eis quemdam Fisculum nostrum, Blandonium nomine, qui est in pagos Leuvensi, cum capella et pertinentiis ejus.* Vide alia notione in *Fisco.*

FISGILINUS. Vide *Fiscus.*

¶ **FISICA**, Medicina. Vide *Physica.*

* *Fisique*, Pars naturalis seu pudibunda, in Lit. remiss. ann. 1425. ex Reg. 173. Chartoph. reg. ch. 244 : *La suppliante fist icelle femme couchier envers, et lui bouta un de ses dois en la Fisique de sa nature ; et lors dist ladite femme dudit Perrenet qu'elle touchoit où elle avoit mal.*

FISICOLUS, [Instrumentum musicum.] Epistola Incerti 28. ad Dardanum de diversis generibus musicorum, tom. 9. Operum S. Hieronymi, de fistula : *Ita bombulum æreum ductile quadratum, latissimumque, quasi in modum coronæ cum Fisicolo æreo ferroque commixto, atque in medio concusso, quod in ligno alto spatiosoque formatum superiore capite constringitur, etc.* Vox formata ex Gr. φυσᾶν, et κῶλον.

¶ **FISICULARE.** Vide *Fissiculare.*

FISIGARDUM. Charta Roberti Ducis Normanniæ in Hist. Monasterii S. Audoeni Rotom. pag. 73 : *Ecclesiam unam supra mare positam, cum 36. jugeribus, et Cappellam de Appavilla, et unum Fisigardum in Dieppa, et apud portum ipsius Dieppæ 5. salinas.*

☞ *Fisigardum* feudum interpretatur Auctor Historiæ laudatæ : nec levi admodum conjectura ; in prædicta quippe urbe feudum illud ab eodem monasterio etiamnum possidetur.

* **FISINA.** Vide supra *Fiscina* 2.

¶ **FISINATIS**, *Specularibus*, apud Papiam. MS. Bituric. habet, *Fissimatis.* Sed quid hæc ? an legendum *Fissiculatis* a *Fissiculare ?*

* **FISKEDA.** Leg. Danic. lib. 3. apud Ludewig. tom. 12. Reliq. MSS. pag. 166 : *Si vero aliquis possessionem alicujus, quæ dicitur moelledam vel Fiskedam, destruxerit, reddat eum indampnem cum jure xl. marcarum et tantum solvat regi.* An possessio, quæ jure feudi seu precario tenetur ? [** *Dam* Danis est Stagnum, unde *Mœlledam*, Stagnum unde aqua in molam decurrit, et *Fiske-dam*, Piscina.]

¶ **FISSICULARE**, Elmenhorstio, Rimari, observare fissuras ; a Fissuris, quæ nonnumquam in extis observantur. [* Vide *Physiculatus.*] Unde Gloss. Isidori : *Fisiculator, Augur naturas in extis animantium quærens.* Johannes de Janua : *Fisculatus, a fisis, quod est Natura : unde Fisiculo, as, id est, Divinare, vel pronunciare : unde Fisiculatus, ta, tum, Divinatus vel pronuntiatus.* Quæ Gallice sic redduntur in Gloss. Lat. Gall. Sangerman. : *Fisiculatus, Naturel, divines prononcies. Fisiculare, Deviner, prononcier.* Crediderim potius cum Juliano Florido in Notis ad Apul. *Fissiculare* idem esse ac Fissuris exta distinguere. Quo spectat illud Cicer. de Divinat. lib. 1 : *Quid extis, quid fibra valeat, accipio, quæ causa sit, nescio.* Apul. de Deo Socratis : *Eorum quippe de numero prædicti curant singula, proinde ut est eorum cuique tributa provincia ; vel somniis conformandis, vel extis Fissiculandis, vel, etc.* Vide Hofmanni Lexicon voce *Fissiculatio.*

FISSINA, Fuscina. Tabularium Vindocinense Ch. 240 : *Dedit unum vivarium, et 12. combros in flumine Ledi, atque 20. Fissinas in eodem flumine, quæ ponuntur ad capiendas anguillas.* [Vide *Fossina.*]

* Minus bene ; est enim Fiscinæ species viminibus contexta, anguillis capiendis potissimum apta. *Fisseliere* vero, Pedicæ genus ad capiendos feles silvestres, quos *Fissiaux* vocabant. Lit. remiss. ann. 1446. ex Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 498 : *Une Fisseliere à prendre bestes, que on appelle fissiaulx.* [** Ex ordine alphabetico verborum in primo Glossarii editione conjectare licet vitio typographi *Fissina* exaratum esse pro *Fiscina.*]

* **FISSORIUM**, Cuneus. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Fissorium, Coing.*

✱ **FISSURARIUS.** [Qui fissuras facit. *Not. Tir.* p. 122. Fissura, *Fissurarius.*]

¶ **FISSUS**, pro *Fessus*, id est, *Confessus.* Statuta Edwardi I. Regis Angliæ ann. 1283. apud Rymerum, tom. 2. pag. 262 : *Si prima die in præsentia nostri Ballivi Confessum fuerit pro debitore sine lite et sine judiciis, nichil nobis pro justitia persolvatur, scilicet infra novem dies Baillivus noster debet facere solvere et complere creditori, quod Fissum coram ipso fuerit.*

* **FISTA**, vel Fisca, Arca. Lit. remiss. ann. 1350. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 293 : *Dicta Agnes dixit : ego habeo de pecunia tua in mea Fista ; dictus Stephanus ait : si tu vadas ad Fistam tuam, vere tu verberaberis.*

¶ **FISTOLATUS**, ab Italo *Fistolare*, Fistulis seu ulceribus laborare. Miracula B. Henrici Baucenensis in Actis SS. Junii tom. 2. pag. 377 : *Bonaventura.... contracta et Fistolata in omnibus membris.*

FISTUCA, Fistucus. Vide *Festuca.*

1. **FISTULA**, cujus opera sanguis Domini a communicantibus Fidelibus hauriebatur, quod intelligendum est de Communione sub utraque specie, quæ primis Christianismi sæculis obtinuit. Diaconus enim tenens *fistulam* intra calicem, propinabat sanguinem fidelibus, ut quisque admoto ore sugeret de calice ex alio fistulæ capite. Λαβὶς, Cantacuzeno lib. 1. cap. 41. pag. 124. dicitur, et aliis apud Goarum ad Euchologium Græcor. pag. 152. Σίφων, apud Sguropolum in Hist. Concilii Florentini sect. 10. cap. 10. extr. ubi describitur. *Calamus, quo sanguis Domini sumitur*, apud Guigonem II. in Statutis Ord. Cartusiensis cap. 40. Ordo Romanus : *Ipse autem Diaconus tenens Calicem et Fistulam, stet ante Episcopum, usque dum ex sanguine et corpore Christi, quantum voluerit, sumat, et sic calicem et Fistulam Subdiacono commendet.* Mox : *His ita peractis* (post communicatum populum) *duo Diaconi complicantes corporale, ponant super Calicem, Fistula in eo remanente.* [Excerpta ex Divion. discipl. in vet. Discipl. monast. pag. 369 : *Ut Subdiaconus pacem accepit, Fistulam argenteam, cum qua sanguis Domini ebibi solet, in sacculo de panno mundissimo ad hoc ipsum facto reconditam, de armariolo Diacono defert.* S. Wilhelmi Constitut. Hirsaug. lib. 1. cap. 17 : *Pro signo Fistulæ, sive arundinis, ex qua sanguinem Domini recipere solemus, etc.*] Usus antiqui Ordinis Cisterciensis cap. 53. ubi de Missæ ritibus : *Quod si plures fuerint, Diaconus percepto sanguine, ibidem ponat calicem super cornu sinistro altaris. Diaconus autem teneat utraque manu in calice Fistulam a Subdiacono præparatam, qui Subdiaconus percipiat sanguinem cum Fistula.* Habentur ibi plura de Fistulæ usu pag. 143. 144. Nomastici Cisterciensis, et cap. 54. 100. Adde pag. 249. 276. ejusdem Nomastici. Rursum : *Dum autem fratres percipiunt sanguinem, infundatur vinum in Calicem a Diacono, cum opus fuerit ; si quod autem residuum fuerit de ipso sanguine, bibat illud cum Calice, postquam Fistulam reddiderit Subdiacono, quam Fistulam, antequam reddat, in quantum poterit, ab utraque parte sugendo, a sanguine Domini evacuet.* Hinc *fistulas* inter ministeria sacra observare est. Ditmarus lib. 6. extremo : *Calicem aureum atque gemmatum cum patina et Fistula.* Chronicon Casin. lib. 3. cap. ult. : *Fistula aurea cum angulo... Fistulas argenteas duas.* Adde lib. 4. cap. 64. Conradus in Chronico Moguntino : *Erant Fistulæ quinque ad communicandum argenteæ deauratæ.* Florentius Wigorn. ann. 1087 : *Divisit Ecclesiis cruces, altaria, scrinia, textos, candelabra, situlas, Fistulas, ac ornamenta varia, etc.* Vide Monastic. Anglic. tom. 1. pag. 700. Sed et hodie in Monasterio Sandionysiano, ministri more antiquo sub utraque specie communicant, et sanguinem e Calice fistula hauriunt. Vide Ordinarium Ordin. Præmonstrat. cap. 4. et Browerum lib. 8. Annal. Trevirens. num. 114.

2. **FISTULA**, Morbi species, quæ Westphalis *die pistelen* dicitur, sive defluxiones humorum. Vita B. Godefridi Cappenbergensis num. 26 : *Fuit Sacerdos quidam,.... quem Fistulæ per multos dies adeo debilitaverant, quod vix moveri potuit.* Vide Jo. Cratonem ad Dioscoridis lib. 2. Parabil. cap. 208.

* Mirac. MSS. Urbani PP. V. : *Fistula in oculo taliter grossum et inflammatum, in quo supervenerunt vermes, et jam offuscaverant visum. Flestre*, in Mirac. S. Ludov. edit. reg. pag. 391. et 408.

☞ Notum est a Medicis antiquis hodiernisque *Fistulas* appellari ulcera angusta, callosa et sinuosa. Horum meminere Cornel. Nepos, Plinius et alii, qui ipso *Fistulæ* vocabulo usi fuerunt non semel. Hinc Joan. de Janua : *Fistula etiam dicitur quædam infirmitas ; unde Fistulatus, Fistulosus, qui Fistulam illam patitur. Fistula, Une grief maladie,* Lat. Gall. Sangerm. Vide *Fistulatus.*

Infistulatus, hoc morbo laborans, apud Conradum Marpurgensem de Miraculis S. Elisabeth pag. 281. 292.

3. **FISTULA** Aquæ, in Chron. Benevent. S. Sophiæ pag. 608. [*Fistula cum aqua,* in Gregorii Monachi Chronico Farfensi, apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 535. *Fistula, Conduit a yaue,* in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.] [** Vide Isidor. Origin. lib. 15. cap. 8. sect. 17. et lib. 19. cap. 10. sect. 27.]

¶ Fistulæ Sal Continentes, in Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 230. col. 2. Vide *Areæ salinarum* in *Area* 1.

¶ **FISTULARE**, Fistula seu tibia canere. Vet. Onomast. : *Fistulo*, συρίζω. Gloss. Sangerman. n. 501 : *Fistulare, Sibilare.* Jo. Buschius de Reform. Monast. cap. 39 : *Supervenerunt ibi lusores Fistularum, qui in processione ante venerabile Sacramentum Fistularant, et cum instrumentis suis in fine introitus refectorii Fistulare cœperunt.* Hinc corrigendæ Isidori Glossæ, ubi perperam *Fistulor, Sibilo,* pro *Fistulo.*

* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Flageler, Fistulari. Flagelour, Fistulator. Flajoler*, in Lit. remiss. ann. 1369. ex Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 420 : *Icellui Simon, qui lors à laditte feste Flajoloit, laissa le flajolet. Flagollement*, fistulæ sonitus. Lit. remiss. ann. 1425. in Reg. 173. ch. 239 : *Vint ung bedonneur ou flagolleur devant l'uis de la taverne, au bedonnement ou Flagollement duquel gens se assemblerent.* Quæ voces a vocabulo *Flajol* et *Flajot*, fistula, sunt formatæ. Lit. remiss. ann. 1379. in Reg. 115. ch. 205 : *Comme ledit Richart eust baillié à Raoulet Bressart une fleute ou Flajol pour en jouer, etc. Le suppliant dist qu'il yroit querir une fluste ou Flajot,* in aliis ann. 1448. ex Reg. 179. ch. 367. *Flahuteur* et *Flauteur*, qui fistula canit, in Poem. *de Cléomades* MS. :

Et des Flauteurs de Behaigne,
Et des gigneours d'Alemaigne,
Et des Flahuteurs à deux dois,
Tabours et cors Sarrasinois.

Flute double, in Lit. remiss. ann. 1467. ex Reg. 194. ch. 267.

¶ **FISTULATORIÆ** Artes, Eadem notione, apud Arnobium lib. 7.

¶ **FISTULATUS**, Fistula seu ulcere laborans, perforatus. Epistola Johannis Archiep. Vienn. ad Honorium III. PP. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 890 : *Duramus Brunus Sacerdos juratus dixit, quod ipse Fistulatus erat : ita quod habebat tredecim foramina sub ascella. Mamilla Fistulata,* in Actis S. Herculani Episc. Martii tom. 1. pag. 54. Vide *Fistula* 2.

¶ **FISTULITUS**, Eadem notione. *Femina Fistulita cancri morbo,* in Vita B. Columbæ Reatinæ Auctore Sebastiano Perusino, Maii tom. 5. pag. 374. *

FITH. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 80 : *In Fith vel in socna est, quod ab ipsis, qui in domo sunt contubernales, agitur, etc.* [** Thorpe : *Infiht vel in socna.*]

¶ **FITHWITA.** Vide *Futhwita.*

¶ **FITIALIS**, *Facetus, eloquens, urbanus.* Gloss. Arabico-Latinæ, a Fando, ut autumo, inquit Martinius in Lexico.

FITORA, *Stomachi corruptela*, Papiæ MS. In alio est *Fitoria*, in Edito *Fictoria.* [** An *Fœtor ?*]

¶ **FITREUS.** Vide in *Feltrum.*

¶ **FITTA**, Vox Italica, Gall. *Piqueure*, Punctum seu dolor ex punctione aut alia non absimili. *Tota plena doloribus et Fittis*, in Miraculis B. Simonis Erem. August. April. tom. 2. pag. 822. Vide *Ficta.*

* **FITTAIUOLUS**, Italis, *Fittaiuolo*, Academ. Crusc. Inquilinus, fundi conductor. Stat. ant. Florent. lib. 2. cap. 53. ex Cod. reg. 4621 : *Quilibet Fittaiuoli, pensionarii et conductores cujuscumque personæ et eorum fidejussores, etc.* Vide supra *Fictalitius.*

FITTER. In Lege Salica Edit. Heroldi tit. 80. idem valet ac quatuor. Vide Wendelinum, [et supra *Chunna.*]

FITUR, pro *Fit*, apud Fredegarium Scholast. in Chron. cap. 35. 83. Occurrit etiam pluries in Monetis Franciæ Regum 1. Stirpis apud *Bouteroue* pag. 185. 346. 357. 361. 371. *Fiebatur*, apud veterem Interpretem Juvenalis Sat. 4. *Fietur*, pro *Fit*, in Chronico inedito apud Petrum Lambecium lib. 2. Commentar. de Biblioth. Cæsarea pag. 851. *Fiatur*, in Epist. Sigeberti Regis ad Desiderium Episc. Cadurcensem tom. 1. Hist. Franc. pag. 887. *Fiere*, pro *Fies*, apud S. Augustin. Ita usurpabant veteres, *Facitur* apud Nonium, *possetur* apud eumdem, *potestur* apud Lucretium lib. 3. et Diomedem, *poteritur*, in Inscript. quæ exstat in Roma subterranea tom. 1. pag. 204.

* **FITUS**, Census, locatio, reditus certus et fixus, Ital. *Fitto.* Stat. Montis-reg. pag. 58 : *Statutum est quod non obstante præsenti capitulo, vel alio in contrarium loquente, quod tota illa pecunia quæ deberetur, vel in futurum debebitur, de Fito nemoris S. Stephani, etc.* Vide *Fictus* 4.

¶ **FITWITA.** Vide *Fyhtwita.*

FITZURIA. Vide infra *Fizuria.*

¶ **FIVALIS**, Idem quod supra *Feudalis* in *Feudum.* Locos vide in *Munda* et *Salvator.*

* **FIVATORIUS**, Qui *fivum* seu feudum tenet, vassallus. *Fivatorios, qui ipsos honores tenent*, in Ch. ann. 1102. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 358. Vide in *Feudum.*

¶ **FIVUM**, *Solidatum.* Papias MS. Forte pro *Firmum*, vel *Fixum.* Utrumque tamen *Firmum* et *Fixum* sequuntur proxime. Vide in *Feudum.*

¶ **FIXARE** Oculos, aliquid intueri et in eo defixum esse, Gall. *Regarder fixement.* Analecta de B. Pio V. PP. inter Acta SS. Maii tom. 1. pag. 717 : *Imo post vehementem membrorum ac spirituum agitationem jam Fixabat oculos.*

¶ **FIXE**, Firme. Epistola Concilii Francoford. ad Episcopos Hispan. Concil. Hisp. tom. 3. pag. 106 : *Ne per hæreticas, inquit, contentiones Christiani animus fluctuetur, quem oportet omnia veraciter Fixeque credere.*

* **FIXELLA**, Fiscella, Gall. *Eclisse à égouter des fromages.* Joan. Germ. Cabillon. episc. in vita Phil. III. ducis Burg. apud Ludewig. tom. 11. Reliq. MSS. pag. 36 : *Non est, qui solis ortu aut occasu mulgeat, aut ex mulso de Fixella coeffigiatos educat caseos.* Vide supra *Fiscina* 2.

¶ **FIXIM.** Vita S. Wenwaloei in Chartulario Landevennec. fol. 138. v°.: *Alterum immoto corpore Fixim.* Forte legendum est *Fixum*; saltem eadem est notio.

* **FIXIO,** vox Chimica, Gall. *Fixion* vel *Fixation*, Actio sistendi. Arnaud. in Rosar. MS. cap. 4: *Per festinanciam ad ejus Fixionem, quod fit per præcipitationem, figitur, et in terrenam mutatur.*

¶ **FIXIUS,** Firmius, in Concilio Tolet. VIII. inter Hispanica tom. 2. pag. 549.

FIXORIA, Limes agro positus et infixus. Vetus Charta apud Catellum in Vicecomitibus Biterrens. pag. 651: *Cum esset contentio de termino et Fixoriis de villa Aspirano.* [Notitia ann. 882. in Append. ad Marcam Hispan. col. 769: *Dederunt ad ipsa cella terminia, et fecerunt Fixorias, et fecerunt charactera, sicut Lex Gothorum continet.*] Charta ann. 884. ex Tabulario Gerundensi, apud Baluzium in Addit. ad Capitul. n. 118: *Et tunc ordinaverunt,... ut infra ipsas villas,... Fixurias vel terminia mitterent quinque petras fictas, sicuti et fecerunt.* Charta Alfonsi Imperat. Hispaniæ æræ 1175. apud Anton de Yepez tom. 7: *Et mando judici de Zamora, quod ponat ibi inter montem et viam unum lapidem magnum bene Affixatum pro termino.* Vide *Arca* 1.

FIXORIUM. Papias: *Clavus, vel Fixorium, quo aliquid firmatur.* Anonymus de Rebus bellicis: *Qui duabus superimpositis cratibus, Fixoriisque confixus, intra se tectos ab omni incursione defendit.*

FIXORIUS Cultellus, Sica, pugio. In Chronico Montis-Sereni pag. 172: *Cultello Fixorio, quo dudum suspectos eos habens se munierat, etc.*

FIXULA, *Fibula, quæ ad firmandum pallium infigitur.* Joan. de Janua. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Fixula, i. fibula, Affiche, Fermail.*]

* 1. **FIXURA,** Series palorum terris continendis infixorum. Charta ann. 1196. in parvo Reg. S. Germ. Prat.: *Dabimus tres solidos censuales ad festum S. Remigii pro Fixura illa palorum, quæ molendini nostri mensuram excedit, durante ædificio super eandem Fixuram constructo.* Vide supra *Fichia.*

* 2. **FIXURA,** pro Fissura, fissus, Gall. *Fente.* Stat. synod. eccl. Corisopit. MSS.: *Corpus Christi, in loco alto, mundo et honesto servetur non ultra quindecim dies post consecrationem, nec sit Fixura vel foramen, per quod formica, vel mus, vel alius vermis possit accedere et ipsum tangere.* Acta ad Conc. Basil. apud Marten. tom. 8. Ampl. Collect. col. 243: *Vestimenta deferant talaria,... absque forraturis ultra oram excedentibus, etiam in Fixuris.* Nisi ibi idem sit quod *Frisatura.* Vide in hac voce.

¶ **FIXURIA.** Vide *Fixoria.*

FIXUS, Fibulatus. Concilium Andegavense ann. 1365. cap. 19: *Vestes Fixas, decurtatas cum botonibus deferre non verentur.* Cap. 20: *Immo vestes Fixas, botonatas, et chlamydem Fixam super humerum in publico deferre non verentur.* Cap. 13: *Vel etiamsi deferrat mantellum, seu chlamydem Fixum, depeczatum per circuitum.*

¶ **FIZ.** Miracula B. Edmundi Archiep. Cantuar. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 1885: *Maria des Fontaines a quodam nominato dolore, qui vulgo dicitur Fiz, in quo per septennium laborat, meritis B. P. Edmundi liberatam se juramento præstito asserebat.* Vide *Ficus.*

¶ **FIZICUS,** pro *Physicus*, Medicus, in Statutis Arelat. MSS. art. 138.

* *Fisechien*, in Lit. Blanchæ ducissæ tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 997.

FIZURIA, *Fidejussio*, in Tabulario Celsinianensi non semel. [* Ibid. Ch. 552: *Si unus de istis fidejussoribus suprascriptis moritur; ut alii stent in Fizuria usquequo alium habeant missum.* Non semel ibidem *Fitzuria.*]

¶ **FLABARIUS,** *Custos porcorum.* Gloss. Isid. Quid si scripsisset *Custos tororum*, inquit Grævius, quoniam mancipia flabello serviebant cubantibus in lecto, ut ille Eunuchus fictus apud Terentium in Eunucho. Plura conjectat Martinius, quæ, si tanti est, videsis in ejus Lexico.

1. **FLABELLUM,** Ugutioni et Jo. de Janua: *Muscarium, sc. quo muscas abigimus.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Flabellum, Esmouchoer.*] Præsertim illud, cujus usus in sacris liturgiis. S. Hieronym. Epist. 27. cap. 13: *Ipsa assidere lectulo, Flabellum tenere, sustentare caput, etc.* Hildebertus Episcopus Cenomanensis apud S. Anselmum lib. 3. Epist. 162: *Flabellum tibi misi, congruum scilicet propulsandis muscis instrumentum.* Ubi agit de flabello, cujus est usus in Missæ celebratione, et de ejus mystica significatione. Sic autem describitur a Bernardo Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. cap. 37. ex quo hausit, quæ habet Udalricus lib. 2. cap. 29. pag. 142: *Unus autem ministrorum, qui semper duo debent esse, stans cum Flabello prope Sacerdotem, ex quo muscarum infestatio exurgere incipit, donec finiatur, eas arcere a sacrificio et ab altari, seu ab ipso sacerdote non negligit. Flabellum argenteum*, inter ministeria sacra habetur apud Hariulfum lib. 3. cap. 3. et in Testamento S. Everardi apud Miræum in Cod. Donat. piar. cap. 21. Ecclesiasticis Scriptoribus Græcis 'ῥιπίδιον' dicitur, [Auctori Constit. Apostol. lib. 8. cap. 12.] Jobio lib. 5. cap. 25. apud Photium Cod. 222. Theosterícto in Vita S. Nicetæ Hegumeni num. 14. Germano Patr. CP. in Theoria mystica, in Chronico Alexandrino pag. 894. Simeoni Thess. pag. 225. in Catalogo Offic. Eccl. CP. a Medonio edito, ubi de Magno Oeconomo, etc. De Diacono autem flabellum tenente, dum sacra peraguntur, agunt Joan. Moschus in Prato spirit. cap. 150. 196. idem Theosterictus loco citato, Abbas Venusinus in Vita S. Petri Abbatis Cavensis n. 11. Hildebertus Cenomanensis Episcopus Epist. 8. Vita S. Petri Episcopi Policastrensis apud Ughell. tom. 7. Ital. sacræ pag. 766. Durandus Mimatensis lib. 4. cap. 35. n. 8. 9. Durandus Monachus, Morinus de Sacris Ordinat. pag. 217. Menardus ad Gregorii M. Sacrament. pag. 319. Habertus ad Liturg. Goarus ad Euchologe. et alii. Nos etiam in Glossar. med. Græcit. in 'Ριπίδιον. De flabellis vero, quæ *Buffadors* Itali vocant, exstat locus insignis apud Gregor. Nazianz. orat. 16: Τοὺς δὲ ὑπὲρ κεφαλῆς ἄνεμον ταῖς ῥιπῖσι σοφιζομένους, καὶ ταῖς ἐκ χειρῶν αὔραις τὸ πλῆθος τῶν σαρκῶν ἀναψύχοντας. Vide *Muscarium.*

* 2. **FLABELLUM,** Follis, Gall. *Soufflet.* Comput. MS. fabr. S. Petri insul. ann. 1479: *Item organistæ pro reparatione secreti et Flabellorum organorum ecclesiæ, xiv. sol.*

¶ **FLABELLUS,** pro *Flabellum.* In Vita S. Fulgentii, Januarii tom. 1. pag. 38: *Palmarum foliis Flabellos sæpissime contexebat.*

✱ **FLABRALIS,** [Flabilis, ad flabrum pertinens. *Prudent. Apotheos.* 841. Cum libet, in gelidum *Flabrali* frigore ventum Spiritus existit. Al. leg. *flabrare*, h. e. flare, *soffiare*: ab inusit. *flabro, as.*]

¶ **FLABRARIS,** Ad flabrum seu flabellum pertinens. Hinc *Flabrare frigus*, Aura leniter refrigerans ad instar flabelli. *Aer tenuis Flabrari frigore flatu suo cuncta refrigerans*, Concil. Hisp. tom. 2. pag. 640.

¶ **FLABRI,** *Perfecti*, Flabrum, *Perfectum*, Flabulosi, *Ventosi.* Sic legendum in Glossis Isidor. ubi perturbato duarum vocum ordine: *Flabri, Flabulosi, ventosi, perfecti. Flabrum, Perfectum.*

¶ **FLACANA** Antiqua, Scripturæ genus. Vide *Scriptura.*

* **FLACCENTIA,** *Qui in iniquitate perseverant*, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7641. Leg. *Flaccentes.*

FLACHIA. Acta Capitularia MSS. Ecclesiæ Lugdun. ann. 1347. fol. 126: *Item super quadam Flachia sita super terram tachibilem hæredum Stephani Bemen.* [Quidam e Gallobelgis atque etiam e Burgundis *Flache* vocant locum humidum et cœnosum, qui incipit arescere. V. *Flaco* 1. et *Flascheta.*]

* Locus aquis stagnantibus oppletus, nostris *Flache.* Charta admort. ann. 1412. in Reg. 166. Chartoph. reg. ch. 272: *Item Jehan de la Mure tient un verney et une Flache contigue. Certains grans fossez ou Flaches, appellez douvres*, in Ch. ann. 1406. ex Chartul. Latiniac. fol. 204. *Flesque*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1447. ex Reg. 176. ch. 484: *Le suppliant se desmarcha et sailly ou se mist en une petite Flesque ou maulvais pas.* Aliud vero est *Flache* in Consuet. feriar. Trecens. ex Cod. reg. 3812. 5. fol. 148. r°.: *Li sas de pois et de warpot* (infra *warpois*) *iiij. den. et la Flache une obole.* Forte, vasis genus. Vide *Flasca.*

* **FLACIA.** Vide infra in *Flaqueria.*

¶ **FLACIATA,** Massiliensibus *Flansade*, Stragulum laneum, Gall. *Couverture de laine.* Inventarium ann. 1336. ex Tabular. S. Victoris Massil.: *Tres Flaciatas veteres*, xxxvi. *millairolas boni vini et puri, etc.* Aliud ann. 1341. ex eodem Tabular.: *Item sex Flaciatas tales quales*, iv. *culcitras, et* viii. *coissinos, etc.* Vide *Flansada*, et *Fleciata.*

1. **FLACO,** Locus cœnosus, vel aquis stagnantibus oppletus, qui *flaccere*, seu arescere incipit, unde forte etymon. Gallobelgæ, seu Picardi, *Flaque* dicunt. Isaiæ 19: *Erunt irrigua ejus Flaccentia*, i. arentia. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 209: *Aqua etiam per devexos civitatis vicos a porta confluens occidentali circa situm Monasterii, in paludem horridam congregrata, et in lutum ex Flacone diutina condensata, fætorem ex se intolerabilem emittens, etc.* In Glossario Gr. Lat. Sangermanensi MS. lego: *Laxa, Stagnum*, τόπος, ἐν ᾧ ὀλίγον ὕδωρ συνίσταται. Ubi forte leg. *Flaxa.* Vide *Flactra*, et Nonium in *Flaccet.*

2. **FLACO,** [Species lagenæ, Gall. *Flacon.* Tabular. Rothon. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 73: *Secum deferens duos Flacones optimi vini.*] Annal. Franc. Fuld. ann. 870: *Surrexit de loco convivii,... et quasi cum Flaconibus ludum exercens, præparatas devitavit insidias.* Ad marg. script. al. *Falconibus.* [*Locus convivii* facit, ut credam retineri debere *Flaconibus* notione exposita. Si tamen ludus quisquam peculiaris esset intelligendus, haud ægre crederem fuisse Ludum follium, Gall. *Ballons*; *f* in *b*, aut vicissim, non prorsus insolens mu-

tatio est. Vide *Flatones* in *Flantones* et *Flasca* suo loco.

¶ 3. **FLACO**, Species placentæ, Gall. *Flan*. Charta Roberti Ambian. Episc. pro Communia de Morolio ann. 1316: *Duos furnos in dicta villa et territorio pro coqui faciendo tartas, pastillos et Flacones aut alias res.* Chartularium S. Vandregisili tom. 1. pag. 924: *Vicarius et quilibet ejus successor... in vigilia S. Michaelis in Monte Gargano sexaginta Flacones bonos et sufficientes pro Conventu eisdem reddere et solvere quolibet anno tenebantur, et quod ob hoc unum quarterium frumenti... in eadem Abbatia percipiebat annuatim.* Forte utrobique legendum *Flatones*, ut infra in *Flantones*. Vide *Flaco* 2.

FLACTA. Vide *Flaxa*.

° **FLACTOR**. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Poyridura, Prov. labes, putredo, caria, marcor, marcidas, Flactor, oris.*

FLACTRA, Idem quod *Flaco* 1. et ejusdem originis. Ordericus Vitalis lib. 4. pag. 537: *Est in mediterraneæ Angliæ partibus immensæ magnitudinis acerrima palus, quæ... nunc stagnis, nunc Flactris, interdum nigris laticibus et crebris insularum nemoribus... protenditur.* Vita S. Guthlaci, ex qua hæc desumta cap. 14. habet *Flactiris*, forte ex

Flacteria, Eadem notione. Fridericus II. Imp. lib. 1. de Venat. cap. 7: *Flumina magna et modica, quæ dicuntur Riveriæ, et cætera loca una collectiva aquarum, quæ dicuntur a quibusdam Flacteriæ.* Ita legendum pro *Placteriæ*.

° **FLACTUS**, f. pro Fractus, Ital. *Fiaccato*. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 56: *Vinea ambulatoria cum ponte Flacto et mantelleto levante partem pontis, super quem pedites possunt secure stare.*

FLADO. Vide *Flantones*.

¶ **FLAELLUM**, Species armorum, Nostris *Fleau*, alias *Flael* et *Flaiel*, ut infra dicetur in *Flagellum*. Fragm. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 624. col. 2: *Cum ducentis hominibus in armis, electis et galeatis, et cum Flaellis.*

FLAGE. Statuta Ordinis S. Gilberti pag. 739: *Pellicea vero illa non fiat ad formam aliarum pellicearum, sed aperta erit in anteriori parte, et corrigiis constringetur circa mediam partem ventris, sicut solet fieri in veste lactentis pueri, quæ vestis Anglice solet vocari Flage.*

¶ **FLAGELLA**, fem. gen. Ictus flagelli, Gall. *Coup de Fouet*. Scriptura Principis Adelgastri pro Monasterio S. Mariæ de Obona, Concil. Hisp. tom. 3. pag. 90: *Si forte aliquis ex istis socium fratrem percusserit pugno... solvat quinque solidos et tres Flagellas accipiat.* Vide *Flagellatio*.

1. **FLAGELLARE**, Molestare, affligere, apud Ughellum tom. 5. pag. 1577. [et in Memoriali Potestatum Regiens. ad ann. 1266. apud Murator. tom. 8. col. 1225.] Vide *Flagellatio*, [et *Flagellare* 2. in *Flagellum* 1.]

° Charta Rob. vicecom. Cabilon. ex Chartul. S. Marcel. Cabilon.: *Sed aliquando rebellis fuit, ideo Flagellavi tam ipsum quam Sauriacum villam, quæ est S. Marcelli. Flaeler*, eodem sensu, in Chron. S. Dion. lib. 3. cap. 11. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 225: *Comme li évesques Eracles me tormente: il me Flaele, etc.* Ubi Aimoin. lib. 3. cap. 30. habet: *Quæ tormenta ab Heraclio illata patior! ipse me nunc cruciat.* Sic et apud nos etiam nunc incommodum quodvis, *Fléau* appellatur; *Floyel*, eo sensu, apud Christ. Pisan. in vita Caroli V. part. 2. cap. 6.]

FLAGELLARIUS. Ugutio: *Mastigophorus, Flagellarius.*

° **FLAGELLATA**, Armorum species, quod flagello similis, sic dicta. Stat. ann. 1356. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 181. col. 1: *Item quod quilibet, tam pauperes quam divites, habeat unam masseam cum fronda, sive Flagellatam, et quod consules faciant dictas Flagellatas fieri, et quod compellant quemlibet ad solvendum pretium dictæ Flagellatæ. Flagerade* appellari videtur, in Lit. remiss. ann. 1476. ex Reg. 204. Chartoph. reg. ch. 158: *Icellui Batsera frappa ung grand cop d'une Flagerade sur le cap d'icellui Fillet... Le suppliant frappa d'une lance, etc.* Neque aliud sonat vox *Flageron*, in aliis ann. 1418. ex Reg. 170. ch. 146: *Un baston sans fer, nommé Flageron, aguisié à bout.* Huc etiam fortassis spectat *Flachel* vel *Flachet*, ex Lit. remiss. ann. 1458. in Reg. 189. ch. 266: *Un baston de cotteret, autrement nommé Flachel.* Ibidem ch. 306: *Flachet.* Vide *Flaellum*.

1. **FLAGELLATIO**, Inter pœnas crebro occurrit, etiam apud inferioris ævi Scriptores.

Flagellari Nudus *ad palum coram populo*, in Concilio Francoford. ann. 794. cap. 5. al. 3.

Extensis flagella infligebatur: hinc formula frequens in Lege Wisigoth. et in Lege Bajw. tit. 11. cap. 4. § 3: *Flagella publice extensus accipiat. Super scamnum tensus*, in Lege Salica tit 42. § 1. Lactantius lib. de Mortibus Persecutor. num. 21: *Si quis esset verberandus, defixi in stabulo pali quatuor stabant, ad quos nullus unquam servus distendi solebat.* Martyrium S. Niconis num. 18: Κελεύεται αὐτοὺς τεθέντας βουνεύροις ὠμοῖς πλήττεσθαι αὐτῶν σάρκας. Gregorius in Vita S. Basilii Jun. num. 4: Κελεύει ἐκταθέντας ὑπὸ τεσσάρων βουνεύροις τύπτεσθαι. Denique Theodorus Iconiensis Episcop. de SS. Cyrico et Julitta: Ταύτην δὲ σχηματισθεῖσαν καὶ τανυσθεῖσαν ὠμοῖς νευροῖς ἀφειδῶς τύπτεσθαι ἐπέτρεψεν. Designabat vero sententia numerum verborum, ut habent Concilium Narbonense ann. 589. cap. 4. Concil. Toletan. XVI. cap. 2. Lex Wisigoth. lib. 2. tit. 1. § 7. 8. 11. et alibi passim. Lex Burgund. tit. 4. et 83. § 2. Lex Salica tit. 13. Lex Bajwar. Speculum Saxon. lib. 3. art. 16. Charta Aldegastri, filii Sylonis Regis Ovetensis, ann. 781. apud Sandovallium, Cedrenus pag. 536. Harmenopulus lib. 6. tit. 3. § 1. Chartæ variæ apud Doubletum pag. 661. 697. 736. etc. Vide Acropolitam. cap. 73. Cyprianus in Vita S. Cæsarii Arelatensis: *Solebat vero Sanctus id accurate observare ut nemo ex illis, qui ipsi parebant, sive illi servi essent, sive ingenui, si pro culpa flagellandi essent, amplius 39. ictibus ferirentur; si quis vero in gravi culpa deprehensus esset, permittebat quidem, ut post dies paucos iterum vapularet, sed paucis. Contestabatur Ecclesiæ præfectos, si quis juberet quempiam diutius flagellari, et ea verbera illi mortem afferrent, ut is homicidii reum se sciret.*

Nullam porro infamiæ notam viris liberis et ingenuis inurebat flagellationis pœna, uti disertim testatur Concilium Toletan. XIII. can. 2: *Qui etiam, si pro culpis minimis, ut assolet, flagellorum ictibus a Principe verberentur, non tamen ex hoc, aut testimonium amissuri sunt, aut rebus sibi debitis privabuntur.* Lex Wisigoth. lib. 2. tit. 1. § 18: *Ita ut ei flagellorum ista correptio non inducat infamiæ.* Adde § 33. lib. 3. tit. 4. § 10. [°° Vide Grimm. Antiq. Juris German. pag. 703.]

☞ Hinc flagellationem inter correptiones quibus maritus uxorem suam corrigere poterat, recensitam fuisse colligitur ex Epist. Rhabani Abb. Fuldensis apud Baluz. in Append. ad Capitul. num. 8: *Primum ergo quæsitum est quale judicium ille sustinere debeat qui, Flagellando uxorem suam, duos filios suos in partu occidit... Ubi liquido patet quod propter immoderatam correptionem in crimen cecidit paricidii.*

° Inter pœnas, quæ a confessoribus infligebantur pœnitentibus, recensetur apud scriptores medii ævi haud infrequenter. Vita S. Walth. tom. 1. Aug. pag. 258. col. 2: *Quoties etiam, ut assolet, aliqua volatilis vel umbratilis mundanæ vanitatis cogitatio cordi irrepsisset;..... non patiebatur, ut ita dicam, moram momentaneam transire, quin curreret ad confessionis sanativum remedium, et virgis exponeret dorsum. Si vero confessor ejus pietate ductus illud corpus innocentissimum virgis mitius percuteret, ipse in virtute obedientiæ præcipere districtius consuevit, ut non parceret oculus ejus aut manus in eum, donec aliquoties sanguinem eliceret.* Ad quem locum docti Editores ex Manrique in Annal. Cisterc. ann. 1147. cap. 16. hæc adnotant: *Verum quod ait, consuetum S. Virum currere ad confessionem, et virgis vapulandum dorsum exponere, sciat lector, in more nostris patribus, non aliter audire confessores, quam denudatis dorsis pœnitentium, virgis, quamdiu absolverentur, percutiendum; idque post matutinalem Missam commune cunctis; extra id tempus aliquando etiam fiebat.* Vide *Disciplina* et *Scopræ*.

In Capit. 2. et 4. Caroli M. ann. 805. cap. 10. adjutores conspiratorum se invicem flagellare, et sibi nares præcidere jubentur.

Duplex autem fuit *fustigatio*: alia cum *fuste*, alia cum virgis. [°° Vide Dig. lib. 48. tit. 19. fr. 10.] Utriusque meminit Edictum Pistense cap. 15: *Constituimus fidelium nostrorum consensu atque consilio, ut quorumcumque coloni et servi pro hoc convicti, non cum grossa fuste, sed nudi cum virgis vapulent.* In *fustigatione cum fuste*, numerabantur *ictus*: unde in Edicto Caroli C. in Carisiaco ann. 861. cap. 5. *virgæ minutæ* opponuntur *ictibus*: *Et aut ictibus, prout viderit competere, aut minutis virgis cum ratione et discretione illum, qui denarium bonum rejecit, castiget.* Idem Edictum Pistense cap. 16: *Si servus vel colonus, nudus cum virgis vapulet.* Cap. 20: *Insuper et virgis nudo corpore vapulet.* Cap. 23 et 24: *Nudus cum virgis flagelletur. Virgarum verbera*, inter canonicas castigationes recensent etiam Augustinus Ep. 159. et Gregorius M. lib. 9. Epist. 67.

¶ 2. **FLAGELLATIO**, Tritura frumenti. Chartularium S. Vincentii Cenoman. f. 115: *Dicti Monachi dicto Presbytero..... tertiam partem tractus decimarum tam bladi quam vini, et tertiam partem palearum et medietatem in Flagellatione in perpetuum concesserunt possidere.* Rursum occurrit f. 129. Vide *Flagellum* 1.

FLAGELLATIVUS, Gloss. Gr. Lat. MS.: Μαστιγίας, *verberosus, Flagellativus, verbero.* Edit. habet *Flagellatitius*.

¶ **FLAGELLATOR**, Tritor spicarum in area, Gall. *Batteur en grange*. Occurrit in Chartulario S. Vincentii Cenoman. mox laudato fol. 6. 43. etc.

FLAGELLATORES, Sectarii ac hæretici, sub annum 1261. Suffridus Presbyter:

Eodem anno multa millia Flagellatorum prodierunt in mundum, dicentes, hominem ab omnibus peccatis absolvi, si in tali secta per unum mensem versaretur. Vide Odoricum Rainald. ann. 1260. num. 11.

Floruit etiam secta alia ejusdem appellationis sub annum 1349. *Fratrum Flagellatorum* nempe, qui nulla populi vel Ecclesiæ auctoritate, *publicam pœnitentiam suscipiebant. Hi vexillum Domini cum crucibus ante se portantes, et Ecclesias bis in die intrantes, se omnibus vestibus nudabant, solis pudendis honeste velatis, et tunc seipsos ante et retro, sed præcipue in scapulis, cum flagellis coriaceis, habentibus aculeos ferreos in extremis nodis dure percutientes, sanguinem proprium excutiebant, et sic seipsos flagellando cantilenas Deo canebant in vulgari. Numquam etiam dormiendo pernoctaverunt in illo loco, ubi pridie quieverunt. Et nullus scire potuit, qui sectam hanc inchoaverit, quam tandem Clemens VI. PP. interdixit.* (cujus exstat in eam rem Diploma, datum Avenione 13. Kl. Nov. ann. 8.) Hæc fere Joannes a Leidis lib. 29. cap. 13. De hac secta agunt passim Scriptores, Vita Balduini Lutzemburg. Archiep. Trevir. lib. 3. cap. 9. Vita Clementis VI. PP. pag. 96. Henricus Rebdorffensis ann. 1347. Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. cap. 69. Continuator Nangii Latinus, Levoldus Northovius in Chr. Marcano, Radulfus de Rivo in Engelberto a Marca cap. 3. Albertus Argentin. ann. 1349. Magnum Chr. Belg. ann. 1349. Speculum Hist. MS. Joannis Abbat. Laudun. lib. 11. cap. 72. Hist. Landgrav. Thuringiæ cap. 105. etc. sed præ cæteris Continuator Nangii vernaculus sub ann. 1347. ubi complures eorum regulæ articulos Latine exaratos refert, ut et cantus ipsos vernaculos, seu Gallicis versibus compositos, quos, dum se flagellarent, concinebant. Scripsit Joannes Gerson Epistolam contra ejusmodi sectam se flagellantium. Vide *Tritarum societas.* [* Vide in *Pœnitentes* et *Verberatio.*]

1. **FLAGELLUM**, quo frumentum teritur, vulgo *Fleau.* S. Hieronymus in cap. 28. Esaiæ : *Sed virga excutiuntur et baculo, quæ vulgo Flagella dicuntur.* Translatio S. Joann. Reomaensis n. 9 : *Repente in cenaculo assurgit, Flagellum excussorium rapit, passimque interdicto noctis spatio excutere, velut in area cœpit.* Vita S. Ermelandi Abb. : *Flagellum accipiens, in aream, annonam trituraturus, ingreditur.* Occurrit præterea in Chronico Andrensi pag. 666. Le Roman *du Renard* MS. :

Qui porte tinel, qui porte hache,
Qui Flaiel et baston d'espines.

[*Perceval* apud Borellum :

Fourche, ou Flael, ou pic, ou mare.]

Vide *Fustis.*

* *Flageau*, in Lit. remiss. ann. 1478. ex Reg. 205. Chartoph. reg. ch. 107 : *Ung Flageau, duquel il battoit son blé, etc.*

2. FLAGELLARE, Flagello frumentum excutere : vox Plinio nota. Gustumar. Prioratus Lewensis apud Spelmannum in V. *Corrodium* : *Omnis molman inveniet equum ad portandum corredium Prioris,... Flagellabit præbendam Prioris per unum diem cum corredio domini.*

* *Fléer*, in Lit. remiss. ann. 1391. ex Reg. 141. Chartoph. reg. ch. 89 : *Icellui Troude prinst une verge à Fléer de meslier et courut audit Petit pour le férir.*

2. **FLAGELLUM**, Reda, quadriga, quæ scilicet ab auriga flagellum tenente regitur. Lex 5. Cod. Th. de Curiosis (6, 29.) : *Per singulas redas, id est, quas Quadrigas, vel Flagella appellant.* Ut porro Rhedæ *Flagella* dicebantur, ita vice versa *rhedæ* dicta flagella : siquidem ita emendare liceat in Vita S. Nicolai Studitæ pag. 912 : Κελεύει τούτου καὶ τά τε τῶν βραχιόνων, καὶ τῶν ὠλένων ταῖς λεγομέναις ῥέδαις μαστίζεσθαι. Ubi edit. ῥέκαις. Vide *Rheda.* [** Bene se habere ῥέκαις docet Cangius in Glossar. med. Græcit. voce Ῥέκα, col. 1287.]

¶ 3. **FLAGELLUM**, Genus bellici crepipitaculi, sive tintinnabuli, quod Indi in præliis concutiebant ad speciem Barbarici cujusdam tympani : de quo ita scribit Suidas : *Tubis Indi non utuntur, sed pro iis sunt Flagella, quæ excutiunt in aerem, et tympana item horribilem quemdam bombum emittentia.* Hæc post Carolum de Aquino in Lex milit.

4. **FLAGELLUM**, FLAGELLA, *Summitates vitium et fruticum*, sic dicta, *quia flatu agitentur.* Jo. de Janua. [** ex Isidor. Orig. lib. 17. cap. 5. sect. 8. Vide Forcellinum.]

FLAGELLA CAPILLORUM, *crinium.* Vide *Criniti.*

* 5. **FLAGELLUM**, Virga ferrea claudendis portis apta, Gall. *Fléau*, alias *Flayau* vel *Flayel.* Comput. MS. S. Vulfr. Abbavil. ann. 1450 : *Item dicto Petro pro quadam serrura nova, cum cramponibus ad bendas Flagello dictæ portæ apposita cum clavi, vij. sol.* Pedag. de *Doing* ann. 1348. ex Chartul. 21. Corb. : *Chacun Flayau doit un denier.* Lit. remiss. ann. 1451. in Reg. 184. Chartoph. reg. ch. 190 : *Icellui Solet se bouta et lança dessoubz le Flayel du feuillet de ladite porte, qui estoit clos.*

* 6. **FLAGELLUM**, Virga seu baculus, jurisdictionis insigne. Ordo eccl. Ambr. Mediol. an. circ. 1130. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 862 : *In fine vero subponitur laicalis ferula, videlicet vicecomitis, qui.... præcedit archiepiscopum, parando sibi viam serviторibus suis, præcedentibus eum cum Flagellis ligneis et scissis.*

* FLAGELLUM S. AMBROSII, Quod et *Scutica* dicitur, ibid. col. 878 : *Qui portat crucem auream et Scuticam sancti Ambrosii.* Status eccl. Metropol. ibid. col. 858 : *Prior vero horum defert pluviale temporibus debitis et Flagellum S. Ambrosii.* Vide *Ambrosini* et *in Moneta.*

* 7. **FLAGELLUM.** Vide infra *Fleolum.*

¶ **FLAGELLUS**, Strages, occisio, Gallice *Carnage.* Chronicon Parmense ad ann. 1280. apud Murator. tom. 9. col. 795 : *In quo conflictu Flagellus fuit valde magnus et incredibilis, et mortui plures* D.

* **FLAGIÆ**, Flagella ex boum seu taurorum coriis. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641 : *Flagias, taureas.* Vide *Taureæ.*

1. **FLAGITARE**, Accusare, quomodo hanc vocem usurpat Tacitus lib. 17. Concil. Engelenheimense ann. 948. cap. 5 : *Ut nullus Laicorum Presbyterum Flagitare, seu fatigare, vel aliquam sibi injuriam inferre audeat.*

¶ 2. **FLAGITARE**, Ventilare, examinare. Epist. Johannis PP. VII. inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. part. 1. pag. 712 : *Ad hanc sedem Apostolicam simul occurrant, ut ampliori Concilio Flagitetur ac decidatur, quod hactenus non valuit terminari.* Vide *Flagitatim.*

¶ **FLAGITATIM**, diligenter, studiose, sedulo. Charta Ecclesiæ Carnot. pro Bernardo Abbate Tironiensi ann. 1110. apud Mabill. tom. 5. Annal. Benedict. pag. 680 : *Visiones autem ipsas mirificus et suavissimus sequebatur omnium aromatum odor, quas Flagitatim duobus perpensantes diebus, ad extremum quænam hæ visiones essent... solerter discutientibus, etc.* Vide *Flagitare* 2.

¶ **FLAGIUM.** Charta vetus apud Stephanotium tom. 3. Antiq. Pictav. MSS. pag. 413 : *Delegavi quatinus pius Redemptoris gremii amplector, et diemque magnæ restauracionis geennæ cenoque sulfuris inlesus peragam, quia præsenti sæculo oneratur Flagii serculo* (f. Flagitii circulo) *ne in evum persistar hujus almi suffragium cunctari magni advocatus opere ejusque de magnis piaculis dimissum.*

¶ **FLAGO**, Idem quod *Flaco* 2. Gall. *Flacon*, Angl. *Flagon*, Species lagenæ. Occurrit apud Rymerum tom. 11. pag. 196. col. 1. Vide *Flasca.*

¶ **FLAGOR**, quasi *Flagror*, Ardor, fictitium vocabulum a *Flagrare*, nisi mavis esse pro *Fragor. Flagor concupiscentiæ*, apud Baluz. tom. 6. Miscell. pag. 326.

FLAGRADA, *Miscellus*, in Glossis MSS.

✱ **FLAGRANTER.** [Ardenter, cupide. *Front. ad Antonin. Aug.* (edente iterum *A Maio*) *ep.* 2. Et spondeo, quanto sæpius audierit, tanto *Flagrantius* amabit. *Ammian.* 31. 10. Germani exarsere *Flagrantius. Tacit.* 1. *Ann.* 3. Destinare consules, specie recusantis, *Flagrantissime* cupiverat.]

¶ **FLAGRARE**, pro Fragrare. Appendix ad Agnelli Librum Pontif. apud Murator. tom. 2. pag. 189. col. 1 : *Marcellinus XI. justus et timoratus, cujus tanta corporis ordinamenta Flagrarunt, ut pretiosissimæ myrrhæ incensum sepelientium nares sentirent.*

✱ **FLAGRATOR.** [Qui mercede flagris cædi se permittit. *Fest.*]

¶ **FLAGRIONES**, μαστιγίαι. Gloss. Lat. Gr. Nonius : *Flagriones dicti sunt servi, quod flagris subjecti sunt, ut verberones a verberibus.* Hoc vocabulo usus est Afranius.

¶ **FLAGURRERE**, φέρειν, Ferre. Gloss. Lat. Græc. Sangerm. MSS.

* Adde ex Castigat. ad utrumque Glossar. pro *Flagurrit*, φέρει, leg. *flagrat*, φλέγει.

* **FLAGUS**, f. Ora, æstuarium, fluentum, ut *Fleta* 2. Annal. Victor. MSS. ad ann. 1367 : *Divino sibi assistente præsidio pervenit* (Urbanus PP. V.) *feliciter ad portum seu Flagum Corti die iiij. mensis Junii. Flage* vero pro Culina, ut videtur, in Lit. remiss. ann. 1403. ex Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 82 : *Le suppliant et aucuns autres entrerent en la maison d'un tavernier, et trouverent ou Flage ou bouge d'icelle ledit Casin.*

¶ **FLAHO**, Sigilli genus, apud Majoricenses. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoris inter Acta SS. Junii tom. 3. pag. LXVIII : *Ordinamus igitur in Cancellaria nostra modum triplicem sigillandi, videlicet ut quandoque cum bulla plumbea vel aurea, quandoque cum magno sigillo, habente duas impressiones æqualiter ab utroque latere imprimentes, licet impressio sit dissimilis et diversa, quod quidem sigillum Flaho vulgariter nominatur ; quandoque vero cum alio sigillo minori, quod sigillum commune dicitur.*

* **FLALLUM**, *Molin à poivre.* Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120.

FLAMBARDUS. Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 678. de quodam Ranulfo, viro arroganti : *Temereque majoribus, quasi vi regia fultus imperabat : unde a Roberto Dispensatore regio Flambardus cognominatus est, quod vocabulum ei secundum mores ejus et actus quasi prophetice collatum est ; flamma quippe ardens, multis*

factis intulit genti novos ritus, quibus crudeliter oppressit populorum cœtus, etc.

☞ *Flammardum* eumdem Ranulfum vocat Ivo Carnot. Epist. 157 : *Quod in Ecclesia Luxoviensi paternitas vestra poterit agnoscere, quam jam per plures annos Ranulfus agnomine Flammardus, Dunelmensis Episcopus inaudito invasionis genere occupavit, qui duos filios suos vix duodennes accepto pastorali baculo a Comite Normannorum prædictæ Ecclesiæ intrudi fecit, ea conditione, ut si primogenitus moreretur, Judaico more in Episcopatum alter alteri subrogaretur.* A patre *Flammardo* filios *Flammigeros* appellat idem Ivo Ep. 149 : *Cum et ipsos Flammigeros pueros de prædicta Ecclesia ejici feceritis.*

* **FLAMBELLUM**, Fax, tæda, funale. Reg. eccl. Andeg. ad ann. 1443. in vita Math. Menag. pag. 92 : *Centum libræ ceræ operatæ in torchiis, Flambellis et bogia.* Proces. Egid. *de Rays*, ann. 1440. fol. 159. r°. ex Bibl. reg.: *Quadam nocte post cœnam habentes lumen in Flambello ceræ, etc. Flameron,* Candelæ seu lampadis species, in Stat. ann. 1358. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 595. *Flambard* vocant Drocenses lignum furno, cortice avulso, exsiccatum atque ad medium usque fissum, quod in vigilia Natalis Domini accensum clerus populusque deferunt circa forum tectum ejusdem civitatis, supplicantium ordine, quamvis festinanter, procedentes ad ecclesiam, ante cujus portam projiciuntur hujusmodi faces, ubi absumuntur, clero decantante hymnum : *Veni Redemptor gentium*, et populo conclamante *Noël, Noël*. Minus religiose idem ritus apud Cadomenses aliosque eorum vicinos peragitur. Pueri nempe cum perticis, quibus palea alligata accenditur, viridaria percurrunt arbores quasque fructiferas circumeuntes hunc rhytmum vociferando :

Taupes et mulots,
Sortez de nos clos,
Sinon je vous brulerai la barbe et les os.

Hæc post Mercur. Franc. ann. 1740. mens. Febr. pag. 266. et April. pag. 660. Vide supra in *Brando* 1.

* *Flambeter*, vero, appellari videtur quidquid levi igne coctum est seu ustulatum, in Ordinat. hospit. reg. ann. 1285. ex Reg. sign. *Noster* Cam. Comput. Paris. fol. 53. v° : *Item souffleurs deus, desquiex l'un sera moigneus, et manjeront à court et prandront le Flambeter, en tele maniere que le potage n'en vaille piz.*

¶ **FLAMBURUM**, Idem fere, ut videtur quod nostris *Regiment*, Legio. Epist. Lauri Quirini de Turci potentia ad Pium PP. II. ex Bibl. Regia : *Exercitus autem hostilis, ut diligentissima atque exactissima cura indagare potuimus, hic est verus indubitatusque divisus per Flambura, quibus feudatarii, quos illi Timarati vel Timaratores appellant præsunt. Asianus itaque exercitus in hæc Flambura est. Flamburum Attaliæ habet subasidas* XV. *Capita ordinum* XL. *equites* IIII. CCCC. *etc.*

¶ **FLAMEOLUM**, FLAMEUM, FLAMEUS. Vide in *Flamines*.

✱ **FLAMENTUM**. [Idem ac flamen, hæc poetica, illa prosaica vox. *Fulgent.* 1. *Mythol. præf.* Egredimur nautarum more, quos tempestatum *Flamento* confractos exoptata reduces excipit ripa.]

* **FLAMICA**, Placentæ species. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7679 : *Flamica, Flamiche, a flamma.* Lit. remiss. ann. 1382. in Reg. 120. Chartoph. reg. ch. 248 : *Prindrent une Flamiche tant seulement, en la valeur de cinq deniers Tournois.*

* **FLAMIGEUS**, Subrubeus, ut videtur, Gall. *Rougeatre*. Stat. ann. 1317. in Reg. A. Cam. Comput. Paris. fol. 197 r° : *Numerus et qualitas eorumdem* (animalium) *utrum nigra vel alba, lanigera vel tonsa, de lana Flamigea vel grossa, etc.*

FLAMINA, Vexilla Ecclesiarum, *Flammula*. Wolfardus lib 3. de Mirac. S. Walburgis num. 11 : *Dum paratis omnibus cruces a fidelibus efferrentur, ut ipsa etiam juncta plebis dominicæ agmini prævia atque signifera Flamina sequeretur.* Occurrit præterea lib. 4. n. 4. [Miracula S. Richarii April. tom. 3. pag. 450 : *Induti candidis sericis vestibus cum Flaminibus et crucibus et omni decore compositi, etc.*]

FLAMINARE, *Incendere*, in Gloss. Isid. et Pithœi, Flammis urere. Vide *Flammeriari*.

FLAMINES, Episcopi, in Concilio Eliberitano cap. 2. 3. 4. Gloss. Lat. Gr. : *Flamines*, ἱερεῖς.

¶ FLAMEUS, *Premier ministre de choses sacrées, saintes,* in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.

FLAMINEUM, Gloss. Sax. Ælfrici : *Flammeolum vel Flamineum*, biscopes huf, i. Episcopi mitra. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Flameum, Bande de voile, au aournement nupcial. Flameolum, Petite dyademe, ou petit paille, fermail petit, ou couvrechief. Flammeolum* Juvenali est amictus quo nova nupta tegi solebat. Pro velo *Flamineum* usurpat Fridegodus in Vita S. Wilfridi sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 725.] Vide Jo. de Janua in *Flameum*.

FLAMINIUM, Sacerdotium, *Flaminis* dignitas, in leg. 21. Cod. Th. de Decurionib. (12, 1.) et apud Tertull. de Spectac. cap. 12. et Sidon. lib. 5. Ep. 7. vox nota etiam Valerio Maximo et A. Gellio. [Gloss. Lat. Gall. Sangerman. : *Flaminium, office de Prestre.*] *Flamonium* habent veteres aliquot Inscriptiones et Isidorus, [cujus Auctarium a Jansonio editum habet : *Flamonium, Honos qui datur Flaminibus.* Occurrit præterea apud Sidonium lib. 5. Epist. 7 : *Hi sunt, qui invident tunicatis otia,... prædia provincialibus, Flamonia municipibus.*]

FLAMININUS HONOR, in Gloss. Ælfrici, biscoplic wrtscipe : id est, Episcopalis dignitas. Jo. de Janua habet *Flamineus*, in *Flamen*.

¶ FLAMINEÆ, f. Ædes Ecclesiis proximæ, in quibus olim Clerici habitare solebant. Sic apud Gellium lib. 10. cap. 5. *Flaminia* significat domum Flaminis Dialis. Ita Bollandi Continuator Julii tom. 4. pag. 391. in hæc Translationis S. Philastrii verba : *Omnes ostiarii religiosorum locorum et domus proximæ Flamineis testari, si memoria retinent, possunt.*

FLAMINEATUS, Sacris ac Episcopalibus vestibus indutus, et mitra caput tectus. Missa vetus ex Cod. Ratoldi Abbatis Corbeiensis apud Menardum : *Cum omni quoque diligentia Episcopus veneretur a suis. Eo autem rationabiliter Flamineato, accedat ordinatim omnis processio.*

FLAMINEUM. Will. Malmesbur. lib. 4. Hist. Angl. pag. 127. de quibusdam Monachis : *Nihil pelliceum aut lineum vestiunt, nec illud, quod subtiliter texitur laneum, quod nos Flamineum vocamus.* Sed ibi legendum *stamineum*. Vide in hac voce. [Anglis *Flannel*, nostris *Flanelle*, pannus est subtilior notissimus, qui voce *Flamineum* apte significari potest.] Vide *Flaneha*.

* **FLAMINGENSES**, Belgæ, Flandri. *Per factum guerrarum regni nostri contra Flamingenses*, in Charta ann. 1368. tom. 5. Ordinat. reg. Eranc. pag. 146. Vide *Flaminghus*.

¶ **FLAMINGHUS**, FLAMINGUS, Belga, Flander, Gall. *Flamand*. Legitur *Flaminghus* apud Murator. tom. 7. col. 703. in libro Bernardi Thesaurarii de Acquisitione Terræ sanctæ ; *Flamingus* in Privilegio Leduini Abb. S. Vedasti Atreb. ann. 1036. in ejusd. loci Chartulario V. pag. 243. in Litteris Philippi Pulcri Franc. Regis apud D. *Brussel* tom. 1. de Feudorum usu pag. 419. Vide Valesium in Notit. Galliarum voce *Flandria*, [☞ et Haltaus. Glossar. German. col. 461. supra *Flamingenses*.]

¶ **FLAMININUS**, FLAMINIUM. Vide *Flamines*.

FLAMITA, *Sacerdotissa*, Jo. de Janua. Videtur legendum *Flamina*, ut est in veteri Inscript. 459. 9.

¶ **FLAMMABUNDUS**, Flammeus, apud Martian. Capellam.

¶ **FLAMMARDUS**. Vide *Flambardus*.

¶ **FLAMMEA**, *Lancea*. Jansson. in Auctario Gloss. Isidori.

* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641 : *Flammea, virgitas, vel lancea.*

¶ **FLAMMEOLUM**. Vide in *Flamines*.

FLAMMERIARI, Flammis aduri, seu ad flammas admoveri : Gallis, *estre Flamboyé*. Raymundus *de Agiles* pag. 178 : *Alii vero diutissime torti, et ignibus adusti Flammeriabantur. Flammare*, pro flammis adurere, dixit Tacitus : *Aut crucibus affixi, aut Flammandi.*

* *Flamer* vero, pro Scalpello, vulgo *Flammette*, alias *Flieme* dicto, aperire. Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120 : *Lanceola, est ferrum subtile, cum qua vena aperitur, Gallice Flieme.* Lit. remiss. ann. 1400. in Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 433 : *Survint une apostume ou bosse audit Geffroy, laquelle il fit fendre et Flamer à un barbier.* Vide *Flebotomare*.

¶ **FLAMMESCERE**, Inflammari. *Flammescat igne charitas*, in Hymno Tertiæ inter Ambrosianos. Occurrit etiam in Appendice de S. Humilitate, Maii tom. 7. pag. 831. Sed activa significatione : *Charitate namque qua Deus eum Flammescit, ardet continuo.*

* **FLAMMEUM**, Fax, tæda, funale. Comput. MS. *redecimæ* S. Petri Insul. ann. 1421 : *Pro duobus Flammeis, sive Flambeaux, ponderis ix. lib. emptis ad conducendum collegium, pro libra vj. sol. vj. den. xl. sol. vj. den.* Vide supra *Flambellum*.

FLAMMEUS, *Iratus*, in vet. Gloss. MS. apud Goldastum ad S. Valerian.

¶ **FLAMMICOMANS**, Flammante coma præditus. Juvencus in Matthæum cap. 25. de decem virginibus :

Ornatu accinctæ tædarum Flammicomantum.

¶ **FLAMMICOMUS**, Eadem notione, apud Prudent. Psychomach. v. 776.

¶ **FLAMMICROMUS**, Igneus, adurens, apud Fortunatum 1. Carm. 15. in laudem Leontii. [☞ *Flammicremus*, apud Forcell.]

FLAMMIDUS, Eadem notione qua *Flammeus*, dixit Apuleius de Deo Socrat. φλωγώδης. [Idem de Mundo : *Glacialibus Flammida.... confundit.* Et lib. 11. Metamorph. : *Roseo rubore Flammida.*]

FLAMMIGARE, φλογίζειν, apud Gellium

lib. 17. cap. 10. et Macrob. lib. 5. Saturn. cap. 17.

* **FLAMMINEUM**, *Babylonicum*, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7641. Vide in *Flamines*.

¶ **FLAMMIPES**, Habens pedes igneos. Juvencus lib. 2. in Matth. 11:

> Elias quondam, quem turbine jussa corusco
> Flammipedum rapuit simulatio quadrijugorum.

¶ **FLAMMIPOTENS**, Vulcani cognomen, apud Arnobium lib. 3.

¶ **FLAMMIVOLUS**, Cum flammis volans. Arator in Act. Apost. cap. 18: *Flammivolo sub sole jacet.*

* **FLAMMIVOMATUS**, Vultus ex interiori flamma efferatus. Vita S. Godegr. tom. 1. Sept. pag. 769. col. 2: *Pacis ei osculum porrigens, sed ad modicum Flammivomatu mentis veneni antra recondens.* Vide *Flammivomus*.

¶ **FLAMMIVOMUS**, Qui flammas vomit, apud Juvencum in Proœmio.

¶ **FLAMMONIUS**, Flammeus. Charta ann. 984. apud Menesterium inter Probat. Hist. Lugdun. p. IV. col. 2: *Flammonias animi pœnas sustineat, et in favillis et atomis redactus nusquam compareat.*

⁑ **FLAMMOSUS**, Ardens. Virgil. Grammat. pag. 117: *Ratio vero superiora et cœlestia perlustrans intellectum quodammodo ignitum Flammosumque possidet.*

FLAMMULA, Vexillum in flammæ speciem desinens, cujusmodi est illud, quod Carolo M. porrigit S. Petrus, in Lateranensibus Parietinis apud Nicolaum Alemannum. *Flammeum vexillum*, apud Ammianum lib. 20. pag. 163. S. Fulgentius Homil. 56: *Ante carrucum Imperatoris, qui præcedunt Metatores, Palatini, Protectores, Tribuni, Duces, et Comites, Signa, Dracones, et Vexilla, et Flammulæ illæ concordissimæ pannorum diversitate gaudentes, tubæ sonantes, etc.* Anastasius in Stephano IV. PP. pag. 92: *Romanum urbem ingressi sunt, et per muros civitatis cum Flammula ascendebant.* [Instrumentum anni 1382. Histor. Harcur. tom. 3. pag. 921: *Flammula.... ex penetralibus Dionysiaci Cœnobii deprompta Petro Villerio fortissimo viro tradita.* Et pag. 1117: *Petrus Villarius Flammulam gessit.*] Vox Scriptoribus Byzantinis nota. Lexic. Gr. MS. Reg. Cod. 2062: Σύνθεμα, γνώρισμα, σημεῖον, βάνδον, φλάμουλον, quæ vox hac notione habetur in Leonis Tactitis cap. 5. § 5. cap. 6. § 2. 18. 25. cap. 12. § 54. 104. 118. apud Nicetam, Codinum, et alios. Φλάμουρον etiam dixere recentiores Græci. Narratio MS. de Belissario: Συκονοῦσι τὰ φλάμουρα τῶν βασιλέων τότε, μετὰ ξαμήτου, ταῦτα δὲ μετα τῶν κορδουνίων. Vide Dissertat. nostram de *Auriflamma* ad Joinvillam, [Gallandum Tract. Gall. *des Enseignes de France* pag. 37. et 38.] Gloss. Basilicon, Meursii, Rigaltii, et aliorum. [⁑ Cangii med. Græc. col. 1681.]

☞ Exstat alter locus tom. 2. Annal. Bened. pag. 332. ex veteri Codice Bibl. Ottobon. depromtus, ubi agitur de Processione Litaniarum majorum in Monasterio Centulensi, sicque legitur: *Hos omnes subsequebantur pueri septem cum totidem Flammulis*, seu *tædis*, inquit Mabillonius: suspicor ego *Flammulas* etiam hic fuisse vexilla minora a pueris delata, cum consuetudo sit in Litaniis majoribus vexilla deferri, et pueri illi incederent medii inter clerum et plebem, ubi nulla erat ratio facium deferendarum.

¶ **FLAMONIUM**. Vide in *Flamines*.

¶ **FLAMPEDES**, Flandrenses, ni fallor. Hist. Viconiensis Monast. apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 303: *Sic Spiritus sancti gratia in vita extitit debriatus* (Ægidius Abbas,) *ut meruerit pacem inter Ysengrinos et Flaventinos vel Flampedes in partibus Hollandiæ et Zelandiæ et Flandriæ, quam nullus hominum attentare quibat, sive Rex, sive Comes, aut Baro reformare.*

¶ **FLANCHA**. Codex MS. reddituum Episcopatus Autissiod.: *Duod. Corduain debet Episcopo et Comiti* IIII. *den. et duod. alutæ* II. *den... Flancha de poiz valens ultra* XII. *den. debet.* I. *ob.* [⁑ Germanorum plebi *Flanken* est segmentum majus panis, carnis, etc. ADEL.]

FLANCHIA, [Forte *Fimbria*, Gall. *Frange.*] Vide *Palectum*.

* **FLANCHUS**, FLANCUS, Latus, Ital. *Fianco*, Gall. *Flanc*, alias *Flanchet*. Charta ann. 1227. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 903: *Duas pelles de Flanchis coopertas de virde.* Annal. Estens. ad ann. 1409. apud eumd. tom. 18. Script. Ital. col. 1069: *Ense educto graviter vulneravit in Flancho.* Formulæ MSS. ex Cod. reg. 7657. fol. 42. v°: *Dictus talis uno ictu punctim per dictum talem in Flanco sinistro percussus extitit.* Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 109. Chartoph. reg. ch. 332: *Icellui Michaut feri ledit Jaquot dudit espiet ou bras et de l'espée ou Flanchet. Icellui Colart en soy virant et tournant fu attaint ou Flanchet de son ventre d'un petit coustelet*, in aliis Lit. ann. 1387. ex Reg. 130. ch. 185. Hinc *Flancar*, Braccarum seu vestis militaris species, qua latera proteguntur, in Ordinat. milit. MS. Caroli ducis Burg. ann. 1473: *Les hommes d'armes seront armez, ... habillez .... de curache complette, salade à baviere, barbuce ou armet de gorgent, Flancars et faltes.* Hinc *Se Flanchir*, Lateri manum admovere, vel latus manu comprimere. Lit. remiss. ann. 1457. in Reg. 183. ch. 236: *Quant le suppliant se sentit frappé dudit cousteau, il se Flanchit en soy retournant devers icellui Visier.*

¶ **FLANCUS**, Latus, Gall. *Flanc*, Ital. *Fianco*. Occurrit in Actis SS. Aprilis tom. 1. pag. 169. tom. 2. pag. 819. Junii tom. 1. pag. 791. etc.

¶ **FLANDRENSIS** MONETA. Vide *Moneta Baronum*.

* **FLANEHA**, f. Panni subtilioris species, Gall. *Flanelle*. Formul. MS. Instr. fol. 92. v°: *Antonius fuit confessus ..... se habuisse et recepisse a dom. M. ejus sponsa ... nomine dotis ... xxv. libras bonas in... uno pelorco de Flanehis pro vestibus ipsius.* Vide *Flamineum*.

FLANQUERIUS. Vide *Flecarius*.

* **FLANS**, Monetæ species. Charta ann. 1351. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 929: *Johannes et Bruyaudus Maillardi fratres in quadam domo ipsorum inventi fuerunt de nocte cudentes quandam speciem monetæ, quæ vocatur Flans, et quæ erat de lege monetæ ducis Britanniæ.* Lit. remiss. ann. 1407. in Reg. 162. ch. 3: *Icelui suppliant presta à Jehan Morel un franc en deniers blancs, appellez Flaons.* Qui denarii a plagulis monetalibus, *Flaons* etiam nuncupatis apud monetarios, distinguendi sunt: hæc quippe plagula monetæ cudendæ exemplar est; illi vero denarii in usu erant. Aliæ Lit. ann. 1376. in Reg. 110. ch. 215: *Jehan de Gennes ouvrier de monnoye .... a esté prins et emprisonné .... pour souspeçon d'avoir ouvré Flaons de monnoye, qui n'estoient pas de bon aloy.* Hac ultima notione passim, ubi de monetis, occurrunt. Vide *Boizard* in Tract. de Monetis et infra *Flato*.

¶ **FLANSADA**, Stragulum acupunctum, Gall. *Courtepointe*, Massiliensib. *Flansade*. Capit. Gener. S. Victoris Massil. ann. 1294: *Omne aurum monetatum et non monetatum, et quævis moneta, libri et breviaria completa, capæ, capelli, et ocreæ, et calcaria, lectus, matalacia, vanoas, Flansadas, etc.* Vide *Flassata*.

* Massiliensibus *Flansada* est stragulum vel coopertorium laneum, non acupunctum; idem proinde quod *Flaciata*. Vide infra *Flassada*.

* **FLANSONES**, FLANSONI, Placentæ species, idem quod *Flantones*, Gall. *Flans*. Comput. ann. 1362. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 244. col. 1: *Item in cena, pro vj. duodenis caseorum ressencium ad opus Flansonum, solvi iiij. grossos .... Item pro media libra sucri pro dictis Flansonibus, iij. grossos et medium .... Item pro faciendo Flansonos, etc.*

FLANTONES, Placentæ species, Gall. *Flans*, Teutonibus *Vlaeyen*. Occurrit in Charta veteri apud Louvetum in Hist. Bellovac. tom. 2. pag. 199. Vide *Flansones*.

FLATONES, Eadem notione. Ordinarius MS. Ecclesiæ Rotomagensis: *Tenentur mittere per suos servitores ad domum Cantoris.... hora prandii unum panem magnum, unum galonem boni vini, honestum ferculum piscium, et unum magnum Flatonem de pinguedine lactis, etc.* [Perperam *Flaconem* editum ad calcem Johan. Abrinc. de Offic. Eccl. pag. 169.] Charta Communiæ Roiensis in Picardia: *Si quis gastellos, vel Flatones, vel hujusmodi, quæ villæ noceant, fecerit, etc.* Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 149: *Præterea percipiet coquinarius ad pascha tria præbendaria frumenti de granario ad Flathones inveniendos.* Habetur præterea in veteri Charta apud Bollandum 18. Febr. pag. 105. in libro Ord. S. Victoris Parisiensis MS. cap. 25. in Vita S Bernardi Pœnitentis n. 25. etc. [Vide *Flaco* 3. et *Flavo*.]

FLADONES, dixit Fortunatus in Vita S. Radegundis cap. 15: *Quæ in mensa sub Fladone segalatium panem et hordaceum manducabat.* Utitur præterea cap. 21. Udalricus l. 3. Consuetud. Cluniac. cap. 18: *In illis festis fabæ sæpiis, aut Fladonibus mutantur.* Ita etiam Bernardus mon. a quo hausit, in iisdem Consuet. MSS. cap. 7. 77. [nunc editis in vet. Discipl. Monast. S. Petri de Silva nigra apud Freder. Schannat. Vindem. Litter. pag. 164: *Artocreæ aut Fladones in usus comedentium dentur honeste et abundanter.* Germani *Fladen* appellant hujusmodi placentas, Fuxenses *Flauzons*, apud quos conficiuntur e caseo, lacte pinguiori cum ovis. Lemovicensibus *Flauniardes* dicuntur, *Flaudones* in Obituario MS. S. Martialis Lemovic. Necrolog. MS. ejusd. Monast.: *V. Idus Aug. obiit dompnus Albertus Abbas, et Præpositus de Vernolio facit plenum convivium cum cepiis et Fladonibus, et bonum vinum et multum acquisivit.*]

* **FLAQUERIA**, Panificium, Gall. *Boulangerie*. Charta Jacobi I. reg. Aragon. ann. 1241: *Volumus igitur quod Flaqueriæ et forneriæ Barchinonæ, et pondera sive pesam* (sic) *ferinæ, totum etiam factum ferinarium et flaciarum prædictarum, quibuscumque modis sit, perveniant et spectent in posse bajuli nostri Barchinonæ.* Vide mox

¶ **FLAQUERIUS**, Pistor, f. a Catalano *Flaka*, Panis. Leges Palatinæ Jacobi II.

Regis Majoric. inter Acta SS. Junii tom. 3. pag. xv : *Curam etiam habeat diligentem una cum Flaquerio seu pistore de artocreis seu pastillis et nebulis.* Vide *Flecarius.*

° Libert. MSS. Barcin. ann. 1283 : *Quilibet civis Barchinonæ potest molere bladum suum ubicumque voluerit, sine impedimento alicujus, exceptis farinariis et Flaqueriis, qui debent molere ad molendina regalia.* Vide *Flanquerius* in *Flecarius* et infra *Flequeria.*

° FLEQUERIUS, Eadem notione. *Exceptis Flequeriis sive pancosseriis,* in Libert. Montis-olivi ann. 1312. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 504. art. 35.

° FLAQUERIUS PANIS, an ab Hispan. *Flaquecer,* Attenuare ? Consuet. Perpin. MSS. cap. 38 : *Item debent coquere panes Flaquerios pro quatuor denariis.*

¶ **FLARNIS,** Species placentæ. Statuta reformat. Monast. S. Claudii ann. 1448. pag. 81 : *Servitoribus officiorum debet pittanciarius unum panem, et scutiferis unum Flarnem et duos potos vini.* Sed f. legendum *Flatonem* vel *Fladonem :* quæ videsis in *Flantones.*

FLASCA, FLASCULA, FLASCO, Lagena, vas figulinum aut vitreum vino conservando idoneum, nostris *Flascon,* Teutonibus *Flasche,* aut *Flasch.*

FLASCA. Isidorus lib. 20. cap. 1. et ex eo Papias : *Flascæ, a Græco vocabulo dictæ. Hæ pro vehendis ac recondendis phialis plurimum factæ sunt ; inde et nuncupatæ sunt. Postea in usum vini transierunt, manente Græco vocabulo, unde et sumpserunt initium.* Ordericus Vitalis lib. 10. pag. 775 : *Oppidani Flascas prunis ardentibus plenas desuper dimittant.* [Freder. Schannat. Vindem. Litter. pag. 9 : *Flasca una argentea deaurata, cuppa una argentea deaurata, etc.*]

FLASCULA, diminut. a *Flasca.* Idem Vitalis lib. 4. ex Vita S. Guthlaci cap. 30 : *Binas Flasculas celia impletas.* Vetus Scriptum de Ecclesia Bremensi, de Carolo M. : *Ac Flasculam ejus argenteam deauratam, imaginibus diversis bene redimitam.* Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 223 : *Flasculas ligneas deauratis barris et cera ligatas vini sub specie, auri tamen plenas.... fertur transmisisse.*

¶ FLASCULUS, Idem. Vita S. Bern. Maii tom. 5. pag. 268. ° : *Duos Flasculos vini pro eleemosyna transmisit.*

FLASCO, Eadem notione. Gloss. Anglo-Sax. Ælfrici : *Flasco,* Buteruc. Cambro-Britannicum Lexicon : *Flacced, Lagena, uter.* Lexic. Gr. MS. Reg. Cod. 930 : Κιμίσσιον, φλασκίον, καὶ ποιμηνικὸν ποτήριον. Φλασκίον, eadem notione in Vita S. Marci Atheniensis n. 3. Monachus Sangallensis lib. 1. cap. 25 : *Qui adsumpto prægrandi Flascone, cellarium Bromii vel Ditis illius irrumpens, etc.* Vita S. Remigii, et Flodoardus lib. 1. Hist. Rem. cap. 15 : *Vas, quod vulgo Flasconem vocant, vini a se benedicti plenum dedit.* Liber 1. Miraculor. S. Richarii cap. 2 : *Rogavit suos, ut præpararent cuneos et malleos, quatinus in crastino Flascones et quæcumque essent necessaria, inde fierent.* Charta Chilperici Regis, in Actis Episcop. Cenoman. pag. 107 : *Solvat in Cœna Domini plenum modium de ovis, et plenos Flascones paratos de vino optimo.* Adde pag. 251. [Translat. S. Glodesindis sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 446 : *Vasculum, quod in modum Flasconis parvuli* (*butticulam appellant*) *vacuum et siccum dependebat.*] Occurrit præterea apud S. Gregor. l. 2. Dial. cap. 18. Ardonem Mon. in Vita S. Benedicti Anianæ Abb. n. 28. Ordericum Vital. lib. 6. pag. 599. Odonem Cluniac. l. 1. de Vita S. Geraldi cap. 29. lib. 2. cap. 21. Paulum Diaconum Emeritensem lib. de vita et miraculis Patrum Emeritensium in S. Renovato, Walafridum Strabum de Vita S. Othmari cap. 8. Joannem a Leidis lib. 1. cap. 27. Florent. Wigorn. pag. 544. Paulum Venetum lib. 1. cap. 59. Thwroczium cap. 88. in Hist. Merovingica pag. 592. in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 104. etc.

° **FLASCHETA,** Canaliculus. Stat. Montis-reg. pag. 259 : *Item quod a tapa illorum de S. Blasio usque ad bealeriam Pessii, possit capi pars una dictæ aquæ, ... et ibi unum ghigetum fieri per agentes et habentes possessiones in Flascheta, ubi aqua ipsa duci possit. Flaque,* eodem sensu, in Charta ann. 1364. ex magn. Chartul. nig. Corb. fol. 112. v° : *Deviens avoir l'aaisement et usage de aler et venir à navel, portans quatre muis et demi de blé, de nostre manoir à le riviere de Somme, parmi le Flaque ou plache estant au derriere de nostredit manoir.* Vide supra *Flagus* et *Flaschia.*

¶ **FLASCHETTINUM,** ut *Flascula.* Vita S. Francisci de Paula, April. tom. 1. pag. 757 : *Desuper projecit panem unum cum parvo œnophoro seu Flaschettino vini.*

° **FLASCIATA,** Coopertorium laneum lecti. Inquisit. ann. 1268. ex schedis Pr. de Mazaugues : *Requisitus quæ pignora fuerunt apportata, dixit quod... duæ Flasciatæ vel tres.* Vide *Flaciata* et mox *Flassada.*

FLASCILONES, Vestis species. Monachus Sangall. de Carolo M. lib. 2. cap. 41 : *Ita ut nobilioribus quibuscumque aut baltheos, aut Flascilones, pretiosaque vestimenta a latissimo Imperio perlata distribui juberet.* [°° Lege et vide *Fascilones.*]

¶ 1. **FLASCO,** Lagenæ genus, Gall. *Flacon.* Vide in *Flasca.*

✻ [« Pro valore duorum *Flasconum* de cristallo et unius navis de argento et auro. (Mandat. camer. apost. an. 1460-62, f. 152.) »]

¶ 2. **FLASCO,** Species placentæ, Gall. *Flan.* Nova Gall. Christ. tom. 3. col. 250. ex Instr. ann. 1371 : *Convenit... de quinque Florenis pro Flasconibus seu placentis ab ipso debitis in festo Paschæ.* Vide *Flaco* 3.

¶ **FLASCULA,** FLASCULUS. Vide in *Flasca.*

° **FLASCUS,** Lagena, œnophorum, Ital. *Fiasco,* Gall. *Flacon.* Chron. Domin. de Grav. apud Murator. tom. 12. Script. Ital. col. 613 : *Habens zappam in collo et panem illum in bisaciolis et Flascum vini, quasi iret ad vineas videbatur.* Vide *Flasca.*

° **FLASSADA,** ut supra *Flasciata.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Flassada, Provinc. Lodix lanea.* Inventar. MS. ann. 1379 : *Item una Flassada alba. Item una Flassada viridis... Item una Flassada listata modici valoris. Flossade,* in Charta ann. 1355. ex Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 153. *Flossaie* et *Flossoie,* in Chartul. Latiniac. fol. 241. v°. et 246. v°. *Flanchiaux,* eadem, ut videtur, acceptione, in Lit. remiss. ann. 1369. ex Reg. 100. ch. 405 : *Icellui Parmentier dist que le temps estoit cler et bel pour aler au trépant querir Flanchiaux.* Hinc *Flassadier, Flassadarum* artifex, in Lit. admort. ann. 1471. ex Reg. 197. ch. 159. Inde etiam *Flassar,* Stragulum equorum, apud Froissart. vol. 4. cap. 77 : *N'avoient les plusieurs* (des Frisons) *quelconques armeures deffensables, sinon leurs vestures, qui estoient de gros bureaux et de gros draps, ainsi que on fait ces Flassars de chevaux.*

° **FLASSANA,** Eadem notione, in Mirac. MSS. Urbani PP. V : *Arsit palea et modicum de mathalacio et de Flassana.*

°° **FLASSARGIA,** Belgice *Vlaschaard,* Pannus villosus, lodix villosa, Occurrit in chart. ann. 1315. apud Marquard de jure Mercator. pag. 291. Vide *Flassata.*

FLASSATA, in supellectili rustica recensetur, in Charta ann. 1242. apud Baluzium in Notis ad Concilia Narbonens : *Item 50. inter pullos, gallinas, et capones. Item 4. Flassatas. Item 4. vomeras.* Occitani *Flassada* coopertorium plecti vocant, quasi *Filassata.* [Inventarium supellectilis ann. 1342. ex Archivo S. Victoris Massil. : *Item in lecto domini Prioris unum matalitium, unam culcitram, unam Flassatam.* Vide *Flansada.*]

° FLASSIATA, Pari significatu. Acta MSS. Inquisit. Carcass. ann. 1308. fol. 24. v° : *Viderat ipsa quæ loquitur prædictos hæreticos in domo prædicti infirmi, retro quandam Flassiatam in quadam camera.* Vide *Flessiata.*

° **FLASTEUM,** FLASTUM, Fascis. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 105 : *Machina portans secum Flastea accensa.* Paulo ante : *Lignorum Flastum ardens.* Et cap. 115 : *Equites habent fascinas seu Flastea lignorum pro targonibus et mantelletis, et in medio circuli Flastorum, etc.*

FLATARE, Papiæ, *Augere, vel amplum facere.* Forte metaphora ducta ab iis, qui ignem exsufflando augent. [Arnobio lib. 2. *Flatare* est frequenter flare : *Cantores tuba, tibia calamoque Flatantes.*]

° Alia notione *Flatir* nostri dixerunt, nempe pro Dejicere, prosternere, vulgo *Abatre, jetter par terre, précipiter.* Chron. S. Dion. tom. 8. Collect. Histor. Franc. pag. 335 : *Kallemannes... les autres fist Flatir et noier ou flum d'Aigne.* Lit. remiss. ann. 1333. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 1295 : *Comme Symon Masse eust esté pris et détenuz en la prison du roy à Loon,... pour la souppeçon... d'avoir Flati et jeté par terre un sien enfant, en tele maniere que il en morut.* Le Roman d'*Alexandre* MS. part. 1 :

De cheval l'abati de si très grant air,
Que le fist à la terre vilainnement Flatir.

✻ **FLATELLÆ,** [Immunditiæ. (Gloss. Placid.)]

¶ **FLATILIS,** Flabilis. Prudent. Hamartig. versu 531 : *Flatile virus ingerit. Flatilis sonitus,* apud Ammianum 30. 4. Arnob. lib. 6. adv. Gentes : *Laminarum Flatilium crates,* id est fusilium.

° **FLATO,** Plagula monetalis, vulgo *Flan* et *Flaon.* Lit. remiss. ann. 1353. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 52 : *Nonnulli... Flatones auri et argenti certis dictæ monetæ operariis et monetariis ad partem et latenter operandos et monetandos tradiderant.* Vide supra *Flans.*

FLATONES. Vide *Flantones.*

1. **FLATOR,** *Tibicen,* in Gloss. Arabico-Lat. qui tubam inflat. [Gloss. Latin. Græc. : *Flat, Flator,* φυσᾷ, αὐλητής. Gloss. Cyrilli : Αὐλητής, *Flator, Tibicinator, Tibicen.* Festus : *Flator, Tibicen.*]

¶ 2. **FLATOR,** Conflator. Vide *Flaturarii.*

FLATURA, pro *Conflatura,* χώνευσις. Julius Firmic. lib. 6 : *Falsarios facient, aut qui pecunias publicas Flaturarum adulteras artifices imitentur.* [Vitruvius lib. 2. cap. 7 : *In æris Flatura.*]

¶ **FLATURALIS** ARTUS, quo spiritus attrahitur. Tertull. lib. de Anima cap.

10 : *Quædam spiritu carent, quia Flaturalibus artubus structa non sunt.*

FLATURARII, Fusores, *Fondeurs*, qui metalla fundunt : *Flatores æris, auri, argenti*, in l. 30. D. de Orig. Jur. (1, 2.) *Flaturarius auri et argenti monetar.* in vet. Inscript. ubi *Flaturarius* est monetarius, quomodo et in l. 6. Cod. Th. de Falsa moneta (9, 21.). *Flaturarius sigillarius*, in alia Inscript. qui *sigilla*, seu signa, fundit, conficit. [*Faber Flaturarius sigillariarius*, in Inscript. 89. Classis IX. Reinesii, Statuarius, qui statuas conflat.]

FLATUS. Vita S. Alberti Abb. Gambronensis n. 11 : *Invenerunt unum e famulis reddidisse flatum*, i. extremum spiritum. Baldricus Abbas Burguliensis :

> Emisit Flatum subito cum sanguine mixtum.

FLAVA, Morbus regius, seu ἰκτερός, [Gall. *Jaunisse.*] Vita Teliai Episc. Landavensis cap. 3 : *Propter pestilentiam, quæ totam fere deleverat gentem,... pestis autem illa Flava vocabatur, eo quod flavos et exangues universos, quos invasit, efficiebat. Giraldus* Cambrensis in Itinerario Cambriæ lib. 2. cap. 1 : *Peste quadam, qua catervatim plebs occubuit, quam Flavam pestem vocabant, quam et Physici Ictericiam dicunt passionem, etc.*

¶ **FLAUDONES**. Vide in *Flantones.*

¶ **FLAVELLUM**, pro *Flabellum*, quo arcentur muscæ. Testamentum Everardi Comitis ann. 837. apud Miræum tom. 1. Diplom. Belg. pag. 21. col. 1 : *Flavellum argenteum unum, capsellam eburneam unam, candelabra argentea duo, etc.* Vide *Flabellum.*

¶ **FLAVENTINI**. Vide *Flampedes.*

FLAVI. Ita Franci indigitati in aliquot Græcorum Oraculis ob capillorum colorem. Rogerus Hovedenus pag. 650. ait, CPoli, in Porta Aurea, scripta hæc verba : *Quando veniet Rex Flavus Occidentalis, tunc ego per me ipsum aperiar, et tunc Latini imperabunt, et dominabuntur in civitate CPoli*, quando scilicet Franci urbem cepere ann. 1204. De quibus etiam, ut et de eadem expeditione, intelligendus Leo Imp. in Oraculo de Restitutione CP. a Leunclavio edito :

> Ἀλλά σε πυρίστατον καὶ ξανθὸν γένος
> Πᾶσαν τεφρώσει, καὶ τὸ σὸν λύσει κράτος.

Anonymus in Paraphrasi oraculor. ejusdem Leonis : Φέρων τε τὸν πόλεμον, καὶ τῶν ζανθῶν τὰς μηχανάς, etc. Ita denique apud Pachymerem lib. 1. Hist. cap. 18. Franci dicuntur τὸ ξανθὸν, καὶ ἀρειμάνιον γένος, *Flava et bellicosa gens.* Claudianus in Rufinum lib. 2. de Gallis :

> Inde truces Flavo comitantur vertice Galli.

Idem de Bello Getico, de Sicambris :

> Agmina quin etiam Flavis objecta Sicambris.

[Sidonius in Paneg. Aviti :

> ... Et Flavis in pocula fracte Sicambris
> Rhene tumens.]

Flavam etiam Germaniam vocat Auctor Vitæ sancti Adalberti Episc. Pragensis n. 10. Papias : *Ruteni Flavi, id est, Flandrenses populi.* Sed videtur legendum *rutili* : nam et *rutilatas comas* Livius lib. 38. Gallis tribuit, quos *celsioris staturæ pene esse omnes, et rutilos, luminumque torvitate terribiles*, scribit Ammianus lib. 15. S. Hieronymus in Vita S. Hilarionis, de quodam Candidato Constantini, gente Franco : *Rutilus coma, et candore corporis indicans provinciam.* [Et de iisdem Francis Mamertinus in Paneg. Maximiani num. 16. *Proluso crine rutilantes.* Sidonius in Paneg. Majoriani :

> ... rutili quibus arce cerebri
> Ad frontem coma tracta jacet, etc.

Tacitus de Germanis : *Truces et cœrulei oculi, rutilæ comæ.*] *Flavam Britanniam* dixit Archithrenius lib. 5. cap. 4. *Et Flavos Britones* Auctor libri de Disciplina Scholarium cap. 2. Anglos etiam ita appellasse videtur Auctor Carminis de Curia Romana :

> Hic partes Siculas, hic te Germania gaudens
> Visitat, hic Flavos, Patre jubente, viros.

[Prudent. Apotheos. v. 495 :

> Armiger e cuneo puerorum Flavicomantum.]

Getarum rutilum et Flavum, S. Hieronymus Epist. 7. ad Lætam, e contra *Furvam gentem*, Indos appellavit Juvenalis Sat. 12. Vide Salmasium ad Plinium pag. 762. et quæ annotamus in Gloss. med. Græcit. col. 1012. in Ξανθοί.

¶ **FLAVIALES** MILITES, sic dicti quod a Flavio Vespasiano instituti fuerant et additi Augustalibus. Vegetius lib. 2. cap. 7 : *Flaviales tanquam secundi Augustales, a divo Vespasiano sunt legionibus additi.*

✶ **FLAVIDUS**, [Idem quod flavus, ut Fel *Flavidum*, *Cœl. Aurel.* 3. *Acut.* 20. *Flavida* rapacia, *Plin.* 18. 13. 34., ut quidem legit *Harduin.* ex MSS. nam alii *flaccida.*]

FLAVII Prænomen, quod Vespasiani et Titi Augustorum fuit, primus, ni fallor, usurpavit Claudius Imperator, atque ex eo Constantius Chlorus et Constantinus M. et qui deinceps hos excepere Constantinopolitani Augusti. Neque porro ipsi duntaxat Imperatores, sed Proceres fere omnes, Consules, Præfecti Prætorio, Præsides, et viri clarissimi et Patricii illud sibi adscripsere, ut ex Inscriptionibus Gruterianis passim colligitur.

Apud Longobardos vero primus Autharis Rex, *ob dignitatem, Flavius a suis appellatus est, quo prænomine omnes, qui postea fuerunt Longobardorum Reges, feliciter usi sunt*, inquit Warnefrid. lib. 3. de Gest. Langob. cap. 16.

Sed et Gothici Hispaniæ Reges *Flavii* cognomen sibi perinde arrogarunt, quod a Recaredo primo factitatum in Concilio Toletano III. volunt, ut Bivarius ad Pseudo-chronicon Maximi pag. 73. et Chiffletius in Vindiciis Hispan. pag. 350. Hinc *Flavia*, Gothorum Imperium appellatur in veteri Scheda, laudata a Gariello in Magalonensibus Episcopis pag. 3. *Cedat Latium Flaviæ*, quam vocem ille perperam ad *Flavianam*, seu Sanctægidianam urbem retulit. Vide, quæ observamus in dissertatione de Constantinopolitanorum Augustorum nummis.

¶ **FLAVO**, Species placentæ, Gall. *Flan.* Consuetudines MSS. Monasterii Solemniac. : *In Inventione S. Crucis sepias et ova farsata ; si vero venerit in Rogationibus sepias* et *Flavones. In Rogationibus fer.* II. *et* III. *et* IIII. *unicuique unum Flavonem cum tribus alliis ; et fiunt Flavones de* V. *ovis et de dimidio caseo et de dimidia parte unius parvi panis.* Vide *Flantones.*

FLAVOR, Aurum flavum. Fridegod. in S. Wilfrido cap. 20 :

> Præterea templum cæsis instaurat arenis,
> Circumdans cæsis sinuato fornice cryptis,
> Lenibus obductas pingens Flavoribus aulas.

Et cap. 47 :

> Ut jubar introiit, jubaris ceu nectar opimi
> Protulit effevum liquido Flavore libellum
> Hisce characteribus, etc.

¶ **FLAUSONUS**, ut *Flavo.* Gall. *Flan.* Concessiones factæ Canonicis Tolosanis ann. 1223 : *Item petimus, ut in vigilia Ascensionis Domini et Pentecostes dentur nobis Flausoni sufficienter, sicut est consuetum.* Vide *Flantones.* [* Leg. *Flansonus.* Vide supra *Flanzones.*]

FLAUTA, Fistula, tibia, Gall. *Fleute*, vel *Fluste.* [La bataille des sept Arts MS. :

> Madame musique as clochettes,
> Et li cler plain de chançonetes.
> Portoient gigues et vieeles,
> Salterions et Flauteles.]

Vide *Dulciana.*

FLAUVONESPENY. Statuta Hospitalis S. Juliani, in Additam. ad Matth. Paris pag. 163 : *Habeant... in die Paschæ unum denarium, qui apud eos Flauvonespeny nominatur.* [Denarius est pro *Flantonibus* exsolutus. Vide *Flantones.*]

¶ **FLAVUS**, *Genus vestis.* Gloss. Isid. Ingeniose, inquit Grævius, la Cerda corrigit : *Latus clavus, Genus vestis.* Intelligit tunicam laticlaviam.

¶ **FLAUZO**, ut *Flausonus*, Gall. *Flan.* Transactio inter Abbatem et Monachos Crassenses ann. 1351. ex libro viridi fol. 53 : *Tenetur dare dictus Abbas pro Flauzonibus, artocreis sive pastillis faciendis pastam necessariam de frumento dicto Conventui, etc.* Rursum occurrit paulo post. Vide *Flantones.* [* Lege *Flanzones.*]

FLAXA, vox Saxonica, Lagena, *Flasco*, al. veterflaxa. Gloss. Ælfrici, cap. de Vasis : *Flaxa :* Flaxe. Ugutio habet : *Flacta, Lagena, Faguncula.* [Vide *Flasca.*]

FLAXARE, Papiæ : *Vigilias circuire.* Edit. *Circumire.* [Idem Papias : *Flaxerit, Afflixerit.*]

¶ **FLAYON** FICUUM, alias Vasconibus mercatoribus, Fiscina ficorum, Gall. *Cabas de figues* apud Rymer. tom. 2. pag. 691. Vide *Fraellum.*

¶ **FLEANTINESWITE**. Idem quod infra *Flemeneswite.* Vide locum in *Lairwita.*

¶ **FLEAT** vel FLEOT, Valesio in Notitia Gall. est Sinus maris et locus ad sinum positus, a Saxon. fleot, Æstuarium, Germ. *Fleet*, Belgis *Vliet.* Vide *Fleta* 2.

* **FLEBAGIUM**, Levitas, diminutio, monetariis nostris, *Foiblage.* Lit. remiss. ann. 1361. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 163 : *Dicti tres magistri valleti operati fuerant pluries in dicta moneta ad partem, et suspecti fuerant de comittendo inibi plura Flebagia ad dampnum nostrum, reipublicæ et totius nostri populi.*

¶ **FLEBATOMARE**, pro *Flebotomare*, vel *Phlebotomare*, a Græco φλεβοτομεῖν, Vena incisa sanguinem elicere. Barthii Glossarium ex Hist. Palæst. Vide in *Phlebotomum.*

FLEBILIS, pro *Debilis, infirmus, imbecillis*, Gallis *Feble*, olim *Fleble.* Hist. Obsidionis Jadrensis lib. 1. cap. 38 : *Architectant multos spingardos in gyro civitatis, ubi Flebilioris apparebat virtutis.* [Hinc *Flebilis testis*, pro testis sublestæ fidei, in Legibus Ludovici Imper. apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 129. col. 2.]

FLEVILIS, ex Gallico, seu potius Picardico, *Fleve*, pro *Feble* ; Itali *Fievole* dicunt. Regula Magistri cap. 7. apud Menardum : *Considerantes, in nobis diversa esse vasa Flevilia, etc.* Ubi Editio Parisiensis Holstenii habet *Flebilia.*

FLEBILITAS, Debilitas. Alcuinus Epist. 19 : *Ingravescente infirmi corporis Flebilitate, etc.* Vide Octav. Ferrarium in Orig. Ital. in *Fievole.*

FLEBOTOMARE, [Venam incidere, a Græco φλεβοτομεῖν. Leges Palat. Jacobi

II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii tom. 3. pag. XXII. : *Suis temporibus Flebotomentur* (equi.)] Vide *Phlebotomare.*

✻ Scalpello aperire. Lit. remiss. ann. 1368. in Reg. 99. Chartoph. reg. ch. 519 : *Et ipsum* (equum) *prout sibi visum fuit ex pedibus ibidem alligavit, pluresque moletas, quas dicebat ipsum equum habere in tibiis, Flebotomavit, Gallice, Effondrit.* Vide supra *Flammeriari.*

¶ **FLEBOTOMARIA**, Locus ad venam secandam destinatus. Vet. Rituale Monasterii Beccensis : *Postea* (corpus defuncti) *deferatur in Flebotomariam, et ibi lavetur honestissime.*

¶ **FLEBOTOMARIUS**, Qui venam incidit. Greg. Mon. Chron. Farf. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 455 : *Flebotomarius malivolus veneno imposito Flebotomo illum interfecit.*

¶ **FLEBOTOMIA**, φλεβοτομία, Venæ sectio, apud Muratorium, tom. 7. col. 190.

✻ Imo et Licentia, prærogativa, qua *flebotomati* apud canonicos vel monachos gaudebant. Obituar. Rotomag. MS. : *Quilibet canonicus, dummodo fuerit residens per tres menses, potest capere in anno duodecim Flebotomias ; et durat tres dies ; sed non valet in festis triplicibus.*

¶ **FLEBOTOMIZARE**, ut *Flebotomare.* Legitur in *Phlebotomum.*

¶ **FLEBOTOMUM**, φλεβότομον, Scalpellum, quo vena secatur, supra in *Flebotomarius,* et apud Murator. tom. 6. col. 937. Vide *Phlebotomum.*

✻ **FLEBOTOMUS**, Venæ sector. Vita S. Patriciæ tom. 5. Aug. pag. 218. col. 1 : *Ipse Flebotomus ferro, cum quo sanguis excussus fuerat, nervum ejus percussit.* Vide *Flebotomarius.*

¶ **FLEC**, Succida. Jura S. Bertini ex Archivis Ecclesiæ Audomar. : *De bacone* 1. *ob. de Flec* 1. *ob. de cartea carnium...* II. *den.* Vide *Fliches.*

FLECARIUS, FLECARIA, FLANQUERIA, Panifex, qui vel quæ panes conficit. Hispanis *Panaderos.* Vetus Charta apud *Diago* in Comitibus Barcinon. lib. 2. cap. 114 : *Quia pater suus Raimundus Berengarius noviter per violentiam eas imposuerat prædictis Flechariis, etc.* Libertates Regni Majoricarum MSS. : *Flecaria, si vendiderit panem de minus penso, vel ponatur in costello, vel donet* 5. *solidos.* In Editis apud Joan. Dametum in Hist. Regni Balearici pag. 276. est *Flequeria.* [Vide *Flaquerius.*]

FLANQUERIUS. Libertates concessæ Barcinonensibus a Petro Rege Aragon. ann. 1283. MSS. : *Quilibet civis Barcinonensis potest molere bladum suum sine impedimento alicujus, ubicumque voluerit, exceptis forneriis et Flanqueriis, quæ debent molere ad molendina regalia.*

¶ **FLECHA**, Sagitta, Gall. *Fleche.* Vox factitia, inquit Nicotus, a sono quem edit sagitta, cum emittitur ; unde olim dicta *Flic* : Menagius vero deducit a Germano *Flits,* vel ab Hispano *Flecha,* quæ idem significant. Computus anni 1202. apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. ad calcem pag. CLXX. : *Stephanus li Flegiers pro faciendis Flechis* VI. *l.*

✻ **FLECHANUS**, Pistor. Vita B. Oldegar. tom. 1. Mart. pag. 489. col. 2 : *Pater suus Raymundus Berengarius noviter per violentiam eas* (mensuras) *imposuerat prædictis Flechanis.* Paulo ante *Pistores* appellantur. Sed leg. forte *Flechariis.* Vide *Flecarius.*

¶ **FLECHARIUS**, FLECHERIUS, FLECHIARIUS, Sagittarius, vel qui facit sagittas. Computus apud *Brussel* p. CLVI. : *Pro harnesio Flechiariorum* XXX. *s.* Pag. CLXVII. : *Stephanus Flecharius de* C. *et* XIII. *diebus* VIII. *l. et* XI. *s.* Et pag. CXLVIII. : *Pro harnesio Flechiariorum Paciaci* XXX. *s. Pro solvendis gentibus armorum et Flecheriis,* apud Rymer. tom. 7. pag. 518. col. 2.

✻ **FLECHIA**, a Gallico *Fleche,* Sagitta. Mirac. MSS. Urbani PP. V. : *Miles Navarrus in guerra, quæ vertitur in Albania, percussus cum quadam Flechia venenosa, etc.* Vide *Flecha.*

¶ **FLECIATA**, Idem quod Occitanis *Flassada,* Coopertorium lecti. Testamentum Mascaronæ Comitis Ruthen. ann. 1291. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 551 : *Donamus ut supra hospitalibus pauperum de Passu et de Altobraco de Ruthena cuilibet semel duos lectos completos almatraciis, pulvinaribus et Fleciatis, et linteaminibus, in quibus pauperes dictorum hospitalium jaceant et requiescant.* Vide *Flaciata* et *Flassata.*

✱ **FLECINO**, [Caro crescens in vulneribus. DIEF.]

✻ **FLECMAGOGUS**, *Purgans flecma,* in Gloss. ad Alex. Iatrosoph. MS. lib. 1. Passion. cap. 3.

FLECTA. Glossarium Ælfrici : *Crates,* i. *Flecta,* H y r d e l. Grimlaicus in Regula Solitariorum cap. 35 : *Vidit eundem sedentem, et Flectam de palmis facientem.* Idem quod *Plecta,* [Nexus virgularum, palmarum, etc. Sallas Malaspinæ lib. 4. Rerum Sicul. n. 6. apud Baluzium Miscell. tom. 6. pag. 294 : *Volentesque suarum pretiosarum rerum abundantiam... ostendere, de domo in domum in oppositum consistentem jactatis ad modum arcus aut pontis chordis et funibus, vias medias desuper, non lauro vel ramis arboreis, sed caris vestibus et pellibus variis velaverunt, suspensis ad chordas strophæis, Flectis, dextrocheriis, periscelibus, arbitris, grammatis, etc.*] Vide *Plecta.*

✻ Ornamentum muliebre, in Stat. Eugub. apud Cl. V. Garamp. in not. ad Leg. B. Chiaræ pag. 53. col. 2 : *Quod nulla mulier... portet aliquam cinturam, schiagiale, vel Flectam, in quo vel qua sit aurum vel argentum, etc.* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Flecta, nate de estrain.* Ita et in Cod. 7692. *Flêciere,* apud Phil. *Mouskes,* pro virgulis simul implexis :

> De Flécieres et de genieste
> Fist une loge.

Hinc, ni fallor, *Pescher à Flais,* ejusmodi virgulis ita implexis in piscando uti ; unde *Flaitieur,* piscator, qui iis utitur, in Charta ann. 1290. ex Lib. rub. fol. parvo domus publ. Abbavil. fol. 19. v° : *Debas fu... contre les peskeurs à Flais manans à Abbeville de che que... li Flaitieur ne pooient, ne devoient peskier à Flais.* Vide supra *Fessina.*

✻ **FLECTINA** vel FLEGTINA, *Bulla,* in Gloss. ad Alex. Iatrosoph. MS. lib. 1. Pass. cap. 85. : *Collirium facit ad Flectinas.*

¶ **FLEDUM**. Vide *Flet.*

FLEDWITA. Vide *Fyhtwita.*

✻ **FLEGMA**, Pituita, Ital. *Flemma,* Gall. *Flegme.* Vita Ludov. Pii cap. 62. tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 123 : *Cum jam senili gravaretur ætate, et Flegmatis abundantia, quæ hieme augmentatur, ultra solitum pulmo ejus gravaretur, etc.* Vide *Fleuma.*

✻ **FLEGMEN**, *Enflure de sanc,* in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. Vide *Fleminum.*

✻ **FLEGTINA**. Vide supra *Flectina.*

¶ **FLEM** et FLETH. Voces fori Anglici, apud Th. *Blount* in Nomolex. Anglic. : *In placito de quo Warranto Abbas de Burgo dicit quod clamat annum et vastum et medium tempus per hæc verba Flem et Fleth.* Vide *Flemensrede.*

¶ **FLEMENESFORTE**, *i. e. Catallum fugitivi,* ex Closs. MSS. apud H. Wanleium de Antiqu. litt. Septentr. pag. 284. Vide *Flemensrede.*

FLEMENESWITE, vox Saxonica, *Mulcta fugitivorum,* a f l e a m, fuga, [✻✻ immo f l e m a n, fugitivus.] et v i t e, mulcta. [*Flemeneswite, Estre quitte de homme forbain,* in Vocabulario Angl. Gall. ex Chartulario Beccensi. Charta Henrici II. Angl. Regis ex Archivis ejusdem Monasterii : *Liberas et quietas de syre, et humdret, et placitis, et querelis... et de serdwita, et de hengwita, et de Flemneswita, et de warpeni.* Apud Fletam non sine mendo, ut suspicatur Spelman. legitur *Flemesfrevie* et *Flemesfreicht,* eadem notione. Non rectius in Chartophylacio regio Regest. 92. num. 58. habetur *Flemeneslhita.*]

FLEMENFIRMA, *Flemenefrith, Flemenefermthe,* [rectius *Flymenafyrmthe* scriberetur, si fides Th. *Blount* in Nomolex. Anglic.] Fugitivorum admissio, receptio, [sustentatio :] vox Saxonica, formata, ex f l e m a, vel f l y m a, fugitivus, profugus, exul, f y r m ð e, vel f e a r m e, firma, cibus, alimentum. Apud Somnerum f l y m e n a - f i r - m ð e, est fugitivorum admissio. Inter crimina, quorum cognitio ad solum Regem spectat, ponitur in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 10. capite vero 12. inter ea, quæ wera emendantur. Charta Edwardi Regis Anglor. in Evidentiis Ecclesiæ Christi Cantuar. : *Et Flemenefermthe super suos homines infra urbes et extra, in tantum et tam pleniter, sicut proprii ministri mei exquirere deberent.* Vide Leges Inæ cap. 29. et 47. Leges Athelstani cap. 2. et Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 133. 192. 286. 827. [*Flemenesyrmthe,* mendose apud Thomam *Madox* Formul. Angl. pag. 39.]

FLEMENSREDE, Jus, quo *catalla fugitivorum, sive amerciamenta hominum fugitivorum, cum anno et vasto,* dominis feudalibus competunt, ut est apud Bromptonum pag. 2031. f l y m e n a, vel f l i m e n, Saxon. est fugitivus, r æ d, consilium. [✻✻ Facultates, bona. Vide Graff. Thes. Ling. Franc. tom. 2. col. 461. voce *Rât* 1.] Fleta lib. 1. cap. 47. § 12 : *Flemenessreive, vel Flemesrenthe,* (est) *habere catalla fugitivorum suorum tenentium.*

¶ **FLEMERE**, Transitio fluminis nave furtivà, ut vult Schilterus in Gloss. Teuton. a Saxon. f l e o h, fugere, et m e r e, flumen. Pactus Leg. Sal. tit. 24. Edit. Eccardi : *Si quis extra consilium domini sui navem alienam movere præsumpserit, aut cum ea flumen transierit, malb. Flemere, etc.* Ubi Eccardus a Saxon. f l e - t e n, fluere accersit, unde *Flemere,* machinam quæ fluit, hoc est navigium, navem, interpretatur.

¶ **FLEMINUM**, *Vestis in qua sanguis ambulando in pedes fluit.* Gloss. Sangerm. n. 501. Festus habet : *Flemina dicuntur, cum ex labore viæ sanguis defluit circa talos.* Hanc vocem usurpavit Plautus Epid. 5. 2. 5.

✻ **FLEMMATICUS**, Phlegmaticus, pituitosus, Ital. *Flemmatico,* in Processu de B. Pet. de Luxemb. tom. 1. Jul. pag. 599. col. 1.

¶ **FLEMNESWITA**. Vide *Flemeneswite.*

✻ **FLEOLUM**, Candelarum manipulus.

Charta ann. 1418. ex Chartul. S. Aviti Aurel.: *Item tenetur* (capicerius) *tradere dominis ipsius ecclesiæ in festo S. Aviti æstivali cuilibet canonico unum Fleolum ceræ novæ, de quibus debent esse sex in libra duntaxat; et in festo Purificationis B. Mariæ Virginis unum cereolum ceræ novæ, ponderis unius quarteronii.* Ad hæc spectant quæ in eod. Chartul. alibi leguntur: *Unum flagellum ceræ, quorum sex debent facere et ponderare libram ceræ novæ.*

* **FLEOMATUS**, ut supra *Flemmaticus*. Instr. ann. 1459. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 291. col. 2: *Nemausi civitas est aquosa, male et pexime fundata et constructa, quoniam super aquam mareteam, pro tribus hominum qualitatibus, videlicet sanguinosis, merencolicis et Fleomatis dampnosissimam.*

¶ **FLEQUENA**, Quæ panes conficit, apud Martenium tom. 1. Anecd. col. 968. Sed legendum *Flequeria*. Vide *Flecarius*.

* **FLEQUERIA**, Quæ panes conficit; proprie, quæ panes extra urbem confectos in foro venum exponit. Charta ann. 1231. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 447: *Item volumus et mandamus, quod carnifices seu macellarii, Flequeriæ, et tabernarii, et omnes qui tenent pondera et mensuras, legaliter suis officiis utantur.* Leudæ min. Carcass. Mss.: *Item de Flequeriis pro septimana, unum panem.* Vide supra *Flaqueria*.

¶ **FLEQUERIUS**, Pistor. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii tom. 3. pag. XVI: *Pistor sive Flequerius domus nostræ regiæ panem quo in mensa nostra utemur... per se pistare et alias præparare debeat.* Vide *Flecarius*, et *Flaquerius*.

¶ **FLERTHOMATICUS**, pro *Phlebotomaticus*, cui vena secta est. Guidonis Disciplina Farfensis cap. 12: *Videat si aliquis jacet vel sedet præter infirmos aut Flerthomaticos.*

¶ **FLESCH-AXE**, Culter lanionius vel popinarius, Gall. *Couperet*. Computus ann. 1425. apud Kennett. in Antiquit. Ambrosden. pag. 575: *Et in magna secure vocata Flesch-axe*, XV. *den.*

FLESHMONGERS, Macellarii, carnifices, ex Anglo-Sax. et Anglico f l æ s - m a n g e r e, eadem notione. [Keroni apud Schilter. in Gloss. Teuton. *Fleisk*, Caro.] Leges Edwardi Confess. cap. 39: *Machecarii,... quos vocant Flesgmongers.*

¶ **FLESSIATA**, Lodix, stragulum, Occitanis *Flassada*. Statutum Capituli Generalis Cœnobii Gellonensis anno circiter 1150. apud Stephanotium tom. 8. Fragm. Hist. MSS. pag. 175: *Debet etiam defferre et habere pro lecto suo pallassam novam et duas Flessiatas et duo linteamina, etc.* Vide *Flassata*.

FLET. Leges Burgorum Scotic. cap. 25. § 2: *Salvo hoc, quod uxor ejusdem defuncti desponsata, tota vita sua, quandiu erit vidua, interiorem partem domus capitalis, quæ dicitur Flet, tenebit.* In Gloss. Saxon. Somneri, f l e t t, f l e t t e, vel f l e t, est area, casa, domus, habitatio, f e d e r - f l æ t t e, sedes paterna, vel patrimonialis. Nescio, an huc pertineat vox *Fledum*, apud Miræum in Diplomat. Belg. lib. 1. cap. 31. [Britonibus Armoricis *Flet* est lectulus, grabatus.] Vide *Aquaria*.

¶ 1. **FLETA**, Species navis minoris, Gallis alias *Flete*. Chartularium S. Vandregisili tom. 1. pag. 978: *Et poterunt batelli et Fletæ dictorum Religiosorum libere et pacifice descendere supra terram meam.* Vox, ut videtur ejusdem originationis, ac sequens. [* Lit. remiss. ann. 1410. in Reg. 165. Chartoph. reg. ch. 124: *Lesquelz compaignons alerent d'un commun accort en une Flette en la riviere de Seine. Quiconques mayne Flette, basteau, navyre ou nasselle par la riviere de Marne*, in Chartul. Latiniac. fol. 242.]

2. **FLETA**, FLETUM, Æstuarium, fluentum, seu canalis, quem aqua fluens et refluens occupat, a Sax. f l e o t, æstuarium, f l e o t a n, fluctuare, natare.

FLETA. Charta ann. 5. Henrici VIII. apud Spelman.: *Extendit se in longitudine a communi via... usque ad Fletam de Ee versus Austrum.*

FLETUM. Charta ann. 1240. apud W. Thorn. in Ch. pag. 1889: *Item pro bono pacis concessum a Priore et Capitulo antedictis, quod de cætero ad Fletum de Menstre per flumen de Sandwico liber sit accessus per navigium, et recessus, hoc adjecto, quod si in ipso flumine ante dictum Fletam aliqua navis vel negotiandi, seu merces alias transferendi causa se ibidem exoneraverit, etc.* Et mox: *In Fleto autem antedicto nihil juris de cætero vindicabunt.*

FLETA, Carcer Londoniensis, *The Fleet*, Anglis, et a præterlabente torrente, seu fluviolo, sic nuncupatus. *Gaolæ de Fleete* meminit Statutum 2. Westmonasteriense cap. 12. *Prisonæ de Fleete*, Fleta lib. 2. cap. 30. Ab hoc carcere dictus auctor libri, qui Fleta inscribitur, quod ab aliquo e Justitiariis, qui ob crimen repetundarum in eum carcerem conjecti sunt sub Edwardo I. in eo carcere exaratus sit, ut censet Seldenus, [qui hanc in rem Dissertationem edidit quam legere est inter ejusdem Opera edit. Londin. ann. 1726.]

FLETGEFOTH, vox Saxonica, in Legib. Henrici I. cap. 81. [** f. f l e t - g e f e o h t. Vide *Flet*, *Fledwite*, et Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 319.]

¶ **FLETHO**, FLETHONUS, FLETONUS, Ferrea vel cuprea telorum atque sagittarum acies. Regestum Computorum *Probus* ann. 1322: *Pro carellis et Flethonibus emptis et aliis rebus pro munitione castri* IV. *lib.* VI. *sol.* Ibidem ann. 1334. fol. 130: *Pro faciendo fieri carrellos et Fletonos ad opus cavalcatarum* LX. *flor. auri.* Item fol. 139. ann. 1348: *Pro* CCCC. *carrellis tam de uno pede, quam de duobus garnitis Flethonibus et empennatis, et pro* CC. *garrotis emflethonatis et empennatis folio cupri.* Computum ann. 1348. et 1349. Hist. Dalphin. pag. 583. col. 2: *Pro* CCC. *Flethonibus carrellorum empennatis emptis pro garnisone castri...* LXIII. *s.* III. *d.*

* **FLETTA**, Piscis genus. Tract. de Pisc. cap. 97. ex Cod. reg. 6838. C: *Hippoglossus, quem Flettam Galli appellant, quod fluitando natet, sic dicitur quod buglossa omnia magnitudine superet.* Saxon. f l e o t a n, Fluctuare, natare.

¶ **FLETUM**. Vide in *Fleta* 2.

FLETWITE, FLITWITE, Mulcta ob rixas et jurgia excitata, ex Saxonico f l i t, contentio, lis, jurgium, rixa, et v i t e, pœna, mulcta. Joann. Brompton. pag. 957. f l i t v i t e, i. *ferir par medlée.* Ranulfus Ciscestrensis lib. 1. Hist. cap. 50: *Fliwit, est emenda provenieus pro contentione. Fletwita*, tom. 1. Monastici Angl. pag. 192. tom. 2. pag. 827. Quietum igitur esse de *Flitwita*, est liberum esse a solutione mulctarum, ob jurgia impositarum. Vide Rastallum, [Spelmannum,] et infra *Mesleia*.

FLEVAS EQUITIS, Papiæ dicitur, *quoddam genus ornamenti equi quod Flexum vocant.* Sic in Cod. MS. et Edito: alter MS. habet, *Equitas*. [** In Glossar. Cod. reg. 7644. ut ex Placido: *Flevas, Equitis quidam genus, etc.* Maius habet tom. 5. pag. 464: *Fluxus, Equitis quoddam genus ab ornamento equi, quod fluxum vocant.*]

* **FLEUBOMATUS**, Cui vena incisa est. Obituar. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5191. fol. 53. v°: *Cuilibet capellano et clerico chori ecclesiæ præsenti in dicta processione unus denarius Turon. et nihil percipient infirmi seu Fleubomati.* Vide *Fleubotomare*.

¶ **FLEUBOTOMARE**, FLEUBOTOMIA, pro *Flebotomare et Flebotomia*, occurrunt in Statutis MSS. Capituli S. Audomari.

FLEVILIS. Vide *Flebilis*.

FLEUMA, pro *Flegma*: *Flemma*, Italis. Smaragdus in Grammatica MS.: *Alia sono feminina, intellectu neutra, ut Pascha, dogma, schema, Fleuma, malagma, etc.* Warnerius MS. in Caprum Scottum Poetam:

Quo caper hirsutus, vitiorum Fleumate plenus.

Occurrit præterea in Vita S. Rusticulæ Abbatissæ Arelat. cap. 31. Item pro excreatione seu sputo. Formula 14. ex Baluzianis: *Post talone buccas inflat, in rotore crebrat, et currit in sudore, Fleumas jactat in pudore, etc.* [Spicilegium Fontanellense MS. pag. 153: *Et si alicui frequens tussis vel Fleuma advenerit, ex pectore aut ex naribus excrescit, post dorsum projiciat, aut juxta latus.*] Ita Picardi nostri *Fleume* dicunt, pro pituita.

¶ **FLEVOTOMUM**, pro *Phlebotomum*, Sectio venæ, Gallis, *Saignée*. Romualdi II. Archiepisc. Salern. Chronicon, apud Murator. tom. 7. col. 129: *At vero Grimoaldus Longobardorum Rex nono die post Flevotomum brachii, accepto arcu columbum sagittare nisus, ejus brachii vena dirupta est.* Vide *Phlebotomum*.

¶ **FLEURA**, Exactio, collecta repentino imposita, a *Fleuz* quod Belgis subito sonat. Andreas Presb. Ratisbon. in Chronico Bavariæ ad annum 1472: *Per quæ* (gravamina) *compulsi imponere Fleuram decimi denarii de omnibus bonis eorum ultra consuetam persolvendam.* [** Leg. *Steuram*.]

¶ **FLEUTATOR**, Tibicen, Gallice *Fluteur*, apud Lobinell. Hist. Paris. tom. 3. in Glossario.

* **FLEVUS**, *Vano*, in Glossar. Lat. Ital. Ms. Vide *Flebilis*.

¶ **FLEXA**, Plexum seu textum, ad instar capillorum mulieris implexorum. Acta SS. Junii tom. 4. pag. 320. ubi de B. Christina: *De extremitatibus virgas fecit, quasi quasdam Flexas, sicut mulieres solent facere de crinibus suis.* Vide *Plecta*.

¶ **FLEXARE**, Flectere. Ermoldi Nigelli Carmen Elegiacum pro Ludovico Imp. lib. 2. apud Murator. tom. 2. Scriptorum Italicorum part. 2. col. 38:

Rex tamen ante sagax Flexato poplite adorat.

Usus est Cato de Re Rust. cap. 39. haud ita absimili notione.

* **FLEXERE**, pro Flectere. Charta ann. 1035. ex Tabul. S. Vict. Massil.: *Pergit de alio fronte usque in area decimaria et usque in via subtus crota, et girat super viam usque ad vineam S. Mariæ, et postea Flexit se super perecium.* Galli diceremus, *Se replie sur, etc.* Vide *Flexare*.

* **FLEXIBILITER**, *Fléchissaument*. *Flexibilitas*, *fléchissableté*. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684.

¶ 1. **FLEXIO**, Idem quod *Flexura*. Charta ann. 1045. apud D. *Chanteloup* in Histor.

MS. Montis Major.: *De Fonte ad Orientem per Flexionem usque, etc.*

° 2. **FLEXIO**, Proclivitas. Vita S. Goberti tom. 4. Aug. pag. 379. col. 2: *Constans erat in bellis exercendis, ac incensus obscœnis laterum Flexionibus.*

FLEXURA. Κάμψις ὁδοῦ, *Amfractus*, in Gloss. Græc. Lat. *Flexuræ viarum*, apud Sueton. in Nerone.

FLEXUS. Charta ann. 1242. apud Baluzium in Notis ad Concilia Narbon.: *Item... ductus Amalricus amparavit Curiam dicti D. Archiepiscopi, et Flexum, et potum bestiarum, et animalia et omnes res, quæ erant in Curia prædicta.* Vide *Flevas*.

☞ Nihil hic ad vocem *Flevas*. Est enim *Flexus*, ni fallor, Modus agri, ut colligitur ex Charta Caroli Simplicis Regis Franc. pro Monasterio S. Mariæ Urbionensi: *Jubemus ut cellæ sive aliæ res quæ jam fato Monasterio a Deo timentibus collata sunt, id est in pago Carcassensi Flexus cum Ecclesia S. Cucufati cum terminis et adjacentiis suis et Ecclesiam S. Genesii in ipso pago cum terminis et adjacentiis suis.*

¶ **FLICHES**, FLICHIA, FLOCHIA, Succidia, lardum, pars major carnis porcinæ salita, Gall. *Fléche*, alias *Fliche*, Picardis *Flique*. Computus anni 1202. apud D. *Brussel* tom. 3. de Feudorum usu ad calcem pag. CLXI: *De bacconibus* III^xx. II. *minus, et* XX. *Fliches et* XXXVI. *dolia vini, etc.* Ibidem pag. CLXXXVII: *Et* XLI. *bacones, et* XX. *Flochias, et* V. *tonellos vini... Pro* XLII. *baconibus et* XX. *Flichiis venditis*, VII. *l.* X. *s.* Le Roman d'*Auberée* MS:

Maintenant la vielle li done
Plain pot de vin et une miche
Et une piece d'une Fliche.

Vide *Flec.*

° Varie a nostris hæc vox effertur, quæ et præstationis cujusdam appellatio est. Reg. Cam. Comput. Paris. sign. *Bel* fol. 125. v°: *Item pour une redevance, appellée la Fliche,... x. solz.* Charta ann. 1288. ex Bibl. reg.: *Deux arpens de terre aveq deux quartiers de terre... à la redevance de vj. Flaches, pour annuel cens. Le tille de bachon, le Flique et le candeille qu'il prenoit et avoit chascun an en ledite abbeye par le raison dudit fief*, in alia ann. 1294. ex magn. Chartul. nig. Corb. fol. 58. r°. Lit. remiss. ann. 1387. in Reg. 132. Chartoph. reg. ch. 164: *Un quartier de Fliche de lart. Flicque*, in Reg. 13. Corb. ad ann. 1511.

¶ **FLICHIUM**, pro *Frichium*, Incultum. Litteræ Officialis Paris. ann. 1273. in Tabulario Calensi pag. 59: *Recognovit quod omnes terras de censiva dictæ Abbatissæ... moventes et in Flichiis existentes exaltare poterit et reducere ad agriculturam.* Vide *Friscum*.

FLICTIM, pro *Efflictim*, apud Diomedem lib. 1. Grammat.

· **FLIMA**, *Flyma*, Anglo-Saxon. fugitivus, in Legibus Ethelredi Regis cap. 12.

°° **FLITA**, *Germ. Ruting. Cultellus barbaricus vel rusticalis eo quod fligat*, in vet. Glossar. Lat. Teut. apud Haltaus. Glossar. Germ. col. 1546. voce *Reuting*. Vide *Fletho*.

FLITWITE. Vide *Fletwite*.

FLOBARIUM, Ambra, Matthæo Silvatico.

¶ **FLOBOTOMIA**, pro *Flebotomia*, Venæ sectio, Gall. *Saignée*. Charta Petri Abb. S. Crucis de Talemundo ann. 1366. de Aquariatu: *Quoties* (barbitonsor) *faciet rasuram aut Flobotomiam, etc.*

FLOCARIA, [f. Locus ubi flocci lanarum præparantur.] Testamentum Will. Dom. Montis-pessulani ann. 1211: *Illud vero, quod statui de Flocaria, et tabula, et molendino, et tincturis, etc.* Vide *Flasca*.

¶ 1. **FLOCCA**, Idem quod infra *Flocus*. Capitul. Montis Major. ann. 1288: *Statuentes ne quisquam indumentum vocatum Flocca cum sagittis ad latera.... portare deinceps præsumat.*

° 2. **FLOCCA**, Floccus, quem telis aptabant, ut velocius vibrarentur. Charta Phil. comit. Fland. ann. 1163. ex Chartul. 1. Fland. ch. 325. ex Cam. Comput. Insul.: *De pensa Floccarum, si abierit, unum denarium.* Vide *Flochons* et infra *Flochia*.

FLOCCARE. Jo. de Janua: *Floccus, parva massa lanæ vel nivis, quod leviter flatu impellatur huc et illuc. Hinc Flocco, as, verbum activum, soli Deo conveniens; tunc enim Deus Floccat, cum Floccando ningit.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Floccare, Flocheter comme la noif qui chiet par flociaux, à la laine de la berbis.*] *Floccare*, pro ningere dicunt Itali: Picardi vero nostri *Floquer*, de veste, quæ amplior est. Vide *Flocus*.

¶ **FLOCCELLUS**, FLOCCUM, FLOCCUS. Vide *Flocus*.

° **FLOCEIA**, Lodix, stragulum, Gall. *Couverture de lit.* Testam. ann. 1253: *Domui Dei Sancti Spiritus de Pruvino decem solidos, et unam culcitram cum uno coissino et duobus linteaminibus et una Floceia.*

° **FLOCHIA**, Eadem notione, qua supra *Flocca* 2. Charta official. Autiss. ann. 1338. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 40: *Item cepit.... quamdam magnam archam, cum pluribus sagittis et Flochiis.* Alia notione, vide in *Fliches*.

¶ **FLOCHIA**. Vide *Fliches*.

¶ **FLOCHONS**, vox Gallica, nostris olim *Floc*; Floccus quem telis aptabant ut velocius vibrarentur. Inventar. ann. 1260: *Item* III^m. *et* III^c. *Flochons ad opus cadrellerum.* Vide *Flocca* 2.

° **FLOCKEN**, vox Germanica, Floccus. Privil. textor. Berlin. ann. 1295. apud Ludewig. tom. 11. Reliq. Mss. pag. 627: *Item statuimus et instantissime prohibemus, quod nullus pannos faciat de aliqua falsitate lanæ vel Flocken;... et tota falsitas lanæ, et panni cum Flocken, igni ardentissimo concremetur.*

¶ **FLOCQUETUS**. Vide *Floquetus*.

¶ **FLOCTARE**, Fluitare, Fluctuare, Gall. *Flotter*. Locum vide in *Altum filum*.

FLOCTBABEN. Andreas Suenonis lib. 5. Legum Scanicarum cap. 18: *Si quis cum Comitibus quinque, et armis quinque, quæ Floct-baben in lingua patria nominantur, alicujus domum violenter confringat, etc.* [°° Apud Westphal. legitur *Flockvaben*, a *Flok*, Caterva, turba et *Vaaben*, Arma.]

1. **FLOCUS**, FLOCCUS, Monachorum vestis, quæ amplas habet manicas, vulgo *Froc*. Ita forte appellata, quod esset *Floccosa*, id est, τριχώδης, uti vocem hanc interpretatur vetus Moschionis Scholiastes: vel quod *floccet*, i. cum ampla sit, huc et illuc levi flatu, instar flocci lanæ impellatur, uti vocem *Floccare*, interpretatur Joannes de Janua. [Catholicon Lat. Gall.: *Floccus, Floichel de laine, Gallice Loquet, id est, Parva massa lanæ, et dicitur a Flo, flas, quod leviter flatu impellatur huc et illuc: Flocculus, Petit Floichel ou Loquet.*] Vetus Diction. Lat. Gall.: *Villosus, Plein de Floches, ou de peau.* [° Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Floccus, Burre.*] [Davies in Dictionario Cambro-Brit. *Ffloch, Largus, gnarus, liberalis.* Fœmin. *Ffloch.*] Scitum porro, quid sit *Floccus* apud Latinos. Petrus Cluniac. lib. 1. Ep. 28: *Prævaricamini nobiscum et vos, qui simplici flocco et cuculla contenti esse non vultis.* Bulla Gregorii IX. PP. pro Benedictinis: *Nec incedant sine cuculla et Flocco.* [Capitul. gener. S. Victoris Massil. ann. 1378: *Quod hostalarius habeat quatuor Flocos et quatuor alamitias vel camallos pro hospitibus.*] Declarationes Congregat. S. Justinæ ad cap. 55. Regulæ S. Benedicti: *Habeant et cucullam, quæ secundum Clementinam: Ne in agro, vocatur Floccus, et scapulare, quod habet quasi formam cucullæ.* Concilium Andegavense ann. 1365. cap. 19: *Cucullas vel Floccum honestum et amplum deferant.* [Statut. Reformat. S. Claudii ann. 1448: *Iidem Religiosi sine Floccis, aut regularibus cucullis cum puncto regulariter clausis per Monasterium aut Prioratus non incedant, nec ad dominum Abbatem accedant sine prædictis Floccis aut regularibus cucullis.* Occurrit alibi non semel.]

FLOCCUM, neutro genere. Vita S. Petri Abbat. Cavensis n. 12: *Cum Floccum Domini Abbatis a Capellanis negligenter fuisset repositum.*

FLOCCATA CUCULLA, ampla et superfluitate panni redundans. Rainardus Abbas Cisterc. in Institut. cap. 15: *In Ecclesiis nostris non sint Cucullæ deforis Floccatæ.* Joannes Monach. in Vita S. Odonis Abbat. Cluniac. lib. 3. cap. 1: *Relictis namque nativis atque assuetis vestimentis, cœperunt fucatas atque feuxas pallioque ornatas circumferre Cucullas, etc.* Ubi forte leg. *Floccatas*.

FLOCELLUS, diminut. a *Floccus*, Minor floccus: sed potissimum ea flocci pars, quæ in caput a parte posteriore revolvitur, ut apud Benedictinos. Goffridus Vindocin. lib. 2. Epist. 7: *Domnus Ernaldus, quem Decanum vestrum dicitis, si sibi secundum justitiam placuisset, teste Flocello de capite suo, potius in nostra, quam in vestra sorte manere debuisset.*

FROCUS, FROCCUS, voces deductæ ex *Floccus*, literula mutata. Udalricus lib. 3. Consuetud. Cluniac. cap. 5: *Super caballum ascensurus, prius cappam induit, quam Frocum corrigia præcingat.* Will. Brito lib. 1. Philipp. pag. 108.:

Nil toga ruricolæ, nil Frocus religioso, etc.

Adde Origines Cisterciencis Ordin. cap. 15. tom. 1. Biblioth. Labbei pag. 645.

FROCCUS, in Chronico Andrensi pag. 421. apud Ingulfum pag. 886. 889. tom. 1. Monastici Anglic. pag. 675. in Statutis Cluniacens. Petri Venerab. cap. 29. in Vitis Abbatum S. Albani pag. 24. in Hist. Exordii Ord. Cisterciensis cap. 15. etc. Joan. Fortescutus de Laudibus Regum Angliæ cap. 35. de Rusticis Franciæ suæ ætatis: *Froccis sive collobiis de canabo ad modum panni saccorum teguntur, etc.*

FROCCI CAPELLATI. Gaufridus Vosiensis lib. 1. cap. 73: *Prisci Cœnobitæ religione florentes nos manzerinos hæredes habuere, qui silentium, et quæque honesta sunt, relinquentes, parvas coronas, strictos sotulares, cucullas clausas, pro Froccis ocreas, pro gandengis Froccos Capellatos absque cuculla... insectamur.* Vide Haeftenum lib. 5. Disq. 1. et in verbo *Roccus*.

☞ Verum non monachis tantum sed et feminis *Frocus* indumentum fuit usitatum, ut colligitur ex Miraculis S. Udalrici sæc. 5. Benedict. pag. 466: *Matrona autem a dæmonio liberata, et sensui sanitatique restituta, tota vesti-*

menta sua quibus eo die induebatur, cum caligis et calceamentis ad sepulcrum S. Udalrici per nuntios misit.... Wicfridus ejusdem loci præpositus, qui etiam et custos Ecclesiæ eo tempore mansit, de Froco ejusdem matronæ dalmaticam fieri fecit. Unde manifestum fit *Frocum* hunc muliebrem ex panno subtiliori compositum fuisse.

¶ Frochia, Species frocci Canonicorum Lugdunensium. Actus receptionis Johannis Ducis Bituric. in Canonicum Lugdun. circa ann. 1393. apud Severt. Hist. Lugdun. pag. 344: *Dux venit cum Frochia et aumucia ad modum Canonicorum dictæ Ecclesiæ.*

* 2. **FLOCUS**, Apex sericus, Gall. *Houpe*, Provincialibus *Floc*. Stat. universit. Aquens. ann. 1489. pag. 57: *Notandum quod sicut sunt tres gradus, tres Floci ex filo serici debent esse super quolibet boneto doctorandi et doctoris sui præsentantis, videlicet si quis assumat magisterium, portet Flocum album in signum divinitatis theologiæ;.... si in jure canonico, deferat Flocum ex filo serici viridis in signum castitatis et doctrinæ;.... si in jure civili, portet Flocum serici rubri in signum veræ justitiæ et sanguinis, media vero parte Flocum coloris violacei.* *Freloque* nostri vocabant ejusmodi ornamenta, quæ vestibus addebantur. Lit. remiss. ann. 1399. in Reg. 154. Chartoph. reg. ch. 751: *Le suppliant avoit roignié ou coppé certains Freloques et draps de diverses couleurs, qui estoient aux robes de Loys de Bertain chevalier.* Unde *Freloquié*, Iis ornamentis instructus, in aliis Lit. ann. 1421. ex Reg. 171. ch. 513: *Un chapperon de brun vert et une coquille Freloquié.*

¶ **FLODA**, f. Stagnum, vel canalis, a Saxonico flod, Inundatio, vel flode, Lacuna, aquæ collectio. Thomas *Madox* Formul. Angl. pag. 193: *Sciant præsentes et futuri, quod ego Hugo filius Roberti Ligeri dedi et concessi.... Roberto filio... gardinum meum in Brumore, et Flodam inter domum Rogeri Bum et domum Willelmi Rufi, tenendum sibi et hæredibus suis, de me, etc.*

* *Floc*, eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1461. in Reg. 189. Chartoph. reg. ch. 513: *Ouquel hostel avoit ung fumier et ung Floc d'eaue.*

FLODDUS, *Flud*, fluctus, ex Anglico *Floud*. Vide *Ebba*.

¶ **FLOMER**, f. pro Vomer, quo ager cultus significatur. Charta anni 1181. apud Lobinellum tom. 2. Histor. Brit. col. 183: *Testes jurati de verderiis, de Flomere, de brueria, de sectis et pratis idem dixerunt quod ceteri.*

* **FLOMITES**, Stricturæ, Gall. *Paillettes de feu*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Flomites, cium, quæ ex ferro candenti prosiliunt.*

FLONIS, [Fasciculus ceparum vel alliorum, Gall. *Glane*.] Vide *Rasum*. [Alia notione occurrit in Informat. civitatis Massil. pro passagio transmar. ex Cod. MS. Sangerm.: *Item sarcia de* VI. *Flones ad longitudinem* C. *passorum*.] [* Lit. remiss. ann. 1415. in Reg. 168. Chartoph. reg. ch. 381: *Auxquelz compaignons icelui Grisart donna la moitié d'un oison et des Flonnes.*]

* **FLOPA**. Decret. Frider. II. imper. ann. 1226. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 216: *Et inde ad Flopas Guirixii de sancto Marco in ripa Samazolæ, et transeundo Samazolam usque ad Pollonetum recto fine.* Idem forte quod *Floda*.

* **FLOQUERIUS**, an Vestium, quæ *Floqueti* appellabantur, artifex? Lit. admort. ann. 1375. in Reg. 109. Chartoph. reg. ch. 401: *Item in quadam petia terræ campi,... confrontante ex una parte cum honore Johannis Vesiani Floquerii.* Nisi legendum putes *Flaquerius*. Vide supra in hac voce.

¶ **FLOQUETUS**, inter vestes sacras ministris inferioribus proprias recensetur apud Marten. de Antiqua Ecclesiæ Disciplina pag. 122. ex Pontificali Arelat.: *Primo ponuntur duo pueri cappis sericis induti cum candelabris et cereis ardentibus. Secundo loco ponitur Subdiaconus indutus alba et Floqueto.* Rursum occurrit pag. 277. Sammarthanus noster tom. 2. novæ Gall. Christ. col. 1123. ex Inventario sacræ supellectilis Ecclesiæ Diniensis: *Capella viridis cum dalmaticis, Floquetis, etc.* Et col. 1124: *Capella violata, de diaspro diversorum colorum cum Floqueto et dalmatica.*

* Quænam hæc vestis fuerit non satis video; ejusdem cæterum originis opinor, atque *Flocus*, cujus diminutivum esse facile crediderim. Inventar. ann. 1218. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 66. col. 1: *Tres baculos pastorales; duodecim Floquetos, et viginti casulas sericas.* Aliud ann. 1419. ex Tabul. Montisol.: *Unam capellam albam munitam unius capæ processionalis et de duobus Floquets sine aliqua paratura, cum alba, stola, manipulo, zona, etc.*

¶ **FLOQUUS**, ut supra *Flocus*, in Processu de B. Petro Luxemburg. Julii tom. 1. pag. 577.

¶ **FLORA**, Farina, similago, Gallis *Farine*, Anglis *Flower*, pro *Farina*, quasi dicatur, inquit Skinnerus in Etymolog. Angl. Flos farinæ, i. e. farina purissima, vel potius quasi dicatur Flos frumenti, i. e. purissima ejus pars glumis et furfure purgata. Hujuscemodi farina *Fleur* etiam dicitur in Neustria, Brittania minori, etc. Præceptum Edwardi III. Angliæ Regis de victualibus pro passagio providendis, apud Rymerum tom. 5. pag. 12: *Tot vacua dolia, in quibus dictum frumentum vel Flora inde reponetur.* Passim occurrit ibidem, et pag. 97. 488. Idem tom. 4. pag. 683. tom. 6. pag. 316. etc. Vide *Flos frumenti*.

* *Flour* et *Flourée*, nostris. Lit. remiss. ann. 1408. ex Reg. 162. Chartoph. reg. ch. 198 bis: *Il acheteroit de la Flourée de voide et du bresil, etc.* Aliæ ann. 1460. in Reg. 192. ch. 8: *Sur laquelle beste avoit environ deux botceaulx de Flour ou farine.* Vide *Flos frumenti*.

FLORALIS. Gloss. Gr. Lat.: Ἄνθινος, *Floralis*. Ἄνθινον χρῶμα, *Floralis color*.

Florale, Locus consitus floribus. Jo. Sarisber. in Policr. lib. 1. cap. 4: *Illis, ut pascua augeantur, prædia subtrahuntur agricolis sationalia, insitiva colonis, cum pascua armentariis et gregariis, alvearia a Floralibus excluduntur, ipsis quoque apibus vix naturali libertate uti permissum est.* [Charta Arnulfi I. Flandriæ Comitis apud Miræum in Codice Donat. piarum pag. 127: *Floralia prati quæ adjacent ipsi portui, illorum cedo potestati.* Vide *Floridare*.] [* Ubi per *Floralia prati*, prata ipsa intellige. Haud scio an eodem significatu, in Lib. de Mirab. Romæ apud Montemfalc. Diar. Ital. pag. 291: *Habuit* (Pantheon) *circa se plateam Tiburtinam xx. pedum cum cloaca, et Florali suo.*]

* **FLORALIA**, Supplicationes solemnes, quæ vulgo *Rogationes* nuncupantur, quasi ut notat Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 77. a *Floralibus* Ethnicorum festis ad nos derivatas, quod falsum plane est, appellat Decembr. in Comment. de Supplicat. Majis ibi laudato: *Proinde eadem Floralia cum paxemadibus et azimis, cum ovorum testis et offarum simulacris ad ejusmodi victus indulgentiam; cum variis olerum et leguminum generibus; cum ampullis quoque pensilibus, aqua, vino, lacte, oleo, melle refertis, decoramus.* Vide *Rogationes* 1.

¶ **FLORARE**, *Flores creare*, vel *Floribus spargere, implere*, Johanni de Janua. Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Florare, Faire fleurs, glager de fleurs.*

¶ **FLORARIUM**, Johanni de Janua, *Locus est ubi flores crescunt, vel ubi imponuntur*. Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Florarium, Lieu flori ou croissent, ou sont mises fleures.* Chron. Mellic. pag. 808. col. 1: *Ut ex novitiatu veluti ex religiosæ vitæ Florario virtutum odore bene fragrantes, in nostræ Congregationis Monasteria transferantur.* Vide in *Floralis*.

¶ **FLORATUS**, Floribus acu pictis ornatus. *Casulam de purpura Floratam de gindone rubeo cum saffio de auro ante et retro*, in Instrumento anni 1377. ex Archivo S. Victoris Massil. Testam. ann. 1415. apud Rymer. tom. 9. pag. 273. col. 1: *Una capa totaliter de auro, cum rosis rubeis et nigris Florata.*

* **FLORDELISIUM**, Lilium, Ital. *Fiordaliso*, Gall. *Fleur de lis*. Annal. Mediol. ad ann. 1389. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 808: *Fermalia duo auri, firmata super duobus Flordelisiis auri, etc.*

FLORENI, Monetæ aureæ Florentinorum, apud quos cudi primum cœpere ann. 1252. titulo 24. ceratiorum, quorum octo unciam conficiebant. In una horum parte insculptus fuit *flos* lilii, unde Monetæ nomen inditum, in altera effictus S. Joannes Baptista. Ita Joann. Villaneus lib. 6. cap. 54. et Ricordanus Malaspinus cap. 152. *Florenus de Florentia*, in Charta ann. 1350. in Probat. Hist. Turenensis pag. 90. cujus pretium erat tunc temporis 10. solid. Paris. [*Florenus de Florentia boni auri*, in Charta anni 1375. inter Instrum. tom. 4. novæ Gall. Chr. col. 214. *Flourins de Flourenze*, in Litteris Philippi VI. Franc. Reg. ann. 1330. tom. 2. Ordinat. pag. 56.] *Denarii Floreni*, Rythmi in obitum Henrici VII. Imp.:

Paulinum quemdam variis
Corrumpit cum Denariis
Quampluribus Florenis,
Ut principem piissimum
Monarcham potentissimum
Inficiat venenis.

Infra:

Te cæcum cæci muneris
Præcipitant Floreni.

Aureum numisma Florentinum, apud Joannem Hocsemium in Episcopis Leodiensib. cap. 20.

* Errare Villaneum in anno quo primum cudi cœperunt *Floreni*, docet nos D. *Le Blanc* in Tract. de Monet. pag. 154. ubi Florenorum mentionem fieri testis est in Charta ann. 1068. *Florin de Florence pour treize soulz Par.* in Charta Phil. V. ann. 1319. ex Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 212. Alia ann. 1336. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 103. v°. *Computato videlicet Floreno de Florentia pro tresdecim solidis Turon. parvorum.* *Florence*, pro Florenus, in Charta ann. 1404. ex Reg. 158. ch. 451: *Icellui viconte de Thouars tendra sa dite terre et seignourie de L'ille de Ré d'icellui seigneur roy à foy et hommage lige, à cause du chastel de la Rochelle, et au ressort et souveraineté acoutumez, à une Florence ou maille d'or, ou la valeur*

d'icelle, pour tout devoir de rachat ou d'abonny, ou d'autre devoir de fief à muance de vassal.

Hinc fere monetis aureis cæteris *Floreni* indita appellatio. In Computo Thesaurariorum Franciæ ann. 1316. in Camera Comput. Paris. *Florenus* æstimatur 14. solid. *Florenus de Florentia* 12. sol. Paris. *Florenus ad macam* 22. sol. Paris. *Florenus ad mutonem* 14. sol. Paris. [*Florenus ad agnum* 11. sol. Paris. ann. 1332. *Florenus ad cathedram* 24. sol. Par. ann. 1347. *Florenus ad scutum* 36. sol. Paris. ann. 1343. *Florenus regalis* 28. sol. Paris. ann. 1328. *Florenus S. Georgii* 20. solid. Turon. ann. 1346.] *Floreni de Florentia, Floreni de agno, et Floreni de mas*, seu *ad massam*, occurrunt etiam apud Will. Thorn. pag. 2037. ubi perperam *floreus*, pro *Florenus* interdum scribitur. *Floreni Colonienses*, apud eumdem pag. 2194.

Tradit idem Villaneus lib. 9. cap. 170. Joannem XXII. PP. Florenos aureos cudisse circa annum 1322. similes pondere, lege et forma Florentinis, præterquam quod qua parte effictus erat S. Joannes Baptista, in circulo illius nomen descriptum legebatur, ad latus vero S. Joannis efficta erat mitra Papalis. In partis autem, ubi lilium erat, circulo, descriptæ erant hæ voces : *S. Petrus, S. Paulus*. Ex hinc Marchione Monferratensi, Spinolis Genuensibus, et aliquot aliis Italicis Principibus, Florenos perinde aureos Florentinis similes cudere aggressis, sub anathematis pœna id interdixit idem Pontifex mense Decemb. ann. 1324. ut idem Scriptor tradit lib. 9. cap. 279. Floreni vero isti Pontificii, *Floreni auri de Camera* appellati : quæ nomenclatura occurrit in Charta ann. 1378. in Historia Turenensi pag. 117. et in alia ann. 1485. apud Hemeræum in Augusta Viromand. pag. 335. Hos Robertus Cenalis lib. de Ponder. et Mensur. vocat *Novellos Ducatos Papales seu de Camera*. *Aureorum de Camera* meminit etiam Leonardus Portius lib. 1. de Ponderib. ac Mensur. pag. mihi 29.

☞ Invaluit quoque in Provincia usus et cursus florenorum Pontificiorum, ad quorum formam alii cusi videntur a Regibus Provinciæ, ut discimus ex pluribus Chartis, unde et cujus pretii fuerint æstimare licet. Charta ann. 1365. in Tabular. civit. Massil. : *Quod Floreni auri boni Florentiæ et Floreni Cameræ domini nostri Papæ, Lucati et Jannini auri boni, fini, et justi ponderis currant et cursum habeant in civitate Massiliæ pro illo valore quo fuerunt afforati, videlicet ad 34. solidos pro quolibet : alias vero pecunias auri nullus cogatur eas recipere nisi sua libera voluntate*. Charta Massil. exarata ann. 1410. inter Schedas Præsid. de *Mazaugues* : *Pro pagamento Florenorum auri* 4000. *quorum quilibet in valore pro sexdecim Provincialium solidis computatur*. Alia ann. 1438. apud eumdem Præsid. : *Causa arreiragiorum ipsius talliæ in Florenis quadraginta valoris ipsorum quodlibet solidorum Provincialium sexdecim nunc currentis monetæ*. Infra : *Florenos de Rege quinque valoris quilibet ipsorum solidorum sexdecim monetæ Provincialis*.

☞ Pontificiis florenis florenos etiam similes cudendos curarunt Dalphini Principes, cum hoc tamen discrimine. Ex una marca 65. floreni Dalphinales, 64. pontificii cudebantur. Deinde loco mitræ papalis in effigiei S. Joannis Bapt. humero dextero insculptus erat Delphinus, et in circulo alterius partis pro *S. Petrus, S. Paulus*, legebatur *Guigo Dalphinus*. Hæc discimus ex Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 291. et tom. 2. pag. 214. Anno 1334. valebat Florenus Dalphin. 17. sol. ut dicitur ejusdem Hist. tom. 2. pag. 495. anno vero 1339. 38. sol. *computato*, tunc temporis, *Floreno de cugno et pondere Florentiæ pro* 41. *sol. dictæ monetæ*, tom. 1. pag. 96. Superabant ergo floreni de Florentia florenos Dalphinales, et 50. *Flor. de Florentia valebant* 52. *Fl. Dalphin*. tom. 2. pag. 285. Ejusdem tomi pag. 275. legimus, c. *Flor. sunt unciæ* XXVI. ex quo conficitur, unum florenum fuisse quartam circiter partem unius unciæ.

Sed præsertim id nominis attributum monetis aureis Regum Francorum, quas vulgo *Denarios* appellabant, addita notarum quarumdam, quibus a se invicem distinguebantur, nomenclatura. Hinc, quos *denarios ad Agnum*, seu *ad Mutonem, ad Massam, ad Cathedram, ad Scutum*, vocant Statuta Regum nostrorum, *Floreni ad Agnum, etc.* dicuntur in veteribus Chartis. [*Fleurins à l'Angelot*, in Instrumento anni 1342. Chartul. S. Vandreg. tom. 2. pag. 1681. Vide tom. 2. Ordinat. Regum Franc.] De singulis agimus in verbo *Moneta*.

° Floreni ad Aquilam. Charta Joan. reg. Franc. ann. 1350. in Chartul. 23. Corb. : *Cum judex.... capi fecisset Robertum le Bel.... pro suspicione allocationis Florenorum ad Aquilam, etc.*

Floreni Blavii, in Chronico Windesemensi lib. 1. cap. 32 : *Centum Florenos Blavios dicebatur accepisse*.

° Floreni de Camera, vulgo *Florins de chambre*, Papales. Lit. remiss. ann. 1460. in Reg. 192. Chartoph. reg. ch. 86 : *Par le Pape Nicolas, lors presidant en l'Eglise, fut, parties oyes, dit : mal appellé, et ledit de Bresons condempné en quatre cent Florins de Chambre de despens*. Nihil itaque emendandum est in Mandat. ann. 1405. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 64. Vide supra ad lineam *Tradit idem Villaneus, etc.*

° Floreni ad Catum, seu felem ; *Fleurin au chat*, in Lit. remiss. ann. 1458. ex Reg. 189. Chartoph. reg. ch. 258.

° Floreni Gallicani. Charta ann. 1369. in Chartul. Rich. abb. S. Germ. Prat. fol. 20. r° : *Mediante summa octoginta Florenorum auri Gallicanorum, Frans nuncupatorum*.

° Floreni dicti Guillermus, in Lit. remiss. ann. 1459. ex Reg. 188. Chartoph. reg. ch. 84 : *Icelle femme se print à rongner et copper aucunes pieces d'or, comme cliquart, que on dit Florins Guillermus, et autres pieces d'or aians cours ou pais de Boullenoys*. Vide mox

° Floreni Hannonienses, etc. Lit. remiss. ann. 1377. in Reg. 111. Chartoph. reg. ch. 195 : *Florins de Haynau, appellez Guillelmus, qui avoient cours pour un florin franc de nostre coing et un tiers de franc la piece ; florins de Cambray soubz la fourme de France de nostre coing ; florins de Brabant, appellez doubles moutons, autres appellez nobles d'Angleterre ; florins à l'escu de Flandres ; florins contrefais aus florins appellez Guillelmus de Haynaut ; autres florins, appellez francs à pié, contrefais aus nostres à différence de Waleran et Guido ; florins Guillelmus et Guido, et florins contrefais soubz fourme d'escus à différence de Waleran, et autres florins au mouton de Lincourt*.

° Floreni Lati, apud Christ. Schlegel. in Dissert. de Numm. antiq. etc. pag. 28.

° Floreni Parvi. Chartul. Corb. sign. *Ezechiel* ad ann. 1423. ult. Sept. fol. 202. r° : *La somme de soixante flourins du pays* (Lille, Namur, Louvain) *que on dit Petis Flourins ; c'est assavoir, trois viés escus d'or de bon pois, pour quatre des petits Flourins dessusdis*.

° Floreni nuncupati Pietres, Iidem, ni fallor, qui *Parvi*. Comput. Ms. fabr. S. Petri Insul. ann. 1473 : *Item de oblationibus factis in die Veneris sanctæ,..... una cum tribus Florenis, Gallice Pietres, ... xvj. lib. x. sol.* Nisi forte iidem sint atque

° Floreni Postulati, in altero ejusd. fabr. Comput. ann. 1460 : *Sex Floreni, nuncupati Postulati, valentes octo libras, duos solidos*. Vide infra *Postulatus*.

° Floreni Regales, qui et *de Rege*, Typo regio insigniti. Charta ann. 1328. 9. Jan. in Tabul. Carnot. : *Moyennant le prix de* 4050. *Florins Royaux pour* 28. *sols Par. chacun florin*. Acta Fil. ad ann. 1437. apud Gassend. in Notit. eccl. Diniens. pag. 70 : *Reditus sacristiæ non excedere* 60. *Florenos de Rege, seu libras* 48. *Turon. cum tamen impensæ faciendæ excedant summam* 80. *Florenos de Rege, seu libras Turon*. 69. Inventar. Chart. monast. Athanat. ann. 1519. fol. 12. v° : *Instrumentum anni* 1486. *pensionis annuæ xxv. Florenorum monetæ regiæ, quolibet Floreno valente xviij. albos magnos regios, sive solem, etc.*

¶ Floreni Rhenenses, in Ecclesia Coloniensi tom. 3. novæ Gall. Christ. col. 789. et col. 790.

° Iidem Rhenani, apud Christ. Schlegel. in Dissert. de Numm. ant. pag. 69. Obituar. Ms. eccl. Camerac. fol. 54. r° : *Ex quibus anno quolibet recipiuntur decem Floreni Renenses*. Comput. Ms. fabr. S. Petri Insul. ann. 1473 : *Item in die Paskæ ab eodem dom. duce ex osculo reliquiarum magni altaris, tres Florenos Renenses, vj. lib. vj. sol.* Vide infra *Renensis Aureus*.

° De Florenis præterea consulendus Tractatus, qui inscriptus est : *Il fiorino d'oro antico illustrato* edit. Florent. ann. 1738. ubi plures exhibentur floreni a Raimundo principe Arausion. Humberto dalph. Archiep. Arelat. et aliis cusi. Hinc etiam emendandus Cangius in

Trevisini Solidi de Flore, in Bulla Honorii III. ann. 1220. pro Episcopo Tarracinensi apud Ughellum, [° ex Charta ann. 1203. pro monasterio Fossænovæ relata in Bulla Honor. III. ann. 1220. ubi non *Trevisini* legitur, sed *Prebisini*, forte pro *Provisini*, ut habet Inscriptio sepulcralis ann. 1331. apud eumd. Ughell. pag. 118.]

¶ Florinus, pro *Florenus* non semel occurrit in Regest. 87. Chartophylacii regii.

Φλωρίον, Græcis nuperis. Raphaël Hieromonachus apud Crusium pag. 131 : Ὅπου ἔταξε τὰς δύο χιλιάδες τὰ φλωρία. Vide Meursium [et Gloss. med. Græcit. col. 1685.]

FLORENTIA. Lib. 2. Paralipom. cap. 4 : *Candelabra quoque cum lucernis suis, ut lucerent ante oraculum juxta ritum ex auro purissimo, et Florentia quædam, et lucernas, et forcipes, etc.* Ubi auctor Mamotrecti : *Florentia, id est, species quædam liliorum in candelabro, super quibus ponebantur lucernæ*.

° **FLORENTIUS**, ut *Florentia, species liliorum in candelabro*. Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120 : *Florentius, Cherdenerues*.

° **FLORERII**, in Cæremon. Rom. Ms.

lib. 1. cap. 2. et 5. ubi editum habet, *Forerii*. Vide in *Fodrum*.

1. **FLORES** diversi coloris, ad instar charismatum Spiritus sancti, desursum immissi in festo Pentecostes. Joan. Episcop. Abrincensis de Offic. Eccl. pag. 58.

2. **FLORES**, Menstrua mulierum. Michaël Scotus de Physionomia cap. 6: *Sciendum est, quod natura ob hoc sibi tribuit purgamentum, quod Flos nominatur in vulgari, et Menstruum in Scriptura.* Infra: *De Flore mulieris est ut arboris; quoniam fructum non portat, nisi prius florescat.* Nostri *Fleurs* dicunt, non a floribus, sed a *fluore*: ita enim ῥοῦν mulierum vertunt Latini Medici. Papias: *Mena, nigra, vel Jovis filia, quam pagani Deam dixerunt esse, quæ menstruis Fluoribus præesse dicebatur feminis.*

° 3. **FLORES** Beatæ Mariæ, Maculæ scorbuticæ vel eresipelatosæ, Italis, *Rosellia* et *Rosolia*. Lit. remiss. ann. 1362. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 391: *Ex quibus* (excessibus) *plagæ ejus apostumaverunt, et in ipsis Flores Beatæ Mariæ supervenerunt; propter quod mors fuit subsecuta in personam dicti presbyteri infra quadraginta dies.* Aliæ ann. 1419. in Reg. 171. ch. 13: *Jehannin Houdette feust surprins..... d'une maladie, que on appelle au pays* (de Brie) *les Fleurs Nostre Dame.* Vide infra *Morbus B. Mariæ.*

° **FLORETATUS**, Flore ornatus, insignitus. Ordinat. Caroli dalphini ann. 1357. 8. Jun. in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. *Vienne* fol. 18. r°: *Ab alia parte sit una crux, cum tribus brachiis Floretatis de flore lilio.*

° **FLORETTUS**, Ital. *Fioretto*, Flosculus. Inventar. ann. 1389. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 361: *Centura una auri facta ad Florettos perlarum.* Vide infra *Floronus.*

1. **FLORETUS**. Joanni de Janua, *Floretum*, est *locus ubi flores abundant.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Floretum, Lieu flouri, ou fleurs habundent.*] Eckeardus apud Canisium tom. 5. Antiq. lectionum pag. 785:

Tecum in Floretis liceat mihi ludere lætis.

Sic etiam quidam Liber versibus scriptus, qui editus est Lugduni cum Catone, Theodolo, libro Tobiæ, et Parabolis Alani ann. 1509. inscribitur. Idem in Prœmio:

Hic liber extractus de pluribus est vocitatus
Recte Floretus, quia flos est inde receptus, etc.

Clementis PP. esse dicitur in MS. Codice Bibliothecæ Regiæ 1505.

☞ Idem Liber Lugduni editus cum glossis seu commentariis Johannis Gersonii Cancellarii Parisiensis apud Joh. Fabri ann. 1494. beato Bernardo adscribitur post prœmium his verbis: *Incipit liber nomine Floretus a beato Bernardo Clarevallis metrice accumulatus, etc.* Asservatur autem in Musæo Cl. Jurisperiti D. *Maillard*, qui nec *Floretum*, nec Glossas Gersonii, inter germana spuriave utriusque opera ab Editoribus recenseri primus observavit.

° De libro, qui sub hoc titulo adscribitur S. Bernardo, consule Biblioth. Script. Cisterc. pag. 41. col. 1. Sunt et alia opuscula eodem nomine ornata, ut puta, *Floretum Philosophicum seu ludus Meudonianus in terminos philosophiæ*, editum Paris. ann. 1649. Quod Floriaco infra Modunum scriptum fuerit, sic appellatum. De his aliisque similibus belle Erasmus in Anti-barbaro: *Alius quod somniavit Gemmulam, alius Margaritam appellat; hic Floretum, ille Rosetum inscripsit: at in medio, o bone Deus! ut nihil nisi carduos et lolium invenias.*

° 2. **FLORETUS**, Monetæ Franciæ species, nostris *Fleurete* et *Florette*. Lit. admort. ann. 1375. in Reg. 109. Chartoph. reg. ch. 401: *Quæ venditio fuit facta pro pretio undecim denariorum, vocatorum Floreti, boni ponderis.* Comment. Petri *de Fenin* in Carol. VI. ad ann. 1421. pag. 495: *Il courroit lors une monnoye, qu'on nommoit Flourettes ou Fleurettes, qui valloit dix huict deniers; mais enfin elles furent remises à deux deniers; puis on les deffendit tout à fait, tellement qu'elles n'eurent plus de cours.* Monstrel. vol. 1. cap. 248: *Fut ordonné que les Florettes: c'est assavoir la monnoye du roy, qui avoit cours pour seize deniers, seroient mises et rabaissées à trois deniers.* Vide in *Moneta.*

° 3. **FLORETUS**, Panni species ex filo serico crassiori contexta, Gall. *Fleuret.* Stat. pro pannif. Carcass. renovata ann. 1466. in Reg. 201. Chartoph. reg. 121: *Item et quia in dicto burgo fiunt nonnulli panni, nuncupati Floreti, quia sunt seu esse debent meliores et preciosiores aliis pannis communibus sortis dicti burgi, etc.*

¶ 1. **FLORIA**, pro *Florenus*. Necrolog. Parthenonis S. Petri de Casis: *Casula de satino Percico, quæ constitit* XVIII. *Florias.*

° 2. **FLORIA**, *Stercora liquidiora*, in Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641. perperam pro *Foria*. Vide in hac voce.

¶ **FLORIANI**, *Hæretici a Florino quodam nominati, qui dicunt Deum creasse mala.* Gloss. Sangerman. num. 501. [°° ex Isidor. Origin. lib. 8. cap. 5. sect. 50.] Hic Florinus Valentini discipulus impie asserebat Deum auctorem mali, B. Virginem in partu intemeratam mansisse negabat, resurrectionem insuper inficiatus. Hujus Sectatores *Florianos* appellavit Philastrius. Melius dicerentur *Floriniani*. De his agunt Iren. Euseb. Theodoret. Aug. et alii.

FLORIARIUM Corporis, anima dicitur Zenoni Veronensi Episc. Sermone de Lazaro.

¶ **FLORIDARE**, *Florere: unde Floridantia, Prata, Floridum, Viretum, Tempus florum.* Amalthea Laurentii ex Papia.

¶ **FLORIPARUS**, Qui parit flores. *Ver Floriparum*, Ausonio.

FLORIRE, Florescere, Gallis *Fleurir*. S. Bonifacius Moguntin. Epist. 1: *Homo, sicut fœnum dies ejus, et sicut flos agri, sic Floriet.*

°° **FLORISSARE**, Idem, apud Virgil. Grammat. pag. 47.

° **FLORITARA**. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Floredura, Prov. Floritara, pollicitura.*

✱ **FLORITIO**. [Florum emissio. Legitur in *Homil.* 2. *in Cantic.* quam ex *Orig.* vertit *Hieronymus.*]

° **FLORONUS**, Flosculus, ornamentum quod flores imitatur, Gall. *Fleuron*. Inventar. S. Capel. Paris. ann. 1340. in Reg. I. Chartoph. reg. ch. 8: *Item ymago B. Ludovici regis cum osse spatulæ ejusdem, in cujus ymaginis corona unus Floronus et quinque lapides, et in uno alio Florono una smaragdo deficiunt.* Aliud ann. 1363. ex Bibl. reg.: *Item quædam ymago B. M. genitricis Dei,... et in illa defficiunt a longis temporibus in corona dictæ Genitricis duo Floroni et duo lapilli. Ouquel y deffaut.... un Floron à tout cinq pierres*, in alio Gallico ibid. Annal. Mediol. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 807: *Corona una auri cum Floronis sex magnis et totidem parvis.* Vide supra *Florettus.*

✱ **FLOROSUS**. [Floridus. (Ven. Fort. 5.)]

✱ **FLORRERIUS**. [Ut Forrerius: « Simili modo venerabili viro domino Petro Guell s. d. v. pape *Florrerio*. (Archiv. Vatic. Thesauraria secreta, an. 1451. f. 60.) »]

¶ **FLORULENTIA**, Locus abundans floribus, apud Guibertum lib. 4. de Pign. Sanct. cap. 2. § 2.

¶ **FLORUS**, ἀνθηρός, *Viridis, floridus*, in Supplemento Antiquarii. [° Et in Glossis Lat. Gr. *Floreus* in Germ. ex Castigat. ad utrumque Glossar.] Alio sensu vide in *Flur.*

¶ **FLOS**. Vide *Flores.*

Flos Auri, [Nonnullis est electrum, seu aurum argento mixtum; *Flos aureus* vero idem ac *Rosa aurea*; quam] videsis in *Rosa.*

¶ Flos Deliciarum. Instrum. ann. 1423. Hist. Harcur. tom. 3. pag. 761: *Joannes Grey Chevalier defunctus habet castrum et dominium de Tylie, quæ fuerunt Philippi de Harcourt Chevalier, ac omnia maneria ejusdem Philippi infra Ducatum Normanniæ per homagium ac reddendum unum Florem Deliciarum ad festum S. Johan. Baptistæ.* Et tom. 4. pag. 1679: *Thomas Dux Exoniæ habet Comitatum de Harcourt .... per homagium ac reddendum Florem Deliciarum apud castrum de Rouen ad festum Nativitatis S. Johannis, et de inveniendo triginta homines ad arma.*

¶ Flos Frumenti, Farina, vel similago, pollen, Gall. *Fleur de farine.* Charta anni 1249. ex Archivis B. M. de Bono-Nuntio Rotomag.: *Unam pechiam carnis de valore sex denariorum et de Flore Frumenti, et ad Pascha Domini unam gallinam, et decem ova, etc.* Vide *Flora.*

¶ **FLOSCA**. Vide *Flosega.*

✱ **FLOSCELLUS**. [Diminut. flosculus. *Apul. Herb.* 49. Ad solis cursum *Floscelli* se vertunt.]

✱ **FLOSCULE**. [Floride. *Cœl. Aurel.* 1. *Acut.* 6. Corpus *Floscule* vividum, et naturali habitudine plenum.]

¶ **FLOSCULUM**, pro *Flosculus*, legitur in Præfatione Taionis Episcopi in suos quinque libros sententiarum, Concil. Hispan. tom. 2. pag. 581.

¶ 1. **FLOSCULUS**, Vestis Monachorum propria, vulgo *Froc*. Ordinar. S. Germani a Pratis inter Instrum. Historiæ ejusd. Monast. pag. CXLIII. col. 1: *Quando erit in fine orationis sequentis Evangelium, duo Monachi in Flosculis suis accipient cereos de manibus Conversorum, etc.* Vide *Flocus.*

° 2. **FLOSCULUS**, in Martyrol. editis; *Fusculus* vel *Fulcolus*, in Mss. ut observat Castellanus in Vocabul. hagiol. Nomen est cujusdam episcopi Aurelian. Gall. *Saint Flou.*

° **FLOSCUS**, ut *Frocus*, Via publica, ager incultus, præsertim qui urbi adjacet. Charta ann. 1180. ex Chartul. S. Corn. Compend. fol. 127. r°. col. 1: *Firmum de curia ecclesiæ et de Floscis villæ alicubi non debet trahere, nisi in culturis ecclesiæ.* Alia Math. comit. Pontiv. ann. 1241. in Lib. 1. nig. S. Vulfr. Abbavil. fol. 6. v°.: *Furnus de novo vico ultra parvam portam ante Floscum.* Vide *Fraustum.*

FLOSEGA, Flosca. Matth. Silvaticus: *Gebara, Gebaram, i. Flosega molendi.* Infra: *Geravera, id est, Flosca molendini.*

¶ **FLOSTULLUS**, Species ornatus, forte sic dicti, quod *flosculis* distingueretur.

[* Cingulum, zona videtur, quod levi flatu impellitur et fluctuat.] Concilium Senon. ann. 1485. apud Acherium Spicil. tom. 5. pag. 626: *Item quod Religiosi, cujuscumque Ordinis, status vel prælaturæ existant, a suæ vocationis habitu congruo non recedant, neque foderaturas statui suo non congruentes, et maxime minutos verutios, neque zonas de veluto aut Flostullos etiam, nec habitus de serico supra tunicas patenter, neque aliter indecenter, in vilipendium sui status et Ordinis deferant.*

1. **FLOTA**, Piscis species. Tabularium Fiscanense fol. 75: *Relaxavit eis Abbas consuetudinem Flotarum et allecium, quæ habebatur de piscatione sua.* Sed ibi legendum videtur *Fletarum*, ut intelligantur pisciculi marini, quos *Flets* vocamus. [** Videtur esse cortex, lineæ piscatoriæ ne nimis hamum demittat infixus, ut in chart. ann. 1252. apud Lappenb. Init. Fœder. Hanseat. Document. pag. 62: *De Flotis de korken, quibus communiter piscatur, tam emptor quam venditor debet de marca duos denarios.*]

¶ 2. **FLOTA**, FLOTTA, Navium classis, Anglo-Saxonica vox, testibus Skinnero et Somnero in suis Lexicis. Hac usi sunt omnes fere Occidentales populi. Galli et Germani *Flotte* appellant hanc armatam navium multitudinem, Hispani *Flota*, Itali *Flotta*, Angli *Fleet*, omnes a Latino *Fluctuare.* Vide Spelmanni Lexicon ad vocem *Admiralius*, Rymerum tom. 3. pag. 211. etc.

* *Mettre en flotte*, Contrahere, ut videtur vulgo *Resserrer*, in Chartul. Corb. sign. *Ezechiel* ad ann. 1421. fol. 146. v°.: *Lesquels carpentiers seront tenus... mettre en Flotte ung des pans de laditte grange, lequel est évasé.*

¶ **FLOTARE**, Fluctuare, Gall. *Flotter. Navibus in medio Flotantibus grossarum ripariarum*, apud Rymerum tom. 11. pag. 680. col. 1.

FLOTSON, Marini juris vocabulum, quod ex naufragio in mari fluctuat, eoque ipso Amiraliorum juris est, ex Saxon. flæotten, fluctuare.

¶ 1. **FLOTTA**, Classis. Vide *Flota* 2.

¶ 2. **FLOTTA**, Machinæ genus, quam in obsidione Ostendæ reperit Pompeius Targonus Archiducis Austrii Machinarius. Constabat strue lignea valide nexa compactaque, constipata etiam infartaque maris arena: ad cujus latera vacua appendebantur doliola, ut supernatare posset. Vide Angelum Galluci de Bello Belg. lib. 15. Hæc Carolus de Aquino in Lex. milit.

3. **FLOTTA**. Glaber lib. 1. Hist. cap. 5: *Denique clam egrediens ad prædictam Normannorum gentem, illis tantummodo primitus adhæsit, qui assiduo raptui servientes, victum cæteris ministrabant, quos etiam illi (Normanni) communiter Flottam vocant.* Vide Bolandum 24. Martii pag. 526. [et infra *Fluuta.*]

FLOZE, Ratis. Vita S. Willibaldi, edita a Gretzero pag. 140: *Se conduxerunt in quodam ligno, quod dicitur Floze, transeuntes venerunt in oppidum, etc.*

* **FLUBETA**, Fibula, ni fallor, Ital. *Fibbia.* Charta ann. 1227. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 903: *Unum guarnimentum de seta, et duas Flubetas auri, et tres anulos, etc.*

¶ **FLUCTARE**, pro *Fluctuare*, apud S. Paulinum. Vide in *Camelotum.*

* **FLUCTEUS**, *Amorevole*, in Glossar. Lat. Ital. MS. id est, Humanus, benignus.

¶ **FLUCTI**, pro *Fluctus*, in Vita S. Findani Reclusi sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 330: *Per tumidos Fluctos inlæsus veheretur ad terras.* Utuntur præterea Veteres aliquot. Vide Nonium cap. 8. Ita et Terent. in Andr. act. 2. sc. 2: *Nil ornati, nil tumulti.*

FLUCTICULUS, Κυμάτιον, apud Apuleium in Apolog. et Diomed. lib. 1. Artis Grammat.

✱ **FLUCTIGER**, [Fluctum ferens, vel fluctuum patiens. *Cic.* apud *Isid.* 19. *Orig.* 1. Tunc se *Fluctigero* tradit mandatque paroni. Al. leg. *Fluctifero.*]

¶ **FLUCTIVAGARE**, Fluctuare, incertum esse, Gall. *Balancer, chanceler.* Statuta Canonic. Regul. S. August. apud R. Duellium tom. 1. pag. 97:

Nam dubitans, vel Fluctivagans cadit insipienter.

Fluctivagus, in Notkeri Balbuli lib. Sequentiar. apud Bern. Pez tom. 1. Anecd. part. 1. col. 37.

1. **FLUCTUS**. Vetus Charta MS: *Guillelmus Comes Hannoniæ tenet de Duce* (Brabantiæ) *advocatiam et dominium in Mechlinia, Fluctum atque theloneum, forum seu staplum salis piscium ac animalium.* Videtur esse quod *Flot et Flegard* vocant Consuetudines aliquot municipales, Ambianensis vetus art. 74. 104. Bononiæ art. 29. 43. 122. 168. Atrebatensis art. 5. 51. etc. Vide *Fraustum.*

* *Fluctum aquæ* legitur in eadem Charta ex Cod. reg. 10197. 2. 2. fol. 83. v°. unde manifestum est vim vocis non intellexisse Cangium; quod rursum probat Recognit. feudal. ann. 1312. ibid. fol. 71. v°.: *Nous Florens Berthaut, sire de Malines, faisons savoir... que nous tenons... en fief... de M. Jehan duc de Lothrike, de Brabant et de Lembourch... l'avoerie et le seignerie de Malines, le Flot d'aiwe, les chemins et le marchiet du seil, du poisson et des bestes.* Charta Ricard. ducis Norman. ann. 1026. ex Tabul. capit. Aeriens.: *Concedo Fluctum cum portu et pagum, qui dicitur Saones, cum aquis et portu maris.* Ex quibus per *Fluctum* significari existimo quidquid *fluctu* seu æstu maris advehitur, atque adeo et vectigal, quod a navigiis ea ratione advenientibus exigitur.

* 2. **FLUCTUS**, Floccus lanæ, nostris *Flotte*, spira vel manipulus. Charta ann. 1495. inter Observat. Godefr. ad Carol. VIII. pag. 735: *Commissarii et procuratores post hujusmodi juramentum pro principe nostro,... cordam campanæ ejusdem ecclesiæ serico vel Flucto involutam, omnes et singuli traxerunt et campanam pulsaverunt.* Lit. remiss. ann. 1416. in Reg. 169. Chartoph. reg. ch. 272: *Le suppliant a pris en l'hostel de Jehan Venille quatre Flottes de laine.*

¶ **FLUENTARE**, Fluere. Fortunatus in Vita sancti Martini:

Pergis in Augustam, qua Virdo et Licca Fluentant.

* Hinc *Fluet*, Inundatio, in Charta Margar. comit. Fland. ann. 1274. ex Chartul. 1. Fland. ch. 263. in Cam. Comput. Insul.: *Nous leur devons respondre de kemun feu, de kemun Fluet, de kemun tempiest et de kemune wiere. Flouin*, navis velox, apud Rabelais. lib. 4. cap. 22.

* **FLUETUM**, Panni, forte tenuioris, unde nomen, species. Comput. fabr. S. Petri Insul. MS. ann. 1498: *Item pro jure pallii quondam domini Antonii de Berlettes militis, unam jacquetam de Flueto venditam magistro Johanni du Pont, xxv. lib. v. sol.* Vide supra *Floretus* 3.

✱ **FLUIBUNDUS**, [Fluidus, diffluens. *Capell.* 1. *p.* 21. *sub fin. Fluibunda* luxu puella.]

✱ **FLUIDO**, [*Fluidum* reddo. *Cœl. Aurel.* 5. *Tard.* 11. Liquore *Fluidantur.*]

* **FLUIFACERE**, Gall. *Faire couler.* Terrear. Bellijoc. ann. 1529. fol. 645. v°.: *Super jure et facultate sumendi et capiendi aquam rippariæ... pro illam Fluifaciendo a dicta ripparia de Magier usque desuper molendinum baptitorium.*

* **FLUITARE**, Per fluvium navigare; unde *Fluitatio*, ipsa navigatio. Stat. ann. 1496. inter Leg. Polon. tom. 1. pag. 258: *Ut mercatores navigantes illa* (flumina) *Fluitare non possent; idcirco ad tollendum errorem et impedimenta circa Fluitationes fluviorum prædictorum, etc.* Et pag. 259: *Ut Gedanum quisque libere atque secure Fluitet.*

1. **FLUMA**, Flegma, quod etiamnum Picardi *Flume* dicunt. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 7: *Non audebant in dicta Ecclesia aut cimiterio aliqua vana loqui, nec Fluma, vel salivam in illam terram sanctam expuere vel projicere.*

¶ 2. **FLUMA**, Lineum tegumen pulvinaris, Gall. *Taye.* Dispositio rei familiaris Cluniac. a D. Petro Abb. Cluniac. apud Baluz. Miscell. tom. 5. pag. 452: *Ea propter Priori Cluniac... cura imposita est ut... flamineas, femoralia, Flumas, hoc est, opertoria pulvinariorum universis fratribus... provideant.*

* In quibusdam provinciis, *Flaine*, a tela iis cervicalibus conficiendis idonea, quæ *Flaine*, Lugduni *Flene*, appellatur: unde *Fluina* restituendum esse suspicor.

FLUMARIA, Fluvius, Italis *Flumara.* Charta Friderici II. Imper. pro Ecclesia Anglonensi apud Ughellum tom. 7. pag. 125: *Et vadit ad stratam... quæ dicitur Strata Franca, et perducit ad Flumariam Argri, et per ipsam Flumariam ducitur ad vallem Cupam.* Adde Rocchum Pirrum in Archiep. Messan. pag. 313.

¶ **FLUMENTUM**, ῥεῦμα ποταμοῦ, i. *Fluentum fluminis.* Gloss. Lat. Gr. Sangerm.

FLUMETICA, Regio flumini adjacens, apud Leon. Ost. lib. 2. cap. 1.

FLUMICELLUS, Fluviolus, Innocentio Agrimensori pag. 233. Italis *Fiumicello.*

* Charta ann. 1210. apud Ughell. tom. 1. Ital. sacr. edit. 1717. col. 555: *Cum omnibus possessionibus suis infra istas decurrentias, scilicet a flumine Potentino usque ad Flumicellum, quod vadit sub montem Zari, et a Flumicello extenditur in Montemacutum.*

¶ **FLUMINALIS**, pro *Flamen Dialis.* Vide *Finctus.*

FLUMINEA, Flumen, apud Innocentium Gromaticum non semel. [*Flumineum mare*, pro Flumine intranti in mare, in Vita MS. S. Winwaloæi fol. 74.]

* **FLUMIS**, Flumen. Charta ann. 884. apud Murator. in Antiq. Estens. pag. 210: *Elevare feci in proprio territorio meo fundamentum et fabricam illam in loco, ubi dicitur Confluenti, positos inter Flumes Macræ et Aulæ. Flun*, passim apud Continuat. Guill. Tyrii tom. 5. Ampl. Collect. Marten. col. 684. et seqq. Vide *Fluminea.*

¶ **FLUMUS** θρυαλλίς, in vett. Glossis. Est a Græco φλόμος, Verbascum aut herba, qua pro ellychniis utuntur.

** **FLUR**, Campus patens, agri, districtus certus arvorum, pratorum, etc. ad vicum villamve pertinentium, Germ. hodie *die Flur.* Chart. ann. 1280. in Guden. Cod. Diplom. tom. 1. pag. 778: *In 52. jugeribus, sitis simul in uno Flur.* Vide Haltaus. Glossar. Germ. col. 466.

** FLORUS, apud eundem Guden. tom. 3. pag. 7. in chart. ann. 1302: *Vineam...*

sitam in pertinenciis villæ de Anre, in Floro qui Gyvelhde vulgariter appellatur.

¶ **FLUS**, Monetæ genus. Vocabular. Lat. Sarrac. apud Benhardum *de Breydenbach* ad calcem Itiner. Hierosol. pag. 250 : *Ducatus, Ducat ; Denarius, Denar ; Medinus, Medin ; Tremus, Terem ; Flus, Gelt.* Forte pro *Florenus* contracte exaratus.

¶ **FLUSCULUS**, κόκκος, *Granum*. Supplem. Antiquarii. An Flosculus? inquit Martinius in Lexico.

° Gloss. Gr. Lat. : Κόκκος, *bacca, granum,... Flusculus.*

¶ **FLUSTRUM**, *i. Aqua vel unda crispans, et dicitur a Fluo, fluis. Proprie Flustra sunt maris motus sine tempestate fluctuantes ; unde quidam: Vastabant in Flustris, ac si diceret, in salo et in crispantibus aquis,* in Catholico Joannis de Janua. Gloss. Latino-Gall. Sangerm. : *Flustrum, yaue, crispant, flotant, undoiant.* Festus : *Flustra dicuntur, cum in mari fluctus non moventur ; quam Græci* μαλακίαν *vocant.* Perott. : *A Fluo, Flustrum, quod est flatus maris, cum nullis fluctibus agitatur.* Utitur Tertull. De Pallio. Vide *Decumanus* 2. [° Fluvius. Carmen quod Alcuino tribuit D. *Le Beuf* tom. 2. Dissert. pag. 424 :

> Hinc castella petes currenti nave per undas,
> Donec ad optatæ pertingas Flustra Musellæ.

Wahter. in Exposit. voc. MS.

> Me regat amplustri Sathanæ per lurida Flustri.

Ubi *Flustri* inscriptum *Legitz*, fluvii.]

° **FLUTA**, Piscis genus. Vide infra *Plota.*

⁎ **FLUVIA**, [*Fluvius* : apud vet. *Sisenn.* apud *Non.* 3. 100. Inter duas *Fluvias. Id ibid.* Transgressus *Fluviam*, quæ, etc.]

⁎ **FLUVIATUS**, [Particip. ab inusit. *Fluvio*, in partes, quasi in *Fluvios*, divisus. *Plin.* 16. 39. 76. *n.* 1. ex *Theophr. Hist. plant. l.* 5. *c.* 2. Communia his (*larici*, et *abieti*) pinoque, ut quadripartitos venarum cursus, bifidosque habeant, vel omnino simplices. (*Theophr. loc. cit.*)]

⁎ **FLUVIDUS**, [Idem ac *Fluidus*, apud veteres usitatum ab antiquo præterito *Fluvi* verbi *Fluo. Lucret.* 2. 463. Sed quod amara vides eadem, quæ *Fluvida* constant. *Id. ibid.* 465. Nam quod *Fluvidum* est, a levibus atque rotundis Est. Syllaba ult. *dum* more veterum non elidi- tur, sed brevis est ob concursum vocalis in voce sequenti.]

¶ **FLUVIOLA**, Parvus fluvius, rivus. Testamentum Eddonis Episc. Argentin. ann. XI. regni Pippini apud Ludov. *Laguille* in Probat. Hist. Alsac. pag. 16. col. 1 : *Dominus Wicgerinus Episc. monasteriolum in Nigra-Silva... super Fluviola Undussa... ædificavit.*

¶ **FLUVIUS** Paradisi. Sic dicitur Nilus apud Jacobum de Vitriaco lib. 3. Histor. Orient. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 288.

¶ **FLUVUS**, apud Rymerum tom. 5. pag. 232. species navigii, eadem, ut puto, quæ Nostris *Flûte.* Vide locum in *Fargea.*

¶ **FLUUTA**. Miracula S. Catharinæ Suecicæ in Actis SS. Martii pag. 525 : *Proposuerunt quoddam flumen transire ; quorum unus equum suum una cum mercibus magni ponderis introduxit super instrumentum de lignis fabricatum, vulgariter dictum Fluuta, et submersus est cum equo et mercibus.* Alii dicunt *Flotta.* Est autem *Flotta* vel *Fluuta*, ut recte adnotat Henschenius, connexarum trabium compago, Latine *Ratis*, Nostris *Train.* Etymon idem quod superioris vocis *Flota* 2.

° *Flote*, eodem sensu, in Stat. ann. 1318. tom. 1. Ordinat. reg. Franc. pag. 672. art. 23.

¶ **FLUXIBILIS**, Fluidus. Irenæus lib. 2. cap. 29 : *Eliquatio cum Fluxibili materia.* [° Leonard. in Speculo lapid. lib. 1. cap. 1 : *Sed cum mineralia duplicia sint, aliqua Fluxibilia seu liquefactibilia, et aliqua non : dicimus Fluxibilia seu liquefactibilia, etc.* Hinc]

° 1. **FLUXIBILITAS**, ibidem : *Et multoties tale humidum disproportionatur in Fluxibilitate, licet in quantitate sufficiens sit.*

° 2. **FLUXIBILITAS**, Volubilitas. Lit. remiss. ann. 1354. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 245 : *Quadam Fluxibilitate linguæ in verba criminosa lubrice prolabuntur.*

¶ **FLUXILIS**, ut *Fluxibilis.* Tertull. adv. Valentin. cap. 24 : *Fusile et Fluxile liquoris est qualitas.*

¶ **FLUXIPEDUS**, Ad pedes usque diffluens. *Fluxipeda vestis*, Avieno Aratori Phænom. v. 288.

° **FLUXIS**, a Gallico *Flux*, Fluctus, æstus. Charta ann. 1374. in Reg. 106. Chartoph. reg. ch. 324: *Unum pontem ædificare et construere proponit et affectat pro evitando dampna et multa pericula, quæ de die in diem eveniunt in dicto portu, ratione Fluxium aquarum.*

° **FLUXOL**. Consuet. Perpin. MSS. cap. 38 : *Item debent coquere panes flaquerios pro quatuor denariis et uno tortello de Fluxol.* Forte, de caseo.

¶ **FLUXURA**, Cypriano, idem quod aliis *Fluxus, Fluxio.*

FLUXUS, Inconstantia. Barthii Glossarium ex Guiberti Hist. Palæst.

¶ Fluxus Albus, Inordinatum sanguinis albi ac saniosi profluvium, quo mulieres interdum laborant, differtque a menstruo earum fluxu. Miracula B. Simonis de Lipnica, Julii tom. 4. pag. 561 : *Anna... per duos annos Fluxum album supra modum patiebatur.*

° **FLUZEBNIKI**, Polonica vox, qua aliquis justitiæ officialis designatur. Stat. Casimiri inter Leg. Polon. tom. 1. pag. 42 : *Hoc etiam specialiter declaramus quod officiales vel ministeriales, alias Fluzebniki, nullus nisi palatini instituere et eos judicare... habeant potestatem.*

¶ **FLYMA**. Vide *Flima.*

¶ **FOACIA**. Vide *Focacia.*

° **FOACIS**, Placentæ species. Charta ann. 1295. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 47. r°. : *Item sex Foaces, quæ valere debent anno quolibet tres bichetos frumenti.* Vide infra *Foassis.*

1. **FOAGIUM**, Focagium, Census, qui exigitur a domino feudali pro singulis *focis* seu domibus subditorum ac tenentium suorum : καπνικόν Scriptoribus Byzantinis, Theophani pag. 411. Cedreno et Scylitzæ pag. 500. 683. Zonaræ tom. 3. pag. 100. etc. Vetus Charta in Probat. Hist. Guinensis pag. 378 : *Item pro quolibet Foco hominum de potestate commorantium apud Laval*, 3. *den. Paris.* Libertates MSS. villæ S. Desiderii in Campania ann. 1228 : *Unusquisque de Foco proprio qui uxoratus est, vel uxoratus fuit aliquando, solvet domino* 5. *solidos, etc.* In Consuet. *de la Tour de Vesure* in Bitur. art. 8. apud Thomasserium, tenentes debent domino quotannis panem 3. obolor. Turon. et 1. obol. Turon. *pour le droit de Fouage.* Computum Baillivi Bituricensis ann. 1306 : *De subventione Focorum pro exercitu Flandriæ anno* 1304. *a personis nobilibus, et ignobilibus exigi ordinata.* 751. *lib. de Comite Nivernensi, de eadem subventione pro quinto terræ suæ* 1600. *lib.* [°° Vide Haltaus. Glossar. German. col. 893. vocibus *Herd-gelt, etc.*]

Quod igitur pro singulis focis quotannis legitur, *Focagium* nostri appellarunt, ut est in Charta Alphonsi Comitis Pictavensis ann. 1269. vel *Foagium*, vulgo *Fouage*, [interdum *Fournage.*] Forma colligendi census, apud Willel. Tyrium lib. 22. cap. 23 : *Si vero quatuor selecti, qui ad hoc deputati sunt, cognoverint pro certo, quod alicujus substantia non valeat centum Byzantinos, accipiant super eum Foagium, id est, pro foco Byzantium unum, etc.* [Fundatio Monasterii Sarmaciæ Ord. Grandimont. ann. 1192. in Anecd. Marten. tom. 1. col. 646 : *Immunes... ab omni pedagio et venda, teloneo, passagio, Foagio, vinagio, etc.*] Charta Communiæ Rotomag. ann. 1207 : *Nullus manens infra muros Rotomagi debet Foagium.* Chronicon Rotomagense ann. 1227 : *Ceperat Foagium de Villeta, quæ est in parochia de Louviers, cum illud Foagium ad se pertineret ratione feodi, quod de ipso tenebat, etc.* [Charta ann. 1364. in Camer. Comput. Aquensi : *Habet ibi Focagia, quando generaliter imponuntur ad rationem de solidis quinque pro quolibet foco.*] Tabularium Andegav. Cameræ Comput. Paris. fol. 57 : *Quod ipse Dominus Comes exigat et habeat unica vice duntaxat in villa Andegavensi Foagium, videlicet a quolibet foco quatuor solidos unica vice solvendos, pauperibus, locisque ac personis privilegiatis duntaxat exceptis.* [Index MS. beneficiorum Ecclesiæ Constantiensis fol. 52 : *Rector percipit quolibet anno in parrochia de Villa-Dei Foagium, videlicet a quolibet parrochianorum dicte ville tres denarios.*] Apud Guillelmum *Guiart.* ann. 1206. Philippus Augustus, expugnato Normanniæ Ducatu, incolas rogat, an Normannicis, vel Gallicis Legibus uti velint :

> Et respondent entre eus, qu'il veulent
> Tel usage com avoir seulent.
> Li Rois lettres leur en delivre.
> Bien le firent à guise d'yvre,
> Car s'il eussent esté sage,
> Il fussent quittes du Fouage,
> Dont li Rois chascun an les plume.

[Litteræ Ludovici X. Franc. Regis pro Normannis ann. 1314. apud D. *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. Reg. pag. 551 : *Item, quod Foagium non faciemus levari, nisi quatenus in registro Consuetudinis Normanniæ continetur, usu contrario non obstante.* Et pag. 588. in aliis ejusdem Regis Litteris ann. 1315. pro iisdem Normannis : *Item, quod redditus nobis debitos pro dicta pecunia non mutanda, qui in dicto Ducatu Monetagium, aliter Focagium nuncupatur, levari non faciemus, aut etiam aliqualiter permittemus levari, nisi quatenus in registro Consuetudinis Normanniæ continetur, usu quocumque contrario in premissis non obstante.* Sic autem versio Gallica : *Que nous ne ferons lever, ne souffrirons les rentes qui nous sont dues pour ladite monoie non muer, qui en ladite Duchié est appellé Moneage ou Fouage, estre levée en aucune maniere, si n'est comme, etc.*]

Foagium quippe maxime obtinuit in Normanniæ Ducatu, in quo solvi a populis solitum fuit singulis trienniis, ut vitaretur frequens monetarum mutatio. Vetus Consuetudo Normanniæ cap. 15 : *Le monneage est un aide de deniers, qui est deue au Duc de Normandie de trois ans en trois ans, afin qu'il ne face chan-*

ger la monoye, qui court en Normandie. Infra : *Tous les autres, fors ceux que nous avons exceptez, qui tiennent feu et lieu, doivent payer le monneage,...... et pour ce souloit-il estre appellé Fouage : car ceux le paient principalement, qui tiennent feu et lieu.* [** Codex Legum Normann. part. 1. cap. 15. § 9. apud Ludewig. in Reliq. Manuscript. tom. 7. pag. 182 : *Propter hoc solet Focagium nuncupari, quod illi illud principaliter persolvebant, qui Focalem residentiam obtinebant.*]

* Viguit hæc consuetudo eamdem ob causam in ballivia Aurelianensi aliisque, de quibus in Charta Phil. Aug. ann. 1183. ex Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 310 : *Cujuslibet vero anni tertii collectio, erit pro stabilitate monetæ.*

☞ In minori quoque Britannia *Focagium* exigi consuevisse præter cetera nos docet Instrumentum ann. 1392. apud Lobinellum Hist. Brit. col. 763 : *Cum super aliquibus contentionibus alias motis inter Ducem Britanniæ et Dominum de Cliçonio fuisset apunctuatum per Regem, quod super uno subsidio imponendo communiter in patria Britanniæ solveretur eidem domino de Cliçonio summa centorum millium francorum de cuneo Domini Regis, et pro hujusmodi solutione facienda fuisset ex assensu Dominorum dictæ patriæ ordinatum levare unum Focagium de viginti et quinque solidis per singulum focum in dicta patria generaliter, juxta Focagia regulariter hactenus levata..... Cum ergo conquestus esset dictus D. de Cliçonio de defectu solutionis, fuit iterum apunctuatum per D. Regem, quod traderentur aliqui hostagii dicto D. de Cliçonio, etc. Erat exhibitus numerus focorum tunc contribuentium in communibus Focagiis, qui ascendebant ad summam* 69748. *focorum. Et pertinebant illis qui tenebant partem dicti D. de Cliçonio* 20000. *foci et plus.*

Quomodo autem apud nostros exigebatur *Foagium*, discere est ex veteri Charta, quam ex Camera Computor. Parisiensi pridem eruimus, tum etiam ex Regesto Philippi Augusti Herouvalliano fol. 90 : *De Foagio Normanniæ : Foagium capiendum est in Normannia in tertio anno, ita videlicet quod duo anni præmittuntur sine Foagio, et in tertio anno capitur de unaquaque villa, secundum hoc, quod villa est. Submonentur quatuor homines, vel sex, vel plures, si opus est, et illi submoniti jurant quod fideliter colligent Foagium de quolibet foco* 12. *denar. Et si in eadem domo manserint quatuor homines, vel plures, vel pauciores, de quibus unusquisque vivat de suo proprio, et habeat de catello* 20. *solidos et amplius, dat Foagium. Vidua etiam si habeat de mobili* 11. *solid. aut amplius, dat Foagium : si non habeat* 40. *solid. non redditur. De Foagio autem quiti sunt omnes Presbyteri, Diaconi, et Milites, et omnes personæ, quæ habent Ecclesias. Molendinarii etiam et Furnarii Episcoporum, et Abbatum, et Baronum, et omnium Militum, qui deserviunt dominis suis per membrum loricæ, quiti sunt. Præterea quilibet Episcopus, et Abbas, et Baro habet* 7. *servientes quoscumque volunt quitos de Foagio. Sciendum est, quod duo ex Juratoribus de singulis villis afferent ad Ballivos Regis Foagium, et habebunt in scriptis nomina eorum, de quibus receperunt Foagium, quæ tradent Ballivis cum Foagio, et illi duo habebunt* 12. *denar. de quittancia de Foagio suo pro illis afferendis. Illi autem colligent Foagium de hominibus Templariorum et Hospitaliorum, et similiter afferent ad Ballivos Regis, et per manus Ballivorum reddetur ad Scacarium Templariis et Hospital. Sciendum vero, quod hæ terræ quitæ sunt de Foagio, scilicet totum feodum Britolii quicumque illud teneat, et Vallis Moritolii usque ad Pecias, Abbas usque ad Doert Herberti, et tota terra de Passais, et Alenconium et Alenconesium usque ad Pissotum Eraudi, et à Plint, et Bons à Plins, et terra ad ea pertinens, et Castrum de Aumenesche in Ballivia de Argenton. In civitate Lexoviensi capietur gaagium per manum Episcopi Lexoviensis, et extra civitatem ut alibi capietur.* [Apud D. *Brussel* tom. 1. de Feudorum usu pag. 212. ubi hæc Charta edita est, pro *Foagium* constanter habetur *Focagium.*] [* Hanc chartam emendatiorem propono : *De foagio Normanniæ : Foagium capiendum est in Normannia in tertio anno, ita videlicet quod duo anni prætermittuntur sine foagio, et in tertio anno capitur : tali autem modo accipitur. De unaquaque villa, secundum hoc, quod villa est, submonentur quatuor homines... et habeat de catello* 20. *solidos aut amplius, quislibet illorum reddit foagium. Vidua etiam, si habeat de mobili* 40. *solidos aut amplius, dat foagium ; si non habeat* 40. *solidos, non reddet..... Baro habens servientes, etc.*] Vide Novam Consuetud. Normanniæ art. 76. 77. 78. 79. 80. In Assisiis Hieros. MSS. cap. 265. dominus dicitur *Foager son fief*, cum *Foagium* a tenentibus suis pro aliqua necessitate exigit. [Vide *Fumagium.*]

* Quanquam ad regem pertineret hic census, ab ipso tamen privatis hominibus, etiam ad hæreditatem, aliquando concessum reperimus. Inventar. Chart. reg. ann. 1482. fol. 257 : *Carta domini Philippi regis concessa dicto Ingerranno de Marigny, pro juribus vulgo dictis tiers, dangers et Fouages, ad hæreditatem perpetuam sibi datis a dicto domino rege in omnibus terris, quas dictus Ingerrannus de Marigny habebat et possidebat in tota patria Normaniæ. De anno* 1313.

* Gallice hic census *Feu, Foée* et *Fouée* dicitur. Lit. ann. 1394. in Reg. 147. Chartoph. reg. ch. 179 : *Laquelle maison de nostre receveur est chargiée envers nous de six deniers Tournois de rente, appellez Feux.* Redit. præposit. Ambian. in Reg. 34. bis part. 1. fol. 91. r°. col. 2 : *In consuetudine, quæ dicitur Foée, xl. sol.* Reg. donor. Car. Pulc. et Phil. VI. in Cam. Comput. Paris. ad ann. 1336. fol. 139. v°. : *Une coustume qu'on appelle la Fouée le Roy.* Pactum inter Car. II. Comit. Prov. et capit. S. Salvat. Aquens. ann. 1292. ex schedis Pr. *de Mazaugues : In supradictis autem domibus omnibus, ultra dictos census, dictus dominus rex habet omni anno pro Focagiis, minuto et quolibet loco, xij. denarios. Fouyer, Foagium* imponere, in Assis. Hierosol. cap. 273 : *Les homes sont tenus de Fouyer lor fiés un besant par cent. Arréfouage* vero appellari existimo *foagium*, quod secundo solvitur, vel *foagii* reliqua, in Charta ann. 1322. ex Reg. 61. ch. 119 : *Les tiers et dangiers de bois, fouages, Arréfouages et tous autres droiz, etc.* Unde *Arrierefouagier*, Hujus census reliqua exigere. Lit. remiss. ann. 1384. in Reg. 126. ch. 58 : *Comme certains commissaires ayent esté ordenez.... en la viconté d'Orbec, pour Arrierefouagier les collecteurs, qui avoient cuelli les fouages de l'an quatre vingt, etc.*

* Focagium, Foccagium, Tributum quodvis, quælibet exactio, præcipue vero vectigal, quod ex lignis ad urbem adductis percipitur, nostris *Feuage, Feugage* et *Fouée.* Lit. Alfonsi comit. Pictav. ann. 1269. in Reg. 11. Chartoph. reg. fol. 148. r°. : *Exigendo et levando Focagium vel subventionem seu auxilium pro subsidio Terræ sanctæ.* Charta Phil. Pulc. ann. 1292. pro locatione præposit. Ambian. ex Reg. donor. Car. Pulc. et Phil. VI. in Cam. Comput. Paris. fol. 142. r°. : *Omne jus nobis competens..... in Focagiis lignorum per terram et aquam.* Libert. Salveter. ann. 1369. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 695. art. 5 : *Liberi ab omnibus imposicionibus, subsidiis, taliis ac aliis Foccagiis, tam regiis quam aliis quibuscumque.* Charta ann. 1208. ex Chartul. 23. Corb. : *Jou ai vendu et escangié.... toutes les justices que jou avoie à Corbye, les cambaiges, les estallages, les issues des vins, les Fouées, etc.* Chartul. ejusd. monast. sign. *Ezechiel* ad ann. 1421. fol. 103. r°. : *Livra monsieur de Corbie à Colart le Fevre, dit du Coquet, le cauchié, Fouée et issue de la ville de Corbie, aveuc le cauchié et Fouée de le rue des prés.* Charta Margar. comit. ann. 1274. ex Chartul. 1. Fland. ch. 263. in Cam. Comput. Insul. : *No Feuage par tiere et par ewe, nos mairies, nos changes, etc.* Alia ann. 1311. in Reg. 46. Chartoph. reg. ch. 168 : *Les rentes que le roy avoit à Puchay..... un pain à Noel, Feugages de ses pors, se il les a,.... un boissel d'aveine et demi boissel de bernage, dix oefs, un pain à Noel, le Feugage, etc.* Vide *Focata.*

¶ Focagium de Lectis, in Privilegiis Studentibus Gratianopolitanis ann. 1339. concessis illud dicebatur, quod exsolvi debebat pro lectis Dalphino subministrandis, dum veniebat Gratianopolim. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 412. col. 2. sub finem in laudatis Privilegiis : *Item statuimus et ordinamus, quod cum cives dictæ civitatis mutuent gratis dictis Scolaribus per terminum certum lectos, durante dicto termino non possint nec debeant dicti cives per Nos et Officiales nostros compelli ad tradendum Focagium de lectis pro adventu nostro et consortis nostræ, nisi tantum pro camera nostra, vel ipsius nostræ consortis, si ibidem nos contingat adesse.*

¶ 2. **FOAGIUM,** Lignatio, Gall. *Chauffage.* Charta Hugonis Ducis Burgundiæ ann. 1255. inter Instrum. tom. 4. novæ Gall. Christ. col. 105 : *Habebunt dicti ea quæ provenient ad altaria Ecclesiæ Prioratus ejusdem, et de orto dicti Prioris quantum eis competenter necesse fuerit, et pro Foagio ipsorum usuagium in nemoribus et in riparia ad opus similiter eorumdem.* Vide *Focale* 1.

* Vel jus capiendi lignum calefaciendo furno accomodum, alias *Fouée.* Charta ann. 1230. ex Chartul. Campan. fol. 355 : *Concessimus eidem Theobaldo comiti et hæredibus ejus imperpetuum quicquid juris habebamus in foresta Beroart, retento tantummodo nobis usuario omnis generis pasturarum et Foagio de nemore mortuo pro pastoribus.* Reg. 13. Corb. sign. *Habacuc* ad ann. 1512. fol. 142 : *Icelluy prendeur aura chacun an pour sa Fouée ung journel de bos, prins au bos des fossez.* Et vero, *Fouée* est fascis lignorum seu virgeus, vulgo *Fagot ; bourrée*, in Lit. remiss. ann. 1379. ex Reg. 116. Chartoph. reg. ch. 141 : *Deux bastons de courte Fouée, ainsi comme seroient deux bastons de costerés. Fouisson*, Dumetum, in aliis ann. 1481. ex Reg. 209. ch. 119 : *Une garenne garnie de bois et de Fouissons.* Vide infra *Foagium* 3.

¶ **FOALLIA**, Anglis *Fewel*, Quidquid alendo igni inservit. Formul. Anglic. Thomæ *Madox* pag. 301 : *Notum sit quod ego Willelmus dedi Monachis de Brueria duas turbarias..... ad fodiendas turbas, quamdiu eis placuerit ibi fodere... et post hoc dabunt mihi duos solidos annuatim, quamdiu ibi Foalliam fodere voluerint.*

° Vix credam ; ibi enim de licentia nigros cespites, quas *Turbas* vocant, fodiendi agitur ; *Foallia* idem ergo fortassis quod fossio, quo sensu *Fouaige* dixerunt nostri. Lit. remiss. ann. 1458. in Reg. 189. Chartoph. reg. ch. 250 : *Plusieurs pionniers ouvrerent de leur mestier de pionnaige et Fouaige, etc.* Hinc *Foueur*, fossor, in Stat. ann. 1350. tom. 2. Ordinat. reg. Franc. pag. 367. art. 164.

¶ **FOASSA**, ut *Focacia*. Processus de Vita S. Yvonis, Maii tom. 4. pag. 555 : *Et detulit tres gastellos seu Foassas involutas toallia.*

° **FOASSIS**, ut supra *Foacis*, Placentæ species. Charta ann. 1352. in Chartul. Rich. abb. S. Germ. Prat. fol. 21. v°. : *Cum una droitura, quæ valet anno quolibet unum sestarium ordei, unum caponem et unam Foassem.* Vide *Foassa*.

¶ **FOBIA**, pro *Fovia* vel potius *Fovea*, Fossa, si bene conjecto. Charta ann. 1064. inter Collectanea D. *le Fournier : Sicut ascendit rivus..... per illam Fobiam et transit per medium Palliarols usque in Podium.*

° Acta Mss. Inquisit. Carcass. ann. 1308. fol. 39. r°. : *Duxerunt quemdam beguinum ad podium de Alacio versus Muerium, et ibi spoliaverunt eum et projecerunt in quandam foveam seu Fobiam profundissimam, ita quod postea non fuit visus.* Vide infra *Fodia*.

¶ 1. **FOCA**, *Bos marimus. Piscis est, quasi Boca dicitur. Focax, Vitulus marinus.* Papias MS. Virgilius dixit *Phoca* hoc significatu.

¶ 2. **FOCA**, pro *Focus*. Vide in *Camba* 3.

° 3. **FOCA**, vel FOCHACH, *ut Arabes, est potus factus ex ordeo et aliis rebus.* Glossar. medic. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959.

FOCACIA, FOCACIUS. Isidorus lib. 20. Orig. cap. 2 : *Subcinericius, cinere coctus et reversatus, ipse est et Focacius.* Ita etiam Papias, Auctor Mamotrecti, et Matt. Silvaticus. Jo. de Janua : *Placenta, i. libum, Focacia.* [Glossar. Lat. Gall. Sangerman. MSS. : *Focius, Pain cuit en cendre.* Saxon. foca.] Johannes Vincentius Metulinus in Notis ad Græcismum : *Acrisimus, panis sine fermento, videlicet Focacia.* Italis *Focaccia*, apud quos proverbium obtinet, *vender pane per Focaccia*, apud Boccacium Nov. 50. et 73. nostris *Fouache*, Placenta scilicet quæ ad *focum*, seu ignem familiarem coquitur. Ejusmodi panes subcinericios *Fugacias* etiamnum a Bulgaris appellari, auctor est Busbequius in Itinere CP. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 55 : *Et duos panes, et duas Focacias, et 4. capones, etc.* Occurrit ibi pluries.

¶ FOACIA. Charta anni 1211. ex Archivo Prioratus S. Nicolai de Firmitate Anculphi : *Tres minas avenæ, et duos capones, et duas Foacias, et unum panem nigrum.*

¶ FOGAÇA, Arvernis, *Fougace* vel *Foasse.* Chartularium Camalariense diœcesis Anic. : *Ad Pinos est una appendaria quæ reddit tres chapos cum* III. *Fogacis.* Charta anni 1090. in Appendice ad Marcam Hispan. col. 1185 : *Nos igitur supradicti, Girardus scilicet Abbas et monachi sibi subjecti, non donamus, sed consentimus præfato Remundo in Perdus, Duran, Bossacol gallina* I. *Fogaça una et migeria* I. *de vino, et emina una de civada.*

¶ FOGACIA. Donatio ann. 1138. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 489 : *Fogacias et Parrales vini et gallos et civatam, quem visus est tenuisse pater tuus et tu in Corbessatis.* Occurrit rursus in Statutis Arelat. MSS. art. 58.

FOGATA, Eadem notione. Tabularium S. Remigii Remensis : *Nativitate Domini et Pascha in venerationibus magistrorum Fog.* 3. *pullos* 4. *butticulas plenas vino* 2. (dat.) Infra : *Ex antiqua consuetudine debet...... Fogat.* 4. *pullos* 6. *auga* 1.

FOGAZA, in Tabulario Abb. Conchensis in Ruthenis Ch. 97 : *Similiter et in Kalendis* 4. *denarios, et una gallina, et duas de Fogazas, similiter et opera.*

✱[Legitur in Cart. Conchar. edito a Desjardins, p. 367, an. 1087 : « Dat censum unum multonem et unum agnum et unam *Fogazam* et duos gallos et II sestarios frumenti. »]

FOGASA, FOGACEUS, Idem. Tabular. Eccl. Cadurcensis : *Habet autem Gaufredus ille de prædicto Hugone* 2. *gallos et* 1. *gallinam et* 3. *denarios, et* 2. *Fogasas, et* 1. *sesterium vini in tempore messis.* Alibi : *Et per censum singulis annis in Nativitate Domini dabat* 1. *porcum grandem, et* 8. *panes, et* 8. *Fogaceos, et* 3. *capones.*

¶ FOGASSA, Provincialibus *Fougasse*, in Charta ann. 1242 : *Census, oblias panum Fogassarum, et hordei, caponum, etc.*

¶ FOGUACES. Charta ann. 964. in Append. ad Marcam Hispan. col. 884 : *Pernam unam, et Foguaces duas, et sestarium de civada, et exeminam unam de vino, etc.*

¶ FOUACES, in Charta Curiæ Cameracens. ann. 1240 : *Et insuper esset obligata eisdem Ecclesia supradicta in tribus panibus, qui vulgariter dicuntur Fouaces.* Charta Renaldi Militis *de Vaudencort* ann. 1243 : *Habebat et possidebat tres Fouaces et tres capones.*

¶ FOUACHA. Charta ann. 1302. e 2°. Chartular. S. Quintini in insula pag. 170 : *Item* VI. *rasos avenæ,* XIII. *capones,* IX. *Fouachas ; quælibet Fouacha valoris unius mancaudi bladi solubilis.*

FUACIA, Charta ann. 1056. apud Chiffletium in Tornutio pag. 310 : *In ordeis, in avenis, in denariis, in gallis,* (et) *Fuaciis.* Alia ann. 1229. in Hist. Episc. Cadurcens. n. 77 : *De questa, de leudis, de Fuacis, de saltibus, de aquis, etc.*

¶ FUGACIA. Disputatio Catholici cum hæretico Paterino inter Anecd. Marten. tom. 5. col. 1754 : *Superponunt* (banco seu mensæ ad Cœnam Domini præparatæ) *unum bonum scyphum de vino puro, et unam Fugaciam azimam. Postmodum ait ille qui præest astantibus, Rogemus, etc.*

FUGATIA, in Charta ann. 1171. apud Puricellum in Ambrosiana Basilica pag. 929.

¶ FOGASSERIA, Quæ facit *Fogassas*, Gall. *Fouassiere.* Limborch. lib. Sentent. Inquis. Tolos. pag. 72 : *Apportaverunt unum pastillum de piscibus pro eisdem, quem Johanna Fogasseria sibi tradidit.*

¶ FOGATERIUS, Qui *Fogatas* coquit, Gall. *Fouassier.* Idem Limborch. pag. 107 : *Bertrandus Roerii Fogaterius, etc.*

FOCAGIUM. Vide *Foagium* 1.

1. **FOCALE**, Annona lignaria, vulgo *Chauffage.* Statuta Hospitalis S. Juliani in Anglia : 14. *solidi æquis portionibus pro Focali eorum annali... distribuantur.* Vel jus, quod quis habet percipiendi ligna in silvis ad suum *focum.* Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 779 : *Et in eadem haia* 10. *carratas clausturæ, et* 10. *carratas Focalis recipiendas annuatim per visum servientis mei, etc.* Pag. 603 : *Et sunt ibi spinæ crescentes in Lonedon pro Focali, etc.* Hermannus *de Lerbecke* in Chron. Comit. Schawenburgens. pag. 38 : *Lignis pro coquina deficientibus, vasa mensalia, puta scutellas, et talia, quotquot inveniebantur, in Noviomago pro Focalibus comburit. Nolebat enim carbones, seu cespites, quibus utuntur, pro Focalibus in festo suo comburi.* Ita usurpatur tom. 1. Monast. Anglican. pag. 815. tom. 2. pag. 204. 291. 813. tom. 3. pag. 91. Lindwodus : *Focalia, quæ colliguntur de stercoribus animalium, continentur appellatione lignorum, et sic decimari debent.* Vide *Prisa.*

2. **FOCALE**, Focile, igniarium, Danti in Inferno cant. 14. et Italis. Ugutio et Jo. de Janua : *Focalem petram vulgus vocat, quæ ferro percussa scintillam emittit.* Alibi : *Igniarium, Focarium,* Glossar. Lat. Gall. : *Focalis, Le Feuleux, comme pierre qui fait feu.* Guigo II. in Statutis Ord. Cartusiensis cap. 38. § 5 : *Ad ignem, Focile, esca, lapis ignitus, ligna, securis.*

¶ 3. **FOCALE**, Collare. Vita S. Guillelmi Politiensis, April. tom. 2. pag. 463 : *Quos* (pueros) *candentibus stolis amictos gemmatisque Focalibus distinctos per aera glomerare.... conspectat.* A *Fauces* melius legeretur *Faucale.* Laurent. in Amalthea : *Focale, Ligaminis genus ad Fauces, veluti fascia collum ambiens. Item, Ferrum ignitum, quo crispantur crines.*

° 4. **FOCALE**, Stipes, caudex. Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120 : *Focale, Buche.*

° 5. **FOCALE**, Crematra. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Focale, Cramillie.*

FOCALIA, Papiæ, *A fuco, i. Oraria, Genera vestimentorum.* [*Oralia* in MS. Bituricensi.] Vide Senecam lib. 3. Natural. Quæst. et Quintilian. lib. 11. et horum Interpret.

°° **FOCALIS** RESIDENTIA. Gall. *Feu et lieu.* Vide in *Foagium.*

¶ **FOCALIUM**, ut *Focale* 1. Th. *Madox* Formul. Anglic. pag. 27 ; *Prædictus Abbas et Monachi et successores eorum habebunt turbas sufficientes in prædicta mora ad Focalium Fratrum.*

¶ **FOCANEA**, Cella in Monasteriis, ubi focus communis est, Gall. *Chauffoir.* Nova Gall. Christ. coll. 1144. ex Instrumento anni 1461 : *Actum in Focanea Monasterii Sistarici.*

° Locus omnis, ubi *focus* accenditur. Charta ann. 1286. in Reg. 4. Armor. gener. pag. 7 : *Actum apud Montemolivum in Focanea domini R. Scoferii jurisperiti. Foganea,* in alia ann. 1357. ibid. pag. 13. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Foaria, Prov. fornax, caminus.*

¶ **FOCAPA**, FOECAPA, Genus placentæ. Statuta Capituli Tull. ann. 1497. cap. 16. de Festo et Episcopo Innocentium : *Itur ad domum pastoralem... ubi... paraverint Focapam, vinum, poma, nuces.* Statuta MSS. Petri de Longolio Episc. Autissiod. ann. 1456 : *De Festorum observatione. In quo casu carnifices pro carnibus, piscatores pro piscibus, et bolingerios seu*

pistore pro panibus vendendis atque pastillis seu Foecapis et hujusmodi fiendis, dummodo occasione præmissorum a Divinis, præcipue ab auditione Missæ suæ parochialis Ecclesiæ non retrahantur, intelligimus excusandos.

* **FOCARE,** Incendere, igne devastare. Tract. Ms. de Re Milit. et mach. bellic. cap. 42: *Notandum est sicut est oppidum Focatum et ejus intus domus ardens, statim oportet ipsum oppidum bataliari.* Et cap. 114: *Lucerna ambulatoria in mantelleto... ardens stat dricta, et cum ea potest Focari portam seu propugnaculum civitatis.*

1. **FOCARIA,** Ancilla, famula quæ focum curat. Culinaria, 1. Regum, Jurisconsultis, apud Petr. de Vineis lib. 5. Epist. 9. etc. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Focaria, Cuisine, ou concubine.*]

Præsertim vero *Focariæ* appellatæ Presbyterorum et Clericorum concubinæ. Gerardus *de Schueren* in Vocabul.: *Focaria, Eyn huere by den hert, Meretrix foco assidens.* Occurrit hac notione in leg. 3. Cod. de Donat. (8, 53.) in Synodo Sodorensi in Insula Manniæ cap. 5. et 6. in Concilio Eborac. apud Hoved. ann. 1195. apud Matth. Paris ann. 1278. Joannem Sarisber. Epist. 27. Rad. de Diceto ann. 1137. Radulfum in Vita S. Richardi Episc. Cicestr. n. 50. in Statutis Ordinis *de Sempringham* pag. 785. in Concilio Nemociensi ann. 1298. cap. 4. in Constit. Petri Episcopi Ruthenensis Legati Apost. ann. 1312. cap. 40. in Concilio Bituricensi ann. 1336. cap. 10. in Synodo Herbipolensi ann. 1287. cap. 5. Rotomagensi ann. 1299. cap. 1. Bajocensi ann. 1300. cap. 37. Placentino ann. 1298. Concilio Parisiens. ann. 1212. cap. 4. Coloniensi ann. 1260. cap. 1. etc. [* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 521: *Focaria, Prestresse.* Vide mox *Focaristia.*] [** et Haltaus. Glossar. German. col. 1459. voce *Pfaffen-Dirne.*]

☞ A concubinis videntur distingui *Focariæ* in Statutis MSS. Petri Patriarchæ Jerosol. Ord. Præd. ann. 1337: *In primis dolentes referimus quod nonnulli Sacerdotes aut parrochiales ecclesiarum rectores jam duxerunt in consuetudinem, imo verius damnabilem corruptelam, tenere continue et publice in domo sua vel aliena Focarias, seu etiam concubinas non solum extraneas, sed etiam, quod dictu quoque nefas est, spirituali quodam incestu filias suas spirituales et pœnitentiales tali contubernio polluunt et profanant.*

¶ 2. **FOCARIA,** Annona lignaria, Gall. *Chauffage.* Charta ann. 950. apud D. Calmet. tom. 1. Hist. Lothar. inter Instr. col. 356: *Forestam nihilominus, quæ dicitur Heis, cum integro banno, eidem loco concedimus in omnes usus cum redditibus suis, id est croada et suffusa quas debent solvere quicumque de adjacentibus exinde voluerit Focariam de mortua sylva habere, et plaustra ad aratra sua, stabula etiam facere.* Est etiam *Focaria* tributum quod pro ligno ad focum penditur. Vide in *Focata.*

¶ 3. **FOCARIA,** Focus, Gall. *Foyer,* in Inventario anni 1342. ex Archivo S. Victoris Massil.

¶ **FOCARIS** Petra. Isid. Orig. lib. 16. cap. 4: *Est alius Pyrites vulgaris, quem vivum lapidem appellant, qui ferro vel lapide percussus scintillas emittit... hunc vulgus Focarem Petram vocat.* Ital. *Petra da Fuoro.* [* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Focaris, pierre à fousil.* Aliud Lat. Gall. ex Cod. 7692: *Focaris, pierre pleine de feu.*]

* **FOCARISTIA,** Presbyter concubinarius, qui *Focarias* alit et domi detinet. Inventar. bibl. Bened. XIII. ex Bibl. reg. fol. 96: *Sermo magistri Gerardi magni ad clerum Trevettensem de Focaristiis.* Vide *Focarius* 1.

¶ 1. **FOCARIUM,** Focus, Gall. *Foyer,* Joanni de Janua in *Igniarium. Focarius, Locus in quo fit ignis.*

* 2. **FOCARIUM,** Fossa. Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120: *Focarium, fosse.*

1. **FOCARIUS,** Focarista, Presbyter Concubinarius, qui *Focarias* alit et domi detinet, in Concilio Copriniacensi can. 25.

Focarista, in Vita B. Bonifacii Episc. Lausanensis cap. 2: *Semel fecit sermonem Sacerdotibus Focaristis.* Chronic. Windesem. lib. 2. cap. 96: *Quidam Sacerdos Focarista.* Thom. a Kempis in Vita Gerardi Magni cap. 14: *Contra proprietarios Focaristas certavit.*

¶ 2. **FOCARIUS,** Qui focum curabat, inter ministros hospitii Reg. Angl. recensetur, in Libro nig. Scaccarii pag. 355: *Focarius in domo semper comedet, et a festo S. Michaëlis usque ad Pascha cotidie quatuor denarios ad ignem.* Occurrit apud Ulpian. Dig. lib. 4. tit. 9. lib. 1. § 5. Joan. vero de Janua, *Focarius, Locus est in quo fit ignis.*

* 3. **FOCARIUS,** ut *Focacia.* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Focarius, pain cuit en cendre.*

FOCATA, Focaria, Tributum, quod præstatur pro ligno, quod ad *focum* faciendum in urbem adducitur: Gallis *Foüée.* Tabularium Monasterii Corbeiensis: *Quicumque adducunt ligna ut vendant, duas quadrigatas debent nobis et Castellano, et redditur singulis obolus unus. Et si adduxerint materiam, ut vendant, 6. denarios, etc. si autem postquam materiem vendiderint, ligna adducere cœperint, et vendiderint, reddentur eis 6. denarii, et quadrigatam suam solvent, qui reditus Focata dicitur.* In alio ejusdem Monast. Tabulario: *Chest le maniere coment on culle le cauchie à Foüée de Corbie. Primes toutes carettes carquies de bos non taillié doivent 2. deniers de Foüée, etc.* Similia habet Charta Peagiorum Ambiani vernacula, quæ est Philippi Comitis Flandr. et Ambiani: *Qui vent le caretée à un cheval à plusieurs carkie de mairien, et de tout bos, doit 1. denier de la Foüée, etc.* Charta ann. 1274. in Tabular. Episcopat. Ambian.: *Il se voloient efforcier de faire paier chauciée ou Fouées à nos homes de catel.* Aliud sonat *Foée* in Gloss. Lat. Gall.: *Vicissitudinarius, Qui fait Foüées d'autrui.* Id est, qui operas, quæ a singulis *focis* exiguntur, pro alio præstat. [Hinc in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Vicissim, par Foyez, entrechangement. Vicissitudinarius, Qui fait Foiéez d'autrui. Vicissitudo, Exercitation de Foyéez d'autrui, alternacio.*] Charta anni 1241. in Probat. Hist. Castilion. pag. 55: *Debent etiam ad clausuram castri et ad ejus reparationem subsidium cum aliis de Castellania scilicet per unum diem singulis septimanis operam unius hominis de quolibet Foco, etc.*

Focaria, Idem quod *Focata,* in Charta apud Meurissium in Episc. Metens. pag. 137: *Quicumque de adjacentibus exinde voluerit Focariam de mortua silva habere.* Tabularium Ecclesiæ Ambian.: *Quicumque debet 12. denarios de vinagio, unam Focariam persolvit.* [Et alio in loco: *Homines vero tam de Veterivilla quam de Nova debent Canonicis pro Focaria de singulis equis quatuor denarios.*]

* **FOCATICUM,** Census, qui pro singulis *focis* seu domibus penditur, idem quod *Foagium* 1. Codex reg. 4189. fol. 10. r°.: *Forma litterarum quæ mittitur prædictis super Focatico.* Vide infra *Focularis.*

¶ **FOCATICUM** Vinum, Decima vini, quæ a singulis *focis* præstatur. Charta Othonis Reg. ann. 952. apud D. Calmet. inter Probat. Hist. Lothar. tom. 1. col. 362: *Dedimus... decimam partem vini ex mansis ad nostram kameram pertinentibus, quod vinum Focaticum vocamus.*

¶ **FOCATIUS,** ἐσχάριος. Gloss. Lat. Gr. Vide *Focacia.*

¶ **FOCAX.** Vide *Foca* 1.

* **FOCCAGIUM.** Vide supra in *Foagium* 1.

* **FOCCITATIO,** pro Oscitatio. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Foccitatio, badalh, Provinc.*

* 1. **FOCHUS,** Lemniscus, minus vexillum, Ital. *Fiocco,* Gall. *Banderolle.* Inventar. ann. 1389. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 366: *Navis una deaurata cum rotis quatuor et Fochis et banneriis et aliis operagiis.*

* 2. **FOCHUS,** Familia, domus, in Stat. Astæ collat. 4. cap. 1. pag. 16. r°. pro *Focus.* Vide in hac voce.

¶ **FOCI.** Charta Guidonis Abb. S. Germani Autissiod. ann. 1296. data *die Sabbathi ante Focos,* id est, ut conjecto, ante *brandones.* Transactio ann. 1274. inter Instrum. tom. 4. novæ Gall. Christ. col. 107: *Pro his autem sic concordatis nos tenemur pro qualibet vacante præbenda solvere dictis Religiosis... centum et decem solidos Tur. annis singulis, quibus ipsam præbendam vel præbendas vacare contigerit, ad Focos cujuslibet anni.* [* Necrol. Ms. eccl. Senon.: *Quarto Kal. Augusti, obiit Mathildis comitissa Nivernensis, in cujus anniversario distribuimus decem libras Turon. percipiendas in censa Autissiodorensi in crastino Focorum, antequam fiat hoc anniversarium.* Vide supra *Dies focorum* in *Dies* 7.] et *Brandones.*

¶ **FOCICHALTA.** Pactus Leg. Salicæ tit. 2. § 7. edit. Eccardi: *Si quis scrovam cum porcellis furaverit, malb. Focichalta, in* DCC. *den. qui faciunt sol.* XVII. *culpabilis judicetur.* Ubi Eccardus legendum censet *Folcichalta* vel *Folcchalta,* quo Mulcta furatæ scrofæ cum porcellis exprimitur. *Folc* enim ea notione usurpatum a Germanis testatur idem Vir eruditus.

* **FOCIA.** Vide infra *Foeya.*

* **FOCILARE.** Vide infra *Foculare* 3.

1. **FOCILE.** Fridericus II. lib. 1. de Arte venandi cap. 33: *Huic vero ossi colligantur duo Focilia cruris, quæ sunt in alis; sunt autem duo Focilia cruris, ut si unum pateretur, reliquum remaneat sanum, etc.* Infra: *Hæc autem duo Focilia, quæ nos dicimus constituere crus, quibusdam appellantur Coxa, etc.* Vide *Focale* 2. et *Esca.*

* *Focile* etiam dicitur Os brachii, ita *Focile majus et minus,* Cubitus et radius appellantur. Consule Lexic. medic. Hujus appellationis rationem, videsis apud Th. *Hyde* de Relig. Persar. pag. 333. Hæc post D. *Falconet.*

* 2. **FOCILE,** *Gallice, Fauniers, ubi ligna desiccantur.* Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg. 4120.

FOCILLARES, *Domus,* Papiæ. [Non male in MS. Bituric.: *Foci, lares, Domus dicuntur.*] Vide *Foculare.*

¶ **FOGIRE.** Supplementum Antiquarii: *Focio,* ψωμίζω, *Adesco, Allicio.* In Glossis MSS. Sangerman. habetur *Fotio.* Forte melius, *Faucire,* a *Fauce.*

FOCIS, Italis *Foce,* Senensibus *Fauci,* ex Lat. *Fauces. Sboccatura della canna*

della gola in bocca, Academicis Cruscanis: Ostium fluvii aut cujusvis rivi. Leo Ost. lib. 1. Chr. Casin. cap. 14: *Concessit.... portum Trajectensem... necnon et totam piscariam de civitate Lesina, una cum Foce sua.* Ubi quidam Codd. habent *Fauce*. Lib. 3. cap. 58. (al. 59.): *Reddit B. Benedicto fluvium Lauri, cum tota piscaria sua, et ipsam Focem S. Benedicti cum tota piscaria, et calatoribus suis, etc.* Sanutus lib. 1. part. 1. cap. 6. ostia Nili *Foces* pariter non semel vocat. Vide Ughellum tom. 1. Ital. sacr. pag. 68. 136. Sandovallium in Idacio pag. 292. Antonium *de Yepez* tom. 4. Chron. Ordin. S. Benedicti pag. 457. verso, Anton. Brandaon. tom. 3. Monarch. Lusitan. fol. 294. v. [Concil. Hisp. tom. 3. pag. 175. col. 2.]

¶ **FOCO**, Caminus, locus ubi ignis accenditur, Massil. *Fougon*, Hispan. *Fogon*, nostris *Fourneau*. Statuta Massil. lib. 1. cap. 35: *Sane in hoc numero placias illas non computent, quæ ab antennis, anchoris, et Focone necessario pluries occupantur.* Vide *Fogus*.

¶ **FOCOLARE**, pro *Foculare*. Radulfus de Gestis Friderici I. Imper. apud Murator. tom. 6. col. 1189: *Ut unusquisque in anno solveret pro manso soldos tres imperialium, pro jugo boum imperiales* XXVI. *pro Focolari denarios* CXII. Alibi habet, *Foculare*.

FOCOSITAS. Gesta Consulum Andegav. cap. 3. n. 3: *In graves infirmitates cadens, videlicet Focositatem, phtisim, et hydropisim, etc.* Idem quod calor vehemens. Italis, *Focoso*, ardens, *Focosamente*, ardenter.

1. **FOCULARE**, Idem quod *Focus*, Locus ubi ignis asservatur vel domus ipsa, Italis *Focolare*, nostris *Foier*. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Foculare*, Eorð. Quæ vox *terram et solum*, sonat. Aliud Glossarium Saxon. Cottonianum: fyregearvunga, *Focularia*, Somnero, *Fomes combustibilis*. Lex Longob. lib. 1. tit. 19. § 2. [** Roth. 147.]: *Si quis focum super novem pedes a Foculare portaverit, et damnum ex ipso Foco sibi aut alteri factum fuerit, etc.* Adde Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 54. Statuta MSS. Caroli I. Reg. Siciliæ cap. 85: *En tel maniere, que por la contumace de l'université por la determination de chascun Focular, demi Augustaire soit baillé à nostre cort.* Charta Urbani II. PP. apud Baronium ann. 1092. n. 14: *Cum juribus, angariis, pensionibus solutis tam ratione terrarum, quam pro quolibet Foculari ipsorum locorum, etc.* [Occurrit pluries in Gregorii Monachi Chronico Farfensi apud Muratorium tom. 2. part. 2. col. 440. 451. 453. et in Gestis Friderici I. Imperat. apud eumd. Murator. tom. 6. col. 1190. etc.] Papias, ex Isidoro: *Focilares, domus dicuntur.* Vide *Focillares*.

¶ Foculare Se, Ad *focum* calefieri, Gallice *Se chauffer*. Vita B. Ugonis de Lacerta, apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 1145: *Huic vero erat ædicula tam pauper, tamque angusta, quod ex pennulis juniperi aliorumque humilium arbustorum, collo quidem suo delatis, in ipso ostiolo prope limen Se Focularet.* Supplem. Antiq.: *Foculat*, θωπεύει, *Adulatur*.

¶ 2. **FOCULARE**, Eadem notione, qua *Flocus*, ut videtur, Gall. *Froc*, unde forte melius legeretur *Floculare*. Statuta Synod. Bertrandi de Turre Episcopi Tull. ann. 1359. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 860: *Circa vero abdicationem, castitatem... silentium, cibos et vestimenta, lectoria, Focularia et capucia.... sic se Religiosi studeant coaptare, quod, etc.*

* 3. **FOCULARE**, *Nourrir vel refere.* *Focilare, idem.* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692.

** 4. **FOCULARE**, *Germ. Blasbalg, Focher*, Follis, in vocabul. Germ. Latin. ann. 1482. Adel.

* **FOCULARIUS**, Qui *focum* seu domum habitat. Constit. Mss. Caroli reg. Sicil.: *Si quidem locus ipse habebit mille vel plures Focularios, centum. Si vero plura quam quingenta usque ad mille habuerit domicilia, quinquaginta.* Codex reg. 4189. fol. 10. r°.: *Mandamus quatenus.... scyndicum vestrum... mittere debeatis ad solvendum nobis Romanæ ecclesiæ lxiv. libras... in quibus eidem Romanæ ecclesiæ nomine Facalariorum tenemini.* Leg. *Focalariorum*, ut infra fol. 26. v°. Vide *Foculare* 1.

· **FOCUM**, Focus, ignis. Capitulare de Villis cap. 27: *Casæ nostræ indesinenter Foca et wactas habeant, ita ut salvæ sint.*

¶ Focum et Focus, Incendium. Chron. Parmense ad ann. 1245. apud Murator. tom. 9. col. 769: *Fuit Focus de S. Salvatore die Sabbati Sancti, ex quo multæ domus fuerunt arsæ.* Et ad ann. 1282. col. 801: *Et illa eadem nocte alia Foca in civitate Parmæ fuerunt, licet parva; ex quo maximus timor fuit.*

FOCUS, Ignis, unde nostrum *Feu*: contra Latinis id dicitur, in quo ignis servatur. *Focum facere*, ignem excitare, apud Anonymum de Re architectonica cap. 3. Flodoardus lib. 1. Hist. Remens. cap. 17: *Ad ipsum calefacere se cœpit ignem: Semper inquiens, est bonus Focus.* Anonymus de Miraculis S. Benedicti cap. 27: *Viderant ignem accendi: vulgus reliquum expergefactum terrificam illam vocem cum horribili ululatu concrepabat: Ad Focum, videlicet, Ad Focum.* [Chron. Domin. de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 605: *Et singuli clamantes ad Focum, ad Focum, ipsam domum volebant comburere.*] Galli dicunt: *Au Feu, au Feu.* Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 139: *Et in bosco ejusdem villæ, quod necesse eis fuerit domibus et sepibus suis reficiendis, et ad Focum faciendum.* Adde Legem Alemann. tit. 65. § 5. tit. 81. § 1. Legem Bajwar. tit. 3. cap. 4. Legem Longob. lib. 1. tit. 19. § 2. 3. Edictum Rotharis tit. 54. § 5. 6. [** Rothar. 147. 148.] [Vide *Foci*.]

* Lit. ann. 1336. in Reg. 69. Chartoph. reg. ch. 320: *Clamando et alta voce dicendo, à Foc, à Foc, etc.* Hinc nostri *Fouyer* appellant certam venandi rationem, quæ cum igne fit. Lit. remiss. ann. 1474. in Reg. 195. ch. 1218: *Les supplians oyrent sonner une sonnette à Fouyer; parquoy supposerent que c'estoient gens qui chassoient au Fouyer les perdrix, qui est chose défendue de par nous.*

¶ Focus, Ferrum calidum, in Lege Alemann. tit. 65. § 5: *Si manum transpuncxerit, ita ut Focus non intret ad coquendum venas vel sanguinem stagnandum, solidum unum et semis componat.*

Focus, Familia, domus. Siculus Flaccus de Condit. agror.: *Quoniam, ut sæpe invenimus sæpe uni Foco territoria complurium acceptarum attribuantur.* [Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. f. 72. col. 2: *Sunt ibi Foci inter ingenuiles et lidiles* CXXIIII. *qui solvunt de spelta mod.* CXXIIII.] [** Plura vide apud Guerard. in Indice.] [Regest. 87. Chartophylacii regii: *Isti non faciunt Focos, quia juvenes, et morantur cum eorum parentibus.*] Ita etiam usurpant Scriptores Latini aliquot. Vide Claudium Expillium Orat. 31. pag. 371. [* *Loca ignium sive Foci*, in Charta ann. 1329. tom. 2. Hist. Trevir. Jo. Nic. ab *Hontheim* pag. 113. col. 2.] [** Germ. *Feuerstætte*. Vide Haltaus. Glossar. German. voc. *Feuer*, col. 457. et *Herd*, col. 892. *Hospicium ad ignem*, in Inquest. ann. 1257. art. 3. in Registr. *Olim* tom. 1. pag. 10. edit. Beugnot.]

Tenentes Focum *et Locum, Cubantes et Levantes in justitia N. etc.* In Charta ann. 1291. in Tabulario Ecclesiæ Autisiod. fol. 456: *Tenir feu et lieu*, in vet. Consuetud. Normann. cap. 15. *Tenir Feu, pot, et domicile permanent*, in Consuet. Camerac. tit. 6. art. 2. *Avoir maison, et tenir Feu*, in Consuetud. Burbon. cap. 36. *Focum aut tectum hospiti negare*, vel *tradere*, in Lege Burgund. tit. 38. § 1. 9. Vide *Focagium*.

Facere Focum Alicubi. Curia Gener. Catalaniæ ann. 1291: *Quod aliquis homo qui teneat mansum, vel pernadam, vel bordam, et Faciat Focum inibi, non possit se facere hominem alterius, sine licentia domini sui. Faire feu vif et residence sur une heritage*, in Consuetudine Marchensi art. 144. 145. 164. 175. Plautus Aulularia:

Nam si ignis vivet, tu extinguere extempulo.

Vide *Ignis*.

* Focus Vivus, *Tenere focum vivum, faire feu vif et résidence*, in Consuet. Marchensi art. 144. dicitur de iis, qui alicujus domini territorio sedem habent stabilem. Reg. feud. Aquit. in Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 24. r°: *Nec idem tenet ab alio aliquid, nec tenetur in aliquo deverio, exceptis duabus concatis terræ, quas tenet ab Amanevo de Moysiaco, sub quibus debet tenere Focum vivum. Focum seu ignem in domibus suis alentes*, in Charta ann. 1254. ex Chartul. Bosonis-vil. Vide *Residentes*. Hinc *focum* extra domum portare usus erat forensis, cum aliquem ex sententia judicis domo deturbabant. Vide supra *Dissagire*.

Focos Dividere dicuntur, *conditionales*, seu servituti rurali obnoxii, cum qui prius unum *focum*, seu familiam conficiebant, duos aut plures ex consensu mutuo, vel pacto, conficiunt. Charta Joan. D. Castrivillani ann. 1279. in Tabulario Cluniac.: *Item quidquid juris habebat in hominibus suis, qui Focos suos dividunt.* Consuetudo Marchensis art. 153: *Entre hommes tenans heritages serfs ou mortaillables, le chanteau part le villain: c'est à dire, que quand deux ou plusieurs desdits hommes, parens ou autres, qui paravant estoient communs, font pain separé par maniere de declaration de vouloir partir leurs meubles, ils sont tenus et reputez divis et separez quant aux meubles, acquests, noms, detes et actions.* Adde Consuetud. Arvernensem cap. 27. art. 7.

* Facere Vivam Guerram *de sanguine et Foco*, Phrasis Gallica, *Faire la guerre à feu et à sang*, Ferro et incendio bellum gerere. Charta ann. 1243. tom. 4. Cod. Ital. diplom. col. 1571: *Tenentur sub debito juramenti facere vivam guerram de sanguine et Foco omnibus Kasaetis et deprædatoribus maris, et specialiter omnibus Jadertinis.*

* Focus, Gall. *Foyer*, Medicis, Pars corporis, cui causa morbi insidet. Ant. Lobettus de *Foco putredinis in febribus intermittentibus*. Ita D. *Falconet*.

* **FOCUSUS**, *Tincto*, in Glossar. Lat. Ital. Ms.

¶ **FOD**, Fot, Fud, Futt, Matrix, vulva, Celtis. Lex. Runic. Olai Wormii pag. 37.

Belgis *Fotte.* Ita Schilter. in Gloss. Teuton.

° **FODAGIUM**, ut supra *Foagium* 1. et *Focagium*. Charta Simon. Montisf. ann. 1212. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 56 : *Ab omni exactione, tolta, questa, leuda, Fodagio liberi sint et immunes.* Ita quoque legitur in Cod. Bibl. reg. 8407. 2. 2. fol. 24. v°.

¶ **FODDERCORN**, Jus *fodrum* seu pabulum equorum exigendi, vel ipsa pecuniaria præstatio pro eodem jure. Charta ann. 1281. tom. 1. Monast. Angl. pag. 297 : *Necnon reditus qui dicuntur hidagium et Foddercorn, una cum sectis liberorum hominum... in perpetuum Abbatibus* (S. Edmundi) *designentur.*

° **FODERA**, Pellitium, quo vestis ornatur, Gall. *Fourrure*, Ital. *Fodera.* Inventar. Ms. Sedis Apost. ann. 1295 : *Item unam Foderam de grisiis pro guarnichiis. Item quatuor Foderas pro capuciis de affilaturiis.* Vide *Fodratura.*

FODERARE. Vide *Fodrum.*

¶ **FODERATURA**. Vide *Fodratura.*

FODERATUS, Pellitus, Italis *Foderato*, Gall. *Fourré.* M. Robertus de Sorbona in Serm. de Conscientia : *Supertunicale.... strictum sine manicis, de vario Foderatum.* Nicolaus IV. PP. in Epist. apud Odoricum Rainaldum ann. 1278. num. 79 : *Referant cappas nigras de segia simplices, vel, si voluerint, Foderatas a cingulo, vel circa ex parte anteriori, fixas interius et apertas.* Cæsarius lib. 8. cap. 59 : *Cum esset frigus, et ille se algere simularet, Gerardus cappam suam Foderatam, qua se tegeret iens cubitum, transmisit.* Ericus Upsaliensis lib. 1. Hist. Suecicæ : *Illic bestiæ nobilium pellium vellere tectæ, sunt in magna multitudine et copia, quarum pelles pro Foderatura aptissimæ. Fodratura*, in Concilio Tolet. ann. 1346. [Schramb. in Chron. Mellicensi pag. 359. col. 2 : *Oportebit ut non utantur camisea linea, sed lanea tantum, nec bambasio vel joppa, neque pileo Foderato cum pellibus.*] Vide *Furratus.* Vox porro orta, ni fallor, a *fodero*, seu *fodro:* qui enim ad *fodrum*, seu pabulationem proficiscebantur, inde redibant rebus omnibus instructi ac onerati, dicebanturque esse bene *foderati, Bien Fourrez:* quod postea traductum est ad pelles, quibus onerantur vestes et instruuntur. Loccenius a Sueco-Germanico *Foder*, ortam vult.

¶ **FODERMALT**, Fodrum, Gallice *Feurre, Foarre*, et *Foerre.* Charta Roberti Frisii Comitis Flandriæ pro Ecclesia S. Petri Casleti ann. 1085. apud Miræum tom. 2. Diplom. Belgic. pag. 1137 : *Ita ut villæ ejusdem minister ministerium a Præposito et fratribus teneat, et eorum tantum præceptis obediat, et totum Fodermalt de Hersela et apud Guermeholt viginti duos fodros et dimidium.*

FODERUM. Vide *Fodrum.*

¶ **FODESORIUM**. Vide *Fossorium.*

¶ **FODHERA**. Vide *Fodra plumbi.*

° **FODIA**, Fodiata, Cuniculus, fossa, Tract. Ms. de Re milit. et mach. bellic. cap. 102 : *Fiat caverna subterranea, si fodi potest ; quæ Fodia transeat sub flumine civitatem circumdante usque ad montem civitatis.* Reg. episc. Nivern. ann. 1287 : *Clausus de grangiis et clausus de Robot fodiuntur pro pro vij^{xx}. Fodiatis.* Vide *Fodita.*

FODIO, *Bidens*, in Gloss. Arabico-Lat.

FODITA, Fossa, seu vivarium piscium in fossa. Speculum Saxonicum lib. 2. art. 28. § 2 : *In piscaturis vero, Foditis, seu stagnis, si quis piscaverit, etc.*

° **FODITARE**, Fodere ; *Fodicare* dixit Cicero. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Foyre, Prov. fodere, fossare, Foditare.* Hinc vocis *Fouille* origo, qua Ligonis species designatur, in Lit. remiss. ann. 1405. ex Reg. 159. Chartoph. reg. ch. 310 : *Jehannin Hanneton ala férir un cop d'un baston ferré, nommé Fouille de sauge, parmi le corps Jehannin Simonin. Un baston ferré, appellé Fuelles de sauge*, in Lit. remiss. ann. 1399. ex Reg. 154. ch. 449. *Feulle de sauge*, in aliis ann. 1406. ex Reg. 160. ch. 266. *Feuille de sauge*, in Lit. ann. 1410. ex Reg. 164. ch. 379. quo vocabulo etiam nunc utimur ; minus apte tamen, si a *Foditare* vel *Fodere* accersendum est.

° **FODITIO**, Fodina, Gall. *Mine.* Charta Caroli IV. Imper. ann. 1355. tom. 1. Cod. Ital. diplom. col. 1349 : *Concedimus omnia et singula castra, civitates, loca, ... cum... auri et argenti Foditionibus, silvis, etc.*

° **FODIUM**, pro *Fodrum.* Vide in hac voce Lit. Caroli IV. imper. ann. 1354. tom. 1. Cod. Ital. diplom. col. 1595 : *Omnia alia jura, jurisdictiones omnes, titulos, fasces, dignitates, Fodia, regalia, vectigalia, pedagia, thelonea, etc.*

✱ **FODO**. [Pro fodio, is, dixere veteres. *Festus.* Hinc *effodo, as*, legunt aliqui apud *Plaut. Capt.* 3. 5. 66. octonos lapides alii effodant. Al. *effodint* pro *effoderint.*]

¶ 1 **FODORUS**, Vagina, Gall. *Fourreau*, Italis *Fodro.* Testam. Ermenegaudi Comit. Urgellensis ann. 1010. in Append. ad Marcam Hispan. col. 973 : *Ad sancta Maria in Anicio ipsa mea spada cum auro et ipso Fodoro de auro et rengas cum ipsa fibula de auro.* Vide *Posticium* ubi *Fodorus* pro Portula occurrit.

° 2. **FODORUS**, *Fodrum*, Quidquid præbebatur ad victum militum, vel equorum. Præcept. Lothar. I. imper. ann. 833. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 978 : *Nec ab eis mansionaticus aut Fodorus penitus accipere vel exigere præsumant.*

¶ 1. **FODRA** Plumbi, Massa plumbea, quæ Gallice dicitur *Navette*, vel *Saumon;* hujus pondus est trecentarum librarum ; illius vero centum quinquaginta aut sexaginta. Charta Henrici IV. Regis Angliæ ann. 1409. apud Rymer. tom. 8. pag. 605 : *Sciatis... quod concessimus et licentiam dedimus eidem consorti nostræ quod ipsa sex Fodras plumbi... in navibus carcare, et Fodras illas versus partes Britanniæ, absque custuma seu subsidio,.... traducere possit, carissimo filio suo Duci Britanniæ, pro coopertura cujusdam mesuagii sui in partibus illis, liberandas.* Idem occurrit in Charta Eduardi IV. Regis Angliæ ann. 1475. apud eumdem Rymer. tom. 12. pag. 7. Literæ anni 1405. apud eumd. tom. 8. pag. 393 : *Mandamus vobis, quod quatuor Fodheras ad opus carissimi Fratris nostri Regis Portugaliæ infra regnum nostrum Angliæ emptas.... absque custuma seu subsidio... duci et cariari permittatis.* Aliæ anni 1443. apud eumdem tom. 11. pag. 33 : *Ducentas Foudras plumbi.*

¶ 2. *Fodra*, Vestis duplicata, Italis *Fodera.* Acta S. Bertrandi tom. 1. Junii pag. 789 : *Duabus tunicis, una Fodra, contempta pellicia, etiam cruditate frigoris perseverante, nivium tempore et pluviarum, addito simplici pallio, corpus suum tegebat.*

° Idem quod supra *Fodera.* Stat. Placent. lib. 6. fol. 80 v° : *Et si fuerit sine Fodra seu desfodratus, ij. sol. et vj. den. De qualibet Fodra seu mantello, etc.* in Stat. datiar. Riper. fol. 4. r°.

¶ **FODRARIUS**. Vide in *Fodrum.*

FODRATURA, Pellitium, quo vestis ornatur, Gallice *Fourrure*, in Concilio Constantiensi ann. 1418. sess. 36. [Statuta Eccl. Andegav. ann. 1423. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 528 : *Prohibemus quoque in et sub pœnis tam a jure quam ab homine.... pretiosiores tunicas et vestes seu Foderaturas quam quæ statui suo congruant, habere et deferre.* Vita B. Mariæ Oigniacensis tom. 4. Junii pag. 646 : *Tunicam laneam albam, cum ejusdem coloris simplici pallio, absque pellium conjunctione vel aliqua Foderatura pro indumento habebat.* Ordinatio Humberti II. de vestimentis ejus hospitii tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 315 : *Valleti officiorum hospitii nostri induantur.... de una malacota cum capucio sine Fodratura.*] Vide *Foderatus* et *Foratura.*

¶ **FODRATUS**, Idem quod *Foderatus.* Ordinatio Humberti II. de vestimentis ejus hospitii tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 315 : *Induantur Capellani nostri de raubis scutiferorum... de una malacota Fodrata cum agnello, et mantello duplicis panni.... Et corsetum sit Fodratum de sendato.*

° **FODRIARIUS**, Qui *fodrum* exigit vel tollit. Chartul. S. Sergii ch. 201. apud Menag. in Hist. Sabol. pag. 354 : *Gaufridus de Bellomonte, qui mandatum comitis Fodriariis detulit, non ulterius fodrum requirerent de cimiterio S. Martini.* Vide in *Fodrum.*

FODRIUM. Vide *Fodrum.*

FODRUM, Foderum, Fodrium, [Gall. : *Fourrages, Ustencilles, Etapes.*] Ita Scriptores inferioris ætatis appellarunt *annonam militarem*, uti hæc vox definitur in Vita Lud. Pii ann. 796. seu quæ præbebantur ad victum militum, vel equorum, ut stramentum et palea, cui inde apud nos *Feurre* appellatio mansit. [Ordinat. Johannis Franc. Regis ann. 1355. tom. 3. Ordinat. pag. 58 : *Nos maistres d'Ostel pour nous pourront hors bonnes villes, faire prendre... Feurres, se ils les trouvent battuz, et fiens* (foins) *pour la necessité de nos hostieux pour la journée.* Hinc nata proverbia : *Un seigneur de paille ou Feurre, mange un vassal d'acier. Faire à Dieu gerbe de Feurre ;*] ex Germanico *Futter*, pabulum equorum, ut quidam volunt. [** Vide Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 3. col. 379.] Generatim significat, quod hisce verbis recensetur in Charta Heriberti Viromanduorum Comitis ann. 1076. apud Hemeræum : *Decrevi et districte præcepi, ne quis amodo successorum meorum sub obtentu Advocationis vel dominii dictam Abbatiam audeat perturbare, non pastum, non annonam, nec etiam stramentum aut paleam de cunctis ejus possessionibus auferre.* Quæ quidem omnia unicum *fodri* nomen comprehendunt : quod pro quavis exactione, atque adeo non pro equorum duntaxat, sed et pro ipsorum militum annonis vel etiam victu, seu, ut tum loquebantur, *procurationibus* ac prandiis passim usurpari constat. [Capitul. 5. Caroli M. cap. 2 : *De negotio super omnia præcipiendum est, ut nullus audeat in nocte negotiare in vasa aurea et argentea, mancipia, gemmas, caballos, animalia, excepto vivanda et Fodro, quod iter agentibus necessaria sunt.*] Diploma Friderici II. Imp. ann. 1213. apud Goldastum in Constit. Imperial. : *De mandato summi Pontificis recipiemus procurationes sive Fodrum ab ipsis.* Charta Umberti Maurianensis Comitis apud Guichenonum in Hist. Sabaud. pag. 27 : *Liberum quidem et absolutum a Fodro et omni censura.* Hæc porro restituenda videtur vox apud Gregorium VII. PP.

lib. 9. Epist. 11. de Henrico Imp. : *Quod fieri minime credimus, quoniam nec etiam Fodrum ab his, per quos transitum habet, habere potest.* Ubi edit. *Focum.* Charta Henrici Imp. ann. 1045. in Bullario Casinensi tom. 2. pag. 81 : *Ad publicam exacturam, vel aliquem reditum, quæ vocant Fodrum, etc.* Otto Frisingensis lib. 2. de Gestis Friderici cap. 12 : *Mos enim antiquis ex quo Imperium Romanum ad Francos derivatum est ad nostra usque deductus tempora, ut quotienscumque Reges Italiam ingredi destinaverint, gnaros quoslibet de familiaribus suis præmittant, qui singulas civitates seu oppida peragrando, ea, quæ ad fiscum regalem spectant, quæ ab accolis Fodrum dicuntur, exquirant.* Adde cap. 23. et Radevicum lib. 4. cap. 10. Guntherus lib. 8. Ligur. : *Id quoque, quod Fodrum vulgari nomine dicunt.* Apud Baron. ann. 1159. *De Dominicalibus Apostolici non esse Fodrum colligendum, nisi tempore suscipiendæ coronæ. Fodrum tollere,* in Charta ann. 1014. tom. 10. Spicileg. pag. 637. [in Decreto Ottonis III. pro Monaster. Farfensi ann. 1001. apud Murator. tom. 2. art. 2. col. 494. et in Gestis Friderici 1. auctore Radulpho apud eumdem tom. 6. col. 1182. *Le Feurrel* in Ordinat. Gallica anni 1320. apud D. *de Lauriere* tom. 2. pag. 579.] *La forre,* in Charta ann. 1222. apud Perardum in Burgundicis pag. 327. [Hinc Parisiaca platea vulgo dicta, *Rue du Foarre,* alias du *Feurre;* in Instrumentis vero Latino-Barbaris, *Vicus straminum.* Cur autem sic dicta fuerit docet Menagius in Etymolog. Gallic. Vide *Froyrage* et *Froyre* suis locis.]

¤ Vim vocis accurate explicat Charta ann. 1027. inter Monum. eccl. Aquilej. cap. 54. col. 501 : *Dicebat Adalperto dux, quod.... ex parte ipsius ducatus Fodrum et angarias, seu publicum servicium in panem et vinum, carnes et annonam, et alias angarias et functiones publicas sibi dare deberent.*

FODRUM COMMUNE, quod ab omnibus Imperatori præstatur, in Charta Friderici II. Imp. anni 1220. apud Ughellum tom. 2. pag. 23. Idem et

FODRUM REGALE, in Charta Friderici I. apud eumdem Ughellum part. 2. tom. 1. pag. 112 : *Fodrum enim Regale, quod nobis inde debetur, exhiberi statuimus.* In alia ejusdem Imp. ann. 1164 : *Excepto nostro Imperiali Fodro.* Alia ejusdem Imp. ann. 1159. in Hist. Bergomensi tom. 3. pag. 461 : *Ipsi autem de nullo Fodro alicui respondeant, nisi soli Imperatori, vel ejus certis Legatis.* Occurrit hæc vox sæpe apud Scriptores, in Legibus Longob. lib. 3. tit. 8. § 4. [** Conrad. I.] in Chron. Fossænovæ ann. 1186. 1208. 1209. apud Hincmarum in Capitul. Archidiaconis datis cap. 1. et 6. Petrum de Vineis lib. 2. Epist. 29. in Bullario Casin. tom. 1. pag. 22. apud Hieron. Rubeum in Hist. Ravenn. pag. 355. in Epist. Martini IV. PP. tom. 5. Hist. Franc. pag. 880. apud Ottonem Morenam pag. 24. tom. 5. Ughelli pag. 1105. 1106. 1111. etc.

¶ FODRUM RUSTICALE, in Chron. Astensi apud Murator. tom. 11. col. 148 : *Homines prædictarum villarum, sunt homines communitatis Astensis, solvendo Fodrum Rusticale semel in anno.*

FODERUM, Idem quod *Fodrum.* Vita Ludovici Pii ann. 796 : *Quibus prudentissime ordinatis, inhibuit a plebeiis ulterius annonas militares, quas vulgo Foderum vocant, dari.* Charta Fulconis Comitis Andegav. ann. 1033 : *Dedi itaque illi Ecclesiæ* (S. Nicolai)... *scilicet vicariam, Foderum, omnesque consuetudines, quas terra reddere solet.* Alia Alterius Fulconis ann. 1092 : *Foderum omnium terrarum suarum quittum, etc.* [Nicolaus de Jamsilla de Gestis Friderici II. apud Murator. tom. 8. col. 575 : *Congregata enim magna multitudine armatorum, equitum et peditum, multoque Fodero pro exercitu tam in rebus victui hominum et equorum necessariis, quam etiam in diversis speciebus medicinalibus pro infirmis... ad civitatem Syponti profectus est.*]

¶ FORIUM, Eodem significatu. Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 72 : *Scilicet vicariam et bannum et Forium et theloneum et pasnagium.*

FOTRUM, in Charta Caroli Crassi Regis apud Puricellum in Monumentis Ambrosianæ Basilicæ pag. 231. 232.

FODRIUM, Eadem notione. Charta Goffridi Comitis Andegav. pro Ecclesia S. Laudi : *Cum omni honore et etiam cum Fodrio meo, et cum vinagio illarum vinearum, etc.* Alia ejusdem Gaufredi pro Ecclesia S. Nicolai : *Perdono... Fodrium quoque ipsum, quod scilicet in talibus relaxationibus alias mihi retinere soleo.* Charta Joannis Regis Fr. ann. 1351. pro eodem Monasterio S. Laudi : *Cum omni honore, et cum Fodrio meo, et cum vinagio.* Tabularium S. Albini Andegav. : *Reddit duos sextarios frumenti de frumentario, unum sextarium de Forre, 12. denarios de friscengagio, etc.* Vide Galliam Christ. Sammarth. in Episcop. Andegav. n. 45.

¶ FRODUM, pro *Fodrum.* Tabular. Majoris-monasterii : *Prædictus W. et hæredes sui concesserunt Monachis decimam omnium Frodorum de Calvign. stramine ejusdem decimæ et aliarum quas Monachi habent in eadem parochia sibi retento.* Occurrit rursus apud Muratorium tom. 1. part. 2. pag. 177. col. 2.

FODERARE, Fodrum exigere. Bulla Benedicti IX. ann. 1033: *Nec mansiones eorum hospitari, vel invadere, vel Foderare præsumat.* Est etiam prædari, *Fourrager,* a fodro, *Aller au Fourrage.* Chronic. Fossæ-novæ, ann. 1194 : *Campaniam applicavit, et eam totam Foderavit.*

FORRARE, Eadem notione. Matthæus Paris ann. 1242 : *Quidam de Francis discurrebant, emolumentis victualium intendentes, quod vulgariter Forrari dicitur. Foriare,* Knyghtoni ann. 1355. *Fourrer,* apud Wilharduinum, Froissart. 2. vol. cap. 96. Monstrelletum, in Chron. Flandriæ vernac. cap. 17. etc. *Aller en Fuerre,* vel *en Feurre,* apud nostros. Le Roman : *de Garin :*

> Alés en Fuerre, s'il vost plaist, le matin.

Infra :

> En Fuerre en est alés dans Auberis.

Guillelmus *Guiart* :

> Pour ceus grever, qui vont en Feurre.

Idem ann. 1034 :

> Par les chans volentiers s'espandent,
> Volentiers d'aler en Feurre,
> L'un tient une espée sans feurre, etc.

Rursum :

> Car cil, qui sont en Feurre alé, etc.

FODRARII, qui ad *fodrum* exigendum, vel tollendum pergunt; nostris *Fourriers.* Hincmarus Remensis Opusc. 5 : *De coercendis militum rapinis : Et mitte homines secundum consuetudinem prædecessorum vestrorum, qui in longius pergant propter Fodrarios, et curam de pace accipiant.* Le Roman *de Parise la Duchesse :*

> Antoine a veu pardevant le Forrier,
> Qu'il amoine vitaille, et d'avoir sont chargiez.

FORIARII, Prædatores militares, apud Thomam Walsinghamum pag. 404. Adelbodus de Gestis. S. Henrici Imp. pag. 440 : *Exercitus autem ille æstimabatur 11500. esse virorum : de Theutonibus vix erant 500. et hi partim per Fodrum divisi, partim ad vias custodiendas transmissi.* Le Roman *d'Auberi* :

> Par li pais corroient li Forrier.

Guillelmus *Guiart :*

> Li Fourrier la contrée esprenent,
> Bestail proient et chastiaus prenent.

Idem ann. 1304 :

> Et li Fourrier à l'ost retournent,
> Qui pour leur gaaing se confortent,
> Li un armeures aportent, etc.

Le Roman *de Garin :*

> Li Fourrier cuerent par le pais.

Alibi :

> Li Fourriers viennent, qui gastent le pais.

Adde Chron. Flandr. cap. 17. etc. Ab ejusmodi *Fodrariis,* seu *Fodri* exactoribus, appellati apud nos *Fourriers,* seu *mansionarii,* qui domos magnatibus in urbibus parant : ex eo, quod Imperator, cum maxime in Italiam pergeret, fodrarios suos præmitteret, qui mansiones et victum militibus, et stramenta equis pararent, quæ omnia ab incolis subministrabantur. Idque *Prendre lodgis per Forrées,* appellatur in Foris Benebarn. tit. 1. art. 18.

¶ FORRARII. Epist. Johannis de Montesrolio apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 1400 : *Frumentarios autem quos Forrarios vocant, non de Sacerdotibus aut Confessoribus vel Medicis curare; sed de his qui possunt vicem rependere sollicitari solent.*

FORATORES, Idem qui *Fodrarii.* Auctor Fletæ lib. 2. cap. 4. § 3. ait, Marescalli forinseci officium esse, *singulis noctibus in crepusculo insidias assidere, et in aurora eas levare, et exercitu vigilato, cum Foratoribus vexillo explicato singulis diebus ire in protectionem.* Hinc *Marescallos ad fodrum dirigere,* in Capitulis Caroli C. tit. 12. cap. 13. et tit. 27. *Forratores* apud Guillelmum de Nangiaco in S. Ludovico ann. 1242.

¶ FORRARII, Eadem notione, in Hist. Fundat. Monaster. Cælestinorum Suession. apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 611 : *Quin etiam quod Forrarii vel provisores sui, necne quicumque alii non granum, non vinum, non pullos, aut fœnum, sive quidpiam... capiant.*

¶ FORERII, Eodem significatu. Privileg. Johannis Reg. Franc. ann. 1360. tom. 3. Ordinat. pag. 479 : *Concedimus eisdem* (Judæis) *quod nulli Magistri hospiciorum nostrorum, municionum nostrarum, equitatores, captores, Forerii, aut alii Officiarii nostri... bona aliqua mobilia dictorum Judeorum vel Judearum, ubicumque existentia capiant.*

¶ FORRERIUS, Dignitas etiam in Curia Dalphini Viennensis. Conventiones D. Dalphini cum Agouto de Baucio tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 384 : *Sitque unus ex dictis scutiferis Forrerius, et alius Magister escuderiæ, seu marescaliæ suæ.* Hujus dignitatis munera explicantur in Ordin. Officiorum domus Dalphin. ann. 1340. ibid. pag. 395 : *Item, ordinamus unum Magistrum Forrerium ad salarium quindecim florenorum auri per annum, et habeat duos equos, ut supra, etc. Item,*

Magister Forrerius supradictus habere in scriptis studeat a Magistro Hospitii nostri vel thesaurariis, omnia nomina personarum de nostro hospitio retentarum, et cum continget, nos ad aliquas partes accedere, nostrum principaliter procuret Hospitium, quod lectis, et lignis et palleis muniat, sicut decet. Item subsequenter designet et eligat alia Hospitia pro nostris gentibus et familiaribus secundum conditionem, qualitatem et decentiam personarum. Vide *Foraria* 1.

FORAGARE, Stramine seu foragio instruere. Fleta lib. 2. cap. 86: *Averia brumali tempore... calide beneque custodiantur et Foragentur.*

FORAGINARE, Prædari: Gall. *Fourrager*. Lambertus Ardensis pag. 258: *Eandem villam... Foraginando, deprædando, modum excedendo devastavit.*

FORAGIUM, FORRAGIUM, ex Gallico *Forage*, Stramen, pabulum equorum, *Fodrum*, vel etiam *Farrago*. [Charta Ricardi Episc. Ambian. ann. 1206. ex Tabulario Compend.: *Quicquid sibi competere dicebat in grangia quam habet Compendiensis Ecclesia apud Atin, videlicet paleam, Foragium, hautonem, procurationem, etc.* Et in alia ann. 1244. ex eodem Tabul.: *Noveritis quod Arnulphus Major de Herces et uxor ejus recognoverunt se vendidisse Abbati et Conventui Compendiensi totum carionem,... omnes fabas cum Foragiis dictorum leguminum sive triturata sint sive non... retentis sive videlicet dicto Majori ac hæredibus suis aliis vacuis Foragiis frumenti, siliginis, avenæ, ordei et securioni quæ ad dictam grangiam venient.* Tabular. S. Nicolai Andegav.: *Ego Fulco de Candeio Priori de Candeio dedi quamdam consuetudinem quam habebam in terra de Misoteria, scilicet Forragium fœni et avenæ talleiam.*] Nicol. Trivettus in Chr. ann. 1301: *Multos equos perdiderunt propter Foragii defectum.* Eadem habet Thomas Walsingham. pag. 85. Adde Knyghtonum pag. 2449. et Hist. Monast. S. Nicolai Andegav. pag. 10. [*Forage* apud Th. *Blount*. in Nomolex. Anglic.: *Et le dit John trovera au dit Nichol herbe et feyn et Forage pour un hakeney et deux vaches.*]

FORRAGIUM, apud Will. Thorn. in Charta Henrici III. Regis Angliæ sumitur pro *Fodro*, id est, jure exigendi pabulum pro equis. [Vide *Foddercorn.*]

¶ FOURRAGIUM, Stramen trituratum. Charta ann. 1262. ex Chartul. S. Martini Pontisar.: *Aalisia de Tilleio de parochia de Cleri impedimentum faciebat, quominus Religiosi S. Martini Pontisar. stramina et Fourragia garbarum bladi, avenæ, ordei, fabarum, pisorum, et vechiarum ad alia loca possent transferre.* Instrum. ann. 1303. e Tabul. Corbeiensi: *Ob hoc dictus major et sui prædecessores habuerint et receperint vacua Fourragia.*

FURAGIUM, FURRAGIUM, Idem quod *Foragium*. Charta Henrici IV. Regis Angl. in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 22: *Ne Furagium capiatur ubicumque in Comitatu Canciæ ad equos sustentandos in Castello Dover.* [Tabul. Calense pag. 153: *Totam dominationem totamque decimam... possidebit, his exceptis, scilicet tota decima vini cum medietate leguminum, et cum toto Furragio.*] Vide *Farrago*.

Vocis *Fodrum* etymon a Saxonico fodre, i. pabulum, alimentum, accersunt Spelmannus et Somnerus: quæ quidem sententia longe videtur vero similior, quam ea, quæ proditur in Judicato MS. Judicis Papiensis ann. 1378: *Fodrum secundum etymologiam potest dici Fodrum, id est, foris seu foras datum, ex quo videtur, quod dicti Comites non teneantur solvere Fodrum de eorum bonis, id est, non compellantur dare foras de eorum bonis id, quod ab invito extorqueri consuevit, etc.* Vide Oct. Ferrar. in Orig. Ital.

* **FODRUMBANNUM**, FODRYBANNUM, Exactio, quæ publico *banno* seu edicto indicitur. Stat. Vercell. lib. 3. pag. 49. r°: *Statutum est quod omnia Fodrabanna et condemnationes imposita et facta, et quæ de cætero fient et imponentur per commune Vercellarum,... scribi debeant per notarios, etc.* Charta Caroli IV. imper. ann. 1358. tom. 1. Cod. Ital. diplom. col. 2125: *Cum reditibus, fructibus, teloniis, pedagiis, Fodrybannis, et aliis attinentiis.*

* **FODRUS**, Vagina, Ital. *Fodro* et *Fodero*, Gall. *Fourreau*. Chron. Bergom. ad ann. 1386. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 856: *Fecit sibi largiri ipsi domino Guilielmo... spatam unam cum Fodro velluti rubei, et fulcitam de argento laureato. Fourre*, eodem sensu, in Stat. ann. 1330. inter Consuet. Genovef. Mss. fol. 2. v°.: *Item nulz fourbeur ne peut, ne ne doit faire Fourre à espée de bazanne.* Lit. remiss. ann. 1380. in Reg. 118. Chartoph. reg. ch. 100: *Iceulx feures demanderent à certains compaignons,... se il avoient point trouvé un fourreau d'espée; lesquelx respondirent par maniere de moquerie qu'il n'avoit saint en paradix, se l'en l'appelloit Fourrel, qu'il ne s'en courroucast.* Vim convicii non intelligo: nisi res turpissima significetur. Vide infra *Forellus* et *Forulus*.

¶ **FODRUS**, Fasciculus paleæ. Vide *Fodermalt*.

¶ **FOECAPA**. Vide *Focapa*.

FŒCUNDIA, *Fœcunditas;* in Glossis Arabico-Lat.

FŒCUNDICES, *Partes steriles glebæ*, in Glossis MSS. Reg. Cod. 1013.

¶ **FŒCUNDIS**, pro *Fœcundus*. Rythmici versus de eversione Monasterii Glonnensis apud Mabill. tom. 2. Annal. Benedict. pag. 753:

Olim plus Rex Carolus
Magnus ac potentissimus
Fecit hunc locum devotus
Pro Beati virtutibus.
Terris datis Fœcnudibus
Auxit honorem largius.

Ubi pro *Fœcnudibus* legendum *Fœcundibus* ex Cod. MS. ejusd. Monasterii.

FŒCUNDITAS, Liberorum numerus, in Leg. 105. Cod. Th. de Decurion. (12, 1.) *Fœcunditatis privilegium*, pro jure liberorum, in leg. 8. eod. Cod. de Bonis proscript. (9, 42.)

✱ **FŒDATIO**, [Macula; Sordes. (SYMM.)]

⁂ **FŒDERAMEN**, In unum confusio. Virgil. Grammat. pag. 42: *Quidam turpe putantes si utrumque verbum integrum scribant. Fœderamen scribendi hoc moderantur modo, dicentes vincinco, et in prætento vicici, etc.*

* **FŒDERARE**, pro *Foderare*, Fodrum exigere. Dipl. Otton. IV. imper. ann. 1209. apud Lamium in Delic. erudit. inter notas ad Chron. imperat. Leon Urbevet. pag. 209: *Pisani, et qui in eodem dictrictu sunt, a nulla persona debeant Foederari, neque hospitari.* Vide in *Fodrum*.

FŒDERATI, generatim dicti e barbaris populis, qui Romanis merebant: unde a *Militibus*, qui proprie *Romani* sunt, distinguuntur in Novella Valentiniani de Reddito jure armor.: *Magister militum Sigisvultus tam militum, quam Fœderatorum tuitionem urbibus ac littoribus non desinet ordinare.* Adde Julianum Antecess. cap. 387. Procop. lib. 1. Vandal. cap. 11. qui præterea Fœderatorum meminit cap. 19. et lib. 3. Goth. cap. 31. 33. Harmenopulum lib. 4. tit. 12. etc. Maxime vero Gothi, qui a Constantino M. primum conducti, inde nomen *Fœderatorum* sortiti sunt. Jornandes de Rebus Geticis, de Gothis, pag. 102: *Qui fœdere inito cum Imperatore* (Constantino) 40. *suorum millia illi in solatia contra gentes varias obtulere, quorum et numerus, et militia usque in præsens in republica nominantur, id est, Fœderati.* Infra: *Militiaque, illa dudum sub Constantino Principe Fœderatorum renovata, et ipsi dicti sunt Fœderati.* Gothorum Fœderatorum præterea meminit pag. 112. 115. ut Sidon. lib. 1. Epist. 8. lib. 2. Epist. 13. Procopius lib. 1. Vandal. cap. 11. 19. lib. 4. Goth. cap. 5. Olympiodorus apud Photium pag. 179. Malchus in Eclog. de Legat. Glossæ Basil. et Suidas v. Φοιδεράτοι. etc. His qui præerat, *Comes Fœderatorum* dictus, de qua dignitate, supra egimus.

¶ **FŒDERATICUM**, φοιδερατικόν, Stipendium Fœderatorum in Novellis Justiniani.

¶ **FŒDERATIO**, Fœdus, societas, apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 406. Vox nota Jurisconsultis.

¶ **FŒDERATUS**, Pellitus. Statuta Ord. Cisterc. ann. 1427. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1577: *Inhibet generale Capitulum... ne de cetero per villas et loca judicum tam Ecclesiasticorum quam Sæcularium, sine cucullis vel cappis incedant, quodque birretas postquam vel itinerando tunicas curtas, et Fœderatas atque seissas ante et retro... studeant penitus amovere.* Vide *Foderatus*.

¶ **FŒDICULA**, *Genus tormentorum*, in Glossis Sangerm. n. 501.

✱ **FŒDIFRAGUS**, [qui fœdera frangit. *Cic.* 1. *Offic.* 12. Pœni *Fœdifragi*, crudelis Annibal.]

* **FŒDIMENTUM**, perperam pro *Faidimentum*. Charta ann. 1273. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 339: *Salvis ei hæresibus et Fœdimentis, quæ ibi habet.* Vide in *Faida*.

¶ **FŒDRIUM**, f. Villosa pellis, Gall. *Fourrure*. Ital. *Fodera*. Charta anni 1424. inter Schedas D. *le Fournier*: *Vasa argentea, jocalia auri et argenti seu perlarum, raubas et Fœdria, etc.*

* Gremium, ventrale, vestium tegmen potius intelligendum esse me monuit illustr. Pr. *de Mazaugues*. Vide supra *Fauda*.

FŒDUS, pro *Fœditas*, in leg. 47. D. de Ritu nupt. (23, 2.)

¶ **FŒMELLA**, apud Rymerum tom. 2. pag. 308. pro *Femella*: quod vide.

¶ **FŒNAGIUM**. Vide *Fenagium*.

¶ **FŒNATOR**. Vide *Fenator*.

¶ **FŒNERARIUS**, Fenerator. Permutatio ann. 1315. Hist. Dalph. tom. 1. pag. 31. col. 2: *Item volumus et consentimus, quod ipsi liberi... possint habere et tenere Lombardos et Judeos, Fœnerarios et alios, et quod nos et nostri non possimus aliquid petere seu exigere ab eisdem.* Utitur etiam Firmicus. Vide *Usurarius*.

¶ **FŒNEUS**, Sterilis, desertus. Dicitur de fundo apud Jacobum Gothofredum ad Cod. Theod. tom. 2. pag. 136.

¶ **FŒNICATUS**, a Græco φοῖνιξ, Palma arbor, et color ruber. Dicitur de spadice, equo punicei coloris. Vide *Bagus*.

¶ **FŒNILE**, FOENISICIUM. Vide *Fenile*.

¶ **FOERIUM**, Idem videtur quod *Fodrum* supra, Annona quævis. Capitula

Caroli Calvi ann. 857. tit. 24. § 2: *Sanctimoniales, viduæ, orphani, et pauperes nullo modo opprimantur; et res illorum, tam in frugibus quam in pratis, necnon etiam in eorum Foerio a nullo per rapinam deprædentur.*

FOESA. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 906: *Sexaginta solidos in Foesa forestæ, et decimam molendinorum ipsius.* [An forestæ cæsio, ab Angl. *Fell*, Gall. *Coupe*.] [* Vide infra *Foeya*.]

* **FOESUM**, f. pro *Foeſum*, feudum, pluries in Charta Henr. I. reg. Angl. ann. circ. 1130. ubi semel etiam *Foedum*, inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 129. et 130. Vide in *Feudum*.

¶ **FŒTA**, Ovis, Gall. *Brebis*, Provincialibus *Fedo*. Charta ann. 1097. in Chartul. Aptensi fol. 34: *Dabo per guadium ipsum vasculum plenum vino puro ad prædictum opus, et Fœtas tres et capras duas, etc.* [* Vide *Feta*.]

¶ **FŒTENTES.** Anonymus de Gestis Manfredi et Conradi Regum apud Murator. tom. 8. col. 616: *Factum est itaque, quod dum prælibatus Vicarius prope Schiaccam magnum Siculorum exercitum, congregasset, et illorum potissime, qui vocati in partibus illis vexilla ferebant, appellati vulgari linguositate Fœtentes, fidem Regis Caroli profiteri viderentur.*

✱ **FŒTIDO**, [fœtidum reddo. *Plaut. Merc.* 3. 3. 13. Jejunitatis plenus animam *Fœtidas*. Ita legit *Non.* 4. 2. ubi potius legendum videtur: Jejunitatis plenus, anima *Fœtida*. Alii vero minus recte: Jam plenus ætatis, animaque *Fœtida*.]

¶ **FŒTUNTICETA**, Loca fœtida. Hermol. Barbari in 2. de Anima: *Naribus Fœtunticeta quibus insuevere non obolent.* Lexic. Philos. Goclenii. Vide *Fœtutina*.

** **FŒTURATUS**, Gestatus in utero, apud Tertull. adv. Valentin. cap. 25.

FŒTUTINA, Fœtorum colluvies, apud Apuleium in Apologia: *In Fœtutinis et olenticetis suis jaceat.* [** Vide Forcellin.]

* **FŒUARE**, a veteri Gallico, *Fouer*, Querneo pulvere coria inficere, quod in fossa id fiat, sic dictum: nam, ut supra observavi in voce *Foallia, Fouaige*, nostris idem quod fossio, et *Foueur*, quod fossor. Arest. ann. 1354. 9. Aug. in vol. 4. arestor. parlam. Paris.: *Quod dicti tagnatores coria, per alios empta,... tagnare pro justo pretio tenebuntur, coriaque sua bene et utiliter tagnata et Foeuata vendere tenebuntur.* Stat. ann. 1370. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 315: *Fust... ordené par arrest yceulx tanneurs estre tenuz des lors en avant de vendre leurs cuirs bien et profitablement Fouez; lequel Feuage, etc.* Leg. *Fouage*. Vide infra *Fouagium* 2.

* **FOEYA**, Lignatio, nostris alias *Fouée*, seu lignorum vectura. Libert. Domnimed. ann. 1246. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 693. art. 41: *Quæque carruca debet adducere ad Natale unam Foeyam, et rammiculi arborum debent eis remanere.* In aliis Lit. iis similibus pro Bernardivilla minus bene legitur, *Focia*. Vide supra *Foagium* 2.

¶ **FOGACA**, Fogaceus, Fogacia. Vide *Focacia*.

* **FOGACGIUM**, ut supra *Foagium* 1. Libert. villæ de Viridi-fol. ann. 1369. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 277. art. 3: *Liberi et immunes ab omni præstatione Fogacgii, subsidii, gabellæ et impositionis cujuscumque, etc.*

* **FOGACIA**, Idem videtur quod *Fogagium* 1. Gramen secundum; vel quod mox *Fogeria*, Locus filice abundans. Inquisit. ann. 1268. ex schedis Pr. de Mazaugues: *Dixit quod semel vel bis ipse dedit vinum pastoribus hominum de Arelate, ut facerent oves suas jacere in terra sua et in Fogacias.* Alia notione, vide in *Focacia*.

1. **FOGAGIUM**, Gramen, quod æstate non depascitur, et quod spoliatis jam pratis, hiemali tempore succrescit. Leges Forestarum Scotic. cap. 16: *Si gramen, Regis in foresta locatur pro Fogagio, scilicet a festo O. SS. usque ad festum Petri in Quadragesima, unumquodque animal solvet pro Fogagio 4. denarios, et unaquæque juvenca 2. denarios.*

¶ 2. **FOGAGIUM**, ut *Focagium*, Tributum pro *focis* exactum. Creatio Magni Consilii Dalphinalis ann. 1336. Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 44: *Primus Consiliarius tam de impositione Fogagiorum, quam omnibus aliis gestis tempore nostri regiminis usque nunc, de quibus esset rationabiliter restitutio facienda.... onus habeat.* Saisimentum Comitatus Tolosæ apud *la Faille* tom. 1. Annal. Tolos. pag. 4. Instrum.: *Senescallus audiat.... de justitiis et foriscapiis, de intragiis, de acapitibus.... et de Fogagiis et de donis.* Ordinat. Humberti Dalphini inter Ordinat. Reg. Franc. tom. 3. pag. 275: *Unum obolum bonæ monetæ censualem, quod Fogagium communiter nuncupatur et nuncupari consuevit.* Vide *Foagium* et *Fogus*.

* **FOGAIGIUM**, ut *Fogagium* 2. Census ex singulis *focis* debitus. Libert. de Salvit. ann. 1369. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 386. art. 4: *Habitatores prædicti.... a Fogaigio, cabargio, subventionibus et alia exactione quacumque.... erunt quitti.* Vide supra *Foagium* 1.

¶ **FOGAINA**, Culina, a *Focus*, sic dicta. Charta Hugonis de Baucio pro Hospitali Hierusalem ann. 1215: *Actum est hoc in castro de Trencatalia juxta puteum et Fogainam.*

* **FOGANEA.** Vide supra *Focanea*.

FOGASA, *Fogasseria, Fogata, Fogaterius, Fogaza*. Vide *Focacia*.

* **FOGASCIA**, Placentæ species. Charta ann. 1257. in Reg. S. Ludov. ex Chartoph. reg. fol. 26. v°: *Item duas Fogascias, quæ valent duos denarios.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Fogassa, Prov. placenta.*

¶ **FOGERARE**, Humum rostro fodere; quod de porcis, cum terram rostro versant, dicitur. Charta Droconis de Melloto Locharum Domini ann. 1234. ex Chartulario Bauges.: *Porci dictorum hominum dictum nemus intrare poterunt.... vero Fogerare non poterunt. Fouger*, in Consuetud. Nivern. tit. 15. art. 6. et 8.

* **FOGERIA**, Filix, Gall. *Fougere*. Charta ann. 1200. ex Lib. albo episc. Carnot.: *Usuarium suum habent in omnibus nemoribus meis, videlicet nemus ad ædificia construenda, et mortuum ad ardendum, et pascua ad animalia omnia et pecudes, et glandes et Fogeriam.* Vide supra *Feugeria*.

¶ 1. **FOGIA**, Fogius, Præcipitium, vel fossa, gurges, vorago. Charta Friderici II. Imp. ann. 1229. apud Rochum Pirrum tom. 2. Notitiæ Siciliæ pag. 640: *Et ducere... conductum* (aquæ) *in alias terras in gurgam suam propter Fogiam magni fluminis Lentini.* Synodus Compostel. ann. 1114. can. 15: *Lupos exagitantes persequantur, et eis præcipitia, quod vulgus Fogios vocat, præparent.* [* Cloaca lacuna, Ital. *Fogna*.]

* 2. **FOGIA**, Modus, ratio, Ital. *Foggia*. Annal. Mediol. ad ann. 1368. apud Murat. tom. 16. Script. Ital. col. 738: *Præfatus dominus comes cum xxx. militibus et xxx. scutiferis, omnibus ad similem Fogiam, super magnis destreriis, etc.*

* **FOGLA**, Ital. *Foglia*, nude dicitur Mori folium, bombycibus nutriendis idoneum. Charta ann. 1228. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 32: *Quicumque emit vallaniam, sive Foglam, aut semen lini, solvat quatuor imperiales de modio, præter illos, quibus remissum est.* Vide infra *Folia* 3.

* **FOGUACERIA.** Consuet. Perpin. MSS: *Item possunt habere duas Foguacerias de lena et duas de lari ad vendendos* (f. coquendos) *panes cum voluerint.* Academ. Hispan: *Fogata, fuego hecho de lena, que levanta llama.*

¶ **FOGUAGES**, Genus placentæ. Vide in *Focacia*.

¶ 1. **FOGUS**, pro *Focus*. Charta Bernardi Abb. S. Severi Russitani ann. 1297. apud Stephanotium tom. 1. Antiquit. Benedict. in Vasconia MSS. pag. 684: *Habitatores de S. Severo promittunt et concedunt omnes et singuli, obligando se in perpetuum dare et solvere dicto domino nostro Regi et ejus mandato* VI. *denarios Turon. annuatim pro Fogagio de quolibet homine Fogum faciente.* Vide *Foco*.

* 2. **FOGUS**, *Boulet*, in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692.

¶ **FOICIA**, pro *Fortia*, Munitio. Charta Bernardi Atonis ann. 1189: *Mitto in pignore totum castrum de Lupiano..... cum..... feodis, fevalibus, Foiciis, munitionibus, etc.*

* **FOILLIATA**, Casa ex foliis et ramis arborum facta, ubi gregum custodes habitant. Libert. villæ de Alavardo ann. 1337: *Item statuimus quod nullus sit ausus facere Foilliatas nemorum in mandamento Alavardi, absque licentia consulum vel sindicorum.* Unde rami cum foliis, *Feuillios* nuncupantur, in Lit. remiss. ann. 1405. ex Reg. 160. Chartoph. reg. ch. 35: *Lesquelx compaignons devoient porter et mettre icelles branches et Feuillios de May devant les hostelz où demouroient icelles jeunes filles.* Hinc etiam *Feilliée* dicitur ejusmodi ramusculorum congeries. Lit. remiss. ann. 1384. in Reg. 124. ch. 347: *Quant ladite fille fu dedenz la maison, ledit Colin la print et la geta sur une Feilliée de fagos qui là estoit. Feuwille* et *Fuille*, eodem sensu, in Charta ann. 1263. ex Chartul. sign. *Decanus* S. Petri Insul. fol. 112. v°: *Et si doit* (le fournier) *porter,.... de cascun le paste au four à sen propre coust, et aporter le Fuille de cascun au four, etc.* Redit. comit. Hannon. ann. 1265. ex Cam. Comput. Insul.: *S'il voet, il puet aporter se Feuwille au four.* Ita et *Feillier* usurpatur, in Lit. remiss. ann. 1482. ex Reg. 207. ch. 340: *Ainsi que le suppliant et ses freres s'en alloient porter leur Feilliers pour pescher en leur eaues mortes.*

* Neque aliunde accersenda vocis Gallicæ *Feuillars* origo, qua prædones quidam, quod ramusculo foliato caput insignirent, vel quod laterent in silvis, designantur, in Lit. remiss. ann. 1478. ex Reg. 206. ch. 65: *Lesquels archiers et autres ont esté et sont Feuillars, et tenu toujours le party à nous contraire.* Aliæ ann. 1479. ibid. ch. 315: *Le suppliant voyant que les Feuillars font plusieurs maulx et pilleries sur le païs feignant estre de notre ordonnance, etc.* Rursum ch. 702: *Pour dobte des Bourgoignons et Feuillars, etc. Foillars*, in Lit. ann. 1478. ex Reg. 205. ch. 476. Iidem *Galans de la Feuillée* nuncupantur. Lit. remiss. ann. 1471. ex Reg. 197. ch. 157: *Les supplians poures gens de labour, pour obvier aux*

entreprinses de nos adversaires, se sont mis sus en armes avec autres, que communément on appelloit les Galans de la feullie. Aliæ ann. 1472. ibid. ch. 359: *Lequel de la Vigne estoit mal renommé, veu qu'il avoit esté Galant de feuillée.* Vide infra *Gualdus* et *Tuchinus*.

FOINESUM. Vide *Fannatio*.

* **FOINI**, Pelles mustelinæ, a Gall. *Fouinet* mustela. Stat. datiar. Riper. fol. 4. r°: *De qualibet fodra seu mantello lardellorum, zibellinorum, Foinorum, etc.*

¶ **FOIR**, FOIRE, Idem, ut opinor, quod supra *Fodrum*. Chartul. Aureliense fol. 51: *Petrus de Petra Bufferia dedit Deo et S. Johanni bordariam pro anima sua, totum scilicet, id est, expleit, vinata, capons, Foir, et totum servitium.* Tabular. Vosiense fol. 37: *Mansus de la Boaria vinata* VI. *den. in Martio, et* I. *popadam, et* I. *gallinam, et Foire expletum.* Et fol. 45. verso: *Ad Natale* X. *Foire.* Sæpius occurrit in eod. Tabulario. Vide *Froire*.

* **FOIRRAGIUM**, Supellex. Comput. ann. 1362. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 248. col. 1: *Solvi Martino familiari dominæ comitissæ de Tristamera, quia redierat de Montepessulano cum liiij. animalibus mulinis captis in Nemauso, pro portando apud Montempessulanum Foirragium dictæ dominæ comitissæ, quando recesserat de Nemauso cum gentibus suis.* Vide infra *Frodium*.

¶ **FOISATERA** TERRÆ, Modus agri, jugerum, arpennis, Massiliensibus *Fouchérée*, nostris *Journel*. Tabular. S. Victoris Massil.: *Dedit duodecim Foisateras terræ quarum pars erit in garratiis.* [* Vide *Fossoriata*.]

¶ **FOLA**, Pullus, Saxon. Gloss. Ælfrici: *Poledrus*, Fola. Glossæ Florent. MSS.: *Poledrus, id est, juvenis equus, Folo.* Germani *Fole* dicunt, *a Folgen*, sequi. Vide *Folgare*.

* **FOLADOYRA**, Vestis, ut videtur, pellitio ornata et munita. Inventar. MS. ann. 1379: *Item duæ Foladoyræ.*

¶ **FOLAGIUM**, f. Præstatio quæ ex flore farinæ, vulgo *Fole farine*, exigitur. Charta anni. 1299. ex Archivo Majoris-Monasterii: *Cum contentio verteretur super quadam augmentatione Folagii molendinorum, etc.*

* Molitura, ipsa molendi actio, simul et pensitatio, quam a vassallis exigit dominus pro frumenti molitura in molendinis suis; *Folere* enim dixerunt, pro Molere. Vide infra *Foulagium*.

¶ **FOLARE** FENUM, Accumulare, a Gall. *Fouler*, Calcare, quod fenum coacervandum quodammodo calcetur, ut major copia possit in horreo contineri. Polyptych. Fiscamn. ann. 1235: *Idem tenet unum bordagium, unde reddit* XVIII. *denarios, duas gallinas, et* XX. *ova, et debet Folare fena in tasso. Folare racemos* vide infra in *Marchus*.

* **FOLARE** PANNOS, Eos stipare, polire, dealbare, Gall. *Fouler*. Arest. ann. 1299. in Reg. *Olim* parlam. Paris. fol. 99. v°: *Cum inter textores et fullones Parisienses esset discordia, super eo quod dicti fullones nolebant pannos, quos Folabant, portare ad novas polias extra muros Paris. situatas, etc.* Charta Phil. Pulc. ann. 1307. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 509. v°. col. 1: *Medietatem unius molendini ad Folandum pannos, Gallice Foulerez, etc.* Convent. Saonæ ann. 1526: *Exclusis pannis, qui conducentur de Janua Saonam pro Folando.* Hinc

* FOLEREUS, Fullonius Gall. *Foulerez*. Charta Juelii dom. de Meduana ex Tabul. Major. monast.: *Ad petitionem monachorum Majoris monasterii dedi...... decem solidos Cenomanensis monetæ annuatim persolvendos,.... de molendinis meis Folereis. Molin folerez*, in Lit. ann. 1378. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 203. Vide *Molendinum fullonarium* et mox *Folatorium*.

¶ **FOLARICIUM**, Fullonium, ut puto, Gall. *Moulin à foulon*. Regestum 106. Tabularii Regii Ch. 84: *In aquis et stagnis et molendinis et Folariciis et aliis molendinis.*

* **FOLASELLUM**, f. Filum sericum crassius, Gall. *Filoselle*. Stat. datiar. Riper. cap. 12. fol. 5. v°: *Item de qualibet pense Folaselli, etc.* Vide supra *Firosellum*.

* Aliud vero sonat vox Gallica *Folesuye*, qua scilicet, ducta origine a Lat. Follis, ludus significatur, quo pila ludentium manibus hinc inde comploditur. Lit. remiss. ann. 1388. in Reg. 132. Chartoph. reg. ch. 275: *Icellui exposant regardoit à jouer à la Folesuye le jour d'une victoire, et fu la pelote jailie hors de la presse, et pour laquelle avoir ledit exposant se baissa, etc.*

* **FOLATORIUM**, Molendinum fullonium. Constit. Humiliat. apud Cl. V. Garamp. in Dissert. 16. ad Hist. B. Chiaræ pag. 398: *Qui vadent cum asino vel jumento per terram ad deferendum bladum ad molendinum, vel pannos ad Folatoria.* Vide supra in *Folare*.

* **FOLCASTRUM**, f. pro *Falcastrum*, inter arma prohibita annumeratur, in Stat. novis crimin. Cuman. cap. 138. ex Cod. reg. 4622. fol. 92. v°. Vide supra *Falcastrum*.

¶ **FOLCCHALTA**, etc. Vide *Focichalta*.

FOLCLAND, Terra popularis, quæ jure communi possidetur, vel sine scripto: cui opponitur ea, quæ *Bocland* dicitur. Vox Saxonica, composita ex folc, populus, et land, terra. Vide *Bocland* in *Liber*.

FOLCMOTE. Vide *Folkesmote*.

¶ **FOLEA.** Vide *Folixellus*.

1\. **FOLEIA.** Charta Matthæi de Mommorenciaco ann. 1218. apud Duchesnium: *Item de Foleia, quæ erat ante domum Herberti de Latiniaco in terra mea, quam diruerunt, unde peto emendam mihi dari.* Locus forte vel area ante domum, ubi adolescentes jocari ac ludere solent, ex Gallico *Folie*. [Vide *Foleya*.]

* Locum foliis vel frondibus decorum interpretor, a Gall. *Feuillée* vel *Feuillage*; maxime cum *Folleia* legitur in alia Charta ex Chartul. S. Dion. fol. 314. ubi de eadem re agitur. Vide infra *Folia* 4.

* 2. **FOLEIA**, nude, Ital. *Foglia*, Mori folium, bombycibus alendis aptum. Stat. datiar. Riper. cap. 12. fol. 5. v°: *De qualibet soma Foleiæ, cosei pensium duodecim, pro introitu soldus unus.* Vide infra *Folia* 3.

* **FOLELHUM**, f. Molendinum fullonium. Charta ann. 1345. in Reg. 75. Chartoph. reg. ch. 280: *Redditus loci prædicti, qui consistunt in pedagio, leuda granorum et salis, molendinis, quintalgiis, emolumento masselli, Folelhis, etc.* Vide supra in *Folare* et infra *Follatum*.

FOLEN. Fori Oscenses Jacobi I. Regis Aragon. ann. 1247. fol. 6: *Bene potest mittere procuratorem suum loco sui, tali modo, quod ante Justitiam et Bonos homines alios constituat, et mittat illum procuratorem pro se, et in loco suo, dicens ita: Istum Folen constituo procuratorem meum super demanda, quam fecit Folen, aut ego demando illi, etc.* Fol. 4: *Et per talem hominem Follen, qui ei erat fidancia per Follen.* Et fol. 12: *Ec tunc Justitia nominando adversarium, dicat in hunc modum: Est hic Folen, ut audiat testimonium, etc.* Ubi *Folen* videtur sumi pro *ille*, cum scilicet viri nomen non designatur. [Vox est Hebraicæ originis, scil. a *Peloni*, Judæis Hispanis *Fulano* et *Hubano*, Græcis ὁ δεῖνα, nobis Gallis *un Quidam*, *un certain homme*, Aliquis, quidam.]

¶ **FOLERATURA**, Pellitium quo vestis ornatur, Gall. *Fourrure*. Litteræ Caroli V. Franc. Reg. ann. 1367. de forma vestium: *Item quod nulla ipsarum ab inde in antea audeat facere vel ponere, aut fieri vel poni facere in suis mantellis aliquam Foleraturam variorum,... antiquas tamen Foleraturas quas nunc habent possint aperfechare, et de novo Foleraturas variorum minutorum, sicut antiquitus fieri solebat, in dictis mantellis eis liceat habere.* Vide *Folratura*.

* **FOLERATUS**, Rebus omnibus instructus et munitus, idem quod *Foderatus*. Inventar. MS. ann. 1366: *Quod, quando fiet passagium generale pro recuperatione Terræ Sanctæ, ipse rex... iret, aut mittet unum de filiis aut fratribus suis cum iij^c. hominibus Foleratis, habentes quilibet tres equos..... Habeat centum equites bene Foleratos, etc.* Vide supra *Foirragium*.

* **FOLERE**, Molere. Vide infra in *Foulagium*.

* **FOLEREUS.** Vide supra in *Folare pannos*.

¶ **FOLERIA**, Idem ut videtur, quod mox *Foleya*. [* Vel potius idem quod supra *Foleia* 1.] Chartular. S. Vandreg. tom. 1. pag. 780: *Alius campus... sicut se proportat a Faleria Guillelmi de Genesteio usque ad keminum domini Regis.*

* **FOLESCERE**, *Faire la buse*. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692. Vide infra *Follis* 3.

* **FOLEUM.** Charta Lothar. III. imper. ann. 1136. in Append. ad tom. 6. Annal. Bened. pag. 670. col. 2: *Ita ut de ipsis hominibus placitum nullum faciant, seu aliquid publici ab eis exigant, aut Foleum tollant, etc.* Sed legendum prorsus *Fodrum*. Vide in hac voce.

* **FOLEXELLUS**, Bombycis folliculus, Gall. *Coque de vers à soie. Follain*, in Lit. Phil. VI. ann. 1340. ex Reg. B. 2. Cam. Comput. Paris. fol. 125. r°: *Lesquels trahandiers...... commettoient plusieurs inconveniens et mauvaistiez audit mestier de traire ladite soie;... pour ce eussiez fait crier et deffendre de par nous.... que nulle personne quele que elle fust ne baillast, ne faist bailler Follains à traire auzdits trahandiers de ladite soie.* Leg. municip. Mutin. ann. 1327. lib. 2. rubr. 23. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 895: *Folexelli civitatis et districtus Mutinæ, et cujuslibet alterius loci, de quo conducti fuerint Mutinam vendibiles, tantum in platea communis Mutinæ ad pensam communis vendantur et emantur. Nec extra districtum Mutinæ Folexelli nec seta, nisi fuerit extracta de Folexellis ad molinellum in civitate Mutinæ extrahantur.... Et duo fratres de Pœnitentia eligantur ad brevia, quorum sit stare in platea et pensare Folexellos. Follissellus*, in Reg. MS. ad ann. 1306. ibid. col. 896. Vide *Folixellus*.

¶ **FOLEYA**, f. Domus voluptaria, Nostris *Maison de plaisance*, a Gallico *Folie*. Littera compromissi inter Comitem Hannoniæ et Comitem S. Pauli: *Actum apud domum Foleyæ..... anno Domini* MCCLXXX. Ibid. col. 1235. in Litteris

Philippi Franc. Regis : *Actum apud domum nostra* (nostram) *Foleze anno Domini* MCCXC. Vide *Foleia* et *Foleria*.
° Sic dicta fortasse a foliis et frondibus arborum quibus obumbratur. Vide supra *Foleia* 1.

FOLGARE, FULGARE, Saxonibus Folgian, est sequi : est igitur *Folgare*, sistere se in aliquo contubernio, *friborga*, seu fidejussione, tradere se alicui in clientelam : servire, sequi, sectari. Leges Aluredi cap. 33. [** 37.] : *Si quis ab una mansione ad aliam transire velit, fiat hoc testimonio Aldermanni, in cujus Comitatu prius Fulgavit.* Leges Adelstani cap. 6. [** 8.] : *Ne aliquis recipiat hominem alterius sine licentia ipsius, cui prius Folgavit, nec intra marcam, nec extra.*

FOLGARII, Clientes, qui alicujus clientelæ vel servitio sese addicunt ; famuli, qui focis propriis carent aut sub stipendio et servitii alicujus præstatione possident. Leges Canuti cap. 40. [** sæcul. 20.] : *Sit heordfeste, sit Folgarius, sit in hundredo.* Leges Henrici I. cap. 8 : *Bis in anno conveniant in hundredum suum quicumque liberi tam hudefest,* (leg. *heordfest*, vel *hyrderefest*) *quam Folgarii, ad dinoscendum.... si decaniæ plenæ sint, vel qui, quomodo, qua ratione discesserint, vel qui supervenerint, etc.* Bracton. lib. 3. tract. 2. cap. 10 : *In francoplegio debet esse omnis, qui terram tenet et domum, qui dicuntur Husfastene, et etiam alii, qui aliis deserviunt, qui dicuntur Folgheres, quia nec debet quis a se repellere servientem suum, antequam purgatus sit de omni calumnia, unde prius fuit calumniatus.* Quibus in locis *Hirderefest*, et *Husfastene* (quæ voces *patremfamilias* significant) opponuntur *Folgariis*, seu clientibus.

☞ Est etiam *Folgen* apud Alemannos, ut observat Schilterus in Gloss. Teuton. vox juris feudalis, quæ investituram petere, renovare, atque etiam persecutionem rei feudalis significat. Vide Jus Feud. Alem. cap. 16. et 121. [** et Grimm. Antiq. Jur. German. pag. 5.] Nec aliunde f. repetenda vox *Forchele*, vel potius, *Folchele*, qua nostri vassallum denotant qui statuto die censum annuum domino capitali non persolvit ; quam ob rem mulctæ pecuniariæ obnoxius fit. Charta ann. 1291. inter Ordinat. Reg. Franc. tom. 3. pag. 294 : *Se il estoit Forcheles, soixante solz pour l'amende, ou l'eswart du Majeur et de Eskevins devant diz.*

✱ **FOLHATURA.** [Forsan *bois en feuilles, planches :* « tenetur prepositus providere de *Folhatura* fustea, scannis, scabellis. (Cart. Magalon. ap. Rev. Soc. Sav. 1873. p. 417. »)]

° **FOLHETA**, Mensuræ species, Gall. *Feuillette*, Ital. *Foglietta*. Instr. ann. 1438. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 259. col. 2 : *Item tres pintas, qualibet de una Folheta.* Vide *Folietta*.

¶ **FOLHIAGIUM**, Florum fasciculus arte factus, qui flores et folia imitatur. Inventarium Ecclesiæ Aniciensis ann. 1444 : *Item imago B. Mariæ tenens quoddam Folhiagium rosarum rubearum.*

° 1. **FOLIA**, Eadem notione qua *Folheta*. Vita S. Bertin. abb. tom. 2. Sept. pag. 588. col. 2 : *Est... spatium mensis integrum... quo nec in eo, de quo dicis, vasculo una Folia fuit vini.* In alia, ut observant docti Editores, legitur, *Fiala*.

° 2. **FOLIA**, Bractea, lamnula, Ital. *Foglia*, Gall. *Feuille*. Lit. official. Senon. ann. 1336. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 22 : *Item duæ marchæ Foliarum argenti deaurati in duobus parvis scrinetis.*

° 3. **FOLIA**, ut supra *Foleia* 2. Charta ann. 1193. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col 893 : *De modio seminis lini, et valaniæ, et Foliæ, dent Bononiensibus duodecim solidos Bononienses vel Ferrarienses. Cesei, Foliæ, valaniæ, Gallæ, pilli, etc.* in alia ann. 1281. ibid. col. 902. *Folion*, Malabathrum, vulgo *Feuille d'Inde*, in Chartul. Latiniac. fol. 240. v°. : *Folion, un denier la livre.* Vide supra *Fogla*.

° 4. **FOLIA**, idem quod supra *Foleia* 1. Charta ann. 1233. in Chartul. Barbel. : *Folia Joannis Morelli.* Vide *Foliata* 1.

¶ **FOLIACIA**, Frondes pictæ vel sculptæ. Gall. *Feuillage*. Acta SS. Maii tom. 2. pag. 60. de S. Angelo Carmelita : *Sacras reliquias prætactas translatarunt in arca argentea, Foliacibus argenteis deauratis in modum crucis ornata.*

¶ **FOLIAMEN**, Eodem significatu. Acta B. Amedei n. 106. Martii tom. 3. pag. 894 : *Ipsa porta ornata est picturis et Foliaminibus.* [° Ital. *Fogliame ;* in Annal. Mediol. ad ann. 1389. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 809 : *Qui floretti, brevia et Foliamina sunt ubicumque seminati perlarum, etc.*]

¶ **FOLIARE**, FOLIARI, Folia emittere, apud Laurentium in Amalthea ex Sidonio.

1. **FOLIATA**, Locus foliis obsitus, Gall. *Feuillée*. Mirac. S. Bertæ Blangiacensis Abbatissæ part. 4. n. 10 : *Feretrum in quadam Foliata de ramis arborum ibidem facta deposuerunt.* [° Vide supra *Foilliata*.]

2. **FOLIATA**. Bernardus Monach. in Consuetudinibus Cluniacensib. MSS. ex Bibl. Sangermanensi cap. 8. de Granatario : *Omni dominica fratribus debet per consuetudinem Foliatas, quæ alio nomine Similæ vocantur, ac in omnibus diebus Quadragesimæ ; sed istæ calidæ debent esse.* Et cap. 12 : *Vinum deferunt, et per justitias dividunt, panes apponunt, qui si sunt abusti,* (sic) [in Edit. *adusti*] *vel si sunt Foliatæ, ad hoc habent cultellos, quibus eos radant et præparent, etc.* Ubi *Foliatæ* videntur esse eæ placentulæ, quas *Gasteaux feuilletez* dicimus.

¶ FOLIATUS PANIS, in Charta anni 1303. ex Tabular. Fiscamn. Alia ann. 1272. ibidem : *Item in mense Augusto pro liberationibus debitis ratione hospitii quatuor panes qui nuncupantur Fulées et quatuor galones vini.* Rursum ann. 1283 : *Duos panes vocatos Fuilliées.* Vernacula ann. 1311. ibid. : *Chest à savoir deus pains et deus galons de vin que els me devoient et rendoient ou lor certein commandement chescun an d'annel rente, el cens des Fuillies en lor paneterie de lor moustier de la Trinité de Fescamp.* [° *Foillie*, in Charta ann. 1331. ex Reg. 70. Chartoph. reg. ch. 267 : *Franchissons à touzjours le prieur et la prieuré d'une rente annuelle, qui est appellée roisseules et Foillies.*] Vide *Follea*.

FOLLIATI CALCEI. Isidorus lib 19. cap. ult. : *Lingulati* (calcei) *quos nos Foliatos vocamus.* Papias : *Lingulati, genus calcei, qui Foliati dicuntur.* [Hofmannus in Lexico ad v. *Follati calcei*, Laxiores interpretatur calceos, qui, cum pes premitur et terræ insistit, inflantur et tumescunt ; quum levatur detumescunt : id quod proprie *Follare*, et *Follicare* dicebatur. *Follicans*, in modum follis inflatus, inquit Salmasius ad Pallium Tertulliani cap. 3. Vide *Follicantes*.]

¶ **FOLIATIM** VENDERE. Arestum Parlamenti Paris. ann. 1479. in Chartular. Latiniac. : *Dominium quod afforagium appellatur, ratione cujus juris afforagii supra tabernarios vinum in debitolio et Foliatim, Gallice à destail et Feuillée, in prædicta villa vendentes, etc.* A *Folietta*, Mensura vinaria, de qua mox, hæc dicta videntur.

FOLIATUM, *Curvatum*, in Glossar. Pithœan. [et apud Papiam editum et MS.]

¶ **FOLLIATUS**. Vide *Foliata* 2.

¶ **FOLIETTA**, Mensura vinaria, Gall. *Feuillette* vel *Fillette*, Italis *Foglietta*. Miracula B. Felicis in Actis SS. Maii tom. 4. pag. 278 : *Testatur aliquo die sumptam fuisse e prædicto liquore mensuram vulgo Folicttam, adeo ut pluribus vicibus eductus fuerit cadus.* Laurent. in Amalthea : *Folietta, Mensura minima liquidorum, quarta pars boccalis unciar. 13. circiter*, ex Cornelio a Lapide. Parisiis *Feuillette*, vel uti pronunciant, *Feillette* est semimodius, sed apud Lugdunenses est tantum media pars *pintæ*, vulgo *Chopine*, a *Fiala* vel *Phiala* voce deducta.
° *Filette* etiam doliolum appellarunt nostri. Lit. remiss. ann. 1421. in Reg. 171. Chartoph. reg. ch. 454 : *Icellui Guillaume dist audit Jehan, s'il vouloit mettre la fliche de lart avec une Fillette de harenc, qu'il avoit emblé à Jaquet Vivien.* Vide infra *Folium* 6.

¶ **FOLIOLOCA**, *Verba compositionis*. Papias in MS. Bituric. Editus habet, *Foliolera*. [° *Fololoca*, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7641.]

° 1. **FOLIUM**, Flosculus. Memor. D. Cam. Comput. Paris. fol. 52. v°. : *Jactatores argenti ad scutum cum Foliis lilii.* Vide supra *Flordelisium*.

° 2. **FOLIUM**, Asser, tabula, vulgo *Feuillet*. Comput. MS. fabr. S. Petri Insul. ann. 1479 : *Item Maturino Mortrel scriniario, pro novem Foliis seu asseribus ligni quercus, etc.*

° 3. **FOLIUM**, pro Annus, ubi de arboribus sermo est, *Feuille*, eadem acceptione, nostris. Charta ann. 1243. ex Chartul. S. Steph. Autiss. : *Non poterunt dicti homines animalia sua immittere, nec aliquod usagium reclamare, donec tertium Folium, post cæsionem dicti nemoris, sit transactum ; et quandocumque tertium Folium erit transactum, etc.* Alia ann. 1272. in Chartul. Pontiniac. ch. 107 : *Dictæ communitates post quartum Folium poterunt mittere animalia sua ad depascendum ibidem.* Hinc emendandæ videntur Libert. Castri-vill. ann. 1286. tom. 1. Jur. publ. Franc. *D. Bouquet* pag. 412 : *Il n'y pouroient, ne devroient envoier lour bêtes en la revenue pour pasture jusqu'à la sisainne Forille.* Leg. *Feuille*.

° 4. **FOLIUM**, Jus ramos arborum exscindendi, ut opinor. Reg. forest. de Broton. ex Cod. reg. 4653 : *Hæc est consuetudo Brotonniæ per terram abbatis Fiscanensis apud Asiacum : xv. solidos de brochon, et xv. solidos de Folio, et de unoquoque equo xij. den.* Huc etiam spectare videtur Reg. Cam. Comput. Paris. ad ann. 1287. fol. 62. ubi de Redit. terræ Brain. : *Item les Faeuilles d'Aoust pour tout l'an, vj. solz, vij. den.* Vide infra *Folliacerium*.

° 5. **FOLIUM** PECUDINEUM, Membrana, Gall. *Parchemin*. Stat. Mantuæ lib. 1. cap. 127. ex Cod. reg. 4620 : *Condemnationes vero damnorum, datorum et aggerum fiendæ in posterum, scribi debeant per notarium dicti officii in Foliis realibus pecudineis.*

° 6. **FOLIUM** VINI, Semimodius, Gall. *Feuillette*. Stat. colleg. Cornub. ann.

1380. inter Probat. Hist. Paris. tom. 1. pag. 502. col. 1 : *Quando consumtum erit vas vini, vel cauda, vel Folium vini, famulus communis ad hoc deputatus reddat computum de quantitate vini, quod erat in vase.* Vide supra *Folietta.*

FOLIVELLUS, Computum Thesaurariæ urbis Bononiæ in Italia ex Bibl. Regia : *A Joanne Buvalelli Attolini Not. et Conductore dacii Folixellorum pro uno anno incœpto die 20. Maii anni præfati 1364. pro pretio in Sa. L. VIIII. M. V. C. Bon. solvendarum hoc modo : videlicet omnem quantitatem pecuniæ, quam reciperet ex foleis et Folixellis friscis et siccis, durantibus friscis dicti anni statim cum reciperet, et residuum pro rata de mense in mensem,* etc. [* Vide supra *Folexellus.*]

FOLKESMOTE, FOLKMOTE, et FOLKESMOTH, Conventus, populi, a Saxonico folc, populus, mote et gemote, conventus. Dicitur autem de majori conventu, puta in civitatibus non unius *Wardæ*, seu Curiæ, sed omnium *Wardarum*, in Comitatibus unius hundredi, non omnium hundredorum. Hic, quasi *Shiregemotus*, id est, conventus Comitatus ; illic *Burgemotus*, id est conventus civitatis seu burgi. Leges Edwardi Confess. cap. 35. de Aldermannis : *Cum aliquid vero inopinatum vel dubium, vel malum, contra Regnum vel contra Coronam Domini regis, forte in ballivis subito emerserit, debent statim pulsatis campanis, quod Anglice vocant Motbel, convocare omnes et universos, quod Anglice dicunt Folcmote, i. vocatio et congregatio populorum et gentium omnium, quia ibi omnes convenire debent... et ibi providere debent indemnitatibus Coronæ regni per commune consilium, etc.* In ejusmodi etiam conventibus eligebantur Vicecomites et *Heretrochii*. Ibidem : *Item aliud Folkmote esse debet in quolibet Comitatu, scilicet in capite Kal. Octob. ad providendum ibi quis erit Vicecomes, et qui erunt eorum Heretochii, et ad audiendum ibi juxta eorum præcepta, consilio et assensu Procerum, et judicio Folkesmote.* Hujus vocis mentio præterea occurrit in Legibus Aluredi apud Brompton. cap. 42. Editionis vero Saxonicæ 34. et in Legib. Henrici I. cap. 2. [Vide *Falmotum.*] [** Confer Phillips. de Jure Anglosax. § 51.]

¶ **FOLLA**, Fullonica officina, ut conjecto, Gall. *Foulerie.* Extenta jurium Comitis Sabaudiæ ann. 1309. Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 97. col. 1 : *Et solet ibidem esse blancheria telarum, quæ valebat, ut dicitur, triginta libras per annum, vel circa. Item solet et ibidem esse Folla, quæ destructa est.*

* **FOLLARE**, a Gallico *Fouler*, Calcare uvas. Charta ann. 1255. ex Chartul. AD. S. Germ. Prat. fol. 106. r°. col. 2 : *Quatuor sextaria vini crescentis in eisdem essartis, mensurata ad mensuram ejusdem territorii, pro decima percipienda, cum primo eas* (vineas) *portare contingerit, a priore prioratus in cupis dictorum hominum, quando Follabunt... Follare in prædicto territorio de Montevrain tenebuntur. Vin de fort foulage,* pro Vino bonæ notæ, in Lit. remiss. ann. 1408. ex Reg. 163. Chartoph. reg. ch. 82 : *Icellui cousin a acoustumé faire taverne et vendre vin de hault pris et de fort Foulages. Confoler* vero est Pedibus terere, in aliis Lit. ann. 1389. ex Reg. 137. ch. 21 : *Ils menerent par nuit plusieurs beufs en une cheneviere dudit Quillart, et la Confolerent et gasterent pour la plus grant partie.*

¶ **FOLLARIS**. Vide in *Follis* 2.

* **FOLLATUM**, Molendinum fullonarium, idem quod *Folaricium.* Charta Blanchæ comit. Trec. ann. 1216. in Chartul. Arremar. ch. 280 : *Homines dilecti mei abbatis monasterii Arremarensis de Daudis qui operantur ad Follata mea de Insulis, in eisdem Follatis operantur, sine consuetudine ponenda vel tollenda.* Vide supra *Folelhum.*

¶ **FOLLEA**, Placenta foliacea, Gall. *Gasteau feuilleté.* Usus Culturæ Cenoman. : *In anniversariis Abbatum, ad collationem charitatem de vino, et ad prandium Folleas.* Vide *Foliata* 2.

¶ **FOLLENTIA**. Vide in *Follis* 3.

¶ **FOLLERA**, FOLLERALIS. Vide in *Follis* 2.

¶ **FOLLERATURA**, Pellitium. Conc. Dertus. ann. 1429. inter Hispan. tom. 3. pag. 663 : *Prælatis... exceptis, nullus audeat in vestibus vel capucciis Folleraturam portare de vois vel grisis.*

¶ FOLLERATUS, Eadem notione, ibidem : *Neque Folleratus deferat pellium de marchis.* Vide *Folleratura.*

¶ FOLERATUS, Idem quod *Foderatus.* Statuta Ecclesiæ Tutelens. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 794 : *Sed et tales et ceteri quicumque Clerici utuntur opitegio seu tabardo Folerato usque zonam.* Vide *Foderatus.*

¶ 1. **FOLLERE**, Follis instar inflari. Vide *Follicantes.*

* 2. **FOLLERE**, vox Italica, Monetæ species. Greg. *Grimaldi* lib. 5. Hist. leg. et magister. regni Neapol. cap. 156 : *Un' antica moneta Romana, Romasina chiamata... picciola detta Follere.* Consule Consuet. Bar. proem. Romuald. archiep. Salern. in Chron. Vide *Folleralis* in *Follis* 2.

¶ **FOLLESCERE**, Eadem notione. Vide locum in *Caliga.* Apud Martinium *Follescere* est Stultum fieri, vel vanum. Vide *Follis* 3.

¶ **FOLLETUS**. Vide in *Follis* 3.

¶ **FOLLEX**, θύλακος, καμίνου ἄσκος. Gloss. Lat. Græc. Sangerman. Hoc est, uter camini. Gloss. aliæ Gr. Lat. : Θύλακος, *Follis.* Recte animadvertit Martinius ex θύλακος, posse *Follex* duci, quia et alias θ. in φ. vel *f.* transit. θύλακος est scorteus vel pelliceus saccus, aut aliud sacco simile. Comicus θύλακους appellavit Persarum braccas e pellibus. Casaub. in Athen. lib. 5. 20. Hæc laudatus Martinius.

* **FOLLIA**, Mulcta, ut videtur, ob desertum vadimonium a judice imposita ; unde *Fallia* legendum suspicarer, nisi centies legeretur, in Notit. vet. ex Reg. Cencii camer. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 800. et seqq. : *Castrum Rosciani solvit pro fodro xv. libras Lucensium... Et habet ibi curia tertiam partem de bannis, et Folliis, et salario . . . Et habet ibi curia omnia banna, salaria et Follias... Et tertiam partem bannorum et Folliarum, de quibus quantitas est incerta.* Inquisit. ann. 1223. apud eumd. Cencium Ms. *Item dicit quod curia habet in Nursia pro medietate banna, Follias, salaria, etc.* Vide supra *Fallita* 2. Alia notione, vide in *Follis* 3.

* **FOLLIACERIUM**, Ramorum cæsio. Stat. Perus. in Pedemont. pag. 59 : *Si quis fecerit Folliacerium in alieno nemore, solvat pro banno solidos quinque, et perdat Folliacerium.* Vide supra *Folium* 4.

FOLLICANTES, *Vestis grossior*, Papiæ. [MS. Bituric. *Folligantes.*] *Caligas Follicantes*, dixit Hieronymus Epist. 22. cap. 14. etc. 12 : *Si pes laxa pelle non Folleat.* [Vide *Foliati calcei.*]

¶ **FOLLICARE**, Follium instar vento incluso tumere et agitari. Theodulphus lib. 6. Carm. 18 :

> Follicat ampla, quibus turgenti calcea panno,
> Velocique pedi vilis inest caliga.

Tertull. de Pallio cap. 3 : *Chamæleon Follicans ruminat : de vento cibus est.* Apuleius 9. pag. 222 : *Follicantes nares assiduo pulsu tussedinis.* Hoc est, Nares reciproco spiritu agitatæ follium instar. Onomast. apud Martinium : *Follico*, διασαλακωνίζω, id est, Delicias facio, mollitie diffluo, temere sumtuosus sum, ut exponit idem Martinius. Salacon quidam Autolici pater mollis et luxui deditus fuit.

* Proprie est Incedere fractis gressibus, molliter et delicate. Vide Salmas. in not. ad Tertul. pag. 153.

¶ **FOLLICULUS**. Vide *Follis* 4.

¶ **FOLLINUS**, *Faber a folle, vel vacuus, etc.* Papias. Vide *Follis* 3.

1. **FOLLIS**, Vasis genus. Stephanus PP. in Ep. ad Pipinum tom. 3. Hist. Franc. pag. 708 : *Sed et Beneventani omnes... Ecclesias Dei incenderunt,... munera sancta, id est Corpus Domini nostri J. C. in suis contaminatis vasibus, quos Folles vocant, miserunt, et cibo carnium copioso saturati, comedebant eadem munera.*

Pro genere muscipulæ sumit Rosweidus in Chronico Windesem. lib. 2. cap. 31 : *Pro opere quotidiano instrumenta lignea, palas, et fossoria, Folles et muscipulas fabricando.*

2. **FOLLIS**, Genus monetæ, apud Byzantinos potissimum. [Glossar. Latin. Græc. : Φόλλις, *Æs.* Anonymus Combefisianus in Romano Lacapeno num. 44 : Ἕνα ἕκαστον ἄνθρωπον ἄνα φολέας δεκαπέντε.] Vetus Gloss. MS. et Papias : *Nummi, Folles dicuntur, a sacculo, quo conduntur.* Glossæ antiquæ MSS. : *Nummi autem idcirco Folles dicuntur a sacculo, quo conduntur, a continente id quod continetur appellatur. Prius numus Argyrus nuncupabatur, quia quamplurimum ex argento percutiebatur.* S. Augustinus lib. 22. de Civit. Dei cap. 8 : *Et quendam piscem... trecentis Phollibus vendidit.* Evodius Uzalensis Episc. lib. 1. de Miracul. S. Steph. cap. 14 : *Insuper etiam acceperunt pecuniam creditam prope 20. millia Folles.* Vide eumdem Augustin. lib. 3. contra Crescon. cap. 29. et quæ annotamus in Syntagmate de nummis inferioris Imperii. Vide præterea Baronium ann. 330. n. 42. et seqq. Glossar. mediæ Græcit. in Φόλλα, [et Eccardum ad tit. 1. Legis Sal.]

FOLLERA, Follis, qui et *Folleralis*, de qua voce mox. Charta ann. 1178. apud Rocchum Pirrum in Archiep. Messan. : *Laici vero 13. facient eleemosynas, et 30. vices singulis sabbatis unusquisque singulas ad oleum portabit Folleras.*

FOLLERALIS, FOLLARIS, Follis æreus, monetæ species. Marcellinus Comes : *Nummis, quos Romani Teruncianos, Græci Follerales vocant, Anastasius Princeps suo nomine figuratis, placabilem plebi commutationem distraxit.* Ita editio ann. 1546. et *Terentianos*, pro *Teruncianos* ; at Sirmondi *Follares* præfert, quomodo etiam Falco Beneventanus ann. 1140. de Rogerio Rege Sicil. : *Induxit etiam tres Follares æreos Romesinam unam appretiatos.* Lampridius in Heliogabalo, *centum Folles æris* dixit ; *Folles* enim alii erant ærei, alii argentei. De utrorumque valore quædam annotavit Sirmondus ad S. Augustin. Serm. 40. in Notis.

3. **FOLLIS**, vox vetus Gallica, quam

etiam usurpamus, pro stulto, vel fatuo; *Fol* enim dicimus: Cambro Britanni et Armorici, *Ffôl*. Ugutio: *Infollare, proprie est buccam inflare; et quia folles inflantur quasi quadam re inani, inde est, quod Follis dicitur stultus, superbus, vanus, inflatus.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Follis, Fox à feurre, ou sot, ou vain.*] Joannes Diac. lib. 4. Vitæ S. Gregorii PP. cap. 96: *At ille more Gallico sanctum senem increpitans Follem, ab eo quidem virga leviter percussus est.* Willelmus Abbas Metensis Epist. 3: *Præterea minas tuas, præterea quod in ipsa festivitate B. Remigii Follem me verbo rustico appellasti.* Infra: *At certe omnino stupendum fuit, ut qui Follis extiti, ad te veniendo, non fierem Follior sub tua tyrannide remanendo.* Versus scripti ann. 1133. ex Tabulario S. Andreæ Viennensis:

Septima Concurrens tunc corporabatur in ipso
Occursu solis, negligit quem currere Follis.
Quatuor ex senis sapiens si demseris unum,
Epactas legis sic concurrisse videbis.

[Oberti Cancellarii Annal. Genuens. lib. 2. apud Murator. 6. col. 308: *Stultos et Folles teneo Pisanos, qui mandant mihi, ut vadam ad eos.* Nostris *Folloier*, pro stulte agere. Le Roman *d'Athis* MS.:

Car plus qu'aultre homme se desroie
Ung sages homs quant il Folloie.]

[** Ratherius ed. Ballerinor. pag. 314: *Merito ergo Follis latiali rusticitate vocaris, quoniam veritate vacuus.*]

FOLLUS. Chronicon Malleacense et Andegavense ann. 993. de Carolo Simplice: *Hic fuit Follus.* Ann. 919: *Karolus Follus a suis relinquitur.* Ita etiam indigitatur in Chronicon Kemperlegiensi ann. 879. [** Ecbasis vers. 1188:

Excors, Follus eques, abnormis garrulus idem est.]

Joannes de Garlandia in Synonymis:

Inscius, et brutus, simplex, idiotaque, Follus,
Indoctus, vel insipidus conjungitur istis.

Ubi Interpres hos versus citat:

Per collum Follum debes agnoscere Follum.

Item:

Non opus est Follo suspendere tympana collo.

Ebrardus in Græcismo cap. 9: *Follus quandoque significat fatuum.* Vide Chronicon Guill. de Podio Laurent. cap. 25. et Origines Italicas Menagii.

FOLLETI DÆMONES, nostris *Esprits follets*, *Folletti* Ital. dæmones aerii, quos *lusitare* aiunt. Gervasius Tilleberienses in Otiis Imperial. MSS. decisione 1. de Dæmonibus: *Sunt et alii, quos Folletos vulgus nominat, qui domos simplicium rusticorum inhabitant, et nec aqua, nec exorcismis artantur. Et quia non videntur, ingredientes lapidibus, lignis, et domestica supellectile affligunt, quorum verba utique humano more audiuntur, et effigies non comparent.* [** Vide Grimm. Mytholog. Germ. pag. 289.]

FOLLIA, Convitium. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 15: *Si quis alicui criminalem Folliam dixerit, et eam illi probare noluerit, vel non potuerit, adjuret illi per sacramentum, quod illam Folliam per iram dixit, et non per veritatem.* Etiamnum dicimus vulgo: *Dire ou chanter Folie à quelqu'un.* Hinc *Follier*, nostris pro *Convitiari*. Vetus Consuetudo villæ *de Perouse* ann. 1260. edita a Thomasserio in Consuetud. localib. Bituric. lib. 1. cap. 66: *De Folier ne faet-on droet à la Paerose: mais si mauvas hom ou mauvaze femme Folie prodhom, ou prodefeme, det o mottrer au Seignor ou à son Balle, etc.* [** Vide Laurier. Gloss. Jur. Gall. voce *Folier*.] [Le Roman *de la guerre de Troyes* MS.:

S'il me rendoient ma seror
Qu'il tienent en grant deshenor;
Ne la voudrent rendre mie,
Ains moi distrent lait et Follie.]

FOLLITIA, et FOLLENTIA, apud Joannem de Janua, *Vanitas, superbia, stultitia, a Folleo, inflo.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Follicia, Follie, vanité, orgueil.*] Glossæ Isidor. et Pith.: *Folonitia, Vanitas.* Italis *Follia*, est stultitia, vanitas.

° *Folastre* et *Folieux*, eodem intellectu, in Lit. remiss. ann. 1394. ex Reg. 146. Chartoph. reg. ch. 169: *Icelle Marion, qui est non sensible et ainsi comme toute Folastre, etc.* Aliæ ann. 1375. in Reg. 107. ch. 377: *Icelle suppliante affoiblie de teste et devenuë par heures aussi comme Folieuse.* Hinc *Foler*, *Folier* et *Foloier*, pro Stulte et inepte se gerere, desipere. Chron. S. Dion. lib. 5. cap. 24: *Li François... si Foloierent à la parfin, car il esturent home noient profitable au roiaume.* Lit. remiss. ann. 1415. in Reg. 168. ch. 344: *Le pere d'icelui Colin le veoit moult souvant Folier... Derrainement prist en lui aucunes melencolies par sotie et folie.* Bestiar. Ms.:

. . . . Si Folerent,
Si que les ydres aourerent.

Unde et *Foilloler*, Rem suam stulte effundere, in Mirac. Mss. B. M. V. lib. 1:

Quant poureté l'ot adolé,
Et tout le sien ot Foillolé
En musardie et despendu.

° *Folier*, vel *Estre fol de son corps* præterea dicunt nostri, cum de meretricis, quæ *Femme folieuse* nuncupabatur, agendi ratione loquuntur. Lit. remiss. ann. 1380. in Reg. 118. ch. 458: *Lequel Besançon estoit de très détestable vie, et qui ne vivoit que de ce que jeunes femmes Folieuses avoient et gaignoient à un chascun aux champs et ailleurs.* Consuet. Genovef. Mss. fol. 26. r°. ubi de bannis: *L'an de grace 1383. Marote la Flamenge, Mehalot de Gisors furent banies de la terre sur la besche, pour ce que elles estoient Foles de leur cors.* Lit. remiss. ann. 1404. in Reg. 159. ch. 249: *Combien que feu Simon Bradieu fu marié en femme, dont il devoit estre content, néantmoins par ses solicitations deceptives, il emmena Folier par le pais Hubinette seur de l'exposant.* Hinc *Affoler*, f. pro *Affoloier*, Cum ejus farinæ mulieribus liberius vivere. Lit. remiss. ann. 1377. in Reg. 110. ch. 263: *Comme icellui Symon eust mené ledit Jehan en plusieurs lieux desordenez; et aprez... l'avoit icellui Jehan mis hors de Paris à moult grant peine, pour ce qu'il se Affoloit avecques femmes.* *Folingier* vero, pro Maledicta et convicia dicere, in Poem. Alex. Ms. part. 1:

Ne unques à nul jour nel vit on courroucier,
Ne franc homs de parole il ne volt Folingier.

° Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Follia, Prov. Follicia.* Nostris *Folage*, *Foleur* et *Follesse*. Lit. remiss. ann. 1379. in Reg. 114. Chartoph. reg. ch. 270: *La suppliant se feust acointiée par Foleur et jeunesce d'un appellé Jehan le Menistre.* Aliæ ann. 1389. in Reg. 136. ch. 275: *Comme l'exposant par sa Fouleur et simplesse... eust emprunté la somme de cinq francs, etc. Folleur*, in aliis ann. 1401. ex Reg. 156. ch. 72. Rursum aliæ ann. 1444. in Reg. 176. ch. 353: *Lesquelx compaignons par jeune Folesse alerent pour icelle fillette avoir.* Le Roman *de Cléomades* Ms.:

Que chil qui piert son héritage
Par lasketé, fait grant Folage.

° *Foulon*, si mendum non est, eadem notione, legitur in Lit. remiss. ann. 1474. ex Reg. 204. ch. 90: *Resistant au mauvaiz Foulon, courage et assaux, etc.* Forte pro *Foulou*. Vide mox *Foluncia*.

4. **FOLLIS**, FOLLICULUS, Scrotum. Ditmarus lib. 8. de adultero: *In pontem mercati is ductus per Follem testiculi clavo affigitur. Folliculi testiculorum*, in Lege Angliorum tit. 5. § 16.

° **FOLLISELLUS**. Vide supra *Folexellus*.

¶ **FOLLITIA**, FOLLONITIA, FOLLUS. Vide in *Follis* 3.

✱ 1. **FOLLIXELLI** VIRIDES, id est naturales, ut sunt ante chrysallidum suffucationem. [FR.]

✱ 2. **FOLLIXELLI** SICCI, id est insolati, ne papilliones ex iis prodeant. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 191: *Et hiis, quibus conceditur hic redditus, licet habere et recipere iij. bononinos ab emptore et totidem a venditore pro qualibet libra Folixellorum siccorum; et ij bononinos inter emptorem et venditorem pro qualibet libra Folixellorum viridium.* [FR.]

° **FOLLO**, FOLO, Molendinum fullonium. Testam. Guill. milit. de castro Barco ann. 1319. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 1945: *Cum omnibus meis terris, possessionibus, mansis, molendinis, seghis, Follonibus, fictis, etc.* Charta ann. 1149. in Append. tom. 6. Annal. Bened. pag. 724. col. 1: *Furnos, molendina, batatoria, Folones, torcularia, etc.* Vide infra *Fullonus*.

FOLOBS, *Sermo*, Papiæ.

° **FOLOLOCA**. Vide supra *Folioleca*.

¶ **FOLONIA**, Ulpiano *Fullonica*, Gallice *Foulerie*. Instrum. anni 1230. in Archivo S. Martini Pontisar.: *Item Johanna relicta defuncti Petri Messant legavit Confratriæ Clericorum Pontisaræ duos sol. Paris. redditus situatos in Folonia pro essendo in orationibus dictæ Confratriæ.*

° **FOLRAGIUM**, Stramen, pabulum equorum. Charta Joan. reg. Franc. ann. 1350. in Reg. 102. Chartoph. reg. ch. 321: *Dando etiam certa feuda, vocata regalias, inclavata infra mettas dicti comitatus* (Bellifortis) *nec non Folragia et avenagia,... debita infra dictum comitatum.* Alia ejusd. ann. ex Reg. 130. ch. 316: *Et alia jura debita, vocata communiter Folragia seu avenagia... donamus et concedimus. Fourrages et avénages*, in Ch. Gall. ann. 1371. ibid. Vide in *Fodrum*.

¶ **FOLRARE**, Duplicare, Gallis, *Doubler*, *fourrer*. Leges Jacobi II. Regis Majoric. tom. 3. Junii pag. LVI: *Quæ vestes ut decet sutæ ac pannis variis sint Folratæ, exceptis vestibus Pentecostes, quæ de sindone sint Folrandæ.* Limborch. Lib. Sent. Inquis. Tolos. pag. 86: *Quosdam sotulares magnos et Folratos intus de panno albo.* Concilium Tarracon. ann. 1591. inter Hisp. tom. 4. pag. 612: *Canonici Cathedralium Ecclesiarum deferant almucias Folratas ex setino carmesino.* Vide *Foderatus*.

¶ **FOLRATURA**, Pellitium. Limborch. lib. Sent. Inquisit. Tolos. pag. 50: *Emit Folraturas pro dictis supertunicali et capucio.* Charta ann. 1252: *A singulis pelliipariis unam Folraturam pellium.* Vide *Foleratura*.

¶ **FOLRERIUS**, Metator hospitiorum, Gall. *Fourrier*. Leges Jacobi II. Regis

Majoric. tom. 3. Junii pag. xxxviii : *Volumus quidem unum aptum et sufficientem hominem in nostra curia deputari, qui Folrerius nuncupetur, qui hospitia tam pro nobis quam pro nostris domesticis recipiat et assignet, quotiens ejus officium duxerimus requirendum.*

° **FOLRIUM**, ut *Folragium*. Testam. Ludov. comit. Valent. ann. 1419. ex Cod. reg. 6008. fol. 148. v° : *Legamus dictæ dominæ consorti nostræ omnia blada, vina, Folria, garnimenta, utensilia et supellectilia, ac boves aratorios, nostra et nostros, quæ spectabunt et reperientur tempore mortis nostræ in dicto hospitio nostro Granæ, et alibi infra dicta loca Granæ et Capriliani, et eorum mandamenta et territoria ; dicta tamen garnimenta, Folria, utensilia, et supellectilia, quamdiu ipsa domina consors nostra vidue vixerit, ut prædictum est, et a secundis nuptiis abstinuerit ; de quibus Folrio, garnimento, supellectili et utensilibus fieri volumus... inventarium.*

° **FOLUNCIA**, *La stulticia*. Glossar. Lat. Ital. Ms. Vide supra *Follitia*.

° **FOLUS**, Follis, Gall. *Soufflet*. Comput. Ms. fabr. S. Petri Insul. ann. 1477 : *Item pro reparando parva organa ecclesiæ et in eis faciendo novum clavile et novos Folos, iv. lib. x. sol. Foux*, eadem acceptione, in Mirac. S. Ludov. edit. reg. pag. 425 : *Il soufloit les Floux dudit feure à alumer la forge. Petit Fox à feure*, ex vet. Glossar. S. Germ. Prat. in Glossar. ibid.

° **FOLZONUS**, f. pro *Falzonus*, Lanceæ armorum species, inter arma vetita recensetur, in Stat. Vallis-ser. rubr. 44. ex Cod. reg. 4619. fol. 88. r°. Vide supra *Falzo*.

¶ **FOMEN**, *Norrissement. Fomentum, Viande qui norrist*, in Gl. Gall. Sangerm. *Fomen, Fomentum, Nutrimentum, esca quæ fovet*. Joan. de Janua.

° 1. **FOMENTARE**, Nutrire. Vita B. Lidwinæ tom. 2. April. pag. 313. col. 2 : *Adhuc modicum tempus, et hydropisis replebit virginem hanc, et ex tunc nullo liquore Fomentabitur vel potu*. Vide *Fomen*.

° 2. **FOMENTARE**, Fomentis recreare, apud medicos. Alex. Iatrosoph. Ms. lib. 1. Pass. cap. 140 : *Quod si te Fomentante cum sacellis, dolores fuerint levigati, etc.*

¶ **FOMENTATIO**, perperam pro *Foventatio*. Vide in hac voce.

✱ **FOMENTUM**, [*Fomentazione, fomento*, calefactio, nutritio : a *Foveo*, quasi sit syncop. pro *Fovimentum*. Hinc apud medicos *Fomenta* dicuntur applicationes rerum calidarum et humidarum ad partes corporis læsas, medendi gratia. *Cels*. 2. 17. *a med*.]

¶ **FOMERE**, *Dolare*, πελεκεῖν, Gl. Lat. Gr. Sangerm.

¶ **FOMEX**. Acta SS. Julii tom. 2. pag. 509. de S. Willibaldo : *Ille Fomex vel pumex, quem scriptores habere solent, illum videbat de inferno illo ascendentem*. Cum sola vox *Pumex* rem plane explicet, *Fomex vel* amanuensis inscitia irrepsisse suspicantur.

¶ **FOMITATUS**, Incitatus, accensus. Charta Edwardo Regi adscripta apud Hickesium Dissert. Epist. pag. 17 : *Si autem quod absit, aliquis compilator fraudis, vel cavillator fautoris nævo Fomitatus iniquæ cupidinis hanc cautionem... destituere præsumpserit.*

✱ **FOMITO**, [Fomites admoveo. (Gloss. Plac.)]

° **FOMORERIUM**, f. pro *Femorarium*, Locus, ubi fimus congeritur. Charta admort. Caroli VII. in Reg. Cam. Comput. Paris. alias Bitur. fol. 153. r° : *Item super una locata seu Fomorerio ad fomorerios,... unam gallinam.*

¶ **FONASGUM**, *dicitur quædam potio, qua utebantur poetæ cum recitare habebant*. Johannes de Janua. Gl. Lat. Gall. Sangerm. : *Fonasgum, Une maniere de pocion qui fait bonne voix.*

° **FONCEARIUS**, Foncerius, Ad fundum pertinens, Gall. *Foncier*. Lit. admort. ann. 1377. in Reg. 111. Chartoph. reg. ch. 372 : *Ipsa tamen* (domus) *acquittata et retenta immediate sub nostra jurisdictione Foncearia, in nostra villa Laudunensi situata*. Charta ann. 1395. ex Tabul. S. Germ. Prat. : *Una cum piscaria et omnimoda justicia alta, media, bassa et Fonceria, cæterisque juribus, etc.* Vide *Fonsseria Justitia*.

° **FONCIA**, Locus depressus, vallis. Charta ann. 1400. in Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 149 : *Item unam condaminam subtus villam confrontatam... cum Foncia Amelii. Fondeiz*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1380. ex Reg. 118. ch. 265 : *Guillaume de Figny escuier,... et pluseurs autres s'en alerent ès Fondeiz querir les joviaux dudit Guillaume, qui estoit ou pauturage desdiz Fondeiz*. Idem quoque sonat vox *Fondoire*, in Declarat. feud. eccl. Camerac. Ms. : *Sept mencauldées de terre ahanables seans vers les Fondoires, qui appartiennent aux grands chartriers de Cambray. Fonteniz*, Locus palustris, in Chron. S. Dion. lib. 1. cap. 2. Vide *Fondreda. Fonchiere* cavum significare videtur, in Lit. remiss. ann. 1391. ex Reg. 141. ch. 103 : *Les supplians trouverent dedens la riviere un engin appellé verzeul, pour prenre poisson ;... puis le musserent en Fonchiere emprès ladite riviere.*

¶ **FONDACEUS**, *Fondacus, Fondechus, Fondicus*. Vide in *Funda*.

¶ **FONDE**, vox Gallica non ita pridem in usu, hodie *Fronde* dicimus, Funda, machina oppugnatoria, qua jactantur lapides. Inventarium castri Sommerciaci in Occitan. ann. 1260 : *Item* iii. *Fonde de manganello. Item* ii. *Fonde de trabucheto. Item* xxviii. *Fonde manuales*. Vide *Fundabulum*.

° Nequaquam recens est vox illa, quippe quæ occurrat apud Joinvil. in S. Ludov. edit. reg. pag. 44. saltem pro nervo *balistæ*, quo sagitta emittitur. *Fondefle*, pro *Fonde* vel *Fronde*, apud Monstrel. vol. 1. cap. 29.

° **FONDITUS**, Fusus, Gall. *Fondu*. Charta ann. 1362. in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. *Vienne* fol. 45. r° : *Dicta garda ad requestam dicti magistri dictos quartos capere debeat, et fondere, vel fondi facere, et de auro Fondito capere extimationem vel quantitatem unius floreni, etc.*

¶ **FONDONG**. Vide *Furst*.

° **FONDORA**, Fundus, in Charta ann. 1033. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 16. Vide *Fundora*.

¶ **FONDREDA**, f. Gurges, seu vorago cavata concursu torrentium, Gall. *Fondriere*, Ital. *Fondura*. Litteræ Armandi Vicecomitis de Podemniaco inter Instrum. tom. 2. novæ Gall. Christ. col. 229 : *Dono etiam aliam parvam graveriam ad Fondredas, ubi si posse Clericis fuerit, molendinum faciant*. [° Vide supra in *Foncia*.]

FONG, Fongere. Charta Anglica ann. 1330. laudata a Spelmanno in *Wardpenny : Et reddit inde per annum 3. sol. 4. den. ad prædictos 4. terminos, et ad festum S. Martini 2. Wardepens,... et debet colligere Fongere, sicut idem Ricardus ad Repisac dom. supra prec. opus ob. item... ad fœnum colligere, vel Fong*. An filix, herba, quam *Fougere* dicimus ?

1. **FONS**, Vas in baptisterio, in quod baptizandi descendebant ; κολυμβήθρα, et δεξαμενή, Græcis Scriptoribus laudatis in Descript. S. Sophiæ num. 83. *Fons baptisterii, Fons baptismi*, apud Anastas. Bibl. in Vitis PP. pag. 5. 26. *Fons*, vel *Fontes* nude, pag. 16. 26. 32. etc. S. Ambrosius de Sacramentis : *Venisti ad Fontem, ingressus es*. Sidonius lib. 3. Epist. 12 :

Quod frontem cruce, membra Fonte purgant,
Primus de numero patrum suorum,
Sacris sacrilegis renuntiavit.

Vetus Urbis Epigramma ad Ecclesiam S. Laurentii in Damaso, ad Fontem, apud Sirmond. ad eumdem Sidonium :

Iste salutares Fons continet inclitus undas,
Et solet humanam purificare luem.
Munia sacrati quæ sint vis scire liquoris ?
Dant regnatricem flumina sancta fidem.
Ablue Fonte sacro veteris contagia vitæ,
O nimium felix, vive renatus aqua.
Hunc Fontem quicumque petit, terrena relinquit,
Subjicit et pedibus cæca ministeria.

Leo IV. PP. de Cura pastorali : *Unusquisque Fontes lapideos habeat, et si lapideos habere non possit, vas saltem aliquod ad hoc paratum, in quo nihil aliud fiat, habeat.*

Fons Consecratus, in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. § 47. [°° Lothar. I. c. 85.] Quippe benedicitur a Sacerdote eorum aqua, qui baptizandi sunt. S. Basilius lib. de Spiritu sancto cap. 27 : Εὐλογοῦμεν δὲ τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος. *Fons consecrari, antequam descendat, qui baptizandus est*, dicitur etiam a S. Ambrosio lib. de Iis, qui initiantur cap. 5. Messianus Presb. de Vita S. Cæsarii Arelat. : *Cum ad benedicendos Fontes procederet, etc.* Victor Utic. lib. 2. Persecut. Vandal. pag. 12 : *Illa hora, qua benedicent Fontem, ut baptizentur accedentes ad fidem, etc.* Paulinus Epist. 12 :

Dives opum Christo, pauperi, sibi, pulcra Severus
Culmina sacratis Fontibus instituit.

Fons Sanctus, apud Anastasium Bibl. in S. Silvestro PP. : *Fontem Sanctum, ubi baptizatus est Augustus Constantinus*. In S. Hilaro : *Item ad sanctum Joannem, intra Sanctum Fontem, lucernam auream, etc.* Tortarius de Translat. S. Mauri Martyris :

Donec Normanni, Fontis gens nescia Sacri,
His infesta foret.

Meminit præterea *benedictionis Fontium* feria 6. ante Pascha, Gregorius in Libro Sacrament. ubi orationes describuntur.

Fontes *in remissionem peccatorum sanctificati*, apud Auxilium de Ordinationib. a Formoso PP. factis lib. 1. cap. 28.

¶ Per Sacras Fontes *jurare*, in Formula 14. novæ Collect. Baluz. : *Per Deum juro et sacras Fontis, per Sion et Sinai montis, Falsator est ille.*

Descensus ad Fontem, ita inscriptum Carmen, editum a Canisio tom. 5. Antiq. Lect. pag. 745. quo describitur Litania, quæ canebatur, dum baptizandi ad Fontes deducebantur :

Mitte sanctum nunc amborum
Spiritum paraclitum
In hanc plebem, quam recentem
Fons baptismi parturit.

Sacramentarium Gregorii M. olim datum Ecclesiæ Aretinæ a Joanne Episcopo Aretino, qui vixit sub Carolo Calvo, nunc Ecclesiæ Belvacensis : *Orationes de Pentecosten die sabbati ante Descensum*

Fontis. Infra: *Oratio ad Missam in sabbato Pentecosten post Ascensum Fontis.*

Porro aquæ vivæ in baptisteriorum fontes influebant per fistulas, canales, et aquæ ductus, uti colligere est ex his, quæ habent Ennodius Carm. 149. Vita S. Aviti Viennensis Episcopi num. 5. Anastasius Bibl. in Hadriano PP. pag. 113. 117. etc. Eæ interdum per columnas, in medio fontium perforatas, effluebant. Idem Anastasius in S. Hilaro pag. 28. de Baptisterio Basilicæ Constantinianæ: *Cum columnis porphyreticis, ragiatis, foratis, aquam fundentes, etc.* Sæpe per figuras animalium verbi gratia cervorum. Idem Anastasius ead. pag.: *Item ad S. Joannem intra sanctum Fontem.... cervos argenteos tres, fundentes aquam.* Adde eumdem in S. Silvestro pag. 14. Breviarium Vivariense apud Columbum lib. 2. de Episcop. Vivariens. n. 11: *Nihilominus et baptisterium in ista Ecclesia... sub terra vero aquam venientem in ipsam Ecclesiam... deduxit, quæ et per meatus plumbeos in altum respirans, per columnas marmoreas mirabiliter ascendebat, quam etiam æneus cervus in medio stans evomebat.* Interdum per figuram agni. Anastasius in S. Silvestro: *In labro fontis baptisterii agnum ex auro purissimo fundentem aquam, etc.* In Leone III. pag. 134: *Isdem Præsul a fundamentis ipsum baptisterium in rotundum ampla largitate construens, in meliorem erexit statum, atque sacrum fontem in medio largiori spatio fundavit,..... et in medio fontis columnam posuit, et super columnam agnum ex argento purissimo, fundentem aquam, etc.* Vide Senator. lib. 8. Epist. 33.

2. **FONS**, Vas, in quo aqua ad Missæ sacrificium ponitur. Ordo Romanus: *Subdiaconus accipit Fontem de manu Archiparaphonistæ, et defert Archidiacono, et ille ex amula infundit, faciens crucem in calicem.* Occurrunt hæc verba semel ac iterum. Vetus Scheda apud Browerum lib. 8. Annal. Trevir. n. 114: *Offertorium aureum gemmatum cum patina, Fontem aureum cum gemmis, pavonem auro et margaritis distinctum.*

¶ Fons, Piscina, ubi Sacerdotes lavant manus antequam sacra faciant. Synodus Valent. ann. 1590: *Præcipimus Fontem ad abluendas Sacerdotum manus, qui se ad Missam celebrandam accingunt, præparari, qui vel parieti infixus, vel pensilis aquam præbeat cum linostina palla.*

Fontium Adoratio interdicta passim legitur in Conciliis, Autisiodor. can. 3. Nannetensi cap. 23. Arelat. II. can. 23. Toletano XII. can. 11. apud Burchard. lib. 1. can. 94. interrog. 42. in Legib. Longob. lib. 2. tit. 38. § 1. [** Liutpr. 83. (6, 30.)] etc. Hinc *Fonticolæ*, apud Cyprianum in Vita S. Cæsarii Arelat. etc. Vide Cluverium lib. 1. Germ. antiq. cap. 34. [** et Grimm. Mythol. German. pag. 326. sqq.]

¶ **FONSACCAR.** Vide *Fossinagar.*

¶ **FONSADERA**, pro *Fossadera*, ut *Fonsatum* pro *Fossatum*, Præstatio pecuniaria, Exercitus. Vide in utraque voce. Charta Ferrandi Reg. Castellæ ann. 1217. apud Baluz. Hist. Tutel. col. 521: *Habitatores tamen illarum ab omni Fonsato regio absoluti, pro ipsa absolutione persolvant vobis vestræque ecclesiæ Fonsaderam, omnia jura ad Regem spectantia vobis nihilominus fideliter persolvendo.*

* **FONSALIS**, ut supra *Foncearius. Fonsalis census*, Gall. *Cens foncier.* Vide supra in *Census.*

* **FONSATUS**, f. pro *Forratus*, eadem certe notione, Pellitus. Testam. Phil. episc. Sabin. ann. 1372. ex Cod. reg. 9612. A. F.: *Item mantellum reussetum cum duobus capuciis, uno magno et altero parvo, Fonsatis de minutis variis, uxori Zimulti.* Vide *Furratus.*

¶ **FONSEYUS** Redditus, Gall. *Rente fonciere.* Vectigal quotannis pendendum fundi domino. Obituarium MS. Ecclesiæ fol. 32. verso: *Tenebitur etiam dictus Capellanus ad Redditus Fonseyos dictarum terrarum domino temporali persolvendum.*

¶ **FONSSERIA** Justitia, Gall. *Justice Fonciere*, Jurisdictio minor, inermis. Tabularium S. Cornelii Compendiensis: *Ipsos Religiosos jus habere percipiendi in dicta villa de Compendio in eorum terra et Justitia Fonsseria jus foragii, etc.*

¶ **FONSUS**, pro *Fundus.* Chartular. S. Vandreges. tom 2. pag. 1504: *Totum Fonsum prædictæ hæreditatis... tenemur defendere.*

* **FONTA**, Fons, Gall. *Fontaine*, alias *Fons.* Charta pro abbat. S. Anton. Paris. ann. 1374. in Reg. 106. Chartoph. reg. ch. 28: *Quinquaginta quinque libratas... supra quandam domum, sitam in domipolis Parisius, ante Fontam facientem cugnum vici Johannis dicti Begue.* Libert. villæ *d'Aigueperse* ann. 1374. in Reg. 198. ch. 360: *Item, comme nos devanciers aient donné et octroié aux habitans de ladite ville le Fons, le abreuvoir et les escassadours des chevaulx et des autres bestes, et les conduiz des eaues venant à ladite Fons et abreuvoir, etc.*

* Dominica quarta Quadragesimæ obtinuit in agro Perticensi quidam usus, sub appellatione *Faire ses fontaines*, de quo nihil mihi præsto est, præterquam id quod legitur in Lit. remiss. ann. 1393. ex Reg. 144. Chartoph. reg. ch. 411: *Comme les supplians feussent alez en la ville d'Escleres pour eulx esbatre et faire leurs Fontaines pour le jour de Dimenche, que l'en dit Mycaresme, etc.* Aliæ ann. 1426. in Reg. 173. ch. 401: *Le Mercredy devant la mi-quaresme, que on dit au pais* (Pertois) *le Mercredy devant les Fontaines, etc.* Num, ut apud Romanos in Fontinalibus seu fontium sacris, coronas in fontes conjiciebant et puteos coronabant?

FONTAGIUM. Charta Odonis Archiepisc. Rotomag. M. Jul. ann. 1266. in Tabulario Normannico signato P. ex Camera Computor. Paris.: *Terræ arabiles, vinæ, modiationes vini, prata, nemora, varennæ, Fontagium, redditus in frumento, avena, blado communi, etc.* [* Legendum suspicor *Fouragium.* Vide in *Fodrum.*]

FONTALIA, Fontes, rivi a fontibus profluentes, in Charta ann. 1180. apud Petrum Mariam Campum in Hist. Eccl. Placentinæ in Regesto 2. part. n. 29: *Item de omnibus surtuminibus et Fontaliis, quæ sunt et nascuntur apud clausos de Oltoe, etc.*

¶ **FONTALIS**, Capitalis, unde quid quasi a fonte originem habet. Capitulum Generale Cisterc. ann. 1322. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 1509: *Inprimis, quia Parisiensium scholarium honorabilis Universitas.... tamquam quoddam virtutis et sapientiæ Fontale principium, sui luminis radios ubique diffundens mundum illuminat universum, etc. Fontalis aqua*, E fonte fluens, in Vita S. Himelini Presbyteri, Martii tom. 2. pag. 47.

* **FONTALITER**, Veluti a fonte, in Imitat. Christi. lib. 1. cap. 15. Vide *Fontalis.*

¶ **FONTAMEN**, *Ortus aquæ intelligendi sunt*, Papias. Vide *Fontana.*

FONTANA, Fons, *Fontaine*: Italis, *Fontana.* Papias: *Fontamina, sunt Fontanæ.* Joan. de Janua: *Fontana idem est quod fons. Ad Fontanas adorare*, in Lege Longob. l. 2. tit. 38. § 1. [** Liutpr. 83. (6, 30.)] *Fontana aquæ vivæ*, in veteri Charta apud Ughellum tom. 1. pag. 1099. Occurrit præterea apud Innocentium Gromaticum, et in Vita S. Condedi cap. 1. [necnon in Gregorii Monachi Chronico Farfensi apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 612.] *Fontanea scaturigo.* apud Solinum.

* **FONTANERIUS**, a Gall. *Fontainier*, Aquilex. Comput. ann. 1479. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 337. col. 1: *Fontanerio, qui dicebat facere venire et fluere fontem Nemausi per totum annum in majori quantitate quam faciat, etc.* Vide *Fontenarius.*

¶ **FONTANILIS**, Fons, ut opinor. Præceptum Caroli C. ann. 869. pro Monasterio Arulensi inter Concil. Hisp. tom. 3. pag. 152. col. 1: *Et super fluvium Fullonicas cella S. Martini cum ipso Fontanile, juxta præfatum Monasterium cella S. Quintini Martyris cum balneis. Fontanalis* Vitruvio, et *Fontinalis* Plauto, idem est quod Plinio *Fontanus*, Qui e fonte est, vel spectans fontem.

¶ **FONTANUS**, Eadem notione. Scriptura Monasterii S. Vincentii *del Pino*, inter Concil. Hisp. tom. 3. pag. 168. col. 1: *Et pergit per Toldanos usque ad Panton, et idem ad Castelium, et item per iter Ambaria et per Fontanum, et vadit per illo monte de Linaru.* Conchubranus in Vita S. Moduennæ, Julii tom. 2. pag. 311: *Haurite nunc festinanter aquam de S. Movennæ Fontano, et implete cupas.*

¶ **FONTELLUCCIA**, Fonticulus. Vita B. Guidonis de Cortono, Junii tom. 2. pag. 603: *Ipse autem recordatus Fontelluccîæ, unde, cum veniebat Cortonam, solitus erat bibere.*

¶ **FONTENARIUS**, Præfectus fontium, Gall. *Fontenier*, in Actis S. Francisci de Paula, April. tom. 1. pag. 149. Vide *Fontanerius.*

¶ **FONTENELLA**, Fonticulus, ut arbitror. Charta Willelmi *de Kemmont*, ann. 1256. ex Chartulario S. Vandreg. tom. 1. pag. 413: *Concessi Roberto le Telier unam pechiam prati sitam in parrochia de Fontibus.... aboutantem ex uno bouto ad Fontenellam de Brandeancourt, et ex alio ad Fontenellam dicti Abbatis.*

¶ **FONTICUS.** Vide in *Funda.*

✱ **FONTIGENÆ.** [Musæ, Nymphæ, quod circa fontes libenter habitent, vel ex fontibus ortum trahant. *Capell.* 6. *carm.* 1. O. sacra doctarum prudentia *Fontigenarum*, et 9. *p.* 308. *Fontigenarum* virginum chorus.]

* **FONTIS-BELLENSIS** Domus, vulgo *Fontainebleau*, in Epist. Francisci I. reg. Franc. ad Paul. III. PP.

✱ **FONTIUS.** [Fontanus. Pomp. gr. p. 107.]

FOOTEGELD, Pedis redemptio: vox Saxon. ex foote, pes, et geld, mulcta. In Assisa forestæ *de Pickring* 10. Edw. III. quidam se quietum clamavit de *Footegeld*, id est, ut canes infra metas forestæ *inexpeditatos*, custodiret, sine amerciamento, fine, vel forisfactura: et allocatur ei præterea, quod ita concessum esset alicui majorum ejus.

Fotgeldum, in Monastico Angl. tom. 1. pag. 192.

Fotegeldum, in tom. 2. pag. 827. Vide *Fxpeditare.*

* **FOR**, Fora, Tributum, quod ex iis, qui jus habent utendi *foresta*, *Foragiers* nuncupatis, exigitur. Charta ann. 1310. in Reg. 47. Chartoph. reg. ch. 42: *Item*

debet nobis dominus de Compigniaco, ratione Foræ, duodecim denarios Paris. Alia ann. 1330. in Reg. 66. ch. 831 : *Item dicebant iidem homines præscriptos vicecomites.... dictæ universitati dedisse totum jus, quod habebant seu habere poterant vel debebant el For Lautrici et Lautriguesii,... et quod eadem universitas sive iidem consules vel sindici auctoritate sua propria possent ponere et removere, ratione dicti For, et ad illud For recipiendum et levandum, forestarios in Lautrico et Lautriguesio.* Reg. Feud. comitat. Clarimont. in Cam. Comput. Paris. ex Charta S. Ludov. ann. 1255 : *Mandons que vous faciez avoir au maieur de Clermont en nostre forest en Hez une cartee boz,... de tel boz comme li autre Foragier fiefé ont.*

* **FORA.** Exitus, Gall. *Sortie, issue,* idem quod *Exius* supra. Charta ann. 1217. tom. 1. Probat. Hist. geneal. domus reg. Portugal. pag. 39 : *Casalia ipsa... concedimus,... cum omnibus suis entratis et cum omnibus suis Foris, quæ in eis ad jus nostrum spectant.* Vide alia notione supra in *For.*

* **FORACHIUM**, Eadem notione, qua supra *Folragium.* Charta Ludov. Junior. ann. 1160. ex Tabul. Columb. : *Dedit præterea idem Hugo Bardulfus Forachium supradictæ villæ, et pedagium, et theloneum.*

¶ **FORACULUM**, Τέρετρον, *i. Terebra.* Gloss. Lat. Græc. Sangerman. et Supplem. Antiquarii. Vide *Taratrum.*

FORADE. Vide *Forathe.*

* **FORADERIUS.** Vide supra *Cubatus.*

FORAGARE, FORAGINARE. [* Nostris *Affourrer*, Pabulum, stramen animalibus præbere. Lit. remiss. ann. 1403. in Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 134 : *Lesquelles femmes entendoient à Affourrer et logier leurs vaches et autres bestes en la court et ès estables.* Aliæ ann. 1406. in Reg. 161. ch. 163 : *Lesquelx se logerent en un cuignet des bergeries,... ouquel ilz furent en attendant que icelle Gilon venist, quant jour seroit, Affourrer icelles brebis.*] Vide in *Fodrum.*

¶ **FORAGERIUS.** Vide in *Forum.*

✱ **FORAGINES.** [Extremitates cortinarum. DIEF.]

1. **FORAGIUM**, Jus quod domino feudi competit, non pro *perforatione* dolii vinarii, ex quo vinum promitur ad vendendum in popinis, ut quidam volunt ; sed pro pretio a domino imposito vino, quod a Tabernariis et Cauponibus distrahitur. Charta Ivonis Abb. S. Dionysii ann. 1169 : *Foragium hominum cursim vel in transitu in villa vina vendentium habebit, etc.* Charta ann. 1231. in Tabulario S. Bertini : *Qui vinum vendiderit, dabit de dolio vini sextarium ad Foragium.* Consuetudo Lorriacensis ann. 1187 : *Et de vino suo, quod de vineis suis habuerit, Foragium non quoque reddet.* Versus antiqui apud Cousinum lib. 1. Histor. Tornacensis pag. 324 :

> Tradita Canonicis a Rege Foragia vini
> Distribuunt illis æqua ratione ministri.

Charta Willelmi Castellani S. Audomari in Chronico Andrensi pag. 527 : *De Foragio videlicet totius vini, quod ad usus proprios Ecclesia Andrensis... comparavit.* Aresta ann. 1295. in Regesto Parlamenti B. fol. 107 : *Cum ipsi ex dono Regum Franciæ, ut dicebant, Foragium habeant, in civitate Tornacensi de quolibet dolio vendito certam portionem seu mensuram vini, etc.* Charta ann. 1166. in Tabul. S. Dionysii de Nogento : *Si aliquis hominum, qui Vicecomiti Foragium semel dederit in aliena terra manens, si se ad manendum in territorio S. Sepulcri transtulerit, Vicecomes Foragium suum de eodem et ibidem habebit, quamdiu vineas, quas tunc temporis habebat, tenuerit.* [Litteræ Roberti Abbatis S. Columbæ Senon. ann. 1231. ex Tabul. Sangerm. : *Habebamus præterea in dicta villa hospites et rotagium, videlicet duos denarios pro unaquaque quadrigata vini, et Foragium, scilicet unum sextarium vini de quolibet dolio, quod venditioni exponebatur.* Charta P. Abbatis Compend. ex Chartul. ejusdem Monast. : *Dedimus etiam atque concessimus prædicto Petro clerico nostro jus integrum, quod habebamus,... in dicta domo, videlicet roagia, Foragia, vintrægia.*] Philippus *Mouskes* in Hist. Fr. MS. :

> Et s'eut la vouerie ausi,
> Et les Forages leur guerpi,
> De vin, de cervoise, et de miés,
> Quel Kil soient noviaus u viés.

Charta Philippi Comitis Flandriæ apud Hemeræum pag. 45. et 168 : *Justitiam Laicalem.... et teloneum, et Fuer vini.* Infra *Foragium* dicitur. Magnum Tabularium Corbeiense : *Li Abbés fait mettre Fuer es vins con vent à broke, quant mestier est. Forum vini,* in Charta Pacis oppidi Faræ ann. 1207. apud Thomasserium in Consuet. Bituric. pag. 437. De foragio et jure foragii agunt Fleta lib. 2. cap. 73. § 9. Hemeræus in Augusta Viromand. pag. 109. 179. 180. 259. Doubletus in Hist. Monast. S. Dionysii pag. 434. 907. Loisellus in Hist. Bellovacensi pag. 274. Raguellus in Juribus Regiis verbo *Forage*, etc. Vide [*Afforagium*,] *Forum, Perlusagium.*

FORATAGIA VINI, apud Laurentium de Leodio in Hist. Episcopor. Virdunensium pag. 288. nisi Legendum sit *Foragia*, quod puto. [Vide *Pugillus.*]

* Eo tamen sensu vocabulum *Foraige* interdum usurpari certum videtur ex Reg. Corb. 13. sign. *Habacuc* ad ann. 1511. fol. 77. v° : *Et si paieront... les demeurans audit lieu droix de tonnelieu, et Foraige, bouffel, etc.* Ibid. fol. 100. v°. : *Les droix de tonnelieu, et Foraige, bouffel, afforaige du vin qni sera vendu.* Ubi *Afforaige*, Jus significatur, quod pro vini pretio a domino imposito, et *Foraige*, quod pro perforatione dolii vinarii exigitur. Vide *Afforagium* et infra *Foratio.*

* 2. **FORAGIUM**, Pabulatio, Gall. *Fourrage.* Gualt. Hemingford. de Gest. Eduardi I. reg. Ang. ad ann. 1297. pag. 125 : *In recessu autem eorum in vesperis, cum quibusdam ex nostris a Foragio revertentibus obviassent, insultum fecit in eos ille comes de Levenax.* A verbo *Forer*, Pabulari, apud Villehard. paragr. 207 : *Mult grand gent les tenoient si près, que il ne pooient nul marchié avoir, ne Forer se pou non.* Et paragr. 248 : *Lor genz alerent Forer un jor.* Unde *Fourragier*, Prædator militaris, in Lit. remiss. ann. 1383. ex Reg. 124. Chartoph. reg. ch. 166 : *Un homme qui sembloit estre pillart, tellevacier ou Fourragier et parloit estrange langaige. Forer* præterea dixerunt, pro Depopulari, vastare. Stat. ann. 1376. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 227. art. 3 : *Lesdictes forez... ont esté Forées et grandement endommagées.* Vide *Forrare* et *Foriarii* in *Fodrum.*

* 3. **FORAGIUM**, Exactio quævis, vel etiam *procuratio*, prandium. Charta capit. S. Quint. ann. 1244. in Chartul. Mont. S. Mart. part. 4. fol. 87. r° : *Præterea sciendum est, quod quandocumque aliquis abbas de novo fuerit institutus in ecclesia dicti Montis S. Martini, tenebitur dictam domum cum gardino a dictis Johanne, dicto Beduin, et Johanne de Dulleto, aut ab illis qui successerint in eorum præbendas, desponsare et tradere utrique eorum duodecim denarios pro jure desponsationis illius ; et mediantibus tantummodo censu et jure desponsationis prædictis, absque omni alia exactione et Foragio, nos et nostri successores tenemur portare garandiam perpetuam de dicta domo et gardino prædicto.* Vide in *Fodrum.*

FORAGO, in Glossis Isid : *Trames diversi coloris.* Papiæ : *Nota in textura, significans cujuscumque diei opus.* [Festus : *Forago, Filum quo textrices diurnum opus distinguunt, a furando dictum,* vel ut habet Perottus *a forando :* quod præstare videtur.] Ugutio et Joan. de Janua : *Forago, [A foris] dicitur illud filum alterius coloris, quod mulier ponit in capite, vel in fine, vel in latere telæ, ad distinctionem vel ornatum faciendum.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Forago, Licel, lisiere de drap ou de telle.*] Vide *Farrago.*

1. **FORALE**, Pars currus, lignum scilicet perforatum, in quo ponuntur *furcalia.* Ita Interpres Joannis de Garlandia in Synonymis :

> Temo, longale, trabale, furcale, Forale.

2. **FORALE.** Wichbild. Magdeburgense art. 9. § 2 : *Idque signum hucusque servatur, ubi civitates vel Foralia noviter fundantur.* Legendum puto, *Fortalitia*, munitiones, castra ; nisi *Foralia* sint nundinæ, vel fora publica. [** Immo sunt, ut apparet e German. *wo man neu stet baut oder Merkt macht.*]

☞ Certe pro Tributo quod ex *foris* seu nundinis vel *placitis* percipitur, occurrit in Litteris Henrici Episcopi Leodiensis pro Monast. S. Huberti apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 518 : *Confirmamus Deo et S. Huberto . . . legalem donationem præfati allodii, cum familia et omnibus ejus utilitatibus et appendiciis, scilicet terris cultis et incultis, pratis, silvis, aquis, aquarumve decursibus et piscatura, banno, latrone, Foralibus et placitis, absque venatione quam solummodo usibus meis propriis retinui.* Cantatorium MS. ex Abbatia S. Huberti fol. 3 : *Cujus omnes justitias, theloneum, bannum, comitatum, latronem, Foralia, vel cujuscumque placiti questum vel querelas ex antiquo more potestativo jure obtinuit.* Apertius vero

¶ FORALE JUS dicitur in Charta Ottonis II. Imper. pro Ecclesia Leodiensi ann. 983. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 332 : *Quicquid videlicet ex coemtione animalium, vel ex omni genere tam vestium quam ferri et metallorum, vel ex reditu navium, vel ex omnium commercio vectigalium, vel ex jure Forali, vel districto judiciali possit provenire.*

* Tract. pacis ann. P. 1466. inter Leg. Polon. tom. 1. pag. 214 : *Spondemus quod nulla telonea, deposita, gabellas, Foralia, sive quascunque alias censuationes... imponemus de novo.*

1. **FORALIS**, *Ager optimus,* Papiæ.

¶ 2. **FORALIS**, Forensis. Gregor. M. lib. 4. Epist. 67 : *Sicut studii nostri esse condecet a litigiis Foralibus monachos submovere, ut divinis ministeriis pie ac solerter invigilent.* Occurrit rursum Epist. 62.

¶ **FORTALITUS.** Vide *Faralitius.*

¶ 1. **FORAMEN**, Fenestra. Vita S. Boniti Episcopi Arvern. sæc. 3. Bened. part. 1. pag. 94 : *Inter nemorosa pomarii sistunt infra biquadrum claustra gemina munitione, crebrisque arcuum maceriæ Foraminibus manent.*

¶ 2. **FORAMEN**, Rei cujusvis extraneæ advectio. [** Fossio putei, salis fodina.] Stat. ann. 1496. inter Leg. Polon. tom. 1. pag. 265: *Considerantes thesaurum regni nostri communem in zuppis Cracoviensibus continuo decrescere et minui propter salis Foramen et adventicii in regnum nostrum.*

FORAMINARE, Perforare. Utitur Sidonius lib. 1. Epist. 5. lib. 3. Epist. 3.

¶ **FORAMINOSUS**, Foraminibus pertusus, apud Tertull. de Patient. cap. 14.

¶ **FORAMINULENTUS**, Eadem notione, apud Hermol. in. 2. Poster. Paraph. cap. 14.

FORANEITAS, dicitur de Canonico, qui *foraneus* est, seu qui non facit residentiam. [Statuta Gosvini Episc. Tornacensis ann. 1209. tom. 3. Gall. Christ. inter Instr. col. 50: *Statuimus ut quicumque Foraneus erit ab ecclesia portando oneri diei et æstus se subtrahens, ei stipendia subsequantur* (f. subsecentur) *ut de toto beneficio quod habet in ecclesia* (non) *amplius quam viginti solidos in anno Foraneitatis suæ se noverit recepturum; quicumque autem de Foraneis stationarius esse voluerit, oportet ut per 40. dies ante nativitatem B. Joannis Baptistæ certum faciat Capitulum quod suam facturus veniet stationem in festo prædicto, ita quod si postmodum veniens toto anno servierit, tamen Foraneus habeatur et Foraneitatis legem subeat.*] Charta Petri Episcopi Meldensis ann. 1245. ex Tabulario Ecclesiæ Meldensis fol. 48: *Privilegiis super his dictæ Ecclesiæ concessis... super residentia et Foraneitate præbendarum, et perceptione fructuum earundem taliter duximus ordinandum.* Infra: *Si vero facta prima residentia Canonicus non habitus pro Foraneo post Kalendas Apriles cesserit, vel decesserit, etc.* Quid vero proprie sit *Foraneitas*, docet vetus Statutum Ecclesiæ Trecensis apud Camusatum pag. 150: *Si absentes Canonici residentiam non fecerint per medietatem unius anni integre, dicti Canonici, qui dictam residentiam non fecerint, tenentur solvere* 100. *solid. Celerario Ecclesiæ totiens quotiens defecerint in dicta residentia facienda. Et si defecerint per unam diem de dicta residentia facienda, nihilominus debent solvere dictos* 100. *solidos. Et vocatur ista servitus, seu hujusmodi redhibentia, Foraneitas.* Charta ann. 1217. in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 228: *Nihil autem habeat de pane et vino pro annualibus de Foraneitatibus, hoc est, de fructibus præbendarum foraneorum Canonicorum, etc.* Vide ibid. Ch. 314. [Tabular. Episcopat. Ambian. ann. 1281. fol. 26.] Hemeræum in Augusta Viromand. ann. 1159. 1230. et Jacobum Petitum post Pœnitentiale Theodori pag. 442. 444.

° Dicitur etiam de canonico, qui tempus residentiæ assignatum non complevit. Charta Will. archiep. Senon. ann. 1176. inter Instr. tom. 12. Gall. Christ. col. 51: *Ducimus etiam illud statuendum, ut secundum consuetudinem vestræ matris Senonensis ecclesiæ Foraneitates præbendarum, in ecclesia beati Quiriaci observentur, videlicet ut nullus de substituendis canonicis nisi viginti solidos per annum de præbenda sua recipiat, qui per dimidium annum Pruvini non fecerit mansionem.* Charta ann. 1205. in Chartul. S. Petri Insul. sign. *Decanus* ch. 25: *Si vero citra terminum octo mensium, absque licentia capituli, evagari præsumpserit* (canonicus) *pro foraneo habebitur, et tantum contentus erit antiqua Foraneitate, quæ videlicet statuta est in hunc modum: quod foraneus habebit xxxvj. raserias frumenti, vj. modios avenæ, xx. capones, argentum de Flandria, et de minutis denariis suis solvet xlvij. sol. ad opus vicariorum.* Ubi *Foraneitas* intelligenda est de retributione *foraneo* attributa. Vide *Foraneus* 1. et infra *Fornitas*.

¶ 1. **FORANEUS**, Canonicus qui non facit residentiam. Acta Visitationis S. Petri Lovaniensis ann. 1230. apud Martenium tom. 1. Collect. Ampliss. col. 1243: *Volumus quod Canonici vestri universi et singuli residentiam faciant, aut si quis Foraneus fuerit tantum tertiam partem præbendæ suæ percipiat.* Occurrit passim. Vide *Foraneitas*.

¶ 2. **FORANEUS**, in Vocabulario Juris utriusque, *dicitur, qui forum tenet, vel de foro venit.* Galli vocant *Marchand Forain*, eum qui extra patriam propriam merces suas exportat.

¶ 3. **FORANEUS**, Exterior. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii tom. 3. pag. LXVIII: *Contineat videlicet* (cordula sigilli) *quinque fascias vel vias in longum, quarum tres Foraneæ, scilicet duæ et una media sint coloris crocei, aliæ vero duæ quæ erunt scilicet inter utramque Foraneam et mediam erunt coloris rubei.*

°4. **FORANEUS**, Devius; *Rue foraine*, quæ devia est, vulgo *Rue détournée, écartée.* Lit. remiss. ann. 1387. in Reg. 131. Chartoph. reg. ch. 122: *Le suppliant se latita grant pieça par Paris en rues Foraines et autres. Laquelle rue du plastre est rue Forainne, non faite pour cas de marchandise,* in Reg. 152. ch. 21. Charta ann. 1406. ex Bibl. reg.: *Lesquelles deux maisons... sont situées en rue Foraine et aussi comme inhabitée.* Vitæ Patrum MSS.:

> Pour la queste fu'en grant paine,
> Tant qu'en une rue Foraine
> L'aperchut.

¶ FORANEUS DECANUS, in Concilio Tarracon. ann. 1591. Idem qui Gallis *Doien rural*, Qui ruri habitat seu extra urbem Episcopalem. Vide *Forisdecanus*.

¶ 1. **FORARIA**, FORRERIA, Officium *Forrerii*, seu Metatoris hospitiorum, in curia Dalphini Vien. Ordinat. ann. 1340. de Officiis domus Dalphin. tom. 2. Hist. Dalph. pag. 392: *Faciat* (Magister hospitii) *cum thesaurariis ipsis, vel altero ipsorum, inventarium de omnibus ac singulis paramentis... et munitionibus quibuscumque capellæ et cameræ nostrarum, ac panateriæ, botelleriæ, coquinæ, fructuariæ, marescalciæ, et Forariæ, quæ in eis consistunt ad præsens.* Ibid. pag. 272: *Pro Forrerio* LI. *unc.* XIV. *taren.* II. *grana.* In Onomast. ad calcem tomi 1. Actorum SS. Aprilis *Foraria* dicitur ipsa metatio hospitiorum. Vide *Forerius*.

2. **FORARIA**, FORERIA. Liber Inquisitionum Alfonsi III. Reg. Castil. apud Cordosum in Hagiologio Lusitano: *Dixit, quod Ferdinandus Canellas comparavit tempore D. Regis Sancii, avi istius Regis villam de Pinhiero, et Forariam de Caballacia, etc.* Ubi Brandaon. lib. 3. Monarch. Lusitan. cap. 2. ubi idem refertur, vertit, *que era Foreira a de caballacia.* [** Vide S. Rosa de Viterbo voce *Direitura.*] [Charta XII. circ. sæculi ex Archivo B. M. de Bono-nuntio Rothomag.: *Sciant præsentes et futuri, quod ego Robertus de Obsaurvilla... donavi Ecclesiæ S. Mariæ Becci Foreriam quinque dorlorum prati.* Charta ann. 1283. ex eodem Archivo: *Charta Roberti de Aubervilla, de Foraria quinque dorlorum prati de Nés.* Charta Laurentii Abbat. Centulensis ann. 1180. in Tabulario ejusdem loci: *Campus unius sextarii, et una Foraria quarterium seminaturæ. Forieres*, in Consuet. Hannon. cap. 58. Agri pascendis animalibus destinati; a *Fodrum* ducta origine.]

FORARIUM, FORDARIUM, [Idem quod *Foraria* 2.] Monasticum Angl. tom. 2. pag. 279: *Et de dominico suo, Forarium, quod jacet juxta viam apud Northampton.* Pag. 1010. *Fordarium* idem videtur: *Apud Hoestresiam unum Fordarium.*

FORAS, Extra, cum accusativo. Decretio Childeberti Regis cap. 4: *Et si foras Ecclesiam capti fuerint, etc.* Capitulare ann. 779. cap. 19: *Foras marcham nemo mancipium vendat.* Adde cap. 20. Occurrit passim.

° Hinc nostris *Feur* et *Fuers*, eodem significatu. Constit. civit. Tull. ann. 1297. in Reg. A. Chartoph. reg. ch. 1: *Et se li citain de la ville de Toul issoient Feur par son de cloche ou de commandement, pour meffaire sur lor ennemis, ou pour rescourre la leur chose, etc.* Charta ann. 1320. ex Chartul. priorat. Belleval.: *Nous serons tenus de payer chescun an lou menus deime de nostredite maison tout entierrement en clout et Fuers clous. Etre de fors*, de extraneo dicitur, in Mirac. B. M. V. MSS. lib. 1:

> Un archier ot près de l'image,
> Qui grant desroi et grant damage
> Faisoit souvent a chax de Fors....
> De Fors ot un arbalestrier, etc.

Puer, Foras, quasi pro *Fuer*, in iisd. Mirac. lib. 2:

> Et qui vos grans possessions
> Avés por Dieu jetées Puer,
> Aiés grant joie à vostre cuer.

Poema *du Riche et du Ladre* MS.:

> Se veuls avoir à pais ton cuer,
> Ire et hayne jette Puer.

FORAS-MIXTOS. Capitulum I. ad Legem Salicam cap. 12. et Lex Longob. lib. 2. tit. 32. § 6. [** Carol. M. 25.]: *Ut nec colonus, nec fiscalinus possit alicubi Forasmixtos traditiones facere.* Ubi glossa interlinearis, *Foras-mixtos, i. extra conservos.* Cavetur igitur hoc Statuto, ne quis colonus aut fiscalinus donationem vel venditionem alteri faciat, quam conservo, vel potius propinquo. Gloss. antiquæ MSS.: *Propinqui, qui a femina veniunt, consanguinei dicuntur. Propinquus mixto sanguine, post adfinitate jungitur.* Vide Notas Steph. Baluzii ad Capitul. tom. 2. pag. 1061. 1184. ubi variantes lectiones descripsit.

☞ Aliam Lectionem exhibet Codex Guelferbytanus, quam ceteris meliorem genuinamque esse existimat doctissimus Eccardus: *Ut nec colonus, nec fiscalinus possit alicubi Forasmitio traditionis facere.* Hæc pro suo more docte explanat vir eruditus, atque hanc vocem compositam censet a Germanica particula *For*, pro, et verbo *Smiten*, vel, ut olim pronuntiabant, *Mitan*, jacere, projicere; unde *Forasmitio* idem est atque *werpitio* vel *gurpitio*. Solemne quippe erat Antiquis, cum rei alicujus possessione sese exuebant, in signum traditionis symbolum aliquod projicere. Hac ergo lege, si Eccardo fides, cautum erat ne fiscalini vel coloni aliquam traditionem facerent, ut pote qui nihil proprii possiderent. Verum errat Eccardus: supra enim observavimus fiscalinos alios nude servos fuisse, alios jure liberorum potitos, atque adeo ipsis licitum fuisse mancipia

et proprias terras alienare, modo tamen conservis fiscalinis. Hinc restituendum *Foras mitium* existimo; ita ut ea lege fiscalinis prohibeatur extra dominium illius cujus erant tenentes traditionem facere. Vocem *Mitium* ea notione accipiendam esse suo loco probabimus. [** Plura vide in *Mitium*.]

¶ **FORASLACTUM.** Vide in *Forisfacere.*

FORASMURANEUS, Foras, seu extra muros, cui opponitur *Intramuraneus*, intra muros, de qua voce infra. Gregorius Turon. lib. 5. cap. 11: *Gavisus autem nuntio Pontifex, nocte sancta Pentecostes vigiliis celebratis, ob baptismum Forasmuraneum egressus est.*

¶ **FORASTA,** Silva, Gallice *Forêt.* Vide *Foresta.*

* **FORASTANUS,** Forestanus et Forasterius, Alienigena. Ital. *Forastiero.* Gall. *Etranger.* Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. III. pag. 328: *Dicimus etiam quod nullus de comitatu bon. vel districtu, vel Forastanus* (*Forestanus* '59; — *Forasterius* '60, '62), *miles vel nobilis, pedes vel clericus trahat vel veniat in civitatem...* et paulo post: *Si vero fuerit extra districtum bon. amputetur ei caput.* D. Du Cangius sub vocabulo *Forestanus* subjicit notionem *suburbanus; sed tamen e locis supra allatis liquet Forestanum haberi et vocari tum qui ad comitatum quum qui ad districtum haud pertineret.* [Fr.]

¶ **FORASTERIUS,** Externus, extraneus, Ital. *Forestiere.* Statuta Massil. lib. 2. cap. 30: *Ordinamus perpetuo firmiter observandum quod si aliquis extraneus seu Forasterius, etc.* Acta SS. Junii tom. 4. de sanguine S. Joannis Baptistæ: *Hæc a religiosis et a fidelibus, tam a Forasteriis quam de Modoetia viris qui aderant, quando suprascripta referebat, relatione audivi.* Occurrit præterea in Chronic. Modoet. apud Murator. tom. 12. col. 1136.

1. **FORASTICUS,** Extraneus, Papiæ, *Exterior. Pugnæ Forasticæ,* in Epist. 3. S. Bonifacii Archiepisc. Moguntini. *Presbyter Forasticus,* de quo suo loco. *Forastici homines: servi vel ancillæ Forasticæ,* in Polyptycho S. Remigii Remensis. Alibi: *Servi* 11. *et ancillæ* 13. *Forenses scilicet, sive accolæ, debentes lib.* 1. *sol.* 4. *viri mansa tenentes, et accolæ, et Forenses sunt* 228. *debentes anno tertio pro pasto tot porculos.* Ibidem: *De terra Forastica culturæ* 4. *campi* 2. *recipientes semine speltæ mod.* 320.

* Charta Caroli Simpl. ann. 916. tom. 8. Collect. Histor. Franc. pag. 529: *Forastica de camba una, etc.* Id est, foras urbem exstructa. Vide mox *Forataneus.*

* 2. **FORASTICUS,** Laicus. Epist. Guid. Noviom. thesaur. ann. circ. 1050. inter instr. tom. 10. Gall. Christ. col. 365: *Et inde non solum inter Forasticos, verum etiam inter ecclesiasticos variæ et tumultuosæ dissentiones oriuntur, etc.*

¶ **FORASTOLLUM,** Forastolum, Pulpitum plicabile, quasi a *Foras* et *Tollo.* Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ: *Et dum est in Ecclesia ipse tendit ad locum, ubi consuetum est dicere Evangelium cotidie in Missis: et ibi inveniet Forastolum preparatum a gentibus sacriste cum panno consueto in festis magnis apponi.* Et infra: *Interim dum ista fiunt cantatur in Forastollo ad ordinationem Cantoris, etc.* Rursum infra: *Ibi debent reperire Forastollum preparatum a gentibus sacriste.* Vide *Forestolium.*

FORASTUM. Vide *Foresta.*

FORATAGIUM, Vide *Foragium* 1.

* **FORATANEUS,** Extraneus, qui foras urbem habitat. Stat. sabbater. Carcass. ann. 1402. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 564. art. 18: *Quod nullus sutor nec alter Forataneus, quicumque sit, sit ausus obragium quodcumque sabbateriæ in burgo Carcassonæ portare pro vendendo, nisi illud obragium sit bonum.* Vide infra *Foretanus.*

¶ **FORATANUS,** Extraneus, Gall. *Forain, Etranger.* Ordinatio Consilii civitatis Arelat. ann. 1268: *Super facto bestiarum Foratanorum et extraneorum et gardianorum per D. Raimundum de Organo, etc.*

FORATHE, vox Saxonica, composita ex for pro et aðe, juramentum. Constitutiones Canuti Regis de foresta cap. 12: *Liberalis autem homo, id est thægen, modo crimen suum non sit intra majora, habeat fidelem hominem, qui possit pro eo jurare juramentum, i. Forathe.* Vetus Gloss. Saxon. *Foread,* perjuratio. *Forade* scribitur, in Legib. Henrici I. Reg. Angl. cap. ult. [** Vide *Aasworen Eed* et *Antejuramentum.*]

FORATICUM, Foraticus, Vectigal, idem quod *Foragium.* Charta Dagoberti Regis Fr. apud Doubletum pag. 656: *Temonaticos, cespitaticos, pulveraticos, Foraticos, mestaticos, etc.* Formulæ veteres cap. 45. apud Bignon.: *Nec nullas venditas, nec rodaticus, nec Foraticus, nec pontaticus, etc.* Alia Caroli Reg. ex Tabul. Molismensi: *Et in Vetuero mansum dimidium, et Foraticum de camba una.* Alia Berengarii Episc. Virdunensis apud Hugonem Abbatem Flaviniac. ann. 951: *Et decimam Foratici nostræ civitatis de vino.* Adde Aimoinum lib. 5. cap. 10. [** *Foraticum de cambis* in Chart. Walter. Comit. Ambian. ann. 985. in Append. Irminon. pag. 340. Est Guerardo: Jus in vinum et cerevisiam veno posita, competens domino feudi.]

* **FORATIO,** Jus, quod pro perforatione dolii vinarii exigitur. Pactum inter episc. et Comit. Genev. ann. 1124. apud Spon. tom. 2. Hist. Genev. pag. 5: *Hospitalitatem, placitum generale, Forationes vini, et totum rippale, coroadam et mutationes domorum, si dominus mortuus fuerit, debet ut dominus possidere.* Adde Homag. ann. 1219. ibid. pag. 50. Eadem rursum occurrunt in Bulla Adr. IV. PP. ann. 1157. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 924. Vide supra *Foragium* 1.

FORATORES. Vide *Fodrum.*

¶ **FORATURA,** Forratura, Pellitium, Gall. *Fourrure.* Charta Eduardi III. Regis Angliæ ann. 1337. apud Rymer. tom. 4. pag. 822: *Vasa aurea, sive argentea, coclearia, vestes, anulos, jocalia, utensilia, pannos, Foraturas, etc.* Acta S. Yvonis tom. 4. Maii pag. 578: *Quædam navis in qua erant Foraturæ multæ de variis, periclitata fuit et sub aqua fere per tres dies stetit. Mercatores autem ipsam devoverunt D. Yvoni, quæ elevata fuit, et quod miraculum magnum videtur, Foraturæ illæ in nullo modo madefactæ nec deterioratæ fuerunt.* Conc. Terrac. IV. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 323: *Nec canonici, vel alii clerici de Capitulo Cathedralis Ecclesiæ portent in capuciis capparum de choro, quæ nigræ esse solent, Forraturam, nisi de variis grisiis, vel pellibus nigris.* Vide *Fodratura.*

FORATUS. Vide *Furratus.*

¶ **FORBA,** θυσία ἐγκύμονος βοός, *Mactatio gravidæ bovis.* Gloss. Lat. Gr. Sangerman. Est pro *Forda,* quo usi sunt Columella et Ovidius pro Bove prægnante; unde Varroni *Fordicidia,* Dies quibus boves prægnantes immolabantur.

* **FORBAGNIRE,** In exilium agere, *banno* seu edicto promulgato; unde *Forbagnitio.* Ch. Caroli II. reg. Sicil. ann. 1273: *Mandamus etiam ut quotiens aliquem Forbagniri seu forjudicari contingerit, justitiarius qui eum banniverit vel forjudicaverit, de bannitione seu forjudicatione ejusdem quatuor scripta conficiat, continentia nomen et cognomen, causam et tempus forjudicationis seu Forbagnitionis ejusdem.* Vide *Forisbanire.*

¶ **FORBANDITORIA** Notitia, Instrumentum quo quis rem aliquam dimittit, atque ab ea foras esse sese declarat. Notitia donationis factæ monaster. S. Antonini in Ruthenis a Pipino Rege ann. 767. tom. 1. Hist. novæ Occitan. inter Instr. col. 23: *Notitia traditoria atque Forbanditoria peracta a domino Pipino Rege serenissimo Francorum et Aquitanorum, in præsentia atque manu Fedanii Abbatis Ecclesiæ sancti Antonini.*

* **FORBANIMENTUM,** Proscriptio. *Bannum seu Forbanimentum,* in Charta Caroli IV. ann. 1324. ex Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 242.

FORBANNIRE, etc. Vide *Forisbannire.*

FORBATOR, Armorum politor, samiarius, Gallice *Forbisseur.* Leges Aluredi Regis cap. 23. [** 19.] apud Bromptonum: *Si quis Forbator alicujus arma susceperit ad purgandum, etc.* [Oriri videtur a veteri Franco *Furben,* Mundare, polire.] Vide Oct. Ferrarium in *Forbire.* [** Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 3. col. 680. voce *Forbjan,* et infra *Forbissator.*]

FORBATUDUS, dicitur ille, qui ab eo occiditur, quem per vim agressus erat. Formulæ vett. cap. 29. apud Bignonium: *Hic juro..... quod homo aliquis nomine ille, ita factus, cum armis suis super me venit, et colpus super me misit, et sic mihi Dominus directum dedit, et tales colpus ei dedi, pro quibus ipse mortuus est, et quod feci, super me fecit, et ego hodie ipsum facio infra damnum* (Edit. Lindenbrog. habet *fordanno*) *et Forbatudum infra noctes* 42. *sicut lex est et nostra consuetudo, apud tres alcarius, et* 12. *conlaudantes juraverunt, et linguas eorum legibus direxerunt.* Quibus quidem verbis reus cædis pollicetur, se juraturum duodecima manu, ac probaturum, eum, qui primus sibi manus intulit, jure cæsum, ut qui *foris battiderit,* seu perperam et contra jus primus percusserit, [a Germanico *For,* Ante, prius, et *Battudus,* Percussor, a *Battere,* Cædere, percutere.] *Forbatudum* enim *facere,* est probare eum haud jure manus injecisse in alium. Formula alia: *Et sic est veritas absque ulla fraude vel conludio, et in sua culpa secundum Legem Forbatudum fecit.* In Lege Ripuar. titul. 77. est *de homine Forbatudo,* ubi agressor interfectus, dicitur *de vita Forfactus: Et tunc ante judicem in araho conjuret, quod eum de vita Forfactum interfecisset.* Decretio Childeberti Regis cap. 4. de raptore: *Qui autem edictum nostrum ausus fuerit irrumpere: judex loci illius solatio collecto ipsum raptorem occidat, et jaceat Forbatudus.* Aliter de vocis *Forbatudus* origine censet Somnerus, aitque, vocem conflatam ex voce Saxonica for, quæ vim negandi habet, et batutus, quæ etymon habet ex baete vel boete, idemque sonat, quod bote, emenda, mulcta, ita ut *Forbatudus* is sit, cujus mors nullam emendationem aut compositionem admittit.

* **FORBEA.** [Omne genus cibi: a voce

Græca allata, quæ a φέρβω, pasco. *Festus.*]

¶ **FORBENGE.** Vide *Forfang.*

° **FORBISSATOR,** Forbitor, Fourbissor, Armorum politor, samiarius, Gall. *Fourbisseur*, alias *Fourbeur.* Arest. parlam. Paris. ann. 1309. in Reg. *Olim* fol. 106. v°: *Cum Forbissatores ensium villæ Parisiensis curiæ nostræ conquesti fuissent, dicentes quod.... garnitores forellorum ensium opera.... ad officium dictorum Forbissatorum....... pertinentia...... exercebant, etc.* Aliud ann. 1268. ibid. fol. 55. v°: *Uxor cujusdam Forbitoris ensium de Meleduno interfecit maritum suum.* Lib. 1. nig. S. Vulfr. Abbavil. fol. 33. r°: *Hugo Forbitor v. solidos tribus terminis de domo juxta domum Radulphi Cauvin.* Arest. parlam. Paris. ann. 1412. in Lib. 1. stat. artif. Paris. fol. 55. v°: *Ad supplicationem magistrorum juratorum eruginatorum seu Fourbissorum ensium villæ nostræ Parisiensis, etc.* Stat. pro iisd. artif. ann. 1330. in Consuet. Genovef. MSS. fol. 2. v°: *Nulz Fourbeurs, ne peut, ne ne doit au jour de feste, que li commun de ville foire, fourbir.* Haud scio an *Fourbisseur*, pro *Fourlasseur*, legendum sit, in Lit. ann. 1469. ex Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 298: *Jehan le Frilleux en son vivant Fourlasseur, demourant en la ville de Rouen, etc.* Vide *Forbator.*

¶ **FORBORA,** vox Langobardica, Filius unicus. Leges Rotharis apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 26. col. 2: *Si quis dereliquerit filium unum, quod Forboram, et filios naturales unum aut plures, filius legitimus tollat duas portiones de patris substantia, naturales vero tertiam.* Cod. Esten. habet, *Filium legitimum unum.* Idem habet Cod. Cathedralis Mutin. qui addit, *Quod est Furbornet.* [** Rothar. 154. Vide *Fulboran.*]

¶ 1. **FORCA,** *quam nunc Faliscum appellamus, nunc Culter dicitur, alias Securis, qua pontifices in sacris utuntur.* Papias. Charta ann. 1368. in Tabulario S. Victoris Massil.: *Molendinum cum una Forca de ferro ferrata, etc.*

¶ 2. **FORCA,** Furca, patibulum, Gall. *Fourches.* Testament. Adelaidis Vicecomitissæ Narbon. ann. 989. in Anecd. Marten. tom. 1. col. 103: *Campum quem empsi in Auracione ad ipsas Forcas.* Charta ann. 1359. in Chartophylacio regio Regest. 90. n. 486: *Licentia Anthonio des Ongles data, ut possit habere judices et levare Forcas pro justitia sua gubernanda.* Vide *Furca.*

¶ 3. **FORCA,** Vis, Gall. *Force.* Vide in *Fortia* 2.

° 4. **FORÇA,** Munitio, arx, vel Carcer. Inquisit. ann. 1268. ex schedis Pr. *de Mazaugues*: *Requisitus quas justitias vidit exerceri per prædictos dominos; dixit quod quondam Guillelmus Molegesius bajulus dicti castri cepit unum hominem de Borbentana;... et ipse interfuit captioni dicti hominis, et ipsum vidit intrudi in Força Montis-pavonis. Force,* pro Pago arcibus munito, in Reg. sign. *Noster* Cam. Comput. Paris. fol. 291. ter v°: *Item il convenroit passer par la Force de plusieurs seigneurs, qui ne sont pas si entiers, ne si loiaus aus Chrestiens comme il deussent.* Vide infra *Fortia* 3.

° 5. **FORCA,** Fasciculus, Gall. *Botte.* Charta Guill. episc. Agath. ann. 1173. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 329: *Manso Petri Carbonelli tertium de Caux, quod est unum modium frumenti et unum modium ordei et sexaginta Forcas de cepis.* Vide infra *Furcus.*

¶ **FORCAGIUM,** Forciagium, *Fortagium, Fortiagium, Fortigium,* Voces, si bene conjecto, ejusdem notionis, quæ exactionem significant, forte sic dictam, quod dominis ad arcium, quas *Fortias* vocabant, construtionem munitionemque exsolverentur. Charta Andreæ de Vitreio apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 212: *Dedi Majori-Monasterio .... decimas omnium meorum redditum .... præter talliam meam et Forcagium.* Tabularium Ecclesiæ Macloviensis: *Oliverius de Dinanno quitavi Burgensibus S. Maclovii consuetudinem et Forcagium lignorum merinsmentorum, quod ego capere faciebam in villa mea de Plancoit.* Histor. Abbatiæ S. Albini Ord. Cisterc. MS. per Guillelmum *Gauthier* cap. 6: *Gervasia domina Dinanni exemit Guillelmum filium Radulphi... ab omni exactione et tallia, coustumiis, bocellagio, Forciagio.* Litteræ Johannis Regis Franc. ann. 1354. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliss. col. 1470: *Retentis insuper in præmissis donatis nobis et successoribus nostris Franciæ Regibus recognitione et homagio, ac superioritate et resorto, et quod in villis, castris et locis prædictis, et aliis quibuscumque dicti Comitatus, Fortagia et alia quæcumque subsidia indicere poterimus.* Testamentum Gaufridi *Tournemine* ann. 1264. ex Archivo S. Albini de Nemore: *Item volo, quod illa Fortiagia et auxilia, quæ levavi et posui in parochia de Pludelia... penitus dimittantur.* Litteræ Innocentii IV. PP. pro Monasterio Calensi in Tabulario ejusdem loci: *Ut de iis quæ aliquotiens emere pro vestris utilitatibus vos contigerit, nulli pedagia, winagia, rotatica, traversa, roagia, pesagia, minagia et Fortigia, quæ pro hiis a sæcularibus exiguntur, solvere teneamini, auctoritate vobis præsentium indulgemus.* Vide *Foriscapium.* [* Vide infra *Forchagium.*]

¶ **FORCAIADELIA.** Vide *Fortia* 3.

FORCAPIUM. Vide *Foriscapium.*

¶ **FORÇARE,** Vim inferre, Gall. *Forcer.* MS. Cod. Consuetud. Tolos. fol. 29: *Infra illos terminos ab ipsis dominis suis, vel dominabus, vel aliis pro eis, et illi tales homines, vel feminæ et res, animalia eorum nullatenus capiantur nec Forcentur.* Ibid. sæpius occurrit. Vide *Forciare* in *Fortia* 2.

° Ital. *Forzare*, Hispan. *Forcejar.* Charta Aldef. reg. Aragon. æra 1165. pro hominibus Tutelæ in Reg. 53. Chartoph. reg. ch. 295: *Et non vos inde laxetis Forçare ad nullum hominem, et qui vos voluerit inde Forçare totos in unum destruite illi suas casas. Parforcier*, eodem sensu, in Lit. ann. 1373. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 636: *Estre contrains ou Parforciez en quelque maniere, etc. Pourforcier*; unde *Pourforcement*, in Ch. ann. 1288. ex Reg. comitat. Montisfort. Cam. Comput. Paris. fol. 39. v°. *Se Parforcer* vero, pro Eniti, conari, in Lit. remiss. ann. 1411. ex Reg. 165. ch. 400: *Icellui Ravenel.... se Parforçoit de batre et emmener lesdites bestes.*

¶ **FORCARIA,** pro *Focaria,* Concubina. Statuta Ecclesiæ Andegav. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 524: *Et impudicitias quoque suas palam exercere non verentur, et plures tam Ecclesiastici quam sæculares, singuli singulas in* (sic) *suas Forcarias in domibus propriis et aliis publicis et honestis locis incameratas tenere et habere non pertimescunt.*

° ✱ **FORCATA.** Tributum, quod pro statione in nundinis habenda pensitabatur. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 221: *Et hoc redditum fori preconicari faciat (potestas), et plus offerenti detur; et ille qui acceperit non accipiat pro Forcata ab aliquo forense ultra tres solidos bononinorum:*

Ex hoc loco patet etiam notio vocabuli *Forcatica*, quam dubitanter exhibuit D. Du Cangius. [Fr.]

° **FORCATICA,** Tributum, ut opinor, quod pro statione in nundinis, quæ furcis fulcebiatur, habenda, pensitabatur. Pactum inter Bonon. et Ferrar. ann. 1193. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 449: *De Forcatica stationum, idem facient Bononienses, quod alii Lombardi.*

° **FORCELLA,** vox Italica, Furcilla, fuscina, Gall. *Fourchette.* Inventar. MS. thes. Sedis Apost. ann. 1295: *Item unam Forcellam ponderis unius unciæ.*

¶ **FORCELLETUM.** Vide *Fortia* 3.

¶ **FORCEPS,** *Fabricæ corruptæ Forfices dicuntur.* Gl. Isid. quæ sic emendandæ sunt ex Glossis MS. Regii, *Forceps, Fabri, qui corrupte Forfices dicuntur.* Isid. Orig. 20. 13: *Forfices secundum etymologiam, si a filo dicuntur F ponitur, ut Forfices quæ sunt sartorum: si a pilo per P ut Forpiceps, quæ sunt tonsorum: si ab accipiendo per C. ut Forcipes, eo quod formum capiant, quæ sunt fabrorum. Formum enim dixerunt antiqui calidum.* Festus habet: *Forcipes dicuntur, quod his forma, hoc est, calida capiuntur.* Hæc ad emendationem Glossarum Isid. cum *Forceps* Latinum sit.

° *Forcesces* et *Forcettes*, nostris. Lit. remiss. ann. 1388. in Reg. 135. Chartoph. reg. ch. 113: *Lequel Perrinet meu et tempté de convoitise rongna d'une Forcesces quatre desdiz florins.* Aliæ ann. 1394. in Reg. 147. ch. 104: *Icellui curé tira unes Forcettes,.... et d'icelles féri par le visage le suppliant.* Hinc *Fourceller*, Forcipe tondere, apud Guignevil. in Peregrinat. humani generis MS:

Se Fourcellé et tondu estes,
Si comme fol dessus les testes, etc.

Forcipes, quorum gemino dente componitur ignis in lychnis, inter vasa ac ministeria sacra reponuntur a Durando lib. 1. Ration. cap. 3. n. 29. [*Forcipes* etiam adhibitos reverentiæ causa ad tangendam sacram Eucharistiam, auctor est Macer in Hierolexic. Hinc idem esse quod Græci λαβίδα vocant, Latini *Cochlear* existimat. Vide Gl. med Græc. in voce Λαβὶς, et Lat. in *Cochlear.* In Synodo Limensi ann. 1586. *Forceps* dicitur Ferrum ad coquendum panem Eucharisticum.] Vide *Forfex.*

☞ *Forcipes* adhibiti in carnificinis Martyrum, qui triplicis speciei distinguuntur. Consule Baron. in Notis ad Martyrol. 26. Junii.

Forceps Oris, pro *Rostro* avis, quod forcipis figuram referat, apud Radulfum in Miraculis S. Richardi Cicestr. Episc. num. 13. Vita S. Guthlaci Anachoretæ n. 11: *In quo matutinæ volucres avido Forcipe pipant.* [Adde num. 23. et 25.]

¶ **FORCERIUM,** Feretrum, Gall. *Biere, Cercueil.* Litteræ Clementis PP. pro Monasterio S. Johannis Angeriac. ex Chartario ejusd. loci: *Fratres Minores Forceria sive arcas parochianorum Ecclesiæ dicti Monasterii apud fratres ipsos eligentium sepulturam, quæ cum corporibus non contigerit subterrari, infirmario dicti Monasterii libere reddant.*

° **FORCERIUS,** Qui scrinia et capsulas facit et vendit; *Forcetier*, in Lib. 1. stat. artif. Paris. ex Cam. Comput. fol. 278. r°. a vulgari *Forcier* et *Forceret*, Ital. *Forziere*, scrinium, arcula, capsula. Li-

bert. Montisfer. ann. 1291. in Reg. 181. Chartoph. reg. ch. 154: *Item collellarius, Forcerius, sypherius, cutellarius qui vendunt, duos denarios quolibet anno.* Charta ann. 1282. inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 76: *Li sénéchaus raporta tantost le seau amont, et nos le feismes tantost metre en un Forcier et séeller; si que il n'en peust riens séeller sans nos.* Lit. remiss. ann. 1387. in Reg. 132. ch. 19: *Laquelle suppliante print la clef d'un Forcier ou coffre dudit chanoine, etc. Un Forcier ou un escrin où la suppliante cuidast qu'il eust argent,* in aliis ann. 1392. ex Reg. 143. ch. 193. Aliæ ann. 1415. in Reg. 169. ch. 82: *Dedens icelle huche le suppliant trouva un Forchier qu'il defferma.* Inventar. ann. 1306. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1203: *Un Forceret couvert de soye o menues pieces de reliques.* Vide infra *Forgerium, Forsarius* et *Fourcerius.*

¶ 1. **FORCHA,** Furca, Gall. *Fourche,* in Chartulario Compendiensi.

* 2. **FORCHA,** Piscis genus. Tract. MS. de piscibus cap. 105. ex Cod. reg. 6838. C.: *Cornuta a nostris malarmat, a Liguribus malearmata per antiphrasim vocatur; a Romanis forchato et pesce Forcha a duobus cornibus nominatur.*

* **FORCHAGIUM,** Census, qui a singulis *furciis* seu domibus exigitur, idem quod *Foagium* 1. *Forchagium* nuncupatum a *Furcia* vel *Furquia*, domus, mansio. Vide in hac voce. Reg. episcopat. Nivern. ann. 1287: *Hic sunt redditus et res pertinentes ad domum de Albigniaco. Portus æstimatur x. libras, pedagium aquæ, lydæ, portoriis* (sic) *cum Forchagio... Forchagium, in quo prior nichil percipit, est quod quilibet bordelagius existens in villa de Albigniaco debet in vigilia Nativitatis Domini duos denarios episcopo, exceptis domibus existentibus in cimiteriis. Quælibet domus existens extra villam debet episcopo duos solidos; et si non requiratur ista costuma in dicta vigilia, non tenentur* (eam solvere). Vide *Forcagium.*

¶ **FORCHEAPUM.** Vide *Foriscapium.*

✱ **FORCHETTA.** [Gall. *Fourchette*: « Due scutelle deaurate et duo *Forchetta* que d. Archidiaconus dedit D. Pape. (Invent. Calixt. III. an. 1458. in Archiv. Vaticano.) »]

¶ 1. **FORCHIA,** Idem, si bene conjecto, quod jus mansionis, cum scilicet domini vel eorum missi aliquo divertebant *ad justitias faciendas.* Charta ann. 1066: *Habeat medietatem leddarum quæ veniunt in civitate sive per terram, sive per aquam, medietatem cordæ et piscationem Atacis, justitias, et balhias et Forchias, et gistos, et albergas, et acaptes, etc.* Vide *Furcia* et *Mansio.*

* Idem forte quod supra *Forchagium*, vel quod *Furca* prima aut tertia acceptione.

* 2. **FORCHIA,** Furca, Gall. *Fourche.* Lit. remiss. ann. 1356. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 515: *De quadam Forchia lignea... præfatum Jouynum solo ictu in capite de supra frontem percussit.* Vide infra *Fourchata.*

* 3. **FORCHIA,** Bivium, Italis *Forca,* in Terrear. Thossiac. ann. 1400.

* **FORCHONUS,** Forconus, Academ. Cruscan. *Forcone,* proprie est Tridens, merga. Stat. civil. Cuman. cap. 30. ex Cod. reg. 4622. fol. 132. v°: *Et idem intelligatur pro pallis et Forconis.* Et cap. 96. fol. 155. r°: *Et idem intelligatur pro pallis et Forchonis, et tendirolis, et alterius consimilis generis lignorum.* Vide infra *Furculus.*

* **FORCIA,** Exactio, quæ per vim fit, quodvis tributum, quod contra jus exigitur, idem quod *Foriscapium* et *Tolta* 1. Pactum inter Ursum ducem Venet. et Valpert. Aquil. patriarch. ann. 880. tom. 2. Cod. Ital. diplom. col. 1945: *Populus noster, qui ibi advenerit, nullum gravamen, aut suprapositam, vel Forcias patiatur.* Charta ann. 1093. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 433: *Nullam toltam vel Forciam faciant.* Alia ann. 1231. ibid. col. 445: *Gaudeant et heredes eorum libertate et immunitate perpetua ab omnibus talliis seu quistis, Forciis atque toltis. Garpivit..... alberguas et acaptes et dona et omnes Forcias,* in Ch. ann. 1123. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 424. *Furture,* eodem sensu, in Charta ann. 1358. inter Probat. domus de Castel. pag. XIII: *Toutes Furtures, crouez, réansons, debites, demandes, oppression, mortemain, fourmariages, tailles, gros et autres Furtures.* Sed legendum suspicor *Forçures.* Vide infra *Fortia* 5. Hinc

* Forciare, Ejusmodi tributa exigere. Charta Bern. Jordani dom. de Insula ann. 1324. in Reg. 70. Chartoph. reg. ch. 279: *Concedentes vobis plenam et liberam potestatem... ponendi bajulum seu bajulos, collectores seu plicatores redditsuum, et distringendi ac Forciandi dictos reddilus et debitores ipsorum.* Vide in *Fortia* 2.

¶ **FORCIAGIUM.** Vide *Forcagium.*

¶ **FORCIPIUM,** Radius brachii. Acta SS. Junii tom. 3. pag. 396. de S. Alena: *Atque uno spondili seu Forcipio consimili brachii.*

* **FORCIATUS,** Per vim exactus. Libert. Montisfer. ann. 1291. in Reg. 181. Chartoph. reg. ch. 154: *Item dominus, domina, non habebunt infra dictum mandamentum..... alberghagium, nec toltam, nec talliam, nec questam, nec empcionem, nec aliquod aliud servitium, Forciatam seu Forciatum, etc.*

✱ **FORCISTA.** [Signum Consulum. Dief.]

FORCONSILIARE. Vide *Forisconsiliare.*

* **FORCONUS.** Vide supra *Forchonus.*

FORDA. Ordinatio Marisci Ramesiensis pag. 69: *Non liceat alicui de cætero facere dammas, aut Fordas, aut alia impedimenta in aliquibus landeis, watergangiis, fossatis sive aquagiis communibus in marisco prædicto, etc.* Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 657: *Et tendit usque ad magnam aquam de Ayr, et Fordales ejusdem prati, quæ percutiunt ex una parte super pratum hospitalis, etc.* Saxon. ford est amnis, vadum, trajectus. [Hinc Beda lib. 4. Hist. cap. 28: *Juxta fluvium Alnæ, in loco qui dicitur Ad-twi-forda, quod significat ad duplex vadum.* Inde etiam *Francfurtum* nomen habet, quia vadum est, quo Francorum transitus fuit in Sueviam ad Coloniam Francorum, quæ Franconia exinde dicta est, ut observat Schilter. in Gloss. Teuton.]

FORDANNO. Formula Lindenbrog. 160: *Et quod feci, super me feci, et ego hodie ipsum facio Fordanno, et forbatudo infra noctes 42. sicut lex et consuetudo est.* Editio Bignonii pag. 245. habet hoc loco: *Et quod feci, super me fecit, et ego hodie ipsum facio infra damnum et forbatudum infra noctes* 42. *etc.* Vide, quæ de hac voce commentatur Somnerus in Glossario Saxonic. verbo *Fordoen,* et *Otgilde,* ubi ait Saxonibus fordoen, esse *interimere.*

FORDARIUM. Vide *Forarium.*

FORDRO. Lex Ripuar. tit. 33. § 4: *Quod si in ipsa hora, quando res intertiatur responderit, quod Fordronem suum nesciat, etc.* i. auctorem rei venditæ, vel intertiatæ, [qui etiam tamquam suam postulat et repetit. Belgis *Vorderen*, auctore Junio in Notis ad Willeramum pag. 88. est aliquem voce ciere ac jugi clamore, ut se sistat, urgere. *Fordern* et *Fodern* eadem notione usurpant Germani.]

FORE, pro *Esse.* Gregorius Turon. in Vita S. Maurilii Episc. Andeg. MS. cap. 2: *Audiens autem..... in villa quadam... fanum Fore antiquissimum diversis idolorum culturis dedicatum, etc.* Adde cap. 18. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 16:

En qui confirmas Christum Fore cunctipotentem.

Ditmarus lib. 2: *In medium prosiliit, et Cunonem per omnia mentitum Fore coram omnibus dixit.* Occurrit passim. Vide Felicem Osium in Notis ad Ottonem Morenam pag. 34.

FORE-CENSITI Presbyteri. Capitulare Pipini Regis Italiæ, editum a Steph. Baluzio cap. 36. [** Pertz. ann. 786. cap. 7.]: *Ipsi* (Monachi) *in verbo tantum et veritate promittant, de quibus specialiter Abbas adducunt Domino nostro, deinde advocatis et Vicariis, Centenariis, sive Fore censiti Presbyteri, atque cuncta generalitas populi, etc.* Iidem forte qui *Forastici.* Vide *Presbyter Forasticus* in *Presbyter.*

FOREFACERE, Forefactum, Forfaitura. Vide infra in *Forisfacere* 1.

¶ **FOREFENG.** Vide *Forfang.*

¶ **FOREGIUM,** Idem quod supra *Foragium,* Jus Domino debitum pro impositione pretii vini distrahendi. Charta anni 1238. in Histor. Mediani Monast. pag. 316: *De Foregiis vero jam dictæ villæ, quæ ita vulgo dicuntur, et de gallinis et de denariis et de panibus utraque pars medietatem sibi ex integro retinebit.*

¶ **FORELLUS,** Vagina, Gallice *Fourreau* ut reor. Chartularium V. S. Vedasti pag. 268: *Domus Seyberti Scabini feodus est: debet hominium, justitiam et ad cambucam Abbatis Forellum.*

* Alias *Forel.* Lit. remiss. ann. 1351. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 13: *Qui quidem presbyter iratus .... dictum Persil de quodam ense cum Forello, quem tenebat, in capite vulneravit.* Aliæ ann. 1354. in Reg. 83. ch. 10: *Per prænominatos fuerat eidem Reginaldo ensis amotus una cum Forello. Il prit alors son espée, la tira de son Forel,* in aliis Lit. ann. 1390. ex Reg. 138. ch. 149. Vide *Fodrus* et *Forulus.*

* **FOREMARITAGIUM,** Præstatio, quæ a servis pro facultate conjuges sibi adscribendi ex libera conditione pensitabatur. Charta Joan. ducis Bitur. pro fundat. S. Capel. Bitur. ann. 1405. ex Bibl. reg.: *Cum omnibus . . . mortailliis, Foremaritagiis, predagiis, vectigalibus et aliis servitutibus, etc.* Vide *Forismaritagium.*

* **FOREMUNDUS,** Patronus, defensor, tutor. Charta 12. sæc. apud Pez. tom. 6. Anecd. part. 2. pag. 61. col. 1: *Insuper et curtem patris ejus, vel aliam in civitate certa ei conventione promisimus per manum Friderici de Inchilingin, Foremundi sui.* Vide *Mundiburdus.*

* **FORENCIANUS,** Extraneus, advena, peregrinus. Libert. Figiac. ann. 1318. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 663. art. 15: *Dum tamen Forencianus conqueratur de casibus pertinentibus ad consules, etc.* Vide supra *Foratanens.*

¶ **FORENCISUS,** f. pro *Forinsecus,* Exterus. *Cum magna multitudine navigii*

in Forencisis insulis Scotiæ applicuit, apud Rymerum tom. 1. pag. 772. Vide *Forinseci*.

FORENSES, Extranei, in Hist. Cortusior. lib. 1. cap. 11. et alibi. *Foresi*, Boccaccio. Vide *Forensis* 2.

FORENSES HOMINES, qui vulgo *Albani*, seu *Aubains*, Alienigenæ, in veteri Notitia apud Loisellum in Hist. Bellovacensi pag. 248. Vide *Presbyter Forensis*.

⁂ FORENSES SERVI. Vide Guerard. Prolegon. in Chartul. S. Petri Carnot. pag. 46.

¶ 1. **FORENSIS**, ut *Feria*, Hebdomadis dies. Diarium belli Hussitici apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 131 : *Anno Domini* 1415. *currente Forensi* 4°. *ante Dominicam Palmarum, quæ erat dies* 20. *mensis Martii, etc.* Occurrit iterum pag. 127. et 147.

* FORENSIS DIES, Quo forum tenetur. Vide supra in *Dies* 7.

* 2. **FORENSIS**, Hospes, qui foris venit. Acta B. Joan. Firm. tom. 2. Aug. pag. 462. col. 2 : *Non comedebat communiter nisi semel in die*, ... *nisi aliquando ad sociandum Forenses cum quibus ex caritate comedebat de omnibus, et aliquando bis in die*. Vide *Forenses*. [⁂ De *Scolaribus Forensibus* agit Savin. Hist. Jur. Roman. med. temp. tom. 3. cap. 21. § 69.

¶ FORENSIS BURGUS, Gall. *Fauxbourg*, quia foras seu extra civitatem. Chronic. MS. S. Medardi Suession. inter Valesiana, ad ann. 1240 : *Ipsi vero appropinquantes civitati Carcasonæ a Burgensibus et illis qui manebant in Burgo Forensi, intus nocte per traditionem sunt intromissi : civitatem vero et illos qui intus erant et custodes Regis in crastino obsederunt........ Ipsi vero Albigenses ab obsidione recedentes totum Forensem Burgum inclitum Carcasonæ igne combusserunt*.

⁂ 3. **FORENSIS**, Tabellio. Vide Marin. Pap. Diplom. num. 75. not. 9. et Savin. Histor. Jur. Rom. med. temp. tom. 1. cap. 5. § 106. not. 5.

⁂ 4. **FORENSIS** LEX, FORENSE JUS, Quod spectat *forum* vel nundinas. Chart. Gandersheim. ann. 1188. apud Haltaus. voce *Markt-Recht*, col. 1326 : *Si quis...... in præfatis locis publicas mercaturas exercuerit, ratione mercationis, non ratione personæ Legi Forensi subjacebit, etc.* Chart. Frider. I. Imper. ann. 1181. ibid. : *Mercatores.... areas vel curtes suas non militibus sed mercatoribus, qui Forensia jura exequantur, vendant*. Vide *Forale* 2.

⁂ FORENSIS JUSTITIA. Vide in *Judicium* 3.

⁂ FORENSE JUDICIUM. Vide ibidem.

⁂ FORENSE PLACITUM. Vide ibidem.

⁂ FORENSIS MODIUS, Modius communis mensuræ. Germ. *Markt-Scheffel*. Vide Haltaus. Glossar. Germ. in hac voce col. 1328.

* FORENSES VILLÆ, Rurales. Vide in *Villa*.

¶ **FORENSITUS**, quasi *Foras situs*, Proscriptus, *bannitus*. Sententia D. Dalphini contra Franciscum de Bardoneschia lata ann. 1334. Hist. Dalph. tom. 2. pag. 258. col. 2 : *Et si aliqui Forensiti, unus, duo vel plures ipsum Franciscum ceperint mortuum vel vivum et Curiæ nostræ reddiderint, ipsis parcimus et bona sua reddimus eisdem ex nunc ; et si banniti vel alias in contumacia vel indignatione nostra fuerint, capientes seu capi facientes eumdem Franciscum, bannum et contumaciam et nostram gratiam ex nunc, prout ex tunc, remittimus et restituimus eisdem bona ipsorum, etc.* Vide *Forestare* 1. et *Forissiti*.

* Pactum inter reg. Rob. comit. Prov. et Phil. de Sabaud. ann. 1325. ex schedis Pr. *de Mazaugues : Et idem intelligatur de rebus et godiis bonorum et rerum Forensitorum Ripæ ; ...... ita tamen quod dictum capitulum non extendatur ad proditores et rebelles alicujus partis, nec ad rebelles vel Forensitos locorum regiorum, qui rebelles et Forensiti a dicta treuga .... penitus sunt exclusi*. Vide *Forestatio*.

FORERA, vox Agrimensorum, apud quos in agrorum distinctionibus pars ea dicitur, quæ latus suum alterius fini, fronti seu capiti opponit. In campis arabilibus sulcos habet transversos sulcis terræ seu quarentenæ impingentis, hoc est, ut vocant, *abuttantis*. *Terra transversalis*, quondam Angl. *an heavod land*, hodie nonnullis *head-land*, quasi dicat *terra capitalis* (quod ad capita aliarum jaceat) nuncupata. Spelman. [Charta ann. 47. Edwardi III. Reg. Angl. apud Th. *Blount* in Nomolex. Anglic. : *Uno capite abuttante super Foreram Rogeri Attecastel*. Charta ann. 1258. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 88 : *Quatuor selliones super Osolvistonesty ; et duas Foreras super le Grob, etc.*] Vide *Forschet*.

¶ FORRERIA, Eadem notione. Charta ann. 1348. apud Kennett. in Antiquit. Ambrosden. pag. 469 : *Fuit seisitus in manerio domini de una Forreria et* III.... *terræ super Alchestre*.

* 1. **FORERIA**, Cella penaria, Gall. *Grénier, magasin*. Burcard. Argent. de Alex. VI. PP. pag. 42 : *Omnia bona prædicti Cusentini privati fuerunt ex mandato papæ asportata de camera sua, et reposita in Foreria papæ*. *Feurerie*, in Lit. ann. 1384. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 95.

* 2. **FORERIA**, Pabulum, Gall. *Pâture*, alias *Foriere*. Charta ann. 1296. in Chartul. Boni-port : *Item apud Gauvray a Petro Cousin quinque solidos super Foreria bubulcorum*. Alia ann. 1245. in Chartul. S. Cornel. Compend. fol. 172. r°. col. 1 : *Mesires li abés Jehans de Compiegne et tous li couvens de chel lieu meïsmes m'ont donné et otroié en fief et en houmage à moi et à mes oirs une Foriere de pré, qui estoit leur propre*. Rursum alia ann. 1326. in Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 140 : *Chiunc journeus, ou la entour, que de fries, que de Forieres, ke de terres, que de voies*.

¶ **FORERIUS**. Vide in *Fodrum*.

¶ **FORES**, pro *Fori*, leges, consuetudines. *Secundum Fores et consuetudines*, apud Rymerum tom. 3. pag. 224. col. 2. sed alibi, *Secundum Foros et consuetudines*. Vide *Forus* 2.

¶ **FORES** REGIS, Curia. Charta Udalrici Episc. August. inter Acta SS. Benedict. sæc. 5. pag. 477 : *Huic Irminhardo in exterioribus rebus prudenter conversanti, et dignis meritis suis bonam famam in contiguis partibus et in Regis Foribus promerenti, placuit ut aliquod remedium suæ animæ præpararet*.

¶ **FORESCHETA**. Vide *Forschet*.

FORESCUM. Fori Morlanenses cap. 12 : *Item statuo, quod aliquis istius villæ non capiatur pro aliquo Foresco, si fidejussores dare poterit*. Ubi videtur legendum *Forefacto*.

¶ **FORESICUM**, pro *Forisfactum*. Litteræ Episcopi Butuntini ad Massilienses 13. Octob. Indict. 3 : *Si qua sunt dampna illata per gentes Regis Aragonum aut Foresica..... procurarent quod fieret emenda*.

FORESNI. Titulus 2. Legis Frisior. *Foresni* inscribitur, seu *Forresni*, ut habet Editio Heroldi : ubi agitur de iis, qui alios *exponunt ad occidendum*, i. elocant, vel adsciscunt, ex quo Sikama legendum censet *Forreednisse*, id est, de proditione.

FORESTA, FORESTE, FORESTUS, etc. Saltus, silva, nemus : Cambro-Britannis, qui, ut aiunt, priscam linguam Gallicam et Britannicam retinent, *Fforest*, [Germanis *Forst*.] Lindwodo, *Foresta* est, *ubi sunt feræ non inclusæ ; Parcus, locus, ubi sunt feræ inclusæ*. Ockamus cap. *Quid Regis Foresta est : Foresta est tuta ferarum mansio, non quarumlibet, sed silvestrium, non quibuslibet in locis, sed certis, et idoneis, unde Foresta, E mutata in O, quasi Feresta, hoc est, ferarum statio*. Eadem habet liber Niger Scacarii Anglici, cujus auctor creditur Gervasius Tilleberiensis, apud Spelmannum. Alii, quod *foris stent*, forestas dictas putant. [Vide Menagium in Dictionario Etymol. Gallic.]

FORESTE. Vita S. Gudilæ Virg. n. 39 : *Per circumadjacentem Forestem exturbabat rapidas feras a sedibus suis*. [⁂ Fere semper accus. casu *Forestem scribunt*.] Occurrit præterea hæc vox apud Laurentium Leodiensem in Episcopis Virdun. pag. 323. in Charta Childerici Regis apud Bolland. 1. Febr. pag. 235. [In Charta Bertradæ ann. 722. inter Probat. Hist. Lotharing. tom. 1. col. 269. in Præcepto Lotharii Regis ann. 861. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 178.] in Charta Caroli Simplicis apud Miræum in Diplomat. Belg. lib. 2. cap. 17. [in Charta ann. 1040. apud Mabill. tom. 4. Annal. pag. 733.] et alibi passim.

¶ FORASTIUM. Charta Conradi II. Imp. pro Ecclesia Cathedrali Camerac. ann. 1146. apud Miræum tom. 1. Diplom. Belgic. pag. 181 : *Forastium etiam tendens in longitudine e Sanasionis monte usque ad illum locum, ubi duæ Helpræ cadunt in Sambram*.

FORASTUM, et FORESTUM, apud Baldricum in Chr. Cameracensi lib. 1. cap. 108. Ditmarum lib. 3. pag. 27. in Charta Caroli M. [in Præcepto Ottonis I. imper. ann. 945. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 285. in Tabular. S. Mauritii *de Carnoet*, et Kemperlegiensi, Miræum tom. 2. Diplom. Belg. pag. 1128.] apud Crantzium in Metrop. lib. 1. cap. 2. in Privilegiis Ecclesiæ Hammaburg. pag. 186. etc.

FORESTA, [in Edicto Philippi Pulcri ann. 1302. apud D. *de Lauriere* tom. 2. Ordinat. Reg. pag. 455.] apud Perardum in Burgundicis pag. 28.

FORESTUS, in Capitulari de Villis cap. 11. [in Charta ann. 1300. apud Ludewig. tom. 6. pag. 40.] apud Ditmarum lib. ult. pag. 110. etc.

FORASTA, in Chartis Alemannicis Goldasti cap. 31.

¶ FORESTIA. Charta Adæ Dominæ de Firmitate Ansculfi pro Monast. Rodoliensi (*Reuil*) ex Archivo ejusdem : *Et quicquid præfati Monachi pari modo in eisdem locis poterunt juste et legaliter acquirere, sine extirpatione Forestiarum*.

FORESTE DOMINICUM, Silva Regia, in Lege Longob. lib. 1. tit. 22. § 7. [⁂ Carol. M. 71.] apud Eginhardum Epist. 7. et in Charta Ludovici Pii Imperatoris apud Ughellum tom. 5. pag. 618. *Forestes*, in eadem Lege Longob. lib. 3. tit.

35. [☞ Lud. Pii 49.] [in Charta Caroli M. ann. 20. regni ejus.] *Silvæ ad Regem pertinentes*, in Vita S. Richarii, silvæ scilicet majores, quas Principes sibi reservabant, quo in iis, certis anni tempestatibus, venationi indulgerent, quæ aliis prorsus in iis erat interdicta : adeo ut Guntrannus Rex Chundonem Cubicularium Regium, qui bubalum venando in Vosago occiderat, morte mulctarit, ut refert Gregorius Turon. lib. 10. cap. 10. Sed et ipsis Regum filiis in iis venari fas non erat, quod exerte habetur in Capitulis Caroli C. tit. 43. cap. 32. cujus locum hic afferam, quod aliquot forestarum dominicarum nomina et situs prodat : *In quibus ex nostris palatiis filius noster, si necessitas non fuerit, morari, vel in quibus Forestibus venationem exercere non debeat. Carisiacus penitus cum Forestibus excipitur. Silvacus cum toto Laudunensi similiter. Compendium cum Causia similiter. Salmotiacus similiter. In Odreia villa porcos non accipiat : et non ibi caciet, nisi in transeundo. In Attiniaco parum caciet. In Verno porcos accipiat tantum. Arduenna penitus excipitur, nisi in transeundo, et villæ ad servitium nostrum similiter. In Ligurio porcos et feramina accipiat. Aristallum cum Foreste penitus excipitur. In Lens, et Wara, et Astenido, et feramina et porcos capere potest. In Rugitusit, in Scadebolt, et in Launif, tantummodo in transitu, et sicut minus potest. In Crisiaco similiter. In Lisgo porcos tantum accipiat. Ut Adelelmus de Forestibus diligenter sciat, quot porci et feramina in unaquaque a filio nostro caciata fuerint.* Adde Capitulare 1. Caroli Mag. ann. 802. cap. 39. Atque ut aliquid de forestis istis Regiis ibi recensitis adnotem,

Carisiacum, locum hodie *Kiersi sur Oyse* nominari in pago Suessionensi, multis probaturus est propediem vir doctissimus Jo. Mabillonius, ubi celeberrimum extitit regium palatium : et ab eo haud procul *Foreste*, seu silva, in qua *Ludovicum Pium ex more autumnalem venationem complevisse* ann. 820. refert Eginhardus in Annalib.

Silvacum, in Laudunensi pago, locum hodie *Selve* dictum, haud procul Fara oppido, ubi est Vedogiensis silva, statuit idem Mabillonius.

Venationis Regum in *Causia* silva, quæ et *Cotia* Scriptoribus passim, ad Compendium, meminerunt Gregorius Turon. lib. 4. cap. 21. Fortunatus in Vita S. Medardi, Gesta Regum Francor. cap. 29. etc. Hodie *Forest de Compiegne* appellatur.

Quæ *Odreia* villa hic appellatur, *Audriaca* dicitur in Annalibus Francorum Bertinianis annis 865. 867. 871. 873. 878. et apud Eginhardum Epist. 52. *Odriacum* et *Hodricium*, in Chartis Dagoberti et Caroli M. apud Doubletum pag. 676. 721. statuiturque inter Ambianos et Atrebates, quam quidem eamdem esse cum *Ariaco*, vulgo *Aire*, multis probavit Malbrancus lib. 5. de Morin. cap. 4. 9. 11. 13. 14. 15. 16. lib. 7. cap. 58. cui adjacet ingens silva, quam *Vastlau*, seu vastum saltum vocant.

De *Attiniaco* et *Verno* Palatiis, quibus adjunctæ fuere silvæ regiæ, quædam adnotamus, ubi de Palatiis regiis. *Broili ad Attiniacum Palatium* meminit Capitulare triplex Caroli Mag. ann. 808. cap. 10.

Venationis regiæ in *Ardenna*, seu *Arduenna* silva crebra mentio est in Annalibus Francorum ann. 802. 804. 813. 819. 822. 823.

Aristalli, seu *Heristalli* Palatii mentio pariter non semel occurrit in iisdem Annalibus.

Lens etiamnum habetur oppidulum in Attrebatibus.

Astenidum videtur esse *Satanacum* in Lotharingia, quod *Astenai* olim, nunc *Stenai* dicitur.

Crisciacus etiamnum nomen retinet in Comitatu Pontivi, hodie *Cresci*, cui adjacet ingens ejusdem nominis *Foreste*. *Criscecus villa in Pontio*, apud Fredegarium cap. 96. *Crisciagus*, in Gestis Regum Franc. cap. 45. *Crisciacensis silva* in Vita S. Richarii.

Aquisgranensis forestis meminit Charta Caroli M. pro Ecclesia Osnabrugensi ann. 840.

Vosagi celeberrimæ silvæ, in qua regiæ venationes fiebant, mentio est etiam passim apud Scriptores, Gregorium Turon. lib. 10. cap. 10. Fortunatum lib. 7. Poem. 4. in Annalib. Franc. ann. 805. 806. 817. 821. 825. etc.

° *Foresta de Bieria* inter *regias* annumeratur, in Charta ann. 1317. ex Reg. 54. Chartoph. reg. fol. 33. r°.

Fiebant autem istæ venationes a Principibus nostris cum tota Palatii comitiva. Hinc *Venationes publicæ* vocantur forestæ ipsæ Regiæ in Chronico Montis-Sereni : *Erat circa locum ipsum Venatio publica Imperatoris.* Sub autumnum ut plurimum fiebant : unde *Venationes autumnales* dicuntur Eginhardo ann. 820. 822. 826. *Venationes ex more, more solito*, solennes, ut loquitur idem Eginhardus ann. 817. 819. 820. *Juxta morem Francorum*, ut auctor Vitæ Ludovici Pii ann. 817. Idem ann. 822 : *Quibus dispositis juxta morem Francorum Regum autumnale tempus venationibus insumpsit.*

Ut olim veteribus Gallis, quod testatur Arrianus lib. de Venatione cap. 34. ita fuit venatio Francis omnibus familiare exercitium. Quippe cum venatio artis bellicæ pars ac imago semper habita sit, et, ut ait Aristides Orat. in Minervam, τῆς πολεμικῆς μορίον τέχνης, μᾶλλον δὲ εἰκών. Seu, ut Philo Judæus in Vita Mosis : Ἡ μὲν γὰρ τῶν ἀγρίων θήρα στρατηγικὸν κατ' ἐχθρῶν ἐστι γύμνασμα. His artibus futuri Duces olim imbuebantur, inquit Plinius in Paneg. Philippus *Mouskes* in Carolo M. :

Et nules gens en tout le mont
Si volontiers kacier ne vont,
Ne en riviere, com François,
Et orent fet tousjours ançois.

Id pariter de Francis omnibus, et Francorum Principibus testantur Scriptores alii. Aimoinus lib. 1. Hist. cap. 21. in Clodoveo : *Ut Moris est Francorum venatu insistere.* Et lib. 2. cap. 37 : *Indeque venationis gratia exercendæ, cujus studiosos fore Francos supra meminimus, Cociam silvam ingressus, etc.* Gesta Dagoberti Regis cap. 2. de ipso Dagoberto : *Cum adolescentiæ ætatem, ut Genti Francorum moris est, venationibus exerceret, etc.* De eodem cap. 23 : *Exercitiis viritim* (f. virium) *et venationibus assidue utens, in omni agilitate corporea strenuus atque incomparabilis erat.* Angradus Monachus in Vita S. Ansberti, de Theodorico Rege : *Venatibus, ut sibi gentilitium erat, indulgens.* Idem de Chlotario prodit Fredegarius Scholast. cap. 42. Eginhardus de Carolo M. : *Assidue exercebatur in equitando ac venando, quod illi gentilitium erat : quia vix ulla in terris natio invenitur, quæ in hac arte Francis possit æquari.* Poeta Saxonicus lib. 5 :

Hic se venatu, nec non equitando frequenter,
Fecerat ignarum desidiæ penitus.

Alcuinus, sive quis alius auctor Poematis de Carolo M. editi a Canisio :

... Etenim nemora inter opaca
Hic pater assidue Carolus venerabilis heros
Exercere solet gratos per gramina ludos,
Atque agitare feras canibus, tremulisque sagittis
Sternere cornigeram, nigraque sub arbore turbam.

Sed et *filios, quam primum ætas patiebatur, more Francorum equitare, armis, ac venationibus exerceri fecit*, ut est apud eumdem Eginhardum. Ludovicum Pium venatoriis etiam exercitiis vacasse testantur Theganus cap. 19. et auctor Vitæ illius ann. 817.

Ut vero omissis priscis Regibus ad recentiores transeamus, Ludovicum XI. venationi operam impensius dedisse tradit Monstrelletus 3. vol. pag. 97. Id ipsum scribit Thuanus de Carolo IX. cujus de Venatione liber in omnium manibus versatur. De Ludovico XIII. norunt, qui etiamnum sunt superstites.

Fateor tamen Regibus nostris non peculiare fuisse venationis studium, quod ab antiquis etiam Principibus cultum, exemplis aliquot probavit Meursius in Notis ad Lycophronem.

Præ cæteris autem Reges Angliæ Normannicos venationis perinde studiosos extitisse, ex Scriptoribus constat, *qui in tantam erupere insaniam*, (verbis utor Joannis Sarisber. lib. 1. Policrat. cap. 4.) *ut hostes naturæ fierent, conditionis suæ immemores, divini judicii contemptores, dum in vindictam ferarum, imaginem Dei exquisitis suppliciis subjugarent : nec veriti sunt hominem pro bestiola perdere, quem Unigenitus Dei redemit sanguine suo.* Quibus quidem verbis utrumque Willelmum, Nothum et Rufum, et Henricum I. carpit; ac Nothum quidem, qui ut auctor est Robertus de Monte ann. 1084. et Bromptonus, ei, qui cervum aut aprum cepisset, oculos evellebat, ut qui feras, tanquam earum pater, amaret : Willelmum vero Rufum, qui, ut habet Knyghtonus lib. 2. cap. 7. *tantam exercuit per forestas duritiam, quod pro dama hominem suspenderet, pro lepore 20. solidis plecteretur, pro cuniculo* 10. *sol. daret.*

Rufi in venatores sævitiam pluribus etiam exagitat Eadmerus lib. 2. Hist. Novor. pag. 48 : *Hac fide in ipso proficiente, ad hoc quoque lapsus est, ut Dei judicio incredulus fieret, injustitiæque illud arguens, Deum aut facta hominum ignorare, aut æquitatis ea lance nolle pensare, astrueret. Exempli causa 50. circiter viri, quibus adhuc illis diebus, ex antiqua Anglorum ingenuitate, divitiarum vestigia quædam arridere videbantur, capti sunt, et calumniati, quod cervos Regis ceperint, mactaverint, manducaverint. Negant illi. Unde statim ad judicium rapti, judicantur injectam calumniam examine igniti ferri a se propulsare debere. Statuto itaque die, præfixi pœnæ judicii pariter subacti sunt, remota pietate et misericordia. Erat ergo misericordiam videre, etc.* Denique Henricus 1. *Feras propter venationis delicias plus justo diligens, in publicis animadversionibus cervicidas ab homicidis parum discernebat.* Verba sunt Willelmi Neubrigensis lib. 1. cap. 3. et lib. 3. cap. 26. Quo etiam referenda ista ex laudato Joan. Sarisberiensi : *Quæ fere naturæ sunt et de jure occupantium fiunt, sibi audet humana temeritas inspiciente Domino vendicare, et idem juris in omnibus ubicunque sunt statuit, ac si claustri sui indagine universa cinxisset; quodque magis mirere, pedicas parare, avibus la-*

queos texere, allicere modis vel fistula, aut quibuscumque insidiis supplantare, ex edicto sæpe fit criminis, et vel proscriptione bonorum mulctatur, vel membrorum punitur salutisque dispendio. Volucres cœli et pisces maris communes esse audieras, sed hæ fisci sunt, quas venatica exigit ubicunque volant. Paulo mitior fuit Henricus II. *qui hujusmodi transgressores carcerali custodia sive exilio ad tempus coercuit.* At Ricardus I. Henrici II. filius in Assisa de forestis, apud Roger. Hovedenum pag. 784. veteres Leges in usum rursum revocavit, statuitque, ut qui ei de venatione et forestis forisfecissent, et inde essent convicti, plenaria de illis justitia fieret, qualis facta fuerat tempore Henrici avi sui, videlicet ut amitterent oculos et testiculos. Verum postea pœnam hanc sustulit ipse Ricardus. *Hanc enim legem de venatione sublatam,* inquit Matth. Paris ann. 1232. *in hoc temperavit, quod cum apud Reges antecessores ejus, si quilibet in fraude venationis deprehensi fuissent, eruebantur oculi eorum, abscindebantur virilia, manus vel pedes . . . truncabantur. Sed tale judicium pio Regi Ricardo visum est nimis inhumanum, ut homines ad imaginem Dei creati, pro feris, quæ juxta legem naturalem generaliter omnibus sunt concessæ, de vita vel membris periclitarentur, ut id faciendo feris ac bestiis deterior videretur. Hoc enim solummodo sufficiebat ei, ut quilibet in culpa deprensi, vel Angliam abjurarent, vel pœnam carceralem subirent, vel pœna punirentur pecuniali, salvis omnibus vita et membris.* Tandem Edwardus I. in magna Charta Libertatum Angliæ cap. 10. vetuit, ne ullus de cætero vitam vel membra amitteret pro venatione regia, sed gravi mulcta, vel carcere, aut exilio puniretur.

Cum igitur ea laboraret insania Willelmus Nothus, *terram,* ut ait Gualterus Mapæus, vetus Scriptor, apud Camdenum in Britannia, *Deo et hominibus abstulit, ut eam dicaret feris et canum lustris, a qua 36. matrices Ecclesias exstirpavit, et populum eorum dedit exterminio.* Brompton. de Notho : *In silva venationis, quæ nunc nova foresta vocatur, villas et Ecclesias plures eradicari, gentem exstirpari, et a feris habitari fecit.* Et infra, de Rufo : *Ad novam regiam forestam, Anglice Ychene dictam, quam pater suus Willelmus Bastardus hominibus fugatis, desertis villis, et subreptis Ecclesiis, per 30. et eo amplius miliaria in saltus et lustra ferarum redegerat, etc.* Quod alii perperam Rufo adscribunt, de quo ita Knyghtonus : *Fecit forestas in multis locis per medium regni, et inter Southamtonam et Prioratum de Twinam, qui nunc vocatur Christohyrke, prostravit, et exterminavit 22. Ecclesias majores, cum villis, Capellis et maneriis atque mansionibus : secundum vero quosdam 52. Ecclesias parochiales, et fecit de loco illo forestam novam, quam vocavit suum Novum herbarium, et replevit eam cervis, damis, et aliis feris, parcens illis per 7. annos venatus gratia.* Cui sententiæ, falsæ licet, favent Versiculi Joannes Withi Episcopi Wintoniensis ab Camdeno laudati.

Ut vero in eadem *Nova foresta* Walteri Tirelli sagitta percussus interierit Rufus, narrant Scriptores Anglici omnes. Sed et Brompton. ann. 1100. perinde ut alii, ante Rufum, Ricardum Henrici I. fratrem, a suo Milite, inter venandum, in eadem foresta confossum scribunt. In qua etiam Henricus, Nothi e filio Roberto nepos, dum feras contentius insectatur, ramusculis, ut olim Absalom, appensus, animam efflavit. Hæc tristia regalis familiæ fata sic perstringit Joan. Sarisberiensis : *Nostrorum quoque temporum luctuosis instruimur exemplis ab hujusmodi inquietudine temperare, cum proceres nostros inter venandum veris variisque miraculis indignatio divina percusserit, bestialemque sæpe invenerint exitum vitæ, qui, dum licuit, bestialiter vixerant. Regibus quoque ipsis manus Domini non pepercit, et in malitiam eorum condignam et gloriosam exercuit ultionem.* Hanc porro forestam Novam *Ytene*, vel *Ychene* appellatam fuisse scribunt Simeon Dunelmensis et Brompton. ann. 1100.

Præter novam forestam in Regno Angliæ 68. *forestas,* præter *chaceas* 13. et *parcos* plus minus 781. ut et earum nomina et situs, recenset Spelmannus.

PLENA FORESTA, Jus utendi foresta, et in qualibet illius parte. Regestum Philippi Aug. Herouvallianum fol. 69 : *Plures sunt, qui debent 2. denar. pro brenagio, et habent herbagium in communi foresta, donando pro unaquaque vacca 1. den. Pro fructibus Plenæ Forestæ donat quisque unam gallinam, sive 2. den. nisi possit affidare, quod fructum non habuit.*

FORESTE, FORESTIS, Vivarium piscium. Charta Childeberti Regis pro Abbatia S. Germani Parisiensis : *Has omnes piscationes, quæ sunt et fieri possunt in utraque parte fluminis, sicut nos tenemus, et nostra Forestis est, tradimus ad ipsum locum, etc.* Charta Caroli C. pro Monasterio S. Dionys. apud Doubletum pag. 789 : *Pari etiam voto attribuimus eis Forestam piscationis atque venationis.* Alia ejusdem Regis apud eumdem pag. 803 : *Pari etiam modo attribuimus illis in ipsa aqua Forestam piscationis.* In alia, pag. 806. *Foresta aquatica* dicitur. Carolus M. in Capitul. ex triplici lege cap. 18 : *De Forestis, ut forestarii bene illas defendant, simul custodiant bestias et pisces, etc.* Adde Capit. 2. ann. 813. cap. 19. Charta Caroli C. apud Perardum in Burgundicis : *Silvam ubi possint saginari porci 600. Forestam piscium in aqua a ponte Divionis castri usque ad Roriacum.* Adde Chronicon S. Benigni pag. 412. Charta Zuenteboldi Regis apud Sammarthan. in Abbat. S. Apri : *Concessimus... nostram piscationem scilicet in Foresta nostra super fluvium Mosellæ in unaquaque hebdomada dies duos, etc.* Alia Gaufridi Meldensis Episcopi ann. 1211. in Tabul. Campan. : *Conquerebantur, quod Comitissa volebat facere forestam in aqua de Nongento.*

Forestas vero piscium vivaria appellasse videntur nostri, quod majoribus illis silvis adjuncta essent et vivaria. Capitulare 2. ann. 813. cap. 19. de cura villicorum : *In Forestis mansum regale, et ibi Vivaria cum piscibus, et homines ibi maneant.*

FORESTARE, Silvam in forestem convertere, forestæ adscribere, jus forestæ concedere ; *Forestem noviter instituere,* in Capitul. 4. ann. 819. cap. 7. et lib. 4. Capit. cap. 42. 65. Charta Conradi Imp. ann. 1029. in Chronico Episcopor. Mindensium pag. 736 : *Quandam silvam... Forestari concessimus, et banni nostri districtu circumvallavimus, ea videlicet ratione, ut nemo ulterius in eodem Foresto absque prælibati Episcopi suorumve successorum licentia potestatem habeat venandi, sagittandi, retia aut laqueos ponendi, aut ullo ingenio feras decipiendi, quæ merito sub jure banni continentur.* Alia ejusdem Imperat. ibid. : *Supplicans, quatenus nos quoddam Forestium sui scilicet juris per Imperiale nostri præceptum Forestari faceremus, etc. Forestæ noviter institutæ,* in Append. 3. Capit. lib. 4. cap. 3 : *De Foreste, quam Autharius Comes habere vult, ubi ea prius non fuisse dicitur, ut Missi nostri rei veritatem inquirant, etc.* [* Charta Zwendib. reg. ann. 895. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* pag. 332. col. 2 : *Omnem ergo sylvam, quæ est intra supradictos terminos, per bannum nostrum omnibus prohibemus, et ex ea Forestem facimus, atque inde præscriptum* (præceptum) *scribi jussimus, ut deinceps ullus hominum in ipsa bestiam capere, quacumque venationis arte, absque possessoris ejus licentia præsumat.* [** Vide Eicchorn. Histor. Jur. Germ. § 199.]

AFFORESTARE, Eadem notione. Charta Forestæ Joannis Regis Angl. apud Matth. Paris : *Omnes bosci, qui fuerunt Afforestati per Regem Ricardum fratrem nostrum... statim desafforestentur, nisi fuerint dominici bosci nostri.* Adde eumdem ann. 1225. pag. 223. et in Additam. pag. 100. et Fletam lib. 2. cap. 40. § 2. *Charta Afforestata,* in veteri Inquesta apud Willel. *Dugdale* in Antiquit. Warwicensib. pag. 665.

INFORESTARE, Idem quod *Afforestare.* Matth. Paris ann. 1245 : *De regiæ forestæ, vel terræ Inforestatæ occupatione.*

Forestæ vero creandæ ritum ita describit Spelmannus : Constituuntur regio diplomate viri aliquot graves et prudentes, qui locum forestæ designatum intuentur, lustrant, et terminis manifestis circumscribunt. Perimpleto hoc, et in Cancellariæ monumentis (de more) inscripto, Rex præconis voce ipsum locum, seu regiunculam, per totum Comitatum, ubi sita est, forestam edicit, forestæque legibus communitam. Prohibet insuper ut nemo ea turgeat audacia, quod sine majestatis venia aliquam illic exerceat venationem, diciturque jam locus *Afforestari,* et, ut cæteræ forestæ, in omnibus valere. Magistratus deinceps, officiales et ministros cooptat, quorum munera lex ipsa dictat et consuetudo.

INFEOFARE Rex dicitur *Baronem cum libera Foresta,* cui jus forestæ concedit, in Legib. Forest. Scoticar. cap. 21. § 1.

DEAFORESTARE, Terras de Forestæ jure demere, et in pascua aut culturam redigere. Charta Edwardi I. Regis Angl. tom. 1. Monastici Angl. pag. 939 : *Concedimus etiam... quod omnes terræ et tenementa sua, et hominum ac tenentium suorum in maneriis et locis prædictis, tam in bosco, quam in plano existentia, sint Deaforestata extra omnem potestatem Forestariorum Viridariorum, Regardatorum, Agistatorum, et omnium aliorum Ballivorum et ministrorum forestæ nostræ, et quod possint de boscis suis, de maneriis prædictis pro voluntate sua... commodum suum facere, et boscos illos assartare, et in culturam redigere.* Charta alia tom. 2. pag. 176 : *Totam hayam nostram de Langewath... quam nobis et successoribus nostris per cartam suam Deafforestavit, etc.* Alia Henrici III. Regis tom. 3. pag. 125 : *Ita quod bruilli prædicti cum landis, pratis, et omnibus suis pertinentiis, tam in bosco, quam in plano Deafforestentur, et quieti sint in perpetuum de regardo, vasto, venatione, et de omnibus, quæ ad forestam vel forestarios, vel eorum ministros pertinent, quos quidem bruillos prædictus Episcopus et successores sui assartare, excolere, et fossato sive haia claudere poterunt, etc.* [Charta

apud Th. *Blount* in Nomolex. Anglic.: *Sciatis non omnino Deafforestasse forestam de Brewood de omnibus quæ ad forestam et forestarios pertinent. Quare volumus et firmiter præcipimus quod prædicta foresta et homines in illa manentes et hæredes eorum sint Deafforestati in perpetuum.*] Willelmus Malbesbur. ann. 1300: *Item postulaverunt, ut Deafforestationes, pro quibus angustiabantur omnes divites plebis, a Rege sæpius concessas, sed hactenus opere non completas, remota ulteriori dilatione fieri juberet decretas.* Vide Gul. Prynneum in Libertat. Angl. tom. 3. pag. 1142. [et *Disafforestare*.]

Reaforestare, Forestam vastatam et in novalia conversam rursum ad forestam redigere. Exstant apud Goldastum tom. 1. Constit. Imperial. pag. 318. 320. Diplomata aliquot Henrici VII. Imp. ann. 1309. et 1310. quibus facultatem concedit, silvam in agros redactam, *in arbores et in silvam, sicut solebat esse primitus, redigendi.*

Forestagium, Jus utendi foresta, [☞ *Jus Forestense,* in chart. ann. 1017. Alsat. Diplom. num. 189. *Jus Forestiæ,* in alia ann. 1196. ibid. num. 360.] vel ipsa præstatio pro jure utendi foresta, seu in ea capiendi *rationabile estoverium,* ut aiunt Practici, atque in iis Bracton. lib. 4. de Assisa novæ dissaisinæ cap. 41. et tit. de actione dotis cap. 18. scilicet *ad ædificandum, ardendum, claudendum, etc.* Ugutio: *Lucar, pecunia vel pretium ex luco collectum, quod vulgo dicitur Silvaticum, id est, Forestage, Gallice.* Catholicon parvum: *Lucar, Fourestage.* Tabularium S. Dionysii de Capella diœcesis Bituric. Ch. 135: *Reddant Monachi de unaquoque furno unam eminam avenæ de Forestagio, quamdiu acceperint silvas ad opus furnorum.* Charta Guillelmi Regis Sicil. ann. 1173. apud Ughellum in Archiep. Beneventan.: *Concedimus etiam in dicto Monasterio cedua lignorum absque ullis Forestagiis, etc.* [Charta ann. 1114. tom. 2. Gall. Christ. inter Instr. col. 202: *Ego Bernardus del Burg, et ego Geraldus... forestarii prædicti nemoris donamus et concedimus Deo et B. Mariæ et Magistro Geraldo de Salis ejusque successoribus in perpetuam eleemosynam Forestagium et omne aliud ex integro, quod habebamus vel requirere poteramus in nemore quod Delonium vocatur.* Inquisitio de juribus Dalphin. in loco Visiliæ tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 122: *Item pro Forestage seu nemore Visiliæ capiebat Sescalcus apud Visiliam pro qualibet bestia quæ ibat ad nemus unum denarium in Nativitate Domini, et pro quolibet homine adducente ligna unum obolum, exceptis hiis qui nemus habebant. Item habebat Sescalcus in Forestage Sescalciæ in Nativitate Domini pro qualibet bestia 1. den. pro singulis pariis bovum 1. den.*] Charta Alienoræ Reginæ Angl. apud Beslium pag. 598: *Habebunt in eis* (nemoribus) *Forestagium et pasnagium, et cætera omnia, quæ antecessores eorum habebant temporibus Comitum Pictavensium, ita quod neque vendent, neque donabunt.* Charta Idæ Comitissæ Bononiensis in Tabul. S. Judoci: *Eidem Ecclesiæ Forestagium condonavi et reddidi de terra B. Judoci inter Gantiam et Asteiam adjacente, sive sit de ejus feodo, sive de jure possessivo.* Regestum Castri Lidi in Andibus fol. 50: *De nemoribus Militum et feodalium de foresta ipsi habent exempla sua, tali conditione, ut ipsi non poterunt exemplare, nec vendere, nec dare omne Forestagium. De foresta, sive sit de domo, sive sit de dolio, sive de cuba, sive de merreno vinearum, dominus de Lopelando habet totum Forestagium, scilicet de 12. den. 1. den.* Charta Joannis Comitis Augi: *Do prædictæ Ecclesiæ* (S. Michaelis de ulteriori portu) *avenam et frumentum de Verleio, quæ pertinet ad Forestagium, etc.* Ubi

Forestagium videtur usurpari pro alia quavis præstatione. Charta Occitanica ann. 1312. ex 48. Regesto Tabularii Regii num. 29: *Nec non et medietas quistæ et Forestagii valebant, etc.* Ut in Constitut. Sicul. lib. 1. tit. 59. § 2: *Doanas, Forestagia, plateatica, passagia, etc.* Charta Herberti Vicecomitis Thoarcensis ann. 1099. apud Sammarth. in Abbat. S. Florentii Salmur.: *Castrum de Nois, Forestagium, pasnaticum, vendam atque pedagium hominum S. Nicolai, etc.* Charta ann. 1247. in Regesto Comit. Tolosæ: *Terras cultas et incultas, boscos et bartas, prata et pascua, taillivos et expletivos, venationes et Forestagia, quercos, etc.* [Testamentum Guillelmi de Marolio ann. 1250. ex Archivo Cameræ-Fontis: *Et pro eadem deservienda dedissent viginti octo arpenta terræ suæ apud Meriacum, et circiter quatuor libratas percipiendas in Forestagio et piscatione quadam quam habebam apud Meriacum in Materna.* Tabularium Veteris-Villæ: *Prædicti Milites in illa terra habere se Forestagium dicebant. Sed Johannes Dolensis Johanni filio Gualterii de Laugan magistro forestario suo donavit 12. den. Andegav. singulis annis reddendos de mangerio suo de Tiavel in excambio hujus Forestagii. Insuper dimisit ei sciphos et scutellas quæ ipsi reddebant annuatim de Forestagio suo de Tanoart ad curiam suam tenendam in die Nativitatis Domini et Resurrectionis.*] Monastic. Anglic. tom. 1. pag. 600: *Donavi... 3. forgias... liberas et absolutas et quitas, et omne ferrum, quod in eis fabricabitur, ab omni teloneo, et Forestagio, et passagio, et ab omni genere consuetudinum.* In veteri Charta vernacula mentio fit *du Forestage, qui se leve à cause du four bannal.*

* Charta ann. 1214. ex Chartul. S. Aviti Aurel.: *Consuetudinem quandam, quæ Forestagium appellatur, annis singulis persolvendam Pithuerense capitulum reclamaret, etc. Forestage,* eadem acceptione, in Ch. ann. 1309. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 347. r°. col. 1: *Les champars des terres et des lins, et les jarbes des Forestages de la ville, prisiez diz livres Parisis... Derechef les tourteaux de Noel du Forestage, cinc solz Parisis.* Charta ann. 1303. in Chartul. Pontiniac. pag. 194: *Laquelle redevance, est appellée chevaige, Forestage ou herbaige, pasturaige ou panaige des bois de Contest.* Alia ann. 1414. in Reg. 168. Chartoph. reg. ch. 66: *Pour droit de Forestaige à cause de l'usaige qu'ilz ont en tous les bois d'usaige,... un pain de deux deniers et un denier Parisis.*

☞ Ex his omnibus facile colligitur *Forestagium* præsertim usurpatum fuisse pro Telonio seu pensitatione, quæ in forestis exigebatur a forestariis, pro plaustris et equis colonorum, aliorumve, qui per suæ forestæ *baillivas,* seu limites, onera portabant: ita ut idem sit quod *Cheminagium.* Id iterum firmare licet ex Charta Edwardi I. Reg. Angliæ apud *Blount* in Nomolex. Anglic.: *Et sint quieti de theloneo et passagio, et de Forestagio, et theloneo aquarum et viarum forestam meam contingentium.*

☞ Quibus vero *Forestagium* seu jus utendi foresta competebat, iis non modo licitum erat ligna ad usus suos cædere, sed et pecus suum in foresta pascendum ducere poterant. Jus autem *Forestagii* personale est, non reale, ut definitum fuit in Camera Comput. Belli-joci ann. 1418. adeo ut destructa domo juri *Forestagii* obnoxia, jus quoque illud simul exstinguatur. Verum si aliæ domus ædificentur, earumque possessores eo jure uti voluerint, integram debent *Forestagii* præstationem: sed si duæ domus, vel, ut aiunt, duo foci conjungantur, tunc, licet eodem jure utantur, unicum tamen debetur *Forestagium.*

* *Forestaige,* eodem sensu, in Reg. 13. Corb. sign. *Habacuc* ad ann. 1510. fol. 36: *Pour le Forestaige des bos de Guisy et Oresmeaulx..... A esté ordonné que Pierre Moittye..... sera commis forestier et garde des bos d'Oresmeaulx.*

¶ Forestagium, Officium *forestarii.* Liber niger Scaccarii pag. 215: *Et ego ipse custodio Forestagium Regis de feodo meo, et debeo ire cum corpore Regis in servicio suo paratus equis et armis, cornu meo in collo meo pendente.*

Forestaria, vel Forestarium, Idem quod *Forestagium.* [Charta Balduini Comitis Flandriæ ann. 1197. apud Miræum tom. 1. Diplom. Belgic. pag. 722: *Ego vero illam nemoris quartam partem in manus meas libere resignatam, tanquam meam propriam ab omni advocatione et villicatione et Forestaria, et quorumlibet hominum incisione liberam et emancipatam, sæpe dictæ Ecclesiæ S. Dionysii in eleemosynam... libere et legitime donavi.* Vita S. Henrici Imper. tom. 3. Julii pag. 759: *Contulimus ad supradictam Sedem Episcopalem villas cum omnibus pertinentiis videlicet cum pratis, pascuis, campis, forestis, Forestariis, cellariis, censibus, aquis, etc.* Chartul. Capituli Ambian.: *Sciendum etiam quod in parte decimæ Forestarii habent Canonici duos modios, unum frumenti et alium siliginis.*] Charta ann. 1264. apud Augustinum *du Pas* in Stemmat. Armoric.: *Asserebat habere debere in plesseia et laeya, et aliis nemoribus usuagium suum, tam ratione forestariæ seu forestarii, quod idem Guillelmus habebat in foresta et nemoribus nobilis viri Petri Tornemine, quam pro ratione successionis Gaufridi dicti Hersard, patris videlicet, ad portandum de lignis ad sua ædificia construenda et reparanda, et ad pascendum porcos suos cæteraque animalia sua in eisdem plesseia et laeya.* [* Charta S. Ludov. ann. 1248. inter Instr. tom. 8. Gall. Christ. col. 533: *Præcipio quod defectus dictorum duodecim modiorum, in Forestaria mea de Briodo, singulis annis in festo beati Michaelis, per manus forestariorum meorum dictis monialibus persolvatur. Et volo et præcipio quod quicumque dictam Forestariam tenuerit, etc.*]

* Foresteria, Eadem notione. Charta præposit. Compend. ann. 1186. in Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 1. fol. 11. r°. col. 2: *Concedimus iterum Foresterias Compendii et Giroldi mesnilii propter ducentas et sexaginta libras ceræ, et totidem gallinas nobis annuatim reddendas. Frosterie,* eodem intellectu; unde *Frostier,* qui ejusmodi præstationem debet, in Charta Frider. ducis Lothar. ann. 1255. ex Chartul. eccl. Romaric. ch. 33: *Nous avons ou vaul de Champz trente dous Frostiers restorables et douze peschours restorables, où nuls ne prent rien maques nous... Ou ban d'Arches avons nous nostre Frosterie, que puet croistre et descroistre.* In alia ann. 1295. ibid. *Fourestiers,* pro *Frostiers.*

FORESTARIA, Præpositura, seu *Balia*, ita appellata in Monasteriis et Ecclesiis Canonicorum, apud Innocent. III. PP. lib. 13. Epist. 55. cui forte forestarum incumbebat cura, aut advenientium extraneorum, quos *Forestarios* nuncupabant.

* Bulla Joan. XXII. PP. qua Phil. regi concedit annalia benef. eccl. ex Reg. A. Cam. Comput. Paris. fol. 100 r°: *Declaramus ut concessum tibi hujusmodi privilegium nullatenus extendatur ad... prioratus, supprioratus, claustrales, Forestarias, cellarias, infirmarias, etc.*

¶ FORESTARIA CAMERA, apud Franciscanos, præsertim Capucinos, domus accommoda excipiendis fratribus hospitibus, quos *Forestarios* vocant. *Tegula percutitur, cum frater Forestarius recens advenit.* Necrologium Franciscanorum Silvanect.: *Dedit isti Conventui 80. francos pro reparatione loci tam refectorii... quam Cameræ Forestariæ contiguæ.*

* FORESTARIA CUSTODIA, Officium *forestarii*. Charta Guill. de Castro-novo ann. 1202. in Reg. forest. comitat. Alencon. etc. ex Cam. Comput. Paris. fol. 65. r°: *Concessi in foresta de Guernoile Forestariam custodiam et clientellam in feodo.*

FORESTALE, Idem quod *Forestagium*. Arestum Paris. 11. April. 1319: *Quod essent ab antiquo in possessione vel quasi quieta et pacifica scindendi, capiendi, et portandi ligna pro usu calefagii, et ædificiorum dicti Monasterii, necnon dandi et vendendi ea cuicunque pro libito suæ voluntatis, ac ibidem venandi, ac fera animalia capiendi soli et in solidum et de feris animalibus ibidem caput et pedes et alia usagia consueta a venatoribus habendi et levandi, et etiam forestandi ibidem, et forestarios habendi et tenendi, et Forestale levandi et exigendi a quibuscumque personis ligna capientibus, seu animalia sua immittentibus in quadam parte nemoris, etc.*

FORESTARIUS qui *Forestas* seu silvas curat, servat: *Forestier*, [vel *Sergent de bois*,] in Consuet. [Meldensi art. 177. Lingon. art. 3.] Montensi cap. 53. Senon. art. 154. Victriac. art. 120. Ducatus Burgund. art. 7. Comitat. Burg. art. 58. Nivernensi tit. 17. art. 13. 14. et Britanniæ art. 230. 402. Charta Pipini Regis Franciæ pro Monast. S. Dionysii, apud Doubletum pag. 699: *Necnon et diversa feraminum genera, seu et Forestarios cum ipsorum mansibus in ipsa foreste per diversa loca commanentes.* [Tabularium Savigniac.: *Radulfus Filgeriarum Dominus concessi Monachis Savigneii elemosinam quam dedit eis Conanus Dux Britonum in foresta Redonensi, et tanquam primus et princeps Forestariorum eamdem donationem confirmavi.* Vide paulo inferius. *Protoforestarius*.] Adde Capitulare de villis cap. 10. *Custos silvarum*, apud Gregorium Turon. lib. 10. cap. 10. et in Legibus Wisig. lib. 8. tit. 5. § 1. Le Roman *de Girard de Vienne* MS.:

> Tant que il vindrent un pou ains l'esclairer
> A la maison Bernard le Forster:
> Icil devoit le boschage gaiter.

¶ FORESTARIUS NUNCIUS. Instrum. ann. 1350. apud D. *de Lauriere* tom. 2. Ordinat. Reg. pag. 479: *Item, quod dicti Consules possint anno quolibet, seu quovis, creare unum Nuncium Forestarium, seu Bannerium, qui habeat jurare in manibus dictorum Consulum, de bene et fideliter habendo in regimine dicti banni, seu Forestarii, qui etiam executiones ad instantiam et requestam dictorum Consulum faciat, et compellendo ad solvendum talliam, seu tallias indictas, seu indicendas compellat, et forestas, devesias, seu nemora dictæ Universitatis defendat et custodiat.* Vide *Bannerius* in *Bannum* 1.

** EQUITATOR IN FORESTA, in Abbrev. Rotul. tom. 1. pag. 43. Edw. III. Heref. rot. 31.

FORESTARII REGII, qui *Custodes regii saltus* dicuntur, apud Flodoardum lib. 1. Hist. Rem. cap. 20. *Custodes saltuum villarumque regiarum*, in Chron. Fontan. cap. 1. Maurontus in Vita S. Richarii cap. 12. appellatur *Silvarum regiarum procurator*; in Chronico Hariulfi lib. 1. cap. 19: *Silvarum ad Regem pertinentium dispositor et custos*; *Regius Forestarius*, apud Aimoinum lib. 5. cap. 47. et Ermentarium in Vita S. Philiberti cap. 16. [Capitulare de villis cap. 10: *Ut majores nostri, et Forestarii, poledrarii, cellularii, decani, telonarii et ceteri ministeriales ea faciant, et sogales donent de mansis eorum; pro manuopera vero, etc.*]

FORESTARIUS DE FEODO, Qui *forestariam* feodalem possidet, in Monastico Anglic. tom. 2. pag. 330. in Addit. ad Matth. Paris pag. 100. 101. et in Fleta lib. 2. cap. 41. ubi opponitur *Forestarius de non feodo. Forestarius capitalis de feodo*, ibid. cui subsunt *Forestarii de feodo.* Regestum Ludovici Ducis Andegav. fol. 99: *Juhel d'Avaugour Chevalier est homme lige du duc d'Anjou à cause d'une Foresterie Faiëe sise en la forest de Maienne.* Forestariorum vero feodatorum munus hisce exequitur Charta Arnaldi de Hispania Domicelli ann. 1273. in Regesto homagiorum Ducatus Aquitaniæ, pag. 6: *Item dixit et recognovit se tenere in feudum a dicto domino villam et homines de Botujas cum pertinentiis, et Custudiam saltuum, quos saltus dixit quod debet custodire pro dicto Domino Rege: et si invenerit aliquem venantem, qui non debeat venari pro natura sua, scilicet quod sit nobilis, aut jure suo debeat venari, debet ipsum capere, et habere equitaturam suam, si quam habet, et canes, et debet personam reddere in castro Burdegal. et si habeat venationem, primum quarterium debet portare Constabulario, et de gagio tertiam partem.* Charta Joannæ Reginæ Castellæ et Comitissæ Pontivi ann. 1255. ex Tabulario S. Vulfranni Abbatisvill. pag. 20: *Volumus etiam, quod Custodes forestæ nostræ, quicumque sint, teneantur erga Capitulum juramento præstito apud Cresciacum, quod nemus prædictum Decani et Canonicorum fideliter abservabunt, ita quod de omnibus foresteris et emendis in dicto nemore evenientibus... medietatem percipient, sub juramento custodum nemoris sibi super hoc præstito.* In ejusmodi Forestariorum abusus pluribus invehitur Petrus Blesensis Epist. 95.

FORESTERII. [Chron. Domin. de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 653: *Parcite mihi, quia sum de sancta Juliana et Foresterius defensalis dominæ Ducissæ.*] Vide Constitutiones Siculas lib. 3. tit. 38. § 1.

* FORESTERIUS MAGISTER, Qui *forestas* curat, Gall. *Maître des eaux et forets.* Constit. MSS. Caroli reg. Sicil.: *Officiales omnes debent jurare, scilicet justitiarii secreti,... magistri Foresterii, magistri massarii, etc.*

* FORESTARIUS, Agrorum custos, Gall. *Messier.* Charta Phil. II. reg. Rom. ann. 1208. tom. 2. Hist. Leod. pag. 389: *Si quis civium terram extra civitatem alicubi in episcopatu tenet,... non potest cogi ut fiat ibi villicus, sive Forestarius.* Vide infra *Forestus*.

¶ FORESTERIUS, Custos hortorum, vinearum, etc. Gall. *Messier.* Statuta villæ Montis-olivi Diœcesis Carcasson. ann. 1281. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 968: *Item, quod Consules,... potestatem habeant custodes villæ et Foresterios hortorum, vinearum, agrorum et aliarum possessionum instituendi.*

¶ FORISTARIUS. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 28. col. 2: *Martinus colonus S. Germani habet secum infantes 11... et est Foristarius de silva et vinea dominica.* [** Brev. 6. sect. 53.]

¶ FORSTARIUS. Charta Udonis Episc. Tullens. inter Probat. Hist. Tullens. pag. 80: *Forstarios et custodes ex antiquo possidet in vineis supradicti loci.* Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 72: *Cum ministerialibus duobus, id est, Forstario et decano qui retenent pro se sol. 1. et denar.* III. [** Brev. 13. sect. 99.]

FORESTARII *ad custodiendos campos*, in Charta Chrodegangi Episcopi Metensis ann. 765. apud Meurissium pag. 169.

PROTOFORESTARIUS, Dignitas in Anglia, quæ hodie exolevit. Is res forestæ procurabat, cognoscebat de causis ad forestam pertinentibus magna cum auctoritate, et a forestariis aliis ratiocinium exigebat. Idem *Justitiarius de foresta*, dicitur Matthæo Westmonasteriensi ann. 1252. et Rogero Hovedeno pag. 784. Erant autem duo simul, quorum hic Cis-Trentanis, ille ultra Trentam constitutis forestis præfectus erat. *Protoforestarios Angliæ* aliquot recensent Scriptores.

HUGONEM DE NEVILLA, seu *de Novavilla*, Matthæus Wesmonast. ann. 1211. et Matth. Paris. ann. 1244. Rog. Hoved. pag. 784.

JOANNEM BISET, qui obiit ann. 1242. idem Westmon. pag. 1242.

JOANNEM DE NOVA-VILLA, Hugonis filium sub Henrico III. qui obiit ann. 1246. iidem Westmonast. et Parisius.

GALERIDUM DE LANGLEA, a fluvio Trenta usque ad regnum Scotiæ; et

ROBERTUM PASLEWE, seu *Passelew*, in partibus australibus Angliæ, usque ad eumdem fluvium Trenta, quibus successores dati ann. 1253.

ERNOLDUS DE BOSCO Miles, loco Roberti, qui obiit ann. 1255. et

JOANNES DE LEXINTONA Miles, loco Galfridi Matth. Westmon. pag. 351. 353. 360. Matth. Paris pag. 606.

Exolevit postea Protoforestariorum nomen, qui *Justitiarii forestarum, et Itinerantes* nude dicti sunt, quorum alter Cis-Trentanis, alter Ultra-Trentanis forestis præfectus est. Rogerus Hovedenus, de Henrico II. Rege Angl. pag. 624: *Eodem anno obiit Thomas filius Bernardi qui post decessum Alani de Neovilla constitutus erat summus Justitiarius omnium Forestarum Angliæ a domino Rege: quo defuncto Dominus Rex divisit forestas suas Angliæ in diversas partes, et unicuique partium præfecit quatuor Justitiarios, videlicet duos Clericos, et duos Milites, et 2. servientes de domo et familia ipsius custodes venationis et viridis super omnes alios forestarios tam Regis, quam Militum et Baronum, et misit eos placitare placita forestæ secundum suprascriptam assisam forestæ.* Idem pag. 784: *Per Hugonem de Nevilla summum Justitiarium omnium Forestarum Regis in Anglia.* Meminit idem *Justitiariorum Forestarum itinerantium.*

¶ FORESTÆL, FORESTALLUM. Vide *Forestel*.

¶ **FORESTANUS**, Suburbanus, Italis *Forese*, nostris *Forain*. Bartholomæus Scriba lib. 6. Annal. Genuens. ad ann. 1539. apud Murator. tom. 6. col. 481: *Tandem dictus Fulco et Januenses qui secum erant, prævaluerunt in bello, et destruxerunt turrem S. Ampelii, et domos et receptacula Forestanorum Vintimilii, et eorum terras destruxerunt et devastarunt*. Vide *Foresterius*.

1. **FORESTARE**, Proscribere, bannire. Conventiones inter Carolum I. Comitem Andegav. et Provinciæ et Arelatenses ann. 1251. art. 15: *Dominus Comes seu ejus Curia non possit gravare aliquem Arelatensem, vel damnum inferre in personis vel rebus, etiamsi Forestati fuerint, sive banniti, etc.* [Ogerius lib. 4. Annal. Genuens. ad ann. 1215. apud Murator. tom. 6. col. 409: *In eodem quippe Consulatu Guido Prolexinus et Carbonus Ansaldi Malocelli in Bisamne insultum fecerunt in Herodem de Mari: quare Consules ipsos Forestarunt in publico parlamento*. Et Bartholomæus Scriba lib. 6. Annal. Genuens. ad ann. 1230. ibidem col. 468: *Postea eodem anno* x. *Decembris Sorleonus Piper et Suzo frater ejus ambo vulnerati fuerunt graviter, et inde culpatus fuit Henrichettus Embronus... et propterea Forestatus fuit et in bannum positus*. Occurrit præterea in Statutis Massil. lib. 5. cap. 6.]

¶ 2. **FORESTARE**, Silvam in *Forestem* convertere, etc. Vide in *Foresta*.

* **FORESTARE** Se, Abscedere, foras abire, Gall. *Se retirer*. Stat. Montis-reg. pag. 172: *Statutum est quod si aliquis de dicta civitate Montis-regalis vel jurisdictione, pro aliqua offensa se Forestaverit, etc.*

¶ 1. **FORESTARIA**, Forestarium, Forestarius, etc. Vide in *Foresta*.

¶ 2. **FORESTARIA**, vel Foresteria. Sic homines suburbii et *districtus* seu territorii alicujus urbis appellantur, quia foras seu extra urbem sunt, in Chr. Parm. ad ann. 1361. apud Murat. tom. 9. col. 842: *Pars illorum de Soardis et aliorum extrinsecorum civitatis Pergami, et D. Galeas filius D. Maphæi Vicecomitis Mediolani cum tota Foresteria sua tam militum quam peditum per fortiam, armata manu... intraverunt Pergamum, et ipsam civitatem ceperunt*. Ibidem col. 851: *Et tota Forestaria civitatis Parmæ equitavit incontinenti Placentiam in succursum dicti D. Alberti Scoti*. Vide *Foresterius*.

* **FORESTARII** appellati primi Flandriæ principes. De quibus vide Vredium et Buzelin. tom. 3. Gallo-Fland. cap. 2. pag. 453.

* **FORESTATIA**, Præstatio pro jure utendi foresta. Charta Scebrandi episc. Lemovic. ex museo D. *de Clairambault*: *Terras et homines de Forges ab omni exacione... absolvebant..., in blado et denariis, et omni rerum servitio, præter lo Forestatia, et viginti solidos*.

¶ **FORESTATIO**, Bannitio, proscriptio. Bartholomæus Scriba lib. 6. Annal. Genuens. ad ann. 1259. apud Murator. tom. 6. col. 528: *Et annuens petitioni ipsorum una cum potestate Januæ restituit in integrum omnes forestatos Januæ et districtus omnibus Forestationibus et bannis*. [* Stat. crimin. Saonæ cap. 37. pag. 78: *Sententia ipsa contra eum lata bamni, Forestationis seu condemnationis, etc.* [Vide *Forestare* 1.

* **FORESTATURA**, Annona lignaria, Gall. *Chauffage*. Charta Conradi III. imper. ann. 1141. in Chartul. Romaric. ch. 10: *De medietate Forestaturæ, quæ ad usus sanctimonialium pertinet, nec decima, nec aliqua pars, nec servitium ab aliquo subripiatur*.

* **FORESTEA**, pro *Foresta*, in Homag. ann. 1344. ex schedis Pr. a Sancto-Vincentio.

FORESTEL, Forstel, Forstal, Criminis in via perpetrati reus, viæ obstructio, itineris interceptio, a Saxonico f o r e, quod est *præ*, vel *ante*, seu f a r e, via, et s t a l, statio, septum; [** Thorpio a F o r e, ante, et s t e l l a n, salire, Assultus.] cujus quidem delicti cognitio ad solum Regem spectat, ut est in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 10. 12. 35. 59. Eædem Leges Henrici cap. 80: *Si in via regia fiat assultus super aliquem, Forestel est*. Infra: *Forestel est, si quis ex transverso incurrat, vel in viam expectet, et assaliat inimicum suum. Si post cum expectet, vel evocet, ut ille revertatur, in eum non est Forestel. Foristallis transgressio*, videtur id delictum appellari in Curia 4. Burgor. Scotic. § 2. apud Skenæum pag. 153. At Spelmannus *Forstallis* pro *rescussa averiorum* usurpari ait in Statuto Walliæ anno 12. Edw. I. [In MS. Cod. Ecclesiæ Roffensis ad calcem, apud H. Wanleium de Antiq. litter. Septentr. *Forsthal, id est, Resistere, averiis captis, pro namio.*] Vide *Foristallum* et alio sensu *Foristallare*. Varie autem hæc vox scribitur:

Forestal, in Legibus Henrici I. cap. 10. et in Monast. Angl. tom. 2. pag. 827.

Forestæl, in iisdem Legibus cap. 35.

Forstel, ibidem cap. 12.

Forstal, et Forstalles, ibidem cap. 59. extremo.

Forestallum, Cognitio ac jurisdictio de *Forestalli* crimine, quæ alicui conceditur, in Monastico Anglic. tom. 2. pag. 110. 112. 133. et tom. 3. pag. 4.

* **FORESTELLA**, diminut. a *Foresta*, Parva Silva. Charta Blanchæ comit. Trec. ann. 1209. in Chartul. Arremar. ch. 174: *Forestella illa, quæ Guranna vocatur, abbati Arremarensi et priori de Pargis extra partem meam et successorum meorum comitum Campaniæ libera remanebit*. Alia ejusd. ann. 1217. in Chartul. Campan. ex Cam. Comput. Paris.: *Vendidimus duas Forestellas nostras, sitas desuper Columbarium, unumquodque arpentum in pretio lx. solidorum ad arpentum de Columbario*.

FORESTERÆ, Mulctæ, seu emendæ, quæ ex forestis male habitis emergunt. Vide in *Foresta*.

1. **FORESTERIA**, Jus, *albanatus*, nostris, *Droit d'aubeine*, quod dominis in bonis advenarum competit. Italis *Foresteri* sunt advenæ. Charta Guilielmi Regis Siciliæ ann. 1179. apud Ughellum tom. 7. pag. 704: *De platia autem, Foresteria, et bando, sit ita ipsa Ecclesia libera... sicut est, et in qua manet Ecclesia prædicti Episcopii*. Infra: *Donamus et concedimus perpetuo dictæ Ecclesiæ totam Foresteriam hominum ipsius Ecclesiæ, quam de eis habere debemus. Concedimus etiam ipsi Ecclesiæ, ut nullus bajulorum seu foresteriorum nostrorum vel hæredum aut successorum nostrorum de hominibus Ecclesiæ pro aliquibus distringendis vel molestandis, se nullatenus intromittat*. Adde pag. 715. Vide *Estrajeria*.

¶ 2. **FORESTERIA**. Vide *Forestaria* 2.

* 3. **FORESTERIA**, Præstatio pro jure utendi foresta. Vide supra in *Foresta*.

¶ 1. **FORESTERIUS**, Custos *forestæ*. Vide *Foresta*.

¶ 2. **FORESTERIUS**, Suburbanus. Quod etiam dicitur de eo omni quod extra urbem est, modo tamen in territorio ejus sit. Chron. Parmense ad ann. 1268. apud Murat. tom. 9. col. 783: *Dominus Conradus de Monte-magno de Pistorio, datus a D. Rege Carolo, fuit capitaneus Foresterius civitatis Parmæ*. Ibidem ad ann. 1271. col. 785: *Et per commune Parmæ solvebatur ducentibus blavam Forestariam in Parma ad vendendum* xii. *imperiales de stara frumenti*. Ibidem ad ann. 1292. col. 823: *Romani præliati fuerunt simul de mense Februarii, et spoliaverunt Ecclesias et loca religiosa et Foresterios*. Ibidem ad ann. 1307. col. 864: *Potestas vero Parmæ cum militia civium et Foresteriorum communis Parmæ equitaverunt eundo in succursum communis Placentiæ*. Interdum tamen pro quovis extero sumitur; *Foresterii et extraneæ personæ*, in Charta ann. 1403. ex Archivo S. Victoris Massil. Vide *Forestanus*.

* 3. **FORESTERIUS**, Extraneus, peregrinus, Ital. *Forestiere*. Charta ann. 1389. apud Lamium in Delic. erudit. inter not. ad Hodœpor. Charit. et Hippoph. pag. 476: *Ipsa ligna exportantur extra territorium dictorum communium ad partes extrinsecas et Foresterias*. Stat. Mantuæ lib. 1. cap. 65. ex Cod. reg. 4620: *Ordinamus quod nulla persona magna vel parva, terreria vel Foresteria, cujuscumque sit conditionis, audeat, etc.*

* **FORESTEUS**, *Forestæ* custos. Reg. forest. de Broton. ex Cod reg. 4653: *Et si volunt, possint custodire suas bestias de herbagiis forestæ; in suis frecis vel in suis gardinis nichil debent jure donare Foresteis*.

* **FORESTIA**, ut *Forestagium*, Jus utendi foresta. Reg. forest. comitat. Alencon. etc. in Cam. Comput. Paris. fol. 55. r°. ex Charta Thomæ comit. Pertic. ann. 1214: *Ad universorum notitiam volumus pervenire nos dedisse et concessisse pro suo servicio Gervasio Calabre et hæredibus suis Forestiam forestæ de Belismo, cum omnibus pertinentiis suis: quæ pertinentiæ sunt tales, quod dictus Gervasius et ejus hæredes possunt capere viride nemus ad faciendum sua hebergamenta, et mortuum nemus ad calefaciendum, et pasturam suis pecudibus et porcis; arbores vero, quæ ceciderint in foresta prædicta, usque ad quinarium numerum percipient*. Sed nihil impedit quominus de custodia forestæ seu *Gruaria* intelligas. Vide supra in *Foresta* et *Gruarius* 1.

FORESTOLIUM. Aimericus de Peyrato Abbas Moissiacensis in Vita Caroli Magni in Cod. MS. 1343. Bibl. Regiæ fol. 83: *Demum cantores artis musicæ peritissimi in Forestolio librum expleta Offerenda tenentes apertum, prædulci... melodia hanc Sequentiam cecinerunt melodisenter in memoriam et laudem defuncti*. Ubi ipsemet Glossator.: *Forestolium vero est, in quo cantant in choro Clerici seu Religiosi, quod Pulpitum appellatur. Ambonem autem dicimus locum, in quo prædicatur, etc.* Forte quasi *Foris stallum*, quod a *stallis* discedant *ad analogium* cantaturi. Vide *Forastollum* [** et *Faldistorium*.]

¶ **FORESTUM**, pro *Forefactum*, delictum, crimen. Charta ann. 1240. ex Archivo Capituli Audomar.: *Præterea retinet sibi malum quod fit in præsentia sua. Item retinet sibi Forestum dunarum et forterinarum. Item retinet sibi rapinam mortui, id est, troof*. Alia notione sumitur in *Foresta*.

* **FORESTUS**, Agrorum custos, Gall. *Messier*, a cujus officio immunem esse, privilegio reputabatur. Charta ann. 1178. in Suppl. ad Miræum pag. 671.

col. 2: *Et sciendum quod pars illa* (allodii) *quæ fratribus prædictis data est, nec villicum nec Forestum habebat ullum.* Vide supra *Forestarius* in *Foresta.*

° **FORETANUS**, Extraneus, qui foras urbem habitat. Stat. Pistor. ann. 1107. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 546. art. 60: *Statuimus, ut potestas non reddat parabolam alicui Foretano, qui in eum non jurabit habitare Pistorium, ut semper sicut juravit non habitare in civitate Pistoriensi, de habituro nullam parabolam alicui ex Foretanis reddat.* Vide supra *Forataneus.*

° **FORETERETIA**, pro *Forteretia*, ut videtur, Munitio, arx, castrum, Gall. *Forteresse.* Charta Rob. comit. Attrebat. ann. 1248. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 256: *Volumus quod in nova ghitalda, cellariis et pratellis possitis facere ædifficia ad utilitatem villæ sive Foreteretiæ.* Vide *Forteritia.*

FORETHOT-FELONIE. Statuta Roberti II. Regis Scotiæ cap. 3. § 1. cap. 4. § 2: *Ad faciendum cognosci per assisam, an homicidium fuit perpetratum per murther, seu per Forethot-felonie.* [°° Houard. utroque capite habet *Forethocht*, hodie scribunt *Forethought*, Gall. *Prémédité*, consulto factum, crimen voluntatis. Opponitur in Statutis laudat. Robert. II. homicidio *ex calore iracundiæ, videlicet Chaudmellé.*]

° **FORETUM**, Terebellum, Gall. *Foret.* Lit. remiss. ann. 1365. in Reg. 98. Chartoph. reg. ch. 347: *Qui supplicans in manu sua tenebat a casu quodam Foretum, Gallice Barrois, etc.* *Abarros* dici videtur, in aliis ann. 1416. ex Reg. 169. ch. 391: *Pluseurs ferremens, que l'en dit blanche euvre, oustilz et habillemens servans, nécessaires et convenables ou mestier de tonnelier, comme sont sies,... Abarros et pluseurs autres pieces d'autre blanche euvre.*

FORFACES. Charta ann. 1204. *de Interceptionibus Clericorum adversus Do. Regis jurisdictionem*, in nupera Conciliorum Rotomag. Ecclesiæ Edit.: *Clerici non possunt excommunicare de jure propter forefactum servientis sui, neque interdicere terram ejus, priusquam Dominus super hoc fuerit requisitus, vel Ballivus, si Dominus sit Forfaces.* Ubi Editor hanc vocem pro Domino accipi putat, cui jus forisfacturæ competit, quod vix credam. Puto legendum *Forisfactus.*

° **FORFACTUM**, *Per forfactum et sine forfacto*, Formula usitata in sacramentis præstandis, id est, per fas et nefas. Juram. an. circ. 985. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 140: *Ipse Froterius in contra ipso Isarno, et per Forfactum et sine Forfacto, si comprobare non potuerit ipse Froterius ipso Isarno quod habeat ingeniatum, etc.* Vide in *Forisfacere* 1.

FORFANG, FORFENG, FOREFENG, et FORFENGEN, voces ejusdem originis et notionis: a Saxonico f o r e f a n g, vel f o r e - f e n g, vocabulo composito ex f o r e, ante, et f a n g, captio, prehensio, apprehensio. Est igitur *Forfang*, Spelmanno captio obsoniorum, quæ in foris aut nundinis ab aliquo fit, priusquam minister Regis ea ceperit, quæ Regi fuerint necessaria. Fleta lib. 1. cap. 47. § 15: *Forfeng, quietantiam prioris prisæ designat. In hoc enim delinquunt burgenses London. cum prisas suas ante prisas Regis faciunt.* Vide Leges Inæ Regis cap. antepenult. et Leges Willelmi Nothi vernaculas cap. 6. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 669. etc. Vide *Prisa.*

¶ FORBENGE, Eadem notione, in Charta Henrici I. Reg. Angl. ann. 1123. apud Th. *Blount* in Nomolex. Anglic.: *Et sint quieti de wardwite, et de utlewe et Forbenge et withfange, etc.*

FORFANG, et FORFANGUM, in Legibus Adelstani, *Forisfangium*, in Legibus Inæ cap. 59. 76. 79. dicitur esse *præventio* vel *anticipatio*, seu certæ pecuniæ quantitas, quæ ei datur, qui rem furto ablatam de manibus latronum excussit, et pro modo valoris datur a rei domino.

° **FORFANTUS**, pro *Forfactum*, Crimen, delictum. Charta Soldani pro Pisan. apud Lam. inter not. ad Hist. Sicul. Bonincont. in Delic. erudit. pag. 219: *Et iterum vestras implevimus preces, et Forfantos illorum reliquimus pro amore, quem nostro regno tenetis.* Infra: *Ut ipse eos vestræ præsentiæ conducat cum magnis Forefactis illorum.*

¶ **FORFARACULUM**, *Tenebræ*, Papias in MS. Bituric. Editus habet, *Forforaculum.* [° Leg. *Forforaculum, Ferebellum* vel *Ferebra.* Vide *Furaculum.*]

° **FORFATURA**, Mulcta, vel emenda ob *forfactum*, seu delictum. Instr. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 13: *Medietas redituum de placitis, de Forfaturis et scadentiis peregrinorum et extraneorum.* Vide in *Forisfacere* 1.

¶ **FORFENG.** Vide *Forfang.*

FORFEX, FORPEX. Gloss. MS. Regium: *Forceps, Fabri, qui corrupte Forfices dicuntur.* Ex quo emendari possunt Glossæ Isidori. Ebrardus Bethuniensis:

> Forfice fila, pilum cape Forpice, Forcipe ferrum.

Ita etiam auctor Mamotrecti ad cap. 7. Isaiæ. Hocce discrimen non observant Gesta Regum Franc. cap. 24: *Illi statim remiserunt Arcadium ad Reginam, dicentes: Hic sunt Forfices, et ecce gladius: sic mandant filii tui; si vis eos tondere, aut gladio perimere, etc.* Ubi Gregor. Turon. lib. 3. cap. 18. habet *Forcipes.* Concilium Pictavense ann. 1100. cap. 2: *Ut nemo in faciendis coronis* (Clericorum) *Forpices vel manutergia exigat.* Archithrenius lib. 3. cap. 3:

> Forfice tonsa pilos, etc.

Idem lib. 2. cap. 9:

> Prodigus in latum, nec castigatus avaro
> Forpice, procedit tunicæ discursus, etc.

[Papias: *Forpices, Tenaces a pilo: tonsorum enim sunt.* S. Willelmi Constitut. Hirsaug. lib. 1. cap. 2: *Hoc ordine eadem tonsura agitur. Sacerdoti Missam celebraturo adest Armarius cum libro, Magister novitiorum cum Forpice et linteo, etc.*] Vide Octav. Ferrarium in *Forbice* [et supra *Forceps.*]

FORFICES, vocabulum etiam militare, de instructa acie forficum instar, apud Gellium lib. 10. cap. 9.

¶ **FORFICARE**, *Forfice* scindere. Gloss. Lat. Gr.: *Forfico*, ψαλίζω. Vide *Forfex.*

° **FORFICIA**, ut *Forfex.* Acta MSS. notar. Senens. ad ann. 1284. ex Cod. reg. 4725. fol. 25. r°.: *Item* (relinquo) *unum sarchonem et unum cuscinum hospitali dom. Agnesæ,... cum duabus pariis Forficiarum. Tondeur des grands Forghes,* in Charta Phil. ducis Burgund. pro Audomar. ann. 1447.

¶ **FORFICULA**, diminut. *Forficis.* Anonymus in Epistola ad Johan. de Monsterolio, apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 1455: *Habui... munera tua videlicet instrumenta scriptoria pro me, et pro conjuge Forficulas, et cultellinum argenteum.*

¶ **FORFORACULUM.** Vide *Forfaraculum.*

° **FORGA**, Fabrica ferraria, Gall. *Forge.* Charta ann. 1340. in Reg. 73. Chartoph. reg. ch. 241: *Concedimus Forgam dicti loci* (de Portello) *quæ potest valere anno quolibet septem quartones bladi frumenti.* Infra, *Forge.* Vide infra *Forgia* I.

FORGELDUM, in Monastico Angl. tom. 1. pag. 372: *Et omnibus geldis, tengeldis, horngeldis, Forgeldis, penigeldis, etc.* Vide *Gildum.*

° **FORGERIUM**, Scrinium, arca, capsula, nostris alias *Forgeret et Forgier.* Lit. remiss. ang. 1366. in Reg. 99. Chartoph. reg. ch. 1: *In domo Sandræ unum Forgerium, in quo erant sexaginta grossi Flandrenses,... furtive et malitiose cepit et importavit.* Charta ann. 1340. ex Chartul. 21. Corb. fol. 331. v°: *Lequel argent il nous offry à bailler, tant en or ou argent, blanques maalles et noires, lequel estoit en ung Forgeret.* Lit. remiss. ann. 1397. in Reg. 152. ch. 81: *En un autre Forgeret, que la suppliant trouva ouvert, prist une verge d'or ou annel du pris de xx. sols Parisis.* Aliæ ann. 1359. in Reg. 90. ch. 603: *Icellui Jehan avoit prins deux Forgiers, là où il avoit grant quantité de monnoye d'or et d'argent, lettres obligatoires et plusieurs autres biens moebles. Coffre ou Forgier,* in Charta Caroli V. Reg. Franc. ann. 1365. Lit. remiss. ann. 1399. in Reg. 154. ch. 265: *Le suppliant prist en une huche ou Forgier, qu'il trouva et ouvri, vint neuf pieces d'or.* Vide supra *Forcerius.*

1. **FORGIA**, Fabrica ferraria, nostris, *Forge.* Occurrit in Monast. Angl. tom. 1. pag. 508. 600. in Fleta lib. 2. cap. 41. § 8. [in Anecd. Marten. tom. 1. col. 1399. et in Computo anni 1202. apud D. *Brussel* ad calcem tom. 2. de Feudorum usu pag. ccv. etc.]

° Officina. Memor. H. Cam. Comput. Paris. ad ann. 1418. fol. 112. v°: *Adenettus de Mery aurifaber et visitator sanctarum Reliquiarum sacro-sanctæ capellæ regalis Paris. cui Adenetto pro vadiis ordinatum fuit habere et tenere xliiij^{am}. Forgiam seu fabricam super magnum pontem Paris. Valletus Forgiæ,* in Ch. Phil. Pulc. ann. 1304. ex Lib. rub. ejusd. Cam. fol. 473. v°. col. 1. *Forge,* Fabrica, opus, in Stat. ann. 1254. ex Reg. sign. *Pater* fol. 46. r°: *Et si soit la Forge ou l'œuvre de dez deveié partout.*

° FORGIA, Caminus, fornacula. Chron. Domin. de Gravina apud Murator. tom. 12. Script. Ital. col. 641: *Facto igitur mane præfati inimici carrectam parari fecerunt, et in ea Forgiam ardentibus carbonibus paraverunt, et apponentes carnificem, ipsum judicem Martuccium miserum apposuerunt in eam vestibus enudatum.*

° 2. **FORGIA**, Alia notione ex ipso textu aperta. Charta Phil. V. reg. Franc. ann. 1318. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 280: *Cum nos in domo et grangia dilecti magistri Symonis Mordreti clerici nostri, sitis Parisius ultra portam sancti Honorati,... quoddam jus et servitutem habere-mus ibidem, scilicet hospitandi et recipiendi nostros armigeros, marescallos, fabros et alios familiares, ministros ac officiarios, equos, familias et harnesia eorumdem, quorum receptio, nostra Forgia vulgariter vocabatur.* Idem quod *Gistum.* Vide in hac voce et mox *Forgium.*

✱ [Priorissa Longifontis dederunt... Audeberto, fabro, *Forgiam* suam, ita scilicet quod quidquid necessarium fuerit ad opera domus de proprio ferro monialium fabricabit, et panem prebende habebit sicut unus de ceteris fratribus (Mus. arch. dep. p. 89. XII. sæc. »]

° **FORGINA**, Officina, cella operaria,

Gall. *Boutique*. Charta admort. pro capit. Anic. ann. 1417. in Reg. 170. Chartoph. reg. ch. 60: *Item pro quodam hospicio... cum curtilagio Pauli, domo, Forgina et curte invicem contiguis, etc.* Vide supra *Forgia* 1.

° **FORGIRE**, Fabricam ferrariam instituere vel tenere. Reg. forest. de Broton. ex Cod. reg. 4653: *Talis est usus forestæ Brotonniæ, quod nullus in terra Costumaria potest furnire, neque brachare, neque Forgire, neque domos facere, neque reparare per consuetudinem dictæ forestæ sine assensu domini, vel sui forestarii.* *Forgement*, Fabricatio, in Instr. ann. 1372. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 479. art. 2: *Forgement de fausses monnoyes, etc.*

¶ **FORGITARE**, Tectum ædificii ita construere, ut circiter duos pedes promineat, ne aquæ e stillicidiis cadentes muro noceant, a vernaculo *Forget*, quod tectum eo modo prominens significat apud Dombenses. Charta Thossiac. ann. 1404: *Debet duodecim de novo servitio pro Forgitando suam grangiam a parte villæ de duobus pedibus cum dimidio, et ipsam levando supra muros villæ, etc.*

° **FORGIUM**, Eodem intellectu atque supra *Forgia* 2. Charta ann. 1356. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 569: *Pedagia sive leudas, macellos, Forgia, corrogia, albergua, et alias quascumque possessiones et bona... concessimus.*

FORGORPIRE, Foris *gurpire*, devestire, possesssione exuere. Tabularium Casauriense ann. 2. Imp. Caroli C.: *Sed et ego Fulchradus per festucam me exinde Forgorpivi, et in omnibus me exinde foras exitum feci.* Alibi, nude: *De ipsis rebus per festucam me gurpivi, et in omnibus foras exitum feci.* Vide *Guerpire*.

¶ 1. **FORIA**, *Latrina, secessus.* Gloss. Isid.: *Foria, Stercora liquidiora*, apud Nonium; unde Gallicum, *Foire*, Stercus liquidum. Juvenal. Sat. 3. Latrinas publicas *Foricas* appellavit. Hinc Græevius conjicit legendum esse *Forica* apud Isidorum. Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Forica, Fosse à mettre ordures hors des portes.* Vide Jo. de Janua.

¶ 2. **FORIA**, Nundinæ. Charta Hervei dom. Virsionis pro castro Luriaci ann. 1218. apud Thomasser. in Biturig. pag. 80: *In nundinis et foris venalibus et pedagiis reddant tales costumas quales nundinæ vel Foria vel pedagia debent.* Vide *Forum*.

° Gall. *Foire*. Charta ann. 1215. in Tabul. S. Petri Carnot.: *Foriam etiam S. Michaelis supradictis monachis dedit et habendam concessit liberam et quietam.* Vide supra *Feriæ* 3.

° 3. **FORIA**, *Frenum, quod ori imponatur, Fren, Prov.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

FORIARII. Vide *Fodrum*.

✱ **FORICA**. [Cloaca. DIEF.]

¶ **FORICARIUS**, Digest. Leg. 17. § 5. de usuris, (22, 1.) quibusdam est, Qui *Foricas* eluit; sed rectius aliis, Qui *Foricas* conducit. Vide Lexicon Martinii. [** Dirksenio: Conductor loculi vel tabernæ in foro.]

FORICATUS, Idem quod *Furratus*, Pellitus, *Fourré*. Vide *Redorsare*.

° **FORICIA**, Foras abeundi vel se se in castrum recipiendi facultas. Reg. *Olim* parlam. Paris. ad ann. 1287. fol. 77: *Quia dominus de Calviniaco miles inventus fuit culpabilis de raptu domicellæ, quam Robertus de Signiaco armiger duxit in uxorem, et quod super hoc Foriciam præbuit et assensum, condemnatus fuit dictus miles.*

1. **FORICUS**. Sigebertus ann. 1107: *Abbas Cistertii et Fratres ejus non immemores sponsionis suæ, regulam S. Benedicti in loco illo ordinatam unanimiter statuerunt tenere, rejicientes a se, quidquid regulæ refragabatur, Foricos videlicet, et pelliceas, estamina, caputia quoque et femoralia,... et cætera omnia, quæ puritati regulæ adversabantur.* Legendum forte *Froccos*.

¶ 2. **FORICUS**, pro *Forinsecus*, Extraneus, habitans extra urbem. Obertus Cancellar. lib. 2. Annal. Genuens. apud Murator. tom. 6. col. 327: *Cogitantes Forici in cives quandoque consurgere, et dominos terrarum jam incipiebant deoognoscere.*

FORIFACERE, FORIFACTOR, FORIFACTUM. Vide in *Forisfacere*.

° **FORIFAMILIARE**, Emancipare, nostris, *Forfamilier*. Vide *Forisfamiliare*.

° **FORIFICIUM**, perperam pro *Forefactum* editum tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 673. art. 16. ut videre est tom. 1. earumd. pag. 308. inter notas.

** **FORIFRAGIUM**, Idem videtur quod *Forifactum* in Conrad. Archiep. Magdeb. Charta ann. 1226. apud Ludewig. in Reliq. Manuscr. tom. 12. pag. 322: *Qui instanti tempore jurisdictionis suæ* (Burggravii) *et durante, ratione Forifragii alicujus et delicti, majorem pœnam inciderit sex talenta dabit, qui minorem pœnam inciderit talentum tantummodo dabit unum.* Haltausius interpretatur judicii turbationem, Glossar. German. col. 2198. voce *Ding-Stœrung*.

° **FORIJUDICATUS**, Qui per sententiam *forjudicationis* pro damnato habetur. Constit. Feder. reg. Sicil. cap. 108: *Ut nullus regni nostri nobilium, sive sit comes, baro, miles, burgensis, vel quicumque alius, bannitum vel Forijudicatum a quibuscumque officialibus nostris, in castris, terris, massariis, domibus vel locis aliis receptare vel occultare audeat.* Vide *Forisjudicare*.

FORIMATRIMONIUM. Vide *Forismaritagium*.

¶ **FORINCATIO**, Amandatio, relegatio, *foras* ejectio. Charta Alphonsi Comit. Augiens. ann. 1270. apud Stephanot. tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 888: *Justitia quæ extenditur ad membrorum mutilationem, deportationem seu Forincationem, vel forbanie, aut signationem, seu ad aliam pœnam minorem, etc.* Vide *Forisbannire*.

¶ **FORINIMENTUM**. Vide in *Furnire*.

FORINSECI, Extranei, habitantes extra burgum, in Legibus Burgor. Scoticor. cap. 3. [*Albanati Forinseci*, in Charta Philippi Aug. ann. 1222. apud D. *Brussel* tom. 2. de Feudorum usu pag. 949. Jo. de Janua: *Forinsecus, Extraneus, de foris veniens vel existens.* Gloss. Lat. Gall. Sangerman.: *Forinsecus, Estains, dehors, forain.* Kennettus in Gloss. ad calcem antiqu. Ambrosden.: *Excepto uno felione Forinseco illius croftæ versus austrum ad faciendam quandam viam.*]

¶ FORINSECUM HOMAGIUM. Quod ab externis debetur. Charta Thalesiæ dominæ de Marchia ann. 1255. apud Rymer. tom. 1. pag. 569: *Salvis mihi omnibus Forinsecis homagiis, redditibus, etc.*

¶ FORINSECUM MANERIUM, apud Kennett. in Antiquit. Ambrosden. pag. 354: *Summa reddituum assisorum de manerio Forinseco Banbury, cum molendinis Forinsecis* LIV. *l.* XIV. *s.* III. *d.*

¶ FORINSECUM SERVITIUM. Vide in *Servitium*.

¶ FORINSECUS SERVUS, in Capitul. de Villis Caroli M. num. 29.

1. **FORIS**, Extra, præpositio cum accusativo. Recapitulatio Legis Salicæ § 3: *Si quis porcellum... Foris domum furaverit.* Occurrit passim.

FORIS esse dicuntur Gentiles, quod extra Ecclesiam sint. S. Hieronymus in Prologo in Job: *Heliu vero et Balaam typum præferunt Philosophorum, qui Aforis, id est, Extra fidem positi, insidiantur Ecclesiæ Dei.* Idem Epist. 25. ad Paulam cap. 4: *Non debemus exire de templo, id est, de proposito Christiano, non Foras egredi, incredulitati videlicet gentilium commisceri.* Victor lib. 1. de Persecut. Vandal. pag. 12: *Cœpit per conversationem operum bonorum venerabilis et reverendus haberi, etiam ab eis, qui Foris sunt.* Anastasius in S. Silvestro PP.: *Probatus ex omni parte, etiam et ab his, qui sunt Foris, testimonium habere, bonum, etc.* Constitutio 10. in Append. ad Cod. Theod. ubi de extraneis feminis Clericorum: *Sed hac societate, seu amicitia non penetret, fama contaminat, datque sinistris rumoribus locum alterni sexus adjunctio, cum Foris positos, ac publico jure viventes ad inlecebram crimine trahit obscœnæ suspicionis exemplum.* [** Tertullian. de Præscription. Hæretic. cap. 8: *Nationes vero numquam penes deum... et Foris semper.*] Commodianus Instr. 24:

Exis inde Foris, iterum tu fana requiris.

Et Instr. 37:

Exis pro Foribus: inde et ad idola vadis.

Vide S. Hieronymum Epist. 22. et Epist. 83. sub finem, S. Augustinum de Vera Relig. cap. 8. lib. 3. contra Parmen. cap. 4. lib. 7. de Bapt. contrat Donatist. cap. 1. lib. 3. cap. 19. et Ep. 170. etc. Sic Græcis οἱ θύραζε, οἱ ἔξω, Gentiles dicuntur non semel apud Gregorium Nyss. in Vita S. Gregorii Thaumat. Theorianum in Legat. Psellum de operat. dæmon. etc. Vide S. Ambrosium lib. 1. de Offic. cap. ult.

FORIS POSITI, dicebantur excommunicati, quod extra Ecclesiam essent, et ab ea arcerentur; *Extra Ecclesiam constituti*, apud Cyprianum Epist. 55. Idem Epist. 52: *Quisquis jam Episcopus fieri voluerit, Foris fiat necesse est.* Et mox: *Profanus est, alienus est, Foris est.* Adde Epist. 69. 73. etc. Contra, Fideles dicuntur, *qui intus sunt*, i. in Ecclesia, apud S. Augustinum lib. 3. contra Donatist. cap. 10. *Foras exire*, hoc est, ab Ecclesiæ communione recedere, apud eumdem S. August. lib. 2. contra Crescon. cap. 4.

Foris præterea *esse* dicebantur Hæretici. Facundus Hermianensis lib. 2. cap. 2: *Et illi quidem qui videntur in Ecclesia falsi fratres, qui utinam Foris essent, modo negantibus non resistunt; quinimo et laudantur. Quod ut nos seducerent, fallaciter immiserunt: ut postea nobis ab ipsis, vel ab his, qui Foris sunt, dicatur hæreticis, etc.* S. Hieronymus lib. 3. in Ruffinum cap. ult.: *Quid loquar de hæreticis, qui licet Foris sint, tamen se nominant Christianos?*

° 2. **FORIS**, Dominium, jus; *Foro*, eadem notione, Academ. Hispan. Proces. ann. 1351. MS. sub Petro III. reg. Aragon.: *Nequeant... concedere aliquod guidaticum, supersedimentum, elongamentum, aut subscriptæ contumaciæ remissionem, vel dilationem præsentis judicii,..... aut alia quæcumque, quæ in proficium, beneplacitum aut Forem aliquem dictarum personarum, vel alicujus seu aliquo-

rum ex ipsis, possent cedere quovis modo, directe vel etiam indirecte.

° **FORISARE**, De *foro* seu pretio rei alicujus pacisci, convenire. Immunit. ecclesiast. ann. 1433. inter Leg. Polon. pag. 97 : *De tempore decimæ Forisandæ. Item quicunque dominus villæ, in ipsa villa sua decimam emere voluerit, ante festum beati Jacobi cum domino decimæ Forisare procuret ; alioquin dominus decimæ decimam vendet libere, impedimento cessante domini villæ illius.* Vide in *Forum* 1. et *Forizare.*

FORISBANNIRE, In exilium agere per *bannum*, seu banno et edicto promulgato. Matth. Paris ann. 1245 : *Expulsus a Scotia, Forisbannitus ab Anglia, exhæredatus in Hibernia, etc.* Ita in Capitul. Caroli C. tit. 12. cap. 6. 7. tit. 29. cap. 3. tit. 39. cap. 1. in Vitis Abbatum S. Albani pag. 70. apud Petrum de Vineis lib. 5. Ep. 107. in Concilio Lambethensi ann. 1261. cap. *de Clericis captis, etc. Forbannir* in Consuet. Andegav. art. 48. Norman. cap. 24. Beneharnensi tit. 16. art. 1. etc. [*Faire Forbanu*, in Stabilim. S. Ludovici lib. 1. cap. 31. in exilium mittere.]

¶ FORBANISARE, Eadem notione in Tractatu inter Ludovicum Regem et Petrum Ducem Britanniæ ann. 1231. ex Archivis Castri Nannet.

¶ FORSBANIZARE et FORSBANIZATIO, in Codice Legum Norman. cap. 23. apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS. pag. 196.

¶ FORSBANNIRE, in Tabulario B. Mariæ de Bononuncio Rotomag.

FORBANITUS, in Lege Salica tit. 51. § 3. in Capit. Caroli C. tit. 12. cap. 6. in Capitul. Carlomanni tit. 1. cap. 3. in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 59. in Lege Longob. lib. 1. tit. 25. § 63. [** Carol. M. 47.] in Capitul. Caroli M. lib. 3. cap. 49. in Constit. Sicul. lib. 2. tit. 3. apud Petrum de Vineis lib. 2. Ep. 56. lib. 3. Ep. 79. lib. 5. Ep. 111. *Forbanni* in Consuet. Norman. cap. 23. 76. 80. 100. 121. etc. *Forabanditz*, in Foris Beneharnens. *Telonea Forbannita*, vetita, in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. § 5. [** Carol. M. 15.] *Furbannitus*, in Lege Ripuar. tit. 87. Joan. Molinetus *au Chappellet des Dames :*

> Mais Fourbennis furent soirs et matins
> Cueurs orgueilleux, que rebouter on doit.

¶ FORBANNITUS, in Lege Ripuar. tit. 87. Hist. Cortusior. lib. 1. apud Murator. tom. 12. col. 785 : *Ipse vero cum Antonio de Curterodulo ejus socio fuit de Padua Forbannitus.* Pluries occurrit in Chron. Andr. Danduli ibid. col. 486. et 491.

FORBANNITIO, apud Petrum de Vineis, lib. 3. Epist. 48. [et in Regiminibus Paduæ apud Muratorium tom. 8. col. 383.] *Forbannissement*, in Consuetud. Norman. cap. 24.

FORBANNUM, Idem quod *Forbannitio*. In forbannum mittere. Capitulatio Caroli M. pro partibus Saxoniæ cap. 26 : *Si quis homo fidejussorem invenire non poterit, res illius in Forbanno mittantur, usquedum fidejussorem præsentet. Si vero super bannum in domum suam intrare præsumpserit, sol. 10... componat.* Adde Capitulare 2. ann. 809. cap. 4. lib. 3. Capit. cap. 50. Capit. Caroli C. tit. 31. cap. 6. tit. 39. cap. 3. *In Forbanno mittere latronem*, in Lege Longob. lib. 1. tit 25. § 62. *Faire Forban*, seu *Forisbannitum*, in Stabilim. S. Ludov. lib. 1. cap. 31. et lib. 2. *Sentence de Forban*, in Consuetudine Britanniæ art. 11. *Droit de Forban*, in veteri Consuet. Perticensi cap. 4. [Le Roman *de la guerre de Troyes* MS. :

> Trois cent ans XL. et plus
> Avoit mis pere en Forbius,
> Ainc qu'il passast de ceste vie.]

¶ FORBANIE, Eadem significatione, supra in *Forincatio.*] Aliud est autem

FORIS BANNO : Is enim dicitur *Foris banno* esse, qui *bannum* suum adimplevit. Capitul. 2. ann. 813. cap. 13 : *Sed si bannus ei judicatus fuerit, et banno peracto stet in eo interim usquedum Comiti et eo, qui clamorem vel causam ad eum habuit, et tunc sit Foris banno.*

¶ **FORISBARIUM**, Suburbanum, Gall. *Fauxbourg*, quasi *foras* seu extra *barria* vel muros civitatis. Vide *Barrium*. Litteræ Philippi III. reg. Franc. ann. 1275. tom. 3. Ordinat. pag. 60 : *Scilicet quod dicta Maria et dictus Artusus vir suus ejus nomine, hæredes seu successores dicte Marie habeant exercitum et cavalgatam in dicto castro Lemovicensi et Forisbariis et omnibus pertinentiis prædictorum........ Homines in castro Lemovicensi, Forisbariis ac pertinentiis commorantes.*

° *Forbour*, in Lit. ann. 1371. et 1372. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 421. et 481. *Horsborc*, in Instr. ann. 1355. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 169. col. 2 : *Item que les maisons des Horsborcs soient abatues, etc.* Quia extra burgum. Sic *Hortraire*, pro Extra aliquem locum trahere, abducere, in Lit. remiss. ann. 1450. ex Reg. 184. Chartoph. reg. ch. 46 : *Laquelle femme icellui Adam avoit Hortrait et emmené, etc.*

FORISCAPIUM, FORCAPIUM, Exactio, tributum haud debitum, per vim vel contra jus captum, exactum : *Mala tolta.* Ita usurpant Capitularia Caroli M. lib. 4. cap. 36. et Capitul. 4. ann. 819. cap. 1. quod inscribitur *de Forcapiis.* [Codex Irminonis Abb. Sangerman. fol. 32. verso col. 2 : *Sunt mansi serviles* V. *solvunt vini modios* X. *solvunt pullos cum ovis inter totum* CLXXXIII. *solvunt Forcapii sol.* X.] [** Brev. 7. sect. 84. Guerardo est Capitatio personalis externis sive *foraticis* imposita. Certe non est tributum vel exactio in loco Capitul.] Neque alia videtur notione capienda vox

FORCHEAPUM in Legibus Ethelredi Regis cap. 23. [** Instit. Lundon. cap. 2.] : *Et homines Imperatoris, qui veniebant cum navibus suis, bonarum legum digni habebantur, sicut et nos... Tres porcos vivos licebat eis emere in suas naves : et non licebat eis aliquid Forcheapum facere burhmannis, et dare teloneum suum.* Ubi exerte usurpatur pro quavis exactione. [** For, Ante, et ceap, Negotium, venditio, unde *Forceapum*, (ita legit Thorp.) Venditio in navi ipsa, antequam sit exonerata, nam merces nisi in publicum emporium adductas ibique expositas extraneis vendere non licebat. Vide *Foristallare.*]

FORISCAPIUM, Laudimium, quod domino pro facultate alienandi feudi conceditur. Usatica MSS. Regni Majoricarum : *Instituimus certam summam super laudimiis seu Foriscapiis, quam nobis et nostris successoribus dare teneantur populatores præsentes et futuri in portione nostra intus civitatem Majoricarum commorantes*, pro venditionibus domorum et possessionum. Curia generalis Catalaniæ sub Petro Rege Arag. in villa Cervariæ ann. 1339. MS. : *Super laudimio seu Foriscapio, quod pro revocatione, seu nova acquisitione feudi, solvi debet feudi domino.* Joannes Plantavitius in Episcopis Lodovensibus pag. 277. sub ann. 1317 : *Gerardus de Lodova dat causa permutationis Guillelmo Episcopo unam heminam avenæ censualis percipiendam unoquoque festo S. Genesii super agro quodam.... necnon dominium, laudimium, et Foriscapium.* Charta ann. 1032 : *Salvis et retentis nobis et nostris successoribus fatiga, et Foriscapio, et laudimio, quotiens prædictum feudum modo aliquo alienari contigerit.* [Charta ann. 1313. ex Bibl. Colbert. Regest. 56 : *Quod vos et vestri successores præsentes et futuri possitis testari et ordinare, dare, vendere et alienare quibuscumque volueritis, exceptis militibus, de rebus vestris in futurum ad vestri voluntatem, salvo jure Foriscapii domino Regi competenti, prout in dicto castro solvi Foriscapium est hactenus usitatum.*] Tabularium Hospitalis Montis-Maurilionis in Pictonibus : *Melisendis et filii sui, Guillebandus videlicet et Theobaudus atque Ugo* (Domini Tremoliæ) *dederunt pauperibus Domus-Dei Montmorlii, et solverunt, et emancipaverunt in perpetuum omnes homines Forschapche de quaque terra venerint stare in terram Eleemosynariæ et pauperum supradictorum, exceptis illis de honore Tremoliæ. Hoc donum concessit Guillelmus Tremoliæ, quando venit Hierusalem.* In eodem Tabul. : *Ego Bernardus Vicecomes Brociæ, et uxor mea Pastorella, donamus et concedimus Deo et pauperibus Domus-Dei de Monmorillo.... tot los Forchapches totius terræ et dominationis Mogniaci.* Andreas Boschus *dels Titols de honor de Cathalunya* lib. 4. cap. 5. § 3 : *Non pagan Foriscapis de permutes, y si de consals morts.* Et infra : *Les Foriscapis y censos en los casos de dauhen pagar, etc.*

° **FORISCASATIO**, FORISCASIO, Emancipatio. Libert. MSS. Barcin. ann. 1283 : *De Foriscasione. Item est consuetudo Barchinonæ, quod si filius est foris casatus de voluntate patris cum uxore, et filia cum marito, quod habeantur pro emancipatis. Item quod facta Foriscasatione, filius vel filia potest facere testamentum et alios contractus, sine voluntate patris.* Vide *Forifamiliare* et *Foriscasatus.*

FORISCASATUS, Emancipatus, extra *casam* positus, in Curia Generali Catalaniæ, celebrata Perpiniani sub Petro Rege Aragon. ann. 1351. MS.

¶ **FORISCELATUS**, Male et fraudulenter celatus, absconditus, non solutus, cui debebatur. Charta Guidonis Comitis Flandriæ ann. 1237. in Tabulario S. Bartholom. Bethun. : *Item debent habere ibidem dicti Præpositus et Capitulum thelonia, foragia, cambagia, et omnes emendas redditnum Foriscelatorum, metarum absradicatarum sive remutatarum absque mesleia. Ventes Forcelées*, in Consuetud. Silvanect. art. 246. nostris *Recelées*, occultæ.

° *Forcheler, Fourcheller* et *Fourceller* nostri dixerunt, eodem significatu. Charta ann. 1249. in Chartul. 21. Corb. fol. 99 : *Et s'il avenoit cose par aventure que aucuns emblast ou Forchelat le tonlieu au remonter ou au ravaler, le poent arrester le sergant de l'abbé et convent, et leurs commander pour faire loi selonc les us et coustumes de Moroeul.* Reg. 13. ejusd. monast. sign. *Habacuc* ad ann. 1511. fol. 86. v° : *Et s'il advenoit qu'il y eust aucuns desdiz droix Fourchellez ou anichillez, il sera tenu de les recouvrer à ses propres coustz, frais et dépens.* Libert. urbis Calesii renovatæ a Mathilde comit. Attrebat. ann. 1304. in Reg. 69. Chartoph. reg. ch. 365 : *Une france vérité doit estre en l'an de toutes choses Fourcellées.* Hinc *Sang Forcelé* dicebatur, cum vulnus ju-

dici celabatur. Vide supra *Celari*. Charta Joan. Attrebat. comit. Augi pro commun. S. Valer. ann. 1376. ex Tabul. S. Vulfr. Abbavil. : *Item qui fera plaie à sang,... il payera... lx. sols Parisis d'amende,... et semblablement, si le sang estoit Forcelé trois jours, il seroit enchu envers nous et envers lesdiz maieur et eschevins en lx. sols Parisis d'amende*. Neque aliter intelligendæ Lit. ann. 1291. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 294. art. 1 : *Quatre deniers du sanch, et se il estoit Forcheles, soixante solz pour l'amende ou l'eswart du maieur et des eskevins*. Hinc *Forchele* dicitur, qui statuto die censum domino non solvit. Vide quæ annotantur a D. *Secousse* in hunc locum, et repetuntur supra ad vocem *Folgare*.

° **FORISCETA**, Alienigena, extraneus. Charta ann. 1358. inter Instr. tom. 12. Gall. Christ. col. 406 : *Cum omnimoda jurisdictione Foriscetarum seu alienigenarum, qui non sunt de toto Sabaudiæ comitatu*.

FORISCONSILIARE, Forconsiliare, Forsconsiliare, Male consulere, malum consilium dare. Vitam vel honorem alteri, aut alterum in vita vel honore *Forconsiliare* dicebatur, qui *malo consilio* in illius vitam vel honorem machinabatur. Capitularia Caroli C. tit. 8. et Annales Franc. Bertiniani ann. 851 : *Ut nemo suo pari suum regnum, aut suos fideles, vel quod ad salutem et prosperitatem ac honorem regium pertinet, discupiat, aut Forconsiliet*. Capitularia Caroli C. tit. 26 : *Adjutor ero ad regnum illorum continendum, et nec in vita, nec in membris, neque in regno illorum eos Forisconsiliabo*. Occurrit ibi non semel, et in Annalib. Franc. Fuldensibus ann. 860. ubi *verum consilium* opponitur *Forconsiliationi*.

Atque inde, in hominiis, vassalli dominis bona fide consilium daturos esse pollicebantur. Hominium Guillelmi de Petrapertusa, præstitum Simoni Comiti Montisfortis ann. 1217. in Tabulario Carcassonensi fol. 10 : *Vobis, Domine Simon, promisi, quod contra inimicos vestros vobis bona fide dabo consilium, auxilium tenebo et favorem, etc.* Aliud Raymundi Peleti ann. 1220 : *Juro etiam vobis, quod non ero in Consilio vel favore, quod vos amittatis vitam, vel membra, vel vitam, etc.* Vassallus igitur qui contra ejusmodi sacramentum, seu hominium, hostibus domini sese adjungebat, *Forisconsiliare* dicebatur. *Forconseiller* nostri etiam dixere. L'Ordene de Chevalerie *d'Hues de Tabarie* MS. :

Dame ne doit ne Damoiselle
Pour nule rien Fourconsillier,
Mais s'eles ont de lui mestier,
Aidier leur doit à son pooir.

Robertus Bourronus in Historia MS. Merlini : *Merlin qui moult estoit sages et boin conseil, ne onques ne Forconsilla*. Apud Froissartem 4. vol. cap. 86. perperam editum *Fortconseillé* pro *Forsconseillé : Et remonstra ce propos doucement et sagement au peuple, qui estoit Forconseillé et accueilli de mal faire*. Vide Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 61.

¶ **FORIS DECANUS**, Dignitas ecclesiastica, forte Decanus ruralis, *Doyen rural*. Charta S. Illidii Claromont. ann. 1215 : *In crastinum S. Luciæ Missa et annua Domini Petri de Crotis quondam Canonici et Foris-decani minoris hujus Ecclesiæ*. Vide *Decanus*.

° Forisdecanatus, Dignitas *Forisdecani* in quibusdam ecclesiis et monasteriis ; is forsan designatur, ad quem jurisdictio in ecclesias *foraneas* a principali dependentes pertinebat : de Decano rurali minus apte expositum est supra. Bulla Clem. VI. PP. ann. 1342. inter Instr. tom. 2. Gall. Christ. col. 148 : *Propter plurimos in ipsa ecclesia personatus et officia obtinentes, videlicet abbatem, præpositum, decanum, qui dignitates Forisdecanatum, etc. Supplicastis ut de prædictis dignitatibus, personatibus et officiis, abbatiam, Forisdecanatum et præcentoriam, etc.* Stat. Clem. IV. PP. pro eccl. Anic. ann. 1267. apud Marten. tom. 2. Anecd. col. 480 : *Forisdecanus major centum solidos : minor vero Forisdecanus quinquaginta solidos, etc. Forisdecani* meminit præterea Charta Petri abb. Gellon. ex Tabul. ejusd. monast.

1. **FORISFACERE**, Ugutioni, est *Offendere, nocere, quasi Facere foris, i. extra rationem*. Ex Glossis Isid. et Pithœi, *Forisfacio, offendo, noceo*. [*Forisfacere* S. Bernardo Tract. de erroribus Manichæorum, Crimen facere.] [°° Petr. Except. Leg. Roman. lib. 3. cap. 53 : *Si mando tibi, ut alicui inimico meo furtum facias, vel aliter offendas, antequam Forfacias, paciscor vel transigo cum inimico meo, tu vero post Forfactum facias, quæritur, etc.*] Epicedium Erici Regis Daniæ, apud Pontanum lib. 7. Rerum Danicarum : *Oro omnes, quibus aliquid Forefeci, ut mihi per suam gratiam indulgeant*. Vox passim obvia *Forisfactus*, qui forisfecit. Leges Edw. Confess. cap. 18 : *Si quispiam Forisfactus poposcerit Regis misericordiam pro Forisfacto suo, etc. Forfactus de vita*, in Lege Ripuar. tit. 77. id est, ob malefacta dignus, cui vita adimatur ex Legibus, [vel simplicius Privatus vita, ut ab Eccardo exponitur in suis ad hanc legem animadversionibus, ubi observat Tilium legere *Forfaictus*. [*Forisfactus servus*, homo liber, qui ex delicto servus factus est, in legibus Athelstani Regis cap. 3.

¶ Forefacere, in Litteris Caroli Johannis Franc. Regis primog. ann. 1258. tom. 3. Ordinat. pag. 321 : *Inhibendo... ne predictis Ecclesie vel sic susceptis aut alteri eorumdem in capite vel in membris... vel personis eorumdem et cujuslibet ipsorum, Forefacere audeant vel præsumant*. Vide Lobinelli Gloss. tom. 3. Hist. Paris.

¶ Forifacere, Eadem significatione. Litteræ Richardi I. Regis Angl. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliss. col. 991 : *Si quis ei super hoc in aliquo Forifacere presumpserit, plenariam ei inde justitiam sine dilatione fieri faciatis*. Occurrit præterea in Charta ann. 1213. apud Thomasser. in Biturig. pag. 80.

Forisfacere Feodum *propter feloniam*, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 88. Ex delicto, forefacto, vel crimine, illud perdere, confiscare. Eædem Leges cap. 43 : *Qui furtum fecerit, qui proditor domini sui fuerit, quicumque ab eo in obviatione hostili, vel bello campali fugerit, vel victus erit, vel feloniam fecerit, terram suam Forisfecit*. [D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 1. pag. 233. ex Regesto magnorum dierum Campaniæ fol. 89 : *Injunctum est dicto Ballivo, ut dictum Miletum Clericum, ut dicitur, extra sacrosancta religiosa capiat et reddat loci Episcopo, pro ipso puniendo super facto perpetrato ; et quod omnem hereditatem dicti Clerici, de qua erat dictus Clericus tenens et possidens tempore multri facti, in manu domini Regis tanquam Forefactam capiat et detineat*.] Eodem sensu *Forfaire son fief, sa justice*, in Consuetudin. Senonensi art. 183. Vitriacensi art. 4. Hannoniensi cap. 77. 85. 86. Camerac. tit. 1. art. 62. in Chronico Flandr. cap. 16. et apud Froissart. 3. vol. cap. 96. *Forfaire son Comté, ses heritages, Forfaire corps et avoir*, in Consuetud. Montensi cap. 12. 22. et in Chronic. Flandr. cap. 26. 40. 81. Tabular. Vindocinense Ch. 63 : *Pro qua re accepit Comes Goffredus fevum suum, quod ille Forisfecerat. Forfactæ res*, caducæ per delictum, et in fiscum relatæ, in Lege Longob. lib. 3. tit. 33. [°° Pippin. 32.] [*Forisfacta catalla*, in Codice Legum Normann. cap. 20. apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS. pag. 192. *Forisfactura omnium bonorum*, apud Rymerum tom. 2. pag. 195.] *Chose Forfeit*, apud Littletonem sect. 74. *Terres Forfaites*, in Charta Gall. ann. 1266. in Probat. Hist. Guinensis pag. 291. Casus alios, quibus vassallus feudum suum forisfacit, collegit Spelmannus ex libris feudorum, in Verbo *Felo*. Vide *Committere*.

° Forefacere Membrum, *Forefactum* seu crimen committere, ob quod quis dignus est, cui membrum amputetur. Charta Guill. ducis Norm. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 191 : *Dictus Henricus le Mareschal et ejus hæredes habeant... eorum et earum qui membra sua Forefacient, et de domibus quæ cremabuntur, forefacturas. Si Forisfecerit membrum*, in Ch. commun. Rotomag. ann. 1204. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 673. art. 9.

Forisfactura, Crimen, delictum. Leges Edw. Confess. cap. 32 : *Friborgi causulas tractabant, et secundum Forisfacturas emendationes capiebant*. [Histor. Beccensis MS. pag. 310. in Archivis ejusd. Monasterii : *Hoc ferme tempore* (ann. 1110.) *fuit concessa Ecclesia S. Philiberti super Rislam Monachis Becc. jure perpetuo obtinenda a Joanne Episcopo Lexoviensi et Capitulo, cum tali privilegio et libertate, ut nunquam cessarent a divino officio pro Forisfactura cujuslibet hominis*.]

¶ Forfaitura, Eadem notione, in Tabular. S. Victoris Massil : *Signoretus et uxor ad expiandam Forfaituram quam S. Petro et Saturnino commiserant dant unam vineam in emendationem*. Hist. Harcur. tom. 4. pag. 1640 : *Ricardus de Harcourt tenet Baroniam S. Salvatoris de domino Rege per servitium quatuor militum : scilicet debebat quinque, quando baronia erat integra, scilicet quintum venit ad Regem ex Forfaitura Johannis de Harcuria*.

¶ Forisfactura Mobilis. Codex Legum Normann. cap. 23. apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS. pag. 196 : *Ad ducem etiam pertinent omnes Forisfacturæ mobiles ; mobiles autem Forisfacturæ sunt catalla eorum seu mobilia, qui per judicium damnati sunt*.

° Forefactum, Exactio haud debita, per vim et contra jus percepta ; quo sensu sæpissime occurrit. Testam. R. Bereng. comit. Prov. ann. 1238 : *Solutis tamen prius debitis nostris, et tortis nostris et Forefactis emendatis de dictis albergis . . . . Item assignamus civitatem Niciæ. . . . . . et castrum de Albarono et castrum de S. Albano..... ut de proventibus dictorum locorum.... satisfiat eodem modo.... pro tortis et Forefactis emendandis et debitis exsolvendis*. Vide *Foriscapium*.

Forisfactura, Mulcta, vel emenda ob *forisfactum*, seu delictum. *Amende des Forfaitures*, apud Froissart. 1. vol. cap. 116. Leges Edw. Confess. cap. 36 : *Inveniant plegios tales, qui possunt reddere Forisfacturam, id est, were suum, nisi possunt disrationari*. Infra : *Reddat*

Episcopo tres Forisfacturas, etc. Leges Willelmi Nothi : *Reddatur de rebus hujus hominis quod calumniatum est, ... et insuper Regi Forisfactura.* Ordericus Vitalis lib. 13. pag. 901 : *Omnes Forisfacturas reis indulsit.* [Vide Acta SS. April. tom. 2. pag. 938.]

¶ Forefactura, Eodem significatu. Litteræ Philippi Fr. Reg. ann. 1290. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1234 : *Emendam vero seu Forefacturam quam petebamus occasione homagii hactenus per eumdem nobis non impensi...eidem* (Comiti Hannoniæ) *remisimus.*

✱ [« Releveiis feodorum lorice integrorum et partitorum, *Forefacturis*, gardis et jure patronatus. (Litt. pat. Ludovici sancti de Sylleio, an. 1259. mus. arch. dep. p. 167.) »]

¶ Forfectura, Eadem notione, in Litteris Philippi Pulcri Reg. Fr. ann. 1307. apud Menester. inter Probat. Hist. Lugdun. pag. 43 : *Remittimus et ex causa compositionis quittamus Archiepiscopo..... omnes et singulas commissiones, Forfecturas, emendas, offensas, rebelliones, etc. Forfacture*, in Edicto Ludovici X. ann. 1315. ibid. pag. 88 : *Et fut dit par Arrest que les Forfactures seroient mises à exequution et les Santances publiées.* Charta Philippi V. Reg. Fr. tom. 3. Hist. Harcur. pag. 104 : *Philippes Roy de France otroiā à heritage à Adam de Meullent son Panetier, et à son hoir masle tant seulement, pour cause et en remuneration dudit service, une Forfaiture , que icelui Adam tenoit avant du don dudit Roy à sa volonté, estimée valoir par an, par enqueste sur ce faite environ* XXXI. *livres Parisis, laquellè Forfaiture étoit venue au Roy en commis par le delit ou malefice de maistre Jean le Mesnager de Courbeil. Forfaire l'amende*, in Consuetud. Namurc. art. 97. est mulctam incurrere.

° Forfaitura, Idem. Lit. Ricardi reg. Angl. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 317 : *Prohibemus ne aliquis eos inde desturbet, super Forfaituram decem librarum Turon. Forfait*, eadem acceptione, in Charta ann. 1215. tom. 4. earumd. Ordinat. pag. 390.

Forisfactura Plena, Plena mulcta, integra, Saxonibus *wyta plena*, et *fulwite*. Leges Willelmi Nothi : *Ita quod nullus alii forisfaciat in nullo super Forisfacturam nostram Plenam.* Infra : *Et ista præcepta et statuta non sint violata super Forisfacturam nostram Plenam. Super Plenaria Forisfactura*, apud Knyghton. lib. 3. cap. 10. pag. 2521.

¶ Forefacta, ut *Forisfactura*, Mulcta. Charta Caroli Regis Fr. ann. 1494. in Chartulario Monasterii Belliloci : *Nec non si burgenses inter se purgare voluerint bellum in ipsa villa.... et bellum et omnis Forefacta sit Monachis.*

Forefactum, Delictum, crimen, *Forfait* nostris, et Constit. Sicul. lib. 1. tit. 42. et alibi passim.

¶ Forasfactum. Charta sub Chuonrado Rege Indict. 6. ex Chartular. Aptensi fol. 22 : *Tibi cedo aliquid de hæreditate mea per Forasfactum quod tibi feci, ut cum te finem habeam.*

¶ Forfactum, in Chartulario sancti Audomari, apud Baluz. tom. 7. Miscell. pag. 240. et in Translat. S. Hunegondis sæc. 5. Bened. pag. 223.

¶ Forfatum, in Charta anni 1409. inter Schedas Præsidis *de Mazaugues : Pro delictis criminalibus et Forfatis, etc.*

Forifactum. Charta ann. 1122. in Chartulario Aptensi fol. 16 : *Nec auferemus tibi vel tuis, nisi pro Forifacto, quod nec esdire, nec emendare possitis aut velitis.* Charta Guidonis Comit. Nivern. ann. 1231. tom. 3. Ordinat. Reg. Franc. pag. 117 : *Quod si forte caperetur, Burgenses possent captum excutere a quocumque capiente sine se mefacere ; exceptis pro tribus Forifactis, furto, raptu et homicidio.* Occurrit præterea in Chartular. S. Vincentii Cenomanens. et apud Thomasser. in Biturig. pag. 80.

¶ Forisfactum, in Charta ann. 1197. inter Schedas D. *Lancelot : Liber et quittus recedat, nisi Forisfactum fecerit, et si Forisfactum fecerit, ad judicium ville antequam recedat illud emendabit.*

¶ Forefactum Regium, in Regem commissum. Charta ann. 1139. inter Instrum. tom. 5. Gall. Christ. col. 295 : *Si autem* (Ecclesia Ninivensis) *Principis provinciæ sive cujuscumque Forefacto regio fuerit imbanita* (i. e. ob crimen in Regem commissum interdicta) *remotis excommunicatis divinum in Ecclesia permittimus officium celebrari.* Vide *Imbannire* in *Bannum* 1.

Forisfactum, Ipsa pro forisfacto mulcta, in Regiam Majest. lib. 1. cap. 18. § 2. Quoniam attach. cap. 74. § 2. et alibi non semel. Epist. 488. tom. 4. Hist. Franc. : *Forefacta villæ nostræ, et tertiam totius redditus nostri sibi vi usurpat. Amende de Forfait*, in Usagiis Ambian. MS. : *S'aucuns qui n'est mie de quemugne, estranges ou forains fiert, ou navre, ou fourfache home de quemugne, double Amende du Fourfait paiera.*

Forefacta Magna, Quorum cognitio ad dominum, qui altam justitiam habet, spectat. Charta Odonis Ducis Burgundiæ ann. 1206. apud Perardum pag. 297 : *Omnia namque Magna Forefacta communiter ad Dominum Episcopum et ad me spectant, sicuti multra, homicidia, furta, adulteria violenti concubitus feminarum, falsæ mensuræ, edicti communis, contemptus et fractio, casus in bello campestri, et in judiciis deprehensio.* Vide pag. 323. 444.

Forisfactum extra Legem, id est, quod non *lege* seu mulcta, sed morte luitur. Charta Odonis Dom. Hamensis ann. 1227 : *Si quis hominem occiderit infra clausuram villæ Hamensis, vel forte Forefactum fecerit extra legem, statim postquam occisus fuerit homo, vel Forefactum extra legem factum , Dominus Hamensis potest capere mobilia et catela delictoris, etc.* Titulus Chartæ concipitur : *Du cas hors loy.*

Esse in Forefacto Domini, dicitur is, qui ex delicto in commissum cadit. Tabularium Episcopi Parisiens : *Si maritaverint se extra familiam Episcopi vel Comitis, sine consensu Episcopi, ipsi et res eorum sunt in Forefacto Episcopi.*

¶ Forifactor, Qui *Forifactum* commisit, in Charta ann. 1218. apud Thomasser. in Biturig. pag. 80 : *Si Forifactor judicium expectare noluerit, etc.*

¶ Forisfactor *vel delinquens*, in Charta ann. 1232. apud Miræum tom. 2. pag. 1219. col. 2.

2\. **FORISFACERE**, Alia notione. Charta Berengarii et Adelberti Regum Italiæ, apud Ughellum in Episcopis Vercellensibus : *Legitimam facimus traditionem et corporalem investituram, et ita nos exinde privamus, et Forisfacimus.* Id est, exuimus, vestituram et possessionem dimittimus. Charta alia : *Et me exinde Foris expuli, warpivi, et absentem feci.* Vide *Absens.*

FORISFAMILIARE, Aliquem *foris familiam* ponere, emancipare. Dicitur vero proprie filius *Forisfamiliari*, cum partem hæreditatis a patre vivente accipit, eaque contentus est, ita ut amplius petere non possit. Regiam Majestat. lib. 2. cap. 33. § 7. 8 : *Potest siquidem filius in vita patris sui Forisfamiliari, si pater quandam partem terræ suæ sibi assignet, et saisinam faciat inde sibi in vita sua, ad petitionem et bonam voluntatem ipsius filii, ita quod de tanta parte terræ sit ei satisfactum. Tunc non poterit hæres ipsius filii, de corpore suo genitus, aliquid amplius petere contra patruum suum de residua parte hæreditatis avi sui, quam partem patris sui.* Vide Leges Burgor. Scoticor. cap. 124. et 125. § 4. Bracton. lib. 1. cap. 10. § 1. et Skenæum de Verbor. significat.

° Sent. arbitr. ann. 1223. ex Chartul. S. Steph. Autiss. : *Cum dictus Nalinus non sit separatus vel Forisfamiliatus a Regnaudo fratre suo majore Eligny, dicimus quod nec burgesiam potuit percipere apud S. Mauricium, nec per dominum Drochonem potuit aut potest, quandiu Forisfamiliatus non fuerit, se reclamare, nec dominus Drocho eum retinere.* Ubi *Forisfamiliatus* dicitur is, qui, paterna hæreditate inter fratres divisa, partem sibi competentem accepit ; cui usque eo non licet alium sibi ascescere dominum ab eo, quem agnoscebat pater.

° Forifamiliare, Idem. Charta Blanchæ comit. Trec. ann. 1218. in Chartul. Campan. Cam. Comput. Paris. : *Donavi... ecclesiæ S. Memmii Cathalanensis uxorem Grisi, fratris Henrici Guemart, hominis ejusdem ecclesiæ, feminam meam de corpore, cum pueris suis, qui tunc non Forifamiliati erant.* Alia ann. 1322. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 228 : *Sitost comme il seront Forfamilié de leurs peres et il venront à tenir mariage, etc.*

¶ Forisfamiliatus, Emancipatus. Charta ann. 1251. in Chartulario AB. Sangerman. fol. 227 : *Super dicto molendino nichil poterat reclamare* (Sanctysma pro sua filia) *eo quod dictus Renoldus erat tempore mortis suæ homo eorumdem Abbatis et Conventus de corpore, ut dicebant, nullos habens hæredes de suo corpore in potestate sua existentes, ut dicebant, et dicta Sanctysma jam erat Forisfamiliata et maritata cum ipso Johanne, quando idem Renoldus decessit.* Filiæ extra proprii domini feudum maritatæ parentum hæredes esse non poterant. Vide *Forismaritagium.*

FORISFAMULARE, Idem quod *Forisfamiliare*, in Fleta lib. 1. cap. 7. § 5. cap. 27. § 2. lib. 2. cap. 52. § 7.

FORISFANGIUM. Vide *Forfang.*

FORIS HABITANS, qui et *Forinsecus*, extraneus, nostris *Forain*, in Legibus Burgor. Scoticor. cap. 3.

FORISJUDICARE, Forjudicare, Rem, aut possessionem quampiam per judicium vel sententiam *abjudicare*, auferre ; possessione exuere, privare. Breve, apud Bractonum lib. 4. tract. 3. cap. 5. § 2 : *Et non permittas quod A. capitalis dominus feodi illius habeat custodiam illius terræ, quia in prædicta curia nostra Forisjudicatus de illa custodia, eo quod terra illa teneri debet de socagio, etc.* Ubi Bractonus ipsa voce *abjudicatus* utitur : *Custos Abjudicatus est de Custodia sua, forte propter vastum, etc.* Chronicon vernaculum Franciæ MS. incipiens ab anno 1222. desinens in ann. 1293 : *Et fut Fourjugié au Roy d'Engleterre toute Gascoigne, et toute la terre qu'il avoit ou Royaume de France.* Historia Gall. Dovorensis Cœnobii tom. 2. Monastici Angl. : *Agardé feust que cele charte n'avoit nule valor, et ensi fust le Priour et le Chapitre de Canterberi For-*

jugé de leur demande. Adde Leges vernaculas Guillelmi Nothi cap. 39.

FORISJUDICATI dicuntur rei criminis atrocioris, qui in judicium per bannum publicum citati, non comparent, annoque elapso, omni defensionis aditu per *sententiam forjudicationis,* ab ipso judice de novo pronuntiatam excluduntur, et pro damnatis habentur. [Chr. Dominici de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 574 : *Tunc præfata Regina responsalibus dicti Comitis acceptis, eas ordinato Consilio legi jussit, et lectis earumque tenore suscepto, eumdem Comitem, consilio sibi dato, Forjudicationis sententia condemnavit.*] Friderici I. Imp. in Const. Sicul. lib. 2. tit. 3 : *Pœnam eorum, qui in contumacia perseverant, dignis stipendiis prosequi cupientes, statuimus, si quis infra annum a die banni edicti numerandum, coram Magistro Justitiario, qui eum bannierat, minime comparuerit, vel etiam successsori ejusdem, bonis suis, ut prædictum est, infiscatis, post ipsius anni decursum, eumdem Forjudicari debebit, nulla omnino licentia postea remanente, se super principali causa criminis defendi. Sed perinde habeatur ac si confessus de crimine, de quo accusatus fuerat, esset per definitivam sententiam condemnatus. Sic Forjudicatus habebitur, prout in aliquibus nostri imperii partibus nuncupantur, quasi foris omnem aditum judicii constitutus. Interim sibi judicii limina præcludentur, quod se contumacem etiam fuisse negare non possit, qui nec per se tempore tanto comparuit, nec per alium prætendentem legitimam causam suæ absentiæ et probantem extitit excusatus. Nullo sibi appellationis seu supplicationis remedio Forjudicatus superesse cognoscat, quoad omnia fere pro mortuo habeatur, et hostis publicus reputetur, sic ut ab omnibus offendatur impune, adeo quod si ipsum occiderit aliquis, nullam proinde calumniam mereatur ; sed præmium a gratia nostræ Serenitatis expectet, etc.* Adde lib. 1. tit. 54. § 1. lib. 2. tit. 4. 6. 7. 8. 9. [et Statuta MSS. Caroli I. Regis Siciliæ cap. 88. 89. 91. 92. 93. 104.] Huc spectat, quod habet Henricus Knyghton. lib. 2. cap. 4. ann. 1087 : *Quod si more solito latro taliter egerit, et forte fortuitu ad Ecclesias vel ad Sacerdotum domus frequenter evasit, oblatione restituta, Forjuget et redeat : et si forte reditum fecerit, nullus eum hospitari præsumat.* Ubi lego *Forjugé* (id est, *Forjudicatus*) *non redeat.* Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 195 : *Se un home est ou plusiours ont fait trayson vers le Seignor, et ils sont Forjugez par esgart, ou connoissance de Court come traitours, à moi semble que eaus et tous les heirs de celui, ou de ceus qui ensi sont Forjugés, sont desheritez dou fié, et de l'heritage qui estoit des Forjugez ains que il fit la trayson, come ceus qui y furent puis nés, etc.* In Charta ann. 1266. in probat. Hist. Guinensis pag. 291. *Terres Forjugées,* sunt prædia confiscata. Adde Jacobum Hemricurtium de Bellis Leod. cap. 2. et Pactum Tongr. ann. 1403. in Magno Recordo Leod. pag. 41. 44.

FORISJURARE, FORJURARE, Ejurare, abjurare rem aliquam. *Quitter, abandonner. Forisjurare parentelam, et de ea se tollere,* in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 88. Adde Consuetud. Hannoniæ cap. 45. [Leges Balduini Flandriæ Comitis de homicidio ann. 1200. inter Anecd. Marteniana tom. 1. col. 766 : *Si homo hominem interfecerit, et ille homicida aufugerit, ejus amici et proximi eum abjurare et Forjurare debent. Qui vero eum Forjurare noluerit, talis est qualis et homicida, qui aufugerit, quousque eum Forjuraverit. Si quis cum homicida fugerit... infra annum redire potest et Forjurationem facere... Amici et cognati illius hominis qui occisus fuerit, debent assecurare omnes homines illos, qui homicidam Forjuraverunt.*] Arestum O. SS. ann. 1264. in 1. Regesto Parlam. f. 140 : *Noluerunt facere assecurari, nisi ipsum fratrem suum Clericum Forjuraret.* Aliud Arestum Pentec. ann. 1266. fol. 150 : *Determinatum fuit, quod idem Poincardus ponere poterat extra ipsam treugam dictum fratrem suum ex causa de novo superveniente inter ipsum et fratrem suum. Præcepit tamen Curia, quod ipsum fratrem suum Forjuraret, et de se et aliis treugam daret. Provinciam Forisjurare,* in Legib. Edwardi Confess. cap. 6. *Villam Forjurare,* in Epist. 221. quæ exstat tom. 4. Hist. Francor. [*Forisjurare virgatam terræ et quietam clamare de se et de hæredibus suis,* apud Thom. *Madox* Formul. Anglic. pag. 179. *Forsjurare patriam,* in Codice Legum Normann. cap. 24. apud Ludewig. tom. 7. pag. 199.] *Forjurer sa Chastellerie,* in Stabilim. S. Ludovici lib. 1. cap. 31. *Forjurer la terre,* in primo Statuto Westmonast. cap. 15. Vetus Charta vernacula post Chronicon W. Thorn. pag. 2205 : *Et hors de Staplegate Forjura la terre le Roi, et porta la crois à la meer. Forjurer le pais,* in Consuet. Normann. cap. 23. 24. 30. 32. etc. Petrus *de Langtoft* vetus Chronographus Rythmicus :

> Thomas de Weylande en banc primes nomé,
> Par agard du court le regne a Forjuré.

Le Roman *de Parise la Duchesse* MS. :

> Fait m'a li Dus mes Sire ma terre Forjurer.

Tabular. Leprosariæ Pontis Audomari : *Forjuraverunt dictam terram coram nobis, ita quod nihil de cætero in ea de jure possint reclamare.* Vide Brittonem in Legib. Angl. cap. 3. Consuetud. Hannoniensem. cap. 45. etc. *Forjurer ami charnel,* apud Petrum *de Fontaines* in Consilio cap. 13. Willelmus *Guiart.* ann. 1304 :

> Qui orent par fausse promesse
> Receu Jean de Renesse
> A Seigneur come parjuré,
> Et l'oir de Henaut Forjuré.

Le Roman *d'Aubery* MS. :

> Qui Forjuré ont l'enfant Auberi.

Forjurez de franche ley, apud Britton. pag. 134. v. qui juri stare non possunt, quorum in jure non recipiuntur testimonia. [** Vide Haltaus. Glossar. German. voce *Ausschweren,* col. 182.]

* *Faire fourjur,* eodem sensu, in Charta ann. 1393. ex Reg. 144. Chartoph. reg. ch. 258 : *Gillart le Grand fist adjourner à Mons. Colard de Midelay pour faire Fourjur selon l'usage du pais. Fourjurer,* quasi in foro jurare, in aliis Lit. ejusd. ann. ibid. ch. 294 : *Il convint que les prochains du lignage d'icellui Guillaume demourans audit pays* (de Hainaut) *Fourjurassent, selon la loy et coustume dudit pays, qu'ilzne aideroient, ne conseilleroient aucunement en ce fait ledit Guillaume.* Aliæ ann. 1411. in Reg. 166. ch. 38 : *L'official de l'évesque d'Angiers commanda au suppliant appariteur qu'il citast icellui Blanchart pardevant lui, pour Forjurer et séparer de sa compaignie icelle concubine.*

☞ Qui vero parentelam alicujus ejurabat, cadebat eo ipso jure succedendi in illius bonis, ut colligitur ex laudatis supra Henrici I. Reg. Angl. Legibus cap. 88 : *Si quis propter faidiam vel causam aliquam de parentela se velit tollere et eam Forisjuraverit, et de societate et hæreditate et tota illius ratione se separet.*

FORISMARITAGIUM, appellabant forenses nostri eam præstationem, quæ a servis, seu adscriptis glebæ, exsolvebatur, pro facultate conjuges sibi adscribendi ex libera conditione ac ingenua, ut est in Consuet. Trecensi art. 3. Calvimontensi art. 3. Vitriacensi art. 144. et Meldensi art. 78. Remensi antiqua, etc. vel ex servis alterius dominii, ut habent passim veteres Chartæ. *Mesmariage* et *Formariage,* promiscue in Charta Joannis Vicedomini Catalaunensis ann. 1300. in Regesto Philippi Pulcri Reg. Franc. ann. 1299. Ch. 32. ex Tabul. Regio. Atque id quidem, etiam stante Romanorum republica quadantenus obtinuisse, testatur Tertullianus lib. 2. ad Uxorem : *Nonne quique domini et disciplinæ tenacissimi, servis suis Foras nubere interdicunt ? scilicet ne in lasciviam excedant, officia deserant, dominica extraneis promant, etc.* Vide Gregorium M. lib. 10. Epist. 27. Lege Wisigoth. lib. 3. tit. 2. § 5 : *Quicumque ancillam suam servo alieno sine conscientia domini sui uxorem dedisset, dominus servi ancillam ipsam cum filiis sibi vendicabat.* Lege pariter Salica tit. 27. § 6. *servus ancillam alienam sine voluntate domini accipere non poterat.* Sed et nec conservam suam, ut est apud Eginhardum Epist. 16. quod et in Jure nostro obtinuit : neque denique liberam, ut est in Ep. 15. Charta Theoderici Abb. S. Maximini Trever. ann. 1065. apud Duchesn. in Probat. Hist. Luxemburg. pag. 29 : *Nusquam nisi inter se villani aut mansionarii nubant, aut uxorem ex familia S. Petri sine nostro consensu accipiant, ita tamen ut alteri Ecclesiæ altera damnum non inferat ; sed per successiones filiorum ac filiarum utrique Ecclesiæ quod suum est, ad ultimum redeat ac remaneat.*

Quod si sine domini consensu cum extranea, vel extraneo nuptias iniissent, in illius *forisfacto* erant, ut et eorum bona, id est, in caducum veniebant. Tabularium Episcopi Paris. ex Bibl. Puteana : *Hæ sunt consuetudines istorum hominum : talliam nobis debent. Si maritaverint se extra familiam Episcopi, vel Comitis, sine consensu Episcopi, ipsi et res eorum sunt in Forisfacto Episcopi, et escheementa sunt Episcopi, etc.* Consuetudo Britanniæ cap. 9. art. 22 : *Es lieux où on a accoustumé de prendre Feurmariage, le Seigneur de la mainmorte prend pour le Feurmariage de la femme mainmortable les heritages qu'elle a sous lui, et au lieu de sa mainmorte, ou autant vaillant qu'elle emporte en mariage, au choix de la dite femme.* Cujus quidem moris memorabile quoddam refertur exemplum a Joanne Hocsemio in Hist. Episcopor. Leodiens. lib. 5. cap. 23. sub ann. 1296.

Ejusmodi vero conjugia servorum, qui diversos haberent dominos, non dirimi, sanxit Additio 3. Capitular. cap. 28. et Concilium Cabilonense II. cap. 30. Aliter tamen statuit Capitulare Ahytonis Episc. Basileensis cap. 21 : *Ubi vero mancipia non unius, sed diversæ potestatis juncta fuerint, nisi consentientibus utrisque dominis, hujusmodi copulatio rata non erit.*

Enim vero cum dominis haud interdum superessent tot servi adscriptitii, ut inter se nuptias possent inire, coge-

bantur alterius conditionis, vel dominii viris seu feminis matrimonia contrahendi facultatem iis impertiri : quæ quidem venia certa ac modica præstatione redimebatur ab adscriptitiis, ita tamen ut eam denegare dominis haud liceret, quod habet diserte Consuetudo Vitriacens. art. 144. et Remensis Præposituræ, hisce verbis : *Homme de corps ne peut prendre par mariage femme d'autre condition que de la sienne sans le congé de son Seigneur, lequel congé ledit Seigneur ne lui baillera, si bon ne lui semble. Et si ledit homme de corps prend de fait sans le congé du Seigneur femme d'autre condition, que de celle dont il est, il choit pour ledit Formariage envers son dit Seigneur en amende de 60. sols 1. denier. Et ou il demande le congé à sondit Seigneur, posé ores qu'il ne l'ait obtenu, il n'est tenu de la dite amende, et est seulement tenu bailler audit Seigneur le tiers de ses biens tels qu'il les avoit au jour et heure de sondit mariage, et selon la condition qu'il est pour l'indemnité dudit Seigneur.* Tabularium Bellilocense Ch. 95 : *Breve de exemptis, quæ vicarii de Favars habent in terra S. Petri : ... homines vero de terra S. Petri non accipiant mulieres extraneas deforis, dum in ipsa terra invenire poterunt feminam, cum qua jungantur. Similiter et de feminis sit, dum in ipsa Curte inventi fuerint homines, cum quibus jungantur legaliter. Quod si Judex aut Vicarius constitutionem hanc transgressi fuerint, pro ullo malo ingenio secundum legem, emendent Abbati, aut Præposito. Ipsa vero lex 60. solidis sit. Et si rusticus fecerit sine consilio ipsorum, legem suam emendet : et ipse homo aut femina in ipsa terra revertatur illic, ubi ipsi elegerint, sine bausia* (*rausia.*) Charta Communiæ Meldensis ann. 1179 : *Homines de Communia uxores, cujuscunque potestatis voluerint, ducent, licentia tamen a Dominis requisita.* Libertates MSS. villæ S. Desiderii in Campania ann. 1228 : *Unusquisque de villa poterit matrimonium contrahere ubicumque voluerit, si feminam libere et absolute acquirere poterit sine aliqua conditione dominorum, vel Procerum regni, vel alterius, qui eam de jure possit reclamare. Aliquis vero vel aliqua de libertate S. Desiderii aliquem vel aliquam de hominibus vel mulieribus terræ Domini S. Desiderii vel feodi sui habere non poterit in matrimonio, nisi de voluntate et assensu domini.*

Ex præallatis patet, mulctam eorum, qui vel quæ invito domino cum alterius dominii adscriptitiis nuptias inibant, fuisse 60. solidorum, quod etiam exerte tradit Consuetudo Vitriacensis art. 144. Verum hanc facultatem longe minoris constitisse arguunt, quæ infra observamus de *licentia matrimoniorum*, et vetus Charta ex Tabulario Corbeiensi lib. 26. Ch. 2 : *N. Dei Gr. Abbas Corbeiæ et Conventus, universis Dei fidel. sal. Vobis innotescere volumus, quosdam de censu capitali B. Petro naturaliter obnoxios in pago Suessonico, apud villas scilicet Luz et Taisnières, dudum se desub jugo Ecclesiæ nostræ excussisse, modo vero rationis evidentia revocatos, tandem errorem suum confitentes S. Petro iterum se reddidisse. Ita videlicet, ut si quis eorum deinceps alienæ potestatis uxori nupserit, a famulo Monachi Vasliacensis submonitus infra dies octo 5. sol. monetæ currentis in patria illa dabit. Quod si octavum diem transierit, jam cum lege eum reddere opportebit. Si autem mori eum contigerit, eadem iterum ratio de ipsis solidis erit. Actum anno 1154. Episcopatus Dom. Ansculfi Suess. ann. 2.* Charta alia apud W. Hedam pag. 287. 1. Edit. : *Iterum ne omnimodis sine respectu videatur sancta Dei Ecclesia pro licentia nubendi infra sive extra concedere potestatem, dentur sex denarii, etc.* Alia denique Charta ex Tabular. S. Maximini Treverensis : *Mancipia quoque trado, et posteri eorum, si in eadem villa sederint vel nupserint, tali libertate et servitio perfruantur, sicut Confessoris Christi inibi manens familia. Si qui vero foris nupserint, vel manserint, vel alias vagati fuerint, unusquisque eorum in festivitate S. Maximini persolvat unam denariatam ceræ pro remedio animæ meæ.*

☞ Ex his atque aliis quæ passim occurrunt colligere promptum est non ubique eamdem mulctam hac in re definitam fuisse, sed pro dominorum libito variasse. Id iterum firmare licet ex Tabular. Calensi pag. 117 : *Item asseruit quod ipse Johannes duxit in uxorem Petronillam filiam Gilleberti de Docies feminam de corpore monasterii S. Faronis Meldensis et non de Kala, propter quod idem Johannes finavit cum fratre Richardo procuratore generali ipsius monasterii de Kala... ad* VII. *lib. et* II. *sol. Turon. et ad* IV. *sextarios avenæ bonæ et venalis.* Charta Hugonis Abbat. Corbeiens. ann. 1174. ex Tabular. ejusdem Monast. : *Quod singuli singulos denarios pro cavagio in festo S. Remigii, pro Forismaritationibus vero* X. *solidos, pro manu mortua totidem... ipsi cum omni sua posteritate persolvent.* Vide in *Maritagium.*

* *Forismaritagium* dicitur *Licentia matrimoniorum,* in Charta ann. 1162. ex Chartul. Campan. fol. 484. col. 1. Quacumque autem ratione aliqui ex servis seu adscriptis glebæ matrimonium contraherent, etiam inter ipsos et sub eodem dominio, præstationi erga dominum suum obnoxii erant, cujus conditiones exprimit Charta manumiss. ann. 1392. in Reg. 143. Chartoph. reg. ch. 151 : *Comme laditte suppliant soit nostre serve de tele condition, que elle et autres de sa condition, quant ilz entrent en ordre de mariage, un chascun d'eulx nous doivent treze deniers, et durant le temps de leur mariage chascun an quatre deniers Parisis payez au jour de la S. Remy, et au jour de leur trespassement, ou quant on les doit mettre en terre treze deniers : et ou cas que point ne se mettroient en mariage, ilz ne nous doivent aucune servitute. Mesmariage* dicitur eadem præstatio, in Charta ann. 1342. ex Reg. 74. ch. 445 : *Sans paier mainmorte ne Mesmariage.* Et in Lit. ann. 1357. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 369.

Hæc porro matrimonia cum cæteris contrahendi licentia ac facultas a dominis concedebatur hac conditione, quod liberi, qui ex iis nascerentur, inter ipsos dominos dividerentur, ut est apud Glanvillam lib. 5. cap. 6. Charta Guillelmi Episcopi Paris. ann. 1244. apud Brolium lib. 2. Hist. Paris. : *Notum facimus, quod nos consentimus, quod Odelina filia Radulphi Goudin, de Villacereris* (Villarceaux) *femina nostra de corpore contrahat matrimonium cum Bertrando filio quondam Hugonis de Verreriis defuncti, homine de corpore Ecclesiæ S. Germani de Pratis Parisiensis, hoc modo scilicet, quod ex filiis seu filiabus ex eisdem de cætero procreandis medietatem penitus habeamus, reliqua medietate Abbati et Conventui dictæ Ecclesiæ.* Idque obtinuit inter servos regios, et Baronum seu Procerum feudalium. Charta Nobilium Campaniæ ann. 1297. in Regesto Magnorum dierum Trecensium : *Item, que quand li home aus Gentishomes prennent les femmes le Roy, et li homme aus Gentilshommes muerent, li Rois vuet avoir touz les hoirs, et ne laisse joir les Gentilshommes de la remenance de leurs hommes. Item, nous avons toujours accoustumé à partir au Roy les enfans, qui issent de nos hommes et de nos femmes, qui se mellent par mariage aus hommes et aus femmes le Roy, etc.* His addam Diploma aliud, quod habet Tabularium S. Maglorii Paris. Charta 15 : *Ego Ludovicus Dei gratia Rex Francorum et Dux Aquitanorum notitiæ fidelium commendare dignum videtur quamdam conventionem inter piissimum genitorem nostrum Ludovicum Regem Francorum, et venerabilem Gumebaldum S. Maglorii Abbatem dudum habitam, hanc quoque in tertio anno nostræ sublimationis reverendissimo ejusdem Monasterii Patri Roberto a nobis concessam, et ipsius concessionis pactionem subscriptam, sigilli etiam impressione signatam atque corroboratam. Tempore siquidem supradicti Gumebaldi Abbatis homo quidam ex familia S. Maglorii de villa Karrone, Guoinus nomine, duxit uxorem nomine Sehes ex regali familia procreatam. Quæ res cum Abbati ac Monachis vehementer displiceret, eo quod sui juris homo alterius familiæ sibi conjugem delegasset, et ob hoc plurimum calumniaretur, quod debito sibi procreationis fructu Ecclesia privaretur, ventilata hac calumnia ad aures piissimi genitoris nostri pervenit. Qui nolens Ecclesiam fructu familiæ suæ destitui, sancire studuit, ut amborum conjugum propagatio ex æquo partiretur, et altera regiæ amplitudini, altera pars sancto Maglorio remaneret in perpetuum possidenda. Ea ergo quæ gloriosus genitor noster sapienti usus consilio pridem concesserat, nos quoque ob utilitatem Ecclesiæ benigne concedimus. Quod ut perpetuæ stabilitatis obtineat munimentum, sigilli nostri auctoritate et nominis nostri karactere subterfirmavimus. Actum publice Parisius in Palatio nostro anno Incarnati Verbi 1138. regni vero nostri 3. astantibus in Palatio nostro, quorum nomina subtitulata sunt et signa. S. Radulfi Viroman duorum Comitis et Dapiferi nostri, S. Guillelmi Buticularii, S. Matthiæ Constabularii, S. Matthiæ Camerarii. Data per manum Algrini Cancellarii.*

Interdum etiam in casu *Forismaritagii* fiebant servorum seu ascriptitiorum inter dominos permutationes : ita ut si quæpiam femina adscriptitia alterius domini adscriptitio nupsisset, cum illa legem mariti sequeretur, ac proinde in alterius transiret dominium, vicissim mariti dominus alteram conjugis adscriptitii domino ejusdem probitatis ac notæ restituere tenebatur. Assisiæ Hierosolym. MSS. cap. 270 : *Se aucun vilain de qui que ce soit se marie avec vilaine d'autre leuë, sans le coumandement dou Seignor de la vilaine, le Seignor dou vilain, à qui sera mariée la vilaine estrange, rendra au Seignor de la vilaine un autre en eschange à la vilaine, de tel aage, par la connoissance de bonnes gens. Et se ils ne treuvent vilaine, qui la vaille, il li donra le meilleur vilain qu'il aura d'aage de marier : et cil qui sera marié à la vilaine estrange, meurt, le Seignor dou vilain doit avoir son eschange, se la vilaine torne à son premier Seignor : et se la vilaine est allée en la terre de l'autre, son Seignor a pooir de prendra la, etc.* Et

cap. seq. : *Se aucune vilaine vait de aucun cazal en autre, qui ne soit de son Seignor, et le Seignor dou leuē, ou elle sera venuē, n'a pooir de li marier, et se il la marie, il doit donner à son Seignor une autre vilaine en eschange, à la connoissance de bonnes gens sans faillir.* Profert Brolius lib. 2. Histor. Paris. pag. 281. 2. Edit. Chartam ejusmodi permutationis indicem.

° Charta Barthol. Trec. episc. ann. 1192. ex Bibl. reg. : *Permisimus fieri matrimonium inter Silvestrum filium Andreæ ad Pedem hominis beati Petri ex una parte, et Arenburgem filiam Terrici hominis nostri, facta commutatione duarum mulierum, quarum una, scilicet Hildeburgis filia prædicti Andreæ hominis beati Petri nostra erit, et altera, scilicet Arenburgis filia memorati Terrici hominis nostri sub justitia et dominio capituli beati Petri in perpetuum permanebit.*

Horum porro adscriptitiorum liberos inter se partiebantur domini, ita ut si plures essent numero pari, totidem quisque haberet; si vero unus remaneret ex numero impari, is communis esset. Ita Lex Wisigoth. lib. 10. tit. 1. § 17. et Consuetudo Burbonensis art. 192. Exstant præterea Chartæ aliæ harum partitionum apud Hubertum in Historia Eccl. S. Aniani Aurelianensis pag. 81. Vide Capitulare 6. Caroli M. ann. 803. cap. 1.

Ex his igitur satis constat, *Forismaritagium*, præcipuum fuisse servitutis glebalis argumentum : unde in ejusmodi servorum manumissionibus, *manus mortua* et *Forismaritagium* in libertatis indultæ notam remittuntur a dominis. Vide Chartam Thomæ Abbatis S. Germani Paris. apud Brolium lib. 2. Antiq. Paris. pag. 279. 2. Edit. et alias ejusdem tenoris apud Gallandium de Franco alodio pag. 85. 86. Doubletum in Hist. Sandionys. Monast. pag. 907. etc. Quibus aliam addo Beatricis Abbatissæ B. Mariæ Suession. pro Communia Vaisiaci ann. 1231 : *Nos quitavimus dictis hominibus totam talliam, quam Ecclesia nostra consuevit accipere super eos,... item Forismaritagium, hoc excepto, quod quilibet, qui se Forismaritabit, tenebitur Ecclesiæ nostræ solvere ipso die Forismaritationis suæ, vel in crastino, 7. solid. et dimid. monetæ patriæ : quos denarios si dicto die vel in crastino non solveret, teneretur emendare per 7. solid. et dimid. monetæ supradictæ, ad instantiam Majoris nostri et Scabinorum per legem faciendam, et nihilominus Forismaritagium reddere tenentur.*

FORISMATRIMONIUM, Eadem notione, in Charta Engerranni D. Couciaci ann. 1207. pro Libertatibus oppidi Faræ, apud Thomasserium in Consuet. Bituric. pag. 499.

¶ FORIMATRIMONIUM, in Chartular. S. Quintini in insula pag. 100 : *Redditus quoque nummorum et caponum seu manus mortuæ, necnon Forimatrimonii, quod vulgo dicitur Forimariges.*

¶ FORISMARITATIO, in Charta ann. 1174. ex Tabulario Corbeiensi.

° FORISMARITARE, Ejusmodi matrimonium inire. Charta Petri abb. S. Remig. Rem. ann. 1212. ex Chartul. Campan. fol. 246. v°. col. 1 : *Quod si aliqui de hominibus S. Remigii in nova villa ad Fraxinum decesserint, vel se Forismaritaverint, in eadem præpositus de Cortesor non poterit finare mortuam manum nec forismaritagium, nec aliquid inde levare.* Alia ann. 1270. ex Chartul. Latiniac. fol. 124 : *Erant in possessione, cum aliquis extraneus veniebat ad commorandum in dicta villa,... ipse efficiebatur de dominio ipsorum, et tenebatur eisdem ad forismaritagium, quando se Forismaritabant.*

FORISMITTERE, Extra manum suam ponere, alienare, vendere, *Mettre hors.* Capitulare 3. ann. 813. cap. 11 : *Qui per chartam aut per hantradam ingenuus est, et si ille Foris de eo miserit, tunc ille leodis in dominicum veniat, etc.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 88 : *Nulli liceat Forismittere hæreditatem suam de parentela sua, datione vel emptione.*

FORISNEGARE, *Fornoier un meffet en jugement*, apud Philippum Bellomanerium cap. 59.

¶ **FORIS-PAISRATUS**, pro *Forispatriatus*, apud D. *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. Regum Fr. pag. 42.

FORISPATRIATUS, Idem quod *Forisbannitus*, vel *Expatriatus*, Gallis *Forspaysé.* Charta Guigonis Comitis Forensis pro Libertatibus Villarezii ann. 1253 : *Nisi ille qui requireret, esset Forispatriatus.* [Perperam in Spicilegio Acher. tom. 9. pag. 193. *Forisparatus.*] Charta Libertatum Autisiodorensis civitatis a Mathilde concessarum : *Quicunque aliquam possessionem per annum et diem pacifice tenuerit, nullus contra eum poterit reclamare, nisi sit advoatus, vel Forispatriatus, etc.* Perperam in MS. *Forispatriciatus.* [Statuta Philippi Augusti Regis Franc. apud D. *Brussel* tom. 2. de Feudorum usu ad calcem pag. XXIX : *Item Clerici non possunt de jure excommunicare aliquem propter forisfactum servientis sui, neque interdicere terram ejus, priusquam dominus fuerit super hoc requisitus, vel domini Ballivius, si dominus fuerit Forspaysiez.* Acherius tom. 6. Spicil. pag. 491. habet, *Forspaises.*] Assisiæ Hierosolymit. cap. 30 : *Enci dit l'on que celui qui requiert l'heritage, est Forspaïsé, et il revient, et requiert aucun heritage, que aucun autre ait tenu an et jor, et aucuns gens veullent dire, que l'assise de la tenure ne li griege, por ce que il estoit Forspaïsé, et l'autre l'a tenu, li voiant et oiant et plusiors gens, etc.* Cap. 221 : *Se celui qui est leuē dou Seignor, meurt, ou Forspaïse, etc.* Charta Libertatum oppidi *de Vesdun* in Biturigib. ann. 1275 : *Il n'en doit respondre à nesun se il n'est Forpais, ou en bailh, ou fors d'age, etc.* [*Des Fontaines* in Consilio cap. 17. num. 1 : *Je ne di mi ke li despaisié ont leur aage soient restabli en toutes causes. Et sachiez que tous ceux qui sont Forpaisié. Je te distincte, ou il sunt par leur volonté ou il sunt par leur besoingne. Che ne leur profite mie à estre restablis, se il sunt depaisié maugré eux pour leur pourcas, il sunt restablis en tele maniere, ke on ne leur torne à gaainge ne à damage.*]

° Lit. remiss. ann. 1402. in Reg. 156. Chartoph. reg. ch. 434 : *Un serf* (cerf) *chasié et Forpaïsié des bois et forestz, et trouvé en plain païs, etc.*

¶ **FORISSITUS**, quasi *Foras* situs, qui habitat extra urbem, vel oppidum, burgumve. Compositio anni 1308. Hist. Dalphin. tom. 2. col. 141 : *Dom. Hugo nomine suo et nomine dictæ D. B. pro se domino de Jacio et Forissitis Gebennesii suis hominibus, valitoribus et coadjutoribus, etc.* Forte *Forissiti* non solum extra urbem habitantes debent intelligi, sed etiam banniti seu exules, ut supra *Forensiti.* Vide *Forensitus.*

° Idem quod *Forensitus*, Proscriptus, exul; Italis, eodem sensu, *Fuoruscito.* Vide supra *Forensitus*, et infra *Foruscitus.*

¶ **FORISTA**. Vide in *Forus.*

° **FORISTAGIUM**, Jus instituendi custodes agrorum, et percipiendi mulctas, ob delicta in iis commissa, impositas. Pariag. inter reg. et monast. de Candolio ann. 1306. in Reg. 40. Chartoph. reg. ch. 61 : *Damus per modum pariagii..... medietatem videlicet pro indiviso omnium justitiarum altarum et bassarum, nec non Foristagii seu messacgariæ, etc.* Vide supra *Forestus.*

FORISTALLARE, FORISTALLATOR, FORSTALLATOR, FORSTELLARIUS, et in Domesdei *Foristellarius, Forstaller*, Brittoni pag. 33. 77.

FORISTALLATORES, Cowello, Spelmanno, et aliis, sunt illi, qui annonam versus emporium publicum adductam in via intercipiunt, emuntque, priusquam venditioni publicæ exponatur. Iter Camerarii Scotici cap. 19. § 1 : *Primo quod vendunt pisces suos ad littus maris, cum vendere debeant in foro Regis : unde Foristallatores plenarie dici possunt.* Adde cap. 1. Fleta lib. 2. cap. 12. § 28 : *Item de Forstallariis victualibus venalibus mercatum obviantibus, per quos carior fit inde venditio.* [Regest. Priorat. Cokesford. apud Th. *Blount* in Nomolex. Anglic. : *Forstal est, si aliquis portaverit halec vel hujusmodi res ad forum, et statim alius venerit et emerit ab ipso illas res, ut carius vendat, Prior habebit emendas ab ipso.*] Id porro interdictum Legibus politicis, ut vocant, passim legitur. Leges Burgorum Scoticorum cap. 78 : *De Foristallatoribus in burgo : Nullus infra burgum habitans, vel extra, sit ausus in die fori exire portas burgi ad emendum aliquam rem, antequam veniat infra portas burgi, et qui super hoc convictus fuerit, dabit 8. sol. ad forisfactum.* Adde Statuta Gildæ Scotiæ cap. 29. ubi ejusmodi *Foristallatores* et *Foristallantes, Anticipatores fori* dicuntur. Eorum mentio est præterea in Statutis Willelmi Regis Scotiæ cap. 35. et in libro Anglico inscripto, *Justice of peace*, pag. 74. De iisdem etiam ita veteres Consuetudines Bituricenses apud Thomasserium pag. 338 : *Se aucuns boucher va au devant des marchans, qui ameinent chairs vives à vendre à Bourges, et icelui boucher les aille acheter une lieuē ou deux, ou demie au devant, pour tenir le peuple en sarre, il est amendable arbitrairement, se il ne laisse venir au marché où l'en a accoustumé de vendre.* Ubi vim vocis *Sarre*, quæ rursum eadem pag. occurrit, non omnino percipio. Vide *Forestel.*

¶ FORSTALLARIUM. Litteræ anni 1377. apud Rymerum tom. 7. pag. 166. col. 1 : *Falsis et malis consiliis et ordinationibus, Forstallariis, confœderationibus, conspirationibus, etc.* Aliæ anni 1549. apud eumdem tom. 15. pag. 197. col. 1 : *Ad cognoscendum in regratariis, Forstallariis, et negotiis maritimis quibuscumque.* Vide *Forstarium.*

FORISTALLUM, in Legibus Edmundi Regis editis apud Culintoniam cap. 6. dicitur Bromptono *Coactio, vel obsistentia in regia strata facta*, quo minus scilicet quis rem suam furto sublatam recipiat, uti est in iisdem Legibus, [a Saxon. f a r e, via, iter ; et S t æ l, furtum.] Interdum sumitur pro ea libertate, qua *quis quietus est de amerciamentis de catallis, arrestatis infra terram suam, et quod habeat placita inde in Curia sua, et de hujusmodi catallis arestatis amerciamenta inde provenientia.* Ita W. Thorn. ann. 1315. Vide *Forestel.*

° **FORISTARIA**, Jus utendi foresta, vel officium *forestarii.* Stat. scacar. Norman. ad ann. 1220. ex Cod. reg. 4653. A : *Ju-*

dicatum est quod Foristaria, quæ (habet) *tocagium suum* (l. estocagium) *et escoragium in foresta de Bonsmoulins, quæ destructa est modo, de arboribus nihil in ea capiet.* Vide supra in *Foresta.*

* **FORISTUM,** Mulcta vel emenda propter *forisfactum*, quomodo etiam forte legendum est. Vide in *Forisfacere* 1. Charta ann. 1203. inter Instr. tom. 10. Gall. Christ. col. 336 : *Ecclesiæ siquidem S. Jodoci de supra mare remanet Foristum et omnes emendationes injuriarum in villa beati Jodoci factarum.*

¶ **FORITANEUS,** Qui *foras* seu extra urbem habitat, Italis *Forinseco*, Gall. *Forain.* Statuta Massill. lib. 5. cap. 33 : *Decernimus... quod si contigerit deinceps guerram fieri,... et ante tempus initum guerræ prædictæ aliquis, vel aliqui Foritanei tradidissent in depositum seu commandam... annonam, vel bladum seu pecuniam... quod propter illam guerram nihilominus res prædictæ sint salvæ Foritaneis dictis, cum utilius sit civibus Massiliæ res et pecunias Foritaneorum possidere, et cum eisdem lucrum facere quam prædictis rebus carere.* [* Vide supra *Foritaneus* et *Foretanus.*]

¶ FORITANUS, Eadem notione, occurrit apud Muratorium tom. 6. col. 379. 388. 390. 400. 422. 459. ex variis Scriptoribus Ital.

¶ **FORITER,** Foras, extra, in Hist. Harcur. tom. 4. pag. 1347.

¶ **FORJUDICARE,** FORJUGARE, etc. Vide *Forisjudicare.*

¶ **FORJURARE,** FORJURATIO. Vide *Forisjurare.*

¶ **FORIUM.** Vide in *Fodrum.*

FORIZARE, Fora negotiandi causa frequentare Goldasto. Ita usurpatur in Decretis Alberti Regis Hungariæ : *Nullus mercatorum forensium... ad mercandum seu Forizandum in medium regni... accedat.* Vide *Forisare.*

¶ **FORIZATIO,** Commercium, mercatura, Gall. *Negoce, trafic*, apud Marten. tom. 8. Ampliss. Collect. col. 403 : *Dico quod indulgentiæ et absolutiones fictæ et venales fundatæ, ut dicitur communiter, super infinitis erogatis in cœlis meritis Sanctorum... in lege Domini non sunt fundatæ, et specialiter illæ quæ dantur et conceduntur in erectione Cruciatæ, ad hunc finem ut homines se invicem trucident et occidant, ut patet in erectione per Papam crucis contra Ladislaum Regem Neapuliæ, in qua manifesta Forizatio de his indulgentiis ponebatur... Et hæc Forizatio sparsim currit quasi per totam Ecclesiam talium indulgentiarum, quæ carent fidei Scripturæ fundamento.*

¶ **FORLACUM,** ut infra *Fortia* 3. Arx, munitio, Gall. *Fort, Forteresse.* Conventiones MSS. inter Ludovicum Regem Siciliæ et cives Arelat. ann. 1385 : *Nec permittent infra dictam urbem aliquod castrum, seu Forlacum, vel domum fortem, quod deffendi possit, etc.*

¶ **FORLANDUM,** Idem quod *Furlongus* infra. Monast. Anglic. tom. 2. pag. 332 : *Et de duobus Forlandis* XVI. *denarios, scilicet de Forlando Johannis Wauker, quod jacet ante terram Ecclesiæ,* VIII. *denarios.*

* **FORLETUM,** Tributi seu vectigalis species, f. quod ex *foris* vel ex *forefactis* percipitur. Charta ann. 1441. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 524 : *Faciunt immunitatem et exemptionem a datiis, pedagiis, Forletis et gabellis quibuscumque.* Infra : *Teneantur solvere datia, Forleta, gabellas et pedagia.*

FORLONGA. Vide *Furlongus.*

1. **FORMA,** Figura, imago. Honorius Augustod. lib. 1. cap. 133 : *Usus autem Formas sculpendi a lege cœpit, ubi Moyses jussu Domini duos Cherubin ex auro fecit.* Epistola Rodoberti ad Didonem, seu S. Audoenum Archiep. Rotomag. tom. 5. Spicilegii Acheriani : *Et ut vere fatear, finxisse illic mihi videris Sanctitatis tuæ, imoque beatissimi Antistitis Eligii integerrimam Formam, ita ut nihil prorsus defuerit ex cunctis Sancti virtutibus, quod non potentatu verborum per singula investigaveris, etc.* S. Bernardus de Vita et morib. Relig. cap. 11 : *Auro tectis reliquiis saginantur oculi, et loculi aperiuntur. Ostenditur pulcherrima Forma Sancti, vel Sanctæ alicujus, et eo creditur sanctior, quo coloratior.* Utitur etiam hac notione Rodericus Toletanus in Hist. Arabum cap. 2. et alii.

FORMULA, Imaguncula. Glossæ Basil. : Φορμοῦλλα, τύπος. Adamnanus lib. 1. de Locis sanctis cap. 11 : *In quo videlicet linteo 12. Apostolorum Formulæ habentur intextæ.* Et lib. 3. cap. 4 : *In Diospoli civitate, cujusdam Martyris Georgii, in quadam domo, statuta marmorea in columna, contra quam alligatus persecutionis tempore flagellatus est, Formula depicta est.* Mox *imaginem* vocat : *Cujus est imago in marmorea columna formata?* Infra *Toracidam* appellat. Utitur ibi semel ac iterum, et cap. 19. Vita S. Gildæ Sapientis cap. 9 : *Propriis manibus Formulam fecit fusili opere, etc.*

¶ 2. **FORMA,** Panis Eucharisticus. Vita S. Godrici tom. 5. Maii pag. 82 : *Sæpius inter secreta Missarum Dominum Jesum carne indutum in altari conspexit descendentem ad se... Sic etiam aliquando de Forma sua mirabiliter egressum, conspersum sanguine totum est contuitus.* Vide *Formata.*

¶ 3. **FORMA,** Exemplum quod imitandum proponitur. Statuta Canonicorum Regular. S. August. apud Raimundum Duellium lib. 1. Miscellan. pag. 88 :

> Dicto, benedicite, fantur
> Spiritualia de norma, mox quoque Forma.

Vetus Interpres Petri 1. Epist. 5. 3. : *Neque ut dominantes in cleris, sed Forma facti gregis ex animo.* Græce τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου, et juxta Versionem Syriacam : *Ut sitis illis similitudo pulchra, exemplar bonum.*

4. **FORMA,** Nummus formatus, id est, figura seu Principis charactere donatus : nam *formari moneta* dicitur apud Lampridium et in leg. 3. Cod. Th. de falsa monet. (9, 21.) et leg. 1. de Expens. Ludor. (15, 9.) Lex 6. Cod. Th. de Indulg. Crimin. (9, 38.) de monetam adulterante : *Qui sacri oris imitator, et divinorum vultuum adpetitor, venerabiles Formas sacrilegio eruditus impressit. Diversa Formæ mensura* in solidis, in quibus scilicet Imperatoris forma seu imago *majore habitu faciei extenditur : aut quæ angustiore expressione concluditur,* in leg. 1. eod. Cod. *Si quis solidi circulum, etc.* (9, 22.) Lampridius in Alexandro Severo : *Formas binarias et ternarias et quaternarias... quas Heliogabalus invenerat, resolvi præcepit, neque in usu cujusquam versari.* Quintilianus lib. 1. cap. 10 : *Utendum plane sermone, ut numo, qui publica Forma est.* Apud Isidorum lib. 16. cap. 17. *metalla* dicuntur *ad omnem Formam posse deduci.* [Charta Caroli Johan. Franc. Reg. primogen. ann. 1356. tom. 3. Ordinat. pag. 106 : *Ita et sub tali forma quod dominus noster rex in qualibet marcha argenti, solum lucretur et habeat pro Forma et factura, decem solidos Turonenses vel minus et non ultra.*]

5. **FORMA,** Phantasma, imago apparens. Liber Miraculorum S. Columbani cap. 27 : *Aspicit ad se venientes duas Formas in specie mulierum tam teterrimas et deformes, etc.*

¶ 6. **FORMA,** Habitus, ornatus. Chronicon Siciliæ ad ann. 1322. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 89 : *Forma militaris apparatus est cum spalleriis de cindato et manto de cindato. Item ense munito de argento valoris unciarum duarum vel trium ad plus. Item sella fræno et calcaribus deauratis precii unciarum duarum ad plus, et cum pari uno vestimentorum cujuscumque coloris præter quam de scarlato et sine infoderatura vayrorum.*

¶ 7. **FORMA,** Modus seu ratio agendi in negotiis quibusque, nostris *Formalité.* Vetus Poeta apud Mabill. tom. 4. Analect. pag. 541 :

> Sunt ibi *(Romæ)* qui norunt formare negotia quævis,
> Et sunt qui Formas abbreviare sciunt.

8. **FORMA,** Tabula ærea, quæ agrorum fines ac centuriationes continebat. Hygenus : *Si qua compascua aut silvæ fundis concessæ fuerint, quo jure data sint, Formis inseremus,* i. tabulis æreis. Ita ille non semel. Fragmentum Legis Agrariæ a Sigonio et Grutero editum : *Dedit, adsignavit, reliquit, inve Formas, tabulasque retulit, etc.* Hinc *Forma,* pro limite ; *Formare,* pro limitibus dividere. Siculus : *Agrorum, qui ex vicinis populis sumpti sunt, propriæ factæ sunt Formæ.* Aggenus : *Formæ antiquæ fundorum.* Bulla Honorii III. PP. ann. 3 : *Totum tenimentum, quod insistit extra Formam, et habet suas fines,* tom. 1. Italiæ sacræ pag. 822. Vide leg. 8. D. ad Leg. Jul. peculat. (48, 13.)

9. **FORMA,** Τύπος, vel Epistola, littera *formata*, cui impressa est *forma*, seu imago scribentis, in sigillo scilicet. Unde θεῖοι τύποι, *sacræ Formæ,* quæ *Sacræ* nude postmodum appellatæ. Ulpianus : *Et repeto, ante Formam a divo Marco datam, divum Pium rescripsisse.* Capitolinus in Antonio : *Neque de Provinciis, neque ullis actibus quicquam constituit, nisi quod prius ad amicos retulit ; atque ex eorum sententia Formas composuit. Oraculi nostri Forma,* in leg. 1. Cod. Th. de rei vindicat. (2, 23.) Edictum Constantini et Licinii pro Christianis apud Lactantium lib. de Mortib. Persecut. num. 48 : *Ut autem hujus sanctionis benevolentiæ nostræ Forma ad omnium possit pervenire notitiam, etc.* Lucifer Calaritanus lib. 2. pro S. Athanasio pag. 102 : *Si damnassemus innocentem, qui dedissemus Formam ad sanguinem fundendum justorum, etc.* Liberatus Diacon. cap. 11 : *Et data Forma de aliquibus causis eorum, libellos obtulit Eusebius Flaviano et omni consilio.* S. Cyrillus ex versione Facundi Hermianensis lib. 3. cap. 6 : *Hoc autem et nunc, sicuti vestræ literæ monstrant, ad Regiam urbem pergentes movent, si quomodo prævaleant persuadere concursu aliquorum, ut per Imperatoriam Formam anathemati subdantur illa, quæ ab eis proferuntur, cum accusatione volentium ea defendere.* Vide eumdem Facundum lib. 5. cap. 3. pag. 194. lib. 6. cap. 1. pag. 225. Collationem Legis Mosaicæ pag. 54. etc.

FORMELLA NICÆNI TRACTATUS, seu Concilii, in Fragmentis S. Hilarii pag. 1. τύπος.

FORMA EPISTOLARUM, Tenor, series Epistolarum. Idem Facundus Hermianensis lib. 2. cap. 2 : *Et cum Johannes Antiochenus, et cæteri Orientales Episcopi,*

Mopsuestenum Theodorum præconiis in eisdem epistolis, quarum Formam se attendisse in suis diffinitionibus Calchedonensis Synodus fatetur, tamquam Apostolicam declarantem doctrinam, ut epistolam B. Leonis acciperet, etc. Infra: *Si hæresis crimen est laudasse Theodorum, in illis epistolis prædicatum, quarum se Formam attendisse in suis decretis... prædicta Synodus confitetur, etc.* Lupoldus de *Babenberg* de jure regni et Imperii Romani cap. 8: *Ex Formis aliquarum literarum, in quibus continebantur decreta electionum quondam Rudolphi, Adolphi, et Alberti Regum Romanorum, quas Formas recolo me vidisse, apparet potius contrarium.*

FORMULA, Idem quod *Forma*, Epistola, Ammianus lib. 14: *Ut Formula missa lethali... occideretur.*

10. **FORMÆ**, Certi gradus ac ordines in Scriniis, vel Scholis, verbi gratia, *Ducenarii, Primicerii, Mittendarii, etc. Formæ primæ, secundæ, tertiæ*, in leg. 7. Cod. Theod. de Palatinis. (6, 30.) *Supernumerarii sacri ministerii primæ vel secundæ Formæ*, in leg. 2. eod. Cod. de Castrensianis (6, 32.) [Breviarium vetus in Parthenone Benedictinarum Pontisar. asservatum: *In Nativitate Domini summo mane duo Rectores de secunda Forma incipient Missam.*] [* Quod hic ex Breviar. Pontisar. additum est, ad *Forma* 13. pertinet.]

11. **FORMA**, Arcus, fornix. Spartianus in Severo: *Ejus denique etiam Januæ in Trans-Tiberina regione ad portam nominis sui, quarum Forma intercidens statim usum publicum invidit.* [Gesta Gaufredi Episc. Cenomanensis apud Mabill. tom. 3. Analect. pag. 379: *Fecerunt autem Formam integram quinque vitreas continentem; in quibus ipsi per officia depinguntur.*] Hinc

FORMÆ, Ὀλκοί, in Nov. Justiniani 17. *Canales structiles et arcuati*, Vitruvio lib. 8. cap. 7. per quos aquæductuum aquæ educuntur. Nam, ut ait idem Vitruvius, et Anonymus de Re Architecton. seu Vitruvii abbreviator antiquus cap. 6: *Ductus aquæ quatuor generibus fiunt; aut Forma structili, aut fistulis plumbeis, aut tubis vel canalibus ligneis, aut tubis fictilibus.* Canales structiles *Formæ* proprie appellantur, quod subditis formis instruantur, qua ratione Formacei Afrorum ex terra parietes dicuntur Plinio lib. 35. cap. 14. Palladius lib. 9. tit. 11: *Aqua si per Formam ducetur, solidandus est canalis, ne per rimas posset elabi.* Anonymus de Aquæductibus: *Nunc nomina aquarum, quæ usibus æternæ Urbis Formarum constructionibus advectæ sunt, indicemus.* Vetus Inscriptio apud Mutium Phæbonium lib. 3. Hist. Marsorum pag. 279: *Respublica populusque Corfiniensis Formam aquæductus vetustate corruptam DD. refecit.* Sidonius lib. 1. Epist. 5: *Inter hæc patuit et Roma conspectui: cujus mihi non solum Formas, verum etiam naumachias videbar optaturus.* Senator lib. 3. Epist. 31: *Dicitur ergo, commodi cura privati, aquam Formarum,* (aquarum Formam,) *quam summo deceret studio communiri, ad aquæ molas exercendas vel hortos irrigandos fuisse derivatam. Turpe hoc et miserabile in illa urbe fieri, quod per agros vix deceret assumi.* Utuntur passim Scriptores; Lex. 1. D. de Legat. 1. (30.) lex. 3. et 6. Cod. de Aquæduct. lib. 11. tit. 43. Frontinus lib. 1. et. 2. Antoninus in Itiner. Acta Martyrii S. Stephani PP. apud Baron. ann. 260. n. 3. Symmach. lib. 10. Ep. 33. Gregor. M. lib. 10. Epist. 22. Ammian. lib. 28. Senator. lib. 3. ep. 31. 53. lib. 7. Epist. 6. lib. 8. Ep. 30: idem in Chronico, Anastas. in Vitis PP. pag. 17. 19. 21. 46. 112. 113. 114. 117. 163. 210. Chron. Casinense lib. 3. cap. 38. Flodoardus de Summis Pontific. in Adriano pag. 583. 596. etc. Erat autem magistratus, cui cura formarum commissa erat, *Comes Formarum* dictus, de quo supra egimus. Hinc

12. **FORMÆ**, dictæ quævis fossæ, aquas continentes, Aquarum receptacula, δοχεῖα. Tabularium Casauriense: *Cum medietate de uno sedio de molino, cum insula, introitu et exitu suo, et cum aqua levata et pausata, et cum Forma in fractando, et in sertando cum omni firmamento, quantum ad ipsum molinum pertinet.* Idem Tabular.: *Donavimus medietatem de uno molino . . . in fluvio de Orfente, cum leva et pausa sua, cum Forma et sertura, cum introitu et exitu suo, etc.* Alibi pro *sertura*, est *clausura*. Rursum in Charta anni 1007: *Vendidimus el tradidimus tibi... in ipsa insula unam Formam cavare, et sertora mittere, et aquam prehendere, quantum opportunum fuerit. Quod si ipsa Forma se disturbaverit, aut dilataverit, licentiam habeatis aliam Formam cavare.* Alia ann. 1085. ibid.: *Id est, unum sedium de Molino... ut habeamus ego Maio licentiam ipsum sedium cabare, et Formas facere, et omnem firmamentum ad ipsum molinum faciendum,* [Additamenta ad Chron. Casauriense ad ann. 1047. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 998: *Ipsa supradicta res per nominatos fines, sicut supra legitur, cum vinea, et pomis, et arboribus suis, et cum molinis, et formis, et pausis, et sediis, et cursibus aquarum, et cum introitu, et exitu illorum... donavimus atque confirmavimus.* Vide Salmasium ad Hist. Aug. pag. 491.]

FORMALE, Idem quod *Forma*, Aquæductus. Bulla Paschalis II. PP. ann. 1102. pro Veliternensi Ecclesia: *Ac reflectitur in Pratalina de Formali de Ulmis, descenditque per vallem, etc.* Vide Ughellum tom. 1. pag. 61. 84.

FORMENSIA PRÆDIA, Agri, in quibus *Formæ*, seu aquæductus publici excurrunt: *Formenses cespites*, in Novella Valentin. de Pantapol. Vetus Charta Cornutiana edita a Suaresio: *Cum omni scilicet onere professionis suæ, vel necessitate, quam certum est Formensia Prædia sustinere.* [** Mabill. legit *Formesia.*] Infra: *Ea lege et conditione, ut cum etiam fructus post obitum meum capere cœperit, ac sibimet vindicare; non solum solennem modo agnoscat fiscalium functionem, verum etiam propagationem Formarum, quæ ab omnibus dominis hujusmodi Prædiorum dependi consuevit.* Vide Inscript. Salon. apud Sponium tom. 3. Itiner. part. 2. pag. 5.

13. **FORMA**, Sella, solium canentium in Choro, duplici constans parte, antica, et postica. In postica sunt sedilia plicatilia, σκάμνα θρονοειδῆ, in Histor. Concilii Florentini sect. 4. cap. 30. quæ eriguntur, cum canentibus stare incumbit. Sic forte dictæ ejusmodi sedes, quod *Formæ* seu imagines, opere sculptorio, vel penicillo, adumbratæ in singularum *dorsalibus* effingerentur; quod etiam in plerisque Ecclesiis nostratibus observatum constat: vel potius quod superne in modum formarum aquæductum arcuatæ sint. Gloss. S. Benedicti cap. de supellectile; *Sella arcuata*, θρόνος. Consuetudines Cluniacenses lib. 1. cap. 12: *Complicantur Formæ, sicut est Consuetudo, in his diebus, in quibus venia non est petenda.* Pars vero illa plicatilis erecta præbens quamdam sediculam, *Misericordia* appellatur. Vide in hac voce. Formarum pars antica podii vicem præbet, ad quod procumbunt et curvantur, cum venia petenda est. Veteres Consuetudines Floriacenses: *Et post singulas incisiones ab unoquoque procumbitur ad Formas, et venia petitur.* Consuetud. Cluniac. lib. 1. cap. 29: *Procumbitur super Formas ad orationem.* [Instrum. ex Regestis Capituli Rotomag. tom. 4. Hist. Harcur. pag. 1439: *Juravit et fuit stallatus per Magistrum Guidonem Rabacherii hujus Ecclesiæ Canonicum tunc in dicto Capitulo præsidentem in dicto choro in parte sinistra in bassa Forma.*] *Curvari super Formas*, apud Lanfrancum pro Ord. S. Bened. cap. 1. sect. 3. 4. Formarum istiusmodi mentionem agunt passim, Guigo in Statut. Ord. Cartusiens. cap. 15. § 1. Statuta Antiqua ejusdem Ord. part. 1. cap. 13. § 40. cap. 36. § 30. cap. 3. cap. 2. § 2. Statuta Ordinis *de Sempringham* pag. 721. Innocentius III. lib. 15. Epist. 114. Cæsarius de Miracul. lib. 8. cap. 6. Galbertus in Vita Caroli Comit. Flandr. num. 72. S. Bernardus de Vita et moribus Religiosorum cap. 11. Lanfrancus pro Ordine S. Benedicti cap. 1. sect. 2. 4. et cap. 5. Acta Archiepiscopor. Rotomagens. pag. 448. Consuetudines Cluniacenses lib. 1. cap. 2. 11. Chronic. Windesheimense lib. 2. cap. 39. etc.

FORMULA, diminut. a *Forma*. Gregorius Tur. de Glor. Confess. cap. 92: *Factum est autem ut quadam vice S. Germanus Parisiacæ urbis Episcopus, ad hunc tumulum vigilias celebraret, haud procul Formulam habens, in qua genua, cum necessitas posceret, deflectebat.* Idem lib. 8. Hist. cap. 31: *Cumque inter psallendum Formulæ decumberet.* Vita S. Eugendi Abb. cap. 3: *Post omnium quoque discessum Formulæ, suæ incumbens, oratione diutina pascebatur in spiritu.* Adde Vitam S. Lupini Abbat. Jurensis n. 2. Supplex Libellus Monachorum Fuldensium Carolo Mag. porrectus, cap. 5. apud Browerum lib. 3. Antiq. Fuld. cap. 12: *Ita ut nec baculum eis pro sustentatione ferre liceat, nec ad inclinatorium, quod nos Formulam dicimus, morando hærere... Quia cæcus et claudus* (Monachus) *non possunt sine sustentione baculi bene incedere, nec decrepitus sine Formula genua flectere.* Vita B. Stephani Abbatis Obasinensis lib. 1. cap. 16: *Quidam ex honoratis novitius dum in Ecclesia librum teneret, et socium, juxta se positum, advocans, quædam ei in ipso libro digito demonstraret, ascipiens hoc Vir sanctus in personam noluit vindicare; sed arrepto libro de manu ejus, in conspectu omnium ad Formam confregit, et ita rediit in locum suum.* Infra cap. 18: *Sub formula quadam ad orationem prosternitur.* [Acta S. Austregisili tom. 5. Maii pag. 229: *Flexo genu incubuit Formulæ et obdormivit. Et ecce in visu astiterunt ei duo viri ante altare.* Guidonis disciplina Farfensis in vet. Discipl. Monast. pag. 42: *Tunc vertantur Formulæ, similiter et omnia signa pulsentur.* Adde Vitam S. Radegundis num. 14. sæc. 1. Bened. pag. 330.]

14. **FORMA**, Longioris sedilis portatilis species, nostris etiamnum *Forme* appellata a formis monasticis ita dicta. Necrol. Ecclesiæ Carnotensis: *Legavit etiam in omnibus domibus Episcopalibus Formas, mensas, et hujusmodi utensilia ad usus Episcopatus.* [Chartular. Compendiense: *Hæc sunt nomina utensilia.*

de Ruminiaco... duo cifi madelini cum pedibus argenteis, tres tabulæ ad comedendum, septem Formæ ad sedendum. Litteræ Johannis Franc. Reg. ann. 1355. tom. 3. Ordinat. pag. 58 : *Nos Maistres d'Ostel pour nous pourront hors bonnes villes, faire prendre par la justice des lieus, Fourmes, tables, trestiaux, etc.*]

¶ FORMELLA, Scamnum. Instrum ann. 1405. apud Rymer. tom. 8. pag. 384 : *Quatuor veteres tabulas, pro camera et aula, cum septem longis Formellis et quatuor curtis Formellis.*

* Nostris, *Formete* et *Fourmette.* Lit. remiss. ann. 1380. in Reg. 118. Chartoph. reg. ch. 136 : *Icellui Hartel pour aidier à defendre ledit Thorel, qui l'avoit aidié à defendre, print une Fourmette, et leur geta.* Aliæ ann. 1383. in Reg. 124. ch. 118 : *Icellui Raoulin embrassa ledit Simonnet, et le getta à terre entre une Formete et un lit.*

15. FORMA, Calcei modus. Papias : *Scalprum, quo corium aptatur, quo fabricantur Formæ sutorum.* Utitur Ulpianus ad Legem Aquiliam.

* *Enfourmoir*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1350. ex Reg. 78. Chartoph. reg. ch. 177 : *Girardin l'Alemant cordonnier prins en son ouvroir l'Enfourmoir d'un housiau, etc.* Vide infra *Formipedia.*

16. FORMA. Isidorus lib. 4. Orig. cap. 8 : *Impetigo est sicca scabies, proveniens a corpore cum asperitate et rotunditate Formæ, unde vulgus Formam appellat.* Ita legit Will. Britto in Vocab. MS. non *hanc vulgus sarnam*, ut editi libri præferunt. Vide *Sarna.*

¶ 17. FORMA, *Puls miliacea ex melle*, apud Festum.

¶ 18. FORMA, Caseus. Vide *Formaticum.*

FORMA CASEI, Caseus ipse. Annal. Placent. ad ann. 1447. apud Murator. tom. 20. Script. Ital. col. 893 : *Mirum esset audire quot pernas carnis porcinæ salsas, quot casei Formas, quot alias supellectiles abduxit.* Vide *Formaticum.*

* 19. FORMA, Facies, vultus. Libert. villæ *de Coynau* ann. 1312. in Reg. 150. Chartoph. reg. ch. 113 : *Si aliquis habitator dictæ villæ... aliquem de pugno vel palma percusserit, et inde sanguinem non effuderit, et Formam non defformaverit, seu dentes non fregerit, etc.*

¶ FORMABILITER, Diserte, expresse, nostris *Formellement.* Sacramentar. Grimoldi Abbat. : *Ita videlicet ut hinc inde Formabiliter iisdem positis libellis noverit quisque quæ a B. Gregorio, quæve sint ab aliis edita Patribus.*

* FORMAGATA, Placenta ex caseo. Consuet. Perpinian. MSS. cap. 38 : *Item debent coquere panatas, et carnes, et cassoles, et pisses, et Formagatas et flatones, et hujusmodi talia sine precio, et sine aliqua parte.* Vide *Formaticum.*

¶ FORMAGIARIUS, FORMAJADA. [* Stat. Vercel. lib. 3. pag. 76 : *Item quod aliqui Formagiarii et alii revenditores die merchati ante octavam, nec die Veneris per totam diem, non emant, nec emere faciant pro eis, vel aliis, aut per submissam personam caseum vel seracium.*] Vide in *Formaticum* et infra *Fromagerius.*

* FORMAGIUM, Italis, *Formaggio*, Gall. *Fromage*, Caseus. Stat. Astæ ubi de Intr. portar. *Formagium foresterium grassum, paramensium, ... pro quolibet rubo lib. ij.*

¶ FORMALE. Vide *Forma* 12.

FORMALES EPISTOLÆ Latinis sunt, quæ ead. forma omnibus scribuntur, ἐγκύκλιοι ἐπιστολαί. [*Scriptori litteræ Formalis decem florenos auri Reginæ*, in Charta ann. 1383. ex Tabul. S. Victoris Massil.]

1. FORMALIA VERBA, quæ in *Formis*, seu sacris τύποις ; ut plurimum scribebantur, cujusmodi sunt : *Nostra Serenitas, Pietas, Mansuetudo, etc.* de quibus Julianus Constit. 113. § 420. Scholia ad eumdem Julianum cap. 63 : *Auditorium sacrum dicebatur, ubi Formalibus verbis allegabantur.*

¶ 2. FORMALIA, Exempla quæ in alicujus rei argumentum proferuntur. Mulleri Introductio in Hist. Canon. Sand-Hippolit. apud R. Duellium lib. 1. Miscell. pag. 288 : *Sed idem Velserus monumentis Tegernseensibus deferre videtur, quum Formalia, quod aiunt, repetit in hunc sensum : Erant in partibus Noricorum duo fratres Albertus et Okorius ex patre Burgundi et matre Bavari, etc.*

¶ FORMALIUM, pro *Firmaculum*, Fibula aurea et gemmata, apud Macros in Hierolex. ex Cæremoniali Episc. lib. 1. cap. 7 : *Capiat* (Episcopus) *paramenta, videlicet amictum super rochetum, aut cottam, et super eo, pluviale tempori congruum, sine tamen Formalio.* Vide *Fibulatorium.* [* Leg. *Fermalium.* Vide supra in hac voce.]

* FORMARIA, Mansio, domus ; nisi contracte scriptum fuerit pro *Formentaria*, et intelligas agros frumenti feraces. Vide mox *Formentada.* Charta Dagob. II. reg. Franc. ann. 684. in Suppl. ad Miræum pag. 283. col. 1 : *Ipsa villa superius intimata, cum omni integritate et soliditate sua, . . . vel ipsa Formaria seu vinea cum vineatore, etc.*

FORMARIUS, Dignitas in Monasteriis, Qui *in bonis sit forma*, ut loquitur S. Ferreolus in Regula cap. 17. unde nomen, id est, qui cæteris Monachis vitæ suæ ratione præluceat, seu potius qui Monachorum *spiritualitati* invigilet : *Senior, qui aptus sit ad lucrandas animas, qui super* Monachos *omnino curiose intendat et sollicitus sit*, ut in Regula S. Benedicti cap. 58. *Pere Spirituel.* S. Ferreolus dicto cap. : *Nam post ipsum, quem diximus, Præpositum, qui in bonis sit forma, statuimus regularem formare Formarium : ut facilius adjutorio illo subjuncto Abbas, cui nomen Pater est, uberes fructus metat de perfectione dulcium filiorum, etc.*

FORMARIA, Eadem dignitas in Monasteriis feminarum, quæ *Formarii* in virorum. Regula S. Cæsarii ad Virgines cap. 37 : *Si quis vero germanam suam, vel filiam, aut quamlibet parentem..... videre voluerit, præsente Formaria, vel qualibet seniore, ei conloqui non negent.* Adde cap. 39. et Regulam S. Donati cap. 4. 12. [Laurent. in Amalthea ex Passeratio : *Formaria, Magistra novitiarum.*]

✱ FORMASTER. [Aliquantum formosus, vel exornatus. Antiqua vox *Titinii* apud *Fest.* in *Obstrudant.*]

¶ FORMASTRUM, *Opus pistorium.* Gloss. Isid. Perperam apud Papiam editum *Formascor*, nec satis bene apud eumdem MS. : *Formascoro, opere pistorio.*

FORMATA, Divina Eucharistia. Ordo Romanus, ubi de benedictione Episcopi : *Cum autem venerit ad communicandum, Dominus Pontifex porrigit ei Formatam, atque sacratam oblationem integram.* Ubi perperam Menardus *Epistolam formatam* hic innui censuit. Miracula sancti Stephani Episc. Cajacensis, seu Calatini, apud Michaelem Monachum in Sanctuario Capuano pag. 185 : *Cum feria 5. sanctus Domini Confessor divina celebrasset, sanctissimumque Eucharistiæ, tam Clero quam populo, tradidisset Sacramentum, quod de Formata supererat, Ecclesiæ custodi magna tutela servandum tradidit, etc.* Synodus Ravennensis ann. 997 : *In sancta hac Ravennate Ecclesia... dudum consuetudo est valde reprehensibilis orta, ut Subdiaconus Corpus Domini, quod Formatum* (leg. *Formatam*) *appellant, tempore consecrationis Episcoporum, ipsis vendant Episcopis, et Chrisma vendant Archipresbyteris parochiæ vestræ : in quibus apparet venditio Filii Dei, et venditio Spiritus sancti, etc. Formatam* porro sacram Eucharistiam appellatam puto, a *forma*, seu *figura*, sive Crucis, sive Christi, quæ ei imprimi solet : quod etiam docet Durandus lib. 4. cap. 41 : Σφραγίς, *sigillum*, dicitur in Liturgia S. Chrysostomi. Vide *Oblata*, [et *Forma* 2.]

FORMATÆ, Ecclesiasticis Scriptoribus Latinis appellatæ, Epistolæ, quæ Græcis κανονικαί, quod scilicet *Canonibus* et Conciliorum Statutis inductæ fuerint. Ita *Formata*, nomen genericum est, et convenit omnibus fere Epistolis Ecclesiasticis, maxime vero *Commendatitiis, Pacificis, Dimissoriis, Communicatoriis*, et aliis hujusmodi, quas ad hoc invenere sancti Patres Concilii Nicæni, ut auctor est Atticus Patr. CP. *ne aliqua fraus falsitatis temere præsumeretur.* Formatas enim dabant Episcopi Clericis in alias diœceses profecturis, seu *commendationis*, seu *dimissionis*, seu *communionis* gratia, uti de singulis, suis locis docemus. Unde in veteri Scheda de Officio et Ordinatione Episcoporum, edita a Steph. Baluzio, ad eos pertinere dicitur *earum conscriptio epistolarum, quæ Formatæ dicuntur.*

De nominis etymo discrepant eruditi. Cujacius, Savaro, et novissime vir doctissimus Philipp. Priorius in Dissertat. de Literis Canonicis, et aliquot alii censuere, ita dictas, quod sub certa ac determinata forma, verbisque solennibus, certis adhibitis præterea notis et signis, concipi solerent. Carolus Labbeus, Schottus, etc. *Formatas* appellatas scribunt, eo sensu, quo *Formales epistolas* dixit Suetonius in Domitiano cap. 13. quod haberent talem formam, qualem publica instrumenta et edicta habere solent. Non desunt præterea, qui *Formatas* dictas volunt a *formis*, seu litteris, quæ in earum fine apponuntur : nam *formas litterarum* dixit Quintilianus lib. 1. cap. 1. Sirmondus denique ad Goffridum Vindocin. et ad Sidonium probabili conjectura existimat, *Formatas* appellatas hasce epistolas, a sigilli forma, qua muniebantur. Quod potissimum eruit ex Glossis Vaticanis, quæ *Formatam Epistolam, sigillatam* interpretantur : quibus consentiunt Glossæ MSS. ad Canones Conciliorum in Bibl. Regia ad Concil. Carthaginense cap. 23 : *Formam scriptam, vel sigillatam*, [et Glossar. MS. veteri Canonum Collect. præmissum in Bibl. DD. *Chauvelin* Regior. sigillorum Custodis : *Formata littera, id est, formata aut sigillata ab Episcopo.*] Unde *Formatam*, τετυπωμένην vertit Græcus Interpres Concilii Carthagin. in Codic. Canon. Eccl. Afric. cap. 23. est enim τυποῦν, *Sigillare.* Sigillum autem appositum Formatis testantur Concilium II. Cabilonense can. 41. et Ratbodus Trevirensis in Formata sua apud Ivonem. Est porro *forma* hoc loco idem quod *imago*, typus, quod in Episcopi, a quo exarabantur et dabantur *formatæ*, sigil-

lis, illius vel Ecclesiæ Patroni figuræ exprimerentur: qua testantur passim vetustissima Episcoporum vel Ecclesiarum Sigilla. Sic Formata epistola est ea, quæ *forma* seu imagine scribentis ac sigillo est munita: quemadmodum dici videtur *Lex formata* in leg. 4. Cod. Th. de Privileg. eor. qui in sacro Pal. mil. (6,35.)lex sacro Principis typo vel sigillo munita, quæ Græcis istius ævi τύπος passim appellatur. Ita *Sigillum* posterior ætas epistolam sigillo munitam dixit, ut infra docemus. Vide Cujac. ad leg. 62. de Verbor. oblig. [et Mabill. Diplom. lib. 2. cap. 15.]

Ejusmodi *Formatarum* meminerunt passim Scriptores, Sozomen. lib. 7. cap. 17. Atticus Patr. sub finem Concilii Calchedon. Silvester PP. apud Joan. a Bosco Vienna pag. 27. Alexander I. PP. Epist. 3. Vigilius PP. Ep. 10. ad Aurelian. Episc. Arelat. Concil. Milevit. can. 2. African. can. 40. 73. Carthaginense III. can. 28. Parisiense VI. lib. 1. can. 34. Synodus Romana ann. 826. cap. 25. Concilium Meldense ann. 845. cap. 50. Ravennense ann. 997. can. 3. Rotomagense ann. 1074. can. 3. Beneventanum ann. 1091. can. 3. Ferrandus Diac. cap. 46. 111. 127. 212. Addit. 4. Ludov. Pii ad Capit. Caroli M. can. 98. Optatus lib. 2. S. Augustin. Epist. 163. Capitula Guilleberti Episcopi de Interdictis cap. 1. Ratherius Veron. in Synodica ad Presbyt. pag. 263. Regino in simili Synodica cap. 79. Lanfrancus Epist. 24. Decreta Calomanni Reg. Hungar. lib. 2. cap. 21. Sugerius in Ludovico VI. pag. 312. etc.

De iis porro multa congerunt Franc. Bernardinus Ferrarius lib. 1. de Antiq. Eccles. Ep. cap. 2. et seqq. Baron. ann. 142. n. 6. et seqq. Cujacius ad Nov. 6. Savaro ad Sidon. lib. 6. Epist. 8. lib. 7. Ep. 2. Sirmondus ad eumdem Sidon. lib. 6. Ep. 3. Browerus lib. 9. Annal. Trevirens. pag. 543. 1. Edit. Justellus ad Canon. Eccl. universæ, Binius ad Vitam Sixti I. PP. Bignonius ad Formulas veteres, Meurissius in Episcopis Metensib. pag. 289. Priorius et alii. Formulas Formatarum plures dedit Sirmondus ad calcem tom. 2. Concil. Gall. pag. 663. et seqq. Habentur etiam nonnullæ in Diurno Romano cap. 3. tit. 10. apud Papiam verbo *Formata*, Ivonem Decreti part. 6. col. 433. 434. 435. Burchard. lib. 2. cap. 227. Gratianum distinct. 73. cap. 1. Souchetum ad Epist. Ivon. 4. Carolum Labbeum ad Synopsin Basilicon pag. 196. Ferrarium lib. 1. cap. 5. pag. 29. Bignonium in Formul. veterib. cap. 12. pag. 219. 1. Edit. Ughellum tom. 5. Ital. Sacr. pag. 1288. Steph. Baluzium post Capitularia Regum Franc. et in Nova Collect. Formul. cap. 39. 40. 41. 43. Philippum Priorium in Dissert. de Literis canonicis, [et Eccardum inter vett. formulas quas ad calcem Leg. Salicæ edidit.] Vide *Benevalete*.

* Consule Dissertat. Fr. Domin. Bencini, quam de Literis encyclicis Taurini edidit ann. 1728.

Lettres Formées, seu *Litteræ formatæ*, Regio vel publico sillo sigillatæ, in Consuetud. Andegav. art. 471. 472. quarum vi juridica decreta executioni mandantur. Statutum pro Monetariis ann. 1354. in Regesto Cameræ Comput. Paris. sign. 123. fol. 98. v°: *Item que nul ouvrier ou monnoier ne tienne concubine, et s'il la tient, que l'en lui face Formée, et se après qu'il auroit formé, il renchoit, qu'il paie pour chascune fois qu'il fourniroit, on rencheroit, un marc d'argent, et soit tenu pour infame.*

FORMATICUM, Formaticus, Formatis, Caseus, sic vulgo *Formage*, vel *Fromage* appellant, quod in forma infarciatur et struatur. Papias: *Caseus, dictus quod careat sero, vulgo Formaticum, Forma: inde fit diminutivum Formula, unde etiam Formella, quæ etiam informationes casei significat, unde et Formaticum dicitur.* [Charta Hilduini Abbat. ann. 832. apud Felibian. in Hist. S. Dionysii pag. 50: *De legumine modia tricenta, de Formatico penciones trecente triginta, de adipe modia triginta quinque.*] Chrodogangus Metensis Episc. in Regula Canonic. cap. 8: *Portionem de Formatico, et cibaria alia accipient.* Ordo Romanus: *Ova manducant et Formaticum, id est, caseum.* Occurrit præterea in Capitulari de Villis cap. 44. in Charta Lud. Pii apud Mabillon. tom. 5. Vit. SS. Ord. S. Bened. pag. 67. apud Cosmam Pragensem in Chr. Bohem. pag. 5. etc.

Formaticus. Hincmarus Remensis in Capitulis Archidiaconis datis cap. 4: *Quando parochias circuitis, nolite graves esse Presbyteris, petentes friskingas, vel pisces, aut Formaticos, aut annonam, etc. Formaticos* etiam habet Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 139. *Formatem* Eginhardus Epist. 23.

Formellus Casei, in Charta ann. 1072. apud Joann. Lucium lib. 2. de Regno Dalmat. pag. 102. [Canones Hibern. apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 7: *Horti oleribus, ovis paucis, Britannico Formello utatur.* [Vide *Formula* 1.

Formella, *Caseus*, in Gloss. Biblicis MSS. Vide supra, ex Papia. [Hist. Novientensis Monast. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1127: *Totam insulam pervagantes, panes et Formellas casei, vel quidquid ad cibum invenire poterant diripuerunt.* Chartul. Kemperlegiense: *Samam vini et duodecim Formellas vel unum lardi bradonem, pro ea del Monachis.* Vetus Interpres libri 1. Reg. 17. 18: *Et decem Formellas casei has deferes ad Tribunum.* Septuaginta habent τρύφαλίδες.]

Fromageria, Locus, ubi casei, quos *Fromages* dicimus, fiunt vel asservantur, in Statutis antiquis Cartusiensib. 3. part. cap. 11. § 26. Vide *Arcella* 1.

¶ Fromatgium, Præstatio casei. Consuetud. MSS. Tolos. ex Bibl. D. Abbatis de Crozat fol. 19; *Nec solvunt albergam, nec lingnagium nec Fromatgium, nec ovagium, etc.*

¶ Formajada, Panis cum caseo. Vide *Artotyra*.

¶ Formagiarius, Italis *Formaggiaro*, Qui caseos vendit. Chron. Astense apud Murator. tom. 11. col. 230: *Tunc quidam Formagiarius nomine Guilielmus de Vayro surgens super tabulam unam, etc.*

* **FORMATIO**, Genitura. Stat. synod. eccl. Attrebat. xv. sæc. cap. 18. ex Cod. reg. 1610: *Prohibemus .... ne quis saserdos propriæ Formationis filios vel filias in domo sua, vel in parochia tenere præsumat, quia ex hoc scandalizatur populus, et eorum peccatum in cleri obprobrium divulgatur.* Vide infra *Fructura*.

* **FORMATRIX**, Quæ format, conditrix, apud Tertull. de Monogam. cap. 17. et Cl. Mamert. de Statu animæ lib. 1. cap. 26.

FORMATUM, inquit Papias, *sive Formatium in Africa et Hispania parietes dicunt de terra formatos, utrimque duabus tabulis.* Eadem habent fere Glossæ Arabico-Lat. ex Isidoro lib. 14. cap. 9. Hispani *Tapias* vocant ejusmodi parietes, [*Formaceo* Itali.] Vide Plinium lib. 35. cap. 14. et Philandrum ad Vitruv. lib. 2. cap. 8.

* **FORMATUS**, Firmus, stabilis: *Officium formatum*, quo possessor pro arbitrio privari non potest. Instr. ann. 1451. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 279. col. 1: *Cum locumtenentia non sit officium Formatum, sed ad libitum constituentis, etc.* Ibidem: *Officiarii regii Formati.*

¶ **FORMATUS** Baccalaureus, qui præscriptum in Scholis studiorum cursum absolvit, et ad Magisterii in Theologia gradus suscipiendos dispositus; unde et *Dispositus Baccalaureus* appellatur. Charta Eugenii PP. IV. ann. 1443. qua Lovanii in Ecclesia S. Petri Capitulum X. Canonicorum instituit, apud Miræum tom. 2. Diplom. Belgic. pag. 897: *Pro Formatis in Theologia Baccalaureus, sive in illa aut medicina, vel qui per triennium legerunt vel rexerunt post susceptionem magisterii gradus in artibus magistris, sive in utroque vel altero jure Doctoribus, aut cum rigore examinis Licentiatis, in eodem studio legentibus pro tempore, etc.*

1. **FORMELLA**, Ponderis genus apud Anglos, cujus ratio habetur in Statuto de ponderibus, edito anno 51. Henrici III. i. ann. 1267: *La charre* (i. carri onus) *de plumbo constat ex 30. Formellis: et quælibet Formella continet 6. petras, exceptis 2. libris, et quælibet petra constat ex 12. libris, et quælibet libra constat ex pondere 25. solidorum.* [Informat. MSS. pro passagio transmar.: *Item Formellam ordei eminam unam pro qualibet bestia.*] Ubi genus est mensuræ.

¶ 2. **FORMELLA** Ceræ, Circulus cereus, eadem origine qua caseus *Formella* dicitur, quod nempe in forma struatur. Miracula S. Galli cap. 7. sæc. 2. Bened. pag. 253: *Dum mulier pallulam quam in loco oblatura erat, contextam paravisset, involvit eam Formella ceræ, quam simul oblatum ire cogitabat, et in arca sua inter alia vestimenta reposuit.* Vide *Formaticum, et Forma* 8.

3. **FORMELLA**. Ugutio et Auctor Breviloqui: *Formella et Formula, dimin. a forma, et sunt proprie instrumenta alutariorum, quibus formant subtalares.* Vide *Forma* 15.

¶ 4. **FORMELLA**. Vide *Forma* 14.

* 5. **FORMELLA**. Vide *Formaticum* et *Formula* 1.

* 6. **FORMELLA**, Alia notione. Vide infra *Formula* 5.

FORMELLUS. Vide in *Formaticum*.

¶ **FORMELUS**. Littera Magni Norwegiæ Regis ad Edwardum I. ann. 1280. apud Rymer. tom. 2. pag. 1075: *Transmittimus vobis ad solatium et recreationem ... duos nobiles gerofalcones albos, Formelos: et sex greseos etiam Formelos.* Id est Formatos et instructos, Gallice *Formés*. Sic enim Edwardus ad Castellæ Regem ann. 1283. ibid. pag. 1083: *Mittimus vobis quatuor girofalcones grisos, quorum duo apti sunt et instructi ad grues et herumcellos .... de albis vero girofalconibus .... nullum ad presens habemus.*

¶ **FORMENSIS**. Vide *Forma* 12.

¶ **FORMENTADA**, Præstatio ex *frumento*, eadem quæ infra *Frumentagium*. Charta Alienoræ Reginæ Angliæ ann. 1198. apud Stephanotium tom. 1. Antiq. Benedict. in Vasconia MSS. pag. 467: *Istas Ecclesias cum omnibus appendiitiis suis in vineis, in villis, in decimis, in pratis .... cum consuetudine trium modiorum salis, et cum lapoiada et Formentada,*

quas Guillelmus Dux Aquitaniæ pater noster eis confirmavit, concedimus et confirmamus.

° Charta ann. 1254. ex Tabul. monast. Bosonis-vil. : *Focum seu ignem in domibus suis alentes debent abbati et monachis dare annuatim Formentadam, seu unum sextarium, vulgo in boisseau, frumenti pulcri et boni.*

° **FORMERII** CLERICI. Vide supra in *Clerici.*

FORMERIUS, Puer oblatus vel novitius. Charta ann. 1322. in Maceriis Mon. S. Barbaræ Lugdun. pag. 202 : *Videlicet in festo O. SS. froccum et cucullam, et hoc solummodo sacerdotibus et juvenculis, et quando tradentur novi tradantur veteres. Pueris vero Formeriis providere et frochis et cucullis, convenientibus et honestis, prout antiquitus est fieri consuetum.* [Et pag. 203 : *Et camisiæ puerorum et Formeriorum, de consimili tela de qua fiant femoralia aliis Monachis.*]

¶ **FORMEUS**. Vide *Formus.*

¶ **FORMICA**. Rochus *le Baillif* in Dictionariolo Spagyrico : *Formicæ, Verrucæ sunt apostemata vulgo Porra appellata.* Oratio de S. Bonaventura in Actis SS. Julii tom. 3. pag. 827 : *Francisca luem sive Formicam in collo patiebatur, cujus ignis sensim in reliquam corporis partem se prorogabat, et teneras puellæ carnes misere urebat.* Arabibus *Formica* idem est, quod Latinis Ignis sacer, Græcis ἕρπης. Vide *Farsa.*

FORMICÆ SCOTICÆ. Ita per ignominiam et contemptum, et ut pusillos appellabant Angli Boreales vicinos Scotos, quos animitus olim oderunt, *the Scotch tikes.* Matth. Paris ann. 1174 : *De Formicis Scoticis tot interfectæ referuntur, quod numerum omnem excedere dicebantur.*

¶ **FORMICABILIS**. Vide *Formicalis.*

¶ **FORMICALEON**. Vide *Formicoleion.*

¶ **FORMICALES**, *Forcipes fabrorum, quod Forma, i. calida de fornace extrahunt.* Johan. de Janua. Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Formicales, Tenailles à feure.* Festus habet *Formucales.* Vide *Formus.*

¶ **FORMICALIS**, ut mox *Formicans. Formicalis pulsus,* apud Cœl. Aurel. Tard. 2. 14. Idem Cœl. Acut. 2. 27 : *Pulsus latens aut Formicabilis, quem Græci* μυρμηκίζοντα *vocant.*

FORMICANS et *vermiculus pulsus*, Μυρμικίζων, σκωληκίζων σφυγμός, inordinatorum pulsuum apud Medicos species, quorum primus dicitur a formica, quod is velut formicæ super digitos, alter quod ut vermis motus sentiatur ; uterque mortis indices. Magister Egidius de Corbolio, qui sub Philippo vixit, lib. de Pulsibus :

Sunt gemini pulsus, Formicans, vermiculosus,
Æstivis potius in febribus, et peracutis,
Mortis præcones fidi, reserantque sepulcra.
In febre Formicans, pulsu vermiculante verendus,
Non redit ad melius, sed vitam morte soporat.

Vide Gorræum, [et supra *Formicalis.* Plinius ipse 7. 51. dixit, *Percussu Formicante venarum.*]

¶ **FORMICAPES**, Laurentio in Amalthea, idem ac *Formicales* : quod vide.

° **FORMICARE**, Formare. Dudo decan. S. Quint. de ducibus Norman. apud Du Chesn. Hist. Norm. pag. 69 :

Formicare valens informia cuncta potenter,
Donaque distribuens nectaris uranici.

FORMICARIUM, *Locus formicarum, quod et Formicetum dicitur,* Ugutioni. *Formicaio*, Italis.

° **FORMICATIO**, Formicæ motus vel punctio. Mirac. S. Domin. tom. 1. Aug. pag. 655. col. 2 : *Puella flexis genibus salutationem beatæ Virginis frequenter repetens, Formicationes quasdam in brachio sentiebat.* Idem scriptor supra pag. 651. col. 2 : *Quasi graves formicarum puncturas* appellat.

° **FORMICATOR**. Mirac. S. Januar. tom. 6. Sept. pag. 889. col. 1 : *Ego vero quasi pauperculus litterarum, ceu Formicator pondus tantorum erigere.* Quæ docti Editores sic emendant ex codice Vaticano ibid. pag. 890. col. 2 : *Ceu formica nititur pondus tantum erigere.*

¶ **FORMICOLEION** *ob hoc vocatur, quia est vel formicarum leo, vel certe formica pariter et leo. Est enim animal parvum formicis satis infestum, quod se in pulvere abscondit et formicas frumenta portantes interficit. Proinde autem leo et Formica vocatur ; quia aliis animalibus ut formica, formicis autem ut leo est.* Gloss. Sangerm. n. 501. [☞ Ex Isidor. Origin. lib. 12. cap. 3. sect. 10.] Johannes de Janua *Formicaleon* legit et *Formicoleon.* Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Formicaleon, Une petite beste adversaire au fromi.*

FORMICTA, [f. Placentæ genus ex polline factæ.] [° Vel potius ex caseo. Vide supra *Formagata.*] Monasticum Anglican. tom. 1. pag. 149 : *In Rogationibus ad festum S. Odulfi præbendarium* (frumenti) *ad frixuras. Similiter in Septuagesima, et uno die parasceve ad pulmentum. Ad Formictas vero in adventu Domini debent habere 14. summas contra Natale Domini, contra Quadragesimam tantundem,... omnes scilicet percipiendas de horreis.* Vide *Formiscare.*

° **FORMIDALIS**, Formidabilis. Charta ann. 1366. in Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 104 : *Ne quis absque eorum licentia vindemiare audeat, pœnas Formidales super hoc imponendo.*

FORMIDAMINA, Spectra, φόβητρα, apud Apuleium in Apologia.

FORMIDINES, *Illigatæ pennæ, quibus venatores cervos capiunt.* Papias. Seneca lib. 2. de Ira cap. 11 : *Nec est mirum, cum maximos ferarum greges linea pennis distincta conterreat, et ad insidias agat, ab ipso effectu dicta Formido.* Horatius in Satyra, de Priapi statua in hortis poni solita :

... Deus inde ego furum aviumque
Maxima Formido.

Hieronym. adversus Luciferianos cap. 8 : *Quotidie industria rusticana aves sonitu abigit, imaginibus exterret : hinc flagello crepitat, hinc Formidines tendit.*

☞ Hujus venationis meminit Isaias cap. 24. 17 : *Formido, et fovea, et laqueus super te, qui habitator es terræ. Et erit : qui fugerit a voce Formidinis, cadet in foveam : et qui se explicaverit de fovea, tenebitur laqueo.* Adde Jerem. cap. 48. 44. Et quidem in eo maxime posita erat hæc venandi ratio, ut ex una parte funis variarum avium pennis referta extenderetur, quæ a venatoribus agitata feras terreret, ut in fugam positæ, in præparatis laqueis vel in foveis inciderent. Hæc belle descripsit Nemesianus in Cynegetico :

.... Quin etiam magnos circumdare saltus
Quæ possit, volucresque metu concludere prædas,
Digerat innexas non una ex alite pinnas :
Namque ursos, magnosque sues, cervosque fugaces,
Et vulpes, acresque lupos, ceu fulgura cœli,
Terrificant, linique vetant transcendere septum.

Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Formido, Paour, espoventemens, ou pavon de sajette.*

° **FORMIDOLOSITAS**, Formido, pavor, apud Glabr. Rodulph. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 12.

¶ **FORMIDULUS**, pro *Formidolosus*, in Actis SS. April. tom. 2. pag. 307.

FORMIDUS. Joannes de Janua : *Formos, calor vel ignis, unde formus, et Formidus, calidus, Hoc formum calida materia ferri, sicut extrahitur ab igne.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerman. : *Formidus, Chaux, a Formon quod est calor vel ignis.* Vide *Formus.*]

¶ **FORMIO**, Κόφινος, Corbis. Gloss. Lat. Græc. MS. Sangerm. *Formio* Græcis φορμὸς a φέρω, quia in eo aliquid fertur. *Formio*, Storea est Ulpiano. Suidas : φορμός, ψίαθος.

° **FORMIPEDIA**, *i. Forma sutorum*, in Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120. Aliud Gall. Lat. ex Cod. 7684 : *Formipedia, forme à souler.* Vide supra *Forma* 15.

FORMISCARE. Charta Ildefonsi Regis Aragonum ann. 1187. pro Libertatibus villæ Amiliani, (*Milhau*) in Regesto Ludovici Hutini Reg. Franc. fol. 7 : *In molendinis non ultra pugnaderiam* (pugillatam) *rectam, quam dominus molendini debet habere, de sextario non detur, nec accipiatur ultra libram farinæ de sextario, quotcumque sint ibidem molendinarii, vel submolendinarii vel alii nuncii, et propter hoc differant et referant blatum a farina, et Formiscant, et molant molienti, etc.* Vide *Formicta.*

° Emendandum propono *Tremiscare*, quod est, *Tremello* seu moletrinæ bladum infundere, vulgo *Engrenner ;* id quippe ad molitoris officium pertinere debuit. Vide *Tremellum.* [☞ Forte *Forniscant.* Vide *Furnire.*]

¶ **FORMITAS**, *Legalitas*, in Onomastico ad calcem tom. 5. SS. Junii.

FORMITER, Rite, [secundum *formam* vel legem.] Vita S. Domnoli Episcopi Cenoman. num. 4 : *Et postea cum omnibus ad se pertinentibus ad matrem ipsius civitatis Ecclesiam per eorum chartulas legaliter Formiterque ipsi Domino Domnolo Episcopo tradiderunt.* In processu B. Francisci Servitæ : *Pro examinandis testibus Formiter auctoritate Apostolica.* Sed vereor, ne in Vita S. Domnoli legendum sit *Firmiter.*

° Unde *Formaller* nostri dixerunt, pro Instrumentum cum formulis a lege præscriptis conficere. Sent. scabin. Doncher. ann. 1374. in Reg. 107. Chartoph. reg. ch. 305 : *Les dépositions des tesmoins eussions fait escripre, Formaller et courre, etc.*

° **FORMITTERE**, Excludere, Gall. *Mettre dehors.* Charta ann. 1270. in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 53. r° : *Exceptis tamen et Formissis de præsenti venditione hominibus et tenementis, prædictæ dominæ olim datis in maritagium.*

¶ **FORMORTURA**, FORSMORTURA, Mortui bona jure hæreditario alicui obvenientia, vel etiam domino, si defuncto non sint hæredes legitimi, *Formort*, *Formoture*, vel *Formorture*, in quibusdam Consuetudinibus, ut in Montensi cap. 36. Cameracensi tit. 7. art. 11. Namurcensi art. 86. Charta Eustachii *Laivol* ann. 1229. ex Archivo Corbeiensi : *Ego de consensu Leiardis uxoris meæ et liberorum meorum dictam donationem Ecclesiæ Corbeiensi de dictis sex modiis bladii factam, ratam habeo et gratam, et quidquid juris sive in excaantia sive in Formortura, sive quocumque alio modo in dictis sex modiis bladi habebam ego vel hæredes mei, vel habere poteramus in*

futurum. Charta anni 1217. apud Miræum tom. 2. pag. 1213: *Quæ eis per Forsmorturam accidere poterant.... habemus*. Compositio pacis Margaretam Flandriæ Comitissam inter et Walterum Episcopum Tornacensem atque Balduinum Comminii dominum ann. 1250. ejusdem tom. 1. pag. 1232: *Notandum insuper quod hospites nostri, qui manent in nostra justicia, non possunt transire vel domicilia sua transferre in terras Episcopi, Canonicorum et Ecclesiæ, nisi in casibus subnotatis: videlicet per successionem vel proximitatem successionis; ut pote quando terræ vel mansuræ sitæ in dictis terris ad eos devenerunt per Formorturam; item per matrimonium sive maritagium, etc.* Vox fortassis orta ex *Foras*, extra, et *Mori*, quasi diceres, Hæreditas illius, qui moritur extra hæredis patriam seu in terra alterius dominii.

* *Formorture*, priori notione, in Charta ann. 1332. ex Chartul. 2. Fland. ch. 588. in Cam. Comput. Insul.: *Comme uns débas et contens aient esté entre Philippe de Axpoele d'une part, et ses quatre sereurs d'autre, pour cause de la Formorture de damoiselle Chaterine leur sereur.... Avons dit.... que de la Formorture de ladite sereur, les quatre sereurs Philippe dessusdit auront douze livres Parisis de rente par an.* Altera vero acceptione *Fourmorture*, inter Redit. comitat. Hannon. ann. 1265. ex ead. Cam. Comput.: *Si a li quens.... Fourmorture de bastart, ki muert sans hoir de se car, et de se femme espousée; et Fourmorture del estraijer.* Vide *Manus-mortua* in *Manus*.

¶ **FORMOS**, Calor. Vide *Formidus*.

¶ **FORMOSALICANA** Antiqua, Species scripturæ. Vide *Scriptura*.

✱ **FORMOSARE.** [Ornare, Decorare. Fort.]

¶ **FORMUCALES.** Vide *Formicales*.

1. **FORMULA**, Idem quod *Formacitum*, Caseus. Acta Murensis Monasterii pag. 54: *Consuetudo est, ut omne lac, quod sibi de pecoribus in duabus vicibus provenerit, vel ipsum lac, vel Formulas, quæ inibi fiunt... illi det, etc.* Vide aliis notionibus in *Forma* 1. 9. et 13.

2. Formula Panis, [Placenta seu panis tenuissimus ex farina et aqua confectus.] Fragmentum Historicum de Concilio Aquisgranensi: *Indultumque est illis* (Canonicis), *ut magnis solemnitatibus plurima habeant fercula, cum Panis Formulis, et phialis pigmenti, propter honorem et nobilitatem Francorum.*

* 3. **FORMULA**, Nummus *formatus*, id est, figura donatus. Arest. ann. 1352. 7. Maii in vol. 2. arestor. parlam. Paris.: *Suos merellos pro distributionibus consuetis, capitulum et chorarii fieri facient de plumbo in merellis seu Formulis, sine litteris et sine cruce.* Vide *Forma* 4.

* 4. **FORMULA**, Pulpitum minus, analogium. Stat. S. Capel. Bitur. ann. 1407. ex Bibl. reg.: *Psalmis cantatis habebit dicere versiculum in medio chori retro Formulam.* Vide in *Forma* 13.

* 5. **FORMULA**, *diminut. a Forma, decor, Bellesa, Prov. Formella, idem. Formulus, decorus, speciosus, Bel, Prov.* Glossar. Prov. Lat. ex Cod. reg. 7657.

* **FORMUM**, *Lo ferro focato*, in Glossar. Lat. Ital. MS. Aliud Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Formum, fer chaut, Formus, esboullissant.* Vide *Formus*.

¶ **FORMUS**, Calidus, a *Fervo* seu *Ferveo*, inquit Martinius, ut θερμός a θέρω: inde German. *Warm*, Angl. *Warm*, et Dan. *Varm*. Isid. l. 20. cap. 13: *Formum dixerunt antiqui calidum*; et lib. 10: *Formidolosus a Formo, id est, sanguine dictus.* Hinc Papias in MS. Bituric.: *Formeum, Sanguis calidus. Formidolosus a Formo, id est, sanguine. Formum, Calidum, fervens; Formon enim Græce fervor sanguinis.* Arnob. lib. 2: *Nec ii Formis erubescerent masculorum calamistris vibrare cæsariem.* Vide *Formicales, Formidus*, et *Forvus*.

FORNACALIA, *Instrumenta fornacis ad opus aptata*. Ugutio. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Fornacale, Instrument de fournaise.*] Vide Festum.

* **FORNACIA**, Præstatio pro coctione furnaria, quæ domino *furni* datur. Charta ann. 1209. ex Tabul. S. Andr. Avenion.: *Quod in molendino vel furno de Thoson non molat, nec coquat, sine moltura et Fornacia.* Vide *Furnagium*.

FORNACIRE, *Fornacem facere, vel in fornace coquere: hinc fornacitus, in fornace coctus*. Joan. de Janua. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Fornacire, Enfourner, ou cuire en fournaise.*]

* **FORNACITA**, ut *Fornacia*. Libert. Regalismont. ann. 1340. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 167: *Pro pane coquendo, pro Fornacita et mandatagio, dabitur domino vicesimus quintus panis.*

* **FORNACIUS**, Qui in fornace coquit, tegularius, Ital. *Fornaciaio. Ars fornaciorum* inter quatuordecim minores artes annumeratur, in Stat. ant. Florent. lib. 5. cap. 19. ex Cod. reg. 4621. Vide infra *Fornasarius*.

¶ **FORNACULA**, *Parva fornax*, in Amalthea.

¶ **FORNAGIA**, Fornagium. Vide *Furnagium*.

¶ **FORNAMENTUM**, Id omne quod quis alteri debet *furnire* seu præbere et suppeditare, supellex necessaria. Charta ann. 1238. ex Archivo Montis S. Michaelis: *Abbas de Rothono teneat Præpósituras de Rothono, de Balneo, de Brain..... ita quod Fornamenta quæ debent dictæ domus Conventui, tempore debito plenarie faciat.* Vide *Furnire*.

* Aliud est *Forneman*, vestis nempe seu ornatus species, in Comput. MS. ann. 1239: *Pro duobus Fornemanz pro pueris Acon, ponderantibus tres oncias et quinque stellingos, xxiiij. sol.* Vide infra *Fornatura*.

* **FORNARIOLUS**, Furni minister vel famulus, pistor. Stat. Taurin. ann. 1360. cap. 290. ex Cod. reg. 4622. A.: *Liceat massariis molendinarios et Fornariolos percutere et corrigere manu.* Vide infra *Furnairo*.

¶ **FORNARIUS**. Vide *Furnarius*.

* 1. **FORNASARIUS**, Fornasserius, ut supra *Fornacius*. Stat. Vercel. lib. 4. pag. 66. v°: *Teneantur Fornasarii habere modos seu mensuras cuporum et lapidum rectas et legales.* Stat. Astæ collat. 7. cap. 6. pag. 24: *Juro dare vel dari facere pro communi illis Fornasariis de Ast, qui hoc anno coquere voluerint et habere fornacem, modulos communis, tam ad cupos quam ad matones faciendos.* Adde Stat. Mutin. rubr. 198. pag. 38. r°. et Riper. cap. 222. fol. 29. v°. Stat. Montis-reg. pag. 278: *Quilibet Fornasserius qui non haberet, vel ad aliam mensuram mensuraret aut venderet, etc.* Vide *Fornaserii*.

✱ 2. **FORNASARIUS**. [Gall. *Tuilier*: « Provido viro Francisco Lori de Florentia *Fornasario*.... pro residuo.... decem millium planellarum. » (Mand. Camer. Apost. 1464-73, fol. 54, Arch. Vatic.)]

* **FORNASATA**, Coctio fornacea, Gall. *Fournée*. Stat. Vercel. lib. 4. pag. 83. r°: *Teneantur fornasarii prædicti de qualibet Fornasata lapidum facere tres montonos, etc.* Vide infra *Fornaxarius*.

✱ **FORNASELLA**, Fornaxella, Fornexella, diminutivum vocis *Fornax*, Italice *Fornacella*, Gall. *Fourneau*. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 229: *Item statuimus quod nulla fornax, seu Fornasella*, (*Fornixellus* '59; — *Fornaxella* '60, '67; — *Fornexella* '64), *vel fuxina, vel discolatorium, ubi discoletur argentum, vel aliud metallum, fiat infra terminos infrascriptos.* [Fr.]

FORNASERII, Tegularii. Jus Vincentin. lib. 4: *Fornaserii teneantur et cogantur facere tegulas tectorum, etc.* Occurrit in Statut. Veron. lib. 3. cap. 187. et alibi. Vide *Fornacius*.

* **FORNASETA**, Fornax, fornacula, Ital. *Fornacetta*. Chron. Estense ad ann. 1309. apud Murator. tom. 15. Script. Ital. col. 365: *Fecerunt fieri quoddam ædificium lignaminis totum castellatum, et in capite ædificii anteriori fecerunt Fornasetam igne accensam, causa incidendi catenas pontis S. Gregorii.*

* **FORNASSERIUS**. Vide supra in *Fornasarius*.

* **FORNATICA**, Præstatio pro coctione furnaria, quæ domino *furni* datur, idem quod *Fornaticum*, uti etiam editum inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 603. Charta ann. 1164. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 300: *De habitantibus in villa, focum videlicet ibi facientibus et Fornaticam donantibus, nec per me, nec per meos aliquam unquam justitiam habebo.* Vide supra *Fornacia*.

FORNATICUM, [* Pretium, quod pistori ipsi exsolvitur in coctionis sumtus et mercedem. Stat. Montis-reg. pag. 270: *Item statutum est, quod quilibet fornarius teneatur coquere sextarium grani et alterius bladi pro denariis sex, pro lignis et pro Fornatico.* Pro præstatione vero quæ domino furni datur,] vide in *Furnaticum*.

✱ [« Dono ergo illis pendariam quæ est vicarialis et medietatem de auseddaz et medietatem de furno, excepto *Fornatico* de pane monachorum. » (Cart. Conchar. Ruthen. p. 25, an. 1065.)]

* **FORNATOR** inter operarios fodinarum salinariarum recensetur, in Stat. ann. 1451. inter Leg. Polon. tom. 1. pag. 169: *Statuimus quod in quolibet monte debent poni duo Fornatores pro sale querendo, et illud, quod per Fornatorem in omnibus quatuor angulis acquisitum fuerit, debet obserari cum optimis parietibus salis.*

* **FORNATURA**, Id quo aliquid ornatur, Gall. *Garniture*. Comput. MS. ann. 1239: *Pro Fornatura duarum albarum et duarum stolarum juvenis reginæ, iiij. lib.* Rursum: *Pro duabus Fornaturis argenti juvenis reginæ, et pro duobus fermalliis auri, et pro quatuor anulis auri, cxv. sol.* Pluries ibi. Vide supra *Fornamentum*.

FORNAX. *In fornace pro sanitate febris filium ponere*, superstitio damnata in veteri Pœnitentiali MS.

* **FORNAXARIUS**, ut supra *Fornacius* et *Fornasarius*; unde *Fornaxata*, coctio fornacea, in Convent. Saonæ ann. 1526: *Quod Fornaxarii debeant pro unaquaque Fornaxata, sive cocta laterum seu mattonorum, etc.* Infra: *Fornaxiata*. Vide supra *Fornasata*.

* **FORNEIA**, a Gallico *Fournée*, Coctio furnaria. Charta ann. 1209. in Chartul. Arremar. ch. 291: *Haymo fornarius de*

Maignant... obligavit abbati Rollando et monachis ecclesiæ Arremarensis, de quinque Forneis, duas Forneias. Arestum ann. 1333. 31. Decemb. in Reg. *Olim* parlam. Paris. : *Si in visitatione panis, dictus panetarius, vel deputati ab eodem inveniant panes minus sufficientes vel deffectivos, tota Forneia erogetur pauperibus.* Vide infra *Furneia.*

¶ **FORNELA**, f. Ustrina seu locus in quo ferrum aliave metalla candescunt, liquefiunt et laborantur, Gallice *Forge, Fourneau.* Scriptura quædam Monasterii S. Vincentii del Pino inter Concilia Hispan. tom. 3. pag. 167. col. 2 : *Et vadit... usque ad Fornelas, et vadit per illum rivolum, qui dicent Ceroisa.*

* **FORNELERIUS**, Fornellerius, Idem qui infra *Fornilherius.* Locus est in *Furnarius.*

¶ **FORNELLADA**, Fornax carbonaria, Gall. *Charbonniere, Fourneau de charbonnier,* Locus ubi carbo conficitur. Statuta Castelli Orgini inter Schedas D. *le Fournier : Nulla persona audeat facere Fornelladas infra defensiones Lare et Mole. Item quod aliqua persona non audeat seu præsumat scindere roves.... infra dictas defensiones.*

¶ **FORNELLERIUS**. Vide *Furnarius.*

FORNELLUM. Charta ann. 1208. apud V. C. Dion. Salvagnium Boissium lib. de Usu feudor. cap. 24 : *Postea anno Incarnati Verbi 1208. pridie Kal. Januar. in Fornello Archiepiscopi, quod est juxta Ecclesiam B. Mariæ, ipse Guillelmus.... hominium ligium fecit, etc.*

☞ Nisi me fallit animus, *Fornellum* hic aliisque locus mox laudandis, Aula est concamerata a fornice sic dicta. Id non obscure innuit vox *Camera* quæ interdum *Fornello* subjungitur. Tabul. S. Illidii Claromont. : *Actum est hoc anno* MCCXII. *Febr.* II. *ante Festum Philippi et Jacobi in Fornello Abbatis. Testes sunt, etc.* Sententia Archiep. Vien. ann. 1228. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 142 : *Actum Romanis in camera cum Fornello domus nostræ.* Maceriæ S. Barbaræ Lugdun. tom. 1. pag. 173 : *Anno Domini* MCCLI.... *in Fornello castri S. Marii Raymundus dominus de Medullione fecit homagium et fidelitatem... Petro Abbati.* Charta ann. 1212. ex Archivis S. Victoris Massil. : *Actum in camera Fornelli monasterii S. Victoris.* Attamen et pro Cubiculo ubi est caminus accipi posse videtur. Et quidem *Fornellum* pro camini spiraculo usurpatur in Statutis Massil. lib. 3. cap. 1 : *Quod omnis persona habens furnum in civitate Massiliæ, vel ejus districtu, teneatur et compellatur levare in altum Fornellum sive furnerium furni sui in tantum, ad notitiam et cognitionem prædictorum magistrorum lapidum Massiliæ, ut fumus exiens de furno non possit obesse vicinis habentibus domos prope dictos furnos, nec transeuntibus per vicos, vel per carrerias juxta quas sunt, vel erunt positi dicti furni.* Eodem iterum significatu occurrit in Statutis Arelat. MSS. tit. 60 : *Quilibet qui furnum habet, faciat ibi furnellum de lapidibus, et teneatur ipsum et domos ipsius furnerii cooperire de tegulis.* Vide *Furnellum.*

* **FORNELLUS**, dimin. a Furnus, Fornacula, catinus, in quo liquatur aurum vel argentum, Ital. *Fornello,* Gall. *Fourneau, creuset, petit four.* Vide infra *Furniculus.* Stat. ann. 1313. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 14. col. 1 : *Qui custos... erit ad omnes operationes argenti et bilhonis ; nec aliquis poterit fundere vel ponere in Fornello, nisi dictus custos esset præsens.* Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 21 : *Dux exercitus in campis suis semper habere debet equos sive mulos portantes Fornellos ac pistrina, causa quoquendi panisculos, sive panes, carnes, et cum pistrinis molere frumentum ac bladum.*

¶ 1. **FORNERIA**, Coctura unius operæ, Gall. *Fournée.* Statuta Arelat. MSS. tit. 59 : *Furnerii accipiant vigesimam quintam partem pro Forneria et postagia panum quos coquunt.* Supra in *Flecarius* accipitur pro muliere panem faciente et coquente, Gall. *Boulangere.*

* 2. **FORNERIA**, Locus, ubi panis coquitur. Vide supra in *Flaqueria.*

¶ **FORNERIUM**. Vide *Furnagium.*

¶ **FORNERIUS**. Vide *Furnarius.*

* **FORNESIA**, f. pro *Forneria,* Coctio furnaria, Gall. *Fournée.* Libert. Vernol. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 641. art. 33 : *Quilibet Vernolii facit furnum... et de hoc rex habet de quatuor Fornesiis quinque panes.* Vide supra *Forneia.*

FORNEX. Vide *Fornicarius.*

FORNIA, *Fornicatio,* Papiæ.

FORNICARI, in sacra Scriptura, sæpe pro *Idola adorare,* [quod sit spiritalis scortandi modus,] sumitur : [sæpius pro Scortari vel stuprum inferre virgini, apud Scriptores Ecclesiasticos. Sed hæc omnibus nota sunt.] Vide Mamotrectum ad 31. Deuteronom. et alibi.

1. **FORNICARIUS**, Qui meretricatur, vox Latinis vix cognita, tametsi *Fornicariam* meretricem vulgo dicant. Glossar. Gr. Lat. : Καταπορνεύω, *Fornico.* Alibi : Πορνεύω, *Fornicor, scortor.* Πορνεῖον, *Fornix, ganeum, lupanarium* : πόρνη, *Lupanar, scorta, meretrix, fornix.* [Aliæ Gloss. apud Martinium : *Fornex,* πόρνη, καμάρα. Sed de voce dubitat Martinius et de interpretatione ; nam et pro meretrice non *Fornix,* inquit, sed *Fornicaria* dicitur : nisi ut carcer pro inclusis, ita et *Fornix* pro impudica alicubi legatur. A fornicibus in quibus scorta prostabant, dicta fuisse *Fornicarius* et *Fornicaria,* etc. vulgo aiunt ; a πόρνη, Meretrix, potius derivari crediderim.] Fragmentum Histor. tom. 1. Hist. Franc. pag. 782 : *Omni spurcitiæ deditus, Fornicarius, et illusor feminarum.*

Fornicaria, in Gloss. Lat. Gr. : Πόρνη, ἀπὸ καμάρας, ἡ ἵστανται. Lex Longobardor. lib. 1. tit. 16. § 2. [** Rothar. 198.] : *Si quis puellam aut mulierem liberam..... Fornicariam aut strigam clamaverit.*

Fornicatio Inter Femora. Pœnitentiale Fulberti Carnotensis Episc. : *Si quis fornicatur inter Femora, semel 4. Quadragenis pœniteat.*

☞ Notanda omnino est fornicationis pœna quam refert Th. *Blount* in Nomolex. Anglic. ex Charta ann. 4. Edwardi I. Reg. Angl. [** in Abbrev. Placit. pag. 267. rot. 7. in dorso. Sussex.] : *Juratores dicunt quod prædictus Simon semper tenuit dictam Matildam ut uxorem suam, et dicunt quod nunquam dictam Matildam, matrem dictæ Agnetæ, desponsavit ; sed dicunt quod prædictus Simon aliquo tempore captus fuit per amicos prædictæ Matildæ in camera Fornicando cum ipsa Matilda per quod compellebatur unum de tribus facere, uxorem vel ipsam affidare, vel vitam suam amittere, vel ipsam Matildam retro osculare, ita quod ipse Simon ibidem dedit fidem suam prædictæ Matildæ.... quod ipsam desponsare debuit, sed ipsam nunquam alio modo desponsavit.*

* 2. **FORNICARIUS**, Ex fornicatione natus, spurius. Charta Phil. comit. Fland. ex Cam. Comput. Insul : *Quidquid homo dat filio suo Fornicario sine conditione, hoc post mortem ejusdem filii devenire potest in parentes matris pueri.*

¶ **FORNICATOR**, ut *Fornicarius,* Gall. *Fornicateur.* Tertull. de Pudicitia cap. 1 : *Limitem mœchis et Fornicatoribus figimus.* Passim occurrit apud Scriptores Ecclesiasticos, ut superiores aliæ voces ejusdem originis.

* **FORNICATRIX**, Meretrix. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Fornicaresse, Fornicatrix.*

FORNICEPS, pro *Fornix,* in Rythmis de Verona, tom. 1. Analector. Mabillonii : *Foro lato specioso sternuto lapidibus, ubi in quatuor cantus magnus instat Forniceps, plateæ miræ sternutæ desectis lapidibus.*

* **FORNILHA**, unde *Fornilhare* et *Fornilherius.* Vide infra in *Fornilia.*

FORNICIUM, Fornicatio, Mulcta stupri. Charta Alfonsi VI. Regis Castellæ æræ 1115. apud Anton. *de Yepez* in Chron. S. Benedicti tom. 1 : *Et illa domus sit absoluta et ingenua ab omni regali fisco, et homicidio, et Fornicatione, etc.* Alia æræ 1018. ibid. : *Neque pro homicidium, neque pro Fornicio, etc.* Aliæ habent *stuprum.* Charta Alfonsi VI. Regis æræ 1129 : *Neque in ipsa villa de Cortar ullus Procer et Exactor, neque pro stupro, neque pro adnuba, neque pro fossadera, neque pro aliqua alia calumnia vel negotio... intret.*

✱ **FORNICO**. [Camero Gall. *Voûter, Cintrer.* (Onomast. Lat. Gr.)]

FORNILLA. Regestum Herouvallianum Philippi Aug. fol. 69 : *Donant... de unaquaque domo unum panem in Natali, pro Fornilla furni.*

☞ Ubi *Fornilla* idem videtur quod *Furnagium,* Præstatio quæ pro coctione furnaria domino furni penditur. Alia vero notione accipitur in Statutis Massil. lib. 3. cap. 15. nempe pro ligno quod calefaciendo furno necessarium est, ni fallor : ibi enim *de saumatis lignorum non mutandis vel reficiendis* præcipitur : *Decernentes similiter inviolabiliter observandum ut nullus de cætero afferat condorsos aliquos, sed Fornillam tantum, et si quis fornellerius contra hæc ausu temerario venire præsumpserit, etc.*

* Fornilhare, Officium *fornilherii* præstare et exequi.

* Fornilherius, Qui *fornillam* seu lignum calefaciendo furno necessarium colligit et ministrat. Charta ann. 1379. ex Cam. Comput. Aquens. : *Item habet ibi dicta curia duos furnos in una domo, in quibus homines dicti loci tenentur facere coquere suum panem, et nullus alius potest ibi facere furnum, et pro fornagio dant de triginta panibus unum panem ; dum tamen curia habeat fornerium et Fornilherium, et furnum paratum ad coquendum.* Vim vocis enucleatius explicat aliud Instr. ann. 1422. ex ead. Cam. : *Attento quod Curia non habet Fornilherium, et quisque habet de se ligna suis panibus necessaria, quod minime facere debet, ni solum de sexaginta unum... levari debere,... deficiente Fornilherio, prout deficit ;... et sic ipsis Fornilhantibus habere debent et consequi dictam medietatem rectam... Bajulus cognovit debere pro jure furnagiæ panis,... scilicet dum curia habebit fornerium et Fornilherium et furnum paratum de triginta panibus unum, et dum tantum habebit fornerium et furnum paratum, de sexaginta panibus unum.*

* **FORNILIA**, Fornilha, Idem quod *Cremium* apud Columellam ; dicitur de minutioribus lignis et vepretis siccatis calefaciendo furno, unde nomen, accom-

modis, Gall. *Fournille.* Hinc *Fornilla* appellata, Præstatio, quæ pro ejusmodi lignis dabatur, alia a *Furnagio*, quæ pensitabatur domino furni. Vide *Fornilla.* Inquisit. de foresta Breheval. in Reg. 84. bis Chartoph. reg. part. 2. fol. 128. r°. : *Fratres de Fresmont ceperunt per diem duas quadrigatas bosci, unam de grosso et unam de Fornilia.* Et fol. 143. v° : *Talemelarii Montis Leherici conqueruntur, quod cum prædictus Guido de Valgrinosa et hæredes ejus soleant quærere Forniliam ad furnos calefaciendos ; nunc hæredes ejusdem Guidonis compellunt ipsos talemerarios ad Forniliam quærendam.* Pactum inter dom. et habitat. Turris Ayguesii ann. 1501. ex schedis Pr. *de Mazaugues : Quod ipse dominus et successores... teneantur et debeant providere de furno et fornerio suis propriis sumptibus et expensis, et ipsi homines de lignis sive Fornilha pro calefaciendo dictum furnum pro decoquendo panes.* Redit. comitat. Hannon. ann. 1265. ex Cam. Comput. Insul. : *Et doit prendre li fourniers à celui qui quist, d'un witel un denier pour le Fournille ; et s'il voet, il puet aporter se feuwille au four.* Charta Petri de Chambliaco ann. 1307. in Reg. 44. Chartoph. reg. ch. 87 : *Item le four de Chambay, liquel a chascun an cent charretées de Fournilles prises en la forest de Gonffer.* Vide infra *Fuagium* et *Furnilla.*

¶ **FORNILLUM**, Gall. *Fournil*, Pars ædis rusticæ in qua est furnus. Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 62. v° : *Quædam pars Fornilli Thomæ filii Regeri est occupata de dominico.* Vide *Furnile.*

FORNIMENTUM, FORNIRE, etc. Vide *Furnire.*

* **FORNIRE**, Conficere, perficere, quo sensu utuntur Itali. Pactum inter Carol. VIII. reg. Franc. et Ferd. reg. Castel. ann. 1493. apud Godefr. in Observat. ad Carol. VIII. pag. 667. art. 15 : *Nos prædictus rex et regina Hispaniæ tenebimur et tenemur Fornire seu complere sigillata ipsa, intra tres menses post dictam possessionem traditam. Et nos prædictus Francorum rex.... promittimus Fornire seu complere juramentum villarum seu civitatum Tholosæ et Narbonæ, antequam prædicta possessio tradatur.* Vide alia notione in *Furnire.*

* **FORNITUS**, perperam pro *Fortuitus*, in Stat. Cadubr. lib. 3. cap. 71 : *Si vero ex Fornito casu et non culpa vel negligentia, etc.*

¶ **FORNITORES.** Vide *Furnitores.*

FORNIX, Arcus, quo sagittæ emittuntur. Usus est Abbo lib. 1. de Bellis Parisiac.

✱ **FORNIXELLUS.** Vide *Fornasella.* [FR.]

* **FORNUM.** Hist. belli Forojul. in Append. ad Monum. eccl. Aquilej. pag. 54. col. 1 : *Habens fascem fœni unum, ignis intrans in Forno domus, etc.* Rectius editum a Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 1212 : *Ignis intravit in fœno in tecto domus.* Cæterum Italis *Forno* dicitur, pars domus, in qua est furnus.

* **FOROBORARI**, Venam incidere, scalpello aperire, proprie Foramen facere, ab Italico *Foro*, foramen. Stat. Montisreg. pag. 268 : *Statutum est quod nullus ferrarius... præsumat... in ipsa parte viæ aliquod animal medicinare seu Foroborari.* Vide supra *Flammeriari.*

* **FOROFACTUM**, Crimen, delictum, in Charta ann. 1158. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 566. Vide *Forisfacere* 1.

¶ **FORONIA**, κλέπτρια, Mulier quæ furatur. Gloss. Lat. Gr. Sangerm. MSS. Græcis φώρ, *Fur* Latinis.

* **FORONITAS**, ut supra *Foraneitas*, Retributio ex *foraneitate* proveniens. Stat. eccl. S. Wulfr. Abbavil. ann. 1233. ex Lib. rub. ejusd. fol. 13. r°. : *Notandum est quod Foronitates omnes canonicorum, tam veterum quam novorum, ad commune veterum canonicorum de cetero convertentur.* Vide *Forotaneus.*

¶ **FORONOMUS**, pro *Feronymus*, Græc. φερώνυμος, Ferens nomen suum, id est, veritatem nomine significatam : cui vere convenit nomen quod habet : *Abbatem præposuit nomine Christianum, suæ videlicet professionis Foronomum, et in lege Domini, sicut hunc decuit ordinem, adprime eruditum*, apud Leibnit. tom. 1. Scriptor. Brunsvic. pag. 282. [** et Pertz. tom. 4. Scriptor. pag. 265. in Ruotgeri vita Brunonis cap. 28.] Hieronymus Epist. 48 : *Gratulor tibi et sanctæ atque venerabili sorori tuæ Serenillæ, quæ Pheronymos calcatis fluctibus sæculi, ad Christi tranquilla pervenit.*

FOROSTAGIARE dicitur, qui fidem erga eum, cui in obsidem datus est, fallit. Obses enim Gallis est *Ostage.* Tabularium Vindocinense Charta 68 : *Cum vero Comes Cenomanicus bosiavit Comiti Goffrido, et Forostagiavit obsides suos, perjuravit se Herbrannus de ostagio, sicut alii ostagii, contra Comitem Goffridum, et tenuit se in guerra cum Comite Cenomanico, etc.* Charta 207. fol. 85 : *Comes Goffrido Comiti bosiavit, bellumque intulit, et Herbrannus de obsidatu, in quem missus fuerat contra Goffridum, se perjuravit, et contra illum in guerra illa perstitit, etc.* Vide Capitulare 4. ann. 814. cap. 10.

¶ **FOROTANEUS**, Idem quod *Foritaneus* supra. Ordinat. Caroli Reg. Siciliæ de Bestiis extraneorum ann. 1278 : *Super facto bestiarum Forotaneorum et extraneorum, et gardianorum... ordinatum est, ut infra sequitur, etc.*

* **FORPÆ**, Vestes interpolæ ; unde *Forparii*, earum mercatores : *Forperie*, forum ubi venduntur. Vide supra in *Ferperia.* Arest. parlam. Paris. ann. 1303. in Reg. *Olim* fol. 106 : *Minuti Forparii Forparum portatores, residentiam excessivam facere non poterunt stando, residendo vel morando ante domos et fenestras et stalla Forpariorum.* Infra : *Magistri forparii residentes et charronerii Parisienses, etc.* Pedag. urbis Divion. MSS. med. circ. xiv. sæc. : *Tixerans de draps, beloinchex, Forpex, corduannex, etc.*

¶ **FORPEX**, *Cisailles. Forpicula, Petite cisaille*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. Vide *Forfex.*

* Constit. Frider. de Pace tenenda ex Cod. reg. 10197. 2. 2. fol. 8. r°. : *Si quis quinque solidos valens aut amplius furatus fuerit, laqueo suspendatur ; sin minus scopis et Forpice excorietur et tondeatur.* Barel. serm. de Choreis : *O vanæ mulieres ! deferunt... ab alia* (parte) *pectorale, ex alia cultros : desunt eis Forpices, ut apparerent fabri equorum.*

FORPRISSA, Idem quod *Forcapium*, Exactio, *malatolta*, tributum, quod injuste accipitur, ex Gallico *Forprise.* Will. Thorn. ann. 1285 : *Totum pratum... sine quacumque Forprisa inter excambium pro placea... dedit.*

☞ *Forprisam* vel *Forprisum* interpretatur Spelmannus id omne quod in donis, cessionibus, assignationibus et hujusmodi excipitur. Exceptio, exceptum, reservatum, a Gall. *For*, extra et *Prise*, captio. Quo etiam sensu in Statut. Exoniæ *Horseprise* legitur. Idem interdum Spelmanno *Forprisa* quod *Forfang* supra. Vide *Blount* in Nomolex. Anglic. voce *Forprisum.*

FORPUGH. Charta Woldemari Regis Daniæ ann. 1326. apud Pontanum lib. 7. Hist. Dan. pag. 443 : *Nullus Forpugh emat apud littus maris ultra dimidium plaustrum alecium, etc.*

✱ **FORQUETA.** [Gallice *Fourchette ;* « Manufactura 5. tacearum, 12. cloquearium, 12. *Forquetarum*, unius fontanæ. (Mandat. camer. apostol. an. 1458-60. f. 162.) »]

FORQUINA. Vide *Furcia.*

* **FORRACHUM**, Stramen, pabulum equorum. Charta ann. 1260. ex Chartul. S. Joan. in Valle : *Confessa fuit dicta Johanna... se et liberos suos nichil habere in dictis tractu, mestivariis et Forrachiis.* Vide supra *Forachium.*

¶ **FORRAGIUM**, ut *Forrago.* Locum vide in *Cario.*

* **FORRAGIUS**, *Forragiorum* exactor, vel custos et administer. Pactum Simon. Montisf. inter et abb. Floriac. ann. 1202. inter Instr. tom. 8. Gall. Christ. col. 525 : *In ipsa autem grangia... soli in messis tempore habitabunt messium custodes, et in hyeme Forragii, et domus ibi sola habitabit custodia.* Vide in *Fodrum.*

¶ **FORRAGO**, Stramen, palea. Charta ann. 1199. ex Chartul. S. Martini Pontisar. : *Petrus de Beoleio Miles in Vulcassino dedit Ecclesiæ S. Martini Pontisar. tertiam Forraginis avenæ et veciæ.* Tabular. Calense pag. 173 : *Dicunt quod tam bladum quam vinum debet afferri ad granchiam suam de Oeni et inde tertiam partem Forraginis ad ipsos pertinere.* Vide *Fodrum.*

FORRARE, FORRERIUS, etc. Vide *Fodrum.*

* **FORRARE**, Hisp. *Forrar*, Pannum panno assuere, subsuere, re aliqua aut pellitio munire, ornare. Comput. MS. ann. 1239 : *Pro cendato ad Forrandum unicam pan. sororis domini regis, xx. sol.* Alia notione, vide in *Fodrum. Forrar* vero dicitur de cane, qui in alium vel in aliquem incitatur, in Lit. remiss. ann. 1469. ex Reg. 196. Chartoph. reg. ch. 125 : *Le suppliant respondit à icellui de Lafite que voirement il avoit fait Forrar son chenel à ses chiens.*

* **FORRATURA**, Pellitium, quo vestis ornatur, vel etiam id quo aliquid munitur et farcitur. Lib. pension. S. Vict. Massil : *Solummodo duas cannas panni albi annuatim sine Forratura cellerarius dare consueverat.* Ibidem : *Postquam non habebant pellicias, vel alias Forraturas.* Stat. Montis-reg. pag. 275 : *Statutum est quod quilibet basterius teneatur facere formam basti asinorum pro denariis quindecim,... excepto filo et Forratura.* Vide *Foratura.*

* **FORRATUS**, Pellitus. Vide *Furratus.*

¶ **FORRE**, ut *Fodrum*, Vide in *Frisengagium* post *Friscinga.*

* **FORRELLUS**, Gall. *Fourreau*, Id quo aliquid tegitur et obvolvitur, inter equinos instructus recensetur in Comput. fabr. S. Lazari Eduens. ann. 1295. ex Cod. reg. 5529. B. : *Benedicto borrelario per annum in sellis, borrellis, Forrellis, capistris, et aliis de corio pertinentibus ad equos quadrigæ, quinquaginta solidos.* Vide supra *Forellus.*

FORRESNI. Vide *Foresni.*

* 1. **FORRUS**, Ital. *Foro*, Foramen, rima. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 87 : *In extremitate cannæ sit animella sugens aquam, et super eam sit alia animella Forro in canna adhibita*

sugentes aquam cisternæ per cannam plombeam.

° 2. **FORRUS**, Manumissus, foras servitutem factus. Testam. reg. Mafaldæ ann. 1256. tom. 1. Probat. Hist. geneal. domus reg. Portugal. pag. 31 : *Item dimitto eis omnes Sarracenos meos, nondum Forros, nec Christianos.* Et pag. 32 : *Item mando quod per mortem meam Dominicus Suarii sit statim Forrus.*

° **FORS**, vox Gallica quæ suo vulgari sensu, nempe pro Extra, præter, nunc *Hormis, excepté*, occurrit in Charta ann. 1105. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 367 : *Quod in supradicta guirpitione et donatione non possimus aliquid dare, nec vendere, nec impignorare ad ullum hominem vel feminam,... Fors ad te Guillermum Alfaricum.*

¶ **FORS**, FORSARE, FORSATUS. Vide in *Fortia* 2.

FORSARIUS. Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Londoniensis ann. 1295 : *Et præmissæ 3. Cruces continentur in quodam parvo scrineo consuto de serico, sub sigillo Decani in quodam alio nigro Forsario, in quo quædam alia continentur.* Alibi : *Item in quodam Forsario nigro sigillo... continentur vasculum cristallinum vacuum, et multi lapides in scapsis argenteis, etc.* Ubi *Forsarius*, est cistæ species, quam *Forchier*, vel *Forsier* appellabant nostri. Historia Bertrandi Guesclini cap. 5 : *Puis ala à son Forchier et en trayt cent florins qu'il lui donna.* Ubi Chronicon ejusd. Herois MS. :

A son contoir vint, cent Florins en osta.

[° Vide supra *Forcerius* et *Forgerium*.]

° **FORSATUM**, Fossatum ; haud enim infrequens mutatio literæ *s* in *r*, et vicissim ; nisi hac voce significetur fossatum exsiccatum, quod *Fourseh* dicitur in Sent. arbitr. ann. 1313. ex Reg. 53. Chartoph. reg. ch. 53 : *Et volons que si il avenoit que ledit fossés keist en Fourseh, pour défaute d'iaue, etc.* Catalog. episc. Nem. inter Probat. tom. 1. Hist. ejusd. pag. 10. col. 1 : *Johannes Gasqui, qui reparavit domum Amichlavi, et turres ejusdem altiari fecit, et destruere hospitia dicto hospitio contigua, in quorum loco sunt hodie Forsata.* Charta ann. 1293. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 74. v°. : *Confiteor... dictam domum de novo ædificatam, et omnes meliorationes, Forsata et fortalitia facta et facienda,... esse debere de feodo ligio episcopi Lingonensis.* Vide infra *Forsorium*.

¶ **FORSBANIZARE**, FORSBANIZATIO, FORSBANNIRE. Vide *Forisbannire*.

° **FORSCAPIUM**, Laudimium, quod domino pro facultate alienandi feudi conceditur ; vel Jus in res fortuito inventas intra alicujus dominium, nostris alias *Forescapy* et *Foriscapi*. Pactum ann. 1164. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 601 : *Emptiones et venditiones argenti et Forscapia argentariarum, inventarum infra prædictos terminos, habent simul Raymundus Trencavelli prædictus et Hermengarda vicecomitissa, nisi argentariæ sint vel fuerint in honore monasterii Villæmagnæ ; in illo vero habeat monasterium tertiam partem emptionum et venditionum argenti et Forscapiorum argentariarum.* Lit. reformat. in Occit. ann. 1389. ex Reg. 146. Chartoph. reg. ch. 223 : *Desquelx hostelz prinst maistre Pierre Bayer la possession et saisine, sanz ce qu'il paiast Foriscapi, et sans obtenir lausisme, ne licence du souverain.* Ubi *Foriscapi*, priori sensu, intelligendum ; altero vero *Forescapy*, in Lit. remiss. ann. 1456. in Reg. 187. ch. 5 : *Ung Forescapy, qui nous estoit escheu montant cent escus d'or.* Vide in *Foriscapium*.

FORSCHAP, FORCHEAPUM. Vide in *Foriscapium*.

¶ **FORSCHET**, FORESCHETA, Modus agri apud Anglos, *acram* cum dimidia continens, a Saxonico for, Ante, et sceat, Portio. Sic dicitur quod sit prima pars amplioris agri, viam versus sita. Antiquit. Ambrosden. pag. 531. ad ann. 1399. : *In primis una acra et dimidia videlicet Forschet jacent ibidem.* Pag. 532 : *Partim inter Goldwel-Furlong, et partim inter unam Foreschet in Bustharnes-Furlong.* Pag. 595 : *Hæc petia terræ Prioris vocatur Heraldspece, et habet unam Forschetam jacentem proxime juxta prædictam meram.* Pag. 537 : *Inter unam Forschetam, quam Hugo Bylendon tenet.* Pag. 538 : *Istæ tres dimidiæ acræ sunt Foreschets, et incipiunt furlong de Long-Cutteswurth.* Denique ibidem : *Hoc furlung incipit cum una Forescheta.* Vide Kennetti Glossarium ad calcem earumdem Antiquit. et supra *Forera*.

¶ **FORSCHOKE**, veteribus JC. Anglis idem sonat quod apud hodiernos *Forsaken*, hoc est, Derelictum ; quod de tenementis potissimum dicitur quæ a possessoribus deseruntur. Vide Th. *Blount* in Nomolex. Anglic.

¶ **FORSIA.** Statuta Massil. lib. 2. cap. 39. ubi de salariis Sartorum : *Item, de vestibus dominæ sine clamide et tunica listatis per Forsiam cum seta, vel alio modo, per Forsiam* VIII. *sol.* Vide *Fortia* 2.

¶ **FORSITA**, Munitio. Statuta Massil. lib. 5. cap. 38 : *Firmiter inhibemus nullo modo Forsita sive munitio, seorsim in Massilia nec in aliqua parte, de qua fortia vel munitione præsumi possit, etc.* Vide *Fortia* 3.

¶ **FORSJURARE.** Vide *Forisjurare*.

¶ **FORSMORTURA.** Vide *Formortura*.

FORSOCNE. Vide *Frithoscne*.

° **FORSORIUM**, *Fossorium*, ligo. Reg. episcopat. Nivern. ann. 1287 : *Quicumque excolit bladum in dictis parrochiis de bobus, solvit amplius quam ille, qui colit de Forsoriis.* Hinc *Forserre* appellari videtur ejusmodi instrumentorum faber, in Lit. remiss. ann. 1377. ex Reg. 112. Chartoph. reg. ch. 18 : *Gilet le Forserre demourant à la Broce lez Galardon, etc.* Ubi in margine : *Pro Egidio fabri.* Vide supra *Forsatum*.

¶ **FORSPAISES**, FORSPAYSES. Vide *Forispatriatus*.

FORSPECEN. Leges Kanuti Regis cap. 46. apud Brompton. : *Qui in placito seipsum vel hominem suum distortis compellationibus defendere præsumpserit, habeat totum hoc Forspecen*, i. hoc ei sit penitus interdictum. Ex Saxon. for specen, in vanum, in cassum, vel frustra dictum.

FORSTALLUM, FORSTEL, FORSTAL. Vide *Forestel, Foristallare*.

¶ **FORSTARIUM**, Crimen eorum qui annonam versus emporium publicum adductam in via intercipiunt, emuntque, priusquam venditioni publicæ exponatur, ut eam postea carius vendant. Charta Eduardi VI. Regis Angliæ de officio magni Admiralli, ann. 1547. apud Rymer. tom. 15. pag. 160 : *Et generaliter ad cognoscendum et procedendum in omnibus et singulis aliis causis, litibus, criminibus, delictis, excessis, querelis, injuriis, malefactis, transgressionibus, regratariis, Forstariis et negotiis maritimis quibuscumque. Forstallarium*, eadem notione ibidem occurrit. Vide *Foristallare*.

FORSTHUB, Ædes forestariorum : vox Germanica. Statutum Caroli IV. Imp. ann. 1358. de forestariis § 2 : *Quilibet etiam forestarius super manso suo forestali, qui vulgariter Forsthub nuncupantur, tenebitur residere, et non plus.*

FORSTULLA. Gloss. Gr. Lat. : Φλοκτίς, *Papula, pusilla, pusculla, Forstulla.* Ita MS. Editum habet, φλοκτίς, *Papulla, pusilla, pesulla.*

FORSULA, Munitiuncula, *Petit fort, Forcellinum*. H. Knyghton ann. 1333 : *Forsulam funditus everterunt.* Utitur non semel.

¶ **FORTACIA**, ut *Fortalitas*. Judicium ann. 1248. in Anecd. Marten. tom. 1. col. 1038 : *Castrum Namurcense, et omnes Fortacias ac possessiones eidem castro attinentes, etc.* Infra : *Castrum, Comitatum, Fortatias, et omnia bona, etc.*

¶ **FORTAGIUM**, Species exactionis, eadem quæ *Forcagium*. Vide in hac voce.

° **FORTALISSA**, Munitio. Confirm. privil. civit. Nem. ann. 1218. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 260 : *Numquam habeant seu faciant stare fortem seu aliquam Fortalissam infra vel supra muros antiquos ejusdem civitatis Nemausi.* Vide *Fortia* 3.

¶ **FORTALITAS**, Munitio, arx. Charta ann. circ. 1095. tom. 2. Gall. Chr. inter Instrum. col. 230 : *Hujus honoris reditio facta est 2ª. die quando R. Comes mancipium et Fortalitatem S. Maximini invasit.*

FORTALITIA, FORTALITIUM, etc. Vide *Fortia* 3.

⁎ **FORTALIUM**, [Burgus. DIEF.]

¶ **FORTARA**, Virtus, potentia, fortitudo. Concil. Armenorum ann. 1342. apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 337 : *Quandoque* (Christus) *multiplicia signa et virtutes de essentia Dei manifestabat divina, non alius patiebatur imbecillia signa, et ostendebat Fortaram.*

¶ **FORTARE**, Fortem reddere, firmare, roborare. Buschius de Reform. Monast. apud Leibnit. tom. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 931 : *Hunc inimicus noster in principio a bono nitebatur avertere, si is qui ejus noverat astutias, eum in bono non Fortasset.*

¶ **FORTAREZA**, Arx, munitio. Vide in *Fortia* 3.

¶ **FORTARIA**, pro *Focaria*, Concubina. *Fortariæ Clericorum seu concubinæ*, apud Leibnit. tom. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 167.

¶ **FORTARICIA**, FORTARICIUM. Vide in *Fortia* 3.

¶ **FORTATICUM**, Species tributi. Charta Ludovici Imp. apud Doubletum in Hist. Sandionys. pag. 723 : *De portatico, et pontatico... et pulveratico, et Fortatico, et laudatico.* Sed legendum videtur *Foraticum*. Vide in hac voce.

° **FORTE**, Feretrum, tumulus, theca in qua corpus alicujus sancti asservatur. Sent. major. et jurat. Burdegal. ann. 1307. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 497 : *Cum nostra curia judicavimus et sententiando pronuntiavimus, ut in talibus semper extitit consuetum, quod si dicti Bertrandus, Dominicus... erant ausi jurare supra Forte sancti Severini Burdegalensis, quod non fecerant vulnera, de quibus Arnaldus Fabri mortuus fuerat ;... quod ipsi erant et esse debebant de vulneribus et morte dicti Arnaldi quitti penitus et etiam absoluti... Qui quidem prædictum judicium acceptando dixerunt, quod præsto erant et parati dictum facere juramentum,... petentes sibi dari mamessorem seu mamessores ad videndum ejusmodi sacramentum ;... qui retulerunt,... quod dicti Bertrandus, Dominicus... super Forte prædictum in co-

rum præsentia fecerant hujusmodi sacramentum. In Aresto ann. 1279. ex Reg. parlam. B. fol. 51. quo frustra tentatum est hocce sacramentum abrogare, ut ex hac sententia patet, legitur: *Cum sacramento quod faciat supra corpus S. Severini, vel alterius sancti vel sanctæ, etc.* Vide *Forcerium* et in *Juramentum.*

¶ **FORTECIA,** FORTEDA. Vide *Fortia* 3.

¶ **FORTEGELDS,** Species tributi. Vide *Carno* et *Gildum.*

¶ **FORTELESIA,** FORTELICIA, FORTERESSIA, etc. Vide in *Fortia* 3.

¶ **FORTENSA,** *Ostenta, unde et portendere.* Gloss. MSS. Sangerman. n. 501. Lege *Portenta.*

FORTENSES. Ita dicti milites legionis x. Vide Henricum Valesium ad Ammiani lib. 18. extrem.

FORTERA, vox Hispanica vetus, Vas quodpiam significans. Charta Stephaniæ Reginæ, uxoris Garsiæ Regis Navarræ æræ 1060. apud Sandovallium in Episcopis Pampilonensibus pag. 61. et apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordinis S. Benedicti tom. 7: *De meas Forteras, de vasos, de argenteo quidquid habuero, commendo unam partem ad Senior Eximino Garceiz, alia ad Senior Fortum Lopiz, tertia ad Senior Fortum Sancii, ut teneant illas pro fidelitate, et vendant illos vasos vel Forteras Salomonaticas in duplum pro plata, et illas alias illo valente, et toto pretio donent illud ad dona Auria, et illa dispendat illud in opera de sancta Maria pro mea anima, et de meo Seniore.* Alio sensu vide in *Fortia* 3.

¶ **FORTERINA,** Idem videtur quod mox *Forteritia.* Leges Furnenses in Archivo S. Audomari: *Dominus Comes retinet sibi malum, quod fit in præsentia sua; item retinet sibi forestum* (forefactum) *dunarum et Forterinarum.*

FORTERITIA, Idem quod *Fortalitium,* nostris *Forteresse.* Rigordus ann. 1212: *Comes Boloniæ diruit quandam Forteritiam novam.* [Charta Philippi Comit. Boloniæ ann. 1228. in Chartul. Meld.: *Reciperetur in Forteritia nostra Domni Martini se octavo sine armis ad expensas suas.* Consuetud. Furnenses in Tabul. Audomar.: *Forteriсiæ fieri possunt sex pedum in altitudine et fossata 40. pedum, etc.*] Adde Guillelmum Armoricum ann. 1203. Gesta Ludovici VII. cap. 2. [Chartam ann. 1203. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 784.] etc.

✱ **FORTESCERE,** [*h. e.* fortem fieri, dictum a *Lævio* in *Alcesti* apud *Gell.* 19. 7., sed ab ipso *Gellio* improbatur.]

¶ **FORTHSTAL.** Vide *Forestel.*

1. **FORTIA,** FORCIA, Potestas, dominatus. Leges Hen. I. Reg. Angl. cap. 86: *Non est eis imputandum, qui tenuerint viam suam, et recedent ab illis, si per omnia se allegient, quod nec consilium eorum, vel auxilium sit in Forcia ipsa.* Sanutus lib. 3. part. 11. cap. 9: *Redditisque captivis, sive in Fortia essent Soldani, sive ejus filii Conradini.* Et cap. 11: *Et quod nullatenus vel seipsum ponat sub imperatoris Fortia.* Ita Cortusiorum Historia lib. 7. cap. 18. 20. [Regimina Paduæ ad ann. 1317. apud Murator. tom. 8. col. 430: *De mense Augusti accepta fuit civitas Ferrariæ de manibus tyrannorum, qui eam tenebant pro Rege Roberto... et posita fuit in Forciam et dominium dominorum Marchionum Raynaldi et Azii et Obici.* Occurrit eadem notione in Annalibus Genuensibus Bartholamæi Scribæ lib. 6. ad ann. 1242. et ad ann. 1244. etc.] [° Charta ann. 1313. apud Lamium in Delic. erudit. inter not. ad Hist. Sicul. Bonincont. pag. 222: *Et si quo tempore aliquis ipsorum in imperii Fortiam devenerit, sibi extremum furcis supplicium inferatur.*]

IN FORCIA alicujus esse. Vetus Inquesta, in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 114: *Et dictus Gasco in illa emenda non percipiebat, excepto quod servientes Domini Regis et servientes ejusdem Gasconis aliquem caperent insimul ad forisfactum in foresta, in Forcia erit ipsi Domino Regi, et Præpositus medietatem emendæ habebit.* Et fol. 118: *Juraverunt.... quod ballia Episcopi Aurelianensis... non durat nisi usque ad pontem Albeæ, neque Episcopus neque Præpositus ejus habet prisiam extra, neque Forciam.*

2. **FORTIA.** FORCIA, Violentia, vis, Gall. *Force.* Lex Bajwar. tit. 2. cap. 10. § 1: *Ut patrem suum dehonestare voluerit per consilium malignorum, vel per Fortiam, etc.* Tit. 11. cap. 5: *Si cui Deus Dederit Fortiam et victoriam. Fortiam facere alicui,* vim inferre, in Lege Ripuar. tit. 11. § 3. *Forcia hostilis,* militaris, in Lege Bajw. tit. 2. cap. 5. § 1. Capitulare Saxon. ann. 797. cap. 1: *Ut raptum et Fortiam nec incendium infra patriam quis facere audeat.* Lex Longob. lib. 3. tit. 12. § 5. [** Guido 3.]: *Nemo Comes... aliquid per vim exigat, præter quod constitutum Legibus est: sed neque per suam Fortiam in mansione arimanni se applicet, etc.* Concilium Duziac. primum: *Eam sua factione et quasi per Fortiam et non per justitiam vindicare curavit. Per Fortiam auferre, invadere, abstrahere,* apud Marculfum lib. 1. form. 27. 28. in Chronico Farfensi pag. 656. et apud Philippum Abbat. in Vita S. Amandi num. 71. Vide Capitulare Carlomanni tit. 1. cap. 11. Joannem VIII. PP. Epist. 71. 140. Ottonem Morenam de Gestis Friderici II. apud Baron. ann. 1167. [Anecd. Marten. tom. 1. col. 953. ubi *Foreia* perperam incuria Librarii, et col. 967. et 968.] etc.

¶ **FORS,** Eadem notione, Damnum, injustitia. Testamentum Jacobi Aragon. Reg. ann. 1272. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1141: *Item, volumus et mandamus, quod omnis Fors et injuriæ nostræ, quibus obnoxii tenemur, et veræ apparuerint, restituantur de plano per dictos manumissores... secundum Deum et forum pœnitentiæ, illis videlicet quibus dictas injurias fecimus, vel hæredibus eorumdem ipsis manifeste ostendentibus ipsas injurias.* Sed ibi legendum *Tors.*

¶ FORSIA, Eodem significatu, in Libello supplici Carolo M. per S. Maurontium Massil. Episc. oblato ex Archivis S. Victoris Massil.

° *Forche,* eadem acceptione, in Charta ann. 1296. ex Chartul. 23. Corb.: *Et se en ce faisant aucuns leur fait rescousse ou Forche, ly devantdits religieux ou leurs commans ne porront contreforchier, ainz trairont au maieur et as jurés pour la Forche oster. Pourforcement,* eodem sensu. Charta ann. 1288. ex Tabul. episc. Paris.: *Monseigneur Jehan Grapin de Nulli chevalier afferma et requenut en droit lui de sa bonne volenté, sanz nul Pourforcement, etc.* Hinc *Forsage,* pro vi puellæ illata ejusque defloratione, in Lit. ann. 1335. ex Reg. 69. Chartoph. reg. ch. 118: *Comme à la requeste de nostre procureur eust esté amené prisonnier à Paris Guillaume Mcnigo chevalier, sires de Surgieres, pour la cause d'un Forsage, que l'en disoit que ledit chevalier avoit faist en la personne Philippe Damelle, laquelle il avoit prise et ravie par li et par ses complices, et deflourée à force et contre sa volenté.* Unde *Enforceur de femmes,* in vet. Consuet. Franciæ.

¶ FORCIALITER, Per vim, coacte, Gall. *par Force.* Notitia judicati ann. 850. in Append. ad Marcam Hispan. col. 783: *Tunc ego Leo reclamavi me ante suprascriptos quod Forcialiter ipsa professione Sperandeo hic protulit ad relegendum, et voce de isto Leo Forcialiter eum fecisse.*

¶ FORCIARE, Vim inferre, Gall. *Forcer.* Statuta Montis Olivi diœc. Carcasson. ann. 1231. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 967: *Item, quod nullus inhabitans villam prædictam possit vel debeat ab aliquo capi vel Forciari, vel pignorari infra terminos jurisdictionis Monasterii. Forciatum laborerium,* in Contract. datior. Bergom. lib. 2. cap. 88. Galli diceremus, *Ouvrages forcés;* quod *corvatis* quæ a subditis et vassallis exiguntur maxime convenit. Vide *Forcare.*

FORTIA FRISCA, Spelmanno dicitur Vis recenter illata: inde *assisa Friscæ Fortiæ* datur, ubi dissaisitus in civitatibus et burgis infra 40. dies queritur. [** Vide Abbreviat. Placit. pag. 337. 14. Edw. II. Kanc. rot. 150.] Gallis *Frés,* et *Freschement,* est recens, recenter. Vide *Fraustus.*

¶ FORTIA MAGNA et PARVA, Arvernis, *Forca petita et grant,* Gall. *Grande et petite Force.* Nova Gall. Christ. tom. 4. col. 608. Henricus de Vergeio scripto Diplomate ann. 1246. testatur se Hugoni Episcopo Lingonensi reddidisse domum suam de Fontanis, *Jurabilem et reddibilem ei ad Magnam Fortiam et ad Parvam... ad voluntatem suam faciendam, et de ea sicut placuerit ordinandum. Ballivus vero meus et homines dictæ villæ fidelitatem ei fecerunt et juraverunt sicut domino suo. Ad parvam vim et ad magnam,* in Charta ann. 1229. apud Duchesn. in Probat. Hist. Vergiac. pag. 173. Baluzius tom. 2. Hist. Arvern. pag. 260. ex Archivis Ecclesiæ Brivat.: *Conqueritur P. de Serrant Canonicus Brivatensis sindicus seu actor a Willelmo de Turre Præposito et Capitulo Ecclesiæ Brivat. constitutus nomine eorumdem... de nobili viro Guillelmo Comite filio quondam Delfini, qui injuriatus eisdem super eo quod castra veteris Privatæ et sancti Illidii, quæ a Capitulo Brivatensi tenebat in feodum, et tenet juratbles et rendables ad at et sans at, irats et pagas, à petita Força et à grant, et ipsemet hoc totum promisit et juravit et alia vice reddidit, requisitus ad mandatum Capituli Brivatensis supradicti, et requisitus postmodum a Capitulo eodem et mandato ejusdem et pluries, reddere recusavit.* Quæ a dominis superioribus inferiores seu vassalli tenebant castra, ea, cum opus erat, ut tempore belli, reddere cogebantur duplici ratione, vel *Forcia majori,* vel *minori.* Hæc patentes erant domini superioris litteræ, quibus visis vassallus castrum *in feodo* tentum tradebat in manus bominum domini feodalis; illa vero cogebantur homines ipsius vassalli, si forte detrectaret castrum reddere, auxilio esse principali domino, omnium bonorum multatione puniendi, si debitam opem recusarent. Vide *Feudum reddibile.*

° Rectius hæc formula in voce *Vis* 2. exponitur de majori vel minori comitatu, quocum castrum vassalli ingredi proponit dominus principalis. Cui interpretationi rursum favet quod legitur, *A grant puissance et à petite,* in Pacto inter Carolum VI. reg. Franc. et *Brun de Ripeupierre* milit. dom. *de Guiespar* ann.

1336. ex Reg. 129. Chartoph. reg. ch. 164. Vide infra in *Vis* 2.

3. **FORTIA**, FORCIA, Munitio, *Fort, Forteresse*. Guillel. de Podio Laurentii cap. 30: *Cum cunctis villis et Fortiis, quæ erant sub ejusdem castri dominio, in quibus erant 20. Fortiæ, vel infra, etc.* Adde cap. 20. Charta Oldegarii Episc. Barcinon: *Retinemus omnes decimas . . . domorum videlicet et villarum, castrorum et Fortiarum, quæ ibi sunt.* Vide Hist. Episcopor. Lodovens. pag. 218. et Garieffum in Episcopis Magalon. pag. 95. 134. 176. 198. [Instrument. ann. 1212. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 834: *Item, nullus in terra Comitis quæ subest ditioni ac potestati suæ attentet firmare de novo, aut reædificare castrum vel Fortiam quæ diruta sunt, sine assensu Comitis.* Quod non semel ibidem recurrit. Vide Bartholom. Scribam lib. 6. Annal. Genuens. ad ann. 1242. et alibi.] [* Hinc

* FORTIA, pro Carcer. Stat. Montisreg. pag. 30: *Tenere debeat arrestum in Fortia curiæ præsentis civitatis, donec ipsum computum fecerit.* Stat. crimin. Saonæ cap. 4. pag. 6: *Si vero non impetratis litteris serenissimi senatus ad defensiones, aliquo modo pervenerint in Fortiis justitiæ, etc.* Vide supra *Força* 4.

REFORTIUNCULA, Parva munitio. Thomas Walsinghamus ann. 1317: *Ad Walterum de Seby suæ consortem malitiæ se contulerunt, qui in Refortiuncula sua de Horton latens, vicinis similem injuriam referebat.*

FORCAIADELLA, Eadem notione, in Charta Hispan. in Histor. Segoviensi cap. 19. § 9.

FORTIARE, Munire, *Fortifier*. *Castella firmata et Forciata*, in Charta apud Bromptonum, munitiora facta. [Moret. in Antiquit. Navarræ pag. 593: *Pergat cum eo in unum super ipsos castellos capiendos, quos tenet Sancius Ramirez Forciatos Regi Sancio Garsiæ.*] Hinc

INFORTIARE. Charta Raimundi Comitis Tolosæ in 30. Regesto Archivi Regii Ch. 121: *Ita etiam quod nos nec dictam villam Inforciare poterimus.* Vincentius Belvac. lib. 32. cap. 98. de Damiata: *Erat quoque civitas ipsa . . . fortissima, multumque, postquam alias capta fuerat, Infortiata.* Charta Ludovici Regis Franciæ ann. 1228. apud Catellum in Comitib. Tolosan. pag. 334: *Sex millia marcharum solvet . . . ad muniendum, Infortiandum, et custodiendum castrum Narbonense.* In alia ibid. pag. 355: *Speluncæ Infortiatæ.* Gesta Philippi III. Reg. Franc. pag. 547: *Igitur post deditionem urbis Gerundensis, Rex Franciæ eamdem reparari et Inforciari præcipiens, etc.* Ita hac notione in Charta ann. 1230. in Probat. Hist. Drocens. pag. 259. *Enforceur de femmes*, in veteri Consuetudinario Franciæ. Vide *Infortiare*, etc. suis locis.

PLACITUM INFORCIARE est, cum ad illud peragendum plures judices conveniunt: *Renforcer la Cour*. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 29: *Si justitiam sine judicio dimittant*, (judices) *sed summonitis terrarum dominis Inforcietur Placitum termino competenti, si fuerint, vel non fuerint antea summoniti, etc.* Et cap. 33: *Si quis in curia sua, vel in quibuslibet agendorum locis placitum tractandum habeat, convocet Pares et vicinos suos, ut Inforciato judicio gratuitam, et, cui contradici non possit, justitiam exhibeat.*

FORTIFICARE, Munire. *Fortifier*, ἰσχυρίζειν, in Onomast. Gr. Lat. Occurrit in Hist. Cortusior. lib. 5. cap. 3. etc. [Chron. Andr. Danduli apud Murator. tom. 12. col. 487: *Armis et hominibus munierunt, levaverunt pontem, et se Fortificaverunt in Rivoalto.*]

¶ FORTIFICATIO, Munitio, *Fortification* nostris. Charta ann. 1389. apud Menester. Hist. Lugdun. pag. 185: *Quod cives et habitantes sunt multum onerati ex subsidiis regiis quæ subeunt, et ex facto Fortificationis ejusdem civitatis.*

¶ FORTIFICARE, Confirmare, roborare, *Fortifier*. Chron. Modoet. apud Murator. tom. 12. col. 1099: *Ut paventes animos Germanorum Fortificaret de suorum agmine.* Ibid. col. 1131: *Ad accendendum et Fortificandum eos in prœlium.*

FORCELLETUM, Munitiuncula, castelletum, *Petit Fort, Forcelet*, in 1. Statuto Westmonasteriensi cap. 17. *Fortelet*, apud Brittonem cap. 20. Fleta lib. 1. cap. 20. § 119: *De his, qui fugaverint averia ad castra vel Forcelleta, et ea ibi detinuerint.* Adde lib. 2. cap. 47. § 1. et Knyghtonum ann. 1342. pag. 2581. *Forciletum*, eidem Knyghtono ann. 1342.

¶ FORTICULUM, Eadem notione. Processus de S. Catharina Senensi apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 1265: *Eidem Virgini* (Catharinæ) *quoddam Forticulum modicum extra civitatem Senarum constitutum pro ædificando uno Monasterio tradidit.*

FORTALITIUM, Munitio, arx, castrum, nostris, *Fort, Forteresse*. Wil. de Podio Laurentii cap. 85: *Et eis Fortalitia tradebantur, et ad suam dabant obsides voluntatem.* Chronicon incerti auctoris, editum a Catello, ann. 1226: *Consules occurrebant, et Regi Fortalitia tradebant.* Elinhamus Prior *de Leuton*, in Gestis Henrici V. Regis Angl. ann. 5:

Ad Fortalitii facti murique cacumen,
Hostes portabant dolia, ligna, petras.

Occurrit non semel apud Ericum Upsaliensem in Hist. Suecor. [Charta ann. 1312: *Ponere* (vexillum) *in turri seu Fortalitio dicti castri. Domus Fortalitii*, in Charta Guidonis Abb. ann. 1200. tom. 1. Macer. S. Barbaræ Lugdun.]

FORTALITIA, Eadem notione, occurrit passim in Hist. Cortusiorum lib. 1. cap. 15. 18. lib. 5. cap. 3. lib. 7. cap. 18. etc. apud Sanutum lib. 2. part. 2. cap. 6. etc.

¶ FORTAREZA, in Charta ann. circ. 1173. tom. 3. novæ Gall. Christ. inter Instr. col. 1074.

¶ FORTARICIA. Chron. S. Medardi Suession. tom. 2. Spicil. Acher. pag. 791: *Anno 1210. muri et Fortaricia Ecclesiæ S. Medardi facta sunt.* Occurrit etiam apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 498.

¶ FORTECIA. Regimina Paduæ ad ann. 1336. apud Murator. tom. 8. col. 442: *Fecit unam magnam Forteciam et ibi stetit cum toto suo exercitu.* [* Pactum ann. 1126. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 442: *Hæc duo castella dono vobis cum ipsis suis Forteciis, quæ ibi hodie sunt, et in eorum terminiis factæ fuerint. Fortelesse* sæpius, pro *Forteresse*, in Lit. ann. 1361. ex Memor. D. Cam. Comput. Paris. fol. 45. v°. et 46. r°. *Fortresche*, in Ch. ann. 1340. ex Chartul. 23. Corb.]

¶ FORTEDA. Sponsalitium Adalmodis Comitissæ ann. 1056. in Append. ad Marcam Hispan. col. 1109: *Dono tibi omnia castra et castella et Fortedas quæ in prædicto comitatu sunt vel erunt.* Adde col. 1153. 1154. 1158. et 1160.

¶ FORTELESIA, in Charta ann. 1239. apud Thomasserium in Biturig. pag. 86.

¶ FORTELICIA, apud Duchesnium Hist. Norman. pag. 1055. D. *Brussel* de Feud. usu tom. 1. pag. 384. et Murator. tom. 12. ex Chron. Domin. de Gravina col. 568.

¶ FORTELLICIUM, in Charta Caroli Reg. Franc. et Siciliæ ann. 1497. et in altera Johannæ Reginæ Siciliæ ex Cod. MS. Bibl. Coislin.

¶ FORTELLITIA, in Actis SS. Maii tom. 5. pag. 378.

* FORTERA, Eadem notione. Charta ann. 1161. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 579: *Ita ut deinceps ipsum castrum, neque Forteram seu Forteras, quæ amodo ibi erunt, vobis non aufferamus.*

FORTERESCIA, [FORTERESSIA.] [* Annal. Victor. MSS. ad ann. 1304: *Flandrenses autem astute fecerant quasi munitionem de suis curribus et quadrigis..... Franci plures de Flandrensibus occiderunt, et adhuc plures occidissent, nisi fuisset prætacta Forterescia de curribus.*] in Tabul. Fossatense fol. 36. [et in Litteris ann. 1220. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 880: *Theobaldus Comes Campaniæ tradidit mihi castrum Portuense, Forteressiam scilicet et proventus. Forteressa*, apud Rymer. tom. 8. pag. 410.]

* FORTESA, FORTEZA, Pari intellectu. Pactum ann. 1111. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 379: *Castrum Appamiarum cum Fortesa, et Fortesas quæ modo ibi sunt, etc. Forteza*, in Homag. ann. 1132. ibid. col. 454.

* FORTESIA, FORTESSIA, Eadem acceptione, in Charta ann. 1124. ibid. col. 427. et in alia ann. 1126. col. 432.

* FORTETIA, Eodem significatu. Charta ann. 1231. apud Lam. in Delic. erudit. inter not. ad Hist. Sicul. Bonincont. pag. 152: *Item promiserunt et juraverunt dare castrum Camparenæ et suas Fortetias et munitiones omnes cum guarnimentis.*

* FORTHEROTIA, Idem Charta Guill. dom. Salionis ann. 1281. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 18. v°: *Accepi..... feodum domus et Fortherotiæ et fossatorum et pertinentiarum domus domini Bartholomei de Villacomitis.*

¶ FORTERIA, vel FORTERIUM, inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1003.

¶ FORTIALITIUM, in Charta ann. 1282. inter Instrum. tom. 4. novæ Gall. Christ. col. 32.

¶ FORTICIA, in Annal. Genuens. Bartholomæi Scribæ lib. 6. ad ann. 1229. *Fortitia*, alibi non semel.

¶ FORTILICIA, apud eumdem ad ann. 1227. et alibi. *Fortilicium*, ad ann. 1249. in Chron. Andr. Danduli, et apud Rymer. tom. 13. pag. 95. 96. etc. Vide *Fortilecia*, suo loco.

¶ FORTILIGATUM. Litteræ ann. 1523. apud Rymer. tom. 13. pag. 797: *Castra, maneria, Fortiligata, etc.*

FORTITIUM, Arx, castrum, *Fort*. Testamentum S. Fulcranni Episc. Lodovensis: *Et in villa, quam dicunt Fodinas, Ecclesiam, quæ fundata est in honorem S. Mariæ, cum ipsa turre, et cum ipsis Fortitiis, quæ modo sunt, et in antea erunt.*

FORTITUDO, Castrum, munitio. Will. de Podio Laurentii cap. 46: *Interceptis subito excubiis illam Fortitudinem occuparunt.* Tabularium Lascurrense, apud Marcam lib. 5. Hist. Benehárn. cap. 15. n. 1: *Tulit illum honorem de Murel S. Mariæ cum Fortitudine sua, et tenuit eum in vita sua.* Charta ann. 1125. apud Catellum in Comitib. Tolosan. pag. 188: *Excepta medietate civitatis de Avenione, et de castro et Fortitudinibus, quæ ibi*

sunt, vel erunt de territorio, etc. Adde Vitam S. Anselmi Lucensis Episc. n. 71. [Bartholom. Scribam lib. 6. Annal. Genuens. ad ann. 1227. Bullam Innocentii VI. PP. ann. 1356. apud Ludewig. tom. 6. pag. 16. etc.]

* Hinc *Mittere in fortitudine*, pro munitionibus sepire, in Charta ann. 1145. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 511 : *Duas itaque villas, Saviaha et Pederlas, laudo et concedo supradicto abbati Bernardo, ut mittat illas in Fortitudine in loco sibi congruenti, et provideat supradictus abbas et ejus successores, ut non exeat mihi guerra nec successoribus meis.* Vide in *Fortia.*

¶ 4. **FORTIA**, Exercitus, Copiæ, Gall. *Troupes, Forces.* Ottoboni Scribæ Annal. Genuenses lib. 3. ad ann. 1196 : *Quum videret se eos minime posse de campo et castris eradicare . . . retraxit se cum militia sua et Fortia.* Ogerii Panis iidem Annales ad ann. 1197 : *Cum Pisanis confœderaverunt et cum Fortia sua per terram et mare clam, Januensibus ignorantibus, castra Portus-Veneris hostiliter invaserunt, et burgum impugnarunt.*

* 5. **FORTIA**, Tributum, vectigal, quod per vim exigitur. Charta Raim. Trencavel. vicecom. Biter. ann. 1163. ex Chartul. Gemund. : *Concedo . . . ut ex sale, quod ad proprios usus domus præfati monasterii transportabitis, in omni terra mea leoda vobis non requiratur, neque pedaticus vel Fortia, neque omnino alius usaticus.* Vide supra *Forcia.*

* 6. **FORTIA**, Auxiliaris manus, Gall. *Main-forte, secours.* Stat. Cadubr. lib. 3. cap. 63 : *Suo posse dando hominibus et communi . . . ad malefactores capiendos auxilium, favorem et Fortiam efficacem.* Stat. Astæ collat. 1. cap. 1. pag. 7. r° : *Ego potestas Astensis juro . . . . . dare Fortiam et virtutem modis omnibus quibus potero, ad jus suum consequendum.*

* 7. **FORTIA**, Fabrica ferraria. Gall. *Forge;* si tamen legendum non est *Forgia.* Vide in hac voce. Inquisit. ann. 1288. in Access. ad Hist. Cassin. part. 1. pag. 388. col. 1 : *Interrogatus a quo tempore acurarius excusat domum suam a præstatione gallinæ ; dixit quod ab eo tempore, quo per se incipit exercere artem acurariæ et laborare ad Fortiam seu ad fucinam.*

✱ 8. **FORTIA**, Ditio, Jurisdictio, Ital. *Giurisdizione*, Gall. *Domaine.* Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. III. pag. 400 : *Ordinamus quod si.... aliqua singularis persona, una vel plures tempore alicujus rumoris... veniret vel intraret in Fortiam et districtum comunis bon.* etc...... et tom. III. pag. 401 : *Statuimus et ordinamus quod aliqua terra districtus bontam Comitatus bon. quam Ymole per suam Fortiam aut districtum aliquem vel aliquos venientes tempore rumoris non permittat transire.* [Fr.]

¶ **FORTIAGIUM.** Vide *Forcagium.*

¶ **FORTIALITIUM**, Forticulum, Fortificare, etc. Vide in *Fortia* 3.

¶ **FORTIFFICATIO**, Munitio, in Libert. villæ de Caslucio ann. 1368. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 287. art. 7.

* **FORTIFICARE**, Firmare, roborare, Gall. *Fortifier ;* dicitur de dolio vini exportando, quod fortius alligatur et compingitur. Arest. ann. 1372. ex Tabul. S. Joan. Laudun. : *Inhibuerat etiam ne quis in terminis dictæ pacis vasa vinum continentia, quod ibidem vendebatur, absque eorum licentia barrare, aut ad ducendum extra dictam pacem parare seu Fortificare, etc.* Aliis notionibus, vide in *Fortia* 3.

* **FORTIFICATIO**, Iterata et validior vis. Annal. Victor. Mss. ad ann. 1378. ubi de Romanis petentibus ut nemo, nisi Romanus aut Italus, in papam deinde eligeretur : *Sed propter augmentum dictorum clamorum et Fortificationem percussionis ad portam, extimaverunt* (Cardinales) *ipsius subitam fracturam, et sic mortem jam propinquam ipsis imminere.* Vide alia notione in *Fortia* 3.

* **FORTIFICATUS**, Recreatus, viribus confirmatus. Vita S. Gandol. tom. 5. Sept. pag. 712. col. 1 : *Vexatus a dæmone super sepulchrum sancti pernoctavit devote : et de mane Fortificatus non modicum, cum gaudio reversus est.*

* **FORTIFICIARE**, Dicitur de veste, cui alter pannus inter assuitur, ut fortior sit. Comput. Ms. fabr. S. Petri Insul. ann. 1524 : *Pro factura duarum tunicarum de bleu velours, ... ac pro xix. ulnis panni linei rubri ad Fortificiandos dictos habitus, vij. lib.*

¶ **FORTIGIUM.** Vide *Forcagium.*

* **FORTILECIA**, Arx, castrum. Charta ann. 1261. in parvo Reg. S. Germ. Prat. fol. 47. r°. col. 1 : *Relinquit domum quandam, sitam apud Meledunum, juxta fosseta Fortileciæ dictæ villæ.* Vide *Fortia* 3.

¶ **FORTILICIA**, Fortilitium, Fortilicatum. Vide in *Fortia* 3.

** **FORTIM**, Virgil. Grammat. pag. 72 : *Adverbia, quæ in im syllabam mittuntur .... ut cælestim, Fortim.*

* **FORTINDA** Ecclesia. Charta inter Privil. Mss. ord. Præmonst. : *Quia occasione juramenti, quod de rebus ecclesiæ non alienandis te asseris præstitisse, in locis tui episcopatus, in quibus populi habitantes oratoriis egere videntur, ne prætextu novarum ecclesiarum commissa tibi ecclesia destitui videatur, ecclesias Fortindas* (sic) *erigere, etc.* Mendum esse surpicor, sed emendare vix audeo ; an *Firmarias ?* in quibus scilicet presbyteri *firmarii* constituebantur. Vide supra *Firmarius.*

FORTIOR, Major, ditior. Capitularia Caroli M. lib. 5. cap. 136. [** 207.] : *Comites Fortiores libram de argento aut valentem dent in eleemosyna.* Adde Addit. 4. cap. 143. Lex Longob. lib. 3. tit. 12. § 1. [** Carol. M. 121.] : *Sive etiam nonnulli Fortiores vassi Comitum. Fortior bannus,* mulcta major, in Capitul. Saxonum ann. 797. cap. 9. Ita Matth. 20. juxta veterem Versionem : *Qui vult inter vos esse Fortior, sit vester ultimus.* Vulgata habet *major.* [Chronicon. S. Petri Vivi apud Acherium tom. 2. Spicil. pag. 715 : *Ut Fortiora quoque et graviora,* (negotia) *dijudicaret. Fortiores Psalmi,* id est, prolixiores in Regula S. Benedicti cap. 18.]

* **FORTIOSUS**, Munitus, Gall. *Fort.* Comput. ann. 1363. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 256. col. 2 : *Quod facerent bonam vigiliam nocturnam et diurnam, et loca minus Fortiosa in locis fortioribus se vellent reducere, etc.*

* **FORTIS**, Munitio, propugnaculum. Vide supra *Fortalissa.*

¶ **FORTIS** Domus, id est, munita, Gall. *Forteresse.* Charta Ludov. de Villariis Archiep. Lugdun. ann. 1305. Hist. Delph. tom. 1. pag. 21 : *Creat et ordinat illustres viros dominum Joannem Dalphini Comitem Vapincensem et dominum Guidonem ejus fratrem, et quemlibet eorum in solidum, custodes et garderios Domus Fortis de Bechevelleyn... quod per se vel familiares suos quoscumque percipiant et teneant, ut garderii et custodes ejusdem, Domum Fortem cum omnibus ejus mandamento, territorio, seigneuria, jurisdictione, etc.*

* Nostris etiam *Maison-forte*, Castrum Fossis vallatum cum dominio.

¶ Fortem se Facere, Vadem sese præstare, Spondere, Gall. *Se faire Fort de, etc.* Chartular. Eduense ann. 1390 : *Dictæ partes transegerunt et conventus habuerunt ad invicem super et de præmissis pro vitandis dissentionibus et litigiis in hunc modum ; videlicet dictus Prior pro se manucapere et se Fortem Facere pro dicto Conventu suo, etc.* [* Vide supra in *Facere* 16.

Fortis Moneta. Vide *Moneta.*

* Fortis Nivernensis, Monetæ species. Reg. Cam. Comput. in Bibl. reg. asservatum sign. 8406. fol. 147. r° : *Fors de Nevers de Philippe sont à xj. den. ob. d'argent le roy.* Vide in *Moneta.*

Fortis Potio, *quæ inebriare potest*, ut est apud Eigilem in Vita S. Sturmii Abbatis Fuldensis, quomodo dicimus *Vin fort.* Vide *Cerevisia.*

* **FORTISIA**, Munitio, propugnaculum, castrum in Homag. ann. 1020. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 147. Vide in *Fortia* 3.

* **FORTISSIMUS**, Durissimus. Vita Rob. reg. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 112 : *A sancto Septuagesimo usque in Pascha, nulla usus culcita, frequenter eum suscipiebat ad jacendum Fortissima terra.*

FORTITAS, *Virilitas*, ἀνδρειότης, in Gloss. Gr. Lat. Alibi : Γενναιότης, *Fortitas, strenuitas.*

¶ **FORTITER**, Valde, multum, Gall. *Fort, Beaucoup.* Instrum. anni 371. apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. pag. 555 : *Erat terra Fortiter gelata.*

* Ital. *Forte* et nostris *Forment*, eodem sensu. *De quoy nous deplest Forment,* in Lit. ann. 1371. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 392. *Fortablement* vero, per vim sonat, in Lit. remiss. ann. 1364. ex Reg. 96. Chartoph. reg. ch. 95 : *Icellui Thibaut bouta et abati Fortablement à terre ledit Girardin.* Aliæ ann. 1459. in Reg. 188. ch. 130 : *Lesquelz emmenoient Fortablement le bois du suppliant en sa présence contre sa voulenté.*

¶ **FORTITIUM.** Vide in *Fortia* 3.

¶ 1. **FORTITUDO**, Copiæ, Gall. *Forces.* Conventio anni 1163. apud Rymerum tom. 1. pag. 23. col. 1 : *Et si rex Lod. in Angliam venerit... tam parvam Fortitudinem hominum secum adducet, quam minorem poterit.* Vide alia notione in *Fortia* 3.

* 2. **FORTITUDO**, Auctoritas, potestas. Chron. Modoet. apud Murator. tom. 12. Script. Ital. col. 1078 : *Imperatori datur balia et Fortitudo faciendi justitiam sanguinis.*

¶ **FORTIVUS**, Fortuitus, Qui casu accidit. Epistola Caroli M. apud Mabill. tom. 4. Analect. pag. 313 : *Fortitudinem vero, si consilio careat, Fortitudinem esse putandum non est, cum omnia inconsulte gesta Fortiva potius quam fortia soleant nominari.*

1. **FORTUNA**, Bona. In Lege Salica tit. 47. § 2. *Super Fortunam suam ponere,* tit. 52. § 2. *A ses perils et Fortune,* id est, sub pœna amissionis bonorum. Ita *Fortunas,* pro facultatibus et bonis usurpant leg. 123. Cod. Th. de Decurion. (12, 1.) leg. 20. de Bonis proscript. (9, 42.) [Eadem notione utitur Cicero aliique puriores Latinitatis Scriptores.]

☞ *Fortuna* tit. 52. Leg. Sal. mox laudato pro Facultatibus et bonis usurpatur, ut cuique legenti obvium erit ;

in alio vero pro quavis fortuna sive eventu bono vel malo accipienda hæc vox : adeo ut *super Fortunam suam ponere* idem sit quod Rem suscipere suo periculo, et quidquid boni vel mali evenerit, ferre ; quo significatu occurrit in Statutis Massil. lib. 3. cap. 5 : *Constituimus quod si quis alicui aliquod mutuum fecerit vel faciet portandum in aliquod viagium, ad Fortunam vel risicum ipsius mutuantis,* Gall. dicimus, *Aux risques et Fortunes, etc.*

2. **FORTUNA,** Thesaurus inventus : nam, ut ait Lex 63. § 1. D. de Aquir. rer. domin. (41, 1.) et ex ea Bracton. lib. 3. tract. de Corona cap. 2. § 4 : *Thesaurus, Fortunæ donum creditur. Thesauros ducente Fortuna reperire,* in leg. 3. Cod. Th. de Thesaur. (10, 18.) Epist. 561. ex Francicis tom. 4. Hist. Franc. : *Unde mandamus vobis, ut Fortunam, sicut inventa fuit, infra 15. dies nos habere faciatis.* Mox, *pecunia sublata* dicitur. Tabularium Monasterii Deip. Santon. fol. 25 : *Si Santonis fuerit inventum aurum vel argentum, aut Fortuna, Comes habet inde medietatem, et qui invenerit, aliam.* Charta ann. 1080. in Tabular. Vindocin. n. 370 : *Vicaria autem et forisfactorum omnium emendationes et Fortunæ, nostræ erunt omnes.* Charta ann. 1334. apud Dion. Salvaingum Boissium in Tractatu de Placito dominico pag. 28 : *Item jus suum nemorum, si quæ sint, aut inveniantur, et etiam quartam bestiarum ferarum, etc.* [Instr. ann. 990. ex Archivo Montis S. Michaelis : *Conon Britannorum Princeps dedit Deo et S. Michaeli, etc. Sed si aliquis deforis homicidium fecerit super inhabitantes, aut ipsi super alios, sit Comitis bannum, et raptum, et incendium, et inventa Fortuna, aut Silvaticæ bestiæ captæ.*] Vide tom. 1. Monast. Anglic. pag. 298. Stabilimenta S. Ludovici lib. 1 : *Nus n'a Fortune d'or, se il n'est Rois. Et les Fortunes d'argent sont aus Barons, et à ceus qui ont grans Justices en sa terre. Et se il avenoit, que aucuns homs qui eut voirie en sa terre, trouvast sous terre aucune trouvaille, elle seroit au vavasor, à qui la voirie de la terre où la trouvaille fu trouvée.* Et infra : *Fortune, si est quant elle est trouvée dedans terre; et terre en est effondrée.* Vide Consuet. Andeg. art. 61. et Cenoman. art. 70. et infra in *Sacrobarra,* ubi Spelmannus *Fortunam,* fortuito occisos interpretatur, nescio quo vade.

¶ 3. **FORTUNA,** Maris tempestas. Bernhardus *de Breydenbach* Itiner. Hierosol. pag. 14 : *Nisi forsitan tempestas maris, Fortuna appellata, id faciendum persuaderet.* Bartholom. Scribæ Annal. Genuenses ad ann. 1242 : *Continuo valida Fortuna maris, et venti, et pluviæ regnare cœperunt per dies viginti et ultra, ita quod de portu Januæ exire nullatenus potuit.* Ibidem : *Quam cito potuit, et maris Fortuna cessavit, ivit cum galeis suis in provinciam, ut salem adduceret in Savonam.* Idem ad ann. 1244 : *Circa mediam noctem validissima Fortuna maris et temporis fuit in portu Januæ, ita quod multæ naves iverunt in terram, etc.* Eadem notione *Fortune* usurparunt veteres Galli Scriptores. Guillelmi Archiep. Tyriensis continuata Hist. Belli sacri apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 743 : *En cel an* (1269.) *dut passer le Roi d'Arragon en Surie, et monta sor mer il et ses os, et quant vint au quart jor une Fortune grant le pris et rompi sa nave, et quant il vit ce, si s'en retorna arriere au port... ne oncques puis ne veut monter sor mer par la paor qu'il out de la Fortune et por l'amor de sa mie dame Berangiere.* [** Vide Glossar. med. Græcit. voce Φορτοῦνα, col. 1691. et mox *Fortunale.*]

* 4. **FORTUNA,** Sumptus fortuitus, insolitus, Gall. *Dépense extraodinaire.* Lib. pension. ex Tabul. S. Vict. Massil. : *Celleraria etiam prædicta exposita est Fortunis regum, principum ac reginarum ad ipsum monasterium declinantium, ac cardinalium et legatorum et nuntiorum sedis apostolicæ, etc.* Rursum ibid. : *Celleraria etiam exposita est Fortunæ temporis vocationis ipsius monasterii, quo tempore consueverunt consumi ; qua propter hoc magnas summas pecuniarum opportuit mutuo suscipere. Fortune,* nonnumquam, idem quod Casus adversus, infortunium , damnum sonat. Charta Caroli VI. reg. Franc. ann. 1416. ex Chartul. episc. Carnot. : *Par le fait des guerres et mortalités, qui se sont subvenues en ladite ville, ils n'ont peu paier icelle rente à nostre amé et féal conseiller l'evesque de Chartres,... lequel pour considération desdites Fortunes et mortalités, etc, Fortune de feu,* in Stat. ann. 1363. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 668. *Cas fortunel,* dicitur de eo, quod casu et fortuito accidit. Lit. remiss. ann. 1387. in Reg. 131. Chartoph. reg. 84 : *Requerans que comme ledit cas soit Fortunel, et non de fait appensé, etc. Pelillat demande grace pour ce cas Fortunel avenu en esbatement,* in aliis ann. 1389. ex Reg. 138. ch. 131. *Fortuneusement,* Fortuitu, infeliciter, in Lit. remiss. ann. 1408. ex Reg. 163. ch. 43 : *Fortuneusement icelle femme fu atteinte du baston par la teste, etc.*

¶ **FORTUNALE,** Ut *Fortuna* 3. Miracula B. Simonis Erem. August. April. tom. 2. pag. 827 : *Dicta navis ex Fortunali et periculo periculavit et suffocavit in mari.*

* Vox Italica, Procella, tempus turbulentum. Hinc *Fortunal,* pro *Tempête,* apud Rabelais. lib. 4. cap. 18. Vide mox *Fortunosus.*

¶ **FORTUNARE,** Periculis objicere, Gall. *Risquer, hazarder.* Charta ann. 1386. apud Rymer. tom. 7 pag. 451. col. 1 : *Nolentes ipsis ligeis nostris, qui corpora sua in tantis periculis pro nostro honore viriliter Fortunarunt, aliquo colore injuriari.* Ibidem pag. 571. col. 1. in Litteris ann. 1388 : *Et similiter præfatus Mathæus... se Fortunare voluerit, ratione guerræ et periculorum maris.* Et infra : *Quodque plures gentes... ad transeundum versus villam Calesii se Fortunare non audeant.*

* **FORTUNATISSIMUS,** Epitheton Philippi Augusti Regis Francorum, in Obituar. Ms. eccl. Ambian. ad 12. Jul. : *Obitus magistri Rogeri de Furnivalle medici regis illustris Franciæ Philippi Fortunatissimi, etc.* Et ad 14. Jul. : *Obitus illustris Francorum regis Philippi Fortunatissimi.*

* **FORTUNIA** , Thesaurus inventus. Charta Hugon. dom. Brecarum ann. 1177. in Chartul. Cluniac. ch. 325 : *Si homines monachorum aliquam Fortuniam in confinio d'Arc invenerint, inter monachos et homines per medium partietur.* Vide *Fortuna* 2.

¶ **FORTUNIOSE,** *Feliciter.* Barthius in Glossario ex Guiberti Hist. palæst.

¶ **FORTUNIOSUS,** *Fortunatus, Felix.* Idem Barthius ibidem ex eodem fonte.

1. **FORTUNIUM** , Ugutioni, *Prosper eventus, et dicitur a fortuna.* Eckehardus Junior de Casib. S. Gallis in Prœmio : *Operæ pretium putantibus cum infortuniis tradere Fortunia.* Infra : *Alii veritati nihil parcentes, Fortunia et infortunia quomodolibet erant, edixerant.* Idem cap. 3 : *Multa bonis et malis aut Fortunia prædixit aut infortunia.* Quandoque pro quavis fortuna, bona aut mala. Idem cap. 5 : *Nescio , quo loci Fortunio.* Cap. 15 : *Ut cæteros relinquamus, et nostra Fortunia tangamus.* [** *Sub ipsorum proprio Fortunio... Dunam ascenderent,* in Epist. Johan. Archiep. Rigens. c. ann. 1190. apud Lappenb. Init. Hanseat. pag. 149.]

2. **FORTUNIUM,** Hastiludium, torneamentum. Matth. Paris ann. 1241 : *More militari, quoddam hastiludium, quod vulgariter Fortunium, imo potius Infortunium appellatur, ad virium ceperat et exercuit experimenta.* Et infra : *In contemptum meum ipsi torneamento interfuisti, et sophistice illud Fortunium appellasti.* Chron. Theokesburiensis Monasterii in Anglia : *Fortunio belli ante fratrem suum decessit.*

* **FORTUNOSUS,** Tempestuosus, procellosus, Italis, *Fortunoso.* Steph. de Infestura Ms. ubi de Innoc. VIII. PP. ad ann. 1490 : *In Urbe nunquam visus fuit aer ita turbidus, ita Fortunosus, sicut fuit ille : nam aliquando pluebat, aliquando ningebat, ventis semper afflantibus cum magno frigore, et cæcitate seu obscuritate.* Vide supra *Fortunale.*

¶ **FORVA,** *Equa,* in Glossario MS. Bituric. Vide *Forba,* quod pro *Forda,* Bos prægnans scriptum fuisse ibi dictum est.

FORVENGE. *Quietum esse de Forvenge,* in Monastico Anglic. tom. 2. pag. 387. Vide *Forfang.*

¶ **FORUFORMES.** Ode de laudibus Philosophiæ in Catalogo librorum Septentr. H. Walei pag. 184 :

Ad mensam Philosophiæ sitientes currite
Et saporis tripartiti septem rivos bibite
Uno fonte procedentes non eodem tramite.
. . . .
Avis septem Foruformes Athenis materiam
Nacte hoc liquore totam irrigarunt Greciam,
Que redundans infinita fluxit in Esperiam ;
Non tamen sine ductore vel tuto remigio
Quia navem gubernantes Maro atque Cicero,
Centum nautas adsciverunt quisque suo studio.

Foruformes videtur esse vox ibrida formata ab augmentativa præpositione for vel fore Saxonica : quæ, inquit Somnerus , exponitur plerumque per præpositiones, Per, Præ, Dis, Ultra, Pro, Ante, etc. atque etiam per superlativum. Hinc Saxonice fore-mærest, Strenuissimus. Hoc modo *Foruformes* dicerentur quasi Forma præcellentes, Formosissimæ. Quæ sint istæ *Septem aves* (hic enim *Avis* pro *Aveis*) ignoro, nisi forsan figurate per eas septem Græciæ Sapientes intelligantur, per quos tota irrigata Græcia, redundans infinita fluxerit in Hesperiam, id est , Italiam. [** Septem artes.]

* **FORULARE,** in Constit. Jacobi reg. Sicil. cap. 45. pro *Foculare,* Domus. Vide in hac voce.

FORULUS, Vagina, nostris *Fourreau.* Papias : *Foruli, thecæ vel cistæ librorum, tabularum, vel aliarum rerum, ut spatæ, dictæ, quod deforis tegant.* Gloss. Lat. Gall. : *Forulus, Bourse, Escriptoire, Fourel.* Willelm. Britto lib. 12. Philipp. pag. 242 :

Francorum gladios nimia jam cæde rubentes
Vix Foruli agnoscunt.

Infra :

. . . vel absconsi Forulis prægnantibus æris.

Gervasius Dorobern. : *Comites et Barones cereos ferant, et regium gladium in*

Forulo. Chronicon Casauriense lib. 4 : *Monachi S. Clementis nituntur illud, ad quod est impossibile, et volunt duos enses in unum Forulum mittere. Feurre,* Scriptoribus nostris medii ævi. Le Roman *de la Maremarastre* MS : *Se il copa le chief, et puis resna s'espée, et le mit arriere en son Feurre.* Infra : *Vostre fieux a ja l'espée sachie hors dou Fuerre pour vous coupier le chief.* Will. *Guiart.* ann. 1297 :

Il gietent les mains aus espées,
Qu'en l'eure des Feurres estortent,
Et aus autres bastons qu'ils portent.

Georg. Castellanus in Hist. Jacobi Lalani cap. 94 : *Deux espées, l'une ceinte qui ait le Feure tranché jusques à renges, l'autre attachée en son escu.* Occurrit iterum cap. 95. et in Assisiis Hierosol. MSS. cap. 94. et aliis Scriptoribus passim.

1. **FORUM**, Nundinæ, feriæ, *Foires.* Charta Lotharii Imperatoris, filii Ludovici Pii, in Tabulario Ecclesiæ Viennensis fol. 4 : *Quia Agilmarus venerabilis Archiepiscopus ad nostram accedens Majestatem, retulit, quod in pago Lugdunensi, in villa scilicet, quæ vocatur Pavasianis, super proprium suum, quoddam Forum, publicumque construere et convocare vellet mercatum, deprecans, ut ei illud concederemus, quod inde ad jus publicum exigi poterat.* Henricus Aquilonipolensis de Lubeccanæ Urbis primordiis lib. 1. cap. 5:

Bis Forum in hebdomada statuit generale, etc.

Leges Burgorum Scoticor. cap. 40 : *Mercator sive institor, qui habet stallum coopertum in die Fori, vel botham in Foro die Fori, dabit obolum pro consuetudine et custuma sua.* Adde Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 32. Charta Alan. Episcopi Autissiodorensis : *Justitita Episcopi est; Forum et theloneum Episcopi est, quidquid de Foro exit, et justitia de omnibus hominibus, qui venerunt, infractura castri, et rapina, et incendium, Episcopi est.* Thwroczius in Bela I. Rege Hungar. cap. 45 : *Iste enim omnia Fora die Sabbati constituit, pro vendendo et emendo.* Etiam usurpant Consuetudines villæ de Regula apud Labbeum tom. 2. Bibl. pag. 744. Innocentius III. PP. lib. 13. Epist. 95. etc. Vide *Mercatura.*

Forum, pro pretio rerum venalium, quo scilicet in *foris* seu nundinis distrahi solent, *le Prix du marché :* in Statutis Gildæ Scoticæ cap. 22. § 2. in Itinere Camerarii Scot. cap. 7. § 3. et in Statutis Davidis II. Regis Scotiæ cap. 36. § 1. [Litteræ Philippi III. Reg. Franc. tom. 3. Ordinat. pag. 61 : *Cum omnibus emolumentis inde provenientibus, nec non Foris et pretiis carnium, galinarum et aliarum rerum venalium.* Ordinat. Caroli Johannis reg. Franc. primogeniti ann. 1356. ibid. pag. 108 : *Quod victualia eis vendantur et tradantur ad rationabilem Forum juxta temporis qualitatem.* Statutum ann. 1320. tom. 2. pag. 579 : *Sis vingts harens au Feur ou l'en le vent.*] *Prix* et *Fueur*, in Consuetud. Pontivensi art. 84. Vide *Foragium, Forus* 1. *Afforagium.*

✱ Hinc *Fuer*, Pretium seu *forum* iis indicere, in Charta Joan. Attrebat. comit. Augi pro commun. S. Valer. ann. 1376. ex Tabul. S. Vulfr. Abbavil. : *Item le maire et les eschevins pourront Fuer en la ville au pain, au vin, à chairs et à autres denrées par l'assentement de nostre bailly, et non autrement.*

¶ Forum Bonum, Vile pretium, Gall. *Bon marché.* Vita B. Coletæ, Martii tom. 1. pag. 567 : *Gloriosis Martyribus, qui in regno Dei possident gloriam immensam, contulit altissimus gratiam et Bonum Forum ; nam brevissimo tempore tosti..... ad cœlos migraverunt.* Menoti Sermones fol. 115. v°. : *Elle n'en aura pas si bon marché : Non habebit tam Bonum Forum.* Et fol. 168 : *O pauperes mundani, qui pro lucrando denario seu liardo venditis animas vestras diabolo. Las ! Deus non habuit tam Bonum Forum ; quia plus constitit ei.*

¶ Forum Habere, Facere, Pacisci, de pretio convenire, Gall. *Faire marché, convenir du prix.* Consuetud. Brageriac. art. 124 : *Si quis vina sua in domo seu penu alicujus burgensis posuerit, Foro aliquo inter dominum dicti vini et dominum dictæ domus non habito neque facto, dominus dicti vini dabit et solvet pro salario cujuslibet tonelli vini, quatuor solidos, et duos solidos si sit pipa.*

Forum, Merces ipsa, quæ in foro et nundinis venum exponitur. Radevicus lib. 3. cap. 26 : *Si mercator Teutonicus civitatem intraverit, et emerit mercatum, et portaverit ad exercitum, et carius vendiderit in exercitu, Camerarius auferet ei omne Forum suum, et verberabit eum, etc.*

¶ Forum, f. Decima pretii rerum quæ in *foro* distrahuntur, vel mercium ipsarum quæ venum exponuntur in *foro* et nundinis. Charta Boleslai Ducis Bohemiæ pro Monasterio Breunoviensi ann. 993. apud Ludewig. tom. 6. pag. 49 : *Et in civitate quoque Pragensi donamus decimum Forum, et decimum denarium de judicio, decimum hominem, captivum, et triginta animatores eorumque posteritatem.*

Forum, seu *Villa Forensis*, quæ jus nundinarum habet. Speculum Saxonicum lib. 3. art. 66. § 2 : *Non liceat castrum, Foram, seu villam Forensem, nisi unum milliare ab alia distet, construere.*

Forum Eadem notione, et pro facultate manendi in urbe. Charta Odonis Ducis Burgundiæ ann. 1206. apud Perardum pag. 299 : *Alienigena quisquam, si in villa manere veniat, nulli domino, donec ipse voluerit, compellitur famulari : et si forefactum incurrat aliquod, amborum tenetur exequi justitiam Dominorum, donec alicui Domino se commendet, nec eidem liberum villæ Forum conceditur, donec per annum et diem in ea fecerit mansionem ; et si tunc demum Forum velit requirere, et annalia villæ ritus executus fuerit, sibi villæ Forum conceditur, in hunc modum, quod Præposito sextarium vini, et Majori sextarium, et duobus villæ vantariis pro rei laudatione et concessione 2. denarios tenetur exhibere, etc.*

2. **FORUM**, pro Commeatu, seu cibariis ad alimoniam exercitus, aut plurium, vel etiam privati alicujus. Chronicon Reicherspergense pag. 263 : *Addidit, si Imperator obsides mitteret, transitum sibi per brachium S. Georgii et Forum concederet.* Alibi : *Hilari vultu eos excipientes, Forum pro posse suo exercitui ministraverunt.* Odo de Diogilo lib. 1. pag. 13 : *Alemannorum et Hungarorum etiam Reges de Foro et transitu requisivit.* Lib. 2. pag. 21 : *Quidam ex parte Regis de securitate sui regni juraverunt, et ipsi Forum idoneum, concambium competens.... sacramento simili firmaverunt.* Ex mox : *In hac* (terra) *pro voto nobis fuerunt Forum et concambium.* Gesta Ludovici VII. Reg. Franc. cap. 14 : *Non est ibi carum Forum rerum venalium, quia satis de bladis et vinis et rebus aliis necessariis per mare navigio advehunt mercatores.* Monachus Florentinus de Expugn. Acconensi :

Ergo postquam inclytus Princeps Romanorum,
Intravit monarchiam Regis Ungarorum,
Ubertatem omnium dat Rex atque Forum.

Chron. Sicardi Episc. apud Murator. tom. 7. col. 610 : *Dedit itaque Soldanus obsides, dedit et Forum et victualia equorum.* Radulphus de Gestis Frider. I. Imperat. : *Postea inierunt pactum, et dederunt eis bonum Forum, sed porrigebant cum funibus in canistris et paneariis.* Vide *Fodrum.*] Adde Tagenonem Pataviensem, et alios. Le Roman *de Vacce* MS. :

De tout le lor rien ne demande,
Fors le Marchié de la viande.

Hinc *facere bonum Forum*, nostris *Faire bon Marché*, apud Mich. Scotum lib. 4. Mensæ Philos. cap. 16.

¶ 3. **FORUM** Bursæ, Forum per Bursam, apud Normannos dicebatur jus, quo consanguinei fundum extraneo venditum recuperare sibique asserere poterant, numerato convento pretio, ante elapsum venditionis annum. Inquesta per Magistrum Ricardum facta auctoritate Philippi Regis Franc. de jurisdictione Beccensis Monasterii : *Matthæus de Brayo habens 60. annos... requisitus utrum vidit dictos Religiosos utentes de placito ensis in aliis casibus, dicit quod sic, videlicet de brevibus, de dote, de maritagio impedito, de fraragio, de Foro Bursæ et de clamore harou, de sanguine, et plaga.* Similia habentur infra, ubi et pro *Foro bursæ*, legitur etiam *Mercatum bursæ.* Item inferius : *Petrus Fessarde, juratus et requisitus dicit, quod placitavit in curia dictorum Religiosorum... de Foro revocando per Bursam per Robertum de Douvre, a quo Guillelmus de Sur petebat habere Forum per Bursam, et obtinuit dictus Guillelmus contra Robertum antedictum in foro supradicto.* Charta ann. 1257. in Chartular. S. Vandreg. tom. 1. pag. 304 : *Cum contentio esset inter me Radulfum le Braisier ex una parte et Richardum Boutevilain de Gliscort ex altera super unam masuram quam emeram a Simone dicto Flori, quam dictus Richardus volebat habere per Bursam.* Hanc revocationem *per bursam* Practici vocant *Clameur de Bourse :* de qua Consuetud. Andegav. art. 370. 371. Cenoman. art. 380. 381. Blesens. art. 200. ubi, *Venir entre la Bourse et les deniers.*

✱ Scacar. S. Mich. ann. 1278. in Reg. S. Justi ex Cam. Comput. Paris. fol. 39. r°. col. 2 : *Il est accordé par le roy et par son conseil... que quiconques desornavant voudra retraire marchié par bourse en Normandie, sitost comme il sera conneu au lignage, il paiera tantost l'argent ; ou ce se non, il n'en sera plus oiz.* Vide infra *Retractor per bursam.*

¶ 4. **FORUM** Vini, Jus domino competens pro vino a subditis distrahendo. Charta Ingelranni III. Codiciacensis domini ann. 1207. in Instrum. Hist. Codiciac. pag. 166 : *Forum vini quod Castellano debebatur, et stallagia solulariorum, et segniatam piscatorum, circadam etiam nemorum et aquæ custodiam : hæc omnia eis quitta clamavimus.* Vide *Foragium* et *Feraticum.*

5. **FORUM** Pœnitentiæ, quod vulgo *Forum conscientiæ* dicimus. Testamentum Jacobi Regis Aragon. ann. 1272 : *Item volumus, quod omnes torts sive injuriæ nostræ, quibus obnoxii tenemur, et vere apparuerint, restituantur per dictos manumissores nostros... secundum Deum*

et Forum pœnitentiæ. Id est, quomodo pœnitenti ea restitutio a Confessario injungeretur. *Forum Pœnitentiale*, in Bulla Innocentii III. Papæ in Tabul. Abbatiæ Barbellensis ch. 36.

¶ FORUM ANIMÆ, pro *Forum pœnitentiæ*, legitur apud Acherium tom. 9. Spicil. pag. 247. in Testamento supra laudato Jacobi Regis Aragon.

FORUM CONFESSIONIS. Chronicon Andrense pag. 628: *Super quibusdam secretis in Foro Confessionis eo consulto.*

6. **FORUM** BASILICÆ, Atrium, ni fallor, vel *Navis.* Vetus Inscriptio Christiana: *Domino juvante Felix Eps Dei famulus Forum Basilicæ beati Martyris Stephani musico et marmoribus decoravit.*

7. **FORUM**, FORAGERIUS. Notitia ann. 1015. apud Loisellum in Hist. Bellovac. pag. 248: *Præterea Episcopus Comiti medietatem Fororum et Forageriorum, ut accipiat in potestate prandium non amplius in toto anno quam unum.* Ubi *Forum* videtur idem quod *Fodrum*, vel *Procuratio.*

* **FORUNCULUS**, pro Furunculus. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Floyronc, Prov. hulcus, ignatum, Foruncolus.* Vide *Furundum.*

1. **FORUS**, Idem quod *Forum*, Nundinæ, *Mercatum.* Jo. de Janua: *Forus etiam est, ubi res venduntur.* Gloss. Gr. Lat.: Ἀγορά, ἡ τῶν ὠνίων. Ἀγορά, ὁ φόρος, *hic Forus.* [** Vide Glossar. med. Græcit. col. 1690.] [Litteræ Petri Duc. Borbon. ann. 1345. tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 155: *Dictis spuriis sive bastardis legitimaciones, necnon consulatus de novo, nundinas Forosque, furchas, habentibus omnimodam jurisdictionem concedendo, etc.* Vide *Forus* 3.]

FORUS, Pretium mercis, rei, quæ venum exponitur. Concil. Suessionense ann. 744. cap. 6: *Ut per omnes civitates legitimus Forus et mensura fiat, secundum abundantiam temporis.* Charta Libertatum oppidi S. Palladii in Biturigib. ann. 1279: *Non poterimus ponere vinum dicti banni ad carius Forum, quam fuerit carius vinum, quod venerit in vineis dictæ villæ illo anno, etc.* Hinc nostris Formula: *Faire bon marché.* Lex Vervini ann. 1233. art. 32: *In villa, cum mihi placitum fuerit, Forum statuam*, i. pretium.

2. **FORUS**, seu FORI, Lex vel Consuetudo municipalis, Hispanis *Fuero.* Glossæ MSS.: *Fori, edicta regalia.*

Marca lib. 5. Hist. Beneharn. cap. 2. n. 12. *Foros* appellari putat, non tam Consuetudines municipales, quam ipsum jus publicum et privilegia, quibus utuntur civitatum incolæ, cum ea, quæ contractus, successiones, testamenta, et formulas judiciarias spectant, *Usaticorum* et *Morum* appellatione videantur donari in veteribus Chartis. Vix est tamen ut in hanc sententiam pedibus eam, cum hæ voces synonymæ sint, ac unum idemque sonent. Proinde *Foros*, Gothice appellatas potius censuerim Consuetudines municipales, quod jura contineant, quibus in *Foris* seu judiciis uti licet. Michael *del Molino* in Repert. Foror. Arag.: *Fori Aragonum dicuntur Leges, quia Legum dispositionem Fororum vocabulum comprehendit.* Infra: *Fori Aragonum dicuntur Statuta.* Sed et *Forus*, pro *Forum*, seu loco judiciario, dictum observat Joannes de Janua. Unde Græcismus:

> Causatur, venditque Forus, signatque foramen,
> Invenies que Foros, datque carina Foros.

Charta ann. 1170. ex Tabulario Regio Pampilonensi apud Oyhenartum in Notitia Vasconiæ lib. 1: *Ego Infans Garsia Rex Navarræ dono et concedo vobis omnibus hominibus, qui populatis Villam Vetulam... talem Forum, et tales usaticos, quemadmodum habent homines de Stella et de Ponte Reginæ in omni judicio et Foro, etc.* Concilium Coyacense ann. 1050. cap. 13: *Et confirmo totos illos Foros cunctis habitantibus in Legione, quos dedit illis Rex Dominus Adefonsus.* Lucas Tudensis æra 1058: *Adelfonsus... repopulavit Legionensem urbem,... et dedit bonos Foros et mores.* Idem æra 1065: *Sancius Burgensium Dux dedit bonos Foros et mores in tota Castella.* Et pag. 109: *Obtinuit, ut corrigeret, mores et Foros Legionensis civitatis.* Vetus Charta Hispanica apud Michaelem *del Molino* in suo Repertorio: *Hæc est carta de Foros et usaticos, etc.* Vide Observantias Regni Aragon. lib. 6. tit. Interrogat. § 11. Alphonsus II. Rex Aragon. apud Blancam pag. 594: *Scio, quod in Castella, in Navarra, et in aliis terris, solent venire Jaccam per bonas consuetudines et Fueros ad discendos eos et ad loca sua transferendos.* Alia æræ 1153. apud eumdem pag. 640: *Dono vobis Fueros bonos, quales mihi demandatis, etc.* [Charta Ranimiri Reg. Navarræ, apud Moret. Antiq. Navar. pag. 498: *Placuit mihi... ut donarem et concederem vobis illos bonos Fueros, quos pater meus Sancius Rex... misit in Jacca. Dono et concedo vobis totos bonos Fueros et tollo malos.*] Vide Baron. ann. 1027. n. 15. Foros Morlanenses art. 37. Oyhenartum in Notitia Vascon. pag. 85. 208. Bibliothecam Cluniac. pag. 1435. etc.

* Charta ann. 1096. tom. 1. Probat. Hist. geneal. domus reg. Portugal. pag. 2: *Damus vobis Foros, ut donetis de dominibus vestris in anno duodecim denarios.* Libert. Monterol. ann. 1312. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 504. art. 31: *Quod si quis in adulterio fuerit comprehensus... nudus cum adultera, si ejusdem Fori fuerit, vel qui de Foro domini nostri regis fuerit, currat per villam.* Libert. Navarieriæ ann. 1324. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 266: *Concedentes ut habeant Forum Jaccæ, et in suis causis et judiciis utantur eodem. Fors*, eadem acceptione, in Libert. Regul. ann. 1374. tom. 6. earumd. Ordinat. pag. 106: *Et leur garderon Fors, usaiges, coustumes, libertez, franchises et privileges.*

FORISTA, ut *Legista, Decretista*, qui *Foros* diligenter legit vel commentatus est. Michael *del Molino* in Repertorio pag. 75. v.: *Dom. Ximinus Petri de Salanova Justitia Aragonum, qui fuit magnus practicus et Forista, et compilavit plures observantias, etc.* Hunc non semel laudat Hieron. Blanca, ut et Vitalem Episcopum Oscensem, quem *valde practicum et expertum fuisse in Foris*, ait idem Molinus pag. 72. et 159.

CONTRAFORUS, Hisp. *Contrafueros*, Quod contra *foros* seu leges agitur, in Foris Aragon. lib. 1. tit. de Adjunctis, et alibi.

ΦΟΡΟΥΣ præterea appellatas Imperatorum imagines, auctor est Isidorus Pelusiota lib. 1. Ep. 337. [** Vide Glossar. med. Græcit. col. 1690. voce Φόροι.]

¶ 3. **FORUS.** Isid. 15. 6: *Locus ubi uva calcatur, dictus quod ibi feriatur uva, vel propter quod ibi teratur pedibus; unde et Calcatorium dicitur. Sed hoc nomen multa significat. Prima species Fori, Locus est in civitate ad exercendas nundinas relictus. Secunda, ubi Magistratus judicare solet. Tertia quam supra diximus, quam Calcatorium nominamus. Quarta, Spatia plana in navibus, de quibus Virgilius Laxatque Foros. Lacus dictus, quod ibi decurrit frugum liquor.* Hæc etiam fere Johannes de Janua. Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Forus signifie plusieurs choses. Forus, Pertuis. Forus, Marchés. Forus, Lieux ou l'en foule la vendange. Forus, Lieux ou l'en traite les causes.*

** FORUS, Area. Reinard. Vulp. lib. 1. vers. 1069:

> Sic ego triticeis paleas extundere granis
> Audieram in patulo tribula mille foro.

* 4. **FORUS**, adject. Extraneus. Charta ann. 1096. superius laudata: *Homines que* (sic) *venerint de Fora parte dent portagine, de equm aut de equa vendere, duodecim denarios.*

* **FORUSCITUS**, Proscriptus, exul, Ital. *Fuoriscito.* Annal. Estens. ad ann. 1402. apud Murator. tom. 18. Script. Ital. col. 969: *Exercitus domini ducis Mediolani sub capitaneis et ducibus antedictis,... aliisque quam pluribus ex Foruscitis Bononiensibus, territorium Bononiæ invasit cum magna potentia.* Vide supra *Forissitus.*

¶ **FORVUS.** Papias in MS. Bituric.: *Forvum, Calidum dicitur; unde Fervens et Formosus*, f. *Fervosus.* Servius in 4. Æneid.: *Forvum antiqui calidum dicebant.* Vide *Formus.*

* **FORZARIUS.** Forceps, Gall. *Forces*, vel *Pince.* Stat. Vercell. lib. 3. pag. 77. r°: *Item quod si alicui carcerato dicti communis vel carceratis fuerit inventa lima, limæ, vel ferramenta, scopelli, Forzarii, etc.* Hinc *Forzeletta.*

✱ **FORZELA.** [Gallice *Fourchette*: « Quinque manica *Forzelarum*, duo sunt de serpentina, tria de calcedonio maculato. (Inv. card. Barbo, ex transcript. Müntz, 1457). »]

* **FORZELETTA**, diminut. a *Forzarius*, Gall. *Ciseaux* vel *Pincette.* Inventar. ann. 1389. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 368: *Duæ Forzelettæ deauratæ, etc.*

* **FORZEUM**, Pars caputii, eadem quæ *Foggia* dicitur. Academ. Cruscan. Constit. Arn. de Faugeriis inter Stat. synod. eccl. Sabin. edit. ann. 1737. rubr. 27: *Item statuimus et inviolabiliter observari mandamus, quod quilibet sacerdos sive prælatus diœcesis Sabinensis, cum cappis... et capuzeis sine Forzeis, et aliis vestimentis sine collariis incedant.* Vide infra *Foza.*

¶ **FOS**, Mensuræ genus apud Massilienses. Informationes Civitatis Massiliæ de passagio transmarino in Cod. MS. Sangerm.: *Artimon erit longitudinis* L. *goarum et mensuræ dictæ Fos* L... *Arbor vero de medio vult habere duo vela, quorum majus vult habere* XLVII. *goas per antenam et* XLVII. *Fos, et pro balinvernia* XLVII. *goas, et continebunt ista duo vela* XXVIII. *pecias continentes* C. *cannas canabici, etc.*

* **FOSACUM**, f. pro *Fossatum*, Obligatio, qua *fossatis* urbium reficiendis tenentur cives. Charta Henr. reg. Angl. ann. 1128. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 209: *Confirmo ut omnes homines, quos abbas et monachi S. Ebrulfi habent vel habituri sunt,... liberi sint et quieti ab omnibus consuetudinibus, et teloneis,... muragiis, Fosacis, avenagiis et guardis.* Vide infra *Fossamentum* et *Fossatum* 2.

¶ **FOSADARE.** Vide *Fossadare.*

¶ **FOSCA**, an Fossa? Privilegium Ferdinandi Gonzalez Comitis Castellæ pro Monasterio Sebastiani de silos inter Concilia Hispan. tom. 3. pag. 175: *Quo-*

rum termini hæc sunt : de parte Orientis Pennarubia et poço antiquo semper manente, et Fosca angusta, unde venit aqua de Carazo.

☉ Nequaquam Fossa ; est enim *Fosca* Academ. Hispan. Nemus seu silva vepribus et dumetis intricata : quod belle convenit Pacto inter clericos et barones Normanniæ habito ann. 1205. in quo *Foscis* legitur etiam ex Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 1. fol. 6. v°. ut post Order. Vitalem laudatum a Cangio in v. *Fraustum*, ubi *Froscis*, pro *Foscis*, frustra, ut mihi videtur, legendum proponit vir eruditissimus. En locum ex Reg. jam laudato : *Item diximus per sacramentum quod non vidimus tempore Henrici et Ricardi quondam regum Angliæ, quod aliquis redderet decimas de feriis, aut de genestis, aut de Foscis, ubi prius fuerint demosmatæ.* Quam ultimam vocem facile est mutare in *Desmontatæ*, ab Hispanico *Desmontar*, Obstirpare, runcare. Vide Dictionar. Hispan. ad hanc vocem.

FOSCUS. Vide *Fraustum*.

FOSIA. Vide *Faicia, et Fazenda.*

¶ **FOSOIRATA,** FOSORIATA. Vide *Fossoriata*.

1. **FOSSA,** Caverna, seu locus in terra defossus, aqua repletus, ubi feminæ furti damnatæ immerguntur. Ita Skenæus ad Regiam Majest. lib. 1. cap. 4. § 2. ubi quædam placita criminalia pertinere dicuntur maxime ad eos, *qui habent et tenent curias suas cum socco et sacca, furca, et Fossa, toill, etc.* Quoniam attachiamenta cap. 77 : *Omnes Barones, qui habent furcam et Fossam de latrocinio, de hominis occisione habeant furcam* (al. *Curiam*.) Gervasius Dorobern. ann. 1187: *Nam et ipsi in omnibus tenementis suis omnem ab antiquo legalem habuere justitiam, videlicet ferrum, Fossam, furcas et similia.* Idem ann. 1195 : *Mense Decembri Justitiæ, qui vocantur Errantes, missi per Angliam ab Archiepiscopo Cantuariensi, fuerunt apud Cantuariam, ibique per ministros Regis judicio aquæ mundati sunt, vel perierunt criminosi, qui ad Regiam pertinebant coronam. Qui vero ad Archiepiscopum pertinebant, in Fossa Archiepiscopi apud Westgate salvati sunt. Similiter qui ad Priorem et Conventum, in eadem Fossa salvati sunt.* Charta ann. 1088. in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 554 : *Ferrum, et Fossum*, (leg. *Fossam*) *et furcas, cum aliis libertatibus, etc.* Adde tom. 2. pag. 1035. ubi perperam *follam* editum. Scribit Spelmannus, apud Scotos in usu fuisse, delinquentes masculos furca suspendere, feminas puteo vel fossa immergere, idque privilegii habere infra dominia sua Barones, quod *fossæ* et *putei* vocant. Ita secundum hunc Scriptorem *fossa* aliud fuerit a *judicio aquæ frigidæ* : qui eo pertinere ait, quod scribit Tacitus de Moribus Germanor. : *Proditores transfugas arboribus suspendunt, ignavos et imbelles, et corpore infames, cœno ac palude, injecta insuper crate, mergunt.* Vide Skenæum de Verbor. signific. verbo *Fossa*. [☞ Grimm. Antiq. Jur. German. pag. 694. et supra *Defossus*.]

☉ Vide infra *Humari* et *Infoditus*. Capitalis cujuscumque criminis hæc erat in feminas pœna a legibus statuta ; quæ tandiu obtinuit, quandiu pudori fuit eas furca suspendere : cujus supplicii primum exemplum exhibent Lit. remiss. ann. 1414. ex Reg. 168. Chartoph. reg. ch. 45. quæ conceduntur feminæ Lemovici damnatæ *à estre et morir pendue.* Alterius meminit Diarium regni Caroli VII. ad ann. 1448. quæ Parisiis primum suspendio periit.

☉ Hinc feminæ proscribebantur sub pœna *de la besche*, vel *du pic et de la pele*, quia iis instrumentis fossa excavabatur. Vide supra *Becca*. *Enfouer* vero vel *Enfouir* nude dicebant, pro Fossa immergere. Charta ann. 1293. apud Stephanot. in Antiq. Bened. Pictav. Mss. part. 3. pag. 946 : *Ne porrons ge lidis Jofreis, ne mi heir, ne mi successour pendre ne lever forches ne gibet, ne Enfouer.* Charta Phil. VI. ann. 1328. in Reg. donor. ejusd. ex Cam. Comput. Paris. fol. 30. r° : *Item en tous cas là où l'en fait justice, li mounier en la ville* (de Baugency) *font l'exécution à leur coust, soit pendre, ardoir, boulir, Enfouir, Escorcher et fuster.*

☉ Sed et in masculos aliquando animadversam fuisse hanc pœnam, docet Charta Ric. reg. Angl. apud Rymer. tom. 1. pag. 65 : *Richardus... omnibus hominibus suis Jerosolymam per mare ituris, salutem. Sciatis nos de communi proborum virorum consilio fecisse has justitias subscriptas. Qui hominem in navi interfecerit, cum mortuo ligatus projiciatur in mare. Si autem eum ad terram interfecerit, cum mortuo ligatus in terra infodiatur.*

2. **FOSSA,** quomodo *Cul de Fosse* dicimus, Imus carcer. Statuta MSS. Caroli I. Reg. Sicil. cap. 30 : *Nos volons et commandons que se aucune fame ait esté conveincue de tele acusation, qu'elle soit mise en une Fosse, et qu'elle n'en isse jamais, etc.*

3. **FOSSA,** Tumulus, sepulcrum. Lex Longob. lib. 1. tit. 9. § 15. [☞ Roth. 373.]: *Servus ipse super Fossam mortui appendatur.* Epitaph. Bedæ :

Hic sunt in Fossa Bedæ venerabilis ossa.

Vide Capitula ad Legem Alamannor. cap. 25.

☉ Andegavensibus *Enfeu*, auctore Menagio in Hist. Sabol. pag. 239.

FOSSARE, Tumulo mandare. Epitaphium Joannis Episcopi Frisingensis, qui obiit anno 1324. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 169 :

Hic est Fossatus, qui bis erat hic cathedratus.

☉ *Enfosser*, eodem sensu, in Mirac. Mss. B. M. V. lib. 1 :

Che qu'il estoit mors desconfés ;
Fors de Chartres en un fossé,
Comme un larron l'ont Enfossé.

FOSSA COECA, Latrina. Chronicon Casinense l. 4. cap. 16 : *Tradidit per scriptum 4. castella Monasterio in territorio Casseolano, duriculam scilicet, Fossam cœcam, cameratam, et piretum.* Ubi pro *duriculam*, legendum forte *cuniculum*. [☞ Quatuor sunt castellorum nomina propria.] Glossæ MSS. : *Cuniculus, fœtidus locus, vel Fossa occulta.* Consuetudo municipalis Lorriacensis ann. 1394. edito a Thomasserio cap. 11. art. 6 : *Aucun ne peut et n'est licite de faire chambres aisées, nommées Fosses coies, ou Latrines, ou Fosses de cuisine ; pour tenir eaue de maison auprès d'un mur mitoien, etc.* Οἱ περὶ ὅρους γύροι, apud Artemidor. lib. 2. cap. 24. Vide *Duciculus*.

FOSSA FINALIS, vice termini, cui opponitur *propria*. Siculus Flaccus : *Intelligi potest aliquando ex ipsarum Fossarum positione, utrum propriæ, an finales sint.* Idem : *Qui proprias faciunt ad excipiendas aquas, aliquid soli sui extra Fossam solent relinquere.* Rursum : *Si enim proprias quis faciat in terris suis ad sustinendos servandosque agros suos, etc.*

☉ In crucis formam excavabantur ejusmodi fossæ, cum ad ecclesiam vel monasterium agri pertinebant, ut colligitur ex Charta Goberti de Asperomonte ann. 1152. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 422 : *Ecclesiæ Rengisvallis fratres in futurum præcaventes collatum sibi beneficium certius designantes, Fossas formam crucis habentes in omnibus prædictis terminis diligenter effodere curarunt.* Vide in *Crux*, pag. 637.

FOSSA LAPIDUM, Lapidicina, in Charta Philippi II. Imp. ann. 1199. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 77 : *Et unam Fossam Lapidum in monte Gamanar semper habendam.*

FOSSAM FACERE, Vallo urbem aut castrum munire. Charta Conradi Imp. ann. 1031. apud Georg. Pilonum in Hist. Bellunensi pag. 70. v. : *Castella et turres ædificare, vel Fossas facere habeat potestatem.* Adde pag. 86.

FOSSIS, *canibus, pulvere, et hamis lupellos comprehendere*, in Capitulari de Villis, cap. 69. *Feras in foveis comprehendere*, in Legibus Wisigoth. l. 8. tit. 4. § 23. Vide Legem 7. § 8. D. Quod vi. (43, 24.) leg. 28. § 1. ad Leg. Aquil. (9, 2.) et Petrum de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 33.

FOSSÆ FERRARICIÆ, *plumbariciæ*. Capitulare de Villis cap. 62 : *Quid de tornatoribus et sellariis, de ferrariis et scrobis, id est, Fossis ferrariciis, vel aliis plumbariciis, quid de tributariciis, etc.*

¶ 4. **FOSSA** dicitur Aremoricis Agger qui e terra quam foliendo eruerunt compactus est, apud Lobineil. tom. 2. Hist. Britann. pag. 252 : *Usque dum perveniatur ad ipsum locum, ubi tres Fossæ simul adveniunt. Et tunc vadit Fossa sancti Catuodi quasi ad horam* IX.

FOSSADARE, *Fossam facere*, Fodere. Formula 28. ex Andegavensib. : *Interpellabat aliquo homine, nomen illa, quasi Fossado per terra sua, in loco nuncupante, qui vocatur, ipsa villa, qui aspicit ad illa, ei Fossadassit.* [Charta Neutoldi Aptensis Episcop. ann. 984. ex Chartular. ejusd. Ecclesiæ fol. 84 : *Donat ad ipsum Durantes Presbyterum, ut ipsam terram bene plantare vitis et Fossadare et propagare studeat.*] Occurrit alibi.

¶ FOSADARE, Eadem notione, in Chartulario Aptensi fol. 42.

FOSSADEIRA, [ut infra *Fossadera*,] in Charta Alfonsi Regis Castellæ æræ 1218. in Hist. Segoviensi cap. 18. Vide in *Fossatum* 3.

¶ **FOSSADERA,** Præstatio in belli sumtus, quæ ab iis exsolvebatur qui in exercitum, quem *Fossadum* vocabant, non pergebant. Concil. Vallis-Oletan. ann. 1137. inter Hispanica tom. 3. pag. 347. col. 1 : *Et sint excusati de martiniega, et de fossado, et de Fossadera et de omnibus servitiis.* Charta Aldefonsi Regis Castellæ æra 1230. apud Stephanotium tom. 4. Fragm. MSS. Hist. pag. 288 : *Et sint illi decem excusati ab omni pecto, posta, fossado, Fossadera, pedido, facendera, et ab omni prorsus regio et alio tributo et gravamine in perpetuum, et ab omni regia exactione semper liberi et immunes existant.* Alia ann. 1181. apud Baluz. Hist. Tutel. col. 494 : *Concedo prædictas villas Ecclesiæ gloriosæ Virginis de Rupe Amatoris... nullo mihi jure penitus in eis retento, nec pecta, nec pasta, nec homicidio, nec Fossadera, nec facendera, nec aliqua parte Fossaderæ, nec facenderæ... Concedo etiam vobis ut habitatores de Fornellos et de Orbanella, si eam populaveritis, nunquam pergant in Fossadum, nec in apellidum, et cum Fossaderam

persolverent, tota præfatæ Ecclesiæ contingat,.. et nihil de ipsa Fossadera Rex,.. vel aliquis alius homo requirat. Vide *Fossatum* 3. et in *Hostis.*

* **FOSSADILE,** Fossa, quæ vice termini est. Charta S. Maxent. an 13. regni Car. reg. apud Besl. inter Probat. Hist. comit. Pictav. pag. 222: *Cum est circumcinctus ipse alodus per terminibus et Fossadilibus et bodinas fixas.* Vide supra in *Fossa* 3.

¶ **FOSSADUA,** pro *Fossadera*, ut conjecto, in Diplomate Adephonsi Regis Hispan. ann. 1094. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 148. Locum lacunis plenum prætermitto.

¶ **FOSSADUM,** Idem quod *Fossatum* 3. Vide in hac voce et *Fossadera.*

¶ **FOSSAGIUM,** Pensitatio pro apertura *fossæ* seu sepulcri. Arestum Parlamenti ann. 1372. tom. 1. Instr. Hist. Paris. pag. 70: *Petebant,.. manum nostram in rebus contentiosis appositam levari, et emolumenta ac denarios Fossagiorum in dicto cemeterio sibi* (Decano et Canonicis S. Germani Autiss.) *restitui.* Alia notione vide in *Fossatum* 2.

* **FOSSALARE,** Fodere, fossam cavare. Stat. Avellæ ann. 1496. cap. 64. ex Cod. reg. 4624: *Si aliqua persona clauserit ,... seu cavaverit vel Fossalaverit aut destruxerit aliquam seu aliquas vias publicas, etc.* Vide *Fossare* 2.

¶ **FOSSALE,** ut *Fossatum* 1. Pacta ann. 1299. ratione Prioratus Salientis, Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 90: *Quidquid juris habemus, seu Prior noster Salientis in vintenis, Fossalibus, portis, et aliis fortaliciis dicti loci.*

¶ **FOSSALUM** vel FOSSALUS, Eadem notione. Origo belli Hussitici apud Ludew. in Reliq. MSS.: *Diposuit fieri lignea propugnacula, quæ parvulo Fossalo circumfodi mandavit, et muro ex humo et lapidibus circumdari. Valatum sive Fossalum,* in Charta anni 1494.

* **FOSSAMENTUM,** Obligatio, qua *fossatis* urbium reficiendis tenentur cives, quæ interdum pecunia redimebatur; unde inter exactiones recensita. Charta Mathild. comit. Nivern. ann. 1226. ex Chartul. Cluniac.: *Concessimus... quicquid juris, usagii, consuetudinis et exactionis in blado, in pecunia, in Fossamentis, in cartamentis, in gallinis, in corveis, in commendis, sive aliis costumis et omnibus aliis habebamus.* Vide supra *Fosacum* et mox *Fossatum* 2.

¶ 1. **FOSSARE,** ut *Fossatum* 2. Vide locum in *Manneria.*

¶ 2. **FOSSARE,** Fodere. *Ad ædificandum et Fossandum,* apud Thomam *Madox* in Formul. Angl. pag. 245. Vide alia notione in *Fossa* 3.

* Fossa et vallo cingere, Gall. *Fosséer.* Charta Phil. Pulc. ann. 1301. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 128. r°. col. 2: *Quæ quidem decem arpenta potuerunt dicti religiosi* (S. Ebrulfi) *prior et eorum successores Fossare, fossata facta reparare.* Tract. Ms. de Re milit. et mach. bellic. cap. 66: *Castellum potest circiter Fossari, et pars fluminis mittatur in fossum.* Charta ann. 1379. in Reg. 116. Chartoph. reg. ch. 63: *Se ledit lieu estoit fortifié, Fosseé et emparé, etc. Fosser une vigne,* Eam fossione exercere, ligone proscindere, in Lit. remiss. ann. 1469. ex Reg. 197. ch. 88: *Laquelle vigne j'ai podée, Fossée, vinée et gouvernée. Fougier,* eodem sensu, in aliis ann. 1459. ex Reg. 188. ch. 56: *Le suppliant print... son foussouer, et en parti de son hostel pour aler houyer ou Fougier en ung mailhol ou vigne nouvellement plantée.*

¶ **FOSSARETUM,** f. Cœmeterium, ubi sunt *Fossæ* vel sepulcra. Epitome Constitut. Ecclesiæ Valentinæ inter Concilia Hisp. tom. 4. pag. 193: *Si confugientes* (ad Ecclesiam) *sint Comites, Barones ... recipiantur in cameriis campanarii; si vero plebeii fuerint, in quadam camera per nos in Fossareto ad hoc deputata.*

¶ **FOSSARIATA.** Vide *Fossoriata.*

✱ [« Ego Pontius de Riberia dono illum meum alodum quem habeo in villa que vocatur Lempde, in vicaria sancti Privati, que vocatur Campo-Clauso, hoc est tres *Fossariatas* de vinea. (Cart. Conchar. Ruthen. p. 284. XI. sæc.) »]

¶ **FOSSARIUM.** Gloss. Sangerm. MS. n. 501: *Ligones, Fossaria.* Vide *Fossorium.*

FOSSARIUS. Papias: *Vispillio, Fossarius mortuos sepeliens.* [Gloss. Isid.: *Vespeliones, Fossarii, qui mortuos sepeliunt.*] Apud Christianos primus fuit Clericorum in Ecclesia *Fossariorum* gradus, qui humandis fidelium corporibus curam impendebant. [S. Hieronymus de Muliere septies icta: *Clerici, quibus id officii erat cruentum linteo cadaver obvolvunt, et fossam humum lapidibus construentes, ex more tumulum parant.*] Incerti Epist. 13. ad Rusticum Narbonens. tom. 9. Operum S. Hieronymi: *Primus in Clericis Fossariorum ordo est, qui in similitudinem Tobiæ sancti sepelire mortuos admonentur.* Hi perinde ultimi collocantur in ordine Ecclesiastico in Notis Tyronis pag. 99. Κοπιαταὶ, et Κοπιῶντες appellantur, in Epistola Ignatio adscripta ad Antiochenos, ab Epiphanio in Comp. doctr. in Euchololog. Gr. pag. 39. et aliis, quos laudat vir doctissimus Joan. Baptista Cotelerius ad veterum Patrum opera. Hi et FOSSORES dicuntur in Actis Proconsularibus, quæ recitat Augustin. lib. 3. contra Cresconium cap. 29. et Epist. 241. seu in Actis purgationis Cæciliani. Adde S. Hieronym. in Epitaphio Fabiolæ. Vide *Copiatæ*, et quæ observat Suarezius ad Nili Ascetica [pag. 670. et 671.] Nescio, an de his fossoribus intelligendus auctor Præfationis ad Libellum precum Marcellini et Faustini: *Tunc Damasus cum perfidis invitat arenarios, quadrigarios, et Fossores, omnemque Clerum cum securibus, gladiis, et fustibus, et obsedit basilicam hora diei secunda, etc.* Supra: *Cum omnibus perjuris, et arenariis, quos ingenti corrupit pretio, etc.* Incertum etiam, an hoc loco *Arenarii*, iidem sint qui Fossores; nam *Arenaria*, cœmeteria vocarunt Christiani. Vide in hac voce.

¶ 1. **FOSSATA,** ut mox *Fossatum* 1. Charta Caroli IV. Imperat. ann. 1367. qua confirmat privilegia urbis Leucorum inter Probat. Hist. Tullensis pag. XXXVII: *Fossatas, barras, et defendicula factas et facta, erectas et erecta manu tenere, etc.* Occurrit eadem notione apud Th. *Madox* Formul. Anglic. pag. 47.

¶ 2. **FOSSATA,** Sepulcrum. Miracula B. Simonis de Lipnica inter Acta SS. Julii tom. 4. pag. 532: *Item tres feminæ .... ulcere pestilentico validius tortæ, emisso pacto Fossatam Simonis visendi, continuo pristinæ restituuntur sanitati.* Vide *Fossa* 3.

¶ **FOSSATARIA,** Præstatio quæ aut Ecclesiæ aut domino fit post obitum alicujus, a *Fossa*, sepulcrum, ducta origine. Concil. Legion. ann. 1012. can. 23: *Clericus vel laicus non det ulli homini rausum, Fossatariam aut maneriam.* Synodus Compostell. ann. 1114. can. 8: *His qui servilis conditionis jugum sustinent, vel qui quadragesimalia tributa persolvunt, redditus solitos qui Fossataria et Luctuosa nuncupantur, relaxamus, si patrum parentumve suorum hæreditates incolunt.* Charta Ferdinandi Regis Hisp. æra 1081. apud Antonium *de Yepez* in Chronico Ordinis S. Benedicti tom. 6: *Tam servus quam ingenuus, seu fiscalis, non faciat aliquot fiscale servitium Regis, non reddat aliquid pro homicidio quod fecerit, non rausum quamvis fecerit, non Fossataria, non sigillum positum in hæreditate.* Suspicor *Fossatariam* tributum esse *Luctuosæ* Hispanorum, et Anglorum *Herioto* non multum absimile, quod ab hæredibus exsolvendum fuerit post obitum propinquorum; verum in quo præcise situm fuerit, haud mihi facile divinatu.

FOSSATELLUM, Fossatum minus, in Bulla Honorii III. PP. apud Ughellum tom. 2. Ital. Sacr. pag. 822. [et in Chronico Farfensi apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 537.]

* **FOSSATELLUS,** Italis, *Fossatello*, Fossa minor, in Instr. ann. 1297. apud Lam. in Delic. erudit. inter not. ad Hodoepor. Charit. pag. 115. Vide *Fossatellum.*

¶ **FOSSATERA,** Idem quod *Fonsadera.* Vide locum in *Manneria.*

* **FOSSATERIUS,** Fossor, qui fossas urbium, vel castrorum curat. Charta ann. 1288. ex Tabul. Auxit.: *Item vult dominus abbas quod sint liberi et immunes a præstatione decimæ personalis, messagerii et Fossaterii, et illi qui se ad scindendum accidentaliter se conducunt.* Vide infra *Fossator.*

FOSSATOR, Qui fossas facit, apud Eigilem in Vita S. Sturmii Abbat. Fuldensis n. 20.

1. **FOSSATUM,** Vallum, fossa: sed ea præsertim, quæ circa urbium mœnia circumducitur nostris, *Fossé.* Gloss. Gr. Lat.: Τάφρος, *Fossa, sepes, Fossatum.* Papias: *Fossatum dictum, quod multas fossas habeat.* Leges Luithprandi Regis Longob. tit. 31. § 1. [** 46. (5, 17.)]: *Si quis Fossatum in terra alterius fecerit, etc.* Anastasius Bibl. in S. Silverio PP. pag. 38: *Fabricis murorum et reparatione Fossati, circumdedit civitatem Romanam.* Albertus Aquensis lib. 4. cap. 30: *Vallo immenso, quod dicitur Fossatum.* Regula Magistri cap. 15: *Non enim secura possunt esse Fossata, ubi intus est hostis.* Willelmus Brito lib. 7. Philipp.:

Aggere congesto Fossata implere studentes.

Petrus de Vineis lib. 2. Epist. 49: *Non est habilis resistentiæ locus, quem murorum non munit ambitus, aut concavitas Fossatorum.* [Chron. Domin. de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 571: *Deinde Cidiniolam adveniens,... illam Fossatis maximis fecit optime circumdari et bene muniri.*] Vide Vegetium lib. 4. de Re Milit. cap. 16. etc.

¶ FOSSATUM DUORUM JACTUUM, Cujus latera e terra effossa hinc inde veluti aggere muniuntur. Ibi construebantur castella lignea quæ *bretachias* vocabant. Charta ann. 1160. apud D. *Brussel* de Usu feud. tom. 1. pag. 382: *Controversia erat... de domo quadam quæ nominatur Savigniacum, partem cujus jam firmaveram, cum Fossato duorum jactuum. Hujus vero rei compositio tali pacto terminata est: ita videlicet, quatenus illud quod jam firmatum fuerat cum Fossato duorum jactuum, remaneret; reliquum vero, cum uno jactu Fossati tantum et sepe sine briteschia, firmetur.*

☞ A *Fossatis* quibus castellorum mœnia circumdari ac muniri consue-

verant, *Fossata* dicta a recentioribus interdum ipsa castra observat Valesius in Notitia Galliarum pag. 404. Quod firmatur ex Charta ann. 1112. tom. 1. Hist. Lotharing. col. 533: *Ad hæc Amelinam, cum filiis suis, et Oldericum de Nos; qui infra ambitum prædicti Fossati vestri morabitur, qui vestri caput, aut de possessione S. Mariæ, aut S. Apri fuerint, liberum usum, aquæ, sylvæ et pabuli cum aliis participabunt.*

FOSSATUS, Eadem notione apud Latinum, Myrsontium, et Innocentium Gromaticos, Alexandrum Abbat. Celesinum l. 2. cap. 42. et in Vita S. Baboleni tom. 1. Hist. Franc. pag. 661. Latinus et Myrsontius de Limitib. pag. 261: *In sequentibus lineis Fossatos, quos Augusteos appellamus.* Infra: *In locis montanis terminos posuimus, rotundos, quos Augusteos vocamus, pro hac ratione quod Augustus eos recensuit, et ubi fuerunt, lapides alios constituit, etc.* [Charta Ricardi Coventrensis Episc. apud Thom. *Madox* Formul. Anglic. pag. 245: *Partem bosci mei Acleæ, per viam quæ tendit Berofordiam, sicut ego et R. Archidiaconus Salopiæ et Clerici nostri præsentes eis assignavimus, et Fossatu clausum, et Bromurst, et terram usque ad Fossatum S. Ceaddæ.* Gregor. Monachus in Chronico Farfensi apud Muratorium tom. 2. part. 2. col. 533: *Descendentes in pertinentiam Ophiani ab ipso Fossatu Sculculæ, etc.* Computus ann. 1202. apud D. *Brussel* tom. 2. de Feudorum usu pag. CXCVI. col. 2. ad calcem: *Pro liciis circa Fossatos faciendis, etc.*]

☞ Inter Nobilium Comitatus Campaniæ privilegia recensetur jus faciendi *fossata*, in Charta ann. 1228. ex Chartular. Meld.: *Hac ratione quod quilibet Gentilis homo habens libera feoda in comitatu Campaniæ potest et debet, quando vult absque contradictione facere vivaria et Fossata in terra sua et retinere de aqua currenti per terram suam, prout est et necessarium.*

2. **FOSSATUM.** Obligatio, qua *Fossatis* urbium reficiendis tenentur cives. Charta Lud. reg. Fr. ann. 1148. in Tabul. S. Dionysii: *Palagium, expeditionem, latronis redditionem, Fossatorum castelli sui relevationem, etc.* Alia ex Tabul. Monast. Longi Pontis in Diœcesi Paris.: *Dedit Deo et S. Mariæ de Longoponte consuetudinarium carretum et Fossatum de Ver, quæ pater suus et idem ipse in eadem villa habuerunt.* Charta Ottocari Regis Bohemiæ ann. 1221. in Bohemia Pia pag. 88: *Collectas generales ædificationes castrorum, Fossata,... et omnia alia gravamina.* Charta Communiæ Meduntensis ann. 1150: *Communes necessitates, ut de excubiis, de catenis, de Fossatis faciendis et de omnibus ad villæ munitionem et firmitatem pertinentibus ab omnibus communiter procuretur.* Charta Communiæ Atrebatensis ann. 1211. § 39: *Qui fossare debent, ad Fossatum veniant sicut debent.* Charta ann. 1230: *Cum nos ad Fossata castri Matriolarum reparanda semel in anno possemus citare homines S. Germani,.. et eos tantummodo per triduum retinere, etc.* Vetus Inquesta in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano: *Debet tres menses de custodia, et hospites sui debent Fossata.* Charta Communiæ S. Richarii: *A Fossis, ab excubiis, a tallione liberos. Operatio vallorum,* tom. 1. Monast. Angl. pag. 192. Vide Roverium in Reomao pag. 328. Hinc agri militibus dati cum onere *circa curam Fossati tuitionemque limitis servandi,* in l. 1. Cod. Th. de Terris limitan. (7, 15.) Adde Concilium Lateranense ann. 1179. can. 19.

° A qua obligatione qui exempti erant, dicebantur non debere *service de besche, ne de pele,* ut in Libert. Calesii renovatis a Mathilde Comit. Attrebat. ann. 1304. ex Reg. 69. Chartoph. reg. ch. 365: *Li bourgois de Calais ne doivent nul service à leur seigneur, ne de besche, ne de pele; se ce ne soit encontre la defense de la mer.* Vide supra *Fossamentum.*

FOSSAGIUM, Eadem notione, in Charta Henrici II. Regis Angl. apud Sammarthanos in Archiep. Turonensib.: *Ab omni servitio, et talliagio, pontagio, teloneo, passagio, Fossagio, exercitu, etc.* [Similia habes in Anecd. Marten. tom. 1. col. 573. et 647.]

3. **FOSSATUM**, Exercitus, seu potius Castra vallo et *fossis* circumducta. Quam primum enim exercitus hostium terras ingreditur; fossis eorum castra muniuntur. Gloss. Bassil. in Φόσσα: Ἐξ οὗ καὶ φοσσάτον ὀφείλει καλεῖν, μεθ' ὅ τὸ στρατόπεδον εἰς τὴν τῶν πολεμίων γῆν εἰσελθὸν ἄρξεται ποιεῖν τάφρον, ἤτοι παρεμβολὴν, ἤγουν κάστρον, τουτέστι φόσσαν, etc. Capitolinus: *Castra omnia Fossato circuibat.* Claudianus lib. 2. in Rufinum:

... Adventumque tremens se cogit in unam
Planitiem, tutoque includit pascua gyro.
Tum duplici Fossa non exuperabile vallum
Asperat alternis subdibus, etc.

Prudentius Peristeph.:

Machinis murum ferire, castra Fossis cingere.

Idacius in Fastis: *Ipso anno profectus est Valens ex urbe ad Fossatum.* Gesta Constanti M.: *Odoacer abiit in Veronam, et fixit Fossatum in campo, etc.* Infra: *Veniens in Pineta, fixit Fossatum.* Rursum: *Ingressus in Pineta, in Fossato Patricii Theoderici, etc.* Anastasius Bibl. in Joanne VI.: *Sacerdotes ad Fossatum, in quo in unum convenerant, misit.* In Stephano III.: *Ipsi vero Franci, introeuntes clusas, cunctum Fossatum Longobardorum, post peractam cædem, abstulerunt, spolia multa auferentes.* Charta Henrici Comitis Portugalliæ, apud Brandaon. tom. 4. Monach. Lusitan. pag. 281. v.: *Et de præda de Fossato non detis nobis plus quam quintam partem, et azagat, et vobis remaneant duas, etc.* Charta Alfonsi Regis Portugalliæ apud eumdem lib. 15. cap. 24: *Salvo, quod mihi et successoribus reservo in perpetuum, videlicet collectam monetam, hoste, annaduam, appellidum, Fossadum, justitiam, servitium et ajudam.* Idem Rex In Foris Alcaçonensib. eræ 1267: *Et duas partes dos cavaleiros vadant in Fossado, et tertia pars remaneat in villa, et una vice faciant Fossado in anno: et qui non fuerit ad Fossado, pectet pro foro 5. sold. pro Fossadeira, etc. omnes milites, qui fuerint in Fossado, vel in guarina, de cavallos, qui se perdiderint in algara, vel in lida, etc.* Adde Annales Franc. ann. 801. Annales Bertinian. ann. 862. Aimoinum lib. 4. Hist. Franc. cap. 90. Rufi Leges milit. et Notas nostras ad Alexiadem pag. 341. Ita φοσσάτον usurpant non semel Scriptores Byzantini. Procopius lib. 3. de Ædific.: Χῶρος τίς ἐστιν, ὅνπερ καλοῦσιν οἱ ἐπιχώριοι Λογγίνου φοσσάτον· ἐπεὶ Λογγῖνος ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις Ῥωμαίων στρατηγὸς στρατεύσας ἐπὶ Τζάνους ποτὲ, τῇδε πεποίηται τὸ στρατόπεδον. Glossæ Basilic.: Κάστρον, ἤτοι φοσσάτον. Leo in Tactic. cap. 11. § 1: Κυρίως γὰρ τὸ φοσσάτον τὸ ἄπλικτον τοῦ ὅλου στρατοῦ καλεῖται. Ita Chronicon Alexandr. pag. 914. et Martyrium Bacchi Junioris pag. 101. Hinc traducta vox ad ipsum exercitum, ut apud eumd. Leonem in Tactic. cap. 4. § 1. Consule Glossaria Rigaltii, Meursii, Fabroti et aliorum. [Adde Glossarium mediæ Græcitatis, et Lexicon Militare Caroli de Aquino.]

¶ 4. **FOSSATUM**, Canalis latior, in Charta ann. 20. Henrici III. Reg. Angl. apud Th. *Blount* in Nomolex. Anglic.: *Ex dono Henrici Regis avi nostri unum Fossatum tam largum, quod naves possint ire et redire a flumine de Withonia usque ad Tupholme.*

° 5. **FOSSATUM**, Territorium, ut videtur, certis limitibus quasi *fossato* circumcinctum. Charta Innoc. II. PP. ex Chartul. episc. Paris. fol. 9. v°.: *Præterea pactum et conventionem inter te et karissimum filium nostrum Ludovicum regem Francorum illustris memoriæ factam de loco in suburbio Parisius sito qui Campellus nominatur, tibi nichilominus confirmamus, ita videlicet quod tertia pars totius redditus Fossati illius terræ, sive in censu, seu in emptionibus, venditionibus, questibus, aut aliis quibuscumque modis aliquid inde processerit, tibi et successoribus tuis* (episcopis Paris.) *absque diminutione aliqua persolvatur.* Hæc eadem totidem verbis repetuntur in sequentibus Romanorum pontificum Diplomatibus.

°° JUDICIUM IN FOSSATO. Vide in *Judicium.*

FOSSATURA, Fossatum. W. Thorn. ann. 1363: *Rex concessit 250. marcas pro Fossatura et claustura civitatis.* Vide *Fossura.*

FOSSE, [Iter celebrius in Anglia *Fossis*, ut putant, utrinque munitum.] Vide *Erminstreat.*

¶ **FOSSEIUM**, ut supra *Fossatum* 1. Tabular. Abbatiæ Clarimontis: *Ego Andreas dominus Vitreii dedi Abbatiæ Clarimontis Robertum Babin habitatorem domus plateæ, quam dedi eis in Fosseio Vitreii, quietam de theloneo, passagio et pontagio, concedentibus Alano et Roberto fratribus meis.* Charta Willelmi de Malconvenant in Chartul. S. Fromondi: *Terra... sicut Fosseia Prioris dividunt.* Chartularium S. Vandregesili tom. 2. pag. 1418. ex Charta ann. 1274: *Ego quitavi et dimisi eisdem Religiosis unum boissellum avenæ annui redditus, quod hæredes Ricardi et Johannis mihi reddebant annuatim.... pro Fosseio et pro alneto sito juxta mesnillum, quod tenebant de me.* Occurrit rursus in Tabulario Abbatiæ Nioselli.

° **FOSSELLA**, Italis, *Fossetta*, Fossula. Instr. ann. 1297. apud Lam. in Delic. erudit. inter not. ad Hodoepor. Charit. pag. 115: *Sicut jacet quædam fovea seu Fossella, vel via usque in strata, etc.* Vide supra *Fossatellus.*

¶ **FOSSERARIUS**, Fossor. Vide locum in *Foxorada*, post *Fossoriata.*

¶ **FOSSERATA** VINEÆ, in Codice censuali Calomontis, est tantum vineæ, quantum ligone vinitor fodere potest una die. Vide *Fossoriata.*

¶ **FOSSETUM**, ut *Fossatum* 1. Codex Legum Norman. apud Ludewig. tom. 7. pag. 322: *Ex casu autem eveniunt, ut diruptiones exclusarum, innovationes fossetorum, reparationes domorum, etc.* Chartular. S. Vandregesili tom. 1. pag. 65: *Concessimus et tradidimus Roberto Faussart et Isabel uxori suæ tenementum illud quod situm est apud Rothomagum supra Fossetum, etc.*

° **FOSSIATOR**, Fossor, nostris alias *Fossier*, cujus opus *Fossoirie* dicebatur. Charta Math. comit. Pontiv. ann. 1241. in 1. Lib. nig. S. Vulfr. Abbavil. fol. 6. v°: *Tenementum quod fuit Richardi le*

parkeminier et Renoldi Fossiatoris in novo vico. Lit. remiss. ann. 1409. in Reg. 164. Chartoph. reg. ch. 129 : *Un baston ferré, nommé loucet, qui est instrument à fossiers et gens de tel mestier... pour cause de certain ouvrage de fossoirie, etc. Jehanin le Crotois, Guyot Jesson, Fossiers et faiseurs de chaussées d'estangs, etc.* in aliis ann. 1454. ex Reg. 184. ch. 508. Vide supra *Fossaterius*.

FOSSIDARE, Fossam facere, fodere, in Charta ann. 1179. Vide *Aspaldare* [et *Fossodare.*]

1. FOSSINA, Fuscina, Italis *Fossina*, Instrumentum ad capiendos pisces. Petrus de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. ult. : *Est autem Fossina ferreum instrumentum, habens multas acuitates, quarum quælibet habet barbulam ad tenendum, et sunt aliquantum distantes ab invicem, quod piscator habet in capite hastæ lanceæ, vaditque cum eo quiete in navi per aquas, et cum piscem videt, eum fortiter ferit, et infixum tenet, etc.*

✱ 2. **FOSSINA.** Vide *Fuxina.* [Fr.]

FOSSINAGAR. Lex Longob. lib. 3. tit. 4. § 1. [** Rothar. 363.]: *Si quis caballos iter facientes de stipula aut de ipsis pascuis, ubi alia pecora pascuntur, movere præsumpserit, in octogilt caballos componat, quod ipsos de arvo campo, quod est Fossinagar, movere præsumpserit.* Edit. Heroldi tit. 108. habet *Fonsaccar*, [et Muratorius, *Fossinegar.*] [** Vide Graffii Thesaur. Ling. Franc. tom. 1. col. 133. voce *Furnacar* (ita ex cod. manuscr. restituit.)]

¶ **FOSSIS,** pro *Fossa*. Exstant apud Rymerum tom. 4. pag. 776. Litteræ Regis Angliæ *ad Antonium de Fossibus.*

¶ **FOSSODARE,** Fodere, ligone terram vertere. Chartular. Ecclesiæ Aptensis fol. 84. v°. : *Ut ipse Durante ipsam terram bene plantare vite, et Fossodare et propagare studeat.* Galli dicunt : *Fossoyer la vigne.*

° **FOSSONATA.** Charta ann. 1320. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 364 : *Nec non quaterviginti Fossonatas* (sic) *vinearum vel circa eidem domui contiguas....... deliberamus.* Sed leg. *Fossoriata*. Vide in hac voce.

FOSSORES. Vide *Fossarius*, et *Talparii* in *Talpa*, [necnon et infra *Fossorum.*]

FOSSORIATA, Modus vineæ ; quantum quis uno die *fodere* potest. Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 53 : *Et habet de prato 8. sextariatas in loco, ubi dicitur Pendelupum, et habet 6. Fossoriatas vineæ in clauso Avonis Canonici, qui vocatur Porcils.* Necrologium Prioratus S. Roberti Conillionis prope Gratianopolim, 8. Kl. Junii : *Pro quo Michaele debemus habere anniversarium usque ad 20. sext. scilicet de 3. sextariis frumenti, qui faciunt apud S. Vincentium li Faurot, et de 6. Fosoiratis vineæ ad Lesruma de Balma.* Tabularium Eleemosynæ S. Pauli Viennensis : *Et iterum damus ei de nostro alodo, quantumcumque septuaginta homines fodere potuerunt in loco, qui dicitur Bugruns.* Tabular. Prioratus de Domina in Delphinatu Ch. 27 : *Petrus Humbertus aufert nobis terram,... ubi plantavit 20. Fossariatas vineæ, etc.* Alibi : *Contulit unam vineam, quæ continet 2. Fossoriatas.* [Instrum. anni 1342. in Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 84 : *Item et vineas contiguas Castro Montisflurili, pertinentes ad dictum Castrum, quæ continent circa 60. Fossoriatas.* Et infra : *Circa mille et quingentas Fossoriatas vineæ.*]

¶ Fossoyria, Fossoyriata, Eodem significatu. Chartophylacium regium Regest. 87 : *Item circa quatuor Fossoyrias vineæ sitæ in Convenent juxta vineam Anthonii Galerii et fratrum suorum. Item circa duas Fossoyrias vineæ sitæ in loco prædicto.* Ibidem : *Item tres Fossoyriatas vineæ sitæ loco dicto en Convenent juxta vineam Johannis Darbonis... Item unam Fossoyriatam vineæ sitam in closo de Quartovenis juxta vineam aliam ipsius Johannis.* Pluries ibi occurrit. *Fosserée* dicitur in pago Burgiacensi et Gesiacensi.

Fossoyrata, in Charta ann. 1339.

¶ Fossoyria, Fossoyriata Terræ, Modus agri idem qui modus vineæ. Chartophylacium regium Regest. 87 : *Idem dimidiam Fossoyriam terræ sitæ ibidem juxta vineam Guillelmi Espa........ Item circa unam Fossoyriam terræ cum arboribus, etc.* Ibidem : *Item tres partes... cujusdam Fossoyriatæ terræ cum arboribus... Item quatuor Fossoyriatas terræ sitæ in Gorhia d'Aloy.* Ibi non semel occurrit.

Foxorada, Eadem notione. Tabularium sancti Andreæ Viennensis : *Ego Achardus istius Congregationis Monachus dono Beato Andreæ sanctoque Maximo quinque Foxoradas vineæ mei alodi, et partem terræ meæ, quæ videtur soli mihi habere et possidere in villa Cummernaici. Atque iterum concedo quindecim Foxoradas vineæ, quæ sunt sitæ in Parochia B. Petri, etc.* Occurrit ibi non semel. Idem Tabularium : *Donamus vineam, quam octo Fosserarii una die fodere valent.*

FOSSORIUM, Ligo. Gloss. Lat. Gall. : *Ligo, Hoë, ou Fossour.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Fossorium dictum, quod foveam faciat, ipsa est scudicia.* Idem : *Ligones, fossoria.* Gloss. Anglo-Sax. Ælfrici : *Fossorium,* Costere. Alibi : *Scudicia, vel Fossorium,* spad. Vide *Vanga.* Ugutio : *Fossorium, ligo, cum quo foditur.* Alibi : *Rastrum, instrumentum rusticorum, vel Fossorium duplex.* Gloss. Arabico-Lat. : *Sotica, dicta eo quod circa Codicem terram aperiat : alii eam Fossorium vocant.* Charta Hervei Comitis Nivern. ann. 1204. in Tabul. Eccl. Autissiod fol. 234 : *Quicumque cum Fossorio terram lucratus fuerit, 2. bichetos frumenti annuatim mihi reddet.* Charta Alienoræ Reginæ Angl. : *Exartarius pro Fossorio 3. den. dabit.* [Charta Wichardi de Belli-joco inter Instrum. tomi 4. novæ Gall. Christ. col. 279 : *Pauperiores vero qui manibus laborant, vel cum Fossoribus suis unde vivunt, reddent medietatem mensuræ.* Ubi *Fossoribus* idem puto quod *Fossoriis.* Charta telonei S. Bertini in Tabular. ejusdem Eccl. : *Carteia Fossoriorum sine ferro 11. den.*] Occurrit apud S. Audoenum in Vita S. Eligii, auctorem Miracul. S. Mengoldi Mart. n. 1. Petrum Damiani lib. 2. Epist. 14. in Vita S. Joan. Episc. Tragur. pag. 13. apud Ordericum Vital. lib. 10. pag. 794. Leonem Episcopum Atinensem de Translat. S. Marci Mart. Guigonem in Statutis Ordin. Cartusiensis cap. 57. § 4. Rollandinum in Chr. lib. 10. cap. 5. [Radulfum Cadom. in Gestis Tancredi inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 174. Cæsarium lib. 7. Miracul. cap. 39. ubi *Fossorium* de lecto Eremitarum, quia ad instar foveæ formabatur, perperam est interpretatus Macer in Hierolex. ad hanc vocem,] etc. Vetus Carmen vernaculum MS. de Inventione S. Crucis :

En sa main le Fessoir à pris,
Pour commencer le fondement.

Perperam *Sofosorium,* pro *Fossorium* habetur in Canonib. Hibern. lib. 38. cap. 7.

Fodesorium, in Actis Episcopor. Cenoman. pag. 68 : *In vinea sua laborans, et cum Fodesorio suo eam fodiens.*

° Varie a nostris Gallice redditur hæc vox. Charta ann. 1360. in Reg. 88. Chartoph. reg. ch. 120 : *Et avecques ce lesdiz habitans de Corbie eussent effondré, pris Fossierres et autres instrumens à fossier, et fait et fait faire fossez ou fons et demaine d'iceulx religieux.* Lit. remiss. ann. 1409. in Reg. 163. ch. 475 : *Icelluy Symonnin féry ou poussa feu Thibaut...... d'icellui Foussoir, qui estoit illec pour leur labour.* Aliæ ann. 1469. in Reg. 195. ch. 226 : *Lequel Caylar avecques ung Foisson* (ou *Foissou*) *qu'il tenoit en sa main, besoignoit audit pré. Ung petit piochon, autrement dit Fosseur,* in Reg. 208. ch. 139. Vide supra *Fessorius*.

¶ **FOSSORIUS.** Sus, porcus, nisi me fallo, quia terram rostro vertit, *fodit.* Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 12. col. 2 : *Solvunt in pascione denarios* iii.... *ad Nativitatem Domini Fossorium* 1. *pullos* iii. *ova* xv. *corvadas, carrop. manop.* Et fol. 16. v°. : *Sunt ex ipsis mansis* xxii. *qui solvunt ad tertium annum soales* xxii. *et Fossorios* xxx. *pullos,* clx. Ubi *Soales* porcellos interpretor.

¶ **FOSSOYRATA,** Fossoyria, Fossoyriata. Vide in *Fossoriata.*

° **FOSSULIA,** diminut. a Fossa. Charta permutat. ann. 1392 : *Quandam domum fortem, cum domibus, domiciliis,.... quadam via media et Fossulia dictæ villæ Alavardi.* Vide supra *Fossella.*

¶ **FOSSUM,** et Refossum, *Fossé et Contre-fossé.* Vide *Fossatum* 1. Chron. Modoet. apud Murator. tom. 12. col. 1163 : *Dicta terra de Modoetia fuit murata per circuitum, et extra dictam Fossam magnam dictæ terræ factum fuit Fossum et Refossum, et strata levata circumquaque terram.* Vide *Fossa* 1.

FOSSURA, Fossa, Gloss. Gr. Lat. : Σκαφετός, *Fossura, occatio, bidentatio.* Σκάφη, τὸ ὄρυγμα, *Fossura.*

° **FOSSUS,** Foxus, pro *Fassus* vel *Fessus,* et *Faxus,* Fascis, Gall. *Botte.* Charta Phil. Pulc. ann. 1312. in Reg. 48. Chartoph. reg. ch. 28 : *Item quatuordecim Foxos feni pro triginta quinque solidis, computato quolibet Fosso ad duos solidos et sex denarios Turon.* Vide supra *Faxus* et *Fessus.*

FOSTERLEANN. Leges Edmundi Regis de Sponsalibus, cap. 2 : *Postea sciendum est cui Fosterleann pertineat, vadiet hoc brigdunia, et plegient amici sui.* Saxonib. foster, est victus, cibarium ; lean, exhibere. [** Vide Thorpii Glossar. in hac voce.]

✱ **FOSTIAM.** [Pro hostia, et *Fostim* pro hoste, antiqui dicebant teste *Festo* in *Fedum.*]

FOSTRE, *Vernæ ex ancillis nati,* quibus et peculium et familiam habere concessum fuit, in jure prisco Sueonum apud Joannem Stiernhookum, pag. 208. [** Vide Grimm. Antiquit. Jur. German. pag. 319. num. 34.]

¶ **FOT.** Vide *Fod.*

FOTEGELDUM, Fotgeldum. Vide *Footegeld.*

¶ **FOTILITIUM,** perperam pro *Fortilitium,* apud Murator. tom. 12. col. 551. ex Chron. Domin. de Gravina. Vide in *Fortia* 3.

FOTINELLUM, Genus ponderis apud Anglos. Vide *Charrus.*

¶ **FOTIRE.** Vide *Focire.*

FOTRUM, Capsa, vel instrumentum, in quo scyphi feruntur, apud Cæsarium

Heysterbac. [lib. 9. cap. 29: *Mox ut residens oculos clausit, quidam ei assistens Fotrum,* (al. *fotum*) *in quali scyphi a convivantibus portari solent argentei, ostendit.*] Nostris *Fourreau.* Vide *Fodrum.*

¶ **FOTSA.** Vide *Filetius.*

¶ **FOTUS,** Fartus. Miracula S. Martialis Episc. tom. 5. Junii pag. 555: *Manufollia quæ sub capite auro Fota posuerat.*

¶ **FOUACES,** Fouacha. Vide in *Focacia.*

¶ 1. **FOUAGIUM,** ut supra *Foagium* 1. Census pro singulis *Focis* exactus. Instrumentum ecclesiæ S. Mariæ de Prato Histor. Harcur. tom. 3. pag. 182: *Habeant et teneant bene et in pace, in omni potestate mea ab omni releveo... et omni alia consuetudine, et de omni singulari servitio et opere servili et exactione et Fouagio hominum de manupastu eorum, etc.*

* 2. **FOUAGIUM,** Præparatio coriorum, quæ in *Fossa* querneo pulvere inficiuntur, unde nomen. Arest. parlam. Paris. ann. 1376. ex Cod. reg. 8312.5. fol. 53. r°: *Magistris* (tannatorum) *concesseramus, quatenus visitationem, cognitionem et interpretationem Fouagii coriorum tannatorum, etc.* Aliud ann. 1370. ibid. fol. 65. v°: *Octroyons que les quatre maistres..... ayent..... la visitation, congnoissance et interpretation du Fouage desdiz cuirs tannez.* Ubi perperam in Codice scriptum *Feuagium* et *Feuage.* Vide supra *Foëuare.*

* 3. **FOUAGIUM,** Lignatio, annona lignaria, seu, ut strictius dicam, jus capiendi lignum calefaciendo furno accommodum; de quo supra in *Fornilia.* Et quidem *Fouagium* a *chaufagio* distinguitur in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 112. v°: *Johannes de Bera Lingonensis diocesis armiger habet...... usagium suum pro Fouagio et chaufagio suis,.... de et super omni nemore.* Aliud ejusd. eccl. ibid. sign. 5189. fol. 24. r°: *Item suum Fouagium in nemore.* Vide supra *Foagium* 2.

¶ **FOUATRUM,** Jus pascendorum animalium in silvis, a Gallico *Fourrage, Feurre,* vel *Fouarre,* Pabulum. Chartularium S. Vandregesili tom. 1. pag. 372: *Salva tamen libertate et immunitate, quas ego et prædecessores mei consuevimus habere, videlicet de Fouatro et usagio in nemoribus domini Regis.* Vide *Fodrum.*

* **FOUCAGIUM,** Jus pascendi greges animalium in pascuis vel silvis, seu Præstatio ab iis, qui eo jure utuntur, exsoluta. Charta permutat. Inter reg. Franc. et Odon. archiep. Rotomag. ann. 1262. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 278: *Pertinentiæ de Gaillon, des Noes, et de Humesnil et de Douvrent sunt hæ: ..... garannæ, Foucagium, etc.* Charta ejusd. Odon. eodem ann. ex Reg. 31. ch. 29: *Terræ arabiles, vineæ, modiationes vini, prata, nemora, garennæ, Foucagium, redditus in frumento, etc.* Haud dubie a veteri Gallico *Fouc,* grex, vulgo *Troupeau.* Bellom. Ms. cap. 12: *On dit pas Fouc de vaches, ne Fouc de chevaus: mes on dit bien Fouc de pourchiaus et Fouc de brebis.* Pedag. Peron. in Chartul. 21. Corb. fol. 333: *Item le Foucq d'awes, dont le Foucq vault xxv. awes, et pour le Foucq, iiij. deniers.* Idem quod *Fouc d'oues,* in Fab. lupi et anseris tom. 1. Fabul. pag. 85. Vita J. C. Ms.:

> Dès que le pastour est ferus,
> Li Fouc des berbis est vaincus.

Quæ reddunt illud Zachariæ cap. 13. v. 7: *Percute pastorem, et dispergentur oves.* Addit, *Gregis,* Math. Evangel. cap. 26. v. 31. Hinc *Fouel,* Cœtus, turba, Gall. *Assemblée, troupe.* Lit. remiss. ann. 1377. in Reg. 111. ch. 114: *Jehannot de Villemain vit que on menoit ainsi vilainement son frere,.... meu de grant amour charnelle se féri entre ceulx qui le menoient, pour aidier à sondit frere, et féri ou Fouelz ou assemblée, et d'aventure assena à la teste un compaignon.*

* **FOUCHERIA,** Filix, a veteri Gallico *Fouchiere,* pro *Fougere.* Reg. S. Justi ex Cam. Comput. Paris. fol. 191. r°: *Item feodum comitis de Meullento apud Oissel, ... pro Foucheria, c. sol.* Lit. Phil. ducis Aurel. ann. 1361. in Reg. 124. Chartoph. reg. ch. 357: *Ouquel usaige peuent prendre.... la Fouchiere et les racines d'icelle erachier et fauchier à quelconques ferremens qu'il leur plaira.* Vide supra *Feugeria* et *Fogeria.*

¶ **FOUDRA** Plumbi. Vide *Fodra* 1.

1. **FOVEA,** Thesaurus in terra inventus. Radevicus lib. 3. de Gestis Friderici cap. 26: *Quicumque Foveam invenerit, libere fruatur ea.*

2. **FOVEA,** Tumulus. Glossar. Gr. Lat. MS.: Τάφος, *sepulcrum,...bustum, Fovea, humus.* Perperam edit. *fovens.* Epitaphium Tassilonis Ducis Bavariæ:

> Conditur hac Fovea, quem, pie Christe, bea,
> Tassilo Dux primum, post Rex, Monachus sed ad [imum,
> Idibus in ternis decesserat iste Decembris.

Vide *Fossa* 3.

In Foveam Mitti. Imus carcer, nostris, *Bassefosse.* Synodicon Raphaelis Archiepisc. Nicosiensis Græci sub ann. 1252. cap. 19: *Et ex hoc contingit, eos* (Clericos) *capi per milites, in Foveas mitti, et alias tractari turpiter contra Ecclesiasticam libertatem.* [Charta Matthæi Abbat. Sandion. ann. 1285. in Chartular. Domus Dei Pontisar.: *Constructis in ipsa domo Foveis et receptaculis aptis ad prisonarios custodiendos et tenendos.*] Vide *Fossa* 2.

Fovea *ad capiendos pisces,* in veteri Charta Normannica ann. 1050. tom. 13. Spicilegii Acheriani pag. 286.

✱ **FOVELA.** [Idem ac fomentum, recreatio. *Tertull. Anim.* 7. Incorporalitas est immunis a pœna, et a *Fovela.*]

FOVENTATIO. Edictum Philippi Pulcri pro Reformatione Regni ann. 1302. cap. 5. apud Pithœum: *Vivaria insuper et stagna et piscariæ, nisi piscium nutritura et Foventatione servatis, pro captura piscium non graventur,* id est, *fœtibus piscium,* pisciculis, *Rappoissonnement.* [Perperam *Fomentatio,* apud Menester. Hist. Lugd. pag. 83. col. 1.] *Silvam Fovere,* in Charta Henrici VII. Imp. ann. 1309. apud Goldastum tom. 1. Constit. Imp. pag. 318.

FOVERARE, pro *Foderare, Fourrager,* Fodrum auferre. Fleta lib. 2. cap. 41. § 13. de forestis: *Inquiratur,... quantum pastura Regis Foverata fuerit, aut deteriorata per animalia, quæ exeunt a dominibus illis.*

¶ **FOVERE** Silvam. Vide *Foventatio.*

* **FOUERE,** pro Fodere. Instr. ann. 1400. apud Lam. in Delic. erudit. inter not. ad Hodoepor. Charit. part. 3. pag. 768: *Juxta dictum flumen mandamus quod ponatur et Foueatur unus lapis ad perpetuam rei memoriam.* [⁂ Foveatur, conservetur.]

* **FOVETUM.** Vide supra *Favetum.*

¶ **FOUGERIA,** Filix, Gall. *Fougere.* Charta Libertatis oppidi S. Palladii ex MS. Coislin. num. 522: *Poterimus vendere Fougerias nostræ Forestæ.*

* **FOUHACEA,** Panis seu placentæ species, nostris *Fouace.* Charta ann. 1298. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 159. r°: *Duo membra porcina, tres Fouhaceas, etc.* Alia ann. 1319. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 155: *Item triginta panes albos, Gallice Fouaces nuncupatos, etc.* Lit. remiss. ann. 1416. in Reg. 169. ch. 381: *Le suppliant print une pouche, ou il avoit sept pains, appellez Fouasses.* Neque aliud significare videtur *Fouaron,* in Lit. remiss. ann. 1412. ex Reg. 167. ch. 5: *Les Fouarons que les compaignons ont acoustumé demander aux nopces.* Hinc *Fouassier,* qui ejusmodi panes seu placentas facit, in Charta ann. 1443. ex Chartul. Latiniac. fol. 199. v°. Vide *Focacia.*

* **FOULAGIUM,** Pholagium, Gall. *Folage* et *Foulage,* vox frequens apud Britones, qua Molitura seu ipsa molendi actio, simul et pensitatio, quam a vassallis exigit dominus pro frumenti molitura in molendinis suis, significatur. Charta Joan. ducis Brit. ann. 1271. ex Bibl. reg.: *Alia nova molendina propriis sumptibus ædifficare hac prima vice ad sufficientiam multuræ et Pholagii villæ de Kemperelle.... Homines vero communes per communem allocatum ad molendum et pholendum in dictis molendinis compellentur.... Ad sufficientiam multuræ et Foulagii.* Ibidem: *Ad molendum et folendum.* Charta ann. 1284. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1070: *Hervé de Leon .... et les seins emprès lui recegnent et aient perpetuament tote la mouste et tout le foiege* (sic) *de tote la terre,... prometons que nous, ne les noz, nez puissons rens avoir ne reclamer en la devant dite mouste, ne au devantdit Folage.* Alia ibid. col. 1119: *Le molin de Pallas, totes les moutes et le Follage des terres, demaines dessusdites, et totes les autres redevances.* Rursum alia ann. 1327. ibid. col. 1347: *Sanz ce que ladite dame, ne nul autre, qui ayet cause de lé, puisse rien prendre ne avoir de moulte ne de Foulage du gentil fé audit Mons. Hervé.* Vide supra *Folagium.*

¶ **FOULARE,** Calcare uvas, Gallice *Fouler la vendange.* Charta G. Abbatis Sangerman. ann. 1266. in Tabulario hujus Monasterii: *In cuppis dictorum hominum Foulabunt, neque de primo, neque de extremo vino solvent pressoragium.... Solvere tenebuntur in vindemiis dicto Priori et semper Foulare in dicto territorio.*

¶ **FOULERIA,** Fullonis officina, Gallice *Foulerie.* Charta anni 1257. in Tabulario S. Martini Pontis: *Domus sita apud Fouleriam de Pontisara.*

* **FOULFACERE,** Offendere, nocere, damnum inferre, ut *Forisfacere* 1. Vide in hac voce. Charta Rich. 1. reg. Angl. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 115: *Si quis eis* (canonicis) *vel rebus suis in aliquo Foulfacere præsumpserit, id eis sine dilatione emendari faciatis.* Hinc *Foulle,* Offensa, vituperium, in Lit. remiss. ann. 1478. ex Reg. 206. Chartoph. reg. ch. 379: *Le suppliant courroussé des parolles qu'icellui Parisot avoit proférées à nostre Foulle, en favorisant.... ceulx qui tenoient party à nous contraire.*

* **FOULLEIA,** an Foliorum florumve sparsio in ecclesia, uti in majoribus festis fieri solitum erat; quod pedibus calcantur sic dicta? Vide *Jonchare.* Comput. Ms. ann. 1239: *Pro Foulleia facta ad Meledunum in Penthecostes per Johannem Pinco, xlix. sol.*

FOUNINARE, Fœtum edere, proprium damarum. Fleta lib. 2. cap. 41. § 33: *Qui fecerint vastum in foresta, ... maxime,*

ubi damæ solebant Founinare, et habere defensionem cum fœtibus suis.

¶ **FOURARE,** Instruere, pellibus ornare, Gallice *Fourrer.* Statutum Caroli V. Fr. Reg. ann. 1371. de almutiis Canonicorum S. Capellæ Parisiensis : *Tenebuntur habere et deferre... almutias de griso, seu de pellibus grisis, Fouratas de minutis variis.*

° **FOURBISSOR.** Vide supra *Forbissator.*

° **FOURCERIUS,** Qui capsulas et scrinia, *Forciers* nuncupata, facit, vel scrinii seu capsulæ regis custos. Vide supra *Forcerius.* Charta Phil. V. reg. Franc. ann. 1317. in Reg. 53. Chartoph. reg. ch. 248 : *Cum carissimus dominus et germanus noster Ludovicus, quondam dictorum regnorum rex, dum viveret, dilecto Johanni dicto Pimorim, tunc Fourcerio suo, nunc nostro,..... concessisset, etc.* Nisi legendum sit, *Fourrerius.* Vide infra in hac voce.

° **FOURCHATA,** Tridens, merga, nostris alias *Forchat, Fourchat, Fourchel,* et *Fourchette,* sive ex ligno, sive ex ferro. Arest. parlam. Paris. ann. 1319. ex Reg. *Olim* fol. 399. v° : *Armati Fourchatis, ensibus et aliis generibus armorum, etc.* Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 160 : *Thomas Perrote estant allé en une vigne et ayant trouvé qu'on lui avoit osté un Fourchel, dont il avoit lors à faire, il se transporta pardevers Jaquinot,... et lui demanda s'il avoit osté ledit Fourchiel.* Aliæ ann. 1414. in Reg. 168. ch. 69 : *Lesquelles femmes prindrent trois menuz barreaux de fer et une piece, nommée Forchette, ployée en trois ; lesquelx barreaux et Fourchette povoient peser environ* 210. *livres de fer. Un baston nommé Forchat*, in Lit. remiss. ann. 1416. ex Reg. 169. ch. 123. *Ung baston, appellé Forchat, qui est en maniere d'une forche,* in aliis ann. 1461. ex Reg. 198. ch. 11. *Fourchier,* eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1388. ex Reg. 135. ch. 112 : *Icellui Jaquemin sailli avant en tenant un gros et pesant baston, appellé Fourchier.* Vide supra *Forchia* 2. et *Forchonus.*

° **FOURCUS,** Furca, quidquid in angulum acutum desinit, nostris *Fourc.* Charta Phil. V. reg. Franc. ann. 1317. in Reg. 53. Chartoph. reg. ch. 304 : *Usagium frondis seu branchæ et tertii Fourci, in foresta nostra Acatici, pro suo ardere.* Lit. remiss. ann. 138. in Reg. 109 : *Laquelle femme moult courroucée en le bout ou Fourc d'un pommier, dont ils estoient assez près, elle le cuida férir dudit coustel en la joue senestre. Fourq,* Via in furcas divisa, in Lit. remiss. ann. 1452. ex Reg. 181. ch. 170 : *En ung Fourq, et croisée de deux chemins, etc.*

¶ **FOURMARIAGIUM,** Idem quod *Forismaritagium.* Charta ann. 1236. ex Chartul. Monaster. S. Quintini in Insula pag. 344 : *Salvis et retentis eisdem Abbati et Conventui cavagiis, mortua manu, et Fourmariagiis hominum suorum.*

¶ **FOURRAGIUM.** Vide *Fodrum.*

¶ **FOURRATURA,** Pellitium, Gall. *Fourrure.* Inquisitio MS. pro Canonizatione S. Yvonis : *Cum esset D. Yvo Officialis Episc. Trecorensis, et habuisset ab illo bonas vestes fouratas, ipsarum vestium Fourraturas pauperibus erogavit, ipsas vestes sine Fourraturis portans, et fingens se de illis Fourraturis aliud fecisse.* Inquisitio alia pro Canonizatione Caroli Blesens. ann. 1370. apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. pag. 556 : *Et Fourraturam venderet pro necessitatibus pauperum.* Vide *Foratura.*

° **FOURRERIA,** Cella lignaria, officium in hospitio regio, Gall. *Fourriere.* Charta Phil. Pulc. ann. 1304. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 476. v°. col. 2 : *Jaquetus de Trecis valletus Fourreriæ Johannæ reginæ, etc.* Vide supra *Foreria* 1.

° **FOURRERIUS,** Gall. *Fourrier,* Designator hospitiorum. Charta Phil. Pulc. ann. 1307. in Reg. 44. Chartoph. reg. ch. 4 : *Johannem Festuce, burgensem de Moreto, dilectum Fourrerium nostrum, etc.* Alia Phil. V. ann. 1318. in Reg. 56. ch. 321 : *Dilecto Johanni, dicto Broudier, Fourrerio nostro servienti placiti spatæ de Turiaco in baillivia Cadomensi, etc.* Vide *Forrerius* in *Fodrum.*

¶ **FOURURA,** Eadem, ut videtur, notione. Chartular. Latiniac : *Nullus mercator non debet dare fidem ad exitum portæ de rebus quas portat vel mutat, nisi de Fourura et armatura ferri.*

¶ **FOUSSATUM,** ut *Fossatum* 1. Vide locum in *Bisturris.*

¶ **FOX,** pro *Faux,* Aditus, strictus ingressus, Gall. *Avenue, Entrée, Passage étroit.* Memoriale Potestatum Regiensium ad ann. 1218. de Obsidione Damiatæ : *De paganis vero circa duo millia sunt mortui, et captum fuit unum de lignis Christianorum, quod erat ante Focem Damiatæ.*

¶ **FOXA.** Vide in *Faicia.*

⁎ **FOXIA,** eadem notione, qua *Fossa, Fossatum.* Vide in his vocibus. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 440 : *Statuimus et ordinamus quod ab angulo domini Rolandini domini Cecilie usque ad turrim Carbonensium, et usque desubtus Foxie place majoris debeat seligari, etc.* [Fr.]

⁎ **FOXINA.** Vide *Fuxina.* [Fr.]

¶ **FOXORADA.** Vide *Fossoriata.*

¶ **FOXSORANUS,** Fossor vineæ, vinitor, Gallice *Vigneron.* Charta anni 1182. inter Instrum. tom. 4. novæ Gall. Christ. col. 191 : *De singulis focis Foxsoranorum sex denarios in festo S. Remigii per obedientiarium reddendos et requirendos.*

° Melius *Foxsorarius,* in eadem Charta inter Probat. tom. 1. Hist. Burg. pag. 59. col. 2. Vide supra *Fossare* 2.

° **FOXUS,** pro *Faxus,* Fascis. Vide supra *Fossus.*

¶ **FOYASSIA,** Placenta quæ ad *focum* seu ignem familiarem coquitur, nostris *Fouache.* Inter præstationes quæ certis diebus fiebant dominis a vassallis et subditis recensetur in plerisque veteribus Instrumentis. Idem quod *Focacia.* Vide in hac voce. Chartophylacium regium Regest. 87 : *Item circa aliud dymidium jornale situm versum Marrellum..... pro quibus omnibus debet domino unam mondinam frumenti pro Foyassiis.* Ibidem : *Item, tenet a domino ipse Gononus et Johannes Morelli ejus nepos et eorum parerii quædam nemora et quosdam essartos sitos in costis Montis Allodii usque ad rivum d'Aloy pro quibus et pluribus aliis rebus faciunt domino pro magnis Foyassiis et parvis novem curtas frumenti, unum festarium vini et duodecim denarios monetæ currentis.* Occurrit ibi non semel.

° **FOZA,** vox Italica, Ornatus species, idem fortean quod supra *Flocus* 2. Vide in hac voce. Chron. Placent. ad ann. 1388. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 581 : *Qui capucii sunt parvissimi, cum becho longo quasi usque in terram, ita quod omnes videntur esse in Foza, sic sunt parvi dicti capucii et stricti circum circa apud ipsos ; tamen non sunt in Foza.* Barel. serm. 2. in Dom. 1. Quadrag. : *Superbiunt mulieres in vestibus, in novis Fozis et recamaturis.* Vide supra *Forzeum.*

° **FOZILE.** Charta ann. 1104. apud Besl. inter Probat. Hist. comit. Pictav. pag. 424 : *Ibi super sacratissimum corpus reliquimus, cum quodam Fozili huic chartæ inhærenti, omnia quæ injuste reclamabamus.*

¶ **FRAAGIUM.** Vide *Freagium.*

¶ **FRABUTATIO,** Prævaricatio, concussio, Gall. *Malversation.* Hist. Cortusior. l. 8. ad ann. 1340. apud Muratorium tom. 12. col. 903 : *Eodem mense* (Augusto) *decapitatur Pregadius de Caradesso, judex et socius Potestatis, propter Frabutationes quas commiserat in officio.*

¶ **FRACASSARE,** Rumpere, Evertere, a Gallico *Fracasser* : quod proprie sonat Magna vi et fragore confringere. Bibliotheca vetus Hispana tom. 1. lib. 6. cap. 4. pag. 334. et lib. 2. Laimund. Antiq. Lusitan. : *Celtis enim quidquid patriæ nostræ hac ætate boni evenit, deberi necesse est ; illi enim turres Fracassatas, si forte erant, levaverunt.* Itali *Fracassare, Fracasciare,* eadem notione usurpant.

° **FRACCHINELLUS,** Funis species. Comput. MS. fabr. S. Petri Insul. ann. 1367 : *Item datum pro sex Fracchinellis pro hourdo ligando, viij. sol.*

¶ **FRACELLI,** Fracere. Papias : *Fracere, Sordere dictum a Fracellis, quæ sunt stillicidia sterquilinii, Fracelli, Distillidia sterquillinii, sordium glomusculi. Fracere* vel *Fracessere* Nonio est *Tanquam frnari et putrefieri vetustate.* Utuntur Varro et Columella, ut et vocabulo *Fraces* Vitruvius Pliniusque, pro reliquiis olearum trapeto contusis : quare Turnebus mallet *Frages* a *Frangendo,* ut *Fragescere* loco *Fracessere.* Hunc consule lib. 28. Adversar. cap. 7. Vide *Fractellum* et *Fratellum.*

° **FRACHA,** Frachia, Ruina, apertura, Gall. *Breche,* alias *Fraite, Fraitte* et *Freste.* Stat. ann. 1357. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 195. col. 1 : *Item est faciendum quod fiat reparatio foraminum et Frachiarum muri et fundamenti ejusdem a parte extra,... etiam a parte intra, procedendo a Fracha muri antiqui, etc.* Comput. ann. 1399. inter Probat. tom. 3. ejusd. Hist. pag. 153. col. 2 : *In reparando Frachias fossatorum extra villam existentium, etc.* Chron. S. Dion. lib. 1. cap. 21. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 173 : *Il chai parmi la Fraite si rudement, etc.* Charta ann. 1325. ex Chartul. 21. Corb. : *Disoit le procureur desdits religieux qu'ils sont en saisine de relever par eulx ou par leurs gens, toutesfois que le cas s'y est offert et il leur a pleu, les Frestes et fosses de leur terre de Monchy du lieu ou lieux où veue a esté fete, et de prendre prael oudit lieu où veue a esté fete pour reffaire lesdittes fosses ou Fraittes.* Lit. remiss. ann. 1393. in Reg. 145. Chartoph. reg. ch. 141 : *Iceux Bouliot et exposant virent le potis du jardin dudit Guerart ouvert, cuidans qu'il y eust Frette ou passage pour passer oultre, etc. Freste,* infra in ch. 216. Bestiar. MS. :

Car il n'i a pertuis, ne Fraitte,
Ne li lerres, qui tousjours gaite,
Ne puet trover par où il past.

Vide *Fractura* 4.

FRACHENDA. Testamentum MS. Guillelmi Jordani Comitis Ceritaniæ Id. April. ann. 42. Philippi Reg. Francor. : *S. Laurentio dimitto... Frachendam unam, quæ est ante S. Laurentium.* Ibidem : *Et ipsas Frachendas de villa Targasona.*

Idem videtur, quod *Fazenda*. Vide in hac voce.

° **FRACHIO,** Libertas, jus, privilegium, f. pro *Franchiatio*. Vide infra in hac voce. Lit. J. archiep. Vien. et F. Episc. Gratianop. ex Bibl. reg. : *Notum facimus universis litteras Frachionis de Moirenco non viciatas, non cancellatas, etc.* Vide *Franchisia* 3.

FRACISCERE. Isidorus Mercator in can. 17. Synodi Ancyranæ, ex Codic. Justelli : *Pro his, qui in animalibus, ut animalia Fraciscunt, vel in masculis leprosi efficiuntur.* Ubi Cod. Gr. ἀλογευόμενοι habet.

° **FRACMENTUM,** pro *Fragmentum*, Portio. Charta ann. 1305. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 162 : *Fracmentum canonicarum dabitur pauperibus hospitalis prædicti.*

¶ 1. **FRACTA,** Destructio. Canonizatio S. Ubaldi in Actis SS. Maii tom. 3. pag. 639. ex Dipl. Henrici Imp. ann. 1191 : *Cives Eugubinos ab annuo imperiali absolventes, omnes offensas, quas contra nos vel nostros commisere nuncios, eis sincere dimittimus, et nominatam Fractam arcis Eugubini montis, etc.* Marginales notæ ad Codicem Vitæ S. Ubaldi habent : *Sed cum arces duæ in summitate montis, quæ pro Imperatore tenebantur, a quibusdam Eugubinis Fractæ fuissent, etc.*

° 2. **FRACTA,** Sepes, Ital. *Fratta* ; quod ex dejectis seu fractis arborum ramis fiat, sic appellari videtur. Charta ann. 1189. tom. 1. Hist. Cassin. pag. 208. col. 1 : *Fecerunt Fractas ad capiendum sylvestria animalia, non reddentes dicto monasterio quarterium, sicut mos est... Abbas dicebat et affirmabat quod in silvis dicti monasterii aliquis dominus Civitæ novæ aliquo tempore, sine voluntate ejusdem monasterii, Fractas et mandras non fecit.* Vide infra *Freta* 3.

¶ **FRACTÆ,** Videntur fuisse species palorum vel tignorum navibus præfixorum ut ad eas accedere non possent oppugnatores : vox, ut suspicor, orta ab Italo *Fratta*, Sepes, quod hujuscemodi *Fractis* naves veluti sepirentur et munirentur. *Fraises* Gallice vocamus Palos ad munitionem urbium humo fixos, hancque Gallicam vocem ejusdem originis existimo. Ogerius Panis l. 6. Annal. Genuens. ad ann. 1207 : *In mense vero Madii armaverunt galeas decem, in quibus ivit Nicolaus de Auria dominus et guida, quæ Calarim applicantes invenerunt ibi naves decem Pisanorum et galeas octo bene guarnitas, et omni Fractarum munitione defensas, easque invadendo prederiis, balistis atque sagittis præliaverunt, sed propter Fractas super eas ire non potuerunt.*

FRACTALE. Charta Longobardica apud Baron. ann. 1019. n. 8 : *Incipiente a vado, quod est ab ara Crescentii de arce, et exinde per Fractale usque in pede de monte S. Mariæ.* Idem forte quod *Fractellum*, de qua voce mox.

° **FRACTARE,** Frangere. Tabul. Casaur. fol. 51. v°. : *Cum insula et cum introitu et exitu suo,... et cum forma in Fractando et in sertando cum omni firmamento, quantum ad ipum molinum pertinet.* Stat. Cadubr. lib. 2. cap. 126 : *Ordinamus quod aliquis terrigena vel forensis non sit ausus, nec possit, nec debeat in nemoribus Cadubrii ronchare, vel ronchari facere, Fractare, vel Fractari facere, nec lignamen aliquod incidere, etc.* Vide infra *Fragiatus*.

FRACTELLUM, *Stillicidium stercoris, vel sterquilinium*, Ugutio. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Fractellum, Degout, agout de chambres privées ou de fiens.* Vide *Fracelli*.]

° **FRACTICIDIUM,** *Vestis diruta*, in vet. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 521.

° **FRACTICUS,** Incisus, fractus, Gall. *Brisé. Ostium fracticum* dicitur de bifori porta. Stat. ord. Cartus. ann. 1261. in Append. tom. 6. Annal. Bened. pag. 688. col. 2. art. 55 : *Illi qui volunt ostium chori aperire in elevatione, habeant Fracticum ostium, quod aperiatur tantum in elevatione, et postea claudatur.*

FRACTILATA Vestis, apud Jo. Buschium in Chr. Windesem. lib. 2. cap. 47. 49. dicitur concisa, latissimis rimis et hiantibus, cujusmodi æstivo tempore Galli nostri thoraces gestant, adeo fenestratos et hiantes, ut seminudi fere appareant, vel certe ut Petri Chrysologi verbis utar, *artificiosa nuditate vestiti.* Fissuras istas enormes, in Clericis præsertim, perstringit Bernardus lib. 3. de Consid. cap. 5. quas etiam proscripsit Willelmus Episc. Colon. ann. 1360. qui inter alia sic ait : *Monemus universos et singulos Clericos, ne de cætero vestes partitas, virgatas, taliatas, scacatas... deferant.*

¶ **FRACTILIS,** Fragilis. Translatio S. Augustini Cantuar. Maii tom. 6. pag. 413 : *Sepulcrales ædiculæ cum essent et Fractiles et lateritiæ, etc.*

FRACTILLUS, Ugutioni et Joanni de Janua : *Cauda vel fragmentum panniculi ornatus pendens ex interiori parte. Fractillus etiam dicitur villus in capite vel a veste villosa. Et Fractillum, molinellum, in quo piper teritur, quia grana piperis confringit, et est perforatum ab inferiori, et inde Piperetum accipitur pro quodam vase perforato, per quod solent prospicere tauxilla, ne fiat ibi fraus.* [Festus : *Fratelli, Villi sordidi in taxetis.* Onomast. : *Fratilli*, κροσσοί. Isid. Glossar. : *Fractillum, ad frangendum piper.* Gloss. Lat. Sangerman. : *Fractillus, Frange, ou poil, ou coton de tapis ou de robe.*] [° In cod. reg. Glossar. 521 : *Fractillus, Pilus decisus a panno.*]

° **FRACTIO,** Particula. Stat. eccl. Turon. ann. 1396. cap. 7. ex Cod. reg. 1237 : *Unde vero non est tutum hostiam eligere super pallam, quia posset ibi aliqua Fractio remanere.* Ubi versio Gallica : *Pour ce n'est pas seure chose eslire hostie sur la touaille ; car aulcune Fraction pourroit illec demourer.*

¶ **FRACTIO** Votorum, Violatio, Gall. *Infraction.* Acta Consecrat. Ecclesiæ de Epeia ann. 1186 : *Unum annum et* XL. *dies omnibus vere pœnitentibus et confessis de injuncta eis pœnitentia criminalium, et quartam partem venialium, Fractionem votorum ita ut ad eam redeant, remittunt.* Vide *Factio* 2.

¶ **FRACTIOR,** *Difficilior.* Gloss. Isid. et Constantiensis. Legendum censet Grævius, *Fractior, Debilior.* Papias : *Fractus, Debilitatus, laceratus, dissolutus.*

1. **FRACTITIUM.** Jo. de Janua : *Fractitium, quod facile frangi potest.* [° *Fractitius, Brisable, legier à frossier.* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. Reg. 7684.]

2. **FRACTITIUM,** Idem quod *Ruptitium*, Ager aratro proscissus. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 873 : *Pratum de Mara, et 3. acras terræ de Fractitio.*

° **FRACTO.** Leudæ major. Carcass. MSS. : *Item pro cargua corinum bovinum* (f. coriorum bovinorum) *Fracto, iij. sol. Turon.* Ubi versio Gallica ann. 1544 : *D'une charge de cuirs de bœufs pattis, etc.* id est, ni fallor, subactorum ; unde leg. *Fractorum.*

° **FRACTORA,** Examen trutinæ, Gall. *Aiguille* vel *Languette.* Stat. Avellæ ann. 1496. cap. 107. ex Cod. reg. 4624 : *Quælibet persona, quæ aliquid alicui ponderabit,... debeat... taliter tenere balancias,... quod langueta seu Fractora ponderis eorumdem possit libere, sine aliquo impedimento, currere seu ponderare hinc et inde.*

° **FRACTUM,** Expensum, sumptus, Gall. *Frais.* Charta ann. 1317. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 289 : *Burgensis communiæ factus extitit solvendo onera et Fracta dictæ communiæ.* Vide mox *Frctus* 1.

1. **FRACTURA,** Constantinus Afric. lib. 8. Pantechn. cap. 19 : *Si juncturæ separatio fit in carne, vocari debet plaga : si putrescat, dicentur vulnera : si in ossibus est, Fractura.*

2. **FRACTURA,** videtur certum genus characteris, ut in littera Flandrica, vulgo *Fracture.* Chronicon Windesem. lib. 2. cap. 42 : *Novis libris conscribendis in bona rotunda textura et Fractura pergameno vel franceno quotidie insudavit.* Et lib. 2. pag. 62 : *Cui tunc temporis meliorem in Fractura et notatura Monasterium nostrum non habuit.*

¶ 3. **FRACTURA,** *Damnum quodcumque.* Barthii Glossarium ex Hist. Palæst. Fulcherii Carnot. Charta ann. 1246. apud Thomasserium in Biturig. pag. 87 : *Si vero aliquis eorum erga alium inimicitiam incurrerit, absque castelli vel burgi Fractura, et clamore præposito non facto, concordaverit, etc.*

¶ 4. **FRACTURA,** Ruina, Gall. *Bréche.* Consilium Communiæ Massil. : *Dominus Massiliensis Episcopus obtulit se in honorem civitatis velle suis sumptibus reparare Fracturam barii prope turrem del Rostagneto.*

¶ 5. **FRACTURA,** f. Tractus, territorium, districtus. Charta Henrici Comitis Campaniæ ann. 1149. ex Tabulario S. Eugendi Jurensis : *Concessi Prioratum S. Eugendi in castro Firmitatis fundatum cum atrio, et in Fractura ejus Capellam de castello cum omnibus decimis absque medietate decimæ, quæ est ultra Albam.* [° Idem mihi videtur quod mox *Fractus* 1.]

+ **FRACTURÆ** Navium, vulgo *Bris de vaisseaux*, Wrecum. Charta Edgardi filii Malcolmi Reg. Scotor. tom. 1. Monast. Angl. pag. 45 : *Cum omnibus terris, et silvis, et aquis, et teloneis, et Fracturis navium, et omnibus consuetudinibus, quæ pertinent ad prædictas mansiones.*

° 1. **FRACTUS,** ut supra *Fractum.* Charta Inger. Camerac. episc. ann. 1284 : *Intelleximus quod nonnulli laici, tam conjugati, quam non conjugati in fraudem civitatis Cameracensis, et ut taillias, exactiones et Fractus dictæ civitatis vitare possent, simulate se asserunt et fingunt esse famulos seu servientes canonicorum Cameracensis ecclesiæ... Nos volentes, sicut tenemur, circa hoc remedium opportunum adhibere, volumus, ordinamus et declaramus ut nullus prætextu famulatus seu servitii alicujus canonici, taillias, exactiones et Fractus prædictos vitare possit, nec ab eis esse immunis ; sed ipsum ad solutionem tailliarum, exactionum et Fractuum prædictorum dicti præpositus et scabini Cameracenses coherceant.* Charta ann. 1311. in Reg. 46. Chartoph. reg. ch. 131 : *In hujusmodi colligenda avena sint duæ quadrigæ, duo quadrigarii, duo adjutores,... ad sumptus et Fractus avenæ levatæ.* Nostri *Fraier* et *Fraitier* dixerunt pro Sumptum facere, pecuniam impendere, simul et

aliquem ad expensas cogere. Charta ann. 1365. inter Probat. Hist. Autiss. pag. 111. col. 1. : *Il soit ainsi que lesdits habitans... eussent esté grandement domaigié et moult grandement Frayé, etc.* Alia ann. 1369. in Reg. 102. ch. 84 : *Comme lesdiz plaiz et procès fussent taillés à durer lonc temps, parquoy lesdites parties pourroient estre Fraiez et coustengiez et despendre leurs chevances, etc.* Chartul. 23. Corb. ad ann. 1448 : *Afin de plus vexer, traveiller et faire Fraier iceulx habitans, etc.* Lit. remiss. ann. 1450. in Reg. 185. ch. 69 : *Icellui prestre faisoit citer ses paroissiens, pour les plus Fraitier et dommager.* Aliæ ann. 1376. in Reg. 109. ch. 416 : *Icellui Pierre poursui nos diz ennemis,... comme autres de nos genz, où il Fraia et despendi moult du sien, oultre les gaiges qu'il prenoit de nous.* Occurrit præterea in Ordinat. reg. Franc. tom. 6. pag. 484. et tom. 7. pag. 448. Vide supra *Anfractus* 2.

* 2. **FRACTUS**, Decessio, imminutio, Gall. *Déchet.* Comput. MS. fabr. S. Petri Insul. ann. 1306 : *Pro Fractis monetarum, x. lib.* Alius ann. 1378 : *Item datum pro Fractu monetæ per ipsum, iij. sol.*

* 3. **FRACTUS**, Concisus. Curia 2. gener. Terracon. sub Jacobo I. reg. Aragon. : *Statuimus quod nos, nec aliquis nobis subditus non portet in vestibus aurum vel argentum,... nec aliam pellem Fractam vel retortam, etc.* Vide *Fractilata vestis.*

¶ **FRÆDUM**, pro *Fredum.* Vide in hac voce.

¶ **FRAELLUM** Ficuum, Idem quod infra *Frayle.* Fiscina ficorum, Anglis *Frail.* Mandatum Henrici IV. Regis Angl. ann. 1410. apud Rymerum tom. 8. pag. 634 : *De qualibet centena piperis venalis, duos denarios. De quolibet Fraello ficuum et racemorum venalium, unum obolum.*

* Nostris alias *Fraiaus* et *Frayel.* Redit. comit. Hannon. ann. 1265. ex Cam. Comput. Insul. : *Fraiaus de fighes, j. den.* Lit. remiss. ann. 1370. in Reg. 102. Chartoph. reg. ch. 73 : *Icellui Drouet prist une piece d'un viez Frayel à figues, qui estoit par la maison,... le geta audit Aubinet et l'en féri parmi le visage.* Instr. ann. 1350. tom. 2. Ordinat. reg. Franc. pag. 440 : *D'un Frael de garde dessous cent livres, trente sols Parisis, et dessus cent livres, cinquante-un sols Parisis.* Unde *Frael*, de quacumque mercium colligatarum fasce dictum colligitur : sed mihi suspecta est ibi vox *de garde*, f. pro *de guede.* Vide *Frayle.*

FRÆNARII, Frænorum confectores, χαλινόποιοι in Constit. Sicul. lib. 3. tit. 36.

* *Enfrené*, Freno donatus, in Chron. S. Dion. lib. 3. cap. 18. tom. 5. Collect. Histor. Franc. pag. 238 : *Leurs chevaus tous enselez et tous Enfrenez de lorainz dorez, etc.* Hinc fortassis *Chafrener*, pro Verbis durioribus aliquem castigare, in Vitis SS. MSS. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 12. v°. col. 2 : *Par amor il* (S. Etienne) *les* (Juifs) *Chafresnat.*

¶ **FRAERESCHIA.** Vide *Fraternitas* 6.

¶ **FRAFUGETUM**, f. pro *Fraxinetum*, Ital. *Frassineto*, Locus fraxinis consitus. Præceptum Childeberti Regis Franc. ann. 528. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliss. col. 3 : *Inde extenditur terminus ad locum qui appellatur Villa Baltrude, et illa in sinistra parte relicta peragitur per terminos et lapides fixas per summum Frafugetum, ubi cruces per arbores quasdam, sed et clavos et lapides subterfigere jussimus.*

FRAGA. Charta Alphonsi Imperatoris Hispan. æræ 1162. apud Antonium *de Yepez* in Chronic. Ord. S. Benedicti tom. 7 : *Et totam ipsam Fragam cum oliveto, usque in illum terminum, ubi intrat Lor in Sile.* Ager forte *fragis* consitus. *Fragas* enim fraga Hispani vocant.

¶ **FRAGÆNA**, Fragana. Vide *Fragina.*

¶ **FRAGEIA.** Chartul. Clun. sub Odilone Ch. 52 : *Ego Humbertus dono in pago Lugdunensi villa Quinsiaco unum mansum qui est in ipsa villa, et unam Frageiam in Monte Canino quam debet Vandelbertus juvenis Fulgerio cum infantibus suis.* Ubi *Frageiam* speciem *corvatæ* fuisse facile crediderim, ni magis arrideat Placentam interpretari ; ita ut idem sit quod *Foyassia* : quæ *Frageia* dicta fuerit quasi fragilis, quod facile frangatur.

¶ **FRAGES**, Fragescere. Vide *Fracelli.*

* **FRAGETUM**, *Locus in quo crescunt fragi.* Glossar. vetus Lat. ex Cod. reg. 521.

* **FRAGIA**, Fimbria, lacinia, Gall. *Frange.* Comput. ann. 1356. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 172. col. 1 : *Eidem pro palmis quatuor de Fragia necessariis dictis penonibus et circumquaque positis, etc.* Vide *Frangia.*

* **FRAGIARIA**, An mulier, quæ *Fragias* seu fimbrias ecclesiæ ornamentis assuebat, vel ipsa ornamenta seu vestes ecclesiasticas *fragiatas*, id est, laceras reficiebat ? Pactum inter Rob. II. ducem Burg. et capit. eccl. Cabilon. ann. 1290. inter Probat. tom. 2. Hist. Burg. pag. 78. col. 2 : *Concedimus quod mulieres viduæ dictæ ecclesiæ, quæ Fragiariæ vocantur, non teneantur de cetero ad solutionem octo denariorum cuilibet foco impositorum.* Vide mox *Fragiatus.* An legendum est *Frugiaria*, quæ ecclesiæ eleemosynis fruitur ? Vide *Frugiare.*

¶ **FRAGIATUS**, Fractus, læsus, debilitatus. Rotharis Leges apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 43. col. 1. [** cap. 333.] : *Jubemus ut ille qui animalem suum intricatum, aut forsitan mortuum invenit, det eum apud illum, cujus animalis eum intricavit, et recipiat similem, qualis in illa die fuit, quando Fragiatus est* (*Frangiatus* in Codice Esten.) *ab ipso cujus animalis hoc fecit.* Vide *Fragilitatus.*

* A Lat. *Fractus*, nostri *Frai* dixerunt, pro *Rompu, brisé.* Gesta Ludov. Pii cap. 19. tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 159 : *Il ne pot passer, pour les ponz, qui estoient Fraiz.* A verbo nimirum *Fraindre*, Frangere, rumpere. Bestiar. MS. :

C'est l'aimant, dont je vos cont,
Si dure piere n'a ou mont,
Nule autre piere ne la Fraint,
Ne fer, ne fust ne la destraint.

Froer, pro Perfringere, in Poem. Rob. Diaboli MS. :

Ses escus, qui bien est clavés,
Ne fust il mie mieulx Froës,
Ne ses ielmes mieulx detrenchiés,
Se il eust esté drechiés
Sour peulx agus et sor estaces,
Pour assaier grans colz de haces.

¶ **FRAGIDICA**, *Stilus a frango.* Johannes de Janua. Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Fragidica, Greffes.*

FRAGIDIS. Constitutio Ludovici II. Imp. ann. 867. in Hist. Ignoti Casin. cap. 6. pag. 101 : *Omnes volumus, ut omnem hostilem apparatum secum deferant... Vestimenta autem habeant ad annum unum,... Fragidis enim quicumque eundo et redeundo commotionem fecerit, vitæ incurrat periculum.*

* **FRAGILARE**, Frangere, rumpere. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 163 : *Navis habens in malo duas perticas,... et in plerio runcula sive falce incidere funes caratellis ligatas, ut ruant super navigia tuorum hostium, causa comburendi et Fragilandi.* Vide supra *Fractare.*

¶ **FRAGILITAS**, Nocturna dormientis pollutio. Bernardi Monachi Ordo Cluniac. part. 1. cap. 18 : *Si tale quid ei contigit in nocte, quod nos verecunde Fragilitatem appellamus, ante confessionem septem Psalmos pœnitentiales dicit, vel si Psalmos nescit, Orationem Dominicam septies : et postquam fuit confessus, quod si jusserit Sacerdos, eo die non Textum Evangelii osculatur, nec ad Pacem venit, nec ad offerendam.*

* Stat. ord. Cartus. in Append. tom. 6. Annal. Bened. pag. 691. col. 2. art. 18 : *Prior non cesset ab officio in festo Reliquiarum ecclesiæ inferioris propter Fragilitatem, sicut nec in festo dedicationis ejusdem.*

FRAGILITATUS, Debilitatus, *fragilis* factus ; *Fresle*, nostris. Leges Rotharis Regis Longob. tit. 105. § 6. [** 333.] : *Animal marcidum aut minuatum,... fractum vel Fragilitatum, etc.*

* *Fraire*, eodem intellectu, in Bestiar. MS. :

Quand il les voit devant ses iols
Malades et Fraires et viols, etc.

Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Freol, Prov. debilis, elumbis.*

FRAGINA. Gl. Gr. Lat. MS. : Πλαγιάριος, *Plagiarius, Fragina.* Editum, *Fragœna.* [Laurent. in Amalthea : *Fraganæ, Plagiarii ingenuorum liberos, aut alienos servos vendentes, aut supprimentes*, ex Lexico Juridico-Canonico.] [* Vide Casaubon. epist. 20.]

✱ **FRAGITIDA**, [Stilus. Dief.]

FRAGIUM. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 813 : *Concessi eisdem Fragium, focalia, et coopertoria, etc.* Sed legendum videtur *Fagium.* Vide *Fagus.*

* Jus colligendi *fractos* arborum ramos, et præstatio, quæ ob id domino forestæ exsolvebatur.

☞ Occurrit iterum hæc eadem vox in Charta Ricardi Regis Angliæ tom. 3. Hist. Harcur. pag. 184 : *Præcipimus quod homines prædicti sancti Hospitalis de Hierusalem sint liberi et quieti et de exercitu, et de quietatu* (equitatu) *et de theloneo, et paagio, et pontagio, et passagio, et vinagio, et Fragio, et de omnibus vendicibus, et de omnibus querelis, placitis, etc.* Forte pro *Fragium* legendum ibi *Foragium.* Vide in hac voce. Apuleio *Fragium* est Ruptura, unde *Crurifragium, Naufragium.*

¶ **FRAGLAMEN**, Flagrantia, ardor. Fridegodus in Vita S. Wilfridi sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 722 :

Octonis etenim bis forte quaterque vigenis
Decubuit horis, pastus Fraglamine mentis,
Corporis haut escis, aut qualibet arte liquoris.

¶ **FRAGLARE**, pro *Fragrare.* Papias in MS. Bituric. : *Fraglat ad odorem refertur, quasi fracta specie ; Flagrat vero flammam ; quæ flatu fit.*

¶ **FRAGLIA** S. Mariæ, apud Franc. Barbaranum in Vita B. Joannis Episcop. Vincent. in Actis SS. Martii tom. 2. pag. 496. ubi Continuator Bollandi suspicatur intelligendam esse Confraternitatem.

* **FRAGMENTA**, Cibi reliquiæ, Gall. *Restes.* Charta Theob. comit. Trec. ann. 1199. in Chartul. Campan. ex Cam. Comput. Paris. : *Domui Dei Meldensi... con-*

firmavi... medietatem Fragmentorum domus meæ, et fenum et avenam ad opus unius equi.

¶ **FRAGMINARE**, Confringere, in fragmenta comminuere. Vita S. Bernardi Menthonensis, Junii tom. 2. pag. 1077 : *Statuam ligabis per collum et Fragminabis.*

FRAGRANTIA, Flagrans delictum : vox fori Hispanici. Vide Michaelem *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. in hac voce.

° *In fragranti crimine deprehensi*, in Constit. Jacobi reg. Sicil. cap. 43.

FRAGRARE, Olfacere. Vita S. Wunebaldi cap. 22 : *Tam magnum et mirandum suavissimum odoris nectar obviam illi, quando aperit januam, veniebat, et per totam Ecclesiam, quasi fumi vapor calidus, conspergebatur.* Mox : *Tunc ille progrediens foras vidit ibi homines stantes, et indicavit illis, et illi intrantes non potuerunt cognoscere neque Fragrare, nec ullus, nisi ipse solus.* Forte *Flagrare*, ut inde accersatur nostrum *Flairer*, olfacere.

☞ Nihil immutandum videtur : præter quam quod enim medii ævi Scriptoribus frequentissimum est activam significationem verbis neutris adsignare, occurrit in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. optimæ notæ, *Fragrare, Fleirer bon.*

° *Flairier*, pro Olere, et *Flaireur*, Odor, in Chron. S. Dion. cap. 11. tom. 7. Collect. Histor. Franc. pag. 147 : *Pour ce que il commença si durement à Flairier, que il ne le peussent pas longuement porter, pour la Flaireur qui tout adés croissoit, etc.* Hinc emendanda Vita J. C. MS. ubi *Plaireur*, pro *Flaireur*, de Maria Magdal. loquens :

La grant Plaireur de l'oignement
Empli la maison et la gent.

Flair et *Fleureur*, eodem sensu. Froissart. vol. 3. cap. 32 : *Autant bien les grieve* (les chevaux) *la Fleureur de la mer, comme elle fait les hommes.* Vita J. C. MS :

La flours geta si grant odour ;
De cel Flair que la flors jeta,
Qui la pucele en engrossa.

Gloss. biblicæ MSS. anonymi ex Bibl. reg. : *Fragrare, redolere, odorem dare vel odorem emittere.*

¶ **FRAGRASCERE**, Fragrare, fragrantiam reddere. Petrus Cellensis lib. 5. Epist. 4 : *Sententia dubia quæstionibus ventilata clarescit species aromatica pistillorum tunsione Fragrascit.*

° **FRAGULA**, Italis, *Fragola*, Fraga. Inventar. MS. thes. Sedis Apost. ann. 1295 : *Item xv. Fragulæ de auro et iij. castoncelli pro perlis et unus bottoncellus.*

¶ **FRAGUMEN**, Fragor, strepitus. Codex Traditionum S. Emmerammi apud Pezium tom. 1. Anecdot. part. 3. col. 111 : *Suum filium tempestuoso Fragumine sæculi renuntiantem... ad servitium S. Emmerammi obtulit.*

° Nostris *Frainte*, eadem acceptione, a verbo *Freindre*, vulgo *Craquer*, Strepitum edere. Mirac. S. Ludov. edit. reg. pag. 397 : *L'en ooit ses os entrehurter ensemble et Freindre et froier l'un à l'autre.* Lit. remiss. ann. 1373. in Reg. 105 : Chartoph. reg. ch. 219 : *Lors à la Frainte et noise d'eulx, yssi des gens et voisins.* Aliæ ann. 1375. in Reg. 108. ch. 146 : *Il oirent la Frainte des Anglois, qui chevauchoient par le chemin.* Aliæ ann. 1392. in Reg. 143. ch. 5 : *Tantost que Jehan de Lorme oy la Frainte et les marcheis desdiz jeunes gens oudit jardin.* Denique aliæ ann. 1404. in Reg. 159. ch. 183 : *Icellui maistre Jehan sans en faire aucune Frainte ou emeute ala tout oultre.* *Friente*, eadem notione, in Poem. Rob. Diaboli MS. :

Si que le grant rue trespasse,
Devant luy li pules amasse,
De le Friente qu'il ot à Rome,
Que demainent femmes et home.
Par fu si très grant la temoute, etc.

Enfrainte, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1368. in Reg. 99. ch. 279 : *Le suppliant estant en son hostel, où il faisoit son mestier de tisseranderie environ vespres, oy Enfrainte de gens d'armes.*

FRAGUS, *gi*, Joanni de Janua : *Incurvatio genuum, vel ipsum genu, a frango, quia videtur ibi os fractum.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Fragus, le ploy du genoil, ou le genoil.* Isid. Gloss. : *Fragus, Recurvatio poplitis, quæ et suffraginatio.* Idem lib. 11. Orig. cap. 1 : *Suffragines, quia subtus franguntur, id est, flectuntur, non supra sicut in brachiis.*]

° **FRAICHIA**, Pars hæreditatis, quæ ad fratres primogeniti pervenit. Charta ann. 1311. inter Probat. domus *de Chabannes* pag. 60 : *Ex ratione doni legati, aut alio quoque modo pro ratione Fraichiæ.* Vide *Fraternitas* 6.

¶ **FRAICINUS**, Fraxinus, Gall. *Fresne*, Ital. *Frassino*. Charta anni 1246. in parvo Chartulario S. Victoris Massil. fol. 188 : *Protenditur... de dicta bosina et Fraicino ad claperium quod est intus curiam veterem.*

¶ **FRAIRASCA**, FRAIRESCA, FRAIRESCHIA, etc. Vide *Fraternitas* 6.

¶ **FRAITERIUS**, Qui frangit et vastat. Codex Legum Norman. cap. 9. apud Ludewig. tom. 7. pag. 171 : *Quedam tamen sunt animalia, que nullum habent bannovium, sed omni tempore debent custodiri, et ad dampna illorum detineri, ut capre que corrodunt germina vinearum, productiones arborum ; et porci qui sata et prata suffodiunt, et omnino omnia animalia Fraiteria et maleficiosa, que semper debent custodiri.* Sic *Freindre* a *Frangere* nostri alias dixere. Ovidius Gallicus apud Borellum :

Car de la fleche qu'il ot traite,
Li ot l'eil et la jointe Freite,
A tant que du cop de la pointe,
Fu l'eile et l'osiere desjointe.

° Hinc *Fraitin* et *Fratin*, illius crimen dicitur, in Pacto inter clerum et cives Leod. ann. 1287. tom. 2. Hist. Leod. pag. 403 : *Se aucun laye personne, quel qu'il fuist, entroit par violence en aucune des englises de Liege, et brisast et rompist ladite église, se ce n'estoit pour son corps agarder, ou par comune besongne nécessaire del ville de Liege, et on s'en plendist, et prové fuist en vérité, on en iroit avant comme de Fraitin.* Charta ann. 1424. ibid. pag. 444 : *Quiconque ferat Fratin, briserat égliese de forche, etc.* *Fracteur* vero, Violator, in Charta ann. 1413. ex Reg. 167. Chartoph. reg. ch. 262 : *Sur peine de forfaire... corps, biens et estaz, et d'estre privez* (punis) *comme Fracteurs et violeurs de paix.*

¶ **FRAMEA**, *a ferrum, quasi ferrea ; Gladius ex utraque parte acutus, idem est et spata et romphea.* Johannes de Janua. Ita Isidor. lib. 10. Orig. cap. 6. aliique Glossographi. Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Framea, Glaives agus d'une part et d'autre, espée.* His consentit versio LXX. Interpretum Psalm. 34. quæ ἔκχεον ῥομφαίαν, reddit *Effunde Frameam*. At, si Tacito fides, *Framea* non gladius, sed hasta fuit, quam ille ubi de Moribus German. sic describit : *Hastas, vel, ipsorum vocabulo, Frameas gerunt, angusto et brevi ferro, sed ita acri et ad usum habili, ut eodem telo, prout ratio poscit, vel cominus vel eminus pugnent.* Hinc etiam patet frustra hujus vocis etymon a Latio quæsiisse Glossatores, quam Germanicæ originis esse liquido docet Tacitus. [** *Diverberatum cadaver Frameis reperiunt*, in Ademar. Histor. libr. 3. cap. 22. ubi alius cod. *confossum gladiis corpus reppererunt.*]

° Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 :

Framea, vindicta, rogus, ensis, lancea dicta,
Framea, mors animæ, tot Framea significabit.

¶ **FRAMENTATUM**, pro *Fragmentatum*. Consuetud. MSS. Monasterii Solemn. : *Ad cenam... Framentata de caseo ;* pro quo superius habetur : *Ad cenam... de Fragmentis casei.*

¶ **FRANA**, Judex, in veteri jure Frisico art. 46. de uxore alterius rapta. Siccama in notis ad antiquas Frisiorum leges : *Frane sive, ut Saxones, Frone, apud veteres hominem sapientem, jurisperitum, sive virum præcipuum et proprie judicem vicanum appellabant, qui res vici sui curabat, delinquentes adprehendebat, inter vicanos de rebus minimis jus dicebat, tum etiam partes ad judicium citabat, ut passim ex veteri jure Frisico probari potest.* Hæc Martinius, quem consule.

¶ **FRANCALANI**, Iidem qui *libere tenentes*, seu qui liberum tenementum tenent vel possident. Chartul. Monast. SS. Trinitatis Cadomens. f. 53 : *De Francalanis de Hantonia, et de moribus villæ et de reddita.* Et fol. 56 : *Unusquisque qui habet feminam debet dare 1. denar. S. Petri, et qui non feminam 1. ob. præter Francalanos.* Vide *Franchilanus*.

¶ **FRANCALE** FEUDUM. Vide *Feudum*.

1. **FRANCALIA**, Agri a censu et præstatione immunes. Charta ann. 1247. in Regesto Tolosano Cameræ Comput. Paris. : *Fontes, rivi, aquæ et piscariæ, quæstæ et albergii, corrogia et ademprivia, et servitia, homagia, et Francalias, emptiones, et pignora, escasutas et successiones, etc.* [Charta Ricardi filii Regis Angliæ ann. 1289. apud Rymer. tom. 2. pag. 424 : *Sciatis me suscepisse in manum et protectionem meam Abbatiam Fontis-Villelmi... et concessisse... quidquid aliud acquirere poterunt in Francalibus meis, jus meum eis dedisse, etc.*] Libertates Vicecomitatus Fezenzagueti ann. 1294 : *Item fuit statutum,... quod si res Francales vendantur, de quibus certus census non solvitur annuatim, et prædictæ res Francales descenderent, fuissent, extitissent de Militia, vel prædictæ res fuissent, extitissent liberæ seu Francales ab antiquo, etc.*

✱ 2. **FRANCALIA**. [Gall. *Cuissard* : « Rediit ad capellam eamdem, branchialibus, *Francalibus* et schineriis armatus. (Burch. Diar. I, 124. an. 1484). »]

° **FRANCALICIA**, FRANCALICIUM, Libertas, jus, privilegium, immunitas. Charta ann. 1314. in Reg. 50. Chartoph. reg. ch. 17 : *Quittationes, immunitates, privilegia et franqualicias, etc.* Infra : *Francalicias.* Confirm. libert. civit. Cadom. ann. 1324. in Reg. 62. ch. 288 : *Confirmamus ejusdem civitatis usus, consuetudines, libertates, Francalicia et privilegia.* Vide *Franchisia* 3.

° **FRANCALIS**, A censu et præstatione immunis. Libert. Petræ assis. ann. 1341. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 647 : *Item quod habitatores dictæ villæ... possint emere et donationes recipere, vel ad feudum seu in emphiteosim, terras et posses-*

siones quascumque,... nisi tamen res essent Francales, seu de cavalaria, vel militares. Vide in *Francalia*. Hinc

° **FRANCALITER** Tenere, Libere et absque censu Reg. homag. Aquit. in Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 7. r°. : *Præmissa vero tenent Francaliter a dicto domino rege, ratione ducatus Aquitaniæ.* Charta Phil. V. ann. 1319. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 428 : *Item feoda quæ tenentur nobiliter et Francaliter in dicta villa.*

° **FRANCARIUM**, Mensura annonaria, nostris *Frainchart*, vulgatius *Franchar*. *Francarte*, in Diction. Trevolt. ubi æstimatur ponderis 38. lib. Obituar. MS. priorat. Belli-campi in diœc. Virdun. 11. Cal. Febr. : *Anniversarium Joannis Gemmonis, qui dedit nobis unum Francarium frumenti super campum de Longchallade.* Charta Egid. abb. S. Mart. Tornac. ann. 1321. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 209 : *Siet rasieres et chiunc Franchars, que froment, que soile.* Testam. Cathar. *de Barbas* ann. 1469. ex Bibl. reg. : *Item donne et legue laditte testateresse à chacun des quatre couvans des quatre ordres mandians, quatre Frainchars de froment pour une foy.* Occurrit rursum infra. Vide infra *Francis* 1.

¶ **FRANCBORDUS**, Anglis *Free-bord*, Liberum septum. Monast. Anglic. tom. 2. fol. 241 : *Et totum boscum quod vocatur Brendewode, cum Francbordo duorum pedum et dimidium per circuitum illius bosci.*

¶ **FRANCDAD**, Ager a censu liber et immunis. Chartarium Auxitanæ Ecclesiæ Ch. 108 : *Duæ eræ fuerunt, ambæ erant et adhuc sunt Francdads S. Mariæ... Quoniam ab antiquis temporibus illæ duæ eræ et erant et sunt modo Francdacd de S. Maria.* Vide *Francitas*.

FRANCENUM, Pergamenum ex pelle vitulina confectum, Flandris *Francyn*, nostris *Velin*. Occurrit in Chron. Windesem. lib. 2. cap. 42. 43. 54. Vide *Fractura* 2.

° **FRANCESUS**, Italis, *Franzese*, Gallus. *Societati Francesorum de Florentia*, in Chartul. Ravennat.

¶ **FRANCHAMEN**, Libere, nullius requisito consensu. Statuta Massil. lib. 3. cap. 11 : *Constituimus ut quicunque habeat honorem liberum, honores, vel possessiones, ex quibus in aliquo nemini serviat seu servire debet aliquid, inde, valeat illos, vel illas vendere libere et Franchamen, vel distrahere.*

° **FRANCHERIA**, Ager a censu et præstatione immunis. Terrear. Castill. in Domb. ann. 1463 : *Juxta quasdam Francherias hermas, etc.* Vide *Francalia*.

FRANCHERIUS, [Municipalibus officiis immunis.] Libertates concessæ Barcinonensibus a Petro Rege Aragon. ann. 1283. MSS : *Quilibet habitator Barcinonensis, sive sit officialis, sive Francherius, contribuat in servitiis regalibus partem sibi contingentem in eis.*

FRANCHESIA. Vide *Franchire*, et *Franchisia*.

¶ **FRANCHEZA.** Vide *Franchisia* 1.

° **FRANCHIA**, pro *Franchisia*, Libertas, jus, privilegium. Charta ann. 1262. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 378 : *Quod ipsi dictam Franchiam tenebunt firmiter, etc.* Rursum infra occurrit, sed pluries *Franchisia*.

¶ **FRANCHIARE.** Vide *Franchire*.

¶ **FRANCHIATURA.** Charta Libert. Bellomont. ex Coaslin. Codice MS : *Non veniemus contra manumissionem, Franchiaturam seu Franchisiam, libertatem, etc.* Vide *Francitas*.

° **FRANCHICIA**, Fimbria, lacinia, Gall. *Frange*. Charta ann. 1328. in Reg. 65. Chartoph. reg. ch. 261 : *Item habuit idem Raimundus per extorsionem a Raimunda Constantina... quandam garlandam auri puri cum Franchiciis.*

FRANCHILANUS. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 442 : *Et unam carucatam terræ apud Hamerwith, cum villanis et Franchilano nomine Hamone, etc. Francland*, est terra Francorum, Saxonibus : ita *Franchilanus* erit *libere tenens*, cui opponitur *tenens in villenagium*, seu *villanus*. *Fraunclein*, dicitur in Chronico vernaculo Trivetti laudato a Spelmanno, paulo ante ann. 1307 : *Thomas Brotherton* (filius Eduardi I.) *après le mort son pere exposa la fille de un Fraunclein appellée Alice.* Joan. Fortescutus de Laudib. Legum Angliæ cap. 29 : *Quod in ea villula tam parva reperiri non poterit in qua non est Miles, armiger, vel pater familias, qualis ibidem Fraunclein vulgariter nuncupatur, etc.*

° **FRANCHILATIO**, Immunitas. Stat. Vercel. lib. 6. pag. 132. r°. : *Item quod loca quæ facta sunt francha, custodiantur et in statu teneantur ad honorem communis Vercellarum et utilitatem, sicut per cartam Franchilationis est ordinatum.* V. *Franchimentum*.

¶ **FRANCHILECHES**, *Tenir en Franchileges*, Est libere tenere. Instrum. Gallicum ann. 1294. apud Stephanotium tom. 3. Antiq. Pictav. MSS. pag. 969 : *Et tenoient à fié et à homage de nostre Seignor le Roy de France dessus dit, excepté ceux qui ont à plain pois, soit en cens, en rentes, en costumes, en complans, en terrages, en Franchileches, en homages, en ventes, en deniés.*

¶ **FRANCHIMENTUM**, Immunitas. Instrum. ann. 1277. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 17 : *Salvo vinteno hominum ipsius castri, quod mihi dederunt pro Franchimento ipsius castri, nisi forte pro clausura ipsius castri, vel alia justa causa et necessaria de voluntate ipsorum hominum dictum vintenum levaretur.*

° Ital. *Francamento*. Charta ann. 1400. inter Stat. Perus. pag. 23 : *Item de et pro Franchimento burgi Perusiæ.*

1. **FRANCHIRE**, Ingenuum, *Francum* facere ex servo, manumittere, Gallis *Affranchir*. Gloss. Lat. Gall.: *Manumittere, Franchir.* Charta ann. 1185. apud Guichenonum in Probat. Histor. Bressens. pag. 5 : *Franchio, manu et ore manumitto a consuetudine Legis Salicæ Joannem Pithion de Vico hominem meum, et suos legitime natos, et ad sanum intellectum reduco, ita ut suæ filiæ possint sibi succedere : dictumque Joannem et suos natos constituo homines meos francos et liberos ab omni usagio bono vel malo Legis Salicæ, et pro hac manumissione et franchesia habui et recepi 18. libras Viennensium bonorum, etc.* Adde Consuetudines et Libertates Baugiaci apud eumdem pag. 63. Charta Theobaldi Comitis Campaniæ 1222. in Tabul. Campan. : *Not. quod ego Joannem de Meldis Monetarium et Margaretam uxorem ejus, Franchivi et liberos esse concessi ad vitam eorum, ita quod singulis annis reddent 50. sol. in nundinis Maii. Per hoc autem volo et concedo, ipsos esse liberos et immunes et quitos, quamdiu vixerint, ab omni tallia, tolta et demanda, et custodia villæ, turris et gabiolæ, etc.* [Charta Libert. Bellomont. ex Coaslin. Cod. MS : *Manumisimus, Franchiavimus... omnes et singulos.*] *Francomatos*, captivos libertate donatos appellabant nostri in Regno Hierosolymitano. Assisiæ Hierol. MSS. 2. part. cap. 31 : *Et de ceaus, qui s'avouent pour Frangomates, ou Esclafs franchis, ils doivent porter lettres scellées dou Visconte, ou dou Bailli de la contrée, en quoi ils sont, coment ils sont frans, à ce que l'on ne les puisse arrester.*

2. Franchire, est etiam immunitatem a præstationibus et operis concedere. Charta Guidonis Vicecomitis Thoarcensis ann. 1240. ex Tabul. S. Hilarii M. Pictavens. : *Nos Guido Vicec. Thoarc. notificamus universis, quod nos homines B. Hilarii de la Coinderie, et hæredes ipsorum, et tenementa et arbergamenta ipsorum, spectantia ad Ecclesiam memoratam eximimus, et Franchivimus in perpetuum ab omnibus excubiis Castri Thoarcii, et ab omni talliata, propter talleiam terrarum nobis debitam de jure in nativitate B. Joan. Bapt. item ab auxilio et quæsta Baillivorum Thoarcii, et a panagio ipsos similiter duximus Franchiendos, etc.* [Charta privilegiorum Marliaci ann. 1308 : *Nos Humbertus Dominus... de Villars, confitemur quod antecessores nostri Franchiaverunt villam de Marliaco.* Litteræ Philippi VI. Franc. Reg. ann. 1328. tom. 2. Ordinat. pag. 20 : *Et se il avenoit que nous Enfranchissiens aucuns de ladite ayde, nous voullons que ladite franchise tiengne leu a noz dites bonnes gens de Paris.*] Vide Littletonem sect. 204.

° *Franchir* vero, Desponsare seu fidem de contrahendo matrimonio dare sonat, in Lit. remiss. ann. 1391. ex Reg. 142. Chartoph. reg. ch. 181 : *Le traittié du mariage du cousin prochain de Jehannin le Begue et d'une femme de la ville de Hangest étant fait, ledit Jehannin fu prié qu'il lui pleust admener ladite femme à l'eglise pour la plevir et Franchir, ainsi qu'il est accoustumé à faire au lieu. . . . . Apres les plevines ou affiances faites, etc.* Ubi fortassis legendum *Fianchir*. Vide supra *Fiancialia*. At *Franchir une rente*, est pensione annua se liberare, eam redimere. Lit. remiss. ann. 1476. in Reg. 195. ch. 1672 : *Michault Potier s'obliga. . . en trente huit solz Tournois par an de rente à héritage, à condition d'icelle rente povoir Franchir, touteffois qu'il plairoit audit Potier, ses hoirs, etc. Icellui Potier offry au suppliant les deniers dudit franchissement, etc.*

¶ **FRANCHISARE**, ut *Franchire* 2. Charta Hervei D. Virsionis pro Luriacens. ann. 1213. apud Thomasserium Consuetud. Bituric. pag. 81 : *Ledas panum reddent illis quibus eas debent. In furnis et molendinis reddent costumas, sicuti solent et debent, de omnibus aliis costumis quitto eos penitus et Franchiso.*

1. **FRANCHISIA**, Prædii rustici species, sic forte appellata, quod *Francorum* et liberorum esset, cujusmodi est apud Anglos *liberum tenementum*, tametsi postmodum censibus et præstationibus obnoxia. Tabularium Prioratus Paredi fol. 62 : *Et omnia, quæ ibi habebat, alodum sive Franchisiam, campos, prata, silvas, etc.* Fol. 63 : *Franchisiam unam, omnemque terram, quæ ad ipsam Franchisiam pertinere videtur, etc.* Fol. 42 : *In villa Mancellis Franchisiam, ubi stat Bernoenus, et omnem terram, quæ ad servitium ejusdem Franchisiæ pertinet, cum omni integritate.* Fol. 12 : *Item in ipsa villa unam Franchisiam appellatam Mansum Ales Placis, et reddit 2. sextarios de avena, etc... In villa Moncellis unam Franchisiam, quæ vocatur Ad vinam, et reddit in censum 2. den. etc.* In Consuetudine Herliacensi art. 2. 3. *Tenir Franquiesmes*, id est, terras fran-

cas et immunes a censu tenere. *Franchise*, Gallis nostris dicitur jus, quod nobilibus viris potissimum competit: atque ita vox hæc intelligi debet in Stabilimentis S. Ludovici lib. 1. cap. 9. 22. *Loi de Franchise*, id est, lex seu jus nobilium, Petro de Fontanis cap. 3. num. 5. 6. in Consuetud. Normanniæ art. 49. et Nivernensi cap. 9. art. 1: *Homme de corps, qui jouit de Franchise par dix ans*, in Consuetud. Catalaunensi art. 18. Vide *Francitas*.

* Hinc nobiles viri eo titulo compellantur in Poem. Rob. Diaboli MS.:

Mais tant vous pri par vos Franquise
En gueredon de mon service, etc.

Huc etiam spectant Literæ remiss. ann. 1390. in Reg. 139. Chartoph. reg. ch. 42: *Disant icellui chevalier que ligne noble, cry et armes procedent de par pere, et que le ventre ne peut, ne doit anoblir: mais peut bien acquerre Franchise en aucun cas.*

¶ Franchesa, Eadem notione, in Charta ann. 1042. Append. Marcæ Hispan. col. 1084: *Cum ipsos homines et ipsa villa totum ab integro, et ipsas meas Franchesas de Galiner,... ipso monasterio de sancta Deo Grata cum suis pertinentiis,... sic donamus nos et facimus cartam exvacuationis.*

¶ 2. **FRANCHISIA**, Districtus seu territorium certis privilegiis et juribus donatum, quo sensu *Franchisia* idem quod aliis *Septena*, *Banleuca*; quod Andegavis, *Quinta*; Tolosanis, *Dex*; Cenomanis, *Viaria*. Gall. *Azyle*, *Franchise*, *refuge*. Charta Hervei D. Virsionis pro Lauriacens. ann. 1213. apud Thomasserium Consuetud. Bituric. pag. 81: *Si milites mei cornagium vel aliud donum mihi dederint in bestiis terræ meæ, bestias quæ sunt extra Franchisiam, ex quo mihi erunt, factum fuerit infra Franchisiam, non poterunt garentire, et de hoc potero eos compellere ad sacramentum.* Libertates hominum S. Georgii de Esperanchia ann. 1291. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 27: *Item, si qui non burgensis alicui burgensi injuriam extra Franchesiam dictæ villæ intulerit, sive in personam, sive in rebus, burgensis injuriam passus Castellano nostro super hoc deferat quæstionem.* Nomasticon Cisterc. ann. 1335: *Inhibetur ne alicui venienti ad Franchisiam in Collegio S. Bernardi provideatur de camera sive de confugio nisi per Provisorem dicti loci.* Vide Hist. Paris. tom. 1. Instr. pag. 172. et 485.

* Lit. remiss. ann. 1413. in Reg. 167. Chartoph. reg. ch. 290: *Pour ce que le suppliant fu hastivement poursuivi de justice, se bouta en Franchise en l'église de la parroisse, où il fu bien un mois.*

¶ Franquesia, Certum territorium a domino subditis suis ad pascenda eorum animalia relictum, cæteris omnibus exclusis. Charta ann. 1490. ex Schedis Præsidis *de Mazaugues*: *Prætextu et occasione certarum confiniarum sive Franquesiarum, quas ipsa universitas et homines prætendebant et dicebant habere et a longo tempore citra habuisse in certa parte, seu quantitate territorii.* Infra: *Quod a cætero dicta quantitas, sive pars talium præassertarum confiniarum sive Franquesiarum uniri debent alteri terræ gastæ ipsius territorii.* Vide *Communia* 2.

¶ 3. **FRANCHISIA**, Libertas, jus, privilegium, immunitas, Gall. *Franchise*. Charta R. Berengarii Comit. Provinciæ ann. 1206. apud Pittonem Hist. Aquens. lib. 2. pag. 114: *In recompensationem vestræ fidelitatis... licentiam, Franchesiam et libertatem in terris cultis et incultis quibuscumque et quorumcumque locorum distantium circa civitatem meam Aquensem spatio v. leucarum pascendi... donamus et promittimus dictam Franchesiam et libertatem supra factam per nos et successores nostros firmas tenere.* Charta ann. 1275. ex Chartul. S. Vandreg. tom. 1. pag. 165: *Tradidi feodaliter et concessi tempore viduitatis meæ... ad finem perpetuum Roberto dicto de Valle nepoti meo quandam masuram terræ... cum omni jure et Franchisiis dictæ masuræ terræ pertinentibus.* Instr. ann. 1290. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1240: *Pronuntiatum fuit per curiæ nostræ judicium, villam de Colchis Ballivæ Matisconensis, et homines ipsius villæ in nostra speciali protectione, guarda, et salvamento remanere debere, eorumque Franchisias et libertates nos observare debere, et facere observari.* Libertates hominum S. Georgii de Esperanchia ann. 1291. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 27: *Quicumque recipietur in burgensem teneatur jurare Franchesiam, et jura nostra et dictæ villæ conservare ubicumque.* Charta ann. 1292. in Schedis Præsidis *de Mazaugues*: *Et illis usibus, libertatibus et Franchesiis de cætero... gaudeant et gaudere possint,.. quibus gaudent et potiuntur homines de Aquis.* Arestum Parlamenti ann. 1394. apud Menester. Hist. Lugdun. pag. 75: *Et conservarentur in suis prædictis libertatibus et Franchisiis, etc.* Charta Henrici Regis Angliæ tom. 4. Hist. Harcur. pag. 1348: *Et super certis libertatibus, Franchisiis, privilegiis, quietanciis, donis, et concessionibus... datis et concessis.* Charta Caroli VII. Regis Franc. pro Academia Cadom. ann. 1452. tom. 6. Spicileg. Acher. pag. 499: *Cum almæ recordationis prædecessoribus nostris Franc. Regibus nonnulla studia generalia magnis et speciosis privilegiis, Franchesiis et libertatibus communita... creata et erecta fuere.* Adde Chartam ann. 1308. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 781. aliam ann. 1457. tom. 9. Spicileg. Acher. pag. 303. etc.

¶ Franqueria, Franquesia, Eadem notione. Statuta Arelat. MSS. art. 149: *De Franqueria quam dedit Comes Provinciæ.* Art. 150: *De Franquesia quam dedit Comes.* Charta Beatricis comit. ann. 1245. apud Pitton. Hist. Aquens. lib. 3. pag. 155: *Damus, concedimus et approbamus... Franquesiam, immunitatem, libertatem ab omnibus quistis, toutis, etc. Ab hac Franquesia excipimus Judæos. Has autem Franquesias concedimus militibus et probis hominibus villæ inferioris Archiepiscopalis.* Homagium Isnardi *de Ponteves* factum Carolo I. Comiti Provinciæ ann. 1250. ex Schedis Præsidis *de Mazaugues*: *Promisit... et eum tenere et custodire in libertatibus et Franquesiis seu honoribus quibus... consueverunt teneri et haberi temporibus retroactis.* Charta ann. 1257. ex iisdem Schedis: *Et promiserunt quod Milites Arearum tenebunt in ea Franquesia in qua erunt alii Milites Provinciæ.* Alia ann. 1387. apud eumdem Præsidem: *Quod dignetur... confirmare libertates, Franquesias, immunitates, et statuta, privilegia, et capitula in quibus... fuerunt.* Transactio ann. 1438. ibid.: *Est certa pars Montis in qua.. dominus.. non debet immittere avere extraneum ad pasquerium juxta libertatem et Franquesiam dicti castri.* Homagium ann. 1480: *Excellentissimus Rex et Comes... confirmavit... omnia privilegia, litteras, libertates, Franquesias, immunitates, statuta et alia jura.* Charta ann. 1501: *Renuntiaverunt omnibus litteris, privilegiis, libertatibus et statutis et Franquesiis quibuscumque.* Antiqua Statuta Avenion. Rubr. 9: *Secundum antiquam Franquesiam civitatis.*

¶ 4. **FRANCHISIA**, Libertas, manumissio. Petrus Austriæ testamento legat *Franchisiam et libertatem Elenæ sclavæ suæ*, in Instrumento ann. 1324. *Libertas et Franquesia servitutis*, in altero Instrum. ann. 1306.

* 5. **FRANCHISIA**, Præstatio, quæ pro obtinenda *franchisia* seu libertate dabatur. Charta Thomæ Abb. S. Germ. Prat. ann. 1255. ex Chartul. AD. ejusd. monast. fol. 86. r°. col. 1: *Nos abbas et conventus... de receptis a nobis abbate de Franchisiis nostris omnibus, aliis de dictis Franchisiis receptis in emptiones nostri monasterii... jam conversis, etc.*

* 6. **FRANCHISIA**, Pactum, conventio, lex municipalis. Stat. Montis-reg. pag. 78: *Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona, quæ contrafecerit, directe vel indirecte, conventionibus, pactis, Franchisiis et capitulis præsentis civitatis, audeat vel præsumat procurare in curia præsentis civitatis.*

* 7. **FRANCHISIA**. Libert. de Podioruppis ann. 1369. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 331: *Quod si dictus dominus rex... obsidem generalem mandaverit, aut servientes indicerent seu habere vellent pro guerris et Franchisiis prosequendis, etc.* Ubi legendum videtur ut infra *Serviciis*.

* **FRANCHISIUS**, Legitimus. Charta Rob. vicecom. Cabilon. ex Chartul. S. Marcel. Cabilon.: *Ego Rotbertus vicecomes Cabilonensis civitate reddidi Deo et S. Marcello... hominem quemdam, Gunterium nomine, qui mihi persolvebat debita et recepta propter se salvandum; et hoc tamen Franchisia voce. Sed aliquando rebellis fuit, etc.* Vide *Vox* 4.

* **FRANCHITARE**, Italis *Francheggiare*, Immunem reddere, in Stat. Astæ collat. 17. cap. 24. pag. 57. v°.

¶ **FRANCHITAS**, Idem quod *Franchisia* 3. Franc. Tarafa in Hist. Episc. Barcinon.: *Tanta liberalitate hic Rex habitus est, ut homines ecclesiarum et monasteriorum totius dictæ Barcinonensis diœcesis... omnino fungerentur Franchitate.* [* Stat. Vercel. lib. 6. pag. 132. r°.: *De Franchitate loci Casalisgualoni. Item quod locus Casalisgualoni sit franchus, sicut locus Tridini, et quantum ad commune et quantum ad dominos.*]

* **FRANCHIUS**, *Francus*, Immunis a præstationibus et servitiis; quod de terris earumve possessoribus promiscue dicitur. Libert. Brianc. ann. 1343. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 727. art. 11: *Exceptis rebus, quas forsitan Franchias tenerent.* Ibid. art. 12: *Nobilibus tamen et Franchiis, qui venirent ultra dictum numerum ad dictas cavalgatas, etc.* Et pag. 729. art. 19: *Concessit et declaravit, quod quæcumque personæ dictæ bailliviæ, modernæ et futuræ, res suas, quas tamen Franchias habent et habebunt, possint quicumque voluerint in emphiteosim vendere, pro libito voluntatis.*

* **FRANCHUS**, Moneta Francica; nostris, *Franchée*, *franchi* valor, id est, viginti solidi. Charta ann. 1467. ex Tabul. S. Maur.: *Quod si contigerit evenire penuriam bladi sive caristiam,... sufficiat prædicto abbati solvere eidem rectori.... quatuor Franchos, pro dictis quatuor quarteriis frument.* Lit. remiss. ann. 1412. in Reg. 167. Chartoph. reg. ch. 62: *Lequel Colin dist à icellui prestre qu'il auroit deux Franchée et plus, pour un*

franc ou deux escus. Aliæ ann. 1413. ibid. ch. 246: *Le suppliant acheta... seize escus dorez et environ huit Franchées de monnoye blanche.* Vide in *Franci* 1. et *Moneta.*

° Ejusdem nominis moneta in usu fuit apud Flandros, ut discimus ex Comput. MS. ann. 1365. S. Petri Insul.: *Item pro arris et copia habenda plurimarum scripturarum et processuum ultimæ auditionis factæ Insulis, in causa pendente in curia Remensi, contra dom. episcopum Tornacensem, iiij. Francos, valoris v. lib. viij. Fland. Item pro cambio dictorum Francorum ad francos Franciæ. v. gr. vj. den.*

° Fuit et *Francus Papalis,* de quo in Lit. remiss. ann. 1409. ex Reg. 163. Chartoph. reg. ch. 310: *En laquelle tasse et bourse avoit seize escuz, un Franc du Pape du pris de xiiij. solz.*

1. **FRANCI**, dicti viri potissimum ex nobilitate, ingenui, ipsique proceres. Decretio Childeberti Regis cap. 8: *Ita, ut si Francus fuerit, ad nostram præsentiam dirigatur, et si debilior persona fuerit, in loco pendatur.* Capitulare Compendiense ann. 757. cap. 5: *Si Francus homo accepit mulierem, et sperat, quod ingenua sit, etc.* Hincmarus Remensis Opusc. 33. cap. 1: *Et de alia terra, quam Franci homines in eadem villa in suis proprietatibus dederunt.* Hincmarus Laudunensis tom. 2. pag. 335: *Ipso resultante, quod Francus esset, et ut liber se defendere vellet et quiret, etc.* Charta Caroli Calvi, apud Sanjulianum in Tornutio pag. 510: *Neque præsumat horum quisquam ab eorum servis, colonis, seu Francis super eorum terram commanentibus exigere.* Tabularium S. Remigii Remensis: *Anno Incarnationis Domini 861. episcopatus autem Domni Hincmari 17. veniens Missus Domni Regis Karoli, nomine Gautselmus, Clericus, in villam Condatum, sitam super fluvium Matronam 8. Kl. Octob. ex præcepto præfati gloriosi Regis, coram testibus multis, Francis videlicet atque colonis, et consignans tradidit ipsam villam Missis Domni Hincmari Adaloldo scilicet, Custodi Ecclesiæ S. Remigii, et Herigaudo, ipsius Advocato.* [☞ Conventio Episcop. Lingon. inter et Landricum Grossum ann. circ. 1076. apud Guerad. post. Irminon. pag. 362: *Set et servos vel Francos, quoscumque tunc temporis calumpniando requisivi, similiter in toto et in perpetuum... verpivi.*] [Litteræ ann. 1340. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 53: *Mandamus quatenus visis præsentibus, cum omnibus hominibus equitibus et peditibus... ad diem quindenam festi Nativitatis B. Joannis Bapt. proximam apud S. Marcellinum personaliter interesse velitis et curetis, parati nobiles et Francos vestræ castellaniæ librare, etc.* Charta Balduini Comitis Flandriæ ann. 1220. apud Miræum tom. 1. Diplom. Belgic. pag. 292: *Item si burgensis allodium alicujus in oppido coram Francis hominibus et scabinis invadiaverit, vadimonium suum ibidem, judicio Scabinorum, obtinebit.*] Ita Francus homo in Formulis veterib. Bignonii cap. 2. 3. *Homines bene Franci Salici* cap. 5. Sic denique passim in Capitulis Caroli M. et Caroli Cal. in Concilio Duziacensi I. pag. 105. etc. Vetus Notitia ex Pancharta Nigra Turon. ann. 926: *Quam reclamationem per sex fere annos ducentes, propter cupiditatem Francorum hominum, qui eas quoquo modo possidebant, nunquam ad justitiam perducere potuit.* Charta S. Karilefi in Actis Episcopor. Cenoman. pag. 83: *Ab aliis etiam nobilibus et Francis personis ex rebus eorum ditatus sum.* Alia Charta apud Beslium pag. 247: *Et nullus nostrorum hæres aut successor, Comes, aut Episcopus, Vicarius aut Centenarius, nec quilibet Francus, et ipsi potestati vicinus, audeat hanc donationem nostram violare, etc.* In Chartis aliquot anni 799. apud Henschenium in Comment. ad Vitam Ludgeri Episcopi § 4. *Ingenuus, nobilis,* et *Francus,* idem sonant. Exin viri liberi, ingenui et immunes ab oneribus ac præstationibus servilibus dicti promiscuè Franci. Turpinus in Hist. Caroli M. cap. 31: *His a Rege relatis, populi nummos saluberrimæ promissionis devotissime offerebant, et qui libentius reddebat, Francus sancti Dionysii ubique vocabatur, quomodo liber ab omni servitute, Rege præcipiente, erat. Hinc mos surrexit, ut terra illa, quæ antea vocabatur Gallia, tunc Francia vocaretur, id est, ab omni servitute aliarum gentium libera.* Papias: *Liber, Francus homo.* Anonymus de nominibus Germanorum: *Francus, Franciscus, liber, liberius,* ἐλεύθερος, *per syncopen seu synalephen, a* fry, *et* anck, *quasi* fryanch; fry *Saxonice,* frei *diphtongo Suevica est liber, adjective;* Ancke, *est adolescens, juvenis, nomen hodie gentile multis familiis, etc.* Capitul. 6. Caroli M. ann. 803. cap. 8: *De servis, qui Francas feminas accipiunt, etc.* [Capitul. Caroli C. Pistens. ann. 864: *Notum fieri volumus omnibus Dei et nostris fidelibus quoniam quidam Comites nostri nos consuluerunt de illis Francis hominibus qui censum regium de suo capite, sed et de suis rescellis debebant, qui tempore famis, necessitate cogente, seipsos ad servitium vendiderunt.*] Charta Roberti Regis ann. 1005. in Probat. Hist. Vergiacensis pag. 52. et apud Perardum pag. 170: *Et cum omnibus consuetudinariis exactionibus, ab iis etiam, qui Francorum nomine censentur, pro debito exigendis.* Alia Ottonis Comitis ann. 1004. in iisdem Probat. pag. 54: *Et consuetudines, quas debent ipsi servi et ancillæ, et etiam illi, qui Francos se dicunt desuper potestatem manentes, etc.* Charta Henrici Imp. ann. 1039. in Chronico Mindensi pag. 737: *Aut homines ipsius Ecclesiæ, Francos, liberos, et Ecclesiasticos, litones, maalman, vel servos, etc.* Occurrunt eadem verba pag. 739. 740. 741. [Charta Willelmi Nothi Regis Angliæ ann. 1080. in Tabul. Cadomens. Monast.: *Item in insula de Gersoi unum molendinum duorum Francorum hominum... in Goisberti villa terram duorum Francorum hominum, pro filia sua facta Monacha.* Horum verborum loco in alia ejusdem Willelmi Charta ibid. habetur: *Cum molendino duobusque Liberis hominibus.* Charta Villæ-novæ in Dumbis ann. 1426: *Petrus Varmon recognovit se esse justiciabilem D. Ducis Borbonii ad causam castri Villæ-novæ, et promittit se fidelem fore dicto Domino et contribuere in dicto castro, prout faciunt alii homines Franci.*] Fridericus I. Imp. in Actis Adriani IV. PP. apud Baron. ann. 1151: *Supervenit Francus, vere nomine et re nobilis, eamque* (Romam), *quæ adhuc in re residua fuit, ingenuitate fortiter eripuit.* Chron. Fossæ-novæ ann. 1192:

Et nos per Francos facit amodo vivere Francos.

Le Roman *de Garin :*

Garin mes peres fu Frans hom et gentis.

Philippus *Mouskes :*

L'enfant de Champagne avoec,
Et maint Franc bacelier iluec.

Vide Perardum pag. 147. Probat. Hist. Turenensis pag. 105. Probat. Hist. Sabaud. pag. 55. [Rymer. tom. 7. pag. 190.] etc. Scribit Butelerius in Summa rurali hominem obnoxiæ ac servilis conditionis *Francum fieri,* si ei permittat dominus feudum acquirere intra dominii sui fines.

☞ At vero inter homines *Francos* alii censum de capite debebant atque *talliæ* erant obnoxii, alii ab ea liberi et immunes erant. Primum docet Edictum Pistense cap. 28: *Ut illi Franci qui censum de suo capite vel de suis rebus ad partem regiam debent, etc.* Alterum aperte innuunt Consuetudines Marchiæ Dumbarum art. 12: *Omnis Francus, cujuscumque homo Francus sit, punietur in dominio in quo forefecerit secundum jus et rationem, scilicet illi Franci, qui non debent manum mortuam.*

¶ Franchus, Liber, immunis ab oneribus et præstationibus servilibus. Charta Lud. X. Reg. Franc. ann. 1313. in Bibl. Colbert. Regest. 56: *Quod omnes universi et singuli homines de Leucata et tu sitis Franchi et liberi a dicta servitute.*

¶ Francus Serviens. Antiquit. Tricassinæ MSS. fol. 195. v°.: *Item placet nobis quod tres Franchi Servientes Capituli in suis Ecclesiis Parochialibus Ecclesiastica percipiant, et libere percipiant Sacramenta.*

Francus Tenens, Idem, qui *libere tenens, Franc tenant.* Assisæ Henr. II. Reg. Angl. apud *Clarendon: Si quis obierit Francus tenens, hæredes ipsius maneant in tali saisina, qualem pater suus habuit, de qua fuit vivus et mortuus, de feodo suo, etc.* Vide *Libere tenens,* in voce *Tenens.* At

Francus, in Historia Abbatiæ Condomensis videtur sumi pro tenente obnoxiæ conditionis, quique in commercio fuerit. Pag. 463: *Oliverius Monachus dedit Francum unum in loco, qui dicitur Biraged.* Ibid.: *Dederunt Francum unum in loco, qui dicitur Estoubed.* Pag. 464: *Dederunt S. Petro Ecclesiam, quæ vocatur Nux sicca, et Francum unum, et alium Francum in loco, qui dicitur Anezag.* Adde pag. 478.

Francus, opponi videtur *villano,* in quadam Consultatoria, edita post Observantias Regni Aragon. fol. 43: *Si vir præmoritur supervivente uxore, uxor ingenua, i. Infançona, vel uxor Franca, i. civitatis, etc.*

° Franci Homines S. Georgii memorantur in Memor. E. Cam. Comput. Paris. ad ann. 1391. fol. 272. r°.: *Item à autres personnes, que l'en nomme Frans hommes saint George, desquels la cognoissance en appartient au roy et à ses officiers, et ne payent rien pour ce.*

¶ Francus et Quitus, Formula a Gall. *Franc et quitte.* Epitome Constitut. Eccl. Valentiæ ab ann. 1200. ad ann. 1580. tom. 4. Conc. Hisp. pag. 143: *Pro distributionibus sibi annuatim solvendis, super decimis de Alzira; illisque auctoritate propria levandis et exigendis, et in dictas distributiones convertendis, Franchis et Quitis, et absque omni onere expensarum percipiendis.*

¶ Francum Festum, Gall. *Franche-Feste,* in Charta ann. 1424. dicuntur nundinæ quod mercatores qui ad eas accedunt immunes sint a consuetis exactionibus.

¶ Francum Oleum, Purum, legitimum. Statuta Arelat. MSS. art. 103: *Nullus revenditor olei vendat oleum alicui causa comedendi, nisi Francum.* Eadem

notione *Vinum Francum*, in Charta ann. 1143. apud Baluz. Hist. Tutel. col. 475. *Vinum sanum et Francum*, in Constit. MSS. Cluniac.

¶ FRANCI PISCES, Ii dicuntur quos Dominus loci sibi reservavit. Chartul. Monast. SS. Trinit. Cadomens. fol. 23. verso : *Domina Abbatissa debet habere salmones et turgones et alosas et lampreas, et porpedes et omnes Francos Pisces. Franchi Pisces* dicuntur in Statutis Massil. lib. 1. cap. 50. recentes, boni, Gall. *Frais*.

¶ FRANCA TERRA dicitur ad discrimen illius quæ in *villenagio* tenetur. Chartul. S. Vandreg. tom. 1. pag. 171 : *Nicolaus vero assensu et permissione nostra permutavit dimidiam acram prædictæ Francæ Terræ a Garnerio de Moncello pro dimidia acra suæ villanæ... tali inter eos irrefragabiliter tenenda conventione, quod Nicolaus dimidiam acram terræ villanæ liberaliter tenebit*. Ibid. tom. 2. pag. 2084 : *Quamdam compositionem cum Petro homine nostro de Ceus fecimus; pro decima ejusdem terræ de Ceus, quam supradictus Petrus jure hæreditario possidebat, duas acras Terræ Francas, sicuti habebamus, dedimus.*

¶ FRANCA VILLA, Quæ certis *Franchisiis* seu privilegiis gaudet. Charta ann. 1273. tom. 9. Spicileg. Acher. pag. 259 : *Cum Villa Tysiaci ab ipsius fundatione Franca et libera constituta fuerit a Domino Bellijoci qui tunc regnabat, et postea ab ipsius successoribus.... libertas dictæ Villæ Tysiaci et franchisia approbata et confirmata fuit.* Charta Arnoldi D. *de Wesemale* apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 92 : *Quod homines terræ nostræ nunquam in terra sua Brabantiæ in Francas Villas vel alias ad morandum recipiantur.*

FRANCUS BANCUS. Vide in *Bancus*.

¶ FRANCA VASA, Probata. Ordinatio de officiis domus Dalphin. ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 393 : *Item præfatus magister Botellerius, sit cum omni solertia diligens bona vina perquirere pro pretio quo poterit meliori, nec obmittat sollicitare frequentius magistrum Hospitii, et thesaurarium ac provisorem, quod opportuno tempore in locis magis convenientibus fiat provisio debita boni vini, quodque vasa ubi vina reponuntur, sint Francha et solida, et ut expedit reparata ad ipsum vinum utiliter conservandum.*

FRANCUS, Moneta Francica, nostris *Franc. Francxs Bordallés*, Franci Burdegalenses, in Consuetud. Solensi, tit. 9. art. 3. [Charta Ecclesiæ Brivatensis ann. 1315 : *Unus denarius auri vocatus Franc pro* XX. *sol. computatus.*] Vide *Franchus* et in *Moneta*.

¶ 2. **FRANCI**, Bellicosi, armis et bellica laude commendati ; unde nostris *Francorum* nomen. Sigebertus Gemblac. initio Chronog. : *Valentinianus Francos Attica lingua appellavit, quod Latina lingua interpretatur feroces.* Liber de Castro Ambasiæ, etc. cap. 4. tom. 10. Spicileg. Acher. pag. 525 : *Sicambri hæc audientes cæsos Alanos omnino deleverunt. Romani Attica lingua tunc eos Francos, id est, feroces appellaverunt ; diuque a tributo liberi vixerunt.* Chron. MS. Regum Franc. ex Musæo D. *de Cangé : Et videns eorum audaciam et fortitudinem vocavit eos Francos, id est, feroces.* Ernoldi Nigelli Carmen elegiacum pro Ludov. Imper. lib. 1. vers. 341. apud Murator. tom. 2. part. 2. pag. 26 :

Arma ferunt semper, bellis est sueta juventus.
Bajulat hæc juvenis, hoc agit arte senex.
Namque ipsum nomen Francorum horresco recensens.
Francus habet nomen a feritate sua.

Robertus Guaguinus in Epist. ad Franciscum *Ferrebout* ann. 1468. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1837 : *Tradunt enim qui res gestas scribunt, ob eam rem Francos dici, quod sint vel Romano tributo Franci, hoc est, liberi ; vel quod verius est, feroces, non ea quidem ferocitate qua furit insolens barbaries, sed animi virtute clarissima, quam amor libertatis ingenuis pectoribus ingenerat.* Franci dicti etiam Latini in Hist. Orient. Jacobi de Vitriaco lib. 3. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 275 : *Christianorum variæ sunt gentes, et in varias sectas divisæ, quorum primi sunt Franci, qui Latini verius appellantur, homines bellicosi, armis exercitati, capite nudi ; et isti pure Catholici sunt.* Vide *Francia*.

* Apte omnino Valesius in Notit. Gall. ad hanc vocem, apud Sigebertum aliosve, pro *Attica lingua*, legendum censet, *Hattica*, sive *Chattica lingua*, vel saltem ita ab ipsis scribendum fuisse. Et quidem qua ratione vox *Franci*, ut *Feroces* significet, a Græco accersiri possit non video. Francorum mores suæ ætatis sic prosequitur Ant. *de Coulencourt* in Chron. MS. abbat. Corb. ad ann. 1529. contin. fol. 96. r°. ex Tabul. ejusd. monast. : *Qui sunt hodie Francorum mores, non erit mihi alienum describere. Romanarum literarum appetentissimi sunt, ac Latinarum æmuli in eodem studiorum genere. Penes magistratus judicia sunt : regis est eos creare. In bellis cataphracto equite utuntur, non amplius sagittariis, ut olim : comitantur bellica tormenta exercitum : curribus vehuntur : magis ordine quam agminibus pugnant, majore ferocia quam arte. Colunt regem incredibili affectu. Mos est Francis cito auxilium promptumque, aut aliquid simile polliceri, facto tamen tardos esse, potius semetipsos quam sua offerre. Multa religio in templis : in religione sanctitas : episcoporum majestas : in clero dignitas et veneratio multa : frequens in cerimonia cantus, et ob eam rem musicæ studium his propemodum peculiare. In vestitu et calceatu nostra memoria continue variatum. Item est miles Francus ad subitaneos casus audax et promptus et plerumque felix : in diu meditatis minus fervens, et raro bene fortunatus.* Quis hodiernos mores depictos non credat ? Sed neque prætermittenda sunt quæ de Francis leguntur in Poem. *de Cléomades* MS. :

. . . . Lors s'en ala
El royaume de France droit,
Que on adonc Gaule nommoit,
Pour aprendre sens et hounour,
Et che qu'il affiert à valour.
Fu lonc tamps en celui pais :
Car en ches ancyens escrips
Treve-on que lonc tamps a esté
France la flours et la purté
D'armes, d'onnour, de gentilesse,
De courtoisie et de noblesse,
Chou est la touche et l'examplaire
De chou c'on doit laissier et faire.

¶ 3. **FRANCI**, Sic appellabantur ii qui magnos dies seu assisias publicas et generales Parium Franciæ tenebant. Ita D. *De Lauriere* in notis ad Edictum Philippi VI. ann. 1344. tom. 2. Ordinat. Regum Franc. pag. 214. ubi illud e veteri Parlamenti stylo part. 1. cap. 23. § 1. refert : *Ubi quis appellavit ab hominibus alicujus Paris, qui super se habent homines Judicantes in curia dicta Paris, qui dicuntur Franci.*

1. **FRANCIA**, Gallia, a Francis, qui eam invaserunt, et Romanis abstulerunt, dicta. Primus autem hac appellatione Galliam donasse dicitur Gregorius M. lib. 4. Epist. 31. ad Mauricium Imp. et lib. 6. Epist. 33. quam prioribus eorum sedibus tribuit præ cæteris Nummus Constantini Imperatoris, quem alibi proferimus, in cujus aversa parte FRANCIA legitur.

☞ Longe ante Gregorium M. Galliam nomine Franciæ designavit Eumenius in Panegyrico Constantino filio Constantii dicto : *Quid loquar rursus intimas Franciæ nationes non jam ab his locis, quæ olim Romani invaserant, sed a propriis ex origine suis sedibus, atque ab ultimis Barbariæ litoribus avulsas, ut in desertis Galliæ regionibus collocatæ, etiam pacem Romani imperii cultu juvarent, et arma dilectu ?* Infra : *Affecisti pœna temeritatis Reges ipsos Franciæ, qui per absentiam patris tui pacem violaverant.*

At posterioribus sæculis, et potissimum sub prima et secunda Regum nostrorum stirpe, cum Francorum Imperium et dominatio in exteras regiones, atque adeo longinquas sese protendisset, Franciæ nomine intellectæ eæ omnes, quæ Francis parebant, aut paruerant. Id vero ab eo manavit, quod Reges harum provinciarum a Francis orti, et a Francia digressi, sese indidem *Francorum*, non autem regionum, quibus imperabant, Reges inscriberent, uti observatum ab Ottone Frising. lib. 6. cap. 17. et Sirmondo ad Capit. Caroli C. tit. 1.

In primis vero Germania hacce appellatione innotuit, quod ea provincia diu Francis nostris paruerit, ut constat ex Eginhardo ann. 820. 823. Hermanno Contracto ann. 838. et aliis Rerum Francicarum Scriptoribus : unde etiamnum Franconiæ nomen inditum. Lexicon MS. Gr. Reg. Cod. 2062 : Γερμανικός, ὁ Φράγκος. Vetus Scholiastes Juvenal. Stat. 4. de Cattis : *Gentes Germanorum sive Francorum.* Et S. Hieronymus in Vita S. Hilarionis : *Inter Saxones quippe et Alemannos gens ejus non tam lata quam valida, apud Historicos Germania, nunc vero Francia vocatur.*

Cum igitur tam late sese diffudisset Francorum nomen et virtus bellica, et in exteras ac remotas Europæ regiones sese propagasset eorum Imperium, inde factum, ut Græci non modo, sed et Saraceni, Arabes, et Abyssini Europæanos populos *Francorum* nomine donarint. Monachus Sangall. lib. 1. de Carolo M. cap. 11 : *In illo tempore propter excellentiam Caroli, Galli et Aquitani, Edui et Hispani, Alamanni et Bajoarii, non parum insignitos se gloriabantur, si vel nomine Francorum servorum censeri mererentur.* Georg. Monachus S. Sabæ apud Eulogium lib. 2. Memorial. cap. 10 : *Cœpi cogitationibus variis æstuare, ut aut proprium solum reviserem, aut regna Christianorum, id est, Franciam peterem.* Luithprandus in Legat. : *Residentibus nobis ad mensam,..... ex Francis, quo nomine tam Latinos, quam Teutones comprehendit, ludum habuit.* Id potissimum observatum a Guiberto in Hist. Hieros. lib. 2. cap. 1. Conrado Usperg. in Henrico IV. Vincentio Belvacensi lib. 30. cap. 87. lib. 31. cap. 146. Abulfeda pag. 4. Josepho Barbaro in Itinerario in Persiam pag. 465. Belono lib. 2. Observ. cap. 8. 85. Damiano a Goes tom. 2. Hist. Hisp. Gabriele Sionita ad Geograph. Nub. Clim. 4. part. 1. Abra-

hamo Echellensi in Hist. Arabum cap. 5. etc.

FRANCIA ANTIQUA, Franconia, vetus Francorum sedes, quam *Francorum Regionem* vocat Hieronymus in Chron. ann. 877. *Franciam* supradictus Constantini M. Nummus. Ita porro appellatur ab eodem Hieronymo in Vita Hilarionis, et a Monacho Sangallensi lib. 1. cap. 25. et lib. 2. cap. 16.

☞ Errat Cangius, si fides Schiltero; neque enim Franconia, inquit, *Francia Antiqua* usquam appellata est. Cangio præivit Erasmus ad Epistolam S. Hieron. 51. qua in re et ipse quoque falsus est. Monet iterum Schilterus Franconiam non Germaniam ipsam esse, sed partem Franciæ Orientalis transrhenanæ, cujus fines indicat Chron. magn. Belg. : *Franconia pars Alemanniæ intra Rhenum et Danubium in qua Bamberg.* Interdum *Francia* nude dicitur. Eckeardus Jun. de Casib. S. Galli cap. 1: *Nondum Suevia in Ducatum erat redacta, sed fisco regio peculiariter parebat, sicut hodie et Francia. Procurabant ambas Cameræ, quos sic vocabant nuncii : Franciam ad Alpes tum Werinhere.* [** *Regnum Francorum* pro *Germanorum*, in chart. Wernher. Argentin. Episc. ann. 1004. in Alsat. Diplom. tom. 1. pag. 147 : *Pro statu regni Francorum et domini mei Heinrici dilectione, etc.* Ita *Reges Francorum*, i. e. Germanorum, in chart. ann. 959. ibid. pag. 113.]

FRANCIA GALLICANA, in Chron. Laurisham. pag. 69.

FRANCIA INTERIOR, Gallia ipsa, ad discrimen ulterioris, seu Germanicæ. S. Eulogius Archiep. Toletan. in Epist. ad Willesindum Pampilon. Episc. : *Quos vulgi opinio negotiatorum cohortibus interesse nuper ab ulterioris Franciæ gremio ibidem descendentibus jactitabat. Deinde urbi appropinquans negotiantes quidem reperi, peregrinos autem meos eorum relatione apud Moguntiam nobilissimam Bajoariæ civitatem exulasse cognovi. Et verum fuisse hoc negotiatorum nuncium regredientibus...... ab Interiori Francia fratribus nostris didicimus.*

FRANCIA LATINA, Gallia ipsa, Wipponi de Bello Saxon. pag. 112. Vetus Chronicon apud Lambecium lib. 2. Commentar. de Biblioth. Cæsarea pag. 394 : *Hic divisio acta inter Theutones Francos, et Latinos Francos.*

FRANCIA MAGNA, Μεγάλη Φραγγία, Germania, apud Constantinum de Adm. Imp. cap. 26. 29.

FRANCIA MEDIA, quæ inter Austriam et Neustriam interjacet, in Vita Aldrici Episcopi Cenoman. num. 57.

FRANCIA NOVA, Neustria, quæ distinguitur ab Austria. Albericus : *Successit ei in regno filius ejus Clodoveus in Neustria, id est, Nova Francia, per annos 17. vivente adhuc Sigeberto in Austria.* In veteri Notitia præfixa tom. 1. Hist. Franc. : *Senonensium Archiepiscopus, Franciæ Novæ Archiepiscopus nominatur.* Vetus Notitia apud Dominicum : *Civitas Parisius, civitas Aurelianis, ubi deficit Nova Francia.*

FRANCIA OCCIDENTALIS, Gallia, Francia proprie dicta, [et quidem κατ' ἐξοχὴν, etiam ante Sigebertum ann. 844.] Occurrit apud Ottonem Frising. lib. 5. cap. 35. lib. 6. cap. 17. Albert. Aq. lib. 8. cap. 6. Asserum de Ælfridi rebus gest. ann. 884. 886. [Pactum Bonnense inter Carolum Simplicem Franciæ, et Henricum Aucupem Germaniæ Reges ann. 921. apud Aubert. Miræum tom. 1. pag. 37 : *Anno vero regni Domini et gloriosissimi Regis Francorum Occidentalium Caroli 29. redintegrante 24........ anno quoque regni Domini et magnificentissimi Regis Francorum Orientalium Henrici 3.*]

FRANCIA ORIENTALIS, dicta Germania, ad discrimen Franciæ Occidentalis, seu Galliæ. Annales Francor. Metenses ann. 688 : *Pipinus Orientalium Francorum, quos illi propria lingua Osterlandos vocant, suscepit principatum.* Ubi *Osterland* idem valet ac *Austrasia*, seu *Austria*, de qua voce supra egimus. Unde passim legere est, Reges et Imperatores Germanicos sese subinde *Francorum Reges* aut *Imperatores* inscripsisse, licet non essent de stirpe Regum Francicorum orti. Vide Ditmarum lib. 6. pag. 60. Harigerum Abbat. in Vita sancti Landoaldi n. 12. Vitam B. Mathildis Reginæ 2. Crantzium in Metrop. lib. 4. cap. 13. etc.

☞ Qui fuerint Franciæ Orientalis limites discimus ex Gothofredo Viterb. ad ann. 881 : *Arnulphus totam Franciam Orientalem, quæ hodie Teutonicum regnum vocatur, id est, Bavariam, Sueviam, Saxoniam, Thuringiam, Frisiam et Lotharingiam rexit : Occidentalem vero Franciam Odo tenuit.* Wippo in Vita Conradi Imper. pag. 430 : *E Saxonia Boiariam et Orientalem Franciam pertransiens, ad Alemanniam pervenit.*

FRANCIA ORIENTALIS, Gallia ipsa, respectu Angliæ, apud Asserum de Ælfredi rebus gest. ann. 880.

* Chron. Mediol. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 1021 : *Sciendum est quod ultra montes fuit duplex Francia. Una dicitur Francia Orientalis, ubi est Magancia caput regni, unde et dicitur Francia Maganciæ. Et hinc natus est Carolus Magnus cum tota sua posteritate. Alia dicitur Francia Occidentalis, ubi est Parisius, quæ quondam dicta fuit Provincia Gaudiana, et postea dicta est Francigena, a Franchis superata.* An a *Gaudus*, nemus, silva, accersenda hæc ultima appellatio ? Vide *Gualdus*.

FRANCIA ROMANA, Gallia, sic dicta, inquit Albericus ann. 939. *non a Roma, sed a lingua Romana*, apud Luithprandum lib. 1. cap. 6. Ottonem Frising. lib. 7. cap. 15. et Albertum Aquens. lib. 1. cap. 9. 17. lib. 3. cap. 30. *Gallia Romana*, apud Contin. Reginonis ann. 939.

FRANCIA, seu *Gallia secunda*, apud Lambertum Tuitiensem in Vita S. Heriberti Archiep. Colon. n. 22. est Francia nostra.

FRANCIA SEQUANORUM, Senonensis provincia, quæ circa Sequanam fluvium limites suos habet, quæ *Francia Senonensis*, in veteri Notitia Galliæ appellatur. Acta Conversionis S. Huberti Comitis tom. 1. Hist. Franc. pag. 678 : *Hic, quia prudentis erat ingenii, considerans Ebroinum ad omnem malitiam promptissimum, execratus omnes actus illius, Franciam Sequanorum deseruit, et in Austriam apud Pipinum Ducem...... se contulit.*

FRANCIA THEUTONICA, Franconia, apud Lambertum Schafnaburg. pag. 242. [Minus recte, ex contextu enim potius Germania ad Rhenum intelligitur, quam Franconia.]

FRANCIA ULTERIOR. Vide *Francia Interior.*

** TERRA FRANCORUM. Arnulf. Conc. Tribur. ann. 895. ap. Pertz. Leg. tom. 1. pag. 559 : *Venit in villam regiam, videlicet Triburiam, in Terra Francorum consistentem.*

* 2. **FRANCIA**, f. Prædii rustici species, sic appellata, quod *Francorum* et liberorum esset, idem quod *Franchisia* 1. Charta ann. 1069. in Chartul. Major. monast. pro pago Vindocin. ch. 32 : *Guismandus pater istius Guismandi tenebat de Otrudo quendam fevum in Francia, hoc est curtem de Hilmarensi.* Nisi regionem ultra Ligerim comparate ad Majus monasterium designatam putes.

* 3. **FRANCIA**, pro *Frangia*, Fimbria. Inventar. ann. 1497. tom. 2. Hist. Cassin. pag. 599. col. 2 : *Pannus pulpiti broccati albi cum Francia aurata.*

¶ **FRANCICUS** AURI vel *Argenti*. Vide in *Moneta regia*.

¶ **FRANCICUS** PANIS, Placentæ genus. Vide in *Panis* 2.

FRANCIGENÆ, Anglis dicebantur omnes extranei, sive cogniti essent, sive incogniti, nisi Anglos se esse probassent per *Englescheriam*, inquit Bracton. lib. 3. tr. 2. cap. 15. § 2. 4. Vide *Englescheria*.

* Ita et Italis, quicumque Transmontani, *Francigenæ* appellabantur. Stat. Montis-reg. pag. 317 : *Statutum est quod quælibet persona, quæ extraxerit seu extrahi fecerit extra posse civitatis Montisregalis aliquos pannos laneos coloritos seu telas subtiles de Ultramontanis seu Francigenis, exceptis telis, quæ ducuntur de versus sanctum Johannem de Muriana, etc.*

* FRANCIGENÆ Germanis Belgisque posteriorum temporum, id est post Carolingos, non tam Franci, quam Francorum posteri vocabantur, ut notandum prorsus monet Joan. Nic. ab *Hontheim* tom. 1. Hist. Trevir. ad Gloss. Cæsar. Heisterbac. pag. 664. col. 2. ubi legitur : *Francigena enim fuit, qui scripsit librum antiquum, et multa barbara nomina in eo posuit secundum Gallicum.*

* FRANCIGENÆ, nescio qui capellani nuncupantur in ecclesia Carcassonensi. Stat. synod. ejusd. eccl. ann. 1270. cap. 11. ex Cod. reg. 1613 : *Præcipimus capellanis, et maxime Francigenis, quod habeant ordinarium et breviarium juxta formam ecclesiæ Carcassonensis.*

¶ **FRANCIGENATUS**, Gallus, e *Francis* oriundus. Hist. S. Florentii Salmur. apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 1100 :

Ut fuit ereptus Theobaldus Francigenatus
Terræ dux et herus post regem nobilis hujus.

* **FRANCIGENUS**, Francicus, Gallicus. Donizo in Præfat. ad lib. 2. de vita Mathild. Comit. :

Hæc aprices dictat, scit Teutonicam bene linguam.
Hæc loquitur lætam quin Francigenamque loquelam.

Epitaph. Silvest. II. PP. apud Baron. ad ann. 1003 :

Primum Gerbertus meruit Francigena sede
Rhemensis populi metropolim patriæ.

FRANCIGINI. Statutum Communis Bononiensis apud Ghirardaccum lib. 9. Hist. Bonon. pag. 279 : *Quod lusores azardi et bescazariæ, et incisores casei in ipsis scalis, et in platea Communis per decem perticas, nec etiam cantatores Franciginorum in plateis Communis ad cantandum.... omnino morari non possint, nec debeant, etc.* Forte ii, quos *Chanteurs de Romans*, Franci nostri vocabant.

** **FRANCILIS** BANNUS, Qualem debet Francus Carol. C. Edict. Carisiac. ann. 861 : *Quilibet Francus homo convictus quia bonum denarium, id est merum et bene pensantem, post hunc bannum nos-*

trum ejecerit, medietatem Francilis Banni componat.

¶ **FRANCILOGUS**, Sermo Gallicus. [* Vel qui idiomate Gallico loquitur.] Vita S. Ursmari tom. 2. Aprilis pag. 562: *Infirmitas quæ dicitur gutteria Francilogo.*

¶ **FRANCIOSUS**, Francicus. Vita B. Columbæ Reatinæ tom. 5. Maii pag. 361: *Morbo Francioso laborabat.*

¶ **FRANCIPLEGIA**. Vide in *Plegius.*

* 1. **FRANCIS**, Mensura frumentaria, eadem quæ supra *Francarium.* Charta ann. 1345. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 336: *Acquisivit in ballivia Caturcensi montaneorum Arverniæ octo Frances siliginis, quæ valent tria sestaria et unam eminam . . . . Item tres Frances siliginis cum dimidio, quæ valent duos sestarios et tresdecim denarios.* Vide *Franciscus* 1. Hinc

* 2. **FRANCIS**, Modus agri, in Charta ann. 1196. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 169: *Dimisit prædictus Bernardus dom. Jordano, . . . scilicet in camino sancti Jacobi Frances omnes, pro quo* (f. per quos) *homines pergunt de Tolosa apud Auxim.*

¶ **FRANCISARE**, *More Francorum se habere, vel lingua eorum loqui.* Johan. de Janua. Gloss. Lat. Gall. Sangerman.: *Franciscare, Françoier, c'est soy avoir en parler, en maniere de François.*

FRANCISCA, FRANCISCUS. Papias, Joan. de Janua, et Jacobus de Voragine scribunt. *Franciscas* dici *signa quædam instar securium, quæ Romæ ante Consules ferebantur, quæ erant in terrorem, in securitatem, et in honorem.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Francisca, Une maniere d'enseigne que l'en souloit porter devant les Consols ou Consules, comme haches.*] Certe Aimoino lib. 1. cap. 12. *Francisca* est spatha seu machæra, vel etiam bipennis, Gallis propria. Hincmarus in Vita S. Remigii: *Accepit autem Rex Franciscam ejus, quæ vocatur Bipenna, et projecit in terram.* Iisdem fere verbis Gesta Reg. Francor. cap. 10: *Accepit autem Rex Franciscam ejus, quod est bipennis, et projecit in terram.* Et Flodoardus lib. 1. Hist. Remens. cap. 13: *Spretisque ipsius armis ejus Franciscam projecit in terram.* Bipennem appellavit paulo ante, ut et Greg. Tur. lib. 2. Hist. cap. 27. qui Francis securim propriam fuisse testatur lib. 9. cap. 35.

☞ Ejusmodi securim penes se habuit Borellus, quam *Franciscam* fuisse existimat; eam sic describit in Glossar. Gall.: Manubrium habet ferreum longitudinis trium circiter pedum, cavum intus, in cujus extremo securicula erat ad nutum mobilis, quæ cuspide retro munita cassides et scuta perfringere ac perforare poterat quam facillime. Erat præterea in manubrii cavo instrumentum quo milites, dum vacarent, annonam suam molere poterant. Verum non una fuit horum armorum species et forma.

FRANCISCUS, Eadem notione. Papias, ex Isidoro lib. 18. cap. 6: *Franciscæ signa sunt, quæ Hispani ab usu Francorum Franciscos vocant, quæ ante Consules ferebantur, quæ Secures dicuntur.* Vide Anastasim Childerici cap. 14.

** **FRANCISCA** NOTA. Ademar. Histor. lib. 2. cap. 8: *Omnes Franciæ cantores dicerunt notam Romanam, quam nunc vocant Notam Franciscam.* Vide in *Nota* 2.

* **FRANCISCHUS** SALIX, dicitur de salice comata, quæ *plansonus*, non salix, appellatur, quandiu comam non habet. Vide *Plansonus.* Stat. Placent. lib. 5. fol. 65. r°: *Item quicumque destruxerit salices Francischos et piantonos, et insedumina novella, solvat communi Placentiæ soldos viginti, pro quolibet salice et piantono.*

1. **FRANCISCI**, Franci, Galli, Φραντζίσκοι, Nicetæ in Isaacio et Alexio num. 2. et Pachymeri lib. 3. cap. 8. Utuntur non semel Scriptores, Leo Ostiensis lib. 1. cap. 64. Hariulfus lib. 1. cap. 15. lib. 3. cap. 10. 25. lib. 4. cap. 32. Dudo de Morib. Norman. passim, Nangius in Chr. ann. 1182. [Chron. Parmense ad ann. 1282. apud Murator. tom. 9. col. 802.] etc. *Solidi Francisci.* Vide *Solidus. Scara Francisca,* in Annal. Franc. ann. 778. *Francisca lingua,* pro Gallica. Hermoldus Nigellus lib. 1. de Ludovico Pio:

> Seu quis Franciscam mavult reserare loquelam,
> Nominis ut possit noscere notitiam.

[* Germanos hac appellatione designatos apud Hermold. Nigell. auctor est Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 1020.] In Epitaphio Gregorii V. PP. in Æde Vaticana:

> Usus Francisca, vulgari, et voce Latina,
> Instituit populos eloquio triplici.

Et in Gestis Consulum Andegav. cap. 6. n. 6. *Francisce componere,* apud Otfridum in Epist. ad Liutbertum Archiep. Mogunt. *Franciscus habitus,* apud Aimoinum lib. 5. cap. 33. *Syndon Francisca,* in Charta ann. 1197. apud Ughellum tom. 7. pag. 1275. *Vestitus patrius, id est, Franciscus,* apud Eginhardum in Vita Caroli M. pag. 102. *Cuspis Franciscus, miles Franciscus, Franciscus mos,* apud laudatum Hermoldum. Lana Gallica Italis dicitur *Francisca,* teste Polydoro Virgilio lib. 1. Hist. Anglic. Quippe veteres Etrusci *Franciscos* appellabant, quos alii *Francos.* Ita Joan. Villaneus lib. 2. cap. 18. et alibi non semel.

Hanc vero enuntiationem mutuati videntur populi omnes a Longobardis, aut Sclavis, qui gentilitia et appellativa nomina efferebant plerumque in *isc,* quod potissimum solenne est etiamnum Dalmatis. A Sclavis Anglo-Saxones hauserunt eum morem, apud quos *Romanisc* est Romanus: *Lundenisc,* Londoniensis, etc. In veteri Charta apud Perardum in Burgund. pag. 26. et 27. *Saraceniscus, Longobardiscus,* legitur. Ita *Thraciscus* apud Capitolinum et Jornandem de Rebus Geticis in Maximino: *Spaniscus,* non semel apud Anastasium: *Hunniscus,* apud Vegetium lib. 4. Art. veterin. cap. 6. et Monachum Sangall. lib. 2. in Præfat. *Frigiscus,* apud eumdem Veget. *Teutiscus, Meliscus,* apud Mon. Sangall. lib. 1. cap. 11. *Sclaviscus,* in Annal. Franc. Fuld. ann. 871. *Græciscus,* apud Gerbertum Epist. 153. *Daciscus,* in Notitia Imper. etc.

2. **FRANCISCI**, Hæretici quidam quorum mentio fit in Constitut. Friderici Imp. contra Patarenos apud Waddingum ann. 1254. n. 16.

¶ 1. **FRANCISCUS**, Mensura frumentaria. Charta ann. 1143. apud Baluz. Histor. Tutel. col. 475: *In unoquoque ipsorum mansorum quatuor denarios, et unum gallum, et unum Franciscum frumenti, et quatuor sextarios de civada.* Vide Alia notione in *Francisca.* [* Vide supra *Francarium* et *Francis* 1.]

* 2. **FRANCISCUS** appellatus primum videtur, quicumque Francos frequentabat, dehinc nomen proprium esse cœpit. Sic *Francisci* nomen ter repetitur in Charta XI. sæculi ex Chartul. Major. monast. ch. 61. Occurrit etiam quidam *Franciscus* absolute nominatus in Chartul. Dunensi, scripto ineunte sæculo XII. teste Mabillonio tom. 5. Annal. Bened. pag. 438. Ita et Fratrum Minorum institutor, qui Joannes Bernardo appellabatur, *Francisci* nomine insignis est; sub cujus titulo, anno post ejus mortem trigesimo secundo, consecratum fuisse altare in ecclesia Corboliensi discimus ex Lit. S. Ludov. ann. 1258. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 466: *In quo* (oratorio) *etiam duo parva altaria constructa sunt; quorum unum, illud scilicet quod a dextris est, in honore beati Francisci; et aliud a sinistris in honore beati Petri martyris de Ordine Fratrum Prædicatorum, decrevimus construenda.*

FRANCITAS. Surita lib. 1. Indic. Arag. æra 882: *Carolus Calvus Francorum Rex Barcinonensibus, sive Hispani, sive Gothi essent, immunitatem libertatemque elargitur, qua Franci uti assueverant, permittitque, ut Gothicis legibus jura inter se foraque constituant. Immunitas ea a Francis in Hispania Frankitas dicta. Francorum enim nationem Germanicam Germanis reliquis et Frisiis commodiore immunitatis conditione antetulerat.* Idem æra 1148: *Ut oppidum coleretur habitareturque, civibus Frankitatis, id est, ingenuitatis ornamenta ab Imperatore præstantur.*

FRANQUITAS, Idem quod *Franchisia, Salvitas, Libertas, Salvatio, Salvamentum, etc.* Locus scilicet, cujus incolæ jure gaudent immunitatis, cujus tamen ratione præstatio dominis fiebat. Historia Abbatiæ Condomensis pag. 457: *In isto Cœnobio Sanctimonialis effecta dedit quandam Franquitatem Darsimam, etc.* Pag. 486. et 488. *Francdad* idem sonat, ubi forte *Francitad* legendum. Vide Foros Regni Aragon. f. 129. *Libertas, Salvitas,* [et *Francdad* suo loco.]

Nescio, an alia notione hanc vocem usurpent Fori Bigorrenses art. 36: *Francitatem coopertam nemo emat, vel discooperire faciat, ut postea possit emere: quod si fecerit, servitium Comiti, sicut quilibet, persolvat, aut dimittat.*

¶ FRANQUITAS, Immunitas a quolibet servitio et censu. Charta Berengarii Comit. Barcinon. ann. 1025. in Append. ad Marcam Hisp. col. 1038: *Fecimus omnibus suprascriptis et ipsis qui post vos futuri erunt habitatores prædictorum locorum, scilicet qui jurejurando nobis fidelitatem et adjutorium firmaveritis et firmaverint, hanc nostræ munificentiæ retributionem, ut abinceps quidem omnes Franqvitates aliaque vestra omnia quæ hodie franca habetis sive habebitis, cum omnipotentis Dei juvamine et nostra confirmatione sine ullius inquietudine teneatis atque possideatis; ita ut nullus nostrorum.... franca vestra omnia prædicta, sive illa quæ pertinent ad Franquitatem prædictæ villæ.... pertentet auferre, aut in quocumque divellere sive corrumpere. Pascuata quoque et ligna et aquas et conversiones aquarum, fontes, et exitus atque egressus spatia quæ ad vocem prædictarum Franquitatum pertinent, libere habeatis, et pro iis ullum servitium censu nobis aut alicui homini minime faciatis.* Acta B. Raymundi Lulli tom. 5. Junii pag. 651: *Ex alio Instrumento liquet, præfatum Infantem Jacobum..... confirmasse et jurasse omnia privilegia, Franquitates, cavallerias, donationes et concessiones habitatoribus Majoricarum datas.*

* **FRANCIUS**, Francicus. *Regnum Fran-*

cium, in Charta ann. 1289. ex Chartul. AD. S. Germ. Prat. fol. 103. v°. col. 2.

* **FRANCIZARE**, *Parler François*, in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. Vide *Francisare*.

FRANCLAND, Francling. Vide *Franchilanus*.

* **FRANCOFORDIENSIS** vel Francofurtensis Moneta, Cujus typi exhibentur in quodam Chron. sub ann. 1340. Consule Schlegel. in Dissert. de Numm. ant Gothan. etc. edit. ann. 1717. 4°. pag. 28. et 30.

¶ **FRANCOLENSIS**, Idem qui *Franchilanus*, seu libere tenens. Liber niger Scaccarii pag. 77: *Super dominium ecclesiæ sunt feoda trium militum et dimidii, cum tenura Francolensium in villa Cernell.*

* **FRANCONIA**, Francia Germanica, unde *Franconicus*, etc. Passim.

* **FRANCUM**, Territorium, cujus incolæ jure gaudent immunitatis. Celeberrimum est *Francum Brugense*, pro cujus libertatibus extat Charta Phil. comit. Fland. in Cam. Comput. Insul. *Les loys du Franc*, in Ch. ann. 1323. ex ead. Cam. *Franc*, pro Stabulo porcario, in Lit. remiss. ann. 1390. ex Reg. 140. Chartoph. reg. ch. 19: *Pour un pourcel que le suppliant avoit emblé par nuit . . . en un Franc à porceaulx. Au plus Franc* nude, Ludi genus, quod *Franc du quarreau* vulgo dicitur, in aliis Lit. ann. 1418. ex Reg. 170. ch. 271: *Pluseurs compaignons commencerent à jouer au jeu, que on dit au plus Franc.*

¶ **FRANCUM** Mesum, Agri portio quæ a liberæ conditionis hominibus colitur, vel quæ servilibus obnoxia non est. Charta Officialis Paris. ann. 1242. ex Tabul. Sangerm.: *Recognoverunt coram nobis se vendidisse,... duo arpenta terræ arabilis sita in uno tenenti quæ dicebant se habere.... in censiva dictorum Abbatis et Conventus, onerata in duobus denariis Paris. annuatim de Franco meso tantummodo, ut dicebant.* Vide *Mansus*.

* **FRANCUM-MOLITUM**, Gall. *Francmolu*, Immunitas a pensitatione pro frumenti molitura. Chartul. Corb. sign. *Ezechiel* ad ann. 1421. fol. 108. v°: *Et doit avoir ledit fermier et ara Francmolu à nos mollins de Corbie.* Vide *Molta* 2.

FRANCUM Plegium. Vide *Plegius*.

FRANC-VINUM, seu *Francum vinum*, quasi *Franc vin*. Charta Hugonis Ducis Burgundiæ ann. 1253. apud Perardum pag. 476: *Bannum trullorum, furnorum, vinorum, nemorum, vindemiarum, Francvinis, mercatus, etc.* [Vide in *Franci* 1.]

¶ **FRANCUS**. Vide *Franci* 1.

¶ **FRANCUS**-Respectus, Habere tenementum im *Franco-respectu*, est tenere seu possidere agrum ab omni censu sive præstatione annua liberum et immunem. Chartular. SS. Trinitatis Cadom. fol. 29: *Eduardus tenet 2. virgas et dat inde 7. sol. per annum, et alias 2. virgas in Franco respectu.* Vide *Respectus*.

* **FRANDEGULUM**, Fundibulum, machina oppugnatoria, qua jactantur lapides. Hist. belli Forojul. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 1206: *Finaliter nostri ferventi animo cum balistreriis nostris, arcubus, mazzafrustis, Frandegulis, lapidibus ipsis taliter infestantes, quod ab inde recedere sunt coacti.* Vide *Fundabulum*.

* **FRANGA**, a Gallico *Frange*, Fimbria. Inventar. S. Capellæ Paris. ann. 1363. ex Bibl. reg.: *Item una stola et unus manipulus, . . . in quibus a longo tempore defficiunt septem Frangæ et plures perlæ.* Comput. Ms. fabr. S. Petri Insul. ann. 1492: *Item pro annulis cupreis, Frangis rubeis et filo rubro, pro reparando cortinas rubeas, etc.* Vide *Frangia*.

* **FRANGERE**, nude, pro in culturam redigere. Charta ann. 1056. ex Tabul. S. Vict. Massil.: *Donamus unum mansum, quem Fregit homo, nomine Ansoardus.*

FRANGERE. Vide in *Juramentum*.

✱ **FRANGETA**. [Gallice *petite Frange*: « Pro valore argenti, auri, azurrii, *Frangetæ*, taffatani et aliis rebus per eum positis in una banderia per eum facta cum armis ss. d. n. papæ. (Mandat. Camer. apostol. an. 1458-60, f. 89.) »]

¶ **FRANGIA**, Vox Italica, Gall. *Frange*, Fimbria. Occurrit in Translatione S. Antonini, Maii tom. 1. pag. 768. et Inventario Eccl. Aniciensis ann. 1444.

¶ **FRANGIATUS**. Vide *Fragiatus*.

* **FRANKITAS**. Vide *Francitas*.

* **FRANQUALICIA**. Vide supra *Francalicia*.

* **FRANQUARE**, Ingenuum, *francum* facere ex servo, manumittere, Ital. *Francare*, Gall. *Affranchir*. Lit. ann. 1360. in Reg. Joan. ducis Bitur. ex Cam. Comput. Paris. fol. 92. r°.: *Donamus plenam auctoritatem... nobilitandi, legitimandi, admortizandi, Franquandi seu servos liberaux faciendi, etc.* Vide *Franchire*.

¶ **FRANQUESIA**. Vide *Franchesia* 2. 3. 4.

FRANQUILLINUS, Avis species, de qua Fridericus II. lib. 1. de Venat. cap. 9.

* Attagen, phasiani species. Ital. *Francolino*, nostris *Francolin*.

* **FRANQUINTUS**, Libertas, jus, privilegium, immunitas. Charta ann. 1147. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 520: *Insuper confirmo et laudo omnibus hominibus Tolosæ et suburbii manentibus et mansuris, illos bonos mores et Franquintos quos habebant, et quos eis dedi et feci.* Vide in *Francitas*.

* **FRANQUISITIO**, Immunitas, juris alicujus cessio. Pactum inter prior. eccl. de Fontibus et consul. ejusd. villæ ann. 1310. in Reg. 46. Chartoph. reg. ch. 33: *Præterea fuit actum quod consules... acquirere et assignare et asseciare dicto priori... teneantur pro liberatione, quittatione et Franquisitione decimarum... quadraginta libras Caturcenses renduales.*

¶ **FRANQUITAS**. Vide *Francitas*.

* **FRANQUITUDO**, Eadem notione atque *Franquintus*. Constit. Jacobi II. reg. Aragon. ann. 1301: *Statuimus quod omnia privilegia, Franquitudines, libertates, constitutiones et consuetudines, et etiam usantias quas habent, etc.*

* **FRANSIRE**, Frangere, triturare. Stat. datiar. Riper. cap. 9. fol. 17. v°.: *Quod de cætero credatur dicto cujuslibet personæ cum ejus sacramento de damno, quod dicet sibi fore datum seu factum per molinarium, qui macinasset sibi aliquod granum suum, vel grana, seu Fransisset farrum vel farinam, etc.*

¶ **FRANTZCHI**. Bernhardus *de Breydenbach* Itiner. Hierosol. pag. 165: *Sunt...... in Hierosolymis quidam orthodoxæ fidei devoti professores, viri religiosi, qui a ceteris nationibus ibidem, ut sunt, Latini, a Sarracenis vero Frantzchi, (sunt equidem filii et fratres S. Francisci) a nobis autem Fratres Minores... appellantur.*

* **FRANUM**, pro Frenum, non semel, in Comput. Ms. ann. 1239.

¶ **FRANZERE**, pro Frangere. Vide *Mollegium*.

✱ **FRANZESCUS**. [Mensura: « Manso de golz: III. solidos et IIII. *Franzescos* de sigile. (Cart. Conchar. Ruthen. pag. 77. ann. 1025.) Occurrit quoque versio occitana: Et el mas dal Poig 1. *Francesq* de seguel et altre de civada id. p. 378. XII. sæc. »]

¶ **FRAPATURA**, f. pro *Fractatura, Frectatura*, vel *Frictatura*. Litteræ Caroli V. Fr. Reg. ann. 1367. de Forma vestium: *Item, quod nulla ipsarum* (mulierum) *audeat portare aliquam Frapaturam in suis capuciis, vechis vel caragiis capuciorum, aut manicis vestium suarum, aut in pannis profundis vestium suarum, vel aliis partibus ipsarum vestium.* Vide *Frecta*. [* Idem quod mox *Frappa*.]

* **FRAPPA**, vox Italica, Lemnisci, Gall. *Rubans*. Concil. Labbei tom. 12. col. 800: *Hujusmodi familiarium vestes non sint breviores genu, nec diversorum colorum, nec cum scissuris, Frappis vel brodaturis. Freppis* apud Marten. tom. 8. Ampl. Collect. col. 244. Unde nostris *Ferpe*. Vide in *Frepatæ Vestes* et *Fres*. Ab hac forsitan voce, qua superfluum ornamentum significatur, accersendum vocabulum *Frappail*, quo designantur bello inutiles, in Hist. chronol. Caroli VII. pag. 407: *Et seroient chassez dehors tout le demourant du Frappail.*

✱ **FRAPPERIA**. Gallice *Friperie*: « Ob hoc dictus episcopus... jus... quinquallerie, *Frapperie*... habuerat. (Cart. N. D. Paris. III. 305. an. 1487.) »]

¶ **FRARAGIUM**, Frareschia, Frarirsia. Vide *Fraternitas* 6.

* **FRARESCHIA**, Soror uterina, ut videtur. Reg. *Olim* parlam. Paris. ad ann. 1302. fol. 105: *Cum Johannes de Lay pro se et Frareschia sua, natis de Basilia de Pruvino matre ipsorum, conquestus fuerit, etc.* Alia notione, vide in *Fraternitas* 6.

* **FRARII** Homines, in Chartul. monast. Septem font. *Frarin* in malam partem accipitur, in Bestiar. MS.:

Nous sommes ses fils, ses pouchins,
Qui comme mauvais et Frarins,
Notre seigneur en vis férimes,
Quant nous par devant lui servimes.

Le Roman de *Garin*:

Que tu n'es mie ne garçon, ne Frarin.

Pro Calamitoso usurpatur tom. 2. Fabul. pag. 53:

La bone fame à vous s'atent,
Qui est moult poure et moult Frarine.

¶ **FRASCA**, Frascha, Italis, Folium, ramusculus arboris, vigultorum fasciculus, Gall. *Feuillée, fascine*. Chron. Parmense apud Murator. tom. 9. col. 766: *Carrocium Bononiensum captum fuit et strabucatum, et projectum fuit in quodam fossato et coopertum de Fraschis.* Chron. Domin. de Gravina apud eumdem tom. 12. col. 674: *Fecerunt etiam Capitanii ipsi... ligna plurima seu Frascas incidere, et cum eis et ex eis fossatis adhæreant et fossatos faciant onerare.* Hinc

FRASCARIUM, Locus arbustis consitus: est enim *Frasca* Italis folium, vel ramusculus arboris: unde *frascati*, pro fascibus ramorum. Hinc etiam *Frascheggiare*, nostri *Faire Frasque*, pro illudere, metaphora ducta ab his, qui ramusculis aut bacillis aliis illudunt. Hispani pariter *Frascas*, ramos siccos vocant. Charta ann. 1003. apud Ughellum tom. 2. pag. 137: *Id est, terra arabili vineata cum Frascario super se habente.* Occurrit præterea in alia Grimoaldi Archiep. Pisani tom. 3. pag. 404. et alia tom. 4. pag. 1283. in Chronico Benev. S. Sophiæ pag. 665. etc. Vide Oct. Ferrarium in Originibus Italicis.

¶ 1. **FRASCATA**, Idem quod *Frascarium*. Rolandinus Patav. lib. 6. de Gestis in Marchia Tarvisina cap. 18: *Stabat sub*

Frascata sive laubia quadam, quæ erat prope ad domum pontis Altinati, ubi quotidie cum multis militibus et burgensibus morabatur.

✱ 2. **FRASCATA.** [Italis *Frascato, berceau de feuilles* : « Illmus, dux Mediolani parari faciet et ordinari in curia domus habitationis quorumdam nobilium in Meda, ubi majestas regis, legatus et dux debebant convenire, unam *Frascatam* satis amplam cum talamo et solio regali in capite. (Diar. Burchardi, ed. Thuasne, II. 327. an. 1497.) »]

FRASCETUS. Rafanus de Caresinis in Chron. MSS. ann. 1379 : *Navigantibus nobis absque strepitu et cum ordine magno, imposito etiam Comitis ut sibloti sive Frasceti silerent.* [*Falsceti*, apud Murator. tom. 12. col. 450.] Id est, qui fistula canunt, nostris *sifflets*.

° **FRASCHETUM,** Locus arbustis consitus, diminut. *a Frascarium*. Stat. Vercel. lib. 5. pag. 125. v°. : *Item quod nemini licitum sit pascare in nemore, altineto, insula, salexeto, novelleto, Frascheto, spinetis, etc.*

° **FRASCHISSA** vel FRASCHISSUM, Ansa ferrea, ut videtur, Gall. *Crampon* : Hispan. *Frasqueta* est Ferrea quadra in typographia. Comput. ann. 1373. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 326. col. 1 : *Pro faciendo cathedram et bancalia, et alia quæ erant necessaria in dictis scolis, videlicet tam pro fusta, cayronibus, tam etiam pro calce et arena, clavellis et Franchissis et pro aliis ferrementis, et etiam pro aliis causis in dictis scolis necessariis.*

° **FRASCINGA,** ut *Friscinga*. Vide in hac voce. Notit. ann. 851. ex Chartul. Lemov. in Cod. reg. 9612. T : *Molendina, silvas, Frascingas, pullos, operas, et omnia beneficia ex jam dicta villa exigentia, totum quæsivit jam dictus advocatus Guntramno ad opus matriculariorum S. Stephani altaris pertinentium.*

° **FRASCUS,** f. pro *Fiascus*, ab Italico *Fiasco* Lagena. œnophorum. Inventar. ann. 1361. ex Tabul. D. Veneiæ : *Item duos Frascos de estagno.* Vide supra *Flascus*.

¶ **FRASCHA.** Vide *Frasca*.

FRASENUM, [vel FRAZENUM, f. Ramusculus, ab Italo *Frasca*, quod idem est. Nota vero ratio investiendi per *ramum*. Vide *Investitura*.] Vetus Instrumentum ann. 1143. apud Georgium Pilonum in Hist. Bellunensi pag. 76. v° : *Eodem die misit D. Decanum prædictæ Ecclesiæ in tenutam, per Frazenum unum.*

¶ **FRASINGIA.** Vide *Friscinga*.

¶ **FRASITTO.** Pactus Leg. Salicæ tit. 32. § 13 : *Si quis nasum alteri excusserit, malb. Frasitto*, MDCCC. *denar. qui faciunt sol.* XLV. *culpabilis judicetur.* Ubi Eccardus legendum suspicatur *Frasicto*, quod proprie partem faciei prominentiorem notat, a *Fra, vor*, Ante, et *Sichte, gesichte*, Facies. Sed cum insolens sit apud veteres hæc locutio, pro *Frasitto* legendum potius censet *Nasicti*, vel distinctius *Nase sicto* vel *sichte*, quo verba *Nasum excusserit* redduntur. *Nasnitto* emendandum putat Schilterus et *Nas* et *Snitt, Sneiden*, Nasi abscissio.

¶ **FRASIUM,** Expensum, ut videtur, Gall. *Frais, coût*. Statuta Reipubl. Genuens. lib. 5. cap. 7 : *De deductione facienda in restitutione dotium. Quotiescumque dos veniet restituenda, is per quem fieri debebit restitutio possit ex summa dotium pro Frasiis in se, ut infra, videlicet, etc. Si vero nunquam fuisset secuta transductio seu cohabitatio uxoris in domo mariti, vel mariti in domo uxoris, non possit aliquid retineri pro Frasiis.*

° **FRASNEA** et FRASNEIA, Fraxinetum, Ital. *Frassineto*. Gall. *Fresnaie*. Chartul. S. Joan. Angeriac. fol. 62. r°. : *Calumniabatur nobis Frasneiam, quam vendiderat simulque donaverat sancto Joanni.* Infra fol. 69. v°. *Frasnea*. Vide infra *Frassinus*.

¶ **FRASSA,** f. Mesenterium vitulinum, quod Gallice dicimus *Fraise de veau*. Liber Annivers. et censuum Monasterii Sangerman. fol. 77 : *Cum una droittura, quæ valet anno quolibet unum sextarium ordei, unum caponem et unam Frassam.*

¶ **FRASSELLUS,** Currus species, ni fallor. Charta Philippi Regis Franc. ann. 1331. pro Monachis Bonæ-vallis : *Licet essent et fuissent per tempus sufficiens in possessione et saisina... recipiendi in pratis Bonæ-vallis mareschaucies in quadregiis et Frassellis usque ad festum B. Johannis.* Vide in *Friscinga*.

° F. duabus rotis constans; quadrigæ enim opponi videtur : nisi sit Fasciculus, Gall. *Botte*, a *Frasca*. Vide in hac voce.

FRASSETUM, in Inquisit. apud Lanc. in Comitatu Cornubiæ coram Justitiario Aud. ann. 6. Edw. I. significat *a wood*, seu *ground that is woodie*. Ita Edv. Cokus ad Littleton. sect. 1.

¶ **FRASSINUS,** Fraxinus, species arboris, Gall. *Frêne*. Vide locum in *Jugo*.

° Nostris, *Fraische* et *Fraisse*. Leudæ major. Carcass. Mss. : *Item pro cargua de astis de Fraische, ij. sol. Turon.* Ubi versio Gallica ann. 1544 : *Pour charge de piques, javelines et autres hastes de bois Fraisse, etc.* Porro hastæ ex fraxino confici solent. *Frasnel*, Ramusculus fraxineus, in Lit. remiss. ann. 1457. ex Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 1532 : *Lequel Arnoul... avoit une happiette en l'une de ses mains, dont il avoit couppé ledit Frasnel.*

¶ **FRATALEA,** ut *Fratalia*, in Regiminibus Paduæ ad annum 1319.

FRATALIA, Confraternitas ex Ital. *Frataria*, in Chronico Paduano ann. 1393. post Rollandinum, semel ac iterum. [Adde Regimina Paduæ apud Murator. tom. 8. col. 385 : *Et anno præsenti* (1293.) *qualibet Fratalia Paduani Communis fecit suum confalonem singulariter, in quo erat picta armatura Communantiæ Paduæ et cujuslibet Fratalíæ.* Quod sæpius ibidem recurrit.]

¶ **FRATEA,** In malam partem accipitur, nimirum pro societate Conjuratorum. Litteræ Willelmi Abrincensis Episc. ann. 1227. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 943 : *Omnes illos, qui ut præmissum est, conjuratores, colligatores, conspiratores fautores, seu Frateas, interpositis juramentis, litteris, sive cartis, seu aliis promissionibus composuerunt... excommunicamus.*

¶ **FRATELEA,** ut *Fratalia*. Regimina Paduæ ad ann. 1321. col. 463 : *Et in vigilia S. Luciæ natus est ei filius vocatus Milion, et baptizatus in Ecclesia S. Martini, et Gastaldiones Fratelearum tenuerunt illum ad baptisma.* Acta S. Antonii de Padua tom. 2. Junii pag. 703 : *Dominus Episcopus et omnes Ecclesiastici cum potestate et sua curia, et Fratelea populi, accederent ad Ecclesiam S. Antonii.*

° **FRATELLÆ** DOMINÆ, Moniales. Acta notar. Senens. ann. 1286. ex Cod. reg. 4725. fol. 82. r° : *Item* (relinquo) *quinque solidos Fratellis dominabus. Fratello*, Italis, Cœnobita vel sodalis.

¶ **FRATELLUM,** *a Frango, Stillicidium stercoris, ut sterquilinium, unde Fratere, Sordere, displicere vel tergere.* Johan. de Janua. Vide *Fracelli* et *Fritellum*.

° Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Fratellum, i. stillicidium stercoris, vel sterquilinii, Degout de chambres privées.*

¶ **FRATER**, Nomen consanguinitatis vel propinquitatis sive carnalis sive spiritualis. Hinc

FRATRES, invicem se appellabant Christiani, *quod unius Dei homines, quod consortes ejusdem fidei et spei cohæredes*, ut ait Minutius, fraterno inter se more viverent : quod *et unum patrem Deum agnoscerent*, ut Tertullianus in Apologetico : quod essent *cum omnibus, quos sol videt, germanitatis necessitudine copulati*, ut Arnobius lib. 4. adversus Gentes : quod denique *omnes homines pro fratribus diligerent*, ut Lactantius lib. 5. cap. 10. S. Hieronymus adversus Helvidium cap. 8. ait in divinis Scripturis *Fratres* dici, *natura, gente, cognatione, affectu : affectu* quidem *Fratres* appellari, etc. *qui in duo scinditur in spirituale et in commune. In spirituale, quia omnes Christiani Fratres vocamur, etc.* Neque porro licebat Christianis Gentiles fratrum appellatione donare. Vide Nomocanonem editum a Joan. Bapt. Cotelerio cap. 452.

FRATRES se invicem appellabant Reges. Vide Notas nostras ad Alexiadem et *Fraternitas* 7. Sed et Imperatores, qui una Imperium administrabant, ut est apud Lactantium lib. de Mortibus Persecutor. num. 20.

FRATRES, Rectores Provinciarum et Comites appellabant Imperatores. Senator lib. 6. in Formula Rectoris Provinciæ : *Additur, quod a Principe Frater vocaris, ut nobilitate pretiosi nominis a vilitate criminum tollereris.* Hinc formula : *Frater amantissime*, de qua Brissonius lib. 3. Formul. pag. 353.

☞ Eodem honoris titulo donati Barones a Ludovico VII. Reg. Franc. in Conventione inter ipsum et Henricum Reg. Angl. apud Duchesn. tom. 4. pag. 434 : *Ego Ludovicus Rex Francorum, elegi tres Episcopos, Claremontensem, Nivernensem, Trecensem : et tres Barones, Comitem Theobaldum et Comitem Robertum et Petrum de Curtenei Fratres meos.*

FRATRES, Episcopos omnes vulgo compellant Summi Pontifices, ut Episcopi vicissim summos Pontifices : quod obtinuisse etiam post ann. 1400. observat vir doctissimus Joan. Launoius in Hist. Regii Navarræ Collegii Paris. pag. 540. Sed deceptum volunt quidam eruditi, penes quos est liber MS. ex quo id hauserat, itaque compellari Episcopum ab Episcopo, non vero summum Pontificem.

¶ FRATRES, nude, Cardinales vocantur in Fragm. Vitæ S. Bernardi sæc. 4. Bened. part. 2. pag. 562 : *Quid Apostolicus mandaverit, quidve Fratres velint ; quid Rex, quid Principes postulent, quid populus exoptat, multis edisserunt.*

FRATRES, dicti Monachi universim, id nominis a primis Christianis mutuati, uti ad Cinnamum docuimus pag. 433. [☞ Vide Glossar. med. Græcit. col. 22. voce Ἀδελφοί.] Etiam Militares Ordines. Ita

FRATRES DE PALMIS, apud Ordericum Vitalem lib. 13 : *Tunc Rotro Comes Moritoniæ cum Francis, et Episcopus Cæsar-Augustanus, cum Fratribus de Palmis, etc.* De his fratribus vide Marcam in Histor. Beneharn. lib. 5. cap. 21.

FRATRES S. SEPULCRI, tom. 8. Spicileg. pag. 368. 381. [in Chron S. Bertini apud Marten. 3. Anecd. col. 596.] et

FRATERNITAS S. JACOBI, Compostellensis, apud Sanutum lib. 3. part. 11. cap. 13. [*Fratres S. Jacobi de Spata*, in

Chron. S. Bertini apud Martenium loco mox laudato.] *Frairies*, ipsæ fraternitates Militares dictæ in Assisiis Hierosol. part. 2. cap. 21. Vide mox *Fratres Miliciæ S. Jacobi*.

FRATER ADVENIENS, Monachus hospes, advena alterius Monasterii. Eckeardus Junior de Casib. S. Galli cap. 1 : *Et locum hospitis in refectorio haberet dum viveret,... ut mansione ibi parata, crebro velut Frater Adveniens Abbati non esset onerosus, neque familiæ incommodus.*

* FRATRES ALEMANI, Idem qui *Hospitalarii Teutonici*, ordo militaris ab Alemanno quodam institutus, unde nomen. Testam. Guil. milit. de catro Barco ann. 1319. tom. 3. Cod. Ital. Diplom. col. 1940 : *Item relinquo pro anima mea secundum meum destrerium seu equum... Fratribus Alemanis, et alium secundum meliorem relinquo fratribus de Hospitali S. Joannis de ultra mare.* Vide *Teutonicus Ordo.*

* FRATRES APOSTOLI. Vide supra *Apostoli* 6.

* FRATRES ARMORUM, Qui sub eodem vexillo militabant. Lit. remiss. ann. 1420. in Reg. 171. Chartoph. reg. ch. 237 : *Jehan le Cambier, qui Freres d'armes estoit à icellui Cautain, etc.* Vide Cangii Dissert. 21. ad Joinvillam.

* FRATRES ASINORUM, Iidem, qui *Fratres domus S. Maturini Parisius ordinis S. Trinitatis et Captivorum* appellantur, in Lit. Mariæ reginæ Franc. ann. 1294. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 131. r°. col. 2. Vide *Asinus* 2.

FRATER IN BAPTISMATE. Ægidius de Roia ann. 1294 : *Quem venientem detinuit aliquandiu tamquam captivum, postea dimisit eum, et filiam ejus retinuit*, (leg. *tenuit*) *factusque est ejus Frater in Baptismate, eumque reginæ suæ associavit, ut esset in ejus obsequio*, id est, filiam ejus de fonte baptismatis excepit. Sed videtur legendum *pater*.

FRATRES BARBATI. Vide *Barbatus* 1.

¶ FRATRES BARRATI. Vide *Barrati Fratres.*

* FRATER DE BAS vel *de Bast*, Illegitimus, spurius. Charta ann. 1329. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 334 : *Jehan, dit Chevalier de Poulainville, Frere de bast à le dame de Glisy, etc.* Vide supra in *Bastardus.*

* FRATRES BEATI. Chron. Anonymi Leob. ad ann. 1205. apud Pez. tom. 1. Script. rer. Austr. col. 823 : *Nova demum concio consurgit Saccorum, Alexandro præside IV. Romanorum, Fratres de matribus surgunt rubricati, signo Crucis pectore namque sunt signati ; hii, ut vulgariter dicitur, Fratres sunt Beati.* Vide *Sacci.*

* FRATRES DE BOLETA, Italis, *Bulletta,* Tessera vel Clavus. Horum mentio fit in Stat. Ferrar. ann. 1288. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 390.

* FRATER BOURT, Monachus laicus, conversus, qui prædium rusticum colit. Vide supra *Burs* 1.

¶ FRATRES BUBULCI, Conversi Ordinis Cisterc. qui boves curabant et ad arandum ducebant. Regula Conversorum Ordin. cap. 10. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1650 : *A festo autem S. Martini usque ad Purificationem totum illud spatium in frugibus excutiendis impendunt Fratres Bubulci.*

* FRATRES DE CARMINO, An a loco vel a colore vestium sic dicti ? an Carmelitæ, a monte Carmelo ? Acta notar. Senens. ann. 1283. ex Cod. reg. 4725. fol. 8. r° : *Item xx. solidos Fratribus de Carmino. Item x. solidos Fratribus de saccho.*

FRATRES CLIENTES, Gall. *Freres servans.* Ita dicti apud Hospitalarios, Milites inferioris ordinis, qui nobiles non sunt. Epist. Fulcherii Magistri Templi in Gestis Dei pag. 1182 : *Ceciderunt in ore gladii 60. Milites fortissimi, præter Fratres Clientes et Turcopolos.*

* FRATRES DE COLUMBETA. Vide *Fratres de Spiritu Sancto.*

* FRATRES DE COMPOREGGIO, in jam laudatis Actis notar. Senens. fol. 8. r° : *Item c. solidos Fratribus de Comporeggio.* An ab Italico *Camporeccio,* agrestis, rusticus, silvestris ?

FRATRES CONJURATI, ADJURATI, qui sacramento sibi invicem dato *fraternitatem* ineunt : *Fratres Adjurati*, apud eumdem Dunelmensem pag. 190. 208. Hovedenum pag. 445. Adamum Bremensem pag. 159. qui *Conjurati Sodales* dicuntur eidem cap. 247. Joannes VIII. PP. Epist. 207 : *Dum Dei proximique dilectione sollicitus doles Capuanos, nobiles scilicet viros, Fraterno Fœdere per jusjurandum inter eos habito, nequiter corrupto, ad veram discordiam et inimicitiam pervenisse.* Vide Dissertat. 21. ad Joinvillam.

FRATRES CONJURATI præterea dicebantur ad reipublicæ tuitionem mutuo adstricti Regum subditi : quomodo *Jurati* nude vocabantur oppidani, qui una eademque lege vivebant. Leges Willelmi Nothi cap. 59 : *Præcipimus, ut omnes liberi homines totius regni sint Fratres Conjurati ad monarchiam nostram et regnum nostrum contra inimicos pro posse suo defendendum, etc.* Adde Leges Edw. cap. 35. [Kennetus Antiquit. Ambrosden. in Gloss. v. *Sworn-Brothers : Robertus de Oleio et Rogerus de Iverio Fratres Jurati et per fidem et sacramentum confœderati venerunt ad conquestum Angliæ.*] Præclare in hanc sententiam Simplicius in Epictetum pag. 65. Εἰ γὰρ κοινὴ μήτηρ ἡ πόλις, μητρὶς οὖσα καὶ πατρὶς, δῆλον ὅτι κατὰ τοῦτο ἀδελφοί πως εἰσὶν οἱ πολῖται.

FRATRES CONSCRIPTI, Laici, atque adeo alii in album Fratrum seu Monachorum relati, seu potius eorum fraternitate donati ; ut olim *Milites conscripti* dicti, *qui in tabulas conferebantur ab eis, qui eos ducturi erant*, ut est apud Isidorum lib. 9. cap. 3. vel ut Senatores, *Patres Conscripti* appellati, quod *eorum nomina in tabulas aureas contulisset* Romulus, ait idem Isidorus cap. seq. Eckeardus Junior de Casib. S. Galli cap. 1 : *Petiit tandem Salomon Junior bene educatus, ut Frater Conscriptus nobis fieri mereretur.* Infra : *Nos in fraternitatem interdum et laïcos recepimus, quibus tamen in laïco habitu nequaquam in claustro abutimur.* Eodem cap. : *Convivia fratribus... facere consuevit. Solebant id ipsum ante etiam quidam alii Fratres Conscripti nostratibus caritatis signum exhibere.* Ibid. de Augustensi Episcopo : *Me et meos decet ad proximum S. Galli diem viros Dei visitem, frater illorum Conscriptus fiam, et quantum mihi copiæ est, caritatem illorum regratier.* Idem, de Conrado Imp. : *Rex vesperum et noctem cum egisset hilariter, diluculo conventum fratrum petens, omnium votis faventibus fit Frater Conscriptus.* Cap. 5. de Canonico Constantiæ : *Nam Frater Conscriptus vocis pulcherrimæ gratiam habebat.* Cap. 9 : *Ad recipiendum enim Episcopum cum Evangelio, etiam si Frater Conscriptus non fuerit, æquum esse, ut pariter occurrant omnes, concordant.* Cap. 11 : *Abbas intulit, immo ut Fratres Conscripti sitis volo, quia alia vobis dona dare non habemus. Lætis ob hoc omnibus itur in Ecclesiam ; recepti manibus Abbatis, singuli in libro vitæ scribuntur.* (Adde Chronicon Constantiense pag. 635.) Eo nomine claustrum ingrediendi iis jus erat. Ibidem : *Mittit Abbas Kebonem, qui Episcopos, ut Fratres Conscripti claustrum intrare jam utique suum non dedignarentur, rogaret. Veniunt omnes, et societati fraternæ participandum fore gaudio gaudent*, cum laicis interdictum esset. Idem cap. 16 : *Claustrum autem S. Galli... ab antiqua patrum memoria tantæ venerationis est habitum, ut nemini vel potentissimorum sæculi Canonicorum seu laïcorum introitus, vel etiam introspectus ejus licuerit.* Præallatis adde Chartam Simonis Ducis Lotharing. ann. 1176 : *Quapropter ut ego sim de cætero Frater Conscriptus et particeps omnium beneficiorum Belliprati, habeamque in vita et in morte, quantum unus de filiis istius Ecclesiæ professis, etc.* Huc etiam spectant, quæ habet Faustus in Vita S. Mauri Abbat. : *Tunc beatum Maurum petiit* (Theodebertus Rex) *ut Fratres eum recipere dignarentur in societatem, et nomen ejus inter sua scribere nomina.* Et Beda in Præfat. ad Vitam S. Cuthberti : *Sed et me defuncto pro redemptione animæ meæ, quasi pro familiaris et vernaculi vestri, orare et missas facere, et nomen meum inter vestra scribere dignemini. Nam et tu, sanctissime Antistes, hoc te mihi promisisse jam retines, in cujus etiam testimonium futuræ Conscriptionis, religioso Fratri vestro Gutfrido Mansionario præcepisti, ut in albo vestræ sanctæ Congregationis meum nunc quoque nomen apponeret.* [Apud Felibianum Hist. Sandionys. pag. IV. legitur Charta anni 627. qua *Theodetrudis sive Theodila* propter donationes Monasterio factas postulat ut *nomen suum in libro vitæ conscribatur*, unde patet hujusce ritus antiquitas.] Traditiones Fuldenses lib. 3. cap. 36 : *Et in præfatis locis nomina patrum et matrum Fratrumque nostrorum in fraternitate volumus annotari.* Tabularium Eccl. S. Laudi ann. 1116 : *Eo videlicet tenore, ut Sanctimoniales Fontis Ebraldi Canonicos S. Laudi tam præsentes, quam futuros in suo Martyrologio fraternaliter scribant.* Vide Hist. Monasterii S. Nicolai Andegav. pag. 59. *Orationibus investiri*, in libro Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 33 : *Si aliquis orationibus nostris petierit commendari, finitis clamoribus adducatur, et de ipsis orationibus per librum investiatur. Si Episcopus, vel Abbas, vel Religiosus aliquis de orationibus nostris investitur, postquam investitus fuerit, debet Abbas ab eo humiliter quærere, ut ipse similiter de orationibus ipsum et Conventum investiat, et partem beneficii sui fratribus concedat. Quando Abbas aliquem de orationibus investit, debent Fratres assurgere. Si Rex, vel Episcopus, vel Abbas in Capitulum adducitur, Fratres assurgentes omnes ei inclinent, cum ante eos transierit.* Liber Usuum Ordin. Cisterciensis cap. 70. de Episcopo : *Quod si societatem quæsierit, assurgentibus omnibus, concedatur ei per librum*, in quo scilicet nomen ejus scribitur. Vide *Investitura.*

¶ FRATRES interdum nude vocantur qui in ejusmodi *Fraternitatem* seu participationem orationum aliorumque bonorum spiritualium sive Monachorum sive aliarum Ecclesiarum etiam Cathedralium, admissi erant, sive Laïci, sive Ecclesiastici. Vetus Martyrolog. Eccl. Cathedr. Aquensis : *Eodem die* (2.

Non. Jan.) *Raymundus Frater noster obiit. Ipso die obiit Guillelmi Martini Frater noster et Vicarius Ecclesiæ de Rians, qui reliquit.* Vide *Fraternitas* 5.

¶ FRATRES DE DOMO COMMUNI. Vide *Fratres de Spiritu Sancto.*

FRATER IN CHRISTO, Idem qui *Frater Spiritualis*, de quo mox, qui in fraternitatem et societatem monachicam admissus est. Ordericus lib. 6. pag. 627: *Hic societatem Uticensium expetiit, et Frater in Christo factus fraternitatem optime servavit.* Vide *His emne Christen.* Alia videtur *Fraternitas in Christo*, apud Ditmarum lib. 6. pag. 67: *Post hæc collecto exercitu pagum, qui Morezni dicitur, juxta Magdaburg jacentem, populatur, et Fraternitatem, quam in Christo cum Parthenopolitanis prius conjunxerat hostili asperitate disrupit.* Vide *Fratres Spirituales.*

* FRATRES CONSTELLATI dicti milites ordinis Teutonici, quod stellam rubram supra crucem deferrent. Chron. Anonymi Leob. ad ann. 1215. apud Pez. tom. 1. Script. rer. Austr. col. 805:

Veniunt et alii Fratres Constellati.

Vide *Stellarii.*

¶ FRATRES CONVERSI. Vide *Conversi.*

¶ FRATRES DE ROSEA CRUCE, Ineunte seculo XVII. in Germania nati medicinam gratis exercebant; cum vero alchimiæ animum applicuissent in multa abiere deliramenta; unde Mechliniæ velut *perniciosissima magorum societas* damnati fuerunt: horum tamen exstitere quidam non ignobiles patroni. Videsis Naudeum in Instruct. de Fratribus de Rosea Cruce cap. 4. et Gerassum in Doctr. Curios. lib. 1. cap. 15.

¶ FRATRES CRUCIS. Vide in *Crux.*

* FRATRES *Ordinis sanctæ Crucis Parisius*, vulgo *Sainte Croix de la Bretonnerie*, in Lit. Mariæ reginæ Franc. ann. 1294. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 230. r°. col. 2.

¶ FRATRES DE ENSE. Horum fit mentio in Computo generali reddituum Regis Franc. ann. 1202. apud D. *Brussel* de Usu feudorum tom. 2. pag. 170: *Fratres de Ense pro decima* XXX. *l. et dim.* Vide Hofman. voce *Ensiferi.*

* FRATRES ERMENII, pro *Armeni* Barelet. serm. in festo S. Domin.: *Prima* (regula) *fuit Basilii, sub qua militant monachi Orientales seu Græci et Fratres Ermenii vulgo dicti; quæ regula est satis dubiosa.* Vide *Erminii.*

FRATRES EXTERIORES, Monachi laici. Acta Murensis Monast. pag. 36: *Quia autem hic sunt Fratres, qui vocantur Exteriores, de cella S. Blasii, huc venit, ubi primum talis vita laïcorum oriri cœpit.* Et pag. 17: *Eo etiam tempore misit huc Exteriores Fratres cum sororibus de qua consuetudine etiam adhuc assunt.* Pag. 49: *Et duos diurnales, quos cum dedisset Otto Comes, constituit ad lumen in dormitorio Exteriorum Fratrum.* Passio S. Thyemonis Archiepiscopi Juvanensis: *Quidam Religiosus ex illis, qui apud Canonicos et Monachos Exteriores Fratres in cappa vocantur, cujus scema ordinis et habitus is etiam Novicæ regioni omnium primus intulisse narratur.* Nescio an iidem sint, quos Ecclesia Græcanica μοναχούς, vel ἀδελφοὺς ἐξωμονίτας vocat, ad discrimen ἐσωμονιτῶν, de quibus Novella Alexii Comneni apud Balsamonem ad VII. Synodum can. 19. et Joannes Antiochenus Patriarch. opusc. de Charisticariis num. 14. pag. 183. qui quidem κοσμικοὺς fuisse innuit, id est, sæculares, scribens in Monasteriis, quæ a laïcis tenebantur totidem fere esse κοσμικοὺς ἀδελφοὺς ἐσωμονίτας et ἐξωμονίτας.

FRATRES EXTERNI, Monachi aliorum Monasteriorum, vel Clerici aut Canonici, quibus orationum et suffragiorum societas concessa est, apud Udalricum lib. 3. Consuet. Cluniac. cap. 33.

FRATRES GAUDENTES, appellati in Italia Fratres ordinis Militiæ S. Mariæ Virginis, quorum Ordo institutus primum fuit ab aliquot nobilibus Bononiensibus sub ann. 1261. quibusque regulam præscripsit Urbanus IV. PP. quam in Indice tom. 1. Hist. Bononiensis descripsit Cherubinus Ghirardaccus, qui plura de iis etiam habet lib. 7. ad eumdem annum, ubi præterea observat *Fratres Gaudentes* appellatos, quod una cum uxoribus et filiis fere in ædibus suis privatim manerent. De iis etiam agunt Ammiratus lib. 2. Hist. Florent. sub ann. 1266. [Chron. Parmense ad ann. 1272. apud Murator. tom. 9. col. 786.] ut et Landinus et Velutellus ad hæc Dantis in inferno cant. 23:

Frati godenti fummo, è Bolognesi,
Io Catalano, et costui Loderingo.

Neque alii sunt, de quibus Marsilius Patavinus in Defensore pacis part. 2. cap. 8: *Neque adhuc his clausi limitibus, laïcos quosdam, quos in Italia Fratres Gaudentes, alibi vero Beginos appellant, etc.* Vide præterea Nicolaum Uptonum lib. 1. de Militari officio cap. 3.

Ita etiam quidam appellati ex Minoritis, qui plus justo licentius vivebant. Wiguleus Hondius in Metropoli Salisburgensi tom. 2. pag. 348: *Fuere autem hæc Franciscanorum Monasteria olim arctiori regulæ non astricta, Gaudentes vocant, qui etiam bona propria, census et redditus habebant.*

¶ FRATRES DE GILDA, Qui aliqua fraternitate et sodalitio inter se conjunguntur: *Gilda* enim idem sonat ac fraternitas, sodalitium. Charta Wenceslai Ducis Brabantiæ 1378. apud Miræum tom. 2. pag. 1026. et 1027: *Et bonos nostros homines de tribubus Fratrum de Gilda et opificum, qui in prædicto nostro oppido remanserant... Et hi prædicti receptores annue eligentur et constituentur in hunc modum: scilicet quod communes Fratres de Gilda oppidi qui in dies Gilda coutuntur, nec sunt de patriciatu Lovanensi, semper eligent prædictos receptores ex Fratribus de Gilda cum pluralitate votorum, illorum qui præsentes erunt dum aliæ fient electiones.* Vide *Gildum.*

* FRATRES JESUATORUM, qui et *Clerici Apostolici*, institutore S. Joanne Columbino ann. 1367. Annal. Placent. ad ann. 1476. apud Murator. tom. 20. Script. Ital. col. 953: *Die 27. Februarii ego Albertus de Ripalta, una cum aliis sociis,... introduximus Fratres Jesuatorum congregationis in S. Bartholomæo.* Et col. 950: *Pauperrimi Jesuatorum Fratres.* Chron. Guil. Bardini ad ann. 1425. inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 41: *Deliberatum fuit per viros capitularios, burgensibus non vocatis, quod quidam Fratres, qui venerunt ex Italia et vocabantur Jesuati, sive Clerici Apostolici, viri boni, sancti et docti, reciperentur in Tolosa... Indumenta habebant ex crasso panno laneo albo, cum capuciis ejusdem coloris; et desuper pallium textum ex lana alba et nigra.* De Jesuatis plura videsis inter acta SS. tom. 7. Jul. pag. 344. col. 2.

¶ FRATRES HUMILIATI. Vide *Humilitati.*

¶ FRATRES INDIVISI dici videntur qui simul cohabitant, inter quos hæreditas paterna nondum est divisa. Capitul. Ludov. II. ann. 867. tit. 4. § 1: *De Fratribus Indivisis... volumus ut si duo fuerint, ambo pergant* (in hoste.) *Si tres fuerint, unus qui inutilior apparuerit, remaneat; ceteri pergant.*

¶ FRATRES JURATI. Vide *Fratres Conjurati.*

¶ FRATRES KALENDARII, Nomen a Kalendis sortiti quod modum ordinemque festorum, quæ singulis mensibus celebranda forent, quæ anniversaria recolenda, quæ eleemosynæ distribuendæ, quæ jejunia servanda r° cujuslibet mensis die indicarent. Horum mentio occurrit in Charta fundationis Monasterii Ottenbergensis Ord. Cistern. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1219: *Hinc est quod cum Ecclesia in Ottbergen collecta ex eleemosynis Fratrum Kalendariorum diversis arctaretur erroribus... Corbeiensis Ecclesia... communicato consilio Fratrum Kalendariorum... illi loco salubriter providere disponebat.* Consule Paullinum in Chron. Monast. Ottenbergensis initio.

* FRATRES KALENDARUM, nuncupati Clerici et laïci, qui Hallis piam inter se societatem inierant, *Kalendis*que maxime congregabantur. Charta Gunth. Magdeburg. archiep. ann. 1408. apud Ludewig. t. 11. Reliq. Mss. pag. 513: *Insuper prædicti Fratres Kalendarum ecclesiæ beatæ Virginis, nobis in Christo devoti, pro dictæ Fraternitatis suæ approbatione et ratificatione nobis humiliter supplicaverunt, quatenus fraternitates seu Kalendas per ipsos habitas confirmare et approbare dignaremur.* Alia Joan. itidem archiep. ann. 1467. ibid. pag. 527: *Sane cum dudum quædam fraternitas nonnullorum clericorum et laicorum, in opido nostro Hallis... sit introducta;... dictam fraternitatem Kalendarum infrascriptis modo et forma duximus moderandam, indulgentes videlicet, quod... eam per Kalendas et singulariter per quatuor tempora anni... rite agant et observent.*

* FRATER IN LEGE, Gall. *Frere en lay* vel *en loy*, Quem lex, non natura, fratrem constituit, uxoris frater, et qui sororem uxoris alterius duxit, vulgo *Beaufrere.* Lit. remiss. ann. 1386. in Reg. 130. Chartoph. reg. ch. 127: *Perrot Menchoin et Perrot Boutet poures jeunes hommes, Freres en lay à cause de leurs femmes.* Aliæ ann. 1389. in reg. 135. ch. 171: *Erart le Charpentier Frere en lay ou serourge du suppliant, etc.* Rursum aliæ ann. 1454. ex Reg. 184. ch. 508: *Icellui Guyot obtemperant aux cris de son compaignon et son Frere en loy, ayant espousé sa sœur, etc.* Hist. chronol. Caroli VII. reg. Franc. pag. 410: *Charles d'Anjou Frere du roy en loy et son cousin après germain, etc.*

* FRATRES DE MATRIBUS. Vide supra *Fratres Beati.*

FRATRES MATURI, vel ætate provectiores, vel morum probitate cæteris præcellentes. Adalardus in Statutis antiquis Monasterii Corbeiensis lib. 1. col. 3: *Si necesse fuerit, deputetur ei talis Frater Maturus, de cujus conscientia omnes securi sint.* His Fratribus *Maturis* opponuntur *Juniores, aut minus sapientes vel constantes*, cap. seq. Petrus Cluniac. lib. 1. de Miracul. cap. 8: *Coætaneorum quippe lasciviam innato pudore abhorrens, Maturis Clericis sive Monachis adhærebat.* Adde ejusdem Statuta Cluniac. cap. 69. et Usus antiquos Cisterciensis Ordin. cap. 81. Vitæ Abbatum S. Albani pag. 87: *Maturi et discreti Fratres.* Apud

Latinos *Matura ætas* dicitur inter juvenilem, quæ adduc acerba est, et senectutem, quæ jam σήπεται. Contra *immaturus*, qui *juveniliter* agit. Ditmarus lib. ult.: *Ekkihardus juvenis, ac ideo Immaturus.*

¶ Fratres de Mercede, Gall. *Freres de la Mercy*, sic appellati ob eorum misericordiam in redimendis captivis. Concilium Palentinum ann. 1388. tom. 3. Conc. Hispan. pag. 623: *Qui quidem tertia pars redemptioni prædictæ applicata, per Fratres de Mercede et de Trinitate Ordinum exigatur et levetur.*

* Fratres Miliciæ S. Jacobi. Lib. censuum eccl. Rom.: *In episcopatu Concen. domus Fratrum miliciæ S. Jacobi annuatim x. malachinos.* Vide supra *Fraternitas S. Jacobi.* [* Constit. Petri I. reg. Aragon. ann. 1198: *Templarii sive Fratres sancti Sepulcri.*]

* Fratres Militiæ Salomonis, Iidem qui *Templarii*. Charta ann. 1177. ex Chartul. Campan. fol. 164. r°: *Gaufridus de Monchon concessit Deo et beatæ Mariæ et domni templi Salomonis in elemosinam, etc. Fratres militiæ Salomonis elemosinam libere et quiete possidebunt.*

¶ Fratres Minores. Vide *Minores.*

* Fratres de Monte Angelorum. Lib. censuum eccl. Rom.: *In episcopatu Constantiensi, Fratres de Monte Angelorum unam monetam auri.*

* Fratres Montis *beati Ludovici prope Noviomum*, in Charta ann. 1316. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 530. v°. Cartusienses montis Renaudi hodie vulgo appellantur.

¶ Fratres de Monte-Frigido. Statuta Ord. Cisterc. ann. 1215. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1317: *Petitio Fratrum de Monte-Frigido, ut incorporentur sub magisterio Calatravæ et custodia Abbatis Morimundensis, admittitur.*

¶ Fratres de Monte-Rubeo, A loco ubi habitabant denominati, unde Parisios subinde translati in Alborum Mantellorum Monasterium introducti sunt. Hi Ordinis erant S. Guillelmi, de quibus mentio fit in Testamento Theobaldi de Marliaco ann. 1286. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1223.

* Fratres Ordinis Morronensis, aliter *Cœlestinorum*, cujus auctor fuit S. Cælestinus PP. V. ann. 1244. ante pontificatum cognominatus *de Morrone*, in Charta Phil. Pulc. ann. 1304. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 256. v°. col. 2. *Fratres Ordinis Murronis*, in alia ejusd. reg. ann. 1309. ibid. fol. 305. v°. col. 1. Vide *Morronensis Ordo.*

¶ Fratres Pastores, Conversi Ordinis Cisterc. quibus ovium cura demandata erat. Regula Conversorum Ord. Cisterc. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1650: *Fratres Pastores ovium mane exeuntes a grangiis tempore quo non jejunant accipiunt singuli panem in pera sua, et vadunt in pascua ducentes oves.*

Frater Patruelis, Gr. ἐξάδελφος, qui nostris *Cousin germain.* Constantius Imp. apud Ammianum lib. 15. de Juliano, quem Cesarem designavit: *Julianum hunc Fratrem meum Patruelem, etc.* Uterque enim filii fueri duorum Fratrum Constantini et Constantii Nobilissimi.

* Fratres de Paupere. Vide *Fratricelli.*

* Fratres Religiosi Paupertatis, vulgo *Mendians*, in Stat. pro sabbat. Carcass. ann. 1402. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 559. art. 4.

* Fratres Plumbatores, Qui Cadaver feretro plumbeo includunt. Cæremon. Rom. Ms. ubi de obitu Papæ fol. 29: *Cubicularii autem parent aquam calidam cum herbis hodoriferis, et Fratres plumbatores lavent ejus corpus.*

¶ Fratres de Pœnitentia Jesu Christi. Vide *Fratres de Saccis*, et in *Pœnitentes.*

¶ Fratres Pontis sub finem secundæ stirpis Regum Franc. ad hoc potissimum instituti, ut viatoribus tutelam, hospitium, aliaque necessaria præstarent. Fratres Pontis dicti quod pontes construerent uti facilius et tutius fluvios transire possent viatores. Sic Avienonensem pontem præsidente et architecto S. Benezeto exstruxere ut fusius docetur in ejusdem Sancti Historia Aquis edita ann. 1707. in 16. Horum *Hospitalariorum Pontificum*, seu Factorum Pontium (sic aliquando vocantur) *habitus* erat *vestis alba cum signo pontis et crucis de panno supra pectus*, ut loquitur Charta ann. 1471. pro Hospitali Pontis S. Spiritus, ex Schedis D. *Lancelot.*

¶ Fratres Prædicatores. Vide *Prædicator.*

Fratres Pyes. Thomas Walsingham. pag. 124: *In quodam cœmeterio, quod fuerat quondam Fratrum, quos* Freres Pyes *veteres appellabant*, qui scilicet partim albo, partim nigro habitu utebantur. Ut porro *Picas* nostris *Agaches*, Occitani *Agasso* dicunt, ita ejusmodi nomenclatura hosce Monachos vocabant. Chronicon Franciæ vernaculum MS. desinens in annum 1322. ad ann. 1273: *En cest an assembla li Papes Greigoires au Concile a Lion sur le Rosne. Là furent abatu pluisseur ordenement par le conseil des Precheurs et des Freres Meneurs, si come li Freres Agachies, et li Freres aus sacs, et tuit li autre qui n'estoient renté: et si fu li preivileges aus Bigaunes tolus.*

Fratres Remanentes, in Regula Militum Templariorum cap. 21. 23. 25. 28. 35. 36. 42. 46. 65. generatim dicti *Milites* ejusdem Ordinis.

¶ Fratres de Saccis, Qui et *Saccati* et *Saccitæ.* Vide *Sacci.*

¶ Fratres de Sanis. Chronicon Parmense ad ann. 1307. apud Murator. tom. 9. col. 860: *Fratres qui dicuntur Servi B. Mariæ, primo venerunt ad standum in civitate Parmæ, et habuerunt locum et Ecclesiam Fratrum qui dicebantur Fratres de Sanis in porta S. Christinæ.*

* Legendum suspicor *de Saccis.* Vide *Sacci.*

Fratres Servientes. Vide supra *Fratres Clientes*, et infra in *Serviens.*

Fratres Spirituales, Iidem videntur qui *Maturi*. Regula S. Fructuosi cap. 4: *Quidquid in veste vel cultu est Monachorum, non peculiariter apud unumquemque habendum; sed sub manu unius Fratris Spiritualis in una cella recondendum est, quique cum necessaria poposcerit, petenti cuiquam congrua staturæ mutatoria tribuat.* Cap. 8. de novitiis senibus: *Et cum forte ab aliquo Fratre Spirituali corriguntur, continuo in iracundiam prosiliunt.* Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. cap. 1. de electione Abbatis: *Qui* (Episcopus) *inquisito ab omni Conventu, utrum omnibus electio placeret, et maxime a Spiritualibus Fratribus, auditaque concordia maxime Spiritualium super hoc, etc.* Regula Magistri cap. 56: *Cum Fratres Spiritales sine Laico ambulant, juncti ad se, et cantantes, modice de via flectant genua.* Adde cap. 63. Concilium Tolet. XI. cap. 7: *Quotiescumque quilibet ex subditis corrigendus est, aut publica debet a Sacerdote disciplina curari: si aliter rectoribus placet, duorum vel trium Fratrum Spiritualium testimonio peculiariter adhibitis et modus criminis agnoscatur, et modus pœnitentiæ irrogetur.*

Fratres Spirituales, appellati præterea Laici, qui *fraternitatem monachicam*, adepti erant. Vide *Fraternitas* 5. Tradit. Fuldens. lib. 3. cap. 40: *Consulentes ergo nobis ex qualitate temporis, et ex eo quod idem Cancellarius Spiritualis Frater noster esset.* Charta ann. 1214. in Probat. Hist. Guinensis pag. 270: *Et tam mihi quam uxori meæ Spiritualem Fraternitatem in Ecclesia sua tanquam uni ex fratribus concesserunt.* Tabular. S. Albini Andegav.: *Girardus Senescallus quando Frater noster devenit, hoc est, quando in societatem nostram devenit, et beneficium nostræ congregationis recepit, etc.* Vide Ordericum Vital. lib. 5. pag. 585. Πνευματικοὶ nude, in Nomocanone edito a Joan. Bapt. Cotelerio cap. 79. [** Vide Glossar. med. Græcit. col. 23. et 24.]

Fraternitates Spirituales, Græcis potissimum dicti, qui sese invicem *in Fratres* adoptabant, seu qui *fraternitatem* sacramento, in Ecclesia coram Sacerdote, sumpta interdum ac divisa Eucharistia, acto firmabant: ἀδελφοὶ πνευματικοί, apud Gregorium in Vita S. Basilii Junioris n. 28. et in laudato Nomocan. cap. 190. 422. qui iidem videntur, qui ἀδελφοποιητοὶ dicuntur cap. 200. 220. et 227. Quæ quidem Fraternitas, πνευματικὴ ἀδελφότης appellatur apud Constant. in Basilico cap. 10. 53. et Scylitzem pag. 562. 586. quæ ἀδελφοποίησις Leoni Grammatico in eodem Basil. pag. 460. ἀδελφοσύνη, in laudato Nomocanone cap. 512. dicitur. De ejuscemodi fratribus spiritualibus copiose egimus in Dissert. 21. ad Joinvillam. Adde Alamannum ad Hist. arcanam cap. 6.

Fratres Spirituales, dicti quidam Fratres minores, seu Beguini, hæreseos damnati. Vide lib. 1. Miscell. Baluzii pag. 276. et infra *Fratricelli.*

¶ Fratres de Spiritu Sancto, *qui alicubi de Columbeta vocantur, eo quod ante pectus portant columbam albam in veste, de Regula S. Augustini, qui per civitatem eleemosynam colligentes, necnon in messibus et vindemiis granum et vinum, et multa alia sibi legata recipientes, præter eleemosynas, quas in Nativitate Domini et Pascha maximas faciunt, toto anno quotidie visitant, et eleemosynis consolantur omnes pauperes, carceratos, pupillos et viduas, et cunctos erubescentes mendicare, circumeuntes continue civitatem, certis et publicis pauperibus multa tribuunt ad portam. Hoc idem faciunt Fratres humiliati Tertii Ordinis, qui dicuntur de Domo communi... Cibi autem, quos per civitatem dispergunt quotidie et amplius in Festis principalibus Fratres de Spiritu S. qui nihil præter quotidianas eleemosynas possident, sunt ii, scilicet panis, vinum, farina, pulmenta leguminum et consimilium, carnes recentes et salsæ, coctæ vel crudæ, et alia talia, quæ omnia præter illa, quæ dant ad portam suam, divisa civitate inter se, quotidie deferunt personis illis, quas dixi; portantes panes in saccis, vinum in manibus ligneis vasis, reliqua vero in vasis æreis coperculo æreo clausis. Similiter Fratres de Domo communi ultra multas consimiles, quas de collectis et legatis faciunt eleemosynas, dant in Cœna Domini multis pauperibus verecundis.* Sic Anonymus Ticinensis de Laudibus Papiæ, apud Murator. tom. 11. col. 30.

Frater ad Succurrendum. Vide *Monachus ad Succurrendum* in *Monachi*.

FRATERCULI, Monachi, Italis *Fraticelli*. Vita S. Ricmiri Abbat. n. 2: *Ordinatisque Fraterculis,... quos congregaverat, etc. Monachuli* dicuntur n. 5.

✱ **FRATERE**, [Sordere, displicere, tergere (Dief).]

FRATERIA, Fraternitas, *confratria*, congregatio, Italis *Frataria*. In Charta Riccardi Comitis Ayelli ann. 1193. apud Ughellum in Archiep. Salernit. Vide *Frareia*.

⚬ Nostris *Frairie* et *Frarie*, qua voce etiam Fœdus significarunt. Lit. ann. 1317. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1351: *Nous Amalri et Jehan dessusdis les Frairies et alliances, en tant comme est de nous et comme à nous en touche, ne approuvons ne ratifions, ains les délaissons en tout*. Lit. remiss. ann. 1377. in Reg. 111. Chartoph. reg. ch. 384: *Gilot Berengier de la Frarie desdiz drappiers... dist à Lochon de la Frarie desdiz tanneurs, etc. Flairie*, eodem sensu, in Testam. ann. 1401. tom. 2. Probat. Hist. Brit. col. 719.

¶ **FRATERNACIO**, Fraternitas, sodalitium. Charta Willelmi Abb. S. Albani ann. 1476. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 336: *Recipimus in collegium sive consorcium nostræ spiritualis Fraternacionis*.

⚬ **FRATERNALIS**, Fraternus, Ital. *Fraternale*, Gall. *Fraternel*. Charta ann. 1473. ex Schedis Pr. *de Mazaugues: Amabili concordia Fraternali, etc. Fratrin*, eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1463. ex Reg. 199. Chartoph. reg. ch. 201: *Le suppliant, esmeu de couraige Fratrin, incontinent faillit en la rue,... pour cuider secourir son beaufrere*.

⚬⚬ **FRATERNALIS** Modius, Mensura frumentorum, quæ præstare tenebantur censiti ad præbendas *fratrum canonicorum*, in ecclesia Naumburgensis et aliis. Tabul. Eccl. Naumb.: *Quatuor modii siliginis Fraternalis mensuræ faciunt sex modios Numburgenses*. Chart. Henric. Episc. Naumb. ann. 1321: *De octo mansis, de quolibet duo Modii Fraternales et duæ parvæ mensuræ et unus pullus*. Vide Haltaus. Glossar. German. voce *Brudermas*, col. 190.

1. **FRATERNITAS**, ipsa Ecclesia dicta, vel certe ipsi fideles, apud Tertullianum, Cyprianum, Ambrosium, Hieronymum, S. Maximum Taurin. homil. 1. de avaritia, etc. in Actis Martyrii SS. Numidarum 30. April. n. 6. 10. in Libello Precum Marcellini et Faustini pag. 66. 87. etc. *Fraternitatis reus*, qui in Ecclesiam peccat, vel in *Fratres*, fideles. Concilium Lugdun. I. can. 6: *Quisquis excesserit, aut implere... neglexerit, quasi divinorum mandatorum transgressor, reum se Concilio Fraternitatis futurum esse cognoscat*. Crebro in Conciliis Gallicanis, et in Tolet. II. can. 2. in Lege Aleman. tit. 40. etc.

2. **FRATERNITAS**, Fratrum, seu Monachorum cœtus. Liberatus Diac. cap. 11: *Quibus euntibus ad se, tale Eutyches reddidit responsum, hoc apud se esse decretum, ut nunquam egrederetur a sua Fraternitate, sed tanquam in sepulcro degeret in Monasterio. Fraternitas monacha*, apud Paulinum Epist. 3. extr. Ἀδελφικόν, apud Palladium in Hist. Lausiaca, Ἀδελφότης, in Vita S. Nili Junioris pag. 126. apud Theodorum Studitam in Vita S. Platonis num. 32. 37. Theosterictum in Vita S. Nicetæ n. 10. 12. 13. 47. etc. Vide Notas nostras ad Cinnamum pag. 434.

3. **FRATERNITAS**, Societas inita inter Monachos variorum Monasteriorum, qua sua sibi invicem bona ita communicabant, ut tanquam fratres alterius Monasterii haberentur, in illud reciperentur, epularentur in refectorio, precationum, seu uti vocabant, *beneficiorum* omnium essent participes, pro iis, cum e vita migrassent preces funderentur, perinde ac pro Monachis indigenis, etc. [⚬⚬ Non tantum monachorum sed etiam ecclesiarum cathedralium et conventualium inter se et cum monasteriis hæ societates fuerunt. Vide formulas apud Würdtwein. in Subsid. Diplomat. tom. 6. pag. 13. et tom. 10. pag. 9.] Charta fraternitatis, apud Goldastum tom. 2. Rerum Alemann. pag. 184: *Solennique Fraternitate a toto Capitulo recepta, et e contra Maguntino Conventui per fratres nostros transmissa literis hanc confirmationem inscripsi, etc.* Alias ejusmodi fraternitatum et societatum monasticarum Chartas, et exempla proferunt Historia Abbatiæ Condomensis pag. 498. 499. 500. Roverius in Reomao pag. 186. 260. 266. 304. Marlotus lib. 3. Hist. Remensis cap. 14. 21. et pag. 648. etc. De eis etiam agunt Haeftenus lib. 8. Disq. Monast. tract. 1. disq. 4. idem Roverius ad Hist. Monast. Reomaensis cap. 141. præterea vir doctissimus Jo. Mabillonius in Præfat. ad tom. 1. Sæculi 3. Benedictini § 100. [et tom. 3. Analect. pag. 485. et seqq.]

Chartam duntaxat singularem, ac antiquam, ad ejusmodi societatum formulam percipiendam hic adscribam ex Tabulario Flaviniacensi: *Anno Verbi incarnati* 894. *eodemque Serenissimi Odonis regnantis primo et septimo, operante officio caritatis, inita est obnixius Fraterna quædam bonisque omnibus, ut credimus, accepta societas inter religiosos viros, Domnum scilicet Gregorium Beatissimi Martini Augustidunensis Cœnobii Abbatem, itemque Principis Apostolorum Petri Girfredum Flaviniacensis Monasterii Prælatum, ex utraque parte inibi Deo famulantibus assensum præbentibus, quam insolubiliter perpetuo conservandam, inque dies singulos firmitatis augmenta capturam, literarum quoque monumentis tradere, utriusque partis constat provisione decretum, ut res salubriter perpetrata, ad postfuturas successiones non relatu solum, verum et scripto transmissa decurrat. Pacti inter eos fœderis hæc ratio est, ut quidquid instantiæ, laboris, studiique salutaris pars quæque pro suis viventibus vel defunctis insumit, id quoque pari devotione pro Fratribus hac sibi devotione devinctis exerceat, absque imminutione, retractatione, interpolatione. Quid sane illud quamtumve sit, quod agendum decernitur, ut cuique absque dubietate constet, noverit nos fratres Cœnobii almi Principis Apostolorum in decessu cujusque Fratrum nostrorum e corpore per* 30. *dies, vespertinas, nocturnas, et matutinas agendas generaliter celebrare, ita ut tertio, septimo, et tricesimo die ex more id fiat solennius. Missam quoque pro defunctis per dies præfatos cum oblationibus quotidie canimus. Inter hæc etiam animæ pro salute illius duo canuntur ab omnibus Psalteria. Cæterum in his prædictis diebus omni peracto officio Psalmum pro eo canimus* 129. *flexo genu. Hoc igitur pro recentibus. Primo anni recursu vigiliam et Missam celebramus; exinde reliquis anniversariis Psalmos* 12. *canimus. In Kalendis omnium mensium pro universis defunctis nostræ Congregationis vigiliam et Missam cum oblatione votorum explemus. Hæc usu robustissimo retinentes, ut pro nostris, ita pro vestris quoque in Reliquum annuente Deo exercere curabimus: hujus vicem officii a vestra caritate instantius reposcentes. Utque hæc honesta a Deo, ut credimus, inspirata Fraternitas non præsentibus solum, sed et posteris uberius innotescat, oramus, ut in die festivitatis sacratissimi Martini Confessoris Christi hujus scripti continentia in sacri conventus vestri præsentia per annos singulos recitetur. Demum almificam dilectionem vestram petimus, ut si quislibet nostrorum vitio suo lapsus abjectusve fuerit, a vobis recipiatur, nec aliorsum eat, quousque satisfactione acta, spreto vitio, aut recipiatur, aut certe judicio vestro, quid agendum sit, decernatur. Hoc etiam de vestris exposcimus. Et ut hæc acta permaneant, manibus propriis subtersignavimus. Giffridus Mon. scripsit. Hildegarius. Gubertus. Gauzarius. Beringarius.*

Præallatæ Chartæ alteram hic subjicere lubet ex Martyrologio Corbeiensi: *Hæc est societas Ecclesiarum Corbeiensis et Atrebatensis, constituta per Domnos Abbates Rotbertum Corbeiensem et Walterum petente utroque Capitulo. Scilicet communio utriusque Capituli et detentio, et in necessariis procuratio cujuslibet Fratris ab Ecclesia sua quolibet modo exturbati usque ad reconciliationem sui Capituli, nisi forte, quod absit, irrecuperabiliter ab Abbate suo et Capitulo ei ablato habitu ejectus sit. Obeuntes autem Fratres, allato brevi, sicut Fratres ejusdem Ecclesiæ extra claustrum defuncti solemne habeant officium, et Septenarium, et Tricenarium, et annotationem in Regula, super hoc addita uniuscujusque Sacerdotis Missa una, et aliorum Fratrum ordinata psalmodia. Pro Abbatibus vero obeuntibus fiet Tricenarius cum singulari debito trium Missarum et ordinatæ psalmodiæ, et præbenda per annum, et Anniversarius eorum cum pulsatione campanarum. Actum ann.* 1137. *Indict.* 15.

4. **FRATERNITAS**. Præstationes, quæ fiebant Monasteriis ab iis, qui eorum fraternitatem susceperant, *Fraternitates* dicuntur in Concilio Lateranensi IV. cap. 57. Anastasius IV. PP. Epist. 12. ad Fratres S. Joannis Hierosolymit.: *Decernimus ergo, ut receptores vestrarum Fraternitatum sive collectarum, salvo jure dominorum suorum in B. Petri et nostra protectione consistant, etc.*

5. **FRATERNITAS**, de Laicis dicitur, qui in participationem orationum, suffragiorum et *beneficiorum* Monachorum, ab iis admittebantur: qui *in Fratres*, vel *in Fratres et Monachos recipi* dicuntur apud Eckehardum Jun. de Casib. S. Galli cap. 1. pag. 37. Will. Thorn. pag. 1896. in Probat. Hist. Guinens. pag. 278. in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 53. 331. etc. Hinc *Monachatus* nomine donatur ejusmodi fraternitas in Statutis antiq. Cartusiensibus 1. part. cap. 49. § 15: *Statutum est, ut extraneis non detur Monachatus, nisi de licentia Capituli*. § 19. *Fraternitas* dicitur. Adde Statuta ejusd. Ord. ann. 1368. part. 1. cap. 4. § 28. 29. 30. 35. et Statuta ann. 1368. cap. 4. § 28. *Fratres Ecclesiæ in orationibus et eleemosynis Monachorum*, in eodem Monastico Angl. pag. 75. et pag. 308: *Et in Capitulum introiens fui Frater et particeps beneficiorum totius Ecclesiæ*. Pag. 656: *Et ipsi me susceperunt in Fraternitatem suam et participationem omnium beneficiorum universarum domorum suorum*. Adde pag. 657. Vita S. Henrici Imp. cap. 26: *Et Fraternitatem Monachorum susci-*

piens cum maxima humilitate et contritione cordis, orationibus eorum se commendavit. Tabular. S. Albini Andegav. : *Girardus Senescallus quando Frater noster devenit, hoc est, quando in Societatem nostram devenit, et beneficium nostræ Congregationis recepit, etc.* Charta ann. 1123. apud Puricellum in Basilica Ambrosiana pag. 569 : *Excepto, quod determinate et sine fraude et malo ingenio fuerit oblatum ad partem Monasterii, vel ad partem Canonicæ, vel per conversionem, vel per orationem, id est, suscipiendo aliquem in suis orationibus, aut per testamentum. Fraternitatem Ecclesiæ recipere,* ibidem pag. 22. 30. 246. 249. 376. apud Doubletum in Historia Sandionys. pag. 856. etc. Vide Ditmarum lib. 6. pag. 81. Ordericus Vital. lib. 5. pag. 585 : *Tunc Hugo Fraternitatem Monachorum, quam olim in infantia acceperat, renovavit.* Infra : *Cuncti nempe Milites de Maulia in vita et morte Societatem eorum obnixe petierunt, et fratres eorum, ut monachili prece dæmonum cuneo fortius resistere valeant, fideliter effecti sunt.* [Charta 12. circiter sæc. e Tabulario S. Petri de Cellafroini in pago Engolism. : *Willelmus Amanius Miles receptus est in Fratrem et comparticipem omnium bonorum Ecclesiæ de Cella-froini tam spiritualium quam corporalium.* Vide supra *Fratres conscripti.*] Ejusmodi vero Fraternitas in Capitulo *per librum* a Monachis concedebatur. Statuta Ordinis *de Sempringham : Quod si Episcopus vel Abbas Canonicorum regularium, seu Monachorum, vel Rex intraverit Capitulum, assurgentes ei omnes inclinent, cum ante eos transierit. Quod si Societatem quæsierit, assurgentibus omnibus, dicatur Psalmus :* Ecce quam bonum, etc. *Et sic concedatur ei Fraternitas, manibus libro appositis, etc.* Statuta Ord. Præmonstrat. dist. 1. cap. 5 : *Et si Fraternitatem quæsierit, assurgentibus omnibus concedatur ei per librum.* Idem Ordericus Vitalis lib. 12. pag. 840 : *In Capitulum venit, Societatem eorum humiliter requisivit et recepit.* Steph. Torn. Epist. 233 : *Quibus in generali Capitulo concessimus Fraternitatem plenariam Monasterii nostri,quia aliud non possumus, constituentes vos participes omnium beneficiorum Ecclesiæ nostræ, tam in vita quam in morte, etc.* Præ cæteris rem illustrat Bernardus Mon. in Consuet. Cluniac. MSS. cap. 27. et ex eo Udalricus lib. 3. cap. 33 : *Sunt plerique fideles Christi, tam pauperes quam divites, qui cum adducti in Capitulum nostrum venerint, petunt, ut ipsi quoque mereantur habere Fraternitatem nostram ; annuitur, et cum libro eis datur, ut partem et communionem habeant de omnibus bonis, quæ ullo modo fiunt, vel in orationibus, vel in eleemosynis, non solum apud nos, sed etiam in cunctis locis, quæ nostri juris esse videntur. Pro his omnibus quamdiu sunt in hac temporali vita specialiter cantatur per singulas horas Psal. 68. et ea Collecta :* Prætende, Domine, famulis, etc. *Quoties ad majorem vel ad matutinalem Missam dicitur, pro eis apponitur. Postquam autem obierint, Defunctorum ea Collecta :* Omnipotens sempiterne Deus, cui, *quando non est in ordine Collectarum prima, illis proprie deputata est, et similiter illæ Matutin. Laudes pro Defunctis, quæ post quamlibet diem 12. lectionum solennem in sequenti nocte absque officio cantantur. Præterea quatuor vices in anno, id est, post primam Dominicam Quadragesimæ, post Natale SS. Apostolorum Petri et Pauli, post festivitatem O. SS. in quibus specialem commemorationem facimus cum officio, cum Missa, cum septenario, et tricenario, et præbenda eodem modo, quo solet agi pro quolibet absente, qui obierit in aliqua cellarum nostrarum. Quod cum satis manifeste relatum sit in superioribus,* (cap. 30. 31.) *non est opus secundo referre. Et hoc est quod super additur, quod* 12. *pauperes reficiuntur : hoc minus agitur, quod non a singulis Sacerdotibus Missa cantatur.* Vide *Familiaris, Communio* et *Confraternitas* 2.

His addere placet formulam admissionis in ejusmodi societates ex Chartul. Campan. Bibl. Thuan. fol. 299 : *Illustri Comitissæ Campaniæ carissimæ Dominæ nostræ frater A. Prior Cluniacensis et ejusdem loci Conventus æternam in Domino salutem. Cum erga Cluniacensem Ecclesiam dilectionis plurimum innatam vobis pietatem evidenter habere cognoverimus, vobis vices, quas possumus in hoc referre volumus et tenemur. Inde est, quod in recompensatione devotionis vestræ vos in Sororem Cluniacensis Ordinis recepimus, facientes participem et consortem omnium beneficiorum, quæ de cætero fient in Ecclesia Cluniacensi, et in omnibus membris ejus, sive pro vivis, sive pro defunctis agantur. Concedimus etiam vobis, quod cum de transitu vestro Cluniacensi Ecclesiæ per præsentes litteras innotuerit, pro vobis in Ecclesia Cluniacensi solemne officium cum Missis et aliis beneficiis fiet, sicut si in aliquo Monasteriorum nostrorum cum sororibus nostris contingeret obiisse. Tricenarium etiam fiet in Conventu nostro pro vobis, et nomen vestrum scribetur in brevibus, quæ per domos congregationis nostræ ex consuetudine trasmittuntur, ut ubique in locis nostris pro vobis fiat officium, et consueta beneficia persolvantur. Insuper scribetur in Catalogo defunctorum nomen vestrum in Regula in die anniversarii vestri singulis annis perpetuo recitandum, ut pro vobis fiat officium, et anima vestra absolutionem et debita beneficia consequatur. Rogamus autem dilectionem vestram et monemus in Domino, ut interim, dum in hac luce fueritis, in qua per donum gratiæ Dei longo tempore vos esse cupimus et oramus, Ecclesiam Cluniacensem et omnia loca ad eam pertinentia, et fratres totius Congregationis, sicut Soror Cluniacensis Ordinis affectuose diligere, et eorum negotia, cum vobis occurrerint, curetis secundum Deum liberaliter promovere. Actum anno Dom.* 1205. *mense Maio.* Vide aliam fraternitatum formulam apud Ughellum tom. 9. pag. 469. His addo, quod habet Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis : *Ego Arbertus Miles, filius Wilbodi, et uxor mea nomine Ax, et filius meus Petrus, accepimus Societatem corporis et animæ in Monasterio sancti Andreæ intra mœnia Viennæ urbis posito, sub præsentia Abbatis Uberti, et ut partem habere possimus in sacris et in omnibus benefactis, quæ fiunt in Monasterio, et in omnibus membris ejus, et ut inter socios sanctæ Congregationis numerari possimus, donamus prædicto Monasterio et habitatoribus ejus unam vineam nostræ hæreditatis, sitam in pago Gratianopolitano, etc.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 45 : *Et ipsi Monachi dederunt ei societatem Monasterii, ut si ipse Presbyter voluerit venire ad habitum S. Benedicti, pro hac re et pro aliis beneficiis recipiant eum.* [* Ejusmodi fraternitatis tanta erat prærogativa, ut et mulieribus claustrum vel septa monasterii ingrediendi et intra illa manendi jus esset ; quod colligitur ex Charta ann. 1213. in Chartul. Buxer. ch. 20 : *Si autem ipsos* (monachos Buxeriæ) *transire voluerit* (Gertrudis), *in tali habitu, quali domum ipsorum intraverit, ipsi et cuidam servienti suæ necessaria ministrabunt.* Vide *Fratres Conscripti* in *Frater.*]

* Notatu dignissima videtur Charta Johannæ abbatissæ S. Antonii prope Parisios, qua participationem omnium bonorum spiritualium ejusdem monasterii concedit iis omnibus, qui qualemcumque eleemosynam largientes, interfuerint dedicationi capellæ de Igniaco diœcesis Suession. ex Chartul. Campan. fol. 395. col. 2 : *Universis Christi fidelibus ad quos præsentes litteræ pervenerint, soror Johanna abbatissa totusque conventus S. Antonii juxta Parisius Cisterciensis ordinis, æternam in domino salutem. Noveritis nos ad preces illustrissimi viri Theobaldi regis Navarræ concessisse omnibus illis, qui ob reverentiam B. Mariæ et B. confessoris Nicholai ad capellam de Igniaco de Jars in episcopatu Suessionensis diocesis* (die) *dedicationis et per octabas, accesserint causa devotionis elemosinam largituri, participationem omnium bonorum, quæ fuerint et de cetero fient in domo nostra et etiam specialitatem illam, quam erga familiares ordinis nostri universus ordo habere dinoscitur, duoque psalteria ex parte conventus nostri promittimus eisdem nos reddenda. In cujus concessionis testimonium præsentibus litteris sigillum nostrum duximus apponendum. Datum anno Domini* 1260. *mense Maio.* Ejusdem tenoris sunt Literæ Nicolai prioris Prulliaci ibid. fol. 416. v° : *Universis præsentes litteras inspecturis, Frater Nicolaus dictus prior Prulliaci Cisterciensis ordinis salutem in vero salutari. Ad universitatis vestræ noticiam volumus pervenire, quod nos ad petitionem illustrissimi domini regis Navarræ concedimus omnibus qui fidei ac devotionis gratia vel affectu hac instanti dedicatione basilicæ suæ de Igniaco de Jars ipsam basilicam visitaverint, plenariam participationem omnium bonorum, quæ in nostra ecclesia et in membris ejus cotidie fiunt et de cætero, Domino dante fient. Concedimus etiam ipsis fidelibus ad impetrandam suorum veniam delictorum l. missas de Spiritu Sancto et xl. psalteria, nec non et cotidianarum orationum suffragium salutare, cum elemosinis disciplinis, et aliis quibuslibet spiritualibus beneficiis in vita ipsorum pariter et in morte. Datum anno Domini* 1260. *in octava Ascensionis Domini. Valeant per octo dies supradictæ dedicationis.* Vide supra in *Absolutio* 1.

* Neque etiam prætermittenda formula admissionis in fraternitatem Tertii Ordinis, quam exhibet Notarius Senens. in Actis Mss. ex Cod. reg. 4725. fol. 86. v° : *Qui frater Orlandus petitioni dicti Lupi, tam benigne quam misericorditer annuens, . . . prædictum lupum stantem in dicta ecclesia ante altare sancti Thomæ, flexis genibus et manibus junctis in confratrem Tercii Ordinis, secundum formam constitutam ejusdem ordinis, recepit, et omnium orationum, missarum, elemosynarum, jejuniorum, vigiliis* (sic) *laborum, prædicationes* (sic) *bonorumque per omnes personas dicti ordinis ubique nunc fierent, et in posterum, cooperante gratia Jesu Christi, fierent, auctoritate magistri generalis dicti ordinis, qua ipse frater Orlandus fungebatur, dictum Lupum participem et consortem constituit atque fecit in vita pariter et post mortem, dummodo ipse Lupus*

permaneat in ordine memorato. His peractis, dictus Lupus statim obedientiam fecit dicto fratri Orlando pro dicto ordine recipienti.

6. **FRATERNITAS**, Fratriagium, Frareschia, dicitur Pars hæreditatis, quæ ad fratres primogeniti pervenit, ita ut quod ex bonis paternis ii possident, dicantur possidere ratione *Fratriagii*, eoque ipso a fratre primogenito in clientelam id teneant, eique hominium faciant : ille vero tam pro bonis, quæ ratione primogenituræ ipsi obvenerunt, quam pro iis, quæ ab universis bonis paternis aut maternis per *Fratriagium* decisa sunt, fratribusque postnatis obvenerunt, domino capitali hominium exhibeat. Ea est enim fratriagii natura, ut ex Bractono constat lib. 2. de Acquirendo rerum dominio cap. 35. § 1. et Fleta lib. 3. cap. 16. § 6. 7. Hinc intelligendus Nangius in S. Ludovico ann. 1256. ubi ait, *terram de Bovis et de Gornaio a terra de Couciaco per Fraternitatis partitionem fuisse decisam* : quia nempe prædia ista primitus fuerant Domini Codiciaci, a quo ad filios secundogenitos pervenere, qui ob ea fratri primogenito Domino Codiciaci hominium præstiterunt, ratione *Fraternitatis*, quam *Fraragium* vocat Arestum ann. 1260. in 1. Reg. parl. f. 113. et aliud ann. 1269. apud Chopinum lib. 2. de Dom. tit. 4. § 8. [ut et vetus Inquesta de juribus Monasterii B. M. de Bono-nuncio Rotomag. facta per magistrum Ricardum auctoritate Philippi Franc. Regis. *Frairascam*, Charta ann. 1094. ex Archivo S. Victoris Massil. *Frerescam*, Sententia arbitralis ann. 1284. ex eodem Archivo. *Frairescam*, Charta ann. 1233. ex parvo Chartulario ejusdem S. Victoris fol. 133. et alia ann. 1063. ex magno Chartul. fol. 91. *Frairescam seu virilem cum fratribus et sororibus successionem*, Statuta Massil. lib. 2. cap. 49. *Frairesquam* non semel, Testamentum ann. 1398. ex Schedis Præsidis *de Mazaugues*. *Fraireschiam*, Charta ann. 1281. apud Thomasserium in Bituric. pag. 730. *Frarersiam* et *Frarirsiam*, Charta ann. 1218. ibid. pag. 724.] *Fraeschiam*, vetus Charta a nobis laudata in ea, quam de hac re ad Joinvillam instituimus Dissertatione, quæ est tertia, [Charta ann. 1273. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 198. Alia ann. 1344. tom. 2. pag. 493. Alia ann. 1334. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 175. etc. *Fregreschiam*, Consuetud. Lemovic. art. 83.] Denique *Fratriagium*, Arestum ann. 1317. Franci nostri vulgo *Frerage*, et *Fresche* vocant ejusmodi partitiones bonorum paternorum, unde *Freragier*, et *Frerescher*, pro partiri inter fratres, [*Freragier*,] et *Frarescheurs*, pro cohæredibus passim usurpant Consuetudines municipales, Andegavensis, Cenomanensis, Pictavensis, et Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 130. 138. 140. In Libertatibus villæ *de la Perouse* ann. 1260. apud Thomasserium pag. 100. et 101. vox *Fraresche* pro quibusvis bonis, vel potius pro *Escaeta* usurpatur. Charta Guill. de veteri Ponte Militis ann. 1265 : *Nomine cambiationis seu permutationis concessimus Roberto de Veteri Ponte Militi Domino Curvavillæ fratri meo.... quidquid juris habebamus in villa Curvavillæ ratione Fraragii, in hominibus, in festagio, in haulis, in justitia, et in viaria, etc.* Tabularium Prioratus de Paredo fol. 28 : *In istis campis supranominatis totam Fraternitatem suam, quæ illi ex hæreditario jure debebatur, supradicto loco concessit. Portio Fraterna* dicitur in Arestis S. Martini hiem. ann. 1263. fol. 180. 1. Reg. Vide Probat. Hist. Monmorenciacæ pag. 134. Thomasserium in Consuet. localib. Bituric. cap. 36. [et *de Lauriere* Præfat. tom. 1. Ordinat. Reg. pag. xix. ubi recte contendit *Fraternitatem* non fuisse *tenuram* ut Cangius explicat, sed proprietatis et possessionis titulum, quem ad se invicem habebant cohæredes, inter quos divisa fuerat hæreditas, vocesque *Frarescher* et *Frerachier* veteribus Gallis id unum sonare quod apud nos *Diviser, Partager*, Partiri, dividere.]

° Charta ann. circ. 1060. ex Tabul. S. Vict. Massil. : *Rostagnus donavit nobis .... partem suam, quæ illi pertinet per Fraternitatem.* Charta ann. 1317. inter Instr. tom. 12. Gall. Christ. col. 85 : *Ratione quarum* (terrarum) *dicti fratres sui fidem et homagium ipsi Guillelmo tanquam suo primogenito, causa Fratriagii et prout Fratriagium de consuetudine patriæ exigebat, facerent immediate.* Vide infra *Fratrischa*.

7. **FRATERNITAS**, Titulus honorarius, quo utebantur Reges, cum ad alios Reges scribebant : fratres enim sese vulgo appellant, uti docuimus ad Alexiadem pag. 274. Luithprandus in Legat. : *Sed et optimam amicitiæ arrhabonam Fraternitati tuæ nunc Dominus contulit.* Ἀδελφότης, hac notione apud Menandrum Protector. [°° Vide Glossar. med. Græcit. col. 25. a.] Sæpe etiam ipsi Episcopi ac cæteri e Clero. Occurrit passim. [° Vide in *Sorores*.]

° 8. **FRATERNITAS**, Societas, *confratria*, sodalitium. Acta notar. Senens. ann. 1283. ex Cod. reg. 4725. fol. 8. v° : *Relinquo c. sol. fratribus Minoribus de Ovili. Item iij. lib. Fraternitati de Ovili.* Vide supra *Frateria*.

° **FRATERNIZARE**, Fraterno more agere, vivere, Gall. *Fraterniser*. Instr. ann. 1379. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 37. col. 2 : *Estis etiam pensionarii ambo domini vicecomitis Ucetiæ, Fraternizando ad invicem, et socii, domestici, et familiares reputamini.*

FRATERNUS, *Filius Fratris*, in Glossar. Arabico-Lat. Isid. et Pith. sed legendum videtur *Fratruus*.

° **FRATHISSIUM**, f. pro *Fractissium*, Fissura, Gall. *Fente*. Inventar. Ms. ann. 1379 : *Item una tabula cum Frathissiis.* Vide supra *Fracticidium*.

° **FRATICELLI**. Vide infra *Fratricelli*.

¶ **FRATICELLUS**, Fraterculus, Ital. *Fraticello*. Miracula B. Angeli Clareni, tom. 2. Junii pag. 1101 : *Vir Deo devotus frater Thomasius, pauper Christi Fraticellus.* Vide *Fratricelli*.

° **FRATILLARE**. Vide mox *Fratillum*.

° **FRATILLARIUS**, *Peufier*, vel *Peusier* : non enim mihi asserta est lectio, in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692. Vide *Fritellum*.

° **FRATILLUM**, *vel* Fritillum, *Molendinum vel instrumentum, quo molitur piper, vel aliud simile. Fratillare, molere.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 521. Aliud Lat. Gall. ex Cod. 7692 : *Fratillum, moulin à poivre, vel emiouere.* Hinc fortassis *Frouchine*, pro famula coquinaria, cui frangendi seu molendi ministerium incumbit, in Mirac. B. M. V. Mss. lib. 1 :

Avoirs fait bien d'un petit page,
D'une frouchine, d'un rabot,
Ki n'est pas graindres d'un cabot,
Un grand segnor, un grand doien.

Vide *Fractillus Fretale* et *Fritellum*.

✱ **FRATISCO**. [Dissoluo. Dief.]

° **FRATISSA**, pro *Fratrissa*. Vide in hac voce. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Conhada, Prov. Fratissa, uxor fratris.* Vide *Fratrissa*.

° **FRATO**, augment. a *Frate*. Frater. Exam. testium ann. 1270. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 125 : *Quid dicunt isti prevedones et Fratones, quod Corpus Christi non potest consumi?*

FRATREIA, Societas, ex Gr. φρατρία, *Confrerie*. In Synodo Rotomag. ann. 1189. cap. 25. *Frateria* scribitur in nupera Conciliorum Rotomag. Ecclesiæ Editione, ubi ita describitur : *Sunt quidam tam clerici quam laici hujusmodi societatem ineuntes, ut de cætero in quibuslibet causis vel negotiis mutuum sibi præstent auxilium, certam in eos pœnam statuentes, qui contra hujusmodi veniunt constitutionem. Et quoniam ejusmodi societates seu Fraterias, etc. Frairies*, in Consuet. Turon. art. 103. 142. Cenoman. art. 41. Senonensi art. 5. 23. Altisiod. art. 6. 10. 48. Turonens. art. 103. 142. [in Litteris ann. 1330. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1380.] etc.

1. **FRATRIA**, ut *Fratreia*. Gundemarus Rex Gothorum in Hispania in Decreto, quod exstat in Concilio Toletano : *Ita ut quidam Episcoporum Carthaginensium provinciæ non revereantur contra canonicæ auctoritatis sententiam passim ac libere contra Metropolitanæ Ecclesiæ potestatem, per quasdam Fratrias et conspirationes inexploratæ vitæ omnes Episcopali officio provehi, etc.* Johan. Sarisberiensis Epist. 186. pag. 330 : *Quia ergo Archiepiscopus semel iniquam Fratriam reportaverat, et videbat ex malitia persecutoris et debilitate judicis imminere nequiorem, declinavit judicium, etc.* Ubi *Fratria* videtur sumi pro sententia, nescio unde deducta notione, nam φρατρία nihil ejusmodi sonat apud Græcos.

2. **FRATRIA**, *Fratris uxor*, in Gloss. antiq. MSS. [ut et apud Festum. Joh. de Janua : *Fratria, Filia vel uxor fratris ; vel congregatio.* Hinc in Glossis Sangerman. Lat. Gall. : *Fratria, Fille ou femme de frere, ou Frarie c'est congregation, confrairie.* Vide *Fratreia*.]

FRATRIAGIUM. Vide *Fraternitas* 6.

FRATRICELLI, qui et *Fratres de paupere vita, Bizochi*, et *Beguini*, interdum nominantur. Minoritarum secta, qui pura et candida S. Francisci Instituta sectari se jactabant, et a Cælestino V. Pontifice auctoramentum sectæ se accepisse contendebant, cujus auctor fuit Henricus Ceva, damnata non semel a Bonifacio VIII. et Joanne XXII. De hac consule Magn. Chr. Belg. ann. 1299. Odoricum Raynald. ann. 1297. num. 55. 56. 1317. n. 56. 57. 1318. n. 45. 51. 1321. num. 18. 19. 1322. n. 53. 1331. n. 4. 1334. n. 18. et Waddingum ann. 1317. num. 24. et seqq. ann. 1318. n. 21. 1322. n. 66. 1368. num. 4. ann. 1373. n. 1. et seqq. 1430. n. 30. Vide *Bizochi*.

° Idem *Fraticelli* Stat. ant. Florent. lib. 3. cap. 41. ex Cod. reg. 4621 : *In ortodoxa civitate Florentiæ et ejus locis, Christiani nominis inimico procurante Satana, apparuerunt nuperrime certi Fraticelli variis nominibus interdum nuncupati ; eorum aliqui apostatæ ordinis B. Francisci aliquando Fratres Minores, aliquando Fratres della povera vita, aliquando Pauperes Evangelici, sectatores dampnatæ memoriæ Michaelis sive Michelini de Cesena, olim generalis Fratrum Minorum hæretici et de hæresi ab Ecclesia dampnati, eorum variis et pravis doctrinis seculares supplices a recta via divertentes, novas oppiniones et errores seminando, et a divinis officiis, et a perceptione sacramentorum, et ab eccle-*

siastica sepultura dissuadendo, oppiniones falsas et novas intra populum Christianum pullulare nitentes, inter cæteros errores Papam Johannem XXII. et cæteros, qui post ipsum summi pontifices fuerunt, non erubescentes in suarum animarum præjudicium, et secutos cardinales, asserere hæreticos, in temerariam præsumptionem audentes se solos sacerdotes, et sacramenta ecclesiastica posse conferre, et quod ad ipsos solos electio papæ et totius universalis ecclesiæ reformatio spectat ; et quod nullus verus papa deinceps dici potest, ipsique soli sunt universalis ecclesia, aliisque multis erroribus Christiani nominis culmen inficere nituntur.

¶ **FRATRIMONIUM**, Bona fraterna, ut *Patrimonium* Paterna, in Glossis. Vide Cujacium ad librum 2. Instit. Justin.

° Charta ann. 1248. in Chartul. S. Dion. pag. 455. col. 1 : *Prædictus Philippus miles, ratione hæredum suorum, debet percipere Fratrimonium Eustachiæ uxoris suæ in terra prædicta.* Vide *Fraternitas* 6.

° **FRATRISCHA**, Pars hæreditatis, quæ ad fratres primogeniti pervenit. Charta ann. 1267. in Reg. S. Ludov. fol. 7. r°. ex Chartoph. reg. : *Cum restitui decrevissent Jordano de Cabareto militi... Fratrischam suam in terra plana quam tenemus, quæ quondam fuerat patris sui, quoad possessionem, retenta nobis Fratrischa, seu portione Petrum Rogerium fratrem ejus contingente, pro faidimento ejus.* Vide supra *Fraternitas* 6.

FRATRISSA, *Fratris uxor.* Isidoro lib. 9. cap. 8. [et Johanni de Janua.] Papias addit, *Fratruelissa vocatur.* Gloss. Saxon. Ælfrici : *Fratrissa*, brodorvifi, fratris uxor. Vide *Fratria* 2.

FRATRUELES, Duorum fratrum filii, in Gloss. Lat. Gall. Isidorus lib. 9. cap. 6. et Palæmo in Gloss. : *Fratruelis, materteræ filius.* [Joan. de Janua : *Fratruelis, le, Quod pertinet ad fratrem, vel res fratris, vel Fratruelis, Filius fratris, vel filia fratris, vel fratrui. Fratueles etiam dicuntur duorum fratrum filii.*] Ethelwerdus lib. 4. cap. 3 : *Successit Fratruelis ejus in regnum.* Adde Florent. Wigorn. pag. 605. 629. Cujacium lib. 6. Obser. cap. 17. et Reinhartum Robigium lib. 7. Robigal. cap. 7.

° **FRATUELIS**, Ex fratre nepos, fratris filius, *Fraireur* et *Frereux*, nostris. Vide supra *Cosinus*. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 : *Fratuelis est quasi fiuls.* Charta Ludov. reg. Rom. ex Cod. reg. 10196. 2. 2. fol. 90. v° : *Ipsa auctorisamus declarantes ea de nostro ac charissimorum Fratuelium nostrorum Adolfi, Rudolfi et Ruperti comitum palatinorum Reni et ducum Bavariæ assensu et beneplacito facta esse.* Vide *Fratrueles* et *Fratruus*.

FRATRUUS, Ex fratre nepos, fratris filius, apud Florentium Wigorn. pag. 604. [Jo. de Janua : *Fratruus, Filius fratris ; Fratrua, Filia vel uxor fratris.*]

° **FRAUATERIUM**, Vastum, incultus et eremus ager, idem quod *Fraustum*. Charta ann. 1418. ex Tabul. Auxit. : *Ficti et constituti cum suis paxeriis, ripperiis, rippacatgiis, Frauateriis, aquis, aluviis, aquæductibus et aliis juribus.* Vide infra *Fraus*.

✱ **FRAUCES** [FRAUSTUM : « Totum et abintegrum donamus, excepto bosco et *Frauces* quæ in ipso sunt. (Cart. Conchar. Ruthen. p. 251, XI sæc. »)]

° **FRAUDA**, pro *Freda*, in Capitul. de Villis cap. 4.

° **FRAUDABILITER**, Fraudulenter, *Fraudousement*, in Stat. ann. 1388. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 217. art. 1. Lit. remiss. ann. 1371. in Reg. 102. Chartoph. reg. ch. 344 : *Dictus bastardus latenter fugerat et de manibus eorum Fraudabiliter evaserat.*

¶ **FRAUDATUS**, Adulterinus, plenus Fraudis. Additiones ad Vitam S. Antonini, Maii tom. 1. pag. 347 : *De seipsa dicit qualiter ab eo illuminata fuit circa quamdam artem faciendi notas argenteas super quadam Fraudata mixtura argenti vivi, etc.*

✱ **FRAUDIGER**, [Fraudes gerens, fraudulentus, *Tertull. Genes.* 3. Femina *Fraudigeris* misere decepta loquelis.]

° **FRAUDOLANS**, Fraudator. Annal. Franc. ad ann. 788. tom. 5. Collect. Histor. Franc. pag. 46 : *Et cœperunt fideles Bajoarii dicere, quod Tassilo fidem suam salvam non haberet, sed postea Fraudolans appareret, etc.* Vide *Fraudolentia*.

¶ **FRAUDOLENTIA**, pro *Fraudulentia*, dixit Nicolaus de Jamsilla de Gestis Friderici II. Imper. apud Murator. tom. 8. col. 502.

° **FRAUS**, ut supra *Frauaterium*. Charta ann. 1295. inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 105 : *Primus terminus positus in salva-guarda est in medio loco boguæ d'el Stanier, prout intrat in Fraudem de Camus, et de dicta bogua ascendendo per serram, etc. Fraity*, eodem, ni fallor, sensu, in Ch. ann. 1497. ex Cod. Mss. Commerc. pag. 206 : *Et est le haut chemin, qui est entre la crouée de la bergerie d'une part, et les terres et Fraitys du Jouchery d'autre part, et est encore ledit Fraity du Jouchery d'icelle chapelle.* Ibid. pag. 207 : *Deux jours de terre qui sont Fraitys, etc.* Vide infra *Fresceium*.

FRAUSTUM, vel *Frausta Terra*, Vastum, incultus et eremus ager, *Terre en gast.* Tabularium Abb. Belliloci in Lemovicib. Ch. 24 : *Cum vineis, pratis, omnibus indominicatis, seu et aliis mansis cum Fraustis.* Ch. 178 : *Dimitto Fraustos meos de Fonte Asinario S. Petro. Terra Frausta*, in Charta Guillelmi I. Comitis Inculismensis pro fundat. Abbat. S. Amantii, in Tabulario ejusdem Monasterii : *Terras et vineas, et in alia villa sex, terra Frausta et borderia, Humberti Noca, in ipsa villa, terra, et silva, etc.* [Occurrit apud Baluzium in Probat. Hist. Tutelensis col. 329. 349. et 360.]

FROSTA TERRA, Eadem notione, in Tabulario S. Cypriani Pictavens. fol. 81 : *Guido Pictavensium Comes requirebat apud Exsoletiam talem consuetudinem in Terra, quæ populariter Frosta vocatur, qualem in illa, quæ Frosta non erat,... judicatum est ergo et definitum ab Adelberto Comite Marchiæ... terram, quæ in Frostum redacta jam esset, liberam debere reverti, et quietam, in dominium Sancti, cujus proprii juris esse dignoscitur.* Tabular. Absiense : *Quendam campum Terræ Frostæ, etc.* Et fol. 71 : *Et omnes alias consuetudines, quas habebat in terris, quæ circum Frostos sunt.* Alio loco : *Omnes terras, quas et pater suus dederat et concesserat circa Frostos.* [Charta Philippi Episc. Pictav. ann. 1230. apud Stephanotium tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 797 : *In omni eximento terrarum Frostarum, etc.*]

FRUSCA TERRA. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 327 : *Fundata fuit Ecclesiola in situ seu fundo... continente* 40. *acras terræ Fruscæ, pasturæ, etc.* Mox : *Quas quidem* 40. *acras... sine aliquo seculari servitio, sine decimis alicui Ecclesiæ solvendis seu subjectione, quia inanes erant et vacuæ, donavit.* Nescio an eadem notione.

FRUSTUM accipi debeat in Charta Willelmi Ducis Aquitaniæ ann. 969. apud Beslium pag. 284 : *Deprecatus est me, ut aliquid ex fraterno Frusto, quod est ex ratione B. Hilarii pertinens, ex curte Cujon... cuidam Mainardo... sub censu* 3. *solidorum concederemus.* At in Charta ann. 1129. apud Locrium in Chronico Belgico, *Frustum terræ* videtur dici, quomodo vulgo usurpamus : *un morceau de terre.*

Quod vero *Fraustum* et *Frostum* hic dicitur, *Frocus* videtur vocari in Charta Ludovici Regis Franc. anni 1107. quæ habetur apud Loisellum in Hist. Bellovacensi pag. 265 : *Frocos etiam, quos Dominus Fulco Episcopus dederat Canonicis, et Garinus invadendo eis injuste abstulerat, Ecclesiæ et ipsis reddidit.*

FROCUS, in veteri Charta in Hist. Monast. S. Nicolai Andegav. pag. 89 : *Quam* (partem terræ)... *caluminiabant, atque in ea brandonem posuerant ; Frocum enim esse dicebant.* Quippe *Froc de la ville* appellat Charta ann. 1310. pro Comitatu Pontivensi in Regesto Constabulariæ Burdegal. fol. 249. agrum incultum, qui urbi vel ædibus adjaceret, quomodo *Fros*, vel *Froc*, occurrit in Consuetud. Ambianensi art. 184. S. Audomari art. 13. Tervannensi art. 6. Atrebatensi art. 5. Pontivensi art. 104. Tabular. Episcopat. Ambian. ann. 1282. fol. 36 : *Item ordinatum est super Frocis et locis omnibus, de quibus controversia erat, etc. Frou*, in Consuet. Aurelian. art. 169. *Froux, ou Friche*, in Consuet. *de Menetou* art. 10. Tabular. Fossatense ann. 1043. fol. 151 : *Si autem cultor arpenni defuerit, et arpennus in Frou beati Petri redierit, tutor in eo nihil capiet, usque quo cultor redeat, et arpennum a ministro Abbatis recipiat.* [Tabular. S. Richarii ann. 1196 : *In via ante hostisias, quæ vulgo Frocus dicitur, nullam justitiam seu dominium habebit.* Via *Frocus* appellata est, quod juxta viam ædibus præsertim adjacentem fere sit terra inculta et vacua.] *Fraux et pasturages*, in Consuetud. Arvernensi cap. 28. art. 6. Neque alia, opinor, notione vocem *Flos* usurpat Guillel. *Guiart.* in Philippo Audace Rege Franc. :

François errent tant qu'il viennent
Es Flos qui lui appartiennent.

Porro a voce *Fros*, deducta alia *Frosser* in Consuetudine Montensi cap. 53. pro in *Fraustis* ædi attinentibus ædificare.

Ex his emendanda Charta ann. 1205. post Ordericum Vitalem pag. 1060 : *Item diximus per sacramentum, quod non vidimus... quod aliquis redderet decimas de feriis, aut de genestis, aut de Foscis, ubi prius fuerant demosmatæ.* Legendum enim puto *Froscis*, id est, locis incultis, eremis. Sed quid *demosmatæ* vox sonet, fateor, mihi ignotum, nisi legendum sit *domus dirutæ.* Vide *Friscum.*[° Consule quæ ad hunc locum supra annotavimus in v. *Fosca*.]

¶ FROUZA, vel FROUZUS, Eadem notione. Tabularium S. Petri Vosiensis fol. 23 : *Istas terras supra nominatas cum pratis et silvis et Frouzis, quæ ad ipsam terram pertinent.*

✱ **FRAUSUS**, [Particip. activæ significationis ab inusit. *fraudeo*, ut *ausus* ab *audeo* : qui fraudem commisit. *Festus : Frausus* erit, fraudem commiserit. *Plaut. Asin.* 2. 2. 20.]

° **FRAUWENRADA** seu VROWENRADA, Omnis generis utensilia usui ornatuique muliebri inservientia, appellari so-

lent in jure Saxonico. Vide Acta Lips. ann. 1718. pag. 95.

¶ 1. **FRAX**, Τρυγία οἴνου, *Fex vini*, in Supplemento Antiquarii. Gloss. Lat. Gr. : *Frax*, τρύξ, Latini eadem notione dixerunt *Fraces* in plurali numero.

° 2. **FRAX**, Piscis genus. Tract. de Piscibus cap. 38. ex Cod. reg. 6838. C. : *Lamia vocatur Baionæ Frax,... Massiliæ et Niceæ aliquando captæ sunt lamiæ, in quarum ventriculo homo loricatus inventus est.*

¶ **FRAXINATA**, ut *Fraxinetum*, apud Johannem de Janua, Locus ubi abundant fraxini. Charta Oliverii Abb. S. Johannis Angeriac. ann. 1285. ex Chartulario ejusdem Monast. pag. 214 : *Fraxinatam nostram propriam de Lupi-saltu sitam inter Fraxinatam dicti Prioris de Lupi saltu et Fraxinatam communem nobis de Anlanvilla et Domino de Gurgitibus.*

¶ FRAYNETA, Eadem notione. Charta ejusdem Oliverii ann. 1307. in laudato mox Chartulario pag. 228 : *Dicebamus quamdam Fraynetam sitam prope fontem de Lupi-saltu... ad nos nomine dicti Prioratus pertinere.*

° **FRAXINEIA**, Locus fraxinis consitus, ut *Frasnea* et *Fraxinata*. Chartul. S. Joan. Angeriac. fol. 95. r°. : *Donavit domum, hortum, Fraxineiam, prata, vineas, etc.*

° **FRAXINNA**, Idem, ni fallor, quod *Friscinga*. Tabular. S. Victor. Massil. : *In Cuja in territorio sancti Victoris percipiebamus Fraxinnas et oblias.*

¶ **FRAYLE** FICUUM, Fiscina ficorum, Gall. *Cabas*, apud Kennettum in Glossario ad calcem Antiquit. Ambrosden. ubi observat Minshevum a *Fragilis* vocem hanc deducere, Skinnerum vero ab Italico *Fragli* ; quod nodos junci, ex quo fiscina contexitur, significat. Non dubitat Kennettus ipse, quin ejus vocis etymon vernaculum sit patriæ, unde fici fuerunt allatæ. Eadem notione *Freau de figues* legimus in Chartul. Gemeticensi tom. 1. pag. 19. Vide *Fraellum*.

° **FRAYRE**, Vide infra *Froyre*.

° **FRAYREYSIA**, Jus in bona fraterna. Testam. Francon. de Rastello ann. 1345. in Reg. 4. Armorial. gener. pag. 15 : *Item lego, jure institutionis hæredis et Frayreysiæ, Audoniæ, Peyronæ et Lauræ sororibus meis, etc.* Vide supra *Fratrimonium*.

¶ **FRAYSIS**, Fraxinus, Gall. *Fresne*. Invent. anni 1342. ex Archivo S. Victoris Massil. : *Doamen unius vasis de Frayse.*

° **FRAYSSINEDA**, ut supra *Fraxineia*, a Provinciali *Frays*, fraxinus. Codex censual. S. Vict. Massil. ab ann. 1460. ad 1480 : *Cum terra quæ se tenet cum la Frayssineda versus meridiem.*

° **FRAZIA**, Impensa, sumptus, Gall. *Frais*. Stat. Genuens. lib. 5. cap. 7. pag. 186 : *Quotiescunque dos veniet restituenda, is per quem fieri debebit restitutio, possit ex summa dotium pro Fraziis retinere, etc. Si vero nunquam fuisset secuta transductio, seu cohabitatio uxoris in domum mariti, vel mariti in domo uxoris, non possit aliquid retineri pro Fraziis.* Vide *Fractus* 1.

1. **FREA**, Quæ sub alterius tutela seu *mundio*, vel dominio est, Papias : *Frea, i. mundoalda*. Isid. in Gloss. : *Frea, vel mundiana de parente suo relicta*. Jo. de Janua, *Frea, potestas, vel mundia, a parente suo relicta, et dicitur a fremo : hoc mundium dicitur dominium.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Frea Puissance.*] [°° Glossar. in Cod. Cavens. Leg. Longob. : *Frea, i. e. puella, quæ in alterius mundium est.*] Lex Longobard. lib. 2. tit. 2. § 4. [°° Luitpr. 93. (6, 40.)] : *Si quis Fream alienam sine voluntate mundoaldi* (i. tutoris) *ejus movere de casa, ubi ipsa habitat, præsumpserit, etc.* Adde tit. 11. § 4. [°° Luitpr. 120. (6, 67.)] et Leges Luithprandi Regis tit. 93. ubi Boërius : *Frea est mulier, quæ est in mundio Regis vel alterius.* Anglo-Saxonibus, frea, est dominus, herus : ex quo freolæta, libertus. Vide Loccenium lib. 1. Antiq. Suecic. cap. 3. et Joan. Stiernhookum de Jure Sueonum antiquo pag. 394. [°° Saxonibus Fri, mulier. Vide Schmeller. Glossar.]

° Pro Bonis etiam, quæ ad *Fream* pertinent, legitur in Contractu matrim. ann. 1248. apud Corbinel. inter Probat. Hist. geneal. domus *de Gondi* pag. lxxj. : *Quam siquidem Monacam dictus Ghondus pater ejus ipsi Jacopo dismundiavit, et sub ejus mundio et potestate misit, cum omni Frea et anagress, et omni jure mundii, ipsis Jacopo et Monaca altero in alterum per verba de præsenti matrimonialiter consentiendo, cum annuli datione et receptione.*

2. **FREA**, Saxonum Dea, uxor Vodani, qui et ab iis pro Deo cultus est, de qua Paulus Warnefridus de Gestis Longob. lib. 1. cap. 8. Matthæus Westmonaster. Willelm. Malmesbur. pag. 9. Saxo Grammat. lib. 1. et 5. Ordericus Vitalis lib. 4. pag. 513. Godefridus Viterb. qui *Feriam* vocat, et Galfridus Monemuthensis lib. 3. cap. 1. Vide Wormium in Fastis Danicis lib. 1. cap. 15. in Monumentis Danicis lib. 1. cap. 4. et Cluverium lib. 1. Germ. antiq. cap. 27. [°° Grimm. Mythol. German. pag. 91. 96. 191.]

¶ FREIA dicebatur Dea Ceres antiquis Danis et Sueonibus, qui per *Freiam*, Thor et Attin, seu potius Odin, ut notat Hickesius jurabant ; unde hæc vetus juramenti formula : *Bialpi mier sua Freia, Thor, Ochin almathi as, Ita me Freia, Thorus et Attin maximus adjuvent.* Carolus Lundius in L. Zamolxi cap. 3. apud laudatum Hickesium Dissert. pag. 40. [°° *Hialpi mer svâ Freir ok Niœrdr ok hinn almâtki As*, Ita me adjuvent Freir et Niœrdr et ille omnipotens Asius, in Landnama Saga pag. 138. Vide Grimm. Antiq. Jur. pag. 50. et de deo *Freyr* ejusdem Mythol. pag. 135.]

¶ **FEAGIUM**, FRAAGIUM, f. pro *Foagium* vel *Focagium*, de quibus supra. Computus ann. 1202. apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. pag. CXCVII : *De Fraagio et tessamentis de Tooni et aliunde* VI^{m}. *et* VI^{c}. *l.*

° Non placet hujusce vocis interpretatio, quantumvis subtiliter adinventa et industrie composita, quæ in Libello memoriali ann. 1738. pro domino terræ *de Tooni* proponitur. Infirmum quippe omnino est argumentum ex pretiis inter se compositis deductum, cum summa vj^{m}. et vj^{c}. lib. non ex *Tooni* tantum, sed *aliunde* etiam collecta dicatur. Maneat ergo proposita in Glossario, licet dubitanter, explicatio, dum aliquid melius succurrat. Haud scio etiam an huc spectet vox *Freasce* ex Charta ann. 1301. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 139. v°. col. 2 : *O tout le droit des Freasces droit au molin Colin de la parrie.* Vide *Fraus* et *Frecheyum*.

° **FRECEA**, *La podesta mondiale*. Glossar. Lat. Ital. MS.

° **FRECENGIA**, ut *Friscinga*. Vide in hac voce. Charta Odon. abb. S. Germ. Prat. ann. 1233. in Chartul. thesaur. ejusd. monast. fol. 100. v°. : *Pro dicta majoria sexaginta solidos Paris. in perpetuum in festo S. Remigii solvere tenebitur annuatim, salvis Frecengiis nostris amodo, sicut antea nobis in festo beati Vincentii singulis annis persolvendis.* Unde *Frecenge* et *Frecengée*, Tributum seu præstatio ex *Frecengiis*, aliisve etiam rebus. Charta ann. 1301. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 140. r°. col. 2 : *Item Frecengée payée à la Lompne le Dimenche avant les roësons, ij. sols, v. den. ob. Item Frecenge à Cren ledit Dimenche, xvij. sols, ij. den.* Vide infra *Fressengia*.

¶ **FRECENIA**. Vide *Friscinga*.

° **FRECHEYUM**, Charta Caroli IV. reg. Franc. ann. 1323. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 198 : *Quoddam Frecheyum de novo repertum apud Brievedent pro viginti solidis.* An idem quod mox *Frecum*, ager incultus et eremus ? Vide *Frescherium* et *Friscum*.

¶ **FRECHISSUS**, f. Cælatus, ornatus. Inventarium ornamentorum D. Abbatis S. Victoris Massil. ann. 1358. ex Archivo ejusdem Monasterii : *Una navicula argentea pro tenendo thure habens cubessellum argenteum Frechissum in superficie.* Italis *Fregiare* est ornare, unde *Fregio*, *Fregietto*, Ornamentum. Hinc forte *Frechissus g* mutato in *ch* : quæ fere ut *g* Galli pronunciamus. Vide *Frecta*.

FRECIA. Papias, de coloribus nativis : *Ut sinopis, rubrica, paritonum, melinum, Frecia, auripigmentum, etc.* Nescio, an huc pertineat Charta Dagoberti Reg. Franc. apud Doubletum pag. 670 : *Et quicquid de Freciis, aut de reliquis exinde fiscus augmentare potuerat, ad ipsos pauperes proficiat in augmentis.* [Forte melius in hac Charta legeretur *Frociis*. Vide *Fraustum*.] [° Haud displiceret *Fredis*. Vide *Fredum*.

¶ **FRECIARE**, Palos, ut videtur, ligno transverso munire, a Gallico *Fraiser*, Palis præcingere. Visitatio Castrorum Dalphinalium ann. 1347. Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 66. col. 2 : *Viderunt etiam burgum de Monte retro castrum, in quo plures pali deficiunt, et non est morenatum seu Freciatum dictum palium, tamen injunxerunt Castellano, ut dictos palos per illos de villa seu mandamento venire, adducere et plantare faciat, et etiam morenare et Freciare, et illud faciat ante portam Castri juxta motam de palicio ibidem existente.* Pag. 67. col. 1. habetur : *Injunxerunt Castellano, ut dictum palicium reficere, replantare, morenare et Refreciare faciat per illos de villa et mandamento, qui hoc facere debent.*

FRECINNANT AVES, *Cantant*. Papias.

FRECTA, FRECTATUS, FRICTATUS, Inventarium ornamentorum Ecclesiæ Eboracensis ann. 1530. in Monastico Angl. tom. 3. pag. 109 : *Una mitra Frictata cum argento et reband... Item mitra de albo serico cum riband de auro.* Visitatio Thesaur. S. Pauli Londonens. ann. 1295. ibid. pag. 314 : *Item sandalia cum caligis breudatis et Frectatis, de armis palatis et undatis.* Rursum pag. 317 : *Cum nodulis Frectatis in extremitatibus de filo auri et argenti.* Pag. 321 : *Capsa operta sameto rubeo, cum Frectis et scutis breudatis, præterquam in tergo, etc.* Pag. 326 : *Unus pannus de viridi campo, cum rosulis inter Frecturas, etc.* Infra : *Inter Frecturas aureas, etc.* Pag. 331 : *Cum casula de panno inaurato super serico, cum avibus aureis in Fretta lineata panno de Ailesham rubeo.* [Charta anni 1388. apud Rymerum tom. 7. pag. 577 : *Unum lectum de panno aureo de rubeo campo, cum foliis aureis operatis in quodam Frecto albo.*]

FRETES nostri sagittæ speciem voca-

bant. Regestum Ludovici Ducis Andegavensis Regis Siciliæ fol. 61. in Camera Comput. Parisiens. : *La terre de Boiere doit tous les ans de service deus arcs, deux Fretes ferrées, et deux bousons, deux gelines, et un chapel de roses.* Hinc *Freté* Heraldi nostri in armorum insignibus, ejusmodi sagittas cancellatim positas videntur appellasse. Le Roman *de Garin :*

Tante hanste Freté, et tant escu croisi,
Et tant vassal contre terre flati.

i. videre erat tot hastas cancellatim, et scuta in Crucis formam humi jacere. Proinde forte *Frectatus* idem erit ac *Freté*. [* Vide infra *Frestatus*.]

¶ **FRECTAGIUM**, Naulum, Gall. *Le Fret*, pretium pro vectura in navi solutum. *Frectagium pro eisdem navibus, nec non expensas alias, quæ pro cariagio eorumdem vinorum, etc.* in Litteris anni 1317. apud Rymerum tom. 3. pag. 647. Occurrit rursum tom. 9. pag. 542.

¶ **FRECTUM**, FRECTURA, FRECTUS. Vide in *Frecta*.

* **FRECUM**, Ager incultus et eremus, idem quod *Fraustum* et *Friscum*. Charta Phil. V. pro monast. Pissiaci in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 92 : *Item super Frecis villæ de Vernone pro toto ad Pascha, iv. lib. ij. sol.* Reg. forestæ de Broton. ex Cod. reg. 4653 : *Et si volunt, possint custodire suas bestias de herbagiis forestæ ; in suis Frecis, vel in suis gardinis nichil debent jure donare foresteis. Frec,* Pagus, regio, in Pedag. Bapal. ex Chartul. 21. Corb. fol. 359. v°. : *Chacune carette de conduit iiij. den. et j. den. du queval,..... vj. den. de conduit,... s'il estoit à homme du Frec de Flandres.* Supra : *Le frec de Vermandois.*

1. **FREDA**, Ornamentum vel umbraculum, quod feretris et capsis Sanctorum superponebatur. [Gl. MSS. ad Regestum Gregorii M. : *Absis est Freda, Operculum ligneum, quod retro altare fit super corpora Sanctorum.*] Monachus Altisiod. ann. 840 : *Hic Sanctorum Martyrum Alexandri et Crisanti pignora ab urbe Roma detulit, quæ in prædicta Ecclesia recondidit, Fredamque cum cancellis benigno studio exornavit.* Gesta consulum Andegav. cap. 3. num. 26 : *Fecit præterea intus* (altare) *aliam absidam ex oricalco, cupro, et stanno fusilem.... ubi et hanc absidam electrinam posuit, secundamque Fredam desuper auro optimo et lapidibus pretiosis ornatam, etc.* Hist. Episcopor. Autisiod. cap. 20 : *Fredam vero quæ sacratissimo Corpori est superposita, Rex auro argentoque mirifice decoravit.* Hericus Monachus de Miraculis S. Germani Autisiod. cap. 27 : *Post genitricis excessum, super adorandam beatissimi Germani memoriam.... regalibus expensis Fredam composuit, quæ auro argentoque elegantissime decorata, in nostram quoque duravit ætatem.* [Acta MSS. Maii tom. 5. pag. 236. ubi de S. Austregesili : *Circa autem mediæ noctis silentium visum est ei in eadem Ecclesia adesse quasi magnum fremitum; hinc capsas sanctarum Reliquiarum concuti, hinc Fredam super sancto corpore impositam commoveri.*] Vide *Fredum*.

* Sed et pro ipsa capsa seu theca reliquiarum occurrit, in Hist. translat. S. Baudelii inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 4. col. 2 : *Cernebatur ferri geminas sanctorum Fredas, quarum alia habebat merita S. Baudelii martyris, altera vero Pauli et Amantii confessorum.*

¶ 2. **FREDA**. Chartular. Monaster. SS. Trinit. Cadom. fol. 26. v° : *Caretas avenæ 3. unam Fredam, alii frumenti, unam flicam, duos formaticos, etc.* Sed emendatione hæc indigent.

* 3. **FREDA**, Impensa, sumptus, Gall. *Frais*, in Concord. Universit. Andegav. ann. 1513. teste D. *Pocquet*. Vide *Fredum*.

✱ [« Ad causas judiciario more audiendas, vel *Freda* exigenda. (Diploma Hugonis, ann. 988. mus. arch. dep. p. 37.) »]

* **FREDARE**, Mulctam exigere : unde et pro Molestare, vexare, nostris *Fredir*. Charta Otton. II. imper. ann. 974. tom. 1. Hist. Trevir. Joann. Nic. ab *Hontheim* pag. 311. col. 1 : *Ut nullus...... per aliqua ingenia ejusdem ecclesiæ homines admallaret et Fredaret.* Lit. remiss. ann. 1472. in Reg. 197. Chartoph. reg. ch. 359 : *Adonc print à renier, malgroyer et despiter Dieu que se icellui Brochart n'ouvroit tost ledit huis, il le Frediroit du corps.* Vide *Fredum*.

* Vox vero *Fredaine*, a vulgari hodierna acceptione differt, in Lit. remiss. ann. 1420. ex Reg. 171. ch. 274 : *Lequel Jehan dist au suppliant : Que vous faites de nares et de Fredaines pour le port que vous prenez..:. de vostre neveu ?.... Pourquoy faites vous tant de Fredaines ?* Ubi idem videtur quod Jactantia, ostentatio, Gall. *Fanfaronnade.*

FREDIANI, cum Dendrophoris et aliis, qui gentilitiæ superstitioni operam dabant, recensentur in leg. 20. Cod. Th. de Paganis, (16, 10) ubi Jacob. Gothofredus conjecturas suas proponit, quas expendere cuivis licet.

FREDLESS. Andreas Suenonis lib. 7. Legum Scanicar. cap. 6 : *Obtineat, ut a Juridicis talis sententia proferatur, ut et a reo Rex tres marcas accipiat, et actor non solum æstimationem* (rei furatæ) *sed duplum pariter æstimationis, et ut ipse reus Communis pacis expers ab omnibus habeatur, quam lingua patria* Fredless *appellat.* Ex *Fred*, vel *frid*, pax, et *Less*, dimittere, unde nostris *Laisser*.

* **FREDO**, a Gallico *Fredon*, Tonus vel modus musicus. *Domino succentori pro Fredonibus*, in Comput. MS. vicar. S. Petri Insul. Vide *Frigdoræ*.

1. **FREDUM**, FREDA, FREDUS, FRIDUS, Mulcta, compositio, qua fisco exsoluta, reus pacem a Principe consequitur, vel ob violatam pacem publicam indicta, uti vult Vadianus. Nam *frid*, Germanis idem valet quod *pax*. Kero Monachus : *Pacem, Fridu.* Conradus Usperg. ann. 1152. de Friderico I. Imp. : *Cum ex nominis sui interpretatione Pacis dives vocaretur.* Idem ann. 1187 : *Quas litteras Alemanni usque in præsens Fridebrief, id est, litteras pacis vocant.* Papias : *Freda, id est, bannum.* Quo loco *bannum* est etiam mulcta, compositio. [*Fredum* tamen a *banno* distinguendum contendit Coccius in Dagoberto pag. 179. Sed auctoritatibus inhærendum existimo quæ utrumque confundunt.] Charta Caroli M. apud Meurissium in Episcopis Metensib. pag. 185 : *Et ubi Fredum ipsi Agentes, aut reliqui homines memoratæ Ecclesiæ acciperent, Freda ad ipsa loca Sanctorum deberent Christo præsule proficere in augmentum.* Alia Ottonis Imper. apud Baldricum in Chron. Camerac. lib. 1. cap. 72 : *Aut mallum tenendi, bannum vel Freda exigendi, etc.* [** V. Grimm. Antiq. Jur. Germ. p. 656. Eichhorn. Histor. Jur. German. § 71.]

☞ Quæ mulcta cum fisco regio persolvebatur *Fredum regale* dicitur in Charta ann. 984. apud Baluz. Hist. Tutel. col. 379 : *Quindecim debitales porcos in eadem curte, Freda regalia quæ Johannes habebat annuatim de manu Regis Francorum in Tutelensi castro.* Non omittendum tamen præter hanc mulctam fisco exsolutam, aliam fuisse compositionem seu mulctam illis persolvendam qui injuriam aut damnum passi fuerant.

Fredum fisco persolutum docent Lex Aleman. tit. 3. § 3. tit. 4. Lex Bajwar. tit. 6. § 3. tit. 10. § 4. Lex Frision. tit. 16. Capitularia Caroli M. lib. 3. cap. 30. lib. 5. cap. 185. Additio 4. Ludov. cap. 83. etc. Gregorius Turon. de Mirac. S. Martini cap. 26. ex eo Flodoardus lib. 4. Hist. rem. cap. 50 : *Affirmavit compositionem fisco debitam, quam illi Fredum vocant, a se fuisse reis indultam.*

Interdum tamen freda fisco non exsolvebantur, sed judicibus ipsis, ut est in Lege salica tit. 52. § 4. tit. 55. § 2. in Decreto Chlotarii § 12. etc. [Constitutio Leduini Abb. S. Vedasti apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. pag. 789 : *Qui vadem dederit quinque solidos de lege, dabit triginta denarios de Fredo : et hujus Fredi duæ partes erunt Præpositi ; tertiam vero Partem habebit Major placiti. Si autem lex Abbatis fuerit, totum Fredum Major placiti habebit.*]

☞ Interdum Ecclesiæ, dum in ea facinus in Clericos fuerat admissum. Leges Ludovici Imp. [** cap. 7.] apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 128. col. 1 : *Sanguinis effusio in Ecclesia facta cum furore, si in Presbytero fuerit, in triplo componatur, duas partes eidem Presbytero, tertiam pro Freda ad Ecclesiam, et insuper bannum nostrum componat. Similiter et de Diacono juxta compositionem in triplo componatur, et bannum nostrum componat. De Subdiaconibus similiter secundum suam compositionem in triplo persolvat. De unoquoque ordine Clericorum secundum suam legem compositionem in triplum faciat, et bannum nostrum persolvat. Similiter et de ictibus sine sanguinis effusione de unoquoque ordine Clericorum secundum suam compositionem cum triplo componatur, et bannum nostrum ; et qui non habet unde ad Ecclesiam persolvat, tradat se in servitio ejusdem Ecclesiæ, usquedum totum debitum persolvat.*

Neque etiam fuit *Fredum* solida compositio a reo exsoluta, sed tantum pars tertia, quæ fisco aut judici exsolvebatur. Lex Rip. cap. ult. : *Fredum autem non illi judici tribuat, qui culpam commisit, sed illi, qui solutionem recipit. Tertiam partem coram testibus fisco tribuat, ut pax perpetua stabilisque permaneat.* Quæ verba ultima evincunt *Fredum* datum pro habenda *pace*. Capitul. Caroli M. lib. 4. cap. 14 : *Triplo componatur, duæ partes eidem Presbytero, tertia pro Fredo ad Ecclesiam, etc.* Adde Capitulare 3. ann. 813. cap. 2. 3. 4. Decretionem Chlotarii II. Regis cap. 9. etc.

Freda de quibuslibet causis, in Ecclesiarum possessionibus exigere vetantur judices, in privilegiis et immunitatibus a Principibus iis indultis ; ita ut quod ex his fiscus sperare potuerit, in Ecclesiarum usus, in luminaria locorum Sanctorum, vel in stipendia Sanctorum Dei convertatur. Quæ verba passim habentur in veteribus Chartis apud Marculfum lib. 1. form. 2. 3. et Beslium in Comitib. Pictavens. pag. 155. 165. Sanjulian. in Hist. Burgund. pag. 242. 274. Doubletum, et alios, Baldricum in Chron. Camerac. lib. 1. cap. 37. 62. 72. 76. 106. etc. [Adde Chartam Dagoberti Reg. ann. 632. tom. 1. Hist. Lotharing. col. 250. Clodovæi II. ann. 638. tom. 1.

Instr. Hist. Paris. pag. 20. col. 2. Decretum Conradi Reg. in Hist. Lugdun. inter Instr. pag. XXII. Miræum tom. 1. pag. 50. 128. et tom. 2. pag. 807. Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 62. 137. 144. et alibi.]

¶ FRÆDUM, Eadem notione, in Charta Ludov. Pii inter Instr. Hist. Alsat. pag. 15.

¶ FRIDUM, Eodem significatu, in Charta Childeberti III. apud Felibian. Hist. Sandion. pag. XVI.

FRIDUM, in Charta Caroli C. inter Instrum. t. 4. nov. Gall. Christ. col. 225.

¶ FREIDUM, pro *Fredum*, in Præcepto ann. 750. inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 263.

¶ FRETUM, in Historia Mediani Monasterii p. 13. et in Actis SS. Aprilis t. 2. pag. 93.

¶ FRETUS. Charta Caroli M. ann. 781. pro Monasterio SS. Salvatoris et Juliæ Brixiens. in Bullario Casin. tom. 2. pag. 19: *Sed sub immunitatis nomine cum omnes Fretos concessos valeant Rectrices ipsius Monasterii quietas vivere et sedere.* Altera ejusdem Caroli M. Charta pro Monasterio Sithiensi apud Mabillonium Diplom. lib. 6. Instrum. 198: *Judiciaria potestas ibidem ingredere non præsumat quoquam tempore: nisi quod sub emunitatis munere omni tempore cum omnes Fretos vel bannos concessos pars ipsius Monasterii perenniter debeat possidere.*

FREDUM pro quavis exactione videtur interdum usurpari in aliquot Chartis, apud Duchesnium in Hist. Monmor. pag. 20. 22. Hemer. de Academ. Paris. pag. 33. Beslium in Episc. Pictav. pag. 33. etc.

Ab hac voce ortum habet, quæ passim et in usu apud Practicos, *Frez, Frez des procez*, pro litium ac causarum sumtibus et impensis. Aresta anni 1284. in Regesto Parlamenti fol. 70: *Quod pro solvendis et aquitandis debitis et Fredis villæ suæ possent talliare, etc.* [Arestum ann. 1538. in Tabul. Calensi: *Examen testium integraliter Fredis et expensis supradictorum appellantium fieret, etc.*]

FRIDUS, in Lege Salica Edit. Heroldi tit. 53. § 3. Capitul. Caroli M. de Partib. Saxoniæ cap. 15: *Undecunque census aliquis ad fiscum pervenerit, sive in Frido, sive in qualicunque banno.*

FREDUS. [Charta Dagoberti ann. 635. tom. 2. Hist. Meld. inter Instr. pag. 4: *Sibimet omnes Fredos concessos debeat possidere.*] Occurrit præterea in Lege Salica tit. 26. § 9. tit. 55. § 2. in Decreto Chlotarii § 12. in Lege Ripuar. tit. 46. § 1. in Legib. Henrici I. cap. 90. etc.

FREDA, apud Papiam, et in Lege Anglior. tit. 7. § 5. in Lege Frision. tit. 16. 17. tit. 22. § 81. in Charta Caroli Calvi apud Camusatum in Antiq. Tricass. pag. 84. etc.

¶ 2. **FREDUM**, vel FREDA, Alia notione. Charta anni 1065. ex Armario S. Victoris Massil.: *B. Comes Provinciæ confirmo oblationes prædecessorum meorum, vel quæ Monasterio S. Victoris conquisita sunt, in Monasteriis, cellis, castellis, villis, terris... hortis, Fredis, salinariis... agris, etc.* Sed forte legendum *Frescis*. Vide *Friscum*.

1. **FREDUS**, *Marrubium*, Papiæ.

2. **FREDUS**. Lex Alemann. tit. 106. Edit. Heroldi, (nam hic titulus deest in Lindenbrogiana), *De eo, qui in Fredo infantes læserit: Si quis alterius infantem de medio Fredis laserit*, (læserit,) *sol. 3. componat.* Vide *Fredum*.

¶ **FREEDSTOLL**. Vide *Frithostoll*.

¶ **FREFARE**. Vide *Fretare*.

* **FREGATA**, vox Italica, nostris *Fregate*, Navis exploratoria. Epist. reginæ Joannæ comit. Prov. ad Bertr. *de Grasse* dom. Barri ann. 1362. ex sched. Pr. *de Mazaugues*: *Miramur cur tantum tardas, non venis cum Fregata in Provinciam accessurus, ut promisisti; eo quod Fregata nostra de omnibus, ut decet, munita et ad transfretum parata, non expectat aliud nisi, etc.*

* **FREGERE**, pro Frangere. Reparat. factæ in senescal. Carcass. ann. 1435: *Ponendo in bono statu molam dicti molendini, quæ Fregebatur.* Occurrit rursum infra.

¶ **FREGRESCHIA**. Vide in *Fraternitas* 5.

¶ **FREIA**. Vide *Frea* 2.

* **FREGSINGARIUM**, Tributum seu præstatio ex *Frecengiis*. Charta fundat. S. Petri Abbavil. ann. 1100. inter Instr. tom. 10. Gall. Christ. col. 297: *Octo solidos de Fregsingario apud villam, quæ dicitur Valles, singulis annis tradidi.* Ubi Lib. nig. ejusd. monast. habet fol. 297. v°. *Frexengario*, et fol. 346. r°. *Fresengario. Fresengage*, in Charta ann. 1340. ex Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 217: *Item vint livres Parisis de rente par an ou environ deues à la S. Remy, que on appelle Fresengage.* Vide infra *Fressengia*.

* **FREHTA**, Modus agri, seu agri portio, Germ. *Frehte*. Charta ann. 1280: *Ex una parte dimidia Frehta, ex altera parte dimidia Frehta.* In fine hujus Instr. *Summa agrorum horum, etc.* Vide *Freta* 2. [** Confer Scherz. Glossar. Germ. in hac voce. Alio sensu, scilicet pro corvata in Chart. ann. 865. apud Neugart. in Alem. num. 430: *Censum inde, id est unius servi Frehtam absque diebus et feminæ operibus singulis annis persolvant.* Jura Mauri-Monast. ann. 1144. in Alsat. Diplom. tom. 1. pag. 229: *Decimam dabit ex suo manso quod tamen Frehtas bene sibi recompensatur, plures enim habet.* Ibid. pag. 230. *Fretis*.]

¶ **FREIDUM**. Vide in *Fredum* 1.

¶ **FREIGRAVIUS**, Comes liber. Vide *Gogravius*.

¶ **FREITON**. Vide *Ferto*.

* **FREJURIUM**, Forojulium, Gall. *Frejus*. Charta ann. 1035. ex Tabul. S. Vict. Massil.: *Postea flexit se super perecium, et donat usque in viam, quæ venit de Frejurio.*

* **FRELBERIA**, Idem videtur quod *Fredum* 1. Mulcta, compositio. Charta ann. 1422. inter Instr. tom. 12. Gall. Christ. col. 441: *Quæ omnia supradicta sibi* (baillivo) *danda, tam pro suo salario quam ex dono, de gratia dominus sibi potest, si voluerit, deputare in patria Vallesii super suis redditibus, vel super Frelberiis et bannis commissis.* Et col. 442: *Item, quod dictus baillivus, absque licentia domini, non possit imponere banna, Frelberias vel pœnas.* [** *Frevel*, Germanis Injuria, delictum leve et mulcta, quæ ob ejusmodi delictum exigitur. ADEL.]

* **FREMEN**. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Bregas, Prov. faus, mandibula, rumen, Fremen.*

FREMENEFEDA, in Monastico Angl. tom. 2. pag. 286. Vide *Flemen-Firma*.

¶ **FREMENTER**, Cum fremitu, in Actis SS. Aprilis tom. 2. pag. 250.

¶ **FREMIS**. Vide *Fremiticus*.

¶ **FREMISCULI**. Vide *Frenisculi*.

FREMITICUS, in Notis Tyronis pag. 180. idem qui *Frigoreticus*: *Epifora. Fremis. Fremiticus. Cardiacus, etc.* Ubi *Fremis* videtur esse *horror febris*. Vide *Frigoreticus*.

¶ **FREMMUS**, στοναχή, Gemitus. Gloss. Lat. Græc. Sangerman. MSS. Laurent. in Amalthea: *Fremus, Fremitus*, ex Salmasio.

* **FREMULA**. Stat. Universit. Andegav. ann. 1395. in Reg. 153. Chartoph. reg. ch. 311: *Item dictus claviger in dictis licentiis faciendis debet administrare in dicto palatio Fremulas atque mensas.* Sed legendum *Formulas*. Vide in *Forma* 13.

¶ **FREMUSCULI**. Vide *Frenisculi*.

* **FREN**, NIS, *Humor capitis, qui facit hominem freneticum*. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Frénaisieux* et *Frénasieux*, Phreneticus, nostris. Lit. remiss. ann. 1378. in Reg. 114. Chartoph. reg. ch. 212: *Icelle Jehanne qui est de longtemps et souventes foiz lunatique, Frénaisieuse et insensible, etc.* Aliæ ann. 1459. in Reg. 188. ch. 203: *Icellui Jacquet, qui par la maladie qu'il avoit eue, estoit fort Frénasieux et altéré de son entendement, etc.* Hinc *Frénoisieusement*, Furiose, in Lit. remiss. ann. 1361. ex Reg. 92. ch. 30: *Icellui Jehan courust Frénoisieusement sur ledit Guillaume, et se bouta l'espée dudit Guillaume son frere parmi le ventre.*

¶ **FRENAGIUM**, pro *Furnagium*, Pretium domino furni solutum pro coctione furnaria. Statuta Ecclesiæ Glandatensis MSS. ann. 1327: *In eorum bonis quæ tenentur sub ipsa præpositura habet in Frenagiis, mauturis, calcaturis, bannis et ceteris aliis prout est assuetum.*

¶ **FRENARIUS**, Χαλινοποιός, Qui facit frena, in Leg. Neapol. 3. tit. 36: *Sellarios et scutarios, Frenarios atque armerios, candelarios, fabros, etc.* Hæc post Martinium. Vide *Frenerius*.

¶ **FRENDERE**, de porcis grunnientibus supra dicitur in *Braulare*. Festo: *Frendere est Frangere, unde est faba Fressa, unde et dentibus dicimur Frendere.* Isid. 10: *Frendens, quod minando frangat dentes et comprimat fremens.*

⁎ **FRENDESCO**. [Idem ac frendeo. *Not. Tir.* p. 153. Frendet, *Frendescit*.]

* **FRENDIS**, *Truée sauvage. Frendus, senglier. Frendere, Gruniere, Gallice.* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 521.

FRENDLESMANNI, appellabantur olim ab Anglis, qui postea *Utlaughe*, seu *utlegati*, vel *exleges*, id est, proscripti exules, in Legibus forestarum Canuti Regis cap. 24. et apud Bracton. l. 3. tr. 2. c. 13. § 1.

FRENDWYTE, in Fleta lib. 1. cap. 47. § 15. significat *acquietantiam prioris prisæ ratione solennitatis convivii*. Vide *Forfang*.

⁎ **FRENEGATUS**. [Equus. DIEF.]

* **FRENECTUS**, dimin. a Frenum, Ornamentum muliebre, Ital. *Frenello*. Stat. ann. 1337. apud Cl. V. Garamp. in Ind. ad Hist. B. Chiaræ pag. 506. col. 1: *Quod possit quælibet mulier .... Frenectos valoris ad plus 40. solidorum pro quolibet Frenecto, sine pœna deferre.*

FRENELLATUS. Sanutus lib. 3. part. 4. cap. 23: *Necessarium est, quod dictæ galeæ sint tali modo et manerie Frenellatæ, quod dum adversus hostes processerint pugnaturæ, de facili stringant se invicem et conjungant.* Adde cap. seq. Vox formata a *Frænum*, et *Frænare*, unde *frenella* Italis, ferrum, quod equi os stringit, lupatum.

☞ Ab eadem origine *Enfrené* dixerunt nostri de equo qui freno regitur. Le Roman *de la guerre de Troyes* MS.:

Palefrois orent gens et biaus.....
Enselliés furent gentement,
Et Enfrenés si richement,
Que de mil besans monez
Ne fust li lorains achatez.

¶ **FRENERIUS**, Qui facit frena, in Catalogo MS. sodalium Confraternitatis B. M. in Ecclesia B. M. Deauratæ Tolos. ann. 1328. institutæ. Vide *Frenarius.*

¶ FRENEYR, Eadem notione apud Arvernos. Charta Bernardi de Turre ann. 1308. apud Baluz. tom. 1. Hist. Arvern. pag. 783 : *Escudeleyr, Freneyr et coleyr et carnifices tres denarios quilibet pro annata.*

° *Frennier*, in Poem. de Lendito, apud D. *Le Beuf* t. 3. Hist. diœc. Paris. p. 260.

✱ **FRENESTRA.** [Fenestra : « Si vero edifficaverint *Frenestras* debent tales facere quod hominum aliquis vix possit emittere capud per eas. » (Arch. dep. Haute-Vienne, ser. D. 753, an. 1228.)]

° **FRENETICARE**, vox Italica, Delirare. Barel. serm. in fer. 5. in Capite jejun. : *Tales Freneticant in morte et perdunt usum rationis in pœna suorum criminum.* Vide supra *Fren.*

° **FRENEUS**, Fraxineus, in Codice censuali S. Vict. Massil. ab ann. 1460. ad 1480. Vide supra *Frasnea.*

FRENISCULI, *Ulcera circa rictum oris, similia, quæ fiunt jumentis asperitate frenorum.* Isidor. lib. 4. cap. 8. [Lego cum Glossis Sangerman. *Frenusculi.* Perperam apud Papiam editum *Fremisculi*, et in MS. *Fremusculi ;* ubi pro *rictum* habetur *hiatum.*]

FRENOSUM. Alcuinus Poem. 199 :

Fas idcirco reor comprendere plectra Maronis,
Carminibusque sacris naves implere Frenosum.

Locus male sanus.

¶ **FRENUSCULI.** Vide *Frenisculi.*

FREOBORGES. Vide *Friborga.*

¶ **FREODO**, Vitulus lactens, ex interpretatione Schilteri. Lex Salica tit. 3 : *Si quis vitulum lactantem furaverit, malb. pedero aut Freodo,* CXX. *denar. etc.* MS. Regium habet : *Podor aut frico.*

FREPATÆ *Vestes*, Gallis, *Habits trouez, decoupez, frippez*, unde vocabulum. Gaufridus Vosiensis part. 1. cap. 74 : *Repertæ sunt pretiosæ ac variæ vestes,.... quas quidam in sphærulis et lingulis minutissime Frepantes, picti diaboli formam assumunt.* [Capitulum Generale MS. S. Victoris Massil. ann. 1218 : *Prohibemus ne scutarii vel trotarii eorum deferant Vestes Frepatas.*] *Trepatas Vestes* habet Jacobus I. Rex Aragonum in Constitutionibus Catalaniæ MSS. : *Item statuimus, quod nos, nec aliquis subditus noster, non portet vestes incisas, listatas vel trepatas*, forte quasi *terebratas, perforatas.* Vide *Frapatura* et *Frappa.*

Nescio, an inde petendum sit vocis *Fripiers* apud nos etymon, pro vestium interpolatoribus, ita ut ii fuerint, qui vestes detritas, *frepatas*, et laceras venum exponebant : vel potius a *ferpe*, et *ferperis*, licet horum vocabulorum notio non omnino mihi comperta sit. In veteribus Statutis pro *peagiis* Parisiensis civitatis, titulus habetur inscriptus *Ferperie.* Deinde sequuntur hæc verba : *Couvertouers de vair, 6. den. Mantel fourré de vair, 4. den. Chascune penne vaire, 3. den. Item tous garnemens fourrez de vair, etc.* Ibi tamen *la Ferperie* distinguitur *de la Pelleterie.* Vocis vero *Ferpe* meminit Guill. *Guiart.* ann. 1304 :

Fust tout l'ost du Roi atournez,
Sus biaus garnemens et sus Ferpes,
Çà et là de blanches escherpes.

FREQUENTANEUS. Vita S. Deicoli Abb. n. 38 : *Vermes quippe ita sibi a vertice usque ad talos ebulliebant, ut Frequentanei ejus maximum inde putorem tolerarent.* Galli dicimus, *Ceux qui le frequentent.*

1. **FREQUENTARE**, pro *Narrare*, seu συνεχῶς dicere, iterare, dixit Vopiscus : *Quod memoria tenet publica, et fides historica Frequentavit.* Item : *Ergo Thersitem et nos bene scimus, et posteri Frequentabunt.* Spartianus in Æliano Vero : *Jam illa Frequentantur a nonnullis, quod et accubationes ac mensas de rosis ac liliis fecerit.* Adde leg. 1. Cod. Th. de Judiciis. (2, 18.)

¶ 2. **FREQUENTARE**, Sæpius tentare, experiri. Sugerius in Ludovico VI. : *Rex autem, ut erat vir militiæ aptus, ulcisci in eum Frequentabat.*

° 3. **FREQUENTARE**, Solere, consuevisse. Lit. ann. 1363. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 240 : *Notum facimus ad præsentiam nostram venisse quamplures mercatores, tam* (de) *dicta Lingua Occitana, quam aliunde de extra regnum, Frequentantes eorum mercaturas ducere et portare apud Montempessulanum per terram.* Ita et nostris *Avoir fréquence*, In frequenti usu esse. Lit. remiss. ann. 1382. in Reg. 121. Chartoph. reg. ch. 229 : *Jehan de Hanappes .... pour l'affection desordonnée qu'il avoit ou contendoit à avoir à ladite Marie de l'acompaigner charnelement, eust hante et Fréquence par moult de fois en l'ostel desdiz exposanz, tant de jour comme de nuit.*

¶ **FREQUENTATUS**, pro *Frequens*, Creber, multus. *Jejunium cum opere manuum Frequentato*, in Vita MS. S. Wenwaloei fol. 64.

FREQUENTIDICUS, *Mathematicus, Divinus*, in Glossis MSS. Reg. Cod. 1013. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Frequentidicus, Qui dit souvant.*]

° **FREQUENTIVUS**, Frequens, assiduus. Stat. Cadubr. lib. 1. cap. 73 : *Sapientibus et nuntiis Frequentivis et opportunis pro servitio communis Cadubrii, etc.*

° **FRERAGIUM**, Hæreditatis inter fratres partitio, nostris *Frérage ;* unde *Fréragier*, inter fratres partiri. Lit. ann. 1366. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 689 : *Absque eo quod nos aut successores nostri Franciæ reges ratione Freragii, partagii, appenagii, dotis, divisionis, transactionis, infeudationis, aut alia quacumque de causa, a dictis domanio immediato et corona futuris temporibus amovere.... quomodolibet valeamus.* Eadem totidem verbis leguntur in Lit. ann. 1369. tom. 5. earumd. Ordinat. pag. 688. Vide Glossar. Jur. Gall. v. *Frarescheux* et supra *Fraternitas* 6.

¶ **FRERESCA.** Vide *Fraternitas* 6.

¶ **FRERESTER**, Sororis maritus, Gall. *Beau frere*, ut *Filiaster*, Privignus, Gall. *Beau fils. Legat Frerestri suo*, in Schedis Domini *le Fournier.*

° Vel uxoris frater ; *Frérastre*, eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1478. ex Reg. 206. Chartoph. reg. ch. 393 : *Martin de Sienna Frérastre du suppliant, etc.*

¶ **FRERETUM**, perperam pro *Fretum*, Rivulus, canalis. Chartophylac. regium Regest. 87 : *Item unum jornale et dimidium terræ situm in pala juxta terram Johannis Darbonis Notarii et Freretum publicum.*

° Male lectum pro *Frerecum*, in Charta ann. 1359. ex laudato Reg. ch. 282. ubi etiam restituendum videtur *Frecum.* Vide supra in hac voce.

¶ **FRES**, Fimbria, limbus, nostris *Frange.* Consilium Massil. ann. 1381 : *Nulla mulier aliqua audeat de cetero seu presumat cujuscumque sit conditionis, preminentie vel status portare...... ribans sive Fres auri, argenti seu perlarum.* V. *Fresium.*

° 1. **FRESA**, Faba siliqua exuta, Gall. *Feve fraisée.* Constit. S. Pauli Narbon. ann. 1127. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 33 : *In omnibus quartis feriis pisces vel cicerones cum lardo, aut Fresas cum sagimine, sive cepas pingues et bonas.* Vide *Faba fresa* et *Freza.*

° 2. **FRESA**, Fragum, Gall. *Fraise.* Lit. remiss. ann. 1357. in Reg. 85. Chartoph. reg. ch. 140 : *Dicti fratres existentes in quodam alneto prope villam de Buqueaus causa spatiandi et ibidem Fresas colligendi.*

° **FRESACENSIS.** V. infra *Frisacensis.*

° **FRESAGIA.** Vide infra *Frezagia.*

° **FRESATURA**, Fimbria, limbus, seu quod ornatus vice vesti assuitur. Constit. capit. eccl. Barcin. ann. 1423. rubr. 7. ex Cod. reg. 4332 : *Tradet in sacrario dictæ sedis capam de sericeo vel aureato cum Fresatura et folratura, et aliis ornamentis suæ conditioni competentem.* Vide infra *Fresellus* et *Frisatura.*

° **FRESATUS**, Fimbria ornatus. Vide infra *Frisare.* Chron. Subiac. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 1039 : *Leo IV. papa .... obtulit in monasterio Sublacensi .... duas cortinas de fundato, quas Fresatas dicimus.* Pro Corrugatus, Gall. *Fraisé*, vide in *Gardacortium.*

° **FRESCEIUM**, FRESCHIUM, Ager incultus pascendis animalibus aptus, nostris etiam *Fresche.* Lib. nig. S. Vulfr. Abbavil. fol. 33. v°. : *Scabini duodecim denarios ad natale pro Fresceis.* Charta ann. 1239. ex Chartul. S. Carauni : *xv. arpenta terræ inter costuram de Haiis et Freschium de Mangarel.* Alia ann. 1341. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 439 : *Plusieurs terres, prez, pastures, Fresches, gaz, etc.* Ubi infra mendose *Presche.* Lib. cens. terræ *d'Estilly* ann. circ. 1430. ex Cod. reg. 9493. fol. 2. r°. : *Joignant d'une part au pré Colas Vesnier, ... et d'autre part à la Fresche au seigneur de Razillé, qui est en charcenay, laquelle Fresche, etc. Que vignes que Freisches*, in Recognit. feud. ann. 1366. Neque aliud videtur *Frestiz*, in Inventar. Chart. castri *de Jaucourt* ex Ch. ann. 1387. fol. 16. v°. : *Item à la noe blanche environ trois journels en Frestiz. Item à la varranne des biez environ trois journels en Frestiz.* Sed et *Fretil* in Charta ann. 1480. ex Chartul. Buxer. part. 7. ch. 31 : *Item ung Fretil au seurreaul contenant environ la semeure de deux boisseaux.* Vide *Frescherium, Friscum* et infra *Frostium.*

¶ **FRESCENGA**, etc. Vide *Friscinga.*

¶ **FRESCHERIUM**, FRESCHEIUM, ut infra *Friscum*, Ager incultus, Gall. *en Friche.* Instrum. anni 1261. e Chartular. S. Vandregisili tom. 2. pag. 1591 : *Vendidimus et quandam pechiam Frescherii sitam intra terram Roberti Burel ex una parte et Frescheium Odonis, etc.*

¶ FRESCHIUM, Eadem notione, in eodem Chartulario tom. 2. pag. 1600 : *Decem pechias terræ.... cum omnibus Freschiis et pertinentiis spectantibus.*

¶ **FRESCHUS**, Ital. *Fresco*, Gallis *Frais*, Recens. Memoriale Potestatum Regiensium ad ann. 1218. apud Murator. tom. 8. col. 1091 : *De carne Frescha caris-*

tiam magnam habebant. Gall. *Viande Fraiche.*

¶ **FRESCIATUS.** Joannes Gorinus in Actis S. Petri Confess. tom. 4. Julii pag. 665 : *Quos lapides sic suis lacrymis madefactos in quodam canistro cum quadam tobalia Fresciata super suum caput per civitatem portabat.* Vox *Fresciata,* inquit Bollandi Continuator, videtur oriri ex idiomate Italico, in quo *Frigiare* significat ornare, ita ut *Tobalia Fresciata,* ni fallor, hic accipiatur pro Mantili ornato. Num potius ab Italico *Frescare,* Refrigerare, ita ut *Tobalia Fresciata* sit quasi Mantile refrigeratum, madefactum ?

¶ **FRESCINGA.** Vide *Friscinga.*

FRESCUS. Vide *Friscum.*

° **FRESELLA,** f. Lineus colli amictus corrugatus, quem Gallice vocamus *Fraise.* Computus anni 1202. apud D. *Brussel* de Feudorum usu ad calcem tomi 2. pag. CLXXXIII : *Pro serico ad jacendum pueris, et capellis et Fresellis et pro pannis et tualliis et camisiis, quas tunc pueri habuerunt,* XLI. *s.* Hinc, ni fallor, emendandus alter ejusdem computi locus pag. CLVI. ubi legitur : *Pro* I. *langello et pro capellis et pro Ftesell.* X. *s.* Ubi legendum puto *Fresell,* seu *Fresellis.* Vide *Fresium.* [° Vide mox *Fresellus.*]

° **FRESELLUS,** Fimbria, limbus, futilis ornamenti quoddam genus, Gall. *Fraisete.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Fres, Prov. limbus, soarium, fasciola ambiens extremitatem vestis, filis vel auro contexta assutaque.* Reg. visitat. Odon. archiep. Rotomag. fol. 431. ex Cod. reg. 1245 : *Injunximus* (monialibus S. Amandi) *ne elemosinarias, acuarios, Fresellos, et consimilia operarentur seu facerent.* His adde quæ leguntur ad vocem *Fresella.* Lit. remiss. ann. 1410. in Reg. 165. Chartoph. reg. ch. 53 : *Le suppliant print en l'ostel Jehan le Noir escuier demourant à Noyon .... un culot, nommé bourse boutonnée de Fraisetes dorées.* Vide supra *Fresatura* et mox *Frexatura.*

¶ **FRESENGAGIUM,** etc. Vide in *Friscinga.*

° **FRESENGARIUM.** Vide supra *Fregsingarium.*

FRESIA, [Prædii rustici species, ut videtur.] Vetus Charta apud Buzelinum lib. 2. Gallo Flandr. cap. 25 : *Et unum hominem de ipsa familia, Rogerum nomine, ut in illo loco, in quo illum constitui, deservire liceat, et illam Fresiam, Helgardam nomine, ubi nunc hospitatur, permanere liceat.*

¶ **FRESIUM,** FREZIUM, Fimbria, *Frange.* Acta S. Eustadiolæ tom. 2. Junii pag. 133 : *Vestimenta quoque sacra fecit et altaria pallis pretiosis, quæ manu propria cum suis puellis opere elegantissimo polivit cum Fresiis aureis et procinctoriis.* Statuta Massil. lib. 2. cap. 39 : *Constituimus ut nullus sartor per se, vel per alium accipiat pro corduris de uno vestimento dominæ de colore cum Frezio, et cum penna ultra quatuor sol. Item sine Frezio* III. *sol. Item de pellissia dominæ cum Fresio* II. *sol. et* VI. *den. et sine Fresio* II. *sol.* Occurrit ibi pluries. Vide *Fres,* et *Frisum.*

¶ FRESSUM, in Statutis Arelat. MSS. art. 58 : *Sartores accipiant pro corduris vestium sine Fresso et neca factarum, etc.*

¶ FRESUS, Eadem notione, in Statutis Massil. lib. 2. cap. 38 : *Quod non suent in aliquibus vestibus Massiliensis aliquarum meretricum Fresos aliquos aureos vel argenteos.*

¶ FREZUM. Instrum. ann. 1347. tom. 2. Hist. Dalph. pag. 568 : *Item unam zonam de Frezo aureo super qua seu quo sunt lapides, margaritæ seu perlæ grossæ, etc.*

° **FRESQUERIA,** FRESQUIEYRA, Folia vel herbæ recentes, quibus ornatus vel refrigerationis causa uti solebant. Redit. terræ Calviss. ann. 1304. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 50. col. 2 : *Item pro... Fresqueria pro æstate, quam faciunt in festo Paschæ, quolibet anno, octo solidos, novem denarios.* Charta ann. 1322. ibid. pag. 34. col. 1 : *Item percipit in dicto loco dominus Calvissionis pro annuo censu, dum petit, a quolibet habente animal deferens bastum, duas sarcinatas de gluen et unam de Fresqueria.* Comput. ann. 1399. inter Probat. tom. 3. ejusd. Hist. pag. 150. col. 1 : *Gascono et ejus socio, qui cum eorum asinis iverunt quæsitum dicta die de Fresquieyra, pro infrescayrando dictam domum comunem, etc.* Vide *Jonchare.*

° **FRESSENGIA,** ut *Friscinga.* Charta Caroli regent. ann. 1358. ex Bibl. reg. : *Item unum modium bladi et unum modium vini et duas Fressengias, valore xij. sol. et xij. den... quæ omnia debet decanus S. Quintini pro pascagio regio. Fressonges,* eodem sensu, in Charta ann. 1328. ex Reg. 65. Chartoph. reg. ch. 164 : *Item à la Saint Andrieu une costume, que on appelle Fressonges, environ cinquante solz par an.* A voce *Fressin,* junior porcus. Lit. remiss. ann. 1458. in Reg. 187. ch. 250 : *Le suppliant et icellui fillastre trouverent une truye avec trois ou quatre pourceaulx, appellez Fressin.* Hinc firmatur vocis origo in v. *Friscinga* ex Eccardo proposita. Vide supra *Frecengia* et *Fregsingarium.*

¶ **FRESSENGA,** FRESSINGA. Vide *Friscinga.*

¶ **FRESSUM,** Vide *Fresium.*

° **FRESTATUS,** Clathratus, cancellatus, in arte heraldica, Gall. *Fretté.* Inventar. S. Capellæ Paris. ann. 1335. in Reg. I. Chartoph. reg. ch. 7 : *Item una tunica de samitto rubeo, Frestata de auro cum rosulis aureis ad perlas.* Aliud ann. 1363. ex Bibl. reg. : *Item una dalmatica de samicto rubeo, Frestata de auro ad rosetas aureas et perlulas.* Quæ sic Gallice redduntur in alio Invent. : *Item un dalmatique de salmit rouge, Freté d'or et à rosetes d'or et à perles.* Vide *Frecta* et infra *Freteletus.*

FRESTRA, *Fenestra,* Papiæ.

FRESUM. Lex Angliorum tit. 5. § 20 : *Qui harpatorem... percusserit, componat illum quarta parte majori compositione, quam alteri ejusdem conditionis. Aurifices similiter. Feminas Fresum facientes similiter.* Ubi videntur eæ esse, quæ cannabem in aqua madefactam macerant, subigunt, confringunt : est enim *Fresus, fractum, divisum, molutum, a frendeo,* ut habet Papias. Vide Varronem lib. 2. cap. 4. Isidorum, etc.

¶ **FRESUS.** Vide *Fresium* et *Fresum.*

° **FRESUS.** Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Pessat, Prov. fractus, Fresus, ruptus.* Vide supra *Faba fresa.*

¶ 1. **FRETA,** Species mensuræ pro liquidis. Formulæ vett. Alsaticæ art. 22. apud Eccardum ad calcem Legis Salicæ pag. 244 : *Duas Fretas de cervisa et sume sex siclos de vino in cellario, etc.*

¶ 2. **FRETA,** Idem videtur quod *Fraustum,* ager incultus. Chron. Collegiatæ S. Petri apud Georg. Christian. tom. 2. Rer. Mogunt. pag. 464 : *Madtildis vidua, soror Wolffmanni* XXIIII. *curvales. Wolffmannus et frater ejus decem et dimidium. Gezacha tres et dimidiam Fretam.*

° 3. **FRETA,** Sepes, idem quod supra *Fracta* 2. Vide in hac voce. Charta Rob. Comit. Alenc. in Reg. forest. comitat. Alenc. ex Cam. Comput. Paris. fol. 22. r°. : *Concedo* (monachis de Persania) *usagium suum ad omnia et singula loca prædicta,... ad carbones faciendum propter usus fabricarum ipsorum et ad Fretas similiter faciendum.*

FRETALE, Vascoquinarium, frictorium, sartago, *Frixorium.* Apitius lib. 7. cap. 5 : *Assatura in colari elixatur, et infunditur in Fretali piper, condimentum, vel liquamen, etc.*

° Quo piper aliudve frangitur, Gall. *Egrugeoir, petit moulin.* Vide supra *Fratillum.*

¶ **FRETARE,** Fricare, Gall. *Frotter.* Ordinatio anni 1340. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 394. col. 2 : *Item ipsos equos Fretari, estriliari, acomari, letterias eis fieri et bene estachari facere cum omni diligentia teneatur per valletos ipsorum.*

¶ **FRETATIO,** Pretium pro conductione navis, Gall. *le Fret.* Litteræ ann. 1307. apud Rymerum tom. 3. pag. 12 : *Expensas quas tam in emptione vinorum et Fretatione navium quam, etc.* Vide *Fretta* 2.

° **FRETELETUS,** Stemma, ut videtur, vel ornamentum reticulatum seu cancellatum ; item Vas formam rhombi referens, vulgo *Losange,* Hisp. *Fretado,* nostris *Fretelet, Fretillet* et *Fritelet.* Inventar. S. Capellæ Paris. ann. 1376. ex Bibl. reg. : *Caput beati Clementis, in quodam vase argenti deaurati,... ornatum lapidibus vitrinis, in quo plures lapides deficiunt, diu est, et etiam duo Freteleti.* Ibidem : *Item quoddam sanctuarium sanctorum Dominici et Petri martyris ordinis Prædicatorum, in quo deficiunt duo Freteleti.* Aliud Gallicum : *Le chief S. Climent en un vaissel... aorné de pierres de voirre, ouquel deffaut plusieurs pierres, et y faut deux Frocolez.* Melius infra : *Item, un sanctuaire de S. Dominique et de S. Pierre le Martir Prescheur, et y faut deux Fritelez.* Lit. remiss. ann. 1426. in Reg. 173. Chartoph. reg. ch. 474 : *Une aiguiere vairée en ung petit Fretelet, qui a le biberon rompu.* Lit. ann. 1397. inter Probat. tom. 3. Hist. Burg. pag. 187. col. 1 : *Un hanap d'or tout plein, poinsonné de rosieres, et sur le Fretillet une esmeraude.* Vide supra *Frestatus.*

¶ **FRETELLA,** Fistulæ species, nostris *Fretel* et *Fretiaux.* Le Roman *d'Athis* MS. :

Sonnent buisines et tabours,
Grans cors d'arain et mœnel,
Freteaulx, flageaulx et chalemel.

° Et *Frestel :* unde *Fresteler,* ejusmodi fistula canere. Bestiar. MS. ubi de Cervo :

De son de Frestel s'émerveille,
Quand il a drechié l'oreille.

Anonymus inter Poem. reg. Navar. tom. 2. pag. 208 :

Fouchier forment Frestele
Pour s'amiete Aeliz.

¶ **FRETENGIA.** Vide *Friscinga.*

° **FRETO,** FRETONUS, Monetæ species, lamina argentea, nostris *Fretin* et *Freton.* Ordinat. Caroli dalph. ann. 1357. 8. Jun. in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. *Vienne* fol. 18. r°. : *Possunt esse in Fretone duo fortes et duo debiles, et habeant ab una parte, infra compassum, duos flores lilium et duos pisces dalphini, et in*

circuitu K. primogeniti Francorum regis, et ab alia parte, infra compassum, unam crucem planam, et in circuitu, Dalphinus Viennensis. Alia ann. 1362. ibid. fol. 42. r°. : *Et non possit esse in Fretono, nisi unus fortis et unus debilis.* Reg. B. ejusd. Cam. ad ann. 1330. fol. 6. v°. : *Que li ouvrier puissent faire demi marc de cizaille, plus du plonc de xx. mars et un Freton.* Inventar. MS. eccl. Camerac. ann. 1371 : *Item huit pieces d'argent, autrement Fretin.* Lit. remiss. ann. 1381. in Reg. 119. Chartoph. reg. ch. 267 : *Icelle Jehanne par plusieurs fois a vendu et apporté à vendre plusieurs pieces d'argent, appellé Fretin,... lesquelles pieces de Fretin, etc.* Aliæ ann. 1399. in Reg. 154. ch. 646 : *Icelle exposant prinst... une certaine quantité de Fretin d'argent, qui povoit bien valoir huit solz ou environ.* Denique aliæ ann. 1410. in Reg. 164. ch. 174 : *Pluseurs orfaveries, Fretin, anneaulx, cloux d'argent, etc.* Vide supra *Ferlina* et *Ferto*.

¶ **FRETOSUS.** Vide *Fretum*.

¶ 1. **FRETTA**, pro *Frecta*. Vide in hac voce.

¶ 2. **FRETTA**, Conductio navis onerariæ, Gallice *le Fret*. Item, Pretium quod pro vectura quarumlibet mercium solvitur tum locatori, tum nautis. Præceptum Edwardi I. Reg. Angliæ ann. 1285. apud Rymerum tom. 2. pag. 298 : *Navis, in qua mercimonia vel vina fuerint cum toto apparatu, annulus magistri navis in digito suo portatus, victualia nautarum, utensilia... monile, zona et ciphus argenteus magistri navis... erunt quieta de auxilio ad ejectionem maris prædictam. Et etiam salva sit nautis Fretta vinorum et aliorum bonorum in navi existentium, quæ talia fuerint. Et magister navis amittat Frettam suam de doleis seu bonis in mari sic projectis. Et omnia alia bona in navi existentia tam nautarum quam mercatorum, ut vina, etc. exceptis navis utensilibus... et Fretta de bonis quæ salva fuerint, ut prædictum est de cætero debent appreciari in auxilium restitutionis bonorum extra navem per hujusmodi tempestatem ejectorum.*

¶ **FRETTARE**, Navem conducere. Gallis *Freter un navire*, apud Rymer. tom. 2. pag. 298. tom. 3. pag. 661. etc.

1. **FRETUM**, Rivulus canalis, *Bras d'eau*. Charta S. Bonifacii Archiep. Moguntini apud Browerum lib. 1. Antiq. Fuld. cap. 4 : *Et ab ostio ejus sursum, usquequo ipsum flumen dividitur in Freta : inde transit inter media Freta, quæ nasci videntur de flumine Fulda.* [* Form. MSS. Senens. ann. 1414. ex Cod. reg. 4726. fol. 3. r°. : *Quod ædificium et molendinum,... cum Fretis, steccaris, goriis, etc.*] [*Fraite*, eadem notione nostris. Le Roman *d'Athis* MS. :

Ce est à tart qu'il s'en repente
De l'escoutie qu'il ot faite
Quand il passa tout seul la Fraite.

Infra :

Jusqu'à la Fraite le ramaine, etc.

Ibidem :

Oultre la Fraite tost s'en vet.

Vide alia notione in *Fredum* 1.

Fretosus Locus, *Fretis* impeditus, seu rivulis et canalibus. Isidorus Pacensis Episcopus in Chronic. æra 769 : *Montana Vaceorum disecans, et Fretosa et plana percalcans, terras francorum intus experditat, atque adeo eas penetrando gladio verberat.* Ubi Rodericus Toletan. in Hist. Arab. cap. 13 : *Fretosa dissecans, et montana prœcalcans Rodanum etiam dissulcavit.* Idem Rodericus cap. 16 : *Et dum per devia et Fretosa cursitant.* Quo loco Schottus, *Fruticosa* legendum putat. Vide *Fraustum*.

* 2. **FRETUM**, Naulum, Gall. *Fret.* Arest. ann. 1388. in Chartul. Campan. fol. 331. r°. : *Dicebant* (major et scabini de Rupella) *quod ipsi erant in possessione et saisina de qualibet nave... percipiendi tanquam pecuniæ summam, quantam navium conductores habere debebant pro vectura unius dolii vini; quæ pecuniæ perceptio, Fretum seu courretagium appellabatur.* Contract. matrim. inter Franc. comit. Montisf. et Isabel. reg. Scotiæ sororem ann. 1441. ex Bibl. reg. : *Circa autem expensas navigii et solutionem nauli seu Freti navium... conveniret, etc.* Vide *Fretta* 2.

* 3. **FRETUM**, Præstatio pro tutela et protectione, idem quod *Salvamentum* 1. nostris *Frestaige*, *Fretaige* et *Fretet*. Charta Gaufr. Martel. comit. Andegav. ann. circ. 1040. inter Instr. tom. 7. Gall. Christ. col. 222 : *Item in eadem villa etiam omnem pro advocatione, quam ibi hucusque habui, solutionem, quæ solet esse modiorum avenæ circiter decem, Deo et S. Genovefæ et clericis ejus remitto et ad talem levaminis modum redigo; cum me in partes illas, aut ad curiam regis, aut ad placita aliqua accedere continget, tunc equorum meorum pastui modios avenæ quatuor pro recognitione Freti mei præbeant.* Redit. comit. Namurc. ann. 1265. in Reg. Cam. Comput. Insul. sign. *Papier velu* fol. 6. v°. *Namur.* : *Et si a li cuens le Fretet de le vile, quant il violt, c'on apiele en Haynau coustumes.* Libert. Castrivil. ann. 1286. apud D. *Bouquet* inter Instr. tom. 1. Jur. publ. Franc. pag. 409 : *Nous avons retenus pour nos hoirs seignours de Chatiau-Villain nos fourz et nos molins banauz, notre vente, nos minaiges et nos pressours, nos Fretaiges, nos cures et nos censses et nos autres rentes, par teil condition, que tuit cil de laditte franchise i useront, auxi comme ils y ont aucoustumé à user.* Lib. censuum et redituum castel. Arciac. ad Albam fol. 17. r°. : *Les Frestaiges du Maignil la Contesse dehus au jour de la Saint Lorent... Les Frestaiges dehus à Saint Navort à la Saint Remi, etc.*

¶ **FRETUS**, πεποίθησις, *Fiducia, persuasio*, in Supplemento Antiq. Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Fretus, Sehurs, appoiez, qui use.* Vide alia notione in *Fredum* 1.

¶ **FREVELA**, Idem quod *Fredum* 1. unde corruptam hanc vocem putat Vadianus. Liber MS. redituum ann. 1300 : *Habet etiam dictus Episcopus in utraque curia, in S. videlicet et in V. merum imperium, hoc est, sicut vulgariter dicitur, Dub und Frevele. Frevel,* Mulcta, *Frevelen*, Mulctari, in Libro Salic. Monast. Ebersh. [** Vide Haltaus. Glossar. German. col. 486. sqq. et Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 3. col. 823.]

* **FREUM**, Mulcta, compositio, quæ fisco exsolvebatur, idem quod *Fredum*. Vide in hac voce. Dipl. Conradi Aug. I. ann. 1027. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 451 : *Denique etiam concedimus prædicto monasterio omnes decimas, Frea et judiciaria, vel omnem compositionem et exhibitionem publicam ex omnibus manentibus desuper memoratis cellulis et curtibus.* Vide etiam *Frevela*.

* **FREXATURA**, Ornamenti genus ex auro vel argento vesti assutum, ut supra *Fresellus*. Stat. Vercel. lib. 2. pag. 27. v°. : *Si autem jocalia legaverit vel promiserit, et Frexaturas, vel perlas, vel pannos lineos et laneos, etc.* Stat. alia Ital. : *Quod nullus dorerius debeat deaurare aliquos florenos argenteos vel Januinos, nisi causa faciendi Frexaturas.* Vide infra *Frisatura*.

* **FREXENGARIUM.** Vide supra *Fregsingarium*.

¶ **FREXINGIA.** Vide *Frisinga*.

* **FREYEN**, vox Germanica, Liber, ingenuus. Dipl. Caroli IV. imper. ann. 1346. tom. 2. Hist. Trevir. Jo. Nic. ab *Hontheim* pag. 167. col. 2 : *Etiam si causa et quæstio hujusmodi liberos et ingenuos, vulgariter dictos Freyen, dictæ Treverensis ecclesiæ vasallos... respiciat vel contingat.*

FREYGRAVIUS, Comes liber. Exstat Charta Ruperti Imp. qua Salentinum *Freygravium*, seu liberum Comitem in sede Freyheolenor vulgariter nuncupata sita in dominio *Zuschen* constituit, eumque de dicta sede Freygraviatus investit ann. 1420. Vide *Gogravius*. [** Vide Haltaus. Glossar. German. voce *Freygrav*, col. 506.]

* **FREYNO**, Fraxinus, Gall. *Frêne*. Sent. arbitr. ann. 1500 : *Item plus pronuntiaverunt,... dicti arbitri, quod dicti parerii... teneantur et debeant facere unum mantellum nemoris... prope quandam arborem Freynonis, existentis supra rippam Breydam.*

* **FREYRESCHIA**, Pars hæreditatis, quæ ad fratres primogeniti pervenit, in Charta ann. 1299. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 522. Vide *Fraternitas* 6.

¶ **FREZA**, Frezia, dicitur de ferculo fabaceo, in Transactione ann. 1351. inter Abbatem et Monachos Crassenses ex libro viridi fol. 53 : *Omnibus diebus Veneris non jejunalibus dat dictus Dom. Abbas... unam quateriam* (quarteriam) *fabbarum pro Freziis in Conventu præparandis illa die, excepto tempore in quo inveniuntur fabæ teneres, qui tunc dat de ipsis fabis teneribus ortolanis Monasterio Crassensi dictis diebus Veneris loco prædictarum Frezarum, et etiam aliquibus aliis diebus, dum teneres comeduntur, et in dicto orto Monasterii prædicti inveniuntur.* Fabas siliqua nudatas *Feves frésées* vel *dérobées* vocamus.

* **FREZAGIA**, Minutæ fruges, legumina. Stat. Avellæ ann. 1496. cap. 42. ex Cod. reg. 4624 : *Camparii... quousque ipsæ messes sint completæ, et quod blada, et Frezagia seu legumina sint meysonata et recolecta, stent et stare debeant in finibus et per fines Avillianæ... ad custodiendum ipsas messes, et ipsa blada, et Fresagia, et alios fructus.*

¶ **FREZATUS**, *Frezio* seu fimbria ornatus. Statuta Massil. lib. 2. cap. 39 : *Item de capa dominæ Frezata v. sol.* Rursum ibid. occurrit.

* Formulæ MSS. ex Cod. reg. 7657. fol. 43. r°. : *Quemdam mantellum ipsius talis Frezatum seu muneratum certis mezalhetis argenti latenter accepit.* Vide supra *Frexatura*.

¶ **FREZIUM**, Frezum. Vide *Fresium*.

FRIA. Prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ cap. 12. § 1 : *Stagna aut molendina,... ubi salmunculi, seu smolti vel Friæ cujuscumque generis piscium maris, vel aquæ dulcis ascendunt, vel descendunt.* § 2. *Ita quod nulla Fria piscium impediatur ascendendo.* Apud nos pisces dicuntur *Freer* vel *Fraier*, qui pisciculos edunt : *Frey*, ipsi pisciculi.

* **FRIBERGENSIS** Monetæ occurrit mentio in Charta ann. 1392. apud Schle-

gel. in Dissert. de Nummis antiq. Goth. etc. pag. 59: *Decem sexagenæ Fribergensium grossorum.*

¶ **FRIBNIANUS**, Vide *Favonium*.

¶ **FRIBOLA**, *Vasa fictilia*, in Glossis Sangerm. MSS. n. 501. Papias habet: *Fribula, Vasa fictilia, quasi fragilia.* Videtur legendum *Frivola*. Vide mox *Fribolum*.

¶ **FRIBOLUM**, Isidoro lib. 9. Orig. cap. 8. *Est cum eo animo separantur* (conjuges), *ut rursum ad se invicem revertantur. Nam Fribolum est velut quassæ mentis et effluxæ, nec stabilis. Proprie autem Fribola vocantur fictilia vasa inutilia.* Vide *Fribusculum*.

⁂ **FRIBONA**, Bona libera, in Statut. Erford. ann. 1281. apud Haltaus. voce *Frey*, Glossar. German. col. 495.

FRIBORGA, FRIBORGUS, FRIBORG, FREOBORHGES. *Friborga* est fidejussio libera, ingenua, nostris *francumplegium*, a Saxon. freo, id est, liber, et borh, genit. casu borges, fidejussor, vas: *Friborgus* vero, fidejussor. Est autem *Friborga* idem quod *Decenna*, seu Collegium vel Societas decem primariorum hominum in unaquaque villa, qui singuli invicem fidejussores erant erga Regem de restaurando damno ab eorum quolibet illato. Fleta lib. 1. cap. 47. § 10: *Fricborgh, est laudabilis homo astrarius testimonii, liber vel servus, per quem omnes juxta ipsum commorantes firmiori pace sustententur sub stabilitate fidejussionis ejus vel alterius per denarium numerum unde, quilibet est quasi plegias alterius, ita quod si unus feloniam fecerit, novem teneantur ipsum ad standum recto præsentare.* Hæc etiam pluribus docent Leges Edwardi Confessoris cap. 19: *Præterea est quædam summa et maxima securitas, per quam omnes statu firmissimo sustinentur, videlicet, ut unusquisque stabiliat se sub fidejussionis securitate, quam Angli vocant Freoborhges: soli tamen Eboracenses dicunt eandem Tienmannatala quod sonat Latine decem hominum numerum. Hæc securitas hoc modo fiebat, scilicet, quod de omnibus villis totius regni sub decennali fidejussione debebant esse universi: ita quod si unus ex decem forisfecerit, novem ad rectum eum haberent. Quod si aufugeret, daretur lege terminus ei 31. dierum; quæsitus interim et inventus, ad justitiam Regis adduceretur, ut de suo illico restauraret damnum, quod fecerat, et si ad hoc forisfaceret, de corpore suo justitia fieret. Sed si infra prædictum terminum inveniri non posset, quia in omni Friborgo unus erat capitalis, quem vocabant Friborghes-heofod,* (i. fidejussorem primarium,) *ipse capitalis sumeret duos de melioribus sui Friborgi; et de tribus Friborgis sibi propinquioribus acciperet de unoquoque capitalem, et duos de melioribus uniuscujusque Friborgi, si posset habere, et ita, se duodecimo existente, purgaret se et Friborgum suum, si facere posset, de forisfacto et fuga supra dicti malefactoris. Quod si facere non posset, ipse cum Friborgo suo damnum restauraret de proprio malefactoris, quamdiu duraret, quo deficiente, de suo et Friborgi sui perficeret, et erga justitiam emendaret, secundum quod legaliter eis judicatum fuisset. Tandem vero sacramentum, quod non potuerunt adimplere per tres Friborgos sibi viciniores, per se ipsos jurarent, sese nullatenus fore culpabiles, et si quando possent eum recuperare, adducerent ad justitiam, aut justitiæ dicerent, ubi esset.* Istius institutionis causa et origo habentur cap. seq. Quomodo vero iis casibus in *Friborgum procederetur*, docent Bracton. lib. 3. tract. 2. qui est de Corona, cap. 10. Fleta lib. 1. cap. 27. lib. 2. cap. 52. Adde Skenæum de Verbor. significat. Vide *Decena* 2. *Decanus* 3. *Plegium francum*. [⁂ Non plane idem est *Friborga* quod *Decenna*. Vide Philipps. de Jure Anglos. § 31. et not. 266. Lappenb. Histor. Angl. tom. 1. pag. 589. ubi observat vir doctissimus ante Normannorum tempora vocem *Freoborh*, quamvis Anglosaxonicam, non occurrere.]

⁂ **FRIBOTO**, Nuntius publicus, liber et sacratus Judicii, ex Germ. *Freybote*. Officium dicitur *Friboteria*. Vide Haltaus. Glossar. German. col. 502.

¶ **FRIBRIA**, *Luna*. Papiæ.

¶ **FRIBULA**, Vide *Fribola*.

* **FRIBULUM**, *Lo vaso de terra*. Glossar. Lat. Ital. MS. Vide *Fribolum*.

¶ **FRIBUSCULUM**, vel ut alii efferunt, *Friguscufum, Friviusculum, Friunsculum, Frivoluseulum*, Jurgium leve. Dig. lib. 24. tit. 1. leg. 32. § 12: *Quod si divortium non intercesserit, sed Fribusculum, profecto valebit donatio, si Fribusculum quievit.* Notio patet ex libro 23. leg. 31: *Quod si non divortium, sed Jurgium fuit, dos ejusdem matrimonii manebit.* Vide *Fribolum*.

* **FRICA**, Tostæ carnis frustulum, Gall. *Charbonnée*. Reg. S. Justi in Cam. Comput. Paris. fol. 228. v°.: *Ecce partes* (firmæ) *videlicet apud Hotot Lauverc, una Frica carnium porcinarum, etc.* Vide infra *Frixa*.

¶ **FRICARE**, Frigere, Gall. *Frire, Fricasser*. Menot. Serm. fol. 121. v°: *Nihil amplius erat Fricandum, nec ponendum sub dente;* quod ipse sic reddit: *Il n'avoit plus que Frire et que mettre sous la dent.*

* Nostri *Frire* dixerunt pro Fremere, exhorrescere, vulgo *Fremir, frissonner de peur*, ut legitur tom. 1. Fabul. pag. 10:

Quant li vilains s'ot clamer mire,
Trestoz li sans li prirent à Frire.

¶ **FRICATA**, f. Sartago, Gall. *Poêle à frire*. Inventarium utensilium MS. in Tabul. Compendiensi: *Unum pelvim necessarium ad lavandas manus, et una Fricata* (sic) *et duos aenos magnos et unum parvum, et unum tripodem, et duos caminos, etc.* [* In Chartul. ejusd. monast. Compend. fol. 210. v°. legitur, *Fricatura*.]

¶ **FRICDOR**. Vide *Frigdor*.

FRICHBORCH. Vide *Friborga*.

* **FRICHIA**, Ager incultus et eremus, Gall. *Friche*. Charta Phil. V. ann. 1317. in Reg. 53. Chartoph. reg. ch. 261: *Item quinque arpenta terræ in Frichia, cum antiqua vinea, etc.* Vide infra *Frischa*.

FRICHIUM. Vide *Friscum*.

* **FRICIPEDUS**, f. Pedum detersio, vel refrigeratio. Comœd. sine nomine act. 1. sc. 1. ex Cod. reg. 8163: *Ut tibi etiam sompniculandi paremus causas, Fricipedum lenem, parvum ac sonorum stillicidium, etc.*

FRICO, Cui in Monasteriis *fricare* aut tergere quidpiam incumbit. Bernardus Mon. in Consuetudinibus MSS. Cluniacensib. cap. 12. de Hospitario: *Præterea habet proprios famulos, unum majorem cocum, et unum portarium, et unum Friconem, qui tergit calcaria et ocreas, et aportat aquam, et asinarium, et asinum, etc.* [Vide *Freodo*.]

¶ **FRICTEBERO**. Vide *Ferthebero*.

✶ **FRICTILIS**, [Qui frigitur, apud *Apic.* 4. 2.]

FRICTIONES, ex Gallico *Friçons*, quasi *Frigitiones*, ῥίγη τοῦ πυρετοῦ. Gregorius Tur. de Vitis Patrum cap. 6: *Ita sospitati est restitutus, ut nec illas, quas vulgo Frictiones vocant, ultra perferret.*

* **FRICTISSA**, *La resina*. Gloss. Lat. Ital. MS.

FRIDARIA. Vide *Frigidaria*.

¶ **FRIDDUM**. FRIDEBRIEF. V. in *Fredum* 1.

FRIDECHETA, in Statutis Mediolan. part. 2. 6. 457.

FRIDHGILDUM. Vide *Frithgildum*.

FRIDMANNUS. Vide *Frithmannus*.

FRIDSTOLL. Vide *Frithstoll*.

FRIDUS. Vide *Fredum* 1.

* **FRIESACENSIS**. Vide *Frisacensis*.

¶ **FRIFRASIGENA**. Lex Salica tit. 70: *Si quis filiam alienam ad conjugium quæsierit præsentibus et puellæ parentibus, et postea se retraxerit, et eam accipere noluerit, malb. Frifrasigena*, MMD. *denar. etc.* MS. Reg. habet, *Frifastina*. Ubi manifestum est agi de repudio puellæ desponsatæ. Vocis originem a Saxon. Frien, Germ. *freyen*, Matrimonium inire, nubere viro, vel ducere uxorem, deducit Eccardus. *Frifra* ergo idem est ac *ad conjugium quæsierit; Sige na* vero (sic enim distincte legendum) *traxerit retro;* a *Zihen*, trahere, et *Na*, post, retro.

FRIGDARIUM, *Receptaculum piscium*, in Gl. MSS.

¶ **FRIDGERE**, FRIGDESCERE. V. *Frigdor*.

FRIGDOLÆ. Vide *Crispellæ*.

FRIDGOR. Glossæ antiquæ MSS.: *Fricdor, Frigus, frigidum*. Gloss. MS. Regium Cod. 1013: *Algor, Frigus, Frigdor.* Alibi: *Frigduit, Alsit. Frigdent, Frigdescunt.* Idem Gloss.: *Rigor, rectitudo, severitas, et stupor Frigdoris, algidum, frigidum.* Papias: *Frigdor, frigus, frigidum. Frigdent, frigescunt.* Et alibi: *Peripsycis, Frigdor.* Ex Gr. περίψυξις. [Gl. Lat. Gall. Sangerm.: *Frigdere, Avoir froit.*] Breviloq.: *Frigdor, oris, frigus.* Vetus Interpres Moschionis apud Jos. Scalig. Epist. 327. ψυχρότης, *Frigdor*. Gloss. Longobard. S. Germani Parisiensis, ex veteri Galeni Interprete: *Vomitus sit ex Frigdore et flegmatum abundantia, etc.* Vetus Interpres Alexandri Iatrosoph. lib. 3. Passion.: *Cæterarum vero febrium... nihil ex eis signis habent, qualia sunt horrores, tremores, Frigdores, rigores.* Octavianus Horatian. lib. 2. Rerum Medic. cap. 16: *Item ex calore immenso, vel ardore, ut est causon,... Frigdore quoque et singultu.* Idem lib. 4. de resina cum oleo: *Facit autem ad totius corporis Frigdorem, et ad ischiam et podagram utilissime prodest.* [⁂ Occurrit apud Richerum lib. 2. cap. 59. et lib. 3. cap. 14.] Vide *Frigor, Distemperantia*.

FRIGDORÆ et OCCIDENTANÆ, Toni vel modi musici, a Notkero Balbulo adinventi. Eckehardus Junior de Casib. S. Galli cap. 4: *Fecerat quidem Petrus ibi jubilos ad Sequentias, quas Metenses vocant: Romanus vero Romane nobis e contra et amœne de suo jubilos modulaverat, quos quidem post Notkerus quibus videmus verbis ligabat. Frigdoræ videlicet et Occidentanæ, quas sic nominabant jubilos, his animatus etiam ipse de suo excogitavit.* Eadem propemodum habet Eckeardus Minimus de Vita Notkeri Balbuli cap. 9. Jodocus Mezlerus: *S. Notkerus vocatus Balbulus, Magni Ottonis nepos, natus in Castro Heligow, Abbati Grimaldo oblatus est juvenculus, voce balbulus,... primus adinvenit jubilos seu sequentias modulatas, quas ipse ad distinctionem Metensium appellabat Frigdoræ, aut Occidentanæ, quas et inter sacrosancta mysteria toties Ecclesia repetit.* Sed ex his vim aut etymon voca-

buli vix quis agnoscat. Goldastus ad Eckeardum scribit, *Frigdorarum* originem a Græcis, *Occidentanarum* ab Latinis esse, ipsa nomina fidem facere; *Frigdoramque* appellatam, quod constiterit ex modis, quos *Phrygium* et *Dorium* vocant Græci. Cætera, quæ ibidem de musica recentiorum commentatur, majorem lucem horum vocabulorum etymis non afferunt. In veteri Cod. Bibliothecæ Cæsareæ, scripto ante annos circiter 700. quo continentur Hymni Ecclesiastici varii, apud Petrum Lambecium lib. 2. Commentar. de Bibl. Cæsar. cap. 8. hymnus describitur, qui in sancti Paschatis die decantatur, in quo hæc habentur: *In sancto die Paschæ Frigdola. Laudes Salvatori voce modulemus supplici, et devotis melodiis, etc.* Qua quidem *Frigdolæ* inscriptione innuitur hoc tono Hymnum cani debere: unde cum Hymno, qui canitur in Natali S. Stephani, *Hypodiaconissa;* in Natali S. Joannis Evangelistæ, *Romana;* denique Hymno de S. Andrea Apostolo, et Hymno de Apostolis, *Aurea*, voces præponantur: prorsus existimo, ita eo ævo appellatos certos musicos tonos ac modos, quibus ii Hymni decantari deberent. [** Hymni et tropi inscribuntur aut *romani*, aut *græci, aurei, fidiculi, frigdoli*, aut *occidentani* pro tonorum diversitate, in codicibus sec. x. qui hodie quoque apud S. Gallum exstant. Vide Pertz. vol. 2. Script. pag. 102. not. 53.]

✱ **FRIGEFACTO**, [Frigidum facio. *Plaut. Pœn.* 3. 5. 14. Calidum prandisti prandium hodie, qui os nunc *Frigefactas*?]

¶ **FRIGELLUS**, pro *Frigilla*, in Medicina Salernit. pag. 176. Edit. 1622. Est autem *Frigilla*, vel *Fringilla* Festo. *Avis dicta, quod frigore cantet et vigeat; unde et Frigutire.* Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Frigilla, une maniere d'oisel qui chante par le froit.* Gloss. Lat. Gr. *Frigilla*, σπίζα. Gloss. Græc. Lat.: Σπίνος, ὁ στρουθός, *Frincillus, Fringillus.* A σπίζειν per onomatopœian dictam putant. Nos appellamus *Pinson*, Itali *Frangello.* Martialis 9. Epigram. 55:

Nunc sturnos inopes Fringuillarumque querelas.

Quidam legunt *Frigillarum.*

✱ **FRIGENS**, [Insaniens. DIEF.]

FRIGGEDO, Frigus. Vetus Interpres Alex. Iatrosoph. lib. 2. Passionum: *Membrana calefacta et temperata Friggedine.*

° *Froidour*, pro *Frais, fraicheur*, Aura, frigus amœnum, in Vita J. C. MS.:

Sains Phanuiaus se jut un jour
Enmi la salle à la Froidour
Sour une kiolte de cendal.

FRIGIDARE, Frigefacere, *Refroidir. Frigidare ardorem tentationum*, in Vita S. Isidori Episcopi Hispal. num. 18.

FRIGIDARIA, FRIDARIA, voces Mathematicorum, [quibus certum quemdam annorum numerum significant, in quo planeta gubernans, ut fingunt, vitam nati, confert ei bonum vel malum.] Joannes Hispalensis in Astrolog.: *Volens ergo scire, de cujus Frigidaria sit quisque annus, demus annis Christi 15. annos: reliquum dividas per 75. quot remanet a divisione, dividas per planetas, a sole incipiens, et in cujus annis inveneris, ipse est dominus.* Ita *Fridaria* passim alibi scribitur: [ad quam vocem vide Lexicon Martinii.]

FRIGIDARIUM, ψυχροφόρον. Gloss. Gr. Lat.: Ὑδροψύγιον, in Lat. Gr. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Frigidarium, lieu frest.*] Vide *Frigdarium.*

° **FRIGIDUS**, Qui tranquillo et sedato animo est, Gall. *de sang froid.* Lit. remiss. ann. 1350. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 130: *Vi tormentorum confessus fuit multa crimina et excessus, quæ et quos revera nunquam fecerat, nec ipsa confessus fuit Frigidus.*

¶ **FRIGINGIA**. Vide *Friscinga.*

FRIGISCI EQUI, quos *Chevaux de Frise* dicimus *velocitate et continuatione cursus invicti*, apud Vegetium lib. 3. Art. veterin. cap. 6.

✱ **FRIGITARE**, [Frigus deducere. DIEF.]

FRIGITUDO, Frigida complexio. Constantinus Afric. lib. de Stomachi affect. cap. 5: *Frigitudo vero membra exprimit.*

1. **FRIGIUM**, [*Mitra Constantini Imp. Frigium candido splendore ejus sacratissimo capiti imposuimus.* Gloss. Isid. Ornamentum capitis est opere phrygio contextum. Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Frigium, Mitre d'Evêque que l'en fait en Frige.* Vide *Phrygium.*

° 2. **FRIGIUM**, *Lo frixo*, in Glossar. Lat. Ital. MS.

FRIGOR, *Frigus.* Ugutio, et ex eo Joannes de Janua: *Frigores, Febres, quæ faciunt homines frigere.* Gloss. Lat. Gall.: *Frigores, Froidures de fievres.* Gloss. Lat. MS. Reg.: *Frigor, Timor, vel Algor, Frigus.* Poeta infimi sæculi MS. ex Bibl. Thuana:

Est febris Frigor, hiemis quoque mach... frigus
A frigo, frigis, seu frigeo, dicis utrumque.

Vita S. Romani Presbyteri MS: *Pariter qui Frigoribus torquebantur, a dæmonibus obsessi, etc.* Vita S. Eparchii, apud Labbeum: *Febricitantes typo Frigoris, quartanis videlicet et quotidianis febribus afflicti. Typus Frigoris*, in Vita S. Severini Abb. Agaunensis num. 3. Messianus in Vita S. Cæsarii: *Quidam jam totus Frigore quartanæ febris incurrit, atque tremebundus ambulat.* Mox: *Da mihi de pannis S. Cæsarii, propter Frigora, quia multos juvant, etc.* Rursum: *Ego hodie febrim patior, et jam totus tremo.* Vide Fortunatum in Vita S. Germani Paris. cap. 20. eumd. in Vita S. Paterni cap. 3. et in Vita S. Radegundis cap. 20. Acta Elevationis S. Agricolæ num. 4. Faustum in Vita S. Severini Abbat. Agaun. cap. 1. Herardum Turon. in Capitul. cap. 3. etc.

FRIGUS FEBRIUM, Eadem notione, apud Gregor. Turon. lib. 4. de Vita S. Martini cap. 21. *Frigora*, eidem de Gloria Confess. cap. 24. 85. et in Vita S. Vodali Benedicti n. 15. *Febrium Frigora*, in Vita S. Genovefæ n. 37. *Rigores Frigorum*, apud Julium Africanum lib. 5. Hist. Apostol. *Frigora et febrium typi*, apud Apul. de Herbis cap. 21.

FRIGORITIO, Gregorio Turon. de Glor. Confess. cap. 21.

FRIGORATIO, eidem in Vitis Patr. cap. 8. nisi legendum sit *Frigoritio.*

FRIGORETICUS MORBUS, pro ipsa febre, apud Hepidannum in Vita S. Wiboradæ lib. 1. cap. 27.

FRIGORETICI, Ipsi febricitantes, apud Gregor. Turon. lib. 1. de Miracul. cap. 6. 73. 101. lib. 2. cap. 44. 49. de Gloria Confess. cap. 15. 16. 21. 25. lib. 1. de Mirac. S. Mart. cap. 34. 38. etc. de Vitis Patr. cap. 8. etc. lib. 5. Hist. cap. 10. Frodoardum in Hist. Eccl. Rem. lib. 2. cap. 14. lib. 4. cap. 44. Baldricum in Chron. Camerac. lib. 1. cap. 55. in Chron. Lobiensi pag. 591. in Translat. Reliq. S. Rigoberti Archiep. Rem. n. 5. in Actis Elevat. S. Agricolæ num. 4. etc.

Petrus-Maria Campus in Vita B. Conradi Eremitæ cap. 8. scribit, etiamnum a Siculis quartanam febrim *Frigoris* vocabulo appellari. Est autem his locis *Frigor* idem, quod Græcis ῥῖγος, *Frigus febrium:* unde ipsa febris eodem donatur nomine, τεταρταῖον ῥῖγος, quartana febris, apud Annam Comnenam lib. 7. pag. 212. ἐπιβολὴ ῥίγους, frigoris in febre accessio, et ῥίγη περιοδικά, rigores febrium circuitu redeuntes, apud Medicos, ῥιγιαζόμενοι, *Frigoretici*, apud Palladium in Hist. Laus. cap. 12. *Horrorem aut Frigus patientes*, apud Alexandrum Iatrosophistam lib. 1. Passion. *Accessiones, quæ cum Rigore fiunt*, apud eumdem lib. 2. cap. 77. Celsus lib. 3. cap. 3: *Frigus voco, ubi extremæ partes membrorum inalgescunt: horrorem, ubi totum corpus intremit.* Est autem horror in febribus, uti Galenus lib. 2. de Differentiis febrium tradit, inter rigorem et frigus medius, rigore quidem minor, frigore vero major: et tanto quidem major frigore, quanto minor rigore, æqualiter absistens extremis utrisque, et in medio eorum existens. Vide Notas ad Alexiadem pag. 339.

° **FRIGORENSIS**, Forojuliensis, Gall. *de Frejus.* Charta ann. 1081. ex Tabul. S. Vict. Massil.: *Donamus octavam partem, quam habemus in villa Torretas, quæ est in episcopatu Frigorensi.* Vide *Frejurium.*

° **FRIGOROSITAS**, *Frillouseté. Frigorose, frillousement.* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684.

FRIGOROSUS, *Plenus frigore*, Johan. de Janua. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Frigorosus, Freilleux, plein de froit.*] *Frigorosæ regiones*, apud Anonymum de Re architectonica cap. 2.

° *Frieuleus*, in Mirac. B. M. V. MSS. lib. 1:

Aval la vile vit un homme...
Maigre, remis et eskené,
Frieuleus, pale et enfondu, etc.

¶ **FRIGUCIRE**. Vide *Frigutire.*

¶ **FRIGUS**. Vide *Frigor.*

¶ **FRIGUSCULUM**. Vide *Fribusculum.*

FRIGUTILUS. Glossæ MSS. Alexandrum Iatrosoph.: *Erpes cancreas, i. granosa desudatio, quam Salernitani Frigutilum dicunt.*

¶ **FRIGUTIRE**, *Subtiliter aggarrire, vel frigide se ducere.* Johan. Janua. Glossar. Lat. Gall. Sangerm.: *Frigucire, soy demener, ou traveiller pour le froit, friller ou frissonner.*

° **FRIHEMGEREDE**. Diploma Ludov. IV. imper. ann. 1332. tom. 2. Hist. Trevir. Jo. Nic. ab *Hontheim* pag. 120. col. 2: *Item confirmamus... plenam jurisdictionem in Camperg, et in omnibus et singulis jurisdictionibus, villis et earum hominibus diœcesis Trevirensis, ubi homines seu villani judicium reddere et exequi in causis criminalibus, civilibus et mixtis hactenus consueverunt, quæ jurisdictiones Frihemgerede, vulgariter nuncupantur.* Quæ totidem verbis rursus leguntur in Dipl. Caroli IV. imper. ann. 1346. ibid. pag. 167. col. 1. A. Germ. *Friede*, pax, et *Gericht*, judicium; quo nomine appellari solet jurisdictio scabinorum, de qua hic agitur. Vide in *Pax*, [** et Haltaus. Glossar. German. voce *Freyricht*, col. 504.]

FRILAZIN, Manumissus, libertus, libertinus; ab Anglo-Saxon. f r e, vel f r e o h, liber, et l e s a n, dimittere. Gloss. Theotisc. apud Lindenbrogium: *Libertini, Frilaza.* Lex. Bajwar. tit. 7. cap. 10: *Si cum manumissa, quam Frilazin vocant, et maritum habet, concubuerit, etc.* Lex eadem cap. 6. Edit. Heroldi: *De liberis, qui per manum di-*

missi sunt liberi, quod Frilatz vocant. Desunt ultima hæc verba in Edit. Lindenbr. Vide Pontanum lib. 6. Orig. Francic. cap. 15. et Cluver. lib. 1. Germ. antiq. cap. 15. et Joan Gryphiandrum de Weichbildis Saxonicis cap. 24. [Vide *Friolasia.*]

☞ Hinc, ni fallor, nostri *Fresine* dixerunt pro Manumissa, libertina, Gall. *Affranchie.* Le Roman d'*Athis* MS. :

> . . . . Alemandine
> Qui n'estoit garce, ne Fresine,
> Mais fille au Duc de noble afaire.

FRILINGI, Ingenui, liberi, ex Saxonico f r e, liber, et l i n g, progenies. Nithardus lib. 4. pag. 376: *Saxonica gens omnis in tribus ordinibus divisa consistit. Sunt enim inter illos, qui Edhilingi, sunt qui Frilingi, sunt qui Lazzi illorum lingua dicuntur; Latina vero lingua hi sunt: Nobiles, Ingenui, Serviles.* [** Fere eadem in Vita S. Lebuini apud Pertz. vol. 2. Script. pag. 361.] Vide Cluverium lib. 1. Germ. antiq. cap. 15.

¶ **FRIMANTIA,** pro *Firmantia*, mulcta pecuniaria, quæ ab iis exigebatur qui *firmantias* seu fidejussiones dederant. Charta Guillelmi dom. Montispessulani ann. 1103: *Hæc autem sunt vicariæ pertinentia, scilicet omnes Frimantiæ et omnia distincta omnium, etc. Hæc omnia vobis dono præter districta et Frimantias Militum Montispessulani et uxorum illorum.* Alia ann. 1189: *Cum feodis, fevalibus,... toltis, quistis, Frimantiis, justitiis, etc.*

¶ **FRINCILLUS,** Fringilla, Fringillus. Vide *Frigellus.*

* **FRINDIRE.** Vide supra *Baulare.*

* **FRINGIA,** Fimbria, Gall. *Frange.* Comput. MS. fabr. S. Petri Insul. ann. 1478: *Pro quadraginta ulnis Fringiarum in duplici filo cortinis altaris chori applicatarum, pro ulna xviij. den.* Vide *Frangia.*

* **FRINGIONUS,** *Genus vestimenti.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641.

¶ **FRINGULARE,** *de gabriarum* clamore supra dicitur in *Baulare.*

* **FRINGULIRRE.** Vide supra *Baulare.*

FRINIGILDUM, Mulcta viri liberi, ex Sax. f r i n a n, liber, ingenuus, et g e l d, mulcta, pensitatio. Occurrit in Leg. Henr. I. cap. 76. [** ubi Thorp. legit *Frumgildum.*]

¶ **FRINTINNIRE** dicuntur Cicadæ, in verbo *Baulare.* Aliis *Frintinnire* est Subsilire cum sono vel erigi vel excitari. Vide Martii Lexic. voce *Frigutio.*

FRINTSCHINGUM. Vide *Friscinga.*

¶ **FRIOBLITTO.** Lex Salica tit. 20. § 6: *Si vero intra costas, aut in ventrem, ita ut vulnus ad interanea pervenerit, et semper currat, et non sanat, malb. Frioblitto,* MMD. *denar. etc.* A *Blitte* vel *Blutte,* Sanguis, et *Frio* vel *fer, ver,* particula intensiva. *Verbluten* etiamnum usurpant Germani, teste Eccardo, cum de sanguine e vulnere incessanter currente loquuntur. Unde *Frioblitto* idem sonat ac *semper currat sanguis.*

¶ **FRIOFALD,** Campus liber, undique patens, a Sax. f r e, liber, et f e l d, campus. Lex Salica tit. 44. § 8: *Si quis hominem ingenuum invenerit in quadrivio,.... et eum privat vita, aut occiderit, malb. Friofald,* IIIM. *denar. etc.* Vide *Feld.*

¶ **FRIOFALTOVO.** Lex Salica tit. 42 § 4: *Si quis hominem ingenuum plagiaverit et vendiderit, et postea in patriam reversus fuerit, malb. Friofaltovo, etc.* Ubi *Faltovo,* Eccardo interprete, idem significat quod *Falthue* Germanis, hoc est, rapinam fecerit; a *Fal* quod maleficium et rapinam denotat.

¶ **FRIOLASIA,** vox ejusdem originis et notionis ac *Frilazin* supra. Lex Salica tit. 15. § 3: *Si quis cum ingenua puella et spontanea voluntate ambarum partium coiverit... malb. Friolasia,* MDCCC. *denar. etc.* MS. Reg. pro *spontanea voluntate* habet *sponsata ambo partes convenerint:* unde Schilterus desponsatam potius quam libertam hic intelligi debere suspicatur. Malim libertam cum Eccardo interpretari quam Germani etiamnum *Freygelassene* vocant.

* **FRIOZKINGA,** Idem quod *Friscinga.* Vide in hac voce. Charta Henr. III. imper. ann. 1054. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* pag. 398. col. 1: *Eadem vero die abbas ipsi advocato servitium dabit duos modios panis, Friozkingas quatuor et unam amam vini.* Vide supra *Fressengia.*

¶ **FRIPARIUS,** Interpolator, qui vestes vendit interpolas et resarcitas, Gall. *Fripier,* in Necrologio MS. Confratriæ Clericorum apud Pontisaram. Vide *Frepatæ vestes,* [* et supra *Ferperius.*]

* **FRIPERIA,** Vestes interpolæ, Gall. *Fripperie.* Lit. ann. 1278. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 107: *Cum intellexerimus... quod mulieres et aliæ pauperes et miserabiles personæ Friperiam et parvos sotularios aliasque minutas mercaturas consueverunt vendere Parisius, in vico juxta murum cimiterii ecclesiæ sanctorum Innocentium, etc.* Vide supra *Ferperia.*

* **FRIQUERIUS,** Qui carnes frixas vendit. Consuet. Carcass. in Reg. I. Chartoph. reg. ch. 3: *Omnes habitatores Carcassonæ, exceptis macellatoribus et Friqueriis, habent salacium de salino Carcassonæ ad usum suum.*

* **FRISACENSIS** Moneta, Quæ Frisaci in Carinthia cudebatur. Liber censuum eccl. Rom. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 878: *Ecclesia S. Petri quam M. de Hunpert construxit in prædio suo, singulis annis debet solvere domino papæ pro censu xij. denarios Frisacenses.* Charta Volrici Aquilej. patriar. ann. 1176. inter Monum. ejusd. eccl. cap. 63. col. 598: *Quisque* (negotiator) *pro uno passu de terra nostra quam occupavit, duos denarios Friesacensis monetæ singulis annis... nobis persolvant.* Alia ann. 1180. ibid. cap. 64. col. 621: *Annuatim quinque denarios Friesacenses præfatæ ecclesiæ* (Mosacensi) *nomine census persolvant.* Dipl. Frider. II. imper. ann. 1242. ibid. cap. 54. col. 508. pro eccl. Bamberg.: *Apud Villacum novam monetam cudi faciat, quæ Frisacensi monetæ æquipolleat. Marchæ Fresacensium denariorum* mentio rursum occurrit in Ch. ann. 1169. et 1191. apud Bern. Pez. tom. 3. Anecd. part. 3. art. ix. et cxiv. Comput decimæ in Italia collectæ pro subsidio T. S. ann. 1278. ex Cod. reg. 5376. fol. 242. v°: *Libræ vij°. ij. et sol. ix. Veronensium parvorum, et duæ marchæ Frisacensium novorum argenti de Aquilegia,.... computato mihi per collectores quolibet Frisacensi pro xiiij. Veronensibus parvis.*

* Frisalicus, Pari intellectu. Charta Andreæ reg. Hungar. ann. 1214. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 18: *Tertiam* (l. terram) *prædio de Hormeliz adjacentem contulit... pro octoginta tribus marcis et decem et septem ponderibus et duobus Frisalicis emptam.* Alia ejusd. reg. ann. 1233. apud Cencium inter Cens. eccl. Rom.: *Argentum vero quod prædictis ecclesiis persolvetur, erit in bonis Friscalicis.* Hinc pro

FRIZANTUS. Historia de Exordio Monasterii S. Joannis de Tarouça in Lusitania: *Dedit illis 70. Morabitinos auri, et ipse Rex dedit 70. Frisantos de argento, ut facerent servitialia Ecclesiæ.* An *Frisius pannus,* vel moneta argentea? [* Legendum est procul dubio *Frisalicus.*] [** Pluries occurrit *Frizante* in ant. Chart. Lusit. Vide S. Rosa de Viterbo in hac voce qui ignorari scribit pondus et valorem hujus nummi.]

* **FRISARE,** Fimbriis aut alia re ornare. Stat. ann. 1342. inter Monum. eccl. Aquilej. cap. 90. col. 896: *Item quod pannos earum non possint aliter Frizare vel ornare, nisi cum duplonis aureis vel argenteis, seu seta.* Acta Capit. eccl. Lugdun. ad ann. 1340. fol. 64. r°. col. 1. ex Cam. Comput. Paris.: *Item vestimenta sacerdotalia nigra cum alba Frisata auri, stolis et manipulis.* Vide *Frisatus.*

¶ **FRISATURA,** Idem quod infra *Frisum.* Concil. Tarracon. ann. 1591. inter Hispanica tom. 4. pag. 522: *Quicumque de cætero præficietur in Episcopum alicujus cathedralis Ecclesiæ, teneatur facere assignare Ecclesiæ cathedrali, in qua assumptus fuerit, intra triennium capellam integram de panno serico cum necessariis Frisaturis valentem ad minus trecentos florenos auri.* Vide *Fresium.*

* Quidquid ornamenti vice vesti assuitur. Constit. Freder. reg. Sicil. cap. 86: *Quod nullus, sive vir sive mulier,... cujuscumque ætatis, gradus et conditionis existat, audeat portare in vestibus, quas induerit, aliquam Frisaturam de pernis, auro vel serico, sub pœna unciarum auri sex, exceptis virginibus et mulieribus, quibus hoc permittitur.* Vide *Fresatura* et *Frisium.*

¶ **FRISATUS,** Fimbriis ornatus, Gall. *Orné de Franges.* Chron. Fossæ-novæ apud Murator. tom. 7. col. 882: *Dominus Cardinalis obtulit et manibus suis posuit super majus sæpe nominatum altare suum paratum pretiosum, videlicet bonum amictum Frisatum, bonum cingulum Frisatum, et planetam Frisatam cum tali friso, etc.* Italis *Frisare* ornare est. Vide *Frisum.*

FRISCENGAGIUM, Frischenga. Vide *Friscinga.*

* **FRISCHA,** Gall. *Friche,* Ager incultus, ut supra *Frichia.* Charta ann. 1404. in Reg. feud. comitat. Pictav. fol. 63. r°. ex Cam. Comput. Paris.: *Cum hominibus meis, mensionariis et aliis tenanciariis meis et senseitis, aquis, collectis, coustumis, Frischis, etc.* Vide supra *Fresceium* et mox

* **FRISCHEIA,** Eadem notione. Charta Phil. V. ann. 1318. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 547: *Quæ omnia nemora sexcentas nonaginta octo acras vel circiter, tam in pleno bosco quam talliciis, quam etiam Frischeiis et brueriis continere dicuntur.* V. *Friscum.*

* **FRISCHIS.** Vide in *Noega.*

¶ **FRISCHIUM.** Ager incultus. V. *Friscum.*

* **FRISCHUS,** Recens, Ital. *Fresco,* Gall. *Frais.* Stat. Vercel. lib. 3. pag. 76. r°.: *Item quod caseus et carnes Frischæ sive salatæ vendantur ad pensum.* Hinc *Frec* et *Frique* vocabant nostri quod novum et recens erat. Bertrandus Clericus in Poem. MS. de Girardo Viennensi:

> Il ot vestu un Frec ermine cher,
> Et un bliaut qui ot fait entailler.

Poem. Eust. Desch. a D. *de S. Palaye* laudat. in Comment. de Milit. ant. pag. 194:

.... La mort à tous s'applique,
Nulz advocats pour quelconque replique
Ne scet plaidier sans passer ce passage,
Ne chevalier tant ait hermine Frique.

Ubi tamen *Frec* vel *Frique,* idem esse potest quod Venustus, elegans, apte munitus; quo sensu, ut et *Frisque,* apud nostrates passim occurrit de hominibus aliisve rebus dictum. Froissart. vol. 2. cap. 146: *Le gentil et joly duc Winceline de Boesme, duc de Luxembourg et de Brabant, qui en son temps noble, Frisque, sage, amoureux et armeret avoit esté, etc.* Guiart. ad ann. 1269:

Un chastel bel et fort et Frique,
Qui siet en l'entrée d'Anfrique.

Unde *Frisquement,* Egregie, lepide, eleganter. Lit. remiss. ann. 1478. in Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 906: *Une jeune fille de xv. à xvj ans ou environ, laquelle estoit bien gorgiase et habillée fort Frisquement,... et en maniere merétricale, etc.* Hist. Caroli VIII. reg. Franc. ad ann. 1495. pag. 176: *Par dessus ledit sayon il avoit un manteau en écharpe Frisquement interjetté de la couleur que portoient ses pensionnaires.* Ut ut est, vox *Fraicheur,* pro Initium, rei alicujus novitas, legitur in Lit. remiss. ann. 1412. ex Reg. 167. ch. 1: *Est advenu que à la Fraicheur d'icelles coureries des gens d'armes et de trait, lors des deniers troubles, etc.* Unde *Cas de fiesque* dicitur de Rixa, quæ ex subito impetu, non præcogitato animo fit, in Charta ann. 1398. ex Tabul. eccl. Camerac.: *Excepté toutes-voyes cas de Fresque et nouvelle meslée de chaleur repentine et soubdaine, et mouvement de coraige boullant engenré.* A qua voce *Freschement* et *Fricquement* usurparunt, pro Statim, illico, vulgo, *à l'instant, d'abord.* Lit. remiss. ann. 1394. in Reg. 147. ch. 76: *Le suppliant Freschement fu aperçu par les gens dudit escuier saisi de ladite houppelande.* Froissart. vol. 1. cap. 189: *Ces Navarrois rançonnerent ces bourgeois de Tournay et d'autres villes à telles étoffes bien et Fricquement, etc.* Vide *Friscus.*

FRISCINGA, Friscinka, Friskinga, Frischenga, Frisgunga, voces in antiquis Chartis, non Alemannicis duntaxat, sed et Gallicis, admodum frequentes, et Germanicæ originis, licet de significatione inter Germanos non constet. Goldastus et Lydius *vitulum* opponunt, Vadianus et alii *scrofam adultam: Nam et nostri* (inquit) *venatores porcum silvestrum anniculum aut adultum Frischling vocant.* Sic etiam Rheni accolæ, inquit Pithœus. Et certe constat etiamnum apud Occitanos effœtam suem seu porcam *Fraysse* vocitari. Erant igitur *Friscingæ* non porcelli, (ab his enim distinguuntur lib. 4. capitul. Caroli M. cap. 73. in Synodo Ticin. ann. 855. et in Capitulari tertio Ludovici Pii cap. 10.) sed porcellis majores, nondum tamen justi incrementi; unde pro ætatis et incrementi modo varii erant pretii. In Capitulis Caroli C. tit. 5. cap. 2. *Friscinga* æstimatur 6. denariis, alibi 4. Sic in Alemannicis S. Galli Chartis n. 12. 42. 49. 67. *Frischenga tremissa,* et *tremissalis* dicta est, quæ tremisse valeret. Charta 60. *Frisgunga, seigit valenti. Tremissis* autem est tertia pars solidi: *seigit,* al. *saga,* quarta pars tremissis, i. denarius unus, ut exponitur in Lege Aleman. tit. 6. § 3. Charta Henrici IV. Imp. in Actis Murensis Monast. pag. 22: *Unum maltrum de frumento, et unum Frintschingum, et unum siclum de vino, etc.* [Perperam *Fruitschingum* editum tom. 5. Gall. Chr. inter Instr. col. 514.] Adde Joan. a Leydis lib. 5. cap. 26. [** Vide Grimm. Mythol. German. pag. 31. et Graffii Thesaur. Ling. Fr. tom. 3. col. 833.]

☞ Vocis originem a Germanico *Frisch,* Recens, accersit Eccardus, ovemque vel porcum anniculum denotare auctor est, Germ. nunc *Frischling,* aut *Frœschling.* Et quidem de porcis uti et de ovibus pariter hæc vox adhibetur. Pro porco juniore occurrit non raro in Breviario Rerum fiscal. Caroli M. pro ove annicula sæpius apud Notkerum in Psalterii Paraphrasi. Nihil ergo est cur de sue effœta *Frescingam* interpretemur, licet rustici Tolosani, teste *la Faille* Annal. Tolos. tom. 1. pag. 64. porcam vocent *Fraissengue;* Aurelianenses quippe, ut refert Menagius in Etymol. Gall. *Fresangeau* nominant porcum nondum plane adultum, porcello tamen lactente fortiorem. Hæc non parum illustrant Informationes de dominio *de la Londe* 19. *vol. des Prisées et informations du temps des Anglois* fol. xv. v°.: *Rentes et Fresenges dirent et apporterent les dessus nommez que à la seigneurie appartient et deues deux Fresanges ou cinq sols iz pour chacun Fresange, quand il y a panage en ladite forest, et ne virent onques iceles Fresenges payer en espéce; mais ont oy dire et tenir aux anciens qu'une Fresenge est une pourcel farcy et que de tout temps ceux qui le doivent ont le choix de le payer en espece, ou en ledit argent, etc.*

* Vocis origo, aut a Germanico *Frisch,* recens, ut vult Eccardus; aut a Gallico *Frais* sive *Fresche,* eadem notione, accersenda videtur; adeo ut *Friscinga,* sit porcus junior aut porci recentis portio. Et quidem huic interpretationi facile, ni fallor, aptantur loca omnia proposita. Vide supra *Fressengia* et *Friscus.*

Sunt, qui *Friscingas,* pro Pernis accipiunt, unde in veteri Diplomate apud Lindenbrogium, *Friscingæ ovinæ,* i. ovium coxendices: *Vervecinæ,* apud Browerum lib. 8. Annal. Trevir. pag. 434. 1. Edit ex veteri prædiatorio jure: *Solvit Friskingham porcinam, aut denarios 4. vervecinam ad Pascha, aut denarios 12.* quo loci *Friscingam* carnem assam perperam interpretatur idem Browerus. *Friscingæ vervecinæ et porcinæ,* in Vita Aldrici Episcopi Cenoman. [Præceptum Caroli Crassi ann. 884. apud Mabill. Diplom. lib. 6. Instr. 114: *Ad quod* (convivium) *dentur de rebus fratrum panis modii* x. *vini modii* x. *Friscinga purcina* v. *arietes* v. *vaca* i. *bacco* i. *cum siccamine, porcelli* ii. *pulli* xii. *pulcini* viii. *equus pretii solidorum* xxx. *etc.*] Sane *friscingam,* vocem esse Germanicam, constat, ex *frisch,* recens et *schincke,* perna. Vide *Spalla.* At Wendelinus a voce Flandrica *Verchens,* et diminutive *Verchochens,* i. porcus adultus, deducit. *Verres seu Friskingæ,* apud Hincmarum Rem. ad Clerum Laud.: *Nec etiam quasi ad receptionem Regis aut Legationum... denarios, vel caballos, aut verres seu Friskingas... accipiat.* Vide Capitulare Tolosanum Caroli C. § 2.

Accipitur etiam hæc vox pro *Friscengagio,* seu *Friscingæ* præstatione dominis fieri solita. Charta ann. 1210. in Hist. Guinensi pag. 265: *Scilicet unum operarium ter in hebdomada, dum licet operari, dimidiam Frescengam, tres bustellos avenæ.* Adde pag. 94. Charta Willelmi Aquitan. Ducis apud Beslium pag. 357: *Dono consuetudines,... videlicet præposituram et bannum, et ucham, et expallum, et Friscingam, et pullos, et anseres, etc.* Alia Ludovici Fr. Reg. ann. 1144. apud Labbeum tom. 2. Miscellan. pag. 609: *Consuetudines illas, quas habebant in quadam villa S. Dionysii, videlicet talliam de annona, quæ dicitur Mestiva, porcos sive Frescengias, anseres, gallinas, etc.* Alia Guidonis de Capis ann. 1206: *Ecclesiæ D. Petri legavit 60. sol. annui reditus,.... videlicet in reditu, qui vocatur Frezanges.*

Friscinga, in Capit. 5. ann. 819. cap. 29. lib. 4. Capit. cap. 73. et alibi passim.

¶ Frischlinga, apud Hansizium tom. 1. Germaniæ sacræ pag. 246.

Friskinga, in Capitular. Wormat. 829. [** in chart. ann. 716. in Neugart. Aleman. num. 7. in Statut. S. Petri Corb. lib. 2. cap. 10.] etc.

** Frisckinga, in chart. Caroli Crassi ann. 882. apud Guden. in Cod. Diplom. tom. 1. pag. 3.

** Frischinga, in chart. ann. 758. apud Neugart. in Cod. Diplom. Alem. num. 23.

** Frisginga, in chart. ann. 759. ibid. num. 24.

** Friskingua, in Fiscor. describ. formul. apud Pertz. Leg. tom. 1. pag. 177. lin. 8.

** Frisinga, in Frag. Polypt. Sithiens. cap. 22. Guerard. pag. 405.

Friscingus, in Charta Henrici Imp. ann. 1075. pro Monasterio Hirsaugiensi apud Trithemium.

Friskingus, in alia Henrici III. ann. 1056. apud Nicol. Zyllesium.

Frescinga, in Charta Caroli M. apud Doubletum pag. 723. et apud Hariulfum de Miracul. S. Richarii cap. 12.

** Freskingia, in Statut. S. Petri Corb. lib. 2. cap. 12.

¶ Frecenia, in Chartulario Camalariensi.

¶ Frigingia. viii. *den. pro Frigingia,* in eodem Chartulario.

¶ Frisengia, *Frisingia,* ibidem.

Frescengius, in Charta laudata ann. 1144.

Frescengia, in Epist. 29. Alexandri III. PP. ad Petrum Cellensem apud Sirmondum.

¶ Fresenia, in Rotulo xii. sæc. de Prioratu S. Pauli de Tartas ex Archivo Monasterii Casæ-Dei: *Et 11. sol. Pod. pro Fresenia, etc.*

¶ Fretengia. Charta anni 1209. apud Thomasserium in Biturig. pag. 714: *Habebam in singulis porcheriis hominum in jam dicta terra manentium unam Fretengiam et singulis ovilibus unum arietem.*

¶ Frestenga. Charta Maurilii Rotomag. Archiep.: *Abbas autem Archiepiscopo septem sol. dare debet et Clericis quatuor Frescengas et unum verrem.*

Fressenga, in Hist. Guinensi pag. 94.

¶ Fressinga, in Charta cessionis Majoriæ de Maregniaco ex Tabulario Compendiensi.

¶ Fristinga, in Actis SS. Junii tom. 1. pag. 523.

¶ Frixinga, apud Marculfum Form. lib. 2.

Frasingia. Tabular. Brivatense Ch. 240: *Panes 30. Frasingias 3. donare faciant.*

Frexingia. Idem Tabul. Ch. 381.

Frintschingus, in Charta laudata Henrici IV. Imperatoris.

Frisiginga, apud Joann. a Leydis lib. 5. cap. 26.

¶ Frisingus, in Præcepto Ottonis Reg. ann. 949. [** *Frisingum unum porcinum et duos ovinos,* in chart. ann. 1090. in Cod. Diplom. Guden. tom. 1. pag. 28.]

°° **Fruschinga**, in chart. ann. 975. ibid. pag. 366.

° **Frislingus**, Dipl. Otton. imper. apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. pag. 397: *Duos porcellos, duas anseres, decem gallinas, sexque Frislingos et sex carradas annonæ pastui equorum.*

Frisgung, et **Fresgunga**. Tradit. Fuldens. lib. 2. trad. 6: *Et ut mihi per singulos annos unum sagum, aut Frisgung, vel aliquid consolationis...... detur. Frisgunga,* in Charta Aleman. 60. inter Goldast.

Frescenna, in Tabulario Dervensi: *Frescenna 2. solidos valebat, aut pro ipsa 2. solidi dabuntur. Porro terminus Frescennarum erit a festo S. Martini, usque ad Natale Domini.* [Occurrit rursus tom. 5. Annal. Bened. pag. 641.]

Frisengagium, et **Frescengagium**, Tributum ex *Friscingis,* atque adeo aliis rebus. Charta fundationis Abbatiæ Omnium SS. Andegav. ann. 1049: *In curte S. Dionysii per totam terram Canonicorum perdonat Comes vinagium totum, et frumentagium, et multonagium, Frisengagium, et bidannum ad 15. dies.* Alia Odonis Comitis Corboliensis ann. 1111. apud Doubletum lib. 3. Hist. Sandionys. pag. 845. et Morinum Histor. Vastinensis lib. 2. pag. 457: *Dimisi quasdam consuetudines, quas ibi accipiebant, scilicet Frescengagium et fenatores.* Tabular. S. Mariæ *de Josaphat* in Charta Girardi Valeti de Carnoto ann. 1102. qua eidem Ecclesiæ concedit *Jura viariæ, et quidquid ad viariam pertinet: Hæc sunt autem, quæ ad viariam pertinebant, 2. bostelli avenæ, obolus pro pastu, pro Frescengagio una gallina, sanguis, multrum, latro, et quidquid juste vel injuste exigere potest dominus ab hospite sub viaria constituto.* Tabular. S. Albini Andegav.: *Reddit duos sextarios de frumentacio, unum sextarium de forre, 12. denarios de Frisengagio, et 6. denarios de vaccagio.* Charta ann. 1553: *Item, compete et apartient audit Seigneur* (de Barbezieux) *en ladite Baronie un autre droit appellé le droit de la Fressenge, à cause duquel il a droit de prendre et percevoir par chascun an sur tous et chascuns les manans et habitans demeurans au terroir du Boiscoutau, ayans pourceaux et truies jusques au nombre de trois, les pourceaux de lait exceptez, deux sols tournois, et ceux, qui cachent leurs pourceaux, pour frauder ledit droit, doivent audit Seigneur 60. sols d'amende.* [*Frescengage,* supra in voce *Annelage*] *Consuetudo porcorum* videtur appellari in Charta Guidonis Comitis Pontivi, apud Hariulfum lib. 4. cap. 22. *Decimæ porcorum,* in Constitut. Chlotar. Regis, post Concil. Paris. II. Vide *Porcellagium* et *Wartepain.*

¶ **Friscingaticum**. Eadem notione, apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 236.

Friskinga, videtur reponi inter vehicula, in Capit. Lud. Pii ann. 821. cap. 2: *Sive carris, sive sagmariis, sive Friskingis, sive aliis vehiculis, etc.*

FRISCULUM. Stephanus Tornacensis Epist. 107. de Canonico Regulari, qui ex claustro evaserat: *Et post greges sodalium suorum vagari incipiens ut insipiens, post modicum ad se reversus, sedato Frisculo, venit plorans, etc.* [Id est, sedato animi horrore. Vide *Frigor.*]

FRISCUM, Ager incultus, eremus, nondum proscissus. Charta ann. 1237. in Tabulario Abb. Frigidi montis fol. 68: *Contuli quoque dictæ Ecclesiæ unam minatam Frisci contigui pratis ejusdem juxta curtillum Verreriæ.* Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 56: *Et de communia pasturæ in Friscis et dominicis suis, etc.* Charta Goffredi Comitis Andegavensis ann. 1048. pro fundatione Abbatiæ Omnium SS. Andegav. tom. 4. Galliæ Christ. pag. 698: *In curte S. Dionysii.... perdonat Comes vacatium totum, et frumentagium, et multos* (multones), *agnos, Friscum, gagium, et bidannum ad 15. dies, etc.* Sed ut verum fatear, mendum hisce verbis subesse arbitror: quippe in Adversariis meis, ubi hæc Chartra habetur, lego: *In curte S. Dionysii per totam terram Canonicorum perdonat Comes vinagium totum, et frumentagium, et multonagium, Friscengagium, et bidannum ad 15. dies.* Vide *Frisengagium.*

Frescus. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu *de Gavelkind* pag. 182: *Reddendo inde nobis 2. marcas argenti.... pro omni servitio, nisi quod debet wallare secundum quantitatem illius terræ intus et extra, tam contra salsam, quam contra Frescam, sicut cæteri, et curiam nostram sequi. Vignes en Fresche,* in Regesto Ludovici Regis Siciliæ pag. 59. *Frisches* apud Escornæum in Durdano pag. 76. *Laisser les gaaignages sept ans en Frichete,* in Stabilimentis S. Ludovici lib. 1. cap. 161. *Friez et savart,* in Consuet. Claromont. art. 120. *Frische, savart, ou ruine,* in Remensi art. 264. Statutum Glocestrense ann. 6. Edw. I. Regis Angl. cap. 4: *Et celui, qui la terre tient issint charge la lesset giser Fresh, etc.* Voces porro nostris notas, *Frés,* pro recens, novus, *Freschement,* pro recenter, *Eau Fresche,* pro aqua recens, ab ejusmodi agris incultis et nondum proscissis, etymon ducere admodum probabile est: unde et *Novalium,* id est, recentium, appellatione etiam donantur. [Vide *Frocus* in *Fraustum.*]

Frichium, in Charta ann. 1289. ex Tabul. Fossatensi fol. 97: *In dictis tribus arpentis terræ seu Frichiorum nihil juris sibi retinendo.* [Charta Henrici de S. Suppleto pro Ecclesia B. M. Cameræfontis ann. 1224. ex Archivo ejusdem Ecclesiæ: *Recognovit se dedisse prædictæ Ecclesiæ in perpetuam eleemosynam unam peciam prati... sitam in Frichiis de S. Suppleto.*]

¶ **Frischium**. Litteræ Philippi Regis Franc. de contentione inter Præpositum Paris. et D. Simonem de Maciaco datæ apud Meledunum ann. 1276: *Eundo directe per lineam usque ad ulmum Frischii de minellis... necnon in tribus dominibus cum Frichio et vineis continentibus circiter 12. arpenta.* Legitur rursus in Chartulario S. Vandregesili tom. 2. pag. 593.

¶ **FRISCUS**, Recens, Gall. *Frais,* Angl. *Fresch,* Germ. *Frisch.* Litteræ anni 1401. apud Rymerum tom. 8. pag. 634: *De qualibet carecta ferente salitos, Friscos sive recentes, duos denarios. De quolibet salmone Frisco vel salito venali unum quadrantem. Friscus et salsus mariscus,* apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 397. Vide *Friscum.*

°° **Frisca Fortia**. Vide in *Fortia* 2.

° **FRISENDA**, Idem quod *Fazenda,* Prædium rusticum, ager. Pactum inter Bern. et Petr. Bermundi fratres ann. 1350. ex Tabul. Flamar: *Item* (habeat) *Petrus quandam Frisendam, quæ quondam fuit leprosorum leprosariæ de Chonaco, sitam in dicta parrochia inter viam publicam, per quam itur de Plastaco versus Monthiniacum.* Vide *Frachenda.*

¶ **FRISENGAGIUM**, Frisengia, Frisgunga. Vide *Friscinga.*

✱ **FRISEUM**. [Gall. *Drap de Frise:* « Pro certis margaritis pretiosis ac perlis ad usum et confectionem mitrarum pretiosarum domini nostri pape traditarum, nec non *Friseis* aureis.... pro confectione pluvialis. (Mandat. camer. apostol. arch. Vatic. ann. 1417-21. f. 51.) »]

FRISIA. In Statutis Canonicorum S. Quintini in Viromanduis, apud Hemeræum *Carpeia cum Frisia,* non semel occurrit: ubi *in carpeia* inesse dicuntur *dimidius porcus, 1. aries, 250. ova cum pipere: in Frisia vero dimidius porcus, 1. aries, 250. ova cum aromatibus.* Charta Ottonis Comitis Viromandensis, apud eumdem ann. 1025: *Quoniam vero eidem Cœnobio subjacebat alia aqua, cum piscatione in Frisia ab antiquo, idem vir suam aquam tradere disposuit præfatæ S. Mariæ.*

¶ **FRISIGINGA**. Vide *Friscinga.*

FRISII Panni, in Statutis Petri Venerab. pro Cluniacensib. cap. 16: *Statutum est, ut nullus fratrum nostrorum pannis, qui dicuntur Galabruni,..... vestiantur, nec iis, qui vocantur Scalfarii, vel Frisii, exceptis Anglis et Angliæ affinibus.* An quod crispati lanei essent, *Draps frisez:* an vero, quod ex Frisia adveherentur? Vide Monachum Sangallensem lib. 1. de Carolo M. cap. 36. [et infra *Frisatus.*]

¶ **FRISINGIA**. Vide *Friscinga.*

¶ **FRISIUM**, Limbus, fimbria, Gall. *Frange.* Sallas Malaspinæ de Rebus Siculis apud Baluzium tom. 6. Miscell. pag. 294: *Suspensis ad chordas strophæis, flectis, dextrocheriis, periscelidibus, arbitris grammatis, armillis, Frisiis, etc.* [Chron. Modoet. apud Murator. tom. 12. col. 1181: *Item dalmaticam unam, veluti viridis Frisiis, et aliis bene ornata.* Vide *Frisum.*]

° Quidquid ornatus causa vesti assuitur vel additur. Chron. Placent. ad ann. 1388. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 579: *Et super aliquibus ponuntur Frisia magna et larga auri circumcirca collare gulæ in modum meniferri, quod ponitur canibus circa collum eorum.* Vide supra *Frisatura.*

FRISKINGA. Vide *Friscinga.*

° **FRISO**, Idem quod *Francus,* Liber, ingenuus. Lit. Phil. VI. reg. Franc. ad Frisones ann. 1337. in Reg. L. Chartoph. reg. ch. 3: *Cum.... nunc et semper tanquam homines christianissimos intellexerimus vos deffensores, et idcirco Frisones, id est Francos, qui apud nos Liberi interpretantur, appellatos, etc.*

FRISOCNE. Vide *Frithsocne.*

¶ **FRISSATUS** Pannus, Pannus laneus crispus et intortis villis, Gall. *Frise.* Vita S. Ottonis tom. 1. Julii pag. 420: *Igitur quidquid ex præfata pecunia fustani et purpuræ, Frissati, fritsali quoque, seu alterius cujuslibet optimi generis vel coloris pannorum coëmere poteris, in sarcinas concludes.*

° **FRISSENA**, Armorum species, interprete Anonymo, qui circa medium sæculum XIV. de hæresi Albigensium scripsit, inter Probat. tom. 3. Hist. Occit.

° **FRISSERIUM**, ut mox *Fritella,* Liba ex herbis, farina et oleo. Comput. MS. ann. 1239: *Pro xviij. paellis farri ad Frisseria facienda, lxxij. sol.* Vide infra *Frixorium.*

¶ **FRISTINGA**. Vide *Friscinga.*

¶ **FRISTOLL**. Vide *Frithstoll.*

FRISUM, Fimbria, lacinia, *Frange,* vox formata ex *Phrygium.* Vide in hac voce. Leo Ost. lib. 2. cap. 61: *Tres pannos de altari, unum cum albis, alium*

cum cruce et Friso. Lib. 3. cap. 31: *Albam quoque a scapulis et capite ac manibus Friso decentissime adornatam, a pedibus vero Frisea nihilominus lista...... circumdatam.* Infra: *Pannum diarodinum Frisatum cum auro.* Cap. 58: *Planetam purpuream cum Friso.* Chronicon. Trudonense lib. 1. pag. 350: *Pallium unum cum Friso et margaritis.* Vide Ughellum tom. 7. pag. 1275. [et Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 290.]

☞ An non dici posset *Frisum* esse a Britanico *Frés*, Laceratio, ut et vox Gallica *Frange* a Latino Frangere? Fimbriæ enim et laciniæ sunt quasi lacerati panni. Menagius nostrum *Frange* a Fimbria vult derivatum.

FRITELLA. Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosophistam: *Crustulla, i. Fritella quædam in sartagine facta, vel cortex panis.*

* Vita B. Jacobi Venet. tom. 7. Maii pag. 469. col. 2: *Requisivit ut crespellas ex herbis et farina commixtas, quas vulgo Fritellas vocant, pro ejus prandio cum oleo præpararet.*

¶ **FRITELLUM**, *Stillicidium stercoris in sterquilinium.* Gl. Isid *Fritillus* in ludo aleæ vasculum est infundibuli speciem referens, in quo agitantur tali et unde jaciuntur in alveolum: ad hujus vasculi similitudinem quodammodo factus est latrinæ meatus, quo corporis sordes emittuntur; hinc eum meatum potuit Glossator *Fritellum* appellare. Joan. de Janua: *Fritellum, Molinellum, in quo piper teritur, et dicitur a Frango, quod grana piperis vel alia frangit; et est perforatum ab inferiore parte, et inde piper tritum recolligitur. Ponitur etiam pro vase perforato, per quod solent projici taxili, ne fiat ibi fraus.* Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Fritilum, mortier à espices.* [Vide supra *Fratillum.*]

FRITHGEAR, vox Saxon. Somnero: *Pacis annus, Jubilæus,* ex frid, pax et gear, annus. Leges Presbyterorum Northumbrensium cap. 48: *Si superstitiosus ille conventus, qui Frithgear dicitur, habitus fuerit in terra alicujus circa lapidem, arborem, fontem, etc.* Rabanus Maurus Poëmat. 10. alludens ad nomen Friderici, cui inscriptum est:

Fœdus cum vitiis tandem tua ut ultio scindat,
Et Christi pactum firmet ubique pie.
Nam dedit hoc nomen dudum tibi cura parentum,
Baptismum quando sorte tua tuleras.

FRITHGILDUM, Collegium, Sodalitium, ex Saxon. frið, pax, et gildan, solvere: quod qui ejusmodi societates ineunt, collatitiam stipem in commune ad sua negotia conferant. Vide Præfat. ad Leges Adelstani et cap. 14. et *Congildones* in *Gildum*, [☞ supra *Friborga.*]

FRITHMANNUS. Glossar. Saxon. sub Edw. III. exaratum: *Fridmannus, pacis homo,* ex Saxonico frið, pax, et man, homo. Qua voce intelliguntur, qui ex aliquo sodalitio sunt, quod frið, gyld vocabant. In Legibus Ethelredi de Pace, cap. 3. *Frithman*, et *Frithimannus*, habentur pro Regio subdito, et vassallo.

¶ **FRITHMOTE**, Juridictionis species apud Anglos, a Saxon. frið, pax, et mote, concilium. *Blount* in Nomolexico Anglic.: *Per Frithmote Jo. Stanley Ar. clamat capere annuatim de villa de Olton ..... x. sol. quos Comites Cestriæ ante confectionem Cartæ prædictæ solebant capere.*

FRITHSOCNE, Tuendæ pacis jurisdictio, a Sax. frið, pax, et socne, libertas, *Franchesia*, jurisdictio. Jo. Brompton: *Frithsoken, i. tutatio in jurisdictione, hoc est, seurté en defens.* Fleta lib. 1. cap. 47. § 11: *Frithsokne, vel Forsokne, libertatem habendi visum franci plegii* denotat. Sed legendum *Frisocne* monet Spelmannus.

FRITHSTOLL, fritstoll, Asylum, Sanctuarium, refugium, ex Saxon. frid, pax, et stol, sedes, cathedra: stov, locus. In Chartis immunitatum ecclesiæ S. Petri Eboracensis, confirmatis anno 5. Henrici VII. exponitur *Cathedra quietudinis vel pacis*, ut et apud Ricardum Hagulstadensem de Statu Ecclesiæ Hagulstad. cap. 14: *Quod si aliquis vesano spiritu agitatus diabolico ausu quemquam capere præsumpserit in cathedra lapidea juxta altare, quam Angli vocant Fristoll, id est, Cathedram quietudinis vel pacis, vel etiam ad feretrum sanctarum reliquiarum, quod est post altare, hujus tam flagitiosi sacrilegii emendatio sub nullo judicio erit, etc.* Eadem habentur in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 135. et apud Gul. Prynneum in Libertatib. Eccles. Angl. tom. 3. pag. 1102.

Erant hujusmodi cathedræ complures in Anglia, præter Eboracensem istam et Hagulstadensem: Beverlaci autem celeberrima, quæ priscorum Regum benignitate, asyli nacta privilegium, tali honestabatur inscriptione: *Hæc sedes lapidea Freedstoll dicitur, i. pacis cathedra, ad quam reus fugiendo perveniens, omnimodam habet securitatem.* Occurrit *Frithstol* pro refugio, in quadam versione Psalmi 17. *Frithstow*, pro asylo, in Præfatione Legum Aluredi, et significat præterea palatium, quod Regiæ asyli jure gaudeant.

¶ **FRITILLA**, *Cibus, Friteau.* Vocabul. Sussannæi. Vide *Fritticula.*

* **FRITILLARE**, Fritillum. Vide supra *Fratillum.*

¶ **FRITILLUS.** Milo in Vita S. Amandi Episc. Februarii tom. 1. pag. 883:

Quis docuit puerum, quis sensus, quæso, suasit
Hebraico sonitu ignotos proferre Fritillos?
Quis pedagogus eum hac jussit voce boare,
Quem vagitus adhuc puerili ætate tenebat?

Ubi *Fritillus* idem videtur quod Sonus. Papiæ, *Fritillum* est *Sistrum vel tuba, quo vocantur ad ludum.* MS. Bituric. Habet, *Frutillus, etc.* Vide *Fritellum.*

¶ **FRITILLUM.** Vide *Fritellum.*

* **FRITINNIRE** dicitur *rauca cicada*, in Carm. de Philomela ad calcem Cod. reg. 6816. [☞ Occurrit in Reinard. Vulp. lib. 3. vers. 355.]

FRITORGA, Pacis securitas. Vox Saxonica.

FRITSALUM, Genus panni, apud Andr. Monach. lib. 1. Vitæ Ottonis Episcopi Bamberg. cap. 45. Vide in *Frissatus Pannus.*

¶ **FRITSCHINGUM**, Mensuræ species. Vide locum in *Maltra.*

FRITTICULA, *Ganeum, aut popina*, in veteri Glossario. Quare ita vocetur, ignorare se fatetur Jos. Scalig. Epist. 205. [Vide *Fritilla.*]

¶ **FRIVIUSCULUM**, Friunsculum. Vide *Fribusculum.*

FRIVOLA, Σκευάρια εὐτελῆ πάνυ, in Gloss. Gr. Lat. [Apud Festum, *Frivola sunt proprie vasa fictilia quassa; unde dicta Verba Frivola, quæ minus sunt fide digna.* Sed et apud Juvenalem Satyr. 5:

Et ne te teneam, Romanorum omnia Regum
Frivola.

Utuntur quoque Seneca, Sueton. et alii recentiores. Vide Pandect. in L. Solutum de pign. action. (fr. 11. § 5. lib. 13. tit. 7.) et superius *Fribula.*]

* **FRIVOLIS** Moneta, Debilis, non justi ponderis. Charta ann. 1309. in Armor. gener. part. 2. pag. v: *Vendidit... quandam peciam terræ, sitam in territorio Montilii,... pretio centum librarum Turonensium Frivolis monetæ.*

* Frivolus, Eadem acceptione. Charta ann. 1314. in Reg. 50. Chartoph. reg. ch. 99: *Placentia vendidit quatuor domos .... pretio vj^c. xxviij. Turon. argenti grossorum, tunc valentium centum libras Frivolæ monetæ tunc currentis.* *Frivoleux*, Infirmus, futilis, in Lit. ann. 1372. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 471.

* **FRIVOLOGIA**, Sermo, disquisitio de rebus frivolis et futilibus. Epist. 3. Hugon. Metelli ad Innoc. II. PP. tom. 2. Monum. sacræ antiq. pag. 331: *Si quis hoc plenius cognoscere desiderat, theologiam illius* (Abaillardi) *immo Frivologiam legat.*

* **FRIVOLUM**, *Viseure*, in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692.

* **FRIVOLUS.** Vide supra in *Frivolis.*

¶ **FRIVOLUSCULUM.** Vide *Fribusculum.*

¶ **FRIUTSCHINGUM.** Vide in *Friscinga.*

¶ **FRIXA**, *i. Carbonella, Charbonnée.* Gloss. Lat. Gall. Sangerm. Hinc Gall. *Fricandeau*, *Fricanderies*, in Consuetud. Nivern. cap. 18. art. 5. Placentæ delicatioris genus.

* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Frixa, Charbonnée.* Vide supra *Frica.*

¶ **FRIXATURA**, Frixura, *Actio frigendi et ipsum quod frigitur*, Joanni de Janua. Glossar. Lat. Gall. Sangerman.: *Fixatura, Frixure, fritture.* Vide *Frixura.*

* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Frechilha, Prov. Frixatura.*

* **FRIXERIUS**, Moneta, quæ Frisaci in Carinthia cudebatur, cujus meminit Bern. de Rubeis in Monum. eccl. Aquilej. cap. 54. col. 508. ubi de ejusdem denariis. Vide supra *Frisacensis Moneta.*

FRIXIATUS, pro *Frigiatus*, seu Phrygio vel limbo ornatus. Charta ann. 1228. in Hist. Eccles. Placentinæ lib. 17. pag. 138: *Pluviale rubeum, et dalmaticam rubeam Frixiatam, et camisium Frixiatum cum stola, etc.* Vide *Phrygium.*

¶ **FRIXINGA.** Vide *Friscinga.*

* **FRIXIUM**, Limbus seu ornatus ex opere Phrigio; unde nomen. Inventar. MS. thes. Sedis Apost. ann. 1295: *Item unam mitram cum Frixio et caudis contextis de perlis... Item tres mitras ad circulum cum Frixio ad aurum traccitium. Item...... duo Frixia pro chirothecis de plastis auri.... Item unum Frixium laboratum super xamito rubeo ad imagines integras de auro filato cum tobalea de Alamania.* Vide *Phrygium.*

¶ **FRIXIUS** Panis. Vide in *Panis.*

FRIXONES. Albertinus Mussatus lib. 6. de Gestis Henrici VII. rubr. 11: *Avium quoque genus ignotum per Longobardorum agros visum, deprehensumque, plumæ cineritiæ, cum rubris maculis, et crista in vertice, magnitudinis harum, quas Frixones Patavini vocant.*

☞ Frustra, inquit Murator. tom. 10. col. 676. quæremus de avibus ignotis. Verum quid si Fridericus ipse, cujus tempore visæ sunt, prodat eas nobis? Ille lib. 1. cap. 23. de arte venandi hæc habet: *Et sicut sunt quædam aves aquaticæ habentes rostrum rubeum, crura et pedes, dictæ Anates de Faraone, quæ sunt variæ ex albo, nigro et rubeo; habent enim inter nares quoddam tenue carneum rubeum elevatum ad modum cristæ.*

1. **FRIXORIUM**, *Patella, vel ferrum, super quo quid coquitur*, Ugutioni. [Gloss. Lat. Gall. Sangerman.: *Frixorium*,

Frixoir, c'est paelle à fritture faire.] Papias: *Cremium, Frixorium, a cremando, vel quod est aridum.* Macrobius de differ. et societ. Græci Latinique verbi: *Frigo vero, frixi, a tertia, unde frixum, Frixorium, id est, calefactorium.* M. Robertus de Sorbona in Serm. ad Theologos de Conscientia: *Tantum torquet justum iniquitas aliena, quantum recedit a sua: peccata enim proximorum, Frixoria sunt justorum.* [Vita Gregorii VII. Papæ apud Murator. tom. 3. pag. 319. col. 2: *Ad hæc zelotes Dei alto gemitu suspirans et Frixorium cordis sui super illis qui corrupti erant dedignativo gestu significans ait ad corruptorem: Credis o Episcope, etc.* Chron. Cremon. apud eumdem Murator. tom. 7. col. 635: *Eodem tempore Imp. Fedrichus in odium Cremonensium Cremam reædificavit, non solum Cremonensium gentium, sed aliarum etiam Frixorium Longobardiæ.* Hæc metaphorice; verum absque tropo vocem eamdem usurpat Boncompagnus de Obsidione Anconæ cap. XI. etc. *Frixoriis* usos fuisse Paganos ad torquendos Christi Martyres discimus ex Actis S. Cononis Maii tom. 7. pag. 7: *Domitianus dixit: Succendite Frixorium, et mittite eos ibidem.* Vide *Frixura Zeli.*]

° Glossar. Gall. Lat. ex Cod reg. 7684: *Frixorium, paelle à frire. Fressouoir* et *Frieul,* nostris, eadem acceptione. Lit. remiss. ann. 1440. in Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 2: *Lesquelz compaignons garnis de bassins, Fressouoirs et cors, commancerent à sonner lesdiz cors et frapper sur lesdiz bassins et Fressouoirs, et faire charivari. Ung Frieul, un pot d'estain, etc.* in aliis ann. 1461. ex Reg. 189. ch. 521.

¶ 2. **FRIXORIUM,** Species monetæ, cujus valor ignoratur, sed in qua suspicantur formam frixorii seu sartaginis fuisse impressam. Acta SS. Junii tom. 1. pag. 795. de B. Bertrando: *Imaginem ceream ad formam hominis, trium librarum et valoris quadraginta Frixoriorum poneret et offerret.*

¶ 1. **FRIXUM,** Sagitta, jaculum, Ital. *Frezza,* apud Macros fratres in Hierolexico.

¶ 2. **FRIXUM,** Idem quod *Frisum.* Synodus Pergami ann. 1131. apud Murator. t. 9. col. 547: *Tonsuram et habitum deferant clericales ordini suo et statui competentes, vestes virgulatas seu de catabriato, de medietate, vel listatas, vel Frixis aut maspillis argenteis... minime deferentes. Thecæ auro Frixo adornatæ,* apud Baluzium tom. 5. Miscell. pag. 344. *Arca Frixo aureo decorata,* in Actis SS. Maii tom. 2. pag. 60.

FRIXURA. Consuetudines Eoveshamensis Monasterii in Anglia: *Præterea percipiet coquinarius tria præbendaria frumenti de granario ad flathones inveniendos: similiter in Rogationibus ad festum S. Odulfi unum præbendarium ad Frixuras.* [Ordinatio pro mensis Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 313. col. 1: *Item volumus, quod serviatur nobis in dicta die Veneris de uno intromeysio, videlicet de pastillis de Lotharingia cum aliquibus aliis Frixuris,* hoc est, *Frixis,* Gall. *Friture.*]

¶ **FRIXURA** ZELI, Æstus, fervor. Vita S. Hildulfi Abb. tom. 3. Julii pag. 229: *Adeoque Frixura sancti zeli circa monasticam perfectionem excussit cor ejus, ut terrori et exemplo minoribus, venerationi vero et amori fuerit majoribus.* Vide *Frixorium.*

¶ **FRIZIUM,** Fimbria, *Frange.* Vita S. Raynerii tom. 3. Junii pag. 450: *Tunc illa aspiciens Frizium, quod erat in taxellis mantelli sui, recognovit suum esse mantellum.* Vide *Fresium.*

¶ **FRO,** pro *Frocus,* Jus viariæ, ut videtur. Arestum Parlamenti Paris. ann. 1331. ex Archivis Monasterii Bonævallis: *Habendi aubenagia et bona bastardorum, habendique jurisdictionem du Fro, de latrone, traditorum et de fractura domorum sive de die sive de nocte.* Erit f. qui pro *Fro* pro *Furto* scriptum malit.

° Chartul. eccl. Carnot.: *Jura ipsius... in possessionibus, censivis, domibus, feodis, retrofeodis,... Frocis, justitiis, jurisdictionibus, etc. Fro,* eadem notione, legitur in Charta ann. 1314. ex Chartul. S. Mart. Pontisar. fol. 56: *Disoit* (le maire de Pontoise) *ledit lieu estre Fro de ville et à eux... appartenir la justice appartenant à voierie. Certaines maisons, qui sont sur le Froc de la ville,* in Arest. ann. 1360. ex Chartul. 23. Corb. Vide *Fraustum.*

FROBERGA, Ensis, gladius. Le Roman de *Garin de Loherans:*

Buegues li Dus desor un drap se sist,
Il vest l'aubert, lace l'iaume gentil,
Bien fu armé, nul home si ne vit,
Froberge pant à la selle d'or fin,
Ceinte à une autre, qui de Colougne vint.

Infra:

El cors li boute Froberge au pont d'or fin.

Alibi:

Et Biatrix li ceint le branc forbi,
Ce fu Froberge la bele au pont d'or fin.

Idem Poëta:

Trest Froberge la bele au pont d'or fin.

¶ **FROCARIUS,** Viarius curator, præfectus, Gall. *Voyer,* alias *Froqueurs.* Arestum Parlamenti anni 1304. in Tabulario S. Richarii: *Super quibusdam injuriis per dictam villam Frocario dicti Monasterii suum officium exercenti.* Hujus est viarum curam habere, invigilare ne quis in urbe ædificium ruina aliove casu lapsum suscitet absque licentia, fenestram vel portam novam faciat, etc. *Seigneur Froquier,* dicitur ibidem. Vide *Frocus* post *Fraustum,* et *Viarius* suo loco.

° Unde nostris *Froquier.* Reg. *Olim* parlam. Paris. ad ann. 1315. fol. 135: *Icelles religieuses disoient que li habitans de la ville ne pouvoient édifier, faire, refaire... esdiz fros sans prendre congé au Froquier de ladite église.* Vide *Fro.*

¶ 1. **FROCCUS,** FROCHIA, FROCUS, Vestis monastica. Vide *Flocus.*

¶ 2. **FROCCUS,** FROCUS, Terra inculta. Vide in *Fraustum.*

° **FRODAGIARIUS.** Vide mox *Frodagium.*

° **FRODAGIUM,** Pabulum equorum; unde *Frodagiarius,* qui illud exigit. Chartul. S. Sergii Andegav. inter Probat. Hist. Sabol. pag. 354: *Postmodum vero Frodagiarii comitis requirebant Frodagium de cimiterio cujusdam ecclesiæ de Bellovalle... Comes... Frodagiario... mandavit ut de cimiterio S. Martini de Bellovalle, hoc est Aïs, non requireret ulterius fodrum.* Vide supra *Fodrum.*

° **FRODATUS,** Pellitus, Gall. *Fourré.* Chron. Estense ad ann. 1385. apud Murator. tom. 15. Script. Ital. col. 512: *Die viij. Octobris quoddam bravium velluti rubei, Frodatum de vario cum tribus frixis,... apportatum fuit, etc.* Vide *Foderatus.*

° **FRODIUM,** Supellex, quidquid in re domestica necessarium est. Comput. ann. 1479. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 337. col. 2: *Solverunt... duobus viris, qui illa nocte custodierunt chariotum oneratum in carreria publica Frodiis et bonis dictorum quinque mecanicorum, etc.* Vide supra *Foirragium* et infra *Froyre.*

FRODMORTELL. Charta Adelstani Regis Angliæ in Monast. Anglic. tom. 1. pag. 173: *Et concedo eis curiam suam de omnibus querelis,... et judicium suum pro Frordmortell, et quod homines sint credendi per suum ya, et per suum na.* Vox confecta forte ex Saxonico, f r e o, *liber,* et m o r d d æ d, *homicidium, mordrum,* id est, judicium de homicidio viri liberi.

¶ **FRODUM.** Vide *Fodrum.*

° **FRODUS,** Ager incultus, qui urbi vel castro adjacet. Charta ann. 1278. apud Murator. in Antiq. Estens. pag. 182: *In primis dicimus, quod locus, qui dicitur Pantiodia, et mons Ylicis, cum portu et piscatione sua, et Curatia, et castrum de Trebiano, cum Frodo et pertinentiis suis, pertinent ad jus episcopi et episcopatus.* Vide supra *Fro.*

¶ **FROEDUM,** pro *Fredum,* Mulcta vel exactio in judiciis, legitur in Maceriis Insulæ Barbaræ tom. 1. pag. 50. Vide *Fredum* 1.

¶ **FROIRADURA,** Gall. *Doublure.* Statuta Massil. lib. 2. cap. 42: *Nemo audeat... facere nisi tantummodo duplices vestes, et illas laneas, et nullatenus sericas, nisi forte in Froiradura pallii.* Vide *Fodratura.*

¶ **FROIRATUS,** *Foiradura* ornatus, ibid. cap. 39: *Item, de gardacors,... vel sobrecot Froirato cum penna, vel serico, etc.* Occurrit ibi non semel. Vide *Foderatus.*

¶ **FROIRE,** Idem quod *Froiradura,* ibidem: *Item, de mantello panes cum frezio, vel veta, vel profilo cum sendado, vel cum penna, vel cum Froire 11. sol.* Pluries ibi occurrit. Vide *Fres.*

° **FROISSARE,** Plagis contundere, a Gallico *Froisser, meurtrir.* Lit. remis. ann. 1361. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 225: *Qui supplicans inde recessit, vultu suo, mediantibus dictis ictibus, Froissato.*

FROMAGERIA. Vide *Formaticum.*

° **FROMAGERIUS,** Qui caseos vendit, nostris alias *Fourmagier.* Lit. remiss. ann. 1408. in Reg. 163. Chartoph. reg. ch. 76: *Cum Guillelmus Voleius Fromagerius... caseos suos in platea loci de Laurano venderet, etc.* Reg. sign. *Pater* Cam. Comput. Paris. fol. 252. r°.: *Fourmagiers... paieront... pour la somme de fourmages ij. den.* Vide supra *Formagiarius.*

° FROMAGERIUS, adject. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 208. r°. Ch. ann. 1263: *Juxta parvam grangiam Fromageriam.* Sed legendum, *Fromentariam.* Vide *Fromentum.*

° **FROMAGINUM,** Præstatio ex caseis, quæ sæpius pecunia redimebatur. Charta Petri de Autolio senesc. Carcass. ann. 1256. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 490: *De Fromagino et caulagio, quinque solidos.* Assis. comit. Fuxa in Reg. S. Ludov. fol. 112: *Item Fromaginum, tres solidos.* Charta ann. 1318. in Reg. 56. ch. 511: *Item pro Fromagine et ovino debitis antea domino regi, x. solidos.* Redit. castri Mont. mirab. ann. 1320. in Reg. 61. ch. 358: *Item in corrogiis et Fromaginis, quæ faciunt homines dictorum locorum, xiv. sol. x. den. Turon.* Charta ann. 1340. in Reg. 72. ch. 178: *Item octavam partem pro indiviso ovini et Fromagini dictæ villæ, quæ extimatur valere quatuor solidos, quatuor denarios Turon. annui redditus.*

° **FROMATGEUM,** Eadem notione. Charta ann. 1266. ex Archiv. reg. Tolos.:

Noverint quod cum religiosus vir dom. Hilbertus, prior domus sive monasterii de Casciano Biterrensis diocesis, conquerendo assereret... servicia infrascripta fuisse hominibus dictæ villæ imposita indebite et injuste, videlicet guidagium, gallinagium, palhea, ovea, Fromatgea, etc. Vide *Fromatgium* in *Formaticum.*

° **FROMINATUS**, Fractus, ruptus, Proces. crimin. contra habitat. Venciæ ann. 1488. ex Tabul. Venc.: *Invenerunt tectum fere Frominatum et dirruptum.*

¶ **FROMENTEIA**, Pollenta frumentaria, Gallice *Fromentée, Bouillie.* Transactio inter Abbatem et Monachos Crassenses ann. 1351. ex libro viridi fol. 53: *Singulis diebus Dominicis Quadragesimæ dat D. Abbas Conventui... unam quarteriam frumenti boni et pulchri, quod frumentum decoquitur tunc in olla coquinæ Conventus supradicti, et fit de eo cibus qui dicitur Fromenteia.*

FROMENTUM, pro *Frumentum*, quo modo *Froment* dicimus, in Formulis Baluzianis 11. 12.

¶ **FRON.** Vide *Sacrale opus.*

FRONCHUSE. Vetus Charta Germanica in Metropoli Salisburgensi tom. 3. pag. 319: *Census eorum prædiorum subter notatur. Mittelsten solvit* 14. *modios siliginis,... sex pullos, duos anseres, porcum saginatum, Fronchuse* 62. *halbfrisch. vel* 16. *den.*

¶ Fronochuste, Eadem notione, Pondus publicum, *Fron* quippe publicum sonat. Acta Murensis Monast. pag. 38: *In festivitate S. Andreæ dabit etiam duos porcos, qui tres solidos Fronochuste appendant, qui solidi novem solidos monetæ de Thurego habent.*

°° Fronchust. Chart. ann. 1175. apud Graff. in Thesaur. Ling. Franc. tom. 4. col. 517: *De redditibus episcopi solvitur frumentum statuto jure in festo S. Michaelis accipiendum publica exactione, quod vocatur Fronchust.*

¶ **FRONCIATUS**, Rugatus, sinuatus, Gall. *Froncé*, in Statutis Diœcesis Ebroic. ann. 1576. ad calcem libri Johannis Abrinc. de Offic. Eccl. pag. 22: *Nec etiam indusia laciniosa et sinuosa seu camisias, quas dicimus Fronciatas.* Vide *Fronssatus.*

¶ **FRONCICA**, Sinus, Gall. *Fronceure.* Capitulum gener. MS. S. Victoris Massil. ann. 1378: *Statuimus quod nullus portet vestes inhonestas, scilicet oppellandas, vel cocardias, Froncicas aut cum esclari, cum manicis largis, ultra modum, etc.* Vide *Fronsitura.*

° **FRONCINA**, Pergamenum ex pelle vitulina, forte quod *Fronciatum* seu rugatum sit, ita appellatum; nisi legendum putes *Francina.* Vide *Francenum.* Inventar. ann. 1324. inter Probat. Hist. Autiss. pag. 297. col. 2: *Item, Decretales partim in Froncina et partim in pergameno caprino cum apparatu ordinario.* Pluries ibi occurrit.

° Hinc vocem *Fracon* in Vita S. Isabellæ, cujus editor significationem ab eruditis Gallis frustra se quæsivisse declarat. tom. 6. Aug. pag. 800. col. 2. accersere et explicare aggressus est quidam in Mercur. Franc. mens. April. ann. 1747. pag. 55. ubi flagellum *de Fracon*, quo, virgarum communium loco, corpus suum cruciabat S. Isabella, ex *Froncina* seu pergameno confectum opinatur. Quam longe vero a genuina vocis notione aberraverit ille, probavit alter in eod. Mercur. mens. Jun. tom. 2. pag. 82. ex Diction. *de Lemery*, in quo *Fracon* vel *Fragon*, Normannis inferioribus etiam nunc *Fraijon*, est Bruscus, vulgo *Le petit houx*, ex quo flagellum compositum, virgis communibus multo asperius fuisse facile conjicitur; quod loco ex vita S. Isabellæ allato apprime convenit. *Fregon* dicitur apud Guignevil. in Peregrinat. humani gener. MS.:

> Il y croissoit hous et Fregons,
> Bos espineus plains d'aguillons.

° **FRONDA**, Funda, Gall. *Fronde*, Ital. *Fromba.* Stat. crimin. Saonæ cap. 27. pag. 54: *Statuerunt quod pueri... Frondis ad jacendum lapides quomodolibet non utantur; et si cum Frondis vel lapidibus, etc.* Vide *Fundabulum.*

1. **FRONDARE**, *Purgare, putare*, Papiæ. *Frondes* avellere. *Frondator, putator*, eidem. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Frondare, Feuilleter, faire feuillu. Frondator, Effeuilleur, cueilleur de feuilles, ou qui chante par feuille, ou un oiseau qui fait son nit de feuille.*]

° 2. **FRONDARE**, Frondes sculpere. Lit. remiss. ann. 1348. in Reg. 125. Chartoph. reg. ch. 301: *Johannes Socherii Anicio rediit visurus patrem suum, credens per eum in arte vel usu frondis seu Frondandi in aurificio edoceri; sed quia dictus pater suus ei dictam artem vel usum Frondandi docere noluit, etc.*

° **FRONDE**, vox Germanica, Jumentorum vel plaustrorum præstatio. Charta ann. 1367. tom. 2. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* col. 1: *Ad reficiendum vero prædictum molendinum in ædificiis et tecto, quociens opus erit, præfatus dominus noster et nos tenebimur communiter; sed vecturas et angarias, dictas Fronde, ad hoc necessarias, nos Cuno archiepiscopus supradictus procurabimus.* Vide *Angariæ.*

° **FRONDERE**, *Branchir, avoir branches. Frondatus, branchu.* Glossar. Gall. Lat. ex Cod reg. 7684. Vide *Frondare* 2.

FRONDEVOLA. Vide *Fundabulum.*

⁎ **FRONDICO**, [idem ac frondesco. Agnoscit hujusmodi verbum *Eutyches gram-mat. p.* 2161. *Putsch.*, sed nullam affert Latini scriptoris auctoritatem.]

FRONDOSITAS, *Abandantia frondium*, Ugutioni. [°Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Frondositas, abondance de branches.*]

¶ **FRONENEZZE**, Rete publicum, communitatis, in lib. Sal. Monast. Ebersheim. cap. *Judicium piscandi*, apud Schilter. in Glossar. Teuton.

° *Fronchigne* et *Fonchine*, Instrumentum piscatorium, in Lit. remiss. ann. 1454. ex Reg. 187. Chartoph. reg. ch. 210: *Ung baston emmanché de fer, nommé Fonchigne, de quoy on pesche.* Infra: *Fonchine.*

¶ **FRONHOF**, Curia publica. Liber redituum Episc. A. apud eumdem Schilter.: *Item habet ibidem Curiam publicam, quæ dicitur Fronhof, solventem singulis annis* XXXVI. *quartalia siliginis.* Vox ejusdem originis ac *Fronchuse.* Vide in hac voce, [°° et Haltausii Glossar. German. eadem voce col. 540.]

FRONIMUS, ex Græco, φρόνιμος, Prudens. Papias: *Fronymus, sapiens, nomen: bene ergo Fronestatus, sapientissimus.* Gloss. Ælfrici: *Fronimus*, vis, i. sapiens, prudens.

° **FRONITRIX**, Coriarii uxor. Vide infra *Frunitor.*

¶ **FRONOCHUSTE.** Vide *Fronchuse.*

FRONOMEN, [Publicæ mensuræ species, a *Fron* publicus.] Acta Murensis Monasterii pag. 38: *Hombarius autem, qui plenum habet mansum, debet singulis annis dare* 4. *maltra de spelta, et sex de avena, talis mensuræ, quæ ad hoc constituta est, quæ vocatur Fronomen.*

FRONS. Ad Frontem, Gall. *De front*, Junctis lateribus. Stat. ann. 1358. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 232. col. 2: *Ordinetur quod... gentes armorum equitum possint libere per corsseriam prædictam, saltim quatuor eques ad Frontem, equitare et discurrere.*

¶ **FRONS** Festa, arbor maialis. *Frondem festam figere*, Gall. *Planter le May*, apud Guillelm. *de Jaligni* in Histor. Caroli VIII. ad ann. 1489. Edit. Gothofridi pag. 77. Vide *Frontes.*

¶ **FRONSATA** Vestis, Sinuata. Concil. Paris. celebratum ann. 1346. cap. 2. tom. 2. Hist. Meld. inter Instr. pag. 222: *Utentes palam* (beneficiati et monachi) *per viam incedendo vestibus Fronsatis, nimium fissis, etc.* Occurrit etiam apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 377. 480. 1075. 1642. et alibi. Vide *Fronssatus* infra.

¶ **FRONSITURA**, Sinus, ruga, Gall. *Pli, Fronceure.* Capitul. gener. MS. S. Victoris Massil. ann. 1506: *Vestes... sine riveto, plicaturis seu Fronsituris, etc.* Vide *Fronica.*

¶ **FRONSITUS**, ut mox *Fronssatus*, in Concil. Tarraconens. ann. 1591.

FRONSSATUS, Rugatus, sinuatus, a rugis frontis, Gall. *Fronsé*: in Concilio Senonensi ann. 1346. cap. 2. [*Fronce* nostri pro ruga, Gall. *Ride* usurpant. Le Roman *d'Athis* MS.:

> Le front fist hault, plain et pollit,
> Fronce n'y ot grant ne petit.]

° Et *Fronche.* Le Roman *de la Rose* Ms.:

> Tous estoit ja ses vis fletris,
> Qui fu jadis souef et plains,
> Or estoit tout de Fronches plains.

Bestiar. Ms. ubi de Crocodilo:

> De sa couane seulement
> Soloit on faire un ongement
> Les vielles femmes s'en ognoient;
> Par tel ongement s'estendoient
> Les Fronces dou vis et dou front,
> Et pluiseurs encore le font;
> Mais puis que la sueur lor vient,
> Sachiés que nul preu ne lor tient.

Quæ in Bestiario Latino cap. 22. sic exprimuntur: *Stercus ejus* (crocodili) *sit unguentum, unde vetulæ et rugosæ meretrices facies suas perungunt, fiuntque pulchræ, donec sudor defluens lavet.*

FRONTALE, Προμετώπιον, in Gloss. Gr. Lat. MS. Edit. Προμετωπίδιον, Gloss. Lat. MS. Reg.: *Mitra, vitta, Regalis corona, Frontalis, seu Amictus.* [Gloss. Græc. Lat.: Κεφαλόδεσμος, *Frontale, capitale.*] Vox Livio lib. 37. usurpata. [°° Vide Glossar. med. Græcit. in Κεφαλαρέα et Κεφαλοδέσμιον col. 641. 642.]

Frontale, et Frontalis, Lindwodo est *Apparatus, pendens in fronte altaris, qui apparatus alias dicitur Palla.* Durandus lib. 1. Ration. cap. 3. n. 32. *Frons altaris aurifrisio ornatur, etc.* Chronic. Gemblacense pag. 528: *Fecit tabulam argenteam,... Frontale quoque ad altare S. Exuperii Martyris.* Provinciale Ecclesiæ Cantuar. lib. 3. tit. 27: *Frontale ad magnum altare, cum tribus tuellis, etc.* Charta Cinduasinthi Regis Gothorum in Hispania, æræ 683. apud Anton. de *Yepez* in Chronico Ordinis S. Benedicti: *Offerimus vasa altaris, calicem argenteum et pateram, Crucem argenteam similiter deauratam: vestimenta altaris omnia ad plenum, sive Frontalia, sive principalia, etc.* Alia Ordonii Regis æræ 960. apud eumdem tom. 3: *Vestimenta altaris, Frontales, pallas, velos principales, qui*

inter vestibulum et altare dependent, etc. Alia Sisnandi Episcopi Iriensis æræ 952. apud eumdem tom. 4: *Ministeria Ecclesiæ, id est, calicem argenteum, Crucem argenteam, signos, Frontales, pallas, vellos, et alios duos calices, etc.* Charta Aldegastri, filii Sylonis, Regis Ovetensis, ann. 781. apud Sandovallium: *Et una cruce de argento, et duas de ligno, et quatuor Frontales de serico, et duas campanas de ferro, etc.* Alia Ferdinandi Magni Regis æræ 1101. apud eumdem Yepez tom. 6: *In prædicto loco ornamenta altariorum, id est, Frontale ex auro puro, opere digno, cum lapidibus, smaragdis, safiris, et omni genere pretiosis et olovitreis: alios similiter tres Frontales argenteos singulis altaribus, etc.* Alia ejusdem Regis: *Frontales tres auro fusos.* Charta æræ 1111. apud eumdem Yepez tom. 6: *Item ministeria, Frontale argenteo et exaurato, et retrofrontale argenteo pensante solidos quingentos.* Ibidem: *Frontale Grezisco, casulla. Grecisca una, etc.* Charta Ferdinandi Imper. Hispaniæ æræ 1191. apud eumdem tom. 7: *Tres Frontales, duos de ciclaton: infulas 3. unam de ciclaton, etc.* Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Londinensis ann. 1295: *Unum Frontale de nigro sameto, cum barris et vineis de aurifrigio bono, ad majus altare. Item aliud Frontale strictum, cum pluribus diversis scutis: et in medio breudantur imagines Crucifixi, Mariæ et Joannis,... ad idem altare.* Alibi: *Item Tabula Frontalis et superfrontalis bene depicta,... pannus Frontalis de Baudekino, et pannus superfrontalis de rubeo cendato cum turrilibus et leopardis deauratis.* [Testam. ann. 1344. in Tabular. S. Victoris Massil.: *Ornatus altaris, ut Frontale de opere Anglicano quod habeo eidem ecclesiæ tribuatur.* Adde tom. 4. Monarchiæ Lusitanæ pag. 260. etc.]

¶ Frontalium. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii tom. 3. pag. LXXII: *Hoc idem esse in nostra capella præcipimus; necnon tuabolæ et cuzini et Frontalium et alia, de quibus in Ecclesia copiose haberi nostræ intentionis est.*

¶ Frontallum, Eadem notione. Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 43: *Hunc censum emit Gaufridus Cellerarius de argento, quod remanserat de Frontallo S. Dompnoli ad opus Ecclesiæ perpetualiter remanendum.*

¶ Frontella. *Frontellam altam et Frontellam bassam de velvet rubeas cum foliis aureis brouderatas* Abbatiæ S. Dionysii tradidisse dicitur Henricus V. Rex Angliæ ann. 1425. apud Rymerum tom. 10. pag. 346.

Frontellum, vel Frontellus, ex Gall. *Fronteau.* Synodus Exoniensis ann. 1287. cap. 12: *Frontellum ad quodlibet altare.* Statuta Walteri Archiep. Eborac. ann. 1250. et Synodus Mertonensis ann. 1300. cap. 4: *Frontale ad magnum altare.* [Inventarium Ecclesiæ Noviom. ann. 1419: *Item unum paramentum altaris, videlicet Frontellum et dossellum de bougueranno albo et nigro.*]

¶ Frontale, Pars anterior cujusvis rei. Gesta Episcop. Cenoman. apud Mabill. tom. 3. Analect. pag. 391: *Isti anuli appositi sunt de mandato ipsius Episcopi ad Frontale capsæ beatissimi Juliani.*

FRONTARIA, Fronteria, Gall. *Frontiere,* Regni aut Provinciæ cujuslibet limites. Lucas Tudensis æra 1273: *Catholici viri strenui de Frontaria Maurorum, etc.* Charta Raimundi D. Alesti ann. 1217. in 30. Regesto Tabularii Regii Ch. 20: *Et vos haberetis guerram in Frontaria nostra, etc.* Occurrit præterea in Testam. Ranimiri Regis Aragon. æræ 1099. apud Innocentium III. in Epist. edita a Catello in Comit. Tolosan. pag. 258. Petrum de Vineis lib. 2. Epist. 58. [Acherium Spicil. tom. 10. pag. 244. Marten. tom. 2. Anecd. col. 1393. D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. pag. 210. et 296. Menester. Hist. Lugd. pag. 135.] etc. Vox Agrimensorum recentiorum, quibus *Frons* agri ea pars dicitur, quæ obversatur agro alteri. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ ann. 1247. fol. 31: *Et adhuc debet cum suis expensis mundare ipsum publicum meatum, ut aquæ inde transire valeant libere, quantum Frontaria, sive afrontatio suarum domorum tenuerit.* [Charta Aldefonsi Reg. Castellæ ann. 1181. apud Baluz. Histor. Tutel. col. 493: *Cum ingressibus et egressibus, cum terminis et Frontariis, etc.*]

Fronteram Tenere dicitur Princeps, qui castra sua in finibus principatus contra hostes suos locat, tenet, et iis sese opponit. Charta Aldefonsi Regis Aragon. apud Martinezium in Hist. Pinnatensi lib. 5. cap. 24: *Quod fecit mihi cum suis Abbas S. Joannis apud Monregal, quando ibi tenebamus Fronteram, etc.* Speculum Historiale MS. Joannis Abbat. Laudun. scriptum ann. 1388. lib. 11. cap. 5: *Puis il lui commanda, qu'il prinst deus cens hommes, et allast à S. Omer, et illec Tenist la Frontiere contre les Flamens.*

¶ Fronteria, id quod Justiniano lib. 2. Institut. tit. 1. § 22: *Modus latitudinis cujuscumque fundi, quæ prope ripam est.* Statuta Arelat. MSS. art. 162: *Si aliquis habet Fronteriam in riparia Arelatis, ubicumque sit, et voluerit eam plantare, levatarii illius territorii teneantur, etc.* Et art. 188: *Omnia impedimenta via* (viarum) *quæ sunt a capite pontis Rodani usque ad portum civitatis removeantur, et quod quisque dimittat tertiam partem Fronterie, pro justa a capite pontis usque ad dictum portum civitatis.* Divisio bonorum terræ vicecomitalis Massil. inter DD. Roncelinum, Ugonem de Baucio et Giraudum Ademari ann. 1212: *Habet coquina staris ejusdem castri, quæ erat Vicecomitum Massiliæ, et retrocurtis et medietas turris ejusdem staris, et Fronteria turris ex parte Ecclesiæ, et superior fascia majoris condaminæ, quæ est juxta faciam rotundam riali in medio... sala et omnes domus quæ sunt juxta prædictam salam, et totam Fronteriam sicut extenditur usque ad barium, quod claudit meta.* Statuta Massil. lib. 2. cap. 1. § 14: *Creditor possit accipere quamcumque partem in re illa voluerit in tantum quantum res illa extenditur in profundum, usque ad satisfactionem sui debiti tantum, dum tamen totam Fronteriam rei non accipiat, nisi Fronteriam contingentem partem quam sibi dari petierit, et dum tamen illud accipiat ab uno latere.* Vide *Fronterium* 1.

¶ **FRONTATUS.** Charta ann. 1321. tom. 2. Instr. Hist. Paris. pag. 528: *Deffunctus Mathæus de Londres, tempore quo vivebat, tenebat quamdam domum sitam Parisius super ripperia portus S. Landerici, tenentem ex una parte de long ad domum Lamberti le Buschier, et ex alia ad domum dictorum conjugum, contiguam seu Frontatam in se ad vicum de Glatigneyo.* Id est, habentem a Fronte, Gallice *Posée de front,* vel *faisant face.*

¶ **FRONTERIA,** Ornamentum muliebre. Charta ann. 1473. in Tabular. S. Victoris Massil.: *Unam Fronteriam perlarum.* Statutum Universitat. Massil. ann. 1381: *Quod nulla mulier aliqua audeat de cetero... portare coronas, garlandellum, Fronteriam, nec capellum auri, argenti seu perlarum.* Vide *Frontaria.*

* Quod frontem decoraret sic dictum, nostris, *Fronteau, Frontel* et *Frontiere,* Contract. matrim. ann. 1358. apud Salern.: *Fronteriam unam magnam de auro, perlis et aliis lapidibus pretiosis, pro unciis quadraginta.* Formulæ Mss. ex Cod. reg. 7657. fol. 48. r°: *In una Fronteria perlarum, uno anulo auri cum perlis.* Inventar. ann. 1393. inter Probat. tom. 3. Hist. Burg. pag. 170. col. 2: *Un Fronteau d'or a blanches violettes, ou il y a deux balays.* Contract. matrim. ann. 1383. in Reg. 126. Chartoph. reg. ch. 109: *Item doit ledit Regnault livrer à ladite Marguerite pour ledit mariage une bonne robe longue d'escallate bien fourée, un bon chaperon selon la robe, une pelisse de gris ensuiant, une bonne sainture, une bourse, un coustel, un espinglier, un chappel, un offroy, un Frontel. Un petit Frontel de perles,* in Lit. remiss. ann. 1404. ex Reg. 159. ch. 213. Aliæ ann. 1460. in Reg. 190. ch. 86: *Une Frontiere à espousée garnie de perles.* Hinc *Frontelet* dicitur fascia, qua utuntur moniales, in Stat. Mss. monial. congregat. Casalis Bened.: *Par dessus leurs couvrechefs un voille noir avec Frontelet et barbettes.*

* 1. **FRONTERIUM,** Pars agri, quæ obversatur flumini, vel agro alteri. Stat. Avenion. ann. 1243. cap. 104. ex Cod. reg. 4659: *Nullus de riperia Duranciæ vel Rodani truncum, vel rastegam, vel ligna audeat arripare vel levare, nisi ille cujus in ripparia Fronteria fuerint applicata.* Hinc *Frontoyer,* Litus radere, vulgo *Cotoyer.* Froissart. vol. 2. cap. 169: *Les Anglois avoient sur la mer jusques à six vingts vaisseaux chargez de pourveances, qui les suivoient Frontoyant Angleterre.* Vide *Fronteria* in *Frontaria.*

* 2. **FRONTERIUM,** Pannus, quo *frons* seu pars anterior altaris ornatur, nostris *Frontier.* Inventar. S. Capellæ Paris. ann. 1363. ex Bibl. reg.: *Item Fronterium cum dorserio antiquum pro altari revestiarii... Item unum aliud Fronterium album antiquum cum dorserio ad lilia. Item unum aliud Fronterium rubeum cum dorserio de broderia ad ymagines.* Aliud Gallicum ibid.: *Item un Frontier et dossier anciens pour l'autel du revestiaire... Item un autre Frontier et dossier rouges a ymages de broderie.* Inventar. jocal. ann. 1408. inter Probat. tom. 3. Hist. Burg. pag. 217. col. 2: *Un cothidian de chapelle garni de chazuble à un orfroi de brodeure à Apostres, de Frontier, doussier, etc.* Vide *Frontale.*

¶ **FRONTES,** Agrimensoribus dicuntur campi parallelogrammi latera breviora; longiora vero nude laterum nomine donantur. Charta anni 1032. inster Instrum. tom. 2. novæ Gall. Christ. col. 232: *Est autem inter consortes de uno latere flumen, quod nominatur Lupus, et de alio latere rivus Malvani, et de retro Fronte mare magnum et de alio Fronte mons.* Observandum vero, ubi de fluminibus sermo fit, regionem a qua defluunt tergum dici, Frontem quo fluunt.

* **FRONTHERIUM,** Ejusdem originis ac *Fronterium* 2. pro lecti ornamento. Inventar. ann. 1476. ex Tabul. Flamar.: *Item plus unum alium lectum parvum,... cum suo arcalecto positum coralli, et cum suo supercœlo telæ munito, Frontherium fili lini.*

¶ **FRONTICIPIUM,** Principium. Miracula S. Bertini sæc. 3. Bened. part. 1.

pag. 132: *Martyres Fuscianus et Victoricus in Fronticipio Christianitatis incolarum terræ primariam feruntur ibi construxisse Ecclesiam.*

¶ **FRONTINERE.** Janus Laurenberg. in Supplem. Antiquarii: *Frontinet*, πτεύσσεται, *Alas movet, volaturit.*

1. **FRONTISPICIUM**, Frontis hominis inspectio. [Johannes de Janua addit: *Unde et anterior pars Ecclesiæ Frontispicium dicitur.* Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Frontispicium, Frontiere, la partie devant de l'Eglise.*] Will. Malmesburiensis lib. 1. de Gest. Pontif. pag. 205: *Quod ille statim vivacitate sensus intellexisset, quantæ prudentiæ Lanfrancus esset ex dignitate Frontispicii et facie.*

° Fastigium. Chronic. Mutin. apud Murator. tom. 15. Script. Ital. col. 604: *Apparuit quædam crux rubea longitudine unius cubiti supra Frontispicium ecclesiæ beati Francisci de Assisio in aere, etc.*

2. **FRONTISPICIUM**, Idem quod *Frontale.* Inscriptio *Frontalis*, apud Anton. de Yepez, in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 6. pag. 125: *Nos Sancius Rex, Garciæ Regis filius, una cum Blanca conjuge dilectissima, hoc aureum altaris Frontispicium intemeratæ Virgini Mariæ offerimus, etc. Frontal* vertit idem *Yepez.* Vide *Frontale.*

¶ **FRONTO**, μετωπίας, Qui magna fronte est. Martinius ex Onomastico: in quo *Frontosus*, εὐρυμέτωπος, eadem notione.

¶ **FRONTOSE**, Impudenter, arroganter. Vita S. Catharinæ Senensis, tom. 3. April. pag. 953: *Apud Prælatos Ordinis Frontose denunciare.*

° Hinc nostris *Frontueusement*, eadem acceptione. Chron. S. Dion. lib. 1. cap. 11. tom. 5. Collect. Histor. Franc. pag. 244: *Moult folement et moult Frontueusement il demanda ceste chose. Faire Front*, Contra aliquem stare, niti, in Lit. remiss. ann. 1389. ex Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 80: *Le suppliant prist icellui sous-sergent par le nez entre les deux doiz prochains du poussier de sa main destre, en lui disant: Je te fays front.* Italis, *Fronteggiare*, eodem sensu.

FRONTOSUS, Impudens. Chronicon Mauriniacense lib. 1: *Eo vehiculo, quod vulgo Birotum dicitur, circumferri per Belsiam ad petendam annonam pie Frontosus non erubuit.* [*Frontosa quædam mulier*, in Vita S. Lidwinæ.] Ita *Frons* pro impudentia, audacia, in l. ult. Cod. de Episcopor. Judic. et alibi. Vide *Fronto.*

° **FRONTUOSUS**, *Qui a grant front*, in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. et in altero Lat. Gall. ex Cod. 7692. Vide *Fronto.*

¶ **FRONUM.** Charta anni 1237. ex Archivo Arelat.: *Poterunt Arelatenses extrahere Frona et castaneas.*

° **FRONZIA**, Funda, Gall. *Fronde.* Stat. Vercel. lib. 4. pag. 71. v°: *Item quod nullus major decem annis trahat per civitatem cum Fronziis vel cazafusto.* Vide supra *Fronda.*

FRORISTEUM. Tabular. Claromariscense in Hist. Guinensi pag. 126. [et apud Miræum tom. 1. pag. 192.]: *Ipsi etiam, quæ fodienda sunt, opportuno tempore fodiant, ne per eorum incuriam aliis damnum eveniat. Quod si contigerit,... 5. solidos pro Froristeo restituent.* Sed legendum videtur *Forisfacto.* Vide pag. 134.

° **FROSARIUS**, Viarius curator, a Gallico *Fros*, via publica, idem quod supra *Frocarius.* Arest. ann. 1368. 17. Maii in vol. 5. arestor. parlam. Paris.: *Et licet minores clamores antiquitus ad Frosarios jure præventionis una cum dicto episcopo* (Albiensi) *communes pertinerent, dicti tamen Frosarii a dicto episcopo tenebant quidquid habebant in civitate Albii.* Vide in *Fraustum.*

FROSCUS, [FROSTUS, FROUZUS, vel FROUZA.] Vide *Fraustum.*

° **FROSENCA**, *La casa de peregrini.* Glossar. Lat. Ital. Ms.

¶ **FROSSA**, haud scio an mendum sit pro *Trossa*, falcis; saltem ea notione videtur accipi in Statutis Massil. lib. 5. cap. 19. § 7: *Item, quicumque furabitur vites de nocte, vel de die de aliena,... solvat pro banno pro qualibet Frossa* x. *sol. et pro quolibet faxio* v. *solid.*

° Libert. loci Simpodii ann. 1339. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 96. art. 33: *De una saumata ollarum, de una Frossa, unum Turonensem, de qualibet prædictarum.* Vide mox *Froza.*

° **FROSTIUM**, Ager incultus et eremus, idem quod *Fraustum*, nostris *Frouste, Froustis* et *Froux.* Charta Joan. ducis Brit. ann. 1252. ex Bibl. reg.: *Dedimus... abbatiæ nostræ de Præcibus quoddam Frostium nostrum, situm in parochia de Guarranda,... ad plantandum ibi de novo vineas.* Rursum occurrit infra. Assignat. dotalit. Joan. reginæ Franc. ann. 1319. in Reg. 60. Chartoph. reg. ch. 69: *Item de Froux de Longavilla, sexdecim libras.* Charta ann. 1405. in Reg. feud. comitat. Pictav. ex Cam. Comput. Paris. fol. 22. v°: *Item tiens à mon domaine les Froustis, qui jadis fut harbergement, courtillages et appartenances, appellé la Papotiere.* Alia ann. 1423. ibid. fol. 73. r°: *Item une vigne,... laquelle est apresent Frouste.* Vide supra *Fresceium.*

° Hinc *Affrester*, ad *frostium* terminari, in Lit. admort. ann. 1464. ex Reg. 199. Chartoph. reg. ch. 424: *Trois leveures d'un festre de maison neufve couverte de tuille, seant audit Troyes en la rue de la grant taverne,... Affrestant de son long selon ladite rue.*

¶ **FROTARE**, a Gallico *Frotter*, Fricare. Chronic. Cornelii *Zantfliet* apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 182: *Femorale suum immundum sive alium quempiam pannum feculentum ac pulveribus sordidatum super vultum et genas supradictæ imaginis quotidie Frotabat, et irrisorie pertrahebat.*

° **FROTEZIA**, Arx, castrum, munitio. Homag. ann. circ. 1020. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 174: *De ipso castello qui dicitur d'Urban, neque de ipsas Frotezias, quæ ibi sunt aut inantea erunt, etc.* Vide supra *Fortecia.*

° **FROTTA**, vox Italica, Turba, agmen, acies. Annal. Estenses ad ann. 1409. apud Murator. tom. 18. Script. Ital. col. 1081: *Crescebant et aliæ Frottæ similiter adventantes, etc.* Haud scio an inde *Fronæ*, Grex, Gall. *Troupeau*, in Charta Ludov. comit. Nivern. ann. 1304. ex Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 346: *Item se uns Fronæ ou uns pars d'oueilles trespasse per eschapée, et est pris en autrui meffait, il sera en amende de deux soulz.* Sed legendum prorsus *Fouc.* Vide supra *Foucagium.*

° **FROURERIUS**, FROURESIUS, pro *Fourrerius*, Gall. *Fourrier*, qui regi vel magnatibus domos in urbibus parat. Comput. ann. 1362. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 250. col. 2: *Pro adventu domini nostri regis, domini consules una cum Frouresio regio... accesserant per villam, accipiendo a singularibus villæ lectos pro provisione domini nostri regis et gentium suarum.* Infra *Frourerius.* Vide in *Fodrum.*

° FROYRERIUS, Eadem notione, in Comput. ann. 1380. ibid. tom. 3. pag. 31. col. 1: *Solvi Raynaudo de Ros, Froyrerio domini senescalli, etc.*

° **FROXARE**, Fraudare, Ital. *Frodare.* Chron. Petri Azar. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 340: *Habebat iste Castellanus tres filios, nempe duos grandiores et unum parvum, omnes mercaturam bladorum in Bononia exercentes, quæ blada mittere sperabant Cumas, ut credo, sicut Froxando millies transmiserant.*

° **FROYERARE**, Munire, roborare. Consil. Massil. ann. 1328. ex Tabul. ejusd. urbis: *Item quod turris juxta portale portæ Gallicæ dupletur et Froyeretur de quatuor palmis.*

¶ **FROYRAGE**, Pabulum, Gall. *Fourrage.* Informationes civitatis Massil. de passagio transmarino in MS. Sangerm.: *Exportabit quodlibet vyssertum* xxv. *equos cum toto suo Froyrage.* Vide *Fodrum.*

¶ **FROYRE**, Eadem notione, sed latiori, ut supra vox *Fodrum.* Donatio anni 1317. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 167. col. 1: *Item fuit actum quod ipse D. Dalphinus teneatur et debeat emere Froyre et aisinas domorum et fortalitiorum locorum prædictorum de Medullione, de Buxo... quod et quæ nunc sunt in domibus et fortalitiis, et de ipsorum pretio ipsi D. Raymundo... solvere... et soluto ipsius Froyre seu ipsarum aysinarum pretio, nihilominus idem D. Raymundus ad vitam naturalem ipsius, et quantum fuerit in humanis, ipsorum omnium usumfructum habeat, sicut habet nunc in illis quæ habet, ita tamen quod ea vel aliqua ipsorum idem D. Raymundus non possit, nec debeat alienare, vel ad partes alias quovis modo, occasione vel causa transferre quod in ipsis domibus et fortalitiis, ut propria dicti D. Dalphini, debeant remanere.*

° Testam Ludov. comit. Valent. ann. 1345. ex Cod. reg. 6008. fol. 97. r°: *Item legamus eidem consorti nostræ totum Froyre nostri hospitii et totam vessellam nostram argenteam ad vitam suam; et post ejus mortem, volumus quod dictum Froyre ad dictum hæredem nostrum revertatur, et dicta vaissella hospitali pauperum Christi de Bavio erogetur.* Vide supra *Frodium.*

° **FROYRERIUS.** Vide supra in *Frourerius.*

° **FROZA**, ut supra *Frossa*, Fascis. Libert. Granat. diœc. Tolos. ann. 1291. t. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 22. art. 27: *De pelle vulpis, de una saumata ollarum, de una Froza, etc.*

° **FRUA**, Fructus, census, redditus, Gall. *Fruit, revenu*, Ital. *Frutto.* Stat. castri Redaldi lib. 1. pag. 20. v°: *De redditu et Frua dictæ terræ non aratæ, ut prædicitur, recipiat, et solum habeat medietatem ejus quod habuisset, si bene aravisset; residuum vero ad dominum terræ perveniat.* Vide infra *Fructuarium 2.*

¶ **FRUAGIUM.** Bulla Alexandri III. Papæ inter Instrum. tom. 4. novæ Gall. Christ. col. 190: *Decimam Fruagii de Parson et tertiam partem ejusdem nemoris cum terris et justitia, etc.* Haud sine probabilitate suspicantur Editores legendum esse *Finagium; Fruagium* tamen idem esse posset quod infra *Fructuagium.*

✱ **FRUALITAS**, [Actus fruendi, gaudia (conjugalia) (Inscr. Afric. ed. Renier, n. 3958.)]

° **FRUATIO**, Fruitio, usus fructus, Gall. *Jouissance*, Ital. *Fruizione.* Charta emphyt. ann. 903. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 144: *Proprie-*

tates seu donationes eidem venerandæ ecclesiæ vestræ dare atque persolvere debeamus pro Fruatione et fructificatione ipsis suprascriptis per omnique Indictione pensi nomine auri obtimi solidos septem in festivitate S. Vitalis tantum, ut dictum est, pensio persolvatur, sine aliqua tardietate vel mora. Vide infra *Frudiare.*

° **FRUCHA,** Annona fructuaria, quivis fructus. Comput. ann. 1479. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 338. col. 1 : *Pro quodam prandio facto et præparato in domo comuni,... exposuerunt tam in carnibus, pane et vino, ac Frucha, xj. sol. vj. den.* Vide *Frucheria.*

¶ **FRUCHARIA,** Massiliensibus *Frucherie,* Locus ubi fructus venduntur. Charta ann. 1469 : *In cariera Fruchariæ.*

° Gall. *Fruiterie.* Comput. ann. 1351. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 142. col. 2 : *Qui* (consules) *subito dimisso consilio recesserunt, pro timore magni incendii positi in hospicio quartoni Fruchariæ Nemausi.*

¶ **FRUCHERIA,** Annona fructuaria, quivis fructus, nostris *Fruitage.* Litteræ Petri Infantis Arag. ad Senescallum Provinciæ ann. 1332 : *Quadam vice ceperunt quedam coria, Frucherias et alias res et merces.* In quadam Recensione jurium dominicorum idiomate Provinciali scripta e MS. D. *Brunet* habetur : *Item cascuna Fruchiera fresca 1. d.* Nostris *Fruitiere,* Pomaria quæ fructus vendit.

° **FRUCHERIUS,** FRUCHERIA, Qui et quæ fructus vendit, Gall. *Fruitier* et *Fruitiere,* Ital. *Fruttaiolo.* Lit. Phil. VI. reg. Franc. ann. 1343. tom. 6. Ordinat. pag. 276 : *Lite pendente... inter sindicum capitulariorum Tholosæ... et quosdam Frucherios et Frucherias, etc.*

1. **FRUCTA,** pro *Fruita, id est, adepta.* Papias.

2. **FRUCTA,** Usus fructus. [° Vel forte idem quod mox *Fructera.*] [°° Fructus. Confer *Fructum.*] Chrodegangus in Regula Canonicor. Metensium cap. 32 : *Et ipsi Clerici de ipsis rebus, quas in precarias habent,... minuendi, aut vendendi, aut commutandi potestatem non habeant, excepto, ut diximus, de illa Fructa, vel quod ibidem laborare potuerint, viventes faciant quod voluerint.*

FRUCTA. In Capitulari Sicardi Principis Beneventani ann. 836. 24. caput est de *Fructa :* sed cum textus in MS. absit, haud facile est divinare, quid hoc verbum sonet.

¶ **FRUCTATUM,** pro *Frutetum,* Locus abundans fruticibus. Collectio antiqua Canonum pœnit. apud Acherium Spicil. tom. 11. pag. 70 : *Ne seges boni agricolæ zizaniorum mixta horrentibus Fructatis sordescat.*

° **FRUCTERA,** Prædium rusticum fructiferis arboribus consitum, vel unde fruges et fructus colliguntur. Chartul. S. Vict. Massil. : *Dant S. Victori et abbati Isarno unam Fructeram de ovibus in illis territoriis, absque censu et servitio.* Ibid. pag. 162 : *Isoardus vicecomes Gapicensis dat S. Victori et S. Genesio pascuum et patuum et unam Fructeram de ovibus in territorio de Dromone et Castroforti.*

¶ **FRUCTERIUS,** ut infra *Fructuarius,* in Legibus Palatinis Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii tom. 3. pag. XXXVII.

° **FRUCTETUM,** Locus abundans fruticibus, frutetum. Charta apud Meichelbec. tom. 2. Hist. Frising. pag. 38 : *Pascuas, venationes, umecta seu et Fructeta, etc.* Vide *Fructatum.*

° **FRUCTETUS,** Eodem intellectu, apud eumd. ibid. pag. 87 : *Tradidi cum uno Fructetu de genere arboris, unde nascentur milas.*

¶ **FRUCTIBILIS** TERRA, Frugifera, quæ fert fructum. Charta fundationis Bassacensis Abbatiæ ann. 1002. inter Instr. tom. 2. novæ Gall. Christ. col. 472 : *Ex altera autem parte (exsistunt) virgulta et horti, et vinea, et Terra Fructibilis usibus humanis satis apta.*

¶ **FRUCTIBULUM,** pro *Fundibulum.* Vide in *Biblia* 1.

°° **FRUCTICELLUS,** Fructus qualiscumque. Liber de Memoria B. Emmerammi apud Pertz. Script. tom. 4. pag. 555 : *Assimilantur arboribus, etsi necdum fructum, tamen folia habentibus, in quibus spes est Fructicelli, etc.*

° **FRUCTICOSUS,** perperam pro *Fruticosus.* Chronic. Sithiense tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 78 : *Quem locum a tempore Augusti desertum ipse Fructicosis sentibus purgaverat.* Vide supra *Fructetum.*

¶ **FRUCTIFICALIS** AGER, Idem qui frugifer, in Actis SS. Maii tom. 3. pag. 22.

° **FRUCTIFICATIO,** Fruitio. Vide supra *Fruatio.* [°° Alio sensu apud Tertullian. Vide Forcellinum.]

¶ **FRUCTUAGIUM,** Idem quod *Frucheria.* Codex Legum Norman. lib. 2. cap. 29. § 14. apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS. pag. 322 : *Similiter de pasnagiis, faisanciis et serviciis, que non annuatim, sed ex casu sive gratia eveniunt. Ex gracia ut pasnagia et cetera Fructuagia, que ex Dei gratia non singulis annis, sed aliquando ad humani sustentamentum generis effunduntur.*

° Nostris *Fruitage.* Lit. remiss. ann. 1379. in Reg. 116. Chartoph. reg. ch. 97 : *Icelle Jehanne s'entremettoit de vendre harens, Fruitages et porées.* Aliæ ann. 1387. in Reg. 132. ch. 171 : *Laquelle femme leur donnoit des noix et autres menues choses et Fruitages.* Adde Ordinat. reg. Franc. tom. 4. pag. 391. art. 7.

1. **FRUCTUARIA,** Vectigal ex fructibus. Testamentum Petri Comitis Sabaudiæ ann. 1268 : *Brennariam vero, Fructuariam et paleam, quam consuevimus percipere in Comitatu Sabaudiæ, totaliter quitamus.* [Vide *Fructuarius.*]

° 2. **FRUCTUARIA,** Officium in domibus regiis, cui *fructus,* imo et candelarum et ceræ cura incumbit, vulgo *Fruiterie.* Charta Phil. Pulc. ann. 1304. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 476. r°. col. 2 : *Ryolandus Brito valletus Fructuariæ Johannæ reginæ.* Vide *Fructuarius* 1.

° 3. **FRUCTUARIA,** Quæ fructus vendit. *Johanna du Celier Fructuaria regis,* in Memor. C. Cam. Comput. Paris. fol. 170. r°. Vide supra *Frucherius.*

¶ 1. **FRUCTUARIUM,** Pomarium, locus consitus arboribus frugiferis. Donatio facta Monasterio Moisiacensi ann. 7. Theodorici Regis Fr. apud Mabillon. tom. 1. Annal. Benedict. pag. 686 : *Dono... curtes nostras indominicatas cum Ecclesiis aut solariis, et viveriis, et Fructuario, piscatoriis, etc.*

° 2. **FRUCTUARIUM,** Fructus, redditus, census. Charta Rich. archiep. Bitur. in Chartul. S. Ursini Bitur. : *Necesse est nobis ex ipsis ecclesiis sic tractare, ut clerici Domino servientes ex Fructuariis ipsarum possint vivere, et Dominum nostrum in perpetuo collaudare. Frutage,* eodem sensu, in Pacto inter abbat. de Fonten. et Gauffr. *de Charni* ann. 1343. ex Reg. 79. Chartoph. reg. ch. 59 : *Item des Frutages des terres appartenant à nous religieux,... ledit chevalier, ne les aians cause de lui, ne pourront reclamer aucun droit.* Vide supra *Frua.*

1. **FRUCTUARIUS,** Officium in Domibus regiis : cui *fructus,* atque adeo candelarum et ceræ cura incumbit, in Ordinatione Hospitii S. Ludovici Regis ann. 1261. vulgo *le Fruitier.* [Liber niger Scaccarii pag. 351 : *Fructuarius in domo comedet, et* III. *den. hominibus suis.*] Officium ipsum *Fructuaria* dicitur. *Valet de la Fruiterie,* in Chron. Flandr. cap. 72. [Vide Hist. Dalph. tom. 2. pag. 394. ubi fusius de Officio *Fructuariæ,* et supra in hac voce. Apud Jurisc. *Fructuarius* est qui percipit fructus, non ut fundi dominus, sed tanquam usufructuarius; atque hac notione sumitur in Digesto et in Chartis non semel.]

✱ [Significat quoque *Fruitier* ut in Cart. N. D. Paris. III. 62. an. 1238 : « Super domo defuncti Richardi *Fructuarii* centum solidos. »]

° 2. **FRUCTUARIUS,** Qui usufructuario jure fruitur, nostris *Fruttuaire.* Instr. ann. 1400. apud Lam. in Delic. erudit. inter not. ad Hodoepor. part. 2. pag. 485 : *Durante tempore ipsarum locationum invitis et seu irrequisitis Fructuariis construxerunt certas capannas.* Et fol. 486 : *De primo dicendum est, quod sicut Fructuarius novum ædificium in fundo fructuario, invito proprietario, construere non potest, etc.* Charta ann. 1387. in Reg. Joan. ducis Bitur. ex Cam. Comput. Paris fol. 153. v° : *Après ladicte demission, ledit Mons. le duc de Berry entrera et sera receuz en foy et hommage, possession et saisine de l'usufruit et viage d'icelles terres pour joir et user des fruiz, proufiz et émolumens d'icelle sa vie durant, tout aussi plainement en toutes noblesses et prérogatives, comme s'il estoit plain seigneur et propriétaire desdittes terres, nonobstant que par la coustume, viagere et Fruttuaire n'en deust pas si plainement user.*

°° 3. **FRUCTUARIUS,** Qui merces in navem imponit. Passim in Legib. maritim.

FRUCTUATIONES PUBLICÆ, Publici proventus, tributa, in Charta Conradi Imp. ann. 1029. pro Ecclesia Æmonensi apud Ughellum.

FRUCTUM, pro *Fructus.* Capitulare de Villis cap. 20 : *Unusquisque judex Fructa semper abundanter faciat omni anno ad curtem venire.* [Supplem. Antiquarii : *Fructum hoc,* καρπός, *Fructus.*]

¶ **FRUCTUOSITAS,** Utilitas, apud Baluzium tom. 6. Miscell. pag. 343.

FRUCTUOSUS. Regula cujusdam Patris cap. 22. tom. 2. Regularum antiq. pag. 170 : *Fratribus, quibus habitatio in sterili terra, id est absque pane, et sunt in montanis, et Fructuosis, modicum lacte permittimus.* Ubi forte leg. *Frustuosis,* vel sane *Infructuosis.* Vide *Fraustum.*

° **FRUCTURA,** Procreatio. Stat. Mant. lib. 1. cap. 119. ex Cod. reg. 4620 : *Qui quidem quaragnum talem et equum de persona, forma et membrorum proportione, de viribus et sufficientia opportuna examinent diligenter,... et quemcumque diligenter examinatum ad Fructuram et prolis procreationem commodum esse crediderint, in guaragnum admittere debeant.* Vide supra *Formatio.*

°° **FRUCTUS,** Pretium pro onere navi imposito, Germ. *Fracht,* olim German. infer. *Frucht.* Chart. ann. 1361. apud Lappenb. Origin. Hanseat. pag. 491 :

Nec nautæ Fructus, nec naucleris precium debent solvi. Vide *Fretta* 2.

° **FRUCTUS** Biennales. Vide *Biennum.*

° **FRUDIARE**, Frui, fructus percipere, Ital. *Fruire*, unde *Frudium*, fructus, redditus. Charta ann. 1005. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 183 : *Concessimus... illud habendum, dominandum, possidendum, et omnia de ipso Frudio faciendum quæ volueritis.* Alia ann. 1035. ibid. col. 994: *Cunctam supradictam nostram concessionem prædictus domnus Adalferius abbas ejusque successores habeant et possideant, et Frudient, et de ipsis Frudiis faciant omnia quæ voluerint.* [°° Alia ann. 1043. apud de Blasio Series Princip. Salernit. pag. 76: *Diebus vitæ tuæ præfatam ecclesiam S. Angeli tenere debeas, et dominare, et possidere, et frudiare, etc.* Vide supra *Fruatio* et *Frugiare*.]

°° **FRUITARE**. Chart. ann. 957. apud Neugart. in Cod. Dipl. Alemann. num. 740. tom. 1. pag. 600 : *Donamus... omnem proprietatem nostram... cum omnibus, quæ ibi merito Fruitare debemus, ad monasterium S. Galli, etc.*

° Hinc *Affruitier*, pro Uti, in Reg. actor. capitul. eccl. Camerac. sign. O. ad ann. 1485 : *Adfin que les manans et habitans en la dicte cité* (de Cambrai) *aussi les fréquentans en ycelle se puissent mielx et plus aysiément Affruitier, appointier et concorder en leurs affaires et marchandises.*

¶ 1. **FRUGALITAS**, Ubertas, fertilitas, Gall. *Fertilité.* Acta Episcoporum Tullensium inter Anecdot. Marten. tom. 3. col. 1011 : *Inter innumera tantæ persecutionis damna, quæ sedulo perferebat,* (venerabilis Pibo) *curtem Tullensis Ecclesiæ juri debitam Bercheim nomine, honore quondam et Frugalitate opinatissimam, quam per fideles Regis amiserat, multis ante vitæ suæ terminum Ecclesiæ restituit per quinquennium.*

° 2. **FRUGALITAS**, Inopia, penuria. Willibaldus in Vita S. Bonifacii Mart. apud Mabillon. in Actis SS. Benedict. sæc. 3. part. 2. pag. 18 : *Magnam primitus mundi hujus penuriam ac Frugalitatem sustinuit, magnisque tribulationum angustiis coartatus, verbi Dei semina propagavit.*

° Quæ fuerit mensarum etiam regiarum frugalitas, docet non Stat. Ms. Jacobi I. reg. Aragon. ann. 1234 : *Statuimus quod nos, nec alius subditus noster, non comedamus in die nisi de duabus carnibus semel, et de una iterum possit fieri assatura, si aliæ assaturæ, ut hædi et porcelli, defuerint ; et de istis duabus carnibus non possint præparari, nisi in uno modo de una : verum salsæ vel sacræ* (l. fartæ) *vel venanticæ in istis duabus carnibus minime computentur.*

FRUGESTRUM. Vita S. Lupi Archiepisc. Lugdun. : *Quoniam auditus est in Frugestris, inventus est in campis silvæ, etc.* Campus frugibus ferendis idoneus.

FRUGIARE, Frui, in Charta Rogerii Ducis Calabriæ, apud Ughellum tom. 7. pag. 400.

✱ **FRUGIDEMIATOR**, [Messor. Dief.]

✱ **FRUGIDEMIUM**, [Messis ; spica calami. Dief.]

FRUGIFERATIO, Κάρπωμα, in Glossis MSS.

°° **FRUITARE**. Vide *Frudiare.*

¶ **FRUITERIUS**, ut supra *Fructuarius*, in Histor. Dalph. tom. 2. pag. 405.

· **FRUITIS**, *Vas aquarium, pro parvioribus.* Glossæ antiquæ.

° **FRUITOSUS**, Fructuosus, utilis, Ital. *Fruttuoso.* Charta ann. 1329. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 307 : *Ad censam perpetuam tradidimus... quandam ruetam foraneam, nemini, nec domino regi, nec aliter Fruitosam, sed totaliter inutilem.*

° **FRUMARE**, Fodere. Chron. Noriberg. ad ann. 1428. apud Oefelium tom. 1. Script. rer. Boicar. pag. 328. col. 1 : *Præceptum fuit omnibus... labore... in fossato, vulgo graben, et quicumque pro se fodere vel Frumare non voluit aut non potuit, alium pro se disponere cogebatur.*

¶ **FRUMEN**, *Monstrum, portentum,* τέρας, in Gloss. Lat. Gr. Sangerm. MSS. et in Supplemento Antiquarii ex Donato, *Frumen dicitur tractus gulæ, qua cibus in alvum demittitur;* Servio autem *Eminens sub mento gutturis pars ; Laryngem vocant Græci : Latini et Celsus Fauces.* Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Frumen, l'entrée de gueule.* Vide Isid. lib. 20. cap. 2. Jo. de Janua.

° Glossar. Cassin. ann. circ. 700 : *Frumen, pars gulæ, unde frumenta et fruges, a frumendo, hoc est vescendo.* Nostris, *Frume*, vulgatius *Frime*, Species. Mirac. B. M. V. Mss. lib. 1 :

> Et jasoit ce qu'il li anuit,
> N'en fait samblant, ciere, ne Frume,
> De son dos fait pour Dieu englume.

FRUMENTAGIUM, Præstationis agrariæ species, primitus ex *frumento*, deinde etiam ex ipsis vineis : *Droit de Fromentage*, de quo jure quædam attigit Raguellus. Charta fundationis Monasterii Omnium SS. in urbe Andegav. ann. 1049 : *In curte S. Dionysii perdonat Comes totum, et Frumentagium, et multonagium.* Consuetudines municipales *de Boisdecené* in Pictonibus : *Sciendum vero est, quod tales sunt (assentiones,) quod domini ipsius terræ debent percipere in ipsa Frumentagium, quem Mestivam feodalem vocant.* Charta ex Tabulario S. Laudi Andegav. pag. 88 : *Constanter asserebat, quod nullum Frumentagium penitus pro vinea illa habebat.* Tabularium S. Albini Andegav. : *Reddit 2. sextarios de Frumentacio, unum sextarium de forre, 12. denarios de friscengagio, etc.* Tabularium Absiense ann. 1223 : *Viginti sextaria frumenti annuatim reddenda de Frumentagio meo, quod Radulfus de Bellomonte Dom. Bercoii olim dederat, etc.* Et fol. 78 : *Dedi et concessi eisdem Monachis annuatim sex sextarios Frumenti de Frumentagio meo, quod habebam apud Aursevallem.* In Regesto de Rebus Ludovici Regis Siciliæ, Ducis Andegav. fol. 51. in Camera Comput. Paris. : *Item un clous de vignes, appellé le Fromentage, ou Domaine du Seigneur.* Fol. 112 : *Jean du Baillail lige de certains Fromentages, que il tient de la Baronie de Mayenne.* Charta Joannis Ducis Britanniæ ann. 1316. in Regesto Ludovici Hutini n. 80 : *Tant en rentes, que deniers, Fromentages, avenages, gelinages, etc.* Vide *Mestiva.*

° **FRUMENTALE**, Frumentum. Charta ann. 1228. in Chartul. Thenol. ex Cod. reg. 5649. fol. 54. r°. : *Hanc vineam dicti Clarembaldus et Hersendis ab instanti natali Domini in annum debent extirpare, et plantare fideliter Frumentale.*

¶ **FRUMENTARE**, Frumenta colligere, pabulari, Gall. *Fourrager.* Helmodus lib. 1. Chron. Slavorum cap. 87 : *Percusserunt quosdam de castris, qui exierant ad Frumentandum.* Recurrit infra cap. 92. Radulfus Cadomensis in Gestis Tancredi apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 149 : *Equos, gens nostra nil tale veriti, longe miserant Frumentatum.* Et col. 173 : *Frumentatum utrobique missi, annonam simul inveniunt et pugnam.*

° **FRUMENTARIA**, *Chi colie frumento.* Glossar. Lat. Ital. Ms. *Fourmenterie*, pro Foro frumentario, in Charta ann. 1375. ex Reg. 107. Chartoph. reg. ch. 375 : *Item sur la maison séant devant la Fourmenterie.... ix. solz.*

FRUMENTARII, Quorum munus paucis declarat Aurel. Victor. Schotti in Diocletiano : *Ac remoto pestilenti Frumentariorum genere, quorum nunc Agentes rerum simillimi sunt, cui, cum ad explorandum annuntiandumque, qui forte in provinciis motus existerent, instituti viderentur, compositis nefarie criminationibus, injecto passim metu, præcipue remotissimo cuique, cuncta fœde diripiebant.* De his agunt multis Baronius ann. 261. n. 17. 18. 19. 20. [Casaubonus] et Salmasius ad Spartianum [in Hadriano. Vide in *Fodrum.*]

° **FRUMENTATICUS**, Frumentarius, nostris alias *Fourmental.* Charta Nivel. Suession. episc. ann. 1190. ex Tabul. S. Crisp. in cavea : *Tertia pars straminis Frumentatici totius decimæ. Sis chens de fuer Fourmental*, in Ch. ann. 1257. ex Chartul. S. Cornel. Compend. fol. 182. r°. Ibid. 212. r° : *Item præpositus habet in grangia de Doulencourt vj. chens de Fourmentas pro hospitio suo, et unum centum de vescia.* Aliud vero est vinum *frumentaticum*, Gall. *Vin fourmentel*, quo scilicet designatur vinum ex præstatione seu censu debitum. Belloman. Ms. cap. 27 : *Droit pris de vins de rentes selonc le coustume, si doit estre prisiez en trois manieres de vins : che est assavoir vin Fourmentel, vins de moreillons et vin de gros noirs. Le vin Fourmentel à le mesure de Clermont, si doit estre prisiez chascun mui xij. sous de rente ; et le vin de moreillon chascun mui ix. sous de rente chascun an ; et le vin de gros noirs ou goués, chascun mui vj. sous de rente.* Charta ann. 1326. in Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 450 : *Item chascun jour une quarte de vin,... c'est assavoir une pinte de vin Froumenteit, et l'autre marchant.* Sic autem appellatum videtur, quod *Frumentagium* dicebant Præstationis agrariæ speciem ex vineis, ut ex agris præstitam. Vide *Frumentagium.*

° **FRUMENTOSUS**, Frumentarius. Inventar. ann. 1476. ex Tabul. Flamar. : *Item plus quinque conquas mixturæ Frumentosæ.*

° **FRUMENTUM**. Quodnam granum ea voce in veteribus Chartis certo significetur, quanquam rem omnibus gratissimam utilissimamque definiendo facturum me existimem, pronuntiare tamen non ausim ; sed quod mihi probabilius videtur, re attente perpensa, proponam. *Frumenti* itaque vocabulo sæpe sæpius designatum opinor triticum purum, nec aliis granis mixtum ; quo sensu etiam nunc *Froment* dicimus. Hujus sententiæ vadem habeo Arestum parlam. Paris. ann. 1276. ex Reg. 2. *Olim* fol. 32. r° : *Baillivo ad sui defensionem dicente, quod Frumentum ad dictam granchiam non veniebat ; sed de meliori blado, quod ad dictam granchiam et ad dictum molendinum veniret, dictos decem modios paratus erat solvere, nec ad alium bladum solvendum tenebatur... Pronuntiatum fuit quod dictus capellanus Frumentum habere debebat vel valorem ; etiamsi ad dictam granchiam et molendinum non veniret Frumentum.* Unde colligitur infirmum omnino esse, quod opponi potest, argumentum, præstationem nempe ex frumento nonnumquam exigi, ubi frumentum non crescit, atque adeo de quolibet grano tunc esse intelli-

gendum: minime quidem; eo enim casu aut aliunde habebatur frumentum, aut præstatio pecunia redimebatur. Dubiam nihilominus aliquando fuisse hujus vocis significationem, probant Instrumenta, quæ scrupulosius frumenti genus exprimunt. In exemplum sit Tabul. eccl. Noviom.: *Frumentum tale, quale fertur ad molendinum, ab hoc censu hordeum et avena excluduntur.* Vide in *Bladum.*

FRUMENTUM ÆNEUM, in l. un. Cod. Th. de Frumento Carthag. (14. 25.) ad quam consulendus omnino Jac. Gothofredus.

¶ FRUMENTUM PARATUM, Expurgatum, purum. Capitul. 5. Caroli M. ann. 806. art. 19: *Modium unum de Frumento parato contra denarios sex.*

¶ **FRUMENTUS**, pro *Frumentum.* Instrum. anni 1297. ex Archivo Troncheti: *Controversia quæ vertebatur inter Abbatem et Conventum B. M. de Troncheto et Joannem Marie Armigerum, super decimam Frumentuum crescentium in parochia, etc.*

¶ **FRUMERE**, Vesci. Papias in MS. Bituric.: *Fruges a Frumendo, id est, vescendo; nam Frumen dicitur summa pars gulæ.* Ibidem, *Fructus a Frumendo, id est, vescendo.* Editus habet, *a Fruendo.* [* Vide supra *Frumen.*]

¶ **FRUMGYLD**, vox Saxonica, Prima capitis æstimationis pensio, solutio, in Leg. Edmundi Reg. Angl. cap. ult.

✱ **FRUMITARE**, [Fodere. DIEF.]

✱ **FRUMITOR**, [Fossor. DIEF.]

¶ **FRUMSTOL**, vox ejusdem originis, Sedes primaria, in Leg. Inæ Reg. cap. 38. Vide *Frithstoll.*

° **FRUNDELLUS**, f. Ager recens cultus. Necrol. Ms. eccl. Nivern.: *Obiit Jaonna de Nivernis, quæ dedit... vineam de Clusa in Frundellis montis Tapini, videlicet sex arpenta.* Vide *Frussura.*

° **FRUNIARE**, FRUNIRE, Coria subigere, querneo pulvere ea præparare. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Frunire, Tanner, Frunium, Tan à tanner cuir.* Aliud Lat. Gall. ex Cod. 521: *Frunium, Ten, Gallice. Inde Fruniare, Tenner.* Vide *Frunium.*

¶ **FRUNIRE**. Vide *Frunium.*

FRUNISCAT. Charta Alemanica Goldastina 35: *Hunc cartola escripsi, et in testimonio subscripsi cartola donationis Audemari Apatis Fruniscat con cratia Dei et S. Petri.* Alia apud Vadianum pag. 66. sic clauditur: *Ego Wolfuinus fui inter ubi chartula facta est, in testimonio subscripsi chartula donationis. Audomaro Abbatis Fruniscat cum gratia Dei et S. Petri.* Vide conjecturam ejusdem Vadiani super hac voce.

° Vox Latinorum antiquissima, ut observat Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 1090. repudiata a Romanis elegantioribus, sed servata a vulgo in provinciis: quæ idem sonat atque *Fruatur.* Hinc *Frunitus*, pro *Fruitus*, in Inscript. apud Fabret. cap. 3. pag. 237. de duobus filiis immaturo fato sublatis: ETATE SUA NON SUNT FRUNITI. Alia apud Gruter. pag. 1049. num. 6: IN SOMNUM PACIS FEMINA APRONIA NATA IIII. ANNORUM, QUÆ NIHIL FRUNITA.

✱ **FRUNISCOR**, [idem quod fruor, verbum est antiquum, et pæne obsoletum. *Plaut. Rud.* 4. 3. 73.]

° **FRUNITOR**, Coriarius. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Frunitor, Tanneur.* Chron. Joan. Whethamst. pag. 355: *Subtraxit se* (rex) *ad exiguam cujusdam Frunitoris domunculam, ibique permansit cum suis.* Twingeri Vocabul. Germ. Lat. Ms.: *Gerwer, cerdo, vel Frunitor, Gerwerin, Fronitrix.* Vide *Frunium* et *Fruniare.* Hinc

° **FRUNITORIUM**, Coriarii officina. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 521: *Frunitorium, Tennerie, molin à ten.* A

° **FRUNITUM** vel FRUNITUS, *Ten*, in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692. Vide *Frunium.*

FRUNIUM. Auctor Mamotrecti ad cap. 23. Ecclesiastici: *Infrunitæ, i. corruptæ et putrefactæ, quasi sine Frunio, quod est pulvis de corticibus arborum contritis, quo cerdones coria apparant ad usum debitum. Inde Frunio, is, ire, i. Frunium conficere.* [** Vide Guerard. Chartul. S. Petri Carnot. Proleg. pag. 60. not. 5.]

¶ **FRUONES**. Vide in *Feudum.*

¶ **FRURIASIS**, *Pediculorum multitudo, aliquando in capillis, aliquando toto corpore.* Papias in MS. Bituric. Forte legendum *Pruriasis*, a prurigine, quæ pediculorum morsibus excitatur.

¶ **FRUS**, *Canatorium aut turris, scolatorium*, eidem Papiæ Bituricensi.

FRUSCA TERRA. Vide *Fraustum.*

¶ **FRUSCELLUM**, *Flocculum.* Papias MS. Forte legendum *Frustulum.*

FRUSSURA, Terra de novo proscissa, *Ruptitium, Ruptura, novale, etc. Terre froissée, rompue.* Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 394: *Dictam autem nonam garbam dabimus, ego et hæredes mei in perpetuum, tam in Frussuris, quæ de novo fiunt, et in Frussuris, quæ de cætero fiunt, quam in aliis terris dominii mei prius cultis, etc. Frussura domus*, effractio domus, apud Gervasium Dorobern. ann. 1195: *Rectatus de latrociniis et Frussura domorum. Fruisser la paix*, pacem infringere, in Legibus Normannicis Willel. Nothi cap. 3. Vide *Ruptitium* in *Rumpere.*

° 1. **FRUSTA**, vox Italica, Lorum, scutica. Stat. crimin. Saonæ cap. 29. pag. 57: *Si autem aliquis verba aliqua injuriosa, inhonesta vel minatoria protulerit contra aliquem ex ipsis magistratibus,... puniatur a libris decem usque in centum, et possit etiam bannari per annum, vel ad Frustam poni arbitrio judicare debentis.* Vide mox *Frustare.*

¶ 2. **FRUSTA** vel FRUSTRA TERRÆ, Idem quod infra *Frustum terræ.* Chartularium SS. Trinit. Cadom. fol. 25: *Duas Frustas Terræ, scil. ad Formas: una est ex una parte viæ, altera de alia; una Frustra ad Runcerium, una Frustra ad Quadratos, etc.*

° **FRUSTANEUS**, pro *Fustaneus*, in Stat. Saluciar. collat. 4. cap. 121. Vide *Fustanum.*

FRUSTARE, ex Italico *Frustare*, Flagellare, flagris cædere. Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 110. § 2. [** 141. (6. 88.)]: *Comprehendat ipsas mulieres, et faciat eas decalvare, et Frustrare per vicos vicinantes ipsius loci, etc.* Ubi legendum *Frustare*, quo modo etiam legitur in Statutis Venetis lib. 6. cap. 77. 78. At Lex Longob. lib. 1. tit. 17. § 5. habet *Frustare.* [** Al. *Fustare.*] [Chron. Dominici de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 567: *Præfatum autem dominum Raymundum nudatis vestibus Frustrari mandavit usque ad forum S. Eligii de Neapoli.*] Vide *Fustis.*

° Stat. Taurin. ann. 1360. cap. 135. ex Cod. reg. 4622. A: *Qui bampnum et emendam solvere non poterit, Frustetur et expellatur de civitate.* Occurrit præterea in Stat. crimin. Saonæ cap. 17. pag. 20. Vide supra *Frusta* 1.

FRUSTARI, apud Interpretem S. Irenæi lib. 3. cap. 15. 24. pro *Rejicere.* Vide Billium lib. 2. Observat. sacr. cap. 5.

° **FRUSTATIO**, pro Frustratio, in Stat. Pallavic. lib. 1. cap. 11. pag. 13.

° **FRUSTERI**, In Frusta abire. Form. Mss. ex Cod. reg. 7657. fol. 35. r°: *Nec dictus barberius potuit eum* (hominem mortuum) *inspicere, sive palbare, nec cognoscere si erat vulneratus, quia totum distringebatur atque Frustebatur propter putrefactionem ipsius.*

FRUSTITES, in Actis B. Ægidii Minoritæ n. 10. qui in alio MS. *Dispensator* appellatur, forte quod Dispensatoris sit, cibos in *frusta* scindere.

¶ **FRUSTRA** TERRÆ. Vide *Frusta.*

° **FRUSTRARE**, Radere, frustatim discerpere. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Frustrare, racluter. Frustrum, clut.* Hinc *Frustrer*, pro Diripere, exspoliare, apud Froissart. vol. 2. cap. 75: *Ils entrerent en l'église de S. Thomas, et y firent mout de desrois, et pillerent, et Frustrerent la chambre de l'archevesque... Quand ils eurent Frustré l'abbaye de S. Vincent, etc.* Pluries ibi. Vide alia notione in *Frustare.*

FRUSTRARIUM, *in vanum*, in Gloss. Regio MS Cod. 1197.

° **FRUSTRATORES**, Ital. *Frustatori*, Flagellatores, qui pietatis ergo se se flagris publice cædunt. Stat. ant. Florent. lib. 3. cap. 42. ex Cod reg. 4621: *Aliquam congregationem Frustatorum seu battitorum, quæ in civitate Florentiæ vulgariter appellatur la Conpagnia de battitori, omnemque aliam talem congregationem fieri prohibemus.* Vide *Frustare.*

° **FRUSTRATORIA**, Exceptio, libellus, quo quis judicium detrectat. Pariag. inter Phil. Pulc. et episc. Mimat. ann. 1306. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 157. col. 2: *Nec dicti baillivus et judex tenebuntur a suis processibus desistere, nec recipere appellationis formulas, seu Frustratorias, etc.*

¶ **FRUSTRATORIE**, Eadem notione, frustra, in Actis SS. Aprilis tom. 2. pag. 722.

¶ **FRUSTRATORIUS**, Frustrationi obnoxius, apud Rymer. tom. 3. pag. 383. Gallici Practici vocem *Frustratoire* usurpant eadem notione. *Frustratus, Decevez, evacuez*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.

¶ **FRUSTRUM**, pro *Frustum* dixit Rolandinus Patavinus de Factis in Marchia Tarvisina, apud Murator. tom. 8. col. 250. Vide *Frustum terræ.*

° Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Pessa, Prov. Frustrum.* Vide alia notione supra in *Frustrare.*

¶ **FRUSTUM**, Brandenburgensibus quarta pars talenti. Diplomatarium Ludovici Ducis Brandeburgici num. 17. apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS. pag. 12: *Ecclesiæ Halberstatensis Episcopi* (donavimus) *sex Frusta reddituum sita in villa Esthieren, quatuor Frusta, scilicet in curia Hennengi, etc.* Num. 20: *Contulimus justo pheodi titulo Elisabeth honesti Militis Johan. de Buch filie triginta Frusta reddituum, etc.* Ibid. n. 84: *Octo Frusta annuorum reddituum, in quorum quatuor Frusta, videlicet unum thalentum denariorum Brandeburg. super agrum qui vulgariter Morgenlant dicitur... sita sunt.* Et n. 106: *Necnon duodecim Frusta denariorum censualium in villa Belkowe sitos.* Rursus memorantur in Litteris Friderici Brandeburgensis Episc. laudati tomi Ludewigiani pag. 469. et seq. [** Vide Lappenb. Origin. Hanseat. in Indice sub hac voce et Neugart. Cod. Diplom. Alem. tom. 2. pag.

285. not. 6. ad chart. ann. 1271. ubi pro mensura frumenti accipitur.]

FRUSTUM TERRÆ. Domesdei apud Spelman. et Edw. Cokum: *In Insula habet Rex unum Frustum Terræ, unde exeunt sex vomeres.* Charta Rainoldi Archiepisc. Remensis ann. 1129. apud Locrium in Chron. Belg.: *Et apud Cureriaa tres curtiliones, et apud Roveroi unum curtilionem, et sex Frusta terræ, et apud Noiellam, unum Frustum terræ. Frustum terræ*, in Domesdei particulam significare, ait Edw. Cokus, quo modo dicimus, *un morceau de terre.* At Spelmannus legendum censet, non *frustum*, sed *frustrum;* idemque sonare ac agrum nondum proscissum, quo modo *terras fraustras* appellari supra observavimus. [Reipsa *Frustrum terræ* legitur in Chartulario S. Vandregisili, tom. 2. pag. 1615. *Frustrum vineæ*, in Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 82.]

* **FRUTECTA**, Ramus, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7641.

FRUTECTUM, pro *Frutetum*, vel *Fruticetum*, Locus fruticibus consitus. Hierem. 11: *Et combusta sunt Frutecta ejus.* [Glossar. Lat. Gall. Sangerman.: *Fructetum, lieu ou croissent buissons et espines.*]

* **FRUTECTUS**, Fructifer, Gall. *Fruitier.* Chartul. magn. S. Vict. Massil.: *Et ipsi dederunt de bona voluntate ipsas vineas, cum terra et arboribus Frutectis seu infrutectis.*

¶ **FRUTILLUS.** Vide *Fritillum.*

¶ **FRUVICOR.** Chartularium S. Vandregisili tom. 1. pag. 125: *Omnibus hoc visuris Officialis Rothomag. salutem in Domino. Noveritis quod in nostra præsentia constitutus Martinus le Gay Clericus de parrochia de Calido-becco... recognovit se debere Petro de Quemino Fruvicori civi Rothomagensi quater viginti libr. turon.* Videtur esse mercator vel artifex: at quisnam? Forte melius legeretur *Frunicori* a *Frunium*, de quo supra, et *Corium*, tumque *Frunicor*, dici posset sutor, cerdo vel infector coriorum. [* Leg. *Frunitor.* Vide in hac voce.]

* **FRUXEL**, Melior pluma, plumula, ut videtur, Gall. *Duvet.* Testam. reg. Mafaldæ ann. 1256. tom. 1. Probat. hist. geneal. domus reg. Portugal. pag. 31: *Item mando meam culcitam majorem mei lecti et pulvinar de Fruxel.* Nisi forsan legendum sit *de Bruxel*, atque intelligas de panno, qui Bruxellis texebatur. Vide supra *Bruxellensis.*

FRYDIUS. Charta Caroli IV. Imp. ann. 1377. in Chronico Mindensi: *In judicium sæculare, et specialiter ad judicium quod dicitur Frydius,... trahere præsumpserit, etc.* [** Leg. *Fryding.*]

FRIGIUM. Vide *Phrygium.*

FRYGRAVIATUS, Libera sedes: feudi Germanici species, cujus formula erectionis habetur apud Goldastum tom. 2. Constit. Imperial. pag. 343. [** Spectant hæc judicia *occulta* vel *Fehmica.* Vide Haltaus. Glossar. Germ. voce *Freygrav, Freygravschafft, etc.*]

* **FRYGRAVIUS**, Germanis, idem qui apud nostros *Paciarius*, Ædilis, scabinus, qui pacem inter cives tuetur. [** Comes liber vel *Fehmicus.*] Charta ann. 1367. tom. 2. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* pag. 241. col. 2: *Mandantes...omnibus et singulis officiatis, Frygraviis, scabinis liberis, etc.* Paulo ante: *In quibusdam juribus specialibus, videlicet privata et occulta jurisdictione, quæ vulgariter Frygraffschafft seu stille-gericht.* Vide *Frygraviatus.*

¶ **FRYTHBORGH**, a Sax. frið, pax, et borge, fidejussor. Recordum Pasch. ann. 6. Henrici IV. Reg. Angl. apud Th. *Blount* in Nomolex. Anglic.: *Et sint quieti de Frythborgh, et de blodewite, fithwyte et ferdwyte, etc.*

¶ **FRYTTYNG** ROTÆ. Conthus, ut videtur, Gall. *Jante*, Lignum vel ferrum quo rotæ vinciuntur. Kennettus in Antiquit. Ambrosden. ad ann. 1425. pag. 574: *In solutis pro Fryttyng v. rotarum hoc anno* VII. *den. et in uno axe empto cum axatione unius carectæ* VIII. *den.*

¶ **FTESELL.** Vide *Fresella.*

FUACA. Vide *Focagium.*

FUACIA. Vide *Focacia.*

* **FUAGIUM**, Jus colligendi *Fualium*, seu minutiora ligna et vepreta siccata ad furnum calefaciendum, vel ad ignem conficiendum. Charta ann. 1202. in Chartul. Buxer. part. 18. ch. 5: *Prædictis quoque monachis usuagium in nemoribus suis ad faciendos passellos ad omnes vineas, quas ibidem possidebunt, et Fuagium ad opus domus, si ibi fuerit ædificata, dedit.* Vide supra *Affuiagium.* Hinc *Fouel*, nunc *Fouaille*, dicitur Esca, quæ ex apro canibus porrigitur, quod ad ejusmodi ignem fiat; unde *Fouailler*, hanc escam præbere, seu præparare. Lit. remiss. ann. 1380. in Reg. 118: Chartoph. reg. ch. 27: *Comme Pierre de Crequi chevalier eust pris à chiens un sangler,.... et l'eust fait apporter à Crequi en la taverne, ... pour faire le droit qui appartenoit à faire aux chiens en tel cas; ....et depuis eust fait le Fouel dudit sangler, et fait corner et huer et lessié aller lesdiz chiens pour venir au Fouel pour avoir leurs droiz.* Aliæ ejusd. ann. in Reg. 117. ch. 94: *Lequel pourcel le suppliant tua; et ce fait, Fouaillerent ledit pourcel comme se il feust sauvage, et prindrent chair ce que ilz voldrent.* Inde, ni fallor, *Fouane*, Virga, vulgo *Houssine, baguete*, in Lit. remiss. ann. 1389. ex Reg. 137: *Bernard ayant appellé Sansonnet vilain coucou, et donné d'une petite Fouane, et getté à la tête, etc.* Vide mox *Fualium.*

* *Fuelles*, in Vit. SS. Mss. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 6. v°. col. 2: *Li prévos fist apporter Fuelles embrasées.* Vide supra *Fornilia.*

FUALIUM, Vepreta siccata ad ignem conficiendum, nostris *Foüailles.* Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 23: *Præterea concessi eis habere omnia averia sua in parco meo de Stanffede, et* 20. *porcos quietos de pascuagio, et Fualium ad panem suum et ad cibos coquendos, per visum et liberationem servientum et Parcariorum meorum, quod aportabunt.* Et pag. 154: *Et in bosco, quod opus habent prædicti Canonici ad emendationem domorum et sepium, ... et quod opus est ad Fualium suum, et pannagium porcorum suorum per omnia quietum.*

FUARIUM, *Fodrum*, palea, *Fouerre, Fourage.* Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 275: *Cum tota alia terra sua, et toto servitio suo, et cum libertate faldæ et pasturæ, et Fuarii.... in omnibus locis, quæ ad prædictum Petrum pertinuerunt.* Vide *Fodrum.*

* **FUAX**, ACIS, *Che sa tenere e celare le cose.* Glossar. Lat. Ital. Ms.

¶ 1. **FUCA.** Acta SS. Maii tom. 1. pag. 253. ubi de Translatione corporis S. Athanasii Venetias: *Dein ipsa vela fecit versus portum, notabili spatio foris extra Fucam.* Pars est sinus Veneti, quam hodie *la Fose* appellant, sic, dicta ut conjicit Papebrochius, a Teutonico *Fuke*, seu *Fuyke*, quod nassam seu rete verriculum significat. Sed integram eruditi Scriptoris notam vide, si vacat.

* 2. **FUCA**, Piscis genus. Tract. Ms. de Pisc. cap. 81. ex Cod. reg. 6838. C.: *Fuca vel phuca a nostris mole, Hispanis molere, Romanis phico, Venetis lepo nominatur.* Vide mox *Fucaycus.*

✱ **FUCATE.** [Cum fuco. *Auson.* in prosa post *Edyll.* 3. *ad Hesper. fil. Fucatius* concinnata carmina.]

* **FUCAYCUS**, PHOCAICUS, Purpureus, a vituli marini, qui *Phoca*, humore, ut post Jovardum notant docti Editores ad Translat. SS. xij. Fratrum tom. 1. Sept. pag. 143. col. 2.: *Aurea insuper pulcerrima vasa, lapides pretiosos, et vestes purpureas Fucayco pectine deauratas tribuit affluenter.* Vita metrica eorumdem SS. ibid. pag. 155. col. 1:

. . . . Offert
Aurum, gemmarum species, telasque pavitas
Pectine Phocaico, etc.

* **FUCHACH.** Vide supra *Foca* 3.

* **FUCILHA**, Palus, sublicium, Gall. *Pieu, pilotis.* Reparat. factæ in senescal. Carcass. ann. 1435: *Pro octo peciis fustium vocatis Fucilhas, et longitudine sex cannarum ad faciendum pontem.... Item pro serrando dictas Fucilhas viij. et plures alias pecias fustium, iij. lib. v. sol.*

✱ **FUCILIS.** [Falsa: dicta quasi fucata. *Festus.*]

¶ **FUCINA** FERRI, seu *Officina ferri fundendi*, in Actis SS. Maii tom. 1. pag. 325.

* Vox Italica, Officina. Locus est supra in *Fortia* 7.

¶ **FUCO**, Deceptor, qui aliis fucum facit, Gall. *Moqueur.* Gloss. apud Martinium in Lexico: *Fuco*, ἐργόμοχος, vel potius ἐργόμωχος, qui in aliis Glossis est *Adulator, ambitiosus*, ἐργομωχία, *Adulatio*, ἐργομωχεύω, *Ancillor, adfecto, adulor.* Hesych.: Ἐργομωχῶν, ἐμπαίζων, Illusor.

* **FUCONERIUS.** Vide *Lazana.*

* 1. **FUCUS** *secundum librum antiquum est species herbæ, de qua lana tingitur: infucata vestis.* Glossar. medic. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959.

* 2. **FUCUS**, Fax, tæda, f. pro *Focus.* Testam. Giraudi de Villanova ann. 1481: *Ordinavit in sua sepultura haberi duodecim Fucos ceræ honestos.*

¶ **FUD.** Vide *Fod.*

¶ **FUDBURGER**, Argentorati vocantur cives teste Schiltero in Glossar. Teuton. ex Cod. Statut. MS. qui jus civitatis per nuptias acquirunt. [* Vide *Pfalburgere.*] [** *Fud* vel *Faud*, hodie *Vogt.* Advocatus.]

FUDIBULUM. Vide *Fundabulum.*

¶ **FUDITUS**, pro *Fusus*, a verbo *Fundere*, Dissipare, fugare, pellere. Charta H. Abbatis Grandis-silvæ ann. 1228. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 944: *Item omnes illi qui nati sunt de terra illa, qui Fuditi fuerunt pro Ecclesia et pro domino Rege Francorum et Comitibus Montisfortis et adhærentibus eis, vel propria voluntate recesserunt ab eadem terra, nisi sint hæretici, integre restituantur in statum pristinum.*

¶ **FUEDHALH**, FUEDAILH, ut supra *Flabellum*, quo muscæ abiguntur in sacris præsertim liturgiis. Instrumentum ann. 1377. ex Archivo S. Victoris Massil.: *Item tres coysinos pro tenendo missale; item unum Fuedalh coopertum de veluto rubeo pro defendendo muscis. Duo Fuedailh sive flabella*, in altero ejusd. Archivi Instrumento.

* **FUELHA**, Asser, tabula tenuis, Gall. *Feuillet.* Leudæ min. Mss. Carcass.:

Item de Fuelha de saumata, unum obolum.

¶ FUER VINI. Vide in *Foragium* 1.

° **FUERNA**, Piscaria, locus in quo piscatur. Charta ann. 1312. in Reg. 49. Chartoph. reg. ch. 78 : *Item quod erant .... in possessione habendi Fuernam sive piscariam in dicto loco de la Beane, constructam de lignis sive stipitibus in duobus lateribus, et in fundo de pabulis ligneis ; et supra dictam Fuernam erant tabulæ ad transeundum desuper.* Infra : *Furna.* Pactum inter Alfons. comit. Pictav. et episc. capitulumque Xanton. ann. 1313. ex Bibl. reg. cot. 15 : *Quittant hiidem episcopus et capitulum nobis... quicquid juris... habebant in dicto ponte Xantonensi et insuper ædificatis, remanentibus præfatis episcopo et capitulo tantummodo parva Fuerna et tribus molendinis.* Charta ann. 1320. in Reg. 59. ch. 575 : *Accipere possit et valeat* (Vivianus de la Ramata miles) *in et super juribus regiis Fuernæ pontis Xantonensis supplementum assignationis; .... quæ quidem jura regia dictæ Fuernæ, etc.* Rursum *Fuerna* occurrit infra, ubi etiam *Furna* ter legitur.

¶ **FUERUS**, Consuetudo municipalis. Vide *Forus* 2.

° **FUETA**, Quantum uno die homo laborare aut fodere potest, idem quod *Jornale*, nostris *Fuete ;* at unde ducta vocis origine, nescio ; nisi sit a verbo *Fodere*, unde nostris *Fouaige*, fossio, *Foueur*, fossor, et *Fuelle*, ligonis species. Vide supra *Foallia* et *Foditare.* Charta ann. 1320. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 459 : *Desqueles pieces, l'une siet de lez Mathiet Monteron...contenant la Fuete à trois hommes, ... l'autre..... contenant environ la Fuete à dix hommes, ... l'autre contenant la Fuete à un homme..... Item une vigne.... contenant la Fuete à deux hommes.* Alia ann. 1340. in Reg. 72. ch. 560 : *Une piece de vigne en mont Marsen contenant vint Fuetes ou environ .... Item un autre piece de vigne en val Mourrey.... contenant quatorze Fuetes ou environ.*

1. **FUGA**, Gall. *Chasse*, vel *Chace*, Venatio, jus venationis, quia venando fugantur feræ. Charta Alani Comitis Penteviræ ann. 1211. apud Augustin. *du Pas : Retenta mihi ferarum Fuga, et accipitrum captura.* Charta ann. 1270. in Tabular. Abbat. Pontiniac. : *Præterea dictus Miles sibi et hæredibus suis retinuit Fugam sive chaciam in dicto nemore.* Charta Guillelmi V. Aquitaniæ Ducis : *Volui etiam et concessi Fugam cum avibus et canibus, et garennam ad cuniculos in suis terris.* Gesta Guillelmi Majoris Episcopi Andegav. cap. 29 : *De venatione et Fuga ferarum nemoris de Boucheto.*

FUGARE, Venari, Gallis *Chasser.* Papias : *Fugare, insequi, expellere.* Radevicus lib. 3. cap. 26 : *Si quis per canes leporarios feram Fugaverit, non erit necessario sua, sed erit occupantis.* Charta Henrici I. Regis Angl. in Tabulario Fiscanensi f. 8 : *Prohibeo, ne quis sine ejus licentia mea Fuget, vel leporem, vel aliam bestiam capiat super* 10. *libr. forisfacturæ.* Petr. de Vineis lib. 2. Epist. 53 : *Dum herba crescit, equus moritur : dum Fugans canis mingit, fugiens lepus evasit.* [Chartular. Gemetic. tom. 3. pag. 23 : *Ne quis in ea Fuget vel leporem capiat sine licentia.* Charta Ph. Comitis Bolon. ann. 1232. ex Archivo Cameræfontis : *Concedimus prædictis Abbati et Conventui et eorum servientibus ab eisdem missis, facultatem et potestatem omnimodam venandi seu Fugandi, cum canibus, avibus, furonibus, rethis et alio quoquo modo.*] *Fugare et Refugare animalia in chacia,* tom. 2. Monast. Anglic. pag. 292. Vide Fletam lib. 1. cap. 20. § 69. lib. 2. cap. 41. § 23. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 219. 507. 551. 583. tom. 2. pag. 994. tom. 3. pag. 122. 161. W. Dugdalum in Antiquit. Warwicensis Provinciæ pag. 665. [*Madox* Formul. Anglic. pag. 384.] etc.

FUGARE AVERIA, Animalia ad pasturam abigere, *Chasser les bestiaux aux champs.* Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 777 : *Ac homines et tenentes eorum habeant in perpetuum liberos et sufficientes introitus et exitus, ad se et ad omnimoda Averia sua Fuganda, et carragia sua facienda, etc.* Vide *Chacea.*

¶ FUGARE DISTRICCIONES, Capere pignora donec debitum solvatur. Charta data ann. 3. Henrici V. Regis Angl. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 142 : *Et si contingat dictas centum libras a retro existere ad aliquem terminum prædictum, quo solvi debeat, in parte seu in toto, quod tunc bene liceat prædicto Comiti, executoribus et assignatis suis, distringere in prædictis maneriis .... et Districciones sic factas Fugare et retinere, quousque plenarie fuerit sibi satisfactum.*

FUGACES BESTIÆ. Auctor Queroli : *Multum se aliqui laudant, qui vel pugnaces feras vel Fugaces Bestias, aut vestigiis insequuntur, aut cubilibus deprehendunt, aut casu opprimunt.*

FUGATIO, Idem quod *Fuga.* Charta Henrici Reg. Angl. pro Londinensibus : *Et cives habeant Fugaciones suas ad fugandum, sicut melius et plenius habuerunt antecessores eorum.* [Charta Philippi Fr. Reg. ann. 1207. in Tabulario Sangerm. : *Eidem Ecclesiæ confirmamus præterea quitationem illam, quam Petrus Miles de Samesio . . . . fecit dicto Abbati Hugoni coram genitore nostro de jure Fugationis, venationis et haiæ.* Rursus mentio est de *Jure Fugationis, venationis et haiæ*, in Charta Hugonis Abb. in eodem Tabulario.]

°2. **FUGA.** ESSE IN FUGA DOMINI, Dicitur de subdito seu vassallo, quem dominus fugientem persequitur, ut illum domino superiori sistat. Charta Hugon. comit. Regitest. ann. 1218. in Chartul. Campan. ex Cod. reg. 5993. fol. 69. v° : *Ego ad dictum et arbitrium ipsius comitis saisirem feodum hominis mei, qui extiterat in auxilium Erardi vel coadjutorum suorum ; .... et ille homo meus esset in Fuga mea, ita quod, si possem, bona fide ego eum caperem et tenerem, nec ipsum liberarem, nisi per voluntatem comitissæ.* Vide infra *Fugare* 1.

° 3. **FUGA**, Refugium, azylum. Vita S. Glodesind. tom. 6. Jul. pag. 204. col. 1 : *Ad urbem Mettensium in ecclesiam sancti protomartyris Stephani profugit, et confessionem, ubi ejusdem martyris ac ceterorum innumerabilium sanctorum reliquiæ conditæ erant, collocavit pro Fuga, non pro commisso scelere, sed ne scelus committeret.* Nostris *Se Fuir*, in aliquem locum confugere, vulgo *se refugier*, Pactum inter Carol. comit. et capitul. Carnot. ann. 1306 : *Jureront les chanoines.... que nul malfaiteur, qui se Fuiroit esdites mesons, ne recevront à garantie. Fuiter* vero In fugam conjicere, apud Christ. Pisan. in Carolo V. part. 2. cap. 24. tom. 3. Dissert. D. *Le Beuf* pag. 206 : *Si fu pris Thomas de Grançon et jusques à quatrevingts autres groz prisonniers, et le surplus mors et Fuitez.* Unde emendandus Marten. tom. 5. Ampl. Collect. col. 598. ubi *Fuce*, pro *Fuie*, fuga. *Fuir*, eadem acceptione, in Poem. *de Cléomades* Ms. :

> Les Fuirs, ne les encauchiers,
> Les retours, ne les ralijers, etc.

° 4. **FUGA**, vulgo *Fuye*, Columbarii genus, Locus in quem columbi confugiunt, unde nomen. Arest. parlam. Paris. ann. 1536. ex Tabul. *de Chissé : Hospitium dicti Aigremont totum in circuitu clausum, unam Fugam in medio curtis, etc.* In Instr. ann. 1538. ibid. : *Le logis dudit Aigremont fermé à l'entour, une Fuye au meillieu de la court.*

FUGACES, Fugitivi servi, qui a dominorum servitio se subducunt, in leg. 8. Cod. Th. de Jurisdict. (2, 1.) qui *Refugæ dominorum* dicuntur apud Gregor. Turon. de Miracul. S. Martini cap. 58. *Fuga lapsi*, in Charta ann. 865. in Tabular. Bellilocensi in Lemovicib. n. 176 : *Cum mancipiis supra manentibus seu Fuga lapsis.* Præterea in Lege Ripuar. tit. 30. § 2. tit. 72. § 2. in lege Longob. lib. 1. tit. 9. § 22. tit. 36. § 5. lib. 3. tit. 12. § 1. [°° Liutpr. 91. (6, 38.) Grimoald. 3. Carol. M. 121.] Capitul. Car. M. lib. 3. tit. 26. Adde Annales Franc. Fuld. ann. 801. etc. Salvianus lib. 4. de Gubernat. Dei : *Illorum fugam non tam debemus ad eos referre, qui fugiunt, quam ad eos, qui fugere compellunt. Vim patiuntur infelicissimi, famulari optant, et fugere coguntur : discedere a servitio dominorum suorum nolunt, et conservorum suorum crudelitate non permittuntur ut serviant, etc.*

FUGACES ALTERIUS RETINERE non licebat, ut testatur Gregorius Turon. lib. 6. Hist. cap. 31. et ex eo Flodoardus lib. 2. cap. 2. nec eis *panem dare*, ut est in Lege Burgund. tit. 6. § 9. 10. aut *viam ostendere*, in Lege Wisig. lib. 9. tit. 1. § 7. aut *capillum facere*, in Lege Burg. tit. 6. § 4. Wisigoth. lib. 9. § 5.

Interdum tamen ex privilegio, Ecclesiis maxime concesso, licebat fugitivos recipere ; [unde eos vi abstrahere sub pœna mulctæ pecuniariæ 80. sol. prohibetur, in leg. Alaman. cap. 3. § 4.] Exemplum prodit Ingulphus pag. 859.

Auris abscissione mulctatos *Fugaces* servos tradit Gregorius Turon. lib. 5. cap. 48. et ex eo Aimoinus lib. 3. Hist. Franc. cap. 43.

FUGITIVI, apud Practicos nostros et Anglicos dicuntur *tenentes in villenagium*, qui in aliorum dominia transeunt, inconsultis dominis : qui *cum consuetudinem revertendi habere desierint, incipiunt esse Fugitivi ad similitudinem cervorum domesticorum, vel si chevagio sint obnoxii, illud solvere desierint.* Ita Bracton. lib. 1. tit. 1. § 3. et Fleta lib. 1. cap. 7. § 7. *Fugitivi Dei*, id est Ecclesiæ tenentes, in Legib. Henrici I. cap. 11.

SECTA FUGITIVI, dicitur de domino, qui *fugacem sequitur*, id est, requirit, ut est in Lege Burg. tit. 6. § 2. Ad hoc autem, ut *Fugitivi* dominium servet dominus, debet *illum statim persequi, et infra annum clameum suum apponere, quo facto non currit tempus contra dominum, cum res per clameum appositum efficiatur litigiosa. Si vero dominus negligens fuerit in prosequendo et in clameo apponendo qualitercumque, si Fugitivus revertatur post annum, non erit domino licitum, nec tutum, manum apponere, etc.* Bracton. lib. 1. tit. 1. cap. 10. § 3. Fleta lib. 1. cap. 7. § 7. lib. 4. cap. 11. § 23. Ad sectam fugitivorum pertinent, quæ habet Con-

suet. Catalaun. art. 18: *Si tels hommes ou femmes de corps s'estoient retirez furtivement, sont reputez serfs Fugitifs, et n'ont par ledit temps acquis franchise.* Ejusmodi fugitivorum *sequelam* seu persecutionem, *suite* vel *Poursuite* vocant Consuetudines municipales, Bituricensis tit. 1. art. 1. Solensis art. 1. Nivernensis tit. 8. art. 6. Burbonensis art. 189. 197. 208. Trecensis art. 3. 6. Calvimont. art. 3. Vitriacensis art. 145. Arvernensis cap. 27. art. 2. 9. Marchensis art. 147. etc. Donationes factæ Eccl. Salisb. cap. 13: *Placitum est habitum et quæsitio Ilbungi Fabri, qualiter Socco eum conquisierit in servum.*

· RECEPTIO FUGITIVI, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 23.

De servis *Fugacibus*, seu fugitivis, plura habent Lex Burgund. tit. 6. Lex Wisigoth. lib. 9. tit. 1. Lex Longob. lib. 1. tit. 25. Leges Luithprandi Regis tit. 63. [** 87. (6, 34.)] Capitulare Sicardi Princip. Benevent. ann. 836. cap. 6. Capitulare Radelchisi Princip. Benev. cap. 13. 14. Ennodius lib. 3. Ep. 16. 19. Metellus in Quirinalibus pag. 136. Aimoinus l. 4. de Miracul. S. Benedicti, cap. 11. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 827. Vadianus pag. 84. etc.

1. **FUGACIA**, Ruris portio cervis et feris addicta, nullo sepimento, nec forestæ legibus, sed tamen suis privilegiis communita, *Chaceu*. Charta Mathildis I. Imperatricis, qua Milonem de Glocestria Comitem Herefordiæ constituit: *Præcipio, quod hæc omnia supradicta teneat de me, ... libere et quiete, in bosco et plano, in forestis et Fugaciis, in pratis et pasturis, etc.* Spelmannus.

¶ 2. **FUGACIA**, FUGATIA, Placentæ genus. Vide *Focacia*.

✱ **FUGACITAS**, [Idem ac fuga. *Gloss. Philox.*]

* **FUGAGIUM**, f. pro *Fogagium*, Census ex singulis focis. Pactum inter eccl. Rom. et episc. Tricastr. ex Cod. reg. 5956. A. fol. 73. r°: *Si pro dictis cavalcatis seu alterius subsidii seu subventionis, tayllie, questæ et Fugagii levaretur aliqua pecunia ad hominibus dictæ villæ* (S. Pauli) *quod illa pecunia sit communis.*

* 1. **FUGARE**, Fugientem persequi. Charta ann. 1347. apud Lamium in Delic. erudit. inter not. ad Hodoepor. Charit. part. 1. pag. 66: *Malefactores, qui maleficium committerent in territorio S. Miniatis juxta confinia territorii communis Florentini per duo milliaria vel infra, ipso die commissi maleficii liceat persequi, Fugare et capere in territorio et super territorio dicti communis Florentini libere, licite et impune;... quæ persecutio, Fugatio et captio fieri possint infra territorium supradictum.* Vide supra *Fuga* 2.

* 2. **FUGARE**, In fugam seu exilium conjicere, proscribere, *bannire*. Charta Odon. ducis Burg. et Blanchæ comit. Trec. ann. 1217. in Chartul. Campan. ex Cod. reg. 5993. fol. 109. v°.: *Juravimus inter nos vicissim... quod si aliquis hominum nostrorum aliquam injuriam, vel aliquod forifactum fecerit... ille nostrum, cujus homo erit, ante alios tenetur per prædictum juramentum ipsum destruere et Fugare de terra, donec ad merceiam illius venerit.* Alia ann. 1347. jamjam laudata ibid. pag. 65: *Quod omnes et singuli rectores dictæ civitatis Florentinæ... teneantur ad requisitionem faciendam per litteras dictorum duodecim defensorum populi et communis S. Miniatis hujusmodi condemnatos repellere ac Fugare, et eos, et eorum quemlibet repelli et Fugari facere de civitate Florentiæ, et ejus comitatu et districtu, sub pœna librarum ducentarum semper pro quolibet exbannito.*

* 3. **FUGARE**, Venari. Vide in *Fuga* 1.

* 1. **FUGATIO**, Venatio, jus venationis. Vide in *Fuga* 1.

* 2. **FUGATIO**, Persecutio. Vide supra *Fugare* 1.

FUGATORES CARUCARUM, quorum *ars est, ut boves æque sciant conjunctos fugare, ipsos non percutiendo, pungendo seu gravando,* ut est in Fleta lib. 2. cap. 78. § 1.

FUGELLA. Abbo lib. 2. de Bellis Parisiac. pag. 513. lib. 2. vers. 22:

Inde sopor repetit cives, miserosque Fugella.

[Idem apud Duchesnium Histor. Norman. pag. 38. col. 2. lib. 1. vers. 166:

Erubuere tamen posthac veluti lupus audax
Nil rapiens prædæ, repetitque quidem nemus altum,
Subtilemque nimis secum retulere Fugellam.

Ubi *Fugella* vocis *Fugæ* videtur esse diminutivum.]

FUGILLUS, Gall. *Fuzil*. [Videtur esse ab Hispano *Fuego*, Ignis, quod primum a *Focus*.] Ugutio et Jo. de Janua: *Fugillus, Ferrum, quo extrahitur ignis de petra. Unde Fugillare, ignem de petra Fugillo extrahere, et Fugillator. Et hinc per figuram Fugillatores ducantur umbræ dæmonum, qui ignem ferunt.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Fugillus, Fuisil, fer à faire feu. Fugillare, Fuisiller, c'est faire feu de pierre par fusil, ou faire fuisil. Fugillator, Faiseur de Fuisilz, ou qui trait feu de pierre par fuisil.*]

* Tudicula igniaria, nostris *Foisil* et *Fouesil*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Foylh, Prov. Fugillus.* Aliud Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Fugillus, fouesil. Fugillare, faire feu de fouesil.* Munit. castri dom. reg.: *Foisil et challous ad faciendum novum ignem, si opus fuerit.*

FUGINARE, *Adulando impedire, ludum dare, decipere,* in Gloss. Arabico-Lat. Glossæ antiquæ MSS.: *Fuginat, adulando impedit, laudari decipit.* Isidori, *laudando* habent.

* *Fouger*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1453. ex Reg. 182. Chartoph. reg. ch. 43: *Lesquelz religieux telement Fougerent et deceurent icelle jeune femme, qu'elle conversoit et se maintenoit avec eulx.*

* **FUGITARIUS**, Fugitivus, nostris alias *Fuitif*. Lit. remiss. ann. 1383. in Reg. 124. Chartoph. reg. ch. 124: *Fecit processus contra eum, tanquam absentem et Fugitarium.* Aliæ ann. 1389. in Reg. 138. ch. 71: *Et se mit en immunité et franchise en l'église du sépulcre à Paris, de laquelle il est yssus et s'est rendu absent et Fuitif. Forfuyance* vero, pro Præstatione, quæ domino a servis seu tenentibus in *villenagium* exsolvebatur, pro facultate in alterius dominium transeundi. Charta manumiss. ann. 1474. in Reg. 195. ch. 1111: *Les seigneurs et dames de Maroilles ont affranchiz les habitans dudit lieu de toutes mainmortes, Forfuyances et formariages.* Vide in *Fugaces*.

FUGITIO, pro *Fuga*. Henr. Knyghton. ann. 1357: *Condonavit omnes felonias, evasiones et Fugitiones.*

FUGITIVARIUS, *Fugitivus*, δραπέτης, in Glossar. Gr. Lat. MS. Editum: Δραπέτης, *Fugitivus*, δραπτικός, *Fugitivarius*.

FUGITIVOSUS, Φευκτός, in Gloss. Gr. Lat. Alibi: Φυγάς, *Fugitivus, exulaticius, Fugitivosus.*

¶ **FUGITIVUS**. Vide *Fugaces*.

✱ **FUGITOR**. [Qui fugit. *Plaut. Trin.* 3. 2. 97. Credo, acrem fugitorem fore.]

FUIAGIUM, [Jus excidendi lignum in nemore ad focum suum.] Vide *Affuagium*. [* Vide supra *Fuagium* et *Fualium*.]

FUISTALLUM. Charta Edw. III. Reg. Angl. tom. 2. Monast. Angl. pag. 89: *Et de tribus mensuris terræ in Wigornia, et de decem junctis salis in Wickie, cum duabus salinis et Fuistallo.* Nos *Fustailles* dicimus vinaria dolia.

FUIT, pro *Ivit*. Vetus Inscriptio: *Sex. Truttedio, Sex. f. pol. Maximiano. Fuit ad superos menses 7. etc.* Gesta purgationis Felicis: *Ad Numidas Fuisti? respondit: Non, Domine. Sit, qui probet. Ælianus Proconsul dixit: Nec in Mauritania? respondit: Negotiari illo Fui.* [Capitolinus in Marco: *Athenis Fuit,* pro *ivit*.] Ita hodie nos Franci, *il a esté,* pro *il est allé*. Capitul. 3. ann. 803. cap. 14: *De Episcopis, Abbatibus, Comitibus, qui ad placitum nostrum non Fuerunt.* Paulus Diaconus Emeritensis de Gestis Episcop. Emeritens. in S. Fidele cap. 8: *Ite et percutite eum, quia jussio Domini adimplenda est. Qui cum Fuissent, nec intrare potuissent, etc. At ubi tertio Fuerunt, permittente Deo ingressi sunt.* Hispani dicerent, *aquellos fueron*, pro *iverunt*. Galli, *ont esté*. Obitus S. Abbatis Nuncti apud Bivarium: *Cumque Fuissent, et vidissent eum veste sordidum, etc.* Ditmarus lib. 7. pag. 88: *Imperator a nobis discessit, et proximos Rogationum dies in Capungum Fuit, quo ipse curtem suam de civitate Cassulam dicta transtulit.* Vide Felicem Osium ad Ottonem Morenam pag. 49.

FULBORAN, German. *Echt und Wolgeboren*. Lex Longob. lib. 2. tit. 14. § 2. [** Rothar. 154.]: *Si quis dereliquerit filium legitimum unum, quod est Fulboran, et filios naturales unum aut plures, etc.* Editio Heroldi tit. 58. habet *Fulbor*. [*Forboram* editum apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 26. et apud Schilterum in Gloss. Teuton. ubi filius legitimus, unicus, exponitur. Vide *Forbora*.]

¶ **FULCA**, pro *Furca*, Patibulum, in Charta anni 1325. ex Archivo S. Florentii. [* *Fulca* ex frequenti mutatione *r* in *l*, pro Furca, quater legitur in Charta Phil. VI. ann. 1342. ex Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 279. Vide *Fulcha*.]

FULCARIUS, Idem qui *Falconarius*, Aucupii et Falconum præfectus, in Mirac. S. Thomæ Aquin.

FULCFREAL. Vide *Fulfrea*.

* **FULCHA**, pro *Furca*, Patibulum, in Charta ann. 1353. ex Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 239. Vide *Fulca*.

¶ **FULCHRUM**, Lectus. Epistola Innocentii III. PP. ad Helenensem Episc. inter Concil. Hispan. tom. 3. pag. 470: *In Fulchris autem, nisi eos ad id infirmitas coegerit, non cubabunt,* (hæc erat pollicitatio quorumdam pœnitentium) *et a festo SS. Omnium usque ad Nativitatem Dominicam jejunantes, in qualibet sexta feria... a piscibus abstinebunt, etc.* Fulcrum proprie est id quo lectus fulcitur et sustinetur: qua notione Suetonius dixit *Fulcrum Lecti*; de lecto igitur integro per synecdochen dicitur, ut apud ipsum Juvenalem:

Sacri genium contemnere Fulcri.

Vide Isid. Orig. lib. 19. cap. 26. et infra *Fulcralia, Fulcrari, Fultrum* et *Fultum*.

* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Fulcrum, Pié du lit, et aussi signifie la souveraine partie du lit.*

FULCIATORIUM, Baculus, quo quis

fulcitur. Vita S. Deicoli Abb. num. 14: *Fulciatorium, quo utebatur,... donavit.*

° **FULCIMENTUM**, Quidquid ad usum mulieris pertinet, in Leg. municipal. Pistor. lib. 2. rubr. 93: *De corvedis dandis et Fulcimentis mulierum.*

¶ **FULCIRE**, Supplere, Gall. *Remplacer.* Ardo in Vita S. Benedicti Anian. sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 214: *Numerus equorum imminutus a Rege Fulcitur. Sed et post unius mensis spatium amissi reducuntur equi; sicque divinitus actum est, ut quia de amissis non doluit, duplicatum susciperet lucrum.*

° *Fulsir*, pro firmare, stabilire, in Lit. remiss. ann. 1427. ex Reg. 174. Chartoph. reg. ch. 81: *La suppliante frequentoit souvent avec un nommé Simon tisserant de toilles, qui estoit homme marié, faignant de le vouloir embesoingner de son mestier; et une fois entre les autres, elle ala en l'ostel dudit Simon pour Fulsir son fait, soubzumbre du mestier dudit Simon.*

° **FULCITA**, Cingulum, quo ensis *fulcitur*. Chron. Bergom. ad ann. 1386. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 856: *Fecit sibi largiri ipsi domino Guilielmo.... spatam unam cum fodro velluti rubei, et Fulcitam de argentum laureato.*

¶ **FULCITUS**, Ornatus, intextus. Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Fulcitus, Fulciz, garniz.* Testamentum Enguerandi dom. de Cuciaco ann. 1397. apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 602: *Item volumus quod per ordinationem Executorum nostrorum fiat in eodem monasterio una nobilis crux de argento,... et quatuor ornamenta ad celebrandum, quorum tria communibus diebus servient, et quartum Fulcitum pro diacono, subdiacono, et presbytero pro festis solemnibus.*

° Instructus, Gall. *Fourni.* Chron. Extense ad ann. 1290. apud Murator. tom. 15. Script. Ital. col. 342: *Omnes isti.... Fulciti de omnibus eis necessariis iverunt ultra mare ad civitatem Acri.* Vide supra *Foleratus.*

¶ **FULCO**. Teloneum Monast. S. Bertini: *Item carteia de cumbis Fulconum 11. den.*

° **FULCOLUS**. Vide supra *Flosculus.*

¶ **FULCRALIA** *Lecti ornamenta*, in Gloss. Isidori. [Vide *Fulchrum.*]

FULCRARI, *Fulcra lecto facere, lectum fulcris præparare*, Ugutioni, *est enim fulcrum pes lecti.*

¶ **FULCREAL**. Vide *Fulfrea.*

FULCUS. In Chartis ann. 1301. 1450. etc. urbs, quæ vulgo *Monstier ou Faut Yonne*, dicitur *Monsterolium in Fulco Yonæ:* ubi scilicet *Igauna* fluvius bifurcus fit et in duos canales dividitur. [Consulendus Valesius in Notitia Galliarum pag. 343. Vide *Branca* 2.]

° **FULDIO**, Sedes seu sella brachiis conclusa, forte pro *Faldao.* Vide in hac voce. Ordo eccl. Ambros. Mediol. ann. circ. 1130. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 871: *Archiepiscopus sedet in Fuldione, excepto in prædictis solemnitatibus, quando sedet in tribunali, cum presbyteris, et diaconis majoris ordinis.*

° **FULEX**, pro Fulix. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Folquer, Prov. fulica, Fulex.*

FULFREA, FULFREAL, FULFREAR, Liber, ingenuus. Papias MS: *Fulfreal, i. liber, sed non extraneus.* Perperam *Fulcreal* in Edit. Veneta. Aliud Gloss. apud Lindenbrogium: *Fulfrea, sive ingenua, sive libera*, Germ. *Fulfren;* [°° Glossar. Longob. in Cod. Roman.: *Fulfrealt*, in Cod. Cavensi: *Fulfreald, qui per sacerdotes circa altare liberi sunt.* Vide Grimm. Ant. Jur. pag. 333.] in Lege Longob. *Mulier libera Fulfreal*, lib. 1. tit. 25. § 6, lib 2. tit. 12. § 1. [°° Rothar. 262. 217.] *Simul vadant liberi et absoluti Fulfreales.* lib. 1. tit. 32. § 5. [°° Liutpr. 170. (6, 87.)] *Homo qui Fulfreal factus est*, lib. 2. tit. 14. § 17. [°° Rothar. 228.] *Qui Fulfreal et a se extraneum, id est, amund facere voluerit*, lib. 2. tit. 34. § 1. [°° Rothar. 225.] *Fulcfreal*, in Legibus Rotharis Regis tit. 88. § 1. 91. § 1. 6. 7. 10. tit. 101. § 6. [°° 217. 225. 226. 228. 262.] alibi pag. 211. [°° Liutpr. 9. (2, 3.)]

FULGARE. Vide *Folgare.*

¶ **FULGEDO**, Fulgor, splendor, in Chron. Wormat. apud Ludewig. tom. 2. reliq. MSS. pag. 134.

✱ **FULGENTER**. [Fulgendo, *Plin.* 10. 20. 22. Gemmantes pavo expandit colores, adverso sole maxime, quia sic fulgentius radiant.]

FULGERIA, Filix, *Fougere.* Charta Guillelmi Comitis Moretonii ann. 1105: *Et pasnagium in foresta, et herbam, et Fulgeriam, et juncos ad falcandum, etc.* [Charta apud Baluz. Hist. Tutel. pag. 436: *Hæc quoque dimissurus... ginestos cum Fulgeria, etc.* Nostris olim *Fugere*, nunc *Fougere.* Le Roman *de la Rose* MS.:

Voire ne fust mie Fugere,
Ni fugere ne fust pas voirre.]

¶ **FULGETRA**, *Esloides, Espart, Esclare*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. Guillel. Armoricus de Gestis Philippi Aug. Reg. Franc. apud Duchesn. tom. 5. pag. 92: *In vigilia Assumptionis B. Mariæ... dum vigilia celebraretur, facta sunt tonitrua, fulgura et Fulgetræ quales antea non fuerunt.* Utitur Plinius.

° Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Elhaus, Prov. Fulgetra, fulgur.* Nostris alias *Esclistre* et *Escart.* Sermo de S. Agnete ex Cod. S. Vict. Paris. fol. 34. r°. col. 2: *Maintenant fu granz crolles de terre, Esclistre et foudres vindrent et chaïrent en tant que pluisour des paiens furent mort.* Chron. S. Dion. lib. 2. cap. 14. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 193: *En celle partie ou l'ost le roi Clothaires estoit logiés, ne venta point, ne n'i chaï yaue, ne nuz signes d'Espart, ne de tonnoirre. Espartissement*, in Addit. ad Monstrel. ad ann. 1469. fol. 31. v°. Unde *Espartir*, Fulgurare. Lit. remiss. ann. 1394. in Reg. 146. Chartoph. reg. ch. 202: *Le suppliant veant grant et horrible horage de temps.... en plouvant, greslant, tonnant, ventant et Espartissant, telement que à peine ne pouoit homme cognoistre l'autre, etc. Effoudre*, eodem sensu, et inde *Effoudrer.* Vitæ SS. Mss. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 365. r°. col. 1: *Tantost commença à toner et à Effoudrer si durement, que toute la terre en crolloit.... Uns Effoudres feri si durement la mere del enfant, etc.*

✱ **FULGIDITAS**. [Claritas. DIEF.]

° **FULGIO**, Fuligo. Glossar. Lat. Ital. Ms.: *Fulgio, la nigreza del foco.*

FULGIT, *Nutrit, splendet, eminet.* Glossæ Antiq.

°° **FULGOREUS**. *Fulgorea flamma*, apud Vergil. Grammat. pag. 127.

FULGORUS. *Splendidus*, Ugutioni.

FULGRETIDO, Fulgor, splendor, quasi *Fulgoritudo*, fulgoritas. Vita S. Boniti Episcopi Claromont. n. 17: *Sanctorum altaria nitent: centra hinc indeque geminata connectunt columnæ priscorum sculptæ Fulgretidine, emergunt more elatæ mire cameræ, etc.* Surius exponit *columnæ prisco sculptæ more sese subrigunt.* Codices MSS. apud Mabillonium tom. 3. SS. Ord. S. Benedicti præferunt *Fulgretine*, et *Fulgretinæ.* An igitur sic dispungendum: *Centra hinc indeque geminata connectunt columnæ priscorum sculptæ Fulgretidine, emergunt more elatæ mire cameræ.* An vero: *Fulgretinæ emergunt more elatæ mire cameræ.* An denique: *Emergunt more elatæ miræ cameræ.* Ut *elata* sit Græcum ἐλάτη, *abies*, cujus instar cameræ sese attollunt.

¶ **FULGURANDOSE**, Splendide, Gall. *Avec éclat.* Miracula S. Eadmundi Angl. Regis, apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 833: *Egreditur... in modum viri admodum venerabilis Fulgurandose obeunte cœlestis claritatis fulgure, etc.*

FULGURATORES, *Rustici aruspices*, in Gloss. Isid. Vide Nonium cap. 1. num. 319.

☞ Legendum cum Grævio, *Etrusci aruspices.* Etruscis quippe Roma acceptam referebat suam aruspicum disciplinam. Aruspicibus *Fulguratores* adjunguntur a Cicerone de Divin. 2. 53. Cato de moribus Claudii Neronis: *Aruspicem Fulguratorem si quis adducat, etc.* Vide Juvenal. Sat. 6. 585. et ibi Interpretes.

° **FULGURIUM**, κεραυνοβόλιον ἡμερινόν. Gloss. Lat. Gr. ubi Castigat. leg. *Fulgurdium.* Casaubon. ad Sueton. in Aug. cap. 29. et Delrius ad Senec. Trag. pag. 333.

FULGUS, *Rufus, Rubeus. Fulgo tegmine, flava pelle*, in Gloss. MS. Reg. Cod. 1013. Papias: *Fulgus, rufus, flavus.*

¶ **FULHETA**, Mensura vinaria, Gall. *Feuillette.* Statuta Avenion. Rubr. 27. art. 1: *Statuimus quod quicumque vinum vendere voluerit minutatim, teneatur habere minutiores mensuras legales et signo curiæ signatas, vulgo picheriam et Fulhetam.* Vide *Folietta.*

° **FULIDUS**, pro Fulgidus, ni fallor. Charta ann. 996. apud Murator. in Antiq. Estens. pag. 187: *Ac cum eo* (Ottone rege) *tam residentibus quamque adstantibus, Fulidaque nobilitatis pollentibus viris bonæ hopinionis, ac laudabilis fama, etc.*

° **FULIGO**, pro Uligo, in Mirac. S. Florent. tom. 7. Sept. pag. 426. col. 2.

FULINA, *Culina; Fulinarius, Culinarius*, in Gloss. Isid. a fuligine, qua culinæ inficiuntur. Joan. de Janua: *Fulina, coquina, quasi fuliginosa, unde Fulinarius, coquus: Fulinare, coquinare, in fulina coquere.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Fulina, Cuisine. Fulinarius, Cuisinier. Fulinare, Cuisiner.*

FULINARIUS, *Coquus*, apud Ugutionem.

FULL, [Species mensuræ.] Vide *Pes forestæ.*

° **FULLARE**, Dicitur de pannis, qui densantur, desquammantur et poliuntur. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Fullare, fouler.* Charta Phil. Pulc. ann. 1306. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 498. v°. col. 2: *Duo molendina nostra de Ruglis, videlicet unum ad bladum, et aliud ad Fullandum.* Vide supra *Folare.*

° **FULLARIA**, Molendinum fullonarium. Reg. S. Justi ex Cam. Comput. Paris. fol. 215. r°.: *Ecce partes* (firmæ) *videlicet pascua super maras, pascua ante maras et Fullaria super magna prata.*

¶ **FULLATORIUM**, Idem quod mox *Fullencium.* Locum vide in *Baptalerium* post *Batatorium.*

° Charta Guill. episc. Catalaun. et comit. Pertic. ann. 1220. apud Egid. *Bry* in Hist. comit. Pertic. lib. 3. pag. 225: *Molendina nostra, tam bladum molentia, quam Fullatoria, etc.*

FULLENCIUM, Molendinum fullonarium, *Moulin pour fouller les draps*, quod inferiori justitiario competit, ratione cujus *fullonagium* exigere potest, ut est

in Consuetudine Andegav. art. 21. et Cenomanensi art. 12. Gloss. Gr. Lat. : Ναφεῖον, *Fullonium.* Charta ann. 1208. in Chart. Campan. Thuano fol. 187 : *Et in manu nostra teneremus cum tali banno et justitia, quali Comitissa et hæredes Campaniæ ea tenebant, tam molendina quam Fullencia, usque dum haberemus sumptus facturæ, et necessarias molendinorum expensas.* Vide Ughellum tom. 3. Ital. sacræ pag. 14.

¶ **FULLERICIUM** Molendinum, Eadem notione, in Computo anni 1202. apud D. *Brussel* de Feudorum usu ad calcem tom. 2. pag. CXLVII.

¶ **FULLERICUM** Molendinum, Eodem significatu, in *Sclusagium* post vocem *Exclusa.*

¶ **FULLONARIUM** Molendinum, Idem, in Chartulario S. Vandregisili tom. 2. pag. 1759.

* **FULLONIA**, Ars fullonica. Charta Phil. V. ann. 1317. in Reg. sign. *Pater* Cam. Comput. Paris. fol. 131. rº. col. 2 : *Dabimus vobis... subrogationem plenissimam causarum etiam quarumcumque singularium personarum, quæ ratione texturæ, tincturæ, Fulloniæ..... moveri seu agitari contigerint.*

¶ **FULLONIA** Pannorum, Ipsa actio qua panni poliuntur et dealbantur. *Molendinum pro Fullonia pannorum,* apud Johannem de Monsteriolo tom. 2. Ampliss. Collect. Marten. col. 1391.

¶ **FULLONIUM**, ut *Fullencium,* in Charta ann. 1171. novæ Gall. Christ. tom. 4. col. 21.

¶ **FULLONUS**, Eadem significatione, supra in *Baptitorium* post *Batatorium.* [* Charta ann. 1250. ex Chartul. Campan. fol. 337 : *Quod ab aliquo vel ab aliquibus qui ad molendina nostra vel Fullonos nostros ibunt vel venient, ratione pedagii exigi aliquid non poterit nec debebit.* Vide supra *Follo.*]

* **FULLUM**, Pari significatione. Chron. Bergom. ad ann. 1403. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 943 : *Combusserunt Fulla et molendina existentia in prato sancti Alexandri.* Vide *Fullus.*

¶ **FULLUS**, Eodem intellectu. Mantissa adjecta ad Chronicon Monachi Patavini ad ann. 1339. apud Murator. tom. 8. col. 739 : *Quo anno facti fuerunt Fulli omnium SS. et laboreriæ pannorum lanæ et papyri chartarum.* Occurrit etiam in Hist. Cortusiorum lib. 8.

FULMEN, *Fulcimentum editum jaculi,* in Gloss. antiq. [Pro *Editum jaculi* lege *Adminiculum.* Gloss. Sangerm. num. 501 : *Fulmentum, adminiculum, Fulcimentum.*]

✱ **FULMENTA**, [Solea, quæ calceo suppingitur. *Lucil.* apud *Non.* 3. 98. *Fulmentas* clavis æneis subcudere. *Plaut. Trin.* 3. 2. 94. *Fulmentas* jubeam suppingi soccis.]

¶ **FULMINARE** Excommunicationem, Gall. *Fulminer une Excommunication,* est Excommunicationem in aliquem latam promulgare. Vox fori hodierni quæ occurrit apud Rymerum tom. 13. pag. 505. Lobinellum tom. 2. Hist. Britan col. 1009.

¶ **FULMINATIO** Apostolicorum, Eadem notione, apud Ludewig. tom. 8. Reliq. MSS. pag. 81.

* **FULMINATUS**, Fulmine tactus. Chron. Noriberg. ad ann. 1400. apud Oefelium tom. 1. Script. rer. Boicar. pag. 327. col. 2 : *In die S. Laurentii Fulminatum fuit baptisterium in ecclesia S. Laurentii et destructum.* Interdum nostris *Foudroier,* pro Perterrere, territare, vulgo *Epouvanter,* in Lit. remiss. ann. 1429. ex Reg. 174. Chartoph. reg. ch. 290 : *Lesquelz deux mastins se eslaissier et coururent à iceulx moutons, et les Foudroierent et separerent.*

¶ **FULNARIUS**, pro *Furnarius,* ut conjecto, Pistor. Charta ann. 1200. ex Archivo Monasterii S. Georgii Redon. : *Stephana S. Georgii Abbatissa conquesta Constantiæ dominæ suæ domini Conani filiæ, quod Fulnarius suus liber erat ab omni talleia et accommodatione et exercitu et equitatu.*

¶ **FULSARIUM**. Anastasius Bibl. in Epitome Chronicorum Casin. apud Murator. tom. 2. pag. 368. col. 2 : *Sicardus Princeps obtulit Patri Benedicto civadum, qui Martoranus vocatur, cum ripis et aquis, Fulsariis et piscationibus et omnibus intra se positis.* An legendum *Fullariis* vel *Fulloniis,* aliudve simile, quod Fullonis officinam significet ? Saltem hunc intellectum patitur in allato loco vox *Fulsarium,* quæ videtur corrupta.

* Vel *Fulsaria,* Idem videtur quod *Fuerna.* Vide supra in hac voce.

* **FULSCINA**, *La forfina ad piscandum,* in Doctrin. Alex. de Villa-Dei edit. ann. 1484. pro *Fuscina.*

FULSIT, *Feriit, vel percusserit : fulgere enim ferire est, unde quoque Fulmen dictum est.* Glossæ antiquæ.

FULTI, *Vasa aquarum parvissima,* Papiæ.

¶ 1. **FULTRUM**, *Ornamentum quod supponitur lecto, vel pes lecti vel ejus sponda. Etiam ponitur pro lecto.* Hæc Calepinus et Martinius ex Dictionariis semibarbaris. Legendum *Fulcrum.* Vide *Fulchrum.*

* 2. **FULTRUM**, pro *Feltrum.* Vide in hac voce. Constit. monast. S. Petrimont. tom. 2. Monum. sacr. Antiq. pag. 427 : *Sufficere credimus claustrali canonico in anno duo paria sotularium, e quibus alii dentur in festivitate omnium sanctorum de Fultro, et bene ampli.*

¶ **FULTUM**, pro *Fulcrum,* Lectus. Thomas Monachus Eliensis in Vita S. Etheldredæ tom. 4. Junii pag. 521. et inter Acta SS. Benedict. sæc. 2. pag. 772 : *Matrona... ita erat contracta... ut nulla ratione... a Fulto valeret surgere.* Vide *Fulchrum.*

FULVIDA, *Rubea,* in Gloss. antiq.

FULVIDUS, *Impetosus.* Ita Glossæ antiquæ.

FUMA, *Rheda minor,* apud Papiam MS. Editus perperam *fama* præfert. [Vide *Funa.*]

* **FUMADO**, Piscis genus. Tract. MS. de Pisc. cap. 51. ex Cod. reg. 6838. C. : *Raia levis ab Hispanis dicitur liuda, a cute lævi et pellucida : sunt qui rasam vocant, a glabra cute : nostri non a cutis lævitate, sed a colore, Fumat et Fumado appellant.*

¶ **FUMAGIUM**, Lignum ad *fumum* seu focum necessarium. Charta ann. 5. Edwardi IV. Reg. Angl. apud Th. *Blount* in Nomolex. Anglic. : *Et sint quieti de Fumagio et maremio cariando, etc.* Vide *Fumus.*

Fumagium, Idem forte quod *Foagium,* καπνικόν, Joan. Zonaræ, Scylitzæ, et aliis, [Census pro singulis *focis* exactus, *Fumage* apud Gallandum.] Charta Radulphi Abbatis S. Melani ann. 1123. apud Augustin. *du Pas* in Stemmate Pentevriensi pag. 12 : *Donavit... pro animæ suæ redemptione 20. solidos de Fumagio Minguenpensi per singulos annos.* [Computus ann. 1202. apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. ad calcem pag. CLXXXIII : *Item Fr' Ham' pro censu Compendii* IX. *l.* XII. *s. et pro Fumagio Compendii* C. *s.* Charta anni 1219. ex Archivo S. Jacuti : *Guido de Argenton dominus Placoidi. Cum contentio verteretur inter Abbatem et Conventum S. Jacuti et me super avenagio, gallinagio, Fumagio, etc. in territorio de Plancoit.* Chartularium SS. Trinit. Cadom. fol. 21 : *In Carpichet habemus* XII. *vilanos et dimidium ; quisque eorum reddit...* XX. *ova ad Pascha,* II. *denarios de Fumagio, de unoquoque porcorum suorum* 1. *denarium.* Et fol. 61 : *Debent* 1. *acram araturæ et herciaturæ et precarias et* XII. *Andegavenses de leignagio, et* II. *denarios de Fumagio, etc.*]

* Illud nempe a *Fumario* seu camino ; hoc a *foco* nuncupatum. *Fumage,* nostris. Pactum inter Rob. comit. Droc. advocatum monast. S. Valer. et relig. ejusd. ann. 1321. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 290 : *Disons que les avoueries, li Fumaige, etc.*

FUMALE, Eadem notione. Statuta Regni Poloniæ, apud Chopinum post libros de Domanio art. 3 : *Fumalia, scilicet duo grossi, usualis monetæ... de quolibet manso vel forte locatis vel possessis singulis annis in signum summi dominii coronæ regni Poloniæ exsolvantur.* Adde articulos seqq. [Vide *Fumanteria* et *Fumus.*]

* In eorumd. Stat. collectione a Prilusio facta pag. 443. legitur : *Fumalia Kmetones* (servilis conditionis homines) *tantum solvunt.* [** Intellige *Pullos Fumales,* quorum præstatio servilis conditionis indicium existimatur. Vide Haltaus. Glossar. Germ. col. 1508. voce *Rauch-Huhn,* et Grimm. antiq. Jur. Germ. pag. 374.]

¶ 1. **FUMANS**, Domus, familia. Acta SS. Junii tom. 3. pag. 936. ubi de B. Michelina : *Scilicet unus homo pro qualibet decima Fumantium cujuslibet universitatis.* In Italia familiæ censentur per focos, maxime in pagis et vicis.

* Ital. *Fumante.* Charta ann. 1169. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 168 : *Et facere dare in perpetuum promiserunt sex Lucenses pro Fumante, qui parium boum habuerit.* Alia ann. 1303. tom. 4. Cod. Ital. diplom. col. 63 : *Fiant extima hominum in territorio Medicinæ et ejus curiæ, et etiam Fumantes ; quæ extima et Fumantes ponantur in libro Fumantium et in libro extimorum, ubi sunt descripta nomina aliorum Fumantium et extimorum comitatus Boniæ.*

* 2. **FUMANS**, Census, qui a singulis *Fumantibus* seu domibus vel familiis debetur. Charta ann. 1228. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 335 : *Cum omni jure, dominio,... albergariis, Fumantibus, patronantiis, et cum omnibus aliis ad nos et curiam de jure, seu de usantiis pertinentibus.* Vide *Fumanteria.*

¶ **FUMANTERIA**, Census a *fumo* dictus, quod per singulos *focos* seu domos exigeretur. Constitutio Eugenii IV. PP. in Bullario Casin. pag. 315 : *Cum alias, per nostras certi tenoris litteras, redditus et proventus Fumanteriarum in provinciis nostris Marchiæ Anconitanæ, Massæ, Trabariæ, etc. reparationi et fabricæ Ecclesiarum... deputaverimus... vobis... proventus hujusmodi Fumanteriarum ..... colligendi, levandi, exigendi... concedimus facultatem.* Ibidem pag. 316. in altera ejusdem Pontificis Constitutione expresse dicuntur *Fumentariæ exigi et levari pro quolibet et a singulo foco,* sæpiusque memorantur in laudato tomo, ut pag. 325. 326. 327. 328. 342. et 343. Vide *Foagium* 1. et *Fumagium.*

¶ **FUMARE**, *Incopreare* seu Scurram

agere, in antiquis Glossis, teste Grævio ad Glossar. Isidori. Vide *Scurra*. Salmasio ad Tertullianum de Pallio, *Scurra qui Fumat*, Is est qui fumos vendit.

FUMARIA. Chronicon Abbatiæ Trudon. lib. 10. cap. 470 : *Deinde domus infirmorum habens Fumariam, sive forariam, Capellulam, Lobiam, Cameram dispensatoriam, etc.* Ubi nescio, an non legendum *Focariam*, ita ut *Fumaria* locus fuerit, in quo *focus* fit, *ou l'on fait du feu.* Nam

FUMARIUM, est *Domus fumi*, Papiæ ; *Caminus, per quem exit fumus*, Joanni de Janua. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Fumarium, Cheminée.*] Gloss. Gr. Lat. : Καπνοδοχεῖον, *Fumarium.* Glossæ Lat. Græc. MSS. S. Germani Paris. : *Fumarium*, καπνία. [** Vide Glossar. med. Græcit. voce Καπνογόργιος, et Forcellinum.] Marcellus Emp. cap. 23. pag. 168 : *Sublatam inde Fumario suspendet.*

* Vita S. Berth. tom. 6. Jul. pag. 482. col. 2 : *Et ecce per Fumarium, id est caminum, hostis humani generis, quasi in modum suis, deorsum se præcipitavit.*

¶ FUMARIOLUM, Angustior caminus. Pacianus in Parænesi ad pœnitentiam inter Concil. Hisp. tom. 2. pag. 97 : *Vim ejus,* (inferni) *et de præsentibus æstimate, cujus Fumariola quædam maximos montes subterraneis ignibus decoquunt.* [** Vide Forcellinum.]

FUMATICUM, Καπνικόν, Idem quod *Foagium* 1. Charta Cuonradi Regis Burgundiæ ann. 972. in Tabulario Ecclesiæ Viennensis fol. 14 : *Non teloneum in aquis, vel terris, nec redhibitionem de pascuis, nec silvaticum, nec Fumaticum, nec pulveraticum... exigere audeat.* Eadem habentur in Charta Friderici II. Imp. apud Jo. a Bosco in Vienna pag. 90. [Charta ann. 1132. apud Lobinel. tom. 2. Hist. Brit. col. 286 : *Monasterium de antecessoribus nostris ita honorabiliter in beneficium tenere visus est, ut nec Comes, nec ullus ex Vicariis ejusdem regionis, nec alia prorsus aliqua persona præter ipsum habere visa sit ullam dominationem in hominibus ipsius parrochiæ distringendis, nec annonaticum, nec friscingaticum, nec Fumaticum, nec vaccaticum, nec ullam redhibitionem, nec vel ipsum bannum.*] Rotulus Comput. Manerii de *Harwe* in Anglia : *Quilibet domum habens, de qua fumus exit.* Vide Gloss. med. Græcit. in Καπνικόν.

* **FUMERIUS**, ut *Fumarium.* Stat. Montis-reg. pag. 271 : *Item statutum est, quod dom. vicarius teneatur facere quod omnes furni, seu ædificia in quibus sunt, debeant cooperiri per illos fornarios, qui eos tenent, de copis, tegulis,... et facere Fumerium, qui vadat desuper totum per unum rasum.* Hinc *Fumery* dicitur pars domus, ubi est caminus seu furnus, vulgo *Fournil.* Lit. remiss. ann. 1379. in Reg. 114. Chartoph. reg. ch. 349 : *Icellui Regnaut, qui c'estoit muciez en un certain lieu dudit hostel, appellé le Fumery, etc.*

¶ **FUMIGABUNDUS**, Fumans. Interpres Libri Sapientiæ 10. 7. *Descendente igne in pentapolim : quibus in testimonium nequitiæ Fumigabunda constat terra deserta.*

FUMIGATORIUM, Thuribulum, incensorium. Chron. Casin. lib. 3. cap. ult. : *Fumigatorium Græcum aliud cum nigello.*

¶ **FUMIGER**, ut apud Virgilium *Fumifer.* Occurrit tom. 2. Itinerarii Litter. Marten. pag. 232.

¶ **FUMIGIUM**, Idem quod Plinio Suffitus, apud Theod. Priscian. lib. 1. cap. 12. et lib. 3. cap. 5.

FUMILARE. Anonymus Barensis in Ch. ann. 1043 : *Et venerunt super Bari ad Fumilandum Imperatorem.* Perperam Edit. : *sumilandum.* An. 1080 : *Ipse Dux (Robertus) fecit fine cum Bari,... et Fumilare fecit ibi Michael. Imp.* hoc est, Imperatorem proclamavit. Ex Græco εὐφημεῖν, ut videtur. Cedrenus : Εὐφήμησαν οὖν τὰ μέρη, Ἀναστασίας Αὐγούστης πολλὰ τὰ ἔτη. Corripus lib. 2. vers. 167 :

Laudibus innumeris Regnantum nomina tollunt, etc.

Passim in Historia Byzantina.

** **FUMLO.** Vide *Humlo.*

¶ **FUMOSITAS**, Fumus spissior. Translatio B. Edmundi Cantuar. Archiep. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 1862 : *Cum sopori membra dedisset, et grossioris Fumositatis nebula quæ solet phantastica repræsentare somnia, in fumos tenues resoluta, etc.*

1. **FUMUS**, Focus. Ericus Upsaliensis lib. 5. Hist. Suecicæ pag. 148 : *Imposuit unam marcam de quolibet Fumo, vel furno solvendam, ut verbis utar famæ relictæ.* Pag. 159 : *Post annuum tributum immensas pecuniarum summas solvendas imponens, videlicet Rumpestat, et de quolibet Fumo unam marcam.*

* Ita et nostris *Fumée*, pro Excandescentia, ira ; unde *Fumeux*, iracundus, et *Fumer*, irasci, stomachari. Lit. remiss. ann. 1447. in Reg. 179. Chartoph. reg. ch. 161 : *Icelle Guillemete, qui estoit femme testue et Fumeuse... et quant lui montoit en sa Fumée, etc.* Aliæ ann. 1460. in Reg. 192. ch. 45 : *Le suppliant de ce se Fuma et courrossa. Fumiere*, pro *Fumée*, fumus, in Mirac. B. M. V. MSS. lib. 1 :

Et s'en issoit si grant Fumiere,
Li jors en perdoit sa lumiere.

* 2. **FUMUS**, Fimus, Gall. *Fumier.* Lit. remiss. ann. 1354. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 570 : *Cum Arnaldus Ysabelli pedissecæ ejus... dixisset : Eamus colligere Fumos, qui sunt in isto vico ; dicta pedissequa respondit : Non faciemus, quia dicti Fumi non sunt vestri.* Pluries ibi. Hinc *Fumiere*, Fimetum, locus ubi reponitur fimus, in Bestiario MS :

Jamais de la basse Fumiere
N'istrons pour nule destinée,
Se nous en ceste matinée,
Ou en la nuit ne nous armons.

FUNA, *Redde minore.* Ita Glossæ antiquæ. [Melius apud Papiam editum et MS. : *Funa, Redha minor.* Sic puto legendum, licet D. Cangius ex alio MS. superius legat *Fuma.*]

FUNALIA, *Lignalia, Funalia, in modum funalium candelæ intortæ.* Glossæ antiquæ. [** Vide Isidor. Origin. lib. 19. cap. 4. sect. 1. et lib. 20. cap. 10. sect. 5.] [Notum est *Funalia* Latinis fuisse faces ex funibus contortis cera vel pice circumdatas.]

¶ **FUNALIUM**, ἐλλύχνιον. Supplem. Antiquarii. [* Et in Glossar. Lat. Gr.]

FUNAMBULI, dicti ironice quidam ignavi, qui ex obsessa urbe funibus e mœnibus demissi fugæ se dabant. Ordericus Vital. lib. 9. pag. 739 : *Funibus per murum demissi sunt, unde ad suam diuturnam ignominiam furtivi Funambuli vocati sunt.* Adde lib. 11. pag. 805. *De Funambulis*, qui σχοινοβάται, res nota. Vide Epistolam Guidonis Militis in Additamentis ad Matth. Paris. pag. 108. [Hinc corrigendus est locus tomi 4. Hist. Harcur. pag. 1405. ubi sic habetur : *Imprimis erubescebat improperia quæ sibi fiebant derisoria, quod Funandulus per murum exierat de Antiochia.* Leg. *Funambulus.*]

¶ **FUNARIUS**, Equus extra jugum fune illigatus, idem qui Græcis σειραφόρος, juxta Isidorum lib. 18. Orig. cap. 35. Valentinianus etiam, uti narrat Sext. Aurel. Victor, *Funarius appellatus est, eo quod venalitium funem portanti quinque milites nequiverint extorquere.*

¶ **FUNCARE**, Doliolum, cadus, Gall. *Caque.* Polyptych. Fiscamn. ann. 1235 : *Robertus Viton tenet unum villanagium et reddit... servitia omnia sicut Nicolaus Sanson, et Funcare unum mille allectorum.* Vide *Fungare.*

* **FUNCHA.** Charta ann. 1296. apud Charvet. Hist. Vien. pag. 669 : *A fluvio Rodani usque ad cochias seu cacumen S. Salvatoris, in quibus cochiis seu cacumine sunt Funchæ, quibus dividitur diocesis Viennensis et Aniciensis.* Sed leg. forsan *Furchæ.*

* **FUNCIO**, *Luso de alcuna cosa.* Glossar. Lat. Ital. MS.

* **FUNCTA**, κτέρεα, *funera.* Cujac. in Castigat. ad utrumque Glossar.

FUNCTIO, *Exsolutio tributorum*, in Glossis antiquis MSS. Gloss. Lat. Gr. : *Functio*, λιτουργία, τέλεσμα. *Functionum*, λιτουργιῶν, εἰσφορῶν. Aliud Gloss. : *Functio*, ἡ συντέλεια. *Tributariæ Functiones*, apud Salvianum lib. 5. de Provident. pag. 30. 1. Edit. Senatorem lib. 5. Epist. 14. etc. *Functiones publicæ* apud eumdem Senator. lib. 5. Epist. 39. in Lege Wisigoth. lib. 5. tit. 4. § 19. [in Capitul. Pippini Reg. cap. 23. et in Capitul. Ludovici Pii. ann. 821. cap. 4.] Hinc crebra in Chartis Francicis formula : *Nec ad freda exactanda, nec ullas Functiones requirendas ingredi audeat.*

FUNCTIONES, Λειτουργίαι, in Gloss. Curialia munera, onera, passim in Cod. Theod. et Justin.

¶ FUNCTIONES REGALES, Eadem notione, lib. 1. Capitul. n. 114 : *Hoc ideo quia audivimus aliquos ex illis non tam causa devotionis hoc fecisse quam pro exercitu seu alia Functione Regali fugienda.* Occurrit rursum lib. 6. Capitul. n. 281. *Onus curiale* vocat S. Ambrosius lib. 2. adversus Symmachum. Adde Concil. 1. Aurelian. cap. 4.

* **FUNCTIONALIS**, Tributo obnoxius. Libert. Brianc. ann. 1343. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 211 : *Res Functionales tributorum afitare possint, liberas vel pensionales, cum sic sit acthenus usitatum.* Vide *Functio.*

* **FUNCTORIUM**, *i. Transitorium, Chose transitoire.* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. Vide in *Fundabulum.*

* **FUNCULUS** CORALORUM, f. pro *Funaculus*, restis : qua voce sertum precatorium designare videtur Bareleta serm. in fer. 4. hebd. 1. Quadrag. : *Submurmurant orationem Dominicam cum coralorum Funculo in manu.*

1. **FUNDA**, Bursa, crumena, Italis. S. Bonaventura in Vita S. Francisci cap. 7 : *Fecit ut appareret... in via crumena magna pecuniis intumescens, quam usitato vocabulo illius regionis homines,* (Apuli) *Fundam appellant.* Hoc sensu accepisse Macrobium 2. Saturn. cap. 4. opinantur viri docti : *Cumque accessisset ad sellam, demissa in pauperem Funda manu paucos denarios protulit, quos Principi daret.* At Cujacius *fundum* in MSS. legi observat. Gloss. Lat. Græc. : *Ventralis*, κοιλιόδεσμος. Est autem *ventralis*, vel *ventrale*, non modo tegumentum ventris, sed et sacculus pecuniæ ad usum quotidianum necessariæ gestandæ accommodatus, et sub ventrem appensus, apud Ulpianum leg. 6. De Bonis damnator. Vide Waddingum in Annalib. Minor. ann. 1222. num. 25.

Proprie vero *Fundam* appellarunt recentiores locum publicum, in quem conveniunt Mercatores de rebus suis et commerciis invicem acturi, quod in eo deponatur communis eorum thesaurus vel pecunia ad eadem commercia, atque adeo merces ipsæ. Ejusmodi sunt *Bursæ* Antuerpiensis, Amstelodamensis, et similes. Pacta inter Venetos et Principes seu Barones Regni Hierosol. ann. 1123. apud Will. Tyrium lib. 12. cap. 25: *Unde ipse Rex Hierusalem, et nos omnes, Duci Veneticorum de Funda Tyri, ex parte Regis, in Festo Apostolorum Petri et Pauli,* 300. *in unoquoque anno Byzantios Saracenatos, ex debiti conditione persolvere debemus.* Charta Amalrici Regis Hieros. apud Ughellum tom. 3. pag. 474: *Molendinum et balnea juxta Fundum mercatorum.* [Charta Balduini Reg. Hierosol. ann. 1184: *Libertatem dedit in porta, Funda, cathena, pondere et mensura, ut possent emere, vendere, et intrare et exire per totum regnum Jerosolymitanum.* Ibid.: *Decem bisantios de assisia Odonis de S. Amando ad Fundam Accon annuatim recipiendos.*] Ita *Fundam* legendum in Diplomate Conradi Imp. ann. 1147. (non 1187. ut editum) pro Pisanis, apud Ughellum tom. 3. pag. 488. 489. pro *Fundum.* Sic etiam apud Joinvillam in S. Ludovico pag. 62. pro *la soulde,* restituendum monuimus *la Fonde,* quam ait fuisse quamdam mercatoriarum officinarum seriem: *Ils bouterent le feu par tous les endroiz de la Soulde, là où toutes leurs marchandises et leur avoir de pris estoient.*

° Nostris *Fonte,* eadem notione. Joinvill. in S. Ludov. edit. reg. pag. 35: *Il bouterent le feu en la Fonde, là où toutes les marcheandises estoient et tout l'avoir de poiz.* Versio Gallica Guil. Tyr. ibid. in Glossar.: *En la Fonde de Tyr, se la cité estoit conquise, otroierent au duc et au commun de Venise à tousjours, à rendre trois cens besans Sarrazinois le jour de la feste de S. Pierre et S. Pol.* Vide mox *Fundacagium.*

FUNDICUS, Eadem notione, et eadem origine: Itali etiamnum *Fundaco* vocant, quod anteriores *Fundam,* vel nostri *Fonde.* Dom. *de Breves* in Itinerario Turcico pag. 34: *Les Fondics sont magazins, où se serrent les marchandises, qui sont apportées des Indes et de Perse par la voie d'Alep,... les marchands y logent aussi.* Michael *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. in v. *Feria: Sicut apud Christianos dicitur el Mercado, et apud Saracenos el Alfondiga, etc.* Unde vox videtur Arabica. Chron. Casin. lib. 3. cap. 57: *Fundicum in Amalfi cum pertinentiis suis.* Adde lib. 4. cap. 10. Gervasius Tilleberiensis in Otiis Imperial. MSS. decisione 3: *Majuma Gazæ Emporium, id est, locus negociationis, qui Fundicus vulgo nominatur.* Statutum Honorii IV. PP. pro Regno Neapolit. ann. 1285. apud Odoricum Rayn. hoc ann. num. 39: *Liceat cuilibet.... frumentum et alia blada, necnon et legumina, de propriis terris, massariis atque reddilibus habita sine jure exituræ, Fundici, seu dohanæ in loco, in quo victualia recipiantur... deferre.* Diploma Roberti Regis Neap. ann. 1321. apud Waddingum: *Item domus, seu apothecæ, quæ videntur esse duo Fundici... in civitate Neapolit.* [Sancia Regina Jerusalem et Siciliæ ann. 1325: *Universis de Consilio Massiliæ. Veridica insinuatione accepimus, quod in Alexandria est quædam domus, quæ vocatur Fundicus Massiliensium.* Passim occurrit eadem vox in Chartis Massil. et apud Murator. tom. 6. col. 265. 432. 472. 596. etc.] Vide Rocchum Pirrum in Notitia Eccl. Sicil. tom. 1. pag. 148. et Ughellum tom. 4. pag. 1165.

FONTICUS, Eodem significatu. Bernard. *de Breydenbach* in Itinerario T. S. ubi de Alexandria: *Est autem Fonticus domus grandis, in qua negotiatores et merces eorum conservantur, ubi et forum rerum venalium habent.* [Vita B. Henrici Baucens. Junii tom. 2. pag. 374: *Adeo multiplicavit copia pauperum et infirmorum, quod circum circa plateam dictæ Ecclesiæ de domo et sub Fontico et juxta palatium Episcopatus... ipsi Pauperes et debiles morabantur.*]

¶ FONDICUS, Caffarus lib. 1. Annal. Genuens. ad ann. 1162. apud Murator. tom. 6. col. 280: *Pisani... armata manu causa deprædandi ad Fondicum Januensium venerunt... Pisani autem invadentes eorum Fundicum, pecuniam, quam ibi invenerunt, valentem triginta milia perperorum ceperunt.*

¶ FONDECHUS. Chronicon Parmense ad ann. 1304. apud Murator. tom. 9. col. 850: *In quo prælio civitas Florentiæ........ combusta fuit... cum omnibus Fondechis et mercationibus et drapperiis, etc.*

¶ FUNDICUM. Regimina Paduæ ad ann. 1301. apud Murator. tom. 8. col. 427: *Et factum fuit Fundicum bladi.*

¶ FUNDACEUS, Species currus, ut videtur, sic dicti quod eo veherentur merces in *Fundacum.* Chronic. Parmense apud Murator. tom. 9. col. 772: *Multi fuerunt capti, qui veniebant privati in plaustris fœni et palearum et in vegetibus aut in Fundaceis.*

ALFUNDICUS, Taberna, officina mercatoria. Charta Ximenæ *Diaz,* uxoris Roderici *Diaz,* cognominati *el Cid,* æræ 1101. Apud Anton. de *Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti tom. 7: *De molendinis, et valneis, de tendis vel tabernis, de Alfundicis vel de domibus, de furnis, etc.*

FUNDICUS, Præstatio pro mercibus, quæ in *Fundicos* invehebantur. Charta ann. 1251. apud Ughellum tom. 7. pag. 1340: *Libere vendant et emant sine Fundico et datio.* [Occurrit etiam in Constitut. Siculis lib. 1. tit. 89.]

¶ FUNDICARE, *Fundicum* seu præstationem pro mercibus solvere. Constitut. Siculæ lib. 1. tit. 89: *De officio magistrorum Fundicariorum... Fundicare seu dohanare compellant.* In novis Statutis: *Fundicari seu dohanari mandavimus.*

FUNDICARIUS, Præfectus officinis, in Constitut. Neap. lib. 1. tit. 84. et 87. apud Anonymum de Gestis Friderici II. Imp. pag. 877. [et Murator. tom. 8. col. 609.]

¶ FUNDEGARIUS, Eadem notione, in Statutis Massil. lib. 1. cap. 18. § 2: *Et quod vinum aliquorum non Massiliensium non facient, vel permittent vendi vel mitti in dictis fundicis quandiu erit ibi vinum Massiliensium ad vendendum, et quod non conducent vel conduci permittent, aut alias qualitercumque haberi sustinebunt botigas aliquas extraneis scilicet, non Massiliensibus aliquibus sine voluntate expressa, habita licentia dicti Fundegarii fundici supradicti.* Occurrit ibidem non semel.

FUNDACUS, Eadem notione, qua *Funcus.* Ricardus de S. Germano in Chronic. ann. 1232: *Statera erit in Fundacis, et nihil recipietur pro ea.* [Apud Murator. tom. 7. col. 130. habetur *Fundicis.*] Occurrit præterea in Diplomate Boemundi I. Principis Antiocheni apud Franciscum Nigrum in Cruciata pag. 99. in Charta Caroli I. Regis Siciliæ ann. 1177. et in alia marchionis Montisferrati apud Ughellum tom. 7. pag. 807. tom. 3. pag. 487. *Fundaco* etiam habet Joannes Villaneus lib. 12. cap. 20. ex quibus emendanda Chronica Pisana Ughelliana ann. 1163: *Magnum Fundatum cum turri et porta ferrea ex tunc inceptum fuit.* Ann. 1166: *Et Fundatum in cubilia Pisis habere concessit.* Ann. 1268: *Fundatum etiam Pisanum ad portum dextruxit.* Ubi pro *Fundatum,* legendum *Fundacum.*

2. **FUNDA,** *Genus piscatorii retis, quod in fundum mittatur,* apud Papiam.

° **FUNDABILIS**, Fundatus, stabilis. Pasch. Radb. in vita S. Adalh. inter acta SS. Bened. sæc. 4. part. 1. art. 32: *Erant igitur quinque unius viri semine propagati: quorum trium imperator augustus familiari usus consilio, una secum Fundabili quadratura Francorum imperium satis admodum dispositum regebat.*

FUNDABULUM, Funda, fundibulum, machina oppugnatoria, qua jactantur lapides, *Fondefle,* veteri interpreti Ægidii de Roma de Regimine Princip. Monstrelleto 1. vol. cap. 29. 143. et Anonymo in Diario obsidionis Aurelian. pag. 6. Papias: *Funda, Fundabula.*

FUNDIBULUM, *Trajectorium,* in Gloss. Isid. et Pith. ubi perperam *Fundibulum* habetur. [*Functorium,* Jo. de Janua, *Transitoire,* in Gl. Lat. Gall. Sangerm.] Augustinus in Psalm. 54: *Sed fert Fundibulum, fert securim, etc.* Cap. 2. ann. 813. cap. 10: *Secures, taretros, Fundibulas, etc.* Albertus Aqu. lib. 7. cap. 2: *In sagittis, et Fundibulis, et mangenellis, etc.* Adde Hegesippum lib. 5. cap. 44. Lucam Tudensem in Chronico pag. 62. etc.

FUNDIBALUS. Papias: *Fundibalus, Funda, emittens transjectorium.* Ex Isidor. lib. 18. cap. 10. [Supplem. Antiquarii: *Fundibali,* λιθόβαλοι, *Funditores.* Gloss. Lat. Gall. Sangerman.: *Fundibalum, Engin a gittier pierres en guerre.*] Lucas Tudensis æra 773: *Al-caman illico Fundibalis, sagittariis, et vibrantibus jacula, portam speluncæ ferire cœpit.* Vita S. Eligii lib. 2. cap. 12: *Vade, inquit, in illam quæ juxta Cetimum sita est rupem, illic inter vepres reperies ligatum funda, et absconsum, quod quæris; solutoque eo accipe quod tuum est, et absque ulla injuria, absque verbo etiam gravi redde homini tibi designato, ex quo ligatus tenetur Fundibalus.*

FUNDIBULARIÆ *et Petroritæ, mangonelli, etc.* apud Joannem Monach. in Hist. Gaufredi Ducis Norman. lib. 1. pag. 93. Sugerius de Vita Ludov. Grossi cap. 17: *Machinas impugnatorias, mangunnella, et Fundibalaria inchoat instrumenta.*

FUNDIBULARII, Qui fundibula utuntur in bellis, apud Baldricum Dolensem lib. 1. Hist. Hierosol. pag. 95. Ugutio: *Fundibalus, cum funda jaciens, et emittens. Dicitur quoque Fundibularius in eodem sensu.*

¶ FUNDIBALARII. Epistola B. Reginæ Legionis et Galaciæ ann. 1212. de victoria de Saracenis reportata, inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 827: *Verumtamen sagittarii nostri et Fundibalarii non parum eo die ostenderunt audaciæ et virtutis: ita ut necesse esset amoveri tentorium Ammiramomelini a loco, in quo fixum fuerat, usque ad tres sagittæ jactus.*

¶ FUNDIBALATOR, apud Vegetium lib. 3. de Re milit. cap. 14. aliter legi in MSS. annotat Stewechius; hunc consule.

¶ FUNDIBALISTA, apud Bartium in Glossario ex Bartolphi Histor. Palæst.

Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Fundibalista, Gitteur à fonde.*

FUNDIBLA, pro *Fundibula*. Hist. MS. Excidii Acconis ann. 1191: *Calculo Fundiblæ graviter in corpore lædebantur.* Monstrelletus 1. vol. cap. 29: *Et aussi en autres lieux furent faits plusieurs Fondefles, bricolles, et eschelles.*

FRONDEVOLA, Eadem notione, nam fundas, *Frondes* vulgo etiam dicimus. Charta ann. 1190. in Regesto Comitatus Tolosæ f. 87: *Tunc supradicti affectatores pro se et cæteris affectatoribus urbis Tolosæ et suburbii recognoverunt Dom. Comiti, vel suis Bajulis dare 4. sol. Tolos. pro unoquoque corio bovis, quod eis allatum fuerit de bobus suarum bovariarum: et recognoverunt, quod debent dare totos corios, qui fuerint opus Comiti vel probis hominibus Tolosæ urbis et suburbii in faciendis petrariis et Frondevolis, etc.*

FUNDIBULARE, FUNDIBLARE, E fundibula lapides emittere. Eadem Hist. MS. Excidii Acconis ann. 1191: *Fundibulabant machinæ.* Ibidem: *Alii lapides Fundiblabant.*

* **FUNDACAGIUM**, FUNDACATUS, Præstatio pro mercibus, quæ in *fundacum* invehebantur. Privil. a Conrado II. reg. Sicil. Pisanis concessa ann. 1269. apud Lam. in Delic. erudit. inter not. ad Chron. imper. Leon. Urbevet. pag. 273: *Nullam aliam diricturam seu teloneum, vel palliariam, scariam, vel Fundacagium, seu scalaticum, seu exactionem quamcumque aliam, quocumque nomine appelletur.* Ibid. pag. 274: *Nullus alius dirictus, aut pedagium, aut teloneum,... sive pro ripa, Fundacatu, dohana, sive mensuris, etc.* Vide supra in *Funda* 1. Hinc

* **FUNDACARIUS**, Qui *fundacum* seu vectigal pro mercibus exigit. Charta ann. 1272. ex Cod. MS. Bibl. cardin. Brancacii: *Karolus, etc. Dohaneriis et Fundacariis civitatis nostræ Neapolis fidelibus nostris, etc. Cum religiosus vir frater Thomas de Aquino legere habeat in hac civitate, fidelitati vestræ committimus quatenus procuratori dicti ordinis quolibet mense, quamdiu idem frater noster Thomas ibidem legerit, unciam auri unam quolibet mense solvere et exhibere curetis.*

¶ **FUNDALIA** BONA, Gall. *Biens en Fonds*, Fundi, prædia, res immobiles. Pactum matrimonii ann. 1365. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1490: *Tantam quantitatem monetæ seu pecuniæ, quantam verisimiliter sit ac esse debeat, et esse censeatur sufficiens et opportuna pro emendis Bonis Fundalibus supradictis.*

* **FUNDALIS** DOMINUS, Fundi dominus, Gall. *Seigneur foncier*. Charta ann. 1341. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 369: *Supplicavit dominis Fundalibus dictorum locorum, ut de ipsis venditis ipsum emptorem investiant.* Alia ann. 1477. pro prior. de Mauzan. in Lemov.: *Recognoverunt... se tenere a prædicto domino priore præsente... tanquam a domino Fundali et directo, etc.* Vide supra *Foncearius*.

* FUNDALIS REDDITUS, Qui ex fundo assignato penditur, Gall. *Rente fonciere*. Charta ann. 1493: *De quibus cedunt redditus annui et Fundales viginti denariorum plebanis ibidem.*

* **FUNDALITAS**, Dominium, jus in fundum. Charta ann. 1457. in Reg. 3. Armor. gener. part. 1: *Qui mansus est et movet de feodo seu Fundalitate dictorum nobilium Johannis Chati et Margaritæ Chata.* Alia ann. 1490. ibid.: *Cum omni Fundalitate, dominio directo et juridictione, etc. Fondation*, pro Reditus ex fundis perceptus, in Lit. ann. 1391. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 448: *Comme toutes leurs chevances et Fondation soient sur les revenues de leurs vignes et autres labourages, etc.*

¶ **FUNDAMEN**, Fundus. Charta ann. 883. tom. 1. Hist. Lotharing. col. 308: *Nempe postquam divæ recordationis prædecessor meus Crodegangus Archiepiscopus, jam dictum monasterium novo Fundamine instruxit.* Vide *Fundamentum* 1.

¶ **FUNDAMENTALITER**, Funditus, a fundamentis. Vita venerabilis Mariæ de Malliaco n. 32. Martii tom. 3. pag. 743: *Capellam B. Virginis.... ruinæ extremæ propinquam integre renovavit Fundamentaliter.* Sidonius lib. 3. Epist. 8. *Fundamentaliter eruere.*

1. **FUNDAMENTUM**. Charta Benedicti PP. apud Ughellum, tom. 1. Ital. sacr. pag. 117: *Item concedimus et confirmamus Fundamentum in integrum, qui vocatur Avion, et montem Jordani, etc.* [Idem esse quod Fundus, manifestius docet Charta Blanchæ Trecensis Comitissæ ann. 1212. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 830: *Qui vendit domum cum Fundamento, domino dat quatuor denarios et emtor quatuor, et duos villico pro cyrotecis; et qui sine Fundamento vendit, nihil dat.* Vide *Fundamen.*]

¶ 2. **FUNDAMENTUM**, Area in scutis gentilitiis, Gallis *Champ*. Meisterlini Hist. Rerum Noriberg. apud Ludewig. tom. 8. Reliq. MSS. pag. 53: *Arma erant clypeus albus in Fundamento per totum, habens tres interliciones rubeos.*

¶ 3. **FUNDAMENTUM**, Eadem notione qua mox *Fundare* 1. De proprio fundo redituum assignatio domui sacræ, Gall. *Fondation*. Index MS. Beneficiorum Ecclesiæ Constantiensis fol. 8: *Capellanus habet curam leprosorum sex... de Fundamento domini de Rumilleyo.*

1. **FUNDARE**, Ex proprio fundo Ecclesiam, Monasterium construere, dotare, *Fonder*: vox usitatissima hac notione. Ebrardus Bethuniensis in Græcismo cap. 19:

Fundas Ecclesiam, fundis laticem, bene dico.

Concilium Agathense cap. 27: *Monasterium vero novum, nisi Episcopo permittente aut probante, incipere aut Fundare nemo præsumat.* Concilium Bracarense ann. 572. cap. 5: *Placuit, ut quotiens ab aliquo fidelium ad consecrandas Ecclesias Episcopi invitantur, non quasi ex debito munus aliquod a Fundatore requirant, etc.* Vide *Initiare*.

☞ Haud abs re fuerit hic observare, non eos solum Ecclesiæ vel Monasterii dici *Fundatores*, qui primum Ecclesiam aut Monasterium exstruunt dotantve ex proprio fundo; sed etiam illos qui instaurant vel augent maxime. Hujus rei plura suppetunt in veteribus tabulis argumenta. Vide Mabillonium in Actis SS. Ordin. S. Benedicti sæc. 3. part. 1. pag. 404. et sæc. 4. part. 1. pag. 209. Eodem præterea donati titulo Monasteriorum Advocati, qui eorum jura et possessiones tutabantur. *Fundatores* denique nuncupatos qui prædia Monasteriorum jure clientali tenebant, monet Kennettus in Gloss. ad calcem Antiquit. Ambrosden.: *Edmundum Rede et hæredes suos in Fundatorem dictæ domus suscepimus ac admisimus de jure sibi adquisito ex præfato lineali descensu.*

* Unde Gallicum *Fondateur* et *Fondatrice*, alias *Fondeur* et *Fonderesse*. Chron. S. Dion. lib. 5. cap. 17. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 298. ubi de Dagoberto rege: *Devoz enrichissierres et Fonderes d'abaies.* Charta Joan. ducis Alenc. 1444. ex Tabul. Cartus. B. M. de Parco: *Nos prédécesseurs princes et seigneurs..... ayans singuliere dévotion... à l'église de N. D. du parc en Charnie, dont ils ont esté Fondeurs, etc.* Alia Philippæ comit. Gelriæ ann. 1277. in Lib. 2. nig. S. Vulfr. Abbavil. fol. 64. v°.: *Lekele capelerie devant dite je nome come Fonderesse.* Epith. in prior. B. M. *d'Hannemont: Cy gist demoiselle Perennelle de Gyri, Fonderesse de cette église, qui trépassa le Samedi après la S. Marc l'an* 1325.

¶ 2. **FUNDARE**. Demergere, Gall. *Enfoncer*. Ital. *Affondare*. Chronicon Parmense ad annum 1287. apud Murator. tom. 9. col. 812: *Galeæ armatæ captæ fuerunt* XLII. *et Fundatæ fuerunt in mari* V. *illæ vero quæ evaserunt per fugam fuerunt* IV. Itali pro *Affondato* etiam dicunt *Fondato*, Gall. *Enfoncé*, Demersus.

* Vel etiam Subsidere, Gall. *Enfoncer*, alias *Défundre* et *Enfeucher*. Vitæ SS. MSS. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 311. r°. col. 1: *Et en les aigues Défundre.* Lit. remiss. ann. 1410. in Reg. 165. Chartoph. reg. ch. 355: *Icellui Flobert Enfeucha d'un piét ou chey dedens un fumier.* Acta B. Amad. tom. 2. Aug. pag. 590. col. 1: *Pater... super nives quasi volando pergebat;... consocius vero suus, usque ad genua in et per nives pergens Fundabat.* Vide supra *Effrondare*.

* 3. **FUNDARE**, vox forensis, Constituere, Gall. *Fonder*. Arest. ann. 1288. in Reg. *Olim* parlam. Paris. fol. 80: *Si comes Barri velit se Fundare et se facere partem, fiet ei jus, aliter non audietur.* Stat. ann. 1344. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 352. art. 11: *Quod Fundato judicio in personis comparencium, et facta fide legitima per creditorem, etc.*

* 4. **FUNDARE** PRECES, pro Fundere. Charta Renati reg. ann. 1476. ex schedis Pr. a S. Vinc.: *Ut orantes et Deo preces Fundantes pro nobis et prædecessoribus nostris, etc.*

FUNDARIUS, *Rusticus, qui fundos colit*. Ugutioni. Joan. de Janua habet *Fundanus*, [ut et Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Fundanus, Cultiveur de fons si comme laboureur.* Chron. Farfense Gregorii Monachi apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 401: *In valle Tubæ terram modiorum* XVII. *cum Fundario concessit Suiderado.*]

FUNDATA. Vide *Exfundare* et *Fundora*.

* **FUNDATARIUS**, Qui *fundos* colit et tenet, idem qui *Fundarius*. Charta ann. 1324. in Reg. 71. Chartoph. reg. ch. 109: *Dedit in mandatis hominibus et pagessiis de Albiaco,... et omnibus aliis tenenciariis seu Fundatariis dicti Johannis, ut eidem magistro Guillelmo... respondeant et obediant.*

* **FUNDATIO**, Liquatio, Gall. *Fonte*. Comput. MS. fabr. S. Petri Insul. ann. 1400: *Receptum de cera liquefacta. Primo pro prima Fundatione facta in Quadragesima*, 140. *lib. ceræ.*

¶ **FUNDATITIÆ** LITTERÆ, Quæ spectant Ecclesiæ vel Monasterii exstructionem aut reditus eis attributos, in Actis SS. Junii tom. 5. pag. 529. ubi de B. Hemma vidua: *E majori Chartusia missis fratribus, prout Litteræ Fundatitiæ attestantur.*

FUNDATOR, Fusor, *Fondeur*, Fleta lib. 1. cap. 20. § 132: *De Fundatoribus, qui retonsuram, vel platas ejusdem affinaverint.*

¶ **FUNDATORIUS**, Pertinens ad Ecclesiæ *Fundatorem*. Litteræ anni 1560. apud Rymerum tom. 15. pag. 566: *Alium vobis eligendi in Episcopum et Pastorem licen-*

tiam nostram Fundatoriam vobis concedere dignaremur.

FUNDATUM. Vide *Funda* 1.

1. **FUNDATUS,** Cæsarius Heisterb. lib. 6. cap. 5: *Adeo enim in pueritibus Fundatus erat, ut, sicut ex eo audivi juvenis, scholas regeret, pueros ipsos erudiret, etc.* id est, *literis instructus,* quomodo *Fondé* etiam nos dicimus. [Le Roman *de la guerre de Troyes* MS.:

Panctus un vassal moult senez,
Des letres sage et Fondez.]

2. **FUNDATUS.** Testamentum Heccardi Comitis Augustod. apud Perardum pag. 26: *Uno palio de Fundato, uno drapo cum sirico, etc.* Chronicon Fontanell. cap. 16: *Pallia Fundata sex.* Infra: *De vestimentis vero Ecclesiasticis largitus est pallia, quæ dicuntur Fundata, tria.* Anastasius in Vitis PP. pag. 109: *De palliis Tyriis atque Fundatis fecit vela num.* 65. Idem pag. 122: *Vela holoserica majora sigillata habentia periclysim et Crucem de blattin seu Fundato, num.* 15. Adde pag. 128. 130. 139. 140. 152.

* Vide Salmas. in epist. quæ est inter editas ex Bibl. Gudiana 139. ubi vestis de *Fundato,* dicitur Vestis, eo opere facta et aurata, quo reticula fiebant, quibus capita feminarum ornabantur. *Funda* enim est capitis muliebris ornamentum. Vide *Funda* 2.

Bulengero *Fundatus,* est auro textus, acu pictus: qui idem esse opinatur, quod nos *Estoffe à fond d'or* vulgo dicimus: *Drappo di Fundo d'oro,* Dominico Magrio. Sed cum hæc vox tribuatur etiam vasis argenteis et aureis, non video, quomodo de *acupictili* usurpari possit. *Calix Fundatus argenteus,* apud eumdem Anastasium pag. 109. *Calix major Fundatus,* pag. 126. 131. *Gabata aurea Fundata,* pag. 122. Chron. Casinense lib. 1. cap. 28: *Item duo argentea vasa ponderis librarum* 30. *et Fundatos duplices* 8. *Item vasa duo argentea anaglypha inaurata, etc.* Vide *Exfundare* et *Profundus.*

Aliud videtur *Fonds de cuve,* in Computo Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis ann. 1351. cap. *des Pennes,* ubi est vestis species: *Pour fourrer une cotte hardie et Fons de cuve, qu'il ot en compagnie avec M. le Dauphin à ladite feste, pour la cotte une fourrure de menu ver, tenant manches et tout.* 290. *ventres, le chaperon* 100. *et le Fons de cuve* 603. Alibi: *Pour le Corps du Roy, un Fons de cuve d'un marbre, doublé d'un autre marbre, fait à Avignon, quant mondit Seigneur y estoit.* Continuator Nangii. ann. 1378. de Rege Carolo V: *Et estoit vestu d'une cotte hardie d'escarlate vermeille, et d'un manteau à Fonds de cuve fourré.*

* **FUNDECUS,** ut *Fundicus* in *Funda* 1. Vide ibi. Charta ann. 1329. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 273: *Item femagium de Fundecis, etc.*

¶ **FUNDEGARIUS.** Vide in *Funda* 1.

¶ **FUNDENDA,** Quævis machina oppugnatoria qua lapides aliave *fundi* seu emitti possunt. Litteræ anni 1319. apud Rymerum tom. 3. pag. 790: *Et alii hujusmodi malitiis inhærentes, balistas et arcus, et aliis nocivis Fundendis per civitatem prædictam deferunt.*

* **FUNDERA,** Fundus. Charta ann. 772. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 151: *In monasterio Domini Salvatoris, sito infra muros civitatis Brixiæ, id est in Funderas seu casalias, qui rejace trans Mucia.* Vide *Fundora.*

* **FUNDERE** FOSSATA, Illa cumulare. Charta ann. 1288. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 105. col. 2: *Requisivit... quod fossata, quæ sunt in civitate Nemausi, inter dictam civitatem et castrum harenarum, non Funderent neque aplanarent, licet dicerent se habere mandatum a domino rege de dictis fossatis Fundendis et aplanandis.*

¶ **FUNDIBALATOR**, FUNDIBALISTA, FUNDIBALUS, FUNDIBLA, etc. Vide in *Fundabulum.*

* **FUNDIBILIS,** Dicitur de telis aliisve instrumentis bellicis, quæ instar grandinis ruunt. Mirac. S. Bert. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 120: *Ignita utensilia et frusta candentis ferri, more grandinis Fundibilis, in eos jacientes, sagittarum quoque imbres in eos pluere non intermittentes, etc.*

* **FUNDIBULA,** dimin. a Funda. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Fundibula, eslingue. Fundibularius, eslingour.*

* **FUNDIBULUM.** Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg. 4120: *Fundibula sunt quædam parvæ machinæ cum funda in baculo dependente, Gallice Gibet.* Vide *Fundabulum.*

* **FUNDICERIUS,** Ad fundum pertinens. *Justitia fundiceria,* Jurisdictio minor, inermis, Gall. *Justice fonciere.* Charta Caroli VI. pro monialibus de Monte S. M. ord. Cartus. ann. 1381. in Reg. 119. Chartoph. reg. ch. 438: *Alta tamen ejus* (feudi) *justitia penes dictam nostram consanguineam, ac bassa seu Fundiceria penes ipsas religiosas perpetuo remanente.* Vide supra *Foncearius.*

FUNDICUS, FUNDICARE, etc. Vide *Funda* 1.

¶ **FUNDINAVIS.** Species tributi forte a navigantibus exsoluti. Constit. Innoc. VIII. PP. ann. 1488. in Bullario Carmel. pag. 401: *Mandamus quatenus eumdem Gratianum* (Carmelitarum Procuratorem) *cum comitiva, absque alicujus datii, pedagii, passagii, telonii, Fundinavis, vel gabellæ, aut alterius cujuscumque indicti vel indicendi oneris exactione, ire, stare et redire pro nostra et apostolicæ Sedis reverentia permittatis.* Diploma Caroli VII. Regis Franc. ann. 1450. concessum Arnoldo Duci Romam ire cupienti, apud Acherium tom. 7. Spicil. pag. 305: *Non inferentes eisdem molestiam occasione solutionis vectigalis, telonei, pedagii, dacii, nauli, Fundinavis, aut cujusvis alterius tributi.* Litteræ anni 1401. apud Rymerum tom. 8. pag. 234: *Sine solutione alicujus dacii, pedagii, Fundinavis, gabelli, tributi, impositionis, aut alicujus alterius exactionis seu demandæ, etc.* Similis recurrit locus apud eumd. Rymer. tom. 12. pag. 283. Modo *Fundinavis* una voce, modo *Fundi navis* divisis vocibus legitur.

* **FUNDIS,** pro Fundus. Charta ann. 1406: *Cum omnibus et singulis ipsius mansi sive villagii et tengudæ supradictæ introitibus, exitibus, Fundibus, passagiis, etc.*

* **FUNDIT,** pro *Fudit,* in Charta ann. 1332. ex Reg. 68. Chartoph. reg. ch. 2: *Item quod dictus Raymundus Fundit seu fundi fecit, etc.*

¶ **FUNDITER,** pro *Funditus,* Omnino, prorsus, in Actis SS. Julii tom. 2. pag. 350.

FUNDORA, Fundus. Pactum Arichis Principis Beneventani cum judice Neapolitanorum, apud Camillum Peregrinum pag. 319: *Alia vero omnia Fundora, Fundata, sive exfundatas, homines et terras, quibus solidi non sunt dati, dividimus per medium.* Mox: *Et ipsi homines, qui ipsos solidos habent, tertiam partem securiter possideant. Et fundora vel terras, quæ in partes Langobardorum venerint in sortem, nullo modo ipsi homines possint infiduciare vel vendere.* Infra: *Exceptuamus ex his omnia Fundora de Liburias, qui pertinet ad ipsum principatum Capuanum, fundata et exfundata, homines et terras.* Pactum a Gregorio Duce Neapolis initum ann. 911: *Ut terras, servos, ancillas, seu Fundora per concessiones habetis vos et homines vestri in Liburias.*

Ita passim observare est in Chartis Longobardicis nomina masculini generis in plurali numero, in *ora,* efferri, in nominativo et accusativo. In Tabular. Casauriensi ann. 954. ubi scriptum: *In locum, qui nominatur ad Lacora,* supra inferuntur hæc verba, *i. ad Lacos.* Ibidem *poiora,* pro *poio. Fundus* nude apud Anastasium in S. Silvestro pag. 12. etc.

¶ **FUNDOTENUS,** Funditus, a fundo, seu fundamento. Necrologium Laureshamense apud Fredericum Schannat. Vindem. Litter. pag. 38: *Hic Ecclesiam in Oppenheim et Monasterium in Abrinesbere Fundotenus erexit.*

* **FUNDRELLUS.** Reg. episcopat. Nivern. ann. 1287: *Domino episcopo remanent... sex hastæ cum Fundrellis.*

¶ **FUNDULUS,** *Parvus fundus; item, Fundulus, parvus piscis qui fundo adhæret.* Johannes de Janua. Angelus Rumplerus lib. 1. Histor. Formbacensis Monaster. apud Bernard. *Pez* tom. 1. Anecdot. part. 3. col. 484: *Rasorio etiam nonnunquam vere et æstate pro capiendis Fundulis et aliis minutioribus pisciculis* (utimur). Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Fundulus, Un petit poisson qui se tient et ahert au fons gravier, Goujon.* [** Germ. *Gründling.* ADEL.]

* **FUNDUM,** Pars capitis aversa, Gall. *Le derriere de la tête.* Inventar. S. Capellæ Paris. ann. 1376. ex Bibl. reg.: *Item caput S. Blasii repositum in factione episcopi mitrati argenti deaurati, lapidibus ornatum, situatumque super unum Gallice entablement de cupro, in quo sunt quatuor parvi Angeloti de cupro: et similiter est Fundum dicti capitis de cupro deaurato.* Aliud Gallic.: *Et est assavoir que le Fons dudit chief est aussi de cuivre.*

* **FUNDURA,** Italis, *Fondura,* Convallis. Charta ann. 857. apud Ughell. tom. 1. Ital. sacr. edit. 1717. col. 753: *Cum vallibus, collibus, montibus ac planiciis Fundura, etc.*

1. **FUNDUS,** *Fortuna.* Ita Glossæ antiquæ.

2. **FUNDUS.** Gariopontus lib. 2. cap. 23: *Vas stomachi, quod recte Fundum nominamus.*

* 3. **FUNDUS,** Pars agri inferior. Inventar. ann. 1476. ex Tabul. *Item plus unam petiam prati,... confrontatam ab una parte cum terra et planta dom. Joannis de Condomina,... et ex alia parte, videlicet per Fundum, cum vinea Joannis de Salaberto.* Utuntur etiam pro ima cujusvis rei parte. Guido de Vigev. MS. de Modo expugn. T. S. cap. 2: *Et in medio ipsius baltrichæ, in ipsis Fundis, fiat unum foramen rotundum, ut pertica possit intrare baltriscam: et in capite perticæ ponantur duæ ruellæ, cum quibus trahatur baltrisca, cum duabus cordis ligatis ad Fundos baltriscæ.*

* 4. **FUNDUS,** Recessus, Gall. *Enfoncement.* Inventar. ann. 1476. ex Tabul. Flamar.: *Et infra dictum hospitium et in soco, sive Fundo ejusdem hospitii, videlicet unam cubam magnam pro buliendo sive reponendo vindemiam.*

¶ **FUNDUS** Navis. Vide *Fundinavis.*

FUNEBRITAS, Exequiæ, Gallis *Funerailles*. Baldricus lib. 1. Chr. Camerac. cap. 86 : *Hujus Funebritati interfuit Hadulfus Noviomensis Episcopus, qui eum in Monasterio S. Dei Genitricis.... sepelivit.*

¶ **FUNELERIUS**. Restio, Gallis *Cordier*, Qui facit funes, in Catalogo Sodalium Confraternitatis in Ecclesia B. M. Deauratæ Tolos. ann. 1328.

✱ **FUNERA**. [*Servius* ad illud 9. *Æn.* 486. *nec te tua funera mater Produxi* : Apud majores funeras dicebant eas, ad quas funus pertinent, ut sororem, matrem : nam præficæ sunt planctus principes, non doloris. *Funeras* autem dicebant, quasi *funereas*. Hæc *Serv.* Huc trahunt alii illud *Ennii* apud *Cic. Senect.* 20. Nemo me lacrimis decoret, neque funera fletum Faxit. Ita enim leg. *Scalig.* et alii. Quæ si vera est lectio, aptius hoc loco præficam intelligeres : quam tamen *Serv.* distinguit a *funera.* Verum hæc omnia incerta sunt, aut obsoleta.]

1. **FUNERALIA**, Funus ipsum, exequiæ, Gallis *Funerailles*, in Synodo Nugarolensi ann. 1302. col. 9. apud Radulfum in Miracul. S. Richardi Episcopi Cicestrensis n. 14. [et apud Marten. tom. 1. Anecdot. col. 1633.] *Funerale obsequium*, in Actis S. Forannani Abbatis Walcidiorensis n. 23.

Sic præterea legata ob pias causas, maxime ea, quæ fiunt Ecclesiis propter sepulturam, vocat Joannes XXII. PP. tom. 2. Epist. 1107 : *Et licet præfati fratres* (*Minores*) *de Funeralibus, quæ ratione corporum defunctorum sibi delegatis seu relictis, canonicam portionem dictis parochialibus rectoribus ... solvere curavissent.* Et infra : *Alioquin quoslibet dictorum Fratrum detentorum Funeralium, seu relictorum,... fecit in iisdem Ecclesiis excommunicatos publice nunciari.*

☞ *Funeralia* etiam dicuntur ea omnia quæ ad pompam funebram spectant, ut cerei, etc. Charta ann. 1308. tom. 5. Historiæ Paris. pag. 613 : *Volumus quod dicto Curato assignentur omnia Funeralia Magistrorum et scholarium inibi decedentium, si sepeliantur ibidem, et aliorum quos ibidem contingerit sepeliri, Funeralia intelligentes, quæ cum funere deferuntur.*

° Obtinuit aliquando usus, ut quis suarum exequiarum testis et actor, vivus existeret. Hujusce moris exemplum illiusque ab ecclesia damnationem profert Chron. Guil. Bardini inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 22 : *Die Mercurii 22. Aprilis 1327. D. d'Escalquencis, unus de consulibus civitatis Tolosæ, voluit vivus tumulari, et sibi viventi, tanquam mortuo, exequias fieri in ecclesia fratrum Prædicatorum; quod factum fuit cum magna et funebri pompa, omnibus viris capitularibus præsentibus : et ipso d'Escalquencis posito in feretro et decumbente, more defunctorum adornato, manibus junctis, et quadraginta intertorcinis ardentibus illuminato, missa alta de mortuis celebrata, et omnibus cæremoniis, quæ in hujusmodi funeribus adhiberi solent peractis, feretrum cum corpore fuit apportatum tanquam sepulturæ demandandum, et prope majus altare depositum. Et hic fuit terminus hujus officii funeralis, et inde cum collegis suis domum repetiit, et ibi prandio funebri donati sunt. Dum hæc gerebantur, absens erat dom. archiepiscopus, qui reversus, et de præmissis plene informatus, convocavit synodum suorum suffraganeorum, et omnium abbatum suæ provinciæ, qui convenerunt Tolosam in palatio archiepiscopali, die octava mensis Junii : ubi, per tres dies sequentes, quæstione solemniter agitata, an justum et rationi consentaneum esset exequias et funera vivi, tanquam defuncti, celebrare : definitum fuit plane anticipationem funebrem nullo jure niti, nec ecclesiastico nec seculari, ab ecclesia tanquam superstitiosam teneri : injungendo omnibus ecclesiasticis, tam regularibus quam secularibus, ne imposterum talia præsumant, sub pœna excommunicationis.* Alia hujus moris exempla, videsis infra in *Leprosi* et *Mortuus.*

° 2. **FUNERALIA**, Jus illud dicitur, quod ecclesiæ seu illius rectori debetur, cum quis decedit; quanti fuerit et qua ratione reformatum, discimus ex Arest. parlam. Paris. ann. 1416. 8. Aug. in Bibl. S. Germ. Prat. : *Dicebant insuper prædicti defensores, quod... principaliter ut curati ecclesiarum parochialium, de quo vivere haberent antiquitus per bonos patres, quod dicti curati tertiam partem bonorum mobilium omnium illorum, qui in parochiis ipsorum decederent, debitis primitus solutis, reciperent, introductum fuerat; quod jus in dicta patria sepultura seu Funeralia vocabatur, et modo prædicto ab antiquo in prædicta patria usitatum fuerat,... dictique usus et consuetudines percipiendi dictas sepulturas in partibus Andegavensi, Turoniæ, Normaniæ et Britaniæ observabantur, et antiquitus in dicta patria Britaniæ dictum jus sepulturæ usque ad tertiam partem bonorum mobilium decedentium locum habebat; postmodum per accordum et compositionem inter gentes ecclesiasticas ex una parte, et habitantes dictæ patriæ Britaniæ ex altera, ordinatum fuerat quod dictæ gentes ecclesiasticæ nonam partem dictorum bonorum mobilium decedentium, loco dictæ tertiæ partis perciperent et haberent. Præterea secundum sacros canones, dicti usus et consuetudines non contra bonos mores, nec peccatum mortale inducentes erant, ac in favorem ecclesiæ et pro salute animarum introducti, ut dicti curati et ceteræ gentes ecclesiasticæ ad rogandum pro defunctis multo plus astringerentur, rationabilesque, concessibiles et prescriptibiles reputari debebant... Post præstationem dictorum sacramentorum et corpore inhumato dicti defensores, maxime curati, ex consuetudine notoria et præscripta causam petendi dictam tertiam partem bonorum mobilium defunctorum habebant, dictique curati a nobilibus dictæ patriæ, qui dictas sepulturas non solvebant, meliorem eorum lectum, pannis et coopertura munitum habere consueverant. Insuper dicebant dicti defensores, quod per totam Christianitatem curati post administrationem sacramentorum aliquod commodum temporale recipere consueverant; quæ consuetudo secundum sacros canones servari debebat... Præfata curia nostra per modum provisionis et quousque aliter fuerit ordinatum, per suum judicium ordinavit et ordinat, quod hæredes, vel executores, seu causam habentes defunctorum in dictis diocesi et comitatu Cenomaniæ habitantium seu commorantium, pro dicto jure Funeralium seu sepulturarum decimam partem bonorum mobilium ex decessu prædictorum defunctorum relictorum, vel ipsius decimæ partis æstimationem, debitis dictorum defunctorum tempore mortis et aliis funeralibus deductis, dent pro ipsa decima parte, seu ejus æstimatione, hæredes vel executores, seu causam habentes defunctorum burgensium, practicantium, mercatorum, mecanicorum, estallum seu operatorium habentium, et aliorum habitantium in dictis diocesi et comitatu Cenomanensi caput hospitii facientium, focum et locum tenentium ac uxoratorum, etiam non focum tenentium et aliarum gentium status in aliquo statu seu artificio, causa adiscendi, servientium in dictis diocesi et comitatu Cenomanensi xxx. sol. Turon. summam pro dicto jure Funeralium seu sepulturarum : nec non hæredes vel executores, seu causam habentes defunctorum laboratorum vitam eorum ad dietas seu journatas pro majori parte temporis, ac etiam famulorum et ancillarum salaria lucrantium in dictis diocesi et comitatu commorantium vij. sol. vj. den. Turon. summam pro dicto jure Funeralium seu sepulturarum... solvere tenebuntur.* Vide *Mortuarium* 1.

° **FUNERALIS** Libellus, In quo scilicet, quæ ad funera spectant, continentur. Constit. Carmelit. Mss. part. 1. rubr. 19 : *Habeantur libelli Funerales, in quibus officium Extremæ-unctionis et ministrationis Eucharistiæ, et sepulturarum exequiæ conscribantur.*

¶ **FUNERANTIUM** Jus, Quod competit Parochis ratione funerum, in Statutis Nicolai Episc. Andegav. ann. 1266. apud Acher. tom. 11. Spicil. pag. 211.

° **FUNERARE**, Sepelire, cadaver humo mandare, Gall. *Enterrer.* Arest. parlam. Paris. an. 1354. 23. Jun. in vol. 4. arestor. : *Quod in villa Parisiensi ad curatos parrochialium ecclesiarum omnium, vel majoris partis earum, spectat concedere hujusmodi licentias Funerandi infra ecclesias eorumdem.* Vide *Funestare* et *Funus.*

FUNERARII, Funerum curatores. Gloss. Gr. Lat. : Ἐπιμελητὴς κηδείας, *Funerarius*, Jul. Firmicus lib. 3. cap. 6 : *Lapidarios facient, pollinctores, aut Funerarios, vel quibus sepulcrorum cura mandetur.* Cap. 11 : *Aut polinctores et Funerarios, mortuorum cadaverum custodes, aut sepulcrorum faciet janitores.*

¶ **FUNERARIUM**. Funus, exequiæ. Epitome Constitutionum Ecclesiæ Valentinæ inter Concilia Hisp. tom. 4. pag. 199 : *In omnibus Funerariis generalibus, vulgo Cors general nuncupatis armarierus sedis accipiat sex cereos magnos de melioribus, qui reperientur in dictis Funerariis.*

✱ **FUNERATIO**. [Funus. *Capell.* 6. p. 224. Indi *Funerationes* negligunt. Alii perperam leg. *fenerationes* : nam, ut ait *Mela* 3. 7. Indis cæsorum parentum visceribus epulari fas et maxime pium est ; et ubi senectus, aut morbus incessit, procul a ceteris abeunt, mortemque in solitudine nihil anxii exspectant.]

¶ **FUNERATOR**, Curator funeris. Gloss. Lat. Gr. Sangerman. MSS. : *Funerator*, Κηδευτὴς νεκροῦ.

FUNERATUS, *Funus perfectum, vel sepultus*, in Gl. Reg. Cod. 1013.

° **FUNEROSUS**, Mortiferus. Epist. Eulog. presbyt. Cordub. ann. 851. tom. 7. Collect. Histor. Franc. pag. 581 : *Stipata prædonibus via, et Funeroso quondam Wilhelmi tota Gothia perturbata erat incursu.*

¶ **FUNESCERE**, *Lugere*, πενθεῖν, in Gloss. Lat. Gr. Sangermann. MSS. et in Supplemento Antiquarii. [° Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. Cod. Germ. *Funestare.* Vide in hac voce.]

FUNESTARE, Humo mandare, vel cum exequiis funus deducere. [Papias MS. : *Bustare, sepelire, Funestare.* Jo. de Janua : *Funestare, Funere inquinare et*

simpliciter inquinare. Gl. Lat. Gall. Sanger. : *Funestare, Ordoier ; conchier de obseque.*] Salvianus lib. 3. ad Eccl. Cathol. : *Et mirum est, quod hoc ipsum sinis, ut te non jam Funestato aliquid de tuo habeat, jam exportato atque tumulato.*

¶ **FUNESTATIO** Introitus, apud Guibertum lib. 3. de Vita sua cap. 3. idem est quod Funestus introitus.

✱ **FUNESTRA.** [Fenestra : « Coustumam *Funestrarum* in terra S. Pauli. (Cart. N. D. Paris. III. 280. an. 1280.) Eo innuitur jus habendi fenestras in publicum apertas, ubi res venales exponebantur. »]

¶ **FUNGARE,** Idem quod supra *Funcare.* Polyptych. Fiscamn. MS. ann. 1235 : *Et debet corveins caruce et aratri, furnum reficere, granciam mondare, et debet Fungare dimidium milliarum allectium.*

¶ **FUNGERE,** pro *Fungi* supra legitur in *Abbacomites* circa medium, et alibi non semel.

* **FUNGI,** nude, pro mori, *Fungi vita* vel *Diem fungi,* eodem sensu, non semel occurrit apud Scriptores. Vita S. Arnulfi tom. 3. Aug. pag. 233. col. 2 : *Interea Fungitur abbas Rainaldus, et instigante spiritu ambitionis, Pontius quidam pseudo-monachus . . . . nomen et sedem abbatis adipiscitur.*

¶ **FUNGIBILES** Res, dicuntur apud Jurisconsultos, quarum una fungi potest vice alterius, ut eæ sunt quæ constant numero, pondere et mensura.

¶ **FUNGIRE,** pro *Fungi,* apud Felibian. Hist. Sandionys. pag. xvj.

1. **FUNGUS,** Papyrus, ellychnium, *Mesche.* Lib. 2. Miraculor. S. Bertini cap. 14 : *Contigit ... magnam domum ex immortuo cerei Fungo succensam ardere.*

* 2. **FUNGUS,** *Boulet,* in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692.

FUNICULUS. Charta ann. 1141. apud Guichenonum in Probat. Hist. Bressensis : *In eadem Mornia est Funiculus, hoc est, divisio quædam, quam Fasciam vocant in qua miles quidam..... habebat terræ tertiam partem, etc.* [*Mensura unius Funiculi terræ,* apud Miræum tom. 2. pag. 1141. edit. 1723.] Vide *Faicia.*

Funiculus Populi, [Series, Gall. *File, suite.*] Anonymus de Miracul. S. Ursmari per Flandr. n. 12 : *Tribus diebus non cessavit Funiculus populi euntium et redeuntium.*

* **FUNIFEX,** Funarius, Gall. *Cordier.* Necrol. MS. S. Aureliæ ad 13. Cal. Oct.: *Juxta Petrum dictum Herbst Funificem ex una, etc.* Haud scio an huc spectet vox *Funne,* pro Loco scilicet, ubi funes conficiuntur, in Lit. remiss. ann. 1409. ex Reg. 164. Chartoph. reg. ch. 57 : *Ilz pescherent environ cinquantes enguilles qu'ilz mirent dedans une centine, qui estoit estachée audit chalan, et icelle emmenerent jusques aux Funnes près de la porte de la foulerie dudit Bloys.*

¶ 1. **FUNIS.** Liberi homines quandoque in obsequium et servitutem Monasteriorum perpetuo devovebant se, *Fune* signi seu campanæ cervici circumposito : cujus rei exemplum supra relatum est in *Capitaticum* post *Capitale* 5.

** 2. **FUNIS,** Mensura longitudinis, Germ. olim *Reep.* Chart. Novogorod. sec. xiii. ap. Lappenberg. Init. Hanseat. pag. 43 : *Item per Funem S. Petri debet hospes mensurare bona sua.*

¶ **FUNLO,** si bene lego ex Codice Irminonis Abb. Sangerman. f. 70. col. 1. ubi sic habetur : *Autlemarus servus .... solvit ad hostem multcnem* i.... *axiculos* l. *dovas* vi. *circulos* iii. *de Funlone sestar.* ii. *faculas* vii. Ibid. fol. verso col. 2 : *Adalgudis colo...... solvit ad hostem multones* ii. .... *dovas* vi. *circulos* vi. *de funlone sestaria* iiii. *faculas* xii. Videtur esse species farris, sed quænam illa sit, non est facile divinatu. Vide *Humlo.*

* **FUNSALIS** Census, Ad *fundum* assignatus, Gall. *Cens foncier,* in Charta Phil. Pulc. ann. 1303. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 225. r°. col. 1. Vide supra in *Census.*

¶ **FUNT,** *Libra.* Kero cap. 39. Gloss. vett. : *Pondus, Funt.* Gloss. Anglo-Sax. : *Pondus vel pondo, gwyht vel Pund.* Libra, pondo, *Phund,* marca, talentum, ut synonyma promiscue usurpata. Libera *phund* secundum vetustas Chartas continuit xii. uncias. Hæc post Schilterum, quem videsis.

* **FUNTHOMCZOL,** Vectigalis species apud Polonos. Pax Brestensis ann. 1436. inter Leg. Polon. tom. 1. pag. 134 : *Item datia sive exactio Funthomczol, etc. Funthczol,* in Lit. ann. 1454. ibid. pag. 175.

¶ **FUNTURA,** Fusura, Gallice *Fonte.* Liber niger Scaccarii : *Facias diligenter inquiri, quæ fuerint pondera primæ Funturæ, et quæ pondera secundæ Funturæ.*

* Alias *Fonture.* Lit. remiss. ann. 1397. in Reg. 152. Chartoph. reg. ch. 68 : *Le suppliant . . . . avisa que en ladite église avoit du demourant de la Fonture de deux cloches, certaine quantité de métail, etc.* Cavum vero, vulgo *Creux, enfoncement,* significat, in Chartul. Corb. sign. *Ezechiel* ad ann. 1415. fol. 5. v° : *Les maisons, granges et estables . . . . . seront tenus de retenir bien et souffisamment de pel, de vergue, de torque, de couverture sans Fonture, ne emmensissure.* Vide supra *Foncia.*

1. **FUNUS,** Cadaver. Gesta de Nomine Acacii, et Liberatus Diac. cap. 15 : *Occiditur, laniatur, ejicitur, et Funus ejus incenditur.* Cap. 20 : *Mox Theodosium persecuti sunt, et expulerunt, ne colligeret Funus Timothei.* Liber Pontificalis in Sabiniano PP. : *Quo defuncto, Funus ejus ejectum est per portam S. Joannis.* [Charta Humberti Dalph. Viennens. ann. 1348. tom. 3. Ordinat. Regis Franc. pag. 273 : *Hæredes et bonorum possessores et alii defunctorum successores antequam Funus tradatur ecclesiasticæ sepulturæ, dant et præstant cautiones idoneas.*] Versus scripti in æreis januis Monasterii Casauriensis :

Ecce pater patriæ magnum tibi confero munus,
Clementis corpus, tu sacrum suscipe Funus.

Gloss. Græc. Lat. : Ἔκφορα, τὸ πένθος, *Funus.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Funus, Corps humain mort, ou obseque de corps.*] Nota vox et Latinis hoc sensu.

Funus Imaginarium, Tumulus sine cadavere. i. *inane sepulcrum.* Gloss. Isid.

* 2. **FUNUS,** Pugna, prælium ; *Locus funeris,* Gall. *Le champ de bataille.* Chron. Asser. Menev. ad ann. 860. ex Cod. reg. 6236 : *Pagani passim trucidantur, et cum diu resistere non possent, muliebriter fugam arripiunt ; et Christiani loco Funeris dominati sunt.* Rursum occurrit ad ann. 871.

* **FUNUSCULUM,** diminut. a *Funus.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Coars, Prov. corpus, funus, Funusculum, cadaver.*

FUOZARUS. Glossæ Isonis Magistri ad Prudentium : *Calce mera, pede puro, vel nudo. Barfussig, pararo Fuozaro.* [*Fuozi, Vestigia,* in Gloss. Mons. a voce *Fuoz,* Pes. Vide Schilterum in *Fuaz.*]

FUR, *Furis apprehensio.* Charta Ethelredi Reg. Angl. pro Monasterio S. Albani : *Quia omnimodis cuncta illius Monasterii possessio nullis est obnoxia fiscis, scilicet nec expeditionis, nec pontis et arcis ædificamine, nec juris regalis fragmine, nec Furis apprehensione, etc.* [Notanda vocis origo quam tradit Wolfhardus in Mirac. S. Walpurgis sæc. 3. Bened. part. 2. pag. 298 : *Fures qui a Furvo, id est nigro traxere etymologiam priscam.*] Vide *Escapium.*

¶ **FURA,** Viverra. Gall. *Furet.* Charta ann. 1233. ex Schedis Præsid. *de Mazaugues : Præcepimus ne aliquis eorum de cætero intromittat .... in dicta sylva Furam vel Furon, vel panellos vel canes solutos.* Vide *Furo* 2.

FURABULA, *Tenebræ,* in Gloss. Isid. Addit Ugutio, *quia furantur nobis visum, et discretionem rerum.* [Grævius ait legendum ex Festo : *Furvum, Atrum, Tenebræ.* Inanis igitur Ugutionis ratio. Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Furabula, Tenebres.* Vide *Fur.*]

✱ **FURACITER.** [More furum. *Cic. Vatin.* 5. Cumque omnium domos, apothecas, naves *Furacissime* scrutarere.]

FURACULUM, *Tenebræ, Furfuraculum, Tenebræ.* Gloss. Isid. et Pithœan. Papias vero MS. *Furfuraculum, Terebellum* : ubi Editio Veneta perperam habet *Trebellum.* [Quidam præferunt, *Foraculum, Terebra.* Constantiensis Episc. habet : *Foracula, Terebra.* Aliis non displicet *Furfuraculum,* vel *Furfuruculum :* qui sic dictum putant terebellum, quod scobem faciat furfuri similem. Vide Salmasium in Solin. pag. 774. ubi vocem *Furfuraculum* tribuit Arnobio.]

FURAGIUM. Vide *Fodrum.*

¶ **FURAMANNUS.** Vide *Faramanni.*

¶ **FURARE,** pro Furari, in Leg. Ripuar. tit. 42. § 1. tit. 72. § 1. in Leg. Alamann. tit. 7. § 1. et alibi passim.

¶ **FURARI** passive sumtum, Spoliari. Fr. Marianus in Vita B. Johannis Bonvisii, Maii tom. 5. pag. 111 : *Si boni observatores fuissemus, placeret nobis Furari, quia ille qui adhæret Deo, de rebus transitoriis non curat. Furare,* pro *Furari,* dixit Plautus, et post ipsum Scriptores mediæ ætatis non pauci.

* *Furer,* eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1389. ex Reg. 137. Chartoph. reg. ch. 108 : *Loys de Bugny capitaine de certaines gens d'armes tenoit une forteresse en Auvergne, couroit par le pays, prenoit bestail et les gens, et les faisoit reformer et Furer.* Leg. forte *Rançonner et finer.* Vide *Finare.*

* **FURASIUM,** perperam pro *Furagium* vel *Foragium.* Vide in *Fodrum.* Bulla Innoc. IV. PP. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. : *Nulli pedagia, vinagia, telonea, Furasia, roagia . . . . solvere teneamini.*

* **FURATIO,** Furtum. Lit. remiss. ann. 1361. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 231 : *Propter suspectionem Furationis . . . certorum escharsonum et ceptolorum captorum in vineis vicinorum ipsius Madole, et in suis delatorum, etc.*

* **FURATOR,** Furatores, Officium in hospitio regio, cui viverrarum cura incumbit, nostris *Fuireteur.* Matric. officiar. reg. Franc. an. 1231. apud Ludewig. tom. 12. Reliq. Mss. pag. 4 : *Duo avicularii et duo Furatores, xiiij. lib.* Et pag. 6. *Furatorii et aucupes, l. sol.* Ordinat. hospit. reg. an. 1317. in Reg. sign. *Croix* Cam. Comput. Paris. fol. 80. r° : *Item le Fuireteur mengera à court et aura hors et ens xviij. den. de gages par jour, ses fuirex et ses filez poiez. Fuireteur*

de conins, in alia an. 1386. ex Memor. E. ejusd. Cam. fol. 100. v°. Vide infra *Furetarius* et *Furetus*.

✱ **FURATRINA**. [Furandi actus, furtum. *Apul*. 6. *Met*. *Furatrina* facili, *et* 10. Et pulcherrime mihi *Furatrinæ* procedebat artificium, *et* 8. *ibid*. *Furatrina* conjugalis, *h. e.* adulterium.]

FURBANNITUS. Vide *Forisbannire*.

FURBATTERE. Vide *Forbatudus*.

° **FURBIRE**, Detergere, polire, Gall. *Fourbir*. Consuet. monast. S. Crucis Burdegal. ante ann. 1305. Mss.: *Refectorarius .... debet tenere .... taceas bene mundas et Furbitas*. Hinc

° **FURBISOR**, Armorum politor, samiarius, Gall. *Fourbisseur*. Reg. 54. Chartoph. reg. fol. 40. v°. ad an. 1317: *Colinus, dictus li Petiz, retentus est in Furbisorem domini regis ad vadia consueta*. Vide supra *Forbissator*.

¶ **FURBORNET**. Vide *Forbora*.

1. **FURCA**, Jus erigendi patibulum intra feudi fines, et in eo reos suspendendi, quod majoribus Justitiariis maxime competit. Arestum 16. Maii ann. 1320: *Item in possessione vel quasi erigendi Furcas justitiarias, et palos justitiarios, ac tenendi erectos in dicto termino de Majano, et suspendendi homines in dictis Furchis, et in palis tenendi membra hominum condemnatorum mutilata*. Observantiæ Regni Aragon. lib. 6. tit. de Privileg. Militum § 10: *Tamen usurpatum est in Aragonia per quosdam, quia in aliquibus locis habent Furcas et dictas jurisdictiones exercent, etc.* In Regiam Majestatem lib. 1. cap. 4. § 2. *Placita criminalia* dicuntur pertinere ad curiam Baronum, Comitum, Episcoporum, Abbatum et aliorum libere tenentium, *qui curias suas habent, cum socco et sacca, furca, et toill, et theme, etc.* Monasticum Angl. tom. 1. pag. 718: *Et quod habeant incarcerationem et incarceratorum evasionem, et furcas seu patibulum super terram suam*. Tom. 2. pag. 71: *Concedo etiam quod habeant Furches ad prædictam justitiam tenendam, etc.* Et pag. 524: *Cum judicio ignis et aquæ, duelli et Furcarum*. Charta ann. 1360. apud Guichenonum in Bellicensib.: *Infra quos confines ipse Dominus Episcopus ... possit erigi facere Furcas, et erectas tenere, et omnia alia instrumenta, ubi et quoties voluerit, ad sententias criminales exequendas, ipsasque Furcas seu patibulum possit semel et pluries erigere, erectas tenere, etc.* Regestum Parlamenti, incipiens ann. 1316: *Philippus Dei G. Rex Franc. etc. Deodatum Vicecomitem de Cahngnaco consideratione sanctissimi Patris in Domino I. divina providentia summi Pontificis, cujus idem Deodatus familiaris extitit, benigno prosequi favore volentes eidem, etc. quod infra castrum de Cahngnaco, et castrum de S. Cirico Furcas exigere valeat, etc. Actum apud S. Germanum in Laia* 1317. *mense Maio*. In Stabilimentis S. Ludovici lib. 2. cap. 35. dicitur, vavassorem non posse *lever justice ne Forches*.

In veteri Franciæ Consuetudine, *celuy qui a haute Justice, a puissance de trainer et de ardoir, et peut avoir gibet à trois pilliers, ou plus, s'il veut. Toutesfois plusieurs hauts Justiciers n'ont fors des Fourches,... et dient aucuns que la difference entre les Fourches d'un haut Justicier les liens sont par dehors, et patez par enbas: mais des Fourches d'un moien Justicier, les liens sont par dedens, et non patez*. At Consuetudines municipales discrimen statuunt inter *furcas* ejus, qui *merum*, et illius, qui *mixtum imperium* habet, in columnarum numero, quas *Piliers* vocant. Nam Comitum et Baronum furcis sex columnas adscribit Turonensis art. 74. quatuor Perticensis art. 2. Blesensis art. 13. 16. Pictavensis art. 1. Inculismensis art. 2. 3. Rupellensis art. 1. etc. Cæterorum vero, qui merum imperium habent, nulla alia dignitate insigniti, furcæ tribus tantum columnis constant, ut est in Consuet. Autisiod. art. 2. Perticensi art. 4. et Pictavensi art. 3. Vide Brittonum pag. 76. v.

De furcis illius, qui mediam seu Vicecomitalem jurisdictionem habet, ita eadem vetus Consuetudo Franciæ: *Celui qui a moienne Justice, a puissance de pendre sans trainer, et ne peut avoir que Fourches à deux pilliers, dont les liens sont dedens*. Ita etiam in Consuetudine Blesensi art. 24. Belloquercensi art. 1. Atrebatensi art. 35. Consule prætera Raguellum. *Pendre as Fourches*, in Statutis MSS. Caroli 1. Reg. Sicil. cap. 15.

° Verum id non ex feudi jure, sed a regis beneficio habuisse justitiarios quoscumque probare videntur Charta Phil. Pulc. ann. 1309. in Reg. 13. Chartoph. reg. ch. 43: *Merum et mixtum imperium, altam et bassam juridictionem habentes, per gentes et ministros eorum exercere suspendium in arboribus, vel aliter quam in Furchis patentibus consueverunt; Furchas patentes possint licite autoritate nostræ præsentis gratiosæ concessionis erigere, et in eas, casu se offerente, justitiæ suspendium exercere*. Et alia Phil. V. ann. 1319. in Reg. 59. ch. 32: *Bertrando de Mederio et aliis condominis suis castri de Mederio..... concedimus, quod cum ipsi malefactores captos in dicto castro seu ejus pertinentiis justitiari seu suspendi facere, præterquam in arboribus, non possint, quod ipsi in loco quo voluerint, in eorum tamen alta jurisdictione infra metas pertinentiarum dicti castri, Furcas erigere valeant, in quibus malefactores et delinquentes justitiari et suspendi facere possint de cetero*. Rursum alia Joan. reg. ann. 1356. in Reg. 84. ch. 720: *Johanni de Tintre concedimus per præsentes, ut in loco prædicto et aliis omnibus locis et terris suis, in quibus* (habet) *altam jurisdictionem et mediam .... Furcas patibulares integras et perfectas, ac collitrogium seu pilloricum erigere possit*. Denique Lit. Caroli V. ann. 1377. in Reg. 111. ch. 324: *Icellui de Chevreuse puisse .... faire drecier signe de justice à deux pilliers en lieu convenable et faire tout ce qui à hault justicier appartient et peut appartenir*. Vide infra *Pertica* 7.

Furcale Feudum. Vide *Feudum*.

2. **FURCA**, Jus capiendi *furcas* in forestis dominorum feudalium. [° Id est, lignum bifidum seu in *furcam* desinens, domibus aliisque usibus aptum. Vide supra *Fourcus*.] Regestum Normanniæ sign. P. in Camera Comput. Paris.: *Coustumagii de Romagio habent mortuum boscum de costuma, et residua carpentariorum, cum testis capellorum, et duas Furcas, et unum festum ad hospitandum per liberationem, etc. Quisque autem dat pro duabus Furcis et pro le feste quatuordecim denar. Turon.* [Chartul. Gemmetic. tom. 1. pag. 15: *Avons droit de prendre en ladite forest* (de Brothome) *un Fourc à choix au terme de Noel, coustume et bois pour ardoir, pasturages et pennages francs*.]

3. **FURCA** et Rastrum, Jus, quod domino competit in quosdam tenentes, qui cum *furca*, vel *rastro* illius fœnum colligere tenentur. Historia Episcoporum Autisiodorensium cap. 58: *Remisit etiam Furcam et Rastrum, et consuetudines ejusmodi, quæ eis erant multi oneris*. [Charta Manassis Episcopi Lingon. ann. 1182. tom. 4. Gall. Christ. inter Instrum. col. 192: *Salvis corvea et falce et Furca et aliis consuetudinibus quas Ecclesiæ S. Benigni præfati homines debent*. Charta ann. 1193. in Tabular. S. Urbani: *Corvedas ter in anno sine occatione, Furcam e Rastellum in brois habebit dominus Hugo*. Alia ann. 1261. in Histor. Mediani Monast. pag. 327: *Homines dictæ villæ..... Furcam et falcem et saclam et carruchas et vecturas annonæ et feni et omnes alias consuetudines quas mihi debebant ratione dictarum croadarum et brolii, persolvent Ecclesiæ memoratæ*. Instr. ejusdem circ. sæculi lib. 1. de primordiis Monast. Calmosiacensis apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1197: *Est regula, in festo S. Remigii duos nummos debet, etiam suo tempore croatam, brullium et Furcam*.]

4. **FURCA** Putei, Trabs supra puteum erecta, cui tollonus innititur ad hauriendam aquam, in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. § 24. [°° Liutpr. 136. (6, 83.) Jura Abbat. de *Metloch* sec. xii. in Hœfer. Diar. Diplom. tom. 2. pag. 123: *Ex nostra etiam procuratione, quando opus fuerit, deportabitur Furca et desuper dependens lignum, quod vocatur sveingel ad puteum salis in Wich...... De prædicta Furca solvuntur suo tempore 5. solidi et 4. sextarii vini*.]

5. **FURCA**, et Furcula Pectoris. Vide *Furcula*.

° **FURCAFERA**, a Gallico *Fourchefiere*, Furca ferro armata, merga; inter arma etiam recensetur; a nostris pro variis locis varie appellata. Tabul. Fossat.: *Illi vero qui habebant decem libras et amplius, haberent galerum sive capellum ferreum, ensem, Furcham-ferream et cultellum*. Lit. remiss. an. 1354. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 262: *De quodam instrumento ferreo, quod dicitur Furcafera, ipsum solo ictu percussit*. Aliæ an. 1358. in Reg. 86. ch. 277: *De quodam baculo ferrato, vulgaliter vocato Fourchefiere, eumdem Petrum percussit*. Aliæ an. 1382. in Reg. 120. ch. 320: *Le cuidant ferir parmi le corps d'une Fourquefiere qu'il avoit, etc. Fourchegerbes*, in aliis an. 1374. ex Reg. 105. ch. 504. Lit. remiss. an. 1410. in Reg. 164. ch. 239: *Un baston ferré, nommé Fourquefille*. Rursum in aliis an. 1463. ex Reg. 199. ch. 263. Vide infra *Fuscina*.

FURCALIA, dicuntur quatuor ligna, quæ tenent scalas. Ita Interpres Joannis de Garlandia in Synonymis:

Temo, longale, trabale, Furcale, forale.

FURCANTES, Qui furcis utuntur, apud Thwroczium in Chr. Hungar. pag. 59.

¶ 1. **FURCARE**, *Furca* vertere, in Magno Custumario Monast. de Bello, apud Spelmannum: *Et debet falcare, spargere, vertere, cumulare, cariare in manerium domini, et ad tassam Furcare unam acram prati de prato domini*.

¶ Furcare Carectam, Currum fœno cum *Furca* onerare. Computus ann. 1407. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. pag. 550: *Allocantur eisdem pro Richardo Plumbario Furcante carectam per* xii. *dies*, iii. *s. et pro Johanne Bowdon Furcante carectam, etc.*

2. **FURCARE**, vox fori Anglici, cum vir et uxor in jus vocantur et uterque *essonium* proponit: tum enim illud *furcari*,

(Gall. *Fourcher*,) dicitur, id est, duplex fit, etc. Radulfus *de Hengham* in Magna cap. 9 : *Caveant vir et mulier implacitati, quod semper in Essonio alterius alter compareat, quamdiu Furcare possint, et cum ultra non possint, concurrant eorum essonia in suis locis. Alter autem illorum tantum unum essonium de malo lecti habere potest. Hæc autem omnia dico de pluribus participibus, ubi terra impertita est, seu tenementum, videlicet de Furcatione essonii, et de defaltis provenientibus, etc.*

¶ **FURCATA**, Idem quod *Perdiceta* seu *Perticheta*, Machina jaculatoria, quæ speciem *Furcæ* referret. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 6 : *In prora vero cujuslibet galearum fieri possent aliqua bellica instrumenta, ut consulerent exercitati in talibus et docti, pertichetas sive Furcatas a puppe usque ad proram circa latera cujuslibet ordinando.*

¶ **FURCATIO.** Vide *Furcare* 2.

¶ **FURCATURA**, a Gall. *Fourchure*, Divisio. *Furcatus*, *Forcatus*, Bifurcus, *Fourchu*. Charta ann. 1461 : *Si reperiantur arbor aliqua in dicta foresta Furcata, quod tamen non valeat ad ædificandum, poterunt in rem minorem partem dictæ Furcaturæ capere.* Charta ann. 1473. ex Schedis Præsidis *de Mazaugues : Respicientes versus vallonum Forcatum.* Le Roman *de la guerre de Troyes* MS. :

Et mult ot large Forcheure,
Si fu de mult belle stature.

° **FURCATUS.** Fera Pedis Furcati, Animal cujus ungues divaricant, Gall. *Pied fourchu*. Inventar. Chart. reg. ann. 1482. fol. 79 : *Littera Johannis de Belaviller de dono juris venandi omnes feras pedis Furcati, cum justitia annexa juri prædicto in garenna.*

FURCELLÆ. Vide *Furcillæ*.

¶ **FURCENSIS** Moneta. Vide *Furcia*.

¶ **FURCEPS**, *Ignarus*. Papias.

¶ **FURCHA.** Vide *Furca* 1.

FURCHETUM, Idem quod *Furcula*, de qua voce mox. Vetus Charta apud W. Dugdalum in Antiquitatibus Warwicensis Provinciæ pag. 664 : *Concessit eidem Comiti et hæredibus suis duos damos idoneos quolibet anno de prædicto parco,..... scilicet de utroque damo quatuor membra, et capud, corio, et Forcheto, etc.*

FURCIA, Furquia, Furcensis Moneta. Observat Marca in Hist. Beneharn. lib. 4. cap. 16. § 8. in monetis Vicecomitum Beneharnensium Morlanensibus, hæc verba fuisse descripta : Honor furciæ morlani, easque monetas, *Furcenses* in veteribus Chartis appellari, a *Furcia*, seu *Furquia*, Palatio veterum Vicecomitum Beneharnensium ita nuncupato. Certe *Furquia* videtur idem sonare quod *domus*, vel *mansio*, in Tabulario Lascarrensi ann. 1025. apud eumdem Marcam lib. 6. cap. 13. n. 2 : *Præterea Raimundus Garsiæ vel ejus successor debet stare justitiæ Domino Gastoni et suis clamantibus pro castro de Navalhes apud Lascurim, vel apud Pau, vel apud Forquinam Morlan.* Charta anni 1208. in Regesto Carcasson. pag. 19 : *In mansionibus et Furquiis, quarum proprietas pertinebat ad Monasterium Grassæ.* Proinde hæc verba : *Honor Furciæ Morlani*, nihil aliud volunt, quam *Feudum domus Morlanensis.*

FURCILLA, [Βούλιμος, Magna fames, in Glossis Lat. Græc. Sangerman. MSS. Aliæ] Gloss. Gr. Lat. : Βούλιμος, ὁ μέγας λοιμός, *Furcilla*. Vide *Furcula*.

¶ **FURCILLÆ**, *Dictæ eo quod iis frumenta cillentur, id est, moventur.* Isid. lib. 20. Orig. cap. 14. Papias habet *Furcellæ*.

FURCILLARE, *Suspendere, vel concutere. Affurcillare, juxta, vel ad aliquid suspendere, vel concutere.* Jo. de Janua. [Festo, *Furcilles, sunt Furcilla, quibus homines suspenduntur.* Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Furcillare, Pendre ou branler.*]

✱ **FURCILLES.** [Sive furcilla, quibus homines suspendebant. *Fest.* ubi *Scalig.* putat, illa verba, *quibus homines suspendebant* esse inutile additamentum *Pauli. Dacerius* credit, vocem addendam, *quibus homines onera suspendebant :* vel *Festum* loqui de patibulis. Hinc etiam doceri nos, et *Furcilles*, et *Furcillæ* dici, ut *caules*, et *caulæ*. Putat enim legendum *Furcillæ*, non *Furcilla*.]

¶ **FURCINA**, f. pro *Fuscina*. Acta S. Franciscæ Romanæ tom. 2. Martii pag. 167 ° : *Cum certis ferreis instrumentis ad modum Furcinarum.*

° Haud scio an idem sit *Forsselle*, in Lit. remiss. ann. 1374. ex Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 401 : *Icelle Marion portoit dans son giron deux petis pos de terre et deux Forsselles.* Nisi legas *Forsettes*, forceps, Gall. *Ciseaux*. Vide supra *Forceps*.

° 1. **FURCO**, Ager, qui in *furcam* dividitur aliumque includit ; nostris *Fourc*, quidquid hujus est formæ. Charta ann. 1069. ex magn. Chartul. S. Vict. Massil. : *Adjungimus huic dono aliud donum, totum cimiterium et terram illam, quæ est juxta ecclesiam, quam duo fossata designant, usque ad Furcones Andreæ aurificis.* Charta ann. 1320. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 361. ubi de agris agitur : *Premierement en Fourques, une mine, douz vergues, trois quars . . . . Item en Fourques, une mine, xx. vergues et viij. piés. Depuis le potis M. de Folleinville en amont dusquez au Fourcq de l'iaue, qui s'en va à le Noeufville,* in Chartul. Corb. sign. *Ezechiel* ad ann. 1418.

° 2. **FURCO**, Furca. Chartar. Norman. ex Cod. reg. 4653. A. fol. 86 : *Debent pro furnilla et Furconibus unum denarium ad Natale.* Vide mox *Furculus*.

¶ **FURCOSUS**, *Furcam* referens, in *Furcam* desinens. Apul. lib. de Virt. Herb. pag. 197 : *Leontopodium nascitur sæpe cum tritico thyrcis bipalmis Furcosis.*

FURCULA, Pars pectoris, ubi venæ, quæ ab hepate proficiscuntur, in furculas dividuntur, *ubi pectoris est spatiositas*, inquit Constantinus lib. 3. Commun. loc. med. cap. 19. Vide eumdem lib. 2. cap. 6. 12. et lib. 5. de Morbor. curat. cap. 2. [°° Reinard. Vulp. lib. 3. vers. 611 :

Tunc caper oblongum variumque trifurculat amen,
Concinnat bifidum Furcula quæque melos.]

Fourcelle, Joinvillæ. Le Roman *de la Violette :*

Et dist li Sire de Naisi,
Que ele fu trovie ensi,
Que encore tenoit le cotel,
Quis maine avoit sous le Fourcel.

[Le Roman *d'Athis* MS.

Si la (lance) retrait de la bouelle
Lui espandant sur la Fourcelle.

Ibidem :

La bonne brogne desclavelle,
Ung cop la fiert soubs la Fourcelle.]

¶ [° Lit. remiss. ann. 1397. in Reg. 152. Chartoph. reg. ch. 135 : *Après ce que ledit Gieffroy fu cheu à terre, ledit Regnault le bati de ses piés plusieurs cops contre le ventre et Fourcelle.*]

Forcella del Petto, Cresconio : *Forcata*, Danti in Infern. cant. 14. Ita *Furca* et *Furcula pectoris*, in avibus, apud Fridericum II. Imp. lib. 1. de Venat. cap. 40. lib. 2. cap. 24. Arverni *furcelle*, pro collo dicunt. [Vide *Furcilla*.]

° **FURCULUS**, Tridens, merga. Stat. Mantuæ lib. 1. cap. 126. ex Cod. reg. 4620 : *Nec aliqua persona debeat dimittere aliquem remum vel Furculum, nec aliquod aliud, per quod possit navigari dicta navis. Fourquier*, eodem sensu, in Lit. remiss. an. 1406. ex Reg. 160. Chartoph. reg. ch. 355. unde diminutivum *Fourquillon*, in aliis Lit. an. 1474. ex Reg. 195. ch. 1203. Vide supra *Forchonus*.

° **FURCUS**, Occit. *Fourc*, Fasciculus, Gall. *Botte*. Leudæ min. Carcass. Mss. : *Item de saumata ceparum, unum Furcum ; et de homine onerato, medium Furcum . . . . Item de saumata alium, unum Furcum ; et de homine onerato, medium Furcum.* Vide supra *Forca* 5.

° **FURDA**, *Ornamenta peccatorum, vel fulcimenta.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641. Ubi mendose *peccatorum*.

FURECTUS, Viverra, nostris, *Furet :* apud Fridericum II. lib. 1. de Venat. cap. 1. [Vide *Furetus* et *Furo* 2.]

FURELLUS. Vagina, ex Gall. *Fourreau*. Regula Templariorum cap. 38 : *Tegmen autem in clypeis, et hastis, et Furelli in lanceis non habeantur.*

¶ **FURENDELLUS**, Quarta pars, a Saxon. feorð, Quartus et dæl, pars, portio. *Furendellus prati*, apud Kennettum Antiquit. Ambrosden. pag. 339. Vide *Ferlingus*.

° **FURETA**, inter arma prohibita recensetur, in Stat. crimin. Cuman. cap. 138. ex Cod. reg. 4622. fol. 92. v° : *Genera armorum prohibita..... daga, cutella, Fureta, penatum, etc.* Pugionis species videtur.

FURETARIUS. Officium in Coquina regia, in Ordinatione Hospitii S. Ludovici Reg. Franc. ann. 1261. [Haud scio an de *Furetariis* intelligendus Computus ann. 1202. apud D. *Brussel* de Usu feud. tom. 2. pag. clxxi.]

° Idem qui supra *Furator*. Charta Phil. Pulc. ann. 1304. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 475. v°. col. 1 : *Gileto Furetario obtentu servicii ab eodem inclitæ recordationis Johannæ consorti nostræ carissimæ quondam impensi, etc.*

° **FURETIUS**, Retis species seu instrumentum piscandi, Gall. *Furet*. Charta ann. 1157. ex Chartul. Miciac. : *Piscationem per totam aquam,..... quolibet modo piscationis in eadem aqua, quo placuerit eis loco, duarum nazarum, vel unius Furetii continuam piscationem et naviculam propriam ad eadem ingenia levanda.*

¶ **FURETUS**, ut supra *Furectus*, Viverra, Gall. *Furet*. *Pro* iv. *Furetis ad capiendum cuniculos* xx. *den. gr.* in Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 307. Alterum locum vide in *Filacium* 2.

° Stat. Astæ collat. 11. cap. 63. pag. 32. v°. : *Si quis invenerit aliquem super suum cum Fureto, sine alicujus absolto, quod possit ei auferre Furetum et cuniculos, si quos habuerit.* Hinc, ni fallor, *Furiller*, pro Indagare, curiosius inspicere. Lit. remiss. ann. 1398. in Reg. 154. Chartoph. reg. ch. 126 : *Aucuns siens serviteurs lui avoient rapporté que ilz l'avoient veu* (icelle Jehannete) *Furiller et aler entour ledit comptouoir. Fironer* vero est Latenter et insidiose agere, in

Gest. Ludov. Pii cap. 16. tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 152 : *Li traiteur s'en aloient cherchant et Fironant à chascun pour esmovoir les cuers de ses barons contre lui*. Ubi Astron. cap. 48. ibid. pag. 110. habet : *quasi per quosdam cuniculos sollicitare, etc.*

° **FURFANIA**, FURFANIUS. An officii seu artificii nomen, in vet. Inscript. apud Gudium CCXV. 6 : L. FURFANIO L. LIB. PHILOSTORGO..... FURFANIA L. L. OLYMPUSA FECIT.

FURFART, Telonei species, forte idem quod *Jus transitus, passagium* : nam Germanis id vocis *transitum* sonat. Charta Leopoldi Ducis Austriæ ann. 1198. in Metropoli Salisburgensi tom. 3. pag. 18 : *Præfatæ Ecclesiæ ac fratribus donavit, ut bona ipsorum ubique apud thelonea sive mutas suas absque vectigali, et eo, quod dicitur Furfart, et penitus absque omni juris persolutione libere tam per terram quam per aquam ducerentur*. Occurrit rursum infra, et pag. 27. 29.

° Vocis interpretationem asserit Charta Berth. Patav. episc. ann. 1253. apud Pez. tom. 6. Anecd. part. 2. pag. 101. col. 1 : *Vobis ergo præcipiendo mandamus, ne ab ipsorum navibus dictos sales deferentibus, neque telonium neque mutam, nec de transitu quod Furfarth appellatur, neque ullius juris nomine quidquam exigatis*.

¶ **FURFURACULUM**. Vide *Furaculum*.

FURFURAGIUM, [Furfur ad alendos canes.] Vide *Brenaticum*.

¶ **FURFURATIVUS** PANIS. Vide in *Panis*.

¶ **FURFURES**. Statuta MSS. Monialium S. Salvatoris Massil. ann. 1400 : *Non teneant canes, aucas, Furfures, etc.* Vide *Furfurio*.

¶ **FURFURIO**, Avis species, apud Isidorum lib. 12. Orig. cap. 7. de avibus, *vocatus quod prius farre in farinam redacto pasceretur*.

¶ **FURFURUCULUM**, ut legit Martinius, pro quo alii habent *Furfuraculum, Terebellum*. Vide *Furaculum*.

° **FURGO**, FURGONUS, Contus furnarius, Gall. *Fourgon*, alias *Furgon*. Lit. remiss. ann. 1352. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 505 : *De quodam baculo, qui Furgo furni vulgaliter nuncupatur, eam solo ictu percussit*. Aliæ ann. 1380. in Reg. 116. ch. 224 : *Præfatus Jacotus cum quodam magno et longo baculo seu pertica, vocata Furgono furni, insecutus fuit dictum Stephanum*. Rursum aliæ ann. 1461. in Reg. 192. ch. 36 : *Un baston nommé au pais* (Caen) *rabot de four...... Ung baston appellé Furgon de four, etc. Fregon*, pro *Furgon*, ter legitur in aliis Lit. ann. 1392. ex Reg. 143. ch. 63. *Furger*, Pertica quasi *Furgone* uti. Lit. remiss. ann. 1384. in Reg. 125. ch. 140 : *Lequel Guillaume Furgoit ou boutoit d'une grant perche, qui tenoit à l'endroit du lieu ouquel estoient lesdiz pigons. Furger ses ongles*, Ungues purgare vel subsecare, in aliis Lit. ann. 1390. ex Reg. 140. ch. 144 : *Robert d'Estouteville chevalier, seigneur de Valemont, lui esbatent et Furgent ses ongles d'un petit coustel, etc.*

° **FURIA**, Vis, violentia, actum furiosum. Charta ann. 1319. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 117 : *Item quod idem Petrus Amati consul Gerlotum filium suum captum pro Furiis per eum commissis, in carceribus regiis de Limoso, timens eum suspendi, de dictis carceribus auctoritate propria extraxit*.

FURIARIA, Furor, furia. Acta Martyrii SS. Maximiani et Isaaci, apud Mabill. tom. 4. Analect. pag. 120 : *Repetebant iterum Furiariam defatigati tortores, quorum jam lassa faciebat solo crudelitas fortiora*.

¶ **FURIATUS**, In furiam actus, in Vita S. Leonis Lucæ Abb. Martii tom. 1. pag. 101.

¶ **FURIBUM**, Species lecticæ ad portandos ægrotos accommodæ. Appendix ad Agnelli librum Pontif. apud Murator. tom. 2. pag. 196. col. 1 : *Quando ad eum venit, non pedibus, neque Furibo venit, in quo deportantur ægroti, nec sedere poterat, nec ambulare, sed in lectulo jacens a sedecim hominibus vice* (supple alterna) *portatus est*.

° **FURICUS**, Viverra, Gall. *Furet* ; vel Sorex. Vide *Furix*. Dialog. creatur. dial. 107 : *Quidam Furicus venit ad flumen, et non audebat ultra natare. Hunc videns rana, volens eum decipere, dixit : Bene venias, frater et amice,... quia valde bene natare scio. Credens hoc Furicus permisit se ligari cum filo ad pedem ranæ : cumque natassent in fluctibus, rana submergebat se et Furicum necabat*. Ex Esopo laudatur hæc fabula, quam legisse me non memini.

¶ **FURIELLA**, f. vocabulum fictum maleque exaratum a Græco θύελλα. Procella. Acta SS. Justinæ et Cypriani Mart. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1627 : *Ergo Crucifixus major te est ? Dicit illi diabolus : Etiam major est omnibus, quia per ipsum misertus Deus mundo. Quæcumque autem gerimus hic et errare facimus homines, ibi Furiella est aerea, et stimuli ignei, et infiguntur in eis, et colliduntur sive angeli transgressores sive homines, et omnes qui deseruerunt Deum, et sic cum furca ignis efferuntur ante tribunal Crucifici*.

FURIGILDUM, Mulcta furti nomine soluta. Vox hybrida, composita ex Latino *fur*, et Sax. gyld, mulcta. In Legibus Ethelredi Regis, quas *Institutiones* vocant cap. 1. et in ejusdem Legibus editis apud Venetyngum cap. 7. admittuntur ad testimonia, *qui nunquam Furigildum reddiderunt*, i. qui de furto aut latrocinio nunquam accusati fuerunt.

° **FURIRE**, Furere. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Dessennar, Prov. enare, delirare, Furire*. Nostris, *Furiosité*, Furor, insania. Lit. remiss. ann. 1380. in Reg. 118. Chartoph. reg. ch. 18 : *Pour sa folie et Furiosité fu mené a S. Titavert* (leg. Hildevert) *à Gournay par son pere et aucuns de ses amis. Furiorité*, ex frequenti mutatione *s* in *r* et vicissim, bis legitur in aliis Lit. ann. 1411. ex Reg. 165. ch. 419 : *Comme le suppliant soit par foiz furieux et insensible... lui estant ou entrant en sadite Furiorité, etc. Furibundeux*, a Lat. Furibundus, in Lit. remiss. ann. 1408. ex Reg. 162. ch. 192 : *Icellui Denisot meu de mauvaise voulenté, comme homme Furibundeux, donna audit du Chesne du poing sur le visaige*.

FURIX. Anonymus de Natura rerum, cap. de falconibus secundum Aquilam, etc. : *Si Fastidium habuerit, Furices vivas ei dari facias*. Sed videtur legendum *sorices*.

¶ **FURLEGAN**. Vide mox in *Furlongus*.

FURLONGUS, FURLONGIA, FORLONGA, Ager, campus, continens complures acras, quæ seriatim adjacentes, pariter incipiunt, et pariter desinunt, sulcique longitudine concluduntur. Tabularium Prioratus Dunstapulens. apud Spelmannum : *In eodem prato et Furlongo Prior et Ric. filius Gileberti partiuntur*. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 283 : *Viginti* (acræ) *in uno campo, ex quibus quinque acræ sunt in Furlungia, quæ descendit in rivolum ultra spinam, et 5. in Furlungia ultra vallem, quæ vertitur apud Rugweiam,..... et 4. acræ et dimidium in Ruxfurlunga..... et in altero campo 20. acras, scilicet in Helefurlunga, etc.* Rursum pag. 144 : *Concedo... piscarium... ad longitudinem unius Forlongæ*. [Charta apud Th. *Blount*, in Nomolex. Anglic. : *Dedit Thomæ Croft et Francisco Lovel Arm. unum Forlongum terræ arabilis continentem per æstimationem quatuor acras.*] Vide Librum Anglic. *Justice of peace* pag. 146. v. [et Formular. Anglic. Thomæ *Madox* pag. 299.]

FURLONGUS, eidem Spelmanno, est *stadium, quarentena*, vox formata, ex *Furrow-longe*, hoc est, quod longitudine sulci determinatur. Sulcum autem *a Furrow*, agricolæ Anglici dicunt, id quod uno progressu aratrum describit, antequam regrediatur, et continet plerumque 40. perticas, hoc est, octavam partem milliaris Anglici. Cowellus *Furlongum* dici annotat, quasi *ferlingum*, seu *ferlingatam terræ* : sed hanc sententiam improbat idem Spelmannus.

Apud nostros, *Forlonge*, vel *Forlongne, Forlonger*, venatoriæ artis sunt vocabula, dicunturque de cane, qui feram eminus, vel ex longinquo insequitur. Sed et *Fourlongner* pro eo, quod *Forligner* dicimus, dixit Philippus *Mouskes* :

Le Comte Estase de Boulongne,
Ki del parage ne Fourlongne.

[*Furlegan*, Adultera, apud Schilter. in Glossar. Teutonico. Vide *Farlegani*.]

FURMA, et FURMELLI, Morbus equinus, *inter juncturam pedis et pedem, super coronam, prope in pastura, et accidit ex percussione mala in aliquo duro loco, etc.* Petrus de Crescentiis lib. 9. cap. 49. ubi vetus ejus Interpres Gallicus *Furine* vertit.

° Forte leg. *Furina*, cum *Furine* Gall. dicatur.

¶ **FURMATICUM**. Vide *Furnaticum*.

¶ **FURMENASSIUM**, apud Vivarienses idem quod *Frumentagium*, de quo supra, Præstatio scilicet agraria ex frumento, Gall. *Fromentage*. Denominatio Nobilis Bertrandi de Marcio ann. 1523. in Inventario *Piquet* num. 18. cap. 41. de Vouta fol. 36 : *Item percipit cum Anthonia Atgeri de Frumenassio in frumento unam carteriam*.

° **FURMENTUM**, pro Frumentum. Stat. Astæ collat. 7. cap. 17. pag. 25. v°. : *Teneatur potestas sine tenore facere jurare omnes pistores et pistorissas de Ast et burgis cohærentibus civitati, quod non immiscebunt legumina neque siliginem... cum Furmento*.

° **FURMINENTUM**, pro *Furnimentum*, Quidquid instruendæ navi necessarium est. Testam. Caroli comit. Prov. ann. 1481 : *Item dom. noster rex legavit dom. de Lestrange navem, appellatam Sainte Marthe, cum suis Furminentis, rebus, etc. Item dom. de Rieux navem, appellatam S. Michel, cum suis Furminentis*. Vide in *Furnire. Fourmont*, Instrumentum quoddam ferreum, in Lit. remiss. ann. 1404. ex Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 361 : *Lesquelx deux couples de fer le suppliant à un hostil, dit Fourmont,... il leva ou arracha*.

° **FURNA**. Vide supra *Fuerna*.

°° **FURNACAR**. Vide *Fossinagar*.

° **FURNACHA**, Præstatio pro coctione furnaria, quæ domino furni datur Gall.

Fournage. Pariag. inter Phil. Pulc. et abbat. S. Andr. Avenion. ann. 1292. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 116. col. 2 : *Item quod furnus et furni sint communes,... excepto quod panis, qui decoquetur ad opus monasterii, non teneatur dare Furnacham. Furnatam* ibi habet Reg. 93. Chartoph. reg. ch. 133. *Furnatum* ex eadem Charta editum tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 614. art. 18. Vide mox *Furnagia*.

FURNAGIUM, Præstatio pro coctione furnaria, quæ domino furni datur a *Sectatoribus* ob furni usum. *Fournage* in Consuet. Andegav. art. 31. Tabularium Vindocinense Charta 310 : *Si ipse vel sui deinceps panem in eo furnili coquere vellent, Furnagium totum, sicut alii homines extranei quilibet integre et sine ulla redderent contradictione.* [Charta ann. 1186. tom. 2. Hist. Lotharing. col. CCCXCV : *Contulit duos furnos bannales in parte sua jam dicti oppidi, eo tenore, ut ipse Simon et successores ejus idem persolvant, sicut vulgo dicitur Furnagium, quod cæteri homines solvere ex consuetudine solent. Sub rationabilibus Furnagio et moltura,* in Litteris Philippi III. Reg. Franc. ann. 1275. tom. 3. Ordinat. pag. 63. *Furnus cum secta custumaria*, apud Kenett. in Glossar. ad calcem Antiquit. Ambrosden.] Charta Guigonis Comitis Forensis pro Libertatibus Villaresii ann. 1253. *Coquentes dabunt pro bicheto siliginis unum obolum pro Furnagio, etc.* Charta Libertatum oppidi *de la Perouse*, ann. 1260. apud Thomasserium : *Dera li per l'usage des molins de la vile de Fornage un dener de sextier*. Adde Innocent. III. lib. 14. Epist. 60. Fletam lib. 2. cap. 10. Roverium in Reomao pag. 221. Probat. Hist. Castillon. pag. 53. Chartam Thomæ Abb. S. Germani apud Brolium lib. 2. Hist. Paris. etc.

☞ Aliud est quod *menu Fournage*, dicitur in Terragio ann. 1522. apud *de Lauriere*, in Gloss. Juris Gall. : *Le menu Fournage est dehu chacun an au terme de feste saint Martin d'hiver, par ceux qui sont de la franchise dudit Bussi, c'est à scavoir qu'une chacune personne payant le menu Fournage est de ladite franchise de Bussi... Et est assavoir que une seule personne agée de sept ans et au-dessus demeurant és lieux cy apres ecrits, estant de ladite franchise, doit six deniers Parisis, et sont cy apres declarez et nommez les personnes et villages residens és lieux qui doivent ledit menu Fournage.* Idem omnino videtur quod *Foagium*, Census, præstatio quæ a singulis *furnis* seu focis exigitur.

¶ FURNAGIA, Idem quod *Furnagium*. Charta Bermundi Abbat. S. Andreæ ann. 1203. ex Schedis Præsid. *de Mazaugues : In clibano castri sive burgi debent coqui panes Prioris Ecclesiæ sine Furnagia, dato tamen prandio Fornerio, et in festivitatibus annualibus Prior debet reficere Fornerium.*

* Stat. Avenion. ann. 1243. cap. 52. ex Cod. reg. 4659 : *De Furnagia... Non mandetur pastari, nisi quantum commode possit capere furnus... Si vero frumentum minus viij. sol. Mang. valere contigerit, curia suo bono arbitrio possit augere Furnagiam... Omnes domini furnorum conquerebantur de modica Furnagia sibi statuta, et dicebant se non posse salvare in furnis.* Testam. Guil. VII. dom. Montispessul. ann. 1172. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 127 : *Injungo hæredi meo dom. Montispessuli, ut faciat molere in molendinis de Palude, sine omni moltura et Fornage, totum bladum monasterii Francarum-vallium. Fourniage,* in Ch. ann. 1290. in Lib. rub. fol. parvo Abbavil. fol. 20. v°. Vide infra *Furnire* 2. *Fournaiges* præterea appellabant interdum panem et alia, quæ in furno coquebantur. Stat. pro pistor. Attrebat. ann. 1355. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 510. art. 12 : *Puet li maires... voir le pain et les Fournaiges,... et puet commander as fourniers qu'il entamechent leurs Fournaiges, pour voir dedans s'ils sont de loyal waagnaige ;... et puet li maires faire des Fournaiges ensi jugiez, en telle maniere qu'il fait autres denrées, qui li sont jugiés.* Vide *Furnagium*.

¶ FORNAGIA, Eodem significatu, in Statutis Arelat. art. 80 : *Et castellani teneantur ibi tenere quatuor canes mastinos ad custodiendum dictum castrum ; et ob hoc habeant Fornagiam furni.*

¶ FORNAGIUM, Eadem notione. Fundatio Monast. Parci de Rotomago Ordinis Grandimont. ann. 1192. in Anecd. Marten. tom. 1. col. 649 : *Sint liberi et immunes per totam terram nostram... absque venda, telonio, passagio, foagio, vinagio, pondere, mensura, excubiis, exercitu, equitatu, rivagio, fossagio, muragio, pasnagio, molinagio, Fornagio, etc.* Charta ann. 1266. in Tabular. Eccles. Massil. : *Retentis, jure coquendi panem sine Fornagio, et molendini bladum suæ familiæ sine moltura.* Notitia Ecclesiæ Diniensis per Gassendum pag. 83. ex Instrumento anni 1320 : *Bona, proventus... Præposituræ consistunt... in Fornagiis furnorum, etc.* Occurrit in Epistola anni 1148. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliss. col. 272. in Consuetud. Tolos. Rubrica de terminis seu limitibus messagiæ, in Charta Guidonis Abb. Insulæ Barbariæ ann. 1200. in Maceriis ejusdem Monasterii, etc.

FURNAGIUM, Pretium, quod pistori ipsi exsolvitur in coctionis sumtus et mercedem. Assisa panis et cervisiæ sub Henrico III. Rege Angl. : *Et tunc potest pistor de quolibet quarterio frumenti lucrare 4. denarios et furfur, et duos panes ad Furnagium.* [Jura Canonicorum Ecclesiæ Ambian. in villa *de Camons*, ex Archivo ejusdem Eccl. : *In furno ejusdem villæ furnarius debet instituere unum portitorem pastarum, et homines villæ alium, qui duos panes ponderis decem librarum debent habere, et furnarius pro Furnagio unum panem parum majorem illis quos coxerit.*]

¶ **FURNAIRO**, FURNARIUS, FURNORUM POSTERIUS. Statuta Massil. lib. 1. cap. 41 : *Faciant jurare... Furnarios et Furnairones et Posterios Furnorum, quod omnem panem coquent vel coqui facient bene et bona fide.* Per *Furnarios*, Pistores intelligo, Præcipuos pistoris ministros per *Furnairones*, Gall. *Mitrons*, et Tyrunculos pistores per *Posterios Furnorum*.

* Rectius certe dictum fuisset, per *Furnarium* intelligendum esse eum, cui maxime cura furni *bannalis* incumbit ; per *Furnaironem* furni ministrum, qui lignum furno calefaciendo necessarium colligit et ministrat, ut videre est supra in *Fornilherius*, idem qui *Fourniron* nuncupatur in Libert. villæ *d'Aigueperse* ann. 1374. ex Reg. 198. Chartoph. reg. ch. 360 : *Item que les habitans... puissent cuire ès fours de ladite ville,... et se les fourniers ou Fournirons... empiroit ou afoloit le pain,... lesdis fourniers ou Fournirons seront tenuz de l'amender.* Denique per *Furnorum posterios*, vel potius *porterios*, designatos illos, qui panem coquendum et coctum portant, furnumque custodiunt. Vide *Porterius*.

¶ *1.* **FURNARE**, Panes in furnum immittere, Gall. *Enfourner*. Gloss. Lat. Gall. Sangerman. : *Furnare, Fourner, cuire en four*. Processus de B. Petro de Luxemburgo in Actis SS. Julii tom. 1. pag. 604 : *Qui non poterat se juvare de brachio videlicet in pastando et in Furnando*. Vide *Furniare*.

* 2. **FURNARE**, *Parare furnum*. Glossar. Lat. vetus ex Cod. reg. 521.

¶ **FURNARIUM**, Furnus ad dominum pertinens, quo uti debent subditi, Gall. *Four bannal ;* vel id quod præstatur pro coctione panis in hocce furno. Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 180 : *Concessimus videlicet Ecclesiam S. Langisi... cum terris, silvis, aquis, pratis, Furnariis et cum omnibus consuetudinibus*. Vide *Furnagium* et *Furnaticum*.

FURNARIUS, Pistor : *Qui custodit furnum*, Joanni de Janua. [Gloss. Græco-Latinæ apud Martinium : *Furnarius*, ἰπνοκαύστης.] Φουρνάρης in Corona pretiosa ; *Fournier*, in Consuetudine Marchensi art. 316. et Baionensi tit. 22. art. 1. Tabularium S. Germani Pratensis : *Omnes homines de dicto burgo S. Germani bannarii ad furnum nostrum, seu furna nostra, dum tamen furnum et Furnarium competentes habeamus, per bannum coquere, et furnagia, prout hactenus consueverunt, nobis solvere tenebantur.* Utitur etiam Matth. Paris pag. 145. [cum aliis non paucis. Vide *Furnerius*.]

* Distinguendus omnino est pistor a *furnario*, quamvis uterque idem officium præstet, et circa idem artificium versetur : pistor panes vendendos coquit, *furnarius* furnum dominicum curat ad coquendos panes illorum, qui eo furno uti debent, nec panes venum exponit, nisi alia sit loci consuetudo vel lex ; pistor artis panificæ magisterium adipisci tenetur, quod *furnario* nequaquam necessarium est.

¶ FORNARIUS, Eadem notione. Codex Legum Norman. cap. 15. apud Ludewig. tom. 7. pag. 181 : *Omnes etiam illi qui habent in membro lorice prepositum vel Fornarium vel molendinarium : dum tamen furnum vel molendinum Baronum habeant.* Charta ann. 946. apud Miræum tom. 1. pag. 259. edit. 1723 : *Mansus indominicatus, ad quem aspiciunt mansi triginta, cambæ septem, Fornarii duo.* Et paulo post : *Mansum indominicatum, ad quem aspiciunt mansi triginta unus, cambæ duæ, Fornarius unus.* Haud scio an hic idem sit, quod infra *Furnile*.

¶ FORNERIUS, Idem, in Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 28. col. 1. *Fornerius qui furnos nostros tenebit, etc.* apud Thomasserium in Biturig. pag. 226. D. *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. Regum Franc. pag. 532. et alibi non semel.

¶ FORNELERIUS, FORNELLERIUS, diminut. a *Fornerius*, Puer pistorius. Statuta Arelat. MSS. art. 80 : *Commune habeat in dicto castro* 111. *guachas, et unum fornerium, et unum Fornelerium, et unum porterium.* Statuta Massil. lib. 3. cap. 15 : *Si quis Fornellerius contra hæc ausus temerario venire, etc.*

FURNATA, Coctio furnaria, vulgo *Fournée*, occurrit in Vitis Abbatum S. Albani f. 63. [et in Processu de Vita S. Yvonis, tom. 4. Maii pag. 554.]

FURNATICUM, FORNATICUM, Idem quod *Furnagium*. Tabularium Conchense in Ruthenis Ch. 24 : *Et medietatem de furno excepto Fornatico de pane Monachorum, etc.* Bulla Honorii III. PP. apud Ughellum in Episc. Interamn. : *Habeat Episcopus unum panem boni frumenti de his, quos habuerit clibanarius pro For-*

natico. Vetus Charta in Hist. Episcopor. Lodovensium pag. 106 : *Retenta medietate firmantiarum, justitiarum, sextaralicorum, Furnaticorum, et omnium aliorum jurium excogitandorum.* Adde pag. 363. Alia Ildefonsi Reg. Aragon. ann. 1187. pro Libertatibus villæ Amiliani in Regesto Lud. Hutini Reg. Franc. fol. 7 : *Similiter ultra justum Fornaticum, scilicet ultra de duobus sextariis tres obolos.* Charta Aigliberti Episcopi Cenoman. : *Omnes decimas de supradictis villulis, tam de annonis, quam de agrario, vinum, fenum, omnium pecudium, seu Furniatico, vel undecunque decimas redebetur.* Male *Furmaticum* editum in Actis Episcop. Cenoman. pag. 200.

* **FURNATIO**, Coctio furnaria, Gall. *Fournée.* Charta Jac. abb. S. Bertini ex Tabul. ejusd. monast. : *De furno, qui debet tenere quatuor moncaldos, ad minus solvet in qualibet Furnatione panem unum.* Vide infra *Furneia.*

* **FURNEDO**, Fuligo. Acta S. Gauger. tom. 2. Aug. pag. 680. col. 1 : *Interim sacer diaconus lacrymis et precibus Domini misericordiam precabatur, ut, sicut erat in hoc fonte baptismatis gentilitatis Furnedinem mundaturus ; ita lepræ etiam maculas ad laudem suam et gloriam abstergere dignaretur.*

* **FURNEIA**, Coctio furnaria, Gall. *Fournée*, panes ipsi in furno cocti ; *Fournaiges*, nostris, eadem notione, supra in *Furnagia.* Charta ann. 1220. ex Tabul. eccl. Camerac. : *De integra Furneia debent solvi duo panes ;... et de dimidia Furneia vel minus, solvetur ad debitam rationem secundum æstimationem præmissam.* Arest. parlam. ann. 1406. in Lib. 1. stat. artific. Paris. ex Cam. Comput. fol. 14. r°. : *Furneiam panis ponderis minus justi vel decentis confiscare poterat.* Vide supra *Forneia.*

¶ **FURNELLUM**, Idem quod *Fornellum.* Vide in hac voce. Charta Hugonis Abb. ann. 1215. in Chartulario S. Illidii Claromont. : *Actum in Fornello novo Abbatis.* Alia anni 1213. ibidem : *Actum in primo Furnello Abbatis.* Ibidem : *In Furnello veteri.* Rursum occurrit in Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 61.

¶ **FURNELLUS.** Melchior *de Redern* in Diario obsidionis Varadin. apud Ludewig. tom. 6. pag. 328 : *Nocte sequente ex Hungarorum excubantium negligentia furnos seu specus, in quo pulveres ad subruenda mœnia reponi solent, quos Furnellos vocant, hostes construere et fabricare cœperunt.* Milites nostri *Fourneaux*, vocant hujusmodi cuniculos.

FURNERIUS, ut supra *Furnurius*, [Pistor, Gall. *Fournier.*] [* Vel potius, Qui furnum dominicum curat. Vide supra *Furnarius.*] [Consuetudo Brageriac. art. 131 : *Furnerii nihil amodo accipient de pasta et farina.* Occurrit in Statutis Arelat. MSS. art. 154. in Catalogo Sodalium Confratriæ Nativitatis B. M. ann. 1328. institutæ in eccl. B. M. Deauratæ Tolos. et] in Charta ann. 1231. inter Probat. Hist. Castil. p. 53.

Forneria. Vide *Flecarius.*

¶ Furnerius, in Monasteriis etiam dictus est Monachus, qui furno præerat et pistori : *Sic Fr. B. de Monte-acuto Furnerius, Fr. Julianus Cellerarius, etc.* subscribunt Sententiam arbitralem ann. 1292. inter Abbatem et Consules de Gimonte. Regula Hyree-vallis tom. 2. Histor. Lotharing. ann. circ. 1043 : *Furnerius mane prandeat quod ei cellarius ministrabit, et ad panem tornandum clerici adjuvabunt, cum eis licebit.*

* **FURNERUS**, Eodem intellectu. Charta Airardi comit. Brenens. ann. 1177. ex Chartul. S. Lupi Trec. : *Abbas vel ministri ejus eidem furno pro sua voluntate Furnerum utilem provideat et ponat.*

FURNESIUM, Fornax, ex Gallico *Fournaise.* Occurrit semel ac iterum apud W. Thorn.

* **FURNETUM**, Coctio furnaria, Gall. *Fournée.* Libert. Vernol. ann. 1365. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 644. art. 10 : *Dominus autem rex habebit de quolibet Furneto, de quolibet panifice, quinque pucabinas ; et in dimidia furnata, unum denarium.* Vide supra *Furnatio.*

* **FURNEUS**, Furnus, f. Fimus, stercus, lætamen, stipula vel fenum, ab Italico *Fieno :* unde legendum fortean *Fienus*, pro *Furnus.* Stat. Taurin. ann. 1360. cap. 154. ex Cod. reg. 4622. A : *Item statuerunt quod si aliquis habuerit et tenuerit per directum suæ domus Furnum seu Furneum ultra tres dies, quod ipse sit in bampno solidorum decem, et hoc, si ipsum Furnum infra tertiam diem, postquam ibi eum posuerit, non abstulerit.* Vide mox *Furnilia.*

FURNIAMENTUM, Coctio furnaria, Gallis *Fournée.* Lambertus Ardensis pag. 161. cap. *Quare furnagia dantur Ardeæ : Pollicitus est et compromisit de quolibet oppidi furno ad quodlibet Furniamentum ad procurandum ursum et pascendum panem unum ursario se daturum.* Adde pag. 147.

FURNIARE, In furnum immittere, *Enfourner.* [* Vel potius Panem coquere, ut infra *Furnire* 2. Vide ibi.] Matthæus Paris ann. 1258 : *Et inveniemus eidem conventui domos competentes et necessarias ad brasiandum et Furniandum.* Vide *Furnare.*

* **FURNICULUS**, Fornacula, vel Catillus, in quo liquatur aurum vel argentum, Gall. *Fourneau, creuset.* Vide supra *Fornellus.* Stat. crimin. Saonæ cap. 50. pag. 104. ubi de monetis : *Eodem genere pœnæ quicumque adficiatur in cujus habitatione... Furniculi ad conflandum, aut quid aliud instrumentum ad hæc aptum inventum fuerit.* Ubi Stat. Genuens. lib. 2. cap. 31. habent, *Furnuli.*

FURNILE, Pars ædis rusticæ, in qua est furnus, vulgo *Fournil :* vox Belgis frequens pro ipsa æde rustica. Vetus Charta in Hist. Monasterii S. Nicolai Andeg. pag. 41 : *Dedi etiam eis unum Furnile solutum et quitum.* Alia ibidem pag. 48 : *Furnile unum in suburbio juxta greviam situm.* Tabularium Vindocinense Ch. 108 : *In suburbio mansionem unam, et Furnile unum.* Tabular. Monast. S. Andreæ Viennensis : *Hoc est Furnile cum mansionibus, et quidquid ibi visus sum tenere, etc.* Vide *Furnillum.*

* **FURNILIA**, Stipula. Charta W. *Marmerel* milit. ann. 1226. ex Tabul. Fossat. : *Concessi insuper eis Furniliam calmorum terræ meæ, qui non erunt in prohibitione.* Vide mox *Furnilla.*

¶ **FURNILIUS**, Eadem notione. Privilegium Roberti Regis Franc. ann. 1022. pro Miciacensi Monasterio, apud Mabill. tom. 4. Annal. Benedict. pag. 707. col. 1 : *Possident.... in burgo Dunensi furnilum unum in alodo.... et in burgo S. Aniani dimidium Furnilium in manufirma, qui reddit censum denarios* IV.

¶ **FURNILLA**, ut superius *Furnata*, Coctio furnaria. Gall. *Fournée*, vel id quod pistori datur pro coctione furnaria. Charta Roberti Ambian. Episc. ann. 1316. pro Communia de Morolio : *Duos furnos in dicta villa et territorio pro coqui faciendo tartas, pastillos et flacones, aut alias res... Furnarii dictorum furnorum panes pro redditu et pro Furnilla poterunt retinere.*

* Nequaquam ; hac enim voce significantur Ligna minutiora et vepreta siccata calefaciendo furno accommoda, ut observatum est supra ad v. *Fornilia ;* quod rursum probatur ex Charta Odon. episc. Paris. ann. 1199. in Chartul. ejusd. episc. fol. 51 : *Episcopus de suo faciet furnum in villa* (S. Clodoaldi) *et ponet ibi furnerium suum, qui furnum calefaciet de Furnilla, quam quærent homines.* Vide supra in *Furco* 2.

¶ **FURNILLUM**, ut *Furnile*, Gall. *Fournil*, Camera vel domus, ubi furnus est. Pactum matrimonii ann. 1086. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 519 : *Ego Herbertus duco uxorem nomine Godeheldem et do ei in dotalitio.... duo arpenna vinearum et sex modios vini de vineis Herberti Sigleni et... unum Furnillum et unum burgensem nomine Amiot.* Charta ann. 1094. ex Archivo Majoris Monasterii : *Dederunt S. Martino medietatem offerendarum capellæ suæ, et decimum panem Furnilli sui.*

✱ **FURNIOLUS**, Furnolus, Laterna aucupatoria. Ital. *Frugnuolo*, et *Frugnolo*, Gall. *Lanterne pour la chasse à la fouée.* Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 240 : *Ordinamus quod aliquis non debeat capere quailas cum quailatorio a pasca resurrectionis usque ad festum sancti Michaelis, aliquo tempore possit capere ad scutum vermilium, vel Furniolum* (*Furnolum* '64). — Parva atque elegans statua Musei bononiensis repræsentat avium venatorem, qui incurvatus lente digreditur cum parva lucerna, quam tenet in sinistra manu, ac in dextera palam vimineam ad avem percutiendam primo volatu. [Fr.]

* **FURNIPENDIUM**, Cremaster, simul et locus ubi suspenditur, caminus. Inventar. ann. 1476. ex Tabul. Flamar. : *Item plus quoddam Furnipendium sive carmalherium ferri.* Ibid. : *Item plus in Furnipendio sive chimineyha duos canes ferri ponderis unius quintalis*, *quasi novos.*

1. **FURNIRE**, Præbere, instruere, *Fournir. Furniri, se fournir de quelque chose*, apud Sanutum lib. 1. part. 1. cap. 2 : *Cum in Cypro tanta quantitas zuchari nascatur, quod Christiani poterunt competenter Furniri.* Nata vox apud nostros videtur a *Furnis*, cum cocturis suis plene instructi sunt, ita ut nihil in eos immitti possit. Vide in *Hospitarius*, et Oct. Ferrarium in *Fornire.*

* Charta ann. 1203. in Chartul. S. Sulpit. Bituric. : *Prior de Acheriis.... tenebitur Furnire duos cereos ad illuminandam ecclesiam.* Hinc *Fournemens* dicitur Præstatio, quam quis quolibet anno præbere debet, in Charta ann. 1247. ex Lib. albo episc. Carnot : *Quinque solidi et duo denarii annui redditus, pro redditu qui dicitur Fournemens. Fornesture*, Supellex necessaria ; sive ad victum sive ad vestitum spectans, in Vita J. C. MS. ubi Discipulos alloquitur :

> Quant par le mont vos envoiai,....
> Failli vous onques Fornesture,
> Ne besoingnable vesteure ?

¶ Furnitus Lectus, Gallice *Lit garni.* Statuta Collegii Bonicurtii ann. 1357. tom. 1. Instr. Histor. Paris. pag. 443 : *Provideat* (scholaris) *sibi de lecto Furnito, videlicet culcitra, pulvinari, duobus paribus pannorum lineorum et copertura.* Fundatio Collegii Bajoc. ann. 1308. ibid.

pag. 616: *Legamus eis octo lectos Furnitos de iis quos habemus Parisiis.*

¶ FORNIRE, Eadem notione, in Chartul. S. Vandregesili tom. 1. pag. 361. et tom. 2. pag. 1335. et apud Murator. tom. 10. col. 1114. et 1138.

¶ FORNITUS, Instructus, Gall. *Fourni, muni, garni.* Notitia Ecclesiæ Agrigentinæ in Sicilia sacra Rocchi Pirri pag. 293: *Tenetur thesaurariæ S. Gerlandi unam cappam de diaspro auri samito vel tartarisco aureo de sindone foderatam, et alias de aurifrisio Fornitam conferre. Turris Fornita omnibus necessariis ad prælium,* in Annal. Genuens. Jacobi Auriæ lib. 10. ad ann. 1290.

FORNIMENTUM, Supellex necessaria, vox Gallica. Tabularium Abb. Conchensis in Ruthenis Ch. 446: *Et cum infans intraverit Monasterium, habeat totum Fornimentum suum, et unam bonam mulam, cum alio bono causimento suo, quod facere voluerit.* [Charta anni 1389. ex Archivo S. Victoris Massil.: *Pro provisione et Fornimento gabellæ.* Codicillus ann. 1481: *Duas suas legat triremes novas nondum completas cum suis Fornimentis.* Gallice diceremus, *Avec tous ses agrez.* Informationes Civitatis Massil. de passagio transmarino in MS. Sangerman.: *Item decostabit navis cum suo Fornimento et apparatu et cordis quinque millia lib. Turon. parvorum. Fornimentum arborum navis,* ibidem.]

¶ FORINIMENTUM, pro *Fornimentum.* Testamentum Guillelmi ann. 1211. apud Acherium tom. 9. Spicil. pag. 157: *De aliis Clericis Ecclesiæ Castelli et de eorum Forinimento fiat, sicut statutum fuit tempore consecrationis Ecclesiæ de Castello.*

¶ FURNIMENTUM. Eadem notione. Procuratio de matrimonio inter Carolum filium Bernabovis et filiam Joannis Comitis Armaniensi ann. 1382. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1519: *Item ad conveniendum cum præfata domina seu legitima persona, necnon cum præfato domino genitore suo . . . . . de quantitate et qualitate dotis ac jocalium et Furnimentorum eidem viro suo dandorum, etc.*

FRUNIRI, pro *Furniri,* perperam scribitur in Epistola Guillelmi de Carnoto Magistri Templi ad Honorium III. PP. apud Hieron. Rubeum in Histor. Ravennat. lib. 6: *Est et aliud incommodum videlicet super equitaturis adeo grave, quod equi nullo modo possunt venales reperiri. Quocirca universis Cruce signatis ac signandis bona fide consulatis, quatenus de prædictis se studeant Fruniri, etc.*

° 2. **FURNIRE,** Panem coquere in furno, nostris *Fornier* et *Fournier.* Reg. visitat. Odon. archiep. Rotomag. ex Cod. reg. 1245. fol. 394: *Non datur ibi* (apud S. Georgium) *elemosina, nisi decima pars panum, quos Furniunt in domo.* Reg. forest. de Broton. ex Cod. reg. 4653: *Talis est usus forestæ Brotonniæ, quod nullus in terra costumaria potest Furnire, neque brachare,...... sine assensu domini vel sui forestarii.* Charta ann. 1290. in Lib. rub. fol. parvo Abbavil. fol. 20. v°: *Debas fust nus... d'endroit les symeniax, quant il sont quit et Fournié ès fours segneur Huon du Pont; .... Jehans Lukes disoit... que nus ne pooit Fournier symeniax, fors que à sen four, se n'estoit par sen congié.* Lit. remiss. ann. 1384. in Reg. 124. Chartoph. reg. ch. 294: *Comme ledit Denisot fust venuz en la maison de Lorent le Cat le jeune, fournier de la paroisse de la Cauchié de Eu, pour son pain aprester et Fournier, etc.* Stat. pro villa Pruvin. ann. 1319. in Reg. 56. ch. 599: *Le bolengier pourra acheter le blé,..... le fera moudre, cuire et Fornier selonc ce qu'il li semblera que bon soit.*

° **FURNISARE**, Eodem intellectu. Charta ann. 1310. in Reg. 47. Chartoph. reg. ch. 42: *Item super quadraginta tribus masuris ejusdem villæ* (de Hembecuria) *nobis debetur pro quolibet unus panis in valore unius denarii Paris. ad nativitatem Domini annuatim; et qui non Furnisant, debent unum Parisiensem pro pane.* Vide supra *Furniare.*

FURNITORES, Italis *Fornitori,* qui executorum testamentariorum vices explent, cum ii mortui sunt, aut munus illud recusarunt. Statuta Venetor. lib. 6. cap. 17. 18: *Commissarii alicujus defuncti, seu tutores, et Furnitores illorum.* Cap. 21: *Procuratores S. Marci sint.... tutores pupillorum .... insuper Furnitores omnium testamentorum.* [*Fornitores,* in Chron. Andreæ Danduli apud Murator. tom 12. col. 378.]

° **FURNULIA,** ut supra *Furnilla.* Locus est in *Furnulus* 1.

° **FURNULLUS,** Ædes rustica. Charta fundat. prior. S. Nazar. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 453: *Donavit.... Furnullum in burgo, etc.* Vide *Furnulus* 1.

1. **FURNULUS,** FURNULIA, [ut supra *Furnile,* Gall. *Fournil.*] Tabularium S. Crucis Talemondens. fol. 3: *Contuli et 4. molendina, 2. cum stagnis suis de dulci aqua, et 2. de mari molentia, et unum Furnulum in ipso castello, . . . ad coquinum, ad Furnuliam, ad cameram Abbatis, etc.* [Vide *Furnilius.*]

° 2. **FURNULUS,** ut supra *Furniculus.* Vide in hac voce.

¶ 1. **FURNUS,** Cuniculus aptus ad mœnia igneo pulvere evertenda, Gall. *Fourneau.* Vide *Furnellus.*

¶ FURNUS INDOMINICATUS, Qui proprietario jure possidetur, in Charta ann. 1065. tom. 1. Hist. Lotharing. col. 459. Vide *Indominicatus* in *Dominicum* 3.

FURNUS SAGER. Vide Pachym. lib. 7. cap. 28. extremo.

° 2. **FURNUS,** Alia notione. Vide supra *Furneus.*

1. **FURO,** pro *Fur,* Ital. *Furo.* Marculfus lib. 2. form. 22. de servo: *Non Furo, non fugitivo, neque cadivo, etc.* Capitulare Sicardi Principis Beneventani cap. 11: *De Furone vero et homicida ita stetit, ut si.... furtum in sua patria facere præsumpserit.* Ita non semel in Legibus Luitprandi Reg. Longob. tit. 57. § 1. [** 80. (6, 27.)] Rothar. tit. 94. § 1. tit. 101. § 21. [** 235. 271.] Occurrit etiam in veteribus aliis Legibus apud Baluzium in Notis ad Capitular. pag. 1000. 1017.

2. **FURO,** Viverra, nostris *Furon,* vel *Furet, quoddam animal,* inquit Jo. de Janua, *et dicitur a furvus: tenebrosos enim et occultos cuniculos effodit, et ejicit prædam, quam invenit.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerman.: *Furo, Furron, une beste qui prent conilz ès terriers.* Statuta Arelat. art. 81: *Nullus teneat vel defferat retia vel pannellos vel Furonem..... nisi habuerit venationem propriam.* Aiter locus exstat in *Fugare* post *Fuga.* Vide *Fura.*] Pseudo-Ovidius lib. 1. de Vetula:

Nunc ad cuniculum foveæ munimine tutum
Mittere Furonem, qui dente lacessiat ipsum,
Donec in insidias prætensas retiolorum
Se stimulatus agat, mala cautus ab obsidione.

° Alias *Fuiron.* Reg. Cam. Comput. Paris. sign. *Bel* fol. 33. r°: *Le roy Philippe l'an* 1315: *donna audit Guillebaut la chasse de toutes bestes à piez clos, à Fuirons, fil, reis et levriers, etc.* Reg. 34. Chartoph. reg. ch. 54: *Item que nuls ne puist tenir Fuiron, ne rersois, s'il n'est gentix hons, ou se il n'a garenne.* Vide supra *Furicus.*

° **FURQUA,** Furca. Lit. remiss. ann. 1396. in Reg. 151. Chartoph. reg. ch. 33: *Cum quadam Furqua fustea... percussit uno ictu satis levi super spatulis dictum Guillelmum.* Ita *Fourque,* pro *Fourche,* dicunt Picardi.

FURQUIA. Vide *Furcia.*

¶ 1. **FURRA,** Villosa pellis, Gall. *Fourure.* Testamentum Johannæ Benstede ann. 1445. apud Thom. *Madox* Formul. Angl. pag. 434: *Item do et lego Willelmo Bastard.... meam mantellam penulatam cum Furris ejusdem.* Vide *Furrum.*

° 2. **FURRA.** Mirac. S. Hyacint. tom. 3. pag. 373. col. 1: *Mulier quædam a cane læsa in pedis parte, quæ Furra dicitur, etc.* Sed procul dubio legendum *Sura,* quæ est posterior tibiæ pars carnosa, ut monent docti Editores.

¶ **FURRAGIUM.** Vide *Fodrum.*

FURRATUS, FORRATUS, Pellitus, ex Gall. *Fourré.* Matth. Paris pag. 302: *Capa choralis pellibus variis Furrata.* Statuta Ordinis *de Sempringham: Mitras lineas nigras et Forratas de agninis pellibus.* [Computus ann. 1202. apud D. *Brussel* de Usu Feudorum tom. 2. pag. CLVI: *Pro roba de camelino Furata de ver ad Omnium SS.* VIII. *l.* Et pag. CLVII: *Pro roba, de viridi Forato de celdal, octo dies ante Magdalenam* LX. *sol.* Charta ann. 1360. inter Instr. Capellæ S. Yvonis Paris.: *Item Humberto bedello mantellum suum meliorem Fourratum de nigris agniculis cum capucio duplicato.*] Utuntur Fleta lib. 2. cap. 79. § 3. Cantipratanus, Jacobus de Vitriaco lib. 1. Vitæ B. Virgin. Concilium Londinense ann. 1342. cap. 2. [Concil. Senonense ann. 1346. can. 2.] etc. Vide *Foderatus.*

FORATUS, in Statutis Ord. *de Sempringham* pag. 718.

¶ **FURRERA**, ut *Furrura.* Charta Ricardi II. Reg. Angliæ ann. 1382. apud Rymer. tom. 7. pag. 356: *Aliud indumentum absque manicis foderatum cum bayro; unam Furreram de bayro pro una supertunica.*

¶ **FURRUM,** Idem videtur quod *Fodrum,* a Gallico *Feurre.* Chartular. S. Vedasti Atrebat. pag. 264: *Hospitarius ibidem debet . . . fascem de Furro et duos fasces de liegne.* Vide *Fodrum.*

FURRURA, FURURA, Pellitium, Gall. *Fourrure.* Monasticum Angl. tom. 2. pag. 646: *Longum tabardum, capucium, cum Furrura ad supertunicam et capuciam.* Statuta Hospitalis S. Juliani in Additam. ad Matth. Paris pag. 162: *Uti Furruris, dummodo de pellibus sint ovium vel agnorum, minime prohibemus.* [Computus ann. 202. apud D. *Brussel* de Usu feudorum tom. 2. pag. CLXXXIII: *Et pro Furura varii minuti ad capam de camelino, ad S. Andream, c. s.* Non semel ibidem occurrit.]

¶ **FURRURATURA,** ut *Furrura.* Charta ann. 1361. apud Rymer. tom. 6. pag. 317: *Tam circa facturam et Furruraturam robarum et aliorum pannorum.*

FURRURIA, Eadem notione. Matth. Paris. ann. 1248: *Cum penulis et Furruriis de pellibus variis cisimorum.*

° **FURSITI,** Hæretici inter Valdensium sectarios recensiti a Frider. in Constit. contra Hæreticos ex Cod. reg. 10197. 2. 2. col. 9. r°.

FURST et FONDONG. Leges Henrici I. cap. 46: *De quibuscumque implacitetur*

aliquis, Furst et Fondong habeat, id est, inducias, tempus consilium sumendi, a fyrst, tempus, spatium, induciæ. Vide Glossar. Saxon. Somneri verbo fyrst, et supra *Consilium.*

FURSWIROTOS. Lex Bajwar. tit. 17. § 2: *Injuste territorium meum alteri firmasti, id est, Furswirotos, ipsum mihi debes reddere, etc.* Ita Editio Lindenbrogii. Tiliana *Farswirotos.* [Baluzii *Faswirotos,*] Heroldi *Farwesotu,* Codices alii MSS. *Furswirotus, Farsweritos, Cursuvirotos.* Vox formata ex Germanico *Fursweren,* pejerare : Angli *Forsweare* dicunt.

FURTARE, pro *Furari.* Coronatio Henrici Regis Portugalliæ apud Brandaon. lib. 3. cap. 13: *Si Furtaverint de alienis, si blasphemaverint ad Jesum Christum, etc.* Occurrit præterea non semel in Foris Alcaçonensib. æræ 1268. apud eumd. Brandaon. tom. 5. pag. 307. v.

* Judic. ann. 1507. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 87. col. 1: *De dicto panno sic sibi Furtato sive furato, etc.*

FURTH Cummand Borg. Quoniam Attachiam. cap. 17: *Cujus titulus est, de plegio Furth cummand borg, et de plegio de stando juri.* Vide § 1.

FURTO, pro *Furtim.* Gloss. Gr. Lat. : Λάθρα, *Clam, clanculo, clandestino, Furto.* Ita *in Furto,* in Lege Longob. lib. 2. tit. 30. cap. 2. [** Carol. M. 73.] : *Ut nemo audeat in Furto mancipia emere, etc.* Ubi Glossa interlinearis, *id est, absconse.* Glossæ antiquæ MSS. : *Furto, adulterio.* Qua sane notione furtum videtur usurpari in Capitulari Aquisgranensi ann. 789. cap. 66. et in Appendice 2. Capitul. cap. 38 : *Item et Furta, et injusta connubia, necnon et falsa testimonia, sicut sæpe rogavimus, prohibete diligenter, etc.*

FURTUM Habens in Manibus. Vide *Manus rubra.*

* **FURTUMA.** Bulla Leonis IX. PP. ann. 1051. ex Tabul. S. Deodati : *Si inventio pecuniaria facta fuerat, quæ vulgo Furtuma dicitur, etc.* Legendum, ni fallor, *Fortunia.* Vide in hac voce.

FURTUOSUS : *Plenus furto, qui sæpe committit furtum, vel qui pugnat, ubi merces certa paratur.* Ugutio, Jo. de Janua. [Gloss. Lat. Gall. Sangerman. : *Furtuosus, qui fait souvant larrecin.*]

FURTUS, pro *Furtum,* in Lege Salica tit. 10. Edit. Heroldi, et in Legib. Luitprandi Regis Longob. tit. 37. § 1. [** 56. (6, 3.)] Utitur etiam vetus Interpres Juvenalis Sat. 8. v. 112: *Putes, inquit, has civitates Furtus non esse accusaturas, etc.*

* Nostris *Furt.* Lit. remiss. ann. 1401. in Reg. 156. Chartoph. reg. ch. 342 : *Icellui Hutin emmena furtivement ledit cheval, et le mist en l'ostel de Jean de Scure chevalier, qui dudit Furt ne savoit riens. Icellui Jehan... disoit que en faisant ledit Furt, il n'avoit fait point de bris,* in aliis ann. 1413. ex Reg. 167. ch. 179.

FURVANA, *viridissima, foliis perseverans.* Gloss. Longob. S. Germani Paris.

FURUNDUM, *Vulnus,* inquit Papias, *quod nascitur, Latine Furunculus, tumor in acutum surgens, ita dictus, quod ferveat, unde Græce* ἄνθραξ dicitur. Ita etiam Ugutio. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Furunculus, larroncel ou furron.*] Caper de verbis dubiis : *Fervunculum, a fervore, non Furvunculum.*

* **FURZATURA,** Sinus, Gall. *Fronçure* vel *Froncis,* unde *Furzatus,* sinuatus, rugatus. Stat. MSS. S. Petri Insul. ann. 1388 : *Item prohibemus... ne quis canonicus... portet tunicas suas Furzatas usque ad limbum, nec etiam ad collum, quod appareat Furzatura ab extra.* In recentioribus statutis ejusdem ecclesiæ loco *Furzatas,* legitur *Fronciatas.* Vide in hac voce.

¶ **FUSA,** Stamen fuso involutum. Gall. *Fusée.* Restitutio quarumdam villarum facta Stabulensi Monasterio ann. 905. Apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 37 : *Et annis persolverent singulis unius mansi xenium, videlicet* III. *porcos et* LX. *Fusas lini ad jam sæpe dictum Monasterium.*

* **FUSALE,** Stamen fuso involutum, Gall. *Fusée.* Ordo eccl. Ambros. Mediol. ann. circ. 1130. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 906 : *In vigilia natalis Domini quatuor cicendelarii debent suscipere de camera archiepiscopi quatuor Fusalia lini, de quibus duo minores cicendelarii debent facere duas lampadas.* Vide mox *Fusata.*

FUSARE, Fusum trahere. Theodoricus Thuringus l. de S. Elizabeth Regina Hungariæ cap. 6 : *Nunquid hactenus visum est filiam Regis lanam Fusare ?*

FUSARIA. Epistola Gaufredi de Meduana, tom. 2. Spicilegii Acheriani pag. 507 : *Dedi etiam... decimam Fusariæ meæ, atque plateæ propriæ... et decimam omnium molendinorum meorum.* [Acherius suspicatur legendum *Silvæ.* Retinendum puto *Fusaria,* hocque nomine significari Officinam fundendis metallis, Gallice *Fonderie.* Vide *Fusarius* 1.]

1. **FUSARIUS,** Joan. de Janua, *qui facit fusos.* [Gl. Lat. Gall. Sangerm. : *Fusarius, Fuselier.*] Vide Statuta antiqua Corbeiensis Monasterii lib. 1. cap. 1. [ubi Acherius *Fusarios,* Fusores, Gall. *Fondeurs,* interpretatur.]

* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684 : *Fusarius, faisour de fuseaux. Fusciau,* fusus, pars teli lignea, in Lit. remiss. ann. 1380. ex Reg. 118. Chartoph. reg. ch. 170 : *Icellui Jehan pour sa simplesse prent six ou sept d'iceulx viretons, et en brisa les Fusciaux, et emporta les fers.* Hinc *Fusée,* appellata fustis species longa et tenuis. Lit remiss. ann. 1381. in Reg. 125. ch. 260 : *Getta ledit curé un baston ferré, appellé Fusée, après lesdiz exposans. Le suppliant reféry icellui Girardin d'un baston, nommé Fusée,* in aliis ann. 1408. ex Reg. 163. ch. 176.

2. **FUSARIUS.** Papias : *Fusarius, et sanguineus, arbores.* [*Sanguinarius arbor* in Amalthea.]

* **FUSATA,** ut supra *Fusale,* nostris *Entrefusée.* Lit. remiss. ann. 1355. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 66 : *Perrotus Flamingi portans secum duo linteamina, duas Fusatas fili, etc.* Aliæ ann. 1408. in Reg. 162. ch. 356 : *Une paire de draps à lit, quatre entrefusées de file, etc.* Vide *Fusa.*

* **FUSATORIA.** Charta Ferdin. reg. Castel. inter Acta SS. tom. 6. Jul. pag. 56. col. 2 : *Non sernant nec Fusatoria, nec vigilia in civitate, nec in castello ; sed sint honorati et liberi, etc.* Ubi restituendum opinor, *Non faciant nec facenderam, nec, etc.* ut exallatis ibidem Chartis colligi potest. Vide supra *Facendera.*

1. **FUSCA.** Anastasius Bibl. in Hist. Eccles. pag. 132 : *Ipse vero Basilium...... decollavit et capita eorum Fusca condita per spatharios Imperatori transmisit.* Ubi Theophanes pag. 344. ex Cod. Barber. : Καὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν φυσκιάσας. Alii Codd. habent φασκιώσας, et φουρκίσας. Φοῦσκαν Moschopulus ait esse, quod Græci φύσκην vocant. At cum Græci ita appellent vesicam aut intestinum, aliud hoc loco sonat. Phæmon Cynosophii cap. 7. ait, φοῦσκαν esse ὄξος καὶ ὕδωρ θερμόν. Unde conficitur φοῦσκαν appellasse recentiores, quod Latini *Poscam,* et *Puscam,* id est, ὀξύκρατον. Quod firmat Paulus Diac. lib. 21. Miscellæ pag. 652. qui habet hoc loco : *Capita eorum Pusca condita.* Vide *Posca.*

* 2. **FUSCA,** pro *Fusta,* in Charta Phil. V. ann. 1320. ex Reg. 58. Chartoph. reg. fol. 58. r°. : *Donamus una cum Fusca sive merrenno, etc.* Vide *Fusta.*

¶ **FUSCANETUM.** Bullarium Fontanell. MS. : *Ad Fuscanetum emendum* v. *solid.* Legendum videtur *Fustanetum,* eadem notione, qua *Fustanum* infra.

FUSCANUS, Fuscus colore, vel subfuscus. Vett. Schedæ Thuanæ : *Hoc est casula Fuscana renelana* 1. *sagia Fusca* 1. *caligas albas* 4. *etc.*

* **FUSCARI.** Acta S. Gauger. tom. 2. Aug. pag. 674. col. 2 : *Dominus nolens vel ad modicum servi sui orationem cujuscumque incuria, vel labentis baculi strepitu Fuscari, immo cujus esset meriti, hominibus manifestum fieri, angelicis, ut credo, manibus, ac si radicitus terræ figeretur, baculus ipse immobilis stetit.* Id est, turbari, vel eventu minus decoro quasi vilescere apud homines, ut notant docti Editores.

⁂ **FUSCATIO.** [Actus fuscandi. *Gloss. Philox.*]

¶ **FUSCEDO,** Fuscus color generatim ; specialius Crusta panis semiustulata, apud Guidonem Discipl. Farfensis cap. 19.

FUSCELLUM. Hariulfus lib. 3. cap. 3 : *Candelabra auro argentoque parata* 6. *ventaculum deauratum* 1. *Fuscellum deauratum* 1. *scyphus de argento* 1. *etc.* [Idem videtur quod *Fuscina,* quæ inter ministeria sacra interdum recensetur.]

FUSCI, Mauri, Mauritaniæ incolæ, nostris *les Noirs,* vel *Negres.* Chronicon Novalicense lib. 6. pag. 639 : *Eodem tempore, quo Fusci morabantur in castro Frascenedello, etc.*

FUSCINA, Papias : *Fuscina, unde pisces perforantur, tridens, creacra.* [Jo. de Janua : *Fuscina, Instrumentum ferreum et tridens, quo utuntur gladiatores ad se capiendum, piscatores ad pisces capiendos, coqui, etc.* Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Fuscina, Havet, crochet.*] Habetur inter ministeria sacra in Histor. Episcop. Autisiod. cap. 20. pag. 423.

* Nostris *Fouyne, Foyne,* et *Fuyne* eodem sensu, simul et merga, harpago, quo ad capiendos pisces utuntur. Lit. remiss. ann. 1374. in Reg. 106. Chartoph. reg. ch. 241 : *Icellui Colart féri ledit Pierre d'une Fuyne ou fourche à charger gerbes.* Aliæ ann. 1390. in Reg. 139. ch. 4 : *Pillet la Fourme tenant un Fouyne, autrement ditte fourchefiere, en sa main etc.* Aliæ ann. 1397. in Reg. 151. ch. 278 : *Icellui exposant tenant une Foyne à oster fiens, etc.* Aliæ ann. 1423. in Reg. 172. ch. 316 : *Une Foyne de fer à deux fourgons, appellée Boutchache, etc.* Rursum aliæ ann. 1447. in Reg. 176. ch. 510 : *Un baston, nommé Foyne, dont on a accoustumé de tuer poissons en eaue. Ung baston, lequel baston on nomme Foyne, pour chasser aux loutres,* in aliis ann. 1471. ex Reg. 195. ch. 612. Hinc diminutivum *Fouinette* et *Foynnette.* Lit. remiss. ann. 1428. in Reg. 174. ch. 215 : *Une Fouinette à chargier gerbes de blé.* Aliæ ann. 1443. ex Reg. 176. ch. 303 : *Ung nommé Charloteau demourant à Clavy avoit une Foynnette en sa main, etc.* Unde injuriæ causa *Foyneaulx,* pastores gregumve custodes appellabantur ; quasi ad stabulum fimo purgandum destinati. Lit. remiss. ann. 1472. in Reg. 195. ch. 703 : *Icellui Marin dist au suppliant et autres pastours plu-*

sieurs injures, et entre autres choses les appella Foyneaulx. Vide supra *Furcafera.*

° *Fuscinam* inter ministeria sacra haberi monet Cangius, quam minus apte inter sacra ornamenta amandat Georg. Rhodig. cap. 26. De Liturg. Rom. Pontif. ut efficitur ex loco ab ipsomet laudato in Chron. S. Trudon. tom. 2. Spicil. Acher. edit. ann. 1723. pag. 601. col. 1.: *Fuscinulas aureas parvas de auro pensas denariorum quinque; cultellum auro paratum, etc.* [°° Occurrit eodem sensu *Fuscinula,* Gall. *Fourche,* in Carmine de Reinard. Vulpe, lib. 3. vers. 2218: *Fuscinulas Satanæ porto.*]

✱ **FUSCITAS.** [Fuscus color. *Apul. de mundo ad fin.* Ab omni *Fuscitate* liberum cælum.]

° **FUSCOTORIUM,** *Fusteine,* in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692. Vide *Fustanum.*

° **FUSCULUS.** Vide supra *Flosculus.*

° **FUSELA,** Fusella, Fusus. Guido de Vigev. MS. de Modo expugn. T. S. cap. 12: *Et in isto ferro ponantur circumquaque Fuselæ, sic quod adæquentur cum dentibus rotæ arboris, in isto ferro de subtus Fuselis ponantur quatuor anuli per squadras, ut rota jacens possit teneri recta... Sit adæquata* (rota) *ab una parte cum rota carri, taliter quod dentes ipsius rotæ intrent Fusellas.* Vide *Fusolus.*

FUSELLUS, *Parvus fusus,* Joan. de Janua: *Fuseau.* [Legitur in Processu de Vita S. Yvonis inter Acta SS. Maii tom. 4. pag. 575.]

° **FUSEUS,** *Bourdon,* in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692.

¶ **FUSILE,** Os brachii a carpo ad cubitum, Gallice *Focile.* Acta B. Thomassi, tom. 3. Martii pag. 604: *Duo ossa quæ dicuntur Fusilia brachiorum.*

° **FUSILLUS,** Tudicula igniaria, Gall. *Fusil.* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7679: *Fusillus, fouesil.* Vide supra *Fugillus.*

✱ **FUSIM.** [Fundendo. (Onomast. Lat. Gr.)]

° **FUSINA.** Officina, Ital. *Fucina.* Stat. Montis-reg. pag. 267: *Statutum est quod quilibet ferrarius et cauderarius cooperiat in directo suæ Fusinæ quatuor canteratas.* Hinc forte *Fisinier,* dicitur Faber ferrarius, in Libert. urbis Trec. ann. 1470. ex Reg. 196. Chartoph. reg. ch. 186: *Fisiniers ou maistres de fer, etc.*

1. **FUSIO,** Inlatio publica, tributi pensitatio. Gloss. Lat. Gr.: *Fusio* ὀλισμός, εἰσφορά, δημόσιον. Sic lego, pro δημοσίων, est enim δημόσιον, tributum. Rursum: *Fusiones,* εἰσφοραί, σωτέλειαι. Vox Jurisconsultorum.

° 2. **FUSIO,** Fusura. Arnauldus in Rosar. MS. cap. 4: *Fusionem dat metalicam.*

✱ **FUSIS.** [Palus. Dief.]

¶ **FUSITERA,** *Animal in India, quod fluctus haustos fistulis eructuat, ita ut naves mergat.* Papias. Idem est quod Plinio *Physeter.* Gr. φυσητήρ, nostris *Physetere* vel *Souffleur.* De quodam Physetere monstroso hæc habet *Rabelais* in Pantagrueli lib. 4. cap. 33: *Pantagruel de loin apperçut un grand et monstrueux Physetere, venant droit vers nous, bruyant, ronflant, enflé, élevé plus haut que les hunes des naufs, et jettant eaux de la gueule devant soy comme si ce fut une grosse riviere, etc.*

FUSOLUS Molendini, apud Petrum de Crescentiis lib. 5. extremo, ex Italico *Fusolo,* Gallice *Arbre de moulin.*

✱ **FUSOLUS,** Fuxolus, Fuxulus, Cardo, vel ingenium ad machinas movendas, quibus lanea textilia solidantur. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. III. pag. 422: *Bonacursius de Surixina potestas bon., dominus Rainerius de Scanabicis, dominus Bartolomeus domini maii procuratores Comunis bon..... locaverunt ad affictum gualcherias de Beveraria domino Guidoni de Tencarariis Fusolum longum campane de Beveraria versus sero; buvalello domini Cabrielis grugni Fuxulum* (*Fuxolum* '62) *curtum dicte campane.* [Fr.]

¶ **FUSOR,** Qui fundit metalla, Gall. *Fondeur,* apud Palladium 1. 17. Guillelmum Monachum in Vita Sugerii, etc.

FUSORIUM, Ugutioni, *in quo quid infunditur.* Gloss. Gr. Lat.: Προχυτήριον, *Fusorium.* Ἐχχύτης, ἐκχυτήριον, *effusorium, Fusorium.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerman.: *Fusorium, Vaissel à mettre liqueur.*]

° Glossæ Biblicæ MSS. anonymi ex Bibl. reg.: *Fusorium dicitur in quo aliquid funditur vel cum quo funditur. Fusorium, item dicitur opus, quod per fusuram fit.* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Fusorium, le lieu, ou vessel, où autre chose est fondue.*

¶ **FUSSICULA,** Præstationis species. Charta Guillelmi Abb. Floriac. ann. 1296: *Burgenses de castellione remanebunt et erunt quitti et immunes... de agrentio, de Fussiculis sive trossis poccorum* (porcorum) *de cornuagio, charruagio, etc.* Vide *Trossa* 2.

° **FUSSINA,** ut supra *Fusina,* Officina. Charta ann. 1400. inter Stat. Perus. pag. 23: *Item de et pro fictis hortorum et Fussinarum, etc.* Aliud sonat vox Gallica *Fusse,* Alapam nempe, in Lit. remiss. ann. 1461. ex Reg. 192. Chartoph. reg. ch. 36: *Icellui Richart lui avoit donné une Fusse en la joye* (joue).

¶ **FUSSORIUS,** ut supra *Fossorium,* Ligo. Statuta Corbeiensia apud Acherium tom. 4. Spicil. pag. 11: *Et unusquisque habeat ad hortum excolendum sive ad alias necessitates explendas Fussorios* VI. *bessos* II. *secures* II. *etc.*]° Vide supra *Fessorius.*]

1. **FUSTA,** Lignum, materia lignea, *materiamen,* Gall. *Fust, Merrien,* ex Lat. *Fustis.* Charta Raimundi Comitis Tolosæ ann. 1181. apud Catellum in Comitib. Tolosan. pag. 215: *Nullus homo vel femina emat Fustam in illo die, in quo fuerit delata, vel revendat: in qua Fusta intelligimus arcas, vel vasa sive vinaria, vel alia, et circulos et latas, et scamna et lectos, et omnem aliam Fustam, quæ necessaria fuerit ad ædificia et bastimenta, quæ deferuntur cum manibus, etc.* Testamentum Guill. D. Montispessullani ann. 1211: *Item Domina mater mea, vel ille, qui meos usus et aisiamenta accipiet, emendet illam Fustam, quam habui de Ecclesia de Pruneto, etc.* Adde fundationem Monasterii B. Mariæ de Silva regali ann. 1194. tom. 3. Spicilegii Acheriani pag. 169. Vide *Exarcia. Fustage,* in Consuetud. Solensi tit. 13. art. 1: *Cascun pot joyr deu Fustage desusdeits heremps per bastir et per lo caufage.* A fuste seu ligno dicta navis species, quam vulgo *Fuste* dicimus, φοῦστιν Malaxus in Hist. Patr. CP. et Chronicon Veneto-Byzantinum pag. 205. nam et naves nude *Ligna* vocantur.

¶ Fusta, Provincialibus *Fusto,* Trabs, Gall. *Poutre.* Charta ann. 1233. ex Schedis Præsid. *de Mazaugues: Ut quoties Fusta necessaria fuerit... ad ædificandum vel reficiendum domos suas, vel portalia, vel clausuras, vel pontes, etc.* Alia ann. 1272. inter Consuetud. Privileg. Tolos. e Bibl. D. Abbat. *de Crozat*: *Faciatis fieri per magistros et carpentarios vestros et fusterios vobis subditos Fustas bonas et pulcras et de legitimis peciellis* (paiellis.) Ibidem: *Nullus fusteriorum Tholosæ sit ausus emere aliquas fustas seu trabes,..... donec ipsa Fusta fuerit a paiellatoribus per nos constitutis fideliter paiellata.* Computus ann. 1321. tom. 2. Hist. Dalph. pag. 159: *Ut Fustam apud Seyssellum emerent, et ipsam charreari facerent usque apud Lugdunum.*

° Nostris *Fuste* et *Fustage;* eadem acceptione. Lit. remiss. ann. 1371. in Reg. 101. Chartoph. reg. ch. 140: *Que ledit capitaine, ne ses dites gens ne puissent ou leur loise emporter aucuns Fustages, utenciles, pierres et autres biens estant oudit prieuré. Une Fuste ou piece de bois,* in aliis ann. 1418. ex Reg. 170. ch. 232. Hinc *Affutaige* et *Effutaige* nuncupabant id, quod a quovis conductitio opifice ab ejusdem artis magistris vel sodalibus, pro novo illius adventu exigebatur. Stat. ann. 1468. in Reg. 197. ch. 7: *Item que les compaignons qui vouldront ouvrer dessoubz maistres, seront tenuz de poier ausdiz maistres douze deniers pour leur Affutaige.* Lit. remiss. ann. 1471. in Reg. 195. ch. 543: *Lesquelz compaignons conclurent aler veoir ung autre charpentier... pour lui demander son Effutaige, comme ilz disoient estre la coustume entre les charpentiers de par de là, quant ilz changent atelier nouvel.* Ejusdem originis vox *Effustument,* Materiatio, vulgo *Charpente,* in Charta ann. 1385. ex Reg. 127. ch. 242: *A peine voyoit l'en à celébrer et faire le divin service en aucunes des chappelles et oratoires d'icelle église* (des SS. Innocens) *par les Effustumens des édiffices des maisons.* Vide infra *Fustamentum.*

° 2. **FUSTA,** Tributum, quod pro *fustis* seu lignis exsolvitur. Charta ann. 1345. in Reg. 75. Chartoph. reg. ch. 280: *Redditus loci prædicti, qui consistunt in pedagio,... crida, incantu, Fusta, cepis, cendibus, et aliis redditibus minutis.*

° 3. **FUSTA,** vox Italica, Myoparo, liburnica, Gall. *Fuste.* Annal. Placent. ad ann. 1480. apud Murator. tom. 20. Script. Ital.* col. 962: *Dum magnus Subassi Turcharum dux... ad Vallonam Turcharum cum præda Christianorum progrederetur cum galeis quinque, Fustis duodecim, etc. Fustereau,* dimin. a *fuste,* navicula, cymba, in Lit. remiss. ann. 1459. ex Reg. 188. Chartoph. reg. ch. 201: *Le suppliant et icelui Toutefoy entrerent ensemble en certain vaisseau ou Fustereau, etc.* Vide *Fustis* 1.

¶ **FUSTAILLIA,** De vasis cujuslibet materiæ dictum videtur, a Gall. *Futaille,* quod tamen nonnisi de doliis solet usurpari. Instrum. ann. 1309. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 86: *De quolibet vendente eodem modo paganum panem, pelleteriam, merceriam, ferrum, acerum seu calibem, picoleriam, caseos, coria, fabricaturam auri, cyphos et aliam Fustailliam et consimilia... capitur unus denarius.*

° Unde *Fustaillerie,* merx doliaria, et *Fustailler,* doliorum artifex. Lit. remiss. ann. 1403. in Reg. 157. Chartoph. reg. ch. 349: *Icellui suppliant et son frere alerent en la compaignie de leur mere à la feste de Condé sur l'Escaud mener pour vendre plusieurs denrées de Fustaillerie, et aussi un leur voisin Fustailler,... qui menoit vendre plusieurs Fustailles. Fustalle,* pro Vase ligneo ad mensæ usum, ni fallor, in Pedag. ex Reg. sign. *Pater* Cam. Comput. Paris. fol. 253. v°: *Pour chascune bale de Fustalle, quele que elle soit, vj. den.*

¶ **FUSTAINUS,** ut *Fustanum* infra. Vide locum in *Celendra.*

¶ **FUSTAIRIA,** Locus Biterris ubi habi-

tabant vel operabantur fabri lignarii. Testam. Rogerii Vicecom. Biter. ann. 1193. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 501 : *Et dono eis licentiam faciendi furnum in casali quod habent in Fustairia Biterris absque omni exactione mei et meorum.* Ubi Stephanotius in Fragm. Hist. MSS. tom. 10. pag. 170. legit, *Fustaria.*

° **FUSTAMENTUM**, Materia lignea. Comput. ann. 1488. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 45. col. 1 : *Solverunt magistro Gonino Hondrati fusterio, pro fustis, postibus et aliis suis Fustamentis, ac suis laboribus traditis et factis pro reparatione dictæ turris, etc.* Vide supra *Fusta* 1.

¶ **FUSTANA**, ut mox *Fustanum*. Invent. Eccl. Noviom. ann. 1419 : *Coopertura boucassini operata ad modum Fustanæ.*

° Nostris, *Fustaine*, eodem sensu. Chartul. S. Sulpit. Bitur. fol. 19. r° : *Adelaïs uxor Stephani vicarii partem terræ S. Sulpitii, quæ est apud Besciacum, quam pater suus injuste possederat, domno Rainaldo abbati dimisit ; et abbas in testimonio hujus doni dedit Adelai mulieri Fustaneum.* Chron. Bergom. apud Murator. tom. 16. Script. Ital. col. 1004 : *Qui Bonasolus... voluit occidere dictum dom. Zininum de Suardis super ejus porta, non habentem in dorso tunc, nisi unum Fustanum, sine interula et camisa.* Lit. remiss. ann. 1458. in Reg. 187. Chartoph. reg. ch. 309 : *Pierre Baille osta à icelle femme une sainture d'argent, certaines petites pieces de toille et son Fustaine.* Vide in *Fustanum*.

¶ **FUSTANIUM**, Eadem notione. Laudes Papiæ apud Murator. tom. 11. col. 22 : *Super fluvio Vernabulæ habent fullones habitacula plura, quæ dicuntur candida, in quibus... panni de bombice, qui fiunt ibi, et dicuntur Fustania, candidantur.* Occurrit rursus ibidem col. 43.

¶ FUSTANIUM, FUSTANNITUM, Vestis ex *Fustanio* confecta. Statuta Massil. lib. 2. cap. 39 : *Item, de Fustanio dominæ* XII. *den... Item, de Fustanio simplici* VIII. *den.* Statuta Arelat. MSS. art. 53 : *Et pro Fustannitis hominum* VIII. *den.*

° **FUSTANIUS** PANNUS, Ex gossipio contextus. Charta Henr. comit. Trec. ann. 1160. in Chartul. Arremar. ch. 241 : *Ut mercatores, qui ibi Fustanios pannos et alias merces vendere voluerint ibi, etc.*

FUSTANUM, Panni ex gossipio confecti species : Xylinum : *Fustani*, Occitanis, nostris *Fustaine*. Occurrit apud Andr. Monach. lib. 1. Vitæ S. Ottonis Episc. Bamberg. cap. 45. Vide *Fustana, Fustanium, Fustanius*, suis locis.

FUSTIA, FUSTIAN, FUSTIANUM. Visitatio Thesauriæ S. Pauli Londinensis ann. 1295 : *Casula de Fustia cujus totus apparatus de Fustian... Item unum vestimentum cum apparatu de pal sufficienti, et casula de Fustian. Fustianum*, ibidem, et in Fleta lib. 2. cap. 12. § 8.

FUSTINUS. Concilium Arelatense ann. 1260. cap. 11 : *Cum sella alba vel Fustina sive phaleris equitent.*

FUSTANIUM. Statuta Massiliensia MSS. ann. 1276 : *Fustanium muliebre... Fustanium duplex.*

FUSTANEUM. Ordericus Vital. lib. 5. pag. 591 : *Et Odelinæ conjugi ejus unum Fustaneum... dedit.* Infra pag. 594 : *Et Odoni filio ejus unum Fustaneum.* Relatio de Ordine Cisterciensi tom. 1. Monast. Anglic. pag. 700 : *Neque casulas nisi de Fustaneo, vel lino, sine pallio aureo, vel argenteo.* Vide Orig. Gallic. et Ital. Menagii, et Possinum tom. 1. Hist. Pachymer. pag. 414. ubi de vocis origine.

¶ FUSTANEA TELA, in MS. Nobiliacensi apud Stephanot. tom. 3. Antiq. Pictav. MSS. pag. 653.

¶ FUSTANEUS PANNUS, in Actis SS. Aprilis tom. 2. pag. 497.

¶ FUSTANETUM, in Chartular. S. Vandreg. tom. 2. pag. 2077.

¶ FUSTANIA, in Annal. Benedict. tom. 5. pag. 677.

¶ FUSTANICUS. Charta Landrici de Praiaco ann. 1118 : *Inde habuit Landricus equam cum pullo suo et... filius ejus equum unum et alii duos Fustanicos.*

¶ FUSTEIN, in Actis SS. Maii tom. 1. pag. 774 : *Item unam casulam de Fustein.*

¶ FUSTONYUM Computus ann. 1336. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 326 : *Jam prædictam informationem dicti bayllivi habetur, quod dictus D. Raymundus fecit munitionem in dicto castro de armis et rebus infrascriptis, quæ existimatæ sunt valere pretium infrascriptum, videlicet* XI. *paria de platis coopertis de Fustonyo, valentes in summa...* XX. *s.* VII. *den.*

FUSTARE. [° Nostris, *Fuster*, virgis cædere. Lib. rub. fol. parvo domus publ. Abbavil. ad ann. 1331. fol. 50. r°. : *Marote Duflos... pour souppechon de larrechin fust Fustée à le banllieue.* Ibid. ad ann. 1336. fol. 84. r°. : *Regniers Esquiffars fu menés à le banllieue pour lui Fuster et banir, et li là venu, li maires le Fusta et bani.* Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 69 : *La mere d'Agnes cria à la mort, combien que paravant elle eust vendue sadite fille, dont elle fu pour ce Fustée et punie à Senz.* Pro Prædari diripere, apud Monstrel. 1. vol. cap. 19 : *Si allerent Fuster aucuns méchans villaiges du païs, et bouterent le feu en aucuns lieux.* Vide in *Fustis*. *Affustre* vero est Fustem alicui obvertere. Lit. remiss. ann. 1415. in Reg. 168. ch. 419 : *Le petit homme prist le cheval d'icelui Alain par la bride, et Affusta son plançon à la poitrine dudit Alain.*] Vide *Fustis*.

° *Fut à Fut*, in Arest. Parlam. Paris. ann. 1306. ex Reg. Olim : *Mensura communis, quæ vulgo vocatur Fut à Fut.*

¶ **FUSTARIA** ARS, Lignaria, Gallice *Menuiserie*. Charta ann. 1490. ex Schedis Præsid. *de Mazaugues* : *Exercere artem Fustariæ.*

° Proces. ann. 1372. ex Tabul. Massil. : *Dixit ipse loquens, cum operaretur suo officio Fustariæ, cum sit lignifaber seu fusterius, etc.*

¶ **FUSTEJARE**, Lignum, materiam ligneam ad ædificandum cædere. Charta ann. 1497 : *Sunt in possessione antiquissima... de eodem territorio disponere et ordinare, tam in dando quibuscumque exteris quibus voluerint terram gastam pro eyssartejando, Fustejando, rusquejando, etc.* Ibidem : *In antiquissima et vera possessione pastorgandi, eyssartandi, leignerandi, Fustejandi, etc.*

¶ **FUSTERARE**, Eadem notione. Charta ann. 1289 : *Videlicet jus... laborandi, et Fusterandi, et lenhairrandi, pascendi, etc.*

FUSTERARE. Vide *Tasca*.

° **FUSTERIA**, Locus, ubi *fustæ* seu ligna venum exponuntur, vulgo *La place au bois*, alias *Fusterie*. Stat. Avenion. lib. 1. rub. 14. art. 5. pag. 45 : *Item in medio magnæ Fusteriæ ante viam, qua itur ad viam, vulgo dictam les Crotes.* Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 137. Chartoph. reg. ch. 52 : *Berthelemy David habitant de la ville d'Avignon estant en une taverne, assise en la grant Fusterie de ladite ville, etc.*

¶ **FUSTERIUS**, Faber lignarius. Provincialibus *Fustié*, Beneharn. *Fusté*. Occurrit in Charta ann. 1272. in Concilio Biterr. ann. 1310. cap. 16. in veteri Catalogo MS. B. M. Deauratæ. Vide in *Fusta*.

° Nostris, *Fustier*. Lit. remiss. ann. 1414. in Reg. 167. Chartoph. reg. ch. 384 : *Un fustier ou charpentier, appellé Micheau Valdun, etc. Jehan Garin Fustier de la ville de Thoulouse, etc.* in aliis ann. 1458. ex Reg. 188. ch. 61.

° **FUSTETUS**, Cotinus coriaria. Gall. *Fustet ; Fusteil*, in Stat. infector. Rotomag. ann. 1359. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 117. art. 4. Leudæ major. Carcass. MSS. : *Item pro cargua de Fusteto*, 18. *den.* Ubi versio Gallica ann. 1544 : *D'une charge de Fustet, etc.*

¶ **FUSTEUS**, Ligneus. Acta SS. tom. 5. Junii pag. 343. ubi de S. Irenæo : *Quod caput infra quamdam capsam Fusteam argento tectam posuimus.* Instr. ann. 1347. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 568 : *Quæ omnia et singula, res seu jocalia prædicta pro pignore data, dictus dom. Dalphinus posuit et consignavit in quadam parva capsa Fustea.* Charta Geraldi Abb. S. Johannis Angeriac. ann. 1385 : *Sedente eodem dom. Abbate super quemdam bancum Fusteum.*

° Unde *Charette fustive*, ex ligno duntaxat, in Lit. remiss. ann. 1385. ex Reg. 128. Chartoph. reg. ch. 155 : *Une charette Fustive sans ferreure chargiée d'avoine, etc.*

FUSTIA, FUSTIANUM. Vide *Fustanum*.

✱ **FUSTIARIUS**, [qui fuste verberat. *Gloss. Philox. Inscript.* apud *Fabrett. p.* 529. *n.* 382. *Fustiario* supplicio se noverit esse subdendum.]

FUSTIBALUS, Machinæ bellicæ species. Fulco lib. 2. Viæ Hierosol. pag. 893 :

> Aggeribus, plateis, onagris, Fustibalisque
> Assultus ineunt, cunctis utensilibusque.

Ubi forte legendum *Fundibalisque*. Vide in hac voce.

☞ Nihil hic immutandum suadet Vegetius qui lib. 3. de Re milit. cap. 14. sic *Fustibalum* describit : *Fustibalus, fustis est longus pedibus quatuor, cui per medium ligatur funda de corio : et utraque manu impulsus prope ad instar onagri dirigit saxa.* Hinc

¶ FUSTIBALATOR, in MSS. ejusdem Vegetii, ut observat Stewechius, pro eo qui *fustibalo* utitur. Editus habet *Fundibulator*. Vide in *Fundibalum*.

✱ **FUSTIGO**, [Fuste percutio. *Gloss. Philox.*]

¶ **FUSTINUS**, Vide in *Fustanum*.

1. **FUSTIS**, ῥάβδος, ἐν ᾗ τύπτομεν, in Gloss. Gr. Lat. Isidorus lib. 5. cap. 27. et lib. 20. cap. 13. et ex eo Papias : *Fustes sunt, quibus juvenes pro criminibus feriuntur, dicti, quod præfixi in fossis stent, quos Palos rustici vocant. Fustibus verberari*, cædi, coerceri, in leg. 1. D. de Off. Præf. Præt. (1. 11.) leg. 3. et ult. de Off. Præf. Vigil. (1, 15.) leg. 5. Cod. Theod. de Episc. (16, 2.) leg. 21. 54. 57. de Hæret. (16, 5.) leg. 15. de Accusat. (9, 1.) leg. 80. 85. de Decur. (12, 1.) Concil. Matiscon. II. can. I : *Si rusticus aut servus, gravioribus Fustium ictibus verberabitur.* Edictum Pistense Caroli Calvi cap. 15 : *Ut servi pro hoc convicti, non cum grossa Fuste, sed nudi cum virgis vapulent.* Infra : *Et disciplinam sustinentes in corpore suo debiliores non fiant.* Speculum Saxonicum lib. 3. art. 16 : *Quando judici præco pro eo, quod ipsum in suo jure ne-*

glexit, mulctam præstat, mensuram Regis dat pro mulcta, quæ in triginta duobus virgæ quercinæ cubitum bipartitum continentis verberibus noscitur comprehensa. Adde Legem Burgund. tit. 4. Andreas Suenonis lib. 5. Legem Scanicarum cap. 24: *Fustis autem appellatio virgam et baculum, hastam, securim, malleum, clavam, et vaginatum gladium comprehendit.*

FUSTARE, Fustibus cædere. *Frustare* Danti et Bocacio. Gloss. Gr. Lat.: Ξυλοκοπῶ, ὅ ἐστι τύπτω ξύλῳ, *Defusto, Fustuo.* Ita in MS. pro *Fustigo*, uti præfert Editio H. Stephani. *Fustare* porro occurrit in Lege Alemannor. cap. 12. 13. 14. et in Lege Longob. lib. 1. tit. 17. § 5. [** Luitpr. 141. (6, 88.)] ubi *Fustigare* habet Lex Burgund. tit. 4. et aliis locis, Ῥοπαλίζειν, apud Harmenopul. lib. 1. tit. 7. § 20. Vide *Frustare.*

FUSTUARIA POENA, id Edicto Theoderici cap. 4. *Fustuarium supplicium*, in Lege Burgund. tit. 70. in l. un. Cod. Th. de Ædific. publ. (Novell. Maior. 4, 4.)

FUSTUARIUS, Ξυλοκόπος, ὁ τύπτων ξύλῳ, in Gloss. Græco-Lat.

In pœnis publicis moderatam ξυλοκοπίαν, seu fustigationem, leviorem fuisse flagellatione quidam colligunt ex leg. 7. 10. 28. et seqq. D. de Pœnis (48, 19.) Contra Cujacius in Paratit. ad. tit. Cod. de Emendat. servor. (9, 14.) Vide Guillelmum Vorstium ad Rabi Maimonidem de fundamentis Legis pag. 76. 77. P. Pithœum ad Collat. Legis Mosaicæ tit. 11. et supra in *Baculare.*

FUSTIS, Arbor justæ magnitudinis. Lex Salica tit. 27. § 28. Edit. Heroldi: *Si quis arborem post annum quam fuerit signata, priserit, etc.* Ubi ad marginem ex MS. alio: *Si quis in silva Fustem signaverit, et non capulaverit, etc.* Monachus Centulensis lib. 1. Miraculor. S. Richarii num. 2: *Quadam autem die dum rura illius circuiret, super jam dictam fagum venit: quam dum enormem esse intuitus esset, jussit incidi, et quia apta esset ad ministerium foci indicavit. Cui sui servi professi sunt in minime hoc audere perpeti, eo quod paterna traditione didicissent illum esse sacratum Fustem, etc.* [Computus gabellæ S. Symphoriani pro D. Comite Sabaudiæ ann. 1321. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 160: *Cum viginti tribus hominibus qui assidue secum fuerunt per trigenta dies per diversa loca ad querendum, emendum et charreiandum usque Rhodanvm et inrazellandum dictam Fustem super aquam.* Miracula S. Angilberti sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 133: *Conscendens cujusdam magnæ arboris Fustem, etc.* Occurrit non semel in Charta Tolos. ann. 1272. superius laudata; et in alia ann. 1423. apud Stephanotium in Antiquit. Occitan. part. 1. pag. 389.] Manet etiamnum vocis vestigium: silvas enim, in quibus sunt proceræ arbores, *Bois de haute fustaie* dicimus.

¶ FUSTIS LECTORUM, Sponda, Gall. *Bois de lit*, Lecti compages lignea. Guidonis Discipl. Farfens. cap. 47: *Hos versus conscriptos habeat camerarius in Fuste Lectorum, sive in plumatis ipsorum in dormitorio Fratrum:*

> Lectulus en Fratrum venientium cernitur isthic
> Sternia Lectorum cernuntur florida Fratrum.

PER FUSTEM investire. Vide *Investitura.*

¶ PER FUSTEM ET WANTONEM, Formula in bannis et confiscationibus adhibita; unde liquet non in investituris et traditionibus tantum usurpatam fuisse. Vetus Formula inter Leges Ludovici Imper. apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 130. col. 1: *Domne Comes, sic dico: per istum Fustem et istum Wantonem mitto omnes res de Martino in bannum.* Ibid. col. 2: *Per istum Fustem et istum wantum tollo omnes res ejus de banno.* [** Vide Grimm. Antiq. Jur. German. pag. 133.]

¶ FUSTE AD FUSTEM, Formula qua in chartis utebantur ut mensuram cumulatam et radio præcisam significarent. Charta ann. 1222. ex Tabul. Corbeiensi: *Concesserunt quatuor modios frumenti de territorio de Tanes in grangia sua... ad mensuram ejusdem villæ Fuste ad Fustem mensuratos.* Alia ann. 1224. ex eodem Tabul.: *Noverint... quod ego Hugo de Foilliaco miles homo legius Ecclesiæ Corbeiensis tenerem de eadem Ecclesia cum alio feodo meo septem modios et septem sextarios frumenti Fuste ad Fustem ad mensuram Corbeiensem.*

CUM SCUTO ET FUSTE SE DEFENDERE, in Lege Longob. lib. 1. tit. 25. § 76. lib. 2. tit. 55. § 29. [** Ludov. P. 23. Lothar. I. 31.] Vide *Campio, Duellum.*

FUSTES AD SEPULCRA PONERE, Superstitionis paganicæ species, apud Conradum Uspergensem ann. 1124.

FUSTES ALNINOS *super caput frangere*, in Lege Salica tit. 36. [quo signo quis parentibus nuntium remittebat.]

FUSTES, Naves ita appellatæ. Bernardus *de Breydenbach* in Itin. T. S.: *Vidimus Fustes et grippas cum navibus armatis applicare in portum.* Vide *Fusta* 3.

° 2. **FUSTIS**, Sceptrum. Hist. reg. Franc. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 41: *Richildis... veniens attulit ei* (Ludovico)... *regium vestimentum et coronam et Fustem sive sceptrum ex auro et gemmis.* Vide *Baculus* 2.

¶ **FUSTONYUM**. Vide *Fustanum.*

¶ **FUSTUARIUS**. Vide *Fustis.*

¶ **FUSTUM**, Vox generica quæ lignum, vel trabem significat, Gall. *Piece de bois.* Charta ann. 1209. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1091: *Tunc nos faciemus destruere ipsum bastimentum quod super Ecclesia de Aristol noviter est ædificatum, de Fusto videlicet et petra, et ut magis sit firmum, etc.* Instrum. ann. 1309. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 98: *Item quodlibet Fustum quod vocatur Timons, vel antenna debet 5. sol. Item Fustum quod vocatur Panna debet* XII. *den... Item unum Fustum quod vocatur Rondellum.* Charta ann. 1329. ex Archivo S. Victoris Massil.: *Quatuor cruces de cupro et aliam de Fusto.*

° 1. **FUSUM**, ut supra *Fusale*, fusus. Gloss. Cæsar. Heisterbac. in Reg. Prum. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Hontheim* pag. 679. col. 1: *Lini Fusa (id est, spille) sexaginta, quæ libram unam habebunt in pondere.*

° 2. **FUSUM**, Virgula ferrea, ut interpretantur docti Editores ad Acta S. Francæ tom. 3. Apr. pag. 391. col. 2: *Parvulus iste... oculum unum sibi proprium de Fuso uno vulneraverat.* Qua notione semel iterumque occurrit, iisdem testibus, tom. 3. Mart. ad Mirac. S. Ambros. Senens. num. 58. At vero nihil hic video, cur de fuso ligneo non intelligatur.

¶ **FUSUM** LAPIDEUM, f. Crusta gypsea. Acta SS. Junii tom. 1. pag. 105. ubi de S. Symeone recluso: *Dehinc Fusum quid Lapideum coloris jecoris superficiem tumuli tegens, amoto illo, rursum, ut moris est sepulcrorum, conspicitur coopertorium.*

FUSUS, Mulier, vel muliebris sexus, cui *Fusus*, ut viro *gladius* et *arma*, competit. In Lege Angliorum et Werinor. *Hæreditas ad Fusum a lancea transire* dicitur, quæ ad filias transit. *Tomber en quenouille*, nostris. Speculum Saxonicum lib. 3. art. 15. § 3: *Qui expeditorias res, hoc est, arma bellica, postulet, agnatus ex parte gladii esse debet: ad utensilia vero, seu geradam, cognatus, id est, ex parte Fusi, seu mulieris, duntaxat admittitur. Hoir de quenouille*, in Consuetud. *de la Rouë d'Indre*, in Blesensi pago art. 7. filia patris hæres. Viget Proverbium apud Italos: *Far d'uno lancia un Fuso*, quod est *redurre una cosa grande à tanta estremita che non servi à niente*, apud Academicos Cruscanos. Vide Achmetem Onirocrit. cap. 249. extr. et infra in *Gladius.*

FUSUS ARGENTEUS mulierum sepulcris appensus. Ditmarus lib. 2. pag. 25. de filia Ottonis Magni Imp. Conradi Franconiæ Ducis uxore: *In Ecclesia Christi Martyris Albani in Moguntia flebiliter est sepulta, cujus Fusum argenteum in ejus memoria ibidem est suspensum.* Ita olim Tanaquillæ, Tarquinii prisci uxori, statuam posuere Romani, lanam, fusum et colum tenentem, in probitatis ac virtutis muliebris argumentum, uti testantur Festus, Plinius lib. 8. cap. 48. et Plutarchus Probl. 30. Quippe, ut ait Fulgentius lib. 2. Mythol.: *Laborem manuum et operationem libidinosa mulier non diligit.* Sane cum *fusus*, feminarum *gladius*, vel certe *scutum* dicatur, quo scilicet contra desidiam sese tuentur, admodum vero simile est, inde profluxisse, ut earum insignia in *fusis* describantur, vulgo *lozengiis* dictis; quod, ut censet Scaliger ad Varronem, lauri foliorum speciem referant, quasi *laurengiis*; quorum figura eadem est, quæ fusorum. Sed et feminarum sigilla cerea, Diplomatibus appensa, fere semper ea forma ac figura conspiciuntur, in quibus effinguntur dextra aviculam, vel lilium, aut quid simile, tenentes, depictis ad lævam armorum insignibus.

FUSUS. Reg. lib. 2. cap. 3: *Et leprosus, et tenens Fusum, etc.* Ubi auctor Mamotrecti: *Fusus est instrumentum filandi. Fusum quidam dicunt in loco isto breve ventilabrum de foliis palmarum, quod volvitur instar Fusi; vel instrumentum ligneum cum duabus vel tribus tabellis, quas concutit leprosus quærendo panem.* Græca editio, κρατῶν σκυτάλην, id est baculum, quo gressus suos dirigat. Nam Aquila hoc loco τυφλός habet. [Mamotrecto consentit Jo. de Janua. Gloss. Lat. Gall. Sangerman.: *Fusus, Fusel à filer.*]

✱ **FUTARE**, [Arguere Confundere. DIEF.]

FUTHWITA. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. ult.: *Si autem retineatur, vel divadietur, vel implegietur ibi, blodwita et Futhwita poterit aggregari.* Sed legendum *Fythwita*, quæ vox *forisfactura pugnæ* exponitur in veteri Gloss. Saxon. V. *Fyhtwita.*

° **FUTICES**. Tabul. Major. monast.: *Concessi... terram, quæ est inter capitium ecclesiæ et terram ipsorum monacorum, ab eo, inquam, loco ubi Futices, id est, vulgariter haya, vinearum monacorum continuatur.* Idem quod Sepes, sepimentum ex virgultis confectum. Vide *Haga.*

✱ **FUTIO**, [A quo *effutio*, agnoscitur a *Priscian.* 4. p. 631. *Putsch.* sed nullo firmatur auctore.]

¶ **FUTIS**, *Vas in templo ubi reponeba-*

tur quod de sacramento restabat. Jo. de Janua. Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Futis, Une maniere de vaissel de temple, large dessus et estroit par dessous. Futum,* apud Varronem.

* FUTO, [*Festus* : Futare, arguere est : unde et confutare. Sed Cato hoc pro *sæpius fuisse* posuit.]

¶ **FUTRUM.** Vide *Feltrum.*

• **FUTRUS,** Vagina, Gall. *Fourreau.* Translat. S. Wencesl. tom. 7. Sept. pag. 809. col. 1 : *Gladius beati Wenceslai cum Futro, etc.* Vide supra *Fodrus.*

¶ **FUTT.** Vide *Fod.*

¶ **FUTUARE,** *Verbum satis commune per quod jactura humani generis restauratur : scilicet, Coire,* Johan. de Janua.

* **FUTUM,** [Vas aquarium, quo in triclinio allatam aquam infundebant.]

° **FUTURA,** *Sectura,* in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7641.

° **FUTURALES** Monachi, Novitii, qui vota nondum emisserunt, apud *La Mure* Hist. Lugdun. pag. 296.

FUTURARE, Differre. Achithrenius lib. 1. cap. 2 :

... Hodiernos crastinat actus,
Et quod præteritum nunquam facit usque Futurat.

¶ **FUX.** pro *Faux,* Ostium fluminis, Gall. *Embouchure,* in Annal. Genuens. ann. 1204. 1214. 1242.

* **FUXINA,** Foxina, Fossina, a voce italica *Fucina,* Officina ad metalla conflanda, Gall. *Forge.* Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 229 : *Quod fornax, vel fornellus, vel Fuxina* (*Foxina* '60 ; — *Fossina* '50), *vel discolatorium argenti, vel metalli fiat infra terminos infrascriptos.* [Fr.]

FUXOLANA, Vitis species, de qua Petrus de Crescentiis lib. 4. cap. 4.

¶ **FUXOLIUM,** Gabellæ chartula, interprete Macro in Hierolex. vel ipsum sigillum quod Chartis appenditur. Bulla Eugenii IV. PP. ann. 1436. tom. 2. Bullar. Casin. pag. 321 : *Aliis quibuscumque redditibus, seu bonis, ac mensurationum, gabellationum, bullarum et Fuxolii... eximimus.* Vide *Bolleta.*

FUXOLUS. Vide *Fusolus.* [Fr.]

FUXULUS. Vide *Fusolus.* [Fr.]

° **FYEDUM,** pro *Fredum.* Vide in hac voce. Charta Ludov. reg. Germ. ann. 889. inter Probat. Hist. monast. S. Emmer. Ratisbon. col. 90 : *Ad fidei-jussores tollendos seu Fyeda exigenda, etc.*

FYHTWITA, Amerciamentum pro conflictu : *Melleta,* Ranulfo Cicestrensi lib. 1. Hist. cap. 50. Brompton. : *Fyhtwite, emenda, proveniens ex contentione.* [*Fyzwyte, Amerciamentum pro pugna,* in Glossariolo ad calcem Codicis MS. de quo Wanleius pag. 284. Regest. Priorat. Cokesford. apud Th. *Blount.* in Nomolex. Anglic. : *Fithwite, i. si pugnaverint et percusserint se, quamvis sanguinem non extraxerint, Prior habebit inde amerciamenta.* Ibid. : *Flitwite, i. Quod Prior teneat placita in curia sua de contentionibus et conviciis hominum suorum et habeat inde amerciamenta.*] Aliis, mulcta ob commissam pugnam in perturbationem Pacis, quæ in exercitu Regis 10. solidorum erat. MS. Codex : *Fightwitha, id est, Forisfactura pugnæ.* Vox Saxonica, conflata ex fyht, pugna, et vite, mulcta. Leges Edmundi cap. 3 : *Et nolo, ut aliqua Fihtewita vel mambota condonetur.* Leges Canuti cap. 32. apud Bromptonum. : *In Denelaga habet rex Fyhtwitam, i. forisfactum pugnæ, et Fyrthwite, i. forisfactum expeditionis.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 80 : *Si homicida divadietur ibi, vel cravetur, Fithwytam recipiat.* Alii Codd. habent *Fitwwitam,* et *Fithwitam.* [*Fietwita,* in Charta Henrici II. Regis Angl. ex Archivo Beccensi.] Vide *Fictwita.* et *Fletwite.*

¶ **FYLACTERIUM,** Theca, in qua reconduntur Sanctorum Reliquiæ. Hist. Beccensis MS. pag. 56. num. 12. ex Archivo ejusdem Monasterii : *S. Presul Maurilius ... dedit venerabili Herluino Abbati duos capillos B. Virginis Dei genitricis Mariæ, qui anno 1134. cum aliis reliquiis inventi sunt in Fylacterio gemmis ornato.* V. *Phylacterium.*

¶ **FYLARGIRIA,** Græc. φιλαργυρία, Amor pecuniæ. Litaniæ SS. in MS. S. Martialis Lemov. circa sæculum x. exaratæ : *A spiritu Fylargiriæ, libera nos, Domine.* Vide *Filargia.*

° **FYLLINGH,** Testes processus legitimi, interprete Ludewigo ad Leges Daniæ lib. 3. tom. 12. Reliq. Mss. pag. 168 : *Et in tercio placito debent per duos Fyllingh moneri ad stocke neffend.* Ibid. pag. 171. : *Item non debent veridici discernere, ad monitionem illorum Fyllingh, qui ipsos ad discernendum invocant sine consensu executoris causæ ; et talium Fyllingh quilibet solvat bondoni tres marcas, et regi tantum.*

° **FYMPORTUS** vel *Fymport,* in antiquissima Consuet. Brit. art. 130. et 131. Consule Argentr. in Consuet. reform. art. 153. pag. 526. edit. 1608. et Hevin. in Arest. parlam. Brit. Frayn. tom. 2. pag. 33. inter Addit. V. *Finem facere* in *Finis* 1.

° **FYNAITUM,** Finis, terminus, limes. Charta ann. 1181. tom. 1. Hist. Cassin. pag. 244. col. 1 : *Cum esset controversia... de tenimentis et Fynaitis casalium S. Petri Vallissurdæ, etc.* Vide supra *Finium* 2.

FYRDERINGA, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 10. inter crimina, quorum cognitio ad solum Regem spectat, recensetur : ubi Spelmannus legit *Fynderinga,* atque, forte *thesaurum inventum* significare. Sed potius videtur esse hoc loco *Fyrderinga,* expeditio, seu expeditionis ad summonitionem non initæ delictum, ex Saxon. fyrderung, i. expeditionis apparatus, est enim fyrd, et fyrde, exercitus.

¶ **FYREBOTE.** Vide *Firebote.*

• **FYRKEN,** Vectigalis seu exactionis species apud Polonos. Pax Brestensis ann. 1496. inter Leg. Polon. tom. 1. pag. 121 : *Aliæ autem omnes et singulæ exactiones, quibuscumque vocitentur nominibus, a mercatoribus,... et specialiter exactio quædam dicta lobegal et Fyrken, nullatenus de cætero exigatur.* Ibid. pag. 134. *Lobegalth et Firken.* Vide infra *Lobegel.*

¶ **FYRTHUNGA.** Vide *Firthunga.*

¶ **FYRTHWITE,** Fyrwite. V. *Fyhtwita.*

Niort. — Typographie de L. Favre.